LATINSKO-ČESKÝ

SLOVNÍK

K POTŘEBĚ GYMNASIÍ A REÁLNÝCH GYMNASIÍ

SESTAVILI

DR. JOSEF M. PRAŽÁK

DR. FRANT. NOVOTNÝ - DR. JOSEF SEDLÁČEK

VYDÁNÍ TŘINÁCTÉ, NEZMĚNĚNÉ

(nezměněný dotisk vydání dvanáctého)

V PRAZE

NÁKLADEM ČESKO-SLOVENSKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S.

1939

Veškerá práva vyhrazena

Tiskem Unie v Praze

PŘEDMLUVA.

1. Slovní poklad tohoto slovníku vážen je ze spisovatelů na rakouských gymnasiích čítaných. Jsou tudíž do něho pojati ze spisovatelů prosaických Caesar, Cicero, Curtius, Livius, Nepos, Sallustius, Tacitus a Plinius mladší, z básníků pak Catullus, Horatius, Propertius, Tibullus, Ovidius a Vergilius. Ke starším autorům, kteří jsou mimo okruh četby školské (jako na př. Plautus a j.), přihlíženo potud, pokud u nich zachoval se původní význam slova, který později z jazyka latinského vymizel.

2. Při hesle podán jest rozvoj významový (pokud možno historicky), t. j. naznačeno, jak z významu původního vyvinuly se mladší (odvozené). Ovšem významosloví (semasiologie), toto nejmladší odvětví jazykovědy, není dosud propracováno; dosavadní vědecké práce významoslovné podávají jen jednotlivé ukázky vědy semasiologické, ale i tak poskytly vítané pomoci.

Mezi skutečnou změnou významovou a mezi pouhým zvláštním užitím činěn rozdíl.*)

3. K etymologii, která často měrou netušenou nahlédnouti dává do duševní dílny slov a jich významů, přihlíženo také; ovšem obmezili jsme se na věci buď zcela neb téměř jisté a takové, jež žákovi pro stanovení základního významu prospějí a kterým bez dlouhého výkladu může porozuměti.

4. Hledíc ke školské potřebě jsou místa, jež dle zkušenosti činí žákům na příslušném stupni při překládání obtíže, ve slovníku buď přeložena neb aspoň podán pokyn ke správnému pojetí a překladu. Připojený překlad nebudiž ovšem pokládán za jedině správný, nýbrž pouze za jeden z možných překladů.

5. Slova, tvary a vazby básnické a neklassické neb vzácné rozlišovati od sebe zvláštními znaménky nepokládali jsme ve slovníku za účelem školským složeném za potřebné, nehledíc ani k tomu, že stanoviti přesné rozhraní mezi latinou t. zv. klassickou a neklassickou atd. jest v mnohých případech nesnadno, ba nemožno. Pouze počáteční písmena autorů, která

*) Ve slovníku užito zkratku spec. = speciálně, t. j. speciální, zvláštní užití slova, kde nejde o nový význam slova, nýbrž o speciální spojení jeho, kteréž mu v tomto případě dodává zvláštního odstínu, zabarvení, aniž se tím podstata významu mění.

k většině příkladů ve slovníku uvedených jsou připojena, poučují do jisté míry žáka v této příčině. Rovněž nepřihlíženo, aby slovník nebyl přetížen, ke stránce fraseologické a synonymické, o které poučí žáka buď profesor nebo zvláštní knihy.

6. Slabiky dlouhé povahou i polohou jsou označeny znaménkem délky. Co se týká délek polohových, nejsou ovšem dosavadní výsledky vědeckého badání úplné a veskrze přesvědčivé.

7. Co dobrého shledáno u předchůdců na poli lexikografie, zvláště latinské, nerozpakovali jsme se, řídíce se jich příkladem, užíti také v tomto slovníku.

8. Slovník tento má sloužiti především potřebám našich gymnasií a reálných gymnasií. To vytýkáme hlavně proto, abychom se vyvarovali možných výtek, že do něho není pojato to neb ono, ten onen příklad že není přeložen. Zmíněným účelem jest také vysvětliti, že zpracování hesel předložek, spojek, zájmen a rozličných částic jest uvedeno na míru nejnutnější, poněvadž zkušenost učí, že žáci v heslech těchto zpravidla nehledají a materiál tam uložený byl by pro ně mrtvý a zbytečně by rozšířil objem slovníku. Také měli jsme při tom na mysli zvyk na našich gymnasiích ustálený, že na konci hodiny koná se t. zv. průprava, která záleží hlavně v tom, že profesor obtížná místa té části, kterou k domácí přípravě hodlá žákům uložiti, vysvětlí.

Doufáme však, že žáci hledajíce v tomto slovníku pomoci, nebudou v očekávání zklamáni a že i studujícím klassické filologie na universitě bude platnou pomůckou při čtení spisovatelů svrchu jmenovaných.

Jsme si ovšem vědomi, že jako každá práce lexikografická většího objemu, také toto dílo slovnikářské má nedostatky a že jest schopno zlepšení. Avšak nestranný posuzovatel zajisté uváží, že jest to první vydání díla, jehož látka jest velmi rozplývavá.

Práci jsme si rozdělili tak, že zpracoval Dr. J. M. Pražák hesla písmen A, B, C a z D až dilectus; Dr. F. Novotný hesla písmene D od diligens, F, L, P, T, U, V, X, Z; Dr. J. Sedláček hesla písmen E, G, H, J, K, M, N, O, Q, R, S. Při všech písmenech byl k disposici lístkový materiál sebraný drem Pražákem. Korrekturu tisku jsme si prováděli sami, každý svého elaborátu; kromě toho byl pečlivým spolukorrektorem p. prof. Jindř. Neudert, jemuž za to vyslovujeme díky.

Uctivými díky jsme povinni vyšším úřadům školským, veleslavné zemské školní radě v Praze a vysokému ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni za vzácnou ochotu projevenou nám udělením delší dovolené, jímž byla práce značně usnadněna a urychlena.

Vzácnou ochotou ctěného nakladatelství věnována jest uznání hodná péče přehlednému uspořádání a praktickému rozčlenění typografickému jednotlivých hesel. Tato úprava nejen usnadní velice žákům hledání ve slovníku a porozumění, ale získá se jí též úspora času.

V Praze 1910.

Dr. *Josef M. Pražák.*
Dr. *Frant. Novotný.*
Dr. *Josef Sedláček.*

Předmluva ke druhému vydání.

Dříve, než jsme očekávali, byl náš slovník vyprodán a nastala potřeba vydání druhého. Stalo se to ve válečné době, kdy mysl byla odvácena od klidné duševní práce a kdy ani technicky nebylo lze provésti to, co bychom byli chtěli míti provedeno. Proto vychází toto druhé vydání nezměněno.

V Praze, v únoru 1919.

Dr. *Josef M. Pražák.*
Dr. *Frant. Novotný.*
Dr. *Josef Sedláček.*

Předmluva k třetímu vydání.

Třetího vydání našeho slovníku se nedožil náš spolupracovník profesor Dr. Josef Sedláček. Želíme jeho předčasné smrti; dílo, které vykonal, bude jeho památníkem.

Teprve při tomto třetím vydání bylo možno provésti opravy, jejichž potřebu bylo cítiti již při vydání druhém. Důkladnějších změn vyžadovaly zejména etymologické výklady; s tím souviselo, že u některých hesel byl významový materiál zcela nově uspořádán. Leckde byly změněny i překlady citovaných míst, pokud nebyly věcně správné, zásadně však buďtež pokládány všechny překlady vět a rčení obsažené v tomto slovníce za výklady míst a návrhy překladu, neboť pravý překlad musí býti pojetím i slohem jednotné dílo, vyrostlé z jednotného ducha a rázu originálu, ne snůška úryvků nalezených ve slovníce. Odstraněny byly nalezené nedůslednosti a nepřesnosti v označování kvantity latinských slov, a pokud bylo možno, i v typografické úpravě.

Pořádaje toto vydání nemohl jsem měniti tolik, kolik bych byl chtěl. Opravy byly omezeny technikou tisku, třebaže nakladatelství vynaložilo velmi mnoho, aby toto omezení bylo co nejmenší. „Doplňky", rozmnožené tentokráte mimo jiné zejména o materiál z Jirániova vydání římských lyriků, musily zůstati i nyní zvláštním dodatkem.

I po provedených opravách jest slovník dílem tří původních spolupracovníků. Pořadateli tohoto třetího vydání jest přičítati — hledíc také k uvedenému technickému omezení — jen to, co v částech druhých spolupracovníků změnil, ne to, co v nich nechal nezměněno.

Opravené vydání slovníku by mělo býti společnou prací všech, kdo v slovníku hledají. Děkuji všem kolegům, kteří mě upozornili na vady a nedostatky našeho slovníku a tak přispěli k jeho opravení; prosím, aby si i nadále neobtěžovali oznamovati mi všechno, co by se v něm podle jejich mínění mělo změniti. Jmenovitě děkuji jednomu z nich, který byl bdělým emendátorem slovníku od jeho prvního vydání až do nynějška, třebíčskému profesoru Františku Palatovi.

Uznávám vděčně snahu nakladatelství České grafické Unie, aby toto třetí vydání bylo co nejdokonalejší, a děkuji také trpělivým pracovníkům v jeho tiskárně.

V Novém Městě nad Metují, v září 1924.

Dr. *František Novotný,*
profesor Masarykovy university v Brně.

Předmluva k pátému vydání.

Čtvrté vydání Slovníku bylo z technických důvodů nezměněné vydání třetí; teprve při tomto vydání pátém bylo možno provésti některé ze žádoucích oprav a změn. Při opravách šlo hlavně o to, aby byla co možná důsledně označována kvantita samohlásek v slabikách dlouhých posicí. Časté nedůslednosti a neshody po této stránce jsou způsobovány z velké části nejistotou věci samé; verše nás tu nepoučují a svědectví nápisů, římských gramatiků a románských jazyků si druhdy vespolek odporují, tak že je vskutku nejbezpečnější způsob některých jiných slovníků, takových kvantit vůbec neoznačovati. Ale tak pronikavou změnu nebylo ovšem možno zde provésti.

I při tomto pátém vydání mi byl platným pomocníkem prof. Frant. Palata; mimo to mi podal cenné poznámky prof. dr. Kamil Fürst. Oběma pánům kolegům srdečně děkuji za jejich pomoc.

Z toho, že za necelých dvacet let od prvního vydání Slovníku vychází vydání páté, lze tuším souditi, že při čtení latinských klasiků na středních školách dosud nevymizela poctivá práce, přes neblahé a svůdné snahy nahraditi ji nevážnou hrou nebo i podvodem. A v poctivé práci je smysl školy i její budoucnost.

V Brně, v červenci 1929.

Dr. *Frant. Novotný.*

Předmluva k šestému vydání.

Hlavní text tohoto nového vydání jest až na několik málo oprav nezměněn. Bylo v něm ponecháno i označování dlouhého -ō v 1. os. sing. a v nom. sing., při čemž není hleděno k tomu, že se toto -ō druhdy krátilo, až posléze ve IV. stol. po Kr. bylo krátké *-o* pravidlem.

Úplně jsou přepracovány a podstatně rozmnoženy Doplňky. Snažil jsem se, aby Doplňky spolu s hlavním textem obsahovaly úplný slovní materiál jak ze spisovatelů a výborů čtených již nyní na našich středních školách, tak také z té četby, která na nich bude zavedena podle nových ohlášených osnov. Proto přibyla do Doplňků slova ze Stiebitzova výboru římských scéniků; pro četbu z latiny středověké a novověké jsem excerpoval sbírku latinských textů „Bohemia Latina“ od K. Hrdiny a přijal

jsem do Doplňků excerpta téhož autora z jeho chystané větší sbírky středověkých a novověkých latinských textů. Hesla, která se vyskytují jen v latině středověké nebo novověké, jsou vyznačena kursivou. Všechna hesla jsou psána pravopisem obvyklým pro latinu starověkou, na př. *idiota* (a ne *ydiota*), *hymnizo* (a ne *ymnizo*), *saccharum* (a ne *zaccharum*) a pod.

Děkuji všem kolegům odborníkům, kteří mi pomohli při úpravě tohoto vydání. Zejména mi přispěl Bohumil Ryba četnými kritickými poznámkami; Ferdinand Stiebitz mi dal soupis textů svého chystaného výboru z římských scéniků a Karel Hrdina dovolil, abych užil jeho výpisků z textů středověkých a novověkých.

V Brně v květnu 1932.

F. Novotný.

Seznam zkratkův.

1. Jména spisovatelů:

C = Cicero
Cat = Catullus
Cs = Caesar
Cu = Curtius
H = Horatius
Hirt = Hirtius (pokračovatel Caesarův)
L = Livius
M = Martialis
N = Nepos
● = Ovidius
Pl = Plautus
Plin = Plinius mladší
Pr = Propertius
S = Sallustius
T = Tacitus
Tib = Tibulus
V = Vergilius.

2. Jiné zkratky:

abl. = ablativ(us)
abl. abs. = ablativ absolutní
abl. instr. = ablativ instrumenti
abl. odl. = ablativ odluky
absol. = absolutní, absolutně
abstr. = abstractum, abstraktně (odtažitě)
acc. = accusativ(us)
acc. c. inf. = accusativus cum infinitivo
acc. vztah. = accusativ vztahový
acc. vnitř. = accusativ vnitřní
act. = activum (činný rod)
adj. = adjectivum
adj. demin. = adjectivum deminutivum (zdrobnělé)
adv. = adverbium
advers. = adversativně
akt. = aktivní, aktivně
alcís. *alcis* = alicujus
alci, alcui *alci* = alicui
alqm, *alqm* = aliquem
alqd, *alqd* = aliquid
alqo, *alqo* = aliquo
anal. = analogie (obdoba)
appel. = appelativum
appos. = appositionálně
arch. = archaický (zastaralý tvar)
att. = atticky
básn. = básnicky
class. = classice, klassicky (v klassické latině)
coll. = collective, kollektivně (souborně)
compar. = comparativ(us)
čísl. = číslovka
dat. = dativ(us)
dat. úč. = dativ účelový
dem., demin. = deminutivum (zdrobnělý tvar)
deverb. = deverbativum
dor. = dorsky
ellipt. = elliptický
enall. = enallage
enkl. = enklitický
eth. = ethicky
euf. = eufemismus, eufemisticky
f. = femininum
freq. = frequentativum
gen. = genitiv(us)
gen. obj. = genetiv objektivní
gen. subj. = genitiv subjektivní
gerund. = gerundivum
ind. = indicativ(us)
indecl. = indeclinabile (slovo nesklonné)

inf. = infinitiv(us)
intens. = intensivně
intrans. = intransitivně (nepřechodně)
isol. = isolovaný (osamocený) tvar
jm. vl. = jméno vlastní
kausat. = kausativně (-ivum)
klass. = klassicky, v klassické latině
kollekt. = kollektivně
kompar. = komparativ
konj. = konjuktiv
konkr. = konkretní, konkretně
kvalit. = kvalitativně
kvant. = kvantitativně
lok. = lokál
m. = masculinum
m., m. = místo, město
med. = medium, mediálně
metaf. = metaforicky
meton. = metonymicky
myth. = mythický (bájeslovný)
n. = neutrum
n., n. = neb
na př. = na příklad
nář. = nářeční
nejč. = nejčastěji
něm. = německy
neos. = neosobně
nepř. ot. = nepřímá otázka
neurč. = neurčitě
neutr. = neutrum
nom. = nominativ
nyn., nyn. = nyní, nynější
ob., obyč. = obyčejně
obch. = obchodní
obj. = objektivní
obr. = obrazně
obyv. = obyvatel(é)
odt. = odtud
omez. = omezovací
parenth. = parentheticky
part. = participium
part. praes. act. = participum praesentis activi
part. perf. pass. = participium perfecti passivi
partit. = partitivně
pass. = passivum
patron. } patronymicon (vlastní jméno
patronym. } rodové)
perf. = perfectum
pers. = personale
personif. = personifikace (zosobnění), personifikovaný (zosobněný)
pl. plur. = plurál
pod. = podobně
polit. = politicky
postpos. = postposice
pouh. = (s) pouhým
pozd. = později
praed. = praedikativní (přísudkový)
praegn. = praegnantně
praes. = praesens
priv. = privat vum
prolept. = prolepticky
pron. = pronomen
pros. = prosaicky
předl., předl. = předložka
přech. = přechodný, přechodně
přenes. = přenesený, přeneseně
příb. = příbuzný
přísl. = přísloví, příslovečně
přisv. = přisvojovací
pův. = původní, původně
reflex. = reflexivum, reflexivní
sc. = scilicet (rozumí se)
sing. = singulár
sm. = (ve) smyslu, smyslem
soukm. = soukmenný
spec. = speciální (užití), speciálně
sraž. = sražený (synkopovaný) tvar
srov. = srovnej (viz i pozn. na konci)
starolat. = starolatinsky (archaicky)
stlat. = starolatinsky
subst. = substantivum
subst. demin. = substantivum deminutivum
subst. isol. = substantivum isolované (osamocené)
sup., superl. = superlativ
synekd. = synekdochicky
synon. = synonymum
šp. = špatně
t. = totiž
t. j. = to jest
t. t., term. techn. = terminus technicus (odborný výraz, význam)
trans., transit. = transitivní (přechodný), transitivně
trop. = tropicky (přeneseně)
tv. = tvar
vedl. = vedlejší
vedl. pon. = vedlejší ponětí
verb. desid. = verbum desiderativum (sloveso žádavé)
verb. fin. = verbum finitum

verb. frequent. = verbum frequentativum (sloveso opětovací)
verb. inchoat. = verbum inchoativum (sloveso počínavé)
verb. intens. = verbum intensivum (sloveso vzmocněné, důrazové)
vl. = vlastně
vlož. = vložený
v. t. = viz toto
voc. = vocativ(us)
voj. = vojenský
vůb. = vůbec
výj. = výjimečně
význ. log. = význam logický
vztah. = vztahový
zájm. = zájmeno
záp. = záporně
zastar. = zastaralý (archaický)
zprav. = zpravidla
zř. = zřídka
zvl. = zvláště

* u tvaru slovného v hranatých závorkách značí tvar se stanoviska etymologického předpokládaný. ale nedoložený. Srov. na př. heslo *bellus* [z * *ben(u)lus*]. To značí: *benulus* jest tvar sice nedoložený, ale předpokládaný, z něhož povstal tvar *bellus*.
* v heslech jmen osobních značí: narodil se.
† „ „ „ „ zemřel.

Etymologická příbuznost původního latinského slova s jiným slovem latinským nebo se slovy jiných jazyků jest označována zkratkou srov. (= srovnej), na př. *hortus* [srov. cohors, χόρτος, hrad, ohrada, zahrada]; jestliže je heslo odvozeno z jiného latinského slova nebo je to slovo přijaté z jiné řeči, je v hranatých závorkách uvedeno slovo základní (původní) bez zkratky srov., na př. *hospitium* [*hospes*], *cumba* [κύμβη].

A

1. A, a jako zkratek značí 1) předejmení *A(ulus)*; 2) na hlasovacích tabulkách porotců *A(bsolvo)*; pročež *A littera salutaris* u *C*; 3) při hlasování o zákonech v komitiích *A(ntiquo)* v. t.; 4) *a. d.* = *ante diem*; 5) *A. U. C.* n. *a. u. c.* = *ab urbe condita*.

2. ā citoslovce (srov. *ἀ*) výraz bolesti, hoře a soustrasti: ach, ó, ouve, běda!

3. ā, ăb předl. s abl. (srov. *ἀπό*); *ab* před samohl. a *h* a také před souhl. vyjma *b, v, m, f, p*; **ā** pouze před souhl.; **abs** často ve spojení *abs te*.

I) místně 1) (o vzdalování od místa, věci, osoby) od, s, z: *avertere iter ab Arare Cs*; *pestem a populo in Persas aget H*; *suspirat ab imis pectoribus O* zavzdychne z hloubi srdce. U jmen měst „z okolí“: *ab Gergovia discedere Cs* od G., z okolí G. 2) (východiště pohybu) od, s, z: *venire, ire*; *mittere, portare, accipere, habere, poscere, petere, postulare ab alqo alqd* a j. *celsis a navibus itis V*; metaf. *bucina in latum turbine crescit ab imo O* od spodního závitu se šíří. Často na ozn. místa, odkud se něco jeví (my se tážeme kde?): *castra munita non erant a porta decumana Cs* u brány d.; *cecidere ab Romanis ducenti equites L* se strany, na straně Římanů; *a tergo*; *a latere*; *a dextra*; *a sinistra*; *a dextra laevaque O* po pravici, po levici, v pravo, v levo; *religatus ab aggere funis O* k hrázi; *ab milibus passuum duobus castra posuerunt Cs* ve vzdálenosti; *stare, facere, esse ab alqo*; *Zeno et qui ab eo sunt C* a jeho stoupenci; *illi a Platone et Aristotele C*; *a* (= *pro*) *nobis contra vosmet ipsos facere C* v náš prospěch proti vám samým.

II) o původu, původci, způsobu: 1) (o původu) *a Deucalione ortus C*; *omnes a Belo V* Belovi potomci; *ab situ longa Alba appellata L* od polohy; *dulces a fontibus undae H* z pramenů vážené, pramenité; 2) o původci a příčině: **a)** (u passiv a intransitiv majících význam trpný) *vinci ab Aenea V*; *interfici ab alqo*; *ab hoste cadere*; *occidere O*; *pati ab alqo alqd* (*πάσχειν ὑπό τινος*); *discere, quaerere, audire ab alqo*; *defendere ab alqo*; *tutus ab hoste O* bezpečen před nepřítelem; básn. (místo abl. instr.) *chlamydem contractus ab auro O* plášť maje spjat zlatou sponou; **b)** (o příčině vztahující se k celé větě) pro, následkem, tím, že, protože n. instrum.: *Aeneam ab simili clade domo profugum L*; (o pohnutce) *oppidum diripiunt non tam ab ira nec ab odio, quam ut ... L*; **c)** o způsobu **α)** (o vztahu) vzhledem k..., hledíc k..., co se týče, co do..., ve: *laborare ab re frumentaria Cs*; *paratus ab omni re C* pro všecky případy; *insignes ab arte viri O* co do umění, v umění; **β)** (o přiměřenosti) dle: *neve haec nostris spectentur ab annis V*; *ab numero avium eum secutum numerum L*.

III) o čase a posloupnosti: **a)** (o době, od které počínajíc něco se děje) od: *ab urbe condita C*; *a puero*; *a pueris*; *ab Tullo res omnis in Romanum cesserit imperium L* od Tulla počínajíc; *ab ovo usque ad mala H* od začátku hostiny

až do konce (vl. od vajec až k jablkům); b) (o posloupnosti) po: *ab exseqiis quod dare fama solet O* po pohřbu, teprve po smrti; spec. hned po: *a prima obsidione Cs*; *a colloquio digressus Cs*; *amnis ab his* (neutr.) *tacuit O* hned po těchto slovech; *quartus ab his fui O*; *ab Iove tertius Aiax O.*

abacus, ī, *m.* [ἄβαξ] 1) deska stolní; 2) přepychový, parádní stolek (na nějž se stavělo drahocenné nářadí) *CL.*

ab-aliēnō, āre, āvī, ātum [*alienus*] odcizovati; 1) (věc) zciziti, převésti na jiného; prodati: *pecus, agros*; *rem vendere atque abalienare C*; 2) metaf. (osobu, její náklonnost) odvraceti, odváděti, odrážeti, nepřítelem činiti: *sororem tuam a te abalienavit C* sestru tvou ti odcizil; *homines suis rebus* (dat.) lidi od svého počínání odvraceti; *totam Africam abalienarunt N* celou Afriku odtrhli, k odpadnutí pohnuli, pobídli.

Abaris, *is m.* [Ἄβαρις] 1) Rutul *V*; 2) druh Fineův *O.*

Abās, *antis, m.* [Ἄβας] jméno několika hrdin *VO*; jmenovitě mythický král v Argu, syn Lynkeův a Hypermestřin, otec Akrisiův, děd Danain. Odt. a) adj. **Abantēus,** *a, um* Abantův *O*; b) patronym. **Abantiadēs,** *ae, m.* [Ἀβαντιάδης] Abantovec, potomek Abantův, buď Akrisius, syn Abantův, neb Perseus, pravnuk Abantův ●.

abavus, ī, *m.* děd dědův, prapraděd; předek.

Abdalōnymus, ī, *m.* král sidonský, od Alexandra dosazený *Cu.*

Abdēra, ōrum, *n.* [τὰ Ἄβδηρα] n. **-ra,** *ae, f.* Abdery, město thrácké, sev.-vých. od ústí řeky Nesta, rodiště Demokritovo a Protagorovo. Obyvatelé jeho známi byli v Řecku svým šosáctvím. Odt. **Abdēritēs,** *ae, m.* Abdeřan *C.*

abdicātiō, ōnis, *f.* [1. *ab-dīco*] odřeknutí se něčeho, vzdání se (úřadu před zákonitým vypršením lhůty): *dictaturae L.*

1. ab-dicō, āre, āvī, ātum zříkati se, odříkati se; a) nenznávati někoho (za příbuzného), neznati se, nehlásiti se k němu, zříkati se někoho, zavrhovati, vydědit: *alqm patrem L*; b) skládati (úřad), vzdávati se (úřadu) před časem; u *S* a *L* přech. *magistratum, dictaturam*; ale u *Cs* a *C dictaturā se abdicat*; *se non modo consulatu, sed etiam libertate abdicavit.* Též absol. *consules abdicaverunt* poděkovali se (z úřadu) *C.*

2. ab-dīcō, *ere, dīxī, dictum* odříci něco, nedovolovati, nedopouštěti (t. t. v nauce augurské): *aves abdicunt aliquid C* (opak *addicere*) věštní ptáci nedovolují.

abditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abdo*] odstraněný; 1) skrytý, uschovaný, zastrčený; odlehlý: *abditi in tabernaculis Cs* zalezlí ve stanech; *abdita vallis C* odlehlý údol; *spelunca abdita O* tajná sluj; *latet a. agro H* skrývá se v ústraní, zátiší venkovském; 2) metaf. *abditos sensus speculari L* tajné myšlenky, úmysly stopovati; *haec sunt retrusa et abdita C*; *non abdita ambage T* ne tajnými okolky, t. j. beze všech okolkův; — subst. neutr. plur. *abdita, ōrum*: *a. longe O* daleko odlehlá místa; *a. rerum H* věci dosud skryté, neznámé, hluboké myšlenky.

abdō, *ere, didī, ditum* [*ab* a koř. **dhē-*] pryč, stranou klásti 1) odklizovati, odstraňovati (s pohledu): *copias ab eo loco*; *in insulam a. T* na ostrov vypověděti. Často reflex. odstraňovati se, uchylovati se, skrývati se: *in silvas*; *in Menapios Cs*; *in occultum* do úkrytu se uchylovati; *domum*; obr. *se totum litteris* (abl.) *a. C* zcela se pohřížiti do vědecké práce; 2) skrývati, ukrývati: *cultrum sub veste*; *aper sub inguine dentes abdidit O* v slabinách tesáky nkryl, vrazil, zakousl se do ...; (s abl. místa) *ventos speluncis abdidit V* skryl, uzavřel; *nullus argento color est avaris abdito terris H* bez lesku jest stříbro, je-li skryto v lakotném nitru země; *virgo abdita* (*turrī*) dívka uzavřená do věže; básn. *lateri* (dat. cíle) *capulo tenus abdidit ensem V* do boku až po jilec stopil, vnořil meč; (s abl. instrum.) zakrývati, zahalovati čím: *caput casside O* dáti si přilbu na hlavu; *vultus frondibus abdit O*; prolept. *abdita texit ora frutex O* (*ita texit, ut abdita essent*) obestřelo a ukrylo.

abdōmen, *inis, n.* podbřišek, pandero, bachor (jakožto sídlo hrubé smysl-

nosti): *insaturabile a. C*; *natus abdomini C* zrozen k obžerství.

ab-dūcō, *ere, dūxī, ductum* **1)** odvádět: *familiam abduxit, pecus abegit C*; (s udáním východiště) *alqm ab aratro*; *populum de foro L*; *naves ex portu, exercitum ab Sagunto L* od Sagunta t. j. z okolí; *a. capita ab ictu V* oddáliti hlavy od rány; (s udáním cíle) *domum C*; *in praetorium S*; *ad regem N*; *me quascunque abducite terras V* odveďte, dopravte do kterýchkoli zemí; — spec. násilně odvádět, unášeti: *gremiis a. pactas V* z náručí (mateřských) unášeti snoubenky; **2)** metaf. **a)** odvraceti, odcizovati, svádět k odpadnutí: *equitatum ad se abduxit Dolabellae C*; *legiones a Bruto C*; **b)** (od činnosti, úmyslu, náklonnosti) odvádět, odvraceti: *animum a sollicitudine C*; *ab officio C*; **c)** (od vyššího k nižšímu) svádět, snižovati: *ne ars abduceretur ad mercedem atque quaestum C* aby umění nebylo snižováno na mzdu a zisk.

Abella, *ae, f.*, město v Kampanii, bohaté ovocem (nyn. *Avella*): *A. mālifera V.*

ab-eō, *īre, iī, itum* (inf. perf. *abīsse*, básn. *abiisse*) **1)** odcházeti, odebírati se: *abeam, an maneam?* mám odejíti či zůstati; *adloquor abiturus amicos O* jsa na odchodu; *abi, nuntia Romanis L* jdi a zvěstuj Římanům; (káravě) *abi hinc cum immaturo amore ad sponsum L* kliď se odtud s nevčasnou láskou k snoubenci; *abi cum tribunalibus et rogationibus tuis L*; *quin tu abis in malam pestem malumque cruciatum?* jdi, kliď se k čertu; (mírněji) *non es avarus, abi! H* odejdi, jsi propuštěn; (s udáním východiště) *comitio L*; *montibus V*; *sedibus*; *Suriā T*; *ab urbe L*; *de Sicilia*; *de provincia C*; *e (ex) conspectu* zmizeti s očí; trop. *magistratu a.* úřad složiti; (s ablat. instrum.) *ardet abire fugā V* prahne útěkem se spasiti; *equis abire L*; (s udáním cíle) *domum L*; *in Mauretaniam; in exsilium, in Volscos exsulatum a. L*; *quid ad istas ineptias abis? C* proč se odchyluješ, odbočuješ k nejapnostem; (s praed. určením) *victores ex certamine a. L*; *sublimis abiit L* do výše odlétl; *abis perituras V* odcházíš jsa odhodlán zemříti, na smrt; *tu missus abibis H* ty odejdeš (od soudu) jsa osvobozen; *nemo non donatus abibit V* nikdo neodejde neobdarován, s prázdnem; absol. *eum abiturum non esse, si ... C* že neodejde (jen tak beze škody), že se mu povede špatně; **2)** metaf. **a)** (o čase a stavu) uplývati, ubíhati, míjeti, tratiti se, mizeti: *abiit illud tempus C*; *abiit vanus timor, terror L* pominul lichý postrach; *abibit amor O* láska pomine, přejde; *abiit spiritus in auras O* dech do vánků, vzdušin zmizel, uletěl, vznesl se, rozptýlil se; *flamma abiit L* plamen zmizel; **a)** přecházeti na někoho, něco: *abit res a consilio ad vires pugnantium N* věc, rozhodnutí přechází s věhlasu (vojevůdcova) na síly bojujících; *in avi mores a. L* k obyčejům, k zásadám dědovým se přichýliti, jich následovati; *ad sanos abeat tutela propinquos H* poručnictví nechť přejde na zdravé příbuzné; **c)** přecházeti, měniti se v něco: *vestes in villos abeunt O* šaty mění se v srst; *deus in flammas abiit O* bůh přešel v plamen, jedním plamenem byl.

ab-equitō, *āre, āvī, ātum* odjížděti (koňmo): *Syracusas L* do Syrakus.

ab-errō, *āre, āvī, ātum* **1)** odbočovati, zablouditi: *naves ex agmine L*; **2)** metaf. (neúmyslně) odchylovati se, odbočovati, míjeti cíl, míjeti se cíle: *coniectura* (abl. instrum.) *a. C* mýliti se v dohadu, v domněnce; *verbo a. C* slovem chybiti; *a regula* od pravidla se odchýliti; *aberrat oratio ab eo, quod propositum est C*; *oratio aberrat ad alia C* řeč odbočuje k jiným věcem.

ab-hinc, adv. odtud; klass. jen o době: od nynějška počínaje zpět do minulosti, před: (nejčast. s acc.) *horum pater abhinc XX annos est mortuus C* před 20 lety, jest tomu nyní 20 let; (zřídka s abl.) *quo tempore? abhinc annis XV C* kdy? před 15 lety.

abhorrēns, *entis* [part. praes. od *abhorreo*] cizí, odchylující se; nepřející: *res non modo non abhorrens a consuetudine sed usitata etiam C*; *ego ipse non abhorrens a studio antiquitatis C* já, jenž nejsem nepřítelem, jenž rád se zabývám studiem starobylosti, jenž jsem přítelem; *abhorrentes lacrimae L* nevčasné slzy.

ab-horreō, *ēre, uī*, — 1) s hrůzou se odvraceti: *omnes (illum) aspernabantur, omnes abhorrebant C*; *a. pacem Cs* nechtíti slyšeti o ...; 2) metaf. a) hroziti se něčeho, míti v ošklivosti něco, míti nechuť k něčemu, štítiti se; protiví se mi co: *a caede*; *non a. a scelere L* nebýti v odporu s ..., dobře se snášeti s ...; *a Musarum honore C* straniti se pocty Mus; (s pouh. abl.) *tanto facinore Cu*; b) odchylovati se, různiti se, lišiti se: *non procul ab insania C*; *a forensi sermone C*; *a. a caritate C* příčiti se lásce.

abiciō (čti *abjicio*), *ere, iēcī, iectum* [*ab* a *iacio*] I 1) odhazovati, zahazovati: *arma*; *sarcinas*; *scutum*; *hastas* (o zbabělci); ale také vymršťiti: *priusquam telum abici posset Cs*; *tela ex vallo Cs*; *pila*; *missilia L*; *cadaver T* mrtvolu pohoditi; *statuas N* nedbale pohoditi; 2) metaf. a) rozhazovati, plýtvati: *pecuniam C*; b) upouštěti od čeho, nechávati čeho; vzdávati se čeho: *spem*; *amorem*; *dolorem*; *humanitatem C*; *auctoritatem C* pozbýti vážnosti; *salutem (vitam) pro alqo C* život obětovati; *consilium belli C*; II 1) shazovati dolů: *insigne regium de capite C*; *corpus humi abiecit Cu* vrhl se k zemi; *supplex te ad pedes abiciebas C* k nohám jsi se vrhal (jako prosebník); *e muro se in mare C*; spec. povalovati (k zemi): *super abiectum (hostem) pede nixus V*; 2) metaf. a) povrhovati, snižovati, zlehčovati: *natura ceteras animantes ad pastum abiecit, hominem erexit C*; *se abicere C* snížiti se; *cogitationes in rem tam humilem C* vrhnouti se na věc; b) povrhovati někým, odnímati odvahu, zmužilost, skličovati: *dignitas contempta et abiecta C*; *abiectus ac perditus C*; *multitudo abiecta C* množství opovržení hodné; *se abiectum esse sentit C* že jest povržen; *debilitatus atque abiectus C* sklíčen a zdrcen.

abiectē, adv. [*abiectus*] 1) povrženě, nízce, sprostě (dle stavu): *quo sordidius et abiectius nati sunt T* z čím sprostšího a nižšího rodu pocházejí; 2) sklíčeně, malomyslně.

abiectiō, *ōnis, f.* [*abicio*] klass. jen metaf. sklíčenost, malomyslnost.

abiectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abicio*] 1) odvržený, zavržený, povržený: *non adeo cecidi, quamvis a. O* tak hluboko jsem neklesl, ač zavržen jsa ...; 2) a) (o řeči) nedbale, povrchně sepsaný, složený: *senarii verba*; *oratio humilis et abiecta C*; b) (o rodu, stavu, smýšlení) nízký, sprostý, podlý, zvrhlý, opovržení hoden: *familia abiecta et obscura C*; *homines abiecti ac perditi C*; c) (na mysli) sklíčený, zkormoucený, malomyslný, beznadějný, zoufalý: *animus CLT*; *abiecta metu civitas C.*

abiēgnus, *a, um* [*abies*] jedlový: *hastile L*; *tabellae O.*

abiēs, *etis, f.* (tvary čtyř- a pětslabičné u básn. za příčinou metra dlužno čísti synlcezí; na př. *ābjětě*) 1) jedle (strom i dříví jedlové): *abies in montibus altis V*; *abietis arbores L* kmeny jedlové; *sectāque inexunt abiete costas V* a jedlovými prkny žebra (dřevěného koně) obloží; — coll. *colles nemus abiete cingunt V* jedlovím; 2) meton. (o věcech z jedle zhotovených) *labitur uncta vadis abies V* loď; *transverberat abiete pectus V* kopí.

abigō, *ere, ēgī, āctum* [*ab* a *ago*] 1) odháněti, zaháněti, zaplašovati: *muscas C*; *boves L*; *ventos O*; — spec. násilně, loupežně, mocí odháněti: *praedam pecorum hominumque L*; *partum medicamentis a.* plod léky vyhnati, vypuditi; 2) metaf. *nox abacta V* mizející, ustupující noc; *abacta nullā conscientiā H* žádným svědomím neodstrašena.

Abiī, *ōrum, m.* Abiové, kmen skythský *Cu.*

abitus, *ūs, m.* [*abeo*] 1) odchod: *cum abitum pararet V* když se chystal k odchodu; 2) východ: *omnem abitum custode coronant V.*

ab-iūdicō, *āre, āvī, ātum* (výrokem soudním a vůbec) odepříti, odříci, odníti někomu něco: *rem C*; *Alexandriam a populo Romano C*; *libertatem sibi a. C*; *iniuria abiudicati agri L* bezprávně odňaté polstvo.

ab-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* 1) jha zbaviti, odpřáhnouti, vypřáhnouti: *iuvencum V*; 2) metaf. odloučiti, odděliti, vzdáliti: *abiuncto Labieno* (dat.) *timebat Cs.*

ab-iūrō, *āre, āvī, ātum* odpřísahati se, přísahou (křivou) popírati: *creditum abiuraverat S*; *abiuratae rapinae ostenduntur V* lup přísežně zapřený se ukazuje.

ablēgātiō, *ōnis, f.* [*ablēgo*] odeslání, vypravení, vzdálení: *iuventutis ad bellum L.*

ab-lēgō, *āre, āvī, ātum* odesílati, vzdáliti, odstraniti: *pueros venatum L*; *extra Italiam in exilium verius quam in militiam ablegari L.*

ab-lūdō, *ere* — — neshodovati se, odlišovati se, nepodobným býti: *haec a te non multum abludit imago H* tento obraz hodí se dosti dobře na tebe.

ab-luō, *luere, luī, lūtum* **1)** smývati co s čeho, umývati, spláknouti, očistiti co čím: *pedes C*; *corpus*; *squalorem Cu*; *lacrimas T* slzy osušiti; **2)** metaf. smývati, odstraňovati: *omnis perturbatio animi placatione abluatur C* každá vášeň usmiřováním znenáhla buď odstraňována; *ablue perfida verba O* smyj, odstraň.

ab-uegō, *āre, āvī, ātum* odepříti: (s inf.) *abnegat excisā vitam producere Troiā V* prohlásí, že po vyvrácení Troje dále žíti nechce; (s acc.) *rex tibi coniugium abnegat V*; *nec comitem abnegat* (t. *se*) *H* a neodpírá svého průvodu.

Abnoba, *ae, m.* (sc. *mons*) Černý les *T.*

ab-normis, *e* [*ab* a *norma*] od normy, od pravidla odchylný, nepravidelný: *a. sapiens H* mudřec k určité škole uepatřící.

ab-uuō, *ere, nuī, nuitūrus* [srov. *ἀπονεύω*] pokynem hlavy, ruky zamítati, odpírati; odt. vůb. nepřivolovati, nesvolovati k něčemu, zamítati, odepírati, odříci něco, nedopouštěti, popírati (opak *ad-nuo*): (alqd) *rex probare partim, alia abnuere S* král jedny věci schvaloval, jiné zamítal; *Bruti cognomen* zpěčovati se proti příjmení Brutus *L*; *pacem*; *haud quicquam a. L* nic nenamítati; *pugnam a. L* nechtíti bojovati; *abnuente plebe imperium L* an lid vzpíral se proti poslušnosti, vypovídal poslušnost; *linguam Romanam T* vzpouzeti se proti jazyku římskému; *non abnuit omen V* (litotes) s radostí uvítal věštné znamení; (alicui aliquid) *regi pacem neque abnuere neque polliceri S*; (alicui de re) *neque illi senatus de ullo negotio a. audebat S* a senát neodvažoval se něco mu odepříti; (s inf.) *abnueram bello Italiam concurrere Teucris V* nedal jsem svolení, aby se střetla; (s acc. c. inf.) *in Africam secuturos abnuentes L* prohlašujíce, že do Afriky nepůjdou; *non abnuere se, quin mala patefierent T* že tomu neodpírá, aby zločiny nebyly odhaleny; neosob. *nec abnuitur ita fuisse L* a nepopírá se, že tomu tak bylo.

aboleō, *ēre, abolēvī, abolitum* [srov. *ἀπ-όλλυμι*] **1)** ničiti, mařiti, vyhlazovati, odstraňovati: *a. nefandi viri monumenta V* zničiti památky na prokletého muže; *deum aedes vetustate aut igni abolitas T* chrámy bohů stářím neb ohněm zničené; *nec undis a. potest aut vincere flammā V* ani vodou (mytím) spláchnouti nemůže ani zmoci ohněm (vařením); **2)** metaf. odstraniti, smazati, z paměti vypuditi: *da aboleri dedecus armis V* popřej zahladiti, odčiniti; *bellum supererat abolendae magis infamiae* (dat. účel.) *T* válka zbývala spíše ku smazání potupy, aby smazána, smyta byla hanba; *a. Sychaeum V* památku na S. z paměti vypuditi; *prava certamina communi utilitate aboleverat T* ničemné hádky společným prospěchem, ku společnému prospěchu porovnal, ukončil; *magistratum alicui a. L* úřad někomu (na vždy) odníti.

abolēscō, *ere, ēvī,* — hynouti, mizeti, zanikati: *nomen abolevit L* pamět vymizela; *non abolescet gratia facti V* vděk, dík za čin nevymizí, nezajde.

abolitiō, *ōnis, f.* [*abolēre*] **1)** zničení, zrušení, odstranění: *quadragesimae quinquagesimaeque* (sc. *partis*) *T* zrušení $2^1/_2$ a 2procentní dávky; *sententiae T* zrušení návrhu.

ab-ōmiuor [*omen*] *ārī, ātus sum* zlé, neblahé znamení odvraceti od sebe, zažehnávati, zaklínati, míti v ošklivosti; zvl. ve vlož. větě: *quod abominor* což zažehnávám od sebe; chraň Bůh, nedej Bože! *mentionem tam foedi facinoris L* při pouhé zmínce o tak hanebném činu s hrůzou se odvraceti.

Aborīginēs, *um, m.* [*orīgo*] Aboriginové, pranárod usedlý v Reate, od něhož Latinové odvozovali původ.

abortiō, *ōnis, f.* [*aborior*] předčasný porod, vyhnání plodu.

ab-rādō, *ere, rāsī, rāsum* **1)** odškrabati, oholiti: *supercilia penitus abrasa C*; **2)** metaf. odírati, vydírati: *ab alqo alqd* na někom něco *C.*

abripiō, *ere, ripuī, reptum* [*ab* a *rapio*] **1)** odtrhovati koho n. co od čeho, odervati, uchvacovati: *naves noto abreptae V* odtržené (od ostatního loďstva); *se abripere L* odchvátati, utéci; *ignem temere abreptum aedificiis iniecit L* hořící hlavni uchvátiv . . .; — spec. α) násilně odvlékati (do otroctví a p.): *cives abrepti in Asiam N*; *alqm de convivio in vincula*; *a tribunali hominem C*; β) uchvacovati, unášeti: *abrepta virgo C*; *coniuges T*; γ) uchvacovati, loupiti: *signa T* odníti; *arma equosque T* zbraň i koně bráti; *Aspis, quae regi portarentur, abripiebat N*; **2)** metaf. *filium etiamsi natura a similitudine patris abriperet C* ač přirozená povaha syna otci nepodobným činila; *pavor fugientium abripit alqm T* strhuje s sebou.

abrogātiō, *ōnis, f.* [*abrogo*] zrušení něčeho (na př. zákona) návrhem k národu učiněným.

ab-rogō, *āre, āvī, ātum* **1)** požadovati od někoho něco zpět, odnímati: *ei imperium est abrogatum C* velitelství mu bylo odňato, byl zbaven velitelství; *magistratum, consulatum a.*; **2)** (všeobecně) odstraňovati, rušiti: *fidem alci a. CL* hodnověrnosti upírati; *nimium scriptis abrogat meis O* příliš zlehčuje spisy mé; *Lycurgi leges moresque C*; **3)** (term. techn.) návrhem (*rogatione*) lidu předloženým (celý) zákon platný zrušiti, odstraniti: *cur leges abrogandas censeam, quas iudico non rogatas?* proč mám souditi, navrhovati, aby ty zákony byly zrušeny, které, jak soudím, nebyly ani navrženy.

abrotonum, *ī, n.* [*ἄβροτονον*] brotan, boží dřevce (bylina, které užíváno k přípravě léků); odt. vůb. lék.

ab-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* **1)** odlamovati, odtrhovati, mocí oddělovati; rozlomiti, roztrhnouti: *Lethaea vincula Pirithoo H* roztrhnouti, roztíti Peirithoovi pouta (jimiž byl v podsvětí spoután); *videbar mihi partem viscerum meorum a. Cu* zdálo se mi, že si část vnitřností rvu, vytrhuji; *flumine abrumpi* řekou zadrženu býti; *ingeminant abruptis nubibus ignes V* blesky opakují se, blesk za bleskem srší z protržených mračen; *abruptis turbata procellis freta V* moře vzduté rozpoutanými bouřemi; *ad terras abrupto sidere nimbus it V* z roztrženého mračna (bouřného) příval k zemi se táhne; *abrupta a ceteris agmina Cu* odtržené od ostatních zástupy; *laxati ordines abrumpuntur T* uvolněné řady se roztrhují, protrhují; *legio se prima latrocinio* (abl.) *abrupit C* legie první odtrhla se od loupeživého davu; *venas a. T* žíly si otevříti; *lora abrupta O* řemení zpřetrhané; *cervix abrupta O* šíje profatá, proseknutá; *pontem a. T* most strhnouti; *a. vitam ab ea civitate T* od obce se odděliti, nežiti déle v obci; **2)** metaf. (náhle, neočekávaně a násilně) přetrhnouti, přerušiti, přítrž učiniti: *a. lucem V* život násilně skončiti; *amor somnos V* láska zaplašuje spánek; *fas omne abrumpit V* všeliké právo poruší; *fidem per scelus a. T* věrnost zločinem zrušiti; *medium sermonem a. T* řeč, rozmluvu uprostřed přerušiti; *dissimulationem T* vzdáti se zatajování, přestati zatajovati; *abrupta undique spe T* zbaveni se všech stran naděje

abruptiō, *ōnis, f.* odtržení, utržení; roztržka.

abruptus, *a, um* (vl. part. perf. pass. od *abrumpo*) odtržený, přervaný; **1)** srázný, strmý, příkrý: *locus*; *saxa*; **2)** metaf. *abrupta contumacia T* příkrá vzdorovitost; subst. isol. *abruptum, ī, n.* **a)** strž, sráz, propast: *sorbere in abruptum fluctus V*; *in pontis abrupta progredi T* postoupiti na konec mostu strženého; **b)** metaf. *Galbae amicitiā in abruptum tractus T* na kraj propasti, záhuby.

abs viz 3. **ā.**

abs-cēdō, *ere, cessī, cessum* **1)** odstupovati, odcházeti: *abscesserant omnes dī V*; *non a. corpore Augusti T* nehnouti se od mrtvoly; *somnus abscessit O* odešel, pominul, zmizel; spec. (t. t. voj.) odtáhnouti: *Spartā a. N*; *Armeniā T*;

neos. pass. *manibus aequis abscessum T* po rovném boji odtáhli, rozešli se; 2) metaf. a) ustávati, upouštěti od čeho: *incepto L*; (o žalobě) *nec ille abscessit T* neustoupil, nepovolil; b) (zmenšujíc) odcházeti někomu: *urbes, quae regno abcedunt L* města pro říši ztracená; *Pallada nonne vides abscessisse mihi? O* že mi ušla, vymkla se moci mé.

abscessiō, *ōnis, f.* odcházení, ubývání.

abscessus, *ūs, m.* odstup, odchod: *causa abscessūs T*; *continuus a. T* stálá nepřítomnost; *Rutulům abscessu V* při odchodu Rutulův.

abs-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*abs* a *caedo*] 1) odtínati, utínati, odřezávati, přeřezávati: *caput*; *crines T* vlasy ustřihnouti; *funes Cs* přetíti; 2) metaf. a) přeříznouti, odděliti: *abscisus in duas partes exercitus Cs* vojsko rozštěpené; *hostium pars parti abscisa erat L*; b) odnímati: *spem* naději zničiti, zmařiti; *respectum alcis rei a. L* k věci nehleděti; *praesidia a. T* prostředků zbaviti.

ab-scindō, *ere, scidī, scissum* 1) odtrhnouti, strhnouti, odervati co od čeho: *tunicam a pectore C*; *umeris* (abl.) *vestem V*; s acc. vztah. *abscissa comas V* rvouc si vlasy; *venas a. T* žíly si rozetnouti; 2) metaf. a) odlučovati, oddělovati: *caelo terras O* od nebe země; *terras Oceano H*; *inane a. soldo H*; b) odnímati, mařiti: *reditūs H.*

abs-cīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abscido*] odříznutý; strmý, srázný, příkrý: *abscisae rupes L*; *saxum undique abscisum L.*

abs-conditē, adv. [*absconditus*] 1) skrytě, tajně; 2) metaf. (o výkladu) důmyslně: *a. disserere.*

abs-conditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abscondo*] 1) skrytý: *gladii C*; 2) metaf. skrytý, tajný: *insidiae.*

abs-condō, *ere, condidī* (později: *condī*), *conditum* 1) ukliditi, ukrýti co kde: *hominem in armamentario Cu*; *matrem abscondidit ore O* pohltil, pozřel; spec. zakrýti co čím: *vultūs O*; *Phaeacum abscondimus arces V* (srov. *ἀποκρύπτω γῆν*) ztrácíme s očí, s pohledu, mijíme; 2) metaf. zakrýti, zatajiti: *fugam furto V*; *dolorem T*; *quod quo studiosius absconditur, eo magis apparet C.*

ab-sēns, *entis* [isol. part. praes. od *absum*] 1) nepřítomný: *me absente*; *his absentibus C* za, v nepřítomnosti; *absentem qui rodit amicum H* za zády kdo pomlouvá; *faveat precantibus absens O* nejsa již mezi námi; 2) (o místech) vzdálený, daleký: *Romae laudatur Rhodos absens H.*

absentia, *ae, f.* [*absum*] nepřítomnost.

ab-similis, *e* nepodobný, vždy s předcházejícím záporem (litotes): *non absimili forma Cs.*

absinthium, *iī, n.* [*ἀψίνθιον*] jen v plur. pelyněk: *cana O* (o šedozelených květech); *tristia O* (o chuti) odporný, trpký.

ab-sistō, *ere, stitī,* — 1) odstupovati, ustupovati od čeho, odcházeti, vzdalovati se: *limine*; *toto luco V*; (o vojínech) *ab signis Cs*; 2) metaf. ustávati od čeho, přestávati: *bello*; *ferro V* od války; *obsidione*; *conatu*; *precibus T*; absol. *absistamus, ait V* ustaňme (od pronásledování), dí (Nisus); (s inf.) *absiste moveri V* nerozčiluj se, nezlob se.

absolūtē adv. [*absolutus*] úplně, dokonale: *feliciter et a. vivere C.*

absolūtiō, *ōnis, f.* [*absolvo*] 1) sproštění, osvobození: *alqd reo absolutioni erat T* mohlo osvoboditi obžalovaného; 2) dokončení; dokonalost: *rationis C.*

absolūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *absolvo*] dokonaný; 1) úplný, dokonalý: *perfectus atque a.*; 2) nepodmíněný, nezávislý, naprostý (absolutní).

ab-solvō, *ere, solvī, solūtum* 1) odvazovati; vyprošťovati, vybavovati z čeho; sprošťovati čeho: *vinclis T*; 2) metaf. *consulem regni suspicione a. L*; *Vitellius fidem absolvit T* odpustil jim věrnost (k Othonovi); spec. (na soudě) osvoboditi, žaloby sprostiti (opak *damnare*): *omnibus sententiis absolvi C* všemi hlasy, jednohlasně býti osvobozen; (alqm alcis rei) *capitis* trestu hrdelního zbaviti; *maiestatis*; (abl.) *ambitu, crimine*; *de simili causa*; 3) (jakoby od sebe uvolniti) dokončiti, dokonati: *instituta a. C*; spec. (ve vypravování) vyložiti: *ut paucis verum absolvam S* abych krátce pravdu vyložil; *paucis de alqa re S.*

absonus, *a, um* [*ab-sono*] 1) zlozvučný, nelibozvučný: *vox C*; 2) metaf. nesouhlasný, nejsoucí v souhlase, odporující, nesrovnalý, neshodný: *absoni a voce motus C*; básn. s dat. *si fortunis absona dicta erunt H* nebudou-li se srovnávati, shodovati slova s osudem; *fidei absonum est L* odporuje víře, jest v odporu s vírou.

ab-sorbeō, *ēre, sorbuī*, — vsrkati; spolknouti, pohltiti: *placentas H*; metaf. (o vodstvu) *Oceanus* (*mare Cu*) *tot res C*; *tribunatus quodam modo absorbet orationem meam C* pohlcuje, stravuje.

absque [*abs* a *que*] předl. s abl. bez: *a. argumento C.*

abs-tēmius, *a, um* [příb. s *temetum* víno] zdržující se opojných nápojů; střízlivý, střídmý; básn. s gen. zdržující se něčeho.

abs-tergeō, *ēre, tersī, tersum* 1) stírati, utírati, osušovati: *oculos*; *lacrimas*; — spec. (t. t. mluvy námořníků) *remi abstergeri coeperunt Cu* vesla počala se utírati; 2) metaf. zahánětí, odnímati: *fletum*; *molestias.*

abs-terreō, *ēre, uī, itum* 1) zaplašovati, zahánětí: *saxis, sudibus hostes L*; *vulnere ancillam T*; 2) metaf. odstrašovati, zastrašovati: (s abl. odl.) *vitiis H*; *bello T* od války; (s předl. ab) *eos a consilio L*; *ab urbe oppugnanda conspecta moenia L*; *solitudine absterriti L* zastrašeni prázdnotou; spec. zdržovati od čeho, zabraňovati komu co: *a congressu meo C.*

abstinēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. act. od *abstineo*] 1) zdrželivý: *non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere C*; básn. s gen. *pecuniae H* (*ἀπεχόμενος χρημάτων*); (o zdrželivosti v lásce) cudný *H*; — spec. nezištný, poctivý: *sociis a. eram visus C.*

abstinenter, adv. [*abstinens*] zdrželivě, nezištně.

abstinentia, *ae f.* [*abstineo*] zdrželivost: *nullum signum luxuriae, contra plurima abstinentiae N*; *abstinentiā* (sc. *cibi*) *vitam finire T* hladem životu konec učiniti; — spec. zdrželivost od peněz, neúplatnost, nezištnost, poctivost: *temptata eius est abstinentia N.*

abs-tineō, *ēre, uī*, — [*abs* a *teneo*] 1) transit. z(a)držovati, oddalovati koho, co od čeho: (s pouh. abl.) *vim uxore et gnato H*; *finibus vim L*; *Romano bello fortuna eum abstinuit L*; (s ab) *vix a se manus abstinuit C* stěží, div si nesáhl na život; *iniuriam ab sociis L*; *ab aede ignem L*; *manus ab alienis pecuniis C*; neob. s dat. *Aeneae Antenorique ius belli abstinuisse L* že v prospěch Aeneův a Antenorův vzdali se práva válečného, u Aenea a A. zdrželi se; neos. *nec domesticis abstinebatur T* nebylo se zdržováno (v řečech) od soukromých záležitostí, také nemlčeli o ...; *ut ab inermi abstineatur L* aby bylo ušetřeno; *ut auro abstineretur L* aby se nedotkli zlata; *abstinebatur a patribus L* šetřili otcův. Často též reflex. *quod te abstinueris scelere C*; *se armis a. L*; *portu L*; 2) intrans. zdržovati se čeho: *non tamen abstinuit V*; s pouh. abl. *proelio*; *pugnā* nepouštěti, nedávati se do boje; *urbe a. L* nedávati se do (obléhání) města, neodvažovati se na město; *neque facto ullo neque dicto S*; *contionibus L* straniti se; *Tiberius atque Augusta publico abstinuēre T* z domu nevyšli; *abstinet Ceres* (sc. *cibis*) *O* netkne se jich; *caelo O* straniti se; (s ab) *a coniurationis causis C*; *ab obsidibus L*; (básn. s gen. (graecismus)) *abstineto irarum H* (*ἀπέχου ὀργῆς*).

ab-stō, *āre*, — — státi stranou: *si longius abstes H* díváš-li se z dálky.

abs-trahō, *ere, trāxī, tractum* 1) odtáhnouti, odvléci, (násilím) odvésti: *abstractae boves V* odvlečené, uloupené kravice; *vi aliqm L*; (s pouh. abl.) *gremio genitoris O* vyrvati z náručí; (s předl.) *de matris complexu C*; *ab se liberos Cs*; *e sinu gremioque patriae C*; (s udáním cíle) *liberos in servitutem Cs*; *abstrahi ad supplicium Cu* býti vlečen na popravu; 2) metaf. odvésti, oddělití, odloučiti, vzdáliti: (s abl.) *legionibus T* od legií vzdáliti; (s předl.) *a bonis C*; *animus abstractus a corpore C*; *ex tanto comitatu C* vyloučiti; *copias ab Lepido C* pohnouti k odpadnutí; (s udáním cíle) *pecuniā a bono in pravum abstractus S* sveden, stržen; *omnia in duas partis abstracta sunt S* vše ve dvě strany se rozstoupilo; *in partes abstrahor O* nucen jsem přidati se k něčí straně; — spec.

zdržovati, odvraceti, odváděti koho od čeho: *milites a direptione L*; *me labor ab illa cogitatione C*; *a nullius umquam me tempore otium meum abstraxerit C* že mne od soudního hájení žádného občana prázdný můj čas neodvábil; *se a sollicitudine a. C* zbaviti se starosti.

abs-trūdō, *ere, trūsī, trūsum* vl. odstrkávati; odt. skrývati: *tristitiam a. T* tajiti; *metum T* obavu ukrýti.

abstrūsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abstrudo*] zastrčený; utajený, skrytý, ukrytý, tajný: *semina flammae abstrusa in venis silicis V*; *a. animi dolor C*; *disputatio paulo abstrusior C* o předmětu poněkud vzdálenějším; *a. Tiberius T* (v sebe) uzavřený.

ab-sum, *esse, ā-fuī, ā-futūrus* (*aforem, afore* ne *abforem* ...) **I 1)** býti pryč, nebýti kde, nebýti při čem, býti nepřítomen, vzdálen; scházeti, nedostávati se, chyběti kde: *ab, ex urbe*; *ab alqo*; *domo et foro*; *aberant summo* (subst.) *O* byli vzdáleni od vrcholu; *nec* (*Iuno*) *usquam aberit V* a všude J. přítomna bude (litotes). — Eufemist. býti ve vyhnanství, býti vyhnancem: *qui nulla lege* (nezákonně) *abessem C*; *in minus hostili a. loco O* žíti ve vyhnanství; spec. **a)** nebýti účasten, nemíti podílu; nesouhlasiti, neshodovati se: *toto bello*; *publicis consiliis L*; *a bello* zdržovati se války; *a consilio*; **b)** nepomáhati, nepřispívati, neprospívati: (s dat.) *Autronio afui, Sullam defendo*; *vade procul, ne longe tibi Iuppiter absit O* kliď se, sice ti nespomůže, neprospěje J.; *nec dextrae erranti deus afuit V* a bůh přispěl nejisté pravici; *longe iis fraternum nomen afuturum Cs*; **2)** metaf. *quidquid a. poterat Cu* co mohlo býti pohřešováno; *fructus abest O* odměny se nedostává; (s dat.) *abest pars numero L* schází do (plného) počtu; *cumulus abest malis O* neštěstí se nedovršuje; *iussis mora segnis abesto O* rozkaz bez průtahu splňte; *est aliquid magnis crimen a. malis O* není-li v neštěstí vědomí viny; *abest luctamen remo V* vesluje se bez námahy; *libido ab oculis afuit C*. **II 1)** býti vzdálen, odloučen, oddělen od koho, čeho: *ab urbe milia passuum CC*; *quinque dierum iter* (*viam*); *castra, quae aberant bidui* (*iter*); *aequo fere spatio ab castris Cs*; *VII milium intervallo Cs*; *longe*; *multum*; *propius* blíže prodlévati; *proxime*; *haud longe*; neos. *haud multum*; *haud* (*non*) *procul*; *non longe*; *paulum abest, quin* ... nechybí, neschází mnoho, že by ne..., bezmála, málem; *nihil abest, quin* ...; *quid abest, quin* ...? — *tantum abest, ut* ..., *ut* ... tak mnoho chybí, aby ..., že spíše (naopak) ...: *tantum afuit, ut exercitum periculosum putaret, ut in eo praesidium rei p. poneret C*; variace: *t. abest, ut* ..., *ut contra* ...; *ut etiam*; *ut quoque* ...; **2)** metaf. *cuius aetas a senatorio gradu longe abesset C*; *neque abest suspicio Cs*; *tantum afuit ab insolentia gloriae N*; *absit invidia verbo L* nevzbuďte slova má závisti; *tres aberant noctes, ut* ... *O* scházely; — spec. **a)** býti dalek, prost čeho: *a culpa*; *a societate sceleris N*; *dolore*; **b)** různiti se, lišiti se: *nulla re longius absumus a natura ferarum C*; *abest virtute Messallae H* nedosahuje věhlasu Messallova; **c)** nehoditi se, neslušeti se; nesnášeti se s čím: *musice abest a principis persona N*.

ab-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* odníti, odnětím zničiti; **1) a)** spotřebovati, stráviti: *vires absumuntur O* síly se vyčerpávají; *purpura absumitur L* se opotřebuje; — spec. *mālis a. mensas V* (zuby) sníst stoly; **b)** metaf. utratiti, promarniti: *res paternas H*; (o čase) tráviti, mařiti: *tempus dicendo C*; *diem O*; **2)** stráviti, zničiti, zahladiti; v pass. zhynouti: *incendium domos absumpsit L*; *lacrimis absumi O* pláčem se tráviti; *gurgitibus absumi L* ve vírech zahynouti; *flumine absumi L* proudem stržen, uchvácen býti; *sin absumpta salus V* spása ztracena, po spáse veta; *me absumite ferro V*; *fame absumi L* hladem mříti; *pestilentiā absumi L* morem zachvácenu býti.

absurdē, adv. [*absurdus*] **1)** sluchu nelibě; **2)** nejapně, zpozdile: *non a.* ne nevtipně.

absurdus, *a, um* **1)** sluchu nelibý: *sonus C*; **2)** metaf. **a)** nevhodný, nepřípadný, nemístný, nejapný, nesmyslný: *quam absurdum eum petere consulatum C*; *haud absurdum est S*

není nejapno, jest vhodno, hodí se; **b)** nejapný, neschopný: *ingenium haud absurdum T* duch nikoli neschopný, bystrá hlava; *nec a. ingenio T.*

Absyrtus, ī, *m.* syn Aieta, krále kolchidského, bratr Medein.

Abulītēs, *ae, m.* satrapa v Susianě *Cu.*

abundāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. act. od *abundo*] **1)** přetékající, rozlévající se, rozvodněný: *amnis T*; **2)** metaf. **a)** překypující, nadbytečný: *a. multitudo L* přebytek lidu; **b)** oplývající, bohatý, zámožný: (s gen.) *lactis a. V*; (s abl.) *locus fontibus a. C*; (absol.) *homo non luxuriosus sed a. C.*

abundanter, adv. [*abundans*] nadbytečně, hojně.

abundantia, *ae, f.* **1)** přetékání; **2)** metaf. nadbytek, hojnost: *a. omnium rerum C*; *a. pecuniae T* veliké bohatství.

abundē, adv. [*abundo*] nazbyt dosti, více než dosti; hojně.

ab-undō, *āre, āvī* [*ab, unda*] **1)** (od plnosti až) přetékati, rozlévati se, rozvodniti se: *rursus abundabat fluidus liquor V* hojně vytékal mokvavý hnis; *Amasenus abundans V* rozvodněný A. (řeka); básn. *ne desis operae neve inmoderatus abundes H* ani nemírně hranici nepřekračuj; **2)** metaf. **a)** oplývati, míti nadbytek, přebytek, hojnost: (s abl.) *villa abundat porco lacte caseo C*; — spec. býti bohat: *egentes abundant? C*; **b)** *multitudo abundat L* jest nadbytek obyvatelstva, nastává přelidnění; *abundat pecunia C* jest nadbytek peněz; *abundant omnia L* všeho jest nadbytek.

ab-ūsque (básn. přestavení m. *usque ab*) až od: *abusque Pachyno V*; (o čase) *Tiberio abusque T* od časů Tiberiových.

ab-ūtor, *ūtī, ūsus sum* (s abl.) **1)** zužiti, spotřebovati: *divitiis S*; užiti, využiti, využitkovati k něčemu: *sagacitate canum ad utilitatem nostram C*; *ignoratione ad hominis salutem C*; *errore hostium L*; **2)** zle užiti, zneužiti, nadužiti: *legibus ad quaestum C*; *patientiā nostrā C*: *sanguine Cs* plýtvati.

Abȳdus, ī, *f.* (vedl. tvar *Abȳdum, ī, n*) město na asijském pobřeží Hellespontu naproti Sestu. Odt. adj. **Abȳdēnus,** *a, um* abydský; subst. **Abȳdēnus,** ī, *m.* Abyďan.

ac viz *atque*

Acadēmus, ī, *m.* [*Ἀκάδημος*] starodávný heros athenský, jemuž zasvěceno bylo gymnasium s hájem na sev.-záp. straně Athen, jehož obzvl. Platon užíval za učiliště; odt. *inter silvas Academi quaerere verum H* pěstovati Platonskou filosofii. Ono gymnasium slulo **Acadēmīa,** *ae, f.* (*Ἀκαδήμεια*); meton. Platonovo učení a škola, akademická filosofie. Dle Platonovy Akademie nazval Cicero tímto jménem **a)** místo na svém statku Tnskulském; **b)** statek v Kampanii nedaleko Puteol, kdež sepsal filosofický spis *Acadēmica* (*ōrum, n.*). Odt. adj. **Acadēmicus,** *a, um* akademický; subst. *Acadēmicī, ōrum, m.* akademikové, stoupenci filosofie Platonovy.

Acadīra, *ōrum, n.* město v Indii *Cu.*

acalanthis, *idis, f.* [*ἀκαλανθίς*] stehlík.

Acamās, *antis, m.* [*Ἀκάμας*] syn Theseův.

1. acanthus, ī [*ἄκανθος, ὁ, ἡ*] **1)** *m.* akant, rostlina bodláku podobná, oblíbená za starověku tvarem listů, jichž bylo užíváno za vzor při vyšívání rouch a j.; **2)** *f.* strom v Egyptě.

2. Acanthus, ī, *f.* [*Ἄκανθος*] město na vých. pobřeží poloostrova Chalkidiky.

Acarnān, *ānis, m.* [*Ἀκαρνάν*] Akarnan: *Acarnanum amnis O* = Achelous. Odt. **Acarnānia,** *ae, f.* Akarnanie, nejzáp. krajina středního Řecka; adj. **Acarnānicus,** *a, um* akarnanský.

Acastus, ī, *m.* [*Ἄκαστος*] syn Pelia, krále thessalského.

Acbarus, ī, *m.* panovník v Edesse v sev.-záp. Mesopotamii za časů Klaudiových *T.*

Acca, *ae, f.* jméno ženské **1)** *Acca Lārentia* („matka Larův“) bohyně, jíž na počest slavena byla v prosinci slavnost Larentalia. Dle pověsti manželka pastýře Faustula a pěstounka Romula a Rema, matka 12 bratrův Arválských; **2)** společnice válečné Kamilly *V.*

ac-cēdō, *ere, cessī, cessum* (perf. sraž. *accestis* = *accessistis V*) **I 1)** přikročovati, přistupovati, blížiti se, přicházeti ke komu n. čemu (ad alqd; s dat. n. s acc.): *ad urbem C*; *urbem V*; *ad aram C*; *in provinciam*; *in oppidum*; *in funus C* pohřbu se účastniti; *illis socius H*; *caelo a. O* do nebe se dostati;

delubris a. O jako cizinec, cizí bůh do chrámů se dostati, jako cizí bůh ctěn býti; *exitus accessit verbis O* řekl a stalo se; *sacris a. O* obřadů posvátných se účastniti; *Romam C*; *domos Ditis V*; *Bocchus Iugurtham accedit S*; — spec. α) prosebně přistoupiti, s prosbou se obrátiti na někoho: *quo accedam? S* kam (na koho) se mám obrátiti? *senatus supplex ad Caesarem accessit C*; β) nepřátelsky se blížiti, přistoupiti, přitáhnouti, přitrhnouti někam (ad alqd; alqd; s dat.): *ad moenia L*; *muris L*; *propius muros N*; *loca hostiliter a. N*; *ad urbem quadrato agmine C*; *ad manum N* sraziti se v boji, utkati se bojem (polem); γ) (k dražbě jako kupec) přijíti, dostaviti se: *ad illud scelus sectionis audet a. C* zločinné dražby se účastniti; **2)** metaf. **a)** přistoupiti, přiblížiti se: *a. ad amicitiam alcis CsN* v přátelství s někým vejíti, vstoupiti, spřáteliti se; *febris accedit* (opak *decedit*) *CN* horečka se dostavuje; *fama ad nos accedit L*; *litterarum lumen accedit C* světlo památek písemných ozařuje; *anni accedunt H* léta (stáří) přicházejí; *civibus animus accedit NC* občané nabývají zmužilosti (bojovnosti); *ita imperatori plus sollicitudinis accedebat S* vzcházelo, vznikalo; s dat. *fervor accessit capiti H* víno vstoupilo do hlavy; **b)** přistoupiti k něčemu, přikročiti k dílu, na se vzíti, převzíti (ad alqd; s dat.): *ad rem publicam a.* vstoupiti do života veřejného, býti politicky činným; *ad gubernacula rei p. a. L* řízení obce na se vzíti; *ad maleficium a. C*; *ad bona a. C* ve statky se uvázati; *ad causam a. C* na se vzíti vedení pře, hájení; s dat. *huic ego causae actor accessi C*; *a. ad singulas querellas C* přijíti ku steskům, zabývati se stesky, probírati; **c)** (k osobě, k věci) přistoupiti, připojiti se, přidati se, přisvědčiti; schváliti: *ad consilium N*; *ad condiciones C* přijmouti; s pouhým acc. *societatem a. T*; **d)** přiblížiti se podobou, podobati se: *ad deos a. C*; *proxime deos accessit Clodius C*; **II 1)** (rozmnožujíc) přistupovati, družiti se, přibývati: absol. *turba accedit O* dav se množí, vzrůstá; *novus hostis accesserat S* přibyl; *qui postea accesserint S* se přistěhovali; s ad: *cum ad has suspiciones certissimae causae accesserint Cs*; *cum ad naturam accesserit ratio doctrinae C* když k nadání přidruží se soustavné vzdělání; *id accedit ad gloriam L* to zvyšuje slávu. Často s *huc, istuc, eo, eodem*: *huc accedunt veterani C*; *accedit, quod* (s ind.) . . . přistupuje ta okolnost, že . . . (ukazuje na skutek, jímž se něco potvrzuje); *accedit* (= *praeterea fit*), *ut* . . . (věta s *ut* dále vypravuje): *illud quoque nobis accedit incommodum, quod abest C*; *ad Appii Claudii senectutem accessit, ut caecus esset C.*

ac-celerō, *āre, āvī, ātum* [*ad, celer*] **1)** tran. zrychliti, urychliti, uspíšiti něco: *iter Cs*; *gradum L*; *consulatum ei adceleraverat T* ku konsulatu mu dříve dopomohl; *cetera adcelerantur T* ostatní věci se urychlují, s ostatními věcmi se pospíchá; **2)** intrans. pospíchati, pospíšiti si, chvátati: *si a. volent, consequentur C*; *accelera, signifer! L*; neos. *quantum accelerari posset L* jak jen by si mohli pospíšiti.

accendō, *ere, cendī, cēnsum* [*ad* a neuž. *cando,* trans. ku *candeo*] **1)** zapalovati, podpalovati, rozžehati; v pass. planouti: *lignum O*; *acervos scutorum*; *faces accensae CO* pochodně planoucí; *flamma ter accensa est O* plamen třikrát vyšlehl; (s acc. vztah.) *accensa comas V*; *cornua a. L* zapáliti klestí na rozích; *a. aras O* roznítiti, rozdělati oheň na oltářích; *accensi foci O* planoucí krby; *orbem adspicit accensum O* svět zří v plamenech; — spec. α) osvítiti, ozářiti: *luna accensa solis radiis C*; β) rozpalovati: *solis vapor accendit arenas Cu*; (s acc. vnitř.) *sol accendit aestus V* slunce (žárem) působí úpal; **2)** metaf. **a)** roznítiti, rozpáliti; rozdrážditi, rozjitřiti; vzbuditi: *ignem O* žár lásky; *pariter accendit et ardet O* lásku vzněcuje (v jiných) a jí plane (sám); *accensus amore* zanícen, plana láskou; *accensus furore* vztekem zuře; *irā* hněvem hoře, plana; *dolore*; *iniuriā T* roztrpčen; absol. *sic accensa profatur V* planouc (hněvem); *a. animos ad virtutem V*; *ad certamen accensus L* do boje roznícen; *in rabiem L* k zuřivosti; básn. (s dat.) *animos bello*; *a. bellum* (*Martem*) *V* vznítiti válku; *curam alci a. L* starost způsobiti; *spes est accensa V* naděje

vzplála, zasvitla; **b)** roznítiti, rozmnožiti, zveličiti; v pass. zmoci se: *firmare animos minuendo metu, accendenda spe T*; *certamen accenditur L* hádka vzplane, spor se přiostřuje; *vis venti accensa est L* prudký vítr se vzmohl.

ac-cēnseō, *ēre* 1) přičítati; 2) metaf. přidělovati, přidružovati: *accenseor illi O* patřím k oné (Dianě).

accēnsus, *ī, m.* [part. perf. pass. od *accenseo*] přidělený; 1) úřední sluha (v Římě i v provinciích) s dat. (jako pův. part.): *qui a. C. Neroni fuit C*; jako subst. s gen. *Timarchides, Verris a. C*; 2) v plur. *accensī, ōrum* připočtenci, přidělenci, nadpočetní záložníci (lehkooděnci vybraní z páté třídy občanstva, kteří doplňovali prořídlé řady legie).

acceptiō, *ōnis, f.* [*accipio*] přijetí: *a. frumenti S.*

acceptō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *accipio*] (opět a opět) přijímati; metaf. *humo acceptante opus Cu* ana půda dílo podporovala.

acceptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *accipio*] (alci) vlídně, laskavě přijatý, vítaný, milý, vzácný: oblíben u koho, miláček. Subst. **acceptum** v. *accipio* II.

accersō viz *arcesso.*

accessiō, *ōnis, f.* [*accedo*] I) přistoupení k někomu n. něčemu, přístup: *suis accessionibus consequebatur, ut ... C* přístupem k sobě (audiencemi); II) rozmnožení, přírůstek: *pecuniae a. N*; konkr. *a. paucorum annorum C*; *accessionem aedibus adiunxit C* přístavbu učinil; *bonis rebus a. L* přídavek k blahobytu; *Epirus fuit a. regno Macedoniae L* přívěsek; — spec. příplatek (který ještě nad povinnou dávku byl odváděn n. vymáhán): *a. decumae C* příplatek k desátku.

accessus, *ūs, m.* [*accedo*] 1) přibližování se k čemu, přístup, příchod, příjezd: *a. ad urbem*; metaf. *accessūs refugit viriles O* stykům s muži se vyhýbá; (*aestuum*) *a. et recessus C* příliv a odliv; *ventorum a. V* nával; *da accessum lacrimis nostris O* slyš naše lkání; 2) meton. (o místě) přístup: *omnem accessum lustrare V.*

1. accidō, *ere, cidī,* — [*ad* a *cado*] 1) dopadati, spadati k čemu n. kam: *missa a Germanis tela gravius accidebant Cs*; (o osobě) *quia de improviso acciderant S* přikvapili, přitrhli; *quo gravior accideret S* aby tím rázněji (nenadále) udeřil; — spec. prosebně k nohám padnouti, padnouti na kolena = úpěnlivě prositi: *genibus principis CuT*; *ad pedes omnium C*; 2) metaf. **a)** smyslů dopadati, připadati na mysl: *ad populi aures L* donésti se; *maioris multitudinis species accidit hostibus Hirt.*; *clamor*; *ad nos fama eius accidit L* dochází, donáší se; **b)** státi se, udáti se, přihoditi se; nastati. Často o událostí nepříznivé: *si quid adversi accidisset*; *accidit periculum*; *calamitas*; *mors.* Také o událostí příjemné: podařiti se; *secundas res accidisse eius operā N*; zcela neurč. *quae vivo se acciderunt N*; *id quod accidit N* což se vskutku stalo. s dat. osoby: *si quid gravius ei a Caesare accidisset Cs*; *si quid mihi humanitus accidisset C* kdyby mne bylo něco lidského potkalo, zastihlo (eufemisticky o smrti); *si quid accidat Romanis Cs* (euf. o porážce); *si quid ipsi accidat C* stihl-li by jej trest (euf. o odsouzení); o příznivé události: *supplicatio decreta est, quod ante id tempus accidit nulli Cs.* Zvl. často neos. *accidit, ut ...* stává se, přihází se, že ...; **c)** dopadnouti, vypadnouti, skončiti se: *si secus acciderit C*; *peius Sequanis accidit Cs.*

2. accīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*ad* a *caedo*] 1) naříznouti, naseknouti, natíti: *arbores Cs*; *ornum ferro V*; básn. *a. dapes V* stráviti, sníst; 2) metaf. oslabiti: *copiae accisae Hirt*; *accisae reliquiae T* seslabené, poražené zbytky (vojska); *robore iuventutis acciso L* po seslabení jádra mladého mužstva; *opes accisae H* ztenčený majetek; *res accisae CL* špatné, neblahé, bídné poměry.

accingō, *ere, cīnxī, cīnctum* [*ad* a *cingo*] (zastaralý inf. praes. pass. *accingier*) 1) připásati, opásati: *lateri adcinxerat ensem V* k boku připjal si meč; med. opásati se: *fido accingitur ense V*; *ferro T*; 2) metaf. ozbrojiti, opatřiti *paribus accingitur armis V*; *miles accinctus T* vojín ozbrojený; *pubes facibus accingitur V*; *ultrix accincta flagello V*; *se accingeret iuvene T* aby se opatřil jinochem (j. podporou stáří), aby

si připojil jinocha. Častěji reflex. a med. připravovati se, strojiti se, chystati se k něčemu: *quin accingeris? L* proč pak se nechystáš (k činu)? nuže, nevzchopíš se? *accingere! O* vzchop se! *accingi ad ultionem T*; *in discrimen L*; *in proelium T*; básn. (s dat.) *te pugnae accinge V*; *praedae V*; act. ve význ. reflex. *accingunt omnes operi V* chápou se díla, mají se k dílu; (s inf.) *accingar dicere pugnas V*; *accingeretur navare operam T* aby se přichystal ruku k práci přiložiti. Dle anal. s *induere*: *magicas accingier artes V* sáhati k umění kouzelnému.

ac-ciō, *īre, cīvī, cītum* [*ad* a *cieo*] přivolati, povolati k sobě, obeslati, poslati pro někoho: *in regnum L* na trůn povolati; *naves L* sehnati, shromážditi; *a. alqm sacris O* přibrati k bohům (v městě již uctívaným). Part. perf. pass. **accītus**, *a, um* přivolaný (odjinud), cizí, z ciziny zavedený: *scientia et ars T*; *lascivia T.*

accipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*ad* a *capio*]

I Příjemce jest činný: přijímati, bráti koho k sobě: *dant accipiuntque manus O* ruce na vzájem si podávají; *accipe iam tabulas* chop se ruče; *armatos in arcem a. L* do hradu vpustiti; (též s abl. instr.) *milites urbe tectisve L*; *gremio alqm a. V*; *tellus fessos portu accipit V*; *alveo V* do kocábky vziti; *hunc tu caelo accipies V* uvítáš v nebi; *Romani ovantes Horatium accipiunt L* jásavě vítají; obr. *alqm in civitatem C*; *in deditionem Cs* v poddanost, na milost; *in regnum S* do královské rodiny; ale u *T* za krále přijmouti, zvoliti; *vix accipientibus locis opera L* poněvadž místa opevňovacích prací nedovolovala; s dvěma acc. *te comitem* (za průvodce) *a.*; — spec. α) přijmouti, na sebe vzíti: *tergum onus accipit C*; *onera venientum V*; metaf. *rem in cervices a. L*; *iugum a. L*; β) přijímati do domu (pohostinu), vítati, hostiti, častovati: *illos porticibus rex accipiebat in amplis V*; *hospitio alqm a. H*; *hospitaliter Cu*; metaf. přijímati, nakládati, zacházeti s kým (dobře, špatně): *honorifice alqm a. C*; *graviter accepti sunt*; *graviter alqm verbis a. C*; γ) přijímati (co kdo nabízí), neodmítati, uznávati, schvalovati, svolovati k čemu, souhlasiti s čím: *frenum a. VL* uzdu přijmouti, šíji skloniti; *accipe daque fidem V* přijmi a dej slovo (věrnosti), dejme si vzájemně slovo; *condicionem*; *legem O* podmínku; *pacem*; *imperium L* podrobiti se, poddati se; často: *a. omen* (*augurium*) *CVL* na sebe vztahovati, za platné uznávati; *accipio* (sc. *omen*) *V*; *nomen a. L* připustiti za uchazeče; *naves accipiunt imbrem V* berou v sebe vodu; δ) smysly, duší přijímati, vnímati, postřehovati, znamenati, pozorovati; naučiti se, zvěděti, dovědět se: *res quae sensu accipiuntur C*; *oculis*; *vultu*; *auribus a. N*; *secundis* (*pronis T*) *auribus a. L* ochotně sluchu popřáti čemu; (opak) *sinistris auribus L* nerad něco slyšeti; *accipite haec animis V* vštěpte si v srdce; *a. sonitum C* slyšeti; *clamorem L*; *nostram accipe mentem V* poslyš náš úmysl; *accipe, posteritas O* poslyš, potomstvo; *volenti animo de ambobus S*; *celeriter accipiebat, quae tradebantur N* rychle chápal; *quod ubi Hannibal accepit L* uslyšel, zvěděl; ε) pojímati, vykládati sobě, bráti ve smyslu (dobrém, zlém): *id omen ita acceptum est L* znamení v ten smysl bylo vyloženo; (s praed. acc.) *alqd omen a. C*; *beneficium contumeliam C* za potupu; *alqd in deminutionem sui T* za své ponížení; *veri similia pro veris L* za pravdu přijmouti; *rem prodigii loco T*; *alqd in bonam partem C* bráti v dobrém smyslu; *alqd in maius a. L* bráti za větší (než vskutku jest).

II Příjemce jest trpný: dostati, obdržeti co od koho: *pecuniam a. ab aliquo C* peníze přijmouti (za podplacením), dáti se podplatiti; *acceptā mercede S* za mzdu, za odměnu; (t. t. v obch. mluvě) *acceptum, ī* přijaté peníze, příjem (opak: *expensum, expensa*): *alqd alci acceptum referre C* zapsati do hlavní knihy účetní jako příjem, připsati komu k dobrému; obr. *salutem alci acceptam referre C* děkovati komu za záchranu; *dictā acceptāque salute O* pozdraviv a byv pozdraven, po vzájemném pozdravu; *nomen ab alqo a.* jméno od někoho, po někom dostati; *libertatem a maioribus Cs* zděditi; *artem a magistro O* naučiti se; — spec. smysly obdržeti něco: *voluptatem a. ex alqa re C* rozkoš pocítiti; (o zlém) *vulnera a. V* rány utržiti; *cladem* po-

rážku utrpěti; *calamitatem*; *iniuriam L* křivdu utrpěti; sluchem obdržeti: *reliquos deos ne famā quidem acceperunt Cs* ani z doslechu neznají; *sic a maioribus (patribus) accepimus C* jsme se naučili; *haec audivimus de ..., haec accepimus, haec legimus C* slyšeli jsme sami, známe z doslechu; *ea accepta Germanico per metum T* zvěst o tom vzbudila v Germ. obavu; *ut de Hercule accepimus C* jak jsme se doslechli; *accipio patres id aegre tulisse L* doslýchám se, dovídám se, slyším, že ...

accipiter, *tris, m.* [*ac(er)* + *peto* = *πέτομαι* „prudce létající“] jestřáb.

1. accītus viz *accio.*

2. accītus, *ūs, m.* [*accio*] jen v abl. sing.: na zavolání něčí.

Accius, římské jméno rodové; *L. Accius,* slavný tragický básník (* ok. 170 — † ok. 94 př. Kr.). Odt. adj. **Acciānus,** *a, um*: *versus C* verš Akciův.

acclāmātiō, *ōnis, f.* [*acclamo*] volání, pokřikování na koho (na důkaz libosti i nelibosti), výkřiky; okřikování.

ac-(ad-)clāmō, *āre, āvī, ātum* pokřikovati (na důkaz libosti i nevole): s praed. acc. *si nocentem adclamaverant T* kdykoli vzkřikli „vinen“; *alqm liberatorem a. L* za jásavého pokřiku nazývati osvoboditelem.

ac-(ad-)clārō, *āre* [*ad* a *clarus*] (*adclarassis* = *adclaraveris*) (zřetelně) objeviti.

ac-clīnis, *e,* adj. [*acclino*] 1) opírající se, opřený o něco (dat.); absol. *accline iugum O* skloněný; 2) metaf. nakloněný: *animus falsis a. H.*

ac-clīnō, *āre, āvī, ātum* [srov. *κλίνω*] 1) nachylovati, nakloňovati co k čemu; 2) metaf. přichylovati se k někomu, držeti s kým: *se ad causam senatus L.*

ac-clīvis, *e* (řídčeji *acclivus, a, um*) [*ad* a *clivus*] (povlovně) stoupající, povlovný, vzestupný, vzhůru vedoucí, příkrý: *collis leniter*; *trames.*

acclīvitās, *ātis, f.* svah, sklon.

Accō, *ōnis, m.* náčelník Senonův *Cs.*

ac-cola, *ae, m.* [*ad* a *colo*] sousední bydlitel, soused: *a. eius loci L* bydlící na tom místě, tamní, sousední; *accolae Cereris C* sousedé chrámu Cereřina; *rubri maris accolae Cu* kmeny při Červeném moři bydlící; *accolae fluvii T* přítoky.

ac-colō, *ere* bydleti při něčem, na blízku čeho: *locum, Pontum.*

accommodātē, adv. [*accommodatus*] přiměřeně, vhodně.

accommodātiō, *ōnis, f.* [*accommodo*] 1) přizpůsobení se něčemu; přiměřenost; 2) ochota, úslužnost: *magistratuum C.*

accommodātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *accommodo*] 1) přiměřený, vhodný, příhodný, prospěšný (ad alqd n. s dat.): *reliqua erant accommodatiora Cs* lépe bylo upraveno; 2) metaf. způsobilý: *servus nulli serio ministerio a. T.* nejsoucí k službě.

ac-commodō, *āre, āvī, ātum* 1) přizpůsobiti, (vhodně) připojiti, připevniti, připnouti co k čemu: *coronam sibi ad caput a. C*; *lateri accommodat ensem V* k boku připíná meč; 2) metaf. upraviti dle čeho: *ad casus temporum consiliorum rationes a. C* dle okolností způsob opatření upraviti; *diis effigiem a. Cu* podobu, tvářnost dávati; *a. se ad rem publicam C* činnosti veřejné se věnovati (oddati).

accommodus, *a, um* (básn. = *accommodatus*) přiměřený, vhodný.

ac-(ad-)crēdō, *ere, crēdidī, crēditum* víru přikládati, věřiti.

ac-(ad-)crēscō, *ere, crēvī, crētum* přirůstati, přibývati; vzmáhati se: *caespes pectori usque accreverat T*; *fama accrescit L*; *trimetris a. iussit nomen iambeis H* iambickým senárům kázal přidati, dáti jméno „trimetry“.

ac-crētiō, *ōnis, f* přirůstání, přibývání.

accubitiō, *ōnis, f.* [*accubo*] (při jídle) ležení za stolem, stolování.

ac-(ad-)cubō, *āre* ležeti při čem, u čeho; — spec. (při jídle) za stolem ležeti, stolovati: *qui tum accubabant N* přítomní hosté.

ac-(ad-)cumbō, *ere, cubuī, cubitum* ukládati se, lehati, ulehati kam n. kde (zvl. o hodujících; Římané totiž při jídle na pohovkách leželi): *accubuēre dei O* my: zasedli ke stolu; básn. s dat. *epulis a. divom V.*

ac-cumulātor, *ōris, m.* hromaditel: *a. opum T.*

ac-(ad-)cumulō, *āre, āvī, ātum* [*cumulus*] 1) kupiti, hromaditi; 2) metaf.

curas O zvyšovati; *fastis accumulatur honos O* fastům dostává se pocty měrou přehojnou; *animam nepotis donis V* zasypávati, zahrnovati.

ac-(ad-)cūrātē, adv. [*accuratus*] pečlivě, bedlivě, důkladně, zevrubně: *adcuratissume recipere S* velmi šetrně; *a. agere cum alqo N* rázně, rozhodně jednati.

accūrātiō, *ōnis, f.* [*accuro*] pečlivost.

ac-(ad-)cūrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *accuro*] pečlivě vypracovaný; pečlivý, důkladný, zevrubný.

ac-cūrō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *cura*] pečlivě, náležitě obstarávati.

ac-currō, *ere, cucurrī* a *currī, cursum* běžeti, přibíhati, kvapiti ke komu: *auxilio suis S*; *equo admisso a. Cs* přihnati se plným tryskem; neos. *accurritur ab universis T* všichni se sbíhají.

accursus, *ūs, m.* sběh, shon.

accūsābilis, *e,* [*accuso*] žalovatelný.

accūsātiō, *ōnis, f.* [*accuso*] **1)** obžalování před soudem, žaloba; spec. *accusationes cum praemio exercere T* udavačstvím za plat se zabývati; **2)** vůb. obvinění: (s gen. obj.) *Hannibalis accusationes L* stížnosti na Hannibala; **3)** žalobní spis.

accūsātor, *ōris, m.* [*accuso*] žalobce (ob. ve věcech trestních; srov. *petitor*).

accūsātōrīē, adv. [*accusatorius*] žalobnicky, po způsobu žalobce: *non agam tecum a., nihil fingam C.*

accūsātōrius, *a, um* [*accusator*] žalobnický: *artificium C* řemeslo žalobnické (pohrdlivě).

ac-cūsō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *causa*] **1)** (před soudem) žalovati, žalobu vésti, poháněti, obviňovati: alqm (s abl.) *Pario crimine N*; (s gen. zločinu) *alqm ambitūs*; *proditionis*; (s gen. trestu ve frasi) *capitis a.* na život a na smrt obžalovati; s de: *de vi*; *de pecuniis repetundis*; s quod; s acc. c. inf. **2)** metaf. (mimo soud) obviňovati, žehrati na koho, stěžovati si do n. na koho, vinu dávati, výčitky činiti komu: *alqm graviter a. Cs* trpce si stěžovati; *alcis perfidiam N* obviniti někoho z věrolomnosti; *regem temeritatis L*; *fortunas a. C.* žalovati na svůj osud.

Acē, *ēs, f.* (Ἄκη) město ve Foinikii (nyn. *Akka; St. Jean d'Acre*).

1. acer, *eris, n.* javor; javorové dřevo.

2. ācer, *ācris, ācre,* adj. [srov. *acies* ostří] **1)** ostrý, břitký: *ferrum T*; prolept. *acres intendunt arcus V* k prudkému výstřelu napínají luky; **2)** metaf. **a)** (o smyslech) ostrý, bystrý; pronikavý: *oculi*; meton. *acres canes naribus O* bystře větřící; *a. sonitus flammae V* silné praskání ohně; *acris tibia H* jasnozvučná; *acrior frigoris vis L* ostřejší mráz, zima; **b)** (o rozumu) bystrý, důmyslný: *ingenium*; *iudicium*; *consilium*; **c)** (o povaze) **α)** (ve smyslu dobrém) rázný, ohnivý, bystrý, bujarý: *vir fortis et acris animi C*; *bellis, equis a. V* v bojích, na koni ohnivý; *a. equus V*; *a. militiae T* rázný ve válce; *a. iudex H* přísný soudce; meton. *a. voltus militis H* k boji odhodlaný; *dilectus L* přísný odvod; **β)** (s příhanou) prudký, divý, divoký, sveřepý, lítý: *cum acer venisset, eum mollem reddidi C*; *a. populus N* vášnivý; *acerrimus adversarius C*; *leo V* nezkrocený; *lupus ieiunis dentibus a. H* rozvzteklen (že neměl nic na zub); *aper V* divoký; **d)** (o stavech duševních) mocný, prudký, ohnivý, horkokrevný; horoucí, plamenný, vášnivý: *dolor* trpká bolest; *metus*; *amor*; *cupiditas*; *memoria T* bolestná vzpomínka; (kde se jeví) *bellum* tuhá, lítá; *impetus*; *proelium*; *pugna*; *fuga* prudký, divý útěk; *acris militia H* tuhá služba vojenská; *supplicium C* krutý trest; **e)** (o věcech) *ignis O* palčivý, žhavý; *torrens O* prudká, dravá bystřina.

acerbē, adv. [*acerbus*] jen metaf. **1)** akt. (způsobem bol vzbuzujícím, působícím) trpce, nelaskavě, přísně, krutě: *a. agere C*; *a. cogitare*; *a. in senatum cogi C*; *a. invehi in alqm* drsně si vyjížděti; *a. increpare T*; *a. necare C*; **2)** pass. (způsobem takovým, že bol se pocituje) trpce, bolestně: *a. ferre C.*

acerbitās, *ātis, f.* [*acerbus*] **1)** trpkost, hořkost: *fructus acerbitate permixti C*; **2)** metaf. **a)** trpkost, přísnost, příkrost, krutost: *imperii*; *legis*; *suppliciorum omnes acerbitates*; *accusationis*; *a. in dilectu L* přísnost při odvodu; *odium atque a. C* trpké,

prudké zášti; *monitio acerbitate careat C*; *acerbitate violatus C*; b) trpkost, hořkost, žalost: *parentis erepti T* žal pro ztrátu otce; *illius temporis*; c) trpkost, krutost, soužení, bída, strast, protivenství: *omnes acerbitates perferre C*; *acerbitatibus dilaceratus T* strastmi rozerván; *in acerbitate versari C.*

acerbō, *āre* [*acerbus*] trpkým činiti, ztrpčiti; metaf. ztrpčiti, horším dělati, zhoršiti: *formidine crimen V.*

acerbus, *a, um* [srov. *acēre* býti kyselým] 1) trpký, kyselý; odt. obr. nezralý, předčasný: *poma*; *partus*; *funus VT*; (smyslům) trpký, drsný: *frigus H* tuhý, citelný; *vultus acerbi O* kyselý, zasmušilý, mračný obličej; básn. (neut. pl. místo adv.) *acerba tuens V* zasmušile hledě; *a. fremens V* trpce bolem zuře; *acerba gemere O* bolně sténati; (sluchu a mysli) trpký, odporný, protivný: *adeo mihi acerbae sunt contentiones L*; *scelus C*; 2) metaf. a) trpký, nelaskavý, nevlídný, krutý, ukrutný, nelítostný, hrozný: *homo*; *hostis*; *lex*; *mater acerba in partus suos O* zlá na děti; *Iuno*; *Libitina*; *taciturnus acerbi occupat speciem H*; (o abstr.) *imperium*; *odium*; *contumeliae C*; *facetiae T* ostré vtipy; *vox acerba atque inimica C*; *poena*; *supplicium*; *cruciatus*; b) trpký, krutý, bolný, žalostný, trudný: *tempus*; *memoria*; *rei publicae casus C*; *gravis acerbaque fortuna C*; *fata*; *mors quamvis matura tamen acerba N*; *illud acerbissimum est, quod ...*; *id acerbum duci T* to vůdce rmoutilo; subst. neutr. *acerbum, ī,* trpkost, trud: *multa acerba habuit ille annus C*; *tot acerba V*; *quidquid acerbi est V* všecky trpkosti.

aceruus, *a, um* [1. *ăcer*] javorový.

acerra, *ae, f.* skřínka na kadidlo, kadidelnice: *a. turis plena H.*

Acerrae, *ārum, f.* Acerry, město v Kampanii (nyn. *Acerra*). Odt. obyvatelé **Acerrānī,** *ōrum, m.* Acerští.

acervālis, *e* [*acervus*] hromadní; subst. užito od *C* k překladu řeckého *σωρείτης*. Srov. *acervus* 2 b).

acervātim, adv. [*acervo*] 1) hromadně: *a. maiestatis postulare*; 2) úhrnem, stručně (krátce) a dobře: *reliqua dicere C.*

acervō, *āre, āvī, ātum* [*acervus*] 1) hromaditi, kupiti: *acervati cumuli hominum*; 2) metaf. *acervatarum legum cumulus L.*

acervus, *ī, m.* 1) hromada, kupa: *frumenti*; *stipulae*; *armorum*; *congesta in acervum arma L*; *nummorum*; spec. *ingentis spectat acervos H* hromady zlata (peněz); *acervos accendere Cu* hromady dříví; 2) metaf. a) hromada, množství, spousta: *a. criminum*; *scelerum C*; *caecus a. O* = *χάος* slepá spousta, směs; b) (význ. log.) úsudek řetězový (*σωρείτης*).

acēscō, *ere* — — [verb. inchoat. od *acēre* (srov. „ocet“) býti kyselým] zkysnouti.

Acesīnes, *is, m.* řeka v Indii, přítok Indu (nyn. *Činab*).

Acesta, *ae, f.* staré jméno Segesty, města ležícího na sev. pobřeží Sicilie. Odt. **Acestēnsēs,** *ium, m.* Acestané.

Acestēs, *ae, m.* král sicilský, zakladatel města Acesty.

acētum, *ī, n.* [*aceo, acesco*] 1) (vinný) ocet; 2) metaf. jízlivý vtip, úštěpek: *Italo perfusus aceto H.*

Achaemenēs, *is, m.* [*Ἀχαιμένης*] Achaimenes, praotec král. rodu perského Achaimenovců, děd Kyra staršího. Odt. adj. **Achaemenius,** *a, um* Achaimenův; perský, parthský: *urbes O*; *costum H.*

Achaemenidēs, *is, m.* Achaimenides, druh Ulixův na zpáteční jeho cestě od Troje.

Achaeus, *a, um* achajský; subst. 1) **Achaeī,** *ōrum, m.* [*Ἀχαιοί*] Achajové, jeden z hlavních kmenů hellenských, starší obyvatelé Peloponnesu, kteří vpádem Dorů byli jednak přinuceni vystěhovati se do Malé Asie, jednak zatlačeni na sev. pobřeží Peloponnesu, kterážto krajina nazvána odtud Achaia. Dle římského způsobu mluvení obyvatelé římské provincie Achaia (viz *Achaia* c). U *O* též jméno sveřepého národa na vých. pobřeží Černého moře. Odt. 2) **Achāia,** *ae f.* (sc. *terra*) [*Ἀχαΐα*] a) krajina Achaja v sev. Peloponnesu; b) synekd. = Řecko; meton. = Řekové: *auxilium promittet Achaia Troiae O*; c) od r. 146 př. Kr.

jméno Řecka jakožto římské provincie; 3) adj. **Achāïus**, *a, um* achajský, řecký: *Achaïa castra*; 4) **Achāïas**, *adis f.* [Ἀχαϊάς] a **Achāis**, *idis, f.* [Ἀχαΐς] achajská, řecká (žena, země): *per Achaides urbes O*; 5) **Achāïcus** *a, um* [Ἀχαϊκός] achajský, řecký: *currus H* o závodním voze v Olympii.

Achāia viz *Achaeus* 2).

Achātēs, *ae, m.* věrný přítel a průvodce Aeneův.

Achelōus, *ī, m.* [Ἀχελῷος] 1) největší z řek v Helladě (nyn. *Aspropotamo*), dělí svým tokem Akarnanii od Aitolie. Personif. bůh této řeky; 2) (vůbec) voda. Adj. **Achelōius**, *a, um* Acheloův: *cornua*; *pocula O* = voda. Též patronym. **Achelōïas**, *adis f.* [Ἀχελωϊάς] a **Achelōis**, *idis f.* [Ἀχελωΐς] Acheloovna; pl. = Sireny.

Acherōn, *ontis, m.* [Ἀχέρων] 1) řeka v Epiru; 2) řeka v Bruttiu; 3) řeka (hoře a žalu) v podsvětí: *Acherontis undae V*; personif. bůh řeky této; meton. podsvětí: *perrupit Acheronta Herculeus labor H*; *Acheronta movebo V* moci podsvětní; *affari Acheronta V.*

Acherontia, *ae, f.* městečko v Apulii ležící na strmé skále (nyn. *Acerenza*).

Acherūns, *untis, m.* (zřídka *f.*) lat. vedl. tvar slova *Acheron*; *ab Acherunte redimere N* z podsvětí vykoupiti. Odt. adj. **Acherūsius** (starší tvar *Acherunsius*), *a, um* acherusský a) příslušný k řece Acheron: *aqua*; b) příslušný k podsvětí: podsvětní.

Achillas, *ae, m.* vojenský velitel krále Ptolemaia, jeden z vrahů Pompejových.

Achillēs, *is, m.* [Ἀχιλλεύς] (básn. gen. též *Achillĕi* neb *Achilli*, acc. *Achillea*, *Achillen*, voc. *Achille*, abl. *Achillĕ* i *ē*) nejstatečnější a nejslavnější hrdina řecký před Trojou, syn Peleův a Thetidin (odt. *Pelides*, *Peleius*; *Thetidis filius*), vnuk Aiakův (odt. *Aeacides*), pocházel z Fthie v Thessalii, která se dříve jmenovala Haemonia (odt. *Phthius*, *Thessalus*, *Haemonius*). Odt. 1) adj. **Achillēus**, *a, um* [Ἀχίλλειος] Achillův: *stirps*; *cuspis*; *manes*; 2) patron. **Achillīdēs**, *ae, m.* Achillovec, potomek Achillův = Pyrrhus.

Achīvus, *a, um* achivský, řecký: *pubes*; *populus*; *castra*; odt. **Achīvī**, *ōrum, m.* [= *Achaei*] Achivští, Řekové (před Trojou); přísl. *quidquid delirant reges* (Atreovci), *plectuntur Achivi H* t. j. za pošetilosti králů pyká lid.

Achrādina, *ae, f.* nejhlavnější čtvrť města Syrakus.

Acīdalia, *ae, f.* příjmení bohyně Venuše; nazvána tak od pramene Acidalia v Boiotii.

acidus, *a, um* [*aceo*] 1) kyselý; 2) metaf. odporný, protivný, obtížný.

aciēs, *ēī, f.* ostří, hrot: *a. securium C*; *a. hastae V*; *stat ferri a. stricta V* ostří oceli, meče; metaf. **I 1) a)** břitkost, bystrost, pronikavost; ostrý pohled: *a. auctoritatis hebescit O* břitkost ustanovení; *a. oculorum* bystrý, pronikavý, ohnivý zrak, pichlavé oko; b) bystrost ducha, důmysl, důvtip: *a. ingenii ac mentis C*; *a. animi C*; 2) (bystrý) zrak, pohled, oko: *incolumis a. C* (proti *caecitas*); *hebes a. oculorum C*; *aciem in omnes partes dimittere O*; *volvere aciem V*; *stupet a. H*; *nusquam recta a. O* nikam pohled její není přímý, na vše hledí úkosem; *acie servare sequentem V*; *fugit aciem alqd C*; *huc geminas flecte acies V*; básn. *stellis a. obtunsa V* lesk, jas; **II** o vojsku (obr. jako na př. *cuneus*): **a)** šik, řada bitevní: *prima ac secunda a. Cs*; *tertia*; *media*, střed šiku; *novissima*; *prima acie per tela ruens V* v prvních řadách; *aciem triplicem instruere Cs* trojitý, trojřadý šik zříditi; *acies inferre pedestres V* v řadách pěšky útočiti; **b)** řadové vojsko, voj, voje, zástupy (válečné): *acies Graiae*; *Tyrrhenae*; *Eoae*; *Volscorum V*; *totae conversae acies V*; *non acie sed catervatim incurrunt S* ne s vojskem k (řádné) bitvě sešikovaným, nýbrž v zástupech; *a. pedestris Cu* pěší voje, pěchota; básn. *a. Volcania V* spousta plamenů, plameny; **c)** meton. bitva, boj (s vojskem sešikovaným svedený): *in acie cadere C*; *in a. perire L*; *in aciem producere N*; *acie dimicare*; *civili cadunt acie O*; *agminibus magis quam acie pugnatum est L*; obr. (o boji slovním) *philosophi in aciem non saepe prodeunt C.*

Acīlius, jméno plebejského rodu římského (*gens Acilia*): 1) *M'. Acilius Glabrio* zvítězil jako konsul r. 190 př. Kr.

nad králem Antiochem; 2) *C. Acilius Glabrio*, římský letopisec; odt. adj. *Acīliānus, a, um*: *Aciliani annales, libri*; 3) *M'. Acilius Glabrio*, konsul r. 67 př. Kr. s Gaiem Kalpurniem Pisonem.

Acilla viz *Acylla*.

acinacēs, *is*, *m.* krátká šavle (zakřivená) medská a perská.

aciuus, *ī*, *m.* (vedl. tvar *acinum*, *ī n.* a *acina*, *ae f.*) zrno vinné: *a. aridus H* hrozinka.

acipēnser viz *acupenser*.

Ācis, *idis*, acc. *Acin*, voc. *Aci* [Ἀκις] říčka Akis, jež vyvěrá na svahu Aetny (nyn. *fiume d' Iaci*). V pověsti pastýř, milenec nymfy Galateie, jenž od žárlivého Polyfema balvanem byl usmrcen a v říčku téhož jména se proměnil.

aclys, *ydis f.* [srov. ἀγκυλίς] malé kopí házecí, opatřené řemenem.

Acmōn, *onis*, *m.* [ἄκμων neunavný] výmluvné jméno soudruha Diomedova *O* a Aeneova *V*.

Acmōnia, *ae*, *f.* město ve Frygii vých. od Sard (nyn. *Ahatkoi*). Odt. adj. **Acmōnēnsis**, *e*, *a* akmonský; obyv. **Acmōnēnsēs**, *ium m.* Akmonští.

Acmonidēs, *ae*, *m.* [Ἀκμονίδης, patronym. k ἄκμων = kovadlina] výmluvné jméno Kyklopa *O*.

Acoetēs, *ae*, *m.* [Ἀκοίτης] 1) soudruh Aeneův *V*; 2) lodník tyrrhenský, v jehož podobě tají se Bakchus sám *O*.

aconīton a **aconītum**, *ī*, *n.* [ἀκόνιτον] oměj, šalamounek; vůb. jedovatá bylina, jed; otravný nápoj.

Acontēus, *eī* *m.* (oštěpometce od ἄκων oštěp) výmluvné jméno 1) latinského válečníka *V*; 2) druha Perseova *O*.

Acontius, *ī* *m.* jinoch z ostrova Kea, milenec Kydippin *O*.

ac-quiēscō, *ere*, *quiēvī*, *quiētūrus* 1) odpočinouti si, oddechnouti: *lassitudine a. N* pro únavu si odpočinouti; spec. odpočinouti si (na vždy), zesnouti, zemříti: *anno acquievit septuagesimo N*; *morte a. T*; 2) metaf. a) odpočívati, ustávati; ochabovati; klid, pokoj míti: *agitatio mentis numquam adquiescit C*; *rem familiarem a. L* že jmění odpočívá, že se na ně nesahá; *Clodii morte acquierunt C* smrtí Klodiovou si oddechli; b) ukojením žádostí oddechu, pokoje duševního nabýti; odt. α) spokojiti se, spokojen býti čím: *parva spe L*; β) potěchu nalézati v čem, těšiti se čím: *in tuo ore voltuque C*; *in adulescentium caritate C* kochati se láskou; *alieno supplicio a. Cu.*

ac-quīrō, *ere*, *quīsīvī*, *quīsītum* [*ad* a *quaero*] 1) přizískávati ještě, nad to získávati; výtěžek, zisk rozmnožovati: *ad vitae fructum C*; *nova a. C*; *novos amicos a. S*; *ut aliquid adquireret Cs*; *a. pauca H* vyzískati něco málo; *vires adquirit eundo V* nové nabývá síly, síly jí přibývá chůzí, síla její mohutní chůzí; 2) (s oslabeným význ. předl.) nabývati, získávati, zjednávati; úspěchu se dodělávati: *favorem*; *decus*; *triumphos T*; *adquirendae pecuniae iter T* cesta, prostředek nabýti jmění; *fidem a. T* víru vzbuditi.

Acrādina viz *Achradina*.

Acraeus, *a*, *um* [ἀκραῖος] na výšinách obývající; přímí Jovovo a Junonino.

Acragās, *antis*, *m.* [Ἀκράγας] město na jižním pobřeží sicilském (nyn. *Girgenti*); od Římanů nazváno *Agrigentum* (v. t.). Odt. obyv. **Acragantīnī**, *ōrum*, *m.* Agrigentští.

acrāto-phorum, *ī*, *n.* [ἀκρατοφόρον] nádoba, džbán na víno nesmíšené (ἄκρατος).

acrēdula, *ae*, *f.* jméno neznámého zvířete; dle jedněch rosnička, dle jiných kulich, sýček.

ācriculus, *a*, *um* (adj. demin. od *acer*) popudlivý.

ācrimōnia, *ae*, *f.* [*acer*] ostrá chuť; ráznost.

Acrisius, *iī*, *m.* [Ἀκρίσιος] král v Argu na Peloponnesu, otec Danain. Odt. 1) **Acrisiōnēus**, *a*, *um* [Ἀκρισιώνειος] Akrisiovnin, Danain; 2) metronym. **Acrisiōniadēs**, *ae*, *m.* [Ἀκρισιωνιάδης] syn Akrisiovny Danaë, Akrisionovec = Perseus.

ācriter, adv. [*acer*] 1) ostře; 2) a) (o smyslech) ostře, bystře: *intueri solem C*; b) (o rozumu) bystrovtipně, bystře: *a. intellegere*; *a. vigilare C*; c) (o povaze) prudce, rázně, horlivě, důtklivě: *a. et diu repugnare*; *acerrime fortissimeque Cs*; *a. maleficium vindicare C*; *a. instare S*; *acrius cavere H*

silněji se vystříhati; — spec. prudce, přísně, náruživě, divoce: *victoriam acerrume in alqm exercere S*; *acrius urgere H*; *a. increpare alqm Cu*; *acerrime virgis caedere C.*

acroāma, *atis n.* [ἀκρόαμα od ἀκροᾶσθαι] 1) abstr. slyšené, požitek pro sluch, zábava; hudební kus; 2) konkr. osoba požitek poskytující; zvl. hudebník, virtuos; zpěvák; předčitatel.

Acroceraunia, *ōrum, n.* [τὰ Ἀκροκεραύνια] předhoří akrokeraunské při sev.-záp. pobřeží epirském, lodím velmi nebezpečné: *infames scopuli Acroceraunia H* (zlo)pověstná úskalí akrokeraunská; metaf. = nebezpečné úskalí (vůbec) *haec A. vita! O* vyhni se tomuto nebezpečnému úskalí. Viz také *Ceraunii montes.*

Acrocorinthus, *ī, f.* [Ἀκροκόρινθος] hrad, vyšehrad korinthský.

Acrota, *ae, m.* král albský *O.*

1. acta, *ae, f.* [ἀκτή] pomoří, přímoří (zvl. půvabné); spec. mořské lázně; meton. (rozmařilý) život v nich: *accusatores actas, convivia iactant C.*

2. ācta, *ōrum, n.* zřídka *āctum, ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *ago*] vykonané; činy, skutky: *a. deos numquam mortalia fallunt O*; *mira, sed a. loquor O* pravdu (co se skutečně událo) mluvím; *consilia . . ., a. . . ., eventus C* záměry, skutky, výsledek; *sua quisque fortia a. in caelum fert S*; *a. maiorum S*; *magnorum a. ducum O*; *a. comprobare O* jednání schvalovati; — spec. α) veřejné jednání, rokování o věcech státních (v senátě, komiciích) a vzešlé z toho usnesení, nařízení, zařízení (úředníků, později císařův): *a. Dolabellae convellere C* zařízení D. podrývati; *a. decemvirorum L*; *a. Caesaris servare C*; *si ita in actis fuit C*; *actum eius, qui . . . C*; *in a. principum iurare T* přísahati na nařízení císařův; β) meton. zápisky o jednání učiněné, protokoly: *componere patrum a. T* spisovati protokoly senátu; γ) denní zprávy, deník, noviny: *diurna actorum scriptura*; *diurna urbis a.*; *publica a. T*; *a. urbana*; *rerum urbanarum a. C.*

Actaeōn, *ōnis, m.* řecký acc. *Actaeona* [Ἀκταίων] vnuk Kadmův, náruživý lovec. Byl od Diany, že ji spatřil v koupeli, proměněn v jelena a od vlastních psů rozsápán.

Actaeus, *a, um* [Ἀκταῖος] od Ἀκτή starého jména Attiky (srov. „Přímoří") aktejský, attický; synekd. athenský: *Actaeae arces O* vyšehrad athenský; subst. **Actaea**, *ae, f.* Akťanka, děva attická, athenská (t. j. Orithyia); **Actias**, *adis f.* attická, athenská: *A. Orithyia V.*

Actē, *ēs, f.* [Ἀκτή] 1) propuštěnka Neronova *T*; 2) jméno Attiky; viz *Actaeus.*

Actiacus viz *Actium* a).

Actias viz *Actaeus.*

āctiō, *ōnis, f.* [*ago*] uvedení v pohyb, hnaní; 1) vykonávání, konání, jednání: *omnis a. vacare debet temeritate C*; *actionem relinquere C* činnosti si nevšímati; — spec. *gratiarum a.* díků činění, děkování, díky; (o řečníku a hercích) způsob mluvy, přednes, posuny; 2) čin, skutek, činnost: *honesta res actiove C*; *actionem suscipere C*; *a. vitae C* praktický život; *actiones virtutibus congruentes C*; — spec. α) veřejné jednání, rokování: *post octo denique menses variarum actionum Cs*; *actionem in senatu habere L*; úřední jednání, úřední výkon, úřadování, vedení, správa úřadu: *a. consulis C*; *queri de actionibus Ciceronis S* žehrati na opatření; *Gracchorum actiones S*; β) soudní jednání, řízení, vedení pře, soud; formule žalobní, žaloba, obžaloba: *inquieta urbs actionibus T*; *actionem perduellionis intendere alci C* obžalovati z velezrády; *a. maximae causae debilitatur loco C*; *omissam actionem repetere T* žalobu obnoviti; *formulae atque actiones C*; γ) právo, dovolení k obžalobě: *multis actiones peribant L*; *actionem postulare*; *dare*; *habere*; δ) řeč obžalovací, spis obžalovací: *actiones Verrinae C*; ε) soudní lhůta, termín, stání: *a. prima*; *prior*; *altera.*

āctitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *ago*] často jednati, provozovati co: *causas C* mnoho pří vésti; *eadem a. T* stejně si vésti, počínati; *mimos a. T* vystupovati jako herec.

Actium, *iī, n.* [Ἄκτιον; dem. k ἀκτή pobřeží] mys v sev. Akarnanii při zálivu ambrakijském s chrámem Apollonovým. Po památné bitvě r. 31 př. Kr. Augustus na poděkování za vítězství založil tam

město a chrám nádherně dal upraviti. Odt. adj. **a) Actiacus**, *a, um* [Ἀκτιακός] aktijský: *frondes O* vavřín (Apollonovi zasvěcený); *legiones Actiacae T* legie, které u Aktia bojovaly; **b) Actius**, *a, um* (= *Actiacus*): *litora*; *pugna*; *bella*; *Apollo V.*

āctor, *ōris, m.* [*ago*] **1)** poháněč, honák: *a. pecudum O* pastýř; *Tirynthius a. O* (Herkules); **2)** vykonavatel, obstaravatel: *dux, auctor, a. illarum rerum fuit C*; **a)** představovatel, herec („aktér"): *actoris partes chorus defendat H* zastupujž herce; **b)** správce jmění: *a. publicus T* správce jmění státního; **c)** (t. t. na soudě) žalobce; právní zástupce: *Sicilia harum rerum actorem delegit C*; *me actorem causae esse voluerunt C*; *a. hic defensorque causae meae C.*

Actōr, *oris, m.* [Ἄκτωρ] **1)** druh Aeneův *V*; **2)** otec Menoitiův, děd Patroklův. Odt. patronym. **Actoridēs**, *ae, m.* [Ἀκτορίδης] Aktorovec, potomek Aktorův = Menoitios n. Patroklos.

āctuārius, *a, um* [*ago*] rychle pohyblivý, hybný, rychlý; lehký: (*navis*) *actuaria* hončí loď veslová, rychloloď.

āctuōsē, adv. [*actuosus*] účinně, vášnivě.

āctuōsus, *a, um* [*ago*] hybný; činný.

āctum, *ī, n.* viz *acta, orum.*

āctus, *ūs, m.* [*ago*] **1)** hnaní, honění (dobytka): *pecudum a. O*; průhon, právo průhonu: *a. a patre sumitur C*; **2)** pohyb: *fertur in abruptum magno mons improbus actu V* mocným valem, s velikou prudkostí se řítí, nese; — spec. **α)** pohyb těla; (o řečníku a herci) přednes, představování: *imitandorum carminum a. L*; *fabellarum a. L* představování divadelních her; — *Vinius eodem actu invisior erat T* v též míře více nenáviděn byl; **β)** děj, dějství kusu divadelního; oddíl, díl: *extremus a. C*; *neve minor neu sit quinto productior actu fabula H*; *carmen deducere in actus H*; *non solum unum actum, sed totam fabulam conficere C* jedno dějství — celou truchlohru; obr. *in quarto actu improbitatis C*; *hic restat a. C* tento díl zbývá.

actūtum, adv. neprodleně, okamžitě, hned.

aculeātus, *a, um* [*aculeus*] **1)** ostnatý; **2)** metaf. důvtipný, obmyslný.

aculeus, *ī, m.* [subst. demin. od *acus*, jehlička] **1)** žahadlo: *apis a. C*; *emittere aculeum Cu*; *a. sagittae L* hrot, ostří střely; **2)** metaf. osten, bodec, pichlavost; pobídka: *a. testimonii C*; *aculei orationis C*; *habet quendam aculeum contumelia C*; *sollicitudinum aculei C* ostny starostí hnětlivých; *ad animos stimulandos C* pobídka; *in mentibus aculeos relinquere C.*

acūmen, *inis, n.* [*acuo*] **1)** ostří, špice, hrot: *a. ferri O*; *sine acumine rostrum O* zobák bez špičky, tupý; *a. caudae O* žihadlo (Štíra); *acumina digitorum O* konce, konečky, špičky prstů; *a. montis O* vrchol; **2)** metaf. **a)** bystrost ducha, důvtip, důmysl; vtip: *a. hominum C*; *iudicis H*; *a. ingenii N*; *Graecis admovere acumina chartis H* obrátiti důvtip svůj, pozornost k literatuře řecké; **b)** úskok, zálud, pletichy: *meretricis acumina H.*

acuō, *ere, uī* — [příb. s *acus, acies*] **1)** ostřiti, brousiti: *enses*; *gladios*; *sagittas*; *dentes*; **2)** metaf. **a)** brousiti, bystřiti, cvičiti: *acuenda nobis lingua exercitatione dicendi C* jazyk obrousiti cvičením řečnickým; *ingenium*; *mentem*; *animos a.* (opak *obtundo*); *curis acuens mortalia corda V* starostmi bystře, cviče lidská srdce; **b)** pobádati, ponoukati, popichovati, podněcovati: *ignaviam necessitas acuit Cu*; *ad crudelitatem te acuit oratio C*; *quam Iuno his acuit verbis V*; *illum a., hos fallere C*; **c)** jitřiti, vzněcovati, síliti: *rumoribus iras V* rozpalovati hněv; *metum mortalibus V* strach zvyšovati, strachu nahánětí; *studia L*; *Aeneas acuit Martem V* podněcuje (v sobě) bojechtivost.

acupēnser, *eris, m.* jméno mořské ryby nám neznámé, snad jeseter (malý).

acus, *ūs, f.* [srov. *acies, acer*] jehla: *acu pingere VO* vyšívati; jehlice do vlasů.

acūtē, adv. [*acutus*] přenes. **1)** (o dojmech smyslových) *a. sonare C* ostře, pronikavě; **2)** (o bystrosti duševní) bystře, ostrovtipně, důmyslně, duchaplně: *a. interrogabat C*; *a. cogitatum N.*

acūtulus, *a, um* [adj. demin. od *acutus*] dosti vtipný.

acūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *acuo*] naostřený; **1)** ostrý, břitký, špičatý (přírodou i uměním): *ferrum*; *gladii*; *radii O* člunek; *Satyrorum aures H*; *cupressus*; *pinus O* do špičky vybíbající; **2)** metaf. **a)** (o dojmech smyslových) *gelu acutum H* ostrý, prudký mráz; *a. sol H* pichlavé, palčivé slunce; *acuta vox O* ostrý, pronikavý, ječivý hlas: *acutae nares H* jemný čich; *a. morbus H* prudká horečka; *acuta belli H* (ostré) úskalí války, nebezpečenství válečné; **b)** (o bystrosti duševní) bystrý, jsoucí bystrého oka, ostrovtipný, duchaplný, důmyslný, důvtipný: *acutiora ingenia C*; *acutae sententiae C*; *cernis acutum H* vidíš, soudíš bystře; *a. ad fraudem N* úskočný, prohnaný; *in levioribus studiis, sed tamen acutis C* vyžadujících bystrosti duševní, ostrovtipných.

Acylla, *ae, f.* [*Ἀχόλλα*] město v Africe sev. od Malé Syrty.

ad, předl. s acc. **I** o místě **1)** (o pohybu a směru) k, ke, ku komu n. čemu; při slovesech *ire, venire, mittere, vocare* a j.: *scribere ad alqm* psáti někomu; *librum mittere ad alqm C* knihu poslati, věnovati někomu; *proficisci ad bellum* táhnouti do války; *ad concilia venire T* na sněmy choditi; *imperium deferre ad alqm Cs* vrchní velitelství odevzdati někomu; *ad sonitum vestigia torsit V* ve směru zvuku, po zvuku kroky obrátil; *surgit ad hos O* povstane k těmto obrácen; *devertit Clodius ad se in Albanum C* odvrátil se (od cesty) do svého letohrádku, zastavil se na svém letohrádku; *proficisci ad Capuam* ke K., do okolí K. — Také sm. nepřát. *ire ad hostem L* proti nepříteli; **2)** (o blízkosti) u čeho, při čem: *ad eius pedes iacet C*; (t. t. voj.) *ad urbem esse* (*manere, remanere*) *C* býti před městem (o vojevůdci, jenž, pokud měl vojenské imperium, nesměl se zdržovati v Římě a v nejbližším jeho okolí na tisíc kročejův); *hic rem Romanam ad prima signa sustinebat L* v prvním voji, v prvních řadách; *ad Castoris*; *ad Bellonae* u Bellonina (chrámu); *ad vinum C* při víně; (z řeči pospolité) *ut aleretur ad villam C* = *in villa*; *ad forum*; **II** o čase **1)** (o lhůtě) *ad certam diem omnia praeparare Cs* v určitý den, na den; **2)** (o směru k jistému časovému cíli) (až) do, po: *ab hora septima ad vesperum pugnatum est Cs*; *ad id* (*hoc*) *tempus C* dosud; *ad nostram memoriam C* podnes; *ad multam noctem Cs* pozdě do noci; **3)** (trvání) *ad exiguum tempus* na krátký čas; *ad tempus CT* jen na čas (ne trvale); *ad paucos dies*; **4)** (o případnutí v určitou dobu) *ad tempus CsC* v pravý čas; *ad lucem* za dne; *ad lumina V* při světle (loučí); *ad extremam orationem Cs* na konci řeči; *effusis ad primum impetum missilibus L*; **III** o počtu a míře: **1)** (o počtu přibližném; v tomto užití *ad* položeno někdy jako příslovce) k, okolo: *occisis ad hominum milibus IIII Cs*; *ad duorum milium numero ceciderunt Cs*; (častěji jako předl.) *fuimus ad ducentos C* bylo nás ke dvěma stům; **2)** (o míře, až do jaké se co děje) *obsides ad numerum miserunt Cs* do uloženého počtu, v plném počtu, plný počet; *ad unum omnes Cs* všichni do jednoho (i tohoto v to počítaje); *ad verbum ediscere C* do slova, slovo od slova; *mutatis repente ad misericordiam animis L*, *ad necem caedi C*; *usque ad caedem duratura odia T*; *ad numerum duorum redigi O* sklesnouti na počet dvou; **IV 1)** (o vztahu) vzhledem k..., co do..., co se týče...: *ad id, quod tum hominum erat L* vzhledem k tehdejšímu počtu, na tehdejší počet obyvatelstva; *rudis ad alqd CuL*; *vir ad cetera egregius L* muž v ostatních věcech výborný; *impedimento est ad pugnam Cs* k bitvě, v bitvě; *ad quem* (*agrum*) *fruendum non retardat senectus O* v požitku z polnosti stáří nevadí. Srov. *nihil ad me* nic se mne netýká; *quid ad me* (*attinet*)? **2)** (o účelu) *ire ad solacia O* jíti potěšit; *ad id ipsum L* právě za tím účelem; *ad id missi erant L*; *addere pauca ad spem largitionis Cs* pro naději (aby vzbudil naději) v obdaření; *multa ad avaritiam excogitare Cs* k ukojení lakoty. (Zvl. často s acc. gerund.) *ad bellum gerendum praetor factus N*; *princeps ad salutem*; *auctor ad perniciem*; *adiutor ad iniuriam*; **3)** (o způsobu a přiměřenosti) dle: *ad praescriptum agere Cs*; *ad hunc* (*eundem*) *modum Cs* na tento způsob, tímto způsobem; *quem ad modum C* jak; *ad arbitrium*; *ad voluntatem* dle přání; *ad speciem* na pohled, na oko; *ad numerum movere pedes O* vedle taktu; spec. (o po-

měru ve smyslu srovnávacím) *haec ad nostram consuetudinem sunt leviora N* vzhledem k našemu obyčeji, vedle našeho obyčeje; *scuta ad amplitudinem corporum parum lata N*; 4) (o příčině) k, na: *ad haec respondit CsCO* na to odpověděl; *ad vocem (clamorem) concurrere, convenire* na pokřik; *ad omnem strepitum tremiscere O* při každém zašustění; *ad imperatum*; *ad famam belli legiones conscribere L*; *ad spem veniae se dederunt L* v naději, že jim bude odpuštěno.

adāctiō, *ōnis, f.* [*adigo*] vl. přihnání, pohnutí k čemu: *a. iuris iurandi L* vzetí pod přísahu.

ad-aequē, adv. stejně, rovněž tak.

ad-aequō, *āre, āvī, ātum* 1) trans. a) vyrovnati, rovným činiti: *aggerem ac moles moenibus Cs*; *tecta solo L* domy s půdou (s prstí) srovnati; b) metaf. *Pompeius cum virtute famam adaequavit C* slávu vyvážil chrabrostí; také s dat. *se virtute nostris a. Cs*; *sua fata Alexandri fatis a. T* přirovnávati k osudu svému; 2) intrans. vyrovnávati se komu (čemu), dostihovati koho: *cursum equorum Cs* v běhu; *alqm gratiā Cs* ve stejné milosti býti; *virtus eorum famam adaequat S*; *adaequasse eum Appii odium L* že stejně jako Appius byl nenáviděn.

adamantēus n. **adamantīnus**, *a, um* ocelový, tvrdý jako ocel; *adamanteae nares O* kovové chřípě.

adamās, *antis, m.* [ἀδάμας nezkrušitelný, srov. diamant, démant] ocel: *adamas licet adliget illud O* ocelová pouta; *in pectore adamanta gerit O* má kamenné srdce; *lacrimis adamanta movere O* neoblomné srdce, mysl.

ad-amō, *āre, āvī, ātum* zamilovati si, oblíbiti si.

ad-aperiō, *īre, aperuī, apertum* 1) odkrýti: *adapertis forte, quae velanda erant*; 2) otevříti: *ianuam*; *fores*; metaf. *ad criminationem adapertae aures Cu* sluch nakloněný k nařknutí.

adapertilis, *e* co se dá otvírati, otevřitelný, mající otvor.

adaquor, *ārī* nositi vodu (nejisté čtení u *Cs* a *T*).

ad-augeō, *ēre, auxī, auctum* přimnožovati, rozmnožovati, zveličovati, rozhojňovati.

ad-bibō *ere, bibī* — 1) připiti; 2) metaf. vssáti, vštípiti si, k srdci si vzíti: *adbibe puro pectore verba H* vnímej čistým srdcem.

adc . . . viz **acc . . .**

ad-dēnseō, *ēre,* — — [*densus*] hustším činiti: *extremi addensent acies V* zadní tlačí se na přední voj.

ad-dīco, *ere, dīxī, dictum* k něčemu „ano" říci; 1) (t. t. v mluvě augurské) příznivá znamení dávati, příznivý býti: *aves addicunt* dovolují, připouštějí, příznivá znamení ptáků se pro to vyslovují; *addicentibus auspiciis vocat contionem T* za blahověstných znamení; 2) (t. t. v mluvě právní) výrokem přiřknouti, přisouditi komu koho n. co: *leges nos servis nostris addicerent C* zákony měly nás učiniti nevolníky našich otroků; *liberum corpus in servitutem a. L* svobodnou osobu do otroctví přiřknouti; *addictum duci pati L* nechati, aby přiřčený byl odveden do otroctví; *alci bona a. C*; 3) (t. t. při dražbách, pronájmech) přiřknouti, zadati: *meas aedes a. C*; *a. bona in publicum Cs* statky zabaviti; *domum nummo a. H* dům za nepatrný peníz, za babku přiřknouti; metaf. prodati, zaprodati: *tribuno consulatum C*; *vita maximis praemiis proposita et paene addicta C*; *addicta sententia C*; 4) metaf. a) oddati: *huic me addixi V*; *se senatui a. C* zcela, duší tělem býti oddán senátu; b) (ve špatném sm.) *hominem morti C* na smrt vydati; *addictus feris alitibus H* na pospas vydán dravým ptákům; básn. (s inf.) *nullius addictus iurare in verba magistri H* (= *nulli magistro ita a., ut . . . iurem*) zavázán.

addictiō, *ōnis, f.* (soudní) přiřčení v majetek: *bonorum possessionumque C.*

ad-dīscō, *ere, didicī* — přiučovati se čemu (alqd).

additāmentum, *ī, n.* [*addo*] přídavek; metaf. (o osobách) *Ligus, a. inimicorum meorum C* přívěsek.

ad-dō, *ere, didī, ditum* [*ad* a *dare*] přidávati; 1) dávati koho n. co k čemu, přidávati, připojovati: *pluteos vallo Cs*; *frena feris V* uzdu dáti; *equo calcaria L* koně pobodnouti; *iugis arcem V*

vystavěti na ...; *alqm alci comitem T* přidati za průvodce; *se comitem a.* přidružiti se za průvodce; *additis auxilio* (dat. tč.) *perfugis S*; *custodiae Pisonis additus T* Pisonovi k ochraně přidán; *Teucris addita Iuno V* přidružená (jako nepřítelkyně), pronásledující, stíhající; *nequitiae additus custos H*; *Diespiter incesto addidit integrum H* zachvátil vinného s nevinným; **2)** metaf. dodávati, zjednávati, vnukati: *animum* (*animos*) zmužilosti, odvahy dodati; *virtutem S*; *mentibus ardorem V*; *spes addita V* obnovená naděje; také *formidinem a. S* strach stupňovati, strachu nahnati; *spem metumve a. T* nadějí neb strachem podněcovati; *honorem alci VL* přičiniti, zjednati vážnost; **3)** rozmnožuje přidávati, připojovati, rozmnožovati (alqd alci rei; ad, in alqd): *praesidia a. S* stráže sesíliti; absol. *a. ad opera Cs* doplniti opevnění; *noctem operi V* (kromě dne) ještě noc vynaložiti na práci; *gradum a.* (sc. *gradui*) zrychliti krok, rychleji kráčeti; **4)** metaf. **a)** *consilio additur dolus L* k úradě přičiní se lest; *sceleri scelus a. L.* zločin zločinem dovršiti; *addito metu mortis Cs* pohroziv jí nad to smrtí; *verbum non amplius addam H* ani slova již nepřipojím; **b)** (ústně, písemně) připojovati, dokládati: *addunt de Sabini morte Cs* zmíní se také o ...; (s acc. c. inf.; též v pass.) *additur se mori T*; *addita superbia regis L* připojil zmínku o ... Často abl. abs. *addito* s tím doložením, s podotčením, doloživ: *a. acutiorem esse* (*gladium*) *T*; **c)** (v myšlenkách) *adde huc* přidej k tomu, pomni ještě, pomysli dále; *adde, quod* pomysli ještě, že..., představ si ještě, že ...

ad-doceō, *ēre* přiučovati, dále učiti.

Addua, *ae*, *f.* levý přítok Padu, ústí u Kremony (nyn. *Adda*).

ad-dubitō, *āre*, *āvī*, *ātum* poněkud pochybovati, kloniti se k pochybnosti o čem, rozpakovati se, býti na vahách; v pochybnost bráti co (de, in alqa re; illud): *addubitavēre, an subducerent copias Cu* byli na vahách, nemají-li odvésti; trans. *res addubitata C* nerozhodné jednání.

ad-dūcō, *ere*, *dūxī*, *ductum* **I** k sobě táhnouti, přitahovati; spec. ztuha natahovati, napínati: *lacertos*; *arcum*; *sagittam V*; *habenas a. vel remittere CV* utáhnouti aneb povoliti; *adducta bracchia solvit O* přitužené, těsně svírající; *adducta clava O* napřažený kyj; *adducit cutem macies O* svrašťuje; **II) 1)** přiváděti, dováděti ke komu: *alqm secum*; *legionem ad Caesarem*; *alqm in ius* n. *iudicium*; *servi adducti in veritate manserunt C* před soud přivedeni byvše; *dextris adducor litora remis O* = *ducor ad litora*; **2)** metaf. **a)** *adduxere sitim tempora H* s sebou přivésti, přinésti; *opella forensis adducit febres H*; **b)** uváděti, přiváděti v něco, ve stav nějaký: *a. alqm in sermonem C* přivésti do řečí; *in invidiam*; *in opinionem N* přiváděti na myšlenku; pass. přicházeti na myšlenku; *in suspicionem N* uvalovati podezření; *copias in eam consuetudinem N* tak navyknouti, vycvičiti; *alqm in capitis discrimen C* v nebezpečenství hrdla; *notitiam in familiaris amicitiae adduxerat iura L* pouhou známost stupňoval v práva důvěrného přátelství; **c)** přiváděti, naváděti koho k čemu; pohnouti; v pass. *adduci* dáti se pohnouti: *in spem victoriae adductus S* nabyv naděje ve vítězství; *in spem a. conficiundi belli S* že válku ukončí; *in maximam spem* s acc. c. inf.; *adduci in eam spem, ut ...*; *non facile adducor ad credendum N* nemohu se tak snadno odhodlati, abych uvěřil, nemohu tak snadno uvěřiti; *non potuit adduci, quin ... Hirt.* Zvl. často part. *adductus, a, um* s abl. causae (jsa, byv) přiveden, pohnut, sveden: *cupiditate regni Cs*; *pudore adductus* studem, ze studu, *spe a.* nadějí navnazen; *precibus* uprošen; *quibus rebus a.* za těchto okolností; spec. nakloniti k domnění: *adducor, ut existimem, ut putem*; (s násl. acc. c. inf.) *iam adducor hanc esse patriam meam C* již se kloním k přesvědčení, že ...; (též s výsled. *ut*) *adduci vix possum, ut haec tibi vera non videantur C* stěží mohu, nemohu věřiti, že ...; *non possum adduci, ut suspicer C* nemohu se odhodlati k podezření.

adductē adv. [*adductus*] jen v compar. *adductius regnari*; *a. imperitare T* tuženi, přísněji.

adductus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *adduco*] (jen metaf.) tuhý; vážný, přísný.

ad-edō, *ere, ēdī, ēsum* 1) nakousnouti, nahryznouti, částečně požiti; sníst, stráviti: *extis adesis L*; obr. *lapides adesi H* kameny (vodou) ohlazené, omleté, oblásky; *scopulus adesus aquis O* vymletý; *postes adesi* (sc. *flamma*) *V* ohněm zachvácené, opálené; 2) metaf. *bona, fortunas a. T* promarniti, prohýřiti.

Adelphī n. **Adelphoe**, *ōrum, m.* [ἀδελφοί] „Bratři", název veselohry Terentiovy.

ademptiō, *ōnis, f.* [*adimo*] odnětí: *a. civitatis C* zbavení práva občanského; *a. bonorum T* zabavení statků.

1. ad-eō, *īre, iī, itum* 1) přicházeti k někomu, něčemu, jíti k..., přistupovati, přibližovati se (ad alqm, ad alqd, in alqd; též s acc.): *ad praetorem*; *in ius* předstupovati před soudce (jako žalobce), žalovati; *nemo adibat L* nikdo nepředstupoval; *insulam a. Cs* přistati k...; *proximam domum adeunt T* obrátí se do nejbližšího příbytku; *epulas O* účastniti se hodů; *manes Stygios O* sestoupiti k..., navštíviti; *regem a.*; *penates a.*; *famā sidera a. V* slávou hvězd se dotknouti; (o místech) *locus adeundi L* místo k přístupu; *Tarpeia rupes C gradibus aditur T* na skálu se vstupuje po 100 schodech; (*loca*) *quae adiri possunt* místa přístupná; *nec usquam aditi poterat amnis L* nebylo lze přistoupiti k řece; spec. α) s prosbou, s dotazem přicházeti, obraceti se k někomu: *senatum C* před senat vstoupiti; *te senatus adiit supplex C*; *mille domos adiere O* obrátili se s prosbou (o nocleh); *oraculum* dotazovati se; pass. *Sol aditus ait O* Slunce, na něž s dotazem se obrátila; neos. *aditum est ad libros Sibyllinos C* bylo nahlédnuto do...; β) přicházeti někam, jíti na návštěvu, navštěvovati; odebírati se, cestovati po..., procestovati; (zkoumaje) prohlížeti: *quoscumque adit ex civitate Cs*; *oppida*; *urbes*; *loca*; *coetus O*; *castra Danaum V* vplížiti se (jako vyzvědač); *civitates a. CsL* choditi po obcích, od obce k obci jíti; γ) nepřátelsky se přiblížiti, napadnouti, udeřiti, útok učiniti, vtrhnouti, vniknouti: *oppida castellaque munita S*; *ad quemvis numerum equitum Cs* odvážiti se na... *tempus adeundi Cs* čas k útoku; 2) metaf, a) přistupovati k čemu, chápati se, ujímati se čeho: *ad rem publicam C* věnovati se službě obce; *hereditatem* v dědictví se uvázati; b) vydávati se v co, podstupovati, podnikati co; podjímati se čeho: *pericula*; *capitis periculum* v nebezpečenství života se vydávati, hlavu nasazovati; *labores a. NV*; *quae adiri posse Poenus desperet L.*

2. ad-eō, adv. až tam, až potud 1) místně (pouze v době předklassické); 2) (časově) tak dlouho, potud; často *usque adeo* s násl. *dum, donec, quoad*; 3) metaf. a) tak velice, do té míry, tou měrou: *a. omnis senatus Hannibalis fuit L*; *adeone hospes es, ut...? C*; sesíleno usque: *usque a. turbatur agris V* tak veliký, tak strašný je poplach; *usque a. mori miserum est V* až na to došlo, že...; u adj. a adv. tak: *a. ferus, ut...*; *a. non, a. nihil, ut...* tak ne..., že...; tak málo..., že naopak...; nejen ne..., nýbrž spíše; docela ne..., naopak...: *haec dicta a. nihil moverunt quemquam, ut... L*; *a. non tenuit iram, ut diceret L*; (po negaci) natož aby..., neřku-li aby..., ať nedím, aby...: *ne tecta quidem urbis, a. publicum consilium numquam iniit T.* — *atque a.* ba spíše, či spíše: *hoc consilio, atque a. hac amentia impulsi C*; b) vytýká slovo (zvl. zájmeno), k němuž se přikloňuje (srov. γέ): právě, příklonné -t, zvláště: *haec a. speranda fuerunt* právě toto; *nunc a., sic a.*; *tres a. soles erramus V* tři plné dni; *adeste dique deaeque omnes... tuque a., Caesar V* a zvláště ty; *id a., si placet, considerate C* to právě, zvláště to; *id a. more suo videbatur facere S* to ovšem, to tuším.

adeps, *ipis, m. f.* sádlo, tuk; odt. metaf. *Cassii adipes pertimescere C* báti se tlouštky, břicha Kassiova.

adeptiō, *ōnis, f.* [*adipiscor*] dosažení.

ad-equitō, *āre, āvī, ātum* na koni přicválati, přiklusati: *in dextrum cornu ad suos L*; *nostros a. Cs* k našim dojížděti, na naše najížděti, s jízdou dorážeti; (s dat. věci) *adequitando ipsis prope portis L*; *castris T*

adf... viz **aff...**

adg... viz **agg...**

ad-haereō, *ēre, haesī, haesum* 1) viseti, lpěti při n. na čem (dat.): *saxa, quibus adhaerebant L*; *oneri adhaerentes manus frigore T* na břemeni lpíce; básn. *in corpore O*; 2) metaf. a) viseti, lpěti, nehnouti se: *lateri adhaerens pestis L* nákaza v boku vězící; *cui Canis cognomen adhaeret H*; *castris a. T* v táboře (stále) vězeti; b) souviseti, hraničiti: *promunturium tenui iugo continenti L.*

ad-haerēscō, *ere, haesī*, — [verb. inchoat. od *adhaereo*] 1) uváznouti, zůstati vězeti, zůstati viseti; přilnouti, ulpěti: *tragula ad turrim adhaesit Cs*; *ignis adhaerescit Cs* oheň se zachycuje, dochází potravy; *hic Deucalion adhaesit O*; obr. *ad columnam a. C* u sloupu (Maeniova) se ztroskotati, t. j. potrestán býti pro nezaplacení dluhů; 2) metaf. přivěsiti se na koho, neopustiti; neustoupiti od...: *egressibus a. T* v patách za kým jíti, následovati; *iustitiae honestatique a. C* neustoupiti od...

adhaesiō, *ōnis, f.* přilnavost: *adhaesiones atomorum inter se C* vzájemné splynuliny atomův.

Adherbal, *alis, m.* [jméno punské]; nejznámější jest syn Micipsy, krále numidského, od Jugurthy zavražděný.

adhibeō, *ēre, hibuī, hibitum* [*ad* a *habeo*] 1) přičiňovati, přikládati, klásti co k čemu n. nač: *manus ad vulnera V*; *manus genibus* (dat.) *O* ruce ovinouti kol kolen, kolena obejmouti; *civibus vincula C* pouta dáti; *calcaria et frenos C* pobodnouti a na uzdě držeti; obr. *animum a.* (*προσέχειν τὸν νοῦν*) obrátiti pozornost; *quorum alter res ad scribendum maximas, alter res gestas a. posset C* jeden vstříc přinésti látku ku zpracování, druhý činy; 2) metaf. a) (o osobách) za jistým účelem k účastenství bráti, přibírati, povolávati, zváti: *ad* (*in*) *convivium* = *convivio* (dat.) *alqm a.* na hostinu zváti; *in* (*ad*) *consilium* = *consilio a.* na poradu bráti; *adhibitis amicis C* přibrav (na poradu) přátele; *a. deos O* vzývati bohy; *ad ministerium a. alqm L* k službě přibrati; *in partem periculi O* činiti účastným nebezpečenství; s dvěma acc. *Iovem testem a. C* za svědka volati, bráti; *hos castris adhibe socios V* tyto si přiber, vezmi za spojence; pass. *Themistocles est auctor adhibendus C*; b) (o věcech) přičiňovati, užívati: *solacia menti O* utěšovati mysl; *remedia morbis C* léků užívati proti nemocem, léčiti nemoci; *cibum et potionem a. C* jísti a píti; *rationem dicendi a. C* užívati způsobu řeči; *vim alci a. C* užívati násilí proti někomu; *modum* míry dbáti, míru zachovávati; *nullam memoriam rei N* dokonce nevzpomínati; *a. verba H* vštípiti si slova nauky; *curam et diligentiam a.* péči a bedlivost vynakládati; *disciplina tibi a me adhibetur L* dostává se ti ode mne poučení; *fidem a.* věrnost zachovati; *celeritatem a.* pospíšiti si; *sollertiam, dolum a.* chytře, lstně si vésti; *crudelitatem a.* ukrutnost na jevo dávati, ukrutně si počínati; c) nakládati nějak s kým; reflex. chovati se: *imperat ut liberalissime adhiberetur C* aby s ním bylo nakládáno; *sic se a. in potestate C.*

ad-hinniō, *īre, īvī* ržáti, řehtati, zařehtati na koho (alcui); obr. *ad illius orationem C* řičeti po, prahnouti po...

ad-hōc viz *adhuc.*

adhortātio, *ōnis, f.* [*adhortor*] povzbuzení, napomenutí.

adhortātor, *ōris, m.* [*adhortor*] povzbuzovatel: s gen. obj. *operis L* k dílu.

ad-hortor, *ārī, ātus sum* povzbuzovati, vybízeti, nabádati, ponoukati, rozněcovati, napomínati (alqm ad (in) alqd; s ut n. ne): *de re frumentaria Boios a. Cs* o potravu, stran potravy.

adhūc, adv. [*ad* a *huc*] 1) (o místě) až sem: *a. locorum Pl*; 2) časově a) (až) dosud, dotud, až do nynějška: *a. Ligarius omni culpa vacat C*; s neg. *adhuc non* dosud ne; *neque a.* a posud ne...; *nihil a.*; b) (ještě) podnes, ještě nyní, posavad, stále ještě: *gens a. aperit secreta pectoris T* (oproti poměrům v Římě); 3) (při kompar. stupňuje) ještě: *melius a. eae civitates, in quibus T* ještě lépe si vedou...

Adiabēnē, *ēs, f.* a **Adiabēna**, *ae, f.* provincie assyrská (nyn. *Kurdistan*). Odt. adj. **Adiabēnus**, *a, um* adiabenský; obyvatelé: **Adiabēnī**, *ōrum, m.* Adiabeněstí.

ad-iaceō, *ēre* ležeti při čem: *vallo* (dat.) *T*; *adiacebant fragmina telorum T*; spec. (zeměpisně) ležeti, bydliti při čem; hraničiti s čím: *ad Atuatucos*; *ad mare Cs* při moři bydliti; s dat. *quā Tuscus ager Romano adiacet L*; s acc. *qua Etruriam adiacent fines Romani L*; absol. *adiacente Tiberi T* poněvadž T. na blízku tekla; *adiacentes populi T* sousední. Subst. part. praes. act.: *Velinum lacum in adiacentia erupturum T* okolní krajina, okolí.

Adiatunnus, *ī*, *m.* vojevůdce Sotiatův *Cs.*

adiciō (vyslov *adjicio*), *ere*, *iēcī*, *iectum* [*ad* a *iacio*] **I 1)** házeti, nahazovati co nač: *laqueos funium ad saxa eminentia Cu* kličky provazů přes kameny přehoditi; spec. klásti, stavěti: *capiti insignia Cu* na hlavu odznaky položiti; **2)** metaf. vrhati, obraceti co k čemu n. nač: *adiectum esse* (*Verris*) *oculum hereditati C* že pohled vržen k..., zrak obrácen k...; *animum adiecit ad consilium* (též dat. *consilio*) zřetel obrátil k..., podjal se záměru; *tu dictis adice mentem O*; **II 1)** přihazovati, přidávati, připojovati, přičiňovati: *aggerem ad munitiones Cs*; *aggeri ac vallo loricam pinnasque Cs*; *adiectā planitie Cs* při němž (údolí) rovina se rozprostírá; **2)** motaf. přikládati, přidávati co k čemu, rozmnožovati; v pass. přibývati: *adiectum bello bellum L*; *huic sacerdoti duos flamines adiecit L*; *remiges classi Cu*; *donis istis unum adicias V*; *ad clades nefanda facinora L*; *animos iuveni O* odvahy přidati; *adiciendae multitudinis causa L* pro rozmnožení obyvatelstva; *adiecto corpore* (= *carne*) *O* když maso na něm narostlo; *preces a.* prosby přičiniti; *stimulos a. O* popichovati; *magnitudini Pori a. Cu* velikost Porovu zvyšovati; spec. (v mysli, v řeči) přidávati, připojovati, dokládati: (abl. abs.) *adiecto trepidam sibi vitam T* připojiv, že...; *huc adice natas septem O* k tomu připoj (v mysli), si přimysli.

adiectiō, *ōnis*, *f.* [*adicio*] přidávání, připojení, přivtělení, přibírání: *familiarum adiectiones dare T* dovoliti přibírání rodin; spec. (při dražbě) přihazování, přeplácení: *illiberalis a. f.*

ad-igō, *ere*, *ēgī*, *āctum* [*ad* a *ago*] **1)** přiháněti, přiváděti: *pecus e vicis Cs*; *Italiam* (do Italie) *quae vos dementia adegit? V*; *turrim a. Cs* věž (obléhací) přistrčiti, přimknouti; *triremes a. T* válečné lodi shromažďovati (kde); *tigna fistucis Cs* zarážeti, zatloukati; (zbraň) vrážeti, prohnati: *ensem alci V*; *in pectus*; *primum ubi vulnus Varo adactum T* kde první rána Varovi byla zasazena; meton. *volnus alte adactum V* hluboká rána; (o střelách) vymrštiti (k cíli), dostřeliti; v pass. dopadati čeho, dolétati kam: *in litus telum adigi potest Cs* na břeh možno dostřeliti; *quo telum adigi potest Cs* na dostřel; *sagitta turbine adacta V* střela silou vymrštěná; *pater adigat me fulmine ad umbras V* nechť svrhne, smete; (*Salmonea*) *praecipitem turbine adegit V*; **2)** metaf. přinutiti, dohnati, pohnouti (alqm ad alqd n. s ut; také s inf.): *ad mortem*; *mori*; *cupidine adigi T* žádostí býti hnán; *tua imago haec limina tendere adegit V*; spec. vzíti pod přísahu, zavázati přísahou: *alqm a. ius iurandum* (starolat. = *ad i.*), *ad* (*in*) *ius iurandum* = *iuri iurando*; *a. milites sacramento ducis, in verba ducis* vojíny přísahou věrnosti vůdci zavázati (vl. dle znění od vůdce stanoveného a předříkávaného); absol. *adigente Flacco dixit sacramentum T*; *barbaro ritu universos a. T.*

adiicio viz *adicio.*

Adīmantus, *ī*, *m.* [Ἀδείμαντος] athenský velitel ve válce peloponneské.

adimō, *ere*, *ēmī*, *emptum* [*ad* a *emo*] **1)** k sobě bráti, (druhému) odnímati, bráti, zbavovati čeho: *in dando adimendoque regno L*; *dat somnos adimitque V*; *vincula canibus O* pouštěti psy z řetězů; *ocreas a.* holení nedati; *sensus adimitur* smysl se ztrácí, cit se otupuje; *spes adimitur L* naděje se maří, naděje pozbýváme; *vi ademptā L* ač moc odňata, ač té moci nemá; *virgo, quae puellas adimis leto H* (srov. *leto dare*) od smrti osvobozuješ; *dolorem*; *ignominiam*; *luctum a. C*; — spec. brániti, zabraňovati, překážeti: *prospectum Cs* rozhled překaziti; *aditum, reditum a.* přístup, návrat zameziti; *consistendi ademit locum L* odňal možnost postaviti se; s inf. *adimam cantare*

severis H zapovím zpívati, zpěv; **2)** (mocí, násilím) odnímati, uchvacovati, vyrvati: *regnis exul ademptis V*; *cui lumen ademptum V*; *vitam a. C*; zvl. part. *ademptus* smrtí odňatý, vyrvaný, zabitý, mrtvý: *a. Hector H*; *virum lugebit ademptum O*.

adipātus, *a, um* [*adeps*] **1)** tučný; **2)** přenes. (o řeči) nabubřelý, přesycený.

adipiscor, *ī, adeptus sum* [*ad* a *apiscor* sáhati nač] **1)** dojíti, dostihnouti, dohoniti: *quos sequebantur, non sunt adepti L*; *fessos hostes*; *agmen L*; **2)** dojíti, dosíci, nabýti čeho; získati co: *arma et naves T*; *honorem* (*honores*); *ius a. L* dodělati se, domoci se práva; *libertatem*; *victoriam*; *pacem*; u *T* s gen. *rerum adeptus est* (srov. *rerum potiri*) vlády nabýti. Part. perf. *adeptus* v pass. význ. *adepta libertas S* dosažená, nabytá svoboda; *adeptus principatus T*.

aditus, *ūs, m.* [1. *adeo*] **1)** přicházení, příchod, přistoupení, přístup: *a. adventusque C* (přiblížení se) objevení se a příchod; *alcis aditum fugere C* vyhýbati se někomu, varovati se styku s někým; *aditu prohibere alqm Cs* přístup někomu zabraňovati, zamezovati; *prohibent aditūs Troes O* přistání; **2)** právo, možnost, příležitost přístupu, přístup: *non est a. in id sacrarium viris O* není dovoleno vstoupiti; *oppida neque pedibus neque navibus aditum habebant C* pěšky i po lodích t. j. se strany pozemní i mořské byla nepřístupná; spec. přístup k osobě, slyšení (audience): *aditum alci dare N* ku slyšení předpouštěti; *faciles* (*difficiles*) *aditūs habere CH* býti přístupen (nepřístupen); *decemviri rari aditūs* (gen. qual.) *L* zřídka přístupní; *aditum commendationis habere C* přístup k doporučení; **3)** (o místě) přístup, vchod: *fori aditūs saepire C*; *aditūs obsidere C*; *inrumpunt aditūs V*; *antrum, quo ducunt aditūs centum V*; metaf. vstup, vchod k něčemu, krok k něčemu: *primus a. et postulatio Tuberonis haec fuit C*; cesta, prostředek, příležitost k něčemu: *a. laudis C* cesta, brána ke slávě.

ad-iūdicō, *āre, āvī, ātum* (soudně) v majetek přiřknouti; vůb. přisouditi, přiřknouti: *alci causam C* spor ve prospěch něčí rozhodnouti; *si quid abest, Italis adiudicat armis H* co římských zbraní (válečných výbojů) vzdáleno jest, získává smírným rozhodnutím.

adiuerō místo *adiuvero* od *adiuvo* (v. t.).

adiūmentum, *ī, n.* [*adiuvo*] pomoc, pomůcka, podpora: *magno adiumento alci esse C* býti velkou podporou; *a. alcis rei, alci rei, ad alqd.*

adiūnctiō, *ōnis, f.* [*adiungo*] připřežení, připojení, přiřadění.

adiūnctus, *a, m.* [vl. part. perf. pass. od *adiungo*] **1)** sloučený, spojený, patřící k něčemu; sousední, okolní: *illinc mare adiunctum Cu*; *insula adiuncta oppido N*. Subst. neutr. *adiūnctum, ī* vl. to, co jest přidáno, zvláštnost, význačné znamení: *semper in adiunctis aevoque morabimur aptis H* zvláštnosti věku přiměřené; *pietatis a. C* význačnost.

ad-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum,* **1)** připřahovati: *plostello mures H*; spec. přivazovati: *ulmis a. vites V*; **2)** metaf. **a)** přivazovati, přidávati, připojovati, spojovati (alqd ad alqd n. s dat.): *classis lateri castrorum adiuncta latebat V* loďstvo těsně přiléhající k boku . . . viz *adiunctus*; *crimen ad praedam a. C* obvinění s kořistí spojovati, uvalovati vinu na uchvatitele kořisti; *poenam municipiis a. C* pokutu nad to uložiti; *honorem alci a. C* čest zjednávati, oslavovati; *fidem a.* víry přikládati; spec. v řeči připojovati, dokládati (s acc. c. inf. n. nepř. ot.); **b)** připojovati, přidružovati: *alqm socium a. V* někoho za soudruha přibrati, vzíti; *se comitem fugae a. C* přidružiti se za průvodce na útěku; *alqm amicum sibi a. N* získati si za přítele; *rediere Volsci adiunctis Aequis L* připojivše si Aequy, spolu s Aequy; *tibi Pallanta adiungam V* P. přidám za pomocníka; *filiam nuptiis sibi a. Cu* dceru za manželku pojmouti; *se ad alcis causam a.* přidati se k něčí věci; *sibi auxilium a. C* zjednati si pomoc; **c)** (politicky) připojovati, přivtělovati: *ad imperium populi R. Ciliciam adiunxit C*; též: *urbes ad amicitiam N* ve svazek přátelský připojovati, nakloňovati.

ad-iūrō *āre, āvī, ātum* **1)** k tomu, nad to přísahati: *praeter commune*

ius iurandum haec a. L; 2) přísahati, přísahou stvrzovati, zaklínati se: *per tibi nunc ipsum adiuro O*; *adiurat, in quae adactus est verba L* přísahá ve slova jemu předříkávaná; básn. s acc. *a. Stygii caput fontis V* přísahati při... (*ὀμνύναι Στυγὸς ὕδωρ*).

adiūtor, *ōris, m.* [*adiuvo*] podporovatel, pomocník, podpůrce: *quo adiutore reges eiecerat L* jehož pomocí, přispěním; (s příhanou) pomahač, pochop, náhončí: *illius adiutores improbitatis C*; *homines ad scelus adiutores adhibuit C.* Odt.

adiūtrīx, *īcis, f.* pomocnice: *Minerva, a. consiliorum meorum C* pomocnice v mých úmyslech; (s příhanou) *a. tuorum scelerum C* pomahačka; (přívlastek legie I. a II.) *legio prima Adiutrix T* legie první, přijmím Výpomocná.

ad-iuvō, *āre, iūvī, iūtum*, 1) podporovati, pomáhati, poskytovati pomoci, přispívati: *fortes fortuna adiuvat C*; *me adiuvante* s mou pomocí, přispěním; *adiutus est N* nalezl podpory (v někom); *se manibus in assurgendo a. L* opírati se, pomáhati si; spec. (mravně) pomáhati, posilovati, povzbuzovati; utvrzovati: *clamore militem L* rozohňovati; *alqm ad spem Cs* v naději utvrzovati; *fortunam suam a. L.* napomáhati postavení svému; 2) metaf. (věcem) pomáhati, podporovati: *ignem a. O* přáti ohni (lásky); *formam curā a. O* podobu péčí šlechtiti; 3) absol. přispívati, býti na prospěch: *alia comparata manu adiuvat Remus L* přivádí posilu; *non multum adiuvat* ne hrubě přispívá; *nihil a.*; *Ennius* u *C si quid* (acc. vnitřní) *ego adiuero* prokáží-li platné služby.

adl... viz all...

ad-mātūrō, *āre* k (časnější) zralosti přiváděti, uspěšovati, urychlovati.

ad-mētior, *īrī, mēnsus sum* naměřovati: *frumentum.*

Admētus, *ī, m.* [*Ἄδμητος*] 1) král ferský v Thessalii, manžel Alkestin *O*; 2) král Molossů (v Epiru).

adminiculō, *āre, āvī, ātum* [*adminiculum*] podpírati.

adminiculum, *ī, n.* 1) opora, kolík, kůl (o nějž se réva vinná opírá); 2) metaf. a) opěradlo, opora: *ipsis adminiculis prolapsis L* když se i to, čeho se drželi, utrhlo; *a. sustinet Cu* opora drží; b) opora, podpora, přispění, pomoc: *principis labores egent adminiculis T.*

ad-minister, *trī, m.* vl. přisluhovač; 1) dělník: *opus et administros tutari S* dělníky, mužstvo pracující chrániti; 2) metaf. pomocník: *administris ad ea sacra druidibus utuntur Cs*; spec. (s příhanou) sluha, pomahač, náhončí: *audaciae satelles atque a. C.*

ad-ministra, *ae, f.* pomocnice.

administrātiō, *ōnis, f.* [*administro*] vl. přisluhování; 1) přispění, pomoc: *hominum a. C*; 2) vedení, řízení, spravování, správa, obstarávání: *navis a. L*; *a. rei publicae C*; *provinciarum administrationes T*; *officiis et administrationibus praeponere T* úřady a správu svěřovati; *exitus administrationesque Brundisini portus Cs* přípravy k opuštění.

administrātor, *ōris, m.* ředitel, správce: *belli gerendi C.*

ad-ministrō, *āre, āvī, ātum* vl. přisluhovati při čem; 1) spravovati, říditi: *navem*; *classem* veleti loďstvu; *bellum a.* válku říditi (jako vrchní velitel); 2) obstarávati, opatřovati, pořizovati, vykonávati; činiti opatření: *partem operis Cs*; *legationes a. N*; *res peius administrata est N* věc hůře byla provedena, dopadla; *rem familiarem*; *provinciam*; *a. ea, quae quis imperat Cs* rozkazy něčí vykonávati; *per se quae viderentur administrabant Cs* sami od sebe činili přiměřená opatření; *haec ita Caesar administrabat, ut Cs* taková opatření činil, že...; absol. službu, práci konati, chápati se díla: *summo studio a militibus administrabatur Cs.*

admīrābilis, *e* [*admiror*] 1) podivuhodný, úžasný; spec. podivný, zvláštní: *haec παράδοξα Graeci, nos admirabilia dicamus C.*

admīrābilitās, *ātis, f.* podivuhodnost, znamenitost.

admīrābiliter, adv. [*admirabilis*] podivuhodně; podivně, zvláštně.

admīrandus, *a, um* [*admiror*] = *admirabilis*: *admirandum in modum N* způsobem podivuhodným, ku podivu.

admīrātiō, *ōnis, f.* [*admiror*] **1)** diveni, podiveni (se), obdiv: *admirationem habere C* obdiv vzbuzovati; *admiratione praesunt (duces) T* buděním obdivu, tím že vzbuzují obdiv; s gen. subj. *omnium a. L.*; s gen. obj. *exspectationem ipsius adventus admiratioque superat C* obdiv jím vzbuzený (jejž vzbuzoval) příchod (vystoupení) jeho převyšuje; *a. virtutis C*; spec. podiv, úžas: *quae (reversio) plus admirationis habet C.*

admīrātor, *ōris, m.* obdivovatel.

ad-mīror, *ārī, ātus sum* **1)** diviti se, podivovati se komu n. čemu (alqd, alqm in re): absol. *Domitium admiratum requisisse C* že D. udiven se tázal; *non possum a. satis N* nemohu se dosti vynadiviti; *sermo admirantium C* hlasy obdivu; spec. α) diviti se (jako věci nepochopitelné), žasnouti, nemoci chápati (alqd, alqd in alqo, alqm in n. de re; s acc. c. inf., s nepř. ot. n. s *quod*): *admiror, quo pacto iudicium illud fugerit H* nemohu pochopiti; β) diviti se, dáti se z duševního klidu přivésti: *nil admirari res est, quae possit facere beatum H* nic neshledávati podivným, při všem zachovati duševní klid; *admirandus* viz zvlášť.

ad-misceō, *ēre, miscuī, mixtum* **I** **1)** přiměšovati co k čemu (alqd alci rei); **2)** metaf. **a)** přiměšovati, přidávati, připojovati, přičiňovati: *deus mundum bonis implevit, nihil mali admiscuit C*; *his Antonianos milites admiscuit C*; *caput cremato iam corpori T* položiti k ...; *versūs orationi C*; **b)** zaplétati v co, do čeho: *ad consilium C*; **II** směšovati, mísiti co s čím (alqd alqa re): *aër calore admixtus C.*

admissārius, *iī, m.* [*admitto*] **1)** hřebec; **2)** metaf. vilník, chlípník.

admissum, *ī, n.* (vl. part. perf. pass. od *admitto* **II 2 b)** přečin, provinění, zločin; jako part. *male admissa defendere T.*

ad-mittō, *ere, mīsī, missum* **I** pouštěti (volně): *in Postumium equum admisit L* pustil koni uzdu, rozjel se, vyjel na ...; *equo admisso, equis admissis* s rozjetým koněm, tryskem; *taurus admissus O* puštěný, pádící; *admisso passu O* kvapným krokem, pádě; *per colla admissa volvitur O* padá přes šíji koně rozjetého, pádícího; *unda se admittit O* vlna bouří (proti korábu); **II 1)** připouštěti, vpouštěti, přijímati: *domum ad se filium N*; *legatos in castra L*; *Nisus et Euryalus admittier orant V* prosí, aby byli předpuštěni; se sup. *spectatum admissi H* vpuštěni (do dílny umělcovy) podívat se; metaf. *preces a. T* vyslechnouti; *pactionem auribus a. L*; *comitiorum curam ad animum L* péči o volby k mysli si připouštěti; spec. **a)** předpouštěti (k slyšení, k audienci), slyšení dávati: *salutatum veniebant*: *admissus est nemo C*; *legatos a. L*; **b)** připouštěti k účastenství v něčem, přístup dávati, přibírati: *hominem ad officium N* k úřadu připouštěti; *horum in numerum N*; s dat. *Iovis arcanis H* zasvěcovati v tajemství; **2)** metaf. **a)** připouštěti k čemu, dovolovati, povolovati: *ad commentarios pontificum L* dovoliti nahlédnouti do ...; *litem C*; *exemplum T*; (t. t. mluvy augurské) *sacellorum exaugurationes admitterent aves L* (srov. *addico* **1)**; **b)** činy nedovolené takořka k sobě připouštěti, dopouštěti se, páchati: (plná frase) *facinus in se a.*, (potom s vypuštěním reflex.) *a. scelus, maleficium, fraudem*; *ut tantum dedecoris admitti patiantur L* aby k takové hanbě připustili; *si quid scelerate in fratrem admisi L*; *quod tamen sit admissum, docebo O* co bylo spácháno, zločin sdělím.

admixtiō, *ōnis, f.* [*admisceo*] přimíšení, příměsek.

admodum, adv. [*ad-modum* až po (náležitou) míru, do (plné) míry] **1)** (u číslovek) na počet, na, ke; asi, celkem asi do ..., téměř: *in pedum a. mille altitudinem abruptus L* do hlubiny asi 1000 stop; *filius X annos a. habens L* nanejvýš; **2)** (na označení stupně, míry) z míry, nadmíru, velmi, velice, valně, tuze, příliš: *a. adulescens CN* jsa ještě příliš mladičký; *a. infans*; *a. puer*; *a. fidus*; *non a. grandis natu C* nepříliš, nehrubě; *exceptis a. paucis T* velmi málo jich vyjímaje; *pauci a. patrum L* jen málokteří; *quae huic a. profuerunt C*; *non a. multi N* ne právě, ne hrubě mnoho; *nihil a.* zhola nic, pranic; *pugna nulla a. fuit L*; **3)** (jakožto

přisvědčující odpověď na otázku) ovšem, arci (že).

admoneō, *ēre, monuī, monitum,* 1) pamatovati koho nač, připomínati, uváděti na paměť komu co (alqm; alqm alcis rei; de alqa re; acc. neutr. *haec, multa, illud*): *admonitus mei dicat O* rozpomena se na mne; *recte admones C* dobře připomínáš; spec. *aeris alieni a. C* upomínati z dluhu; 2) napomínati, činiti pozorna, varovati, výstrahu dávati (vazba jako při 1): *discite iustitiam moniti V* majíce (před očima) výstrahu; *admonent quiddam, quod cavebimus C*; 3) napomínati, nabádati, pobádati (alqm; s *ut* n. *ne* n. s pouhým konj.): *telo admonuit biiugos V* popohnal.

admonitiō, *ōnis, f.* připomenutí; 1) upomínka; 2) napomenutí; výstraha.

admonitor, *ōris, m.* [*admoneo*] připomínatel: *a. operum O.*

admonitus, *ūs, m.* [srov. *admonitio*] jen v abl. *admonitu*: 1) *locorum a. C* upomínkou na místa; *a. matris O* vzpomínkou na matku; *mens fugit a. O.*; 2) *populus nullo haruspicum a. huic malo prospexit C* varováním, výstrahou; 3) *a. Allobrogum C. Sulpicium misi Cs* na upozornění, na vybídnutí; *a. amicorum Cu* k domluvě, na domluvu přátel.

ad-mordeō, *ēre, momordī, morsum* nahryznouti, nahlodati (nejisté čtení u *V*).

ad-mōtiō, *ōnis, f.* přibližování; přikládání.

ad-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* 1) pohybovati k čemu, přibližovati, přikládati (alqd ad alqd n. s dat.): *quadrigae admotae sunt L* přišlo, přijelo čtverospřežení; *alci equum a. Cu* předvésti koně; *admoti templis tauri O* do chrámu přivedeni; *corpus terrae admotum O* mrtvola (vodou) na břeh vyvržená; *admorunt* (= *admoverunt*) *ubera tigres V* odkojily (tě); *foraminibus aurem T* přikloniti; *admoto pollice siccare lacrimas O* (přiblíženým) palcem; *opes Stygiis umbris O*; *faces CO* pochodně přinésti; *ignes a. C* páliti (na mučení); *cum sol tepidus aures plures admoverit tibi H* až přivábí více sluchů, t. j. posluchačů; *ferrum iugulo T* dýku k hrdlu si přikládati; *filium collo Cu* na ruku vzíti; *manum operi O* ruku klásti nač, dotýkati se čeho, ale také: chápati se čeho; *fomenta corpori Cu* obklady dávati; *angues curribus O* zapřahati; *calcar* (*stimulos*) *a. alci* pobídnouti; *aedificia admota muris Cu* domy přistavěné k hradbám; spec. α) (t. t. voj.) vojsko posouvati, s vojskem přiraziti, přitrhnouti; stroje válečné přisouvati: *exercitum propius urbem C*; *armatos muris L*; *copias a. L*; *arietem moenibus L*; *opus ad turrim hostium Cs*; bez obj. *iam admovebat rex Cu* blížil se s vojskem; β) (t. t. obětní) přiváděti k oltáři: *Hannibal aris admotus L* k oltáři byv přiveden; *pecus aris a. V*; 2) metaf. a) *acumina Graecis chartis H* obrátiti bystrost k řecké literatuře; *mentem ad haruspicum voces a. C* mysl obrátiti k ..., pozornost věnovati; *spem a. L* naději vzbuditi; *alci desiderium patriae Cu* touhu vnuknouti; *terrorem L* strach způsobiti; refl. *se a. C* přichýliti se, přidružiti se; b) (v čase) přibližiti, přivoditi: *diem leti Cu* den smrti urychliti; *admota est occasio sceleris Cu* příležitost se naskytla; *admotus supremis T* skonu svého blízek; c) (prostředek) přikládati, užívati; *herbas O* (léčivé) byliny přikládati; *curationem a. C* léčiti se; *preces CuO* prosby přednésti; *blanditias O*; d) (osoby) přivésti někam: *in propiorem amicitiae locum admoveri Cu* v přízeň se dostati, přízně nabýti; *in fastigium a. Cu* do výše povznésti.

admūgiō, *īre, īvī, ītum* řváti, bučeti na koho (alci).

admurmurātiō, *ōnis, f.* [*admurmuro*] přihlukování, hlučení; a) (na znamení souhlasu) souhlas; b) (na znamení odporu) hlasitá nevole, repot.

admurmurō, *āre, āvī, ātum* hučeti, hlučeti k čemu; a) (na znamení souhlasu) hlasitý souhlas projevovati; b) (na znamení odporu) reptati.

adnāscor, adnātus viz *agnascor.*

adnatō, adnectō viz *annato, annecto.*

adni ... adno ... adnu ... viz **anni ... anno ... anuu ...**

ad-oleō, *ēre, olēvī* (t. t. mluvy obětní) zapalovati, zápalnou oběť přinášeti, obětovati: *verbenas V*; *Iunoni iussos adolemus honores V* přikázané pocty (t. j. oběti) zapalujeme; *adolet dum altaria*

taedis V pálí na oltáři louče, přináší na oltáři zápalnou obět; *flammis a. penates V* vl. plápolem zapalovati penáty t. j. plamen, oheň na ohnisku (které bylo pokládáno za oltář penátů) udržovati, zápalnou obětí ctíti; *cruore captivo aras T* krev zajatců v obět přinášeti; vůb. spalovati: *stipulae demptis adolentur aristis O.*

adolēscēns, *tis* [vl. part. praes. act. od *adolesco*] 1) adj. dorůstající, dospívající, mladý, mladistvý: *filius*; *homo*; 2) subst. *m. f. adolescens* viz *adulescens.*

adolēscentia viz *adulescentia.*

adolēscentulus viz *adulescentulus.*

1. adolēscō, *ere* — — hořeti, plápolati: *adolescunt ignibus arae V.*

2. adolēscō, *ere, olēvī* — [*ad-alesco*] 1) dorůstati, dospívati, vyvíjeti se: *homo, qui adolevit C*; obr. *simul atque adoleverit aetas H* jakmile (chlapec) dospěje věkem; *Drusi aetatem nondum satis adolevisse T* Drusus že není dosud (věkem) dospělý; *ver adolescit T* jara přibývá; 2) přibývati, vzmáhati se, síliti, mohutněti: *res publica adolescit*; *virtus annis O*; *potentiae cupido T*; *Muciani ope Vespasianum adolevisse T* že Vespasianus se vzmohl.

Adōnis, *is* n. *idis, m.* [*Ἄδωνις*] sličný syn kyperského krále Cinyry, miláček bohyně Venuše.

ad-operiō, *īre, operuī, opertum* (téměř jen v part. *adopertus*) 1) přikrývati, zakrývati, zahalovati, zastírati: *capite adoperto L*; *tellus marmore O* mramorem pokrytá, vykládaná; *adoperta vultum O* zastřevši si obličej; 2) zavírati, zamykati: *lumina somno O.*

ad-optātiō, *ōnis, f.* [*adopto*] = *adoptio.*

ad-optiō, *ōnis, f.* [*adopto*] přijetí za syna, za vlastního; adopce. Adoptovaný přechází v rod adoptujícího a přijímá také jeho jméno, ale v upomínku na původní svůj rod připojí adj. utvořené ze jména rodového; na př. rodové jméno císaře Augusta bylo Octavius, po adopci od diktatora Caesara slul *C. Iulius Caesar Octavianus.*

adoptīvus, *a, um* [*adopto*] 1) k adopci příslušný; za vlastního přijatý, adoptovaný: *filius*; 2) metaf. (o ovoci) vroubený, zušlechtěný.

ad-optō, *āre, āvī, ātum* 1) (svobodnou volbou) přibírati, voliti, bráti: *sibi alqm defensorem sui iuris C* někoho zvoliti za obhájce svého práva; básn. *Etruscas Turnus adoptat opes O* na pomoc béře; spec. (t. t. v životě právním) bráti za vlastního, za svého: *in regnum adoptari S* adopcí do královské rodiny býti přijat; *ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta H* tak s každým se bratříčkuj, strýčkuj (říkej mu „otče", „bratře"); 2) metaf. vroubiti, šlechtiti.

ador (jen v nom. a acc.) *n.* běl, špalda, samopše.

adōrea n. **adōria,** *ae, f.* [*ador*] (pův. snad čestný dar záležející ve špaldě) sláva (válečná), vítězoslávа.

adōreus, *a, um* špaldový, pšeničný.

ad-orior, *orīrī, ortus sum,* povstávati, vzchopovati se proti čemu; 1) udeřiti, útok činiti, útokem hnáti, vrhati se, obořovati se na koho n. co (alqm n. alqd): *imprudentes a. N* přepadnouti, překvapiti nic netušící; *urbem vi a. L* na město útokem hnáti, pokoušeti se vzíti město útokem; 2) metaf. a) přistupovati k někomu nějak, dotírati, osopovati se: *minis alqm a. T* dorážeti vyhrůžkami; *criminationibus T* dotírati obviněními; *regem ferocius adorti Cu* zpurněji se osopivše; *oppugnatio eos adorta est L* obléhání jim nastalo; b) pouštěti se do něčeho, pokoušeti se o něco, odvažovati se, jmouti se něco činiti, počínati (alqd n. s inf.): *maius adorta nefas V* odváživši se; *dominam thalamo deducere adorti V.*

ad-ornō, *āre, āvī, ātum* 1) (k určitému cíli) vystrojovati, opatřovati, připravovati, chystati: *exercitum* vojsko vypravovati; *navem* loď vyzbrojovati; *bellum a. L*; *maria praesidiis a. C*; 2) vyzdobovati, okrašlovati: *tunicae gemmis adornatae Cu*; *flaminem curuli sella regia adornavit L* vyznamenal.

ad-ōrō, *āre, āvī, ātum* pův. oslovovati; spec. a) prosebně oslovovati, prositi, (o pomoc) vzývati koho, modliti se k někomu: *prece numen adora V*; (s acc. věci) *pacem deum a. L* za milost

boží prositi; b) klaněti se, poklony činiti: *vulgus a. T.*; uctívati.

adp... viz **app...**

adq... viz **acq...**

ad-rādō, *ere, rāsī, rāsum* oškrabati; oholiti, přistřihnouti.

Adramyttēum, ī (také **-ium**) *n.* [*Ἀδραμύττειον*] pobřežní město v Mysii (nyn. *Edremit*); subst. **Adramyttēnus**, ī, *m.* Adramyťan.

Adrana, *ae*, řeka v území Chattův *T.*

Adrāstēa, *ae, f.* [*Ἀδράστεια* již nelze uniknouti; srov. *διδράσκω*] přijmí bohyně Nemesis.

Adrāstus, ī, *m.* [*Ἄδραστος*] král argejský, jeden ze sedmi hrdin, kteří dobývali Theb. Usoužil se nad ztrátou syna, jenž při dobývání Theb padl. *Adrasti pallentis imago V.*

adrēctus, adrēpō viz *arrectus, arrepo.*

Adria atd. viz *Hadria* atd.

adrīdeō, adripiō viz *arrideo, arripio.*

Adrūmētum, ī, *n.* přímořské město v Africe, jižně od Karthaginy.

ads... viz **ass...**

adsc... adsp... adst... viz **asc... asp... ast...**

adt... viz **att...**

Aduatuca atd. viz *Atuatuca* atd.

adūlātiō, *ōnis, f.* [*adulor*] 1) přítulné lísání se psů; 2) metaf. lichocení, pochlebování, patolízalství: *a. adversus* (*in*) *alqm T*; spec. *humi iacentium adulationes L* klanění se, koření se (*προσκύνησις*).

adūlātor, *ōris, m.* [*adulor*] pochlebník, lichotník, patolízal.

adūlātōrius, *a, um* [*adulator*] podlízavý, pochlebnický: *dedecus adulatorium T* my: hanebné lichocení.

adulēscēns, *tis, m. f.* a) člověk jsoucí v poslední době fysického vývoje mezi *pueritia* a *senectus*; tudíž pojem široký jako: mladý, mladistvý muž, mladá žena; mladík, jinoch; mladá dívka; b) klade se na rozdíl od stejnojmenné osoby starší: *Brutus a.* mladý, mladší Brutus; *P. Crassus a. Cs*; *Africani filia a. C* mladší dcera.

adulēscentia, *ae, f.* dospívání; mladost, mládí, mladictví, jinošství, věk jinošský (věk asi od 17—30 let).

adulēscentulus *3.* [demin. od *adulescens*] a) adj. mladičký, mladounký: *homines adulescentuli S*; *miles a. C*; b) subst. *m.* mladíček, pacholík: *imperiti a. C.*

adūlor, *ārī, ātus sum* 1) (o zvířatech) lichotivě se přitírati, lísati se: *ferae adulantes O*; 2) metaf. lísati se, lichotiti, pochlebovati (alqm; alci); spec. kleče líbati (zemi neb nohy vznešenému), klaněti se, na kolenou vzývati (*προσκυνεῖν*): *more adulantium procubuerunt L.*

adulter, *a, um* [z *adultero*] záletný, cizoložný: *adulteri crines H* vlasy záletné, vilné, k záletům upravené. Subst. **adulter**, *erī, m.*, **adultera**, *ae, f.* záletník, záletnice; cizoložník, cizoložnice: *Lacaena adultera H* lakonská nevěrnice = Helena.

adulterīnus, *a, um* padělaný, nepravý, falešný: *signum*; *nummi*; *clavis adulterina S* paklíč.

adulterium, *iī, n.* cizoložství, záletnictví, zálety: *habebat suspicionem adulterii N* měl (na sobě), lpělo na něm podezření, byl v podezření cizoložství.

adulterō, *āre, āvī, ātum* [*ad-alter*] 1) padělati, porušovati: *ius civile*; *iudicium veri C*; 2) cizoložiti; = trans. k cizoložství sváděti: *ut adulteretur columba miluo* (dat. místo *a miluo*) *H* aby sveden byl k cizoložství, aby se pářil (proti své přirozenosti) s jestřábem.

adultus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od 2. *adolesco*] 1) dorostlý, vyrostlý, dospělý: *virgo*; *adulta vitium propago H* vyspělá odnož rév; 2) metaf. a) (dobou) vyspělý, pokročilý: *adulta aetas*; *a. nox*; *a. aestas*; b) uzralý, silný, mocný, mohutný (politicky, duševně): *a. rei publicae pestis C*; *adulta seditio T*; *Parthis nondum adultis T* poněvadž Parthové byli ještě málo mocni.

adumbrātiō, *ōnis, f.* nástin, nákres, náčrt.

adumbrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *adumbro*] 1) nastíněný, načrtnutý; pouze naznačený, mající tvářnost něčeho; spec. vymyšlený; líčený, zdánlivý: *res fictae et adumbratae C*; *a. laetitia T.*

ad-umbrō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *umbra*; srov. *σκιαγραφεῖν*] 1) (v malířství)

nastíniti, načrtnouti; **2)** metaf. (slovem, písmem) nastíniti, načrtnouti; (pouze) naznačiti; spec. napodobiti: *Macedonum morem Cu*; — *adumbratus* viz zvlášť.

aduncitās, *ātis, f.* [*aduncus*] zakřivení (dovnitř): *unguium a. C* zakřivené drápy.

ad-uncus, *a um* (dovnitř) zakřivený, zahnutý, hákovitý: *adunci ungues C*; *ora adunca O* zobák zakřivený; *magni praepes adunca Iovis O* křivozobý okřídlenec; přísl. *naso suspendis adunco H* krčíš, ohrnuješ nos (nad čím).

ad-urgeō, *ēre, ursī* — **1)** přitisknouti, tisknouti se na koho; **2)** metaf. pronásledovati, stíhati: *volantem (reginam) remis adurgens H.*

ad-ūrō, *ere, ussī, ustum* připalovati, páliti, spalovati: *candente carbone sibi a. capillum C*; obr. (o žáru slunečním a mrazu) *ne ignis adurat O*; *frigus adurit poma O*; (*rigor nivis*) *multorum adussit pedes Cu* zničil; (o žáru lásky) *digno adurimur igni O* planeme ohněm.

ad-ūsque (básn. přestaveno m. *usque ad*) předl. s acc. až ku..., až po..., až do: *a. Bari moenia H*; místo acc. celá věta: *oriens tibi victus a., qua ... O* až potud (tam), kde...; s význ. stupňovacím: *multa secutura, quae a. bellum adulescerent T* co až k válce by zmohutnělo, vésti by mohlo.

adustus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *aduro*] spálený, opálený, osmahlý, vypráhlý: *sicca et a. ora Cu*; *adustioris coloris esse L*; *adusta (Ceres) gelu O.*

advectīcius, *a, um* [*adveho*] z ciziny dovezený, „importovaný“: *vinum S.*

advectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *adveho*] (často, stále) dovážeti: *rei frumentariae copiam T.*

advectus, *ūs, m.* [*adveho*] přivezení: *a. dei T.*

ad-vehō, *ere, vēxī, vectum* **a)** přivážeti, dovážeti, dopravovati; **b)** med. pass. *advehor* se slovy *curru, equo, navi* n. i prostě bez nich: přivézti se, přijeti (na voze, na koni, po lodi, po vodě), dojeti, připlouti: *plaustro in castra L*; *Marius Uticam advehitur S* přistane u U.; *Dardanus advehitur Teucros V*; *ut quosque advehebantur T.*

ad-vēlō, *āre, āvī, ātum* zahalovati: *tempora lauro V* skráně ozdobiti vavřínem.

advena, *ae, m.* [*advenio*] přichozí, přistěhovalec, cizinec: (v přístavce) *exsul a. L* (z cizí země) vypovědený přistěhovalec, přistěhovalý vyhnanec; *a. rex L* přichozí, přišlý; *advenae cultores L* přistěhovalí vzdělavatelé; *a. exercitus V* cizí vojsko; *a. grus H* stěhovavý jeřáb; *a. Thybris O* (poněvadž do Latia přitéká z Etrurie.)

ad-veniō, *īre, vēnī, ventum* **1)** přicházeti, blížiti se, přibližovati se: (odkud) abl. *Cypro*; s předl. *ex Hyperboreis C*; (kam) acc. *Tyriam urbem*; s předl. *ad urbem, in provinciam*; s dat. *properantibus Blaesus advenit T*; — *quod adveniens profligaverim Cs* pouhým svým příchodem; **2)** metaf. **a)** (o době a událostech) přicházeti, přibližovati se, dostavovati se: *dies*; *aetas advenit T*; *extremum aetatis C* sklonek života se dostavuje; *periculum S* nebezpečenství přikvačuje; **b)** přicházeti, připadati, dostávati se někomu: *Numidiae partem ultro adventuram S.*

adventīcius, *a, um* (odjinud) přichozí, cizí, cizozemský: *adventiciis auxiliis iuvabatur C*; *externa atque a. visio C* vnější dojem smyslový; *a. pecunia C* peníze jiným způsobem (ne dědictvím) nabyté; *fructus a. L* vedlejší výnos.

adventō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *advenio*] **1)** úsilně, kvapem se bráti někam, kvapiti, přicházeti, přibližovati se; **2)** metaf. *commeatus Pontico mari adventantes T* zásoby dovážené; *comitiorum dies S*; *discriminis tempus Cu* rozhodná doba se blíží; *senectus adventans C* stáří mocným krokem se blížící; *adventante fatali urbi clade L* ježto osudná porážka na město kvačila.

adventus, *ūs, m.* **1)** blížení se, příchod: *a. alienarum gentium T* přistěhování se; meton. *meus a. appropinquabat CN* doba mého příchodu; spec. příchod (moci vojenské n. s mocí vojenskou): *adventu Caesaris* při příchodu n. příchodem Caesarovým; *eius adventu copias ornatas fuisse C* v době jeho příchodu. *primo adventu Cs* hned po příchodu; *a; Gallicus C* záplava gallská; **2)** metaf.

pedum adventum audivit V blížící se pěší voje, kroky pěšího vojska zaslechl; *ante lucis adventum S* před svítáním; *a. mali C* příchod neštěstí.

adversārius (arch. *advorsarius*) *a, um* [*adversus*] **I)** adj. proti obrácený, stojící; protivný; nepřátelský: *id* (*adiumentum*) *mihi erat adversarium maxime C* nejvíce mi bylo na úkor; *factio adversaria N*; *iis rebus nox a. est Cs* nepříznivá; **II)** subst. **a)** *adversārius, ii, m.* protivník, odpůrce, nepřítel (zvl. na soudě, politický a válečný): *proscriberentur, qui adversarii fuisse putabantur C* o nichž se myslilo, že byli na protivné straně; **b)** *adversāria, ōrum, n.* **α)** (sc. *argumenta*) protidůvody; **β)** (sc. *scripta*) deník (stále před očima jsoucí), první zápisník, příruční kniha kupecká (opak *tabulae, codex accepti et expensi*).

adversor (arch. *advorsor*), *ārī, ātus sum* **1)** obraceti se k (= proti) někomu; odporovati, protiviti se: býti v odporu s někým: *adversantibus diis Cu* proti vůli bohů; **2)** metaf. *adversante vento T* že odporný, protivný vítr vál; *adversante unda T* any vlny dorážely.

1. adversus (arch. *advorsus*), *a, um* [*adverto*] k někomu n. něčemu čelem obrácený; a to **a)** v předu, napřed jsoucí, přední: *dentes adversi C* přední zuby; *adversae hastae V* kopí ku předu vztyčená, napřažená; *cicatrices adverso corpore exceptae C* jizvy zpředu na těle, na prsou utržené; *adversum femur tragula ictus L* vpřed do stehna; *vulnus adversum* rána do prsou; *procella adversa ferit velum V* bouře zpředu šlehá, pere do plachty; *porta adversa V* brána (je) vpřed; *clipeum postibus adversis figo V* vpředu na dveřích; *collis patet a. Cs* pahorek ze předu v šíř se rozkládá, se prostírá; **b)** protější, z protějška přicházející: *collis a. huic et contrarius Cs*; *hostes adversi Cs* jdoucí proti komu; *adverso in limine V* hned u vchodu; *ferrum adverso in pectore condit V* přímo do prsou; *a. in ore O* přímo ve tváři; *solem advĕrsum intueri* přímo do slunce; *adversa figit lumina terra O* přímo k zemi zrak upírá; *adversa itinera T* pochody proti nepříteli; *adversis equis concurrere S* (= *ita ut equi ad hostes conversi essent*) jezdec proti jezdci; *adverso flumine CsV*; *a. amne Cu* proti řece, proti proudu; *per adversas undas O* proti proudu; *colle adverso ire Cs* proti vrchu, nahoru, vzhůru, přímo do vrchu; subst. *adversum, ī, n. ventus*: *a. tenet alci N* vítr směr protivný drží, věje směrem opačným proti někomu; *in adversum niti OV* naproti se opírati; *impressio ex adverso facta L* nátlak z protějška; **2)** metaf. protivný, nepřátelský: *voluntates ipsae sibi adversae S* sobě odporující; *mentes improborum mihi sunt infensae et adversae*; *restiterunt adversā invidiā L* ač nenávist byla proti nim; *adversis diis Cu* proti vůli bohů; *adversos extimuere deos O* nemilosti bohů se ulekli; subst. s gen. *a. populi partium S* protivník strany lidové; *adversa et saeva cuncta T* všeliká příkoří a ukrutenství; — spec. **α)** protivný, nepříznivý, nešťastný: *locus*; *a. valetudo LCu* chatrné zdraví; *secundae et adversae res* štěstí a neštěstí; *a. proelium Cs*; *casus a. Cs* nehoda; *naves necessario adversā nocte in altum provectae Cs* ač noc byla nepříznivá, temná, nedbajíce temnoty noční; subst. *adversum, ī, n.* (obyč. v plur.) nehoda, neštěstí, protivenství: *si quid adversi accidisset* nějaká nehoda; *in advorsa mutari S* zvrátiti se v neštěstí; *si quis in adversum rapiat casus V* v záhubu; **β)** odporný, protivný, jsoucí proti mysli: *quibus omnia regna advorsa sunt S*; *ibi multa mihi advorsa fuere S*.

2. adversus n. *adversum* (arch. *advors.*) **I** adv. naproti, čelem k někomu, proti někomu: *qui a. arma tulerant N* kteří na protivné straně bojovali. **II** předl. s acc. **1)** (o místě) proti: *vestigia omnia adversum te spectantia H* proti tobě, směrem k tobě; *ut a. montes consisteret hostis L* proti horám, před horami; **2)** metaf. **a)** *a. eum bellum gessit N* proti němu, s ním; *a. rem publicam facere Cs* naproti státu jednati, jednati jako nepřítel státu; *etiam pro patria, nedum a. patriam L*; *respondit a. ea L* na to odpověděl; *se a. populum Romanum defendere C* proti, vůči národu římskému; **b)** (o vztahu) proti, vůči, k ...: *pietas a. deos C*; *plus fidei habemus a. Romanos L* chováme k Řím.; *lenta adver-*

sum imperia aures T; *utendum est excusatione a. eos C* vůči těm, před těmi; **c)** (o srovnání) proti: *dux a. veterem imperatorem comparabitur L*; *duo prospera bella a. tot decora L.*

ad-vertō (arch. *advorto*), *ere, vertī, versum* **1)** obraceti k čemu, proti čemu, kam (alqd in alqd n. s dat.): *oculos (lumina O) in aedis partem*; *pedem ripae V*; *agmen urbi V* táhnouti k městu; *vultum sacris O*; *aures ad vocem O* obraceti po hlase; — spec. (t. t v mluvě plavecké) (loď) obraceti, říditi kam; med. plouti přímo k . . ., do . . .: *classem in portum L*; *proras terrae V*; básn. *advertitis aequore cursum V* obracíte (k nám) směr plavby po moři, plujete (k nám) po moři; *advertuntur arenae V*; též s acc. *advertitur oras O*; *Naxon cursūs advertite O* k Naxu zaměřte lodí; **2)** metaf. obraceti co k čemu, obraceti pozornost k sobě: *meritum numen advertite malis V* obraťte moc svou k mému neštěstí, pomstěte mé neštěstí; *gemitus ac Planctus militum aures oraque advertēre T* naříkání a bědování obrátilo na sebe sluch i zrak; *vulgum miseratione T*; *octo aquilae visae imperatorem advertēre T* na sebe obrátili pozornost velitelovu; *recentia veteraque odia a. T* uvaliti na sebe; zvl. často ve spojení: **animum** (pl. *animos*) **advertere** (*animadverto* viz zvlášť); **a)** mysl, pozornost, zřetel obraceti, upínati k čemu, pozor míti nač, přihlížeti k čemu, všímati si čeho, dbáti oč (srov. *προσέχειν τὸν νοῦν*): *advertit ea res Vespasiani animum T* učinila mysl pozornu, vzbudila pozornost; *a. animum rebus levissimis*; *advertite animos dictis O*; *adverte mentem huc O*; alc: *quae dicam, animis advertite V* vezměte si k srdci; — básn. i bez *animum*: *paucis, adverte, docebo V* měj pozor, pamatuj si; *advertite cuncti O* (sem) se obraťte všichni; (part.) *advertens examinat herbas O* pozorně, bedlivě zkoumá; **b)** pozorovati, znamenati co; všimnouti si čeho (alqd; acc. c. inf.): *animum advertit Gracchus in contione Pisonem stantem C*; *animum advortit inter saxa repentis cochleas S*; *qua re animum adversa Cs*; u pozdějších i pouhé *advertere*: *donec advertit Tiberius T* až si toho všiml T.; *advertēre proximi, deinde plures T*; **c)** (o trestném pozorování) trestati, potrestati: *admonet in Phalacrum non posse animum adverti C*; u pozdějších pouhé *advertere*: *in P. Marcium consules more prisco advertēre T* dali popraviti; *durius a. T*; *si quis advertit, dictis dicta ultus est T.*

ad-vesperāscit, *ere, rāvit*, — (srov. *vespera*) připozdívá se, tmí se, stmívá se.

ad-vigilō, *āre, āvī, ātum* bdíti při čem (ad alqd).

advocātiō, *ōnis, f.* [*advoco*] **1)** svolání (odborníků k poradě), porada: *maximarum rerum advocationes fiunt C*; — spec. povolání (znalců právních), zastávání (pře): *fides advocationis T*; **2)** meton. právní zástupci, zastanci: *quid haec a., quid ille conventus postulet C*; *filiam cum ingenti advocatione in forum deduxit L* s velikým davem zastanců.

advocātus, *ī, m.* [vl. part. perf. pass. od *advoco*] přivolaný **1)** (za doby republiky) přítel práva znalý, vážená osoba, jež radou, svědectvím neb také svou přítomností před soudem jedné straně pomáhala; zastance (na soudě); **2)** (za doby císařské) právní zástupce (z povolání), advokát (= *patronus causae, causidicus*); **3)** metaf. zastance, pomocník: *non tam advocati quam moderatores studiorum L*; *cogitatio adhibet oculos advocatos C* užívá k pomoci, béře na pomoc.

ad-vocō, *āre, āvī, ātum* **1)** přivolávati (na pomoc, na poradu), svolávati (alqm in n. ad alqd): *consilium amicorum*; *in consilium CL*; *populum ad contionem L*; *senatum S*; *contionem N*; s dat. *quibus advoceris gaudiis H* jsi volán, zván; *studiis pacis advocor* (praví Mars) *O*; — spec. (bohy) vzývati: *advocabant deos testes T*; **2)** volati na pomoc k soudu (srov. *advocatus* **1)**; *lectissimos civitatis viros advocasti C*; **3)** metaf. (věci) přivolávati, brátí (na pomoc): *omnia arma advocat V*; *secretas advocat artes O*; *oblitterata iam nomina sacramento a. T* jména v zapomenutí uvedená připomínati.

advolātus, *ūs, m.* [*advolo*] (jen v abl.) přiletění, přílet.

ad-volō, *āre, āvī, ātum* **1)** přilétati: *avis advolat*; **2)** metaf. přiletěti,

přikvapiti, přihnati se, vyřítiti se: *advolat Aeneas V*; *hostes advolant.*

ad-volvō, *ere, volvī, volūtum* **1)** přivalovati, váleti k čemu: *montibus* (abl.) *ornos V*; reflex. n. med. (o prosebnících) s dat. *genibus se a. L* k nohám se přivinouti, k nohám padati; též s acc. *genua advolvi T.*

advorsum, advorsus, advorto viz *adversum* atd.

adytum, ī, *n.* obyč. v plur. [*ἄδυτον*; od *δύομαι* nořiti se, vcházeti: „nepřístupné“] velesvatyně (do které lidu obecnému není dovoleno vstoupiti), svatyně, cella: *adytis effert penetralibus ignem V*; *a templo adytisque Minervae V*; (též o posvátném nitru hrobu) *anguis ab imis adytis volumina traxit V* z hloubi mohyly se vyplazil.

Aeacus, ī, *m.* [*Αἰακός*] syn Jovův a nymfy Aiginy, král na ostrově Aigině, otec Peleův a Telamonův, děd Achillův a Aiantův. Pro svou spravedlnost byl po smrti ustanoven soudcem v podsvětí. Odt. patronym. **Aeacidēs,** *ae, m.* [*Αἰακίδης*] Aiakovec, potomek Aiakův; zvl. **a)** jeden z jeho synův; **b)** vnuk Achilleus; **c)** pravnuk Pyrrhus, syn Achillův; **d)** Perseus makedonský a Pyrrhus epeirský, kteří odvozovali svůj původ od syna Achillova; odt. adj. **Aeacidēius,** *a, um* patřící Aiakovcům: *regna O* (ostrov Aigina).

Aeaeus, *a, um* (*Αἰαῖος*) ajajský, příslušný k báječnému ostrovu Aia (*Αἰα*), příjmí kouzelné Kirky: *Aeaeae artes O* kouzla Kirčina.

Aeās, *antis, m.* (*Αἴας*) řeka vyvěrající na Pindu a vtékající u Apollonie do moře *O.*

Aebura, *ae, f.* město v Hispanii (nyn. *Cuerva*).

Aebutius římské jméno rodové; adj. *lex Aebutia* zákon Aebutiův.

aedēs viz *aedis.*

aedicula, *ae, f.* [subst. dem. z *aedis*] **a)** malý pokoj, pokojík: *in aediculis insulae habitat X milibus C*; **b)** chrámek, kaplička: *Licinia aram et aediculam dedicavit C.*

aedificātiō, *ōnis, f.* [*aedifico*] **1)** abstr. stavění, stavba; **2)** konkr. stavení, stavba, budova.

aedificātor, *ōris, m.* [*aedifico*] **1)** stavitel, budovatel: *nemo illo minus* (*fuit*) *ae. N* stavby milovník, (náruživý) stavěč; **2)** metaf. budovatel, stvořitel: *mundi.*

aedificium, *iī, n.* [*aedifico*) stavení, budova; dvůr, dvorec.

aedificō, *āre, āvī, ātum* [*aedes facio*] vl. stavení budovati; **1)** absol. stavěti: *plebem aedificando vexare L*; *civitas aedificando occupata L* stavěním, stavbami; **2)** (s oslabeným význ. *aedes*) stavěti, zřizovati, zakládati: *domum*; *villam*; *navem*; *classem*; *hortos*; *loca ae. L* místa zastavovati; — metaf. *mundum C* stvořiti.

aedīlicius, *a, um* [*aedilis*] aedilský: *munus* hry aedilské; *sortitio*; *comitia*; *homo ae.* bývalý aedil; subst. **aedīlicius,** *iī, m.* bývalý aedil.

aedīlis, *is, m.* [*aedis*] aedil (úředník v Římě). Původně byli dva *aediles plebei,* pomocní úředníci tribunů lidu, podle pověsti s těmito ustanovení r. 494 př. Kr. K nim r. 367 přistoupili dva *aediles curules,* zprvu volení z patriciů, později také z plebejů. Působnost aedilů lze zahrnouti třemi výrazy: **1)** *cura urbis* (dozor nad stavbami a stavem veřejných budov, nad bezpečností v městě a veřejnou mravností); **2)** *cura annonae* (dozor na trhy a dovoz obilí do Říma); **3)** *cura ludorum* (pořádání her a slavností); neobyčejný přepych při tom byl příčinou, že se mnozí aedilové velice zadlužili.

aedīlitās, *ātis, f.* [*aedilis*] úřad, hodnost aedilská, aedilita.

aedis (i **aedēs**), *is, f.* [srov. *aestus, αἴθω*] pův. ohnisko, krb; **I** sing. **a)** místnost, jizba, pokoj, komnata: *foribus aedis eius, in qua rex adquiescebat Cu*; *domus vomit aedibus undam V* ze (všech) pokojů, komnat; **b)** obydlí, dům (jenž sestával původně pouze z jedné místnosti obytné); — spec. dům boží, chrám (často ve spojení s adj. *sacra* neb gen. božstva): *in aede Castoris C*; *introitus aedis N* vchod do chrámu; *aedes atque officina Monetae L*; *quam* (*aedem Romulus*) *condidit O*; *senatum in aedem Iovis Statoris convocavi C*; v tomto význ. plur. chrámy: *in ea sunt aedes sacrae complures, sed duae, quae ceteris antecellant C*; *aedes deorum H*; *deum aedes T*; **II** plur.

tant. a) obydlí, dům (soubor jednotlivých pokojů), palác: *dii ex suis templis in eius aedes immigrare noluerunt C* do jeho domu; *huius in aedibus pro cubiculis stabula C*; *hortus aedium L* zahrada při domě; *primas intravimus aedes O* do přední části domu jsme vstoupili; *in medio aedium L*; b) metaf. úl: *cunctantur in aedibus apes V.*

aeditimus n. *aeditumus, ī, m.* [srov. *finitimus, maritimus, legitimus*] příslušný k chrámu; sluha, strážce, dozorce chrámový. Později na základě prostonárodní etymologie, která v druhé části spatřovala kmen slovesa *tueor*, vznikl tvar **aedituus.** Metaf. *quales aedituos habeat virtus H* strážcové ve chrámě chrabrosti (o básnících, vypravovatelích slavných činů).

aedituus viz *aeditimus.*

Aeduī viz *Haedui.*

Aeēta (neb **-tēs**), *ae, m.* (*Αἰήτης*) Aietes, král v zemi Kolchidě, otec Medein. Odt. a) patronym. **Aeētias,** *adis, f.* Aietovna (= Medea); b) *Aeētīnē, ēs, f.* (= Medea).

Aefula, *ae, f.* město v Latiu ležící na výšině mezi Tiburem a Praenestem.

Aegae, Aegaeae viz *Aegeae.*

Aegaeōn, *ōnis,* acc. *ōna* [*Αἰγαίων*] Aigaion, storuký obr (mořský).

Aegaeus, *a, um* (*Αἰγαῖος*) aegejský: *mare*; *aequor*; také bez subst. *Aegaeum, ī, n.* aegejské moře (mezi Helladou a Malou Asií).

Aegātēs, *ium, f.* n. *Aegātēs insulae,* aegatské ostrovy při záp. cípu Sicilie.

Aegēae n. Aegīae (vedl. tvar *Aegae* n. *Aegaeae*) *ārum, f.* (*Αἴγειαι*) 1) město v Makedonii, v němž sídlili a pohřbívání byli makedonští králové (později *Edessa*); 2) město v Kilikii (nyn. *Aias Kala*); 3) aiolské město v Mysii sev. od Smyrny. Odt. *Aegēātae, ārum, m.* obyvatelé Aegei.

aeger, *gra, grum,* 1) churavý, chorý, neduživý, nemocný: *valeamus aegrine simus C*; *aegri somnia H* sny, blouznění zachváceného horečkou; *aegra trahebant corpora V*; *genua aegra V* slabá, třesoucí, chvějící se; *seges aegra V* osení chorobně; *corpora ignibus aegra dedere V* těla zmožená, vysílená; *ipse aeger anhelans colla foret V* sám těžce oddychuje mdle hlavu pozvedá; *aegrum femur V* zraněná kyčle; *homines aegri gravi morbo C* stižení těžkou nemocí; *ex vulnere ae. Cs*; *pedibus ae. S* stonaje na nohy, jsa sklíčen duchem; s acc. vztah. *manum aeger T* (srov. *νοσῶν τὴν χεῖρα*) maje ruku churavou; — subst. nemocný: *ad aegros medicos solemus adducere C*; 2) metaf. a) (politicky) chorý, nezdravý: *aegra et adfecta civitas L*; *rei publicae partes aegrae C*; *Italia aegra T* jsoucí v bídném stavu; *aegri aliquid esse in re publica T* něco chorého, nějaká choroba; *aegra municipia et discordantia T* nepokojná; b) (duševně) chorý, zkormoucený, sklíčený, zaražený; mrzutý: *animo magis quam corpore L*; *curis ae. V* trudě se starostmi; *ae. morā T* rozmrzelý váháním; *capellas ae. ago V* zarmoucen; *auras aegra fugit V*; *mortales aegri* (srov. Hom. *δειλοὶ βροτοί*) trudící se, nebozí smrtelníci; *ae. animus*; (s abl.) *animus ae. avaritia S*; s locat. *ae. animi LT* na mysli, v srdci sklíčen, zkormoucen; c) (s abstrakty) bolný, strastný, trudný, namáhavý: *aegra senectus O*; *morte sub aegra O* blízcí smrti žalostné; *ae. amor V* bolná láska, bolest lásky; *ae. anhelitus V.*

Aegeūs, *eī m.,* [*Αἰγεύς*] král v Athénách, otec Theseův. Odt. patronym. **Aegīdēs,** *ae, m.* Aigeovec (= Theseus).

Aegīae viz *Aegeae.*

Aegialeūs, *eī, m.* = *Absyrtus* (v. t.).

Aegiēnsis atd. viz *Aegion.*

Aeginurus a **Aegimoros,** *ī, f.* ostrov v zálivu karthaginském.

Aegīna, *ae, f.* [*Αἴγινα*] ostrov v saronském zálivu. Od něho obdržela jméno nymfa Aigina, matka Aiakova. Adj. **Aeginēticus,** *a, um* aiginský. Obyvatelé **Aegīnētae,** *ārum, m.* Aiginští, Aiginané.

Aegīnium, *iī, n.* [*Αἴγινιον*] tvrz na sev.-záp. hranici Thessalie při Peneiu. Odt. subst. **Aegīniēnsēs,** *ium, m.* Aiginijští.

Aegion a Aegium, *iī, n.* [*Αἴγιον*] město v Achaii (nyn. *Vostica*); odt. adj. **Aegiēnsis,** *e* aegijský; obyv. *Aegiēnsēs, ium, m.* Aegijští.

aegis, *idis, f.* (*αἰγίς*) 1) u Homera štít, jímž Zeus působí bouře; 2) dle

pozdějších jest odznakem bohyně Atheny (Minervy), buď v podobě kozí kůže (αἴξ) přehozené přes prsa a ramena, buď v podobě pancíře, zdobeného uprostřed hlavou Medusinou a na pokraji hady, buď v podobě štítu.

Aegīsos, ī, *f.* město v Moesii při Dunaji.

Aegisthus, ī, *m.* [Αἴγισθος] syn Thyestův, bratranec a vrah Agamemnonův.

Aegium viz *Aegion.*

Aeglē, ēs, *f.* [αἴγλη lesk] jméno nejsličnější Najádky.

Aegōn, ōnis, *m.* [Αἴγων od αἴξ „kozák"] jméno pastýře koz.

Aegos *flumen* (Αἰγὸς ποταμός Kozí řeka) říčka (a městečko) v thrácké Chersonesu.

aegrē, adv. [*aeger*] 1) bolestně, nevrle, s nelibostí: *aegre ferre alqd* těžce nésti, mrzeti se nad čím; *aegrius carere C* ještě tíživěji postrádati; 2) stěží, nesnadně: *animum ae. componere T* stěží se utišiti; *ae. abstinere, quin ... L*; *aegerrime loco purgato L* přetěžce, s velkou obtíží; *haud aegre* bez nesnází, bez práce, snadno.

aegrēscō, *ere,* — — [verb. inchoat. od *aegreo* býti nemocen] 1) onemocněti; 2) metaf. a) zhoršovati se, přibývati: *violentia Turni aegrescit medendo V*; b) kormoutiti se, mrzeti se, nevrlým se stávati: *ne sollicitudine aegresceret T.*

aegrimōnia, *ae, f.* [*aeger*] zármutek, trud, tesklivost.

aegritūdō, *inis, f.* [*aeger*] neduživost, choroba; 1) (tělesná) nemoc: *opperiens aegritudinem (Germanici) T* vyčkávaje konce nemoci; 2) metaf. (o duchu) hoře, žal, zármutek, útrapa: *occupatis maiore aegritudine animis L*; *senio et aegritudine confectus C* stářím a žalem skličený; *aegritudinem animi dissimulans L* rozmrzelost, rozhořčenost, nevole.

aegrōtātiō, *ōnis, f.* chřadnutí, nemoc; 1) (tělesná) nemoc; 2) metaf. (duševní) nemoc, chorobný stav ducha.

aegrōtō, *āre, āvī, ātum* [*aegrotus*] 1) chřadnouti, churavěti, býti nemocen; 2) metaf. (o duchu): *animi vitio ae. H* stižen býti vadou duševní.

aegrōtus, *a, um* [*aeger*] 1) churavý, chorý, nemocný; subst. *aegrotos deferre C*; 2) metaf. *ae. animus.*

Aegyptus, ī, *f.* Aegypt, země v Africe; poet. Aegypťané, branná moc, voje aegyptské: *Aegyptum viresque Orientis secum vehit V*; *Ae. et Indi vertebant terga V.* Odt. adj. **Aegyptius,** *a, um* aegyptský: *coniunx V* (= Kleopatra); *litterae T* hieroglyfy; subst. *Aegyptius, iī, m.* Aegypťan.

aelinos, ī, *m* [αἴλινος utvořeno z žalostivého refrainu αἴλινον] žalozpěv, viz *Linus*

Aelius, jméno plebejského rodu římského (*gens Aelia*). Odt. adj. **Aeliānus,** *a, um* aelijský, Aeliův.

Aëllō, ūs, *f.* [Ἀελλώ bouřná; srov. ἄελλα] jméno a) Harpyje *O*; b) jednoho ze psův Aktaionových *O.*

Aemilius, jméno starobylého a slavného rodu patricijského v Římě (*gens Aemilia,* též *Aemiliī, ōrum, m.*). Zvl. 1) *L. Aemilius Paullus,* jenž r. 216 př. Kr. jsa konsulem padl v bitvě u Kanen; 2) *L. Aemilius Paullus Macedonicus,* vítěz nad Persem. Adj. a) **Aemilius,** *a, um* Aemiliův, aemilijský: *tribus*; *via*; *Aemilius ludus H* škola šermířská v Římě nedaleko Velikého cirku, založená od Aemilia Lepida; b) **Aemiliānus** agnomen P. Cornelia Scipiona, jehož vlastní otec byl L. Aemilius Paullus (viz *adoptio*); *Aemiliana praedia T* aemiliovské statky.

aemulātiō, *ōnis, f.* [*aemulor*] domáhání se rovnosti s jiným; a) (v dobrém sm.) horlivé napodobování, horlivost, (ctižádostivé) závoděnì: *Germanicus sine milite incedere P. Scipionis aemulatione T* napodobuje Scipiona; (s gen. subj.) *comitum aemulatio T*; (s gen. obj.) *honoris ae. T*; *gloriae*; *laudis* závoděnì o ...; b) (s přihanou) řevnění, řevnivost, žárlivost, závist.

aemulātor, *ōris, m.* [*aemulor*] a) následovatel, horlitel; b) soupeř, sok.

aemulātus, *ūs, m.* = *aemulatio T.*

aemulor, *ārī, ātus sum* [*aemulus*] horlivě napodobovati; a) (v dobrém sm.) horlivě následovati, dostihovati, závoditi s kým (alqm): *Pindarum H* s Pindarem závoditi; *studia L* po vědách horliti, horlivě pěstovati vědy; *virtutes maiorum T*; b) (s přihanou) řevniti, sočiti,

žehrati, záviděti (alcī; cum alqo): *iis aemulamur, qui ea habent, quae nos habere cupimus C.*

aemulus, *a, um* horlivě někoho napodobující **a)** (v dobrém sm.) horlivě následující, závodící s někým, vyrovnávající se komu (alcī); básn. *tibia tubae aemula H* píšťala s troubou (silou tónu) závodící; subst. **aemulus,** *ī, m.* následovatel, horlitel (alcis); **b)** (s příhanou) řevnivý, žárlivý, závistivý (alcis): *Carthago aemula imperii Romani S*; subst. **aemulus,** *ī, m.* sok, soupeř; **aemula,** *ae, f.* sokyně.

Aenāria, *ae, f.* sopečný ostrov při pobřeží kampanském.

Aenēa (i *Aenīa*), *ae, f.* [*Αἴνεια*] město na Chalkidice při thermském zálivu.

Aenēās, *ae, m.* [*Αἰνείας*], syn Anchisův a Venušin, skrze syna svého Iula (Askania) praotec národa římského a rodu julského. Odt. **1)** patronym. **Aeneadēs,** *ae, m.* Aeneovec, potomek Aeneův: **a)** Askanius *V* **b)** Augustus *O*; v plur. *Aeneadae, ārum, m.* **a)** druhové Aeneovi n. Trojané (vůbec); **b)** Římané; **2) Aenēis,** *idis* n. *idos, f.* acc. *ida* Aeneis, píseň o Aeneovi, proslavený epos Vergiliův; **3)** adj. **Aenēius,** *a, um* Aeneův: *nutrix.*

aēneus neb **ahēneus,** také **aēnus** neb **ahēnus,** *a, um* [*aes*] **1)** kovový; spec. měděný, spěžový, bronzový: *thorax*; *aēneus ut stes H* abys stál jako socha spěžová, aby se ti dostalo sochy spěžové; *lux aēna V* lesk kovový, t. j. od kovových zbraní; *aēnea proles O* věk měděný; **2)** metaf. pevný jako železo, železný, ocelový, kovový, nerozborný: *iugum*; *murus*; *turris*; subst. **aēnum** n. **ahēnum,** *ī, n.* měděná nádoba, měděnec, kotel.

Aeniānēs, *um, m.* [*Αἰνιᾶνες*] Aenianové, kmen hellenský, usedlý v jižní Thessalii.

aenigma, *atis, n.* [*αἴνιγμα*] hádanka; metaf. něco temného, záhadného, záhada: *somniorum C.*

aēnipēs (*ahenipes*), *edis* adj. kovonohý.

Aēnobarbus a **Ahēnobarbus,** *ī, m.* Rudobradý, Rudovousý, přijmí rodu Domitiova; viz *Domitius.*

aēnus viz *aēneus.*

Aenus, *ī* [*Αἶνος*] **1)** *f.* město v Thrakii při ústí řeky Hebru (nyn. *Enos*). Odt. subst. **Aenī,** *ōrum, m.* Aeňané; **2)** *m.* (řeka v Raetii (nyn. *Inn*) *T.*

Aeolēs, *um, m.* [*Αἰολεῖς*] Aiolové, jeden ze čtyř hlavních kmenů hellenských, usedlý v Thessalii. Odtud rozšířili se na sev.-záp. pobřeží Malé Asie a sousední ostrovy (hl. Lesbos). Odt. adj. **Aeolius,** *a, um,* aiolský: *carmen H* s narážkou na Sapfu, která pocházela z ostrova Lesbu a na krajana jejího básníka Alkaia; *Aeolia puella H* (= Sapfo); isol. subst. **Aeolia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Aiolie (krajina na sev.-záp. pobřeží Malé Asie) neb **Aeolis,** *idis, f.*

Aeolidēs viz *Aeolus.*

Aeolis viz *Aeoles* a *Aeolus* **b).**

Aeolius viz *Aeoles* a *Aeolus* **c).**

Aeolus, *ī, m.* [*Αἴολος*] **1)** mythický syn Hellenův, praotec kmene aiolského; **2)** vládce na ostrovech aiolských (liparských), podle pověsti vladař větrů; **3)** Trojan *V.* Odt. **a)** patronym. **Aeolidēs,** *ae, m* (*Αἰολίδης*) Aiolovec, potomek Aiolův (č. 1.); synové: Sisyfos a Athamas; vnukové: Odysseus a Kefalos; — syn Aiolův (č. 2.): Misenus; v plur. **Aeolidae,** *ārum, m.* Aiolovci; **b)** řem. **Aeolis,** *idis* Aiolovna, dcera Aiolova; **c)** adj. **Aeolius,** *a, um* Aiolův; zvl. subst. **Aeolia,** *ae* (sc. *insula*) Aiolie (nyn. *Stromboli*).

aequābilis, *e* [*aequo*] jednostejný, stejný, neměnící se, stejnoměrný: *fama S* pověst stále stejná t. j. nekolísavá; *cunctis vitae officiis ae. T* ve všech povinnostech života stejný, stálý; *aequabili auctoritate vigere T*; spec. **α)** stejný, stejně spravedlivý, nestranný: *ius in omnes aequabile C*; **β)** stejný, stejně vlídný: *ae. in suos T.*

aequābilitās, *ātis, f.* stejnost, stejnoměrnost, rovnoměrnost; — spec. nestrannost: *ae. decernendi C.*

aequābiliter, adv. [*aequabilis*] jednostejně, stejně, stejnou měrou.

aequaevus, *a, um* [*aequus* a *aevum*] stejného věku, stejně starý, rovnověký.

aequālis, *e* [*aequus*] **1)** stejný, rovný, plochý: *loca*; *mons aequali dorso T*; **2)** metaf. **a)** jednostejný, stejnoměrný, pravidelný, stálý, neměnící

se: *nil aequale homini fuit illi H* nic stálého při tom člověku nebylo; *agitatio vitae ae. C* srovnalý; *ae. ictus remorum O*; **b)** stejný (podobou, počtem, velikostí, cenou): *spatia aequalia O*; *aequales tumuli L*; s dat. *paupertas aequalis divitiis C*; — spec. **α)** věkem stejný, stejného, téhož věku, rovnověký: s dat. *aequalia urbi L* téhož s městem věku; *conditae urbi ae. victoria L* se založením města stejně staré vítězství; subst. *m. f.* vrstevník, druh, soudruh; družka: *ex aequalibus una O*; **β)** současný, souvěký: *poëtae aequales C*; subst. souvěkovec (alcis).

aequālitās, *ātis, f.* [*aequalis*] **1)** stejnost, jednostejnost: *ae. fraterna C* jednomyslnost; *tanta aequalitate ardescere, ut . . . T* s takovou jednomyslností; spec. **α)** stejnost (před právem a zákonem), rovnost: *aequalitatem exuere T* rovnost odstraniti; **β)** stejnost věku, souvěkost.

aequāliter, adv. [*aequalis*] **1)** stejně, rovně, rovnoměrně: *collis ae. declivis Cs*; **2)** stejně, stejnoměrně, přiměřeně: *pariter aequaliterque C* úplně stejně, zcela stejně; *ae. distribuere*; *aequalius duci parere T* pořáduěji poslouchati; *ae. ex censu L* úměrně, poměrně dle jmění, v poměru k . . .

aequātiō, *ōnis, f.* [*aequo*] postavení na roveň, vyrovnání, rovnost: *iuris L*; *gratiae, dignitatis, suffragiorum C*; *bonorum C* stejné, rovné rozdělení.

aequē, adv. [*aequus*] **1)** stejně, rovně, stejnoměrou, stejným způsobem: *duae trabes ae. longae Cs*; *ae. aliquos venturos S* že stejně (= v každém případě, aspoň, přece) někteří přijdou; — spec. stejně (na obě strany), spravedlivě: *societatem ae. tuens C*; **2)** (s přirovnáním) *ae. incertum et infinitum est C* vl. stejně nejisté a neomezené jest tedy: právě tak nejisté, jako neomezené; častěji *aeque atque* (*ac*) stejně, právě tak, týmž způsobem jako. — v přirovnávacích větách podmínkových: *id ae. valere debet, ac si pater indicaret C* právě tak, nic jinak než jako by . . .

Aequī n. **Aequīculī,** *ōrum, m.* Aequové n. Aequikulové, starobylý kmen latinský v Latiu. Odt. adj. **Aequicus** a **Aequīculus,** *a, um*: *bellum Aequicum* válka s Aequy; *gens Aequicula* kmen Aequikulský, Aequikulův.

aequī-lībritās, *ātis, f.* [*aequus* a *lībra*] rovnováha, zákon rovnováhy.

Aequimaelium (a *Aequimēlium*) *ī, n.* místo pod záp. svahem kapitolským.

aequi-noctium, *ī, n.* [*aequus* a *nox*] rovnodennost.

aequi-perō (nespr. *aequiparo*) *āre, āvī, ātum* **a)** trans. přirovnávati koho n. co ke komu n. k čemu, srovnávati co s kým n. s čím (alqm n. alqd alci); **b)** intrans. rovnati se, vyrovnávati se někomu n. něčemu (alqm; alqd).

aequitās, *ātis, f.* [*aequus*] **1)** rovnost, stejnost; **2)** metaf. **a)** (o mysli vášněmi nezvlněné) klidnost, klid, mírnost: *animi ae.* klidnost, klid duševní, skromnost (duševní): *novi moderationem animi tui et aequitatem C* umírněnost a usedlost; *animi aequitate plebem continere Cs* spokojená mysl, spokojenost; *ae. deum erga mala bonaque documenta T* stejný klid, lhostejnost; **b)** rovnost před právem a zákonem (*ἰσονομία*), smysl pro rovnost, spravedlivost, slušnost, nestrannost, poctivost: *summa aequitate res constituit N*; *summa adversus alios ae. L*; *ae. rerum L* slušnost požadavků.

aequō, *āre, āvī, ātum* [*aequus*] **1)** rovnati, urovnávati: *locum* planiti; *aequata agri planities C*; *aequata mensa O* stůl vyrovnaný (střepinou), (vodo)rovný; — spec. (t. t. voj.) *frontes* (*frontem*), *aciem ae.* čelo, průčelí (vojska) vyrovnati, šikem se vyrovnati; *frontes aequari non poterant L* průčelí se nemohla vyrovnati; *aequata rostra V* zobce (lodní) jsouci stejně v předu; *aequato examine V* vyrovnav jazýček (na váze); **2)** (s jiným předmětem) vyrovnávati, srovnávati (alqd alci rei, zřídka s cum): *alqd solo ae. L* s prstí, se zemí srovnati; *omnia flammis* (abl.) *aequata* (t. *solo*) *L* vše ohněm s prstí srovnáno; obr. *ae. nocti ludum V* celou noc ztráviti hrou; *solo aequandae sunt dictaturae L* úplně vyhladiti; *machina aequata caelo V* stroj vyrovnaný výškou nebi, strmící až k nebesům, nebetyčný; *caelo alqm laudibus ae. V* chválami až do nebe vynášeti, velebiti; *animos aequabit Olympo V* duchem (chrabrostí) vyrovná se Olympu;

tacta dictis ae. L dostihovati činů řeči, t. vykládati slovy velikosti činů přiměřenými; *numerum cum navibus aequat V* počet (kusů) vyrovná s počtem lodí; — (v mysli) přirovnávati koho kc komu, na roveň stavěti koho s kým: *aequantes eum Romulo L*; *tribunum consuli L*; reflex. *se diis ae. Cu* bohům se rovnati; med. *dentes aequantur dentibus Indis O* jsou stejné jako ...; **3)** vyrovnávati, rovnoměrně n. stejnoměrně rozdělovati: *aequata iura O* stejná práva; *aequato iure omnium L*; *aequato omnium periculo Cs*; *laborem partibus aequabat iustis V* stejnoměrně rozdělovala; *certamen ae. L* boj vyrovnati, na roveň uvésti; *aequato Marte L* v rovném boji; *aequatus inter omnes terror erat L* strach u všech byl stejný; *aequemus pugnas V* vyrovnejme boj (t. j. stejnou zbraní se ozbrojme); *aequabat funera Mavors V* stejným dílem rozdílel; *aequat Sychaeus amorem V* stejnou jí spláci láskou; *aequatae spirant aurae V* ustálené větry vanou n. stejnoměrně větry vanou; *foedera cum rigidis aequata Sabinis H* za stejných podmínek uzavřené; **4)** rovnati se, vyrovnávati se komu, dostihovati koho v čem n. čím (alqm alqa re): *alqm cursu L*; *cursum equorum ae. Cu*; *ea arte superiores reges L*; *cum Pylios aequaverit annos O* až se vyrovná letv pylskému Nestoru; *ille ducem aequat V* vyrovnává se vůdci (kročeji), stejně rychle kráčí (t. j. nezůstává za vůdcem pozadu); *sagitta aequans ventos V* rychlá jako vítr, letící s větry o závod; *aequans nebulas O* mlhám podobný.

aequor, *oris, n.* [*aequus*] **1)** rovina, pláň; úhor: *camporum patentium aequora C*; *mons est deductus in ae.* (= *in campum*) *O*; *extremo in aequore V* na nejzazším konci pláně, na nejzazším bojišti; **2)** (klidná) hladina vodní, mořská: *ae. maris*; *ae. ponti*; **3)** vůb moře: *ae. Aegeum, Ionium*; *tumida aequora placat V*; *conchae assiduo aequore detritae O* lastury neustálými vlnami mořskými otřené; *inclusum cornibus ae. O* zátoka; obr. *magno feror aequore O* pluji na širém moři (o bohatosti látky básníkem probírané).

aequoreus, *a, um* mořský: *ae. rex O* (= Neptunus); *ae. senex O* (= Proteus).

aequus (*aecus*), *a, um* rovný; **I 1)** (o prostoru) rovný, vodorovný: *ae. campus* rovina; *in aequum locum se demittere Cs*; *manibus tangere aequis ferri aciem V* rukama ve stejném směru; *aequa solo culmina ponam V* srovnám se zemí; — subst. **aequum,** *ī, n.* rovina; *in aequum eniti T* dostati se na planinu; **2) a)** (kraj rovný a tím k boji) příhodný, přiležitý, příznivý: *et tempore et loco aequo L* i v době i na místě příhodném; *Datis non aequum locum videbat suis N*; **b)** obr. (mysli) příznivý, přátelský, laskavý, milostivý; ochotný: *aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit O*; *nec dis nec viribus aequis V* s nestejnou přízní bohů a silou; *aequo Iove H* s přízní Jovovou; *aequis auribus audire L* ochotně poslouchati; *audite o mentibus aequis V*; subst. *aequi iniqui L* přátelé nepřátelé; **3)** metaf. (duch vášní nezvlněný) klidný, tichý, mírný, umírněný, spokojený: *aequo animo ferre* klidně, lhostejně; *aequiore animo Cs* s větším klidem (mysli); *aequissimo animo mori C* se svrchovaným klidem; *aequam servare mentem H*; *nec Saturnius haec oculis pater aspicit aequis V* klidným, lhostejným zrakem, klidně; — *quod adest memento componere ae. H* klidně, klidnou myslí; *praesentibus ae. H* přítomným stavem spokojen; **II 1)** (jiným předmětům) rovný, stejný: *aequo spatio Cs*; *ae. labor V*; *aequis locis aequos deos T* na stejných (pro obě strany) místech stejní (stejně oběma naklonění) bohové; *omnibus aequa libertas L*; *non passibus aequis V* kroky nestejnými (menšími); *cum esset civitas aequissimo iure ac foedere C* na základě úplné rovnoprávnosti; *ae. pugna, proelium* nerozhodná bitva; *aequo proelio discedere* nerozhodně bojovati; *aequa manu*; *aequo Marte pugnare L* se stejným štěstím (válečným) bojovati; *mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres H* stejně tluče; *aequa lege necessitas sortitur insignes et imos H* stejným řádem nutná smrt vylosuje sobě urozené i chudáky; *aequa tellus pauperi recluditur regumque pueris H* stejně se otvírá; *materies viri-*

bus aequa H látka silám přiměřená; adv. *ex aequo* (= ἐξ ἴσου) stejně, rovnou měrou, stejným právem: *pax ex aequo utilis T* mír oběma stejně prospěšný; **2)** (co do práva) rovný, spravedlivý, slušný, nestranný: *iudex*; *pax magis necessaria quam aequa L*; *reget ae. orbem H* spravedlivě (i mírně); *gens haud vinclo nec legibus aequa V* národ spravedlivý bez nucení a zákonů; *aequae condiciones pacis N* slušné, výhodné podmínky; *aequum censere* za slušné, spravedlivé pokládati; *aequum est* s acc. c. inf. jest slušno, spravedlivo; *per aequa, per iniqua L* po dobrém, po zlém; subst. **aequum**, *ī*, n. slušnost, slušná věc, právo, smysl pro rovnost, spravedlnost: *fit reus magis ex aequo bonoque quam ex iure gentium S*; *aequa facere L* slušně, spravedlivě jednati; dle slušnosti a spravedlnosti, jak bylo slušno a spravedlivo; *aequa petere O* za slušné žádati; *rem aequi boni(que) facere C* něco za slušné a spravedlivé pokládati, něčím se spokojiti. Často abl. *aequo* u kompar. (= *quam aequum est*): *aequo plus* více než slušno; *aequo gravius*; *virtus ducum in aequo erat T* byla na rovni.

āēr, *ĕris*, acc. *aëra*, *m.* [ἀήρ] **1)** vzduch (zvl. dolejší hustší vrstva zemi obklopující; srov. *aether*); — spec. ovzduší, podnebí: *Boeotum in crasso aëre H*; **2)** básn. mlha, oblak: *Venus eos aëre saepsit V*; *aëris campi V* mrákotné nivy; luhy temnoty; — lidský dech: *bucina concepit aëra O*.

aerāria, *ae*, *f.* báně, doly rudné.

aerārium, *iī*, *n.* [*aerarius*] státní pokladna římská umístěná v chrámu Saturnově na foru. V ní kromě státního pokladu uložen byl státní archiv a za doby míru odznaky vojenské. Připomíná se také *ae. sanctius* tajný poklad, k němuž saháno v nejkrajnějších potřebách (reservní fond). R. 6. po Kr. císař Augustus zřídil *ae. militare T* vojenskou pokladnu; *decreta patrum ad ae. deferre T* do státního archivu. Také státní poklad, státní jmění; (vůbec) pokladna, poklad: *privatum ae. N*.

aerārius, *a, um* **1)** kovový, měděný; **2)** peněžní: *tribuni aerarii C* účetní tribunové; — subst. **aerārius**, *iī*, *m.* (sc. *civis*) obyč. v plur. aerariové, občané nejnižší třídy, prosti práv i povinností k obci; platili pouze daň z hlavy (*aera*): *aerarium facere* učiniti aerariem (trest censorský, jímž občan vyšší třídy mohl býti stižen).

aerātus, *a, um* [*aes*] **1)** kovem pobitý, (mědí) okovaný: *classis*; *triremis*; **2)** kovový: *aeratum tegmen V*; *aerata cuspis O*; — *aeratae acies V* voje kovooděné, obrněné šiky.

aereus, *a, um* [*aes*] **1)** (= *aēneus*) kovový: *ensis, galea*; **2)** (= *aeratus*) kovem pobitý: *clipeus*; *rota V*.

aeri-fer, *fera, ferum* [*aes* a *fero*] kov nesoucí: *aeriferae manūs O* ruce kovové cymbály nesoucí.

aeri-pēs, *edis*, adj. [*aes* a *pes*] kovonohý.

āërius, *a, um* [*aër*; srov. ἀέριος] **1)** ve vzduchu jsoucí, vzdušný: *aërium iter O* cesta vzduchem; *aëriae domūs H* prostory vzduchové, říše vzduchová; *aëria volucrum nubes V* vzdušné mračno ptáků; *aëria Iris V* vzdušná, vzduchem letící; **2)** vysoko do vzduchu se pnoucí, větrný, vysoký: *aërius mons V*; *aëriae Alpes V*.

Āëropē, *ēs*, *f.* [Ἀερόπη] Aërope, matka Agamemnonova a Menelaova.

aerūgō, *inis*, *f.* [*aes*] **1)** rez, plíseň na mědi, měděnka, zeleň; **2)** metaf. **a)** závist: *haec est ae. mera H*; **b)** lakomost, zištnost: *ae. et cura peculi H*.

aerumna, *ae*, *f.* svízel, trud, lopota, bída, soužení, trampota.

aerumnōsus, *a, um* [*aerumna*] bídný, nešťastný, svízelný, trudný, lopotný, strastný: *ae. pater C*.

aes, *aeris*, *n.* kov, zvl. měď; **1)** měď, ruda měděná, surová, nevzdělaná: *aeris metalla V* měděné doly; *aeris venae C*; *aere utuntur importato Cs*; básn. (o tvrdosti kovu) *illi aes triplex circa pectus erat H* srdce jeho bylo trojnásob mědí (ocelí) opásáno, t. j. neznalo bázně; *pectus mihi firmius aere O*; **2)** měď = bronz, spěž (umělá směs z mědi, cínu, olova, jejíž hlavní součástkou byla měď; nejslavnější byla korinthská): *nobilis aere Corinthus O*; *gemini ex aere lebetes V*; *mollīs imitabitur aere capillos H* dovede napodobiti ze spěže vlasy; *quae* (*imagines*)

aere aut marmore finguntur T; *Alexander edixit, ne quis praeter Lysippum ipsum ex aere duceret C* aby nikdo vyjma Lysippa soch jeho z bronzu nevytvářel; **3)** meton. (o věcech z mědi a bronzu zhotovených) o polnici: *non tuba directi, non aeris cornua flexi O* polnice z kovu rovného, rohy z kovu ohnutého; *aere ciere viros V*; *dat signum aere cavo V*; *aere canoro signa dedit tubicen O*; o cymbálech: *geminant Corybantes aera H* (dvěma) cymbály o sebe biji; *aera aere repulsa O*; *aera auxiliaria O* pomocné cymbály (věřilo se, že zvukem jich měsíc zatemněný nabude opět jasnosti); *aeris sono strepere T*; o rozličných zbraních: *aera micantia cerno V* blýštící se zbraně; *rauco quod (telum) protinus aere repulsum V* kteráž o štít se odrazila; *aere caput fulgens V* hlava zářící přilbou; *cum faciem dempto nudaverat aere O* kdykoli sňav přilbu obličej odkryl; o nádobách: *coxerat aere cavo O* zvařila v měděném kotli; o skobách: *nexae aere trabes V*; o sochách: *spirantia aera V* sochy (spěžové) dýšící, t. j. jako živé; *ne alius Lysippo (= quam Lysippus) duceret aera H* aby nikdo než Lysippus soch jeho nevytvářel; *stupet Albius aere H*; *spumas salis aere ruebant V* (o kovovém zobci lodním); o věku měděném: *proles pretiosior aere O.* zvl. často **a)** bronzové (měděné) desky, do nichž vrývány byly v Římě zákony a veřejně vystavovány: *leges decemvirales, quibus tabulis XII est nomen, in aes incisas in publico proposuerunt L*; *fixum est aere publico senatus consultum T* na desce bronzové veřejně vystavené; *legum aera liquefacta C* bronzové desky zákonů byly roztaveny; *nec verba minacia fixo aere legebantur O*; **b)** bronzová (měděná) mince, měděné peníze. Nejprve byly v užívání neražené pruty měděné, *aes rude*, dle váhy; odt. *librā et aere emere* (viz *libra*); *librā mercatus et aere H* nabyv něčeho pravoplatnou koupí. Později lity byly pruty měděné libru těžké a znamenány rázem t. zv. *aes grave* č. *asses librales*, těžká měď, těžké assy (librální) a výraz tento zachoval se i později: *denis milibus aeris gravis reos condemnavit L*; často *aes* ve význ. soub. = *asses*: *qui C milia aeris habebant L* = 100.000 assů. Při číselných příslovcích od milionu výše vypouští se *centena milia* (jako při *sestertium* v. t.): *usque ad decies L* 1 milion assů; *argentum aere solutum S* (r. 86 př. Kr.) stříbro zaplatilo se mědí, t. j. místo stříbrných sesterciů zaplacen byl stejný počet měděných assů (¼ dluhu, poněvadž tehdy sestercius měl 4 assy); *octonos referentes idibus aeris H* 8 měděných assů (školného měsíčně). — Bronz byl dlouhou dobu v Římě jediným kovem, z něhož byly raženy peníze; odt. vůbec = peníze: *servi aere parati S*; *gravis aere dextra V*; *aeris acervi H*, *prodigus aeris H* marnotratník; *hic meret aera liber Sosiis H* taková kniha vydělává peníze; — jmění: *meo sum pauper in aere H* jsem sice chud, ale bez dluhů; naproti tomu **aes aliēnum** (sing. tant.) peníze cizí, dluh, dluhy: *hominem video non modo in aere alieno nullo, sed in nummis suis multis esse C* nejen není v žádných dluzích, nýbrž má mnoho hotových peněz, hotového jmění; *alienum aes grande conflaverat S*; *oppressus aere alieno C*; u *S* i *aes mutuum*; v souvisl. i pouhé *aes*: *pro aere praedium proscribere C* pro dluhy; — plat vojenský, žold: *aera militibus constituta L*; *aera procedunt L* plat stále jde. Až do Caesara vyplácen byl vojenský plat jednou za rok; odt. *aera* meton. léta služby vojenské (srov. *stipendium*): *cognoscentur istius aera, ut ... in stipendiis qualis fuerit intellegatis C.*

Aesacos, ī (acc. *on*) *m.* [Αἴσακος] syn Priamův a nymfy Alexirhoë.

Aesar, *aris*, *m.* řeka v Bruttii u Krotona (nyn. *Esaro*). Odt. adj. **Aesareus,** *a, um*: *flumen O* řeka Aesar.

Aeschinēs, *is*, *m.* [Αἰσχίνης] Aischines, řecké jméno mužské. zvl. slavný řečník attický, vrstevník a sok Demosthenův (* 389 — † 314 př. Kr.).

Aeschylus, *i*, *m.* [Αἰσχύλος] Aischylos (řecké jméno mužské). zvl. slavný skladatel tragoedií v Athenách (* 525 — † 456 př. Kr.).

Aesculāpius, *ī*, *m.* [Ἀσκληπιός] syn Apollonův a Koronidin; u Homera znám jen jako znamenitý lékař; později bůh lékařství, žák Cheironův.

aesculētum, *ī, n.* [*aesculus*] doubrava, doubravina.

aesculeus, *a, um* z dubu vlašského, dubový.

aesculus, *ī, f.* vlašský dub vždy zelený, křemelák, Jovovi zasvěcený.

Aesernia, *ae, f.* město v Samniu (nyn. *Iserna*). Odt. adj. **Aesernīnus,** *a, um,* aesernský: *ager.* Též příjmení M. Marcella, jenž r. 90 př. Kr. v Aeserni byl zajat; subst. **Aesernīnī,** *ōrum, m.* Aeserňští.

Aesis, *is, m.* řeka v Umbrii (nyn. *Fiumesino*).

Aesōn, *onis, m.* [*Αἴσων*] Aeson, otec Iasonův. Odt. **a)** patronym. **Aesonidēs,** *ae, m.* Aesonovec (= *Iason*); **b)** adj. **Aesonius,** *a, um* Aesonův: *heros O* (= *Iason*).

Aesōpus, *ī, m.* [*Αἴσωπος*] jméno mužské. Zvl. **1)** Aesopus, bajkář řecký asi v VII. stol. př. Kr., původu nejistého; **2)** *Clōdius Aesopus,* slavný herec tragický za doby Ciceronovy; **3)** marnotratný syn předešlého.

aestās, *ātis, f.* [*aestus*] teplé, horké počasí roční; **1)** letní doba, léto: *ae. nova V* nové léto, počátek léta; *ver proterit ae. H*; person. *Aestas O* bohyně léta; spec. **α)** letní počasí, letní den: *apes aestate serena floribus insidunt V*; **β)** (letní) parno, horko, vedro: *ignea ae. H*; **2)** synekd. rok (srov. tři léta = tři roky): *nam te iam septima portat omnibus terris et fluctibus ae. V.*

aesti-fer, *fera, ferum* [*aestus* a *fero*] přinášející horko, parno, vedro.

Aestiī, *ōrum, m.* Aestiové, kmen usedlý při moři baltském *T.*

aestimābilis, *e* hodný ocenění, cenný.

aestimātiō, *ōnis, f.* [*aestimo*] **1)** ocenění, odhadnutí, odhad: *aestimationem facere Cs* odhad vykonati, předsevziti; *in aestimationem venire L* býti odhadnut; *ae. possessionum Cs* odhadnutá cena; **2)** metaf. odhadnutí (dle vnitřní ceny), uvážení, úvaha: *ae. honoris L.*

aestimātor, *ōris, m.* [*aestimo*] **1)** cenitel, odhadovatel, odhadce; **2)** metaf. oceňovatel, posuzovatel: *immodicus ae. sui Cu*; *ae. fidei L.*

aestimō, *āre, āvī, ātum* (starší tvar *aestumo*) [souvisí s *aes* = měď jako platidlo]; **1)** (peněžní cenu) odhadovati, ceniti: *domum*; *possessiones*; *praedam*; (cena při obrazném cenění vyjádřena bývá gen., při skutečném abl.) *ae. alqd tanti* (*tantidem*), *quanti, pluris, plurimi, minoris*; *ternis denariis*; *denis in diem assibus animum et corpus T*; též *magno, permagno*; — spec. (t. t. mluvy soudní) *litem ae.* sporný předmět (na př. učiněnou škodu) (i s útratami soudními) odhadnouti a tak stanoviti summu, kterou prohrávající jako pokutu má zaplatiti, náhradu na penězích odhadnouti, vyměřiti pokutu, odsouditi k pokutě: *lis ei aestimatur centum talentis N*; **2)** metaf. ceniti, vážiti, souditi, posuzovati: *in universum ae. T* všeobecně, celkem souditi, posuzovati; *fortunam ae. L* osud posuzovati; (měřítko ceny v abl.) *cladibus virtutem L* dle porážek statečnost; *animum vultu Cu*; *rem vitā ae. Cu* jako života si vážiti; s předl. *ex*: *ex veritate pauca, ex opinione multa C*; — spec. vážiti si čeho, uznávati co: *famam Cu* dobré pověsti si vážiti; **3)** pokládati za něco, souditi: *ut* (*sicuti*) *ego aestumo S* jak já soudím, za to mám; (s praed. acc.) *quod carum aestumant S* za drahé pokládají; *Aegyptios pro sociis ae. Cu.*

aestīvus, *a, um* [*aestas*] letní: *dies, menses*; *aestivi saltus L* salaše; *aestiva castra T* letní tábor; subst. **aestīva,** *ōrum, n.* **a)** (sc. *castra*) letní tábor: *aestiva agere Cu* býti v letním táboru (vl. letní čas tráviti); meton. výprava (letní): *superioribus aestivis Galliam devictam esse Hirt*; **b)** (sc. *stabula*) salaš; meton. stádo na salaši: *tota aestiva morbi corripiunt V.*

aestuārium, *ī, n.* [*aestus*] lukomoří t. j. nízké místo při moři, přílivem zaplavované, po odlivu kalužinaté; *ae. Tamesae T* močál, blata při ústí Temže.

aestumō viz *aestimo.*

aestuō, *āre* [*aestus*] **I 1)** (o ohni) pláti, plápolati; **2)** meton. vříti, býti horký, rozpálený, pálati: *Alpheus aestuat O*; *ae. sub pondere O* pod tíhou těžce oddychovati; *algendo aestuando C* snášením vedra; **II** (o vodě) **1)** vlniti se, dmouti se, bouřiti: *gurges V*; *unda aestuat H*; **2)** metaf. **a)** (vášní) kypěti, vříti: *invidiā ae. S*; *aestuat in corde*

pudor V; **b)** kolísati se: *dubitatione ae. C.*

aestuōsē, adv. [*aestuosus*] palčivě.

aestuōsus, *a, um* [*aestus*] **1)** palčivý, parný, žhavý: *ae. Calabria H*; **2)** přenes. bouřlivý: *freta ae. H*; *Syrtes aestuosae H* vlnobitím rozčeřené.

aestus, *ūs, m.* [srov. *aedis, αἴθω* **1)** (vlnící se) žár; vedro; parno; (letní) úpal: *propius aestūs* (acc.) *incendia volvunt V* blíže oheň valí žár; *medius ae. O* poledne vedro; *aestu febrique iactari C* prudkou horečkou býti zmítán (*ἐν διὰ δυοῖν*); *frigora atque aestus tolerare* (*pati*) *Cs*; *non est habitabilis aestu O* pro vedro; — *Iuppiter per aestus et inaequales autumnos ... exegit annum O* rozdělil rok v léto (letní počasí) ...; *vere ... aestu O*; **2)** metaf. **a)** příboj, nával (vln), vlnobití: *aestu secundo Cs* za příznivého příboje; *Tyrrhenus ae. V* vlnící se moře tyrrhenské; *delphines aestum secabant V* (rozvlněné) moře brázdili; *aestuum accessus et recessus C* příliv a odliv (mořský); — obr. *quantos aestus habet ratio comitiorum C* vlnění, vlnobití (srov. též násl.); **b)** (citů vlnobití) prudkost, žár vášně, vášnivé vzrušení mysli, vášeň, rozníceno st, ohnivost: *irarum fluctuat aestu V*; *ae. regum et populorum H*; **c)** nerozhodnost, kolísavost, rozpačitost, nepokoj mysli: *ae. curarum V*; *vario nequiquam fluctuat aestu V.*

aetās, *ātis, f.* [z *aevitas*; srov. *aevum*] věk; **1)** věk, doba života, život (zvl. lidský): *hominis aetatem durare L* jen jediný věk, jednu generaci trvati; *aetatem degere, agere, consumere*; *initium aetatis C*; *aetas eius incidit in ea tempora N*; *maior pars aetatis L*; *tertiam aetatem hominum vivebat* (o Nestorovi) *C*; *quartus decimus aetatis annus T*; **2)** (jistá část života lidského) věk, stupeň věku, období: *aetate pares V*; *aetate alqm antecedere Cs* starším býti koho; *cuiusque aetatis amplissimi Cs*; *aetas militaris S* věk, léta vojenská; *ae. senatoria T*; obr. *prima aetate imperii T* v první době panování; meton. *omnes aetates C* všecky stupně věku, mladí staří; — spec. **α)** věk chlapecký, chlapectví: *puer est: non me movet ipse, sed ae. O*; — **β)** mládí, jinošství, mladost: *medium spatium integrae aetatis T* plné jarosti, síly; *ae. adulta*; *ae. florens* bujarost, jarý věk; *iniens ae. C* počátek jinošství; *gravitati ae. est impedimento C* mladý věk; *pudor ornat aetatem C*; *carus eris, donec te deseret ae. H* dokud tě neopustí mládí; **γ)** mužný, dospělý věk: *ae. virilis H*; *ae. firmata V*; *valida T*; *cum in aetatem veni L* když jsem přišel do mužských let; *aetate et usu doctus L*; *huic ae. inter iuvenemque senemque, vis iuvenalis erat O*; **δ)** stáří, kmetství: *exacta aetate mori T* v starých letech; *adfecta ae. C* sešlý věk; *extrema ae. C* poslední část života lidského; *aetate provectum esse C* býti u věku pokročilém; *quos ae. a proeliis avocabat C*; *aetate ad bellum inutiles Cs*; *verecundia aetatis L*; **3)** (trvání světa) věk, doba: *omnia fert ae. V*; *nec, siquid olim lusit Anacreon, delevit ae. H*; *veniet ae., cum ... V*; — meton. lidé (v určité době žijící), věk, doba, pokolení: *vetus ae. vidit T*; *nos, dura ae. H*; *impia ae. H*; *ae. incuriosa suorum*; *altera iam teritur bellis civilibus ae. H*; *aurea prima sata est ae., quae ... colebat O*; *disce, veniens ae. O*; **4)** století: *vixi annos bis centum*; *nunc tertia vivitur ae. O.*

aetātula, *ae, f.* [subst. demin. od *aetas*] útlý věk.

aeternitās, *ātis, f.* [*aeternus*] **1)** věčnost; **2)** nepomíjejícnost, nesmrtelnost: *ae. animorum C.*

aeternō, *āre* [*aeternus*] zvěčniti.

aeternus, *a, um* [z *aeviternus*; od *aevum*] **1)** věčný, odvěký: *aeterni ignes V* věční ohňové (t. j. hvězdy); **2)** věčně trvající, věčný, nesmrtelný, stálý, nepomíjející, neustálý, ustavičný: *ubi pro mortalibus gloriā aeterni fierent S*; *ae. gloria C*; *ignis ae.* (*Vestae*) *C*; *ae. hostis L* odvěký nepřítel; *undae ae. O* nikdy nevysychající; subst. **aeternum,** *ī,* n. věčnost; nejčastěji adv. *in aeternum* na věky, na vždy; pouhý acc. *aeternum sedebit V* věčně, na věky; *aeternum latrans V* věčně, neustále štěkaje, věčným štěkotem.

Aethaliōn, *ōnis, m.* tyrrhenský námořník *O.*

aethēr, *eris, m.* [*αἰθήρ*; srov. *αἴθω* hořeti, zářiti] **1)** aether (řídký, jasný

vzduch vyšších vrstev, v němž dle představy starých hvězdy tkví a bohové sídlí), jasný vzduch, nadvzduší: *aërem complectitur immensus ae. C*; *famā super aethera notus V.* odt. **1)** nebe: *arduus aether O*; *oneravit aethera votis O*; *concipit aethera mente O* představuje si nebe v mysli; *quos evexit ad aethera virtus V* do nebe, k bohům; *te desideret ae. O* nebe, nebešťané; **2)** vzduch (zvl. jasný): *aethere pendens O*; *pervius ae. patuit mihi O* cesta vzduchem; *veniens ab aethere telum V*; spec. svět, země: *vellent (mortui) aethere in alto pauperiem pati V*; **II)** (zosobněný) Aether, syn Ereba a Noci.

aetherius, *a, um* [αἰθέριος] **1)** aetherový, jsoucí v nadvzduší, nadvzdušný, podnebeský: *sol*; *sidera*; **2)** nebeský, z nebeských výšin přicházející: *sedes*; *ae. axis* nebeská koule; *aurae*; *aetherios concipere ignes O* božské vzněty; **3)** vzdušný, vysoko do vzduchu strmící: *Olympus*; **4)** nadzemský, pozemský (na rozdíl od podzemského): *vesci aurā aetheriā V* dýchati, žíti.

Aethiōn, *ōnis, m.* aithiopský věštec *O.*

Aethiops, *opis* [Αἰθίοψ] **1)** subst. *m.*, zvl. v plur. *Aethiopes, um* Aithiopové, černí obyvatelé jižní Libye; **2)** adj. aithiopský: *Aethiopes lacus V.* odt. **Aethiopia,** *ae. f.* Aithiopie, země na jih od Aegyptu.

Aethōn, *ōnis, m.* [αἴθων ohnivý] významné jméno koně Heliova *O*; jméno koně *V.*

aethra, *ae, f.* [αἰθρη] jasný, čistý vzduch, blankyt (nebeský), jasná obloha.

Aethra, *ae, f.* [Αἴθρα; srov. heslo předcház.] Aithra; **1)** matka Theseova; **2)** Okeanovna.

Aetna, *ae, f.*, řecký tv. vedl. *Aetnē, ēs* [Αἴτνη] Aetna, **1)** pověstná a dosud činná sopka ve východní části Sicilie. Dle báje pohřben pod ní přemožený od Jova Typhoeus n. Enkelados; odt. přísl. *onus Aetnā gravius C.* Dle jiné báje má v Aetně bůh Vulkanus a jeho Kyklopové kovárnu. odt. adj. **Aetnaeus,** *a, um* aetenský: *fratres V* (= Kyklopové); *pastor O* (= Polyfem); *tellus O* (= Sicilie); **2)** město na úpatí Aetny. odt. adj. **Aetnēnsis,** *e,* aetenský: *ager*; obyv. **Aetnēnsēs,** *ium, m.* Aetňané.

Aetōlus, *a, um* [Αἰτωλός] aitolský: *plăgae Ae. H* lovecké sítě,- tenata (naráží na honbu kance kalydonského); subst. **Aetōlī,** *ōrum* (*um V* Aen. 11, 308) *m.* Aitolové, kmen hellenský. odt. *Aetōlis, idis, f.* [Αἰτωλίς] Aitolka; adj. **1) Aetōlius,** *a, um* aitolský: *heros O* (= Diomedes); subst. *Aetōlia, ae, f.* (sc. *terra*) Aitolie, krajina v záp. středním Řecku; **2) Aetōlicus,** *a, um* aitolský.

aevitās, *ātis, f.* [*aevum*] zastaralý tvar m. *aetas*: doba života lidského, věk *C.*

aevum, *ī*, n. [srov. αἰών věk, αἰεί vždy] **1)** nekonečný čas, věk; věčnost: *virtutes in ae aeternare H*: *in aeternum ae. O* na věky; **2)** věk, doba života, život (zvl. lidský): *ae. exigere*; *degere, traducere*; *ter aevo functus* (*Nestor*) *H*; *natura humana aevi brevis S* krátkověká; *flos aevi O* květ mládí; *integer aevi sanguis V* mladistvá krev; *integer aevi Ascanius V*; **3)** (jistá část života lidského) věk; období: *meum aevum H*; spec. stáří: *aevo solutus O* věkem, lety, stářím sešlý; *confectus aevo V*; *aevo obsitus* věkem, stářím zmožený, vysílený; *aevi maturus V*; **4)** věk, doba: *vetus ae. O* pravěk; *haud inscius venturi aevi V*; *omnibus aevis O*; *in hoc* (acc.) *aevi* (gen. part.) *O* do této doby; — meton. *nulla dies memori vos eximet aevo V* pamětlivé potomstvo

Āfer, *Āfra, Āfrum* africký: *Afra avis H* (= perlička); subst. *Afer, Afrī m.* Afričan, Pun: *dirus A. H* (= Hannibal); v pl. *Afrī, orum, m.* Afričané, Punové: *nos hinc ibimus Afros V* půjdeme k Afričanům, do Afriky. — Též o kněžích Hammonových v poušti libyjské.

affābilis, *e* [*affor*] vl. koho lze snadno osloviti; vlídný, přívětivý, laskavý k někomu (alci).

affābilitās, *ātis, f.* vlídnost, laskavost.

affabrē, adv. [*ad* a *faber*] řemeslně, umělecky.

affatim, adv. [*ad fatim* vl. do únavy, srov. *fatigo*] dostatečně, do vůle, dosti, sdostatek: *a. vesci, satiari C*; *commeatum*

a. parare S; (s gen.) *a. pecuniae, lignorum L.*

1. affātus, *a, um* viz *affor.*

2. affātus, *ūs, m.* [*affor*] oslovení: *quo reginam ambire audeat adfatu V* s jakým oslovením ke královně přijíti, jak osloviti.

affectātiō, *ōnis, f.* [*affecto*] usilování oč, dychtění, bažení po čem: *Germanicae originis T* žádostivost germánského původu; *a. quietis T* volení (nočního) klidu.

affectiō, *ōnis, f* [*afficio*] **1)** působení, vliv; **2)** (vlivem způsobený) stav, míra: *firma corporis a. C* silné složení, silná soustava těla; (zvl. o mysli) *vitia affectiones sunt manentes C*; **3)** vzrušení mysli, nálada; spec. náklonnost, obliba, záliba: *nulla affectione animi T* bez veškeré záliby.

affectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. z *afficio*] **1)** chápati se čeho, sáhati po čem; dávati se, pouštěti se do čeho (alqd): *dextrā a.* (sc. *navem*) *V* pravicí uchopiti; *iter a. C* cestou se bráti, dráti se někam; *viam affectat Olympo* (dat. cíle) *V* cestu si razí do Olympu; **2)** metaf. horlivě státi, usilovati, snažiti se, zasazovati se oč; domáhati se čeho (alqd): *regnum*; *honorem S*; *immortalitatem Cu*; *adfectatur praecipue asperitas soni T*; *spes easdem O* popínati se k nadějím, chovati, živiti naděje; *civitates S* lákati; *studia militum T* o přízeň se ucházeti.

1. affectus, *ūs, m.* [*afficio*] stav, míra (mysli), nálada: *a. animi, mentis* neb absol. (bez *animi*); spec. hnutí mysli, vášeň, vášnivost, žádost; *adfectūs taciti O* zanícení, nadšení; *ad omnes affectūs impetu rapimur Cu*; *opes atque inopiam pari affectu concupiscunt T.*

2. affectus, *a, um* viz *afficio.*

af-ferō, *ferre, attulī, allātum* [*adfero*] **1)** přinášeti: *sacra ab illis huc C*; *alimenta nubibus affert O* dodává, poskytuje; (reflex. a ned.) *huc te adfers V* přinášíš se, přicházíš; *sese a moenibus adfert V*; *hanc urbem adferimur V* přicházíme do ...; — spec. zprávy přinášeti, dávati, zpravovati, oznamovati, zvěstovati: *epistulam*; *litteras*; *terrores* děsné zprávy; *nuntius affertur C* zpráva dochází; (často s acc. c. inf.) *afferebant nuntii male rem gerere Dareum N* poslové ohlašovali; *eam rem agitari afferebatur L*; *de Hortensii morte mihi allatum est C*; **2)** metaf. **a)** *alci vim* násilí, nátlak činiti; *alci manus a.* (násilně) ruku vztáhnouti, prohřešiti se; **b)** přinášeti, připojovati, přičiňovati k něčemu: *hunc animum attulit ad tribunatum C* s tímto přesvědčením nastoupil na tribunát; *nova in re militari N* novoty zaváděti; *aliquid ad amicitiam populi Romani Cs* do přátelského svazku si přinésti; *hoc auctoritatis a. ad accusandum C* míti ten vážný důvod k žalování; *quid utilitatis a. C* jaký užitek přinésti; *nihil ad communem a. fructum C* ničím nepřispívati k obecnému blahu; nijak nenapomáhati; *a. nomen ad praesidium L* jménem svým k obraně přispěti; **c)** přinášeti, zjednávati, působiti, přivoditi: *laudem V*; *famam vati O*; *libertatem L*; *opem a.* pomoci poskytnouti; *salutem a. C* spásu přinésti, spasiti, ale *matri salutem attulit O* matku pozdravil; *alicui honorem, gloriam, auxilium*; *dolorem*; *mortem*; *clades*; *suspicionem N* podezření vzbuditi; *terrorem L* strachu nahnati; **d)** (důvody) přinášeti, předváděti, pronášeti, uváděti, udávati (slovy): *testimonium*; *argumentum*; *postulationem*; *causam* (*causas*); *aetatem* za omluvu uváděti; *nihil adferunt, qui negant C* žádného neuvádějí důvodu, nic podstatného nevytýkají, jest bezdůvodné, plané tvrzení těch ...

afficiō, *ere, fēcī, fectum* [*ad—facio*] konáním dotýkati se koho, přičiňovati; **1)** působiti, účinkovati nějak na někoho, zacházeti s někým nějak, ve stav přiváděti: *corpus ita afficiendum est C*; *ut als te adfecta est civitas Syracusana C* (dvojsmyslně) jak od tebe s ní zacházeno a v jaké náladě mysli jest; — spec. **α)** (mysl) vzrušiti, dojímati, hýbati; pass. býti ve stavu (duševním), v míře: *litterae tuae sic me affecerunt, ut ...*; *quonam modo ille vos adficeret C* jaký dojem by na vás učinil; *terror milites hostesque in diversum affecit T* různě působil; *possessione et usu haud perinde adficiuntur T* majetkem a užíváním nejsou stejnou měrou dojímáni, nezáleží jim na ..., netálme je ...; *ita sum animo adfectus C* jsem v takovém stavu duševním;

partic. *adfectus, a, um* v platnosti adj. (jsoucí) ve stavu (duševním), v náladě, dojat: *aliter animo a. L* jinak v duchu smýšleje; *sic adfectos dimisit L* v této náladě (duševní) je propustil; β) působiti na tělo škodlivě; oslabovati, vysilovati: *aestus, labor, fames sitisque corpora afficiunt L*; *oppugnatio ipsos afficerat*; *vulnus adfecit Damasichthona O* zasáhla, schvátila; — part. *adfectus, a, um* v platnosti adj. vysílen, seslabeu, seslábly, sklíčen: *senectute, aetate a.* stářím, věkem vysílen, sešlý; *valetudine Cs* chorobou stižen, nemocen; *adfecti plerique principum L* morem, nákazou zachváceni; *aetas adfecta*; *vires corporis adfectae L*; *adfecta res familiaris L* ztenčené jmění; *adfectos animos recreare L* skleslou mysl povznésti; *adfecta fides T* kolísavá, nestálá věrnost; **2)** (s abl. instrum.) opatřiti koho čím, působiti komu co: *rem nomine C* označiti; *alqm beneficiis* prokazovati dobrodiní; *muneribus* obdařiti; *praemio* odměniti; *laetitia, gaudio* rozjařiti, obveseliti; *honore* čest vzdáti; *sepultura* pohřbiti; *poena* trestati; *exilio* vypověděti, vyobcovati ze země; *cruciatibus* mukami trápiti, mučiti; *supplicio* popraviti; *ignominia* potupiti; *maculā* skvrnou potřísniti; *iniuria* ukřivditi; *incommodo* škodu působiti; *clade* poraziti; *dolore* zarmoutiti; v pass. *affici admiratione* býti u vytržení; *honore* býti ctěn, dostává se mi cti; *beneficio* obdržeti dobrodiní; *difficultate* býti v nesnázi; *morbo* nemocí býti zachvácen, stonati; *dolore* rmoutiti se, želeti; *sollicitudine* starostí napluěn býti; *Pisonem uno vulnere in mortem adfecit T* jednou ranou do smrti zranil, smrtelnou ránu zasadil; — part. *adfectus, a, um* v platnosti adj. opatřený, obdařený, nadaný: *virtutibus*; *vitiis*; *plurimis beneficiis* dobrodiními zahrnut; *omnibus cruciatibus Cs* všemožně byv mučen.

af-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* [*ad-figo*] **1)** přibíjeti, připevňovati, zatloukati; zavěšovati: *homines cruci*; *patibulo T* ukřižovati; *servitutis summo supplicio affixus C*; *Prometheus adfixus Caucaso C* přikován, připoután; *signa Punicis adfixa delubris H* zavěšené v punských svatyních; *Maecium Manlius terrae adfixit L*; *regem cuspide ad terram adfixit L* k zemi přibodl; **2)** metaf. poutati, připoutati, upoutati k čemu: *flammam adfixit lateri V* k boku oheň přiložil (t. j. zapálil); *causa animo penitus adfixa C* tkvící; *Pallas adfixus lateri V* k boku přitulen; *si casus lecto te adfixit H* upoutá-li tě na lůžko; *corpus animum adfigit humo H* poutá k ...; *haerete adfixi contionibus L* lpěte připoutáni na; *nec possent haerere adfixi vestigio suo L* nemohli opírajíce se udržeti na svém místě; *animis affigi C* v mysli se zachytiti, tkvíti.

af-fingō, *ere, finxī, fictum* [*ad-fingo*] **1)** přidělati: *manūs C*; **2)** metaf. (v mysli, řečí) nepravě přidělati, přibájiti (si); vymysliti: *aliquid a. C*; *affingunt rumoribus* (abl. instr.) *Galli Cs*; *alicui crimen a. T* zločin vymysliti na někoho; *falsa a. C* lichou chválu přidati; *vetustati T* dávnověkosti připisovati (mylně).

af-fīnis, *e* [*ad-finis*] **1)** pomezný, hraničný, souseduí, sousedicí: *gens a. Mauris L*; *fundo erat a. M. Tullius C*; **2)** metaf. **a)** účasten čeho, zasvěcen, zapleten do čeho: (s dat.) *huic facinori pauci affines C*; *sceleri C*; (s gen. užito substantivně) *a. culpae C* zúčastněný ve vině, účastník viny; zapletený do ...; *suspicionis C*; **b)** (sňatkem) příbuzný, sešvakřený: α) adj. *vincula O* svazky příbuzenské; β) subst. svak, švakr: *Vettius, tuus a., cuius sororem habes in matrimonio C*; *cognati et adfines C* pokrevní přátelé a příbuzní.

affīnitās, *ātis, f.* [*affinis*] **1)** sousedství: *fundi a.* (u Varrona); **2)** příbuzenství (sňatkem), sešvakření s někým (alcis).

affirmātē, adv. [*affirmo*] jistotně, svatosvatě.

affirmātiō, *ōnis, f.* [*affirmo*] tvrzení, ujišťování, ubezpečování.

af-firmō, *āre, āvī, ātum* [*ad-firmo*] **1)** tvrditi, utvrzovati: *spem a. alci L* utvrzovati, posilovati v naději; *societatem iure iurando L*; **2)** metaf. **a)** potvrzovati: *fidem L* ujišťování stvrditi; *virtutem armis T* dokázati; **b)** tvrditi, jistiti, ujišťovati, ubezpečovati (alqd; de re; acc. c. inf.; nepř. ot.): *certum a. L* na jisto tvrditi; *illud a. pro certo L* za jisté, za pravdu vyhlašovati; *difficile est, quot*

pugnaverint, certo a. numero L dotvrditi jistým počtem; *parum adfirmatur* s nepř. ot. *T* není dosti známo; (v parenthesi) *ut adfirmatur T* jak se tvrdí.

affīxus viz *affigo*

afflātus, *ūs, m.* [*affio*] **1)** vanutí, ovanutí; výpar; dech: *dilapsa corpora adflatu nocent O*; *a. vaporis L* sálání; *afflatu suo populos polluit* (*Invidia*) *O* dechem; **2)** metaf. nadšení: *adflatu divino C.*

afflictātiō, *ōnis, f.* [*afflicto*] trýzeň, útrapa.

afflictō, *āre, āvī, ātum* [*ad-flicto*; verb. frequ.-intens. od *affligo*] **1)** často n. prudce narážeti, tlouci, biti v někoho, v něco (alqm; alqd): *mulieres adflictare sese S* bily se v prsa; hořekovaly, bědovaly; — spec. (přiražením, zmítáním) poškozovati, porouchávati: *tempestas adflictabat naves Cs* vrážela lodi (na břeh), porouchávala; *naves in vadis adflictantur Cs* vrážejí na písčiny (a tím se porouchávají); **2)** metaf. znepokojovati, sužovati, trápiti, trýzniti: *Batavos T*; *Italiam luxuriā T* rozmařilostí utlačovati; (zvl. v pass.) *afflictari bello*; *morbo T* trpěti nemocí; (absol.) *aegri multo gravius adflictantur C* jsou skličováni; *adflictantur coloniae C.*

afflictor, *ōris, m.* [*affligo*] zlehčovatel, tupitel.

afflictus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *affligo*] **1)** (naražením) poškozený, rozbitý, porouchaný: *naves Cs*; *lapsu equi a. T* pádem koně porouchán, poraněn; **2)** metaf. **a)** povalen, pokořen, zničen, zdrcen; bídný, ubohý: *crudelitate adflicti atque eversi publicani C*; *Italia novis cladibus adflicta T*; *praesidium regiae afflictae L* pomoc rodiny královské jsoucí v pohromách; *regum adflictae fortunae C* králů nezdary; *adflicta et perdita res publica C*; *res afflictae* zoufalé postavení, bídné, trudné poměry (stav, postavení); tíseň; **b)** (v mysli) sklíčený, zkormoucen, ztrápen, zdrcen: *a. vitam trahebam V* sklíčen životem jsem se vlekl; *Tigranes adflictum erexit C* sklíčeného vzbudil k životu; *a. et fractus animus C*; *unum adflictis id remedium T.*

af-fīgō, *ere, fīxī, fīctum* [*ad-figo*] **1)** přirážeti k něčemu; tlouci, biti do něčeho, na něco, o něco (alqd ad alqd n. s dat.): *trierarchus fusti caput Agrippinae adfixit T* kyjem udeřil do hlavy; *navem ad scopulos C*; *Hispanus saxo caput adfixit T* hlavou vrazil do skaliny; *corpora terrae O* k zemi poraziti, (na zemi) povaliti; *Galbae imaginem humo T*; — spec. α) (naražením) porouchati, poškoditi: *naves*; β) k (na) zemi sraziti, povaliti; v pass. sříti se, padnouti, klesnouti: *statuam*; *monumentum C*; *alios prorutae arbores adfixere T* zahubily; *qui supersteterant, adfixi sunt S*; *equi atque viri adfixi S* leželi na zemi (padlí); *vertice intorti adfigebantur L* vichrem byvše uchváceni byli povalováni, k zemi sráženi; **2)** metaf. **a)** povalovati, hubiti, ničiti, vyvraceti, drtiti, pokořovati, potírati: *imperium concutere magis quam a. Cu* otřásati — zahubiti; *auctoritas huius ordinis adfixa est*; *adfixit Antonius C* vážnost tohoto sboru jest podkopána; podkopal ji Antonius; *rem publicam L*; *Corsicam T* v neštěstí uvrhnouti; *opes hostium L* moc oslabiti; *adfixa fide T* poněvadž úvěr jejich byl podlomen, nemajíce úvěru; *non plane me adfixit senectus C*; **b)** (mysl) trápiti, soužiti, skličovati, zarmucovati: *se affigere* (pův. = biti se v prsa) trápiti se; *cum fortuna reflavit, affligimur C*; *morbo*; *pestilentiā*; *malo affligi* býti zastižen, zachvácen; *eius mors omnes cives adfixit C*; *sequens annus gravi volnere animam eius adfixit T* těžkou ránu zasadil. Viz též *afflictus.*

af-flō, *āre, āvī, ātum* [*ad-flo*] **I** trans. **1)** ovívati, ovanouti koho; vanouti na koho, vdechnouti komu co: *taurorum afflabitur ore O*; *ventus terga afflat L*; *nos oriens equis adflavit anhelis V* ovanula nás jitřenka koňmi; *me divum pater fulminis afflavit ventis V* ovanul větrem blesku, zasáhl bleskem; *saucii afflatique incendio L* sežehnuti požárem; *qui* (*odores*) *afflarentur ex floribus C* kterou (vůní) květiny vydychují; **2)** metaf. *afflata est numine dei V* nadchnuta duchem božstva, jata božským nadšením; (*Venus*) *laetos oculis adflarat honores V* očím rozkošný vdechla půvab; **II** intrans. douti proti komu: *Canidia illis* (dat.) *afflavit H* dechem otrávila; *adflabat acrior frigoris vis L* vanul mrazivý dech zimy.

affluēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. act. od *affluo*] 1) hojně přitékající; 2) metaf. a) hojností oplývající, přehojný, hojný: *copia; quibus praesentia ex adfluenti T* jimž přítomná doba poskytovala nadbytek; b) (bohatstvím) oplývající, bohatý: *homines opibus et copiis affluentes C.*

affluenter, adv. [*affluens*] přehojně: *affluentius vivere N* ve větším přebytku, rozmařileji žíti.

affluentia, *ae, f.* 1) přetékání; 2) metaf. přebytek, nadbytek; rozmařilost („luxus").

af-fluō, *ere, flūxī, —* [*ad-fluo*] 1) přitékati, téci k čemu, u čeho: *amnis castris adfluens L; Rhenus ad Gallicam ripam adfluens;* 2) metaf. a) (o zástupech) valiti se, hrnouti se; přibývati: *iuventus; multitudo; numerus comitum adfluit V; adfluentes provinciae T* nával obecenstva z provincií; *laeta omnia et affluentia excepit T* (= *milites laetos affluentes*); *cum hostis adflueret Cu* poněvadž nepřátel přibývalo; b) v hojnosti přitékati, býti nazbyt: *cum divitiae affluerent S; quod affluit opibus vestris L* co vám statku přebývá; oplývati, překypovati, žíti v blahobytu, míti nadbytek, nazbyt čeho (alqa re): *opibus; voluptatibus C.*

af-for, *ārī, ātus, sum* [*ad-fari*] oslovovati někoho, promlouvati k někomu (alqm): *amicos;* zvl. *extremum a. V* naposled osloviti, poslední „s Bohem" dáti, rozloučiti se; *positum adfati discedite corpus V;* — spec. prosebně oslovovati, vzývati, prositi: *deos V.*

affore, afforem viz *assum.*

affuī viz *assum.*

af-fulgeō, *ēre, fulsī, —* [*ad-fulgeo*] 1) zazáři ti komu (alci): *lux adfulsit civitati L;* 2) metaf. zazáři ti, zasvitnouti, usmáti se, vzejíti: *voltus tuus adfulsit populo H; spes, libertas.*

af-fundō, *ere, fūdī, fūsum* [*ad-fundo*] 1) přilévati k čemu, vlévati, vylévati do čeho (alqd alci rei): *venenum vulneri adfusum T; Mosae os Rhenum Oceano adfundit T;* 2) metaf. přičiňovati, přidávati: *ut equitum tria milia cornibus adfunderentur T;* — *affusae iacent tumulo* (dat.) *O* nehybně na rovu leží.

affutūrus viz *assum.*

āfluēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *afluo*; co do tvorby srov. *ab-undans*] přetékající, oplývající, kypící, mající nadbytek: *celebri urbe eruditissimis hominibus afluenti C* slovo pochybné v. pozn. k násl.

ā-fluō, *ere* [*ab fluō*; srov. *ab undo*] vl. odtékati; přetékati; metaf. oplývati. Nyní se však uznává za jediné správnou složeninu v tomto význ. **affluō** v. t.

āfore, āforem viz *absum.*

Āfrānius, *iī, m.* římské jméno rodové: 1) *L. Afranius,* skladatel veseloher ze života římského (*fabulae togatae*) (ok. r. 110 př. Kr.); 2) *L. Afranius,* legát a stoupenec Caesarův. Odt. adj. **Āfrānius,** *a, um* Afraniův; subst. **Āfrāniānī,** *ōrum, m.* Afraniovci (vojínové Afraniovi).

Āfrī, *ōrum, m.* viz *Afer.*

Āfricus, *a, um* [*Afer*] africký, punský, karthaginský: *mare S* západní část moře středozemního; *terra Africa L* území karthaginské. Odt. subst. isol. 1) **Āfricus,** *ī, m.* [sc. *ventus*] prudký, bouřlivý a dešťonosný vítr jihozápadní (*λίψ*) vanoucí od Afriky ku břehům italským: *creber procellis V; praeceps H;* 2) **Āfrica,** *ae, f.* [sc. *terra*] Afrika; a) (v užším smyslu) území karthaginské, jež bylo od r. 146 př. Kr. provincií římskou; b) třetí díl světa: *orbis terrae pars tertia Africa S;* odt. adj. **Āfricānus,** *a, um* africký; zvl. příjmení dvou Scipionů, vítězů nad Karthaginany: *P. Cornelius Scipio A. maior* (*minor*).

āfuisse, āfuturus viz *absum.*

Agamēdēs, *is, m.* [*Ἀγαμήδης*] zbudoval prý s bratrem Trofoniem slavný chrám Apollonův v Delfách.

Agamemnō neb **-ōn,** *onis,* acc. *onem* neb básn. *-ona* [*Ἀγαμέμνων*] Agamemnon, syn Atreův, bratr Menelaův, král mykenský, vrchní velitel vojsk řeckých před Trojou. Odt. adj. **Agamemnonius,** *a, um* Agamemnonův: *Orestes; phalanges V.*

Aganippē, *ēs, f.* pramen v Boiotii na úpatí Helikona, zasvěcený Musám. Odt. adj. **Aganippis,** *idos, f.* Aganippin: *Hippocrene O.*

agāsō, *ōnis, m.* [srov. *ago* poháněti] pacholek od koní, štolba, oslař; (s přihanou o nemotorném sluhovi) *patinam si frangat a. H.*

Agassae, *ārum, f.* Agassy, město v Makedonii *L.*

Agathoclēs, *is, m.* [*Ἀγαθοκλῆς*] **1)** tyran syrakuský * r. 361 př. Kr.; **2)** řecký dějepisec.

Agathyrna, *ae, f.* město na sev. pobřeží Sicilie.

Agathyrsī, *ōrum, m.* Agathyrsové, divoký národ skythský, který bydlel v Sarmatsku.

Agauē, *ēs, f.* [*Ἀγαύη; ἀγαυός* od *ἄγαμαι* úžasně krásný] Agave, dcera Kadmova, jež syna svého Penthea v šílenosti bakchantské rozsápala.

age, agite viz *ago* (na konci).

Agedincum, *ī, n.* hlavní město Senonů (nyn. *Sens* v Champagni).

Agelastus, *ī, m.* [*ἀγέλαστος*] Neúsměvný, příjmení M. Krassa, děda triumvirova.

agellus, *ī, m.* [subst. demin. od *ager*] políčko, kousek pole, stateček.

agēma, *atis, n.* [*ἄγημα*] oddíl vojska makedonského.

Agēnor, *oris, m.* [*Ἀγήνωρ*] král foinický, bratr Belův, otec Kadmův a Europin. Odt. **1)** adj. **Agēnoreus,** *a, um* Agenorův: *domus A.* (= Kadmův); *bos A.* (= býk Europin); **2)** patronym. **Agēnoridēs,** *ae, m.* Agenorovec, **a)** Kadmus; **b)** Perseus, jakožto vnuk Belův.

ager, *grī, m.* [srov. *ἀγρός* a něm. *Acker*] **1)** orná půda, ornice, role, pole, pozemek, polnost, usedlost: *possidere agros in ora maritima C; agri ab universis occupantur T;* **2)** (proti městu) venkov; zvl. v plur.: *permulti et ex urbe et ex agris se in castra conferunt C;* — meton. venkov, venkované: *agri ipsi civem desiderant C; homo ab agro remotissimus C* venkovského zaměstnání, života zcela vzdálený, **3)** obvod, území, kraj (obydlený); okolí: *veneunt agri Attalensium C;* nejč. ve význ. kollekt.: *ager Helvetius Cs; a. Tusculanus C;* — spec. (proti moři) *in agrum L* do (vnitř) země; (t. t. měřičský) *mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum H* do šířky — do hloubky.

Agēsilāus, *ī, m.* [*Ἀγησίλαος*] král spartský (397—361 př. Kr.).

Agēsimbrotus, *ī, m.* [*Ἀγησίμβροτος*] vrchní velitel loďstva rhodského proti Filippovi, králi makedonskému (r. 200 př. Kr.).

Agēsipolis, *idis, m.* [*Ἀγησίπολις*] král spartský (ok. r. 219 př. Kr.).

ag-gemō, *ere* [*ad-gemo*] zalkati k němu (s dat.).

agger, *eris, m.* [2. *aggero*] vl. přinesené; **1)** návoz, navážka (t. j. co k nasypání neb k vyplnění se přináší): hlína, klest, dříví, drn, kámen: *aggerem petere Cs; aggere explere fossas Cs;* **2)** meton. násep, val; **a)** násep, val (k opevnění táboru); **b)** násep, valy, hradba městská; zvl. o náspu Servia Tullia, který Tarquinius rozšířil. Od Maecenata byl proměněn v procházky: *nunc licet aggere in aprico spatiari H;* **c)** násep obléhací: *aggerem cuniculo succendere Cs;* **d)** násep na hranicích země, hraniční (proti vpádům nepřátelským): *latus unum Angrivarii lato aggere extulerant T;* **e)** hráz pobřežní, říční, přístavní: *ripae a. V; a. Rheno coërcendo* (dat. úč.) *T; aggeribus ruptis amnis exit V;* **f)** silnice, cesta (navážkou udělaná): *a. viae; aggeres humido paludum imponere T;* **3)** metaf. zvýšenina (navážkou zdělaná), hromada, hranice: *tumuli ex aggere fatur V; a. armorum T; a. pyrae O; comprenditur ignibus a. O; aggeres Alpini V* výšiny alpské.

1. aggerō, *āre, āvī, ātum* [*agger*] **1)** navážeti, nasypávati: *humum Cu; trames inter paludes aggeratus T* cesta, chodník navezený, zdělaný; **2)** metaf. **a)** hromaditi, kupiti: *aggerabatur caespes T; ossa disiecta vel aggerata T; praemia pugnae a. V;* **b)** zvyšovati: *iras V* jitřiti hněv

2. ag-gerō, *ere, gessī, gestum* [*ad-gero*] **1)** přinášeti; nanášeti; nasypávati: *faces Cu; aggeritur tumulo* (dat.) *tellus V;* **2)** metaf. přidávati: *intendere vera, a. falsa T; probra a. T* zasypávati výčitkami.

aggestus, *ūs, m.* [2. *aggero*] přinášení, přivážení, přívoz: *lignorum; copiarum T.*

ag-glomerō, *āre, āvī, ātum* [srov. *glomus, eris* klubko] vl. „ke klubku přivinouti", přivinouti, přidružiti: *cuneis se quisque coactis adglomerant V; ad-*

dunt se socios et adglomerant lateri nostro V.

ag-glūtinō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *gluten* klí] přilepiti; připojiti.

ag-gravō [*ad-gravo; gravis*], *āre, āvī, ātum* **1)** těžším činiti; **2)** metaf. stěžovati něco, přitěžovati čemu; zhoršovati.

ag-gredior, *ī, gressus sum* [*ad* a *gradior*] **1)** přikročovati, přistupovati (ad alqd; alqd): *ad iugum L; hibernum mare T* vstoupiti na moře; — spec. **α)** (slovy, s prosbou) přistonpiti, obrátiti se k někomu (alqm n. ad alqm): *his vatem adgreditur dictis (Aeneas) V; precibus Caesarem a. T; iudicem; legatos S* o vyslance se pokusiti, hleděti je získati; zvl. *pecuniā alqm a. S* snažiti se podplatiti; *regem astu a. T* proti králi užiti lsti; **b)** (nepřátelsky) přistoupiti, napadnouti, udeřiti, dorážeti: *Ciceronem vi a. S; hominem ferro a. C; totis viribus urbem L; turrim adgressi ferro convellimus V;* — (soudně) *inimici Alcibiadem absentem aggrediuntur N* obořují se, pohánějí před soud; **2)** metaf. přikročiti k čemu, dáti se do čeho; chopiti se, jmouti se, počíti, podniknouti: *ad pacis opus L; opus a.; facinus; nefas O* hříchu se dopouštěti; *honores V* pocty přijímati; *quas res Canuleium aggressum L* do čeho že se dal, pustil; (s inf.) *fatale adgressi avellere Palladium V* odvážívše se odciziti.

ag-gregō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *grex*] **1)** shánětí ke stádu; **2)** připojiti, přidružiti.

agilis, *e* [*ago*] pohyblivý **1)** (o věcech) pohyblivý, hbitý: *classis; rota;* **2)** (o bytostech živých) **a)** čilý, hbitý, rychlý: *a. Cyllenius O* (= *Mercurius*); *a. dea O* (= *Diana*); **b)** metaf. činný, přičinlivý, bedlivý: *nunc a. fio H; oderunt agilem navumque remissi H* nenávidí činného líní.

agilitās, *ātis, f.* [*agilis*] pobyblivost, rychlost.

Āgis, *idis, m.* acc. *-im* a *-in* [Ἄγις] **1)** jméno několika králů spartských; **2)** Lyčan *V*; **3)** básník z Arga v průvodu Alexandrově *Cu.*

agitābilis, *e* [*agito*] pohyblivý: *aër O.*

agitātiō, *ōnis, f.* [*agito*] **I** akt. **1)** hýbání, pohybování čím: *a. telorum armorumque L* mávání; **2)** metaf. konání, provozování čeho, obírání se čím: *studiorum a. C* vědecká činnost; *rerum a. et administratio;* **II** pass. **1)** pohyb: *a. lecticae L* otřásání nosítek; **2)** metaf. činnost: *a. mentis C.*

agitātor, *ōris, m.* [*agito*] honec: *a. aselli V;* spec. vozataj: *a. equorum V.*

agitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ.-intens. od *ago*] často n. prudce hýbati čím (alqd); **I 1)** hýbati, pohybovati; pohánětí, prohánětí: *corpora S; equum a. V; spatium agitandi* (sc. *equos*) *N* místo k prohánění koní, rejdiště; *navem a. N* sem tam veslovati, rejdovati; *ventis agitatur pinus H* jest otřásána, zmítána; *robora agitata O* kmeny (proudy) zmítané, uchvácené; *hastam a. O* thyrsem mávati; *alas O* třepotati; *habenas V* zatáhnouti otěžemi; *scintillam O* rozdouvati; *arena (humus arida) vento agitata S* písek zvířený; — metaf. hýbati, pohánětí, povzbuzovati, podněcovati: *mens agitat molem H* duch hýbe hmotou; *agitante calescimus illo O* jeho podnětem; *eum gloria Turni stimulis agitabat amaris V;* spec. **a)** (zvěř) prohánětí, pronásledovati; honiti, štváti: *feras V; leones H; in retia cervos O;* — (lidi) pronásledovati, honiti: *hostes tota agitavimus urbe V;* — metaf. pronásledovati, honiti, štváti: *Troianos terris et undis V; scaenis agitatus* (sc. *furiis*) *Orestes V* na jevištích štvaný; *suum quemque scelus agitat C; agitabatur animus ferox inopia S; quae agitet fortuna Achaemenidem V* pronásleduje, trápí; — (slovy) stíhati, kárati, posmívati se: *poëtam agitant pueri H* znepokojují, škádlí, pokřikují naň; *rem militarem a. C; centuriae seniorum agitant expertia frugis H* kárají, zavrhují; **b)** (vodu) v pohyb uváděti, zvlniti, vzdouti, vzbouřiti: *mare ventorum vi agitatur C; freta ponti V; agitatus humor H;* — metaf. pobnřovati, znepokojovati, dráždíti: *plebs agitari coepta tribuniciis procellis L; agitatae nationes C* vzbouřené, poštvané kmeny; *populum a. T* poponzeti, popuzovati; *animos L* znepokojovati; *agitantibus tribunis L* podněcováním tribunů;

II (pohybováním, činností) konati, vykonávati, provozovati něco: *quae per triennium agitata sunt C* co se událo; *praesidium a. S* býti zálohou; *faenus a. T* provozovati lichvu, lichvařiti; *mutas a. artes V* zabývati se; *imperium S* vládnouti; *omnia a. S* vším hýbati, vše podnikati, zkoušeti; *honorem per quinquennium T* zabývati se, míti na mysli; *iocos S* žertovati; *pacem an bellum agitaturus S* mír zachovávati — válku vésti; *moras S* prodlévati; — spec. α) (svátky) slaviti: *festos dies T*; *choros V* reje provozovati; *convivia O*; β) (dobu) tráviti, žíti: *vitam*; *dies noctesque S*; (absol.) *Libyes propius mare agitabant S*; *laeti Germani agitabant T*; *consul inter primores incautus agitat L* mezi předními, v předních řadách jest; *equitatus pro castris a. S*; srov. *Iugurtha ubi gentium aut quid agitaret S* kde se zdržuje neb co činí; (také) počínati si, vésti si: *in potestatibus eo modo agitabat, ut ... S*; *ferocius a. S*;

III 1) přetřásati něco, jednati, vyjednávati o čem; raditi se: *res agitata in contionibus C*; *sermonibus*; *de foedere L*; *agitatum est, ut tribuni crearentur L*; 2) metaf. (v duchu) přemítati, uvažovati; obmýšleti, zamýšleti: *rem in animo* (*in mente*); *animo* (*animis*), *mente*; *secum CS* u sebe uvažovati; též absol. *vos agitate fugam V* pomýšlejte na útěk; *spem a. O* chovati; *consilia L* obmýšleti něco, zanášeti se záměry; *domesticas curas a. L* míti na mysli; *de supremis a. T* uvažovati o posledních věcech; *de transitu L* zamýšleti přechod.

Āglaophōn, *ontis, m.* [Ἀγλαοφῶν] znamenitý malíř z ostrova Thasu ok. r. 400 př. Kr.

Aglauros neb **-us,** *ī, f.* dcera Kekropova *O*.

agmen, *inis, n.* [*ago*] I abstr. 1) tažení, tah: *dulci fluit agmine Thybris U* mírným proudem, tokem; *a. remorum V*. úder vesel; *agmine longo V* v dlouhém tahu (o těle hadím); *agmine certo Laocoonta petunt V* určitým, přímým směrem, přímo k L. míří; — spec. tah, postup, pochod (vojska): *neve in castris neve in agmine S*; *aggredi hostes in agmine*; 2) metcn. boj, válka *rudis agminum H* bojů, války neznalý II) konkr. 1) tah, zástup, dav, průvod *agmina comitum O*; *apium a. V* roj; *aligerum a. V* hejno; *a. canum O* smečka; *agmine ingredi L* ve spořádaném průvodu (slavnostním); — spec. vojsko na pochodě, voj: *a. primum* předvoj; *a. medium* střed; *a. extremum* (*novissimum*) zadní voj; *a. claudere* voj uzavírati, krýti; *agmina cogit Lucifer O*; *venti velut agmine facto V* jako v šiku pochodovém, proudem pochodovým; *agmine facto V* učinivše šik bitevní, v šik se shlukše; připravivše se k boji (včely).

agna, *ae, f.* ovečka.

Agnālia, *ium, n.* [*agnus*] „slavnost beránků“ *O*; slovo u' ořené za účelem vysvětliti pomocí prostonárodní etymologie jméno *Agonalia* (v. t.).

a-gnāscor, *ī, nātus sum* [*ad-*(*g*)*nascor*] narodíti se za živobyti otce, když tento učinil již poslední vůli, n. narodíti se po smrti otcově.

agnātiō, *ōnis, f.* pokrevní příbuzenství se strany mužů.

agnātus, *a, um* [vl. part. od *agnascor*] 1) (= *ad priores natus*) později zrozený, mladší syn: *quemquam ex adgnatis necare T* některé z mladších dítek; 2) (smyslem právním) příbuzný s otcovy strany.

agnīnus, *a, um* [*agnus*] beránčí, jehněčí; subst. *agnīna, ae, f.* (sc. *caro*) jehněčí maso.

agnitiō, *ōnis, f.* [*agnosco*] poznání, uznání.

a-gnōmen, *inis, n.* [*ad* a *nomen*] příjmení.

agnōscō, *ere, nōvī, nitum* [*ad*(*g*)*nosco*] 1) (známé) opět poznávati, poznávati: *agnoscit animus illa reminiscendo C*; *veterem Anchisen agnoscit amicum V*; *matrem V*; *Remum L*; — spec. α) rozpomínaje se opět poznávati, vzpomínati si na něco: *quod ego verbum agnovi C*; *Augusti laudes a. possis H*; β) zkoumaje opět poznávati, zkoumati, pátrati: *par forma errorem adgnoscentibus fecit T* zmýlila pátrající; γ) poznávati člověka takým, kterakým dosud byl n. byl pokládán: *non adgnosco vos, milites Cu*; 2) (dosud neznámé) pozná-

vati; chápati, rozuměti: *deum ex operibus eius C*; *accipio (omen) adgnoscoque deos V* poznávám, vidím v tom ruku boží; *gemitum*; *vocem*; *sonitum a.* zaslechnouti; *iussa parentis a. O* chápati, rozuměti; *Punicam fraudem L*; s acc. c. inf.; (s nepř. ot.) *a. videmini, qui haec fecerint C*; **3)** pravým, platným, správným něco poznávati, uznávati; schvalovati; připouštěti (za pravé): *formas quasdam nostrae pecuniae adgnoscunt T* uznávají za pravé, za cenné, za bernou minci; (s dvojím acc.) *filium heredem*; *odium omnium iustum a. C* za spravedlivé; *donec aetas separet ingenuos, virtus adgnoscet T* až statečnost je (svobodnými) uzná; *crimen a. T* přiznati se (opak *abnuere*); *facinus, quod nulla barbaries possit a. C* schvalovati.

agnus, *i*, *m.* [srov. *ἀμνός*, jehně], jehně, beránek.

agō, *ere*, *ēgī*, *āctum* [srov. *ἄγω*] pohánět;

I (o pohybu v prostoru) **1)** (živé bytosti) poháněti, vléci, vésti: *prae se armentum L*; *agendo (boves) in speluncam compellere L* vedením, hnaním v před; *Parthos triumpho vinctos ante currum a. L*; *in crucem a. C* k popravě (ukřižováním) vésti; *qua quemque metus agebat Cu* kam koho strach hnal, poháněl; *equum ad (in) hostem a. LCu* koně proti někomu hnáti, pobodnouti; *equo temere acto L*; (se sup.) *capellas potum V*; (básn. s inf.) *Proteus pecus egit visere montes H*; spec. **α)** (loupě) odháněti: *praedam L*; *praedas* odháněti ukořistěný dobytek; *hi ferre agere plebem plebisque res L* (srov. *ἄγειν καὶ φέρειν*) odvláčeti a odváděti; *res, quae ferri agique possunt L* movitý majetek; **β)** (t. t. voj.) vésti *agmen agens Clausus V*; *agmen agitur* voj se pohybuje, táhne; (reflex. a med.) *se agere, agi* pohybovati se, přicházeti, spěchati: *sese Palinurus agebat V*; *Amata per medias urbes agitur V*; *multitudo consternata agebatur L* množství se řítilo; *agimur tumidis velis aquilone secundo H* plavíme se; *per auras agi O*; *tempestatibus actī V* hnáni; *Romulus et ipse turbā fugientium actus L* stržen; **γ)** štváti, hnáti, stíhati, pronásledovati: *per vicum verbere a. T*; *ita perterritos egerunt, ut... Cs*; *Troas Latini bello profugos egere superbo V*; *nostri praecipites hostes egerunt Cs* úprkem nepřátele zahnali; *Germani praecipites in amnem aguntur T*; **2)** (věci) v pohyb uvádět, pohánět, puditi, vésti; říditi: *ventus nubes agit V*; *grandinem venti in terras agunt L* srážejí; *pinus acta borea O*; *navis iuvenum acta lacertis O*; *sublicas a. Cs* koly zarážeti; *ferrum (hastam) per viscera a. VO* vraziti do...; *acta per ilia venit harundo V*; *vulnus altius actum O* rána, která hlouběji vnikla; *currus a. O* vůz, spřežení říditi; *navem H*; *per patris corpus carpentum a. L* s vozem jeti přes mrtvolu; *animus cuncta agit S* v pohyb uvádí, vším hýbe, vše řídí; *qui casus agat res V*; *Sol amicum tempus agens H* slunce přivádějící čas; *animam agere* duši vyháněti, k smrti pracovati; — spec. **α)** (t. t. voj.) (stroje obléhací) posouvati: *aggerem, vineas turresque ad oppidum Cs*; *turres testudinesque Cs*; — *cuniculos* podkopy vésti, dělati; *cloacam maximam L*; *fundamenta a.* základy položiti, vytýčiti; *vias a. V* dráhy si raziti; *limitem a. ferro V*; — *radices a. CO* kořeny pouštěti, ujímati se; *rimas a. CO* trhati se, pukati; *cadavera agunt contagia late O* nákazu šíří; **3)** výrazy obrazné a přenesené, jichž základem jest pohyb v prostoru: **a)** *alqm in exilium L* vypuditi do vyhnanství; *ad mortem T* dohnati k samovraždě; *puerum a. Orco* (dat.) *H*; *poëmata animum auditoris agunto H* unášeti; *actae ad sidera pinus V* vyvedené, pnoucí se až do nebes, nebetyčné; *illum aget pennā fama superstes H* jej povznese pověst; **b)** *ad scelus L* k zločinu pobízeti, podněcovati; *in arma L*; *ad certamen T*; *in bellum T*; *opportunitas viros transversos agit S* na scestí svádí; *ab inimicis praeceps agor S* v propast jsem vrhán; *furiis agi* štván býti; *agentia verba Lycamben H* slova přivádějící k zoufalství; **c)** soudně stíhati, žalovati: *alqm reum a. L*; (s gen.) *furti a. alqm C*; **d)** *se agere* (srov. **I 1 b)**) vésti si, počínati sobě, chovati se: *tanta mobilitate sese a. S*; *ferocius se egit T*; *feroces pro victoribus a. S* počínati si jako vítězové;

II (o pohybu v čase) tráviti, žíti, býti; **1)** (s předmětem) *vitam*; *aetatem*; *senec-*

tutem; *noctem inter gaudia V*; *tempora in venando S*; *quinquaginta annos variis moribus egit T*; *hiemem in castris C*; *otia a. V*; *concordes egimus annos O*; *hunc diem si agerem V*; *septimum annum agens LCu*; (v pass.) *tot saecula aguntur O* uplývají; *acta nox O* minulá noc; *laudator temporis acti H*; *trecentesimus urbis annus agitur L* plyne; **2)** absol. tráviti, žíti, býti, prodlévati, bydleti kde: *si moribus ageret C* kdyby dle mravů žil; *homines qui tum agebant T*; (eufem. o smrti) *inter homines a. desiit T*; *saepta pudicitia agunt T* žijí chráněny jsouce cudností; *quibus (annis) Rhodi exul egerit T*; *cum eo familiariter agebat S*; *ante aciem a. T* před šikem se zdržovati, bojovati; *iuxta Hermunduros Naristi agunt T*; (o vojínech) *Marius apud primos agebat S*; *in stationibus a. L*; *alam in finibus suis agentem obtriverat T* oddělení jízdy ležící v ...; *Chauci inter auxilia agentes T* jsouci mezi pomocnými vojsky;

III metaf. **1)** trans. **a)** činiti, konati, vykonávati, pořizovati co; pracovati o čem; obírati se, zanášeti se čím; v pass. díti se, splňovati se: *nihil a. C* býti nečinným; *quidquid agas, agere pro viribus C*; *nihil per iram actum est L*; *quod instat, agamus V*; *a. naviter id, quod prodest H*; *quid agis?* co děláš, co robíš, jak se máš? ale *o quid agis H* (o lodi) co počínáš; *responsa vatis aguntur O* skutkem se stávají, naplňují se; *res ante actae N* věci minulé; *acti labores iucundi C* na vykonanou práci těší vzpomínati; upomínka na přetrpěné strasti jest příjemná; *his rebus actis L* když se to stalo, potom; *res agendae C* věci, které mají býti vykonány, povinnosti, záležitosti; *vigilias (excubias) agere* stráž konati; *curam a.* péči míti, dbáti oč; *conventus a.* soudy konati, odbývati; *silentia a.* mlčení zachovávati (srov. *ἡσυχίαν ἄγειν*); *oblivia rei a.* zapomenouti nač; *censum a.* odhad konati; *bellum a. SL* válku prováděti (dle plánu); *ioca et seria a. S* žerty i vážné věci prováděti; *agit sua vota O* vykonává t. j. přednáší; *honorem a. O* čestný úřad zastávati; *gratias* (rhetor. *grates*) *a.* díky vzdávati; **b)** spec. **α)** vyříditi, pořiditi: *nihil a. C*; *nil agis, usque tenebo H*; *ubi blanditiis agitur nihil O*; *quis* (= *quibus*) *ubi nil agitur O* nic se nepořizuje; *si quid a. aut proficere vis C*; **β)** (slavnosti, svátky) slaviti, světiti: *festos dies O*; *natalibus actis O*; *triumphum a. de ... C*; **γ)** (o hercích) hráti kus, úlohu; (o řečníku) přednášeti: *fabulam* dávati kus divadelní; *primas partes a. C* hráti hlavní úlohu; (absol.) *noluit hodie a. Roscius C* hráti, vystoupiti; *orationem a. C*; metaf. *filium a. T* hráti si na syna; *amicum imperatoris a. T*; *laetum convivam H*; **δ)** (na soudě) *causam a.* při vésti, žalovati, něčí žalobu zastávati; *a.* souditi se; *causas amicorum a. C* věc přátel vésti, jich hájiti; *causam populi a. N* národa se zastávati; **2)** trans. i intrans. **a)** jednati, rokovati o čem, vyjednávati co, o čem: *is ita cum Caesare egit Cs*; *de pace*; *de condicionibus a. per litteras cum eo egit C*; *de obsidione a. Cs* na obléhání pomýšleti; pass. *qua de re agitur*; *quae inter eos agi coepta sunt Cs*; *aguntur iniuriae sociorum C*; *palam res agitur C* o věci jedná se veřejně; *iam tempus agi res V* již na čase, aby bylo jednáno o věcech; zvl. *id ago, ut (ne) ...* to obmýšlím, aby ...; *id agitur, ut (ne) ...* o to se jedná, jde, běží, aby ...; *existimatio mea agitur N* běží o mou pověst; *tua res agitur H*; *in quo bello agitur populi gloria, agitur salus sociorum, aguntur populi vectigalia C*; **actum est** jest vyjednáno, jest rozhodnuto, jest veta: *actum est de eo (de ea re)*; *de imperio actum est L* nadvláda jest ta tam; *de Servio actum rati L* domnívajíce se, že veta po S.; přísl. *rem actam (actum, acta) agere CL* vl. o věci již odbyté jednati; marnou práci si dávati; **b)** *magistratus habent ius agendi cum plebe (patribus, populo)*, právo jednati s lidem, lidu návrhy předkládati; také prostě: *cum populo a. C*; **3)** intrans. **a)** činným býti, jednati: *quid verbis opus est? spectemur agendo O* buďme posuzováni dle skutků; *vobis agentibus* (abl. abs.) *C* vaším přičiněním; *audendum atque agendum est L*; *agendi tempora T*; *industria in agendo C*; *se non solum interfuisse, sed egisse C* že byl nejen svědkem, ale i prostředníkem; **b)** jednati, vésti si, počínati si nějak: *non est lacrimis hic agendum, sed fer-*

ro O; *nullo studio Cs* liknavě; *familiariter a. S* důvěrně obcovati; *criminose a. L* podezřívati; *mente animoque nobiscum agunt T* nás se drží; spec. jednati, zacházeti s někým nějak: *bene*; *male*; *ferociter cum algo*; v pass. *bene, male cum eo agitur C* vede se mu ...; (pass. os.) *Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur V* s Trojanem ... bude ode mne nakládáno bez rozdílu, stejně; **c)** (o žalobci) soudně jednati s někým, poháněti, žalovati někoho; (o obhájci) právní jednání vésti: *lege agere cum algo C* dle zákona postupovati proti komu, poháněti před soud; *iure a. L* nastoupiti cestu právní, podati žalobu; *grave est hoc crimen me agente C* poháním-li já; *vobis agentibus C*; *hospes est in agendo C* v právních věcech; *apud iudicem a. C* býti obhájcem před soudem. Zvl. imper. **age, agite** (vl. dělej, dělejte) sklesl na význam příslovce **α)** sesiluje jiný imperativ (*age* se vztahem na sing. i plur. *agite* toliko na plur.) nuže, vzhůru!: *age dic! age nunc comparate C*. Sám bývá sesílen přivěšenou částicí *dum* (*agedum, agitedum* nuž tedy) neb některou z těchto částic: *modo, sane, vero, nunc*; *en age, rumpe moras! quin age erue silvas V*; básn. položen na druhé místo: *vade age* (= *βάσ' ἴθι*); *dic age V*. Místo imper. také konj. adhort. *age nunc consideremus C*; **β)** při přechodu k nové části důkazu obrací pozornost k následujícímu: *age, age nunc, age vero, age porro, age sis* (= *si vis*) *nunc* (a) dále, nadto: *age vero illa res quantam declarat auctoritatem C* o jak velké vážnosti svědčí dále ona událost. Též vyjadřuje souhlas (připuštění): budiž, dobrá, nu dobře, pro mne (za mne), dejme tomu, že; ano; bohužel (ano): *age, sit ita factum C*.

Agōnālia, *ium* n. *iōrum, n.* (sc. *sacra*) Agonalie, slavnost ku poctě boha Jana; *lux Agonalis O* den, svátek Agonalií.

Agōnia, *ōrum, n. O* = *Agonalia*.

agrārius, *a, um* [*ager*] polní, pozemkový; spec. týkající se polstva obecního (*ager publicus*): zvl. *lex agraria* zákon pozemkový (t. j. o rozdělení obecních pozemků chudým občanům římským); *agrariam rem temptare C* usilovati o rozdělení půdy obecné. Odt. subst. **agrārii,** *ōrum, m,* **α)** přívrženci rozdělení obecních pozemků, **β)** majetníci pozemků *C*.

Agrē, *ēs, f.* [*ἄγρα* lov] význačné jméno loveckého psa *O*.

agrestis, *e* [*ager*] **1)** polní; (o rostlinách) na poli, divoce rostoucí, divoký, planý; (o zvířatech) na polích žijící, divoký, plachý: *poma agrestia VT*; *mus agrestis et urbanus H* myš venkovská (polní) a městská (domácí); *bestiae volucres, nantes, agrestes C* zvířata žijící ve vzduchu, ve vodě a na zemi; **2)** rolnický, venkovský, selský: *amiculum*; *vestitus*; *cultus a.*; *legio a. V* zástup venkovanů; *calamus a. V* píšťala venkovská; *musa a.* píseň pastýřská; subst. **agrestis,** *is, m.* zvl. v plur. rolníci, sedláci, venkované, venkovský lid; **3)** metaf. selský, nevzdělaný, drsný, hrubý, surový: *homo ferus atque a. C*; *animus a. ac durus C*; *vita haec rustica, quam tu agrestem vocas C* život venkovský, který ty jmenuješ surovým; *vultūs agrestes O* divá tvář.

agricola, *ae, m.* [*ager* a *colo*] **1)** rolník, sedlák; *agricolae* (sc. *dii*) *O* venkovská božstva; **2)** římské příjmení (srov. „Sedlák") zvl. *Cn. Iulius Agricola,* tchán dějepisce Tacita.

agricultiō, -cultor, -cultūra viz *cultio, cultor, cultura*.

Agrigentum, *ī, n.* [z řeck. acc. *Ἀκράγαντα*] město na jižním pobřeží sicilském (nyn. *Girgenti*). Odt. obyv. *Agrigentīnī, ōrum m.* Agrigentští (viz *Acragas*).

agripeta, *ae, m.* [*ager* a *peto*] osadník (srov. *χληροῦχος*).

Agrippa, *ae, m.* předejmení i přijmení římské; **1)** *Agrippa Menenius* i *Menenius Agrippa,* konsul r. 503 př. Kr., známý svou bajkou o žaludku a údech těla; **2)** *M. Vīpsānius Agrippa* (63—12 př. Kr.), důvěrník a zeť cís. Augusta, znamenitý vojevůdce a státník; **3)** *Agrippa Postumus,* syn předešlého, zavražděný na rozkaz Tiberiův

Agrippīna, *ae, f* ženské jméno v rodině Agrippově; **1)** výborná dcera M. Vipsania Agrippy a Julie, vnučka císaře Augusta, choť Germanikova, matka cís. Kaliguly; **2)** nezdárná dcera Germanikova, choť cís. Klaudia, z prvního manželství matka Nerona, na jehož rozkaz byla r. 60 po Kr. zavražděna. Rodiště její v území Ubiů bylo r. 50 po Kr. římskými osadníky osazeno a nazváno **Co-**

lōnia Agrippīnēnsis (nyn. Kolín n. Rýnem). Obyv. **Agrippīnēnsēs,** *ium, m.* Kolíňané.

Agȳieūs, *m.* voc. *Agȳieû* [*Ἀγυιεύς*] přívlastek boha Apollona jakožto strážce ulic [*ἀγυιαί*] a veřejných míst.

Agylla, *ae, f.* staré jméno města Caere v Etrurii (v. t.). Odt. adj. **Agyllīnus,** *a, um* agyllský; subst. **Agyllīnī,** *ōrum, m.* Agyllané.

Agyrium, *ī, n.* [*Ἀγύριον*] město na Sicilii (nyn. *S. Filippo d'Argiro*). Odt. adj. **Agyrinēnsis,** *e* agyrijský; obyv. **Agyrinēnsēs,** *ium, m.* Agyrijští.

Agyrtēs, *ae, m.* druh Fineův *O.*

āh, interj. viz **2. ā.**

Āhāla, *ae, m.* příjmení rodu Servilia. Zvl. *C. Servilius Ahala,* jenž jsa magister equitum r. 440 př. Kr. zabil přítele lidu římského Sp. Maelia. Viz také *Servilius.*

Aharna, *ae, f.* město v Etrurii *L.*

ahēneus viz *aēneus.*

Ahēnobarbus, Rudobradý, Rudovousý, přímí rodu Domitiova; viz *Domitius.*

ahēnus viz *aēnus.*

āi [*aï*] interj. ach!

Āiāx, *ācis, m.* [*Αἴας, αντος*] Ajas, **1)** syn Telamona, krále salaminského, po Achillovi nejstatečnější hrdina řecký před Trojou; **2)** syn Oileův, náčelník Lokrů před Trojou.

ain' viz *aio.*

aiō, verb. defect. [z **agiō*] **1)** přitakati, praviti „ano", přisvědčovati: *Diogenes ait, Antipater negat C;* **2)** jišťovati, tvrditi, praviti, říkati; zhusta v řeči nepř.; v řeči přímé obyč. vložky *ut ait, ut aiunt, quod aiunt.* Zvl. **a) ain'** (= *aisne*), *ain'tu, ain'vero, ain'tandem?* na označení údivu, pokárání: myslíš? opravdu? skutečně? tak? **b) quid ais?** co praviš? což?

Aius Locūtius (Loquens) *m.* [*aio* a *loquor*] zosobněné božstvo onoho hlasu, jenž varoval Římany před příchodem Gallů; Kamillus vystavěl mu chrám.

āla, *ae, f.* **1)** paždí, podpaží(d)í: *sub ala portare H; hircus cubat in alis H* (o potním zápachu pod paží); **2)** křídlo ptačí, beruf: *aëra carpebat stridentibus alis O* okřídlenými střevíci; obr. (o okraji štítu) *ala et umbone pulsare L; velorum pandimus alas V* křídla plachet, rychlé plachty; *fulminis alae V; pedibus timor addidit alas V* (o rychlosti); **3)** metaf. křídlo v šiku vojenském; meton. oddělení jízdy, jízda (spojenecká), která původně stála na obou krajích pěšího vojska; vůb. tlupa, četa jízdná: *alae venatorum V; universa Trevorum ala T* jízda Treverů.

Alabanda, *ōrum, n.* město v Karii, vystavěné dle pověsti od heroa jménem **Alabandus,** *ī.* Odt. adj. **a) Alabandēnsis,** *e,* alabandský; obyv. **Alabandēnsēs,** *ium, m.* Alabandané; řecký nom. pl. *Alabandis* [*Ἀλαβανδεῖς*] Alabandané; **b) Alabandēus,** *a, um* [*Ἀλαβάνδειος*] alabandský.

alacer, *cris, e* (také v masc. *alacris* u *V: Dares alacris; Anchises alacris*) čilý, živý, hbitý, jarý, radostný, odhodlaný: *ad bella suscipienda a. et promptus animus Cs; alacrior ad rem gerendam factus N* větší chuti nabyv k jednání; — *alacris voluptas V* bujará rozkoš; *a. clamor L CuT* radostný pokřik.

alacritās, *ātis, f.* čilost, živost, jarost, bujarost, odhodlanost, chuť k čemu; veselost, radost, nadšení: *a. pugnandi Cs* bojechtivost; *a. ad litigandum C* hašteřivost, svárlivost; *a. perfecti operis L* radost z dokonaného díla.

ālārius, *a, um* (častěji než **ālāris,** *e*) [*ala*] křídelní: *equites, cohortes* jízda, kohorty spojenecké (viz *ala* **3)**); subst. **ālāriī,** *ōrum* n. **ālārēs,** *ium, m.* zástupy, sbory pomocné.

Alastōr, *oris, m.* [*ἀλάστωρ* mstitel] jméno Lyčana *O.*

ālātus, *a, um* [*ala*] okřídlený.

alauda, *ae, f.* chocholoušek. Též jméno gallské legie od Caesara zřízené, zvané tak dle chocholů na přilbách: *legio Alaudarum C* legie Chocholoušů.

Alba, *ae, f.* **1)** *Alba Longa* (též *Longa Alba*), staré město v Latiu, dle pověsti metropole Říma. Odt. adj. **Albānus,** *a, um* albský: *Albanus mons C* (nyn. *Monte Cavi*) nejvyšší vrch (954 *m* vysoký) pohoří albského, na němž stál chrám Jova přímím Latiaris; *Albani tumuli C* o pohoří albském; básn. *Albanae secures*

H římské (poněvadž Římané odvozovali původ z Alby) sekery (odznak moci); subst. a) **Albānī,** *ōrum, m.* obyvatelé Alby; b) **Albānum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) jméno nádherných letohrádků, z nichž později povstalo *municipium Albanum* (nyn. město *Albano*); (sc. *vinum*) albské víno *H*; 2) **Alba Fūcēns** n. **Fūcentia,** město Marsů při jezeře fucinském. Odt. adj. **Albēnsis,** *e.*

Albānus, *a, um* albský 1) srov. *Alba*; 2) příslušný k Albanii, albánský: subst. **Albānī,** *ōrum, m.* Albánové. Odt. **Albānia,** *ae, f.* Albanie, krajina v Asii při moři kaspickém.

albātus, *a, um* bílým rouchem [*alba* (sc. *vestis*)] oděný, bíle, slavnostně oděný, v slavnostním rouše.

Albēnsis, *e* viz *Alba* 2).

albeō, *ēre, uī,* — [*albus*] býti bílý: *caelo albente Cs* když se svítalo, na úsvitě, za svitání. Zvl. part. *albēns, ntis* ve význ. adj. bílý, bělavý: *albentes equi Cu*; *albentia ossa T*; *albentia tempora canis O* skráně bílé šedinami, skráně stříbrovlasé.

albēscō, *ere, albuī,* — [*albeo*] běleti, bělati se: *albescens capillus*; spec. *lux albescit V* svítá.

Albicī, *ōrum, m.* Albikové, bojovní horalé v Gallii sev. od Massilie *Cs.*

albicō, *āre* [*albus*] bělavěti, bělati se.

albidus, *a, um* [*albus*] bělavý.

Albingaunī = *Ingaunī* (v. t.).

Albinovānus, římské jméno rodové; 1) *C. Albinovanus Pedo,* epický básník, přítel Ovidiův; 2) *Albinovanus Celsus,* přítel Horatiův, soukromý tajemník Tiberiův *H.*

Albintemēlium viz *Intemelii.*

Albīnus, římské příjmení v rodě Postumiů; zvl. *A. Postumius Albinus,* konsul r. 151 př. Kr., sepsal římské dějiny jazykem řeckým *C.*

Albis, *is, m.* (acc. *Albim,* abl. *Albi*) Labe.

Albius, římské jméno rodové; 1) *Albius Tibullus,* proslavený básník elegický, vrstevník Horatiův; 2) *Statius Albius Oppiānīcus* viz *Cluentius*; 3) *Albius* u *H* (sat. I 4, 28; 103) milovník spěžových nádob, jinak neznámý. Odt. adj. **Albiānus,** *a, um* Albiův.

Albrūna, *ae, f.* jméno germánské věštkyně.

Albula, *ae, m.* (sc. *amnis*), *f.* (sc. *aqua*) vl. „Bělá" [nom. demin. od *albulus* bělavý], staré jméno řeky Tibery.

Albunea, *ae, f.* víla sirnatého pramene u Tiburu; sídlila v jeskyni (*domus Albuneae*) v háji při šumných vodopádech řeky Anio; též pramen zván Albunea.

Alburnus, *ī, m.* (sc. *mons*) lesnaté pohoří v Lukanii.

albus, *a, um* 1) (bezleskle) bílý (opak: *ater*): *alba et atra discernere C*; *albi equi* bělouši (byli za starověku pokládáni za nejrychlejší koně); *albis praecurrere equis H* bělouši předjížděti (t. j. daleko někoho předstihnouti); *album plumbum Cs* cín; *albus sol* (*Ennius* u *C*) = měsíc; — spec. (o chorobné barvě těla) bledý, zsinalý: *album corpus H*; *a. pallor H* zsinalá, smrtelná bledost; 2) metaf. a) jasný, světlý: *Lucifer O*; meton. jasno přivádějící, vyjasňující, mraky zaplašující: *Notus H*; *Iapyx H*: b) jasný, dobrý, šťastný, příznivý: *genius albus et ater H* dobrý — špatný; přísloví. *albus an ater sit, nescio* (*ignoro*) *C* je-li bílý či černý, dobrý či špatný, nevím = neznám ho, jest mi zcela lhostejný. Subst. **album,** *ī, n.* 1) běl, bělost, bílá barva: *album in vestimentum addere L* natříti oděv (togu) bílou barvou; *sparsae pelles albo V* kůže bíle kropenaté; 2) bílá deska, sádrou natřená pro úřední návěští, na př. deska, na níž pontifex maximus zaznamenával, co památného v roce se událo; meton. obsah (desky), seznam, listina: *albo senatorio eradere T.*

Alcaeus, *ī, m.* [Ἀλκαῖος] Alkaios, znamenitý lyrik řecký z Mytileny na Lesbu (ok. r. 600 př. Kr.). Skládal hymny, písně válečné, pijácké a milostné.

Alcamenēs, *is, m.* [Ἀλκαμένης] sochař řecký, žák Feidiův.

Alcander, *drī, m.* [Ἄλκανδρος] a **Alcānōr,** *oris, m.* [Ἀλκάνωρ] vl. „silný muž" [ἀλκή, ἀνήρ] význačné jméno bojovníkův *VO.*

Alcathoē, *ēs, f.* básn. jméno Megary; viz Alcathous.

Alcathous, ī, *m.* 1) syn Pelopův, jenž zbudoval Megaru, která po něm zvána též *Alcathoë*; 2) druh Aeneův.

1. Alcē, ēs, *f.* [ἀλκή síla] význačné jméno psa Aktaionova *O.*

2. Alcē, ēs, *f.* město Keltiberův *L.*

alcēs, *is, f.* los (zvíře).

Alcēstis, *idis, f.* (acc. *Alcestim* i *-in,* abl. *Alcesti*) [Ἄλκηστις] Alkestis, šlechetná choť krále Admeta, která se za svého manžela obětovala, odhodlavši se zemříti zaň.

Alcibiadēs, *is, m.* [Ἀλκιβιάδης] 1) vojevůdce a státník athenský, žák Sokratův († r. 404 př. Kr.); byl velmi sličný, ale nevázaných mravů; 2) *Alcibiadēs* ze Sparty, žil v době achajského spolku *L.*

Alcidamās, *antis, m.* [Ἀλκιδάμας] Alkidamas; 1) řecký rhetor, žák Gorgiův; 2) *Alcidamās* z kykladského ostrova Kea *O.*

Alcidēmos, ī, *f.* [Ἀλκίδημος, ἀλκή síla, δῆμος lid] příjmení Athenino v Makedonii *L.*

Alcīdēs, *ae, m.* [Ἀλκείδης] Alkeovec, potomek Alkea, otce Amfitryonova (= Herkules).

Alcinous, ī, *m.* [Ἀλκίνοος] Alkinoos, král Faiaků na výspě Scherii, jenž hostinně přijal Odyssea a na lodi dal do otčiny dovézti; pověstná byla krása zahrad Alkinoových; *Alcinoi inventus H* = Faiakové = rozmařilci.

Alcis, jméno germánského božstva *T.*

Alcmaeō (řídčeji *-ōn*), *ōnis, m.* [Ἀλκμαίων] 1) syn Amfiaraův, zavraždil svou matku Erifylu a upadl v šílenství; 2) mudřec pythagorejský.

Alcmēna, *ae,* též *Alcmēnē, ēs,* arch. *Alcumēna, ae, f.* [Ἀλκμήνη] Alkmena, manželka Amfitryonova, matka Herkulova.

Alcō (*-ōn*), *ōnis, m.* 1) syn Atreův; 2) výborný kovolijec z Boiotie; 3) jméno pastýře n. otroka *VII*; 4) občan saguntský *L.*

Alcyonē, ēs, *f.* 1) manželka Ceykova; spatřivši mrtvolu svého utonulého manžela, vrhla se ze zoufalství do moře a byla proměněna v ledňáčka [ἀλκυών]; 2) Atlantovna, jedna z Plejadek.

ālea, *ae, f.* 1) kostka; 2) meton. hra v kostky: *vel in oro alea ludere C* v kostky hráti; *aleam exercere T*; *quod in alea perdiderat C*; *de alea condemnatus C* pro hraní v kostky od souzený; 3) hra v kostky počítána byla k hrám odvážným, odt. = odvážná (hazardní) hra: *in alea, vino tempus consumere C*; 4) metaf. odvážení se něčeho, nejistota, nebezpečenství: *periculosae plenum opus aleae H* dílo plné nebezpečenství, velmi odvážné a nebezpečné; *in dubiam imperii aleam ire L* pouštěti se do pochybné hry o nadvládu, odvažovati se hry.

āleātor, *ōris, m.* [*alea*] hráč v kostky; vůb. odvážný (hazardní) hráč.

āleātōrius, *a, um* [*aleator*] hráčský: *damna aleatoria C* prohra.

ālēc (*hālec*) viz *āllēc.*

Ālēctō viz *Allēctō.*

Alēī campī [τὸ Ἀλήϊον πεδίον] pláně alejské v Kilikii, v nichž dle pověsti Bellerofon bloudil (srov. ἄλη potulování, bloudění).

Alēmōn, *onis, m.* [ἀλήμων toulavý] otec Myscela, zakladatele města Krotona v jižní Italii.

āles, *itis* (básn. gen. plur. *ālituum*) [*āla*] I) adj. a) okřídlený: *deus. a. O* (= *Mercurius*); *equus a. O* (= *Pegasus*); *puer a. H* (= *Amor, Cupido*); b) metaf. peruntný, rychlý: *passu volat alite virgo O*; II) subst. *m., f.* 1) (větší) okřídlenec, pták: *Iovis ales V* (= orel); *a. Iunonia O* (= páv); *a. Palladis O* (= sova); *Phoebeius a. O* (= krkavec); metaf. (o básníku Variovi) *Maeonii carminis ales H* pěvec vzletu homerského; spec. a) dravý pták: *canibus data praeda alitibusque V*; b) (v mluvě augurské) věštný pták; odt. 3) meton. věštné znamení: *mala alite soluta navis H*; *Troiae renascens alite lugubri fortuna H.*

Alēsia, *ae, f.* pevné místo Mandubiů v Gallii (nyn. *Alise-Sainte-Reine* v departementu *Côte d'Or*).

Alētēs, *ae, m.* [ἀλήτης chodec, potulný žebrák] význačné jméno Trojana z vlasti uprchlého *V.*

Aletrium, *ī, n.* město v Latiu (nyn. *Alatri*). Odt. adj. *Aletrīnās, ātis* aletrijský; subst. **Aletrīnātēs,** *ium, m.* Aletrijští.

Alexander, *drī, m.* [*Ἀλέξανδρος*] mužské jméno; **1)** syn Priamův, zvaný obyčejně Paris, obdržel jméno Alexander jako čestné příjmení [*ἀλέξω, ἀνήρ*); **2)** samovládce ferský (*Pheraeus*) od r. 370 až 357 př. Kr.; **3)** A. I., král Molossů v Epiru; **4)** nejznamenitější A. Veliký, syn Filippa, krále makedonského.

Alexandrīa neb **-ēa,** *ae, f.* [*Ἀλεξάνδρεια*] jméno mnoha měst pojmenovaných dle Alexandra Velikého. Nejznámější a nejslavnější jest A. založená r. 332 př. Kr. při ústí nilském. Odt. adj. **Alexandrīnus,** *a, um* alexandrijský: *vita Cs* život alexandrijský (t. j. rozmařilý); subst. **Alexandrīnī,** *ōrum, m.* Alexandrijští.

Alexirhoë, *ēs, f.* [*Ἀλεξι-ῥόη*] význačné jméno vodní nymfy.

Alexis, *idis,* acc. *in* (*-im*), voc. *-i, m.* [*Ἄλεξις*] jméno sličného mladíka.

Alfēnus, *ī, m.* jméno rodové; *Sex. Alfenus Varus* z Kremony, původně švec, potom na slovo vzatý právník doby Horatiovy.

Alfius, *iī, m.* jméno rodu římského; **1)** *C. Alfius,* přítel Ciceronův; **2)** lichvář *H.*

alga, *ae, f.* mořská, vodní řasa; přísloví. o věci bezcenné) *vilior algā VH.*

algeō, *ēre, alsī,* — mrznouti, zimou křehnouti, zimu cítiti.

1. algidus, *a, um* [*algeo*] mrazivý, studený.

2. Algidus, *ī, m.* (sc. *mons*) Algidus, pásmo hor v Latiu. Odt. **a) Algidum,** *ī, n.* (sc. *oppidum*), tvrz Aequů na Algidu; **b)** adj. **Algidus,** *a, um: Algida terra O* krajina okolo Algidu.

algor, *ōris, m.* [*algeo*] zima, mráz (jakožto pocit): *corpus algoris patiens S* tělo zimě navyklé.

aliā, adv. [*alius*] jinudy: *alii alia dilapsi sunt L* každý jinou cestou.

aliās, adv. [acc. jako *forās*] **1)** (o čase): jindy, podruhé; *alias — alias,* jednou — podruhé, brzy — brzy; *alias alios venerari C* jednou toho, podruhé jiného ctíti; *alias aliter C* jednou tak, podruhé jinak; *alias aliud C;* **2)** (o způsobu) *non alias quam* ne jinak než.

alibī, adv. [*alius; srov. ibi, ubi*] **1)** jinde, na jiném místě; *alibi — alibi* zde — tam; *alii alibi resistentes S* porůznu, ten tu, onen tam (onde); **2)** metaf. jinde, u jiného (spisovatele): *nec spem salutis a. quam in pace esse L; apud auctores discrepat, alibi — alibi invenio L* u jedněch — u druhých.

alicubī, adv. [srov. *aliquis* a *ubi*] někde.

alicunde, adv. [srov. *aliquis* a *unde*] odkudsi, odněkud.

aliēnātiō, *ōnis, f.* [*alieno*] odcizení; **1)** zcizení, vzdání se čeho: *a. sacrorum C;* **2)** metaf. odcizení se, odvrácení se, znepřátelení, odstoupení, odpadnutí: *tua a me a. C* tvé znepřátelení se mnou; *a. disiunctioque amicorum C* odcizení a rozloučení; *a. patrui T* nepřichylnost, nepřízeň strýcova; *in Vitellium a. T* nepřízeň k Vitelliovi.

aliēnigena, *ae, m.* [*alienus* a *gigno*; srov. *indi-gena*] cizozemec, cizinec; v cizině zrozený, cizorodý: *alienigenas domesticis anteferre C; alienigenis quam domesticis testibus uti C; hostes alienigenae C* nepřátelé zahraniční.

aliēnō, *āre, āvī, ātum* [*alienus*] odcizovati; **1)** zcizovati, dávati do cizích rukou, do cizí moci; pass. přijíti do cizí moci: *vectigalia C; urbs maxima alienata S* největší město v cizí moci; *priusquam alienarentur omnia;* — spec. (osobu) oddáliti, zavrhnouti, odmrštiti, odstrčiti: *me falsa suspicione alienatum esse sentiebam S;* **2)** metaf. **a)** (cit, mysl, rozvahu) odcizovati, odvracovati, oddalovati, (rozvahy) zbavovati, (rozum) pomásti: *velut alienato ab sensu animo L* jako by duch citu (pro bolest) zbaven byl; *alienati a memoria periculi animi L* mysl odvrácená od pomnění na nebezpečenství; *paene alienata mente Cs* smyslu zbaveni, rozumu pozbyvše; *alienatae discordiā mentes L* mysli různicemi pomatené; — part. *alienatus* (*animo, sensibus*) rozumu zbavený, zaslepený, pomatený, bez sebe (ale viz také **2) b)**); — **b)** (někoho, náklonnost něčí) odcizovati, odvraceti, svádětí k odpadnutí, znepřáteliti; pass. odvracetí se, znepřáteliti se; odpadati: *eum omnibus eadem res publica reconciliavit, quae alienarat C; quae res alienasset plebem L; propter dissensionem alienatus est a Metello C* odvrátil

se; *suorum voluntates alienare*; *sociorum animos C*; *alienato erga Vitellium animo T*; — part. *alienatus* odvrácený, nepřátelský, odpadlý: *insulae alienatae N*; *a. a senatu Aemilius L*; *non vultu a. T* výrazem obličeje nejsa mu nepřátelský, ani stopy nemilosti v obličeji nejevě (ale viz také **2) a)**.

aliēnus, *a, um* [*alius*] **1)** cizí (obak: svůj vlastní): *suos agros colebant, non alienos appetebant C*; *in alienam pecuniam invadere C* v cizí zboží vpadnouti; *liber ex alienis orationibus compositus C*; *aes alienum* cizí, vypůjčené peníze = dluhy; *clades aliena L* porážka jiných; *equitem suo alienoque Marte pugnare L* svým i cizím způsobem bojovati, obvyklým i neobvyklým (t. j. jako pěší); *alienum vulnus V* o ráně, jež zasáhla jiného, než na koho byla mířena; (přísloví.) *mālis alienis ridere H* smáti se cizími lícema (t. j. způsobem, jenž se nesrovnává s vnitřní náladou), smáti se nuceně (srov. Hom. *γναθμοῖσι γελοιᾶν ἀλλοτρίοισι*); *hic alienis mensibus aestas V* zde v měsících (jinde létu) cizích léto; subst. **aliēnum,** *ī, n.* cizí statek, zboží, majetek: *largiri ex (de) alieno* z cizího; *exstruere aedificium in alieno C* na cizím pozemku; *nihil alieni curare C* o nic cizího (o cizí věci) se nestarati; — spec. **α)** (rodem) cizí, ne příbuzný: *sacerdotium genti conditoris haud alienum L*; *societatem coire de cognati fortunis cum alienissimo C* s člověkem úplně cizím, pracizím; subst. *neu malis alienos adiungere, quam sanguine coniunctos retinere S*; *aliena sanguine nostro O*; **β)** cizí, cizokrajný, cizozemský: *maiores nostri aliena instituta imitarentur S*; *aliena exempla et domestica C*; *dicionis alienae facti Albani L*; **2)** metaf. **a)** (smýšlením, náklonností) odcizen, nepříznivý, nepřející, nepřichylný, nepřátelský komu (ab alqo, a re; s dat. n. s gen.) *alienam a me plebem fuisse C*; *a. a commodis C*; *a litteris alienus C* prost znalosti písemnictví; *Muciani animus Vespasiano non a. T*; *domus aliena consilii S* dům zámyslu (spiknutí) nepovědom, neúčasten; **b)** cizí, nepřiměřený, nepřístojný, nepříležitý, nepříhodný, nevhodný (a re n. s abl., s dat. n. s gen.): *aliena et nihil profutura petere S*; *non alienum est* s inf.; *non alienum videtur docere* nezdá se býti nevhod, od místa; *iniquo loco, alieno tempore C* v době nepříznivé; *alieno loco proelium committunt Cs*; *huius iter necessarium, illius etiam potius alienum C* cesta neodkladná — nevhodná; *simul alienum suis rationibus existumans S* soudě, že se příčí jeho zámyslům; *a. a re publica S* odporující, odporný ústavě.

āliger, *gera, gerum* [*ala* a *gero*] okřídlený.

alimentum, *ī, n.* [*alo*] obyč. v plur. **1)** pokrm, potrava, výživa; (s gen. determ.) *lactis alimenta O* potrava mléčná; **2)** metaf. *alimenta igni dare Cu*; *Iris alimenta nubibus affert O*; *alimentum famae T* potrava pověsti; *a. seditionis T.*

Alimentus, římské příjmení; viz *Cincius.*

alimōnium, *ii, n.* [*alo*] strava, výživa.

aliō, adv. [*alius*] **1)** jinam, na jiné místo, v jinou stranu: *reguli ... alius alio concessere S* každý jinam; *dilapsi passim alii alio L*; **2)** metaf. jinam, v jinou stranu, k jinému účelu, k něčemu jinému: *a. ratus spectare Pythicam vocem L* že jinam směřuje, čelí; *plebem nusquam a. natam quam ad serviendum L* k ničemu jinému; *depulsi aemulatione a. vertunt T* jinam se obrátí, jinak se rozmyslí.

aliōquī neb **aliōquīn,** adv. [*aliō* a neurč. *quī*; srov. *ceteroqui*] (nějak) jinak, v jiné příčině; ostatně, vůbec, celkem: *sicarius aut a. famosus H*; *vitiis mediocribus meu mendosa est natura, a. recta H*; *mors Marcelli cum a. miserabilis, tum quod* jak již sama o sobě, (i) bez toho — tak (zvláště).

ālipēs, *edis,* adj. [*ala* a *pes*] **1)** křídlonohý: *a. deus O* (= *Mercurius*); **2)** metaf. rychlonohý, rychlý.

Aliphēra, *ae, f.* město arkadské *L.*

aliquā, adv. [srov. *aliquis*] **1)** někudy; **2)** metaf. nějak.

aliquam, adv. [srovn. *aliquis*] jen ve spojení: *a. multi C* dosti mnozí, dosti mnoho.

aliquamdiū, adv. po nějaký čas; (po) dlouhý čas, dráhně času, dosti dlouho.

aliquandō, adv. **1)** jednou, po dlaňčm čase; kdysi; spec. konečně jednou, konečně: *egredere a. ex urbe C*; **2)** časem, mnohdy, leckdy.

aliquantulus, *a, um* [adj. dem. od *aliquantus*] nepatrný, malý.

aliquantus, *a, um* [srov. *aliquis*] nějak veliký; dosti veliký, hodně veliký, dosti značný: *aliquanto numero hostium potiti S*; obyč. subst. **aliquantum,** *ī, n.* dosti velká část, (dosti) značný kus: *praedae a. fuit L* kořist byla značná; *a. spatii L* hodný kus cesty. Často jako adv. **a)** (acc.) **aliquantum** trochu, dosti, značně: *a. commotus C*; *remittet a. C* poleví trochu, značně; **b)** (abl. mensurae) **aliquantō** u kompar. neb výrazů komparativních: o něco, o hodně: *a. clarius dicere C*; *a. ante*; *a. post* o něco, o hodně dříve, později; *terra a. specie differt T* země tvářností jest dosti rozdílná; (ale též acc. při kompar.) *forma aliquantum humanā amplior L* postava nad lidskou (postavu) značně vznešenější.

aliquī, *aliqua, aliquod* pron. indef. [srov. *aliquis*] obyč. adj. některý, nějaký: *miracula aliqua L*; (též subst.) někdo: *iam ergo a. Oppianicum gratis condemnavit C*; *uti a. ex nostris prodiret Cs.*

aliquis, *-qua, -quid* (adj. *aliquod*) plur. *aliquī,* pron. indef. (subst. i adj.) [srov. *alius*] **1)** (vůbec) někdo, něco; některý, nějaký: *quisquis est ille, si modo est a. C*; *exoriare a. nostris ex ossibus ultor V*; *quaeret a. fortasse C*; *a. fortasse dixerit C*; *is tamen aliquis non fuit Ligarius C* ten „někdo" nebyl L.; (v platnosti adj.) *sensus a.*; *a. metus C*; *a. error V*; *aliqua ratione C* vůbec nějakým způsobem (lhostejno kterým); (s gen.) *aliquid novi consilii Cs* nějaký nový úmysl; *eorum certe aliquis C*; *aliquis de familia*; *ex nostris aliqui Cs*; — spec. **α)** leckdo: *est a., qui... L*; **β)** (emfaticky) někdo znamenitý, něco podstatného, důležitého (ať velikého ať malého): *dicere aliquid C*; *esse aliquid C* býti něčím (opak: *nihil esse*); *aliquo numero esse Cs* za něco státi, něco platiti; *est aliquid nupsisse Iovi O* jest to, znamená mnoho býti manželkou Jovovou. — Zvl. po *si, nisi, ne, num*: *si alicuius iniuriae sibi conscius fuisset Cs* nějaké i sebe menší křivdy; *si aliquid...* jestliže vskutku něco; **γ)** (u číslovek) asi: *tres aliqui aut quattuor C* asi tři neb čtyři. — Acc. **aliquid** jako adverb. něco, v něčem, poněkud: *a. differunt C* poněkud se liší; *ne honos a. libertati officeret L* aby pocta nebyla v něčem na závadu.

aliquō, adv. [*aliquis*] někam, někam jinam, pryč někam; metaf. k něčemu jinému.

aliquot, adj. indecl. několik.

aliquotiēs (*aliquotiēns*) [*aliquot*] několikrát.

Alīsō, *ōnis, m.* tvrz při řece Lupii (nyn. *Lippe*) v území Chattův *T.*

aliter, adv. [*alis* = *alius*] **1)** jinak, jiným způsobem: *a. atque* (*ac*) jinak než; *non* (*haud*) *a. quam* nejinak než, právě tak jako; *a. est*; *longe a. est C* zcela jinak tomu jest; spec. **α)** jinak, naopak: *si recte iudicatum est, si aliter... C*; **2)** metaf. (v záporných větách) jinak, sice, v jiném případě, jindy.

alium, *iī, n.* viz *allium.*

aliunde, adv. [*alius* a *unde*] **1)** odjinud, odněkud jinud: *caeca timet a. fata H* odjinud, s jiné strany hrozící; **2)** metaf. odjinud, od někoho jiného: *a. audire C*; *a. originem trahere T.*

alius, *a, ud* (za gen. *alīus* obyč. *alterīus,* dat. *aliī*) [srov. ἄλλος] **1)** jiný, jinaký (ze tří neb více předmětů); *augur „alio die" inquit C* jiného dne, jindy, dnes nikoliv! (formule augurská označující, že pro neblahá znamení komitie na jiný den jest odložiti); *alius ac* (*atque*) jiný než; *nihil aliud nisi* n. *quam* (srov. οὐδὲν ἄλλο ἢ) jenom, jen (bez větného spojení): *tribunatus Sestii nihil aliud nisi meum nomen sustinuit*; — (také s abl. kompar.) *ne alius Lysippo* (= *quam Lysippus*) *duceret aera H*; — (neutr. subst.) *animum in alia detorsit T* k jiným věcem; *alia honorum* jiné pocty; — acc. *alia* v platnosti adverb. v jiných věcech, jinak, sice: *a. clarus T*; **α)** *alius — alius* ve větách distributivních: jiný — jiný, jeden — druhý; v plur. jedni — druzí: *longe aliud esse virgines rapere, aliud pugnare cum viris L*; *aliis indignum, aliis ridiculum videbatur C.* Někdy nastupují variace: *alii — plurimi, alii — partim* n. *partim — alii*; *alii — quidam*; *alii — reliqui*; *pars — alii* n. *alii — pars* a j. **β)** v téže větě podvojné

alius (neb místo jednoho adverbium od *alius* odvozené): *propinquos alium alia clades obpressit S* jiného jiná pohroma, jednoho ta, jiného (druhého) ona, každého jiná pohroma zhubila; *alia aliorum condicio L* každého jiné postavení. — Někdy značí také vespolnost: *alius alium hortari S* jeden druhého, druh druha, vespolek, navzájem se povzbuzovali; *alius alii subsidium ferunt Cs*; *alius atque alius* jiný a (zase) jiný, brzy ten, brzy onen, stále nový: *crescebat urbs alia atque alia adpetendo loca L* stále nová místa zabírajíc; *alius deinde alius S*; *alius ex alio* (časově) jeden po druhém: *alia ex aliis iniquiora postulando L* stále nespravedlivější požadavky činíce; *alius super alium* jeden přes druhého; **2)** spec. **α)** jiný (než dosud), změněný, rozdílný; opačný: *velut alii repente facti L* jakoby náhle změněni; *in alia omnia ire* (*transire, discedere*) ke každému jinému návrhu přistoupiti (jenom ne k tomu, který se činí), pro opačný návrh hlasovati, hlasovati „proti"; *iocari atque alias res agere C* a jiné věci (allotria) tropiti, býti nevšímavý, nepozorný; **β)** (= *οἱ ἄλλοι*) ostatní: *ex aliis ei magnam fidem habebat Cs*; *sacra diis aliis Albano ritu, Graeco Herculi facit L*; *virgo ante alias insignis L* nad ostatní; *alia omnia* n. *omnia alia* vše ostatní; **γ)** (= *alter*) jeden (ze dvou): *duo Romani alius super alium corruerunt L* jeden přes druhého.

al-lābor, *ī, lāpsus sum* [*ad-labor*] **1)** šinouti se, plaziti se k čemu: *angues allapsi L*; (o vodě) přitékati: *adlabitur classibus aequor V* přitéká, valí se; *modice adlabente aestu T* za přílivu mírně přitékajícího, vystupujícího; (o lidech plavících se) *Cumarum adlabitur oris V* připluje k břehu; (o pověsti) s acc. *fama adlabitur aures* dochází sluchu, přijde, dostane se, pronikne k uším; (o šípu) *viro adlapsa sagitta est V* k reku přiletěla střela.

al-labōrō, *āre* [*ad-laboro*] **1)** (pracně) přičiniti, připojiti; **2)** namáhati se, vynasnažiti se (s *ut*).

al-lacrimāns, *antis* [*ad* a *lacrimo*] k tomu, nad tím plačíc (Juno) *V*.

allāpsus, *ūs, m.* [*allabor*] přišinutí se, připlazení.

al-lātrō, *āre, āvī, ātum* [*ad-latro*] **1)** štěkati na koho; **2)** metaf. štěkati na koho, láti, tupiti, prudce (slovy) napadati: *magnitudinem Africani L.*

allātus viz *affero.*

āllēc, *ēcis, n.* rybí lák, jícha, rosol.

Allēctō, (*ūs*), *f.* [*Ἀλληκτώ*] jedna ze tří Litic *V*.

al-lectō, *āre* [verb. frequ. od *allicio*] vabívati.

allēgātiō, *ōnis, f.* [1. *allego*] poslání někoho k někomu se vzkazem, posílka.

allēgātus viz **1.** *allego.*

1. al-lēgō, *āre, āvī, ātum* [*ad-lego*] **1)** posílati, odesílati koho (se vzkazem ve věci soukromé), vypravovati (alqm alci; ad alqm); **2)** metaf. přinášeti, předkládati: *munera, preces, mandata regis T.*

2. al-legō, *ere, lēgī, lēctum* [*ad-lego*] (volbou) přibírati.

allēgoria, *ae, f.* [*ἀλληγορία*] allegorie, jinotaj.

allevāmentum, *ī, n.* [*allevo*] ulehčení, usnadnění.

allevātiō, *ōnis, f.* [*allevo*] **1)** nadzdvižení; **2)** metaf. polehčení, ulehčení, lehkost.

al-levō, *āre, āvī, ātum* [*ad-levo*] vl. činiti něco lehčím; **1)** nadlehčovati, nadzdvihovati, pozdvihovati, pozvédati: *quibus* (*laqueis*) *adlevati milites S*; *clipeo se a. Cu* štítem, pomocí štítu se pozdvihovati; *oculos a. Cu* oči otevříti; **2)** metaf. (tělesná i duševní břemena) ulehčovati, mírniti: *hoc onus si allevabitis C* pomůžete-li nésti; *a. notas T* tresty zmírniti; pass. *allevari* zotavovati se; (s acc. vztah.) *a. animum T* nabývati mysli.

allex viz *allec.*

Allia, *ae, f.* Allia, pobočka Tibery na pravém břehu (nyn. *Aja*). U této říčky byli Římané od Gallů poraženi r. 390 př. Kr. Odt. **Alliēnsis,** *e* allijský: *clades L* porážka u Allie; *dies L* 18. červenec, pokládaný u Římanů za den nešťastný (*dies religiosus*).

al-liciō, *ere, lexī,* — [*ad* a zastar. *lacio*] lákati, vábiti k čemu; přilákati, přivábiti: *animos ad benevolentiam C*; *a. Gallias T* nakloňovati si, získati si; *a.*

animos T; metaf. *tempus allicit somnos O* čas přivábí, přivádí spánek.

al-līdō, *ere, līsī, līsum* [*ad* a *laedo*] přirážeti k čemu, naráželi, vrhati naň (alqm ad alqd).

Alliēnsis viz *Allia*.

Allīfae, *ārum, f.* Allify, město v Samniu na hranici Kampanie (nyn. *Alife*). Odt. adj. **Allīfānus**, *a, um* allifský; subst. *Allīfāna, ōrum, n.* (sc. *vasa*) objemné poháry allifské (jaké v Allifách byly hotoveny; srov. svrťák = hrnec na Svratecku dělaný).

al-ligō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *ligo*] **1)** přivazovati, uvazovati (alqm ad alqd): *ad palum alligatus C*; *a. ad statuam C*; *hic (naves) unco non adligat ancora morsu V* zde zubem křivým nepoutá kotva lodí; — spec. **α)** obvazovati: *vulnus CL*; *oculum C*; **β)** svázati, spoutati: *victus adligari se ac venire patitur T* kdo prohrá, nechá se spoutati a prodati; **2)** metaf. **a)** vázati, poutati: *topor gravis alligat artus O*; *ancora alligat navem V* pevně drží; (*mortuos*) *palus inamabilis undā adligat V*; **b)** vázati, zavázati, poutati, upoutati (zákony, slibem, mravní povinností); *foedere alligari L*; *beneficio*; *nuptiis C*; **c)** *se alligare scelere C* zavázati se zločinem, zaplésti se ve zločin; *alligatum in eo (crimine) Oppianici nomen C* že do obvinění zapleteno bylo jméno . . .

al-linō, *ere, lēvī, litum* [*ad* a *lino*] namazati, natříti: *incomptis (versibus) allinet atrum transverso calamo signum H* přičiní znamení, příčnou čáru (že ony verše jako špatné mají býti zničeny).

allium (*ālium*), *ī, n.* česnek.

Allobrogēs, *um, m.* (sing. *Allobrox* u *H*) Allobrogové, národ keltský, usedlý mezi Rhodanem, Isarem, jez. ženevským a Alpami. Hlavní jejich město bylo Vienna (nyn. *Vienne*). Odt. **Allobrogicus**, čestné přijmení Q. Fabia Maxima. viz *Fabius* 3).

allocūtiō, *ōnis, f.* [*alloquor*] = *alloquium* (v. t.).

alloquium, *iī, n.* [*alloquor*] **1)** oslovování koho, promlouvání na koho, ke komu; **2)** vzájemné oslovování, rozmluva: *comitate et adloquiis officia provocans T* vlídným zacházením; — spec. útěšné oslovení, útěšná slova, útěcha: *aegrimoniae dulcia adloquia H* sladké útěchy trudu.

al-loquor, *ī, locūtus sum* [*ad* a *loquor*] oslovovati koho, promlouvati ke komu (alqm); (s dvojím acc.) *quod te alloquor, hoc est V* slova, kterými tě oslovuji, tato jsou.

āllūcinor viz *alucinor*.

al-lūdo, *ere, lūsī, —* [*ad* a *ludo*] **1)** pohrávaje si, laškuje blížiti se; laškovati s někým; *undae alludentes O* vlny (k němu) šplounající; **2)** žertovati při něčem, k něčemu, žertovně, žertem připojovati, prohoditi; naráželi na něco: *nec plura adludens V* více žertem (v žertu) nemluvě.

al-luō, *ere, luī, —* [*ad* a *luo*] omývati, oplachovati: *mari moenia adluuntur C* mořem jsou omývána, obtékána; *Massilia mari adluitur Cs*; (obr.) *Massilia barbariae fluctibus adluitur C* mořem nevzdělanosti jest oplachována.

alluviō, *ōnis, f.* náplav, naplavenina, nános.

Almāna, *ae, f.* město v Makedonii nad řekou Axiem *L*.

Almō, *ōnis, m.* **1)** malý potok jižně od Říma vtékající do Tibery; též zosobněný bůh potoka *O*; **2)** jméno Latina, syna Tyrrhova *V*.

almus, *a, um* [*alo*] **1)** živný; úrodný, požehnaný: *Italiae terra alma V* živná půda italská; *a. ager V*; *almae vites*; *alma Ceres V*; **2)** oživující, osvěžující, blahodárný, dobrotivý, milostný; zvl. přívlastek bohyň; též *almus dies* blahodárný, milý den.

alnus, *ī, f.* **1)** olše; **2)** meton. člun, loďka (z olšového kmene): *undam levis innatat alnus V*.

alō, *ere, aluī, altum* (později *alitum*) živiti, krmiti: *canes aluntur in Capitolio C* chovají se; *vitula alit ubere fetus V* kojí; med. *ali* živiti se čím: *lacte C*; spec. **α)** živiti, vyživovati, výživy poskytovati: *venatus feminas et viros alit T*; *exercitum a.* vojsko vydržovati; *equorum greges a. Cu* chovati stáda koní; **β)** živiti, vychovávati: *locus ille, ubi alitus et doctus est C* kde byl vyživen, vychován, kde vyrostl; *is natus et omnem pueritiam Arpini altus est S*; *puerum alendum dare cupiam OLCu* dáti na stravu, na vychování; *alitur fi-*

lius cui H vychováván jest, vyrůstá někomu syn; **2)** metaf. **a)** živiti; chovati: *portentum* (t. *lupum*) *Daunias latis alit aesculetis H*; *amnis, quem imbres aluēre H* řeka, kterou deště napojily, naplnily, rozvodnily; *caelum, terras spiritus intus alit V* oživuje; *incendium a. L* oheň, požár udržovati, na oheň přikládati; **b)** živiti, síliti, posilovati, činiti silným, velkým; podporovati, posilovati: *staturam, vires Cs*; *haec studia adulescentiam alunt C* sílí mládí, vzpružují ve mládí; *spem a. C* naději živiti, vznítiti; *dulcibus verbis alitur amor O* sílí, roste; *alitur vitium V*; *civitatem a. Cs* ke zdaru obce přispívati.

Alōīdae, *ārum, m.* [*Ἀλωεῖδαι*] patronym. od *Alōēus*: Aloëovci (t. *Otos* a *Efialtes*), obrovští synové giganta Aloëa, kteří chtěli ztéci nebe.

Alope, *ēs, f.* město v Lokridě opuntské *L.*

Alpēs, *ium, f.* (hory) Alpy. Odt. **1) Alpicī,** *ōrum, m.* obyvatelé Alp, Alpané; **2)** adj. **Albīnus,** *a, um* alpský; subst. **Alpīnī,** *ōrum, m.* = *Alpici.*

Alphēias viz *Alpheus.*

Alphēnor, *oris, m.* syn Amfionův a Niobin *O.*

Alphēus, n. *Alphēos, ī, m.* [*Ἀλφειός*] Alfeios, hlavní řeka na Peloponnesu, teče mimo Olympii a ústí do moře jonského. Též zosobněný bůh této řeky. Odt. **1) Alphēias,** *adis, f.* Alfeiovna (= vodní víla Arethusa), milenka Alfeiova; **2) Alphēus,** *a, um* alfejský.

Alpicī, Alpīnus viz *Alpes.*

Alpīnus, *ī, m.* „Alpan", „pěvec Alp", přezdívka daná neznámému, nechutnému básníkovi: *turgidus H.*

Alsium, *iī, n.* [srov. *alsius* (od *algere*) chladný, chladivý] pobřežní město v Etrurii. Odt. **Alsiēnsis,** *e,* alsijský: *populus L*; subst. **Alsiēnse,** *is, n.* letohrádek Pompejův u Alsia *C.*

altāria, *ium, n.* plur. tant. **1)** hořejší část oltáře: *altaria et aram complexa T* (dle jiných stupně, na nichž oltář (*ara*) stál); **2)** synekd. oltář (k obětem zápalným): *Hannibal altaribus admotus L* přiveden byv k oltáři.

altē, adv. [*altus*] **I** (měříc zdola vzhůru): vysoko, ve výši, do výše: *a. vestigare oculis V* očima ve výši pátrati; **II 1)** (měříc shora dolů) hluboko, v hloubce, do hloubky: *ferrum haud a. in corpus descendisse L*; *vulnus a. adactum V*; *hasta a. bibit acta cruorem V* kopí hluboko vehnané; *altius specie O* hlouběji, než se zdálo; — *altius percellere alqm T* hlouběji, (ještě) více ohromiti, zastrašiti; *altius metuere T*; **2)** (o směru na povrchu od obvodu dovnitř neb opačně) daleko (dovnitř), zdaleka: *a. petitum prooemium C* zdaleka vážená; *a. petere alqd* zdaleka brát; *altius expedire alqd T* hlouběji, obšírněji vykládati.

alter, *a, um* [z **aliteros* k *alius*; srov. *ἀλλότριος*] (gen. *alterīus,* u básn. *alterĭus*; dat. *alterī*) **1)** jeden (ze dvou), druhý (z obou): *a. consulum L*; též s předl. *e x, de*; *arbores, quae alteri saeculo prosint C* příštímu pokolení; podvojné *alter — alter* jeden — druhý; (s rhetorickou záměnou) *alter — hic, alter — iste*; *alter alteri inimicus erat Cs* jeden druhému, druh druhu, navzájem; **—** spec. **a)** (v platnosti číslovky) druhý: *anno trecentesimo altero L* r. 302; *proximo, altero, tertio die C* druhého, třetího (vl. druhého po *proximus*), čtvrtého dne; *a. ab illo V* druhý po onom (onoho do toho počítajíc), my raději: první po onom; — *unus et alter* jeden (a) druhý, některý; **α)** = dva (ne více): *iamque dies alterque processit V* i minul den, i minul den druhý; **β)** = ten onen, několik: *versus paulo concinnior unus et a.*; — *alterum tantum* jednou tolik, dvojnásobný počet: *altero tanto* (abl. rozdílu) *longior N* o jednou tolik, dvakrát delší; **b)** (na označení úplné podobnosti) druhý: *a. parens C*; *a. Verres C*; (o přátelích) *a. ego C* druhé „já"; (se vztahem k osobě třetí): *est enim is, qui est tamquam a. idem C* druhé „sám", druhé „já"; **2)** druhý, opačný, protivný; změněný: *amicis suis potestates dederant, alterius factionis principes interfecerant N*; *metuit secundis alteram sortem H* bojí se ve štěstí opačného losu (t. neštěstí); *te speculo vides alterum H* změněného; **3)** druhý, bližní: *cui placet alterius, sua nimirum est odio sors H*; (zvl. se záporem) *ne sit te ditior alter H* žádný druhý, nikdo jiný.

altercātiō, *ōnis, f.* [*altercor*] **1)** (živá, prudká) výměna slov, hašteření se, hádka, váda: *ab orationibus in alter-*

cationem res vertit L; *per altercationem LT* v hádce, hádajíce se; *cum altercatione congredi L* utkati se hádkou, dostati se do hádky, pohádati se: 2) (t. t. v mluvě soudní) hádání se sporných stran (tvrzení a vyvracení) před soudem.

altercor, *ārī, ātus sum* [*alter*] ve slovech, v řeči se střídati; 1) hádati se, vaditi se, hašteřiti se: *sedemus domi mulierum ritu inter nos altercantes L* jako ženy mezi sebou se hašteříce; 2) metaf. *altercante libidinibus pavore H* an strach se střídá, ve sporu jest s vášní.

alternō, *āre, āvī, ātum* [*alternus*] jedno po druhém konati; 1) střídavě činiti, střídati, měniti: *illi alternantes proelia miscent V* navzájem boje svádějí; *a. vices O* měniti úkol, rod; 2) metaf. střídavě, jedno po druhém, na obě strany uvažovati, rozpakovati se: *haec alternanti potior sententia visa est V* (srov. Hom. ὧδε δέ οἱ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι).

alternus, *a, um* [*alter*] jeden po druhém, střídavý, vzájemný: *alterna bracchia ducere O* střídavě ramena přitahovati (při plování); *alterno pede terram quatiunt H* střídavě nohou (jednou po druhé) tepají půdu (při tanci); *Aenean alternos nitentem cuspide gressus V* Aenea opírajícího střídavě kroky, opírajícího se krok za krokem o kopí; *hunc et Persea alterno vultu spectans O* střídavě pohlížeje; *alternis crinibus immixti angues O* střídavě do vlasů vpletení, ve vlasech propletení; *carmen alternum O* báseň, v níž se střídá šestiměr s pětiměrem, báseň v elegickém rozměru, elegická; elegie; *alterna notare* (*carmina*) *V* píseň jako střídavý zpěv zaznamenati: *alternae deceptus imagine vocis O* hlas opětující se, jenž se opáčí; (t. t. v mluvě soudní) *reicere alterna consilia*; *alternas civitates C*; *alternos iudices*; (vylosované) soudce střídavě navzájem zamítati; (neutr. plur. subst.) *alterna loqui cum alqo H* s někým rozmlouvati; *amant a. Camenae V* střídavý zpěv. — Odt. abl. isol. *alternis* v platnosti adv. střídavě: *sed tamen a. labor facilis V* střídáš-li setbu; *a. cessare novales V* ob rok.

alter-uter, *alter-utra, alter-utrum* (buď se skloňují dle původu obě části a píší se od sebe, neb se skloňuje pouze uter a pokládá se celek za jedno slovo) jeden ze dvou (z obou): *a. eorum C* jeden z nich (dvou); *de filiis C*; *ex his L*.

Althaea, *ae. f.* [Ἀλθαία] choť Oineova, matka Meleagrova *O*.

altilis, *e* [*alo*] krmený (zvl. o drůbeži). Odt. subst. *altilēs, ium* (sc. *aves*) krmená drůbež.

alti-sonus, *a, um* [*alte* a *sono*] vysokozvučný, vysokohlučný, vysokohřmící.

alti-tonāns, *ntis,* adj. [*alte* a *tono*] vysokohřmící.

altitūdō, *inis, f.* [*altus*] I 1) výška: *muri*; *montium*; 2) metaf. velikost, vznešenost: *animi*; II 1) hloubka: *fluminis*; *maris*; 2) metaf. hlubokost, utajenost, (v sebe) uzavřenost, nevyzpytatelnost: *a. ingeni S*; *a. animi TC* zarytost; *in altitudinem conditus T* sám do sebe se zaryv, sám do sebe uzavřen.

altivolāns, *antis,* adj. [*alte* a *volans*] vysoko létající; subst. isol. *altivolantes, f.* ptáci *Ennius* u *C*.

altor, *ōris, m.* [*alo*] živitel, pěstoun.

altrix, *īcis, f.* [*altor*] živitelka, pěstounka: *terra altrix Ulixi V* mateřská, rodná země; — spec. kojná.

1. altus, *a, um* part. perf. pass. od *alo* (v. t.).

2. altus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *alo* „výživou, vychováním vyrostlý“] I (měříc zdola vzhůru) 1) vysoký; do výše se pnoucí, strmící; (jsoucí) ve výši; vysoko ležící: *ut quaeque est altissima tellus O* právě nejvyšší body země; *stabula alta ferarum V* vysoký úkryt zvířat (o vysokém lese); *maerentes altum cinerem ruebant V* popel vysoko nakupený, hromadu popelu prohrabávali; *signa alta O* vypuklé ozdoby; *ignis altus O* vysoko šlehající, plápolající; *postquam alta quierunt aequora V* vysoko se vzdouvající; *sol altissimus O* slunce ve výši poledni; *fugit alta O* prchá vysoko vzduchem; (o městech) vysoký, strmý: *Roma V*; *Troia V* (srov. Hom. Ἴλιος αἰπεινή); — subst. neutr. výše, výšina: *arcu alta petens V* do výše míře; *Troes alta tenent V* výšiny hradeb, cimbuří;

ordo senatorius quasi editus in altum C; — spec. výše nebeská, nebe: *Maiā genitum demittit ab alto V*: *altum petiere nidis relictis V* k nebi, do výše vzlétli; 2) metaf. a) vysoký: *praecipitari ex altissimo dignitatis gradu C*; *altissima fortuna Cu* nejvyšší stupeň štěstí; *Carthago altior Italiae ruinis H* vyšší, vyvýšenější, mocnější; *alta sperare L* chovati veliké, smělé naděje; *nimis alta cupere S* bažiti po nedostižných věcech; *altissima cupere T*: spec. α) (duchem, smýšlením) vysoký, povznešený, vznešený; hrdý: *vir excelsus et altus et humana despiciens C*; *altus Iuppiter V*; *ab alto Aenea H*; *alto vultu dona reicere H* s hrdou tváří; *circumtulit alta oculos O* hrdě vzpřímena, hrdě stojíc. II 1) (měříc shora dolů) a) hluboký: *agger altiore aqua contineri non posset Cs* pro větší hloubku vody; *altum vulnus V*; *tellure sub alta O* hluboko pod zemí; *alta* (praed.) *theatri fundamenta locant V* v hloubce umisťují, hluboké kladou základy; (subst. neutr.) hlubina: *alta pelagi V*; — spec. hlubina mořská, hluboké, širé moře: *in altum vela dare VH* na širé moře se pustiti, vyplouti; *terris iactatus et alto V* na zemi i na moři; *alius alta petens V* vyjížděje na širou hladinu (vodní); b) metaf. hluboký: *somnus altus HL* hluboký, tvrdý, tuhý spánek; *sopor*; *quies*; *silentium VO*; — spec. (jsoucí) hluboko uvnitř, vnitřní: *manet alta mente repostum V* hluboko v srdci; *premit altum corde dolorem V* tají hluboko v srdci bol; *altior pavor T* hlubší, větší strach; *alta dissimulatio Cu* hluboko skrytá, veliká přetvářka; *altior iracundia T* zarytější hněv; 2) (též o směru na povrchu od obvodu dovnitř n. naopak) a) hluboko, daleko (dovnitř) zabíhající: *portus a. V* hluboko do země vnikající; *ex alto luco V* z nitra, z vnitřku háje; b) metaf. (časem do minulosti) daleko odlehlý, starý, starobylý, prastarý; (starobylostí) ctihodný: *genus alto a sanguine Teucri V*; — (subst. neutr.) dálka: *quid causas petis ex alto V* z dálky, zdaleka; *ex alto repetere C*.

ālūcinor (*all* . . ., starší tvar *hāl* . . .) *ārī, ātus sum* blouzniti, tlachati.

alumna, *ae, f.* chovanka.

alumnus [*alo*] pův. adj.: *alumnum numen O* vychovaný (od ní) bůh, (její) božský chovanec. — Zprav. subst. **alumnus**, *ī, m.* chovanec: *legionum a. T* (o Kaligulovi); *a. sutrinae tabernae T* chovanec ševčírny, ševcovský učedník; — spec. α) chovanec, syn: *Paeligni ruris a. O*; β) žák: *Platonis alumni C*; γ) mladé dobytče: *Faune, parvis aequus alumnis H*.

Aluntium, *iī, n.* město na sev. pobřeží sicilském. Odt. adj. **Aluntīnus**, *a, um* aluntijský; subst. **Aluntīnī**, *ōrum, m.* Aluntijští.

alūta, *ae, f.* kůže vydělaná (kamencem [*alūmen*] na měkko), jircha.

alvārium, *iī, n.* [*alvus*] úl, oul.

alveārium, správně *alvarium* (v. t.).

alveolus, *ī, m.* [subst. demin. od *alveus*] 1) korýtko, nečičky; 2) malé řečiště; 3) vrhcábnice [vysokým okrajem opatřená, na niž při hře v kostky (*alea*) kostky (*talī*) byly házeny]; meton. hra v kostky: *quantum temporum alveolo tribuunt C*.

alveus, *ī, m.* podélná prohlubenina, dutina: *alvei navium S* trup lodi, břicho; *alvei manantes per latera T*; — spec. α) koryto, necky; pánev, kotlík: *fluitans a. L*; *alvei informes L* neforemné, hrubé necky (primitivní loďky neuměle ze stromového pně vyhloubené); β) koryto řeky, řečiště: *fluminis a. VL*; γ) spodek, dno lodní: *naves planis alveis fabricatae L*; synekd. loďka, člun: (*Charon*) *accipit alveō Aenean V*.

alvus, *ī, f.* dutina břišní, břicho: *curva compagibus a. V*; (*Troianus*) *equus peditem attulit alvo V*; *summā tenus extitit alvo O* až po pás se vynořila; — spec. α) život mateřský; β) žaludek: *a. cibi et potionis est receptaculum C*; γ) (místo obyč. *alveus*) trup, břicho lodní: *camaras vocant . . . latam alvum T*.

Alyattēs, *is* n. *eī, m.* král lydský, otec Kroisův.

amābilis, *e* [*amo*] 1) milování hodný, láskyhodný, líbezný, půvabný: *amabiles vatum chori H* milené; 2) láskyplný, laskavý, něžný.

amābiliter, adv. [*amabilis*] 1) lásky hodně, líbezně; půvabně: *libertas*

lusit a. H; 2) láskyplně, laskavě, něžně.

Amalthēa, *ae, f.* [*Ἀμάλθεια*] Amaltheia, dle pověsti nymfa, jež mladého Jova na Kretě vychovala; dle jiné pověsti koza, jež svým mlékem Jova odkojila. Roh její byl vřaděn mezi souhvězdí jako symbol hojnosti (*cornu copiae*).

āmandātiō, *ōnis, f.* [*amando*] odstranění s očí, zapuzení *C.*

ā-mandō, *āre, āvī, ātum* „od sebe, pryč vykázati," odstraniti; spec. vypovědět i.

Amānicus viz *Amanus.*

amāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. act. od *amo*] milující; láskyplný, laskavý, přátelský: (s gen.) *boni cives amantes patriae C* vlastenci; *amantissimus rei publicae C* veliký vlastenec; — subst. *amāns, ntis, m., f.* milovník, milenec, milenka.

amanter, adv. [*amans*] láskyplně, laskavě, přátelsky, upřímně: *melius et amantius ille T* upřímněji onen (učinil); *quocum amantissime vixerat C* v největší lásce.

Amantia, *ae, f.* město v jižní Illyrii. Odt. obyv. **Amantīnī,** *ōrum, m.* Amantijští *Cs.*

Amānus, *ī, m.* pohoří mezi Syrií a Kilikií (část Tauru). Odt. adj. **Amānicus,** *a, um* amanský.

amāracum, *ī, n.* (častější než *amāracus, ī, m., f.*) [*ἀμάρακον, ἀμάρακος*] majorán *Cat V.*

amarantus, *ī, m.* [*ἀμάραντος* nezhubitelný, nevadnoucí] amarant, laskavec.

amāror, *ōris, m.* [*amarus*] trpká, hořká chuť.

amārus, *a, um* 1) (o chuti) hořký: *sensus iudicat dulce, amarum C* sladkost, hořkost; spec. (o čichu) čpavý, štiplavý: *fumus V*; 2) metaf. a) trpký, odporný, nepříjemný, smutný: *a. curae O*; *a. rumor V* smutná, neblahá zvěst; *vita a.* trpký, trudný, klonotný život; *amara pondera senectae O* strastné břímě staroby; subst. neutr. *amara temperare risu H* hořkosti, trpkosti (života) mírniti smíchem; *a. curarum H*; b) roztrpčený, nevrlý, mrzutý, popudlivý: *amariorem me senectus facit C*; c) trpký, ostrý; urážlivý, jízlivý: *dicta; scripta O*; *a. hostis V* trpký, prudký.

Amaryllis, *idis, f.* (acc. *ida,* voc. *i*) *f.* jméno pastýřky *V.*

Amarynthis, *idis, f.* příjmení Diany, ctěné v Amarynthu na Euboii.

Amasēnus, *ī, m.* řeka v Latiu, pobočka Ufenta (nyn. *Amaseno*).

Amāsis (acc. *im,* abl. *i* i *e,* u *T* též *Amaside*), *m.* aegyptský král.

Amastris, *idis, f.* město v Paflagonii (nyn. *Amasserah*). Odt. adj. **Amastriacus,** *a, um* amasterský: *ora O* pobřeží pontské.

Amāta, *ae, f.* [„milovaná, milenka"] jméno manželky krále Latina.

Amathūs, *ūntis* [*Ἀμαθοῦς*] 1) heros, zakladatel města Amathunta; 2) město na jižním pobřeží ostrova Kypru, v němž Venus měla slavný chrám. Odt. adj. a) **Amathūsius,** *a, um* amathuntský: *Venus*; b) **Amathūsiacus,** *a, um.*

amātor, *ōris, m.* (nomen agentis od *amo*) milovník; — spec. α) (v dobrém smyslu) milovník, přítel, ctitel: *urbis a., ruris amatores H*; β) (s přihanou) milovník, záletník; zhýralec, chlípník: *iners, vinosus, amator H.*

amātōriē, adv. [*amatorius*] zamilovaně.

amātōrius, *a, um* zamilovaný; milostný; záletný: *sermo a. C* rozmluva zamilovaných.

Amazōn, *onis, f.* [*Ἀμαζών*] Amazonka, obyč. v plur. **Amazonēs,** *um* Amazonky, báječný kmen bojovných žen, usedlý při řece Thermodontě na sev. pobřeží Malé Asie. Odt. adj. **Amazonius,** *a, um* amazonský: *securis; pharetra; A. vir O* (= Hippolytos, syn Theseův a Amazonky Antiopy n. Hippolyty).

amb- (*am, an*) [srov. *ἀμφί*] neodlučitelná předpona, která ve složeninách značí: na obou stranách; kolem, okolo.

ambactus, *ī, m.* [keltské slovo] služebník, man, vasal, lenník.

amb-āgēs, *um, f.* (v sing. jen abl. *ambāge*) [*amb* a *ago*] 1) oklika, zacházka, bludná cesta, bludiště: *variarum ambage viarum V* oklikou, bludištěm různých cest; *tecti ambages resolvit V* bludiště paláce odhalil; 2) metaf. okliky (v řeči), rozvláčnost: *praebuimus longis ambagibus aures O*; *missis ambagi-*

bus H bez okolků; — spec. α) okliky, kličky, vytáčky, úskoky: *mittere ambages dictator iubet L* nechati oklik, vytáček; *falsi positis ambagibus oris vera loqui O* bez klamných okolků; *a. fallendae fidei exquirere L* hledati vytáček ke zklamání víry; β) nejasnost, dvojsmyslnost, dvojsmysl; záhada, záhadnost, záhadná narážka: *haud per a. L* zřejmě, neklamně, srozumitelně, přímo; *per a. iacere L* oklikami, na polo prohoditi, napovědět; *per a. effigies ingenii L* skrytá podoba, symbol, obraz povahy; *tacitae a. L* němá pokynutí obrazná, hádankovitá znamení; *verum ambage remota condidit O* v temnou záhadu, temným dvojsmyslem zakryl pravdu; *immemor ambagum O* nepamětlivá záhad, hádanek; *Sibylla horrendas canit ambages V* záhady, záhadné věštby.

Ambarrī, *ōrum, m.* Ambarrové, kmen keltský spřízněný s Haeduy, usedlý na dolním toku Araru.

amb-edō, *ere, ēdī, ēsum* 1) ojídati, ožírati, ohlodávati; pojídati: *ambesas absumere mensas V*; 2) metaf. *flammis ambesa robora V* plameny sežehlé trámy.

Ambiānī, *ōrum, m.* Ambiani, kmen keltský, usedlý v Gallii belgické při ústí řeky Samary. Hlavní město jejich bylo *Samarobrīva* (nyn. *Amiens*).

Ambibariī, *ōrum, m.* Ambibariové, keltský národ v nyn. Normandii.

amb-igō, *ere, —, —* [*amb* a *ago*] (vl. s obou stran poháněti; jen metaf. se dvou stran o něčem přemítati) 1) pochybovati, býti na pochybách, na rozpacích, v nejistotě, míti rozpaky: *ambigitur* s nepř. ot. pochybuje se, jest pochybnost, jest pochybno; *non ambigitur* nepochybuje se, není pochybnosti; 2) (na základě pochybování o správnosti toho či onoho) přít se, míti spor; svářiti se: *de quo (fundo) nihil ambigebatur C* žádného nebylo sporu; *a. de parte finium cum vicino T*; *id, de quo verbis ambigebatur L* to, o čem slovy spor byl veden; *regni certamine ambigebant fratres L* sporem o vládu se nesnadnili bratři, o trůn se svářili; *haud ambigam, hicine fuerit Ascanius L* nebudu se přít, nehodlám rozhodovati; (s acc. neutr.) *ambigitur quid enim? H* oč vzniká, jest spor?

ambiguē, adv. [*ambiguus*] kolísavě, obojetně, dvojsmyslně, nespolehlivě; nerozhodně: *a. agere T* obojetně si počínati; *verbum a. positum C*; *a. certare T.*

ambiguitās, *ātis, f.* [*ambiguus*] dvojsmyslnost, dvojsmysl.

ambiguus, *a, um* [*ambigo*] 1) na dvě strany se klonící, mezi dvěma kolísavý; obojaký, obojetný; dvojtvárný: (o vnější podobě) *puer vultu ambiguo H* chlapec s dívčí tváří; *a. viri O* o Kentaurech; *a. virgo H* (= sfinx); *a. Proteus O* měnící se brzy v tu, brzy v onu podobu, mnohotvárný, proměnlivý; *ambiguam tellure nova Salamina futuram H* že dvojí, dvojitá bude Salamis; *a. favor L* přízeň nachýlená k oběma stranám, obojetná; *agnovit prolem ambiguam V* dvojí potomstvo; 2) metaf. α) kolísavý, pochybný, nejistý; sporný: *haud a. rex L* nepochybný král; *proeliis a. T* v bitvách se štěstím nerozhodným (t. j. brzy vítězem jsa, brzy poražen); *ambiguo lapsu refluitque fluitque O* tok, o němž se neví, jde-li ku předu nebo zpět; (s nepř. ot.) *ambiguum, precibus an ira mota O* nejisto, zda ...; (subst. neutr.) *non alias magis in ambiguo Britannia fuit T* nebylo ve větší pochybě, nebylo pochybnější držení Britannie, panství nad Br.; *spes et praemia in ambiguo T* byly pochybné, nejisté; *pro certis ambigua malebant T*; — spec. α) nerozhodný, rozpačitý: (s gen. vztah.) *a. imperandi T* nerozhodný co do (převzetí) vlády, nevěda, má-li se ve vládu uvázati; *a. futuri T* jsa na rozpacích stran budoucnosti; *a. pudoris et metus T* kolísaje se mezi studem a strachem; *a. consilii T* nejsa rozhodnut, jsa na rozpacích; β) dvojsmyslný, temný, záhadný, nejasný: *spargere voces ambiguas V*; *a. oracula C*; γ) nespolehlivý, nejistý, pochybný; podezřelý: *ambigua fide esse L* býti nespolehlivý ve věrnosti; *a. auctor O*; *domum timet ambiguam Tyriosque bilingues V*; δ) nejistý, pochybný, považlivý, nebezpečný: *secundarum ambiguarumque rerum sciens T* zkušený ve štěstí i nebezpečenství (neštěstí); *ambiguae domi res T.*

Ambiliātī, *ōrum, m.* Ambiliati, malý kmen keltský, usedlý při dolním toku řeky Ligeru.

amb-iō, *īre, (īvī) iī, ītum* [*amb-eo*] **1)** obcházeti: *curru vectus ambibat fundamina terrae O* objížděl; — spec. obcházeti vyhýbaje se, vyhýbati se: *deviis itineribus ambiens patriam T*; **2)** metaf. obíhati, obkličovati: *quīs (porticibus) templum ambiebatur T* byl obstoupen; *cortex ambit uterum O* obestírá; *mare ambit muros Cu* obtéká; *fluctibus terram O* vodou obkličovati, obtékati; *terra ambīta O* kol obtečená; *clipei oras ambiit auro V* obehnal zlatem, zasadil do zlata; *silvas plagis O* kol lesů tenata rozestříti; *undique ambientibus ramis Cu* any větve se rozestiraly; *pluribus nuptis ambiuntur T* více ženami jsou obklopováni, mají více žen; (dle jin. čtení) *plurimis nuptiis a.* ucházejí se o ně přemnohými nabídkami k sňatku (t. j. přemnozí otcové přejí si zasnoubiti s nimi své dcery); — spec. obcházeti s úmyslem něčeho dosíci, jako prosebník obcházeti, obcházeti si někoho, obraceti se s prosbou, se žádostí, prositi někoho: *singulos ex senatu ambiundo nitebatur, ne ... S*; *te prece ambit colonus H*; *reginam a. affatu V*; *populus facit eos (magistratus), a quibus est maxime ambitus C*; *superos a. O*; *donec ultro ambiretur T* až byl požádán, vyzván; *a primoribus ambitus T*; *alqm conubiis a. V* u někoho o sňatek se ucházeti; (zvl. o kandidátech) obcházeti po voličích, aby jim dali hlasy, ucházeti se o úřad: *vetustate familiae fretum non valde ambire C.*

Ambiorīx, *īgis, m.* náčelník Eburonův.

amb-itiō, *ōnis, f.* [*ambio*] **1)** obcházení; spec. obcházení uchazečů po voličích, nadcházení si voličův, ucházení se o úřad (dovolené, zákonné; srov. *ambitus*): *qui per ambitionem sese probos simulavere S* po dobu, v době svého ucházení se; *a. timida C*; *tanta exarsit a., ut primores quoque civitatis prensarent homines L*; **2)** metaf. **a)** ucházení se o přízeň, vyhledávání přízně (leckdy zavržení hodné), bažení, touha po přízni lidu, po oblibě u lidu; strannictví: *a. scriptoris T*; *a. consulis L* touha konsulova po popularitě; **b)** ctižádost: *me a. ad honorum studium duxit C*; *ambitione laborat H* stůně ctižádostí; — spec. marnivost, ješitnost, honosivost; okázalost, nádhera: *ambitione relegata H* bez honosivosti, aniž se chci honositi; *magnā ambitione Platonem Syracusas perduxit N*; *funerum nulla a. T*; **c)** (horlivé) usilování o něco (s gen.): *gloriae*; *conciliandae provinciae T.*

ambitiōsē, adv. [*ambitiosus*] ctižádostivě; marnivě; ze ctižádosti; z marnivosti; okázale: *regnum petere L*; *colere amicitias T*; *a. casum ferre T.*

ambitiōsus, *a, um* [*ambitio*] **1)** obcházející kol něčeho: *hederis ambitiosior H* nad břečtan těsněji, pevněji obepínající, ovíjející se; (obr.) *ambitiosa ornamenta recīdere H* okrasy bujně (nad potřebu) vysoko se pnoucí, zbytečné; **2)** metaf. **a)** ucházející se horlivě o úřady, horlivý v ucházení se; přízně hledající, po přízni se pachtící, dotěrný: *ita a. est, ut omnes persalutet C*; *ambitiosis precibus petere T* snažnými prosbami žádati, snažně prositi; *ambitiosum imperium T* vláda, velení o přízeň se ucházející; *quod (dictum, factum) modo ambitiosum foret S* jen kdyby na dosažení přízně bylo; *rumores ambitiosi T* řeči sobecké; *ambitiosa mors T* okázalá smrt (jíž byla zamýšlena posmrtná sláva); *ambitiosum esse pro alqo (alqa re)* za přízeň něčí, za milost pro někoho se ucházeti; *pro nato mater ambitiosa fuit (= ambiit) O* jala se prositi; **b)** ctižádostivý; spec. marnivý, honosivý, ješitný, chlubný, domýšlivý: *sexus muliebris a. T*; *turba ambitiosa sumus O*; *honor a. O* ctižádost, pocta závist vzbuzující, pocta toužebně žádaná.

amb-itus, *ūs, m.* [*ambio*] obcházení; **I 1)** oběh: *post longum saeculorum ambitum T* po uplynutí mnohých věkův; spec. (konkr.) ohyb, oklika, zátoč: *properantis aquae a. per amoenos agros H* okliky, zátoče vody (potůčku) spěchající ...; **2)** metaf. **a)** obcházka, zacházka, oklika (v řeči): *multos ambitus fecerim, si omnia exsequi velim L*; **b)** synekd. okraj, kraj: *cincto ratibus ambitu (lacūs) T*; spec. objem, obvod: *castra ambitu lato T*; **c)** (t. t. rhetor.) obvětí, perioda (*περίοδος*); **II 1)** obcházení po voličích, (nedovolené, nezákonné) ucházení se o úřad; vluzování se do úřadu,

rejdy volební, pletichy: *legem de ambitu tuli C*; *interrogati ambitūs* (gen. viny) *S* z pletich volebních k soudu pohnáni byvše; *a. suffragiorum T* nezákonné ucházení se o hlasy; 2) metaf. ucházení se o přízeň, hledání přízně; strannost; ctižádostivá dychtivost po něčem; pletichy: *a. uxorius T* pletichy manželčiny; *iudicum ambitu evaserat T* stranností soudců; *ambitu remanendi aut eundi T* následkem pletich, které rozhodovaly o tom, zda zůstati či jíti.

Ambivaretī, *ōrum, m.* Ambivareti, keltský národ usedlý jižně od Senonů po obou březích řeky Yonny, chráněnci Haeduův.

Ambivaritī, *ōrum, m.* Ambivaritové, kmen keltský v Gallii belgické, usedlý mezi řekami Mosou a Šeldou.

L. Ambivius *Turpiō* [srov. *ambi-vium* rozcestí] znamenitý herec v Římě, vrstevník Terentiův.

ambō, *ae, ō* [srov. *ἄμφω*] oba, oba dva (spolu n. zároveň).

Ambracia, *ae, f.* [*Ἀμβρακία*] (nyn. *Arta*) město v jižním Epeiru při zálivu stejného jména. Odt. a) adj. **Ambracius**, *a, um* ambrakijský; b) subst. **Ambraciōta**, *ae, m.* Ambrakian; c) adj. **Ambraciēnsis**, *e* ambrakijský.

Ambrōnēs, *um, m.* keltský kmen.

ambrosia, *ae, f.* [*ἀμβροσία*] 1) ambrosie, pokrm božský, jehož požívali i koně nebešťanů; 2) mast bohův: *spargit salubris ambrosiae sucos V.*

ambrosius, *a, um* [*ἀμβρόσιος*] božský, nebeský: *comae V.*

Ambrȳsus, *ī, f.* město ve Fokidě na jižním úpatí Parnassu *L.*

ambūbāiae, *ārum, f.* [syrské slovo 'abbûbâ píšťala] syrské pištkyně a tanečnice, bajaderky.

ambulātiō, *ōnis, f.* [*ambulo*] 1) procházení se, procházka; 2) meton. místo ku procházení se, procházka, chodba.

ambulō, *āre, āvī, ātum* a) intrans. sem tam choditi; procházeti se; vykračovati si: *Maltīnus tunicis demissis ambulat H*; b) transit. *cum Xerxes tantis copiis mare ambulavisset terramque navigasset C* mořem přešel, zemí se přeplavil.

amb-ūrō, *ere, ussī, ustum* 1) (kolem) opáliti, ožehnouti; spáliti: *ambustus tribunus C* napolo upečený tribun; *ambustus Phaëthon H* bleskem spálený; *fama est esse libris ambustum propriis H* že spálen byl, že shořel vlastními knihami; — spec. (o ničivé síle mrazu): *ambusti multorum artus vi frigoris T* silou mrazu mnohým údy zmrzly; 2) metaf. *ambustus a, um* o tom, jenž pohořel, pohořelý: *collegae damnatione et sua prope a. evaserat L* pošramocen vyvázl (ze soudu).

amellus, *ī, m.* hvězdník (květina) *V.*

Amenānus, *ī, m.* řeka vyvěrající na jižním úpatí Aetny (nyn. *Indicello*); též adj. *Amenana flumina O.*

ā-mēns, *entis* adj. bez smyslu, bez rozumu, jsoucí bez sebe; bezsmyslný; šílený, pomatený; pošetilý, nerozumný: *erat amentis pacem cogitare C* svědčilo o člověku šíleném, bylo šílenstvím . . .; *a. Tullia per patris corpus carpentum egisse fertur L* zběsile, ve své zběsilosti kázala prý vozem jeti; *ut Troïa arma a. vidit V* jsouc zmámena, jako zmámená; (s abl. causae) *a. dolore* bolestí rozumu zbaven; *a. metu*; *a. formidine*; (s locat.) *amens animi V* ve své mysli rozumu zbaven.

āmentia, *ae, f.* [*amens*] nepřítomnost mysli, bezrozumnost, nerozumnost, nesmyslnost, chování bezsmyslné; pomatenost (na rozumu), šílenost, ztřeštěnost: *mens sana cum amentia confligit C* mysl zdravá zápolí se zběsilostí.

āmentum n. lépe **ammeutum**, *ī, n.* [*apio* v. *apto*] řemen na házecím kopí, švihel (smyčka na dřevci, jíž se uvádělo při hodu kopí v rotaci okolo své podélné osy); básn. *amenta torquent V* střely metají.

Ameria, *ae, f.* starobylé město v Umbrii (nyn. *Amelia*). Odt. adj. **Amerīnus**, *a, um* amerijský, z Amerie; *A. municeps C* občan municipia Amerie.

Ameriola, *ae, f.* starobylé městečko v Sabinsku.

ames, *itis, m.* rozsocha (u tenat k chytání ptáků), čihadlo: *amite lēvi rara tendit retia H* na hladké rozsoše řídká (s velkými oky) napíná tenata (sítě).

Amēstratus, *ī, f.* město na sev. pobřeží sicilském (nyn. *Mestretta*). Odt. adj. **Amēstratīnus**, *a, um* amestratský.

amīca viz *amicus.*

amīcē adv. [*amicus*] přátelsky, laskavě, příznivě; ochotně, rád: *a. pauperiem pati H.*

am-iciō, īre, —, ctum [*amb* a *iacio*] 1) obhoditi, obléci, odíti: *velis amicti, non togis C* plachtami, ne togami odění; *fulvis amicitur ab alis O* odívá se na křídlech (péry, peřím); 2) metaf. odíti, zahaliti, zastříti, zabaliti: *nube amicti V*; (s acc. vztah.) *nube candentes umeros amictus H*; *amicta vitibus ulmus H* ovinutý, opletený; *montes vitibus amicti H* obrostlé, zarostlé; *quicquid chartis amicitur ineptis H* cokoli se zabaluje do papíru nepotřebného (do makulatury).

amīcitia, ae, f. [*amicus*] 1) (soukromé) přátelství: *a. magna C* vroucí; spec. (politické) přátelství, poměr přátelský, přátelský svazek, spolek (na výboj i odboj): *a. populi Romani* s národem římským; často ve spojení *societas*; *foedus*; 2) meton. přátelé: *senator ex intima Libonis a. T*; *increpuit amicitias muliebres T.*

1. amictus, *a, um* viz *amicio.*

2. amictus, ūs, m. [*amicio*] 1) abstr. odívání se; způsob odívati se, úbor, ustrojení (se), kroj: *amictum imitari alcis C*; 2) konkret. (meton.) svrchní roucho, oblek, plášť: *Tyrii amictus O* nachové pláště; *capita Phrygio velamur amictu V* hlavy si zastíráme rouchem fryžským; 3) metaf. *multus nebulae a. V* hustý obal, plášť, závoj mlhový.

amīcula, ae, f. [subst. demin. od *amica*] milá přítelkyně.

amiculum, ī, n. [*amicio*] svrchní oblek, roucho, oděv; plášť.

amīculus, ī, m. [subst. demin. od *amicus*] přítelíček; milý, rozmilý přítel.

amīcus [*amo*] I adj. **amīcus, a, um** přátelský, příznivý, milostivý, milostný, laskavý, nakloněný, oddaný (alci): *amicior* lepší přítel, více nakloněn, oddanější; *amicissimus* nejlepší přítel, nejoddanější přítel; *praesidium amicissimum Cs* průvod nejoddanější, nejvěrnější; *dives amico Hercule H* bohat přízní, požehnáním Herkulovým; *numen amicum V*; *amicas applicat aures H* milostivě nakloní sluchu; *portūs amici V*; *quam sibi non sit a. H* jak málo si přeje, jak sám sebe trápí; *quid te tibi reddat amicum H* co ti vrátí spokojenost s sebou samým; *amica luto sus H* kalu milovná, jež v kalu ráda se brodí; — spec. milý, drahý, líbý, příjemný, příznivý: *Musis a. H* miláček mus; *amico vento ferri O*; *amica silentia lunae V* přátelské ticho luny; *amico quae dederis animo H* co své milé duši (= sobě) popřeješ (srov. φίλος u Hom.); *nec dis amicum est* s inf. *H* ani bohům není milé; II subst. 1) **amīcus, ī, m.** přítel (alcis); též v superl. *regum amicissimi C* nejlepší přátelé; — spec. α) přítel, příznivec: *nec potentem amicum largiora flagito H* (o Maecenatovi); β) druh, soudruh; γ) v plur. přátelé, spojenci (čestný název, jejž senát cizím knížatům a národům udílel) často spojeno se *socii*; δ) v plur. přátelé = dvořané, rádci, důvěrnici; družina (králova, knížecí): *reges ex amicis Alexandri N*; 2) **amīca, ae, f.** α) přítelkyně; β) milenka, milka: *mater amicam impuri filii sequebatur C.*

ā-migrō, āre, odstěhovati se.

Amīnaeus, -nēus, a, um aminejský (z krajiny Aminea v Picensku): *vites V.*

Amīsia, ae, m. (řeka) Amisia (nyn. *Emže*).

āmissiō, ōnis, f. [*amitto*] ztráta.

Amīsus, ī, f. důležité město na pobřeží Pontu (nyn. *Samsun* t. j. (εἴ)ς Ἄμ(ι)σον).

amita, ae, f. sestra otcova, teta.

Amiternum, ī, n. město v Sabinsku, rodiště dějepisce Sallustia (nyn. *Amatrice*). Odt. adj. a) **Amiternus, a, um** amiternský; b) **Amiterninus, a, um** amiternský; subst. **Amiternīnī, ōrum, m.** Amiterňané.

ā-mittō, ere, mīsī, missum vl. odeslati; 1) (dobrovolně) pustiti mimo sebe, propustiti, nepoužiti, propásti: *fidem a. N* pozbýti poctivého jména; *metum Cu* pustiti mimo sebe, zaplašiti; *tempus, occasionem* nevyužiti, propásti, promeškati; *amissos obliviscere Graios V* pusť (nech) a zapomeň; 2) (bezděčně) pustiti, ztratiti, pozbýti, přijíti o něco: *oculos Cs* přijíti o zrak, pozbýti zraku, oslepnouti; *animam a. S* pozbýti života; *causam, litem C* prohráti při; *sensum humanitatis a. C* cit lidskosti ztratiti; *honestatem omnem a. C* ztratiti poctivé jméno, státi se bezectným; často smrtí ztratiti někoho: *amissi milites fame aut frigore*

L; — subst. neutr. **āmissa,** *ōrum,* ztracené, ztráta: *a. recuperare N.*

Ammōn viz *Hammon.*

amni-cola, *ae, m. f.* [*amnis* a *colo*] při řekách bydlící, rostoucí: *salices O* pobřežní.

amniculus, *ī, m.* [subst. demin. od *amnis*] říčka.

amnis, *is, m.* (v abl. obyč. *-e,* ale též *-i*) 1) bystřina: *ruunt de montibus amnes V*; 2) (velká) řeka, veletok: *a. Rhenus T*; *Amisiae laevo amne T* na levé straně řeky, na levém břehu; 3) proud, tok: *secundo amne* po řece, po proudu; *adverso amne* proti řece, proti proudu; *piscosi amnes O* rybnaté proudy řek; *Oceani amnes V*; 4) básn. voda: *fusum labris splendentibus amnem inficit V* (jím) napustila vodu nalitou v lesklém kotlíku; *aquai alte spumis exuberat a. V* proud vody.

amō, *āre, āvī, ātum* 1) (přátelsky) milovati, jeviti lásku, rád míti; libovati si, zálibu míti v čem; kochati se čím (alqm, alqd): *ceteris odio est, ab his amatur C*; *a. patriam*; *otium*; *litteras*; *si nos di amant L* přejí-li nám bohové; *amat ianua limen H* vl. milují dvéře práh; rády zůstávají dvéře zavřeny; (v mluvě konversační) *cura, amabo (te), Ciceronem* budu tě míti rád = buď tak laskav, prosím snažně; *si me amas, paullum hic ades H* chceš-li mi učiniti něco k vůli, máš-li mne rád; *ea, quae res secundae amant S* co štěstí rádo má (mívá) v zápětí; (s inf.) *quae ira fieri amat S* co (které zjevy) hněv rád má; *umbram amant consociare H* stín rády sdružují; *hic ames dici pater H* zde raději buď zván otcem; *amet pacare timentes H* rád upokojuj, potěšuj; *aurum perrumpere amat (= solet) saxa H* prorážívá; — (o lásce milostné) milovati, býti zamilován: *amans, ntis, m.* (v. t.) milovník; *amata, ae, f.* milenka, milka.

amoenitās, *ātis, f.* [*amoenus*] 1) půvabná, rozkošná, romantická, malebná poloha, krajina: *riparum a. Cu* půvabné břehy; 2) metaf. půvabnost, rozkošnost, příjemnost: *a. vitae T* rozkošný život; *a. naturae Cu* líbeznost přírody.

amoenus, *a, um* vl. o tom, co lahodí zraku 1) (o místech a krajinách) krásný, půvabný, rozkošný, malebný, hezký, příjemný; subst. neutr. plur. *amoena Asiae T* rozkošné krajiny Asie; *a. litorum T* líbezné pomoří; 2) metaf. rozkošný, líbezný, utěšený, příjemný: *flores amoenae rosae H*; *a. ingenium T* příjemná, vlídná povaha; *cultus amoenior, quam virginem (Vestalem) decet L* šat příliš ozdobný.

ā-mōlior, *īrī, ītus sum* [srov. *moles*] 1) (namáhavě) odvalovati, odstraňovati: *obstantia silvarum a. T*; 2) metaf. odstraňovati, odklízeti: *iuvenem T*; *Octaviam uxorem T*; *ab oculis mortalium amolita natura est Cu* přirozenost je odstranila s lidských očí; *crimen a partibus Vitellii amolitus videbatur T* vinu odvrátil; *amolior nomen meum L* jméno své, sebe nechávám stranou.

amōmum, *ī, n.* [*ἄμωμον*] amomum, amom, rostlina rostoucí pouze v zemích východních, z níž byl připravován vzácný balsám: *sucus amomi O.*

amor, *ōris, m.* [*amo*] 1) láska; (v plur.) city lásky, hořoucí láska; nyjící touha (lásky), milostné pletky; — spec. touha, žádost, žádostivost: *a. fraternus C* láska bratrská, k bratrovi; *a. meus O* láska ke mně; (s gen. subj.) *eius erga me a. C*; (s gen. obj.) *a. sui H* sebeláska; *a. spiritūs Cu* láska k životu; *a. pugnae* bojechtivost; *a. poenae* pomstychtivost; *a. habendi O* lakota; (básn. též s inf.) *amor casus cognoscere nostros V*; *a. in rem publicam*; *a. erga nos*; *a. adversus libertum T*; 2) meton. a) milostná píseň: *tenerorum lusor amorum O*; b) láska, miláček, milenec, milenka: *amores vestri, L. Antonius C*; 3) personif. bůžek lásky, Amor, Milek, syn Venušin: *aliger A. V.*

Amorgos (-us), *ī, f.* [*Ἄμοργός*] jeden ze sporadských ostrovů, jihových. od Naxu.

āmōtiō, *ōnis, f.* [*amoveo*] oddálení; odstranění: *a. doloris C.*

ā-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* 1) (něčím hýbaje) odstraniti, (stranou) odkliditi: *poculum Cu*; *sacra ab hostium oculis L*; *amoto patre T* za nepřítomnosti otcovy; *exercitum ab urbe circumsessa L* vojsko odvésti; *se a. L* vzdáliti se; — spec. α) odciziti: *boves per dolum amotae H*; β) odstraniti, vypověděti, vyhostiti někoho; *amotus Cercinam XIV*

annis exilium toleravit T; 2) metaf. odstraniti, odkliditi: *culpam ab eo C* viny zbaviti; *amoto ludo H* nechajíce žertu stranou; *bellum a., metum L* odvrátiti.

Amphiarāus, ī, *m.* [Ἀμφιάραος] panovník v Argu a věštec. Když se vracel z výpravy „Sedmi (knížat) proti Thebám", byl zemí pohlcen. Odt. patronym. **Amphiarēiadēs**, *ae, m.* Amfiaraovec (Alkmaion, syn Amfiaraův).

amphibolia, *ae, f.* [ἀμφιβολία] dvojsmysl.

Amphictyonēs, *um, m.* [ἀμφικτύονες okolní sousedé] Amfiktyonové, jednota kmenů sousedních kolem svatyně jako středu. Účelem amfiktyonií byla ochrana chrámu, ale měly i mezinárodní význam politický. Nejznamenitější byla jednota delfská.

Amphilochī, ōrum, *m.* Amfilochové, obyvatelé krajiny, zvané **Amphilochia**, *ae, f.* v sev.-záp. Aitolii. Hlavní město slulo **Argos Amphilochicum.**

Amphilochus, ī, *m.* [Ἀμφίλοχος] bájeslovný věštec, syn Amfiaraův.

Amphiōn, *onis, m.* [Ἀμφίων] syn Diův a Antiopin, bratr Zethův, manžel Niobin, čarovný hudebník, zakladatel a opevnitel Theb. Kouzlem jeho hry na lyru balvany samy prý se hýbaly. *Amphionis arces O* (= Theby).

Amphipolis, *is, f.* [Ἀμφίπολις] město v Makedonii. Jméno pochodí odtud, že leželo mezi dvěma rameny řeky Strymonu.

Amphissa, *ae, f.* [Ἄμφισσα] hlavní město v krajině Lokrův ozolských. Odt. adj. **Amphissius**, *a, um,* amfisský: *A. saxa O* úskalí amfisské, lokerské předhoří v dolní Italii, v Bruttiu.

Amphissus, ī, *m.* syn Apollonův a nymfy Dryopy.

amphitheātrum, ī, *n.* [ἀμφιθέατρον] amfitheatr, kruhové divadlo pro štvanice dravé zvěře a zápasy šermířské (gladiatorské). Kruhy sedadel zvedaly se terasovitě nad sebou.

Amphitrītē, ēs, *f.* [Ἀμφιτρίτη] panovnice mořská, dcera Nereova, manželka Neptunova; meton. moře *O.*

Amphitryōn, ōnis, *m.* [Ἀμφιτρύων], manžel Alkmeny, thebské matky Herakleovy, král tirynthský. Odt. **Amphitryōniadēs**, *ae, m.* Amfitryonovec (= Herkules).

amphora, *ae, f.* [ὁ ἀμφορεύς] amfora; 1) dvouuchá nádoba, džbán (báňovitý s hrdlem štíhlým, dole obyč. zašpičatělý) sloužící nejvíce k uschování vína: *Laestrygoniā Bacchus in amphora H* víno formijské. — Hrdlo amfory vínem naplněné bylo opatřeno korkovou zátkou a smolou zalepeno. Amfora opatřena nápisem a postavena do hořejšího patra, aby tam víno kouřem zdola vystupujícím nabylo větší lahodnosti: *corticem adstrictum pice dimovebit amphorae fumum bibere institutae consule Tullo H*; 2) a) míra pro tekutiny = 2 *urnae* = asi 26 l.; b) míra k měření nákladu lodního, tuna (26 kg): *navis plus quam trecentarum amphorarum* (i *amphorum*) *L.*

Amphrȳsus, ī, *m.* [Ἄμφρυσος] pobřežní potok v Thessalii, při němž Apollo pásl prý skot králi Admetovi. Odt. adj. **Amphrȳsius**, *a, um,* amfryský: *A. saxa O* o předhoří Zefyriu v území Lokrův epizefyrských v jižní Italii, kteří se tam přistěhovali z Thessalie; (dle jin. čtení: *Amphissia* (v. t.) *saxa*); *Amphrysia vates V* o Sibylle, jejíž věštecké nadšení pocházelo od Apollona.

ampla, *ae, f.* držadlo, rukověť; metaf. podnět (k útoku na někoho): *a. nancisci C.*

amplē, adv. [*amplus*] 1) objemně, rozsáhle; 2) hojně, valně, bohatě: *exornat a. triclinium C*; *munera amplissime missa Cs* přehojně; *agros militibus amplissime dare Cs*; 3) vznešeně, skvostně, nádherně, skvěle: *amplissime efferri C* velmi skvěle, s velkou nádherou býti pohřben. — Kompar. **amplius** viz zvlášť.

amplector, ī, *amplexus sum* [*plecto*, srov. ἀμφιπλέκω] vl. „kol něčeho se oplésti"; 1) obemknouti, ovinouti: *saxa manibus L* držeti se skal rukama; *corpora natorum serpens amplexus V* ovinuv se kol tě; — spec. α) (z lásky) objímati, bráti v náruč, do náručí: *filium L*; *dextram Cu* uchopiti pravici; β) objímati, obkličovati, obsáhnouti: *terras maria amplectuntur L* obkličují, oblévají; *amnes aliquantum agri amplexi confluunt L* značný kus země obkličujíce; *murus amplectitur LXX stadia Cu*

má v objemu; *terra amplexa est artūs O* obklíčila; *nox tellurem alis amplectitur V* křídly obklučuje, zahaluje; (obr.) *magnam Brigantium partem aut victoria amplexus est aut bello T* obklíčil; *amplexus* (t. *bello*) *civitates trans Bodotriam sitas T*; 2) metaf. a) oblibovati si, milovati, vážiti si: *imperator magis eum in dies a. S*; *alcis amicitiam a. T*; *rem publicam a. C* obec v náruč pojímati; *nimis a. plebem C* příliš horlivě se ujímati lidu; *se a.* přáti si; *mortis poenam removet, ceterorum suppliciorum omnes acerbitates amplectitur C* zamítá — trestů krutosti schvaluje; b) myslí objímati, obsáhnouti, uvažovati, přemítati: *omnia consilio C*; *animo a. C*; c) (slovy, výkladem) obsáhnouti, zahrnouti; líčiti, pojednávati o něčem: *quod virtutis nomine amplectimur C*; *quos lex maiestatis amplectitur T* zahrnuje, v ochranu béře; *quod ego pluribus verbis amplecterer C.*

amplexor, *ārī, ātus sum* [verb. intens.-frequent. od *amplector*] 1) opět a opět n. vřele objímati: (*Curio*) *cum Verre consistit, hunc amplexatur C*; 2) metaf. v náruči chovati něco, držeti se čeho křečovitě; lpěti na něčem: *si ista, quae amplexamini, retinere voltis S*; *otium a. C*; *animi cognitionem a. C* dbáti o poznávací mohutnost ducha.

1. amplexus, *a, um* viz *amplector.*

2. amplexus, *ūs, m.* [*amplector*] 1) obemknutí, sevření, semknutí, objetí: (*anguis*) *longis amplexibus illos necat O*; *excutit amplexūs* (*Alcides*) *O* vyprostí se z objetí, ze sevření (při zápase); — spec. objetí (z lásky): *dare amplexus O* objímati; *amplexumque petit O* objímá ji; *te amplexu* (dat.) *ne subtrahe nostro V* nevyhýbej se objetí; *avidis amplexibus haerent O* v dychtivém, vroucím objetí jej drží.

amplificātiō, *ōnis, f.* [*amplifico*] zvětšení, rozmnožení, rozhojnění.

amplificātor, *ōris, m.* [*amplifico*] zvětšovatel, rozmnožovatel, zvelebitel.

amplificō, *āre, āvī, ātum* [*amplus* a *facio*] 1) rozšířiti, zvětšiti: *aedis Iovis amplificata L*; *urbem a. C*; 2) zvětšiti, rozmnožiti, rozhojniti: *opes C*; *patrimonium C*; 3) metaf. zvětšiti, zvýšiti, zvelebiti: *rem publicam C*; *auctoritatem C.*

ampliō, *āre, āvī, ātum* I) [*amplius* dále, ještě jednou] (na soudě) ve věci nejasné slovem *amplius* nález odložiti, odročiti: *causam a. C*; *reum a. L* přelíčení s obžalovaným odročiti; II) [ztotožněním se slovesem *amplare* od *amplus*] = *amplifico*: zvětšiti, rozmnožiti: *a. rem H* rozmnožiti majetek.

amplitūdō, *inis, f.* [*amplus*] 1) rozlehlost, rozsáhlost, prostrannost, velikost: *simulacrum modica amplitudine C*; *a. urbis CL*; *a. templi L* velkolepý chrám; 2) metaf. a) velikost, velikolepost, znamenitost, nádhernost: *a. rei publicae C*; *rerum gestarum a. N* velikolepé, veliké činy; b) vážnost, důstojnost, velebnost: *auctoritas atque a. C*; *templum dignum amplitudine tua L* chrám důstojný tvé velebnosti; *humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere C* že nízkost zápolí s důstojností o svrchovanost (jevící se v držení nejvyšších míst v obci).

amplius kompar. I (substantivně) více, větší počet: *dare a. C*; (s gen. part.) *a. negotii* více práce; *a. obsidum Cs*; *a. frumenti Cs*; II (adverb.) 1) dále, déle, více: *Metellus a. opinione morabatur S* nad očekávání déle; *ne a. morando Scaurum incenderet S* dalším prodléváním; — (t. t. v mluvě soudní, kterým předseda soudu ve věci nejasné odročoval rozsudek na dobu pozdější) *cum consules re audita „amplius" de consilii sententia pronuntiassent C* bude pokračováno; 2) a) více, u větší míře, větší měrou: *multo etiam a. Cs*; *hoc* (*eo*) *a. S* nad to, tím více; b) (u čísel) více než (bez *quam* i s *quam*): *amplius* (*quam*) *ducenti ceciderunt*; *a. sunt sex menses C*; *a milibus non a. XII Cs* v dáli ne více než 12 tisíc kročejův; (s ablat. kompar.) *a. horis sex pugnare Cs*; c) (ještě) více, (ještě) dále, ještě nad to, mimo to; (se záporem) déle ne, již ne (více): *quid vultis a. C* čeho pak ještě si přejete; *quid est quod iam a. expectes C*; *et alia a. S* a jiné nad to; *cum a. nemo occurreret Cu* když již nikdo vstříc nepřicházel; *nec iam a. ullae apparent terrae V* a dále žádné země; *nihil a.* nic více, pouze to.

amplus, *a, um* **1)** prostorný, prostranný, objemný, rozsáhlý, rozlehlý; velký: *a. domus C; atria ampla V; amplior ceteris insula; admodum a. et excelsum signum C* socha velmi veliká; *ter a. Geryones H* trojnásob obrovský, trojtělý, (tři obrovských těl); **2)** velký, hodný, valný, značný, hojný, bohatý, znamenitý: *peditatūs ampliores copiae C; numerus amplior vero* (abl. kompar.) *S* počet větší nad skutečnost, než skutečně; *commeatus amplior spe S* větší nad očekávání; *pecunia amplissima C* velehojné, přehojné jmění; *divitias habere tribus amplas regibus H* dosti hojné pro tři krále; *praemia parum ampla C*; **3)** metaf. **a)** (o věcech) velký, velkolepý, vznešený, skvělý, nádherný, skvostný, slavný: *quo militibus animus amplior esset L* aby vojíni měli větší srdnatost; *locus ad agendum amplissimus C* nejvznešenější; *honores amplissimi C* nejvyšší, největší, nejvznešenější hodnosti; *amplissima gloria C; verbis amplissimis gratias agere L* nejslavnostnějšími slovy; *funus a.* slavný pohřeb; *amplum Tuscis ratus L* za vznešené pro Tusky pokládaje, soudě, že jest Tuskům ke cti, k slávě; **b)** (o osobách) vysoký, vznešený, vážený, slavný, slovutný: *genere copiisque amplissimus Cs* nejurozenější a nejzámožnější; *homines amplissimi C* veleváženi; *hoc studium parvi properemus et ampli H* nízcí i vznešení; **—** spec. (titul) nejváženější, veleváženy: *ordo amplissimus C* o senátu; *amplissimi ordines C* (t. j. *senatores, equites, tribuni aerarii*).

Ampsānctī (sc. *lacus*) jezero v Samniu.

Ampsivarii, *ōrum, m.* germánský národ, usedlý při dolním toku řeky Emže *T.*

ampulla, *ae, f.* [subst. demin. z *amphora,* ob. *ampora* z řec. *ἀμφορεύς*] **1)** baňatá láhvička na olej, mast a ličidlo; **2)** metaf. nadutost, bombast (řeči): *proicit ampullas H* odmítá slova bombastická (srov. v témž význ. řec. *λήκυθος*).

ampullor, *ārī* [*ampulla*] **1)** užívati láhvičky na ličidlo; **2)** metaf. nabubřele, bombasticky mluviti.

amputātio, *ōnis, f.* [*amputo*] ořezávání, uřezávání, oklešťování (srov. „amputace").

am-putō, *āre, āvī, ātum* **1)** ořezávati, oklešťovati; vyřezávati: *vitem ferro C;* vůb. uřezávati, utínati: *falce ramos amputans H; manum gladio Cu; caput T;* (obr.) *in rei publicae corpore quidquid est pestiferum C* (srov. „amputovati"); **2)** metaf. omezovati, zkracovati, zmenšovati: *a. numerum legionum T.*

Ampycus, *ī, m.* **1)** kněz Cereřin při dvoře krále Kefea; **2)** Lapith, otec věštce Mopsa. Odt. **Ampycidēs,** *ae, m.* Ampykovec (= *Mopsus*).

Ampyx, *cis, m.* **1)** druh Fineův; **2)** jméno Lapitha *O.*

Āmsānctī viz *Ampsancti.*

Amsivarii viz *Ampsivarii.*

Amūlius, *ī, m.* král města Alby Longy, mladší bratr Numitorův.

amurca, *ae, f.* [*ἀμόργη*] kal, rmut olejný (který při lisování oliv nejprve odtéká).

Amȳclae, *ārum, f.* [*Ἀμύκλαι*] Amykly, starobylé město v Lakonii, jižně od Sparty, rodiště Dioskurův, Heleny a Klytaimestry. Odt. adj. **Amȳclaeus,** *a, um* amykelský: *fratres O* (= Dioskurové); (básn.) spartský, lakonský: *canis V.*

Amȳclīdēs, *ae, m.* Amyklovec (= Hyakinthos, syn Amykla, mythického zakladatele Amykel).

Amycus, *ī, m.* **1)** syn Neptunův, král bithynský *V;* **2)** Kentaur *O.*

amygdala, *ae, f.* [*ἀμυγδαλῆ*] mandloň.

amygdalum, *ī, n.* [*ἀμύγδαλον*] mandle (plod).

Amȳmōnē, *ēs, f.* [*Ἀμυμώνη*] **1)** Danaovna, milenka Neptunova; **2)** pramen a potok nedaleko Argu (dle ní nazvaný) *O.*

Amyntās, *ae, m.* [*Ἀμύντας* „obhájce"; srov. *ἀμύνω*] jméno několika králů makedonských. Zvl. Amyntas II., otec Filippa makedonského. Odt. **Amyntiadēs,** *ae, m.* Amyntovec.

Amyntor, *oris, m.* [*Ἀμύντωρ*; srov. *ἀμύνω*] král Dolopův, otec Foinikův. Odt. patronym. **Amyntoridēs,** *ae, m.* Amyntorovec (= Foinix).

amystis, *idis, f.* [*ἄμυστις*; srov. *μύω* oči zavírám, ustávám] vyprázdnění po-

háru jedním douškem (bez přestání); nemírné pití.

Amythāōn, *onis, m.* syn Aiolův, otec věštce Melampa. Odt. adj. **Amythāonius,** *a, um* Amythaonův, Amythaonovec.

an rozlučovací částice tázací; **1)** uvozuje druhý člen otázky rozlučovací (přímé i nepřímé): *utrum — an*; *-ne — an*; *— an* zda (zdali) — či; *-ne — an non*; *— an non* zda (zdali) — čili nic (čili ne); *quid faciam, roger, anne* (= *an*) *rogem O.* Též třetí (čtvrtý) člen bývá připojen částicí *an*: *id non traditur, aetate an dignitatibus suis virorumve an sorte lectae sint L.* **2)** První člen rozlučovací otázky nevyjádřen, ale rozumí se: **a)** otázka s *an* dotvrzuje neb vyvrací výrok předešlý: či snad: *ipse percussit, an aliis occidendum dedit? C*; **b)** po předchozí otázce *an* = ne-li (či snad): *Quid beneficiis provocati facere debeamus? An imitari agros fertiles . . . C*; **3)** v jednoduché nepřímé otázce *an* = zda, -li: *quis scit, an adiciant tempora di H*; *exspectabat, an ibi Pompeius esset L*; **4)** *haud scio* (*nescio*), *an*; *dubito, an*; *dubium* (*est*), *an*; *incertum est, an*: nevím, pochybuji, ne-li . . ., zda ne . . ., snad (ano), asi, trvám, bezpochyby: *nescio an non* snad ne; *nescio an nemo* snad nikdo; *nescio, an nunquam* snad nikdy; *an imperare noluisset, dubium T* pochybno, chtěl-li, stěží chtěl se státi císařem; **5)** (= *sive* n. *vel potius*) *Themistocles cum ei Simonides an quis alius artem memoriae polliceretur C* Simonides neb někdo jiný; *sive fatali vecordia an ratus T* buď — buď, aneb.

Anacēs, *cum, m.* [srov. ἄναξ vladař] vladaři, vládcové, knížata (přímí Dioskurův).

Anacharsis, *idis, m.* skythský kníže, jenž za dob Solonových cestoval po Recku.

Anacreōn, *ontis, m.* [Ἀνακρέων] řecký básník lyrický z Tea, * 559 př. Kr. — † 478 př. Kr.

Anāgnia, *ae, f.* starobylé město Herniků v Latiu (nyn. *Anagni*). Odt. adj. **Anāgnīnus,** *a, um* anagnijský; obyv. **Anāgnīni,** *orum, m.* Anagnijští.

anagnōstēs, *ae, m.* [ἀναγνώστης] předčitatel (býval to vzdělaný otrok).

analogia, *ae, f.* [ἀναλογία] stejný poměr, obdoba, pravidelnost, analogie.

anapaestus, adj. [ἀνάπαιστος „odražený, obrácený“] **a)** **-us** *pes* stopa anapaest ◡ ◡ –́; **b)** **-us** *versus* verš anapaestický; **c)** subst. **-um,** *ī, n.* báseň anapaestická.

Anaphē, *ēs, f.* jeden ze sporadských ostrovů (nyn. *Anafi*).

Anāpus, *ī* (i *Anapis, is*) *m.* **1)** říčka u Syrakus, do níž nedaleko ústí vtéká pramen Kyane; **2)** bůh této říčky, milovník nymfy Kyany *O.*

Anartēs, *tium, m.* Anartové, souborné pojmenování kmenů usedlých v sev. Uhrách nad prameny Visly.

1. Anās, *ae, m.* řeka v Hispanii (nyn. *Guadiana*).

2. anas, *atis, f.* kachna.

anaticula, *ae, f.* [subst. demin. od *anas*] kachnička, mladá kachna.

Anaxagorās, *ae, m.* [Ἀναξαγόρας] z Klazomen, řecký filosof z ionské školy žil 500—428 př. Kr.

Anaxarchus, *ī, m.* [Ἀνάξαρχος], řecký filosof z Abder, stoupenec Demokritův, vrstevník Alexandra Velikého.

Anaxaretē, *ēs, f.* [ἄναξ-ἀρετή „vládkyně ctnosti“] význačné jméno ctnostné dívky *O.*

Anaximander, *drī, m.* [Ἀναξίμανδρος] řecký filosof školy ionské, mladší vrstevník Thaletův, ok. r. 550 př. Kr.

Anaximenēs, *is, m.* [Ἀναξιμένης] řecký filosof školy ionské, žák Anaximandrův, ok. r. 500 př. Kr.

Ancalitēs, *um, m.* Ankalitové, kmen britanský jižně od horní Temže.

an-ceps, *cipitis* adj. [*amb* a *caput*] **1)** dvouhlavý: *ancipiti mirandus imagine Ianus O*; **2)** metaf. **a)** dvoustranný, oboustranný, na obojí stranu obrácený, se dvou (obou) stran, dvojí: *a. securis O*; *a. bipennis V* dvousečná sekyra; *a. mons O* na obě strany srázně spaditý (dle jiného výkladu: dvoutemenný); *cum anceps hostis et a fronte et a tergo urgeret L*; *ancipiti contentione distrahi C*; *animum ancipitem gerere L* mysl na dvě strany míti obrácenou, mezi dvěma stranami se kolísati, na dvě strany zamýšleti; *puppis a. V* sem tam se kolísající; — *bestiae quasi ancipites C* obojživelníci; **b)** (o tom, co vyjíti může na dvoje, v to i ono) obojetný, pochybný, nerozhodný, kolísavý, nejistý: *a. fortuna*

belli C; *ancipiti proelio* (*Marte*) *pugnare CuL* nerozhodným bojem, nerozhodně bojovati; *ancipitis certaminis victoria L* vítězství po kolísavém zápase; *agitatio a. telorum armorumque L* nic nerozhodující; *Lucanus an Apulus anceps H*; — spec. nejistý, nespolehlivý: *fides Cu*; c) dvojsmyslný: *oraculum*; *sententia L*; *ius a. novi H* dvojsmyslné právo (které ve prospěch obou stran lze vyložiti); d) považlivý, nebezpečný: *vox pro re publica honesta, ipsi a. T* jemu samému záhubný, osudný; *eos revocare a. erat L* bylo nebezpečno; — (subst. isol.) *in ancipiti est res publica T* obec jest v nebezpečenství; *facilius inter ancipitia clarescunt T* v nebezpečenstvích (válečných).

Anchialos, ī, *f.* [*ἀγχίαλος* „blízko při moři“] thrácké město při Černém moři (nyn. *Akiali*).

Anchīsēs, *ae*, *m.* [*Ἀγχίσης*] vládce v Dardanu, otec Aeneův. Odt. a) adj. **Anchīsēus**, *a*, *um* Anchisův; b) patronym. **Anchīsiadēs**, *ae*, *m.* Anchisovec (= *Aeneas*).

ancīle, *is*, *n.* (v gen. plur. *ancilium*, u *H anciliorum*) [*amb(i)* a *caedere*] posvátný štít (podlouhlý, okrouhlý, po obou stranách vykrojený, jenž prý s nebe spadl za panování Numova jako záruka trvání říše. Numa dal dle pověsti zhotoviti ještě 11 zcela podobných, aby onen pravý nebyl poznán, a svěřil je ochraně Saliův); — básn. vůb. štít: *laevaque a. gerebat V*.

ancilla, *ae*, *f.* demin. [z arch. *ancula*, jež srov. s *ἀμφί-πολος* služebnice] služka, služebná, děvečka.

ancillāris, *e* služebným přislušný (přináležející).

ancillula, *ae*, *f.* [subst. demin. od *ancilla*] (malá, mladá) služka, služebná, děvečka.

Ancōn, *ōnis*, *f.* a **Ancōna**, *ae*, *f.* město v Picensku při moři jaderském. Odt. subst. **Ancōnitānus**, ī, *m.* Ankoňan.

ancora, *ae*, *f.* [*ἄγκυρα*; něm. Anker je z lat.] kotev, kotva, kotvice.

ancorāle, *is*, *n.* kotevní lano, velbloud.

ancorārius, *a*, *um* kotevní: *funes Cs.*

Ancus, na př. Ancus Marcius, čtvrtý král římský; viz *Marcius* 1).

Ancȳra, *ae*, *f.* [*Ἄγκυρα*] (nyn. *Angora*) jméno města 1) v Galatii; 2) ve Frygii.

Andania, *ae*, *f.* město v severní Messenii jihozápadně od Megalopole.

Andecāvī (*-gavi*), *ōrum* a **Andēs**, *ium*, *m.* Andekavové, Andové, keltský národ, jehož sídla byla sev. od řeky Ligeru (v nyn. Anjou).

Andēs, *ium* 1) viz *Andecavi*; 2) *f.* rodiště básníka Vergilia.

Andraemōn, *onis*, *m.* [*Ἀνδραίμων*] 1) manžel Dryopin; 2) otec Thoantův, náčelník Aitolův před Trojou *O*.

Androgeōs, gen. *eō V* a *Androgeus*, *eī*, *m.* [*Ἀνδρόγεως*] syn krále kretského Minoa a Pasifaë.

androgynus, ī, *m.* [*ἀνδρόγυνος*] cvikýř.

Andromachē, *ēs* a **Andromacha**, *ae*, *f.* [*Ἀνδρομάχη*] choť trojského hrdiny Hektora. Po smrti svého manžela dostala se do zajetí Pyrrhovi, synu Achillovu, a později provdala se za Helena, bratra Hektorova.

Andromeda, *ae* a **-dē**, *ēs*, *f.* dcera aithiopského krále Kefea a Kassiopy.

Andronīcus, ī, *m.* [*Ἀνδρόνικος*] řecké jméno mužské; *Livius Andronicus* z Tarenta. Při dobytí rodného města byl zajat a dostal se v otroctví M. Liviu Salinatorovi. Nejstarší dramatický básník římský a překladatel Odysseje (ok. r. 240 př. Kr.).

Andros, ī, *f.* [*Ἄνδρος*] nejsevernější z ostrovů kykladských.

ānellus, ī, *m.* [subst. demin. od *anulus*] prstýnek.

Anemūrium, *iī*, *n.* [*Ἀνεμούριον*] předhoří a město v Kilikii (nyn. *Anemúr*). Odt. adj. **Anemūriēnsis**, *e* anemurijský.

anēthum, ī, *n.* [*ἄνηθον*] anýz.

ān-frāctus, *ūs*, *m.* [*amb* a *frango*] 1) oheb, záhyb, oblouk, křivost: *est curvo anfractu* (abl. qual.) *valles V* údolí křivolaké; *a. litorum L* klikaté, křivolaké břehy; — spec. oklika (na cestě), zacházka: *a. viae N*; *anfractum capere N* dáti se oklikou, zacházkou; 2) metaf. a) okliky (v řeči), rozvláčnost: *quid opus est circuitione et anfractu? C*;

b) (právní) okliky, kličky, obmysly: *iudiciorum a. C.*

angi-portum, *ī, n.* n. **-tus,** *ūs, m.* [*ango* a *portus*] úzká ulička.

Angitia, *ae, f.* bohyně léčitelství, ctěná od Marsův u jezera Fucinského.

Anglii, *ōrum, m.* Anglové, suebský kmen, jenž měl sídla v nyn. Šlesviku *T.*

angō, *ĕre, anxī* [srov. úzký, *ἄγχω*] 1) úžiti, svírati; spec. svírati hrdlo, rdousiti: *angebar ceu guttura forcipe pressus O*; *angit* (*Hercules Caci*) *elisos oculos et siccum sanguine guttur V* svíraje rdousí jej, až oči z důlků vystoupí a krev z hrdla zmizí; 2) metaf. soužiti, skličovati, trápiti, znepokojovati; *angere se* a *angi* (re; de re; s acc. c. inf. n. s quod) míti úzkost, soužiti se, rmoutiti se: *quae* (*causa*) *maxime angere aetatem videtur C* která nejvíce, jak se zdá, tísní; *angebatur ferox Tullia L* hnětlo vášnivou Tulii; *poëta meum pectus angit H* úzkostí naplňuje; *angi animi* (lokativ) n. *animo* v srdci se trápiti; *tot curis vigiliisque angi C* býti soužován.

angor, *ōris, m.* 1) škrcení; dušnost, záducha: *aestu et ardore vexatus L*; 2) metaf. úzkost, sklíčenost, tesknost, trampota: *quae* (*vita*) *me conficeret angoribus C* skličoval by mne zármutkem; *angoribus confici C* utrápiti se; *angorem capere C* trpěti, míti úzkost.

Angrivarii, *ōrum, m.* Angrivarové, germánský národ usedlý po obou březích řeky Vesery *T.*

angui-comus, *a, um* [*anguis-coma*] hadovlasý.

anguiculus, *ī, m.* [subst. demin. od *anguis*] hádě.

angui-fer, *fera, ferum* [*anguis-fero*] hadonosný.

angui-gena, *ae, m.* zplozený drakem, hadem, zmijí.

anguiuens, *a, um* nebo **anguinus,** *a, um* [*anguis*] hadovitý.

angui-pēs, *pedis,* adj. hadonohý; subst. v plur. hadonožci (o Gigantech).

anguis, *is, m.* a *f.* [srov. užovka] had 1) (vl. sm.) *Hercules geminos elisit angues V* zardousil hady; *totum* (*me*) *occupat anguis O* mne celého, celou mou podobu zabírá had (t. j. měním se v hada); *Phoebeïus a. O* poněvadž v hadu ztělesněn byl Aesculapius, syn Foiba Apollona; — kollekt. *atro crinitae angue sorores O*; (příslov.) *latet a. in herba V* (t. j. zde jest nebezpečno); *cane peius et angue vitabit chlamydem H* hůře, více vyhýbati se chlamydě než psu a hadu, t. j. větší ošklivost, odpor bude míti před pláštěm než před psem a hadem; 2) metaf. Had a) zhvězdění Hada, na severním nebi, mezi medvědicí větší a menší (= *Draco*); b) *Anguem tenens O* (= *Anguitenens* Ὀφιοῦχος) hadonoš.

Angui-tenēns, *ntis* hada držící, hadonoš (souhvězdí Ὀφιοῦχος).

angulātus, *a, um* [*angulus*] hranatý.

angulus, *ī, m.* [srov. úhel] 1) kout; roh; cíp, hrana: *a. muri L* bašta *a. e saxo O* hrana balvanu; — spec. úhel (mathematický): *lateris a. alter ad orientem solem spectat C*; 2) metaf. kout, zákoutí, zátiší: *ille terrarum mihi praeter omnes a. ridet H*; *litterarum anguli C* zákoutí, úkryt boje (hašteření) písmenkového.

angustē, adv. [*angustus*] 1) těsně, úzce, v úzké prostoře: *a. scribere C*; *a. cohortes transportare Cs* těsně, stěží; *angustius pabulari Cs* v užších mezích, omezeněji; *quanto sit angustius imperitatum T* oč meze říše užší byly; 2) metaf. a) omezeně, krátce, stručně: *dicere, facere C*; b) těsně, skrovně, nuzně; *frumentum angustius provenerat Cs*; *angustius se habere C.*

angustiae, *ārum, f.* (velmi zřídka sing. *angustia, ae*) [*angustus*] 1) těsnost, těsnina, úzký prostor: *itinerum a. Cs*; *a. viarum Cs* těsné uličky (v táboře); *a. saltūs Cu* soutěsky lesnaté hornatiny; *a. spiritūs C* krátký dech; (obr.) *a. verborum C* úzká ulička slovní zchytralosti; — spec. úžina, úžlabina, soutěsky, průsmyk: *Corinthus posita in angustiis C* na úžině zemské, na šíji; *angustias Themistocles quaerebat N* úžina, těsnina mořská; 2) metaf. a) (o čase) omezenost, krátkost: *temporis a. C*; *hae a., quas natura nobis ad vivendum dedit C*; b) tíseň, nedostatek, nouze, chudoba: *a. stipendii T* skrovný plat vojenský; *pro angustia rerum T* dle skrovných statků; *inter angustias T* v chudobě; *summis in angustiis esse Cs* ve svrchované nouzi býti; *comperto paternas ei*

angustias esse T zvěděv, že již otec žil v tísni, v nouzi; **c)** tíseň, nesnáz, soužení: *res est in angustiis Cs* stav jest povážlivý; *in angustias adduci C* do nesnáze býti přiveden, ocitnouti se v nesnázi; **d)** omezenost, malichernost: *a. pectoris tui C* tvá úzkoprsost.

angustus, *a, um* [*ango*] **1)** (o prostoře) úzký, těsný: *a. mare N* těsnina mořská; *angustissimae semitae L* úzounké stezky; *angusti montes Cs* úzké = strmé (těsně k moři přilehající); *a. spiritus C* krátký dech; *angusta cornua O* těsně při sobě jsoucí, blízko u sebe, blízké; *pontus urbes angusto interluit aestu V* moře počalo téci mezi městy těsným příbojem, vlnobitím (t. j. úžinou); — subst. neutr. *angusta viarum VT* úzké cesty; **2)** metaf. **a)** omezený, skrovný, krátký; stručný: *a. nox*; *a. dies O*; *a. spes V* malá naděje; *oratio a. T* řeč omezená; subst. *res est adducta in angustum C* věc jest zúžena; **b)** omezený, stísněný, skrovný, nevalný, nuzný: *a. pauperies H* tísnící; *fides est angustior Cs* úvěr jest příliš chatrný, klesá, padá; *qua* (*re frumentaria*) *angusta utebatur Cs* kteréž měl nedostatek; **c)** stísněný, povážlivý, nesnadný, trudný: *rebus angustis animosus appare H* v tísni, v neštěstí; — subst. neutr. *res est in angusto Cs* věc jest na povážence; *in angustum venire C* přijíti do tísně, do úzkých, do nesnází; **d)** omezený, malicherný: *est animi angusti amare divitias C.*

anhēlitus, *ūs, m.* [*anhelo*] **1)** supění, supání, supot; krátký dech: *sublimi fugies anhelitu H* budeš prchati z vysoka dechu popadaje; *quatit aeger a. artus V* těžký supot zmítá mu údy; *creber a. V* krátký dech (jenž často, rychle za sebou z hrdla vyráží); (básn.) dech: *a. oris O*; *a lasso veniebat a. ore O*; **2)** metaf. výpar, pára: *vini a. C*; *terrae a. C.*

an-hēlō, *āre, āvī, ātum* [*amb — hālo*] **1)** intrans. supěti, těžce, ztěžka oddychovati; (básn.) *fornacibus ignis anhelat V* hučí, soptí; **2)** transit. vydechovati něco, soptiti, sálati něčím: *nec ignes sentit anhelatos O* ohně chrlené; *anhelatis ignibus ardet humus O*; metaf. (básn.) *Catilina scelus anhelans C* zločinnosti supící.

anhēlus, *a, um* **1)** ztěžka oddychující, udýchaný, uřícený; dýchavičný: *equi VO*; *senes*; *pectus V*; **2)** meton. (o tom, co supění působí) *tussis anhela V* kašel záduchový, záducha; *cursu festinus anhelo advolat O* přikvapí rychlým během sotva dechu popadaje; *adsistunt contra certamina Martis anheli V* zápasy boje klopotného, namáhavého, prudkého (dle jiných jest *anheli* nom. pl.: *adsistunt anheli* stavějí se v zápas udýchání).

Anīcētus, *ī, m.* [*ἀνίκητος* nepřemožený, nepřemožitelný] zlopověstný propuštěnec Neronův *T.*

Aniciānus, *a, um* patřící Aniciovi: *nota* (*vini*) *Aniciana C* z roku konsulatu L. Anicia Galla (r. 160 př. Kr.).

anicula, *ae, f.* [subst. demin. od *anus*] stařenka; babička.

Aniēnsis, Aniēnus viz *Anio.*

Anigros, *ī, m.* [*Ἄνιγρος*] pobřežní říčka v Elidě *O.*

anīlis, *e* [*anus*] stařenský: *passus a. O* krok stářím seslábly, slabý, stařičký; *vultus a. V* tvář, podoba stařeny; *curae aniles V* péče stáří; *anima a. O* dech (stářím) slabý; *instrumenta anilia O* prostředky, jimiž někdo vypadá jako stařena, maska stařeny; *fabellae aniles H* báchorky, povídačky stařenské; — spec. (s příhanou) babský, pošetilý: *superstitiones*; *ineptiae C.*

anīliter, adv. [*anilis*] babsky, pošetile: *dicere superstitiose atque a. C.*

anima, *ae, f.* [srov. *animus*] **1)** vání, vánek, vítr: *quantum ignes animaeque valent V* dechot měchu; *impellunt animae lintea Thraeciae H* severní vítr; — spec. **α)** vzduch (jako živel): *ut inter ignem et terram aquam deus animamque poneret C*; **β)** (vdechnutý vzduch) dech: *animam laqueo claudere O*; *a. ducere C* popadati dechu; *a. anilis O* dech stařecký, slabý; *interclusā animā T* když se mu zastavil dech; *vipeream spirans animam V* jedový dech (zuřivost); **2)** meton. **a)** dech (fysiologicky jako podmínka a známka života; srov. *ψυχή*), duch, duše, život. Původní význam hmotný ještě se jeví ve rčeních: *animam efflare, exhalare, exspirare, emittere*; *a. agere C* pracovati k smrti viz *ago* I 2); *pariter expulit animāque rotisque O* svrhl s vozu a zbavil života; *animam*

obiectare periclis V; *animam abstulit hosti V*; *quibus relicta est a. S* holé živobytí; *precariam animam trahere T* vyžebraný život bídně tráviti; *animā litandum Argolicā V* že má býti obětován život jednoho z Argejských; (básn.) krev (jež pokládána za sídlo života): *purpuream vomit ille animam V*; b) duše zemřelých, stíny mrtvých, mánové: *recentes O* duše právě zemřelých; *indefletae vagantur animae O*; (*Mercurius*) *pias laetis animas reponit sedibus H*; c) duše, bytost duší opatřená: *fortis a. O* rekovná; *a. iners O* bojácná, zbabělá; *animae viles V* duše bezcenné; *animae, quales neque candidiores terra tulit H*; *vos, servientium animae T* duše otrocké.

animābilis, *e* [*animo*] oživující.

animadversiō, *ōnis, f.* [*animadverto*] 1) obrácení mysli, pozornosti, pozorování, pozornost: *notatio naturae et a. C*; *excitare animadversionem et diligentiam*; 2) (pozorování něčeho trestného a stíhání toho); pokárání, potrestání, důtka, pokuta, trest: *animadversionis paternae metus C*; *a. in civem nostrum L* pokárání našeho občana; *censoriae animadversiones C.*

animadversor, *ōris, m.* pozorovatel (něčeho) *C.*

animadvertō, *ere, tī, sum* [místo *animum adverto*] 1) obraceti mysl, pozornost k něčemu, pozor míti, dáti, všímati si: *sed animadvertendum est diligentius, quae natura rerum sit C*; 2) (obrácením mysli k něčemu) zpozorovati něco, znamenati, viděti, spatřiti (alqm, alqd; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *horum silentium C*; 3) (něco trestného zpozorovati a stíhati to) kárati, trestati, pokutovati, zakročiti proti někomu, něčemu (alqd; in alqm): *a. peccata C*; *neque a., neque vincire permissum T*; *si in hunc animadvertissem C* kdybych tohoto byl potrestal; *verberibus in cives a. S* potrestati mrskáním; *in Iulium Alpinum ut concitorem belli Caecina animadvertit T* Julia Alpina dal usmrtiti jako strůjce války.

animal, *ālis, n.* [vl. adj. neutr. zkrácené z *animale*] „mající život"; živočich, tvor; — spec. zvíře; metaf. s příhanou o člověku: *funestum illud a. C* netvor (kreatura).

animālis, *e* [*anima*] 1) vzdušný: *cibus a. C* dech; 2) mající život, živý.

animāns, *antis* [part. prs. act. od *animo*] „dýchající"; 1) adj. živý; 2) subst. *m., f.* a *n.* živý tvor, živočich (o zvířatech i člověku): *hic stilus haud petet quemquam animantem H* nebude útočiti na žádného člověka; *ex quibus animantia orta sunt C.*

animātiō, *ōnis, f.* [*animo*] 1) oživení; 2) živočich, živý tvor.

animātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *animo*] 1) oduševnělý, živý; 2) přivedený v náladu, smýšlení nějaké, smýšlející nějak: *insulae bene animatae N* věrně oddané; *quemadmodum in se quisque, sic in amicum sit a. C* jako pro sebe, tak má cítiti pro přítele; — spec. srdnatý, statečný: *infime a. C* málo srdnatý.

animō, *āre, āvī, ātum* 1) oživiti, obdařiti životem: (básn.) *guttas in angues O* krůpěje proměniti v (živé) hady; *classem in nymphas O*; 2) (nějakým) duchem, smýšlením, povahou nadati: *Mattiaci terrae solo et caelo acrius animantur T* jsou nadáni ohnivější myslí, jsou zmužilejší.

animōsē, adv. [*animosus*] zmužile, srdnatě, statečně: *a. et fortiter facere C.*

animōsus, *a, um* [*animus*] 1) prudce vanoucí, bouřlivý, prudký; *silvas animosi Euri frangunt V*; *a. ventus O*; 2) srdnatý, zmužilý, odvážný; hrdý, pyšný: *timidos odisse solemus, animosos servare cupimus C*; *rebus angustis a. atque fortis appare H*; (s abl. causae) *spoliis O* hrdý na . . .; *ego vobis animosa creatis O* hrda, že jsem vás porodila, že jsem vaší matkou; — spec. (s příhanou) opovážlivý: *a. corruptor T.*

animus, *ī, m.* [srov. ἄνεμος]:

A) (duševní princip života) duch, duše (proti *corpus*): *homo constat ex animo et corpore C*; *animi corporisque vires L*; *requies animi et corporis C*; *aut a. aut vires Cs* duševní (morální) neb tělesné (fysické) síly;

B) duch, duše (jako souhrn duševních mohutností), nitro: *est a. tibi H* máš ducha dokonalého, vyspělého; *animi maturus Aletes V*; *a. et mens C* duch

a mysl; (básn.) síla duševní, život: *una eademque via sanguis animusque sequuntur V*; — meton. (opisně) osoba, muž: *ab amico animo pacem petere Cu* od přátelského muže; *obstipuere animi V*; *miserere animi V* smiluj se nade mnou; *amico quae dederis animo H* co popřeješ svému milému „já“; *ad effeminandos animos Cs*; *nisi me fallit a. C.* nemýlím-li se; (s gen. osoby) *militum animi = milites* a j.

I) (duch jako mohutnost poznávací a myslicí) duch, mysl, myšlení, pozornost; rozum: *accipite haec animis V* vštipte si v mysl; *volutare alqd animo, in animo, cum animo*; *rem animo agitare Cu*; *animo praesentire C*; *animo concipere*; *animos adhibete O* dejte pozor; *animum rebus advertere* obrátiti pozornost k věcem; *adesse animo* (*animis*) *CL*; *ignotas animum dimittit in artes O*; — spec. **α)** vědomí: *reliquit a. Sextium Cs* omdlel; *a. relinquit euntem O*; *rediit animus O Cu*; (obr.) *nunc demum redit animus T* nyní teprve (volně) dýcháme; **β)** mysl, paměť: *omnia fers, aetas, animum quoque ... nunc oblita mihi tot carmina V*; *animis dicta figere V* v paměť si vštípiti; *ea penitus animis vestris mentibusque mandate C*; *effluere, excidere ex animo* vymizeti z paměti; *recursabant animo vetera omnia T* tanuly na mysli, na paměti; **γ)** rozvaha, přemítání; mínění, soud: *animo spatium dare Cu* mysli (rozbouřené) času dopřáti (k utišení se), dopřáti si času k rozvaze; *meo quidem animo C* dle mého aspoň mínění, po mém soudu;

II) (duch jako mohutnost cítící) duch, mysl, srdce: *aequitas animi N* klid, mír duše, mysli, srdce; *aequo* (*iniquo*) *animo*; *uno animo* jednomyslně; *animo iras concipere O* hněvem se rozpáliti v mysli; *quid mihi fuit animi O* jaká mysl mi byla, jak mně bylo u srdce; *animum et mentem conformare C* vzdělávati srdce i ducha; často v lokativě *animi*: *stupens, suspensus animi L* užaslý, nerozhodný v mysli; *consolantur aegram animi L*; *turbidus animi* nepokojné mysli; — (často pro nás v překladě nadbytné) *iuvenem animi miserata V* smilovavši se (v srdci); — spec.: **α)** duch, mysl, povaha, charakter: *erat animo maximo N* velikodušný; *iuvenis ardentis animi L* prudké povahy; *a. belli ingens, domi modicus S* duch, povaha ve válce velikánská, v míru skromná; *a. parvus* (*pusillus*) *CH*; (básn.) *silvestrem animum deponere V* odložiti divokou povahu; **β)** mysl, nálada: *animo dispar vultus Cu*; *bono animo esse C*; *bonum animum habere Cu*; **γ)** mysl, smýšlení: *bono* (*alieno*) *animo in eum erat Cs*; *amicus* (*hostilis*) *a. Cu*; *non idem sibi et militibus animi* (*esse*) *Cu* že vojínové nejsou stejného s ním smýšlení; — (praegn.) příznivé smýšlení, náklonnost, láska: *pignora utriusque animi C* důkazy vzájemné příchylnosti; *notus in fratres animi paterni H* známý otcovskou láskou k bratrům; *quibus fors corpora dedisset, darent animos L* aby odevzdaly srdce, lásku; **δ)** mysl, odvaha, srdnatost, zmužilost, chrabrost, smělost, odhodlanost: *neutris a. est ad pugnandum L*; *animi egregius V*; *animum addere C*; *augere CL*; *a. crescit*; *animi iis accedunt C* přibývá jim mysli, bojovnosti; *a. inflammare, accendere*; *animo deficere*; *animos sustulere Britanni T* nabyli srdnatosti; *animi cecidēre O*; *animos frangere O* sklátiti mysl, odvahu; **ε)** hrdá mysl, hrdost, sebevědomí; pýcha, zpupnost, vzdor: (*Niobae*) *multa dabant animos O*; *divitiae animos faciebant L* hrdým činilo, vzbuzovalo sebevědomí; *super fortunam animum gerere S* nad svůj stav se vynášeti; *natis* (abl. causae) *habens sublimes animos O* pyšnic se svými rozenci; *alcis animos ac spiritus capere C* něčí zpupnosti a nadutosti stačiti; *quae tibi res animos in me facit O* činí tě zpupným proti mně; *Aeolus ventorum mollit animos V* krotí zpupnost, prudkost; **ζ)** hněvná mysl, hněv, nevole, vášeň: *suo animo indulgere O* povolovati hněvu; *ardor animi* prudkost hněvu; *inexorabilis a. Cu*; — nadšení, vzlet: *magnam cui mentem animumque Delius inspirat vates V*; *sectantem levia deficiunt animi H* opouští vzlet; *nervi animique H* síla nadšení; *numeros animosque secutus Archilochi H*;

III) (duch jako mohutnost chtěcí, žádací) duch, mysl, přání, touha, úmysl, vůle: *ex animo C* dobrovolně, od srdce

rád, z té duše; *omnibus idem a. V* všichni mají stejnou touhu; *a. inclinat L* mysl se kloní; *a. fert dicere O* náklonnost unáší, pudí . . ; *ad omnia et animo et consilio paratus C*; — spec. α) úmysl, předsevzetí: *bono animo alqd facere N*; *hoc animo, ut . . .* s tím úmyslem, aby . . ; β) chuť, touha, choutka, chtíč: *paucis ad moriendum a. fuit Cu* byli odhodláni, měli chuť; *animi causa CCs* pro zábavu (ducha), pro potěšení; *indulgere animis O* oddávati se radostem, zábavám; *militum animis expletis L*.

Aniō, *-ōnis* n. **Aniēn,** *-ēnis* (voc. *-e Prop*) přítok Tiberu. Odt. adj. a) **Aniēnsis,** *e* anienský; b) **Aniēnus,** *a, um*: *A. fluenta V*.

Anius, *iī, m.* kněz Apollinův a král na ostrově Delu *VO*.

Anna, *ae, f.* sestra karthaginské Didony, s níž později stotožněna byla staroitalská bohyně *Anna Perenna*.

Annaeus, *ī, m.* římské jméno rodové; viz *Seneca*.

annālis, *e* [*annus*] roku (roků) se týkající, roční: *leges annales C* zákony, jež stanovily, v kterém roce věku nejdříve možno ucházeti se o jednotlivé úřady. Odt. subst. *annalis, is, m.* (sc. *liber*), obyč. v plur. *annālēs, ium* chronologicky uspořádané seznamy událostí jednotlivých roků, letopisy, annály: *a. maximi*, které uveřejňoval *pontifex maximus*; (básn.) *annales nostrorum audire laborum V* dějiny, vypravování útrap, trampot.

an-(ad-)natō, *āre, āvī* připlouvati.

anne sesílené *an* (v. t.).

an-(ad-)nectō, *ere, nexuī, nexum,* 1) přivazovati, uvazovati, připínati, připojovati (alqd ad alqd n. s dat.) 2) metaf. připojovati, spojovati: *rebus praesentibus adnectit futuras C*; *adnectebatur crimini Vibia T* byla do žaloby zaplétána; — spec. α) příbuzenstvím, oddaností spojiti: *sanguini Augusti adnexa T* krví s Augustem spřízněná; *pars populi magnis domibus adnexa T* velkým domům oddaná; β) (slovy, písmem) připojovati, dokládati (s acc. c. inf. n. s větou žádací): *adnectebat relinqueret materiam . . . T*.

annexus, *ūs, m.* [*annecto*] spojování, spojení.

Anniānus viz *Annius*.

Annicerī, *ōrum, m.* [*Ἀννικέρειοι*] stoupenci filosofa zvaného Annikeris, jenž byl žákem Aristippa, zakladatele filosofické školy kyrenské *C*.

anniculus, *a, um* [*annus*] roční: *neptis N*.

an-(ad-)nītor, *ī, nīxus* (a také *nīsus*) *sum* 1) opírati se (ad alqd; s dat.): *natura ad aliquod tamquam adminiculum adnititur C*; *adnixi hastis V* opírajíce se, opřeni jsouce o kopí; 2) metaf. namáhati se, usilovati, snažiti se, přičiňovati se, horlivě se zasazovati (de re; pro alqo; s *ut* n. s inf.): *summa ope, summis viribus anniti, ut . . ; ad ea patranda summo studio adniti S*; (s neutr. pronom. v acc.) *hoc idem a. L* o totéž usilovati; (absol.) *adnitimini mecum S*.

Annius, římské jméno rodové. Nejznámější *T. Annius Milo*, protivník Klodiův, přítel Ciceronův. Odt. adj. **Anniānus,** *a, um* Anniův.

anniversārius, *a, um* [*annus-verto*] každého roku se vracející, opakující, výroční: *dies festi*; *a. sacrum celebrare Cu*; *Aequorum arma a. L* co rok se opakující, každoroční boje s Aequy.

annīsus, annixus viz *annitor*.

an-(ad-)nō, *āre, āvī* připlouti, připlovati, doplovati: *ad naves Cs*; *adnabam terrae V* připlouval jsem k břehu; (na lodích) *vestris adnavimus oris V*; — *equites altiores inter undas adnantes equis T* jezdci v hlubší vodě vedle koní plovoucí . . .

annōna, *ae, f.* [*annus*] 1) roční výtěžek, úroda (zvl. obilní); 2) obilí, potraviny (vzhledem k ceně n. výtěžku): *a. pretium nisi in calamitate fructuum non habet C*; *annonae vilitas et caritas C* láce a drahota obilí (na trhu); *Aegyptus, claustra annonae T* klíč pro dovoz obilí; *clausis annonae subsidiis T* zamezivše dovážení obilí; *annonae cura T* starost o potravu, o denní chléb; *eum annonae praefecit T* správu obilí mu dal, svěřil; 3) meton. (tržní) cena obilí (i jiných potravin): *carissimam annonam tanta vilitas secuta est C*; *a. crescit Cs*; *nihil mutavit a. L* cena obilí se nezměnila; *a. vetus L* stará cena obilní; *varietates annonae L* nestálé obilní ceny; *laxior a. C* levnější cena

obilí; *saevitia annonae T* přílišná drahota; (básn.) *vilis amicorum est a. H* lacina jest cena přátel, lacino lze si přátele koupiti; — spec. veliká cena obilí, zdražení, drahota: *annonam furore suo facere L* způsobiti drahotu (obilí) svou zaslepeností; *annonae perfugia C* útočiště v drahotě; *levare annonam C* zmírniti drahotu; *annona premente L.*

annōsus, *a, um* [*annus*] letitý, letný, věkovitý, prastarý: *annosa volumina vatum H* pradávné knihy věštců, věštebné.

annōtinus, *a, um* [*annus*; co do tvoření srov. *diūtinus*] loňský.

an-(ad-)notō, *āre, āvī, ātum* **1)** (písemně) poznamenati, zaznamenati; **2)** (duševně) znamenati, pozorovati: *adnotatum est* s acc. c. inf. *T*; (s nom. c. inf.) *adnotatusque (est) miles praeriguisse manus T.*

an-(ad-)numerō, *āre, āvī, ātum.* **1)** připočítávati, vypočítávati: *pecuniam alci C* vysázeti, vyplatiti; *verba a. C* slova odpočítávati; **2)** metaf. počítati někoho (něco) k něčemu: *vivis adnumerari O*; *neque bonis neque malis a. T* nepovažovati ani za dobro ani za zlo; *patronorum in grege annumerari C* býti počítán do davu obhájců, za prostředního obhájce.

an-(ad-)nūntiō, *āre, āvī, ātum* k tomu, nad to zvěstovati: *annuntiatur equites retinuisse Cu* dochází nad to zpráva, že . . .

an-(ad-)nuō, *ere, uī,* — [srov. *ἐπινεύω*] **1)** přikyvovati, kynouti hlavou, pokyn dávati, pokynouti. (alci): *adnuentibus ac vocantibus suis L* an jeho lid pokyny jej povzbuzoval a naň volal, za povzbuzujících výkřiků svého lidu; *adnuimus pariter H* pouhým mrknutím se dohodujeme; — trans. pokynem označiti: *quos iste adnuerat C*; — spec. α) (pokynem) dovoliti, svoliti, přisvědčiti, schváliti, souhlas dáti: *donec, ut considerem, annueres Cu*; (s acc. neutr. pronom.) *id*; *falsa T* ke lži přisvědčiti; s acc. c. inf.; *a. alci petenti*; *precibus, voto, optatis O*; *coeptis*; *ausis V* smělým podnikům práti, býti milostiv; *a. facinori T*; *paci T* schvalovati; (s inf.) *ubi primum vellere signa adnuerint superi V*; β) připovídati, přislibovati: *caeli quibus adnuis arcem V*; *deditionem Cu* svoliti k poddání se; *muros ductos H* zbudování hradeb.

annus, *ī, m.* **1)** rok; léto: *a. superior C* rok předešlý, loňský; *a. prior L*; *omnibus annis Cs* každoročně; *tempus anni Cs* roční počasí; *tibi faciendum est ad annum C* za rok, napřesrok; *ter in anno C* třikrát do roka, za rok, ročně; — spec. α) (o letech věku lidského) v plur. věk: *anni iuveniles O* léta mladosti, věk mladistvý; *primis ab annis V*; *Iulus ante annos animum gerens virilem V* před časem na svůj věk ukazuje ducha mužného; (o stáří) *gravis annis miles H* věkem, stářím stižený, letitý; *confectus annis S* věkem sešlý; *corpus infirmum annis S* lety (mnohými), věkem, stářím slabé; β) (rok vzhledem k jakosti a událostem v něm): *iners a. O*; *nati melioribus annis V* za lepších let, dob; γ) rok, v němž Říman, maje určitý věk, byl oprávněn ucházeti se (o úřad): *subito reliquit annum suum C* nechal ucházení se v roce naň vypadajícím; δ) synekd. dlouhá doba: *differre curandi tempus in annum H*; **2)** meton. a) roční doba (= *anni tempus*): *nunc formosissimus a. V* nejpůvabnější vesna; *a. hibernus H* doba zimní; *pomifero anno H* na podzim; b) roční výtěžek, roční úroda: *arare terram et exspectare annum T*; *ager atque a. in frumentum (cedunt) T* roční úroda připadá na dávky obilné.

annuus, *a, um* [*annus*] **1)** rok trvající, roční, jednoroční; celoroční: *spatium annuum H*; *a. tempus* roční lhůta, rok času; *annui magistratus C*; *annua aera habes, annuam operam ede L* celoroční plat (vojenský) máš, celoroční službu konej; *annuae copiae T* zásoby na rok; **2)** co rok se vracející, výroční: *a. labor agricolarum C*; *a. ludi T*; *sacra V.*

anquīrō, *ere, sīvī, sītum* [*amb-quaero*] **1)** hledati, vyhledávati; **2)** metaf. zkoumati, pátrati: *nec diu anquirendum, quin Agrippina anteiret T* netřeba dlouho pátrati; — spec. (soudně) vyšetřovati (a pokutu navrhnouti): *de morte T*; *de perduellione L*; *capitis (capite) a. L* vznésti hrdelní žalobu.

ānsa, *ae, f.* **1)** rukověť, držadlo, ucho (u nádob): *a. poculi V*; *urcei O*; **2)** metaf. podklad, podnět, příčina, příležitost: *dare tamquam ansas ad reprehendendum C*; *reprehensionis a. C.*

1) ānser, *eris, m* [m. *hanser*, srov. houser, husa, něm. Gans, *χήν*] husa.

2) Ānser, *eris, m.* jméno básníka („Husa").

Antaeus, *ī, m.* [*Ἀνταῖος*] **1)** gigant, jenž, ač dotykem s matkou zemí stále nových nabýval sil, od Herkula byl přemožen; **2)** vůdce Rutulův *V.*

Antandros, *ī, f.* přímořské město v Mysii na úpatí pohoří idského (nyn. *Antandro*) *V.*

ante [srov. *ἀντί, ἄντα*]:
I) adverb. **1)** (o místě) napřed, vpředu: *ante aut post pugnare L*; *morbos agit a. V* před sebou; — spec. (na ot. kam?) napřed, ku předu, vpřed: *a. fero gressum V* napřed kráčím; *non a. sed retro ingredi C*; **2)** (o čase) dříve, předtím: *quod a. dixi C* svrchu; *vita a. acta C*; *hunc sine me furere ante furorem V* ještě dříve nech tuto mou zuřivost vyburácet; *a. retro Simois fluet, quam . . . O*; (jako přívlastek) *ignari sumus ante malorum V* dřívějších, minulých trampot (*τῶν πρὶν κακῶν*); (s abl. mensurae) *sex annis, sexto anno a.*; *sex a. annis, sexto a. anno* o šest let dříve, před šesti lety; *paucis annis a. C*; *paucis a. annis S* před málo lety; *paulo a.* nedlouho, krátce před tím;
II) předl. s acc. před; **1)** (o místě) před (obličejem k předmětu; srov. předl. *pro*): *Hannibal a. portas L*; *a. oculos omnium esse, versari C* před očima všech, na očích všem býti; **2)** metaf. (o přednosti) před, nad: *gloria belli Gallos a. Romanos fuisse C* že předstihovali, že vynikali nad . .; *a. Iovem haberi Cu* za vyššího nad Jova býti pokládán; *a. alios* nad jiné; *a. omnia* především, obzvláště; *is a. alios aetate et gloria belli T* nad jiné vynikaje; (attribut.) *tua a. omnes experientia T* tvá zkušenost, kterou nade všecky vynikáš; **3)** (o čase) před: *a. urbem conditam L*; *a. tempus* předčasně, příliš záhy; (básn.) *a. diem*; *a. noctem C* ještě za dne; *a. tubam V* dříve, než polnice zazní; *a. rem L* ještě před bojem; (o lhůtě) *a. certam diem exercitum dimittere Cs* před uplynutím jisté lhůty, do jisté lhůty; *invictus a. eam diem fuerat Cu* do toho dne; — (u data kalendářního) *A. D. V. KAL. NOV.* t. j. *ante diem quintum Kalendas Novembres.* dne 28. října. Výraz *ante diem* splynul v jedno a býval spojován ještě s jinými předložkami: *caedem contulisti in ante diem V. Kal. Nov. C.*

anteā, adv. předtím, dříve.

ante-capiō, *ere, cēpī, ceptum* **1)** předem, napřed, dříve (než někdo jiný) osaditi, zmocniti se: *locum castris S*; *pontem T*; **2)** metaf. **a)** napřed opatřiti: *ea, quae bello usui forent S*; **b)** (dobou) předstihnouti, (doby) nevyčkati: *ea omnia (famem, sitim . . .) luxu a. S* toho všeho ve zhýřilosti před časem (uměle) užívati; *noctem a. S* předstihnouti noc (t. j. přispíšiti si, než by noc nastala); *tempus legatorum a. S* předstihnouti posly časem.

ante-cēdō, *ere, cessī, cessum* předcházeti; **1)** napřed jíti, kráčeti, postupovati, táhnouti **a)** (v prostoře): (absol.) *lictores antecedebant C*; (trans.) *equitatus agmen antecesserat Cs* jízda byla předním vojem, tvořila přední voj; **b)** (v čase) *aetate alci a. C* starším býti než někdo; **2)** předcházeti, předbíhati, předháněti: *fama rem antecedit Cs*; *parvo momento Cs* něco málo předjeti; *fatum alcis a. Cs* smrtí někoho předejíti; **3)** metaf. předstihovati, předčiti, vynikati nad někoho (s acc. n. s dat.): *eum usu rerum Cs*; *magnitudine rerum fidem a. Cu* velikostí činů (všecko) očekávání předstihnouti.

ante-cellō, *ere,* — — vyčnívati; metaf. převyšovati, předčiti, vynikati nad někoho: (s dat.) *Asia ubertate agrorum omnibus terris antecellit C*; (*Archiae*) *antecellere omnibus ingenii gloriā contigit*; u *T* též transit. *omnes fortuna antecellis.*

antecessiō, *ōnis, f.* [*antecedo*] **1)** předcházení; předejití; **2)** metaf. (předcházející a působící) příčina.

ante-cursor, *ōris, m.* [*ante-curro*] předběh, harcovník; (voj. t. t.) *antecursores* (oddíly vojenské, které napřed byly vysílány ku prozkoumání krajiny a zvl.

k vyhledání vhodného místa pro tábor) harcovníci, sbor ohledací, rozvědka.

ante-eō, *īre, iī* 1) předcházeti, napřed jíti, kráčeti (s dat. a s acc.): *te anteit* (čísti dvojslabičně) *saeva necessitas H*; 2) (časem) předcházeti: *ut, si antissent delicta, poenae sequerentur T*; — spec. předejíti něco, (předejitím) mařiti: *a. periculum*; *damnationem T*; *incendium anteiit remedia T* požár (rychle se šířící) předstihl všecku pomoc, učinil nemožnou . .; 3) metaf. předstihovati, předčiti, převyšovati, vynikati: (bez předm.) *operibus Cs* činy, skutky se vyznamenati; (s acc.) *a. sapientiā omnes C*; (v pass.) *ne ab aliis apud Vitellium anteirentur T*; (s dat.) *auctoritati parentis a. T* vliv matčin předstihnouti, t. j. býti mocnější než matka.

ante-ferō, *ferre, tulī, lātum*, 1) napřed nésti: *legum latarum titulos T*: 2) metaf. přednost dávati někomu před někým, klásti, stavěti někoho nad někoho (alqm n. alqd alci rei): *quae* (relat.) *quibus anteferam V* před tímto jednáním kterému mám dáti přednost, t. j. hanebnějšího jednání není; může hanebnější jednání býti?

ante-fīxus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od neužívaného *antefigo*] zpředu připevněný, přibitý: *truncis* (dat.) *arborum antefixa ora T* zpředu na pních stromů byly lebky přibity; (subst. neutr.) **antefixa**, *ōrum* ozdoby (zvl. sošky) na římsách domů n. chrámů připevněné, římsoví.

ante-gredior, *ī, gressus sum* [*antegradior*] napřed kráčeti, předcházeti (v prostoře i čase).

ante-habeō, *ēre* přednost dávati něčemu před něčím (alqd alci rei) *T*.

ante-hāc adverb. předtím, dříve.

Antēius, *ī, m.* římské jméno rodové.

ante-lūcānus, *a, um* [*ante* a *lux*] před svítáním jsoucí, ranný: *industria opificum C*; ale *cenae antelucanae C* hody trvající (až) do rána.

ante-meridiānus, *a, um* [*ante* a *meridies*] předpolední.

Antemnae, *ārum, f.* Antemny, město v Sabinsku při ústí řeky Aniena do Tibery. Odt. subst. **Antemnātēs**, *ium, m.* Antemňané.

antemna (*antenna*), *ae, f.* rahno, rejna.

Antēnor, *oris, m.* [*Ἀντήνωρ*] čelný Trojan, jenž radil k vydání Heleny Paridem unesené. Po zkáze Troje založil prý město Patavium. Odt. patronym. **Antēnoridēs**, *ae, m.* Antenorovec.

ante-pēs, *edis, m.* přední noha.

ante-pīlānī, *ōrum m.* [*pilum*] před šikem triariů (= *pilani*) stojící a bojující, t. j. *hastati* a *principes L.*

ante-pōno, *ere, posuī, positum*, 1) předkládati: *prandium alci*; 2) napřed, před něco klásti, stavěti: *equitum locos sedilibus plebis anteposuit T* místa jezdců položil, vykázal před sedadly lidu; *non antepositis vigiliis T* stráží nerozestavivše; 3) metaf. stavěti někoho nad někoho, přednost dávati (alqm alci; alqd alci rei): *tu ut mihi anteponare C* tobě že by přednost byla dána přede mnou? *ante* za důrazem odděleno: *mala bonis ponit ante C.*

ante-quam, též odděleně **ante quam** (dle původu) dříve než, (po záporu též) dokud ne.

Anterōs, *ōtis, m.* [*Ἀντ-έρως*] mstitel zhrdnuté lásky *C.*

antēs, *ium, m.* [srov. *ante*; pův. asi průčelí] řady (vinných keřů) *V.*

antesignānī, *ōrum, m.* [*ante* a *signum*] vl. před praporem (*signum*) bojující, přední řady, t. j. *hastati* a *principes*, poněvadž odznak legie byl u triariův. V době Caesarově sbor vybraných vojínů (asi 300 mužů při legii), kteří odděleně od hlavního boje porůznu bojovali; — metaf. v sing. *fueras in acie Pharsalica antesignanus C* byl jsi předákem, předním bojovníkem.

antesto viz *antisto*.

antēstor, *ārī, ātus sum* bráti (si) za svědka: *licet antestari? H*; t mimo soud: *te antestaretur C.*

ante-veniō, *īre, vēnī* 1) předejíti, předstihnonti: *per tramites occultos exercitum Metelli antevenit S*; (obr.) *ubi* (*beneficia*) *multum antevenere T* když dobrodiní mez, hranici (dříve vytčenou) daleko překročí; 2) metaf. a) předejíti něco, (předejitím) zabrániti něčemu, zmařiti něco: *consilia hostium et insidias S*; b) předstihnouti, předčiti, převyšovati: *nobilitatem per virtutem S.*

ante-vertō, *ere, vertī, versum* 1) předejíti, předstihnouti: *Clodius vidit*

necesse esse Miloni proficisci Lanuvium, itaque antevertit C; 2) metaf. a) předstihnouti, dříve něco učiniti: *id ipsum Fannius antevertit C* mne v tom předstihl; b) napřed k něčemu se obrátiti, přednost dáti.

Anthēdōn, *onis, f.* [*Ἀνθηδών*] přístavní město v Boiotii proti Euboii.

Anthemūsias, *adis, f.* město v Mesopotamii *T.*

Anthēus, *eī, m.* Trojan: *Anthea* (řecký acc.) *si quem videat V* zda by snad Anthea uzřel (t. j. zda by uzřel snad loď Antheovu).

Antiās viz *Antium.*

anticipātiō, *ōnis, f.* [*anticipo*] předem utvořené, vrozené poučení: *deorum* o bozích *C.*

anticipō, *āre, āvī, ātum* [*ante-capio*] napřed, dříve bráti: *per compendia montis anticipata via est O* cesta dříve byla uražena, vykonána.

Anticlēa, *ae, f.* [*Ἀντίκλεια*] dcera Autolykova, choť Laërtova, matka Ulixova *C.*

antīcus viz *antiquus.*

Anticyra, *ae, f.* [*Ἀντίκυρα, Ἀντίκιρρα*] jméno dvou měst 1) ve Fokidě (proti městu Kirrha zvanému; odtud pojmenování); 2) v Thessalii. V okolí obou rostlo hojně čemeřice, která za starověku pokládána byla za výborný lék proti choromyslnosti; — meton. *tribus Anticyris caput insanabile H* hlava, kterou nelze vyléčiti ani čemeřicí ze tří Anticyr (celého světa).

antid-eā, zastar. tvar = *antea* u *L* XXII 10, 6.

Antigenēs, *is* [*Ἀντιγένης*] řecké jméno mužské 1) vojevůdce Alexandra Velikého *NCu*; 2) pastýř *V.*

Antigonē, *ēs, f.* [*Ἀντιγόνη*] Antigona, dle báje řecké 1) dcera Oidipova a Iokastina; 2) dcera trojského krále Laomedonta, proměněná od Junony v čápa.

Antigonēa, *ae, f.* [*Ἀντιγόνεια*] 1) město v Epiru *L.* Odt. adj. **Antigonēnsis,** *e* antigonejský; 2) město na Chalkidice *L.*

Antigonus, *ī, m.* [*Ἀντίγονος*] (řecké jméno mužské) jméno několika králů syrských a makedonských. První byl znamenitý vojevůdce Alexandrův, otec Demetria Poliorketa. Padl v boji proti diadochům u Ipsu r. 301 př. Kr.

Antilochus, *ī, m.* [*Ἀντίλοχος*] syn Nestorův, přítel Achillův, padl před Trojou *HO.*

Antimachus, *ī, m.* [*Ἀντίμαχος* „odpůrce v boji“] 1) Kentaur *O*; 2) epický básník z Klaru *CO.*

Antiochīa (též **-ēa**), *ae, f.* [*Ἀντιόχεια*] jméno několika měst, nazvaných tak dle syrských králů; 1) hlavní město syrské nad řekou Orontem. Odt. adj. a) **Antiochēnsis,** *e* antiochejský; subst. **Antiochēnsēs,** *ium, m.* Antiochejští; b) **Antiochīnus** (*Antiochēnus*), *a, um* antiochejský; 2) město v Karii.

Antiochus, *ī, m.* [*Ἀντίοχος*] 1) jméno několika syrských králů rodu Seleukova: a) Antiochus III. Veliký, ochránce Hannibalův; b) Antiochus IV. Epiphanes (*ἐπιφανής* jasný, vznešený); 2) jméno několika králů kommagenských *T*; 3) Antiochus z Askalonu, žák Filonův, akademický filosof, učitel Ciceronův v Athenách. Odt. adj. **Antiochīus** (**-ēus**) *a, um* Antiochův; subst. **Antiochī,** *ōrum, m.* stoupenci Antiochovi.

Antiopa, *ae, f.* [*Ἀντιόπη*] řecké jméno ženské: 1) matka Amfionova a Zethova *C*; 2) matka Pieridek *C.*

Antipater, *trī, m.* [*Ἀντίπατρος*] jméno mužské: 1) otec Kassandrův, místodržitel, později vladař v Makedonii; 2) řecký filosof a) z Kyreny, žák Aristippův; b) z Tarsu, stoik, učitel Panaetiův; c) z Tyru, stoik, přítel Katona Utického; 3) *L. Caelius Antipater,* římský letopisec, vrstevník Grakchův (viz *Caelius*).

Antipatria, *ae, f.* [*Ἀντιπατρία*] město v Makedonii, nazvané dle Antipatra 1).

Antiphatēs, *ae, m.* [*Ἀντιφάτης*] 1) ukrutný král Laistrygonův; *Antiphatae domus O* (= Formiae, které dle mythu od Laistrygonů byly založeny); 2) druh Aeneův *V.*

Antiphōn, *ōntis* a **Antiphō,** *ōnis, m.* [*Ἀντιφῶν*] řecké jméno mužské.

Antipolis, *is, f.* [*Ἀντίπολις*] osada Massilských v narbonské Gallii (nyn. Antibes) *T.*

antīquārius, *iī, m.* [*antiquus*] ctitel starobylosti, milovník starožitností; nadšený, horlivý starožitník.

antīquē, adverb. [*antiquus*] starodávně, starosvětsky, zastarale: *nimis a. dicere C.*

antīquitās, *ātis, f.* [*antiquus*] 1) starý věk, dávnověkost, starobylost, starožitnost: *fabulae ab ultima antiquitate repetitae C* ze šedé dávnověkosti; *Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitati T*; *spectaculorum antiquitatem servare T* podržeti starobylý obyčej divadel; 2) meton. a) události, dějiny starého věku, starověk: *antiquitatis memoriam colligere C* zjednati si znalost starověku; (v plur.) *laetum antiquitatibus Graecorum genus T* radující se z památek starověku, milovný starých památek; b) starověk = lidé starého věku: *Cn. Pompeius non modo eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam virtute superavit C* památku, pamět předků zastínil; c) starý, starobylý dobrý mrav, starobylá poctivost: *antiquitatis specimen T* vzor starobylého mravu; *gravissimae antiquitatis viri C.*

antīquitus, adv. [*antiquus*] 1) od starodávna, ode dávna, od jakživa; 2) za starodávna, za pradávna, za starých dob, před věky, před časy.

antīquō, *āre, āvī, ātum* [*antiquus*] nechati při starém, uvésti ve starý stav: *legem, rogationem CL* návrh zákona zamítnouti.

antīquus, dle jiného způsobu psaní **antīcus,** *a, um* [*ante*] I) 1) (o místě) přední (pouze v tomto významu psáno *anticus,* jinak vždy *antiquus*): *antica pars C*; 2) metaf. (v kompar. a superl.) přednější, důležitější, pilnější, cennější: *antiquior in senatu sententiae dicendae locus C* přednější místo; *utilitate fides antiquior fuit L* nad prospěch věrnost světější byla; *id antiquius consuli fuit L* to bylo přednější povinností; *nihil antiquius habere, putare, existimare* nic za pilnější nepokládati; *antiquissimum ratus L* za nejpřednější pokládaje; II) (o čase) o tom, co do dřívější doby patří; 1) (relativně) dřevní, dřívější, někdejší, bývalý, starý (= *qui fuit ante*; a nyní již není): *provincia in antiquum statum restitui non potest C*; *antiquum vulnus O*; 2) (absolutně) od pradávna jsoucí, odvěký, starý, starobylý, starodávný, starožitný; — spec. (starobylostí, stářím) ctihodný: *fanum antiquissimum C*; *Iuppiter Stator, antiquissimus custos huius urbis C* nejstarší, první; *antiqua neglegimus C* starého nedbáme; *antiquissimis temporibus* v šedé dávnověkosti; *a. Troia*; *a. terra V*; — subst. *antīquī, ōrum, m.* staří, předkové; 3) meton. starý, starého, dobrého mravu, rázu, dobrý, starořímský; poctivý: *homines antiqui C* lidé starého rázu; *antiqui moris femina L*; *vestigia antiqui officii C* stopy starobylého citu pro povinnost; *Piso vultu habituque moris antiqui T* pravý Říman starého rázu; *antiqui moris retinens Italia T* starého dobrého mravu dbalá Italie.

Antissa, *ae, f.* [Ἄντισσα] přístavní město na ostrově Lesbu. Odt. subst. **Antissaeī,** *ōrum, m.* Antissané.

antistes, *itis, m.* a *f.* [*antisto*] 1) představený chrámu, představená chrámu; dozorce, dozorkyně; nejvyšší kněz, nejvyšší kněžka; arcikněz, arcikněžka: *antistites sacri L* představení oběti; *templi a. L* o Pythii; *quo antistite O* za jehož (vrchního) kněžství, když on byl nejvyšším knězem; 2) metaf. mistr: *artis dicendi a. C.*

Antisthenēs, *is, m.* [Ἀντισθένης] žák Sokratův, zakladatel filosofické školy kynikův *C.*

antistita, *ae, f.* = *antistes f.*: *Phoebi a. O* (= *Cassandra*).

Antistius, jméno plebejského rodu římského; viz *Labeo.*

anti-stō, *āre, stetī,* — 1) napřed státi; 2) metaf. předčiti, vynikati (alci alqa re).

Antium, *iī, n.* starodávné město přímořské v Latiu s proslaveným chrámem Fortuny, rodiště císaře Nerona (nyn. *Porto d'Anzio*). Odt. adj. **Antiās,** *ātis* antijský: *plebs A. L*; též jako příjmení: *Q. Valerius Antias* viz *Valerius*; subst. **Antiātēs,** *ium, m.* Antijští.

Antōnīnus, *ī, m.* jméno (adoptivní od *Antonius*) několika římských císařův.

Antōnius, jméno plebejského rodu římského: 1) *M. Antonius* příjmím *Orator*, znamenitý řečník, zavražděn ve válce občanské mezi Mariem a Sullou; 2) *M. Antonius,* s posměšnou přezdívkou *Creticus,* poněvadž v bojích s Kretany úspěchu neměl, syn předešlého, praetor r. 74

př. Kr.; 3) *C. Antonius Hybrida,* soudruh Ciceronův v úřadě konsulském r. 63 př. Kr., tajný účastník spiknutí Katilinova; 4) *M. Antonius,* známý triumvir, politický odpůrce Ciceronův (proti němu filippiky Ciceronovy). Odt. adj. **Antōniānus,** *a, um* Antoniův: *latrocinium C*; 5) *Iullus Antonius,* syn triumvirův z Fulvie *H*; 6) *Antonius Musa,* lékař, jenž studenými lázněmi vyléčil císaře Augusta z těžké choroby *H.* — Ze ženských členů toho rodu znamenity jsou dvě Antonie, dcery triumvira Antonia a Oktavie, sestry Augustovy: a) *Antonia maior,* choť Domitia Ahenobarba a babička Neronova; b) *Antonia minor,* manželka Drusova, matka Germanikova, Klaudiova a Livillina *T.*

Antrōn, *ōnis, f.* [*Ἀντρών*] město v Thessalii *L.*

antrum, *ī, n.* [*ἄντρον*] jeskyně, sluj; básn. dutina: *exesae arboris antro V.*

Anūbis, *idis, m.* aegyptský bůh, zobrazován s hlavou šakalí *V.*

ānulārius, *ī, m.* [*anulus*] prstenář.

ānulus, *ī, m.* [*ānus* kruh, kroužek, řiť] prsten, pečetní prsten; *anuli gemmati L* prsteny vykládané drahými kameny; *ignoti anuli sigillo impresso C*; *anulo obsignare litteras Cu*; *anulum de digito suo tibi tradidit C* odevzdati pečetní prsten (který nosil každý svobodný Říman) značí: vzdáti se veškerých právních nároků. — Zlatý prsten byl odznakem hodnosti rytířské: *a. equester H*; *anulis donare, honorare T* povýšiti na rytíře.

anus, *ūs, f.* stařena: *a. Cumaea O* (= *Sibylla*); *Sabella a. H* sabellská stařena (hádající budoucnost); (jako attrib. subst.) stará, letná: *a. sacerdos V*; *a. avia Cu* stará babička.

anxiē, adv. [*anxius*] úzkostlivě, bolestně.

anxietās, *ātis, f.* úzkostlivost, tesknost.

anxi-fer, *fera, ferum* [*anxius* a *fero*] úzkost přinášející, působící, plodící.

anxitūdō, *inis, f.* = *anxietas.*

anxius, *a, um* [*ango*] a) úzkostlivý, stísněný, bázlivý, nepokojný, starostlivý, nevrlý, mrzutý, znepokojený: *nihil aeque Tiberium anxium habebat T* nic tak Tiberia neznepokojovalo; *anxius animo T* skličen v mysli; *anxio animo et sollicito esse C* býti úzkostliv a zkormoucen; *anxium eius iudicium T* v úsudku úzkostlivý, nerozhodný; (s abl. instr.) *a. curis O*; (s gen.) *anxia furti O* v úzkostech (jsouc) pro krádež; *a. sui T* úzkostlivý, starostlivý o sebe, v úzkosti o sebe; (s předl.) *anxius de periculo T* vzhledem k, stran nebezpečenství; věta s ne . . .; nepř. ot.; b) tísnící, tísnivý, znepokojující, mrzutý, trapný, trapivý: *timor*; *curae.*

1. Ānxur, *uris* [vedl. tvar **Anxurus,** *ī*] *m.* 1) jméno podsvětního boha u Volsků, jenž později byl ztotožňován s Jovem: *Iuppiter Anxurus V*; 2) spojenec Rutulův *V.*

2. Ānxur, *uris, n.* starobylé město Volsků při silnici Appiově; později přezváno *Tarracina* (nyn. *Terracina*). Odt. adj. **Ānxurnās,** *ātis* anxurský: *populus L.*

Anytus, *ī, m.* [*Ἄνυτος*] žalobce Sokratův: *Anyti reus H* (= Sokrates).

Āonēs, *um, m.* [*Ἄονες*] Aonové, mythičtí praobyvatelé Boiotie; (též attrib.) *montes Aones V* boiotské hory. Odt. a) **Āonides,** *um, f.* Aonky (= Musy, poněvadž sídelní jich hora byl aonský [= boiotský] Helikon); b) **Āonius,** *a, um* aonský = boiotský: *vir O* (= Herkules); *deus O* (= Bakchus); *fons, aquae O* (= pramen Aganippe na Helikonu); *A. vertex V* (= Helikon); *Aoniae sorores O* (= Musy); též **Āonis** *Aganippe V.*

Aornis, *f.* acc. *Aornin* [*ἄορνις* sc. *πέτρα* „ptáky nenavštěvovaná“] strmá skála v Indii *Cu.*

Aornos, *i, m.* [*ἄορνος* sc. *lacus* „bez ptáků“] jezero avernské; viz *Avernus.*

Aōus, *ī, m.* řeka v Illyrii *L.*

apage [*ἄπαγε* isol. imperat. od *ἀπάγω*] jdi pryč, kliď se, táhni.

Apamēa (a **-īa**), *ae, f.* [*Ἀπάμεια*] 1) město v Syrii nad Orontem; 2) město ve Frygii. Odt. adj. **Apamēnsis,** *e* apamejský; subst. *Apamēnsēs, ium, m.* Apamejští.

Apella, *ae, m.* jméno několika Propuštěnců židovských. Poněvadž pak Židé u Římanů byli rozhlášeni za lidi lehkověrné a pověrečné, stalo se *Apella* appel-

lativem: *credat Iudaeus A. H* tomu ať věří lehkověrný žid.

Apellēs, *is, m.* [Ἀπελλῆς] znamenitý malíř řecký, vrstevník Alexandra Velikého.

Apenninicola viz *Appenninicola.*

1. aper, *prī, m.* kanec, divoký vepř: *saetosi caput apri V*; *Marsus a. H*; (přísloví.) *inmittere fontibus apros V* vl. pustiti do pramenů kance (kteří vodu zkalí a břehy rozryjí), dopustiti se pošetilosti, nerozvážnosti.

2. Aper, *prī, m.* římské příjmení; nejznámější *M. Aper T.*

Aperantī, *ōrum, m.* [Ἀπεραντοί] Aperantové, kmen v Aitolii, krajina jimi obývaná slula **Aperantia,** *ae, f. L.*

aperiō, *īre, aperuī, apertum* [**abverio*, srov. *operio*, č. ot-vírati, zá-vora, vrata] **I) 1)** otvírati, odmykati: *fores*; *portas*; *ianuam*; *oculos C*; *ora fatis* (dat.) *a. O* ústa otvírati k věštbám (t. j. osud zjeviti); **2)** metaf. otvírati, přístupným činiti: *viam L* cestu klestiti; *fundamenta templi a. L* kopati základy (zemi otvírati ke kopání základů); *specūs a. T* jámy vykopávati; *locum asylum a. L* místo jakožto útočiště zařídíti, na místě asyl zařídíti; *ludum a. L* školu otevříti; *ferro iter a. SL* ocelí dráhu si klestiti; *Pontum a. C* Pontus otevříti (obchodu); *si mors Germanici Syriam* (*Pisoni*) *aperuisset T*; *occasionem ad invadendum a. L* příležitost poskytnouti; *locum suspicioni a. C*; *alicui vacuos honoris menses T* prázdné (volné) měsíce k zastávání úřadu (konsulského) někomu získati; **II) 1)** (zahalené, zastřené) odhaliti, odkrýti, viditelným učiniti, obnažiti, ukázati: *caput C*; *ramum, qui veste latebat V*; *unda dehiscens aperuit terram V* odkryla dno (mořské); *aperitur Apollo V* chrám Apollinův se objevuje; **2)** metaf. odkrýti, odhaliti, objeviti, zjeviti, oznámiti; vyzraditi, prozraditi: *quos* (*reges*) *bellum aperuit T*; *rem L*; *casus futuros O*; *se a. L* prozraditi se; *secreta pectoris T*; (s acc. c. inf.) *a. hostes appropinquare L*; (s nepř. ot.) *quid agatur, aperiam C.*

apertē, adv. [*apertus*] **1)** patrně, zjevně, zřejmě: *dolorem tulit paulo apertius C* příliš okázale; *a. vincere O* zvítěziti v boji otevřeném; **2)** otevřeně, nepokrytě, upřímně, přímo, bez obalu: *a. palamque dicere C.*

apertus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *aperio*] **I) 1)** otevřený, nezavřený: *curia C*; *valvae O*; (přísl.) *ut dicitur, apertum pectus videre C* otevřené srdce, přímo do srdce viděti; **2)** metaf. otevřený, (někomu) volný, přístupný; širý: *aperta Romanis Africa C*; *a. cursus ad laudem C*; *aperta via C* volná cesta; *per apertum limitem T* po volné polní cestě; *a. impetus maris Cs* volný příval mořský; *campi apertissimi Cs* širošíré pláně; *apertissimus Oceanus Cs*; *apertum proelium L* otevřený boj; *Mars a. O* bitva v širém poli; *collis Cs* pahorek holý, neporostlý; — subst. neutr. **apertum,** ī širé pole, pláň, planina, rovina: *castra in aperto ponere L*; (v plur.) *aperta Oceani T* širý Okeán; — *in aperto est alqd* jest volné, snadné, nasnadě: *agere memoratu digna magis in aperto erat T* bylo snáze; *hostes aggredi in aperto est T* jest na snadě (viz též **II) 2) a)**); **II) 1)** odkrytý, odhalený, nezahalený, nepokrytý, nekrytý, obnažený, viditelný: *matres apertae pectora* (acc. vztah.) *O* majíce prsa obnažena; *latus apertum Cs* bok (štítem) nekrytý, nechráněný; *naves apertae CL* lodi nemající paluby; (básn.) *aether a. V*; *apertum caelum V* mračny nepokryté, nezahalené, bezmračné, jasné, čisté; **2)** metaf. **a)** nepokrytý, zjevný, zřejmý, patrný, jsoucí na bíle dni, bijící do očí: *simultates partim apertae, partim occultae C*; *apertum est* s acc. c. inf. jest zřejmo, patrno, na bíle dni, že ...; u pozdějších: *adulatio in aperto erat T*; *ut omnia magis in aperto forent S* aby vše bylo zřejmější; *ex aperto vim per angustias facere L* zjevně (bez úskoku) násilím cestu proklestiti; **b)** (o řeči) zřetelný, srozumitelný: *narratio C*; **c)** (o povaze) nepokrytý, netajený, otevřený, přímý, upřímný: *animus C*; *apertior in dicendo C*; (iron.) *ut semper fuit apertissimus C* zcela nepokrytý (t. j. okázale své neřesti na odiv stavěl).

apex, *icis, m.* **1)** (kuželovitý) hrot, vrchol: *a. collis O*; (*apes*) *obsedere summum apicem V* včely obsadily vrchol (vavřínu); *apicem hasta tulit V* vrch

přilby; *flamma apicem duxit O* plamen měl jazýček, šlehal; *visus fundere lumen a. V* ohnivý jazýček; *flammeus a. O* šlehající oheň; — spec. prut olivový ovinutý vlněnými stuhami, připevněný na vrchu čepice flaminů; — synekd. špičatá čepice (kněžská); meton. flaminové: *lanigeri apices V*; — spec. (orientální) tiara, koruna (královská): *regum apices H*; metonym. (symbol.) a) královská moc: *apicem Fortuna sustulit H*; b) největší ozdoba, koruna: *a. est autem senectutis auctoritas C*; 2) (kovová) přilba: *ardet a. capiti V.*

Apharéūs, *ĕī, m.* jméno mužské; 1) král messenský. Odt. adj. **Apharēius,** *a, um* Afareův: *proles O*; 2) Kentaur *O.*

Aphidna, *ae, f.* dědina v Attice.

Aphrodīsias, *adis, f.* [*Ἀφροδισιάς* „město Afroditino, Venušino“] jméno několika měst: 1) na hranici mezi Frygií a Karií. Odt. subst. **Aphrodīsiēnsēs,** *ium, m.* Afrodisiané; 2) město v Kilikii u Sol *L.*

apicātus, *a, um* [*apex*] špičatou čepicí, špičatým kloboukem ozdobený *O.*

Apīcius, *iī, m.* římské příjmení; *M. Gavius Apicius,* známý labužník a prostopášník za Tiberia *T.* Jméno jeho stalo se příslovečným = labužník.

Āpidanus, *ī, m.* [*Ἀπιδανός*] přítok řeky Peneiu v Thessalii *LO.*

Apiolae, *ārum, f.* Apioly, město v Latiu *L.*

Apiōn, *ōnis, m.* [*Ἀπίων*] příjmení Ptolemaia, krále kyrenského *C.*

1. Āpis, *is, m.* [*Ἄπις*] posvátný býk u Aegyptanův barvy černé s bílou lysinou na čele a na zádech a různobarevnými žíněmi v ocase: *varius coloribus A. O.*

2. apis, *is, f.* v gen. pl. *apium* (později *apum*) včela.

apīscor, *ī, aptus sum,* vl. uchopiti, připojiti, 1) (o místě) dojíti: *mare C*; 2) metat. dojíti, dosíci, nabýti: *spes apiscendi summi honoris L*; *summa apiscendi libido T* žádost dosíci nejvyššího cíle; *artem Chaldaeorum T* osvojiti si; (s gen. dle analogie *potiri*) *dominationis T* vlády dojíti.

apium, *iī, n.* [*ἄπιον*] miřík, apich *VH.*

apoclētī, *ōrum, m.* [*ἀπόκλητοι*] „odvolaní“, stálý výbor spolku aitolského *L.*

Apollināris, Apollineus viz *Apollo.*

Apollō, *inis* (zřídka *-ōnis, -ōnī L*) *m.* [*Ἀπόλλων*] syn Jovův a Latonin, bratr Dianin, bůh slunce a světla: *Phoebus* (*φοῖβος* světlý, jasný) Apollo, bůh umění lukostřeleckého, věšteckého, nadšení básnického, hudby a lékařství; (meton.) *nautis aperitur A. V* otvírá se (pohledu) chrám Apollinův. Odt. adj. 1) **Apollināris,** *e* Apollinův, Apollinovi zasvěcený: *ludi*; *laurus*; 2) **Apollineus,** *a, um* Apollinův: *proles O* (= Aeskulapius, syn Apollinův); *urbs O* (= Delos); *vates O* (= Orfeus).

Apollodōrus, *ī, m.* [*Ἀπολλόδωρος*] rhetor z Pergana, učitel mladého Oktavia (pozdějšího císaře Oktaviána) v řečnictví *T.*

Apollōnia, *ae, f.* [*Ἀπολλωνία* sc. *πόλις* „město Apollonovo“] jméno několika měst: 1) město v Illyrii (nyn. *Polonia* n. *Polina*); 2) v krajině Lokrův ozolských; 3) v Thrakii; 4) v Makedonii; 5) na sev. pobřeží Sicilie. Odt. a) subst. **Apollōniātēs,** *ae, m.* [*Ἀπολλωνιάτης*] (pocházející) z Apollonie; v plur. též **-tēs,** *ium,* Apolloňané; b) adj. **Apollōniēnsis,** *e* apollonijský; subst. **-ēnsēs,** *ium, m.* Apolloňané.

Apollōnis, *idis, f.* [*Ἀπολλωνίς*] město v Lydii nad řekou Hermem. Odt. subst. **Apollonidēnsēs,** *ium, m.* Apolloniďané.

apologus, *ī. m.* [*ἀπόλογος*] vypravování; zvl. bajka.

apoprōēgmena, *ōrum, n.* [*ἀποπροηγμένα*] věci odmítnuté, zavržitelné (t. t. stoické filosofie).

apothēca, *ae, f.* [*ἀποθήκη*] špižírna, zásobárna; spec. sklad vína (bývalo umístěn v kořejším patře): *apothecae totae nequissimis hominibus condonabantur C.*

apparātē, adv. [*apparatus*] upraveně; úpravně; skvěle, skvostně, nádherně: *a. edere et bibere C*; *ludos a. facere L.*

ap-(ad-)parātiō, *ōnis, f.* [*apparo*] příprava, úprava: *munerum C*; též o přípravě řečnické.

1. ap-(ad-)parātus, *ūs, m.* [*apparo*] 1) (abstr.) příprava: *sine ullo belli apparatu L* bez veškeré přípravy k válce;

2) meton. (konkr.) přípravy válečné, zvl. stroje obléhací, nástroje (srov. apparáty): *totus belli a. Cs* veškeré potřeby válečné; *a. oppugnandarum urbium L*; *auxiliorum a. L* připravené sbory pomocné; *luxuriosos apparatus conviviorum mercari T* drahé náčiní, příbory k hostinám; — spec. skvělá, nákladná, nádherná úprava, výprava, nádhera: *ludorum venationumque a. C*; *Persici a. H*; *a. funerum Cu*; *exhausti conviviorum apparatibus T*; *epulae et largi apparatus pro stipendio cedunt T* strava hojně připravená, hojné množství; *sine apparatu expellunt famem T* bez jemné přípravy; **3)** metaf. vystrojenost (řeči): *dixit causam nullo apparatu, pure et dilucide C.*

2. apparātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *apparo*] vystrojený, upravený, úpravný; spec. skvěle vystrojený, skvělý, skvostný, nádherný: *ludi apparatissimi C*; *spectaculum apparatissimum C*; *epulae apparatae L.*

ap-(ad-)pāreō, *ēre, pāruī* **1)** objeviti se, ukázati se: *anguis, qui Sullae apparuit C*; *tympana apparentia O* zjevné, viditelné; *adparent rari nantes V* vynořují se (na povrch); — spec. (jako podřízený na pokyn) se ukázati, býti ke službám, býti ve službách, přisluhovati: *conlegis accensi apparebant L*; *(Dirae) Iovis ad solium apparent V* konají službu; **2)** metaf. jeviti se, ukazovati se, býti zjevný, patrný: *apparuit causa plebi L* byla zjevna; *non apparere labores H* že námahy nedocházejí uznání; zvl. často neos. **appāret** jest zřejmo, patrno, vysvítá, jest na jevě, na bíle dni (s acc. c. inf.) s nepř. ot.).

ap-(ad-)pāritiō, *ōnis, f.* [*appareo*] **1)** přisluhování, služba (apparitora); **2)** meton. služebnictvo.

ap-(ad-)pāritor, *ōris, m.* (veřejný) sluha (úředníků), podřízený úředník (písař, liktor, hlasatel a j.).

ap-(ad-)parō, *āre, āvī, ātum* připravovati, chystati, vystrojovati (alqd); chystati se, připravovati se k něčemu, strojiti se (alqd a s inf.): *convivium C*; *aggerem a. Cs* násep vrhati; *iter ad caedem faciendam a. C* nastrojiti cestu k vykonání vraždy; *bellum a. CNL* strojiti se, připravovati se k válce; *in apparando occupatus N* přípravami (válečnými) zaměstnán, zabrán, zaujat; *hoc facere apparabant Cs* k tomu se připravovali.

ap-(ad-)pellātiō, *ōnis, f.* [**1.** *appello*] **1)** promluvení k někomu, oslovení; — spec. dovolávání se někoho, odvolání se k někomu („apelace"): *a. tribunorum C*; *a. conlegae L*; **2)** meton. pojmenování, název, jméno: *debita appellatione fraudare alqm Cu*; *ut appellatione imperia cetera praemineret T* aby titulem nad ostatní úředníky vynikal; **3)** jmenování, vyslovování, výslovnost: *litterarum C.*

ap-(ad-)pellātor, *ōris, m.* [*appello*] ten, jenž se dovolává úřední moci k zakročení, odvolatel *C.*

appellitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od **1)** *appello*] jmenovávati, obyčejně nazývati *T.*

1. ap-(ad-)pellō, *āre, āvī, ātum* **1)** promlouvati k někomu, oslovovati někoho: *comiter a. alqm C*; *legati erant appellati superbius C* osloveni byli poněkud zpupněji; *evocavit virum e curia regemque prima appellavit L* králem pozdravila; *virum a. L* pozdraviti jako muže; — spec. α) vzývati, volati k pomoci, doprošovati se, dovolávati se, za ochranu, přispění žádati: *deos O*; *vos appello C* vás se dovolávám; *quo accedam aut quos appellem S*; *senatum a. C*; β) (úřední osoby) se dovolávati, odvolávati se („apelovati"): *nemo tribunos plebis appellavit C*; *in eo praetor appellatur C* v té věci děje se odvolání k praetorovi; *cum ambo regem appellarent L* krále se dovolávali; γ) vyzývati, upomínati: *appellatus es de pecunia C* byl jsi upomenut o peníze; *creditores in solidum appellabant T* upomínali o zaplacení celého dluhu, celou jistinu vypovídali; δ) žalovati, stěžovati si do někoho: *ne alii plectantur, alii ne appellentur quidem C*; **2)** jmenovati, jméno dáti, nazývati (titulovati); v pass. zváti se, nazývati se, slouti (alqm, alqd; s dvěma acc.): *imperatorem a. L* ustanoviti; *nomine sponsum a. L* jménem volati; *Ennius sanctos appellat poëtas*; *appellantur perfugae Cs* spílají jim sběhův; spec. jmenovati, jmenovitě uvésti, zmíniti se: *aedes, quae in lege non appellantur C.*

2. ap-(ad-)pellō, *ere, pulī, pulsum* připuzovati; 1) přiháněti, pohybovati k něčemu: *iuvencos ad litora O*; *me vestris deus adpulit oris V* přihnal, zahnal k vašim břehům; *turres ad opus Cs* posouvati; *corpus adpulit unda O* vyplavila na břeh; — spec. (t. t. v mluvě lodníků) transit. (loď) přirážeti (ku břehu), (s lodí) přistávati: *navem ad ripam C*; *ad Delum classem a. C*; (v pass.) *classis appellitur (ad litus) Cu* přistává, zakotvuje; *oppidum facillimum adpulsu* (supinum) *T* velmi vhodné k přistání; absol. (předmět v mysli doplněn): *ad insulam appulerunt L*; *exercitus adpulit oris V*; intrans. *Germanici triremis Chaucorum terram adpulit T* přistála; *tres biremes adpulēre T.*

abpendicula, *ae, f.* [subst. demin. od *appendix*] malý přívěsek.

appendix, *icis, f.* [*appendo*] přívěsek, přídavek.

ap-(ad)pendō, *ere, pendī, pēnsum,* přivažovati, odvažovati: *aurum L*; *si tibi sua omnia appendit C* tobě všechen svůj majetek odvážil, přiřknul.

Appennīni-cola, *ae, m.* [*colere*] obyvatel Apennin, hor apenninských *V.*

Appennīni-gena, *ae, m. f.* apenninorodý, na Apenninech vzniklý: *Thybris V.*

Appennīnus, *ī. m.* Apenniny (pohoří poloostrova italského).

appetēns, *entis,* adj. [vl. part. pracs. act. od *appeto*] chtivý, žádostivý, dychtící, bažící po něčem (aleis rei): *alieni a.* S cizího (jmění) žádostivý; *appetentior famae (erat) T* po slávě příliš bažil; *nihil est appetentius similium sui quam natura C* nic nedychtí více po věcech sobě podobných než příroda.

appetenter adv. [*appetens*] chtivě, dychtivě: *a. agere alqd C.*

appetentia, *ae, f.* [*appetens*] chtivost, dychtivost, žádostivost (s gen. obj.).

appetītiō, *ōnis, f.* [*appeto*] 1) sahání po něčem (aleis rei); 2) metaf. dychtivost, dychtění po něčem, bažení, duševní mohutnost chtěcí, pud (s gen. obj.): *a. alieni C*; *a. principatūs C* snaha po vůdčím postavení, pud neodvislosti.

appetītus, *ūs, m.* [*appeto*] dychtění, mohutnost chtěcí, žádost, pud po něčem (s gen. obj.): *a. voluptatis C.*

ap-(ad-)petō, *ere, petīvī, petītum,* 1) spěti po něčem, spěchati, jíti: *Europam a. C*; obr. *Veios fata appetebant L* osud kvačil na Veje; — spec. α) sahati po něčem, hleděti dosíci něčeho, popadati něco: *haec sunt honorabilia . . salutari, adpeti C* býti vyhledáván; *a. loca munitionibus L* přibírati místa ohradní zdí, ohrazováním, zabírati místa v obvod města; β) hnáti se po někom (něčem), udeřovati, obořovati se, napadati: *ferro alqm a. V*; — metaf. *filii vita insidiis appetita C* úkladně napaden; 2) metaf. a) (o čase) intrans. blížiti se, nastávati: *lux appetit Cs* rozednívá se, svítá; *hiems appetebat T*; *fatum appetebat Cu*; b) (myslí) sahati po něčem, domáhati se, ucházeti se, dychtiti, toužiti, bažiti, státi oč (alqd; též s inf.): *consulatum S*; *M. Manlius regnum appetisse est iudicatus C*; *alienos agros cupide a. C*; *ego inimicitias pro te appetivi C* vyhledával jsem nepřátelství za tebe.

Appia viz *Appius.*

ap-(ad-)pingō, *ere, pinxī, pictum,* přimalovati (alqd alci rei).

Appius, římské předejmení, zvl. v rodě Klaudiův: 1) *Ap. Claudius Caecus,* jenž jako censor r. 312 př. Kr. založil důležitou vojenskou silnici (*via Appia,* též pouze *Appia*), která vedla z Říma do Kapue a za Trajána byla prodloužena až do Brundisia. Od téhož censora pocházel vodovod, kterým přiváděna byla voda od Gabij do Říma (*aqua Appia*); 2) *Ap. Claudius Pulcher,* vrstevník Ciceronův, známý svou přísností censorskou; *censor Appius H* censor přísný jako Appius. Odt. adj. **Appiānus,** *a, um* Appiův, appijský: *libido L*; *Appianae caedis molitor T* (vraždy Appia Junia Silana).

ap-(ad-)plaudō, *ere, plausī, plausum,* tleskati (ku pochvale) někomu, „aplaudovati" (alci); (trans.) *corpus palmis O* pošplouchati, popleskati tělo dlaněmi.

ap-(ad-)plicātiō, *ōnis, f.* [*applico*] připojení se, přimknutí se; jen metaf. *mihi videtur orta amicitia applicatione animi cum quodam sensu amandi C* z touhy duše po (přivinutí) sdružení s jakýmsi pudem lásky.

ap-(ad-)plicō, *āre, plicāvī, plicātum,* (později *-plicuī, plicitum*) 1) připínati, připojovati, přikládati, přibližovati: *mi-*

nor ratis adplicata L menší vor připjatý, připojený; *umeros ad saxa O* opírati o . .; *arboris stipiti se a. Cu* opříti se o kmen stromu; *scalas moenibus Cu* žebříky přistaviti ke zdem; *terrae adplicat ipsum V* k zemi přitiskne, povalí, porazí; *capulo tenus adplicat ensem V* po jílec vrazí; *oscula applicuit fratri V* zlíbal bratra; — spec. α) přihánětí: *asellum ulmo O*; *boves illuc applicat heros O*; *angues regionibus* (dat.) *O* říditi hadí spřežení ke krajům, v kraje; (obr.) *quae vis te immanibus adplicat oris V* přihání tě k břehům; β) (t. t. v mluvě plavecké) (loď) přiráženi k zemi, (s lodí) přistati; v pass. přistati, zakotviti (u pevniny): *a. navigia Cu*; *naves ad terram Cs*; *navem ripae Cu*; intrans. *dum adplicant L*; (o lodích) *quocumque litore adplicuisse naves hostium audissent L* že lodi přistaly; (v pass.) *Ciae telluris ad oras applicor O* přistávám u . .; **2)** metaf. a) připojovati, přidávati, přidružovati: *a. voluptatem ad honestatem*; reflex. *se applicare* přidružiti se, přilnouti (ad alqm; ad alqd); b) přikláněti, obraceti co k čemu: *Diana votis amicas* (laskavě) *adplicat aures H* sluchu propůjčuje; *se a. ad philosophiam C* oddati se filosofii; *omne animal adplicatum est ad se diligendum C* projevuje náchylnost k sebelásce.

ap-(ad-)plōrō, *āre, āvī* u někoho plakati, obraceti se s pláčem k někomu.

ap-(ad-)pōnō, *ere, posuī, positum* **1)** klásti k něčemu, klásti vedle, přikládati, přistavovati: *columnae machina apposita C*; *scalis appositis T* žebříky přistavivše; *adpositas instruxere epulis mensas O* přistavené stoly; *appositis queritur ieiunia mensis O* za plným stolem (sedě) stěžuje si na hlad; *appositum in mensa lumen T* postavené světlo na stole; — spec. (jídla) přikládati, předkládati, nositi na stůl: *ne panis adustus apponatur H*; *exta a. L*; (o náčiní stolním) *cenabat apud eum, argentum purum apposuerat C*; **2)** (osoby) přidávati, přidělovati, přidružiti, přikázati: *custodem Tullio me apponite C*; *alqm moderatorem et magistrum consulibus L*; *tribunus custodiae adpositus T*; spec. (s příhanou) zjednati k nějakému výkonu, nastražiti: *appositus erat Venuleius quidam C*; *quas (voces) adposiii custodes cum deferrent T.*

ap-(ad-)porrēctus, *a, um* vedle (někoho, u někoho) natažený, roztažený *O.*

ap-(ad-)portō, *āre, āvī, ātum* **1)** přinášeti; přiváženi, dopravovati; **2)** metaf. s sebou přinášeti: *senectus si nil quicquam aliud vitī adportes tecum*; *Caecilius* u *C.*

ap-(ad-)poscō, *ere* k tomu, mimo to, nad to žádati: *plus a. H.*

ap-(ad-)positē adv. [*appositus*] příležitě, přihodně: *dicere a. ad persuasionem C.*

ap-(ad-)positus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *appono*] **1)** přilehající, přilehlý, blízko ležící, blízký: *nemus O*; *regio urbi apposita Cu*; *castellum Lupiae flumini adpositum T* tvrz ležící při řece Lupii; *lapsus ignis in porticus adpositas aedibus T* zasáhl oheň sloupoví přilehlá k chrámům; **2)** metaf. příležitý, přihodný: *homo bene a. ad istius audaciam C*; *menses ad agendum maxime appositi C.*

ap-(ad-)precor, *ārī, ātus sum* vzývati někoho, modliti se k někomu (alqm).

ap-(ad-)prehendō, *ere, prehendī, prehēnsum* **1)** uchopiti: *manum alcis T* někoho za ruku; *quibus (adulescentulis) adprehensis T* uchopiv, vzav je za ruku; **2)** metaf. (v řeči) chopiti se čeho; zadržeti: *quidquid ego apprehenderam, accusator extorquebat e manibus C.*

ap-(ad-)primē, adv. [*apprīmus* téměř první] zvláště (s adj.): *artifices a. boni N* zvláště výborní.

ap-(ad-)primō, *ere, pressī, pressum* [*ad-premo*] přitlačiti, přitisknouti: *scutum pectori adpressum T* štít k prsům přitištěný.

ap-(ad-)probātiō, *ōnis, f.* [*approbo*] uznání za dobré, přisvědčení, schválení, souhlas: *audientium a. C*; — spec. (v mluvě filosofické) důkaz: *haec propositio indiget approbationis C.*

ap-(ad-)probātor, *ōris, m.* [*approbo*] schvalovatel *C.*

ap-(ad-)probō, *āre, āvī, ātum* **1)** za dobré uznávati, schvalovati něco, souhlasiti s něčím (alqd): *magno illud clamore a. C* schváliti s hlasitým pokřikem; *sententiam a. T*; *approbantibus consulibus C* za souhlasu konsulův; *appro-*

bant patres L (dodatečně) schvalují, potvrzují; — spec. (o bozích): *id quidem di approbent Cu* kéž to bohové požehnají; *dis approbantibus Cu* s vůlí bohův; 2) metaf. (líčiti něco jako schválení hodné), dokazovati, stvrditi: *ne obiecta crimina pro adprobatis accipiatis T* přijímati za dokázané; *fidem suam regi a. Cu*; *si tribuni innocentiam (centurionis) adprobaverant T* kdykoli bezúhonnost potvrdili; (s acc. c. inf.) *veram fuisse obnuntiationem exitus adprobavit C.*

ap-(ad-)prōmittō, *ere, mīsī, missum* k tomu, nad to, ještě (svým jménem) přislibovati *C.*

ap-(ad-)properō, *āre, āvī, ātum* 1) intrans. přispíšiti si, pospíšiti si, popíliti si: *adduc Marium . . . sed adpropera! C*; *nisi ad cogitatum facinus adpropera ret C* kdyby nechvátal provésti zosnovaný zločin; (s inf.) *portas intrare patentes adpropera O*; 2) transit. uspíšiti, urychliti něco: *mortem T*; *coeptum opus adproperatum est L.*

appropinquātiō, *ōnis, f.* [*appropinquo*] blížení se: *a. mortis C* blízkost smrti.

ap-(ad-)propinquō, *āre, avī, ātum* [*propinquus*] přibližovati se; 1) (v prostoře) přibližovati se, blížiti se (absol.; ad alqd n. s dat.): (v neos. pass.) *cum eiusmodi locis esset adpropinquatum Cs* když se přiblížili; (v čase) blížiti se, nastávati: *cum lux appropinquaret C* když se rozednívalo; *hiems adpropinquat Cs*; *meus adventus appropinquat C*; 3) metaf. blízek býti něčeho, blízko míti k něčemu: *centuriones, qui iam primis ordinibus adpropinquarent Cs*; *eum (Tiberium) adpropinquare supremis T* že se k smrti blíží.

ap-(ad-)pugnō, *āre* bojovati proti něčemu, dorážeti, útok činiti na něco (alqd): *castra*; *castellum T* ztékati.

Appulēius, Appulia viz *Apuleius, Apulia.*

ap-(ad-)pulsus, *ūs, m.* [2. *appello*] přiblížení se, blízkost: *a. solis C* blízkost, působení slunce; — spec. přistání: *hostem litorum adpulsu arcere L*; *utrimque prora paratam semper adpulsui frontem agit T* má čelo lodní k přistání vždy připravené, vždy čelem k zemi přistati může; *in adpulsu litoris trucidatus T* při přistání, přistav ku břehu byl zabit; *oppidum celerrimum fidissimumque adpulsu T* k městu lze nejrychleji a nejbezpečněji přistati; — meton. *insula ob faciles adpulsus opportuna T* ostrov příhodný pro místa, kde snadno bylo lze přistati.

aprīcātiō, *ōnis, f.* [*apricor*] vyhřívání se na slunci, na výsluní.

aprīcor, *ārī, ātus sum* [*apricus*] sluniti se, vyhřívati se na slunci.

aprīcus, *a, um* [srov. *aperio*] slunci otevřený, přístupný; výslunný, slunný: (*frigidus annus aves*) *terris inmittit apricis H*; *a. arbor O*; (básn.) slunce milující, slunečný: *mergi V*; *apricos nacte flores H*; 2) metaf. subst. neutr. *in apricum proferet aetas H* na světlo vynese, zjeví.

Aprīlis, *e* [z **aporos* další, druhý, komp. k ie. **apo*, lat. *ab*, srov. *Quintilis* = 5. měs. (po březnu)] dubnový; subst. **Aprīlis,** *is, m.* (sc. *mensis*) duben („apríl").

Apronius jméno plebejského rodu římského; 1) *Qu. Apronius*, pomahač Verrův *C*; 2) *L. Apronius* za Augusta správce Afriky, později dolejší Germánie *T.* Odt. adj. **Aprōniānus,** *a, um* Aproniův.

Apsus, *ī, m.* řeka v Illyrii *Cs.*

aptē, adv. [*aptus*] 1) těsně: *a. cohaerere C*; *a. haerere H* řádně přiléhati; *capiti a. reponit pileum L*; 2) přiměřeně, vhodně, případně: *a., distincte, ornate dicere C* přiměřeně, s náležitým rozčleněním a ozdobně řečniti.

aptō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od zastar. *apere* přivazovati] 1) připojovati, přidělávati, přičiňovati (alci alqd): *dona aptat postibus V* zavěšuje; *Danaum insignia nobis aptemus V* nasaďme, připněme si; *sagittas nervo a. V* střely klásti na tětivu, *dexteris a. enses H* do pravice bráti meče; (*corpori*) *arma a. L*; *clipeo sinistram insertabam aptans V* na levou ruku štít jsem si navlékal (připojuje); 2) metaf. a) přistrojiti, připraviti, upraviti: *a. trabes V*; *a. remos V*; *classem a. V* loďstvo (k odplutí) připraviti, přichystati; *in pace aptavit idonea bello H* v míru připravil potřeby válečné; (s ablat. instrum.) vystrojiti, opatřiti něčím: *se armis a. L* ozbrojiti se *classem velis V*; *biremes remigio V*

ensem vagina V; (s dat. účel.) *aptat se pugnae V* chystá se k boji; *itineri sarcinas a. Cu* zavazadla připravovati na cestu; *loricam aptat habendo V* aby se mohlo nositi; *a. ad pugnam classem L*; **b)** přizpůsobovati, činiti způsobilým: *Fortunae te superbae responsare aptat H*: *animos aptent armis V* at přizpůsobí, obrátí mysl k boji; *fidibus Latinis Thebanos a. modos H.*

aptus, *a, um* [part. perf. pass. od arch. *apio* viz *apto*] „spojen"; **I)** jako partic. **1)** připojen, připevněn: *gladius saeta equina a. C* na žíni zavěšený, visící; **2)** metaf. visící, závislý na něčem: *ex quo (honesto) aptum est officium C*; *rerum causae aliae ex aliis aptae C*; **3)** (mezi sebou) spojen, sloučen, scelen, spojitý, souvislý: *apta dissolvere C*; *omnia inter se conexa et apta C* spojeno a sdruženo; **4)** (náležitě) připraven, opatřen, vystrojen: *omnia sunt ad bellum apta ac parata Cs* vše připraveno a pohotově; *omnia proelio apta T*; *non itineri magis apti quam proelio L*; *profectus apto exercitu L* s vojskem k boji připraveným, hotovým; (s abl. instrum.); *caelum (axem) stellis ardentibus aptum V* nebe hvězdami ozdobené, hvězdnaté; *quinqueremes aptae instructaeque remigio L*; **II)** jako adj. **1)** vhodný, případný, způsobilý, schopný, přiměřený: *apto cum lare fundus H* statek s přiměřeným jměním; *Mucianus aptior sermone T* řečí schopnější; (s dat.) *malum malo aptissimum L* nejvíce, nejlépe se hodí, pojí; *apta igni materies Cu* hořlavá látka; *vis venti apta faciendo igni L* prudký vítr, vichr vhodný k rozdělání ohně; *ingenium, aptius talibus flammis O* vnímavější pro . . .; *sedulitas in hoc apta tibi erit O* bude ti pomocná; *amicis aptus H* úslužný k přátelům; *solibus aptus H* pro sluneční paprsky vhodný, přítel parna; *Servilius lenibus remediis aptior L* přístupnější mírnějším prostředkům; (s *ad*): *nostros minus aptos esse ad huius generis hostem Cs* méně způsobilí proti nepříteli; (básn. s předl. *in*) *deus formas a. in omnes O* snadno se proměňující v . . .; (s inf.) *chorus a. amare O*; (s relat. účel. větou) *videbatur aptior persona, quae . . . loqueretur C.*

apud (zastar. *aput*) předl. s acc. označuje blízkost;

I) o místě **1)** (u jmen místných) u, při: *incredibilis a. Tenedum pugna C*; *a. moenia Troiae V* u hradeb, před hradbami; (se jménem národa) *a. Persas aut in extrema India C* v Persii; (v některých rčeních zvl. u *T* = téměř *in* s abl.) *cenam isti dabat a. villam C* v letohrádku; *a. urbem Nolam T* v městě Nole; *laude a. Germanias floruit*; *a. cunctas Asiae insulas* na všech ostrovech; **2)** (u jmen osob) u, při: *esse, sedere a. alqm*; *a. memores stat gloria facti V*; — spec. **α)** u (někoho), v příbytku, v bytě, v domě (něčím): *erat a. Heium sacrarium C*; *domi a. P. Sestium L*; *a. te cenavit C*; *pressa tuis balanus capillis iam dudum a. me est H*; **β)** u (někoho), při (někom), v moci (něčí) = *penes* s acc.: *qui iudicia manere a. ordinem senatorium volunt C* aby soudy zůstaly stavu senatorskému; *consulatus uterque a. patricios manet L*; **γ)** *a. exercitum esse C* ve vojště dlíti (v družině vojevůdcově); *in exercitu esse* sloužiti, konati službu vojenskou; **δ)** u (někoho), ve spisech (spisovatelových): *a. Xenophontem Cyrus dicit C*; *a. Platonem C*; **ε)** v přítomnosti (někoho), před (někým) = *coram* s abl.: *a. regem verba facere C*; *a. populum res est C* jedná se o věci před národem; *habere a. senatum orationem T*; *a. concilium accusare T* před shromážděním; *a. circumfusos ita coepit T* před shluklými kol něho.

II) (o čase) u, za (doby): *non modo his temporibus, sed etiam a. maiores nostros C*;

III) metaf. (ve smyslu mravním) u (někoho), při (někom), dle soudu (někoho): *a. eum sunt in honore C*; *nec ulli auspicio maior fides non solum a. plebem, sed a. proceres T*; *a. alqm valere, posse*; *a. alqm gratum, carum esse* a j.

Āpulēius, plebejské jméno rodové; *L. Apuleius Saturninus*, demagog za doby Mariovy, na rozkaz senatu zavražděn; *lex Apuleia C* zákon Apuleiův. Odt. adj. **Āpulēiānus**, *a, um* Apuleiův.

Āpūlia, *ae, f.* Apulie, krajina v dolní Italii (nyn. *Puglia*). Adj. **Āpulus**, *a, um* apulský; subst. **Āpulus**, *i, m.* Apulan.

aput viz *apud*.

aqua, *ae* (arch. gen. *aquaī*) *f.* **1)** voda: *aqua levata vento L* voda vypařená, vodní páry zdvihše se větrem; *aquae nectareae O* mok nektarový; *arcus aquarum O* hora vodstva, vlna jako hora; *aquae magnae bis eo anno fuerunt L* velká voda, povodeň; *longas eiaculatur aquas O* dlouhý vody proud vzhůru metá; *formidatis auxiliatur aquis O* vzteklině; (příslov.) *aqua et igni interdicere alci C, arcere alqm, prohibere T* zapovědět užívání vody i ohně, dáti do klatby, vyobcovati (ze země); *aquam terramque petere (poscere) L (γῆν καὶ ὕδωρ αἰτεῖν)* vody i země žádati, t. j. žádati, aby se někdo úplně podrobil; *in aqua ponere alqd C* stavěti na vodě; *is, qui praebet aquam H* hostitel (jenž na počátku hostiny kázal podávati hostům vody k umytí rukou); — spec. moře: *quos labores ego sum terra, quos ego passus aqua O = terra marique*; jezero: *a. Albana L* jezero albské; řeka, potok, pramen: *secundā aquā L* po vodě, po proudu; *Tusca aqua O (= Tiberis)*; *in aquam caeci ruebant L*; *properantis aquae ambitus H*; déšť: *cornix augur aquae H* déšť věštící, dešťověstná; *speculantur aquas* pozorují deště (t. j. pozorují, bude-li pršeti); *aquarum agmen V* lijavec, příval; *subitae aquae O* náhlý lijavec; *effusae aquae O* proudy deště; (v plur.) léčivé prameny teplé, teplice, vary: *aquae salubres T*; *Aquae Sextiae Cs* město v provincii narbonské (nyn. *Aix*); **2)** vodovod: *a. Appia L*; *aquam ducere in urbem L*; **3)** voda ve vodních hodinách, vodní hodiny (klepsydra): *certis ex aqua mensuris breviores esse noctes videbamus C*; (příslov.) *aqua (mihi) haeret C* voda vázne, stojí; jsem v nesnázích, zaplétám se v rozpory, důkaz pokulhává.

aquae-ductus viz *ductus*.

aquārius, *a, um* [*aqua*] **1)** vodní, týkající se vedení vody: *a. provincia C* dozor nad vodovody (svěřený quaestoru sídlícímu v Ostii); **2)** subst. **aquārius,** *ī, m.* vodnař (souhvězdí): *contristat a. annum H* zachmuří vodnař rok (v polovici ledna, kdy vstoupí slunce ve znamení vodnaře, nastávají v Italii deště).

aquāticus, *a, um* [*aqua*] vodní; **a)** ve vodě žijící, rostoucí: *lotos O*; **b)** vodnatý, vlhký: *auster O* dešťorodý.

aquātilis, *e* [*aqua*] vodní: *bestiae C.*

aquātiō, *ōnis, f.* [*aquor*] opatřování, donášení, přivážení vody, doprava vody; napájení.

aquātor, *ōris, m.* [*aquor*] vodař, nosič vody.

aquila, *ae, f.* [srov. *aquilus,* černý, tmavý] „černý pták"; **1)** orel, orlice; **2)** metaf. **a)** orel (stříbrný, na žerdi upevněný, od dob Mariových znak římské legie): *decimae legionis a. Cs*; *aquilae, propria legionum numina T*; **b)** *aquilae* orlové (nástřešní ozdoby podobající se orlům s roztaženými křídly): *sustinentes fastigium aquilae T.*

Aquilēia, *ae, f.* kvetoucí město Venetů při moři jaderském, nyní chudé místo stejného jména v Gorici sev.-záp. od Terstu. Odt. adj. **Aquilēiēnsis,** *e* aquilejský; subst. **Aquilēiēnsēs,** *ium, m.* Aquilejští.

aquili-fer, *erī, m.* [*aquila-fero*] orlonoš, praporečník legie.

Aquīlius a **Aquīllius** římské jméno rodové; *C. Aquilius Gallus,* přítel Ciceronův, řečník a učený právník; *lex Aquilia C.* Odt. adj. **Aquīliānus,** *a, um* Aquiliův: *A. defensio C.*

aquilō, *ōnis, m.* [srov. *aquilus* temný] „nebe zatemňující"; **1)** severní, půlnoční vítr, bora, sever; zosobněný bůh: *iuvenes Aquilone creati O* synové Borcovi, Kalais a Zethes; **2)** meton. sever (strana světová).

Aquilōnia, *ae, f.* [srov. *aquilonius*] město v Samniu (nyn. *Carbonara*).

aquilōnius, *a, um* [*aquilo*] severní: *regio tum a., tum australis C.*

Aquīnum, *ī, n.* město Volsků v Latiu (nyn. *Aquino*). Odt. adj. **Aquīnās,** *ātis* aquinský: *fucus H* poněvadž tam byly nachové barvírny; obyv. **Aquīnātēs,** *ium, m.* Aquiňané.

Aquītānia, *ae, f.* Aquitanie, krajina v jihozápadní Gallii *Cs*; od doby Augustovy značí A. jako provincie zemi mezi Pyrenejemi, Oceánem, Garumnou a Cevennami *T.*

Aquītānus, *ī, m.* Aquitan, obyvatel Aquitanie.

aquor, *ārī, ātus sum* [*aqua*] vodu nositi, přivážeti: *castris aquatum* (sup.) *egredi S* jíti pro vodu.

aquōsus, *a, um* [*aqua*] vodnatý; vlhký: *campus L*; *aquosa Ida H*; *nubes aquosa V* mračno dešťonosné; *sidus piscis aquosi V* zhvězdění ryby dešťonosné; *Orion a. H*; *a. hiems V* deštivá zima; *a. languor H* vodnatelnost; *mater a. O* (= *Thetis*).

āra, *ae, f.* **1)** oltář: *a. Maxima VO* (*magna T*) oltář Herkulův na dobytčím trhu (*forum boarium*) v Římě; (často plur. ve smyslu sing.) *taurum mactabat ad aras V*; *incendimus aras V* zapalujeme oběti na oltáři; *aras tenere V* objímati oltář; (přísahající dotýkal se oltáře, odt.) *aram tangere V* přísahati; srov. *si aram tenens iuraret C*; (často ve spojení) *arae focique* oltáře i krby (na označení všech obětišť, oltářů chrámových, veřejných i domácích), stát i rodina; srov. *hic arae sunt, hic foci, hic di penates C*; *aris et focis bellum parare C*; *de aris et focis decernere C* o oltářích i krbech, o státu i rodinách činiti snesení; **2)** meton. (poněvadž stíhaní k oltáři se utíkali) ochranný oltář, útočiště, ochrana: srov. *sicut in aram confugit in huius domum C*; *curiam, aram sociorum, inflammare C*; *ad aram legum confugere C*; *quorum* (*superum*) *se devovet aris V*; **3)** (o předmětech oltářům podobných) *a. sepulcri V* hranice; *ara Virtutis C* pomník; — *Ara*, zvězdění oltáře na jižním nebi: *pressa Ara O* stlačený, nízko ležící; **4)** (jméno vlastní) *Ara Ubiorum T* původně oltář zřízený od Ubiů na poctu Augustovu, kdež později povstalo město (nyn. *Godesberg* u Bonnu); *Arae Philaenorum S* oltáře Filaenův (přístavní město na hranici karthaginsko-kyrenské); *saxa vocant Itali ... Aras V* úskalí u ostrova Aegimuru (u Karthaginy).

Arabēs, *bum* (sing. *Arabs, bis*), různosklonně též *Arabī, ōrum, m.* **1)** Arabové; **2)** meton. Arabie: *palmiferos Arabas reliquit O.* Odt. **Arabia,** *ae, f.* (sc. *terra*) poloostrov Arabie; adj. **Arabicus,** *a, um* arabský.

Arabītae, *ārum, m.* Arabitové, národ ve vých. Gedrosii *Cu.*

Arabus, *ī, m.* říčka v Gedrosii *Cu.*

Arachnē, *ēs, f.* [*ἀράχνη* pavouk] lydská dívka v pavouka proměněná od Minervy, již ve tkaní o závod překonala *O.*

Arachōsiī, *ōrum, m.* Arachosiové, národ usedlý jižně od Parapamisu (v nyn. Afganistanu) *Cu.*

Arachthus, *ī, m.* viz *Aratthus.*

Aracynthus, *ī, m.* [*Ἀράκυνθος*] hraniční pohoří boiotské: *Actaeus A. V* aktejský, ležící proti *Akte* (staré jméno Attiky).

Aradus, *ī, f.* ostrov (a město) při severním pobřeží foinickém (nyn. *Ruad*) *Cu.*

arānea, *ae, f.* [srov. *ἀράχνη* pavouk] **1)** pavouk; **2)** meton. pavučina.

arāneola, *ae, f.* [subst. demin. od *aranea*] pavouček.

Arar, *is* [acc. *Ararim,* abl. *Arari*(*-re*)] *m.* řeka v Gallii vyvěrající z Voges (nyn. *Saône*), přítok Rhodanu *CsT.*

arātiō, *ōnis, f.* [*aro*] **1)** orání; orba, rolnictví: *quaestuosa mercatura, fructuosa a. dicitur C*; **2)** meton. orné pole, role; v plur. státní (obecné) půdy, pozemky, polnosti (v nájem dávané): *arationes magnas conductas habere C*; *arationes et agri C* najaté obecní pozemky i vlastní.

arātor, *ōris, m.* [*aro*; srov. *ἀροτήρ*] **1)** oratel, oráč: *stiva innixus a. O*; (v platnosti adj.) *taurus arator O* býk orající; **2)** metaf. **a)** rolník, hospodář: *gaudet a. igni H*; **b)** nájemce státních (obecních) pozemků; zvl. v plur. *numerus aratorum quotannis publice subscribitur C.*

arātrum, *ī, n.* [*aro*; srov. *ἄροτρον*, dor. *ἄρατρον*] „oradlo", pluh, radlice.

Aratthus, *i, m.* [*Ἄραθος*] řeka v Epiru (nyn. *Arta*) *L.*

Arātus, *ī, m.* [*Ἄρατος*] řecké jméno mužské; **1)** řecký básník ze Sol v Kilikii, složil astronomickou báseň *Φαινόμενα* (o zjevech přírodních), kterouž Cicero přeložil do latiny. Odt. adj. **Arātēus,** *a, um* Aratův; **2)** řecký vojevůdce ze Sikyonu (*Sicyonius*), zakladatel achajského spolku.

Araxēs, *is, m.* **1)** řeka v Armenii vyvěrající, vtéká do jezera kaspického (nyn. *Aras*) *VCu*; **2)** řeka u Persepole (nyn. *Bend-Emir*) *Cu.*

Arbēla, *ōrum, n.* [*Ἄρβηλα*] prastaré město assyrské vých. od Ninive, u něhož Alexander přemohl Dareia r. 331 př. Kr. (nyn. *Arbil*).

arbiter, *trī, m.* [od arch. *ar-* = *ad* a *baetere* jíti] „kdo k něčemu přichází"; **1)** (očitý) svědek: *arbitris remotis* (*submotis, amotis*) beze svědků, mezi čtyřma očima; *locus ab arbitris remotus*; *a. arcanorum, secretorum Cu* svědek, důvěrník tajností, zasvěcený do...; — spec. (t. t. v mluvě soudní) „kdo jako osoba nezúčastněná přistupuje ke stranám ve sporu jsoucím", rozhodčí, rozhodce, rozsudí, smírčí soudce (ne ustanovený zákonem, nýbrž za starších dob od obou stran dožádaný, později od praetora jmenovaný). Arbiter rozhoduje dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nejsa vázán platnými zákony jako *iudex* (v. t.): *arbitrum postulare, sumere*; *alqm arbitrum dare C*; *a. litis C*; — metaf. soudce, rozhodčí; zjednavatel, prostředník: *a. formae O* soudce sličnosti (o Paridovi); *a. pugnae H* rozhodčí zápasu; *a. irae Iunonis O* vykonavatel hněvu; *a. concordiae civium L* prostředník; **2)** neobmezený rozsudí, pán, vládce, vladař: *a. armorum O* (= *Mars*); *solus a. rerum T* samovládce; *a. imperii O* kníže světovládný; *dii populorum arbitri T*; *a. bibendi H* král pitky, hostiny, jenž určoval míru pití při hostině (*συμποσίαρχος*); *Petronius, elegantiae a. T* rozhodce o věcech vkusu; *a. Hadriae H* (= *Notus*); *locus... maris a. H* místo moře ovládající (dle jiných: místo, z něhož je rozhled na moře; srov. **1)**.

arbitra, *ae, f.* svědkyně.

arbitrātus, *ūs, m.* [*arbitror*] v klass. latině jen v ablat. *arbitratu* s gen. neb pron. poss.: dle mínění, po mínění, dle zdání, dle volného uznání: *mulieris a. C*; *cuius* (*Sullae*) *a... consuleretur S* s jehož plnou mocí by bylo jednáno; *meo, tuo, suo a.* dle mého mínění, po mém zdání atd.

arbitrium, *ii, n.* [*arbiter, arbitror*] **1)** nález, rozsudek, rozhodnutí smírčího soudce: *aliud est iudicium, aliud a. C*; *permisso publice arbitrio T* když obci smírčí nález byl svěřen, když obec za smírčího soudce byla zvolena; **2)** metaf. rozhodnutí, (rozhodný) výrok, soud: *cum de te splendida Minos fecerit arbitria H*; *quorum penes plebem a. est T* čehož rozhodnutí má lid, o čemž rozhoduje lid; *id a. sui esse consilii N* rozhodnutí o tom; *a. rerum Romanarum agere T* rozhodovati o státu římském; *sui arbitrii facere L* činiti věci svého rozhodování, rozhodovati; *usus, quem penes a. loquendi H*; *multitudinis arbitrio res agere C*; *arbitrio popularis aurae H*; **3)** volné rozhodnutí, volné uznání, usouzení, soud, úsudek, uvážení, zdání; vůle: *populo Romano a. eligendi permittere T* volbu ponechati na vůli; *arbitrio rem gerere L* dle uznání; *cum victoriae arbitrium agis Cu* kdykoli pronášíš úsudek o vítězství; *miles in arbitrio ducum T* vojínové vedení vůlí vůdcův; *libertas ex alieno a. pendet L*; *Iovis nutu et arbitrio C* pokynem a vůlí; *occupare liberum mortis a. Cu* dobrovolně se napřed usmrtiti; *a. salis vendendi L* libovolné ustanovení sazby solní; *arbitria funeris C* pohřební výdaje, poplatky (stanovené dle jmění a stavu zemřelého); — spec. vůle, libovůle, zvůle, choutka; (neobmezená) vláda, moc: *ad suum a.* podle své libovůle, dle své libosti; *in a. ac potestatem venire C*; *a. Romulus urbis habet O* vládu nad městem; *rei publicae a. obtinuit Tiberius T.*

arbitror, *ārī, ātus sum* [*arbiter*] **1)** býti rozsudím, vynésti nález jako smírčí soudce; **2)** metaf. (dle nejlepšího vědomí) souditi, mniti, domnívati se, pokládati, mysliti, za to míti (s dvěma ace., s acc. c. inf.): (ve význ. praegnantním) *neque in ullam humani oris speciem adsimulare ex magnitudine caelestium arbitrantur T* domnívají se, že není dovoleno připodobniti k žádné podobě lidského obličeje následkem vznešenosti. Často lze přeložiti vloženou větou: trvám, tuším neb dle domnění, asi: *neque ad id valere arbitror L* to, tuším, nemá té platnosti, toho významu; *quo illos animo fuisse arbitramini? C* jakého že ducha byli, myslíte, jakého ducha dle vašeho domnění byli; jakého asi ducha byli.

Arbocala, *ae, f.* městečko Vakcaeů u středního toku Duera *L.*

arbor (pův. **arbōs**), *oris, f.* **1)** strom: *Iovis a. O* (= dub); *Phoebi a. O* (= vavřín); *Palladis a. O* (= oliva); (kollekt.)

stromoví, stromy: *ager arbore infecundus S*; 2) meton. (věci ze dřeva zhotovené) stěžeň: *cornua in summa locat arbore O*; (s gen. vysvětlovacím) *infigitur sagitta arbore mali V*; veslo: *centenaque arbore fluctum verberat V*; loď: *Pelias a. O* loď Argo; *infelix a. L* v. *infelix*.

arboreus, *a, um* [*arbor*] stromový: *sub pondere arboreo* (= *arborum*) *O*; — stromovitý, podobný stromu: *a. cornua V* větevnaté parohy; *a. telum V* veliký jak strom.

arbōs viz *arbor*.

Arbuscula, *ae, f.* [vl. subst. demin. od *arbos* „stromeček“] znamenitá mimická umělkyně za doby Ciceronovy *CII*.

arbustum, *ī, n.* [*arbustus*] 1) stromoví, stromy: *ager arbustis consitus S*; — spec. nízké stromy, křoviny, houštiny: *non omnes arbusta iuvant V*; 2) sad; zvl. vinice (ve které révy vedeny byly po pních jilmových a topolových): *pratis et vineis et arbustis res rusticae laetae sunt C*.

arbustus, *a, um* [*arbos*] vysázený stromy, porostlý stromy.

arbuteus, *a, um* [*arbutus*] planikový *VO*.

arbutum, *ī, n.* [*arbutus*] 1) plod planikový: *dant arbuta silvae V*; 2) = *arbutus*: *pascuntur arbuta apibus V*.

arbutus, *ī, f.* planika.

arca, *ae, f.* [*arceo*; srov. *arcanus*] vl. závěr, zámek; skříň, schránka; truhla; — spec. α) pokladnice, pokladna: *nummos contemplor in arca H*; β) rakev: *conservus vili locavit in arca H*; *vivum in arcam condidere L*; γ) žalářní komůrka (cella): *servi in arcas coniciuntur C* do samovazby jsou vrháni.

Arcades, Arcadia viz *Arcas*.

arcānō, adv. [*arcanus*] tajně, podtají.

arcānus, *a, um* [*arca*] 1) (před jinými) uzavřený; 2) skrytý, tajný; tajemný: *haec a. sacra T*; *Cereris sacrum arcanae H* Cerery tajemné (vzhledem k mysteriím Cereřiným); *a. nox O* mlčelivá noc; — neutr. subst. **arcānum,** *ī* tajnost, tajemství: *Iovis arcanis admissus H* zasvěcený do tajemství; *arcana imperii temptantur T* tajné zásady, záměry vládní (císařské vlády) se ohrožují (křižují).

Arcas, *adis, m.* [*Ἀρκάς*] a) bájeslovný praotec Arkadů, syn Jovův a Kallistin, po smrti umístěn jako souhvězdí (Arktofylax) na nebi; b) Arkad, obyvatel Arkadie; zvl. v plur. **Arcadēs,** *um, m.* Arkadové; c) jako adj. *Euander A. V*; *tyrannus A. O* arkadský král (= Lykaon). Odt. adj. 1) **Arcadius,** *a, um* arkadský: *dea O* (= Karmenta); *A. rex V* (= Euander); zvl. **Arcadia,** *ae, f.* (sc. *γῆ, terra*) Arkadie, hornatá krajina ve středním Peloponnesu; meton. = Arkadové: *Arcadia iudice V*; 2) **Arcadicus,** *a, um* arkadský.

Arcēns, *entis, m.* („bránící“) význačné jméno válečníka sikulského, který provázel Aenea do Italie *V*.

arceō, *ēre, cuī,* — [srov. *arx, arca*; *ἀρκέω*] 1) zavírati, svírati, hraditi, ohrazovati; omezovati, v mezích držeti: *flumina arcenus C*; *teneras arcebant vincula palmas V* pouta svírala; metaf. *quantum saevitia glisceret, miseratio arcebatur T* zuřivost se vzmáhala, útrpnost byla omezována, útrpnosti bylo bráněno; 2) přístup zavírati, přístup zabraňovati, přístupu nedati, brániti, překážeti někomu, zadržovati; zameziti, překaziti: *saxis pilisque* (abl. instr.) *subeuntes arcebant T*; *somnos a. O* zaplašovati; *odi volgus et arceo H* straním se (lidu); (alqm, alqd) *vim a. L* násilné počínání odraziti, zabrániti; *frigus L* zimy se ubrániti, proti mrazu se opatřiti; (s abl. odl.) *alqm curiā a. L* přístup do radnice zameziti; *se provinciā arceri a legionibus T*; *alios arcet harenā Charon V* brání vstoupiti na břeh; *a. tecto T* pod střechu, pod krov nepřijmouti; *Aeneam arcete periclis V* chraňte Aenea od nebezpečenství; (abl. s předl. *ab*) *fucos a praesepibus arcent V* zahánějí; *hunc a tuis templis arcebis C* tohoto od svých chrámův odvrátíš; *ab effusa fuga flumen arcebat L* divému útěku řeka bránila, v cestě stála; *hinc arce hostes L* zde (vl. odtud) zadrž nepřítele; *unde arcentur foedere L* odkud zdržováni jsou smlouvou, kam dle smlouvy nesmějí; (s inf. n. acc. c. inf., jako *prohibere*) *nec Augustus arcuerat Taurum opes conferre T* nezabránil Taurovi . . .

Arcesilās, *ae, m.* [*Ἀρκεσίλας*] Arkesilas, řecký filosof, zakladatel novější Akademie (* 316 — † 241 př. Kr.).

Arcēsius, *ii, m.* [*Ἀρκείσιος*] otec Laërtův *O.*

arcessītū, jen v ablat. na pozvání, na zavolání, na vyzvání.

ar-cessō (též **accerso**), *ere, īvī, ītum* z arch. *ar-* = *ad* a *facesso*] vl. sem dopraviti 1) obeslati, přivolati, povolati, zavolati: *in regnum a. L* na trůn povolati, dosaditi; *manes coniugis a. O* na svět přivolati (z podsvětí); *Gallos auxilio* (dat. úč.) *a. Cs* přivolati na pomoc; (o věcech): *si melius quid habes* (*vini*), *arcesse H* dej přinésti, pošli pro . . .; *a. tormenta aut tela T*; — spec. na soud povolati, pohnati, obžalovati; *ambitūs crimine a. C*; *iudicio capitis C*; (s gen.) *capitis a. S* viniti na smrt, z přetěžkých vin obviňovati, poháněti k hrdelnímu soudu; *maiestatis T*; 2) přistrojiti, přivoditi, zjednati, způsobiti, připraviti: *tempus V*; *bellum L*; *quies neque molli strato neque silentio accersita L* klid ani měkkým lůžkem ani tichem nepřivolán, nezjednán; *rex periculo gloriam accersens Cu* v nebezpečenství slávy hledaje; *ex medio res arcessit comoedia H* ze života (obecného) béře látku; — *dictum arcessitum C* slovo hledané.

Archē, *ēs, f.* [*ἀρχή* počátek] jméno jedné ze čtyř prvotních Mus *C.*

Archelāus, *ī, m.* [*Ἀρχέλαος*] řecké jméno mužské; 1) filosof z Mileta, žák Anaxagorův; 2) král makedonský. Na dvoře jeho žili dramatický básník Euripides a malíř Zeuxis; 3) vojevůdce Mithridatův; 4) syn předešlého, choť královny aegyptské Bereniky, zeť Ptolemaia Auleta; 5) vnuk předešlého, král kappadocký, byl od Tiberia povolán do Říma, kdež r. 17 po Kr. zemřel.

Archiās, *ae, m.* [*Ἀρχίας*] řecké jméno mužské; 1) *A. Licinius Archias,* řecký básník ze syrské Antiochie, hájený před soudem od Cicerona; 2) truhlář v Římě. Odt. adj. **Archiacus,** *a, um* Archiův.

Archilochus, *ī, m.* [*Ἀρχίλοχος*] řecký básník z ostrova Paru (ok. r. 650 př. Kr.), vynálezce jízlivých útočných básní (*iambi*). Odt. adj. **Archilochius,** *a, um* jízlivý, útočný (jako verše Archilochovy): *Archilochia edicta C.*

Archimēdēs, *is, m.* [*Ἀρχιμήδης*] znamenitý mathematik a mechanik řecký. Byl zavražděn při dobytí Syrakus r. 212 př. Kr.

archipīrāta, *ae, m.* [*ἀρχιπειρατής*] náčelník lupičů námořských.

architector, *āri, ātus sum* [*architectus*] 1) budovati, stavěti; 2) metaf. budovati, strojiti, uměle zjednávati, připravovati: *voluptates C.*

architectūra, *ae, f.* stavitelství.

architectus, *ī, m.* [*ἀρχιτέκτων*] 1) stavitel, budovatel; 2) metaf. tvůrce, původce: *a. beatae vitae*: — spec. (s přihanou) *omnium a. et machinator C* osnovatel a strůjce.

archōn, *ontis, m.* [*ἄρχων* „pán“] archont, nejvyšší úředník v Athenách po odstranění důstojnosti královské.

Archȳtās, *ae, m.* [*Ἀρχύτας*] z Tarenta, pythagorovec, vrstevník filosofa Platona, proslavený mathematik a politik.

Arcitenēns, *entis, m.* [*arcus-teneo*] a) adj. lukovládný, lukostřelný (hom. *κλυτότοξος*): *deus a. O*; b) lukovládce, lukostřelec: *motus erat a. O* (= Apollo); *pius a. V.*

Arctophylax, *acis, m.* [*ἀρκτοφύλαξ*] Vozataj, souhvězdí vých. od souhvězdí Vozu = *Boötes* (v. t.).

Arctos (-us), *ī, f.* [*ἄρκτος*] 1) „Medvědice“ (Medvěd) n. Vůz větší, souhvězdí na severním nebi, severanům nikdy nezapadající: *esse duas Arctos O* t. j. Medvědice větší a menší; *aequoris expers O*; *metuentes Oceani aequore tingi V*; 2) meton. točna severní; severní, půlnoční strana, sever: *iuncta aquilonibus a. O*; *opacam excipere arcton H* hleděti k severu (o sloupoví).

Arctūrus, *ī, m.* [*ἀρκτοῦρος*] „hlídač medvědice“ Vozataj, souhvězdí východně od Velkého Vozu = *Bootes* (v. t.). S večerním západem jeho (na zač. listopadu) nastává doba bouří a dešťů; — zvl. nejjasnější hvězda v Bootu.

arcuātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od neužívaného slovesa *arcuo* křiviti, ohýbati] obloučný, obloukovitý, obloukovitě klenutý: *curvamen a. O* oblouk klenutý:

currus a. L vůz s obloukovitou střechou, krytý v oblouk.

arcula, *ae, f.* [subst. demin. od *arca*] skřínka (na šperky).

arcus, *ūs, m.* **1)** luk: *arcum tendit Apollo H*; *arcūs Haemonii O* souhvězdí střelce; *a. Cupidinis O*; **2)** metaf. vše, co má podobu obloučnou: **α)** duha: *a. pluvius H*; **β)** klenutí, klenba, vítězný oblouk, vítězná brána: *a. ob recepta signa dicatur T*; (přísloví.) *arcum e cloaca facere C* udělati z komára velblouda; (jiní čtou: *arcem*); **γ)** obloučná čára (na př. hada, vlny, zátoky, přístavu): *anguis sinuatur in arcus O* had se stáčí v oblouky, v kotouče, v závity; *portus curvatus in arcum O* přístav zatáčející se v oblouk, obloukem; *via quinque per arcus O* patero kruhů souběžných, jimiž pásma zemská jsou omezena; *a. aquarum O* spousta vod.

1. ardea, *ae, f.* volavka.

2. Ardea, *ae, f.* město rutulské v Latiu. Odt. adj. **a) Ardeās,** *ātis* adj. ardejský: *ager L*; subst. **Ardeātēs,** *ium, m.* Ardeané, obyvatelé Ardeje; **b) Ardeātīnus,** *a, um*: *foedus L* smlouva s Ardeany uzavřená.

ārdēns, *entis,* adj. [partic. praes. od *ardeo*] **1)** hořící, planoucí, ohnivý: *ardentes cupae* hořící kádě; *fax C* hořící pochodeň; *Volcanus a. H* rozpálený; *quinta (zona) est ardentior illis O* páté pásmo jest ohnivější nad ona; **2)** metaf. **a)** (o očích, o štítu) jiskrný, planoucí, zářící: *oculi, clipeus V*; (o víně) ohnivý, plamenný, silný, *Falernum H*; **b)** (o náruživostech) ohnivý, prudký, vášnivý, náruživý: *ira*; *avaritia*; *virtus*; *odium*; *miserere ardentis,* smiluj se nade mnou, jenž láskou planu; **c)** (o řeči) ohnivý, vroucí: *oratio*; *studium C* vroucí horlivost.

ārdenter, adv. [*ardens*] **1)** ohnivě, palčivě; **2)** vroucně, prudce, náruživě.

ārdeō, *ēre, ārsī, ārsūrus* [*ar(i)dus*] **1)** hořeti, planouti, plápolati: *domus ardebat C*; *caput arsit Servio Tullio dormienti CL* hlava vzplanula Serviovi Tulliovi spícímu, ve spánku; *altaria ardent V* oltáře plápolají (obětmi); *ardet Ucalegon V* hoří dům Ukalegontův; *hospes ardet H*; *omnia ardent L* vše jest v plamení; **2)** metaf. **a)** (o lesku a barvě) planouti, jiskřiti se, zářiti, blýskati se: *campi armis ardent V* nivy zbraněmi planou, blyští se; *Tyrio ardebat murice laena V* plášť zářil tyrským červcem; **b)** *fauces siti ardentes L* chřtán, hrdlo žízní pálící; *omnes artus ardent (sc. dolore) C*; **c)** (o vášních) planouti; hárati: *amore, ira, avaritia*; *a. dolore C* zapláti bolem; (s význ. praegnantním) *totumque per agmen ardebat V* spechala roznícena (za ním); (s udáním cíle) *ardet in arma V* pralme do boje, po boji; *in proelia, in caedem eius ardentes T*; *animi ad ulciscendum ardebant C* mysl hořela pomstou; (s inf.) *ardemus scitari V* pralneme touhou zvídati, vyptávati se; *mederi invidiae animo ardebat S* zhojiti nenávist, nevoli (proti bratrovi) v srdci touhou plál, horoucně toužil; láskou planouti k někomu, roznícen býti, horoucně milovati někoho: *amore hospitae C* láskou vzplanouti k cizince; *arsit Atrides virgine* (abl. causae) *H* vzplanul láskou Atreovec k dívce: *deus arsit in illa O* láskou vzplanul k ní; *Corydon ardebat Alexin V* horoucně miloval Alexia, láskou hořel (planul) k Alexiovi; též *invidiā, ignominiā a.* ve smyslu pass.: prudce býti nenáviděnu, potupenu; **d)** (o válkách) *ardet Gallia Cs* Gallie se jítří, vře; *cum bello tota Italia arderet C* když ohněm války planula celá Italie; *cum arderet acerrime coniuratio S* když spiknutí nejprudčeji planulo (t. j. když dostoupilo vrcholu).

ārdēscō, *ere, ārsī,* — [inchoat. z *ardeo*] **1)** rozhořovati se, rozpalovati se, rozžíhati se, vznítiti se: *ne longus ardesceret axis O* aby šíré se nevznítilo nebe; *fulmineis ardescunt ignibus undae O* ohnivými blesky vodstvo se vzněcuje, třpytí; **2)** metaf. **a)** *pugionem in mucronem ardescere iussit T* dýku dal až v břitkost rozpáliti (t. j. broušením rozpáliti, až byla břitká špička); **b)** (vášněmi) rozpáliti se, vzplanouti, vzmáhati se: (absol.) *arsit Helene H* vzplanula Helena láskou (*comptos crines* visí na *mirata*); *Dido ardescit tuendo V* Dido roznětuje se patřením, patříc naň; *a. libidinibus T*; *caede O*; (s udáním cíle) *vulgus ardescit in iras O* lid rozpaluje se hněvem; *Claudius in nuptias incestas T* Klaudius rozpaluje se, pralne po sňatku

hříšném; *fremitus ardescit equorum V* ržání, řehot koní se vzmáhá; *ardescente pugna T* když se bitva rozpalovala; *in quam questūs magis ardescebant T* proti které stesky víc a více se ozývaly.

ārdor, *ōris, m.* [*ardeo*] **1)** žár, vedro, veliké horko, úpal, požár: *solis ardores C* úpaly sluneční; *visas nocturno tempore faces ardoremque caeli C* že viděti bylo v době noční pochodně a zář na nebi; *cum domus ardore suo deflagrationem urbi minaretur C* když dům požárem svým městu hrozil spálením; *pineus a. V* žár borový, sosnový; *Sirius a. V* plamen, plamenná hvězda Siria; **2)** metaf. **a)** lesk, jiskření, zář: *oculorum*; *vultuum C*; **b)** (o vášních zlých i dobrých) rozpálenost, zanícení, roznícenost, zápal, horoucí nadšení, vášeň, horoucnost, vroucnost, srdnatost: *dīne hunc ardorem mentibus addunt? V* zda bohové tuto horoucnost mysli vnukají? *idem omnes simul ardor habet V* týž zápal, horlivost, chvat všechny jímá; *incredibili ardore mentis incendi C* k víře nepodobnou vášní se rozpáliti; *a. animi* (*animorum*) *CL* nadšení, vášeň; *a. studii C* zápal pro vědu, vědecký; *ardor civium prava iubentium H* vášeň, vztek občanů vybízejících k činům nepravým; *a. edendi O* prudká lačnost; *a. pugnandi*; *a. ad bellum* zápal k boji; — spec. žár lásky, horoucí láska: *pulsus resederat ardor O* zaplašený žár srdce utichl; *ardor pueri aut puellae* (gen. obj.) *H* žár lásky k chlapci neb dívce; **c)** meton. předmět lásky, láska, milenka, milka: *tu primus et ultimus ille ardor eris O* ty budeš jeho první a též poslední láskou.

Arduenna, *ae, f.* (sc. *silva*) Ardenny, souborné jméno lesnatého horstva, které se táhne od Rýna na západ až k Šeldě *CsT.*

arduum, *ī, n.* [isol. subst. od *arduus*] **1)** strmina, strmá výše: *quo successerit magis in arduum L* čím příkřejšího místa dostoupí; *per arduum L* po strmé výši; *in ardua montis ite O* na strmou horu jděte; *ardua Alpium L* strminy alpské; *ardua terrarum O* výšiny zemské; *ardua castellorum T* strmé tvrze; (obr.) *nil mortalibus ardui est H* nic smrtelníkům není příliš strmé, nedostupné; **2)** metaf. příkrost, nesnadnost: *arduum est CT* jest nesnadno; *ardua moliri O* obmýšleti podnik nesnadný, těžký; *primas aominandi spes in arduo T* počátek naděje dosíci vlády že jest nesnadný.

arduus, *a, um* **1)** příkrý, strmý, (pře)vysoký, nebetyčný, vysoko (do výše) strmící, vysoko položený: *iter, ascensus* vrch neschůdný, nepřístupný; *a. in valles clivus erat O* svah v úvaly, v údolí příkře, náhle se skláněl; *a. aether VO* převysoké nebe; *ardui Sabini* výšiny sabinské; *ardua nubes H* převysoké mračno; *monumentorum a. et operosus honor T* nebetyčná a pracná nádhera náhrobků; (v praed. určení) *petit a. astra O* spěje, tíhne vzhůru ku hvězdám; *summam petit a. arcem O* zpříkra se béře; *a. hastā V* vysoko mávaje kopím, se vztyčeným, napřaženým kopím; *equus campo se a. infert V* kůň plání hrdě vzpřímen se nese; *terras a. omnes adspectat V* na země se strmé výše pohlíží; *a. agmen agit* (*Agrippa*) *V* hrdě vzpřímen; *libravit inter cornua iuvenci caestus a. V* máchl v prostřed rohy býka pletením vzhůru se vzpřímiv; (prolepticky) *a. in nubes abiit O* vysoko do oblak se vznesl; *volvitur anguis a. ad solem V* do výše k slunci se svíjí, zvedá; *stetit a. arce O* stanul na hradě tak, že byl vysoko, stanul na výšině hradu; *sībila colla a. attollens V* šíji syčící do výše zvedaje; *frontem ostentans a. albam V* bílé čelo vysoko zvedaje; *a. altis equis V* na vysokých koních hrdě, statně sedě; **2)** metaf. obtížný, nesnadný, namáhavý, pracný: *opus arduum*; *res arduae H* neštěstí; (se supinem) *id arduum factu erat L*; (s inf.) *mihi arduum videtur res gestas scribere S.*

ārea, *ae, f.* **1)** volná prostora, volné prostranství: *Capitolii L* na Kapitoliu; *Vulcani L* před chrámem Vulkanovým; *campus et areae H* pole (Martovo) a volná místa, procházky (dostaveníčka mladého světa); (obr.) *patet in curas a. lata meas O* široké pole otvírá se mým strastem; **2)** stavební místo, staveniště: *prata et areas emere C*; *domo quaerenda est area H* pro dům, pro zbudování domu hledati jest staveniště; **3)** rejdiště, závodiště, zápasiště: *in*

mediam aream (circī) processit L; (obr.) *area sceleris C*, 4) nezastavená prostora v domě, dvořiště: *palma in area enata L*; 5) mlat, humno: *milia frumenti tua triverit area centum H* třebas humno tvé vymlátilo tisíc měr obilí; *Libycae areae H* libyjská humna.

Arecomicī viz *Volcae.*

Areios pagos viz *Areopagus.*

Arelate, *is, n.* město v Gallii narbonské (nyn. *Arles*).

Aremoricae (= přímořské; keltské *are* = lat. *ad*; *mori* = *mare*) **cīvitātēs,** přímořští kmenové gallští, kteří byli usedlí mezi dolním tokem řek Loiry a Seiny (v nyn. Bretagni a Normandii).

arēna viz *harena.*

arēnāria viz *harenaria.*

arēnōsus viz *harenosus.*

ārēns, *entis,* adj. [part. praes. od *areo*] = *aridus,* suchý, vyschlý, vyprahlý: *rivus, rosae*; *sitis arida O* palčivá žízeň.

āreō, *ēre,* —, — býti vyschlý, vyprahlý: *siccis humus aret arenis O*; *Tantalus aret O* pralne žízní; *arentibus siti faucibus L* ano hrdlo žízní bylo vyprahlé.

Arēopagus, *ī, m.* [*Ἄρειος πάγος*] 1) chlum Areův v Athenách záp. od Akropole; 2) nejvyšší soudní rada v Athénách, jež zasedala na pahorku Areově. Odt. **Arēopagītēs,** *ae, m.* Areopagita, člen soudu Areopagu.

Arēs, *is, m.* řecký bůh války.

Arēos, *ī, m.* [*Ἄρειος*] význačné jméno válečného Giganta *O.*

ārēscō, *ere, āruī* [verb. inchoat. od *areo*] sušiti se, usychati, schnouti, prahnouti: *trunco arescente T* an peň usychal; *nihil lacrimā citius arescit C.*

Arestoridēs, *ae, m.* [patronym. od *Ἀρέστωρ*] Arestorovec (= Argus, syn Arestorův) *O.*

Aretē, *ēs, f.* [*ἀρετή* ctnost] manželka Dionova, dcera Dionysia staršího *N.*

Arethō, *ontis, m.* jiné jméno řeky *Aratthus* (v. t.).

Arethūsa, *ae, f.* [*Ἀρέθουσα*] pramen na ostrůvku Ortygii, na němž ležela část Syrakus. Bájeno o něm, že jest spojen s řekou Alfeiem v Peloponnesu. Odt. adj. **Arethūsis,** *idis, f.* arethuský: *Syracusae O.*

Arēus, *a, um* [*Ἄρειος*] Areův: *A. iudicium T* (= Areopag).

Arganthōnius, *ī, m.* král v městě Tartessu v jižní Hispanii (v VI. stol. př. Kr.) *C.*

Argēī, *ōrum, m.* 1) jméno 27 kapliček (obětnic) v Římě, v nichž pontifikové každoročně v březnu obětovali; 2) páni ze sítí zdělaní, kteří každoročně 14. května byli od Vestálek shazováni s mostu kolového do Tibery *OL.*

Argentānum, *ī, n.* město v Bruttiu (nyn. *Argentino*).

argentārius, *a, um* [*argentum*] stříbrový, peněžní: *tabernae L* peněžnické krámky na foru římském. Odt. subst. **argentārius,** *ī, m.* (sc. *negotiator*) peněžník, směnárník; **argentāria,** *ae, f.* a) (sc. *taberna*) směnárna, krám peněžní; b) (sc. *ars*) obchod peněžnický: *argentariam facere C* peněžní obchod zařizovati, provozovati; *argentariam dissolvere C* obchod peněžní pustiti, vzdáti se ho; c) (sc. *fodina,* důl): důl, doly, báně stříbrné.

argentātus, *a, um* [*argentum*] postříbřený, stříbrem okovaný, potažený: *milites argentati L* vojínové s postříbřenými štíty.

argenteus, *a, um* [*argentum*] 1) stříbrný: *aquila C*; *argenteus Cupido C* stříbrná soška Erota; subst. **argenteus,** *ī, m.* (sc. *nummus*) stříbrňák, stříbrný denar (10 assů, *denarius* v. t.): *pro argenteis decem aureus unus valeret L*; *numerus argenteorum T* zásoba stříbrných peněz; 2) postříbřený, stříbrem ozdobený, okovaný: *scaena C*; *acies Sabinorum L*; 3) barvy stříbrné, stříbřitý, stříbroleský: *anser V*; *fons O*; 4) stříbrný, náležející stříbrnému věku: *argentea proles O.*

argentum, *ī, n.* [srov. *ἄργυρος*] 1) stříbro, stříbrná ruda: *a. infectum C* stříbro nezpracované, pruty stříbrné; *a. factum* stříbro zpracované, nádoby stříbrné, *a. signatum C* stříbro známkou opatřené, ražené, stříbrné peníze: *crater eodem caelatus argento O* měsidlo z téhož stříbra zdělané (t. j. rovněž z hlíny jako všecky ostatní nádoby) (žertovně řečeno); 2) meton. předměty ze stříbra zhotovené: α) stříbrné nářadí, nádoby: *argentum caelatum C* stříbrné nářadí čckaněné; *a.*

purum C nádoby stříbrné bez ozdob; *stivat carinis ingens a. V* nesmírně nádob stříbrných; β) stříbrná mince, peníze: *a. bigatum L* stříbrné denáry mající obraz dvojspřeží; *argentum aere solutum est L* stříbro zaplatilo se mědí, t. j. místo stříbrných sesterciů platilo se měděnými assy.

argestēs, *is, m.* [ἀργέστης] vítr západojihozápadní: *frigidus O.*

Argēus, Argī viz *Argos.*

Argīlētum, *ī, n.* živá část města Říma ležící mezi forem a Suburou. Četní obchodníci (zvl. knihkupci) a řemeslníci měli tam krámy (kotce).

Argilius, *ī, m.* Argilan, pocházející z města Argila v Thrakii u řeky Strymona proti městu Amfipoli.

argilla, *ae, f.* [ἄργιλος] bílá hlína hrnčířská, jíl: *fusilis a. Cs* hebký jíl.

Arginussae i **Arginūsae,** *ārum f.,* Arginusy, tři křídové ostrůvky na pobřeží aiolském naproti Lesbu, památné bitvou r. 406 př. Kr.

Argiodūs, *ontos, m.* [ἀργιόδους běločubý] význačné jméno psa *O.*

argītis, *is, f.* druh révy menší s bílými hrozny *V.*

Argīvus viz *Argos.*

Argō, *ūs, f.* [Ἀργώ] loď, na které řečtí hrdinové pod Iasonem pluli do Kolchidy, aby odtamtud přivezli zlaté rouno. Odt. adj. **Argōus,** *a, um* [Ἀργῷος] k lodi Argo neb k plavbě na ní se vztahující: *remex H* (= Iason); **Argonautae,** *ārum, m.* [Ἀργοναῦται] Argonautové (t. j. Iason a soudruhové plavby).

Argos, *n.* (jen v nom. a acc.) a **Argī,** *ōrum, m.* 1) krajina a slavné město v severovýchodním Peloponnesu. Odt. adj. **Argēus,** *a, um* a **Argīvus,** *a, um* argejský, argivský; (vůbec básn. místo) řecký: *colonus H* (t. j. Tiburtus, zakladatel města Tibura); *A. augur H* (= Amfiaraos); *Argiva Īūno V; lateri Argivum* (acc. sg.) *accomodat ensem V* řecký meč k boku si připne; subst. **Argīvus,** *ī, m.* Argejan, zvl. v plur. *Argīvī, ōrum* Argejští, Řekové: *Pallas exurere classem Argivum* (gen. pl.) *potuit?* Adj. **Argolis,** *idis, f.* [Ἀργολίς] argolská: *puppis O*; subst. *Argolis* (sc. γῆ) krajina argolská, Argolis. Odt. adj. **Argolicus,** *a, um* argolský: *mare, gens V*; 2) **Argos Amphilochium** *L* město v Epiru při zálivu ambrackém.

argūmentātiō, *ōnis, f.* [*argumentor*] dokazování, důkazy.

argūmentor, *ārī, ātus sum* [*argumentum*] dokazovati, prokazovati, dovozovati, doličovati, na důkaz, za důvod uváděti: (absol.) *illis facultas argumentandi est C*; (s nepř. ot.) *argumentari, iure an iniuriā caesi sint L*; (s acc. neutra) *ego illa non argumentabor C* to za důvod uváděti nebudu; (s acc. c. inf.) *a. hoc esse amoris signum C.*

argūmentum, *ī, n.* [*arguo*] 1) znak, znamení; důvod, důkaz (vnitřní): *tibia et cantus animi laeti argumenta C*; *argumenta et signa C* důvody a věcné důkazy; *magno est argumento C* zřejmě dokazuje, dosvědčuje; *a. ducere, sumere, elicere ex alqua re*; 2) obsah, látka (toho, co řečí, písmem neb obrazem znázorňujeme): *epistulae, orationis, fabulae*; *auctor argumenti L* strůjce té věci; *tota fabella quam sine argumento C* jak bezobsažná; *ex ebore diligentissime perfecta argumenta C* ze sloní velmi pilně zdělaná zobrazení mythická (reliefy); (*crateram*) *longo caelaverat argumento O* na měsidle vytepal obšírné obrazy; *vetus in tela deducitur argumentum O* stará událost vetká se do tkaniny; *argumento fabulam serere L* látkou, obsahem děj (t. j. jednotlivé jeho části) těsně spojiti (aby v nich jednota byla); *sumque argumenti conditor ipse mei O* já sám jsem tvůrcem obsahu svých písní (jako básník lyrický). Odt. báseň, kus, hra (divadelní): *argumenti exitum explicare C* (zapletený) konec kusu, hry (přirozeným způsobem) rozuzliti; *criminationem ficto et composito argumento fulcire L* opírati žalobu vymyšlenou událostí.

arguō, *ere, uī,* (*argūtus* v. t.) [srov. ἀργός jasný] vyjasniti; 1) projeviti, dokázati, prokázati (proti někomu), doličiti: *feci, quod arguis C*; *quod arguas, non habes C* nemáš, co bys uvedl za důvod (za důkaz); (s acc. c. inf.) *arguis occisum esse a Rabirio Saturnium C*; *degeneres animos timor arguit V* duše podlé strach projevuje, prozrazuje; *pavor conscientiam arguit T*; *laudibus arguitur vini vinosus Homerus H* chválou vína Homer prozrazuje se přítelem vína;

(zřídka o něčem dobrém) *virtus arguitur* (medial.) *malis O* ctnost ukazuje se neštěstím, v neštěstí; 2) něco jako liché, nepravé vystavovati, vyvraceti; (o osobách) usvědčovati: *quas (leges) ne usus quidem argueret L* ani užívání by nedokázalo, že zákony jsou špatné; *ut sua confessione argueretur T* aby vlastním doznáním byl usvědčen; *facta arguebantur, dicta impune erant T* skutky byly dokazovány, trestány, se pokutovaly, ale slova se netrestala; (*Pythagoras*) *animalia mensis arguit imponi O* Pythagoras odsoudil (jako zlé), zavrhl, aby živočichové (maso jejich) na stoly byli kladeni; 3) viniti, obviňovati koho z čeho, nařknouti, klásti za vinu: (s gen. crim.) *se pessimi facinoris arguit C*; (s abl. crim.) *te hoc crimine non arguo C*; (s *de*) *de quibus verbo arguit C* o kterých věcech jen slůvkem pronesl obvinění; *ea, de quibus arguebantur L*; (s acc. vnitřním neutra) *reus id, quod arguitur, confessus est C*; *qui arguunt L* žalobci; *qui arguuntur L* obžalovaní; *culpam a. L* vytýkati vinu.

Argus, *ī, m.* stooký hlídač Ioin, jejž zabil Hermes z rozkazu Diova.

argūtē, adv. [*argutus*] důmyslně, duchaplně, vtipně, důvtipně; chytře, zchytrale, chytrácky.

argūtiae, *ārum, f.* [*argutus*] důmyslnost, důvtip, bystrost; — spec. (s příhanou) zchytralost: *argutiis persequi alqd C* záludně něco probírati.

argūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *arguo*] 1) zřetelný, výrazný, živý: *haec exta argutissima C* tyto útroby zcela zřetelné (k věštění); *manus arguta C* ruka výrazná, výrazně gestikulující; 2) (o zvuku) ostrý, hlasný, jasný, pronikavý: *fistula V* zvučná píšťala; *arguto pectine percurrens telas V* drnčícím brdem; *hirundo V* švitořivá; *ilex V* šumící, šumný; *serra V* skřípající; *nemus V* háj písněmi se ozývající; *forum O* hlučné; (též o osobách) *Thalia, Neaera H* zpěvná (srov. *λιγεῖα*); *arguti poëtae H* zpěvní, libohlasí; 3) (o duš. vlastnostech) důmyslný, duchaplný, vtipný, důvtipný: *dicta argutissima C*; *genus dictionis argutum C*; *iudicis argutum acumen H* soudcův jemný bystrozrak; — spec. (s příhanou) obmyslný, zchytralý, prohnaný: *meretrix H* zchytrale úlisná.

argyraspides, *idum* (acc. *ăs*) *m.* [*Ἀργυράσπιδες*] stříbroštítníci (vybraná vojenská stráž makedonská) *LCu.*

Argyrippa viz *Arpi.*

Ariadna, *ae, f.* (také *-ē, ēs*) [*Ἀριάδνη*] dcera kretského krále Minoa a Pasifay. Theseovi pomohla z bludiště a prchla s ním. Ale na ostrově Naxu byla od něho opuštěna. Tam ji nalezl Dionysos (Bakchus) a učinil svou choti. Odt. **Ariadnaeus,** *a, um* Ariadnin: *sidus O.*

Ariarāthēs, *is* (acc. *ēn* a *em*) *m.* jméno několika králů kappadockých.

Ariaspae viz *Arimaspi.*

Arīcia, *ae, f.* 1) starobylé město v Latiu na silnici Appiově jihových. od Říma, s proslaveným chrámem a hájem Dianiným (nyn. *Ariccia* neb *Riccia*); 2) eponymní heroina, manželka Hippolytova, matka Virbiova. Adj. **Arīcīnus,** *a, um* aricijský, z Aricie; subst. **Arīcīnī,** *ōrum, m.* Aricijští.

āridus, *a, um* [*areo*] 1) vyschlý, vysušený, vyprahlý, suchý: *folia, lignum*; *aridus fragor V* suchý, praskavý rachot; *arida nubila V* bezvlahá, bezdeštná mračna; *Iubae tellus, leonum arida nutrix H* země Jubova, vyprahlá živitelka lvů; *a. viator V* žízní vyprahlý pocestný; *arida ora V* vyprahlé hrdlo; *arida febris V* palčivá horečka; subst. **āridum,** *ī, n.* sucho, suchá, pevná země, souše, pevnina: *in aridum naves subducere Cs* na sucho lodi vytáhnouti; *ex arido tela conicere Cs* s pobřeží kopí metati; *quae humi arido atque harenoso gignuntur S* které (druhy stromů) na půdě vyprahlé a písčité rostou, se daří; 2) metaf. a) (o těle) suchý, hubený, schřadlý: *arida canities H* (proti *lēvis iuventas*); (o lidech) *āridī, ōrum* lidé sešlí, vysílení; b) hubený, nuzný: *cibus, victus, vita*; c) (o slohu) suchý, suchopárný, hubený: *genus sermonis aridum C.*

ariēs, *etis, m.* 1) beran; 2) souhvězdí berana ve zvěrokruhu; 3) beran, taran (mohutné břevno opatřené z předu kovovou hlavou beraní k boření hradeb): *priusquam murum a. attigisset Cs* prve než beran hradby se dotkne; *a. murum*

percussit C; *admovere arietem moenibus L*; *labat ariete* (čti: *arjětě*) *crebro ianua V* brána častými údery, ranami se viklá; **4)** koza, trám (šikmo postavený k ochraně mostu proti proudu): *sublicae pro ariete subiectae Cs.*

arietō, *āre, āvī, ātum* [*aries*] **1)** práti do něčeho, trkati jako beran; **2)** metaf. narážeti, dorážeti: *pars equitum arietat in portas V* část jízdy na brány dorází, útočí; (transit.) *Macedonem Dioxippus arietavit in terram Cu* Makedonem Dioxippus mrštil o zemi.

Ariī, *ōrum, m.* Ariové, obyvatelé krajiny zvané Aria, východní to provincie říše perské (v nyn. Iranu).

Arimaspī, *ōrum, m.* Arimaspové, arský kmen bydlící v provincii Drangianě.

Arīminum, *ī, n.* pomořské město v Umbrii (nyn. *Rimini*). Odt. **Arīminēnsis,** *e,* ariminský; obyv. **Arīminēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Arimina, Ariminští.

Ariobarzānēs, *is, m.* jméno satrapy perského a několika králů kappadockých.

ariolātiō, ariolor, ariolus viz *hariolatio* atd.

Arīōn, *onis, m.* **1)** básník dithyrambů a citarník z Methymny, města na ostrově Lesbu, přítel korinthského Periandra. Žil ok. r. 600 př. Kr. Adj. **Arīonius,** *a, um*: *nomen O* jméno Arion; **2)** Pythagorovec z doby Platonovy *C.*

Ariovistus, *ī, m.* král germánských Suebů, poražen od Caesara r. 58 př. Kr.

Arisba, *ae, f.* město v Troadě nedaleko Abyda *V.*

arista, *ae, f.* **1)** konec klasu, osina: *nec teneras cursu laesisset aristas V* nebyla by poškodila v běhu konce klasů (osin); **2)** (synekd.) klas: *post aliquot mea regna videns mirabor aristas V* později jednou panství své spatře (navštívě) budu se diviti několika klasům; *si solis instabis aristis V* budeš-li státi pouze o klasy, o plod; **3)** klasový plod: *nardi aristae O.*

Aristaeus, *ī, m.* [*Ἀριστα῀ος*] dle báje syn Apollonův a Kyrenin, jenž naučil lidi chovati dobytek a včelařiti *VO.*

Aristander, *drī, m.* [*Ἀρίστανδρος*] věštec Alexandrův z Telmessu v Lykii *Cu.*

Aristarchus, *ī, m.* [*Ἀρίσταρχος*] ze Samothraky, znamenitý grammatik a kritik alexandrijský (v pol. II. stol. př. Kr.); proslul přísnou kritikou podezřelých veršů Homerových. Odt. meton. přísný soudce, kritik vůbec: *fiet A. H.*

Aristīdēs, *is* (a *-ī*) *m.* [*Ἀριστείδης*] **1)** příjmím „Spravedlivý", známý státník a vojevůdce athenský, soupeř Themistokleův († r. 473 př. Kr.); **2)** Miletan, spisovatel lascivních novell *O.*

Aristippus, *ī, m.* [*Ἀρίστιππος*] z Kyreny (* 440 př. Kr.), žák Sokratův a zakladatel filosofické školy t. zv. hedoniků, kteří učili, že všecko naše konání má k tomu směřovati, abychom si opatřili požitky a rozkoš. Odt. adj. **Aristippēus,** *a, um* [*Ἀριστίππειος*] Aristippův.

Aristius, *ī, m.* římské jméno rodové; **1)** *M. Aristius,* Caesarův tribun vojenský; **2)** *Aristius Fuscus,* básník a grammatik, přítel Horatiův.

Aristō, *ōnis, m.* [*Ἀρίστων*] **1)** z ostrova kykladského Kea (odt. adj. *Κεῖος, Cīus*) byl filosof peripatetický (květ života ok. r. 225 př. Kr.); **2)** náčelník jízdy paionské ve vojště Alexandrově *Cu.* Adj. **Aristonēus,** *a, um* Aristonův.

Aristodēmus, *ī, m.* [*Ἀριστόδημος*] **1)** král messenský 729—722 př. Kr.; **2)** tragický herec v Athenách *C*; **3)** samovládce kumský v Kampanii r. 502 př. Kr. *L.*

Aristogītōn, *onis, m.* [*Ἀριστογείτων*] Atheňan, jenž spolu s Harmodiem zavraždil Hipparcha, syna Peisistratova. V tradici athenské byli pokládáni a ctěni za zakladatele svobody athenské.

aristolochia, *ae, f.* [*ἀριστολοχία*] (rostlina) podražec *C.*

Aristomachē, *ēs, f.* [*Ἀριστομάχη*] choť samovládce Dionysia staršího, sestra Dionova.

Aristophanēs, *is, m.* [*Ἀριστοφάνης*] **1)** nejznamenitější básník staré komoedie attické (ok. 450—385 př. Kr.), vrstevník Sokratův; **2)** Aristofanes z Byzantia, grammatik a kritik, správce knihovny alexandrijské, učitel Aristarchův. Odt. adj. **Aristophanēus,** *a, um* [*Ἀριστοφάνειος*] Aristofanův.

Aristotelēs, *is, m.* [*Ἀριστοτέλης*] znamenitý filosof a zakladatel mnohých věd, z města Stageir v Makedonii (384 až 322 př. Kr.), žák Platonův, učitel Alexandra Velikého a zakladatel filoso-

fické školy peripatetické. Odt. adj. **Aristotelēus**, *a, um* Aristotelův, Aristotelský.

Aristoxenus, *ī, m.* [*Ἀριστόξενος*] filosof a rhytmik řecký z Tarenta (ok. r. 320 př. Kr.), žák Aristotelův.

Aristus, *ī, m.* [*Ἄριστος*] akademický filosof athenský, přítel Ciceronův, učitel M. Bruta.

Ariūsius, *a, um* ariuský, pocházející z vinorodé krajiny Ariusie na Chiu; synekd. chijský: *vinum V.*

arma, *ōrum, n.* [od koř. *ar-*; srov. *ἀραρίσκω* pojím] **1)** náčiní, nářadí: *naves omni genere armorum (= armamentorum) ornatissimae Cs* lodi náčiním všeho druhu (lanovím) silně opatřené; *a. equestria OL* postroj koňský; *Cerealia a. V* náčiní k úpravě jídla; *Aeneas paribus accingitur armis V* opásá se, opatří se týmž nástrojem (t. sekerou); *remigium supplet, socios simul instruit armis V* opatří vesly; *colligere arma* (sc. *navis*) *V* stáhnouti plachtovi, plachty spustiti; *navis spoliata armis V* loď zbavená kormidla; *materiem, calcem, caementa, a. convexit C* nástroje (k stavění) svezl; **2)** nástroj válečný, zbroj, zbraň, zvl. zbraň ochranná, štít: *arma his imperata: galea, clipeum, ocreae, lorica, haec ut tegumenta corporis essent*; *tela in hostem hastaque et gladius L*; *arma atque tela S* zbraně ochranné a útočné; *a. induere Cu* odíti se v brnění; *armis tecti Cu* štíty se kryjíce; *arma de Danais V* (o štítě Abantově); *super arma ferre V* nésti na štítě; *se colligere in arma V* vl. chouliti se ve zbroj; krýti se štítem; *a. capere* zbraně se chopiti; *in armis esse Cs* býti ve zbrani, býti hotov k boji; *a. ponere, deponere* zbraň odložiti, odhoditi; *a. tradere* vydati zbraně; *ab armis discedere Cs* složiti zbraň; *ad a. conclamare* volati do zbraně; *ad a. concurrere* shluknouti se do zbraně; *a. cum aliquo conferre* polem se potkati s někým; *a. ferre adversus aliquem* vytrhnouti válečně proti někomu; *a. ferre posse Cs* moci zbraní vládnouti, býti k boji způsobilým; *a. expedire Cs* zbraně k boji připraviti; *sub armis morari* v plné zbroji prodlévati; *vi atque armis C* brannou silou, mocí; **3)** meton. válka, boj: *Galli inter arma nati L* za válek zrození; *ad vim atque a. descendere Cs* sáhnouti k brannému násilí; *a. inferre Italiae* zdvihnouti válku proti Italii; *cedant arma togae C* nechť ustoupí válka míru; *in arma feror V* ženu se do boje, do vřavy válečné; *arma refero V* obnovuji boj; *me pater misit in arma V*; *arma virumque cano V* boje a hrdinu opěvám; *compositis armis H* po ukončení války; *arma Saturnini oppressa sunt C* vzbouření bylo potlačeno; *arma dicere* opěvati válečné činy; **4)** cvičení ve zbrani, vojenské: *plurimum studii in armis consumo V* nejvíce píle vynakládám na výcvik ve zbrani; **5)** branná, válečná moc, vojsko: *a. levia L* lehkooděnci; *a. auxiliaria* vojsko pomocné; *a. vobis negamus L* brannou moc, pomoc vám odpíráme; *alia a. quaerenda sunt V* jiné pomoci (válečné), jiných spojenců jest hledati; *nulla iam publica a. T*; *neutra a. sequi O* k žádné z obou válčících stran se nepřidati (zůstati neutrálním); **6)** obrana, záštita, prostředky: *a. senectutis, iudiciorum, legum*; *quaerere a. V* hledati prostředků, pomýšleti na prostředky (proti někomu); *leo a. movet V* lev staví se k obraně.

armamaxa (*harmamaxa*) *ae, f.* [*ἁρμάμαξα*] cestovní vůz *Cu.*

armāmenta, *ōrum, n.* [*arma*] náčiní lodní, lanoví, plachtoví.

armāmentārium, *iī, n.* zbrojnice, zbrojovna: *in armamentario ac navalibus L* v arsenálu a loděnicích.

armārium, *iī, n.* [*arma*] skříň, pokladna.

armātūra, *ae, f.* **1)** ozbrojení, úprava vojenská, výzbroj, zbroj: *levis armaturae pedites Cs* pěší lehce odění, lehkou zbraní opatření; *cohortes nostrā armaturā* (abl. qual.) *C*; **2)** meton. ozbrojenci, vojáci: *levis a.* vojáci lehce odění, lehce ozbrojení, lehkooděnci, lehcí ozbrojenci.

1. armātus, *ūs, m.* (= *armatura*) **1)** ozbrojení, výzbroj; **2)** meton. ozbrojenci: *relicto graviore armatu L* zůstaviv těžkooděnce.

2. armātus, *a, um* [vl. partic. perf. pass. od *armo*] ozbrojený: *quos inermes timuissent, hos postea armatos superassent Cs*; *armati inermesque S*; *concilium armatum Cs* branný sněm; *armata*

(= *armatorum*) *milia Cs*; *copiae armatae Cs* branný lid; *armatissimi C* ozbrojení až po zuby; subst. *armātī, orum, m.* ozbrojenci, vojíni: *armatos . . . fundit equus V.*

1. Armenius, *a, um* armenský; subst. 1) *Armenius, iī, m.* Armen; zvl. plur. **Armeniī,** *ōrum, m.*: *Armenii, quos minores vocant Cu* Maloarmenové; 2) subst. **Armenia,** *ae, f.* (sc. *terra*), krajina v sev.-vých. Malé Asii. Řekou Eufratem byla rozdělena v Armenii severní (*maior*) a jižní (*minor*).

2. Armenius, *iī, m.* kníže germánských Cherusků, jenž porazil vojsko římské pod Varem v lese Teutoburském r. 9 po Kr.

armentālis, *e* [*armentum*] stádní, *equa V.*

armentārius, *iī, m.* [*armentum*] pastýř skotu, skoták: *a. Afer V.*

armentum, *ī, n.* [srov. jarmo, jařmo] vl. spřežení, tažný dobytek; 1) stádo dobytka, dobytek (velký), skot: *laeta boum armenta videmus V*; *quinque greges balantum, quina armenta V* pět stád ovcí (bravu), pět stád skotu; *mille greges illi totidemque armenta errabant O*; *accensis cornibus armenta concitare L* voly popohnati; 2) stádo, dav: *tota armenta cervorum V*; *armenta militum T*; *armenta immania Neptuni V* hrozné množství oblud mořských.

armifer, *fera, ferum* [*arma-fero*] zbraň nesoucí zbrojí oděný, ozbrojený, bojovný, válečný: *Minerva O*; *Leleges O.*

armiger, *gera, gerum* [*arma* a *gero*] zbraň nesoucí, ozbrojený; subst. **armiger,** *erī, m.* zbrojnoš; ozbrojenec: *Iovis armiger VO* o orlu, jenž Diovi nese zbraň (blesky); *a. Catilinae C* pomahač, pochop Katilinův; subst. fem. **armigera,** *ae* zbrojnoška *O.*

armilla, *ae, f.* [*armus* rámě] náramek. Náramky byly udělovány také jako vyznamenání statečným vojínům.

Armilūstrium, *ī, n.* [*arma-lustrum*] místo v Římě na vrchu Aventinském, kdež 19. října byla slavena slavnost téhož jména *L.*

Arminius viz **2.** *Armenius.*

armipotēns, *entis,* adj. [*arma* a *potens*] vládnoucí zbraněmi, válečný: *Mars, Achilles*; *diva a. V* (= Minerva).

armisonus, *a, um* zbrojí zvučící, s třesknými zbraněmi: *Pallas V.*

armō, *āre, āvī, ātum* [*arma*] opatřovati nářadím, zbrojí, vypravovati, vyzbrojovati (něčím): *naves CsL* lodi přistrojiti; *equos bello* (dat.); *ferrum a. veneno V* ocel, střely opatřiti, napustiti jedem; *spoliis se quisque recentibus armat V*; — sbec. zbrojiti, zbraní opatřiti někoho k boji, k válce připraviti, ozbrojiti: *milites Cs*; *Hannibal regem armavit N* Hanuibal zjednal, opatřil králi brannou moc; *fratres in proelia V* roznítiti bratry k boji; *Arcadas pudor armat in hostes V* Arkady stud nutká, podněcuje na nepřátele; (absol.) *milites armari iubet Cs* vojínům ozbrojiti se káže; 2) metaf. opatřiti někoho něčím (jako zbraní): *Archilochum proprio rabies armavit iambo H* Archilocha vztek opatřil k boji vlastními iamby; *se armat imprudentiā Dionis N* neprozřetelnosti Dionovy užije za zbraň.

Armoricae civitates viz *Aremoricae c.*

armus, *ī, m.* [srov. rámě, *Arm*] a) (u zvířete) přední ohyb, plece: *ex humeris armi fiunt O*; (v širším význ.) bok, slabiny: *equi foderet calcaribus armos V*; b) (u člověka) hořejší rámě: *complecti armis T*; *hasta per armos acta V* kopí skrze bedra prohnané.

Arnē, *ēs, f.* dívka z ostrova Sifnu, která zradivši vlast za zlato, byla proměněna v kavku *O.*

Arnus, *ī, m.* řeka v Etrurii (nyn. *Arno*). Odt. adj. **Arniēnsis,** *e* arnský: *tribus L.*

arō, *āre, āvī, ātum* [srov. orati, *ἀρόω*] 1) orati, vzdělávati půdu: (absol.) *cives Romani, quī arant in Sicilia C* kteří orají, rolničí, provozují orbu, živí se orbou na Sicilii; (trans.) *terram, agrum, iugera centum a. H*; *alienum fundum arat*; (přísl.) *litora bubus aras O* brch býky zoráváš (t. j. konáš marnou práci); (praegn.) *quidquid arat impiger Apulus H* cokoliv orbou vytěží neúnavný Apulan; *quae homines arant, navigant S* cokoliv lidé činí orajíce, plavby konajíce . . .; 2) metaf. brázditi: *vastum maris aequor*

arandum V; *Allecto obscenam frontem rugis arat V* Allekto zbrázdí škaredé čelo vráskami.

Arpī, *ōrum, m.* město v Apulii. Dle pověsti bylo založeno od Diomeda z Arga a jmenovalo se dříve *Argyrippa*; obyv. **Arpīnī,** *ōrum, m.* obyvatelé Arp, Arpšti.

Arpīnēius, *ī, m.* římské jméno rodové; *C. Arpineius,* římský rytíř *Cs.*

Arpīnum, *ī, n.* město v Latiu, rodiště Mariovo a Ciceronovo. Odt. adj. *Arpīnās, ātis* arpinský: *fundus C*; subst. *Arpīnās, ātis, m.* Arpiňan; neutr. subst. (sc. *praedium*) statek Ciceronův u Arpina: *in Arpinati nostro C.*

arquātus, arquitenēus, arquus viz *arcuatus, arcitenens, arcus.*

arrēctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *arrigo*] vztyčený, vzpřímený; strmý, příkrý *L.*

ar-(ad-)rēpō, *ere, rēpsī,* — přilézati; metaf. připližovati se, přikrádati se, přiloudit se: *ad istius amicitiam C*; *laniter in opem (hereditatis) adrepe officiosus H* pozvolna v naději na dědictví se vkrádej, jsa úslužný, úslužnostmi; *libellis saevitiae* (dat.) *principis adrepit T* tajnými dopisy k ukrutnosti knížete, k ukrutnému knížeti se plazil; *non virorum animis, sed muliercularum adrepit T* nikoliv k mužům, nýbrž k ženštinám (slabým) se vtírá.

Arrētium, *ī, n.* město v Etrurii, rodiště Maecenatovo (nyn. *Arezzo*). Odt. adj. **Arrētīnus,** *a, um* arretijský; obyv. *Arrētīnī, ōrum, m.* obyvatelé Arretia, Arretijští.

Arrhidaeus (*Arrid., Arid.*), *ī, m.* [Ἀρρίδαῖος] syn Filippa II., krále makedonského, nevlastní bratr Alexandra Velikého, byl po smrti tohoto od vojska povolán za krále a vládl pod jménem Filippa III.

Arria, *ae, f.* viz *Arrius.*

ar-(ad-)rīdeō, *ēre, rīsī, rīsum* **1)** s jinými, spolu se smáti: *ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent humani vultus H*; **2)** usmívati se: (absol.) *tum Crassus arridens ... inquit C*; (s dat.) *vix notis familiariter arridere L* usmáti se na známé; (s acc.) *video, quid arriseris C* vidím, čemu jsi se usmál, čemu se směješ; **3)** metaf. líbiti se někomu: *quibus (amicis) haec adridere velim H* přál bych si, byl bych rád, aby se jim to líbilo.

ar-(ad-)rigō, *ere, -rēxī, -rēctum* [*adrego*] **1)** vztyčiti, vzpřímiti: *hastas*; *pectora V* vypnouti; *arrectae* (sc. *sunt*) *horrore comae V* hrůzou zježily se vlasy; *tollit se adrectum quadrupes V* zpřímá se čtvernožec (kůň) vzepne; (o osobě) *adrectus in digitos uterque V* oba na prsty se staví; *arrectis auribus V* se vztyčenýma, nastavenýma ušima, uši nastavujíce (t. j. pozorně poslouchajíce); *arsere coruscae luminibus flammae arrectis V* zasálaly, zaplály plameny jasné z očí upřených, upjatých (t. j. rozevřených na znamení hněvu); **2)** metaf. **a)** (duševně) vzpřímiti někoho, pozornost napnouti: *adrexere animos Itali V* napjali mysl svou Italové; *laudum adrecta cupido V* po pochvale vznícena touha; *arrectae amborum acies V* napjata jsou vojska jich obou; *adrecta omni civitate T* při čemž celá obec s napjatou myslí pozorovala; **b)** povzbuditi, mysl posíliti, mysli dodati, vzmužiti někoho: *aliquem oratione S*; *Etruria arrecta est S* Etrurie jest pobouřena; *animum* (acc. vztah.) *adrecti dictis V* na mysli vzpruženi těmito slovy; *arrectae stimulis irae V* hněv se roznítil, rozdráždil ostny; *arrecti ad bellandum animi sunt L* povzbuzeny byly k válčení mysli.

ar-(ad-)ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*adrapio*] **1)** přitrhnouti k sobě něco, chvatně uchopiti, popadnouti, uchvátiti: *arma*; *telum*; *manum*; *caballum H* rychle vsednouti na koně; *aliquem manu* chopiti někoho za ruku, uchopiti ruku něčí *CsH*; *comā puellam O*; *filiam parvulam N*; *Tarquinius medium arripit Servium L* Tarquinius v půli (těla) popadne Servia; *cohortes arreptas in urbem inducit L* kohorty kvapně vzav do města uvede; *naves arripere T* na rychlo lodí se zmocniti; — spec. **α)** (t. t. soudní) jímati do vazby, zajmouti, zatknouti: *arreptus a viatore L*; **β)** pohnati k soudu: *est arreptus de pecuniis repetundis C*; *consules abeuntes magistratu tribunus plebis arripuit L*; *primores populi arripuit H* přední muže národa pohnal před svou soudnou stolici; *luxuriam arripe mecum H*; **2)** metaf. **a)** rychle, horlivě něčeho se chopiti, uchvátiti si, rychle

užiti, osvojiti si, pochopiti, porozuměti: *hanc arripe velis V* této země hleď dostihnouti loďmi; *adripuit locum V* rychle obsadil místo; *facultatem C*; *arrepto tempore V* uchopiv se příhodné chvíle; *impedimentum pro occasione arripuit L* překážky za vítanou příležitost se chopil; *legem ex natura ipsa arripuimus C* zákon z přírody samé jsme si osvojili; *maledictum C* nadávku si osvojiti; *celeriter arripere aliquid C* rychle něco chápati; *studium litterarum a. N* horlivě se chopiti vědeckého zaměstnání; *imperium, cognomen a. C* vládu, přídomí si přivlastniti; **b)** dáti se do někoho, obořiti se, udeřiti na někoho, přepadnouti: *turbata adripe castra V* přepadni, udeř na tábor zmatený; *integri fessos adripiunt T.*

Arrius, římské jméno rodové; **1)** *Qu. Arrius* pocházel z nízkého rodu a stal se praetorem r. 72. R. 59 vystrojil lidu nádherné hry gladiatorské a hody, aby si zjednal přízeň jeho *CH*; **2)** *Arrius Varus,* náčelník tělesné stráže císařské *T*; **3)** *Arria, ae, f.* šlechetná manželka Paeta Thrasey.

ar-(ad-)rōdō, *ere, rōsī, rōsum* ohlodati, nahlodati: *mures coronam auream arrosere L*; metaf. *ut illa nitedula rem publicam conaretur adrodere C.*

ar-(ad-)rogāns, *antis,* adj. [part. praes. od *arrogo*] osobivý, zpupný, domýšlivý: *homo, dictum a. aut superbum C*; (s dat.) *minoribus a. T* k, proti nižším nadutý.

ar-(ad-)roganter, adv. [*arrogans*] osobivě, domýšlivě, zpupně.

arrogantia, *ae, f.* [*arrogans*] osobivost, zpupnost, domýšlivost, nadutost, vypínavost: *adrogantiam sibi sumere Cs* zpupnost si osvojiti, státi se zpupným; *adrogantiā uti C* zpupně si vésti.

ar-(ad-)rogō, *āre, āvī, ātum* **1)** dotazem (*rogatio*) k národu vzneseným úředníkovi jiného úředníka přidati: *dictatorem adrogare consuli L* diktátora přidati konsulovi; **2)** metaf. připojiti, zjednati (alci alqd): *chartis pretium quotus adroget annus H* básním ceny kolikátý rok dodává; *nihil non adroget armis H* vše zbraním nechť přivlastňuje, výhradní moc zbraní ať přikládá; **3)** *sibi aliquid arrogare* osobovati sobě něco, přivlastňovati si něco, přikládati si něco: *non mihi tantum derogo, tametsi nihil adrogo C* neujímám si tolik, ačkoli si nic neosobuji; *nihil nobilitatis sibi adrogare T* vznešeným rodem se nechlubiti.

Arrūns, *untis, m.* etrurské jméno vlastní; **1)** bratr Lukumonův *L*; **2)** syn Tarquinia Priska *L*; **3)** syn Tarquinia Zpupného *L*; **4)** spojenec Aeneův *V.*

Arruntius, římské jméno rodové; *L. Arruntius,* římský státník za doby Augustovy a Tiberiovy, povahy bezúhonné *T.*

ars, *tis, f.* [kořen **ar-,* srov. *arma*] dovedné spojení a schopnost k němu; **I** (v oboru rozumovém) **1)** umělost; zručnost, obratnost, dovednost (umělecká): *opus est vel arte vel diligentia C*; *arte* (abl. modi) *laboratae vestes V* dovedně, umělecky; *exercitatio artem paravit, ars decōrem T*; **2)** meton. **a)** řemeslo, živnost, umění (nižší): *a. lanifica O* umění přádelné, tkalcovské; *a. fabra O* umění stavitelské; *ars bellandi C* umění válečné; *artem profiteri, factitare C*; *artem repono* (= *depono*) *V* své umění, řemeslo (zápasnické) odkládám; *morsus arte* (*medicandi*) *levabat V* uštknutí uměním lékařským tišil, hojil; *si quid artis in medicis est Cu* je-li nějaká dovednost, zručnost; **b)** (vyšší umění), umění, věda (které za staré doby nebyly tak přesně od sebe lišeny jako nyní): *artes ingenuae, liberales* krásná, svobodná umění, svobodné nauky (hudba, básnictví, filosofie, řečnictví, dějepisectví); *artes optimae Cu* vědy; *multarum artium disciplina C*; **3)** souhrn pravidel, soustava vědecká, theorie (proti praxi): *disciplinae et artes C* vyučování praktické a theoretické; *ad artem et praecepta revocare aliquid C* na theoretické předpisy; *rem arte comprehendere C* uvésti věc v soustavu vědeckou; *si caret arte H* nemá-li uměleckého porozumění. Odt. *artes* = učebné knihy: *hoc ex antiquis artibus elegit C*; **4)** meton. umělecká tvorba, umělecké dílo: *artes, quas Scopas protulit H*: *clipeus, Didymaonis artes V*; **II** (v oboru mravním) **1)** způsob jednání, vlastnost (dobrá i špatná): *hac arte* (t. *iustitiā*) *Pollux . . . ar-*

ces attigit igneas H; zvl. v plur.: *artes animi S*; *artibus bonis malisque mixtus T* v něm byly smíšeny dobré i špatné vlastnosti; — spec. (s příhanou) jednání špatné, lest, obmysl, úskoky, pletichy, úklady: *ars Pelasga V*; *at Cytherea novas artes versat V* nové úskoky obmýšlí; *non bello aperto, sed suis artibus, fraude et insidiis, est circumventus L*; 3) způsob, prostředek, cesta k něčemu: *imperium eis artibus retinetur, quibus initio partum est S*; *mille nocendi artes V* nesčetné způsoby škoditi někomu.

Arsacēs, *ae* (*-is*), *m.* zakladatel panovnického rodu parthského Arsakovců. Odt. plur. *Arsacidae, ārum, m.* Arsakovci, potomci, nástupci Arsakovi.

Arsamōsata, *ae, f.* pevnost ve Velké Armenii *T.*

Arsaniās, *ae, m.* přítok řeky Eufratu jižně od Arsamosaty T.

Arsia silva, les Arsijský v Etrurii *L.*

Arsinoē, *ēs, f.* dcera Ptolemaja, syna Lagova, a Bereniky, provdána za Lysimacha, po jehož smrti pojal ji za manželku její bratr Ptolemajos Filadelfos.

Artabānus, *ī, m.* 1) náčelník osobní stráže krále perského, zavraždil krále Xerxa *N*; 2) jméno parthských králů z rodu Arsakova *T.*

Artabāzus, *ī, m.* 1) vojevůdce Xerxův a později náměstek v Malé Frygii *N*; 2) vojevůdce perský a náměstek v Malé Asii za Artaxerxa II. a III. *Cu.*

Artaphernēs, *is, m.* synovec krále Dareia Hystaspovce, velitel v druhé válce řecko-perské (s Datidem) *N.*

Artavasdēs, *is, m.* král Velké Armenie za doby námořské bitvy u Aktia. Syn jeho byl Artaxias *T.*

Artaxata, *ōrum, n.* neb **-a,** *ae, f.* hlavní město Velké Armenie nad řekou Araxem *T.*

Artaxerxēs, *is, m.* jméno několika králů perských.

Artaxias, *ae, m.* viz **Artavasdes.**

artē, adv. [2. *artus*] 1) těsně, úzce, ztuha, pevně: *trabes arte continentur Cs*: *artius complecti aliquem C*; *aciem, quam arte statuerat, latius porrigit S*; *quam artissime ire S*; 2) metaf. a) těsně, stručně, pevně: *artissime constringere sententiam C*; *arte dormire C* tvrdě spáti; b) stísněně, chatrně; ztuha, přísně: *spiritus arte meat Cu* dech chatrně, jen těžce, stěží proudí; *ceteris arte modum statuere S* ostatním (zořádům) přísně míru stanoviti; *milites arte colere S* přísně držeti.

Artemīsia, *ae, f.* královna karská, manželka Mausola, jemuž v Halikarnassu dala zbudovati (ok. r. 350 př. Kr.) nádherný náhrobek (*Mausōlēum*).

Artemīsium, *ī, n.* [τὸ Ἀρτεμίσιον ὄρος] předhoří a město s chrámem Artemidiným v sev.-vých. Euboji.

artēria, *ae, f.* [ἀρτηρία] 1) průdušnice, chřtán, zvána také: *a. aspera*; 2) tepna, srdečnice.

articulātim, adv. [*articulus*] 1) po článcích, po údech, po kusech; 2) metaf. (o řeči) členitě, kus po kuse, zřetelně: *a. dicere.*

articulus, *ī, m.* [subst. dem. od 1. *artus*] 1) ohbí, kloub, kotník: *crura sine nodis et articulis Cs*; *in articulo, quo iungitur capiti cervix L* krční kloub; *auxerat articulos macies O* zvětšila klouby hubenost (t. j. vyzáblostí zdály se klouby býti většími); *illa articulorum dolores habet C* má dnu, jest stižena dnou, pakostnicí; *illi cheragra contudit articulos H*; 2) metaf. a) (u rostlin) kolínko, uzlík: *ad articulos sarmentorum C*; b) článek, prst: *supputat articulis O* počítá na prstech; (*anulum*) *articulis induat suis O*; c) (o řeči) článek, oddíl, část; *oratio articulis membrisque distincta C*; d) (o době) chvíle, doba, okamžik (rozhodný), obrat: *in articulo rerum mearum Cu* v rozhodném okamžiku mého stavu.

artifex, *icis* [*ars* a *facio*] 1) adj. obratný, dovedný v umění, umělý, znalý něčeho, mistrný v něčem: *a., ut ita dicam, stilus C*; *scriptor a. C*; *artifices manūs O*; (s gen.) *per homines talis negoti artifices S*; 2) subst. *m., f.* a) (pojem obsáhlý) pracovník, obratný řemeslník; znalec, umělec, umělkyně; mistr, mistryně: *artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat N* ostatní řemeslníci; *talium operum artifices L*; *natura artifex dicitur C*; *qui distingues artificem ab inscio C* jak rozeznáš znalce, mistra od nevědomce? *a. simulatorque O* dovedný, mistrný napodobitel; *a. Cupidinem fecit C* sochař;

artifices scaenici C herci divadelní; *a. dicendi* řečník; *artifices improbi L* (o lékařích) mastičkáři; *athletae ceterique artifices N* (o závodnících); **b)** metaf. mistryně v něčem: *deligitur a. talium vocabulo Locusta T*; **c)** způsobitel, tvůrce, původce, strůjce: *mundi a. C*; *a. comparandarum voluptatium C*; — spec. (s příhanou) strůjce špatnosti, pletichář, podvodník, úskočník: *artificis* (o Odysseovi) *scelus V*; *artificem ... Terea O.*

artificiōsē, adv. [*artificiosus*] dovedně, uměle, umělecky; mistrně: *a. dicere C.*

artificiōsus, *a, um* [*artificium*] **a)** akt. (o osobách): dovedný, umělý, mistrný: *rhetores artificiosissimi C*; **b)** pass. (o věcech): úpravný, umělý, umělecký, mistrovský: *opus, res*; *genera divinandi non naturalia, sed artificiosa C.*

artificium, *ī, n.* [*artifex*] zaměstnání, činnost, již vykonává *artifex*; **1)** dovednost, zručnost, zběhlost; (nižší) umění řemeslné, řemeslo; (vyšší) umění, umělecká činnost, umělecký výkon: *ancillare a. C* práce, kterou konají služky; *a. gubernatorum Cs* dovednost; *pocula summo artificio facta C* poháry velmi umělecky provedené; **2)** meton. umělecké dílo, umělecký výtvor: *artificii cupidus C*; *magna artificia fuisse in ea insula C*; *opera atque artificia C* díla (ruční) řemeslná a umělecká (řemesla a umění); **3)** soustava (umění), nauka, předpisy, návod, theorie umění: *eloquentia non ex artificio, sed a. ex eloquentia natum est C*; **4)** umění, umělost, obratnost; — spec. (s příhanou) obmysl, úskok, lest: *opus est artificio C*; *tu in isto artificio accusatorio C* ty ve svém umění (řemesle) žalobnickém; *non virtute vicisse Romanos, sed artificio quodam Cs*; *a. simulationis C* obratnost v přetvářce.

artō, *āre, āvī, ātum* [**2.** *artus*] **1)** stísniti, zúžiti, sevříti; **2)** metaf. omeziti: *in praemiis, in honoribus omnia artata L.*

1. artus, *ūs, m.*, obyč. v plur. **1)** ohyby, klouby, údy, končetiny: *ut artubus omnibus contremiscam C* že se třesu, chvěji na všech údech; (básn.) *tremit artūs* (acc. vztah.) *V* třese, chvěje se na údech; *primi artus O* konce, špičky prstů; *magnos membrorum artus exuit V* silné klouby údů, silné údy těla obnaží; **2)** metaf. části: *totam infusa per artus mens agitat molem V* duše po všech částech rozlitá hýbe celou hmotou.

2. artus, *a, um* **1)** úzký, těsný, stísněný, pevný: *a. catena* (opak: *laxa*) *O*; *a. toga* těsná, těsně přiléhající, přilehlá; **2)** těsný, jsoucí těsně při sobě, hustý: *artiores silvae Cs*; *artissimae tenebrae*; *a. theatrum H* plné, nabité divadlo; *a. convivia H* hostiny, při nichž sedí hosté namačkáni, jeden na druhém; **3)** metaf. **a)** těsný, pevný, vroucí: *artissimum societatis vinculum C*; *a. familiaritas C*; **b)** (na mysli) stísněný, sklíčený; skrovný, nuzný, chudý; povážlivý: *ut artum solveret hospitiis animum H* že při hostinách stísněnou (skonpou) mysl uvolnila; *artae res O* povážlivý stav. Odt. isol. subst. **artum,** *i, n.* **1)** těsnina, těsná prostora: *ne spem sibi ponat in arto O* aby nestavěl naději její na těsném, malém základě, aby jí naději neomezoval; *desilire in artum H* (o otrockém napodobiteli) vrhnouti se, vkročiti do těsniny; *in arto pugna aptior videbatur T*; *in arto et inglorius labor T* práce omezená a neslavná; **2)** tíseň: *in arto esse commeatum T* dovoz špíže že jest v tísni, obtížný; *res in arto est L.*

ārula, *ae, f.* [demin. z *āra*] malý oltář, oltářík.

arundifer atd. viz *harundifer* v dodatcích.

Ārūns viz *Arruns.*

aruspex viz *haruspex.*

Arvernī, *ōrum, m.* Arvernové, jeden z nejmocnějších kmenů v Gallii keltské (v nyn. *Auvergne*) *Cs.*

arvīna, *ae, f.* sádlo, tuk *V*; také přezdívka Aula Kornelia Kossa *L.*

arvus, *a, um* [*aro*] orný: *ager C*; Odt. subst. **arvum,** *ī, n.* (sc. *sōlum*): orná půda, role, pole; zvl. v plur. synekd. pláně, nivy, luhy, kraje: *squalent abductis arva colonis V*; *repleta arva cultoribus S*; *saltum dedit arvis V* seskočil na půdu, na zemi; *laeta arva V* (v Elysiu); *iamque arva tenebant V* (protiva k moři) a již dopluli pevné půdy, břehu; (o písčitém břehu mořském) *praetenta Syrtibus*

arva V; *arva Neptunia V* nivy Neptunovy (= moře); **2)** meton. co na půdě orné roste, výtěžek orné půdy, obilí, osení: *Numidae pabulo magis quam arvo student S* starají se více o pastvu (píci pro dobytek) než o vzdělávání půdy, o obilí; *fundus arvo pascat erum H* zda statek výtěžkem (z polí) živí pána.

arx, *cis, f.* [srov. *arceo*] hráz, ohrada; **1)** pevnost, tvrz, hrad (na výšině): *ex arce Alesiae Cs*; *Priami arx alta V*; zvl. (ohrazený) vyšehrad (akropolis) proti dolejšímu městu: *relinquere oppidum et arcem munire coguntur C.* V Římě slula *arx* severní výšina vrchu Kapitolského (nyn. kostel *S. Maria in Araceli*): *Capitoli atque arcis obsessio*; *ne quis patricius in arce aut in Capitolio habitaret L*; (o celém Kapitoliu) *Galli arcem tenebant V*; *scelere empta arx L*; — (v širším smyslu) hradby, budovy, tvrze: *novae pateant Carthaginis arces V*; *adversas adspectat desuper arces V* shůry zírá na protější hradby; *ubi me in arcem removi H* (o ville Horatiově); (přísl.) *arcem facere e cloaca C* viz *arcus*; **2)** výšina (horská), pahorek, vrchol hory: *Iuppiter sacras iaculatus arces H*; *Roma ... septem una sibi muro circumdabit arces V* o sedmi opevněných pahorcích Říma; *arces Palatinae H* palatinský chrám Apollinův; *arces igneae, aetheriae H O* výšiny nadvzdušné, nebeské; *caeli quibus adnuis arcem V*; *sidereamm mundi qui temperat arcem O*; obr. *a. eloquentiae* vrchol *T*; **3)** metaf. **a)** tvrz, bašta, záštita, útočiště, ochrana: *haec urbs* (Řím), *a. omnium gentium C*; *civium perditorum C*; *Africa, a. omnium provinciarum C*; *praesidia defensionis in arce legis C*; *tribunicium auxilium et provocatio, duae arces libertatis L*; *tutā latet arce viator V* v bezpečném úkrytu skrývá se pocestný; **b)** pevnost, hlavní sídlo: *caput atque a. belli L*; *a. Stoicorum C* hlavní důvod, důkaz.

as, *assis, m.* (gen. plur. *assium*) **1)** jednotka (jakožto celek), celek: *heres ex asse C* hlavní dědic; **2)** jednotka v obchodu peněžním; určena byla librou; odt. libra (mědi). Tato jednotka dělila se dle duodecimálního systemu ve 12 uncií. Části jsou: *uncia* = $^1/_{12}$; *sextans* = $^1/_6$; *quadrans* = $^1/_4$; *triens* = $^1/_3$; *quincunx* (= *quinque unciae*) = $^5/_{12}$; *semis* [*semi-as*] = $^6/_{12}$; *bes* [srov. *bis*] (= *binae partes assis*) = $^2/_3$; *dodrans* = $^3/_4$; *dextans* (t. j. *de*[*se*]*xtans*) = $^5/_6$; *deunx* (*deest uncia*) = $^{11}/_{12}$; **3)** (jakožto mince) *a s.* Nejstarší jednotkou peněžní byl těžký librální *as* (*as librarius*), t. j. kus mědi o 1 římské libře váhy. Během doby *as* postupně byl redukován, nejprve na $^1/_6$, později na $^1/_{12}$, až klesl na $^1/_{24}$ své původní váhy: *asses semunciales.* Odt. užíváno slova *as* ve významu nepatrné mince, haléř: *assem se negat daturum C* praví, že nedá ani haléře; *ad assem perdiderat H* do posledního haléře, o vše přišel; *quod si comminuas, vilem redigatur ad assem H* mohl by se (poklad) scvrknouti až na bezcenný haléř.

Asbolus, *ī, m.* [ἄσβολος saze] **1)** významné jméno černého psa Aktaionova *O*; **2)** jméno Kentaura *O*.

Asbȳtēs n. **Asbūtēs,** *ae, m.* Trojan *V*.

Ascalaphus, *ī, m.* [ἀσκάλαφος sova] dle pověsti syn Acherontův. Byl od Proserpiny za to, že na ni vyzradil, že v podsvětí pojedla granátového jablka a tím jí návrat k matce zamezil, proměněn ve výra *O*.

Ascanius, *iī, m.* **1)** syn Aeneův a Kreusin, zvaný též *Iūlus* (v. t.); také syn Aeneův z Lavinie, zakladatel Alby Longy *VL*; **2)** řeka v Bithynii, vycházející z jezera téhož jména *V*.

a-(ad-)scendō, *ere, scendī, scēnsum* [*ad-scando*] intrans. **a)** (nahoru) vystoupiti, vstoupiti, vylézti, vzhůru jíti, dostoupiti čeho: *in caelum ascendere C*; *Ligus regreditur, uti ascenderat S* jak nahoru se dostal; *eādem ascendens descendensque S* touž cestou vystupuje ...; (s udáním cíle) *in Capitolium, in oppidum C*; *in turrem Cu*; *in contionem C* vystoupiti jako řečník; **b)** metaf. vystoupiti, povznésti se, vyvýšiti se: *qui ascendit per alterius incommodum C*; *multis gradibus ad regium nomen C*; *ad honores a. C*; *liberti super ingenuos ascendunt T* povyšují se nad svobodné; **2)** transit. **a)** vystoupiti nač, slézti co, vylézti: *montem*; *summum iugum montis*; *murum scalis Cs* vylézti, dostati se na hradby po žebřících; *a. vallum Cs* osa-

diti násep; *suggestum C*; **b)** metaf. dosíci, dojiti něčeho (alqd): *a. gradum dignitatis C.*

ascēnsiō, *ōnis, f.* [*ascendo*] **1)** vystoupení, výstup; **2)** metaf. vzlet, rozmach, postup: *oratorum C.*

ascēnsus, *ūs, m.* [*ascendo*] **1)** vystupování, vylézání, zlezání, výstup: *ascensum dare Cs* výstup usnadniti; *ascensum tardare, prohibere* zdržeti, zabrániti; *scalis ascensūs temptare L* pokusiti se vystoupiti (na hradby na rozličných místech); *ascensus in Capitolium*; *a. Capitolii* (gen. obj.) *C* vystoupení na Kapitol; *fastigia tecti ascensu supero V* hřeben střechy přelézám; **2)** meton. místo, cesta, kudy se vystupuje, výstup, přístup, vchod (přirozený i umělý): *a. arduus Cs*; *a. difficilis C*; *qualis ascensus Cs* jaká vzchůdnost; *tanto collis ascensu Hirt.* ježto velmi nesnadný byl výstup na vrch, pro příkrost chlumu; *a. aequus L* výstup snadný; *Tmolus arduus alto in ascensu O* strmý na vysoké, příkře vystupující stráni (straně); **3)** metaf. vystoupení, přístup, povznesení, stupeň: *ad honoris amplioris gradum a. C* přístup k vyššímu úřadu; *in virtute multi sunt ascensus C* mnohé stupně, odstíny.

ascia, *ae, f.* [srov. *ἀξίνη*] sekyra, širočina *C.*

Asciburgium, *iī, n.* město v Gallii belgické na dolejším Rýnu *T.*

a-(ad-)sciō, *īre* přijmouti, přibrati k sobě: *socios a. V*; *ex commendatione centurionem a. T* dle, na odporučení bráti si centuriona; *adsciri per adoptionem T* přijat býti za syna; *inter comites T.*

a-(ad-)scīscō, *ere, īvī, ītum* **1)** přivzíti, přijmouti, přibrati, připojiti sobě: *bonos boni adsciscant sibi C*; *Archiam non modo non segregandum a numero civium, verum etiam adsciscendum fuisse C*; (s dvojím acc., v pass. s dvojím nom.) *Boios socios sibi adsciscunt Cs*; *Tiberium successorem adscitum (ab Augusto) T*; (s udáním cíle) *ad hoc incredibile sceleris foedus a. C*; *a. in (ad) societatem L* přibrati do spolku; *in civitatem C*; *in conscientiam facinoris T* zasvětiti někoho v tajemství zločinu; *inter patricios T*; (básn.) *superis* (dat.) *adscītus Caesar O* vzatý mezi bohy; **2)** metaf. **a)** přijmouti, přejmouti, osvojiti si; osobiti si: *sacra adsciscere C*; *ritus L*; *neque istam mihi ascisco sapientiam C* ani si neosobuji této moudrosti; *eloquentiae laudem uni sibi adsciscere T*; **b)** přibírati, přijímati, schvalovati; uznávati za dobré: *omnia, quae natura aspernatur, in malis sunt, quae adsciscit, in bonis C*; *amicitiam a. et comprobare C* vyhledávati a schvalovati.

ascītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *ascisco*] odjinud převzatý, přibraný, vypůjčený, cizí: *lepos nativus, non a. N* vtip přirozený, ne vypůjčený, naučený; *genitos esse vos mihi, non adscitos milites credite Cu* pokládejte se za vojsko domácí, nikoli za najaté.

Asclēpiadēs, *is* (*-ae*), *m.* [*Ἀσκληπιάδης*] **1)** lékař z Prusie v Bithynii, přítel Ciceronův; **2)** mudřec z Fliunta, přívrženec filosofické školy Eretrijské *C.*

Asclēpiodōrus, *ī, m.* [*Ἀσκληπιόδωρος*] **1)** jeden z náčelníků vojska Alexandrova; **2)** panoš Alexandrův *Cu.*

Asclēpiodotus, *ī, m.* [*Ἀσκληπιόδοτος*]; *Cassius Asclepiodotus* z Bithynie, věrný přítel Soranův (ok. r. 66 po Kr.) *T.*

Ascra, *ae, f.* [*Ἄσκρα*] ves v Boiotii na úpatí pohoří Helikonu, bydliště básníka Hesioda. Odt. **Ascraeus,** *a, um* askerský: *A. senex VO* (= Hesiod); *vivet A. O* (= Hesiod); *Ascraeae oves O* ovce askerské (t. j. které pásl Hesiodus); *Ascraeum carmen V* hesiodská báseň, složená dle vzoru Hesiodova.

a-(ad-)scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* **1)** připsati, připojiti, přidati (do listiny): *suum nomen emptioni a. C*; *ut censores motis e senatu notas adscriberent L* aby censoři ku jménům vyloučených ze senatu připsali poznámky; *quod Dareus sibi regis titulum ascripserat Cu* královský titul připojil; — spec. **α)** (do seznamu, do stavu nějakého) připsati, zapsati, přijmouti, zaznamenati: *ascribi in eam civitatem voluit C*; *Heracliaene hunc esse tum adscriptum negabis C* popřeš, že byl přijat do seznamu občanů v Heraklei? (*in*) *foederatis civitatibus adscribi C*; *colonos novos ascribi posse C* že noví osadníci mohou býti pojati do seznamu; *urbanae militiae adscribi T* býti zařaděn do vojenské služby

v Římě, do městské posádky; **2)** metaf. **a)** přijmouti, počísti koho kam, zařaditi mezi: *eum tertium ad amicitiam* (dvojí acc.) *C* jej jakožto třetího do přátelství přijmouti; *utinam ego tertius vobis amicus adscriberer! C* kéž bych byl vzat jakožto třetí ve váš spolek přátelský; (s dat.) *adscribi ordinibus deorum H* přijat býti do řad bohů; *Fennorum nationes Germanis a. T* počítati ke Germánům; **b)** (písemným pořízením) ustanovovati, zřizovati: *tutorem liberis a. C*; *Gabinius Pompeio socius ascribitur C* jest přikázán za pomocníka; **c)** připisovati, přičítati, připočítati komu co, přivlastňovati: *bonos exitus diis immortalibus C*; *hoc incommodum Scipioni adscribendum videtur C.*

ascrīptīcius, *a, um* jako nový do seznamu občanů zapsaný, nově přijatý.

ascrīptio, *ōnis, f.* připsání, připojení.

ascrīptor, *ōris, m.* spolupodepsaný na něčem (na znamení, že věc schvaluje): *legis agrariae C*; metaf. *a. dignitatis meae C* podporovatel.

Asculum, *ī, n.* hlavní město Picenska (nyn. *Ascoli*) *Cs C.* Viz také *Ausculum.* — Odt. adj. **Asculānus,** *a, um* askulský; obyv. *Asculānī, ōrum, m.* Askulané.

asella, *ae, f.* [subst. demin. z *asina*] oslice.

asellus, *ī, m.* [subst. demin. od *asinus*] oslík, osel: (přísl.) *agas asellum* (sc. *non curret*) *C* pohánějsi oslíka, přece rychle nepoběhne (t. j. jsi a zůstaneš stále týmž); *narrare asello fabulam surdo H* (t. j. kázati hluchým uším).

Asia, *ae, f.* Asie **1)** = díl světa: *ex Asia in Europam exercitu traiecto N*; **2)** Malá Asie (poloostrov): *Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolunt N*; **3)** římská provincie Asie (západní polovice poloostrova maloasijského; v tomto smyslu u římských spisovatelů nejčastěji): *equitibus Romanis adferuntur ex Asia litterae C.* Odt. adj. **a) Asiānus,** *a, um* asijský: *exercitus L*; **b) Asiāticus,** *a, um* asijský: *bellum C* (o válce s Mithridatem); *A. oratores C* řečníci asijští (jejichž sloh ozdobami řečnickými byl přeplněn); *A. orationis genus C.* — Čestné příjmení L. Cornelia Scipiona, jenž v Asii porazil krále Antiocha *L.*

Asiagenēs, *is, m.* [*Ἀσιαγενής* „v Asii zrozený“] čestné příjmení L. Kornelia Scipiona *L.*

asīlus, *ī, m.* (moucha) ovad, střeček.

Asinius, římské jméno rodové; *C. Asinius Pollio,* římský vojevůdce, vynikl také jako dějepisec, kritik a básník. Zemřel r. 4 po Kr.

asinus, *ī, m.* osel; meton. (nadávka) osel, hlupák.

Āsis, *idis,* adj. *f.* asijská: *Asida terram O.*

Āsius, *a, um* asijský, náležející k bažinaté krajině u řeky Kaystra v Lydii (Hom. *Ἄσιος λειμών*): *Asia palus*; *Asia prata Caystri V.*

Āsōpiadēs, *ae, m.* Asopovec, mužský potomek boha řeky Asopa, t. j. Aiakos *O*; **Āsōpis,** *idis, f.* Asopovna, ženský potomek boha řeky Asopa, t. j. Aigina *O.*

Āsōpus, *ī, m.* [*Ἀσωπός*] **1)** řeka v Boiotii. Bůh této řeky, dle mythu syn Okeana a Tethye, byl otcem Aiginy, ze které se narodil Aiakos (Aeacus) a Euboie; **2)** řeka v jižní Thessalii.

asōtus, *ī, m.* [*ἄσωτος*] hýřil, zhýralec, marnotratník, prostopášník.

Aspar, *aris, m.* jméno Numidy *S.*

Asparagium, *iī, n.* město v Illyriku jižně od Dyrrhachia *Cs.*

Aspasia, *ae, f.* z Mileta, vzdělaná milenka Perikleova *C.*

a-(ad-)spectābilis, *e* [*aspecto*] viditelný, zřejmý *C.*

a-(ad-)spectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *aspicio*] **1)** často hleděti, pohlížeti, pohlédati, dívati se na koho (alqm): *quid me aspectas? C*; *terras unde adspectat V*; **2)** metaf. **a)** (o místech) hleděti na něco, ležeti (přímo) proti něčemu: *qui (collis) aspectat desuper arces V* shora dolů zírá na hradby; *mare Hiberniam insulam aspectat T*; **b)** hleděti k něčemu) dbáti něčeho: *iussa principis a. T.*

aspectus (*adspectus*) *ūs, m.* [*aspicio*] **I** akt. **1)** hledění, patření, pohled na někoho, na něco: *pudore aspectum hominum vitare C* ze studu, z hanby vyhý-

bati se lidem; *ut aspectum, quo vellent, converterent C*; *aspicite voltum hominis et aspectum C*; *teque adspectu* (dat.) *ne subtrahe nostro V* a našeho pohledu se nevzdaluj; **2)** obhled, obzor: *orbes aspectum nostrum definiunt C*; *templum in aspectu positum est C*; *Rhenum esse in adspectu T* Rýn že jest v dozoru, před očima; **3)** hled, zrak: *quae sub aspectum veniunt* (*cadunt*) *C* věci viditelné; *a. amittere C* oslepnouti; **II** pass. pohled (na to, co vidíme), zjev, vzezření, podoba: *me plura dicere parantem horum* (gen. obj.) *a. repressit C*; *pomorum a. C*; *aspectum habere C*; *litorum gravis a. T*; *horridiores aspectu Cs* strašlivější na pohled.

Aspendos, -us, *ī, f.* [Ἀσπενδος] město v Pamfylii na řece Eurymedontu. Odt. adj. **Aspendius,** *a, um* aspendský; obyv. *Aspendiī, ōrum, m.* Aspendané.

asper, *era, erum* [srov. *sperno*] (*sentibus asperis V* tvar synkopovaný) (vl. odpudivý) **1)** (vzhledem ku hmatu a povrchu) drsný, drsnatý, krabatý, kostrbatý, hrbolatý, nerovný (opak *lēvis* hladký): *loca aspera et montuosa Cs*; *saxa aspera O*; *asperi colles Cs*; (o uměleckých dílech polovypuklých) *signis extantibus a. crater O* měsidlo drsné od vypuklých ozdob (oproti nádobě hladké); *pocula aspera signis V* poháry s vypuklými obrazy; — *rubus a. V* ostružina bodavá, trnitá; *aspris sentibus V* v bodavém trní; *asperior tribulis O* pichlavější nad oset; *asperi capilli H* ježaté vlasy; (básn.) *stetimus tela aspera contra V* stanuli jsme proti ostrým (břitkým) zbraním; *aspera aequora ventis H* moře vzdutá (vzbouřené) větry; *aspera ponti hiems V* vzdutá bouře mořská; *mare asperum VL* moře bouřlivé; *Germania aspera caelo T* drsná podnebím, mající drsné podnebí; *aspera hiems S* krutá zima; (o sluchu) drsný, hrubý, tvrdý: *vox asperior Cu*; *aspera mutata est in lenem littera O* (*r* se proměnilo v *l*); *a. verborum concursus C*; (o chuti) drsný, trpký: *a. in ore sapor V*; **2)** metaf. (obor duševní) **a)** (o věcech) drsný (položením), obtížný, trudný, nesnadný, těžký; považlivý, nebezpečný: *aspera tempora C*; *res asperae C* protivenství, nehody, neštěstí; *via aut aspera ... aut plena periculorum C*; *gravior atque asperior oppugnatio Cs*; *asperum atque arduum videri L*; *aspera multa pertulit Ulixes H* mnoho trampot, svízelův; *asperam militiam tolerare T* těžká, svízelná služba vojerská; *asper victu venatus V* drsný, těžký život lovecký; *custodia aspera T* přísná, tuhá vazba; *pugna aspera surgit V* prudký boj; *bellum asperrimum S* válka velmi krutá; *verbis odia aspera movi V* (těmi) slovy prudké záští jsem vzbudil; (o řeči) trpký, jízlivý: *a. verba O*; *eius voluntatem asperiobus facetiis perstrinxit*; *asperum genus orationis C*; **b)** (o vlastnostech bytostí živých) drsný, neuhlazený; přikrý, přísný, krutý, nelitostný; divý, divoký, rozhořčený, surový; vzdorný, zpurný, urputný: *homo a. et durus C*; *non mitior plebs, sed asperior L*; *ne asperior aut inhumanior fuisse videare C*; *gens dura atque aspera cultu V* národ drsný mravy, národ drsných mravů; *Carthago studiis asperrima belli V* velmi divoká snahami válečnými; *rebusque veni non a. egenis V* a vstup nejsa přísný k mému skrovnému majetku, t. j. nezhrdni mým skrovným majetkem (skrovným obydlím a stravou); *cladibus a. O* roztrpčen porážkami; *aspera Pholoë H* bezcitná, zdráhavá; *iuvenis monitoribus* (dat.) *a. H* k napomínatelům vzdorný; *anguis a. siti V* žízní divý; *a. tactu leo H* drsný, lítý lev, dotkne-li se ho kdo = nedotknutelný; (personif.) *fata aspera V* sudby krutě, nelitostně (smrt); *aspera positis mitescent saecula bellis V* krutě věky (lidé v nich) zjemní odložením válek. — Subst. neutr. **asperum,** *ī,* zvl. v plur.: *aspera maris T* nehody moře; *aspera multa TH* četné svízele, nehody, útrapy; *asperrimo hiemis T* za nejtužší zimy; *promptum ad asperiora ingenium T* k přísnějším opatřením.

asperē, adv. [*asper*] **1)** drsně: *vestitus a. C* jsa oděn drsně, prostě; *a. loqui C* mluviti drsně (ne plynně, uhlazeně); *quod acceptum a. T* to přijato bylo drsně, nehladce; to vzbudilo pohoršení; **2)** drsně, trpce, jízlivě: *a. in Metellum scribere S* psáti trpce proti Metellovi; *libere facere, non a. C* činiti ušlechtile, nikoli trpce; **3)** drsně, hrubě, přísně, krutě: *a. agere L* počínati si

přísně; *a. ius dicere L*; *quaestio exercita a. violenterque S.*

1. a-(ad-)spergō, *ere, spersī, spersum* [*ad* a *spargo*] přistříknouti; **1)** stříkati něco na něco n. do něčeho (alqd alci rei, in alqa re): *pecori a. virus V* nakaziti dobytek; *aspersa temere pigmenta in tabula C*; metaf. přimísiti, připojiti, přičiniti, přidati: *Aebutio sextulam aspergit C* připojí, odkáže; *comitatem gravitati a. C* připojiti vlídnost k vážnosti; *labem* (*labeculam*) *alci a. C* způsobiti někomu poskvrnu, úhonu; **2)** postříkati, pokropiti, potřísniti někoho (něco) něčím (alqm alqa re): *aspergit sanguine mensas O*; *sanie adspersa limina V*; *imbre lutoque adspersus H* potřísněn deštěm a blátem; *iam mihi deterior cānis aspergitur aetas O* prokvétá šedinami; metaf. potřísniti, pokáleti: *vitae splendorem maculis a. C*; *ne infamiā quidem est aspersus C* ani zlou pověstí nebyl pokálen, zlehčen; *patrem suspicione a. L* učiniti podezřelým; *quavis* (sc. *ratione*) *a. cunctos H* potřísniti slinou pomluvy, pomluviti; *quos rumor asperserat Cu* jimž (tato) pověst způsobila úhonu.

2. aspergō (*adspergo*), *inis, f.* [**1.** *aspergo*] **1)** pokropení, pokrop: *sanguis virides adspergine tinxerat herbas O* krve proud stříkem zelené zbarvil byliny; **2)** meton. tekutina, mok vystříklý, pěna, kapka: *salsā spumant adspergine cautes V* solnou pěnou; *fetus adspergine caedis vertuntur in faciem O* kapkami krve; *multā aspergine rorant O* (hojnou vystřikovanou vodou krápají) = vystřikují déšť krůpějí; *pontus aspergine tangit nubes O* moře stříká, tryská až k oblakům.

asperitās, *ātis, f.* [*asper*] **1)** drsnost, drsnatost, kostrbatost: *a. viarum CL*; *a. saxorum C*; *angustiae locorumque asperitas L*; *omnes asperitates* (sc. *locorum*) *supervadere S* překročiti všecka drsná, neschůdná místa; (o zvuku) *adfectatur asperitas soni T* drsnost zvuku, drsné zvuky; *frigoris asperitas O* tuhost mrazu; *a. hiemis T* tuhá zima; **2)** metaf. **a)** (o povaze) drsnost, drsné chování, příkrost, hrubost; přísnost, nevlídnost, surovost: *pro asperitate animi L*; *si quis asperitate eā est et immanitate naturae, ut ... C*; *hinc militum, inde locorum a. T*; *Stoicorum tristitia atque a. C* zasmušilost a drsnost (drsný způsob života); *a. agrestis H* selská hrubost; *a. remedii T* přísnost trestu; **b)** (o době, okolnosti) povážlivost, trudnost, těžkost, protivenství, nesnadnost: *belli asperitatem ostendere S*; *asperitates rerum C* nebezpečenství; *in tanta asperitate C*; **c)** (o řeči, slovech) urážlivá příkrost, prudkost, jízlivost, trpkost: *verbi a. C* urážlivé slovo; *a. verborum O*; *verba inerant quaesita asperitate T*; *iudicialis a. C.*

aspernātiō, *ōnis, f.* [*aspernor*] zamítání, zamítnutí, pohrdání, opovrhování, zhrdání: *rationis C.*

aspernor, *ārī, ātus sum* [*a* a *sperno*] (s opovrhováním) od sebe zamítati, odmítati, zavrhovati, zhrdati, pohrdati něčím, nevšímati si (alqd): *amicitiam, preces, proscriptionem C*; *alterum esse appetendum, alterum aspernandum C*; *talem condicionem N*; *peregrinum regem L*; *disciplinam T*; *consilia eorum aspernantur T* nestojí o rady jejich; *honorem a. T*; *haud aspernanda precantes V* prosíce za věc nikterak zamítnutí hodnou, za věc zcela slušnou, spravedlivou; (s inf.) *Thraeces pati dilectus aspernabantur T* vzpírali se, zpěčovali se.

asperō, *āre, āvī, ātum* [*asper*] **1)** drsniti: *hiems aquilonibus asperat undas V* vzdymá, vzbuřuje vlny; *pugionem asperare saxo T* na-, přiostřiti, brousiti. Ale: *Fenni sagittas inopiā ferri ossibus asperant T* šípy z nedostatku železa opatřují ostřím kostěným; **2)** metaf. popouzeti, dráždit, podráždit: *Tiberium asperavere carmina T*; *asperatus proelio miles T*; *ne lenire neve a. crimina videretur T* obvinění mírniti — zvětšovati.

aspersiō, *ōnis, f.* [*aspergo*] stříknutí, postříknutí: *a. aquae C*; *Veneris pulchritudinem efficere aspersione fortuita C* nahodilým nastříknutím, pokládáním (barvy).

a-(ad-)spiciō, *ĕre, spēxī, spectum* [*ad-specio*] **1) a)** pohlížeti, hleděti, pohleděti, patřiti, dívati se na někoho (na něco), pozorovati (aliquem, alqd): *aspicite ipsum, contuemini os! C*; *aspicite hominem religiosum C*; *simulacrum Cereris a viro ne aspici quidem fas fuit*

C; *sic furtim inter sese aspiciebant C* pokradmu na sebe vespolek hleděli; *nemo lucem aspicere vult C* patřiti na denní světlo (= žíti); *Lacedaemonios in acie a. N* Lacedaemoňanům do očí (směle) se dívati, nebáti se jich; (básn.) *haec oculis pater adspicit aequis V*; *adspicit hanc torvis* (sc. *oculis*). (Imperativ parentheticky) *quantas ostentant, adspice, vires! V* jen pohleď; (s nepř. otázkou) *aspice, qui coeant populi! V*; **b)** dívati se na něco, přihlédati k něčemu, prohlížeti si něco: *tabulas C*; *situm omnem regionis L*; *legati Euboeam adspicere iussi L*; *operibus aspiciendis operam dare L*; *Claudium ad eas res aspiciendas senatus misit L*; **c)** spatřovati, viděti, uviděti, zočiti, uzříti někoho (něco): *navem a. O*; *corpus Cu*; *Sol oculis adspicit omnia O* spatřuje, vidí; *videre et aspici T*; *sibi e contuberniis hostem aspici T* oni že (přímo) ze stanů vidí nepřítele; *propter quos hanc lucem aspexit C* světlo světa spatřil; *nec rubor inter comites aspici T* viděnu býti mezi, patřiti k..., býti v družině; **2)** metaf. **a)** (o místech) hleděti, patřiti na něco, ležeti proti něčemu: *quae (pars) Hiberniam adspicit T*; *quā terra Noricum adspicit T*; **b)** (duchem) přihlédnouti k něčemu, ohledati něco, uvážiti: (hledě) zkoumati, pozorovati: *aspice primordia gentis O*; *aspicite nunc eos homines C* přihlédněte, pozorujte; *propius res aspice nostras V*; *adspice nos hoc tantum V* shlédni na nás milostivě aspoň nyní; *qualem commendes, etiam atque etiam adspice! H* uvažuj; *si genus aspicitur O* přihlíží-li se k rodu; *malorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur T* na pomocníky zlých činů se pohlíží jako na vyčitatele; vidí se v nich, spatřují se v nich vyčitatelé.

a-(ad-)spīrātiō, *ōnis*, *f.* [*aspiro*] **1)** přivívání, ovívání, ovanutí: *animantes aspiratione aëris sustinentur C*; *caeli a. gravis*; *a. terrarum C* výpar (přivívající); **2)** (t. t. mluvnický) aspirace, přídech *C.*

a-(ad)-spīrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad* a *spiro*) **I** transit. **1)** přidechnouti, přivanouti, přidouvati, vanouti příznivě: *pulmones se contrahunt aspirantes C* vydychujíce; *adspirant aurae in noctem V* na noc vanou (příznivé) vánky; *adspirans auster V* vanoucí jih; *mollis amaracus illum floribus et dulci adspirans complectitur umbra V* přivívaje (chládek); *tibia adspirare choris erat utilis H* provázeti (svým dechem = zvukem) zpěvy sborové; **2)** metaf. **a)** (obraz vzatý od příznivého větru) vanouti příznivě, pomáhati, přispívati, býti příznivý, nápomocen, přáti, zdaru, přízeň propůjčovati: *felicitas adspirare videtur Cu*; *quā (fortunā) adspirante Cu* s jejíž přízní, pomocí; *adspirat primo Fortuna labori V* příznivo jest prvnímu pokusu štěstí; *vos, precor, adspirate canenti V*; *di, coeptis adspirate meis O*; **b)** (k osobě, věci) blížiti se, měřiti k..., odvažovati se, dychtiti po něčem, domáhati se něčeho, státi o něco: *ne non modo intrare, verum aspicere aut a. possim C*; *Februario mense aspirabit in curiam C*; *a. in campum C* jíti na pole (Martovo), t. j. účastniti se volebních rejdův; *tu ad eum numquam aspirasti C* nikdy jsi se mu nepřiblížil, k němu se nepřiklonil; *omnes aditus interclusi, ut ad me adspirare non posses C*; *ex bellica laude aspirare ad Africanum nemo potest C* slávou válečnou Afrikanovi se vyrovnati; *ad alienam causam accedere aut a. C* ujmouti se cizí věci neb se jen připlésti k ní; *quo neque Carthaginiensium classes aspirare potuerunt, neque... C* kam se loďstva nemohla odvážiti; (s dat.) *equis adspirat Achillis V* baží, dychtí po...; **II** transit.: přivívati, přiváti někomu něčeho (něco), ovívati, ovanouti koho, dechnouti na někoho: *Iuno ventos adspirat eunti* (sc. *Iridi*) *V* větry (dechem větrů) podporuje (Iridu) jdoucí, posílá jí příznivé větry; *dictis divinum adspirat amorem V* vdechuje.

aspis, *idis*, *f.* [ἀσπίς] zmije.

Aspis, *idis* (acc. *Aspim*) *m.* vladař v Kataonii (v Malé Asii) za Artaxerxa II. *N.*

asportātiō, *ōnis*, *f.* [*asporto*] odnesení, odvezení, odpravení, odklizení *C.*

asportō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*abs* a *porto*] odnášeti, odvážeti, odklizovati, odpravovati, brátí s sebou: *ut Orcus Proserpinam asportasse videretur C* že unesl; *asportare ad virum uxorem L*;

rapiebat et asportabat, quantum a quoque volebat C; quibus (vehiculis) asportarent res L.

asprētum, *ī, n.* [*asper*] drsné, nerovné kamenitě.

Assaracus, *ī, m.* král trojský, syn Troův, otec Kapyův, děd Anchisův. Odt. *Assaraci tellus* (= Troas); *Assaraci domus* (= Římané); *Assaraci gens* (= rod julský); *Assaraci nurus* (= Venus); *Assaraci frater* (= Ganymedes).

assecla a assecula, *ae, m.* [*assequor*] průvodce, průvodčí. Obyč. s přihanou o takovém, jenž se rád přiživí: nohsleda, lichotník, pochlebník, úlisník, stranník.

as-(ad-)sectātiō, *ōnis, f.* [*assector*] ustavičné doprovázení (zvl. uchazečův o nějaký úřad).

as-(ad-)sectātor, *ōris, m.* [*assector*] stálý průvodce; přívrženec, stoupenec.

as-(ad-)sector, *ārī, ātus sum* ustavičně jíti za někým, provázeti někoho: (absol.) *cum adsectaretur H* když stále byl v patách za mnou; (často o klientech a přátelích) *cum eum consularis Galba assectaretur C; suos necessarios* (jako kandidáty) *assectari C.*

assecula viz *assecla.*

as-(ad-)sēnsiō, *ōnis, f.* [*assentior*] přisvědčování, přivolení, souhlasení, souhlas, schválení, pochvala: *quibus assensionibus universi ordinis (est causa acta in senatu) C* jakými projevy pochvaly, souhlasu; (v mluvě filosofické) přisvědčování dojmům smyslovým, uznávání, prohlašování jich za pravdu (συγκατάθεσις) *C.*

as-(ad-)sēnsor, *ōris, m.* [*assentior*] přisvědčovatel, pochlebník.

as-(ad-)sēnsus, *ūs, m.* [*assentior*] = *assensio: alii partes assensibus implent O* projevy souhlasu, pochvaly (přisvědčujíce); ohlas, ozvěna: *vox assensu nemorum geminata V; adsensu conspirant cornua V.*

as-(ad-)sentātiō, *ōnis, f.* [*assentor*] přisvědčování, souhlasení; (s přihanou) pochlebné potakování, pochlebování, lichocení, úlisnost: *nulla in amicitiis pestis est maior quam a. C; regum opes saepius a. quam hostis evertit Cu.*

assentātiuncula, *ae, f.* (subst. demin. z *assentātio*) pochlebnůstka *C.*

as-(ad-)sentātor, *ōris, m.* [*assentari*] (podlý) lichotník, pochlebník, patolízal: *a. mulierum C* dvořílek, záletník; *assentatores regii L* podlí dvořané.

assentātōriē, adv. [*assentatorius*] lichotně, pochlebnicky.

assentior, *īrī, assēnsus sum* (v klass. prose zřídka *assentio, īre, assēnsī, assēnsum*) přisvědčovati, míněním se srovnávati s někým, souhlasiti, schvalovati: (s dat.) *dicam, quod* (v čem) *tu mihi assentiare C; ut* (byť) *ego assentiar orationi C; utrumque* (v obém) *tibi assentior C; verbo assentiri (alicui) S* (pouhými) slovem (bez delšího odůvodnění); *vultu assentiri Cu* hlavou přikyvovati; ncos. pass. *Bibulo assensum est de tribus legatis C.* — (Aktivně) *adsensēre omnes V; cavendum est, ne his rebus temere assentiamus C.*

as-(ad-)sentor, *ārī, ātus sum* [*assentior*] přisvědčovati, (přisvědčováním) pochlebovati, lichotiti: *ne me tibi adsentari putes C; adulator etiam adversando saepe adsentatur C; libido adsentandi T.*

as-(ad-)sequor, *sequī, secūtus sum* **1)** dohánětí, dostihovati někoho (alqm): *Pisonem nuntius adsequitur excessisse Germanicum T; in Bruttios, ne Gracchus assequeretur, concessit L; vehiculum Darii assecuti Cu;* **2)** metaf. **a)** dostihnouti někoho, vyrovnávati se někomu: *Demosthenem imitemur, at non assequimur C; consularium auctoritatem adsequebatur C;* **b)** dojíti, dosáhnouti něčeho: *honores, magistratus, laudem, immortalitatem C; quod antea ipsi scelere et ferro* (abl. instrum.) *assequi consuerant C;* (následuje věta s *ut, ne*) *nihil aliud assequeris, nisi ut audacia tua cognoscatur C; foedere assequi potuerunt, ne navem darent C;* **c)** mysli dostihovati, chápati, rozuměti, domýšleti se, dovtipovati se: *apertis obscura adsequamur C; coniecturā a.* dohádnouti se, dovtípiti se; uhodnouti *C; aut animo a., aut oratione complecti Cu.*

asser, *eris, m.* sloupec, kůlec, kůl, tyč, žerď, lať: *asseres cuspidibus praefixi Cs; asseres falcati L.*

1. as-(ad-)serō, *ere, sēvī, situm* přisázeti vedle, podél sázeti: *pōpulus ad-*

sita H topol podél hranic, podél meze vysázený.

2. as-(ad-)serō, *serere, seruī, sertum* 1) přiřaďovati, připojovati; (v mluvě právní) (vložením ruky) připojovati někoho ke stavu nějakému; a) prohlašovati někoho za svobodna; b) prohlašovati za otroka: *ii, qui adseruntur in libertatem L*; *virginem in servitutem adserere L*; *Latium in libertatem a. L* osvoboditi; (absol.) *eum, qui adserebatur C* jenž byl za svobodna prohlašován; *asserui me O* osvobodil jsem se; 2) metaf. přivlastňovati, osobovati si něco: *nec laudes adsere nostras* (sc. *tibi*) *O*; *si sum caelesti stirpe creatus, assere me caelo O* přidruž mne k nebešťanům; *Iovem sibi patrem a. Cu* prohlašovati Jova za svého otce; *omnia a se* (sc. *ab Alexandro*) *data sibi asserentem Cu* jenž vše, co mu od Alexandra bylo dáno, připisuje sobě samému.

as-(ad-)sertor, *ōris, m.* [*asserere*] 1) kdo si někoho před soudem za svého otroka přivlastňuje, přivlastnitel, osobitel: *a. virginis L*; 2) ochránce, osvoboditel: *a. Galliarum T.*

as-(ad-)serviō, *īre* přispívati, pomáhati: *contentioni vocis C.*

as-(ad-)servō, *āre, āvī, ātum* 1) chovati, opatrovati; stříci, držeti ve vazbě někoho: *Appii tabulae neglegentius asservatae C*; *custodes praedam asservabant V*; *dum res iudicetur, hominem adservent C*; *in carcere eum adservari iussit L*; 2) hlídati, ostříhati, hájiti (zvl. o místech): *portas murosque Cs*; *arcem neglegentius Cu*; (obr.) *ius a. C* bdíti nad právem.

as-(ad-)sessor, *ōris, m.* [*assideo*] přísedící (v úřadě), pomocník.

as-(ad-)sevēranter, adv. [*assevero*] vážně, opravdově.

as-(ad-)sevērātiō, *ōnis, f.* [*assevero*] 1) vážné, opravdové ujišťování, tvrzení: *secutā adseveratione Caesaris T* an Caesar opravdově ujišťoval; *magna cum adseveratione principis, non se ius dedisse T* za slavnostního ujišťování, při čemž slavnostně ujišťoval; 2) vážnost, opravdovost, přísnost: *accusatio apud patres adseveratione eādem peracta T*; *Scipiones haec adseveratione multa censebant T*; *respondit Blaesus specie recusantis, sed neque eadem adseveratione ... T.*

as-(ad-)sevērō, *āre, āvī, ātum* [*ad a severus*] 1) intrans. vážně, opravdově jednati: *bella ironia, si iocaremur*; *sin adseveramus, vide, ne ... C*; *utrum adseveratur in hoc, an temptatur? C*; 2) trans. (vážně, opravdově) tvrditi, ubezpečovati, dokládati: *idque se facturum esse adseveravit C*; *quorum neutrum adseveraverim T* s jistotou bych netvrdil; *ordinem agminis a. T* určitě naznačiti; *viri gravitatem adseverantes T* dodávající si vážnosti, vážně se tvářící; *magni artus Germanicam originem adseverant T* původ germánský (skutečně) dosvědčují, svědčí o ...

as-(ad-)sideō, *ēre, sēdī, sessum* [*adsedēre*] 1) seděti, dlíti, meškati u někoho (u něčeho): *cum mater in carcere adsideret C*; *adsidet inde Iovi* (*maiestas*) *O* sedí při Jovovi, jest nerozlučnou družkou; *defuncto adsidens corpori Cu* sedíc při mrtvole; (obr.) *parcus adsidet insano H* sedí (líně) vedle blázna, podobá se mu; — spec. seděti při někom. býti k ochraně a podpoře; ošetřovati, opatrovati, pomáhati: (u nemocného) *si condoluit corpus, habes, qui adsideat H*; *Alexander adsidens aegrotanti C*; *adsidet aegrae* (dat.) *O*; *adsidens aegro collegae L*; *a. valetudini T* seděti při loži nemocného, ošetřovati v nemoci; *a. pullis H* seděti při mláďatech, chrániti, ošetřovati mláďat; (na soudě) *principes civitatum periculo commoti huic assident C* jsou mu k pomoci; (o přísedících na soudě) *rarus in tribunali Caesaris Piso et, si quando adsideret, atrox T*; *Tiberius iudiciis adsidebat T* sedal při soudech; 2) (t. t. vojenský) před místem (s vojskem) meškati, polem ležeti, obléhati: *assederunt prope moenia Romana L*; (s dat.) *a. muris L*; *ruinis urbis a. T* meškati u zřícenin města; (s acc.) *muros adsidet hostis V*; *adsidendo castellum T* obléháním tvrze; (též) býti, státi na stráži při něčem (alci rei): *statio cohortis a. ludis solita T*; *miles theatro adsideret T.* — *Tiberius saepe moenia urbis adsidens T* před hradbami, při (samých) hradbách Říma meškaje.

as-(ad-)sīdō, *ere, sēdī* sedati si, posazovati se: *peroravit, adsedit*; *sur-*

rexi ego C; *simulatque adsedisti, subsellia reliquerunt C*; (s dat.) *adsedit proximus Laelio C*; (s acc.) *dextrā Adherbalem adsedit S* posadil se po pravici Adherbalově.

as-(ad-)siduē, adv. [*assiduus*] trvale, vytrvale, ustavičně, stále, neustále.

as-(ad-)siduitās, *ātis, f.* [*assiduus*] vl. „sedění při někom"; **1)** ustavičná přítomnost (při někom), péče, ustavičná (čestná) služba; stálé doprovázení, dvoření se: *qualem hunc putent, adsiduitate declarant C*; *non occupatorum amicorum a. C*; *a. medici C* stálá péče, ošetřování; *adsiduitatis putat esse consulatum C* hodnost konsulskou pokládá za ovoce stálého dvoření se (lidu); *assiduitatem tibi praebuit C* ustavičně u tebe byl přítomen; **2)** metaf. **a)** vytrvalost, snažnost, bedlivost: *propter assiduitatem in causis et industriam*; *eam urbem adsiduitate* (abl. instrum.) *periculis* (abl. odluky) *liberavit C*; **b)** neustálé trvání, opětování se, opakování se: *a. molestiarum C* častá, neustálá protivenství; *a. bellorum C* neustálé války; *a. exercitationis C* neustálé cvičení se.

as-(ad-)siduus, *a, um* [*assideo*] **I** usedlý; zvl. v plur. *assidui, ōrum, m.* občané zámožní, poplatní (na rozdíl od proletariův): *cum locupletes assiduos appeliasset C*; **II a)** (o osobách) ustavičně, stále přítomný, ustavičně se ukazující, neúnavně činný, stálý, vytrvalý, bedlivý, přičinlivý, neúnavný: *cum hic filius a. in praediis esset C* stále, ustavičně trávil na statcích; *flaminem Iovi adsiduum sacerdotem creavit L*; *accusator a. C*; *Thraseam adsiduum olim et indefessum triennio non introisse curiam T*; *suos liberos agricolas adsiduos esse cupiunt C* pilnými (pracovitými) rolníky míti si přejí; *semper boni adsiduique domini referta cella est C*; *hostis a. magis quam gravis L* stále přítomný; *campus adsiduis pulsatus equis O* rovina neustále koňmi (dupotem komoiů) tepaná; *aequor assiduum O* moře stále se vlnící; **b)** (o věcech) stálý, trvalý, neustálý, ustavičný, nepřetržitý: *consuetudo*; *labor*; *imbres*; *voces Cs*; *adsidui cotidianique sermones C*; *assidua rapitur vertigine caelum O*; *adsiduum aratrum O* neustálé orání.

as-(ad-)signātiō, *ōnis, f.* [*assigno*] **1)** přidělení, vykázání: *agrorum*; **2)** meton. vykázaný pozemek: *Sullanarum assignationum possessores C.*

as-(ad-)signō, *āre, āvī, ātum* opatřiti značkou, pečetí; **1)** přikazovati, vykazovati, přidělovati (alci alqd): *colonis agros C*; *locum sepulcro C*; *alci a. equites L* přikázati jízdu; **2)** metaf. **a)** přikazovati, přidělovati, svěřovati; ustanovovati, určovati: *munus adsignatum a deo C*; *quibus deportanda Romam regina Iuno adsignata erat L* jimž za úkol dáno bylo dopraviti ...; *quod cuique assignatura fortuna est Cu* co každému štěstí přikáže; *transfugae imperium adsignabant T* zadávali trůn; **b)** udělovati, připisovati, přičítati (za zásluhu, za vinu), klásti na vrub: *nobilitas principis dignationem etiam adulescentulis adsignat T* uděluje hodnost náčelníka; *Manno tres filios adsignant T*; *sua fortia facta gloriae principis a. T*; *mortem Clodii virtuti Milonis a. C* klásti na vrub Milonovy srdnatosti; *uni a. culpam T* uvalovati vinu na jednoho; *culpae fortunam a. C* náhodu klásti na vrub osobní viny.

as-(ad-)siliō, *īre, siluī* [*ad-salio*] **1)** přiskakovati; **2)** metaf. **a)** (o vodstvu) valem přitékati: *adsiliunt fluctus O* proudy perou (do lodi); *tactus adsilientis aquae O* dotek vody (k ní) proudící, se valící; **b)** (o bojovnících) útokem hnáti na něco, dobývati něčeho: (s dat.) *miles adsiluit moenibus urbis O.*

as-(ad-)similis, *e* [srov. *adsimulo*] značně, velmi podobný (s dat. i s gen.).

as-(ad-)simulātiō, *ōnis, f.* [*adsimulo*] stavění na roveň: *vanus adsimulatione T* jsa ješitný pro to, že jest mu stavěn na roveň.

as-(ad-)simulō, *āre, āvī, ātum* **1)** činiti stejným, podobným, připodobovati; part. perf. pass. *adsimulatus, a, um* připodobený, podobný: *deos in humani oris speciem a. T* bohy si představovati v podobě lidské; *adsimulavit Vertumnus anum O* stařeně se připodobil, vzal na sebe podobu stařeny; (s acc. vztah.) *formam adsimulata Iuturna Camerti V* vzavši na sebe podobu Kamertovu; **2)** (slovy) podobným činiti, prohlašovati za Podobné, Přirovnávati;

grandia si parvis a. licet O; *formam Britanniae ... bipenni adsimulavere T*; *suis laboribus defectionem sideris adsimulans T*; **3)** (úskočně) napodobiti, předstírati, přetvařovati se, stavěti se; part. perf. pass. líčený, pokrytecký, neupřímný: *quo (veneno) morbus adsimularetur T* aby nemoc byla napodobena; *adsimulabat iudicis partes T* stavěl se soudcem; *alia vera, alia adsimulata L*; *adsimulata familiaritas C.*

as-(ad-)sistō, *ere, stitī*, — **1)** stavěti se k něčemu, u něčeho, přistupovati; stanouti (ad alqd, s dat.): *cum ad Achillis tumulum astitisset C*; *ad fores a. C*; *adsistunt contra certamina Martis anheli V* stavějí se v zápas; *adsisto divinis H* zastavuji se u věštců; *a. tabernaculis T*; *qui proximi adstiterant consulum tribunalibus T* předstoupili před soudnou stolici konsulů; *recto trunco* (abl. modi) *a. O* stanouti se vzpřímeným trupem; **2)** státi u něčeho, při něčem, býti přítomen: *milites solito adsistentes ordine T* v obvyklé řadě stojíce; *adsistentes amicos in hunc modum adloquitur T*; *ad epulas regis a. C* přisluhovati při ...; **3)** metaf. (před soudem) pomáhati [srov. assistovati, assistent]: *orant ut causae suae deprecator adsistat T* aby se za jejich věc přimlouval; *periclitantibus a. T.*

as-(ad-)soleō, *ēre*, —, — obyč. ve vložené větě: *ut adsolet* jak obyčejně bývá, jakož bývá zvykem, obyčejem; jak jest zvyk, jak obyčej, dle zvyku (svélo): *comitia ubi ..., nisi ubi adsolent, fieri possunt? L* sněmy kde mohou konány býti, než tam, kde obyčejně.

as-(ad-)sonō, *āre*, —, — zvučeti při něčem; přizvukovati: (s dat.) *plangentibus adsonat Echo O.*

Assōrus, *ī, f.* město na Sicilii. Odt. adj. **Assōrīnus**, *a, um* assorský; subst. **Assōrīnī**, *ōrum, m.* Assoršti *C.*

as-(ad-)suēfaciō, *ere, fēcī, factum* navykati někoho něčemu, zvykati; učiti čemu; part. perf. pass. *assuefactus, a, um* uvyknuv, zvyklý (alqm alqa re, ad alqd; s dat. n. s inf.): *adsuefactus frigore et fame ... perferendis C* uvyknuv snášeti zimu i hlad; *ad supplicia patrum plebem a. L*; *iuventutem a. libidini L*; *adsuefacti superari Cs* zvykše porážkám; *conficere eam (vestem) neptes suas assuefaceret Cu* aby dala vyučiti.

as-(ad-)snēscō, *ere, ēvī, ētum* **1)** intrans. zvykati (si), přivykati si něčemu, (někomu); perf. praesens *assuevi* mám zvyk (alqua re, ad alqd; alci rei; s inf.): *genus pugnae, quo assueverant L*: *ad homines a. Cs*; *militiae a. L*; *frigora atque inediam assuerunt* (se. *tolerare*) *T*; *quo se demittere rivi adsuerant O* kam proudy stékávaly; — spec. zvyknouti někomu, oblíbiti si někoho (s dat.): *quibus (amicis) maxime adsueverat Cu*; **2)** transit. (zřídka) = *assuefacio*: *qui pluribus assuerit mentem corpusque H*; *ne tanta animis adsuescite bella V* nenavykejte mysli hrozným válkám, neoblibujte si (v mysli) hrozných válek; — **adsuētus**, *a, um* **a)** zvyklý, uvyklý něčemu (s abl., s dat. u. s inf.): (básn.) *non illa colo femineas adsueta manus V* nemajíc ruce zvyklé kuželu, jejíž ruce nebyly zvyklé kuželu; **b)** obvyklý, obyčejný, známý: *onus adsuetum O*; *a. oculis regio L*; *a. cohors O*; *adsueto* (abl. kompar.) *tardius O* nad obyčej později.

as-(ad-)suētūdō, *inis, f.* zvyk, návyk: *seu naturā seu adsuetudine T*; *degenerabat miles adsuetudine voluptatum T* vojín prostopášnostem navyknuv; — spec. důvěrný styk, obcování s někým (gen. obiect.): *Nero adsuetudine Actes devinctus T* upoután láskou k Aktě.

as-(ad-)suētus viz *assuesco.*

as-(ad-)sultō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ.-intens. od *assilio*] **1)** divoce vyskakovati, skákati: *feminae adsultabant ut Bacchae T*; — spec. (nepřátelsky) dorážeti, dotírati, útok činiti: *adsultante per campos milite T*; (s dat.) *a. tergis pugnantium T* dorážeti na týl; (neos. pass.) *adsultatum est castris T* nepřátelé útok učinili na tábor; (též transit.) *hostes latera et frontem adsultantes T.*

as-(ad-)sultus, *ūs, m.* [*assilio*] přískok, náběh; útok: *Dares variis adsultibus urget V* rozličnými náběhy dorází; *adsultibus uti T* užívati prudkých útoků, prudce útočiti.

as-(ad-)sum, *adesse, af-(ad-)fuī, af-(ad-)futurus* (k tomu: *affore* = *affuturus esset, adesset*; *affore* = *affuturum esse*) **1) a)** tu, zde býti, býti přítomen (absol.; ad alqd; in re; apud alqm a j.):

omnes, qui adsunt (aderant) všichni přítomní; *coram adesse Cs* osobně býti přítomen; *omnibus locis umbra adero V* jako stín budu přítomna, budu s tebou, budu tě pronásledovati; (básn.) *tibia a. choris erat utilis H* doprovázeti sborové zpěvy; *portis alii adsunt V* jsou u bran; **b)** při tom býti, něčemu býti přítomen, býti svědkem, býti účasten, účastniti se, míti účast, činným býti, býti po boku: *a. in contione*; *in pugna*; *in agmine atque ad vigilias multus adesse S* často (= pilně) byl přítomen, dohlížel; (s dat.) *pugnae, proelio a. S*; *vis adest verbo O* ve slově jest síla; *decor adest arti O* dílo má půvab; *cocto (pavoni) num adest honor idem H* má-li pečený (páv) touž nádheru; *humani vultus adsunt flentibus H* jeví účast, pláčí s plačícími; — spec. pomocí býti přítomen, pomáhati, přispívati, přáti někomu, ujímati se (alci in re n. ad rem): (o ochranné přítomnosti) *adsit bona Iuno V* buď, stůj při nás, buď nám milostiva, příznivá; *te precor, Alcide, coeptis ingentibus adsis V* buď příznivý, želnej podnikům, podniky milostivě podporuj; *fortunam adesse consiliis, adfore conatibus T* že štěstí přeje ...; *semper Deiotaro adfui C* vždy ujal, zastal jsem se; (zvl. na soudě) ujímati se, hájiti, zastupovati: *hunc defendunt, huic adsunt C*; *reo non adfui C*; *paulum hic (mihi) ades H* přispěj (mi); **c)** (s udáním směru odkud, kam) přijíti, dostaviti se, doraziti, přitrhnouti: *oratores aderant ex urbe V* přišli, přibyli; *hostem adfore Cu* že nepřítel přitrhne; *Galli per dumos aderant V* vylezli, připlížili se; *cum creber ad aures visus adesse pedum sonitus V* když se zdálo, že dolétá; *huc ades, puer V* sem pojď; *Turnus improvisus urbi adest V* přikvapil k městu, objevil se před městem; — spec. dostaviti se na soud (jako žalobce neb obžalovaný): *cum die dicta non adesset L*; *adsunt, quaeruntur Siculi C* dostavili se na soud; *orabat, sibi adesses ad Puteal cras H* abys dostavil se a ujal se ho; **2)** metaf. (srov. též **1) b)** spec.) **a)** býti tu, býti pohotově, přichystán: *frumentum adest Cs*; *lac mihi adest O*; *nec classis aut commeatus aderant T*; **b)** duchem býti přítomen, pozor dáti; býti odhodlán, nepozbývati mysli (srdce): *adeste animis, qui adestis corporibus C*; *adeste animis et timorem deponite C*; **c)** (o čase) tu býti, přijíti, nadejíti, nastávati: *nox aderat Cu*; *iamque dies infanda aderat V* již nadešel, přiblížil se; *cum usus adesset C* když by potřeba nastávala, když by na to došlo, po případě; *quod adest, memento componere aequus H* přítomnost hleď klidně spořádati (proti budoucnosti); *quod adest quodque praesens est C* bezprostřední přítomnost.

as-(ad-)sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* **1)** bráti k sobě, k tomu, nad to přibírati; přidružovati, připojovati: *caestus a. T* bráti, dávati si na ruce šermířské řemeny; *humeris alas a. O* na ramena křídla dostati; *solet a ventis alimenta a. scintilla O* přibírá, dostává potravu, rozmáhá se; *vires, robora a.* dostati sílu, zmohutněti; *amorem pugnae O* nabýti chuti k boji; *cautus dignos a. H* hodné přibírati (v přátelství); *Livia in familiam Iuliam nomenque Augustum adsumebatur L* byla přijata, adoptována do rodu julského a dáno, uděleno jí jméno (titul) „Augusta“; *novos socios a. L*; *socius consiliorum adsumitur Scaurus S* za soudruha předsevzetí jest přibrán Skaurus, do záměrů zasvěcen jest; *adsumptus pater O* lživě přibraný, vymyšlený otec; *uxoris consilium a. T* bráti radu s manželkou, raditi se; *reconciliationis speciem a. T* stavěti se, jakoby se smířil; *ad reliquos labores etiam hanc molestiam adsumo C* k ostatním námahám beru, přibírám ještě tuto obtíž; **2)** dávati si, osobovati si, přivlastňovati si: *conservatoris sibi nomen Graeco vocabulo a. T* dáti si jméno „zachranitel“ po řecku (t. j. *σωτήρ*); *regni insignia T*; *laudem sibi a. C*; *prudentiam sibi a. L* osobovati si důvtip, přikládati si (vynikající) znalost; *si id mihi adsumo C* to-li si přivlastňuji.

as-(ad-)sūmptiō, *ōnis f.* [*assumo*] přibrání, osvojení v syllogismu přibraný soud C.

as-(ad-)suō, *ere, adsuī, adsūtum* přišívati.

as-(ad-)surgō, *ere, surrēxī, surrēctum* **1)** zdvihati se, zvedati se, vstávati, vzpřímovati se: *manibus in assurgendo se adiuvare L*; *a. dextrā V* zvedati se pravicí, pravici pozvednouti,

napřáhnouti (k ráně); *in clipeum a. V* se štítem (vl. ke štítu) se pozvedati; *a. ex morbo LT* povstati z nemoci, zotaviti se; — spec. vstávati z úcty před někým (dat.): *an quisquam in curiam venienti assurrexit? C*; (neos. pass.) *haec ipsa sunt honorabilia salutari ... adsurgi C* již tyto věci jsou vyznamenáním, (totiž) když jest pozdravován, když na počest před ním vstáváno, totiž pozdravy ... vstávání na počest; *cum assurrectum ei non esset L*; **2)** metaf. povstávati, zvedati se, vystupovati: *a. in auras V* do výše se vznášeti; *fluctibus et fremitu adsurgens Benace marino V* zvedající se vlnobitím i burácením, mocně se vzdouvající a burácející; *adsurgens Orion V* vystupující, vycházející; *non coeptae adsurgunt turres V* nezvedají se, nerostou; *colles assurgunt L* zvedají se, vystupují; *terra gelu septem adsurgit in ulnas V* půda sněhem se zvedá na sedm loket; *adsurgunt irae V* hněv se bouří, kypí; *querellis* (dat.) *adsurgis V* dáváš se do nářků.

assus, *a, um* [*areo*; srov. *aridus*] sušený; pražený; pečený: *mergi assi H*; subst. neutr. *assum, ī* pečeně: *a. vitulinum C* telecí pečeně; *assis miscere elixa H* přidati k pečeným jídla vařená.

Assyrius, *a, um* assyrský; básn. = syrský: *A. venenum V* syrský (t. j. foinický) nach; subst. **Assyria,** *ae, f.* (sc. *terra*) Assyrie, v širším smyslu říše assyrská (zvaná od Římanův obyčejně Syria); **Assyrii,** *ōrum, m.* Assyrové.

ast arch. spojka adversativní; užívána od básníků doby Augustovy ve smyslu spojky **at** (v. t.).

Asta, *ae, f.* město v Hispanii baetické nedaleko Gad. odt. adj. **Astēnsis,** *e* astský: *ager L.*

Astapa, *ae, f.* město v Hispanii baetické (nyn. *Estepa*).

Astartē, *ēs, f.* (foinicko-syrská) bohyně měsíce, od Ciccrona stotožněná s Venuší.

Asteria, *ae, f.* [*Ἀστερίη* „hvězda“] **1)** dcera titána Koia; **2)** jméno sličné dívky *H.*

a-(ad-)sternō, *ere, strāvī, strātum* vedle prostírati; med. vedle se položiti, vrhnouti se na něco: *sepulcro* (dat.) *O.*

asticus, *a, um* [*ἀστικός*] městský.

a-(ad-)stipulātor, *ōris, m.* [*astipulor*] **1)** svědek smlouvy, jenž od jednoho z kontrahentů jsa přibrán, vymíní si právo, aby v případě potřeby ve prospěch jeho mohl vymáhati přípověď danou od druhé strany; **2)** metaf. přisvědčovatel.

a-(ad-)stipulor, *ārī, ātus sum* **1)** býti svědkem při smlouvě (*stipulatio*); **2)** metaf. přisvědčovati, souhlasiti (alci).

a-(ad-)stō, *āre, stitī, —* **1)** státi u něčeho, vedle něčeho, při něčem: *alii portis* (dat.) *adstant V* stojí u bran; *adstante ipso Cs* za jeho přítomnosti; **2)** (zpříma) státi, trčeti, strměti: *Penates visi ante oculos a. V*; (*equus*) *arduus in moenibus adstans V* do výše strmě; *squamae adstantes V* šupiny zježené; *mihi supra caput adstitit imber V* mně nad hlavou vyvstalo mračno (bouřné); *astante ope barbarica Ennius* u *C* pokud stála, trvala moc barbarská.

Astraea, *ae, f.* [*ἀστραία* hvězdná] dcera Jovova a Themidina, bohyně spravedlnosti *O.*

Astraeī *fratres,* Asterští bratři slovou větrové jako synové titána Astraia a Aurory *O.*

a-(ad-)strepō, *ere, strepuī, strepitum* hlomotiti k něčemu, při něčem, hlučeti; — spec. hlučně přisvědčovati, hlučně schvalovati, hlučnou pochvalou provázeti: *adstrepebat vulgus T*; (s acc. neut. pronom.) *ut eadem adstreperent, hortari T* povzbuzoval, aby totéž křičeli, hlučně schvalovali; *quae pauci incipiant, reliquos adstrepere T* co jen málokteří začnou, k tomu ostatní že přizvukují.

a-(ad-)strictē, adv. [*astrictus*] utaženě; vázaně, rhytmicky; stručně.

a-(ad-)strictus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *astringo*] **1)** uvázaný, utažený: *non adstricto socco H* ve střevíci neutaženém, nepřilehajícím, volném; *adstrictae aquae O* zamrzlé vody; *ventis glacies adstricta pependit O* (mrazivými) větry ztuhlý (umrzlý) led uvízl; *adstrictum gelu O* tuhý mráz; **2)** metaf. **a)** utažený, šetrný, skrbný: *adstricti moris auctor Vespasianus T* původce spořivosti; **b)** rhytmem poutaný, rhytmický: *poeta numeris adstrictior C*; **c)** úsečný, stručný: *adstricta eloquentia C* sporá výmluvnost.

a-(ad-)stringō, *ere, strīnxī, strictum* 1) pevně, ztuha utahovati, zadrhovati, zavazovati: *iugum astrictum nodis Cu* jho přivázané uzly (k oji); *serie vinculorum astrictā Cu* poněvadž řada uzlů byla zadrhnuta; (básn.) *hederā adstringitur ilex H* břečtanem jest obepínána svída; 2) stahovati, svazovati; svírati: *adstringit vincula motu O*; *adstrictae fauces T* stažené, sevřené hrdlo; *pedes adstricti crepidis T* opánkami utažené; — metaf. *pectora adstricta dolore*; 3) metaf. a) stahovati, srážeti, tuhým činiti; v pass. tuhnouti, křehnouti: *imbrem vis frigoris astrinxerat Cu* třeskutá zima učinila liják tuhým, proměnila v led; *vis frigoris corpora astringebat Cu* těla tuhou zimou křehla; *cortex adstrictus pice H* zátka smolou zalitá; b) (duševně, mravně) poutati, vázati, zavázati: *maioribus adstrictus S* důležitějšími věcmi vázán, zabrán; *a. fidem iure iurando C*; *religione adstrictus C* svatou přísahou vázaný; *alqm condicionibus a. C*; *se scelere a. C* zločinem se zavázati, proviniti se; *servitutem adstringebam testimonio C* porobu utvrzoval jsem; *fraus adstringit, non dissolvit periurium C* lest váže, zavazuje křivou přísahou (= *a. nos periurio*) *C*; c) omezovati, držeti v mezích: *regio milites parsimonia adstringit L* nutí k šetrnosti.

astrologia, *ae, f.* [ἀστρολογία] hvězdářství, astronomie.

astrologus, *ī, m.* [ἀστρολόγος] znalec hvězd; 1) hvězdář, astronom; 2) hvězdopravec, astrolog: *quid habet a., cur stella Iovis salutaris sit C.*

astrum, *ī, n.* [ἄστρον; srov. ἀστήρ, *Stern*; dem. *stella*] 1) zhvězdění, souhvězdí: *a. natale H* (souhvězdí) hvězda, která při narození má vliv na osud člověka; (v plur.) hvězdy: *fugat astra Phoebus H*; 2) metaf. (v plur.) hvězdy, nebe = klenba nebeská neb sídlo bohů nesmrtelných: (hyperbolicky) *turris educta sub astra V* věž pnoucí se až k hvězdám, do nebe, nebetyčná; *clamor ad astra venit O*; — *sic itur ad astra V* tak zjednává se sláva nesmrtelná, nesmrtelnost; *in (ad) astra tollere VO*; *in astra ferre V* povznášeti, vynášeti až do nebe.

a-(ad-)struō, *ere, strūxī, strūctum* 1) přistavovati: *hanc insuper contignationem latericulo* (dat.) *adstruxerunt Cs*; 2) metaf. připojovati, přičiňovati: *nobilitatem ac decus Othoni T* vznešený rod a důstojnost zvyšovati.

astu, indecl. *n.* [ἄστυ] město, spec. Athény.

a-(ad-)stupeō, *ēre,* —, — žasnouti nad někým (dat.): *adstupet ipse sibi O.*

Astura, *ae, f.* říčka a městečko v Latiu *L.*

astus, *ūs, m.* (obyč. v ablat. *astu*) lest, úskok, chytrost, zchytralost; úklady, úskoky: *coniugis astu O* pletichami choti; *quae provideri astu ducis oportuerit T* důmyslem, věhlasem vůdcovým; *machinamenta et a. oppugnantium T* umění dobyvatelův.

astūtē, adv. [*astutus*] úskočně, chytře, obmyslně: *a. et callide facere C.*

astūtia, *ae, f.* [*astutus*] chytrost, zchytralost, úskočnost, lest, lstivost.

astūtus, *a, um* lstivý, chytrý, obmyslný, zchytralý, vychytralý, úskočný.

Astyagēs, *is, m.* 1) poslední král medský *C*; 2) soudruh Fineův *O.*

Astyanax, *actis, m.* [ἀστυ-άναξ „městovládný“] syn Hektora a Andromachy.

Astypalaea, *ae, f.* sporadský ostrov jihových. od Naxu. Odt. adj. **Astypalēius,** *a, um* a **Astypalaeēnsis,** *e* astypalajský; obyv. *Astypalaeēnsēs, ium, m.* Astypalajští.

asȳlum, *ī, n.* [ἄ-συλον (neutr. od ἄσυλος) místo bezpečné od loupení] útočiště, místo ochrany, asyl.

at [srov. ἀτάρ] spojka odporovací; 1) uvádí (náhlou, neočekávanou) protivu: než, naproti tomu; ale, avšak, za to však. Často sesíleno: *at vero* než v pravdě; *at e contrario, at contra*; 2) uvádí námitku, kterou mluvící a) ve smyslu svých odpůrců sám si činí: než (namítne někdo, řekne snad někdo); b) vyvrací: (ano), ale (namítám já, pravím zase já): *insipienter sperat iuvenis. ‚At senex ne quod speret quidem habet.‘ „At est eo meliore condicione . . .“ C*; 3) *si non — at, at tamen, at certe, at saltem* ne-li, toť (toť) přece, přece alespoň, aspoň zajisté; 4) při přechodu k novému odstavci; zvl. v řeči pohnuté (na vyjádření údivu, nevole, kletby)

než, avšak, ale: *at vero quanta maris est pulchritudo C.*

Atābulus, *ī, m.* palčivý vítr jihovýchodní v Apulii, jih (italsky: *scirocco*).

Atacīnus viz *Atax.*

Atalanta, *ae, f.* [*Ἀταλάντη*] **1)** Arkaďanka, výborná lovkyně, účastnice lovu kalydonského *O*; **2)** ostrůvek v zálivu opuntském (nyn. *Talanda*) *L.*

Atanagrum, *ī, n.* hlavní město Ilergetů v Hispanii tarrakonské *L.*

atavus, *ī, m.* [srov. *abavus, proavus*] **1)** děd praděd ův n. pramateřin, otec prapraděd ův; **2)** (básn. v plur.) praděd ové; předkové: *Maecenas atavis edite regibus H.*

Atax, *acis, m.* pobřežní řeka v Gallii narbonské (nyn. *Aude*) a dědina při ní. Odt. adj. **Atacīnus,** *a, um* atacký: *Varro A.,* římský básník za doby Caesarovy *H.*

Atēius, římské jméno rodové; **1)** *C. Ateius Capito,* tribun lidu r. 55 př. Kr. *C*; **2)** *C. Ateius Capito,* syn předešlého, znamenitý právník, konsul r. 5 po Kr., zemřel r. 22 po Kr.

Ātella, *ae, f.* starobylé město Osků v Kampánii. Odt. adj. **Atellānus,** *a, um* atellský; obyv. **Ātellānī,** *orum, m.* Atellští; zvl. *fabella Atellana L* neb prostě *Atellana, ae, f.* fraška atellská, která záhy dostala se do Říma a tam od mládeže byla provozována. Odt. adj. **Ātellānius,** *a, um*: *versus C* verš z frašky atellské.

āter, *ātra, ātrum* **1)** tmavý, temný, černý (bez lesku): *atrae vestes O* smuteční roucha; *lictores atri H* sluhové černě odění (při pohřbech); *fax atra V* pochoden černě čadící; *sequar atris ignibus absens V* stíhati (tě) budu pochodněmi černavým dýmem hořícími, umrlčími; *nivei atrique lapilli O* (o hlasovacích kaménkách); *a. sinus Hadriae H* vzbouřený; *a. hiems V*; **2)** metaf. **a)** černý, chmurný, zasmušilý, hrůzný, smutný, žalný, zhoubný, neblahý, nešťastný; zvl. o smrti a o všem, co s ní jest v souvislosti: *atra cupressus V* smuteční cypříš; *me mors atris circumvolat alis H* černými perutěmi, perutěmi smrti; *atra fila sororum H* (o niti osudu, kterou předou Parky); *atra cura H* příšerná starost; *atri dies VL* neblahé dni; **b)** jedovatý, jízlivý: *atra venena V*; *versūs atri H.*

Ateste, *is, n.* město v území Venetů jižně od Padue (nyn. *Este*) *T.*

Athamānes, *um, m.* [*Ἀθαμᾶνες*] Athamanové, národ usedlý v jižním Epeiru. Krajina slula **Athamānia,** *ae, f.* Athamanie.

Athamās, *antis, m.* [*Ἀθάμας*] syn Aiolův, král orchomenský, manžel Nefely, s níž měl dvě dítky, Frixa a Hellu. Později pojal za manželku Inou, dceru Kadmovu, která mu porodila dva syny, Melikerta a Learcha. V záchvatu šílenství, kterým jej potrestala Juno za to, že odchoval Bakcha, Athamas zavraždil Learcha. Ino, prchajíc před ním, vrhla se s Melikertem se skály do moře, kdež oba zázračně byli proměněni, ona v mořskou bohyni Leukotheu, Melikertes v mořského boha Palaimona. Odt. **a)** adj. **Athamantēus,** *a, um* Athamantův, athamantský; **b)** patronym. mužské **Athamantiadēs,** *ae, m.* Athamantovec (= Palaimon); **c)** patronym. ženské **Athamantis,** *idis, f.* Athamantovna (= Helle).

Athēnae, *ārum, f.* [*Ἀθῆναι*] Athény, hlavní město Attiky. Odt. adj. **Athēniēnsis,** *e* athenský; obyv. **Athēniēnsēs,** *ium, m.* Atheňané.

Athēnaeum, *ī, n.* [*Ἀθήναιον*] pevnost v území Athamanův *L.*

Athēniō, *ōnis, m.* [*Ἀθηνίων*] sicilský pastýř, náčelník otroků v druhé válce s otroky r. 102 př. Kr.

Athesis, *is, m.* Adiže, řeka v hořejší Italii.

Athis, *idis, m.* soudruh Fineův, rodem Ind *O.*

āthlēta, *ae, m.* [*ἀθλητής*] zápasník (gymnastický), zápolník.

Athōs (*Athō* n. *Athōn*), *ōnis, m.* [*Ἄθως*] předhoří na nejvýchodnějším výběžku poloostrova Chalkidiky.

Atīlius, římské jméno rodové; **1)** *A. Atilius Calatinus* byl dvakrát konsulem za první války punské, potom diktátorem a censorem; **2)** *M. Atilius Regulus* viz *Regulus*; **3)** *C. Atilius Serranus,* tribun lidu, odpůrce Ciceronův.

Ātīna, *ae, f.* město Volsků v Latiu (nyn. *Atina*). Odt. adj. **Ātīnās,** *ātis,* atinský; obyv. **Atīnātēs,** *ium, m.* Atiňané.

Atīnius, římské jméno rodové; *C. Atinius Labeo,* tribun lidu r. 130 př. Kr.

Atintāuia, *ae, f.* krajina v Illyrii *L.*

Atius, římské jméno rodové.

Atlās i *Atlāns, antis, m.* [Ἄτλας] 1) pohoří v Mauretanii (v záp. Africe); 2) syn Iapetův a Klymenin, otec Pleiad a Hyad, jenž dle pověsti na svých mohutných ramenou nese klenbu nebeskou. Od Persea, jemuž odepřel pohostinství, hlavou Medusinou byl proměněn v horu. Odt. 1) adj. **Atlantēus,** *a, um* atlantský, západoafrický, libyjský: *finis H* nejzazší břeh africký, nejzazší západ; 2) adj. **Atlanticus,** *a, um* atlantský: *mare, aequor* moře Atlantské, Atlantský oceán; 3) patronym. a) mužské: **Atlantiadēs,** *ae, m.* [Ἀτλαντιάδης] Atlantovec: α) = Hermes (Mercurius) jakožto syn Pleiady Maie, dcery Atlantovy; β) = Hermafroditus, jakožto syn Merkuriův; b) ženské **Atlantis,** *idis, f.* [Ἀτλαντίς] Atlantovna (= Elektra, jedna z Pleiad); v plur. *Atlantides, um* Atlantovny (= Pleiady a Hyady) *V.*

atomus, *a. um* [ἄτομος] nedělitelný; subst. *atomus, ī, f.* [ἡ ἄτομος sc. ὕλη] nedělitelná částečka, atom.

atque [*ad-que*], zkráceně **ac** (*ac* neklade se před samohláskami, ani před *h,* a zřídka před *c, g, qu*) a k tomu; 1) vysvětluje zevrubněji neb připojuje cosi závažnějšího: a k tomu, a to, a nad to, a také, a též, jakož i: *pauci ac ferme optimus L; multis ac summis viris; vestros portus atque eos portus, qui ... C; naturā loci ac vallo tutabantur; nationes multae atque magnae concitabantur C* a to, a k tomu (ještě); *eum verberasse ac necasse L; magna dis immortalibus habenda est atque huic ipsi Iovi Statori gratia C* a nad to, jakož i zvláště: *sensus moresque repugnant atque ipsa utilitas H* ano i. — Význam stupňovací bývá sesílen částicemi: *quae omnia atque etiam alia multo maiora C* a také jiné, a ještě jiné; *atque adeo* ano i, ba i: *intra moenia a. adeo in senatu;* ve smyslu opravovacím (= *ac potius*) či spíše: *adducitur a. adeo attrahitur C; hoc consilio a. adeo hac amentia impulsi C; si prodierit a. adeo cum prodierit C* jestliže vystoupí, či spíše, až vystoupí; 2) prostě slučuje a, i (ale často druhým členem připojuje se něco důležitějšího): *intra moenia atque in sinu urbis S* uvnitř zdí, (ano) v lůně (v srdci) města; *bello ac pace.* Často spojuje dva pojmy v ἓν διὰ δυοῖν: *petere atque orare Cs* snažně prositi; *vita ac licentia Cs* bezuzdný život; *per lusum ac lasciviam L* ve skotačivé rozpustilosti; *ius iurandum ac fides Cs* věrná přísaha; 3) po výrazech stejnosti a podobnosti neb jich opaku *atque, ac* = jako; než: *pariter atque in conspectu hostium S; cuius ego salutem non secus ac meam tueri debeo C;* 4) (spojuje protivné myšlenky) a přece, než, však: *Cyrsilum quendam lapidibus cooperuerunt. Atque ille utilitatem sequi videbatur C;* (po záporné myšlence) nýbrž (naopak): *impetum ferre non potuerunt ac terga verterunt Cs; ne Verginio commeatum dent atque etiam in custodia habeant L;* 5) (vyjadřuje výsledek) a tak: *ita pugnans concidit ac suis saluti fuit Cs;* — spec. v souvislosti vyjadřuje rychlé následování dvou dějů za sebou: a ihned, a tu najednou: *eumhasta transfigit, atque ille procidit L; multa inter sese vario sermone serebant. Atque illi Misenum vident V* a tu náhle; o *simul atque, simul ac* viz *simul;* b) (při přechodech k novému, od všeobecného ku zvláštnímu): *ac primum quidem C* za prvé; *atque ut inde oratio mea proficiscatur C* tož aby ...; *ac ne forte roges H* než abys snad se neptal ...

atquī [*at* a adverb. *qui* „než, jak?“] avšak, přece však, a přece, nicméně však: *magnum narras, vix credibile: a. res sic se habet H.*

Atracidēs viz *Atrax.*

ātrāmentum, *ī, n.* [srov. *ater, atratus*] černá šťáva, tekutina, černidlo; — spec. α) inkoust: *notam remittunt atramenta H* skvrny, kaňky od sebe vydává, zanechává inkoust; β) skalice modrá (roztok), kterou ševci kůži barvili.

1. ātrātus, *a, um* [*ater*] černě oděný, (jsoucí) ve smutku: *atrata plebes T* prostý lid černě oblečený, ve smutku.

2. Ātrātus, *ī, m.* řeka italská (nám neznámá) *C.*

Ātrax, *acis, f.* [Ἄτραξ] město thessalské nedaleko Larissy. Odt. a) **Atracidēs,** *ae, m.* Atračan, Thessal; b) **Atracis,** *idis, f.* Atračanka, Thessalka *O.*

Atrebātēs, *ium* (sing. *Atrebās*), *m.* Atrebati, národ usedlý v belgické Gallii.

Atrĕus, *eī, m.* [Ἀτρεύς] syn Pelopův, bratr Thyestův, král mykenský. Odt. patronym. **Atrīdēs,** *ae, m.* [Ἀτρείδης] Atreovec (= Agamemnon neb Menelaos).

ātrīēnsis, *is, m.* [*atrium*] dozorce v atriu, otrok, jenž zároveň dohlížel na čištění a udržování celého domu a domácího nářadí.

atrium, *ī, n.* [snad *ater*] atrium; v prvotním staroitalském příbytku jediný prostor obytný, obydlí, v němž byl krb. Jméno pochodí snad odtud, že dým hledaje si východu začoudil strop i stěny jeho. Srov. řecké *μέλαθρον* a u Rusů „černaja izba" (podle nov. vykl. z ř. *αἴθριον* = světlík): *atrium regium L* obydlí krále Numy: *a. Vestae O* obydlí Vestálek. V pozdějších dobách, kdy příbytek byl více rozčleněn, *atrium* = přijímací pokoj (salon) pána domu, do něhož se vstupovalo hned z předsíně. Střecha atria sklánělа se ze čtyř stran dovnitř, nechávajíc uprostřed čtyrhranný otvor (*compluvium*), jímž do atria linulo světlo a stékala také dešťová voda. Proto v podlaze atria byla umístěna mělká nádržka, která vodu zachycovala (*impluvium*). Básn. plur. místo sing. *atria servantem postico falle clientem H*; *atria longa patescunt V*. Také ve veřejných budovách byly takového druhu síně, dvorany, na př. *a. Libertatis* při chrámu bohyně Svobody (od fora na sever), kdež byl chován censorský archiv a kde Pollio zřídil první veřejnou knihovnu v Římě; — metonym. v plur. příbytky, paláce: *patentibus atriis principum L* poněvadž paláce čelných občanů (mužů) otevřeny byly; *dextrā laevāque atria nobilium deorum O*; (plur. místo sing.) *atria Circes O* obydlí Kirčino.

atrōcitās, *ātis, f.* [*atrox*] 1) ohavnost, mrzkost, děsnost, hrůznost: *a. rei C*; *a. criminis C* hrůznost obvinění, hrozné obvinění; *criminum atrocitatem intuebantur Cu* ohavnost zločinů; *rem pro atrocitate vindicandam L* že má býti věc podle své ohavnosti potrestána; 2) metaf. přísnost, příkrost, krutost, divokost: *a. animi C*; *ob atrocitatem morum T* pro nelidskost; *non atrocitate, non clementia mutari T* ani přísností, ani povolností.

atrōciter, adv. [*atrox*] 1) strašně, hrozně, hrůzně: *aliquid a. fieri videmus C* způsobem hrůzným; *malum, quod tot cives atrocissime sustulit C* nejhroznějším způsobem; 2) zuřivě, krutě, prudce, příkře, vzdorně: *atrocius in urbe saevitum T*; *nimis a. minitari C*; *a. invehi in alqm L*; *a. dicere C*; *labores atrocius accipere T*.

atrōx, *ōcis,* adj. [*ater*?] co se jeví černým, hrozí tedy neštěstím, chmurný; 1) děsný, strašný, hrozný: *res scelesta, a., nefaria C* skutek zločinný, hrozný, zlopověstný; *proelium, caedes L* boj, vraždění krvavé; *a. tempestas L*; *flagrantis a. hora Caniculae H* strašně horká; *atroces nuntii T*; *opus a. proeliis T*; 2) metaf. příkrý, přísný, vzdorný; divý, krutý, zuřivý, hrozný: *a. animus Catonis H* vzdorný, nepoddajný duch; *Agrippina semper a. T* prchlá; *dolore a. T* bolem roztrpčen; (s gen.) *a. odii Agrippina T* hrozná v záští.

Atta, *ae, m.* [*atta* „cupálek"] římské příjmení; *C. Quinctius Atta* (ok. r. 100 př. Kr.) skladatel veseloher ze života římského (*fabula togata*) *H*.

attāctus, *ūs, m.* [*attingo*] pouze v abl. *attactu* dotknutím se: *a. nullo V* bez všelikého dotknutí.

attagēn, *ēnis, m.* [ἀττα γήν] divoká slípka, jeřábek *H*.

Attalēnsēs, *ium, m.* Attalijští, obyvatelé města Attalia v Pamfylii *C*.

Attalus, *ī, m.* [Ἄτταλος] jméno několika králů pergamských. Nejznámější jest *Attalus III.* (přijmím Φιλομήτωρ), jenž Římany učinil dědici říše své a svých pokladův. Odt. a) adj. **Attalicus,** *a, um* attalský: *Attalicae condiciones H* nabídky attalské, t. j. takové, jaké jen nějaký Attalos může učiniti, nabídky nejskvělejší; b) **Attalis,** *idis, f.* jedna z fyl athenských, nazvaná tak na poctu krále Attala II. *L*.

at-tamen, spojka než přece, přece však; viz též *tamen*.

at-(ad-)temptō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *attendo*] vl. natahovati ruku, sahati po něčem; 1) pokoušeti se o někoho, o něco, zkoušeti koho, co (al. m, al. d): *Cicero locos laetiores attentavit T*; — spec. α) sváděti (k proneveře, k odpadnutí): *inimicos a. C*; *classem a. C*; β) dorá-

žeti, dotírati: *vi attemptantem acriter reppulerat T* násilně naň dorážejícího ostře odrazil; *mecum facientia iura attemptas H* útočíš na práva jsoucí na mé straně.

at-(ad-)tendō, *ere, dī, tum* natahovati, napínati k něčemu; v klass. lat. jen metaf. napínati mysl, pozornost, dávati pozor: *attendite animos ad ea C*; (absol.) *iudices diligenter attendunt C*; (s acc.) pozorně poslouchati, pozorovati, znamenati: *quoniam me diligenter attenditis C*; *a. silentium C*; *a. stuporem C* znamenati tupost; (s acc. c. inf.) *non attendit eum hoc curasse C.*

attentē, adv. [*attentus*] napjatě, pozorně, bedlivě.

attentiō, *ōnis, f.* [*attendo*] napjatost, pozornost.

attentō viz *attempto.*

attentus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *attendo*] napjatý (pozorností k něčemu), upjatý, pozorlivý, pozorný: *attenta auris H*; — spec. dbalý (ze setrnosti), šetrný, skoupý: *mus a. quaesitis* (dat.) *H* šetrně hospodařic se zásobami, šetrně užívajic toho, co si uschránila; *durus nimis attentusque esse videris H*; *pater a. H* skoupý otec.

at-(ad-)tenuō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *tenuis*] 1) ztenčovati: *attenuatus amore O* láskou zhublý, přepadlý; 2) metaf. ztenčovati, zmenšovati, oslabovati: *opes O*; *vires morbo attenuatae L*; *bellum attenuatum atque imminutum est C* válka pozbyla síly a velikosti; *insignem attenuat deus H* ponižuje.

at-(ad-)terō, *ere, trīvī, trītum* 1) tříti (o něco): *Cerberus leniter atterens caudam* (sc. *terrae*) *H* otíraje ohon (o zemi), vrtě ohonem, lísaje se; 2) otírati, třením umenšovati, poškozovati, opotřebovati: *a. herbas O* pošlapati; 3) metaf. umenšovati, oslabovati, ničiti, přiváděti ve zkázu: *atteruntur copiae Cu* vojska ubývá; *alteri alteros aliquantum attriverant S* jedni druhé značně oslabili; *quae* (sc. *alimentorum pretia*) *plebem attriverant T* které lid vysílily; *nec publicanus atterit T* nevyssává; *pabulo attrito T* poněvadž píce byla strávena, došla; *attritis opibus T* když jmění bylo promarněno; *attritis Italiae rebus T* když Italie zchudla; *a. famam S* zničiti (dobrou) pověst; *et vincere inglorium et atteri sordidum arbitrabatur T* porážku utrpěti pokládal za potupné.

at-(ad-)texō, *ere, texuī, textum* 1) připlétati, přidělávati; 2) metaf. přičiňovati, připojovati.

Atthis, *idis, f.* [Ἀττίς] vl. Atheňanka; jméno přítelkyně básnířky Sapfy.

Attica, *ae, f.* viz *Atticus.*

Atticus, *a, um* [Ἀττικός] attický, athenský: *Attica virgo H* = κανηφόρος (panny athenské nosívaly při slavnostních průvodech obřadní věci v košíčkách na hlavě); *apis O* včela z pohoří Hymettu u Athen; *A. stilus C* sloh attický, t. j. prostý, jednoduchý (proti bujnému asijskému); meton. *Atticae aures C* jemné uši. Subst. 1) **Attica,** *ae, f.* [Ἀττική sc. γῆ] krajina Attika s hlavním městem Athenami; 2) *Atticus, i, m.* obyč. v plur. **Attici,** *ōrum* Attičané; zvl. attičtí řečníci; (jako čestné příjmení pro zásluhy o Athény) *T. Pomponius Atticus.*

Attĭlius viz *Atilius.*

at-(ad-)tineō, *ēre, tinuī,* — [*ad* a *teneo*] I trans. 1) držeti, zadržovati, zdržovati: *dextram vi T*; *carcere a. T* ve vězení držeti; *argentum aerario attinebatur T* stříbro ve státní pokladně bylo drženo; metaf. *impetum a. T* kvapný úmysl zastaviti; *ni exercitum attinuisset obscurum noctis T* kdyby noční tma nebyla zdržela; *dum discordiis attinemur T*; — spec. α) udržovati, poutati: *Bocchum spe pacis a. S* udržovati v (klamné) naději; β) v moci držeti: *ripam Danuvii a. T*; II intrans. držeti se (až) k něčemu, někam; 1) sahati, dosahovati, prostírati se: *Scythae inde ad Tanaim attinent Cu*; 2) metaf. sahati kam, zasahati někoho (něco), příslušeti, patřiti k něčemu, týkati se koho (čeho); zvl. *alqd ad alqm* n. *ad alqd attinet*: *quod ad me attinet C* co se mne týká, pokud na mně jest; *id, quod ad me non* (*nihil*) *attinet* co se mne netýká, po čem mně nic není, co mně je lhostejno; *quid attinet* (*nihil attinet*) s inf. n. acc. c. inf. co (kolik) na tom záleží, proč jest důležito, k čemu jest třeba, co platno; *quid attinuit eum potissimum nuntiare? C* co na tom tolik záleželo, aby ..., proč právě on podával zprávu; *quid attinebat quaeri de eo C* k čemu bylo třeba vyšetřovati.

at-(ad-)tingō, *ere, tigī, —* [*ad* a *tango*] 1) dotýkati se čeho, zavazovati oč (alqd): *pulsum venarum a. T* tepot žil, tepnu ohmatati, ohledati; *mento aquam C*; *telas a. V* zpracovati (předivo) přízi; *attingit solium Iovis H* (triumfátor na konci slavnosti vystoupil v chrámu Kapitolském k trůnu Jovovu a položil palmovou ratolest bohu na klín); — spec. α) dotýkati se (za účelem odcizení): *pecuniam publicam C* zpronevěřiti: β) (o svatyních) sahati na něco: *ex illo fano victor nihil attigit C* nic si nevzal; γ) (nepřátelsky) se dotýkati, dávati se do někoho, uhoditi, bíti, tlouci: *murum aries attingit Cs* buší do hradeb; *Sullam primum hostes attigerant S* na Sullu se obořili, učinili útok, s ním se srazili; *si Vestinus attingeretur* (*bello*) *L* kdyby Vestinové byli ohroženi (válkou); δ) (pokrmu, nápoje) se dotknouti, okoušeti, požívati, jísti, žráti, píti: *cibos T*; *graminis herbam V*; *quae* (*bestiae*) *tantum scelus attigissent C* která by se byla dotkla, sežrala tak velikou ohavu; *summo tenus attigit ore V* rtoma dotkla se, upila vína; 2) metaf. a) (o místech) dostati se kam, dojíti, dostihnouti, doraziti: *Siciliam C* přistati k Sicilii; *forum non a. C* o forum nezavaditi, fora (t. j. veřejného života) straniti se; *loci auctoritatem a. C* vystoupiti na vážené, slavné místo; *lumina a. V* vstoupiti, přijíti na práh světla, na svět; *arces a. igneas H* vystoupiti, dostati se do výšin, sídel nebeských; *si te his attigerit terris Aurora morantem V* zastihne-li tě; b) (ve smyslu zeměpisném) dotýkati se, hraničiti, mezovati: *Macedoniam attingunt gentes C* s Macedonií hraničí; c) (mysli, srdce) se dotýkati, zasahovati, stihnouti, potkati: *antequam dolor attigerit C*; d) dotýkati se, blízek býti, býti ve spojení, býti příbuzný, patřiti, příslušeti: *te causa non attingit C*; *mors vivos non attinget C*; *ut quisque te cognatione, adfinitate, necessitudine aliqua attingebat C* jak kdo s tebou byl spřízněn pokrevenstvím, svakovstvím a jiným ještě příbuzenstvím; e) chápati se něčeho, pouštěti se, dávati se do něčeho, pokoušeti se o něco, zaměstnávati se čím: *a. rem publicam C*; *a. rem militarem Cs*; *a. bellum S* pustiti se do války; *studia a. C* zabývati se studiemi, zabrati se do studií; *Cimbricas res attigit C* obral si (za látku) válku s Cimbry; f) (slovy) se dotýkati, zmiňovati se: *quem* (*Chrysogonum*) *simul atque attigi C*; *crimina in accusando a. C*.

Attīnius viz *Atinius*.

Attis, *idis*, *m.* [Ἄττις] pastýř fryžský, jejž bohyně Kybela učinila svým knězem.

Attius, římské jméno rodové; *P. Attius Varus*, správce provincie Afriky, horlivý Pompejovec *Cs*. Odt. adj. **Attiānus**, *a, um* Attiův: *milites Cs*. viz též *Accius*.

at-(ad-)tollō, *ere, —, —* 1) zdvihati, pozvedati, pozdvihovati: *ab humo attollit amicum V*; *a. malos V* vztyčiti stěžně; *attollens umero famamque et fata nepotum V* pozdvihuje, nesa na rameni slávu i osudy potomků (na štítu zobrazené); *manus ad caelum L*; *vix oculos attollit humo O* sotva oči pozdvihne od země; (obr.) *adversus dictatoriam vim a. oculos L*; *quercus caelo* (dat. směr.) *attollunt capita V* až do nebe tyčí hlavy (koruny); (obr.) *caput attollit Romana plebes L*; *attollit globos flammarum* (*Aetna*) *V* kotouče plamenů chrlí do výše; *anguis attollens iras V* hněvně se pozdvihující, hněvivou hlavu zvedající; — reflex. a med. *se attollere, attolli* zdvihati se, vstávati, povstávati: *se a. in auras V* vznésti se do výše; *nigrae attolluntur harenae V* vznášeti se; *a. se a casu L*; *immensum attolli T* (o řece) nesmírně se dmouti, vzdouvati; *terra se a. visa V* bylo viděti zemi zvedati se; *attollit se diva Lacinia V* zvedá se chrám bohyně Lacinské (t. j. Junony); — spec. (do výše) budovati: *hanc immensam* (praed.) *Calchas a. molem iussit V* do ohromné výše stavbu vyvésti; *murorum moles a. V*; *arcem a. tectis V*; 2) metaf. a) pozvedati, povznášeti, povyšovati, zvelebovati: *attollit animos Turnus V* nabývá odvahy; *Punica se quantis attollet gloria rebus V* povznese se; *immensum attolli T* nesmírně povýšen býti; *super omnes attolli T*; *ceteros praemiis attollit T* odměnami daří, dary odměňuje; *triumphi insignibus T* vyznamenati; *bellogue et armis rem publicam a. T* válkou i zbraní proslaviti obec; b)

(slovy) pozvedati; vynášeti, vychvalovati: *laudibus a. T*; *famam Germanici exercitus attollebant T*; *studiis senatūs attollebatur* (*Priscus*) *T* náklonností, souhlasem senátu byl vynášen, senát jej (za to) chválil; *cuncta in maius a. T* nad míru vynášeti, zveličovati.

at-(ad-)tondeō, *ēre, tondī, tōnsum* **1)** přistřihovati, přiklesťovati, oklesťovati, ořezávati: *vitem V*; (básn.) *attondent virgulta capellae V* okusují; **2)** meton. umenšovati, zlehčovati: *laudem C.*

attonitus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *attono*] **1)** omámený hromem: *attonitae aures Cu* uši hromobitím ohluchlé; **2)** metaf. ohromený, omráčený, omámený, vyděšený, užaslý, vyjevený: *attonitae similis O* jakoby omráčena; *voce a. O* hlasem očarován; *metu attoniti Cu* strachem polekáni; *a. insolito silentio Cu* zaražen; *novitate a. L* překvapen, užaslý; — spec. nadšený, (jsoucí) u vytržení: *a. vates H*; *Baccho matres V*; *mulier attonitae mentis Cu* prorockého ducha; *attonito non tacenda sono O* nadšenými zvuky hlučně buď opěván.

at-(ad-)tonō, *āre, tonuī, tonitum* **1)** zahřmíti na někoho; **2)** metaf. ohromiti, omráčiti, zmámiti.

at-(ad-)torqueō, *ēre* točiti, mávati něčím: *iaculum V.*

at-(ad-)trahō, *ere, trāxī, tractum* **1)** přitahovati: *magnes lapis ferrum ad se attrahit C*; *attractus ab alto spiritus V* dech z hluboka (z hloubi prsou) vážený, dech těžký; — spec. α) natahovati, napínati: *arcum*; *lora O*; β) (násilím) přitahovati, přivlékati: *adducitur atque adeo attrahitur C*; *ite ducemque attrahite huc vinctum O*; **2)** metaf. **a)** přitahovati, přiváděti, pohnouti k příchodu: *quae causa attraxerit* (*nos*) *Arpos V* která příčina přivedla nás do Arp; *in crimen a. T* zaplésti do viny; **b)** přitahovat', přivábiti: *allicit et attrahit ad amicitiam similitudo C*; *tale nemus vates attraxerat O.*

attrectātus, *ūs, m.* [*attrecto*] jen v abl. *attrectatu amplificare dolorem C* dotýkáním, dotykem.

at-(ad-)trectō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *tracto*] **1)** dotýkati se, ohmatávati, ohledávati: *me a. nefas V*; *a. deum Cu*; (obr.) *blanditia aspicitur, non attrectatur C* lichocení jest viděti, ale nelze (ho) ohmatati; **2)** metaf. **a)** brátí do rukou, zabývati se něčím (alqd): *feralia T* zanášeti se věcmi umrlčími, pohřbem; **b)** sahati po něčem, domáhati se něčeho: *regias etiam adtrectamus gazas L*; *indecorum a., quod non obtineret T* domáhati se něčeho, čeho provésti by nemohl.

at-(ad-)tribuō, *ere, tribuī, tribūtum* **1)** přidávati, dávati, přidělovati, přikazovati: *regiam supellectilem a. Cu* nábytek dáti; *alci equos a. Cs* koně dáti; — spec. α) (místo, pozemky) přidělovati, vykazovati, určovati: *urbes agrosque*; β) (peníze) poukázati: *quaestori pecunia attributa numerata est C*; *viduae attributae, ut penderent L* ženy neprovdané byly vykázány, aby . . .; oni byli poukázáni na nevdané, aby . . .; γ) (lidi) přidělovati, podřizovati, (vládu) odevzdati: *Suessiones Remis attributi Cs* podřízení, podrobení; *oppidum civibus Romanis Cs* podříditi; *regnum filio a. Cu*; δ) (správu, úkol) přidělíti, svěřiti; dáti: *attribuit nos trucidandos Cethego C* přidělil nás k povraždění; *pecus agundum equitibus attribuit S* dal odvésti; **2)** metaf. **a)** přidělovati, ukládati: *horas labori L* vykázati hodiny práci; *metum a. C* strach vnuknouti; *auctoritatem a. Cs* nadřízené postavení uznati; **b)** (vinu) uvalovati, (za vinu, zásluhu) přičítati, klásti, na vrub klásti: *ne scelus sibi attribuerent L* aby naň zločin neuvalovali; *uni a. culpam C*; *aliis causam calamitatis C*; *bonos exitus diis a. C*; *id attributo litteris Graecis C* to klaď na vrub literatury řecké; *quis istuc Apronio attribuebat? C.*

attrītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *attero*] otřený, opotřebovaný: *attritae harenae O* omletý písek; (*simulacri*) *mentum paulo attritius C.*

Attus Navius, v pověsti slavný augur za časů Tarquinia Priska *LC.*

Atuatuca, *ae, f.* tvrz v území Eburonův, v okolí nyn. Limburka *Cs.*

Atuatucī, *ōrum, m.* Atuatukové, germánský kmen v belgické Gallii (mezi nyn. řekami Mosou a Šeldou) *Cs.*

Atys, *yos, m.* [Ἄτυς] **1)** syn Herkulův a Omfalin, praotec lydských králů *T*; **2)** praotec rodu Attiova (*gens Attia*) *V.*

auceps, *cupis, m.* [*avis* a *capio*] čižbář, ptáčník.

auctiō, *ōnis, f.* [*augeo*] **1)** rozmnožení; spec. dražba: *auctionem facere C* dražbu konati, udělati; *reliqua constituta auctione vendebat C* v dražbě prodával; **2)** meton. statek dražební: *auctionem vendere C.*

auctiōnārius, *a, um* [*auctio*] dražební, dražebný: *atria C* dražební síně; *tabulae C* desky, seznamy dražebné.

auctiōnor, *ārī, ātus sum* [*auctio*] konati dražbu, prodávati v dražbě, dražbou.

auctitō, *āre* [dvojnásobné verb. frequ. od *auctare* (rozmnožovati), což jest zase frequent. od *augere*] (často a velmi) rozmnožovati: *pecunias fenore T.*

auctō, *āre* [verb. frequ. od *augeo*] rozmnožovati.

auctor, *ōris, m.* (jako *fem.*: *sum inventrix auctorque carminis O*; *muneris auctorem* (*Medeam*) *O*; *ira, spe, fallacibus auctoribus L* a j.) [*augeo*] (přímý i nepřímý) rozmnožovatel, napomahatel, podporovatel, podpůrce: *carminum auctores O*; *a. libidinis O*; **I** (o tom, kdo hodnověrnost sesiluje) ručitel, dotvrditel, zpravodaj, svědek: *isto auctore ad Sullam legati non adierunt C* na jeho zaručení, na záruku od něho danou; *harum rerum auctores testesque produco C*; *credita res auctore suo est O* uvěřeno tomu vzhledem ku zpravodaji, vypravovateli; *in libellis uno auctore prolatis C* v seznamech jediným Antoniem pověřených a vydaných; *se id auctoribus certis comperisse C* z jistého, dobrého pramene; *legati auctores sunt concilia haberi L* dotvrzují, že ...; *a. pluviae O* ručitel deště, zvěstovatel, věstitel; *lucis a. V* zvěstovatel dne (o kohoutu); *quamvis magnae rei a. L* třeba sebe podivnějšího zjevu svědek; *vani sermonis a. L* šiřitel; *sublato auctore S* zamlčevši jméno vypravovatelovo; — spec. α) vzor, příklad, předchůdce, osobnost, učitel, autorita: *Cratippo auctore C* dle příkladu Kratippova; *habes auctorem, quo facias hoc H* máš příklad; *Pythagoras non sordidus a. naturae verique H* učitel, badatel, zpytatel; *nihil a. Apollo subvenit V* učitel lékařství; β) (o spisovatelích) svědek, zpravodaj, vypravovatel, jistitel, pramen, autorita; dějepisec, spisovatel dějin: *nullus scriptor, quo satis certo auctore stetur L*; *famae Piso a. est L* pověst uvádí; *auctores tradunt L* prameny zaznamenávají; *ut quidam auctores sunt L* jak někteří, některé prameny vypravují, píší, tvrdí; *auctores habeo LT* mám dějepisce, dějepisci vypravují; *pluribus auctoribus L* dle více pramenů; *auctores antiquissimi L* nejstarší dějepisci; *hos sequor auctores L* držím se svědectví těchto; — vůb. spisovatel: *a. rerum Romanarum C*; *Homerus, optimus a. C*; *carminis a. H*; **II** (o tom, kdo jest původcem, podporovatelem děje, snesení a pod.) **1)** původce konání, rádce, návodce, navrhovatel, doporučitel: *hunc rei publicae actorem et auctorem habebant N* jeho činem i radou se spravovali; *me* (*te, illo*) *auctore* na radu, radou mou, návodem, přičiněním mým, slovem mým; *auctoribus, qui aderant L* na radu přítomných; *deditionis a. et suasor C*; *multarum legum aut auctor aut dissuasor L* zákony doporoučel (navrhoval) neb proti nim mluvil; *auctorem esse alcis rei* raditi k čemu, schvalovati něco, naléhati na něco, zasazovati se o něco; *a. belli sum L* ženu do války; *pacis reddendaeque Helenae semper auctores fuerunt L* radili k míru a k vydání Heleny; *a. ego audendi V* já radím odvážiti se; radím ti, „jen se odvaž"; *a. tibi sum, ut ..., ne ...* radím ti, aby ...; *donec labantes consilio patres firmaret a. H* až utvrdil otce uděleným rady (jež od něho vycházela); — spec. α) stvrditel: *patres auctores fiunt CL* (patricijský) senát dává stvrzení, schvaluje, prohlašuje platným; β) strůjce: *a. sceleris C*; **2)** původce, původ: *scriptor et auctor rerum S* spisovatel a konatel činů; (často s gen.) *a. beneficii* dobrodinec; *a. muneris O* dárce; *miscuerat auctorem muneris O* (= *Bacchum* = *vinum*); *consilii a. Cu* rádce; *a. concilii L* svolavatel schůze; *a. caedis L* vrah; *auctor cladis O* zhoubce; *a. salutis meae C*; *legum a. O* zákonodárce; *ne supplicii a. esset L*

aby trest smrti od něho nepocházel; *neque enim is teli nec vulneris a. V* ani střely nevyslal ani neranil; *a. in incerto O* kdo střelu vyslal, nejisto; — spec. α) zakladatel, vynálezce: *Iliacae urbis VCu*; *templi a. O*; β) praotec: *generis a. V*; *a. sanguinis O*; *mihi Tantalus a. O*; **III** (t. t. v mluvě právní) zástupce, poručník, kurátor: *quod mulier sine tutore auctore promiserit C* bez pravoplatného souhlasu kuratorova; — spec. zástupce jmění, statku při koupi (bývalý vlastník, nynější) prodavač: *a. fundi C*; *quod a malo auctore emissent C.*

auctōrāmentum, *ī, n.* [*auctoro*] **1)** závazek; **2)** meton. závdavek, mzda.

auctōritās, *ātis, f.* [*auctor*] vliv podporující; **I** zaručenost, rukojemství, záruka, jistota; platnost; spolehlivost, hodnověrnost: *a. publicarum tabularum C*; *tanta a. est in hominum fidelitate C*; *a. divinationis Cu* potvrzení božství; *a. meorum testium C*; meton. (písemně zaznamenaný) doklad, listina: *publicae auctoritates ac testimonia C*; — spec. α) (mocný) příklad, vzor: *Italiae auctoritatem sequi C*; *a. maiorum C* příklad předků; β) (osobní) vážnost, (vážný) vliv, váha, moc; důraz, ráznost, úsilí: *valere auctoritate N* míti vliv; *vir summa auctoritate C*; *nemo id auctoritatis aderat, ut T* nebylo nikoho, jenž by byl měl takovou vážnost; *qui auctoritate antecedebat C* vážností vynikal; *id quod maxime facit auctoritatem C* nejvíce dopomáhá k vážnosti; *comites (principibus) consilium simul et a. adsunt T* jsou přítomni na poradu a na vážnost, t. j. ku zvýšení vážnosti; *magna cum auctoritate bellum gerere Cs*; *maiore auctoritate eventum consilii incusare L*; *quid expectas auctoritatem loquentium C* co čekáš na různý výrok mluvících; (o věcech) *a. huius loci C* toto závažné místo; *huius rei a. C*; — meton. vlivná, závažná, vážná osoba, osobnost; autorita: *circumstant te summae auctoritates C*; *corruptela servi a tanta auctoritate adprobata C*; **II** rada, přímluva, domluva, návod, návrh: *eius auctoritate impulsi N*; *eorum auctoritate eam coniunctionem defugi C*; *ex auctoritate eius L* na její radu; *consilium et a. T* sbor poradný; — spec. α) závažné, vážné mínění, vůle (hlasováním vyrčená), usnesení, nález, rozhodnutí, schválení: *audire clarissimi viri auctoritatem C*; *eorum auctoritatem aspernari C*; *Catuli a. et sententia C* závažné mínění; *auctoritates contrariae C* váha odporujících si vývodů; *auctoritati vestrae obtemperare C* říditi se míněním; zvl. často *senatus auctoritas* vůle, usnesení, schválení senátu (ale také vážnost senátu: *de auctoritate senatus detrahere C*); *ex huius ordinis auctoritate C* usnesením tohoto stavu; *patimur hebescere aciem horum auctoritatis C* nechováme tupěti břitké usnesení těchto mužů (senátorů); *in auctoritate senatus esse L* vůli senátu se podrobiti; *a. collegii L* usnesení sboru; β) zmocnění, plná moc, pravomoc, plnomocenství (též písemné): *habere auctoritatem legum dandarum a senatu C*; *legati a. T*; *legatos cum auctoritate mittere C*; *sua cuique procuratio auctoritasque est restituta C* každému vrácen obor jeho úřední činnosti a moci; **III** (t. t. v mluvě právní) platnost vlastnictví, vlastnictví, právo vlastnické: *adversus hostem aeterna a. (esto) C* vůči cizinci stálé vlastnictví, právo vlastnické nikdy se nepromlčí; *iure auctoritatis C* na základě práva vydržecího.

auctōrō, *āre, āvī, ātum* [*auctor*] **1)** za mzdu k nějaké práci zavázati, najmouti; part. *auctoratus* jenž se dal najmouti (jako gladiátor), zjednaný; **2)** metaf. zavázati: *eo pignore velut auctoratus L.*

auctumnālis, auctumnus viz *autumnalis, autumnus.*

1. auctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *augeo*] zvětšený, zveličený, zvelebený: *eos honore auctiores esse volo Cs* chci, aby jim cti přibývalo; (adverb.) *auctius di fecere H* bohové hojněji obdařili.

2. auctus, *ūs, m.* [*augeo*] **1)** přímnožek, přibývání, vzrůst: *date sementibus auctus O*: *a. fluminum T* rozvodnění řek, rozvodněné řeky; (meton.) *Civilem auctibus Germania extollebat T* posilami sesilňovala; **2)** metaf. zvětšení,

vzrůst, úspěch: *a. imperii T*; *auctibus crescere L* vzmáhati se úspěchy.

au-cupium, *ii*, *n.* [*auceps*] **1)** čižba, ptáčnictví, chytání ptáků; **2)** metaf. shon po něčem: *verborum a. C* slovíčkářství.

aucupor, *ārī*, *ātus sum* [*auceps*] **1)** provozovati čižbu, číhařiti, číhati na ptáky, chytati ptáky; **2)** metaf. shánění se, pásti po něčem: *tempus a. C* vyhlížeti čas, číhati na (vhodnou) dobu.

audācia, *ae*, *f.* [*audax*] **1)** odvážnost, odvaha, odhodlanost: *quanta cuiusque animo a. naturā aut moribus inest S*; *praerupta a. C* prchlá odvaha; (básn.) *si verbis a. detur O* lze-li užiti smělého výrazu; — spec. **α)** (v dobrém sm.) odvaha, srdnatost, zmužilost, neohroženost, chrabrost: *dux rem Romanam animo atque audacia sustinebat L* srdnatou odvahou; *maiores neque consilii neque audaciae egere S*; **β)** (s příhanou) smělost, opovážlivost, drzost: *ex avaritia erumpit a. C*; *vir contra audaciam fortissimus C*; *cupiditas et avaritia et a. C*; *a. et impudentia*; **2)** meton. odvážný, smělý čin; drzost, opovážlivý skutek: *nihil materiae in viro ad audaciam esse L* že muž nemá žádného nadání k odvážnému činu; *alcis audaciam expectare T* na smělý skutek, smělé vystoupení čekati; *inhabilis (est) audaciae valetudo T* nepostačuje (chatrné) zdraví k odvážlivosti; (v plur.) *audaciae hominum T* drzé skutky lidí; *tolerandae audaciae C* snesitelné kousky opovážlivosti.

audāciter, obyč. sraženo v **audācter**, adv. [*audax*] odvážně, s velikou odvahou; spec. **α)** srdnatě, směle: *a. libereque dicere C*; **b)** opovážlivě, drze: *multa scelerate, multa audaciter fecisti C.*

audāx, *ācis*, adj. [*audeo*] smělý, odvážný: *a. poeta H* smělý (v neobyčejných obratech); (s abl. causae) *viribus audax V* spoléhaje ve svou sílu; *audaces dithyrambi H*; *a. volatus O* smělý let; *paupertas audax H* (dle jiných: *paupertas impulit, audax ut versus facerem* nouze mne dohnala, abych odvážně skládal verše, abych se odvážil psáti verše). — Spec. **α)** (v dobrém sm.) odvážný, srdnatý, chrabrý, neohrožený: *a. Turnus V*; **β)** (s příhanou) smělý, opovážlivý, drzý: *Verres, homo audacissimus C*; *quo te nomine appellemus? improbum? audacem? C* odvážlivcem; *ad facinus audacior C* k zločinu opovážlivější; *conscius audacis facti C* svědom opovážlivého skutku; *a. Iapeti genus H*; *a. omnia perpeti H* odhodláno snášeti vše (všecky následky své opovážlivosti).

audēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *audeo*] (zprav. v dobrém sm.) odvážný, odvážlivý, smělý, zmužilý: *audentissimus quisque T* nejodvážlivější (z barbarů); *audentes fortuna iuvat V*; *ne cede malis, sed contra audentior ito V.*

audenter, adv. [*audens*] = *audacter.*

audentia, *ae*, *f.* [*audens*] odvaha, zmužilost, srdnatost.

audeō, *ēre*, *ausus sum* (konj. perf. *ausim* ve významu možnosti) [od *avidus* m. **avideo*] **1)** býti dychtivý, dychtiti, míti chuť, chtíti; odhodlati se: *a. in proelia V* míti chuť do boje; *si audes* chceš-li, libo-li; obyč. bývá sraženo v *sōdes* (v. t.); (s inf.) *aude contemnere opes* odhodlej se zhrdati; *sapere aude H* pokus se, zkus to býti moudrý; *puerum est ausus Romam portare docendum H* odhodlal se, rozhodl se; **2)** míti odvahu, smělost, drzost; osměliti se, pokusiti se, nebáti se, odvážiti se, opovážiti se: (absol.) *hi magistri nihil docent quam a. T* býti smělým, drzým, míti drzé čelo; (slovní hříčka) *ut ad audendum proiectus, ita paratus ad audiendum C*; *longius a. T* dále se odvážiti; (s inf.) *aude id dicere C*; srov. *dic, aude C* (jen) pověz a neboj se; (neos. pass.) *animadvertunt auderi adversus se dimicari N* že jest odvaha, že se nepřátelé odvažují; (s acc.) *quidlibet audendi semper fuit aequa potestas H* čehokoliv se odvážiti, pustiti se do čehokoliv; *sibi alia omnia audebant C*; *ausum talia deposcunt O* na potrestání vyžadují toho, jenž tak hrozných skutků se odvážil, takového odvážlivce, smělce; *ultima a. V* nejkrajnějšího se odvážiti; *periculum*; *proelium*; *aciem a. T*; — (part. v pass. význ.) *ausis ad Caesarem codicillis T* odváživ se poslati prosebný list k císaři.

audiēns, *entis*, *m.* [vl. part. praes. od *audio*] posluchač.

audientia, *ae*, *f.* [*audio*] slyšení, pozornost: *audientiam facere praeconem*

iussit L rozkázal vyvolavači zjednati mu slyšení, rozkázal mu, aby poručil ticho; *facit ipsa sibi audientiam oratio C* zjednává si, vzbuzuje pozornost, láká posluchače.

audiō, *īre, īvī* a *iī, ītum* (básn. impf. *audibam*) [srov. *ἀΐω* slyšeti, *αἰσθάνομαι* pozorovati] **1)** (absol.) slyšeti, míti sluch: *audiendi sensus C*; **2)** transit. **a)** slyšeti; doslýchati, zaslechnouti; dovídati se, zvídati (alqm, alqd; ab, ex, de alqo od někoho; de alqa re o něčem; s particip.; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *non laboravit, quid in iudicio audiret C* co o sobě bude slyšeti, co se o něm bude mluviti; *audiente exercitu Cs* u přítomnosti vojska; *tantum Camillus auditus imperator terroris intulerat L* o němž se doslechlo, že . . ., zpráva, že Kamillus jest velitelem . . .; *auditi* (pracd.) *advertitis aequore cursum V* jako lidé, o nichž jsme již slyšeli, ne neznámí (t. j. jsme zpraveni o vaší plavbě po moři k nám); *quae audita aliter patres ac plebem adfecere L* tato zpráva; *auditos praeponere visis caelestes O* přednost dávati nebešťanům, o nichž pouze doslechli, před viděnými; srov. *audiebamus Alexandriam, nunc cognoscimus C* slýchali jsme o Alexandrii; **audītō** (abl. abs. s acc. c. inf.) když se doslechlo, uslyšev, že . . .; subst. neutr. **audītum**, ī doslech: *nihil habeo praeter auditum C* nic jiného nemohu uvésti mimo to, co jsem slyšel; — spec. **α)** poslouchati, poslyšeti někoho, naslouchati někomu, sluchu propůjčiti: (o žácích) *studiosus audiendi N*; *Archias audiebatur a M. Aemilio C* M. Aemilius byl posluchačem (žákem) Archiovým; *rex vel princeps audiuntur auctoritate suadendi T* králi neb náčelníku dostává se sluchu tím, že podávají vážnou radu; *si quid loquor audiendum H* mluvím-li něco, co stojí za poslech, co hodno jest poslechu (t. j. podaří-li se mi báseň); *nusquam benigne legatio audita est L* vyslanectví nebylo slyšeno, nebylo přijato; **β)** (o soudci) vyslýchati: *testes a. C*; *audit dolos V*; **γ)** vyslyšeti: *audivere di mea vota HC*; *auditae preces L*; *audiit Iuppiter V*; *levare pauperem vocatus atque non vocatus audit H*; **δ)** slyšeti a schvalovati, přisvědčovati, připouštěti: *„istum exheredare in animo habebat“. Audio*: *nunc dicis aliquid C* dobrá: nyní pravíš něco; *non audio C* o tom nechci slyšeti, věděti, to nepřipouštím; *Socratem audio dicentem cibi condimentum esse famem C* od Sokrata snesu výrok, že . . .; **b)** meton. poslouchati, uposlechnouti, býti poslušný, na slovo dáti: *si se audiant L* poslechnou-li ho; *praecepta sponsae a. V*; *non audit currus habenas V*; *sagitta audit arcum O*; *dicto audientem esse alci* na slovo poslouchati, býti poslušen někoho; **3)** slyšeti (své jméno), býti jmenován, nazýván, vzýván; slyšeti o sobě, platiti za něco, slouti nějakým: *matutine pater, seu Iane libentius audis H* buďže raději chceš býti vzýván jménem „Jane“; *rexque paterque audisti H*; *si curas esse, quod audis H* zač platíš, zač jsi pokládán; — spec. *bene, male a.* míti dobré, zlé jméno, pověst, býti v dobré, zlé pověsti (jako *καλῶς* a *κακῶς ἀκούειν*); *bene a. ab alqo* býti v dobré pověsti u někoho.

auditiō, *ōnis, f.* [*audio*] **1)** akt. slyšení, poslouchání: *pueri fabellarum auditione ducuntur C*; **2)** pass. (co se slyší) doslech, řeč, pověst: *fictae auditiones C* smýšlené, jalové povídačky; *falsas auditiones depellere T* nepravdivé pověsti zaplašiti.

auditor, *ōris, m.* [*audio*] posluchač: *multitudo auditorum C*; — spec. posluchač učitelův, žák: *Platonis a. C.*

auditōrium, *iī, n.* [*auditor*] **1)** posluchárna; **2)** meton. posluchačstvo: *a. semper novum ex invidis et faventibus T.*

auditus, *ūs, m.* [*audio*] **1)** slyšení; **a)** sluch; **b)** poslouchání, poslechnutí: *brevi auditu quamvis magna transibat T* i sebe důležitějším zprávám naslouchal jen napolo; **2)** meton. doslech, pověst: *auditune an oculis comperta haberet Cu* zná-li to z doslechu, či uzřel-li na vlastní oči.

au-ferō, *ferre, abs-tulī, ab-lātum* **I 1)** odnášeti, odstraňovati, odklizovati: *multa domum auferebat*; reflex. a med. vzdalovati se, pryč se ubírati, mizeti: *a. se ex oculis*; *a. se ex conspectu*; *ex oculis auferri T* mizeti s očí, s pohledu; *conversis fugax aufertur habenis V* uniká, prchá; *pennis aufertu*

Olympum V na perutích se vznáší, odlétá; v pass. býti unášen, uchvacován: *impetu amnis ablati Cu* proudem řeky uneseni, uchváceni, strženi; — spec. (získané, cenu) si odnášeti, vziti s sebou; nabýti, dojíti: *spolia O*; (obr.) *gloriam secum sempiternam C* slávu nesmrtelnou s sebou vziti; *gaudium mihi aufero L* odcházím maje radost; *aufert Pacuvius docti famam senis H* má pověst; *ex priore actione abstulit omnia scelera aequari posse C* odnesl si přesvědčení, nabyl přesvědčení; **2)** metaf. **a)** odnášeti, unášeti, odváděti: *in illud cornu omnes fugā abstulerat Cu* útěk všecky strhl, útěkem byli strženi; *eum fuga longius abstulerat Cu* dál a dále prchal; *flaminem a caede a. L* od zavraždění uchrániti; **b)** odkládati: (s inf.) *aufer me vultu terrere H* nech toho, ustaň; **II 1)** (proti vůli) odnášeti; odnímati, odcizovati, loupiti: *per vim signa pulcherrima Verres abstulit C*; — spec. **α)** odnášeti od koho, vynucovati, vydírati na někom: *sestertium quadringenties contra leges C*; *ab sociis impudenter C*; **β)** odníti: *caput aufert domino V* hlavu utne pánovi; **2)** metaf. odníti: *prospectum oculorum Cu* vyhlídku překaziti; *voces oculorum usum abstulerant Cu* hlasy způsobily, že nemohli viděti; *ille sibi ablatus O* své podoby zbaven; *curas a. H* zaplašiti; *fructum voluptatum a. C* zmařiti požitek rozkoší; *iudicia a senatu a. C* odníti soudnictví senátu; — spec. uchvátiti, zachvátiti, zničiti, zahubiti: *abstulit mors Achillem H*; *hunc hosticus auferet ensis H* schvátí; *quodcumque fuit populabile, Mulciber abstulerat O* oheň strávil, zničil.

Aufidēna, *ae, f.* město v Samniu (nyn. *Alfidena*) *L.*

Aufidius, římské jméno rodové; **1)** *Cn. Aufidius,* praetor r. 108 př. Kr. složil římské dějiny po řecku; ve stáří oslepl; **2)** *Aufidius Bassus,* dějepisec za Augusta.

Aufidus, *ī, m.* prudká řeka v Apulii (nyn. *Ofanto*); zosobněný bůh řeky: *tauriformis H.*

au-fugiō, *ere, fūgī* [*ab* a *fugio*] uprchnouti, uniknouti (odněkud).

Augē, *ēs, f.* [*αὐγή* jas] dívčí jméno; zvl. dcera Aleova, matka Telefova *O.*

Augēās a **Augīās,** *ae, m.* [*Αὐγείας*] král v Elidě, jehož chlév vyčistil Herakles za jeden den tím způsobem, že obrátil do něho tok řeky Alfeia. (Srov. chlév Augeiův, Augiášův.)

augeō, *ēre, xī, ctum* [srov. *αὔξω, αὐξάνω*] **1)** podporovati ve vzrůstu, rozmnožovati, zvětšovati; v pass. množiti se, přibývati, růsti: *aucta in altitudinem (silex) S* vyrostlý, pnoucí se do výše; *amnis nimbis auctus O* rozvodněná; *turres auctae T* věže sesíleny; *Iuppiter augeat annos O* kéž dopřeje dlouhého věku; *pomerium a. T* rozšířiti; *auget Esquilias L*; *a. cognomentum T* rozšířiti jméno (o slabiku); **2)** metaf. **a)** zvětšovati, sesilovati, zvyšovati, podporovati, zvelebovati, povznášeti, oslavovati; v pass. růsti, mohutněti, vzmáhati se, nabývati moci: *invidiam a. T* roztrpčenost proti někomu zvětšovati; *opes augentur* moc se povznáší; *bellum augetur Cs* válka se vzmáhá; *animus augetur Cs* srdnatosti přibývá; *augebatur ad inpensas regis animus L* chuť k výdajům se zvyšovala, král nabýval větší chuti k výdajům; *familiaritas augetur L* přátelství se množí, počet důvěrných přátel roste; *omnia aucta senescunt S* vše, co dospělo, stárne (schází); *ter quinque natalibus auctus O* dospěv patnácti let věku; *tu a me auctus es in petitione quaesturae C* byl jsi podporován, dostalo se ti podpory; *auctus omine T* povznesen, povzbuzen věštným znamením; **b)** (nad pravdu) zvětšovati, zveličovati, nadsazovati: *terrorem belli a. L* zvětšovati postrach válečný; *crimen a. C*; *quae aucta rumore T* pověsti zvětšené; *omnia in maius metu augente L*; *immodice numerum a. L*; **3)** něčím, o něco rozmnožiti, hojně opatřiti, obdařiti, obohatiti, zahrnouti, povznésti, vyznamenati: *Cereale solum pomis augent V* Cereřinu půdu (t. j. koláče, které jim sloužily za stoly) ovocem pokryjí, ovoce na stůl nakupí; *agro augeri N* pozemky býti obohacen; *spoliis aucti C* válečnou kořistí obohaceni; *Aeneas regno natoque Latini auctus erat O* byl obdařen, povznesen; *quibus rebus* (abl. causae) *et agris et urbibus et nationibus*

rem publicam auxerunt C proto i polnostmi i městy i národy zveličili obec; *divitiis a. C* obohatiti; *dignitate non augeri C* v hodnosti nepokročiti.

augēscō, *ere*, —, — 1) vzrůstati, růsti, přibývati: *corpora lente augescunt T*; *augescente flumine T*; 2) metaf. růsti, přibývati, vzmáhati se: *Iugurthae animi augescunt S* Jugurtha nabývá mysli; *augescente licentia T.*

augur, *uris*, *m.* [*au-* snad m. *avi-* od *avis*, druhá část nejistá; srov. *auspex*] pozorovatel ptáků; 1) ptakopravec, ptakověštec, augur. Auguři tvořili v Římě sbor kněžský velmi vážený; 2) synekd. věštec, prorok: *a. imaginis O* vykladač snu; jako fem. *aquae a. cornix H* vrána, věštitelka deště.

augurālis, *e* [*augur*] ptakopravecký, augurský; subst. neutr. **augurāle**, *is* místo, kde vůdce v táboře konal auspicie. Dle *T* bylo přímo spojeno se stanem vojevůdcovým: *Caesar nocte egressus augurali adit castrorum vias T.*

augurātiō, *ōnis*, *f.* [*auguro*] věštění (na základě pozorování posvátného ptactva).

augurātō, viz *auguro.*

augurātus, *ūs*, *m.* (*auguro*) úřad augurský, hodnost ptakopravecká, augurství.

augurium, *iī*, *n.* [*augur*] 1) pozorování a vykládání znamení z letu ptáků, ptakopravectví, ptakověštba: *a. agere C* ptakověštbu konati; *a. capere L*; 2) meton. věštné znamení letem ptáků dané; vůb. věštné znamení, předzvěst: *a. accipere L* věštné znamení jako příznivé přijímati; 3) (vůb. každé) věštění, předpověď, věštba; spec. tušení, předtucha: *auguria rerum futurarum C*; *inhaeret in mentibus a. futurorum saeculorum C*; 4) meton. umění věštecké, dar věštecký: *non augurio potuit depellere pestem V*; *coniugis augurio Titania mota est O* výkladem věštby.

augurius, *a*, *um* = *auguralis.*

augurō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*augur*] 1) ptakověštbu konati, konati auspicie, pozorovati znamení z letu věštných ptáků a je vykládati: *auguratum templum L* chrám (auspiciemi) posvěcený; abl. absol. *augurato* po vykonání auspicií, po zpytování věštného ptactva, vyzkoumání vůle boží, s vůlí boží; 2) metaf. ze znamení věštiti; vůb. věštiti, prorokovati, předvídati; — spec. předvídati, tušiti: *si quid mens augurat veri V.*

auguror, *ārī*, *ātus sum* = *auguro* (v. t.): *pugnae fortunam cantu a. T* výsledek boje předpovídati; *quantum ego opinione auguror C* se dohaduji.

Augusta, *ae*, *f.* [2. *Augustus*] 1) čestný titul Livie, manželky císaře Augusta (srov. Veličenstvo). Po tomto příkladě čestné jméno i jiných manželek, matek a sester římských císařův; 2) jméno několika měst, na př. *Augusta Taurinorum T* (nyn. Turin).

Augustālis, *e* [2. *Augustus*] Augustovský: *ludi Augustales L* hry slavené ke cti zbožněného Augusta.

augustē, adv. [*augustus*] velebně; uctivě.

Augustiānī, *ōrum*, *m.* [2. *Augustus*] Augustiani, mladí římští rytíři, od Nerona vybraní, kteří mu tleskali při jeho uměleckých výkonech *T.*

Augustodūnum, *ī*, *n.* hlavní město Haeduův (nyn. *Autun*).

1. augustus, *a*, *um* [*augeo*] povznesený; vznešený, velebný, posvátný, majestátní: *vestis a. L* slavnostní, vzácný, skvostný. Odt.

2. Augustus, *ī*, *m.* čestné příjmení, které římský senát udělil Oktaviánovi 17. ledna r. 27 př. Kr. (srov. Veličenstvo). Od něho přešlo i na ostatní císaře a nabylo významu „císař, Veličenstvo". Odt. adj. **Augustus**, *a*, *um* Augustův; císařský: *mensis Augustus* srpen; *domus Augusta O* císařský palác.

aula, *ae* (zastar. gen. *aulāī*) *f.* [*αὐλή*] 1) dvůr, nádvoří, ohrada; předsíň; 2) atrium; síň, sál: *lectus genialis in aula H* (t. j. někdo jest ženat); *aulai medio V* uprostřed sálu; — spec. (vladařský, knížecí) dvůr, palác: *caret invidenda sobrius aula H*; *illa se iactet in aula (Aeolus) V*; (též o říši Plutonově) *inmanis ianitor aulae H*; meton. dvořanstvo, dvořané: *puer ex aula H* páže, dvořenín; *prona in eum a. Neronis T*; *haudquaquam aulae accommodatus ingenio Cu* nehodě se ke způsobu života na dvoře.

aulaeum, *ī*, *n.* [*αὐλαία* koberec) obyč. v plur. 1) záclona; — spec. opona diva-

delní (která rozdílně od našeho způsobu na počátku kusu byla spouštěna a ke konci vytahována): *aulaea premuntur H* my: opona se vytahuje; *aulaeum tollitur CH* my: opona padá; *aulaea manere H* čekati až do konce (kusu); **2)** koberec (uměle vyšívaný); *cenae sine aulaeis et ostro H* (hendiadyoin) bez nachových koberců v; též koberec u stropu rozestřený, baldachýn: *suspensa aulaea H*; synekd. *aulaeis se regina composuit V* (o jídelně baldachýnem vystrojené, vyzdobené).

Aulercī, *ōrum, m.* Aulerkové, velký národ keltský. Dělili se ve čtyři větve: **1)** *A. Brannovīcēs.* sídlili mezi Ligerem a Ararem; **2)** *A. Diablintēs*; **3)** *A. Cenomanī*; **4)** *A. Eburovīcēs.* Tři poslední kmenové bydlili mezi dolním tokem Seiny a Loiry.

Aulestēs, *ae, m.* kníže etrurský, spojenec Aeneův; meton. *it gravis A. V* loď Aulestova.

aulicus, *a, um* [*aula*] dvorský; subst. **aulicī,** *ōrum, m.* dvořané.

Aulis, *idis, f.* [*Αὐλίς*] přístavní město v Boiotii proti Euboii.

auloedus, *ī, m.* [*αὐλῳδός*] zpěvák flétnou provázený *C.*

Aulōn, *ōnis, m.* [*αὐλών* úval] vínem úrodný úval nedaleko Tarentu *H.*

Aulus, *ī, m.* římské předejmení, obyčejně psáno zkratkem **A.**

aura, *ae* (zastar. gen. *aurāī*), *f.* [*αὔρα*] **1)** vání, vánek, větérek: *nunc me omnes terrent aurae V* každý šelest; — spec. **α)** vánek (dující do lodních plachet), vání větru, vítr: *a. secunda*; *a. rapida O*: *multa a. H* bohatý vánek, hojná síla vánku; **β)** lehké vání (vycházející od zářivého tělesa), záblesk, třpyt, kmit, bleskot: *a. auri V*; *dulcis crinibus spiravit a. V* libá vůně zadýchla z vlasův; **2)** synekd. vzduch; v plur. vzdušiny, vánky: *quidquid aurae fluminis adpropinquabant L* čím více se přibližovali k ovzduší (atmosféře) řeky; — spec. **α)** vzduch, který dýšeme, dech: *vesci aura aetheria V* požívati vánku vzdušného (t. j. býti na živu); ale *aurae aetheriae O* vánky nebeské: *auras vitales carpere V* vdechovati vzduch životný; **β)** vzduch nad námi jsoucí: *Fama se attollit in auras V* do vzdušin, do výše; *stat turris ad auras V* strmí k nebesům; **γ)** (oproti podsvětí) *superas venire ad auras V* přijíti na svět; *omnia ferre sub auras V* na světlo vynésti, odhaliti; *auras aegra fugit V* štíti se světla; *illos ad auras reddit equus V* vydává na světlo; **3)** metaf. lehký vánek; příznivý vánek, přízeň: *honoris a. C*; *aurā, non consilio ferri L* dávati se unášeti okamžitou přízní, ne rozvahou; *popularis a. C* prchavá, nestálá přízeň lidu; *nescius aurae fallacis H* klamavé, šálivé přízně.

aurārius, *a, um* [*aurum*] náležející k zlatu; subst. *auraria, ae, f.* (sc. *fodina*) důl, báně zlaté (na zlato).

aurātus, *a, um* [*aurum*] **1)** pozlacený, zlatem ozdobený: *vestis*; *amictus O* zlatotkaný; *bos a. L* býk obětní (jehož rohy byly pozlaceny); *tecta a. O* zlatem zářící; *a. tempora V* skráně zlatitou přilbou pokryté; *a. milites L* vojíni s pozlacenými, zlatem zdobenými štíty; **2)** básn. = *aureus*: *auratus cornua* (acc. vztah.) *Eridanus O* maje zlaté rohy.

Aurēlius, římské jméno rodové; *C. Aurelius Cotta,* přítel tribuna lidu M. Livia Drusa, konsul r. 75 př. Kr., výborný řečník. Adj. *lex Aurelia C* zákon Aureliův. R. 70 př. Kr. zavedl praetor *L. Aurelius Cotta* tři dekurie soudců: senátorů, rytířů a aerárních tribunů; *Aurelia via C* silnice Aureliova vedla z Říma podél záp. pobřeží Etrurie do Pisy; *Forum Aurelium C* městečko v Etrurii ležící při silnici Aureliově; *tribunal Aurelium C* na foru v Římě.

aureolus, *a, um* [adj. demin. od *aureus*] **1)** zlatinký, zlatičký (jemně ze zlata zhotovený); **2)** metaf. zlatičký, zlatý, dražý, drahocenný: *a. libellus C.*

aureus, *a, um* [*aurum*] **1)** zlatý: *a. virga V* zlatý prut; *a. nummus* neb subst. **aureus,** *ī, m.* zlatý peníz Caesarem zavedený, dukát (= 25 stříbrným denárům = 100 sesterciům); *vis aurea O* síla zlatotvorná; — spec. **α)** (= *auratus*) zlatem zdobený, pozlacený: *Turnus fulgebat a. V* zářil (celý) ve zlatě; *milites a. L* zlatoštítí vojínové; *a. vestis V* roucho zlatotkané; *a. Pactolus O* zlatopísečný, zlatonosný; **β)** zlatý, zlatobarvý, zlatobarevný, zlatožlutý, zlatoskvoucí: *aurea caesaries V* zlatý vlas; *a. sidera O* zlatoskvoucí; **2)** metaf. zlatý, drahocenný, výtečný, znamenitý,

krásný, vábný, půvabný, luzný, milostný: *illud nomen aureum C* žertovně (= *Chrysogonus*); *a. mediocritas H* zlaté středu cestí; *a. aetas O*; *mores aureos educit in astra H* v zlatém lesku; *aurea Aenrae genetrix O* zlatilá, milostná.

auri-comus, *a, um* [*aurum-coma*] 1) zlatovlasý; 2) metaf. zlatolistý: *auricomi fetus V* zlatolisté plody (t. j. zlatolistá větev).

auricula, *ae, f.* [subst. demin. od *auris*] ouško: *infima a. C* ušní laloček; *auriculam opponere H* ucho ochotně nastaviti, chtíti svědčiti.

aurifer, *fera, ferum* [*aurum* a *fero*] zlatonosný: *aurifera arbor C* zlaté plody (jablka) nesoucí.

aurifex, *ficis, m.* [*aurum* a *facio*] zlatník.

aurīga, *ae, m.* [od zastar. *aurea* udidlo, otěž a *ago*] 1) vozataj; (básn. u fem.) *a. soror V* sestra řídící spřežení; 2) metaf. kormidelník: *aurigam video vela dedisse rati O*; 3) (souhvězdí severní) Vozka.

auri-gena, *ae, m.* [*aurum* a *gigno*] zlatem zplozený, zlatorozenec *O* (o Perseovi). Viz *Danaë*.

auri-ger, *gera, gerum* [*aurum* a *gero*] zlatonosný: *a. taurus C* býk zlatorohý, obětní (jehož rohy byly pozlaceny).

auris, *is, f.* [m. **ausis*; srov. οὖς, čes. uši, něm. Ohr] 1) ucho: *sensus aurium L* sluch; *adrectis auribus adstant V* se vzpřímenýma ušima, pozorně naslouchajíce; *ire per aures V* dojíti sluchu; *in aurem dicere H* do ucha šeptati; *Cynthius aurem vellit V* zatahá (mne) za ucho (na znamení upomenutí); 2) meton. a) sluch, pozornost; též sluch, jímž libozvuk se posuzuje, (kritický) úsudek, vkus: *commodare aurem alci rei H* sluchu popřáti; *aequis auribus audire Cu* s povděkem poslouchati; *auribus alcis servire Cs* lichotiti někomu; *tritae hominum nostrorum aures C* vytříbený vkus; *gemitus et planctus militum aures advertēre T* pozornost obrátily; *aures alcis capere O* poutati někoho; *studium atque aures adhibere C* zálibu i vkus vstříc přinésti; *ingenium temporis eius auribus accommodatum T* vkusu té doby přiměřené, hodící se; b) posluchač: *cum tibi sol plures admoverit aures H*; c) (o předmětech uchu podobných) sháněčka (u pluhu) *V*.

aurītus, *a, um* [*auris*] 1) ušatý, s dlouhýma ušima: *asellus O*; 2) metaf. pozorně naslouchající: *auritae quercus H*.

aurōra, *ae, f.* [srov. aiol. αὔως, att. ἕως] 1) zora, jitřenka, denice, ranní záře, červánky; (ranní) úsvit, svítání: *primā aurorā L* za první ranní záře, za prvních červánků, za (prvního) úsvitu; 2) *Aurora,* bohyně Zora, dcera boha slunečního Hyperiona, manželka Tithonova, matka Memnonova; 3) meton. strana východu, východ: *ab aurorā V* od východu.

aurum, *ī, n.* 1) zlato: *a. pluvium O* zlatý déšť; 2) meton. a) (zlaté předměty) zlaté náčiní (stolní), nádobí: *auro cenare L*; zlatá díla umělecká: *aurum, gemmas coëmere C*; zlatý pohár: *caelata in auro facta patrum V*; (hendiadyoin) *pateris libamus et auro V* obětujeme ze zlatých misek (obětních); zlaté šperky: *dives pictai vestis et auri V*; zlatá záponka, spona; zlatý náhrdelník; *iungit equos auro V* ve zlato, do zlatého jha zapřahuje koně; *regali conspectus in auro H* v zlatohlavu; zlaté rouno: *auro heros Aesonius potitur O*; zlaté šupiny: *anguis cristis praesignis et auro O*; zlaté holeně: *suras incluserat auro V*; zlaté peníze, zlato; váb. bohatství, poklady: *auri sacra fames V* prokletá touha po zlatě, po penězích; *auro vi potitur V* pokladů se zmocní; b) zlatý věk: *redeant in a. tempora priscum H* byť se vrátily doby v dřevní podstatu zlatou (t. j. byť se vrátil zlatý věk); *argentea proles, auro deterior O*; c) zlatý lesk: *spicae flaventes auro O* klasy žlutavé jako zlato.

Aurunci, *ōrum, m.* = *Ausones* (v. t.) Aurunkové, starobylý národ v Latiu. Adj. **Auruncus,** *a, um* aurunský: *senes V* kmetové Aurunků.

Aurunculēius, římské jméno rodové.

Auscī, *ōrum, m.* Auskové, kmen keltský usedlý v Aquitanii *Cs.*

auscultō, *āre, āvī, ātum* [*aus-* srov. *auris* vzniklé z *ausis*] 1) nakláněti ucho, upjatě poslouchati, naslouchati něčemu (alqd); 2) metaf. poslouchati,

býti poslušen: *mihi ausculta C* mne poslouchej, sleduj mne.

Ausetānus, *a, um* ausetánský (příslušný k městu Ausa v nejseverovýchodnějším koutě Hispanie). Odt. obyv. **Ausētāni,** *ōrum, m.* Ausetánští.

ausim potentiální konjunktiv perfecti slov. *audeo* (v. t.).

Ausonēs, *num, m.* Ausonové, praobyvatelé střední a dolní Italie. Odt. **1) Ausona,** *ae, f.* město nedaleko Minturn *L*; **2) a)** adj. **Ausonius,** *a, um* ausonský, jihoitalský: *salis Ausonii aequor V*; synekd. italský, římský: *Ausonia terra V* t. j. Italie; **b)** subst. **Ausonia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Ausonie, dolní, jižní Italie; synekd. Italie; **c)** subst. **Ausonii,** *ōrum, m.* Ausonové, jižní Italikové; synekd. Italikové; **3)** adj. fem. **Ausonis,** *idis* ausonská: *ora O*; **4)** dle obdoby patronymik **Ausonidae,** *ārum, m.* = *Ausonii.*

au-spex, *spicis, m.* [*avi* (v. *avis*) sloveso *specio* pozorovati] **1)** = *augur* pozorovatel ptáků, auspex; **2)** metaf. (poněvadž právo auspicií měl vojevůdce) = vůdce, ochránce: *auspice Teucro H* pod ochranou Teukrovou; *dis auspicibus V* pod ochranou bohů, s pomocí boží; *auspice Musa H* s milostivou pomocí Musy; *auspices operum coeptorum V* příznivci; — spec. zprostředkovatel sňatku: *nubit genero socrus nullis auspicibus C.*

auspicātō, viz *auspico.*

auspicātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *auspico*] **1)** ptakopravectvím, auspiciemi zahájený, posvěcený, slavnostně zasvěcený: *auspicato in loco C*; **2)** metaf. šťastně zahájený, šťastně začatý, šťastný, příznivý, zdárný: *non auspicati impetus H* (= *sine auspiciis suscepti* = *infausti*) nešťastné, neblahé útoky; *auspicatissimum initium T.*

auspicium, *ī, n.* [m. **avi-spicium*; *auspex*] **1)** pozorování věštných ptáků, ptakozor, auspicium; **2)** meton. **a)** (věštné) znamení, vůb. věštba: *exitus auspicio gravior O*; *perpetuitatis a. L* znamení věštící věčné trvání; *ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur T* již hned počátečnými obřady při uzavírání sňatku uvádí se jí na paměť; *facere a. H* dáti znamení, pokyn; **b)** právo auspicií, právo konati auspicie (jež příslušelo pouze úředníkům): *auspicia habere L*; *a. deponere C* úřad složiti; **c)** (právo auspicií ve válce měl pouze vrchní velitel, odtud) = vrchní velitelství, velení, řízení; nejvyšší, vrchní moc: *recepta signa ductu Germanici, auspiciis Tiberii T* za vedení Germanikova, za vrchního velitelství Tiberiova, z moci T.; *huius auspiciis V* za vedení tohoto, vedením tohoto; *ductu auspicioque*; *imperium auspiciumque L* (osobní) vedení a velení (řízení); básn. *maioribus ire per altum auspiciis V* po moři se plaviti pod vyšší ochranou; metaf. moc, vůle: *populum paribus regamus auspiciis V* stejnou mocí; *meis ducere vitam auspiciis V* dle své vůle; *intonsi Catonis auspicia H*; **d)** (auspicie konány byly před každým důležitým podnikem, odtud) = počátek, podnik: *a. infaustum V*; *auspicia incipere T.*

auspicō, *āre, āvī, ātum* (zastaralé) = významem *auspicor* (v. t.). Často v abl. abs. *auspicato* (v platnosti adv.) **a)** po vykonání auspicií, po zpytování věštného ptactva; **b)** metaf. za šťastných znamení, šťastně, zdárně: *nec a. nec litato instruunt aciem L.*

auspicor, *ārī, ātus sum* [*auspex*] **1)** konati auspicie, dotazovati se věštných ptáků; **2)** metaf. **a)** zdárně, šťastně začínati; **b)** vůb. začínati; počínati: *Drusus auspicandi causa tribunal ingressus T* když Drusus chtěje počíti úřadování vstoupil na tribunál.

auster, *strī, m.* **1)** jižní vítr (obyčejně vlhký): *tellus pluvio madescit ab austro O*; — spec. žhavý vítr jižní vanoucí v Italii na jaře a na podzim (ital. *scirocco*, chorv. *jug*): *plumbeus a. H* olověný, tísnivý; *nocens corporibus a. H*; **2)** meton. jižní, poledni strana, jih.

austērē, adv. [*austerus*] jen metaf. drsně, přísně: *agit mecum a. C.*

austērus, *a, um* [αὐστηρός] **1)** (o chuti) trpký, kyselý; **2)** metaf. drsný, přísný, nevlídný: *utrum severe agere malit an remisse*; *sin illo austero more C*; *austera poëmata H* vážné básně; *a. labor H* trpká, namahavá práce.

austrālis, *e* [*auster*; srov. Austrálie] jižní: *nimbi O*; *polus a. O*; *a. ora O* jižní pás.

austrīnus, *a, um* [*auster*] jižním větrem způsobený: *calor V.*

ausum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *audeo*] odvážný čin, podnik, odvážlivost, opovážlivost: *tibi pro talibus ausis di persolvant grates dignas V*; (*Phaëthon*) *magnis excidit ausis O* minul se s velmi odvážným podnikem, činem; (v sing.) *auso potiti sunt V* provedli odvážný čin, provedli to, čeho se odvážili.

aut, spojka rozlučovací; **1)** (při úplné protivě) aneb, anebo: *hic vivendum aut moriendum est L*; *quod est verum aut falsum C*; *serius aut citius O* my: dříve neb (či) později; — spec. **α)** sice, jinak: *ne flectat retro lumina, aut* (sc. *si flexerit*) *irrita dona futura O*; **β)** (stupňuje, opravuje) aneb, aneb spíše, či spíše: (*quod imperium*) *si bene crediderint cives, aut si creditum illud et non raptum parricidio sit L*; (důrazněji) *a. potius* aneb (či) spíše; *a. etiam* či také; *a. omnino* nebo zcela, či vůbec; **γ)** (oslabuje protivu) neb alespoň, nebo přece: *cuncti a. magna pars S*; (důrazněji) *a. certe*; *a. saltem*; *a. denique* aneb konečně: **2)** podvojné *aut — aut* buď — aneb(o), buďto — anebo: *horae momento aut cita mors venit aut victoria laeta H*; *quidquid dicam aut erit aut non H*; *nemo aut — aut* nikdo ani — ani: *nemo a. miles a. eques transibat C*; (*nec*) *neque aut — aut* a (někdy: ale) ani — ani; *ne aut — aut* aby ani — ani.

autem [srov. *αὖ, αὖτε, αὖτις*] nejslabší spojka odporovací (klade se na druhé místo); **1)** (značí protivu) však, ale: *Gyges a nullo videbatur, ipse a. omnia videbat C*; **2)** (vyjadřuje pokračování v myšlence, přiřaďování jako *δέ*) pak, dále: *unum iter per Sequanos, angustum et difficile . . ., mons a. altissimus impendebat Cs.*

authepsa, *ae, f.* [*αὐθέψης*; od *αὐτός* a *ἕψω*] samovar *C.*

Autolycus, *ī, m.* [*Αὐτόλυκος*] syn Hermův (Merkurův), děd Ulixův, zlopověstný lupič.

Automatia, *iās, f.* [*Αὐτοματία*; srov. *αὐτόματος* sám od sebe, jednající z vlastního popudu] Štěstěna (bohyně, která řídí běh světa, zcela mimo lidské přičinění) *N.*

Automedōn, *ontis, m.* [*Αὐτομέδων*] vozataj Achilleův *V*; meton. rychlý a obratný vozataj *C.*

Autonoē, *ēs, f.* [*Αὐτονόη* „mající svůj rozum, svéhlavá“] dcera Kadmova, matka Aktaionova. Odt. adj. **Autonoēius,** *a, um* Autonoin: *A. heros* (= *Actaeon*) *O.*

Autrōnius, římské jméno rodové.

autumnālis, *e* [*autumnus*] podzimní, jesenní.

1. autumnus, *a, um* (básn. = *autumnalis*): *frondes autumno frigore tactae O.*

2. autumnus, *ī, m.* **1)** doba zrání ovoce; podzim; jeseň, podletí: *pomifer a. H*; v Italii doba nezdravá, plodící horečky: *a. gravis, Libitinae quaestus acerbae H*; *autumno adulto T* v podzimku (již) pokročilém; *autumno vergente T* na sklonku podzimu; **2)** zosobněný bůh podzimu *O*; **3)** synekd. rok: *septem egerat autumnos O* sedm let.

autumō, *āre, āvī, ātum* (zastaralé slovo) **1)** praviti, tvrditi: *eum insanum Chrysippi grex autumat H* praví o něm, že jest šílený; **2)** v duchu něco si praviti, domnívati se.

auxiliāris, *e* [*auxilium*] pomáhající, pomocný: *carmen auxiliare canit O* kouzelné říkání, kouzelná formule zaříkací; — spec. náležející k vojům pomocným, pomocný; subst. *auxiliārēs, ium, m.* pomocná vojska, pomocné voje; též v sing. voják pomocného vojska: *Gannascus a. T.*

auxiliārius, *a, um* [*auxilium*] = *auxiliaris.*

auxiliātor, *ōris, m.* [*auxilior*] pomocník.

auxilior, *ārī, ātus sum* [*auxilium*] pomáhati, přispívati na pomoc; — spec. *medicina non formidatis auxiliatur aquis O* nepomáhá, nevyléčí vztekliny.

auxilium, *iī, n.* [*augeo*] přírůstek, sesílení; pomoc, podpora, přispění: *a. ferre homini Cs*; *pecuniae Cs* poklad (chrámový) zachrániti; (zhusta v dat. účel.) *auxilio esse alci* přispěti na pomoc; *a. venire, proficisci, mittere*; *auxilio populi supersunt V* na pomoc zbývají, jsou tu ještě; (ve spojení s gen.) *a. Palladis V* ochrana Palladina; *abiit auxilio* (abl. instrum.) *tempestatis Cs* bouří

jsa podporován; (v plur.) *cura, ut omnium auxilia tibi adiungas C* pomoc všech; *a. deorum S*; (meton. o osobě) (*Perseum*) *a. domus servatoremque fatentur O* pomoc, pomocník; *auxilia studentia C* horliví (nadšení) pomocníci; — spec. α) zvl. v plur. pomůcky, (pomocné) prostředky: *minui populi Romani a. C*; *a. rei publicae C*; *detrahere alci a. L*; (v sing.) *ad extremum auxilium descendere Cs* chopiti se nejkrajnějšího, posledního prostředku; β) (t. t. vojenský) v plur. pomocná vojska, pomocné pluky, voje: *neutris a. mittere Cs* zůstati neutrálním; v protivě k jízdě = pomocné vojsko pěší: *a. equitatumque comparare Cs* pomocné voje pěší i jízdné; vůb. vojsko, válečná moc: *infirmis auxiliis proficisci Cs.*

Auximum, *i, n.* město v Picensku (nyn. *Osimo*); obyv. **Auximātēs,** *ium, m.* Auximští.

Auzea, *ae, f.* tvrz v Numidii (nyn. *Hamzah*) *T.*

avārē, adv. [*avarus*] lakomě, lakotně, hrabivě: *superbe avareque imperitare victis L* zpupně a hrabivě.

Avaricum, *ī, n.* hlavní město Biturigů (nyn. *Bourges*) *Cs.* Odt. adj. **Avaricēnsis,** *e* avarický.

avāritia, *ae, f.* [*avarus*] 1) dychtivost: *gloriae a. Cu*; 2) zvl. dychtivost peněz, jmění; lakota; zištnost, skoupost, hrabivost: *ex luxuria existat a. necesse est, ex avaritia erumpat audacia C*; *neque avaritiam neque sordes obiciet vere quisquam mihi H* lakotu a špinavost, špinavou lakotu; *sordem et avaritiam Fontei mutaverat T* špinavou lakomost napravil (hendiadyoin).

avārus, *a, um* [srov. 2. *aveo, avidus*] vl. chtivý něčeho; 1) dychtivý něčeho (alcis rei): *venter a. H*; *Acheron a. H* nenasytný; *animus laudis a. H* bažící po chvále; *Graii praeter laudem nullius avari H* po ničem jiném netoužící; ničeho jiného toužebně si nepřející; 2) chtivý peněz, hrabivý, lakotný, lakomý, skoupý: *fuge litus avarum V* břeh lakotný (t. j. kde lakotní lidé obývají); subst. *avārus, ī, m.* lakomec: *semper a. eget H*; *quantum discordet parcus avaro H* jak velice se různí spořil od lakomce.

ā-vehō, *ere, vēxī, vectum* [*ab* a *veho*] odvážeti, odvézti, zavézti někam; odklízeti, odstraňovati: *plaustro coniugem ac liberos avehens L*; *ater quos turbo alias avexerat oras V* do jiných zahnal končin; *quorum tot manus unam mulierculam avexerint T* odvlekly; (v pass.) *post avectam Medeam T* po odvezení Medeje, odvez Medeu; med. *avehi* odjížděti, vzdalovati se: *creditis avectos* (sc. *navibus*) *hostes? V* že odpluli; *citato equo ad cohortes avehitur L* tryskem odjede.

ā-vellō, *ere, vellī, vulsum* 1) odervati, odtrhnouti, utrhnouti: *avolsa saxis* (abl.) *saxa V* skály od skal utržené; *a. templo Palladium V* vyrvati, odciziti; *caput humeris V* hlavu utíti: *primo avolso* (*ramo*) *non deficit alter V* když první větev utržena; 2) metaf. a) násilně odtrhnouti, vyrvati: *hunc de matris amplexu C* z objetí, z náručí vyrvati; *complexu avulsus Iuli V*; *a meis avulsus C* od svých (násilně) odloučen; *ut avellerentur castris veterani T* aby z ležení byli vzdáleni; reflex. *se avellere* a med. *avelli* odtrhnouti se, odloučiti se: *non potes avelli O*; b) vyrvati, odníti (někomu něco): *tibi mavis pretium avellier* (inf. praes. pass.) *H*; *liberalitas Augusti avulsa T* dar Augustův oddělen.

avēna, *ae, f.* [srov. čes. oves] 1) oves; spec. ovsíř (polní plevel): *steriles avenae V*; 2) meton. (ovesné) stéblo: *fistula disparibus surgit avenis O*; meton. pastýřská píšťala: *silvestrem musam meditaris avenā V*; (v plur.) *structis cantat avenis O* píská na spojená (v píšťalu) stébla, na syringu.

Aveuticum, *ī, n.* hlavní město Helvetiův (nyn. *Avenche*).

Aventīnus, *a, um* aventinský: *Aventinum iugum O* (o pahorku aventinském); subst. *Aventīnus ī, m.* a) Aventin, jeden ze sedmi vrchů starého Říma; b) heros, od něhož prý vrch tento obdržel jméno, král albský *VL.* Vedlejší tvar **Aventīnum,** *ī, n.*: *A. novae multitudini datum L.*

1. aveō (*haveō*) *ēre,* verb. defect. jen v imperat. *(h)avē, (h)avēte, (h)avēto!* pozdravné oslovení a) při příchodu: buď vítán! b) při odchodu: buď zdráv! s Boheml

2. aveō, *ēre*, —, — [srov. *avidus*], (nedočkavě) dychtiti, toužiti po něčem; nemoci se dočkati něčeho; (s acc. předm.) *parto, quod avebas H* nabyv, získav (to), po čem jsi toužil; (s inf.) *scire avemus C*; *aventes moenia subrepere H.*

Avernus, ī, *m.* (sc. *lacus*) [bývalo nespr. vykl. *ἄορνος* „bez ptáků" viz *Aornos*] Avernské jezero u města Kum v Kampánii, z něhož vystupovaly sírové páry omamující, takže prý ptáci přes ně nemohli letěti (odtud prý jméno): *portus Averni V* přístav kumský. Ježto pak pověst kladla tam také vchod do podsvětí, meton. = podsvětí, říše stínů: (*Homerum*) *summa dies submersit Averno O.* Odt. adj. **1) Avernus,** *a, um* **a)** avernský: *fons*; *lacus*; *luci*; subst. *Averna, orum, n.* (sc. *loca*) kumský kraj; ale: *imis Acheronta adfatur Avernis V* v hlubinách podsvětních; **b)** podsvětní: *Iuno Averna O* (= *Proserpina*); **2) Avernālis,** *e* avernský: *Nymphae O*; *aquae H.*

ā-verrō, *ere, verrī*, — smésti; (básn.) *pisces a. mensā H* ryby se stolu (rybářského) dáti smésti (do sítky), t. j. skoupiti ryby (neohlížejíc se na cenu).

a-verruncō, *āre* (starobylý t. t. v mluvě kněžské) odvraceti něco zlého, zažehnávati: *a. deum iram L*; *prodigia*; (absol.) *di averruncent C.*

1. āversor, *ārī, ātus sum* [verb. frequent. od *averto*] **1)** (z nevole, z pohrdání, ze studu) odvraceti se od někoho (alqm), štítiti se: *a. filium L*; *a. aspectum T* obličej od někoho odvraceti; **2)** metaf. odvraceti se od někoho (něčeho), zamítati: *neve se ut parricidam aversarentur T* a aby se od něho jako otcevraha neodvraceli; *a. adoptionem T*; *a. honorem O*; *a. preces L*; (s dvojím acc.) *a. Philippum patrem Cu* odmítati Filipa jako otce, neznati se k němu jako k otci.

2. āversor, *ōris, m.* odcizitel, zpronevěřitel, krádce: *pecuniae publicae C.*

āversus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *averto*] **1)** (čelem, tváří, obličejem) odvrácený od někoho, obrácený zády, týlem k někomu: *aversi tenuere facem V* obličej majíce odvrácený; *aversus et adversus impudicus es C* ze zadu i z předu; *aversas boves in speluncam traxit L* po zpátku vtáhl; *hominem aversum figere V* probodnouti ze zadu, od zadu; *occupat aversum (draconem) O* vrhne se naň ze zadu; *aversos sternere V* porážeti odvrácené týlem k nepříteli, t. j. utíkající; *aversi passus O* kročeje v zad obrácené (při couvání); — spec. jsoucí v zadu, v pozadí, vzdálený, odlehlý: *porta aversa L* zadní brána; *quae (porta) aversissima ab hoste erat L* nejvíce odvrácená, nejodlehlejší; *nec tam a. Sol equos iungit ab urbe V* tak vzdálený, v tak veliké vzdálenosti od našeho města; subst. neutr. *aversa, ōrum* odlehlá místa: *a. urbis L*; *a. insulae L*; **2)** metaf. (náklonností) odvrácený, nepříznivý, nepřející; nepřátelský: *a. a Musis C* (= *ἄμουσος*) nevzdělaný, nepřítel básnictví; *a. a vero C* pravdě nepřístupný; *aversi amici H* rozdvojení přátelé; *aversa deae mens V* odvrátila se od nás náklonnost bohyně; (s dat.) *nobis animis aversi T* od nás smýšlením, srdcem odvrácení.

ā-vertō, *ere, vertī, versum* (starší *avorto*) **1)** odvraceti; odvádět (alqm n. alqd ab, ex re ad n. in alqd): *oculos LO iter ab Arari Cs* odchýliti se, odbočiti; *falces laqueis a. Cs* od zdi odvraceti, zachycovati; *flumen a. Cs* řeku, tok řeky odvésti; (básn.) *regnum Italiae Libycas oras* (acc. směru) *a. V* říši italskou přenésti do libyjských končin; — med. a intrans. odvraceti se, obraceti se: *avertere! O* (jen) se obraf; s acc. *equus fontes avertitur V* odvrací se od —; *tum prora avertit V* se obrátila; — spec. **α)** (nepřátele) odvraceti, odrážeti, odháněti, zahánět: *hostem*; *classem LCu*; *Italiā a. regem V* odvrátiti, zdržeti od Italie; *instantem reginam a. V* pohnouti, aby se obrátila; **β)** (cennou věc) odstraniti, tajně vziti, odciziti: *pecuniam a. C* zpronevěřiti; *a. tabulas*; *argentum C*; *tauros a stabulis a. V* odháněti; *praedas a. domum V* kořist vléci domů; **2)** metaf. **a)** (zlé, neštěstí a pod.) odvraceti: *quod omen Iuppiter avertat C*; *pestem a. terris* (dat.) *V* záhubu odvrátiti od krajin; *incendia Teucris V*; *bellum in se a. L* válku (od jiných odvrátiti a) na sebe uvaliti; *Veios a. terrorem L* na Veje obrátiti; *noxam ab coacta in auctorem delicti a. L* svalovati vinu od znásilněné na vinníka, vinu dávati vinníku; *ne cura*

militem a proelio averteret Cu; *cogitationem a miseriis a. C* myšlenky odváděti od běd, nemysliti na bídy; *animum ab re C*; *sanos sensus a. V* zdravé smysly (od pravé cesty) odvrátiti, pomásti; *curas dictis* (abl. instrum.) *a. V* (útěšnými) slovy odvraceti, zaplašovati starosti; *ferro averte dolorem V* mečem si odejmi bolesti, učiň konec bolestem; **b)** (osoby, jich smýšlení) odvraceti od někoho, odcizovati; odraditi: *a. civitates ab amicitia alcis Cs* odvraceti od přátelství s někým, pohnouti k odpadnutí; *totum se ab eius amicitia averterat Cs* úplně, zcela se s ním rozešel, rozdvojil, přerušil přátelské styky.

1. avia, *ae, f.* [*avus*] bába, babička: *mater et a. C*; *anus avia Cu* stará babička.

2. āvia, *ōrum* viz *avius*.

aviārium, *iī, n.* [*avis*] **a)** místo v lese, kde se ptáci zdržují, odlehlý háj *V*; **b)** klec, posada *C*.

avidē, adv. [*avidus*] **1)** dychtivě, chtivě, žádostivě, nedočkavě: *recipere gloriam avidius quam consultius T* spíše chtivě než rozvážně; — spec. *pransus non a. H* ne hltavě; *avidius in eas (voluptates) se merserant L* příliš vášnivě, prudce.

aviditās, *ātis, f.* [*avidus*] dychtivost, chtivost, nedočkavost: (s gen. subjekt.) *animi a. Cu*; (s gen. objekt.) *sermonis a. C* touha po rozprávce; *a. dimicandi L* bojechtivost; *a. imperi dandi T*; *fluminis a. T* přílišná žádost po vodě (t. j. mýti se a koupati); — spec. dychtivost peněz, hrabivost, lakota, lakomost: *pro consule in omnem aviditatem pronus T* prokonsul nakloněný ku všelikě lakotě; *a. hostium T*.

avidus, *a, um* [2. *aveo*] dychtivý, chtivý, žádostivý, nedočkavý, lačný něčeho: (s gen. objekt.) *pacis avidissumus erat S* po míru velice dychtil, míru toužebně si přál; *a. rerum novarum S* bažící po novotách; *a. futuri H* (o starci) po budoucnosti, po zítřku, po (dalším) žití dychtivě toužící; *a. caedis O* krvelačný; (s předl.) *avidae in direptionem manus T* hrabivé po kořistění; *in omne fas et nefas avidi T* všeho, ať to bylo dovoleno nebo ne, dychtiví; (s inf.) *avidi committere pugnam O*; — spec. **α)** peněz, majetku žádostivý, hrabivý, lakotný, lakomý: *fraudasse dicitur liberalis avidum C* štědrý lakotného; *a. in pecuniis locupletium C*; *avidae manus heredis H*; *avidum domare spiritum H*; *a. ingenium S* panovačná povaha; **β)** pokrmu dychtivý, hladový, lačný, hltavý, nenasytný, dravý: *avidi aegri H* nemocní stále hlad mající; *convivae a. H*; *avidi leones O*; *a. flamma O* dravý, sžíravý plamen; (od ohně přeneseno na boha) *a. Volcanus H*; *avidum mare H* nenasytné; **γ)** vášnivý, prudký, divý: *rex avidior fuit quam patientior Cu* více msty žádostivý byl; *a. amplexus O* vášnivé, horoucí objetí; *a. cursus V* prudký, divý běh.

Avionēs, *um, m.* Avioni, kmen suebský, usedlý v severní Germánii *T*.

avis, *is, f.* [srov. *οἰωνός* pták z pův. **ἀϝιονός*] **1)** pták: *aves Romanas sequerentur T* (o orlech); *aves aestivae H* tažní, stěhovaví ptáci; (básn.) *velatur avibus O* odívá se šatem z ptačích per; — spec. věštný pták: *visam consulit augur avem O*; *nisi aves addixissent L*; **2)** meton. znamení věštnými ptáky dané: *tuis iussus avibus L*; vůb. (věštné) znamení: *secundis avibus in proelium mittere L* za blahověstných znamení; *ite bonis avibus O*; *mala avi H* za neblahého znamení, v nešťastnou hodinu; *ave deceptus falsa O*; **3)** metaf. souhvězdí Ptáka *O*.

avītus, *a, um* [*avus*] **1)** dědovský: *hospes tuus a. C*; *agro paterno avitoque L* na statku zděděném po otci a po dědovi; **2)** metaf. (po předcích) zděděný, dědičný, prastarý: *avitum malum L* dědičná choroba; *virtus a. V*; *a. decus recoluit T* obnovil čestný pomník svých předků.

āvius, *a, um* [*ā viā*; srov. *ob-vius*] od (hlavní n. pravé) cesty stranou ležící, odlehlý; neschůdný, osamělý, pustý: *avia itinera S* pochody stranou (od hlavních cest); *in montes sese avius* (praedik.) *abdidit V* do hor (stranou) od cesty odbočuje, bezcestím se ukryl; *a. nemora V* odlehlé lesy, lesní pustiny; subst. neutr. plur. *āvia, ōrum* odlehlé cesty, neschůdné cesty, scestí, bezcestí; samoty, vzdálené krajiny, pustiny: *aditum per a. quaerit V* hledá přístupu

místy odlehlými, na místech odlehlých; *a. cursu sequor V* po odlehlých cestách běžím, prchám; *a. nemorum O*; *a. saltuum T* neschůdné hvozdy; *a. Oceani T* pustý Okeán; (s gen. partit.) *a. Armeniae T* neschůdné části Armenie; *per a. Moesiae T.*

āvocātiō, *ōnis, f.* [*avoco*] odvolání od něčeho; odvracení se: *a. a cogitanda molestia C* odvrácení mysli od obtíže.

ā-vocō, *āre, āvī, ātum* 1) odvolati: *pubem in arcem L* povolati; 2) metaf. odvolávati, odvraceti, odraditi: *quos iam aetas a proeliis avocabat C* které jejich věk již zdržoval od boje, kterým již věk bránil bojovati; *quod senectus avocet a rebus gerendis C* vzdaluje od..., zbavuje veřejné činnosti; *Pompeium a Caesaris coniunctione a. C* odvrátiti od spolku s Caesarem; *metus a foedissimis factis potest a. C* odvrátiti, odstrašiti; *avocare alqm a spe capiendae urbis L* odvolati někoho a tím zmařiti naději dobýti města.

ā-volō, *āre, āvī, ātum* 1) odlétati, ulétati; 2) metaf. odkvapiti: *iuvenis avolat V* kvapí pryč; *citatis equis avolant Romam L*; *voluptas corporis avolat C* prchá, mizí; *hinc a. C* odtud (s tohoto světa) odejíti (= zemříti).

Avona, *ae* řeka v Britannii (nyn. *Avon*) *T.*

avunculus, *ī, m.* [subst. demin. od *avus*; srov. něm. Onkel] ujec (bratr matčin); *magnus a. C* ujec matčin, bratr babiččin (praujec); často v tomto význ. prostě *a.*: *Germanicus avunculum Augustum ferens T.*

avus, *ī, m.* 1) děd; 2) vůb. praděd, předek: *Turnus avis atavisque potens V* předky i prapředky mocný; *tumuli avorum O*; *bustis exisse feruntur avi O* duše (zemřelých) předků.

Axenus, *a, um* [ἄξενος] a *Axīnus, a, um* [ἄξεινος] nehostinný: *Pontus A.* dřívější jméno Černého moře, zvaného později (ominis causa) *Pontus Euxinus* [εὔξεινος] hostinný.

1. axis, *is, m.* [srov. ἄξων, osa, něm. Achse] 1) osa, náprava u vozu: *a. temone revulsus O*; 2) synekd. vůz: *in ignifero axe consistere O*; (též v plur.) *solis fessi axes O*; (srov. voziti po nápravě): 3) metaf. osa zemská i nebeská: *terra circum axem se torquet C*; *timuit, ne longus arderet a. O* aby nevznítila se osa nebeská (kol níž koule, klenba nebeská se otáčí) a tím celý svět (vesmír). Odt. a) točna, pól zvl. severní: *loca posita sub axe O*; *medium Rhodope porrecta sub axem O*; b) klenba nebeská, obloha nebeská, koule nebeská, nebe: *Atlas candentem sustinet axem O*; *nudo sub aetheris axe V* pod širým nebem; *Aurora iam medium aetherio cursu traiecerat axem V*; *ne te citus auferat a. O* rychle se otáčející klenba (koule) nebeská; *progenies magnum caeli ventura sub axem V* pod oblohu nebes (t. j. na svět); c) světová strana: *axe sub hesperio V* na západě; *a. boreus O* severní.

2. axis, *is, m.* (správněji *assis*) deska, prkno, fošna: *trabes axibus religare Cs.*

Axius, *ī, m.* [Ἄξιος n. Ἀξιός] řeka v Makedonii (nyn. *Vardar*).

Axona, *ae, f.* řeka v belgické Gallii (nyn. *Aisne*), pobočka Isary (nyn. *Oise*).

B

Babylōn, *ōnis, f.* [*Βαβυλών*] Babylon, zvaný též Babel, hlavní město babylonskochaldajské říše nad Eufratem. odt. adj. **Babylōnius,** *a, um* babylonský: *Babylonii numeri H* babylonské počty, astrologické výpočty chaldajských kněží, t. j. věštění ze souhvězdí; subst. **Babylōniī,** *ōrum, m.* Babyloňané; **Babylōnia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Babylonie, jižní část roviny prostírající se od šije mezi Eufratem a Tigridem až po záliv perský (nyn. Mesopotamie).

bāca, *ae, f.* 1) bobule: *bacae olivae H*; *baca Minervae O* = oliva, poněvadž olivový strom zasvěcen byl Minervě; (v širším sm.) vůb. plod: *arborum bacae C*; — spec. bobule olivová, ovoce olivové, oliva: *certat b. Venafro* (dat.) *H* zápolí, může se měřiti oliva (tarentská) s Venafrem, t. j. s olivou venaferskou (co do jakosti): 2) metaf. perla: *aceto diluit bacam H*; *nitebant auribus geminis circum tempora bacae O.*

bācātus, *a, um* [srov. *baca* 2)] ozdobený perlami, perlový: *monile bacatum V.*

baccaris, *is, f.* [*βάκχαρις*] odolen, kozlík (rostlina s vonným kořenem, z něhož se připravoval olej).

Baccha, *ae, f.* [*Βάκχη*] bakchantka, nadšená ctitelka Bakchova (při slavnostech Bakchových). Bakchantky se satyry tvořily bujnou a rozpustilou družinu boha Bakcha; meton. *Bacchis initiare alqm L* zasvětiti v tajné bohoslužby Bakchovy, v službu Bakchovu.

bacchābundus, *a, um* [*bacchor*] po způsobu bakchantek rozpustilý, jásající: *agmen Cu.*

Bacchānal, *ālis, n.* [*Bacchus*] obyč. v plur. *Bacchānālia, ium* n. *iōrum* Bakchanalie, slavnost Bakchova, která se časem zvrhla v necudné noční orgie, tak že r. 186 př. Kr. od senátu byla zakázána; meton. místo, kde se koná slavnost Bakchova: *omnia Bacchanalia diruere L*; metaf. *pervigilia ac bacchanalia T* prostopášnosti (při hýřivých hostinách).

bacchantēs, viz *bacchor.*

bacchātiō, *ōnis, f.* [*bacchor*] bakchantské těkání a povykování; prostopášnost, hýření.

Bacchēius n. **-chēus,** *a, um* [*Βακχήϊος, Βακχεῖος*] bakchijský, bakchovský: *Baccheia dona V* (= víno); *Bacchei ululatus O* výskot bakchantek.

Bacchiadae, *ārum, m.* [*Βακχιάδαι*] Bakchiovci, potomci Herakleovce Bakchia, panovnický rod v Korinthu.

Bacchicus, *a, um* bakchijský, bakchovský: *serta O.*

Bacchīus, *a, um* = *Bacchēus.*

bacchor, *ārī, ātus sum* [srov. *Baccha* a *βακχεύειν*] 1) býti nadšen jako bakchantky, blouzniti, bujně slaviti Bakchovu slavnost; part. v platnosti subst. *bacchantēs, um* (*ium*), *f.* (= *Bacchae*) bakchantky: *Cithaeron bacchantum voce sonabat O*; part. perf. v pass. význ. *Naxos bacchata iugis V* jásotem, rykem, skřeky bakchantek rozechvěný, se ozývající; *Taygeta bacchata virginibus Lacaenis* (dat. původ.) *H* na němž dívky lakonské jako bakchantky těkají a výskají (jásají); 2) metaf. (rozkoší, láskou, radostí) býti nadšen, jásati, plesati; (nadšením, lněvem, šíleností) blouzniti, býti opojen, vztekati se, zuřiti: *in voluptate bacchabere C* budeš plesati; *aspectus Cethegi in vestra caede bacchantis C* pohled Cethega, jak vraždě vás jásá; *in antro bacchatur vates*

V běsní (ve věšteckém nadšení a opojení); *bacchante vento H* an vítr zuří; — spec. (šíleně) těkati, pobíhati: *regina per urbem bacchatur V* jako šílená pobíhá; *bacchatur Fama per urbem V.*

Bacchus, *ī, m.* [*Βάκχος*] syn Jovův a Semelin, bůh vína a nadšenosti: *audito Baccho V* uslyševši jásavý výkřik „*io Bacche*“; meton. a) vinná réva, víno: *Ismara Baccho conserere V*; *vertunt felicia Baccho Massica V*; b) vinný mok, víno: *implentur veteris Bacchi V* do syta se napijí starého vína; *Bacchum ministrant V.*

Bacēnis, *is, f.* (sc. *silva*) Bacenský les, lesnaté pohoří, které dělilo Sueby od Cheruskův *Cs.*

bāci-fer, *fera, ferum* [*baca* a *fero*] bobule plodící; spec. olivonosný: *b. Pallas O* (= oliva).

bacillum, *ī, n.* [subst. demin. od *baculum*] hůlka; spec. hůlka liktorská (místo *fasces* v. t.): *anteibant lictores non cum bacillis, sed cum fascibus C.*

Bactra, *ōrum, n.* hlavní město perské provincie Baktrie nedaleko řeky *Oxu* (nyn. *Balk*); meton. a) = Baktrové: *secum Bactra vehit V*; b) = provincie Baktrie. Odt. adj. 1) **Bactriānus,** *a, um* bakterský; subst. *Bactriāni, ōrum, m.* Baktrové; 2) **Bactrius,** *a, um* bakterský.

Bactrus, *ī, m.* pobočka řeky Oxu, nad níž leželo město Baktra *Cu.*

baculum, *ī, n.* a **-lus,** *ī, m.* [srov. *βάκτρον* hůl] hůl, berla.

Baduhennae lūcus, háj v zemi Frisův *T.*

Baebius, jméno plebejského rodu římského; *C. Baebius Sulca,* tribun lidu r. 111 př. Kr. od Jugurthy podplacen *S*; adj. *lex Baebia L* zákon Baebiův.

Baecula, *ae, f.* město v Hispanii baetické (nyn. *Baylen*).

Baetis, *is, m.* řeka v jižní Hispanii (nyn. *Guad-al-quivir* arabsky = velká řeka).

Bagrada, *ae, m.* řeka mezi Utikou a Karthaginou (nyn. *Medžerda*).

Bāiae, *ārum, f.* město na půvabném pomoří kampánském, proslulé teplými lázněmi, jakož i rozmařilým životem lázeňským; meton. *Baias, convivia iactare C* rozmařilý život v lázních. Odt. adj. **Bāiānus,** *a, um* bajský.

balaena, *ae, f.* [*φάλαινα*] velryba.

balanus, *ī, f.* [*βάλανος*] žalud; — spec. *pressa b. H* (voňavý) olej z ořechu behenového vytlačený.

balatrō, *ōnis, m.* tlachal, šašek.

bālātus, *ūs, m.* [*balo*] bečení, mečení: *balatum exercere V* mečeti.

1. balbus, *a, um* [srov. čes. blbý, blaboliti] koktavý: *balba verba H* koktavě pronesená.

2. Balbus, římské příjmení.

balbūtiō, *īre* 1) intrans. a) koktati; b) metaf. bleptati, nesrozumitelně mluviti (*de re*); 2) transit. koktaje jmenovati: *illum balbutit scaurum H* mazlivě nazývá kulhánkem.

Baleāris (*Baliāris*), *e* baleárský: *Baleares insulae L* t. j. Mallorka a Minorka na vých. od poloostrova Hispanie; *funditores B. Cs L* prakovníci baleárští (výborní); subst. **Baleārēs,** *ium, m.* Baleářané, obyvatelé baleárští. Odt. adj. **Baleāricus,** *a, um* baleárský; také čestné příjmení Q. Caecilia Metella, jenž podrobil Baleáry.

balineum [*βαλανεῖον*], sražený tvar **balneum,** *ī, n.* 1) koupelna: *e balneo exire C*; 2) koupel, lázeň; v plur. **balinea** n. **balnea,** *ōrum, n.,* obyč. však **balneae,** *ārum, f.* lázně (místo zařízené ke koupání).

ballaena, viz *balaena.*

Balliō, *ōnis, m.* jméno kuplíře v komoedii Plautově; jakožto appellativum = ničemný člověk *C.*

ballista, *ae, f.* [srov. *βάλλω*] kamenomet (válečný přístroj, z něhož metány byly balvany).

balnea, balneae viz *balineum.*

balneāria, *ōrum, n.* [*balneum*] koupelny; lázně.

balneātor, *ōris, m.* [*balneum*] lázeňský, lazebník.

bālō, *āre, āvī,* — mečeti; (básn.) *bālantēs, um, f. V* (mekavé) ovce, brav.

balsamum, *ī, n.* [*βάλσαμον*] 1) živičník, balsám (keř); 2) meton. šťáva balsámová, balsám: *ubi tura balsamaque sudantur T* balsám se vypocuje, pryští.

balteus, ī, *m.* (zřídka — *um, ī, n.*) pás, opasek; — spec. závěsník (meče): *humero apparuit alto balteus V.*

Bambaliō, *ōnis, m.* [vl. kokta; srov. *βαμβαλίζω*] příjmení M. Fulvia, otce Fulvie, manželky Antoniovy.

Bandusia, *ae, f.* pramen u rodného místa Horatiova Venusie. Dle něho nazval básník také pramen na svém statečku sabinském.

Bantia, *ae, f.* město v Apulii (nyn. *Banzi*). Odt. adj. **Bantīnus,** *a, um* bantijský.

barathrum, ī, *n.* [*βάραθρον*] 1) prohlubeň, propast, jícen; — spec. propast pekelná: *immane b. V*; *barathro donare alqd H* vhoditi do propasti, promarniti; 2) metaf. *b. macelli H* nenasytný jícen trhu (o nenasytovi).

barba, *ae, f.* [srov. brada, něm. Bart] vousy, brada; chlupy.

Barbāna, *ae, m.* řeka v Illyrii (nyn. *Bojana*).

barbarē, adv. [*barbarus*] 1) cizozemsky, cize; 2) hrubě, nevzdělaně: *b. loqui C.*

barbaria, *ae, f.* (a — iēs, *iēī, f.*) [*barbarus*] barbarství, cizozemství; 1) země barbarů (v protivě k Řecku a Římu), cizozemsko, cizina: *Graecia barbariae* (= *Troiae*) *lento collisa duello H*; meton. barbarství, barbarský národ: *quale bellum nulla umquam b. cum sua gente gessit C*; 2) metaf. a) (duševní) nevzdělanost; b) (mravní) nevzdělanost, surovost, hrubost („barbarství").

barbaricus, *a, um* [*βαρβαρικός*] cizozemský, cizokrajný, cizí (t. j. nerímský, neřecký); — spec. *ove barbarica* u *C Ennius* fryžský, trojský; *b. carmen O* fryžská píseň.

barbarus, *a, um* [*βάρβαρος*] 1) barbarský, cizozemský, cizomluvný, cizí; subst. *barbarus, ī, m.* barbar, cizozemec, cizinec (v protivě k Řekům a Římanům) Nerek, Neřiman; zvl. o Peršanech (jakožto nepřátelích Řeků) a jejich králi; *in barbarum* (v platnosti adv.) *T* dle cizího způsobu: *in b. corrupta civitas* obec barbarskými mravy porušená; 2) meton. a) (duševně) nevzdělaný, hrubý; b) (mravně) hrubý, surový, barbarský: *immanes et barbari mores C.*

barbātulus, *a, um* [adj. demin. od *barbatus*] s malým vousem, fousek.

barbātus, *a, um* [*barba*; srov. bradatý] vousatý: *si quem delectet barbatum H* vousatého, t. j. dospělého; subst. bradáč, vousáč (na označení Římanů ze starých dob, kdy si vousů neholili): *antiqui illi et barbati C* (srov. šosák)

barbitos, ī (voc. *barbite*) *m. f.* [*βάρβιτος*] 1) varyto (strunný nástroj podobný lyře, ale poněkud větší a hlubšího zvuku); 2) meton. píseň, zpěv (provázený loutnou).

barbula, *ae, f.* [subst. demin. od *barba*] bradka, bradička; vousky.

Barca (*Barcas*), *ae, m.* [semitské slovo = blesk] praotec rodu, z něhož pocházeli Hamilkar a Hannibal. Odt. adj. **Barcīnus,** *a, um* barkovský; subst. *Barcīnī, ōrum, m.* Barkovci.

Barcaeī, *ōrum, m.* Barčané, kočovný kmen nazvaný dle města *Barce* (v severní Africe).

barditus, *ūs, m.* válečný pokřik Germánův *T*; viz též *barritus.*

bardus, *a, um* nechápavý; hloupý.

Bargūsiī, *ōrum, m.* Bargusiové, národ v sev.-vých. Hispanii *L.*

Bargyliae, *ārum, f.* Bargylie, přímořské město v Karii *L.* Odt. adj. **Bargyliēticus,** *a, um* bargylský: *sinus L.*

Bārium, *ī, n.* přístavní město v Apulii (nyn. *Bari*).

bārō, *ōnis, m.* člověk, jehož síla tělesná převážně jest vyvinuta (duch zakrnělý); hlupák, troup, hňup.

barritus (*barītus*), *ūs, m.* jiné čtení místo *barditus T*: válečný pokřik Germánův.

barrus, ī, *m.* [indské slovo] slon.

basilicus, *a, um* [*βασιλικός*] královský; subst. **basilica,** *ae, f.* [*βασιλική sc. στοά*] basilika (budova, v níž byly konány veřejné soudy i vyřizovány záležitosti obchodní).

Basilus, příjmení rodu Minuciova (*gens Minucia*).

basis, *is, f.* [*βάσις*] základ, podstavec, pata (sloupu): *b. statuae C*; — spec. základna: *b. trianguli C.*

Bassānia, *ae, f.* město v Illyrii (nyn. *El-bassan*); obyv. **Bassānītae,** *ārum, m.* Bassaňané.

Bassarēus, *eī, m.* [*Βασσαρεύς* od *βασσάρα* liška, jejíž koží bakchantky (*Βασσαρίδες*) se odívaly] příjmení Bakchovo *H.*

Bassus, *ī, m.* římské příjmení, jež měla na př. *gens Aufidia, Caesia* a j.

Bastarnae, *ārum, m.* Bastarnové, germánský národ, mající sídla v pořící Prutu *T.*

Batāvī, *ōrum, m.* Batavové, kmen keltský, usedlý na ostrově mezi ústím Rýnu a Mosy, kterážto krajina slula odtud *Batavorum insula Cs.*

Batāvo-dūrum, *ī, n.* město v území Batavů *T.*

Bathyllus, *ī, m.* **1)** miláček Anakreontův *H*; **2)** propuštěnec Maecenatův, jenž zavedl v Římě pantomimu *T.*

batillum, viz *vatillum.*

Battus, *ī, m.* [*Βάττος*] **1)** Řek Theřan, jenž založil město Kyrenu v Libyi. Odt. **Battiadēs,** *ae, m.* [*Βαττιάδης*] Battovec, Kyreňan = básník Kallimachos, rodák kyrenský *O*; **2)** pastýř koní Neleových *O.*

Batulum, *ī, n.* město v Kampanii *V.*

Baucis, *idis, f.* [srov. *βαυζός* něžný; „něžná“] manželka Filemonova *O.*

Baulī, *ōrum, m.* Bauly, místo v Kampanii (nyn. *Bacolo*).

Bavius, *iī, m.* jméno veršotepce *V.*

beātē, adv. [*beatus*] šťastně, blaženě.

beātitās, *ātis, f.* a **beātitūdō,** *inis, f.* blaženost *C.*

beātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *beo*] obdařený, oblažený, požehnaný; **1)** zámožný, bohatý, majetný: *Thyna merce b. H*; *homo non beatissimus N* nehrubě zámožný; *satis b. unicis Sabinis H* jsa dosti bohat, spokojen jediným statkem sabinským; — spec. požehnaný, úrodný: *beatum rus H*; **2)** blažený, šťastný: *o terque quaterque beati, quīs ... V*; *b. ille, qui procul negotiis H*; *nihil est ab omni parte beatum H* nic není s každé strany (úplně) šťastného, dokonalého.

Bebrȳcius, *a, um* příslušný k zemi *Bebrycia* = pozdější *Bithynia,* bebrycký, bithynský *V.*

Bedriācum, *ī, n.* ves v hořejší Italii mezi Kremonou a Mantuou (nyn. *Beverara*). Odt. adj. **Bedriācēnsis,** *e* bedriacký: *pugna B. T* bitva u Bedriaka.

Belgae, *ārum, m.* Belgové, obyvatelé sev. části Gallie t. zv. belgické mezi řekami Sequanou, Matronou, Mosellou a Rýnem. Odt. adj. **Belgicus,** *a, um* belgický: *Gallia B. Cs.*

Belgium, *iī, n.* souborné pojmenování belgické Gallie.

Bēlides, viz *Belus.*

bellātor, *ōris, m.* [*bello*] **1)** válečník, bojovník; **2)** v platnosti adj. válečný, bojovný, zmužilý, hrdinný, bohatýrský: *b. equus V*; *b. Turnus V.*

bellātrīx, *īcis, f.* [*bellator*] **1)** bojovnice, bohatýrka; **2)** v platnosti adj. *diva b. O* válečná, bojovná bohyně (= Minerva).

bellē, adv. [*bellus*] hezky, pěkně, roztomile: *b. se habere C* dobře se míti.

Bellerophōn, *phontis, m.* [*Βελλεροφῶν*] a **Bellerophontēs,** *ae* [*Βελλεροφόντης*] bohatýr korinthský, syn Glaukův, vnuk Sisyfův, zahubil obludu Chimaeru (pomocí okřídleného oře Pegasa).

bellicōsus, *a, um* [*bellicus*] **1)** hojný, bohatý válkami: *annus bellicosior L*; **2)** bojechtivý, bojovný, válečný, války milovný: *ipse bellicosus, at ille imbellis S*; *quod multo bellicosius est L* což jest větším uměním válečným.

bellicus, *a, um* [*bellum*] **1)** válečný, vojenský: *laus bellica C*; *res bellicae S* věci válečné, vojenství, válečnictví; *bellica peregrinaque mors C* smrt ve válce a v cizině; subst. *bellicum, ī, n.* (sc. *signum*) znamení k boji: *b. canere L* dáti znamení k bitvě, k boji (troubou); metaf. *iidem me b. cecinisse dicunt C* že jsem strhl pokřik válečný, že jsem je podnítil; **2)** (= *bellicosus*): *hostis L*; *dea; virgo O* (= Minerva).

belli-ger, *gera, gerum* [*bellum* a *gero*] války vedoucí, válečný, vojenský.

belli-gerō, *āre, āvī, ātum* [*bellum-gero*] (zastaralé slovo) válčiti, bojovati.

belli-potēns, *entis,* adj. [*bellum* a *potens*] mocný ve válce; subst. *V* vladyka války (= Mars).

bellō, *āre, āvī, ātum* (zastar. vedl. tvar **bellor,** *ārī V* Aen. XI 660) válčiti, bojovati: *homines bellandi cupidi Cs* bojechtiví, bojovní, váleční; *hoc bellum bellatum est L* válka byla vedena.

Bellōna, *ae, f.* Bellona, bohyně války, sestra Martova. V jejím chrámu, jenž stál na poli Martově za hradbami Serviovými, scházel se senát, když měli býti slyšeni cizí vyslanci neb římští vojevůdcové, kteří žádali za triumf.

Bellovacī, *ōrum, m.* Bellovakové, bojovný národ belgický usedlý mezi řekami Sekvanou, Isarou a Samarou *Cs.*

bellum, *ī, n* [starolat. tvar *duellum* (v. t.). vedy vl. zápas mezi dvěma stranami] 1) válka, vojna: *non proelio, sed bello devictus L*; *b. facere* válku způsobiti, vzbuditi, začíti (s někým); *domi bellique* n. *belli domique* doma i v poli, v míru i ve válce; meton. *b. deferre alci C* vedení války svěřiti někomu; *usus belli Cs* zkušenost ve válečnictví; 2) meton. bitva, boj: *b. deposcere Cu*; *ceu cetera nusquam bella forent V*; *Nereus bella non transfert O* válečné voje nepřepravuje (přes moře); 3) metaf. válka, boj, hádka, různice: *b. tribunicium L* s tribuny; *Venus bella movet H* milostné pletky; *ventri bellum indicere H.*

bellus, *a, um* [tvar. synkop. z **ben(u)lus* m. **duenulos*, deminutiva od **duenos*, staršího tvaru adj. *bonus*] 1) hezký, pěkný, roztomilý: *bella fama H* pěkná, dobrá pověst; 2) roztomilý, způsobný: *homo b. et humanus C.*

bēlua (*bellua*), *ae, f.* 1) zvíře (v protivě k člověku); — spec. veliké (a nemotorné) zvíře, obluda, zvl. slon: *manus beluarum Cu* choboty slonů; *b. centiceps H* o psu Kerberovi; 2) metaf. netvor, obluda (o lidech).

bēluōsus, *a, um* [*belua*] bohatý obludami: *Oceanus H.*

Bēlus, *ī, m.* 1) pobřežní řeka ve Foinikii *T*; 2) bájeslovný zakladatel říše assyrsko-babylonské a zbudovatel Babylonu; 3) král aegyptský, otec Danaův a Aegyptův. Odt. patronym. a) **Bēlidēs,** *ae, m.* Belovec (= Lynkeus n. Palamedes); b) **Bēlidēs,** *um, f.* [*Βηλίδες*] Belovny (t. j. Danaovny, vnučky Belovy).

Bēnācus, *ī, m.* (sc. *lacus*) jezero Benakus v severní Italii (nyn. jezero gardské, *lago di Garda*).

Bendidīus, *a, um* náležející ke thrácké bohyni měsíce Bendis zvané: *templum L* chrám Bendidin.

bene, adv. [**duenos* = *bonus*] komparativ. **melius,** superl. **optimē**; 1) (při slovesech a participiích) dobře, řádně, náležitě: *b. mereri de alqo* zasloužiti se, zásluhy si získati o někoho; *b. audire* míti dobrou pověst, býti v dobré pověsti; *b. polliceri S* hojně slibovati; *b. mori L* slavně umírati; *b. iudicare* dobře, správně souditi; *b. sperare de alqo* dobré, utěšené naděje skládati v někoho, dobrého se nadíti do někoho; *b. credere imperium alci L* se svým prospěchem, ku svému zdaru svěřiti vládu; *b. emere* dobře (= lacino) koupiti; *di melius* (sc. *vertant*) *O* kéž bohové v lepší obrátí; *melius peribimus L* lépe bude, když zahyneme, raději zahyneme; *melius lugebitis ambo O*; *non bene ferre O* těžce, bolestně; *fidere O* pošetile; *complere O* ne dobře, ne zcela vyplniti; *vix bene desierat O* sotva ustal (v řeči), jen domluvil ...; — spec. šťastně; *vivitur parvo b. H*; *res bene gesta*; *b. cedere O* dařiti se; *quod b. vertat Cu* kéž se to zdaří, zdař bůh; **bene dīcere** dobře řečniti, býti výmluvný; *b. dicere alci* dobře mluviti o někom, chváliti někoho; subst. *bene dictum, ī, n.* chvála; **bene facere**: *b. fecisti, quod ...* dobře jsi učinil, že ..., vhod ...; *b. facere alci* dobrodiní prokazovati; *b. facere rei publicae S* dobré služby konati obci; *sibi b. facere* popřáti si čeho; subst. *bene factum, ī, n.* dobrý, šlechetný skutek, zásluha; dobrodiní; **bene est** jest dobře, jsem spokojen, dobrá; *b. est alci* někomu se vede dobře, někdo má se dobře, jest šťasten; (*nobis*) *b. erat pullo atque haedo* (abl. instrum.) *H* pochutnávali jsme si na kuřeti a kůzlátku; 2) (u adjektiv a adverbií) dobře, velmi, hodně: *b. multa carmina O*; *b. magna caterva C*; *b. sanus H* vpravdě rozumný; *b. nummatus H.*

benedico, benedictum, benefacio viz *bene* 1).

bene-ficentia, *ae, f.* [*beneficus*] dobročinnost.

bene-ficiārius, *iī, m.* [sc. *miles*] t. t. ve vojenství: sproštěnec, vojín sproštěný přízní (*beneficio*) důstojníkovou konání nižších služeb (jako: nositi vodu, konati práce opevňovací).

bene-ficium, *iī, n.* [*bene* a *facio*] 1) dobrodiní; milost, přízeň, laska-

vost, úsluha, úslužnost, slnžba: *concedere rem homini beneficii causa* n. *per beneficium* z úslužnosti, z ochoty; zvl. abl. *beneficio*: *b. sortium Cs* příznivým losů vrhem; *b. deorum Cs* milostí boží; *b. Fortunae Cs* milostí Štěstěny, šťastnou náhodou; *b. silvarum Hirt.* ochranou, záštitou lesů; – spec. (ve správě obecní) důkazy přízně, vyznamenání, pocta, povýšení (často o úřadech od lidu udílených): *b. populi Romani C* důstojnost od národa římského propůjčená; *in beneficiis ad aerarium delatus est C* byl navržen ke státní pokladně jako muž zasluhující odměnu; výsada, přednost: *fecisti, ne cuius beneficii tabula figeretur Cs* aby žádná deska s výsadou nebyla vyvěšena; *tribunos creare consulum fuerat b. L.*

bene-ficus, *a, um* [*bene facio*] dobročinný; úslužný, ochotný.

Beneventum, *ī, n.* město v Samniu vých. od Kapue (nyn. *Benevento*). Odt. adj. **Beneventānus**, *a, um* beneventský.

benevolē, adv. [*benevolus*] dobromyslně, příznivě, laskavě, s přátelskou laskavostí: *haec b. fiunt C* tyto výtky dějí se v dobrém úmyslu.

bene-volentia (*benivolentia*) *ae, f.* [od zastaralého *benevolens* = *benevolus*] **a)** akt. dobrá vůle, dobromyslnost, laskavost, přízeň, oddanost, náklonnost (erga n. in alqm); **b)** pass. přízeň u lidí, obliba: *id benevolentiā* (*eius*) *factum est N.*

bene-volus (*benivolus*) *a, um* dobromyslný, příznivý, laskavý; oddaný.

benignē, adv. [*benignus*] dobrotivě; **a)** laskavě; ochotně: *b. polliceri operam L* ochotně, laskavě svou činnost přislibovati; *b. arma capere L*; **b)** dobročinně; hojně, štědře: *b. facere alci C* (= *bene facere*) prokázati dobrodiní; *praedam b. ostentare S*; *b. praedam concedere L* štědře kořist darovati; *benignius depromere merum H* hojněji (než obyčejně), hojně vína dáti přinésti (ze sklepa); **c)** (v mluvě pospolité značí *benigne* [sc. *dicis* n. *facis*] zdvořilou odpověď, jíž oslovený nabídnutou jemu věc buď přijímá neb odmítá): laskavě (pravíš, činíš), jsi velmi laskav, děkuji, díky, prosím.

benignitās, *ātis, f.* [*benignus*] dobrotivost; **a)** (ve smýšlení) dobrota, laskavost: *b. animi T* dobrosrdečnost; – spec. milost: *deum immortalium b. C*; **b)** (ve skutcích) dobrotivost, dobročinnost, štědrost: *satis superque me b. tua ditavit H.*

benignus, *a, um* [**duenos* = *bonus* a (*gi*)*gno*, srov. dobro-děj] dobrotivý; **1) a)** (smýšlením) laskavý, přívětivý, dobrosrdečný, nakloněný: (s dat.) *fortuna nunc mihi, nunc alii benigna H* přející; **b)** (skutky) dobrotivý, dobročinný, štědrý; úslužný: (s gen.) *vini somnique b. H* dopřávající si; **2)** metaf. štědrý, bohatý, hojný; úrodný: *benignum cornu H* roh hojnosti; *b. daps H*; *ingeni b. vena H* bohatá žíla nadání; *benigna vice H* bohatou splátkou, bohatou měrou; *b. ager O.*

beō, *āre, āvī, ātum* **1)** obdarovati, obdařiti: *divite linguā H*; **2)** oblažovati: *Musa caelo beat H* nebem daří, oblažuje; *se b. interiore notā Falerni H* oblažovati se, pochutnávati si na lepším druhu, na lepší známce vína falernského.

Berecyntae, *ārum*, n. **ntēs**, *ntum m.* Berecyntové, bájeslovný národ usedlý ve Frygii. Odt. adj. **Berecyntius**, *a, um* berecyntský, fryžský: *Berecyntia mater* n. pouze *Berecyntia* = Kybele; *B. heros O* (= Midas, syn Kybelin); *B. tibia H* (ohnutá) flétna fryžská.

Berenīcē (*Berunīca*), *ae, f.* [*Βερενίκη* „Veronika“] ženské jméno; zvl. sličná sestra krále judského Heroda Agrippy *T.*

Beroē, *ēs, f.* [*Βερόη*] jméno ženské; **1)** pěstounka Semelina *O*; **2)** Okeanovna *V*; **3)** manželka Doryklova *V.*

Beroea, *ae, f.* [*Βέροια*] město v Makedonii. Odt. adj. **Beroeaeus**, *a, um*; subst. *Beroeaeī, ōrum, m.* Beroeané.

Bērytus, *ī, f.* přímoří ské jméno foinické (nyn. *Beirut*).

bēs, *bessis, m.* dvě třetiny (assu); viz *as.*

Bessī, *ōrum, m.* Bessové, thrácký národ. Odt. adj. **Bessicus**, *a, um*: *gens C* národ besský.

1. bēstia, *ae, f.* zvíře (proti člověku); *fera b.* šelma *CLCu*; – spec. dravé zvíře, šelma („bestie“); meton. *ad bestias mittere C* odsouditi k zápasu se šelmami.

2. Bēstia, přijmení rodu Kalpurniova (*gens Calpurnia*); viz *Calpurnius.*

bēstiārius, *iī, m.* zápasník se šelmami (o veřejných hrách).

bēstiola, *ae, f.* [subst. demin. od *bestia*] zvířátko.

bēta, *ae, f.* cvikla (červená řepa) *C.*

Biās, *antis, m.* [*Βίας*] z Prieny v Ionii, jeden ze sedmi mudrců, vrstevník Kroisův.

bibliothēca, *ae, f.* [*βιβλιοθήκη*] knihovna.

bibō, *ere, bibī, —* [vl. redupl. praes. assim. z **pibo* ke kor. **pō(i)* —, srov *potus πίνω*, píti] **1)** píti: *Circae pocula b. H* napiti se z pohárů, vyprázdniti poháry; *Digentia rivus, quem Mandela bibit H,* potok, jejž (jehož vodu) pijí obyvatelé Mandely; *qui Tiberim bibunt V* kteří pijí vodu z Tibery, bydlí na Tiberu (Hom. *πίνοντες ὕδωρ μέλαν Αἰσήποιο Τρῶες*); *extremum Tanain si biberes H*; **2)** metaf. vpíjeti, vssávati do sebe, ssáti, vstřebati, napájeti se: *hasta bibit cruorem V* dřevce napilo se, nassálo (do sebe) krve; *arcus bibit V* duha pije, táhne (vodu); *sat prata biberunt V* dosti luka se napojila, napila vláhy; *amphora fumum b. instituta H* dým do sebe natáhnouti; *pugnas bibit aure vulgus H* sluchem vpíjí (do sebe), t. j. dychtivě naslouchá; *Dido bibebat longum amorem V* vpíjela dlouhou lásku.

Bibracte, *is, n.* hlavní město Haeduů, leželo mezi Ararem a Ligerem *Cs.*

Bibrax, *f.* město Remů v belgické Gallii *Cs.*

Bibrocī, *ōrum, m.* Bibrokové, kmen usedlý v jihových. Britannii *Cs.*

1. bibulus, *a, um* [*bibo*] **1)** pijavý, rád pijící, (stále) žízniv: (s gen.) *b. Falerni H*; **2)** metaf. (vlhkost) vpíjející do sebe, vlhký, žízniv: *b. lana O* o vlně, jež barvu vpíjí; *b. nubes O* žízniv mračna (jež táhnou vodu).

2. Bibulus, příjmení v rodě Kalpurniově; viz *Calpurnius.*

bi-ceps, *cipitis,* adj. [*bis* a *caput*] dvouhlavý: *Ianus O* se dvěma obličeji; *Parnassus O* dvoutemenný.

bi-color, *ōris,* adj. [*bis* a *color*] dvoubarevný, dvoubarvý: *b. baca Minervae O* oliva (jež z počátku jest temně zelená, později černá); *pōpulus b. V* t. j. bílý topol, jehož listy na líci jsou temně zelené, na rubu bělavé; *b. myrtus O* poněvadž na myrtovém stromě současně bývají plody zelené a černé (zralejší).

bi-corni-ger, *gera, gerum* [*bis* a *corniger*] dvourohý: *Bacchus O.*

bi-cornis, *e* [*bis* a *cornu*] dvourohý: *Rhenus V* (říční bohové představováni byli s rohy na hlavě); *luna b. H* půlměsíc; *furca b. VO* vidlice dvouzubá, rozsochatá.

bi-corpor, *oris,* adj. [*bis* a *corpus*] dvoutělý.

bi-dēns, *entis,* subst. [*bis* a *dens*] **1)** *f.* (sc. *hostia*) obětní dobytče (jež má na dolejší čelisti dva zuby delší než ostatní; to platí zvl. o ovcích, obyčejných zvířatech obětních, u nichž ona známka se jeví na konci druhého roku); — spec. ovce: *lanigeras mactabat rite bidentes V*; **2)** *m.* (sc. *raster*) dvouzubá motyka.

bidental, *ālis, n.* hrob blesku, t. j. místo, do něhož blesk udeřil. Blesk byl za určitých obřadů pohřben a ono místo opatřeno obrubní. Jméno *b.* pochodí od *bidens* **2)**, symbolu blesku: *b. movere H* (hnouti bleskovou obrubní a tím) znesvětiti.

Bidis, *is, f.* městečko na Sicilii nedaleko Syrakus (nyn. *S. Giovanni di Bidini*). Odt. adj. **Bidīnus,** *a, um* bidský; obyv. *Bidinī, ōrum, m.* Biďané.

bi-duum, *ī, n.* [*bis* a **diuom*, srov. *dies*] doba dvou dní (jdoucích po sobě): *biduo* ve dvou dnech; (acc.) *biduum* (po) dva dny; *biduo post, b. ante C* o dva dny později n. dříve; *via bidui Cs* dva dni cesty.

bi-ennium, *iī, n.* [*bis* a *annus*] dvouletí, dvě léta, dva roky.

bi-fāriam, adv. na dvě strany, na dvé: *b. castra facere L* zříditi tábor na dvou místech.

bi-fer, *fera, ferum* [*bis* a *fero*] dvakrát do roka rodící: (enallage) *biferi rosaria Paesti V* růžové sady v Paestu kvetoucí dvakrát do roka.

bi-fidus, *a, um* [*bis* a *findo*] dvojklaný.

bi-foris, *e* [*bis* a *fores*] dvoudveřný, dvoukřídlý: *biforem dat tibia cantum V* dvojí zvuk (vyšší a nižší, z rozličných otvorů vycházející).

bi-formātus *a, um* [*bis* a *forma*] dvojtvárný.

bi-formis, *e* [*bis* a *forma*] dvojtvárný, dvoutvarý, dvoutělý: *monstrum O* (= *Minotaurus*); *Scylla V*; *Ianus, Centaurus O*; *b. vates H* jako básník a jako labuť (dle jiných označení dvou druhů poesie Horatiovy, t. lyrické a hexametrické).

bi-frōns, *ontis,* adj. [*bis* a *frons*] dvoučelý; se dvěma obličeji: *Ianus V.*

bi-furcus, *a, um* [*bis* a *furca*] dvouklaný, rozsochatý, vidlatý: *ramus O.*

bīgae, *ārum* (jen u pozdějších sing. **bīga,** *ae*) *f.* [staženo z *bi-iugae* (*bis* a *iugum*)] **1)** dvouspřeží, t. j. dvě tažná zvířata zapřažená do jednoho vozu; **2)** meton. dvouspřežný vůz, dvouspřeží.

bīgātus, *a, um* [*biga*] (jen o stříbrných mincích) obrazem dvouspřeží opatřený: *argentum L*; subst. **bīgāti,** *ōrum, m.* (sc. *denarii*) t. j. stříbrné denáry, na nichž vyražena byla bohyně vítězství, ana řídí spřežení.

Bigerra, *ae, f.* město v jihových. Hispanii *L.*

Bigerriōnēs, *um, m.* Bigerrioni, kmen keltiberský usedlý v jižní Aquitanii *Cs.*

bi-iugis, *e* a **bi-iugus,** *a, um* [*bis* a *iugum*] dvojspřežný: *biiuges equi V* dvojspřeží koní; *biiugum certamen V* dvojspřežný zápas, závod dvojspřežím; subst. **biiugī,** *ōrum, m.* (sc. *equi*) dvojspřeží, válečný vůz.

bi-libra, *ae, f.* [*bis* a *libra*] dvoulibra, dvě libry.

bi-lībris, *e* [*bis* a *libra*] dvouliberní.

bi-linguis, *e* [*bis* a *lingua*] **1)** dvojazyčný; **2)** metaf. **a)** mluvící dvěma jazyky, řečmi: *Canusinus b. H* obyvatelé města Kanusia mluvili směsí slátanou z řečtiny a latiny (dříve oštiny); **b)** obojetný, neupřímný, pokrytecký, potměšilý, lstivý, klamavý.

bīlis, *is, f.* **1)** žluč (jako tekutina); **2)** metaf. žluč, zlost, hněv: *meum iecur urere* (inf. histor.) *b. H* má játra pálil hněv, žluč mi kypěla v útrobách; *ut mihi bilem vestri movere tumultus H* vaše řádění vznítilo hněv, žluč mi vzkypěla vaším řáděním; — spec. *atra b.* těžkomyslnost, melancholie.

bi-līx, *īcis,* adj. [*bis* a *licium* nit] dvounitý; dvoudrátý, dvoudrátový: *lorica V* (pancíř řetízkový, jehož řetízky spleteny jsou z dvojnásobného drátu).

bi-lustris, *e* [*bis* a *lustrum* pětiletí] trvající dvě pětiletí, desitiletý.

bi-maris, *e* [*bis* a *mare*] dvoumořský, ležící při dvou mořích: *Corinthus H*; *Isthmus O.*

bi-marītus, *a, um* dvojženatý; subst. manžel, muž dvou žen.

bi-māter, *tris, m* [*bis* a *mater*] mající dvě matky (přijmení Bakchovo) *O.*

bi-membris, *e* [*bis* a *membrum*] dvojúdý, dvojtvárný: *nubigenae bimembres V* mrakozrozenci dvojtvární; (též subst.) *illic lavēre bimembres vulnera O* dvojúdci (o Kentaurech, jichž tělo bylo odpola lidské, odpola koňské).

bi-mēstris, *e* [*bis* a *mensis*] dvouměsíční; na dva měsíce.

bīmus, *a, um* [staženo z **bi-himos* (*hiems*)] „dvouzimní", dvouletý: *b. honos O* (o dvojím konsulátu).

Bingium, *ii, n.* město v belgické Gallii (proti nynějšímu *Bingen*) *T.*

bīnī, *ae, a* [*bis*] **1)** po dvou, dva a dva: *pocula bina et duo crateras V* dva páry (čtyři) pohárů a dvě měsidla; *bis bina quot sunt? C* kolik je dvakrát dvě; **2)** (u subst. pomnožných neb těch, jež v plur. mají jiný význam než v sing.) dva: *binae litterae C* dva dopisy; **3)** dva, dvé; pár: *binā manu crispans hastilia V*; *b. scyphi C* pár pohárů.

bi-noctium, *ii, n.* [*bis* a *nox*] dvounocí; dvě noci *T.*

bi-nōminis, *e* [*bis* a *nomen*] dvojmenný: *Ister* (= *Danuvius*) *O*; *Ascanius* (= *Iulus*) *O*; *Irus* (= *Arnaeus*) *O.*

Biōn, *ōnis, m.* (*Βίων*) kyrenský filosof (v III. stol. př. Kr.), známý jízlivým vtipem. Odt. adj. **Biōnēus,** *a, um* Bionův: *B. sermones H* jízlivé satiry, kritiky (psané způsobem Bionovým).

bi-palmis, *e* [*bis* a *palma* dlaň] dvoupídní; dvě píde dlouhý.

bi-partītus (*bipertītus*), *a, um* [vl. part. perf. pass. od *bipartio* děliti ve dva díly] rozdělený ve dva díly, dvojitý, dvojnásobný; abl. **bipartītō** n. **bipertītō** (v platnosti adv.) dvojako, na dvě strany, dvojím směrem; ve dvou odděleních.

bi-patēns, *entis,* adj. [*bis* a *pateo*] dvojako otevřený: *portae bipatentes V* brány dvoukřídlé; *tecta V* sál, síň,

dvorana (na Olympu), jejíž dvoukřídlé dvéře jsou otevřeny.

bi-pedālis, *e* [*bis* a *pedalis* stopu dlouhý] dvoustopý.

bipenni-fer, *fera, ferum* [*bipennis* a *fero*] třímající dvousečnou sekyru, ozbrojený dvousečnou sekyrou.

bi-pennis, *e* [*bis* a *penna*] dvoukřídlý; dvousečný; subst. **bipennis,** *is, f.* (sc. *securis*) dvousečná sekyra (s dvojím ostřím), oboručnice; válečná sekyra; meton. *ornus accisa crebris bipennibus V* údery, ranami sekyr.

bipērtīto, viz *bipartitus.*

bi-pēs, *edis,* adj. [*bis* a *pes*] dvounohý: *equi V* o koních bohů mořských, jichž zadek vybíhal v rybí ocas; subst. **bipedēs,** *um, m.* dvounožci (s přihanou o lidech) *C.*

bi-rēmis, *e* [*bis* a *remus*] 1) dvouveslý; o dvou veslech: *scapha H*; 2) subst. **birēmis,** *is, f.* (sc. *navis*) loď o dvou řadách vesel, dvojřadka.

bis, adv. [ze starolat. *duis*; srov. δίς z **duis*, čes. dvůj] dvakrát: *bis quinqueviri H* decemvirové, desítipání; *bis sex locis thorax perfossus V* (okrouhlé číslo) na mnoha místech; *bis terque H* dvakrát i třikrát, často, častěji; ale *bis terve bonus H* dvakrát neb (nanejvýš) třikrát, jen zřídka.

Bīsaltae, *ārum, m.* Bisaltové, thrácký národ při řece Strymonu *VL.* Odt. adj. **Bīsalticus,** *a, um* bisaltský; subst. *Bisaltica, ae, f.* (sc. *terra*) země Bisaltův.

Bīsaltis, *idis, f.* dcera heroa Bisalta, od něhož země Bisaltů dostala jméno (= *Theophane*) *O.*

Bīsanthē (*Bīzanthē*), *ēs, f.* tvrz v thráckém Chersonesu při Propontidě *N.*

Bistonēs, *num, m.* Bistonové, kmen thrácký v okolí Abdery. Odt. 1) **Bistonis,** *idis, f.* Thrákyně, thrácká bakchantka; 2) adj. **Bistonius,** *a, um* bistonský, thrácký.

bi-sulcus, *a, um* [*bis* a *sulcus*] dvoubrázdý; rozštípený, rozeklaný: *b. pes O* kopyto.

Bīthynī, *ōrum, m.* Bithyňané, obyvatelé Bithynie. Odt. adj. a) **Bīthynus,** *a, um* bithynský; b) **Bīthynius,** *a, um*; subst. *Bithynia, ae, f.* (sc. *terra*) Bithynie, krajina na severozápadu Malé Asie; c) **Bīthynicus,** *a, um* bithynský.

Bitias, *ae, m.* jméno mužské; 1) Trojan, bratr Pandarův *V*; 2) Tyřan *V.*

Bitōn, *ōnis, m.* [*Βίτων*] syn argejské kněžky Heřiny Kydippy, bratr Kleobiův *C.*

bitūmen, *inis, n.* zemské klí, zemní pryskyřice, smůla, asfalt.

bitūminius (*bitumineus*), *a, um* [*bitumen*] klejovitý: *vires O* klejovité, smolné hmoty.

Biturīgēs, *gum, m.* Biturigové, mocný kmen keltský, sídlící jižně od řeky Ligeru *Cs.*

bi-vius, *a, um* [*bis* a *via*] dvojcestý: *biviae fauces V* t. j. úzký vchod a východ z úvozu; subst. **bivium,** *ī, n.* dvojcestí, rozcestí: *b. portae V.*

1. blaesus, *a, um* [*βλαισός*] šeplavý, breptavý: *lingua*; *sonus O.*

2. Blaesus, příjmení rodu Juniova; viz *Iunius.*

Blandae, *ārum, f.* Blandy, město na pomoří v Lukanii *L.*

blandē, adv. [*blandus*] lichotivě: *blandius Orpheo* (abl. kompar.) *moderari fidem H* vábněji nad Orfea hráti na lyru.

blandi-loquentia, *ae, f.* [*blande* a *loquor*] lichotná řeč.

blandīmentum, *i, n.* [*blandior*] 1) lichocení, úlisný způsob; často v plur. *blandimenta muliebria*; *b. adversus plebem T*; 2) metaf. vnadidlo, lahoda, půvab: *blandimenta plebi dare L* poskytnouti vnadidla lidu; *b. vitae T*; — spec. dráždidlo: *sine blandimentis expellunt famem T* bez koření.

blandior, *īrī, ītus sum* [*blandus*] 1) lichotiti někomu, lichotiti se k někomu, pochlebovati (alci): *pavidum* (acc. vnitřní) *blandita dixit O* úzkostlivě k němu se lichotíc; *blandiebatur coeptis Fortuna T*; *Hannibal patri pueriliter blandiens, ut . . . L* lichotivě prose, aby . . .; 2) metaf. lichotiti, lahoditi, vábiti (k požitku): *blandiente inertia T* ana zahálka jim lahodila; *ignoscere vitiis blandientibus T* odpouštěti neřestem lahodícím.

blanditia, *ae, f.* [*blandus*] 1) lichocení, pochlebování, úlisnost; zvl. v plur. lichotivá slova, lichotné řeči: *blan-*

ditias adhibere O lichotně mluviti; 2) metaf. půvabnost, lahodnost: *b. voluptatum O.*

blandus, *a, um* 1) lichotivý, lichotný, pochlebný: *amor b. O* něžná láska; *Orpheus b. ducere quercus H* umějící lichotným zvukem vábiti duby; *docta prece b. H* prosbou naučenou (od básníka) se lichotě; *amicus b. C* pochlebující; 2) metaf. vábný, poutavý: *aquae O.*

blaterō, *āre, āvī, ātum* tlachati, žvaniti, pleskati, nesmyslně mluviti.

blatta, *ae, f.* šváb; mol.

Blossius, římské jméno rodové; *C. Blossius* z Kum (*Cumanus*), filosof stoický, přítel staršího Grakcha *C.*

boārius, *a, um* [*bos*] dobytčí: *forum b.* n. pouze *boarium* dobytčí trh (v Římě mezi Tiberou, Velikým cirkem a Palatinem).

Bocchar (*Boccar*), *aris, m.* 1) král mauretánský za doby Hannibalovy; 2) vojevůdce Syfakův *L.*

Bocchoris, *is, m.* bájeslovný král aegyptský *T.*

Bocchus, *ī, m.* král mauretánský, tchán Jugurthy, jejž vydal Římanům *S.*

Bodotria, *ae, f.* mořská zátoka na vých. pobřeží Britannie (nyn. *Firth of Forth*) *T.*

Boebē, *ēs, f.* [*Βοίβη*] město a jezero v Thessalii *LO.*

Boeōtarchēs, *ae. m.* [*Βοιωτάρχης*] boiotarch; nejvyšší úřadník v Boiotii *L.*

Boeōtī, *ōrum* (gen. *Boeotum H*) *m.* [*Βοιωτοί*] Boiotové, obyvatelé Boiotie; pokládáni byli ve starověku za obmezené na duchu. Odt. adj. 1) **Boeōtus,** *a, um* boiotský: *tellus O*; 2) **Boeōtius,** *a, um* boiotský; subst. **Boeōtiī,** *ōrum, m.* = *Boeoti*; **Boeōtia,** *ae, f.* (sc. *terra*) [*Βοιωτία*] Boiotie, krajina ve středním Řecku mezi Fokidou a Attikou s hlavním městem Thebami.

Boēthus, *ī, m.* [*βοηθός* „pomocník“] 1) stoický filosof *C*; 2) řecký umělec v ciselování ok. r. 370 př. Kr.

Bōī, n. také **Bōiī,** *Boiōrum, m.* Bojové, keltský národ v Gallii a v sev. Italii *CsL T.* Odt. **Boihaemum** (*Boihēmum*), *ī, n.* [odt. Böhmen] země Bojů (nyn. Čechy, kdež Bojové prvotně byli usedlí).

Boihaemum viz *Boī.*

Bōla, *ae* (*V*) n. **Bōlae,** *ārum* (*L*) *f.* starobylé město Aequů v Latiu. Odt. adj. **Bōlānus,** *a, um* bolský; subst. *Bōlānī, ōrum, m.* Bolané.

Bōlānus, *ī, m.* člověk horkokrevný a prudký *H.*

bōlētus, *ī, m.* [*βωλίτης*] hřib.

Bomilcar, *aris, m.* důvěrník Jugurthy, od tohoto pro zradu utracen *S.*

Bona Dea („Dobrá bohyně“) staroitalská bohyně, jež od římských paní byla ctěna jako bohyně úrody a počestnosti. Hlavní slavnost její, k níž muži neměli přístupu, světila se v prosinci v domě konsulově nebo praetorově.

bonitās, *ātis, f.* [*bonus*] 1) dobrota věci; (o polích) úrodnost; 2) dobrota (ducha), dobrosrdečnost, šlechetná povaha; štědrost: *b. naturae, ingenii C* dobrá, přirozená povaha; *b. causae C* spravedlivá věc.

Bonna, *ae, f.* tvrz na levém břehu Rýnu (nyn. *Bonn*) *T.* Odt. adj. **Bonnēnsis,** *e* bonnský: *proelium T* bitva u Bonny.

Bonōnia, *ae, f.* město v předalpské Gallii (nyn. *Bologna*). Odt. adj. **Bonōniēnsis,** *e* bononský.

bonum, *ī, n.* [*bonus*] dobro; 1) dobro, prospěch, užitek, výhoda: *bonis amici quasi diffundi C* štěstím přítelovým takořka se rozplývati (radostí); *cui bono fuerit C* komu byl čin na prospěch, s prospěchem; *b. publicum T* dobro, blaho obecné; 2) a) (hmotné) dobro, statek, majetek, jmění, bohatství: (jen v plur.) *bona patria C* dědičné statky; b) (duševní) dobro, nadání, přednost: *finis bonorum T* svrchované, nejvyšší dobro; *b. naturale CN* dar přírody, přirozený dar, nadání.

bonus, *a, um* (kompar. **melior,** superl. **optimus**) dobrý; I hmotně a zevně 1) dobrý, zdatný, výborný: *bonae* (*optimae*) *artes C* krásná umění; ale *avaritia artes bonas subvortit S* dobré vlastnosti; *Claudius bonarum artium cupiens erat T*; *nummos adulterinos pro bonis accipere C* falešné, padělané peníze místo pravých; *ignorantia bonarum rerum N* pochoutek; — spec. dobrý, zdravý, svěží:

melior sanguis V svěžejší, čerstvější, mladší krev; *color b. O* zdravá barva; *vultus boni O* jasná, vlídná, veselá tvář; *b. aetas C* mladý věk, mladá léta; **2)** dobrý k něčemu, vhodný, příhodný, prospěšný, užitečný: (s dat.) *ager b. pecori*; (s předl. ad) *campi militi ad proelium boni T*; (s abl. supina) *vitatu melius H* lépe vyhnouti se; — spec. α) zručný, obratný; (s inf.) *b. calamos inflare leves V* znalý; (s abl.) *hic iaculo b. V* výborný oštěpometce: *b. remis V* výborný, obratný veslař; *b. pedibus V* výborný běžec; *sagittis melior Dacus H* obratnější lukostřelec: β) zmužilý, udatný, statečný: *imperium b. ignavus aeque sibi exoptant S*; *iuxta boni malique obtruncari S*; γ) rodem dobrý, vznešený, urozený: *bono genere natus C*; *fortes creantur fortibus et bonis H*: δ) dobrý, pěkný, krásný, jemný: *scyphos optimos aufert C*; *signa optima C*; *plena domus caelati argenti optimi C* překrásných prací vypuklých ve stříbře; ε) hojný, značný, valný: *bona copia C*; *bona pars hominum H* dobrá, převážná část; ζ) dobrý, zdárný, příznivý, šťastný: *b. annus V*; *melius omen V*; *quod bonum faustum felix fortunatumque sit C*; *ite bonis avibus O* za šťastných znamení (věštných); *di meliora* (sc. *dent, velint*) chraň Bůh; **II 1)** (v ohledu mravním) mravně dobrý, řádný, poctivý, hodný, šlechetný, počestný: *sanctissima femina atque optima C*; *bonā* (*optimā*) *fide C* svědomitě, poctivě; *causa optima C* věc zcela čestná; *optimo iure* plným právem; *vir b. C* čestný muž, poctivec; (ve smyslu filosofickém) mudřec; (někdy ironicky) dobrák (*εὐήθης*); (ve smyslu politickém) vlastenec n. aristokrat; *oderunt peccare boni virtutis amore H*; (v oslovení) *bone!* můj milý; *optime! V* můj drahý; — spec. α) poctivý, nezištný: *bona Cinara H*; β) sm. polit. dobrý s hledíska konservativců a aristokratů, vlastenecký; subst. dobrý občan, vlastenec: *optimi cives C*; *optimus quisque* každý přítel vlasti; *pars melior L* strana vlastenecká; *civitas est in potestate optimorum C* aristokratů. Proto *boni* u *C* (= *optimates*) dobře smýšlející, konservativci; **2)** dobrý k někomu, laskavý, přívětivý, dobromyslný, dobrotivý, milostivý: *bona* (*cum*) *venia C* s laskavým dovolením; *des veniam b. H* milostivě; *boni divi V*; *iam melior mihi V* laskavější, milostivější ke mně; *te, Capitoline, quem propter beneficia populus Romanus optimum nominavit C* nejvýš dobrotivý.

boō, *āre*, *āvī* [z řec. *βοάω*] **1)** křičeti, volati; **2)** metaf. hlukem se rozléhati, ozývati: *foro boante O*.

Boōtēs, *ae*, *m.* [*βοώτης*] Vozataj (vl. pohaněč volů), souhvězdí vých. od Velkého Vozu. Jiné jméno jeho jest *Arctophylax* (v. t.).

Bora, *ae*, *m.* horský uzel v Makedonii *L.*

boreās, *ae*, *m.* [*βορέας*; srov. bora] **1)** severovýchodní vítr; (u básn. často) severní vítr, severní bouře, severice (ryze lat. *aquilo*); zosobněný bůh severního větru, Sever, syn Aristaiův a Aurořin, bydlí v Thrákii; **2)** meton. sever, severní, půlnoční strana: *boreae finitimum latus H*.

Borestī, *ōrum*, *m.* Borestové, národ v severním Škotsku *T.*

borēus, *a*, *um* [*βόρειος*] severní.

Borysthenēs, *is*, *m.* [*Βορυσθένης*] řeka v Sarmatsku (nyn. Dněpr). Odt. adj. **Borysthenius**, *a*, *um*: *amnis O* řeka Borysthenes.

bōs, *bovis m. f.* [*βοῦς*, dor. *βῶς*; srov. hov-ado] (hovězí) dobytče; *m.* býk, vůl; *f.* kráva, kravice; (v plur.) skot, dobytek.

Bosphorus a Bosporus, *ī*, *m* [*Βόσπορος* „dobytčí brod“ dle báje nazván tak po Ioi těkající v podobě krávy] úžina mořská, průliv; **1)** *B. Thracius*, průliv mezi Pontem Euxeinem a Propontidou (nyn. průliv Cařihradský); **2)** *B. Cimmerius* průliv mezi Maiotidou a Pontem Euxeinem (nyn. průliv Kerčský). Odt. adj. a) **Bosporius** (*Bosphorius*) *a*, *um* bosporský; b) **Bosporānus** (*Bosphoranus*), *a*, *um*; subst. *Bosporānī*, *ōrum*, *m.* Bospořané.

Bottiaea, *ae*, *f.* [*Βοττιαία*] krajina makedonská mezi Axiem a Pierií *L.*

Boviānum, *ī*, *n.* hlavní město samnitského kmene (nyn. *Bojano*).

Bovillae, *ārum*, *f.* Bovilly, městečko v Latiu, jihových. od Říma při silnici Appiově. Odt. adj. **Bovillānus**, *a*, *um* bovillský.

bovillus, *a, um* = *bubulus*.

brācae, *ārum, f.* (široké) kalhoty.

brācātus, *a, um* 1) oděný (širokými) kalhotami, nohavicemi, nosící kalhoty; 2) meton. cizozemský, barbarský.

bracchium (*brachium*), *iī, n.* [βραχίων] 1) předloktí; 2) synekd. rámě, paže: *collo dare bracchia circum V* kolem krku obejmouti; 3) metaf. (o věcech rameni podobných) α) klepeto (račí n. štírovo): *curvantem bracchia cancrum O*; β) větev, haluz, výhon: *annosa bracchia pandit ulmus V*; γ) ramena luku; δ) ramena kružidla; ε) ráhno; ζ) rameno zátoky; η) rameno náspu, výběžek, příčná hráz: *consul muro Ardeae b. iniunxerat L* spojil rameno náspu s hradbou Ardee.

bractea viz *brattea*.

Branchidae, *ārum, m.* [Βραγχίδαι] Branchovci, potomci Branchovi, dědiční kněží věštírny Apollonovy v Didymech u Mileta *Cu*.

Brannovīcēs, *um, m.* viz *Aulerci*.

brattea (*brattia*), *ae, f.* kovový lupínek, lístek; — spec. zlatý lupínek *V* (srov. „české brakteaty" stříbrné peníze tenké jako lupínek).

Bratuspantium, *iī, n.* pevnost v území Bellovakův *Cs*.

Brennus, *ī, m.* vůdce 1) Gallů senonských, kteří r. 390 př. Kr. dobyli Říma *L*; 2) Gallů, kteří r. 278 př. Kr. dobyli Makedonie a vtrhli do Řecka *C*.

Breunī, *ōrum, m.* Breunové, rhaetský národ usedlý v údolí řeky Innu *H*.

brevis, *e* [srov. βραχύς] krátký; **I** (v prostoře) 1) krátký, malý: *breve caput H* malá, hezká hlava; *librum in breve cogere H* knihu těsně svinouti; *brevissimus traiectus Cs* nejkratší přechod; — spec. α) (neširoký) malý, úzký, těsný: *confinium breve artis et falsi T* úzké rozhraní vědy a klamu; β) (nevysoký) krátký, malý, nízký: *iudex brevior ipse quam testis C*; γ) (nehluboký) nízký, mělký: *brevia vada V* mělké brody; subst. **brevia**, *ium, n.* mělčiny, písčiny [τὰ βραχέα]: *neque discerni poterant b. a profundis T*; (*naves*) *Eurus in b. urget V*; (kollekt. sing.) *naves plano alveo adversus breve T*; 2) metaf. a) malý, skrovný, nepatrný, chatrný: *census b. H* malé jmění; b) (o řeči) krátký, stručný, úsečný: *breve carmen O*; *quod ego brevi explicabo C* stručně; (též o osobě) *b. esse laboro, obscurus fio H*; **II** (o čase) 1) krátký: *ad breve tempus C* (jen) na krátký čas; *brevi* (*tempore*) v brzku, za krátko; *brevi post* krátce potom; 2) krátký, jsoucí krátkého trvání, krátko trvající, krátkodobý, pomíjející: *cena b. H* hostina krátká, (tudíž) prostá; *dapes mensae brevis H*; *rosa H* rychle odkvétající; *breve lilium H* rychle vadnoucí; *dominus b. H* pán na krátko; (v metrice) *b. syllaba H*.

brevitās, *ātis, f.* [*brevis*] 1) (v prostoře) a) krátkost, nepatrnost: *b. spatii Cs* malá vzdálenost; *magnitudo Gallorum ... b. nostra Cs* malá naše postava; b) metaf. stručnost: *haec brevitatis causa relinquo C*; 2) (v čase) krátkost: *vitae C* krátká doba života.

breviter, adv. [*brevis*] a) (v prostoře) krátce, na krátkou, malou vzdálenost: *Sarmatae omisso arcu, quo brevius valent T* jímž na kratší vzdálenost střílejí (t. j. ne tak daleko jako Parthové); b) metaf. krátce, stručně, úsečně: *quod ego pluribus verbis, illi brevius C*.

Briarēūs, *eī, m.* storuký obr.

Brigantēs, *um, m.* Briganti, mocný národ v sev. Britannii. Odt. adj. **Brigantĭcus**, *a, um* brigantský.

Briniātēs, *um, m.* Briniati, národ usedlý v Ligurii *L*.

Brīsēis, *idis, f.* Briseovna, dcera kněze Brisea, kořistí vzatá od Achillea *HO*.

Britannia, *ae, f.* Britannie (nyn. Velká Britanie, t. j. Anglicko a Škotsko). Adj. a) *Britannus, a, um* britanský; subst. **Britannī**, *ōrum, m.* Britannové; b) **Britannĭcus**, *a, um* britanský: *legiones T*; subst. *Britannicus, ī, m.* Britannikus, syn císaře Klaudia a první jeho manželky Messaliny.

Brixellum, *ī, n.* pevnost na pravém břehu Padu, sev.-vých. od Parmy (nyn. *Brescello*).

Brixia, *ae, f.* město v hořejší Italii (nyn. *Brescia*).

Bromius, *iī, m.* [βρόμιος hlučný] jméno Bakchovo „Jásavec".

Bructerī, *ōrum, m.* Brukterové, národ usedlý mezi nyn. řekami Lippou

a Emží. Odt. adj. **Bructerus,** *a, um* brukterský.

brūma, *ae, f.* [synk. z **brev(i)ma,* superl. od *brevis*] **1)** doba nejkratších dní; zimní slunovrat; **2)** synekd. zima: *b. iners H.*

brūmālis, *e* [*bruma*] zimní: *horae brumales O* krátké zimní hodiny (Římané totiž dělili přirozený den ve 12 stejných hodin; byly tudíž hodiny zimní kratší letních).

Brundisium, *ī, n.* přístavní město v Kalabrii, z něhož Římané obyčejně se plavili do Řecka (nyn. *Brindisi*). Odt. adj. **Brundisīnus,** *a, um* brundisijský; obyv. *Brundisīnī, ōrum, m.* Brundisané.

Bruttiī, *ōrum, m.* **1)** Bruttiové, obyvatelé nejjižnějšího cípu Italie; **2)** meton. země Bruttiů, Bruttijsko: *in Bruttiis CCs*; *in Bruttios L.* Odt. adj. **Bruttius,** *a, um* bruttijský.

1. brūtus, *a, um* **1)** těžký: *bruta tellus H* nehybná země; **2)** metaf. (jen za doby archaické v užívání) těžkopádný, nejapný, blbý.

2. Brūtus, *ī, m.* [srov. slovo předcházející „Hlupák"] příjmení rodu Juniova; **1)** *L. Iunius Brutus,* jenž z Říma vypudil rod královský; **2)** *M. Iunius Brutus,* Caesarův miláček a vrah, přítel Ciceronuv, proslulý řečník a filosof; **3)** *Dec. Iunius Brutus,* legát Caesarův, jeden z vrahů Caesarových.

Būbastis, *is, f.* aegyptská bohyně měsíce, dcera Osiriova a Isidina *O.*

Būbasus, *ī, f.* město v Karii. Odt. **Būbasis,** *idis, f.* bubasská žena *O.*

būbō, *ōnis, m.* výr; fem. *sola b. V.*

bubulcus, *ī, m.* [*bos*] volák, pacholek (od volů).

būbulus, *a, um* [*bos*] hovězí.

Būcar viz *Bocchar.*

bucca, *ae, f.* **1)** (nafouklá) tvář, líce: *quin Iuppiter illis ambas buccas inflet H* aby na ně obě tváře nenadul (t. j. aby se na ně nerozhněval); **2)** huba, ústa: *quidquid in buccam venit C* cokoliv do huby přijde, cokoliv komu napadne.

buccula, *ae, f.* [subst. demin. z *bucca*] **1)** líčko; **2)** metaf. náliček, licnice (u přilby), hledí.

Bucephalās, *ae, m.* [srov. *βουκέφαλος* mající býčí hlavu] válečný kůň Alexandra Velikého. Dle něho nazval Alexander osadu **Bucephala,** *ae, f.,* kterou založil při středním Hydaspu *Cu.*

būcerus, *a, um* [*βουκέρως*] býkorohý, krávorohý: *bucera armenta O* rohaté stádo skotu, stádo rohatého skotu.

būcina, *ae, f.* [**bovicina* od *bos* a *cano*] **1)** (pastýřský) roh, jímž dáváno znamení k shromáždění neb k rozchodu; **2)** (ve vojenství) roh, polnice (jíž dáváno znamení k nastoupení a vystřídání stráží): *ad tertiam bucinam praesto esse L* na třetí zatroubení polnicí, o třetí stráži býti pohotově; **3)** metaf. lastura, ulita Tritonova.

būcinātor, *ōris, m.* trubač (na roh, na polnici); *b. existimationis C* hlasatel.

būcolicus, *a, um* [*βουκολικός* od *βουκόλος* pastýř] pastýřský *O.*

būcula, *ae, f.* [subst. demin. od *bos*] jalovička, jalůvka.

buſo, *ōnis, m.* (žába) ropucha.

bulbus, *ī, m.* [srov. *βολβός,* bulka] cibule, bulva.

būleutērium, *iī, n.* [*βουλευτήριον*] radnice (v řeckých městech) *C.*

bulla, *ae, f.* **1)** bublina *O*; **2)** pukla, vypouklá ozdoba (k okrášlení pasů, dveří); **3)** (zlaté n. stříbrné) pouzdro, které bylo nošeno na hrdle jako amulet proti uříknutí a kouzlům.

Bullis (*Byllis*), *idis, f.* město a krajina v Illyrii blíž Apollonie. Obyvatelé **Bullidēnsēs** n. **Bulliēnsēs,** *ium,* n. **Bullīnī,** *ōrum, m.* Bulliďané.

bumastus, *a, um* [*βού-μαστος* prsnatý] velkohrozný; subst. *f.* **-us,** *ī* velkohrozná réva.

Burī, *ōrum, m.* Burové, národ usedlý v údolích řeky Váhu.

1. būris, *is, m.* kleč (zadní část pluhu) *V.*

2. Būris, *is, f.* pobřežní město v Achaii, které zemětřesením r. 373 př. Kr. do moře se propadlo.

Būsīris, *idis, m.* bájeslovný král v Aegyptě, jenž obětoval cizince *VO.*

bustuārius, *a, um* [*bustum*] týkající se žárovistě: *gladiator b. C* gladiator, jenž bojoval na počest zemřelého na žárovišti.

bustum, *ī, n.* [povstalo chybným dělením v *com-buro* místo v *comb-uro*] **1)** žáro-

viště; **2)** synekd. **a)** hranice: *semiusta servant busta V*; **b)** rov, mohyla (pův. na žárovišti zřízená), náhrobek; **3)** metaf. hrob: *Piso, b. rei publicae C*; *b. nati O* (o Tereovi, jenž snědl svého syna).

Būthrōtum, ī, *n.* i **Būthrōtos,** ī, *f.* pobřežní město v Epiru (nyn. *Butrinto*).

Butrōtus, ī, *m.* řeka v Bruttijsku (nyn. *Bruciano*) *L.*

Buxentum, ī, *n.* město v Lukanii (nyn. *Policastro*) *L.*

buxus, ī, *f.* n. **buxum,** ī, *n.* [πύξος] **1)** zimostráz, dřevo zimostrázové; **2)** meton. věci ze zimostrázu zhotovené: *tympana nos buxusque vocant O* zimostrázová píšťala; *volubile b. V* kotouč, vlk, vlček; *crines depectere buxo O* hřeben zimostrázový.

Byblis, *idis, f.* bájeslovná dcera Miletova, jež byla proměněna v pramen *O.*

Byblus, ī, *f.* starobylé město foinické (nyn. *Džebajl*) *Cu.*

Byllis viz *Bullis.*

Byrsa, *ae, f.* hrad v Karthagině *L.*

Byzantium, *iī, n.* [*Βυζάντιον*] nyn. Cařihrad. Odt. adj. **Byzantius,** *a, um* byzantský; subst. *Byzantiī, ōrum, m* Byzanťané.

C

C. jako zkratek značí 1) předjmení *Gaius*; 2) na hlasovacích tabulkách porotců *C* (= *condemno*), pročež *littera tristis C*; 3) *C* (= *centum*) 100.

caballus, *ī, m.* [srov. *καβάλλης*, kobyla, komoň] kůň; herka: (přísl.) *optat arare c. H* orati chce kůň, t. j. nikdo není svým stavem spokojen (k polním pracím užíváno bylo za starověku jen skotu).

Cabillōnum, viz *Cavillonum.*

Cabīrī, *ōrum, m.* [*Κάβειροι*] Kabeirové, mystická božstva ctěná zvláště na ostrovech Lemnu a Samothrace.

cachinnātiō, *ōnis, f.* [*cachinno*] rozpustilý, hlasitý smích, chechtot, řehot.

cachinnō, *āre, āvī, ātum* [srov. *καχάζω*, čes. chechtati se] smáti se nahlas, chechtati se, řehtati se.

cachinnus, *ī, m.* hlasitý, hlučný smích, řehot: *tollere cachinnum H* spustiti hlasitý smích.

cacūmen, *inis, n.* ostrý výběžek, špička, hrot; vršek; vrchol, témě.

cacūminō, *āre* zašpičatiti: *aures O.*

Cācus, *ī, m.* [*Κᾶκος*] syn Vulkanův, loupežný pastýř, jejž zabil Herkules *VOL.*

cadāver, *eris, n.* [*cado*] vše, co padlé leží; padlina; 1) mrtvé tělo, mrtvola; zdechlina; 2) metaf. (nadávka) mrcha *C.*

Cadmus, *ī, m.* [*Κάδμος*] I dle pověsti syn tyrského krále Agenora, jenž hledaje unesené sestry Europy, přišel do Boiotie, kdež založil (thebský) hrad Kadmeiu. Odt. adj. a) **Cadmēus,** *a, um.* Kadmův; subst. *Cadmēa, ae, f.* (sc. *arx*) Kadmeia, vyšehrad thebský; b) **Cadmēis,** *idis, f.* kadmejská, thebská; subst. Kadmovna, dcera Kadmova; II jakýsi kat za doby Horatiovy *H.*

cadō, *ere, cĕcĭdī, cāsūrus* 1) padati: *poma cadunt O*; *vela cadunt VO* plachty se spouštějí; *cadunt de montibus umbrae V* padají, snášejí se; *cadunt arma de manibus C* vypadnou z rukou; *colus digitis cecidit O* kužel z prstů vypadl; — spec. α) (o střelách) padati (bez účinku), dopadati: *pila levius cadunt Cs* s menší silou (prudkostí) dopadají; *fulmina cadentia Cu* sjíždějící blesky; β) (o tekutinách) padati, téci, vytékati, stékati, vtékati: *lacrimae per genas O* stékají po lících; (obr.) *Graeco fonte c. H* plynouti z řeckého pramene (o slovech); γ) (o hvězdách) zapadati, zacházeti, chýliti se, skláněti se k západu: *cadentibus astris V* když hvězdy mizejí (s oblohy); *cadente die O* k večeru; 2) padati, klesati: *c. de equo C*; — spec. (mrtev) padnouti, klesnouti, zahynouti, seklán býti: *in acie c.*; *ignavo leto c. O* nectnou smrtí zajíti; metaf. (o městech) padnouti, klesnouti (v prach), sříti se, býti dobyt: *arces casurae O* pádu blízké (propadlé), zkáze usouzené; 3) metaf. a) padati, klesati, poklesnouti, podléhati, pozbývati síly (vážnosti), ochabovati: (na soudě) *c. in iudicio C*; *causā c. C* prohráti při, spor; (absol.) *si caderet Marcellus T*; *cecidit flamma Chimaerae H* vzala za své plamenná tlama; *quod si forte ceciderunt (tyranni) C* jsou-li náhodou svrženi; *ceciderunt animi CLO* mysl, srdnatost ochabla; *c. animo (animis)* klesati na mysli; *cadit vis venti L*; *ventus cecidit L* vítr ochabl, utišil se; *cadit ira OL* hněv klesá, přestává, utišuje se; *cadent, quae nunc sunt in honore vocabula H* zapadnou, přijdou v zapomenutí; *securus, cadat an recto stet fabula talo H* nemaje starostí, propadne-li kus či udrží-li se na

ševišti (či bude-li přijat s oblibou); *lingua cadit inter verba H* jazyk umlká, vázne; b) upadati, dostati se, přijíti v něco, do něčeho (in alqd): *c. in morbum*; *c. in suspicionem N*; *in id saeculum cecidit aetas C* připadl; *sub oculos c.* biti do očí; *c. in conspectum C* býti viditelný; *c. in deliberationem C* přicházeti v úvahu, býti předmětem úvahy; *quod ne in cogitationem quidem cadit C* na co se ani nepomýšlí; *fiunt ex ipsis et in ipsa cadunt O* do sebe se vracejí; v sebe se rozpadají (pralátky); — spec. α) spadati v moc něčí, připadati, dostávati se někomu: *regnum ad servitia cadit L* připadá, dostává se otrokům; *quibus cecidit custodia sorte V* připadla stráž; β) připadati, hoditi se na někoho, slušeti někomu (in alqm): *superbia in te non cadit Cu* nemůžeš viněn býti ze zpupnosti; *cadit in quemquam tantum scelus? V* může-li někdo tak ohavný zločin spáchati; *sapientia non cadit in hanc aetatem C* nehodí se do..., nesrovnává se s touto dobou; c) (obraz vzatý od hry v kostky) padnouti, přihoditi se, udáti se; vypadnouti, dopadnouti nějak: *fortuna secunda, haud adversa cadat V* kéž osud šťastný, ne nešťastný padne, kéž jen štěstí nás provází, štěstí budiž se mnou, ne proti mně; *praeter opinionem res ceciderat N* věc se sběhla; *non omnia cadunt secunda N* nedopadá vše dle přání, nedaří se; *si minus fortissimi viri virtus civibus grata cecidisset C* kdyby byl skvělý čin připadl jako méně milý občanům, kdyby nebyl býval s díky přijat od občanstva; *c. ad (in) inritum LT* přijíti na zmar, býti marný; *misericordia in perniciem cadit S* zvrací se, zvrhá se v záhubu; *quo res cumque cadent V* jakkoli věci dopadnou; *quo promissa cadant H* jak dopadají, jak se splňují sliby.

cādūceātor, *ōris, m.* [*caduceus*] hlasatel, mluvčí; vyjednavatel (parlamentář).

cādūceus, *eī, m.* [dor. *καρύκιον* = att. *κηρύκειον*] (hlasatelská) berla, hůl; zvl. o berle Merkuria, posla bohův. Též **-um** *n.*

cādūci-fer, *fera, ferum* [*caduceus* a *fero*] nosící berlu; subst. berlonoš *O* (přímí Merkuriovo).

cadūcus, *a, um* [*cado*] 1) padající; opadávající; spadlý: *aliquid tamquam in arborum bacis ... caducum C*; *Titanas fulmine sustulerit caduco* (*Iuppiter*) *H* bleskem na ně (dopadajícím) mrštěným, bleskem náhlým zdrtil; — spec. padavý, k pádu náchylný, zralý k pádu: *vitis naturā est c. C* réva svou přirozeností k zemi se kloní; *lignum c. in domini caput H* ochotné spadnouti, jež chtělo padnouti na hlavu pánovu; (básn.) *mora leti caduco oratur iuveni V* mladíku (předčasně) smrti propadlému, jenž brzy klesne; *bello caduci* (= *occisi*) *Dardanidae V* ve válce (předčasně) padlí, oběti války; 2) metaf. a) nestálý, vratký, prchavý, pomíjející: *res humanae fragiles sunt et caducae C* život lidský jest křehký a vratký; *caduca fortunae munera C*; b) (t. t. v právní mluvě) *hereditas caduca C* dědictví připadající státu, odúmrtní, odúmrť.

Cadurcī, *ōrum, m.* Kadurkové, keltský národ usedlý na pravém břehu hořejšího toku Garumny *Cs.*

cadus, *ī, m.* [*κάδος*] 1) větší hliněná nádoba s úzkým krkem, džbán (zvl. na víno); — spec. popelnice: *ossa lecta cado texit aëno V*; 2) meton. víno: *quo Chium pretio cadum mercemur, taces H* za jakou cenu koupíme, co stojí soudek chijského vína.

Cadūsiī, *ōrum, m.* Kadusiové, medský kmen na jihozápadu moře Kaspického *NLCu.*

Caecilius, jméno plebejského rodu římského (*gens Caecilia*), jehož nejznamenitější rodina byla Metellů; viz *Metellus*; 1) *Caeciliae* dcery Q. Caecilia Metella Makedonského; 2) *Caecilia C* dcera Q. Caecilia Metella Balearského; 3) *C. Caecilius Statius* z Insubrie, básník komoedií, vrstevník Enniův. Odt. adj. **Caeciliānus,** *a, um* Caeciliův: *fabula*; *senex C* stařec v komoedii Caeciliově.

Caecina, *ae, m.* příjmení rodu Liciniova, jenž pocházel z Etrurie; *A. Licinius Caecina,* jehož hájil (r. 69 př. Kr.) Cicero v řeči nás dochované.

caecitās, *ātis, f.* [*caecus*] 1) slepota; 2) metaf. slepota, zaslepenost: *mentis C.*

caecō, *āre, āvī, ātum* [*caecus*] 1) oslepiti; 2) metaf. zaslepiti, zatem-

niti: *c. mentes imperitorum largitione C*; *pectora serie laborum caecata* ● srdce otupělé; *celeritate caecata oratio C* zatemněná, nesrozumitelná.

Caecubus, *a, um* caekubský, z krajiny caekubské v jižním Latiu u zálivu kajetského: *vinum Caecubum* neb pouze *Caecubum, ī, n. H* víno caekubské (ušlechtilé, jehož pěstění později pokleslo): v plur. *absumere Caecuba H.*

Caeculus, ī, *m.* staroitalský heros, syn Vulkanův, zbudovatel města Praeneste *V.*

caecus, *a, um* nemající světla, slepý; **I** akt. nevidoucí; 1) slepý, nevidomý: *nudum et c. corpus S* část těla jsoucí bez ochrany a nemající očí, nechráněná a nevidomá, t. j. záda, týl; subst. **caecus**, ī slepec, slepý: *si c. iter monstrare velit H*; 2) metaf. slepý, zaslepený (duševně i mravně): *arcem caeci reliquere Sabini L* ve své slepotě, zaslepenosti; *c. cupiditate*; *c. animo C*; *c. ad has belli artes L* slepý pro takové lsti válečné; (o vášních) *c. cupiditas C*; *c. pavor T* lichý, panický strach (jehož původ nelze si vysvětliti); — spec. slepý, nejistý, nemající cíle, bezúčelný: *c. fortuna C*; (básn.) *caeca regens filo vestigia V* slepé kroky, v temnotě bloudící; *caeci ignes V* slepé blesky (které nebijí do pravého), blesky na slepo, maně bijící; *caeco Marte resistunt V* v beznadějném boji; *c. sors H* slepý osud, nemající rozvahy; **II** pass. neviděný; 1) a) (na čem, v čem nelze nic rozeznati) temný, tmavý, neprůhledný: *c. nox CVO* temná, čirá noc; *corpora includunt caeco lateri V* muže uzavrou v temný bok; *c. pulvis V* neprůhledný; *c. acervus O* temná spousta, směs; (básn.) pro sluch nesrozumitelný: *caeca murmura V* temné hučení; *murmure caeco saxa sonant V* temným bzučením (včel); b) (o tom, čeho nelze viděti) neviditelný, ukrytý, skrytý, tajný, nepozorovaný: *caecae fores V*; *saxa caeca V*; *vada caeca V*; *res caecae et ab aspectu remotae C*; *caecum dare cuspide volnus V* nepozorovaná rána, rána do týla; *c. ictus L*; 2) metaf. neprohledný, nevyzpytatelný, tajemný, záhadný, neurčitý, nejistý: *c. scelus omne retexit V*; *c. crimen T*; *caeci terrores V* tajemná hrůza; *caeco pavere metu O*; *caecos volutat eventus animo V*; *caeca fata H* nevyzpytatelný, nenadálý; *anceps et caeca existimatio Cu* domněnka pochybná a nejistá; *caecis obscura latebris verba datae sortis O* slova dané věštby pro neprohlednou tajnost temná.

caedēs, *is, f.* [*caedo*] porážení; 1) zabití, zabíjení, pobití; a) (jednotlivce) zabití, vražda: *vivere in caede atque ex caede C* žíti ve vraždách i z vražd; (básn. o vražedném záměru) *nostrae iniuria caedis V*; b) (hromadné) pobití, vraždění, krveprolití, seč; porážka: *caedem facere, efficere* krveprolití způsobiti, povraždit; *quamdiu c. facta est N* pokud vraždění se dálo, trvalo; *c. atque incendia C* vraždění a pálení; *caede atque cupidine ferri V* (hendiadyoin) vražedná touha; *c. magis quam proelium L* více zabíjení (vraždění) než bojování (boj, bitva); *nusquam proelium, omnibus locis c. est L*; *in hostes vertere caedem L* porážka; — spec. porážení obětních dobytčat, obět, žertva: *multa c. bidentium H* hojná obět; 2) meton. α) místo krveprolití, bojiště: *non longius ab ea caede abesse Hirt.*; β) lidé zabití, padlí, mrtvoly (= *caesa corpora*): *caedis acervi V* hromady zabitých, mrtvol; *strata innocentium caedibus urbis pars T* mrtvolami poseta; *c. utrimque par fuit L* počet padlých; γ) vražda, krev (vraždou prolitá): *terrae caede madentes O* vraždou, krví mokvající, zvlhlé; *adspergo caedis O* postříknutí krve.

caedō, *ere, cecīdī, caesum* 1) a) tlouci, bíti, tepati (alqm n. alqd alqa re): *c. calcibus arva V* patama tepati půdu (o těžce raněném); *alci terga c. L* někoho do zad, ze zadu bíti; *caesae* (medial.) *pectora palmis O* bijíce se v prsa (zraněné na prsou) rukama; b) bičovati, šlehati, mrskati: *virgis c. securique ferire L* bičovati a sekerou popraviti; *virgis ad necem c. C*; *flagellis ad mortem c. H*; 2) a) (dříví) poráželi, káceti: *silvam c. Cs* les mýtiti; *materiam c. CCu* káceti dřeva, sekati dříví; (přísl.) *vineta sua c. H* vlastní vinici káceti (o těch, kteří vědomě sobě škodí), sám k své chybě se přiznati; — spec. α) (kamení) lámati, tesati: *c. saxum L* skálu vylámati; *murum c.* zeď prolámati, vybourati; β) rozřezávati, rozbíjeti, roztloukati: *caesum caput repetitur in extis O* rozříznutá hlava; *dola-*

bris vasa c. Cu; b) (lidi) pobíjeti, zabíjeti, rubati, vraždíti, usmrcovati; (vojsko) pobiti, potříti, poraziti; (jednotlivce) zavražditi, zabiti, skláti: *caesus in acie C*; *exercitus caesus fususque C*; *legiones c. L*; *Ti. Gracchum c. C*; — spec. α) (žertvu) zabiti, obětovati: *deos caesis hostiis placare C* obětí zvířat; *victimas Minervae c. Cu* dobytčata Minervě v žertvu obětovati; *piaculum hostiam c. L* na smíření žertvu konati; — *caesus sanguis V* krev obětovaných; β) (zvěř) kláti, pobíjeti: *cervos V*.

caelāmen, *inis*, *n.* [*caelo*] polovypuklá, tepaná, ciselovaná, reliefová práce, dílo: *c. clipei O* na štítu.

caelātor, *ōris*, *m.* [*caelo*] umělec díla polovypuklého, ciselíř, rytec.

caelebs, *libis*, adj. 1) neženatý, svobodný; mládenec: *c. vita H* život mládenecký; 2) metaf. *platanus c. H* nesnoubený (s révou), jejž réva neobepíná; *c. sine palmite truncus* (*ulmi*) *O* (srov. *marito*).

caeles, *itis*, adj. [*caelum*] nebeský; subst. (obyč. v plur.) nebešťané.

caelestis, *e* [*caelum*] jsoucí na nebi, v nebi, přicházející s nebe; 1) a) nebeský: *c. minae T* hrozby nebeské; *c. vox L* hlas s nebe; *aquae caelestes L* přívaly; subst. *caelestia, ium, n.*: *pleraque caelestium T* největší část nebeských těles; b) božský: *signum caeleste O* socha boha; *caelestes caerimoniae L* uctívání nebeských božstev, obřady pro nebešťany; *mihi caelestia sacra placebant O* služba bohů, hlavně Mus (= básnictví); subst. α) **caelestēs**, *ium*, *m.* zřídka v sing. nebešťané, bohové; β) **caelestia**, *ium*, *n.*: *persuasio caelestium T* přesvědčení o říši nebeské, o nebi; 2) metaf. božský, výtečný, znamenitý: *c. ingenium O*; *quos Elea palma reducit caelestes H* uvádí domů jako bohorovné; *c. vox T*.

caeli-cola, *ae*, *m.* [*caelum* a *colo*] obyvatel nebes, nebešťan.

Caeliculus, *ī*, *m.* část caelijského pahorku v Římě *C*.

caeli-fer, *fera, ferum* [*caelum* a *fero*] nebenosný: *c. Atlas V*.

Caeli-montānus (*Caelemontanus*), *a, um* příslušný k Caelimontiu, což bylo obyčejné jméno caelijského vrchu; caelijský: *porta C*.

Caelius mōns caelijský vrch, jeden ze sedmi pahorků římských na jihovýchodě města (nyn. krajina kolem Lateránu).

Caelius a správněji **Coelius**, jméno pleb. rodu řim. 1) *C. Coelius Caldus*, konsul r. 94 př. Kr., zavedl hlasovací tabulky také při soudech pro velezrádu; 2) *M. Caelius Rufus*, státník a řečník, mladší vrstevník a přítel Cicerona, jenž ho hájil v řeči nás dochované; 3) *L. Coelius Antipater*, římský letopisec, vrstevník Grakchů.

caelō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*caelum* m. **caid slom* (od *caedo*) rydlo, jehla] 1) (v kovu) vypukle pracovati, ciselovati; zdobiti, krášliti dílem, obrazem (polo-) vypuklým. Zvl. part. perf. pass. **caelātus**, *a, um* vypukle, vypuklinou, vypuklým dílem zdobený, čekaněný; tepaný, ciselovaný: *c. argentum C* čekaněné stříbro, nádoby z tepaného stříbra; *vasa c. C*; *arma auro et argento c. Cu* zbroj zlatem a stříbrem vykládaná; *si quid caelati aspexerat C* kdykoli spatřil nějaké dílo reliefové; *clipeus c. imagine mundi O* štít vypukle zdobený obrazem všehomíra; *caelata in auro fortia facta V* hrdinské činy (polovypuklinou) ve zlatě zobrazené; 2) metaf. (o díle básnickém) *opus novem Musis caelatum H* dílo všemi devíti Musami vyzdobené, vytvořené.

caelum, *ī*, *n.* nebe 1) a) (vzhledem k povětrným úkazům nebeským) nebe, klenba nebeská: *de caelo tangi LV* hromem, bleskem býti zasažen, zabit; *de c. percuti C*; *ici e caelo C*; (t. t. núluvy augurské) *de caelo servare* pozorovati znamení na nebi; *caelo albente C* když se dnilo, na úsvitě; *c. vesperascente N* za (večerního) šera, za soumraku; (přísl.) *c. ac terras miscere VL* nebe i země pobuřovati; b) (v protivě k zemi) α) nebe, výšina nebeská: *it caelo* (dat.) *clamor V*; (hyperbolicky) *iuncta caelo montium iuga L* nebetyčné; *nec caelo contenta Iovis ira O* nespokojujíc se lijavci (s nebe dštícími); (proti podsvětí) *falsa ad c. mittunt manes V* k nebi, na svět; β) vzdušný prostor, vzduch; povětří, počasí; podnebí, pásmo, kraj: *c. adimere C*; *animam ducere de caelo C* dech popadati ze vzduchu; *alius caeli status Cu* jiná doba; *salubre c. C*; *incognita illi caelo siccitas T*; *c. imbribus ac nebulis*

foedum T podnebí lijavci a mlhami hrozné, pošmourné; *c., sub quo natus educatusque essem L*; *c., non animum mutant, qui ... H* podnebí, kraj mění; c) nebe (jako sídlo bohů): *Pompeius de caelo delapsus C* jenž s nebe sestoupil; od bohů seslaný; meton. bohové; božské uctění, božská pocta; nesmrtelnost: *caelo gratissimus amnis V*; *commercia caeli O* styk s bohy; *c. sperare V* doufati v božskou poctu, nadíti se božské pocty; *Aeneam deberi caelo V* že Aeneas jest povinován nebi, že bude přijat do nebe, mezi bohy; *c. decernere alci T* přisouditi božství, vřaditi mezi bohy (o apotheose); 2) metaf. nebe, nesmrtelná sláva, svrchované štěstí, svrchovaná blaženost, nesmrtelnost: *caelo Musa beat H* nebem, nesmrtelností daří; *in c. laudibus efferre, tollere* do nebes chválami vynášeti, do nebe vychvalovati; *de caelo detrahere alqm C* strhnouti s nebe slávy.

Caelus, *ī, m.* (jako *Οὐρανός*) zosobněný bůh nebe, syn Aetherův, otec Saturnův, Vulkanův, Merkuriův a Venušin.

caementum, *ī, n.* [z **caid-smentom* od *caedo*; srov. „cement"] lámaný kámen; zdicí, stavební kámen, kamenné zdivo.

Caenĕus, *ĕī, m.* [*Καινεύς*] 1) syn krále Lapithův, Elata. Byl dříve dívkou, zvanou Caenis, později proměněn od Neptuna v muže. Byl zabit v boji s Kentaury *OV*; 2) Trojan, drnh Aeneův *V.*

Caenīna, *ae, f.* městečko severovýchodně od Říma *L.* Odt. a) adj. **Caenīnus**, *a, um* caeninský; b) subst. **Caenīnēnsēs**, *ium, m.* Caeninští.

Caenis viz *Caeneus.*

caenum, *ī, n.* 1) nečistota, kal; bláto; bahno; 2) metaf. kal: *ex caeno consulatum extrahere L* z bláta plebejského vytáhnouti konsulství; (nadávka osobě) *c. illud ac labes C* ona ohava (onen ohavník) a špinavec.

caepa viz *cepa.*

Caepiō, příjmení rodu Serviliova; viz *Servilius.*

Caere, *n.* (nesklonné) jedno ze dvanácti spolkových měst etrurských (nyn. *Cervetri*). Odt. a) adj. **Caeres**, *itis* (*ētis*) caerský; b) subst. **Caeres**, *ētis, f.* (sc. *urbs*) město Caere: *qui Caerete domo V* kteří domovem z Caere byli; c) subst. **Caerītēs**, *um, m.* Caeriťané, kteří sice byli římskými občany, ale bez aktivního i passivního práva volebního, bez politických práv (*cives sine suffragio*). *Tabulae Caeritum* seznam občanů nemajících práv politických: *Caerite cera digni H* hodni seznamu cerského, t. j. hodni, aby (za trest) vřaděni byli do nižší třídy občanstva, aby potrestáni byli odnětím práv politických.

caerimōnia a **caeremōnia**, *ae f.* 1) posvátné uctívání, posvátná úcta, posvátnost, náboženská bázeň: *summā c. colere N* ve svrchované úctě chovati; *c. loci T* posvátnost místa; *non religione nec caerimoniis imminens exitium differebat T* ani posvátností místa aniž bázní boží hrozící sobě záhubu zdržoval; 2) meton. posvátný obřad, posvátný výkon, náboženský obyčej (srov. „ceremonie"): *caerimoniae publicae T* veřejná pobožnost.

Caerōsī (*Caeroesi*), *ōrum, m.* Caerosové, kmen usedlý v Gallii belgické *Cs.*

caeruleus a **caerulus**, *a, um* [snad od *caelus* nebe místo **caelulus*, dissimilací *caerulus*] 1) modrý jako nebe (jižní, italské), tmavomodrý, azurový, blankytný: *caeruleus aether V*; subst. neutr. plur. *quem tu tolles in caerula caeli O* do blankytu nebes (= do nebe); 2) (o barvě moře, řek a vodních božstev) modrý jako moře, tmavomodrý, sivý: *c. pontus V*; *Thybris V*; subst. plur. neutr. *verrunt caerula V* brázdí (tmavomodré) moře; *caeruleos habet unda deos O*; *caeruleus deus O* (= *Neptunus*); *mater caerula* (Achillis) *H* (= *Thetis*); (o mořských zvířatech) *caerulei canes* (*Scyllae*) *V*; 3) (o barvě vzdálených vrcholů horských) modravý: (o Tmolu) *quercu coma caerula cingitur O* (poněvadž modravá mlha rozkládá se nad vzdálenými vrcholky hor); 4) (o barvě stromů) modrošedý: (o olivě) *caerula Palladis arbor O*; 5) (o barvě očí) jasněmodrý: *truces et caerulei oculi T*; *nec fera caerulea domuit Germania pube H*; (též o barvě drakův a hadův) modravý: *caeruleus serpens O*; *draco caeruleus V*; (o tetování borytem) *omnes se Britanni vitro inficiunt, quod caeruleum efficit colorem Cs* tmavě modrá, tmavá barva; 6) (o podsvětí

a předmětech tamějších) temně modrý, temný, chmurný, ponurý: *stant mānibus arae caeruleis maestae vittis V*; *caerulei equi* (*Plutonis*) *O*; *caerulea puppis* (*Charonis*) *V*.

Caesar, *aris*, *m.* [po řec. *Καῖσαρ*, odt. Kaiser; císař] jméno proslulé rodiny rodu Juliova (*gens Iulia*); 1) *L. Iulius Caesar*, konsul r. 90 př. Kr., přívrženec Mariův; 2) *C. Iulius Caesar Strabo*, řečník, bratr předešlého, zároveň s ním zavražděn r. 87 př. Kr.; 3) *C. Iulius Caesar* diktátor, geniální vojevůdce a státník, znamenitý spisovatel, zavražděn r. 44 př. Kr.; 4) *C. Iulius Caesar Octavianus*, vnuk sestry Caesarovy, od diktátora Caesara adoptovaný, pozdější císař Augustus. Všichni nástupcové jeho na trůně přijali vedle „Augustus" titul „Caesar", takže tento nabyl významu obecného. Odt. adj. a) **Caesarĕus**, *a, um* Caesarův; b) **Caesariānus**, *a, um* Caesarův, caesarský.

Caesarēa, *ae*, *f.* [*Καισάρεια*, „město Caesarovo"] 1) hlavní město Judaee (nyn. *Kaisarieh*); 2) město v Mauretanii, jejíž východní část zvána dle něho *Mauretania Caesariensis T.*

caesariēs, *ēī*, *f.* 1) (dlouhé, splývající) vlasy, vlas; kštice: *c. longae barbae O* dlouhé vousy (na bradě); 2) metaf. listí: *capilli horrida c. fieri* (*coeperunt*) *O* (o listech cypřišových).

Caesennius, jméno rodové; *Caesennius Paetus*, konsul za Nerona *T.*

Caesia silva, Caesijský les v severozáp. Germánii (nyn. *Häserwald*).

caesim, adv. [*caedo*] 1) sečmo: *c. ensem deicere L* títi mečem; 2) metaf. úsečně, (jedním) rázem: *c. dicere C.*

1. caesius, *a, um* modrošedý, sivý: *oculi C.*

2. Caesius, římské příjmení; *Caesius Cordus*; *Caesius Nasica T.*

Caesō (*Kaeso*) příjmení, na př. v rodě Fabiů.

Caesōnius, římské jméno rodové; *M. Caesonius*, aedil zároveň s Ciceronem *C.*

caespes, *itis*, *m.* 1) kus drnu, drn: *primum caespitem extruendo tumulo Caesar posuit T*; 2) a) synekd. drn, trávník, pažit; b) meton. oltář zdělaný z drnu: *positus carbo in caespite vivo H.*

caestus, *ūs*, *m.* [místo **caed-stus* od *caedo*] (tvrdý) řemen, řemení, pletivo z řemení, pošité olověnými kuličkami, jímž za zveličením rázů pěstní zápasníci (bitci) si ovíjeli ruku od zápěstí až přes dlaň; olovnice.

caetra, *ae*, *f.* [gallské slovo] lehký štítec hispanský, pavéza: *pelta caetrae haud dissimilis est L.* Odt.

caetrātus, *a, um* lehkým štítem hispanským opatřený: *caetratae ulterioris Hispaniae cohortes L.* Subst. *caetrātī*, *ōrum*, *m.* štítonoši, (hispanští) lehkooděnci.

Caīcus, *ī*, *m.* 1) řeka v Mysii *VO*; 2) druh Aeneův *V.*

Caīēta, *ae*, *f.* 1) Aeneova pěstounka; 2) předhoří a přístavní město na rozhraní Latia a Kampanie, kdež dle pověsti pěstounka Aeneova byla pochována (nyn. *Gaëta*).

Calaber, *bra*, *brum* kalaberský: *Calabrae Pierides H* kalaberské musy, t. j. básně Ennia, jenž pocházel z města Rudií v Kalabrii; subst. *Calabri*, *ōrum*, *m.* Kalabrové; meton. Kalabrie.

Calabria, *ae*, *f.* Kalabrie, jihovýchodní výběžek polostrova italského.

Calactē, *ēs*, *f.* [*καλὴ ἀκτή* krásné pobřeží] město na sev. pobřeží sicilském. Odt. adj. **Calactīnus**, *a, um* (pocházející) z Kalakty *C.*

Calagurris, *is*, *f.* město v severovýchodní Hispanii. Odt. subst. **Calagurritānī**, *ōrum*, *m.* Kalagurští *Cs.*

Calaïs, *is*, *m.* 1) okřídlený syn Boreův *O*; 2) [srov. *καλός*] význačné jméno sličného mladíka *H.*

Calamis, *idis*, *m.* [*Κάλαμις*] řecký sochař z doby Periklovy *OC.*

calamister, *strī*, *m.* 1) železko na pálení vlasů; 2) metaf. (v plur.) řečnické ozdůbky, kudrlinky: *calamistri Maecenatis T.*

calamistrātus, *a, um* [*calamister*] železkem kadeřený: *saltator c.* tanečník s napálenými vlasy, kadeřemi.

calamitās, *ātis*, *f.* [srov. *incolumis*] 1) škoda, pohroma na obilí, na osení (zvl. krupobitím způsobená): *c. fructuum C* neúroda; 2) obecně škoda, nehoda, úraz, neštěstí, pohroma: *calamitati sum N* jsem na škodu, působím škodu; *magnum numerum civium calamitate prohibere C*

odvrátiti pohromu od ...; *videbam perniciem meam cum magna calamitate rei publicae esse coniunctam C*; v plur. *calamitates rei publicae C.* — Spec. α) (ve voj.) válečná pohroma, porážka (v boji): *calamitatem accipere Cs*; *proeliis calamitatibusque fracti Cs* nešťastnými bitvami jsouce zkrušeni, vysíleni; *accidit illa c. apud Leuctra N*; *Cannensis illa c. C*; β) (s gen. osoby) pohroma, zkáza něčí, záhuba, smrt: *neque eius calamitate de tanta voluptate quicquam Fortuna deminuerat Cs*; *Titurii c. Cs.*

calamitōsē, adv. [*calamitosus*] strastiplně, nešťastně: *c. vivere C.*

calamitōsus, *a, um* [srov. *calamitas*] 1) akt. pohromu přinášející, zhoubný: *incendium plebi c. S*; 2) pass. plný pohrom; nešťastný, zbědovaný: *defendere miseros et calamitosos C.*

calamus, *ī, m.* [*κάλαμος*] 1) třtina, stéblo (rákosové), stonek: *dispares calami O* nestejná stébla (syringy); 2) meton. (o věcech ze třtiny zhotovených) a) šíp: *arcum frangere et calamos V*; b) prut udičný, udice: *calamo ducere pisces O*; c) (v plur.) píšťala pastýřská složená z několika stébel rákosových nestejně dlouhých, syringa: *calamos inflare V* pískati, hráti na píšťalu.

Calānus, *ī, m.* indský gymnosofista *C.*

calathus, *ī, m.* [*κάλαθος*] 1) pletený košík (podoby rozvitého květu liliového) zvl. na květiny, plody a p.; 2) metaf. koflík, číše: *vina fundam calathis V.*

Cālātia, *ae, f.* město v Kampanii (nyn. *Guajazzo*). Odt. adj. **Cālātīnus,** *a, um* kalatijský; též příjmení rodu Atiliova (viz *Atilius* 1)); subst. **Cālātīnī,** *ōrum, m.* Kalatijští.

Calaurēa, *ae, f.* [*Καλαύρεια*] ostrov v saronské zátoce *O.*

calcar, *āris, n.* [*calx* pata; místo **calcāre* (sc. *ferrum*) patní ocel]; 1) ostruha: *equo calcaria subdere L* vzíti koně na ostruhy, ostruhami pobodnouti; 2) metaf. ostruha, pobídka, podnět: *c. adhibere alci C* ostruhy dávati, pobízeti; *vatibus addere c. H* básníky, pěvce nadchnouti.

calceāmentum, *ī, n.* [*calceus*] obuv.

calceō, *āre, āvī, ātum* opatřiti obuví, obouti (do střevíců).

calceolus, *ī, m.* [subst. demin. od *calceus*] střeviček.

calceus, *ī, m.* [2. *calx*] střevíc (jenž kryl celou nohu, často též kotníky až k lýtkům): *c. male laxus in pede haeret H* střevíc (příliš) volný na nohu dobře nepřiléhá; *Milo calceos et vestimenta mutavit C* přezul se a převlekl; ale obr. *calceos mutare* státi se senátorem, povýšen býti do stavu senátorského; senátoři totiž nosili střevíce, jichž řemení křížem na nártě spočívajíc kolem nohy až k lýtkům se otáčelo. Mimo to střevíce jejich zdobeny byly na nártě stříbrným půlměsíčkem (*lunula*).

Calchās, *antis, m.* [*Κάλχας*] syn Thestorův, slavný věštec řecký před Trojou *CV.*

Calchēdōn, *ŏnis, f.* viz *Chalcedon.*

calcitrō, *āre* [2. *calx*] 1) bíti, tepati patama, nohama; (zadkem) vyhazovati: *resupinus harenā calcitrat O* v písku se třepetá, sebou hází (o umírajícím); 2) metaf. vzpouzeti se, vzpírati se, býti tvrdošíjný.

calcō, *āre, āvī, ātum* [2. *calx*] 1) (patou, nohama) šlapati, dupati po něčem n. na něco (alqd): *pede ac vestigio calcari T*; *mixtā cruor calcatur harenā V*; *calcatae uvae O* tlačené hrozny; (o místech) *calcanda (est) via leti H* kráčeti jest cestou smrti; *durum calcavimus aequor O* po ztuhlé, zamrzlé hladině jsme kráčeli; *scopulum c. O* vstoupiti na ...; 2) metaf. nohama šlapati, zdeptati, utiskovati, potlačovati; pohrdati: *libertas calcatur L.*

calculus, *ī, m.* [subst. demin. od 1. *calx*] (hladký) kamének; — spec. α) kamének na početnici; meton. počet (srov. kalkulovati): *calculos subducere C* spočítati; *ad calculos alqm vocare L* činiti účty, účtovati s někým; *nimis exiliter ad calculos vocare amicitiam C* příliš malichernému počtu podrobovati přátelství, bráti přátelství na vážky příliš malicherné; β) kamének vrhcábní *O*; γ) kamének hlasovací.

caldus, synkopovaný tvar místo *calidus* (v. t.).

Calēdonia, *ae, f.* Kaledonie (nyn. Skotsko).

cale-faciō (*calfacio*), *ere, fēcī, factum* [*caleo* a *facio*] 1) oteplovati, zahřívati: *calefacta ora V* horká tvář

(obličej); 2) metaf. rozpalovati, rozohňovati, dráždíti, znepokojovati: *calefacta corda tumultu V.*

cale-factō, *āre* [verb. intens. od *calefacio*] silně, hodně ohřáti.

cale-fīō, pass. ke *calefacio* (v. t.).

Calendae viz *Kalendae.*

Calēnus, *a, um* viz *Cales.*

caleō, *ēre, uī* (*caliturus O*) 1) býti teplý, horký, vříti, páliti: *ture c. V* páliti kadidlem; part. *calens O* horký, teplý; *epulae O* jídla horká, kouřící se; *arae O* planoucí; *calīturae ignibus arae O* oltáře, které by měly páliti (plápolati) ohněm (obětním); *terrae alio sole calentes H* jiným sluncem zahřívané; 2) (touhou, vášní) hořeti, planouti: *scribendi studio H*; *animi spe calent Cu* srdnatost naději jest rozehřáta, plane, jest silena; *feminā c. H* páliti ohněm lásky k . . .; *quo calet iuventus H* jímž (jehož krásou) se rozehřívá, pro nějž jest nadšena; — *crimen caluit re recenti C* obvinění pro novotu ohnivě, živě bylo přetřásáno; *calebant nundinae C* kupčení ohnivě (horlivě) bylo provozováno.

Calēs, *ium, f.* Kaly, město v Kampanii, proslavené výborným vínem (nyn. *Calvi*). Odt. adj. **Calēnus,** *a, um* kalský.

calēscō, *ere, uī, —* [verb. inchoat. od *caleo*] 1) otepleti, rozehřáti se, zahořeti, rozpáliti se: *volucres medio caluere Caystro O* ptáci (labutě) se ohřáli; 2) metaf. (mysli) rozehřáti se, vzplanouti: *mero c. H* vínem se rozehřáti, rozjařiti; *agitante deo calescimus O* nítíme se, rozněcujeme se (láskou).

Caletī, *ōrum* (*Caletēs, um*) *m.* Kaletové, kmen usedlý v belgické Gallii při ústí Sequany *Cs.*

calfacio viz *calefacio.*

caliandrum (*caliendrum*), *ī, n.* vysoký účes (zhotovený z cizích vlasů); paruka.

Calidius, římské jméno rodové; *M. Calidius,* řečník a státník *Cs.*

calidus (*caldus*), *a, um* [*caleo*] 1) teplý, horký: *aqua calida* neb jen *calida* (*calda*) *T* teplá voda; 2) metaf. ohnivý, horlivý; horkokrevný, prudký: *c. redemptor H*; *c. iuventa H* horkokrevný, vášnivý mládím; *caldior est H* jest příliš zhorka nakvašený; *calida consilia C* ukvapené, nerozvážné záměry.

caliendrum, *ī, n.* viz *caliandrum.*

caliga, *ae, f.* (šněrovací) střevíc (jenž sahal až na konec holenní kosti), polobotka; zvl. vojenský střevíc, škorně.

cālīginōsus, *a, um* [1. *caligo*] pochmurný, zachmuřený, zakaboněný; zahalený v mrákotu, mrákotný, chmurný, temný: *c. nox H* (o budoucnosti).

1. cālīgō, *inis, f.* [srov. kal, kalný; *χηλίς* skvrna] 1) temná pára, (hustá) mlha, dým, mrákava: *picea caligine tectus O* černým dýmem obestřen, zahalen; *c. atra V* černý mrak (prachu); *quasi per caliginem cernere C* pozorovati jakoby skrze mlhu; 2) mrákota, temnota, temno: *oculis c. offunditur Cu* mrákota se rozlévá před očima, oči se zatmívají, tmí se v očích; *res caligine mersae V* věci v mrákotu pohřížené; 3) metaf. chmura (doby): *c. illorum temporum C* chmurné ony doby (v obci). Odt.

2. cālīgō, *āre, āvī, ātum* 1) intrans. býti temný, tmavý, býti zachmuřen, zahalen v mrak: *caligans nigra formidine lucus V* háj temnící se černou hrůzou; *mundus caligans Cu* svět zachmuřený; *nubes hebetat visus et . . . caligat V* mrak temnotu šíří; metaf. býti slepý, neviděti: *ad cetera c. Cu* k ostatním věcem býti slepý, ostatních věcí neviděti; 2) trans. zachmuřovati, haliti v mrak, v temno, zastiňovati.

Caligula, *ae, m.* [vl. subst. demin. od *caliga* „škornička"] přezdívka Gaia Caesara, syna Germanikova, jenž po Tibeririovi dosedl na trůn *T.*

calix, *icis, m.* [*κύλιξ*; odt. kalich] 1) pohár, číše: *calices siccare H* poháry vyprazdňovati; meton. *fecundi calices quem non fecere disertum? H*; 2) miska: *minor* (*calix*) *fabas, holus alter habebat O.*

Callaïcus, *a, um* kallaický: *hostis O* t. j. Kallaikové (Gallaekové), národ usedlý v severozáp. Hispanii.

calleō, *ēre, uī, —* [*callum*] 1) intrans. míti tvrdou, mozolovitou kůži, míti mozoly: *venae callent O* žíly tvrdnou; metaf. zkušeností otužen býti, míti zkušenost; býti zkušený: *usu c. L.*; 2) trans. (ze zkušenosti) znáti, věděti, rozuměti, vyznati se v něčem (alqd; s inf.): *iura c. L*; *sonum digitis c. et aure H* dovésti po-

souditi i na prstech i sluchem; *callet pauperiem pati H* zná, dovede . . .

Callicratidās, *ae, m.* [*Καλλικρατίδας*] spartský vojevůdce.

Callicula, *ae, f.* hora v Kampanii (nyn. *Cajanello*) *L.*

callidē, adv. [*callidus*] *α)* (v dobrém smyslu) chytře, důvtipně, obratně: *callidius interpretari T*; *β)* (s příhanou) chytře, zchytrale, lstivě, úskočně: *c. cogitare N* osnovati chytré zámysly; *simultates c. nutrire T.*

calliditās, *ātis, f.* [*callidus*] mozolnost; zkušenost, znalost; — spec. *α)* (v dobrém sm.) zběhlost, chytrost, důvtip: *c. atque prudentia C*; *c. et celeritas ingenii N*; *β)* (s příhanou) chytrost, zchytralost, úskočnost, ošemetnost: *c. fori T* právnická zchytralost (při soudním jednání na foru).

Callidromus, *ī, m.* [*Καλλίδρομος*] část pohoří Oity nedaleko Thermopyl *L.*

callidus, *a, um* [*calleo*] mozolovitý; zkušený, znalý; — spec. *α)* (v dobrém smyslu) zběhlý, dovedný, obratný, důvtipný, chytrý, důmyslný: *callidum imperitus fraudavit? C*; *callida iunctura H* dovedná vazba; (s dat.) *amici accendendis offensionibus callidi T* znalí v podněcování k nenávisti; (s gen.) *militaris rei c. T* znalý vojenství; *callidi temporum T* znalci časových poměrů; (s inf.) *testudo resonare callida H* zručná, dovedná ozývati se; *β)* chytrý, zchytralý, lstivý, úskočný: *gens non astuta nec callida T*; *c. incendendis offensionibus T* obmyslný v rozněcování pohoršení; *c. liberalitas N* vypočítavá, zištná štědrost.

Callifae, *ārum, f.* Kallify, město v Samniu *L.*

Callimachus, *ī, m.* [*Καλλίμαχος*], Kallimachos z Kyreny, znamenitý básník a literární historik (v 3. stol. př. Kr. v Alexandrii).

Calliopē, *ēs* (básn. též **-pēa,** *ae*) *f.* [*Καλλιόπη* „krásnohlasá“] výmluvné jméno musy epického zpěvu. Dle pověsti byla matkou Orfeovou. — U básn. též musa kteréhokoli druhu básnictví; meton. píseň, báseň: *quem mea C. laeserit O.*

Calliphōn, *ōntis* [*Καλλιφῶν*] a **Calliphō,** *ōnis, m.* řecký filosof, jenž hledal spojiti učení Epikureovcův o rozkoši (*voluptas*) s učením stoikův o mravnosti (*honestas*) *C.*

Callipolis, *is, f.* [*Καλλίπολις*] **1)** město na thráckém Chersonesu (nyn. *Gallipoli*); **2)** aitolské město na Chersonesu taurském *L.*

Callirhoë n. **Calliroë,** *ēs, f.* [*Καλλιρρόη* „krásnotoká“] dcera říčného boha Acheloa *O.*

callis, *is, m. f.* (horská) stezka, stezník; (lesní) pěšina: *iter callium Cu* cesta po steznících; pl. meton. (horská) stráň, pastvina: *rara* (praed.) *per occultos lucebat semita calles V* (jen) zřídka temným hvozdem prosvítala stezka; *nudae calles Cu* holé stráně.

Callisthenēs, *is, m.* [*Καλλισθένης*] řecký přírodozpytec a dějepisec, vnuk Aristotelův, provázel Alexandra Velikého na jeho výpravě proti Peršanům *CCu.*

Callistō, *ūs, f.* [*Καλλιστώ* „nejkrásnější“] dcera arkadského krále Lykaona, porodila Jovovi syna Arkada a byla od Junony proměněna v medvědici. Když ji jednou syn Arkas na lovu chtěl zabiti, proměnil jej Juppiter v medvěda a přeložil matku i syna mezi hvězdy (velký a malý medvěd) *O.* Viz *Arctos.*

callōsus, *a, um* [*callum*] mozolovitý, tvrdokožný: *callosa ova H* celá vejce (mající skořápku — *callum*).

callum, *ī, n.* **1)** mozolovitá, tvrdá kůže; mozol; **2)** metaf. otupělost, otužilost, otrlost: *labor quasi c. obducit dolori C* činí otužilým, otužuje proti bolesti.

1. calō, *āre, āvī, ātum,* [srov. *clamo* *καλῶ*] volati, svolávati, vyvolávati.

2. cālō, *ōnis, m.* vojenský vozataj, záškodník, pakostník; vůb. pacholek u koní, štolba, kočí.

1. calor, *ōris, m.* [*caleo*] **1)** teplo, horko, vedro, parno; — spec. *mediis caloribus L* uprostřed letních veder, uprostřed léta; *c. ossa reliquit V* teplo (životné) opustilo kosti, mráz projel kostmi; **2)** metaf. zápal, žár (lásky), horoucí láska: *trahere calorem O* láskou vzplanouti; *calores Aeoliae puellae H* žáry lásky Sapfiny.

2. Calor, *ōris, m.* řeka nedaleko Beneventa *L.*

Calpurnius, jméno rodu římského (*gens Calpurnia*), z něhož nejznámější jest rodina Pisonů; **1)** *C. Calpurnius Piso,* konsul r. 180 př. Kr., navrhl zákon o nezákonném ucházení se o úřady (*lex Calpurnia de ambitu*); odt. adj. **Calpurniānus,** *a, um* Kalpurniův: *equites L* sloužící pod Kalpurniem; **2)** *L. Calpurnius Piso Frugi,* jenž jsa tribunem lidu r. 149 př. Kr. navrhl zákon o vydírání peněz (*lex Calpurnia de repetundis*); **3)** *L. Calpurnius Bestia,* tribun lidu r. 121 př. Kr. *S*; **4)** *L. Calpurnius Piso Caesonius,* jehož dcera *Calpurnia* byla manželkou Caesarovou; **5)** *L. Calpurnius Bibulus,* nevlastní syn M. Bruta, jehož choť Porcia provdána byla po prvé za M. Kalpurnia Bibula, soudruha Caesarova v konsulátě r. 59 př. Kr.

caltha, *ae, f.* žlutá květina; nejspíše měsíček n. pampeliška *V.*

calumnia, *ae, f.* [m. **calumnia* od zastar. *calvor* strojiti úklady, klamati]; **1)** (t. t. v mluvě právní) utrhání na cti, křivé nařknutí, lživé obvinění, křivá, zlomyslná žaloba; ošemetné vykládání zákona, soudní pletichy: *calumniā litium fundos petere C* domáhati se majetku soudními pletichami; *calumniae condemnari T*; meton. pokuta, trest plynoucí z dokázané křivé žaloby: *illo iudicio calumniam non effugiet C*; **2)** vůb. klam a mam, úklad(y), úskok(y), obmysl; překrucování, vykrucování: *calumniam adhibere C* užívati úskoků; *Arcesilae calumniae C* sofismata.

calumniātor, *ōris, m.* [*calumnior*] křivý žalobce, zlomyslný žalobník; překrucovatel práva.

calumnior, *ārī, ātus sum* [*calumnia*] lživě, křivě viniti; pomlouvati, utrhati na cti alqm, pozd. alcí.

calva, *ae f.* [srov. *calvus*] leb, lebka.

Calvīnus, římské příjmení; *T. Veturius Calvinus,* konsul r. 321 př. Kr., byl se svým soudruhem v úřadě konsulském i s vojskem sevřen od Samnitů v soutěskách Kaudijských.

Calvisius, římské jméno rodové; **1)** *C. Calvisius Sabinus,* podvelitel Caesarův *Cs*; **2)** *C. Calvisius Sabinus,* konsul r. 26 po Kr., skončil za Kaliguly sebevraždou *T.*

calvitium, *iī, n.* [*calvus*] plešatost.

1) calvus, *a, um* [srov. *calva*] lysý, holohlavý, plešatý.

2. Calvus [„Plešák“] římské příjmení; *C. Licinius Calvus,* vrstevník Ciceronův, básník a řečník.

1. calx, *cis, f.* (a *m.*) [*χάλιξ*; něm. Kalk z lat.] **1)** vápenný kámen, vápenec, vápno; **2)** meton. cíl v závodišti vápnem pobílený: *ad carceres a calce revocari C* od cíle závodiště zase k jeho východišti, od konce k začátku býti povolán.

2. calx, *cis, f.* (a *m.*) pata: *ferrata c. V* pata ostruhou opatřená, ostruha; *calcemque terit iam calce V* tře nohu svou o nohu odpůrcovu, jest mu v patách, v patách za ním běží; *certare pugnis calcibus C* rukama nohama (srov. *πύξ καὶ λάξ*); (o zvířatech) kopyto: *calces remittere N* vyhazovati zadníma nohama; *calce petere H* útočiti kopytem; (*quadrupes*) *calcibus auras verberat V* předními nohama.

Calycadnus, *ī, m.* řeka a předhoří v Kilikii.

Calydōn, *ōnis, f.* [*Καλυδών*] hlavní město Aitolie, sídlo krále Oinea (nyn. *Adon*). Odt. adj. **a) Calydōnis,** *idis, f.* kalydonská; subst. Kalydoňanka (= *Deianira*) *O*; **b) Calydōnius,** *a, um* kalydonský, aitolský: *amnis O* (= *Achelous*); *heros O* (= *Meleager*); *Calydonia regna O* o říši, kterou v Apulii založil Diomedes, vnuk Oineův.

Calymnē, *ēs, f.* malý ostrov v aegejském moři poblíž Rhodu *O.*

Calypsō, *ūs, f.* [*Καλυψώ*] dcera Atlantova, nymfa na ostrově Ogygii, u níž Ulixes prodlel sedm let.

camara viz *camera.*

Camarīna (*Camerina*), *ae, f.* [*Καμαρίνα*] město na jižním pobřeží sicilském.

Cambūniī montēs, kambunské pohoří, tvoří přirozenou hranici mezi Makedonií a Thessalií (nyn. *Voluzza*).

Cambȳsēs, *is, m.* **1)** otec staršího Kyra; **2)** syn staršího Kyra a nástupce jeho.

camella, *ae, f.* [subst. demin. od *camera*] číše.

camēlus, *ī, m.* [*κάμηλος*] velbloud: *dromades cameli Cu* dromedáři.

Camēna, *ae, f.* **1)** pěvkyně, bohyně zpěvu, Kamena; Musa, Uměna; **2)** meton.

zpěv, píseň, báseň: *prima, summa c. H.*

camera (*camara*) *ae, f.* [*καμάρα*; něm. Kammer z lat., č. komora z něm.] klenutí, klenutý strop; sklepení; — spec. lehká loď, barka pontská (překlenutá) *T.*

Cameria, *ae, f.* a **-ium, *ii, n.*** sabinské město v Latiu. Odt. adj. **Camerīnus, *a, um*** kamerijský, z Kamerie.

Camerīna viz *Camarina.*

Camerīnum, *ī, n.* město v Umbrii (nyn. *Camerino*). Odt. adj. a) **Camers, *tis*** kamertský; subst. *Camertēs, ium, m.* Kamerťané; b) **Camertīnus, *a, um*** kamertský.

Camillus, příjmení v rodě Furiů (*gens Furia*). Zvl. *M. Furius Camillus,* jenž. dobyl Vej; vítěz nad Gally r. 390 př. Kr.; — (v plur.) *Camilli* mužové jako Kamillus; metaf. *novus C. L* nový K. (zachranitel vlasti); — *Camilla, ae, f.* dcera krále Volskův Metaba, pomáhala Turnovi v boji proti Aeneovi *V.*

camīnus, *ī, m.* [*κάμινος*; něm. Kamin z lat., č. komín z něm.] 1) pec; krb; — spec. výheň (Vulkanova n. Kyklopů): *Cyclopum educta caminis moenia V* hradby zdělané ve výhni, v kovárně, v dílně Kyklopů; 2) meton. oheň: *oleum addere camino H* oleje přilévati do ohně.

Camīrus, *ī, m.* [*Κάμειρος*] bohatýr ctěný na ostrově Rhodu, zakladatel stejnojmenného města tamže *C.*

Camisarēs, *is, m.* otec Datamův *N.*

Campānia, *ae, f.* [? *campus* rovina] Kampanie, úrodná krajina ve střední Italii. Odt. adj. **Campānus, *a, um*** kampanský: *urbs V; colonia C.* (= *Capua*); *C. morbus H* nemoc v Kampanii rozšířená, která hyzdila obličej bradavicemi; *Campana supellex H* (laciné) hliněné nádobí (z kampanských továren); subst. *Campānī, ōrum, m.* Kampanové.

campester, *-stris, -stre* [*campus*] plochý, na rovině (ležící), rovinatý: *c. iter L* pochod rovinou, po rovině; *hostis c. L* bojující v rovině; *loca campestria* místa plochá, rovina; *munitiones Cs* hradby na rovině; *Scythae c. H* stepní; subst. *campestria, ium, n.* rovina, kraj; — spec. jsoucí, konaný na rovině, na poli Martově (v Římě). Pole Martovo bylo a) místem volebním; odt. *gratia campestris L* vliv při volbách; b) cvičištěm mládeže; odt. *campestria arma H* tělocvičné nářadí; subst. **campestre, *is, n.*** zástěra, podpáska, hace (nošená zvl. při hrách tělocvičných; též za letního parna místo tuniky pod togou).

campus, *ī, m.* 1) ploché pole, rovina, pláň, planina, niva, luh, úhor: *quod campi* (gen. quantit.) *est L* co roviny jest, celá rovina; — (zorané, oseté) pole: *opimi atque uberes campi C*; široké pole ku svádění bitvy (odt. něm. Kampf boj): *credere campo V* důvěřovati boji v širém poli; 2) metaf. plocha, pláň: *campi lati aëris V* široké nivy vzdušné; *campi liquentes V* tekuté pláně (= moře); *campi salis V* pláň, hladina mořská; — spec. rovina, pole Martovo (v Římě při Tibeře), na němž konány a) komitie centuriátní; odt. = komitie, volby: *descendat in campum petitor H*; *dies campi C* den voleb; *Fors domina campi*; *campum corrupit L* sněm (volební) porušil, podplatil voliče; *c. aget gemitus V* pole (Martovo), davy lidu (římského tam shromážděné) povedou nářky; b) shromaždiště lidí cvičících své síly, bavících se hrou a procházkou: *apricum odit campum H*; metaf. (široké) pole, obor (činnosti), rejdiště: *hic tantus c. C.*

Camulodūnum, *ī, n.* město v Britannii (nyn. *Colchester*) *T.*

camur, *a, um* [srov. *camera*] sklenutý, dovnitř zahnutý.

Canacē, *ēs, f.* [*Κανάκη*] dcera Aiolova *O.*

Canae, *ārum, f.* Kany, pobřežní město v Aiolidě, proti Lesbu *L.*

Canachē, *ēs, f.* [*καναχή* hřmot] výmluvné jméno psa *O.*

canālis, *is, m.* [*canna* třtina] trouba, koryto, žlab, stoka, kanál: *arundinei canales V* trubky rákosové.

Canastrum, *ī, n.* jižní výběžek poloostrova pallenského. Odt. adj. **Canastraeus, *a, um*** kanasterský: *C. promuntorium L.*

cancellī, *ōrum, m.* [subst. demin. od *cancer, cri* mříž, což povstalo dissimilací z *carcer*] 1) mříže, mřížoví, mřížový plot, přepažení, zábradlí; 2) metaf. meze (někomu uložené).

cancer, *crī, m.* [srov. *καρκίνος*] 1) rak; 2) metaf. znamení, zhvězdění raka ve zvěrokruhu, v něž slunce vstupuje za

letního slunovratu (21. června); odt. meton. jih: *ter cancri bracchia vidit O*; parno, úpal; 3) rak, rakovina.

Candāvia, *ae, f.* hornatá krajina v Illyrii.

candēla, *ae, f.* [*candeo*] voskovaný provazec, vosková (lojová) svíce, svíčka.

candēlābrum, *ī, n.* [*candela*] nosič svíček; svícen (kandelabr).

candeō, *ēre, uī,* — býti běloskvoucí; (bělostně) skvíti se, zářiti, lesknouti se; part. *candens,* v platnosti adj. běloskvoucí, zářivý: *c. elephantus V* (= slonová kost); *saxa candentia H* t. j. křídové skály; *villa c. H* mramorem zářící (t. j. z bílého mramoru); subst. neutr. *candentia, ium* běl: *de candentibus atra facere O* z bílého učiniti černé; — spec. (do běla) žhavý, řeřavý, rozpálený: *candenti carbone capillum adurere C.*

candēscō, *ere, canduī,* — rozzařovati se, zastkvívati se (bílým leskem); — spec. (do běla) rozpalovati se, řeřavěti: *aër canduit O.*

candidātus, *a, um* oděný bílou togou, bíle oblečený; subst. *candidātus, ī, m.* uchazeč o úřad, kandidát (poněvadž uchazeči odívali se togou běloskvoucí barvy): *c. consulatūs L* o konsulát.

candidē, adv. [*candidus*] 1) jasně bíle, sněhobíle; 2) metaf. upřímně, poctivě.

candidulus, *a, um* [adj. demin. od *candidus*] jasně bílý, běloskvoucí.

candidus, *a, um* [*candeo*] 1) běloskvoucí, sněhobílý, (jasně) bílý: *c. toga CL* běloskvoucí toga uchazečův o úřady; *c. barba V* stříbrný (bělavý, šedý) vous; *c. turba O* dav bíle oděný; *c. sententia O* hlas osvobozující (bílým hlasovacím kaménkem); *c. ferrum Cu* bílé železo, cín (?); 2) leskem zářící, skvoucí se, zářivý, jasný (o zářné kráse): *c. Maia V*; *c. dies H* jasný den; 3) metaf. a) (o slohu) jasný, průzračný: *c. genus dicendi C*; b) (o smýšlení a povaze) čistý, ryzí, bezúhonný, poctivý, nestranný; ušlechtilý, šlechetný, upřímný, srdečný: *c. iudex H*; *animae candidiores H*; *c. ingenium H*; c) veselý, bujarý, utěšený, radostný, příjemný, šťastný: *c. hora O*; *c. fatum O.*

candor, *ōris, m.* [*candeo*] 1) (zářící) bělost; přen. jas, záře, lesk: *candore notabilis ipso O* patrná již svou bělostí, jasem (o mléčné dráze); 2) metaf. čistota smýšlení, nelíčenost, ryzost, upřímnost, poctivost: *animi c. O.*

Cānēns, *entis, f.* [vl. part. praes. act. od *cano* „pěvkyně“] italská nymfa, dcera Janova a Veniliina *O.*

cānens viz *caneo.*

cāneō, *ēre,* —, — [*cānus*] býti bělošedý, bělavý, sivý, šedivý: *ager cānebat aristis O* pole bělalo se klasy; zvl. part. *cānens, entis* (= *canus*): bělošedý, bělavý, šedý: *oliva O* (vzhledem k šedozeleným listům); *gelu O* šedý mráz (pokrývající věci jiním); *colla canentia O* šíje pokrytá pěnou, zpěněná; *c. senecta V* stříbrošedé stáří; *canentia lumina V* hasnoucí zrak (o umírajícím).

canēphoros, *ī, f.* [*ἡ κανηφόρος*] dívka nesoucí košík; v plur. *canēphoroe* dívky athenské, které při náboženských průvodech slavnostních nosily v nádherných košících na hlavě posvátná nářadí.

cānēscō, *ere,* —, — [verb. inchoat. od *cāneo*] šedivěti, bělati; — spec. stárnouti.

Cangī viz *Ceangi.*

canīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *canis*] vl. malý pes, psík; (ve hvězdářství) psí hvězda, Sirius (vychází ráno ke konci července, odtud horké „psí dni“).

Cānidia, *ae, f.* stará mastičkářka, již Horatius pronásleduje jako travičku; pravé její jméno bylo prý *Gratidia.*

Caninefātēs, viz *Canninefates.*

Canīnius, římské jméno rodové; *C. Caninius Rebilus,* legát Caesarův *Cs.*

canīnus, *a, um* [*canis*] psí.

canis, *is m. f.* [srov. *κύων,* gen. *κυνός*] 1) pes: *multa c. H* smečka psů; spec. tuleň; 2) metaf. a) (s přihlédnutím k mravům) pes, kousavý, jízlivý člověk; slídič; patolízal; b) (ve hře v kostky) nejšpatnější vrh; c) (ve hvězdářství) = *canicula* (v. t.).

canistrum, *ī, n.* [*κάναστρον*] (jen v plur.) pletený košík, košíček (na ovoce, dary obětní a p.).

cānitiēs, *ēī, f.* [*canus*] 1) šedost, šedivost: *c. capitum Cu* šedivé hlavy; 2) meton. šedivé vlasy, šediny, stříbrný vlas (stáří): *Charon, cui mento c. iacet V*; stáří.

canna, *ae, f.* [*κάννα*] **1)** třtina, rákos, sítí: *cannae flexae O* věnec z rákosí; **2)** meton. (v plur.) pastýřská píšťala (zdělaná ze stébel rákosových nestejné délky), syringa.

Cannae, *ārum, f.* Kanny, město v Apulii, proslulé porážkou Římanů r. 216 př. Kr. (nyn. *Canne*). Odt. adj. **Cannēnsis,** *e* kanenský.

Canninefātēs (*Caninefates*), *ium, m.* Kanninefati, batavský národ, bydlící v rýnské deltě; adj. *ala Canninefas T* četa Kaninefatů; *Canninefas tumultus T* vzpoura Kaninefatů.

canō, *ere, cecinī, cantātum* [srov. *καναχή* chřest, hlahol] vydávati melodický zvuk, melodicky zníti; **I** intrans. **1)** (hlasem) zpívati, pěti: *lapides movere canendo H* zpěvem; *lunam deducere canendo O* měsíc s nebe stáhnouti kouzelnou písní, kouzelným říkáním; *ad tibicinem* (*tibiam*) *c. C* při flétně zpívati; — spec. o zvířatech: (o kohoutu) kokrhati; (o vráně, krkavci) krákati; (o sově, kulichu) houkati; srov. *ranae cecinere querelam O* žáby skřehotaly stesk; **2)** (nástroji) α) (o lidech) hráti, pískati: *symphonia canit C* hudba hraje; *c. fidibus C* hráti na lyru; *arundine c. O* pískati na píšťalu; *receptui c. CL* troubiti k ústupu (srov. též **II 3)**); β) (o nástrojích samých) zníti, zazníti, zvučeti, zazvučeti: *tubae cornuaque cecinerunt L*; *signa canunt L* znamení troubou daná se ozývají, trouby, rohy zní; *repente a tergo signa c. S* znamení (t. polnice) zaznívala; *classicum canit L* znamení k útoku se vytrubuje, dává (srov. též **II 3)**); **II** transit. **1)** zpívati, pěti něco: *carmen c.* zpívati, pěti píseň; (ale též) skládati báseň; *carmen auxiliare canit O* (kouzelnou) píseň pomocnou pěje, odříkává; *Fama facta atque infecta canens V* zvěstujíc, rozhlašujíc; *Iunoni cane vota V* slib Junoně učiň (slavnostními slovy); — spec. opěvovati, (zpěvem, písní) slaviti, oslavovati: *Herculem canunt T* opěvají, oslavují písní; *arma virumque cano V*; *regum facta c. H*; *Galli canentes Caesarem H* volajíce slávu Caesarovi; **2)** (o věštbách) pěti, prorokovati, věštiti, přenes. přednášeti): *horrendas canit ambages V* hrozné věští záhady; *mihi multi canebant scelus V* prorokovali zločin; *veraces cecinisse* (*Parcae*) *H* Parky pravdomluvné; *ut haec c. dii immortales viderentur C*; *anser Gallos adesse canebat V* zvěstovala (jako nějaký věštec); **3)** (t. t. voj.) *tubicines signa c. iubet S* troubiti k útoku; *bellicum c. CL* troubiti k boji; *classicum c. CsT* (znamení vojenské) troubiti (aby vojíni se shromáždili), troubiti vzhůru; (básn.) *tuba canit commissos ludos V* dává znamení (k) početí her; *receptus c. O* (= *receptui c.*) troubiti k ústupu, k odtoku.

Canōpus, *ī, m.* město při západním ústí nilském, pověstné rozmařilostí; meton. (rozmařilí) obyvatelé jeho.

canor, *ōris, m.* [*cano*] (jen básn.) zpěv; zvuk.

canōrus, *a, um* [*cano*] zvučný, hlasný; zpěvný, libohlasý, libozvučný: *c. aves V* zpěvaví ptáci; *c. ales H* (= zpěvná labuť); subst. *canorum, ī, n.* libozvučnost, lahoda (hlasu).

Cantaber, *brī, m.* Kantaber; též koll. *C. bellicosus H*; obyč. v plur. *Cantabrī, ōrum* Kantabrové, bojovný národ na sev. pobřeží Hispanie. Odt. adj. **Cantabricus,** *a, um* kantaberský.

cantērius viz *cantherius.*

cantharis, *idis, f.* [*κανθαρίς*] puchýřník lékařský, španělská moucha (jedovatá).

cantharus, *ī, m.* [*κάνθαρος*] konvice s dvěma dlouhými obloukovými uchy, z níž naléváno víno do menších pohárův.

canthērius, *iī, m.* [*κανθήλιος*] valach.

canticum, *ī, n.* [*cano*] **1)** kantikum, monodie, samozpěv, jehož obsah herec pantomimicky znázorňoval, kdežto zpěv přednášel zpěvák (*cantor*) k průvodu flétny (podobno nyn. melodramatu): *c. agere L* zpěv mimicky provázeti; **2)** vůb. zpěv, píseň.

cantilēna, *ae, f.* [*canto*] **1)** známá, stará písnička; **2)** metaf. (s příhanou o řeči často opakované) stará písnička.

cantiō, *ōnis, f.* [*cano*] zpěv; kouzelný zpěv, říkání.

cantitō, *āre* [verb. frequent. od *canto*] často zpívati.

Cantium, *iī, n.* jihovýchodní kout ostrova Britannie proti Gallii (nyn. Kent) *Cs.*

cantiuncula, *ae, f.* [subst. demin. od *cantio*] písnička.

cantō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *cano*] **I** intrans. **1)** (hlasem) zpívati: *cantando victus V* ve střídavém zpěvu překonán, podlehnuv; — spec. (o zvířatech): *galli cantant C* kohouti kokrhají; **2)** (nástroji) **α)** (o lidech) hráti na ... (abl.): *tibiis c. N* pískati na flétnu; *structis c. avenis O*; **β)** (o nástrojích samých) zníti, zaznívati, zvučeti: *cantabat tibia ludis O*; **II** transit. **1)** zpívati, pěti; básniti něco: c. *Catullum H* zpívati, omílati písně Katullovy; *qui Pythia cantat tibicen H* kdo o závod na flétnu píská při hrách pythijských, kdo ve hrách pythijských závodí jako pištec; — spec. **α)** opěvovati, (zpěvem, básní) slaviti, velebiti: *dum meam canto Lalagen H*; *cantatus Achilles O* opěvaný, slavený; (s příhanou) *tota cantabitur urbe H* po celém městě v (posměšných) písničkách bude přetřásán, tepán; **β)** říkati píseň kouzelnou, slova kouzelná, očarovati: *carmen cantatum O* kouzelné říkání, zaříkávání; *cantatae herbae O* očarované, kouzelné byliny; srov. *cantando rumpitur anguis V* písní kouzelnou puká had.

cantor, *ōris, m.* [*cano*] **1)** zpěvák; c. *Apollo H* pěvec Apollo (jako citharoed); spec. zpěvák v kantiku veselohry: *donec c. „vos plaudite" dicat H* až řekne herec; **2)** metaf. **a)** pochlebný vychvalovatel: *cantores Euphorionis C*; **b)** odříkávatel: c. *formularum C.*

cantus, *ūs, m.* [*cano*] znění; **1)** (o lidech) zpívání, zpěv; píseň; — spec. (o zvířatech): c. *corvi C* krákání; *gallorum C* kokrhání, zpěv kohoutí; (o sově) houkání; (o křepelce) tlukot; **2)** (o nástrojích) zvuk(y), hudba, hra: *tubarum c. V* zvuk, hlas trub; *truci cantu deterritus Cu* děsným zvukem (trub) odstrašen; **3)** kouzelná píseň, kouzelné říkání, slova kouzelná.

Canulēius, jméno plebejského rodu římského; zvl. *C. Canuleius*, tribun lidu r. 445 př. Kr., původce zákona, jímž se dopouštěly právní sňatky (*conubium*) mezi plebeji a patricii.

cānus, *a, um* [m. **cas-nus*; srov. *casnar* (v nář. Paelignů) stařec] **1)** šedý, šedivý, šedavý, bělošedý, popelavý: *canae aquae O* zpěněné vody; c. *seges O* bělavé osení; zvl. *cani capilli* (neb s vypustkou pouze) *cānī* šedivé vlasy, šediny: *falsi cani O*; **2)** metaf. šedý, starobylý, prastarý; ctihodný, velebný: c. *Vesta V.*

Canusium, *iī, n.* město v Apulii, jehož obyvatelé mluvili řecky a oskicky (nyn. *Canosa*). Odt. adj. **Canusīnus**, *a, um* kanusijský; subst. *Canusinus, ī, m.* Kanusian, obyvatel Kanusia: *bilinguis H.*

capācitās, *ātis, f.* [*capax*] **1)** schopnost moci v sebe něco pojmouti; **2)** meton. prostor.

Capanēus, *eī, m.* [*Καπανεύς*] jeden ze sedmi bohatýrů bojujících před Thebami. Byl od Dia bleskem usmrcen.

capāx, *ācis*, adj. [*capio*] **1)** schopný mnoho pojmouti, prostorný, objemný, velký: c. *urna H*; *moles tam c. T* budova tak prostranná; *insula magnae sedis haud c. Cu* ne dosti prostranný pro velké sídlo (město); (*homo*) *cibi vinique capacissimus L* jenž snesl mnoho jídla i vína; silný, náramný jedlík i piják; **2)** metaf. obsáhající, obsáhlý; schopný něčeho, k něčemu, chápavý: (absol.) *ingenium c. O* obsáhlé, velké nadání; (s gen.) *aetas honorum nondum c. T* věk neschopný ještě hodností; c. *imperii* (*principis loci*) *T* schopný vladaření, vlády; *animal mentis c. O* tvor schopný rozumu (o člověku); *solam Augusti mentem tantae molis capacem* (*fuisse*) *T* že pouze duch Augustův obsáhl (dovedl obsáhnouti) tak velikou spoustu (o vládě); c. *fortuitorum mare T* nic v sobě neskrývá tolik náhod; *capacia bonae spei pectora Cu* duše vnímavé pro dobré naděje.

capēdō, *inis f.* [*capis*] obětní miska.

capēduncula, *ae, f.* [subst. demin. od *capedo*] obětní mistička.

capella, *ae, f.* [subst. demin. od *capra*] **1)** kozička; **2)** metaf. (hvězda) Koza: *Olenia c. O* (v souhvězdí Vozky).

Capēua, *ae, f.* město v Etrurii. Odt. adj. **a) Capēnās**, *ātis*, kapenský; subst. **Capēnātēs**, *ium, m.* Kapeňané; **b) Capēnus**, *a, um* kapenský.

caper, *prī, m,* [srov. *κάπρος* kanec] (se změněným významem) kozel.

capessō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* [verb. desid. od *capio*] **1)** horlivě chápati se čeho, pojímati co (alqd): *corde c.* básn. u *C*; **2)**

metaf. a) chvátati, usilovati, dospěti někam; snažiti se oč, pachtiti se po něčem: *c. Italiam V*; *oras V*; *tuta capessunt V* octnou se v jistotě (v bezpečí); *pars turres capessat V* ať vstoupí na věže; b) horlivě chápati se něčeho, horlivě bráti na sebe, podstupovati něco (alqd): *pugnam c. L* dávati se v boj; *fugam c. L* (chutě) dávati se na útěk; *pericula c. L* podnikati, podstupovati; *regna c. V* uvázati se ve správu říše; *iussa c. V* chápati se rozkazů, vykonati rozkazy; *magistratum c. T* nastupovati na úřad; *c. provincias T* uvazovati se ve správu provincií; *rem publicam c.* vstoupiti na dráhu politickou; ale *capessite rem publicam S* ujměte se obce, vlasti; *c. accusationes T* prováděti žaloby; *c. caerimonias T* obstarávati náboženské obřady; *iustitiam c. T* dbáti spravedlnosti; *noctem c. T* noc tráviti.

Capetus, ī, *m.* král albský *L.*

Caphārēus (*Caphēréus*), eī, *m.* [*Καφηρεύς*] mys na jihových. konci Euboie, kdež se ztroskotalo loďstvo Řeků vracejících se od Troje; meton. *perpetimur Capharea O* zakoušíme pohromu (loďstva) u Kafarea. Odt. adj. **Caphārēus,** *a, um* Kafarejský.

capillātus, *a, um* [*capillus*] vlasatý.

capillus, ī, *m.* [*caput*] (v sing. koll. i v plur.) vlas, vlasy, kadeř, kadeře: *hiems cana capillos* (acc. vztah.) *O* zima se sněhobílými vlasy; též vous, vousy: *Dionysius sibi adurebat capillum C.*

capiō, *ere, cēpī, captum*

I 1) jímati, brát, chápati, popadati; chápati se (alqm; alqd): *arma c.* chápati se zbraně; *cibum c. S* pojísti; srov. *somnum c.* usnouti; *moderamina navis c. O* chopiti se řídidla lodního (= kormidla); — spec. (o místech) zajímati, zabírati, obsaditi: *montem*; *locum*; — (na místo) doraziti, dostati se, dostihnouti: *portum*; *insulam* doplouti k . . .; *terras aves c. videntur V* že doletují, snášejí se k zemi; 2) metaf. (jednání) chápati se, uchopovati, před se bráti: *occasionem* (*tempus*) *c. LC*; *ex consiliis hostis conatūs c. L* podle záměrů nepřátel zaříditi své podniky (své kroky); *coniecturam c. C* dohadovati se, domýšleti se; *initium c. C* počínati se; *ex* (*de*) *alqa re exemplum* (*documentum*) *c.* bráti si příklad; *fugam c. Cs* dávati se na útěk; *consilium c.* konati úradu, raditi se; pojímati záměr (úmysl); osnovati, kouti záměr (obmysl); zůstávati na něčem, umíniti si, odhodlati se, rozhodnouti se (nějak); *capite orgia mecum V* slavte orgie se mnou; oddejte se opojným radovánkám se mnou; — spec. (úřady) na se vzíti, převzíti: *magistratus CS*; *honores C*; *regnum ab alqo O*;

II (za jistým účelem) bráti, vybrati, vyhledati, zvoliti (si): *locum castris idoneum Cs*; *anfractum viae c. N* voliti zacházku; *prospectum ad urbem c. L* rozhled na město si zjednati; (s dvojím aec.) *hunc cape consiliis socium V* tohoto si vezmi za účastníka porad, přibeř na poradu;

III 1) (osoby, věci) bráti, odnímati, (u)chvátiti, (po)lapiti, chytati, zajímati, loviti: *capti* (= *captivi*) zajatci; *praedas c.* kořisti uloviti, kořistiti, loupiti; *navem c. O* (po)lapiti loď; *id* (*lumen*) *cepisse manu O* že oko (lstí) odcizil (srov. **IV** 2) β)); (obr.) *rem publicam c. S* uchvátiti vládu obce, opanovati stát; *poenas verborum c.* (= *sumere*) *O* ztrestati slova, pomstiti se za slova; — (o místech) vzíti, dobýti, zmocniti se: *castra*; *urbem*; *Troiā captā H* po dobytí Troje; (se slovní hříčkou) *Graecia capta ferum victorem cepit H* Recko pokořené pokořilo, podmaněné podmanilo; 2) metaf. a) (o síle tělesné; jen v pass.) býti chycen, ochromen: *capti auribus et oculis L* (jsouce) ohlušeni a oslněni; *auribus captus C* ohluchlý, hluchý; *pedibus* (*membris*) *captus CS* ochromen na nohy; *caput leto captum V* hlava smrtí stižená, zachvácená; (o síle duševní) *mente esse captum C* rozumem býti pominulý, býti ztřeštěný, na hlavu padlý; *captus animi* (lokativ) *LT* na rozumu pomatený; b) (mysl) jímati, dojímati; uchvacovati; (při)vábiti, zvábiti; (při)poutati: *senatum metus cepit L*; *nos laudis satietas cepit Cu* nás jala sytost slávy, jsme nasyceni slávou; *ubi periculum quemque ceperat S* zastihlo; *aures, lumina c. O* sluch, zrak poutati, vábiti; *compendio capti Cs* (jsouce) zaslepeni výdělkem; *capti* (*sunt*) *dolis V* oslepeni; — spec. (s příhanou) polapiti někoho, získati; podskočiti, přelstíti, obloudíti, okla-

mati: *legatos plerosque capit* (*Iugurtha*) *S* lapí, získá (pro sebe); *hac* (*ratione*) *exercitūs c. Cs* tímto způsobem vojska obelstíti; *errore capi L*; *amicitiae imagine c. O*; — zvl. často part. *captus* (byv, jsa) jat, dojat, překonán, sveden, okouzlen, zváben, zaslepen, podskočen; **IV** (přijímajíc od jiného) bráti (= *accipere*); **1)** přijímati, obdržeti, dostávati (alqd ab alqo n. ex re): *praemia c. V* získati odměny; (s dvěma acc.) *vaccam praemia c. O* kravici za odměnu, odměnou dostati; *honorem c.* docházeti pocty; — spec. α) (peníze) bráti, dáti se podplatiti: *quos pecuniae captae accersebat S* z úplatku pohánět (na soud); β) (o důchodech) bráti, vybírati: *stipendium Cs*; **2)** metaf. bráti, obdržeti, dostávati; *alter ab undecimo me iam ceperat annus V* první po jedenáctém mne obdržel rok (t. j. byl jsem ve dvanáctém roku života); *fructum oculis* (dat.) *c. N* míti požitek pro oči, zrakem se pásti (na něčem); *cape dicta memor V* vštěp si; — spec. α) (radost, žal) míti, pocitovati: *voluptatem*; *laetitiam ex alqa re*; *pro me cepisse timorem V* že za sebe pocítil jsem strach; *dolorem c.* rmoutiti se; *detrimentum c.* škodu vzíti, utrpěti; *infamiam c. Cs* hanbu (si) utržiti; β) (proměnou) dostati, vzíti na sebe: *formam*; *novas figuras O*; *lumen c. O* dostati světlo, zazářiti; *duritiam c. O* tvrdnouti; **V** (o prostoru) **1)** v sebe bráti, pojímati, obsáhnouti něco; míti místo pro něco: *non capiet tuus venter plus ac meus H* nepojme; *officium populi vix capiente domo O* an dům stěží pojímá úslužný, zdvořilý lid; *portae non capiebant funera O* nemohly pojmouti, nestačily pohřbům; *onera c. L* pojmouti náklad (o člunech); *populi, quos Achaia cepit O* v sebe pojala, chová; *in formam, quantam ipsa capit* (zabírá), *reducit O*; *iram non capit ipsa suam O* nemůže pojmouti, vměstnati (do hrudi) velikost hněvu, hněv nevejde se do hrudi; *nec capiunt* (= *non continent*) *inclusas pectora flammas O* hruď nestačí pro plamen (lásky), jejž v sobě chová; *nec iam se capit unda V* a voda (vroucí) nemůže se již udržeti (v kotli), var vystoupne; (obr.) *nec te Troia capit V* nemůže tě pojmouti, jest pro tebe (příliš) malá; *quae* (sc. *gloria*) *vix caelo capi potest C* kteréž ani nebe nemůže pojmouti; **2)** metaf. **a)** pojmouti něco, stačiti, býti přiměřen něčemu; míti sílu, býti s něco: *cepisset genitor si Phaëthonta Merops O* kdyby Faëthontovi byl stačil; *magnitudinem c. Cu* velikosti býti přiměřen; *quanta* (*promissa*) *ipsius fortuna capiebat Cu* sliby, které s jeho stavem se srovnávaly; *concupiscis, quae non capis Cu* toho žádáš, seč nejsi; *quidquid mortalitas c. poterat Cu* co lidská přirozenost mohla vykonati, seč byla; *sapientiam c. Cu* býti schopen moudrosti; *c. nomen Cu* snésti jméno, býti hoden jména; **b)** (v ducha) pojímati, duchem obsáhnouti, chápati, vystihovati, rozuměti: *vix spes suas animo capit O* duchem neobsáhne, netuší velikosti svých nadějí; *veram speciem Romani senatus c. L.*

capis, *idis*, *f.* [srov. *capedo*] miska, číše s uchem, zvl. obětní.

capistrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*capistrum*] dáti ohlávku: *tigres capistratae O* mající ohlávku, s ohlávkou.

capistrum, *ī*, *n.* ohlávka, náhubek.

capital, *ālis*, *n.* [vl. subst. neutr. adj. *capitalis*; pův. *capitale*] úhlavní, hrdelní zločin (trestaný ztrátou hrdla neb občanství): nejč. *c. est, si ...* n. s inf. jde o hrdlo.

capitālis, *e* [*caput*] **1)** týkající se hlavy, hrdla (= života), při čem jde o hlavu, hrdelní, úhlavní: *res c.* věc, zločin hrdelní; *noxa c. L* zločin hrdelní; *c. supplicium Cu* trest hrdelní, poprava; **2)** metaf. **a)** život ohrožující, úhlavní; záhubný, zhoubný: *c. hostis C* úhlavní nepřítel; *c. odium C* úhlavní, smrtelné záští, záští na život a na smrt; *ira c. H*; *c. pestis C* zkázonosný jed; *c. oratio C*; **b)** (týkající se hlavy jakožto sídla rozumu) hlavní, znamenitý, výborný: *c. ingenium O.*

Capitīnus, *a*, *um* kapitijský (od města *Capitium* na Sicilii) *C.*

1. capitō, *ōnis*, *m.* [*caput*] hlaváč.

2. Cabitō, *ōnis*, *m.* (vl. Hlaváč) příjmení římské.

Capitōlium, *iī*, *n.* [srov. *caput*] hlavní místo; **1)** (v užším významu) Kapitolium, jihozápadní výběžek (homole) vrchu kapitolského (*mons Capitolinus*) s proslaveným chrámem trojice božstev, t. Jova,

Junony a Minervy (u básníků za příčinou metrickou často v plur.); 2) (v širším významu) vrch kapitolský, i se severových. výběžkem, na němž stál hrad (*arx*) (nyn. *Campidoglio*). Odt. adj. **Capitolīnus**, *a, um* kapitolský.

capitulātim, adv. [*capitulum*] ve hlavních věcech, (jen) zhruba, stručně.

capitulum, *ī, n.* [subst. demin. od *caput*] hlavička, hlavice.

Cappadox, *docis, m.* [*Καππάδοξ*] Kappadok; obyč. v plur. *Cappadocēs, um* Kappadokové. Odt. adj. *Cappadocius, a, um* kappadocký; subst. **Cappadocia**, *ae, f.* (sc. *terra*) Kappadokie, krajina v jihovýchodní Malé Asii.

capra, *ae, f.* [*caper*] 1) koza: *ferae caprae V* (snad) kamzíci (n. kozorožci); 2) metaf. hvězda (= *Capella* v. t.) Koza; 3) meton. zápach kozí (kozlí), kozina: *olidae caprae H.*

Caprae (*Capreae*) **palūs**, Kozí močál, místo na poli Martově, kde dle pověsti Romulus zmizel *LO.*

capřĕa, *ae, f.* divoká koza, srna, srnka; *Capreae palus* viz *Caprae palus.*

Capreae, *ārum, f.* [vl. Kozí ostrov] Kapreje, ostrov kaprejský u pobřeží kampanského (nyn. *Capri*).

capreolus, *ī, m.* [subst. demin. od *capreus* srnec] 1) mladý srnec, (srnčí) kolouch; 2) metaf. (ve stavitelství) podpěrka, záporník, krokev *Cs.*

capricornus, *ī, m.* [*caper-cornu*] (souhvězdí, znamení) kozorožec.

caprifīcus, *ī, f.* [*caper-ficus*] vl. kozí fík; planý fík.

capri-genus, *a, um* [*caper-gigno*] z kozího rodu, kozorodý, kozí.

caprīnus, *a, um* [*caper*] kozí; (přísl.) *rixari de lana caprina H* hádati se o kozí chlup (my: o komáří sádlo), t. j. o malichernost.

capri-pēs, *pedis*, adj. [*caper-pes*] kozonohý, kozlonohý: *satyri H.*

1. capsa, *ae, f.* [srov. *capio* pojímati v sebe] (kovové) pouzdro, schránka přenosná na listiny, spisy a p.

2. Capsa, *ae, f.* město v Africe na západ od Malé Syrty (nyn. *Gafsa* v Tunisu). Obyv. **Capsēnsēs**, *ium, m.* Kapsané.

Capta, *ae, f.* Zajatka, Zajatkyně, přijmí Minervy, jež měla chrám na vrchu Caeliu *O.*

captātiō, *ōnis, f.* [*capto*] lapání; chytání; jen metaf. *c. verborum C* slovíčkářství, puntičkářství.

captātor, *ōris, m.* [*capto*] kdo lapá, pase po něčem, lapač: *c. aurae popularis L* jenž se honí, honec za vánkem přízně lidu; — spec. *c. Nasica H* mamič, ludař dědictví.

captiō, *ōnis, f.* [*capio*] 1) chytání, lapání; 2) metaf. (v klass. lat.) klička, úskok, zálud, podvod; — spec. (v logice) klamný důkaz, závěr, sofisma.

captiōsē, adv. [*captiosus*] úskočně, podvodně.

captiōsus, *a, um* [*captio*] lapavý; klamavý, úskočný, podvodný, šalebný; chytající za slova; subst. *captiōsa, ōrum, n.* klamné závěry: *c. solvere C.*

captīvitās, *ātis, f.* [*captivus*] zajetí, vazba; meton. poroba; spec. (o městech) vzetí, dobytí; též v plur.

captīvus, *a, um* [part. *captus*] chycený; 1) (o živých bytostech) chycený, jatý, zajatý: *captivi pisces O* chycené, ulovené ryby; subst. *captivus, ī, m.* (válečný) zajatec; *captiva, ae, f.* žena zajatá, zajatkyně; (enallagou) patřící zajatému: *lacerti captivi O* paže zajatých (žen); *c. sanguis V*; *c. cruor T* krev zajatců; 2) (o věcech) (ve válce) ukořistěný, plenem vzatý: *aurum argentumque L*; *currūs O*; *portatur captiva Corinthus H* kořist z celého (dobytého) Korinthu; — *inicere captivo* (prolepticky) *bracchia caelo O* vztáhnouti paže na sídlo nebeské, aby ho dobyli (o Gigantech).

captō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *capio*] 1) prudce sahati po něčem (alqd), chytati, lapati: *plumas c. O* chytati pírka, honiti se za pírky; *c. naribus auras V* lapati vzduch; *undam* (*flumina H*) *c. O* lapati vodu (o Tantalovi); *pisces harundine c. O* ryby chytati prutem; *in vices c. anhelitum oris O* dech úst navzájem ssáti; *auras graves hiatu c. O* morový vzduch vdechovati; (obr.) *aure admota sonitum c. L* přiklopeným uchem lapati, zachycovati zvuk; *auribus aëra captat V* ušima lapá vzduch (vání větru) (o úsilném naslouchání); — *saepe*

captata Hesperie O často chytaná, stíhaná (od Aesaka); **2)** metaf. **a)** honiti se, pachtiti se po něčem, číhati na něco, státi o něco, dychtiti po něčem (alqd): *c. occasionem C*; *tempus O* číhati na příhodnou dobu; *c. plausus C*; *c. populi suffragia H* usilovati o hlasy, shánět se po hlasech; *misericordiam c. C* domáhati se; *voluptatem c. C* pachtiti se po rozkoši; *tempestates c. L* na povětří (příznivé) čekati; *libertatis auram c. L* (dychtivě) čekati na vánek (paprsek) volnosti; *testamenta c. H* číhati na závěti (o mamiči dědictví); (s inf.) *prendere captans O* dychtě jej uchopiti; **b)** hleděti polapiti, podskočiti někoho, číhati na někoho: *quā viā te captent C* jak by tě polapili, dostali; *consilium insidiis hostem captandi L* zámysl dostati do tenat nepřítele.

captus, *ūs, m.* [*capio*] **1)** chopení; **2)** metaf. pochopení, chápavost, vnímavost, schopnost: *ut est c. hominum C* jak jest schopnost lidí, pokud lidé schopni jsou.

Capua, *ae, f.* hlavní město kampanské.

capūdo, *inis, f.* viz *capedo.*

capulus, *ī, m.* [*capio*] držadlo, rukověť: *c. aratri O* kleč; — spec. jilec (meče): *capulo tenus V* až po jilec.

caput, *itis, n.* **1) a)** (o bytostech živých) hlava (lidská i zvířecí): *c. aut collum petere C* mířiti na hlavu; *belua multorum capitum H* obluda mnohohlavá; *consules capita conferunt L* sestrkují hlavy, potajmo se smlouvají; (jako sídlo myšlení) *nefotia per c. saliunt H* hlavou probíhají, víří; *incolumi capite es H* jsi při zdravém rozumu; (přísl.) *supra c. esse* býti na hrdle, býti v týle (někomu); **b)** (o věcech) nejhořejší, nejkrajnější část; hlava, vrch, vrchol, kraj, konec něčeho: *capita papaverum L* hlavičky máků, makovice; *c. tignorum Cs* trámové zhlaví; *c. iecinoris CO* vypuklina (pravého) laločku játrového; *capita vitis C* révové úponky; *c. molis Cu* konec hráze; *capita arcūs V* konce luku; *c. pontis* předmostí; *capitum iugatio C* spojování svislých podpor příčkami; — spec. (o vodách) počátek, zřídlo, pramen; též ústí: *aquae c. H* pramen (vody); *celsis c. urbibus exit V* na výšinách (můj) temení se pramen; *Rhenus multis capitibus in Oceanum influit Cs*; metaf. zdroj, pramen, původ, příčina; původce: *fons et c. miseriarum C*; *se clamat c. malorum V* sebe nazývá původcem pohrom; **2)** synekd. hlava, člověk, jednotlivec, osoba, duše: *carum c. VH* drahá hlava, duše (srov. *αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα*); *liberum c. C* muž svobodný; *c. noxium, innoxium L* vinný, nevinný člověk; *Augustum* (adj.) *c. O* (= *Augustus*); *c. insuperabile bello O* hrdina ve válce nepřemožitelný; *detestatus c. euntis O* (= *euntem*); (při sčítání) *hostium numerus capitum C milium fuit* sto tisíc duší; *sextantibus conlatis in capita L* když šestina assu připadla na (každého) jednotlivce; *capite censi SL* odhadnutí pouze dle hlavy, dle počtu (nikoli dle jmění), nejnižší třída občanstva; (o zvířatech) *bina boum capita V* po dvou kusech; *triginta capitum fetus V* třicet kusů; **3)** meton. hlava jakožto podstata života, život; **a)** fysický život, hrdlo: *c. vovere C*; *vim a capite propulsare C*; *salvo capite C* se zdravou hlavou, bez nebezpečenství; *capitis periculum N* nebezpečenství hrdla, života; *iudicium capitis N* soud, při němž běží o život, soud hrdelní; *capitis poena Cs* trest smrti; *capitis dimicatio C* boj na život a na smrt; *reum capitis esse C* býti obžalován ze zločinu hrdelního; *pro capite et fortunis causam dicere C* hájiti hrdla i statků (o obhájci); ale *causam capitis dicere N* hájiti se ve věci hrdelní, před soudem hrdelním, býti žalován ze zločinu hrdelního; *capitis accusare N* žalovati na život a na smrt; *capitis damnare* hrdla, na smrt odsouditi; *capitis absolvere N* trestu smrti sprostiti; **b)** občanství, obč. existence, souhrn práv týkajících se osobní svobody, práv občanských i rodinných; odt. *capitis deminutio* umenšení n. ztráta práv občanských; *capitis minor H* (= *capite deminutus*) (jako zajatec) zbavený práv občanských a (tím i) rodinných (o Regulovi); **4)** o tom, co jest nejhlavnější, nejdůležitější; **a)** (o osobách) hlava, hlavní osoba, náčelník, přední muž; vůdce: *capita coniurationis L*; *capita rerum L* náčelníci obce; *senatus, c. publici consilii L* hlava vlády; **b)** (o věcech) hlavní věc, hlavní bod, (hlavní) zásada: *hoc c. est* to jest hlavní věc; **c.**

defensionis C hlavní bod, část obrany; *c. litterarum C* (hlavní) obsah listu; *c. cenae H* hlavní jídlo (při hostině); **c)** (o místech): hlava, hlavní místo, hlavní město: *c. gentis Artaxata T*; (o Římu) *c. rerum (orbis)* hlavní město říše (římské) n. světa; *Praeneste, c. belli L* středisko; **d)** (o spisech) hlavní část, hlavní článek, hlava, kapitola, odstavec: *capita legis C*; **e)** (o penězích) jistina, kapitál (*τὸ κεφάλαιον*): *de capite deducere L* z (dluhované) listiny, z dluhu odpočítati, sraziti; *quinas hic capiti mercedes (= usuras) exsecat H* 5% měsíčně, t. j. ročně 60% z půjčené jistiny si srazí, odrazí.

Capys, *yos, m.* **1)** otec Anchisův *O*; **2)** druh Aeneův; meton. loď Kapyova: *Anthea si quem videat aut Capyn V*; **3)** král kapujský *L*; **4)** král albský *LVO*.

Cār, *Cāris, m.* Kar, obyvatel Karie; obyč. v plur. *Cārēs, um* [*Κᾶρες*] Karové. Odt. **1) Cāria,** *ae, f.* Karie, krajina v jihozáp. Malé Asii; **2)** adj. **Cāricus,** *a, um* karský; subst. *cārica, ae f.* (sc. *ficus*) karský, sušený fík.

Caralēs, *ium, f.* Karaly, město v Sardinii (nyn. *Cagliari*) *L*. Odt. adj. **Caralītānus,** *a, um* karalský; subst. *Caralitani, ōrum, m.* Karalští.

carbaseus, *a, um* [*carbasus*] z jemného plátna, kmentový.

carbasus, *ī, f.* [*ἡ κάρπασος*] **1)** jemné plátno, kment; **2)** meton. **α)** kment, roucha kmentová (jemná); (zvl. v různorodém plur.) **carbasa,** *ōrum, n.* **β)** plachty lodní: *c. deducere O* spustiti, rozvinouti; *c. contrahere O* stáhnouti, svinouti; *c. mota sonant O* třepetavé plachty šustí.

1. carbō, *ōnis, m.* uhel (buď zhaslý neb žhavý); (obr.) *creta an carbone notati H* označeni křídou neb ublem, bíle neb černě t. j. pochváleni neb zavrženi (od přirozené symboliky barev přeneseno na povahu).

2. Carbō, *ōnis, m.* příjmení rodu Papiriova (*gens Papiria*).

carcer, *eris, m.* [odt. něm. Kerker] ohrazení, uzavření; **1)** vazba, vězení, žalář; též obr. o poutech tělesných; **2)** v plur. *carceres* (zř. v sing.) ohrada (ohrady), zábradlí, šraňky, kolna (kolny) v závodišti (odkud jízda o závod počínala): *carceribus missos rapit ungula currūs H* z ohrady vypuštěné chvátí, unáší podkova (t. j. koně) vozy; metaf. začátek: *ad carceres a calce revocari C* viz *calx*.

carchēsium, *iī, n.* [*καρχήσιον*] pití pohár s dvěma uchy nad hořejší kraj silně vyvýšenými *VO*.

cardacēs, *cum, m.* perské čety námezdné *N*.

Cardea, viz *Carna*.

cardiacus, *a, um* [*καρδιακός* od *καρδία* ústí žaludku] chorý žaludkem.

Cardiānus, *a, um* kardijský, (pocházející) z Kardie (města na severozápadu thrackého Chersonesu); subst. Kardian.

cardō, *inis, m.* **1)** stěžej, čep dveřní Čepy otáčely se v bronzových pánvicích nalézajících se v hořejším a dolejším podvoji dveří: *emoti cardine postes V* dvéře z čepů vypáčené; *cardinem vertere, versare O* stěžejemi otáčeti, t. j. otvírati dvéře; **2)** metaf. **a)** točna, osa zvl. severní: *cum sim sub cardine mundi O* pod točnou půlnoční; hraniční čára, rozhraní; **b)** stěžejný bod (kol něhož vše se otáčí), hlavní věc, obrat: *tanto cessabit cardine rerum V* v tak rozhodném obratu (chvíli).

carduus, *ī, m.* bodlák.

cārē, adv. [*carus*] draze: *dimidio carius emere C* o polovici dráže koupiti.

cārectum, *ī, n.* [*carex*] rokytí *V*.

careō, *ēre, caruī, caritūrus* býti prost něčeho, býti bez něčeho, nemíti (alqa re): *suspicione c. C* býti prost podezření; *metu c. C* býti beze strachu; *lacrimae fine carent O* nemají konce; *morte c. H* býti ušetřen smrti, býti nesmrtelný; *ripa caret ventis H* na břehu nevějí, nevanou větry; *quae caret ora cruore nostro? H* který kraj není skropen, napojen krví; *lacrimae pudore carerent O* neplodily by studu; *utinam munere caruissem* kéž bych nebyl došel daru; *carent quia vate sacro H* poněvadž se jim nedostalo pěvce; part. *carēns*: *aditu carentia saxa O* nepřístupné; *sole c. domus O* slunce nemající; *gravitate c. aether O* váhy prostý, vzdušný; *viribus c. O* bez vlády; *labe vita c. O* bezúhonný; *verba virtute carentia H* mdlé (postrádající síly) výrazy; *lux fine caritura O* nekonečné; — spec. **α)** (dobro-

volně) býti bez něčeho, obejíti se bez něčeho, zdržeti se, neužívati něčeho, odříci si něco (= *abstineo*): *amicorum caruit facultatibus N* neužil prostředků; *cibo c. Cs* pokrmu nepožíti, nic nejísti; (o místech) straniti se, vyhýbati se: *caruit foro Pompeius, caruit senatu, caruit publico C* neukázal se na...; β) (nerad) býti bez něčeho, míti nedostatek, nemíti, nedostávati se někomu, postrádati něčeho, pohřešovati něco: *haud facile lubidinibus c. S* nerad pohřešovati rozkoší; *commodis c. C* postrádati výhod; *aspectu civium c. C* zmizeti občanům s očí; *munere c. V* nebýti účasten tryzny; *matre carentes privigni H* toužící po matce, jimž se stýská po matce; *nivibus caritura Rhodope O* jež mělo býti prosto, jež mělo (jemuž bylo usouzeno) postrádati sněhu; *patriā c. NCT* (nuceně) vyhýbati se vlasti, býti vyhnancem (eufemismus); *Appia via carebamus C* musili jsme se vyhýbati, nebyli jsme v bezpečnosti na silnici Appiově.

Cārēs viz *Car.*

cārex, *icis, f.* ostřice *V.*

Cāria, cārica viz *Car.*

cariēs, *ēī, f.* zetlelost, zpuchřelost: *cymba vertitur in cariem O* kocábka puchří, tlí.

carīna, *ae, f.* [srov. *κάρ-υον* ořech] vl. ořechová skořápka; metaf. 1) spodek, dno lodní; 2) synekd. loď, koráb.

Carīnae, *ārum, f.* Kariny, část města Říma, prostírající se na záp. výběžku Esquilina.

cariōsus, *a, um* [*caries*] 1) zpuchřelý, zetlelý; 2) metaf. vetchý: *senectus.*

Caristia viz *Charistia.*

cāritās, *ātis, f.* [*cārus*] 1) velká cena, drahota: *tanta vilitas annonae ex summa caritate rei frumentariae consecuta est C*; *nummorum c. C* nedostatek peněz; 2) metaf. vážnost, úcta; láska, obliba: (s gen. subj.) *c. civium* láska spoluobčanů; (s gen. obj.) *patriae c.* láska k vlasti; *c. in regem*; *c. erga patriam*; *apud milites tanta caritate esse L* býti tak oblíben; plur. *omnes omnium caritates patria una complexa est C* všechny city lásky ke všem.

Carmānia, *ae, f.* Karmanie, krajina při Perském zálivu *Cu.*

Carmēlus, *ī, m.* Karmelské pohoří v Galilei (nyn. *Karmel*).

carmen, *inis n.* [m. **canmen* srov. *cano*] 1) zpěv, píseň; zvuk: *casu fuit miserabile c. O* při pádu zazněl žalostný nápěv; *carmina vocum O* zpěvy písní; (básn.) *ferali carmine bubo V* houkání; *carmina moriens canit cycnus O* zpěvné hlasy vydává, zpívá; 2) zpívaný text, píseň, báseň, (básnická) skladba: *carmine tragico certare H* závoditi básní dramatickou; *c. famosum, malum H*; *probrosum T* hanlivá, posměšná, potupná píseň (báseň); též úryvek, (jednotlivé) verše (z větších skladeb): *Euripidis rettulit c. Cu* pronesl úryvek z dramatu Euripidova; — spec. α) lyrická báseň: *carmine tu gaudes, hic delectatur iambis H* (básně lyrické — básně satirické); β) báseň, skladba dramatická: *Pomponius carmina scaenae dabat T*; γ) nápis, nadpis (metricky složený): *tumulo superaddite c. V*; *rem carmine signo V* (o nápise obětním); *notum est c. incisum in sepulcro C*; 3) formule, průpověď (nav. oděná v rhytmickou formu); spec. α) mravní průpověď: *Appi Caeci c. C*; β) formule zákona, právnická formule, vzorec, obsah (zákona); formule obřadů náboženských, posvátná, zažehnávací píseň, modlitba: *lex est horrendi carminis L* zákon má strašlivý obsah, znění, formule zákona jest strašná; *c. rogationis L*; *saliare c. H* (liturgická) píseň Salių; *audientem carmina Vestam H* modlitby; γ) věštebný výrok, věštba, proroctví: *Cumaeum c. V* o věštbě Sibyllině; *foliis ne carmina manda V* nesvěřuj věštby svých listům, nepiš na listy; δ) kouzelná píseň, kouzelné říkání, zaříkávání; vůb. čáry, kouzla: *c. auxiliare canit O*; *carminibus promittit solvere mentes V*; *carminibus Circe socios mutavit Ulixis V.*

Carmentis, *is* neb **-ta,** *ae, f.* Karmenta matka Euandrova, věštkyně a bohyně porodní. Odt. adj. **Carmentālis,** *e* Karmentin: *porta C.* brána v Římě na jižním úpatí Kapitolia *LV.*

Carmō, *ōnis, f.* město v Hispanii Baetické *L.* Odt. obyv. **Carmōnēnsēs,** *ium, m.* Karmonští.

Carna, *ae, f.* bohyně, jež maso (*caro*) udržovala zdravým. *O* ji ztotožňuje s Kardou (*Carda*) n. Kardeou (*Cardea*), bohyní stěžejí (*cardo*).

Carneadēs, *is, m.* [*Καρνεάδης*] z Kyreny, * 215 — † 130 př. Kr., výmluvný filosof řecký, původce nového (třetího) směru v platonské akademii. Odt. adj. **Carneadēus**, *a, um* Karneadův.

Carnī, *ōrum, m.* Karnové, keltský národ usedlý v zemi dle nich zvané Korutany (a v Krajině) *L*.

carni-fex, *icis, m.* [*caro* a *facio*] jenž dělá kusy (masa), rozsekává v kusy; **1)** kat, popravčí; **2)** metaf. **a)** kat, tryznitel, mučitel, trapič; **b)** (nadávka) šibeničník, lotr.

carnificīna, *ae, f.* [*carnifex*] **1)** úřad, řemeslo katovské, katovství; **2)** mučení, muka; **3)** metaf. muka, trápení, trýzeň.

carnificō, *āre* rozsekávati v kusy; stínati.

Carnutēs, *um, m.* Karnutové, mocný národ keltský, usedlý na obou březích řeky Ligeru *Cs*.

carō, *carnis* (zastar. *carnis, is*) *f.* [srov. *carnifex*] odřezek, úkrojek; **1)** kus, díl; — spec. díl masa: *carnem Latinis petere C*; **2)** maso: *c. ferina S* zvěřina; *carnes O* kusy masa; metaf. *c. putida C* smrdutě maso, mrcha (o člověku).

Carpathus, *ī, f.* [*Κάρπαθος*] ostrov v moři aegejském mezi Kretou a Rhodem (nyn. *Scarpanto*). Odt. adj. **Carpathius**, *a, um* karpatský: *mare HV* t. j. jihovýchodní část moře aegejského neb též (celé) moře aegejské; *C. vates O* (= Proteus, jenž se tam zdržoval).

carpentum, *ī, n.* [gallské slovo] dvoukolý kočár, vozík, vůz.

Carpētānī, *ōrum, m.* Karpetané, bydlící v Hispanii Tarrakonské; jejich země slove **Carpētānia**, *ae, f.*

carpō, *ere, psī, ptum* [srov. *καρπός* vl. utržené, plod] brátí kus po kuse; **1)** škubati, trhati, rváti: *poma c. V* česati; obr. *undique flosculos c. C* odevšad vybírati květy, ozdoby řečnické; *gramen carpsere capellae O* trávu škubaly spásaly, ve trávě se pásly; *alia animalia sugunt, alia carpunt C* se pasou; *c. thyma H* ssáti (o včele); *inter cornua saetas c. V* vytrhávati; *carpentes pensa puellae V* cupující vlnu, předoucí; *cacumina c. O* vrcholky (stromů) strhovati, srážeti, lámati; *Tityi iecur c. O* vyžírati, klovati játra; *viscera dente c. O* sápati; *ora alimenta carpant O* ústa požívejte potravy, živte se potravou; *oscula c. O* brátí, krásti polibky; **2)** metaf. **a)** (povlovně, klidně) k sobě brátí, požívati: *somnos, quietem, soporem V*; *auras vitales c. V* dýchati vánky životné; *regni commoda c. O* okoušeti; ale *carpe diem H* (rychle) užij dneška; **b)** (z cesty, již jest vykonati) kus po kuse urážeti, cestou (prostorem) kráčeti, brátí se, ubírati se: *c. iter O*; *carpe vias O* vydej se na cesty; *carpitur trames* (sc. *ab iis*) *O* stoupají stezkou, po stezce; *supremum iter c. H* kráčeti poslední cestou (o smrti); *litora carpens O* kráčeje, procházeje se po ...; *curru carpebam litora O* jel jsem po břehu; *aëra alis c. O* letěti vzduchem; *mare c. O* letěti přes moře; **c)** utrhati někomu, hlodati, zlehčovati: *maledico dente c. C*; *carpit et carpitur unā O* hlodá jiné i zároveň sebe samu (o závisti); *carpit livor opus O*; **d)** (slovy) strhati, tupiti, haněti: *Sabinus militum vocibus nonnihil carpebatur Cs*; *alqm sermonibus c. L* tupiti v rozmluvách; **e)** (t. t. voj.) stále trhati někoho, dorážeti, dotírati, zuepokojovati (a tím oslabovati): *c. agmen Cs*; *novissimos c. L* dotírati na zadní voj; **f)** (znenálíla) sžírati, trávíti, soužiti, oslabovati, snižovati: *virgo carpitur igni OV* jest sžírána žárem (lásky); *carpēre iuventā V* budeš se sžírati, trápiti; *tuos labores carpunt obliviones H* tvé námahy (činy) hlodá, tráví zapomenutí; **3)** **a)** roztrhávati, rozdělovati, rozdrobovati: *Etymandrus carpitur Cu* řeka Etymandrus jest rozváděna (k zavodňování); *exercitum in multas partes c. L*; **b)** metaf. rozptylovati, rozdrobovati, oslabovati: *summam unius belli in multa proelia c. L* rozhodnutí jediné války rozdrobovati na mnohé potyčky; *carpuntur vires damnis L* ztrátami se oslabují.

carptim, adv. [*carpo*] trhaně; metaf. **a)** po částech, úryvmo, úryvkovitě: *res gestas c. perscribere S*; **b)** na různých místech, sem tam, opětovně: *c. aggredi*; *c. lacessere hostem L*; **c)** (na najednou)

jednotlivě, porůznu, znenáhla: *seu c. partes seu universi L*; *dimissi c. ac singuli T.*

Carrhae, *ārum, f.* Karrhy, město v Mesopotamii (biblické *Haran*).

carrus, *ī, m* [odt. něm. Karren; č. kára] čtyrkolý vůz dopravní *Cs.*

Carseolī, *ōrum, m.* Karseoly, městečko Aequů v Latiu (nyn. *Arsoli*). Odt. adj. **Carseolānus**, *a, um* karseolský.

Carsulae, *ārum, f.* Karsuly, město v Umbrii.

Cartēia, *ae, f.* 1) město v jižní Hispanii *L*; 2) hlavní město Olkadů (nedaleko Toleda v střední Hispanii) *T.*

Carthaeus (*Carthēus, Carthēius*), *a, um* karthejský, příslušný městu Karthaea na západním pobřeží kykladského ostrova Kea.

Carthāgō (*Karthago*), *inis, f.* 1) znamenité město obchodní v sev. Africe, rozbořené r. 146 př. Kr. od Scipiona mladšího. Odt. adj. **Carthāginiēnsis**, *e* karthaginský; obyv. *Carthaginienses, ium, m.* Karthaginští, Karthaginěné; 2) **Carthāgō nova**, město v jihovýchodní Hispanii (nyn. *Cartagena*).

caruncula, *ae, f.* [subst. demin. od *caro*] kousek masa *C.*

1. cārus, *a, um* 1) (o vnější ceně) drahý, drahocenný: *carissima annona C* převeliká drahota; *c. harenae O* (o zlatém písku); *non in caro nidore voluptas H* ve vůni draze koupené; 2) (srdci) drahý, milý, oblíbený: *alcis vitam sua salute cariorem habere Cs* něčí život ceniti nad vlastní své blaho; *dis c. H* bohům milý, miláček bohů (o člověku, jemuž bohové přejí štěstí); *c. amplexus O* sladké objetí.

2. Cārus, *ī, m.* příjmení rozličných rodů římských.

Carventānus, *a, um* karventský, příslušný městu *Carventum* v Latiu *L.*

Caryae, *ārum, f.* Karye, městečko v Lakonii na hranici arkadské s chrámem Dianiným.

Carystos, *ī, f.* [*Κάρυστος*] město na jižním pobřeží ostrova Euboie. Odt. adj. **Carystius** (básn. též *Carystēus*), *a, um* karystský, z Karystu; obyv. *Carystiī, ōrum, m.* Karysťané.

casa, *ae, f.* chyše, chatrč, barák, bouda: *aedificare casas H* stavěti si domečky (o dětské hře).

Casca, *ae, m.* příjmení rodu Serviliova.

cascus, *a, um* [srov. *canus* z **casnus*] pradávný.

cāseus, *ī, m.* [srov. čes. kvas; něm. Käse z lat.] sýr.

cāsia, *ae, f.* [*κασία*] 1) kasie, druh skořice; 2) libovonná rostlina.

Casilīnum, *ī, n.* město v Kampanii nad řekou Volturnem *C.*

Casīnum, *ī, n.* město v Latiu (nyn. *S. Germano* s klášterem *Monte Cassino*) *L.*

Casperia, *ae, f.* městečko sabinské v Samniu *V.*

Caspius, *a, um* kaspický, příslušný moři Kaspickému (Chvalinskému): *fretum, mare Caspium*; *Caspiae* (sc. *portae*) *T* kaspický průsmyk (v pohoří kavkazském nejspíše u nyn. Vladikavkazu); zván též *Caspia via T.* Odt. **Caspiāni**, *ōrum, m.* Kaspiové, kmen u moře Kaspického.

Cassander, *drī, m.* [*Κάσσανδρος*] syn Antipatrův, král makedonský († r. 297 př. Kr.).

Cassandra, *ae, f.* [*Κασσάνδρα*] dcera Priamova, věštkyně, potrestána od Apollona, že nedbala lásky jeho, tím, že věštbám jejím nikdo nevěřil.

Cassandrēa (-īa), *ae, f.* [*Κασσάνδρεια*] město v Makedonii, jež dříve slulo Potidaia. Odt. **Cassandrēus**, *eī, m.* Kassandřan (= samovládce Apollodoros); **Cassandrēnsēs**, *ium, m.* Kassandřané.

cassē, adv. [*cassus*] marně, nadarmo (pochybné čtení u *L*).

Cassī, *ōrum, m.* Kassové, národ v jihovýchodní Britannii při Temži *Cs.*

Cassiānus, *a, um* viz *Cassius* 2) 3).

cassida, *ae, f.* [vedl. tvar slova **1. *cassis***] kovová přilba *V.*

Cassiepīa, *ae, f.* [*Κασσιέπεια*] = *Cassiope* (souhvězdí) *C.*

Cassiopē, *ēs, f.* [*Κασσιόπη*] 1) manželka aithiopského krále Kefea, matka Andromedina; po ní nazváno souhvězdí v mléčné dráze *O*; 2) město na ostrově Korkyře *C.*

1. cassis, *idis, f.* kovová přilba, přilbice.

2. cassis, *is* obyč. v plur. **cassēs**, *ium, m.* 1) síť, tenata, léče; — spec. pavučina; 2) metaf. tenata, osidlo, úklad.

Cassius, římské jméno rodové; zvl. 1) *Sp. Cassius Viscellinus,* konsul r. 502 a 493 př. Kr., navrhl první zákon pozemkový; byl svržen se skály Tarpejské, že prý bažil po samovládě; 2) *L. Cassius Longinus* byl, jsa konsulem r. 107 př. Kr., od Helvetiů na hlavu poražen a sám padl. Odt. *Cassianum bellum Cs* válka (Helvetiů) proti Kassiovi; 3) *L. Cassius Longinus Ravilla* navrhl jsa tribunem lidu r. 137 př. Kr. t. zv. lex Cassia tabellaria, aby také při soudech národa hlasování dálo se tajně hlasovacími tabulkami (*tabellae*). Byl znám jako přísný, opravdový soudce. Odt. *Cassiani iudices C* přísní soudcové (jako Kassius); *Cassianum illud C* Kassiova zásada, výrok (t. *cui bono fuerit*); 4) *C. Cassius Longinus,* jeden z vrahů Caesarových; 5) *Cassius Parmensis* (z Parmy), básník, jeden z vrahů Caesarových *H*; 6) *Cassius Etruscus,* skladatel mnohých knih *H*; 7) *C. Cassius Longinus,* učený právník za císaře Tiberia; 8) *T. Cassius Severus,* řečník a básník za Augusta a Tiberia.

cassus, *a, um* 1) a) (absol.) prázdný, dutý, jalový: *cassa nux H* hluchý ořech; *c. canna O* neplodné rokytí; b) (s předm. v abl.): *c. lumine V* zbavený světla (života); *c. aethere V*; 2) metaf. jalový, daremný, marný; zvl. adv. *in cassum* naprázdno, nadarmo, marně, bez úspěchu.

Castalia, *ae, f.* [*Κασταλία*] pramen vyvěrající z Parnassu, zasvěcený Apollinovi a Musám. Odt. **Castalius,** *a, um* kastalský: *antrum O* věštná jeskyně delfská (nedaleko pramene kastalského).

castaneus, *a, um* kaštanový: *castaneae nuces V* kaštany; subst. **castanea,** *ae, f.* [*κάστανον*] kaštan (jedlý, strom n. plod).

castē, adv. [*castus*] čistě, neposkvrněně, nevinně: *c. integreque vivere C* čistě a bezúhonně; — spec. α) nezištně, poctivě; *c. integreque versari C*; β) cudně, mravně; γ) nábožně, zbožně: *Iuppiter castissime colitur a matribus C.*

castellānus, *a, um* [*castellum*] týkající se tvrze, hradní: *castellani triumphi C* triumfy na oslavu dobytých tvrzí; subst. *castellānī, ōrum, m.* obyvatelé tvrze neb hradu.

castellātim, adv. [*castellum*] po tvrzích *L.*

castellum, *ī, n.* [subst. demin. od *castrum*] 1) (malá) tvrz, pevnost, pevnůstka, bašta; srub: *castella communire Cs* zříditi pevné bašty; *Norica castella V* dvorce a dědiny; 2) metaf. hrad, bašta, útočiště: *c. omnium scelerum L.*

castīgātiō, *ōnis, f.* [*castigo*] kárání; α) (slovy) domluva, napomenutí, vyplísnění: *c. verborum L* káravá slova, napomenutí; β) (skutkem) pokárání, důtka, trest.

castīgātor, *ōris, m.* [*castigo*] karatel, mravokárce: *c. minorum H* mravokárce mladších, mládeže.

castīgō, *āre, āvī, ātum* [srov. *castus*] činiti čistým, opraviti něco nesprávného; 1) kárati; α) (slovy) kárati, plísniti, domlouvati; (s ut) důtklivě napomínati; β) (skutkem) kárati, trestati: *pueros c. verbis et verberibus C*; *castigantque moras V* kárají opozdění, průtahy (t. j. líné mravence, opozdilce); 2) metaf. napravovati, opravovati: *carmen ad unguem H*; 3) držeti na uzdě, krotiti: *equum frenis c. L.*

castimōnia, *ae, f.* [*castus*] 1) tělesná čistota (jaké bylo třeba k nábožným úkonům); zdrželivost (od smyslných požitků a jistých jídel): *decem dierum c. L* půst po deset dní; 2) mravní čistota, mravnost, bezúhonnost, (mravní) zachovalost.

castitās, *ātis, f.* [*castus*] mravní čistota, bezúhonnost, cudnost.

1. castor, *oris, m.* [*κάστωρ*] bobr.

2. Castor, *oris, m.* [*Κάστωρ*] 1) syn Tyndarea, krále lacedaemonského, a Ledy, bratr Pollukův a Helenin, výborný krotitel ořů. Kastor a Pollux (= Dioskurové) byli jako jasné dvojhvězdí vzýváni zvláště od plavců na moři. *Aedes Castoris* (neb *Castorum aedes*) chrám Dioskurů, stál na jižní straně fora římského. Zbytky jeho spatřují se dosud; *Castores T* = Kastor a Pollux; 2) vnuk krále Deiotara *C*; 3) Trojan *V.*

castoreum, *ī, n.* [1. *castor*] bobrový stroj *V.*

castra, viz *castrum.*

castrātus, viz *castro.*

castrēnsis, *e* [*castrum*] táborový: *c. iurisdictio T* soudnictví, soudy v táborech vojenských, vojenské.

castrō, *āre, āvī, ātum* 1) klestiti: *homo castratus* neb pouze subst. *castrātus, ī* kleštěnec, eunuch; 2) metaf. oslabovati.

castrum, *ī, n.* 1) (v sing.) opevněné místo, pevnost, tvrz, hrad. Častěji jako jméno vlastní: a) *Castrum Album L* („Bělehrad") v Hispanii; b) *Castrum novum L* („Nový hrad") na pobřeží etrurském; c) *Castrum Vergium L* tvrz v Hispanii Tarrakonské (nyn. *Berga*); d) *Castrum Inui V* („Hradec Inuův") pobřežní město v Latiu; 2) (v plur.) vojenské ležení, tábor (opevněný náspem a příkopem): *c. ponere, facere* klásti se táborem; *c. habere* (*contra alqm*) ležeti polem, v poli, táborem; *c. movere, promovere, proferre* hýbati táborem, táhnouti dále, postupovati s vojskem; *c. removere, referre* táhnouti zpět, nastoupiti zpátečný pochod; (básn.) *egreditur castris miles ab isdem O* z domu téhož (jenž byl jakoby táborem celé rodiny); *invadit trepidantia c. V* tábor (strachem) se chvějící, t. j. vojsko v táboře; — spec. *castra* (*praetorianorum*) *T* tábor, kasárna praetorianů (císařské stráže) na severovýchodě Říma, zřízená za císaře Tiberia od Sejana; (obr.) *apum cerea c. V* voskový tábor, úl; — meton. a) válka, služba válečná, vojenská: *magnum in castris usum habere Cs*; *alcis c. sequi N* táhnouti s někým do pole; *cedat forum castris C*; b) denní pochod (poněvadž po denním pochodu na večer zpravidla byl zřizován tábor): *quintis castris Gergoviam pervenit Cs* po pěti dnech pochodu, po pětidenním pochodu; c) metaf. tábor, (bojující) strana: *nil cupientium c. peto H* spěchám do táboru těch, kteří nic (více) nežádají, do táboru spokojenců.

Castulō, *ōnis, m.* město v Hispanii Tarrakonské, (nyn. *Cazlona*). Odt. **Castulōnēnsis,** *e* kastulonský: *saltus Cs* (východní část pohoří Sierry Moreny).

castus, *a, um* mravně čistý, mravný, neposkvrněný; bezúhonný, nevinný: *c. a cruore civili C* nesposkvrněný krví občanskou; — spec. α) úplatkem neposkvrněný, nezištný: *homo c. ac non cupidus C*; β) cudný, panenský: *casti vultūs O* cudná tvář; *c. Minerva*; *signa casta O* známky cudnosti; *c. cruor O* panenská krev; *c. pudor O* panenský stud; γ) nábožný, zbožný; posvátný; ctihodný: *c. Aeneas H*; *c. lucus H*; *c. verbenae H* posvátná zeleň (na oltáři); *casti crines O* posvátné vlasy (kněze).

cāsus, *ūs, m.* [*cado*] 1) padnutí, padání, pád, klesnutí, sřícení se: *graviore casu decidunt turres H* těžším pádem sřicují se věže; *casu fuit miserabile carmen O* při pádu zazněl žalostivý nápěv; *pluma levat casūs O* peří (t. j. křídla) zmiňuje pád; *c. nivis L* padání sněhu, chumelice; 2) metaf. a) pád, úpadek, zánik, konec; zkáza, záhuba, smrt: *noster et rei publicae c. C*; *c. in servitium ex regno S* pád v otroctví s trůnu; *adulescentiae viae lubricae, quibus sine casu aliquo insistere vix possit C* bez nějakého poklesku; *c. Cremonae T* (= *excidium*); *c. urbis Troianae V*; *sub casum hiemis V* na sklonku zimy; *Gracchorum c. C* zahynutí, smrt; *c. insontis amici V*; b) případ, náhoda, příhoda, příběh, událost; stav, osud: *plures casūs mortis C* četnější případy smrti, větší úmrtnost; *ad novos casus rationes accommodare C* dle nových (případů) okolností činiti opatření; (často v abl.) *casu* náhodou, právě: *nescio quo casu N* nevysvětlitelným způsobem; *non consulto, sed c. C* ne schválně, nýbrž náhodou; *dubii variique casus C*; *casus secundi et adversi N* příhody šťastné i nešťastné; štěstí i neštěstí; *casibus variis venire L* (za) po rozličných příhodách, změnách osudu; *in eum casum deduci Cs* v ten stav; *ad extremum casum res deducta est Cs* ve svrchovaném nebezpečenství věc se ocitla; *loci casūs narrare O* příběhy místní; *eius diei c. Cs* výsledek toho dne; *casūs loqui O* vypravovati příběhy své, osudy; *aliorum respice casūs O*; — spec. α) šťastná (vítaná) příhoda, příležitost: *c.* (= *occasio*) *invadendae Armeniae T* příležitost vtrhnouti do Armenie; *casum victoriae invenire S*; *si c. daretur T* kdyby se naskytla příležitost; β) nešťastná příhoda, nehoda, neštěstí, pohroma: *satis iam eventuum, satis casuum T* dosti úspěchů, dosti nehod; *eventūs casūsve T*; *meum casum dolere C*; *res casūs recipit Cs* věc připouští ne-

hody, nehody mohou stihnouti (někoho); *casūs cognoscere nostros V* naše pohromy; *communes belli casus Cs* obyčejné nehody válečné; *forte tulit c., ut ... L* nešťastná náhoda; **c)** (t. t. mluvnický) pád (při skloňování) *C.*

Catabathmos, *ī, m.* [*Καταβαθμός*] sklonitá pláň mezi Aegyptem a Libyí (nyn. *Akabah*) *S.*

Catabolum, *ī, n.* město v Kilikii při zálivu Isském *Cu.*

Catadūpa, *ōrum, n.* [*Κατάδουπα*] jméno vodopádů (prahů) nilských na hranicích aithiopských *C.*

Catamītus (*Catamīdus*), *ī, m.* italský tvar řeckého slova *Ganymedes*; meton. záletník, milec.

Cataonia, *ae, f.* [*Καταονία*] horská krajina v Malé Asii na úpatí Tauru; obyv. **Cataonēs,** *um, m.* Kataonové.

cataphractēs, *ae, m.* [*καταφράκτης* od *φράσσω* krýti, chrániti] šupinový pancíř (kovový neb kožený) *T.*

cataphractus, *a, um* [*κατάφρακτος*] oděný pancířem (šupinovým), obrněný.

catapulta, *ae, f.* [*καταπέλτης*] šípostříl (metací stroj válečný, z něhož vodorovně metány byly velké oštěpy).

cataractēs, *ae, m.* a **-ta,** *ae, f.*, [*καταῤῥάκτης*] **1)** vodopád, ručej; **2)** metaf. zdvihací brána (pevnostní) *L.*

catē, adv. [*catus*] chytře, obratně, opatrně.

catēia, *ae, f.* [slovo keltské] házecí kopí, dřevce *V.*

catella, *ae, f.* [subst. demin. od *catena*] řetízek.

catellus, *ī, m.* [subst. demin. od *catulus*] štěňátko, psiček; (lichotné slovo) *sume, catelle! H* vezmi, drahoušku! (kočičko)!

catēna, *ae, f.* **1)** řetěz; (v plur.) okovy, pouta: *catenas inicere* alci *C* pouta dáti někomu: (obr.) *Cantaber serā domitus catenā H* pozdě pokořený pod jarmo, pozdě podmaněný; **2)** metaf. **a)** pouta, meze: *legum catenae C*; *hunc (animum) tu compesce catenā H* drž na řetěze, na uzdě; **b)** (právnická) pouta, výhrady: *mille adde catenas H* vymysli si ještě tisíc pout (na dlužníka).

catēnātus, *a, um* spoutaný, (jsoucí) v poutech.

caterva, *ae, f.* hromada, dav, zástup: *magna c. togatorum C* veliký dav občanů v togách; (o ptácích) *catervae avium V* hejna ptákův; — spec. **α)** vojenská četa, sbor, zástup (zvl. o vojenských shorech pomocných a námezdných proti legiím): *catervae conducticiae N* čety žoldnéřské, námezdné, najaté vojsko; *catervis et cuneis concurrere T* po zástupech i klínovitě; *catervis* (= *catervatim*) *decurrere T* po zástupech, hromadně sbíhati; **β)** tlupa, sbor divadelní: *c. tota clarissima concentione contionata est C.*

catervātim, adv. [*caterva*] v tlupách, v davech, valem, po zástupech; hromadně: *non acie, sed c. incurrunt S*; *c. dat stragem V* hromadně ničí.

cathēdra, *ae, f.* [*καθέδρα*] sedadlo, křeslo, lenoška.

Catilīna, *ae, m.* příjmení rodu Sergiova; zvl. *L. Sergius Catilina,* zlopověstný spiknutím proti státu zosnovaným r. 63 př. Kr. Odt. adj. **Catilinārius,** *a, um* Katilinův, katilinský.

1. catīllus, *ī, m.* [subst. demin. od *catīnus*] miska, talířek.

2. Cātillus (a *Cātilus*), *ī, m.* vnuk argivského krále Amfiaraa vystěhoval se dle pověsti do Italie a založil město Tibur: *moenia Catili H* (= *Tibur*).

Catina, *ae, f.* [latinisované řecké jméno *Κατάνη*] město na jižním úpatí Aetny (nyn. *Catania*). Odt. adj. **Catinēnsis,** *e* katinský; obyv. *Catinēnsēs, ium, m.* Katinští.

catīnus, *ī, m.* mísa, talíř.

Catius, *iī, m.* **1)** epikurský filosof ok. r. 50 př. Kr.; **2)** labužník *H.*

Catō, *ōnis, m.* příjmení v rodě Porciů; **1)** *M. Porcius Cato maior* n. *Censorius* (bývalý censor) * 235 — † 149 př. Kr., muž přísných mravů, vzor starořímské prostoty. Vynikl též jako spisovatel a řečník; (jako jméno obecné) *vocabula priscis memorata Catonibus H* Starořímané; **2)** *M. Porcius Cato,* * 95 — † 46 př. Kr., pravnuk předešlého, jemuž též mravy i smýšlením se podobal. Po nešťastné pro republikány bitvě u Thapsu usmrtil se v Utice; odtud příjmení jeho *Uticensis.*

Catullus, *ī, m.* římské příjmení; *C. Valerius Catullus* z Verony, lyrický básník římský (* 87 — † asi r. 52 př. Kr.).

1. catulus, *ī, m.* [srov. kotiti se], mládě zvířecí: *c. leaenae H* lvíče; zvl. (psí mládě) štěně: *venaticus c. H* mladý pes myslivecký (honicí).

2. Catulus, *ī, m.* příjmení v rodě Lutatiů (*gens Lutatia*).

Caturīgēs, *um, m.* malý národ usedlý v římské provincii Gallii.

catus, *a, um* [slovo sabinské = *acutus*] 1) ostrý; 2) metaf. bystrý, vtipný, chytrý, obratný; rozumný; (s příhanou) potměšilý.

Caucasus, *ī, m.* Kavkaz; 1) pásmo hor v Asii mezi mořem Černým a Chvalinským. Odt. adj. **Caucasius,** *a, um* kavkazský; obyv. *Caucasiī, ōrum, m.* Kavkazané; 2) (= *Caucasus Indicus*) obyč. zvaný *Parapamisus* (nyn. *Hindukuš*).

cauda, *ae, f.* ocas, ohon; (přísl.) *caudam trahere H* ocas vléci za sebou (jako zvířátko), t. j. blázna dělati ze sebe, býti za blázna; (dvojsmyslně) *c. Verrina C* vl. kančí ocas, t. j. ocásek, přívěsek ku jménu *Verres,* totiž *Verr-ucius.*

caudex, *icis m.* viz *codex.*

Caudium, *iī, n.* město v Samniu při silnici Appiově. Odt. adj. **Caudīnus,** *a, um* kaudijský: *furculae Caudinae L* soutěsky, průsmyk kaudijský, v němž Římané od Samnitů byli zaskočeni (r. 321 př. Kr.); *C. saltus L.*

caulae, *ārum, f.* stáj; ovčinec.

caulis (vulgární tvar *colis*) *is, m.* [*καυλός*; něm. Kohl] 1) lodyha, stonek; — spec. stonek kapusty, košťál; 2) kapusta, zelí.

Caulōn, *ōnis, m.* (vedl. tvar *Caulōnia, ae, f.*) přímořské město v Bruttiu *L.*

Caunus, *ī, f.* [*Καῦνος*] přímořské město v Karii, založené dle pověsti od Kauna, syna Kreťana Mileta a nymfy Kyanee. Odt. adj. **Cauneus** (*Caunius*), *a, um* kaunský, karský: *Cauneae* (sc. *ficūs*) *C* kaunské, karské fíky; obyv. *Caunīī, ōrum, m.* Kauňané.

caupō, *ōnis, m.* krčmář, hospodský.

caupōna, *ae, f.* krčma, hospoda.

caupōnor, *ārī, ātus sum* [*caupo*] krčmařiti, kramařiti: *c. bellum* u *C Ennius* kramařiti s válkou.

caupōnula, *ae, f.* [subst. demin. od *caupona*] bídná krčma, hospůdka.

Caurus, *ī, m.* severozápadní vítr.

causa, *ae, f.* I (skutečná) příčina, důvod, podnět (s gen., s quod, eur, ut, s inf.): *felix qui potuit rerum cognoscere causas V*; *satis causae putare Cs* pokládati za dostatečnou příčinu, dostatečnou příčinu shledávati; *causam in alqm transferre N* vinu svalovati; *c. doloris* pramen bolesti; ale *causam fassus amoris* (gen. epexegetický) *O* příčinu vyznav, (totiž) lásku; *causa falsae suspicionis Cs* příčina, totiž křivá domněnka; *appellationis c. Cs* příležitost k oslovení; *sparsi c. veneni O* účinek jedu; *alci causae esse L* podnět dáti. Velmi často abl. **causā** (jako předložka s gen., kladena obyčejně za tímto pádem) za příčinou, k vůli, pro: *custodiae c. Cs* za osobní stráž; *timoris c.* ze strachu; *animi c. Cs* pro radost; *aggeris petendi c. Cs* pro stavivo k náspu; *belli c. L* aby byla příčina k válce; ale *meā, tuā, nostrā . . . causā* pro mne, mně k vůli, na mou přímluvu; — spec. α) důvodná, závažná příčina, spravedlivá věc, plné právo: *cum causā accedere ad accusandum C*; *non sine causa H* (opak *sine causa*); β) příčina, již někdo uvádí na omluvu, (důvodná) omluva, námitka: *causam accipio C* uznávám omluvu; *parum precibus, parum causā proficere L* málo omluvou pořizovati; *causae nihil dicimus, quin C* nic nenamítáme, aby ne; *quid causae est, quin . . . H* co tomu překáží (brání), aby ne; *causas nectis inanes V* osnuješ liché námitky (proti mé účasti); γ) předstíraná příčina, záminka, zástěra, výmluva: *causam inferre, interponere* bráti si za záminku; *alius aliā causā illatā C* každý jinou výmluvu uved, každý pod jinou záminkou; *per causam* pod záminkou, předstíraje; II příčina, věc (na níž něco se zakládá), záležitost: *qui super tali causa eodem missi erant N* v té příčině, v té věci; *c. Milonis a senatu probata est C* senát schválil věc, záležitost Milonovu; *alci causam dare C* svěřiti věc, záležitost; a) (před soudem) právní věc, pře, rozepře, spor, soud: *his de causis* (z těchto důvodů) *ego huic causae* (této při) *patronus extiti C*; *causae publicae et privatae C* pře veřejné (věci trestné) a soukromé (pře občanské); *c. capitis* pře, soud hrdelní; *de re et de causa iudicare C* rozhodnouti o případě

i při; *actor causae C* zástupce práva (něčího); *causam dicere* (jak o obžalovaném) (= *reum esse*; opak *accusare*) hájiti se, býti obžalován, (tak také o obhájci) zastávati něčí věc, hájiti někoho; *indictā causā* bez řádného výslechu, bez obhájení; *causam cognoscere* vyšetřovati, vésti vyšetřování; *causam agere* vésti spor; *causam obtinere* (*tenere, sustinere*) právo podržeti, práva svého obhájiti proti někomu, vyhráti spor; opak *causam perdere* n. *causā cadere* prohráti (při); *c. prior O* (= *pars prior causae*) výslech; **b)** (mimo soud) sporná věc, sporná otázka: *c. disserendi C* otázka, látka, o níž jest jednati; **c)** věc, jíž se někdo ujímá, zájem, prospěch: *non laedetur c. nobilitatis C* věc šlechty; *causam foederis egit L* zastal se smlouvy; *Sulla a populi causa remotissimus C*; *dictator rem in causam plebis inclinavit L*; *pietatem publica c. vicit O* lásku otcovskou překonalo blaho obecné (prospěch obecný); **d)** (vnější) stav, položení, okolnosti: *in meliore causa erat Regulus C* lépe byl na tom; **e)** stav, poměr k někomu, styk, spojení s někým: *quae mihi c. sit cum Caesare C* v jakém poměru jsem k Caesarovi; *causam amicitiae cum alqo habere Cs* přátelské styky; *causae necessitudinis C Cs.*

causārius, *a, um* [*causa*] z (důvodných) příčin, pro nemoc (neb zmrzačení) propuštěný ze služby vojenské, neduživec, invalida *L.*

causi-dicus, *ī, m.* [*causa* a *dico*] právní zástupce, advokát.

causor, *ārī, ātus sum* [*causa*] uváděti, udávati za záminku, omlouvati se, předstírati: (s acc.) *hiemem aut negotia T*; (s acc. c. inf.) *causatus se consulere velle T* stavě se na oko, jako by se chtěl poraditi.

cautē, adv. [*cautus*] **1)** ostražitě, opatrně, obezřele; **2)** s (náležitou) právní jistotou: *partitionis caput scriptum c. C.*

cautēs, *is, f.* (obyč. v plur. *cautes, ium*) ostrá skála, úskalí, skalisko, skalina, bradlo.

cautiō, *ōnis, f.* [*caveo*] **1)** opatrnost, ostražitost: (s gen. obj.) *horum vitiorum una c. est C* jediný jest prostředek, abychom se uvarovali těchto chyb; pass. (*beneficentia*) *habet multas cautiones C* mnohé stránky, kterých je třeba se varovati; **2)** zabezpečení, jistota, záruka, úpis.

cautor, *ōris, m.* [*caveo*] ručitel: *c. alieni periculi C* (= *is qui cavet alteri periculum*) odvratitel nebezpečenství od jiného, ochránce bezpečnosti.

cautus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *caveo*] **1)** zajištěný, zabezpečený, jistý: *cautos expendere nummos H* vyplatiti peníze na dostatečnou jistotu; *res C* zajištěné jmění; **2)** ostražitý, opatrný, obezřelý: *vulpes cauta H* chytrá liška; (*bestiae*) *in eam partem peccant, quae est cautior C* (zvířata) chybují po té stránce, která jest opatrnější, t. j. chybují tím (tak), že jsou příliš opatrna.

cavea, *ae, f.* [srov. *caulae*] **1)** ohrada, klec; (o včelách) úl; **2) a)** metaf. hlediště (divadla neb cirku s polokruhovými řadami sedadel povlovně nad sebou se zvedajícími): *qui in prima cavea spectat C* divák v prvních řadách, sedící v popředí hlediště; *in ultima* (*cavea*) v posledních řadách, v zadu (na poslední galerii); **b)** synekd. divadlo.

caveō, *ēre, cāvī, cautum est* [srov. čes. zkoumati] **1)** střící se, vystříhati se, hleděti se něčeho, varovati se, býti na stráži před někým n. něčím (alqm. n. ab alqo, alqd. n. a re, s ne n. ut ne, s inf.): (absol.) *neque illi ad cavendum dolus aut astutiae deerant S* k ostraze, k ostražitosti; *cave!* pozor! (před někým); *socium c. C* míti se na pozoru před společníkem; *c. ab homine impuro C*; *hoc caverat mens provida Reguli H* toho se vystřehla; *malum caveri potest S* zlu lze se vyhnouti; *numquam homini* (dat. pův.) *satis cautum est in horas H* (nikdy od člověka není dosti vystříháno) nikdy člověk dosti nemůže se míti na pozoru, člověku nelze se dosti střící. Pomocí imper. *cave* bývá opsán často prohibitiv: *c. ignoscas C* střez se, abys odpouštěl, neodpouštěj; *cave te fratrum misereat C* neměj slitování s bratry; *cave faxis H* nečiň (toho); **2)** býti na stráži ve prospěch někoho, péči míti, pečovati o někoho, opatrovati, chrániti někoho od něčeho (alci a re): *veteranis cautum esse volumus C* chceme, aby bylo postaráno o vysloužilce; *orant ac monent, ut ipsis ab invidia caveatur L* aby chráněni byli od nenávisti; — spec. *α)* (o právním zástupci) radou právnic

kou při zabezpečení na soudě pomáhati: *in iure c. C*; *haec urbana militia respondendi, cavendi C*; β) dáti jistotu někomu, státi, ručiti, zaručovati se někomu za něco: *civitates obsidibus* (abl. instr.) *de pecuniis cavent Cs* rukojměmi se zaručují, že peníze složí; *cavetur a Caesare, ne . . . Cs* Caesar se zaručí; γ) dáti si zaručiti něco od někoho, vyhraditi si jistotu: *ab sese caveat, quemadmodum velit C*; δ) (zákonem, smlouvou, závětí) vyhraditi, stanoviti, nařídíti (alqd n. de re, s ut n. ne): *testamento c., ut C*; *in quo* (*foedere*) *cum caveretur sociis, nihil de Saguntinis cautum est L* když opatření se dálo ve prospěch spojenců, nic nebylo vyhrazeno ve příčině Sagunťanův.

caverna, *ae, f.* [*cavus*] dutina, nitro, jeskyně, sluje, rozsedlina: *cavernas milite implent V* dutiny, nitro koně (trojského); *cavernae ingentes ad accipiendum impetum fluminis Cu* vodojemy.

cavillātiō, *ōnis, f.* [*cavillor*] škádlení, škádlivý vtip, vtipkování, špičkování, úštěpek.

cavillātor, *ōris, m.* vysměvač, posměváček.

Cavillōnum, *ī, n.* město Haeduů nad Ararem (nyn. *Chalon-sur-Saône*) *Cs.*

cavillor, *ārī, ātus sum* 1) škádliti, špičkovati, vtipem si dobírati, uštěpačně vtipkovati, úštěpky si činiti: (alqd n. cum alqo) *verba patrum c. T* úštěpky si činiti z řečí senátorů; (*centuriones*) *tribunos plebei cavillans vocare L* úštěpky si čině, uštěpačně; 2) vytáčeti se; hledati vytáček, vymlouvati se: *c. tum tribuni L* věc vytáčeli tribunové.

cavō, *āre, āvī, ātum* [*cavus*] hloubiti, vyhlubovati, vydlabávati: (přísl.) *gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo O* vymílá; *parmam* (*gladio*) *c. O* proraziti; *firma cavavit robora V* pevná prorazil, rozbil prkna dubová; **cavātus**, *a, um* vyhloubený, vydlabaný, dutý: *c. rupes V* skalní sluj; *baculum cavatum L* vyhloubená hůl; — spec. *naves lintresque c. ex arboribus L* lodi z kmenů vyhlubovati, t. j. vyhlubováním dělati; *tegmina* (sc. *capitum*) *cavant V* přílby vyhlubují, dělají.

cavus, *a, um* [srov. κοῖλος z *κοϝίλος] 1) dutý, vydutý, vyhloubený, (dovnitř) vyklenutý: *cavae aedes V* klenuté síně, komnaty (dle jiných: zadní dvůr); *colles cavi V* roklinaté pahorky; *cavae viae L* úvozy; *cava vallis L* úžlabina; *cava tempora O* vyklenutá skráň; *c. lumina O* vpadlé oči; *aes cavum O* měděný kotel; *palude cava submergere O* ponořiti v hlubinu bažiny; *pocula, quā cava sunt O* dutiny, vnitřky pohárů; 2) dutý, t. j. zahalující, obestírající: *nubes cava O*; *cava umbra V*; *cava imago formae V* prázdný přízrak podoby; — subst. **cavus**, *ī, m.* n. **cavum**, *ī, n.* dutina, díra.

Cāÿstros, *ī, m.* [*Κάυστρος*] řeka v Lydii, jež teče asijskými nížinami na labutě bohatými. Odt. adj. **Cāÿstrius**, *a, um* kaysterský: *ales O* (= labuť).

Cēa, **Cīa**, *ae, f.* (sc. *insula*) ostrov Keos; viz též *Ceos.*

Ceangī, *ōrum, m.* Ceangové, britannský národ *T.*

Cebenna *mons, m.* Cevenny, pohoří v jižní Gallii, které tvořilo hranici mezi vlastní Gallií a římskou provincií *Cs.*

Cebrēnis, *idis, f.* Kebrenovna (ženské patron.) (= *Hesperie*) dcera Cebrena (*Κεβρήν*), říčního boha v Troadě *O.*

Cecrops, *opis, m.* [*Κέκροψ*] bájeslovný zakladatel Vyšehradu athenského (Akropole) a nejstarší král athenský, zpola člověk, zpola had (*geminus O* dvojtvárný). Odt. 1) (patronym.) **Cecropidēs**, *ae, m.* [*Κεκροπίδης*] Kekropovec (= *Theseus*); (v plur.) *Cecropidae, ārum, m.* Kekropovci (= Atheňané); 2) **Cecropis**, *idis, f.* a) Kekropovna; (= *Aglauros*, dcera Kekropova) *O*; *Cecropides O* (= Prokne a Filomela, dcery Pandionovy); b) adj. attická: *terra O*; 3) **Cecropius**, *a, um* a) kekropský: *arx O*; **Cecropia**, *ae, f.* Vyšehrad athenský; b) athenský, attický: *C. cothurnus H* attická tragoedie.

1. cēdō, *ere, cessī, cessum* I intrans. 1) (odměřeným krokem) jíti, stoupati, kráčeti, ubírati se: *per ora c.* (= *incedere*) *H* před očima si vykračovati; — metaf. a) přecházeti někam, v něco, měniti se (in alqd), platiti za něco (pro re): *vis aurea cessit in animum O*; *temeritas in gloriam cesserat Cu* slepá odvážlivost ve slávu se změnila, zvrátila; *Chattis fortuna in sapientiam cessit T*

štěstí bylo vyloženo za moudrost; *huc aratri cessit amor V* sem, v toto (ve válečnou zbraň) přešla, změnila se láska k pluhu, t. j. pluh, jeuž se těšil (dříve) lásce; *largi apparatus pro stipendio cedunt T* platí, jsou počítány za vojenský plat, jsou na místě platu; **b)** přecházeti (vlastnictvím) na někoho, dostávati se, připadati někomu (in alqm, alci): *res Albana in Romanum imperium cessit L* přešla, dostala se pod římskou svrchovanost; *Lepidi arma in Augustum cessere T* Lepidova válečná moc přešla na Augusta, Augustus strhl na sebe Lepidovu válečnou moc; *bona in medium cedunt T* statky stávají se jměním obecným; *in praedam* (n. *praedae*) *c. L* státi se kořistí; *cui proxima caelo potestas cessit O*; *praeda victoribus cessit T*; *cesserunt piscibus undae habitandae O* připadly za pobyt; *cedat Lavinia coniunx V* dostauiž se za něho; **c)** (o podniku) jíti (ku předu), vésti se, dopadati, dařiti se nějak (alci s adv.): *munus bene cedit O* dar dobře slouží; *res male cedit* špatně se vede; *prout prima cessissent T* dle toho, jak první podniky dopadnou; *quia temptatum antea* (*bellum*) *secus cesserat S* jinak (než doufal, t. nešťastně) dopadla; *ubi insidiae parum cessēre T* když se lest nepodařila; *Parcae sinebant c. res Latio V* aby Latinům dobře se vedlo; (bez podm.) *utcunque cesserit Cu* jakkoli věc dopadne; *si male* (*bene*) *cesserat H* vedlo-li se (mu) špatně (dobře), v neštěstí (ve štěstí); **2)** ustupovati, odcházeti odněkud (s abl., ex n. de re): *nec mea loco sententia cedit V* a s místa se nehýbe, t. j. pevně (neochvějně) trvá mé předsevzetí; *senatū c. T* vystoupiti ze senátu; *e vita* (*vitā*) *c. C* rozželnati se s životem, zemříti; *patriā c. C* opustiti vlast; (absol.) *plagam cedendo arcebat O* ustupuje; *aër naturā cedens est maxime C* je povolný; — spec. (o vojsku) ustupovati, couvati: *hosti c. V* ustupovati před nepřítelem; *cedentes violari vetuit N* ustupující, prchající (nepřátele); *confessionem cedentis pro victoria habere L* přiznání nepřítele, že ustupuje, pokládati za vítězství; — metaf. **a)** ustupovati, zanikati, tratiti se, mizeti, míjeti: *cessit pudor O*; *furor V*; *cessit in auras O* zmizel do vzdušin, do vánků; (*e*) *memoriā c. C* mizeti, tratiti se z paměti; *quo tibi fiducia cessit V* kam se poděla; *horae cedunt et dies C* uplývají, plynou; **b)** odstupovati, upouštěti od čeho, vzdávati se, zříkati se čeho, přenechávati, postupovati něco (alci alqa re): *alci possessione hortorum c. C* postoupiti zahrady; *possessione rei publicae c. L* vzdáti se správy obce; *imperio c. T* odstoupiti od vlády; *captae urbis titulo c. Cu* postoupiti (někomu) slávy, že města dobyl; *collegae* (dat. commodi) *honore c. L* k vůli soudruhu zříci se pocty; **c)** ustupovati, povolovati, poddávati se, podrobovati se někomu (alci): *tu ne cede malis V* neustup, nepodlehni; *nulli cessura dearum O* já, jež bych neustoupila, jež bych nedala přednost žádné z bohyň; *pluribus c. Cu* podrobiti se většině; *auctoritati viri c. C* uposlechnouti rady; *fortunae c. CCs* podrobiti se osudu; *fato c. L* osudu ustoupiti (eufem. o samovraždě); (absol.) *ebur cedit O* sloň povoluje, poddává se; **d)** (co do hoduosti) ustupovati, přednost dávati, nevyrovnávati se někomu v něčem, býti za někým (alci re n. in re): *salix cedit olivae V* nevyrovná se; *Minervae* (dat.) *laudibus* (abl.) *c. O* chválami nedosahovati Minervy; *ut in hoc Graeciae nihil cedamus C* nikterak nejsme za Řeckem, nezadáváme Řecku; *nulli in regem caritate c. N* každému se vyrovnati, býti roven, moci závoditi; *Troianis studio ac fide c. L* ostávati za Trojany co do oddanosti a věrnosti; **II** transit. postoupiti, přepustiti, přenechati někomu něco, povoliti někomu, aby (alci alqd, s acc. c. inf., s ut): *ei currum O*; *multa multis de iure suo c. C*; *plebes cessit patribus, ut . . . L.*

2. cēdŏ, v plur. *cette* [povstalo z ukazovacího přívěsku *ce-* (srov. *hi-ce, hic*) a z imper. **do, date*] **a)** dej sem, dejte sem, sem s něčím (s acc.); *c. mihi litteras et testimonium C*; **b)** sem s tím, ukaž, pověz, řekni: *unum c. auctorem tui facti C*; *c. tandem, qui sit ordo C*; **c)** považ, pomni.

Cedrōsia, *ae, f.* Cedrosie, pobřeží při moři Arabském (nyn. *Beludžistan*); obyv. **Cedrōsiī,** *ōrum, m.* Cedrosští.

cedrus, *ī, f.* [κέδρος] **1)** cedr; **2)** meton. **a)** cedrové dřevo, dříví: *urit*

nocturna in lumina cedrum V páli cedr (cedrové louče) k osvětlení noci; **b)** cedrový olej (jímž natírány, napouštěny byly závity papyrové, aby byly chráněny od molů a zpuchření): *carmina linenda cedro H* básně hodné, aby byly napuštěny cedrovým olejem (t. j. básně hodné, aby byly uchovány, výborné); *nec cedro charta notetur O* a blána (papyrová) nebudiž natřena cedrovým olejem.

Celadon, *ontis, m.* [*κελάδων* hlučící, křičící] význačné jméno válečníkův *O.*

Celaenae, *ārum, f.* [*Κελαιναί*] Kelainy, město ve Veliké Frygii *LCu.*

Celaenō, *ūs f.* [*Κελαινώ* „chmurná, černá"] význačné jméno **1)** jedné z Pleiadek *O*; **2)** jedné z Harpyí *V.*

celeber, *celebris, celebre* (později též *celebris, e*) **1)** často a hojně navštěvovaný, hlučný, živý, lidnatý (s abl. neb absol.): *celebres mergis undae O* vody hojně navštěvované, hlučné, bohaté potápkami; *Ide fontibus celeberrima O* prameny přebohatá; *celebre convivium feminis virisque T* hostina hojně navštívená ženami i muži; *Niobe comitum celeberrimā turbā O* hojně obklopena davem družek, v přečetném průvodu družek; *urbs celebris et copiosa C* město lidnaté a zámožné; *celeberrimus urbis locus C*; *celeberrimo fori T* na nejlidnatější části náměstí (dle jiných: v době, kdy náměstí jest nejživější); **2)** meton. **a)** (četným shromážděním účastníků) slavený, hojný, četný, slavnostní: *celeberrimus virorum conventus C* velmi hojné shromáždění; *funus amore civium celebre L* slavný pohřeb; *funus per laudes et memoriam virtutum eius celebre fuit T* pohřeb oslaven byl pochvalnou zmínkou o jeho statečných činech; *celeberrima totā Cypro dies O* nejslavnější den, největší svátek, slavnost; *quos (dies) in vita celeberrimos viderit C* jež zažil jakožto nejslavnější, v nichž se dožil v životě největší slávy; *dea celeberrima* (pracd.) *colitur O* velmi slavně jest ctěna; *Diana celebris H* slavená (jejíž chrám pln jest ctitelů); **b)** hojně užívaný, obvyklý, často jmenovaný, rozhlášený, známý, slavný: *sagittarum celebri usu Cu* poněvadž střílení šípy jest všeobecné; *minus c. auditū Cu* o němž méně (často) se slýchává; *res totā Siciliā celeberrima C*; *celebre per Hispaniam responsum L* rozhlášená po Hispanii odpověď; *famā celeberrimus O* pověstí velesavný, proslulý; — spec. velebný, slavný, proslulý: *clarissimarum urbium excidio celeberrimi viri L*; **c)** často opětovaný: *vox illa fuit celeberrima O* ona slova byla nejčastěji (ode mne) opakována.

celebrātiō, *ōnis, f.* [*celebro*] **1)** četné shromáždění, valná schůze: *hominum celebrationes C* slavnostní shromáždění (lidí); **2)** hlučné shromáždění k nějaké slavnosti, hlučné oslavování: *c. ludorum C*; *c. ad praetorem translata (est) T* konání, řízení slavnosti bylo přeneseno na praetora.

celebrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass od *celebro*] **1)** hojně navštěvovaný, hlučný: *forum maxume celebratum S*; **2)** od mnohých účastníků slavený, slavný, slavnostní: *celebratior supplicatio L* slavnější, hlučnější slavnost děkovná; **3)** často užívaný, běžný, všeobecný, rozšířený, rozhlášený, známý; — spec. slavený, slavný, proslulý: *scio me in rebus celebratissimis omnium sermone versari C* vím, že se nalézám u věcí z obecného hovoru obecně (zcela) známých; *Haterius eloquentiae celebratae* (gen. qual.) *T* slavený řečník.

celebris viz *celeber.*

celebritās, *ātis, f.* [*celeber*] **1)** hojné navštěvování, hlučnost (místa): *c. loci CT*; *oppidorum c. C* lidnatost měst; **2)** hlučné shromáždění se ku slavnosti, slavení, oslavování, oslava, slavnost: *supremi diei c. C* slavnost posledního dne (t. j. slavnost pohřební, slavný pohřeb); *ludis celebritatem addere L* dodati oslavy, hry vypraviti skvěleji; **3)** **a)** hlučná návštěva, hlučný zástup, hojné obecenstvo: *c. et frequentia occurrentium T* hlučný a četný zástup vstříc jdoucích; *in maxima celebritate atque in oculis civium vivere C* žíti ve stálém styku a před očima spoluobčanů; **b)** časté naskytování se něčeho, časté opakování se, obecnost; známost: *c. periculorum T* časté opakování se nebezpečenství; — spec. vyhlášenost, proslavenost, proslulost: *c. famae C* (rozhlášená) slovutnost, slavná pověst, proslulé jméno.

celebrō, *āre, āvī, ātum* [*celeber*] **1)** často a hojně navštěvovati, hlučně

oživovati: *atria celebrantur O* síně se plní, se hemží (četnými návštěvníky); *carmine ripas c. O* hlučným zpěvem oživovati, naplňovati; *viae multitudine celebrabantur C* byly naplňovány; a) v hlučném davu provázeti: *frequentia et plausus me usque ad Capitolium celebravit C*; b) hojně se scházeti k slavnosti, míti hojné účastenství, hlučně slaviti, světiti: *totā celebrante Siciliā N* za valné účasti celé Sicilie; *festos dies ludorum c. C*; *sacrum c. L* světiti svátek; *diem natalem c. T*; *natalem O*; *convivium c. L* hostiny slaviti, na hostiny často přicházeti, hostin často se účastniti; *funus omni apparatu atque honore celebratum est Cu* pohřeb byl oslaven, byl vystrojen se vší nádherou a poctou; *mors funere censorio celebrata T* pohřeb byl vystrojen nákladem obce, na státní útraty; *celebramus litora ludis V* hlučně oživujeme pobřeží hrami, hlučně slavíme hry na pobřeží; 2) metaf. často (a horlivě) konati, často provozovati něco, často užívati čeho: *celebrari de integro iuris dictio L* konáno bylo, začalo znova odsuzování (dlužníků); *seria ac iocos c. L* tráviti chvíle vážné i žertovné, oddávati se horlivě opravdovým věcem i žertům; *posteā celebratum id genus mortis T* ten způsob smrti byl oblíben; a) často připomínati, rozhlašovati, ústy roznášeti, činiti známým: *qua re celebrata C*; *consulem factum esse Murenam nuntii litteraeque celebrabant C*; *caedes omnium sermone celebrata C*; — spec. velebíc rozhlašovati, velebiti, oslavovati, činiti slavným: *seque remque publicam c. S* proslaviti sebe i obec; *Palladis urbem carmine c. H* básní oslavovati, opěvati; *gens tuos celebrabit honores V* tvé pocty slavnými učiní (t. j. tebe poctami oslaví); *rem in maius c. LS* z míry vynášeti, chválou nadsazovati; *facta pro maxumis c. S* činy vyhlašovati za největší.

Celēiātēs, *um, m.* Celeiatové, ligurský kmen *L.*

Celemna, *ae, f.* město v Kampanii.

Celenderis, *is, f.* tvrz v Kilikii *T.*

celer, *eris, e* [srov. *κέλλω* strkati] 1) hbitý, rychlý, ruči: *celerius omnium opinione venit Cs*; (s abl.) *pedibus c. V* rychlonohý; *c. iaculo V* rychlý kopím, zručný oštěpometce; *anser c. pennā O* rychlokřídlý; (s inf.) *c. sequi H* rychlý ve stíhání (nepřátel); 2) metaf. a) rychlý, kvapný, brzký: *celeria remedia N* léky rychle (brzy) působící; *c. subsidium Cs* brzká, okamžitá pomoc; — spec. příliš kvapný, ukvapený, náhlý, prudký: *oderunt sedatum celeres H* nenávidí rozvážlivého rázní; *irasci c. H* vznětlivý, prchlý; subst. **celerēs**, *um, m.* jezdci, rytíři: *tribunus celerum L* náčelník jízdy.

celeripēs, *pedis*, adj. [*celer* a *pes*] rychlonohý.

celeritās, *ātis, f.* [*celer*] 1) hbitost, rychlost, prudkost: *c. itineris Cs* chvatný příchod; *c. persequendi C* rychlé pronásledování; 2) metaf. rychlost, živost, čilost: *mortis c. C* rychlá smrt; *veneni c. C* prudkost, rychlý účinek jedu; *c. animorum C* čilost ducha; *c. ingenii N* bystrost, vynalezavost ducha; *c. consilii N* duchapřítomnost, rozhodnost, ráznost.

celeriter, adv. [*celer*] hbitě, rychle, kvapně, spěšně.

celerō, *āre, āvī, ātum* [*celer*] 1) (transit.) urychliti, uspíšiti něco: *in silvas c. fugam V*; *oppugnationem T*; *haec celerans iter ad naves tendebat V* chtěje rychle toto obstarati spěchal k lodím; *celerandae victoriae intentior T* (tím) horlivěji usiluje urychliti vítězství; 2) (intrans.) kvapiti, chvátati, pospíšiti si: *cum exercitu celeraret T* aby spěšně (rychle) přitáhl; *agere et c. statuit T* rozhodla se jednati a pospíšiti si, odhodlala se k činu a urychliti jej.

Celetrum, *ī, n.* město v Makedonii *L.*

Celēus, *ī, m.* [*Κελεός*] otec Triptolemův, dávný král eleusinský, jejž bohyně Ceres naučila orbě a tajemné bohoslužbě *VO.*

cella, *ae, f.* 1) schránka, komora; podzemní komůrka (otroků): *servorum cellae C*; *angustis eiecta cadavera cellis H.* zvl. 2) zásobní komora, zásobárna, špižírna; sklep: *Cato Siciliam cellam penariam rei publicae nominabat C* nazýval obilní komorou; *cella vinaria, olearia, penaria C*; (o úředníku v provincii) *frumentum sibi in cellam imperare C* poručiti si obilí do (své)

zásobárny, pro domácí potřebu. Podobně: *in cellam dare, emere, sumere*; *quod tibi senatus cellae nomine concesserat C* k vydržování domácnosti; *huic praedae cellae nomen imponis C* toto kořistění nazýváš opatřováním domácnosti; 3) buňka medového plástu: *apes distendunt nectare cellas V*; 4) (v chrámě) síň chrámová, cella, do níž se vcházelo z předsíně. V celle stála socha božstva: *cella Iovis, Minervae, Iunonis* v chrámu Kapitolském *L*; (synekd.) svatyně, chrám: *armatos in cella Concordiae includere C.*

Celmis, *is, m.* (vok. *Celmi*), jeden z idaejských Daktylů na Kretě; byl proměněn v ocel *O.*

cēlō, *āre, āvī, ātum* a) zakrývati, skrývati, zastírati: *c. vultus, uterum manibus O*; *Sol, qui diem promis et celas H*; b) ukrývati, tajiti, chovati (v sobě): *aequora pisces celant H*; *c. sucum H* c) skrýti, ukrýti, utajiti, schvalovati; smlčeti, neprozraditi: *plerosque ii, qui receperant, celant Cs*; *c. arma Cs*; *sacra terrae* (lokativ) *celavimus L* v zemi jsme skryli; *factum V*; *commissa N* svěřená tajemství smlčeti, zachovati; *c. sententiam C*; *ingenium res adversae nudare solent, celare secundae H*; *celata virtus H* utajená statečnost, básní pěvcovou neoslavená; *praecepta canam, celabitur auctor H* předpisy vyjevím, původce (jich) bude (ode mne) zamlčen, jich původce jmenovati nebudu; *celanda effari L* vyjevovati to, co má býti zatajeno; *non est celandum N* toho netřeba smlčovati; *id cum minus diligenter esset celatum*; *c. se tenebris V* ukrýti se v temnu; d) tajiti něco před kým, tajiti se někomu něčím, zatajiti před někým něco, nic neříci někomu (alqm alqd, alqm de alqua re): *mortem regis omnes celat L* přede všemi zatají; *iter quo habeat, omnes celat N*; pass. *id Alcibiades celari non potuit N* nebylo lze před Alkibiadem tajiti, nemohlo zůstati tajným; *de insidiis celare te voluit C*; *non est profecto de illo veneno celata mater C* podání onoho jedu před matkou nebylo zatajeno; *credo celatum esse Cassium de Sulla uno C.*

celōx, *ōcis, m. f.* [srov. *celer*; pův. adj. sc. *lembus* (malý člun) neb *navis*]; rychlá, honěí loď; čejka: *celoces viginti deducti L*; *piratici celoces et lembi L.*

celsus, *a, um* [part. perf. od (*ex*)*cellere* srov. *collis*, české čelo, čeliti] 1) vztyčený, vzpřímený, vyvýšený, vysoký, strmý; *vertice celso V* na vysokém temeni hory; *celsae turres H*; *celsae urbes V* vysoko ležící; *Acherontia celsa H*; *c. puppis V* vysoká korma; *celsum super aequora collum O* vztyčená šíje; *si celsior ibis O* jestliže příliš vysoko poletíš; *celsior ipse loco O* sám na povýšenějším místě; *cervus in cornua c. V* jelen s vysokými parohy, vysoký paroháč; 2) metaf. povznesený; spec. α) (v dobrém smyslu) vznešený, povznešený, velikomyslný, velikodušný: *qui poterit esse c. et erectus C*; β) (s příhanou): domýšlivý, hrdý, pyšný: *erectum et celsum vagari toto foro C*; *celsi Ramnes H* hrdí Ramnové.

Celtae, *ārum, m.* Keltové 1) (v širším smyslu) souborné pojmenování všech národů gallských, bydlících za starodávna mezi Rýnem, Pyrenejemi, Apenninami, říčkou Rubikonem a v Britannii; 2) (v užším smyslu) obyvatelé střední Gallie mezi řekami Seinou, Garonnou, Okeánem a Alpami *Cs.* Odt. adj. **Celticus,** *a, um* keltský; (subst. isol.) *Celticum, ī, n.* veškerost národů keltských, říše, oblast Keltův *L.*

Celt-ibērī, *ōrum, m.* Keltiberové, národ ve střední Hispanii na jih od řeky Ebra povstalý smíšením Keltův a Iberův. Odt. a) **Celtibēria,** *ae, f.* Keltibersko, země Keltiberův; b) **Celtibēricus,** *a, um* keltiberský.

Celtillus, *ī, m.* náčelník arvernský, otec Vercingetorigův *Cs.*

cēna, *ae, f.* hlavní jídlo u Římanů, bylo podáváno dle našeho času mezi 3. až 4. hod. odp., oběd; hostina: *cenam alcui dare C*; *cenae pater H* hospodář; *caput cenae C* hlavní jídlo; *super cenam Cu* při stole, při hostině; *pontificum cenae H* hostiny pontifikův (pověstné bohatostí a nádherou).

Cēnabum, *ī, n.* město Karnutů v Gallii (nyn. *Orléans*). Odt. adj. **Cēnabēnsis,** *e* cenabský; subst. *Cēnabēnsēs, ium, m.* Cenabané.

cēnāculum, ī, *n.* [*ceno*] 1) jídelna; 2) (poněvadž jídelny Římanů za starodávna nalézaly se v hořejším patře domů) meton. hořejší patro; podkrovní světnice, obydlí chudých: *quid pauper? mutat cenacula H* mění svou podkrovní světničku, (stále) se stěhuje.

Cēnaeum, ī, *n.* sev.-záp. konec ostrova Euboie. Odt. adj. **Cēnaeus**, *a, um*: *C. Iuppiter O* Juppiter na Cenaeu uctívaný.

cēnātus, viz *ceno*.

Cenchreae, *ārum, f.* [Κεγχρέαι] Kenchreje, přístav korinthský v zátoce saronské (nyn. *Kenkri*) *LO*.

Cenchrēus (*Cenchrius*), ī, *m.* říčka u Efesu *T*.

Cenimāgnī, *ōrum, m.* Cenimagnové, národ v jih.-vých. Britannii *Cs*.

cēnitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *ceno*] obědvávati, jídati *C*.

cēnō, *āre, āvī, ātum* [*cena*] 1) obědovati, stolovati, jísti: *bene c. H*; *ille apud te postea cenavit C*; *cenas hodie mecum H* se mnou, u mne; *quīs* (= *quibus*) *cenantibus* (abl. abs.) *unā? H* kteří hodovali zároveň (s tebou), ve které společnosti hodovní, stolní; 2) transit. jísti, pojídati, pojísti, stráviti něco: *aprum, aves, olus H*. Part. perf. *cēnātus, a, um* (ve význ. akt.) naobědvav se, jenž se naobědval, najedený, jenž pojedl: *quid excogitari potest, cur te lautum voluerit, cenatum noluerit occidere? C* proč by byl chtěl zavražditi tě vykoupaného (po lázni), ale nechtěl (zavražditi) najedeného. Srov. *statim milites cenatos esse iubet S*.

Cenomanī, viz *Aulerci* 3).

cēnseō, *ēre, suī, sum* 1) počítati: *capite censi S* občané počítaní pouze dle hlav, dle množství, nikoliv dle jmění odhadnutí; nejnižší, nejchudší třída občanův; 2) a) (t. t. o činnosti censorů) odhadovati jmění římského občana a vepsati jej v seznam občanstva: *censores populi aevitates, suboles, familias pecuniasque censento C* spočtětež a odhadnětež; *censum censere* konati odhad; *censendi formula, lex L* zákon a zásada, podle které se census vykonával; *legem censui censendo dicere L* ustanoviti zásadu k odbývání censu; *quinto quoque anno Sicilia tota censetur C*; *haec classis censetur XI milibus aeris L* tato třída, občané této třídy počítají se na 11 tisíc assů jmění; *milia octoginta eo lustro civium censa dicuntur L* bylo prý odhadnuto, napočteno 80 tisíc; *census equestrem summam nummorum H* jenž byl odhadnut, jehož jmění bylo odhadnuto na výši jmění rytířů, jenž má jmění stavu rytířského; b) dáti své jmění vepsati v seznam k odhadu, přihlásiti jmění k odhadu: *convenerunt censendi causa C*; *in qua tribu ista praedia censuisti? C*; (též mediálně) *voluisti magnum agri modum censeri C*; *quaero, sintne ista praedia censui censendo C* mají-li býti k odhadu přihlášena; 3) (vůbec) odhadovati, určovati cenu, hodnotu něčeho, ceniti, páčiti; vážiti si: *rem c. atque aestimare C*; — spec. α) *censeri de aliquo* za něčího býti pokládán: *hoc domui debes, de qua censeris O* za jehož příslušníka jsi pokládán; β) *censeri aliquem inter comites O* přijmouti mezi průvodčí, do družiny, pokládati za průvodčího: *hos est dea censa parentes O* tyto pokládala za své rodiče; 4) (v mysli odhadovati), míti za to, mysliti, domnívati se, souditi, pokládati, (za dobré) uznávati; *quid censetis? C* co soudíte, myslíte; *de ea re ita censeo C*; (s inf.) *Antenor censet belli praecidere causam H* uznává za dobré; (s acc. cum inf.) *maiores nostri censuerunt causam morbi esse quaerendam C*; *maturandi... sibi censuit Cs* rozhodl se, že...; *aequum* (*esse*) *censere N* za slušné uznávati; (s *ut*): *censuerunt, ut tribuni hac lege tenerentur C*; (s pouhým konj.) *vereamini, censeo C* tuším, máte se obávati; *magno opere censeo, desistas C*. Odt. 5) a) (t. t. o senátorech) činiti návrh, navrhovati, hlasovati pro něco, býti pro něco, raditi k něčemu: *quo loco censebis, Caesar? T* na kterém místě, Caesare, budeš hlasovati; *captivos reddendos* (*esse*) *in senatu non censuit C*; (s pouhým acc.) *pars deditionem, pars eruptionem censebat Cs* část radila ku vzdání, druhá k výpadu; b) (t. t. o senátu) usnášeti se na něčem, učiniti nález, ustanoviti, usouditi, rozhodnouti, nařídíti: *quae patres censuerunt L*; *bellum Samnitibus patres censuerunt L*; *senatus censuit, ut* (*proconsul*) *Haeduos defenderet Cs*; (zřídka s dat. u *T*) při-

řknouti, uděliti někomu něco: *censentur Octavio triumphi insignia*; *aram Clementiae censuere T* usnesli se zasvětiti oltář Milosti.

cēnsor, *ōris*, *m.* [*censeo*] censor, odhadce. Censoři (počtem dva) byli římští úředníci volení z nejváženějších občanů, kteří měli za úkol konati odhad (*census*; viz t.) a vše, co souviselo s výkonem tímto. Censura jako samostatný úřad byla zavedena v polovici V. stol. př. Kr. Před tím vykonávali census konsulové. Censoři byli voleni v komitiích centuriátních každého pátého roku a úřad jejich trval nejdéle 18 měsíců. Pravomoc censorů lze shrnouti takto: 1) censoři konali odhad (*census*; viz t.); 2) dohlíželi na veřejnou mravnost (*regimen morum*) a provinění stíhali četnými tresty (viz *nota censoria*). Odt. *censor* = přísný karatel, přísný soudce, posuzovatel: *castigator censorque minorum H* karatel a přísný soudce mladších; 3) vedli vrchní správu státních financí. Censoři pronajímali státní důchody, zadávali veřejné stavby a práce, dodávky a p.

cēnsōrius, *a*, *um* 1) censorský, mravokárný: *censoriae leges* censorská nařízení neb nájemní smlouvy; *c. tabulae* censorské listiny; *animadversio, ignominia, nota c. L* trest, pokárání censorské; *gravitas censoria C*; *illud minime censorium est C* nikterak se nesrovnává s vážností censorskou; *opus c. C* věc podléhající mravokárnému právu censorskému; 2) subst. *censorius*, *ī*, *m.* bývalý censor: též *homo c.*; *Cato Censorius*.

cēnsūra, *ae*, *f.* censura, censorství, úřad censorský: *censuram gerere C* zastávati censuru, úřad censorský; *c. agere O*; *c. sublata est C* úřad, hodnost censorská byla odstraněna, zrušena.

cēnsus, *ūs*, *m.* [*censeo*] počítání; 1) (t. t. v Římě) odhad jmění římského občanstva a spojené s tím sčítání, popis (občanů). Census konán byl od censorů každého pátého roku na poli Martově. Každý občan římský byl povinen dostaviti se před censory a přísežně udati své jméno, členy rodiny, jmění nemovité i movité. Dle tohoto přiznání vyměřena byla práva politická i berně válečná: *censum habere CCs*; *c. agere L* konati sčítání. Odt. také = přiznání jmění: *censum accipere L* vziti na vědomí přiznání jmění; *censum deferre T* učiniti přiznání jmění; 2) meton. a) seznam odhadní, seznam občanů (občanstva): *censu prohibere C*, *censu excludere alqm L* vyloučiti ze seznamu občanů, nepojmouti v seznam; *in censum irrepere C*; *in censum referre L*; *census nostros requiris? C* dovoláváš se našich odhadních seznamů; b) při odhadu přiznané jmění; a vůb. majetek, bohatství: *c. equester* = 400.000 sesterciův; *c. senatorius* = 1,000.000 sesterciův; *infra Lucili censum (esse) H* býti pod jměním, pod stavem Luciliovým, nerovnati se stavu Luciliovu; *homo sordidus, sine honore, sine censu C* bez jmění; *dat census honores O*; *ars* (t. *piscatoria*) *illi sua census erat O* rybářství bylo (veškerým) jeho majetkem; *demisso in viscera censu* (abl. absol.) *O* když břich pohltil bohatství; *c. privatus brevis H* soukromé jmění malé; *cultus maior censu H* nádhera jdoucí nad jmění.

centaurēum, *eī*, *n.* [*κενταύρειον*] zeměžluč *V.*

Centaurus, *ī*, *m.* [*Κένταυρος*] 1) Kentaur; (v plur.) *Centaurī*, *ōrum* Kentaurové, divý a obrovský kmen thessalský mezi Peliem a Ossou. Dle pozdějšího mythu dvojtvárné obludy, půl člověka a půl koně: *nobilis C. H* (= Cheiron). Odt. adj. *Centaurēus*, *a*, *um* kentaurský; 2) jméno lodi: *Centauro invehitur magnā* (fem., doplniti jest *navi*) *V*; 3) jméno souhvězdí.

centēnus, *a*, *um*, adj. číselné podílné: po stu. V sing. jen básn.: *centenā arbore fluctus verberat V* sterými (t. j. mnoha) vesly tepe vlny. Obyč. v plur. *centēnī*, *ae*, *a* po stu: *deciens centena milia* = 1,000.000 sesterciův.

centēsimus, *a*, *um* [*centum*] stý. Subst. isol. *centesima*, *ae*, *f.* (sc. *pars*) stý díl, jeden díl ze sta, jedno procento: *centesimae vectigal H* daň jednoprocentní; *centesima rerum venalium T* jednoprocentní poplatek, daň z věcí prodávaných; (v plur.) *centēsimae*, *ārum*: úroky a sice 1% ze sta na měsíc čili 12% ročně: *binae centesimae C* 24% ze sta.

centiceps, *cipitis,* adj. [*centum* a *caput*] stohlavý, mnohohlavý: *belua c. H* (= Kerberos).

centiēs neb *centiēns* [*centum*] stokrát; *HS centies* t. j. *centiens* (*centena milia*) *sestertium* = 10,000.000 sesterciův.

centimanus, *a, um* [*centum* a *manus*] storuký: *Gyas H*; *Typhōeus O.*

centō, *ōnis, m.* vycpanina, polštář (sešitý z čerstvých kožich, řasou a plevami naplněný a v octě smáčený, aby bránil střelám a kamení) *Cs.*

centum, čísl. zákl. neskl. **1)** sto; **2)** synekd. (velmi) mnoho, nesčetní: *centum puer artium* (gen. qual.) *H* jenž se vyzná v nesčetných uměních; *centum clavibus servari H* býti zavřen na sto zámků; *non mihi si linguae sint centum oraque centum V* kdybych měl sebe více jazyků a úst.

centumgeminus, *a, um* stonásobný: *c. Briareus V* storamenný, storuký.

centumvirālis, *e,* adj. [*centum* a *vir*], centumviralní: *iudicium, causa C.*

centumviri, *ōrum, m.* [*centum* a *vir*] centumvirové, stovka (sbor soudců o 105 členech, kteří rozhodovali hlavně ve sporech dědických).

centunculus, *ī, m.* [subst. demin. od *cento*] malá pokrývka *L.*

centuria, *ae, f.* [*centum*] pův. oddíl obsahující počet sto; **1)** (ve vojenství) setnina, centurie (= $^1/_{60}$ legie = $^1/_2$ manipulu = $^1/_6$ kohorty); **2)** (ve smyslu politickém) centurie. Dle podání rozdělil král Servius Tullius, vzav za základ roztřídění vojenské, římské občanstvo dle censu ve 193 centurie, které hlasovaly v komitiích centuriátních.

centuriātim, adv. po centuriích, po setninách: (o vojsku) *c. milites producere Cs*; (o národu) *in campo Martio cum c. populus citaretur L.*

1. centuriātus, *ūs, m.* [1. *centurio* a)] hodnost centuriona *C.*

2. centuriātus, *ūs, m.* [1. *centurio*] dělení na centurie, dělení v setniny: *ad decuriatum aut centuriatum convenire L.*

1. centuriō, *āre, āvī, ātum* [*centuria*] děliti na centurie, na setniny: **a)** (o vojsku) *iuventutem c. L*; *centuriati pedites conmurabant L* pěší vojínové rozdělení v centurie, dle centurií, dle setnin společně přísahali; **b)** (o občanstvu) *comitia centuriata,* komitie, shromáždění centuriátní, v nichž národ hlasoval dle centurií. Obor pravomoci kom. cent. byl: **1)** volby vyšších úředníků; **2)** zákonodárství; **3)** usnášení se o válce; **4)** rozhodování o zločinech hrdelních v případě provokace; *lex centuriata* zákon přijatý v komitiích centuriátních, zákon centuriátní.

2. centuriō, *ōnis, m.* [*centuria*] centurio, náčelník, velitel centurie (setniny), měl hodnost mezi tribunem vojenským a poddůstojníky. V legii bylo 60 centurionův; *c. classiarius T* lodní centurio.

centuriōnātus, *ūs, m.* [2. *centurio*] volba centurionů: *c. agere T* konati volbu centurionů.

Centuripae, *ārum, f.* město sicilské (nyn. *Centorbi*) 25 km sv. od Etny. Odt. adj. **Centuripīnus,** *a, um* centuripský; subst. *Centurīpīnī, ōrum, m.* Centuripané, obyvatelé Centurip.

cēnula, *ae, f.* [subst. demin. od *cena*] malý oběd, malá hostina.

Ceōs, (acc. *Ceō,* abl. *Ceō*) *f.* [*Κέως*] ostrov kykladský. Odt. adj. **Cēus (Cīus)** *a, um* [*Κεῖος*] kejský: *Simonides Ceus C*; *Cea nēnia H* kejský (t. j. Simonidův) žalozpěv; *Ceae camenae H* písně, básně Simonidovy.

cēpa (*caepa*), *ae, f.* a **cēpe** *n.* cibule.

Cephallēnia, *ae, f.* [*Κεφαλληνία*] Kefallenie, největší ostrov v moři ionském (nyn. *Cefalonia*). Odt. subst. *Cephallēnēs, ium, m.* Kefallenští, Kefalleňané.

Cephaloedium, *iī, n.* pobřežní město na Sicilii, vých. od Palerma (nyn. *Cefali*). Odt. adj. *Cephaloedītānus, a, um* cefaloedský; subst. *Cephaloedītānī, ōrum, m.* Cefaloedští.

Cephalus, *ī, m.* [*Κέφαλος*] Athéňan, vnuk thessalského krále Aiola, manžel Prokridy, dcery attického krále Erechthea *O.*

Cēphēnēs, *um, m.* Cefenové, národ aithiopský, ovládaný králem Cefeem, od něhož obdržel jméno. Odt. adj. *Cēphēnus, a, um* cefenský, aithiopský *O.*

Cēpheus, *eī, m.* [*Κηφεύς*] král aithiopský, syn Belův, bratr Aigyptův, Danaův a Fineův, manžel Kassiopin, otec Andromedin, proměněn ve hvězdu. Odt.

adj. *Cēphēïus* a *Cēphēus, a, um* Kefeův: *virgo* (= Andromeda); *Cephea arva* (= Aithiopie).

Cēphīsus, ī, *m.* [*Κηφισός*] 1) řeka protékající Fokidou a Boiotií a ústící do Kopajského jezera. Odt. adj. *Cēphīsius, a, um* kefiský; subst. = *Narcissus*; *Cēphīsis, idis* (adj. fem.) kefiská: *Cephisidas undas O*; 2) řeka attická. Odt. adj. fem. *Cēphīsias, adis* kefiská: *ora O.*

cēra, *ae, f.* [*κηρός*] 1) vosk: *cerā circumfundere N* obliti voskem (mrtvolu); *flavam ceram mollire O*; *fingere e cera C* dělati voskové podoby; 2) meton. a) voskova podoba, podobizna (předků), poprsí voskové: *cum maiorum imagines intuerentur, vehementissume accendi. Scilicet non ceram illam neque figuram tantam vim in sese habere S*; *dispositas per atria ceras O*; b) voskova buňka: *c. sexangula O* šestihranná; c) (voskem potažená) voskova tabulka, deska psací, do níž se písmo rylo rydlem (*stilus*); dopis: *ex illis tabulis cerave recitare L*; *codicis extrema cera C* poslední list, strana; *Caerite cera digni H* (viz *Caere*); *quid prima secundo cera velit versu H* co napsáno jest v druhém řádku první strany (tam bylo uvedeno jméno dědice); *vacuam tenet altera* (sc. *manus*) *ceram O*; *conrectae cerae O*; *se cerae committere O*; d) voskova pečeť: *in illo testimonio cera est C*; e) bílé líčidlo: *inductā candorem quaerere cerā O.*

Cerambus, ī, *m.* [*Κέραμβος*] pastýř na pohoří othryském, byl proměněn v brouka roháče *O.*

Ceramīcus, ī, *m.* [*Κεραμεικός*] „čtvrť hrnčířská", sev.-záp. část města Athen, rozdělená branou zvanou Dipylon v Kerameikos vnitřní, obydlený z největší části řemeslníky, a Kerameikos vnější, kdež bylo pohřebiště výtečných mužův, obzvl. v boji padlých.

cērārium, ī, *n.* poplatek z vosku spotřebovaného k pečetění, voštěné *C.*

cerastēs, *ae, m.* [*κεράστης*] roháč. Odt. **Cerastae,** *ārum, m.* Cerastové, praobyvatelé ostrova Kypru; měli dle báje rohy na čele *O.*

cerasus, ī, *f.* [*κερασός*] třešně (strom i plod).

cērātus, *a, um* [partic. pf. pass. z *cerare* voskem polepovati] olepený, potažený voskem: *c. harundo O* píšťala voskem spjatá, spojená; *ceratae ope Daedaleā pennae H* křídla uměním Daedalovým voskem stužená, spjatá.

Ceraunii montēs, *m.* neb zvl. u básn. **Ceraunia,** *ōrum, n.* [*Κεραύνια ὄρη*; srov. *κεραύνιος*, hromový, bleskový] vl. „hromové hory", skalnaté pohoří táhnoucí se podle pobřeží epeirského.

Cerberus, ī, *m.* [*Κέρβερος*] tříhlavý (u *H* „stohlavý" *centiceps*) pes báječný, jenž střehl vchodu do podsvětí. Odt. adj. **Cerbereus,** *a, um* cerberský, Cerberův: *rictūs Cerberei O* tlama cerberská (t. j. tak hrozná jako tlama Cerberova).

Cercetius, iī, *m.* (sc. *mons*) horstvo na rozhraní Epeiru a Thessalie.

Cercīna, *ae, f.* ostrov s městem soujmenným na pobřeží africkém před Malou Syrtou (nyn. *Kerkine*).

Cercōpēs, *pum, m.* [*κέρκωψ* opice] báječný národ, sídlící (dle *O*) na „opičím ostrově" (*Πιθηκοῦσσα*); byl proměněn od Jova v opice.

cercūrus, ī, *m.* [*κέρκουρος*] lehká (a rychlá) loď *L.*

Cercyōn, *onis, m.* [*Κερκύων*] lupič, jenž zle řádil u attického města Eleusiny; byl zabit od Thesea *O.* Odt. adj. **Cercyonēus,** *a, um* Kerkyonův.

cercȳrus, viz *cercurus.*

Cerēālis, viz *Ceres.*

cerebrōsus, *a, um* [*cerebrum*] prchlý, ztřeštěný, zbrklý, zhorka nakvašený.

cerebrum, ī, *n.* [srov. řecké: *κάρ, κάρη* hlava] 1) mozek: *sparso infecta cerebro* (*arma*) *V* zbraň (roztříštěným) mozkem potřísněná; *truncus inlapsus cerebro H* kmen, jenž padl na lebku; 2) metaf. a) (mozek, sídlo rozumu) rozum: *c. Perilli H*; b) (mozek, sídlo prchlivosti): prchlost, prchlivost: *o te, Bolane, cerebri felicem! H* o šťastný Bolane se svou prchlou hlavou, pro svou prchlivost.

Cerēs, *eris, f.* 1) staroitalská bohyně orby a tím vzdělanosti i úrody, dcera Saturnova a Opina, sestra Jovova, matka Proserpinina; kladena úplně na roveň řecké bohyni Demetře: *C. arcana H* tajemná (vzhledem k mysteriím Demetřiným); *munus Cereris O* dar Cereřin, potrava; 2) meton. Cereřin plod, C. plody, osení,

obilí a potrava z něho, chléb: *reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis H* obilí vydává; *inmetata iugera liberas fruges et Cererem ferunt H; medio Ceres succiditur aestu V* obilí se požíná; *C. corrupta undis V* obilí vodou zkažené, smočené; *dona laboratae Cereris V* dary namáhavě (pracně, lopotně) získaných plodův obilných; *Cererem canistris expediunt V* chléb z košíků vybírají; *vertere morsus exiguam in Cererem V* zatínati zuby do skrovných koláčův. — Odt. adj. **Cereālis** (*Cerialis*), *e* Cereřin, obilný: *dona, munera O* chléb; *C. semina O* obilná zrna; *C. arma V* náčiní k mletí obilí a pečení chleba; subst. **Cereālia** (*Cerialia*), *ium, n.* Cerealie, slavnost Cereřina (19. dubna).

cēreus, *a, um* [*cera*] **1)** voskový, voštěný; *cerea imago, effigies H*; *neque ficto in peius voltu proponi c. opto H* (o nepodařeném poprsí voskovém); *cerea castra V* tábor včelí, úl; *cerea regna V*; **2)** metaf. **a)** jemné barvy voskové, voskovitý, žlutavý: *addam cerea pruna V; cerea bracchia H* lesklá ramena (ale obyčejně se čte na tomto místě: *lactea bracchia*). **b)** měkký jako vosk, ohebný, povolný: *c. in vitium flecti* (*iuvenis*) *H* jako z vosku zlému podajný. Subst. *cēreus, ī, m.* (sc. *funis*): vosková svíce, pochodeň, voskovice: *tus et cerei C.*

cērintha, *ae, f.* [κηρίνθη] voskovka (květina od včel oblíbená) *V.*

cernō, *ere, crēvī, crētum* [srov. κρίνω] **1)** tříbiti, rozlučovati, rozlišovati, oddělovati; **2)** metaf. **a)** (očima, zrakem) zřetelně rozeznávati, zříti, viděti, pozorovati: *nos ne nunc quidem oculis cernimus ea, quae videmus C; quae c. et videre non possumus C* na vlastní oči viděti; *c. acutum H* bystře viděti; *cerno animo insepultos acervos civium C* vidím v mysli předvídám ...; *alqd coram cernere Cs* osobně na něco patřiti; *acies cernebatur Cs* šik bitevní bylo viděti; *constitit alma Venus nulli cernenda V* nikomu viditelna; *neque cernitur ulli* (dat. pův.) a není viděn od nikoho, a nikdo ho nevidí *V*; (s acc. c. inf.) *Aenean ad fore cernetis V*; (i v pass.) *cernebatur novissimos premi Cs*; (s part.) *migrantes cernas ex urbe ruentes V; Antonius descendens cernebatur Cs* Antonia bylo viděti, an sestupuje; (s nepř. ot.) *cernis, ut insultent Rutuli V*; *cerneres, quanta audacia fuisset in exercitu Catilinae S* byl by mohl člověk viděti ...; *eum ipsum cernunt grati C* k němu samému vděčně mají zření; **b)** (duchem, myslí) rozeznávati, poznávati, znamenati: *cogitationes sic intuentur, ut ea cernimus, quae videmus C; ille nullum cernens sibi locum esse tutum N*; *cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus O*; *amicus certus in re incerta cernitur* u *C Ennius* poznává se; *hae virtutes cernuntur in agendo C*; *beata vita honestate cernitur C*; **c)** (= *decernere*) rozhodovati: *prius quam id sors cerneret L*; — spec. **α)** rozhodnouti bojem: *inter se coisse viros et cernere ferro V*; *ferro, non auro vitam cernamus* u *C Ennius* ocelí, ne zlatem rozhodněmež o životě; **β)** učiniti nález, rozsouditi, ustanoviti se, usnésti se na něčem: *quodcunque senatus creverit, agunto C*; *quid de Armenia cernerent T*; **γ)** (t. t. právní) rozhodnouti se pro něco, ujmouti se něčeho: *quam hereditatem iam crevimus C*; *cum Adranodorus hereditatem regni creverit L.*

cernuus, *a, um* [srov. *cerebrum,* κάρ] hlavou dolů, na hlavu padající, střemhlav se káceje: *equus incumbit c. V.*

cerrītus, *a, um* [*Cer(r)us* duch (pod-)zemní] vl. Cerrem posedlý; bláznivý, šílený, potřeštěný.

certāmen, *inis, n.* [*certo*] **1)** zápas, závod, zápolení; závodění, řevnivost, soupeření; pře, spor, svár: *sic fortuna in contentione et certamine utrumque versavit Cs* tak štěstěna s oběma při namáhavém zápase zatáčela; *certamen venit ad impar O* v nerovný dá se zápas; *c. disci O*; *c. cursūs*; *c. pedum O* běh o závod; *c. iaculi* závod v metání oštěpem; *biiugo certamine V* při jízdě o závod na dvojspřeží; *navali certamine victor V* vítěz v závodě lodním; *c. classis V*; *c. ponere V* závod zařizovati, ustanovovati (srov. ἀγῶνα προτιθέναι); *velocitatis certamina inire L* v zápasy o rychlost se pouštěti; *c. honoris et dignitatis C*; *de urbis possessione inter deos c. fuit C*; *c. est alicui cum alqo N* zápasí s někým; *c. regni ac cupido L* zápas o ...; *summo certamine matres*

tela iaciunt V v největším zápalu; *diu inter mortales c. fuit, vine . . ., an . . . S* byl spor o to, zda . . . či . . .; *atrox cum plebe c. L*; *c. irarum L* vášnivá svára, vášnivé rozhořčení; *verborum certamina L*; **2)** (konkr.) věc, o niž při zápasu jde, předmět zápasu, základ, sázka: *tanti certaminis heres O* dědic takového základu (t. zbroje Achillovy); **3)** zápas (brannou mocí), boj, půtka, potyčka: *fit proelium acri certamine Cs* přijde k bitvě s krutým zápasem, strhne se tuhá (krutá) bitva; *vario certamine pugnatum est Cs*; *cuius certamine pugnae cognitus? O* v zápase kterého boje byl od tebe seznán, seznal jsi jej; *c. inire L* v boj se dáti; *c. temptare L Cu.*

certātim, adv. [**2.** *certo*] o závod, o přítrž, o překot.

certātiō, *ōnis, f.* [**2.** *certo*] **1)** závoděnı́, zápasení, zápolení: *certationes corporum C*; *c. honesta inter amicos C*; **2)** spor, pře: *relinquitur virtuti cum voluptate c. C*; (o zápase na soudě) *multae, pocnae certatio C L* soudní jednání o uložení pokuty, trestu.

certē, adv. [*certus*] **1)** (ve význ. jisticím) jistě, zajisté, dojista, skutečně, vskutku, opravdu: *c. illud eveniet C*; *de ceteris c. sciebat C* jistě, dojista věděl (t. j. jisto jest, že věděl); *c. nescio quid velle loqui te aiebas mecum H* ano, říkal jsi . . .; (v kompar.) *certius explorare L*; *certius amittere O*; *c. cognoscere Cs* jistěji, bezpečněji. Často v odpovědech: *venerat haec res in iudicium? Certe C* zajisté, jistě, ovšem, věru; *num quisnam est vestrum? Certe nemo C*; **2)** (ve význ. omezovacím, s vytčením jistoty) (jistě) aspoň, alespoň, přece: *ego c. Cs* já aspoň; *quidem c. Cs* alespoň jistě; *si non patriam victam, domum c. L*; *c. constat L* (tolik) alespoň jest jisto; *at certe* alespoň zajisté.

1. certō, adv. [*certus*] jistotně, určitě, nepochybně, bezpečně: *c. scio C* jistotně, určitě vím.

2. certō, *āre, āvī, ātum* [srov. *certus, cerno*] vl. zápolíc rozhodovati; **1)** jíti v zápas, v závod, zápasiti, závoditi; zápoliti, potýkati se: *vobiscum de amore rei publicae certant C*; *labore cum ultimis militum c. L*; *cursu cum aequalibus c. S*; *gaudio certare L* o závod se radovati; *oratione c. L* řečí odporovati; *cum usuris fructibus praediorum c. C* upláceti úroky (svých dluhů) úrodami svých poplužı́ (statků); *de virtute c. S*; (zřídka s acc. věci, o niž jest spor) *certatī lite deorum Ambraciā O* Ambracie, o niž při mezi bohy bylo zápaseno, A., předmět hádky bohů; (s dat.) *solus tibi certet Amyntas V* jediný Amyntas mohl by se s tebou měřiti; (neos. pass.) *factionibus inter ordines certabatur L* straněnim mezi stavy bylo zápaseno; (s inf.) (o závod) usilovati, snažiti se: *certat Phoebum superare canendo V*; *neque vincere certo V*; *aequales certat superare legendo O*; *certant inludere capto V* o závod ze zajatce úsměšky si tropí; *certat tollere H* o závod povyšuje; **2)** (slovy a řečmi zvl. před soudem) zápasiti, potýkati se, soudně jednati: *iure c.*; *provocatione c. L* odvoláním při vésti; *multae certandae dies L* den jednání soudního o pokutě; *si quid* (acc. vnitř. předm.) *se iudice certes H* jestliže bys o něco před jeho soudnou stolicí se přel; *foro si res certabitur H* bude-li o věci (soudně) jednáno na foru; **3)** (ve válce) zápasiti, potýkati se s někým, bojovati: *de imperio cum populo Romano c. C*; *proelio c. S*; *acie c. V*; (neos.) *Bedriaci certabatur T* v Bedriaku bylo bojováno; *multum, diu certato* (abl. abs.) *T* když prudce, dlouho bylo bojováno, po prudkém, po dlouhém boji.

certus, *a, um* [staré part. perf. pass. k *cerno*, srov. *κριτός*] **1) a)** ustanovený, rozhodnutý, jistý: *certum est mihi* s inf. jest ustanoveno ode mne, jsem pevně odhodlán, jest můj pevný úmysl; **b)** rozhodnut, odhodlán (odhodlaný) k něčemu, jenž si něco pevně umínil, ustanovil: (absol.) *Aeneas c. fluctūs secabat V* odhodlaně, směle; (s inf.) *illa certa mori V*; (s gen.) *c. eundi VO* odhodlán jíti (odplouti); *relinquendae vitae c. T* jsa odhodlán zemříti; **2) a)** ustanovený (počtem, velikostí), určitý, přesně určený, jistý: *certo die C*; *certa lex O* pevná podmínka; *c. gradus Cs* pevný, určitý, stejný krok; *c. orbis O* vytčený kruh (v zápasišti); *certa manus Cs* pravidelný sbor (vojenský); *certae naves Cs* určitý počet lodí; *certi exploratores Cs* pravidelně vysílaní; (subst.) *certo anni T* (= *certo anni tempore*);

b) o osobách; **α)** jistý, bezpečný, spolehlivý, hodnověrný, neomylný, neklamný, pravdivý: *per litora certos dimittam V* spolehlivé lidi; *c. Apollo H* neklamný, pravdomluvný: *c. accusator C* žalobce své věci jistý; (s oslabeným významem) *certi homines* nejen spolehliví lidé, ale i lidé sice známí, jež však nechci zevrubněji označiti, jistí (známí) lidé: *nihil de conspiratione audiebat certorum hominum C*; **β)** jist něčím, přesvědčen; (jistě) dobře zpraven o něčem: *exitii c. T* jist smrtí; *senatus spei c. T* jsa pevné naděje; *consilii c. T* jist úmyslem, pevný úmysl maje před očima; *c. incerta pericula lustret Aeneas? V* jsa jist (již předem, že mu nic nehrozí) má podstupovati nejistá nebezpečenství; *alqm certiorem facere* alcis rei, de alqa re n. acc. c. inf. zpravovati někoho, dávati zprávu někomu o něčem; (básn. též positiv) *Anchisen certum facio V*; *lacrimae matrem certam fecere ruinae O*; **c)** (nejčastěji o věcech) jistý, pevný, bezpečný, patrný, zřejmý, nepochybný, nesporný: *sortes certae O* nezměnitelné sudby; *certa hasta V* jistě, trefné kopí (t. j. jistě zasahující, nechybující se cíle); *c. sagitta H*; *certi liberi T* děti manželské (legitimní); (subst.) *certa maris opperiebatur V* čekal na bezpečnou plavbu po moři; *res certissimae Cs* nejpatrnější důkazy; *certius argumentum C* přesvědčivější důkaz; *certum crimen C* odůvodněné obvinění; *linguae certa loquentes O* mluvící jasně (zřetelně); *pro certo habere, affirmare* a j. pokládati, tvrditi za jisté; *deum certissima proles V.*

cerva, *ae, f.* [*cervus*] laň.

cervīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *cervix*] (malá) šíje: *iactare cerviculam C.*

cervīnus, *a, um* [*cervus*] jelení: *c. pellis H* vycpaná kůže jelení; *c. vellera O.*

cervix, *īcis* obyč. v plur. *cervices, cum f.* [snad *cer(s)-* srov. *cerebrum* a *vincio*] vl. svazy hlavy, svaly poutající hlavu s trupem: **1)** šíje, týl, vaz. krk: *c. equina H* koňský krk; *cervices frangere C* lámati vaz, rdousiti; *bracchia cervici dare H* obejmouti někoho; *cervici imponere* (imperat.) *nostrae! V* posaď se na mou šíji, na má ramena; **2)** metaf. **a)** týl: *quos (homines) a vestris cervicibus depuli C*; *suis cervicibus rem publicam sustinere C* na svých bedrech nésti tíhu (břímě) správy státní; *dare cervices crudelitati C* podrobiti se ukrutnosti; *in quorum cervicibus stamus Cu* na jichž šíji stojíme (my: sedíme), t. j. jež jsme podmanili; **b)** síla, odvaha, statečnost k podniku (k vydržení): *tantis esse cervicibus C* býti tak statečný.

cervus, *ī, m.* [srov. *κέρας* roh] vl. parohatý, paroháč; **1)** jelen; **2)** metaf. (ve voj.) rozsocha, rohatina, vidlice, rohatka (větve neb tyče s vidlicovitými nahoře ratolestmi na hradbách upevněné): *lorica pinnaeque cervis eminentibus Cs.*

cessātiō, *ōnis, f.* [*cesso*] ustávání, váhání, otálení; nečinnost, zahálka.

cessātor, *ōris, m.* [*cesso*] otaleč, váhavec, louda, povaleč, lenoch: *nequam c. Davus H.*

cessiō, *ōnis, f.* [*cedo*] odcházení, odstoupení; (t. t. v soudní mluvě) *H in iure c. C* postoupení (majetku) před soudem.

cessō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *cedo*] vl. opět a opět ustupovati, ustávati (od nějaké činnosti); **1)** prodlévati, meškati, opozďovati se, otáleti, váhati s něčím: *quid tua fulmina cessant? O* proč otálejí, proč nebijí; *Tartara quid cessant? O* proč váhá podsvětí (podrobiti se nám); *cessans morbus H* choroba, jež v těle otálí, nehýbe se s místa, vleklá (chronická) nemoc; *cessatum* (= *qui cessavit*) *ducere somnum H* přivoditi spánek, jenž (dlouho) otálel, se nedostavoval; (s acc. vnitřn.) *quidquid cessatum est apud moenia Troiae V* kolik let bylo prodleno před hradbami trojskými; *praestat* (sc. *te*) *metas lustrare Pachyni cessantem V* třebas se opozdíš (v plavbě); byť i oklikou; *cessas in vota? V* váháš, otáliš s modlitbou; (s inf.) *quid mori cessas? H*; **2)** upouštěti, ustávati, ochabovati, liknavěti v něčem (in re, a re, s abl.); býti nečinný, zahálet, odpočívati: *numquam in suo studio cessavit C* neochabl nikdy ve studiích; *numquam cessaverunt ab opere L*; *muliebri cessat audacia L* jest daleka odvahy ženy, neosvědčuje, nemá odvahy ženy; *nec ullum erat tempus, quod a novae cladis spectaculo cessaret L* a nebylo chvíle prosté pohledu (podívané) na novou pohromu; *arae cessant O* zahálejí, t. j. neobětuje se na

nich; *in arvis cessatis O* na nivách, jež zahálely, na nivách ustálých; *nihil agere et c. C*; *c. nunc videor, cum bella non gero C* zdá se, že jsem nyní nečinný; *haud tanto cessabit cardine rerum V* nebude nečinna, nebude zaháleti při tak rozhodném obratu; *nec ullum telorum cessat genus V* nezahálí, neodpočívá žádný druh zbraní; *oculorum cessabat usus Cu* zrak nesloužil; *multum c. H* často chybovati (o spisovateli); — (transit.) *cessata tempora O* zameškaný, prozahálený čas.

cestrosphendonē, ēs, *f.* [κεστροσφενδόνη] druh metacích strojů válečných *L.*

cētārium, iī, *n.* rybník, sádka, nádrž, nádržka na větší ryby mořské hlavně na tuňáky (κήτη): *cetaria crescent H.*

cētārius, *a, um* rybářský: *ludis cetariis T* o hrách rybářských (nejisté čtení); subst. rybář, prodavač ryb.

cētē, viz *cētus.*

cēter, *a, um*, zpravidla v plur. *ceteri, ae, a* ostatní: *cetera nox O* ostatní, zbývající část noci; *creditur, quia non abhorret ab cetero scelere T* od ostatku zločinu, od dalšího zločinu; subst. *cetera, ōrum, n.* ostatní věci, ostatek: *c. pontus habet O* (vše) ostatní; *c. tristia eius anni L* ostatní smutné události toho roku. — V platnosti adverb. **a)** acc. neutr. sing. **cēterum α)** (zvl. při přechodu k jiné věci) ostatně: *id bellum serius fuit, c. libertas prope amissa est L*; **β)** (v protivě ke quidem neb k záporu) ostatně však, avšak, ale, však, pak: *simulabat sese negoti gratiā properare*; *c. proditionem timebat S* v pravdě však; *non omnibus locis pugnandi copiam facit*; *c. . . . reges opperitur S* naopak, nýbrž; *illis merito accidet, c. vos . . . considerate S* ale vy uvažte; *neque . . . abnuere audebat, c. supplementum etiam laetus decreverat S* naopak; **b)** acc. neutr. plur. **cētera** ostatně, jinak: (*vir*) *c. Graius V* ostatně (celým vzezřením) Řek; *c. parce, puer, bello V* ostatně varuj se války; (*rex*) *c. ignarus populi Romani S*; **c) dē cēterō** vzhledem k ostatnímu, co do ostatního, ostatně, příště: *de cetero parce Cu* ostatně ušetř (našich rodičů); *de cetero, cum mihi scribes, memento . . . Cu* ostatně, příště.

cēterō-quī ostatně, mimo to, nehledíc k tomu: *ego c. animo aequo fero C.*

Cethēgus, ī, *m.* příjmení v rodě Cornelií. Rodina Cethegů byla proslulá šetřením staré prostoty; **1)** *M. Cornelius Cethegus*, konsul r. 204 př. Kr., nejstarší umělý řečník římský, slavený zvláště od básníka Ennia; *fingere non exaudita Cethegis H* tvořiti slova, jichž Cethegus a jeho vrstevníci neslyšeli, jichž staří Římané neznali; (*vocabula*) *memorata priscis Catonibus atque Cethegis H*; **2)** *C. Cornelius Cethegus*, účastník spiknutí Katilinova; byl popraven *S.*

cētra, viz *caetra.*

cētus, ī, *m.* [τὸ κῆτος] v plur. *cētē n.* [κήτεα, κήτη] obluda, potvora mořská (velryba, žralok, plískavice): *immania cete V.*

cĕu, adv. (právě tak) jako: (položeno za slovesem) *lupi ceu V* jako vlci; (s konj.) jako by: *ceu cetera nusquam bella forent V.*

Ceutronēs, *um, m.* Ceutronové **1)** horalé vých. od Allobrogů na severových. pomezí Provincie (v nyn. Savojsku); **2)** malý národ v Gallii belgické, chránění Nerviův.

Cevenna, viz *Cebenna.*

Cēyx, *ȳcis* (acc. *ȳca*) *m.* [Κήϋξ] král trachinský, manžel Alkyony, s níž byl proměněn v ledňáčka *O.*

Chaerōnēa, *ae, f.* [Χαιρώνεια] město v Boiotii na hranicích fokidských (památné bitvou r. 338 př. Kr.).

chalcaspides, *um, m.* [χάλκ-ασπις] kovoštítnici, vojsko makedonské opatřené kovovými štíty *L.*

Chalcēdōn, *onis, f.* [Χαλκηδών] město v Bithynii na Bosporu thrackém proti Cařihradu (nyn. *Kadikjo*). Obyvatelé: **Chalcēdonii**, *ōrum, m.* Chalkedonští.

Chalcioecos (*chalcioicos*), adi. [χαλκίοικος] „v kovovém domě obývající“, přijmí bohyně Atheny (Minervy) ve Spartě *N*; subst. chrám Minervin *L.*

Chalcis, *idis, f.* [Χαλκίς] jméno mnoha měst řeckých, z nichž nejznámější bylo hlav. město na ostrově Euboii při Euripu, rodiště básníka Euforiona. odt. adj. **Chalcidicus**, *a, um* chalkidský: *Ch. versus V* verš Euforionův; *arx V* brad kumský (v Kampanii), poněvadž

Kumy byly založeny osadníky chalkidskými; subst. **Chalcidēnsēs, *ium, m.*** Chalkidští, Chalkiďané.

Chaldaeī, *ōrum, m.* Chaldeové v Babylonii mezi řekami Eufratem a Tigridem; byli proslulí hvězdářstvím. Odt. meton. = astrologové, hvězdáři, planetáři. **Chaldaea, *ae, f.*** Chaldea, země chaldejská; adj. **Chaldaeĭcus, *a, um*** chaldejský.

chalybēius, *a, um* [srov. *χάλυψ* ocel] ocelový *O.*

Chalybēs, *um, m.* Chalybové, národ na jižním pobřeží Černého moře, proslulý ocelnictvím.

chalybs, *ybis, m.* [*χάλυψ*] ocel.

Chamāvī, *ōrum, m.* Chamavové, národ v sev.-záp. Germánii *T.*

Chāōn, *onis, m.* Trojan, syn Priamův, bratr Helenův, eponymní heros Chaonie *V.*

Chāonēs, *num, m.* Chaonové, národ v sev.-záp. Epiru okolo Dodony. Odt. adj. **Chāonius, *a, um*** chaonský, epirský, dodonský: *Ch. pater V* (= *Juppiter*); *Chaoniae columbae V* věštné holubice dodonské; adj. fem. **Chāonis, *idis*** chaonská, dodonská: *ales O* dodonská holubice; *Ch. arbor O* (posvátný) dub dodonský; subst. isol. **Chāonia, *ae*** (sc. *terra*) Chaonie **1)** krajina epirská *L*; **2)** město v syrské krajině Kommagene *O.*

chaos, *n.* (abl. *chaō*) [*χάος*; srov. *χά-σκω* zeji] **1)** bezmezný, prázdný a mrákotný prostor podzemní, podsvětí: *possidet alter* (*Neptunus*) *aquas, alter* (*Pluto*) *inane ch. O*; *chaos ingens vastique silentia regni O*; (zosobněn) podzemní bůh, syn Noci a Ereba; **2)** změť prvků beztvárné prahmoty před stvořením světa, kolotajících v bezmezném prostoru; jich odloučením od sebe povstal svět; spousta, směs, chaos: *ch., rudis indigestaque moles O*; meton. stvoření světa: *a chao O.*

chara, *ae, f.* jedlý kořen katránu východního; (dle jiných) kořen kmínový *Cs.*

Charax, *acis, f.* pevnost v údolí Tempe v Thessalii (nyn. *Carisso*) *L.*

Charēs, *ētis, m.* [*Χάρης*] athenský vojevůdce, vrstevník Demosthenův *N.*

charistia, *ōrum, n.* [*τὰ χαρίστια*] slavnost svornosti. Byla slavena 22. února k narovnání různic mezi příbuznými *O.*

Charites, *um, f.* Charitky, Gracie, (tři) bohyně půvabu a krásy (srov. *χάρις* půvab). Viz také *Gratia.*

Charmādās, *ae, m.* filosof školy akademické, žák Karneadův (ok. r. 110 př. Kr.).

Charōn, *ontis, m.* [*Χάρων*] **1)** syn Erebův a Noci, převozník duší zemřelých přes řeku Acheron do podsvětí *CV*; **2)** Thebau *N.*

Charōndās, *ae, m.* [*Χαρώνδας*] z Katany, moudrý zákonodárce Lokrův epizefyrských na Sicilii (v VII. stol. př. Kr.) *C.*

charta, *ae, f.* [*χάρτης*] **1)** list papyrový, papír: *chartae litterarum notas capiunt Cu* listy papyrové přijímají známky písma, t. j. lze na nich psáti; *calamum et chartas et scrinia posco H*; *quodcunque semel chartis inleverit H* vše, co jednou na papír namaže, napíše; **2)** meton. co na papír jest napsáno: písmo, báseň, kniha, spis: *si chartae sileant H* básně; *chartae Socraticae H* spisy sokratovské (ethické); *chartae Graecae H* spisy řecké; *quidquid chartis amicitur ineptis H* cokoli se zabalí do nejapných plodů (duševních).

Charybdis, *is, f.* Charybdis, nebezpečný vír v úžině sicilské naproti Skylle, za starověku zosobněn v hltavou mořskou obludu; metaf. hltavost, lakotnost: *Ch. bonorum C*; *quanta laboribas Charybdi H* (o lakotné dívce).

Chasuārīī, *ōrum, m.* národ germánský na dolním Rýnu *T.*

Chattī, *ōrum, m.* Chattové, národ germánský, jenž byl usedlý v nyn. Hessensku a Durynsku *T.*

Chaucī, *ōrum, m.* Chaukové, národ germánský usedlý při sev.-záp. pobřeží Germánie *T.*

chēlae, *ārum, f.* [*χηλή* nůžky] (v astronomii) klepeta štírova; poněvadž mezi nimi bylo zhvězdění „Váh", proto meton. „Váhy".

Chelīdōn, *onis, f.* [*χελιδών* vlaštovka] necudná milovnice Verrova *C.*

chelīdonius, *a, um* vlaštovčí: *Chelidoniae insulae*, ostrovy vlaštovčí proti mysu chelidonskému v Lykii (nyn. *Chelidoni*) *L.*

chelȳdrus, ī, *m.* [χέλυδρος] zmije želvová *V.*

chelys, *yos* (acc. *-yn,* voc. *-y*) *f.* [χέλυς] 1) želva; 2) meton.: lyra, lontna, (která původně hotovena byla ze želvího štítu) *O.* Viz též *testudo.*

cheragra, viz *chiragra.*

Cherronēsus neb *Chersonēsus,* ī, *f.* [χερρό-νησος, χερσό-νησος] vl. ostrov připevněný z části k pevnině, poloostrov; – spec. *Ch. Thracia* thrácký poloostrov mezi Hellespontem a sev.-vých. mořem aegejským (druhý Chersones byl taurský, nyn. Krim): (často prostě *Ch.*) *se domum Chersonesi habere N* na Chersonesu.

Chersidamās, *antis, m.* [χερσι-δάμας „rukama přemáhající"] význačné jméno Lyčana *O.*

Cheruscī, *ōrum, m.* Cheruskové, národ v sev.-vých. Germánii mezi řekami Veserou a Labem, oddělený od Suebů lesem bacenským *CsT.*

chīliarchus, ī, *m.* [χιλίαρχος neb **-chēs,** *ae* [χιλιάρχης] 1) chiliarch, tisícník (náčelník nad tisícem mužův), plukovník *Cu;* 2) první dvořan (ministr) říše perské *N.*

Chilō, *ōnis, m.* [Χείλων] ze Sparty, jeden ze sedmi mudrcův *C.*

Chimaera, *ae, f.* [χίμαιρα koza] 1) bájeslovná nestvůra v Lykii soptící ohněm. Měla podobu lvi v předu, kozí uprostřed, dračí vzadu (Hom. *πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα*). Zahubena byla od Bellerofonta. Podnět k báji dala vulkanická rokle v pohoří Kragu v Lykii (nyn. *Kullechimari*). Dle *V* má své sídlo u vchodu do podsvětí; 2) metaf. jméno lodi Aeneovy *V.* Odt. adj. **chimaerifer,** *fera, ferum* [*Chimaera* a *fero*] chimaeroplodný: *Lycia O.*

Chionē, *ēs, f.* [Χιόνη „sněhobílá"; srov. *χιών* sníh] 1) dcera Daedalionova, milenka bohů Herma (Merkuria) a Apollona; 2) matka Eumolpova. Odt. **Chionidēs,** *ae, m.* Chionovec (= *Eumolpus*) *O* (jiné čtení: *Edonides*).

Chios neb **Chius,** *īi, f.* [Χίος] velký a bohatý ostrov ionský ve vých. moři aegejském (nyn. *Scio*). Odt. adj. **Chīus,** *a, um* (Χῖος) chijský: *vinum H; tellus O;* subst. **Chīum,** ī, *n.* (sc. *vinum*) chijské víno: *Chio nota si commixta Falerni est H;* **Chīa,** *ae, f.* Chijanka, jméno dívky *H;* **Chīi,** *ōrum, m.* Chijští.

chīragra neb **chĕragra,** *ae, f.* [χειράγρα, χέραγρα] dna ruky: *nodosa H* uzlovitá.

chīrographum, ī, *n.* [χειρόγραφον] 1) písmo vlastnoruční, vlastní ruka, rukopis: *convincere alqm chirographo C; imitari chirographum alcis C;* 2) metaf. vlastnoruční spis; vlastnoruční úpis, zápis, směnka: *falsorum chirographorum officina C; chirographa Caesaris defendere C.*

Chīrōn, *ōnis, m.* [Χείρων] Cheiron, Kentaur proslulý v hudbě, lékařství a věštění, učitel Achillův. Byl proměněn ve zhvězdění Střelce.

chlamydātus, *a, um* [*chlamys*] oděný chlamydou, t. j. řeckým pláštíkem.

chlamys, *ydis, f.* [χλαμύς] u Řeků krátký plášť vojenský střihu oválového, spínaný na prsou neb na pravém rameni; (básn.) plášť paní i dítek: *Sidonia chlamys V* (o plášti Didoniné); *fert Phrygiam Ascanio chlamydem V; chlamys Tyria O* nachový plášť.

Chloē, *ēs,* acc. *-ēn, f.* [χλόη mladá tráva, listí] význačné jméno dívky *H.*

Chlōrĕus, *eī* (acc. *-ea*) *m.* 1) Trojan zabitý od Turna; 2) fryžský kněz Kybelin *V.*

Chlōris, *idis, f.* [χλῶρις „zelenající se"] 1) bohyně květin, kladena na roveň Floře *O;* 2) jméno dívky *H.*

Choaspēs, *is, m.* 1) řeka v Susianě (nyn. *Karun*) *Cu;* 2) řeka v Indii (nyn. *Attok*) *Cu.*

Choerilus, ī, *m.* [Χοιρίλος] z města Iassu v Karii, špatný básník epický v družině Alexandra Velikého.

Chŏrasmiī, *ōrum, m.* Chorasmiové, kmen v Sogdianě při řece Oxu.

chorda, *ae, f.* [χορδή] 1) struna (střevová): *chordae sunt intentae C; ch. sonum reddit H; cantare ad chordarum sonum N* zpívati ke zvuku strun (s průvodem strunného nástroje, loutny); *impellere pollice chordas O; citharoedus, chordā qui semper oberrat eādem H* jenž falešně hmatá na téže struně; 2) meton. hra na loutnu, na lyru: *verba loquor socianda chordis H* slova pěji

která mají býti provázena loutnou, hrou na loutnu.

chorĕa, *ae, f.* [*χορεία*] rej, kolo, tanec (kolový): *choreas ducere O* provozovati tance; *iuvat indulgere choreis V*; *lustrantque choreis (regem) V* oslavují krále tanci; *pars pedibus plaudunt choreas V* část nohama dupají tance (= tančí), povznášejí nohy v tanci.

chorēus, *ī, m.* [*χορεῖος*] *C* = *trochaeus* 1) v. t.

chorus, *ī, m.* [*χορός*] 1) kolo, rej, tanec do kola (sborový), chorovod: *in chori ludunt speciem O* na způsob kolového tance si hrají; *choros exercere V* vésti, říditi reje, tance; *choros ducere H*; 2) meton. a) (o osobách) sbor tančící neb shromážděný k tanci, zpěvu, hře; zvl. sbor dramatický: *doctus ch. dicere laudes H*; *actoris partes chorus defendat H*; b) (vůbec) sbor, zástup, tlupa, družstvo: *Catilina stipatus choro iuventutis*; *ch. philosophorum. C*; *ch. virtutum C*; (*olli*) *agmina diductis solvēre choris V* onino rozdělením oddílů (jízdy) voj uvolnili (o hře trojské).

Chremēs, *ētis, m.* stálé jméno lakomého starce v nové attické komoedii a u Terentia *H.*

Chrīstiānus, viz *Christus.*

Chrīstus, *ī, m.* [*Χριστός* pomazaný (Páně) od *χρίω* maži] Kristus. Odt. adj. **Chrīstiānus,** *a, um* křesťanský; subst. *Chrīstiānī, ōrum, m.* křesťané: *Nero quaesitissimis poenis affecit Christianos. Auctor nominis Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat T.*

Chromis, *is, m.* [srov. *χρέμω* řehtati] 1) jméno satyra *V*; 2) průvodčí Aeneův *V*; 3) Kentaur *O.*

Chromius, *iī, m.* Lyčan *O.*

Chrȳsās, *ae, m.* řeka na Sicilii.

Chrȳsē, *ēs, f.* město v Troadě *O.*

Chrȳsēs, *ae, m.* kněz v chrámu Apollonově v městě Chryse. Odt. ženské patronym. **Chrȳsēis,** *idos, f.* [*Χρυσηΐς*] Chryseovna.

Chrȳsippus, *ī, m.* [*Χρύσιππος*] ze Sol v Kilikii, slavný náčelník stoické školy, vlastní vědecký zakladatel její, žák Zenonův, žil v III. stol. př. Kr. v Athenách. Odt. adj. **Chrȳsippēus,** *a, um* Chrysippův.

Chrȳsis, *idis, f.* jméno dívky.

chrȳsizon [= *χρυσίζον*] v. *sipho.*

Chrȳsogonus, *ī, m. L. Cornelius Chrysogonus,* propuštěnec a miláček Sullův, jenž zároveň s dvěma Roscii zmocnil se jmění jich příbuzného S. Roscia z Amerie a obžaloval jej z otcovraždy. *C* naráže na původ jména *Χρυσόγονος* praví: *venio nunc ad illud aureum nomen Chrysogoni.*

chrȳsolithus, *ī, m.* [*χρυσόλιθος* „zlatokam"] *m. f.* chrysolit, topas.

Chthonius, *iī, m.* [*χθόνιος* domácí] jméno Kentaura *O.*

Chytros, *ī, f.* město na ostrově Kypru *O* (jiní čtou: *Cypron*).

cibārius, *a, um* [*cibus*] 1) příslušný k jídlu, jídelní, pokrmný; 2) metaf. obyčejný, sprostý: *c. panis C* hrubý, černý chléb; subst. isol. **cibāria,** *ōrum, n.* strava, potrava, pokrmy; potraviny, zásoby: *inopia cibariorum Cs*; *c. molita Cs* mouka; *anseribus cibaria publice locantur C* dodávky potravy husám zadávají se veřejně; *menstrua c. C* obrok (jehož stát poskytoval úředníkům v provinciích).

cibō, *āre, āvī, ātum* [*cibus*] krmiti: *cibari nolle* nechtíti žráti *L.*

cibōrium, *iī, n.* [*κιβώριον*] 1) semeník aegyptského bobu; 2) metaf. pohár kovový (aegyptskému bobu podobný) *H.*

cibus, *ī, m.* 1) jídlo, pokrm, krmě, strava, potrava; píce: *cibo et potione fames depulsa est C*; *cibum sumere N* potravu přijímati, pokrmu požiti; *lauti cibum capiunt T* umyvše se posnídají; *non multi cibi* (gen. qual.) *hospes C* nevelký jedlík; *c. omnis in illo causa cibi est O* všeliké jídlo v onom jest (novou) touhou po jídle; *equus cibo utitur N* požívá píce, žere; — spec. vnadidlo (na ryby): *pendentia parvo aera cibo celas O*; *cibi fallaces O*; 2) metaf. pokrm, potrava: *quasi quidam humanitatis c.*; *c. flammae*; *c. furoris O*; *c. animalis C* vzdušná potrava (o vzduchu, potravě plic).

Cibyra, *ae, f.* město v jihozápadní Malé Asii. Odt. **Cibyrātēs,** *ae, m.* Cibyřan: *fratres Cibyratae C* bratří cibyrští; adj. **Cibyrāticus,** *a, um* cibyrský.

cicāda, *ae, f.* cikáda, cvrček.

cicātrīx, *īcis, f.* **1)** jizva: *cicatrices adversae* n. *adverso corpore exceptae C* jizvy na prsou; — spec. vrub, nářez, zářez (na rostlině): *signata in stirpe c. V*; **2)** metaf. jizva, rána: *refricare obductam iam rei publicae cicatricem C* opět zjitřiti zacelenou již ránu obce.

cicer, *eris, n.* cizrna *H.*

Cicerō, *ōnis, m.* [srov. *cicer*; „pěstitel cizrny"] příjmení rodu Tulliova; **1)** *M. Tullius Cicero,* slavný řečník římský, narodil se v Arpinu r. 106 př. Kr., na rozkaz Antoniův zavražděn r. 43 př. Kr.; **2)** *Qu. Tullius Cicero,* mladší bratr předešlého, legát Caesarův, svak Attikův, zavražděn rovněž r. 43 př. Kr.; **3)** *M. Tullius Cicero,* syn **1)**.

cichorēum, *ēī, n.* [*κιχόρειον*; české přejaté slovo: cichorie] čekanka.

Ciconēs, *um, m.* [*Κίκονες*] Kikonové, národ thracký na Hebru.

cicōnia, *ae, f.* čáp, bočan.

cicur, *uris,* adj. (od přírody) krotký: *in bestiis agrestibus, cicuribus, feris C.*

1. cicūta, *ae, f.* **1)** bolehlav, ze kterého se připravoval jed: *tollet anum cicuta H* odstraní stařenu bolehlav; (také v plur.) listy bolehlavové (jako chladící obkladek proti horečce): *quae poterunt umquam satis expurgare cicutae H* (žertovně o básnické horečce); **2)** třtina bolehlavová, píšťala (z ní): *disparibus septem compacta cicutis fistula V.*

2. Cicūta, *ae, m.* jméno lichváře *H.*

cidaris, *is* (acc. *-im*), *f.* [slovo perské] cidara, tiara (homolovitý klobouk, odznak perských králů) *Cu.*

cieō, *ēre, cīvī, —* [srov. *κίω* jíti, *κινέω* hýbati] buditi, vzbuzovati; **1) a)** uváděti v pohyb, hýbati: *quod est animal, id motu cietur C*; *venti et aurae cient* (*mare*) *L*; — spec. prudce hýbati, otřásati, vzbouřiti: *tonitru caelum ciebo V* otřesu; *imo aequora fundo Nereus ciet V* vzdouvá, vzbuřuje moře z hlubin; *animus molem irarum ex alto ciens L* duch vynášející z hloubi náramný hněv, náramný hněv z hlubokosti bouřící; **b)** (osoby) volati, povolávati, přivolávati: *aere c. viros V*; *ad arma ceteros ciens L*; *Allecto c. ab infernis tenebris V*; *ab ultimis subsidiis cietur miles T* volán jest (na pomoc); *Germanos in nos ciet Vitellius T* volá (na pomoc) proti nám; **2)** metaf. **a)** volati jménem, jmenovati, vzývati: *c. nomina singulorum T* volati jména jednotlivých, volati jménem jednotlivé; *singulos nomine ciens T*; *animam supremum voce ciemus V* voláme duši poslední „s Bohem"; *terrena numina civit O* jal se vzývati; (s dvojím acc.) *consulem patrem c. possum L* konsulem mohu jmenovati otce; **b)** vzbuzovati, podněcovati, tropiti, působiti: *pugnam c. L* podněcovati boj, rozohňovati k boji, počínati boj; *pugnae simulacra ciebat V* sváděl zdánlivý (ne opravdový) boj; *bellum c. L*; *procellas c. L*; *gemitūs c. V* vydávati nářky, lkáti; *lacrimas c. V* prolévati slzy; *mugitūs c. V* vydávati řev; *tinnitūs aere c. V* zvoniti kovem; *stragem c. V* vznítiti vraždění (krve prolití).

Cilix, *icis, m.*; plur. **Cilicēs,** *um* (acc. *-ăs*) [*Κίλικες*] Kilikové, obyvatelé Kilikie, pověstní námořští lupiči: *Cilix Taurus O* kilický Taurus. Adj. fem. **Cilissa,** *ae*: *C. spica O* (= šafrán). Adj. **Cilicius,** *a, um* kilický: *Ciliciae portae N* brány kilické (průsmyk vedoucí od pohoří taurského do Kappadokie); subst. **1) cilicium,** *iī, n.* vlněná pokrývka (zhotovená ze srsti kilických koz); **2) Cilicia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Kilikie, krajina na jihovýchodním pobřeží Malé Asie. Odt. adj. **Ciliciēnsis,** *e* kilický.

Cilla, *ae, f.* [*Κίλλα*] město v Troadě se slavným chrámem Apollonovým *O.*

Cilnius, jméno vzácného rodu původně etrurského v Arretiu, ze kterého pocházel *C. Cilnius Maecenas.* Viz *Maecenas.*

Cimberius, *iī, m.* náčelník Suebův *Cs.*

Cimbrī, *ōrum, m.* Cimbrové, národ germánský, usedlý původně v nyn. Jutsku (*Chersonesus Cimbrica*). Cimbrové spojivše se s Teutony zaplavili r. 113 př. Kr. Gallii a znepokojovali po několik let také severní Italii. Posléze poraženi byli od Maria v krvavé bitvě u Vercell v horní Italii. Adj. *Cimber triumphus O* triumf nad Cimbry; (jakožto příjmení) *L. Tillius Cimber* jeden z vrahů Caesarových. Adj. **Cimbricus,** *a, um* cimberský: *pictus Gallus in Mariano scuto Cimbrico C* (štít cimberský

jako vývěsní tabule obchodu peněžního na foru).

cīmex, *icis, m.* štěnice (posměšně o člověku): *c. Pantilius H.*

Ciminius, *a, um* ciminský: *mons, saltus, silva L* (v jižní Etrurii); (básn.) *Ciminī cum monte lacus V* jezero a hora ciminská.

Cimmerius, *a, um* kimmerský; subst. **Cimmeriī,** *ōrum, m.* Kimmeriové, báječný národ ani světla ani tepla slunečního neúčastný, bydlící na nejzazším západě při Okeanu. V době klassické kladena sídla tohoto národa buď na Krym neb do jižní Italie mezi města Baje a Kumy.

Cimōlus, *ī, f.* [*Κίμωλος*] kykladský ostrov nedaleko Mela *O.*

Cimōn, *ōnis, m.* [*Κίμων*] 1) otec mladšího Miltiada; 2) syn Miltiadův.

Cinara, *ae, f.* „dívka z Cinary", ostrova kykladského, domova to artyčoků (*κινάρα*), milenka Horatiova.

1. cincinnātus, *a, um* [*cincinnus*] kadeřavý, kučeravý, kudrnatý: *c. consul C.*

2. Cincinnātus, *ī, m.* [srov. Kučera, Kudrnáč] příjmení římského rodu Quintiův. zvl. *L. Quintius Cincinnatus,* konsul r. 460 př. Kr., za diktátora r. 458 od pluhu povolán; po druhé diktátorem r. 439 v 80. roce věku *CL.*

cincinnus, *ī, m.* [*κίκιννος*] 1) (umělá) kučera, kudrna, kadeř; 2) metaf. strojená a nepravá ozdobnost řeči: *oratoris cincinni C.* kudrlinky.

Cinciolus, *ī, m.* [subst. demin. od *Cincius*] malý, milý Cincius *C.*

Cincius, římské jméno rodové (*gens Cincia*), z něhož nejznámější jsou: 1) *L. Cincius Alimentus,* římský annalista za války hannibalovské *L*; 2) *M. Cincius Alimentus,* tribun lidu r. 205 př. Kr., původce zákona *„lex Cincia de donis et muneribus"*, dle něhož žádný právní zástupce neměl hájiti za mzdu *LT.*

cinctus, *ūs, m.* [*cingere*] 1) opásání; zvl. *c. Gabinus* odívání se togou zvláštním způsobem, přejatým dle podání od obyvatelů města Gabij. Cíp togy totiž, který se posléze měl přes levé rámě do zadu přehoditi, Římané při některých náboženských slavnostech otáčeli okolo těla a zauzlovali; 2) meton. (konkret.) pás, zástěra (kteráž od prsou až k nohám sahajíc nosila se za starých dob místo tuniky).

cinctūtus, *a, um* [*cinctus*] opásaný zástěrou, nosící zástěru (kol beder). Zástěru (*cinctus*) nosili staří Římané, prve než v obyčej u nich vešla tunika. odt. *cinctuti Cethegi H* (na označení starobylých Římanův).

Cineās, *ae, m.* [*Κινέας*] moudrý a výmluvný Thessal, jejž Pyrrhus po vítězství nad Římany u Herakleie (r. 280 př. Kr.) poslal do Říma jednat o mír.

Cinga, *ae, m.* řeka v Hispanii Tarrakonské (nyn. *Cinca*) *L.*

Cingetorīx, *īgis, m.* 1) náčelník Treverů, přítel Římanův; 2) král v krajině *Cantium* v Britannii.

cingō, *ere, cīnxī, cīnctum* 1) opásati, obložiti pásem: *zonā aureā muliebriter cinctus Cu*; (často o zbraních) *ense latus cinxit O* mečem bok opásal, t. j. k boku si připjal meč; *Hispano cingitur gladio L* opásá se; *cingi armis, telis V*; (básn. s acc.) *inutile ferrum cingitur V* neužitečný meč si opásá, neužitečným opásá se mečem; (absol.) *cingitur in proelia Turnus V* zbrojí se do boje; — spec. α) (o oděvu) opásati, podpásati, podkasati: *cinctas resolvere vestes O* vykasané uvolniti šaty; *cinctae ad pectora vestes O* oděv majíce podkasaný až po prsa; *puer alte cinctus H* vysoko podkasaný; β) ovinouti, ověnčiti: *cingunt vittae comas O*; *cinctus coronā O*; *c. tempora ramis V* ověnčiti skráně větvemi; *Hydra serpentibus cincta V* obepjatá hady; *flammis cincta starem V* stála bych obepjatá plameny, uprostřed plamenů; *insignibus c. T* ozdobiti odznaky; — (o hadu) *ipse cingitur O* krouží (stáčí) se; 2) metaf. obklopovati, obkličovati, uzavírati: *colles oppidum cingunt Cs*; *flumen oppidum cingit Cs* obtéká; *nondum oppida fossae cingebant O* dosud nesviraly; *saltus indagine cingunt V* lečí zatáhnou hvozdy; *cycni coetu cinxere polum V* labutě v hejnu kroužily na nebi; — spec. α) ochranně obstoupiti, uzavříti, osaditi, chrániti: *urbem moenibus c. V* město obehnati hradbami; *equitatus latera cingebat Cs* jízda chránila, kryla; β) nepřátelsky kolkolem sevříti, obklíčiti:

urbem obsidione c. V; *totum opus coronā militum c. Cs* veškero dílo obsaditi kolkolem vojiny; γ) (osoby) obstupovati, jíti po boku (jich), provázeti: *ne pantomimos equites Romani cingerent T*; *latus cingit tibi turba senatūs O* dav senátorů tě obstupuje.

1. cingulum, ī, *n.* [*cingo*] (u básn. jen v plur.) pás, opasek; — spec. závěsník (meče): *notis fulserunt cingula bullis Pallantis V.* Srov. také *cingulus.*

2. Cingulum, ī, *n.* horská pevnost v Picensku jiho-vých. od Ankony (nyn. *Cingolo*) *Cs.*

cingulus, ī, *m.* [*cingo*] pásmo zemské *C.*

ciniflō, ōnis, *m.* [*cinis* a *flo*] otrok, jenž železka potřebná ke kadeření vlasů v žhavém popelu rozpaloval, kadeřník *H.*

cinis, *eris*, *m.* zř. *f.* [srovn. *κόνις* prach] 1) prach, popel: (obr.) *incedis per ignes suppositos cineri doloso H* kračíš po plamenech doutnajících pod popelem šalebným; *neque iam cineres ferre potest O* déšť popelu; zvl. o popelu z mrtvol: *c. mortui C*; *cinis atque ossa alcis C*; *postquam collapsi cineres et flamma quievit V*; *ossa cinisque iacent O* kosti leží popelem; *post cinerem O* po spálení mrtvoly; 2) metaf. a) hromada spáleného popelu, spáleniště (o městech lehlých popelem): *Iliaci cineres et flamma extrema meorum V*; *barbarus heu cineres insistet victor H*; b) popel, zkáza, hrob: *in cinere deflagrati imperii C* v popelu ohněm zničené říše; *omne vertere in fumum et cinerem H* obrátiti v dým a v popel, t. j. promarniti.

Cinna, *ae*, *m.* římské příjmení; 1) *C. Helvius Cinna*, římský básník, vrstevník Vergiliův; 2) *L. Cornelius Cinna*, přívrženec Mariův, zuřivý protivník Sullův, muž povahy ukrutné; 3) *L. Cornelius Cinna*, syn předešlého, republikán, jeden z vrahů Caesarových; 4) *C. Helvius Cinna*, tribun r. 44 př. Kr., přívrženec Caesarův, zabit omylem (místo č. 3)) při pohřebních slavnostech Caesarových. Adj. **Cinnānus**, *a*, *um* Cinnův: *C. tumultus N* válka občanská vznícená od Cinny (č. 2)); *Cinnanae partes N* strana Cinnova; *C. cruor C.*

cinnamum, ī, *n.* [*κίνναμον*] skořice: *cinnama quassa O* rozdrobená skořice, kousky skořice.

Cinyphius, *a*, *um* cinyfský (*Cinyps*, řeka v Libyi); básn. = africký: *Iuba O.*

Cinyrās, *ae*, *m.* 1) král assyrský, jehož dceru Juno proměnila ve stupně chrámové *O*; 2) kníže na ostrově Kypru, otec Myrrhy a Adonida *O.* Odt. adj. **Cinyrēius**, *a*, *um* Cinyrův: *Cinyreia virgo* (= *Myrrha*); *C. heros*, *C. iuvenis* (= *Adonis*).

Cios n. **Cius**, ī, *f.* město v Bithynii (nyn. *Ghio*). Odt. subst. **Ciānī**, ōrum, *m.* Ciané *L.*

cippus, ī, *m.* 1) zašpičatěný (špičatý) kůl (jako překážka před opevněním), špičák *Cs*; 2) náhrobní sloup (kámen), náhrobek (podoby čtyrhranné) *H.*

circā (vedl. tvar slovce *circum*) [co do tvoření srov. *suprā*, *extrā*] I adv. vůkol, kolem, kolkolem, na blízku: (*ii*), *qui c. sunt* (*erant*) lidé z (jeho) okolí, z družiny, (jeho) druhové; *fluvius a tergo*; *ante circaque velut ripa praeceps L*; *quod c. muri* (gen. quantit.) *erat L* co hradby bylo kolem; *montes, qui c. sunt L* okolní vrchy, t. j. (jsoucí) na obou březích; *certi c. termini L* jisté s obou stran mezníky; (attributivně) *multae c. civitates L* mnohé vůkol (= okolní) obce; *agrum c. Romani depopulati sunt L* okolní (sousední) území; *omnibus c. solo aequatis L* všecky sousední budovy; *cetera c. L* ostatní okolí; *pacati c. omnes populi L*; (subst.) *postquam satis tuta c. sopitique omnes videbantur L* okolí; II předl. s acc. kolem čeho; 1) (o místě) a) *ligna contulerunt c. casam N* kol, okolo, kolem chyše; (položeno za slovo) *quem c. tigres iacent O* kol kterého; b) *cum Capuam et urbes c. Capuam occuparint C* města okolo, na blízku, blízko Kapue; *c. ludum Aemilium H* nedaleko školy Aemiliovy; *est c. murum locus L* podél hradby, při hradbě; c) (vůkol) po: *c mite solum Tiburis et moenia Catili H* po nivě a kolem hradeb; *c. pectus H* v prsou; *c. nemus uvidique Tiburis ripas H* po háji (v háji) a při březích; *moror c. vilem orbem H* pohybují se ve všedním kruhu; *esse c. campos H* těkati po nivách; *legatos c. vicinas gentes misit L* kolkolem do

sousedních obcí, po sousedních obcích; **2)** (o čase) *c. eandem horam copias admovit L* okolo téže hodiny, asi o téže hodině; **3)** (při počtu) *fuere oppida c.* (= *circiter*) *septuaginta L* okolo sedmdesáti, k sedmdesáti, na sedmdesát, asi sedmdesát; **4)** (o vztahu) *c. bonas artes socordia T* lhostejnost co do užitečných umění, (vzhledem) k užitečným uměním; *c. summa scelera distentus T* zabrán (zaměstnán) největšími zločiny.

circā-moerium, *ii, n.* [*circa* a zastar. *moerus* (= *murus*)] (= *pomoerium*) *L* volné místo s obou stran hradeb, obhradbí, kolemhradbí.

Circē, *ēs* a **Circa,** *ae, f.* [*Κίρκη*] dcera Heliova, sestra Aietova, pověstná kouzelnice: *Circae pocula H* poháry Kirčiny, t. j. kouzelný, otravný nápoj. Odt. adj. **Circaeus,** *a, um* [*Κιρκαῖος*] Kirčin: *terra V*; *litus O* pobřeží circejské v Latiu (kam dle mythu Kirke z Kolchidy se odebrala). Viz *Circēi*; *Circaea moenia H* (= Tuskulum, jež prý vystavěl Telegonos, syn Kirčin).

Circēi, *ōrum, m.* Circeje, předhoří a město v Latiu (nyn. ves *Circello*). Odt. jméno obyvatel *Circēiēnsēs, ium, m.* Circejští, Circejané.

circēnsis, *e* [*circus*] příslušný k cirku, cirkusový, v cirku slavený: *ludis circensibus C* o hrách, v den her cirkusových (v cirku slavených); *magnis circensibus* (sc. *ludis*) *actis V* po skončení velkých her cirkusových (v cirku); *populus optat panem et circenses* (sc. *ludos*) lid žádá chleba a her.

circinō, *āre* [*circinus*] kroužiti: *eadem circinat auras O* týmiž vzdušinami (vánky) krouží, týmž kruhem vzduchu se ubírá.

circinus, *ī, m.* [*κίρκινος*] kružidlo, kružítko: *flumen ut circino circumductum Cs* řeka jakoby kružidlem (dle kružidla, kruhem) kolkolem vedená, jakoby kružítkem jí byl směr kolem města vytčen.

circiter [srov. *circum*; co do tvoření srov. *brev-iter*] **I** adv. *ita dies c. XV iter fecerunt Cs* okolo, asi 14 dní; *media c. nocte Cs* okolo, asi o půlnoci, k půlnoci; **II** předl. s accus. (= *circa*) *c. meridiem Cs* okolo poledne, k poledni, asi o polednách; *c. horam octavam H.*

circlus, *V* sražený tvar z *circulus* (v. t.).

circueō, viz *circumeo.*

circu-(circum-)itiō, *ōnis, f.* **1)** obcházení; — spec. (t. t. voj.) strážní obchůzka, patrolování: *c. aedilium plebis erat L*; **2)** metaf. (o řeči) obcházka, oklika, zacházka: *quid opus est circuitione et anfractu? C* nač potřebí zacházek a oklik; *circuitione quadam deos tollens C* oklikou jakousi odstraňuje bohy.

circu-(circum-)itus, *ūs, m.* [*circueo*] obcházení; **1)** oběh: *c. solis C*; **2)** obcházení, obcházka: *c. fluminis Cs* řeka kolem tekoucí; **3)** obvod, objem: *munitionis c. Cs*; *in circuitu* v objemu, vůkol, kolkolem, se všech stran, odevšad; *vallum in oppidi circuitum ducere Cs* kolem (kolkolem) města; *circuitu curvare bracchia longo O* u velikém objemu; *omnem pererrat undique circuitum V* a kol do kola se všech stran krouží; **4)** obcházka, zacházka, zajížďka, oklika: *longo petere aequora circuitu V maris terrarumque c. L* oklika po...; **5)** (metaf.) obvětí, perioda (překlad řeckého *περίοδος*) *C.*

circulor, *ārī, ātus sum* [*circulus*] tvořiti kruh kolem sebe, shromažďovati se v kruhy (ku společnému hovoru), shlukovati se, hromaditi se *Cs.*

circulus, *ī, m.* [subst. demin. od *circus*; odt. něm. Zirkel] **1)** kruhová čára, kruh, kolo: *priusquam hoc circulo excedas L*; *coronae modici circuli* (gen. qualit.) nepatrného objemu; *ultimus c. O* polární (točnový) kruh, ledové pásmo; — spec. oběh (hvězd), kruhová dráha: *stellae circulos suos conficiunt C*; **2)** meton. (konkr.) **a)** kruhové těleso, kroužek, obruč, točenice, prstenec: *tenui de vimine circli* (sražený tvar) *V*; *c. auri V* (básn. opis = *torques aureus*); *subnectit crines c. auro V* vínek ze zlata; **b)** kruh (skupina) přátel; (společenský) kroužek, shromáždění, společnost: *sermones inter se serentium circuli L* skupiny mužů rozpřádajících hovory; *de circulo se subducere L*; *in circulis conviviisque celebrata res L.*

circum, [adverb. acc. od *circus* kruh; srov. *circa*] vl. do kruhu; **I** adv. kolem, kolem do kola, vůkol: *opera, quae c. sunt Cs* vůkolní dílo (hradební); (básn. položeno za slovem) *portis c. omnibus in-*

stant V kol do kola na všecky brány dorážejí; II předl. s acc. (o místě) a) kolem, vůkol, okolo něčeho: *terra se convertit c. axem suum C*; *c. se solitudines habere Cs* kolem sebe, kolem svého území; b) kolem, v okolí, na blízku něčeho: *c. Aquileiam hiemare Cs*; *c. flumina V* kolem břehů, na březích řek; c) (kolem) po, v, na: *c. haec loca commorabor C*; *c. pagos et c. compita H* po dědinách a na křižovatkách: *custos c. omnes doctores aderat H* u všech učitelů; (básn. položena za slovem) *oras et litora c. errare V* blouditi vůkol po březích; *errabant maria omnia c. V* po všech mořích; (oddělena od pádu) *quae* (sc. *vulnera*) *c. plurima muros accepit V* (= *quae plurima accepit c. muros*); d) kolem do, vůkol do, po: *dimittere c. municipia litteras C* vůkol do municipií; *in Apuliam circumque ea loca missi S* a do okolí té krajiny; *pueros c. amicos dimittere C* po přátelích; (oddělena od pádu) *c. vectari rura H* projížděti se po (svých) polích; e) (o osobách) kolem někoho, v družině něčí: *qui c. aliquem sunt* (srov. *οἱ περί* n. *ἀμφί τινα*) průvod, družina něčí; *homines c. pedes habere C* míti kol nohou, t. j. za sluhy, za nohsledy; (položena za slovem) *Hectora c. pugnas obibat V* po boku Hektorově ubíral se do bojů.

circum-agō, *ere, ēgī, āctum* 1) v kruhu, kolem hnáti, kolem voditi, obváděti; otáčeti, obraceti: *c. equos frenis L* otočiti koně za uzdu, otočiti se koni; *c. signa* (*aciem*) *L* obrátiti, otočiti se s vojskem; *circumagente se vento L* ježto vítr se obracel; (přísl.) *circumagetur hic orbis L* kostka (karta) se obrátí; 2) metaf. a) (o kruhu časovém) medial. a reflex. *circumagi* n. *se circumagere* otáčeti se, obíhati, otáčením dokonávati se, uplývati: *nobis in ipso apparatu annus circumagitur L* rok se dokonává, uplývá; *circumacto anno* (*anni tempore*) *L* po uplynutí roku, po roce; b) s místa na místo, sem tam voditi: *nil opus est te circumagi H* není potřebí, aby ses plahočil (trmácel); *huc illuc clamoribus hostium circumagi T* sem tam dáti se vésti, běhati po křiku nepřátel; c) (něčí mysl) obraceti, převáděti na jiné smýšlení, měniti smýšlení: *in quo exercitu imperator rumoribus vulgi circumagitur L* vůdce mění své smýšlení dle řečí sprostých vojínů.

circum-arō, *arāre, arāvī*, — oborávati.

circum-cīdō, *cīdere, cīdī, cīsum* [*circum* a *caedo*] 1) ořezávati, osekávati, oklešťovati, okrajovati, otesávati: *gladiis saepites c. Cs* vykrajovati; 2) metaf. ořezávati, zmenšovati, ztenčovati, zkracovati: *multitudinem c. C*; *sumptūs c. L*.

circumcīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. z *circum-cīdo*] kol do kola oříznutý; příkrý, strmý, srázný: *collis ex omni parte c. Cs*.

circum-clūdō, *clūdere, clūsī, clūsum* [*circum* a *claudo*] 1) kolem zavříti; ovroubiti, obložiti: *cornua argento c. Cs*; 2) (nepřátelsky) kolem (se všech stran) sevříti, obklíčiti: *circumcludi duobus exercitibus Cs*; (obr.) *Catilina consiliis meis circumclusus C* sevřen mými opatřeními.

circum-colō, *ere* obývati kolem něčeho: *sinum c. maris L*.

circum-dō, *dare, dedī, datum* dáti kolem, obložiti; 1) kolem nastavěti, zříditi: *turres toto opere c. Cs* rozestaviti věže po celém díle (obléhacím); 2) (alqd alci rei) a) postaviti, nastavěti kolem něčeho: *murus monti circumdatus Cs* zeď, jíž jest hora obehnána; *toti urbi ignes circumdatos restinximus C* uhasili jsme ohně založené kol celého města; *c. bracchia collo O* lokty obejmouti šíji (srov. *collo dare bracchia circum V*); *c. vincula collo V* vhoditi pouta na šíji; *arma humeris c. V* opásati se zbraní; *vincula plantis c. V* připnouti si sandály; *circumdatur Romana legio* (sc. *Albanis*) *L* postaví se kolem; *circumdato exercitu ad spectaculum L* rozestaviv vojsko do kola na podivanou (k divadlu), t. kol místa, kde souboje měly býti konány; b) metaf. *c. ministeria principi T* dáti knížeti služebníky; *egregiam famam paci circumdedit T* výbornou pověst zjednal míru; *supremis suis secretum c. T* svůj konec haliti v temnost (v tajemství); *maiores necessitates alci c. L* sevříti koho nutnějšími příčinami; *hinc patre, hinc Catulo lateri circumdatis L* když s této strany

postavil se po bok otec, s oné Katulus; 3) (alqm n. alqd alqa re) obklopovati, obkličovati, ohrazovati někoho něčím: *lapis circumdatur auro V* obkládá se; *portus moenibus circumdatus est N* byl obehnán, ohrazen; *saltūs canibus c. V* zatáhnouti; *opere se c. L* obklopiti se příkopem; *circumdata turbine venti O* (zahalena) uchvácena vírem větru (vichřice); (med.) *uvis circumdatus frontem O* ověnčiv si (ověnčeno maje) čelo hrozny; (o oděvu) *circumdatus amiculo N* jsa oděn v plášť; (medial.) *Sidoniam chlamydem circumdata V* oděvši si plášť, oděvši se pláštěm sidonským (srov. *ἐνδυομένη χλαμύδα*); *Venus faciem circumdata nimbo V* zastřevši si obličej; *figuram mundi lēvitate circumdedit C* svět opatřil hladkým zevnějškem; *Britannici pueritiam robore c. T* opatřiti Britannikovo mládí silnou oporou.

circum-dūcō, *dūcere, dūxī, ductum* kolem do kola vésti, prováděti, vésti okolo: *cohortes longiore itinere c. Cs*; *flumen ut circino circumductum Cs* (viz *circinus*); (s dvojím accus.) *quos omnia praesidia circumduxit Cs* od stráže ke stráži je (kolem) provedl; (absol.) *praeter castra hostium circumducit* (sc. *exercitum*) *L* táhne mimo tábor, tábor obejde.

circum-eō i circu-eō, *īre, iī, itum* 1) jíti kolem něčeho, obcházeti (obejíti), objížděti: *c. munitiones Cs*; *trunci circuiēre modum O* obkročily (obstoupily) míru (objem) pně; *iaculo Camillam circuit V* plíží se kol Kamilly; *Leucada freta circumeunt O* Leukadu moře obtéká; — spec. α) obcházeje vyhýbati se něčemu, obejíti zacházkou: *brevi spatio eluviem c. Cu*; *locum insidiarum c. Cu* vyhnouti se místu nástrah; (metaf.) *Vespasiani nomen circumibant T* obcházeli (opisovali) jméno Vespasianovo, t. j. Vespasiana nejmenovali přímo; β) (t. t. voj.) obejíti, obklíčiti, obstoupiti, zaskočiti: *aciem a latere aperto c. Cs*; 2) obcházeti někoho (něco), choditi po někom (něčem): *c. fores N* choditi ode dveří ke dveřím; *urbes c. L* obcházeti města, choditi po městech; *c. domos T*; *c. saucios T* navštěvovati raněné; — spec. α) (t. t. voj.) dozírajе obcházeti (hlídky), prohlížeti, dozírati, konati obhlídku: *hiberna c. Cs*; *c. vigilias SL*; *provinciam c. L* cestovati po provincii; β) obcházeti prose n. vybízeje: *c. ibi et prensare homines coepit L* (při ucházení se o úřad); *c. senatum L*; *c. ordines et hortari Cs.*

circum-equitō, *āre* koňmo (na koni) objížděti: *moenia L.*

circum-ferō, *ferre, tulī, lātum* 1) kolem nositi, otáčeti, obraceti (zvl. podávajíc něco, ukazujíc): *sanguinem in pateris c. S* krev kolem podávati; (med.) *sol circumfertur C* slunce se otáčí; *circumfert tegmine silvam V* les (t. j. množství) střel otáčí na štítu; *arma ad oppida c. L* zbraň obraceti proti městům; *arma circumferens Cu* zbraň na všecky strany obraceje (t. j. na všecky strany bojuje a bráně se); *clipeum ad ictus circumferebat Cu* štít otáčel proti nárazu střel; *socios purā circumtulit undā V* soudruhy obešel čistou vodou, očistil; *oculos c. L* oči obraceti, očima točiti; kolem se rozhlížeti; *oculos circumtulit alta superbos O* vzpřímena hrdě vůkol se rozhlédla; *acies huc atque huc c. V* sem i tam se rozhlížeti; *vultūs c. O* obraceti obličej; *clamor circum latus L* křik kolem nich povstalý; 2) metaf. kolem roznášeti, šířiti, rozšiřovati: *incendia et caedes et terrorem c. T* páliti, vražditi a strach vůkol šířiti; *bellum c. L*; *arma c. ad oppida L* válku nésti dokola od města k městu.

circum-flectō, *ere, flexī, flexum* obraceti, zatáčeti: *longos cursus c. V* zatáčeti se dlouhou objížďkou (zajížďkou).

circum-flō, *āre* ovívati: *a ventis invidiae circumflari C.*

circum-fluō, *ere, flūxī* (*fluxum*) I 1) téci kolem, obtékati: *utrumque latus circumfluit aequoris unda O*; *spuma circumfluit rictūs O* pěna teče kol tlamy; 2) metaf. (v hojnosti) obklopovati někoho: *quae* (*secundae res*) *circumfluunt vos Cu*; II 1) přetékati (o řeči): *circumfluens oratio C* řeč přetékavá; 2) (o osobách) oplývati: *rebus omnibus c. atque abundare C*; *gloriā c. C.*

circum-fluus, *a, um* [*circum* a *fluo*] 1) akt. vůkol obtékající: *c. humor*; *c. amnis O*; 2) pass. obtékaný, obtečený: *circumflua Thybridis alveo insula O*; *campi Euphrate circumflui T* nivy Eufratem obtékané.

circum-forāneus, *a, um* [*circum* a *forum*] 1) jsoucí na trhu, tržní: *aes circumforaneum C* peníze, jež někdo si vypůjčil od peněžníků majících své krámy na foru = dluhy; 2) potulující se, chodící po trzích: *pharmacopola C.*

circum-fundō, *ere, fūdī, fūsum* I intrans. 1) líti kolem něčeho, oblévati, rozlévati; obyč. med. *circumfundi* n. reflex. *se circumfundere* oblévati se: *amnis circumfunditur insulae* (dat.) *L* rozlévá se, teče kol ostrova; *circumfusum mare urbi L* moře rozlité kol města; (absol.) *circumfundit se repente nubes V* rozleje se, rozestře se; *circumfūsus ignis L* oheň (ohnivá záře) kol rozlitá, kolem se rozlévající, zářící kolem; 2) metaf. shlukovati; obyč. med. rozlévati se, shlukovati se, hrnouti se vůkol, osypati se, přivaliti se: *densis circumfundimur armis V* obsypeme se kol nich, obklíčíme je hustými zbraněmi (ozbrojenci); *circumfusa turba est L* shlukl se zástup; *magna multitudine circumfusa Cs* přívalem velikého množství; *circumfusus satelles* (kollekt.) *O* průvodčí (hustě) obklopující; *circumfusae texere Dianam O* shlukše se kolem; (s dat.) *cedentibus circumfusi Cs* shlukše se na couvající; *collo parentis circumfusa O* zavěsivši se na krk (na hrdlo); *equites Hannoni se circumfudēre L* shlukli se kol Hannona; *Troiana iuventus circumfusa ruit V* mládež obklopivši jej kolkol naň se hrne; (akt. ve význ. intrans.) *et circumfudit eques T* a jízda shlukla se kolem nich, obklíčila je; II transit. 1) oblévati, obestírati, zastírati, zahalovati někoho n. něco něčím: *Agesilaum mortuum amici cerā circumfuderunt N* polili voskem (po orientálském způsobu, aby mrtvolu uchránili hniloby); *terram circumfundit aër C* oblévá, obklopuje; (básn.) *multo nebulae circum dea fudit amictu* (sc. *eos*) *V* hustý kol nich rozlila háv mlhy, hustým pláštěm (hávem) mlhy zastřela je bohyně; 2) metaf. obsypati, obklíčovati, obklopovati, uzavírati, svírati: *in cornibus circumfudit decem milia equitum L* na křídlech postavil ...; *praefectum milites circumfundunt T*; *circumfusus hostium concursu N* obsypán, obklopen shlukem nepřátel; *Pompeius copiis circumfusus C* obklopen brannou mocí; *Ascanium fusis circum* (= *circumfusis*) *complectitur armis* (od *armus*) *V* ovinuvši paže obejme Askania.

circum-gemō, *ere* sténati kolem něčeho: *circumgemit ursus ovile H* bručí obchází medvěd ovčinec.

circum-gredior, *gredī, gressus sum* [*circum* a *gradior*] obcházeti: *terga hostium T*; *exercitum c. Armeniā S* od, se strany Armenie.

circum-iaceō, *ēre,* —, — ležeti kolem (vůkol) něčeho: *circumiacentes populi T* okolní národové.

circumiciō, *ere, iēcī, iectum* [*circum* a *iacio*] 1) házeti, vrhati, stavěti, klásti kolem čeho: *vallum c. L* násep kolem vésti; *custodes circumiecti T* strážci rozestavení; *anguis vectem circumiectus C* had kolem tyče ovinutý. — (zvl. part. perf. pass.) **circumiectus,** *a, um*: (o místech) ležící kolem něčeho, okolní: *viculi circumiecti L*; *oppida, nationes T*; (s dat.) *aedificia c. muris L* budovy kolem (u) hradeb; *silvae c. itineri L* lesy prostírající se (táhnoucí se) po obou stranách cesty; subst. (*milites*) *circumiecta* (= *circumiacentia loca*) *populabantur* okolí, okolní dědiny; 2) obklopovati, obklíčovati: *planities saltibus circumiecta T* rovina obklíčená hvozdy.

1. circumiectus, *a, um* viz **circumicio.**

2. circumiectus, *ūs, m.* [*circumicio*] 1) objetí; 2) okolí.

circum-ligō, *āre, āvī, ātum* obvázati, obvinouti něco kolem něčeho, něčím: *natam mediae hastae* (dat.) *c. V* uvázati, připnouti dceru na ratiště; (s ablat. instr.) *ferrum stuppā c. L.*

circum-linō, *ere,* —, *litum* 1) mazati kolem, omazati, nalepiti na něco (alqd alci rei): *sulphura circumlita taedis O* síra namazaná na pochodně, pochodně v síře smočené; 2) pomazati, polepiti něco něčím (alqd alqa re): *musco circumlita saxa H* balvany mechem porostlé, omšené; (obr.) *Midas auro circumlitus O* zlatem pokryt (obtížen).

circum-luō, *ere,* —, — omývati, oplakovati: *Rhenus circumluit insulam T* omývá, obtéká.

circum-mittō, *ere, mīsī, missum* 1) poslati oklikou, kolem: *qui castra aggrederentur, post montes circummi-*

sit L oklikou za horami poslal zástupy, jež měly nadeříti na ležení; *iugo circummissus Veiens L* Vejané vyslaní kolem návrší; **2)** poslati kolem, rozeslati, vypraviti vůkol: *praecones c. Cs*; *legationes in omnes partes c. Cs.*

circum-mūniō, *īre, īvī (iī), ītum* kolem, dokola ohraditi, opevniti, zdí obelmati: *castellis circummuniti Cs*; *paene ut ferae circummuniti Cs* sevření.

circum-mūnītiō, *ōnis, f.* [*circummunio*] sevření (města) *Cs.*

circum-padānus, *a, um* ležící kolem (podél) řeky Padu: *campi L.*

circum-pendeō, *ēre* viseti kolkolem (vůkol).

circum-plaudō, *ere* tleskáním, potleskem přivítati: *manibus circumplaudēre tuorum O.*

circum-plector, *ī, plexus sum* obvinouti, objímati, obkličovati: *pharetram circumplectitur balteus V* toulec oviji řemen (pás); *collem opere c. Cs* chlum (návrší) obemknouti sruby.

circum-plicō, *āre, āvī, ātum* ovinouti, obtočiti.

circum-pōnō, *ere, posuī, positum* klásti kolem, postaviti kolem: *piper c. catillis* (abl.) *H* kolem na stůl postaviti; *nemus stagno c. T* háj založiti kol jezera; *Valentem et Caecinam sellae curuli circumposuit T* posadil vedle kurulské stolice své.

circumpōtātiō, *ōnis, f.* [*circum* a *poto*] pití dokola (při kvasu pohřebním) *C.*

circum-rētiō, *īre, īvī, ītum* opletati, obkličovati *C.*

circum-rōdō, *ere, rōsī,* — ohlodávati; metaf. *qui dente Theonino cum circumroditur H* jenž zubem závisti jest hlodán, jejž zub závisti (pomluvy) hlodá.

circum-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* oplotiti, (plotem) ohraditi; metaf. (na ochranu) obklíčiti, obklopiti (za ochranou): *armatis corpus c. L* obklíčiti se osobní stráží; *circumsaeptus lectis hominum viribus C.*

circum-scindō, *ere* trhati oděv s někoho: *c. et spoliare L.*

circum-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* obepsati; **1)** opsati kruh okolo někoho n. něčeho (alqm n. alqd): *virgā stantem c. C*; *virgulā regem c. L*; **2)** metaf. **a)** (opsáním) vymeziti, vyměřiti, ohraničiti (okres), určiti (hranice): *quibus regionibus vitae spatium circumscriptum est C*; *nullis terminis c. aut definire ius suum C*; *quibus* (dat.) *circumscriptus est habitandi locus C* bydliště jest vymezeno, vyměřeno, vykázáno; *exiguum nobis vitae curriculum natura circumscripsit C*; *ante circumscribitur mente sententia C* napřed myšlenka v duši (v mysli) se vymezí, se pojme; **b)** obmeziti zvl. ve vykonávání moci úřední, odkázati v meze: *praetorem c. C*; **c)** slovy (otázkami) sevříti, zkrátiti, ošidit, oklamati, podskočiti, podvésti: *fallacibus interrogationibus circumscripti atque decepti C*; *adulescentulos circumscribunt C*; *dic nunc te ab Roscio HS IↃↃↃ circumscriptum esse C*; **d)** (opsáním) vyloučiti, nechati stranou, pominouti, odstraniti, vynechati, obejíti, zrušiti: *hoc omne tempus Sullanum ex accusatione c. C*; *c. sententias C* vyloučiti mínění.

circumscrīptē, adv. [*circumscriptus*] vymezeně, přesně, náležitě: *c. complecti res singulas*; (v řečn.) *c. dicere C* v periodách (v obvětích).

circumscrīptiō, *ōnis, f.* [*circumscribo*] **1)** vl. opsání, vedení kruhu kolem něčeho; (konkr.) kruh kolem něčeho opsaný (obepsaný), obvod: *ex circumscriptione exire C*; **2)** metaf. **a)** obmezení, obrys, objem: *terrae c. C*; *temporis c. C*; (odt. t. t.) obvětí, perioda (*περίοδος*); **b)** podvod, podskok: (s gen. obj.) *c. adulescentium C.*

circumscrīptor, *ōris, m.* [*circumscribo*] podvodník, úskočník, šibal.

circumscrīptus, *a, um* [part. perf. pass. od *circumscribo*] přesně (náležitě) omezený, úsečný: *brevis et circumscripta quaedam explicatio C*; odt. periodicky zaokrouhlený: *c. verborum ambitus C.*

circum-secō, *āre* ořezati.

circum-sedeō, *ēre, sēdī, sessum* **1)** seděti okolo; **2)** metaf. (odevšad) uzavírati, oblehati, obkličovati: *oppidum c. S*; *Capitolium L*; *hinc mari, hinc terrā arcem c. L*; (obr.) *circumsessus muliebribus blanditiis L.*

circumsessiō, *ōnis, f.* [*circumsedeo*] obléhání, obležení.

circum-sīdō, *ere, sēdī*, — obsednouti něco; oblehnouti: *regem urbemque T.*

circum-sistō, *ere, stetī*, — postaviti se kolem někoho n. něčeho (alqm, alqd), obstoupiti: *aliquem Cs*; *signa sua T*; — spec. (smyslem nepřát.) obstoupiti, obklíčiti, sevříti: *naves Cs*; *armati circumsistunt ipsumque domumque V*; *circumsteterat Civilem et alius metus T* sklíčil Civila i jiný ještě strach; *me circumstetit horror V* obstoupila, obešla hrůza; *a civitatibus circumsisti Cs* býti obstoupen, býti tísněn.

circum-sonō, *āre* **1)** intrans. zníti kolem, rozléhati se (zvukem), ozývati se: *circumsonans undique clamor L*; *aures circumsonant vocibus C*; **2)** trans. zníti vůkol někoho (něčeho), hučeti, ozývati se (alqm, alqd): *Rutulus murum circumsonat armis V* zbraní řinčí kol hradeb; *Nereus circumsonat orbem O* moře hučí kol pevniny; *armis circumsonor O* hřmotem (řinkotem) zbraní jsem ohlušován, zbraň řinčí vůkol mne; *circum clangore sonantem* (= *clangore circumsonantem*) sc. *castra O* (ptáka) pronikavě křičícího (kol táboru).

circumsonus, *a, um* [*circumsono*] ozývající se, hlučící kolem: *quem turba canum circumsona terret O* smečka psů naň (se všech stran) štěkajících.

circumspectiō, *ōnis, f.* [*circumspicio*] ohlížení se; obezřelost, opatrnost.

circum-spectō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *circumspicio*] **1)** intrans. bedlivě kolem se rozhlížeti, hleděti, ohlížeti se: *bestiae in pastu c. C*; *circumspectans ratio C*; **2)** transit. **a)** pozorně (bedlivě) obzírati něco, hleděti na někoho (na něco): *alius alium circumspectant L* druh pohlíží (čeká) na druha; *ora principum c. L*; *omnia c. CS* (úzkostlivě) na vše pohlížeti, po všem se rozhlížeti; *Vespasianus bellum armaque circumspectabat T* válku a zbraň přehlížel (bedlivě uvažoval); (v pass.) *tectum et parietes circumspectabantur T* každý podezřivým okem se rozhlížel po stropě a stěnách; **b)** ohlížeti se po něčem, čekati, číhati na něco, slídit po něčem: *locum insidiis L* ohlížeti se, slídit po místě k nástraze; *defectionis tempus c. L* číhati na vhodnou chvíli; *fugam circumspectabant T.*

1. circumspectus, *ūs, m.* [*circumspicio*] **1)** obzírání, rozhlížení se, rozhled: *facilis est c., unde exeam C*; *unde in omnes partes c. est L*; **2)** metaf. duševní rozhlížení se, uvažování, úvaha: *detinere aliquem ab circumspectu rerum aliarum L*; *c. mali sui O.*

2. circumspectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *circumspicio*]: rozvážený, rozvážný, opatrný, obezřelý: *verba non c. O* slova nerozvážná.

circum-spiciō, *ere, spēxī, spectum* [*circum* a zastar. *specio* hleděti] **1)** intrans. vůkol (kolem) hleděti, ohlížeti se, rozhlížeti se: *quidquid habet, circumspice, mundus O* jen se rozhlédni; *diversi circumspiciunt V* na rozličné strany, každý jinam se rozhlíží; (s nepř. ot.) *suus coniunx ubi sit, circumspicit O*; *magnifice c. C* hrdě se rozhlížeti; **2)** transit. **a)** (bedlivě) obzírati, prohlížeti si, přehlížeti něco (alqd): *sua c. Cs* své věci; *urbis situm c. L*; *circumspice utrumque (polum) O* pohlédni na obě točny, ohlédni se po obou točnách; *c. amictūs O* prohlížeti si roucho; — spec. rozhlíženje se spatřiti: *montibus fluminibusque clausam regionem circumspicit L* vůkol spatří; *saxum circumspicit ingens V*; **b)** ohlížeti se po někom, hledati někoho: *Ambiorigem Cs*; *Oriona V*; — metaf. **a)** (dle 2 b)): rozhlížeti se v mysli, rozvažovati, uvažovati, bráti v úvahu, přemítati: *alcis consilia animo Cs*; *circumspicite mentibus hosce homines C* přemítejte v mysli o...; *dicta factaque c. L*; (s nepř. otázkou) *cum circumspicerent patres, quosnam consules facerent*; *pericula c. C* chrániti se nebezpečenství; *non circumspectis viribus O* neuváživ svých sil; **b)** žádoucně se ohlížeti po něčem, žádati, hledati něčeho: *externa auxilia L*; *diem bello c. S*; *locum fugae c. Cu*; *fugam c. T* pomýšleti na útěk.

circum-stō, *āre, stetī*, — **1)** intrans. státi kolem někoho (něčeho): *circumstant properi aurigae V*; subst. *circumstantēs, ium* okolo stojící (lidé); **2)** transit. **a)** (nepřátelsky) státi kolem něčeho, obstupovati, obklíčovati (alqd): *desinant c. tribunal praetoris C*; *senatum c. C*; *circumsteterat Palatium publica exspectatio T* zvědavý lid obstoupil

císařský palác; **b)** metaf. *nos undique fata circumstant C* nás obstupují; nám odevšad hrozí; *te circumstant pericula V*; *scio acerba odia circumstare (me) V* vím, že trpké, prudké záští mně hrozí.

circum-strepō, *ere, strepuī, strepitum* hlučeti vůkol, křičeti kolem někoho: *ceteri circumstrepunt, iret in castra T* vůkol křičí, aby se odebral do táboru; *clamore seditiosorum circumstrepitur T* křikem odbojných vojínů jest přivítán; *quidam atrociora circumstrepebant T* někteří hlučně připomínali ještě děsnější události.

circum-textus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *circumtexo*] obetkán, obroubený, lemován.

circum-tonō, *āre, tonuī*, — hřímati, hlučeti kolem něčeho: *Nereus circumtonat orbem O* hlučí kol ...; *hunc circumtonuit Bellona H* tohoto ohromila Bellona.

circum-vādō, *ere, vāsī*, — obstupovati, obcházeti, obkličovati, (odevšad) přepadati: *Claudium circumvasēre clamoribus T* obstoupili s výkřiky; metaf. *terror circumvasit barbaros L* hrůza obstoupila, obešla ...

circum-vagus, *a, um* těkající, kroužící kolem: *Oceanus c. H* (zemi) obtékající (dle jiných čte se odděleně: *circum vagus*).

circum-vāllō, *āre, āvī, ātum* obehnati náspem (valem), obklíčiti, sevříti: *oppidum c. Cs*; (o osobách) vůkol zatarasiti, sevříti: *c. Pompeium Cs*; *hostes L.*

circumvectiō, *ōnis, f.* [*circumveho*] oběh: *c. solis C.*

circumvector, *ārī* [verb. intens. od *circumvehor*] jezditi kolem něčeho, objížděti, plaviti se kol něčeho (alqd): *oram c. L* křižovati u pobřeží; metaf. *singula c. V* popisovati jednotlivosti, podrobně líčiti.

circum-vehor, *ī, vectus sum* jeti okolo, objížděti, plouti, plaviti se mimo, obeplouti: *navi (navibus)*; *classe*; *equo* neb i prostě bez těchto slov: *c. Peloponnesum N*; *classem c. L* obeplouti loďstvo (na lodi); *navibus circumvecti Cs* na lodích ...; *pars libero spatio circumvecti L* na volné prostoře; *collibus c. Cs* (vůkol) po výšinách, přes návrší.

circum-vēlō, *āre* obestírati, zastírati, zahalovati.

circum-veniō, *īre, vēnī, ventum* **1)** obcházeti, obstupovati: *homines circumventi flammā Cs* obklíčeni ...; *media Cocytus sinu circumvenit atro V* obchází, obtéká: *Rhenus insulas circumveniens T* obtékaje; *planities locis superioribus circumventa S*; — spec. nepřátelsky obcházeti, obstupovati, obklíčovati, svírati, zaskočiti: *hostes a tergo c. Cs*; *castra S*; *moenia oppidi exercitu c. S*; *insidiis circumventus N* ze záloh, úkladně zaskočen, do tenat vlákán; *multitudine circumventus est N* přesilou byl zaskočen; **2)** metaf. **a)** obstupovati, vydávati v nebezpečenství, uváděti v nesnáze, skličovati, ohrožovati: *multa senem circumveniunt incommoda H* sklíčují; *circumventus difficultatibus S*; *falsis criminibus c. S*; **b)** obejíti, obelstiti, podvésti, úskočně lapiti: *acerbum est ab aliquo circumveniri, acerbius a propinquo C*; *innocentem pecuniā c. C*; *per fidem circumveniri Cs*; *suos c. Cs* zkracovati své.

circum-vertō, *ere, vertī, versum* obraceti (obrátiti), otáčeti: *rota circumvertitur axem O* otáčí se kol osy jiné čtení: *circumvolvitur*).

circum-volitō, *āre* vůkol poletovati, oblétati, obletovati: (absol.) *circumvolitantes alites T*; (u *V* tmese) *circum late volitans fama*; (transit. s acc.) *lacūs c. V*; *thyma c. H.*

circum-volō, *āre* létati kolem, obletovati: (*Harpyiarum*) *turba praedam circumvolat V*; *me mors atris circumvolat alis H*; *nox caput umbrā circumvolat V* obletuje, vznáší se kol hlavy.

circum-volvō, *ere* váleti kolem něčeho, otáčeti: (medial.) *sol circumvolvitur annum V* roční dokonává běh (dráhu); srov. *circumverto*.

circus, *ī, m.* [srov. *κίρκος*] **1)** kruh: *inter flammas c.* (= *orbis lacteus*) *elucens C.* **2)** (okrouhlá) závodní dráha, závodiště, cirkus (rovina širá, obdélná, na obou koncích okrouhlá): *longo decedere circo V.* V cirku konány byly jízdné závody. Cirků bylo v Římě několik; nejslavnější z nich a největší byl *Circus maximus* v údolí mezi Palatinem a Aventinem, jenž byl vystavěn od krále Tar-

quinia Priska. Na úbočích zřízeny byly dřevěné tribuny pro diváky a po slavnosti opět strženy. Teprve Caesar zřídil dolní patro kamenné a nad ním dvě dřevěná; cirkus jeho pojal prý 150.000 diváků. Později byl cirkus často přestavován a rozšířen. Délka cirku byla 600 *m*, šířka 160 *m*. Na zevních stranách cirku byla sloupoví, v nichž zřízeny byly rozličné krámy (*tabernae*) a rozkřičené krčmy. V těchto hledali útulku lidé pochybné pověsti, rozliční kejkliři, planetáři a j. Odt. *c. fallax H.* Často nazývá se prostě: *circus*: *ut locus et in circo et in foro daretur amicis C*; *in circo tabernas compararunt C*; *quartus in circo dies ludorum Romanorum.* — Jiný cirkus byl zřízen r. 221 př. Kr. v jižní části pole Martova t. c. *Flaminius.* Také prostě cirkus zván u *O*: *altera pars circi custode sub Hercule tuta est.*

cīris, *is, f.* [χείρις] mořský pták, v nějž proměněna byla Skylla, dcera Nisova *O.*

Cirrha, *ae, f.* [Κίρρα] přístavní město Delf *L.*

Cirta, *ae, f.* hlavní město Numidie (později *Constantina,* nyn. *Constantine*) *L.* Odt. **Cirtēnsēs,** *ium, m.* Cirťané.

cis [srov. *citra*] předl. s acc. s této strany, před: *cis Rhenum Cs*; *cis Padum ultraque L.*

cis-alpīnus, *a, um* (jsoucí) s této strany Alp, předalpský: *Gallia C.*

cisium, *ī, n.* [gallské slovo] lehký cestovní vozík dvoukolový, dvoukolka, bryčka: *quinquaginta milia passuum cisiis pervolavit C.*

cis-rhēnānus, *a, um* bydlící s této strany Rýna, před Rýnem, předrýnský: *Germani Cs.*

Cissēus, *eī, m.* [Κισσεύς] 1) král thracký, otec Hekaby, jež dle něho slove **Cissēis** (*idis, f.*) Kisseovna *V*; 2) Rutul *V.*

cista, *ae, f.* [κίστη; srov. něm. přejaté slovo „Kiste"] bedna, skříně, schránka, truhla, truhlice (k chování peněz i nádob posvátných).

cisterna, *ae, f.* nádržka vodní, cisterna: *cisternae servandis imbribus T.*

cistophorus, *ī* (gen. pl. *-ŭm*) *m.* [κιστοφόρος] (sc. *nummus*) stříbrná mince v Asii běžná (12·6 g) = 4 attickým drachmám. Na ní vyražena byla mystická skříně (*cista*); odtud její jméno. Souborně: *in Asia cistophorum flagitare C* peníze v Asii vymáhati (shánětí).

citātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cito* rychle hnáti] urychlený, zrychlený: kvapný, rychlý, čerstvý: *citati decurrunt hostes L* úprkem; *Rhenus c. fertur Cs* prudce proudí, prudkým tokem se nese (spěje); *citatior solito amnis L* řeka nad obyčej prudčí; *citato* (*citatiore, citatissimo*) *agmine L* rychlým (rychlejším, velmi rychlým) pochodem; *citato equo, equis citatis Cs L* tryskem.

citerior, *ius* komp., *se* sup. **citimus** (od zastar. positivu *citer*) [*cis*]: 1) ležící s této strany, přední: *Gallia citerior* (= *citerior provincia*) *et ulterior CCs* Gallie předalpská a zaalpská; *Hispania c.* přední Hispanie (severovýchodní část poloostrova); 2) metaf. bližší: *citeriora considerare C*; *stella ultima a caelo, citima terris C.*

Cithaerōn, *ōnis, m.* [Κιθαιρών] hraniční pohoří mezi Attikou a Boiotií.

cithara, *ae, f.* [κιθάρα] 1) kytara (pův. čtyrstrunná), citera, lyra, loutna: *citharam cum voce movere O*; *Orpheus Threicia fretus cithara fidibusque canoris V*; 2) meton. hra na kytaru (loutnu): *cui liquidam pater vocem cum cithara dedit H*; *citharae et cantus peritus T.*

citharista, *ae, m.* [κιθαριστής] citerník.

citharizō, *āre* [κιθαρίζω] hráti na kytaru (na loutnu).

citharoedus, *ī, m.* [κιθαρῳδός] zpěvák, který zpívá k citeře, doprovazeč citery.

citimus, *a, um* superlativ nejbližší; viz *citerior.*

Citium, *ii, n.* [Κίτιον] město Kition 1) při jihových. břehu ostrova Kypru. Odt. adj. **Citiēus,** *a, um* kitijský; obyvatelé **Citiēī,** *ōrum, m.* Kitiané; také **Citiēūs,** *eī, m.* [Κιτιεύς]: *Zeno C.* Zeno kitijský, z Kitia; 2) město v Makedonii, záp. od Pelly

citius viz 1. *cito.*

1. citō, adv. [*citus*] 1) honem, spěšně, rychle, rouče: *c. discere C*; *duo-*

bus mensibus citius L o dva měsíce dříve; *dicto citius VIIL* rychleji, než lze vyříknouti; *serius aut citius O* dříve či později; *inde se citissime recipere consueverant*; 2) metaf. a) (se zápor.) = ne hned, ne snadno: *quem tu rhetorem non cito dixeris C*; b) *citius* (= *potius*) spíše, snáze: *tempus te citius quam oratio deficiet C*; *citius diceres, citius dixerim quam ... C.*

2. citō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *cieo*] prudce vzbuzovati; 1) uváděti v prudký pohyb, rozhýbati, rychle (prudce) hnáti: *is motus aut boni aut mali opinione citatur C* jest vzbuzován: 2) hlasem uváděti v pohyb; a) hlasem zváti, přivolávati, vyvolávati, vzývati: *victorem c. alqm N* provolávati, vyhlašovati vítězem; *citavi numina Iovis O* vzýval jsem ...; b) předvolávati, obcsílati: *senatum c. L*; *patres in curiam c. L*; *citati milites nominatim L* jménem byvše zavoláni (předvoláni); — spec. (t. t. soudní) na soud předvolávati, žalovati: *c. testem*; *c. reum C* vyvolávati (jménem, zda jest přítomen); *citatus accusator nescio quo modo non respondit C* žalobce jménem vyvolaný nebyl přítomen; (s gen.) *capitis citari C* býti žalován u hrdelního práva; (s dvojím acc.) *alqm testem c. L* volati někoho za svědka, vésti (uváděti) za svědka; dokládati se (dovolávati se) svědectví něčího; *quamvis citetur Salamis clarissimae testis victoriae C*; c) stále provolávati, prozpěvovati: *ab ovo usque ad mala citaret, io Bacche! H*; *paeanem c. C*; adj. *citatus* viz zvláště.

citrā [pův. abl. sing. fem. od zastar. adj. *citer* jsoucí s této strany; *citrā* sc. *parte*] (významem = *cis*) I příslovce: s této strany: *inque petendo dextera deriguit, nec citra mota nec ultra O* nepohnuvši se ani sem ani tam; *tela hostium c. cadebant T* střely padaly s této strany (cíle), padaly před nepřátelský šik, nedoletovaly nepřátel; *paucis c. milibus lignatores ei occurrunt L* několik tisíc (kročejů) před tím místem; metaf. *culta quidem c., quam debuit O* méně, ne v té míře, jak jí náleželo; II předl. s acc. 1) (o místě) s této strany, před a) na ot. kde?: *quartam partem c. flumen reliquam esse Cs* před řekou; *pars citra, pars ultra Taurum est L*; *vinum c. mare natum* (= *vinum Italum*) *H*; (položeno za slovo) *natus mare c. H* narozený na této straně moře (ionského), t. j. rozený Ital; *quos* (sc. *fines*) *ultra citraque H* za nimiž i před nimiž; b) na ot. kam?: *exercitum c. Rubiconem educere C* na tuto stranu, přes Rubikon; *c. flumen elicere Cs*; 2) metaf. před (věcí), před cílem, před hranicí (této nedosahujíc); a) *nec virtus c. genus est O* není mužnost menší než rod; *peccavi c. scelus O* chybil jsem, ale nikoliv až ke zločinu, t. j. abych se byl dopustil zločinu; *c. necem tua constitit ira O* hněv tvůj stanul před hranicí smrti, t. j. hněv tvůj nežádal mé smrti; b) (o čase) před: *c. Troiana tempora O*; *c. iuventam carpere flores O* před dospělým věkem mladickým; c) bez, mimo, kromě, vyjma: *et est ea facies* (*Britanniae*) *c. Caledoniam T* nehledě ke Kaledonii, vyjma Kaledonii; *materia utuntur deformi et c. speciem* (= *sine specie*) *T* stavebního dříví užívají neúhledného a (jsouciho) bez krásy; *nec id Rutilio c. fidem fuit T* a nebylo nad víru, přece se Rutiliovi věřilo, nebyl ze lži viněn; *c. damnum T* bez zlých následků.

citreus, *a, um* [*citrus*] z dřeva citrového, citrový, t. j. ze stromu zvaného *citrus* (*Thuia orientalis* Linnée), jehož dřeva bylo užíváno ke zhotovování přepychového nábytku.

citrō, adv. [srov. *cis, citra*] sem (jen ve spojení s *ultrō*); 1) *ultro citroque* sem a (i) tam; *cursare ultro et citro non destiterunt C*; (asynd.) *ultro citro C* sem tam; 2) metaf. *beneficiis ultro et citro datis acceptis C* navzájem; *verbis ultro citroque habitis C*; *data ultro citroque fide L.*

citus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cieo*] uvedený v rychlý pohyb, zrychlený; rychlý, čerstvý, hbitý, kvapný, roučí, spěšný, prudký: *citus modo, modo tardus incessus S* chůze kvapná — zdlouhavá; *c. eques T* rychlý posel jízdný; *cito agmine militem antevenire T* rychlým pochodem; *c. axis O* osa rychle se otáčející; *citae horae O* rychlé, rychle plynoucí; (s ablat.) *naves remis citae T* lodi rychlé vesly, rychloveselné; *aderat c. equo Numida T* přijel kvapně na koni jezdec numidský; (často praedik.) *c.*

haec subscribe libello H rychle připiš; *solvite vela citi V* rychle, ruče; *ferte citi ferrum V*; *ite citi O*; *navis cita ducitur O*; *si citi advenissent T.*

Cīus, viz *Ceos.*

cīvicus, *a, um* [*civis*] občanský: *corona civica CT* t. j. věnec dubový (vyznamenání vojenské, které uděleno bylo tomu vojínu, jenž zachránil v boji život římského občana). Jinak jen básn. *motus c. H* (o válce občanské); *civica arma O*; *civica iura respondere H* poučovati o právu občanském; *ferre arma civica pro reis O* chopiti se zbraně práva občanského ve prospěch obviněných.

1. cīvīlis, *e* [*civis*] 1) občanský: *c. cruor C* krev občanův; *c. exercitus L*; *bellum civile C*; *tempestas c. C* bouře války občanské; *omnis civilis victoria funesta NCS* vítězství nad spoluobčany; *quercus c. V* (= *corona civica*). zvl. *ius civile* a) (občanské) právo státní (opak *ius naturale*); b) právo soukromé (opak *ius publicum*): *in civili causa C* v soukromé při; *plus quam civilia agitare T* povyšovati se více než na občana slušší; nad svůj stav občanský se povyšovati; 2) metaf. a) občanský, (jsoucí) smýšlení (vpravdě) občanského; vlastenecký, patriotický: *hoc civile odium, quo omnes improbos odimus C*; *si quidquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset L* kdyby ve vás byla jen jiskra citu, nedím vlasteneckého, ale lidského; b) prostě občanský, blahosklonný, vlídný, přívětivý, demokratický: *sermo c. L*; *quid enim civilius illo (Augusto)? O*; *iuveni civile ingenium (erat) T* svobodomyslná povaha; *civilia de se loquebatur T* skromně mluvil o sobě; c) občanský (opak: vojenský), civilní: *civilia et bellica officia C*; *militaria et civilia munera L*; *civiles res* (opak *bella*) *L*; 3) státní, politický, veřejný: *rerum civilium cognitio C* (= *civilis scientia*) věda státní, politická; *vir civilium rerum peritus T* státník, politik; *civiles procellae N* bouře života veřejného, politického; *mersor civilibus undis H* nořím se do vln života veřejného, veřejnosti; *in civili ratione C* v politice.

2. Cīvīlis, *is, m.*: *Claudius Civilis,* vůdce povstání Batavů proti Římanům r. 69 a 70 po Kr. *T.*

cīvīliter, adv. [1. *civilis*] 1) občansky, jak se na občana sluší, slušně: *tribunis magis pie quam civiliter vim fecisse L* více z lásky bratrské, než jak se na občana slušelo, tribunům násilí učinil; *exercet plus quam c. iras O* více než na občany slušno, přísněji (krutěji), než jest slušno; 2) prostě občansky, vlídně, přívětivě, demokraticky: *odio c. usus est O*; *quod c. acceptum T*; *quae Tiberius c. habuit T* to Tiberius mírně snesl.

cīvis, *is, m. f.* (abl. starší *civi*, klass. zprav. *cive*) 1) občan, občanka: *c. Romanus C*; *c. Acarnana N*; *cives Romanae L* Římanky; *utrum mucrones in cive an in hoste figantur C*; *et civibus et sociis gratissimus*; *se pro cive gerere C* chovati se, vésti si jako občan; (obr.) *civis totius mundi C*; — spec. α) spoluobčan, spoluobčanka: *cives mei, tui C*; *in suspicionem venit suis civibus C*; β) poddaný: *imperare corpori, ut rex civibus suis C.*

cīvitās, *ātis, f.* [*civis*] 1) abstr. občanství, právo občanské: *civitatem dare C*; *civitate donare alqm C*; *civitatem adipisci, amittere*; *quorum civitati invidetis C* jimž záviditе práva občanského; *in civitatem accipere C* přijmouti ve svazek občanského práva (do obecního svazku), přijmouti za občana; 2) metaf. (konkr.) občanstvo, občané; obec (místní), obec zemská, stát: *c. augetur L* počet občanstva se rozmnožuje (vzrůstá); *ei obviam universa civitas in Piraeum descendit N*; *prudentissima c. Atheniensium C*; *ingrata c.* nevděční spoluobčané; *cum c. exspectatione erecta staret* když občané stáli v napjatém očekávání; *c. Helvetia Cs*; *c. foederata C*; *civitates sine foedere immunes ac liberae C*; (obr.) *c. Stoicorum T* obec stoikův; *una c. deorum atque hominum C*; 3) (v době poklass.) (= *urbs*) město (soubor domův): *c. potens, saepta muris T* (o Seleukii); *muros civitatis augere T.*

clādēs (a **clādis**), *is, f.* [srov. *percello*, čes. kladivo] vl. potlučení; 1) poškození, škoda, ztráta: *Mucio Scaevolae cognomen inditum a clade dextrae manus L* od ztráty pravice; *c. lucis ademptae* ztráta zraku; *neque ulla praetermissa c. est L* ohavnost, mrzkost; 2) metaf. ne-

hoda, úraz, neštěstí, pohroma; zkáza, záhuba: *hora adfert magnas saepe clades C*; *clades belli L* pohroma válečná; *cladis praenuntia verba futurae O* slova věštící budoucí pohromu; *c. Saguntina L* záhuba (pohroma) Sagunťanů; *c. captae urbis L* neštěstí dobytého města; *saeva erumpit clades O* (o moru); *luxuria et ignavia rei publicae cladi sunt S* jsou k záhubě, na zkázu; *cladibus pascere nostris! O* pas se útrapami našimi; — meton. (o osobách zkázu přinášejících) *Scipiadae, clades Libyae V*; — spec. pohroma válečná, porážka: *cladem alci afferre, inferre*; *magnam cladem facere S* způsobiti velkou porážku; *cladem accipere L* utrpěti porážku.

clam [srov. *celo*] **I)** adv. tajně, skrytě, pokradmo, podtají: *palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur C*; *clam exire Cs* vykrásti se; *haud clam tulit iram L* netajil hněvu; **II)** předl. (zřídka) s ablat.: *clam vobis Cs* bez vašeho vědomí.

clāmātor, *ōris, m.* křikloun, tlachal.

clāmitō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens.-frequ. od *clamo*] hlasitě n. často křičeti, volati, povykovati, rozkřikovati se: (absol.) *ut illi clamitant C*; (s acc. předm.) *saeva Quirinio clamitare T* divé hrozby vykřikovati proti Quiriniovi; (s acc. c. inf.) *illum clamitasse se esse civem Romanum C*; (v pass.) *identidem Talassio ferri clamitatum L* (opět a opět) stále bylo voláno; (s dvojím acc.) *se tanti exitii reum clamitare T* vinným se nazývati tak veliké záhuby; (obr.) *supercilia abrasa clamitare calliditatem videntur C* zřetelně (patrně) projevují.

clāmō, *āre, āvī, ātum* **1)** intrans. křičeti, hlasitě volati: *quid in dicendo posset, numquam attendi, in clamando vides eum robustum esse C* t. j. řečník není velký, ale za to silný křikloun; *de te cum tacent, clamant C* mlčice hlasitě volají, jejich mlčení je totéž jako hlasité volání; **2)** transit. volati, jmenovati, vzývati, přivolávati někoho n. něco: (*soror*) *morientem nomine clamat V* jménem volá; *nomen c. O* volati jméno něčí; (s acc. vnitřn. předm.) *torvum clamare V* strašně vzkřiknouti; *triumphum c. L* volati: *Io, triumphe!* (sláva); *Saturnalia clamata L* voláno bylo (zazněl hlas): Saturnalie!; (s dvojím acc.) *se causam clamat malorum V* volá, že sama jest příčinou nehod (pohrom); *clamat solos felices viventes in urbe H* jen obyvatele měst (měšťáky) nazývá šťastnými; *insanum te omnes pueri clament H* za blázna rozkřikli by tě všichni chlapci; metaf. zřetelně, patrně jeviti, ukazovati: *quae tabulae se corruptas esse clamant C.*

clāmor, *ōris, m.* [*clamo*] **1)** křik, pokřik, hlasité volání: *clamorem tollere CsC* vzkřiknouti, dáti se do křiku; *c. fit, oritur Cs* vzchází, povstává; *ad clamorem fit concursus* na pokřik stane se shon; *clamore significare Cs* pokřikem dávati znamení, rozkřikovati; *clamores et admirationes C* hlasitý obdiv; *omnes magno clamore fremebant V* hlasitě naříkali! — spec. α) válečný pokřik: *exoritur clamorque virum clangorque tubarum V*; *cum clamore ingenti invadere L*; *clamore sublato procurrere L*; *c. proeliantium Cu*; *quem iuvat c. H* hluk a vřava boje; β) (pochvalné) radostné pokřikování, jásot: *clamoribus animos augere* radostnými pokřiky; *primus clamore secundo Hyrtacidae exit locus V* za hlučného jásotu; *clamore et plausu CT*; — spec. bakchické jásání, výskot: *audito clamore recanduit ira O*; *c. iuvenilis O*; γ) křik, hluk, hlasy nelibosti, nevole: *alqm clamoribus et conviciis consectari C*; *hominum clamore et convicio restiti C*; δ) bolestné volání, nářek: *omnem implevit clamore locum V*; *matres femineum clamorem ad sidera tollunt V*; *compesce clamorem H* (o nářku za mrtvého přítele); ε) hluk (odražený, rozléhající se), hukot; ohlas, ozvěna: *ter scopuli clamorem dedere V* zaječely; *non sine montium clamore H* za hukotu vrchů; (konkr.) *clamor hostilis et cursus armatorum omnia ferro flammaque miscet L* nepřátelé křičící a ozbrojenci pobíhající naplňují vše ocelí a ohněm.

clandestīnus, *a, um* [*clam*] tajný, skrytý, pokoutný: *consilium*; *nuntii legationesque Cs.*

clangor, *ōris, m.* [*clango* zněti; srov. *κλαγγή*] **1)** zvuk, křik: *tubarum V* třeskot (hlahol) polnic; **2)** (o zvířatech)

křik, zvuk, skřek: (*avis*) *ingenti clangore sonans O*; *harpyiae magnis quatiunt clangoribus alas V* s velkým skřekem; *aquila cum magno clangore volitans L*; *anserum clangore excitus L* štěbetáním (kýháním) hus byv probuzen.

Clanis, *is* (acc. *-in*) *m.* mužské jméno; **1)** protivník Perseův *O*; **2)** Kentaur *O*.

Clānis, *is* (acc. *-im*), *m.* řeka v Etrurii, přítok Tibery (nyn. *Chiana*).

Clanius, *ī*, *m.* řeka v Kampanii (nyn. *Clanio vecchio*).

clārē, adv. [*clarus*] **1)** (pro sluch) nahlas, hlasitě; srozumitelně, zřetelně: *aliquanto clarius dicere C*; *c., ut milites exaudirent . . . Cs*; *dic, quaeso, clarius C*; (pro zrak) jasně, čistě; **2)** metaf. jasně, skvěle: *clarius indicare H*.

clārĕō, *ēre*, —, — **1)** býti světlým, jasným; zářiti, jasně svítiti; **2)** metaf. skvíti se, býti slavným: *viri nunc gloria claret* u *C Ennius*.

clārēscō, *ere*, *clāruī*, — [verb. inchoat. od *clareo*] jasniti se; **1)** (pro sluch) jasněji zaznívati, jasněji pronikati: *clarescunt sonitus V*; (pro zrak) (za)zářiti; (za)planouti leskem: *tecta luminibus clarescere* (inf. hist.) *T* stavení světly (pochodněmi) zářila; **2)** metaf. skvíti se slávou, proslaviti se (= *inclarescere*): *properus clarescere T* dychtiv proslaviti se; *facilius inter ancipitia clarescunt T* snáze v nebezpečenstvích se proslaví.

clārigātiō, *ōnis*, *f.* [*clarigo*; toto od *clare* a *ago*] vl. hlasité jednání; **1)** obřad, kterým fetialové slavnostně vyzývali nepřítele před početím války, aby zadostiučinění dal po dobrém; vyzvání, aby zadostučinění dáno bylo za porušení smlouvy, vyzvání k zadostiučinění, požadované zadostiučinění *L*; **2)** metaf. pokuta uložená tomu, jenž byl postižen na místě jemu zakázaném *L*.

clārisonus, *a, um* [*clarus* a *sono*] jasnozvuký.

clāritās, *ātis*, *f.* [*clārus*] **1)** zvučnost, jasnost; zřetelnost: *c. vocis C*; **2)** metaf. skvělost, proslavenost, slovutnost, sláva, slavné jméno: *viri cum claritate tum usu belli praestantes N*; *vitae c. T*; *cum tanta gessisses, num te claritatis paenituit? C*; *c. natalium T* skvělost rodu.

clāritūdō, *inis*, *f.* [*clarus*] **1)** jasnost, jasné světlo: *si fulgor et c. lunae redderetur T*; **2)** metaf. skvělost, slovutnost, proslulost, sláva: *artibus animi summa c. paratur S*; *in claritudinem pervenire S* dospěti k slávě, nabýti slávy, proslaviti se.

clārō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*clārus*] **1)** osvěcovati; **2)** metaf. oslavovati, proslaviti někoho: *illum non labor Isthmius clarabit pugilem H* neproslaví jako pěstního zápasníka, neproslaví v zápase pěstním.

Claros, *ī*, *f.* [*Κλάρος*] město v Ionii nedaleko Kolofona s proslulým chrámem a věštírnou Apollonovou. Odt. adj. **Clarius,** *a, um* klarský: *C. deus O* (= *Apollo*); také subst. *Clarius* = *Apollo*: *Clarii laurus V*; *Clarius poëta O* (básník Antimachos z Klaru).

clārus, *a, um* [srov. *cla-mo*] **1)** hlasitý, zvučný; srozumitelný: *clariore voce Cs* silnějším (zvučnějším) hlasem, hlasitěji; *c. plangor O*; *clari latratūs O* hlasitý štěkot; *c. ictus O*; **2)** metaf. **a)** (zraku) jasný, světlý, skvoucí, zářící, skvělý: *clarum sidus H*; *clarissima mundi lumina V* (o slunci a měsíci); *clara Rhodos H* skvoucí (zářící) Rhodos; *regia clara auro O* zářící zlatem; *luce* (*luci*) *clarā* za jasného dne; *pater ter caelo clarus* (praed.) *ab alto intonuit V* otec za jasna, z jasného nebe zahřměl; *c. Aquilo V* vyjasňující, mraky zaplašující, mrakoplašný; **b)** (mysli) jasný, zřejmý, patrný, zjevný: *luce sunt clariora nobis consilia tua C*; *nihil fuit clarius C* nic nebylo patrnějšího; *in re tam clara, tam testata C*; *documenta clara T*; *incredibile dicam, sed clarum C*; **c)** (rodem, zásluhami) jasný, skvělý, velkolepý, slavný, vyhlášený, známý, proslulý: *vir clarissimus C* věhlasný muž; *urbs Asiae clarissima C*; *ecquid hoc totā Siciliā clarius? C* zda nad toto něco po celé Sicilii známějšího; (s abl.) *c. gloriā C* proslulý slávou; *c. utroque* (sc. *sanguine*) *O* slavný krví (= rodem) obou rodičů; (s předl.) *c. in philosophia*; *c. ex doctrina*; *c. ob id factum H*; — spec. (s příhanou) neslavně rozhlášený, (zlo)pověstný, vykřičený: *expilatio*

fani quam clara apud omnes C; *populus luxuriā c. L.*

classiārius, *a, um* [*classis*] příslušný k loďstvu, lodní; subst. **classiārii,** *ōrum* (sc. *milites*), *m.* lodní vojáci, námořní vojsko; (sc. *nautae*) lodníci, námořníci: *sueverat classiariorum remigio vehi T.*

classicum, viz *classicus.*

classicus, *a, um* [*classis*] **1)** týkající se (vojenských) tříd (*classes*) občanstva římského, vojenský, válečný; subst. **classicum,** *ī, n.* (sc. *signum*) vojenské znamení (polnicí dávané): *c. cani iubet Cs* dáti znamení; *convocare classico ad contionem L*; *classica sonant V* válečná znamení zaznívají, polnice zvučí; *classicum canit L* polní znamení zaznívá; **2)** (v užším smysle) příslušný (jen) loďstvu, moci námořní, lodní, námořní: *legio classica T*; subst. **classicī,** *ōrum, m.* (sc. *milites*) lodní vojíni, námořní vojsko: *classicorum legio T*; (sc. *nautae*) lodníci, námořníci: *mare classicis cessit Cu.*

NB. V pozdější době *classici* sluli po výtce občané první třídy; metaf. *classici scriptores* spisovatelé prvního řádu, spisovatelé vzorní, klassičtí, klassikové.

classis, *is, f.* [srov. *calo, καλέω,* dor. *κλᾶσις* (= *κλῆσις*)] svolání; výzva, svolaný lid, shromážděné mužstvo (na povolání); **1)** třída (jedna z pěti tříd Serviových, ve které na základě majetku rozděleni byli občané římští za úpravou služby vojenské, poplatků a práva hlasovacího); (obr.) *philosophi quintae classis C* poslední třídy, posledního řádu; **2)** výzva, branné mužstvo do zbraně povolané, oddíl vojenský, vojsko: *„classes antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus“*; *Hortinae classes V*; **3)** (v užším smysle) námořní moc (vojenská), loďstvo válečné (i s mužstvem); lodní vojsko (vojíni námořští): *c. ducentarum navium N*; *classibus hic locus erat V* zde místo bylo, zde stál lodní tábor (Řekův); *Danaae classes O* lodní tábor, loďstvo Danaův; *classem aedificare C* zdělati, zhotoviti; *c. ornare C* vystrojiti, vyzbrojiti; *c. facere C*; *c. efficere Cs* způsobiti, sebrati, sehnati; *nomina in classem dare L* hlásiti se k námořské službě; (ablat. instrum.) *classe* neb *classi* po lodích, na moři; *classe proficisci N* odplouti na lodích; *classi pugnare L*; *me extremos in agros classe releget H*; *classis Othoniana dum populatur T* vojáci z loďstva Othonova; *classem adloqui T* k loďstvu (t. j. k vojínům) promluviti; *classis Fuscum praefectum sibi destinat T* loďstvo Fuska zvolilo si za praefekta.

Clastidium, *iī, n.* opevněné místo v Gallii předalpské; jižně od Pavie (nyn. *Chiasteggio*) *CL.*

Claterna, *ae, f.* opevněné místo v Gallii předalpské nedaleko Modeny.

clātrī, *ōrum, m.* [*κλῆθρα*] závora; mříž(e).

claudeō, *ēre, —, —* neb **claudō,** *ere* [*claudus*] kulhati, pokulhávati; (též obr.) *si* (*beata vita*) *unā ex parte clauderet C*; *si claudet res publica L.*

Claudiālis, Claudiānus, viz *Claudius.*

claudicātiō, *ōnis, f.* [*claudico*] kulhání.

claudicō, *āre, āvī* [*claudus*] **1)** kulhati, býti chromý: *graviter claudicat ex vulnere C*; **2)** metaf. kulhati, pokulhávati, kolísati: *tota res vacillat et claudicat C*; *amicitia quasi claudicat C* jaksi pokulhává; (o řeči) *si quid in oratione claudicat C.*

Claudius neb (v některých větvích užívaný vulgární tvar) **Clōdius,** římské jméno rodové (*gens Claudia*). Rod tento rozštěpil se časem ve dvě větve: patricijskou a plebejskou; **1)** *Appius Claudius Caecus* a *Pulcher* viz *Appius* **1)** a **2)**; **2)** *P. Clodius Pulcher,* pověstný demagog římský, protivník Ciceronův, byl zavražděn r. 52 př. Kr. od Milona. Odt. adj. **Clōdiānus,** *a, um* Klodiův: *crimen*; *incendia C*; **3)** *M. Claudius Marcellus,* zvaný „meč Římanův“, zvítězil nad Gally u Klastidia (r. 222 př. Kr.), zachránil Nolu (216, 215), dobyl Syrakus (212); **4)** *M. Claudius Marcellus,* nadějný syn Oktavie, sestry císaře Augusta; od tohoto adoptován a zasnouben s jeho dcerou Iulií. Zemřel r. 23 př. Kr. v 19 letech svého věku. **5)** *Tiberius Claudius Drusus Nero Germanicus,* stručně císař Klaudius, nar. r. 10 př. Kr., otráven r. 54 po Kr. od své choti Agrippiny. — Adj. **Claudius,** *a, um* a **Clōdius,** *a, um* klaudijský, Klaudiův; klodijský, Klodiův:

Claudia tribus et gens V; *lex Claudia T* (nazvaný dle císaře Klaudia); *leges Clōdiae C* (nazvané dle tribuna lidu). Další adj. **Claudiānus** a **Clōdiānus**, *a, um* (viz č. 2); zřídka **Claudiālis**, *e*: *flaminium T*.

1. claudō, viz *claudeo*.

2. claudō, *ere*, *clausī*, *clausum* [srov. *clāv-is*, *clavus*, čes. klíč, *κλείω*] (někdy vulgární tvar **clūdō**) 1) a) zavírati, zamykati: *valvae clausae subito se aperuerunt C*; *portas alci c. Cs* brány někomu (před někým) zavříti; *domos clausēre serae O*; *Ianum c. H* uzavříti chrám Janův (na znamení klidu a míru); (*Aeolus*) *clauso carcere regnet V* ať tak vládne, by vězení (vaše) bylo zavřeno; subst. part. perf. pass. **clausum**, *ī*, *n.* uzavření, závora: *sic positum in clauso linquunt V* na uzavřeném místě; *clausa effringere S* vypáčiti závory (a zámky); (obr.) *in aeternam clauduntur lumina noctem V* oči světlo na věčnou uzavírá se noc; *homo clausus T* člověk v sebe uzavřený, nepřístupný; b) metaf. uzavírati, končiti něco: *agmen c. Cs* uzavírati voj; *sinistrum latus T* zavírati, kýti, chrániti levý bok; *aetas trepidavit claudere octavum lustrum H* věk si pospíšil skončiti osmé pětiletí; (o místech) *insula eum sinum ab alto claudit L* uzavírá se strany moře; *quo* (*mari*) *cluditur terrarum orbis T*; *campi claudebant ultima colles O* okraj pláně zavíraly pahorky; 2) (= *concludere*, *includere*) zamykati někoho, uzavírati, svírati, věznit; obklučovati, obstupovati, obháněti: *ad filium claudendum lapidem attulit N* k uzavření syna, k zazdění syna; *Danaë clausa O* uvězněná; *aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere S* jiné v prsou míti uzavřeno (skryto), jiné na jazyku pohotově; *nata clausa libro V* dcera ovinutá lýkem (a tak přivázaná); *in carcere* neb *carcere* (abl. instr.) *claudi*; *armenta stabulis c. V*; *rivus utrimque clausus ripis L* sevřen; *pedibus quid c. senis H* v šest stop něco uzavříti; *verba pedibus c. H* skládati verše, veršovati; *oppidum operibus claudere Cs* obklíčiti, sevříti stroji obléhacími; *urbem obsidione c. N*; *claudi locorum angustiis N*; *Hellespontus clauditur in angustum O* průlivem úzkým se zavírá, zužuje se; *silva claudit nemus O* obklučuje; *duo maria claudunt* (*nos*) *L*; 3) (= *intercludere*) zavírati (někomu běh, pohyb); zahrazovati, založiti, zatarasiti, zamezovati; učiniti nepřístupným: *pate-factum nostris legionibus Pontum, qui antea populo Romano clausus fuisset C*; *Alpes hieme clausae L* nepřístupné; *mare clausum C* moře uzavřené (plavbě); *commeatūs c. L* zameziti dovoz špíže; *aditūs custodiis* (*praesidiis*) *c. LT*; *fugam custodia claudit O* útěk stráž zamezuje, činí nemožným; *animam laqueo c. O* oprátkou zameziti dech (= oběsiti se); *viae clausae* (*nive*) *L* cesty zatarasené, zaváté sněhem.

claudus, *a*, *um* 1) chromý, kulhavý: *altero pede c. N* chromý na jednu nohu; *pede poenā claudo* (abl. qual.) *H* trest mající nohu kulhavou, trest pokulhávající (za zločincem); *pars vulnere clauda V* část od rány zchromlá; 2) metaf. a) kulhavý, chybný, vadný, neobratný: *claudae naves LT* porouchané lodi; *clauda alterno carmina versu O* elegická disticha (dle kulhavého chodu pentametru); b) vrátký, nejistý: *clauda pars officii O*.

claustra, *ōrum*, *n.* (po době Augustově také) sing. **claustrum**, *ī* [m. **claud-trom* od *claudo*] závěr; 1) závora, zámek: *c. portarum VOL*; *c. aerarii T* klíče k pokladně; *laxat c. Sinon V*; *rumpere c. manu V* závoru odtrhnouti; *neque* (*te*) *intra c.* (sc. *thalami*) *tenebo H* a nebudu tě držeti za zámkem (komnaty), t. j. zavřeného v komnatě; *venti circum c. fremunt*; 2) metaf. a) závora, hráze, hranice, (nepřekročitelná) mez; pouta, překážka: *Lucrino addita c. V* hráze; *refregi ista nobilitatis c. C*; *amat animus spatiis obstantia rumpere c. H*; b) zahrazení, ohrada, klec, zavěrací řetěz: *c. portūs Cu* zahrazení přístavu, uzavřený přístav; *diu claustris retentae ferae L* v klecích; *obicitur a vigilibus claustrum Cu* strážcové natáhnou zavěrací řetěz; (o obležení) *contrahere claustra T* semknouti řetěz vojska (kordon); c) těsný průchod, průsmyk, soutěsky: *angusti c. Pelori V* (o sicilské úžině); *quid c. montium profutura? T* co že prospěje uzavření horských průsmyků; d) klíč (k ovládání krajiny),

hradba, bašta: *Corinthus c. locorum tenet C*; *quae urbs velut c. Etruriae erat L* klíč Etrurie; *coloniae velut c. ad cohibendos Galliae tumultus oppositae L*; *obtinere c. Aegypti T* držeti v moci cestu do Aegypta; *Aegyptus, c. annonae T*; **e)** závěr, zakončení, konec: *Elephantine, c. olim Romani imperii T* Elefantine, u níž se dříve říše římská končila.

clausula, *ae, f.* [*claudo*] závěrek, konec, klausule.

Clausus, *ī, m.* náčelník Sabinů, praotec vznešeného rodu klaudijského *V.*

clāva, *ae, f.* kyj, palice, hůl: (*custodes*) *male mulcati clavis repelluntur C* strážcové zle obušky zbití; *Cacus ictus clavā* (*Herculis*) *O* zasažen kyjem; *c. trinodis O*; *sternere agmina clavā V* kyjem (jakožto zbraní) poráženi voje. — **u** *N* (Paus. 3, 4) hůl spartských eforů, králů a vojevůdců, kolem které naviják jeli kožený řemínek, jejž popsali. Přečísti písmo mohl opět jen ten, kdo řemínek ovinul kolem hole úplně stejného tvaru (*σκυτάλη*); tajný rozkaz.

clāvārium, *iī, n.* [*clavus*] (sc. *argentum*) cvočné (dar peněžitý vojínům dávaný) *T.*

clāvicula [subst. dem. od *clava*] úponka (již se réva zachycuje své podpory).

clāviger, *gera, gerum* **I)** (= *qui clavam gerit*) kyj nosící, kyjem ozbrojený: *c. heros O*; *clavigera proles Vulcani O* (o Perifetovi); a subst. *clāviger, erī, m.* kyjonoš *O* (o Herakleovi); **II)** (= *qui clavem gerit*) klíč držící, klíčník: *Ianus O.*

clāvis, *is, f.* [srov. *clavus, claudo*, čes. klíč, dor. *κλαῖς* = att. *κλείς* klíč] klíč: *claves portarum L*; *claves adulterae O, adulterinae S* paklíče; *vina centum clavibus servata H* víno na sto (my: tisíc) zámků zamčené, zavřené.

clāvus, *ī, m.* [srov. *clavis*, čes. klíč] **1)** kolík, hřeb, hřebík: *trabali clavo figere alqd C* připevniti hřebem trámovým, t. j. pevně; *Necessitas clavos trabales manu gestans H* (na znamení nezměnitelného osudu); *clavum figere L* zatloukati hřeb. Dle starobylého zvyku zatloukal ve starší době nejvyšší úředník v Římě rok co rok 13. září hřeb do stěny chrámu Jova Kapitolského na znamení nového roku; **2) a)** rukověť (podoby hřebíku), kormidlo: *clavum ad litora torquet V*: metaf. *clavum imperii tenere C*; **b)** nachový (purpurový) pruh tuniky (srov. *virga, trabs*), splývající na prsou od krku dolů. Tunika se širokým pruhem (*latus c.*) byla odznakem stavu senátorského, tunika s úzkým pruhem (*angustus c.*) významem stavu rytířského; *sumere depositum clavum H* opět nositi (široký) pruh odložený, t. j. státi se opět členem senátu; *latum demisit pectore clavum H* stal se senátorem, vstoupil do senátu; *clavum mutare in horas H* měniti každou chvíli oděv; *curia restabat, clavi mensura coacta est O* míra, šířka pruhu byla zúžena, t. j. zůstal jsem nadále příslušníkem stavu rytířského. Synové vynikajících rodin rytířských (*equites illustres*), kteří se připravovali pro zastávání státních úřadů, měli také široký pruh (jako senátoři) na tunice.

Clāzomenae, *ārum, f.* (*Κλαζομεναί*) Klazomeny, město v Ionii u zátoky smyrenské (nyn. *Kelisman*). Odt. adj. **Clāzomenius,** *a, um* klazomenský; subst. **Clāzomenīī,** *ōrum, m.* Klazomeňané.

Cleander, *drī, m.* [*Κλέανδρος*] vůdce námezdného vojska makedonského *Cu.*

Cleanthēs, *is, m.* [*Κλεάνθης*] znamenitý stoický filosof (ok. 260 př. Kr.), žák a nástupce Zenonův.

clēmēns, *entis,* adj. skloněný; **1)** (o osobách) mírný, shovívavý, laskavý, milostivý: *c. legis interpres L*; *clementes iudices et misericordes C*; **2)** (o věcech) mírný, klidný, pokojný: *clementia accolarum ingenia L*; *c. castigatio C*; *c. rumor S* nerozhodná, neurčitá pověst; *Tigris campos clementiore alveo praeterit Cu* protéká roviny řečištěm mírnějším, t. j. méně spádným; *quā sit clementissimus amnis O* kde řeka teče nejklidněji.

clēmenter, adv. [*clemens*] **1)** mírně, shovívavě, laskavě, milostivě: *hominem c. accepit C*; *c. facere alqd C*; *c. factum C* milostivý skutek; *c. ducti milites L* pokojně, bez plenu; **2)** mírně, povlovně: *colles erant c. adsurgentes T*; *c. edito iugo T*; *si qua c. accedi poterant T* byl-li kde přístup (k horám) mírný (snadný).

clēmentia, *ae, f.* [*clemens*] mírnost, shovívavost, laskavost, šetrnost, milostivost: *in ea victoria plus erat*

clementiae quam crudelitatis N; c. *et mansuetudo imperii nostri C*; *in captos clementiā fuerant usi N* zachovali se k zajatcům, naložili se zajatci milosrdně, byli milostivi k ...; *clementiam violare N* porušiti cit lidskosti.

Cleō, viz *Cleon.*

Cleobis, *is, m.* [*Κλέοβις*] bratr Bitonův, syn kněžky Hery argejské *C.*

Cleombrotus, *ī, m.* [*Κλεόμβροτος*] 1) vůdce spartský v bitvě u Leukter (r. 371 př. Kr.); 2) akademický filosof z Ambrakie.

Cleōn, *ōnis, m.* [*Κλέων*] 1) pověstný demagog athenský po smrti Perikleově *C*; 2) řečník z Halikarnassu *N*; 3) aegyptský básník ze Sicilie v družině Alexandrově *Cu.*

Cleōnae, *ārum f.* [*Κλεωναί*] Kleony, nepatrné městečko v Argolidě, jiho-záp. od Korintha (nyn. *Klenia*). Odt. adj. **Cleōnaeus,** *a, um* kleonský.

Cleopatra, *ae, f.* [*Κλεοπάτρα*] řecké jméno ženské. zvl. 1) dcera Filippa II. makedonského a Olympiady, sestra Alexandra Velikého, choť Alexandra I. epirského, později choť Perdikkova *L*; 2) pověstná dcera Ptolemaia Auleta, královna aegyptská, milenka Caesarova a Antoniova *CH.*

clepō, *ere, psī, ptum* [srov. *κλέπτω*] zastar. slovesо) krásti.

clepsydra, *ae, f.* [*κλεψύδρα*] trativod, vodní sutky; vodní hodiny (podobné našim sypacím hodinám): *cras ad clepsydram* (sc. *dicemus*) *C.*

cliēns, *entis, m.* (starolat. *cluens*, od *cluo* slyšeti, poslouchati); 1) příslušník, svěřenec, chráněnec, klient. K patricijským rodům (*gentes*) patřili klienti (snad původní porobení obyvatelé). Byli osobně svobodni, měli také svůj majetek, ale ochráncem a zástupcem (*patronus*) jich na venek, zvláště v záležitostech právních byl nejstarší člen rodu patricijského. Za to musili patronovi prokazovati úctu a v nastalých potřebách svým majetkem mu pomáhati. Ke klientům náležejí také propuštěnci patriciů: c. *et familiaris C* důvěrný chráněnec. Klienti doby císařské jsou vedle propuštěnců chudí svobodní občané, kteří za peníze vstupují v poměr klientů k boháči římskému. Měli za povinnost ráno jej navštěvovati (*salutatio*), na veřejnost doprovázeti (*deductio*) a j. Podrobené obce, ano i celé provincie dávaly se v ochranu podmaniteli. Na př. Marcellové byli patrony sicilských měst: *Segestani, clientes tui C.* 2) (mimo obec římskou) v Gallii a Germánii ti, kteří byli ve služebnosti mocného šlechtice, poddaní, lenníci. Provázeli pána do boje a s ním umírali: *Orgetorix omnes clientes suos co¯git Cs* své chráněnce, své poddané. Také celé obce utíkaly se pod ochranu mocnějších národů: *Carnutes, clientes Remorum Cs*; *Haeduis atque eorum clientibus, Segusiavis ... Cs*; 3) vůb. chráněnec: c. *Bacchi H* (o básníkovi); c. *iuvenum H.*

clienta, *ae, f.* [*cliens*] chráněnka, svěřenka *H.*

clientēla, *ae, f.* [*cliens*] ochranný svazek 1) (v Římě) a) poměr mezi klientem a patronem, příslušenství, svěřenství, ochrana, záštita: *se in Chrysogoni fidem et clientelam conferre C* utéci se v ochranu a svěřenství Chrysogonovo; b) meton. svěřenstvo, chráněnci: *clientelae et servitia T*; *ne amitteret tantas clientelas C*; 2) (mimo Řím) a) poměr národa méně mocného k mocnějšímu, příslušenství, ochrana: *magnae erant Haeduorum clientelae Cs*; *in clientela alcs esse Cs* pod ochranou někoho býti; b) meton. příslušníci, lenníci: *incedentibus regiis clientelis T* když královští příslušníci kráčeli.

clientulus, *ī, m.* [subst. demin. od *cliens*] ubohý klient, klientík *T.*

Clīō, *us, f.* [*Κλειώ*] 1) musa dějepisectví. Básníci často nečiní rozdílu mezi rozličnými musami vzhledem k jejich zvláštní činnosti; 2) nymfa, dcera Okeanova *V.*

clipeātus, *a, um* [*clipeus*] štítem opatřený: *clipeata acies Cu*; *clipeata agmina V*; (enallage) *seges clipeata virorum O* osení mužů štíty opatřených; subst. **clipeātī,** *ōrum. m.* (*ἀσπισταί*) štítníci, štítonoši (zvláštní oddělení vojenské) *LCu.*

clipeus (starší tvar *clupeus*), *ī, m.*, zřídka **clipeum,** *ī, n.* 1) okrouhlý štít (kovový neb kovem pobitý): c. *septemplex O* štít sedmivrstvý (Aiantův); (břísl.) *clipeum post vulnera sumo O* po ráně štít beru, t. j. pozdě přicházím k rozumu; *clipeum ingens V*; (obr.) *clipeum tenere*

pro classe O chrániti loďstva; *Argolici clipei instar V* jako štít argolský (o oku Kyklopově); **2)** metaf. (o věcech majících podobu okrouhlého štítu); **a)** terč sluneční, slunce: *ipse dei* (sc. *Solis*) *c. mane rubet O*; **b)** kruhové vyznamenání, ozdoba; terč s poprsím, medailon: *clipeus .. inter auctores eloquentiae T* (v latinské knihovně palatinské visely na stěnách kruhové podobizny (medailony) mužů o literaturu zasloužilých).

Clīsthenēs, *is, m.* [*Κλεισθένης*] Kleisthenes, státník athenský, jenž r. 510 př. Kr. ústavu Solonovu pozměnil ve smyslu demokratickém *C.*

Clītarchus, *ī, m.* [*Κλείταρχος*] řecký dějepisec *Cu.*

clītellae, *ārum, f.* sedlo na sonmary.

clītellārius, *a, um*: *mulus c. C* mezek nesoucí sedlo.

Clītomachus, *ī, m.* [*Κλειτόμαχος*] Kleitomachos z Karthaginy, akademický filosof, žák Karneadův *C.*

Clītōr, *ōris, m.* [*Κλείτωρ*] město v sev. Arkadii. odt. adj. **Clītōrius,** *a, um* kleitorský: *fons O.*

Clītumnus, *ī, m.* říčka v Umbrii *V* (nyn. *Clitumno*).

Clītus, *ī, m.* [*Κλεῖτος*] jeden z velitelů jízdy Alexandra Velikého. Od tohoto při hostině proboden *Cu.*

clīvōsus, *a, um* [*clivus*] sklonitý; **a)** pahrbkovitý, kopcovitý: *Olympus, Ida O*; **b)** příkrý, srázný: *trames, rus O.*

clīvus, *ī, m.* [srov. *κλίνω* kloniti] **1)** sklon, svah; návrší, výšina: *lenis ab tergo c. erat L*; *clivum mollire Cs* zmírniti svah; (přísl.) *clivo sudamus in imo O* potíme se již na úpatí výšiny, t. j. nesnáze teprve začínají; *testa clivum* (sc. *mensae*) *sustulit O* střepina odstranila sklon stolu, vyrovnala, srovnala nahnutý stůl; **2)** příkrá, do kopce vedoucí cesta, silnice: *c. Capitolinus L* jízdná cesta na výšinu vrchu kapitolského. Počínala u oblouku Tiberiova na rohu basiliky Julské a stoupala v několika zákrutech nahoru v délce asi 200 m.; *clivus sacer H* část posvátné cesty (*sacra via*) od chrámu Vestina až k výstupku na Kapitol, kde začínal *c. Capitolinus.*

cloāca, *ae, f.* [srov. starolat. *cluo* čistiti] odvádějící příkop, stoka (krytá, kudy nečistota a kal odtéká), kanál: *aquas cloacis siccare L*; *arcem facere e cloaca C* viz *arcus.* zvl. *Cloāca maxima* velká, hlavní stoka, velký kanál v Římě sklenutý tufovými kvádry, jenž sloužil hlavně k odvodnění římského fora. Dle podání byl založen od Tarquinia Zpupného. Tento kanál dosud koná výborné služby.

Cloācīna, *ae, f.* [od starolat. *cluo* čistiti] očišťující; přímí Venuše: *ad Cloacinae* (sc. *aedem*) *L.*

clōdus, Clōdius, viz *claudus, Claudius.*

Cloelius a **Cluilius,** jméno starobylého rodu původně albského, později římského; **1)** *Cluilius,* poslední král albský; od něho má dle *L* jméno *fossa Cluilia*; **2)** *Cloelia* srdnatá dívka, jež se vyznamenala ve válce Římanů s Porsenou *L.*

Clōthō, *ūs, f.* [*Κλωθώ* „předoucí“] jedna ze tří sudic *O.*

clūdō, viz *claudo.*

Cluentius, římské jméno rodové; *A. Cluentius Avitus* (správně *Habitus*) z Larina, hájený od Cicerona *C.* odt. adj. **Cluentiānus,** *a. um* Kluentiův: *pecunia Cl.* penize Kluentiovy *C.*

Cluilius, viz *Cloelius.*

clūnis, *is, m.* a *f.* kýta, zadek: *sine clune palumbes H*, t. j. bez zadečku; *pulchrae clunes* (*equi*) *H.*

Clupea, *ae* a **Clupeae,** *ārum, f.* předhoří a město vých. od Karthaginy (nyn. *Clybea*).

clupeātus, clupeus, viz *clipeatus, clipeus.*

Clūsium, *iī, n.* město ve vých. Etrurii, sídlo Porsenovo (nyn. *Chiusi*). odt. adj. **Clūsīnus,** *a, um* klusijský; subst. *Clūsīnī, ōrum, m.* Klusiané.

Clūsius, *iī, m.* [*cludo* = *claudo*] vl. zavěrač; přímí boha Jana, jehož chrám v dobách míru byl zavřen *O.*

Cluvia, *ae, f.* městečko u Beneventa v Samnitsku (nyn. *Campo di Giove*). odt. adj. **Cluviānus,** *a, um* kluvijský.

Cluvius, římské jméno rodové; **1)** *C. Cluvius,* rytíř římský *C*; **2)** *M. Cluvius Rufus,* dějepisec a státník za císaře Klaudia *T.*

Clymenē, *ēs, f.* [*Κλυμένη*] dcera Okeana a Tethydy, matka Faëthonta a Helioven. odt. adj. **Clymenēius,** *a, um* Klymenin: *Clymeneia proles O.*

Clymenus, ī, *m* 1) příjmí Plutonovo *O* (Fast. VI 757). Jini na tomto místě čtou: *At Lachesis Clothoque dolent*; 2) odpůrce Perseův *O*.

clypeus, viz *clipeus*.

Clytaemēstra, *ae, f.* [*Κλυταιμήστρα*] choť krále Agamemnona. Byla usmrcena od svého syna Oresta, poněvadž ve spolku se svým svůdcem Aigisthem zabila manžela svého.

Clytiē, *ēs, f.* [*Κλυτίη*] Okeanovna, milenka Apollonova; byla proměněna v květinu slunečnici (*heliotropium*) *O*.

Clytius, *iī*, *m.* protivník Perseův *O*.

Clytus, ī, *m.* 1) odpůrce Perseův *O*; 2) syn Atheňana Pallanta *O*.

Cn. = (předejmení) *Gnaeus*.

Cnidus (*-os*) ī, *f.* [*Κνίδος*] přímořské město v Karii, jižně od Halikarnassu, proslulé kultem Afroditiným (Knidská Afrodita Praxitelova!). Odt. adj. **Cnidius,** *a, um* knidský; subst. **Cnidiī,** *ōrum, m.* Knidané.

Cnōsius, Cnōsus, viz *Gnosius, Gnosus*.

Cōa, viz *Coos* c).

co-acervō, *āre, āvī, ātum* [*con-acervus*] kupiti (nakupiti), hromaditi (nahromaditi), shromážditi: *cadavera c. Cs*; *hostes coacervantur Cs* hromadí se; *hostium coacervatorum cumuli L* hromady nakupených nepřátel; *armorum cumulos c. L* zbraně nakupiti v hromady; (obr.) *coacervati luctūs O*.

co-acēscō, *ere, acuī,* — 1) zkysnouti, zkyseleti; 2) metaf. znevlídněti, státi se nevrlým: *ut non omne vinum, sic non omnis natura vetustate coacescit C*.

coācta, *ōrum, n.* [*cogo*] valchované látky, plst (z vlny neb srsti): *ex coactis tegimenta facere Cs*.

coāctor, *ōris, m.* [*cogo*] sběratel, výběrčí (peněz) při dražbách, výběrčí daní a jiných nedoplatků; asi jako u nás soudní vykonavatel: *ut nostri coactores facere solent C*; ale *erant agminis coactores T* byl to zadní jejich voj.

coāctū, abl. *m.* [*cogo*] z přinucení, na doléhání: *c. civitatis Cs*.

co-aedificō, *āre* pokrýti budovami, zastavěti.

co-aequō, *āre* srovnávati, vyrovnávati: *exstruere mare, c. montes S* moře vyvyšovati (budovami), hory se zemí rovnati; metaf. *ad libidines tuas omnia coaequasti C* všecky rozdíly (v hodnosti) jsi odstranil.

coagmentātiō, *ōnis, f.* [*coagmento*] sloučení, spojení.

co-agmentō, *āre* (pevně) slepovati, spojovati, slučovati: *opus ipsa suum eadem, quae coagmentavit, natura dissolvit C* tatáž příroda, která dílo své pevně spojila, (zase) rozlučuje; metaf *c. pacem C* slepiti mír.

coagmentum, ī, *n.* [*cogo*] vl. spojení, dlab; meton. spára *Cs*.

coāgulum, ī, *n.* [*cogo*] pojidlo; syřidlo, syřiště: *liquefacta coagula lacte O* syřiště ve (vařícím) mléku změklé, v mléku rozvařené, *cum lacte coagula passo O* s mlékem utrpěvším syření, s mlékem ztuhlým v sýr.

co-alēscō, *ere, aluī, alitum* 1) srůstati; srůstati s půdou, zapouštěti kořeny do půdy, vzrůstati: *in eo loco ilex coaluerat inter saxa S* dub mezi skalami byl vyrostlý; 2) metaf. a) srůstati, pevně se spojovati, slučovati se (v jedno), splývati (v jedno): *haec compages coaluit T* toto spojení srostlo; *multitudo coalescit in populi unius corpus L* splývá v jednotné těleso národní; *novi veteresque milites coaluēre S*; *concordiā coaluerant animi L*; *ad obsequium c. T* spojiti se v jedno k poslušnosti; b) (srůstáním) mohutněti, vzmáhati se, zapouštěti kořeny, upevňovati se: *dum Pisonis auctoritas nondum coaluisset T*; *insula novā pace coalescens L*; *coalescens regnum L* království mohutnějící, které se počíná vzpamatovati (z pohrom), jehož rány se zcelují; — **coalitus,** *a, um* vzrostlý, zmohutnělý: *coalitā libertate T* vzmůže li se svoboda; *coalitā libertate inreverentiā T* neuctivost vzrostlá (zvýšená) svobodou.

co-angustō, *āre* [srov. *angustus*] stísniti; metaf. *legem c. C* omeziti zákon.

co-arguō, *ere, uī,* — [srov. *argutus*] 1) jasně (nezvratně) dolíčiti, dokázati, prokázati, dosvědčiti, objeviti; prozraditi něco (alqd): *ty. annidem Lacedaemoniorum N* dokázati násilné panství Lacedaemonských, usvědčiti Lacedaemonské z násilného panství; *c. perfidiam alcs C*; *certum crimen quam multis suspicionibus coarguatur Cs* žaloba odů-

vodněná, jak mnohými podezřeními se dosvědčuje (dokazuje); *repudiatio supplicum superbiam coarguit C* jasně nkaznje zpnpnost, svědčí o zpupnosti, prozrazuje zpupnost; *lucus creber harundinibus domini coarguit aures O* háj hustý rákosím vyzrazuje (oslí) uši pánovy, prozrazuje, že pán má oslí uši; (s acc. c. inf.) *Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos T*; **2)** obžalovati (a) vinu prokázati, usvědčiti někoho (alqm): *illum natura defendat, hunc coarguat C*; (s gen. criminis) *te nimiae avaritiae coarguit C* usvědčuje tě z přílišné lakoty; *antequam me commutati iudicii coargueris C*; *si facinoris coargueretur T.* Avšak: *legem usus coarguit L* praxe dosvědčuje, že zákon jest nepotřebný (špatný).

coartātiō, *ōnis, f.* [*coarto*] stisnění: *c. plurium in angusto L.*

co-artō, *āre, āvī, ātum* [srov. *artus* těsný] **1)** zúžiti, stlačiti, stěsnati, sevříti: *Pompeius adhuc in oppidis coartatus C*; *cum tot ac tam nobiles forum coartarent T* forum tisnili, plnili, na foru se tlačili; *ubi angustae fauces coartant iter L* zužují, svírají cestu; **2)** metaf. **a)** (o řeči) *haec, quae coartavit in oratione sua, dilatet nobis C* co ve své řeči zkrátil; **b)** (o čase) zkrátiti: *coartati aliorum consulatus T*; *nox coartat iter O* noc zkracuje dráhu svou.

Cōcalus, *ī, m.* starobylý král na Sicilii, jenž chránil Daedala proti Minovi *O.*

Coccēius, římské jméno rodové; **1)** *L. Cocceius Nerva,* právník, jenž s Maecenatem a Asiniem Pollionem zprostředkoval r. 40 př. Kr. v Brundisiu mír mezi Oktavianem a Antoniem *H*; **2)** *M. Cocceius Nerva,* výborný právník za Tiberia *T*; **3)** vnuk tohoto *M. Cocceius Nerva,* císař římský od r. 96—98 po Kr.

coccum, *ī, n.* [*κόκκος*] **1)** červec, žijící na dubu kermesovém (*quercus coccifera*). Z těchto červců připravovala se červená barva; proto meton. *cocco tincta vestis H* nachem zbarvený šat.

cochlea, *ae, f.* (lépe než *cochlea*) [*ὁ κοχλίας*] hlemýžď, slimák.

Cocles, *itis, m.* „jednooký od narození"; zvl. přijmení P. Horatia, jenž hájil mostu tiberského proti Porsenovi.

Cocosātēs, *ium, m.* Kokosatové, národ v záp. Aquitanii při samém pomoří *Cs.*

cocus, viz *coquus.*

coctilis, *e* [*coquo*] pálený, sušený: *muri coctiles O* zdi z pálených cihel; *murus instructus laterculo coctili Cu* hradby vystavěné z pálených cihel.

Cōcȳtus, *ī, m.* [*Κωκυτός* od *κωκύω* naříkati, „řeka nářků, vzdechů"] mythická řeka balmitá v podsvětí. Odt. adj. **Cōcȳtius,** *a, um* kokytský, podsvětní: *Cocytia virgo V* (= Allekto).

cōdex (starší tvar *caudex*), *icis, m.* **1)** kmen, peň: *caudice misso O* mrštiv kmenem: **2)** meton. (poněvadž staří psali na deskách dřevěných voskem potažených) desky (tabulky) zápisné, zápisky, kniha, spis, seznam: *c. falsus, interlitus C*; *multos codices implere earum rerum ... C*; — spec. hlavní kniha účetní: *c. accepti et expensi C* kniha příjmův a výdajů; *in codicem referre C* zapsati do knihy; *in codicis extrema cera nomen in litura fecit C* na poslední straně knihy účetní vymazal jméno.

cōdicillus, *ī, m.* [subst. demin. od *codex*] **1)** (dřevěný) špalík; **2)** metaf. plur.: dřevěné psací tabulky voskem potažené: *sententias in codicillos referre C.* Odt. vůb. kratší písemné zaznamenání; **a)** list, dopis: *codicillos libidinum indices tradidit T* odevzdal milostné dopisy; **b)** vlastnoruční list císařův, nařízení, rozkaz císařův (kabinetní): *ad Agricolam codicillos ferre T*; *Sallustius ad tribunum miserat codicillos T*; **c)** prosebný list, písemná prosba: *Seianus componit ad Caesarem codicillos T*; *ausis ad Caesarem codicillis T* odváživ se napsati písemnou prosbu k Caesarovi; *per codicillos precari T*; **d)** dodatek k závěti, dovětek, kodicil: *ita codicillis praescripserat T*; *exsolvit venas scriptis codicillis T*; *quibus nomen codicillorum dederat T.*

Codrus, *ī, m.* [*Κόδρος*] řecké jméno mužské; **1)** poslední král athenský *C*; **2)** špatný básník, nepřítel Vergiliův *V.*

Coela, *ōrum, n.* [*τὰ Κοῖλα*] jméno dutých a příkrých skalisk na jihozáp. pomoří eubojském *L.*

Coelē, *ēs, f.* [*Κοίλη*] = *Coelesyria* (v. t.).

Coelēsyria, *ae, f.* [*ἡ κοίλη Συρία*] vl. hluboká Syrie; jméno kotliny mezi Libanem a Antilibanem *L*; (v širším smyslu) jižní část Syrie *Cu.*

Coelius v. *Caelius.*

co-ēmō, *ere, ēmī, ēmptum* skoupiti, nakoupiti.

coēmptiō, *ōnis, f.* [*coëmo*] vl. skoupení; občanská forma sňatku u Římanů; muž za jistých formalit kupuje si obrazně manželku. Tento způsob sňatku volily často římské ženy, aby se staly samostatnými, aby se zbavily poručnictví (tutely) agnatů. Provdaly se zdánlivě za bezdětné starce, kteréžto sňatek manumissí (v. t.) opět mohl býti zrušen; zdánlivé manželství *C.*

co-eō, *īre, iī, itum* I intrans. 1) scházeti se, shromažďovati se: *coëunt (ad concilium) certis diebus T*; *dies cunctatione coëuntium absumitur T*; *c. in senatum T*; *mos est regibus, quando in societatem coëant, implicare dexteras T* když se sejdou za účelem spolku; (pass.) *loco, in quem coibatur T* v místnosti, ve které se (oba) scházeli; — spec. nepřátelsky se scházeti, blížiti se k sobě, sráželi se, utkávati se (v boji): *iam agmina coibant Cu* již se zástupy k sobě přibližovaly; *inter se coiisse viros et cernere ferro V* že sešli se (k boji proti sobě); 2) a) (o bytostech živých) sestupovati se (v celek), spojovati se, sdružovati se: *milites coëunt inter se Cs* shlukují se; *unā c. Cs* sjednotiti se; *ut coëat par iungaturque pari H* aby rovni se sešli a sdružili s rovnými; *in orbem c. L* spojiti se v kruh, utvořiti kruh; *inmitia coëunt placidis* (dat.) *H* kruté pojí se (páří se) s jemným; *coit in unum virtus socium V* semkne se v jedno, sloučí se vespolek; (o zvířatech) pářiti se, pojímati se: *sic et aves coëunt O*; *coëunt fiuntque parentes O*; b) (o neživých bytostech metaf.) *coit in praecordia sanguis V* sbihá se k srdci krev; *donec curvata coirent inter se capita V* až by konce (luku) se sešly, až by k sobě se přiblížily; *amnes in artius coëunt Cu* zužují se; *aequor coit O* záliv je zúžen; (o ranách) srůstati, zacelovati se: *non-dum coëuntia rumpam vulnera O*; *male sarta gratia nequiquam coit H* rána (jizva) přátelství špatně sešitá marně se zceluje; (o tekutinách) sráželi se, tuhnouti, mrznouti: *coit formidine sanguis V* tuhne hrůzou krev; 3) (metaf.) za jistým cílem sejíti se, sestoupiti se, spolčiti se, smluviti se, spiknouti se: *duodecim adulescentuli coierunt N*; *c. in amicitiam V*; (básn.) *dextrae coëant in foedera V* pravice ať se spojí k smlouvě, t. j. podejte si pravice k smlouvě; II transit. *societatem c. cum alqo C* vejíti ve spolek, spolek učiniti (uzavříti) s někým; (pass.) *societas coitur C.*

coepī, *coepisse, coeptum* (verb. defect.) [srov. zastar. *apiscor* chopiti] vl. chopil jsem se; I intrans. začal jsem, počal jsem: *perge, quo coepisti C*; *dimidium facti, qui coepit, habet H*; *silentium coepit S* ticho nastalo; *ubi dies coepit S* když se rozednilo; *quibus ex virtute nobilitas coepit S* jimž (jichž) urozenost (šlechtictví) vzalo počátek ze statečnosti; *civile bellum a Vitellio coepit T* vzala počátek, původ . . .; *proditio coepit e domo Scaevini T*; *ad hunc modum coepit T* takto začal (jal se) mluviti; II trans. (s acc.) *illud, quod coepimus, videamus C*; *coepit cum talia vates V* takto jala se mluviti věštkyně; *huius modi orationem coepit T*; *Sabinus obsidium coepit per praesidia T*; (v pass.) *ita cum Syphace Romanis* (dat. auct.) *amicitia coepta est L*; *ni proelium nox diremisset, coepta patrataque expugnatio foret T*; *sermo coeptus a Caesare T*; (s inf. akt.) *ut coepi dicere C* jak jsem počal mluviti, jak jsem svrchu pravil; *illi rogare atque orare coeperunt, ut . . C*; *odisse coepi T*; *regnare coepit L* uchopil (ujal) se vlády; *infestius coepit regnum esse L* od té doby byl trůn nejistější; (s inf. pass. v med. význ.) *rapinae fieri coeperunt C*; (s inf. pass. v pass. význ.) *amphora coepit institui H* amfora počala se dělati; *paupertas pro bro haberi coepit S*; *eligi coepimus T*; *occidi coepēre T*; *questus audiri coepere T*; (sice při inf. pass. bývá *coeptus sum*) *lapides iaci coepti sunt Cs*; *res agi (dici) coepta est C* o věci počalo se jednati; *pugnari coeptum est N*; — adj. **coeptus,** *a, um.* [vl. part. perf. pass.] začatý, započatý, začínající se, podnik-

nutý: *magnitudo coepta L* nastávající velikost; *pennae a minima coeptae O* péra počínající od nejmenšího; *marmor coeptum O* balvan mramorový, z něhož teprve počala se tesati socha, balvan zhruba obtesaný; *opus coeptum perficere O*; *gravitas coepti operis T*; *limitem a Tiberio coeptum T* hráz od Tiberia (začatou a) zdělanou; *quos (hortos) a Lucullo coeptos extollebat T* vynášel sady od Lukulla založené; *coepto exemplo T* když první příklad byl dán; *coeptā luce T* za prvního svítání; *coepta nocte T* když noc nastala; *coepta hieme T* na počátku zimy. Odt. subst. **coeptum,** *ī, n.* dílo počaté, předsevzetí, podnik: *bellum coeptis intervenit L* v podniky vkročila, přerušila podniky; *di, coeptis adspirate meis O* bohové, přejte zdaru předsevzetí mému; *deos precatus, uti coepta prosperarent T* aby žehnali podniku; *bene coeptum L*; *temere coepta L* nerozvážné podniky; *audacibus adnue coeptis V*; *coeptis immanibus effera Dido V*; *sponde digna tuis ingentia omnia coeptis V*; *fama, quae in novis coeptis validissima est T.*

coeptō, *āre, āvī, ātum* [intens. od arch. *coepere* v. *coepi*] horlivě počínati; **1)** intrans. začínati (se): *coeptans coniuratio T* srocení právě se počínající; *perge, quā coeptas S*; **2)** trans. (s acc.) *fugam coeptare T* obmýšleti útěk, pomýšleti na útěk; *coeptavēre seditionem vexillarii T*; *defectionem c. T*; *Romanos pontem coeptantes arcebant T* bránili Římanům počínajícím stavěti most; *arma c. T* chopiti se zbraně; (s inf.) *coërcere seditionem coeptabat T.*

coeptus, *ūs, m.* počátek, předsevzetí: *primi coeptūs appetendi C.*

Coeranus, *ī, m.* [*Κοίρανος*] **1)** stoický filosof *T*; **2)** jméno Lyčana *O.*

coërceō, *ēre, cuī, citum* [*com* a *arceo*] **1)** ohradou svírati, držeti pohromadě, zahrazovati, těsniti, obmezovati: *mundus omnia complexu suo coërcet et continet C*; *coërcet vitta capillos, fibula vestem O* spíná; *c. ora equorum frenis O* svírati uzdou; *operibus intra muros coërcetur hostis L* jest svírán; *hic (Orcus) Tantalum coërcet H* svírá; *Styx interfusa coërcet eos V*; *amnis nullis ripis coërcitus L* tok neohrazený; *remedium coërcendi fluminis T* prostředek ohraditi řeku (aby nevystupovala z břehů); *agger coërcendo Rheno T*; *vix munimentis coërcitus miles T* stěží vojsko dalo se udržeti v opevněních; *non aliud repperit, quam ut hostem silvis coërceret T* aby nepřítele zdržel v lesích; *Massiliensium moenibus coërceri iubetur T* káz*á*no mu, aby zdržoval se uvnitř hradeb Massilie; *consilium coërcendi intra terminos imperii T* rada udržeti říši v dosavadních hranicích, t. j. aby hranice říše se nerozšiřovaly; (o révě) *vitem amputando coërcet ars agricolarum C* oklešťuje; (o plodu literárním) *carmen, quod litura coërcuit H* báseň, kterou (pilování) opravy oklestily, zkrátily; *numeris verba c. O* vázati slova do veršů, básniti; *quod natura coërcet H* čemu přirozenost klade meze, kteréž meze přestoupiti přirozenost brání; **2)** metaf. držeti na uzdě, držeti v mezích, obmezovati, krotiti; kárati, trestati: *cupiditates c. C*; *iras c. L*; *iuventutem c. C*; *seditionem c. LT* potlačiti; *virgā levem coërces turbam H*; *ne Vespasianum praeceptis coërceret T* aby neobmezoval (nekantoroval) předpisy Vespasiana; *coërceri ab lictore L* k pořádku býti přiveden; *postrema coërcent Tyrrhidae iuvenes V* zadní voj drží v pořádku, zadní voj vedou, zadnímu voji velí; *male coërcita fama T* v nevčas potlačená, tajená pověst; *gens coërcita T* národ podrobený; *pueros fuste c. H*; *coërcendi ius T* právo trestati; *intentior in modum coërcentis T* na způsob karatele; *segnes exemplo incitare potius quam coërcere T* povzbuzovati (pobízeti) spíše, než trestati.

coërcitiō, *ōnis, f.* [*coërceo*] **1)** držení v mezích: *num coërcitio* (sc. *profusarum cupidinum*) *plus damni in rem publicam ferret T* obmezení nevázaných chtíčů; **2)** kárání, potrestání, pokutování, trest: (s gen. subj.) *c. magistratūs L* potrestání se strany úřadu; *vetustissimi mortalium sine coërcitionibus agebant T* žili bez trestů.

coetus, *ūs, m.* [m. *coitus* od *coëo*] **1)** sejití se, pospolitost: *c. amnium Cu* spojení se řek; **2)** meton. schůzka, schůze, shromáždění (osob scházejících se za jistým účelem): *coetum celebrate V* osla-

vujte schůzku (při hostině), oslavujte hostinu: *coetu cinxēre polum V* (ptáci) v hejnu na nebi kroužili; *coetu dimisso C*; *coetu soluto O* když se (schůze) shromáždění rozešlo.

Cōeus, *ī, m.* [*Koῖος*] titán, otec Latonin *OV.*

cōgitātē, adv. [*cogito*] po rozmyšlení, s rozvahou, s rozmyslem, rozvážně: *accurate cogitateque scribere C* napsati po důkladné přípravě (proti *dicere ex tempore* mluviti spatra).

cōgitātiō, *ōnis, f.* [*cogito*] **1)** abstr. myšlení, přemýšlení, přemítání, rozjímání, uvažování, úvaha: *dicebas speciem dei percipi cogitatione, non sensu C*; *aliqd cogitatione comprehendere* (*complecti, percipere*) *C*; (s gen. obj.) *c. periculi mei C* pomyšlení na mé nebezpečenství; *ad reliquam cogitationem belli sese recepit Cs* pomýšlel, co vzhledem k válce jest ještě činiti; *c. sceleris T*; *c. rerum novarum T*; (s nepř. ot.) *subit c. animum, qui belli casus sit L*; **2)** meton. výsledek přemýšlení; **a)** myšlenka; představa, domněnka, mínění: *aperiam cogitationes meas T*; *cogitationes intimas alci tradere T* svěřiti nejtajnější myšlenky; *omnes curas et cogitationes in rem publicam conferre C* všecky starosti a myšlenky obraceti na obec (věnovati obci); *mentem meam ipsa cogitatione hominum excellentium conformabam C* mysl svou jsem zušlechťoval již pouhou představou výtečných mužů; **b)** záměr, úmysl, předsevzetí: *obstabat eius cogitationibus nemo praeter Milonem C*; *magnae cogitationis manifestus T* patrně plný velikých zámyslů; *suis cogitationibus prosperum T*; **3)** mohutnost myslicí, myslivost; obraznost, obrazivost, obrazotvornost: *fingite cogitatione imagine*m *huius condicionis meae C* představte si ve své mysli n. ve své obrazotvornosti; *ut ea vix cuiusquam mens aut c. capere possit C* mysl neb obrazivost.

cōgitātum, *ī, n.* [subst. isol. od part. perf. pass.] **1)** myšlenka, nápad, výmysl: *acutum imperatoris c. N*; **2)** záměr: *cogitata perficere C.*

cōgitātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cogito*] **a)** náležitě promyšlený, rozmyšlený, uvážený: *res multum et diu cogitatae C*; **b)** obmýšlený, zamýšlený: *cogitatum facinus C.*

cōgitō, *āre, āvī, ātum* [m. *co-agito*] vl. přemítati (s sebou) u sebe; **1)** mysliti, přemýšleti, přemítati, uvažovati: (absol.) *sapienti vivere est c. C* život mudrců jest přemýšlení; *hominis mens discendo alitur et cogitando C*; *callide c. N* chytře uvažovati; (s předl. *de*) *de immortalitate animorum c. C* přemýšleti o...; (s acc. předm.) **α)** (osoby) *Scipionem, Catonem c. C* mysliti na Scipiona, Katona; *et maiores et posteros cogitate T* pomýšlejte na..., mějte na paměti...; (s dvojím acc.) *se fratrem imperatoris c. T* pokládati se (ve své mysli) za císařova bratra; **β)** (věci) *pacem c. C*; *id, nihil, hoc, haec c. C* mysliti na to; *omnibus cogitatis Cu* když vše bylo uváženo; *Vindicis aciem c. T* mysliti na voj Vindikův; *excidium et paucos et semermos c. T* představovati si v mysli zničení i nečetné i poloozbrojené, mysliti si, že (je) zničí, ježto jich (jen) málo jest a na polo ozbrojených; *mundum animantem c. C* představovati si; (s acc. c. inf., s nepř. ot., s *ut* n. *ne*) *cogita, qui sis, quo loco sis C*; *cogitabat, ut exercitum incolumem reduceret Cs*; — spec. (přemítáním) vymýšleti (vymysliti): *hoc tam callide Iuppiter cogitavit C*; *aliquid cogitandum esse, quo modo resistatur patribus L*; **2)** pomýšleti na něco, míti na mysli (na paměti), zamýšleti, míti v úmyslu, hodlati něco: (s acc.) *aut mortem aut fugam c. C*; *c. proscriptiones et dictaturas C*; *utrum mālis per litteras agere, quae cogitas N* jednati o svých záměrech; *caedem principis et res novas c. T* pomýšleti na (obmýšleti) zavraždění knížete a převrat (státní); *quid cogitat humidus Auster H* co zlého obmýšlí (chystá); (s inf.) *exheredare pater filium cogitabat C*; *rebus bene cogitat uti H* zamýšlí dobře užívati věcí; **3)** smýšleti s někým, chovati smýšlení, míti záměry: (s příslovci) *cui* (sc. *Carthagini*) *male iam diu cogitanti bellum denuntio C* kteréž smýšlející nepřátelsky, mající zlé věci za lubem opovídám válku; *si quid amice de Romanis cogitabis N* budeš-li k Římanům chovati přátelské smýšlení.

cōgnātiō, *ōnis, f.* [*cognatus*] „sourodost“ **1) a)** rodné příbuzenství (krevní): *propinqua c. N* blízké; *c. longa* (*longinqua*) vzdálené; (s gen. obj.) *cognatione Licinii se excusare L* vymlouval se příbuzenstvím s Liciniem; *cognationis cum Tyriis memores Cu*; **2)** meton. (konkr.) příbuzenstvo, příbuzní: *homo magnae cognationis Cs* mající četné příbuzenstvo; *gentes cognationesque Cs* rody a příbuzenstva; **3)** (metaf.) příbuzenství, příbuznost, shodnost, podobnost: *c. studiorum et artium C*; *omnes artes quasi cognatione quadam inter se continentur C.*

cōgnātus, *a, um* [*com* a *gnatus* (= *natus*)] „sourodý“ **1)** krevný, pokrevný, rodem (po meči i po přeslici) příbuzný: *cognatum latus O* (= *latus cognati*) spřízněný bok, bok příbuzného; *per cognata corpora oro O* při příbuzných našich tělech, při našem krevním příbuzenství; *moenia cognata O*; *urbes cognatae V* bratrská města; *tellus cognati retinebat semina caeli O* (poněvadž země s nebem dříve sloučena byla, země a nebe jedno byly); (žertovně) *faba Pythagorae cognata H* bob, strýček Pythagorův; subst. krevní přítel, příbuzný: *amici cognatique C*; *propinqui atque cognati C*: *quos cognatos regis appellant Cu* tak zvaní příbuzní králové; **2)** (metaf.) příbuzný, stejnorodý, shodný: *deus mundo formam maxime sibi cognatam dedit C*; *imponere cognata vocabula rebus H.*

cōgnitiō, *ōnis, f.* [*cognosco*] **1)** poznávání (smysly), seznání, seznámení se s někým, známost: *hunc cognitione atque hospitio dignum existimarunt C* pokládali jej za hodna své osobní známosti (osobního seznámení) a pohostinství; *non illum nobilitas urbis ad cognitionem devocavit C* k seznání (k prohlédnutí) města ...; **2)** poznávání (rozumem), vědomost, znalost, poznatek, představa, pojem: *c. iuris C*; *c. naturae C*; *quae corporis sunt, cognitionem habent faciliorem C* tělesné věci lze snáze poznati; *c. rerum C* vědecké bádání; *subtilior c. ac ratio litterarum C* hlubší znalost vědecká literatury; *deorum insitas cognitiones habemus C* pojmy (představy) o bozích; — spec. (t. t. soudní): soudní seznávání, soudní vyšetřování: *c. capitalium rerum exercere L* zaváděti hrdelní vyšetřování; *cognitionem ad populum reicere L* vyšetření (věci a nález) vznésti na národ; *nec patrum cognitionibus satiatus T*; *dilata in paucos dies c. T* odloženo vyšetřování; *cognitionem de famosis libellis tractavit T* vyšetřování zavedl, jal se soudně stíhati hanopisy.

cōgnitor, *ōris, m.* [*cognosco*] „znatel“ **1)** (jakožto t. t.) svědek, jenž o někom svědčí, že jest ten, za koho se vydává, dosvědčuje jeho totožnost; **2)** právní zástupce, plnomocník; vůb. zástupce: *me Siculi cognitorem iuris sui esse voluerunt C*; *c. huiusce sententiae* zástupce (rádce) tohoto mínění; *fi cognitor H* staň se (učiň se) plnomocníkem.

cōgnitus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cognosco*] seznaný, poznaný, znám(ý): *incognita pro cognitis habere C*; *non hoc auditum, sed cognitum praedicamus N* ne z doslechu, nýbrž z vlastní zkušenosti; *cognita res meritam vati attulerat famam O* seznaná událost, zvěst (zpráva) o té události; *quanta sit herbarum potentia, nulli quam mihi cognitius O* nikomu není známější než mně; *nunc magis hoc, quo sunt cognitiora* (sc. *mala nostra*), *gravant O* čím známější jsou mé pohromy; — spec. chvalně známý, osvědčený: *homo virtute cognita et spectata fide C.*

cōgnōmen, *inis, n.* [*com* a zastar. *gnomen* (= *nomen*)] **1)** příjmení, přijmí; **a)** = jméno rodinné; kladeno bylo za jmenem rodovým a značilo větev (rodinu) některého rodu, na př. *Caesar* (větev rodu Juliů), *Cicero* (větev rodu Tullií): *duo isti sunt T. Roscii*; *quorum alteri Capitoni cognomen est, iste, qui adest, Magnus vocatur C*; **b)** = přijmení, které jednotlivec obdržel pro vynikající čin, vlastnost a p., čestné přijmení (jméno na př. *Africanus*, *Sapiens*); *ut unus cognomine Iustus sit appellatus N*; — spec. (s přihanou) přezdívka: *qui* (sc. *Bambalio*) *propter haesitantiam linguae cognomen ex contumelia traxit C*; **2)** (v širším smyslu) příjmení, jméno (odněkud přejaté): *cognomen colli fecit L* jméno dal vrchu; *clari cognominis* (gen. qual.) *Alba V*; *Ascanius, cui nunc c. Iulo additur V*; *est locus, Hesperiam*

Grai cognomine dicunt V; *arens Xanthi cognomine rivus V* (vyprahlý potok, jenž obdržel jméno po slavné řece Xanthu, tekoucí u Troje); *gaudet cognomine terrae* (sc. *Palinurus*) *V* jest potěšen ze jména země, t. j. že ta krajina po něm obdrží jméno; *legio, cui c. Rapaci T.*

cōgnōmentum, ī, *n.* (= *cognomen*) a) přijmení (ale nikdy neznačí jméno rodinné): *Rubellio et Fufio consulibus, quorum utrique Geminus c. erat T*; *augetur et Agrippina cognomento Augustae T*; *ne quis Scribonius c. Drusi acciperet T*; b) (v širším smyslu) přijmení, jméno: *centurio cognomento Sirpicus T*; *reus cognomento Eucaerus T.*

cōgnōminis, *e* [*cognomen*] soujmenný, stejnojmenný.

cō-gnōscō, *ere, cōgnōvī, cōgnitum* [srov. *γιγνώσκω*] 1) poznávati (smysly neb rozumem), seznávati, seznamovati se (alqm n. alqd <ab, ex> alqa re, po něčem; s acc. c. inf.): *c. id a Gallicis armis Cs* poznati to po zbroji gallské; *si meam modestiam cognostis* (= *cognovistis*, perf. log.) znáte, víte; *cognitum est* s acc. c. inf. n. s nepř. ot. seznalo se, shledalo se, známo jest (bylo) ze zkušenosti; *cognitum compertumque sibi* (*esse*) *Cs* že ví (že je mu známo) dopodrobna; (s dvojím acc.) *c. alqm puerum N* někoho ještě jako chlapce; *disertissimum cognovi avum tuum C*; *c. pondus O* poznávati, cítiti tíhu; — spec. α) (opět) poznávati, uznávati (za pravé), dosvědčovati totožnost něčí: *his cognitis Cs* když tito byli poznáni (že jsou to skutečně oni); *neque currentem se nec cognoscit euntem V* a nepoznává sebe ani v běhu ani v chůzi; *ostendimus Cethego signum: cognovit C* poznal, uznal (že jest to jeho pečeť); *mores, quos Volesus cognoscat O* k nimž se zná; *cum eum Syracusis amplius centum cives Romani cognoscerent*; β) poznávati písmena, čísti, přečítati (srov. *ἀναγιγνώσκω*): *hunc librum cum ephori cognovissent N*; *audire oratores Graecos cognoscereque eorum litteras C*; 2) poznávati někoho n. něco od někoho, dovídati se o něčem, zvídati něco, slyšeti, nabývati známosti (alqm n. alqd; ab (ex) alqo; de alqo n. de re; s acc. c. inf.): *c. caedem*; *c. adventum Cs*; *ibi cognoscit de Clodii caede Cs*; *consul ex multis de hostium adventu cognovit S*; *per exploratores cognoscit ... Cs*; *ante proelium in Thessalia factum cognitum Cs* před zprávou o bitvě svedené v Thessalii; (abl. absol.) *cognito* když se poznalo (zvědělo): *cognito vivere Ptolemaeum L*; *Romae nondum cognito, qui fuisset exitus T* když se v Římě ještě nevědělo; 3) hleděti poznati něco, zvídati, vyzvídati, pátrati po něčem, ptáti se; obeznamovati se; shlédnouti, vyšetřiti něco: *c. situm castrorum Cs*; *c., qualis sit natura montis Cs*; — spec. (t. t. soudní) zkoumati, vyšetřovati; činiti nález, rozhodovati o něčem: (absol.) *cognoscendi consuetudo sublata est C* vyšetřování vyšlo ze zvyku; *Verres cognoscebat, Verres iudicabat C*; (s acc.) *consules causam cognoverunt C* vyšetřili věc; *c. controversias Cs*; *causā cognitā capitis absolutus est N* po vyšetření věci; (s *de*) *c. de postulatis Cs* rozhodnouti o požadavcích; *nunc de hac pecunia cognoscite C.*

cōgō, *ere, coēgī, coāctum* [z * *co-ago*] 1) a) sháněti dohromady, shromažďovati: *cogit is, qui congregat homines et convocat C*; *Tityre, coge pecus V* sežeň stádo dohromady; *omnes eodem cogimur H* všichni jsme sháněni na totéž místo, spějeme tamže; *quo vento cogitur unda V* kam větrem vlny se sháněji (se sráží); *plura c. quam satis est H* shromažďovati, hromaditi; (*Roma*) *spernere fortior aurum quam cogere humanos in usus H*; — spec. α) (brannou moc) sháněti, sbírati: *omnes ad bellum c. Cs*; *exercitum c. S*; *manum c. Cs* sbírati pole; *copias* (*legiones*) *c. in unum locum Cs* stáhnouti na jedno místo; *Hesperiam sub arma c. V* Hesperii spojiti do zbraně (do války); β) (senát) svolávati (k poradě), obesílati: *senatum in curiam c. C* svolávati senát; ale *inde ad cogendum senatum in curiam redit L* k udržení (pohromadě), k zadržení aby senát se nerozešel); *concilium c. Cs*; *cogite concilium V* sněmujte si; *cogimur* (sc. *senatores*) *in senatum C* jsme povoláváni; γ) (peníze) sháněti, vybírati: *pecuniam c. a civitatibus C*; *bona ut in fiscum cogerentur T* aby uloženy byly do soukromé pokladny císařovy; δ) (voj) držeti pohromadě, zavírati: *impedimentorum agmen*

cogit legio XI Cs; *pars agmina cogunt V*; *stellarum agmina cogit Lucifer O*; **b)** metaf. shánětí, spojovati, slučovati: *dum haec, quae dispersa sunt, cogantur C*; *in caelo nubes coguntur C* shánějí se, kupí se; *coactis cornibus in plenum orbem O* když se spojily srpy měsíčné v plný kruh (při úplňku); *densi cuneis coactis se adglomerant V* v klínech těsně (pevně) semknutých (sražených, sevřených); — spec. (o tekutinách a j.) zhušťovati, srážeti; med. srážeti se, houstnouti, tuhnouti: *frigore mella cogit hiems V*; *in nubem cogitur aër V* v mračno zhušťuje se (řídký) vzduch; *lactis massa coacti O* hmota sraženého (ssedlého) mléka, t. j. sýr (srov. též *coacta*); **2) a)** vháněti (do těsného prostoru), vtlačovati, vecpati; zužovati, tisniti: *vis ventorum in portum navem coëgit C* velmala, zahnala; *quercum cuneis coactis scindebat V* kliny vraženými; *verba in alternos pedes c. O* vtěsniti; *qui censuram intra sex mensum et anni coëgisset spatium L* jenž zúžil (zkrátil, omezil) censuru na dobu 18 měsíců; *alqm in ordinem c. L* těsniti v řadu, držeti v mezích, omezovati; *se ipsum in ordinem c. L* sebe sama vésti k poníženosti, ponižovati se; *torrens iter cogit Cu* zužuje (stěsňuje) dráhu (svou); *saltus in artas coactus fauces L*; *clavi mensura coacta est O* viz *clavus*; *scis in breve te cogi H* víš, že budeš svinuta, že (čtenář) tě svine (a odloží); **b)** metaf. dohánětí (velmati) do něčeho n. k něčemu, nutiti (donutiti, přinutiti), činiti nátlak: (absol.) *nullo cogente sagitta excidit V*; *contenti cibis nullo cogente creatis O* jsouce spokojeni pokrmy vyrostlými bez nucení, které vyrostly samy od sebe; *metu cogente L* pod nátlakem strachu; (alqm in, ad alqd) *hostes in obsidionem c. L* donutiti k obléhání (t. j. aby byli obléháni); *c. ad bellum*; *c. ad defectionem*; *praeco ad merces turbam cogit emendas H* ke koupi shání, láká (vychvalováním); (s inf.) *senatum cogor reprehendere C* jsem nucen (s acc. c. inf., zřídka) *arma omitti cogebat L* odhoditi zbraň; (se žádacím *ut*) *vi cogere, ut patiantur Cs*; (s acc. pron. neutr.) *quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames V* k čemu (všemu) nenutíš; (s acc. subst., zřídka) *tandem coacta (est) deditio T* vynuceno bylo vzdání, přinuceni byli vzdáti se; *nullam accusationem ab eo coactam (esse) T* že žádná obžaloba jím nebyla vynucena, t. j. podána na jeho rozkaz; — part. perf. pass. **coāctus**, *a, um* **a)** dolnán, nucen, přinucen, donucen: *inopia frumenti coactus, mox velle simulans T*; *necessitate c. Cs*; *avertere noxam ab coacta L* od znásilněné, od ní, jíž násilí se stalo; **b)** (adj.) vynucený, nucený; lichý, líčený, předstíraný: *ut coacta mors fortuitae similis esset T* vynucená smrt — nahodilá; *coactae lacrimae V* liché slzy; ale *inviti oculi lacrimis maduere coactis O* oči zvlhly slzami proti vůli vyrazivšími, vytrysklými.

cohaerentia, *ae, f.* [*cohaereo*] souvislost, spojitost: *mundi C.*

co-haereo, *ēre, haesī, —* **1)** souviseti (s jiným předmětem): (absol.) *connexa et cohaerentia aedificia T* stavení spojitá a souvislá; (s dat.) *turris muris hostium propemodum cohaerebat Cu* věž téměř souvisela s hradbami, dosahovala k hradbám nepřátel; (s cum) *cohaerens cum omni corpore membrum C*; metaf. *collocabuntur verba, ut inter se aptissime cohaereant C* aby vespolek souvisela (aby byla spojena . .); *non cohaerentia inter se dicere C* pronášeti věci nesouvislé; *haec ratio pecuniarum cum illis pecuniis cohaeret C* peněžnictví, obchody peněžní těsně (úzce) souvisí; **2) a)** souviseti (v sobě samém, ve svých částech), držeti se (udržeti se), míti trvání: *mundus ita apte cohaeret, ut dissolvi nequeat C*; *ruunt nec cohaerere possunt C* řítí se a nemohou se držeti; *cohaerebat oratio C* měla vnitřní souvislost; **b)** skládati se z něčeho (alqa re): *alia, quibus homines cohaerent C.*

cohaerēscō, *ere, haesī, —* přivěšovati se k sobě, lnouti k sobě, souviseti: *cohaesit dextera ligno* (dat.) *O* pravice uvázla na dřevě; *scopulo adfixa cohaesit O* ke skále jsouc přiražena uvízla.

co-hērēs, *ēdis, m. f.* spoludědic, spoludědička: *coheredem esse alci C.*

cohibeō, *ēre, hibuī, hibitum* [z * *cohabeo*] **1)** držeti pohromadě, spínati: *crines nodo c. H* spojiti, svázati v uzel; *lacertos auro c. O* spínati ramena zlatým náramkem; **2)** pevně držeti,

svírati: (s abl. instrum.) *ventos carcere c. V* držeti ve vězení; *muris cohibet Ardea Turnum V*; *deos parietibus c. T* svírati stěnami; *nec Stygiō cohibebor undā H* nebudu svírán styžskou vlnou, styžská vlna nebude mne svírati, poutati (t. j. nezemru); (též s předl.) *milites intra castra c. Cu*; *c. ventos in antris O*; *Pirithoum cohibent catenae H*; *claustra cohibentia Ianum H* závory (zámky) zavírající Iana; **3)** držeti v sobě, chovati v sobě, obsahovati: *semen occaecatum terra cohibet C* sémě neviditelným učiněné chová v sobě (kryje) země; *te cohibent pulveris exigui munera H* tebe chová v sobě (kryje) chudičký rov; **4)** metaf. zdržovati, zadržovati; držeti na uzdě, krotiti, tlumiti: *impetum c. C*; *oculos ab auro c. C* zdržeti oči od zlata; *bellum c. L* staviti válku; *lyncas et cervos c. H* zadržovati v běhu, stříleti; *si neque Euterpe tibias cohibet H* neodpírá; *iracundiam c. C*; *iras c. V*; *quae* (sc. *provinciae*) *procuratoribus cohibentur T* jsou spravovány (řízeny).

co-honestō, *āre, āvī, ātum* zároveň s jinými uctivati, oslavovati: *statuas c. C*; *victoriam c. L*; *c. mortem suā virtute L* oslaviti smrt svou chrabrostí, t. j. padnouti v chrabrém boji; *laudatione pro rostris funus c. T* pohřeb oslaviti chvalořeči s řečniště (vedle jiné nádhery pohřební).

co-horrēscō, *ēre, horruī,* — zhroziti se, zděsiti se.

cohors, *tis, f.* [srov. *hortus*; χόρτος ohrada; čes. hrad, hraditi] **1)** místo ohrazené, ohrada; dvůr, dvorec (pro dobytek, drůbež): *abstulerat multas vulpes cohortis aves O* mnoho drůbeže uloupila z dvorce; **2)** meton. množství v ohradu uzavřené; zástup, dav: *laevam cuncta c. petivit V* veškeren dav lodníků . . .; *amicorum c. Cu*; *nova febrium c. H*; — spec. (t. t. voj.) **α)** kohorta = 1/10 legie = 3 manipulům = 6 centuriím: *c. legionaria CsS*; (často proti *legiones* značí) pomocné sbory spojenců: *auxiliares, auxiliariae c. T*; *cohortes sociae*; *c. alariae*; *praefecti cohortium S.* V době císařské i o samostatných vojensky zřízených sborech: *praetoriae cohortes T* (9, později 10 kohort po 1000 mužích osobní stráže císařské; *nec una c. togata* (= *c. praetoria*) *defendit Galbam T*; *cohortes urbanae T* městská stráž bezpečnostní; *c. vigilum T* hasiči; **β)** osobní stráž vojevůdcova, družina vojevůdcova: *c. praetoria* skládala se z oddaných vojínů vysloužilých a ze vznešených mladíků, kteří, provázejíce velitele z Říma, chtěli nabýti znalosti válečné: *decimam legionem sibi praetoriam cohortem futuram Cs*; *c. regia L*; (potupně) *scortorum cohors C.*

cohortātiō, *ōnis, f.* [*cohortor*] důrazné povzbuzení, pobídka, nabádání, napomenutí: *tali cohortatione facta N* po takovémto povzbuzení (napomenutí).

cohortor, *ārī, ātus sum* důrazně ponoukati, povzbuzovati, vybízeti, podněcovati, přimlouvati, napomínati: *milites*; *inter se Cs*; *c. de supportando commeatu Cs*; *c. nos ad libertatem recuperandam C*; (s *ut* n. *ne*; též s inf.) *regium insigne sumere cohortatur T.*

Cōī, viz *Cos.*

coitiō, *ōnis, f.* [*coëo*] **1)** sejití se; **2)** metaf. spojení za politickým účelem, spolčení, úmluva: *c. candidatorum consularium C* spolek dvou kandidátů konsulských ke vzájemné podpoře proti ostatním uchazečům; *coitiones tribunorum adversus nobiles L*; *deicere alqm per coitionem L* odstraniti koho úmluvou; *non factionibus nec per coitiones mihi tres consulatus peperi L* ani stranami, ani spolčováním.

coitus, *ūs, m.* [*coëo*] sejití se, obcování (pohlavní).

Colchus, *a, um* kolšský (kolchidský), jsoucí z krajiny Kolchidy na vých. pobřeží Černého moře: *venena Colcha H* (zvané dle Medeje); subst. *Colchus, ī, m.* Kolch; zvl. v plur. **Colchī,** *ōrum* Kolchové; meton. země Kolchů: *monstrum submisēre Colchi H.* Adj. **Colchicus,** *a, um* kolšský (kolchidský); řecké adj. fem. **Colchis,** *idis* [Κολχίς] kolšská; subst. (sc. *mulier*) *Colchis* Kolšanka (= *Medea*) *HO*; (sc. *terra*) = (krajina) Kolchis.

colēns, *entis, m.* [subst. part. praes. od *colo*] ctitel: *c. religionum C.*

col-(con-)labefactō, *āre* zviklati něco.

col-(con-)labefīō, *fierī, factus sum* býti zviklán, řítiti se, káceti se, klesati; (metaf.) *Aristides a Themistocle col-*

labefactus N byv svržen, k pádu byv přiveden.

col-(con-)lābor, *lābī, lāpsus sum* padati na hromadu, klesati, řítiti se, hroutiti se: *postquam collapsi cineres V* když se popel rozpadl; (často o budovách, městech) *urbes motu terrae collapsae T*; (též o osobách, které omdlévajíce neb umírajíce klesají) *collapsa cecidit O* omdlevši sklesla; ale *ferro* (abl. causae) *collapsam adspiciunt comites V* oceli (mečem) skleslou spatří: *membra collapsa V*; *ossa morbo collapsa V* kosti hlízou ochromené.

col-(con-)lacerātus, *a, um* [vl. partic. perf. pass.] rozsápaný: *corpus T.*

col-(con-)lacrimātiō, *ōnis, f.* [*collacrimo*] rozplakání se, velký pláč.

col-(con-)lacrimō, *āre, āvī, —* rozplakati se nad něčím, hořce oplakávati něco (alqd): *suum patriaeque casum L*; *histrio casum meum collacrimavit C.*

Collātia, *ae, f.* starobylé město sabinské 15 *km* vých. od Říma. Odt. adj. **Collātīnus,** *a, um* kollatijský; (jako přijmení) *L. Tarquinius Collatinus*, manžel Lucretiin; *penetralia Collatina O* dům Tarquinia Kollatijského; subst. **Collātīnī,** *ōrum, m.* Kollatijští.

col-(con-)lātiō, *ōnis, f.* [*confero*] **1)** snášení: *signorum collationes C* snášení (vojenských) odznaků, t. j. srážka, bitva; **2)** snášení peněz, příspěvek (peněžitý), dávka: *Batavi exempti oneribus et collationibus T*; **3)** snášení (za srovnáváním), sestavování, přirovná(vá)ní: *in collatione reliquarum (legionum) Hirt.* proti ostatním (legiím).

col-(con-)laudātiō, *ōnis, f.* pochvala.

col-(con-)laudō, *āre, āvī, ātum* pochváliti, vychváliti, chválou zahrnouti, schváliti: *milites c. Cs*; *officium c. N* pochváliti oddanost; *Milonis causa accusatoris voce collaudata C*; *benevolentiam erga se c. C.*

collēcta, *ae, f.* [vl. part. perf. pass. od **2.** *colligo*]; (sc. *pecunia*) sebrané peníze, příspěvek (na společnou hostinu).

col-(con-)lēctiō, *ōnis, f.* [**2.** *colligo*] sbírání: *membrorum c. dispersa C* sbírání údů na rozličných místech.

col-(con-)lēctus, *a, um* [**2.** *colligo*] vl. sebraný, stručný.

col-(con-)lēga, *ae, m.* [*com* a *lēgo*] vl. „spoluvyslaný", vypravený; **1)** (sou-)druh v úřadě, kollega: *c. in censura C*; *c. in quaestura C*; *c. imperii T* spoluvladař; *plus quam collegae Miltiades valuit N* více než spoluvelitelé jeho, více než ostatní velitelé; *se collegas expectare N* spoluvyslanci; **2)** soudruh, společník, člen společenstva, bratrstva: *c. sapientiae C* člen filosofické školy; *Antronio nonne collegae sui defuerunt? C.*

col-(con-)lēgium, *iī, n.* [*collēga*] **1)** abstr. spolupůsobení v úřadě, spoluúřadování, spolupůsobení: *c. concors L*; *c. Caesaris T* t. j. zastávání censury zároveň s panovníkem; *consulatus patris atque filii collegio insignis T* konsulát pamětihodný spoluúřadováním otce i syna; **2)** konkr. soudruhové, kollegium, sbor **a)** (v úřadě světském) *c. praetorum*; *c. tribunorum plebis C*; **b)** (v úřadě kněžském) *c. pontificum*; *c. augurum C*; **c)** vůb. společenstvo, družstvo, bratrstvo, spolek, cech; spolek (klub) politický: *c. Capitolinorum CL*; *c. mercatorum L* cech kupců; *servos simulatione collegiorum esse conscriptos C* že otroci byli sebráni pod záminkou společenstev (t. j. že mají tvořiti společenstva); (posměšně) *ambubaiarum collegia H* společenstva (syrských) flétnistek, harfenic.

col-(con-)lībertus, *ī, m.* spolupropuštěnec, spolusvobodník.

col-(con-)libet (starší tvar *conlubet*), *libuit* a *libitum est* jest (mi) libo, líbí se, zamlouvá se: *quae victoribus conlubuissent S* cokoliv se vítězům zlíbí; *simulac mihi conlibitum est C.*

col-(con-)līdō, *ere, īsī, īsum* [*com* a *laedo*] **1)** (dohromady) srážeti: *mare inter se navigia collidere* (inf. hist.) *Cu*; *magno motu amnis uterque colliditur Cu* obě řeky srážejí se s velikou silou; (básn.) *Graecia barbariae* (dat.) *lento conlisa duello H* Řecko (srazivší se) utkavší se s cizinou v houževnaté válce; **2)** rozbíjeti, roztloukati: *vasa argentea conlisa C* potlučené nádoby.

col-(con-)ligātiō, *ōnis, f.* [**1.** *colligo*] svázání; spojení.

1. col-(con-)ligō, *āre, āvī, ātum* **1)** svázati, spoutati: *manūs c. L*; *scutis colligatis Cs* když štíty byly spou-

tány, k sobě připjaty; 2) metaf. a) spojiti: *homines dissociatos sermonis vinculo c. C*; *genera officiorum inter se colligata C*; *septingentorum annorum memoriam libro uno c. C* obsáhnouti dějiny; b) upoutati, zdržeti někde: *Brutum in Graecia C*; *impetum furentis c. C* útok zaraziti, zadržeti.

2. col-(con-)ligō, *ere, lēgī, lēctum* [*com* a *lego*] 1) sbírati, snášeti (na hromadu), shledávati; spojovati, stahovati; (osoby) sbírati, shromažďovati, shloučiti, soustřeďovati: *flores collecti O* sebrané, natrhané kvíti; *serpentes c. N* nachytati hadův; *c. uvas de vitibus O* sbírati hrozny s rév; (s příhanou) *pecuniam c. H* hromaditi peníze; *habenas c. V* otěže sevříti (rukou), přitáhnouti; *sinūs in nodum collegerat auro V* záhyby (roucha), řasnaté roucho v uzel sepjal zlatou sponkou; (reflex.) *nodo sinūs collecta fluentes V* splývající záhyby spjaty (staženy) majíc uzlem; *hederā collecta capillos O* břečtanem vlas mající opletený; *arma navis c. V* (= *vela contrahere*) svinouti plachty; (t. t. voj.) *vasa c.* shledávati nářadí, připravovati zavazadla (na cestu), chystati se k odchodu; ale *sarcinas c. S* (sebrati) složiti zavazadla (na jedno místo před bitvou); *cum hastas non protenderet, non colligeret* (= *reduceret*) *T* když kopí ani vystrčiti nemohl, ani zpět odtáhnouti; *curriculo pulverem c. H* prach (zdvihnouti) zvířiti; *naufragium c. C* sbírati trosky rozbité lodi (státní); *collecta sordes H* nashromážděná špína; *exercitus collectus ex senibus desperatis C* kvapem (na rychlo) sebrané vojsko; *colligit Phoebus equos O* zachytí (dohromady), zarazí; *se in orbem c. L* sraziti se v kruh; *orbem c. L* utvořiti kruh (kolo); (medial.) *collecta exsilio* (dat. účel.) *pubes V* mužstvo shromážděné do vyhnanství; — spec. těsněji stahovati, stlačovati, zužovati: *anguis se in spiram colligit V* had v kotouč se sbírá, svíjí; *se collegit in arma* (*Aeneas*) *V* stulil se za štít; *alitis in parvae figuram collecta V* (stáhši se) secvrknuvši se v podobu ptáka; *vertex in unum apicem collectus O* vrch (sbíhající se) úžící se v jeden kužel (špici); 2) metaf. a) sbírati, sestavovati, shrnovati, vypočítávati, počítati: *quam acute conlecta crimina C*; *excusationis causas c. Hirt.* vypočítávati, uváděti; *c. vires ad agendum L*; *ducenti ferme et decem anni colliguntur T* dohromady se počítají; *sic collige mecum* (s nepř. ot.) *H* tak shrň (v jedno), spočti se mnou; *ut ex eo crudelitatis invidiam colligam C* abych očernil z ukrutnosti; *oculis colliguntur innumerabiles voluptates C* očima lze požívati; b) sbírati v mysli, souditi o něčem, usuzovati, uzavírati: *paucitatem hostium c. L* usuzovati skrovný počet; *sicut ex genere telorum colligitur T* jak lze souditi; *ex quo colligi potest* (s acc. c. inf.) *T* z toho lze usuzovati; (s nom. c. inf.) *colligor ex ipso dominae placuisse sepulcro O* ze samého náhrobku lze souditi, že jsem se líbil paní; c) *c. se* (*animum, animos, mentem*) sbírati se, vzpamatovati se, vzmužovati se, nabývati srdce (mysli): *colligendi sui causā C*; *perculsus paulum reticuit: dein collecto animo respondit T*; d) sbírati sobě něco, získati (si), opatřiti (si), dojíti, dosíci, nabýti něčeho: *c. auctoritatem Cs*; *ut ante conlectam famam conservet C* pověst před tím získanou; *collectum odium O* pojaté záští; *iram colligit et ponit temere H* hněv pojímá a odkládá maně; *ab ipso colligit os rabiem O* z něho (z jeho povahy) chřtán pojme zuřivost, rozzuří se; *fessa labore sitim collegerat O* dostala žízeň; *rabies edendi ex longo* (sc. *tempore*) *collecta V* (vztek hladovosti) zuřivý hlad od dlouhé doby (ode dávna) nahromaděný, dlouho neukojený; *frigus c. H* nastuditi se, promrznouti.

col-(con-)lineō, *āre* přímo mířiti, stříleti, přímo házeti: *hastam aliquo c. C* oštěpem někam mířiti; — spec. dobře mířiti, trefiti: *quis est enim, qui totum diem iaculans non aliquando collineet C.*

col-(con-)liniō, viz *collineo.*

col-(con-)linō, *ere, lēvī, litum* pomazati: *crines pulvere c. H* potřísniti.

Collīnus, *a, um* [*collis*] ležící při (na) pahorku Quirinálském; např. *porta Collīna* brána Kollinská (ve staré hradbě Serviově na severu města Říma) a *tribus C.* (jedna ze čtyř městských tribuí Serviových).

col-lique-factus [part. perf. od *com* a *liquefio*] rozpuštěný: *venenum c. in potione C.*

collis, *is, m.* [srov. *χολωνός*] chlum, pahorek, návrší: *c. arduus ascensu L*; *c. Quirinalis L*; *c. Viminalis L*; *di, quibus septem placuere colles H* (o sedmi chlumech, na nichž stál Řím).

col-(con-)locātiō, *ōnis, f.* **1)** postavení, umístění: *siderum, verborum, argumentorum C*; **2)** umístění (dívky u muže), provdání: *c. filiae C.*

col-(con-)locō, *āre, āvī, ātum* sestavovati; **1)** stavěti, klásti někoho n. něco někam (alqm n. alqd in aliquo loco): *simulacrum Iovis c. C*; *retia circumdata collocat O* sítě kolkolem klade; *trabes in solo c. Cs* položiti; (zvl. ve voj.) *angustius milites c. Cs* úžeji (k sobě) postaviti, sraziti; *copias pro castris c. Cs*; *in statione c. Cs* postaviti na stráž; *subsidia c. Cs* rozestaviti posily; *copias in insidiis c. Cs* položiti do zálohy; (obr.) *senatum rei publicae custodem collocaverunt C* postavili (jako na stráž), ustanovili; **2)** metaf. **a)** klásti, usazovati, usidlovati, umisťovati, ubytovati, vykázati sídla: *legionem in hibernis c. Cs*; *legionem in Belgio* (*in Belgis*), *in Remis c. Cs*; *Boios in finibus suis c. Cs*; *cives sese Thermis conlocarant C* usadili se; *comites eius apud ceteros hospites conlocantur C* jsou ubytováni; **b)** (dceru) umístiti, usaditi u muže, provdati (za...): *filiam iuveni conlocavit T* dceru provdal za jinocha; *mox mihi conlocavit* (sc. *Augustus filiam*) *T*; *virgines in matrimonio c. C*; *sororem nuptum c. in alias civitates Cs* provdati do jiných obcí; **c)** (peníze) ukládati, vkládati (na př. do stavby a pod.), vydávati, vynakládati na něco; dávati do něčeho; obraceti k něčemu (alqd in re): *homines in ea provincia pecunias magnas collocatas habent C*; *duas faenoris partes in agris c. T* dvě třetiny jistiny uložiti v pozemcích, za dvě třetiny nakoupiti pozemků; (obr.) *apud bonos beneficium c. C* uložiti (si) dobrodiní, dobrodiní prokázati dobrým (čekaje odsluhy); *aedilitas recte conlocata C* složená v dobrých rukou; *in animis vestris triumphos meos conlocari volo C* přeji si, aby paměť na mé triumfy byla uložena (zachována) v myslích vašich; *spem c. in eventu C* zakládati (skládati) naději na (ve) výsledku; *patrimonium in rei publicae salute c. C* vydati, vynaložiti na...; *miliens sestertium in munificentia ea conlocatum T* bylo vydáno na...; *totum se in cogitatione c. C* zcela se oddati přemýšlení, výhradně se zanášeti přemýšlením; **d)** umístiti, upraviti, spořádati, srovnati, zařídit: *chlamydem c. O*; *de cuius sapientia in prioribus libris satis conlocavi T* dostatečnou zprávu jsem umístil, s dostatek jsem se zmínil; *res c. atque administrare C* spořádati věci a spravovati je.

col-(con-)locūtiō, *ōnis, f.* [*colloquor*] rozmluva, rozprávka, rozprava.

col-(con-)loquium, *iī, n.* [*colloquor*] rozmluva, rozhovor, hovor: *in* (*ad*) *c. venire Cs* dostaviti se k rozmluvě; *in c. convenire Cs*; *aliquamdiu in colloquio esse N* rozmlouvati nějaký čas; *colloquium eius* (gen. obj.) *petivit N* požádal za rozmluvu s ním; *c. deorum V*; (obyč. s *cum*) *cum hostibus clandestina colloquia C* tajné porady (úmluvy); *per colloquia* n. *colloquiis agere Cs* rokováním, ústně; *colloquia amicorum absentium C* dopisování si vzdálených přátel.

col-(con-)loquor, *ī, locūtus sum* spolu mluviti; rozmlouvati, vyjednávati, smlouvati se: *ex equis c. Cs* rozmlouvati spolu (sedíce) na koních; *c. cum alqo*; *c. cum alqo per alqm*; *per litteras c. cum alqo C*; *multum inter se de alqa re c.*; (zřídka s acc.) *de his rebus, quas tecum c. volo N*; *illi collocuti satis quaesitum videri... Cu* onino (smluvivše se), vyslovivše se, že mysli, že věc s dostatek (od nich) jest vyšetřena...

col-(con-)lūceō, *ēre, —, —* **1)** se všech stran (odevšad) zářiti, svítiti, býti v (plném) lesku: *sol longe lateque collucet C*; (s abl.) *cuius* (sc. *candelabri*) *fulgore c. Iovis templum oportebat C* měl býti (osvětlen) ozářen; *moenia collucent flammis T*; *Vitelliani adverso lumine collucentes T* září měsíce zpředu jsouce osvětleni; *mare a sole conlucet C*; **2)** metaf. zářiti, skvíti se: *vidi c. omnia furtis tuis C*; *totus collucens veste atque armis V* záře celý od roucha a zbraně; *collucent floribus agri O* nivy lesknou se květy.

col-(con-)lūdō, *ere, lūsī*, — **1)** hráti s někým (alci): *puer gestit c. paribus* (dat.) *H*; *summā in aquā conludere plumas V* na povrchu vody že se hravě pohybují (se kolébají) pírka; **2)** metaf. býti v tajném (podvodném) srozumění s někým: *nisi tecum conlusisset C.*

collum, *ī*, *n.* krk, šíje, hrdlo: *sectores collorum C* podřezavači krků; *ferro secat pendentia colla V* mečem utíná svislé šíje (my: hlavy); *collo dare bracchia circum V* kol šíje obvinouti paže: *invadere in collum alcis C* vrhnouti se v objetí, padnouti okolo krku; *colla* (acc. vztah.) *iugo pressi equi O* na šíjích stiženi jhem, t. j. zapřaženi k vozu; *posuit c. in pulvere Teucro V* položil šíji (i s hlavou), t. j. padl; *colla fovet V* my: podpírá (opírá si) hlavu; *colla in plumis reponit O* klade (ukládá) hlavu ...; metaf. *lasso papavera collo demisere caput V* (když) mák na stonku uvadlém skloní hlavu.

col-(con-)luō, *ere, luī, lūtum* vyplakovati: *ora nulli colluerant fontes O* žádné prameny nesvlažily úst, neuhasily žízně.

col-(con-)lūsiō, *ōnis*, *f.* [*colludo*] tajné (podvodné) dorozumění.

col-(con-)lūsor, *ōris*, *m.* [*colludo*] spoluhráč (v odvážné hře).

col-(con-)lustrō, *āre, āvī, ātum* **1)** osvětlovati, osvěcovati: *sol omnia luce conlustrans C*; *luna lumine solis conlustrari putatur C*; **2)** metaf. ohledávati, prohlížeti: *omnia oculis c. C*; *Arminius equo conlustrans cuncta T* na koni prohlížeje vše.

col-(con-)luviēs, *ēī*, *f.* [*colluo*] **1)** splašky, špína, kal; **2)** metaf. směsice, odkal; sběř, sebránka, chátra, luza: *in multa conluvie rerum T* v kalné záplavě událostí; *c. nationum T* směsice národů; *conluviem istam non nisi metu coërcueris T.*

col-(con-)luviō, *ōnis*, *f.* [*colluo*] jen metaf. stečení; smíšení, splynutí; směsice, kal: *c. gentium L* smíšení rodů; *ex omnium scelerum conluvione nātus C* zrozený z kalu (v kalu) všelikých zločinů; *Athenienses ordinum hominumque colluvionem aegre ferebant Cu* směsici řádův a lidí; *ex hac turba atque conluvione discedere C* odejíti z tohoto zmatku a směsice. Viz též *colluvies.*

collybus, *ī*, *m.* [*κόλλυβος*] nádavek, příplatek (při měně peněz), ažio.

collȳra, *ae*, *f.* [*κολλύρα*] chléb podoby podlouhlé, oválové, kruchovka.

collȳrium, *iī*, *n.* [*κολλύριον*] oční mast.

colō, *ere, coluī, cultum* [srov. kolo *πέλομαι*] vl. otáčeti (se) někde; **1)** (t. t rolnický) vzdělávati, upravovati: *agrum* (*agros*); *rura*; *Alpes habitari, coli L* Alpy že se obývají, vzdělávají; *dura cultu haec plaga est L* těžko lze vzdělati; *vitem c. C* pěstiti révu; *c. fructus V*; *c. fruges O*; part. perf. pass. *cultus, a, um* vzdělaný, pěstěný: *culti horti O*; — (tělo) pěstiti, ošetřovati, ozdobovati: *corpora O*; *formam augere colendo O*; *culta venit O* přichází ozdobena; — (duši) šlechtiti, ušlechťovati: *pectus ingenuas per artes c. O*; (zeugma) *terras hominumque colunt genus H* obývají na zemích a zušlechťují (zjemňují) pokolení lidské; **2)** místo vzdělávati, na místě bydleti, obývati (= *incolere*): *terras c.*; *urbem c.*; *Rheni ripam c. T*; *Britanniam qui mortales initio coluerint T*; *Rhenum Tencteri colunt T* při Rýně bydlí; *Hiberum c. L* při Hiberu; (básn.) *terra colitur V* země jest obývána, leží (= *sita est*); (absol.) *colunt discreti ac diversi, ut campus placuit T*; *Germanorum cis Rhenum colentium T.* (Často o bozích, kteří na některém místě ctění jsouce, je opatrují, sobě oblibují) opatrovati, chrániti, oblíbiti si: *dii, qui hanc urbem colitis L*; *quam (Carthaginem) Iuno fertur coluisse V*; **3)** pěstiti, pěstovati někoho n. něco, dbáti o někoho n. o něco, hleděti si něčeho, šetřiti čeho: *milites artē colam, me opulenter S* o vojíny dbáti budu skoupě, o sebe rozmařile, vojíny budu držeti ztuha, k vojínům se budu chovati skoupě, k sobě rozmařile; *rem militarem c. L* hleděti si, dbáti válečnictví; *religiones prave coluntur L* záležitosti náboženské špatně jsou obstarávány; *artes c. S*; *bonos mores S*; *fidem rectumque c. O* zachovávati dané slovo a právo; *memoriam vestri beneficii colam C* budu pěstovati, zachovám památku na ...; *in officio colendo sita est honestas, in neglegendo turpitudo C*; *sacra Musarum c. O* konati oběti; *c. festa O*; *c. morem sacrum V* míti posvátný zvyk; *ars colendi eas* (*re-*

ligiones) *L* umění vyznávati víru; **4)** (osoby) pěstovati, uctivě se chovati, vážiti si, uctívati, ctíti, v úctě míti (chovati): *o colendi semper et culti H* (o Foibovi a Dianě) povždy úcty hodní a ctění; *Mercurium, Phoebum c.*; *qui coluēre (deos), coluntur O* ti, kteří ctili bohy, jsou (sami) ctěni; *rura Panaque colebat O* obýval na venkově a ctil Pana; (s abl. instr.) *alqm donis colere L*; *c. honoribus L*; ale *summā caerimoniā* (abl. modi) *coli N* v největší úctě býti chován.

colocāsium, *ĭī, n.* [*κολοκάσιον*] indský leknín.

colōna, *ae, f.* [*colonus*] selka.

Colōnae, *ārum, f.* [*Κολωναί* „Hůrky, Horky“] Kolony, město v Troadě v Malé Asii.

Colōnēus, *a, um* příslušný k attickému demu Kolonu, kolonský: *Oedipus C. C* tragedie Sofokleova: *Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ*.

colōnia, *ae, f.* [*colōnus*] **1)** venkovský statek; **2)** osada, kolonie: *constituere coloniam C*; *in coloniam mittere alqm N* poslati k založení osady, za osadníka; **3)** meton. osada, osadnictvo, osadníci: *colonias (coloniam) deducere* vl. svésti osadníky s vrchu Kapitolského, založiti osadu; *coloniam mittere in locum C.*

colōnicus, *a, um* [*colonus*] osadní, osadnický: *cohortes colonicae Cs* osadní kohorty, t. j. sebrané v římských osadách.

colōnus, *ī, m.* [*colo*] **1)** jenž vzdělává roli svou, rolník, sedlák, hospodář; jenž vzdělává roli cizí, nájemce: *ante Iovem nulli subigebant arva coloni V*; *inopes colonī H*; *deplorata colonis vota O* naděje od rolníků oplakané; *mandere vos vestros sentite colonos O* (o býcích role vzdělávajících) cítíte, že žvýkáte své vlastní oráče; *colonus habuit conductum fundum C* nájemce měl najatý dvůr; *frumenti modum dominus ut colono iniungit T* ukládá jako nájemci; **2)** osadník, přistěhovalec: *Agrigentorum duo genera, unum veterum, alterum colonorum, quos T. Manlius deduxit Agrigentum C*; *Chersonesum colonos mittere N*; *Tyrii coloni V*; **3)** vůb. obyvatel: *veteres migrate coloni V.*

Colophōn, *ōnis, f.* [*Κολοφών*] znamenité město ionské, sev.-záp. od Efesa. Odt. adj. **Colophōnius,** *a, um* kolofonský; subst. **Colophōnii,** *ōrum, m.* Kolofoňané, Kolofonští.

color (zastar. *colōs*), *ōris, m.* **1)** barva: *Iris mille trahens colores V* Iris vlekouc tisícerá barvy, dráhu svou značíc tisícerými barvami; *ducit uva colorem V* nabývá barvy, zapaluje se; *Tyrii colores H* (o nachové barvě roucha); — spec. barva pleti, pleť: *niveus c. H* sněhobílá, bělostná pleť; *coloris bonitas C*; *color, oculi, voltus, taciturnitas C*; *cui non vultus, non color unus* (sc. *mansit*) *V* líce i barva se jí změnily; *tales virgo dabat ore colores V* tak se měnila její tvář, obličej; *mutare colorem H* zblednouti; *color sine sanguine O* zsinalá bledost, zsinalost; praegn. krásná, zdravá pleť, krása, sličná tvář: *O formose puer, nimium ne crede colori V* nedůvěřuj příliš své kráse; (o lesklé barvě kovů) *nullus argento color est H* nemá lesku, ceny; **2)** metaf. **a)** zevnější z(a barvení, nádech, tvářnost, ráz, způsob, položení: *quisquis erit vitae color H* jakkoliv̌ek se zabarví, utváří život; *omnis Aristippum decuit color H* Aristippos uměl se vpraviti do každého postavení života (do všeho); *omnia eundem ducunt colorem Cu* vše má touž tvářnost; **b)** (o řeči) barva, barvitost (kolorit), ráz: *operum servare colores H*; *c. tragicus H* sloh (stil) tragický.

colōrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *coloro*] **1)** zbarvený, barevný: *coloratae nubes C*; *Silurum colorati vultūs T* obličeje barvou natřené; **2)** temnobarevný, osmahlý: *c. Indi V*; *Seres O.*

colōrō, *āre, āvī, ātum* [*color*] barviti, zabarvovati: *corpora C*; *cum in sole ambulem, naturā fit, ut colorer C* přirozeně se stává, že dostávám osmahlou barvu.

coluber, *brī, m.* had (nejčastěji míněna užovka): *c. mala gramina pastus V*; *avis invisa colubris V* (= čáp). Též o hadech vpletených do vlasů Lític.

colubra, *ae, f.* (pův. asi fem. k předch.) had; též o hadech Medusiných *O.*

colubri-fer, *fera, ferum* [*coluber* a *fero*] hadonosný: *monstrum c. O* (= *Medusa*).

cōlum, *ī, n.* [srov. *colo, are* cediti] sítko; cedidlo, cedítko.

columba, *ae, f.* holubice; holub.

columbīnus, *a, um* holubí: *pulli columbini C* holoubata.

columbus, *ī, m.* [srov. *columba*] holub: holubice: *vetuli notique columbi H* (holubi byli zasvěceni Venuši).

columella, *ae, f.* [subst. demin. od *columna*], sloupek, sloupec; pilířek: *animum advertī columellam non multum e dumis eminentem C* zpozoroval jsem náhrobní sloup (stelu).

columen, *inis, n.* [srov. *cello*; *columna* a *culmen*] vl. předmět vyčnívající; **1)** trám, sloup, pilíř; **2)** štít (budovy); **3)** metaf. sloup, pilíř, podpora, záštita (zvl. o osobách): *victoriae c. T*; *rei publicae c. C*; *caput columenque imperii Romani L*; *meārum c. rērum H*; *consulatum superesse plebeis*; *eam esse arcem libertatis, id columen L.*

columna, *ae, f.* [*cello*] sloup, pilíř: *columnae recisae ultimā Africā H*; *c. lignea L*; *columnas rupibus excīdunt V*; *regia sublimibus alta columnis O*; *templa innixa columnis O*; — spec. α) opěrný sloup: obr. *o diva, ne prorsus stantem columnam H* nepoval stojícího sloupu (t. j. nedopusť, aby nastal státní „převrat"); β) *c. Maenia* sloup Maeniův v Římě na foru, u něhož *triumviri capitales* trestali zločince a nepoctivé dlužníky: *ad columnam Maenium reus C*; *ad columnam adhaerescere C* uviznouti u sloupu (Maeniova), neodejíti bez potupy, odejíti s pohanou; *ad columnam pervenire C*; γ) knihkupecký pilíř (na němž knihkupci oznamovali nové knihy): *mediocribus esse poëtis non concessēre columnae H*; δ) (o nejzazším cípu) plur. sloupy, mezníky, končiny: *Protei columnae V* sloupy Proteovy (označení ostrova Faru a hranic Aegypta); *Herculis columnae T* (na severu).

columnārium, *ī, n.* [*columna*] (sc. *vectigal*) daň ze sloupů, sloupné *Cs.*

colurnus, *a, um* [m. **corulnus* z *corulus* (*corylus*)] liskový: *veru V.*

colus, *ī* (*-ūs*), *f.* (*m. Cat. Pr.*) kužel k předení: *tolerare colo* (předením) *vitam V.*

coma, *ae, f.* [κόμη] **1)** vlas(y): *c. calamistrata C* nakadeřené vlasy; *stetērunt comae V* vlasy se zježily; *serta sumere comā O* věnec si vziti do vlasů; **2)** metaf. (na rostlinách) listí, klasy: *papavereae comae O* makové květy; *arbor tonsa comam O* listí zbavený; *redeunt iam arboribus comae H*; *comae Cereris O* (= obilí).

comāns, *antis* [*coma*] **1)** vlasatý, dlouhovlasý: *colla comantia* (*equōrum*) *V*; *comantes tori V* hustá hříva (lví); *c. galea V* chocholatá přilba; *cristae comantes V*; *stella c. O* vlasatice (= κομήτης); **2)** listnatý: *caules comans V* listnatá lodyha; *narcissus sera comans V* pozdě olistěný, pozdě kvetoucí.

comātus, *a, um* [*coma*] vlasatý: *Gallia comata C* Gallie zaalpská (poněvadž obyvatelé její Gallové nosili dlouhé vlasy).

Combē, *ēs, f.* Aitolka, jež jsouc pronásledována od svých synů byla proměněna v ptáka *O.*

com-bibō, *ere, bibī,* — vpíti, vssáti: *corpore c. venenum serpentis H*; *combibit os maculas O* dostává skvrny; *combibitur fluvius terrā O* jest pohlcována zemí, ztrácí se do země; metaf. *puer artes combibit C* vpíjí do sebe, napájí se uměními.

Combulteria, *ae, f.* městečko Samnitů na jihozápadní hranici Kampanie *L.*

combūrō, *ere, ussī, ustum* [*com-uro*] (na dobro) spáliti, zničiti ohněm: *frumentum omne c. Cs*; *subsellia c. C*; *commentarios regios c. L*; *Calanus sua voluntate vivus combustus est C* dal se upáliti.

com-edō, *ere, ēdī, ēsum* **1)** sníst, stráviti; sežrati: *haec porcis comedenda relinques H* necháš to tu k sežrání vepřům; *ex se natos* (*Saturnus*) *comesse* (= *comedisse*) *fingitur solitus C*; *celerius potuit comestum quam epotum* (*venenum*) *in venas permanare C* rychleji v jídle než v nápoji; **2)** metaf. a) *se c.* sžírati se, trápiti se; b) projísti, promarniti, prohýřiti: *patrimonium c. C*; *bona c. C H.*

Cōmēnsis, viz *Comum.*

1. comes, *itis, m. f.* [*com-eo*] vl. spolujdoucí; **1)** průvodce (průvodkyně), průvodčí; druh (družka), soudruh; společník, účastník: *c. esse alcis* n. *alcui*: *cui fidus Achates it c. V* jde jako průvodce, jejž provází; *possem fratri c. ire per umbras V* provázeti po říši stínů; *nec tibi c. ire recuso V*; *ipse c. Niso gra-*

ditur V přidružit se za průvodce, za soudruha; (s gen.) *c. fugae C*; *c. sacrorum O* účastník posvátných obřadů; *c. operis O* pomocník v díle; *c. mortis (leti) O* druh, družka (ve) smrti; *praebere se alci comitem* nabídnouti se za průvodce; *comitem (se) negare O* účastenství odepříti; *Augustum in orientem meavisse comite Liviā T* že Augustus cestoval (společně) s Livií; metaf. *furor sceleris c. C*; *invidia gloriae c. N*; *culpam poena premit c. H* vinu stíhá trest v zápětí (v patách); — spec. průvodce k dozoru, dozorce, vychovatel: *custos comesque Iuli V*; *puero (Alexandro) c. et custos salutis datus Cu* (o Filippovi); 2) (v plur.) průvodčí, průvod, družina: *comites magistratuum*; *c. praetoris* družina praetora ubírajícího se ke správě provincie a p.; *comites et amici Germanici T.*

2. comēs, comēsse, comēssēs atd. viz *comedo.*

comētēs, *ae, m.* [κομήτης] vlasatice, kometa: *sidus cometes effulsit T.*

cōmicē, adv. [*comicus*] komicky, žertovně: *res tragicas paene c. tractare C.*

cōmicus, *a, um* [κωμικός] veseloherní, komický: *poëta c. C* básník, skladatel veseloher; *c. res H* látka na veselohru; *c. adulescens C* mladík z kusu veseloherního, z veselohry; *comici stulti senes C* pošetilí starci v komedii; *Davus c. H* Davus v komedii (z komedie).

cōminus, viz *comminus.*

cōmis, *e* [zastar. *cosmis*] veselý, přívětivý, roztomilý, laskavý, vlídný, úslužný: *comis et humanus C*; *hic tibi c. et urbanus videtur H* veselý a vtipný společník; *dominus c. C*; *quis C. Laelio comior? C* kdo vlídnější nad Laelia; *ingenium come N*; *c. in uxorem H* něžný k choti; *c. erga alqm C*; *c. alci T*; *c. oratio, c. sermo T*; *c. congressus T* vlídné obcování; *c. via T* vlídný způsob; *comi hospitio accipi L* vlídně býti pohoštěn; (básn.) *potest comīs* (acc. pl.) *garrire libellos H* veselé kusy (slovní hříčka m. *comoedias*) povídati (podle jin. výkladu *comis* nom. sg. půvabně).

cōmissābundus (*comisabundus*) *a, um* [*comissor*] hodokvasný, hýřivý, toulající se u veselém průvodu.

cōmissātiō, *ōnis, f.* [*comissor*] hýření, pitka, hody (s rozpustilou zábavou: tancem, hudbou, veselým průvodem po ulicích).

cōmissātor, *ōris, m.* [*comissor*] piják, hýřil.

cōmissor (*cōmīsor*), *ārī, ātus sum* [κωμάζω] blouznivě (dobrodružně) těkati (chodíti), zvl. po pitce a hodokvasu, hýřiti; po pitce u veselém průvodu po ulicích se ubírati, uchýliti se opět k jednomu z hodovníkův a pokračovati v pitce: *comissatum ire ad alqm L.*

cōmitās, *ātis, f.* [*comis*] veselost; vlídnost, přívětivost, roztomilost, laskavost, zdvořilost, úslužnost: *c. epulantium Cu*; *erat in illo viro comitate condīta gravitas C* měl do sebe vážnost mírněnou přívětivostí; *c. invitandi L* laskavé zvaní; *c. sermonis C* vlídná řeč; *c. senatus L* úslužnost; *comitate quadam curandi provinciam tenuit T* vlídnou jakousi správou provincii udržel; *c. in socios T.*

comitātus, *ūs, m.* [*comitor*] 1) abstr. průvod: *c. clarissimorum virorum C*; *comitatu equitum XXX ad mare pervenit Cs* v průvodu . . .; metaf. *tanto virtutum comitatu opus est C*; 2) konkr. průvod; průvodčí, družina, společnost; komonstvo (císařovo): *ancillarum puerorumque c. C*; *gradūs ipse c. habet T*; *Allobrogum comitatūs S* průvod Allobrogů (t. j. Allobrogové i jejich družina); *c. imperatoris*; *c. principis*; *memoria Neroniani comitatūs T.*

cōmiter, adv. [*comis*] vesele, s veselou tváří, přívětivě, laskavě, vlídně, ochotně, úslužně: *c. convivium celebrant L* v dobré míře (s chutí) účastní se hostiny; *cum in convivio c. et iucunde fuisses C* v dobré míře a veselé náladě; *cum senibus graviter, cum iuventute comiter vivere C*; *c. appellare alqm T*; *quia Augustus c. interfuisset (spectaculo) T* vlídně se účastnil; *c. administrare provinciam T* vlídně (lidumilně, humanně) spravovati provincii.

comitiālis, *e* [*comitia*] vztahující se ke komitiím, sněmovní: *c. dies C* den sněmovní, den voleb; *mensis c. C* (= leden); *biduo excepto comitiali Cs* vyjma dva dny sněmovní (t. j. 3. a 4. leden); *c. morbus T* padoucnice (poněvadž, byl-li

někdo při sněmování zachvácen touto nemocí, komitie se přerušily).

comitiātus, *ūs, m.* [*comitia*] shromáždění národa v komitiích: *c. maximus C* (= komitie centuriátní).

comitium, *ii, n.* [*com-eo*] **1)** místo ke shromáždění národa v Římě, shromáždiště, sněmiště. *Comitium* druží se k sev.-vých. části fora římského; metaf. *Spartae in comitio N* (= *ephorēum*) úřadovna eforů; **2)** (v plur.) **comitia,** *ōrum, n.* shromáždění národa, sněm, sněmování, komitie; (v užším smyslu) sněmování, sněm volební, volby. Rozeznávají se *c. curiata, centuriata, tributa* dle způsobu hlasování po kuriích, centuriích a tribuích; *c. consulum L*; *c. consularia T* sněm k volbě konsulů, volby konsulů v komitiích (centuriátních); *c. tribunorum militum L*; *c. habere L* sněmovati; *c. edicere, indicere CL* ohlásiti, položiti; *c. fiunt regi creando L*; *eventus comitiorum L* výsledek sněmování volebního, výsledek hlasování; *victoriae comitiorum L* vítězství při volbách.

comitō [*comes*] *āre, āvī, ātum* (básn. a pozd.) býti průvodcem někomu, provázeti: *quia non comitavit Ulixen O*; *nostros comitate gradus O*; *magnā comitante catervā O* an ji velký zástup provázel, jsouc provázena velkým zástupem. Často part. perf. pass. *comitatus, a, um*: *naiadum turbā comitata (nupta) O*; *ipse uno graditur comitatus Achate V*; (adjekt.) *quod ex urbe parum c. exierit C* s malou družinou vykročil; *bene c. C*; *uno puero comitatior C* jenž má průvod o jednoho chlapce četnější. Hlavně v prose deponens **comitor,** *āri, ātus sum* a) alqm provázeti někoho, býti průvodcem: *ille meum comitatus iter V* jenž mne na mé cestě provázel; b) provázeti k hrobu: *elatus est comitantibus omnibus bonis N* za účastenství všech dobrých; c) alei n. alci rei družiti se někomu, tovaryšiti se k někomu (s něčím): *tardis mentibus virtus non facile comitatur C.*

com-(con-)maculō, *āre, āvī, ātum* poskvrňovati, potřisňovati: *manūs sanguine c. V*; *altaria T*; metaf. *c. se cum Iugurtha miscendo S* poskvrniti se spolčováním s Jugurthou; *flagitiis commaculatus T.*

Commāgēnē, *ēs, f.* sev.-vých. část provincie Syrie. Odt. adj. **Commāgēnus,** *a, um* Kommagenský: *Antiochus C Cs.*

com-(con-)manipulāris, *is, m.* [*manipulus*] příslušný (patřící) k témuž manipulu: *prensare commanipularium pectora T* vrhati se na prsa svých soudruhů, spolubojovníků.

commeātus, *ūs, m.* [*com-meo*] **1)** odcházení a přicházení, volné sem tam přecházení, styk: *satis liberi commeatūs L* dosti volné styky; **2) a)** meton. (t. t. voj.) dovolení přecházeti z ležení do domova, odpuštění (na čas) ze služby vojenské, dovolená: *commeatum dare*; *c. sumere*; *in commeatu esse L* býti na dovolené; *qui in commeatu Syracusis remansit C*; *legiones commeatibus infirmaverat T*; **b)** to, co přichází: doprava, dovoz, převoz (vojska, potřeb vojenských, zvl. potravy); špižní oddělení (na pochodě), zásobní sbor (oddíl): *exercitum duobus commeatibus reportare Cs*; *alqm commeatu prohibere, intercludere* zameziti, překaziti dovoz; *c. fluminis L* doprava po řece; *a Vespasiano commeatūs subvenēre T*; *commeatūs Gallīā adventantes intercipere T*; **c)** pass. co se převáží (dováží), dovoz (dovezená) špiže, potrava, zásoby; potřeby válečné: *bellum gerentem commeatu pecuniaque iuvare C*; *commeatum petere Cs* (odněkud) špíži brátí; *commeatūs subvehere L* dovážeti obilí; *commeatum maritimum accipere L* dostati zásoby po moři; *rei frumentariae commeatūsque causā Cs.*

com-meminī, *isse* (verb. defectivum) dobře se pamatovati: *alqm* na někoho.

commemorābilis, *e* [*commemoro*] pamětihodný, památný.

com-memorātiō, *ōnis, f.* [*commemoro*] uvádění na paměť; **1)** připomínání něčeho sobě, vzpomínka na něco (s gen. obj.): *officiorum c. C*; *c. paterni hospitii L*; **2)** připomínání něčeho jiným, připomenutí, zmínka, památka: *non in oblivione iacuit, sed in assidua commemoratione flagitiorum omnibus fuit C* všichni připomínali, zmiňovali se stále o jeho mrzkých skutcích; *non cum vitae tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adaequandam C* že

nemáme památku (slávu) svého jména nechati zaniknouti, nýbrž rozšířiti na věky.

com-memorō, *āre, āvī, ātum* na paměť uváděti, připomínati něco; **1)** připomínati sobě samému, vzpomínati si na něco, připomínati si něco: *quid quoque die egerim, c. vesperi C*; **2)** připomínati jinému něco, upomínati na něco, upozorňovati, zmiňovati se o něčem, vypravovati: (s acc.) *beneficia, amicitiam C*; (s předl. *de*) *de quo commemoravi supra N*; též s nepř. ot., s acc. c. inf.; *quid commemorem? C* (řečnická forma *praeteritio*) nač se mám zmiňovati.

commendābilis, *e* [*commendo*] odporučení hodný: *quae commendabilia apud Africanum erant L* vlastnosti, které jej doporučovaly u Afrikana.

commendātīcius, *a, um* [*commendo*] sloužící k doporučení, doporučovací, přímluvný: *tabellae commendaticiae C* list přímluvný.

commendātiō, *ōnis, f.* [*commendo*] **1)** odevzdávání, svěřování: *oculorum c. C* zprostředkování očí; **2)** odporučení, doporučení, přímluva: *dulcissima c. naturae C* vřele doporučující hlas přírody; *voluptatem in prima commendatione ponere C* klásti rozkoš mezi první věci doporučené přírodou; *quo maior ei c. conciliaretur ad consulatus petitionem Hirt.*; (s gen. subj.) *nullā commendatione maiorum C* beze všeho doporučení předků; (s gen. obj.) (ironicky) *commendationem ineuntis aetatis ab scelere duxit C* zločinem doporučil mladý svůj věk; **3)** to, co koho činí doporučena, hodnota, výbornost, půvab, kouzlo, vzácnost: *c. ingenii C*; *oris atque orationis c. N*; *c. in vulgus C* obliba u lidu (popularita).

commendātor, *ōris, m.* a **-trīx,** *trīcis, f.* [*commendo*] doporučitel (doporučitelka), přímluvce (přímluvkyně): *lex, commendatrix virtutum C.*

commendātus, *a, um* (vl. part. perf. pass. od *commendo*) **1)** svěřený: *quae res commendatior hominum memoriae? C* který čin doporučitelnější paměti lidstva, hodnější, aby byl svěřen paměti, aby byl zachován v paměti; **2)** doporučený.

commendō, *āre, āvī, ātum* [*commendo*] **1)** odevzdávati, svěřovati (ochraně něčí): (alci alqm, alqd) *tibi se fortunasque commendat C*; *počtae deorum mumere commendati nobis esse videntur C*; metaf. *posteritati nomen alcis c. Cu* zvěčniti něčí jméno u potomstva; **2)** poručena činiti, odporučovati, doporučovati, činiti oblíbeným: (alqm alci) *candidatos c. T*; *uti te infimo ordini commendares C* abys učinil se oblíbeným u...; *c. se numeris et arte H.*

commentāriolum, *ī, n.* [subst. demin. od *commentarium*] spisek, náčrtek.

commentārium (vl. adj., sc. *volumen*), *iī, n.* = *commentarius* **1).**

commentārius (vl. adj., sc. *liber*), *iī, m.* [*commentus* od *comminiscor*] vl. paměťní spis; **1)** zápisek, záznam, náčrt; deník; protokol: *disputationem in commentarium referre C* rozpravu zaznamenati; *de alqa re accipere commentarium L; audite decretum praetoris ex ipsius commentario!... Recita! C* slyšte protokol... Přečti jej; **2)** (v plur.) písemné záznamy (pro paměť budoucí), paměti, zápisky: *Caesaris nostri commentarios rerum gestarum... contexui Hirt.* v pamětech Caesarových jsem pokračoval; (o jednotlivé knize paměti sing.) *superiore commentario demonstratum est Hirt.*; *ex commentariis Servii Tullii* dle zápisků, dle (písemného) zařízení; *volvere commentarios Numae L* přebírati se (vl. knihy rozvinovati a čísti) v knihách, zápiscích Numových.

commentātiō, *ōnis, f.* [*commentor*] zralé uvážení, rozjímání; připravování se, příprava (k něčemu): *tota philosophorum vita c. mortis est C* rozjímání o smrti, příprava k smrti.

commentīcius, *a, um* [*commentor*] **1)** přemýšlením nalezený, nově nalezený, nový: *nomina nova et c. C*; **2)** ideální, pomyslný: *commenticia civitas Platonis C*; **3)** vymyšlený, vybájený, smyšlený, vybásněný: *ficta et commenticia fabula C*; *crimen commenticium C*; *res commenticia C.*

1. commentor, *ārī, ātus sum* [verb. frequ. od *comminiscor*] bedlivě přemýšleti, přemítati o něčem, zrale uvážiti, promysliti něco (alqd, de re): *secum futuras miserias c. C*; *de rei publicae libertate c. C*; — spec. konati studia, připravovati se, cvičiti se: *commentabar*

declamitans C cvičil jsem se přednášeje, v přednášení; *in hortos Bruti commentandi causa venimus*; *complures dies commentatus est*; *orationem c. C* nastudovati řeč; (něco promyšleného) načrtnouti, napsati: *mimos c. C.*

2. commentor, *ōris, m.* [*comminiscor*] vymyslitel, vynálezce: *c. uvae O* (= Bakchus).

commentum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *comminisci*] vymyšlení, výmysl; – spec. smyšlenka, vybájení, lež: *non sine alqo commento miraculi L* nikoli bez nějakého vymyšlení divu, bez vymyšleného zázraku, bez vybájení něčeho zázračného; *opinionum commenta C* (= *opiniones fictae*) přeludy; *commenta rumorum O* (= *rumores ficti*) smyšlené, liché zvěsti; *commenta retexit O*; part. *commentus* viz *comminiscor.*

com-meō, *āre, āvī, ātum* **1)** scházeti se, (často) přicházeti, docházeti; jíti, cestovati někam: *in Germaniam c. T*; *ut navis ad ea furta commearet C* aby loď připlula; metaf. *cum per militem commearent litterae T*; **2)** společně sem tam choditi, přecházeti, přicházeti a odcházeti: *quā (viā) omnes commeabant N* po kteréž (silnici) všichni chodili, vůbec se chodilo; *quadrigae inter se occurrentes c. dicuntur Cu* dva čtyřspřežné vozy proti sobě jedouce na nich (t. na hradbách Babylonu) prý mohou jeti vedle sebe, mohou se vyhnouti; *legatos c. ultro citroque L*; *inter Veios Romamque nuntios c. L*; *libero mari c. Cu* plouti sem tam, křižovati po širém moři; metaf. *posse eodem Flacco internuntio sermones c. T* že mohou hovory sem tam choditi, že se může další jednání (o věci) díti prostřednictvím téhož Flakka; – spec. (t. t. voj.) jíti na dovolenou: *militum quosdam ex Oriente commeantium adscivit T.*

com-(con-)mercium, *iī, n.* [*com-merx*] **1)** obchodování, obchod, tržba: *mare magnum et ignara lingua conmercio prohibebant S*; *milites per commercia venumdati T* obchodem prodáni; *ut quibus nullus per commercia cultus T*; *usus commerciorum T* obchodní styk; (s gen.) *c. annonae L* obchod obilím, obchod obilní; (básn.) *belli commercia Turnus sustulit V* válečný obchod (t. j. vykoupení zajatců) Turnus sám zrušil; dle *V* také *T dirempta belli commercia* vyjednávání válečné (t. j. jednání o mír) že jest přerušeno; **2)** meton. právo obchodovati, právo obchodu, obchodní (tržní, kupní): *iis c. istarum rerum cum Graecis hominibus non fuit C* oni neměli práva koupiti ony věci; *neque conubium neque c. cuiquam esse L*; **3)** metaf. vůb. (osobní) styk, obcování, jednání s někým: *voluptas nullum habet cum virtute c. C*; *c. plebis L* styk s lidem; *linguae c. L* prostřednictví jazyka (řeči), styk jazykový; *commercio sermonum facto L* poněvadž se stalo, že spolu rozmlouvali; *adimere loquendi audiendique c. T* odníti styk záležející v mluvení a poslouchání, odníti výměnu myšlenek; *sunt nobis commercia caeli O* obcování s nebešťany; *sortis humanae c. T* styk, který osud lidský (mezi lidmi) působí, soucit s lidským osudem.

com-(con-)mercor, *ārī, ātus sum* [*merx*] skoupiti.

com-(con-)mereō, *ēre, uī,* spolu si zasloužiti; – spec. (s příhanou) zaviniti něco, proviniti se něčím: *nocuit culpa capellae*; *quid commeruistis oves? O* čím jste se provinily vy, ovce; *poenam c. O* zasloužiti si trestu.

com-(con-)mētior, *īrī, mēnsus sum* **1)** vyměřovati, odměřiti; **2)** (měřic) srovnávati.

com-(con-)migrō, *āre, āvī, ātum* přestěhovati se, odstěhovati se, vystěhovati se.

com-mīlitēs, *um, m.* spoluvojínové (pochybné čtení u *Cs* b. c. 2, 29, 4).

com-mīlitium, *iī, n.* [*commiles*] spolubojovnictví, vojenské sbratření: *Chauci in c. adsciti sunt T* byli přijati za spolubojovníky.

com-mīlitō, *ōnis, m.* [*commiles*] spolubojovník: *qui meus in Cilicia miles, in Graecia commilito fuit C* jenž v Kilikii sloužil pode mnou, ale v Řecku se mnou (společně) bojoval.

com-(con-)minātiō, *ōnis, f.* [*comminor*] vyhrožování, pohrůžka, hrozba.

com-mingō, *ere* pomočiti, pokáleti.

com-minīscor, *ī, mentus sum* [srov. *μένος*; *memini, mens* mn-ím] vymýšleti, vynalézati: *c. vectigal L*; –

spec. (s příhanou) vymýšleti něco nepravého, lháti, smysliti: *c. crimen ex re fortuita L*; part. perf. pass. *commentus, a, um* smyšlený, vylhaný: *sacra*; *funera*; *milia commenta rumorum O* nesčetné zvěsti smyšlené.

com-minor, *āri, ātus sum* **a)** (absol.) vyhrožovati, činiti výhrůžky: *armati procurrebant comminati inter se L*; **b)** (s acc. předm.) hroziti něčím, vyhrožovati někomu něčím: *pugnam*; *obsidionem L*; *comminanda oppugnatione alqd quaerere L* pohrůžkou obléhání něco chtíti (zamýšleti).

com-minuō, *ere, uī, ūtum* (v malé kousky) drobiti; **1)** rozdrobiti, roztřískati, rozbiti: *statuam*; *anulum C*; *scalae comminutae (sunt) S* řebřík se zlomil; **2)** metaf. **a)** zmenšovati, umenšovati: *argenti pondus c. H*; **b)** seslabovati, pokořovati, zdrcovati: *opes regni c. S*; *ingenii vires c. O*; *quem (Viriathum) Laelius fregit et comminuit L* pokořil a zdrtil.

com-minus, adv. [*com a manus*, op. *eminus*] **1)** (v mluvě voj.) zblízka, muž proti muži: *gladio c. rem gerere Cs* mečem zblízka bojovati; *c. pugnare Cs*; *c. dimicare acie L* muž proti muži bojovati; *nec eminus hastis aut comminus gladiis uteretur C*; *unum comminus ense ferit, iaculo cadit eminus ipse O*; *c. concurrere hosti O* utkati se v boji s nepřítelem; *falcati c. enses V* srpovité meče pro boj zblízka; *c. petere hostem ense O* zblízka, přímo útočiti mečem na nepřítele; *c. aggredi O*; *ire c. V* jíti v (sou)boj; **2)** vůb. na blízku, zblízka: *c. aspicere alqm O*; *viso c. armatorum agmine T*; *monstrata c. captivitate* = (*ἡ ἔγγυθεν δουλοσύνη*) *T* ukazujíce na blízkou porobu; *non c. Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petivit T* neodebral se do Mesopotamie, která byla na blízku . . .; (básn.) *c.* (= *sua manu*) *arva insequi V* vlastní rukou neustále (bedlivě) vzdělávati pole.

com-(con-)misceō, *ēre, miscuī, mixtum* smísiti, smíchati něco s něčím (alqd cum re n. s pouh. abl.): *numquam temeritas cum sapientia commiscetur C*; *frusta commixta mero V*; *commixta (Volcano) favilla V* smíšený (s ohněm) popel; *commixti corpore* (smíšeni s tělesem národa) *subsident Teucri V*; *fumus in auras commixtus V* dým, jenž se vmísil do vzdušin, dým zmizelý (rozplynulý) ve vzdušinách; *clamor commixtus V* křik zmatený; *Silvius Italo commixtus sanguine V* Silvius smíšený z krve italské, povstalý smíšením (matka jeho pocházela z Italie).

commiserātiō, *ōnis, f.* [*commiseror*] lítost, smilování, útrpnost, vzbuzování útrpnosti, soustrasti (o řečníku): *c. alcis* s někým.

com-miseror, *āri, ātus sum* společně n. prudce želeti, litovati: *fortunam Graeciae N*; *cum c. coeperit C* když počal vzbuzovati útrpnost (o řečníku).

commissum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *committo*] **1)** předsevzetí, podniknutí, podnik: *temere c. L* pošetilý podnik; — spec. (s příhanou) hříšný podnik, dopuštění se něčeho, provinění, přečin, (pro)vina: *c. audacius C*; *turpe c. H*; *poenā commissa luetis V*; **2)** věc svěřená, svěřené tajemství: *commissa celare N*; *tegere H*; *tueri O*; *tacere*; *prodere H.*

commissūra, *ae, f.* [*committo*] zapuštění jedné věci v jinou, spojení, spojka, vazba, spára: *commissurae mirabiles ossium C.*

com-(con-)mittō, *ere, mīsī, missum* dávati dohromady k sobě (do sebe); **1)** spojovati, slučovati, svazovati: *crura in unum commissa* (= *coniuncta*) *O* v jedno srostlé; *commissa corpore toto O* tulíc se celým tělem; *moenia c. O* spojovati hradby, vystavěti, zbudovati je; *nondum commissum opus Cu* dílo dosud neukončené; (s dat.) *qua naris fronti committitur O* kde se spojuje nos s čelem; *qua vir equo commissus erat O* kde muž (člověk) byl srostlý s podobou koňskou; *delphinum caudas utero* (dat.) *commissa luporum V* spojeny (srostlé) majíc s vlčím břichem chvosty delfinů (o Skylle); *Taurus committitur Caucaso Cu* Taurus spojuje se (souvisí) s Kavkazem; — spec. sváděti k boji (k potyčce): *captivum cum electo popularium suorum committunt T* postaví proti sobě (do boje); *infirmas legiones hostibus c. non audebat Cs* vydati na ránu; (básn.) *c. manum Teucris V* utkati se bojem s Teukry; **2)** (svedením dohromady) počínati: *proelium (pugnam) c.* počínati,

svádĕti boj, dávati se (pouštěti se) v boj, sraziti se (s kým): *pugnam c. caestu V* pouštěti se v zápas řemením; *c. certamen L*; *bellum c. L*; *sermonem c. O* začíti rozhovor; *longo intervallo iudicium hoc primum committitur C* soud (přelíčení) se zahajuje, se koná; *tuba commissos canit ludos V* trouba ohlašuje zahájení (začátek) her; **3)** a) počínati skutek nedovolený, dopouštěti se něčeho, spáchati něco, prohřešiti se, provinit se něčím, zaviniti něco: (absol.) *cum veri simile erit aliquem commisisse C* že někdo se provinil; *c. contra legem C* jednati protizákonně; (s acc.) *c. scelus*; *maleficia*; *facinus*; *commissa piacula V* spáchané zločiny; *neque commissum a se* (sc. *quicquam esse*), *quare timeret Cs* že se ničeho nedopustil, proč by se měl obávati; b) (s *ut*) zaviniti, dopustiti, připustiti, býti příčinou, dáti podnět: *ne committeret, ut locus nomen caperet Cs*; *committendum non putabat, ut dici posset Cs*; (básn. s inf.) *committit repelli O*; c) propadati (trestu, pokutě): *poenam octupli c. C*; *multam c. C*; (pass.) připadati (zástavou) někomu: *hereditas Veneri commissa est C*; **4)** přepouštěti s důvěrou někomu něco, svěřiti, odevzdati, poručiti, přenechati: *collum tonsori c. C*; *sulcis semina c. O*; *c. pelago ratem H*; *commissae habenae O* svěřené otěže (Faëthontovi); *crus laqueis c. O* strčiti nohu v oka; *rem proelio c. Cs* oddati věc na boj; *c. funera primae pugnae V* zasvětiti mrtvoly prvnímu boji; *calores commissi fidibus Aeoliae puellae H* žáry lásky svěřené loutně aiolské dívky (t. j. Sapfy), opěvané od ...; *senatus ei commisit, ut videret, ne quid detrimenti res publica caperet C* senát mu svěřil, nařídil, aby ...; *se c. alci, alcis fidei* svěřiti se ochraně něčí, dáti se v ochranu někoho; *se barbaris c. Cs* svěřiti se, osmělit se, odvážiti se mezi barbary; *c. se aequo loco hosti L* měřiti se s nepřítelem (čeliti nepříteli) na rovině; *neque vero se populo solum, sed etiam senatui commisit C* nesvěřil se toliko lidu, odvážil se netoliko mezi lid, ale i do senátu; *ecquis se theatro populoque Romano commiserit C*; *se in conclave c. C* pustiti se, odvážiti se do ložnice; *in populi conspectum quo ore vos commisistis? C* před národ předstoupiti, národu se ukázati s jakou tváří jste se odvážili; *c. se civilibus fluctibus N* svěřiti se vlnám, pouštěti se v proudy veřejného života; *se mortis periculo c. C* vydávati se v šanc nebezpečenství smrti; — (absol.) míti důvěru v koho, důvěřovati komu (alci): *cui denique commisit? C*; *haec cum scirem, commisi tamen Heio C*; *ventis committendum existimabat Cs.*

Commius, *ĭi*, *m.* náčelník Atrebatův *Cs.*

commodē, adv. [*commodus*] s mírou; **1)** přiměrně, přiměřeně, případně, náležitě, vhodně, obratně: *facete et c. alqd dicere C*; *causa c. dicitur C* hájení vhodně (obratně) se vede; *satis c. laudare C*; *commodius rem publicam administrare Cs*; **2)** obratně, krásně: *c. saltare N*; *c. verba facere N* plynně řečniti; *perficere rem commodius C*; **3)** pohodlně, bez obtíží (nesnází), snadně: *non satis c. pugnare Cs*; *minus c. Cs* méně pohodlně, jen stěží; *commodius* (pohodlněji, bezstarostněji) *quam tu vivo H*; **4)** zdvořile, laskavě: *facis c., quod C* jest laskavé od tebe, že ...

commoditās, *ātis*, *f.* [*commodus*] co jest s mírou; **1)** přiměřenost, přílohodnost, případnost; pravá míra: *non satis commode dicere possum, nam commoditati ingenium est impedimento C* neboť přiměřenému výkladu mé (malé) nadání jest na závadu; **2)** pohodlnost, příjemnost; výhoda, výhodnost, prospěch, prospěšnost: *vitae c. iucunditasque C*; *plurimas et maximas commoditates amicitia continet C*; *c. itineris L* pohodlná cesta.

commodō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*commodus*] vl. vhod upravovati; a) *c. alci* činiti někomu něco k libosti, činiti po vůli, zavděčovati se: *at publice commodasti C* obci jsi se zavděčil; b) *c. alci alqd* půjčiti, zapůjčiti; propůjčiti; přepustiti, dopřáti: *haec a fortuna donata, cetera a fortuna commodata esse videntur C*; *nomen suum alci ad translationem criminis c. C*; *alci aurem c. HO* sluchu propůjčiti; *ex illis* (*iuvenibus*) *testīs falsos c. S* z nich křivé svědky předváděl, je propůjčoval ke křivým svědectvím; *rei publicae tempus c. L* dopřáti obci času; *parvis pec-*

catis veniam, magnis severitatem c. T malým pokleskům dopřáti odpuštění, odpustiti, velké přísně trestati.

1. commodum, adv. [adv. acc. neutr. od *commodus*] právě: *c. discesseras heri, cum Trebatius venit C.*

2. commodum, *ī, n.* [isol. subst. neutr. od *commodus*] vl. to, co jest s mírou, přiměrnost; **1)** pohodlí, pohodlnost: *naves sui commodi causa* (pro své pohodlí) *facere Cs*; *c. alcis expectare C* čekati na dobu někomu pohodlnou; *ex commodo pugnam facere S* svésti boj, jak mu jest vhod, jak se mu hodí; **2)** meton. poskytnuté pohodlí: **a)** výhoda, prospěch, (osobní) zájem, zisk, užitek: *sui commodi causā nocere alteri C*; *contra valetudinis commodum C* proti prospěchu, na škodu svého zdraví; *rei publicae commodis servire C* hověti zájmům obce; *rei familiaris commoda Cs* vlastní výhody; *commoda vitae C*; *commodo rei publicae facere Cs* s prospěchem, beze škody, bez ublížení obci; *quantum per c. rei publicae fieri posset L*; *in publica commoda peccem H* prohřešil bych se proti prospěchu (blahu) obce; *amicitias inimicitiasque non ex re, sed ex commodo aestumare S* ceniti ne dle (vnitřní) hodnoty, nýbrž dle (zevnějšího) prospěchu (dle výhody); *hoc commodi est C* (při tom) jest ta výhoda, to dobré; *referre omnia ad suum c.* při všem hleděti jen k užitku svému; *militis commoda ad senatum reicere T* výhody vojska odkazovati na senát; **b)** přednost, výsada: *militibus commoda dare O*; *tribunatūs* (*militum*) *commoda C*; **c)** (= *commodatum*) předmět na čas) půjčený: *forum commodis hospitum, non furtis nocentium ornare C.*

commodus, *a, um* [*com-modus*] (jsoucí) s mírou; **1)** přiměřený, případný, náležitý; vhodný, příhodný: *valetudo minus commoda Cs*; *tribus miscentur cyathis pocula commodis* (adj. místo adv.) *H* třemi cyathy (vína) mísí se poháry přiměřeně; *intervalla humane commoda H* vzdálenosti lidsky přiměřené, ne právě velké; (s dat.) *omnia commoda curationi L* vše léčení jest příznivé; **2) a)** dobrý, výhodný, prospěšný: *commodiorem* (= *meliorem*) *in statum pervenire Cs*; *commodissimum* (= *optimum*) *visum est Cs*; *commodum est* jest s výhodou, s prospěchem (s inf., s acc. c. inf.); **b)** pohodlný, snadný: *commodiore re frumentaria uti Cs* pohodlněji zásobovati se obilím; *commodum anni tempus C*; *c. traiectus Cs*; *commodius iter L*; *ad ius commodiore iudicio pervenire C*; **3)** (o osobách) přívětivý, vlídný, ochotný, úslužný: *Apronius aliis inhumanus, isti uni commodus videtur C*; *mihi commodus uni H* sobě jedinému úslužný, t. j. dbalý pouze svého prospěchu; *mores commodi C* laskavá (vlídná) povaha; *donarem pateras c. meis sodalibus H* daroval bych ochotně mísky (obětní) svým druhům; (*iambus*) *c. et patiens spondeos recepit H* povolně a trpělivě.

com-mōlior, *īrī* uváděti v pohyb, podnikati: (obr.) *dolum c.* užiti lsti.

commonefaciō, *ere, fēcī, factum*, pass. **commonefīō,** *fierī, factus sum* [*commoneo* a *facio*] důtklivě upomínati, připomínati; pamatovati koho nač: (s acc. věci) *c. istius praeturam C*; (alqm alcis rei) *ut quemque extulerat, c.* (inf. hist.) *beneficii sui S*; *sceleris et crudelitatis commonefieri C* býti upamatován na . . ., přijíti na paměť někomu; (častěji následuje acc. c. inf., nepřímá ot. n. věta žádací) *illi eum commonefaciunt, ut utatur instituto suo C.*

com-moneō, *ēre, uī, itum* (= *commonefacio*) alqm alcis rei, de alqa re; ale acc. pron. neutr.: *quod nos lex commonet C.*

com-mōnstrō, *āre, āvī, ātum* přesně, zřetelně ukazovati, označovati: *c. aurum alci C.*

commorātiō, *ōnis, f.* [*commoror*] prodlévání.

com-moror, *ārī, ātus sum* meškati, zdržovati se, prodlévati: *Milo, dum se uxor comparat, commoratus est C*; *commorandi natura deversorium nobis, non habitandi dedit C* hospoda, útulek k (delšímu) pobytu (pobytí), nikoli k trvalému bydlení; *c. apud alqm diutissime C.*

commōtiō, *ōnis, f.* [*commoveo*] **1)** pohyb; **2)** metaf. pohnutí (mysli), rozčilení, vzrušení: *c. animi C* vášeň.

commōtus, *a, um* adj. (vl. part. perf. pass. od *commoveo*) prudce pohnutý; prudký, ohnivý, podrážděný, rozčilený, vášnivý: *genus* (*dicendi*) *commotum in agendo C*; *ipsa Agrippina paulo com-*

motior (ingenio) T; non vultu alienatus, non verbis commotior T.

com-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* 1) uváděti v pohyb, hýbati, pohybovati: *c. castra ex loco L* hnouti táborem, dáti se na pochod; *c. aciem L* hnouti vojskem; *magnitudo belli Graeciae quoque arma commoverat Cu* pohnula brannou mocí také Řecka; *hostem c. L* pohnouti nepřítele k ústupu; *columnas c. C* odkliditi, odvézti; *avis commovet alas V; cervum commovēre canes V* vyplašili; *commoto simul omnium aere alieno T* poněvadž současně hnuto bylo všemi dluhy, dluhy všech najednou byly vypovědány; *c. sacra V* hnouti posvátným nářadím (při slavnosti Bakchově), vynášeti (z chrámu) posvátné nářadí, t. j. počínati slavnost; (reflex.) *commovere se non sunt ausi CN* sebou hnouti; *religiones ipsae se commosse videntur C* samy posvátnosti, posvátná místa, zdá se, že se pohnula (jako k boji); *domo se non c. C* nehnouti se z domu; 2) metaf. a) pohnouti, povzbuditi k něčemu: *hoc nuntio (his rebus) commotus; usque eo commotus est, ut ... C*; b) prudce pohnouti někým, rozčilovati, znepokojovati, lekati, děsiti; kormoutiti: *commoveor animo et toto corpore perhorresco C; Metellus tanta diligentia fuit, ut unius nominis litura se commotum esse dixerit C* že jest ve starostech, že mu dělá starost; *senatus commotus perturbatusque discedit C* v největším rozechvění (rozčilení). Často part. perf. pass. *commotus, a, um* (jsa, byv) pohnut, dojat, zkormoucen; polekán, zaražen; znepokojen, rozkvašen, vznětlivý; postrašen, zděšen; c) dojímati někoho, pohnouti někým (v mysli): *quae causa Oppianici mentem maxime commovebat C; multitudo misericordiā commota C; populus lacrimis Iunii commotus C*; d) pobuřovati, popouzeti, dráždit, vzbuzovati nevoli, nevolí naplňovati: *animi iudicum impudentiā defensionis commoventur C; qui me commorit (= commoverit), flebit H* kdo mne z klidu vyruší, podráždí ...; *commotus halebitur H* bude pokládán za pomatence (na rozumu); *commota mens H* pomatenost (mysli); e) působiti, tropiti něco, vzbuzovati (cit, náladu): *tumultum aut bellum c. C* zkropiti válku; *dolorem c. C; lacrimas c. Cu; suspicionem c. C.*

commūne, *is, n.* [subst. isol. od *communis*] 1) věc obecná, statek obecný: *privatus illis census erat brevis, c. magnum H; de communi in privatam domum sevocare C; communia laudas H* chváliš veřejná místa, veřejnost; 2) obec („kommuna"): *c. Siciliae C; c. Cretensium C; c. gentis Pelasgae O* spojená moc. Často adv. **in commūne** (= *communiter*) a) pro obecné dobro, ke společnému (užitku) prospěchu: *ex nostro nonnihil i. c. contulimus C; quod i. c. conducat, proferre T; ut (princeps) domesticā curā vacuus i. c. consulat T*; b) všeobecně, celkem, vůbec: *haec i. c. de omnium Germanorum origine accepimus T*; c) společně, dohromady: *i. c. non consulunt T; i. c. Suebi vocentur T; honores i. c. vocare L* učiniti úřady společnými (patriciům i plebejům); *tarda sunt, quae i. c. expostulantur T* co se žádá pro všecky, všeobecné požadavky; *haec i. c., ceterum timore occulto T* toto obecně, veřejně ...; **in commūnī**: *cetera i. c. sita sunt T* ostatní věci máte s námi společně, máte zároveň s námi; *libertatem i. c. ponere T* položiti svobodu za věc všem společnou.

commūnicātiō, *ōnis, f.* [*communico*] vespolné účastnění; sdělení, sdílení, udělení: *c. sermonis C* rozmluva; *largitio et c. civitatis C* udělení práva občanského; *societas et c. utilitatum C* sdělování vzájemných prospěchů, sdílení se o vzájemné prospěchy.

commūnicō, *āre, āvī, ātum* (depon. *communicor L* 4, 24, 2) I trans. (aliquid cum alqo) činiti něco společným; 1) (dávajíc) účastna činiti někoho něčeho, sdíleti se s někým o něco, svěřovati se někomu s něčím: *praemium (gloriam) cum alqo c. Cs* rozděliti se o odměnu (slávu) s někým; *pecunias cum dotibus c. Cs* jmění (své) sloučiti s věnem, přidati k věnu; *causam cum Chrysogono c. C* věc svou s Chrysogonem (t. j. s věcí Chrysogonovou) spojovati (sdružovati); *consilia cum finitimis c. Cs* se záměry se svěřiti, záměry své sousedům oznámiti, o záměrech smlouvati se se sousedy; *rationes belli gerendi c. Cs* smluviti se s někým o způ-

sobu válčení; *cum de societate multa inter se communicarent C* když společně se radili; *Tydides mecum sua communicat acta O* mne účastna činí, bere za účastníka svých činů; *communicato consilio Cs* společně se uradice; (s dat. osoby) udělíti, dopřáti: *neque (his) honos ullus communicatur Cs*; *(his) victus communicatur*; **2)** (přijímajíc) něco s někým společně nésti, děliti se s někým oč: *qui velint cum periculis nostris sua communicare C*; *res adversas c. C*; *labores et discrimina, mox gloriam c. T*; **II** intrans. c. eum alqo, de alqa re společně s někým raditi se, smlouvati se, rokovati společně s někým: *Claudium tecum communicasse dicis C*; *quibuscum communicare de maximis rebus consueverat Cs*; *ille cum Cotta communicat, ut pugnā excederet Cs.*

1. com-mūniō (*commoenio*), *īre, īvī(iī), ītum* [srov. *moenia*] **1)** silně opevňovati, ohrazovati: *locum L*; *loca castellis idonea c. N*; (s prolept. předm.) *castella c. Cs* založiti pevnůstky; *castra c.* (= *munita castra ponere*) *CsT* rozbiti, zříditi pevný tábor; **2)** metaf. utvrzovati, upevňovati: *auctoritatem C*; *ius C*; *causam testimoniis c. C.*

2. com-mūniō, *ōnis, f.* [*communis*] pospolitost, společenství: *c. parietum T* společné zdi; *c. sanguinis C* krevní příbuzenství; *c. beneficiorum*; *c. legis*; *c. iuris C.*

com-mūnis, *e* [srov. *im-munis*; *munia*] (jako příslušník obce) zavázaný k stejným povinnostem; **1)** společný, pospolitý, obecný: *sunt quaedam in te singularia, quaedam tibi cum multis communia C*; *non proprium senectutis est vitium, sed commune valetudinis C*; *laudem conferre potius in medium quam ex communi ad se trahere L* činiti slávu spíše společnou, než společnou si osobovati; *communia proprie dicere H* látku rázu obecného představiti (zpracovati) zvláště (individuálně); *c. aerarium N* spolková pokladna; *c. classis Graeciae N* společné, spojené loďstvo; *communes liberi*; *c. legatio Cs*; *commune ius gentium* právo všem národům obecné; *c. consensus Cs* všeobecný souhlas; *res c. Cs* společná záležitost, obecný prospěch; *communia loca C* veřejná místa; *loci communes C* místa obecná, myšlenky obecné (v řečnictví a filosofii); *c. sensus H* slušné (taktní) chování se ve společenském styku, zdravý rozum; *vita c. C* život obecný (jaký mezi lidmi jest); *homo vitae c. ignarus C* člověk neznalý způsobů v obcování společenském; (s dat.) *commune vitium magnis parvisque civitatibus N*; *regnum fuit regibus commune L* králové vládli společně; (s gen.) *amicorum communia esse omnia C*; (*cum* s ablat.) *illa communia imperatoribus cum militibus N*; *hoc mihi est cum illo commune* v této věci s oním mám účastenství společné; **2)** (o osobách) vlídný (ke každému), laskavý, blahosklonný: *quem existimas fuisse Catone communiorem? C*; *amicus simplex et c. C*; *Cyrum communem fuisse erga Lysandrum C*; *communis infimis* (dat.) *N* laskavý k nejnižším.

commūnitās, *ātis, f.* [*communis*] **1)** společenství, společnost: *alci communitate iunctum esse C*; *c. vitae C* společné spolužití; *societas et c. generis humani C*; **2)** (subjektivně) **a)** smysl pro obecnost, pro (lidské) společenství: *officia, quae ex communitate ducuntur C*; **b)** vlídnost, laskavost, laskavá povaha, blahosklonnost.

commūniter, adv. [*communis*] **a)** společně: *rebus c. gestis cum patre triumphavit C*; *ira urit c. utrumque H* oba dva, jednoho právě tak jako druhého; *c. omnes O* vesměs všichni; **b)** vůbec, všeobecně: *quae c. de ipso studio locutus sum C* (opak *proprie* zvláště).

com-murmuror, *ārī, ātus sum* reptati: *secum ipse C* sám u sebe, pro sebe.

com-mūtābilis, *e* [*commuto*] změnitelný, měnlivý, měnivý: *res publica*; *ratio vitae C.*

com-mūtātiō, *ōnis, f.* [*commuto*] změna, proměna, obrat: *c. rerum* převrat okolností; *c. fortunae Cs*; *omnibus voluntatum commutationem afferre Cs* změniti vůli všech; *crebrae commutationes aestuum Cs* časté střídání se přílivu a odlivu (mořského); *c. caeli C* změna, obrat počasí; *commutationes temporum quadripertitae C* změny čtyř ročních počasí.

com-mūtō, *āre, āvī, ātum* **1)** (zcela) změniti; med. *commutari* změniti se: *consilium c. Cs*; *iter c. Cs*; *belli rationem c. Cs*; *tabulas publicas c. C*; *indicium c. C* porušiti (zfalšovati) udání, výpověď; *commutato tempore Cs* když se okolnosti změnily; *commutatā fortunā Cs* když se štěstí obrátilo; **2)** směniti, vyměniti (něco za něco): *captivos c. C*; *ut cum patriae caritate constantiae gloriam commutaret C*; (s pouhým abl.) *religionem pecuniā c. C* prodati za ...; *studium belli gerendi agriculturā c. Cs* vyměniti válčivost za rolnictví.

cōmō, *ere, cōmpsī, cōmptum* [*co-emo* s-bírati] (sbírajíc) pořádati, upravovati; česati; vůb. zdobiti; zvl. ozdobně plésti vlasy: *c. capillos C*; *compta puella comas O* vlas mající ozdobený; *munera, quibus nova nupta comatur T* jimiž by se zdobila snoubenka; *comptus* viz zvláště.

cōmoedia, *ae, f.* [*κωμῳδία*] veselohra, komedie.

cōmoedus, *ī, m.* [*κωμῳδός*] komický herec, komik.

com-pacīscor (*compeciscor*), *ī, pactus* (*pectus*) *sum* uzavírati smlouvu s někým, smlouvati něco, umlouvati se o něčem; (pass. v abl. abs.) *compacto* (*compecto*) jak bylo smluveno, podle úmluvy: *compecto cum matre Bostaris consilium cepit C*; *ut veri similius sit compecto eam rem actam L*.

compāctiō, *ōnis, f.* [*compingo*] složení, sklad: *c. quaedam membrorum C*.

com-(con-)pāgēs, *is, f.* [*compingo*] **1)** spojení, sroubení, vazba, svor: *lapidum c. O*; *scutorum c. T* (= *testudo*) spojené štíty; *saxorum c. T* kamenné sroubení; *curva compagibus alvus V* břicho vazbou zakřivené, sklenuté, vyduté; *compages artae V* závory pevně (těsně) přiléhající (přilehlé); *laxis compagibus laterum V* ježto vazba boků (lodních) se uvolnila ...; **2)** (uměle spojená) stavba: *dum sumus inclusi in his corporis compagibus C* v tomto tělesném ústrojí; *haec compages* (organismus státní) *disciplinā coaluit T*.

compāgō, *inis, f.* [*compingo*] spojení, sloučení: *c. cerae O*.

com-pār, *paris,* adj. úplně stejný, jednostejný, rovný (ve vzájemném poměru): *id c. connubium fore L*; *funus morti c. L*; subst. *m. f.* druh (družka), soudruh, tovaryš: *munia comparis aequare H*.

comparābilis, *e* [2. *comparo*] přirovnatelný.

comparātiō, *ōnis, f.* I [od 1. *comparo* chystati] a) uchystání, připravení, příprava, vystrojení: *tempus ad comparationem belli contulit*; *c. veneni L*; b) opatření, zjednání: *non placet c. mihi testium C*; II [od 2. *comparo* srovnávati] srovnávání; a) postavení proti sobě, spor (kollise): *potest eorum incidere c., de duobus honestis utrum sit honestius C*; *utilitatum c. C*; b) sestavení, srovnání, přirovnání: *quas* (*sarcinas viliores*) *in comparatione meliorum avaritia contempserat Cu* u srovnání s lepšími; *c. militum fit L* vojínové jsou srovnáváni (mezi sebou); *quae habent comparationem C* co lze srovnati; *comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse T* ze srovnání s nejhorším (vladařem) že hledal slávy; c) narovnání o něco, úmluva, dohodnutí: *Manlio provincia sine sorte, sine comparatione data L*.

comparātīvus, *a, um* [2. *comparo*] přirovnávací: *iudicatio C*.

NB U grammatiků (*gradus*) *comparativus* stupeň přirovnávací, komparativ.

com-(con-)pāreō, *ēre, pāruī,* — (úplně) objevovati se, ukazovati se, vyskytovati se; býti tu, býti po ruce: *cum subito sole obscurato non comparuisset Romulus C* zmizel (s pohledu); *nec auctor nec causa terroris comparuit L*; *servi, qui non comparebant C*; *dona comparere omnia C* že všecky dary jsou tu; (*haec*) *a natura inchoata comparent C* je zjevno, že ...; *in quibus* (*libris*) *multa diligentia comparet N* jeví se, jest patrna; *non comparens pars O* scházející část (těla).

1. comparō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *paro* chystati, strojiti] **1)** chystati (přichystati, uchystati), připravovati, hotoviti, pořizovati, opatřovati: *adducit homines et eis arma comparat C*; *quae curando vulneri opus sunt, comparat L* opatřuje, shání; *classem c. N* vystrojiti, vypraviti loďstvo; *domicilium c. L* zaopatřiti si obydlí; *his rebus comparatis Cs* po těchto opatřeních, těmito

opatřeními (přípravami); *annus hibernus imbres nivesque comparat H* zimní doba připravuje, přivádí, přináší lijavce a metelice (sněhové vánice); — spec. **α)** (lidi) opatřovati, sbírati, zjednávati, získati: *milites c. L*; *exercitum c. C*; *auxilia c. Cs*; *accusatores c. pecuniā C*; *tribunos ad intercessionem c. L* získati; **β)** (absol.) činiti (konati) přípravy, činiti opatření, chystati se: *dare tempus ad comparandum N* k přípravám; *spatium comparandi C*; **γ)** reflex. připravovati se, strojiti se, chystati se k něčemu: *dum se uxor comparat C* zatím co se choť chystala (k odchodu); *c. se ad iter L*; *se c. ad omnes casus Cs* býti připraven (odhodlán) na všecky případy; **δ)** (k potřebě) zjednávati, opatřovati: *rem frumentariam c. Cs* opatřovati obilí, zásobovati se potravou; *facultates c. Cs* nabýti prostředků (peněz); *factionem c. N* utvořiti si stranu; *auctoritatem sibi c. Cs* získati si vážnost, dojíti vážnosti; *gloriam ex bellicis rebus c. C*; **2)** připravovati, chystati něco, připravovati se, chystati se, strojiti se k něčemu: *iter c. N* chystati se (strojiti se) na cestu; *fugam c. Cs* zamýšleti útěk, hotoviti se k útěku; *bellum c.* konati přípravy k válce, chystati se k válce; *interitum rei publicae c. C* připravovati zkázu obce; *incendium erat comparatum N* oheň byl založen; *insidias c. C*; *dolum c. L* nastrojiti lest; (básn. s inf.) *si quis urere tecta comparet O* chystá-li se zapáliti...; **3)** zařídit (zříditi), uspořádati, upraviti: *more maiorum comparatum est C* jest ustanoveno (zařízeno), jest zásadou; *hoc iniquissime comparatum est, quod... C.*

2. comparō, *āre, āvī, ātum* [*compar*] vl. pářiti, po dvou sestavovati; **1)** stavěti k sobě (dva), přiváděti k sobě: *priore item consulatu inter se comparati L* byvše také v dřívějším konsulátu k sobě (pospolu) postaveni, t. j. byvše také kollegové za konsulátu dřívějšího; — spec. postaviti proti sobě (k zápasu): *Scipio et Hannibal velut ad extremum certamen comparati duces L*; *vinctus pater oranti filio comparatur J*; **2)** metaf. **a)** sestavovati srovnávajíc, srovnávati někoho s někým, přirovnávati někoho k někomu (alqm cum alqo n. s dat.): *cum meum factum cum tuo comparo C*; *equi fortis et victoris senectuti comparat suam C*; *res inter se c. C*; *c. imperatores formā ac decore* (abl. limit.) *corporis T*; **b)** srovnávajíc klásti na roveň, klásti po bok, rovnati někoho někomu: *nullius consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est N*; *quae victoria cum Marathonio possit comparari tropaeo N*; *exercitus exercitui comparari poterat L*; *et se mihi comparet Aiax O* a tu (ještě) se mnou se měřiti, mně se vyrovnati chce...; *quid est, cur illi nobis comparandi sint L* proč by se nám měli rovnati; **c)** v mysli srovnávati, srovnávajíc uvažovati: *deinde comparat, quanto plures deleti sint homines C*; *fuere, qui compararent, quae in Drusum honora Augustus fecisset T*; *comparando hinc, quam seditio similis esset irae, flexisse mentes hominum L* přirovnáváním uváděje jim na mysl; **d)** (t. t. o rozdílení provincií mezi úředníky) srovnati se, smluviti se o něčem, shodnouti se, dohodnouti se o něco, rozděliti si něco (alqd): *consules inter se provincias comparaverant L*; *placere consules provincias aut comparare inter se aut sortiri L*; *decemviri comparabant inter se, quos ire ad bellum oporteret L.*

com-pāscō, *ere, — pāstum* spolu pásti.

com-pāscuus, *a, um* určený k společné pastvě: *ager c. C* obecní pastvisko, obecina.

compeciscor, compecto, viz *compaciscor.*

compellātiō, *ōnis, f.* [**1.** *compello*] oslovení; domluva, výčitka.

1. com-pellō, *āre, āvī, ātum* **1)** oslovovati někoho, promlouvati k někomu (alqm): *prior Aenean compellat Achates V*; *ultro verbis compellat amicis V*; *quem Phoebi interpres multo compellat honore V* oslovuje (vítá) s vřelou poctou; *nomine (nominatim T) c. alqm L*; *hac ego si compellor imagine H* jsem-li oslovován tímto podobenstvím, naráží-li se tímto podobenstvím na mne, *dedit Augustus pecuniam, sed non compellatus T* ale nebyv vybídnut, bez vybídnutí; **2)** **a)** promlouvati k někomu zostra (přísně),

osopovati se na někoho, domlouvati někomu, plísniti někoho: *ne compellarer inultus H*; — spec. spílati někomu: (s dvojím acc.) *quin eum fratricidam compellaret N* aby mu nelála, nespílala bratrovrahův; b) pohániti někoho (z viny), viniti, obviňovati, nařknouti: *hoc crimine in contione compellabatur N.*

2. com-pellō, *ere, pulī, pulsum* 1) (dohromady) shániti, vháněti: *pecus totius provinciae c. Cs*; *pecora atque homines ex agris in silvas Cs*; *armentum in speluncam L*; — spec. α) pronásledujíc vháněti, shániti, zahániti, zatlačovati, tisknouti: *hostes in flumen c. Cs*; *in oppida Cs*; *Pompeium ferro domum compulit C*; *hominem ex domesticis insidiis in castrense latrocinium c. C* vyhnati z domácích nástrah v polní lupičství; *omni bello Medulliam compulso L* když se veškerá válka do Medullie shrnula, u Medullie soustředila; (obr.) *rex noto compulsus eodem V* zahnán týmž větrem; *nos sub antrum compulit imber V*; *militum fugam Arbela fortuna compulerat Cu* náhoda svedla prchající vojíny do Arbel; β) vháněti, přiváděti do tísně (do úzkých): *eo adversarios compuli, ut commeatu iuvari non possint C* do takové tísně jsem přivedl; *hostes eo compulit, ut plures fame quam ferro interirent N*; (obr.) *utroque (mari) in artas fauces compellente terram Cu* poněvadž obě moře v úzké okřídlí zemi zužují; 2) metaf. dohániti, nutiti, donucovati k něčemu: *compulsus terrore Cs* dohnán, donucen hrůzou; *alqm ad deditionem c. L* přinutiti někoho vzdáti se; *alqm ad bellum c. O*; *alqm in eundem metum c. L*; (s výsl. *ut*) *rabie compulsus est, ut me vellet occidere O* vztekem dal se strhnouti k tomu, že . . .; (s inf.) *compulerunt regem iussa nefanda pati O.*

compendiārius, *a, um* [*compendium*] zkrácený, krátký, výhodný: *via quasi compendiaria C* krátká cesta.

compendium, *ii, n.* [*com-pendo*] vl. úspora při vážení, vyvažek; 1) výtěžek, výhoda, zisk, prospěch: *capti compendio ex direptis bonis Cs*; *suo privato compendio serviebant Cs*; 2) úspora práce (času), zkrácení cesty, kratší cesta: *compendiis viarum militem antevenire T* kratšími cestami . . .; *propioribus compendiis ierant T*; *per compendia montis anticipata via est O* t. j. tím, že se dali kratší cestou přes horu; *per compendia maris adsequitur Germanicum T* nejkratší cestou po moři . . .

compēnsātiō, *ōnis, f.* [*compenso*] vyvážení, vyrovnání: *incommoda vitae compensatione commodorum lenire C*; *hac compensatione uti C.*

com-pēnsō, *āre, āvī, ātum* a) (alqd cum alqa re) zvážiti jedno s druhým, vyvážiti: *amicus cum* (předl.) *mea compenset vitiis bona H* af zváží dobré stránky mé s chybami (jiní *cum* pokládají za spojku a *vitiis* za dativ [*compensare* alqd alci rei] když společně zváží, proti sobě odváží stránky dobré a vady); b) (alqd alqa re) vyvážiti, vyrovnati, nahraditi něco něčím: *c. labores gloriā C*; *vitia senectutis diligentiā C.*

comperendinātus, *ūs, m.* (a **-iō,** *iōnis, f.*) [*comperendino*] odročení soudního nálezu na třeti den (t. j. dvoudenní odročení).

comperendinō, *āre, āvī, ātum* [*comperendinus* pozítřejší] odročiti soudní nález na třetí den a sporné strany na ten den obeslati, předvolati; (absol.) *mea (ratio est), ut ante primos ludos comperendinem* abych navrhl odročení na třetí den.

comperiō, *īre, perī, pertum* [srov. *peritus*] (jistě) zvěděti, dověděti se o něčem; nabýti určité vědomosti, zjistiti (alqd: de alqa re; ex (ab) alqo; s acc. c. inf. n. nepř. ot.); *ex multis audivi, nam comperisse me non audeo dicere C*; *ex quibus hominibus omnia comperi C*; (pouhý abl. instr.) *ubi certis auctoribus comperit Cs*; *Metellus postquam de rebus actis comperit S*; (pass.) *quae postquam Metello* (dat. auct. = *a Metello*) *conperta sunt S*; *ea ita futura . . . comperta Hannibali cum essent L* když se Hannibal dověděl, že se tak stane; (s nom. praed.) *omnia falsa comperta sunt C* vše shledáno jest, ukázalo se (býti) lživým; *aliquo facinore comperto Cs* zjištěním, odhalením skutku nějakého; *posteaquam comperit eum posse vivere C*; *compertum est a transfugis nongentos Romanorum confectos (esse) T* zvědělo se od zběhů; *unde causa peregrino sacro parum comperi T* málo

vím, není mi dosti známo. — U historiků v abl. abs. **compertō** s acc. c. inf. když se zvědělo: *Caecina comperto vanam esse formidinem T* Caecina zvěděv, že...; *Germanicus nondum comperto profectionem incusari T* nevěda dosud, že... — Často part. perf. pass. **compertus**, *a, um* a) vyzvěděný, jistý, bezpečný, na jisto postavený: *compertum habere alqd* zjištěno míti, jistě věděti, míti (toho) zkušenost; *levem auditionem pro re comperta habent Cs* pokládají za věc zaručenou, zjištěnou; *centuriones laeta saepius quam comperta nuntiare T*; *alii quoquo modo audita pro compertis habent T*; b) na nějž se něco ví, postižený v něčem, usvědčený z něčeho (= *convictus*): *filius iuvenis nullius probri c. L*; *nepos nullius flagitii compertus*; (s inf.) *compertus (iuvenis) pecuniam avertisse T.*

comperior, *īrī* = *comperio* (zřídka).

com-pēs, *f.* [od *pes*] (jen v plur. *compedes* a v abl. sg. *compede*) 1) pouta na nohy: *ex compedibus et ergastulo ille Gracchus C*; *compedibus vincire Cu*; *compede trahebatur Mithridates T*; 2) metaf. pouta: *qui in compedibus corporis semper fuerunt C*; *Hebrus nivali compede vinctus H* ledovými pouty spjat; *gratā detinuit compede Myrtale H* (o poutu lásky); *grata compede vinctus H.*

com-(con-)bescō, *ere, scuī*, — [srov. *compes*] držeti v mezích (na uzdě), svírati, krotiti: *qui* (sc. *Pluto*) *Geryonem tristi conpescit unda H*; *bracchia arborum c. O* střezati, ořezati; (obr.) *luxuriantia compescet H* bující výhonky přiřízne; *quae causae compescant mare H*; *hunc* (sc. *animum*) *frenis, hunc tu compesce catenā H*; *seditionem c. T* zkrotiti vzpouru; *clamorem c.*; *risum c. H* tlumiti; *sitim compescuit unda O* žízeň uhasil vodou; *ignes ignibus c. O* utlumiti oheň ohněm; *tristitiam c. O* potlačiti smutek.

competītor, *ōris, m.* a **-trīx**, *trīcis, f.* [*competo*] spoluzadatel, spoluzadatelka, spoluuchazeč (o úřad).

competō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* společně spěchati k cíli; metaf. a) míti stejný cíl, setkávati se; spadati v jedno: *finem miraculi cum Othonis exitu competisse T* konec divu že se shodoval se smrtí Othonovou; b) býti mocen, schopen něčeho, stačiti k něčemu: *non linguā, oculis, auribus c. T*; *vix ad arma capienda competit animus L.*

compīlātiō, *ōnis, f.* [*compilo*] obrání, loupež; vykořistění.

com-bīlō, *āre, āvī, ātum* obrati, oloupiti, vyloupiti, vykrásti: *c. exercitum provinciamque C*; *c. hortos*; *vicinos*; *oppidum C*; *Deli fanum latrocinio compilavit C*; *formidare servos, ne te compilent H*; — spec. (o krádeži literární) vyloupiti: *iuris consultorum sapientiam c.*; *Crispini scrinia c. H.*

compingō, *ere, pēgī, pāctum* [*com* a *pango*] dohromady sráželi, stloukati; 1) spojovati, sbíjeti: *compactis trabibus quam* (sc. *turrim*) *eduxerat ipse V*; *fistula harundinibus compacta* píšťala spojená, složená ze stébel; *quid tam compositum tamque compactum inveniri potest?* co tak složeného a tak spojeného, srostlého (kompaktního)...; 2) směstnati, stísniti v hromadu: *milites in tecta c. Hirt.*

compitālicius, *a, um* [*compitalis*] vztahující se ku kompitaliím: *ludus c. C.*

compitālis, *e* [*compitum*] příslušný k rozcestí, rozcestní; odt. subst. **Compitālia**, *ium* n. *iōrum, n.* Kompitalie, roční slavnost konaná na počest Larů na rozcestích, kdež se nalézaly jejich kapličky.

compitum, *ī, n.* [*competo*] místo, kde se sbíhá několik cest (ulic), křižovatka, rozcestí (v městech bylo na křižovatkách velmi hlučno a živo): *in ternas compita secta vias O* rozcestí dělící se ve tři cesty; *circum pagos et compita H*; meton. lidé scházející se na křižovatkách: *frequentia imposuere mihi cognomen compita H* hlučná rozcestí (t. j. pouliční lid) dala mně příjmení.

com-plānō, *āre, āvī, ātum* srovnati se zemí.

com-plector, *ī, plexus sum* [srov. *plecto*, řec. *πλέκω* čes. pletu] vl. opřádati se, obvinovati se kol něčeho; 1) obmykati, objímati, bráti do náruče, (při)vinouti k sobě: *c. patrem C*; (v zápase) *inter se complexi N* popadše se vespolek, držíce se v křížku; *complecti* (sc. *adversarium*) *N* obejmouti, sevříti soupeře; *hostem dextra c. V*: *Cacum corripit in nodum*

complexus V uchopí Kaka a sevře jej (jeho krk, hrdlo) v uzel; *vitis claviculis quasi manibus, quidquid est nacta, complectitur C* obepíná; *amaracus illum floribus complectitur V* objímá, halí; *terra gremio complectitur ossa V* chová, kryje v lůně svém . . .; 2) metaf. a) (prostor) objímati, zaujímati, obklopovati, svírati: *tantum spatium c. Cs*; *incola complexi terram maris O* moře zemi objímajícího; *Oceanus latos sinus complectens T*; *circuitum domūs custodiis c. L*; b) pojmouti, shrnouti, zahrnouti, obsáhnouti, zavírati (v sobě): *omnes caritates patria una complexa est C* pojala do sebe, chová v sobě; *populum aequo iure c. T* zahrnouti v rovnoprávnost; *plures provincias complexus sum Cu* více provincií jsem spojil (ve své moci); (v pass. význ. od zastar. *complecto*) *hoc uno maleficio omnia scelera complexa esse videntur C* v tomto jediném zlém činu všecky zločiny zdají se býti zahrnuty, obsaženy; — spec. α) výkladem, slovy shrnouti, vyjádřiti, vypravovati, vylíčiti, vystihnouti: *omnia unā comprehensione c. C* vše zahrnouti jednou větou; *facta oratione c. C*; *libro omnem rerum memoriam c. C*; *preces c. O* vysloviti prosby, přání; β) myslí obejmouti, obsáhnouti, pojmouti, postihnouti, pochopiti: *alqd mente, cogitatione c. C*; *cum complector animo C* když myslí pozoruji, na mysli uvažuji; *suā scientiā cuncta c. T*; *rem c. memoriter C* obsáhnouti věc dobrou pamětí; *formam ac figuram animi c. T*; c) láskou (přízní) obejmouti někoho, oblíbiti si, horlivě se ujímati, podporovati: *benevolentiā, beneficiis c. alqm C*; *me Pompeius omnibus studiis complexus est C* mne se ujal; *fortuna eos etiam plerumque efficit caecos, quos complexa est C* které si oblíbila, své miláčky; *omnes cives caritate c. L* objímati láskou.

complēmentum, ī, *n.* [*compleo*] prostředek, jímž se něco doplňuje; doplněk: *quod* (sc. *maiestatis crimen*) *tum omnium accusationum c. erat T* které tehda doplňovalo všecky žaloby.

compleō, ēre, ēvī, ētum [srov. *plenus*, πίμπλημι] 1) plniti, naplňovati, vyplňovati, doplňovati (alqd alqa re): *fossam aquā c. Cs*; *referto foro completisque templis C* když náměstí bylo přeplněno a chrámy hustě obsazeny; *metu, ne complerentur navigia L* ze strachu, aby lodi se nepřeplnily; *ut dodrantem ex Privernati complerent* (= *complementi causā adicerent*) *L* aby tři čtvrtiny doplnili z Privernska; — (s gen.) *cum completus mercatorum carcer esset C*; *convivium vicinorum cotidie compleo C* každodenně plním svůj stůl sousedy, sezvu si sousedy; — spec. α) naplniti, hustě (těsně) obsaditi, zabrati: *collem castris c. Cs* pokrýti, zabrati vrch táborem; *completis Liburnicis per promptissimos gladiatorum T*; *Aulida c. O* naplniti přístav aulidský; β) (počet) naplniti, doplniti, (plný počet) postaviti: *legiones c. Cs*; *suum numerum c. Cs* postaviti plný počet; 2) metaf. a) naplniti: *exercitum omnium rerum copiā c. Cs* hojně zásobiti vojsko vším, zaplaviti hojnosti všeho; *omnia clamore complentur Cs* křik všude se rozléhá; *clamore omnis ora compleri T* křikem se rozléhal celý kraj; *milites bona spe c. Cs*; *gaudio compleri C*; b) vyplniti, dokončiti (dokonati), vykonati: *annuus exactis completur mensibus orbis V* roční dokonává se oběh; c) (o čase) naplniti, dovršiti, dokonati, prožiti: *septem complevit annos C* žil plných sedm let; *genitor sua fata complerat* (= *compleverat*) *O* naplnil svou sudbu, t. j. zemřel; *tempora debita* (sc. *compleri*) *Parcae complerant V* povinné doby, usouzený čas Sudičky naplnily.

complexiō, ōnis, *f.* [*complector*] objetí, spojení: *atomorum inter se C*; *mira verborum c. C*; *cumulata bonorum c. C* souhrn.

complexus, ūs, *m.* [*complector*] 1) objímání, objetí; náruč: *mundus omnia complexu suo coërcet C*; *quercum complexibus ambit O* dub objetím sevře; *ferre complexum matri L* objetí nésti, chtíti obejmouti; *complexum accipere L* dáti se obejmouti; *dare complexūs alci O* objímati někoho; *divellere liberos a parentum complexu S* z náruči; *venire in sinum complexumque alcis C* spěchati do náruči; *adicit complexum et oscula T*; *qui complexūs et gaudia quanta fuerunt! H*; — spec. *Britannorum gladii complexum armorum non tolerabant T*

speření zbraní, boj z blízka; **2)** metaf. objetí, přivinutí k sobě někoho láskou, náklonnost, přízeň: *c. totius gentis humanae C*; *in sinu semper et complexu alcis esse C*; *genus de Catilinae complexu C* lidé z objetí Katilinova, miláčkové Katilinovi; *se fortiora solacia e complexu rei publicae petivisse T* silnější útěchy že hledal v objetí obce.

com-(con-)plicō, *āre, āvī, ātum* složiti, svinouti: *complicata notio C* představa spletená, nejasná, temný (nevyvinutý) pojem.

complōrātiō, *ōnis, f.* nebo **-tus,** *ūs, m.* [*comploro*] hlasité spolunaříkání, hořekování, usedavý pláč nad něčím, nářek, kvílení: *c. oritur L*; (s gen. subj.) *lamentabilis mulierum c. L* žalostivý nářek žen; (s gen. obj.) *c. sui patriaeque L* nářek nad sebou a nad vlastí.

complōrātus, *ūs, m.* = *comploratio.*

com-(con-)blōrō, *āre, āvī, ātum* spolu s jinými hlasitě, prudce naříkati; hořekovati, kvíleti, bědovati nad někým, oplakávati někoho: *mortem c. C*; *vivos mortuosque L*; *suos penates c. O*; (obr.) *desperata comploratague res publica L* ztracená a (jako mrtvá) oplakaná obec.

complūrēs, *a* (gen. *-ium*), adj. vl. několik pospolu (t. j. dosti mnoho téhož druhu); nemálo něčeho, několik, dosti mnoho, přemnozí: *vita excellentium virorum complurium N*; (subst.) *compluribus narrare alqd*; *haec atque eiusdem generis complura Cs* (*complures* nemá významu komparativného; srov. *plures*).

com-pōnō, *ere, posuī, positum* (sražený tvar part. perf. pass. u básn. *compostus*) **I 1)** skládati, sestavovati, spojovati: *pennas c. O* klásti vedle sebe; (básn. s dat.) *componens manibus manus V* spojuje s rukama ruce; — spec. *α)* vojsko spojovati, stahovati, soustřeďovati: *exercitum in hibernaculis c. S*; *β)* plachtoví (lodní) skládati, stahovati, svinovati: *armamenta c. L*; *γ)* kosti, popel (mrtvého) sbírati, ukládati, pohřbíti: *cinerem c. O*; *δ)* osoby proti sobě k boji postaviti: *par compositum H* pár zápasníků proti sobě postavených; metaf. *pergis pugnantia secum c. H* stále samé protivy stavíš proti sobě; (protivníky ve při soudní tváří v tvář) proti sobě postaviti: *cum indice c. T*; *ε)* pokojně svésti dohromady, sloučiti, spojiti: *genus indocile c. V*; **2)** srovnávajíc skládati, srovnávati, přirovnávati: *dicta cum factis S*; *parva c. magnis* (dat.) *OV*; *cladi nostrae tuam O*; **II** v celek skládati, pojiti, spojovati, tvořiti: *genus hominum compositum est ex corpore et anima S*; *exercitus compositus ex variis gentibus S*; *templa deis c. O* stavěti; *urbem c. V* založiti město; *aggere composito tumuli V* když náhrobek byl nasypán; metaf. *c. pacem VL* zjednati mír; *foedus c. V* učiniti smlouvu; — spec. *α)* (o písemnostech) skládati, spisovati: *manu componit verba trementi O* třesoucí se rukou skládá k sobě slova; *carmina c. H*; *orationem c. L*; ale: *librum ex alienis orationibus c. C* knihu (zápis) z cizích řečí sestaviti, slátati; *senatus consultum*; *res gestas c.* opěvati; *scaenae* (dat.) *fabulas c. T* pro divadlo skládati kusy; *preces c. T* napsati prosebný list; *β)* společně umlouvati, ujednati, sjednati něco; shodnouti se, dorozuměti se o něčem: *ictum iam foedus et omnes compositae leges V* všecky podmínky byly smluveny; *res inter se c. S*; *c. consilium L*; *diem rei gerendae c. L*; *locum tempusque c. T*; *hora composita H*; (ve zlém smyslu) *dolum c. S* vymysliti, strojiti lest; *supplicia in alqm c. S*; (absol.) *ut domi compositum cum Marcio fuerat L* jak to doma s Marciem bylo ujednáno. Často ablat. part. perf. pass. **ex compositō** neb pouze *composito* dle úmluvy, dle dohodnutí: *c. rumpit vocem V* **III 1)** pořádně složiti, sestaviti: spořádati, uspořádati, uvésti v pořádek, upraviti: *aridum compone lignum H*; *c. crines V*; *composito et delibuto capillo C* s upraveným a namazaným vlasem; *c. comas O*; *togam c. H* záhyby togy náležitě upraviti; *se componere O* zdobiti se; (obr.) *vultum c.* upraviti tvář, výraz obličeje, tvář na se vzíti, tvářiti se (chladnokrevně, vesele): *vultu composito T* s tváří upravenou; *nihil compositum in ostentationem T* nic nebylo líčeno na odiv; *compositus ore T* s klidnou tváří; *veste servili in dissimulationem sui compositus T* v oděvu otrockém k nepoznání přestrojen; *compositus in reverentiam, in (ad) tristi-*

tiam T upraviv se k úctě, k zármutku, t. j. úctu, zármutek na odiv stavěje; s tváří (na oko) truchlivou; — spec. α) (vojsko) spořádati, v pořádku postaviti: *composito agmine discedere T* vojem spořádaným; *c. ordines T* řady sestaviti; *legionem, auxilia pro ripa c. T*; β) uložiti k odpočinku: *iam se rejina aurea composuit spondā V* uložila se, usadila se; *c. membra V* odpočinouti si; *diem componet vesper V* den uloží k odpočinku; *toro c. alqm O* vystaviti mrtvolu něčí na parádním (skvostném) lůžku; *componi eodem tumulo O* býti pochován v témž hrobě; *omnes composui H* všecky jsem pochoval; *placida compostus pace quiescit V* pochován (v hrobě) v klidném míru odpočívá; *c. Sironem O* (mocí, násilím) upokojiti, usmrtiti; 2) a) uložiti (k potřebě), schovati: *condo et compono, quae mox depromere possim H*; *nescius uti compositis H* užívati zásob; *opes c. V* plodiny polní (sbírati a) ukládati; b) (věci) spořádati, zařídíti: *rebus compositis S*; *quod adest, memento c. aequus H* přítomnost hleď spořádati klidnou myslí, hleď dobře užíti věcí přítomných; *curas c. V*; odt. subst. part.: *composita, ōrum, n. S* spořádané, uklidněné poměry; c) (spor) narovnati, vyrovnati, srovnati, ukliditi, ukončiti: *controversias c. C*; *lites c. V*; *bellum c. SN* válku skončiti mírem; (neos.) *fieri non potuit, ut componeretur C* aby se stalo narovnání, aby spor (věc) se urovnal; d) (bouři, vášeň, osoby) spořádati, upokojiti, uklidniti, utišiti: *motos c. fluctus V* složiti, t. j. uvésti v obvyklý pořádek, uklidniti vzbouřené vlny; *mare compositum O* moře uklidněné; *amicos c. H* smířiti přátele; *animum c. T* utišiti se; *motum orientem c. T* upokojiti pobouřený východ; *Armeniam c. T.* viz též *compositus.*

com-portō, *āre, āvī, ātum* 1) snášeti: *caespites ad aggerem*; *aggerem, vimina materiamque Cs*; *praedas c. H* snášeti na hromadu; 2) svážeti, dopravovati: *frumenta ex agris in oppida*; *argentum ad se comportari iubet.*

compos, adj. [*com-potis* spolupán čeho] 1) vládnoucí něčím, mocen něčeho (s gen., zřídka s abl.): *si tuae mentis compos fuisses C* kdybys byl býval při smyslech; *compotem sui facere mentem L* opět se vzpamatovati; *vix mentis suae c. Cu* téměř bez sebe, bez smyslů; (s abl.) *corpore atque animo vix prae gaudio compotes L*; 2) účasten něčeho: *qui me huius urbis compotem fecerunt CV*; *patriae compotem me numquam siris* (= *siveris*) *esse L* spolunužívati vlasti, žíti pospolu s ostatními ve vlasti; *voti c. HL* ten, jemuž se přání vyplnilo, jenž došel splnění přání; (s abl.) *praedā ingenti c.* (= *potitus*) *exercitus*; subst. *multitudo compotum L* množství účastníků.

compositē, adv. [*compositus*] 1) spořádaně, upraveně, úpravně: *c. et apte dicere C*; *c. atque magnifice casum rei publicae miserari S* uměle a velkolepě želeti; 2) klidně: *compositius cuncta agere T.*

compositiō, *ōnis, f.* [*compono*] 1) složení, sestavení: *c. iuris pontificalis C* sepsání; *c. anni C* kalendář; 2) spořádání, srovnání, zařízení: *c. membrorum*; *c. sonorum*; *c. magistratuum C*; 3) narovnání, smír: *de compositione agere Cs*; *quos per compositionem servare volebat C* zachovati smírem (narovnáním); *compositionis auctor C* rádce k vyrovnání.

compositor, *ōris, m.* [*compono*] pořadatel, upravovatel: *c. operum O* skladatel.

compositus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *compono*] 1) složený, sestavený: *Aegyptii effigies compositas venerantur T* podoby složené (z postavy lidské i zvířecí); — spec. dobře (náležitě, uměle) složený, urovnaný, spořádaný, upravený, úpravný, učleněný: *non sunt composita verba mea S*; *composita res publica CT*; (subst.) *composita, ōrum, n.* spořádané poměry; 2) upravený; způsobilý k něčemu (ad alqd): *nemo paratior et compositior ad iudicium venisse videtur C*; *nihil compositum in ostentationem T* nic strojeného na odiv (na oko); *alliciendis moribus* (dat.) *c. T*; *c. ad* (*in*) *maestitiam T* upravený (na oko) k zármutku, zármutek na odiv stavěje; *composita indignatio T* strojené (líčené) rozhorlení; *sive verum istud, sive fictum et compositum est T*; 3) usazený, klidný, chladnokrevný: *vir aetate composita T* muž usazeného věku.

compōtātiō, *ōnis, f.* [*compoto*] (společná) pitka, kvas (překlad řec. *συμπόσιον*) *C.*

com-pōtor, *ōris, m.* společník v pití, spolupiják, spolupijan.

comprānsor, *ōris, m.* [*com-prandeo*] spoluhodovník, soustolovník.

comprecātiō, *ōnis, f.* [*comprecor*] společné vzývání, modlení se, modlitba k bohům: *deorum c. L.*

com-precor, *ārī, ātus sum* společně vzývati, prositi: (jako vložka) *Cythereaque, comprecor, ausis adsit nostris O.*

comprehendō, (někdy v prose, často u básn. **comprēndō**), *ere, prehendī* (*prēndī*), *prehensum* (*prēnsum*) **I 1)** v hromadu (v jedno) vzíti, sebrati: *comprensus chlamydem* (acc. vztah.) *ab auro O* spjatý maje plášť zlatem, zlatou sponou; **2)** metaf. **a)** zahrnouti, obsáhnouti, objímati: *circuitus rupis XXXII stadia comprehendit; alqm amicitiā c. C*; *memoriā c. alqd C* pamětí obsáhnouti; **b)** (slovy, písmem) zahrnouti, vyčísti, vylíčiti: *breviter comprehensa sententia C* myšlenka stručně vyjádřená; *quae* (se. *adversa*) *c. coner O* vypočísti; *scelerum c. formas V*; s abl. *dictis, verbis c. alqd* vylíčiti; *numero c. O* zahrnouti v počet, spočísti; **II** (význam předložky oslaben) chopiti, chytiti, popadnouti: *funes c. Cs* zachytiti; *ter frustra comprensa manūs effugit imago V*; *comprehendunt utrumque et orant Cs* berou (za ruku); — spec. **α)** (osoby) uchopiti, zajmouti, zatknouti: *interfectores fugientes c. L*; *contra ius gentium comprehendi L*; *comprehensus est in templo servus C* byl zatčen; *alqm in fuga c. Cs* dopadnouti; (o věcech) *raedas equosque c. Cs* vzíti, odníti, pobrati; **β)** (viníky) postihnouti, přistihnouti, dopadnouti při čem: *alqm in furto c. Cs*; (zločin) odhaliti: *res eius indicio comprehenditur C* vyjde na jevo; **γ)** (o ohni) zachvátiti: *incendium* (*ignis, flamma*) *turres comprehendit CuV*; (pass.) *opera flammā comprehensa Hirt.*; *agger comprenditur ignibus O*; též *ignem comprehendere* vznítiti se, chytiti: *casae ignem comprehenderunt Cs*; *visa* (*est*) *comprendere crinibus ignem V* že se jí vzňaly vlasy; metaf. (myslí) pochopiti, postihnouti něco, porozuměti něčemu: (s abl. instr.) *rem sensibus c. C* postřehnouti smysly; *animo*; *cogitatione*; *mente*; *memoria*; (též absol.) *quod comprehendi et perspici potest C.*

comprehēnsibilis, *e* [*comprehendo*] pochopitelný.

comprehēnsiō, *ōnis, f.* [*comprehendo*] **1)** zahrnutí, spojení, souhrn: *consequentium rerum cum primis c. C*; meton. obvětí, perioda; **2)** uchopení, zadržení; **a)** *c. sontium C* postižení viníků; **b)** metaf. pochopení; meton. pojem: *comprehensiones rerum C.*

comprēndō, viz *comprehendo.*

compressē, adv. [*comprimo*] krátce, stručně.

compressiō, *ōnis, f.* [*comprimo*] stisknutí; metaf. stručné vyjádření (v řeči), stručnost (řeči).

compressus, *ūs, m.* [*comprimo*] stisknutí: *terra semen tepefactum compressu suo diffundit C* pevným objetím.

comprimō, *ere, pressī, pressum* [*com* a *premo*] **1)** stisknouti, stlačiti: *digitos c. C*; (přísl.) *compressis manibus sedere L* složiti ruce v klín; *oculos* (*morientis*) *c. O* zatlačiti oči; *ora O*; *labra c. H* rty (ústa) zavříti, sevříti; *vi compressa Vestalis L* znásilněná; — spec. stěsnati, sraziti: *c. ordines L*; **2)** metaf. **a)** v mezích držeti, zadržovati, krotiti: *compressi a centurione L*; *eius adventus Pompeianos compressit C* zadržel, zkrotil; *c. Ligures L*; **b)** staviti, zamezovati, potlačovati, tlumiti, dusiti něco: *c. gressum V* krok zastaviti, zadržeti; *Clodii conatus furoresque compressit C* překaziti šílené pokusy; *tumultum, seditionem, bella c.*; *murmura c. O* utišiti reptání; *amorem edendi c. V* ukojiti; *infidelitatem c. Cs* potlačiti, učiniti přítrž; **c)** zadržeti, potlačiti, zatajiti: *frumentum*; *ob annonam compressam L*; *famam captae Carthaginis c. L.*

comprobātiō, *ōnis, f.* [*comprobo*] schvalování, uznání.

com-(con-)probō, *āre, āvī, ātum* **1)** úplně (zcela) býti srozuměn, schváliti, uznati za dobré: *factum c. L*; *tuam legem laudo vehementissimeque comprobo C*; **2)** potvrditi, stvrditi, prokázati (že něco jest správné): *comprobat hominis consilium fortuna Cs* štěstí přeje jeho

záměru; *hoc factis et moribus comprobavit C*; *vox eventu comprobata L.*

comprōmissum, *ī, n.* [*compromitto*] obapolná přípověď, vzájemná dohoda (kompromis).

com-prōmittō, *ere, mīsī, missum* obapolně, vzájemně se dohodnouti o tom, že se podrobí výroku soudcovu (*arbiter*).

Compsa, *ae, f.* město Hirpinské v Samniu (nyn. *Conza*). Odt. adj. **Compsānus,** *a, um*: *ager L.*

cōmptus, *a, um* adj. [vl. part. perf. pass. od *como*] upravený, úpravný, uhlazený, ozdobný, vyšperkovaný: *comptior Galbae sermo T*; *Vinicius comptae facundiae* (gen. qual.) *T* uhlazené výmluvnosti.

Compulteria, *ae, f.* městečko v jihozápadním Samnitsku *L.*

com-(con-)pungō, *ere, punxī, punctum* popíchati: *barbarus compunctus notis Threiciis C* tetovaný.

com-putō, *āre, āvī, ātum* vypočísti, sečísti; zúčtovati: *compellarat hospitem, computarat, pecuniam impetrarat C* obvinil svého hostitele, vypořádal se s ním, peníze na něm vymohl.

Cōmum, *ī, n.* město v sev. Italii při jezeře Komském (*lacus Larius*); odt. adj. *Cōmēnsis, e* Komský; subst. **Cōmēnsēs,** *ium, m.* Komští.

cōnāmen, *inis, n.* [*conor*] **a)** pokoušení se o něco, pokus, námaha, úsilí: *magno conamine mittere lapidem O*; *c. mortis O* pokus zemříti; **b)** náběh, rozmach (k tělesné námaze): *sumpto posita conamine ab hasta O* od kopí zatčeného (do země) vzav rozmach, o kopí zatčené se vymrštiv; meton. vzpěradlo, podpora: *adiutis aliquo conamine nervis O.*

cōnātum, *ī, n.* [part. perf. pass. od *conor*] podniknuté, započaté; pokus, podnik: (obyč. v plur.) *conata efficere C*; *c. perficere Cs*; *Persei conatis obviam ire T.*

cōnātus, *ūs, m.* [*conor*] **1)** pokus, podnik: *conatu desistere Cs*; *c. et effectus L* podnik a provedení (jeho); *ex consiliis hostis conatūs capere L* dle záměrů nepřítelových říditi se ve svých podnicích; *comprimere conatus nefarios C* potlačiti bezbožné podniky, zámysly; *conatus alcis prohibere C* překaziti pokusy; *c. audax traiciendarum Alpium L*; **2) a)** snaha, úsilí, námaha: *tumultus haud magno conatu oppressus est L*; *in mediis conatibus succidimus V*; **b)** snaha, pud: *beluae habent conatum ad pastus capessendos C.*

con-caedēs, *ium, f.* záseky.

con-cale-faciō, *ere, fēcī, factum* a pass. **con-cale-fīō,** *fierī, factus sum* zároveň hodně, zcela činiti teplým, oteplovati; ohřívati, zahřívati: (med.) *iumentum concalefieri exercerique potest N* zahřívati se; *concalefactus C* rozehřátý.

con-calēscō, *ere, caluī* — (zároveň) rozhřívati se, oteplovati se.

con-callēscō, *ere, calluī,* — [*calleo*] **1)** zmozoleti, dostávati mozoly; **2)** metaf. zchytřeti: *animus usu concalluit C.*

Concanus, *ī, m.* muž z Kantaberského kmene Konkanů (*Concanī*) v Hispanii: (kollekt.) *laetus equino sanguine Concanus H.*

con-cavō, *āre, āvī, ātum* okrouhle vydlabati, vyhloubiti: *bracchia in arcus c. O* zakřivovati.

con-cavus, *a, um* okrouhle vyhloubený, vyhloublý, vydutý: *concava vallis O* hluboký úval, kotlina; *concava aera sonant O* vyduté cymbály; *c. surgit aqua O* vzdutá, kypící; *c. bracchia cancri O* zakřivená ramena.

con-cēdō, *ere, cessī, cessum* **I** intrans. **1) a)** ustupovati, odcházeti odněkud, pryč se odebírati, opouštěti místo: (absol.) *metu concessum esse* (neos. pass.) *ratus L* že se ustoupilo ze strachu; (obr.) *concedite, silvae V* mějte se dobře, lesy (loučím se s vámi); *tumor et irae deum concessēre V* ustoupily, pominuly; (východiště vyjádřeno abl. n. předl. ex, ab) *dies caelo concesserat V* den, světlo denní s nebe zmizelo; (obr.) *vitā c. T* odejíti ze života, rozloučiti se s životem = zemříti; též pouhé c.: *quandoque concessero T* až zemru; (*Palamedes*) *superis concessit ab oris V*; **b)** (s označením směru) (odněkud odcházeti a) odebírati se někam, odcházeti: *Argos habitatum concessit N*; *in arcem c. L* utéci se; *in hanc c. turbam H* přistoupiti k našemu davu, k nám; *ad manes concessit vita V* k dušim zemřelých, do podsvětí unikl život; **2)** metaf. **a)** v jiný stav, poměr přejíti: *victi in nomen imperantium concessere S* přešli ve jméno panujících, v nich se ztratili, s nimi se slili, splynuli; *ne omne decus belli illuc*

(= *in illum*) *concederet T* aby na onoho nepřešla, onomu nepřipadla; — spec. α) přistupovati na mínění něčí: *in sententiam alcis c. LT*; *concessum in condiciones L* na podmínky bylo přistoupeno; β) přijíti pod někoho (něco), podvoliti se, poddati se, podrobiti se: *in paucorum ius atque dicionem res publica concessit S* v moc a podnoží přišla; b) (s dat.) ustoupiti někomu; postoupiti místo, dáti přednost někomu, býti za někým, nevyrovnati se: *tempus puerile concessit iuventae O*; *cedant arma togae, concedat laurea laudi C*; *obsidioni c. T* připustiti obléhání; *fato c.* (přirozené) sudbě ustoupiti, t. j. zemříti; *naturae c. S* podlehnouti zákonu přírody; *civibus de victoria concedendum esse L* občanům že jest co do vítězství ustoupiti, přenechati vítězství; *discipulus magistro tantulum de arte concedere videtur C* zdá se, že učeň jen malinko je v umění za učitelem; *c. alci de gloria T* vzhledem k slávě, slávou někomu se nevyrovnati; *Sulla, cuius facundiae a Manlio concessum est S* byla dána přednost, přednost přiznána; c) (vůli něčí) ustoupiti, povoliti někomu, podvoliti se: *concessit senatus postulationi tuae C*; *inter se c. T* navzájem si ustoupiti, sjednotiti se; (pass.) *concessum est de tribunis L* ústupek byl učiněn; — spec. odpustiti, prominouti, darovati: *temere dicto concedi potest C* pošetilý výrok lze odpustiti; *peccatis c. C*; *cui (vitio) si concedere nolis H*; II transit. 1) postoupiti někomu něco, odstoupiti, přepustiti, ponechati: *Siciliam c. L* odstoupiti; *militibus bona diripienda c. C*; *oppidum militibus ad diripiendum c. Cs*; *Calydona Dianae in iras O* přenechati Kalydon Dianě k ukojení jejího hněvu, vydati na pomstu; *nihil ultra cutem morti c. H* nic mimo kůži smrti neponechati; 2) povoliti, dovoliti, dopřáti, propůjčiti, poskytnouti někomu něčeho (alci alqd; s ut, s ne, s inf.): *victoriam alci c. Cu*; *vitam T*; *quā re concessā Cs* když to bylo povoleno; *id aetati nostrae conceditur C* ten ústupek se činí našemu věku; *c. filio materiem T*; *c. militi omnia T*; *abeunti, si quid poposcerit, c. moris T*; *me consortem nati concede sepulcro V* dopřej mi společného se synem hrobu; *Martem concessis animalibus placant T* dovolenými zvířaty; *concessa petere V*; *bono magis exemplo quam concesso iure T* dle práva (jemu) propůjčeného, příslušného; *te, si concedes, reviset H* dovolíš-li; *si non conceditur uti (fortunā) H* není-li lze (možno) užiti; (básn. osobné pass.) *Camarina numquam concessa moveri V* Kamarina, jíž dle sudeb nebylo dovoleno hnouti se, jež neměla se hnouti (měniti); (s assimilací přísudk. adj.) *mediocribus esse poëtis non concessere columnae H*; *concessum est, uti arma capiant Cs*; *sibi concessum esse transire in Africam L*; — spec. α) (tvrzení) připustiti (alqd; s acc. c. inf.): *illa levia esse tu quoque concedes C*; *verum concedo tibi, ut ea praetereas, quae cum taces, nulla esse concedis C* dovoluji ti, abys pominul to, o čem mlčky připouštíš, že to nicotné; β) někomu k vůli odpustiti provinění, prominouti; přijmouti vinníka na milost, dáti milost: *peccata liberum parentum misericordiae concesserunt C* provinění odpustili ze soustrasti s rodiči; *concessisti illum senatui C* k vůli senátu onoho na milost jsi přijal; *Cominium Caesar precibus fratris concessit T*; *Montanus patri concessus est T* Montanovi milost dána k vůli otci (dle jiných: Montanus otci ponechán k potrestání).

con-celebrō, *āre, āvī, ātum* 1) hojně navštěvovati, hlučně někomu obcovati, hlučnou návštěvou slaviti, oslavovati: *triumphum c. C*; *funus c. L*; *spectaculum c. L*; *dapes c. O*; 2) (řečí) proslaviti, rozhlásiti, roznésti: *victoriam famā et litteris Cs* ústně i písemně.

concēnātiō, *ōnis, f.* [*ceno*] společné hodování (překlad slova *σύνδειπνον* u *C*).

concentiō, *ōnis, f.* [*concino*] společný, sborový zpěv.

concentus, *ūs, m.* [*concino*] 1) společné zpívání, souzpěv, společný zpěv, souzvuk, spoluznění: *c. avium V*; *c. vocis lyraeque O*; *tubarum cornuumque c. LT* zvuk, hlahol trub a rohů; *vocis ... virtutis c. T*; (hendiadyoin) *catervae et c. C* zpěvné sbory (dramatické); 2) soulad, harmonie: *sonus varios concentus efficit C*; 3) metaf. souhlas, shoda: *melior actionum quam sonorum c. C.*

conceptiō, *ōnis, f.* [*concipio*] přijetí; početí (plodu).

conceptus, *ūs, m.* [*concipio*] početí (plodu).

concerpō, *ere, cerpsī, cerptum* [*con* a *carpo*] roztrhati, rozškubati.

concertātiō, *ōnis, f.* [*concerto*] slovní zápas, půtka, hádka, spor.

concertātor, *ōris, m.* [*concerto*] spoluzávodník, protivník; sok.

concertātōrius, *a, um* hádavý.

con-certō, *āre, āvī, ātum* vejíti v zápas, zápasiti, zápoliti, měřiti se s kým: *cum inimico c. C* s odpůrcem přijíti ve spor.

concessiō, *ōnis, f.* [*concedo*] postoupení; dovolení, přivolení: *concessione agrorum redimi T* odstoupení půdy.

concessus, *ūs, m.* [*concedo*] (jen v abl. sing. *concessu*): s dovolením, se svolením: *Caesaris concessu Cs* milostí; *omnium c. C*; *fratrum c. T.*

concha, *ae, f.* [*κόγχη*] 1) lastura, škeble: *conchae marinae O*; *c. viles H*; 2) synekd. ulita, závitek; — spec. roh Tritonův: *Triton cavā personat aequora conchā V*; *c. sonans O*; skořápka, skořepina: *ostrea in conchis tuta fuere suis O*; 3) meton. perla: *munera fert illi conchas teretesque lapillos O*; nach, šarlach (šťáva červce nachového): *strata conchā Sidonide tincta O*; 4) metaf. nádobí (náčiní) lastuře podobné: *funde unguenta de conchis H* nalij balsámu z láhvičky; *c. salis puri H* slánka.

conchȳliātus, *a, um* [*conchylium*] nachem (šarlatem) barvený, nachový.

conchȳlium, *ī, n.* [*κογχύλιον*] korýš, ústřice: *exstructa mensa conchyliis C*; *c. Lucrina H*; — spec. nachovec; meton. nachová barva, nach (připravený ze šťávy nachovce): *vestis conchylio tincta C.*

1. concidō, *ere, cidī, —* [*com* a *cado*] 1) rázem, na hromadu padnouti, shroutiti se, skáceti se: *turris concidit Cs*; *conclave concidisse C* hodovní síň prý se zřítila; — spec. α) klesnouti, padnouti (mdlobou; mrtev, poraněn, zvl. v boji): *paene concidi C* málem bych byl omdlel, málem jsem neomdlel; *graviter ad terram concidit V*; *concidit pugnans Cs*; *c. in proelio C*; *concidit ac vitam fudit V*; β) spadnouti se: *concidimus macie O*; 2) metaf. klesnouti, přijíti k pádu, zaniknouti, podlehnouti, přijíti v niveč: *concidunt venti H* ztišují se; *scimus Romae fidem concidisse C* že úvěr v Římě klesl, byl otřesen; *opes Persarum concidunt T*; *imperii maiestas concidit ferocia L*; *crimen concidit C* obvinění rozplývá se v niveč; *morte Othonis concidisse bellum T* že válka ochabla, se skončila; *concidit Ilia tellus V* klesla, zanikla; *concidit auguris domus H*; *concidunt gentes O* zanikají národové; *Phocion uno crimine concidit N* klesl, pozbyl veškeré váhy v životě veřejném; — spec. klesati na mysli, chabnouti, býti malomyslný: *hostes concidunt animis Hirt.*; *ne patres conscripti conciderent, ne deficerent C.*

2. concīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*com* a *caedo*] 1) sřezati, sesekati; rozsekati: *ligna c. O* rozštípati; *naves aut concīdit aut incendit L*; — spec. α) (v boji) posekati, porubati, pobiti: *magnam hostium partem concīdit Cs*; *post concisae sunt optimae cohortes C*; β) nasekati někomu, zřezati někoho, vypráskati, nabiti někomu, zbíti někoho: *virgis plebem c. L*; *alqm pugnis et calcibus C*; metaf. *pedestria itinera concisa aestuariis Cs* cesty zpřetínané, přervané močály; 2) metaf. (slovem i skutkem) poraziti někoho, přivésti k pádu, zničiti: *Antonium decretis vestris concidistis C.*

con-cieō, *ēre, concīvī, concītum,* v prose obyč. **conciō,** *īre, concīvī, concītum* 1) shloučiti, shromážditi, svolati, přivolati: *ad se multitudinem c. L*; *exercitum ex insula L*; *matronas ex domo L* svolati z domu ven, vypuditi; *auxilia T*; 2) uvésti v prudký pohyb, popohnati; zvl. v med. páditi: *concitus calcaribus equus Cu*; *est insano concita cursu O* dala se do šíleného běhu; *concita per silvas O* pádíc po lesích; *concita membra fugae mandare O* kvapně prchati; zvl. part. **concītus,** *a, um*: *sagitta* (*moles*) *nervo concita O* vymrštěná; *tormento concita saxa V*; *concita navis O* loď v rychlý pohyb uvedená, rychlá; *concita flumina*; *c. amnis O* prudká, dravá řeka; *hostem c. aufert V* prudce, rychle unáší; 3) metaf. a) pobouřiti,

podrážditi, popudíti: *plebem contionibus*; *populos T*; *concitos per largitionem veteranos T*; *c. milites ad recuperandam libertatem L*; *irā concitus VO* hněvem pobouřen, roznícen; *divino concita motu O* božským nadšením vznícena, puzena; *crimine concita O* podrážděná; **b)** (s vnitřním acc.) vzbuditi, způsobiti, ztropiti: *bellum L*; *seditionem LT*; *varios motus animorum T*; *tantum invidiae concivit, ut ... T*; *simultates sibi c. caedibus L* přivoditi si, způsobiti si, uvaliti na sebe zášť.

conciliābulum, ī, *n.* [*concilio*] shromáždiště, tržiště: *supplicationem in urbe et per omnia fora conciliabulaque edixerunt L*; *per conciliabula et coetus seditiosa disserebant T.*

conciliātiō, *ōnis, f.* [*concilio*] **1)** sjednocení, sdružení, spojení: *totius generis hominum c. C*; **2)** sjednocení ve smýšlení, naklonění mysli sobě neb jinému: *conciliationis causā C*; — spec. *α)* přátelení (se) s něčím, náchylnost k něčemu: *hominis c. ad ea, quae iucunda sunt C*; *β)* získání (si), zjednání: *c. gratiae C.*

conciliātor, *ōris, m.* [*concilio*] zjednavatel, prostředník: *nuptiarum c. NT* námluvčí; *proditionis c. L*; *genti Germanorum idoneus c. T* prostředník, přímluvčí.

conciliātrīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *conciliatrix*] prostřednice, přímluvkyně.

conciliātrīx, *īcis, f.* [*conciliator*] prostřednice: *cum c. amicitiae virtutis opinio fuerit C* ježto prostřednicí přátelství byla domněnka ctnosti, ježto v přátelství jsme vešli předpokládajíce ctnost; (obr.) *quam blanda c. natura C* svůdkyně.

conciliātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *concilio*] spojený; **1)** spřízněný, spřátelený; oblíbený u někoho (alci): *Hasdrubal Hamilcari conciliatus L*; *iuvenis aetatis flore sibi c. Cu* mladík, jejž si oblíbil (si zamiloval) pro kvetoucí jeho věk; **2)** nakloněný k něčemu: *iudex ad rem accipiendam conciliatior C.*

conciliō, *āre, āvī, ātum* [*concilium*] **1)** slučovati, spojovati; metaf. naklňovati, přáteliti, činiti přítelem, získati, připoutati, svádět někoho s někým (alqm alci): *etiam feras inter sese natura ipsa conciliat C* sbližuje; *ratio et oratio conciliat inter se homines coniungitque C*; *parentibus et dis immortalibus et patriae nos primum natura conciliat C*; *hominum animos sibi c. CNT*; *conciliabat ceteros reges N* hleděl si nakloniti; *c. civitatem Arvernis Cs* získati pro ...; *Latinorum gentem c. L* přivábiti, připoutati; *fortunam beneficiis c.*; *quos poterat, sibi conciliando, adiuvabat L* tím, že dobrodiním k sobě poutal, koho mohl; *fore, ut nepoti conciliaretur Caesar T* že se císař smíří s vnukem; — spec. získati někoho pro něco, doporučeti někomu něco: *tyranno dictis artes conciliasse suas O* těmito slovy (takto) prý samovládci umění své doporučel; *quas (res) homini natura conciliat C*; **2)** (sloučením) zjednati, opatřiti, svésti, způsobiti, pořídit něco (alci alqd): *pacem et amicitiam c. Cs*; *quam* (sc. *societatem generis humani*) *conciliavit ipsa natura C* vytvořila příroda; *regnum alci c. Cs* dopomoci někomu k trůnu; *tu sceptra Iovemque concilias V* ty (mi) zjednáváš moc a přízeň Jovovu; *voluntatem plebis c. L* zjednati si přízeň lidu, nakloniti si lid; *otii nomine servitutem c. N* uvaliti na někoho porobu; *commendationem alci c. ad consulatus petitionem Hirt.*; — spec. získati, opatřiti (peníze): *pecuniae captae et conciliatae C*; *c. pecuniam et capere C.*

concilium, *iī, n.* (vl. spojování, slučování) schůze **a)** abstr. (= scházení se), schůze, schůzka: *quod Camenarum ibi concilia cum coniuge sua Egeria essent L* že tam schůze mají, že se tam scházejí Kameny s Egerií; **b)** konkr. (svolaná) schůze, shromáždění, hromada, sbor: *c. pastorum*; *deorum*; *amicorum*; *c. advocare*; *convocare*; *dimittere C*; *c. habetur N* schůze se koná; — spec. (t. t. o rozl. poradních shromážděních, sněmích) shromáždění, sbor, sněm: *patrum sanctum c. H* (o senátu); *tribuni plebi c. edicunt L* (o komitiích tributních); *concilia plebis L*; *quo minus c. advocares legemque ferres C* (o komitiích centuriátních (*c. populi L*). Mimo Řím o sněmech v provinciích: *c. Gallorum*; *commune Belgarum c. Cs* všeobecný sněm; *c. Achaicum L* spolek

Achajský; (u Germánů) *c. inire*; *apud c. accusare T.*

concinnē, adv. [*concinnus*] 1) uměle, souměrně, ladně, lepě; 2) úpravně, způsobně: *rogare coepit blande et c. C.*

concinnitās, *ātis, f.* [*concinnus*] ladné spořádání, umělé sčlánkování, souměrnost, *ornata sententiarum c. C.*

concinnus, *a, um* 1) uměle sestavený, umělý, ladný, pěkný, lepý: *concinna Samos H*; 2) (o řeči i řečníku) ozdobný, případný, úpravný, souměrný: *sermo c. H*; *versus paullo concinnior H* verš o něco úpravnější; *c. in brevitate respondendi N* případný, řízný v úsečných odpovědech; 3) povolný, ochotný, úslužný k někomu (alci): *amicis H.*

concinō, *ere, cinuī, —* [*com* a *cano*] společně zpívati; I intrans. 1) společně zpívati; spoluzvučeti, ozývati se souhlasně: *concinit albus olor O* hejno labutí zpívá; *qua voce* („veto") *concinentes collegas auditis L* kterýmžto slovem že souhlasně se ozývají, slyšíte, kteréž slovo že souhlasně pronášejí; *concinunt tubae (signa) CLT* trouby, hlásná znamení ozývají se (na poplach); 2) metaf. souhlasiti, shodovati se: *re c. cum iis, verbis discrepare C*; *partes inter se concinunt C*; II trans. 1) společně pěti: *„aelinon" invitā lyrā c. O* pěti žalozpěv; 2) metaf. opěvati, oslavovati: *Caesarem c. H*; *concinet (= concinendo celebrabit) laetos dies H.*

conciō, *īre* = *concieo.*

con-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*com* a *capio*] 1) a) v jedno sebrati, shrnouti; b) metaf. slovy shrnouti, ve formuli zavříti; pronésti, vyjádřiti: *ius iurandum c. L* sestaviti přísahu v určitá slova, složiti formuli přísahy, určitými slovy přísahu odříkati, složiti přísahu; *senatus ius iurandum concepit T* přísahu sestavil; *cum cetera iuris iurandi verba conciperent, Vespasiani nomen transmittebant T* když říkali slova přísahy ...; *dum vota (preces) sacerdos concipit O* sliby vyjadřuje, šepce, říká modlitby; *audet Valerius c. summas L* shrnouti v určitý počet, udati souhrn; *sicut concipitur more nostro C* jak se říká po našem zvyku; *fer sacra, pater, et concipe foedus V* slova smlouvy shrň v určitou formuli, odříkávej smlouvu, uzavři smlouvu; — spec. slavnostně opověděti, ohlásiti: *Latinas (ferias) sacrumque in monte Albano non rite c. L*; *auspicia nova c. L*; 2) a) v sebe shrnouti, (shrnujíc) pojmouti v sebe, bráti k sobě: *terra concipit semina C* pojímá, béře v sebe; *medicamentum concipitur venis Cu* žíly pojímají v sebe lék, lék vniká do žil; *concipit Iris aquas O* táhne (k sobě, do sebe), váží vodu; *flammas (ignem) c. O* pojmouti v sebe oheň; chytiti, vznítiti se; *timuit, ne aether conciperet flammas O*; (o osobách) *laudando concipit ignes O* rozohniti se, nadchnouti se; (o milujících) *concipit validos Aeētias ignes O* mocným žárem (lásky) zaníti se, vzplane; *conceptae pectore flammae O* vzňaté v srdci žáry (plápoly) lásky; *vires c. O* nabýti síly, sílu dostati; *quae (bucina) ubi concepit aëra O* kdykoli v sebe pojme vzduch, dechem se naplní; (o ženách) počíti, obtěžkati: *consulti pontifices, an concepto necdum edito partu rite nuberet T* zda sice počavši, ale dosud neporodivši smí se řádně provdati; *dea concepta mari T* z moře zrozená; *concepta crimina portat O* dítě v hříchu počaté, dítě hříchu nosí; *quem Criniso conceptum flumine mater genuit V* zplozeného od boha řeky Krinisa; (obr.) *res publica conceptum periculum parturit C*; b) metaf. myslí, v mysli pojmouti; pochopiti; představiti si, zřetel obrátiti k něčemu, mysliti si, domýšleti se, tušiti: *quod nunc ego mente concipio L* co nyní já si myslím; *animo amplitudinem templi c. L* v duchu pojmouti (vytknouti si) plán velkolepého chrámu, představiti si mohutnost chrámu; *forsitan animo concipias O* snad si v duchu představuješ; *animo ne concipe nefas O* v mysl nepojímej, nemysli na křivdu; *quidquid concipitur nefas H* všeliké bezpráví, které lze vymysliti: *servus Agrippam ferre ad exercitus non servili animo concepit T* pojal myšlenku (úmysl), připadl na myšlenku nikterak otrockou, odhodlal se k ...; (s vedl. pojmem touhy po představě) *c. aethera mente O* myslí na nebe, v mysli zatouží po nebi; *c. thalamos O* mysliti, pomýšleti na sňatek; 3) cit v mysl pojmouti, dáti místa, vzniku (citu), připustiti k srdci, pocítiti, cho-

vati (cit): *odium in omnes bonos conceptum C* zášti chované proti ...; *prorupēre concepta pridem odia T* zášti ode dávna chované; *animo ingentes c. iras O* v srdci pojmouti hněv; *inimicitiae cum Caesare conceptae Cs* nepřátelství chované k Caesarovi; *c. mente vaticinos furores O* v srdci pocítiti věštecké nadšení; *c. pectore robur V* v srdci pocítiti sílu; *pectora concipiunt alios motus V* v srdcích vzcházejí, klíčí nové vzněty; *nec tantos furores mente concipit V* a nedovede si představiti, mysliti tak prudké zaslepenosti; *c. amorem (flammas, ignem) O*; *mens concipit pro facto spemque metumque suo O* má naději i strach; *spes adoptionis concepta T*; *ducis et tu concipe curam V* vůdcovství měj na péči, ujmi se péče vůdcovské, buď vůdcem; *malum aut scelus c. C* zlo neb zločin pojmouti v úmysl; **4)** (nehodu) si utržiti; pass. lpěti na kom: *conceptam huic ordini turpitudinem delere C* smazati potupu lpící na tomto stavu; *macula bello superiore concepta C* skvrna, jež ulpěla (na vás) za dřívější války; *ex quo* (sc. *sanguine paterno*) *si qua maculla concepta est C* způsobí-li se jejím prolitím (t. j. otcovské krve) skvrna nějaká; *furore ex maleficiis concepto C.*

concīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *concīdo*] ořezaný, usečený; zkrácený; úsečný: *sententiae*; *oratio C.*

concītātē, adv. [*concitatus*] kvapně, prudce; rozčileně: *c. dicere C.*

concītātiō, *ōnis, f.* [*concito*] **1)** prudké hnutí, rychlý pohyb: *c. remorum L* rychlé veslování; **2)** metaf. **a)** pohnutí (mysli), vzrušení, pobouření: *c. animi*; *c. mentis*; *concitationem animorum frangere L* utišiti pobouření myslí, pobouřené mysli; **b)** sběh lidu, shon, poplach, srocení, vzbouření: *plebis contra patres c. et seditio C*; *crebrae concitationes fiebant Cs.*

concītātor, *ōris, m.* [*concito*] **a)** podněcovatel, buřič: *c. tabernariorum C*; **b)** strůjce, původce: *c. seditionis C*; *c. belli T*; *c. turbae ac tumultus L.*

concītātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *concito*] uvedený v prudký pohyb, pobídnutý; kvapný, spěšný: *quam concitatissimos equos immittere L* v největším trysku poslati koně; *concitatior cursus L* prudčí běh; metaf. *concitatior clamor L* hlučnější křik.

concitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. – intens. od *concieo*] **1)** stále (se všech stran) svolávati; kvapně sháněti: *multitudinem armatorum Cs* srotiti; *iuventutem suam c. L* povolati (do zbraně); **2)** prudce, stále hýbati čím, puditi, honiti, pohánětí: *equos L*; *equum calcaribus NL* pobodávati, bráti v ostruhy; *equo concitato ad hostem vehitur N* jede cvalem, tryskem; *armenta in montes c. L* hnáti; *c. navem remis L*; *telum c. V* vymrštiti, vystřeliti; reflex. *se concitare in hostem L* vyřítiti se na ...; *Allecto in Teucros se concitat alis V* zdvihne se k Teukrům na křídlech; medial. *concitati magno cursu Cs* prudkým během se ženouce; (obr.) *alqm ad maturandum c. N* pobídnouti k urychlení, k větší rychlosti; *concitari ad studium C*; **3)** metaf. **a)** (s předm. vnějším): někoho (něco) popuditi, vzbouřiti; – spec. pobouřiti, rozjitřiti, roznítiti: *mare vento concitatum Cu* větrem zvlněné, vzbouřené; *tempus tranquillum et concitatum C* doba vzbouřená, bouřlivá, pohnutá; *dolore*; *odio*; *metu*; *irā concitari C* býti pobouřen, roztrpčen; *iniuriis concitatus S*; *reprimere concitatam multitudinem N* rozjitřený, rozkvašený lid; *nationes terrore concitatae C*; *c. exercitum adversus regem L*; *gentes contra imperatorem nostrum c. C*; **b)** (s předm. vnitřním neb prolept.): vzbuditi, roznítiti, podnítiti; způsobiti, ztropiti: *hoc risum alci concitavit N* to strhlo někoho k smíchu; *bellum c. CsNC* rozdmychovati; *tumultum c. Cs*; *tantum turbarum L* ztropiti tolik zmatků; *pugna concitatur T* strhne se; *c. expectationem*; *misericordiam*; *odium*; *invidiam C.*

concitor, *ōris, m.* [*concieo*] = *concitator.*

conclāmātiō, *ōnis, f.* [*conclamo*] (společné a hlasné) volání, vzkřiknutí, pokřik; **a)** (radostný): *exercitūs conclamatione imperator appellatur Cs*; **b)** (bolestný): *lacrimis et conclamationibus dolorem testabantur T* slzami a úpěním (nářkem) bol na jevo dávali.

con-clāmō, *āre, āvī, ātum* **1)** svolávati: *duros conclamat agrestes V*; *socios O*; **2)** společně (jedním hlasem)

n. hlasitě zvolati, vzkřiknouti: (absol.) *conclamant vir paterque L* zaběduje; *conclamat omnis multitudo Cs* hlasitým pokřikem souhlasí; (zvl. o pokřiku válečném) *ad arma conclamant Cs* volají do zbraně; *vasa c. Cs* (t. t. c., *ut vasa colligantur*) volati ku sklízení nádobí, volati k dalšímu pochodu (z tábora); vzhůru troubiti; (někdy bez *vasa*) *conclamari iussit Cs* (bell. civ. III 75, 2; I 67, 2); *c. victoriam Cs* volati, provolávati „vítězství", volati „vyhráli jsme (bitvu)"; *paeana V* zapěti vítěznou píseň; *Italiam conclamat V* vzkřikne: „Italie!"; (s ut imperat.) hlasitě vybízeti, vyzývati; (též pouhý konj.) *conclamantibus omnibus, imperaret, quod vellet Cs*; — spec. (mrtvé) oplakávati: *c. suos L.*

conclāve, *is, n.* [*com clavis*] světnice s dveřmi „na klíč", komnata, pokoj: *cubitum in c. ire C*; *per c. currere H.*

conclūdō, *ere, ūsī, ūsum* [*com* a *claudo*] 1) zavříti, uzavříti: *magnam hominum multitudinem c. C*; *aurae follibus conclusae H*; — spec. uzavírati: *conclusa aqua facile corrumpitur C* zahrazená; *Tigris et Euphrates Mesopotamiam concludunt Cu* uzavírají, obtékají (s obou stran); *locus conclusus H* uzavřená místnost; *mare conclusum Cs* moře uzavřené, vnitřní (Středozemní); *sulco c.* (*locum*) *V* obehnati, vymeziti místo brázdou; *c. versum H* složiti verš (uzavříti, spoutati slova v rythmus); 2) metaf. a) zavříti něco v něčem, obsáhnouti, shrnouti; pass. býti obsaženu: *uno volumine vitam virorum complurium N*; *si in hanc formulam omnia iudicia conclusa sint C* jsou-li obsaženy v této formuli; b) uzavříti, skončiti, přivésti ke konci: *facinus natum ... auctum ... conclusum C*; *orationem c. C*; — spec. (logicky) uzavírati něco z něčeho, souditi, činiti závěrek, dokazovati, dovozovati: *rationem c. hoc modo C*; *alqd c. ex rebus concessis*; *singula argumenta concludens dicendi genus T* způsob řečnění závěrky činící z jednotlivých důkazů; (s acc. c. inf.) *deinde concludebas summum malum esse dolorem C.*

conclūsiō, *ōnis, f.* [*concludo*] 1) sevření, uzavření (města), obležení, obklíčení: *gravi pestilentia conflictati ex diutina conclusione Cs*; *in hac conclusione N*; 2) ukončení, konec: *orationis c. C*; 3) zavření, náležité (rythmické) zaokrouhlení, (rythmická) vazba: *verborum c. C*; 4) závěr: *c. rationis C* rozumový závěr.

conclūsiuncula, *ae, f.* závěreček (s příhanou).

con-color, *ōris, adj.* stejnobarevný: *cum fetu albo c. sus V*; (s dat.) *c. est illis O*; *populus festo c. ipse suo est O* (t. j. v bílém slavnostním rouchu).

con-coquō, *ere, coxī, coctum* 1) náležitě zvařiti; — spec. ztráviti, zažiti: *cibus facillimus ad concoquendum C*; 2) metaf. a) duševně zažiti, promysliti, zrale uvážiti: *tibi diu deliberandum et concoquendum est, utrum ... C*; *clandestina consilia c. L*; b) zažiti, snésti, strpěti: *ut, quem senatorem* (jakožto senátora) *c. civitas vix posset, regem ferret L.*

concordia, *ae, f.* [*concors*] 1) svornost, jednota, sjednocenost, jednomyslnost: *concordiā parvae res crescunt, discordiā maxumae dilabuntur S*; 2) meton. (o svorných přátelích) *et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus O* blažená ona jednota myslí, šťastný obraz svornosti; 3) souhlas, soulad: *rerum concordia discors H* nesouhlasný souhlas; *discors concordia O*; *novit, quae sit c. mixtis* (*foliis*) *O* jak se při míchání snášejí.

Concordia, *ae, f.* zosobněná bohyně Svornosti, jíž v Římě bylo zasvěceno několik chrámů.

concorditer, *adv.* [*concors*] svorně: *c. exigere annos O*; *concordissime cum alqo vivere C.*

concordō, *āre* [*concors*] souhlasiti, shodovati se: *iudicia opinionesque concordant C*; *et sensit varios c. modos O*; (s dat.) *concordant carmina nervis O* ladně zvučí k strunám písně.

concors, *dis,* adj. [*com* a *cor*] 1) jednoho srdce (mysli), svorný, jednomyslný: *concordes animae V*; *fratres concordissimi C*; *c. pax O*; *regnum commune et c. L*; *secum ipse c. L* s sebou sjednocen; *c. mihi coniunx T* manželka se mnou svorně žijící; *frena iugo concordia ferre V* otěže ve jhu svorně nésti; 2) souhlasný: *concordi dixere sono O* jedním pronesli hlasem.

con-crēdō, *ere, didī, ditum* svěřiti někomu něco: *cui fama mortui, fortunae vivi commendatae sunt atque concreditae C*; *nugas alci c.* důvěrně sděliti.

con-cremō, *āre, āvī, ātum* spáliti, ohněm ztráviti: *eos vivos igni c. L* za živa upáliti na hranici; *naves concrematas esse L* ohněm že byly ztráveny, že shořely.

con-crepō, *āre, crepuī, —* **I** intrans. silně chřestiti, vrzati: *arma concrepuēre L* zbraň zařinčela; *armis concrepat multitudo Cs*; *exercitus gladiis ad scuta concrepuit L* vojsko zařinčelo meči o štíty; *digitis c. C* prsty zaluskati (na znamení rozkazu); **II** trans. (zřídka): *concrepat aera O* řinčí cymbály.

con-crēscō, *ere, crēvī, crētum* **1)** srůsti; — spec. zhoustnouti, sraziti se; ztuhnouti, ztvrdnouti: *rigido concrescere ora videt rostro* (dat.) *O* srůstati ústa vidí v tuhý zobák; *aqua frigoribus concrescit C*; *concrevit frigore sanguis V*; **2)** zhuštěním tvořiti se, povstávati, narůstati: *putres concrescere fungos V*; *concretus* viz zvlášť.

concrētiō, *ōnis, f.* [*concresco*] zhustnutí: *corporum C*; *c. mortalis C* hmotnost smrtelná.

concrētus, *a, um* [vl. part. perf. od *concresco*]; **a)** srostlý, ztuhlý, zhuštěný, zhustlý: *lac c. VT* (mléko sražené) sýr, tvaroh; *concreta glacies L* ztuhlý led; *concreta sanguine barba O* slepený krví vous; *concreti sanguine crines V*; **b)** sražením povstalý, ulpělý: *concreta labes V* lpící skvrna, úhona; *multa diu concreta V* mnoho, co za dlouhý čas s námi srostlo, na nás ulpělo; *clipeus vasti c. imagine mundi O* štít ukutý zobrazením . . . = na němž jest vytepán obraz.

concubīna, *ae, f.* [*concubo*] souložnice, kuběna, milostnice.

concubīnus, *ī, m.* souložník; milec.

concubitus, *ūs, m.* [*concubo*] **1)** spoluležení; eufem. souložení, obcování: *concubitu prohibere vago H* zameziti soužení těkavé; *plebis patrumque c. L* nemanželské obcování lidu a patriciů; **2)** metaf. (u zvířat) páření se: *apes non concubitu* (dat.) *indulgent V.*

concubius, *a, um* [*concubo*] jen ve spojení: *concubiā nocte* neb *nocte concubiā* v té části noci, když vše tvrdě spí, za hlubokého tuhého spánku, za hluboké noci, okolo půlnoci.

conculcō, *āre, āvī, ātum* [*calco*] **1)** zdupati, pošlapati; **2)** metaf. pošlapati, šlapati po něčem, zneuctíti, ztýrati, zle nakládati s někým: *pontificem a pedisequis conculcari iubet C*; *leges conculcas ac pro nihilo putas C*; *Italiam alci conculcandam tradere C.*

concumbō, *ere, cubuī, cubitum* [*com* a *cumbo*] položiti se, ulehnouti k někomu.

concupiēns, *entis*, adj. [*com* a *cupio*] dychtivý: *regni u C Ennius.*

concupīscō, *ere, cupīvī* (*cupiī*), *cupītum* [*com* a *cupio*] **1)** roztoužiti se, zatoužiti po něčem (alqd): *suis rebus exhaustis fortunas nostras concupiverunt C*; *tantum agri occupavit, quantum concupivit C* kolika se mu zachtělo; *credo vos gloriam concupisse C*; **2)** bažiti, toužiti, dychtiti po něčem (alqd): *sanguinem concupiscit C*; *his domos, villas patefecimus non concupiscentibus T*; *si indulseris ebrietati suggerendo, quantum concupiscunt T* kolik chtějí, na kolik mají chuť.

con-currō, *ere, currī* (zřídka *concucurrī*), *cursum* **1)** sbíhati se, se všech stran někam spěchati, shlukovati se: *omnes concurrerunt ad eum opprimendum N*; *populus concurrere* (inf. hist.) *ex tota urbe in Palatium T*; *omnes in unam navem concurrunt N* společně se řítí, vrhají na loď; *donec auxilia concurrant T* až by se pomocné vojsko na kvap sešlo; (často neos. pass.) *ad fanum ex urbe tota concurritur C* celé město se sbíhá; *huc concurritur Cs* sem se sbíhají; *ex proximis castellis eo concursum est Cs* nastal sběh, sběhli se; *cum concurreretur in curiam T*; *ad arma concurritur Cs* do zbraně se sbíhají; **2)** nabíhati na sebe, srážeti se, vrážeti na sebe: *itaque ancoras, ne inter se concurrerent naves, iecere L*; *montes mediis in undis concurrunt O*; (básn.) *concurrit dextera laevae* (dat.) *H* srazí se (k pochvalnému potlesku) pravice s levicí, strhne se potlesk; *concurrentes rami Cu* větve na sebe narážející; — spec. (ve vojenství): sraziti se, utkati se v poli (polem), dáti se do sebe: *magno clamore utrimque concurritur S*; *quid enim? concurritur H* na-

stane srážka; *pari certamine concursum est L* ve stejném boji se srazili, utkali; *maximo clamore infestis signis concurrunt S*; *infestis animis c. L* s rozhořčeností se sraziti; *cum acie legionum c. L* sraziti se s hlavním vojem; *visae per caelum c. acies T*; (s dat.) *audet viris c. virgo V* potýkati se; *abnueram bello Italiam c. Teucris V* ve válce, válečně se utkati; (o horách) *credas montes c. montibus altos V*; (o útočících) *ex insidiis concurrunt L* vyřítí se, vyrazí, útok učiní; *concurrentis belli minae T* hrozby nastávající války; 3) sbíhati se, býti pohromadě; stejnou dobou (touž dobou, současně) se udáti: *saepe concurrunt aliquorum contentiones C*; *quae ut concurrant omnia, optabile est C* jest si přáti, aby vše to bylo pohromadě; *ista casu nonnumquam concurrunt C.*

concursātiō, *ōnis, f.* [*concurso*] sbíhání se: *tum muliebris fletus et c. rogitantium L*; — spec. (ve vojenství) harcování: *c. armatorum C*; *melior concursatione quam comminus miles Cu* vojínové lepší v harcování než v boji zblízka; 2) pobíhání: *c. puerorum nocturna C*; — spec. sem tam cestování, cestování s místa na místo: *c. regis L*; *c. decemviralis C* cestování decemvirů (v provincii).

concursātor, *ōris, m.* [*concurso*] harcovník: *pedes c. et vagus L* pěší vojsko zvyklé harcování, vycvičené jen v harcování.

concursiō, *ōnis, f.* [*concurro*] setkání se: *atomorum fortuita c. C.*

con-cursō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *concurro*] 1) intrans. a) sbíhati se; — spec. (ve vojenství) dorážeti, harcovati: *Celtiberis in proelio c. mos est L*; *concursantes cum huc atque illuc signa transferrent*; b) sem tam běhati, pobíhati: *c. toto foro L*; *per viam c. L*; *circum tabernas c. C* pobíhati po krámech; 2) trans. *omnes omnium domos concursant C* navštěvují; *omnium mortalium lectos c. C.*

concursus, *ūs, m.* [*concurro*] 1) sbíhání se, shlukování se, sběh, shon, shluknutí, shluk: *c. hominum in forum ex tota urbe fit C* lidé se sbíhají; *mihi alacritatem populi c. adfert C*; *magni sunt concursūs facti* velmi mnoho lidu se shluklo; *clamor utrimque, undique c. H*; *totius Italiae c. C* celá shromážděná Italie; *circumfusus hostium concursu N* návalem nepřátel, dorážejícími nepřáteli; *concursu ad clamorem facto L* při shonu na pokřik povstalém; — spec. bouřlivý shon lidu, srocení: *concursu facto interficitur L* při srocení; *iudicium tollere voluit lapidatione et concursu C*; *concursūs facere C* zosnovati srocení; 2) setkání se, náběh: *c. navium inter se L* vrážení na sebe; *c. caeli O* sražení se (srážka) větrů a mračen (t. j. hrom); — spec. α) (ve vojenství) setkání se polem, srážka, útok: *primo concursu L* při první srážce, při prvním útoku; *acerrimo concursu pugnare N* bojovati v nejprudší srážce, v nejkrutějším zápase; *in proelii concursu N* ve vřavě bitevní; 3) metaf. setkání se, spolupůsobení, součinnost: *c. honestissimorum studiorum C.*

con-custōdītus, *a, um* pečlivě střežený, hlídaný: *poma ab insomni concustodita dracone O* (dle jiného čtení: *non custodita*).

concutiō, *ere, cussī, cussum* [*com* a *quatio*] 1) (prudkým třesením) naráželi o něco (alqd): *frameas concutiunt T*; 2) (prudce) třásti, potřásati; zatřásti, otřásti něčím: *c. caput*; *caesariem*; *tempora O* potřásati spánky (hlavou); *tela*; *arma c. O* mávati; *c. moenia*; *arces O* roztřásti, pobořiti; *pectus et aegida c. O* otřásti hrudí i štítem; *freta*; *undas c. O* vzedmouti, vzbouřiti; *concussae patuere fores O* dvéře, do nichž bylo zabušeno, se otevřely; *torum c. O* natřásti polštář; *manū concussā signa dare O* kynutím ruky dáti znamení; *equos c. V* popohnati koně; *frena furenti* (sc. *Sibyllae*) *concutit Apollo V* otěžemi potřásá; *ora singultu concutiente sonant O* štkavým pláčem; *concute te H* protřes sebe, prohledej sebe, zkoumej sebe; *concute pectus V* zatřes srdcem, otevři srdce; 3) metaf. a) otřásti něčím, zviklati, zhroutiti něco: *opes Lacedaemoniorum N*; *rem publicam C*; *in hoc concussi orbis motu T* v tomto pobouření otřeseného oboru zemského, za tohoto světoborného převratu; *concussam (esse) Caecinae mentem T* že otřesena, zviklána

byla mysl (věrnost) Caecinova; **b)** (na mysli) otřásti, zachvěti někým; rozechvěti, zkormoutiti, rozrušiti, polekati někoho: *barbaros pavor concusserat Cu* úžas otřásl barbary, pojal barbary; *quod factum populares coniurationis concussit S* polekal, zarazil účastníky spiknutí; *casu animum* (acc. vztah.) *concussus acerbo V* na mysli jsa otřesen, rozechvěn; *fortuna totam luctu concussit urbem V*; *concussa metu mentem* (acc. vztah.) *Iuturna V.*

condemnātor, *ōris, m.* [*condemno*] žalobce, jenž způsobuje (přivodí) odsouzení obžalovaného *T.*

con-demnō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *damno*] vl. pokutu (*damnum*) přisouditi někomu, pokutovati; **1)** odsouditi, uznati, shledati vinným: *maluisse condemnare quam absolvere C*; *alqm causā indictā c. C*; *turpissimo iudicio c. C*; (s gen. viny) *ambitūs c. C*; *iniuriarum*; *civem capitis c. C* odsouditi hrdla, k smrti; (s abl.) *denis milibus aeris c. L*; (s předl. *de*) *de pecuniis repetundis*; *de vi*; *de alea condemnatus C* odsouzený pro hru v kostky; — spec. (o žalobci) způsobiti, přivoditi odsouzení obžalovaného: *hoc uno crimine illum condemnem necesse est C* tímto jediným obviněním způsobím nutně jeho odsouzení; *venistis, ut condemnetis Sex. Roscium C*; *per iudicem c. C*; *si quem libertus furti condemnarit C*; **2)** metaf. odsuzovati, viniti: *summae se iniquitatis c. Cs*; *inertiae nequitiaeque c. C*; *senatum crudelitatis c. in contione*; *tuum factum condemnatum iudicio amicorum C.*

con-dēnsus, *a, um* zhuštěný, přehustý; hustý, stěsnaný: *condensa acies L*; *columbae condensae V* holubice k sobě stulené; *puppes V*; *vallis condensa arboribus L* údolí hustě porostlé stromy.

con-diciō, *ōnis, f.* [*condico*] **I 1)** vzájemné dohodnutí se o něco, dohoda o něčem; úmluva, smlouva: *arma condicione* (*per condicionem T*) *ponere C*; *per condiciones ad supplicium trahi S* na základě dohodnutí býti vydán na smrt; *posse condicionibus bellum poni S* vzájemným dohodnutím že možno válku ukliditi; — spec. dohoda v příčině sňatku, smlouva svatební; sňatek: *cum nullius condicionis non haberet potestatem N* když měl právo ku kterémukoliv sňatku; *c. uxoria C* sňatek; *sibi condicionem filiae quaerendam esse L* že musí hledati zaopatření (sňatkem) své dceři; metonym. osoba vdávající se, nevěsta: *filiam eius eiecisti alia condicione quaesita C* vyhledati si jinou nevěstu; **2)** nabídnutí, nabídka, návrh; podmínka, požadavek (vyplývající z úmluvy): *aliam condicionem petere S*; *deditionis nulla est c., nisi ... Cs* o vzdání není žádné řeči, leč ...; *condiciones pacis L*; *c. accipere, recusare*; *aspernari*; *pacis condiciones ferre* podávati podmínky míru, mír navrhovati za podmínek; *c. dicere* určiti, ustanoviti; *condiciones non convenerunt* (*inter eos*) *N* o podmínkách se neshodli; *his condicionibus* za těchto podmínek; *Attalicis condicionibus H* za nabídky Attalovy (skvělé); *ea condicione eas res gesseram, ut ... C* s tou podmínkou; *sub condicione certa O*; *sub iis condicionibus L*; **II** (na podmínkách n. úmluvě založený) poměr, postavení, stav, položení, úkol; okolnosti, poměry: *servorum c. infima est C*; *infimi generis hominum c. atque fortuna C*; *tolerabili condicione esse servitutis C* býti v postavení služebném (otrockém) jen trochu snesitelném; *meliore condicione esse C* býti v lepším postavení, míti se lépe; *par iuris libertatisque c. Cs* stejná míra práva a svobody; *homines eiusdem condicionis* téhož postavení, povolání; *nascendi incerta c.* vl. stav, v nějž narozením přicházíme, los narození; *robur mirare Rutili non usi reditūs condicione dati O* volnost návratu; *fuit intactis quoque cura condicione super communi H* ze společného (pro ně nebezpečného) postavení, ze společného nebezpečí; *servos condicionis huius per commercia tradunt T* otroky tohoto druhu (t. j. získané výhrou); *eam condicionem esse imperandi, ut ... T* takový že jest stav, podstata, zásada samovlády; *condicione fugitivus, nomine Geta T*; *quod praesens c. poscebat T* přítomný stav, přítomné poměry; *tali condicione proposita Cs* za takových okolností; *mortalis c. C* los smrtelníka; *vitae c.* stav, povolání životní; *o condicionem miseram administrandae rei publicae! C* ó neblahého úkolu spravovati obec; *ceteris manendi*

c. constituta est C ostatním byl přikázán úkol (bylo uloženo) zůstati; *c. loci O* povaha místa.

condīcō, *ere, dīxī, dictum* (společně) smluviti, umluviti, ujednati něco, umluviti se o něčem, učiniti ohlášení: *quarum rerum condixit pater patratus ... patri patrato* (ve staré formuli fetiálské) *L*; *sic constituunt, sic condicunt T* tak činí rozhodnutí i smlouvy.

condīmentum, *ī, n.* [*condio*] 1) koření; 2) metaf. koření: *c. amicitiae ... suavitas sermonum C* kořením pro přátelství jest lahoda v hovoru.

condiō, *īre, īvī, ītum* 1) kořeniti: *herbas C*; — spec. balsamovati: *mortuos Aegyptii condiunt C*; 2) metaf. kořeniti, činiti něco chutnějším, lahodnějším, zpříjemniti; zmírniti: *comitate condita gravitas C* vlídností zmírněná vážnost.

condiscipulātus, *ūs, m.* [*condiscipulus*] spolužactví, spolužákování, společné chození do školy: *quocum a condiscipulatu vivebat coniunctissime N* již ze školy.

condiscipulus, *ī, m.* spolužák, spoluškolák.

con-discō, *ere, didicī, —* pečlivě, úplně (důkladně) naučiti se něčemu (alqd): *condisce modos H* nauč se nápěvu; (s inf.) *pauperiem pati puer condiscat H* ať se učí, ať si zvyká.

condītiō, *ōnis, f.* [*condio*] kořenění: *ciborum conditiones C*; *c. frugum C* nakládání ovoce.

conditor, *ōris, m.* [*condo*] 1) zakladatel: *c. urbis L*; 2) metaf. zakladatel, původce, tvůrce: *c. omnis in civitate discriminis ordinumque L*; *c. libertatis Romanae L*; — spec. tvůrce literárního plodu, skladatel, spisovatel: *pessimorum carminum c. Cu*; *c. historiae O*; *Romani c. anni O* opěvatel římského roku.

conditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *condio*] kořeněný, chutný: *conditiora haec facit venatio C* znamenitým kořením pro to jest lov; *id, quod dicitur, fit voce conditius C* příjemnější, lahodnější.

con-dō, *ere, didī, ditum* skládati, spojovati; I spojovati v celek; 1) vystavěti, založiti, zbudovati: *c. aram L*; *c. opus L* zakládati stavbu, základy klásti; *a condita urbe C* od založení města (Říma); *post conditam urbem CT*; *c. moenia VT*; 2) metaf. založiti, zříditi, ustaviti: *Romanam c. gentem V* založiti římský národ, t. j. stát; *potestatem per arma c. S*; *iura c. L* upraviti, ustaviti práva; *rursus aurea saecula c. V* opět přivoditi zlatý věk; *nova c. fata V* nové určovati, osnovati sudby; (o spisech) sepsati, složiti, opěvati: *carmina c. V*; *legibus condendis opera dabatur L* na úpravu, na sepsání zákonů píle byla vynakládána; *bella c. V* opěvati války; *Caesaris acta c. O*; *numeris c. festa tuis O* rozměry tvými (t. j. elegickým dvojverším) opěvati svátky; II skládati k uschování; 1) skliditi, uložiti, uschovati: *messes c. O* uložiti žeň (sklizeň); *c. fructūs C* svážeti, dovážeti (domů); *c. frumentum C*; *litteras, quas in aerario conditas habebant, proferunt C*; *sacra in doliolis c. L* uschovati posvátné věci v soudečcích; *c. horreo* (sc. *frumentum*) *H* uložiti v sýpce; *mella condit amphoris H*; *Sabinum testā conditum H* víno Sabinské chované (uložené) v nádobě; *enses conditi H* meče (v pochvách) schované, zastrčené; (obr.) *condo et compono, quae mox depromere possim H* schovávám a ukládám; *tu conditā* (sc. *signa*) *mente teneto V* uschovaná (znamení) podrž v mysli, (znamení) pečlivě si vštěp a v mysli podrž, ulož a chovej v dobré paměti; — spec. α) (o plodech) nakládati: *corna condita in faece O* naložené v octě; β) (o osobách) vsaditi do žaláře, dáti do vazby, uvězniti: *in carcerem*; *in custodiam T*; *in vincula c. alqm L*; γ) (o mrtvých) uložiti, pochovati, pohřbíti: *ossa terrā c. V*; *c. alqm tumulo* (*sepulcro*) *O*; *mortuos cerā circumlitos c. C*; *corpora c. more Aegyptio T*; *omnes ut coniunctos condebant T*; *c. lustrum V* vl. pohřbíti obět očistnou; vykonati očistnou obět, zakončiti odhad očistnou obětí; *c. saecla V* vl. pohřbíti (starý) věk a nový založiti, opět přivoditi; metaf. (čas) jakoby pochovati, ztráviti, prožiti: *diem c. V* dokonati den; *condit quisque diem collibus in suis H* tráví den; *cantando c. soles V* ztráviti dny zpěvem; 2) schovati, skrýti, ukrýti, za-

krýti: *milites in silvis c. Cu*; *amnis conditus labitur Cu* teče pod zemí; *se deserto in litore condunt V*; (s pouhým abl.) *iam se condidit alvéo V*; *per omnes condunt se Teucri portas V* všemi branami se kryjí, utekou se (do ochranných hradeb tábora); (medial.) *optato conduntur alvéo V* skryjí se v řečišti; (s prolept. přivl.) *scuta latentia condunt V* (= *condunt ita, ut lateant*); *iocoso c. furto H* učiniti, aby zmizelo, odciziti; *caelum condidit umbra (Iuppiter) V* zakryl, zahalil, zastřel; *caput inter nubila condit (Fama) V*; *luna condita tenebris T*; *Orion hibernis conditur undis V* skrývá se ve vlnách, do vln, t. j. zapadá do vln; *in mare conditur Ufens V* do moře se vlévá; *sopor lumina condit V* tuhý spánek obestírá, zavírá oči; (často o proměnách) *guttura condidit arbor H* hrdlo pokryl strom; metaf. *adeo iram condiderat T* hněv skryl, zatajil, potlačil v sobě; *c. odium T*; *praecordia condita aperire H* otevříti (odhaliti) srdce (nitro) uzavřené (mlčelivé); — (zbraň) stopiti, vnořiti, vetknouti, (hluboko) vraziti: *c. ensem in pectus* n. *in pectore* meč stopiti v prsou; *in ore Rutuli condidit (ensem) V*; *venabula in armos c. O*; *ferrum sub pectore condit V* ocel stopí v prsou, ocelí prsa probodne; *digitos in perfida lumina condit O* vetkne; (s pouhým abl.) *telum iugulo c. O* vraziti meč do hrdla.

con-docē-faciō, *ere, fēcī, factum* [*condoceo* a *facio*] vyučiti, vycvikovati: *animum c. (ita), ut ... C beluae condocefactae C.*

con-dolēscō, *ere, luī*, — [*com* a *doleo*] pocítiti prudkou bolest: *si pes, dens condoluit C* jestliže se rozbolaví noha, zub; *si condoluit corpus H* rozstůně-li se tělo; *admonitu matris condoluisse potes O* vzpomínkou na matku můžeš slitovati se (v srdci pocítiti bolest, lítost s někým).

condōnātiō, *ōnis, f.* [*condono*] darování: *bonorum c. C.*

con-dōnō, *āre, āvī, ātum* 1) darovati, rozdati: *agros suis latronibus c. C*; — spec. α) (dluhy) darovati, odpustiti, sleviti: *pecunias creditas debitoribus c. C*; β) dáti (vydati) v moc, (v obět) přenechati, přepustiti někomu: *honestissime actam vitam matris crudelitati c. C*; 2) metaf. a) obětovati, v obět přinésti; upustiti od něčeho (alqd): *seque vitamque suam rei publicae c. S* život obětovati; *suum dolorem eius voluntati c. Cs* od svého hněvu upustiti na jeho žádost; b) darovati (trest, vinu), prominouti, odpustiti; (vinníka) nepotrestati: *alci scelus c. S*; *crimen c. C*; *praeterita se Diviciaco fratri c. Cs* věci minulé že mu bratru k vůli odpouští; *condonatus est ille tibi C* tobě k vůli nebyl potrestán, byl osvobozen.

con-dormiō, *īre* (pevně) usnouti.

Condrūsī, *ōrum, m.* Kondrusové, germánský národ v Gallii belgické na pravém břehu střední Mosy.

con-dūcō, *ere, dūxī, ductum* I transit. 1) dohromady sváděti, shromažďovati, sbírati; spojovati: *omnes clientes eodem conducit Cs*; *exercitum in unum locum c. Cs* stáhnouti; *copias c. S* sebrati voje; *Peneus nubila conducit O*; *c. cortice ramos O* větve korou spojovati (při štěpování); 2) sbírati za mzdu, zjednávati za nájem; najímati: *multitudo conducta S*; *contentio cum operis conductis C*; *homines mercede conducti; qui conducti plorant in funere H* za mzdu, za plat naříkají, pláčí; *c. milites*; *c. vectigalia*; *pars gestit c. publica H* část touží najmouti státní důchody; *c. hortum C*; *c. nummos H* vypůjčiti si peníze; *columnam conduxerat faciendam C* stavbu sloupu za plat převzal; subst. **conductī**, *ōrum, m.* námezdníci, námezdné vojsko, žoldnéři: *ex Graecia conductorum tria milia N*; II intrans. (neos.) **condūcit** (srov. významem *συμφέρει*) jest k užitku, jest na prospěch; prospívá, jde k duhu: *id quod maxime conducit ipsis C*; *Romanis Germanisque idem conducere T* že Římanům i Germánům totéž prospívá; *quod conducit in commune T* co obci jest prospěšné, co jest v zájmu veřejného blaha; *c. ad vitae commoditatem C*; (s acc. c. inf.) *rei publicae maxime conducit Syriam decerni C.*

conductīcius, *a, um* najatý, námezdný, žoldnéřský: *c. exercitus N.*

conductiō, *ōnis, f.* [srov. *conduco* 2)] nájem: *totam conductionem renuntiare C.*

conductor, *ōris, m.* nájemce; podnikatel: *mercedes habitationum conductoribus donavit Cs.*

con-duplicō, *āre, āvī, ātum* zdvojovati.

cō-nectō, *ere, nexuī, nexum* **1)** splétati, spojovati, slučovati, spoutati: *conexa aedificia T* spojené, souvislé budovy; *naves validis trabibus conexae T*; *conexi crines O*; *Mosellam atque Ararim fossā c. T*; *nodos c. O* navázati uzlů; **2)** metaf. *uno amne discretis conexum odium T* spojená, neoddělená nenávist; *amicitia cum voluptate conectitur C* jest sloučeno s rozkoší; *legiones, provinciae, cuncta inter se conexa T* vše vespolek spojené; *verba lyrae motura sonum c. H* (rythmicky) k sobě řaditi, skládati; *defertur inpietatis in principem*; *conectebantur ut conscii ... T* (v to) zapletáni byli jako účastníci; *illam non criminibus* (dat.) *mariti conexam T* ona že nebyla spolu zapletena v obvinění manželova; *Silanus per adfinitatem conexus Germanico* (dat.) *T* příbuzenstvím spojený s Germanikem; *Dolabella Varo conexus T* s Varem spřízněný.

cōn-farreō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *farreum* (sc. *libum* špaldový koláč)] za zvláštních náboženských obřadů manželským sňatkem spojiti, oddati. *Confarreatio* byl nejstarší a nejslavnější způsob sňatku manželského. Uzavírán byl před nejvyšším pontifikem, flaminem Diovým a 10 svědky; při tom byl obětován koláč ze špaldy (*far*): *confarreatis parentibus geniti T* synové rodičů konfarreací (zvláštním slavnostním sňatkem) spojených, oddaných.

cōnfectiō, *ōnis, f.* [*conficio*] **I** zhotovení, dokončení: *huius libri c. C* sepsání; **II** zdolání, zničení: *escarum c. C* žvýkání jídel; metaf. *belli c. C* dokončení války.

cōnfector, *ōris, m.* [*conficio*] **I** hotovitel, (do)konatel: *c. negotiorum C* obstaravatel věcí; **II** zničitel, zhoubce: *c. et consumptor omnium ignis C*; metaf. *dux c. belli T* vůdce, dokonatel války, jenž válku dokončil.

cōn-ferciō, *ire, —, tum* [*com* a *farcio*] secpati, nacpati, stlačiti, stěsnati: *urbani et agrestes conferti in arta tecta L*; *confertā legione* (abl. abs.) ježto legie se shlukla *Cs*; — *confertus* viz zvlášť.

cōn-ferō, *ferre, tulī, lātum* (*collātum*) **I 1)** dohromady (na jedno místo) snášeti: *ligna circa casam N* nanésti; *frumentum ex agris in castra c. Cs* svážeti, dopravovati, dodávati; *signis in unum locum collatis Cs* ježto prapory na jedno místo byly sneseny, ježto kohorty se shlukly; (obr.) *dentes in corpore c. O* zatínati zuby, zakusovati se do ...; *capita c. CL* sestrkovati hlavy (k poradě), potají se raditi; *collatum est bellum circa Corinthum N* válka se stáhla, shrnula, soustředila; *imperium conferunt Romam L* přenesou do Říma; metaf. snášeti, spojovati, slučovati; *contulit in versus verba O* shrnul; *signa ad eum contulit L* spojil se s ním; *c. gradum V* blíže přistoupiti, setkati se: (absol.) *ut in pauca conferam C* abych shrnul věc v málo slov; *cur non confertis, ne ... L* proč nezahrnujete v zákoně, proč nepojímáte v návrh zákona, proč nenavrhujete; — spec. **α)** (peněžité příspěvky) snášeti, shánětí, sbírati, odváděti na něco, přispívati k něčemu: *tributum c. L* shánětí, zapravovati daň; *ut divites conferrent L* aby boháči přispívali; *qui conferebant N* (ti) kteří (peníze) skládali, přispěvatelé; *sextantes c. L* přispěti šestinou assu; — neos. **cōnfert** (srov. *συμφέρει*) jest prospěšno, prospívá, napomáhá; **β)** (v boj) sváděti, přiváděti: *arma cum alqo c.* srážeti se, utkávati se zbraní, bojovati s někým: *contulimus manus V* srazili jsme se v boji, utkali jsme se bojem, svedli jsme boj; *stat c. manum Aeneae V* bojovati s Aeneou; *movet Cacus collatā proelia dextrā* (abl. abs.) pěstí proti pěsti; *signis collatis superare exercitum C* v srážce, v řádné bitvě poraziti vojsko; *pedem c.* blíže přistoupiti, (ve voj.) sraziti se v boji; *gradum c. L* setkati se, sraziti se, speřiti se; *seque viro vir contulit V* muž proti muži postavil se v boj, utkal se v boji; *contulerant arto luctantia pectora nexu pectoribus O* zápasíce srazili se plecema v těsném objetí; *castra castris hostium c. Cs* přiblížiti tábor, přiraziti táborem, položiti se táborem u tábora nepřátelského, utá-

bořiti se těsně u nepřátelského tábora; *collato pede pugnare LCu* (noha proti noze), muž s mužem; *haud ignotas belli artes inter se conferebant L* měřili válečné umění; (v intrans. význ.) *mecum confer! O* se mnou se měř; (s acc. vnitřním) *inter se certamina c. N* sraziti se v zápase, zápasiti; *collato Marte O* v seči; *collatā dextrā O*; *lites c. H* začínati hádky; γ) (za srovnáváním) snášeti, srovnávati, přirovnávati; *pacem cum bello c. C*; *mecum confertur Ulixes O* se mnou jest srovnáván, mně kladen jest na roveň; *parva magnis* (dat.) *c. H*; *nec quisquam ulla arte conferri potuit L* a nikdo nemohl býti srovnán; δ) (úmysly, radu v jedno) snášeti, raditi se, rokovati (konferovati): *cum alqo aut sermones aut consilia c. C* sděleti buď rozmluvy aneb rady; *haec inter se conferunt C* o tom rokují, se radí; *c. iniurias T* sdělovati si příkoří; **II** (význam předložky oslaben, v popředí ponětí cíle) snášeti, dopravovati něco někam: *in naves se suaque omnia CsCN*; *se conferre Athenas*; *ad Tissaphernem* odebírati se, uchylovati se, utíkati se někam; *in fugam se c. CL* dáti se na útěk; — metaf. **a)** *c. beneficia in alqm C* prokazovati někomu dobrodiní, zahrnovati dobrodiním; *vota ad deos c. T* přednášeti, svěřovati bohům; *rationes et copias in provinciam c. C* vložiti své peněžité prostředky ve spravování provincie; **b)** *se ad (in) alcis amicitiam (fidem, clientelam) c.* oddati se v přátelství; *se ad studia c. C* oddati se, věnovati se studiím; **c)** obrátiti v něco, proměniti, přetvořiti: *corpus in volucrem c. O*; **d)** snášeti, sváděti, strkati, svalovati něco na někoho: *crimen in alqm c.*; *sua vitia in senectutem c. C*; **e)** (na určitou dobu) položiti, stanoviti; odložiti: *alqd in longiorem diem c. Cs*; **f)** snésti na někoho, odevzdati, svěřiti (k vykonání): *curam restituendi Capitolii in Vestinum c. T* svěřiti Vestinovi; *spem ad clementiam victoris c. C* zůstaviti naději milosti vítězově; **g)** obraceti něco k němu, vynakládati něco na něco: *omne ingenium c. ad populi Romani gloriam celebrandam C* obrátiti veškeren důvtip k rozhlášení slávy národa římského; *alqd praesidii in medium c.* přinésti nějakou ochranu k prospěchu obce; *tempus c. ad belli comparationem C.*

cōnfertim, adv. [*confercio*] stlačeně, stěsnaně, těsně: *acrius et c. magis pugnabant L*; *non c. sese recipiebant, sed alius alio S* neuchylovali se v davu (houfně).

cōnfertus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *confercio*] stěsnaný, stlačený, stisněný; nacpaný, nabitý: *conferti milites Cs*; *confertae naves L*; *in confertissimā turbā L* v největší tlačenici; *conferta moles T* ohromné stavení naplněné, nabité (diváky); *in convivio conferti cibo C* nacpáni jídlem; (obr.) *otiosa vita, plena et c. voluptatibus C* život zcela (zúplna) vyplněný rozkošemi; — spec. (ve vojenství) shloučený, těsně sestavený, hustý: *confertissumi hostes S* nejhustší dav nepřátel; *confertissimo agmine Cs* nejhustším proudem; *confertos proeliari Cs* bojovati v hustých davech; *confertis turmis impetum facere Cs* v hustých tlupách; *c. equitatus L* sražená, shluklá jízda; *ceteros confertos recepit L* ve sražených četách; *quos ubi confertos vidi V* shloučené jsem spatřil; *conferta robora virorum Cu* těsné řady jádra vojska; *nunquam conferti, sed rari magnisque intervallis proeliantur Cs.*

cōn-fervēscō, *ere, buī,* — [verb. inchoat. od *ferveo*] počínati vříti, rozpalovati se; metaf. *mea cum conferbuit ira H* když vzkypí hněv.

cōnfessiō, *ōnis, f.* [*confiteor*] doznání, přiznání: (s gen. subj.) *mirabar confessionem servorum audiri C*; (s gen. obj.) *c. facti*; *c. culpae. L*; metaf. *c. hostis cedentis L* přiznání, že ustupuje; *ea erat c. Romam caput rerum esse L.*

cōnfessus, viz *confiteor.*

cōnfēstim, adv. [srov. *festinus* spěchající] na ráz, neprodleně, ihned, okamžitě, na místě: *c. subsequi.*

cōnficiēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *conficio*] působící, působivý (s gen.): *civitas litterarum conficientissima C* obec psavá, jež má velkou chuť psáti, činiti záznamy.

cōn-ficiō, *ere, fēcī, fectum* **I** zdělávati; zhotovovati: *alutae tenuiter confectae Cs* jemně vydělané; — spec. **α)** dohotoviti, dokonati, dokončiti; vy-

konati, vyříditi: *quibus rebus confectis Cs* když ty věci byly vykonány = potom; *c. negotium C*; *mandata c. C*; *facinus per alios c. C* spáchati; β) (spis) dokončiti, sepsati, složiti: *librum c. C*; *rationem c.* účet zdělati, vydati počet; γ) (válku) dokončiti: *bellum c.*; *proelium c.*; δ) (cestu) vykonati, uraziti: *aliquantum viae c. L* uraziti hodný (značný) kus cesty; *itinera equo c. Cu*; *cursūs c. C* vykonati plavby; ε) (o čase) ztráviti; v pass. uplynouti: *triennio confecto C*; *hieme confecta Cs*; *ante primam confectam vigiliam Cs* před uplynutím první hlídky noční; **II** dohromady dáti; **1)** shledati, sehnati, sebrati, opatřiti: *nummos c. C*; *dotem c. C*; *legiones ex dilectu novo c. Cs*; *exercitum c. C*; *centurias c. L* zříditi, učiniti setniny; *c. equites Cs* postaviti (do pole) jezdce; **2)** metaf. zjednati, způsobiti, přivoditi, vymoci: *absolutionem c. C*; *pacem c. C*; — spec. (v pass.) *ex quo conficitur, ut ... C* z čehož vyplývá; **III** zdělati, t. j. prvotní tvar něčeho obrátiti v jiný; **1)** drtiti, rozmílati, rozkusovati: *dentes conficiunt escas C*; *cibum c. L*; — spec. ztráviti: *cibus coctus et confectus C*; **2)** metaf. **a)** ztravovati, ničiti: *nihil est, quod non conficiat et consumat vetustas C*; *patrimonium c. C* promarniti; *rem suam c. C*; **b)** ztrmáceti, znaviti, zmořiti, ztýrati, vysíliti, vyčerpati: *vires se conficiunt L* síly se ničí, umořují; *lassitudine confici L* býti vysílen zmalátnělostí; *confici frigore C*; *siti S*; zvl. často v part. perf. pass. *confectus*: (absol.) *fessos confectosque aggredi L* udeřiti na zemdlené a zesláblé (vysílené); *aetate c. Cs* věkem (stářím) sešlý; *qui* (sc. *milites*) *stipendiis confecti erant C* kteří vojenskou službou byli vysíleni (dle jiného čtení: *stipendiis confectis* (= *emeriti*) kteří měli vysloužено (srov. **I** α)); **c)** skoliti, udolati, doraziti, dobiti, ubiti; *alterum Curiatium c. L*; *nunc ego resto, confice! H* doraz mne; *duos hostium exercitus c. L* potříti; *provincias confecit C* (úplně) pokořil, podrobil.

cōnfictiō, *ōnis, f.* [*confingo*] vymyšlení, smyšlenka.

cōnfīdēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *confido*] důvěřující, plný důvěry; — spec. (zprav. s příhanou) troufalý, opovážlivý, smělý, drzý.

cōnfīdentia, *ae, f.* (pevná) důvěra (v sebe); — spec. (s příhanou) troufalost, smělost, opovážlivost, drzost.

cōn-fīdō, *ere, fīsus sum* důvěřovati někomu (něčemu), bezpečiti se na někoho (něco), spoléhati na někoho (něco); — spec. pevně věřiti, pevně doufati, svou věcí býti jist: (absol.) *alio duce plus c. L* pod jiným vůdcem více si troufati; (s dat.) *legioni maxime c. Cs*; *virtuti militum c. Cs*; *fidei et societati c. L*; (s abl. causae) *virtute c. Cs*; *naturā loci confisi Cs* důvěřujíce v ...; *celeritate navium*: (zřídka s *de*) *c. de salute urbis Cs* býti jist stran záchrany města, záchranou města; (s acc. c. inf.) *cui te respondere posse confidas C.*

cōn-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* **1)** (hřebíky) sbíjeti, stloukati, sklínovati něco: *transtra confixa clavis ferreis Cs*; **2)** prorážeti, probodávati, skláti, prokláti: *cornicum oculos c. Cs* vranám oči vyklovati (přísl. o muži, jenž i toho, kdo nejbystřeji vidí, oklame); (bez abl.) *confixi concĭderunt N*; *confixi a sociis V*; metaf. *sententiis senatūs confixus C* ochromen.

cōn-fingō, *ere, finxī, fictum* **1)** skládajíc tvořiti, dělati něco; **2)** tvořiti něco nepravého, vymýšleti si: *crimen c. C*; *causam falsam c. C*; *haec conficta esse arbitror a poëtis C* toť jsou asi smyšlenky, výmysly básníkův.

cōn-fīnis, *e,* adj. **1)** soumezný, hraničící s někým (s něčím), sousední: *ager c. L*; (s dat.) *confines hi erant Senonibus Cs* byli sousedé Senonův; **2)** metaf. příbuzný: *studio* (dat.) *confinia carmina vestro O.*

cōnfīnium, *ii, n.* [*con-finis*] **1)** (konkr.) místo, kraj, kde hranice dvou území se stýkají, soumezí, pomezí, hranice: *legionem in confinio Treverorum hiemare iussit Cs*; *pontus abstulit confinia O* moře přetrhlo soumezí (t. j. zemi spojující Italii se Sicilií); *vicinitates et confinia C* sousedství (příbytků) a soumezení (pozemků); **2)** (abstr.) mezní, hraničná čára, hranice, rozhraní: *confinia lucis O* ranní šero, svítání; *c. noctis O* večerní soumrak; *c. noctis cum luce* (= *et lucis*) *O* večerní soumrak (a ranní šero)

breve c. artis et falsi T úzké rozhraní mezi uměním a podvodem.

cōn-fīō, -fierī (pass. vedl. tvar ku *conficio*) 1) býti dokonánu, vykonánu: *qua ratione c. possit, docebo V*; 2) býti sehnánu: *aurum, ex quo summa pactae mercedis Gallis confieret L.*

cōnfirmātiō, *ōnis, f.* [*confirmo*] 1) upevnění, utvrzení: *c. perpetuae libertatis L*; 2) metaf. utvrzení mysli, npokojení, útěcha; povzbuzení: *animi c.*; 3) tvrzení, výrok: *perfugae c. Cs.*

cōnfirmātor, *ōris, m.* [*confirmo*] stvrditel, ručitel: *pecuniae c. C.*

cōnfirmātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *confirmo*] utvrzený; zmužilý, srdnatý, statečný: *quae res confirmatiorem efficiebat exercitum Cs.*

cōn-firmō, *āre, āvī, ātum* 1) upevniti; utužiti: *stipites c. Cs*; *nervos c. Cs*; *c. membra Cu*; 2) metaf. a) posilniti, upevniti, utvrditi, zabezpečiti, ustanoviti: *c. regnum N*; *amicitiam cum alqo Cs*; *pacem*; *societatem c. S* utužiti spolek; *suam manum c. C* dodati síly a pevnosti své hrstce (vojínův); *Galliam praesidiis ac navibus c. Cs*; *se auxiliis c. Cs* posilniti se; *profectionem lege confirmant Cs* zákonem stanoví; *non deponere, sed confirmare audaciam C*; *opinionem c. Cs* utvrditi domnění; *labores et victorias c. S*; b) (usnesení) potvrditi, schváliti: *legem c. C*; *decreta c. N*; c) (na duchu) posíliti, vzmužiti, povzbuditi; dodati mysli (zmužilosti): *c. militum animos C*; *suos ad dimicandum animo c. Cs*; *timentes c. C*; *alius alium c. L* jeden druhého, navzájem se povzbuzovali; *se (animo) c. Cs* dodati si mysli; *iure iurando inter se c. Cs*; *eos confirmat, ut Romam pergerent S* povzbudí, aby ...; *insulas c. N* utvrditi ve věrnosti. Srov. také *confirmatus*; d) (věc, tvrzení) stvrditi, dotvrditi, zjistiti, dokázati: *rem teste c. C*; *exemplis c. alqd C*; *suspicio est confirmata C* podezření se potvrdilo; e) s jistotou tvrditi, určitě prohlásiti, jistiti: *hoc mihi confirmavit C*; obyč. s acc. c. inf.

cōnfīsiō, *ōnis, f.* [*confido*] důvěra: *firma animi c. C.*

cōnfiteor, *ērī, fessus sum* [*com* a *fateor*] 1) vyznati, doznati něco; přiznati se k něčemu, vyznati se z něčeho (alqd): *confitens reus C* obžalovaný, jenž se (k vině) přiznává; *c. peccatum C*; *iam me vobis confitebor C*; *amorem nutrici c. O*; (s předl. *de*) *de maleficio c. C* učiniti vyznání, vyzpovídati se ze zločinu; (s acc. c. inf.) *cui debere salutem (se. me) confiteor O*; (s dvojím acc.) *se hostem c. C* přiznati se, prohlásiti se za nepřítele; 2) metaf. (skutkem a pod.) vyjeviti, dáti na jevo, prozraditi něco: *parens confessa deam V* davši se poznati jakožto bohyně; *deus se confessus erat O*; *c. terrorem L*; *iram vultibus O.* Part. perf. **confessus,** *a, um* a) akt. jenž se přiznává, přiznal (k vině), přiznávající se, přiznavší se: *confessus reus C*; *de confessis supplicium sumere S*; *confessae manūs O* ruce, jež prosebným vztažením uznávají porážku a prosí za milost, prosebné ruce; b) pass. přiznaný: *res confessa*; *in confesso est* s acc. c. inf. *T* jest obecně přiznáno, nepochybno, že ...

cōn-flagrō, *āre, āvī, ātum* 1) (s)planouti, (s)hořeti: *classis incendio conflagrabat C*; *cum domo c.* zároveň s domem zahynouti v plamenech; (obr.) *flammā amoris c. C*; 2) metaf. přijíti na zmar, býti zničen: *invidiae incendio c. C* žárem nenávisti přijíti na zmar; *invidiā c. C* nenávistí býti mravně zničen.

cōnflictiō, *ōnis, f.* [*confligo*] střetnutí se, sražení; metaf. srážka, půtka, hádka („konflikt").

cōnflictō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *confligo*] 1) (opět a opět) sráželi; metaf. (medial.) potýkati se s někým, zápasiti, bojovati: *cum his conflictari erat molestum C*; *cum adversa fortuna c. N* zápoliti s nepříznivým osudem; 2) poráželi; metaf. hubiti; v pass. býti tísněnu, sklíčenu, souženu, týránu; býti navštívenu, trpěti něčím, zápasiti s něčím: *gravibus superne ictibus conflictabantur T* těžkými ranami shora byli poráženi; *per scelera rem publicam conflictavit T* obec ztýral, zhubil; *conflictari morbo N* býti sklíčen nemocí; (absol.) *ii conflictati sunt, qui ... T* zle byli navštíveni, těm nešťastně se vedlo.

cōnflictus, *ūs, m.* [*confligo*] sražení (se), srážka: *c. nubium C.*

cōn-flīgō, *ere, flīxī, flīctum* srážeti. Zprav. ve význ. intrans. 1) vrážeti na sebe: *naves adeo graviter inter se incitatae conflixerunt, ut ... Cs*; — spec. bojem (v boji) sraziti se, setkati, utkati se; boj svésti, počíti se bíti: *manu cum hoste c. C*; *navibus c. N* svésti bitvu námořní; *proelio Cs*; *acie cum alqo*; *adversus classem c. N*; *contra conspirationem c. C*; (absol.) *ita conflixerunt, ut ... L*; *confligunt venti V*; 2) metaf. zápoliti, zápasiti, přičiti se: *copia confligit cum egestate C*; *causae confligunt inter se C.*

cōn-flō, *āre, āvī, ātum* 1) dmýcháním roznítiti, rozdmýchati: *ignem c. Pl*; (obr.) *quorum operā conflatum (esse) incendium L* požár byl vznícen; metaf. rozdmýchati, roznítiti, způsobiti, ztropiti; v pass. vzplanouti: *bellum c.*; *tumultum c.*; *seditionem c.*; 2) dmýcháním slíti něco: *falces conflantur in ensem V* srpy se roztavují (a překují) na meče; ale *aut flare aut c. pecuniam C* peníze buď raziti (viz *flare*) nebo (jakýmkoli způsobem) shánětí; metaf. a) skouti, sloučiti, spojiti; skupiti, sehnati: *consensus conspirans et paene conflatus C* souhlas jako slitý, jako slitina, t. j. soulad úplný; *aes alienum grande c. S* nadělati náramných dluhů; *exercitum c. C* sehnati (na rychlo) vojsko (zbubnovati); *conflata improborum manus C* tlupa sehnaná z neřestníků; b) kutiti, osnovati, strojiti: *iudicia c. L* vynášeti (soudní) nálezy; *periculum (invidiam) alci c. C* vznítiti proti někomu, způsobiti; *iniuria novo scelere conflata C* křivda spáchaná s novou (= neslýchanou) zločinností; *mendacium c. C.*

confluēns, viz *confluo*.

cōn-fluō, *ere, flūxī*, — 1) stékati se, splývati: *amnes confluunt in unum L*; 2) metaf. sbíhati se, hrnouti se (někam), shlukovati se: *omnes Romam confluxerant S*; *perfugarum magnus numerus ad eum confluebat Cs*; *huc sollertia confluit O* zde soustředí se. Subst. part. praes. **cōnfluēns**, *entis* neb plur. **-entēs**, *ium, m.* stok (dvou řek): *ad confluentem Mosae et Rheni Cs*; *ubi Anienem transiit, ad confluentes collocat castra L.*

cōn-fodiō, *ere, fōdī, fossum* 1) prokláti, skláti, proboduouti; 2) metaf. poraziti, zničiti: *tot iudiciis confossi L.*

cōnformātiō, *ōnis, f.* [*conformo*] (náležité) utváření, útvar, spořádání (sformování): *ratio conformatioque doctrinae C* soustavná a souladná vzdělanost.

cōn-formō, *āre, āvī, ātum* 1) (patřičně) utvářiti, zpodobovati: *ad maiora quaedam natura nos genuit et conformavit C*; 2) metaf. upravovati v náležitý vzor, vzdělávati, vycvičiti: *animum et mentem cogitatione hominum excellentium c. C*; *orbatos parente sibi et posteris c. T* sirotky vychovávati (vzdělávati) sobě i potomstvu.

cōn-fragōsus, *a, um* vl. plný trhlin, rozpuklin; nerovný, drsný, kostrbatý, hrbolatý: *via, loca L*; subst. plur. neutr. *confragosa* (sc. *loca*) *L* drsnatá místa.

cōn-fremō, *ere, fremuī*, — vespolek hlučeti, reptati: *confremuere omnes O* všichni zahlučeli (jiní čtou: *contremuere*).

cōn-fricō, *āre* natříti, potříti.

cōn-fringō, *ere, frēgī, frāctum* [*com* a *frango*] 1) zlomiti, rozbiti, roztlouci: *fores caedendo c. L*; 2) metaf. zmařiti, zničiti: *consilia c. C.*

cōn-fugiō, *ere, cōnfūgī*, — 1) (za ochranou) utéci se, uchýliti se: *in oppida*; *ad florentes Etruscorum opes c. L*; 2) metaf. uchýliti se k něčemu, vzíti útočiště, sáhnouti: *ad vim atque arma c. C*; *ad patrias artes O* k zděděné lsti; *ad opem medicam c. O.*

cōnfugium, *iī, n.* útočiště.

cōn-fundō, *ere, fūdī, fūsum* 1) slíti, smísiti: *aestus confundit undas Cu*; (med.) *Alpheus Siculis confunditur undis O* mísí se s vlnami, spojuje se; *in chaos antiquum confundi O* mísiti se ve starobylý, prvotní chaos; (pass.) *cruor in fossam confusus H* do jámy úplně nalitá, jež do jámy vtekla; 2) metaf. a) v jedno slíti, smísiti, sloučiti, spojiti; pass. slíti se, splynouti: *duo populi in unum confusi sunt L*; *preces in unum c. O*; *rusticus urbano confusus H* venkovan spojen (pohromadě) s měšťákem; *sermones confunduntur in unum L* v jedno se směšují; *c. proelia cum Marte H* bitky začínati; b) (s vedl. význ. nepořádku) smísiti, zmásti, uvésti v nepořádek: *fas nefasque c. O*; *summa*

imis (dat.) *c. Cu*; *vera cum falsis C*; *confusum agmen explicare Cs*; *discrimen c. L* nešetřiti, nedbati rozdílu; *iura gentium c.*; *confusa verba volutant O* zmatené, zmotané se kolácejí řeči; *confusae voces Cu* zmatené výkřiky; *confusus ordo militiae T*; *c. foedus V* (*συγχεῖν*) porušiti smlouvu; — spec. α) znetvořiti, zohyzditi: *confuderat oris notas pavor Cu*; β) přivésti z rovnováhy (duševní), pomásti, zmásti, splésti; pass. ztratiti hlavu: *haec dicta confudēre animos L*; *me male defensae confundant moenia Troiae O* lekati, děsiti.

cōnfūsē, adv. [*confusus*] spleteně, zmateně: *c. loqui C*; *confusius acta res est C.*

cōnfūsiō, *ōnis, f.* [*confundo*] **1)** slití; spojení, sloučení: *coniunctio confusioque virtutum C*; **2)** zmatení, zmatek, nepořádek: *c. suffragiorum*; *c. temporum C*; *crebra oris c. T* častá změna rysů v obličeji (ze studu), časté zardění obličeje; *causam confusionis quaerens T* pohnutka zděšení, ustrašení.

cōnfūsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *confundo*] **1)** spletený, zmatený (i duševně) („konfusní"): *turba c. O*; *confusae stragis acervus V* hromada pomíchaných (pomatených) mrtvol (t. vojínů řeckých i trojských); *verba confusa O*; *confusae voces Cu* zmatené výkřiky; *c. et incertus animi L* (popleten) pomaten a nevěda si rady (jsa na rozpacích); *c. animus L*; *confusae urbis sonus V* zděšeného města křik; **2)** znetvořený, zohavený: *confusior facies T*; *confusi vultūs O.*

cōnfūtō, *āre, āvī, ātum* **1)** dusiti, tlumiti: *dolores c. C*; **2)** vyvraceti (tvrzení): *argumenta C*; *c. vituperatores C*; *verba rebus c. L.*

congelō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *gelu*] **I** intrans. **1)** zamrznouti: *Hister congelat O*; **2)** metaf. ztuhnouti, ztvrdnouti: *cum duro lingua palato congelat O*; **II** transit. **1)** mraziti; **2)** metaf. tvrditi, sraziti, činiti tvrdým: *in lapidem rictus serpentis congelat O* změní v kámen.

con-geminō, *āre, āvī, ātum* zdvojovati: *ensibus ictūs congeminant V* opět a opět zasazují rány, zasazují ránu za ranou; *viro securim congeminat V* muži zasazuje sekerou ránu na ránu (za ranou).

con-gemiscō, *ere, gemuī,* — [verb. inchoat. od *gemo*] zalkati, zavzdychnouti: *supremum congemuit* (*arbor*) *V* naposled zaúpěl.

conger, *grī, m.* [*γόγγρος*] mořský úhoř.

congeriēs, *ēī, f.* [*congero*] snášení; meton. snesené, snůška, hromada: *c. lapidum L*; *congeriem armorum struxit T* postavil pomník (pyramidu) ze zbraní; — spec. α) hranice; β) směs (chaosu) *O.*

con-gerō, *ere, gessī, gestum* **1)** na hromadu snášeti; nanésti: *vestem c. V*; *montes O* nakupiti; *frumentum c. L* nashromážditi; *scuta virgini c. L* naházeti štítů na dívku; *viaticum c. C* sehnati, sebrati cestovné; *vim auri c. C*; *opes c. O* nahromaditi; *c. cibaria H* nastřádati si; *undique tela in alqm c. Cu T* metati střely, střelami zasypati; (obr.) *plus aequo quid in amicitiam c. C* více než slušno obětovati přátelství; **2)** snášejíc zdělati, vystavěti, zbudovati: *congestum caespite culmen V* střecha zdělaná z drnu; *aram c. arboribus V*; *congesta manu oppida V*; — spec. *locus, quo congessēre palumbes V* kde si vystavěli hnízdo, se uhnízdili; **3)** metaf. snésti na někoho něco, zanésti někoho něčím, zahrnouti, zasypati: *in unum omnia c. C*; *ornamenta ad alqm C*; *beneficia in alqm L*; *spes mea in te congesta est O* na tobě spočívá; *iuveni triumphos c. T*; *in Caesarem maledicta c. C* zasypati Caesara nadávkami; — spec. (vinu) svádětí, uvalovati na někoho: *crimina in alqm C*; *causam rei in se L.*

congestīcius, *a, um* [*congero*] nahromaděný, nanesený, nasypaný: *agger c. Cs.*

congestus, *ūs, m.* [*congero*] **1)** snášení, hromadění, nakupení: *c. copiarum T*; — spec. hnízdění: *c. avium C*; **2)** meton. snůška, hromada: *c. lapidum T.*

congiārium, *ī, n.* [*congius*] vl. adj. (sc. *donum, munus*) dar (původ. *congius* (v. t.) oleje, vína atd.) dávaný chudším občanům od úředníků, velmožů, za doby císařské od císařů; později v penězích. Někdy též peněžní dar vojínům udílený. Odt. vůbec dar.

congius, *ĭi, m.* římská míra tekutin = 6 sextariům = $^1/_8$ amfory = $3^1/_4$ l.

con-glaciō, *āre* [*glacies*] zamrznouti.

con-globātiō, *ōnis, f.* [*conglobo*] shloučení v klubko, v kouli; — spec. shluknutí, shluk, srocení.

con-globō, *āre, āvī, ātum* [*globus*] schouliti v klubko, v chumáč, zakulatiti: *figura conglobata C*; — spec. sraziti v zástup, shloučiti; nejč. refl. a medial. sraziti se (v jeden dav), shloučiti se: *conglobati redibant L* shloučeni, v zástupech se vraceli; *ut quosque fors conglobaverat S* náhoda dohromady spojila; *conglobata inter se pars contionis T* shloučená vespolek, hustě pohromadě stojící část shromážděných; *in quo (templo) se miles conglobaverat T.*

conglūtinātiō, *ōnis, f.* [*conglutino*] slepení, sklížení; spojení.

con-glūtinō, *āre, āvī, ātum* **1)** slepovati, skližovati; **2)** metaf. těsně slučovati, spojovati; skládati: *eadem, quae conglutinavit, natura dissolvit (hominem) C*; *si utilitas amicitias conglutinaret C* kdyby užitek byl pojítkem svazků přátelských; *ex his* (sc. *libidine, crudelitate* atd.) *conglutinatus est Antonius C* jest složen.

con-grātulor, *ārī, ātus sum* vespolek, vzájemně štěstí přáti, blahopřáti: *congratulantur libertatem civitati restitutam L* vzájemně si blahopřejí, že svoboda obci jest vrácena.

con-gredior, *gredī, gressus sum* [*com* a *gradior*] **1)** sejiti se, setkati se: *in itinere cum Caesare Cs, congressi iungunt dextras V*; *cum Transrhenanis c. Cs* spojiti se; *c. ad colloquium L*; — spec. (nepřátelsky) setkati se, utkati se, dáti se v boj, jíti v boj, boj podstoupiti: (absol.) *quo valentior congrederetur N*; *pars congressi, quidam eminus proturbant T* část zblízka, jiní zdáli dorážejí; *cum finitimis proelio c. Cs*; *acie c. L*; *contra Caesarem congressus est armatus C*; *tertia in proelia c. V* po třetí se dáti v boj; (básn. s dat.) *impar congressus Achilli V*; **2)** metaf. (o potýčce slovní) *congredere mecum criminibus ipsis C*; *tecum luctari et c.* (před soudem) *C*; *altercatione c. L* pohádati se.

congregābilis, *e* [*congrego*] družný.

congregātiō, *ōnis, f.* [*congrego*] sdružování; družnost: *ad congregationem hominum nati sumus C* k sdružování se s lidmi; *naturalis hominum c. C* pud společenský.

congregō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *grex*] ve stádo spojovati; shromažďovati, shánětí, shloučiti; medial. sdružovati se, shromažďovati se, shlukovati se: *apium examina congregantur C*; (o lidech) *multitudo ex servis congregata C*; *dissipatos unum in locum c. C*; *deterrimum quemque congregare T* kolem sebe shromažďoval; *unum in locum congregari C* shromážditi se; *cum paribus par facillime congregatur C* spojuje se, druží se; (o věcech) *signa in unum locum congregata T* prapory na jedno místo snesené, postavené.

congressiō, *ōnis, f.* [*congredior*] sestoupení, styk, schůzka: *congressione prohibere C* překaziti styky; *congressiones familiarium C* schůzky důvěrných přátel.

congressus, *ūs, m.* [*congredior*] setkání (se), schůze, schůzka: *in Antonii congressum colloquiumque venire C* dostaviti se ke schůzce s Antoniem; *nocturni cum Egeria congressūs L*; *congressūs pete nostros V* hleď se mnou se sejíti, vyhledej mne; — spec. α) společenský styk, společnost: *aditum, sermonem, congressum fugere C*; *congressūs hominum odisse C*; *congressūs abnuere T* nepředpustiti k sobě; *congressu aequalium prohibitus L*; β) nepřátelské setkání se, utkání, srážka, půtka, boj: *primo congressu pelli S*; *primo congressu fusus T*; *cladem in congressu facere S*; *neci tres uno congressu mittit V* v jediné půtce tři skolí.

congruēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *congruo*] **1)** shodující se, shodný; souhlasící, souhlasný, přiměřený (alci rei; cum alqa re): *congruentia his disserere T* souhlasné s těmito mluvili, stejně mluvili; *congruens videtur primordia aperire T* zdá se býti záhodno, místno; **2)** srovnalý sám s sebou, jednohlasný: *c. clamor L* (proti *dissonae voces*).

congruenter, adv. [*congruens*] shodně, souhlasně, přiměřeně: *congruenter na-*

turae (dat.) *convenienterque vivere C* žíti podle přírody.

congruō, *ere, uī,* — [srov. *ruo* II] spadati v jedno, shodovati se: *ut ad eandem metam solis dies congruerent L* že dni v jedno spadaly, shodovaly se s týmž postavením slunce; 2) metaf. a) (časem) v jedno spadati, shodovati se; přiházeti se v týž čas (současně, spolu): *tempus ad id ipsum congruere L* že doba právě s tím se shoduje; *forte congruerat, ut utriusque caedes nuntiaretur T* náhodou se přihodilo, že v týž čas...; b) (podstatou, smýšlením) se shodovati, srovnávati, hoditi se; souhlasiti, přisvědčovati, dávati za pravdu: *dicta cum factis congruunt*; (s dat.) *oratio videtur sententiae c. C*; *sermo inter omnes congruebat L*; *Latini linguā congruentes L*; *cuius vitiis mire congruebat T* jehož vášním ku podivu se hodil; *de re una dissident, de ceteris congruunt C*; *responso vatis c. L.*

coniciō, *ere, iēcī, iectum* [*com* a *iacio*] I (význam předložky zachován); 1) na hromadu házeti, naházeti; snésti, nanésti: *sarcinas in medium L*; *sarcinas in acervum L*; — spec. (střely) házeti, metati, vrhati: *tela undique in unum hostem L*; 2) metaf. (známky, skutky za srovnáním) snášeti, domýšleti se, souditi, dohadovati se, uzavírati; uhodnouti, prorokovati (alqd ex re; de re; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *de futuris callidissime coniciebat N*; *bene, melius c. C*; *male coniecta C* nesprávné dohady, domněnky; *coniectum omen C* vyložené znamení; II (význam předložky oslaben, vyznačeno dosažení cíle); 1) házeti někam. (Původní význam zachován, vztahuje-li se sloveso na pojem v plurálu) *vim lignorum in flammam L* naházeti do...; ale: *torrem coniecit in ignes O*; *sortem c.* losovati; (básn. s dat.) *spolia coniciunt igni V*; — spec. (střely) metati; (bodnou zbraň) vrážeti: *lapides telaque in nostros c. Cs*; *pila in hostes c. Cs*; *gladium in os c. Cs*; *praebita coniecto rupit praecordia ferro O* bodnutím meče; 2) metaf. a) vrhnouti na někoho, obrátiti; svalovati, svádět: *oculos in alqm CVT* upřeně pohlédnouti; *petitiones ita coniectae, ut C* (obraz vzatý od vrhání kopí) útoky tak mířené, řízené; *culpam in multitudinem c. Cs L*; *crimina in tempora L*; *maledicta in vitam eius C* láti někomu; — *pecuniam in propylaea c. C* vyházeti peníze na stavbu propylají; b) (o rychlé dopravě) (osoby) prudce vrhnouti někam: *auxilia in mediam aciem Cs* postaviti; *milites in tecta Cs* umístiti; *mulieres in locum C* ukliditi, skrýti; *exercitum in angustias Cu* vrhnouti do soutěsek; *hostem* (*hostes*) *in fugam c.* obrátiti na útěk, zahnati; *alqm in catenas*; *in vincula*; *in custodiam*; *in carcerem c.* uvrhnouti do pout; dáti do vazby, vsaditi do vězení; (obr.) *sub legis vincula c. L* vrhnouti v pouta zákona; *cives in tribus c. L* vřaditi; (o věcech) *naves tempestate in portum coniectae Cs* vržené, zahnané; *naves in noctem coniectae Cs* vyvržené ve tmu (do tmy); reflex. vrhnouti se někam, utéci se; vstoupiti mezi, přidati se k...: *se in scalas c. C* utéci se na schody; *sese in paludem L* vrhnouti se; *se in medias Troades V*; *se in signa c. Cs* utéci se k praporům; *se in fugam c. Cs* dáti se na útěk; *se in noctem c. C* vrhnouti se, pustiti se do tmy; 3) uvrhnouti někam, (v nějaký stav) vehnati, přivésti; připraviti do něčeho: *hostes in metum*; *in terrorem L* strachu nahnati.

coniectiō, *ōnis, f.* [*conicio*] 1) metání (k jednomu cíli): *c. telorum C*; 2) metaf. a) sestavení (za účelem přirovnání): *c. annonae*; b) domněnka, (domnělý) výklad: *somniorum c. C.*

coniectō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *conicio*] jen ve význ. metaf. přemítati, dohadovati se něčeho; domýšleti se, hádati, souditi z něčeho o něčem, na něco (alqd re n. ex re; de re; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *iter c. T* hádati cestu; *rem eventu c. L* souditi z výsledku na věc; *vultu offensionem coniectaverat T* z (výrazu) obličeje domyslil se, že ho urazil; *animos altius c. T* hlouběji posuzovati smýšlení; *valetudo ex eo coniectabatur, quod... T* na nemoc se soudilo z toho; *de imperio c. T* souditi o vládě.

coniector, *ōris, m.* [*conicio*] vykladač, hadač; zvl. vykladač snů.

coniectūra, *ae, f.* [*conicio*] a) dohad, domysl, domněnka: *ex quibus coniecturam facere de omnibus potestis C* z čehož domysliti se můžete o všem: *ex lucri magnitudine coniec-*

turam capio furti C dohaduji se krádeže; *alqd coniecturā perspicere C* domysliti se něčeho; *coniecturā adsequi* (*consequi*) *C* uhodnouti něco; b) vykládání, výklad (snů, věšteb), hádání, věštění.

coniectus, *ūs, m.* [*conicio*] 1) snášení: *voraginem coniectu terrae explere L*; 2) společné házení, metání (střel k určitému cíli): *coniectu telorum confossus N* přívalem, deštěm, spoustou střel; *adsultatum est castris sine coniectu teli T* (nepřátelé) učinili útok na ležení, aniž kopím hodili; *ad teli coniectum venire*; *intra* (*extra*) *teli c. LT* na (mimo) dostřel; 3) metaf. *oculorum c. C* upření očí, upřený zrak.

cōnifer, *fera, ferum* [*conus* (šiška) a *fero*] nesoucí šišky (šáchy), šiškoplodný.

coniicio, viz *conicio*.

cōnītor, *i, nīxus* a *nīsus sum* [*com* a *nitor*] 1) (vší silou) se vzpírati, opírati se: (absol.) *conixa coruscat* (*ignem*) *V* vzepřevši se, vší silou zamáchne; *toto conixus corpore ferrum conicit V* celým tělem, vší silou (tělesnou) se napjav; *vix illam ferebant conixi umeris V*; — spec. α) (vzpíraje se, namáhaje se) povstávati: *prolapsa iumenta in conitendo glaciem perfringebant L* při sbírání se, namáhajíce se povstati; β) vylézati, vyškrábati se: *in summum iugum Cs*; *in praealtam arborem c. T*; γ) (= *eniti*) porodit: *capella gemellos conixa V*; 2) metaf. namáhati se, usilovati oč: *omnibus copiis conisus acie vincit L* vynaloživ všecku svou moc, sílu; (s inf.) *coniterentur invadere hostem L* aby se vynasnažili udeřiti; *ad convincendum eum conisi T* usilujíce jej usvědčiti.

coniugālis, *e* [*coniunx*] snubný, manželský: *dī c. T* božstva manželství.

coniugiālis, *e* [*coniugium*] manželský.

coniugium, *iī, n.* [*com* a *iugum*] 1) manželské spojení, sňatek, manželství: *dos coniugii O* svatební (manželské) věno; (o zvířatech) páření se: *iuvenca coniugii rudis O*; 2) meton. choť; manžel, manželka: (*Helena*) *coniugiumque domumque videbit V*; *coniugio Pyrrhi potiri V* obdržeti manželku Pyrrhovu (= Andromachu).

con-iugō, *āre, āvī, ātum* [srov. *coniunx*] spřáhnouti ve jho; metaf. sloučiti, spojiti: *amicitiam c. C.*

coniūnctē, adv. [*coniunctus*] 1) spojeně, sloučeně, společně; spolu, zároveň: *c. ferre rogationes L*; 2) metaf. družně, přátelsky, důvěrně: *c.* (*coniunctissime*) *vivere cum alqo NC.*

coniūnctim, adv. [*coniungo*] společně.

coniūnctiō, *ōnis, f.* 1) spojení: *c. portuum C*; 2) metaf. spojení, sloučení, jednota: *c. hominum C*; *c. vicinitatis C* spojení sousedské; — spec. α) svazek příbuzenský, příbuzenství; *amicitiae coniunctionisque necessitudo C* svazek přátelský a příbuzenský; *fratrum c. C*; β) svazek přátelský, přátelství: *me Cn. Pompeius semper sua coniunctione dignum putavit C*; γ) politické spojení, spolek: *vestra equitumque c. C*; *Pompeium a Caesaris coniunctione avocare C*; 3) (v mluvnici) spojka.

coniūnctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *coniungo*] 1) (místem) spojený, sloučený, souvislý; připojený k něčemu, sousedící s něčím, sousední (cum re neb s dat.): *sublicae cum opere coniunctae Cs*; (s pouhým abl.) *ratis coniuncta crepidine saxi* loď přivázaná na okraji skály; *loca Caesaris castris coniuncta C* blízko u . . .; (obr.) *passibus coniunctis spatiari O* kráčeti společně vedle sebe; *coniuncta tela ferre O* společně učiniti útok; *quae proelio coniuncta sunt Cu* co s bitvou souvisí; *virtuti tuae fortuna coniuncta est C* štěstí jest sloučeno, sdruženo; *quocum mihi coniuncta cura de re publica fuit C* s nímž společně jsem se staral o život veřejný; 2) metaf. a) (časem) spojený: *alcis aetati c. C* téměř vrstevník; b) (sňatkem, přátelstvím, příbuzenstvím, smýšlením) spojený, sdružený; přátelský, nakloněný, důvěrný, spřízněný, příbuzný: *o digno coniuncta viro V* provdaná za . . .; *cum iis et inter se coniunctissimi C* s nimi i mezi sebou velmi důvěrní přátelé; *coniuncta populo Romano civitas Cs* nakloněná; *neque discerneres alienos a coniunctis T*; *omnes ut coniunctos, ut consanguineos condebant T*; *ab stirpe c. Atridis V* rodem spřízněný s Atreovci; *coniunctior*

illo nemo mihi est O nad něho nikdo mi bližší.

con-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* [srov. *iugum* jho] spřáhnouti; **1)** (v prostoru) spojiti, sloučiti, připojiti; pass. souviseti (alqd cum re neb dat.): *naves cum castris munitione* (abl. instr.) *c. Cs*; *Ianiculum urbi c. L*; *c. dextras* podati si, stisknouti si pravice; *dextrae c. dextram VO*; *castra castris c. Cs L* hned vedle nepřátelského tábora zříditi tábor, tábor zříditi proti táboru; — (písemné poznámky) připojiti, přičiniti: *pauca commentario c. Hirt.*; **2)** (v čase) spojiti: *properans noctem diei coniunxerat Cs* spěchaje přibral ke dni noc, t. j. spěchal nepřetržitě ve dne v noci; *dictis facta c. T* spojiti (hned) se slovem skutek; *cibi abstinentiam c. T* v hladovění pokračovati, neustávati; **3)** vůb. spojiti, připojiti, sloučiti; reflex. u. medial. spojiti se, spolčiti se; **a)** (ve voj.) *exercitum c.*; *cohortes cum exercitu*; *arma finitimis c. L* svou brannou moc se sousedy; *ne tantae nationes coniungantur C*; **b)** (o svazku přátelském, příbuzenském a jiných poměrech) *multos sibi amicitiā c. S* získati si, nakloniti si; *hospitio, amicitiā coniungi C*; *coniungi foedere Teucris V*; *me tibi studia coniungunt C* s tebou mne spojuji; *me oracula coniunxēre tibi V*; *hunc coniunge volentem V* toho si přidruž, spoj se s ochotným; *mulierem secum matrimonio c. CL*; *nec te c. paras O* a nestaráš se zasnoubiti, provdati; *Poppaeae coniungitur T* zasnoubí se s Poppaeou, pojme za choť Poppaeu; — *cum probro privato c. imperii dedecus C* k vlastní hanbě připojiti pohanu úřadu (vojenského); **4)** (s vnitřním předm.) (spojujíc) učiniti: *conubia c. L* uzavříti sňatek; *amicitiam c. C*; *societatem c. S*; *bellum c. C* společně vésti válku; *iniuriam c. C* spojiti se k bezpráví.

coniūnx, *ugis, m. f.* [*coniungo*] druh (družka) ve jhu; **1)** choť; manželka (manžel); (jako fem. klass.): *coniuges ac liberi*; *coniuges et liberi*; (jako masc. básn. a později): *c. pristinus Sychaeus V*; *quo coniuge felix ferar O* bude-li on mým manželem, za šťastnou budu prohlašována; jsouc jeho chotí . . .; **2)** snoubenka, nevěsta: *pacta c. O* (o Laviniī); *coniuge praerepta V* protože vyrvána mi byla snoubenka (budoucí choť); milenka (jež chce se státi chotí někým): *quem c. fecit avem Circe V*; **3)** (o zvířatech) samice: *expetitur c. O.* (o krávě); *c. abducta marito O* (o holubici).

coniūrātiō, *ōnis, f.* [*coniuro*] **1)** společné přísahou se zavázání, společná (vzájemná) přísaha: *adversarios coniuratione confirmat N*; — spec. přísežné spojení ke skutku trestnému, spiknutí, vzpoura: *coniurationem facere Cs* zosnovati; *patefacere*; *extra coniurationem esse S* býti mimo spiknutí; **2)** meton. spiklenci: *multitudo coniurationis S*; *alii ex coniuratione S*; *princeps coniurationis C*; *capita coniurationis L.*

con-iūrō, *āre, āvī, ātum* **1)** společně přísahati; konati přísahu společně při praporu: *ut omnes Italiae iuniores coniurarent Cs*; **2)** přísahou se zavázati (právem), spojiti se (k boji): *inter se coniurant* s acc. c. inf. *Cs*; *omnes Belgas contra populum Romanum c. Cs*; — (básn. metaf.) *res coniurat amicē H* spojuje se, souhlasí; — spec. (na odpor zákonu) spiknouti se, osnovati spiknutí, srotiti se, vzbouřiti se: *c. contra rem publicam C.* — Zvl. často **coniūrātus**, *a, um* **1)** přísahav, přísahavší, jenž se zapřisáhl: *coniuratae mille rates O* přísahou k boji spojené; *coniurata agmina O*; (s inf.) *Graecia coniurata rumpere nuptias H*; **2)** spiklý: *homines coniurati C*; (básn.) *arma coniurata O* zbraně spiklenců; *c. Hister V*; subst. **coniūrātī**, *ōrum, m.* spiklenci: *coniuratorum manus C.*

coniux, viz *coniunx*.

cō-nīveō, *ēre, — —* **1)** (o očích) zavírati se: *coniventibus somno oculis C* any oči spánkem se zavíraly; (o člověku) zavírati, přimhuřovati oči: *tamquam somno coniveret* (*Vespasianus*) *T* jakoby ve spaní oči přimhuřoval; **2)** metaf. **a)** usínati, podřimovati, ochabovati: *blandimentis sopita virtus conivet C*; **b)** oko přimhouřiti, přehlédnouti; prominouti: *quibusdam in rebus coniveo C*; *consulibus si non adiuvantibus, at coniventibus certe C.*

conl . . . viz pod **coll . . .**

conn . . . viz pod **con . . .**

Conōn, *ōnis, m.* [*Κόνων*] řecké jméno mužské; 1) athenský admirál od roku 413—393 př. Kr. *N*; 2) hvězdář a mathematik ze Samu (ok. r. 230 př. Kr.) *V.*

cōnōpēum (*conopium*), *ī, n.* [*κωνωπεῖον* od *κώνωψ* komár] 1) síť, síťková záclona (proti komárům); 2) meton. lože, lůžko opatřené síťkovou záclonou (srov. kanape) *H.*

cōnor, *ārī, ātus sum* pokoušeti se o něco, pokus činiti, podnikati něco, usilovati o něco, snažiti se, namáhati se (alqd n. s inf.): *multa stulte c. N* mnoho podnikati pošetilého; *c. aliquid de eruptione Cs* pokusiti se o výpad; *conata retro ferre pedes O* chtějíc couvnouti; *conatur scindere vestem O* jme se trhati šat; *ne tela quidem conati nisu vibrare poterant Cu* ani kopími nemohli namáhajíce se (přes veškeru námahu) rozmachem házeti; (s nepř. ot.) *conati, si perrumpere possent Cs* pokoušejíce se, zda...

con-p... viz pod **com-p...**

con-quassātiō, *ōnis, f.* [*conquasso*] silné otřesení, rozvrat, rozrušení: *valetudinis c. C.*

con-quassō, *āre, āvī, ātum* [srov. *concutio*] 1) silně otřásti něčím (alqd); 2) metaf. (mocí, blahobytem) otřásti, podvrátiti.

con-queror, *ī, questus sum* stýskati sobě, stěžovati si do něčeho, na něco, naříkati (alqd, de re; s acc. c. inf.): *conquerar, an sileam? O* mám naříkati či mlčeti.

conquestiō, *ōnis, f.* [*conqueror*] naříkání, nářek, stížnost: *in Asia nulla c. C* (není) žádné možnosti stěžovati si.

conquestus, *ūs, m.* = *conquestio.*

con-quiēscō, *ere, ēvī, ētūrus* 1) odpočinouti si od něčeho (ab, ex re): *impedimenta praemisit et c. vetuit Cs*; *ut meridie conquieverat Cs* jak usnul; 2) metaf. a) oddechnouti si, dopřáti si oddechu; nabýti klidu; nalézati klid: *alqm c. non pati L* nedati, nedopřáti někomu klidu; *ita eiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant C* moře tak je vyvrhuje, že mrtví nespočinou ani na skalách, *manes non conquiescunt L* duch nemá, nenalézá klidu (v hrobě); *vita in amici mutua benevolentia conquiescit C* nalézá klid (útěchu); b) odpočívati, dávati si pokoj, ustávati: *bella conquiescunt C*; *mercatorum navigatio conquiescit C* plavby obchodní váznou; *imbre conquiescente L* když ustával, povoloval.

con-quīrō, *ere, sīvī, sītum* [*com* a *quaero*] 1) shledávati, shánětí, vyhledávati: *obsides*; *arma*; — spec. shánětí, sbírati, bráti na vojnu: *sagittarios c. Cs*; 2) shledávati, vyhledávati, shánětí se po čem (alqd: *argumenta T*; *voluptates Cs* vyhledávati rozkoší, shánětí se po...; *omnes ad opprimendum artes conquirebat T* vyhledával všecky úskoky, aby jej zničil.

conquīsītiō, *ōnis, f.* [*conquiro*] shledávání, shánění, sbírání něčeho; pátrání po čem: *pecuniarum c. T* opatření peněz; — spec. sbírání na vojnu, odvod (přísný): *exercitus durissima conquisitione conlectus C.*

conquīsītor, *ōris, m.* sběrač, najímač na vojnu, verbíř.

conquīsītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conquiro*] vybraný, hledaný: *conquisitissimae epulae C.*

conr... viz **corr...**

cōn-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* plotem ohraditi, oplotiti; zvl. part. *consaeptus, a, um* ohrazený; subst. **cōnsaeptum,** *ī, n.* ohrada.

cōnsalūtātiō, *ōnis, f.* (vzájemné) pozdravení (se).

cōn-salūtō, *āre, āvī, ātum* (zároveň, současně, hromadně, slavnostně) pozdravovati, vítati; (s dvojím acc.) *eam Volumniam consalutabant C* pozdravovali ji jako Volumnii: *alqm regem c. L* pozdraviti někoho králem; (v pass.) *Nero imperator consalutatur T* jest pozdravován, vítán za císaře (jakožto císař).

cōn-sanguineus, *a, um* krevný, pokrevný; příbuzný: *consanguineae umbrae O* pokrevné stíny (t. j. stíny pokrevných příbuzných); subst. *consanguineus, ī, m.* pokrevný příbuzný; zvl. rodný (vlastní) bratr: *c. Leti Sopor V* spánek, rodný bratr smrti; (čestný název) *fratres consanguineique Cs* bratři a to rodní (o Haeduech).

cōnsanguinitās, *ātis, f.* (po)krevní příbuzenství *LV.*

cōn-scelerātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conscelero*] zločinem poskvrněný, zločinný, bezbožný, nečestný: *conscele-*

ratissimi filii C; subst. zločinec, zlosyn.

cōn-scelerō, *āre, āvī, ātum* poskvrniti zločinem, činiti účastným zločinu: *oculos videndo c. O.*

cōn-scendō, *ere, endī, ēnsum* [*com* a *scando*] (společně) slézati něco, vystoupiti, vstoupiti, vylézti na něco (alqd): *equos c. L* vsednouti na koně; *navem c.* vstoupiti na loď; (též absol.) *ab hoc loco conscendi, ut transmitterem C* vstoupil jsem na tomto místě na loď, abych se přeplavil; *bis denis conscendi navibus aequor V* s dvaceti loďmi vyplul jsem na moře; *antemnas c. O* vylézti na ráhna; *sol medium caeli conscenderat orbem V* slunce dostoupilo středu klenby nebeské.

cōnscēnsiō, *ōnis, f.* [*conscendo*] vstoupení: *c. in naves C.*

cōnscientia, *ae, f.* [*conscio*] **1)** spoluvědomí, souvědomost, vědomí, vědomost, povědomost něčeho (o něčem) spolu s jiným(i): *adsumere* (*adsciscere*) *in conscientiam alqm T* učiniti účastným tajemství, svěřiti tajemství někomu, zasvětiti někoho v něco, přidružiti si za důvěrníka; (s gen. subj.) *unius liberti conscientiā uti T* vzíti si propuštěnce za důvěrníka; (s gen. obj.) *conscientiam coniurationis confessus est T* přiznal se, že o spiknutí (také) věděl; **2)** vědomí něčeho u sebe sama; **a)** vědomí: *c. bene actae vitae C* vědomí, že jsme život dobře ztrávili; *c. pulcherrimi facti C* vědomí, že vykonali čin překrásný; *satisfactionem ex nulla conscientia de culpa proponere decrevi S* ospravedlnění uminil jsem si předložiti, nejsa sobě nikterak viny svědom; *inerat c.* (s acc. c. inf.) *T* byl si vědom toho, že ...; *ex conscientia, ne videretur emisse T* jsa sobě (toho) svědom, že by se zdálo ...; **b)** svědomí: *animi conscientiam non curare C* o svědomí se nestarati; *recta c. C*; *mala c. S*; — spec. **α)** dobré svědomí: *mea mihi c. pluris est quam omnium sermo C*; *magna vis est conscientiae C*; *conscientiā fretus Cu* spoléhaje na své dobré svědomí; **β)** zlé svědomí, výčitky, ostny svědomí: *ne quis modestiam in conscientiam duceret S* aby skromnost (skromné mlčení) nevykládal ve zlé svědomí; *suae quemque conscientiae animi terrent C* hlas (zlého) svědomí děsí; *animi conscientia improbos excruciari C* že nešlechetníci jsou mučeni výčitkami svědomí.

cōn-scindō, *ere, scidī, scissum* roztrhati.

cōn-sciō, *īre*, —, — býti si (s)vědom něčeho (alqd); — spec. *nil c. sibi H* nebýti si svědom žádného bezpráví (t. j. míti svědomí čisté).

cōn-scīscō, *ere, scīvī, scītum* uváděti si na vědomí; **1)** společně usnésti, uzavírati něco, usnésti se na něčem; býti srozuměn, přidati se k usnesení (alqd): *bellum c.* usnésti se na válce; *senatus conscivit, ut bellum fieret L*; *ita consentio consciscoque L* tak souhlasně soudím i uzavírám; **2)** ustanoviti, usouditi sobě něco: *exsilium ac fugam nobis conscisceremus L* vypovězení i útěk bychom si usoudili; *turpem fugam conscivissent T* na hanebný útěk byli by se dali; *mortem* (*necem*) *sibi c.* učiniti si smrt, spáchati samovraždu, vzíti si život; *mors ab ipsis conscita L* jejich samovražda; *facinus in se foedum c. L* dopustiti se činu hanebného na sobě.

cōn-scius, *a, um* [*conscio*] **1)** spoluvědomý, souvědomý, vědomý, vědoucí spolu s někým o něčem, zasvěcený do něčeho (alcis rei, alci rei; alci alcis rei): *c. illi facinori C*; *aether c. conubiis V* svědek sňatku; *nox conscia sacris O* (jen) noc jest svědkyně slavnosti; *servus facinoris c. C* jenž věděl o předsevzetí; *conscia fati sidera V* znalé sudby; *quorum nox conscia sola O* čeho svědkyní byla pouze noc; (absol.) *conscia turba O* dav vědomý (t. zlého úmyslu), srocený; *agmina conscia iungunt V* šiky vědomé toho, smluvené, srocené; *quo nec conscia fama sequatur V* kam by nedošla pověst vědoucí (o mých činech), pověst mých činů; *tam multis consciis* (abl. abs.) když tolik lidí spolu o tom vědělo, při takovém množství svědků; subst. **cōnscius**, *ī, m.* důvěrník, zasvěcenec, účastník, společník: *sacerdotes ministros deorum, illos conscios putant T*; *conscii facinoris N* spoluspiklenci; *unus e consciis eius Cu* jeden z jeho důvěrníků; **2)** vědom sobě, svědom, vědomý něčeho (sibi alcis rei):

mihi c. sum (s acc. c. inf.); *mens sibi conscia recti V* (= *conscientia recta*) mysl vědomá sobě dobrých skutků, čisté svědomí; *conscia mens ut cuique sua est, ita concipit spem O* jaké kdo má svědomí; — spec. α) vědomý své síly, sebevědomý: *conscia virtus V* vědomí statečnosti, sebevědomá mužnost (síla); β) vědom(ý) (si) viny (provinění): *quos c. animus exagitabat S* zlé svědomí; *conscii sibi impedimenta parabant S* jsouce si vědomi viny, nemajíce čisté svědomí; *Ulixes quaerere c. arma V* hledal jsa si vědom viny prostředků.

cōn-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* sepisovati; 1) (s acc. vnějším) zapisovati v seznam; — spec. α) zapisovati jména odvedených, na vojnu bráti, na vojnu sbírati, odváděti (na vojnu): *legiones conscripsit novas C* sebral; *exercitum c. L* sbírati vojsko; *legionem dilectu novo c. L* zříditi novým odvodem; *inter septimanos conscriptus T* do sedmé legie vřaděn; *conscripti* (sc. *milites*) *C* odvedenci; β) zapsati v seznam občanů dle tříd, (zapsáním) sestaviti, zříditi, ustanoviti: *centurias c. L* zříditi centurie (zapsáním v seznamy); (o rejdech volebních) *convocabat tribus ... Collinam novam conscribebat C* zřizoval novou tribui kollinskou (t. j. získával lid pro volební rejdy); γ) zapsati v seznam senátorů. Dle římského podání Brutus na počátku republiky senát (do té doby výhradně patricijský) ukrutnostmi Tarquinia Zpupného valně prořídlý doplnil zámožnými členy plebejskými. Odtud má vznik stálé oslovení senátu: *patres conscripti* (otcové vyvolení, shromáždění, otcové a přísedící) místo *patres* (= staří patricijští senátoři) *et conscripti* (= noví senátoři); (též v sing.) *pater conscriptus repente factus est C* (posměšně) senátorem; *quod sit conscripti officium H* povinnost senátorova; 2) (s acc. vnitřním) spisovati, skládati: *librum; orationem.*

cōnscrīptiō, *ōnis, f.* [*conscribo*] sepsání; zápis (protokol): *falsae conscriptiones quaestionum C* porušení zápisů (spisů) vyšetřovacích.

cōn-secō, *āre, secuī, sectum* sesekati, rozsekati v kousky.

cōnsecrātiō, *ōnis, f.* [*consecro*] 1) posvěcení, zasvěcení; — spec. zasvěcení bohům podzemním, prokletí: *capitis c. C*; 2) zbožnění, počtení mezi bohy (*decernitur a senatu*) *Claudio c. T.*

cōn-secrō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *sacro*] 1) (bohům) posvěcovati, zasvěcovati, obětovati: *Martis manubias Musis c. C*; *Aeacum virtus divitibus consecrat insulis H* klade na ostrovy blažených; *c. origines suas L* zasvětiti své počátky, připisovati sobě původ božský; *prope ad immortalitatis et religionem et memoriam consecrantur C* jsou zasvěceni jaksi poctě nesmrtelných bytostí a věčné památce; (obr.) *in quā* (*patriā*) *omnia nostra c. debemus C* obětovati, přinésti na oltář (vlasti); — part. **consecrātus**, *a, um* v platnosti adj. zasvěcený, posvátný: *fana consecrata inauguratague L* svatyně za slavnostních augurií zasvěcené; *insula Cereri consecrata C*; *haec opinio in Hercule consecrata C* toto domnění (víra) při Herkulovi posvěcené, za (posvátnou) pravdu uznané; — spec. zasvěcovati bohům podsvětním, zasvěcovati záhubě, proklínati, dávati do klatby: *te tuumque caput sanguine hoc consecro L* proklínám při této krvi; (obr.) *Clodius Miloni consecratus C* propadlý, v šanc vydaný; 2) (osoby) zbožniti, počísti, vřaditi mezi bohy, prohlásiti za boha: *consecratum Claudium invocare T* vzývati zbožněného Klaudia; *consecratae immortalitatis exempla Cu* příklady lidí uznaných, prohlášených za bohy; *alqm immortalitati c. Cu* prohlásiti za nesmrtelného; 3) (vzhledem k slávě) zvěčniti, učiniti nesmrtelným: *litteris c. C* zvěčniti písemnými památkami, v písemných památkách.

cōnsectārius, *a, um* [*consector*] důvodný, zdůvodněný, pádný; subst. *cōnsectāria, ōrum, n.* důsledky *C.*

cōnsectātrīx, *īcis, f.* [*consector*] horlivá následovnice, stoupenkyně *C.*

cōnsectiō, *ōnis, f.* [*conseco*] rozřezání *C.*

cōn-sector, *ārī, ātus sum* [verb. intens. — frequ. od *consequor*] 1) stále n. horlivě jíti za někým, následovati: *eos cupit, eos consectatur Pl* stále jest jim v patách; *pecora c. L* honiti, shánětí dobytek (zabělhlý); — spec. (nepřátelsky) stíhati, pronásledovati: *consectantium tumultus L* hluk pronásledo-

vatelů; též dostihnouti: *naves nostri consectati expugnaverunt Cs*; 2) metaf. honiti se, pachtiti se za něčím, vyhledávati něco (alqd): *largitione benevolentiam alcis c. C*; *voluptates c. C.*

cōnsecūtiō, *ōnis, f.* [*consequor*] a) následek, výsledek: *detractio molestiae consecutionem adfert voluptatis C* má za následek, má v zápětí rozkoš; b) pořadí: *c. verborum C* pořádek slov, slovosled.

cōn-senēscō, *ere, senuī*, —1) zestárnouti, stárnouti, scházeti věkem: *illā consenuerunt casū O* (Filemon a Baucis); 2) metaf. sestárnouti, chřadnouti, slábnouti, chabnouti, hynouti, pozbývati síly: *animum consenuisse L* že duch zeslábl; *quamvis consenuerint vires C* ochably síly; *consenuisse vim tribuniciae potestatis L.*

cōnsēnsiō, *ōnis, f.* [*consentio*] společné smýšlení; 1) souhlas, jednomyslnost, shoda: *tanta Galliae* (gen. subj.) *c. fuit libertatis vindicandae* (gen. obj.) *Cs* tak veliká byla jednomyslnost Gallie uchovati svobodu; — spec. (s přihanou) tajné srozumění se, srocení, spiknutí: *nullaene consensiones factae esse dicuntur? C*; *aperta civitatum c. T*; (konkr.) *consensionis globus N* kroužek, hlouček spiklenců; 2) metaf. souhlas, shoda: *voluntatum c. C* souhlas v tužbách.

cōnsēnsus, *ūs, m.* [*consentio*] 1) souhlas, shoda, jednomyslnost, souhlasné snesení, schválení; svornost: *c. plebis L* svornost lidu; *ex omnium* (*communi*) *consensu CsL* dle všeobecného snesení; (často v abl.) *consensū* souhlasně, jednohlasně, jednomyslně, jednomyslným snesením, se srozuměním, se souhlasem; (meton.) *id apud Chattos in consensum vertit T* obrátilo se v souhlasný zvyk, stalo se obecným zvykem; — spec. (s přihanou) tajné srozumění se, smluvení se, spiknutí: *c. audacium C*; 2) metaf. souhlas, soulad: *c. atque conspiratio virtutum C* ladný souhlas.

cōnsentāneus, *a, um* [*consentio*] souhlasný, shodný, srovnalý, přiměřený, případný (cum ro n. s dat.): *sibi c. est* jest (si) důsledný; *consentaneum est* (s inf. n. s ut) jest přiměřeno, sluší se, jest rozumné, jest logické.

Cōnsentia, *ae, f.* hlavní město Bruttiů (nyn. *Cosensa*); obyv. **Cōnsentīnī**, *ōrum, m.* Konsentané.

cōn-sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* 1) stejně smýšleti, býti stejného smýšlení, souhlasiti, srovnávati se, shodovati se, býti za jedno, sjednotiti se s někým v něčem (cum alqo de re): *sibi c. C* býti důsledný; (neos.) *de prioribus consentitur T* o prvních dvou je shoda, zprávy se srovnávají; — souhlasně usnášeti, uzavírati něco, usnášeti se na něčem (alqd): *senatus bellum consentit L* usnáší se (jednomyslně) na válce; (v pass.) *bellum erat consensum L*; (též s acc. c. inf. n. s ut): *senatus consensit, ut bellum fieret L*; — spec. (s přihanou) sjednotiti se, spolčiti se, srozuměti se, umluviti se, spiknouti se (contra alqm, ad alqd): *c. ad prodendam Hannibali urbem L*; (s inf.) *delere rem publicam consensisse C* že se umluvili zničiti obec; part. **cōnsentiēns**, *entis* v platnosti adj. (jsoucí) stejného smýšlení, souhlasný, jednohlasný, jednomyslný: *simplex, communis, c. C* (člověk) prostý, společenský, stejně smýšlející; *c. vox L* zvuk souhlasu, souhlasný výkřik; 2) metaf. shodovati se, srovnávati se.

cōnsequēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *consequor*] náležitě následující; důsledný, rozumový, srovnávající se s rozumem, správný, souhlasný: *c. est* s acc. c. inf. plyne, vyplývá (z toho); subst. *cōnsequēns, entis, n.* následek, důsledek: *cum c. aliquod falsum sit C.*

cōnsequentia, *ae, f.* [*consequor*] pořad, následek, následnost.

cōn-sequor, *ī, secūtus sum* I 1) jíti spolu (zároveň) s někým, jíti v zápětí (přímo) za někým, následovati, provázeti (alqm, alqd): *eum vestigiis c. C* jíti v patách za ním; *pars reliqua consequens procumbebat Cs* ostatní část (následujíc) za ní se sléhala; (obr.) *consequitur Fabium felicitas Cs* provází; — spec. pronásledovati, stíhati: *copias Helvetiorum c. Cs*; 2) metaf. a) (v čase) následovati, jíti (v zápětí) za něčím (alqd); dostaviti se, přijíti, státi se, nastati: *nox consequitur diem C*; *vilitas annonae ex caritate consecuta est C* láce po drahotě (ihned) nastala; *consecuti dies pauci C* uplynulo málo dní; *consequitur tempestas Cs* nastává; b) (jako důsle-

dek) následovati z něčeho, nastupovati: *pudorem rubor consequitur C*; **c)** následovati, držeti se někoho (něčeho), říditi se někým (něčím): *suum institutum c. C*; *quem (Chrysippum) consequens C* jehož (příkladu) se drže, za jehož příkladem; **II 1)** dostihovati, dohoniti, dojíti: *mors timidum consequitur Cu*; *Scipionem litterae consecutae sunt Cs* dopis zastihl Scipiona; *hunc lancea consequitur V* kopí zasáhne; **2)** metaf. **a)** dojíti, dosíci, nabýti, získati: *quod ille sperat, hic consecutus est C*; *gloriam c. C*; *meus labor fructum amplissimum est consecutus C* má námaha přinesla mi ovoce nejskvělejší; *si quid in dicendo c. possum C* mohu-li říci něčeho dosíci; *multum in eo c. N* mnoho tím získati; **b)** dostihovati někoho, vyrovnávati se někomu: *maiorem c. C*; **c)** (slovy) vystihovati, (úplně) vyjadřovati, vypočítávati: *verbis omnia c. C*; **d)** (duševně) dostihnouti, vystihnouti, pochopiti: *facta memoriā c. C* činů dostihnouti paměti (t. j. podržeti v paměti); *tantam causam diligentiā c. C* tak velikou věc vystihnouti bedlivým zpracováním.

1. cōn-serō, *ere, sēvī, sītum* spolu sázeti; **1)** (místo) posázeti, osázeti, poseti, oseti: *en, quīs (= quibus) consevimus agros! V* ejhle, pro koho oseli jsme role; *ager diligenter consitus C* sad pečlivě vysázený (stromovím); *ager arbustis consitus S* pole stromovím porostlé; **2)** sázeti, vysazovati: *arborem L*; *nemora manu consita Cu* háje uměle pěstované (vl. háje vysázením stromů uměle zdělané).

2. cōn-serō, *ere, serui, sertum* seřaditi; **1)** (těsně) spojovati, splétati, spínati, semknouti: *hamis conserta auroque trilix lorica V* pancíř z háčků (kroužků) spletený, z trojího drátu zlatého; *pellis auro conserta V* kůže spjatá zlatou sponou; *tegumen fibulā aut spinā consertum T*; *vir viro* (dat.), *armis arma conserta sunt Cu* muž řadí se těsně k muži, štít k štítu; *scuta supra capita c. Cu* semknouti štíty nad hlavami; *conserta acies T* bitevní řady, šik těsně sražený, semknutý; **2)** metaf. spojovati: *exodia conserta sunt fabulis Atellanis* (dat.) *L* dohry spojeny jsou s hrami atellskými; *sine interprete c. sermonem Cu* zapříst rozhovor, hovořiti, smluviti se; **3)** *manūs (manum) c.* speřiti ruce (v boji), srazíti se, utkati se, dáti se, pustiti se do sebe (srov. *μειγνύναι τὰς χεῖρας*); odtud vyvinula se rčení s vnitřním acc.: *proelium (pugnam) c.* dáti se do boje, boj počíti, svésti, bojovati; *dextram c. V* (o souboji); *proelia conserimus V* svádíme seče; *navis conseritur L* loď zaplétá se v boj, sráží se; *haud ignotas belli artes conserebant L* měřili se spolu ne neznámým uměním válečným; **4)** (t. t. právn.) *manum c.* vložiti ruku na spornou věc (t. j. zahájiti spor o vlastnictví).

cōnsertē, adv. [*consertus*] semknutě, spojitě; souvisle: *c. contexteque C* v těsné spojitosti.

cōn-serva, *ae, f.* spoluotrokyně.

cōnservātiō, *ōnis, f.* [*conservo*] **a)** (s konkr. subst.) zachování, uschování: *frugum c. C*; **b)** metaf. zachovávání, dbaní, šetření; záchrana: *c. decoris C*; *c. omnium C*; *c. patriae C.*

cōnservātor, *ōris, m.* [*conservo*] zachovatel, zachranitel, zachránce, ochránce: *c. domini*; *c. rei publicae C.*

cōnservātrīx, *īcis, f.* [*conservator*] zachovatelka.

cōn-servō, *āre, āvī, ātum* uchovávati (ve stavu nepornšeném) zachovávati, udržovati něco (s předm. konkr. i abstr.): **a)** *religionem c. C* zachovávati náboženství; *ordines c. Cs* zachovávati řady, držeti se v šiku; *fidem iīs iurandum c.* splniti slovo, přísahu; *iis rebus tuendis et conservandis praefuerat C*; *virtus amicitias conservat C* udržuje; **b)** zachovati, zachrániti, *quem si rei publicae conservatis C*; *rem publicam, vitam omnium c. C*; s dvojím acc. *cives incolumes c. C*; — spec. zachovati při životě, ušetřiti, dáti milost, přijmouti na milost: *Caesar dixit sese eos conservaturum Cs.*

cōn-servus, *ī, m.* spoluotrok.

cōnsessor, *ōris, m.* [*consido*] kdo sedí spolu s někým, při někom, soused (u stolu, v divadle), spolustolovník; přísedící (na soudě).

cōnsessus, *ūs, m.* [*consido*] vl. spolusedění; sedění. shromáždění, sbor: *ludorum gladiatorumque c. C* shromáž-

dění, návštěva při hrách divadelních a šermířských; *non coronā c. vester cinctus est C* sbor váš není obstoupen kruhem posluchačstva; *se consessu* (dat. cíle) *ferre V* ubírati se do shromáždění.

cōnsīderātē, adv. [*consideratus*] rozváženě; rozvážně, s rozvahou; opatrně.

cōnsīderātiō, *ōnis, f.* [*considero*] pozorování; rozvažování, rozvaha, úvaha, rozjímání.

cōnsīderātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *considero*] **1)** (o věcech) zrale rozvážený, uvážený; **2)** (o osobách) rozvážný, rozvážlivý, rozmyslný, opatrný.

cōnsīderō, *āre, āvī, ātum* [*sidus* srov. *desidero*, ale pův. význ. není jasný] **1)** (zevrubně) pozorovati: *candelabrum c. C.* prohlédnouti si; **2)** metaf. myslí pozorovati, v mysli přemítati, (zrale) rozvažovati (alqd; de re; s ut, ne; s nepř. ot.): *casūs mecum ipse considerans C* sám u sebe uvažuje; *considerate cum animis vestris C* rozvažte ve své mysli, v srdci.

cōn-sīdō, *ere, cōnsēdī,* — sesedati se; **1)** (společně) posazovati se, usazovati se, usedati: *examen apum in arbore consederat L*; (básn. s pouh. abl.) *considunt tectis V* usednou v paláci (bohové); *considite transtris V* usedněte na lavice (veslařské); (též o jednotlivci) *c. in sella regia Cu* usaditi se na královském trůně; — spec. α) na soud zasednouti: *quo die, iudices, consedistis in hunc reum C* na soud jste zasedli proti tomuto obžalovanému, nad tímto obžalovaným; β) (o vojsku) usaditi se, položiti se (polem), zastaviti: *totam noctem itinere facto consedit L*; *considunt castris ante urbem V*; γ) (trvale) se usaditi, usídliti se: *in finibus Ubiorum Cs*; *Ausoniā c. terrā V*; *Cretae c. V* na Kretě; (o lodích) *Ausonio portu c. V* stanouti v přístavu, vplouti do přístavu, zakotviti; (obr.) *ut religio in hac urbe consederit C* se zakotvilo; *improbitas si cuius in mente consedit C* usadí-li se, zakoření-li se; **2)** metaf. a) ssedati se, sesazovati se, slehati se, tratiti se, propadati se: *terra ingentibus cavernis consedit L*; *Alpes considant C* ať se sřítí; *mihi visum c. in ignes Ilium V* že v plameny se ssedá, v plamenech mizí, lehá popelem; *omnia sacra profanaque in ignes c. T*; *consedisse urbem luctu V* že se pohřížilo v zármutek; b) usazovati se, ulehati, ochabovati, ulevovati, ustávati: *neque adhuc consederat ignis O* a dosud oheň neustal; *furor, ardor animi consedit C* usadil se; *praesentia consederant T* přítomný stav byl klidný; *consedit nomen in praetura C* ochablo jméno, odpočívalo (t. j. neozývalo se v ústech, nemluvilo se o něm).

cōn-signō, *āre, āvī, ātum* **1)** zapečetiti, opatřiti pečetí: *tabulas signis c. C*; **2)** metaf. zpečetiti, (hodnověrně) zaznamenati; pověřiti, potvrditi, zaručiti: *monumentis testata consignataque antiquitas C*; (obr.) *notiones in animis quasi consignatae C* takořka vepsané, vryté.

cōnsiliārius, *a, um* [*consilium*] radný; subst. rádce, důvěrník.

cōnsilior, *ārī, ātus sum* [*consilium*] raditi se o čem: *haec c. Cs*; (absol.) *consiliandi causa Cs* za příčinou porady; (zřídka) raditi, býti radou někomu: *ille bonis consilietur amicē H* přátelskou radou buď pomocen.

cōnsilium, *iī, n.* [srov. *consul, consulo*; podle staršího výkl. m. **con sedium* od *sedeo* vl. (spolu)sedění (poradné)] **1)** radění (se), (vzájemná) rada; a) rada, porada: *c. de rebus habebant V* konali poradu, radili se; *consiliis interesse CL* účastniti se porad; *eum consilio* (= *ad consilium*) *adhibuit CsC* přibral jej na poradu; *quasi consilii res sit Cs* jako by bylo třeba o věci rady; *alii inter fugae pugnaeque c. oppressi L* zatím co byli na rozpacích (nerozhodnuti), zatím co si nevěděli rady, mají-li . . .; b) meton. rada = shromáždění (rádců), poradný sbor, rádcové: *c. viribus parat L*; *c. vocare*; *c. dimittere*; *orba consilio auxilioque Gabina res O* zbavená rádců a obhájců; (básn. o jednotlivci) *illa Numae coniunx consiliumque* (= *consultrix*) *fuit O* byla rádkyně; *ille hortator pugnae consiliumque* (= *consultor*) *fuit O*; — spec. α) státní rada, senát: *fit publici consilii particeps C* účastní se sedění senátu; *de consilii sententia Cs* usnesením senátu; β) rada, shromáždění soudců: *praetor cum consilio causam cognoscit C*; *in eo consilio, in quo amplissimi viri iudicant*

C; γ) válečná, vojenská rada: *convocare c. Cs*; 2) (vlastnost, schopnost řádně raditi) chytrá rada, rozvaha, rozmysl, důmysl, moudrost, důvtip, obratnost, zručnost, věhlas: *vir et consilii magni et virtutis Cs*; *consilii plenus N* plný rozvahy, rozvážný; *maiore studio quam consilio L* s větší horlivostí než rozvahou; *impedit consilium voluptas C*; *ratio et c.* rozum a rozvaha, moudrá rozvaha; *virtus et c.* ráznost a důmysl; *vis consili expers mole ruit sua H* (slepá) síla bez rozumu; — spec. důvtip, chytrost, obmysl, lest, lstivost, podskok: *imperatorem vincere consilio N* přelstiti; *c. et imperii simulatio L* podskok a předstíraný rozkaz; *consilio unius hominis addita rei fides L* chytrou myšlenkou, důvtipem; *nec imperium illud sed c. fuit L* nebyl to (skutečný) rozkaz, nýbrž (válečná) lest (vypočítaný záměr); 3) (daná) rada, mínění, návrh: *ad c. accedere N* přidati se k návrhu; *huius consilio portus constitutus est N* na radu tohoto; *quid mei consili est Cs* co, k čemu radím; *consilii inops OL* bezradný; *consilio manuque O* (radou) slovem i skutkem; *eum aut consilio aut re adiuvare C*; 4) a) přijatá, usnesená rada, úrada, usnesení, rozhodnutí, vůle, opatření: *communi consilio* dle společné úrady; *publico consilio* obecnou úradou, z veřejného usnesení (opak *privato c.* o své hlavě, o své ujmě); *sive casu sive consilio deorum Cs* vůlí bohů; b) rada v mysli (přijatá) pojatá, (osobní) rozhodnutí, předsevzetí, úmysl, záměr, účel: *unde c. afuerit, culpam abesse L* kde nebylo úmyslu (hřešiti), tam že není viny; *tempora, quae c. morantur agendi H* provedení předsevzetí; *certus* (*incertus*) *consilii LCu* stálý (nestálý) ve svém předsevzetí; *non est c., uti ea deseram S* nemám úmyslu, v úmyslu; *c. capere, inire* úmysl bráti, pojímati, odhodlati se, ustanoviti se na čem; *in consilio permanere C* setrvati na svém úmyslu; *c. mutare N* jinak se rozmysliti; *consilia in melius referet* (*Iuno*) *V* úmysly (mysl svou) v lepší obrátí; *sine consilio* bez úmyslu, mně; *eo* (*hoc*) *consilio, ut ...* (s) tím úmyslem, aby ...; též prostě *consilio* zúmysla, úmyslně: *pars forte, pars consilio oblati L*; *c. et profectionis et reversionis meae C* účel.

cōn-similis, *e* zcela (úplně) podobný (s dat. n. s gen.).

cōn-sistō, *ere, stitī*, — I 1) pův. společně se stavěti, ale později *con-* dodává slovesu dokonavého významu: postaviti se, stanonti; v log. perf. (pohromadě) státi: *in digitos c. O* postaviti se na špičky prstů; *consistit in medio O* stanul uprostřed; — spec. o vojsku postaviti se v (šiku): *in sinistra parte acies Cs*; *infestis contra hostem signis Cs* postaviti se čelem proti nepříteli; *in orbem c. Cs* postaviti se v kruh, učiniti kolo; (obr.) *verbis c., re dissidere C* slovy (společně stanouti) souhlasiti, věcí se různiti; 2) metaf. a) stanouti, míti místo někde: *in quo* (*viro*) *ne suspicio quidem potuit c. C* ani podezření nemohlo uváznouti, ulpěti; *sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit c. rectum H* za nimiž a před nimiž právo nemůže míti místa; b) státi, záležeti v něčem; zakládati se, záležeti, (zá)viseti na něčem: *victus eorum in lacte consistit Cs* potravou jim jest mléko; *spes consistit in virtute Cs*; *in exiguo tempore exercitūs salus constitit Cs* na malé chvíli závisela spása; *causam belli in tua persona constitisse C* že příčina k válce se zakládala na tvé osobě, dána byla tvou osobou; *partes ordinum in misericordia constitisse Cs* že úkol stavů záležel (jevil se) v soustrasti; II 1) (proti cbůzi neb útěku) pevně se postaviti, stanouti, zastaviti se; v perf. log. státi: *huc ubi pervenit, constitit O*; *viatores c. cogunt Cs* (Gallové) nutí pocestné, aby se zastavili; *ire modo ocius, interdum c.* (inf. hist.) *H* brzy šel jsem rychleji, časem jsem se zastavoval; *bestiae immanes cantu flectuntur et consistunt C* zastavují běh svůj; *reliquos in fugam coniciunt neque c. patiuntur Cs* oddechu dopřáti; *ut equitum nemo consisteret Cs* že nikdo z jezdců nemohl se postaviti, vytrvati, odolati; *quales cum vertice celso quercus constiterunt* (= ἑστήκασιν) *V* jako když vysokým vrcholkem duby stojí, čnějí; *is locus, ubi constitissent* (nepř. řeč) *Cs* to místo, kde stojí; — spec. α) (jako cestující) stanouti, zdržeti se, pobýti někde: *in quibus* (*oppidis*)

praetores c. soleant C; *Romae triduum c. C*; (o lodích) *in ancoris*; *ad ancoram c. Cs* zakotviti se, státi na kotvách, býti zakotven; β) trvale stanouti, usaditi se: *qui negotiandi causa ibi constiterant Cs* za obchodem se usadili, byli usedlí; *in Aonia constitit exul humo O*; *petit Latio c. Teucros V* aby v Latiu se usadili; **2)** metaf. **a)** zastaviti se, stanouti, uváznouti: *illic c. nubes iussit O*; *neque enim c. flumen potest O* zastaviti se (v toku); *frigore constitit unda O* mrazem ztuhla; *iaculum fixum constitit V* oštěp byv vražen uvízl, utkvěl; **b)** stanouti, zastaviti se, váznouti, přestávati: *administratio belli consistit Cs* činnost válečná vázne, ustává; *ad Trebiam constitit bellum L* zastavila se, ustala; — spec. α) (v mysli) klidně stanouti, nabýti klidu, nalézti pokoje: *mortem timens qui* (jak) *poterit animo c.? C* ustaviti se v mysli, zachovati pevnou mysl, klid mysli; *nec te credo posse mente c. C* myslím, že mysl tvá nemůže nalézati pokoje; *neque enim c. mentem passus (est) amor V* neboť láska otcovská nedopřála, nedopustila klidu, oddechu; β) pevně stanouti na něčem, setrvati, držeti se, obstáti: *in sententia c. C* setrvati při mínění: *in causa c. C* ve při vyhráti; *in forensibus causis c. C.*

cōnsitiō, *ōnis, f.* [**1.** *consero*] zasívání, setí, sázení; (v plur.) rozmanitá (různé druhy) setí a sázení *C.*

cōnsitor, *ōris, m.* [**1.** *consero*] zasévač, sázeč: *c. uvae O* pěstitel révy.

cōnsitūra, *ae, f.* [**1.** *consero*] osévání.

cōn-sobrīnus, ī, *m.* a **cōnsobrīna,** *ae, f.* [srov. *soror*] **a)** sestřenec, sestřenice (dítko sestry matčiny); **b)** vůb. bratranec, sestřenice; strýc, teta.

cōnsociātiō, *ōnis, f.* [*consocio*] sdružení, spojení.

cōn-socio, *āre, āvī, ātum* **a)** sdružovati, slučovati, spojovati: *umbram c. ramis H* sdružovati stín větvemi (t. j. spojením větví dávati stín); *audaces c. T* sjednotiti smělé; *forma ex iis consociata T* státní správa složená z nich; **b)** činiti něco společným, společně (konati) podnikati: *regnum c. L* královskou vládu učiniti společnou, děliti se o ni; *rem c. L* vládu, správu obce společnou učiniti, zavésti společnou vládu, rozděliti vládu mezi sebe; *consociati dii L* sdružení bohové, sdružení bohů, společné uctívání božstva; *arma cum Gallis c. L* brannou moc spojiti s Gally; *facinus cum inermibus c. T* k zločinu se spolčiti s bezbrannými; *consilia cum alqo c. C* záměry sděliti s někým, někomu; *quasi seria consociaret T* jako by chtěl sděliti jí důležité věci; *vocem c. T* mluviti s někým; *c. aut coniungere iniuriam C* spojiti a sjednotiti se k bezpráví.

cōnsōlābilis, *e* [*consolor*] potěšitelný, utěšitelný.

cōnsōlātiō, *ōnis, f.* [*consolor*] **1)** potěšování, potěcha, útěcha: *consolationibus nihil levari C* slovy útěchy nenabýti úlevy; **2)** meton. spis o útěše (mysli): *in Consolationis libro*; *C. Crantoris C.*

consōlātor, *ōris, m.* [*consolor*] těšitel, potěšitel, utěšitel.

cōn-sōlor, *ārī, ātus sum* **1)** těšiti, potěšovati, upokojovati, povzbuzovati (alqm de re n. in re): *quo consolante doleres? O* kdo by tě v bolu tvém těšil, skýtal slova útěchy; *consolantia verba O* slova potěchy, útěšná; *his me consolor victurum suavius H* tím se těším, že žíti budu příjemněji; **2)** (s předm. věcným) potěchou polehčovati, mírniti, zjednávati úlevu: *c. dolorem C* těšiti se v zármutku; *doloris magnitudinem brevitas consolatur C* velikost bolesti umírňuje krátké její trvání; *gloria brevitatem vitae posteritatis memoriā consolatur C* útrapy krátkého života mírní, snesitelnými činí památkou v potomstvu.

cōn-sonō, *āre, uī,* — **1)** spolu (a tím hlasně) zvučeti, souzvučeti: *clamor consonans L* jednohlasný křik; *plausu consonat nemus V* rozléhá se háj; **2)** metaf. souhlasiti.

cōn-sonus, *a, um* **1)** souzvučný: *clangor O* jednohlasný; **2)** metaf. souhlasný.

cōn-sōpiō, *īre, īvī, ītum* nadobro uspati, omámiti: *somno est consopitus C* usnul tuhým spánkem.

cōn-sors, *tis,* adj. [*sors* díl, úděl] kdo má (stejný) díl na společném jmění: *tres fratres consortes C* tři bratří spravující společně statek (otcovský); (básn.) spo-

lečný: *consortia tecta V*; subst. účastník, společník, druh, soudruh; družka: *c. tribuniciae potestatis T* účastník moci tribunské; *c. mecum temporum illorum C* jenž v tehdejší tísni byl jsi mým spolutrpitelem; *consortes urbis meae O* spoluobčané; *c. tori (thalami) O* družka v manželství (= manželka); — spec. α) obchodní společník: *consortem socium fallere H*; β) subst. bratr, sestra; *dea c. Phoebi O* (= Diana); *c. Ledaea gemellis O* (= Helena, sestra bližeňců Dioskurů); adj. bratrský, sesterský: *c. sanguis O* krev bratrova; *consortia pectora O* sesterská srdce (= sestry).

cōnsortiō, *ōnis, f.* [*consors*] společenství, společnost; společné držení.

cōnsortium, *iī, n.* společenství, účastenství: *in consortio esse L* býti ve stejném účastenství; *ad c. regni impellere T* pohnouti k účastenství ve vládě; (konkr. o manželkách) *eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque T* účastnice, družky ve štěstí i v neštěstí.

1. cōnspectus, *ūs, m.* [*conspicio*] 1 akt. 1) hledění, patření, pohled: *quoad oculi conspectum ferebant L* až kam oči skýtaly pohled, oči zíraly; *c. est in Capitolium C* jest výhled na Kapitolium; *locus est in conspectu* místo jest v dohledu, lze viděti; (v češtině často překládáme: oči, tvář, blízkost, přítomnost) *in conspectum venire* přijíti na oči, předstoupiti (před někoho); *in conspectum cadere* býti viditelný; *se in conspectum dare C* objeviti se; *reddite conspectum* (sc. *parentis*) *V* vraťte mi tvář otcovu (vraťte mi otce, abych mohl naň patřiti); *in conspectu alcis* před očima, u přítomnosti něčí; *conspectum fugere O*; *e conspectu exire V* mizeti s očí; *ex conspectu abire, removere Cs* odejíti s očí, odstraniti s pohledu; (obr.) *aliud bellum erat in conspectu L* byla v dohledu, na obzoru; 2) metaf. duševní patření, pozorování, úvaha: *c. et cognitio naturae C*; *uno in conspectu omnia videre C* jediným pohledem přehlednouti; *res Asiae in conspectum dare Cu* bráti v úvahu; II pass. 1) spatření, objevení se: *conspectu suo proelium restituit L*; 2) meton. shromáždění (zraku se jevící): *frequens c. vester C* četné shromáždění; *in medio conspectu constitit V* uprostřed shromáždění.

2. cōnspectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conspicio*] spatřený, (u)viděný; 1) viditelný, zřejmý, patrný: *tumulus hosti c. L*; 2) jsoucí na odiv, bijící v oči, poutající zraky, vzbuzující údiv, nápadný, okázalý: *c. supra modum hominis privati L* budící pozornost nad míru soukromého člověka; *ne in urbe conspectior mors foret T* aby nebyla příliš nápadná; *Pallas c. in armis V* nápadný, zářící; *platano conspectior O* nad platan krásnější, ztepilejší.

cōn-spergō, *ere, sī, sum* [*com* a *spargo*] 1) pokropiti, svlažiti: *me lacrimis conspersit C*; 2) metaf. posíti, pokrýti: *oratio conspersa verborum floribus C* zpestřená kvetnatými slovy.

cōnspiciendus, *a, um* adj. [vl. gerundivum od *conspicio*] podivu hodný, znamenitý.

cōn-spiciō, *ere spēxī, spectum* [*com* a zastar. *spēcio* hleděti] 1) dův. společně (ale též o jednotlivci) hleděti, pohlížeti, (pozorně) patřiti, dívati se, upírati zrak na někoho, na něco (alqm n. alqd); pass. *conspici* s podivem býti pozorován, budit pozornost (podiv), býti do očí, býti na odiv: *cur te conspici sinis L* proč necháš na sebe hleděti, proč trpíš, aby se na tebe pohlíželo (jako na...); *vestitus nihil excellens, equi conspiciebantur L* oděv (jeho) nikterak nevynikal, ale (za to) koně budili pozornost; 2) spatřovati, (u)zříti, (u)viděti (alqm, alqd; s acc. c. partic; s acc. c. inf.) *ut me conspexit venientem V* jakmile mne spatřil, že přicházím, přicházeti; *tu formosissimus conspiceris O* ty jsi spatřován nejsličnějším, ty zříš sličností; *lucus, qui ex insula conspiciebatur N* bylo (bylo lze) viděti; *se conspici pati Cu* dáti se viděti, ukázati se (u veřejnosti); (obr.) *quantum ex vultu conspici poterat Cu* pokud z tváře mohlo býti pozorováno, souzeno. Part. *conspectus* a *conspiciendus* viz zvlášť.

cōnspicor, *ārī, ātus sum* [*conspicio*] shlédnouti, spatřiti, uzříti, uviděti, spozorovati. — V pass. významu (arch.) *cum Metellus conspicatur S* když tu Metellus jest spatřen.

cōnspicuus, *a, um* [*conspicio*] viditelný, patrný, zjevný: *occultus... conspicuusque polus O*; *res auditae conspicuaeque O* věci slyšené a viděné; *late conspicuum tollere verticem H* pozvědnouti témě (hlavu), aby bylo široko daleko viditelné (a nápadné), povznésti témě světu na odiv; — spec. bijící do očí, nápadný, okázalý, vznešený, znamenitý: *ambo conspicui O* oba postavou vynikající, oba postavy statné; *equi non forma, non velocitate conspicui T*; *insignes senes, conspicuae feminae T* vznešené ženy.

cōnspīrātiō, *ōnis, f.* [*conspiro*] vl. společné dutí, sdmýchání; metaf. souhlas, soulad, shoda, sjednocení, jednomyslnost: *c. hominum atque consensus C*; *c. consensusque virtutum C* soulad a souhlas (ladný souhlas) cností; — spec. (s příhanou) spiknutí, srocení: *c. certorum hominum contra dignitatem tuam C*; *c. militaris T.*

cōn-spīrō, *āre, āvī, ātum* 1) spolu douti, dýmati, spolu dýchati: *adsensu conspirant cornua V* souhlasem (dují) zaznívají polnice; 2) metaf. býti jedné mysli (za jedno), jednati svorně, sjednotiti se, spolu působiti, souhlasiti: *consensus conspirans et paene conflatus C* souhlas (svornost) jednomyslný a takořka jednolitý; (part. perf. *conspiratus* ve význ. medial.) *milites conspirati pila coniecerunt Cs* (sjednotivše se) jednomyslně, jednosvorně; — spec. (s příhanou) spiknouti se, osnovati spiknutí, srocovati se, bouřiti se: *c. in iniurium T* spiknouti se k (páchání) příkoří; *c. in caedem Neronis T.*

cōn-spuō, *ere,* poplíti, poplivati.

cōnstāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. od *consto*] pevně stojící; a) stálý, pevný, trvalý, nezměnný; jednostejný, souhlasný: *c. aetas C* ustálený, usazený, mužný věk; *constans vultus gradusque L* pevné (klidné) vzezření i krok; *c. pax L*; *c. haruspicum vox C* souhlasná výpověď; b) (o osobách) stálý, (jsoucí) pevné povahy, odhodlaný, vytrvalý, důsledný; pevných zásad, rozvážlivý, rozumný: *c. inimicus N* zavilý, zarputilý; *is quidem fuit omnium constantissimus C* ze všech nejstálejší (ve svých úsudcích), nejrozvážnější; *firmi et stabiles et constantes homines C* pevní, stálí a důslední; *c. adversus metūs T* pevný proti bázni (strašákům); (s gen.) *c. fidei T* stálý ve věrnosti.

cōnstanter, adv. [*constans*] a) stále, pevně, trvale, pravidelně, nezměnitelně; souhlasně, (jedno)stejně: *aequabilius atque constantius sese res humanae haberent S* srovnaleji a stáleji by se měly; *c. nuntiare Cs* souhlasně; *de salute constantissime sentire C* souditi úplně jednostejně; b) stále, pevně, důsledně, vytrvale, odhodlaně, neohroženě: *c. ac non timide Cs*; *c. in causa permanere C*; *multa eius acta c. ferebantur C* mnohé jeho rázné výklady kolovaly; *acrius quam constantius proelium inire Cu* s větší prudkostí než vytrvalostí.

cōnstantia, *ae, f.* [*constans*] vl. pevné stanutí; a) pevnost, stálost, trvalost, nezměnitelnost, pravidelnost, souhlasnost, důslednost: *c. vocis N* nezměnný, pevný hlas; *philosophi spectati sunt ex perpetuitate* (sc. *rerum*) *atque constantia C* dle souvislosti a důslednosti (nauky); b) (o povaze) pevnost, vytrvalost, důslednost, odhodlanost, neohroženost: *quā constantiā sententiam dixit C* s jakou pevností hlasoval; *quidquid auctoritate, fide, constantia possum C* cokoli zmohu osobní vážností, poctivostí a důsledností; klidnost.

cōnsternātiō, *ōnis, f.* [1. *consterno*] 1) splašení (se): *quadrigarum L*; 2) a) metaf. zděšení, úžas, ohromení: *pavor et c. mentis T* zděšenost a ohromení mysli; b) meton. jitření, vzbouření, vzpoura, rozbroj, bouře, zmatek: *c. vulgi T.*

1. cōn-sternō, *ārē, āvī, ātum* 1) plašiti; v pass. plašiti se: *consternantur equi O*; 2) metaf. a) poplašiti, poděsiti: *c. hostes L*; *fugā consternari T* zděšením dáti se na útěk; part. *consternatus a, um* poplašen, poděšen, vyděšen; b) podrážditi, rozjitřiti, roztrpčiti, pobouřiti: *metu ad arma consternati L* strachem do zbraně jsouce vehnáni; *dilectūs acerbitate consternati L* jsouce roztrpčeni krutým prováděním odvodu.

2. cōn-sternō, *ere, strāvī, strātum* postlati, postříti, (hustě) posypati, poseti; pokrýti něco něčím (alqd alqa re): *viam rosā* (koll.) *c. T* posypati růžemi;

consternunt terram frondes V postýlá listí půdu; *forum corporibus constratum C* mrtvolami poseté; *ratem humo c. L* prám pokrýti vrstvou prsti; *late terram c. tergo V* (o padlém bojovníku); *contabulationem summam lateribus c. Cs* patro vydlážditi svrchu cihlami; *navis constrata CCs* loď krytá, opatřená palubou (na ochranu veslařů); (obr.) *maria constrata esse S* že moře budovami jsou pokryta.

cōn-stīpō, *āre, āvī, ātum* secpati, stlačiti, shrnouti: *se sub vallo c. Cs* nahrnouti se, natlačiti se; *ne constipari quidem tantum numerum posse in agrum Campanum C* že se nemůže ani stlačiti, vejíti.

cōn-stituō, *ere, uī, ūtum* [*com* a *statuo*] 1) (pův.) společně, spolu, zároveň (ale též o jednotlivci) stavěti, postaviti někoho (něco) někam (alqm, alqd in re): *quercum constituit tumulo V* kmen dubový vztyčil na rovu; — spec. α) (t. j. voj.) *legiones in acie c. Cs*; *diversam aciem c. Cs* sestaviti dvoučelý šik; ale též (voj) zastaviti, (voji) kázati stanouti: *signa legionis c. Cs*; (*Metellus*) *paulisper agmen constituit S*; *naves c.* zastaviti, zakotviti, s loďmi přistati; β) usídliti, vykázati sídla (místo): *plebem in agris c. C*; γ) (vojsko) vložiti: *praesidia in Rutenis c. Cs*; δ) (v hodnosti) ustanoviti; (s dvojím acc.) *Cavarinum regem c. Cs* králem, za krále; 2) a) postaviti, vystavěti, zříditi: *portum, oppidum c.* město zbudovati, založiti; *quae* (sc. *senectus*) *fundamentis adulescentiae constituta sit C* jest postaveno, spoléhá, spočívá na ...; *nos hunc in hac* (sc. *civitate*) *legibus constitutum de nostra civitate eiciemus? C* usazeného, majícího právo domovské zajištěné zákonem; b) metaf. ustaviti, založiti, zříditi, zjednati, získati: *novum c. L* zaváděti novotu, dávati nové zřízení; *sibi auctoritatem c. N* zjednati si; *cuius lege salus ac dignitas populo Romano constituta est C* byla pevně (dokonale) postavena, zjednána; *victoria constituta est C* vítězství jest ustaveno, rozhodnuto; — *in eo spes constituebatur C* v něm zakládána, v něj skládána byla naděje; 3) (společně) stanoviti, ustanoviti, smluviti, určiti (alqd cum alqo; de re; s ut; s acc. c. inf. gerundiva): *diem c. cum Manlio C*; *constituimus inter nos C* smluvili jsme se; *diem concilio c. Cs*; *iter c. S* určiti pochod, smluviti se o pochodu; (absol.) *sic constituunt, sic condicunt T* (viz *condico*); *in diem tertium constituunt S* dohodnou se, smluví se na třetí den (o odboji); *imperii fines c. S* stanoviti, určiti; *legem c. C*; — spec. α) (soudně) stanoviti, rozhodovati, nález činiti: *de controversiis druides constituunt Cs*; *de iure c. C*; β) (u sebe) ustanoviti, usouditi, ustanoviti se na něčem, rozhodnouti se, umíniti si (alqd; s inf.; s acc. c. inf.): (absol.) *uti constituerat S* jak se dříve rozhodl; 4) pevně stanoviti, zařídíti, urovnati, spořádati: *Chersonesum c. N* urovnati stav věcí na Chersonesu; *composita et constituta res publica C* spořádaná obec; *tresviri reipublicae constituendae C* trojice mužů ku spořádání obce (státu).

cōnstitūtiō, *ōnis, f.* [*constituo*] postavení, 1) ustavení, stavba, uspořádání, zřízení: *firma corporis c. C* pevné složení, soustava těla; *c. Romuli C* ústava Romulova; 2) stanovení, ustanovení, nařízení: *c. summi boni C*; *c. senatūs L.*

cōnstitūtum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *constituo*] stanovené; 1) umluvení, úmluva: *constitutum factum esse cum servis, ut ... C*; — spec. (na soudě) smluvená lhůta, rok, termín: *ad c. venire C*; 2) ustanovení, nařízení: *Scipionis constitutis niti T* opírati se o nařízení, odvolávati se k výsadám uděleným od Scipiona.

cōn-stō, *āre, stitī, constātūrus* 1) pevně státi; metaf. trvati (pevně a nezměněně), nebýti změněn, nezměniti se: *nec pugna illis c. potuit L* udržeti se v pevných řadách (vl. o bojujících, kteří v řadách pevně stojí, svého postavení uhájí), nemohli se bojem statečně opříti; *ut iidem ordines constarent Cs* že tytéž setniny zůstaly (nezměněny); *numquam* (*eum*) *in oppido constitisse C* že nikdy v městě neprodléval, do města nevkročil; *quae nunc animo sententia constet V* který úmysl nyní (po delším přemítání) pevně v mysli trvá, jest pevný, nezvratný; *exercitibus c. fidem T* že věrnost trvá (nezměněná); *cuncta vi-*

det caelo c. V že jest vše na nebi pevné, klidné, v pořádku (t. j. neukazuje na změnu pohody); *summā tamen omnia constant O* v úhrnu přece vše zůstává nezměněno; *ne auribus quidem atque oculis satis c. poterant L* ani sluchem ani zrakem nemohli dosti stačiti, nemohli dosti nastavovati uši a upírati oči; *mente c. C* zůstati při rozumu, vládnouti rozumem; **2)** býti stálý, jednostejný, srovnávati se, shodovati se (alci rei, cum re, in re): *considerabit, constetne oratio cum re C* shoduje-li se řeč s věcí; *video adhuc c. omnia C* že dosud se shoduje, že jest v nejlepším souhlase; *ratio constat T* účet se srovnává, shoduje; *sibi c.* zůstávati týmž, býti důsledný; **3)** býti pevný, jistý: *satis constante famā L* poněvadž pověst dosti pevně se udržovala, dosti byla rozšířena; neos. **cōnstat** jest ustáleno, jest věc jistá, jest na jisto postaveno, jest známo (obyč. s acc. c. inf.): *c. inter omnes* jest (vše)obecně známo; ale *inter auctores constat L* mezi zpravodaji (prameny) jest shoda, prameny (v tom) se shodují; — *alci constat* někomu jest (něco) pevné, nezvratné, jest rozhodnut, jest odhodlán: *mihi constat nullam contumeliam ferre C*; (*patribus*) *parum constabat S* senát nebyl rozhodnut, nemohl se rozhodnouti, nevěděl; **4)** (pevně) trvati, býti (existovati): *quorum scripta constant C* jichž spisy jsou zachovány; *nec officia c. possunt C*; **a)** býti, skládati se z něčeho (ex re): *c. ex animo et corpore C*; *quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis constarent N*; **b)** záležeti, zakládati se v (na) něčem (in re n. pouh. abl.): *victoria in virtute constat Cs*; *penes eos summa victoriae constat Cs* v jich rukou jest úplné vítězství; *famā bella constant Cu* války se zakládají na pověsti; **5)** (o ceně při koupi n. prodeji) státi něco, býti za něco (s abl. n. gen. pretii): *quanto detrimento constet victoria Cs* jak velikou ztrátu stojí vítězství.

cōn-stringō, *ere, strinxī, strictum* **1)** stahovati, utahovati; — spec. svazovati, spoutati: *corpora constricta vinculis C*; (obr.) *legum laqueis c. C* sevříti pouty zákonů, uvrhnouti v pouta zákonů; *constrictam horum scientiā teneri coniurationem tuam non vides? C* nevidíš, že vědomím těchto spiknutí tvé drženo jest v poutech, že jest sevřeno a spoutáno; **2)** metaf. **a)** stáhnouti: *nives gelu constrictae Cu* spousty sněhové ztuhlé mrazem; *sententia aptis constricta verbis C* ve vhodná slova uzavřená, shrnutá; **b)** zavázati: *constringi religione Cu* býti zavázán svatou povinností, přísahou.

cōnstructiō, *ōnis, f.* [*construo*] sestrojení, složení, sklad: *c. hominis C*; (ve sm. mluvnickém) *verborum c. C* pěkné a zvučné spojení, skladba slov.

cōn-struō, *ere, strūxī, structum* **1)** složiti po vrstvách, nanésti, (na)hromaditi, (na)kupiti: *divitias H*; *constructus acervus H* nakupená hromada; *dentibus in ore constructis manditur cibus C* zuby v ústech sestavenými, řadou zubů; **2)** zdělati, sestaviti, sestrojiti, (vy)stavěti, (z)budovati: *sepulcrum c. L* postaviti náhrobek; *saxea pila constructa V* kamenný pilíř (balvan) sestrojený, upravený; *c. navem, aedificium C*; *aves sibi nidos construunt C.*

cōnstuprātor, *ōris, m.* (z)prznitel

con-stuprō, *āre* zprzniti.

Cōnsuālia, viz *Consus.*

consuāsor, *ōris, m.* [*consuadeo*] rádce: *consuasore Naevio C* na radu Naeviovu.

con-suēfaciō, *ere, fēcī, factum* [srov. *consue-sco* a *facio*] způsobiti, aby někdo zvykl něčemu, naváděti, učiti (alqm s inf.).

cōn-suēscō, *ere suēvī,* — zvykati (si); log. perf. *consuevi* (jsem zvyklý, mám zvyk, mám v obyčeji) s inf. praes. překládati lze praesentem sloves opakovacích n. adv. obyčejně, zpravidla: *haec res tribui consuevit Cs* bývá udělována, zpravidla se uděluje; *accidere consuevit C* obyčejně se stává; *maturius quam consueverat Cs* časněji než obyčejně; *quo consueverat intervallo S* v obvyklé vzdálenosti; *quemadmodum consueverunt C* jak jsou zvyklí, dle svého zvyku; *ita natus est et ita consuevit C* s tím smýšlením se narodil, takovému jednání zvykl (jest uvyklý); *quibus consueti erant* (= *consueverant*) *ferramentis L* s nástroji obvyklými, se svými obyčejnými nástroji; — spec. zvyknouti důvěrnému obcování, důvěrně

obcovati, míti důvěrné styky s někým: *quibuscum iste consueverat C* s nimiž měl důvěrné styky. — Part. *consuetus* viz zvlášť.

cōnsuētūdō, *inis, f.* α) zvyk, zvyklost, obyčej: *vetus c. et institutum maiorum C* starý zvyk a řád předků; *res in consuetudinem venit C* (*vertit T*) přichází, vchází v obyčej; *cognoscendi c. sublata est C* vyšetřování vyšlo ze zvyku; *praeter consuetudinem* mimo obyčej, proti zvyku; *ex consuetudine, pro consuetudine, consuetudine* dle zvyku, zvykem; — spec. obvyklý způsob života, živobytí: *c. vitae C*; *imago consuetudinis et vitae N* obraz způsobu (zásad) života; β) obvyklý způsob (forma): *tantummodo consuetudinis causa C* pouze formálně (pro forma); *c. loquendi C* (obvyklý) způsob mluvení; γ) obvyklé žití, důvěrné obcování, důvěrný styk: *cum Metellis erat ei domesticus usus et c. C* s Metelly měl (poutal jej) důvěrný styk a obcování; *permanere in eadem amicitiae consuetudine C* trvati v týchž stycích přátelských; *consuetudines iungere cum alqo C* důvěrné styky navázati s někým; *consuetudines victūs non possunt esse cum multis C* důvěrné styky.

cōnsuētus, *a, um* [vl. part. perf. od *consuesco*] zvyklý, obvyklý, vešlý ve zvyklost: *consueta lubido S*; *pericula consueta habere S* míti ve zvyku, míti v krvi; *consueta* (sc. *plangi*) *pectora plangit O* bije prsa (již) tomu (t. bití = zármutku) zvyklá; *consuetissima cuique verba O* slova nejobvyklejší nejběžnější.

cōnsul, *sulis, m.* [srov. *consulo, consilium*] konsul. Zřízením republiky v Římě r. 510 př. Kr. přešla veškerá světská moc králova na dva nejvyšší úředníky národem na rok volené a zodpovědné. Tito úředníci sluli *praetores* (= **prae-itores*) vojevůdcové, *iudices* (soudcové) a *consules*. Toto poslední jméno na označení zmíněných nejvyšších úředníků časem nabylo rozhodné převahy a zatlačilo ostatní. Omezování moci konsulské souvisí těsně s boji mezi patricii a plebeji. R. 443 př. Kr. zavedením censury odňat konsulům *census* (v. t.) a vše, co s výkonem tímto souviselo, r. 366 př. Kr. zřízením praetury vyloučeno z pravomoci konsulské soudnictví. V době císařské konsulát sklesl na pouhý úřad čestný, maje pouze stín bývalé moci. Jménem konsulů označován byl letopočet: (abl.) *L. Pisone A. Gabinio consulibus* za konsulů, za konsulátu L. Pisona a A. Gabinia (t. j. r. 58 př. Kr.); *c. ordinarius L* řádný konsul (t. j. jenž pravidelně nastoupí na úřad 1. ledna); *c. designatus* viz *designo*; *c. suffectus* viz *suffício*.

cōnsulāris, *e* [*consul*] 1) konsulský: *aetas c. C* konsulský věk (jehož bylo potřebí, aby se někdo stal konsulem. Za doby Ciceronovy byl to 43. rok věku); *tribuni militum consulari potestate L*; 2) *vir c.* neb pouze subst. *consularis* a) bývalý konsul, konsulár; b) (v době císařské) legát (císařský), jenž jako náměstek spravoval některou provincii *T*.

cōnsulāriter, adv. [*consularis*] konsulsky: po konsulsku, jak se sluší na konsula.

cōnsulātus, *ūs, m.* [*consul*] konsulát, konsulství, hodnost konsulská: *consulatum petere C* ucházeti se o konsulát; *se abdicare consulatu C* n. *abdicare consulatum L* vzdáti se, poděkovati se, složiti hodnost konsulskou.

cōnsulō, *ere, suluī, sultum* [srov. *consilium*] bráti radu;
I intrans. 1) raditi se, rokovati, rozvažovati (de re): *et priusquam incipias, consulto* (rady, rozvahy) *et ubi consulueris* (když se poradíš, rozvážíš), *mature facto opus est S*; *c. in medium, in commune, in unum* společně, vespolek se raditi, (ve prospěch všech) společně se smluviti, činiti společná opatření; 2) meton. uraditi se, usnésti se, učiniti opatření; vésti si nějak, nakládati nějak (de re, in alqm crudeliter): (absol.) *Drusum ex re consulturum T* dle okolností že učiní opatření, že se bude říditi okolnostmi; *libere ad summam rerum c. Cs* počínati si samostatně dle potřeby celku; *male c. S* se zlou se potázati; *de perfugis gravius consultum L* o zbězích přísnější usnesení se stalo; *in deditos durius c. T* proti podrobeným (zakročiti) vésti si, s podrobenými nakládati příliš přísně (krutě); 3) dávati radu, (radou) starati se, pečovati, dbáti o někoho, po-

máhati (alicui): *sibi c.* o sebe se starati, hleděti sebe (sama), míti se na pozoru, hleděti se zachrániti; *afflictis civium fortunis c. L* věnovati péči neblahému stavu občanů; *ut consulatur plebi L* aby bylo postaráno o lid, aby lidu se pomohlo; *mihi* (dat. pův.) *satis consultum est, ut . . . C* ode mne jest úplně postaráno, aby . . .; *timori magis quam religioni c. Cs* dbáti více strachu než svaté povinnosti (přísahy); *irae magis quam famae c. S* hověti více hněvu než (dobré) pověsti; (eufem.) *suae vitae gravius c. Cs* sáhnouti si na život (o samovraždě); (s acc. zájmena) *quae reges male consuluerint S* v čem se špatně poradili, se špatnou potázali; *custodi et consule longe V* buď na stráži a měj pozor (ohlédej se) ze vzdálí;

II transit. **1)** raditi se s někým o něčem, žádati rady od někoho, tázati se o radu někoho (alqm de re): *si me consulis, suadeo C*; *nihil de eius morte populus consultus est C* nic o jeho smrti národ nebyl tázán; (básn.) *rem nulli obscuram consulis* (sc. *nos*) *V* věc nikomu neznámou dáváš v poradu, o věci nikomu neznámé radíš se s námi, věc nikomu neznámou předkládáš nám k poradě; — spec. α) (božstva, věštírny) tázati se o radu: *c. Apollinem N*; *c. sortes O* tázati se věšteb; *super rebus imperii c. T* poptati se po vládě; β) (na senát) vznésti k rokování, (senátu) se tázati, vznésti dotaz: *consulente* (sc. *senatum*) *Cicerone senatus censuit C* k dotazu Ciceronovu senát se usnesl; *senatus de provinciis consultus* (sc. *a consule*) *Numidiam Metello decreverat S* byv (o)tázán o provinciích; *consulti* (sc. *sunt ab eo*) *pontifices, an . . . T* otázal se pontifikův; *consul senatum de foedere consulebat S* vyjednával o smlouvě se senátem; γ) (znalce práva) se tázati: *c. de iure C*; *ii, qui consuluntur C* právní znalci (opak *respondere* dáti právní radu, poučiti); **2)** raditi se, rokovati o něčem, uvažovati (alqd): *rem delatam c. C*; — alqd *boni consulere* spokojiti se s něčím; *tu quoque carmen consule, Roma, boni! O* také ty, Říme, spokoj se, vezmi za vděk mou básní.

cōnsultātiō, *ōnis, f.* [*consulto*] radění se, porada, rokování, uvažování: *prolatare consultationes S* prodlužovati porady; *ea modo c. erat L* o tom jen byla porada.

cōnsultē, adv. [*consultus*] s rozmyslem, rozvážně, rozvážlivě, s rozvahou: *avidius quam consultius T* více dychtivě než rozvážlivě.

1. cōnsultō, adv. [*consultus*] po rozvaze; zúmyslně, zúmysla, schválně: *non consulto, sed casu C.*

2. cōnsultō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *consulō*] **1)** (často, zrale) raditi se, rokovati, rozvažovati, uvažovati (de re, alqd): *c. in medium, c. in commune T* vespolek, mezi sebou, společně se raditi (k obecnému dobru); *ad haec consultanda procurandaque multitudine conversā L* když lid obrácen byl k poradám o těchto věcech a jich opatření; **2)** (radou) pečovati, starati se o něco (dat.): *c. rei publicae S* býti rádcem obce; **3)** tázati se o radu někoho (alqm): *consultavit Libo, an habiturus foret opes T* (o)tázal se (věštců), nabude-li jmění; *senes ad consultandum arcessunt L* starce volají, aby se jich otázali o radu.

cōnsultor, *ōris, m.* [*consulo*] **1)** rádce, strůjce: *sua exempla in consultores recidisse T* že vlastní příklady zpět padly na rádce, postihly rádce (strůjce); **2)** ten, kdo se táže o radu, dotazovatel (právní pomoci): *consultoribus respondere C* žadatelům poskytnouti právní pomoci; *c. ubi ostia pulsat H* když klient tluče (buší) na dvéře.

consultrīx, *īcis, f.* [*consultor*] rádkyně, opatřovatelka.

cōnsultum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *consulo*] uraděné; úrada, usnesení, nález, opatření, ustanovení, záměr: *senatūs c.* usnesení senátu; *mollia consulta T* mírná opatření, mírné prostředky; *consulta superioris quinquennii S* nařízení, opatření (z) minulého pětiletí; — *dum consulta petis V* hledáš rady (věštbou), tážeš se věštby.

cōnsultus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *consulo*] uvážený, rozmyšlený, rozmyslný; (o osobách) (o)tázaný na radu (a poněvadž zpravidla na radu brán bývá jen znalec věci) (rady) znalý, zběhlý, zkušený; subst. znalec: *iuris* n. *iure c.* právní znalec, znalec práva, právník; (též prostě c.) *eris tu,*

c. modo, rusticus H ty, jenž jsi právě byl znalcem práva, budeš rolníkem; *insanientis sapientiae c. H* znalec (a přívrženec) blouznivé moudrosti (o filosofii epikurské).

cōn-summō, *āre, āvī, ātum* [*summa*] **1)** uváděti v úhrn, (dohromady) sčítovati, spočítati: *quae consummatur partibus, una dies O* jeden den, jenž se sčítuje (vyplývá) z (pěti) dílů; (obr.) *consummata gloria L* v jedno sloučená; **2)** metaf. dovršiti, dokonati, dokončiti: *rem c. L*; *c. parricidium Cu* spáchati.

cōn-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* vl. zodnímati, sesbírati; **1) a)** spotřebovati: *consumptis telis Cs* když oštěpy byly spotřebovány, vystříleny; *consumptis lacrimis O* když slzy vyschly; (obr.) *consumpsistis ignominiam T* my: míra vaší potupy jest naplněna, dovršena; *misericordiam c. Cu* vyčerpati, vyvážiti míru milosrdenství; — spec. *α)* (jídlo) spotřebovati, požívati, jísti, (s)tráviti: *nos numerus sumus fruges c. nati H* zrozeni jen (k tomu), abychom požívali plodů, zrozeni jen k jídlu; *accisis dapibus c. mensas V* když ztrávena byla jídla, sníst stoly; *β)* protráviti, (pro)marniti, hýřiti: *c. patrimonia C* promarniti jmění; *id per luxuriam effundere atque c. C* hýřivě rozhazovati a marniti; **b)** metaf. (s)tráviti, (z)ničiti, mořiti, (z)hubiti, (s)chvátiti; v pass. býti vyčerpán, vysílen, utrápen, (z)hynouti: *si me vis morbi consumpsisset Cu* kdyby mne byla schvátila; *ferrum robigo consumit Cu* rez sežírá železo; *consumitur anulus usu O* opotřebuje se prsten (stálým) užíváním, nošením; *c. vires Cs* vyčerpati síly; *consumpseritne vocem metus T* zda strach udusil hlas; *garrulus hunc consumet H* mluvka jej utýrá, zhubí, usmrtí; *haec omnia (flammā) consumuntur Cs* lehá popelem; *consumptis antiquissimis delubris T* když byly ztráveny, zničeny (požárem); *morbo consumptus est N* sešel nemocí; *consumi aevo V* věkem (stářím) sejíti (se světa), v starobě umříti; *fame consumptus Cs* hladem umořen, utrápen; *consumptus senectā O* stářím sešlý; *lacrimis consumpta suis O* svými slzami vysílena, rozplynulá v slzy; **2) a)** spotřebovati něco něčím, vynakládati, obraceti něco k čemu n. na něco (alqd in re): *consumitur pecunia in statuis C*; *operae plurimum studiique in praediis colendis c. C* vynakládati největší péči a snahu na vzdělání statků; (*in* s acc. úč.) *aurum in ludos c. L* na hry; — spec. marně vynakládati: *consumpta multa oratione S* mnoho marně se namluviv; *consumptis precibus O* po marných prosbách; *c. gloriam, ubi ... Cu* marně slávu vynakládati tam, kde..., mařiti slávu; *c. frustra verba Cu* marně plýtvati slovy; *cum mare, cum terras consumpserit, aëra temptet O* až marně hledati bude útulku na zemích i mořích, ať do vzduchu vzlétne; **b)** (o čase) času dáti projíti, (z)tráviti: *diem inter metum ac laborem c. Cu*; *multis diebus et laboribus consumptis S* mnoho dní a práce (námahy) vynaloživ; *reliqua pars (noctis) vigiliis consumitur Cs* ostatek noci se probdí; *nox in exinaniunda nave consumitur C* noc uplyne vyprazdňováním lodi; *in eo noctes diesque consumpsi C* na to jsem obětoval; *nox consumpta est V* noc uplynula, minula; — spec. času marně dáti projíti, tratiti, (z)mařiti: *multos dies per dubitationem c. S*: *consumptus per discordiam dies T* den v nesvornosti ušel; *inutili cunctatione agendi tempora c. T* neprospěšným váháním zmařiti čas k jednání, k činu.

cōnsūmptiō, *ōnis, f.* [*consumo*] (z)tráveni; metaf. *c. sui C.*

cōnsūmptor, *ōris, m.* [*consumo*] stravovatel; sžíratel.

cōn-surgō, *ere, surrēxī, surrēctum* **1)** spolu, společně (oslabením významu předl. též o jednotlivci) vstávati, povstati, zdvihnouti se, vztýčiti se, vzpřímiti se: *toro c. tentat O* s lože snaží se povstati; *socii c. tonsis V* druhové vzchopovali se, (úsilně) naléhali na vesla, povstávali k veslování; *sublatum alte consurgit in ensem V* vl. vzchopuje se na meč (za mečem) vysoko napřažený, s mečem ze vší síly napřaženým pozvedne se k ráně, meč zdvižený napřáhne; (neos.) *consurgitur ex consilio Cs* vstane se společně od porady; *ex insidiis consurgitur L* vytrhne se ze zálohy; **2)** metaf. **a)** povstávati, zvedati se: *terno consurgunt ordine remi V* v trojí řadě nad sebou

zvedají se vesla; *consurgunt geminae quercus V* vypínají se, stojí; *sedes per annos consurgit T* budova (divadelní) každoročně (na novo) se staví; *mare imo consurgit ad aethera fundo V* moře od hloubi dna k nebi se zdvihá; *fama est c. Romam O* že se zvedá, vzrůstá; *venti consurgunt V* povstávají; *consurgit bellum V* povstává, vzchází válka; b) (k činu) vstáti, vzchopiti se: *c. in arma V* povstati do zbraně (= *c. ad bellum L*); *ad gloriam c. L* pozdvihati se k slávě; (duševně) *Maeonio c. carmine O* povznésti se.

consurrēctiō, *ōnis, f.* [*consurgo*] společné povstání (se sedadel).

Cōnsus, *ī, m.* staroitalský bůh úrody polní, jemuž na počest v srpnu konána slavnost **Cōnsuālia,** *ium, n.* Konsualie. (Prostonárodní etymologie sbojovala jméno boha se slovem *consilium*, pokládajíc jej za boha moudrých rad a vnuknutí.)

con-tābēsco, *ere, tābui,* — tratiti se, scházeti, chřadnouti.

contăbulātiō, *ōnis, f.* [*contabulo*] spojení prken; prkenný strop; patro (stropem utvořené).

con-tăbulō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *tabula*] pokrýti, opatřiti prkny, podlažiti, klásti podlahu (a tím) tvořiti patro: *turres c. Cs* zvýšiti věže o patra; *murum turribus c. Cs* opatřiti hradby věžemi (o několika patrech); metaf. *c. mare molibus Cu* překlenouti moře ohromným mostem.

contāctus, *ūs, m.* [*contingo*] dotknutí se; 1) dotyk, styk: *refugitque viriles contactūs O* vyhýbá se stykům s muži: — spec. nakažlivý styk, nákaza: *volgati contactu in homines morbi L* nákazou rozšířily se nemoci mezi lid; *contactu sanguinis O* potřísněním krve (krví); 2) metaf. mravní nákaza, zlý příklad: *in odium contactu valentiorum agebantur T* zlým příkladem mocnějších byli strhováni k nenávisti; *discedite a contactu T* oddělte se od nákazy; *pollui cuncta contactu T* že nákazou vše jest otravováno.

contāgiō, *ōnis, f.* [*contingo*] dotýkání se, stýkání se; 1) dotyk, styk; přímý vliv, působení; — spec. nakažlivý styk, nákaza: *c. vulgabat morbos L*; 2) metaf. mravní nákaza, zlý příklad: *latius patet sceleris c. C*; *belli contagione inritati L* nákazou jsouce podrážděni, zachváceni; *c. sceleris obiectata ab inimicis est L* odpůrci vytýkali, že (týmž) zločinem jest nakažen. — Za potřebou metrickou básníci daktylští vytvořili plur. **contāgia,** *ōrum, n.* ve stejném významu jako *contagio*: *mala vicini pecoris c. V* zlá nákaza sousedního dobytka; *agere c. late O* šířiti nákazu; *c. lucri H* mor, hlíza lakoty. Teprve v pozdní prose vytvořen k uvedenému plurálu též singulár **contāgium,** *ī, n.* *c. in alios vulgatum est Cu* nákaza byla přenesena i na jiné.

contāminō, *āre, āvī, ātum* [*contamen* (m. *contagmen*) od *tango*] dotykem znečistiti, poskvrniti: *sese maleficio c. C* zločinem se poskvrniti; zvl. part. perf. pass. **contāmināt-us,** *a, um* v platnosti adj. poskvrněný, pokálený: *iudicia corrupta et contaminata paucorum vitio C* soudy porušené a nakažené neřestností několika lidí; *pars populi velut contaminata L* jakoby poskvrněná, nečistá; *c. grex morbo H* stádo poskvrněné chlípností.

con-tegō, *ere, xī, ctum* 1) (společně n. zcela) přikrývati, pokrývati: *qui (tumulus) corpus eius contexerat C*; *naves c. Cs* opatřiti palubou; *arma c. Cs* zbraň (t. j. štíty) pokrýti povlakem; — spec. zemí pokrýti, pochovati, pohřbíti: *Galbae corpus c. T*; 2) zastírati, zakrývati; skrývati: *caput amictu c. V*; metaf. *contecta victricium partium vulnera T* skryté rány vítězné strany.

con-temerō, *āre, āvī, ātum* poskvrniti, zneuctiti.

con-temnō, *ere, tempsī, temptum* a) nedbati, nevšímati si (alqm n. alqd): *senes se contemni putant C* myslí, že jsou odstrkováni, že nejsou váženi; b) zlehčovati, zhrdati, pohrdati, opovrhovati někým n. něčím (alqm, alqd) v pass. *contemni* býti v opovržení: *dicta c. S* pohrdavě vykládati, snižovati; *populi c. voces H* hlasu (soudu) lidu se posmívati; *aut c. aut metuere C* buď se nebáti aneb se báti; *c. ventos V* nebáti se větrů, vzdorovati větrům; *nec (Batavi) tributis contemnuntur T* (= *non ita contemnuntur, ut cogantur tributa pendere*) potupným odváděním daní nejsou snižováni; *contemnendus, a, um* hodný (zasluhující)

opovržení, nepatrný; *non c.* ne nepatrný, značný, dosti znamenitý. — Part. *contemptus* viz zvlášť.

contemplātiō, *ōnis, f.* [*contemplor*] 1) pozorování něčeho, patření na něco: *caeli c. C*; 2) metaf. duševní pozorování, uvažování, rozjímání: *c. virtutum T* rozjímání o ctnostech.

contemplātor, *ōris, m.* [*contemplor*] pozorovatel.

contemplātus, *ūs, m.* [*contemplor*] pozorování, uvažování: *c. mali O* o zlu.

con-templor, *ārī, ātus sum* [*com* a *templum* = pozozovací obzor] pův. t. t. mluvy augurské „obzírati, pozorovati, co se děje v pozorovacím obzoru“; 1) pozorovati, hleděti, patřiti, dívati se na něco, prohlížeti (alqd): *c. nummos in arca H*; 2) metaf. (myslí) pozorovati, rozvažovati: *id animo contemplare quod oculis non potes C*; *secum c. C* uvažovati u sebe.

contemptim, adv. [*contemno*] nevážně, nevšímavě, pohrdavě, s pohrdáním, potupně: *barbari c. vagabantur T* námi povrhujíce (t. j. směle) sem tam těkali.

contemptiō, *ōnis, f.* [*contemno*] (pohrdavá) nevážnost, nevšímavost; pohrdání, opovržení: (s gen. obj.) *c. nostri Cs* pohrdání námi; *alci in contemptionem venire Cs* přicházeti, upadati v opovržení u někoho.

contemptor, *ōris, m.* [*contemno*] (důsledný) zhrdatel, pohrdatel, opovrhovatel; a) (v platnosti adj.): *c. animus et superbia S* pohrdavá (urážlivá) mysl; *animus lucis c. V* duch zhrdající životem, nedbající života; b) (subst.) *hic est nostri c. O* to jest ten (muž), jenž námi zhrdá.

contemptrīx, *īcis, f.* [*comtemptor*] zhrdatelka: *propago c. superum fuit O* pokolení zhrdalo bohy, bylo bohaprázdné.

1. contemptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contemno*] neváženy, málo vážený, opovržený, opovržlivý, (jsoucí) v opovržení, povrhovaný, potupený, potupuý, hodný pohrdání, hodný potupy: *quo contemptior ordo esset L* aby byl ještě u větším opovržení; *quae vox potest esse contemptior? C* který výrok zasluhuje většího (hlubšího) opovržení; *nihil contemptius* (sc. *lictoribus*) *L* nic že není pohrdání (nevšímavosti) hodnějšího (nad liktory).

2. contemptus, *ūs, m.* [*contemno*] nevážnost, pohrdání, opovržení, potupa; a) (akt.) *c. mortis L* pohrdání smrtí; *contemptu famae contemni virtutes T* pohrdá-li se slávou, že se pohrdá ctnostmi; *ea contemptu ambitionis haud dedicavit T* pohrdaje okázalostí; *contemptūs essem patientior huius O* tvé zhrdání (mou láskou) spíše bych snášel; *sui alienique c. T* t. j. mrhavost a dělání dluhů; b) pass. *Gallis brevitas nostra contemptui est Cs* u Gallů jest v opovržení, Gallové nízkou postavou opovrhují; *contemptu tutus esse maluit L* v opovržení svém býti bezpečen; *alci contemptum afferre Cu* způsobiti potupu.

con-tendō, *ere, tendī, tentum*

I 1) trans. napínati něco spolu s něčím (jiným), vedle něčeho, sestavovati k sobě, srovnávati něco s něčím, přirovnávati k němu (cum re; s dat.): *c. annales nostros cum scriptura eorum T* porovnávati mé letopisy se spisy těch; *vetera et praesentia c. T* srovnávati minulost s přítomností; *Sidonio c. ostro fucum H* srovnati pravý nach s nepravým a tím rozeznati pravý nach od nepravého; 2) intrans. měřiti se s někým (cum alqo, contra alqm básn. i alci): *cum consorte Iovis O*; — spec. α) (v boji) se měřiti, pouštěti se v zápas, v boj, bojovati, zápasiti: *bello c.* válčiti; *proelio* podstoupiti boj, svésti bitvu; (neos.) *contenditur proelio Cs* strhne se boj; (obr.) *cum eo de principatu contendit NCs*; *meritis c. Cu* zásluhami snažiti se vespolek sebe překonati; *humilitatem cum dignitate c. C* že nízkost zápasí s důstojností; *utilitas cum honestate contendit C* prospěch přichází ve spor (v kollisi) s mravním dobrem; β) (ve hrách závodních) měřiti se, pouštěti se v závod, zápoliti: *c. cursu V c. pedibus O* běžeti o závod; γ) (slovy) měřiti se, hádati se, příti se: *fictis verbis c. O* vymyšlenými řečmi se hádati;

II 1) trans. a) (úsilně) napínati: *arcum V*; *vincla c. V* utahovati pouta; (střely) napínati, mířiti: *nervo c. telum V* na tetivě napnouti šíp; *Mago* (dat.) *ha-*

stam contendit V namíří kopí na Maga; *arcu contenta parato tela tenens V* na luku k výstřelu napjatém drže šíp; **b)** metaf. napínati: *vires c. O*; *ad hunc c. cursum V* dle tohoto (dle Palinura) zaříditi běh (lodi), za tímto plouti s lodí; **2)** intrans. napínati se, napínati své síly, namáhati se, usilovati (s ut n. s nc): *quantum potero, voce contendam, ut . . . C* seč budu, povznesu hlas svůj, aby . . .; *c. remis Cs* namáhati se vesly, úsilně veslovati; *oculo c. quantum Lynceus H* zrakem proniknouti (dohlédnouti) tak daleko, jako Lynkeus, tak daleko viděti jako Lynkeus; *vi c. Cs* násilně si vymáhati přechodu; — spec. (s udáním cíle) mířiti, spěchati, pospíšiti, kvapiti, chvátati, kvapně (chvatně) táhnouti (in, ad alqd; s inf.): *c. in castra S*; *auxilium ferre contendit Cs* pospíší na pomoc; *contendit reverti Cs* spěšně (rychle, kvapně) se vrátí; *litora cursu contendunt petere V* kvapí dostati se (loďmi) k břehům; **3)** usilovati oč, domáhati se od někoho něčeho, zasazovati se o něco, naléhati, důtklivě žádati (alqd ab alqo, s ut n. ne): *id c. et laborare Cs* o to usilovati a pracovati; *nihil a te contendo C* ničeho od tebe (snažně) nežádám; *hic magistratus a populo contenditur C* o tento úřad snažně se ucházejí u lidu; *c. de mittendis legatis Cs* zasazovati se, usilovati o poslání vyslanců; *ad salutem c. Cs* zasazovati se o spásu; — spec. usilovati o něco tvrzením, důrazně tvrditi, (přes odpor) jistiti, státi na svém (alqd; s acc. c. inf.): *apud ephoros contendit falsa esse delata N.*

contentē, adv. [1. *contentus*] napjatě, namahavě, s námahou, usilovně, snažně, horlivě.

contentiō, *ōnis, f.* [*contendo*] **I** napínání něčeho s něčím, vedle něčeho; **1)** srovná(vá)ní, přirovná(vá)ní: *si c. quaedam et comparatio fiat C*; *facti cum scripto c. C*; *ea magis ex aliorum* (gen. obj.) *contentione quam ipsa per sese cognosci possunt C* lze poznati srovnáním s vlastnostmi jiných; *hominum ipsorum videtur facienda esse c.* (= *comparatio*) *C* potřebí, jak se zdá, učiniti srovnání mezi muži samými; **2)** měření se s někým, spor, boj, půtka, svár; závodění, zápas (slovy i zbraní): *c. principatūs C* spor, zápas o náčelnictví; *cum honoris amplissimi c. subesset C* když nastával zápas o úřad nejčestnější; *agrariae contentiones C* boje pozemkové (t. j. o pozemkové zákony); *decertare contentione dicendi C* zápoliti v řečnickém zápase, zápoliti výmluvností; *contentione dicendi adductus C* v zápalu řeči; *c. adversus procuratores T* zápas s prokuratory (o moc a vliv); *sine contentione oppido potitur Cs* bez boje; — spec. svárlivost, hádavost, neústupnost: *animi prava contentione provectus Cu* unesen zlým duchem odmlouvačným; **II** napínání, napětí: *c. vocis C* napínání hlasu; námaha; úsilí, snaha, horlivost o něco (alcis rei): *c. pugnae*; *c. belli* námaha boje, války, namahavý (úsilný) boj (válka); *omni contentione pugnatum est C* velmi úsilně, velmi tuze bylo bojováno, velmi tuhý byl boj; *honoris c. C* usilování o (čestný) úřad.

1. contentus, *a, um* [vl. part. perf. od *contendo*] **1)** natažený, napjatý: *c. funis H*; *contento poplite miror proelia H* s napjatým zákolením, t. j. stoje na špičkách (prstů), s údivem se dívám na zápasy; *contenta cervix V* napjatá, shrbená šíje; (obr.) *mens exsiliis* (dat.) *contenta suis O* mysl upřená, zabraná myšlenkami na vyhnanství; *c. fugā V* napjatý útěkem, utíkaje s napjetím sil, usilovný v útěku, kvapným útěkem, kvapně utíkaje; **2)** úsilný, usilovný, horlivý: *contento studio cursuque venire C* s úsilnou horlivostí a během (t. j. co nejrychleji).

2. contentus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contineo*] **1)** pohromadě držený něčím, omezený: *zonarum trium fine O* omezený na tři pásma; **2)** omezující se, držící se v mezích, přestávající na něčem, spokojující se, spokojený něčím (alqa re): *illā* (*sorte*) *c. vivat H*; *ad beate vivendum virtutem se ipsa esse contentam C* že ctnost sama sebou dostačí; (s inf.) *fugere c. Cu* přestávaje na útěku.

con-terminus, *a, um* soumezný, sousední: (s dat.) *stabula contermina ripae O* stáje stojící při břehu; (subst. neutr. pl.) *contermina Scythiae T* krajiny soumezné se Skythií.

con-terō, *ere, trīvī, trītum* 1) roztírati, rozdrobiti, rozmělniti: *pabula c. O* roztírati byliny; 2) metaf. a) sedrati, opotřebovati, hubiti, ničiti, mařiti: *praemium contritum C* opotřebovaná, všední odměna; *proverbium vetustate contritum C* zevšednělé; *corpora ac manus silvis ac paludibus emuniendis conteruntur T* těla se ničí, se trmácejí ražením cest skrz lesy a močály; nevážiti si: *c. atque contemnere C*; reflex. (med.) *se c.* n. *conteri* moříti se, trmáceti se, pachtiti se něčím (in re); b) (čas) trávíti čím (in re): *aetatem in litibus C.*

con-terreō, *ēre, terruī, territum* společně (ale též o jednotlivci) poděsiti, postrašiti, polekati.

con-testor, *ārī, ātus sum* a) společně bráti za svědka, dosvědčovati se, dokládati se koho (alqm): *c. deos, ut ... Cs*; part. perf. *contestatus, a, um* v pass. významu: *contestata virtus C* dosvědčená, osvědčená, dokázaná statečnost; b) (t. t. právní): *litem c. C* začínati při (povolánim svědků).

con-texō, *ere, xuī, xtum* 1) setkati, splétati: *villi ovium contexti C* tkaná vlna (ovčí); — spec. (splétajíc) robiti, uplésti, skládati, sestavovati: *opus c. Cs* skládati po vrstvách, sroubiti; *fossam loricamque c. T* příkop se stínkou (ohradou) nepřetržitě vésti; *contexta viminibus membra Cs* údy z proutí spletené, z pletiva urobené: *equus trabibus contextus acernis V* sroubený z trámů javorových; (obr.) *crimen c. C* spřádati, osnovati zločin; 2) metaf. a) spojovati, slučovati (alqd cum re): *extrema cum primis C*; b) připlétati, dále spřádati, pokračovati v něčem, doplňovati (alqd): *commentarios Caesaris c. Hirt.*; *longius carmen c. C.*

contextē, adv. [*contextus*] spojitě, souvisle.

1. contextus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contexo*] spojený, souvislý, nepřetržitý: *perpetuae et contextae voluptates C* nepřetržitá řada rozkoší; *contexta historia N* souvislé, nepřetržité dějiny.

2. contextus, *ūs, m.* [*contexo*] a) plétání, spojení; spojitost, souvislost: *c. rerum C*; b) připlétání, pokračování: *in contextu operis T* v další části díla.

con-ticēscō, (*-ticīsco*), *ere, ticuī, —* [verb. inchoat. od *conticeo*] 1) umlkati, odmlčeti se, utichnouti, ztichnouti, oněměti: *conticuēre omnes V*; *nunquam de vobis sermo conticesceret C* neumlkne; 2) metaf. umlkati, ztichnouti, utišiti se, ochabnouti: *ubi conticuerit tumultus*; *furor L.*

contignātiō, *ōnis, f.* [*contigno*] trámů spojení, vazba, trámoví; patro.

con-tignō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *tignum*] opatřiti, pokrýti trámovím, dávati krov n. vazbu.

contiguus, *a, um* [*contingo*] stýkající se, stýkavý; 1) sousední, vedlejší, soumezný: *contiguae domūs O*; *pars circi Aventino* (dat.) *contigua T* přilehající, přilehlá k Aventinu; 2) dosažitelný: *c. hastae* (dat.) *V* (jsoucí) na dostřel (dosah) kopí.

continēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *contineo*] držící pohromadě, soudržící (srov. *contineo* I 1)); 1) (s jinými věcmi) souvisící, souvislý; α) (v prostoře) soumezný, sousední, stýkající se, přilehající; (s dat.) *c. ripae collis Cs*; *pars cum Cilicia c. C*; β) (v čase) přímo (bezprostředně) následující po něčem, jdoucí v zápětí (s dat.): *timori perpetuo ipsum malum c. fuit L* ustavičné bázni v zápětí přišla pohroma; *continentibus diebus Cs* v (přímo) následujících dnech; 2) (s sebou) souvisící; α) (v prostoře) souvislý, nepřetržitý: *continentes silvae ac paludes Cs* rozsáhlé, širé; *c.* (= *continuum*) *agmen L* nepřetržitý proud; *continentes* (= *continuae*) *ruinae L* nepřetržitá řada průlomů; *c. ripa H* souvislý břeh (t. j. přirozený); *c. terra* neb pouze subst. **continēns**, *entis, f.* pevnina; β) (v čase) nepřetržitý, neustálý, stálý, ustavičný: *c. imperium L* nepřetržité panství; *c. memoria L* souvislé dějiny; *continenti impetu Cs* nepřetržitým, jedním útokem; 3) (srov. *contineo* III 2, 3) držící se v mezích, zdržující se, zdrželivý, mírný, skromný, ovládající sebe: *continentior in vita hominum quam in pecunia Cs* zdrželivější, mírnější v darování života než v přisvojování si peněz.

continenter, adv. [*continens*] souvisle; 1) nepřetržitě, neustále, ustavičně; 2) zdrželivě, mírně, střídmě: *c. vivere C.*

continentia, *ae, f.* [*continens*] zdrželivost, uskrovněnost, skromnost, střídmost, nezištnost.

contineō, *ēre, tinuī, —* [*com* a *teneo*] I 1) držeti pohromadě (nerozděleně), nepouštěti od sebe (alqm, alqd): *exercitum non c., sed in civitates dividere L*; *acies continentur Cs* (= *instructae tenentur*) jsou drženy (stojí) v bitevním šiku; (med.) *agger altiore aquā contineri non potest Cs* násep při větší vodě (při povodni) nemůže se držeti, nemůže vydržeti: odolati povodni; — spec. (oddělené) spojovati: *trabes artē c. Cs*; (obr.) *alcis hospitio contineri N* hostinným přátelstvím s někým býti spojen, vázán; *omnes artes inter se continentur C* vědy jsou spojeny, souvisí; 2) metaf. udržovati, zachovávati: (*fides*) *rem publicam continet C*; *haec virtus amicitiam et gignit et continet*; II omezujíc držeti pohromadě; 1) omezovati, (u)zavírati, obkličovati, objímati, zaujímati, zabírati; v pass. býti sevřen, uzavřen, býti omezen (abl.): *reliquum spatium mons continet Cs* zaujímá, zabírá; (*Gallia*) *continetur Garumna flumine Cs* jest omezena, ohraničena; *hiberna continentur C milibus passuum Cs* leží v obvodu 100 (římských) mil; *saxa, quibus fundamenta continentur Cs* jež tvoří základy; (obr.) *nec domi indignationes continebant L* a neomezovali pouze na domov výbuchy rozhořčenosti; *nec luctus muris urbis continebatur Cu* a zármutek nepřestával toliko na městě; *tecto contineri C* býti omezen na svůj příbytek; — spec. (nepřátelsky) svírati (obíhajíc), držeti sklíčena: *hostem C*; *ventos carcere c. O* ve vězení, uvězněné držeti; 2) držeti v sobě, objímati, chovati, obsahovati něco, býti jádrem něčeho, vztahovati se k něčemu; v pass. býti obsažen, zakládati se, spočívati, záležeti na něčem (alqa re): *fabula populorum continet aestus H* chová v sobě, obsahuje vášně národů (o Iliadě); *quae rem militarem continent L* na nichž zakládá se zřízení vojenské; *litteris preces continebantur Cu* list obsahoval prosby; *meus reditus vestro iudicio continetur C* záleží na vašem soudu; III zdržovati v pohybu; 1) zadržovati, zdržovati, udržovati koho v čem, při čem: *animam c. C* zadržeti dech; *gradum c. V* staviti krok; *lacrimas c. O* zdržovati se slz; *impetum c. L* zadržeti zápal; *agricolam continet imber V* zadržuje (doma); reflex. *se continere* držeti se někde, býti, prodlévati, trvati: *domi se c. Cs*; *suo loco se c. Cs* ve svém postavení, na svém místě; *in occulto Cs* skrývati se; (ve stavu) držeti, udržovati: *in officio c. C* v poslušnosti; 2) držeti v mezích, držeti na uzdě, ovládati: *quos metus continuerat L* byl držel na uzdě; *exercitum c.*; *utile est, ut metu contineatur* (= *coërceatur*) *audacia C*; *se ipsum c. C* ovládati; *cupiditates c. C*; *risum c. C* tlumiti smích; *ut se contineat C* aby se mírnil; 3) zdržovati někoho od něčeho (alqm ab alqa re; s ne, quominus, quin): *milites ab seditione L*; *animum a libidine*; *non poterant contineri, quin ... Cs* nemohli se zdržeti, aby ne...; 4) držeti něco při sobě, skrývati, tajiti: *ut ea, quae continet, explicet nobis C.*

1. con-tingō, *ere, tigī, tāctum* [*com* a *tango*] I trans. 1) (odevšad) dotýkati se (alqd, alqm): *terram osculo c. L* země políbením se dotknouti, dáti polibek, políbiti zemi; *ore focos c. O* líbati krby; *funem manu V* dotýkati se, chápati se lana; *habenas manibus c. O* vziti otěže do rukou; *ora medicamine c. O* potříti obličej čarovným lékem; *virgo noto nares contingit odore V* chřípí (honicích psů) dotýká se známou vůní (aby větřili zvěř); *curalium contingit auras O* korál přichází ve styk se vzduchem, přichází na vzduch; *neu quis c.* (se. *eos*) *posset V* a aby se jich nikdo nemohl dotknouti (nepřátelsky), aby jim nikdo nemohl ublížiti; — spec. (jídla) se dotýkati, okoušeti, jísti (píti): *cibos ore c. O*; *c. aquas O* napiti se; 2) metaf. a) (cíle) se dotknouti, dostihnouti, dostati se, proniknouti: *alqm c. telo O* zasáhnouti; *avem c. ferro V* střeliti šípem: *igni c. V* bleskem zasáhnouti; ožehnouti; *vox contingit alqm O* hlas doléhá; (o místech) dospěti, dojíti, přijíti někam: *cursu c. metam H* doběhnouti k cíli; *c. portum O* stihnouti, dojeti do

přístavu; *Creten c. O* přijíti na Kretu; **b)** sousedíc stýkati se, přiléhati, sáhati, dosahovati někam: *agger murum contingit Cs*; *milites contingunt inter se Cs* tvoří souvislý řetěz; — spec. **α)** hraničiti s někým: *Bactra c. Cu*; **β)** býti ve styku, ve spojení, býti spojen: *affinitate regiam c. L* býti spřízněn; *Latiaris modico usu Sabinum contingebat T* jen mírným stykem byl ve spojení se Sabinem, byl poněkud znám se Sabinem; *deos quoniam propius contingis H* bohům (t. j. velmožům) jsi blíže; **γ)** týkati se někoho: *haec consultatio Romanos nihil contingit L*; **c)** jímati, dojímati, uchvátiti *libido me contigit O*; nadchnouti, okouzliti; part. perf. pass. **contactus**, *a, um* mravně dotčen, stižen, poskvrněn, potřísněn: *noxā c. Cu*; *plebs contacta regiā praedā L*; *equi nullo opere contacti T*; **II** intrans. dostávati se někomu něčeho, státi se někomu něco: *honor contingit alci H*; *pugnandi occasio contigit nulla L* nenaskytla se; *continget dabiturque licentia H*; *tibi idem contigisset C* bylo by tě zastihlo totéž; neos. **contingit** stává se, přihází se (obyč. o příhodách šťastných) daří se, poštěstí se (s ut, s inf.): *non cuivis homini contingit adire Corinthum H* (t. j. každému se nezdaří vytčený cíl); (s dat. praed.) *Iovis esse nepoti contigit haud uni O*.

2. con-tingō (neb **-guō**), *ere*, —, — svlažovati: *lac parco sale V* (pokropiti) posypati.

continuātiō, *ōnis*, *f.* [*continuo*] **1)** nepřetržitost, ustavičnost, ustavičné trvání: *c. imbrium Cs* ustavičné deště; *adversus continuationem tribunatus tendere L* opírati se proti nepřetržitému podržení (zastávání) tribunského úřadu; **2)** nepřetržitá spojitost, souvislost: *c. rerum C*.

1. continuō, adv. [*continuus*] **1)** souvisle, nepřetržitě, stále; **2)** nepřetržitě po něčem, záhy po něčem, ihned (potom), bez odkladu, okamžitě: *nec mora*: *c. effert ora V*; — spec. (v záp. větách n. řečn. otázkách o bezprostředním důsledku) (již) tím, (již) proto: *non c., si me in gregem sicariorum contuli, sum sicarius C* nejsem proto (tím), uchýlil-li jsem se ..., zákeřníkem.

2. continuō, *āre, āvī, ātum* [*continuus*] činiti něco souvislým, spojitým, nepřetržitým; **1)** (v prostoře) řaditi, přiřaďovati, družiti, spojovati s něčím (alqd alci rei): *agros c. C* pole zaokrouhliti; *aedificia moenibus continuantur L* budovy stavějí se těsně při hradbách, přiléhají k (samým) hradbám; dotýkají se jich; *domos c. S* domy řaditi k domům, stavěti vedle sebe, míti domy při sobě; *Palatium et Maecenatis hortos c. T* spojiti Palatium se zahradami; *pons continuatus (est) T* most byl dostavěn; (básn.) *regnum Alyattei Mygdoniis campis H* (t. j. spojiti Lydii s Frygií); med. řaditi se k někomu, stýkati se s někým (dat.): *Suionibus Sitonum gentes continuantur T* za Suiony dále se táhnou kmeny Sitonské; **2)** (v čase) činiti nepřetržitým, (bez přítrže) dále konati, pokračovati v něčem (alqd): *c. diem noctemque opus Cs* dnem i nocí pokračovati v práci; *c. funera L* způsobiti pohřeb za pohřbem, konati, kupiti vraždu na vraždu; *c.* (= *continuo afferre*) *dapes H* přinášeti pochoutku za pochoutkou, nositi mísu za mísou, stále přinášeti pochoutky; *diem noctemque c. potando T* činiti den i noc nepřetržitými pitkou, píti celý den i noc bez přítrže (bez přestávky); *dies totos ignaviā c. T* celé dny tráviti v nečinnosti; *c. imperia T* prodlužovati úřední moc; *imperium et scelera c. T* dále vládnouti i páchati zločiny; *met.* družiti se, řaditi se, ihned následovati za někým (dat.): *hiemi continuatur hiems O*; zima stíhá zimu; *cum damna damnis continuarentur T* když stíhala pohroma pohromu; *paci externae continuatur discordia domi L*; — spec. *c. magistratum* úřad nepřetržitě držeti, úřad dále zastávati, setrvati v úřadě nadále; (o národu n. senátu): *alci c. magistratum* ponechati v úřadě (i příští rok), úřad, úřadování (na rok další) prodloužiti.

continuus, *a, um* [*contineo*] soudržný; **1)** (v prostoře) spojitý, sousední, přilehlý, souvislý (sám s sebou neb s jiným), nerozdělený, neoddělený: *tecta continua sunt Cu* domy souvisí; *ignis continua* (neutr. plur.) *amplexus L* zachvátiv sousední stavení; *continui montes H* souvislá řada hor; *Leucada continuam habuere coloni O* měli, znali jako pevninu

(ne jako ostrov); *continua humus O* souvislá (od ostatní země neoddělená) půda, pevnina; *Rhenus uno alveo c. T* jedním (nerozděleným) řečištěm stále teka; — *Nerva c. principi T* nerozlučný (stálý) průvodce císařův; 2) (o čase) a) jdoucí bezprostředně za sebou, po sobě, (na) pořád zběhlý: *continua nox O* následující; *dies continuos quinque Cs* pět dní po sobě; *continuis diebus Cs* po všechny dni následující; *continua regna L* království (nepřetržitě) po sobě; b) nepřetržitý, ustavičný, neustálý, bez ustání: *c. proeliorum cursus T* nepřetržitý běh (řada) bitev; *annus postulandis reis* (abl.) *c. T* pohánění obžalovaných k soudu bylo onoho roku nepřetržité; *c. et saevus accusandis reis Suillius T* neúnavný a zuřivý žalobce.

contiō, *ōnis, f.* [starší *coventio*] 1) schůze, shromáždění, hromada (vojska, lidu, v níž tento toliko poslouchal, ale nehlasoval), tábor lidu; *in contionem prodire* předstupovati před shromáždění, vystupovati (jako řečník), řečniti; *contionem habere* konati shromáždění; *contionem dare alci* (o úředníku) dovoliti někomu řečniti (ve shromáždění); *pro contione* (před my:) ve shromáždění; 2) meton. a) (konkr.) shromáždění, lid shromážděný: *contionis admurmuratio C*; b) řeč (ve shromáždění promluvená): *contionem apud milites habere Cs* mluviti, řečniti k vojínům.

contiōnābundus, *a, um* [*contionor*] mluvě, řečně ve shromáždění; veřejně řečnící: (s acc. vnitř.) *haec prope c. circumibat L* takto téměř jako ve shromáždění lidu mluvě obcházel.

contiōnālis, *e* [*contio*] týkající se shromáždění: *c. senex L* stařec ve shromáždění bouřící, brojící, křiklounský (starý demagog).

contiōnātor, *ōris, m.* [*contionor*] řečnitel; — spec. (s příhanou) mluvil, pobuřovatel, buřič, demagog: *levitas contionatorum C.*

contiōnor, *ārī, ātus sum* [*contio*] řečniti, míti řeč, mluviti ve shromáždění, veřejně: (s acc. vnitř.) *haec contionanti Minucio .. L* takto mluvícímu; *caterva tota contionata est C* celý sbor (z)volal.

con-torqueō, *ēre, torsī, tortum* zkrucovati, zakrucovati, zatáčeti, otáčeti, obraceti: *animal membra, quocumque vult, contorquet C*; *amnes in alium cursum contorti C* obrácené v jiný směr, vedené jiným směrem; *c. silvas V* strhovati s sebou; — spec. (o střelách) mávati, mávaje, zatáčeje (v)mrštiti: *hastam in latus contorsit V* mrštil kopím do boku; *spicula c. V*; *contorta phalarica V* vymrštěné dřevce; *excussae contorto verbere glandes O* vypuštěné z roztočeného řemene (= mrštným švihem) koule; (obr.) *quae verba contorquet! C* jaká slova metá proti němu, jakými slovy dorážíš naň.

contortē, adv. [*contortus*] zkroucenĕ, zamotaně, spleteně, strojeně.

contortiō, *ōnis, f.* [*contorqueo*] kroucenost: *contortiones orationis C* kroucené výrazy.

contortulus, *a, um* [adj. demin. od *contortus*] poněkud zkroucený.

contortus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contorqueo*] 1) zkroucený, strojený; spletený; *contorta sophismata C*; 2) (obraz od vymrštění střel) vzletný: *c. oratio C.*

contrā I adv. 1) (o prostoře) naproti, proti, na protější (na druhé) straně: *ulmus erat c. O* jim naproti stál jilm; *oscula non pervenientia c. O* na druhou stranu; *c. intueri L* patřiti tváří v tvář, patřiti do očí; 2) (o směru) naproti tomu, na to, zase, naopak: *Aeneas c.* (= *av*) *cui talia reddit V* toto zase, na to, toto v odvět praví; *Aeolus haec c.* (sc. *dicit*) *V*; *fortuna c. fuit T* štěstí bylo naopak, obrátilo se; *experimentum c. fuit T* zkušenost byla zcela jiná; *fortuna c. dat T* štěstí se obrací, neštěstí stíhá (někoho); (o nepřátelství) proti, na odpor: *c. pugnare*; *c. consistere* na odpor se postaviti, opříti se; *c. tendere T* vzepříti se; *c. liceri Cs* podávati, přihazovati proti někomu při dražbě; *sententiae c. ire T* odporovati mínění; (v přirovnání) *c. atque* na odpor tomu, co ..., jinak, než ...; (též) *c. quam*;

II předl. s acc. 1) (o prostoře) naproti, proti: (básn. za pádem) *Carthago Italiam c. V* proti Italii; *c. septentriones* k severu; 2) (ve smyslu nepřátelském) proti (na): *c. hostem proficisci*; *c. rem pu-*

blicam C proti obci, proti prospěchu (zájmu), na škodu obce (opak: *e re publica*); **3)** (o neshodě s nadějí, vůlí) proti, mimo: *c. opinionem*; *c. expectationem* proti očekávání, mimo nadání; *c. ea* proti tomu, naopak.

contractiō, *ōnis, f.* [*contraho*] **1)** stažení, skrčení, zkrácení: *c. et porrectio digitorum C*; *c. frontis C* svraštělé čelo; **2)** metaf. tesknost, sklíčenost, malomyslnost: *animi C.*

contractiuncula, *ae, f.* [subst. demin. od *contractio*] nepatrná sklíčenost, tesklivůstka.

contractus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contraho*] **1)** stažený, zkrácený: (enallage) *contractum genibus tangere caput H* skrčen dotýkati se hlavou kolen; **2)** metaf. **a)** (o místech) zúžený, úzký, těsný: *contracta aequora H* zúžené moře (stavbami); *contracta sequi vestigia vatum H* sledovati úzké stezky, dráhu úzce se vinoucí; **b)** (o čase) zkrácený, krátký: *noctes C*; **c)** zkrácený, stručný: *oratio C*; **d)** utísněný, omezený: *contracta paupertas H* tísnivá chudoba; (o osobě) *vates c. leget H* pěvec (jakst: v sebe schoulen) v ústraní, v zátiší, v tichosti, vzdálen světa bude studovati.

contrā-dīcō, *ere, xī, ctum* (psáno též odděleně) mluviti proti někomu, odporovati, odpírati; (s dat.) *Thraseae c. T* mluviti proti Thraseovi; (neos. pass.) *precibus contradici non poterat H* prosbám nemohlo býti odepřeno; *nec contradici, quin... L* a že se neodporuje, aby ne...

con-trahō, *ere, trāxī, tractum* **I** stahovati (na menší prostor); **1)** stahovati: *c. frontem H* stahovati, svraštovati čelo; *vultum c. O*; *c. vela* stahovati, svinovati plachty; (obr.) *contrahes turgida vela H* (t. j. nebudeš ve štěstí zpupným); med. *contrahi* smršťovati se, scvrkati se: *c. in brevem formam O*; *contrahitur rictus O* ústa se stahují; **2)** metaf. **a)** zužovati, zkracovati, zmenšovati: *in exiguum orbem castra c. L* sraziti tábor v nepatrný obor (objem); *luna contrahit orbem O* měsíce ubývá; *c. tempora veris O* zkrátiti dobu jarní; *caelum c. H* zúžiti (výhled na) nebe, zahaliti (zastříti, zachmuřiti) nebe; *cupidinem c. H* omezovati, tlumiti; **b)** (mysl) tísniti, skličovati, soužiti: *amici incommodis contrahi C* býti stísněn nehodami přítelovými; **II** několik osob n. věcí v jedno (místo) stahovati; **1)** stáhnouti, sehnati, shromážditi: *chlamydem contractus ab auro O* plášť maje spjatý zlatou sponou; *pauci patrum contracti (sunt) a consulibus L* byli sehnáni; *contracti undique fontes O* zřídla odevšad shromážděná, utekší se (hlouběji do nitra země); — spec. (voje) stáhnouti, sebrati, shromážditi: *c. copias undique*; *c. naves*; *pecuniam c. T* sehnati peníze; *aes alienum c.* stáhnouti cizí peníze, nadělati dluhů, zadlužiti se; *contrahit eos similitudo L* svádí, sbližuje, v jedno pojí; *ea contrahit amicitia C* (vše) to pojí přátelství; *amicitiam c. L* v přátelské spojení, v přátelství vejíti (s někým), uzavříti přátelství; **2)** metaf. **a)** (stav) přitáhnouti, přivoditi, způsobiti; uvaliti na sebe něco, utržiti si: *negotia c. C* nesnáze působiti; *c. periculum L* připraviti si nebezpečenství, vydati se v nebezpečenství; *bellum c. cum alqo* způsobiti, ztropiti, zaviniti válku; *contractum est certamen L* vzešel zápas; *contracta ante mala L* ztráty dosud utržené; *sibi numinis iram c. O* uvaliti na sebe; *nefas c. L* páchati hřích; *invidiam rebus c. Cu* uvaliti na činy nepřízeň; **b)** (věc obchodní) sjednávati, smlouvati (obchod je spojení mezi stranami): *cum illo rem c. C* uzavříti obchod; *res contractae* obchod ujednaný, uzavřený (srov. kontrakt); (absol.) *quicum contraxit C.*

contrārie, adv. [*contrarius*] opačně, naopak, protivně; zvráceně, nedobře.

contrārius, *a, um* [*contra*] **1)** protější, (jsoucí, ležící) na protější n. opačné straně, protilehlý (alci rei): *collis nascebatur adversus huic et c. Cs* k němu obrácený a na protějším (na druhém) břehu; *c. evehor rapido orbi O* vzhůru jedu proti kroužícímu víru (nebe); *cecidēre contrariis* (= *adversis*) *vulneribus T* padli jsouce poraněni s předu; **2)** metaf. **a)** protivný, opačný: *in contrariam partem* v opačnou stranu, opačným směrem; *color c. albo* (sc. *colori*) *O*; *flamina classi contraria O* dující proti loďstvu, nepříznivé; subst. **contrārium,** *ī, n.* plur. *contrāria, ōrum, n.* **α)** opačná strana, protivný směr: *saltu in contraria*

facto O učinivše skok v opačné strany, na různo se rozkročivše; β) protiva, opak: *mutare (vertere) in contraria O* v opačné pohlaví; *ex (e) contrario* proti tomu, naopak; *otium in contrarium vertit L* zvrací se v (pravý) opak; **b)** proti čelící, odporující, protivný: *auctoritates contrariae C* závažná mínění odporující (mému); **c)** protivný, nepřátelský; škodlivý, záhubný, nebezpečný: *ictus c. L* rána odpůrcova, soupeřova; *c. arma O* zbraň nepřítelova; *flumina flammis c. O*; *stirps fatis contraria nostris V*; *otium contrarium disciplinae est Cs* jest na úkor, na škodu; *contraria exta T* nepříznivá znamení (z vnitřností zvířat).

Contrebia, *ae, f.* město v Hispanii. Obyv. *Contrebiēnsēs, ium, m.* Kontrebijští *L.*

contrectātiō, *ōnis, f.* [*contrecto*] dotýkání.

con-trectō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *tracto*] **1)** dotýkati se, ohmatávati, ohledávati: *liber contrectatus manibus vulgi H* ohmataná; *c. vulnus O*; *contrectatam filiarum pudicitiam T* že zlehčena, poskvrněna byla cudnost dcer; **2)** metaf. (myslí) ohledávati, uvažovati: *corpus oculis c. T* ohledávati očima; *mente c. voluptates C.*

con-tremīscō (*contremēsco*), *ere, tremuī,* — [verb. inchoat. od *contremo*] **1)** intrans. zachvěti se, zatřásti: *toto corpore c. C.*; metaf. *cuius fides virtusque nunquam contremuit C* povždy byla neochvějná; *provinciam contremuisse T* že se provincie (t. j. obyvatelé) zachvěla (strachem); **2)** transit. *periculum contremuit domus H* dům se zachvěl před nebezpečenstvím.

con-tribuō, *ere, uī, ūtum* **1)** při dělení sloučiti něco s něčím, připojiti, přivtěliti: *qui erant Oscensibus contributi Cs*; *Ambracia tum se contribuerat Aetolis L*; *Elei contributi in Achaicum concilium L*; **2)** (s jinými) přispívati (srov. válečná kontribuce): *undae contribuēre aliquid O* přispěly něčím.

con-trīstō, *āre* [*com* a *tristis*] zachmuřiti, zasmušiti, zakaliti: *contristat Aquarius annum H* rok na sklonku zaškaredí se v období deštů.

con-trītus, *a, um* viz *con-tero.*

contrōversia, *ae, f.* [*controversus*] **1)** rozepře, pře, spor, rozkol: *magnae rei familiaris controversiae C* veliké spory o jmění; *causae c. et quaestionis C* sporná řeč o konkretním případě a o všeobecné otázce; *c. de re C*; **2)** odpor: *sine ulla controversia* beze všeho odporu; *non est c., quin ... T* nikdo neodpírá, že ...

contrōversiōsus, *a, um* [*controversia*] velice sporný.

contrōversus, *a, um* [*contra-verto*] sporný.

con-trucīdō, *āre, āvī, ātum* **1)** sporážeti, skláti: *corpus contrucidatum C* tělo ubité, ranami poseté; **2)** metaf. *c. rem publicam C* ubiti, zahubiti obec.

con-trūdō, *ere, sī, sum* strkati dohromady; sestrkati, nastrkati, natlačiti.

con-tubernālis, *is, m.* [*com* a *taberna*] sdílející společný stan (v táboře), spolubydlitel ve stanu vojenském: *militiae contubernales C*; (v širším smyslu) o mladém a vznešeném Římanu, **a)** jenž, chtěje se vzdělati v umění válečném, přidružil se k vojevůdci: *in Africam profectus est Pompeio proconsuli c. C* (jako člen družiny vojevůdcovy); **b)** jenž chtěje vzdělati se ve správě státní přidružil se k některému státníku: *meus c. in consulatu C* můj stálý průvodčí; **c)** druh, soudruh, společník.

con-tubernium, *iī, n.* [*com* a *taberna*] **1)** abstr. **a)** společné stanování, společné bydlení ve stanu; **b)** metaf. spolubydlení, spolužití, obcování, styk: (s gen. obj.) *militum c. T* obcování s vojíny; *in contubernio legionum eductus T* vychován ve společnosti legií; *electus, quem contubernio aestimaret T* (byl) vyvolen, aby ocenil jej (poznal jeho cenu) bližším stykem; zvl. o vznešených mladících, kteří stále s velitelem v táboře obcujíce připravovali se k povolání velitelskému: *contubernio patris militare S* sloužiti ve (vojevůdcovské) družině otcově; **2)** konkr. **a)** společný stan (vojenský): *progredi contuberniis T*; **b)** (společný) byt, světnice: *disicere aeditui c. T.*

con-tueor, *ērī, tuitus sum* **1)** spolu n. bedlivě (pozorně) patřiti, hleděti na něco, pozorovati něco (alqd): *contuemini*

os! C; c. *totam terram C* sblédnouti; 2) metaf. (myslí) pozorovati: c. *mala C.*

contumācia, *ae, f.* [*contumax*] a) vzdor, vzdorovitost, nepoddajnost, zarputilost: *abrupta c. T* příkrá vzdorovitost; b) (v dobrém sm.) ušlechtilý vzdor, ušlechtilá hrdost: *libera c. C.*

contumāciter, adv. [*contumax*] zpurně, vzdorně, nepoddajně, bezohledně.

contumāx, *ācis,* adj. [přib. s *tumeo* býti nadutý] a) vzdorný, vzdorovitý, zpurný, nepoddajný, zatvrdilý: *responsum a Pisone precibus contumacibus T* Piso odpověděl zpurnou omluvou, zpurně se omlouvaje; b) (v dobrém sm.): c. *etiam adversus tormenta servorum fides T* věrnost vzdorující i mukám.

contumēlia, *ae, f.* [přib. s *tumeo* býti nadutý] 1) urážka, hana, pohanění, potupa: *per contumeliam* (= *cum contumelia*) na úkor, potupně, urážlivě; *Brundisini Pompei contumeliis permoti Cs* jsouce roztrpčeni potupným (čest urážejícím) zacházením; *magnā verborum contumeliā Cs* s velikým (jízlivým) spílání, nadávkami; *vocis c. C* pohana slovy, hanlivá slova; *contumeliae verborum L* potupná slova; *superbia in contumeliis Cs* zpupnost v potupných urážkách; c. *maledicti C* potupná nadávka; 2) potupné, špatné zacházení, nakládání s někým: *piratarum contumelias perpeti C*; — spec. *naves quamvis contumeliam perferunt Cs* jakoukoli nepohodu.

contumēliōsē, adv. [*contumeliosus*] hanlivě, utrhačně, urážlivě, potupně.

contumēliōsus, *a, um* [*contumelia*] hanlivý, utrhačný, urážlivý; potupný: *contumeliosum id militibus* (*erat*) *T* to vojíny hanbilo.

con-tumulō, *āre, āvī, ātum* rovem pokrýti, pohřbíti: *contumulāri patriā humo O.*

con-tundō, *ere, tŭdī, tūsum* 1) stlouci, smačkati, pohmožditi, zdrtiti, rozdrtiti, rozemleti: *pugiles caestibus contusi C* zápasníci řemeny (zápasními) stlučeni, sbiti; *grando contudit vites H* krupobití potlouklo révy (vinici); *nares c. O* rozploštiti nosy; *hebeti pectus c. ictu O* chabou (mdlou) ranou pohmožditi (poněkud) prsa; (s acc. vztah.) *contusus ora O* obličej maje pohmožděný, rozbitý, 2) metaf. zdrtiti, zlomiti, ochromiti, porazíti, přemoci, zkrušiti, zdolati: *cheragra contudit articulos H* ochromila klouby; *feroces populos V*; *opes contusae S* zlomená moc; *regum c. minas H* zkrušiti, zdrtiti, zdolati hrozby.

conturbātiō, *ōnis, f.* [*conturbo*] zmatení, zmatenost, zmatek, zděšení (mysli).

conturbātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conturbo*] zmatený: c. *animus C*; *oculus c. C* zkalené oko; poděšený.

con-turbō, *āre, āvī, ātum* 1) zmásti, uvésti ve zmatek, v nepořádek: c. *rem publicam S* činiti rozbroje v obci, zvrátiti zřízení státní; — spec. c. (sc. *rationes*) *C* uvésti ve zmatek své peněžní poměry, udělati (ohlásiti) úpadek (= *non esse solvendo*); 2) metaf. zaraziti, uvésti v rozpaky, polekati, poděsiti.

contus, *ī, m.* [κοντός] tyč, bidlo, žerď; — spec. α) veslařská tyč k odražení lodi: *ipse ratem conto subigit V*; β) dlouhé kopí, dřevce.

cōnūbiālis, *e* [*conubium*] manželský *O.*

cō-nūbium, *iī, n.* [*com* a *nubo*] 1) právo vejíti v pravoplatné manželství, právo snubné; 2) meton. zákonný a pravoplatný svazek manželský, manželství, sňatek s někým (gen.): c. *nostrum O* sňatek s námi.

cōnus, *ī, m.* [κῶνος] kužel; — spec. kuželovitá násadka (kovová) na vrchu přílby, do níž byl vetknut chochol; básn. též chochol: c. *pictus O* pestrý chochol.

con-valēscō, *ere, valuī,* — nabývati síly, sesilovati se, mohutněti, vzmáhati se: *ignis convaluit O* oheň se rozmohl; *opes c. O* že moc se vzmáhá; *Milo convalescebat C* nabýval síly, vlivu; *convaluisse famam mortis Cu* že se rozšířila pověst o smrti; — spec. po nemoci opět se posilovati, nabývati zdraví, pozdravovati se, zotavovati se, ozdravěti: (obr.) *ut tandem sensūs convaluere mei* ● když se smysly zotavily (z otupělosti), když jsem opět nabyl smyslů.

con-vallis, *is, f.* údolí (do kola uzavřené), úval, kotlina.

convectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. — intens. od *conveho*] stále n. horlivě (s námahou) svážeti, snášeti.

con-vehō, *ere, vēxī, vectum* svážeti, navážeti: *caementa convexit C* zdicí kámen dal navézti; *frumentum convectum*

Cs (s polí) svezené, sklizené; *ex ante convecto L* ze zásoby dříve svezené.

con-vellō, *ere, vellī, vulsum* 1) strhnouti, zbořiti, vytrhnouti, vyrvati, roztrhnouti, vyvrátiti: *turrim c. V*; *saxa vectibus c. Cs* vytrhnouti balvany pákami; *dapes c. dente O* rozkousati; *fetus c. ferro V* ocelí utíti, useknouti; *arborem c. V* vyvrátiti; *naves convulsae undis V* roztříštěné; *convulsum remis aequor V* rozryté vesly moře; (t. t. voj.) *signa (vexilla) c.* vytrhnouti prapory ze země, dáti se na pochod, vytrhnouti (do pole); 2) metaf. roztrhnouti, podvrátiti, podrýti, otřásti, zničiti: *Dolabellae acta c. C* podrývati zařízení; *caede convulsa domus T* vraždou otřesený, uvedený ve zmatek; *vi dominationis convulsus T* mocí vlády jsa stržen s (dobré) dráhy.

convenae, *ārum, m.* [*convenio*] (sešlý) sběhlý lid: *convenarum plebs L* sběř (sebranka) příchozích.

conveniēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *convenio*] 1) přiléhající: *toga bene c. O*; 2) metaf. a) souhlasící, souhlasný, přiměřený, příhodný, vhodný (alci rei, ad alqd, cum re): *sibi convenientia finge H* vymýšlej si (to), co se k sobě hodí, co si neodporuje; b) (o osobách) shodující se, snášející se, jsoucí za dobře, svorný: *cognati optime convenientes C.*

convenienter, adv. [*conveniens*] shodně, přiměřeně, příhodně (alci rei, ad alqd, cum re): *sibi c. dicere C* důsledně; *naturae (cum natura) c. vivere C* dle přírody; *c. loqui ad praesentem rerum statum C* přiměřeně dle...

convenientia, *ae, f.* [*conveniens*] shodnost, shoda, souhlasnost, souhlas, soulad.

con-veniō, *īre, vēnī, ventum* 1) a) intrans. scházeti se, shromažďovati se někde, u někoho, přicházeti, dostavovati se (in locum, ad alqm): *in numero equitum c. Cs* mezi jezdci (s jízdou) se dostaviti; *ad edictum c. L* sejíti se na rozkaz, k rozkazu; metaf. *multae causae unum in locum convenisse videntur C* mnoho příčin, jak se zdá, se sešlo, setkalo se; — spec. α) *civitates in id forum conveniunt C* obce scházejí se do toho města, soudem patří k tomu městu; β) *uxor in manum convenit C* sňatkem přichází v moc mužovu, provdává se za muže; *in manum flaminis c. T* provdati se za flamina; b) trans. (náhodou n. zúmyslu) sejíti se, setkati se s někým, zastihnouti, zastati, navštíviti někoho, mluviti s někým (alqm): *potestas regis conveniendi N* příležitost mluviti s králem; *itaque nemo adhuc c. me voluit C* mluviti se mnou (za účelem rady), žádati mne za radu; (v pass.) *ab nuntio uxoris erat conventus L* sešel se s poslem; *opus esse sibi domino eius convento L* že musí s pánem jeho promluviti; 2) sejíti se v jednání, shodnouti se, smluviti se, zůstati na čem; (spolu) ujednati, umluviti něco; α) (osob. vazba) *condiciones pacis (inter eos) non convenerunt* o podmínkách míru se neshodli; *signum, quod convenerat* smluvené znamení; β) (neos.) dochází ke shodě, jest shoda: *ut convenerat LS* jak bylo (dříve) ujednáno, dle (předchozí) úmluvy (dohody); *ut Lacedaemoniis cum rege conveniret N* aby se Lacedaemonští dohodli s králem; *satis convenit* s acc. c. inf., s nepř. ot. dostatečně jest známo: *quibus consulibus interierit, non convenit N* o tom není shody, není známo; — spec. *bene convenit mihi cum alqo* jsem s někým za dobré, jsem v přátelském styku: *sororis vir, quīcum optime ei convenisset C*; srov. též *conveniens*; 3) přiléhati, hoditi se: (obr.) *dicitur Afrani toga convenisse Menandro H* že toga Afraniova dobře přiléhala, dobře padla, slušela Menandrovi; metaf. shodovati se, srovnávati se, snášeti se s něčím (cum re), hoditi se k něčemu (ad alqd); hoditi se na někoho (ad n. in alqm), hoditi se, příslušeti někomu (alci): *somnium cum re convenit C*; *ad summam non c. L* nesnášeti se, neshodovati se s počtem; *non in omnes omnia conveniunt C* ne vše připadá na všecky, ne vše hodí se všem; *nemo erat, in quem ea suspicio non conveniret C*; *viris laborem c. S*; *non haec iocosae conveniunt lyrae H* to nepřisluší veselé písni, nesrovnává se s veselou písní, nehodí se k veselé písni; *cui non conveniet sua res H* komu se jeho stav nebude hoditi, kdo nebude spokojen; *sibi c. H* (= *sibi constare H*) zůstati si důsledným; — neos. **convenit** hodí se, sluší, přisluší, náleží (s inf.; s acc. c. inf.): *si*

tibi curae (est), quantae (sc. *esse*) *conveniat H* máš-li jej na srdci, jak se sluší, jak toho zasluhuje: *convenit* (= *ex foedere oportet*) *victos discedere V.*

conventīcium, *iī, n.* (sc. *aes*) plat za účastenství na schůzích, na sněmu, sněmovní plat (*ἐκκλησιαστικόν*).

conventiculum, *ī, n.* obyč. v plur. 1) schůzky; 2) meton. shromaždiště, sbořiště.

conventiō, *ōnis, f.* (srov. *convenio* 2) ujednání, úmluva, smlouva (konvence).

conventum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *convenio* 2)] věc smluvená, úmluva, smlouva: *stare conventis C* státi ve smlouvách, býti věren smlouvám.

conventus, *ūs, m.* 1) (od *convenio* 1) scházení se, shromažďování se; meton. schůze, shromáždění; — spec. α) schůze spolková, sněm (spolkový): *c. Arcadum L*; β) soudní schůze, krajinské soudy (zahájené a řízené správcem provincie): *conventum agere Cs* konati, říditi soudy krajinské; meton. soudní okres: *omnes conventus percurrere Hirt.*; γ) spolek, obec občanů římských v osadách a v provinciích: *c. Syracusis civium Romanorum C* = *c. Syracusanus C*; *c. Campanus Cs*; 2) (od *convenio* 2) ujednání, úmluva, smlouva.

con-verberō, *āre* silně biti, tlouci: *os c. Cu* tlouci se do tváří.

con-verrō, *ere* 1) smetati (na hromadu); 2) metaf. shrábnouti: *c. hereditates C.*

conversātiō, *ōnis, f.* [*conversor*] obcování, styk s někým (gen.)

conversiō, *ōnis, f.* [*converto*] 1) obrácení se, obrat, otáčení se, oběh: *conversiones caelestes C* oběhy těles nebeských; 2) metaf. vnitřní obrat, převrat: *novi motūs conversionesque rei publicae C.*

conversō, *āre* [verb. frequent. od *converto*] stále otáčeti, pohybovati; med. **conversor,** *ārī, ātus sum* stále se otáčeti někde, zdržovati se: *in regia c. Cu.*

con-vertō (arch. tvar *convorto*) *ere, tī, sum* 1) vl. společně n. najednou obraceti, ob. však vyznačuje tu předl. dokonavost děje: obrátiti: *simulacrum Iovis ad orientem c. C*; (zvl. ve voj.) *signa ad hostem c. Cs* obrátiti prapory (t. j. pluky) na nepřítele; *conversa signa intulerunt Cs* učinivše obrat udeřili; *iter c. Cs* obrátiti (se) na cestě, změniti směr pochodu; *olli convertēre vias V* onino najednou zpět se obrátili; *aciem in fugam c. Cs* obrátiti na útěk, poraziti; *nostros c. Cs*; ale *fugam c. V* obrátiti útěk, t. j. zastaviti; *vox Herculem convertit L* Herkules po hlase se obrátil; *a se depulsum Martem convertit in ipsos O* boj od sebe odražený obrátí na ně samy; med. a reflex. obrátiti se: *omnis vis Romana Veios conversa est L* obrátila se na Veje; (též akt. ve význ. intrans.) *cum paucis ad pedites convortit S* obrátí se k pěchotě; 2) metaf. a) obrátiti něco k něčemu, na něco (alqd in, ad alqd): *di omen in ipsum convertant V* kéž bohové zlověstné znamení (pohromu) naň obrátí; *ea unius in miseri exitium conversa tulere V* to obrácené (když od nich odvráceno a obráceno bylo) na záhubu jednoho (mlčky) snesli, klidně strpěli: *oculos c. in aliquem* obrátiti (upříti) oči (zrak) na někoho; *vulgi ora c. H* tváře lidu na se obrátiti, upoutati pozornost; *ad negotia animum c. L* mysl obrátiti, míti zření, přihlédati k něčemu; *ad vim animum c. L* obrátiti se k násilí; *te publicam pecuniam domum tuam convertisse C* že jsi obecní peníze obrátil do svého domu, že jsi obecní peníze zpronevěřil; (reflex.) *tota civitas se ad eos convertit N* přiklonila se (smýšlením) k nim; (med.) *omni civitate in eam curam conversā L* když celá obec zabrána byla tou starostí; *cuncta ad victoris opes conversa T* vše se přidalo k mocnému vítězi; *convertor in iram O* vzplanu hněvem; (akt. v intrans. význ.) *c. ad Liviam T* obrátiti se na Livii; *ceteri ad sapientiora convertēre T*; — spec. obraceti, vynakládati něco k něčemu, užívati něčeho k něčemu: *ad scribendi operam omne studium c. C* věnovati veškeru píli spisování; *nihil de fortunis in suam rem convertit C* nic ze (zabraného) zboží za sebou nepodržel ke svému užitku *C*; b) obrátiti v jinou věc, převrátiti, zvrátiti, proměniti, změniti: *militum mentes c. Cs* změniti smýšlení vojínů; *quo gemitu conversi animi V* nářkem jeho smýšlení se změnilo, *studia c. H* změniti své náklonnosti; *praemia*

Metelli in pestem c. S zvrátiti v záhubu; (s acc. vztah.) *conversi animum vultumque T* změněni v mysli i ve tváři; změněni smýšlením i pohledem; *castra castris c.* (= *commutare*) *Cs* zaměňovati tábor s táborem, zřizovati postupně vždy nový tábor; (reflex.) *ne in graves inimicitias convertant se amicitiae C* aby se přátelství neobrátilo v prudké nepřátelství; *ubi imperium se in dominationem convortit S* zvrhlo se v panovačnost; (med.) *in faciem auriga conversa soror V* změniv se v podobu; *conversus in pretium deus H* bůh proměniv se, proměněný v zlato; (akt. ve význ. intrans.) *hoc vitium huic in bonum convertebat C* vada obracela se na prospěch; — spec. překládati, převáděti, tlumočiti: *librum e Graeco in Latinum c. C.*

con-vestiō, *ire, īvī, ītum* **1)** ošatiti, odíti; **2)** metaf. (úplně) zakrýti: *domus convestita lucīs C.*

convexus, *a, um* [*conveho*] dohromady skloněný, klenutý, klenoucí se nahoru n. dolů; **a)** klenutý: *convexa foramina terrae O* klenuté sluje zemské; *convexa sidera VO* hvězdy na klenbě nebeské; (subst. neutr.) klenutí, klenba; *supera convexa V* klenba nebeská; **b)** klenoucí se dolů, vůkol srázně spadající, spádný, spaditý, svažitý: *convexo in tramite silvae V* v úvoze lesním; *convexum iter O* spaditá, srázná cesta; *convexus in aequora vertex O* vrch do moře (k moři) spádný, srázný; (subst. neutr.) kotlina, hluboké údolí: *in convexo nemorum V* v kotlině hájů; *dum montibus umbrae lustrabunt convexa V* dokud stíny budou procházeti úbočí horská.

convīciātor, *ōris, m.* [*convicior*] hánce, zlolajce, tupitel, tupič, utrhač.

convīcior, *ārī, ātus sum* [*convicium*] haněti, láti, tupiti (abs. n. alci).

con-vīcium, *iī, n.* [srov. *vox, vocare*] **1)** společné křičení několika osob, křik (křiky), hluk, povyk, lomoz; *c. cantorum C; hesternum c. Icili L;* — spec. **α)** hádka, hádky, hašteření: *convivia cum maximo clamore et convicio C; aures convicio defessae C* uši znavené hádkami (sporných stran); **β)** okřik, hlasitý (prudký) odpor: *Marcellus conviciis perterritus Cs;* **γ)** lání, nadávka, hana, hanlivá (potupná) slova, rouhání: *in alqm convicia fundere O* hanu kydati na někoho; *convicio alqm corripere Cs* urážkami (potupnými slovy, nadávkami) se obořiti na někoho; napadnouti, plísniti, tupiti; *diro convicia facto adicere O* k mrzkému činu připojiti rouhání; *a conviciis ad manus transibant T* od nadávek přecházeti k pěsti; **δ)** důrazné napomenutí, domluva, výčitka: *facere convicia O* činiti výčitky, vyčítati; **2)** meton. *nemorum convicia, picae O* straky, kříklounky (klevetnice) to hájů.

convictiō, *ōnis, f.* [*convivo*] spolužiti.

convictor, *ōris, m.* [*convivo*] jenž žije spolu s někým, soustolovník, společník, soudruh při stole; přítel.

convictus, *ūs, m.* společné žití, spolužití, obcování, společenství; — spec. společné hodování, společná hostina: *convictibus* (= *conviviis*) *indulgere T; tracto in longum convictu T* když hostina byla prodloužena; *sobrios convictūs ignorare T* neznati střízlivých hostin.

con-vincō, *ere, vīcī, victum* úplně přemáhati, přesvědčovati (svědectvím n. důkazy), vyvraceti; **a)** (z viny n. omylu) usvědčovati: (s gen.) *c. maleficii servos C* ze zločinu; (s předl. in) *convictus in hoc scelere C;* (s abl.) *convictus criminibus C;* s inf., s acc. c. inf.; **b)** nevývratně, zjevně dokázati, dolíčiti (pravdu něčeho), usvědčiti (alqd; acc. c. inf.): *avaritiam c. Cs; c. Epicuri errores C.*

con-vīsō, *ere* navštíviti, shlédnouti; (o slunci) osvítiti, ozářiti.

convītium, správně *convīcium* (v. t.).

convīva, *ae, m.* [*convivo*] soustolovník, spoluhodovník, host.

convīvālis, *e* [*conviva*] hodovní, stolní: *fabulae convivales T* hodovní řeči; *ludi convivales Cu* zábavy hodokvasné (při hodokvasech).

convīvātor, *ōris, m.* [*convivor*] hostitel.

convīvium, *iī, n.* [*convivo*] společné (veselé) žití; **1)** stolování, hostina, kvas: *c. luxusque L* bohatá, s přepychem vystrojená hostina, hýřivá hostina; *c. celebrare L* často přicházeti na hostinu; *arta convivia H* hostiny, při nichž hosté se tísní (tlačí); **2)** meton. stolní, ho-

dovní společnost: *nequitiam tuam convivia narrant O.*

convīvor, *ārī, ātus sum* [*conviva*] společně hodovati.

convocātiō, *ōnis, f.* [*convoco*] svolání, povolání.

con-vocō, *āre, āvī, ātum* svolávati povolávati, shromažďovati, sezvati.

con-volō, *āre, āvī, —* **1)** slétati se; **2)** metaf. sbíhati se, shrnouti se.

con-volvō, *ere, volvī, volūtum* **1)** sváleti, (v hromadu) stáčeti, svinovati; — spec. otáčeti; (med. reflex.) otáčeti se, kroužiti: *se convolvens sol C*; **2)** ovinouti, obaliti.

con-vomō, *ere,* povrhnouti: *mensas c. C* povrhnouti stoly, zvraceti na stoly.

con-vortō viz *converto.*

con-vulnerō, *āre, āvī, ātum* zároveň poraniti.

co-operiō, *īre, operuī, opertum* **1)** zcela pokrýti, přikrýti: *alqm lapidibus c. C* ukamenovati; **2)** metaf. zvl. v part. perf. *coopertus, a, um* pokrytý: *flagitiis atque facinoribus S*; *me coopertum miseriis effecit S* mne učinil útrapami pokrytým, mne uvrhnul v moře běd, útrap; *c. versibus H* přikrytý, ztepaný verši.

co-optātiō, *ōnis, f.* [*coopto*] doplňovací volba (konaná od sboru, do něhož zvoleuec vstupoval); doplňování volbou.

co-optō, *āre, āvī, ātum* voliti (členy ve sborech, které se samy doplňovaly), volbou doplňovati: *senatum c. C* doplniti senát (volbou).

co-orior, *īrī, ortus sum* **1)** společně n. najednou (náhle) povstati, zdvihnouti se, vzchopiti se, shluknouti se (in, ad alqd): *ad pugnam c. L* (společně) povstati proti návrhům; *donec insidiae coorerentur T* až by záloha vyrazila; **2)** metaf. (náhle) povstati, vzniknouti, vznítiti se, strhnouti se: *ventus coortus est Cs* vítr se strhl; *risus omnium coortus est N* strhl se všeobecný smích; *bellum coortum est L* válka se vznítila, vzešla.

Coos (*Cous*), *Coī* [*Κόως*] n. **Cōs,** *f.* [*Κῶς*] jeden z ostrovů sporadských blíž karského pobřeží, známý výborným vínem a tkaním velmi lehkých a průsvitných látek hedvábných. Odt. adj. **Cōus,** *a, um* kojský; subst. **a) Cōī,** *ōrum, m.* Kojští; **b) Cōum,** *ī, n.* (sc *vinum*) kojské víno; **c) Cōa,** *ōrum, n.* kojská roucha.

Cōpāis, *idis, f.* [*Κωπαΐς*] kopajský: *palus L* kopajské jezero v Boiotii sev. od města Kop (*Cōpae, ārum*).

cōperiō viz *cooperio.*

cōpia, *ae, f.* [m. **cŏ-ŏpia*; srov. *ops*; opak *in-ŏpia*] **1)** zásoba, hojnost, síla, dostatek, množství, bohatost: *c. cum egestate confligit C* dostatek (bohatství) zápolí s nouzí; *alci copiam frumenti facere Cs* zásobiti obilím; *ad copiam atque usus Cs* k hojnému užitku; *lactis c. pressi V* zásoba sýra; *omnis c. narium H* veliká hojnost věcí chřipím (čichu) lahodících, t. j. hojnost vonných květů; *c. sententiarum atque verborum C* bohatost myšlenek a slov; *ingenium et virtus in scribendo et c. C* nadání (talent), mohutnost a plnost (básnického) výrazu; *larga tibi c. fandi V* bohatou máš hojnost řeči, hojná výmluvnost proudí ti z úst; *ars certare videtur cum copia C* umění, jak se zdá, závodí s bohatstvím, drahocenností (látky); *pro cuiusque copia Cu* dle možnosti jednoho každého; *quae cuique est c. V* každý dle své zámožnosti, možnosti; — též zosobněná bohyně hojnosti (zobrazována byla s rohem hojnosti v ruce): *fruges defundit Copia cornu H*; (v plur.) **a)** (hojné) zásoby, prostředky, zámožnost, mohovitost, bohatství, moc: *copiae rei frumentariae Cs* zásoby obilí, obilné; *adversus moras obsidionis annuis copiis firmabantur T* proti dlouhému obležení opatřovali se zásobami na rok; *domesticis copiis ornare et apparare convivium C*; *Sicilia florebat opibus et copiis C* mocí a prostředky (bohatstvím); *exercitum sustentare suis copiis C* vydržovati, zásobovati ze svého; *copiis facile princeps C* zámožností bez odporu první; *publicani suas rationes et copias in illam provinciam contulerunt C* své peněžní výpočty (spekulace) a prostředky uložili do provincie (t. j. ve spravování berní v oné provincii); **b)** (valné) zástupy vojenské, branný lid, vojsko, voje; (zřídka sing.) *ex omni copia neque in proelio quisquam civis ingenuus captus est S* z veškerého mužstva; **2)** (hojná) možnost něčeho, příležitost k něčemu (alcis

rei): *populo Romano nunquam ea c. fuit S* nikdy neměl této výhody, toho štěstí; *materiam emundi c. non est S* není možno koupiti: *pugnandi copiam facere S* poskytnouti příležitost k boji, nabídnouti bitvu; *data (est) c. fandi V* dopřáno mluviti; *mihi est somni c. L* mohu spáti; *non est data c. mortis O* nedopřáno mu zemříti; *soceri c. O* přístup ke tchánovi; *equis facta est c. mundi O* koním otevřen přístup do všehomíra; *ex copia* n. *pro rei copia* n. *ex copia rerum S* podle okolností.

cōpiōsē, adv. [*copiosus*] **1)** hojně, bohatě; **2)** metaf. bohatě slovy a myšlenkami, obšírně.

cōpiōsus, *a, um* [*copia*] **1)** hojně zásobený, hojný, bohatý, zámožný, majetný: *copiosa ac locuples mulier C* žena zámožná a majetná; *patrimonium copiosum C* hojné dědictví; *urbs celebris et copiosa C* město lidnaté a zámožné; *via copiosa N* cesta bohatými krajinami; (s abl.) *tu agris, tu aedificiis .. ornatus et c. sis C* ty bys chtěl býti opatřen a oplývati; *artibus honestis c. T* bohatý krásnými dary duševními; **2)** metaf. hojný, bohatý slovy a myšlenkami, obšírný, (o řečníku) výmluvný.

cōpis, *idis, f.* [*χοπίς*] (perský) zakřivený meč.

Cōpōnius, jméno plebejského rodu římského, pocházejícího z Tibura.

cōpula, *ae, f.* [z **co-apula*; zastar. *apio, ere* pojiti] pojivo; **1)** pouto, houžev, provaz, řemen, smečka; hák záchytný: (*naves*) *copulis continebantur Cs* lodi háky byly přidržovány; **2)** metaf. pojidlo, pojítko, svazek.

cōpulātiō, *ōnis, f.* [*copulo*] **1)** spojení: *copulationes atomorum C* spojeniny atomů; **2)** metaf. spojení, svazek: *primi congressus copulationesque C.*

cōpulātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *copulo*] sepjatý, spřežený, těsně spojený: *nihil est copulatius quam .. C* nic není těsněji spojeno, nejeví těsnějšího spojení.

cōpulō, *āre, āvī, ātum* **1)** spínati, spoutati, spřahovati, spojovati; **2)** metaf. spojovati, spřahovati, slučovati: *copulati in ius pervenimus C* přišli jsme spojeni, nepouštějíce se, zároveň; *concordiam c. L* (sloučením) zjednati svornost.

coquō, *ere, xī, ctum* [pův. **pequo,* srov. peku] **1)** vařiti, péci: *venena c. L* připravovati jedy: *cruor coquitur O* krev přichází do varu; *liba c. O* péci koláče; — spec. **α)** sušiti, vysušovati: *robur coctum V* vysušené, vyschlé dřevo; *flumina radii coquebant V* řeky byly vyprahlé slunečními paprsky; **β)** přiváděti k zralosti: *poma matura et cocta C* ovoce zralé a vyspělé; *coquitur vindemia V* hrozny se pražĺ, víno zraje; **γ)** (o žaludku) vařiti, tráviti, zažívati: *confectus iam coctusque cibus C*; *Austri, coquite* (= *putrefacite*) *horum obsonia H* zkazte jim pochoutky; způsobte hnilobu pochoutek; **2)** metaf. **a)** v mysli péci, vymýšleti, mysliti na něco; *consilia c. L* kouti, osnovati záměry; *bellum c. L*; **b)** znepokojovati, trápiti: *cura, quae nunc te coquit,* u *C Ennius*; (*Amatam*) *curaeque iraeque coquebant V* bol a hněv jitřily, znepokojovaly, (v Amatě) kypěly.

coquus, *ī, m.* [*coquo*] kuchař.

cor, *cordis, n.* [srov. *καρδία*, srdce] **I 1)** srdce; **2)** metaf. **a)** srdce (jako sídlo citů a náklonnosti, nálady), duše, cit; mysl: *mihi cordi est alqd* jest mi něco na srdci, mé srdce lne k něčemu, něco jest mi milé; *ferocia corda ponunt Poeni V* odkládají nepřátelské smýšlení; *sedato corde V* s klidnou myslí, klidně; **b)** srdce (jako sídlo rozumu) smysl, duch, rozum: *stupor cordis C*; *nec enim sequitur, ut cui cor sapiat, non sapiat palatus C* kdo má ducha, že nemá chuti; **c)** (srdce jakožto jedna z nejdůležitějších částí těla slouží k označení osoby) srdce, duše: *lecti iuvenes, fortissima corda V*; *corda inertia Teucrum V*; **II** ústí žaludku (jež se nalézá nedaleko srdeční jamky) žaludek: *in cor traiecto lateris dolore H.*

Cora, *ae, f.* město Volsků v Latiu (nyní *Cori*). Odt. adj. **Corānus,** *a, um* korský *L.*

Corallī, *ōrum, m.* Korallové, národ usedlý při ústí Dunaje *O.*

coralium n. **cūralium,** *iī, n.* [*κοράλιον*, ion. tvar *κουράλιον*] červený korál.

cōram, adv. a předl. [z **co-oram* od *com* a *os*] tváří v tvář; **1)** adv. **a)** tváří v tvář, veřejně, v přítomnosti, před očima (všech): *libenter haec c. cum Q. Catulo disputarem C* rád bych o tom tváří v tvář (= v soukromí, mezi čtyřma

očima) rozprávěl; *ut veni c. H* když jsem vstoupil před něj; *c. data copia fandi V* před královnou dopřáno (dovoleno) jim mluviti; *c. quem quaeritis adsum V* před vámi jsem (stojím), jejž hledáte; **b)** tváří v tvář, osobně: *c. uderit C*; *c. cernere* viděti na své (vlastní) oči; **2)** předl. s abl. před tváří něčí, před někým: (položeno za slovo) *te c. H* před tebou.

Coras, *ae, m.* Argeian, bratr Tiburtův a Katillův.

Corax, *acis, m.* [*Κόραξ* „Krkavec“] řecký rhetor ze Sicilie.

Corbiō, *ōnis, f.* jméno města; **1)** město Aequů; **2)** město v Hispanii Tarrakonské.

corbis, *is, m. i f.* [srov. něm. Korb] koš.

Corbulō, *onis, m.* římské příjmení; *Cn. Domitius Corbulo,* svak Kaligulův, statečný vojevůdce a dobrý řečník.

corculum, *ī, n.* [subst. demin. od *cor* m. **cord-culum*] srdéčko; příjmení Publia Kornelia Scipiona Nasiky („rozumný, rozum“).

Corcȳra, *ae, f.* [*Κόρκυρα*] ostrov v jonském moři při pobřeží epirském (nyn. *Korfu*). Odt. adj. **Corcȳraeus,** *a, um* korkyrský; obyv. **Corcȳraeī,** *ōrum m.* Korkyřané.

cordātus, *a, um* [*cor*] nadaný srdcem, rozumem; rozumný, věhlasný.

Corduba, *ae, f.* obchodní město v Hispanii Baetské, osada římská (nyn. *Córdova*).

Corfīnium, *iī, n.* starobylé hlavní město Paelignů v Samniu. Odt. adj. **Corfīniēnsis,** *e* korfin(ij)ský; subst. Korfiňan, obyvatel Korfinia.

Coria, *ae, f.* [*χορία* „panenská“] příjmení Minervino u Arkadův *C.*

Corinna, *ae, f.* smyšlené jméno milenky Ovidiovy *O.*

Corinthus, *ī, f.* [*Κόρινθος*] znamenité obchodní město na Isthmu, proslulé jmenovitě množstvím uměleckých bronzů: *bimaris C. H* dvojmořský, ležící při dvou mořích; meton. *captiva C. H* kořist korinthská (t. j. spěžová díla umělecká). Odt. adj. **a) Corinthius,** *a, um* korinthský: *aes Corinthium* (proslulá) spěž korinthská; *vasa Corinthia* n. pouze *Corinthia C* (umělecké) nádoby spěžové; obyv. **Corinthiī,** *ōrum, m.* Korinťané; **b) Corinthiacus,** *a, um* korinthský; **c) Corinthiēnsis,** *e* korinthský *T.*

Coriolī, *ōrum, m.* město Volsků v Latiu. Odt. adj. **Coriolānus,** *a, um* koriolský; zvl. jako příjmení Gaia Marcia; obyv. **Coriolānī,** *ōrum, m.* Koriolané.

Coriosolitēs, *um, m.* Koriosolité, obec aremorická (v nyn. Bretagni) *Cs.*

corium, *iī, n.* [srov. *cortex,* č. kůra] (silná, tvrdá) kůže (přírodní i vydělaná), useň, jircha: (přísloví.) *canis a corio numquam absterrebitur uncto H* pes nedá se odstrašiti od kůže olejem napuštěné (t. j. bude ji kousati).

Cornēlia, viz *Cornelius* E 3) 9).

Cornēlius, jméno jednoho z nejslavnějších rodů římských. Rozeznávají se četné větve (*familiae*) rodu tohoto: **A) Cethēgī:** *C. Cornelius Cethegus,* účastník spiknutí Katilinova; **B) Cinnae** viz *Cinna*; **C) Dolabellae** viz *Dolabella*; **D) Lentulī: 1)** *P. Cornelius Lentulus Sura,* účastník spiknutí Kalilinova; **2)** *P. Cornelius Lentulus Spinther,* konsul r. 57 př. Kr.; **E) Scīpiōnēs: 1)** *P. Cornelius Scipio,* konsul r. 218, poražen od Hannibala na řece Ticinu. Později se odebral se svým bratrem Gnaeem do Hispanie, kdež bojovali šťastně proti Karthaginanům, až r. 212 oba padli; **2)** *P. Cornelius Scipio Africanus maior,* syn pod **1)** uvedeného Publia, vítěz nad Hannibalem u Zamy (r. 202); r. 190 odebral se jako legát svého bratra Lucia proti Antiochovi syrskému; **3)** *Cornelia,* dcera předešlého, provdaná za Tib. Sempronia Grakcha, slavná matka Grakchův; **4)** *P. Cornelius Scipio,* syn pod **2)** uvedeného; od tohoto byl adoptován **5)** *P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus minor,* vlastní syn Aemilia Paula, vysoce vzdělaný, dobyl r. 146 Karthaginy a r. 134 Numantie (odtud přijmení jeho: *Numantinus*); **6)** *P. Cornelius Scipio Nasīca,* strýc staršího Afrikana; jako nejlepší muž v Římě přivezl r. 204 obraz veliké matky bohů, Kybely, z Pessinunta do Říma, konsul r. 191; **7)** *P. Cornelius Scipio Nasica Corculum,* byl dvakrát konsulem a roku 159 censorem, pokořil (r. 155) úplně Dalmaty; **8)** *P. Cornelius Scipio Nasica Serapio,* konsul r. 138, zuřivý protivník reform Grakchovských; **9)** *Cornelia,* sličná a ctnostná dcera Q.

Caecilia Metella Pia Scipiona, byla nejprve provdána za syna triumvira Krassa a po jeho smrti za Pompeja; **F) Sullae: 1)** *L. Cornelius Sulla Felix,* známý diktátor. Syn jeho **2)** *Faustus Cornelius Sulla,* přívrženec Pompejův; **3)** *P. Cornelius Sulla,* syn bratra diktátora Sully. Cicero hájil ho z obžaloby pro účastenství ve spiknutí Katilinově; **G) Balbī:** *L. Cornelius Balbus,* z Gad v Hispanii, od Cicerona hájen pro neoprávněné osobování si práva občanského; **H) Gallī** viz *Gallus.*

corneolus, *a, um* [adj. dem. od **2.** *corneus*] rohovitý.

1. corneus, *a, um* [*cornus*] dřínový.

2. corneus, *a, um* [*cornu*] rohový, (dělaný) z rohu.

corni-cen, *inis, m.* [*cornu* a *cano*] trubač na roh.

cornīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *cornix*] malá vrána, vranka.

1. corniculum, *i, n.* [subst. dem. od *cornu*] růžek; — spec. růžek (jako ozdoba na přilbě, vyznamenání vojínů): *equites corniculis armillisque donat L.*

2. Corniculum, *ī, n.* starobylé město v Latiu sev. od Tibura. Odt. adj. **Corniculānus,** *a, um* kornikulský, z Kornikula; subst. *Corniculana, ae, f.* Kornikulanka.

corni-ger, *gera, gerum* [*cornu* a *gero*] rohonosný, rohatý: *c. cervus O* parohatý.

corni-pēs, *pedis,* adj. [*cornu* a *pes*] rohonohý, kopytnatý.

cornīx, *īcis, f.* [srov. *κόραξ, κορώνη* krkavec] vrána: (přísloví.) *cornicum oculos configere C* vl. vyklovati oči vran, t. j. oklamati i toho, jenž vidí nejbystřeji, jenž jest nejchytřejší.

cornū, *ūs, n.* [srov. *κέρ-ας*] **1)** roh (výrostek na hlavě zvířat): *surgens in cornua cervus V* jelen hrdě zvědající parohy; — spec. roh (látka kopyt, zobáku): *alligat ungues perpetuo cornu ungula O*; (obr. o smělosti a odvaze) *addis cornua pauperi H* dodáváš (rohů) odvahy chudáku (o víně); **2)** metaf. (o věcech rohu podobných) **α)** růžek, masitý výrůstek na čele, bradavice *H*; **β)** rohy, růžky měsíčné: *lunae se cornua complent V*; **γ)** růžky, hruškovité hlavice ze slonoviny na koncích válečku, kol něhož se ovíjely závitky papyrové: *candida nec nigrā cornua fronte geras O*; **δ)** kužel, kuželovitá násadka na vrchu přilby, do níž byl zasazován chochol: *c. galeae L*; *rubrae cornua cristae V*; **ε)** konec ráhna lodního: *cornua obvertimus antemnarum V*; synekd. rahno: *torquent cornua V*; **ζ)** výběžek, okřídlí, ostroh: *angustis inclusum cornibus aequor O*; **η)** rameno řeky: *septem digestum in cornua Nilum O*; **ϑ)** cíp, konec: *adsidebat in cornu tribunalis T* sedal na rohu tribunalu (soudního); — spec. konec, křídlo šiku: *dextrum, laevum (sinistrum) c.*; **3)** meton. (o věcech z rohu hotovených); **α)** polní roh (k troubení): *minax murmur cornuum H*; *adunco cornu* (abl. qual.) *tibia O* šalmaj, píšťala (fryžská) se zahnutou rohovou násadkou (za sesílením zvuku); **β)** roh, rohová nádoba, nálevka: *latices infundere cornu H*; **γ)** lučiště, luk (složený ze dvou rohů): (v plur.) *flectere cornua O* napínati luk; (též v sing.) *curvavit c. O.*

1. cornum, *ī, n.* básn. vedl. tvar ke *cornu.*

2. cornum, *ī, n.* [*cornus*] **1)** dřín, dřínka; **2)** meton. dřínové ratiště, kopí.

cornus, *ī, f.* **1)** dřín, svída; **2)** dřínové ratiště, kopí.

cornūtus, *a, um* [*cornu*] rohatý.

Coroebus, *ī, m.* [*Κόροιβος*] syn Mygdonův, ženich Kassandřin *V.*

corolla, *ae, f.* [subst. demin. od *corona*] věneček, vínek.

corollārium, *iī, n.* (sc. *donum*) pův. vínek hercům darem dávaný, později místo něho peníze; odt. metaf. dar, přídavek.

corōna, *ae, f.* [*κορώνη*, odt. č. koruna] **1)** věnec: *sub corona vendere* (vl. prodávati pod věncem) zajaté prodávati v otroctví; (pass.) *sub corona venire, venum dari* býti prodáván jako zajatec v otroctví. Věnec, jímž zajatci váleční byli věnčeni, byl patrně upomínkou na původní obětování zajatců, ježto žertvy obětní byly věnčeny; (obr.) *quare sibi nectat uterque coronam H* proč si každý splétá věnec (t. j. činí si právo na odměnu); metaf. **a)** věnec zdi, horní okraj: *angusta muri c. erat Cu*; **b)** věnec, kruh, kolo posluchačů n. diváků: *non coronā consessus vester cinctus est, ut solebat C* není sbor váš obstoupen kruhem obvyk-

lého posluchačstva; *risum tollent impune coronae H* kruh posluchačů, posluchači; *vulgi stante corona O* an lid (branný) stál kolem; c) kruh obléhajícího vojska svírající město: *opus coronā cingere Cs* kruhem sevřiti, obkličiti; *urbem coronā capere Cu* město vojskem sevřiti a (tak) dobýti; 2) královský vínek, koruna, diadem: *regni coronam cum sceptro mittere V* korunu královskou; – Koruna, souhvězdí na severním nebi, dle báje věnec Ariadnin.

Corōnae, *ārum, m.* jméno dvou mladíků, kteří povstali z popelu dcer Orionových *O.*

corōnārius, *a, um* [*corona*] příslušný k věnci, věnečný: *aurum coronarium* (peněžitý) dar provincie vítěznému vojevůdci (pův. na zakoupení zlatého věnce, později k volnému užití).

Corōnē, *ēs, f.* [*Κορώνη*] město v Messenii *L.*

Corōnēa, *ae, f.* [*Κορώνεια*] město v Boiotii. Odt. a) obyv. **Corōnaeī,** *ōrum, m.* Koronejští; b) adj. **Corōnēnsis,** *e* koronejský.

Corōnēūs, *eī, m.* král fokidský, otec Korony, jež byla proměněna ve vránu (*κορώνη*) *O.*

Corōnis, *idis, f.* [*Κορωνίς*] matka Aeskulapova. odt. **Corōnīdēs,** *ae, m.* [*Κορωνείδης*] Koronovec, syn Koronin (= *Aesculapius*) *O.*

corōnō, *āre, āvī, ātum* 1) věnčiti, zdobiti věnci: *cratera coronant V*; (s acc. vztah.) *coronatus capillos H* maje vlasy ověnčené (s acc. vnitřním) *coronari Olympia H* ve hrách Olympijských býti ověnčen (jako vítěz) (srov. *στεφανοῦσθαι Ὀλύμπια*); 2) metaf. věnčiti, vůkol obkličovati: *silva coronat aquas O* věnčí; *omnem abitum custode coronant V* stráží obklíčí, obklopí, obsadí.

corporātus, *a, um* [*corpus*] ztělesněný.

corporeus, *a, um* [*corpus*] a) tělesný, hmotný: *res corporeae C*; b) (jsoucí) z těla, z masa, masitý: *c. humerus Pelopis O*; *corporeae dapes O* masité krmě.

corpus, *oris, n.* 1) tělo, těleso, hmota: *corpora individua C* nedělitelná tělesa (= atomy); *c. terrae O* těleso zemské; *quot habet corpora pulvis O* kolik zrnek má prach; *corpora navium Cu* tělesa lodí; 2) tělo (lidské i zvířecí), (tělesná) postava: vzrůst: *corporis dignitas N* vznešená postava; – spec. α) mrtvé tělo, mrtvola (Hom. *σῶμα*): *c. ad sepulturam dare C*; *acervi corporum C* hromady mrtvol; *disice corpora ponto V*; β) trup: *caput est a corpore longe O*; *c. navium Cs* trup lodí; γ) maso (na těle): *abiit corpusque colorque O* zhubl jsem i ztratil barvu (zdravou); *c. subducere O* hubeněti; *pars versa est in corporis usum O* část se obrátila, proměnila v maso; δ) (slouží k názornému opisu osoby) (statné) tělo, osoba, člověk: *liberum c. in servitutem addicere L* svobodnice; *captivum c. Cu* zajatkyně; *ultor vestrae, fidissima corpora, mortis O*; *corpora heroum V* statní (mohutní) rekové (bohatýři); *delecta virum corpora V* vybraná těla mužů (= vybraní mužové); *mortale corpus imo tollere de gradu H* povznésti smrtelníka; *corpora dant somno O* ukládají se ke spaní; *ponunt sua corpora phocae O* ukládají těla, provalují se; *corpora curant V* hoví si; *quam corpora vestra trucidari sinatis L* než byste nechali porubati sebe samy; – (básn.) stíny (zemřelých): *Charon subvectat corpora cymbā V*; 3) metaf. (uspořádané) těleso, celek, kmen, soubor, sbor, korporace: *magnum c. V* veliké těleso (= vesmír); *c. rei publicae C*; *immensum imperii c. T* nesmírné těleso říše; *unius populi c. L* jednotné těleso národní, národní celek; *commixti corpore tantum V* smísíce se pouze s celkem (národa); *c. militum Cu* sbor, stav vojínů; *redire in c. nomenque Germaniae T* vrátiti se opět k tělesu a jménu germánskému; *magno corpore efficitur, ut . . . T* velikým celkem, počtem; *rex sui corporis L* král (z) jejich celku, kmene, z jejich středu; *tcto certatum est corpore regni V* celé těleso říše, celá říše zápasila, říše celou svou mocí zápasila; *c. omnis iuris L* celek práva, sbírka, svod.

corpusculum, *ī, n.* [subst. demin. od *corpus*] tělísko, drobné těleso.

corrēctiō, *ōnis, f.* [*corrigo*] napravení, náprava, polepšení.

corrēctor, *ōris, m.* [*corrigo*] oprávce: *asperitatis c. H* jenž napravuje (mladickou) drsnost, příkrost (o básníku).

cor-rēpō, *ere, psī, —* [*con-repo*] zalézti (někam).

correptē, adv. [*correptus*] zkráceně, krátce.

corrigia, *ae, f.* řemen (u obuvi).

cor-rigō, *ere, rēxī, rēctum* [*com* a *rego*] **1)** rovnati, činiti rovným, přímým: *correctae cerae O* (opět) uhlazené psací desky (voskem potažené); *aegre correctus cursus L* směr plavby narovnán, uveden na pravou dráhu; **2)** metaf. narovnávati, napravovati, opravovati; polepšovati: *tua corrige vota O* napravuj své přání, přej si něco lepšího; *quidquid c. nefas H* cokoli nelze změniti v lepší; *cessata tempora cursu corrigit O* zameškaný čas dohání během; *re corrigi S* věcí (samou) býti napraven, zmoudřeti zkušeností.

cor-ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*com* a *rapio*] **1)** strhnouti k sobě, chytiti, prudce uchopiti, chopiti se něčeho, popadnouti, uchvátiti (alqm a alqd): *corripe lora manu O* chop se rychle otěží: *Cacum corripit (Hercules) V* uchopí, popadne; *mulierem correptam monuit T* ženu napomenul, chopiv ji prudce za ruku; *c. corpus e stratis V* vzchopiti se s lůžka; *se c. V* vzchopiti se: — spec. **α)** (mocí) polapiti, chytiti, zatknouti: *quos ille corripi atque interfici iussit Cs*; **β)** (mocí) strhnouti na sebe, uchvátiti, zmocniti se: *c. sacram effigiem V* uchvátiti, odciziti; *fasces c. S* zmocniti se svazků prutů, strhnouti na sebe, uchvátiti nejvyšší moc; (obr.) *praefecturas c. T* podrobiti si (parthské) provincie; *Marte secundo omnia corripuisse V* že štěstím válečným vše opanovali; **2)** metaf. **a)** (káravými slovy) napadnouti, plísniti, ostře domluviti, tupiti (srov. strhati někoho): *correptus voce magistri H* vyplísněn; *consules correpti L*; *hunc corripiunt dictis O* tomuto ostře domlouvají; **b)** (jako žalobce) uchopiti, chopiti se (obžalovaného), pohnati na soud: *c. reum T*; **c)** (o ohni, nemoci, vášni a p.) chopiti, uchvátiti, zachvátiti: *corripitur flammis terra O* země vzniti se plameny; *correpta regia ardet O* královský hrad ohněm zachvácen plane; *imber corripit segetes O* ničí; *corripi exitiali morbo T*; *correptus imagine formae O* jat, okouzlen, zvábeň; *vellem haud correpta fuisset militiā V* kéž by nebyla bývala uchvácena láskou k boji; **d)** rychle uchopiti, urychliti: *c. gradum H* zrychliti krok; *c. moras O* zkrátiti průtah; *corripuere viam VO* chvatně se vrhli, se dali na cestu; *spatia corripiunt V* rychle (prudce) ujíždějí dráhou; *corripiunt spatium medium V* chvatně urážejí vzdálenost, cestu (mezi místem, odkud vyšli, a kam spějí).

cor-rōborō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *roboro*] sesíliti, posíliti, utužiti; (reflex. a med.) utužiti se, zmohutněti: *corroborata iam vetustate audacia C* zmohutnělá.

cor-rōdō, *ere, rōsī, rōsum* [*com* a *rodo*] rozhlodati.

cor-rogō, *āre, āvī, ātum* vyprositi, vyžádati: *convenerunt conrogati C* sešli se sezvaní.

cor-rūgō, *āre* [*com* a *rūga*] svrašťovati: *mappa corrugat nares H* musíš krčiti nosem nad . . . (na znamení nelibosti, ošklivosti).

cor-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* [*com* a *rumpo*] rozlámati; **1) a)** (věc zúplna) zmařiti, kaziti, zničiti: *res familiares c. S* jmění své v niveč uvésti; *se suasque spes c. S* zničiti sebe i své naděje; *opportunitates c. S* mařiti vhodné chvíle, doby; *ob rem conruptam domi poenas metuunt S* pro nezdar; **b)** (věc) kaziti, poškozovati: *aquarum fontes c. S* prameny kaziti, otravovati; *tempestas corrupit lacūs V* mor pokazil rybníky; *corruptus caeli tractus V* zkažený vzduch (v kraji); *Ceres corrupta undis V* obilí vodou poškozené; *macie corrumpi Cs* hubnouti, scházeti; *humor in similitudinem vini corruptus T* (mok) nápoj na způsob vína vykvašený; — spec. **α)** porušiti, kyzditi, znetvořiti: *forma corrupta Cu* postava porušená; *nomen c. S* jméno porušiti, překroutiti; *famam rerum gestarum c. Cu* poskvrniti pověst; **β)** porušiti, falšovati: *tabulas publicas C* účetní knihy obecní; **2)** (mravně) zkaziti, porušiti, svésti: *invidia corrupit ingenium L* nevole porušila, svedla povahu; *Hannibalem Capua corrupit L*; *servi ad scelus corrupti T* svedení; — spec. (penězi, dary) porušiti, uplatiti,

podplatiti: *virginem auro c. L*; *comitum c. curam nutricisque fidem O* porušiti péči průvodců i věrnost kojné; (absol.) *a rege corruptus N.*

cor-ruō, *ere, ruī, —* **1)** sesouti se, sřítiti se, sbořiti se; — spec. klesnouti, padnouti: *corruit telis obrutus L*; *corruit in vulnus V* klesl na ránu (t. j. ku předu); **2)** metaf. shroutiti se, klesnouti: *Lacedaemoniorum opes corruerunt C* moc se shroutila; — spec. α) finančně klesnouti, přijíti na mizinu; β) (na jevišti) propadnouti: *in extremo actu c. C.*

corruptē, adv. [*corruptus*] zkaženě; zvráceně: (*servi*) *corruptius habiti T* otroci drženi jsouce v kázni příliš volné; *c. iudicare C* podávati soud zvrácený.

corruptēla, *ae, f.* [*corrumpo*] zkažení, nákaza; svedení; — spec. porušení penězi, uplacení: *iudicii c. C.*

corruptiō, *ōnis, f.* [*corrumpo*] zkažení, zkáza, porušení; **a)** akt. svádění; — spec. porušení penězi, podplacení; **b)** pass. zkažený stav, zvrácenost: *c. opinionum C.*

corruptor, *ōris, m.* [*corrumpo*] porušitel, svůdce; — úplatník.

corruptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *corrumpo*] rozlámaný; **1)** zkažený: *hordeum c. Cs* ztuchlý ječmen; *iter corruptius H* horší cesta; **2)** zkažený, zvrácený; *consuetudo corrupta C*; **3)** (mravně) zkažený, pokažený, svedený; — spec. penězi porušený, uplacený, podplacený.

Corsica, *ae, f.* ostrov v moři Středozemním. Odt. adj. **Corsus** n. **Corsicus,** *a, um* korsický; obyv. **Corsī,** *ōrum, m.* Korsičané, Korsové.

cortex, *icis, m.* [srov. *corium*, č. kůra] kůra (stromová), šupina, slupka (ovocná): *pallens c. O* nažloutlá, žlutavá slupka (granátového jablka); *vinctae cortice virgae O* lýčím spjaté pruty; — spec. kůra dubu korkového, korek: *c. amphorae adstrictus pice H* v. *astringo*; *levior cortice H*; (obr.) *nabis sine cortice H* (t. j. nebudeš potřebovati pomoci, dozoru).

cortīna, *ae, f.* okrouhlá nádoba, kotlík; — spec. kotlík trojnožky Pythiiny (v Delfech), trojnožka (delfská); meton. věštba: *nec te Phoebī c. fefellit V*; — *cum vix in cortina quisquam adsistat T* podle ob. výkl. v kruhu posluchačů.

Cortōna, *ae. f.* město v Etrurii. Odt. adj. **Cortōnēnsis,** *e* kortonský; obyv. *Cortōnēnsēs, ium, m.* Kortonští.

Coruncānius, římské jmeno rodové; zvl. *Ti. Coruncanius*, první plebejský *pontifex maximus* proslulý moudrostí a zbožností *CT.*

Cōrus, viz *Caurus.*

coruscō, *āre*; **1)** trans. (rychle) máchati, mávati, potřásati něčím (alqd): *hastam c. V*; **2)** intrans. třepetati se: *pinnis c. V* poletovati; metaf. (o světle) míhati se, kmitati se, třpytiti se: *fulgore c. V.*

coruscus, *a, um* **1)** chvějící se, třepetavý, mihotavý: *cristis capita alta* (acc. vztah.) *corusci V* vl. hlavy majíce ovlávány chocholy, vlající chocholy majíce na vysokých hlavách; *silvae coruscae V* stromy mihotavé (na jichž chvějící se listy padají světelné paprsky); *coruscae ilices V*; **2)** metaf. (o světle) kmitavý, třpytivý, blýskavý: *c. ignis H* blesk; *iuvenes auro corusci V* zářící zlatem; *luce c. aëna V* leskem záře kovovým; *pater coruscā fulmina molitur dextrā V* kmitavou pravicí metá blesky.

1. corvus, *ī, m.* [srov. *cornix*, κόραξ, κορώνη, krkavec] havran, krkavec: *c. oscen H* věštný havran; *pascere in cruce corvos H* krmiti na kříži havrany (t. j. viseti na kříži); metaf. havran (tyč s hákem podobná havraním zobáku), bořicí hák *Cu.*

2. Corvus, příjmení v rodě Valeriově.

Corybantēs, *ium, m.* [Κορύβαντες „v přílbě kráčející“] Korybantové, kněží bohyně Kybely, kteří o slavnostech jejích jsouce ozbrojeni divoce křepčili a zbraněmi se potýkali za zvuků ohlušujících hudby. Odt. adj. **Corybantius,** *a, um* korybantský: *C. aera V* (= cymbály).

Corybās, *antis, m.* syn Kybelin.

1. Cōrycus neb **-os,** *ī, m.* [Κώρυκος] **1)** město v Kilikii, u něhož se dařil výborný šafrán (nyn. *Korghos*); **2)** přístavní město a mys na pomoří jonském (nyn. *Kóraka*). Odt. adj **Cōrycius,** *a, um* korycký; **a)** = kilický; **b)** *C. promunturium*; **c)** příslušný ke skalní jeskyni na jižním úpatí Parnassu, zasvěcené nym-

fám a Panovi; odt. **Cōrycides** *nymphae* *O* nymfy korycké.

2. cōrycus, *ī, m.* [*κώρυκος*] měch, měšec, pytel naplněný pískem neb jádry fíkovými ke cvičení v palaestře; (obr.) *Bestia, laterum et vocis meae c. C* Bestia, na němž jsem cvičil prsa i hlas svůj.

Corydōn, *ōnis, m.* [srov. *κόρυδος* chocholouš, skřivan] významné jméno pastýře zpěvu znalého *V.*

corylētum, *ī, n.* [*corylus*] liskoví.

corylus (*corulus*), *ī, f.* liska, liskový keř.

corymbi-fer, *fera, ferum* [*corymbus* a *fero*] mající hrozny břečtanové: *Bacchus c. O* břečtanem ozdobený.

corymbus, *ī, m.* [*κόρυμβος*] hrozen (květenství), okolík zvl. břečtanový.

Corynaeus, *ī, m.* [*κορύνη* kyj] významné jméno dvou válečníků *V.*

coryphaeus, *ī, m.* [*κορυφαῖος*] náčelník.

Corythus, *ī* **1)** *f.* město v Etrurii; **2)** *m.* mythický zakladatel města Korythu, otec Dardanův, praotec trojského rodu královského *V.*

cōrȳtus, *ī, m.* [*γωρυτός*] toul, toulec.

1. cōs, *cōtis, f.* [srov. *catus*] brus: *Cupido acuens sagittas cote cruenta H* na brusu krvavém (střely na něm naostřené raní krvavě).

2. Cōs, viz *Coos.*

Cosa, *ae* n. **Cosae,** *ārum, f.* **1)** starobylé město etrurské s přístavem a předhořím téhož jména. odt. adj. **Cosānus,** *a, um* koský; subst. *in Cosano Cs* v území města Kosy; obyv. **Cosānī,** *ōrum, m.* Kosané; **2)** město v území Bruttiů.

cosmoe, *ōrum, m.* [*κόσμοι*] „pořadatelé“ jméno nejvyšších úředníků na Kretě *C.*

Cossus, *ī, m.* [*cossus* červ hubící dřevo, dřevopleň] příjmení rodu Korneliova; *A. Cornelius Cossus* zabil vejského krále Tolumnia a dobyl první po Romulovi t. zv. *spolia opima.*

costa, *ae, f.* [srov. kost] **1)** žebro; **2)** metaf. bok, stěna: *costae aëni V* boky kotlu; *secta intexunt abiete costas V* z jedlových prken sroubí žebra, boky (koně).

costum, *ī, n.* [*κόστος*] kost, zázvorovitá rostlina rostoucí na Východě, z jejíchž kořenů připravována libovonná a drahocenná mast; meton. (drahocenná) mast, balsám.

Cosȳra (*Cossȳra*), *ae, f.* malý ostrov mezi Maltou a pobřežím africkým (nyn. *Pantalaria*).

cothurnātus, *a, um* [*cothurnus*] **1)** obutý do kothurnů; **2)** metaf. tragicky vznešený, pathetický *O.*

cothurnus (*coturnus*), *ī, m.* [*κόθορνος*] **1)** střevíc lovecký s tlustými podešvemi, řemínky pevně ušnérovaný; — spec. střevíc herců tragických s velmi vysokými podešvy, koturn; **2)** meton. **a)** vznešený sloh tragoedie: *Sophocleo carmina digna cothurno V* básně rovnocenné vznešené mluvě Sofokleově; **b)** tragoedie: *hunc cepere pedem grandes cothurni H* tento rozměr přijaly vznešené tragoedie.

cotīdiānus (*cottidianus*), *a, um* **1)** každodenní, denní; **2)** obvyklý: *cotidiani interpretes Cs*; **3)** denní, všední.

cotīdiē (*cottidie*), adv. [z **quotitei die*] vl. kteréhokoliv ěk dne; každodenně, denně.

Cotīnī, *ōrum, m.* Kotinové, národ, jenž byl usedlý na horním Váhu (v nyn. Slovensku) *T.*

Cotta, *ae, m.* příjmení rodu Aureliova; viz *Aurelius.*

Cottius, *iī, m.* jméno dvou knížat, otce a syna, kteří panovali nad národy usedlými v té části Alp, jež po nich slovou *Alpes Cottiānae* n. *Cottiae* Alpy Kottijské *T.*

coturnīx, *īcis, f.* křepelka.

coturnus, viz *cothurnus.*

Cotys, *yis* a **Cotus,** *ī, m.* jméno několika knížat thráckých.

Cotyttia, *ōrum, n.* Kotyttie, divoká, orgiastická slavnost bohyně pův. thracké, zvané Kotytto *H.*

Cōum, Cŏus a **Cōus,** viz *Coos.*

covinnārius, *iī, m.* [*covinnus* (keltský) vůz kosatý] vojín bojující s kosatého vozu *T.*

Crabra (*aqua*), *ae, f.* vodovod u Tuskula, ústil do Tibery *C.*

crābrō, *ōnis, m.* sršeň.

Cragus, *ī. m.* pohoří v Lykii.

Craniī, *ōrum, m.* městečko na záp. pobřeží Kefallenie; též obyvatelé jeho.

Crānōn (*Crannon*), *ōnis, f.* [*Κρανών*] město v Thessalii. Odt. adj. **Crānōnius,** *a, um* kranonský *L.*

Crantōr, *oris, m.* [*Κράντωρ*] 1) zbrojnoš Peleův *O*; 2) akademický filosof (ok. r. 320 př. Kr.) ze Sol v Kilikii.

crāpula, *ae, f.* [*κραιπάλη*] podnapilost, opilost, opice z vína.

crās, adv. zítra; budoucně.

crassē, adv. [*crassus*] tlustě, hrubě: *carmen c. compositum H* (z hrubých nití upředená) hrubě, nemotorně, neobratně, nejapně, nevkusně složená.

crassitūdō, *inis, f.* a) tloušťka, síla; b) hustota: *aëris c. C.*

1. crassus, *a, um* tlustý; a) silný, hrubý: *crassa toga H*; metaf. (*sapiens*) *crassā Minervā H* rozumu prostého (hrubého zrna); b) hustý: *c. cruor V* hustá, sražená, ssedlá, stydlá krev; *Boeotum c. aër H*; *picea c. caligine* (*ignis*) *V* (oheň) hustý smolným dýmem.

2. Crassus, *ī, m.* [„Tlustý“] příjmení rodu Liciniova; zvl. 1) *L. Licinius Crassus,* znamenitý řečník († r. 91 př. Kr.); 2) *M. Licinius Crassus Dives,* známý triumvir, poražen a pak zabit v Mesopotamii u Karrh r. 53 př. Kr.

crās-tinus [*cras*; srov. *diū-tinus*] zítřejší: *in crastinum* (sc. *diem*) *differre C* odkládati na zítřek.

Crātaeis, *idis, f.* nymfa, matka Skyllina *O.*

crātēr, *ēris, m.* a **crātēra,** *ae, f.* [*κρατήρ, κρητήρ* od *κεράννυμι*] 1) měsidlo (velká nádoba, v níž mišeno bylo víno s vodou); též nádoba, džbán na olej: *fuso crateres olivo V*; 2) metaf. jicen sopečný (srov. krater): *tellus currum medio cratere recepit O*; 3) (souhvězdí) Pohár *O.*

Craterus, *ī, m.* [*κρατερός* „Silný“] řecké jméno mužské; 1) vojevůdce Alexandra Velikého *NCu*; 2) znamenitý lékař řecký, žijící v Římě za doby Ciceronovy.

Crāthis, *idis, m.* [*Κρᾶθις*] hraniční řeka mezi Lukanií a Bruttijskem.

Cratīnus, *ī, m.* [*Κρατῖνος*] básník staré komoedie attické († 423 př. Kr.), vrstevník Aristofanův *H.*

Cratippus, *ī, m.* [*Κράτιππος*] peripatetický filosof v Athenách, učil syna Ciceronova *C.*

crātis (*crātēs*), *is, f.* obyč. v plur. 1) pletenina, pletivo, liska: *claudere textis cratibus pecus H* zavírati stádo v pletené, proutěné (z proutí jívového) ohradě; *flectunt salignas umbonum crates V* vl. proutí jívové splétají ve štíty ohýbajíce, z proutí vrbového pletou štíty; *crates et molle feretrum arbuteis texunt virgis V* proutí planikové splétají v měkká nosidla; *vimineas crates V* pletené brány k vláčení; — spec. proutí, roští: *loricas ex cratibus attexere Cs* připlétati z proutí (ochranné) zábradlí; 2) metaf. pletivo, spojení, svaz: *crates pectoris V* pletivo prsou, hruď; *c. laterum O*; *c. spinae O* kostra, svaz páteřní.

creātiō, *ōnis, f.* [*creo*] zvolení, volba.

creātor, *ōris, m.* [*creo*] stvořitel; původce: *c. huius urbis C* zakladatel; *c. Achillis O* otec Achillův.

creātrīx, *īcis, f.* [*creator*] původkyně: *diva c. V* božská matka.

crēber, *bra, brum* [srov. *crē-scō*] a) (v prostoře) hustý, plný, četný, hojný, bohatý: *lucus c. harundinibus O* háj hustě zarostlý rákosím; *creberrima fontibus Ide O* velmi bohatá na prameny; *Auster c. procellis H* bohatý na bouře, bouřenosný; b) (o čase) zhusta opakovaný, častý: *crebras litteras mittere C* posílati časté listy, list za listem; *c. Auster V* stále vanoucí; *crebris micat ignibus aether V* hojnými, ustavičnými; (neutr. plur. v platnosti adv.) *equus pede terram crebra ferit V* opět a opět. (Creber bývá v platnosti praed.) *in eo c. fuisti C* to jsi často opakoval; *crebri lapides cecidere L* hojně kamení napadlo; *heros c. pulsat Dareta V* opět a opět, stále bije, časté rány zasazuje, zadává.

crēbrēscō, *ere, brŭī, —* [*creber*] stávati se častějším; množiti se, rozmáhati se, vzmáhati se, vzrůstati: *aurae crebrescunt V* vánky se množí; *horror crebrescit V* hrůza se vzmáhá; *crebrescente invidia T* poněvadž nenávist vzrůstala; *c. sermonem V* že se řeč vzmáhá; *crebrescens cladis fama T* rostoucí pověst o porážce; (neos.) *crebrescit* s acc. c. inf. proskakuje, proslýchá se, pověst se šíří, že ...

crēbritās, *ātis, f.* [*creber*] hustota; **a)** hojnost, bohatost: *c. sententiarum C*; **b)** častost: *c. periculorum T* častá nebezpečenství.

crēbro, adv. [*creber*] zhusta, často, začastě.

crēdibilis, *e* [*credo*] uvěřitelný, víře podobný, hodnověrný: *vix credibile (est)* sotva víře podobno, neuvěřitelno; *supra quam credibile S* více, než by kdo věřil; (neutr. subst.) *credibili* (abl. komp.) *fortior illa fuit O* byla statečnější nad uvěření, než by kdo byl věřil, tušil.

crēdibiliter, adv. [*credibilis*] víře podobně, hodnověrně.

crēditor, *ōris, m.* [*credo*] jenž své peníze svěřil (půjčil) druhému; věřitel.

crēditum, *ī, n.* [vl. subst. neutr. part. perf. pass. od *credo*] svěřené; půjčka, dluh: *c. abnegare S* dluh popříti, odpřisáhnouti.

crēdō, *ere, didī, ditum* [souvisí s *cor* a *-dere* srov. *condere*, vl. položiti na srdce] **1)** svěřovati někomu něco (alcl alqd): *regnorum credita pars cessit Heleno V* část říše svěřena přišla pod Helena; *puero summam belli c. V*; *tibi creditum debes Vergilium H* sobě svěřeného dluhuješ (o lodi); *libris arcana c. H* svěřovati tajemství knihám; (reflex.) *qui se credidit hostibus H* jenž sebe, život svůj svěřil; *se ponto c. O* odvážiti se na moře; *nocti se c. O* odvážiti se do noci; *se c. pugnae V* dáti se v boj; *te aequo mecum crede solo V* na rovné půdě měř se, zápas se mnou; — spec. svěřovati peníze, půjčovati: *ne pecunias creditas solverent C* půjčené peníze, dluhy; *metuebat, ne, quod crediderat, perderet C* aby nepřišel o peníze (půjčené); **2) a)** věřiti, důvěřovati někomu, spoléhati na někoho n. něco (alci): *virtuti popularium c. S*; *c. hastae V*; **b)** (slovům, vypravování) věřiti, víru přikládati, míti za pravdu (alqd): *de se si creditur ipsi O* možno-li jí věřiti o ní (samé), je-li o sobě svědkem věrohodným; (osob. pass.) *credor* (= *creditur mihi*); *ora non umquam credita Teucris V* ústa, jimž nebylo dáno víry, jimž Teukrové nikdy neuvěřili; *vix equidem credar O* stěží mně bude uvěřeno, stěží dojdu víry (u nich); *venerabilior divinitate credita L* více ctěn, poněvadž věřeno bylo v božství; *creditus accepit herbas O* víry došed; *moenia iam stabant credita sed turbae nimis ampla suae O* o nichž (hradbách) však tehdejší hrstka lidí věřila, že ...; **c)** (ve význ. oslabeném) věřiti, mysliti, domnívati se, naditi se (s acc. c. inf.; v pass. s nom. c. inf.) pokládati (s dvojím akk., v pass. s dvojím nom.): *voluntatia morte interisse creditus T* věřilo se (o něm), že zemřel; *numquam credito* (abl. abs.) *sine fraude Germanicum interisse T* ježto nikdy nedošlo víry, že ... *quoscumque idoneos credebat S* pokládal za vhodné; *ut servā natus crederetur L* že byl pokládán za syna otrokyně; *per quae (pignora) tua vera propago credar O* za tvého pravého potomka byl bych pokládán (uznáván); — vložené credo vyjadřuje často subjektivní mínění (srov. *οἶμαι*) trvám, tuším, asi, snad; není-li pravda? ne-li?; (s acc. c. inf.) *quid responsuros creditis? S* co by as odpověděli; (potenciál minulosti) *milites maesti, crederes victos, in castra redeunt L* člověk by býval myslil, že jsou přemoženi.

crēdulitās, *ātis, f.* [*credulus*] lehkověrnost, důvěřivost.

crēdulus, *a, um* [*credo*] lehkověrný, důvěřivý: *minime credula postero* (sc. *diei*) *H* nedůvěřujíc (lehkomyslně) zítřku; (v pass. významu) *credulā famā inter gaudentes T* ježto pověst snadno docházela víry u radujících se.

Cremera, *ae, m.* říčka v Etrurii, jež nedaleko Říma vtéká do Tibery. Odt. adj. **Cremerēnsis,** *e* kremerský: *dies T* neblahý den, v němž (r. 477 př. Kr.) 306 Fabiů padlo v boji proti Vejským.

cremō, *āre, āvī, ātum* spalovati, upalovati: (s acc. vztah.) *virgo visa (est) omnem ornatum flammā cremari V* bylo viděti, že celá ozdoba (hlavy) hoří; *spolia Iovi cremavit V* spálil v obět Jovovi; (básn. o ohni samém) *ignis trabes cremat O* oheň stravuje.

Cremōna, *ae, f.* město v hořejší Italii při severním břehu Padu. Odt. adj. **Cremōnēnsis,** *e* kremonský; obyv. *Cremonēnsēs, ium, m.* Kremonští.

Cremōnis iugum hřbet „Kremo“ (nejspíše nyn. *Malý Bernhard*).

Cremūtius, římské jméno rodové; zvl. *A. Cremutius Cordus,* dějepisec za doby Tiberiovy, věhlasný svobodomyslností *T.*

Crēnaeus, *ī, m.* [*κρηναῖος,* pramenný, bydlící při prameni] jméno Kentaura *O.*

Crēnē, *ēs, f.* město v Aiolidě *L.*

creō, *āre, āvī, ātum* [přib. s *cre-sco*] 1) a) tvořiti, plodити, roditi: *quidquid mortale creamur O* co nás smrtelných jest zplozováno, my všichni smrtelní zrozenci; part. perf. pass. *creatus* zrozenec, zplozenec: *Maiā creatus O* zrozenec, syn Majin; *Sulmone creati V* zrození v Sulmoně, zrozenci sulmonští; *vobis animosa creatis O* viz *animosus*; *cibi nullo cogente creati O* pokrmy zplozené samy sebou, samorostlé; b) metaf. *nova Romae dignitas est creata L* nová důstojnost byla uvedena v život, zřízena; *in urbe luxuries creatur C* rodí se hýřivost; *periculum c. C* strojiti nebezpečenství; 2) voliti (na úřad), ustanovovati: (často též o úředníku volby řídícím) (*Brutus*) *conlegam sibi comitiis centuriatis creavit P. Valerium L* zvolil, dal zvoliti za svého soudruha (v úřadě).

Creōn, *ontis, m.* [*Κρέων*] řecké jméno mužské; 1) král korinthský, otec Kreusy, choti Iasonovy; 2) bratr Iokastin, jenž ujal se vlády v Thebách, když oba synové Oidipovi v souboji padli.

crĕpĭda, *ae, f.* [z řeck. acc. *κρηπῖδα* od *κρηπίς*] podešev, sandál, polobotka (řecká obuv).

crepidātus, *a, um* [*crepida*] obutý v sandály.

crepīdō, *inis, f.* [srov. *κρηπίς*] 1) zděný základ, podstavec; 2) povýšená a zděná hráze pobřežní, nábřeží: *c. portūs Cu* přístavní hráz; *magnae molis* (gen. qual.) *crepidines Cu* velmi vysoká hráze (pobřežní), velmi vysoká nábřeží; *crepidine saxi V* na (vyčnívajícím) okraji skály.

crepitō, *āre, āvī* [verb. frequ. — intens. od *crepo*] opět a opět n. silně rachotiti, praskati: *crepitantia arma O* chřestící, řinčící; *aera crepitantia V* kovy řinčící; *c. enses V* že meče řinčí; *flamma crepitans V* praskající; *multā grandine nimbi culminibus crepitant V* lijavce (bouře) s prudkým krupobitím na střechách rachotí; *duro crepitant sub vulnere mālae V* pod krutými rázy chrasti čelisti; *crepitans vocat auster in altum V* šumě pozývá jih na širé moře; *crepitans squama O* chřestící šupiny; *crepitans rostrum O* klapající zobák; *crepitabat brattea vento V* chřestil lupínek větrem; *rami crepitantes auro O* chřestící zlatem; *crepitantes lapilli O* bublající oblásky.

crepitus, *ūs, m.* [*crepo*] rachocení, rachot, praskot, břinkot, lomoz: *c. armorum L* řinkot zbraní; *cum aeris crepitu L* za chřestotu, za zvuku cymbálů; *c. materiae flagrantis L* praskot; *non tanti fulmine dissultant crepitūs V* po blesku tak hrozné rány, tak hrozný třeskot nerachotí; *c. dentium C* skřípání; *c. alarum L* třepot křídel.

crepō, *āre, uī, —* 1) intrans. klapati, chřestiti, břinkati: *crepuit sistrum O* chřestačka se ozvala, vydala ječivý zvuk; *crepat in mediis laurus adusta focis V* praská; *sinus crepantes V* šustící záhyby; *acuto in murice remi crepuere V* na ostrém útesu vesla praskla (zlomena); 2) trans. a) *populus ter crepuit sonum H* třikrát zazvučel tleskotem, třikrát hlučně zatleskal; b) metaf. hlučně, hlasitě mluviti o něčem, žvástati, křápati, tlachati, pleskati (alqd): *inmunda c. verba H* nečistá slova (nadávky) křápati; *vineta mera c. H* pleskati (jen) o samých vinicích; *si quid Stertinius veri crepat H* káže-li cos pravdy (řečeno s úsměškem); *quis post vina pauperiem crepat H* žehrá na chudobu.

crepundia, *ōrum, n.* [*crepo*] řehtačka, hrkačka.

crepusculum, *ī, n.* [zastar. *creper, a, um* šerý] šero večerní, soumrak: *traherent cum sera crepuscula noctem O* když pozdní soumrak přiváděl noc; (básn.) šero, přítmí, temno: *iter per opaca crepuscula O* stinným, temným šerem; *dubiae crepuscula lucis O* přítmí pochybného světla, svitavé přítmí.

Crēs, viz 1. *Creta.*

crēscō, *ere, ēvī,* (básn. *crētus*) [srov. *creo*] růsti; 1) (o něčem, co dosud nebylo) růsti, vyrůstati, vzcházeti; často part. **crētus,** *a, um* v platnosti adj. (s ab n. s abl.) pošlý, zplozený, zrozený, syn, potomek něčí: *Aeneas Troiano sanguine c. V*; 2) (o něčem, co jest, přibývá-li ho) růsti, vzrůstati:

ut clivo (= *in clivo*) *crevisse putes O* že bys myslil, že vyrostly na vrchu (na svahu vrchu); *in caput crescit O* roste do hlavy, (víc a víc) mu roste hlava; *bucina in latum crescit O* šíří se; *crescentes anni O* léta vzrůstu, mladistvá léta; — spec. růsti v něco, (rostouc) měniti se v něco: *in ramos bracchia crescunt O* ramena rostou ve větve, mění se ve větve; **3)** metaf. (velikostí, počtem, silou) růsti, vzrůstati, vzmáhati se, rozmáhati se, přibývati, rozhojňovati se: *crescens aestus V* rostoucí příboj; *crescunt loca decrescentibus undis O* (pevné) půdy přirůstá, přibývá opadáváním vod; (*Atlas*) *crevit in inmensum O* vzrostl do nesmírna; *crescit in ore cibus O* jídlo roste v ústech; *annona crevit Cs* cena obilí stoupla, obilí (dat.) přiskočilo; *crescit animus* odvaha (srdnatost) roste, vzmáhá se, někdo nabývá mysli; *vis crescit victis V*; — spec. (politickou mocí) vzrůsti, zmoci se, zmohutněti, povznésti se: *in tantas opes c. L* dospěti k takové moci; *crescendi occasio L* příležitost zmoci se, moc (vliv) povznésti.

1. Crēta, *ae*, n. **Crētē,** *ēs*, *f.* [Κρήτη] ostrov v moři Středozemním (nyn. *Kandia* n. *Kriti*). Odt. **a) Crēs,** *Crētis*, *m.* Kretaň; obyč. v plur. *Cretes, um* Kretané, známi byli jako výborní lukostřelci; adj. kretský; **b) Crēssa,** *ae*, adj. *f.* kretská: *Cressa ne careat pulchra dies nota H* nepostrádejž krásný den kretské (t. j. bílé) značky (bílá barva znamená štěstí, radost). Z bílé hlinky, z křídy (*creta*) učiniła prostonárodní etymologie na základě stejného znění slov „kretskou hlinkou"; též subst. Kretanka; **c) Crētis,** *idis*, *f.* adj. kretská; **d) Crēsius,** *a, um* kretský; **e) Crētaeus,** *a, um* kretský; **f) Crēticus,** *a, um* kretský; též čestné příjmení *Q. Caecilia Metella* (konsula r. 69 př. Kr.); **g) Crētēnsis,** *e* kretský; obyv. *Crētēnsēs, ium, m.* Kretané.

2. crēta, *ae* (sc. *terra*) [*cerno*] prosetá hlína; křída, bílá hlinka k líčení se neb k pečetění: *creta an carbone notare H* viz *carbo*; (básn.) hlinitá prst, bahno: *rapidus cretae Oaxes V* bahno unášející (jiné čtení *certe*).

Crēticus, *a, um* viz *Crēta* **f).**

Crētis, *idis*, *f.* viz *Crēta* **c).**

crētosus, *a, um* [**2.** *creta*] křídovatý.

crētula, *ae*, *f.* [subst. demin. od **2.** *creta*] bílá hlinka pečetní; meton. pečeť (z bílé hlinky).

crētus, *a, um* viz *cresco.*

Creūsa, *ae*, *f.* [*Κρέουσα* fem. ke slovu *Κρέων*] jméno ženské; **1)** manželka Aeneova *V*; **2)** dcera korinthského krále Kreonta, choť Iasonova *H*; **3)** přístav v Boiotii *L*.

crībrum, *ī*, *n.* [*cerno* prosévati] sito, řešeto.

crīmen, *inis*, *n.* [srov. *cer-no, κρίνω*] vl. to, oč jde při rozhodování; **1)** subjektivně **a)** obvinění, nařknutí, žaloba, obžaloba (alcis rei z něčeho) *crimine alqm accusare* viniti někoho ze zločinu; *c. tanti maleficii C* obvinění z tak hrozného zločinu; *c. ambitūs C* žaloba pro nezákonné ucházení se o úřad; *c. maiestatis C* žaloba pro uražení svrchovanosti (císařské); (praegn.) *distribuere causam in crimen* (= *in criminis refutationem*) na vyvrácení obžaloby (obvinění); *c. invidiae* (gen. subj.) *N* obvinění vzešlé ze závisti; *c. meum, tuum* atd. (subj.) mé obvinění, (obj.) žaloba proti mně; *locus est in crimine O* místo jest viněno (z toho), svalují vinu na místo; *falsaeque patres in crimine caedis* (sc. *erant*) *O* na kmetech tkvěla vina nepravé vraždy; **b)** výčitka, výtka: *c. arrogantiae Cs*; *crimini dare alci alqd* za vinu dávati, vykládati za zločin; *res crimini est C* věc jest vykládána za zločin; *tanto crimine dignus V* hoden takové výčitky (zbabělosti); *ferro c. refellam V* mečem vyvrátím výčitku, hanbu (z porážky); *nostro cum crimine O* k naší hanbě; — spec. to, na čem lpí výtka viny, příčina, záminka: *sere crimina belli V* zasej příčiny k válce; **2)** (objektivně) vina, úhona, přečin, zločin: *sine crimine vitam degere V* bez úhony, bez viny, bezúhonně; *essemus miseri sine crimine O* bez hanby; (attrib.) *sine crimine coniunx O* nevinná; *crimina discit V* vyzvídá, vyšetřuje zločiny; *crimine ab uno disce omnes V* z jednoho zločinu (šibalství) poznej všecky; *reus criminis L* obviněný ze zločinu, vinník; *est aliquid c. abesse malis O* vědomí viny; meton. (osoby stižené vinou, věci zobrazující přečin): *se clamat c. ma-*

lorum V sebe nazývá příčinou pohrom; *signat sua crimina gemmā O* pečetí list obsahující zločin.

crīminātiō, *ōnis, f.* [*criminor*] nařknutí, obviňování; (s přihanou) osočování, pomluva.

crīminātor, *ōris, m.* [*criminor*] osočovatel, pomluvač, utrhač.

crīminor, *ārī, ātus sum* a) nařknouti, žalovati, viniti, obviňovati, osočovati někoho (alqm apud alqm); b) viniti něco, nařikati, stěžovati si na něco, vytýkati (alqd; s quod; s acc. c. inf.): *Agrippinae amicitiam in eo c. T* přátelství s Agrippinou při něm viniti, vytýkati mu přátelství s Agrippinou.

crīminōsē, adv. [*criminosus*] pomlouvačně, utrhačně, hanlivě, sočivě.

crīminōsus, *a, um* [*crimen*] pomlouvačný, sočivý, nevraživý: *criminosi iambi H* potupné básně (iambické).

Crimisē, *ēs, f.* město v Lukanii.

Crimissus n. **Crīmīsus,** *ī, m.* říčka na jihozáp. pobřeží sicilském.

crīnālis, *e* [*crīnis*] 1) vlasový: *crinales vittae O* stuhy, vínky ve vlasech; *aurum crinale V* zlatá ozdoba (jehlice) do vlasů; subst. *crīnāle, is, n.* (zlatý) vínek, ozdoba (do vlasů); 2) metaf. vlasům podobný, vlasovitý: *crinale corpus O* (o těle polypa).

crīnis, *is, m.* [m. **cris-nis*; příb. s *cris-ta*] chvějící se, vlající; 1) vlas zvl. na hlavě; (sing. též ve význ. souborném) *nigro crine decorus H*; *crinem barbamque promittere T* nechati si růsti vlas i vous; 2) metat. ohon vlasatice.

Crīnissus (*Crīnīsus*), *ī* viz *Crimissus.*

crīnītus, *a, um* [*crinis*] vlasatý, dlouhovlasý, dlouhokadeřný: *os crinitum anguibus C* obličej zdobený hadími vlasy; metaf. *galea iubā crinita V* přilba s vlajícím chocholem; *crinita stella C* vlasatice (*κομήτης*).

Crīspīnus, *ī, m.* nudný mravokárce stoický *H.*

crīspō, *āre* [*crispus*] uváděti ve chvějný pohyb, mávaje pohybovati, mávati, potřásati něčím (alqd); o vodě čeřiti.

1. crīspus, *a, um* vlnitě se chvějící; kučeravý, kudrnatý, kadeřavý.

2. Crīspus, *ī, m.* [srov. Kučera, Kudrnáč] římské příjmení.

crista, *ae, f.* [srov. *crinis*] a) hřeben, chocholka (na hlavě zvířat); b) chochol (na přilbě).

cristātus, *a, um* [*crista*] a) hřebenatý, chocholatý: *vigil ales cristati oris O* s hřebínkem na hlavě (= kohout); b) opatřený chocholem, mající chochol: *cristatae galeae erant L* přilbice měly chochol; *c. Achilles V* chocholný.

Crithōtē, *ēs, f.* město thrácké ve vých. Chersonesu *N.*

Critiās, *ae, m.* [*Κριτίας*] náčelník t. zv. třiceti tyranů v Athenách (r. 404 př. Kr.), znám byl jako básník, řečník a státník.

criticus, *ī, m.* [*κριτικός*] posuzovatel, kritik; gramatik, filolog, učenec.

Critō, *ōnis, m.* [*Κρίτων*] žák a přítel Sokratův.

Critobūlus, *ī, m.* [*Κριτόβουλος*] řecké jméno mužské; 1) žák Sokratův *C*; 2) lékař Alexandra Velikého *Cu.*

Critolāus, *ī, m.* [*Κριτόλαος*] řecké jméno mužské; 1) peripatetický filosof, jenž jako člen vyslanectva athenského přišel s Karneadem a Diogenem do Říma (r. 155 př. Kr.); 2) vojevůdce spolku achajského *C.*

Crocalē, *ēs, f.* [*κροκάλη* obláskový břeh] významné jméno nymfy *O.*

croceus, *a, um* [*crocus*] šafránový; žlutavý (jako šafrán).

crocodīlus, *ī, m.* [*κροκόδειλος*] krokodil, ostrovid.

crocōta, *ae, f.* (sc. *vestis*) [*crocus*] šafránové nádherné roucho ženské.

crocus, *ī, m.* a **crocum,** *ī, n.* [*κρόκος*] 1) šafrán; 2) meton. a) šafrán, šafránová barva; b) voda, voňavka šafránová, již zvláště bylo pokropováno římské jeviště: *crocum perambulat fabula H* vl. kus divadelní kráčí šafránem, hraje se na jevišti dýšícím vůní šafránovou.

Crocus, *ī, m.* mladík, jenž proměněn byl v šafránový keř *O.*

Croesus, *ī, m.* [*Κροῖσος*] král lydský pověstný bohatstvím (ok. r. 550 př. Kr.). Odt. jako jméno obecné = Kroesus, (ohromný) boháč.

Cromyōn, *ōnis, f.* [*κρόμυον* cibule] (vl. cibulová zahrada) město na Isthmu při saronském zálivu: *colonus arat Cromyona O* nivy kromyonské.

Crotō, *ōnis, m.* [*Κρότων*] Kroton, město na vých. pobřeží Bruttia (nyn. *Crotone*). Odt. **a)** subst. **Crotōniātēs,** *ae, m.* Krotoňan; **b)** adj. **Crotōniēnsis,** *e* krotonský.

cruciāmentum, *ī, n.* [*crucio*] mučení, trápení, trýzeň.

• **cruciātus,** *ūs, m.* [*crucio*] vl. křižování; mučení, muka, trápení, útrapa, trýzeň: *summum in cruciatum venire Cs* propadnouti nejhoršímu mukám; *in cruciatum dare C* dáti na mučidla.

cruciō, *āre, āvī, ātum* [*crux*] vl. křižovati; **1)** mučiti, trápiti, trýzniti: *cruciatus est a Carthaginiensibus Regulus C* byl umučen; **2)** (duševně) mučiti, trápiti: *animis cruciamur C* trápíme se v mysli.

crūdēlis, *e* [*crudus*] **1)** surový, krutý, ukrutný, krvelačný, bezcitný, nemilosrdný, nelidský; **2)** metaf. krutý, hrozný, děsný: *c. vita V* strastiplný, bídný.

crūdēlitās, *ātis, f.* [*crudelis*] surovost, krutost, ukrutnost, krvelačnost, ukrutenství, nemilosrdnost.

crūdēliter, adv. [*crudelis*] krutě, ukrutně, nelítostně: *ecquis crudelius amavit? O* zda kdo strastněji miloval, trápila-li víc koho láska.

crūdēscō, *ere, —, —* [*crudus*] stávati se surovějším; metaf. stávati se prudčím, rozjitřovati se: *crudescit pugna V* boj se rozjitřuje, zuří prudčeji; *seditio crudescit T* vzpoura jitří se, roste (opak *fatiscit*).

crūditās, *ātis, f.* [*crudus*] syrovost v žaludku; zlé zažívání, nezáživnost, zkažený žaludek.

crūdus, *a, um* [srov. *cruor, cruentus*] **1)** (ještě) krvácející, krvavý: *vulnera cruda O*; — spec. (o jídle) syrový, nevařený (opak *coctus*); (o cihlách) nepálený; **2)** metaf. **a)** syrový, nevydělaný: *cortice crudo* (abl. qual.) *hasta V* oštěp s korou syrovou; *c. pero V* syrová škorně (z nevydělané kůže); **b)** nezralý, nedospělý, předčasný: *poma cruda C* (opak *matura, cocta*); *c. servitium T* (ještě příliš) čerstvé otroctví; **c)** čerstvý, jadrný, statný: *cruda viridisque senectus VT* čerstvé (křepké, jaré, statné) a svěží stáří (srov. Hom. *ὠμογέρων* statný stařec); **d)** mající syrový, zkažený žaludek: (*Roscius*) *crudior fuit C* měl poněkud zkažený žaludek; **e)** surový, necitelný, krutý: *crudi Getae O* sveřepí; *c. ensis V* vražedný meč; *c. caestus V* kruté řemení zápasní (kterým se zasazují krvavé rány).

cruentō, *āre, āvī, ātum* [*cruentus*] **1)** zkrvácet, krví potřísnit, zbrotit; **2)** metaf. potřísnit, poskvrnit: *deos caede principis T* zneuctiti; — *haec cruentat oratio C* tato má řeč rve (tě) do krve.

cruentus, *a, um* [*cruor*] **1)** krvavý, zkrvácený, zkrvavený, krví potřísněný: *gaudet Bellona cruentis* (abl. neutr. plur.) *H* má radost z činů krvavých, z krveprolití; **a)** krvutný, červený (jako krev): *cruenta myrta V* (o myrtových plodech); (obr.) *doluere cruento dente lacessiti H* zubem jízlivosti do krvava zraněni; **b)** krvelačný, krvežíznivý: *Mars c. H*; *c. ira H*; *cruentae epistulae T.*

crumēna, *ae, f.* **1)** měšec na peníze (nošený obyčejně kolem krku); **2)** metou. pokladna, peníze.

cruor, *ōris, m.* [srov. č. krev, *κρέας* = maso] **1)** krev (z rány tryskající n. ssedlá, stydlá): *siccabat veste cruores V* proudy krve (stále nově z rány tryskající); *crassum cruorem ore eiectare V* ssedlou, sraženou krev chrliti z úst; *arma uncta cruoribus H* zbraň potřísněná (často) krví; **2)** meton. krveprolití, vražda: *lupus cupidus cruoris O* krvelačný; *se cruori parare O* chystati se k vraždě; *adde cruorem stultitiae H* stupňuj pošetilost krvavým činem.

cruppellārii, *ōrum, m.* [keltské slovo] šermíři, odění v brnění (u Haeduů) *T.*

crūs, *ūris, n.* holeň, hnát, noha: *crus femurque C* holen a stehno; *crura suffringere C* zpřerážeti hnáty; — též metaf.

crūsta, *ae, f.* [srov. *cruor, κρύ-ος* mráz] vl. to, co sražením ztuhlo; **1)** kůra, skořápka, tuhý povlak, škraloup: *concrescunt in flumine crustae V* tuhnou (ledové) povlaky, kůry; **2)** kovové obložení, kovový povlak, pás na nádobách, vyzdobený polovypuklou prací.

crūstulum, *ī, n.* [subst. demin. od *crustum*] cukrovinka, cukrlátko, pamlsek.

crūstum, *ī, n.* [srov. *crusta*] jemné pečivo mající kurku, pamlsek: *orbis*

fatalis crusti V kruh osudného koláče, kulatý koláč, k němuž se pojila sudba.

Crustumeria, *ae, f.* n. **Crustumerium,** *iī, n.* starobylé město Sabinů v Latiu. Odt. adj. **Crustumīnus,** *a, um* krustuminský; (subst.) *in Crustuminum L* do Krustuminska; obyv. *Crustumīnī, ōrum, m.* Krustuminští. Poněvadž tvary Crustumeria, Crustumerium, Crustuminus nehodily se do hexametru, utvořil Vergilius **Crustumerī,** *ōrum* (jméno národa místo jména města) a adj. **Crustumius,** *a, um.*

crux, crucis, *f.* [odt. něm. Kreuz, čes. kříž] 1) (abstr.) mučení: *multas cruces effugere C*; metaf. trýzeň, trápení, kříž, neštěstí: *quae c. ei potest satis supplicii adferre C*; 2) (konkr.) (dřevěné) mučidlo, obyč. kříž (podoby T): *in crucem agere, in crucem tollere, cruci suffigere, cruce adficere*; *cruci affigere* přibiti na kříž, ukřižovati; meton. kříž, ukřižování: *alci crucem minari C*; *proposita cruce aut saxo C* ježto (na to) bylo ustanoveno ukřižování neb svržení se skály (Tarpejské); *abi in malam crucem! C* jdi k čertu, k šípku.

crystallus, *ī, f.* [*κρύσταλλος* krystal] led; metaf. křišťál *Cu.*

Ctēsiphōn, *ōntis,* [*Κτησιφῶν*] 1) *m.* Atheňan; přítel Demosthena, jejž tento hájil v řeči „O věnci" proti Aischinovi *C*; 2) *f.* hlavní město parthské říše nad řekou Tigridem *T.*

cubiculāris, *e* [*cubiculum*] náležející do ložnice, (jsoucí) v ložnici: *c. lectus C* postel.

cubiculārius, *iī, m.* (sc. *servus*) sluha ložniční, komorník.

cubiculum, *ī, n.* [*cubo*] a) ložnice; b) pokoj, komnata.

cubīle, *is, n.* [*cubo*] (básn. často plur. m. sing.) 1) lože, lůžko, (u zvířat) lože, hnízdo, pelech, brloh: *Hesperium c. H* hesperské lůžko (t. j. západ, kde dle mínění starých slunce po denní pouti odpočívá); — spec. lože manželské; meton. sňatek: *sperata cubilia O*; synekd. ložnice: *inire cubile C*; 2) metaf. sídlo: *avaritiae cubilia C.*

cubital, *ālis, n.* [vl. neutr. adj. *cubitale*; *cubitum* 1)] polštář(ík) pod lokty *H.*

cubitālis, *e* [*cubitum* 2)] loketní, (na) loket dlouhý.

cubitō, *āre, āvī* [verb. frequ. od *cubo*] lehati, lehávati; — (bez význ. frequ.) ležeti *T.*

cubitum, *ī, n.* [*cubo*] 1) loket (část ruky): *c. pressum H* opřený loket; 2) meton. loket (míra).

cubō, *āre, buī, bitum* (odpočívajíc) ležeti: (obr.) *Anchisae molliter ossa cubent V* nechť odpočívají; — spec. α) ležeti (ve spánku), spáti; β) ležeti při stole, jísti, hodovati: *ille cubans agit laetum convivam H* ona hodujíc hrá si na veselého hosta (o myši, která si vede jako člověk); γ) ležeti (nemocen): *haec cubat, illa valet O*; *trans Tiberim cubat H*; (o místě) býti sklonitý, sklánětí se, svažovati se: *Ustica cubans H.*

cubus, *ī, m.* [*κύβος*] kostka.

cucūlus, *ī, m.* [jméno pochodí od jejího zvuku] kukačka; metaf. (výsměch lenivým vinařům, kteří ořezávali příliš pozdě z jara révy): *viator compellans voce cuculum H* pocestný volaje naň posměšně „kuku".

cucumis, *eris, m.* okurka, meloun.

Cugernī, *ōrum, m.* Kugernové, germánský národ, usedlý na levém břehu Rýna mezi Ubii a Batavy *T.*

cuiās, *cuiātis, m.* [*cuius*] jaký krajan, odkud rodilý.

cuicui-modī [gen. od *quisquis* a *modus*; náležitý tvar *cuiuscuiusmodi* nebyl utvořen z příčiny libozvuku] jakéhokolivěk druhu, jakýkoliv: *c. es, T. Rosci C* ať již jsi jakýkoli, Tite Roscie.

cuius, *a, um* [vysl. *cuĭus*, vl. adjektivně užitý gen. od *qui*, srov. *ποῖος*] čí; α) (v platnosti tázací): *dic mihi, Damoeta, cuium pecus? V*; β) (v platnosti relativné): *is, cuium periculum C.*

cuius-modī neb lépe odděleně **cuius modī** [*quis* a *modus*] jakého druhu, jaký.

cuiusque-modī neb lépe odděleně **cuiusque modī** [*quisquis* a *modus*] každého druhu, všeliký.

culcita, *ae, f.* poduška, polštář.

cūleus, ob. **culleus,** *ī, m.* [*κολεός*, homer. *κουλεός*] kožený měchovak, pytel, zejm. k chování tekutých věcí; metaf. šourek *C.*

culex, *icis, m.* komár.

culillus, *ī, m.* viz *cululus.*

culīna, *ae, f.* 1) kuchyně; 2) meton. strava, jídlo, pohoštění: *praebere culinam H* hostiti.

culleus, viz *culeus.*

culmen, *inis, n.* [srov. *columen, columna*; souvisí s *cello* čněti] **I** nejvyšší bod čnějícího předmětu; vrchol, témě; — spec. α) *c. hominis L* nejvýše čnějící část lidského těla, témě; β) *perducere ad culmen opus L* vyvésti stavbu k hřebenu; *c. tecti V* hřeben střechy; *congestum caespite c. V* střecha z drnu zdělaná; *flammae culmina perque hominum volvuntur perque deorum V* plameny valí se po střechách obydlí lidských i chrámů; (obr.) *ruit alta a culmine Troia V* řítí se s vrchu (t. j. vyvracována jest z kořen, ze základů; srov. Hom. ὤλετο πᾶσα κατ' ἄκρης Ἴλιος αἰπεινῆ); 2) metaf. vrchol: *c. fortunae L*; **II** (= *culmus*) stéblo: *c. fabae O.*

culmus, *ī, m.* [srov. *calamus,* čes. sláma] 1) stéblo: *c. geniculatus C* stéblo uzlovaté, kolenkovaté; *gravidis procumbit c. aristis V*; *Cerialis merges culmi V* snop Cereřina stébla, Cereřiných klasů; 2) sláma; slaměná, došková střecha: *Romuleo horrebat regia culmo V.*

culpa, *ae, f.* provinění, provina, vina, poklesek, hřích: *c. abest L* není viny; *abest a culpa C* není (tím) vinen; *is est in culpa CL* jest jeho vina, jest vinen; *id culpae suae tribuebant C* to sobě za viuu dávali, z toho dávali si vinu, kladli na vlastní vrub; *laudem culpae dare C* chvalnou vlastnost klásti za vinu; *perparvam amicitiae culpam relinquebas C* pranepatrnou vinu záležející v opomenutí (v zanedbání) přátelské povinnosti; *si mora pro culpā est O* je-li prodlení vinou; *culpam exsolvere T* spláceti vinu; *nec sum facturus vitio culpāve minorem* (sc. *rem*) *H* aniž hodlám zmenšiti majetek utrácením neb zanedbáváním (hospodářství).

culpātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *culpo*] vinou stižený, provinilý: *c. Paris V.*

culpō, *āre, āvī, ātum* [*culpa*] viniti, haněti, nechváliti, svářeti (svalovati) vinu na někoho (alqm): *arbore aquas culpante H* an strom svádí vinu na lijavce.

cultē, adv. [*cultus*] úpravně; ozdobně, vybraně: *c. loqui O.*

cultellus, *ī, m.* [subst. demin. od *culter*] nožík, nožíček.

culter, *trī, m.* nůž: *c. tonsorius C* holičský nůž, nůžky na stříhání (vousů); (přísl.) *me sub cultro linquit H* mne zůstaví (od nožem (jako obět), t. j. v rukou člověka dotěrného, v tísni, na holičkách.

cultiō, *ōnis, f.* [*colo*] pěstění, vzdělávání: *agri c. C* vzdělávání pole, rolnictví, hospodářství.

cultor, *ōris, m.* [*colo*] pěstitel, vzdělavatel (zvl. polí): *ager cultorem desiderat C*; — spec. α) vzdělavatel rolí, rolník: *pecora cultoresque in agris erant S*; β) obyvatel: *c. aquarum O*; *frequens cultoribus populus L* národ s četným obyvatelstvem, kraj četně zalidněný; γ) milovník, ctitel: *veritatis c. C*; *parcus deorum c. H* vlažný ctitel bohů; *c. aequi O* ctitel práva.

cultrīx, *īcis, f.* [*cultor*] pěstitelka, vzdělavatelka; — spec. obyvatelka: *nemorum c., Latonia virgo V*; *c. Cybelae V* obyvatelka vrchu Kybelina.

cultūra, *ae, f.* [*colo*] 1) pěstění, vzdělávání: *agri c. deseritur C* pole se neobdělávají; — spec. vzdělávání polí, rolnictví, hospodářství *nec c. placet longior annua H*; 2) metaf. a) pěstění, vzdělávání, zušlechtění: *culturae commodare aurem H*; b) ctění: *c. potentis amici H* dvoření se mocnému příteli.

1. cultus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *colo*] 1) a) vypěstěný, vzdělaný: *ad cultiora loca perventum est Cu* do krajiny více vzdělané; subst. **cultа,** *ōrum, n.* vzdělaná pole, vzdělaný kraj, nivy: *pinguia culta V* žírné nivy; b) upravený, úpravný, nastrojený, vyšňořený, ozdobený: (*mulier*) *culta venit O*; 2) metaf. (na duchu) vzdělaný, zušlechtěný.

2. cultus, *ūs, m.* [*colo*] pěstění; 1) pěstování, vzdělávání (půdy): *regiones omni cultu vacantes C* prosté všeho vzdělání; zcela nevzdělané; *aratores cultu agrorum defessi C*; *omnia vasta et sine ullo humani cultūs vestigio Cu* bez veškeré stopy lidské práce; meton. to, co vzděláváním (půdy) jest vypěstěno, osení, plodiny: *omnes cultus Cereris interisse C*; kraj (lidmi) vzdělávaný: (*ea*) *humano cultu haud disparia sunt Cu*; 2) opatrování, hledění, ošetřování, péče: *c. et curatio corporis C*; *qui c.*

habendo sit pecori V jaké péče jest třeba k chovu dobytka; **3)** metaf. **a)** pěstění, vzdělání (ducha), ušlechtění: *animi c. C*; *magnae fortunae c. L* vzdělání přiměřené vysokému postavení; **b)** (pěstění osoby) uctívání, úcta, pocta: *c. divinus L* úcta k bohům; *c. sacrorum L* bohoslužba; **c)** vzdělávání, úprava celého vnějšího života směřující k okrášlení a pohodlí, zevnějšek: *forma viri miseranda cultu V* postava člověka v žalostném zevnějšku; *filiorum multus c. pueritiae S* bohaté zařízení, bohatá výprava, celý dvůr královicův; **α)** pěstění těla vzhledem k zevnější úpravě, úprava (oděvu), kroj, oděv, oblek (úpravný): *agrestis c. T* selský oděv; *ut quibus nullus per commercia c. T* ježto se jim nedostává obchodem úpravných obleků, úpravného oděvu; *protinus induitur faciem cultumque Dianae O* oděv, kroj; *regales cultūs H* nádhera královská; *nulla cultūs iactatio T* žádné vychlubání se ozdobami, žádné okázalosti ve kroji; *cultūs dotales T* šperky věnné; *non his instrui cultūs suos T* že tímto darem se neupravují (nedoplňují) její šperky; **β)** pěstění, zušlechtění, vzdělání života, úprava života, způsob života, živobytí: *cotidianus c. atque victus C* každodenní (obvyklý) způsob života a strava; *gens dura atque aspera cultu V* plémě lidí, lidé tvrdí (suroví) a drsného způsobu života; *feri cultūs hominum H* divoké (surové) mravy lidí; *quīs neque mos neque c. erat V* jimž nebylo ani mravu, ani zušlechtěného života; *eum eodem cultu quo liberos habuit S* dal jej vychovati s touž péčí (stejně) jako své dítky; *humili cultu educare T* vychovávati v (nízkém) jednoduchém způsobu života, v prostotě; **—** spec. nádherný, hýřivý život, rozmařilost, rozkošnictví, přepych: *c. et desidia imperatoris T*; *c. maior censu H* přepych větší nad jmění, život nádhernější nad jmění.

culullus (*culillus*), *ī*, *m.* pohár, pokál.

cūlus, *ī*, *m.* zadnice.

1. cum (zast. *com*) předl. s abl. (K abl. zájmen osobních a osobně reflex. *cum* vždy se přivěšuje, k abl. zájm. vztaž. zpravidla; na př. *mecum, quocum* atd.) **I 1)** (o doprovázení, spolubytí, společenství, styku přátelském i nepřátelském) s(e): *semper ille antea cum uxore, tum sine ea C*; *secum vivere* žíti pro sebe; *venenum secum habuit N* měl při sobě; *c. animo (suo)* n. *secum reputare* uvažovati u sebe; *c. alqo pugnare* bojovati s někým, proti někomu; ale *adversus regem bellum gessit cum Aegyptiis N* proti králi vedl válku (ve spolku) s Aegyptany; *alia omnia sibi cum conlega ratus S* vše ostatní pokládaje za společný se soudruhem úkol; (cum s abl. v platnosti přivlastkové) *dapes c. sanguine O* (= *sanguineae*) krvavý kvas; *effigies nullo c. corpore O* netělesný; *sumptūs effusi c. probro atque dedecore C* mrhavost hanebná a potupná; **—** spec. **α)** (v platnosti přiřaďovací) *cum* (= *et*): a, i neb jiné obraty: *bracchia cum torvo vultu O* rámě a (i) líce zamračené; *Penthea terrebit cum totis advena Thebis? O* (= *Penthea et totas Thebas*); *Remis cum spe studium accessit Cs* vedle naděje přibylo i chuti; *cum reliquis causis haec quoque ratio C* mimo ostatní příčiny; *erant hominum milia circiter VI cum servis liberisque Cs* i s otroky a dětmi, počítajíc (zahrnujíc) v to...; **β)** (při jméně vůdcově často) = za vedení, za velení, pod: *legio, quae cum Cicerone hiemabat Cs*; **2)** (na označení, čím kdo jest opatřen) s(e), v(e): *sedere c. pallio C* seděti v plášti; *stabant c. vestibus atris O* v černých (smutečních) šatech; *esse c. imperio* míti vrchní velitelství; *esse c. telo* býti ozbrojen; **II** (o čase; vyjadřuje současnost něčeho s něčím): s(e); zároveň s; hned s (někdy sesíleno příslovci *pariter, simul*): *exiit c. nuntio Crassus Cs* hned s poslem; *c. prima luce C* s úsvitem, na úsvitě; *c. die O*; **III** (o způsobu) *c. virtute vivere* ctnostně; *c. cura* pečlivě; *c. bona pace* v míru a dobrotě; **a)** (na označení současných okolností děj provázejících): s(e), za, ne bez: *multis c. lacrimis amplecti Cs*; *c. silentio auditi sunt L* mlčky; *magnis c. portoriis Cs* ne bez velikých cel; *nulla c. fine O* bez konce, nekonečně; **b)** (na označení [současného] stavu, jenž vyplývá z děje) s(e), na, k(u): *Athenas magna c. offensione civium rediit N* na veliké pohoršení, k velké nevoli; *c. tua peste ac pernicie proficiscere ad bellum C* ke své zhoubě a zkáze; **c)** (na označení omezení

n. podmínky): *ei omnia c. pretio honesta videntur S* vše s výdělkem spojené, při čem je výdělek, jen když kyne z toho výdělek; *cum eo, ut (ne)* ... s tou podmínkou, aby (aby ne) ...

2. cum (zastar. *quom*) spojka; **I** s indikativem; **1)** *cum* vere temporale (čistě časové) (= *quo tempore*) když; **2)** *cum* inversum (s ind. perf. n. praes. hist.) když (tu), a již, a tu. Při událostech náhle nastalých poměr věty hlavní a vedlejší bývá zvrácen. Věta s *cum* jest sice vedlejší, ale obsahuje myšlénku hlavní; **3)** *cum* iterativum (opětovací) když, kdykoli(v). V latině poklassické též s konj.: *cum in ius duci debitorem vidissent, undique convolabant L*; *mirae voluptates, cum vacaret T* kdykoli měl pokdy; *nusquam cunctabundus, nisi cum in senatu loqueretur T*; **4)** *cum* identicum, coincidens: tím, když ..., tím, že... Věta s *cum* shoduje se časem i obsahem s větou hlavní: *Cum tacent, clamant C*; *quae cum taces, nulla esse concedis C* tím, že mlčíš ..; **II** s konjuktivem; **1)** *cum* historicum, narrativum když (s konj. imperf. n. plusquamperf.); **2)** *cum* causale (příčinné) když, poněvadž, ježto (s konj. dle souslednosti časů); **3)** *cum* concessivum (připouštěcí) ač, ačkoli, jakkoli (s konj. dle souslednosti časů); **4)** příbuzné s předchozím jest *cum* adversativum (odporovací) kdežto, an (ana, ano) s konj. dle souslednosti časů; — *Cum* ve zvláštních spojeních **a) cum — tum** (*maxime, imprimis*) jak — tak (nejvíce, zvláště); **b) cum primum** jakmile; **c) cum praesertim** (*praesertim cum*) zvláště když; **d) cum maximē** (srov. *νῦν γε μάλιστα*) vl. jak kdy nejvíce, přezvláštně, více než (kdy) jindy, právě nyní (nejvíce), (ob)zvláště nyní; *tum* n. *tunc cum maxime* [= *eo* (*illo*) *maxime tempore*] právě, nejvíce tehdy.

Cūmae, *ārum, f.* prastará osada řecká (Kymy aiolské a Chalkidy eubojské) na pobřeží kampanském. Na blízku byla sluj věštkyně Sibylly. Odt. adj. **a) Cūmaeus,** *a, um* kumský: *Cumaeos in annos vivant O* nechť se dožijí let kumských t. j. Sibylliných, nechť se dožijí vysokého stáří; **b) Cūmānus,** *a, um* kumský; obyv. *Cūmānī, ōrum, m.* Kumští.

cumba, *ae, f.* [*κύμβη*] člun, kocábka.

cumera, *ae, f.* truhla, truhlice (hlíněná neb z prutí) zvl. obilní, koš.

cumīnum, *ī, n.* [*κύμινον*] kmín.

cumque (*cunque*) [spojka *cum* a *que*, srov. *ubique, undique, utique*] **1.** kdykoli, po každé, vždycky: *mihi c. salve rite vocanti H*; **2.** přikláníli se k relativům, zevšeobecňuje jejich smysl -koli, kolivěk. Nejčastěji tvoří s relat. jedno slovo, na př. *quicumque.*

cumulātē, adv. [*cumulatus*] vrchovatě, vrchovatou měrou.

cumulātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cumulo*] nahromaděný; **1)** vrchovatý: *uti mensura cumulatiore C* měřiti vrchovatější měrou; **2)** vrchovatý, zvětšený, zveličeny; dovršený: *cumulatae nova virtute laudes L* oslava zvýšená, zveličená novou zásluhou; (*gratiam*) *cumulatam* (praed.) *morte remittam V* přízeň vrchovatě (mu) splatím svou smrtí.

cumulō, *āre, āvī, ātum* [*cumulus*] **1)** vršiti, hromaditi (nahromaditi), kupiti: *arma in ingentem acervum L*; metaf. *opes c. Cu* nahromaditi statky · *in eam honores cumulabantur T* byla zahrnována poctami; *probra in legatum c. T* kydati hanu na legáta; **2)** zasypati, přeplniti, naplniti, zanésti, zahrnouti někoho n. něco něčím (alqm n. alqd alqa re): *cumulatae corporibus fossae T* příkopy naplněné mrtvolami; *c. altaria donis V* dary přeplniti oltáře; metaf. *c. alqm muneribus V* dary obsypati, zahrnouti; *honoribus cumulatus T* obsypán, zahrnut důstojnostmi; *cumulari maximo gaudio C* býti naplněn svrchovanou radostí; **3)** metaf. **a)** zvyšovati, zveličovati, zvětšovati, množiti; v pass. růsti, přibývati: *alio scelere hoc scelus cumulasti C* jiným (ještě) zločinem dovršil jsi tento zločin; *aes alienum cumulatum usuris L* dluhy vzrostlé úroky; **b)** dovršiti, přivésti k dokonalosti: *bonum cumulatur ex integritate corporis C* dovršuje se bezvadností těla; *cumulata erant officia vitae C* byly dovršeny, plně vykonány.

cumulus, *ī, m.* **1)** homole, kupa, hromada: *cumulos armorum coacervare L*; (básn.) kopec, hora, spousta (vody): *insequitur cumulo* (abl. mod.) *praeruptus aquae mons V* valí se (proti lodi) mocným (příl)valem strmá hora vlny

(vody), t. j. vlna jako hora vysoká; (*amnis*) *fertur in arva cumulo V* valí se na nivy spoustou, valem vod; (obr.) *c. legum L* směsice zákonů; 2) metaf. vrch něčeho, dovršení, přemíra; koruna: *ut ad illam praedam damnatio Sex. Roscii velut c. accedat C* aby odsouzení Sex. Roscia takořka korunovalo onu kořist.

cūnābula, *ōrum, n.* [srov. *κοίτη* lože] 1) kolébka; (o včelách) *sese in c. condent V* vletí do úlu; 2) metaf. kolébka, původní domov, rodiště: *c. gentis V.*

cūnae, *ārum, f.* [srov. *cunabula*] 1) kolébka; (básn.) *hirundo sub trabibus cunas facit O* staví si hnízdo, hnízdí; 2) meton. kolébka, nejútlejší mládí (věk): *cunarum labor mearum O* má práce (když jsem byl ještě) v kolébce; *primis cunis* (abl. temp.) *O* v nejútlejším věku.

cūnctābundus, *a, um* [*cunctor*] plný váhavosti, váhavý, plný rozpačitosti, rozpačitý, ostýchavý.

cūnctāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. od *cunctor*] 1) váhající, váhavý, otálivý, zdlouhavý; 2) metaf. tuhý, nepovolný: *glaebae cunctantes V.*

cūnctanter, adv. [*cunctans*] váhavě, otálivě, ostýchavě: *haud c. cotem discidit L* bez váhání, neváhaje, bez otálení.

cūnctātiō, *ōnis, f.* [*cunctor*] váhání, váhavost, otálení, ostýchání se, ostych, rozpak: (s gen. gerundia) *eos maior c. tenebat invadendi L* více otáleli napadnouti.

cūnctātor, *ōris, m.* [*cunctor*] a) (s přídavkem) vahatel, váhavec, loudal; zvl. přezdívka Q. Fabia Maxima, rozvážného vojevůdce římského proti Hannibalovi („Louda"); b) (v dobrém sm.) *c. naturā et cui cauta consilia cum ratione placerent T* povahou rozvážný.

cūnctor, *ārī, ātus sum* 1) (v pohybu) váhati, otáleti; meškati, prodlévati: *unus homo nobis cunctando restituit rem* u *C Ennius* (rozvážným) váháním, rozvahou; *cunctatur amnis V* proud řeky staví se; (*aper*) *cunctatur partes in omnes V* zarazí a obrací se na všecky strany; — spec. zdráhati se, vzpírati se: *cunctantem vi abstrahere L*; 2) (v činu) váhati, rozmýšleti se, rozpakovati se, býti na rozpacích, kolísati: *cunctans super tanta re T* rozmýšleje se při věci tak důležité; — (v pass. významu od zastar. aktiva *cuncto*): *nec cunctatum* (sc. *est*) *apud latera T* křídla se dlouho nedržela, byla ihned poražena.

cūnctus, *a, um* [snad z **con-citus* od *cieo*] pův. svolaný, shromážděný; veškerý (veškeren), všecek, celý; obyč. v plur. všichni, vesměs; subst. neutr. plur. **cūncta,** *ōrum* celek, veškerenstvo: *c. terrarum H* celý svět; *c. camporum T* celý kraj; *c. scelerum T* všechny zločiny.

cuneātim, adv. [*cuneus*] klínovitě, do klínu, v klínu; *c. consistere Cs* sraziti se v klíny.

cuneātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cuneo* klínovati] klínovitý, klínovitě zašpičatělý.

cuneolus, *ī, m.* [subst. dem. od *cuneus*] klínek.

cuneus, *ī, m.* 1) klín: *labant cunei O* viklají se čepy (jimiž trámce lodní jsou spojeny); 2) metaf. a) klín, klínovitý tvar, podoba: *Britannia velut in cuneum tenuatur T;* b) zástup klínovitě sestavený; zvl. klínovitý šik (vojska), četa v klín seřaděná: *cuneum facere Cs* (= *cuneum dare V*) sestaviti se, sraziti se v klín; *cuneis coactis V* v těsné klíny se srazivše; *turbati cunei V* řady byly pobouřeny; c) (v plur.) vystupující řady sedadel v divadle klínovitě rozdělené, klínovitá oddělení (sedadel), klíny sedadel: *plausus per cuneos V.*

cunīculus, *ī, m.* 1) králík; 2) podzemní průkop (po způsobu králíků), podkop, štola.

cunnus, *ī, m.* ženský pohlavní úd; synekd. (hrubě) žena.

cunque, viz *cumque.*

cūpa, *ae, f.* džber, sud, bečka.

cūpēdia, *ae, f.* viz *cuppedia.*

cupidē, adv. [*cupidus*] žádostivě, dychtivě, horlivě, ochotně, vášnivě: *cupidissume facere S* činiti s největší ochotou.

Cupīdineus, *a, um* [*Cupido*] náležející Kupidovi (Amorovi, Milkovi), Kupidův (Milkův): *tela O* střely Kupidovy, střely lásky.

cupiditās, *ātis, f.* [*cupidus*] vl. vzkypění (mysli); (prudká) žádostivost, žádost, chtivost, dychtivost, touha;

(s příhanou) vášeň, vášnivost, nezřízená žádost, náruživost, (v plur.) smyslné chtíče: *c. regni Cs* vládychtivost; *temeritas cupiditasque Cs* slepá, nerozvážná horlivost; *per cupiditatem L* vášnivě; *vita maxime disiuncta a cupiditate C* život nejvíce vzdálený od vášnivosti; — spec. α) bojechtivost: *cupiditatem militum reprehendit*; β) ctižádost: *alii cupiditate commoti ex ea provincia triumphaverunt C* ze ctižádosti; *cupiditati obviam ire L* postaviti se na odpor ctižádosti; γ) vášeň lásky; láska: *cupiditatis ardor Cu* horoucnost lásky; (hendiadyoin) *c. atque amor L* náruživá, horoucí láska; δ) chtivost požitků: *suspicio desidiae aut cupiditatis C*; ε) chtivost peněz (majetku), lakomství, lakota: *vita hominum sine cupiditate agebatur*: *sua cuique satis placebant S*; ζ) dychtivost pro někoho, stranictví, strannost: *occultior vestra ista c. esset C* tajnější stranickost; *sine ulla cupiditatis suspicione C* bez všelikého podezření stranickosti; *sine cupiditate iudicabunt C*; *c. inconsiderata*.

1. cupīdō, *inis, f.* (u *H* vždy *m.*) vedlejší tvar slova *cupiditas* užívaný u básn. (za potřebou metrickou, ježto cupiditas nehodilo se do hexametru) a pozdějších dějiseů; viz *cupiditas*.

2. Cupīdō, *inis, m.* zosobněný bůžek touhy vzniklé z lásky, syn Venušin, Kupido, Amor, Milek (= Ἔρως).

cupidus, *a, um* [*cupio*] žádostivý, chtivý, dychtivý, baživý, toužící po něčem, toužebný, vášnivý, náruživý (s gen.): *c. pacis H* míru milovný; *c. honorum L* ctižádostivý; *accessi et cupidus* (praed.) *sub moenia duxi V* ochotně, rád; — spec. α) bojechtivý, bojovný: (abl. abs.) *cupidissimis omnibus Cs* za všeobecné bojovnosti; β) zamilovaný, vřelc milující: *cupidis amplectitur ulnis O* v dychtivou, vroucí obejme náruč; γ) dychtivy peněz, lakomý, hrabivý: *homo non c. neque adpetens C*; *multitudo cupidorum hominum C*; δ) vášnivě oddaný; (v dobrém sm.) oddaný, přející, nakloněný někomu: *homo nostri cupidissimus C* nám zcela oddaný; (s příhanou) stranický: *iudex cupidior quam iudicem esse aequum est C*; *cupidis testibus iudex non credere debet C*.

Cupiennius, *ii, m.* [*cupiens*] významné jméno prostopášného člověka *H*.

cupiēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *cupio*] žádající, žádostivý, dychtící, dychtivý: *ut quibus bellum invitis aut cupientibus erat T* jak komu válka byla proti mysli neb po chuti (protivná — milá); *erogandae pecuniae c. T* jsa ochoten vypláceti, dávati peníze, ochotně dávaje peníze; (abl. abs.) *cupientissumā plebe S* an si toho lid nejtoužněji přál, s velikou žádostivostí lidu.

cupiō, *ere, īvī* (*cupiī*), *ītum* [příb. s kypěti] vl. kypěti, býti vzrušen na mysli; a) horlivě žádati si, přáti si, toužiti, bažiti, dychtiti po něčem (alqd; s inf. s *ut* n. *ne*): (absol.) *qui cupit aut metuit* kdo má žádost neb strach, kdo jest skličován žádostí neb strachem; *cupio omnia, quae vis H* přeji ti vše, čeho sám si přeješ; (děkuji a) přeji rovněž vše nejlepší, děkuji za laskavé poptání (zdvořilá odpověď na pozdrav); *regna cupienda O* žádoucí; *potitur cupita O* zmocní se toužené; (part. perf.) *nepotes moram cupitis adferebant T* vnukové zdržovali (jeho) žádosti; *Neroni* (dat. pův.) *id cupitum memorat T* připomíná, že to bylo přáním Neronovým, že Nero si toho přál; b) přáti, býti příznivý, býti nakloněn někomu (alci): *favere et c. Helvetiis Cs*; *suā causā c. C* z vlastního zájmu si přáti.

cupītor, *ōris, m.* [*cupio*] žadatel.

cuppēdia, *ae, f.* [souvisí s *cupio*] mlsnost, mlsnota, labužnictví.

cupressētum, *ī, n.* [*cupressus*] cypřišový lesík, háj.

cupresseus, *a, um* [*cupressus*] cypřišový.

cupressi-fer, *fera, ferum* [*cupressus* a *fero*] cypřišonosný.

cupressus, *ī, f.* (abl. sing. někdy dle IV dekl. *cupressū*) též **cybarissus,** *ī, f.* [κυπάρισσος] cypřiš; meton. *carmina lēvi servanda cupresso H* básně hodné, aby byly chovány v hladké schránce cypřišové. — (Zosobnění) **Cyparissus,** *ī, m.* mladík, miláček Appollinův, jenž byl proměněn v cypřiš.

cūr, (zastar. *quōr*) adv. [loc. k zájmu kmeni **quo-*, sr. *quī*] k čemu, nač, proč (přímo i nepřímo táz.).

cūra, *ae, f.* péče; **I 1)** péče; pečlivost, starost o něco, dbalost něčeho, horlivost: *cum cura ac fide L* pečlivě a svědomitě; *est mihi cura alcis rei* mám něco na starosti, pečuji o něco; *si tibi c. videndi coniugis O* máš-li touhu spatřiti chotě; *mihi est alqd curae* mám na starosti, na péči, dávám si na tom záležeti, chráním, mám rád; *id erat curae H* na to jsem právě pomýšlel; *curam remittere C Cs* povoliti, ochabnouti v pečlivosti; *c. ingenii humani L* pud ducha, zvědavost lidská; *c. videre fuit*; (*vidi templum*) *O* zatoužil jsem spatřiti; *c. deorum O* bohoslužba; *c. peculi H* (nemírná) starost o peníze, hrabivost; *animum gerens curamque virilem V* ducha i rozvahu; *venandi cura Tib* vášeň — spec. α) péče, pozornost: *curas intendere in alqm Cu* obrátiti pozornost na někoho; β) vědecká péče, vzdělání, práce: *si plures ad curas vitam produxero T* zůstanu-li na živu k dalším pracím vědeckým; meton. výplod práce vědecké, práce, spis, dílo: *quorum in manus c. nostra venerit T*; *pretium curae recentis O*; **2)** péče, opatrování, ošetřování, pěstění: *c. boum V* chov dobytka; *saucios curā sustentare T* raněným pomáhati opatrováním; meton. předmět něžné péče, starosti, starost, miláček, chráněnec: *Anchises, c. deum V*; *puer, mea maxima c. V* chlapec, má největší starost; *raucae, tua c., palumbes V*; *c. pii dis sunt O* zbožní jsou předmětem péče bohů; — spec. opatrování, obstarávání, dohled, dozor; správa, řízení, velení, úřad: *c. rerum publicarum S* správa věcí obecních; *c. urbis L* dozor nad městem; *c. arcis Cu* velení, velitelství tvrze; *cohortium curā exsolvi T* býti zbaven správy kohort; *c. tabularum publicarum T* správa veřejných listin, správa státní pokladny (kdež také státní archiv byl chován); *in partem curarum vocari T* býti povolán k části správy státní; **II** starost, starostlivost, úzkostlivost, obava, svízel, strast: *sine cura* bez starosti, bezstarostně (srov. *securus*); *curae edaces H* sžíravé starosti; *curae anxiae L* traplivé obavy; *quae (virtus) necesse est cum aliqua cura res sibi contrarias aspernetur C* ctnost nutně musí s jistým neklidem, nepokojem (mysli) zavrhnouti protivy; *c. erat duci, ne ... L* vůdce měl starost, obavu; *curam senatui iniecit, ne ... L* obavu vzbudil; — spec. útrapa lásky, trýzeň, láska: *curā removente soporem O* ana láska zaplašuje spánek; meton. láska, milenka: *tua c., Lycoris V.*

cūralium, viz *coralium.*

cūrātē, adv. [*curatus*] pečlivě, bedlivě: *eius negotii initium curatius disseram T* počátek té věci vypíši obšírněji, zevrubněji.

cūrātiō, *ōnis, f.* [*curo*] **1)** pečování, (pečlivé) opatrování, ošetřování, hledění: *cultus et c. hominum C*; — spec. léčení, hojení (srov. „prodělal kuru"): *alia sit admovenda c. C* způsob (methoda) léčení; *perturbationum variae sunt curationes C* způsoby (methody) léčiti náruživosti; **2)** obstarávání, opatrování, řízení, vedení, správa: *negotii publici c. C.*

cūrātius, viz *curate.*

cūrātor, *ōris, m.* [*curo*] **1)** pečovatel; — spec. poručník, kurátor: *c. a praetore datus H*; **2)** obstaravatel, opatrovatel, dohlížitel, správce: *negotiorum c. S.* obstaravatel prací; *rei publicae c. S* plnomocník, zástupce obce.

cūrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *curo*] **1)** pěstěný: *bene curata cutis H* dobře pěstěná, vykrmená kůže (tělo); **2)** metaf. pečlivý: *curatissimae preces T* velmi horlivé, velmi snažné, velmi usilovné prosby.

curculiō, *ōnis, m.* [*curvus*] pilous.

Cūrēs, *ium, f.* Kury, starobylé hlavní město Sabinů; meton. *intumuere Cures O* vzkypěly Kury (t. j. obyvatelé). Odt. adj. **Cūrēnsis,** *e* kurský.

Cūrētes, *um, m.* [*Κουρῆτες*] Kureti, kněží Jovovi na Kretě, kteří na počest boha provozovali hlučné tance zbrojné. Často jsou směšováni s fryžskými Korybanty: *Curetum orae V* kraje Kuretů (= Kreta). Odt. **Cūrētis,** *idis, f.* kuretská: *terra O* (= Kreta).

cūria, *ae, f.* [**co* + *viria*] sbor mužů; **1)** kurie, družstvo několika sousedících rodů (patricijských) majících společnou bohoslužbu. Dle podání dělila se každá ze tří kmenových tribuí v 10 kurií po 10 rodech (*gentes*); **2)** meton. stavení, v němž se kurie shromažďovala k po-

svátným obřadům, kurie: *curiae veteres T* budova ležící v sev.-vých. cípu Palatinu (u nyn. vítězoslavného oblouku Konstantinova); **3)** metaf. budova, v níž se římský senát scházel k poradám, kurie, radnice. Nejstarší byla *c. Hostilia* na komitiu (shořela r. 52 př. Kr. při pohřbu demagoga Klodia), na jejíž místo nastoupila později *c. Iulia*. Mimo to byla ještě *c. Pompeia* na poli Martově, v níž byl zavražděn diktátor Caesar. Kurie jest znakem římského práva a zákona: *pro c. inversique mores! H* ó zvráceného zákona a mravů! — též radnice v jiných městech; meton. shromáždění v radnici, senát, rada: *c. maesta ac trepida orare C*; *non c. vires meas desiderat C*; meton. vyšší hodnosti, vyšší úřady (od quaestury počínajíc), jichž zastávání propůjčovalo hodnost senátorskou: *c. restabat O.*

cūriālis, *e* [*curia*] patřící k téže kurii (jakožto překlad řeckého *δημότης*) (spolu)občan.

Curiātii, *ōrum, m.* albský rod, k němuž náležela trojčata, která zápasila s Horatii *L.*

cūriātim, adv. [*curia*] po kuriích; podle kurií.

cūriātus, *a, um* příslušný ke kuriím, kuriatní, patricijský: *comitia curiata* komitie kuriátní, nejstarší shromáždění (sněm) národa dle kurií, v němž zastoupeni byli pouze patriciové. Politická práva jejich přešla časem na komitie centuriátní a tributní a zbyla jim pouze působnost ve věcech týkajících se rodů, na př. při adopci; *lex curiata* zákon kuriátní, přijatý v komitiích kuriátních.

Curicta, *ae, f.* ostrůvek v moři Adriatickém (nyn. *Krk* v zátoce Kvarnerské).

1. cūriō, *ōnis, m.* [*curia*] náčelník (starosta) kurie.

2. Cūriō, *ōnis, m.* příjmení rodu Skriboniova (*gens Scribonia*).

cūriōsē, adv. [*curiosus*] pečlivě, bedlivě, horlivě.

Curiosolites, viz *Coriosolites.*

cūriōsus, *a, um* [*cura*] **a)** pečlivý, bedlivý, horlivý; **b)** (horlivě) zvídavý, pátravý, badavý: *curiosi oculi C*; — spec. (s příhanou) zvědavý, všetečný: *ne aliis molestus, vobis c. viderer C.*

curis, *is, f.* [slovo sabinské] kopí, oštěp

Curius, jméno plebejského rodu římského (*gens Curia*); **1)** *M.' Curius Dentatus, homo novus* z plebejského rodu, byl třikrát konsulem, r. 275 př. Kr. zvítězil nad Pyrrhem u Beneventa. Curius byl vzor starořímské poctivosti, prostoty a neúplatnosti; odt. stalo se jménem obecným: *nenia Curiis et decantata Camillis H* mužové střídmí a chabří (jako byl Curius); **2)** *Q. Curius,* účastník spiknutí Katilinova *S.*

cūrō, *āre, āvī, ātum* [*cura*] **1)** pečovati, míti péči, starati se o někoho n. něco, dbáti, hleděti, všímati si něčeho (alqm n. alqd; s ut n. ne; s inf.; s acc. c. gerundivo): *seque remque publicam curabant S* starali se o sebe i obec, spravovali sebe i obec; *sociorum iniurias c. S* míti na péči, všímati si bezpráví na spojencích (páchaného); *preces c. H* všímati si proseb, vyslyšeti prosby; (příslov.) *reduviam c. C* starati se o záděru, o vřídek (t. j. o věc malichernou); *animus, quod ultra est, oderit c. H* o budoucnost ať se nestará; *nec curant caeco contendere Marte amplius V* a již nechtějí potýkati se v slepé půtce; *nec virtus curat reponi deterioribus H* ani statečnost nechce, netouží vrátiti se ke zbabělým; *si curas esse, quod audis H* chceš-li býti tím, zač jsi pokládán; *quod cures proprium fecisse H* co bys chtěl, co bys rád učinil svým majetkem; (s acc. gerundiva) *obsides dandos c. Cs* starati se o dodání rukojmí, aby rukojmí byli dáni; často se překládá slovesy: rozkázati, dáti s inf.: *pontem faciendum curat Cs* dá most vystavěti; **2)** obstarávati, opatřovati, ošetřovati: *aliena negotia c. H*; *mandatum* (*praeceptum*) *diligentissime c. C* vykonati příkaz; *vites c. V* pěstiti; (zvl. o vojínech) *corpora* (*corpus*) *c.* opatřovati své tělesné potřeby, své občerstvení, občerstviti se (pokrmem, nápojem a odpočinkem), odpočívati, hověti sobě; *cras genium mero curabis H* zítra osvěžíš se vínem; *curati cibo, somno L Cu* občerstveni, posíleni pokrmem, spánkem; *corpus exanimum c. Cu* opatřiti, obstarati mrtvolu (t. j. balsamovati); (s příhanou) *cutem c. H* pěstiti kůži (tělo), živiti (hýčkati) tělo (t. j. jísti a píti) přáti si, pěstiti blahobyt; (s acc. vztah.) *curatus*

capillos inaequali tonsore H maje nerovně vlasy (upraveny) ostříhány od holiče, maje schůdky na vlasech; — spec. α) (oběti a p.) obstarávati: *sacrum c. L* opatřiti, vykonati obět; *prodigia c.* (= *procurare*) *L* opatřiti prodigie, vykonáním oběti usmířiti; β) (úřad) spravovati, říditi: *bellum c. L* říditi válku; *exercitum c. T* veleti vojsku; *Achaiam c. T* spravovati, vésti správu; *in sinistra parte Manlius cum funditoribus curabat S* na levé straně velel Manlius maje prakovníky; *in postremo C. Marius curabat S* v zadním voji velel Marius; *gliscentibus negotiis duo additi, qui Romae curarent T* aby úřadovali v Římě; γ) (nemoci) léčiti, hojiti: *curandi tempus H* doba léčení; *c. morbum C*; *adulescentes tristius curantur C* mladíci s většími útrapami, namahavěji jsou léčeni; δ) (peníze) opatřiti, zapraviti, zaplatiti: *nummos c. C*; *ut pro frumento pecunia curaretur L.*

curriculum, ī, *n.* [*curro*] **1)** běžení, běh: *transcurre curriculo ad nos Pl* přeběhni kvapem (honem) k nám; — spec. α) běh o závod, dostihy; *curricula equorum L* koňské dostihy; β) běh, oběh (těles nebeských): *c. solis et lunae C*; *medio iam Noctis abactae curriculo V* uprostřed běhu (dráhy) Noci již zapuzené (t. j. uprostřed doby, kdy Noc, dospěvši nejvyššího bodu své dráhy, opět s nebe ustupuje); (obr.) *vitae c. C* běh života; **2)** meton. a) závodní dráha, závodiště: *se in curriculo exercere C*; (obr.) *haec* (*sunt*) *curricula mentis C* to jsou závodiště rozumu; b) závodní vůz: *sunt, quos curriculo pulverem collegisse iuvat H*; vůb. vůz.

currō, *ere, cucurrī, cursum* **1)** běžeti, běhati, páditi, hnáti se, kvapiti: *ut nudi iuvenes currerent L* aby (sem tam) pobíhali; (neos. pass.) *curritur in forum L* (lidé) sbíhají se na forum; (obr.) *in contraria vitia c. H* ubíhati, upadati v opačné chyby; — spec. α) běžeti o závod: *qui stadium currit C*; β) (o plavbě) spěchati (s lodí), (rychle) plaviti se, plouti, jeti: *fractis remis c. V* se zlomenými vesly dále plouti; *qui trans mare currunt H* kteří kvapí (na lodích) za moře; *currit iter tutum aequore classis V* běží bezpečnou cestou po hladině loďstvo; *currimus aequor V* plavíme se po moři; (obr.) *talia saecla currite V* takovými věky probíhejte, takové věky plyňte; γ) (vzduchem) letěti: *medio ut limite curras, Icare O*; δ) běžeti dokola, otáčeti se: *currens rota H* otáčející se kruh (hrnčířský); ε) (o vodě) běžeti, (rychle) téci, plynouti, prouditi: *in freta dum fluvii current V*; **2)** metaf. a) (o čase) běžeti, ubíhati, rychle plynouti: *currit ferox aetas H* bouřná doba mládí rychle ubíhá; *cucurrit hiems O* uběhla, uplynula; (též o jiných věcech) *oratio currit C*; *est brevitate opus, ut currat sententia H* aby rychle plynula; *scimus, ingenii currant flumina quanta tui O* jak mocným valem proudí duch tvůj; b) (o věcech a duševních stavech) *chlamys, quam plurima circum purpura cucurrit V* kol kterého (pláště) velmi široký nach (nachová obruba) obíhala; *rubor per ora cucurrit V* nach studu se rozlil na tvářích; *gelidus per ima cucurrit ossa tremor V* mrazivý strach proběhl kostmi; *varius per ora cucurrit fremor V* rozličný ústy probíhal hlukot.

currus, ūs, *m.* [*curro*] **1)** vůz, povoz: *curru volans dat lora secundo V* na voze běhutém letě popouští uzdu (koním); básn. často plur. m. sing. (srov. Hom. ὄχεα, ἅρματα): *currus rogat ille paternos O*; *Pelidae poscere currus V*; — spec. α) válečný, bitevní vůz (dvoukolý): *quaedam nationes curru proeliantur T* bojují s válečného vozu; β) vůz závodní: *ruunt effusi carcere currus V*; γ) vůz vítězný, triumfální (na němž jel triumfátor): *currus aurei H*; meton. vítězoslavný průvod, triumf: *Pauli currum rex Perses honestavit C*; **2)** synekd. vůz i s koňmi, spřežení: *neque audit c. habenas V*; *iuncto bipedum curru equorum V*; *domitant in pulvere currūs V* krotí spřežení.

cursim, adv. [*curro*] během; honem, spěšně, zběžně, rychle.

cursitō, *āre* [verb. frequ. — intens. od *curso*] (sem tam, prudce) pobíhati.

cursō, *āre* [verb. frequ. — intens. od *curro*] běhati, pobíhati.

1. cursor, *ōris, m.* běžec, běhoun, rychlý posel.

2. Cursor, *ōris, m.* příjmení rodu Papiriova.

cursus, *ūs, m.* [*curro*] běžení, běh, cval: *ad cursum equum esse natum C*; *c. ac lassitudo Cs* únavný běh; *c. armatorum L* (sem tam) pobíhající ozbrojenci; často abl. *cursu* (srov. *δρόμῳ*) během, v běhu, klusem: *cursu in hostem ferri LCu* během se hnáti proti nepříteli; *c. ad hostem contendere*; běh, spěch, rychlost: *cursu pedum praevertere ventos V*; *non cursu segnior illo* (sc. *turbine*) *V* rychlostí nejsouc zdlouhavější nad onoho (t. vlčka); — spec. α) běh, jízda o závod: *Atalanta victa cursu O*; *cursu contingere metam H* v běhu závodním dospěti k cíli; *cursus equestres ducere V* prováděti závody jízdné; *cursus instruere equorum V* seřaditi závody jízdné; metaf. závodění, závod: *c. popularis C* závodění o přízeň lidu; meton. závoděním (s jinými) zjednaný postup (v hodnostech), dráha životní: *in eodem cursu fuimus C* prošli jsme touž dráhu životní; *cum numquam sit illius c. a me impeditus C* nikdy ode mne překáženo nebylo jeho dráze (životní); *honorum c.* postup, stupně hodností; β) běh na koni, jízda: *cursum in medios hostes dedit V* (skok učinil) přihnal se na koni mezi nepřátele; *incredibilis c. C* neobyčejně rychlá jízda; γ) (vzduchem) let: *c. aërius O* let vzduchem; *Cyllenius inclinat cursūs O* obrací (do kola) let svůj; *cursum per auras dirigite in lucos V* řiďte let svůj, lette skrze vánky do hájů; δ) cestování, cesta, (zvl. o lodi) plavba, směr (plavby): *litora felici tenuisse cursu O*; *maritimos cursus praecludebat hiemis magnitudo C* mořské plavby; *Naxon cursus advertite vestros O* plavbou zaměřte k Naxu; *in medio cursu Cs* na polou cestě; *iterare cursus relictos H* opětovati plavbu (směr plavby) opuštěnou (jíž se vzdal); *cursum tenere* (*retinere*) držeti se směru, dodržeti směr; *c. vocat vela in altum V* plavba (t. j. vítr plavbě příznivý) volá plachty na širé moře; *dant cursum placidi austri O* mírný jih skýtá příznivou plavbu; metaf. běh, cesta (životní), dráha, směr: *vitae brevis est c., gloriae sempiternus C*; *quemcunque cursum fortuna dederit C* ať mu osud vytkne jakýkoli směr; *c. ingenii C* směr ducha; *de suo cursu demovere C*; běh, průběh (událostí): *qui c. rerum, qui exitus futurus sit T* (prů)běh věcí; *cursum rerum sequi T* pospíšiti si za během událostí; *continuus proeliorum c. T* nepřetržitá řada bojů; *in cursu meus dolor est O* má bolest jest v běhu, neodpočívá, trvá, neustává; *domus in c. est O* dům jest ve šťastném) běhu, prospívá; ε) (o řekách) běh, tok: *iustus c. amnis L* pravé řečiště; *fluvii defrenato volvuntur in aequora cursu O* v bezuzdném běhu; (o tělesech nebeských) běh, oběh, dráha: *ad cursus lunae L* dle měsíčných oběhů; *inflectens sol cursum C*; (o řeči) rychlý proud, plynnost: *verborum c. C*; *orationis c. C.*

Curtius, římské jméno rodové; *M. Curtius,* dle pověsti vrhl se r. 362 př. Kr. s koněm do rozsedliny země, která se na foru rozevřela; tato rozsedlina, naplněná podzemní vodou, se jmenovala *lacus Curtius.*

curtō, *āre* [*curtus*] krátiti, komoliti; metaf. umenšovati, ztenšovati.

curtus, *a, um* [srov. krátký; z lat. je něm. kurz] uříznutý; **1)** zkrácený, zkomolený: *c. Iudaeus H* obřezaný; **2)** metaf. neúplný: *c. res H* neúplný majetek; *curto testu O* skrovný střep, kus střepu; *o. mulus H* chudičký (nepatrný mezek).

curūlis, *e* [m. **currulis* od *currus*] **1)** k vozu náležející, vozní: *curules equos praebere L* čtverospřeží koní (státem opatřených k závodní jízdě v cirku); **2)** kurulský: *sella c.* (pův. stolice na kolečkách) kurulská stolice n. křeslo slonovinou vykládané, odznak vyšších úředníků v Římě; *magistratus curules L* úřady kurulské n. vyšší (t. j. aedilita kurulská, praetura, konsulát; censura, diktatura); meton. *fasces dabit eripietque curule ebur H* vyrve kurulskou slonovinu, t. j. (vyšší) úřad; též **curūlis,** *is, f.* (sc. *sella*) kurulská stolice: *praetorem curuli depellere T*; *Valentem curuli suae circumposuit T.*

curvāmen, *inis, n.* [*curvo*] zakřivení, křivina, zatočení, ohnutí, ohyb; sklenutí: *lato curvamine* (abl. qual.) *limes O* dráha mající širokou křivinu (t. j. ekliptika); *pennas parvo curvamine flectit O* mírnou měrou (mírně) ohýbá; *c.*

ripae O křivolaký, klikatý břeh; *clipei c. O* (= *curvus clipeus*); *arcuatum c. O* (s)klenutý oblouk (duhový).

curvātūra, *ae, f.* [*curvo*] zakřivení, křivina: *c. summae rotae O* kruhový kraj kola, věnec kolový (loukotě).

curvātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *curvo*] skřivený, křivý, ohnutý, zahnutý, skloněný: *ilex glandibus curvata O* ohýbající se žaludy (plody); *portus c. in arcum V* přístav zahýbající se v oblouk; (*amnis*) *flexibus c. Cu* ohyby křivolaká; *iugum flexu curvatum Cu* hřeben (horský) zakřivený v záhyb; *curvati ignes lunae H* zakřivené plameny měsíce, ohnivé srpy měsíčné; *membra senio curvata T* údy zkřivené, schromlé stářím; *curvatis fertur spatiis V* v zakřivených (v kruhových) krouží drahách (o vlčku); *curvata in montis faciem unda V* v podobu hory, jak hora zakřivená, sklenutá; *tollimur in caelum curvato gurgite V* do nebe se zdvíháme klenutým vírem.

curvō, *āre, āvī, ātum* [*curvus*] nakřiviti, skřiviti, obloučiti, ohýbati, prohýbati: *curvat aper lances H* mísy se prohýbají pod tíhou kance; *c. bracchia O* ohýbati, otáčeti klepety; (praegn.) *Hadria curvans Calabros sinūs H* (= *curvando sinus efficiens*) tvořící zátoky kalaberské; *iter curvat in orbem O* let obloučí v kruh, krouží v letu (nad týmž místem); *curvant Aeacum anni O* léta ohýbají, sklánějí; lety jest prohnutý, shrbený; *in montis speciem curvari O* v podobu hory, jako hora se klenouti; *se c. in cornua Cu* v růžky se křiviti (o novém měsíci). Viz též *curvatus*.

curvus, *a, um* [příb. s *κυρ-τός* křivý] **1)** křivý, zakřivený, ohnutý, obloučný, křivolaký, sklenutý: *curva arbor O* ohýbající se, ohnutý (pod tíhou plodů); *c. arator V* sehnutý, skloněný (při práci); *curva membra O* shrbené tělo (stařeny); *curva senecta O*; *flumen curvum O* klikatá, křivolaká; *c. limes O* obloučná dráha (t. j. duha); *curvi delphines O* vyhrblé pliskavice (mají obloučný hřbet); *curvum aequor O* vzduté, sklenuté moře; *curvae naves O* zakřivené; *curvae carinae V* křivé dutiny; *colles curvi V* obloučné vrchy (t. j. táhnoucí se v oblouku); *curva compagibus alvus V* břicho vazbou zakřivené, vyduté, sklenuté; **2)** metaf. *curvo dignoscere rectum H* od křivého rozeznati rovné (od měřických protiv přeneseno na pojmy ethické: od špatného dobré).

cuspis, *idis, f.* **1)** hrot, hrotec, špička, osten, bodec: *praeacutae cuspidis* (gen. qual.) *hasta O*; *acuta cuspide* (abl. qual.) *conti V*; *pro longa cuspide rostrum O* místo dlouhého hrotu meče zobák; *curvata c. O* zakřivené žahadlo (štírovo); **2)** synekd. kopí, oštěp; — spec. trojzub (Neptunův): *deus, aequoreas qui cuspide temperat undas O.*

custōdia, *ae, f.* [*custos*] hlídání, dozor, střežení, stráž(e), ochrana: *dura matrum c. H* přísný dozor; *ad custodiam corporis habere L* míti za životní stráži; *fideli asservare custodiā L* věrně uschovati; *custodiam corporis barbaris committere C* ochranu sebe svěřiti barbarům; meton. (konkr.) obyč. v plur. stráže, hlídky: *noctem c. ducit V* noc tráví stráž; *c. qualis vestibulo sedeat V*; *anser, c. villae O* husa, strážkyně dvorce; *praesidia, custodia, vigiliae C* posádky, stráže a hlídky; — spec. střežení, stráž, dozor (omezující osobní svobodu), vazba, vězení; meton. (konkr.) strážnice; vězení, žalář: *familias in portubus atque custodiis habere C* v přístavech a (celních) strážnicích; *custodiā teneri V* býti držen, chován ve vazbě; *in custodiam tradere* (*dare*) *CL*; *haberi in custodiis liberis S* býti držen ve svobodné (domácí) vazbě (vězení); *honoratā custodiā habere T* držeti v čestném zajetí.

custōdiō, *īre, īvī, ītum* [*custos*] střící (střežiti), hlídati, chrániti, opatrovati: *ni tua custodis H* neopatruješ-li svého majetku; *rem memoriā c. C* opatrovati, chovati v paměti; — spec. *α)* střící někoho, pozor dávati na někoho, pozorovati; dávati pod dohlídku (alqm): *multorum te oculi custodient C*; *alqm custodiendum tradere Cs* odevzdati někoho pod dohlídku; *β)* věznit, držeti ve vazbě (ve vězení); *publice custodiri C* od obce býti držen ve vězení; *custodiri domibus magistratuum T.*

custōs, *ōdis, m. f.* strážce (strážkyně), hlídač, dozorce, opatrovník (opatrovnice), ochránce (ochránkyně); (v plur. lze též přeložiti) stráž, posádka: *c.*

gazae regiae N královský pokladník; *c. boum O* hlídač, pastýř skotu; *c. et comes Iuli V* dozorce, pěstoun; *corporis custodes* osobní strážcové, životní (tělesná) stráž; *sedet custos* (praed.) *V* sedí na stráži; *custodes arcis L* posádka hradní, ve tvrzi; (básn.) *c. telorum O* opatrovatel, chovatel šípů (t. j. toulec); *c. turis O* schránka kadidla; — spec. strážce vězňů, žalářník: *praefectus custodum N* vrchní dozorce žalářní.

Cusus, *ī, m.* pobočka Dunaje v Uhřích (asi nyn. *Vah*) *T.*

Cutiliae, *ārum, f.* Kutilie, starobylé město sabinské poblíž Reate (nyn. *Contiglione*).

cutis, *is, f.* [srov. *κύτος* pokrývka, kůže] kůže (na těle): (příslov.) *cutem curare H* viz *curare* **2).**

Cyanē, *ēs, f.* [*Κυάνη* „tmavomodrá“] pramen, pobočka říčky Anapis, vtékající do syrakuského přístavu. Dle pověsti víla, jež se proměnila v pramen.

Cyaneae, *ārum, f.* [*Κύανεαι* (sc. *πέτραι, νῆσοι*) od *κυάνεος* tmavomodrý]; „Tmavé skály“, dva skalnaté ostrůvky v Bosporu. viz *Symplegades.*

Cyaneē, *ēs, f.* [*Κυανέη* „temnomodrá“] dcera říčního boha Maiandra *O.*

cyathus, *ī, m.* [*κύαθος*] **a)** malá číše, sklenka k nabírání (čerpání) i k pití. Z měsidla nabíráno bylo víno cyathem (naběradlem) a vléváno do pohárů. Odt. *ad cyathum statui H* býti postaven, státi u naběradla, dělati číšníka; **b)** meton. míra věcí tekutých i suchých: *tribus aut novem miscentur cyathis pocula commodis H* třemi neb devíti číšemi vína vhodně se mísí poháry (t. j. pro slabší pijáky $^3/_{12}$ ($^1/_4$) vína smísiti s $^9/_{12}$ ($^3/_4$) vody, pro silnější $^9/_{12}$ ($^3/_4$) vína s $^3/_{12}$ ($^1/_4$) vody. Jedničkou míry byl sextarius (půllitr), jenž měl 12 cyathů.

cybāeus, *a, um* [*κυβύ,* cupa] podobný bečce, baňatý: *cybaea navis* neb pouze **cybaea,** *ae, f.* nákladní loď.

Cybēbē, *ēs, f.* [*Κυβήβη*] vedlejší tvar jména *Cybele* (v. t.) *V.*

Cybēlē, *ēs* i *-ae, f.* [*Κυβέλη*] **1)** fryžská n. předoasijská bohyně (mocná, životodárná) zvaná obyčejně „Velká matka (bohů)“. Často byla ztotožňována s Rheou a Opou (*Ops*). Její bohoslužba přenesena byla r. 204 př. Kr. do Říma. Ku poctě její slavena byla od patricijských paní slavnost Megalesia (slavnost Veliké [*μεγάλη*] matky); **2)** hora ve Frygii: *cultrix Cybelae V* obyvatelka Cybely. Odt. adj. **Cybelēius,** *a, um* **a)** Kybelin: *C. frena O* t. j. otěže vozu lvy taženého, na němž Kybele jede; **b)** příslušný k hoře Kybele, kybelský: *C. mater O.*

Cycladēs, *dum, f.* [*κυκλάς* kruhovitý] Kyklady, souostroví aegejského moře, ležící v kruhu kol ostrova Delu.

cyclicus, *a, um* [*κυκλικός*] příslušný ke kruhu, kyklický: *scriptor cyclicus H* kyklický básník, jenž vzdělával básnicky t. zv. epický cyklus, t. j. báje souvisící s okruhem pověstí trojských, děje buď předcházející události líčené v Iliadě a Odyssei, buď po nich následující.

Cyclōps, *ōpis, m.* [*κύκλωψ* kruhooký] Kyklop; zvl. Polyfem od Odyssea oslepený: *Cyclopa movetur* (= *saltat*) *H* tančí Kyklopa (Polyfema) v pantomimu, v němž znázorněna byla láska Polyfemova ke sličné nymfě Galatei; v plur. *Cyclōpes, um* báječný národ obrů, majících pouze jedno oko uprostřed čela, kteří jako pomocníci boha Vulkana kují v sopce Aetně blesky Jovovi. Odt. adj. **Cyclōpius,** *a, um* kyklopský.

Cycnēius, *a, um* viz **2.** *Cycnus* **3).**

cycnēus, *a, um* [*κύκνειος*] labutí.

1. cycnus, *ī, m.* [*κύκνος*] labuť, věštný pták, zasvěcený Apollinovi; *Dircaeus c. H* labuť dircejská (t. j. básník Pindar).

2. Cycnus, *ī, m.* **1)** syn Sthenclův, král Ligurův, byl proměněn v labuť; **2)** syn Neptunův, rovněž proměněný v labuť; **3)** Boiotan, syn Apollonův. Odt. **Cycnēius,** *a, um* Kyknův: *Cycneia tempe O* Kyknovo údolí půvabné.

Cydnus, *ī, m.* řeka v Kilikii *Cu.*

1. Cȳdōn, *ōnis, m.* syn Forkův, byl zabit od Aenea *V.*

2. Cȳdōn, *ōnis, m.* [*Κύδων*] Kydoňan, obyvatel města Kydonu n. Kydonie v sev. končině ostrova Krety. Odt. adj. **a) Cydōnēus,** *a, um*; **b) Cydōnius,** *a, um* kydonský, kretský: *C. arcus H* kretský luk (Kreťané byli výborní lučištníci).

cylindrus, *ī, m.* [*κύλινδρος*] válec; **a)** geometrické těleso; **b)** k urovnání půdy a rozmělňování hrud.

Cyllēnē, *ēs* a *-ae*, *f.* [*Κυλλήνη*] 1) pohoří v sev.-výcb. Arkadii, kde prý Maja porodila a odchovala Merkuria. Odt. adj. a) **Cyllēnius**, *a, um* kyllenský: *C. proles VO* kyllenský zrozenec neb pouze *Cyllenius V* (= *Mercurius*); b) **Cyllēnēus**, *a, um* kyllenský: *fides Cyllenea H* kyllenská loutna (již vynalezl Merkurius); c) fem. **Cyllēnis**, *idis* Merkuriova: *C. harpe O* Merkuriův srpovitý meč; 2) přímořské město v Elidě *L.*

Cylōn, *ōnis*, *m.* [*Κύλων*] Atheňan, jenž učinil marný pokus zmocniti se v Atbenách samovlády (asi r. 632 př. Kr.). Jeho přívrženci byli povražděni na místě posvátném, čímž Atheňané uvalili na sebe kletbu bohů. Odt. adj. **Cylōnius**, *a, um* kylonský: *C. scelus C* (*τὸ Κυλώνειον ἄγος*).

Cymaeus, *a, um* viz *Cyme.*

cymba, *ae, f.* viz *cumba.*

cymbalum, *ī, n.* [*κύμβαλον*] cymbál (hudební nástroj, mající podobu duté polokoule (poddutého talíře) kovové, jíž se tepalo o jinou; odt.) obyč. v plur.

cymbium, *iī, n.* [*κυμβίον* demin. od *κύμβη*] pohár, číše (podobná člunku).

Cymē, *ēs, f.* [*Κύμη*] 1) město v Aiolidě, rodiště otce Hesiodova, mateřské město osady kumské na pobřeží kampanském. Odt. adj. **Cymaeus**, *a, um* kymský; obyv. **Cymaeī**, *ōrum, m.* Kymští; 2) = *Cumae* (v. t.).

Cymodocē, *ēs,* n. **Cymodocēa**, *ae, f.* [*Κυμοδόκη* „vlny přijímající“] výmluvné jméno Nereovny *V.*

Cymothoē, *ēs, f.* [*Κυμοθόη* „rychlá jako vlna“] výmluvné jméno Nereovny *V.*

Cynapsēs, *is, m.* řeka v Asii, vtéká do Černého moře *O.*

Cynicus, *a, um* [*κυνικός* psí] kynický, příslušný k filosofii kynické; často subst. **Cynicus**, *ī, m.* kynik, filosof kynický. (Kynikové spatřovali ctnost v nezávislosti na zevnějších statcích.)

Cynosarges, *is, n.* [*τὸ Κυνόσαργες*] gymnasion s chrámem Herakleovým sev.-vých. od Athen na pahorku téhož jména *L.*

Cynoscephalae, *ārum, f.* [*Κυνὸς κεφαλαί* „Psí hlavy“] dva pahorky v Thessalii, u nichž r. 197 př. Kr. byl poražen Filipp makedonský *L.*

Cynosūra, *ae, f.* [*Κυνὸς οὐρά* „Psí ohon“] souhvězdí Malý medvěd. Odt. adj. **Cynosūris**, *idis, f.* kynosurská: *C. ursa O* Malý medvěd.

Cynosūrae, *ārum, f.* předhoří v Attice *C.*

Cynthus, *ī, m.* [*Κύνθος*] hora na ostrově Delu, rodiště Apollina a Diany. Odt. adj. *Cynthius, a, um* cynthský; subst. *m. Cynthius, iī* Cynthan (= *Apollo*); subst. *f. Cynthia, ae* Cynthia, Cynthanka (= *Diana*).

Cynus, *ī, f.* město a předhoří v opuntské Lokridě *L.*

cyparissus, viz *cupressus.*

Cyprius vīcus (*Cuprius vicus*), silnice vedoucí od Kolossca směrem severním k Subuře *L.*

Cypros n. **-rus**, *ī, f.* ostrov Kypr, ležící jižně od Malé Asie, bohatý měděnými doly. Na Kypru ctěna byla zvláště bohyně Venus. Odt. adj. **Cyprius**, *a, um* kyperský; subst. a) **Cypria**, *ae, f.* Kypřanka (= *Venus*); b) **Cyprii**, *ōrum, m.* Kypřané, Kyperští.

Cypsela, *ōrum, n.* město thrácké nad řekou Hebrem *L.*

Cypselus, *ī, m.* [*Κύψελος*] samovládce korinthský († ok. 627 př. Kr.), otec Periandrův *C.*

Cyrēnē, *ēs,* n. **-nae**, *ārum, f.* [*Κυρήνη*] znamenitá osada řecká v severní Africe (v Libyi) nedaleko Veliké Syrty. Odt. adj. a) **Cyrēnaeus**, *a, um* kyrenský; subst. *Cyrenaei, orum, m.* Kyrenaikové, přívrženci filosofické školy kyrenské (stoupenci Aristippa z Kyreny); b) **Cyrēnaicus**, *a, um* kyrenský; subst. *Cyrenaici, orum, m.* Kyrenaikové; c) **Cyrēnēnsis**, *e* kyrenský; subst. *Cyrenēnsēs, ium, m.* Kyrenští.

Cyrnēus, *a, um* příslušný k ostrovu Kyrnos (*Korsika*), korsický.

Cyrus, *ī, m.* [jméno perské „Slunce“] jméno několika Achaimenovců; 1) *Kyros starší*, zakladatel a král říše perské, padl r. 529 př. Kr. v boji proti Skythům; 2) *Kyros mladší*, syn Dareia II. a Parysatidy, padl r. 401 u Kunax v boji proti staršímu bratru, králi Artaxerxovi.

Cyssūs, *ūntis, f.* [*Κυσσοῦς*] přístavní město ionské naproti Chiu *L.*

Cythēra, *ōrum, n.* [*Κύθηρα*] ostrov při jižním výběžku Lakonie, se staro-

bylým kultem bohyně Afrodity, kdež prý tato se vynořila z mořské pěny. Odt. adj. **a) Cytherēus**, *a, um* kytherský: *Venus O*; subst. **Cytherēa**, *ae* n. **Cytherēis**, *idos*, *f.* Kytheřanka (= *Venus*); **b) Cytherēius**, *a*, *um* kytherský n. příslušný ke Kytheřance, Venušin: *C. heros O* (= *Aeneas*, syn Venušin); **c) Cytherēias**, *adis*, *f.* Venušina, Venuši zasvěcená: *columba O*; **Cytheris** jméno otrokyně, viz *Volumnia*.

Cythnos (*Cythnus*), *ī*, *f.* [*Κύθνος*] ostrov kykladský jihovýchodně od Kea.

cytisus, *ī*, *f.* [*κύτισος*] vojtěška; vůb. jetýlek.

Cytōrus, *ī*, *m.* pohoří v Paflagonii, hojně porostlé stromy zimostrázovými. Odt. adj. **Cytōriacus**, *a*, *um* cytorský: *pecten O* hřeben cytorský (t. j. ze dřeva zimostrázového).

Cyzicus (*Cyzicos*), *ī*, *f.* [*Κύζικος*] bohaté obchodní město fryžské na ostrohu v Propontidě. Odt. adj. **Cyzicēnus**, *a*, *um* kyzický; obyv. *Cyzicēni*, *ōrum*, *m.* Kyzičtí.

D

D jako zkratek značí: **1)** předejmení *D*(*ecimus*); **2)** číslo 500; **3)** *a. d.* (= *ante diem*).

Dācī, *ōrum, m.* (sing. *Dācus* obyč. smyslem souborným) Dakové, bojovný národ, jenž bydlil na levém břehu dolního Dunaje (Histru). Odt. **Dācia**, *ae, f.* (země) Dakie (býv. vých. Uhry, Sedmihradsko a Rumunsko).

dactylicus, *a, um* [δακτυλικός] daktylský.

dactylus, *ī, m.* [δάκτυλος prst] daktyl, metrický takt – ∪∪.

Daedala, *ōrum, n.* **1)** tvrz Rhoďanů na pevnině (v Karii) *L*; **2)** krajina v severo-záp. Indii *Cu.*

Daedaliōn, *ōnis, m.* [Δαιδαλίων] syn Luciferův, byl proměněn v jestřába *O.*

1. daedalus, *a, um* [δαίδαλος] umělý, umělecký; – spec. obmyslný, lstný: *Circe V.*

2. Daedalus, *ī, m.* [Δαίδαλος] athenský umělec doby bájeslovné, otec Ikarův, zbudoval králi Minoovi na Kretě pověstný labyrinth. Odt. adj. **Daedalĕus**, *a, um* Daidalův: *ope Daedalea H.*

Dahae, *ārum, m.* Dahové, čudský národ na vých. pobřeží moře Chvalinského (v nyn. Turkestanu) *L Cu T.*

Dalmatae (*Delmatae*), *ārum, m.* Dalmatové (obyvatelé nyn. Dalmácie). Odt. **a) Dalmatia**, *ae, f.* Dalmácie (země ležící vých. podél moře Jaderského); **b)** adj. **Dalmaticus** (*Delmaticus*) *a, um* dalmatský.

1. dāma, *ae, f.* viz *damma.*

2. Dāma, *ae, m.* jméno otroka *H*

Dāmarātus, *ī, m.* viz *Demaratus.*

Damascus, *ī, f.* hlavní město Coelesyrie *Cu.*

Damasippus, *ī, m.* **1)** milovník děl uměleckých, jenž pozbyv svého jmění, stal se horlivým učněm stoické filosofie *H*; **2)** *L. Iunius Damasippus*, vášnivý Mariovec, jenž jsa praetorem r. 82 př. Kr. dal popraviti mnoho přívrženců strany Sullovy *SC.*

dāmiūrgus, viz *dēmiūrgus.*

damma, *ae, f.* (*m. V timidi dammae*) (rod zvěře nedosti určitý) daněk, kamzík.

damnātiō, *ōnis, f.* [*damno*] odsouzení, odsuzování; (s gen. causae) *d. ambitūs C* odsouzení pro nezákonné ucházení se o úřad; (s gen. trestu) *d. tantae pecuniae C* odsouzení k tak veliké pokutě peněžité.

damnātōrius, *a, um* [*damno*] odsuzovací.

damnātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *damno*] odsouzený: *quis te damnatior? C* kdo nad tebe rozhodněji odsouzen?

damnō, *āre, āvī, ātum* [*damnum*] ukládati pokutu; **1)** (o soudci) odsuzovati někoho pro nějakou vinu k něčemu (k pokutě), trestati něčím (alqm alcis rei): *falsi damnari T* býti odsouzen pro podvod; *maiestatis C*; *eo crimine damnaretur C*; *caedis nomine erat damnatus Cs* byl odsouzen z vraždy; (s předl.) *d. de vi*; *de pecuniis repetundis C*; *octupli damnari C* k osmeronásobné pokutě; *d. capitis* n. *capite C* odsouditi hrdla (na smrt); (básn.) *damnatus Sisyphus laboris H* odsouzen k práci; (s abl.) *pecuniā damnari L* k peněžité pokutě; *decem milibus aeris d. L* pokutovati deseti tisíci assů; (básn.) *lumina aeternā nocte O* k věčné temnotě; *Midas partem damnatur in unam O* jest potre-

stán (jen) na jedné části; — spec. (o žalobci) přivoditi odsouzení něčí, dáti odsouditi někoho: *quas fraudis sub iudice damnavisset T*; 2) metaf. (mimo soud) a) odsouditi, zavázati někoho k něčemu; zasvětiti, oddati, určiti (zvl. záhubě): *heredes damnati populo gladiatores dare H* zavázáni (závěti); *voti damnari* býti zavázán k vyplnění slibu (bohům daného), t. j. dojíti (vyslyšení) žádosti (přání); *damnabis tu quoque (agricolas) votis V* t. j. vyslyšíš (splníš) jejich prosby; *Proserpina caput damnaverat Orco V*; *quem damnet labor* (sc. *leto*) *V* koho boj zasvěcuje smrti (t. j. kdo v boji padne); *Ilion damnatum mihi H* propadlé mně; b) odsuzovati, zamítati, zavrhovati, zatracovati (alqm, alqd): *damnandus in uno facto O* hoden trestu za ten jediný čin; *damnem medici fidem Cu* mám zatratiti věrnost lékařovu?

damnōsē, adv. [*damnosus*] škůdně: *d. bibere H* píti na škodu hostitelovu, t. j. notně, strašně, nehorázně, do důchodu.

damnōsus, *a, um* [*damnum*] škodlivý, škodný, záhubný, zhoubný.

damnum, *ī*, *n.* [srov. *daps*, *δαπάνη*] vl. náklad, poškozující jmění; 1) ztráta, škoda, pohroma, zkáza: *duarum cohortium damno Cs* se ztrátou dvou kohort; *d. finium T* ztráta, odnětí pozemků; *capitis d. O* pohroma (zmrzačení) hlavy; *d. naturae L* přirozená vada, úhona; *me specioso eripe damno O* skvělá pohroma; *damna caelestia H* ztráty na nebi (ubývání měsíce); *pervenit damno graviore* (abl. modi) *pestis O* s těžší pohromou; *in damno habere L* pokládati za (skutečnou) ztrátu; *damno esse alci O* býti na škodu; 2) meton. ztráta, (věc) předmět ztracený: *matrem circum sua damna volantem O* kol ubohých (ztracených) dítek (mláďat, ptáčat); *vestigia damni O* stopy ztracené dcery; 3) pokuta, trest: *quis tanto damno senatorem coëgit? C* kdo pod takovým trestem volal senátora do senátu; *vinculis, damno coërcere C.*

Dāmoclēs, *is*, *m.* [*Δαμοκλῆς*] dvořan staršího Dionysia, samovládce syrakuského. Naň narážeje praví *H*: *ensis cui super cervice pendet.*

Dāmoetās, *ae*, *m.* jméno pastýře *V.*

Dāmōn, *ōnis*, *m.* [*Δάμων*] 1) Pythagoreovec, jehož obětovné přátelství s Fintiou stalo se pověstným *C*; 2) slavný hudebník athenský *N.*

Danaē, *ēs*, *f.* [*Δανάη*] dcera krále Akrisia, od Dia matka Perseova, jenž se k ní, uvězněné v kovové věži, snesl v podobě zlatého deště *HO.* Dle italské pověsti Danaë byvši na rozkaz otcův vysazena v truhle na moře, přistala na břehu italském, založila město Ardeu a zasnoubila se s králem rutulským Pilumnem, jemuž porodila Dauna, otce Turnova *V.* Odt. adj. **Danaēĭus**, *a, um* Danain: *D. heros O* (= Perseus).

Danaus, *ī*, *m.* syn Belův, jsa tísněn od bratra Aigypta, vystěhoval se se svými 50 dcerami do Peloponnesu a založil tam hrad argejský. Ale od 50 synů bratrových, kteří jej stíhali, byl přinucen dáti jim své dcery za manželky. Danaovny pak, vyjma Hypermestru, na rozkaz otcův zavraždily v jediné noci své ženichy. Za tuto vraždu byly odsouzeny, aby v podsvětí po věky nabíraly vody do děravého sudu. Odt. a) ženské patronym. **Danaïdes**, *um*, *f.* Danaovny; b) adj. **Danaus**, *a, um* danajský, řecký; subst. **Danaī**, *ōrum*, *m.* Danaové (souborné pojmenování Řeků, zvl. před Trojou).

Dandaridae, *ārum*, *m.* Dandaridové, skythský kmen usedlý nad řekou Tanais; země jejich **Dandarica**, *ae*, *f.* (sc. *terra*) Dandarika *T.*

Dānuvius, *iī*, *m.* Dunaj (obyčejně hořejší (a střední) tok Dunaje; dolní tok slove *Hister*).

Daphnē, *ēs*, *f.* 1) dcera říčního boha Peneia, byla proměněna ve vavřín (*δάφνη*) *O*; 2) městečko u Antiochie v Syrii s hájem vavřínovým a chrámem Apollonovým *L.*

Daphnis, *idis*, *m.* [srov. *ἡ δαφνίς* vavřínový plod] 1) sličný pastýř sicilský, syn Merkuriův, miláček Panův, vynálezce pastýřských zpěvů *V*; 2) pastýř z pohoří idského ve Frygii *O.*

daps, *dapis f.* [srov. *damnum*, *δαπάνη*] (obyč. v plur.) 1) hostina, hody, kvas: *illi se cingunt dapibus futuris V*; — spec. obětní hody, slavnostní hostina: *obligatam redde Iovi dapem H*; *Saliaribus ornare pulvinar deorum dapibus H*;

2) vůb. jídlo (jídla), krmě, pokrm (pokrmy), potrava: *amor dapis H*; *dapes mensae brevis H*; *dapes cum sanguine O* krvavá jídla; *humana dape pavit equos O* lidským masem; *dapibus mensas onerare V*; *extructae dapibus mensae O* stoly pokrmy navršené (vystrojené); *ictae* (sc. *fulmine*) *dapes T* jídla, do nichž udeřil blesk.

Dardanī, *ōrum*, *m.* Dardanové, národ usedlý v sev. Moesii (v nyn. Srbsku) *Cs.*

Dardanus, *ī*, *m.* [*Δάρδανος*] syn Diův a Elektřin, praotec královského rodu trojského. Odt. 1) patronym. a) mužské **Dardanidēs**, *ae* [*Δαρδανίδης*] Dardanovec, syn (potomek) Dardanův (= *Aeneas*); často v plur. *Dardanidae* (gen. *Dardanidum*) Dardanovci, Trojané; též adj. *Dardanidae pastores V* trojští pastýři; b) ženské **Dardanis**, *idis* [*Δαρδανίς*] Dardanovna, Trojanka (= Kreusa) *V*; 2) adj. **Dardanius**, *a*, *um* dardanský, trojský: *D. dux O* (= Aeneas); *D. puer V* (= Iulus); *D. vates O* (= Helenos, syn Priamův); *D. adulter V* (= Paris); *Dardania proles V* trojské potomstvo; *Dardaniā stratus dextrā V* skolen pravicí Aeneovou; subst. *m.* *Dardanius*, *iī* Dardanec (= Aeneas): *hāc Dardanium dextrā sub Tartara mittam*; subst. *f.* **Dardania**, *ae* Dardanie, město i kraj v Malé Asii sev. od Troady při Hellespontu (nyn. Dardanelly); básn. = Troja (město i kraj): *o lux Dardaniae V*; 3) adj. **Dardanus**, *a*, *um* dardanský, trojský: *Dardana gens H*; subst. *m.* Trojan: (kollekt.) *ultro venisset D. V*; *hauriat hunc ignem D.* (= Aeneas) *V.*

Darēs, *ētis*, *m.* Trojan, výborný zápasník pěstní *V.* Acc. *Dareta* i *Daren.*

Dārius a Dārēus, *ī*, *m.* [*Δαρεῖος*] jméno několika králů perských.

Datamēs, *is*, *m.* perský vojevůdce a satrapa *N.*

Dataphernēs, *is*, *m.* společník Bessův *Cu.*

dătiō, *ōnis*, *f.* [*do*] dávání: *legum d. C*; – spec. právo, směti něco dáti, právo převésti v cizí majetek: *d. est alci L.*

Dātis, *tidis*, *m.* perský vojevůdce v bitvě u Marathona (r. 490 př. Kr.) *N.*

dator, *ōris*, *m.* [nomen agentis od *do*] dárce.

Daulis, *idis*, *f.* [*Δαυλίς*] město ve Fokidě sev. od Delf, dějiště báje o Tereovi, Prokně a Filomele. Odt. adj. a) **Daulius**, *a*, *um* daulijský; b) **Daulias**, *adis*, *f.* daulijská: *D. ales O* (= Prokne, jež byla proměněna ve vlaštovku).

Daunus, *ī*, *m.* prastarý král apulský, dle báje otec Turna, knížete rutulského: *pauper aquae D. H* chudovodý (narážka na nedostatek vody v Apulii). Odt. adj. a) **Daunius**, *a*, *um* Daunův, daunský, apulský: *D. heros V* (= Turnus); *Daunia gens V* (= Rutulové); synekd. = římský: *Daunia camena H*; *Dauniae caedes H*; b) **Daunias**, *adis*, *f.* Daunie, Apulie.

Dāvus, *ī*, *m.* časté jméno otroků v římské komoedii. Odt. appellat. = otrok: *intererit multum, Davusne loquatur an heros H.*

dē, předl. s ablat. značí I o místě 1) (o směru s hora dolů) **s, se**: *de muro se deicere Cs*; *de caelo stella cecidit O*; *de viridi stillabant ilice mella*; *cadere de equo C*; *ancora de prora iacitur V* kotva se hodí s přídy (do moře); *Harpyiae de montibus adsunt V* přiblíží se, přilétnou s hor; *elatus est de templo N* po schodech snesen; *palam de sella ac tribunali pronuntiare C*; 2) (o vzdalování (se) odněkud) **z, ze**: *de finibus exire Cs* odejíti z území (navždy); *de manibus vestris effugit C*; *extorta est ista sica de manibus C*; *de convivio in vincula abripere C*; *agri de hostibus capti C* území odňaté nepřátelům; *partem solido demere de die H* ujímati (ubírati) část celému dni; *haec de Danais arma V* zbraň odňatá Danaům; 3) metaf. a) (o původu) **z, ze**: *homo de plebe CL* muž z lidu; *neque me Argolica de gente* (sc. *esse*) *negabo V*; *Volsca de gente Camilla V*; *humili de plebe parentes O* z nízkého rodu; *de Cecrope natae O* dcery Kekropovy; (obr.) *genus de complexu eius ac sinu C* lidé z jeho náručí a klínu; b) (o celku, z něhož část se ubírá) **z, ze**: *alter de duobus C*; *se gladio percussum esse ab uno de illis C*; *nulla de virtutibus tuis plurimis C*; *minimus de stirpe virili V* nejmladší z mužského potomstva; *de tot milibus una O*; (o prameni penězitém)

quos de publico nummos acceperat C ze státní pokladny; *de publico est datus* (sc. *sumptus*) *L*; *de vestro impendatis, hortor L* vybízím (vás), abyste vynaložili ze svého (majetku); **c)** (o látce) **z, ze:** *de duro est ultima* (sc. *aetas*) *ferro O* poslední (věk) jest z tvrdého železa; *factum de marmore signum O*; *templum de marmore ponam V* chrám mramorový zbuduji; *de viro factus femina O* z muže stal se ženou; **II** o čase **a)** (hned) **po:** *statim de auctione venire C*; *diem de die prospectans L* den ode dne, den po dni; *diem de die differre L*; **b)** (ještě) **za, o:** *de multa nocte C* (ještě) za čiré noci; *de tertia vigilia Cs*; *surgunt de nocte latrones H* za noci; *medio potare de die H* již po poledni; **III a)** (o příčině): **pro, z(e), za, od:** *qua de causa*; *de vi condemnati sunt C* byli odsouzeni pro násilí; *passus de vulnere tardus O* od rány; *murmura, qualia de pelagi undis esse solent O* od vln mořských; *humus de corpore fervet O* od těla žíří; *de femineo* (*lapidum*) *iactu femina est reparata O* ženiným vrhem kamenů; **b)** (o způsobu) **podle:** *de consilio legatorum copias mittere Cs* po radě, dle rady; *nullis de more funeribus O* bez obvyklých průvodů pohřebních; *castae de more puellae portabant sacra O* dle zvyku; *malum de more O* obyčejná útrapa; *de improviso* z nenadání; *de industria* z úmysla, úmyslně, horlivě; *de integro* znova; *urbem de integro condere L* nový základ dáti městu; **c)** (o předmětu a vztahu) **o, co do,** vzhledem k . . ., ve příčině, strany něčeho, co se týče . . .: *dicere, docere, scribere, cogitare de re*; *si quid de te merui V* zjednala-li jsem si o tebe zásluhu; *fidem servare de numero dierum Cs* co do počtu dní; *sese omnia de pace expertum Cs* o mír že se všemožně přičinil, všemožnou si dal práci; *impetrare de indutiis Cs* vymoci, dosíci příměří; *timere de re N* míti obavu strany věci, o věc; *satisfacere de iniuriis Cs* dosti učiniti za bezpráví, nahraditi škodu; *de captivis dissuadere C* neraditi k výměně, býti proti výměně zajatců; *quid facerent de rebus suis N* vzhledem ke svému stavu, ve příčině svých poměrů; co si mají počíti ve svém postavení.

dea, *ae, f.* bohyně: *ab Iove ceterisque dis deabusque C*; *et nunc nequiquam fallis dea V* nadarmo skrýváš božství, skrýváš, že jsi bohyně: *triplices deae O* (= Parky, Sudičky); *poenarum deae triplices O* (= Erinye, Litice); *d. bellica O* (= Minerva); *d. Saturnia V* (= Juno); *deae pelagi V* (= Nereovny); *pandite nunc Helicona, deae V* (= Musy).

de-albō, *āre, āvī, ātum* obíliti.

de-armō, *āre, āvī, ātum* odzbrojovati.

dē-bacchor, *ārī, ātus sum* zuřiti, bouřiti až do konce (do únavy), vybouřiti se, dozuřiti: (obr.) *qua parte debacchentur ignes, qua nebulae* (zeugma) *H* kde žáry (vedra) zuří, kde (věčné) mlhy leží.

dēbellātor, *ōris, m.* [*debello*] pokořitel, podmanitel: *d. ferarum V* udatný lovec zvěře.

dē-bellō, *āre, āvī, ātum* **1)** intrans. dováleiti, dobojovati, válku dokončiti: *Aulius cum Frentanis uno secundo proelio debellavit L* ukončil válku jedinou šťastnou bitvou; (neos. a absol.) *debellatum illā victoriā foret T*; (abl. absol.) *prope ut iam debellato L* jako by již téměř válka byla skončena; **2)** transit. **a)** bojem ukončiti něco: *rixa debellata H* hádka, při níž (bylo) bojováno na život a na smrt; **b)** zdolati, nadobro přemoci, úplně pokořiti: *parcere subiectis et d. superbos V* zdrtiti zpupné; *hi sunt, quos clamore debellastis T* jež jste porazili křikem.

dēbeō, *ēre, dēbuī, dēbitus* [od *de* a *habeo*] míti od někoho (peníze); **1)** býti dlužen, dluhovati: (absol.) *ii, qui debent C* (= *debentes L*) dlužníci; *illi, quibus debeo C* moji věřitelé; *ut illi quam plurumi deberent S* aby co nejčetnější byli jeho dlužníky; *qui se d. fateantur Cs*; *debebat? Immo in suis nummis versabatur C* byl zadlužen; (s acc.) *debebat nummum nemini C* nikomu nebyl dlužen; (v pass.) *cum ei pecunia deberetur C* když mu peníze byly dluhovány; *frumentum debetur Cs* obilí má býti vydáváno; (obr.) *navis, quae tibi creditum debes Vergilium H* jež dluhuješ Vergilia, ručíš za Vergilia; *Veneri vota debet C* dluhuje splnění slibů, má splniti sliby; **2)** metaf. **a)** dluhovati, býti povinen, býti zavázán; (v pass.)

slušeti, náležeti, patřiti: *suā causā cupere ac d. C* z vlastního zájmu si přáti a býti zavázán; *patriae poenas d. V* dluhovati trest vlasti, zasluhovati trest od vlasti; *Turnum debent haec iam mihi sacra V* Turnus mi náleží již touto obětí (smlouvou); *quam (dextram) d. vides Turnum gnatoque patrique V* kteráž, jak vidíš, dlužna jest Turna synu i otci (t. j. musí skláti Turna); *opus debentes H* zavázaní k dílu (k práci), dělníci; *pretium debetur L* odměna náleží; *nec indomitae deberi praemia dextrae O* odměna jen pravici že nepatří nezdolatelné; *supplicia, quae debentur hostibus victis C* tresty, které patří; (s inf.) býti povinován, míti, musiti; (se záporem) nemíti, nesmětí: *quid ego facere debeo C* co mám, co jest mi činiti; *debuit misereri O* byl by se měl slitovati; (s inf. pass.) *iam nunc debentia dici H* co již nyní (právě) má býti řečeno; *quamquam parum erat, a quibus debuerat* (sc. *adiuvari*), *adiutus C* ač málo podpory nalezl u těch, u kterých měl; **b)** (osudem, zákonem přírodním) býti povinen, býti určen, býti usouzen, býti vyvolen: *nisi ventis debes ludibrium H* nemáš-li býti hříčkou větrům (srov. *γέλωτα ὀφλισκάνειν*); *urbem* (acc. předm.) *cerno debere nepotes* (acc. podm.) *O* vidím, že vnukové jsou povinni (dle vůle osudu) založiti město, že dle vůle osudu založí; *cui regnum Italiae debetur V* komu jest souzeno; *Aenean scis caelo deberi V* víš, že Aeneas náleží nebi, že Aeneovi souzeno jest nebe (= nesmrtelnost); *quos (annos) terrae debuit O* léta, po která náležel zemi, jež mu souzeno žíti na světě, léta života; *debemur morti nos nostraque H* propadáme smrti sami i majetek náš; *omnia* (acc. vztahový) *debemur vobis O* zcela vám propadáme; *quibus altera fato corpora debentur V* jimž těla opět nová jsou určena sudbou; *soli mihi Pallas debetur V* mně jedinému (pouze mně) patří, jest propadlý; *debebatur fatis urbis origo L* osudům mělo býti povinno město svým původem, osudům náležel (byl vyhrazen) vznik, osud měl míti zásluhu o vznik města; **c)** býti povinován, býti zavázán, míti děkovati komu zač, býti povinen vděčností (alci alqd): *vitam tibi debere fatetur O* že jest ti povinen, že ti má děkovati za život; *tibi se semper debebit Iason O* tobě bude vždy zavázán za svůj život; *salutem d. alci* děkovati za záchranu; *tibi se mortalia corpora debebunt O* tobě smrtelníci budou povinni svým bytím; *quamvis Priami deberem plurima natis V* ač za přemnohé byl jsem díkem zavázán synům Priamovým; *quid debeat patriae et quid amicis H* čím jest povinen vlasti; *nos confitemur prosperum (exitum) tibi debituros Cu* že za šťastný konec tobě budeme zavázáni; part. perf. pass. **dēbitus**, *a, um* **a)** dlužný, povinný: *debita pecunia C* dluh(y); *praemia debita V* zasloužené odměny; *pro debita (ope) petere L* žádati za pomoc povinnou; **b)** (sudbou) povinný, určený, usouzený, propadlý: *tellus fatis debita V* sudbami zaslíbená; *debita moenia* (sc. *fatis*) *V*; *debita coniunx O* osudem souzená, určená; *homo d. fatis V* propadlý sudbě (smrti); *morti d. L*; *spicula debita Troianis fatis O* střely (osudem) určené ke zkáze Troje; *d. aequoribus O* (osudem) určený, vyvolený pro moře. — *Debitum* viz zvlášt.

dēbilis, *e* vysílený, zeslábly, zemdlený, malátný, slabý, ochromený: *unum (corpus) debile, alterum firmum C* jedno (tělo) slabé, druhé silné; *vires debiles C* mdlá moc; *infirmi ac debiles C* slabí a malátní; *ferrum haud debile V* ocel neslabá, pádná, účinná (litotes); *membris omnibus captus ac d. C* ochromen na všech údech; metaf. *ingenio debilior T* (jsa) ducha ještě bídnějšího.

dēbilitās, *ātis*, *f.* [*debilis*] vysílení, slabost, ochromení, ochrnutí, neduh: *d. pedum T* slabost nohou, dna (v nohách); *caecitas ac d. T* slepota a neduh (t. j. dna ruky); *d. corporis C* neduživost; *delibitates repellere C* zapuzovati neduhy; metaf. *d. animi C* duševní slabost.

dēbilitātiō, *ōnis*, *f.* [*debilito*] zeslabení, ochabnutí, skleslost: *d. atque abiectio animi C* skleslost a sklíčenost mysli.

dēbilitō, *āre, āvī, ātum* [*debilis*] **1)** ochromovati, vysilovati, zbavovati síly: *debilitari vulnere Cu* býti zeslaben ranou; *debilitati Cu* (bojem) vysílení; —

spec. pochroumati, zmrzačiti: *contusi ac debilitati inter saxa rupesque L* zhmožděni a pochroumáni mezi skalami a roklemi; *quinquaginta milia hominum eo casu debilitata aut obtrita sunt T* bylo zmrzačeno neb zahubeno; **2)** metaf. (v činnosti) ochromovati, krušiti, vysilovati, oslabovati: (*hiems*) *debilitat mare H* kruší moře, láme příboj mořský; *ferrum et audaciam d. C* odníti sílu oceli a odvaze (jejich), činiti neškodnou; *debilitari dolore C* dáti se bolem zeslabovati; *amicitia debilitari animos non patitur C* nenechává mysl malátněti; *naufragorum debilitata manus C* zesláblý hloušek zoufalcův.

dēbitiō, *ōnis, f.* [*debeo*] dluhování.

dēbitor, *ōris, m.* [*debeo*] **1)** dlužník: *d. aeris H*; **2)** metaf. ten, jenž jest někomu zavázán, jenž má děkovati za něco: *perpetuus animae d. huius ero O* povždy tobě budu děkovati (budu zavázán vděčností) za svůj život; *qui tibi est d. vitae O* jenž ti má děkovati za svůj život.

dēbitum, *ī, n.* [vl. subst. part. perf. pass. od *debeo*] **1)** dluh: *d. solvere C* zaplatiti dluhy; **2)** metaf. dluh, daň, závazek: *naturae d. reddere NC* splatiti přírodě (povinný) dluh, t. j. zemříti (eufemismus).

dēbitus, *a, um* viz *debeo.*

dē-cantō, *āre, āvī, ātum* **1)** odzpěvovati, zpívavě odříkávati, zpívavě přednášeti: *elegos H*; — spec. (s přihanou) odříkávati, opakovati až do omrzení, stále opakovati, drmoliti: *dictata d. C* odříkávati stále (školské) diktáty; *nenia . . . decantata Camillis H* (říkání) zásada stále hlásaná Kamilly; **2)** dozpívati, přestávati zpívati, býti se zpěvem u konce: *iam decantaverant C.*

dē-cēdō, *ere, cessī, cessum* odstupovati; **1)** odcházeti, vzdalovati se, ubírati se, odebírati se (s místa) (ab, ex, de re n. s pouh. abl.): *mihi respondeas, iste in Sicilia sit, an iam decesserit C*; *naves suo cursu decesserunt Cs* odchýlily se od svého směru; *d. ex hominum conspectu N* vyhýbati se zrakům (pohledu); *de via d.* ustupovati s cesty, jíti stranou; (též obr.) uchýliti se s pravé cesty; *iumenta decesserant viā Cu* soumaři uhnuli se silnice; (obr.) *poëma summo decessit H* nedosahuje vrcholu (dokonalosti); — spec. *α)* (t. t. voj.) odtáhnouti: *d. finibus T* odtáhnouti z území; *de colle d. Cs* sestoupiti s pahorku; *d. agmine T* opustiti řadu; (obr.) *de statione vitae non d. C* neopouštěti stanoviště života; *β)* (o úředníku po prošlé době správní) odcházeti (z provincie), opouštěti (provincii): *d. (de, ex) provincia*; *γ)* ustupovati z cesty, vyhýbati se někomu: (absol.) *honorabilia sunt salutari, decedi, adsurgi C* jest vyznamenáním, když lidé (starci) z cesty ustupují; (s dat.) *his omnes decedunt Cs* těmto se všichni vyhýbají, těchto se štítí; (obr.) *d. serae nocti V* chrániti se pozdní noci (t. j. nočního chladu); **2)** metaf. **a)** ustupovati, odcházeti, zacházeti, pomíjeti, mizeti, přestávati, (o tělesech nebeských) zapadati: *subito febris decessit N* náhle horečka pominula; *patribus cura decessit L* otcům starost odešla, otcové se zbyli starosti; *formido mentibus decessit S* bázeň ustoupila z myslí; *vires decedunt L* sil ubývá, síly chabnou; *decedet odor H* zápach vyjde, ztratí se, zmizí; *tibi non decedunt amores H* tebe neopouští (prudká) láska; *sol decedens duplicat umbras V* zacházejíc, zapadajíc; *decedentia tempora H* plynoucí čas; — spec. *de vita d.* neb jen *decedere* sejíti se světa, zemříti: *in tanta paupertate decessit, ut . . . N*: **b)** ustupovati od něčeho, vzdávati se něčeho: *de foro d. N* ustupovati z veřejnosti, vzdávati se veřejného života; *iure suo d. L* vzdáti se svého práva; *de sententia* (*sententiā T*) *d. C* zříci se mínění; *cum* (*senatus*) *nihil a superioribus decretis decesserit C*; *fide d. L* zpronevěřiti se danému slovu; **c)** ustupovati někomu, nebýti roveň, nevyrovnávati se: *non Hymetto mella decedunt H* med vyrovná se Hymettu (t. j. medu hymettskému), nezadá si v ničem.

Decelēa, *ae, f.* [Δεκέλεια] tvrz v severní Attice *N.*

decem [srov. deset, δέκα] **1)** deset: *decem primi* deset prvních (předních), zvláštní výbor rady (senátu) municipální, jehož obec zvláště užívala k vyslanectvím. (Senát municipií a kolonií římských skládal se pravidelně ze 100 členů, kteří byli rozděleni v oddělení po 10 (*decuriae*).

V čele všech dekurií stáli zmínění *d. primi*); **2)** synekd. značí okrouhlé číslo (srov. „tucet"): *d. vitiis instructior H* jenž jest více opatřen 10 chybami, jenž má o tucet chyb více (než já).

December, *bris, bre*; **a)** příslušný k číslu deset, desátý: *mensis December* neb jen *December, bris, m.* desátý (poslední) měsíc starořímského roku, jenž se počínal březnem, později dvanáctý měsíc roku slunečního, prosinec; **b)** prosincový: *libertas Decembris H* volnost (svoboda) prosincová (t. j. o Saturnaliích slavených v prosinci).

decempeda, *ae, f.* [*decem* a *pes*] měřická tyč (10 stop dlouhá).

decempedātor, *ōris, m.* měřič, zeměměřič.

decem-plex, *plicis,* adj. [*decem* a *plico*] desaterонásobný.

decem-vir, *ī, m.* obyč. v plur. **decemviri** (*Xviri*). *ōrum (-um), m.* úřední kollegium (sbor) deseti mužů, „desítka", decemvirové; **1)** *Decemviri legibus scribundis* (desítka k sepsání zákonů) zvolení r. 451 př. Kr., sepsali zákony dvanácti desk; **2)** *Decemviri (st)litibus iudicandis* (desítka k rozsuzování sporů), starobylé soudcovské kollegium. Soudili ve sporech dědických a ve sporech týkajících se osobní svobody; **3)** *Decemviri sacrorum* n. *sacris faciundis* (desítka ke konání bohoslužebných [původně řeckých] obřadů) střehli posvátných knih sibyllských a v případě potřeby je vykládali. Od doby Sullovy toto kollegium bylo rozmnoženo na 15 členů (*quindecemviri*). Odt. adj. **decemvirālis,** *e* týkající se desítky, decemvirů, decemvirální: *audacia d. C* smělost decemvirů; *d. invidia C* zanevření na decemviry, nenávist proti decemvirům; *leges decemvirales C* zákony dvanácti desk.

decemvirātus, *ūs, m.* decemvirální úřad, decemvirát.

decēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *decet*] zdobný; **1)** slušný, způsobný, přiměřený, náležitý: *d. amictus O*; (obr.) *quid verum atque d. sit H* co jest pravda a slušnost; **2)** sličný, půvabný, lepý, krásný, spanilý, líbezný, rozkošný, švarný: *Gratiae decentes H*; *quā* (abl. kompar.) *nulla decentior O* již žádná sličností se nevyrovnala; *tempora crine decentia O* skráně vlasem zdobené; (*habitus Agricolae*) *decentior quam sublimior fuit T* postava byla více ušlechtilá (krásná) než vznešená.

decenter, adv. [*decens*] zdobně, slušně, způsobně, přiměřeně: *lasciva decentius* (= *quam magis decet lascivire*) *aetas H* mládí zdobněji bujné (t. j. jemuž více sluší skotačivost než stáří).

decentia, *ae, f.* slušnost, způsobnost.

dē-cernō, *ere, crēvī, crētum* konečně rozhodovati; **1)** (o úřední osobě, o korporaci) rozhodovati, činiti rozhodnutí, usnesení, nález; uzavříti; (rozhodnutím) ustanoviti, nařídit, prohlásiti; (o soudci) rozsuzovati (alqd, s acc. c. inf., s ut): *quibus verbis in decernendo Metellus usus est C*; *senatus tumultum decrevit C* senát prohlásil, že jest vzpoura (vzbouření); *dilectus tota Italia decreti sunt C* odvod byl nařízen, ustanoven; (s dvojím acc.) *Dolabellam hostem d. C* vyhlásiti Dolabellu za nepřítele (vlasti); *senatus satis severe decrevit C* učinil snesení dosti přísné; *decrevit senatus frequens de meo reditu C* usnesl se na mém návratu; — spec. (usnesením) povoliti, přiříknouti, přisouditi (alci alqd): *triumphum alci d. C*; *statuas multis d. C*; *honores alci d. C*; *decretum (esse) patri suo caelum T* přisouditi božství; *provinciam d. C* vykázati, určiti provincii; *praemium* (acc. praed.) *servo libertatem decrevēre S* odměnou ustanovili otroku svobodu; **2)** (o jednotlivci) rozhodovati se pro něco, navrhovati, činiti návrh, hlasovati pro něco (= *censere*): *Silanus sententiam rogatus supplicium sumendum decreverat S*; *pauci ferocius decernunt S* navrhují přísnější opatření, hlasují pro přísnější opatření; — spec. (úmyslem, vůlí) rozhodnouti se (u sebe), uminiti si, ustanoviti se na něčem (s inf. n. s ut): *decrevi procul a re publica aetatem agere S*; *hic decernit, ut miser sit C*; **3)** (t. t. voj.) rozhodovati bojem (až jedna strana podlehne), bojovati, sváděti rozhodný boj: *d. pugnam L*; *d. proelium C* (srov. *διαχρίνειν τὸν πόλεμον*); (absol.) *decernendi potestatem Pompeio facit Cs* nabídne Pompejovi rozhodný boj; (s abl.) *armis d. L*; *acie d. N*; *classe d. N* loďstvem (na moři) svésti rozhodný

oj; (básn.) *cursibus et caestu d. V* závoditi během a pěstním zápasem; metaf. (slovy) rozhodovati, zápoliti, zápasiti: *decernite criminibus, mox ferro decreturi L.*

dē-cerpō, *ere, cerpsī, cerptum* [*de-carpo*] **1)** utrhnouti, otrhati: *d. poma* (*arbore*) *O*; *d. aristas O*; **2)** metaf. brátí odněkud, ubrati: *animus humanus decerptus ex mente divina C* jest vzat z . . ., jest částí duše božské; — spec. **α)** brátí, požívati: *ex re d. fructus H*; **β)** ubírati (na škodu druhého): *ne quid iocus de gravitate decerperet C* aby nebyl na ujmu vážnosti; *nihil sibi ex laude centurio decerpit C* neosobuje si.

decertātiō, *ōnis, f.* [*decerto*] rozhodování bojem (zápasem): *harum omnium rerum d. C* rozhodný boj o všecky tyto věci.

dē-certō, *āre, āvī, ātum* **1)** zápasiti až do rozhodnutí (o rozhodnutí), bíti se, potýkati se, svádětí rozhodný boj, (věc) rozhodovati bitvou, zápasiti na život a na smrt (cum alqo, de re): *armis, proelio, pugna* (abl. instrum.) *d.*; *cum duobus ducibus de imperio decertatum est L*; (básn. s dat.) *Africus decertans Aquilonibus H*; **2)** metaf. zápasiti slovy.

dēcessiō, *ōnis f.* [*decedo*] ustoupení; **1)** odchod: *neque ante adventum C. Verris neque post decessionem C*; **2)** metaf. ubývání, úbytek: *bonorum d. C.*

dēcessor, *ōris, m.* [*decedo*] ten, jenž odchází; — spec. ten, jenž odchází z úřadu, předchůdce (v úřadě).

dēcessus, *ūs, m.* [*decedo*] ústup; **1)** odchod; — spec. odchod na vždy, smrt, úmrtí: *angi decessu amicorum C*; **2)** metaf. odchod, ubývání, úbytek: *aestūs d. Cs* ubývání, odpad příboje, odliv.

decet, *ēre, decuit,* — [srov. *decus*] vl. zdobiti; **1)** sluší, hodí se, jest přiměřeno někomu (alqm): *timor decuit O* strach slušel; *quam dolor ipse decebat O* jíž bol sám slušel; **2)** metaf. sluší (se), přísluší, patří, jest slušno, (někdo) má (alqm): *nescit, quod augurem decet C*; (s acc. c. inf.) *facies, qualem decet esse sororum O* obličej (podoba), jaký má býti sester; *quos decebat arma tenere O* kteří měli, byli by měli držeti zbraň.

Decetia, *ae, f.* město haedujské nad Ligerem (nyn. *Decize*) *Cs.*

Deciānus, viz *Decius.*

1. dēcidō, *ere, cidī,* — [*de* a *cado*] **1)** padati (shora dolů), spadnouti s něčeho někam (ab, ex, de re neb pouhý abl.; in alqd): *graviore casu decidunt turres H* řítí se; *cum deciderint comae H* až spadnou vlasy, t. j. až budou ostříhány; *in praeceps d. O* spadnouti, sletěti srázem (střemhlav) dolů; (obr.) *d. praedonum in turbam H* upadnouti mezi lotry; — spec. spadnouti, sklesnouti, býti svržen (do podsvětí), zapadnouti, zemříti: *nos ubi decidimus, quo pater Aeneas . . ., pulvis et umbra sumus H*; **2)** metaf. padnouti, klesnouti, podlehnouti, přijíti k pádu, potkati se s nezdarem, přijíti na zmar: *huc decidisse cuncta, ut . . . T* tam (tak daleko) že vše pokleslo.

2. dēcīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*de* a *caedo*] **1)** stíti, utíti, useknouti: *decisis pennis H* s přistřiženými perutěmi, brky; **2)** metaf. **a)** roztíti (věc spornou), rozhodnouti, vypořádati, vyrovnati (alqd): *omnibus rebus actis atque decisis C*; *post decisa negotia H* po skončení prací (záležitostí); **b)** shodnouti se s někým, smluviti se, srovnati se, vyrovnati se (cum alqo): *ut cum Chrysogono transigeret atque decideret C* aby s Chrysogonem vyjednával a se shodl.

deciēs (*deciēns*) [srov. *decem*] desetkrát; synekd. častokrát, často: *carmen d. castigavit H*; (*poësis*) *d. repetita placebit H.*

decima, viz *decuma.*

decimānus, viz *decumanus.*

decimō, *āre* viz *decumo.*

1. decimus (zastar. *decumus*), *a, um* [*decem*] desátý: *decuma pars* desetina; — spec. *decima unda O* mohutná, ohromná vlna (dle starořímské pověry desátá z valících se vln byla nejsilnější a nejnebezpečnější); adv. *decimum* po desáté.

2. Decimus, *ī, m.* [vl. desátý z narozených] římské předejmení, psáno zpravidla zkratkem **D.**

dē-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*de* a *capio*] vl. podchytiti (o ptáčníku); podskočiti, oblouditi, klamati, mámiti, šáliti, podváděti: (*legati*) *istius fide ac potius perfidia decepti C*; *decipimur specie recti H*

dáváme se klamati, svésti zdáním pravého; — spec. α) ujíti pozornosti něčí, nebýti pozorován od někoho: *amatorem amicae turpia decipiunt caecum H* ošklivost milenky uchází pozornosti zaslepeného milovníka, zaslepený milovník nevidí vad; *laborum decipitur H* (srov. *τῶν πόνων κλέπτεται, λήθεται*) zapomíná trampot (dle jiného čtení: *laborem d.*); β) nepozorovaně tráviti, mařiti: *d. diem O* krátiti si čas.

dēcīsiō, *ōnis, f.* [*decīdo*] vl. stětí, roztětí; metaf. rozhodnutí, vyrovnání, dohoda.

Decius, římské jméno rodové. *P. Decius Mus* dopomohl v boji proti Latinům r. 340 př. Kr. dobrovolnou smrtí Římanům k vítězství. Stejným způsobem obětoval život za vlast syn jeho v bitvě proti Samnitům u Sentina r. 295 př. Kr. odt. adj. **Deciānus,** *a, um* Deciův.

dēclāmātiō, *ōnis, f.* [*declamo*] cvičení se v přednášení, v řečnění; — spec. (s přihanou) jalové řečnění, tlachání, klevety, klepy: *vulgaris et pervulgata d. C.*

dēclāmātor, *ōris, m.* [*declamo*] učitel řečnění, krasořečník; — spec. (s přihanou) tlučhuba: *nonne vobis videtur cum aliquo declamatore disputare? C.*

dēclāmātōrius, *a, um* vztahující se k přednášení řeči, řečnický.

dēclāmitō, *āre* [verb. frequ. od *declamo*] a) intrans. často. pilně cvičiti se v přednášení, v řečnění; b) transit. *d. causas C* cvičiti se v řečnění, míti cvičnou řeč o právních sporech.

dē-clāmō, *are, āvī, ātum* nahlas odříkávati, přednášeti (srov. deklamovati); 1) cvičiti se v řečnění: *dum tu declamas Romae H*; transit. *quae mihi iste visus est ex alia oratione d. C* zdálo se mi, že to žalobce přednášel z jiné řeči; 2) prudce řečniti, hořliti: *qui pro isto vehementissime contra me declamasset C.*

dēclārātiō, *ōnis, f.* [*declaro*] objasnění; projevení, projev, osvědčení.

dē-clārō, *āre, āvī, ātum* činiti jasným, objasňovati; 1) a) (znamením) činiti zřejmým, zřetelně ukazovati, označovati: *navem suis d. N*; b) (slovy) činiti zřejmým, veřejně vyhlašovati, prohlašovati: *Numa rex declaratus L* Numa za krále byv prohlášen, uznán, potvrzen; (*Marius*) *per omnes tribus declaratur* (se. *tribunus militum*) *S* byl prohlášen, byl zvolen za tribuna vojenského; 2) metaf. a) objasňovati, vyličovati, osvětlovati: *imaginem vitae N*; b) dávati na jevo, projevovati, osvědčovati, dosvědčovati: *ut res ipsa declarat C* jak věc sama (jasně) dosvědčuje; *populus declaravit maximam libertatis cupidinem C* projevil, osvědčil.

dēclīnātiō, *ōnis, f.* [*declino*] 1) odchýlení, uchýlení (se), uhnutí, odchylka: *corporis declinatione evitare ictum Cu*; (obr.) *tuas petitiones parva quadam declinatione effugi C*; 2) metaf. vyhýbání se něčemu, odpor, nechuť, nelibost k něčemu, *laboris et periculi d. C*; *adpetitio et d. naturalis C.*

dē-clīnō, *āre, āvī, ātum* [srov. *κλίνω*] odkloňovati, odchylovati; 1) transit. a) odchylovati, odkloňovati, obraceti něco někam (alqd ab, de re ad alqd): *declinasse iter eo Cu* že obrátil směr cesty tam; *agmen d. L* obrátiti voj, postaviti voj v jinou stranu, zabočiti s vojem (jinam; *neu te rota declinet ad anguem O* aniž tě kolo uchýl (s pravé dráhy) k hadu; *non se declinat ab illo O* neodvrací se od něho, nespouští očí s něho; (básn.) *nec dulci declinat lumina somno V* a neskládá víček (nezavírá očí) k sladkému spánku; b) vyhýbati se, vyhnouti se něčemu (alqd): *urbem d. C*; *regionem d. Cu*; metaf. *certamen d. L*; *iudicii laqueos d. C* vyhýbati se okům, kličkám soudního řízení; *societate culpae invidiam declinavit T* výčitkou spoluviny vyhnul se nenávisti; 2) intrans. (a mediálně) uchylovati se, uhýbati (se), uhnouti, odbočovati, vybočovati: (*de*) *viā d. L*; *bellum in Italiam declinaverat L* válka se schýlila, sklonila do Italie; *in fugam declinari Cu* obraceti se na útěk; metaf. *a proposito C* odchýliti se od úmyslu, změniti úmysl; *unde huc declinavit oratio C*; *declinat amor O* odchyluje se láska (s pravé dráhy), láska přichází na scestí.

dē-clīvis, *e* [*de* a *clivus*] mající svah, svažitý, spádný, sklonitý: *d. latitudo S* sklonitá pláň; *flumina declivia O* spádné řeky (t. j. proudící v údolí); (obr.) *iter declive senectae O* nakloněná

(k smrti) cesta stáří; subst. *declive*, (plur. *declivia*) *n.* svah, sráz, úbočí, stráň: *per declive O* po svahu (dolů); *declivia et devexa Cs* svahy a spády, stráně a srázy.

dēclīvitās, *ātis. f.* [*declivis*] sklonitost, svah, spád, (při výšinách) úbočí.

dēcoctor, *ōris, m.* [*decoquo*] vl. jenž (vše) provařil (ztratil); metaf. přišlý na mizinu, marnotratník, zhýřilec: *exercitus conlectus ex rusticis decoctoribus C.*

dē-color, *ōris,* adj. přirozené (vlastní) barvy zbavený, (a tím) změněný, znetvořený; vybledlý, vyrudlý: *d. ipse suo sanguine Rhenus O* Rýn zbarvený svou vlastní krví; *deterior ac d. aetas V* věk horší a zbavený své původní barvy (t. zlaté; byl‘ původně zlatý věk, jenž se zhoršil ve stříbrný atd.), věk horší a špatnější barvy; *d. fama O* znetvořená pověst; — spec. osmahlý, snědý: *d. India O.*

dēcolōrātiō, *ōnis, f.* [*decoloro*] zbavení přirozené (původní) barvy; zbarvení; vybledlost, vyrudlost.

dēcolōrō, *āre, āvī, ātum* zbaviti přirozené (původní) barvy, zbarviti: *mare decoloravere caedes H* proudy krve (prolité ve válkách občanských) poskvrnily, zbarvily moře.

dē-coquō, *ere, coxī, coctum* **1)** zvařiti, uvařiti: *d. olus H*; — spec. svařiti, svařením umenšiti: *pars quarta argenti decocta erat L* čtvrtina se svařila, tavením přišla na zmar; **2)** metaf. (absol.) provařiti, promarniti, prohýřiti jmění, přijíti na mizinu: *praetextatus decoxisti C* již jako chlapec byl jsi na mizině.

decor, *ōris, m.* [*decet*] **1)** slušnost, způsobnost, důstojnost; ozdoba: *Germanicus cum decōre ac modestia respondit T* důstojně a skromně; *cuncta ad decōrem imperii composita T* vše bylo upraveno dle slušnosti, dle důstojnosti, které stát požadoval; *d. naturis est dandus H* povahám jest dáti to, co jim přísluší (co se srovnává s různými povahami); *d. est quaesitus ab istis O* (jen) ozdoby v nich jsem hledal; **2)** (tělesný) půvab, sličnost, spanilost, vnada: *paravit ars (saltandi) decōrem T* obratnost zjednala půvab; *d. oris T* spanilost obličeje.

decōrē, adv. [*decorus*] **1)** slušně, důstojně; **2)** půvabně.

decorō, *āre, āvī, ātum* [*decus*] **1)** zdobiti, krášliti: *oppidum monumentis d. C*; *templa novo d. saxo H* zdobiti chrámy novým kamenem (t. mramorem); *quem modo decoratum ovantemque vidistis L* s čestnou ozdobou a u vítězoslavném plesu; (básn.) *calor dissignatorem decorat lictoribus atris H* úpal zdobí pořadatele pohřbů smutečními liktory (narážka na vedra, jež bývají v Římě převelká i v září a vyžadují si značných obětí na životech); **2)** metaf. zdobiti, vyznamenávati, oslavovati: *amplissimis honoribus d. alqm C*; *d. sepulcro V* poctiti rovem, zříditi rov na poctu; *nemo me lacrumis decoret u C Ennius*; *fidem Magnetum decoravere, uti . . . T* věrnost Magneťanů odměnili (tím způsobem), že . . .; *Domitium decoravit pater T* Domitiovi otec zjednal slávu.

decōrus, *a, um* [*decor*] **1)** slušný, příslušný, vhodný, případný, způsobný, důstojný, čestný, zdobný: *ordo vel paci d. vel bello L* řád vhodný buď pro mír, buď pro válku; *patribus decorum (esse) L* že přísluší otcům, že jest důstojno otců (senátu); *est d. seni sermo quietus et remissus C* klidná a umírněná řeč starci přísluší, jest kmeta důstojná; *nequaquam decorum (esse) pudori suo T* že nikterak se nesrovnává s . . ., že se příčí jeho stydlivosti (skromnosti); *intra decōra feminis se tenere T* držeti se v mezích ženám slušících; *quod virginitati decorum (erat) L* což (jejímu) panenství bylo se cti; *dulce et decorum est pro patria mori H* sladké a čestné jest zemříti za vlast; *quam decora victoribus libertas T* jakou okrasou svoboda vítězům; *decora palaestra H* tělocvik, jenž činí tělo ztepilým, ušlechtilá hra tělocvičná; *decōrum* **a)** subst. n. slušnost (*τὸ πρέπον*); **b)** adv. *ridere decorum H* slušně, půvabně; **2)** půvabný, sličný, krásný, spanilý, švarný: *corpus decorum T*; *decora facies T*; *decora ingenia T* skvělí, výteční duchové; *genus illi decorum (erat) T* pocházel z rodu vzácného; (s abl. instrum.) ozdoben, vy-

zdoben, zářící něčím: (*Phoebus*) *arcu d. H* mající na sobě zdobný luk; (*Autumnus*) *pomis d. H*; *nigris oculis d. H* maje krásné černé oči, s krásnýma černýma očima; *satis d. Graecā facundia T* jenž dosti ovládal řecký jazyk.

dēcrepitus, *a, um* (věkem) sešlý, sestárlý.

dē-crēscō, *ere, —, —* **1)** (ve vzrůstu) ubývati; **2)** metaf. ubývati, zmenšovati se, ztráceti se: *decrescentia flumina H* opadávající řeky; *crescunt loca decrescentibus undis O* přibývá pevných míst opadáváním vod; *cornua decrescunt O* rohy (na hlavě) znenáhla mizejí; (*fons*) *multum ex calore decrescit Cu* pramen ztrácí mnoho z teploty.

dēcrētum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *decerno*] **1)** rozhodnutí, rozsudek, nález, snesení, nařízení: *decreto stare Cs L* podrobiti se, podvoliti se nálezu; *iniuria decreti L* nespravedlivý rozsudek; **2)** metaf. (filosofická) zásada, princip (*δόγμα*).

decuma (*decima*), *ae, f.* (sc. *pars*) desátý díl, desetina; **a)** desátý díl kořisti; **b)** desátý díl (úrody obilní), desátek (jakožto daň, poplatek).

decumānus (*decimanus*), *a, um* příslušný k desátému, desetinný; **a)** (k *decuma* desátek) příslušný k desátku, desátkový: *ager d. C* pole, z něhož se platí desátek, pole desátku podrobené; *decumanum frumentum C* desátek (z obilí); subst. **decumānus,** *ī, m.* nájemce n. výběrčí desátku: *cum tantum lucri decumano sit datum C*; **b)** (k *decumus* desátý) příslušný k desáté legii: *castra decumanorum T* tábor desáté legie; zvl. *decumana porta* zadní brána římského tábora, odvrácená od nepřítele.

decumātēs, *ium,* plur. adj. [*decumus* (*decimus*]: *d. agri T* desátková pole (z jichž užitku placen byl desátek jako daň).

dē-cumbō, *ere, cubuī, —* **1)** pokládati se, uléhati; **2)** metaf. podléhati, klesati, přijímati smrtelnou ránu (o gladiatoru).

decumō (*decimo*), *āre, āvī, ātum* [*decumus* (*decimus*)] každého desátého (vybrati a) usmrtiti (srov. decimovati): *decumari legiones T* že v legiích každý desátý (vojín) jest usmrcován.

decuria, *ae, f.* [*decem*; srov. *centuria*] **1)** oddělení (výbor) čítající deset mužů, desetina (ze 100), dekurie; **2)** synekd. oddělení, třída, dekurie (o více než 10 členech): *d. iudicum C.*

decuriātiō, *ōnis, f.* [**1.** *decurio*] rozdělení (členů politického klubu) v dekurie (v oddíly po 10) za účelem volebních rejdů: *d. tribulium C.*

decuriātus, *ūs, m.* [**1.** *decurio*] rozdělení (jízdy) v dekurie (v oddíly po 10 mužích) *L.*

1. decuriō, *āre, āvī, ātum* [*decuria*] děliti v dekurie (v oddíly po deseti mužích); — spec. **α)** (t. t. voj.) *decuriati equites coniurabant L* jezdci přísahali v oddílech po 10 mužích; **β)** *d. tribules C* členy tribue (kteří se přihlásili do politického klubu) rozděliti v oddíly po desíti, organisovati je (za účelem voleb).

2. decuriō, *ōnis, m.* [*decuria*] velitel (náčelník) dekurie (t. j. deseti mužův), desátník; — spec. **α)** (t. t. voj.) náčelník jízdné dekurie; **β)** (v municipiích a osadách) člen městské rady (senátu).

dē-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* I intrans. **1) a)** sbíhati (shůry), seběhnouti, sletěti, kvapiti, páditi (dolů) (ab, ex, de re n. pouhý abl., in n. ad alqd): *cito decurrit tramite virgo V* kvapně slétne po dráze dívka; *monte decurrens amnis H* s vrchu pádící, řítící se; *amnes decurrentes confluunt L* řeky stékající (v údolí) sbíhají se; *amnis in mare decurrit L* vtéká; *naves decurrunt T* plují po proudu, vracejí se zpět; **b)** (s oslabeným význ. předložky) odněkud běžeti, kvapiti, páditi, spěchati: *ad calcem d. C* přiběhnouti, přijíti (kvapem) ke konci (dráhy životní); *ad pecora d. L* vyřítiti se na stáda; *pelago decurrit aperto V* po volném moři (k břehu) letí (s lodí); *in spatio d. N* v rejdišti se probíhati, harcovati (o cvičení koní); — spec. (t. t. voj.) **α)** konati cvičení, manevrovati; **β)** (vy)táhnouti v slavnostním pochodu (v parádě), defilovati: *ter circum accensos decurrēre rogos V* (při tryznách) objelo (obešlo) vojsko třikrát kol pohřební hranice; *honori patris princeps ipse cum legionibus decucurrit T* na počest otcovu sám v čele s legiemi

(kol oltáře) v slavnostním pochodu obešel; 2) metaf. utíkati se k něčemu, (kvapně) uchýliti se, sáhnouti (k poslednímu prostředku, často s vedlejším pojmem ukvapení) přikročiti, bráti útočiště (útěchu) k ...: *non est meum ad miseras preces d. H*; *decurritur ad leniorem sententiam L* vezme se útočiště k mírnějšímu návrhu; *ad extremum illud senatus consultum d. Cs*; II trans. 1) proběhnouti, (v běhu) uraziti: *meta decursa est O* dráha byla proběhnuta (od ní), proběhla dráhu; *decurso spatio C* po proběhnutí závodní drahou, po ukončení pozemské pouti; 2) metaf. a) slovy proběhnouti, zběžně pojednati o něčem (alqd): *quae abs te breviter de arte decursa sunt C*; b) dokonati, dokončiti: *d. laborem V*; *d. aetatem C.*

dēcursiō, *ōnis, f.* [*decurro*] seběhnutí; přepadení, vpád (nepřátelský horalů s výšin) *Hirt.*

dēcursus, *ūs, m.* [*decurro*] 1) sběh (dolů): *d. aquarum O* vody stékající (s výšin); — spec. α) (nenadálý) náběh nepřátelský s vrchů: *subitus ex collibus d. L*; β) (t. t. voj.) slavnostní pochod, defilování, paráda: *decursibus cohortium interesse T*; 2) proběhnutí; metaf. *d. honorum C* zastávání (všech) úřadův.

decus, *ŏris, n.* [*decet*] 1) ozdoba, okrasa; — spec. α) krása, půvab, sličnost: *d. enitet ore V* půvab září z obličeje; *d. formae V*; *d. divinum V*; β) ozdoba, lesk, sláva, oslava, čest, důstojnost: *decori est* jest na ozdobu, ozdobou, jest ke cti; *d. urbi addere L* zjednati novou ozdobu, dodati nového lesku; *decori officere L* býti na překážku, vaditi slávě; *rara eius decoris fortuna fuit L* zřídka se tato sláva poštěstila; *culpam in d. vertere T* obrátiti vinu ve slávu; *d. belli L* (*bellorum T*) sláva válečná; *d. publicum T* čest státu; *contra d. imperii T* proti důstojnosti vlády; *contra d. S* proti slušnosti, důstojnosti (na venek); *d. atque libertatem gratificari S* (osobní) čest (důstojnost); *d. ac pudicitia S* počestnost a stud; γ) mravní ozdoba, krása, ušlechtilost, ctnost, počestnost, poctivost (*τὸ καλόν*): *nihil* (*natura*) *habet praestantius quam honestatem, quam d.*; 2) meton. a) ozdobná věc, ozdoba, zdoba, okrasa: *decora atque ornamenta fanorum C*; *decora gestare T* nositi vyznamenání (vojenská); *legati sine decore ad Sullam perfugiunt S* bez ozdoby, bez odznaků své důstojnosti; b) zdobný, slavný (udatný) skutek (čin), krásný, čestný čin, pomník slávy: *nunc vestra decora recensete T*; *tanti decoris testis T*; *statuae, decora maiorum T* sochy, pomníky předků; *ubi non sua decora eum vindicent T* pomníky jeho slávy; c) (o osobách) ozdoba, chlouba: (*Pompeius*) *imperii d. ac lumen C* ozdoba a světlo říše; *Maecenas, dulce d. meum H*; *d. caeli H* (o Dianě); *decora provinciarum ad poenam vocare T* ozdoby (t. j. nejznamenitější muže); *ex Iudaico exercitu lecta decora T* nejlepší mužstvo, jádro mužstva (elita); (o slavných předcích) *Sulpiciae decora nobilitati adicere T* slavnými předky (slávou předků) rodu Sulpiciů oslaviti svůj vznešený rod; *longa decora praeferre T* honositi se dlouhou řadou slavných předků.

dec-ussis, *is, m.* [*decem* a *as*] deset assů, desetník; meton. znamení deseti (X), (šikmý) kříž.

decussō, *āre, āvī, ātum* [*decussis*] děliti křížem (na kříž).

dē-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*de* a *quatio*] stříásati, srážeti, poráženi, povaliti: *December silvis honorem decutit H* zdobu (listí) sráží; *summa papaverum capita d. L* srážeti nejvyšší makovice; *decutit ense caput O.*

dē-decet, *dedecuit* zpravidla neos. sloveso 1) nezdobí, nesluší někomu (alqm): *nec dominam dedecuēre comae O* (litotes) a dobře jí slušely; 2) metaf. nesluší se, nečiní cti někomu, nepatří: *quarum* (sc. *precum*) *me dedecet usus O* jež jsou mne nehodny; *Atticus Claudiorum imagines d. videbatur T* že nečiní veliké cti rodu Klaudiův; (s inf.) *quam nec ferre pedem dedecuit choris H* nečinilo jí hanbu.

dē-decorō, *āre, āvī, ātum* zohaviti, zohyzditi; zneuctiti, zhanobiti, poskvrniti: *d. auctoritatem magistri C* dělati nečest.

dē-decōrus, *a, um* zneuctivající, hanobící někoho, potupný někomu (alci): *maioribus suis d. T* nehodný svých předků;

quod dedecorum barbaris T což u barbarů (jest) potupné.

dē-decus, *ōris, n.* nezdoba; **1)** (abstr.) nečest, hanba, potupa: *per d.* hanebně, potupně; *mihi dedecori est C* působí mi hanbu, činí nečest, není ke cti; *sumptus effusi cum probro atque dedecore C* mrhavost hanebná a potupná; *odiis Seiani per d. suum gratificari T* propůjčovati se záští Seianovu k vlastní hanbě; *alqm per dedecora fovere T* kořiti se někomu nestoudně (až hnusno); **2)** (konkr.) **a)** hanobící předmět, hanba, ohyzda: *prodere visum d. O* prozraditi uzřenou hanbu (o oslích uších Midových); **b)** jednání zahanbující, hanebnost, nešest, čin (skutek) hanebný, nepoctivý: *d. admittere Cs*; *quantum dedecoris adierit legio T* jak velikou nečest na sebe uvalila legie; *in scelera ac dedecora prorumpere T* oddati se na zločiny a neřesti.

dēdicātiō, *ōnis, f.* [*dedico*] zasvěcení, posvěcení: *verba dedicationis C* slova (formule) zasvěcovací.

dē-dicō, *āre, āvī, ātum* slavnostně ohlašovati; **a)** ohlašovati, opovídati (jmění při odhadu); **b)** ohlašovati dar božstvu, zasvěcovati: *templum deo* (místo chrámu jméno božstva samého): *Iuno in Aventino dedicata est L* chrám Junonin byl zasvěcen; *quid dedicatum poscit Apollinem vates?* zač prosí básník Apollina zasvěceného (t. j. Apollina, jehož chrám a socha byla zasvěcena); vůb. *memoriae ac nomini* (sc. *equi*) *d. urbem Cu* zasvěcovati město památce a jménu svého koně.

dēdier, zastar. inf. praes. pass. od *dedo* (v. t.).

dē-dignor, *ārī, ātus sum* zavrhovati, zamítati někoho (něco) jako (nedůstojného) nehodného, neráčiti, pokládati, (uznávati) za nehodného, pohrdati, opovrhovati někým (alqm): *d. imperium Cu*; (s dvojím acc.) *qui Philippum patrem dedignatur Cu* jenž neuznává Filippa za otce (sebe hodného); *quos ego sim dedignata maritos V* jichž (s nimiž) sňatek jsem zamítla; (absol.) *accendebat dedignantes et ipse T* rozněcoval také sám jejich nevážnost (odpor k sobě); (s inf.) *fratris filio iuveni patruus senex parere dedignabatur T* za nehodné pokládal, aby starý strýc poslouchal mladého syna bratrova.

dē-discō, *ere, didicī,* — odnaučovati se, odvykati něčemu, zapomínati na něco (alqd).

dēditīcius, *a, um* [*dedo*] kdo se vzdal na milost i nemilost, podmaněný, podrobený; subst. poddaný, podrobenec.

dēditiō, *ōnis, f.* [*dedo*] (t. t. voj.) odevzdání, poddání, vzdání, podrobení (se): *deditione facta Cs* po vzdání se; *in deditionem venire Cs T* přicházeti v porobu, podrobovati se; *alqm in deditionem accipere* (*recipere*) přijmouti někoho v poddanství, přijmouti podrobení něčí, přijmouti někoho na milost; *per deditionem L* poddáním se.

dēditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *dedo*] (zcela) odevzdaný; **1)** (ve významu mediálném) ten, jenž se vzdal, podrobil, vzdavší se: *fama dediti Segestis T* pověst, že Segestes se vzdal, o vzdání se Segestově; **2) a)** (osobám) oddaný, příchylný, nakloněn: *auctoritati senatus d. C* oddán vůli senátu; **b)** (věcem) oddaný, (zcela) se věnující: *lanae dedita L* (pilně) horlivě zaměstnaná vlnou (předením); *studio d. C* věnující se (zcela) studiu; *d. superstitionibus Cs L T* oddaný modlářství, pověrám; *dediti somno ciboque T* oddáni, oddávající se, hovice; *eo* (= *ad spectacula*) *deditae erant mentes cum oculis L* upřena byla pozornost.

dē-dō, *ere, didī, ditum* (zcela) vzdáti; **1)** vydati: *hostibus d. alqm C*; *in cruciatum d. Cs* vydati v útrapy, na mučení; *ad supplicium d. Cs*; *ad exitium d. T* vydati na smrt; *res dedier* (zastar. inf. praes. pass.) *mihi exposco L* žádám, aby mi věci byly vydány; (reflex. a med.) vzdávati se (na milost i nemilost), poddávati se, podrobovati se (alci); **2)** metaf. oddávati, vydávati (v šanc, na pospas), věnovati, obětovati, posvětiti: *alqm periculis C*; *poëtis aures suas d. C* (po)přáti sluchu; *sacris d. animum L* zření míti k službě boží; (reflex.) oddávati se, věnovati se, svěřovati se, hověti: *me totum dedo rei publicae N* zcela se oddávám správě obce, věcem veřejným; *totum me dedo litteris C* úplně žiji vědám; — *deditā operā*

vl. když námaha (práce) byla vynaložena, úmyslně, zámyslu, schválně.

dē-doceō, *ēre* odučovati, odnaučovati.

dē-doleō, *ēre* dobolestiti, dotrpěti *O.*

dē-dūcō, *ere, dūxī, ductum* I vésti shora dolů, sváděti někoho (něco) odněkud (alqm n. alqd ab, ex, de n. pouhý abl. in, ad alqd): *amnes in mare deducunt undas O*; *mons eluvie in aequor deductus est O* vrch zátopou byl spláchnut v rovinu; *d. vestem O* svlékati šat; *deducentia ramos pondere poma suo O* ovoce sklánějící svou tíhou větve; *lunam d. caelo O* stáhnouti měsíc s nebe (kouzly); (obr.) *imbres nivesque deducunt Iovem H* v pliskanicích a chumelicích sestupuje Juppiter; *caesariem barbae dextrā d. O* hladiti si pravicí vousy; *crines pectine d. O* česati si hřebenem vlasy; *vela* (*carbasa*) *d.* (sc. *ex antemnis*) plachty spouštěti, rozvíjeti, rozpínati; (obr.) *natura ad humum maerore deducit H* k zemi sklání, sráží; — spec. (t. t. námořní) stahovati, spouštěti (lodi s břehu do vody), vypravovati (z loděnic): *litore deducunt naves V*; ale *naves ab Meloduno d. Cs* (násilně) odvésti, odvléci; II odváděti; 1) odvésti, odvléci: *ex qua* (*provincia*) *Q. Ennium poëtam secum deduxerat N* odvedl, vzal s sebou (do Říma); *pecora d. Cs* odvésti, odehnati stáda: *onerarias naves deducunt in portum Cs* (násilně) odvlekou; (obr.) *silvis deducti Fauni H* odvedení, přivedení (na jeviště); *regem ex ea possessione d. L* násilně zahnati, vytisknouti; (obr.) *corpore febres d. H* odvésti, odstraniti; — spec. α) (vojsko) odvésti, odtáhnouti (s ním), hnouti (jím): *exercitum ex iis regionibus d. Cs*; *praesidia d. Cs* odvolati, stáhnouti stráže; ale *vigiliae deducebantur S* stráže byly zaváděny; *praesidia eo deducebat Cs* vkládal tam posádky; β) (osadníky) odváděti, zaváděti, vysílati; (osadu) zakládati: *milites in colonias d. C*; *coloniam* (*colonos*) *d. CL*; 2) metaf. odvádět, odvraceti (alqm de, ab re): *hi homines deduci de sententia possunt C* lze je odvrátiti od předsevzetí, přemluviti po dobrém; *de animi lenitate d. C* odvrátiti od mírnosti; a) (původ) odváděti od někoho (ab alqo, ab re): *nomen ab Anco O*; b) (při počtu) odčítati, odpočítávati, srážeti: *d. de capite, quod usuris pernumeratum est L* od (dlužné) jistiny sraziti zaplacené úroky; *ut centum nummi deducerentur C*; c) (niti s kužele) vésti, spřádati, přísti: *d. pollice filum O* palcem upřádati nit; *vetus in tela deducitur argumentum O* stará událost vetkává se do tkaniny; (obr.) *perpetuum carmen ab origine mundi ad mea tempora deducite O* veďte báseň nepřetržitě (souvisle); (báseň) spřádati, (uměle) zdělávati, skládati: *tenui deducta poëmata filo H* básně spředené jemnou nití, jemně složené; *mille versūs d. H* narobiti; *luctor d. versum O*; *Aeolium carmen ad Italos d. modos H* složiti aiolskou píseň dle italských nápěvů; (dle jiného výkladu převésti aiolskou píseň v italské nápěvy, t. j. zasaditi lyriku Alkaiovu a Sapfinu na italské půdě); III (význam předložky oslaben, v popředí ponětí cíle) odvésti někam; 1) vésti, přivádět, dopravovati k někomu n. někam: *exercitum in aciem d. L*; *ipsa vestigia dominum eo deductura erant L* bylo očekávati, že samy stopy byly by přivedly; *Pydnam eum deduci iussit N*; a) (z domu provázejíc) vésti, vésti v (čestném) průvodu, provázeti, doprovázeti: *frequentes eum domum deduxerunt C*; *haec sunt honorabilia: adsurgi, deduci C*; b) (nevěstu) přivádět z domu otcovského k ženichovi, přivádět v manželství, za manželku: *d. filiam in domum patrui T* vdáti dceru za strýce; c) přivádět mladého Římana k řečníku a státníku za dalším vzděláním: *ego eram a patre deductus ad Scaevolam C* byl jsem dán Scaevolovi na vzdělání; 2) metaf. a) uvádět, přivádět (ve stav): *res eo* (*in eum locum*) *deducta est NCs* tak daleko (až tam) věc dospěla, tak daleko došlo; *rem ad otium d. Cs* vyříditi věc mírumilovně, zachovati mír; *si in eum casum deducerentur Cs* kdyby se měli dostati až tam (tak daleko); *rem in summum periculum d. Cs*; *rem d. ad arma Cs* přivoditi rozhodnutí zbraněmi (válkou); *in noctem rem deduxerant Cs* boj prodloužili (až) do noci; (básn.) *audi, quo rem deducam H* kam s věcí (s tím) mířím, co z toho chci vyvoditi; b) přivésti k něčemu, pohnouti, přiměti, získati něčemu: *ad*

sententiam d. Cs; *ad misericordiam d. C*; — spec. (s přihanou) přiváděti ke zlému, svá děti, lákati: *adulescentes praemio deducti Cs*; *a quibus deductum Pompeium queritur Cs.*

dēductiō, *ōnis, f.* [*deduco*] **1)** odvedení: (obr.) *Albanae aquae d. C*; — spec. *α)* násilné odvedení, vypuzení (z majetku): *vis ac d. C*; *β)* odvedení do osady, osazení, ubytování: *in oppida militum crudelis d. C* kruté ubytování vojska po městech; **2)** metaf. srážka (na penězích): *ex omni pecunia deductiones fieri solebant C.*

dēductus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *deduco*] skloněný; *deducta vox* ztlumený hlas; *deductum carmen V* prostá, jednoduchá píseň (proti mohutné a vzletné básni herojské).

de-errō, *āre, āvī, —* zblouditi (od pravé cesty), zablouditi; metaf. *sors deerrabat ad parum idoneos T* los (omylem) padal na málo způsobilé.

dēfatigātiō (*defetigatio*), *ōnis, f.* [*defatigo*] (úplné) unavení, unavenost, únava, zemdlenost (tělesná i duševní): *corpora exercitationum defatigatione ingravescunt C* umořujícími cvičeními.

dē-fatīgō (*defetigo*) *āre, āvī, ātum* (zcela) unaviti, utrmáceti (tělesně n. duševně); part. perf. *defatigatus, a, um* unaven, umdlelý, vysílen.

dēfectiō, *ōnis, f.* [*deficio*] **1)** odpadnutí, odpad, vzpoura, odboj: *sollicitatis ad defectionem animis L* k odpadnutí od smlouvy, k porušení smlouvy; **2)** ubývání, mizení: *d. virium C*; *d. lucis C*; — spec. *α)* zatmění: *solis d. C*; *d. sideris T* ubývání, zatmění nebeského tělesa (t. j. měsíce); *β)* ubývání sil, mdloba: *manifestam defectionem tegebat T.*

dēfector, *ōris, m.* [*deficio*] jenž odpadl od někoho, odpadlík, zbojník.

dēfectus, *ūs, m.* [*deficio*] (= *defectio*) **1)** odpadnutí, odboj: *d. Spartanorum Cu*; **2)** ubývání, úbytek: *defectūs solis varios V* zatmění slunce.

dēfendō, *ere, fendī, fēnsum* [srov. *θείνω* tluku, č. ženu (ranami)] **1)** odbáněti, odpuzovati, odrážeti (alqm n. alqd, alqd ab alqo): *d. ictūs ac repellere Cs*; metaf. *qui non defendit iniuriam neque propulsat, iniuste facit C* nebrání bezprávi a neodráží ho; *crimen d. O* hájiti se proti nařknutí; *cum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent C* jednak vedli válku útočnou, jednak obrannou; *toga defendit frigus H* chrání před mrazem; *nimios solis defendit ardores C*; (absol.) odrážeti útoky, klásti odpor, stavěti se na obranu, hájiti se, brániti se: *ad defendendum opes minores sunt S* k odražení útoků; *cum iam defenderet nemo Cs*; *qui d. facile possent C* kteří by mohli snadno se postaviti na obranu; *etiam si ab hoste defendant C* byť i ochránili, skýtali obrany proti nepříteli; **2) a)** (odrážejíc útoky nepřátelské) brániti, hájiti, chrániti někoho od někoho n. před někým n. něčím (alqm, alqd ab alqo, contra n. adversus alqm): *defendunt ac tuentur bonos C*; *vestra tecta custodiis defendite C*; *Turni defendier* (zastar. inf. praes. pass.) *armis V*; *te mea dextera bello defensum dabit V* válkou tebe bude chrániti; **b)** metaf. hájiti (postavení, povinnosti, mínění), zastávati: *d. sententiam C*; *me id maxime defendisse, ut .. C* že bojoval jsem nejvíce za to, aby ...; *actoris partes chorus officiumque virile defendat H* nechť zastává úkol herců; *d. vicem poëtae H* zastávati úlohu básníkovu, vésti si po způsobu básníkově; — spec. *α)* (před soudem i jinde) hájiti, zastávati se (řeči, písmem): *d. Sex. Roscium parricidii reum C*; *accusatorem se existimari (vult), qui antea d. consuerat C* chce pokládán býti za žalobníka, jenž dříve obyčejně hájíval (býval obhájcem); *satis copiose defenderetur C* měl by dosti hojné obhájce; *β)* (rozhodně) tvrditi, uváděti na obranu, hájiti se tím, že ... (alqd, acc. c. inf.): *Erillus scientiam summum bonum esse defendit C*; *provideo, quid sit defensurus Hortensius C*; *M. Cicero apud te defendit* (= *defendendi causa dixit*) ... *C*; *ille principi paruisse defendebat T* hájil se tím, že byl poslušen knížete.

dēfēnsiō, *ōnis, f.* [*defendo*] **1)** odražení něčeho; obrana proti něčemu: *criminis d. C*; **2) a)** hájení, obrana něčeho (zbraní): *d. urbium Cs*; **b)** metaf. hájení, obrana: *d. fortunarum, salutis*; *officii mei C*; — spec. hájení, obrana před soudem: (s gen. subj.) *hac spe Sopatri d. nititur C*; (s gen. obj.) *tu mihi*

Cornelii defensionem obicis C předhazuješ mi, že hájím Kornelia; *quid est in hac causa, quod defensionis indigeat? C*; meton. obhajovací řeč: *defensionem scribere C*; důvod k obraně: *istum ex communi calamitate defensionem ullam sumere non sinam C*; *hic d. nulla est C* tu nelze se ospravedlniti.

dēfēnsitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *defenso*] často obhajovati: *d. causas C* často obhajovati, býti často obhájcem před soudem.

dēfēnsō, *āre* [verb. intens. od *defendo*] **1)** prudce odrážeti (útok); klásti úsilný odpor, stavěti se prudce na odpor: *dum defensamus O*; **2)** úsilně hájiti, chrániti: *sua d. T* hájiti (neohroženě) svého majetku.

dēfēnsor, *ōris, m.* [*defendo*] **1)** odvratitel, zabranitel: *d. calamitatum*; *periculi*; *necis C*; (abl. abs.) *his defensoribus Cs* jich (t. j. kolů) odporem (proti síle proudu), jich ochranou; **2)** obhájce, ochránce: *huius imperii d. C*; *defensores dare T* dáti ochránce (na cestu), dáti branný průvod; — spec. obhájce před soudem.

dē-ferō, *ferre, tulī, lātum* **I** nésti shora dolů, snášeti: *Baucis ramalia arida tecto detulit O* snesla s půdy; *aciem in campos d. L* svésti, přivésti na rovinu; *ferrum elatum in pectus d. T* napřažený meč stopiti v prsou, vraziti do prsou; — spec. **α)** (po proudu) nésti, unášeti: *secundo amne deferri L*; *cursu d. sub aequora O* proudem ponořiti, zanésti do moře; **β)** vrhati dolů, svrhovati; med. vrhati se (dolů), řítiti se, padati: *in praeceps deferri L* řítiti se do propasti; *praeceps speculā de montis in undas deferar V* střemhlav se vrhnu; *in foveas deferri Cu* padati do jam; **II** (od pravé cesty) odnášeti, zanášeti, unášeti, odvážeti: *Platonem tempestas in desertum litus detulit C*; *huc impetus hastam detulerat V* tam rána (vrh) zanesla kopí; (v pass.) býti zanesen, zahnán, uchvácen, stržen, (mimoděk) dostati se, octnouti se: *navis delata Oricum Cs*; *Troes delati in portus V*; *Ulixem longo illo errore in Oceanum delatum T*; *quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes H* dávám se zanésti jako host; *ad castra Romanorum delati Cs*; **III** (význam předložky oslaben, v popředí poněti cíle) odnášeti někam; **1)** donášeti, přinášeti, dopravovati, odevzdávati (alqd in, ad alqd n. ad alqm): *litteras ad Caesarem d. Cs*; *iussi pecuniam atque arma d. T*; *quasdam domos deferebant L* unášeli; *acta Dolabellae ad collegium d. C* zařízení Dolabellova odevzdati (ku prozkoumání) kollegiu; (t. t. státní správy) *alqd ad (in) aerarium d. LT* odevzdati do státní pokladny; *censum Romam d. L* odhadní seznamy (listiny) zaslati do Říma; **2)** metaf. podávati, nabízeti; odevzdávati, svěřovati, vznášeti, udělovati, propůjčovati (alqd alci n. ad alqm): *si quid petet, ultro defer H*; *id omne populo Romano polliceor ac defero C* (ochotně) slibuji a (samoděk) nabízím; *Caesari regnum d. C* nabízeti korunu královskou; *id delatum accipere N* přijmouti dar nabízený; *causam d. ad alqm C* svěřiti při někomu; *non ad unum omnia deferrent T* aby nevznášeli (neskládali) vše na jednoho; *qui ad me pericula rerum suarum detulerunt C* vznesli na mne hájení svého ohroženého jmění; *honorem ultro alci d. C* uděliti, propůjčiti; **a)** (věc k rozhodnutí) vznášeti, předkládati: *hac re ad consilium delatā Cs*; **b)** (zprávy) donášeti, oznamovati, dáti zprávu (vědomost), uvědomiti: *fama ei detulit armari classem V*; *d. dicta, mandata*; *falsa d. N* podati klamnou zprávu; *ad patres d. L* oznámiti senátu; — spec. **α)** (něco, někoho) donésti soudu, oznámiti soudu, učiniti soudní udání, udati, obžalovati: *nomina filiorum de parricidio delata sunt C* synové byli udáni z otcovraždy; *cum de pecuniis repetundis nomen cuiuspiam deferatur C* když žaloba z vyděračství na někoho se podává; *crimen ad alqm d. C* obžalovati u někoho ze zločinu; *Cossutium Cilices detulerant T*; *d. furti* (gen. criminis) *C*; *d. maiestatis T*; **β)** oznámiti, ohlásiti, udávati (osoby, jmění při odhadu): *in beneficiis ad aerarium delatus est a proconsule C* byl zadán, navržen u státní pokladny mezi těmi, kteří zasluhují odměny; *vestes, currus in censum d. L* ohlásiti, udati při odhadu; *nostrum in modum d. census T* po našem způsobu své jmění oznamovati.

dē-fervēscō, *ere, fervī* a *ferbuī,* — vyvříti, vykypěti; metaf. vybouřiti se, utišiti se, vykvasiti se: *cum adulescentiae cupiditates deferbuissent C*; *dum defervescat ira C*; *quasi deferverat oratio C* řeč takřka se vypěnila, vykvasila.

dēfessus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *defetiscor*] (zcela) unaven(ý), znaven(ý), umdlen(ý), vysílený, (na smrt) zemdlelý, utýrán.

dēfetīgātiō, dēfetīgō, viz *defatigatio, defatigo.*

dē-fetīscor, *ī, defessus* [*de* a *fatiscor*] (zcela) unavovati se, zemdleti, utýrati se.

dē-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*de* a *facio*] (*defexit L* zastaralý tvar = *defecerit*) **I** intrans. od-dělávati se; **1)** odstupovati, odpadati, odtrhovati se od někoho (ab alqo), (odstupujíc od uěkoho) přistupovati, přidávati se k někomu (ad alqm): *quod oppidum ab rege defecerat S*; (absol.) *Boi defecerunt L*; (s abl.) *illis legibus populus Romanus non deficiet L* od oněch podmínek neustoupí, neodchýlí se, jim se nezpronevěří; (obr.) *a me ipse deficerem C* sám sobě bych se zpronevěřil; **2)** metaf. **a)** ustupovati, ubývati, scházeti, nedostávati se, nestačovati, docházeti: *deficis interdum O* (o slunci) zatemňuješ se; *copia defecit Cs* zásoba došla; *cum epulae defecēre T* když pokrmy dojdou; *primo avulso non deficit alter aureus* (*ramus*) *V* když první (ratolest) jest utržena, nescházi druhá zlatá (t. j. hned vyrůstá opět nová zlatá); *ignem d. videbat V* hasnouti, nhasínati; *quā deficit ignis V* kam oheň nedosahuje; *fontis aquae deficiunt O* vysychají; *munimenta deficiunt Cu* scházejí, stávají se chatrnými; *non deficiente crumenā H* když se ne nedostává, když jest hojně peněz; *deficiente consilio L* nevědouce si rady, jsouce na rozpacích, v nesnázi; *deficit ars O* nestačí umění, nic není platen um; **b)** (vzhledem k silám) umdlévati, chabnouti: *pugnando* (dat.) *non deficiebant Cs* neochabovali, osvědčovali se v boji; *lassitudine et fame d. L* klesati únavou i hladem; *me tenuit moriens deficiente manu O* chabnoucí rukou; *navis deficit tantis surgentibus undis* (abl. abs.) *V* loď podléhá za tak hrozného návalu vln, podléhá tak hroznému návalu; *ne deficeret* (*Eurydice*) *metuens O* obávaje se, aby nebyla mdlá; *res publica deficiet T* obec nebude stačiti (finančně), obec se vysílí; *utcumque defecēre mores H* mravy poklesly; *animo d.* klesati na mysli, pozbývati mysli (odvahy), malomyslněti; (též absol.) *multi tot bellis defecerant Cs* pozbyli sil, stali se neschopnými (ke službě vojenské); *spe d. Cs* vzdávati se naděje, nedoufati; — spec. chřadnouti, hasnouti, umírati: *fovere deficientem T* opatrovati slábnoucího; *momenta deficientis T* okamžiky umírajícího; *iam deficiens O* již hasna; **II** transit. opouštěti někoho (něco), nedostávati se, docházeti někomu (alqm); v pass. býti opouštěn od něčeho, postrádati: (*Sol*) *cum deficit orbem O* opouští zemský obor (při zatmění); *omnia me deficiunt Cs* všechno mne opouští, nevím si rady; *res eos iam pridem, fides d. nuper coepit C* jmění jim již dávno, úvěru teprve nedávno počalo se nedostávati; *dies me deficiet C* den mně nebude stačiti; *cupidum* (sc. *me*) *vires deficiunt H* rád bych, ale sil se mi nedostává; *cum omnia* (*eos*) *defecerunt T* když vše je opustí, když pozbudou všeho; *memoria deficit* (*alqm*) *C* paměť opouští někoho; *tu ne defice* (sc. *me*) *dubiis rebus* (abl. abs.) *V* neopouštěj mne v tísni; *deficior viribus Cs* postrádám sil; — part. perf. pass. *defectus, a, um* opuštěný od někoho, zbavený něčeho: *defecta vigore cervix O* šíje zbavená svěžesti a sil; — spec. zbavený sil, zeslábly, sešlý, zmožený: *Tubero defecto corpore T* tělem sešlý; *poples d. O* oslabené podkolení; *amor d. O* vychladlá, odumřelá láska.

dē-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* **1)** zarážeti, vrážeti, vkládati, vetknouti něco do něčeho (alqd in re); med. zaraziti se (a tak) utkvíti, uváznouti: *sicam in consulis corpore d. C* vraziti do těla; (básn. s pouh. abl.) *ensem iugulo d. O* vraziti do hrdla; *defigunt tellure hastas V* zabodnou do země; *stant terrā defixae hastae V* trčí kopí do země zaražená; **2)** metaf. **a)** (oči, mysl) vrážeti, upírati, (ztrnule) upřeně hleděti na někoho n. něco; pohrouziti, zahloubati do něčeho: *in vultu regis oculos d. Cu* upřenými zraky pohlížeti na krále; *in cogitatione defixus C* zahloubán v přemítání, dumaje; *cogitationes in*

rei publicae salute d. C zamysliti se o spáse obce; *Aeneas defixus lumina* (acc. vztah.) *ingreditur V* maje oči upřeny k zemi, se sklopenýma očima; *Latinus defixa obtutu tenet ora V* obličej má sklopený k zemi ztrnule pohlížeje; *obtutu defixus in uno V* pouze v prohlížení zahloubán, zabrán; *defixis oculis torpet H* se ztrnulým zrakem; (s dat.) *Libyae defixit lumina regnis V*; **b)** (do mysli) zaraziti, pevně (trvale, hluboko) vštípiti, zakotviti: *audaciam in mentibus d. C*; *virtus est altissimis defixa radicibus C* jest zakořeněna (tkví) hluboko; **c)** (podivem, leknutím) zaraziti, ohromiti, omráčiti, učiniti ztrnulým: *obiecta res inmobiles eos defixit L* překvapením ztrnuli bez hnutí; *maestitia defixit omnium animos L* všichni upadli (ustrnuli) v truchlivost; *stupor omnes admiratione defixit C* všichni ztrnuli úžasem; *novissimae res defixēre aciem in his vestigiis T* poslední události (jakoby) přikovali voj (nepřátelský) na těchto místech; zvl. part. perf. pass. *defixus, a, um* zaražen, ztrnulý, ohromen, (jakoby) přikován: *miles ob metum d. T.*

dē-fingō, *ere* vytvořovati, vytvářeti, zpodobovati; — spec. (s příhanou) zpotvořovati: *defingit Rheni luteum caput H* (lepší čtení *diffingit* v. t.).

dē-fīniō, *īre, īvī, ītum* **1)** obmezovati, vymezovati, ohraničovati: *si res eae, quas gessimus, orbis terrae regionibus definiuntur C* jsou-li omezeny (teprve) hranicemi světa, sahají-li naše válečné činy až na samý konec světa; *Caesar in iis est locis, quae imperium .. definiunt C* která činí (tvoří) hranice říše; **2)** metaf. **a)** (vymezením) zevrubně (pevně, jistě) určiti, vytknouti, ustanoviti: *definitur et numerus T*; *cum esset omnibus definita mors C*; — spec. (t. t. logický) pojmy vymezovati, definovati: *voluptatem sic definiunt C*; **b)** omezovati něčím: *definit amicitiam paribus officiis ac voluntatibus C* omezuje přátelství stejnou měrou ochoty a náklonnosti.

dēfīnītē, adv. [*definitus*] vymezeně; určitě, přesně, zřetelně, výslovně.

dēfīnītiō, *ōnis, f.* [*definio*] **1)** vymezení, ohraničení; **2)** metaf. určení, ustanovení; — spec. (t. t. logický) vymezení pojmu, výměr.

dēfīnītus, *a, um* [vl. part. perf. pass od *definio*] vymezený; určitý, zřetelný.

dē-fīō, *fierī,* — (básn. pass. k *deficio*) (= *deesse*): scházeti, chyběti, nedostávati se: *numquamne causa defiet, cur ... L* nikdyliž nebude (vám) scházeti záminka (výmluva), což vždy budete míti po ruce záminku, proč ...

dēflagrātiō, *ōnis, f.* [*deflagro*] **1)** shoření, splanutí: *omnium terrarum d. C* všeobecný požár světový; **2)** metaf. záhuba, zhouba (ohněm): *cum mea domus ardore suo deflagrationem urbi minaretur C.*

dē-flagrō, *āre, āvī, ātum* **I** intrans. **1)** shořeti, vzplanouti, lehnouti popelem; **2)** metaf. zhynouti: *ruere ac d. omnia passuri estis? L* chcete dopustiti, aby vše se sřítilo a zhynulo; (o vášních) dohořívati, tišiti se, chabnouti: *deflagrante seditione T*; **II** trans. **1)** spalovati; **2)** metaf. ohněm ničiti: *cinis deflagrati imperii C* popel říše ohněm zničené.

dē-flectō, *ere, flexī, flexum* **I** trans. **1)** shýbati; **2) a)** uhýbati, odkloňovati, odchylovati, odvraceti: *tela d. V*; *amnes in alium cursum deflexi C* řeky obrácené, tekoucí jiným směrem; *neque a se deflecteret oculos L* a aby neodvracel očí od něho, aby nespouštěl očí s něho; **b)** metaf. měniti, přeměňovati, překrucovati: *d. sententiam C*; **II** intrans. **1)** uhýbati (se), uchylovati se, odbočovati: *d. viā T* odbíhati s cesty; *d. ad maritimos locos T* uchýliti se k pomořským místům; **2)** metaf. *d. a veritate C*; *deflexit de spatio curriculoque consuetudo maiorum C* předkové odbočili již ve svých zvycích z vyjeté dráhy.

dē-fleō, *ēre, ēvī, ētum* oplakávati někoho, plakati pro někoho, nad někým n. něčím (alqm): *carmen, quo Germanici suprema defleverat T* žalozpěv o smrti Germanikově; *dum deflent, saepe eodem rogo cremabantur T* zatím co oplakávali (drahé zesnulé); — spec. s pláčem vypravovati: *haec ubi deflevit V.*

dē-flōrēscō, *ere, flōruī,* — **1)** odkvétati; **2)** metaf. odkvétati, vad-

nouti, zacházeti: *cum corporibus vigere et d. animos L.*

dē-fluō, *ere, flūxī,* — **I** stékati; **1)** téci dolů, stékati: *defluit saxis* (abl.) *humor H*; — spec. plouti po řece (po proudu): *sumptis ducibus amnis peritis defluxit ad insulam Cu*; *pars cetera secundo defluit amni V*; **2)** metaf. splývati, smekati se, káceti se (dolů), spadnouti: *cohors relictis ad terram defluxit equis V* (hbitě) seskákala s koní; *in latus a dextro paulatim defluit armo O* (k zemi) na bok se kácí znenáhla po pravém lokti; *corpus ex equo defluxit ad terram Cu* mrtvola se svezla, spadla; — spec. **α)** (o vlasech) spadati, vypadati, lézti (dolů): *defluxēre comae O*; **β)** (o šatech) splývati, viseti (dolů): *toga defluit H* (nedbale) visí; *pedes vestis defluxit ad imos V*; **II** odtékati; **1)** odtékati, přestávati téci: *rusticus expectat, dum defluat amnis H*; **2)** metaf. uplývati, tratiti se, mizeti: *sic horridus ille defluxit numerus H*; (politicky) *unus* (*tribunus*) *me absente defluxit C* odpadl, odtrhl se; **III** (význam předložky oslaben, v popředí ponětí cíle) téci k někomu: metaf. přitékati, plynouti k někomu: (*id*) *ad illum potissimum defluxisse C* připadlo nejspíše jemu; *ab amicitiis ad leves inimicitias defluxit oratio C* řeč přešla k . . .; *merces tibi defluat ab Iove H* nechť ti plyne (v hojnosti).

dē-fodiō, *ere, fōdī, fossum* **1)** odkopati, vykopati, zkopati: *argenti pondus et auri defossā deponere terrā H* uložiti, uschovati do vykopané země (jámy); *siros d. Cu* vykopávati jámy; **2)** zakopati, zahrabati: *abdita et defossa ignorantur T* místa skrytá a zahrabaná zůstávají neznáma, ucházejí pozornosti; *defossa eruere T* vyhrabávati věci zahrabané; (obr.) *aetas defodiet condetque nitentia H* zakope (pohřbí) a ukryje.

dēfore, inf. fut. od *desum.*

dēformātiō, *ōnis, f.* [*deformo*] znetvoření, zohavení; metaf. *d. maiestatis L* potupení velebnosti.

dēformis, *e,* [*de* a *forma*] **1)** beztvárný: *deformes animae O* beztvárné duše (nemající hmotného těla); **2)** znetvořený, zohyzděný, ohyzdný, ošklivý, škaredý, neúhledný; hnusný, potupný: *ora lato deformia rictu O* obličej znetvořený širokou tlamou; (*Valens*) *d. et flens processit T* v neúhledném oděvu (otrockém); *tam deforme spectaculum L* tak hnusná podívaná; *deforme obsequium T* hnusná podlízavost (servilismus); (subst.) *deformia meditari T* pomýšleti na mrzké věci.

dēformitās, *ātis, f.* [*deformis*] znetvoření, zohyzdění, ohyzdnost, zohavení, škaredost, ošklivost: metaf. *d. eventūs T* hanebnost konce (života); *flagitiorum d. T* hnusnost (ohavnost) mrzkých činů; *ludicra d. T* hnusné vystoupení v divadle.

dē-formō, *āre, āvī, ātum* **1)** vytvářeti, vypodobiti, zobraziti; metaf. vyobraziti slovy, vylíčiti: *quem supra deformavi C*; **2)** **a)** znetvořiti, zohyzditi, zohaviti: *canitiem deformat pulvere V* šediny zohaví (si) popelem; **b)** metaf. zhanobiti, poskvrniti, zneuctiti, tupiti: *d. domum V* poskvrniti; *deformatus aerumnis S* zohaven strastmi.

dē-fraudō, *āre, āvī, ātum* oklamati, ošidit, obelstíti někoho o něco (alqm alqa re).

dē-frēnātus, *a, um* bezuzdný.

dē-fricō, *āre, fricuī, frictum* (*fricātum*) otírati, natírati; metaf. *sale multo urbem defricuit H* hojnými vtipy městu solil.

dē-fringō, *ere, frēgī, frāctum* [*de* a *frango*] přelomiti, ulomiti, zlomiti: *ab hasta defringit ferrum V* od kopí ulomí hrot (kovový).

dē-fugiō, *ere, fūgī, fugitūrus* **1)** (absol.) utíkati, prchati, býti na útěku; **2)** (s acc. předm.) **a)** prchati před někým; **b)** metaf. vyhýbati se, vzdalovati se, straniti se.

dē-fundō, *ere, fūdī, fūsum* líti dolů; odlévati, vylévati, nalévati: *ac nisi mutatum parcit d. vinum H* a jen zkysléhо (zkaženého) vína nalije (do číše), podá k pití; (obr. o věcech netekutých) *fruges defudit Copia cornu H* vylila, vysypala.

dē-fungor, *ī, fūnctus sum* úplně vyříditi, dokončiti, dokonati (zvl. něco nepříjemného), zbaviti se něčeho (alqa re): *proelio d. L* (úplně) dokončiti boj; *d. periculo C* přestáti, přetrpěti, vyváznouti

z nebezpečenství; *defunctā civitate plurimorum morbis L* když obec přetrpěla (zažila) nemoci přemnohých spoluobčanů; *d. laboribus H*; *ubi defunctae* (sc. *carinae*) *portūs tenebunt V* přetrpíce (všecka nebezpečenství), po přestálých nebezpečenstvích; *d. imperio L* dostáti, vyhověti, dosti činiti rozkazu; *nonnulli defuncti honoribus C* kteří zastávali (již) úřady; *suis temporibus defuncta H* co (již) svůj věk prožilo (si odbylo); — spec. dokonati život, skonati, zemříti: (s abl.) *corpora vitā defuncta V* těla, jež dokonala dráhu životní; *defunctus terrā O* jenž dokončil život pozemský, dráhu pozemskou; (absol.) *defuncta* (*est*) *virgo T*; *defuncto rege T* po králově smrti; *honor gravis defunctis T*; *morte egregiā d. Cu* zahynouti slavnou smrtí.

dē-gener, *ĕris,* adj. [*de* a *genus*] 1) zrůdný, odrodilý, zvrhlý, nezdárný, nepravý: *non d. patriae artis* (gen. vztah.) *O* nezvrhlý v umu otcově (v šalbě se potatil); *Artabanus materno genere Arsacides, cetera d. T* ostatně z rodu sprostého; *non d. ad pericula T* neodrodilá vzhledem k nebezpečenstvím, neleknoucí se nebezpečenství (jak dědičné bylo v rodě, ze kterého pocházela); 2) metaf. (mravně) zvrhlý, nešlechetný, špatný, podlý, nízký: *degeneres animi V.*

dē-generō, *āre, āvī, ātum* 1) intrans. a) odroditi se, zvrhnouti se, pozbývati dobrých vlastností (rodu): *degeneras O* jsi odrodilá (jevíš se nehodnou svého rodu); *degeneravisse Parthos T*; *vitā d. T* v životě se zvrhnouti; b) odstupovati, odchylovati se; odpadati, upouštěti od něčeho (ab alqa re): *neque Antonius neque Hormus a fama vitaque degeneravēre T* nestali se nevěrnými své (dosavadní) pověsti a životu; *degenerabat a labore ac virtute miles T* upouštěl od práce a udatnosti; 2) trans. (odrodilostí) hanobiti, kaziti něco: *equus degenerat palmas O* činí hanbu vítězné palmě. — (part.) **dēgenerātus,** *a, um* odrodilý: *degeneratum in aliis L* zvrhlost (jeho) v jiných věcech.

dēgō, *ere,* —,— [*de* a *ago*] (čas, život) tráviti, prožívati: *d. senectam H*; (absol.) tráviti věk, žíti: *ille laetus deget H.*

dē-grandinat, neosob. slov. přestává krupobití *O.*

dē-gravō, *āre, āvī, ātum* 1) tížiti, (dolů) tisknouti, (dolů) tlačiti: *degravat Aetna caput O* hlavu (Tyfoeovu) Aetna tlačí; *litora ingenti passu degravat O* tíží břeh ohromným krokem (o Polyfemovi); *laxos degravat illa sinus O* záhyby roucha tíží (květinami), ukládá květy do záhybů; 2) metaf. tížiti, přivádět v tíseň, obtěžovati: *quae* (sc. *milia*) *degravabant cornu L*; *etiam peritos nandi vulnera degravant L*; *vulnus degravabat* (sc. *consulem*) *L.*

dē-gredior, *ī, gressus sum* [*de* a *gradior*] 1) sestupovati odněkud (de, ex re n. pouhý abl.): *ad pedes degressus eques L* jezdci, kteří sestoupili, sesedli s koní; 2) odstupovati, odcházeti.

dē-gustō, *āre, āvī, ātum* 1) okoušeti, ochutnávati: (básn.) *lancea summum degustat vulnere corpus V* kopí drasne (škrábne, zasáhne) povrch těla ranou (t. j. raní pouze po vrchu); 2) okoušeti, zakoušeti, zkoušeti: *visne ipse eam* (sc. *vitam*) *d.? C.*

de-hinc, adv. 1) (o prostoře) odtud; 2) (o čase) a) odnynějška; b) potom: *primum — d. SV* nejprve — potom (dále), předně — za druhé.

de-hīscō, *ere,* —,— rozvírati ústa; rozvírati se, rozestupovati se; pukati: (v zařikání) *dehiscat mihi terra V* kéž se země pode mnou rozevře, kéž se propadnu, kéž mne země pohltí; *unda dehiscens V* šklebící se vlna; *rimis cymba dehiscit O* kocábka se rozvírá, puká štěrbinami; *dehiscent ora* (*domūs*) *V* rozevrou se vchody.

dehonestāmentum *ī, n.* [*dehonesto*] 1) zohyždění: *oris d. T*; 2) metaf. zneuctění, hanba: *amicitiarum dehonestamenta T* hanebné přátelství.

de-honestō, *āre, āvī, ātum* hyzditi, poskvrňovati, hanobiti, zneucťovati.

de-hortor, *ārī, ātus sum* srážeti, zrazovati, odrazovati někoho s něčeho, vymlouvati někomu něco (alqm ab re; věta s ne n. inf.).

Dēianīra, *ae, f.* [*Δηϊάνειρα*] dcera kalydonského krále Oinea, sestra Meleagrova, choť Herakleova.

dēiciō, *ere, iēcī, iectum* [*de* a *iacio*] I házeti dolů; 1) shazovati, svrhovati, strhovati, povalovati (alqm a

alqd ab, de, ex alqa re n. pouhý abl. in alqd): *saxo Tarpeio deicitur T*; *deiecto in pectora mento O* sraziv mu bradu na prsa, t. j. (ranou) roztříštiv mu bradu; *securim in caput d. L* vraziti do hlavy; *sortes d. Cs V L* losy vhoditi (do osudí), losovati; *arbores d. L* káceti; *statuas d. C* povaliti; *muros d. L*; *opus d. C* zbořiti, pobořiti dílo (stavbu); uraziti: *trunca* (v. t.) *deiectis vulnera membris O*; reflex. a med. vrhati se (dolů), řititi se, seskakovati, skočiti někam: *se de muro d. Cs*; — spec. srážeti (k zemi), povaliti, zabiti, skoliti, srubnouti: *deiectis stipatoribus T* když osobní strážcové byli pobiti; 2) metaf. a) sklánětí, sklopovati: *vultum d.* (*in terram, in humum*) *VOT* sklopiti obličej; *deiectis in terram oculis T*; *deiectus oculos VL* sklopiv zrak, s očima sklopenýma; b) srážeti, svrhovati s něčeho: *hoc* (sc. *Critiā*) *deiecto N* po svržení, po pádu tohoto; *principatu deici Cs* býti svržen s náčelnictví; *impositus Artavasdes et deiectus* (sc. *regno*) *T*; *spe deiecti Cs* zklamáni v naději;

II odhazovati, odháněti; 1) strhovati, zahánětí (ze svého směru), odháněti, odrážeti: *tempestate Menelaus ad Libyam deiectus est T*; *nostros ex munitione d. Cs*; 2) metaf. vytiskovati, zapuzovati, odvraceti, odstraňovati, zbavovati; (než i tu leckde patrný jest původní význam předložky: srážeti dolů): *de statu* (*gradu*) *d. C* vytisknouti z postavení, přivésti z rovnováhy duševní; *de sententia d. C* odvrátiti od mínění; *d. honore per coitionem aliquem L* úmluvou odvrátiti od ucházení se o úřad; *haud deiectus* (sc. *consilio*) *equum petit V* neodstrašen od svého předsevzetí; *a cervicibus iugum servile d. C* svrhnouti se šíje jho otrocké; *mucrones a iugulis d. C* odraziti hroty od hrdel; *a re publica d. oculos C* spouštěti oči (někam); *ecquid intellegis, quantum mali de humana condicione deieceris C* jak veliké zlo jsi sňal s osudu lidského; *metum d. C* zbaviti strachu; *deiecta coniuge tanto V* zbavena (ztrativši) chotě tak slavného.

Dēidamīa, *ae*, *f.* [*Δηϊδάμεια*] dcera Lykomeda, krále ostrova Skyru, porodila Achillovi syna Pyrrha.

dēiectiō, *ōnis*, *f.* [*deicio*] vyhození; vypuzení, zapuzení (z majetku) *C*.

1. dēiectus, *ūs*, *m.* [*deicio*] 1) shození, skácení, porážení: *angustiae saeptae deiectu arborum L* sporáženými stromy, zásekami; 2) svah, sklon, spád, sráz: *lateris deiectūs Cs* srázné stráně; *d. gravis O* prudký spád.

2. dēiectus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *deicio*] ponížen; nízký: *deiecta loca Cs* nížiny.

dein, adv. [zkráceno z *deinde*] (o místě a hlavně o čase) potom, pak; dále.

deinceps (básn. dvojslab. *dēinceps*), adv. [*dein* a *capio*; vl. pův. adj. „následující“] (v prostoře i čase) po sobě, za sebou; po pořádku, pořadem, dále; (hned) potom: (v platnosti attributivné) *hi d. anni L* tato léta za sebou jdoucí; *duo d. reges L* dva po sobě vládnuvší králové; *caedes d. tyranni L* zavraždění ihned následovavší, potom vykonané, nastalé; *inde d. L* potom po řadě.

de-inde, (básn. dvojslab. *dēinde*) [*de* a *inde*] odtud dále; o pořadí a posloupnosti a) místní: dále: *iuxta Hermunduros Naristi ac d. Marcomani agunt T* a dále (za nimi) Markomani bydlí; (v platnosti přívlastkové) *igitur Sequanis Haeduisque ac d., prout opulentia civitatibus erat, infensi T* a na jiné národy jsouce rozhořčeni; b) (nejčastěji) časové: od té doby, od té chvíle, potom, na to: *nec d. in terris Romulus fuit L* od toho okamžiku; (též o budoucnosti) potom, na dále, v budoucnosti, budoucně: *sic d., quicumque alius transiliet moenia mea L*; *quae d.* (= *in posterum*) *sequatur gloria* (*prolem*) *V*; — (spec. o bezprostřední budoucnosti) brzy, za krátko, co nejdříve, co nevidět: *nec, quae te circumstent d. pericula, cernis? V*; (v závětí důrazně vytýká následnost děje): *cum iam virium haud paeniteret, consilium d. viribus parat L*; *sic fatus d. comantem Androgei galeam induitur V* (srov. *εἶτα, ἔπειτα* po participiu časovém); (vytýká důrazně otázku) pak (za těch okolností): *cur d. Metrodori liberos commendas? C* proč pak; *quo d. fugam, quo tenditis V* kam pak prcháte; *quae nunc d. mora est? V* který pak ještě nyní průtah jest, t. j. nač další průtah; (při vypočítávání) *d.* = potom, dále, za druhé: *primum ..., d. ..., tum ..., denique* (n. *postremo*).

Dēionidēs, *ae, m.* [*Δηϊονίδης*] Deionovec (metronymikon) t. j. syn Kretanky Deiony (a Apollona) (= *Miletus*) *O.*

Dēiopēa, *ae, f.* [*Δηϊόπεια*] jméno nymfy *V.*

Dēiotarus, *ī, m.* [*Δηϊόταρος*] tetrarcha galatský, jehož Cicero hájil (r. 45 př. Kr.) v řeči nás dochované proti obžalobě, že ukládal o život Caesarův.

Dēiphobē, *ēs, f.* [*Δηϊφόβη*] věštkyně (Sibylla), dcera věštného boha mořského Glauka *V.*

Dēiphobus, *ī, m.* [*Δηΐφοβος*] syn Priamův, jenž po smrti Paridově pojal Helenu za choť *V.*

dē-iungō, *ere* vypřahati; metaf. *se d. a labore T* vypřáhnouti se z práce, upustiti od práce.

dē-lābor, *ī, lāpsus sum* 1) sklouznouti, smeknouti se, svézti se, spadnouti, upadnouti, sklesnouti s čeho (ab, de, ex n. pouhý abl.): *d. ex equo L*; *d. equo T*; *de caelo d. C*; *caelo d. LV* spustiti se, snésti se, sletěti, sestoupiti s nebe; *delapsus Somnus ab astris V*; *illa caeli delapsa per auras V* snesši se; *de manibus delapsa arma C* z rukou vypadlé zbraně; — spec. *flūmen delabens in mare H* řeka plynoucí (tekoucí) do moře; 2) metaf. šinouti se, spadnouti, upadnouti, sklesnouti do něčeho, v něco, ocitnouti se v něčem (in, ad alqd): *d. in medios hostes V*; *in idem genus morbi d. C*; *in servitutem d. L* upadnouti v porobu; *ad inopiam d. T* sklesnouti v chudobu; *ad aequitatem d. C* kloniti se k slušnosti; *specie religionis in ambitionem d. T* pod rouškou náboženské úcty upadati ve ctižádost, t. j. ze ctižádosti nadsazovati práva svatyně; *a sapientium familiaritatibus ad vulgares amicitias oratio nostra delabitur C* náš výklad přechází (obrací se) od důvěrných styků mudrců k všednímu přátelství.

dē-lāmentor, *ārī* (prudce) hořekovati, kvíleti, bědovati nad někým (alqm) *O.*

dē-lassō, *āre* (zcela, úplně) unaviti, znaviti *H.*

dēlātiō, *ōnis, f.* [*defero*] donášení; metaf. — spec. (t. t. v mluvě soudní) donášení jména něčího na soud, udávání, udání, podání žaloby, žaloba: *cui potissimum d. detur C* komu nejspíše podání žaloby má býti svěřeno; *cum in P. Gabinium delationem nominis postularet C* když žádal za dovolení, aby směl žalovati P. Gabinia; *delationem factitare T*; *delationes exercere T* zabývati se udavačstvím.

dēlātor, *ōris, m.* [*defero*] donášeč; — spec. (s přihanou) donášeč (na soud), udavač, žalobník.

dēlectābilis, *e* [*delecto*] rozkošný, příjemný, milý *T.*

dēlectāmentum, *ī, n.* vl. prostředek baviti se; zábava, kratochvíle.

dēlectātiō, *ōnis, f.* [*delecto*] bavení se, kochání se; obveselení, zábava, potěšení, rozkoš, požitek: *satiari delectatione non possum C* nemohu se nabažiti rozkoše; *conviviorum d. C* požitek z hostin; *sermonis d. C* požitek plynoucí z rozhovoru; *non amoenitas ad delectationem (eum devocavit) C* půvab místa nesvedl ho, aby se pokochal; *materiā utuntur informi et citra speciem aut delectationem T* bez krásy a půvabu.

dē-lectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. — intens. od zastar. *lacio* lákati] těšiti, obveselovati, baviti, vyrážeti, činiti rozkoš někomu něčím (alqm alqa re): (absol.) *aut prodesse volunt aut delectare poëtae H*; med. (reflex) těšiti se, baviti se, kochati se něčím, míti zálibu v něčem, míti požitek z něčeho, žíti něčemu (alqa re): *adulescentibus bona indole praeditis sapientes senes delectantur C* mají radost z jinochů nadaných; (s inf.) *vir bonus dici delector H* těší mne (jsem rád), jsem-li nazýván dobrým mužem.

dēlēctus, (*dilectus*), *ūs, m.* [1. *deligo*] výběr, výbor, volba: *earum rerum hic tenetur a sapiente d., ut . . . C* mudřec rozhodne se při své volbě tak, že . . .

dē-lēgō, *āre, āvī, ātum* 1) odesílati, odkazovati někoho někam, k někomu, na někoho (alqm in alqd, ad alqm); 2) metaf. a) odkazovati, přikazovati, svěřovati někomu něco, vznášeti něco na někoho (alqd ad alqm n. alci): *rem ad senatum d. T*; *nec ancillis delegantur* (sc. *liberi*) *T* péče o dítky není svěřována služkám; *delegato triumviris ministerio, ut . . . T* když úkol přikázán (uložen) byl triumvirům; b) (zásluhu, vinu) svalovati, sváděti na ně-

koho, přičítati, připisovati někomu: *servati consulis decus ad servum d. L*; *scelera aliis d. T.*

dēlēnīmentum, *ī, n.* [*delenio*] utišující prostředek, ulehčení, úleva: *vitae delenimenta T* útěchy života; — spec. (s přihanou) vnadidlo, lákadlo: *delenimenta vitiorum T.*

dē-lēniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* mírniti, tišiti, chlácholiti, konejšiti: *multitudinem, animos d. C*; — spec. jímati (pro sebe), vnaditi, nakloňovati si, okouzlovati: *quibus* (sc. *rebus*) *illa aetas capi ac deleniri potest C*; *epulis multitudinem d. C*; *Midan carmine delenit O* jímá, okouzluje.

dēlēnītor, *ōris, m.* [*delenio*] tišitel, konejšitel.

dēleō, *ēre, ēvī, ētum* [snad **de-(o)leo*; srov. *ab-oleo*] ničiti (zničiti), hubiti (zahubiti), vyhladiti, zahladiti: *d. aedificia*; *oppida*; *d. et evertere rem publicam funditus C* zničiti a ze základů vyvrátiti; *Volscum nomen d. L* vyhladiti; *delet simulatio veritatem C* maří licoměrnost správný úsudek; *bella d. C.* udusiti války; — spec. (písmo) zničiti, setříti, vymazati, vyškrábati, vyhladiti: *nomen Scipionis d. ac tollere C* zúplna vyhladiti; *et notat et delet O* píše a vymazuje (písmo); *sororem d. O* vymazati slovo „sestra“; (obr.) *maculam d. Cs* smazati skvrnu; *memoriam discordiarum oblivione sempiterna d. C* vyhladiti vzpomínku na různice věčným zapomenutím.

dēlētrīx, *īcis, f.* [*deleo*] zahubitelka *C.*

Dēlia, *Dēliacus, Dēlium, Dēlius* viz *Delos.*

dēlīberābundus, *a, um* [*delibero*] pečlivě (dlouho) uvažující, rozmýšlející se, (hluboce) pohřížený v přemýšlení, pln(ý) úvahy.

dēlīberātiō, *ōnis, f.* [*delibero*] uvažování, rozvažování, rozvaha, úvaha, rozmýšlení: *consilii capiendi d. C* úvaha o tom, jak se rozhodnouti; *in deliberationem cadere C* spadati v úvahu; *d. est L* jest možnost, povinnost uvažovati; — spec. uvažování s jinými, porada: *deliberationes habebat de re publica C* měl (konal) porady o záležitostech obecních.

dēlīberātīvus, *a, um* uvažovací, rozvažovací.

dēlīberātor, *ōris, m.* [*delibero*] uvažovatel, rozvažovatel *C.*

dēlīberō, *āre, āvī, ātum* [*de* a *libra* váha; m. **delibro*; *e* vloženo prostonárodní etymologií dle *libero* osvobozovati] vl. odvažovati; 1) uvažovati, rozvažovati, rozmýšleti, přemýšleti, raditi se, brátí radu s sebou, brátí (v poradu) v úvahu (de re, alqd): *spatium* (*dies*) *deliberandi NCs* čas (lhůta) na rozmyšlenou; — spec. brátí radu s jiným, dotazovati se o radu, tázati se o radu: *deliberantibus Pythia respondit N*; 2) (rozváženíti a) uraditi se (u sebe), rozmysliti se, ustanoviti se, rozhodnouti se, odhodlati se: *deliberatā morte ferocior H* jsouc (ještě) odvážnější tím, že se odhodlala zemříti, odhodláním se k smrti ...; *certum est deliberatumque* (sc. *mihi*) *C* jsem rozhodnut a odhodlán.

dē-lībō, *āre, āvī, ātum* 1) při libaci (oběti) něco vína z poháru ulévati, odlévati, (část) obětovati; metaf. ubírati, z něčeho, (bera) ochutnávati, okoušeti něčeho: *ex universa mente delibatos* (= *decerptos*) *animos habemus C* máme duše ubrané z ..., duše naše jsou výrony božské duše všehomíra; *undique flosculos carpere atque d. C* květy řečnické trhati a sbírati; *novum honorem d. L* okoušeti nové cti; *summa delibans oscula V* něžné dávaje polibky, něžně celuje; 2) metaf. (ubíraje) zmenšovati: *de gloria d. C* zlehčovati slávu.

dē-librō, *āre, āvī, ātum* [*de* a *liber* lýko] oloupati, oloupiti (kůru).

dēlībūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *delibuo* natírati tekutinou, mazati (mastí)] natřen(ý), potřen; namazán, pomazán: *medicamentis propter artuum dolorem d. C*; *Nessi cruore d. Hercules H* Nessovou krví natřený, otrávený; *d. capillus C* namazaný vlas.

dēlicātē, adv. [*delicatus*] bujně, chlípně, rozkošnicky, rozmařile: *d. ac molliter vivere C.*

dēlicātus, *a, um* [na vývoj významu silně působila snad správná etymologie, jež spojovala toto slovo s *deliciae*] 1) vnadný, vábný, lákavý, rozkošný, půvabný; nádherný, skvostný, vybraný: *delicatissimum litus C*; *delicatae voluptates C*;

delicata aqua Cu lahodná voda; **2)** (s příhanou) smyslný, rozmařilý, rozkošnický, vybíravý; *adulescens d. C* vyhýčkaný mladík; *delicatum fastidium C* přemrštěná pohrdavost.

dēliciae, *ārum, f.* [*de* a *lacio* lákati, vábiti (do léčky); srov. *laqueus* smyčka] co vábí (láká) smysly; **1)** lákadlo; (jemný) požitek (požitky), rozkoš, blaho, veselí, potěšení, kratochvíle, slast: *omissis hoc age deliciis H* nedbaje lákadel; *non deliciis neque desidia torpescere T* neochaboval rozkošemi ani zahálkou; *d. muliebres T* ženská marnivost; *educationis d. T* jemnost vychování, (jemné) rozmařilé vychování; *esse alci in deliciis C* býti někým rozkoší, miláčkem; *habere alqm in deliciis C* míti potěšení v někom; **2)** meton. **a)** (o osobách) potěšení, rozkoš, miláček: *Roscius, d. tuae C*; *Alexis, d. domini V*; **b)** (o věcech) ozdoba (ozdoby), nádhera: *excutere delicias C* zurážeti (umělecké) ozdoby; *animus talium deliciarum egens H* takových ozdob, takové nádhery.

dēlictum, *ī, n.* [vl. subst. part. perf. pass. od *delinquo*] opomenuté, pochybené; poklesek, přestupek, provinění, přečin; chyba (v básni); zločin.

1. dēligō, *ere, lēgī, lēctum* [*de* a *lego*] **1)** vybírati, sbírati: *d. oleam O*; *d. rosam O* trhati; **2)** metaf. vybírati, (vy)voliti (si), vyhlédnouti si; (ve voj.) odváděti: subst. *dēlēctī, ōrum, m.* vybraní mužové, vybrané mužstvo, výbor (mužů); (s dvojím acc.) *alqm socium d.* vyvoliti (si) někoho za spojence (spojencem); — spec. (vybíraje) vyřazovati: *d. infirmiores milites Cs*; *d. longaevos senes ac fessas matres V.*

2. dē-ligō, *āre, āvī, ātum* přivazovati, uvazovati, připevňovati (alqd ad alqd): *naves d. ad ancoras Cs* zakotviti lodi.

dē-linquō, *ere, līquī, lictum* opomenouti; intrans. scházeti, nedostávati se; metaf. (mravně, v povinnosti) scházeti, chybovati, poklesnouti, proviniti se v něčem, něčím: (s acc. vnitřn.) *quod deliquerunt L* v čem (čím) se provinili; *flagitia d. T* páchati ohavnosti.

dē-liquēscō, *ere, licuī,* — roztékati se; taviti se, (o sněhu) táti; rozplývati se: *flendo delicuit O* (samým) pláčem se rozplynula; metaf. *qui alacritate deliquescat O.*

dēlīrātiō, *ōnis, f.* [*deliro*] vl. vybočení z brázdy (z dráhy) rozumu; pomatenost, třeštění; potrhlost, pošetilost: *senilis stultitia, quae d. appellari solet C* pošetilost starců zvaná obyčejně dětinstvím.

dē-līrō, *āre, āvī, ātum* [srov. *lira* brázda] vl. (při orání) z brázdy vybočiti, odchýliti se; metaf. vybočiti, vyjeti z brázdy (z kolejí) rozumu, bláznit i, blouzniti, býti potrhlý, pošetilý, ztřeštěný: (přísl.) *quidquid delirant reges, plectuntur Achivi H* v čemkoli blázní knížata, za to jsou biti Achajové (t. j. obecný lid), za každé bláznovství králů pykají Achajové.

dēlīrus, *a, um* jenž vybočil (vyjel) z kolejí rozumu; ztřeštěný, potrhlý, nesmyslný, pošetilý.

dēlitēscō, (*dēlitīscō*), *ere, lituī,* — [*de* a *latesco*] skrývati (ukrývati) se, schovávati se, zalézati někam; metaf. schovávati se, strkati se za někoho.

dē-lītigō, *āre* prudce (do únavy) se hádati, hašteřiti.

Dēlius, *Dēlium,* viz *Delos.*

Dellius, *iī, m. Q. Dellius,* Říman nespolehlivé povahy, jenž, změniv několikrát své smýšlení politické, přidal se konečně r. 31 př. Kr. k Oktaviánovi *H.*

Delmaticus, viz *Dalmatae.*

Dēlos, (*Dēlus*) *ī, f.* [*Δῆλος*] ostrov v aegejském moři, střed kykladských ostrovů. Dle mythu bohyně Leto nalezla na Delu útulek a porodila tam na hoře Kynthu Apollona a Dianu. Od té doby prý tento ostrov, jenž dotud v moři sem a tam se zmítal (*erratica O*), pevně tkví. Odt. adj. **a) Dēlius,** *a, um* delský: *D. vates H* (= Apollo); *folia Delia H* (= vavřín); *Delia dea H* (= Diana); též subst. *α) Dēlius, iī, m.* Delan, delský bůh (= Apollo); *β) Dēlia, ae, f.* Delanka, delská bohyně (= Diana); *γ)* **Dēlium,** *iī, n.* boiotské městečko při hranicích Attiky; **b) Dēliacus,** *a, um* delský.

Delphī, *ōrum, m.* město ve Fokidě na úpatí Parnassu s proslulým chrámem a věštírnou Apollonovou (nyn. *Kastri*). Odt. adj. **Delphicus,** *a, um* delfský; subst. *Delphicus, ī, m.* Delfan (= Apollo).

delphīn, *īnis*, *m.* a *delphīnus*, *ī*, *m.* [*δελφίς*] plískavice, delfín; meton. (souhvězdí) Delfín *O.*

dēlūbrum, *ī*, *n.* [*de* a *luo*] místo očistné a smírné; svatyně, chrám.

dē-lūdō, *ere*, *lūsī*, *lūsum* činiti si hříčku z někoho; klamati, šáliti, podváděti.

dēlumbō, *āre* [*de* a *lumbus*] vl. ochromiti bedro; metaf. ochromiti, zeslabiti.

Dēlus, viz *Delos.*

Dēmādēs, *is*, *m.* [*Δημάδης*] athenský řečník, vrstevník Demosthenův.

dē-madēscō, *ere*, *maduī*, — zcela zvlhnouti.

dē-mandō, *āre*, *āvī*, *ātum* úplně, zcela přikázati, svěřovati, odporučovati, odevzdávati někomu něco (alci alqd).

Dēmarātus, *ī*, *m.* [*Δημάρατος*] řecké jméno mužské; zvl. *Demaratus* Bakchiovec, jenž z Korinthu prchl do Tarquinií; otec římského krále Tarquinia Priska.

dē-mēns, *entis*, adj. bezsmyslný, (jsoucí) beze smyslů; pominulý smyslem, rozumem; bezhlavý, potřeštěný, šílený; nesmyslný, pošetilý, nemoudrý, nerozumný, zpozdilý.

dēmenter, adv. [*demens*] bezsmyslně, šíleně; nerozumně, pošetile, zpozdile.

dēmentia, *ae*, *f.* [*demens*] bezsmyslnost, bezhlavost; šílenost, ztřeštěnost, bláznovství; nerozum, pošetilost, zpozdilost.

dē-mereō, *ēre*, *uī*, *itum*, obyč. dep. **dē-mereor**, *ērī*, *itus sum* zásluhou, službou získati si, zavázati si, zavděčiti si někoho (alqm): (absol.) *plura saepe peccantur, dum demeremur T* když se zavděčujeme.

dē-mergō, *ere*, *mersī*, *mersum* 1) pohrouziti, potopiti; v pass. (u)tonouti: *corporeas dapes d. in alvum O* do žaludku pohrouziti (spolknouti) masité pokrmy (= živiti se masitými pokrmy); 2) metaf. potápěti, pokořovati, ponižovati, svrhovati: *patriam demersam extuli C*; *animus caelestis depressus et quasi demersus in terram C* nebeská duše vtlačena a jaksi (snížena) vnucena na svět; *aere alieno demergi L* tonouti v dluzích; *plebs in cloacas exhauriendas demersa L* lid ponížený ke kopání stok; *domus demersa exitio* (abl.) *H* dům svržený v záhubu.

dē-metior, *īrī*, *mēnsus sum* odměřovati, přeměřovati, odvažovati.

dē-metō, *ere*, *messuī*, *messum* požnouti, posekati, pokositi: *d. fructūs C* požíti obilí, sklízeti plodiny; *ense caput d. O* useknouti, utíti; *flos demessus pollice virgineo V* utržený květ.

Dēmētrias, *adis*, *f.* [*Δημητριάς*] město thessalské při zálivu pagasském, původně osada založená od Demetria Poliorketa.

Dēmētrius, *iī*, *m.* [*Δημήτριος*] řecké jméno mužské; 1) *Demetrius Phalēreus* (z Falera, přístaviště athenského), státník a učenec, byl náměstkem Kassandrovým v Athénách (317—307 př. Kr.); 2) *Demetrius Poliorcētēs* (*Πολιορκητής* „Oblehatel měst“), syn Antigonův, od r. 294 př. Kr. král makedonský; 3) *Demetrius*, hudebník, protivník Horatiův *H*; 4) *Demetrius*, filosof kynický v Římě za cís. Kaliguly, přítel Thraseův *T.*

dēmigrātiō, *ōnis*, *f.* [*demigro*] odstěhování (se), vystěhování (se).

dē-migrō, *āre*, *āvī*, *ātum* odejíti, odtáhnouti; odstěhovati se, vystěhovati se odněkud, (pryč) se odebrati, vzdáliti se; opustiti něco: *iniussu dei hinc d. C* odtud (s tohoto světa) odejíti, opustiti tento svět, t. j. zemříti.

dē-minuō, *ere*, *uī*, *ūtum* 1) umenšovati, zmenšovati, ztenčovati, oslabovati: *arborem deminutam (esse) T* že strom schřadl; 2) ubírati (z celého), činiti ujmu, ubližovati v něčem (alqd), de (ex) re: *ne quid de iure eorum deminuisse videretur Cs* aby se nezdálo, že je zkrátil nějak v jejich právu.

dēminūtiō, *ōnis*, *f.* [*deminuo*] 1) zmenšení, umenšení, úbytek, ujma; 2) metaf. ujma, ztráta: *muliebre fastigium in deminutionem sui accipiens T* vykládaje ve své ponížení; *d. capitis* viz *caput* 3) b).

dē-mīror, *ārī*, *ātus sum* velice (velmi) se diviti někomu, něčemu (alqm, alqd).

dēmissē, adv. [*demissus*] 1) skloněně, nízko, dole: *demissius volare O* letěti níže; 2) metaf. a) poníženě, pokorně, b) malomyslně.

dēmissiō, *ōnis*, *f.* [*demitto*] 1) spuštění: *storiarum d. Cs* spuštění svislých rohoží, spuštěné (svislé) rohože; 2) metaf. ochablost: *d. (animi) C* malomyslnost.

dēmissus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *demitto*] 1) spuštěný, svislý, sklo-něný; (o šatu, vlasech) dolů splývající; (o místě) nízko položený, nízký, hluboký: *si demissior ibis, si celsior O* poletíš-li příliš nízko; 2) metaf. a) (o hlase) slabý, tichý, ztlumený; b) (o duchu) ponížený, pokorný, skromný: *demissi in obscuro vitam habent S* skromně v temnu žijí; c) malomyslný, ochablý.

dē-mittō, *ere, mīsī, missum*, 1) spouštěti, pouštěti dolů, sesílati (alqm, alqd de, e, a re n. s pouh. abl., cíl vyjádřen: in, ad alqd, alci rei): *se d.* n. *demitti* spouštěti se (dolů); schylovati se, shýbati se; (o ptáku) reflex. snášeti se, spouštěti se: *aquila demissa leniter L* orel mírně slétnuv; (*aquilam*) *in ovilia demisit impetus H* (jako orla) prudkost pudí (s výše) na ovčín, (jako orel) prudkostí puzen vrhne se na ovčín (na ovce); *ancilia caelo demissa L* s nebes seslané, spadlé; (s úsměškem o patriciech) *de caelo demissi L* (lidé) s nebe seslaní, spadlí (t. j. povstalí zázrakem); *calculum in urnam d. O* vhoditi; (trámy) zapouštěti, zarážeti; *caementa d. H* spouštěti zdivo, balvany (do hlubiny); (zbraň) vrážeti, vetknouti, vkláti: *ensem iugulo demisit O*; *demisit in ilia ferrum O* vrazil ocel do slabin; (hlavu, zrak ...) (s)klopiti: *demisso lumine V*; (uši) sklopiti, schlípiti; *adspiciunt apes uvam d. ramis V* spatřují, jak včely hroznem (podobou hroznu, podobny hroznu) visí na ...; (o vojsku) svážeti dolů *agmen d. L* sestupovati s vojem; (obr.) *multos demittimus Orco* (dat. cíle) *V* mnohé sesíláme Orku, t. j. pobíjíme (srov. Hom. ψυχὰς Ἄιδι προΐαψεν); *d. Neci V* ubiti, skláti; (o vodách) *se d.* spouštěti se, stékati, téci (dolů) do údolí: *rivi se demittunt O*; *iugulis demitte cruorem V* z hrdel krev vylij (na planoucí oltáře); (slzy) prolévati: *demisit lacrimas V*; (o lodích) *d. naves V* (se širého moře) sesílati lodi (k zemi), přistati s loďmi (srov. κατάγεσθαι); *arma Rheno d. T* dopraviti zbraně po Rýnu (na lodích); (o polohách) *se d.* skláněti se, svažovati se: *gemino demittunt bracchia muro scopuli V* úskalí svažují se ve dvě skalní stěny; 2) metaf. a) (o původu) *demitti* sestupovati, pocházeti od někoho: *a magno demissum* (= *ortum*) *nomen Iulo V* pocházející; *ab alto demissum genus Aenea H* rod pocházející, pošlý od ...; *Romanum Troiā demissum* (*esse*) *T* že Římané pocházejí z Troje; b) *demisso in viscera censu O* když břich pohltil (vše) bohatství; *hoc in pectus tuum demitte S* vštěp si (hluboko) do srdce, vezmi si k srdci; *spes animo d. O* chovati v srdci naděje; *dicta d. in aures V* připustiti slova k sluchu, dopřáti sluchu; *demissa per aurem* (sc. *in animum*) *H* co sluchem vnikne do mysli; c) *se in causam d. C* pouštěti, dávati se do sporu; *demissa in discrimen dignitas L* vážnost vydaná v nebezpečenství; d) *cunctis in adulationem demissis T* když se oddali na (podlé) pochlebování, snížili se k pochlebování; *ad servilem patientiam demissus T* ponížený (poklesly) až k otrocké trpělivosti; e) *animum d.* klesati na mysli, tratiti srdce, malomyslněti; (spojení výrazu vlastního i metaf.) *demisere vultum animumque Pelasgi O* zrak i odvaha klesla Pelasgům.

dēmiūrgus, *ī*, *m.* [δημιουργός] (nejvyšší úředník v některých obcích řeckých) správce obce (státu).

dēmō, *ere, dēmpsī, dēmptum* [*de* + *emo*] 1) snímati, sundati, odstraňovati (alqd de, ex, a re, n. s pouh. abl.): *aes d. O* sníti, odložiti přílbu; *securim d. L* odstraniti sekeru; *pomum arbore d. O* utrhnouti jablko se stromu; *demptis aristis O* když klasy (obilí) jsou sklizeny, po žních; 2) odnímati, ubírati (z celku), bráti (alci alqd): *quanto aut additō aut dempto C*; *obluctanti gladio caput dempsit Cu* bránícímu se mečem sťal hlavu; *deme terrorem Romanis L* odejmi strach, zbav, sprosti strachu; *demit honorem aemulus O* ujímá čest, plodí ostudu; *furto silentia deme O* odhal krádež; *partem solido d. de die H* ubrati, ujmouti část z celého dne (o denních hodinách věnovaných zábavě, osvěžení, ne práci); *dempto hoc fulgore nominis Romani L* odejme-li se, odmyslí-li se tento lesk ...; *dempto auctore L* nehledí-li se k původci.

Dēmocritus, *ī*, *m.* [Δημόκριτος] filosof z Abder (* 460 — † 361 př. Kr.), učil, že svět povstal z atomů. Proti zasmušilému Herakleitovi byl zván „smějící se" (lidským pošetilostem). Odt. a)

Democritēus (*-īus*), *a, um* Demokritův; subst. *m.* žák, stoupenec Demokritův; **b) Democritēa**, *ōrum, n.* (sc. *praecepta*) nauka, učení Demokritovo.

dē-mōlior, *īrī, ītus sum* vl. svalovati (dolů); **1)** skáceti, strhnouti, sbourati, sbořiti, rozvaliti, rozbořiti (srov. demolovati): *signum d. et Messanam deportare C* sníti sochu; **2)** metaf. zkaziti, zničiti: *robora aevi d. O.*

dēmōlītiō, *ōnis, f.* [*demolior*] skácení, stržení, sbourání: *signorum d. perdifficilis videbatur C* zdálo se býti velmi nesnadné sníti (dolů) sochy.

dēmōnstrātiō, *ōnis, f.* [*demonstro*] **1)** ukazování (posunky); **2)** metaf. ukazování slovy, výklad; dokazování, důkaz.

dē-mōnstrō, *āre, āvī, ātum* **1)** (zřetelně) ukazovati, označovati (posunky, rukou); **2)** metaf. ukazovati slovy, označovati, poznamenávati, sdělovati, uváděti, dávati zprávu; dokazovati; objasňovati.

dē-morior, *ī, dēmortuus sum* odumříti, zemříti.

dē-moror, *ārī, ātus sum* **I** intrans. zdržovati se, prodlévati: *ille nihil demoratus exsurgit T* neváhaje . . .; **II** transit. zdržovati, zadržovati, mešKati někoho, protahovati, překážeti někomu (alqm): *Teucros quid demoror armis? V* proč zdržuji od boje; *inutilis annos demoror V* nadarmo zdržuji léta, t. j. ještě žiji; *et tua progenies mortalia demoror arma? V* a já, tvá dcera, zadržuji (smrtné) zbraně smrtelníků, t. j. boj dříve neustane, dokud nebudu zraněna zbraní smrtelníka.

Dēmosthenēs, *is, m.* [*Δημοσθένης*] řecké jméno mužské; **1)** vojevůdce athenský za války peloponneské; **2)** nejslavnější řečník athenský (* ok. 384 — † 322 př. Kr.), nadšený obhájce samostatnosti a svobody řecké proti makedonskému králi Filippovi II.

dē-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* hýbati něčím (shora dolů); **1)** shazovati, sehnati, svrci: *de loco d. C* vytisknouti z postavení; **2)** odháněti, odstraňovati, zapuzovati, odvraceti od něčeho (a k jinému) sváděti: *Clanis alveo demotus T* (řeka) Klanis odvedená z (obvyklého) řečiště; *d. lucro H* odvrátiti od zisku; *eā* (sc. *matre*) *demotā T* po jejím odstranění, t. j. po její smrti; (*agricolam*) *numquam demoveas, ut . . . H* nikdy bys nesvedl, nikdy nesvedeš (tak), aby . . . (dle jiného čtení: *dimoveas* neodloučíš, neodloudíš . . .).

dē-mūgītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od neužívaného *demugio*] naplněný bučením, rozléhající se bučením.

dē-mulceō, *ēre*, hladiti: *dorsum d. L.*

dēmum, adv. [vl. superl. od *dē* „nejdoleji, naposled“] **1)** (o čase) teprve, konečně (později, než se očekávalo): *iam d. O* teprve nyní; **2)** (silně vytýkajíc) *immemor est d. O* ten teprve, ten dokonce jest nepamětliv.

dē-murmurō, *āre* odmumlávati.

dēmūtātiō, *ōnis, f.* [*demuto*] změna.

dē-mūtō, *āre, āvī, ātum* měniti, změniti.

dēnārius, *iī, m.* [*deni*] obsahující po desíti (t. assech): *d. nummus L* denár; obyč. subst. **dēnārius**, *iī, m.* (sc. *nummus*) denár, stříbrný peníz římský, jenž měl původně deset assů, od druhé války punské 16 assů: *solvere ad denarium C* platiti římskou mincí, v římské měně; přenes. peníze.

dē-nārrō, *āre, āvī, ātum* zevrubně, dopodrobna vypravovati, líčiti.

dē-natō, *āre* plovati shora dolů, plovati (po proudu).

dē-negō, *āre, āvī, ātum* **1)** důrazně, rozhodně popírati, upírati (alqd); **2)** rozhodně, naprosto odpírati, odříci, zdráhati se (alqd, alci alqd, s inf., s quominus).

dēnī, *ae, a* čísl. podílná [z * *decni* od *decem*] po desíti.

dē-nicālis, *e* [*de* a *nex*] očišťující od účinu smrti; (jen ve spojení) *denicales feriae C* (očistná) slavnost za zemřelé.

dēnique, adv. **1)** (uzavírá výčet) konečně, na konec, posléze; — spec. **α)** (uzavírá a shrnuje) vůbec, krátce, zkrátka, slovem: *d. sit quidvis simplex dumtaxat et unum H*; **β)** (stupňuje) ba, ba i, nad to: *quibus non civium, non d. hominum numero essent L* u kterých ani za občany, ba ani za lidi nejsou považováni; (snižuje) konečně přece, aspoň: *quod deditione facta nostros praesidia deducturos, aut d. indiligentius servaturos crediderant Cs*; **2)** (časově) (= *demum*)

konečně, teprve: *modo d. O* teprve nyní.

dē-nōminō, *āre, āvī, ātum* pojmenovati po někom.

dēnormō, *āre* [*de* a *norma*] činiti nerovným, nepravidelným: *angulus, qui denormat agellum H* cíp, který schází k zaokrouhlení políčka.

dē-notō, *āre, āvī, ātum* zřetelně vyznačovati, označovati, činiti zřetelným, zřetelně ukazovati na někoho, na něco (alqm, alqd): *uno nuntio cives Romanos necandos denotavit C* jedinkým písemným pokynem naznačil (dal) usmrtiti občany římské; *d. ora ac metum singulorum T* ukazovati na tváře a úzkost jednotlivců; *cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret saevus ille vultus* (sc. *Domitiani*) *T* dostačoval, aby tolik obličejů lidských zbledlo; *haud dubie Icilios denotante senatu L* an senát zřetelně ukazoval, narážel na ...

dēns, *dentis, m.* [vl. part. praes. akt. k *edo* jísti] jedoucí; **1)** zub, (u vlka, kance a j.) kel, tesák: *dentes Indi O* indské zuby, t. j. kly sloní (slonové), slonovina; (obr.) zub času: *dentes aevi O*; hlodavý zub závisti: *et iam dente minus mordeor invido H*; zub jizlivého posměchu: *dolu-ēre cruento dente lacessiti H*; **2)** metaf. (o věcech zubu podobných): *d. curvus V* zubatá motyka; *d. Saturni V* srp Saturnův; *insecti dentes O* vřezané (vsazené) paprsky (brda).

Dēnsēlētae, *ārum, m.* vedl. tvar slova *Dentheleti* (v. t.)

dēnseō, *ēre, —,—* [*densus*] zhušťovati; v pass. houstnouti: *densetur caelum O* nebe se pokrývá (zatahuje) hustými mraky; — spec. α) *agmina densentur V* zástupy se tísní; β) hustě (často) po sobě pouštěti, dávati něco: *denserent ictūs T* aby rány hustě (za sebou) zasazovali; *hastilia denset V* hustě metá; *densentur funera H* pohřby hromadí se, kupí se.

dēnsō, *āre, āvī, ātum* [*densus*] zhušťovati; v pass. houstnouti: *densate catervas V* shlukněte se, semkněte se v zástupy; *ordines densati Cu* řady hustě sestavené, husté.

dēnsus, *a, um* [srov. *δασύς*] **1)** hustý (opak řídký *rarus*): *densae plagae H* tenata s hustými (malými) oky; *densum litus O* pevný břeh; — spec. (jsoucí) těsně při sobě, v hustých řadách, semknutý: *densis circumfundimur armis V* viz *circumfundo*; *mille rapit densos acie V* na kvap vede tisíc mužů, kteří bojují v těsných řadách; *nec scuta aut spicula densi deponunt V* a stojíce těsně při sobě neodkládají ani štítů ani kopí; (s abl.) hustě obalený, pokrytý něčím, plný něčeho; (o půdě) hustě porostlý: *trames caligine d. opaca O* stezka zahalená v stinnou mrákotu; *vallis piceis densa O* hustě porostlé, *densum umeris volgus H* dav mající hustě při sobě ramena, dav hlava na hlavě; sporý, žírný: *denso distendere* (v. t.) *pingui V*; **2)** metaf. hustý, častý: *densis ictibus pulsat V* husté rány (ránu za ranou) zasazuje; *spicula densa cadunt V* střely hustě za sebou dopadají, sypou se (do tábora).

dentālia, *ium, n.* [*dens*] splaz, náhlaví (u pluhu).

1. dentātus, *a, um* mající zuby, zubatý, ozubený.

2. Dentātus, *ī, m.* (srov. Zubatý) přijmení v rodě Kuriů (*gens Curia*); viz *Curius*.

Denthaliās, *ātis,* adj. denthalský, příslušný k městečku *Denthalioi* v Peloponnesu na hranici lakonsko-messenské.

Denthēlētī, *ōrum, m.* [*Δενθηλῆται*] Dentheletové, thrácký kmen usedlý při horním toku Strymona *L*.

dē-nūbō, *ere, nūpsī, nūptum,* vyvdávati se (z otcovského domu), provdávati se za někoho (*alci*).

dē-nūdō, *āre, āvī, ātum* **1)** obnažovati, svlékati, odhalovati, odkrývati; **2)** metaf. a) odhalovati, vyjevovati: *alci consilia d. L*; b) slupovati.

dēnuntiātiō, *ōnis, f.* [*denuntio*] opovědění, oznámení, zvěst, ohlášení, ohláška: *d. terroris L* okázání hrůzy. — spec. α) (ohlášení obsahující) vyzvání; β) rozkaz; γ) pohrůžka.

dē-nuntiō, *āre, āvī, ātum* **1)** opovídati, oznamovati, ohlašovati, dávati na jevo, zvěstovati (absol., alci alqd, s acc. c. inf., s nepř. ot.): *hoc data arma denuntiant T* to značí, to znamenají dané zbraně; *quid haec consternatio denuntiat? Cu* co znamená toto vzbouření; — spec. α) vyhrožujíc oznamovati, vyhrožovati:

bellum d. C; *mortem Miloni d. C*; β) vyzývajíc oznamovati, vyzývati, rozkazovati, vydávati rozkaz (s *ut, ne,* s pouh. konj., s inf.); γ) oznamovati do budoucnosti, věstiti, prorokovati; **2)** (t. t. právní) **a)** *testimonium alci d. C*; vyzývati někoho k vydání svědectví, uložiti svědectví; **b)** *de isto fundo Caecinae d. C* ohlásiti, že podá žalobu na Caecinu stran onoho statku; (odt. hanlivé: denuncovati, denunciant).

dēnuō, adv. [m. * *de-novo*] znova, opět, opětně, zase.

Dēōis, *idis, f.* [*Δηωΐς* sc. *θυγάτηρ*] dcera Deoina (Cereřina) [*Δηώ* = Demeter, *Ceres*], t. j. Proserpina; – **Dēōius,** *a, um* příslušný Deoi, Deoin.

de-onerō, *āre* snímati břímě, zbavovati břemene; metaf. *ex illius invidia d. alqd C* z jeho neoblíbenosti svalovati něco.

deorsum, adv. [* *de-vorsum* (= *versum*)] dolů obrácen; dolů.

Dēōus, *a, um* [*Δηῶος*] = *Deoïus* (v. t.)

dē-pacīscor, *ī, pactus sum* viz *dēpecīscor.*

dē-pāscō, *ere, pāvī, pāstum* **1)** (o dobytku) spásati, ožírati; part. perf. pass. *depāstus, a, um*: *saepes florem* (acc. vztah.) *salicti depasta apibus* (dat. pův.) *V* plot, jehož jívový květ spásaly včelky; *depasta altaria liquit V* oltář, na němž žertvy pozřel, opustil (had); též deponens **dēpāscor,** *ī*: (*serpens uterque*) *miseros morsu depascitur artus V* oba hadi hryzem (t. j. kousajíce) spásají bědné údy, pasou se na bědných údech; **2)** (o pastýři) spásati.

dē-pecīscor, *ī, dēpectus sum* (u)činiti smlouvu, vyjednávati: *cum illo partem suam d. C* s oním vyjednával o svůj díl; – spec. (při jednání, ve smlouvě) vymiňovati si: *tria praedia sibi depectus est C.*

dē-pectō, *ere,* —, *exum* sčesati.

dē-pecūlātor, *ōris, m.* [*depeculor*] lupič; plenitel.

dē-pecūlor, *ārī, ātus sum* [srov. *peculium*] zbavovati majetku; pleniti, (u)loupiti, oloupiti.

dē-pellō, *ere, pulī, pulsum* **1) a)** shánětí (dolů), (věci) srážeti, skáceti, svrhovati: *simulacra deorum depulsa sunt C*; – spec. (mláďata) odstavovati: *depulsi a lacte agni V*; *lacte depulsus leo H*; **b)** odháněti, zaháněti, zapuzovati (a, de, ex re n. s pouh. abl.): *Italiā d. T* vypověděti z Italie; *senatu d. T* vyloučiti ze senátu; **2)** metaf. zaháněti, zapuzovati; odstraňovati, odvraceti (alqd a re, alci alqd; alqm a (de) re n. s pouh. abl.): *a se depulsum Martem convertit in ipsos O* boj odvrácený od sebe; *ignem classibus d. V*; *de spe depulsus C* odvrácen od (své) naděje; *his depulsis urbis periculis C* po odvrácení těchto nebezpečenství města.

dē-pendeō, *ēre* —,— **1)** viseti (dolů), splývati (absol., ex, a re, re, s dat.): *lateri cervina vellera dependent O* s boku (na boku) visí kůže jelení; **2)** metaf. (zá)viseti, (o jménech) pocházeti od něčeho: *huius et augurium dependet origine verbi O* od kmene tohoto slova pochází též (slovo) *augurium.*

dē-pendō, *ere, pendī, pēnsum* odvažovati; – spec. odvažovati (peníze) k placení, (za)platiti; metaf. *poenas d. C* zaplatiti pokutu, pykati (za něco).

dē-perdō, *ere, didī, ditum* **a)** utratiti, zničiti; **b)** (na vždy) ztratiti, pozbýti, přijíti o něco.

dē-pereō, *īre, iī, peritūrus* zahynouti, zhynouti, přijíti na zmar, vzíti za své; – spec. (láskou) hynouti, mříti, na smrt býti zamilován: *deperibat amore mulierculae L*; *in quo* (sc. *corpore*) *deperibat Cu* k němuž láskou mřel.

dē-pingō, *ere, pīnxī, pictum* **1)** (na)malovati, vymalovati; **2)** metaf. zobraziti, vylíčiti.

dē-plangō, *ere, plānxī, plānctum* bíti se silně v prsa (na znamení smutku a žalu); kvíleti, lkáti pro někoho, oplakávati někoho: *palmis deplanxēre domum O* v prsa se bily dlaněmi, oplakávajíce rod; *suis deplangitur Ardea pennis O* Ardea (proměněná v ptáka volavku) jest želena třepotem svých křídel.

dē-plōrō, *āre, āvī, ātum* **I** intrans. prudce plakati, bědovati, naříkati, hořekovati nad něčím (*de re*); **II** transit. oplakávati (věc jako ztracenou), želiti; vzdáti se něčeho (alqd): *communibus* (sc. *consiliis*) *deploratis L* zoufavše nad obecnými záměry; *spem deploratam esse L* že naděje jest pohřbena; *vota deplo-*

rata O naděje (tužby) oplakané, oželené, pohřbené.

dē-pōnō, *ere, posuī, positum* **1)** skládati (dolů), (snímajíc) odkládati (alqd in re n. s pouh. abl.): *caput strato d. O* položiti hlavu na lože; *laurum capillis* (abl. odl.) *ponite! Deponunt O* odkládají; *pallam d. O*; *corpora sub ramis deponunt V* uloží těla (údy), rozloží se pod větvemi; *depositis armis auxiliisque* (zeugma) *Cs* složíce zbraně a vzdajíce se pomůcek (k vedení války); — spec. uložiti (k uschování, k opatrování), uschovati něco u někoho; metaf. odevzdati, svěřiti někomu něco: *saucios d. Cs* uložiti raněné (na bezpečné místo), zaopatřiti; *pecuniam d. C* (srov. deponovati peníze); *in aure d. H* svěřiti ucbu; subst. part. perf. pass. **dēpositum**, ī, *n.* uložená věc, svěřené zboží: *fallere d. O* oklamati o..., nevrátiti...; **2)** odkládati, odstraňovati: *populum deponunt V* muže odkládají (jako nepotřebné břímě), odloučí muže (od ostatních, kteří chtějí plouti dále), muže zanechají tam; *lex deposita est C* zákon byl pohřben, návrh zákona padl; **a)** (o úřadech) složiti (se sebe), vzdáti se: *imperium d. L*; **b)** odložiti, zapuditi, zaplašiti: *spem d. Cs* vzdáti se naděje; *consilium d. Cs* vzdáti se úmyslu; *memoriam rei d.* (= *oblivisci*) *Cs* vypustiti z paměti; *bellum d. LT* ukončiti válku; *certamen d. L* ukliditi zápas; *sitim d. O* uhasiti žízeň; **c)** (nemocného) se vzdáti, pokládati za ztracena: *depositi fata parentis V* sudba umírajícího, skonávajícího otce; (obr.) *deposita pars rei publicae C* část (nadobro) ztracená.

dē-populātiō, *ōnis, f.* [*depopulor*] zpustošení (vy)plenění: *alci rei depopulationem inferre C* zpustošiti něco.

dē-populor, *ārī, ātus sum* (úplně) zpustošiti, popleniti, vyloupiti; **dēpopulātus**, *a, um* (v pass. významu od zastar. aktiva *depopulo*) zpustošen(ý), popleněn(ý), vyhuben(ý).

dē-portō, *āre, āvī, ātum* **1)** snášeti (dolů), svážeti, dopravovati; **2)** odnášeti, odvážeti (s někam) dopravovati, přivážeti někam: *exercitum d. C* vojsko přivézti (s sebou domů z dobyté země); (obr.) *triumphum d. N* dobýti; *d. laurcam T* dosíci, dobýti vavřínů (vítězných); *famam d. T*; — spec. (o vyhnancích) odvážeti za trest, vypovídati někam (srov. „deportace“).

dē-pōscō, *ere, popōscī*, — důrazně (úsilně; zjevně, hlasitě, výslovně) žádati, vyžadovati (si), (jako právem) domáhati se, naléhati: *sibi Volscos d. L* vyžádati si Volsků (aby mohli bojovati proti nim); *sibi partes d. C* vyžádati si úlohu; *d. atque expetere C* úsilně žádati; *appetere atque d. C* výslovně žádati; — spec. **α)** vyžadovati si za podmínku, vymiňovati si: *sibi id muneris d. Cs*; **β)** vyžadovati k potrestání, naléhati na potrestání: *ausum talia deposcunt O* žádají trestu pro takového směl ce; *auctorem culpae deposcunt L* žádají za vydání vinníka; srov. *ducem in poenam deposcunt L* na potrestání žádají vydání vůdce; *ad supplicium* (*morti T*) *d. C.*

dēpositum, viz *depono* 1)

dēprāvātē, adv. [*depravatus*] zkřiveně; zvráceně: *neque d. iudicare neque corrupte C* vydávati soud nezkalený a nepředpojatý.

dēprāvātiō, *ōnis, f.* [*depravo*] zkřivení; překrouceni, znetvoření, zvrácenost: (obr.) *d. animi C* zohyzdění srdce.

dēprāvō, *āre, āvī, ātum* [*de* a *pravus*] **1)** zkřiviti, zkroutiti; znetvořiti, zohyzditi; **2)** metaf. kaziti (pokaziti), sváděti.

dēprecābundus, *a, um* [*deprecor*] důtklivě, úpěnlivě prosící *T.*

dēprecātiō, *ōnis, f.* [*deprecor*] **1)** odprošování; **a)** prosba za odvrácení něčeho: *d. periculi C*; **b)** prosba za odpuštění, omluva; **2)** prosba, přímluva za někoho: *quae d. est reliqua? C* která cesta milosti zbývá.

dēprecātor, *ōris, m.* [*deprecor*] **1)** prosebník za odvrácení něčeho (zlého), jenž prosbami odvrací (zlé): *d. periculi C*; **2)** přímluvce, přímluvčí, orodovník: (abl. abs.) *eo deprecatore Cs* na jeho přímluvu, jeho přímluvou.

dē-precor, *ārī, ātus sum* **1)** odprošovati; **a)** prositi za odvrácení (zlého), odvraceti prosbami (alqd, alqd ab alqo): *saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem O*; *mortem non deprecor O* neprosím za život; *hoc unum deprecor O* jen toho, prosím, (na mně) nechtěj; (absol.) *equidem merui nec de-*

precor V a nechci, a nežádám milosti; b) prositi za odpuštění; — spec. prosíc pronášeti, uváděti něco na odpuštění sobě, na omluvu: (s acc. c. inf.) *legati errasse regem deprecati sunt S*; 2) vyprošovati si něco, doprošovati se něčeho, snažně prositi za něco, přimlouvati se (alqd; alqd pro alqo n. alci, alqm, s ut n. ne): *multorum hic vitam est deprecatus C* vyprosil si život.

dē-prehendō, *ere, endī, ēnsum* staž. **dē-prēndō,** *ere, prēndī, prēnsum* 1) zachytiti, chytiti, polapiti; zajmouti, zatknouti; zabaviti: *quo* (sc. *cursu*) *deprendi visa fera est O* zdálo se, že šelma jest doháněna; a) zastihnouti, zastati; zachvátiti: *Argolico mari deprensus V* zastižen v moři argolském; b) (věc) zastihnouti, nalézti, odhaliti: *furta d. O*; *gladios d. L*; *coniurationem d. C*; c) (osobu) postihnouti, přistihnouti, dopadnouti (obyč. při zlém skutku); — spec. překvapiti, přepadnouti: *nuntio deprehensus est T* zprávou byl zastižen, překvapen; 2) metaf. postihnouti mysli, postřehnouti, poznati, (z)pozorovati, shledati: *si me stultior ipso deprenderis H* jsi-li shledáván, ukazuje-li se, že jsi ...

dēprehēnsiō, *ōnis, f.* [*deprehendo*] zachycení; dopadení; postižení, nalezení, odhalení.

dē-prēndō, viz *dēprehendō*.

dēpressus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *deprimo*] stlačený; nízko položený, nízký.

dē-primō, *ere, pressī, pressum* [*de* a *premo*] 1) (dolů) stlačiti, snížiti: *terram ea lanx et maria deprimet C* zemi ta miska i moře dolů strhne; *depressit duos O* srazil (k zemi), povalil, rozdrtil; *animus depressus C* viz *demergo*; — spec. α) (loď) ponořiti (nárazem, proražením), potopiti (a tak) zničiti; β) hluboko (do země) zapouštěti, prohlubovati, (hluboko) (vy)kopati: *fossam d. CsT* vykopati příkop (kanál); *locus humi depressus S* místo vykopané do země; *totum* (sc. *opus*) *est e saxo in mirandam altitudinem depresso C* celé jest z kamene, který jest vykopán, (který jde, sahá) do podivuhodné hloubky; 2) metaf. potlačiti, udusiti.

dē-proelior, *ārī* prudce bojovati.

dē-prōmō, *ere, prōmpsī, prōmptum* vynímati, bráti odněkud, vybírati (alqd ex, de re n. s pouh. abl.): *d. Caecubum cellis H* vyndati, dáti přinésti Caekubské ze sklepů; *condo et compono, quae mox d. possim H* schovávám a ukládám to, co bych si mohl (jako ze zásobárny) v brzku vybrati, čeho bych mohl (ke své potřebě) užiti.

dē-properō, *āre, āvī, ātum* a) intrans. pospíšiti si; b) transit. naspěch sehnati, opatřiti: *d. coronas H* rychle naplésti.

dē-pugnō, *āre, āvī, ātum* bojovati rozhodný boj n. rozhodným bojem, sváděti rozhodný boj: *d. parati H* hotovi ukázati pěsti.

dēpulsiō, *ōnis f.* [*depello*] zapuzení, zahnání; odvrácení, odstranění.

dē-pulsor, *ōris, m.* [*depello*] zapuditel; odvratitel: *d. dominatūs esse maluit C* chtěl raději podvrátiti samovládu.

dē-putō, *āre* zevrubně odhaduji, počítám: *in senecta hoc deputo miserrimum u C Statius* to (rozhodně) pokládám za nejbídnější.

Derbicēs, *um, m.* Derbikové, kmen usedlý vých. od Chvalinského jezera *Cu.*

Dercetis, *is, f.* [*Δερκετώ*] syrská bohyně, matka babylonské Semiramidy *O.*

dērēctē, dērēctō, viz *directe, directo*.

dērēctus, viz *directus*.

dērelictiō, *ōnis, f.* [*derelinquo*] ostavení, opuštění; zanedbání, opomenutí.

dē-relinquō, *ere, līquī, lictum* (nadobro) opustiti, ostaviti, zůstaviti; metaf. zanedbati, opomenouti.

dē-rīdeō, *ēre, rīsī, rīsum* posmívati se, vysmívati se někomu, tupiti (abs., alqm n. alqd).

dērīdiculus, *a, um* (strašně) směšný; — subst. neutr. **dērīdiculum,** *ī* a) posměch: *deridiculo fuit T* stal se směšným; *per d. auditur T* s posměchem jest slyšen; b) posměšný zjev: *deridiculo corporis despiciendus T* posměšným tělem hodný opovržení.

dē-rigēscō, *ere, riguī,* — (zcela) (z)tuhnouti, (z)trnouti, zdřevěněti: *deriguit malis O* ztrnula nad pohromami (nad neštěstím); *deriguēre comae O* zježily se vlasy; *deriguēre oculi V* v sloup se obrátily oči.

dē-rigō, viz *dirigo.*

dē-ripiō, *ere, ripuī, reptum* **1)** strhnouti (dolů), vytrhnouti (alqm n. alqd [de, ex] re): *tergora deripiunt costis V* kůži chvatně stahují s žeber; *dextram deripit ense V* pravici srazí (srubne, utne) mečem; *d. rates navalibus V* vytrhnouti, kvapně vytáhnouti lodi z loděnic; *vaginā deripit ensem V* z pochvy vytrhne meč; **a)** vytrhnouti, vyrvati někomu něco: *arma militibus derepta H* zbraně stržené vojínům; *spolia derepta Latinis V*; **2)** metaf. utrhovati, uhírati z něčeho, ztenčovati něco: *de auctoritate d. C.*

dērīsor, *ōris, m.* [*derideo*] posměvač, posměváček; čtverák, šprýmař: *ut tu semper d. eris H* jak ty věčně zůstaneš čtverákem; *d. vero laudatore plus movetur H* čtverák (čtverácký pochlebník) více jest dojat (na oko) než opravdový (upřímný) chvalořečník.

dērīsus, *ūs, m.* [*derideo*] posměch, výsměch: *derisui esse T* býti na posměch.

dērīvātiō, *ōnis, f.* [*derivo*] odvedení (vody).

dē-rīvō, *āre, āvī, ātum* [*de* a *rivus*] **1)** odvodňovati, odváděti (vodu), vésti někam: (obr.) *hoc fonte derivata clades H* pohroma odvozená z tohoto pramene; **2)** metaf. sváděti: *crimen d. C* svalovati vinu (s někoho).

dē-rōdō, *ere, rōsī, rōsum* ohlodati.

dērogātiō, *ōnis, f.* [*derogo*] částečné zrušení (zákona) návrhem (*rogatione*) učiněným k národu *C.*

dē-rogō, *āre, āvī, ātum* odnímati, ubírati: *nihil iuri d. T* neubírati právu, neomezovati práva; *tutelae nihil d. T* nezkracovati nikterak ochranu; *certam derogat vetustas fidem L* jistou (bezpečnou) hodnověrnost odnímá starobylost; *non tantum mihi derogo, tametsi nihil adrogo, ut ... C* (neubírám si tolik) tolik se nepodceňuji, ačkoliv (si také neosobuji) se také nepřeceňuji; — spec. rušiti částečně (zákon), platnost (zákona) omeziti návrhem (*rogatione*) předloženým lidu (*de, ex lege, legi*).

Dertōna, *ae, f.* město v Ligurii (nyn. *Tortona*) *C.*

dē-ruptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od neužívaného *derumpo*] odtržený; strmý, příkrý, srázný; — subst. **dērupta,** *ōrum, n.* strže, propasti, srázy: *per avia ac derupta T* po necestách a srázech.

dē-saeviō, *īre* prudce zuřiti, soptiti.

dē-scendō, *ere, scendī, scēnsum* **1)** sestupovati, sejíti (dolů), odebírati se (s vyššího místa dolů), přijíti, (o vojsku) táhnouti (ex, de, a re, re in n. ad alqd): *in forum d. C* přijíti na forum (římské forum bylo v dolině); (též prostě) *hodie non descendit Antonius C* dnes nepřijde Antonius (na forum); *fuge, quo d. gestis H* utíkej (honem), spěchej honem, kam dostati se toužíš; **2)** metaf. **a)** sestoupiti, sejíti (dolů): *d. ad ipsum O* sestoupiti až k němu samému; *Afra avis descendat in ventrem H* Africký pták (= perlička) by vklouzla do žaludku; *toto descendit corpore pestis V* zkáza šíří se po celém trupu (lodi), vniká do ...; *in Maeci descendat aures H* nechť přijde k (soudnému, kritickému) sluchu Maeciovu; *infra d. L* sáhnouti dolů; *d. in causam C* ujmouti se věci; *aperte descendisse in causam videbatur T* bylo viděti, že (patrně) se přidal ke straně; *in certamen d. C* dáti se do hádky; — (o zbraních, střelách) vnikati, pronikati: *ferrum in corpus descendit L*; (obr.) *quod verbum in pectus altius descendit S* a to slovo vniklo, zarylo se; *qui* (sc. *metus*) *cum d. ad animos non posset L* ale poněvadž nemohl proniknouti k srdci, vniknouti do srdce; — (o horách) sestupovati, sklánětí se, svažovati se: *mons descendit in aequum O*; — (o vodstvu) rozlíti se po ..., zatopiti něco: *mare descendit in campos Cu*; **b)** přistoupiti, přikročiti (k nejkrajnějšímu prostředku; často s vedl. významem ukvapení, chvatu) sáhnouti k ..., odhodlati se, chopiti se něčeho; (s vedl. významem snížení) přistoupiti na něco, svoliti k ..., podvoliti se, poddati se, snížiti se: *ad omnia d. Cs* přistoupiti na vše, podvoliti se všemu; *ad contumelias d. Cs* snížiti se k potupám; *preces in omnes d. V* ku všelikým ponížiti se prosbám; *ad quas* (sc. *calamitatum societates*) *non est facile inventu, qui descendant C* malo kdo sníží se k účasti v pohromách; — (ncos. pass.) *eo contemptionis descensum (esse), ut ... T* že až tam v pohrdání jimi došlo ...

dēscēnsiō, *ōnis, f.* [*descendo*] sestupování, sestoupení: *d. Tiberina C* plavba (o závod) po T.; meton. vana v lázních *Plin.*

dēscēnsus, *ūs, m.* [*descendo*] 1) sestupování, sestup: *quā illi d. erat S* kudy mu bylo sestoupiti; *facilis d. Averno* (dat. cíle) *V* do podsvětí snadno lze sestoupiti; 2) meton. cesta dolů (vedoucí).

dē-scīscō, *ere, scīī, scītum* 1) usnášeti se odpadnouti (srov. *scīscō*); odpadati, odtrhovati se, odvraceti se; (odpadajíc od někoho), přidávati se k někomu; (abs., ab alqo, ad alqm); 2) metaf. odvraceti se, odchylovati se od . . ., uchylovati se.

dē-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* 1) (na)rýsovati, (na)kresliti, (písmem) zobrazovati, napsati, zaznamenati: *in cortice fagi carmina d. V* vrýti (vyřezati) písně do kůry bukové; *caeli meatus describent radio V* zobrazí oběhy nebeských těles; — spec. psáti z předlohy, opisovati: *factorum dictorumque eius descripta per dies recitare T* předčítati jeho zápisky, denní záznamy; 2) metaf. popisovati, vypisovati, (slovem n. písmem) (vy)líčiti, vyložiti, vysvětliti, (popisem) označiti: *quam* (sc. *coniugem*) *sine contumelia describo C* o níž se zmiňuji bez pohany; *si quis dignus erat describi H* zasluhoval-li někdo, aby byl (v komoedii) posměšně vylíčen, aby byl stepán; (s dvojím acc.) *me abiecti homines latronem describebant C* na mne naráželi (narážky činili) jako na lupiče. — Viz též *discribo.*

dēscrīptiō, *ōnis, f.* [*describo*] 1) výkres, nárys, vypsání: *numeris aut descriptionibus explicare C* vysvětlovati počty a měřickými tvary; *aedificandi d. C* nákres stavby, stavební plán; 2) metaf. popsání, vypsání, (vy)líčení.

dē-secō, *āre, secuī, sectum* odříznouti, useknouti, utíti, (obilí, trávu) požíti, pokositi.

dē-serō, *ere, seruī, sertum* vl. od sebe odřaditi, odpojiti; 1) opouštěti (řadu), zůstavovati: *Aeneas deserit muros V* ustává obléhati; — spec. proti povinnosti, zrádně opouštěti, zůstavovati, vydávati v šanc, zrazovati, (ve vojenství) zběhnouti (od vojska): *relinquere ac d. C* věrolomně opustiti; *vadimonium d. C* zůstaviti rukojemství, nedostaviti se na soud (v ustanovený den), nedostáti slibu stvrzenému rukojmím; *officium d. C* zpronevěřiti se, nedostáti povinnosti; 2) metaf. opouštěti, ostavovati, zanechávati něčeho, opomenouti, zanedbávati: *non deserit sese Cs* neopouští sebe, nepozbývá mysli, nezoufá sám nad sebou.

dēsertor, *ōris, m.* [*desero*] 1) ostavitel; — spec. kdo zrádně opouští (opustil), (ve voj.) zběh, uprchlík, úskok (srov. desertér); 2) metaf. zanedbatel: *communis utilitatis d. C* kdo zanedbá všeobecného prospěchu.

dēsertus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *desero*] opuštěný, osamělý; (o krajině, půdě) liduprázdný, neobývaný, pustý, nevzdělaný; subst. **deserta**, *ōrum, n.* pustiny, poušť.

dē-serviō, *īre* horlivě sloužiti, býti oddán, býti zasvěcen někomu.

dēses, *idis*, adj. [*desideo* nečinně seděti] kdo nečinně sedí; nečinný, líný, zahálčivý: *res Romana d. L* obec římská ochablá.

dēsīderābilis, *e* [*desidero*] žádoucí, nezapomenutelný.

dēsīderātiō, *ōnis, f.* [*desidero*] touha.

dēsīderium, *iī, n.* 1) žádostivost (něčeho pohřešující), touha, tužba; stýskání, stesk po něčem: *d. ferre L* míti, chovati touhu; *in desiderio esse C* míti touhu; meton. (= *postulatum*) žádost, přání, požadavek; 2) metaf. potřeba: *desideria naturae C* přirozené potřeby.

dē-sīderō, *āre, āvī, ātum* [srovn. *considero*] toužiti, míti touhu; žádati si, přáti si, požadovati, vyžadovati: *d. suos L* stýskati si po svých: *si desideranda erant* (sc. *beneficia*) *S* když by byla žádoucna; *quae* (sc. *genera*) *eloquentiam desiderant C* vyžadují výmluvnosti; — spec. postrádati, pohřešovati, ztratiti: *in eo proelio ducentos milites desideravit C*; v pass. nedostávati se, chyběti.

dēsidia, *ae, f.* [*desideo*] nečinné sedění, nehybnost; zahálka, nečinnost, lenost: (v plur.) *vobis desidiae cordi V* vám stále na mysli zahálka.

dēsidiōsus, *a, um* [*desidia*] vl. a) zahálčivý; b) plodící zahálčivost, rozmařilý.

dē-sīdō, *ere, dēsēdī, —* ssaditi se, ssednouti, slehnouti se: *subductā ad manes desedimus undā V* uplynutím (od-

tokem) vln klesáme (až) ke stínům; (obr.) *velut desidentes mores L* mravy jakoby povolující, upadající, klesající.

dēsignātiō, *ōnis, f.* [*designo*] označení, popsání, popis, nárys; — spec. určení, jmenování, ustanovení, volba (na úřad pro příští rok): *d. consulatūs T* ustanovení za konsula.

de-signō, *āre, āvī, ātum* označovati, stanoviti, vytýkati, vykazovati, narážeti na někobo; — spec. α) vyobrazovati, vypodobovati (na tkanině); β) (o úředníku) zvl. v part. perf. pass. na př. *consul designatus* konsul zvolený pro příští rok, nastávající konsul; γ) zařizovati, pořádati: (s příhanou) *quid non ebrietas designat? H* co (vše) opojení nevyvede (nenastrojí).

dēsiliō, *īre, siluī, —* [*de* a *salio*] **1)** seskakovati, (o vlnách) spadati (abs.; de, ex re; re, a re) **2)** metaf. *imitator desilit in artum H* dostává se (zabředne) do úzkých.

dē-sinō, *ere, dēsiī, dēsitum* **1)** intrans. přestávati (= nepokračovati), ustávati (abs., re, in re); *imbres desierant O*; (s gen. [graecismus]) *desine querellarum H* ustaň od nářků, přestaň naříkati, nenařikej již (srov. *λῆγ' ὀδυρμῶν*); (s *in* s acc.) *desinit in piscem mulier H* končí, vybíhá, přechází v rybu; (nejčast. s inf.) *desine mirari C* nediv se (již, dále); (při inf. pass. klade se v klass. době též passivný tvar *desitus sum*) *orationes legi sunt desitae C* řeči přestaly se čísti; *numquam desitum turbari comitia L* nikdy nepřestalo rušení voleb; **2)** transit. ustávati od něčeho, nechávati něčeho (alqd): *desine plura, puer! V* ustaň již; *desine versūs V* nech již písní.

dēsipiō, *ere, —,* — [*de* a *sapio*] býti nemoudrý, bláznit, jednati pošetile, chovati se zpozdile: *d. in loco H* zablázniti (zablouzniti) si v pravý čas.

dē-sistō, *ere, stitī, —* vl. odstupovati; ustávati, přestávati; nechávati něčeho, upouštěti od něčeho (abs., re, de re, a re): *sonus destitit O* hlas uvízl (v hrdle), selhal; (s gen. [graecismus]) *d. pugnae V* ustati od boje; (s inf.) *desiste manum committere Teucris V* ustaň potýkati se, nepotýkej se (již) s Teukry; *liceri non destitit C* stále přihazoval (při dražbě).

dē-sōlō, *āre, āvī, ātum* [*de* a *solus*] osamocovati, opouštěti, (o kraji) zbavovati lidu, činiti pustým: *desolavimus agros V* zpustošili jsme nivy; — zvl. part. perf. pass. **dēsōlātus,** *a, um* osamocený, opuštěný, liduprázdný, zpustošený, pustý: *desolati manipli V* opuštěné (od vůdců); *desolatae terrae O.*

dē-spectō, *āre* [verb. frequ. od *despicio*] **1)** hleděti, pohlížeti shora (s výše), shlížeti na něco, (o místech vyšších) ovládati něco: *quos (populos) despectant moenia Abellae V*; **2)** metaf. shlížeti pohrdavě; pohrdati někým alqm).

1. dēspectus, *ūs, m.* [*despicio*] shled; **1)** rozhled shora; **2)** metaf. pohrdavé shlížení, pohrdání: *ut Treveris etiam despectui sit (res Romana) T* aby i Treverové směli pohrdati.

2. dēspectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *despicio*] zhrzený, povržený, hodný povržení; nepovšimnutý.

dēspērātiō, *ōnis, f.* [*despero*] zbavení naděje, zoufání, zoufalost, zoufalství; beznadějnost, beznadějné (zoufalé) postavení: (s gen. obj.) *d. vitae C* zoufalství nad životem; *d. omnium rerum C* úplná zoufalost; *magnam pacis desperationem offerebat Cs* neskýtalo valné naděje v mír; *d. donativi T* zklamaná naděje v obdarování.

dēspērātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *despero*] zbavený naděje, beznadějný, ztracený, zoufalý: *d. ab omnibus C* bez naděje ode všech opuštěný; *homines desperati Cs* zoufalci (jimž není spásy ni pomoci).

dē-spērō, *āre, āvī, ātum* nemíti naděje, býti bez naděje, vzdávati se naděje, ztráceti naději, nedoufati v něco, nedůvěřovati, zoufati, nad (někým něčím); míti někoho za ztracena; **1)** intrans (abs., de alqo, de re, s dat.) *sibi d. Cs* zoufati sám nad sebou; (s acc. c. inf.) *quae desperat tractata nitescere posse H* o čem nemá naděje, že jsouc zpracováno bude moci (básnickou krásou) se skvíti, o čem myslí, že (básnického) lesku není schopno; **2)** transit. (alqd) *nil desperandum H* nic netřeba zoufati; *d. membra Glyconis H* nemíti naděje v sílu paží Glykonových (t. j. nemoci silou paží dostihnouti Glykona); (zvl. v abl. abs.) *auxiliis desperatis Cs* když nebylo naděje

v pomoc, vzdavše se naděje v pomoc, zoufajíce nad pomocí; *desperata re Cs* (jsouce) v zoufalém postavení, vidouce nezbytí.

dēspicātiō, *ōnis, f.* [*despicor*] pohrdání, opovrhování.

1. dēspicātus, *ūs, m.* [*despicor*] opovržení; (jen v dat.) *despicatui dūci C* býti v opovržení.

2. dēspicātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *despicor*] opovržený.

dēspicientia, *ae, f.* [*despicio*] pohrdání něčím (alcis rei), (pohrdavá) nevážnost.

dēspiciō, *ere, spexī, spectum* [*de* a zastar. *specio*] I 1) shlížeti, pohlížeti (shora dolů) na něco; 2) metaf. hleděti s vysoka, s patra (t. j. povržlivě) na někoho, pohrdati, opovrhovati někým, nevážiti si, nedbati někoho (alqm, alqd): *copias d. Cs* pohrdlivě se vysloviti o ...; *laborem d. Cs* odmítati ...; II odvraceti oči: *ut, simul atque ille despexerit* (= *oculos averterit*), *aliquid moliantur C* aby, jakmile oči odvrátí (se ohlédne), kuli něco takového.

dē-spoliō, *āre, āvī, ātum* vl. úplně svléci (z oděvu); oloupiti, obrati; zbaviti někoho něčeho (alqm alqa re), vypleniti.

dē-spondeō, *ere, spondī, spōnsum* 1) zaslibovati, přislibovati; — spec. zaslibovati (za nevěstu), zasnubovati; 2) *ipsi desponderant animos L* sami pozbyli ducha, klesli na mysli, zmalomyslněli.

dē-spūmō, *āre* sbírati pěnu s ...

dē-spuō, *ere,* —,— vyplivnouti.

dē-stillō, *āre* kapati s něčeho.

dēstinātiō, *ōnis, f.* [*destino*] určení, ustanovení; — spec. rozhodnutí, pevný úmysl.

dē-stinō, *āre, āvī, ātum* [* *de-stano*; *stano* pochodí ze *sto*, rozšířeného o *n*; srov. *ἱστάνω, δύ-στηνος*, č. stan]; 1) upevňovati, uvazovati, přitužovati (alqd re, alqd ad alqd); *falces laqueis d. Cs* zachycovati; 2) metaf. ustanovovati, určovati (alqd alci, alqd alcī rei, alqd ad (in) alqd); — spec. α) (u sebe) ustanovovati, umiňovati si, ustanoviti se na něčem, rozhodnouti se, odhodlati se (také s přídavkem *animo, in animo*) alqd, s inf., s acc. c. inf.; β) určovati za cíl, mířiti: *si quis insignibus effulgens* (sc. *erat*), *ad ictum destinabant T* vynikal-li kdo odznaky, na toho mířili; γ) (dívku) určovati někomu za manželku, zasnubovati; δ) určiti, ustanoviti (za úředníka) s dvojím acc. (v pass. s dvojím nom.); — perf. **dēstinātus,** *a, um* a) pass. ustanovený, určený; b) akt. (o osobě, mysli) odhodlaný; subst. **dēstinātum,** *ī, n,* předsevzetí, úmysl, záměr, účel, cíl: *certo ictu destinata ferire Cu* střílet jistě k cíli.

dē-stituō, *ere, stituī, stitūtum* [*de* a *statuo*] odstavovati od sebe; postavovati (stranou), zůstavovati, ostavovati, opouštěti: *ante tribunal regis destitutus L* jsa postaven před (soudnou) stolici královu; *destituti inter patrum et plebis odia L* opuštěni stojíce mezi nenávistí ...; — spec. zrádně opouštěti, zrazovati: (abs.) *si destituat spes L* opustí-li naděje, zmizí-li naděje, zklame-li se v naději; *spem d. L* brátí, mařiti naději; *destituit* (= *fraudavit*) *deos mercede pacta Laomedon H* ošálil, oklamal, připravil o smluvenou mzdu ...

dēstitūtiō, *ōnis, f.* [*destituo*] zrádné opuštění, oklamání.

dēstrictus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *destringo*] (metafora vzata od obnaženého meče) ostrý, rázný, rozhodný.

dē-stringō, *ere, strinxī, strictum* a) odtrhovati, strhovati, odhalovati: *d. gladium d.* obnažiti, tasiti meč; *destricta securis L* namířená sekera; b) zlehka (povrchně) se dotýkati, zavaditi, škrábnouti, (o zbrani) lehce raniti: *aequora destringunt summis alis O* hladinu zlehka čeří koncem křídel.

dē-struō, *ere, strūxī, strūctum* 1) (stavbu) strhnouti, zbourati, zbořiti; 2) metaf. ničiti, hubiti: *fortunam d. T* podrývati důstojnost.

dēsūdō, *āre, āvī,* — silně se potiti; metaf. v potu tváři se namáhati, lopotiti se.

dē-suē-fīō, *fierī, factus sum* odvykati si, odvyknouti; *desuefactus, a, um* odvyklý něčemu (a re).

dēsuētūdō, *inis, f.* odvyknutí od něčeho (alcis rei), nezvyklost.

dē-suētus, *a, um* a) (o věcech) vyšlý z obyčeje, neobvyklý, neobyčejný; b) (o osobách) odvyklý, nezvyklý.

dēsultor, *ōris, m.* [*desilio*] vl. seskakovatel; 1) krasojezdec, který při jízdě o závod přeskakoval s koně na koně; 2) metaf. nestálý člověk: *d. amoris O* »motýlek«.

dēsultōrius, *a, um* krasojezdcův: *equus d.*; subst. *desultōrius, ĭi, m.* krasojízdný (závodní) kůň.

dē-sum, *esse, fuī, futūrus* (u básn. tvary *dēerat, dēero, dēerit* jsou dvojslabičné; *dēfuĕrunt* z potřeby metrické) býti pryč, nebýti přítomen (pohotově), nebýti účasten, scházeti, chyběti, nedostávati se (alci rei, ad alqd): *quaerenti defuit orbis O* (jí) hledající nebylo světa, t. j. na světě nebylo místa, kde by nebyla hledala; *dimicationi d. L* nedostaviti se k zápasu; *nec fundator defuit urbis V* také byl přítomen ...; — spec. chyběti svou pomocí, odepříti pomoci, vzdalovati se něčeho, nepřispěti, nepomáhati, opouštěti někoho; obmeškati, zanedbati něco (s dat.): *nulli fides eius defuit N* nikomu neodepřel své pomoci; *neque Pompeiani huic rei defuerunt Cs* a Pompejovci vykonali (v této věci) svou povinnost; *dignitati suae d. C* zapomínati své důstojnosti; *haud mihi dēcro H* postarám se již o sebe; *rei publicae non deesse C* přispěti ...; *ne occasioni temporis deesset Cs* aby nezmeškal, nepropásl ...; *commodis eorum non d. C* neobmeškati prospěti jim v jejich zájmech.

dē-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* vybírati si, vyhlédnouti si, vyvoliti si.

dē-super, adv. shůry, svrchu, shora: *d. vulnerare Cs.*

dē-surgō, *ere, —, —* zvednouti se, povstati od něčeho (re).

dē-tegō, *ere, tēxī, tēctum* 1) odkrývati, odhalovati, obnažovati: *aedis detecta N* chrám beze střechy; *puer caput detectus V* s nepokrytou hlavou, t. j. bez přilby 2) metaf. odkrývati, odhalovati, objeviti, vyzraditi: (medial.) *formidine detegi T* prozraditi se strachem.

dē-tendō, *ere, —, tēnsum* stahovati něco rozepjatého, skládati: *tabernacula d. Cs.*

dē-tergeō, *ēre, tersī, tersum* 1) stírati, utírati: (básn.) *deterget nubila caelo Notus H* stírá mraky s nebe jih; — spec. (utírajíc) čistiti; 2) metaf. uraziti, zurážeti: *remos d. Cs.*

dēterior, *ius* [adj. kompar. k pův. adv. *de* shora dolů, dole; vl. dolejší, nižší] (superl. **dēterrimus,** *a, um*) méně dobrý, špatnější, horší; slabší, nepatrnější: *vect galia deteriora facere Cs* ztenčiti, umenšiti důchody; *si placeant spe deterius nostra H* nedojdou-li očekávané obliby naše (plody); *nec virtus curat reponi deterioribus H* udatnost netouží vrátiti se k bázlivcům, k zbabělcům; (subst.) *in deterius trahere T* vykládati v horší (než jest pravda), vykládati ve zlé; *cuncta in d. audita T* všecky zprávy zněly hůře; *in d. augere T* zvětšiti v horší.

dēterminātiō, *ōnis, f.* [*determino*] omezení, vymezení, hranice; konec.

dē-terminō, *āre, āvī, ātum* přesně omezovati, vymezovati, ohraničovati.

dē-terō, *ere, trīvī, trītum* 1) stírati, otírati: *detrita tegmina T* sedřený šat; *detereret sibi multa H* mnohé by si obrousil; 2) metaf. ztenčovati, zeslabovati, umenšovati; zlehčovati: *ardor deteritur T* zápal se zeslabuje, klesá, se ničí.

dē-terreō, *ēre, uī, itum* odstrašovati, (strachem) odvraceti, odrazovati, odpuzovati od něčeho, brániti něčemu (abs., alqm a re, de re, re); v pass. dávati se odstrašiti, upouštěti od něčeho: *victu foedo d. H* odvraceti, odvykati od ...; (s acc. věci) *nefas d. O* brániti zločinu; *vim d. L* odvraceti násilí.

dētestābilis, *e,* hodný prokletí; hoden opovržení, ohavný, zlořečený.

dētestātiō, *ōnis, f.* [*detestor*] a) prokletí, zlořečení, kletba; b) odvrácení, usmíření: *d. scelerum C.*

dē-testor, *ārī, ātus sum* 1) (bohů se dovolávajíc) svolávati něco (zlého) na někoho: *in caput d. pericula L*; 2) a) proklínati (dovolávajíc se bohů), zažehnávati někoho, zlořečiti někomu (alqm): *detestandus = detestabilis* (v. t.); part. perf. *dētestātus, a, um* v pass. význ. *bella matribus* (dat. pův.) *detestata H* války matkami prokleté; b) prosbami odvraceti, slavnostně se zříkati něčeho (alqd): *a se querimoniam d. ac deprecari C* omluviti se a ospravedlniti se ze stížnosti.

dē-texō, *ere, texuī, textum* 1) dotkávati, doplétati, uplésti; 2) metaf. dokončiti.

dē-tineō, *ēre, tinuī, tentum* [*de* a *teneo*] 1) zdržovati někoho od něčeho: *ab incepto d. S*; 2) zdržovati, zadržovati někoho: *ne quis Cremonensem* (acc. předm.) *captivum* (acc. praed.) *detineret T* aby nikdo obyvatele Kremony nedržel v zajetí; *equitatus novissimos proelio detinebat* (= *morabatur*) *Cs* hleděla zadržeti; (absol.) *nisi quid te detinet H* nezdržuje-li tě nic, t. j. máš-li pokdy; **a)** zadržovati něčím (v něčem), zabavovati, zaměstnávati, poutati: *d. studiis animum O*; *in legatione detentus T* zaměstnán, ponechán; *in lyricis d. modis O* zabavovati zpěvem při lyře; **b)** (čas) zabaviti něčím, ztráviti: *d. sermone diem O* ztráviti den rozprávkou; **c)** *se d.* (= *vitam conservare*) *T* držeti se na živu; **d)** (peníze, majetek) zadržovati někomu: *pecuniam d. T.*

dē-tondeō, *ēre, tondī, tōnsum* ostříhati: *detonsae frigore frondes O* listí mrazem smetené, spadlé.

dē-tonō, *āre, tonuī,* — 1) hřmíti (shora dolů); 2) dohřměti, přestati bouřiti.

dē-torqueō, *ēre, torsī, tortum* 1) zatáčeti, otáčeti od něčeho (pryč, jinam), odvraceti (alqd a re): *vulnus Iuno detorsit V* odvrátila; **a)** ohýbati, křiviti, zchromiti: *corpus detortum T* zkřivené tělo; (obr.) *si Graeco fonte cadent parce detorta* (sc. *verba*) *H* budou-li plynouti s měrou z pramene řeckého odvozená; 2) (odvracejíc od něčeho) otáčeti, obraceti k něčemu (alqd ad, in alqd); (obr.) *si te alio pravum detorseris H* obrátíš-li se jinam na scestí; *verba in crimen detorquens T* překrucuje slova ve zločin.

dētractiō, *ōnis, f.* [*detraho*] 1) stažení, odtažení, odnětí, vzetí: *d. atque appetitio alieni C* odnětí cizího majetku a touha po něm; 2) metaf. zbavení, sproštění: *doloris d. C* osvobození od bolesti.

dētractō, *āre* viz *detracto.*

dētractor, *ōris, m.* [*detraho*] zlehčovatel: *haudquaquam sui d. T* (Hiotes) nikterak sebe nezlehčující, ač se rád chlubíval.

dē-trahō, *ere, trāxī, tractum* 1) strhovati (dolů), stahovati, snímati (alqm, alqd de, e re n. s pouh. abl.): *muros d. T* strhnouti, zbořiti zdi; *signa detracta lucis T* odznaky sňaté se stromů v hájích, vzaté z hájů; 2) **a)** odnímati, ubírati (alci, alci rei alqd; alqd de (ex) re): *d. corpori L* ubrati, utrhnouti tělu (sobě); *d. arma suspectis T* odzbrojovati podezřelé; *d. de homine sensūs C* odnímati smysly člověku; *de possessione d. C* ubrati z majetku; (obr.) *errorem animis d. O* zbaviti mysl nejistoty; **b)** ubírati, utrhovati někomu (na cti), zlehčovati někoho, něco (alci, de alqo, de re); 3) odvléci, odvésti, odciziti, oddáliti, vzdáliti (alqm., alqd): *Hannibalem ex Italia d. L.*

dētrectātiō, *ōnis, f.* [*detrecto*] odpírání něčeho, vzpouzení se, zpěčování se něčemu (alcis rei).

dētrectātor, *ōris, m.* [*detrecto*] zlehčovatel.

dētrectō, *āre, āvī, ātum* (*dētractō*) vl. strhovati dolů; 1) (= *detraho*) snižovati, zlehčovati: *adversae res etiam bonos detrectant S* nezdar snižuje i chrabré; 2) (= *recuso*) odpírati něco, vytahovati se, vytáčeti se z něčeho, vyhýbati se, zpěčovati se něčemu, vzpouzeti se proti něčemu (alqd): *pugnam d. T* vzdalovati se bitvy; *si imperium detrectetur* (sc. *a legionibus*) *T* jestliže by odepřely poslušnost.

dētrīmentōsus, *a, um* [*detrimentum*] velice škodlivý, přeškodlivý, záhubný, zhoubný, (jsoucí) velice na záhubu (na ujmu) *Cs.*

dētrīmentum, *ī, n.* [*detero*] vl. otěrek; 1) metaf. sedření, vysílení: (konkr.) *patres, ergastuli detrimenta* (= *homines ergastulo detriti*) *Cu* otcové otrockou robotou vysílení; 2) ujma, škoda, ztráta, pohroma: *videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat C Cs S L*; *detrimento esse C Cs* býti na škodu; *d. accipere, capere, facere* utrpěti ztrátu, škodu; *d. militum Cs* ztráta na vojínech; — spec. (ve válce) nehoda válečná, porážka: *d. accipere Cs* vzíti, utrpěti porážku.

dē-trūdo, *ere, trūsī, trūsum* 1) strčiti (dolů), sraziti, sehnati, svrhnouti (alqm, alqd; ex, de, a re n. s pouh. abl.); — spec.

(nepřítele) vytisknouti (odněkud), zatlačiti, vypuditi; 2) tisknouti někoho k něčemu, dohánětí, nutiti: *ad belli necessitatem d. T* donutiti k válce; *nec me in paupertatem ipse detrudam T* aniž se sám uvrhnu (přivedu) do chudoby.

dē-truncō, *āre, āvī, ātum* 1) odděliti, odtíti od trupu (pně): *caput d. O* utíti; 2) meton. osekati, oklestiti, zkomoliti: *arbores d. L.*

dē-turbō, *āre, āvī, ātum* 1) prudce shánětí (dolů), svrhovati, sráželi; zahánětí, zatlačovati, zapuzovati, vytisknouti (alqm de, ex, a re n. s pouh. abl.): *caput orantis deturbat terrae* (dat. cíle) *V* hlavu prosícího srubne k zemi; 2) metaf. vypuditi z něčeho, zbaviti, oloupiti o něco: *d. spe* (*ex spe*) *C* připraviti o naději.

Deucaliōn, *ōnis, m.* [*Δευκαλίων*] Deukalion, syn Prometheův, řecký Noe. Při potopě světa zachráněn byl pouze on a manželka jeho Pyrrha, a ti stvořili opět nové lidstvo. Odt. adj. **Deucaliōnēus,** *a, um* Deukalionův, deukalionský.

deūnx, *uncis, m.* [*de a uncia*, t.j. (jedna) uncie schází, méně uncie] jedenáct dvanáctin (assu i jiného předmětu).

de-ūrō, *ere, ussi, ūstum* spalovati.

deus, *ī, m.* (v pl. *dī, dīs,* pozd. *deī, deīs* a *dīī, dīis*) [z **deiuos,* odk. nepř. pády *dīvī* atd., v. *dīvus*] bůh, božstvo: *di meliora* (*melius*) sc. *dent* nedejž bůh, chraň bůh; *in dis est O* jest v moci bohů; *iacebat multo deo* (= *Baccho* = = *vino*) *victus V* vínem přemožen; *dis votisque reliquit O* zůstavil vůli bohů; *interpres deum L* vykladatelka vůle bohů, věštkyně bohů; metaf. (dle nauky řeckých filosofů, na př. Pythagory) božská duše světová. — V pozdější době často užíváno *deus* o císaři a velmoži vůbec.

dē-vastō, *āre, āvī, ātum* na dobro) zpustošiti, vypleniti; pohubiti.

dē-vehō, *ere, vēxī, vectum* (dolů) svážeti; přivážeti, dopravovati; zavézti; (pass.) (dolů) jeti, plaviti se.

dē-vēlō, *āre, āvī, ātum* odhalovati.

dē-veneror, *ārī, ātus sum* (vroucně) klaněti se, vzývati (alqm).

dē-veniō, *īre, vēnī, ventum* 1) sejíti (dolů), přijíti, dostati se, doraziti, stihnouti někam, octnouti se někde (ad alqm; ad, in alqd, básn. s pouh. acc.; 2) metaf. přejíti, obrátiti se k něčemu: *ad iuris studium d. C.*

1. dē-versor, *ārī, ātus sum* [verb. intens. od *devertor*] odchýliti se (od cesty), zajeti (jako host n. cizinec), staviti se u někoho, uhostiti se, ubytovati se, býti hostem (abs., apud alqm, in loco).

2. dēversor, *ōris, m.* [*deverto*] host.

dēversōrium, *ī, n.* [*deverto*] zájezdný příbytek, hospoda, hostinec; útulek, (s přihanou) pelech: (obr.) *commorandi d., non habitandi C* útulek k dočasnému, ne ke stálému pobytu; *studiorum, non libidinum d. C* stánek studií, ne vášní; *flagitiorum omnium d. C* útulek, pelech všelikých neřestí.

dēverticulum, *ī, n.* [*deverto*] 1) odbočení (od hlavní cesty); pobočná cesta: *deverticula petere Cu*; obr.) *deverticula amoena L* půvabné (příjemné) odbočky, episody; 2) hospoda, hostinec; útočiště, skrýše, pelech.

dē-vertō, *ere, tī, sum* ve význ. intrans. a medialné **dēvertor** (perf. však vždy akt. *deverti*) 1) odvraceti se (od své cesty, odbočiti (s cesty); obrátiti se, zabočiti někam (re, a re; ad alqm; in alqd); — spec. zajeti, zastaviti se, uchýliti se, zavítati, ubytovati se, uhostiti se u někoho (ad alqm, in alqd): *in hortos, in quibus devertebatur* (= *deverticulum habebat*) *Saturninus T* v nichž bydlel; 2) metaf. a) odchýliti se, uchýliti se (v řeči); b) uchýliti se k něčemu: *meas devertor ad artes O.*

dēvexus, *a, um* [*deveho*] 1) táhnoucí se dolů, schýlený, skloněný, sklonitý; srázný, spádný; (o řece) stékající, přitékající, tekoucí: *amnis d. ab Indis V*; (o souhvězdí) skloněn (k západu), zapadlý: *d. Orion H*; subst. **dēvexum,** *ī n.* sráz, spád, svah.

Dēviciācus viz *Diviciacus.*

dē-vinciō, *īre, vinxī, vinctum,* 1) (pevně) uvázati, připevniti; 2) metaf. upoutati, připoutati; — spec. α) spoutati; β) zavázati (si vděčností), zavděčiti si.

dē-vincō, *ere, vīcī, victum* (úplně), na hlavu poraziti, přemoci, pokořiti, udolati, podmaniti: *Mettius Tullo devictos hostes gratulatur L* Mettius blaho-

přeje Tullovi k úplné (dokonalé) porážce nepřátel; (obr.) *suffragia largitione devicta C* zotročení hlasovací svobody podplácením; (praegn.) *devicta bella V* války vítězně dobojované, vítězně skončené; *devictam Asiam subsedit adulter V* na vítěze Asie (t. j. Troje) záletník si počíhal.

dēvinctus, *a um* [vl. part. perf. pass. od *devincio*] upoutaný, zavázaný; zcela (vděčností) oddaný: *neque quis* (= *quibus*) *me sit devinctior alter H* a jimž nikdo (druhý) nade mne není více oddán

dē-vītō, *āre, āvī, ātum* vyhnouti se, uvarovati se; uniknouti (alqm, alqd.)

dē-vius, *a, um* [*de via*] 1) (jsoucí, ležící) od cesty, s cesty, scestný; odlehlý, vzdálený; (jsoucí) stranou, ústranný, (žijící, bydlící) o samotě: *iter devium NT* ústranná cesta; poboční cesta, stezka; subst. *dēvia, ōrum, n.* místa, kam noha lidská nevkročí: *per invia ac devia decurrunt L* horem pádem dolů sebělinou; — spec. jsoucí s cesty, zatoulaný, zaběhlý, těkavý; 2) metaf. odbočující od pravé cesty, pošetilý, nerozumný, nestálý: *quid potest esse tam devium, quam animus eius, qui . . . C.*

dē-vocō, *āre, āvī, ātum* 1) svolávati (shora dolů); metaf. *defixa caelo d. sidera H* stáhnouti s nebe (kouzelným říkáním); 2) odvolávati (alqm de, ex, a re); metaf. *non avaritia ab instituto cursu devocavit C* nesvedla (nezlákala, nezvábila) s ustanoveného směru plavby lakota.

dē-volō, *āre, āvī, ātum* 1) sletěti (shora dolů); metaf. sběhnouti; 2) odletěti; metaf. odkvapiti.

dē-volvō, *ere, volvī, volūtum* váleti (shora dolů), svalovati (alqd de, e re n. s pouh. abl.): *corpora devolvunt in humum O* svalují se k zemi; (básn.) *pensa fusis devolvunt V* s vřeten spřádají vlnu; (*Pindarus*) *nova verba devolvit H* nová válí slova (jako bystřina balvany), proudu nových slov bučeti dává; (medial.) *devolvi* valiti se (dolů), řítiti se, sklesnouti; metaf. *devolvere retro ad stirpem! L* (jen) se sval, sklesni k (svému nepatřičnému) rodu.

dē-vorō, *āre, āvī, ātum* 1) pohltiti, pozříti, spolknouti; 2) metaf. a) (jmění) pohltiti, stráviti, utratiti, promarniti; b) (nepříjemné s trpkostí) spolknouti, potlačiti, utajiti, (trpělivě) snésti: *lacrimas d. O*; *paucorum dierum molestiam d. C*; c) hltati něco, dychtivě ssáti do sebe: *verbum d. C*; *spem d. Cu*; *spe devoratum lucrum C* zisk naději (již) shltnutý.

dēvōtiō, *ōnis, f.* [*devoveo*] 1) zaslíbení (bohům); — spec. α) zaslíbení bohům podzemským (na usmířenou), obětování; β) zaříkávání, zaklínání, zaklínací formule: *carmina et devotiones et nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum T* kouzelná zaříkávání na Germanikovo jméno, vyrytá v desky olověné.

dēvōtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *devoveo*] a) zaslíbený, posvěcený: *devota morti corpora H*; *sica initiata ac devota C* dýka zasvěcená a zaslíbená (k vraždě); — spec. zaslíbený bohům podzemním (na usmířenou), zaslíbený zkáze, prokletý: *devota arbor H*; b) věrně oddaný; subst. zaslíbenec, posvěcenec: *cum DC devotis Cs* se 600 věrnými.

dē-voveō, *ēre, vōvī, vōtum* 1) zaslibovati, zasvěcovati (božstvu); — spec. α) zaslibovati bohům podzemním (na usmířenou: *d. se pro patria L* zasvětiti se smrti za vlast; β) proklínati, klnouti: *artes d. O*; *d. natum suum O*; 2) metaf. zaslibovati, zasvěcovati, věnovati: *se amicitiae d. Cs*; *cui* (sc. *gloriae*) *me uni devovi Cu* kteréž jediné život jsem zasvětil.

dexter, *t(e)ra, t(e)rum* [srov. *δεξιτερός, δεξιός*] (komp. **dexterior,** *ius*, superl. **dextumus** a **dextimus**) 1) pravý, (jsoucí) v pravo, na pravo, na (po) pravé straně: *neu te dexterior rota ducat O* příliš v pravo; *dextris adducor litora remis O* veslováním (vesluje) v pravo dostihuji břehu; *quo tantum mihi d. abis? V* kam tolik v pravo mi odcházíš; *apud dextumos S* u nejkrajnějších v pravo, u nejkrajnějších na pravém křídle; 2) metaf. a) (t. t. mluvy augurské; dle způsobu přejatého od Řeků, u nichž znamení s pravé strany pokládána byla za příznivá) příznivý, šťastný; (o osobách) milostivý, blahovolný: *sidera caelo dextra feras V* příznivé (plavbě) hvězdy na nebi zjednej; *dextro Apolline O* s přízní, s blahovůlí Apollinovou;

b) zručný, obratný; přihodný, vhodný: *quis rebus d. modus?* V který vhodný způsob k vykonání věci (úmyslu); *dextro tempore H* při vhodné příležitosti.

dext(e)ra, *ae, f.* (sc. *manus*) [srov. *δεξιτερή* sc. *χείρ*] 1) pravice (v plur. paže): *dextram dare* podati pravici (na znamení přátelství n. věrnosti); *dextrā* po pravici, v pravo; 2) meton. a) slib věrnosti (učiněný podáním pravice), věrnost (věrné) slovo: *fallere dextras V* zrušiti slib (věrnosti); *renovare dextras* (=*foedus*) *T*; *quam petitis, iuncta est mihi foedere dextra V* spolek, jehož žádáte, uzavřel jsem již smlouvou (t. j. hostinným přátelstvím s Anchisem); b) pravice (odznak síly, chrabrosti), síla, chrabrost.

dext(e)rē adv. [*dexter*] obratně, zručně: *nemo dexterius fortunā est usus II* nikdo neužil chytřeji štěstí; *dextere obire officia L* obratně konati služby.

dexteritās, *ātis, f.* [*dexter*] obratnost.

dextrōrsum n. **dextrorsus** adv. [z **dextro-vorsum*] vl. obráceně (směrem) v pravo; v pravo, na pravo.

Dīa, *ae, f.* [*Δῖα*] staré poetické jméno ostrova Naxu. *O.*

Diablintēs, viz *Aulerci* 2) *Cs.*

diadēma, *ātis, n.* [*διάδημα*] 1) modrá stuha, bíle protkaná kolem tiáry, znak moci královské u Peršanů, diadem, čelenka; 2) meton. diadem, důstojnost královská, koruna královská.

Diagorās, *ae, m.* [*Διαγόρας*] znamenitý zápasník z ostrova Rhodu za válek perských *C.*

dialectica, viz *dialecticus.*

dialecticē, adv. [*dialecticus*] dialekticky, po způsobu dialektiků, logicky.

dialecticus, *a, um* [*διαλεκτικός*] příslušný k dialektice, k umění vědecky (logicky) rozmlouvati, dialektický; subst. α) **dialecticus**, *ī, m.* dialektik; β) **dialectica**, *ae, f.* (sc. *ars*) dialektika; γ) **dialectica**, *ōrum, n.* (sc. *praecepta*): dialektika, dialektické poučky: *in dialecticis C* v logice.

Diālis, *e* [srov. *deus, divus, dies, Diespiter*] příslušný Jovovi, Jovův: (*flamen*) *Dialis* kněz Jovův. Odt. též příslušný (flaminovi) knězi Jovovu.

dialogus, *ī, m.* [*διάλογος*] rozmluva (vědecká, zvl. filosofická).

Diāna, *ae, f.* [srov. *deus, divus, dies*] dcera Jovova a Latonina, sestra Apollinova, bohyně luny, později též lovu a nočních kouzel. Odt. **Diānius**, *a, um* Dianin; subst. **Diānium**, *iī, n.* (sc. *templum*) svatyně Dianina (v Římě na svahu Caelia).

diārium, *iī, n.* [*dies*] denní strava (vojínův, otroků, vězňů a p.)

dica, *ae, f.* [*δίκη*] žaloba, právní pře (spor), proces.

dicācitās, *ātis, f.* [*dicax*] vtipnost, šprýmovnost; — spec. (s příhanou) prostořekost, uštěpačnost.

Dicaearchus, *ī, m.* [*Δικαίαρχος*] peripatetický filosof a slavný zeměpisec, žák Aristotelův *C.*

dicātiō, *ōnis, f.* [1. *dico*] prohlášení; přijetí (vstoupení) v občanský svazek (jiné obce).

dicāx, *ācis,* adj. vl. rád mluvící; vtipný, šprýmovný; — spec. (s příhanou) prostořeký, uštěpačný.

diciō, *ōnis f.* (nom. nebyl v užívání) [srov. 2. *dico*] vl. právo ukazovati, právo poroučeti; poručenství, moc, právo; svrchovanost, panství, vláda: *in dicione alicuius esse C* býti v moci někoho = = v poddanství někým, býti podroben někomu; *suae dicionis facere L* podrobiti si; *dicionis alienae fieri L* býti podroben jinému, pozbýti samostatnosti.

dicis, gen. [od 2. *dico*] (jen ve spojení) *dicis causā* jen aby se něco řeklo; pro jméno, na oko.

1. dicō, *āre, āvī, ātum* [od *dīcō, ere*] vl. slavnostně ohlásiti; 1) zaslíbiti, posvětiti, zasvětiti: *ille inter numina dicatus Augustus T* mezi bohy vřaděný; 2) metaf. zasvětiti, věnovati, oddati, odevzdati: *se in clientelam alci d. Cs* odevzdati se někomu v ochranu.

2. dīcō, *ere, dīxī, dictum* [srov. *δείκνυμι*] vl. ukazovati: 1) ukazovati; — spec. α) (u)stanoviti, určiti; umluviti, slíbiti: *pretium d. muneris H*; *legem sibi dixerat ipse O* byl sám si stanovil pravidlo; *ius d.* (vl. ukazovati právo) souditi; *praetor ei diem dixit C* položil rok, určil den k (soudnímu) stání; β) (s dvojím acc.) jmenovati, voliti někoho někým: *alqm dictatorem d. CL*; 2) ukazovati řečí, díti, říkati, zmiňovati se, praviti, pověděti, prohlašovati, tvrditi, jistiti: (abs.)

incredibile dictu k víře nepodobno; alqd, alqm (*Tencteri, quos supra diximus* o nichž jsme se svrchu zmínili); de re, alci alqd, s acc. c. inf., v pass. s nom. c. inf.: *dicor, diceris* ... praví se (o mně), (já) prý ..; — (s *ut, ne*) kázati, žádati, aby ..: *sententiam d. C* hlasovati; *sacramentum d.* přísahati; *causam d.* vésti právní spor (viz *causa* II a); spec. α) vysloviti; β) mluviti (ve shromáždění, veřejně) řečniti, míti řeč: *pro reo d. C* mluviti za (ve prospěch) obžalovaného, hájiti obžalovaného; (praegn. proti *facere* jednati) výmluvně mluviti: *nec mihi d. promptum, nec facere est isti O*; γ) jmenovati, nazývati, zváti: *alqd a* n. *de re* dle něčeho, s dvojím acc.; v pass. s dvojím nom. slouti: *Meropis dici cupiens O* touže býti zván synem Meropovým; δ) (vysvětlovací) *dico* ve vsutých větách: míním, totiž; ε) (slovy) líčiti, popisovati, vypravovati; (o věštbě) prorokovati; (o básníku) opěvati, velebiti, oslavovati; (verše) skládati: *dicar deduxisse modos H* budu slaven, veleben, že ....

Dictaeus, *a, um* diktejský (od hory kretské Dikte, zasvěcené Diovi). Odt. synekd. kretský: *Dictaeus rex* (= *Iuppiter* n. *Minos*).

dictamnus, *i, f.* n. **dictamnum,** *ī. n.* třemdala, jesenka (hojivá bylina, která rostla na kretské hoře Dikte a měla prý moc vytáhnouti hroty šípů vniklé do těla).

dictāta, *ōrum n.* viz *dicto.*

dictātor, *ōris, m.* [*dicto*] diktátor, nejvyšší úředník a) v některých městech italských; b) v Římě. Diktatura byl úřad mimořádný, kterého bylo užíváno, kdykoli se viděla potřeba, aby veškeré *imperium* (v. t.) bylo soustředěno v rukou jednoho muže, t. j. za považlivých vnitřních bouří neb za nebezpečné války. Diktatura jest obnovení moci královské. Doba úřadování byla omezena na 6 měsíců. Zpravidla na základě snesení senátu jeden z konsulů jmenoval (t. t. *dictatorem dicere,* zřídka *creare, facere, legere*) diktátora. Ostatní úředníci byli mu podřízeni. Často jmenován byl diktátor k vykonání zvláštních úkolů, na př. aby zatloukl roční hřeb v chrámu Jova Kapitolského (*clavi figendi causā*), aby doplnil senát, aby vystrojil hry a j. Pozdější diktatury, Sullova a Caesarova, mají s diktaturou právě vypsanou jen jméno společné, pod kterým tito mužové uchvátili protizákonně nejvyšší moc ve státě. Caesarova diktatura byla přechodem k monarchii.

dictātōrius, *a, um* [*dictator*] diktatorův, diktatorský: *invidia dictatoria L* závist proti diktatorovi.

dictātūra, *ae, f.* [*dictator*] diktatura, diktatorský úřad, hodnost.

dictiō, *ōnis, f.* [2. *dico*] mluvení, rčení, vyrčení; — spec. α) přednášení, přednes, přednáška, promluva; β) (t. t. soudní) *causae d.* přednášení své věci před soudem, hájení se, obrana; γ) odpověď věštírny, věštba: *data d. erat L.*

dictitō, *āre, āvī,* — [verb. frequent. od frequentativa *dicto*] (opět a opět) říkati, říkávati, hlásati, vyhlašovati, tvrditi, jistiti (abs., alqd. s acc. c. inf.); — spec. hlásati předstíraje: *Numitor hostes invasisse urbem dictitans ... ostendit L* předstíraje.

dictō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *dico*] opětně říkati: *nomina d. H* říkati, šeptati jména do ucha; — spec. α) předříkávati, diktovati. Odt. subst. *dictāta, ōrum, n.* diktát, úkol; praegn. slova po někom odříkávaná, papouškování: *nam ista vestra ... dictata sunt C*; β) (poněvadž vznešení Římané nepsali sami, nýbrž otrokům diktovali, odt. =) psáti, skládati: *carmina d. H.*; *versūs d. H.*

dictum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od 2. *dico*] řečené; výrok, slovo, vyjádření, výpověď: *dicta dare V* promlouvati slova; *dicta non falsa O* neklamné pověsti; *res dicta secuta est O* po slovech následoval čin; — spec. α) průpověď; β) vtipné slovo, vtip: *in te dicta dicere C*; γ) rozkaz, nařízení: *dicta peragere O* vykonati rozkaz; δ) dané slovo, slib, přípověď: *dictis manere V* státi ve slovu: ε) slovo, výrok věštírny, věštba.

Dictyn(n)a, *ae, f.* [*Δίκτυννα* od *δίκτυον*] síť vl. (lovecké sítě strojící] příjmení Diany jakožto bohyně lovu.

Dictys, *yos, m.* [srov. *δίκτυον* síť] 1) jméno rybáře *O*; 2) jméno Kentaura *O.*

1. Dīdō, *ūs n. ōnis, f.* zakladatelka a královna karthaginská.

2. dīdō, *ere, dīdidī, dīditum* [*dis* a *do*] různo dávati; 1) rozdělovati; 2) *metaf.* (pověst) roznášeti, šířiti.

dī-dūcō, *ere, dūxī, ductum* 1) rozváděti; rozvírati, otvírati, roztahovati, rozvinouti: *ordines d. T*; *d. alqm ab alqo O* (mocí) rozvésti od sebe, rozloučiti; 2) rozváděti, rozdělovati, oddělovati, roztrhnouti, rozptylovati: *amnis in rivos diductus T* řeka rozvedená v potoky; *assem in centum partes d. H*; *d. manum hostium S* rozptýliti brannou moc nepřátel; (obr.) *diductam civitatem (esse) T* že rozdvojena obec; *iis in studia diductis T* když se rozdělili ve strany, když se přidali k jedné neb druhé straně; *in curas animo diducitur omnes V* zmítán jest na mysli starostmi všelikými.

Didymae, *ārum, f.* [*δίδυμαι* sc. *νῆσοι* dvojostroví] Didymy (dva ostrůvky v aegejském moři nedaleko Syru) *O.*

Didymēon, *ī, n.* [*Διδυμεῖον*] svatyně Apollinova v městě zvaném Didyma nedaleko Mileta v Ionii *Cu.*

diēs, *ēī, m.* (*f.* v klass. prose jen v sing. a to ve významu „určitý den, termin“) [srov. *d us, deus*] 1) den (obecný t. j. denní doba, čas od rána do večera, neb hvězdářský, t. j. doba od východu do východu slunce); — spec. denní světlo, denní jas: *cum die O* s úsvitem; *inmissus d. terret umbras O* vpuštěné denní světlo děsí stíny (zemřelých); a) meton. námaha dne, práce denní, zaměstnání denní, události dne: *exercere diem V* konati denní práci; 2) určitý den, určitá doba, lhůta (zvl. o terminu soudním): *diem Scaevolae dixit C* oznámil, určil rok (lhůtu) Scaevolovi (aby se dostavil k soudu), pohnal Scaevolu k soudu; a) (usouzený) den záhuby, zhouby, smrti: *stat sua cuique dies V* každému usouzen den záhuby; *diem proferre H* odročiti den zhouby (zkázy); b) výroční den, svátek: *Silvano sacrare lucumque diemque V*; 3) synekd. doba, čas, lhůta: *sexenni die Cs* v šestiletní lhůtě; *dies rerum verbis terere T* dobu činů mařiti řečmi; *cadat ante diem V* předčasně; *filius ante diem patrios inquirit in annos O* dříve než čas; *post diem longam O* po dlouhé době, za dlouhý čas; *nulla dies memori vos eximet aevo V* žádný čas nevyhladí vaši památku; *multa d. rettulit in melius V* mnohé věci čas obrátil k lepšímu.

Diēspiter, *tris, m.* = Juppiter.

diffāmō, *āre, āvī, ātum* [*dis* a *fama*] rozhlašovati, roznášeti (alqm, alqd); — spec. (s příhanou) uváděti ve zlou pověst.

differentia, *ae, f.* [*differo*] rozdíl, různost.

dif-ferō, *differre, distulī, dīlatum* I transit. 1) roznášeti, rozšiřovati: *castra vi fluminis differebantur T* nával vody roznášel tábor; *membra d. H* roznésti, rozchvátiti údy; *medium in diversa quadrigae distulerant V* v půli čtverospřeží roztrhlo (jej) v různé strany; 2) metaf. roznášeti řečí, pověstí (alqd, alqm, s acc. c. inf.): *pars imminentes dominos variis rumoribus differebant T* část o budoucích vladařích šířila různé řeči; 3) odkládati něco, s něčím, oddalovati, protahovati (alqd): *distulit ira sitim O* hněv zapudil (na okamžik) žízeň; *dilatam dimicationem velle L* přáti si odkládání boje; (s inf.) *quaerere distuli H* (o tom) pátrati jsem odložil, o tom nyní pátrati nechci; (o osobách) uchovávati (pro budoucí dobu, odkazovati (na pozdější dobu): *decimum dilatus in annum (Hector) O* ponechán byl (svým pádem) na desátý rok; *quo vivacem differtis anum? O* k čemu život prodlíte stařeně; *decimum quos distulit Hector in annum V* jimž (jediný) Hektor protáhl válku do desátého roku; *distulerant eum tamquam maiora meritum T* odložili jej (t. j. odměnu jemu), jakoby si byl větší zasloužil; *dilatus segnitiā ducis ... flagitavi T* byv zadržen liknavostí vojevůdcovou snažně jsem prosil; *candidatos d. T* odkazovati uchazeče (na dobu pozdější); II intrans. rozcházeti se, odchylovati se, lišiti se (abs., ab alqo n. ab re, cum re, s dat.; re něčím, v něčem): *tragico d. colori H.* odchýliti se od tragického výrazu; neos. *differt* jest rozdíl, záleží na tom.

differtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *differcio*] nacpaný, napěchovaný, přeplněný, hemžící se (s abl.): *corpus odoribus differtum T* mrtvola naplněná vonnými mastmi.

difficilis, *e* [*dis* a *facilis*] 1) nesnadný, těžký, namahavý: *ianua d. O* dvéře, jež nesnadno (opět) nalézti; *moderatio in difficili est L* umírněnost

jest nesnadná; — spec. α) (o prostorách) nesnadný, obtížný přístupem, nepřístupný, neschůdný, příkrý; β) (o postavení v čase) trudný, krušný, nepříznivý, zlý, nebezpečný; 2) metaf. (o osobách a povaze) ten, s nímž nesnadno jednati, nepřístupný, nevrlý, nevlídný, (mrzout); svéhlavý, umíněný; neúprosný, nepodajný.

difficiliter adv. [*difficilis*] nesnadno, těžce.

difficultās, *ātis f.* [*difficilis*] 1) nesnadnost, nesnáz, obtíž, obtížnost; nouze: *hiemis d. Cs* krutá zima; *d. rerum S* těžké postavení; 2) metaf. (o povaze osoby) nepřístupnost, svéhlavost *C.*

difficulter adv. [*difficilis*] nesnadno, těžce, trudně.

diffīdentia, *ae, f.* [*diffido*] nedůvěřivost, nedůvěra v někoho, v něco (alcis, alcis rei): *diffidentiam rei simulare S* tvářiti se, jakoby si nedůvěřoval.

diffīdō, *ere, fīsus sum* [*dis* a *fido*] nedůvěřovati (si), nemíti důvěry (naděje), nespoléhati, zoufati nad... (alci, alci rei, s abl., s acc. c. inf.): *d. rebus suis CSL* nemíti důvěry ve vlastní síly (moc), zoufati nad svým postavením (stavem), zoufati sám nad sebou; *haud d. L* býti pln důvěry, nikterak nepochybovati.

dif-findō, *ere, fidī, fissum* rozštěpiti, rozděliti, rozpůliti: *tempora plumbo diffidit V* olovem roztříštil skráně; (obr.) *diffidit urbium portas vir H* (zlatem) roztříštil, otevřel si brány měst muž; *ei triste omen diem diffidit L* jemu neblahé znamení den rozštěpilo, přerušilo, zmařilo (tak že musilo jednání býti odloženo na jiný den).

dif-fingō, *ere, finxī, fictum* vl. způsobiti, že něco od původní podoby se liší; přetvořiti, přeměniti: (praegn.) *diffingas retusum in Massagetas ferrum H* překuj otupělou ocel a obrať ji proti Massagetům; metaf. *non tamen irritum efficiet neque diffinget infectumque reddet H* přece neučiní neplatným, ani nezmění, ani neodčiní...

diffīsus, *a, um* viz *diffīdō.*

dif-fluō, *ere, flūxī,* — 1) roztékati se, rozplývati se: (obr.) *ubi per socordiam vires diffluxere S* když nečinností síly (tělesné) se rozplynou, jsou ty tam; 2) metaf. rozplývati se (rozkošemi, rozmařilostí).

dif-fugiō, *ere, fūgī,* — rozutéci se, rozprchnouti se, rozptýliti se; prchati, mizeti.

diffugium, *ī, n.* rozprchnutí se, útěk.

dif-fundō, *ere, fūdī, fūsum* 1) rozlévati, vylévati; med. rozlévati se, prouditi: *vina diffusa H* víno stočené (z velkých sudů do menších nádob); *medicamentum se diffundit in venas Cu* lék vniká do žil; *undanti animam diffundit in arma cruore V* (s) tryskající (proudící) krví vylévá život na zbroj; 2) metaf. a) rozlévati, šířiti; med. šířiti se, rozkládati se: *haec dea virum diffundit in ora V* tuto zvěst rozsévá bohyně v ústa mužů; *equitem latis diffundite campis V* jízdou zaplavte širé nivy; *dederat comam d. ventis V* nechala vlasy rozpuštěny vláti po větru; *Claudia a quo diffunditur gens V.* od něhož Kl. rod jest rozvětven; b) rozptylovati, rozveselovati: *diffudit vultūs O* rozveselila svou tvář; *diffusus nectare O* rozjařen nektarem; *ut et bonis amici quasi diffundatur (virtus) et incommodis contrahatur C* že i štěstím přítelovým se rozveseluje i neštěstím skličuje (kormoutí).

diffūsē, *adv.* [*diffusus*] rozptýleně, rozvláčně.

diffūsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *diffundo*] 1) rozvětvený, rozložitý; 2) rozvláčný, obšírný.

Digentia, *ae, f.* potok v Latiu (u sabinského statečku Horatiova), vlévá se do řeky Anio (nyn. *Licenza*).

dīgerō, *ere, gessī, gestum* [*dis* a *gero*] 1) roznášeti, rozváděti, rozdělovati: *quam meruit poenam solus, digessit in omnes O* trestem, který zasloužil sám, podělil všechny; *novem volucres in novem digerit annos O* devět mláďat (ptáků) rozděluje na devět let (války), t. j. z počtu devíti mláďat soudí na devět let války; 2) (oddělujíc) pořádati, tříditi: *digestos capillos O* učesané; *ita digerit omina Calchas V* tak vykládá věštbu Kalchas; *matris d. annos O* počítati.

digitus, *ī, m.* 1) prst: *d. pollex Cs* palec; *d. index H* ukazováček; 2) meton. (jako míra) palec.

dīgladior, *ārī, ātus sum* [*dis* a *gladius*] vl. mečem se potýkati; bojovati, zápasiti.

dignātiō, *ōnis, f.* [*dignor*] oceňování; vážnost, důstojnost; (vážné) postavení, hodnost. důstojenství.

dignitās, *ātis, f.* [*dignus*] **1)** důstojnost, hodnost, zasloužilost, záslužnost: *pro dignitate laudare C* chváliti dle důstojnosti, jak si zasluhuje; **2)** metaf. důstojnost; **a)** (vnější, osobní) důstojnost, vážnost, čest, vzácnost: *non est dignitatis (populi Romani) Cs* nesrovnává se s důstojností (se ctí), — spec. hodnost, důstojnost, důstojenství, (vážné) postavení, stav: *dignitatis gradus C*; *principis d. T*; (též o osobách) *cum dignitates abessent L* hodnostáři; **b)** (mravní) důstojnost: *Catonis d. tuam improbitatem tegit C*; **c)** (o věcech vzbuzujících vážnost): *corporis d. N.* důstojná postava; (o stavbách) velikolepost, nádhera; **d)** strojená důstojnost, okázalost: *plus dignitatis quam fidei T.*

dignor, *ārī, ātus sum* [*dignus*] pokládati, uznávati za hodna, za slušné (alqm. alqa re): *coniugio Veneris dignatus V* uznaný za hodna sňatku s Venuší (part. perf. v pass. významu od zastaralého *digno*); (s dvojím acc.) *si quem dignabitur virum O* uzná-li někoho za hodna, aby jí byl chotěm; *regem dignatus est filium Cu* krále uznal za hodna svým synem; (s inf.) *cui se dignetur iungere Dido V* s nímž se zasnoubiti Dido za hodné uznává, chce; *nullā alite verti dignatur O* nepokládá za slušné v žádného (jiného) ptáka se proměniti.

dignōscō viz **dīnōscō.**

dignus, *a, um* [* *decnos*, * *degnos* souvisí s *decet*] (vl. zdobný, slušný) důstojný, hodný, zasloužilý; (o věcech) přiměřený, slušný, zasloužený (abs., s abl., s gen. se supinem 2., s qui a conj., s ut, s inf.) *d. est laude* jest hoden chvály, zasluhuje chválu; *dignum est* (= *decet*) jest hodno, slušno (s inf., s acc. c. inf.); *digna causa L* závažná, důstojná příčina; *digna merces L* zasloužená odměna; *si digna poena pro factis eorum reperitur S* trest přiměřený jejich činům.

dīgredior, *ī, gressus sum* [*dis* a *gradior*] **1)** rozestupovati se, rozcházeti se (rozejíti se), rozloučiti se, odcházeti (odejíti), vzdalovati se (abs.; s pouh. abl.; ab alqo; ab, ex re); **2)** (v řeči) uchýliti se, odbočiti.

dīgressiō, *ōnis, f.* [*digredior*] rozejití se, rozchod, odchod.

dīgressus, *ūs, m.* = *digressio.*

dīiūdicātiō, *ōnis, f.* [*diiudico*] rozsouzení, rozhodnutí.

dīiūdicō, *āre, āvī, ātum*; **1)** rozsuzovati, rozhodovati; **2)** rozeznávati (alqd a re).

dī-lābor, *ī, lāpsus sum* rozpliznouti se; **1)** rozpadati se, sesouvati se: *ungula dilapsa in ungues absumitur O* kopyto rozštěpivši se v pazoury mizí; *concordiā parvae res crescunt, discordiā maxumae dilabuntur S*; **a)** zacházeti, mizeti; **2)** rozplývati se, roztékati se: *dilabente aestu T* když příboj se rozplýval, za odlivu; *nix dilapsa est L* sníh roztál; *vis mali dilapsa per artus O* síla jedu roztekši se, vnikši do údů...; (obr.) *dilapso tempore S* po uplynutí doby; **a)** metaf. rozptylovati se, rozprchnouti se, rozběhnouti se; rozšířiti se.

dī-lacerō, *āre, āvī, ātum* **1)** rozsápati, roztrhati; **2)** metaf. rozchvacovati, rozdírati: *acerbitatibus dilaceratus T* trpkostmi rozerván.

dī-laniō, *āre, āvī, ātum* rozsápati, roztrhnouti.

dī-largior, *īrī, ītus sum* štědře rozdávati: *foedera sociis, Latium* (= *ius Latii*) *externis dilargiri T* smlouvy štědře uděloval spojencům (t. j. se spojenci uzavíral smlouvy těmto výhodné), právo latinské cizincům.

dīlātiō, *ōnis f.* [*differo*] odložení, odklad; prodlení, průtah (alcis rei): *dilationem recipere L* snášeti odklad.

dīlātō, *āre, āvī, ātum* [*dis·latus*] rozšiřovati, zvětšovati; prodlužovati; *dilatari C* nabýti rozšíření.

dīlātor, *ōris, m.* [*differo*] odkládač, odkládavý člověk, odkladá.

1. dīlēctus, *a, um* viz **dīligō.**

2. dīlēctus, *ūs, m.* [*diligo*] vybírání; **1)** výběr, výbor; — spec. (t. t. voj.) sbírání mužstva, odvod, mobilisace: *dilectum habere Cs* konati odvod, odvádětí; **2)** meton. mužstvo sebrané: *sex milia Delmatarum, recens d. (copiae recens conscriptae) comitabantur T* vojsko nově

sebrané; *dilectūs per Gallias habitos* (*remittit*) *T* vojsko po Galliích sebrané.

dīligēns, *entis*, adj. s kompar. i sup. [vl. part. praes. od *diligo*] vl. (pečlivě) vybírající; váb. pečlivý, dbalý, bedlivý, svědomitý, horlivý alcis rei v něčem: *veritatis d. N* pravdy milovný; *d imperii N* v povinnostech velitelských; *diligentissimus omnis officii C*; *d. ad custodiendum C* pečlivý strážce; *ipse d. fuit ad reportandum C* svědomitě vrátil; přesný, správný, důkladný: *in omni genere d. C. d. talium monumentorum auctor L*; (oxymoron) *quaedam etiam neglegentia est d. C* nepečlivost jest pečlivá; *in uno Gallinio sunt tam diligentes C* úzkostliví; ve sm. pass. i o věcech: *assidua ac d. scriptura C* ustavičné a pilné psaní; *diligentem accusationem C* pilnou, důležitou; pozorný, všímavý, obezřelý: *d ac moderatus dux T*; — spec. hospodárný, spořivý, šetrný; přičinlivý: *patre usus est diligente N*; *homo frugi ac d. C.*

dīligenter, adv. [*diligens*] pečlivě, dbale, bedlivě, svědomitě, horlivě: *d. vigilias agere N*; *quorum* (*civium*) *vobis habenda est ratio d. C*, přesně, správně, důkladně: (*antiquitatem*) *d. habuit cognitam N; diligentius rem cognoscere Cs*; *latine et diligenter loqui C* mluviti správnou a vybranou latinou; pozorně, obezřele: *iter caute diligenterque facere Cs* opatrně a ostražitě; *d. attendere C.*

dīligentia, *ae*, *f.* [*diligens*] pečlivost, dbalost, bedlivost, svědomitost: *impedimenta naturae diligentiā industriāque superare C* svědomitou pílí; *ratio et diligentia habenda est, ut . . . C* bedlivý zřetel; *diligentiam adhibere* (v. t. 2) b)) *ad rem, in rem, in re*; *d. conferre in rem C*; *eam diligentiam adhibere, ut . . . C* k tomu bedlivě přihlížeti, aby; (s gen. obj.) *sacrorum d. C* svědomité vykonávání bohoslužeb; *commoditatis dignitatisque d. C* zřetel k . . .; přesnost, správnost, důkladnost v něčem: *testamentorum d. C*; (ironicky) *ea prima Tiberio erga pecuniam alienam d. fuit T* tak projevil T. po prvé přesnost v příčině peněz; *litterarum accuratissima d. C*; pozornost, obezřelost, ostražitost, opatrnost: *mea virtute atque diligentia C*; často jako vlastnost vojevůdcova: *cur de ipsius diligentia desperarent Cs*; — spec. spořivost, šetrnost; přičinlivost: *potius diligentiā quam pretio parare N*; *vita haec rustica diligentiae magistra est C.*

dīligō, *ere*, *lēxī*, *lēctum* [* *dis-ligo* z *dis-lego*] (pův. rozkládati, děliti) 1) vybírati, voliti: *non illam de scelesta plebe dilectam esse H* tvá milenka není z podlé chátry; 2) ob. meton. oblíbiti si: *ut bonos boni diligant C* dobří lidé lnou k dobrým; *eum praecipue dilexit Cicero N*; *auream mediocritatem H*; vážiti si něčeho, míti v úctě: (*poetarum*) *semper ingenia dilexi C*; *senatum d.*; *ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse C*; míti rád, milovati (zejm. pro pěkné vlastnosti nebo zásluhy, srov. *amo*): *propter virtutem et probitatem etiam eos, quos numquam vidimus, d. C*; *tantum nimium dilexit amicum V* toliko (tím se provinil, že) příliš miloval; *omnis est natura diligens sui C* každá bytost má vlastnost, milovati samu sebe; *dilectus alicui* (dat. původový) milovaný od někoho; *paene simul visa est dilectaque raptaque Diti O* Dis skoro zároveň ji uzřel, vzplanul (k ní) láskou a uchvátil. Part. perf. pass. **dīlectus,** *a*, *um* i v platnosti adj. oblíbený, zamilovaný, rozmilý, milý, drahý, alicui někomu: *dilecti tibi poetae H* tvoji milí básníci.

dīlōrīcō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*dis*, *lorica*] (pův. rozepnouti pancíř): *eius diloricare tunicam C* strhnouti mu s prsou tuniku.

dī-lūceō, *ēre*, —,— (vl. jest rozsvětleno); metaf. býti jasný, býti na jevě; vysvítati, projevovati se: *d. fraus coepit L.*

dī-lūcescō, *ere*, *lūxī*, — [verb. inchoat. od *diluceo*] rozsvětlovati se, rozjasňovati se; spec. neos. *dilucescit* rozednívá se, svítá; *omnem crede diem tibi diluxisse supremum H* o každém dni mysli, že poslední ti zasvitl; — metaf. vyjasňovati se: *discussa est caligo*; *diluxit C.*

dīlūcidē, adv [*dilucidus*] světle; — metaf. průhledně, jasně, zřetelně: *d. perspicere C; cum mea lex d. vetet C*; *d. planeque dicere C* jasně a přímo; *docere d. L* jasně podati zprávu.

dīlūcidus, *a*, *um* [*dilucere*] světlý;

metaf. průhledný, jasný, zřetelný, zřejmý: *d. oratio C; verbis dilucidis utendum est C; omnia dilucidiora, non ampliora facientes C.*

dīlūculum, ī, *n.* [*dilucere*] svítání, rozednívání, úsvit: *primo diluculo nuntius venit C* hned na úsvitě.

dīlūdium, iī, *n.* [*dis, ludus*] vl. přerušení n. odklad zápasů gladiatorských; obr. *diludia posco H* žádám za přerušení zápasu.

dī-luō, *ere, uī, ūtum* [*dis-lavo* (*lavere*); v přenes. významu splynulo se slovesem *di-luo,* v němž *luo* (v. t.) = *λύω*] 1) rozmočiti: *ne aqua lateres d. posset Cs*; rozpustiti, rozříditi: *aceto bacam d. H; venenum* (acc. vnitř.) *d. L* namíchati jedu; *color diluitur O* barva se (rozřeďováním) tratí; *lacte favos et miti dilue Baccho V*; *mella Falerno diluta H* med rozředěný falernským (vzácný druh oblíbeného nápoje zv. *mulsum* v. t.); — meton. *aether pluviā sata diluit V* zaplavuje; 2) metaf. smývati; zmenšovati, ztenčovati; rušiti, zahlazovati, spec. rozmlouvati (někomu něco): *molestias d. C* zaplašovati; *diluitur posito serior hora mero O* krátí se; *amicitias sensim d. C* přátelské svazky znenáhla rozpoutávati, uvolňovati: — spec. oslabovati, vyvraceti (důvody odpůrcovy): *res leves infirmare ac d. C* liché věci vyvrátiti a v niveč přivésti; *crimen d. C* vyvrátiti žalobu; *sic orationis flumine reprensoris convicia diluuntur C* odpor se rozplývá proudem řeči.

dīluvium, iī, *n.* n. **dīluviēs,** ēī *f.* (*H*) [*diluo*] (vl. rozmočení země); 1) povodeň, rozvodnění, potopa: *diluvio tellus lutulenta recenti O; diluvio miscere V* viz *effundo; cum fera diluvies quietos irritat amnes H* když dravý příval vzbouří klidné řeky: *Aufidus diluviem minitatur agris H* hrozí zaplavením; 2) metaf. zkáza, záhuba, spoušť: *diluvio ex illo V* (o zničení Troje).

dīmachae, *ārum, m* [slovo řecké = *διμάχαι*] *trecentos quos dimachas appellant adiungit Cu* tři sta tak zvaných „dimachů" (druh vojska Alexandra Vel., bojující dvojím způsobem t. j. buď na koních nebo jako pěší, podle potřeby).

dīmānō, *āre, āvī, ātum* [*dis, mano*] roztékati se; metaf. rozšířiti se, rozhlásiti se, roznésti se: *meus labor vitaeque ratio dimanavit ad existimationem hominum latius commendatione ac iudicio meorum C* nabyly jména v širších kruzích doporučujícím úsudkem mých krajanů.

dīmēnsiō, *ōnis, f.* [*dimetior*] rozměření, vyměření: *d. quadrati C* měření.

dī-mētior, *īrī, mēnsus sum* [*dis, metior*] (přesně) vyměřovati, rozměřovati; meton. vytyčiti; *campum ad certamen d. V; (studium) dimetiendi paene caeli atque terrae C*; spec. *syllabas dinumerare et d. C; versum d.* stanoviti rozměr verše. Part. perf. *dimensus* mívá význ. pass.: (*domum*) *iam dimensam et exaedificatam C* vyměřený; *opere dimenso Cs* po vyměření díla (t. tábora); *tigna dimensa Cs*; *a quo essent illa dimensa C*; *certis dimensum partibus orbem V* kruh (roku), rozměřený na určité díly; *castra dimensis principiis legionum manus ostendant T* podle rozměrů shromáždiště; *d mensis vicorum ordinibus T* domy (byly stavěny) v pravidelných řadách.

dī-mētō, *āre, āvī, ātum* [*dis, meto*] n. **dīmētor,** *ārī, ātus sum* ohraničiti, vytyčiti; meton. vyměřiti: *locum castris d L*; metaf. (měřením) stanoviti, určiti: *siderum cursus dimetati C*

dīmicātiō, *ōnis f.* [*dimico*] boj (zvl. tuhý), půtka, bitva, seč, zápas: 1) *nec magni certaminis* (gen. qual.) *ea d. fuit L* boj se skončil bez velkého zápasu; *nostri cum nullam dimicationem recusarent Hirt.* žádné srážce se nevyhýbali; *non tulēre dimicationem L; universae rei d., d. ultima L* rozhodný boj; *illam pugnam parva dimicatione commissam arbitraris? C* což snad ona bitva byla spojena jen s malým potýkáním? 2) metaf. boj, zápas, alicuius rei o něco, zejm. nebezpečný zápas, meton. nebezpečí (zvl. při soudním řízení): *vitae dimicationes C*; *d. capitis C* zápas o život, na život a na smrt; *in dimicatione fortunarum C* v nebezpečí hrozícím hmotné existenci; *in extremo discrimine ac dimicatione fortunae C* ve svrchované napjatém postavení; (*Porsinnam*) *moverat subeunda d. totiens, quot coniurati superessent L* P. pohnulo pomyšlení, že jeho životu hrozí tolikeré nebezpečí,

kolik spiklenců zbývá; *ego te, ut ad certam laudem adhortor, sic a dimicatione deterreo C* od nebezpečného pokusu.

dī-micō, *āre, āvī, ātum* (*dimicuisse O*) [*dis-mico*] (vl. blýskati meči) **1)** potýkati se, zápasiti, bojovati, bíti se (usilovně): *manum conserere atque armis d. Cs*; *turris, ex qua dimicabat Cu*; *proelio d. Cs* bojem se utkati; *acie d. L*; *si ancipiti proelio dimicaretur Cs* nastane-li boj se dvou stran; *d. de aliqua re* ob. bojovati o něco (k dosažení něčeho, *μάχεσθαι περί τινος*); *d. pro aliqua re* bojovati za něco, pro něco (k ochránění něčeho, *μάχεσθαι ὑπέρ τινος*): *nec de imperio, sed pro salute d. Cu*; *de victoria d. Cu*; *de summis rebus d. N* o nadvládu; *d. (debemus) paratius de honore et gloria quam de ceteris commodis C*; — *d. pro legibus, pro libertate, pro patria C*; **2)** metaf. bojovati, zápasiti; namáhati se, usilovati o něco (zejm. kde hrozí ztráta něčeho n. nebezpečí, zvl. při soudním řízení): *omni ratione erit dimicandum C*; *inter dimicantes competitores L*; *d. de aliqua re* zápasím o něco, jde mi o něco: *d. de liberis L* zápas (na soudě) vésti o děti; *Timotheo de fama dimicanti deesse N* když mu jde o čest; *de vita gloriae causa d. C* nasazovati život pro slávu; *in hoc discrimen accingere, ut capite dimices tuo L* že nebudeš jist životem; *de repulsa d.* nebýti jist před odmrštěním.

dīmidiātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *dimidio, are*, srov. *dimidium*] rozpůlený, poloviční: *epigramma exesis posterioribus partibus versiculorum dimidiatis fere C* skoro celé druhé polovice; *ferre plus dimidiati mensis cibaria C* nositi potravu více než na půl měsíce.

dīmidium viz násl.

dīmidius, *a, um*, adj. [*dis-medius*] v půli rozdělený, rozpůlený; poloviční; **1) a)** klass. ve spojení *dimidia pars* = subst. **dīmidium,** *ī, n.* polovice, polovička, polovina, půle: *luna est maior quam dimidia pars lunae C*; *dimidium tributi L* o polovici menší poplatek; *se dimidium eius, quod pactus esset, daturum C* polovici ujednané odměny; *dimidio* (abl. mensurae) *maior* dvakrát větší; *parte dimidia auctas copias L* zdvojnásobené; **b)** jiné vazby: *dimidium fere spatium confecerat N* měl skoro půl cesty za sebou; *dimidiae sinuantur cornua lunae O* rohy poloviční měsíce (měsíční čtvrti); (přísl.) *dimidium facti qui coepit habet H* „s chutí do toho, je půl hotovo“; **2)** (obr.) *animae dimidium meae II* (o příteli Vergiliovi); *dimidia parte superstes ero O* polovici své bytosti (o manželce); (*ut*) *dimidius patrum sit, dimidius plebis L* náleží zpola mezi patricie, zpola mezi plebeje.

dī-minuō, *ere, —, —* [*dis, minuo*] rozděliti v malé částky, rozdrobiti; rozbiti: *caput d. Pl*; klass. *deminuo* v. t.

dīmissiō, *ōnis, f.* [*dimitto*] rozeslání, rozpuštění: *d. libertorum ad diripiendas provincias C*; propuštění: *classis inops propter dimissionem propugnatorum C.*

dī-mittō, *ere, mīsī, missum* [*dis, mitto*; v rukopisech a vydáních klassiků bývá zaměňováno s *demitto* v. t.] **I 1) a)** rozesílati: *speculatoribus in omnes partes dimissis Cs*; *dimissis circum municipia litteris Cs*; *nuntios d. Cs*; *per omnem oram, qui prospicerent hostium, classem dimissis L* byly rozestaveny stráže, aby . . .; bez udání předmětu *dimisit circum omnes provincias Cs* poslal po všech provinciích; *levem armaturam dimittit L* rozkáže rozptýleně (ve volných odděleních) postupovati; **b)** rozpouštěti: *concilium dimittit Cs*; *senatum d. C*; — spec. *exercitum d. Cs, C* („demobilisovati“); *convivium bucinā d. T* (v táboře římském a také makedonském byl počátek i konec večerní hostiny ve stanu vojevůdcově ohlašován zatroubením), *L*; *ludis dimissis L* po skončení her; — metaf. *amicitias d. C* rušiti přátelské svazky; **2) a)** odesílati, vysílati, propouštěti: (*Antigonus*) *plerosque militum ex praesidiis ad regem dimiserat Cu*; *omnem ab se equitatum noctu dimittere Cs*; *Iuturnam fratris d. ab armis V* odvésti od bojujícího bratra; — spec. *neque quemquam (nautarum) esse dimissum C* nebyl propuštěn *neque uxorem dimittere volebat C*; — básn. (*agellum*) *bonos solitum Variam dimittere patres H* jenž vysílává do V. (= z něhož chodí t. na trh); **b)** pouštěti, propouštěti (uechati jíti): *ho-*

stem ex manibus Cs; aliquem ex custodia d. L z vězení; *familiarissimum suum a se d. C* pustiti od sebe; *non prius duces ex concilio dimittunt Cs*; (prolept.) *d. equos V* sesednouti s koní; s doplňkem: *dimittit omnes incolumes Cs* bez pohromy; (*Hannibal*) *neminem nisi victum dimisit N* nikoho nepustil jinak než jako přemoženého; *saucium inde ac fugatum dimittit Cs* na konec jej zraněného zažene odtud na útěk; *dono quam si dimittar onustus H* jako kdybych se loučil dary obtížen; metaf. *unde simul primum me dimisere Philippi H* jakmile mě odtamtud (z vojny) F. propustily. **II** metaf. **1)** rozesílati, vysílati: (*Daedalus*) *ignotas animum dimittit in artes O* vysílá, obrací mysl k neznámým uměním; *aciem partes dimittit in omnes O* na všechny strany zrak svůj vysílá; **2)** pouštěti (z rukou), zanechávati něčeho, upouštěti od něčeho, vzdávati se, zříkati se, spouštěti se něčeho: *speratam praedam ex manibus d. Cs*; *Demosthenem* (meton.) *non dimittis e manibus C* nedáváš z rukou; *captam d. Troiam O* vzdáti se dobyté T.; *exploratam victoriam d. Cs* pustiti z rukou jistě vítězství; *occasionem, tempus d. C Cs N* propásti; *spem d.* vzdáti se naděje, zanechati; *condiciones pacis d. Cs* přerušiti vyjednávání o mír; *imperium d. N* vzdáti se vlády; *Sequani principatum dimiserant Cs*; *iracundiam suam rei publicae d. Cs* odložiti ve prospěch obce; *dimitte fugam V* nech útěku; *praeterita instantia futura pari oblivione dimiserat T* vše stejně zapomínaje pustil s mysli; *dimittere commemorationem nominis C* nechati vymizeti památku jména; *vitam alieno arbitrio d. N* opustiti život; (*philosophia*) *prope dimissa revocatur* filosofická soustava již skoro opuštěná jest obnovována; part. perf. pass. jako subst. *quantum dimissa petītis praestent H* oč lepší jest, co opustil, než to, čeho si přál; — spec. (o penězích) odpustiti: *tributa d. T*; (o místě) opustiti: *locum, ripas Cs.*

dī-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* [*dis, moveo*; v rukopisech a vydáních klassiků bývá zaměňováno s *demoveo*, v. t.] v různé strany pohybovati něčím; **1)** rozlučovati, rozdělovati, rozkládati, rozháněti: *rubum d. H* rozhrnouti; *Caecina dimota turba consul incessit T* středem rozděleného lidu (= když se lid rozstoupil); *dimovit obstantes propinquos H* proklestil si cestu, prodral se zástupem příbuzných; — spec. *glaebam d. aratro O V* rozorávati, brázditi; *cinerem d. O* rozhrábnouti; rozrážeti: *dimotis undis O*; (*Apollo*) *spirantis dimovet auras V*; *rauca dimovit talibus ora sonis O* hučivé rty takovými slovy otevřel (o bohu řeky Tiberu); — metaf. *ab eo qui hos dimovit, te depulsum putas C* od toho, jenž vstoupil mezi tyto (o kandidátech úřadu); **2)** odsouvati, oddalovati, odstraňovati, odklízeti; zaháněti: *dimotis omnibus T* všechny odstraniv; *multitudo se dimovit L* odstoupil; *faciem litore (non) dimovet H* neodvrací; *dies corticem dimovebit amphorae H* odstraní korek; *Aurora polo dimoverat umbram V* stín zahnala s nebe; *ut tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem T* jakoby strhl stěny a veřejně ukazoval; metaf. *equites, quos spes societatis a plebe dimoverat S* jež naděje ve spojení (t. se senatory) odcizila lidu.

Dindymus, *ī, m.* (se. *mons, Δίνδυμον* sc. *ὄρος*) n. **Dindyma**, *ōrum, n.* (*τὰ Δίνδυμα* se. *ὄρη*) **1)** hora v Mysii u města Kyziku; **2)** pohoří na hranici Frygie a Galatie u města Pessinuntu (nyn. Muraddagh). Tato obě místa byla proslavena kultem bohyně Kybely (Veliké Matky), *O V*, jež byla dle toho nazývána přijmím **Dindymēnē** (*Δινδυμήνη* sc. *Μήτηρ*) *H.*

dīnōscō, *ere, nōvī*, n. starší **dignōscō** [*dis, (g)nosco*] **1)** (poznávati rozdíl), rozpoznávati, rozeznávati: *vix ut dignoscere possis* (*geminos catulos ursae*) *O*; *dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas T* nerozeznal bys podle nějakého hýčkání; **2)** (uznávati rozdíl), rozlišovati, lišiti: *qui civem (non) dignosceret hoste H* jenž by nedělal rozdílu mezi (domácím občanem a cizincem) přítelem a nepřítelem; *curvo d. rectum H* rovné od křivého (v mravním smyslu).

dīnumerātiō, *ōnis, f.* [*dinumero*] rozpočítávání; počítání: *d. noctium ac dierum C*; — spec. (term. tech.) *C* výčet (*ἀπαρίθμησις*), řečnická figura.

dī-numerō, *āre, āvī, ātum* [*dis, numero*] **1)** rozpočítávati, vypočítávati: *tanta sunt varietate, ut eorum molestum sit d. sententias C* tříditi; — spec. vypočítávati peníze, vypláceti: (*Octavianus*) *centuriat Capuae, dinumerat C* vyplácí žold; **2)** (přesně) počítati; sčítati: *d. stellas C; Aeolis dinumerat noctes O* počítá noci; *tempora V; regiis annis dinumeratis C* spočítáme-li léta vlády králů; *generis d. gradus O* počítati pokolení (generace) rodu, t. j. jak starý jest rod; *de syllabis dinumerandis loquemur C*

Diō (tvar latinisovaný) n. **Diōn,** *ōnis m.* [*Δίων*] vlast. jméno mužské, zvl. Dion, urozený Syrakusan, syn Hipparinův, svak Dionysia I.; * asi r. 404 př. Kr., byl přítelem Platonovým; s Dionysiem II. se znepřátelil, byl od něho vypuzen ze Sicilie, z Řecka podnikl proti němu výpravu r. 357, Dionysia s trůnu zahnal, ale sám se stal tyranem; r. 354 byl zavražděn.

Diodōrus, *ī, m.* [*Διόδωρος*] vlast. jméno mužské, zvl. **1)** D. z Iasu v Karii, filosof školy megarské, pověstný dialektik, žil na dvoře Ptolemaia Sotera; **2)** D. z Tyru, Kritolaův žák a nástupce v řízení filosofické školy peripatetické, žil ve 2. stol. př. Kr.

Diodotus, *ī, m.* [*Διόδοτος*] všestranně vzdělaný stoik, Ciceronův učitel dialektiky, mathematiky, musiky a jiných umění; poslední léta života strávil v domě Ciceronově; † r. 59 př. Kr.

dioecēsis, *is, f.* [*διοίκησις*, pův. správa] (správní) okres, kraj; *omnium dioecesium, quae cis Taurum sunt C.* Okresy byly tvořeny od Římanů v dobytých zemích, zejména na východě, k usnadnění administrativy tak, že význačnějším městům byla přikazována a podřizována okolní území (regio) a celkům tak povstalým ponechána větší nebo menší samospráva.

dioecētēs, *ae, m.* [*διοικητής*] správce důchodů, nejvyšší důchodní: *d. fuit regius C* správce královských důchodů (o úředníku egyptského krále).

Diogenēs, *is, m.* [*Διογένης*] vlast. jméno mužské, zvl. **1)** D. z Apollonie na Kretě, filosof za doby Perikleovy; ve filosofii zaujímal sprostředkující stanovisko mezi Anaxagorovým *νοῦς* a Anaximenovou naukou o vzduchu jako prapůvodu všeho, co jest; **2)** D. ze Sinopy, pověstný kynik, vrstevník Alexandra Vel.; **3)** D. ze Seleukie v Syrii, zvaný *ὁ Βαβυλώνιος*, stoický filosof, žák Chrysippův. S Karneadem a Kritolaem přišel r. 155 př. Kr. jako člen vyslanectva athenského do Říma; po vyřízení svého poslání přednášeli o filosofii, což mělo veliký význam pro rozvoj filosofie n Římanů.

Diomēdēs, *is, m.* [*Διομήδης*] vlast. jméno mužské zvl. D., syn Tydea z Kalydonu, účastník výpravy t. zv. epigonů proti Thebám, po dědu Adrastovi vládce v Argu; účastnil se války trojské a v Iliadě jest jeden z nejstatečnějších hrdin řeckých; dle pohomerských bájí opustil po návratu od Troje k vůli své nevěrné ženě Argos a dostal se do Italie do země krále Dauna (t. j. do sev. Apulie), jenž mu za poskytnou pomoc dal své království a dceru za manželku: *Diomedis urbs V O* = Argyrippa (*Arpi,* v. t.); *Diomedis campus L* rovina v Apulii, sev. od řeky Aufidu. Adj. **Diomēdēus,** *a, um* Diomedův: *Diomedeos Aeneas fugerat enses O*; *Diomedeae insulae* sev. od hory Garganu, na nich byl prý Diomedův hrob.

Diōn v. **Diō.**

Diōna, *ae,* n. **Diōnē,** *ēs f.* [*Διώνη*] vlast. jméno řecké bohyně; pův. bohyně deště a pramenů, dcera Okeanova, záhy byla uvedena v souvislost s Afroditou a buďto s ní byla ztotožňována nebo jmenována její matkou, odtud *Dione comitata Cupidine parvo O*; (*Venus*) *tertia Iove nata et Dionā C*; adj. **Dionaeus,** *a, um* Dionin, Dionský: *Dionaei Caesaris astrum V* Caesara, potomka Dionina; *Dionaeo sub antro H* v Dionské (Dioně zasvěcené) jeskyni; subst. *Dionaea* (*Διωναίη*) = *Dione*: *Dionaeae matri V* matce Dioně (Veneře).

Dionȳsius, *ī, m.* [*Διονύσιος*] vlast. jméno mužské, zvl. **1)** Dionysius I. (Starší), který se stal r. 406 př. Kr. za válek Syrakusanů s Kathagiňany vládcem nad Syrakusami a částí Sicilie (*ἄρχων Σικελίας*); straničtí dějepisci starověcí vylíčili jej jako typ tyrana a vypravovali o něm v tom smyslu mnoho anekdot; † r. 367; **2)** Dionysius II. (Mladší), syn

a nástupce předešlého, známý zejména svými styky s Platonem; Platon chtěl skrze něho uskutečniti své politické ideály, ale zklamal se v něm. Od Diona byl D. II. r. 357 zahnán s trůnu, ale po zavraždění Dionově zmocnil se vlády po druhé; úplně od něho osvobodil Syrakusy Timoleon r. 343; **3)** slavný hudebník, učitel Epameinondův *N*; **4)** D. z Herakleie Pontské, žák Zenonův, nejdříve stoik, později se oddal učení kyrenaiků nebo Epikurovu (zakusiv prý tělesné bolesti) *C*; **5)** *tune, Syri Damae aut Dionysi filius, audes H* jména otroků, uvedená za příklad.

Dionȳsus, ī, *m.* [*Διόνυσος*] řecký bůh plodnosti a života v přírodě, zejména dárce vína; významný v řecké mystice; dle obyčejné báje syn Diův a Semelin; u Římanů zván obyčejně svým druhým jménem (Bakchos) *Bacchus* v. t.; 1 pl. *Dionysos multos habemus C* (podle různých genealogií).

Dioscūrī, ōrum *m.* [*Διόσκουροι*] Dioskurové, synové Diovi a Ledy, manželky Tyndarea, krále lakedaimonského (byly však i jiné genealogie), zvaní Kastor a Polydeukes (*Castor* a *Pollux,* v. t.), pův. dvě jasné hvězdy souhvězdí Blížence (Gemini) ve zvířetníku, významné pro plavce, kteří proto vzývali Dioskury jako své ochránce. Jejich kult kvetl zejména ve Spartě, kde byli především ideály bojovníků. U Římanů byli ochránci stavu jezdeckého. Příslovečnou se stala jejich bratrská láska.

diōta, ae, *f.* [isol. acc. *δίωτα* od *δί-ους*] dvouuchá nádoba, (amfora): *deprome Sabinā merum diotā H* ze sabinského ucháče (t. j. se sabinským vínem).

diplōma, atis, *n.* [*δίπλωμα* (srov. *διπλοῦς*) vl. co jest na dvé přeloženo] listina; — spec. **1)** pověřovací, věřicí list (glejt), průvodní list (které byly vydávány od státních úřadů v Římě nebo v provinciích, za doby císařské od císařů nebo jejich jménem, aby zabezpečovaly majiteli na cestách ochranu a podporu) *C T*; **2)** za císařské doby (dvorní) dekret, patent (obsahující doporučení, pověření, jmenování, udělení privilegia a pod.)

Dipylon, ī, *n.* [*Δίπυλον*] hlavní brána v Athenách na sev.-záp. straně, vedoucí z Kerameiku Vnitřního do Kerameiku Vnějšího, na cestě k Akademii („Dvojitá" brána; vl. dvě brány, spojené zdmi a uzavírající prostranné nádvoří; její vlastní jméno bylo *Θριάσιαι πύλαι*: *porta ea (Dipylon) maior aliquanto patentiorque quam ceterae est L.*

dīrae, Dīrae v. **dīrus.**

Dircē, ēs, *f.* [*Δίρκη*] pramen u Theb v Boiotii *O.* Dle pověsti byla Dirke původně manželka Lyka, krále v Thebách; protože týrala příbuznou Antiopu, dali ji Antiopini synové Amfion a Zethos usmrtiti divokému býku; z její krve vytryskl pramen po ní nazvaný. odt. adj. **Dircaeus,** a, um [*Διρκαῖος*] dirkajský, dircký = thebský, boiotský: *Amphion D. V* (poněvadž se narodil v Boiotii a vystavěl hradby thebské); *D. cycnus H* o básníku Pindarovi, jenž se narodil v Kynoskefalích nedaleko Theb.

dīrēctē, adv. [*directus*] přímo; spec. *directe ad perpendiculum Cs* (přímo dle olovnice) svisle; — metaf. (*dicere*) *directe, sicut natura ipsa tulerit C* (o přirozeném slovosledu).

dīrēctō adv. přímo, rovně: (*atomus*) *cum pondere d. deorsum feratur C* přímo dolů; *Phoenices directius gubernant C* přímějším směrem; *supra ea tigna d. transversas trabes iniecerunt Cs* trámy v pravém úhlu (přes sebe) přeložené; — metaf. zpříma, rovnou, bez okolků: *d. arma petere L.*

dīrēctus, a, um [vl. part. perf. pass. od *dirigo*] (v rukopisech a vydáních klassiků též *derectus*) přímo řízený; **1)** přímý, rovný, (ležící) v rovné čáře: *non tuba directi, non aeris cornua flexi,* (gen. qualit.) *O* ani trouba z kovu rovného, ani rohy z kovu zakřiveného, ani kovová trouba rovná, ani rohy zakřivené; *cornu magis directum Cs* přímější, méně ohnutý; (*arborum*) *directos in quincuncem ordines C* řady stromů vysázených v podobě pětky (na kostce); *directos via quinque perarcūs O* cesta přes pět pásem; — spec. α) vodorovný: *trabes directae Cs*; β) kolmý, příkrý, strmý, srázný; *fossa lateribus directis Cs* s kolmými stěnami; (*Henna*) *ab omni aditu circumcisa atque directa est C* se všech stran jest příkrá a srázná; (*locus*) *utraque ex parte d. Cs*; **2)** metaf. přímý, (pronesený) bez okolků; upřímný,

prostý: *directa percontatio L* přímý dotaz.

dirēmptus, *ūs, m.* [*dirimo*] rozloučení, rozklad *C*

dīreptiō, *ōnis. f.* [*diripio*] rozchvácení: plenění: *direptiones sociarum urbium L; urbem relictam direptioni et incendiis C; Syracusarum d. C* vyplenění: (s gen. obj. osob.) *expilationes direptionesque sociorum C* olupování a plenění spojenců; vůb. loupení něčeho: *argenti maximeque vini foeda d. C.*

dīreptor, *ōris, m.* [*diripio*] rozchvatitel; plenitel, lupič: (*genus*) *praedatorum direptorumque C* lupičů a plenitelů; *cum direptoribus bonorum meorum C*; (s gen. obj. osob.) uchvatitel někoho *T.*

diribeō, *ēre, uī, itum* [*dis habeo*] vl. držeti na různých místech; jen spec. třídíti, sčítati hlasovací lístky při volbě odevzdané, konati skrutinium: *diribitae* (*sunt*) *tabellae C.*

diribitiō, *ōnis, f.* [*diribeo*] třídění, sčítání hlasovacích lístků, skrutinium *C.*

diribitor, *ōris, m* [*diribeo*] sčitatel hlasovacích lístků, skrutator *C.*

dīrigō (n. **dērigō**; toto sloveso bylo původně odchylného významu, ale v rukopisech a vydáních klassiků bývá zaměňováno s *dirigo*), *ere, rēxī, rēctum* [*dis, rego*; synkopovaný tvar *direxti V* = *direxisti*] říditi (něco jistým směrem); **I 1)** v různé strany říditi, (pravidelně) rozřaďovati **a)** spec. ve vojenství řaditi: *aciem d.* sestaviti, zříditi, seřaditi, spořádati; *naves d L;* též absol. *in frontem d. L* rozvinouti (v postavení frontální); *cum Romanae legiones contra derexerint T* až se k boji sešikují; *directis operibus Cs* náležitě umístiv, namířiv obléhací stroje; **b)** *crates directae Cs* nastrojené; *cura vicos derigendi L* péče o pravidelnost ulic; **2)** jedním směrem říditi něco, dáti (určitý) směr něčemu, mířiti, zaměřiti něco n. něčím k něčemu, někam: (*equum*) *in ipsum infestus consulem derigit L* obrátí koně proti samému k.: *ad castra vela d. Cs*; *flumina d. C* řekám dávati směr; — spec **a)** o zbrani: namířiti: *Dardana qui direxti tela manusque corpus in Aeacidae V*: meton. vystřeliti: *non primus Teucer tela direxit arcu H; certa letiferā direxit spicula dextrā O* jistý šíp vystřelil; (*Camilla*) *spicula converso fugientia dirigit arcu V* obráceným (nazad) lukem metá prchající (s ní) šípy: *Ilo* (dat.) *direxerat hastam V* po Ilovi mrštil; *vulnera d. V T* zraňující střely metati; *ferus direxit ad inguina dentes O* zaťal; **b)** (o pohybu) *huc dirige gressum V* zaměř: *cursum per auras dirigite in lucos V* letem zaměřte; *ad litora cursum d. Cs* (o lodích) plouti směrem k něčemu; *eo omnes onerariae derigebant cursum L* to byl cíl všech; **II** metaf. **1)** říditi něco k něčemu, vésti: *ad veritatem d. C; ad voluptatem artes d. C* činiti rozkoš cílem umění: pass. *dirigi* ad aliquid směřovati k něčemu: *deliberationes ad utilitatem alicuius diriguntur C*; — spec. *argumentatio dirigitur C* postupuje přímo; *quae dea sit, Bacche, dirige vatis opus O* buď vůdcem pěvcovu dílu (a ukaž), která to bohyně jest; **2)** říditi něco podle něčeho: *quo iudicium meum dirigerem C* čím bych řídil svůj úsudek; *vitam ad certam rationis normam d. C* říditi se v životě jistými theoretickými zásadami; *Antonius nihil non ad rationem et tamquam ad artem dirigebat C* ve všem se řídil methodou a jakoby umělou theorií; (*principibus*) *praecipua rerum ad famam derigenda sunt T* v nejdůležitějších věcech musí se říditi pověstí; **3)** určovati, označovati, měřiti něco něčím: *spatium* (*mensium*) *ad hunc lunae modum dirigunt Cu* určují dle této fase měsíce; *d. finem viam regiam L* určiti za hranici; *honestate dirigenda utilitas est C* má býti měřen; *neque sunt haec rhythmicorum acerrimā normā dirigenda C* nesmí se na to bráti přísné měřítko rhythmiků; *ut ad hanc similitudinem huius histrionis oratoriam laudem dirigamus C* abychom učinili příklad tohoto herce měřítkem pro výtečnost v řečnictví.

dirimō, *ere, ēmī, ēmptum* [* *disimo* z *dis* a *emo*] rozbírati; — metaf. **1)** rozkládati, rozdělovati, rozdvojovati; (*corpus*) *quod dirimi distrahive non possit C* nedělitelné a nerozlučitelné; *Hispaniam a Gallia Pyrenaei montes dirimunt Cs* oddělují; *urbs Volturno flumine dirempta L* protékané; *ut in conspectu steterunt dirimente amni L* na obou březích řeky, přes řeku; *d. so-*

cietatem civilem L; – spec. a) roztrhávati, rozváděti, dostávati od sebe (znepřátelené): *mulieres dirimere infestas acies, dirimere iras L* roztrhávaly šiky, roztrhávaly rozlícené muže; *moderatione meliorum dirempti sunt T* smírným zakročením rozumnějších mužů byli rozvedeni; b) rozhodovati, rozsuzovati: *dirimant certamina nymphae O*; *controversiam C*; (rozhodnutím) končiti: *bellum L*; často *T* m. *conficere* n. *finire*: *proelium fugā diremptum* skončila se; *diremit consiliorum diversitatem Classicus*; 2) rozrušovati, přerušovati, rušiti: *comitia d.* (term. techn. pro předčasné rozpuštění nebo zmaření sněmů, způsobené nepříznivým znamením n. jinou překážkou) *C L*; *colloquium d. Cs*; *sermonem d. C* přetrhnouti; *proelium d. Cs S*; *dirempta (esse) belli commercia T* (v. *commercium* 1)); rušiti: *pacem d. C L*; *amicitias T*; *ideo decemviros conubium diremisse L* (mezi patricii a plebeji); *affinitatem Claudius diremit T* zrušil příbuzenský svazek; mařiti: *ea res consilium diremit S*.

dīripiō, *ere, ripuī, reptum* [*dis-rapio*] I rozchvacovati; 1) roztrhávati, rváti, sápati: *Hippolyte ... cum consternatis diripereris equis O*; 2) rozchvacovati, rozbírati: *praedas bellicas S*; *diripuere aras V*; – spec. pleniti, popleniti: *direptum oppidum atque incensum est L* vypleněno; *d. castra, portum*; *ad expilandos socios diripiendasque provincias C* k oloupení spojenců a vyplenění provincií; (absol.) *propter diripiendi cupiditatem C* z touhy po plenění; – metaf. *patrimonium dignitatis diripitur C* odkaz jest pleněn; s předm. osob. vypleniti, oloupiti někoho: *ad diripiendos Eburones Cs*; (*obsecrant Vercingetorigem, ne se diripi patiatur Cs* aby jich nenechal vypleniti; meton. (*Galba*) *qui diripuit Lusitanos N* potřel, zničil; II uchvacovati; 1) odtrhávati, strhávati: *tergora diripiunt costis* (abl. odl.) *V* kůži s žeber; *a pectore vestem d. O* strhnouti si šat s prsou; *direpto ex capite regni insigni Cu*; *ferrum a latere diripuit T* vytrhl (též *V*, jiné rukopisy *deripit*); *litore funem d. V* odvázati; *rates navalibus d. V* vytrhnouti s loděmi; 2) uchvacovati, brátí: *magnum numerum frumenti diripit Cs* velikou silu obilí (jim) sebere; *impedimenta d. Cs*; *bona alcis d. Cs* uchvátiti, zabrati; (*pulcherrimae res*) *ex tota Asia direptae C* ukořistěné; (*Harpyiae*) *diripiunt dapes C* uchvátí.

dīritās, *ātis, f.* [*dirus*] strašlivost, děsnost; – spec. neštěstí (osudem zaviněné): *si qua invecta diritas casu foret C* (v překladě veršů Euripidových; v orig. prostě *εἴ τι πάσχοιμι*) kdyby na mne přikvapil nějaký zlý osud; (o povaze) krutost, zloba: *quanta in altero (fratre) diritas, in altero comitas C* jak strašný člověk jest jeden, jak přívětivý druhý.

dī-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* [někdy psáno též *disrumpo*] rozrážeti, roztrhnouti, pře-, rozlomiti: *puer paedagogo tabula disrumpet caput Pl*; *dividere atque d. nubem C*; *d. imagines Galbae T* rozbíjeti; – metaf. a) *amicitias disrumpimus C* trháme přátelské svazky; *dirumpi necesse est humani generis societatem C* společnost lidská musí se roztříštiti; *homo diruptus dirutusque C* zničený člověk; b) *dirumpi* α) puknouti, prasknouti (zlostí, závistí): *dirumpatur licet ista furia C*; *dirumpor dolore C*; β) *dirupi me paene in iudicio C* byl bych se přetrhl (namáháním).

dī-ruō, *ere, uī, ŭtum* [*dis-ruo*] 1) a) rozervati; rozbořiti, sbořiti: *urbem C L*; *muros N*; *urbem ad solum d. Cu* srovnati se zemí; *omnia Bacchanalia d. L* všechny svatyně Bakchovy; bourati, strhnouti: *domum L*; *nova diruunt, alia aedificant S*; b) odervati: *arbusta diruta ripis* (abl. odl.) *V* strhané, odervané; 2) metaf. a) *monumentum d. H* zničiti; *Claudius agmina ferrata diruit H* rozbil železné šiky; (*sententia*) *diruit, aedificat H* boří, staví (t. j. dělá nové a nové plány); b) spec. *aere* (abl. odl.) *dirui* (vl. býti odtržen od platu) nedostati platu (trest, jehož bylo užíváno proti vojákům za přestupky proti kázni, ku př. když se nedostavili včas do tábora nebo do služby); odt. *in quibus (castris aleatoris) cum frequens fuisset, tamen aere dirutus est C* (posměšně o Verrovi) ačkoli se horlivě dostavoval do jeho ležení, přece přišel o peníze.

dīrus, *a, um*, adj. [srov. *δεινός*; *Servius* ve výkladu *V*: *Sabini et Umbri*,

quae nos mala, dira appellabant; na některých m. není jisto, zdali tam bylo pův. *dirus* či *durus*] strašný, hrozný, děsný, příšerný; a) (ve smyslu sakrálním) *d. nefas V, dira detestatio H* strašné prokletí, *L; d. dapes O* (o Tereovi, který jedl maso ze svého syna); *diri sacrorum ritus T* černé, kouzelnické obřady („černokněžnictví"); *religio dira loci V* posvátná hrůza před místem; — spec. (o zlých znameních) zlověstný: *diri cometae V; bubo, dirum mortalibus omen O* zlé znamení; *exta sine capite, quibus nihil videtur dirius C;* b) (vůb. o osobách i věcech) *dira canam O* hrozné věci; krutý: *d. exitium V; dira venena H; d. noverca O; dea dira O* (o Kirce); *d. Necessitas H; dirae sollicitudines H; d. vox V* příšerný; *quae mens tam dira V* úmysl hrozný; *regnandi, lucis tam dira cupido V* tak hrozná (= velká) touha; *d. hydrops H* zlá vodnatelnost; *dirus Afer H* (= Hannibal); *Caci facies dira V O* hrozný; *dux effosso oculo dirus ore* (abl. vztah.) zohyzděný. Odt. adj. sm. subst. **dīrae**, *ārum, f.* a) zlá znamení: *dirarum obnuntiatione neglecta C;* b) kletby: *diris agam vos H* mé kletby vás budou štváti; *meditatas compositasque diras imprecabatur T* kletby naň svolával; c) **Dīrae**, *ārum* jm. vlast. = *Furiae*, Lítice *V;* *ultrices Dirae V* mstitelky Lítice; 1 sing. *Dirae cognovit stridorem V.*

1. dīs, *dītis*, adj. [nepřímé pády j. *dītis* vznikly pravidelným stažením z *divitis* od *dives*, dle nich pak vytvořen 1 nom. *dīs;* abl. sing. *dītī*, gen. pl. *ditium;* kompar. *dītior*, sup. *dītissimus*] významem = **dīves** v. t.

2. Dīs, *Dītis, m.* [překlad řeckého jména *Πλούτων* („Bohatý" = *Ἀιδης*), které samo též se v lat. vyskytuje (*Pluto*, v. t.)] vlast. jméno, bůh podsvětí přejatý od Řeků (starší domácí byl Veiovis v. t.), manžel Persefonin (Proserpinin); v náboženství řím. vystupuje spolu s Proserpinou po prvé r. 249 př. Kr., kdy byly k jejich uctění a usmíření konány t. zv. *ludi Tarentini* (t. v.) Jméno D. mělo větší význam v poesii než v kultu; posléze užíváno ho k označení bohů podsvětí a smrti i u jiných národů (ku př. *Cs* jmenuje D. u Gallů, *T* v městě Sinope); *Dis pater C; sacrus D. V; niger D. O;* meton. podsvětí *V.*

dis-cēdō, *ere, cessī, cessum* I 1) kráčeti v různé strany, rozcházeti se, rozptylovati se; a) *populus ex contione discedit S; coetu soluto discedunt Nereides O;* (neosob.) *ab concilio, ex contione discedebatur Cs* schůze se rozejde; *ex hac fuga auxilia discesserunt Cs; contionem d. in manipulos iubet T* rozejíti se, nastoupiti v manipuly; *longe inter se discesserant N* daleko od sebe se rozptýlili, rozložili (ubytovali); (obr.) *hinc vos, vos hinc discedite H* sem odstupte; spec. *ut sodalitates decuriatique discederent C* aby se rozešly (t. j. byly zrušeny); b) rozestoupiti se α) (o osobách) *discessere omnes medii V* na dvě strany; metaf. *in duas partes discedunt Numidae S* rozdvojí se; — spec. o hlasování v senátě, jež se dělo skutečným rozstoupením (srov. *ire in sententiam alcis*): *d. in sententiam alcis* přistoupiti k něčímu mínění; *in alia omnia d. C L* viz *alius* spec. α); *discedebatur in hanc sententiam L* toto mínění má většinu, vítězí; β) (o věcech): *cum terra discessisset magnis imbribus C* rozsedla se, rozpukala se; *alta iubet d. flumina V; caelum discedit C V* otvírá se; básn. *scaena versis discedit frontibus V* jeviště se otvírá po proměně pozadí; 2) kráčeti odněkud, odcházeti, odstupovati: a) α) *cum ab eo nusquam discederem C* ač jsem od něho (nikam) ani na krok neodcházel; *legati a Caesare discesserant Cs; d. ab amicis C* rozloučiti se s přáteli; *discedens dedit oscula O* při rozchodu, loučení; personif. *audivi quartanam a te discessisse C* zimnice tě opustila, nechala; *pronuntiare, ne quis ab loco discederet Cs* aby se nikdo nehýbal s místa; — spec. *a signis d. Cs* opouštěti prapory; — eufem. opustiti někoho, odpadnouti od někoho: *d. a nobis Cs; commemorantes discessisse se a Perseo L* že odešli od P.; β) ex *hibernis d. Cs* opustiti; *ex aede d. C, e curia C; e Gallia d. Cs; ex conspectu castrorum Cs;* γ) řídčeji de *foro discessimus C; de colloquio discessum L* od rozmluvy; δ) *Brundisio d. C; discedite templo O* vyjděte z chrámu. ε) (s udáním cíle): *Numidae in proximos colles dis-*

cedunt *S* ustoupí na návrší; *d. ad urbem V;* ζ) absol.: *quodsi me noles usquam discedere H* nebudeš-li chtít mě nikam od sebe pustiti; *misere d. quaerens H;* obraz.: *sol discedens H* (= zapadající); metaf. *qui d. animum censent;* b) spec. term. techn. voj.: odtáhnouti, hnouti se, ustoupiti, odraziti: *d. ab Gergovia Cs; quas (legiones) longius discessisse cognoverant Cs*; s doplňkem n. přísl. určením o výsledku boje: *superiorem (victorem) proelio (pugna) d.* vyjíti z boje jako vítěz; vrch, pole obdržeti, vyhráti, zvítěziti; *victum d. S* porážku vzíti, utrpěti, utržiti; *aequo (pari) proelio (Marte) d. N L* skončiti boj nerozhodně; *postquam (equus) victor discessit ab hoste H* vyšel (od nepřítele) z boje jako vítěz; *fugae specie discessum (est) T* výsledek byl podoben útěku; dle toho term. techn. o soudě: *superiorem d. C* zvítěziti, vyhráti (při); *liberatum d. N* býti osvobozen; *a iudicio capitis maximā discessit gloriā* (abl. způs.) *N* ze soudu (= z processu) vyšel s velikou slávou; *ut spoliis ex hoc iudicio ornati discedant C; si istius iniuria impunita discesserit C* vyvázne-li bez trestu; — obr. *discedo Alcaeus puncto illius H* Alkaiem jsem na konec od něho prohlášen (t. j. chválí mě jako druhého A.) II metaf. 1) odcházeti odněkud, odstupovati, odlučovati se od někoho: *d. a societate communis concilii L* vystoupiti ze svazu; *d. a vita C* rozloučiti se se světem; *prius a se poterit quisque d. quam ... C* odloučiti se sám od sebe (od své osoby); *hic discessu meo discessit a sese C* po mém odchodu rozešel se sám se sebou (t. j. zpronevěřil se svým zásadám); *magnitudine timoris a constantia atque a se discessit C* ztratil pevnost a byl bez sebe; 2) ustoupiti od něčeho, zanechávati něčeho, ustávati od něčeho: *d. ab oppugnatione castrorum Cs; d. ab armis S L* složiti zbraně; *d. a bello atque hoste Cs* ustoupiti od; *Marcellus a sua sententia discessit Cs* vzal svůj návrh zpět, odvolal; *a sperata dicendi gloria d. C* opustiti, vzdáti se slávy; *d. a iudiciis causisque C* vzdáti se řečnické činnosti soudní; 3) vzdáliti, od-, uchýliti se od něčeho, spustiti se něčeho: *(sophistae) a re saepe discedunt C* odbočují; *a natura d. C; a ratione discessum est C* byla opuštěna dráha rozumu; *ab officio d. Cs* nedostáti své povinnosti, zpronevěřiti se povinnosti; *(Marius) a fide iustitiaque discessit C;* míjeti něco, nehleděti na něco: *(C. Aculeoni), cum ab hoc discesseritis, nemo anteponitur C* vyjímaje tohoto, po tomto; *amoris erga me, cum a fraterno amore discessi, tibi primas defero C;* 4) odejíti od někoho (úmyslně), odloučiti se, odtrhnouti se, odděliti se: *d. ab amicis peccantibus C; d. a contactu T;* 5) absol. odejíti, mizeti: *spes discessit Cs; sollicitudines L* přešly, přestaly; *numquam ex animo meo discedit memoria C.*

disceptātiō, ōnis, *f.* [*discepto*] rozbírání; jen metaf. 1) rozbírání něčeho (řečí), přetřásání; rokování, diskusse, debatta: *in hominum disceptationem cadere C* dostati se na přetřes, státi se předmětem rokování, diskusse; *in dicendi disceptationem vocare C* přivésti něco k řeči, činiti předmětem rokování, diskusse; *in forensibus disceptationibus iudiciorum aut deliberationum C* při veřejném rokování na soudech nebo ve sněmech; *res posita in disceptatione reorum C* věc zakládající se na výpovědech stran; *ibi non d. modo, sed altercatio fuit L; si verborum disceptationis res esset L* kdyby věc připouštěla dlouhé výklady; uvažování: *aut simplex est d. aut ex comparatione C* forma úvahy jest buď jednoduchá nebo přirovnávací; vyjednávání: *de Argis d. L; legis d. C* právní, soudní projednávání; *per disceptationem — per vim C; vobiscum una d. est L* s vámi máme jediné o tom jednati; — meton. rokování ve věci sporné, spor: *civium disceptationes C* soukromoprávní spory; *parva d. orta est* de alqua re *L* nedorozumění; term. techn. *ex rationis et firmamenti conflictione quaestio exoritur, quam disceptationem voco C* sporná otázka; 2) rozbírání důvodů; rozhodování; spec. rozsuzování: *veritatis d. C* o pravdě; *seditionis d. L* rozhodnutí sporu; de alqua re *disceptationem ab rege ad Romanos revocare L* pro rozhodnutí odvolati se od krále k Ř.; *ea d. L* rozhodnutí o té věci; *his, quae praesentis disceptationis essent, libera*

mandata L těm byla dána plná moc ke všem opatřením na místě samém.

disceptātor, *ōris, m.* [*discepto*] rozhodčí, rozsudí: *d. id est rei sententiaeque moderator C;* s gen. obj. *litis, iuris d. C; agrorum d. T* stran polí; *Aedui de suo iure ad Caesarem disceptatorem veniunt Cs* přicházejí k C. (jakožto rozhodčímu) o rozhodnutí stran svého práva; (*Romani*) *inter populum Carthaginiensem et regem Masinissam in re praesenti disceptatores de agro fuerunt L* na místě samém byli rozhodčími strany území; *alquo disceptatore uti C L* míti, vzíti si někoho za prostředníka; — spec. (smírčí) soudce (od stran soukromě zvolený, srov. *arbiter*): *iudicium persaepe disceptatore domestico diiudicatur C; vel severissimis disceptatoribus vitam alcis probare C* před nejpřísnějšími soudci; *disceptatorem ait se sumptum inter patrem et filium L* byl vzat za rozhodčího; *disceptatorem senatum nobis relinque T.*

disceptātrīx, *īcis, f.* [fem. k *disceptator*] rozhodčí, rozsuzovatelka: (*dialectica*) *veri et falsi quasi d. et iudex C.*

disceptō, *āre, āvī, ātum* [*dis, capto*] rozbírati; jen metaf. **1)** rozbírati řečí něco, přetřásati; rokovati o něčem, diskutovati, uvažovati; vyjednávati, smlouvati se o něco: *latius de genere quam de parte d. licet C* obšírněji lze vykládati o věcech všeobecných než o zvláštních; *de omnibus condicionibus d. C; de foederum iure verbis d. L* (slovy), široce a dlouze vykládati; *inter se de cunctis negotiis d. S* dohodnouti se vespolek o veškerých otázkách; *multum in vicem disceptato* (abl. absol.) *T* po dlouhém vzájemném vyjednávání; — meton. *cum alquo ob rem pecuniariam d. T* míti spor; **2)** rozbírati důvody něčí, rozhodovati; spec. rozsuzovati: *controversias d. C* (o sporech filosofů), *L* (o sporech soudních a politických); *de controversiis iure d. Cs Hirt S* rozhodovati spory cestou práva; *armis d. C T; sed erat non disceptando* (abl. modi) *decertandum — armis fuit dimicandum C* zápas musil býti rozhodnut nikoli cestou vyjednávání; *d. inter alquos L; ad disceptandum vocare alquem L.*

dis-cernō, *ere, crēvī, crētum* **1)** rozlučovati, rozdělovati: **a)** *terrae, urbes magno spatio discretae L Cu* oddělené; *mons, qui fines eorum discerneret S* hora, jež by dělila jejich území; *(Germani) colunt discreti ac diversi T* bydlí rozptýleni a porůznu; *septem discretus in ostia Nilus O; ubi discretas* (prolept.) *insula rumpit aquas O* kde ostrov tříští rozdělené vlny; *quod moenibus cingebatur, fulguribus discretum est T* bylo blesky protínáno; meton. *nec mors discreta fuisset O* v smrti bychom nebyli bývali odloučeni; — metaf. *discreti viribus hostium exercitus T* vojska s rozptýlenými silami; **b)** odlučovati, oddělovati: *sedes discretae piorum H; discretus labor T* oddělená práce: obr. *limes agro positus, litem ut discerneret arvis V* rozepře aby odstraňoval s polí; **2)** metaf. **a)** činiti rozdíl, rozlišovati, rozsuzovati: *d., utra pars iustiorem habeat causam Cs; (non) discernitur interdiu nocte, aequo iniquo loco pugnent* (disjunktivní otázka asyndetická) *L;* obr. (*Sithonii*) *fas atque nefas exiguo fine libidinum discernunt avidi H* dobré a zlé dělí úzkou mezí svých vášní; *eloquentia fortunā non discernitur T* při výmluvnosti nerozhoduje postavení; odlišovati, vyznačovati: *ut id saltem discerneret cohortes T; tenui telas discreverat auro V* protkala zlatými nitmi; **b)** poznávati rozdíl, rozeznávati: *d. suos Cs; d. alba et atra C; diem noctemque V; stultus auditor a sapienti iudice discernitur C; haud facile discerneres C L* nesnadno bys byl rozeznal.

discerpō, *ere, psī, ptum* [*dis, carpo*] rozškubávati, roztrhávati; rozsápati: *discerptum (esse) regem patrum manibus L; discerptum iuvenem V* (o Orfeovi); term. techn. o pokrmech: *discerpta membra gruis H* rozkrájené; *animus discerpi non potest C; (Pythagoras) non vidit discerpi deum C* že bůh jest na kusy trhán; básn. *aurae omnia* (sc. *mandata*) *discerpunt V* vítr roznese, rozvěje; — metaf. rozložiti, rozdrobiti, rozkouskovati: *res, quae proposita est, quasi in membra discerpitur C; non discerptis sententiis C.*

discessiō, *ōnis, f.* [*discedo*] **1)** rozstoupení, rozchod; — spec. o hlasování v senátě, jež se dělo v době republikánské vždy, později obyčejně rozstoupením senátorů ve stranu pro

návrh a proti návrhu: *discessionem facere* dáti hlasovati; *in hanc sententiam facta (est) d. T* tento návrh byl přijat; *senatus consultum per discessionem fit C T* usnesení senátu děje se přímo rozstoupením (t. j. bez debatty, když ji předseda pokládá za zbytečnou), bez rokování, *fit sine ulla varietate d. C* jednomyslné usnesení; 2) odchod: *desolatus aliorum discessione T.*

discessus, *ūs, m.* [*discedo*] 1) rozchod: *existimans non longinquum inter nos digressum et discessum fore C* že náš rozchod a rozloučení nebude na dlouho; — spec. rozchod, rozpuštění senátu, prázdniny senátu: *d. est C;* — metaf. *d. et secretio ac diremptus partium C; d. caeli C* otevření nebes (při blýskavici); 2) odchod: *ut me levarat tuus adventus, sic d. adflixit C; Alexandriā d. C* z Alexandrie; abl. času *discessu* nahrazuje abl. absol. a mívá též význ. příčinný: po odchodu i odchodem; *discessu mugire boves V* při odchodu; *discessu suorum perterriti Cs* nepřítomností; term. techn. voj. odtažení: *post discessum Belgarum Cs; d. C* euf. o svém vyhnanství; — metaf. *d. e vita C* (euf. o smrti); *d. animi a corpore C* odloučení duše od těla; *solis accessus discessusque C* přiblížení a vzdálení.

discidium, *iī, n.* [*discindo*] vl. roztržení; metaf. a) *d. alcis* rozloučení, rozchod s někým: *(Dido) non bene d. latura mariti V; d. coniugis C; desiderium tui discidii C* stesk způsobený rozchodem s tebou, rozloučením s tebou; absol. *discidium C* odchod (euf. o svém vyhnanství) — spec. o rozluce manželství: rozvod (srov. *divortium*): *tanta cupido si tibi discidii est O* jestliže si tolik přeješ jejich rozvedení; *Agrippa discidio domum imminuerat T; d. Octaviae T* rozvod s O., zapuzení Oktavie; b) roztržka, rozpor, různice, neshoda: *d. linguae atque cordis C* mezi jazykem a hlavou (= rozumem); *amicorum d. C* mezi přáteli; *docere, qua de causa d. factum sit C* rozkol (o filosofických školách); c) roztržení; rušení, rozvrat: *divortia atque affinitatum discidia C; d. publicorum foederum L.*

di-scindo, *ere, scidī, scissum* roztrhnouti: *d. tunicam C; (regina) discindit amictus V* (na znamení smutku); *discissos laniabant artus V;* rozštípati, roztíti, rozříznouti: *d. cotem novaculā C L;* — metaf. roztrhnouti, (náhle) přerušiti; obr. *(tales amicitiae sunt) dissuendae magis quam discindendae C* přátelství spíše párati než trhati (t. j. spíše znenáhla jich nechávati než náhle je přerušovati).

dis-cingō, *ere, cinxī, cinctum* odepnouti pás, rozpásati; uvolniti, popustiti (zejm. o tunice) *discinctā tunicā H* (v nepřepásané tunice), v pouhé košili; obr. *in sinu est (Caesar) neque ego discingor C* Caesara nosím v srdci a odtamtud ho nevytrousím; part. perf. pass. též j. adj. **discinctus,** *a, um* nepřepásaný, rozkasaný: *discincti Afri V; institor discinctus O* = punský; *discincti ludere H* udělavše si pohodlí, volně; — spec. neopásaný (vojenským pásem zv. *cingulum,* kterým se lišil voják od civilisty); *centuriones destrictis gladiis discinctos destituit L* bez pásů (a plášťů), v holých tunikách (vojenský trest; jím stižení vojáci zváni *tunicati*); odt. metaf. nevojenský, pohodlný: *discincta in otia natus O*; nevázaný, prostopášný; rozpustilý: *d. nepos H.*

disciplīna, *ae, f.* [z *discipulina* od *discipulus*] vyučování, učení, vzdělávání; vychovávání; cvičení, cvik 1) *homines ex Amerina disciplina patris familiae rusticani C* lidé vychovaní americkou methodou vesnického hospodáře, po americku od...; *e ludo atque pueritiae disciplinis in militiae disciplinam profectus est C* z učení dětského do učení vojenského; *Cyri vitam et disciplinam legunt C; in disciplinam* alcis *tradere* alquem *C* dáti k někomu do učení, do školy; *res quarum d. est C* věci, jež (jsou) mohou býti předmětem vyučování: *vir natura, non disciplina consultus C* od přirozenosti a ne vzděláním; poučování, theorie, poučení: *vir ad usum ac disciplinam peritus C* v praxi i v theorii; *nec disciplinam modo, sed exemplum etiam* ab alquo *petere L* dostávati od někoho nejen výklady, nýbrž i příklad; *(incommoda) pro d. et praeceptis habere C* vzíti si ze škod poučení a výstrahu; v. *adhibeo* 2) b); 2) meton. a) cíl vyučování: vyučení, vzdělání, vzdělanost α) absol.: *summo ingenio homo ac disciplinā C;*

insitiva quadam disciplina doctior fieri C; β) s gen. obj. n. adj. vzdělání, výcvik v něčem, znalost něčeho, umění: *philosophorum d. C* znalost filosofie; *d. navalis C* plavecké, námořnické umění; b) prostředky vyučování; nauka, předmět, obor: *memoriae d. C* nauka o paměti, mnemonika; *d. sacrificandi L* obětní řád, ritus; *homo omnium disciplinā iuris civilis eruditissimus C* v oboru; *alia intellegendi, alia dicendi d. est C* něco jiného jest věda, něco jiného umění řečnické; pl. *disciplinae* vědy: *amnis disciplinarum et artium C;* — spec. filosofická nauka, soustava, škola; učení: *d. Stoicorum C; (Tubero) congruens cum ea disciplina, quam colebat C* učení (filosofické); c) místo vyučování, škola: *itinera disciplinarum C* do škol; II metaf. 1) kázeň: *d. ac severitas T* přísná kázeň; spec. term. techn. vojen.: *d. militaris L* vojeuská kázeň: *disciplinam militarem solvere, restituere L* kázeň porušiti, obnoviti; 2) způsob, směr života, zásady; řád, mrav; politika: *d. maiorum C S L* mrav předků, zděděný; *hunc institutum meā disciplinā L* vychovaného v mých zásadách; *tenax disciplinae suae Cu* člověk, držící se svého způsobu života; — spec. (státní) zřízení, ústava: *perturbatio disciplinae veteris C* rozvrat starého zřízení; *d. civitatis, rei publicae C.*

discipula, *ae, f.* žákyně, žačka; spec. *discipularum inter cathedras H* (poněkud s pohrdáním o dívkách, učících se hudbě).

discipulus, *ī, m.* (učedlník), žák; metaf. žák, přívrženec, stoupenec, následovník.

disclūdō, *ere, sī, sum* [*dis, claudo*] 1) někam porůznu zavírati; metaf. rozlučovati, rozdělovati: *mons, qui Arvernos ab Helviis discludit Cs* dělí; (*tignis*) *disclusis Cs* rozepřením trámů; odlučovati, oddělovati: obr. *d. Nerea ponto* (abl. instr.) *V* vodstvu vykázati moře; *semotus a mente et disclusus C;* 2) rozvírati: básn. *d. morsus roboris V* rozevříti spáry dřeva.

discō, *ere, didicī,* — [z **di-dc-sco* reduplikací z kořene *dek* —, srov. *doceo, διδάσκω* z **δι-δακ-σκω*] 1) učiti se; naučiti se: (absol.) *ii, qui discunt Cs, discentes L* žáci; *d. alqd* něčemu: *discite iustitiam moniti V* výstrahou učte se spravedlnosti, spravedlivě žíti; *discebant fidibus* (sc. *canere*) *antiqui C* učili se na lyru; *d. ab alquo* (*ex alquo,* zř. *de alquo*) zastupuje pass. k *docere*: učiti se, býti vyučován od někoho, u někoho, absol. býti něčím posluchačem *C; disce, puer, virtutem ex me, fortunam ex aliis V* uč se statečnosti ode mne, štěstí od jiných (t. j. buď statečný jako já, ale šťastnější); (*puella*) *disceret unde preces H* (odkud) od koho by se učila; pass. *quae* (*artes*) *non facile discuntur C* jimž nelze se snadno naučiti; básn. *fractis discentem currere remis V* pokoušejícího se; studovati: absol. *ego semper me didicisse prae me tuli C* že jsem konal studia; *ego litteras Graecas senex didici C; ius civile d. C* studovati práva; — spec. *causam d. C* prostudovati při (ku př. o právním zástupci); *didici* j. perf. praes. naučil jsem se = vím, umím, zejm. inf. *in minoribus navigiis rudem esse, quinqueremes gubernare didicisse C; multa didicisse C* míti hojné vědomosti; *quae illi litteris, ea ego militando didici S* čemu oni z knih, tomu já naučil jsem se v poli; *se ita a patribus didicisse, ut Cs* že jsme tak naučeni; někdy i praes. význ. uměti: *non ignara mali miseris succurrere disco V;* (*Echo*) *prior ipsa loqui* (*non*) *didicit O; ut qui discam ne secundas quidem* (*res*) *minus discriminis habere T* poněvadž vím; 2) metaf. poznávati, poznati: *experiendo didicisse T* poznati vlastní zkušeností; *in medium discenda dabat O* naukou zjevoval; (s acc. osoby u. věci) *me discet Hiber H; illum discere nectaris sucos patiar H* aby poznal chut nektarového moku; *venientum d. voltus V* rozeznati; *haec certis d. signis V* poznati dle jistých znamení; — spec. (*Minos*) *silentum vitas et crimina discit V* zkoumá, vyšetřuje; s nepř. ot. *laesa quid faciat, disces O* poznáš, uvidíš; *discite, femineis quid tela virilia praestent O* vizte; *disce, quae censet amiculus H* slyš; s acc. n. s acc. c. inf. dověděti se, zvěděti: *casus sororis O.*

dis-color, *ōris,* adj. 1) různobarevný, (věc) různé, jiné barvy: *matrona meretrici dispar erit atque discolor H* barvou (sc. roucha) bude se lišiti (t. *matronae* nosily bílou stolu, *meretrices* barevnou

togu); *d. miles O* vojáci různých barev (t. figurky ve hře vrhcábní); *d. auri per ramos aura refulsit V* odlišný třpyt zlata (lišící se od ostatního listí); bás. *sumatur fatis d. alba (vestis) meis O* bílé roucho barvou neshodné s mým osudem (t. černým, smutným); — metaf. nepodobný; 2) pestrý.

dis-conveniō, *īre*, —, — býti neshodný, neladný, disharmonický: *(sententia) vitae disconvenit ordine toto H* mysl jest v neladu celým způsobem života; neos. *eo disconvenit inter me et te H* v tom jest neshoda.

discordia, *ae*, *f.* [*discors*] nesvornost, nesjednocenost; roztržka, rozkol; rozbroj: *legionum auxiliorumque discordia T* rozpor mezi . . .; *discordiae civiles S T* občanské bouře; *furere discordiis populum Romanum T* že národ ř. jest zachvácen rozbroji; metaf. *tanta est d. mentis O* takový rozpor srdce (její) dělí; rozepře, spor, různice, svár: *(odia) taciturnis nunc discordiis continentur C* nenávist jest obmezena na tiché třenice; *discordiae consulum adversus tribunos T* spory s tribuny; *d. (Pisonis) erga Germanicum T* nepřátelský poměr ke G.; *perfecta tibi bello d. tristi V* svár jest dovršen válkou; nepřátelství: *lupis et agnis quanta d. obtigit H;* obr. *quae in rerum natura constarent, ea* (acc. obj.) *contrahere amicitiam* (acc. subj.), *dissipare discordiam C* to sbližuje přátelství, rozptyluje svár (*φιλία — νεῖκος*; učení Empedokleovo); — spec. vzpoura, odboj, vzbouření; vypovědění poslušnosti; nekázeň: *nec deerant in exercitu semina discordiae T; cohortes discordiā temporum a legione digressae T* za všeobecného odboje; *eo discordiae ventum est T* vzpoura dostoupila toho stupně; euf. boj, válka *T.* Personif. *Discordia* Svár; jako řec. Eris byla i *D.* bohyně nepřátelství, dcera Noci, průvodkyně boha války.

discordiōsus, *a*, *um* [*discordia*] svárlivý.

discordō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*discors*] býti nesvorný, nesjednocený, rozdvojený; býti ve sváru, znesvářen: *aegra municipia et discordantia T* nepokojná a plná rozbrojů; *non aliud discordantis patriae remedium fuisse T* pro rozbouřenou vlast; nesrovnávati se, nesnášeti se, neshodovati se, svářiti se: *animus secum discordans C* jenž sám s sebou jest v rozporu; *Claudius discordantes in consilium vocat T* sporné strany; — spec. bouřiti se, vypovídati poslušnost *T;* — metaf. neshodovati se, různiti se, lišiti se: *quantum discordet parcus avaro* (dat.) *H si discordet eques H* není-li pro to lepší obecenstvo, „parterre".

discors, *cordis* adj. [*dis, cor;* opak *con-cors*] nesvorný, nesjednocený, rozdvojený: *(gens) tum d. erat L* byla v něm roztržka; *tum magis increscunt animis discordibus irae V* v prsou nepřátel; *discordes animis exercitus T* nesvorná vojska; *opus d. seditionibus T* líčení doby plné rozbrojů; *nil usquam turbidum aut d. esse T* že není nikde žádný nepokoj ani rozbroj; *discordi populo non aliud remedium esse T* proti rozeštvanému lidu (t. k vůli hercům); *d. cum matre animus T* nesvornost; bás. i o věcech: *discordes venti V; discordia Thebae bella movent O* přelož. rozdvojené T. (t. dva synové Oidipovi, Eteokles a Polyneikes) válku zdvihají; oxymoron: *concordia d. O H* v. *concordia* 3); *symphonia d. H* nesouzvučná, falešná hudba; *d. alci* nepříznivý, nepřátelský někomu, nevraživý na někoho; svárlivý: *discordem alci esse T* žíti s někým v neshodě, v nepřátelství; *si qua discordes iecissent T* jestliže něco v hádce prohodili; *discordia arma V* nepřátelské zbraně; — spec. odbojný, vzbouřený: *Aegyptum discordem et mobilem T* odbojný a nepokojný; *Thraecia d. agebat T* bouřila se; — metaf. neshodný, nesouhlasný; nepodobný, různý: *discordia inter se responsa L* navzájem si odporující; *ora sono discordia signant V* znamenají, že vzezření se neshoduje s řečí (t. j. že to jsou přestrojení nepřátelé); *(hostes) discordes moribus, linguis Cu* nepřátelé nejrůznějších mravův a jazykův.

dis-crepantia, *ae*, *f.* [*discrepo*] nesouzvučnost; meton. nesouhlas, neshoda, rozdíl, nedorozumění; spor: *maior rerum d. quam verborum C* větší neshoda ve věci než v slovech.

dis-crepō, *āre*, *āvī* (bás. i *uī*), — 1) různě zníti, nesouhlasiti: *in fidibus,*

quamvis paulum discrepent, tamen id animadverti solet C sebe menší zlozvuk; *ipsi sibi singuli discrepantes C* jednotlivci (= solisté) falešně zpívající; obr. *ut haec duo (honestas a utilitas) verbo inter se discrepare, re unum sonare videantur C* že jen jejich jména různě zní, ve věci že souhlasí; 2) metaf. nesouhlasiti, nebýti v souzvuku; neshodovati se, nesrovnávati se, uchylovati se, lišiti se, různiti se: α) absol. *videndum est, in vita ne forte quid discrepet C* aby nic nerušilo souladu; *peccata, quia discrepant, aeque discrepant C* poněvadž jsou špatné, jsou stejně špatné; *nec multum discrepat aetas V* neliší se mnoho (jejich) věk; básn. *causa latendi discrepat O* příčina jest nejistá; β) *d. a re: ea, quae multum ab humanitate discrepant C* co příliš odporuje slušnosti; *d. cum re; d. sibi,* básn. *alci: adfectio discrepans sibi ipsa C* nedůsledná; *quantum simplex nepoti discrepet H; sortilegis non discrepuit sententia Delphis H* nelišila se od D. (t. j. vyrovnala se věštbám delfským t. svou nejasností); *vino Medus acinaces discrepat H* vínu nesluší, k vínu se nehodí; *d. de re: (philosophi) de bonis rebus discrepant C* neshodují se o dobru, v příčině dobra; neos. *discrepat L* jest neshoda, spor o něčem: *non parvo numero inter auctores discrepat* (s nepř. ot.) *L* o mnoho se spisovatelé rozcházejí; *non discrepat, quin* n. acc. c. inf. *L.*

di-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* [v rukopisech a vydáních klassiků bývá zaměňováno s **dēscrībō**, v. t.] pův. čarami rozdělovati; 1) vůb. rozdělovati, děliti, rozvrhnouti: *populum in tribus tres C; in duodecim menses discribit annum L; magnam vim frumenti L; servis non ... discriptis per familiam ministeriis utuntur T* neužívají tak, aby byly úkoly rozděleny mezi čeleď; 2) metaf. a) (rozdělením) pořádati, urovnati; rozměřovati: *iura d., C* vydávati rozsudky; — spec. *agmina d. Cu* seřaditi; *cum ante equites in suam quisque gentem discriberentur Curt.* byli vřazováni; určiti; b) zříditi, ustanovovati: *hunc ordinem ex censu discripsit L* zřídil tuto ústavu; c) praegn. stanoviti, vyměřiti, uložiti, přikázati: *vecturas frumenti civitatibus Cs.*

discrīmen, *inis, n.* [*discerno*] vl. rozdělování, rozlučování; I 1) přehrada, rozhraní, hranice, mez: *cum pertenui discrimine separarentur (duo maria) C; mare et tellus nullum d. habebant O; discrimina costis qua spina dabat V* kde páteř dělila (od sebe) žebra; spec. *compositum d. erit, discrimina lauda O* stezka, pěšinka (na hlavě): — metaf. *vera a falsis nullo discrimine separantur C;* 2) mezera, prostora mezi věcmi; vzdálenost, odlehlost: *spatium discrimina fallit O* (velikou) vzdálenosti mezery se tratí; obr. *tenui discrimine leti esse V* býti na pokraji záhuby; II metaf. 1) a) rozdělování, rozlišování, rozeznávání: *in vulgo non est d. C* lid nemá schopnosti rozeznávati (kritického ducha, kritiky); *nullo discrimine V* vl. bez rozlišování: α) nestranně, spravedlivě; β) bez ohledu, nešetrně, nelítostně, napořád; b) rozhodování; rozhodnutí: *alquid in discrimine est L* o něčem se rozhoduje, o něco jde; *d. facere L* rozhodovati; *d. ac dimicatio* (v. t. 2)) *fortunae C; medium rerum omnium certamen atque d. C* střed rozhodného zápasu; *in discrimine est humanum genus* (s nepř. ot.) *L* v napětí; — meton. α) rozhodný čin: *rem in d. mittere T* přistoupiti k rozhodnému činu; β) rozhodná známka, sudidlo; zkouška; *experiar discrimine aperto O;* γ) rozhodný okamžik, rozhodná doba, krise: *in tanto discrimine rerum L* v době tak rozhodné, vážné; — spec. nebezpečná doba, nebezpečné, kritické postavení, povážlivý stav; nebezpečenství; *salus in d. venit C* jest ohrožena; hendiad. *periculum discrimenque C* svrchované, nejvyšší nebezpečenství; *vitae d.; rem publicam in d. committere L* vydati obec v nebezpečenství; *d. adire T* podstupovati nebezpečenství; *metum ac d. ostendere T* hrozící nebezpečenství; zvl. též o soudním řízení: (nebezpečný) soud: *d. capitis intendere T* státi někomu na hrdlo; uvaliti na někoho hrdelní při; 2) rozdíl; různost, odchylka: *d. bonorum et malorum C* mezi (lidmi) dobrými a zlými; *d. inter aliquos Cu; agminum discrimina Cu* rozličné oddíly vojska; (*obloquitur*) *septem discrimina vocum V* doprovází na sedmihlasný nástroj (t. j. na sedmi-

strunnou lyru, *λύρα ἑπτάχορδος*); *tenues parvi discriminis* (gen. qual.) *umbrae O* odstíny s nepatrnými přechody; *discrimine parvo O* bez mála, téměř; *quo discrimine ripas hae linquunt, illae vada verrunt V* proč ten rozdíl, že . . .; *nullo discrimine habebo V* nebudu činiti rozdílu; *haec haud in magno ponam discrimine L* to u mne nebude valně rozhodovati, na to nebudu klásti příliš váhu; — spec. o rozdílech v občanstvu a v pravomoci úřadův: *omnia discrimina talia, quibus ordines discernerentur L* všechny rozdíly, které se činí mezi stavy v obci (= „všechno kastovnictví“); *conditor omnis in civitate discriminis ordinumque L* zakladatel rozdělení občanstva ve stavy; *discrimina rerum servabant L* šetřili právních poměrů.

discrīminō, *āre, āvī, ātum* [*discrimen*] 1) rozdělovati: *Etruriam discriminat Cassia C* protíná; 2) rozlišovati, činiti rozdíl, rozeznávati: *vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora L* čas nebyl rozdělován dle dne a noci; *lucet via et late discriminat agros V* ozařuje široký pruh polí (vl. odlišuje od míst neosvětlených).

discrīptiō, *ōnis, f.* [*discribo* v. t.] rozdělení; rozvržení, rozvrh: *d. centuriarum L* rozdělení na centurie; *d. atque ordo C* rozvrh a spořádání (látky řečnické); meton. uspořádání, urovnání: *d. omnium corporis partium C; aedificandi d. C* stavební plán; zřízení: *discriptionem civitatis sapientissime constitutam (esse) C* obci bylo dáno velemoudré zřízení; *iuris aequa d. C* spravedlivé právní zřízení; vyměření, výměr: *haec est d. officii C.*

dis-cruciō, *āre, āvī, ātum* (významem silnější než simplex *crucio*) zmučiti, ztrýzniti; — metaf. (duševně) mučiti, trýzniti, trápiti; soužiti, sužovati; med. *discrucior* s acc. c. inf.) *C* mučí mě (vulgárně žere mě), že . . . .

discumbō, *ere, cubuī, cubitum* [*dis, *cumbo*] rozložiti se (každý na své místo); 1) spec. při jídle (dle zvyku římského, přijatého od Řeků) uložiti se (ke stolu), rozsaditi se, zasednouti: *discubuere toris O* rozložili se na lehátkách; *strato super discumbitur ostro V* usadí se; meton. seděti (u stolu), býti na hostině, hodovati: *cum super eum Piso discumberet T* P. seděl před ním (t. na čestnějším místě); *circumdati, qui simul discubuerant T* ostatní hodovníci; 2) ulehnouti si (k spánku), jíti spat: *cenati discubuerunt ibidem C.*

dis-cupiō, *ere, īvī, ītum* (silnější než *cupio*) býti roztoužen, dychtiti.

dis-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* 1) rozběhnouti se; rozptýliti se: *in muros discurritur V* nastane sběh na hradby; spec. ve voj.: *ad arma d. L T* rozběhnouti se do zbraně; *in cornu d. Cu* rozvinouti se (v postavení frontální); *equites discurrunt in cornua L* rozjedou se; obr. *fama tota urbe discurrit Cu* rozletí se; básn. (*Nilus*) *septem discurrit in ora V* rozbíhá se v sedmero ústí; 2) pobíhati, těkati: *deus discurrere gaudet in montibus O* (o bohu Panovi).

discursus, *ūs, m.* [*discurro*] 1) rozbíhání, rozptylování, zejm. spec. ve vojen.: *continere ab discursu (militem) L* zdržeti vojsko, aby se nerozběhlo (za kořistí); *subito discursu terga cinxerat eques T* jízda se náhle rozdělila a ze zad sevřela; *Fabii vallem latis discursibus implent O* F. široko rozptýlení; 2) běhání sem tam, pobíhání (zvl. zmatené): *Romae sueti discursus T* pochůzky; *media campi eques discursu complebat T* projížděním, harcováním; (*navis*) *libero inter ordines discursu praetervecta L* volně propluvši.

discus, *ī, m.* [*δίσκος*] diskos, touš (t. kotouč, v nejstarší době kamenný, později litý ze železa a zejména ze spěže v podobě čočkovité, o průměru 20—30 *cm*, vážící průměrně 2 *kg*). Házení diskem bylo oblíbenou částí gymnastických cvičení a závodů u Řeků již za dob Homerových, později i u Římanů a dosud se provozuje; jde při něm o to, vrhnouti d. co nejdále (u Řeků zaznamenán jest vrh skoro 30 m daleko): (*philosophorum*) *auditores discum audire quam philosophum malunt C* raději poslouchají svištění disku.

discutiō, *ere, cussī, cussum* [*dis, quatio*] rozrážeti, pro-; I 1) roztříštiti, roztlouci, rozbíjeti: *saxo discutit ora O* roztříštiti hlavu o skálu; *aliquantum muri discussit L* část hradební zdi pobořil; *nivem d. Cs* proházeti (ale *nix discussa Cu* roztálý sníh); *discussae iubae capiti V* chochol s hlavy sražen; 2) rozháněti, rozprášiti, roz-

ptýliti, zaplašovati; rozmetati: *illos coetus d. L*; *discusso Boeotico concilio L* po rozpuštění, zrušení spolku; *sol discutit umbras V*; obr. *discussa est illa caligo C* rozptýlila se; *discutiunt* (*tenebras*) *fulmina O* blesky trhají tmy; **II** metaf. **1)** rozháněti, zahánětí, odstraňovati, odklízeti; zapuzovati: *periculum d. C L*; *disceptatio discussa est L* nedorozumění bylo odstraněno, skončeno; *discutienda sunt ea, quae obscurant C* odmítnouti (op. *sumenda*); *ebrietate discussa Cu* když vystřízlivěl; **2)** zamezovati, odvraceti; mařiti, ničiti: *res consensu patrum discussa est L*; *famam d. T.*

disertē, adv. [*disertus*] jasně, zřetelně, výslovně, určitě; výmluvně, plynně: *d. scribere C*; *disertissime planissimeque* (*in decreto*) *scriptum est L* výslovně a zcela jasně; *ut oratores nostri tenere dicere, histriones diserte saltare dicantur T* (významná záměna epithet) rozkošně mluví — výmluvně tančí.

disertus, *a, um,* adj. s kompar. a sup. [z **dissertus* od *dissero* **2**)] **1)** urovnaný, určitý, zřetelný, jasný: *diserta oratio C*; **2)** o os. výřečný, výmluvný (v řečnictví méně než *eloquens*, v. t.): *eum statuebam disertum, qui posset satis acute atque dilucide apud mediocres homines ex communi quadam opinione hominum* (dle obecného dobrého zdání) *dicere C*; subst. *diserti, orum T* řečníci; *talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum fecerat O* k nimž bolest mi dala výmluvnost.

disiciō, *ere, iēcī, iectum* [*dis, iacio*] **I 1)** rozháželi, rozhoditi, rozmetati, rozptýliti, rozehnati, rozprášiti: *rates d. V*; (*Juppiter*) *nubila disiecit O*; *disiectas inter arenas T* mezi závějemi písku; (*Cerialis*) *navibus remeabat disiecto agmine T* s rozděleným vojskem (část plula s ním, část táhla po souši); — spec. *comas, capillos d. O* rozpustiti, rozcuchati vlasy; *disiecta comas* (acc. vztah.) s rozpuštěnými vlasy; *dide ac disice* (sc. *rem familiarem*) *Caecilius* u *C* rozdávej a rozhazuj; (*turbo ventorum*) *villas arbusta fruges passim disiecit T* zpustošil, zničil; **2)** rozmetati, rozraziti, rozbiti, rozervati, roztříštiti: *phalangem d. Cs*; *ni rota fracta ac disiecta fuisset O* kdyby se nebylo zlomilo a rozbořilo; *trunca ostendens disiectis* (spr. *deiectis*) *vulnera* (v. t.) *membris O* s odervanými údy; obr. *invenias etiam disiecti membra poetae H* (nalezl bys', poznal bys i rozhozené kusy básníka (vtipný dvojsmysl, poněvadž *d. m. p.* může znamenati 1) „údy rozsápaného básníka", jako byl ku př. Orfeus, a 2) „části (*χῶλα*) vytržené z veršů"); strhnouti, sbořiti, sbourati: *tecta disiecta H*; *disiecto aeditui contubernio T*; **II** metaf. mařiti, ničiti, překaziti: *disice compositam pacem V* zruš; *haec consilia clamor militum disiecit L.*

disiectus, *a, um,* adj. [vl. part. perf. pass. od *disicio*] rozhozený, roztroušený, rozptýlený: *rara disiectaque aedificia Cs* řídké samoty; *pabulatio disiecta est Hirt.* (vl. picování jest roztroušené, rozstrkané) pro píci jest třeba choditi na různá místa; *disiecta spatio urbs L* rozlehlé; *in vasta urbe lateque moenibus disiectis L* při širokém rozsahu hradeb; *nostri disiecti Hirt.* porůznu bydlící; — spec. ve vojen. *disiecti* rozběhlí, rozprchlí *S*, *disiectos coercere T*; — metaf. **α)** rozházený, nepořádný: *cuncta incuriā disiecta erant T* vše bylo v bezstarostném nepořádku; **β)** osamělý, ojedinělý: *neque disiecti nec paucorum instinctu T* ojediněle.

disiūnctē (n. **dīiūnctē**) adv. [*disiunctus*] *quae disiunctius dicuntur C* řeči s trochou (logické) rozluky.

disiūnctiō, *ōnis, f.* [*disiungo*] **1)** rozloučení, oddělování: *in tanto luctu meorum, tanta disiunctione C* při odloučení (sc. od nich); *alienatio disiunctioque fit* (sc. *amicorum*) *C* odcizení a rozchod; **2)** rozdíl, odchylka, různost, opak; *d. sententiae C*; **3)** (t. t. v logice) rozluka (spojená s protikladem): *in omnibus disiunctionibus alterutrum verum esse C*; **4)** t. t. v řečnictví = *συνωνυμία*, řečnická figura (přísudek společný různým podmětům téže věty rozvádí se tak, aby ke každému podmětu patřilo vhodné zvláštní sloveso přísudkové; účelem jest větší živost a barvitost).

disiūnctus, *a, um* (n. **dīiūnctus**), adj. s kompar. a sup. [vl. part. perf. pass. od *disiungo*] **1)** rozdělený, rozdrobený, rozkouskovaný: *Brutum otiosum atque disiunctum visum esse T* (t. bez umělých

period); oddělený, odloučený; vzdálený, odlehlý, *a re* od něčeho, cizí něčemu: *duobus in locis disiunctissimis C; neque diiuncti doctores, sed eidem erant vivendi praeceptores C* zvláštní; *nihil est ab ea cogitatione disiunctius C* nic nepříčí se více té myšlence; *mores longissime a tanti sceleris atrocitate esse disiunctos C* naprosto se příčí; 2) odlišný, lišící se, odchylný, různý: (*ratio*) *disiuncta coniungit C*; 3) t. t. v logice vylučující se, sporný, nesouhlasný.

dis-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* (též **diiungō**) odpřáhnouti, vy-: *iumenta d. C*; *bovem disiunctum H*; metaf. I 1) rozdělovati, od-, rozlučovati: (*flumen*) *Jugurthae Bocchique regnum diiungebat S* dělila, byla rozhraním; *amicitiam d. L* rozloučiti, rozvésti přátelství; 2) oddalovati, vzdalovati, odcizovati (*a re* n. *re* od něčeho): *videre populum a senatu disiunctum C* národ (zde sm. optimaty) zbavený přístupu do senátu; *Italis longe disiungimur oris V*; *alqm ab alcis amicitia, familiaritate d. C* rozvésti, znepřáteliti někoho s někým; II rozlišovati, rozeznávati, různiti: *insaniam a furore disiungimus C.*

dis-pālor, *ārī, ātus sum* (na různé strany) rozbíhati se, rozptylovati se; sem tam těkati: *dispalatus N* rozprchlý, rozběhlý; *eius generis multitudinem magnam dispalatam immisit N* veliké množství takto (t. se zapálenými otýpkami) na všechny strany pustil.

dis-pār, *aris*, adj. nerovný, nestejný; jiný, rozdílný, různý (*alci*): *dispares cicutae, calami VO* nerovné (délkou); *dispar septenis fistula cannis O* nerovné (t. j. stupňovité) moldánky o sedmi píšťalách; *dispares mores disparia studia sequuntur C* různé povahy mají různé náklonnosti; (*imperatores*) *ipsi pares, ceterum opibus disparibus S* osobně sobě rovní, ale s nerovnými prostředky; *dispari proelio contendere Cs* (t. pěší proti jezdcům); *dispares colores C* odlišné; (*Alcaeus*) *rebus et ordine dispar H* nepodobný, lišící se; (litot.) *fratres nec aetate nec viribus dispares L* věkem i silou rovní; *quae ad Tanaim spectant, humano cultu haud disparia sunt Cu* jsou podobny (viz 2. *cultus* 1); *Pollio haud disparibus verbis ac Vitellius censet T* stejnými slovy jako . . .; subst. *neque haberet* (*animus*) *in se quicquam admixtum dispar sui atque dissimile C* nic různorodého a nepodobného; (*leonibus*) *nisi in dispar feris H* proti (rodu) cizímu.

disparilis, *e* [*dispar*] nerovný, nestejný; měnivý.

dis-parō, *āre, āvī, ātum* [*dis* a 1. *paro*, srov. *dispar*] (vl. rušiti sdružení, rovnost něčeho) rozdělovati, od-; rozmíchati, vymíchati, roztříditi: (*eos*) *disparandos curare Cs* dáti je (ani byli v nespořádané směsici) spořádati v oddíly; part. perf. pass. subst. jako t. t. v logice **disparātum**, *ī* pojem protikladný, protiklad (ku př. *sapere, non sapere C*).

dispartiō, -ior viz **dispertiō.**

dis-pellō, *ere, pulī, pulsum* 1) rozháněti, rozptylovati: (*pecudes*) *dispulsae C; d. nebulam L;* 2) zaháněti, zaplašovati: obr. (*philosophia*) *ab animo tamquam ab oculis caliginem dispulit C.*

dispendium, *iī, n.* [*dis-pendo* rozvažovati (zboží na vahách)] vl. co se při vážení prováží, ztráta při vážení (op. *compendium*); metaf. vůb. prodělek, ztráta, ujma, škoda: *sine damno et dispendio tuo Pl; hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti* (gen. pretii), *quin . . . V* (*morae* (gen. determ.) *d.* ztráta času, způsobená čekáním) nepokládej žádné čekání za tak velikou ztrátu, abys ne . . .

dispēnsātiō, *ōnis, f.* [*dispenso*] vl. rozvažování, odvažování; 1) spec. o penězích a) rozdělování, vyplácení, b) synekd. spravování, správa: *d. regia C* správa královských důchodů; *pecuniae d. L.* správa peněz, finanční; 2) odt. metaf. a) rozdělování: *d. inopiae L* (rovnoměrné) rozdělování nedostatku (t. aby jej každý snášel rovnou měrou); b) správa, řízení: *aerarii d. C*; *annonae d. L* správa špíže.

dispēnsātor, *ōris, m.* [*dispenso*] správce peněz; účetní, pokladník, důchodní *C T.*

dis-pēnsō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. -intens. od *dispendo*] vl. (na vahách) rozvažovati, (vážením) rozměřovati, odvažovati; 1) spec. o penězích a) rozdělovati, vypláceti, b) synekd. spravovati: *d. pecuniam N* spravovati válečnou pokladnu; 2) odt. metaf. a) rozdělovati: *inventa momento quodam dispensare atque componere C* nalezenou látku dle závažnosti

roztříditi a srovnati; *in pensiones aequas solutio aeris alieni dispensata est L* bylo rozděleno, rozpočítáno; *dispensari laetitia poterat* inter alquos *L* o radost mohli se sděliti; *oscula dispensat natos per omnes O* polibky rozdílí všem synům; **b)** spravovati, říditi; pořádati: (*annum*) *dispensavit L* uspořádal, upravil; *consilium dispensandae victoriae imperatoribus maiores dederunt L* dali sbor pro opatření spojená s vítězstvím; (*sorores*) *quae dispensant mortalia fata O* odvažují (= spravují) lidské osudy; abs. *recte d. H* dobře hospodařiti.

dis-perdō, *ere, didī, ditum* (úplně) zničiti, zkaziti, přivésti v zkázu, na mizinu: *possessiones d. C; me mea disperdat puella O;* básn. *stridenti miserum stipula d. carmen* (acc. vnitř.) *V* pištěti, vrzati písničku. Pass. *dispereo* viz. násl.

dis-pereō, *īre, iī, —* (úplně) zahynouti, zajíti, po- ; přijíti v niveč, na mizinu: *dispeream, ni summosses omnes H* ať je po mně, jestliže ne . . . (úsloví z obecné mluvy, jímž se dodává tvrzení důrazu).

dispergō, *ere, sī, sum* [*dis, spargo*] **1)** roztrousiti, rozprášiti, rozsypati, rozhoditi; rozptylovati, rozháněti: (*Medea*) *corpus dispergit C* roztrousí tělo (t. rozsekané); *late rorem d. V* rozstřikovati; *pars Iudaeae vicis dispergitur T* jest poseta; obr. (*Phoebus*) *partem* (*voti*) *volucres dispersit in auras V* část modlitby rozptýlil do vzduchu (t. j. nevyslyšel; srov. u Homera: τῷ δ'ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν); (*evocatos*) *tota acie disperserat Cs* rozdělil po celém voji; — metaf. *vitam dispergit in auras V* život vydechne; *plus formidinis in alios dispergebatur T* větší strach šířil se mezi jinými; *falsos rumores d. T* roztrušovati; i absol. *vulgus disperserat accitum* (*esse*) *in adoptionem T* roztrousil, roznesl (t. pověst), že .. **2)** rozdělovati, děliti, rozrážeti: *ossa dispersit V* roztříštil; metaf. *exercitum pluris in manus dispergit T; cohortes turbidas d. T; vires d. T* drobiti síly; **3)** rozhazovati, rozdíleti, (hojně) rozdávati: *libellos dispergit T.* Part. perf. pass. **dispersus,** *a, um* (též jako adj.) roztroušený, rozsypaný, rozhozený; rozptýlený, (na otázku kde? často pouhý abl.), rozprášený (zejm. ve vojen.), rozdrobený; *quae dispersa sunt, cogere C; membrorum collectio dispersa C* (sbírání na rozličných místech), shledávání; *dispersa immittit silvis incendia pastor V* na různých místech mýtiny zažíhá; *bellum tam longe lateque dispersum C* válka rozšířená po tak vzdálených končinách; *quos ubi dispersos* (prolept.) *fugavit Cu* když je rozprášil; *genus dispersum montibus V* po horách; *dispersi a suis S* jsouce rozběhlí od svých druhů; *plebis vis dispersa in multitudine S* síla lidu rozdrobená při značném jeho počtu; jednotlivý, ojedinělý, praed. porůznu.

dispersē adv. [*dispersus* od *dispergo*] roztroušeně, tu a tam; ojediněle, porůznu: *d. dicere C.*

dispersiō, *ōnis, f.* [*dispergo*] rozptýlení; *d. urbis C* viz *dispertitio.*

dispersus, *ūs, m.* [*dispergo*] rozptýlení.

dispertiō, *īre, īvī, ītum* [*dis, partio*] děliti na části, rozdělovati, rozvrhnouti: *d. vires T; d. legiones in quattuor cuneos T; in utrumque latus auxiliarios equites dispertiverat S* rozdělil pomocnou jízdu na obě křídla; *inter manipulos funditores et sagittarios dispertit S* do mezer mezi manipuly rozdělí; *coniuratos municipiis* (abl.) *d. C,* po municipiích; *generum quasi quaedam membra* (acc. vnitř.) *d. C* rozděliti druhy na oddíly; (*Romani*) *tempora voluptatis laborisque dispertiunt C* rozdělují čas = zachovávají rozdíl času; *consules administrationem inter se dispertiri* (reflex.) *iussi* rozděliti si; rozdíleti, rozdávati *alci alqd* někomu, mezi někoho, podělovati někoho něčím: *d. bona militibus N; arma iuventuti d. T; hominibus somnia d. ac dividere C.*

dispertītiō, *ōnis, f.* [*dispertio*] rozdělení: *d. urbis C* (v rukop. *dispersionem*).

dispiciō, *ere, spēxī, spectum* [*dis, specio*] prohlédnouti, prozříti **I 1)** *catuli, qui iam dispecturi sunt C* která již (brzy) prohlédnou; **2)** přech. viděti, zříti (zvl. s námahou, v dálce a p.): *dispecta est et Thule T* zahlédli i T.; *neque auras dispiciunt clausae tenebris V* nevidí světla; — obr. *libertatem ex diu-*

turna servitute d. C viděti záblesk svobody; *acie mentis d. C;* **II 1)** metaf. prohlédnouti, propátrati, prozkoumati, vy-; uvážiti: *d. mentem principis T; discerne, dispice insidiatorem et petitum insidiis L* prohlédni a rozeznej úkladníka a obět úkladů; *d. merita T* hleděti k zásluhám; **2)** chápati, rozuměti, poznávati: *Pompeius quid velit, non dispicio C.*

displiceō, *ēre, plicuī, plicitum* [*dis, placeo*] nelíbiti se; nezamlouvati se, nezdáti se, nebýti po chuti; býti proti mysli, nemilý, odporný: *displicet iste locus H* (t. zápasiště; jeden z důvodů, pro který bývaly zápasy přerušovány; zde obrazně); *res mihi in alquo displicet* nelíbí se mi při někom, do někoho; litot. *haud displicet res Tullo L* líbí se, zamlouvá se; *quoniam tibi non omnino displicet definire C* nejsi vůbec proti definování; *displicet mihi alqd* nejsem tím spokojen; nesouhlasím s tím; *mihi displiceo C* není mi dobře; nejsem v dobré míře, nejsem svůj, jsem mrzut; *cum ceteris, tum mihi ipse displiceo C* mrzím jiné i sám jsem omrzelý.

dis-plōdō, *ere, sī, sum* [*dis, plaudo*] rozplesknouti, rozplácnouti: *displosa vesica H* prasklý měchýř.

dis-pōnō, *ere, posuī, positum* **1)** na různá místa, tu a tam klásti, stavěti, rozkládati, rozestavovati (zejm. ve vojen.), rozdělovati, *in alquo loco* někam, někde: *tormenta in muris d. Cs; cohortes ad ripam d.Cs* podél břehu; (*socii*) *tectos* (prolept.) *per herbam disponunt enses V* tu a tam schovají, ukryjí meče; *ministeria principatus in equites Romanos disponit T* císařské úřady obsadí jezdci; *disposito per mensas miliens sestertio T* dav do oběhu; rozdíleti: *tamquam disponeret imperii curas T;* **2)** metaf. pořádati, uváděti v pořádek, rovnati, urovnávati, upravovati: *Homeri libros confusos antea d. C;* (*Nymphae*) *gramina disponunt O* rovnají; *haec ubi disposuit O* (o Hermovi) jakmile si to upravil (t. svůj výstroj); *d. diem T* rozvrhnouti si; — spec. **a)** ve vojen.: pořádati, řaditi: *aciem d. Cu;* **b)** o slohu: uspořádati, rozvrhnouti, učiniti disposici: *d. orationem, res C* řeč, látku; *hanc tragoediam disposui T* rozvrhl jsem si.

Part. perf. pass. **dispositus,** *a, um* (též j. adj.) **1)** rozložený, rozestavený (zejm. ve vojen.): obr. *ut sint disposita insignia C* aby byly tu a tam zasazeny skvosty; *per dispositos, quos ad somnum habebat Cu* od rozestavených nočních hlídačů; (*ut*) *in suis ordinibus dispositi dispersos adorirentur Cs* stojíce sami v pevných řadách; *sagittarii nostra pro ripa dispositi T* v předu na našem břehu; **2)** uspořádaný, srovnaný, upravený: *male dispositi capilli O; sic ubi dispositam* (prolept.) (*deus*) *congeriem secuit O; agmina per sexum disposita T* zástupy srovnané podle . . .; *vir d. Plin.* jasně myslící; upravený, připravený, přichystaný: *dispositos ad id ipsum molares provolvunt T;* (*Masinissa*) *consilia ita disposita habebat L.*

dispositē adv. [*dispositus*] spořádaně, v pořádku, upraveně; spec. o slohu: *d. accusare C* (konati žalobní řeč se správnou disposicí) zachovávati v žalobě přesnou osnovu.

dispositiō, *ōnis f.* [*dispono*] upravení, uspořádání; spec. o slohu: rozvrh, osnova, disposice: *d. est rerum inventarum in ordinem distributio C;* *dispositionis diligentia C* důkladný rozvrh látky.

dispositus, *ūs, m.* [*dispono*] = *dispositio;* (jen) *dispositū provisūque civilium rerum peritus T* zkušený v politických zařízeních a opatřeních.

disputātiō, *ōnis, f.* [*disputo*] (vědecké) zkoumání, badání, vyšetřování; spec. pojednávání (záležející v uvádění důvodů pro různá mínění), výklad, rozbor, rozprava, hovor, řeč, disputace: *aliud videtur oratio esse, aliud d. C* řeč (souvislá, nastudovaná — disputace (volný rozhovor); *d. alcis rei* o něčem; *in utramque partem disputationem habere Cs* hájiti různých (opačných, sporných) mínění; *ut res disputatione non egeat C* nepotřebuje výkladu; *servato ordine disputationis T* ponechávaje (postup) formu rozpravy (t. j. uváděje i řeči zástupců opačných mínění).

disputātor, *ōris, m.* [*disputo*]: *d. subtilis C* mistr v přesném disputování.

dis-putō, *āre, āvī, ātum* pův. vypočítati, (počítáním) řešiti; v účtech srovnati se s někým: *ubi disputatast ratio cum argentario Pl;* odt. (úvahou) řešiti něco;

rozvažovati, zkoumati, bádati, vyšetřovati: spec. *d. de alqua re* pojednávati o něčem vědecky, důvody uváděnými pro různá mínění, vykládati, rozbírati, probírati (vědeckou otázku), rozprávěti, hovořiti, promlouvati, mluviti, disputovati: *disputandi ratio et loquendi dialecticorum (est), oratorum autem dicendi et orandi C* obor disputování a (jeho prostředku) rozmlouvání (volného) náleží dialektikům, řečníkům pak (umělé) mluvení a řečnění; *d. cum alquo C* (společně) s někým n. před někým; *plura in eam sententiam d. C* mluviti obšírněji v tom smyslu; *in utramque partem d. C Cs* důvody pro obě mínění (pro věc i proti ní) přednášeti, hájiti obojího mínění, věc s obou stran, stanovisek rozbírati; *d. in contrarias partes C, in contrarium T* hájiti různých (opačných, sporných) mínění, probírati věc s různých stran, stavěti se ve věci na různá stanoviska; *in nullam partem d. C* nemluviti ani pro věc, ani proti ní, nemíti ve věci určitého stanoviska; *cum multa sint in philosophia a philosophis et gravia et utilia disputata C* filosofové probrali mnoho vážných a prospěšných otázek z filosofie; *quibus ex rebus breviter disputatis intellegi potest C* z tohoto stručného výkladu.

disquīrō, *ere,* —, — [*dis, quaero*] probírati, vyšetřovati, zkoumati; s nepř. ot. *H.*

disquīsītiō, *ōnis, f.* (*disquiro*) vyšetřování (soudní n. vůb. úřední): abs. (*collegam*) *ad disquisitionem trahebat T*; *in disquisitionem venit* s nepř. ot. *L* o tom nastalo vyšetřování, o tom vznikly pochybnosti; s gen. obj. *facinoris d. C;* s gen. subj. *postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittere T* posílati senátu k vyšetření.

dis-rumpō viz **dīrumpō.**

dis-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* (ohradou) oddělovati, odlučovati: obr. *d. tenui muro C, limitibus certis O.*

dis-sāvior, *ārī* viz **dis-suāvior.**

dis-sēminō, *āre, āvī, ātum* jen metaf. rozsévati; rozplemeňovati, rozšiřovati: *latius opinione disseminatum est hoc malum;* hendiad. *spargere ac d. (res gestas) in memoriam sempiternam C* zasévati činy, by z nich vzklíčila věčná paměť; *disseminato dispersoque sermoni C.*

dissēnsiō, *ōnis, f.* [*dissentio*] nesouhlas, různost smýšlení, neshoda, nesrovnalost, spor, odchylka *ab* n. *cum alquo* s někým, *de re* v něčem: *fuit inter peritissimos homines summa de iure d. C* mezi nejlepšími odborníky byla svrchovaná různost mínění o právnické otázce; hendiad. *tanta sunt in varietate ac dissensione C* jeví tak velikou rozmanitost mínění; *rei publicae d. C* různost politického přesvědčení; *utilium cum honestis d.* spor; odpor: *unius dissensione consensionis globus disiectus est N*; — spec. různice, spor, rozbroj, roztržka, nesvornost: *d. civilis CS Hirt* občanský spor, rozkol mezi občany; *d. vulgi T* v lidu; *d. ordinum T* mezi stavy.

dissēnsus, *ūs, m.* [*dissentio*] = *dissensio: clamor dissensu vario se tollit ad auras V* křik ze zmatené různice (každá strana navrhovala něco jiného).

dissentāneus, *a, um* [*dissentio*] nesouhlasný, odporující.

dis-sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* nesouhlasiti; **1) a)** býti odchylného smýšlení, neshodovati se, nesnášeti se, nesrovnávati se, nebýti za jedno, rozcházeti se, *ab* n. *cum alquo* s někým, *de re* v něčem: *illi inter se dissentiunt C* nesouhlasí vespolek, mají mínění navzájem různá; *vereor, ne imprudens dissentiam T* abych nevědomky nesoudil jinak (sc. než ty); *scriptores in eo dissentiunt T;* — spec. svářiti se, býti nesvorný; **b)** odporovati, býti proti někomu: *nequiquam dissentiente Cornelio L.* přes marný odpor Korneliův; *d. condicionibus H* mluviti proti podmínkám; **2)** metaf. odporovati, lišiti se, neshodovati se, různiti se, odchylovati se: *a scriptura sententia dissentit C; a se, sibi d. C* býti v rozporu sám s sebou; *nec fallebat Antipatrum dissentire ab animis gratulantium vultus Cu* že výraz tváří neodpovídá smýšlení.

disserēnāscit, *āvit* [inchoat. k *dis-sereno*] rozjasňuje se, vy-: *cum dissereнasset L.*

1. dis-serō, *ere, sēvī, situm* rozsévati; — metaf. *taleae disserebantur Cs* byly zasazovány.

2. dis-serō, *ere, seruī, sertum* rozbírati; metaf. rozbírati řečí, vykládati,

pojednávati, přednášeti; promlouvati, roz-, rozprávěti, mluviti, hovořiti, *de re* o něčem, *cum alquo* s někým: *ad ea Sulla pro se breviter, de pace multis disseruit S* v odpovědi S. za svou osobu promluvil krátce, o míru obšírně; *princeps contra disseruit T* promluvil proti tomu; *Drusus apta* (acc. vnitř.) *disseruit T* vhodně; *d. alqd T: bona libertatis d.*; *instituta maiorum d. S* (při přerušení vazby); *super re d. T* o něčem; s acc. c. inf., s nepř. ot.: *postea quid fecerit d. S* o jeho pozdějších činech; — spec. vykládati o něčem podle pravidel logiky (dialekticky), vésti vědecký rozhovor: *philosophia in tres partes est tributa, in naturae obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in vitam atque mores C* (t. j. fysika, dialektika, ethika); *contemnit disserendi elegantiam C* dialektickou (logickou) přesností; *omnia disserendi ratione comprehendere C* dialektickou methodou; *prudentissimi in disserendo C* ve vědeckém výkladu.

dissertō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent.— intens. od 2. *dissero*] promlouvati, vykládati *alqd* n. *de re* o něčem *T*.

dissiciō viz **disiciō.**

dissideō, *ēre, sēdī,* (*sessum*) [*dis sedeo*] jinde n. jinak seděti; metaf. 1) býti vzdálen; odchylovati se: *sceptris* (*terra*) *nostris dissidet V* není pod naším žezlem; *toga dissidet impar H* toga na křivo odstává (t. j. není dobře upravena); 2) neshodovati se, nesnášeti se, žíti v neshodě, svářiti se, *ab* (*cum*) *alqo* s někým: *a senatu d. C* rozejíti se se s.; *cum is capitali odio a Pompeio dissideret C* na smrt byl rozhněván s P.; abs. *dissidens N* odpůrce; (vespolek) se nesnášeti, býti nesvorný: s dat. *Medus infestus sibi luctuosis dissidet armis H* nepřátelský Med v rozbroji zdvíhá proti sobě vražedné zbraně; *dissidere hostem in Arminium ac Segestem T* jest rozdvojen mezi Arminia a S.; — spec. *miles dissidet T* bouří se; 3) neshodovati se (míněním), nesouhlasiti, různiti se, lišiti se, nesrovnávati se, odporovati: *qui a Platone dissident C; d. de re* v něčem; *a se d. C* sám sobě odporovati, býti sám s sebou v rozporu, nebýti důsledný; *sententiae inter se dissident C;* s dat. *dissidens plebi virtus H* nesouhlasící s lidem; hendiad. *dissidet et variat sententia O* různo se rozcházejí mínění.

dissignātor, *ōris, m.* [*dis-signo* srov. *designo* význ. pořádati] pořadatel; spec. pořadatel pohřbů *H* (viz *decorō* 1)).

dissiliō, *īre, siluī,* — [*dis, salio*] různo skákati; metaf. rozskočiti se, puknouti, prasknouti: *dissilit omne solum O* (vedrem); *aera dissiliunt ultro V* kovové nádoby samy praskají (mrazem); rozlítnouti se: *lamina dissiluit O*; *mucro ictu dissiluit V*; *haec loca dissiluisse ferunt V* tato místa (t. Italie a Sicilie) prý se (od sebe) roztrhla; *caput dissilit neniā H* hlava se rozskočí (prudkou bolestí); *gratia fratrum geminorum dissiluit H* bratrská láska dvojčat se rozpadla.

dis-similis, *e,* (sup. *dissimillimus*) nepodobný, rozdílný, odlišný, nestejný, různý, jinaký, jiný: *d. alcis* (ob. při osobách a jde-li o rozdíl podstatný), *d. alci* (ob. při věcech a jde-li o rozdíl částečný); *res dissimiles inter se C* navzájem nepodobné; *d. sui O* sám sobě nepodoben; *consilia non dissimilia ac si quis efficiat L* právě takové, jako kdyby ... *aetate haud dissimili in dominum erat T* nelišil se věkem od pána; *d. flos O* rozličný, pestrý; *me nulla dies tam fortibus ausis dissimilem arguerit V* nedokáže o mně, že (snad) jsem neschopen tak odvážného podniku.

dissimiliter [*dissimilis*] nepodobně, nestejně.

dissimilitūdō, *inis, f.* [*dissimilis*] nepodobnost, rozdílnost, odlišnost, nestejnost, různost: *in uno homine tantam esse dissimilitudinem N* nesrovnalost, protivy; (*a re*) *dissimilitudinem habere C* lišiti se; spec. *primum est fugienda dissimilitudo C* nesprávné přirovnání.

dissimulanter, *adv.*[*dissimulo*] skrytě, potajmu, potají, nepozorovaně; litot. *non d. C* nepokrytě, veřejně.

dissimulantia, *ae, f.* [*dissimulo*] = *dissimulatio*; *in hac ironia dissimulantiaque C* (hendiad.) přetvařování, ironie.

dissimulātiō, *ōnis, f.* [*dissimulo*] zastírání, zakrývání, s-, tajení, zatajování, zamlčování; absol. přetváření, přetvářka: *ex omni vita simulatio dissimulatioque tollenda est C* předstírání i zastírání; *ira et d.* (sc. *irae*) *T; veste servili in*

dissimulationem sui compositus T přestrojen za otroka, aby nebyl poznán; nevšímání, nedbání, ignorování: *summa* (neutr. pl.) *dissimulatione transmittere T* nejdůležitějších věcí si nevšímati; *ipsa dissimulatione famae famam auxit T;* — spec. přetvařování, ironie: *urbana d. est, cum alia dicuntur, ac sentias C.*

dissimulātor, *ōris, m.* [*dissimulo*] zatajovač, ukrývač: (*animus*) *cuius rei lubet simulator* (v. t.) *dissimulatorque S*; *d. opis propriae H* důsledně zapíraje svou moc; *veri non d. amoris O* netající se s láskou.

dis-simulō, *āre, āvī, ātum* vl. dělati nepodobným; zastírati, zakrývati, s-, tajiti, zatajovati, zamlčovati, neznati se k něčemu (srov. *simulo;* rozdíl těchto dvou sloves vyjádřen veršem *quae non sunt, simulo, quae sunt, ea dissimulantur*) **1)** trans. *d. nefas V, metum H; nihil simulabit aut dissimulabit C* předstírati nebo zastírati; *litteras d. Cs* zatajiti pravý obsah listu; *dissimulant deos O* nedají se poznati jako bohové; *dissimulat cultu natum O* ukryje syna v přestrojení; *capillos dissimulant plumae O* peří zakryje vlasy (při proměně v labuť); *nec se dissimulat* (*deus*) *O* nemění své podoby; s acc. c. inf. *sentire sese dissimularunt L* stavěli se, jako by toho nepozorovali; *dissimulas nec me vis nosse videri O* zapíráš mě a nechceš se ke mně znáti; nevšímati si, nedbati, ignorovati: *Acilia sine absolutione, sine supplicio dissimulata T; coartati aliorum consulatus, dissimulatus Marci Macri T* bylo naň (úmyslně) zapomenuto, byl ignorován; **2)** intrans. přetvařovati se: *quid dissimulo? V* nač bych se přemáhala; *dissimulant et speculantur V* nedají se poznati a ...; *male salsus ridens dissimulare* (inf. histor.) *H* smál se, jakoby nic.

dissipābilis, *e, adj.* [*dissipo*] vl. sypký; rozptylitelný.

dissipātiō, *ōnis, f.* [*dissipo*] roztroušení, rozdělení; rozptýlení: *d. civium C*; — metaf. **a)** plýtvání, rozplýtvání: *d. pecuniae publicae C*; **b)** rozpadnutí, zničení, zmar, zkáza; **c)** (řečnická figura) rozdělení (t. pojmu).

dissipō, *āre, āvī, ātum* [*dis, sipo* ze staršího *supo,* srov. čes. sypati] rozsypávati; **1)** roztrousiti; rozházeti, rozmetati, *in locum* n. *in loco* někde, někam: *fratris membra d. C*; *ossa, pulveres d. H; si* (*animus*) *anima est, fortasse dissipabitur C* rozplyne se; (*tumulum*) *dissipat radiis* (*Sol*) *O* roztrhne, učiní trhlinu; *per ossa dissipat venenum O* rozstřikne, vstřikne; (*ignis*) *totis se dissipavit castris L* rozšířil se; rozháněti, rozptylovati (zejm. též ve vojen.): *canes O*; *dissipari Cs* rozprchnouti se; *in fugam dissipati sunt L* byli rozprášeni; (obr.) *dissipat Euhius curas H*; **2)** metaf. **a)** rozšiřovati, roznésti, roztrousiti: *famam C*; *rumoribus improbissimis dissipatis C;* **b)** (o majetku) rozhazovati, rozplýtvati, promrhati, prohýřiti: *eloquentiā rem publicam dissipaverunt C* (Grakchové) přivedli obec na mizinu (t. svými agrárními zákony); *opes avitas d. T*; **c)** rozmetati, ničiti: (*ignis*) *cuncta disturbat ac dissipat C*; *dissipatae res discordiā forent L* obec by se byla rozpadla nesvorností. — Part. perf. pass. **dissipātus,** *a, um* též j. adj. roztroušený, rozházený, rozmetaný: *navigium dissipatum C* rozsypaný; (*aquam*) *dissipatam rivis L* rozvedenou; *d. bellum L* roztroušená (t. j. na různých m. vedená); (*ius civile*) *diffusum et dissipatum C* rozptýlené a roztroušené; rozehnaný, rozptýlený: *in mille curias dispersam et dissipatam esse rem publicam L* roztříštěná a rozptýlená; *d. fuga L;* (obr. dle vojen.) *dissipatas animi partes rursum in suum locum cogere C* (hněvem) rozehnané duševní síly shromažďovati; v řečnictví: rozptýlený, nesouvislý, rozdrobený: *Curio d. fuit C*; — *homo fractus et prope dissipatus C* pohromou stižený a téměř zničený.

dissociābilis, *e,* [*dissocio*] **1)** pass. nespojitelný, neslučitelný; **2)** akt. rozlučující, rozdělující: *deus abscidit Oceano* (abl. instr.) *dissociabili terras H* oddělil země propastí oceánu.

dissociātiō, *ōnis, f.* [*dissocio*] rozloučení, odloučení: *d. spiritus corporisque T.*

dis-sociō, *āre, āvī, ātum* pův. rozvésti druhy, rozkmotřiti, znepřáteliti (vespolek); odt. vůb. rozlučovati, rozdělovati, rozdvojovati, rozštěpiti: (*morum*) *dissimilitudo dissociat amicitias C* roz-

lučuje, rozvádí; *barbarorum copias d. T*; odlučovati, oddělovati: *tironem a veterano d. T*; *causam suam d.* odlučovati se (vl. svou věc), odstupovati od někoho; — básn. *montes dissociantur valle H.*

dissolūbilis, *e,* adj. [*dissolvo*] rozlučitelný, dělitelný; *non d* nerozlučný.

dissolūtē, adv. [*dissolutus*] **1)** nespojitě, bez spojení (t. t. v řečnictví) = *ἀσυνδέτως*, asyndeticky: *d. dicere C*; **2)** nevázaně, lehkomyslně, lehkovážně.

dissolūtiō, *ōnis, f.* [*dissolvo*] rozpuštění, rozvázání, rozloučení **1)** *d. navigii T* rozpadnutí lodi; **2)** metaf. **a)** nespojitost; t. t. v řečnictví = *ἀσύνδετον*, asyndeton *C*; **b)** zrušení, po-, zkáza, konec, seslabení: *legum, iudiciorum d. C*; *d. imperii T* zničení; *dissolutionem naturae perhorrescunt C* děsí se (vl. rozrušení své bytosti) konce (= smrti); *remissio animi ac d. C* povolnost a slabost; — spec. vyvrácení: *criminum d. C.*

dissolūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *dissolvo*] vl. rozpoutaný, rozvolněný; **1)** *d. navigium C* rozeschlá, chatrná; **2)** metaf. **a)** nespojený, nesouvislý, rozptýlený; subst. neutr. **dissolūtum,** *ī* t. t. v řečnictví = *ἀσύνδετον*, asyndeton *C*; **b)** (nenapiatý), nedbalý, bezstarostný, liknavý, netečný: *cupio me non dissolutum videri C*; **c)** nevázaný, lehkomyslný, lehkovážný; bezuzdný, rozpustilý: *nepos d. C*; *dissoluta luxu mens T* mysl bezuzdná v rozmařilosti.

dis-solvō, *ere, solvī, solūtum* rozpouštěti, rozpoutávati, rozplétati, rozvazovati, rozdělávati, rozlučovati, rozvolňovati: **1)** vl. *pontem d. N* zbořiti, strhnouti (op. *pontem iungere*); *dissolutis membris* (abl. abs.) *insistere nequibat T* majíc údy vymknuté; *versum d. H* rozebrati; **2)** metaf. rozpoutávati (pouto, svazek n. závazek, sm. přenes.); **a)** *collegia dissoluta (sunt) T* byly rozpuštěny; *amicitiam d. C* zrušiti; — spec. **α)** (spornou otázku) rozřešiti, rozluštiti; **β)** (o penězích) zaplatiti: *militibus pecuniam pro his rebus dissolvit Cs*; *aes alienum est dissolutum C* dluh byl zaplacen; *poenam d. C*; *nomen d. C* vyrovnati položku; med. *dissolvi C* vyrovnati se; **b)** odt. zbavovati platnosti, rušiti, maříti, kaziti; končiti; seslabovati: *severitatem d. C* povoliti v přísnosti; *acta Caesaris d. C*; (*mortem*) *cuncta mortalium mala dissolvere S* smrt končí všechny strasti; *plerosque senectus dissolvit S* většinou přivádí stáří konec (života); *d. rem publicam L* rozbíti, rozvrátiti stát; *dissolve frigus H* zažeň zimu (vl. rozvaž pouta, jimiž nás svírá zima); — spec. význ. = *diluere*, vyvrátiti: *criminatio tota dissoluta est C*; *obiecta d. T.* Part. perf. pass. **dissolūtus** v. t.

dis-sonus, *a, um* různohlasý, nesouzvučný, nesouhlasný, disharmonický, nesouladný: *cantus dissoni L dissonae voces L* (zmatená) směsice hlasů; *dissono clamore caedem Othonis poscentium T* zmateným křikem; — metaf. nesouhlasný, neshodný, odlišný, rozdílný, různý: *gentes dissonae sermone moribusque L* různící se řečí i mravy; *nihil dissonum ab Romana re erat L* nebylo v ničem rozdílu proti Římanům.

dis-sors, *tis,* adj. (srov. *con-sors*) kdo nemá (stejného) dílu z něčeho, kdo se nedělí o něco; pass. co není společné: *mea sepositast et ab omni milite d. gloria O* není (mně) společná s žádným vojínem.

dis-suādeō, *ēre, suāsī, suāsum* zrazovati někomu něco, odraditi někomu n. někoho od něčeho, srážeti někoho od n. s něčeho, haněti, rozmlouvati někomu něco, *alqd.* n. *de re*: básn. *pudor est qui suadeat illinc, hinc dissuadet amor O* tam radí stud, zde opačně radí láska; — spec. mluviti proti něčemu v polit. sm., zejm. v t. zv. *contiones*, konaných obyč. před komitiemi: abs. *C*; *d. pacem L*; *d. donativum et congiarium T*; *certatum suadenda dissuadendaque lege inter... L* nastal zápas řečí pro zákon a proti zákonu; *quin de bello aut pace suaderet dissuaderetve? T* proč nerokuje (nedebatuje) o válce a míru.

dissuāsiō, *ōnis, f.* [*dissuadeo*] zrazování, srážení od něčeho, rozmlouvání něčeho; — spec. řeč proti něčemu: *in dissuasione rogationis eius C.*

dissuāsor, *ōris, m.* [*dissuadeo*] spec. řečník proti něčemu, odpůrce, protivník.

dis-suāvior, *ārī* zulíbati, zlíbati: *oculos* u *C.*

dissultō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. — frequ. od *dissilio*] rozskakovati se; pukati,

trhati se, praskati: *dissultant ripae V*; básn. *nec fulmine tanti dissultant crepitus* (v. t.) *V* (nepraskají) nerachotí.

dis-suō, *ere, suī, sūtum* párati: obr. *amicitias d. C* (slova Katonova; viz *discindo*); rozpouštěti, povolovati: *sinum d. O* rozhaliti.

dissupō viz **dissipō**.

distantia, *ae, f.* [*disto*] odlehlost, vzdálenost (věcí vespolek); — metaf. rozdílnost, různost: *tanta est inter eos morum studiorumque d. C.*

dis-tendō, *ere, tendī, tentum* (zř. *distēnsum*) roztahovati: **1)** napínati, natahovati, rozšiřovati: *acies distenditur Cs* roztahuje se, rozvolňuje se (a tím se i oslabuje); — meton. naplňovati (zcela): (*apes*) *distendunt nectare cellas V*; *denso d. pingui* (sc. *ducem pecoris*) *V* žírnou krmiti pící; *sic distendant ubera vaccae V* nechť se nalévají kravám výmena; — metaf. *consules distenderant curas hominum L* napiali, zvýšili starosti; **2)** rozpínati, rozpřahati; roztahovati (na různá místa); rozdělovati, rozptylovati: *distendens bracchia O*; — spec. *d. hostium copias L* rozděliti nepřátelské síly, zaměstnati na různých místech; *ut distenderent ab apertiore loco hostes L* aby rozptýlili od přístupnějšího m.; *distendit ea res Samnitium animos L* přivedla v napětí, do rozpaků, rozpáčila. Part. perf. pass. **distentus**, *a, um* j. adj. viz násl.

1. distentus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *distendo*] roztažený, natažený *L*; (*Tityos*) *novem iugeribus distentus erat O* byl roztažen na devět honů; *distentum uber VHO* nalité vými; *distentius uber H* plnější.

2. distentus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *distineo*] (vl. držený), zaměstnaný, zabavený, zaneprázdněný: *tantis negotiis d. C*; *Neronem circa summa scelera distentum T* zaměstnaného zločiny (t. jich vyšetřováním); *distentissimus* de re *C.*

dis-terminō, *āre, āvī, ātum* (mezí n. hranicí) rozdělovati, oddělovati, odlučovati, rozlučovati: *flumen, quod Dahas Ariosque disterminat T.*

distīnctē, adv. [*distinctus*] pestře, ozdobně, vytříbeně; určitě, přesně; zřetelně, jasně: *distinctius dicere C.*

distīnctiō, *ōnis, f.* [*distinguo*] **1)** zpestření, vyzdobení, vytříbení; **2)** metaf. α) akt. rozeznávání, rozlišování; β) pass. rozdíl; rozmanitost, různost: *nulla distinctione erigere T* stavěti beze všeho (rozeznávání směru, výšky atd.) řádu; *varietas sonorum, intervalla d. C* různost tónů, rozdílná (jejich) výška i barva; *d. poenarum ex delicto* (sc. *est*) *T* (rozdílná) výše trestů se řídí proviněním; — spec. rozčlenění (period.) *C.*

1. distīnctus, *ūs, m. distinctū pennarum T* pestrým zbarvením peří.

2. distīnctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *distinguo*] **1)** zpestřený, pestrý, vyzdobený, ozdobený, okrášlený, vyšperkovaný: *pocula, quae gemmis erant distincta C* vykládány; *innumeris distinctas floribus herbas O* zpestřené; (*certamina*) *brevibus distincta sigillis C* zápasy vyznačené na malých obrázcích; *litora conlucent distincta tectis et urbibus C* poseté; i metaf. *oratio distincta C* řeč vytříbená; *narratio distincta personis C* zpestřené, oživené; **2)** metaf. a) rozlišený, rozčleněný; odlišný, různý, rozdílný; rozmanitý, rozličný: *distincta genera delictorum C* různé; *in utroque genere et creber et d. Cato C* hojný a rozmanitý; *Romana acies distinctior L* pestřejší (t. z různých oddílů); *nigram medio frontem* (acc. vztah.) *distinctus ab albo O* (pes Harpalos) lišící se černým čelem od bílého (jeho) středu = význačný bílou skvrnou na černém čele; b) určitý, přesný; — spec. v řečn. zřetelný, jasný: *utroque distinctior Cicero T.*

distineō, *ēre, tinuī, tentum* [*dis, teneo*] různo držeti **1)** od sebe držeti; rozpínati; oddělovati: *tigna distinebantur Cs* byly rozpínány; — básn.: *duo freta distinet Isthmus O*; *dum distinet hostem agger V* odděluje, zdržuje; *Notus* (*iuvenem*) *spatio longius annuo distinet a domo H* zdržuje od domova déle než rok; — spec. (ve vojen.) na různých místech držeti, zabavovati, nedopouštěti spojení; rozváděti, rozptylovati: *manum hostium d. Cs, copias d. Cs* na různých místech zabavovati; *oppidani multifariam distineri coepti L* poněvadž se musili od té chvíle děliti na mnoho míst; **2)** metaf. a) rozdělovati, rozdvojovati, rozpáčiti: *animos d. L*; *duae senatum distinebant*

sententiae L; *Galbam duae sententiae distinebant T* Galba byl na rozpacích mezi dvěma návrhy; (hendiad.) *distineor et divellor dolore C* (bolestí jsem rván ve dvé) = jsem v bolestném rozporu; b) dle vojen. na různých m. zabavovati; vůb. zabavovati, zaměstnávati, zaneprázdniti; zdržovati, vázati: *ancipiti bello distineri L* býti zaměstnán dvojí válkou (na různých m.); *Parthi Hyrcano bello distinebantur T*; (zeugma) *Britannicum militem hoste et mari distineri T* nepřítelem zdržováno a mořem odděleno; *Messalina, quominus strueret crimina, novo amore distinebatur T* byla novou láskou příliš zaměstnána, aby strojila; zdržovati, protahovati, překážeti něčemu: *victoriam Cs*; *pacem L*. Part. perf. pass. **distentus**, *a*, *um* j. adj. v. t. 2).

distinguō, *ere*, *stīnxī*, *stīnctum* [*dis* a *stinguo* význ. bodati, srov. *stilus*, *stimulus*, *στίζω*, *στικτός* (= pestrý), čes. steh] pův. rozlišovati něco body 1) (pestře) vyšívati; vůb. pestřiti, pestře barviti; pestře zdobiti, krášliti: *lividos distinguet autumnus racemos purpureo colore H* zpestří nachovou barvou; *scuta lectissimis coloribus distinguunt T* pestře zdobí; — i metaf. *orationem distinguere C* řeč vyzdobiti, vytříbiti; *varietatibus opus L* rozličnými odbočkami prokládati dílo = dodávati dílu rozmanitosti; — pronikati, prostupovati něčím: (*hederae*) *distinguunt vela corymbis O* břečťan proplétá plachty okolíky; *planitiem distinguunt rivi Cu* rovinou protékají; 2) metaf. a) rozlišovati, rozrůzniti, rozčleňovati, činiti rozdíl *alqd* v něčem; rozeznávati *alqd a re* básn. i *re*: *onus inclusum* (= zemi) *numero distinxit eodem O* rozdělil na týž počet dílů; *vero d. falsum H*; *mortem oblivione apud posteros vel gloriā distingui T* (jediný) rozdíl v smrti činí zapomenutí u potomků nebo sláva; *non distincto* (abl. abs.) *sua an aliena manu T* aniž bylo rozpoznáno, rozhodnuto, zdali ...; b) (rozeznáváním) určovati, stanoviti; vyznačovati, vyznamenávati; klásti důraz na něco: *d. locum C*; *verba ambigua distinximus C* přesně jsme určili; *distincto sacerdotiorum iure T* vymeziv rozdíly v právu kněžstev. — Part. perf. pass. **distīnctus**, *a*, *um* j. adj. v. t. 2.

di-stō, *āre*, —, — různo státi: *inter se d.; a re d.* (básn. i pouhý abl. odl.); přenes. 1) býti vzdálen, býti daleko, býti daleký, odlehlý a) místem: *sol ex aequo metā distabat utrāque O* stejně bylo vzdáleno od obou konců (své) dráhy (t. od východu i západu); *foro nimium d. Carinas H*; *spatio distante* (abl. abs.) *O* v dáli; part. praes. *distans* vzdálený, daleký, odlehlý: *pulvis ex distantibus locis ortus L* na různých místech (stranách); *iaculo quamvis distantia* (subst.) *figere O*; na ot. jak daleko? buď abl. n. acc.: *tecta urbis modico distantia intervallo L* domy jen málo od sebe vzdálené; *sepulcra distantia locis L* místem vzdálené = v jisté vzdálenosti od sebe; *nec longo distant cursu* (sc. *Gnosia regna*) *V* cesta k nim není daleká; *ripae loco distantes O* břehy daleko od sebe vzdálené; b) časem: *quantum distet ab Inacho Codrus II* jak dlouhá doba dělí Kodra od Inacha; *haud multum distanti tempore T* v krátkém čase; 2) metaf. rozcházeti se, lišiti se, různiti se, neshodovati se; *distans* odlišný, různý, rozdílný; protivný, opačný, sporný: *quid tam distans quam a severitate comitas C*; *sordidus* (sc. *victus*) *a tenui victu distabit* (fut. význ. imperat.) *H* špinavost budiž lišena od prostého života; *carmina exactis* (sc. *carminibus*) *minimum distantia H* básně, jež nemají daleko k dokonalosti; *quantum haec Niobe distabat ab illa O*; (abs.) *ultima distant O* kraje se (od sebe) liší (t. barvou); (s dat.) *scurrae distabit amicus H; distat* s rozlučovací ot. *H* jest (veliký) rozdíl.

dis-torqueō, *ēre*, *torsī*, *tortum* různo kroutiti, točiti: *distorquens oculos H* kroutě očima (t. na znamení). Part. perf. pass. **distortus** j. adj. v. t.

distortiō, *ōnis*, *f.* [*distorqueo*] zkroucení, zkřivení, zrůdnost: *d. membrorum C.*

distortus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *distorqueo*] zkroucený, zatočený, křivý; — spec. špatně urostlý, zkřivený; zmrzačelý, zrůdný: *distorta crura H* křivé nohy; — metaf. přepiatý, nepřirozený, „šroubovaný“: *nec ullum* (*genus enuntiandi*) *distortius quam hoc C.*

distractiō, *ōnis, f.* [*distraho*] roztrhování, rozdělování; odtrhování, oddělování: *distractione humanorum animorum* (gen. obj.) *C* oddělováním lidských duší (t. z duše světové); — metaf. roztržka, rozkol, rozpor: *nulla est societas nobis cum tyrannis, et potius summa d. est C.*

dis-trahō, *ere, trāxī, tractum* I 1) různo táhnouti, roztahovati, rozvlékati: *aciem d. Cs* roztáhnouti šik; roztrhávati, rváti, sápati: *materiam d. Cs* rozmetati trámoví; *saxorum compages d. T.*: *corpus passim distrahendum dabis L* dáš tělo, aby bylo na (dva) kusy roztrženo; (*Hippolytus*) *turbatis distractus equis V* usmýkán; 2) odtahovati, odtrhávati: *ab alquo membra d. C*; *non distracti sunt N* neodtrhli se (od sebe), nepustili se (o bojovnících); — t. t. *d. voces C* nespojovati samohlásek (splývavým vyslovováním), připouštěti hiat; II metat. 1) tahati v různé strany; roznášeti, rozhlašovati: *haud fallebat Tiberium, qua ipse fama distraheretur T* jaké pověsti se o něm roztrušují; 2) rozdělovati, rozlučovati, rozptylovati: *in duo genera distrahi C* děliti se ve dva druhy; *industriam in plura studia d. C* tříštiti píli v příliš mnoho studií; *d. hostem T*; rozkouskovati: (*agros*) *d. T* rozprodati; 3) trhati, činiti roztržku, rozváděti, rozdvojovati: *alqm ab alqo d. C* odvraceti, odváděti; *distrahi cum alqo C* znepřáteliti se, žíti v roztržce, v neshodě; *victas partes modeste distraxerat T* přemoženou stranu mírným způsobem (bez násilí) rozdrobil; *si matrimonium velut in partes domum Caesarum distraxisset T* jestliže sňatek roztrhne takřka na dvě strany císařskou rodinu; — spec. *animi in contrarias sententias distrahuntur C* rozcházejí se v opačná mínění; *Tiberium anceps cura d.* (s otázkou disjunktivní) Tiberiova mysl byla rozdvojena, má-li ... či ...; 4) (trháním) rušiti, mařiti, končiti: α) *societatem civitatis d. C*; *rem publicam d T* podvraceti, bořiti; *rem d. Cs* zmařiti; β) *d. controversias C* spory rovnati.

dis-tribuō, *ere, tribuī, tribūtum* rozdělovati; 1) a) rozdíleti, rozdávati, podělovati někoho něčím, přidělovati *alci alqd* (jako dar a p.): (*pecunias*) *exercitui distribuit Cs*; *pecus viritim d. Cs*; *quadragena milia nummum in singulos iudices distributa C* rozdělené mezi ...; *in totum corpus* (*cibus*) *distribuitur C* potrava jest rozváděna; b) (jako povinnost a p.) rozdělovati, rozvrhovati, přikazovati, ukládati: *frumentum civitatibus d. C*; (*loca*) *in quibus stationes vigiliasque esse placuerat, d. L*: 2) vůb. rozdělovati, děliti, třídíti, rozčleňovati, rozvrhovati: *in tres partes d. C*; (o dělení logickém) *me ita distribuisse initio causam*: *in crimen et in audaciam C* rozdělil jsem celou věc (co se týče žalobců) na (formální) žalobu a na smělost (žalobců) t. j. můj úkol jest, žalobu vyvrátiti a smělost žalobců dokázati a stíhati; — *latius d. exercitum Cs* šíře rozložiti, rozestaviti, roztáhnouti; (praegn. s udáním cíle) *magnum numerum* (*militum*) *in legiones d. C* vřaditi; (*gladiatores*) *circum familias custodiae causa distribuit Cs* rozdělí po rodinách pro dohled.

distribūtē, adv. [*distribuo*] podle řádného rozvrhu, s náležitým rozdělením, uspořádaně.

distribūtiō, *ōnis, f.* [*distribuo*] rozdělování; 1) udělení: *sensuum d. C*; 2) rozdělení, roztřídění, rozvrh: *d. partium C* rozdělení na části; *centuriarum d. L* na centurie.

districtus viz **di-stringō**.

di-stringō, *ere, strinxī, strictum*, (v rukop. a vydáních klassiků bývá zaměňováno s *destringo*, v. t.) part. perf. pass. **districtus**, *a, um* i jako adj. s komp. roztahovati, rozpínati: (*alii*) *radiis rotarum districti pendent V* visí rozpiati v paprsky kol; — metaf. a) napínati, zvětšovati: *vates varia interpretatione curam distrinxerant Cu* zvýšili obavu; b) napínati (bolestně), trápiti: *omni sollicitudine districtus H* starostí svírán; *districtus mihi videris esse C* že jsi v napětí (nerozhodném), na rozpacích; c) zaměstnávati, zabavovati: *districtus re n. a re C* zaměstnaný něčím; *iudicio d. C*; *numquam me a causis et iudiciis districtiorem fuisse C*; *ancipiti contentione districti C* zápasem (dvojím) na dvou stranách zaměstnáni; *tantis bellis districtus N*; spec. ve vojen.: držeti, zdržovati: *d. copias regias L.*

disturbātiō, *ōnis, f.* [*disturbo*] rozbořeni: *Corinthi d. C.*

dis-turbō, *āre, āvī, ātum* (prudce) rozháněti: *contionem gladiis d. C*; *iudicium d. C*; metaf. rozmetávati, rozbořiti, bourati: *domum d. C*; *opera d. Cs* zničiti stavbu; odt. vůb. ničiti, mařiti, kaziti, rozrušiti, působiti rozvrat: *disturbat vitae societatem C*; (*ignis*) *cuncta disturbat ac dissipat C.*

dītēscō, *ere*, —, —, [inchoat. k *dis* = *dives*] bohatnouti *H.*

dithyrambicus, *a, um* [*dithyrambus* (v. t.), *διθυραμβικός*] dithyrambický.

dithyrambus, *ī, m.* [*διθύραμβος*] dithyramb, u Řeků zpěv na počest boha Dionysa, spojený s hudbou a tancem, druh lyriky sborové; nebyl poután skladbou strofickou a měl veliké bohatství rhythmů, proto *licentior et divitior d. C*: *audaces dithyrambi H.*

dītior, dītissimus viz **dīves.**

dītō, *āre, āvī, ātum* [starolat. *divito* od *dives*] obohacovati: *praemiis belli d. socios L*; reflex. *ditari L T* obohatiti se; *ditasse* (inf. perf. zde = řec. inf. aor.) *Paelignas anus H* obohatiti = štědře obdarovati stařeny (za jejich kouzelnické rady); (*munera*) *maris Arabas ditantis H* (t. perlami a purpurovými měkkýši); *sermonem patrium d. H* obohatiti mateřský jazyk (t. novými slovy).

1. diū, adv. [vl. locat. od *dies*] ve dne, jen ve spojení s *noctu*: *diu noctuque S T* ve dne (i) v noci; *noctu diuque S T.*

2. diū, adv. [z* *dū*, srov. *dū-dum*] kompar. **diūtius**, sup. **diūtissimē**) dlouho, dlouhý čas: *nimis* n. *nimium d., satis d.*; *nemo parum d. vixit, qui . . . C* nikdo nežil příliš krátký čas; *minus diu C* kratší čas; *quam diu etiam furor iste tuus nos eludet C* jak dlouho ještě; i pouhé *diu* ještě dlouho: *quam virtutem d. retinuit, cum ceteras exueret T*; již dlouho, (již) dávno: *arma d. desueta V* zbraň, již dávno odvykl; *pecuniam probant veterem et diu notam T*; sm. obšírně: *non minus d. accusare oratores quam Aper laudaverat*; — komp. déle; absol. příliš dlouho, dosti dlouho.

diurnus, *a, um* [**1.** *diu*] denní, ve dne; 1) (opak k *nocturnus*): *nocturnus . . . diurnus C*; často *diurnus nocturnusque* denní i noční, praed. ve dne (i) v noci sm. = ustavičný; *neque diurno neque nocturno itinere intermisso Cs* ani ve dne ani v noci nepřerušuje pochodu; *haud incertius diurno* (sc. *proelio*) *proelium fuit L* než ve dne; *vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna H* řecké vzory mějte v ruce ve dne v noci; *vinum diurnum H* pití denní, časné (t. ještě za bílého dne, srov. *potare de die*); 2) (sm. jednodenní): *d. cibus L, d. victus T* potrava na den; *merces diurna H* denní mzda; 3) (sm. každodenní): *diurna urbis acta* (v. t. γ)) *T* denní zprávy z města, deník, noviny (vycházely v Římě od doby Caesarovy se zprávami úředními i soukromými za dozoru vlády); *diurnā actorum scripturā (non) reperio T* nemohu nalézti v novinách; neutr. pl. i subst.: *diurna populi Romani per provincias leguntur T* římské noviny (odt. franc. journal).

dīus, *a, um* [z **divios*, srov. *δῖος*, *deus*, *dies*] nebeský, božský; viz *divus*, význ. rovné; *me dius fidius* viz *fidius.*

diūtinus, *a, um*, adj. [**2**) *diu*] dlouhotrvající, dlouhý: *diutina servitus C*; trvalý: *diutina laetatio Cs* trvalá radost.

diūturnitās, *ātis, f.* [*diuturnus*] dlouhé trvání, délka: *d. pacis C*; *diuturnitate* (sc. *imperii*) *in superbiam mutans* (intrans.) *T*; trvalost, trvanlivost: *malus est custos diuturnitatis metus C* strážce trvalosti, dlouhého trvání (t. vlády); dlouhý čas: *aetas diuturnitate exstinguitur C* člověk znenáhla hasne.

diūturnus, *a, um* [**2**) *diu*] dlouhotrvající, dlouhý: *d. usus C*; *quo diuturnius Servi regnum esset L* aby panování déle trvalo; i o osobách: dlouhověký: *consumat* (sc. *uxor*) *annos, sed diuturna, suos O* však dlouho žijíc; trvalý, trvanlivý: *ut quam maxime permaneant diuturna corpora C* aby mrtvoly co nejdéle vydržely (t. bez porušení); (*pudor et reverentia*) *haud diuturna vincla T* ne (příliš) trvalá; *initia conatus secunda neque diuturna T* počátky příznivé, ale ne trvalé.

dī-vāricō, *āre, āvī, ātum* [*varico* (od *vārus*) rozkročovati se] roztahovati, rozpínati: *in eā* (sc. *statuā*) *Sopatrum divaricari iubet C.*

dī-vellō, *ere, vellī* (básn. i *vulsī*), *vulsum* (starší *volsum*) 1) rozervati, rozedrati, roztrhati, rozškubati, rozsápati: *d. agnam H*; (*maenades*) *divulsere boves* (acc.) *O*; *d. nodos V*; *effigies Pisonis divellebantur T*; (básn.) *divulsa remis unda O* třištěná vesly vlna; — metaf. *distineor* (v. t. 2) a)) *et divellor dolore C*; *malis divolsus querimoniis amor H* zlými stesky rozervaná láska; *d. somnos H* zahánětí spánek; rozlučovati, rozdělovati; 2) odervati, odtrhnouti *alqm* n. *alqd ab alqo, a re*, básn. i pouhý abl.: *ramum d. trunco O*; — metaf. *divelli* reflex. odtrhnouti se: *amplexu divelli V* vyrvati se z objetí; *divellimur inde V*; *nec Damalis novo divelletur adultero H* neodtrhne se od nového milence; odlučovati, oddělovati: *amicitiam a voluptate non posse divelli C*.

dī-vendō, *ere, vēndidī, vēnditum* rozprodávati: *cum divenditā praedā quadraginta talenta argenti refecisset L* když stržil za rozprodanou kořist ...; *bona alcis d. T*.

dī-verberō, *āre, āvī, ātum* rozšlehávati; — metaf. a obr. rozrážeti, prorážeti: *hasta diverberat umbras V*; *fluctus d. Cu*; *ferro d. umbras V* protínati; *sagitta diverberat auras V* šíp šlehne vzduchem.

dīverbium, *iī, n.* [*verbum*] rozmluva, dialog; jen spec. t. t. v dramat. básnictví řím. j. opak t. zv. *canticum* (v. t.), část dramatu prostě přednášená, mluvená, nezpívaná. Podlo jiného čtení a výkl. **dēverbium** = *παραλογή*.

diversē (starolat. **dīvorsē**), adv. [*diversus*] na různé strany, s různých stran, na různých místech, porůznu, různo: (*disiecti*) *paulo divorsius conciderant S* trochu více porůznu; — metaf. různě, protivně, opačně, rozdílně.

dīversitās, *ātis, f.* [*diversus*] různost, nestejnost, rozdíl: *d. aurium T* různost, změna vkusu; *mira inter exercitum imperatoremque d.* (sc. *erat*) *T*; opak, protiva, rozpor: *mira diversitate* (abl abs.) *naturae T* což ukazuje podivný spor v povaze.

dī-versus (starolat. **dīvorsus**), *a, um* [vl part. perf. pass. od *dī-vertō* v různé strany (se) obracím] I místem n. směrem různý, rozdílný, odchylný, protivný, opačný 1) (o několika os n. věcech) v různé strany, s různých stran (obrácený, jdoucí), na různých místech n. stranách; a) *diversi discesserunt N* různo se rozešli; *divorsi regem quaerere S; duobus in locis maxime diversis C* na místech zcela protilehlých; *in diversum iter equi concitati L* (ob. *diversi* n. *in diversum*) na opačné strany; *terrae, quas duo diversa maria amplectuntur L* jež obklíčují dvě moře s různých stran; *Isara Rhodanusque amnes diversis ex Alpibus decurrentes L* z různých částí Alp (t. I. z A. Grajských, Rh. z Peninských); *illae diversa per litora diffugiunt V* rozprchnou se různo (různými směry) po břehu; (obr.) *commotus metu atque lubidine d. agitabatur S* byl rozrušen a strachem i chtíčem v různé strany zmítán; b) místem (vespolek) oddělený, odloučený, rozptýlený: (hendiad) *diversi dissipatique Cs* na všecky strany rozptýlení; *age diversas V* rozežeň je; *sternunt se diversae in litore phocae V* porůznu, tu a tam; *diverso miscentur moenia luctu V* na různých stranách město bědováním se plní; *d. locis* (abl. vztah.) *O* rozdílný místy = na různých místech (ale *plebs habitat diversa locis O* na jiných místech, jinde); (*Ceres*) *diversum locis alta pererrat iter O* různými směry ve výši (t. na voze) bloudí; — ve vojen. *diversae legiones aliae alia in parte Cs* různo postavené; *diversam aciem in duas partes constituit Cs* sešikuje vojsko ve dva různé směry (t. j. s dvojí frontou); *diversum proelium Hirt* bitva na několika stranách; c) — metaf. vůb. oddělený, praed. zvlášť, jednotlivě: *legatos alium ab alio divorsas aggreditur S* obrátí se na každého vyslance zvlášť; *omnes iam antea divorsi audistis S; legationes, quas diversas ordo plebs* (asynd.) *ad senatum miserant T* odděleně, zvlášť; *diversi interrogantur T*; *non se diversas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare T* (nemají) zvláštních, postranních (= egoistických) nadějí; 2) (o os. n. věci proti jiné) v různou stranu, s různé strany (obrácený, jdoucí); na jiném místě, na jiné, druhé straně: *d. ab alqa re*, básn. a pozd. *alci*; a) *iter diversum Cs* opačný směr, cesta opačného

směru, opačným směrem; *quo d. abis V* kam spěješ v opačnou stranu; (*Phaethontem*) *diverso orbe excipit Eridanus O* v opačné končině světa (t. na západě, kdežto vlast Faethontova byla vých. země Aithiopia), *in diversa parte terrarum T* na druhém konci světa; — subst. *ex diverso caeli V* s druhé strany oblohy; *diversa petere O* spěti opačným, protivným směrem; **b)** místem oddělený, vzdálený, daleký, odlehlý: *in diversissimam partem Galliae Hirt*; *diversa exilia quaerere V* jinou vlast v dáli hledati; *nata procul aberat diversa O* daleko byla vzdálená; *volucres diversis e terris petiverat T* z dalekých, cizích zemí; subst. *bellum scilicet (esse), aut diverso terrarum distineri T* anebo že mu velká vzdálenost brání (přijíti); **II** metaf. různý, protivný, opačný, nestejný, rozdílný (o rozdílu podstatném, srov. *varius*) **1)** (vespolek) *ex illius variis et diversis disputationibus C*; *diversa sibi ambo consilia capiunt Cs* odporující si, navzájem různé, rozdílné; *ingenium ad res diversissimas habile L* člověk způsobilý k věcem zcela protivným; *diversae vocant animum in contraria curae V*; **2)** (proti jiné os. n. věci) *longe diversa ratione L*; *est huic diversum vitio vitium prope maius H* (= *contrarium*); *poena placet diversa O* opačný trest (t. trest potopou proti zamýšlenému zapálení); *tela diversorum operum O* šípy opačných účinků; *forma est diversa priori O* (jen) podoba jest rozdílná proti dřívější; subst. *diversum T* opak, odpor; — spec. nepřátelský: *Armeniam diversis praesidiis vacuam fieri expostulabat T*; *diversa (opak sua) sciscitari T* vyzvěděti poměry, stav nepřátel; subst. *ex diverso* (neutr.) od nepřátel, u nepřátel, z nepřátelského tábora.

dī-vertō vl. různo (se) obracím; part. perf. pass. **dīversus**, v. t.; v rukop. a vydáních klassiků bývá zaměňováno s *dēvertō*, v. t.

dīves, *itis*, (n. **dīs**, *dītis*, v. t., klass. ob. jen komp. a superl.), abl. sg. *divite*, gen. pl. *divitum* [příbuzné s *deus*, *dies* jako č. bůh a bohatý] bohatý **1)** absol. **a)** (o osobách): *d. Tullus (Hostilius) H* (jeho bohatství bylo pověstné); subst. *dives m.* boháč; **b)** (o věcech): *dites Mycenae H* (Hom. *πολύχρυσος Μυκήνη*); *ditissima regna L*; *humus d. O* úrodná, výnosná půda; *d. ager V*; *d. ramus V* drahocenná větev; *Aeacum virtus divitibus consecrat insulis* (v. t.) *H* blaženým ostrovům; *flendi copia d. O* bohatá zásoba slz; *opulenta ac ditia stipendia L* vojenská služba výnosná a bohatá (= obohacující); **2)** básn. a pozd. s gen. obj. n. s abl. vztah.: *Sychaeus, ditissimus agri* (gen. obj.) *Phoenicum* (gen. part.) *V*; *d. opum* bohatý statky n. pouze bohatý; *divite me* (abl. abs.) *artium H* kdybych byl bohat uměleckými díly; *d. opis natura suae H* bohatá svou hojností = sama dosti bohatá; *nulla umquam res publica bonis exemplis ditior fuit L.*

dī-vexō, *āre*, *āvī*, *ātum* vl. (prudce) otřásati; roztřásti, rozmetati: (básn.) *neu tu reliquias meas sieris per terram foede divexarier* (inf. pracs. pass.) *Pacuvius* u *C.*; — metaf. poškozovati, ničiti: *d. agros civium C*; sužovati, trápiti: *per tot annos re publica divexata C.*

Dīviciācus, *ī*, *m.* (vl. jm. muž.) *Cs* **1)** náčelník Aeduův, bratr Dumnorigův, přítel Římanův; **2)** náčelník Suessionův.

Divicō, *ōnis*, *m. Cs.* (vlast. jm. muž.) náčelník a vůdce Helvetiův proti Caesarovi.

dīvidō, *ere*, *vīsī* (synkopované *divisse H* = *divisisse*) *vīsum* [příbuzné s *viduus*, *vidua*] **I 1)** rozlučovati, oddělovati, odlučovati, *alqd ab alqa re*: *Garumna dividit Gallos ab Aquitanis Cs*; básn. s abl. odl. *toto divisi orbe Britanni V* (t. mořem); abs. (*parentem*) *patria Ardea longe dividit V* jejž rodná A. dálkou dělí; *dividor O* jsem odloučen, odtržen; *discedite a contactu ac dividite turbidos* (sc. *a vobis*) *T*; *segregari a marito, dividere defensionem* (sc. *suam a defensione mariti*) *coepit* (*Plancina*) *T*; (básn.) *citharā carmina d. H* vl. kytarou (= hrou na kytaru) odlučovati písně (t. j. jejich jednotlivé části vespolek) = zpívati písně s průvodem kytary; **2)** metaf. odlišovati, rozlišovati, dělati rozdíl: (*natura*) *dividit bona diversis* (abl. odl.) *H* rozlišuje dobré (= prospěšné) od opačného; *dignitatem ordinum d. T*; **II** rozdělovati, děliti **1) a)** (o několika os. n. věcech): *equitatum in omnes*

partes d. Cs na všechny strany rozeslati; *d. copias hiematum N* rozdělovati, rozvrhovati čety k přezimování, do zimních táborů; *divisis per itinera, qui percontarentur T* (= *dispositis*); – metaf. rozdělovati, tříditi, rozvrhnouti, uspořádati: *sic belli rationem esse divisam Cs*: *tempora curarum remissionumque divisa* (*erant*) *T* hodiny ku pracím ... byly (přesně) rozvrženy; (o slohu) *rem d. C* rozvrhnouti látku, učiniti disposici (= *disponere*); **b)** (o jednom celku): *d. alqd in partes*; *Iuppiter ex aequo dividit annum O* na rovné díly rozdělí; – spec. trhati, rozrážeti, tříštiti: *dividimus muros V* prolomíme zdi; *alqd medium d. VH* (v půli) rozpoltiti, roztíti; (*Diespiter*) *igni nubila dividens H*; básn. (*gemma*) *dividit aurum V* drahokam jest zasazen ve středu zlata; – metaf. *divisa sententia est C* mínění senátu bylo rozděleno (t. j. nebylo celé přijato pro intercessi proti jeho druhé části); (v logice) děliti (rozsah pojmu): *primum divisit ineleganter C* nepřesně, nelogicky; praegn. rozdvojovati, rozštěpovati: *divisum* (*esse*) *senatum, divisum populum Cs*; *divisa et discors aula erat T*; básn. *animum nunc huc nunc dividit illuc V* hned sem, hned onam v rozdvojené mysli se kloní (srov. u Homera ὥρμαινε δαϊζόμενος κατὰ θυμὸν διχθάδια); odt. *concentum d. H* rušiti soulad; **2)** rozdíleti, rozdávati, rozdělovati, podělovati, *alqd alci* (necklass. *inter alqos*, k naznačení podílnosti *in alqos*): *ab eodem rege privatis aedificanda divisa sunt loca L* místa k stavbě (= stavební) byla rozdělena mezi ... básn. *divisae arboribus* (dat.) *patriae V* vl. vlasti jsou rozděleny mezi stromy = každý strom má svou vlast (zemi); *medium luci atque umbris dividit orbem V* kruh denní na polovici dělí mezi světlo a tmu (o rovnodennosti); *ingrata ventis d. fomenta H* rozhoditi do větru.

dīviduus, *a, um* [*divido*] **1)** dělitelný, rozlučitelný: *animal et dissolubile et dividuum C*; **2)** rozdělený: *dividuo findetur munere quadra H* z rozděleného daru; *dividua coma O* rozpuštěné vlasy; *dividua aqua O* rozdělená (t. ve dvě ramena); oddělený: *dividui amne equi O*.

dīvīnātiō, *ōnis*, *f.* [*divino*] **1)** božské vnuknutí; spec. věštění: schopnost věštiti, věští duch = řec. ἡ μαντική; *d.* jest t. t. pro poznávání věcí, jichž lidský rozum přímo poznati nemůže, které tudíž bylo přičítáno božskému zjevení; *d.* se děla buď bezprostředně ve snách a v posvátném zanícení, nebo z vnějších úkazů, jako jsou všeliká znamení (*omen*, *prodigium*), losování, vnitřnosti zvířat, let ptáků a p.; *d.* měla ve státním i soukromém životě Římanů veliký význam; *nihil divinatione opus* (*est*) *C* sm. = „není třeba vševědoucnosti“ (srov. *divino* **1)**); **2)** metaf. tušení, předtucha, dohad, předvídání: *d. animi praesagientis Cu*; – spec. t. t. v soudnictví: rozhodování mezi hlásícími se žalobci, kdo má žalovati (zvané tak proto, že soudcové ho nezakládali na právních důkazech, nýbrž jen na dohadu, kdo bude k úkolu žalobce nejvhodnější); odt. název Ciceronovy řeči proti Cacciliovi.

dīvīnē, adv. [*divinus*] **1)** božsky, řízením božím; **2)** věštecky, věštím duchem: *pauciora divine praesensa C*; **3)** slavně, znamenitě, vynikajícím způsobem, výtečně, výborně, skvostně: *d. Plato escam malorum appellat voluptatem*.

dīvīnitās, *ātis*, *f.* [*divinus*] **1)** božskost, božství, božská podstata, přirozenost: *quod alterum* (sc. *optime posse*) *divinitatis* (gen. poss.) *mihi cuiusdam videtur C* zdá se mi něčím přímo božským; *divinitas* (sc. *Romuli*) *credita L* božství (zbožnění), v něž se věřilo; **2)** metaf. výtečnost, dokonalost: *de perfecti oratoris divinitate quadam loqui C* o jakémsi ideálu dokonalého řečníka.

dīvīnitus, adv. [*divinus*] **1)** božsky, božským řízením, od boha, s pomocí boží: *forte quadam d. L* (viz *fors*); **2)** božským vnuknutím; spec. věštecky, prorocky, věštím duchem; **3)** slavně, znamenitě, vynikajícím způsobem, výtečně, výborně, skvěle: *in hominibus de me d. meritis C*.

dīvīnō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*divinus*] **1)** míti božské vnuknutí; spec. věstiti, prorokovati: *auspicia et reliqua divinandi genera C*; *non possum d. C* (ve vyhýbavé odpovědi; sm. = „nejsem vševědoucí“); **2)** metaf. tušiti, hádati, dohadovati se, předvídati, věstiti; *d. alqd*, např. ot. n. acc. c. inf.: *hoc erat, animo quod divinante*

timebam O v tušicí mysli, v předtuše své mysli; *ut si de exitu divinaret N* jako by tušil (nešťastný) konec.

dīvīnus, *a, um,* [srov. *deus, divus*] **1)** božský, boží, nebeský, svatý: *iura divina atque humana CT*; *in terram, locum divinae naturae contrarium C*; *res divinae* n. subst. neutr. *divinum L* posvátné obřady, bohoslužba, oběť; *divina scelera L* proti bohům; *divinae humanaeque spei pleni L* sm. = všech naděje; *pars divinae mentis V, divinae particula aurae H* část božské duše (t. j. duše světové, jež dle mínění některých filosofů proniká a oživuje všechen svět, bůh stoiků); sm. zbožněný: (*Poppaea*) *divinae infantis parens T* (t. *divae Claudiae*); **2)** bohem nadšený, naplněný, rozněcený: *furor* (v. t.) *d. C.* = ἐνθουσιασμός; *mens divinior H* větší nadšení; — spec. věštecký, věští: *divina urna H*; s gen. obj. *imbrium divina avis H* pták věstící deště; subst. *divinus* věštec, „muž boží"; (ve šp. sm.) *assisto divinis H* (věštci, kteří na ulicích lidem za peníze hádali); **3)** metaf. bohu podobný, božský, nadpřirozený, nadlidský, slavný, znamenitý, vynikající, výtečný, výborný, skvostný, geniální, ideální: (*Platonem Panaetius*) *omnibus locis divinum appellat C*; *d. homo in dicendo C* božský, geniální řečník; *o divina senatus admuratio C*; *divini gloria ruris V* slavné jméno v božském rolnictví.

dīvīsiō, *ōnis, f.* [*divido*] rozdělování; **1)** dělení: *d.* (*Numidiae*) *S*; metaf. **a)** (v logice) rozdělování (rozsahu pojmu); **b)** rozdělování, třídění; (o slohu) rozvrh, uspořádání, osnova (= *dispositio*): *quadripertita fuit d. tua C*; **2)** rozdělení, rozdílení, rozdávání: *veterem inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi T*; *d. agrorum T.*

dīvīsor, *ōris, m.* [*divido*] rozdělovatel; spec. **a)** rozdělovatel pozemků: *quantum reliquerat d. Antonius C* při svém rozdělování; **b)** rozdělovatel peněz, věnovaných od kandidáta před volbami k podplácení voličů, náhončí: *doce, quo divisore corrupta sit* (*tribus*) *C.*

dīvīsus, *ūs, m.* [*divido*] rozdělování; jen dat. sg.: *bona divisui fuere L* byly dány na rozdělenou = byly rozděleny.

Dīvitiācus viz **Dīviciācus.**

dīvitiae, *ārum, f.* [*dives*] poklady, skvosty: *orbis terrarum d. N* poklady celého světa; (*Troia*) *pro divitiis tumulos ostendit avorum O*; *demitte divitias O* nádherné roucho; *divitiae peregrinae H* nádhera; abstr. bohatství: *mitte certamina divitiarum H* nech honby za bohatstvím; i metaf. *d. atque ornamenta eius ingenii C* bohatost.

Dīvodūrum, *ī, n.* vl. jm. města, nyn. Mety.

dī-volgō viz **dī-vulgō.**

dīvorsē, dīvorsus viz **dīversē, dīversus.**

dīvortium (n. *divertium*), *iī, n* [*dis* a *vorto* (= *verto*)] obrácení (se) v různé strany, rozchod; — spec. **α)** *divortia aquarum, fluminum CL* (vl. rozbíhání) předěl, rozhraní vod, roztoky; ale (*annes*) *magno aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt Cu* = v dalším toku daleko od sebe se rozbíhají; *d. itinerum L* rozcestí, křižovatka; *obiciunt equites sese ad divortia nota V* odchylné = vedlejší, postranní cesty; odt. vůb. rozhraní: *artissimo inter Europam Asiamque divortio* (abl. m.) *T* kde jest rozhraní nejužší; **β)** rozluka manželství, rozvod: *d. Muciae C.* s Mucií; *cui a mima fecit d. C* rozešel se s herečkou.

dī-vulgō, *āre, āvī, ātum* (mezi lidem) rozšiřovati, uveřejňovati: *librum d. C*; — spec. (řečí) roznésti, rozhlásiti, roztrousiti: *seria d. C*; *consilium d. Cs*; *quod ubi turpi fama divulgatum* (*est*) *T* když se roznesla pověst o té hanebnosti. Part. perf. pass. **dīvulgātus,** *a, um* i. j. adj. se superl rozšířený; obecně přístupný: *magistratus divulgatissimus C* nejnižší; (šp. sm.) *ad omnium libidines d. C* vydaný (na pospas).

dīvus, *a, um* [z *deivos,* z něhož i *deus*] a význ. rovné **dīus,** *a, um* prův. nebeský, jasný; božský: *diva creatrix V* (= *Venus*); *in dio profundo* v božské hlubině (= v moři; srov. u Homera εἰς ἄλα δῖαν); — spec. mezi bohy přijatý, božský, zbožněný (epitheton C Julia Caesara a římských císařů i členů cís. rodu, kteří byli po smrti prohlášeni za bohy; srov. „svatý"): *d. Iulius*; *Poppaeam divam non credere T* nevěřiti v božství Poppaeiny; subst. *Augustus Caesar, Divi genus V* potomek Zbožněného (t. C Julia

Caesara); subst. **dīvus, ī** *m.* (gen. pl. často *divům* n. *divŏm*) bůh, nebešťan; **dīva, ae** *f.* bohyně, nebešťanka: *nec tibi diva parens V*; **dīvum, ī** *n.* nebe, jen ve spojení *sub divo* pod širým nebem; odt. *sub d. rapere H* vynésti (násilně) na světlo (t. j. před nezasvěcené); — metaf. bohům podobný, božský; slavný, výtečný: *dia Camilla V*; *sententia dia Catonis H* výrok slavného K.

dō, *dăre, dedī, datum* (arch. konj. praes. *duim, duit, duint*; *dedĕrunt H*; *dederītis* (fut ex.) *O* [srov. *δίδωμι* (koř. *do-*) a dáti] dáti, dávati I *d. alci alqd* 1) a) *filiam nuptum* (v. t.) *d. alci*; *poenam* (v. t.) *d. alci* pův. pokutu dávati, platiti = trest trpěti, býti trestán od někoho; *promissa non d. O* slíbených věcí nedati, slibu nesplniti; *Apollo ei citharam dabat V* dával (sm. nabízel); s dat. (abl?) doplň. *dare muneri, dono* dáti darem, za dar; subst. **datum, ī,** *n.* α) dar; β) *ratio acceptorum et datorum C* poměr příjmů a vydání; podávati: *sacrā data pocula dextrā O*; *da, puer, auguris Murenae H* (s vynecháním předm., t. číši) sem (= dej) jednu na zdraví augura M.; *pater dextram dat iuveni V*; (zeugma) *fidem* (v. t.) *dextrasque d. LO*; praegn. *manus d.* podávati ruce (ke spoutání; o přemoženém), odt. vzdáti se, poddati se: *efficaci do manus scientiae H*; *vix dedit virtas utilitate manus O* vzdala se překonána prospěchem (t. vidouc, že bude lépe neodporovati); b) spec. α) dávati v obět, obětovati: *tura d. O*; β) *epulum, epulas* n. *cenam d. C* dávati, strojiti hostinu; *gladiatores d. C* dávati hry gladiatorské; *d. fabulam* (sc. *populo*) hru uvésti na jeviště, vystoupiti s (divadelním) kusem (o básníku, kdežto o hercích *f. agere*); *is carmina scaenae dabat T* skládal divadelní kusy; γ) dávati po poslu, posílati: *d. litteras ad alqm C* psáti někomu; *epistula pridie Idus Novembres data C* dopis ze dne ...; 2) metaf. a) (s označením směru) dáti něco někam, položiti, postaviti a p.: *retro dabat aura capillos O* bral vlasy; *memet super* (adv.) *ipsa dedissem V* na to byla bych se sama vrhla (t. do ohně); *d. alqm in fugam Cs* obrátiti na útěk; *bracchia cervici dabat H* ovíjel pažemi šíji; spec. *d. vela carinae* (dat.) *O* dáti plachty lodi = napnouti plachty (ale *vela d. ventis O* plachty svěřiti větrům; *pelago da vela patenti V* pusť se na širé moře; *vela secunda d. O* dopřáti příznivé plavby); *vela d.* vyplouti; b) dáti, věnovati; poskytovati; udělovati, propůjčovati: *lacrimas d. alci O* oplakávati někoho; *honorem d.* vzdávati, prokazovati; *operam d.* (s *ut, ne* n. dat. gerund.) vynaložiti péči, vynasnažiti se, přičiniti se o něco; *vestro imperatori operam date Cs* prokazujte, konejte službu, *quā fortuna rem daret L* kam štěstí (příznivé) rozhodnutí dá = které straně štěstí bude přáti; *amori d. ludum H* (lásce věnovati hru) = milostně laškovati; — *d. alqd alci* n *alci rei* učiniti něco k vůli někomu, pro někoho n. něco, k libosti, vděk; zavděčiti se někomu něčím; c) dovolovati, povolovati, udělovati: *potestatem d. C* dáti dovolení; *veniam* (v. t.) *d.*; *in Capitolio eis senatus datus est L* slyšení v senátě bylo dáno, povoleno; básn. *frena* n. *lora d. equo O* popouštěti, povolovati; popřávati, dopřávati: *flamma tibi ferrumque dabunt iter O* dopřejí ti cesty = propustí tě; — neos. *datur VO* jest dopřáno, dovoleno, lze; s dvojím dat. *da* (*mihi*) *iusto sanctoque videri H*; všímati si, šetřiti něčeho: *d. famae SHT* dbáti pověsti, dáti na řeč lidí; *tantum odiis dabat O* povolovala; — připouštěti něco někomu, přisvědčovati někomu v něčem: *in geometria, prima si dederis, danda sunt omnia C*; d) dávati za úkol, ukládati, vykázati, odevzdávati, svěřovati: *munus d. L*; *d. partes H*; *d. negotium* i abs. *d. T* uložiti někomu něco; *media acies Ubiis data T* střed šiku byl vykázán; *Fabios hostes* (praed.) *Veientibus date L* Fabie postavte jako nepřátele proti V.; *rem in casum d. T* dáti, ponechati náhodě; s gerundivem doplň. *consulibus senatus rem publicam defendendam dedit C*; (*pomaria*) *dederat servanda draconi O* dal hlídati; — sm. nechati: *dederat comam diffundere* (v. t. 2) a)); e) stanoviti, určovati: *diem d. CN*; *detur nobis locus, hora, custodes H*; *leges d. C* zákony dávati (poddaným, přemoženým a p.; ve svobodném státě *l. ferre*); *iura d. O* práva, zákony dávati; (ale *tuis iura dabas O* udílel jsi rozsudky = své poddané jsi rozsuzoval; *hospitibus dare iura V* do-

přávati práv); — spec. t. t. soud. *iudicium* n. *iudices d.* o praetorovi, jenž přijímaje žalobu ustanovuje pro ni jednoho soudce n. soudní dvůr; odt. *datis iudicibus T* sm. = po přijetí žaloby; *testes d. C* vésti svědky; f) vydávati, dávati: s dat. doplň. *leto, exitio d. alqm O*; *terga d. (fugae)* dáti se na útěk; *pessum* (v. t.), *venum* (v. t.) *d.*; *in discrimen d. L*; *in praeceps* (v. t.) *d.*; *alterum* (acc. masc.) *intactum corpus in certamen dabat L* = jeden se dával do boje s nedotčeným tělem; g) s dat. doplň. *laudi, vitio, crimini d. alqd alci* vykládati za chválu, vytýkati za chybu, klásti za vinu; h) *dare se* (též med. *dari*) *alci* n. *alci rei* dávati se, vydávati se, propůjčovati se: *se in conspectum* (v. t. I 1) *nautis dedit C*; *det mihi se O* jen ať se vydá v mou moc = jen ať se dostane do mé moci; oddávati se, věnovati se něčemu, přikloniti se, přidružiti se k někomu: alci *se fors dat* (s gen. gerund.) *L* šťastná náhoda se podává, štěstí někoho potkává (s inf.); svěřovati se: *ut Germanicus daret se legionibus T*; poddávati se: *cum* (*naves*) *se vento dedissent Cs* (plouti po větru); s acc. doplň. osvědčovati se, ukazovati se: *da mihi te placidum O*; vyskytovati se; díti se: *ut se initia dederint C* jak dopadnou; *multa melius se dedere V* zdařilo se lépe; *dato die T* v příhodný den; II s acc. vnitř. předm.: 1) *praecepta d. C*; *dicta, verba d. LV* slova pronášeti = promlouvati, mluviti; básn. i abs. *da V* rci; praegn. šp. sm. *verba d. alci C NHO* pouhá slova namluviti = pouhými slovy odbývati, klamati, šáliti (balamutiti) někoho; *non tibi nunc, sed prius auctori sunt data verba tuo O* nebyl jsi teprve nyní ty oklamán; — ve vojen. *nomen d.* hlásiti se k službě vojenské, dáti se na vojnu, odt. vůb. hlásiti se někam; *in Crustuminum nomina d. L* (t. za osadníky); (*ludi*) *in quos passim nomina data T* k nimž docházely přihlášky (k účinkování); 2) působiti, činiti, konati, dělati, (o zvuku) vydávati: *malum d. C*; *locum d. O* udělati místo; *saltum d. O* učiniti skok, skočiti; *iusiurandum d. N*; *amplexum dare alci O* objímati; *sonum d. O* vydati; *ore dabat pleno carmina vera dei O* z úst se jí hrnuly věštby plným proudem; *d.* s *ut* n. *ne* (i *quod O*) způsobiti, že . . .; *quantum patriae sanguinis ille dedit O* jak veliké krveprolití způsobil vlasti; *ruinam d. V* α) trans. způsobiti sřícení něčemu, vyvrátiti, podvrátiti; β) intrans. sřítiti se; *impetum d. LT* učiniti útok; *Gnatia dedit risus H* vzbudila; s part. perf. pass. opisuje děj dokonaný: *hostes victos d. S* poraziti, způsobiti porážku; *nunc te mea dextera bello defensum dabit V* uchrání tě.

doceō, *ēre, docuī, doctum* [z kořene *dek-*, srov. *disco*, *διδάσκω* z **δι-δακ-σκω*] 1) učiti, vyučovati (absol. n. alqm alqd někoho něčemu; pass. bývá nahrazováno slovesem *discere*): *d. mercede C* vyučovati za plat, bráti za učení plat; *pravitas docentium T* učitelů, vychovatelů; *Latine* (sc. *loqui*) *d. philosophiam C* učiti filosofii latinsky; (s abl. instr.) *Socratem docuit fidibus* (sc. *canere*) *C* naučil Sokrata na lyru; (*vicarium*) *docendum cures equo armisque L* hleď, aby se naučil jezditi na koni a zacházeti se zbraní; *docendus adhuc amiculus H* jenž sám ještě potřebuje poučení; *pauca docendus eris O* málo budeš potřebovati poučení; — spec. *fabulam d.* (= *δρᾶμα διδάσκειν*) (o básníku) nacvičiti, nastudovati kus (s herci); odt vůb. *vel qui praetextas vel qui docuere togatas H* kteří skládali, psali . . .; poučovati: (obr.) *eventus hoc docet L*; *ut res docuit T* jak skutečnost ukázala; 2) metaf. a) vykládati, vysvětlovati, dokazovati, ukazovati, líčiti: *ne quaere doceri V* nechtěj slyšeti; vypravovati, oznamovati, dávati zprávu, zpraviti (alqm de re, s acc. c. inf., s nepř. ot.): (s acc.) *adventum Pompei docuerunt Cs* pověděli o . . .; *doceri* de re i alqd ab alquo dověděti se o něčem; *quod de lacu Albano docuisset L* co věstil; — spec. (t. t. soudní) *causam d.* vyložiti, jak se věc má; b) dokazovati, dovoditi, odůvodniti. Part. perf. pass. **doctus**, *a, um* v. t.

docilis, *e* [*doceo*] učelivý, chápavý, vtipný, nadaný, (absol., ad alqd, básn. i s abl. a gen. k něčemu); básn. = *doctus* vyučený: *te d. magistro Amphion H* od tebe vyučený; *modorum H* znalá zpěvu.

docilitās, *ātis, f.* [*docilis*] učelivost, chápavost, vtipnost, nadání.

doctē, *adv.* [*doctus*] učeně; uměle, znalecky, dovedně, obratně: *litteris*

Graecis doctissume eruditus S velmi důkladně.

doctor, *ōris, m.* [*doceo*] učitel (alcis rei něčeho).

doctrīna, *ae, f.* [*doceo*] učení; **1)** vyučování, vzdělávání; škola: *fateor me quaesisse adiumenta doctrinae C* hledal jsem podpory ve vzdělávání; — spec. theoretické vzdělání (zejm. filosofické): *Pericles primus adhibuit doctrinam; quae... tum nulla erat dicendi C* Perikles první přišel s theoretickým vzděláním; theorie řečnictví tehda ještě nebylo; *esse sine doctrina C* býti bez vědeckého vzdělání; **2)** meton. **a)** (účinek učení): vědění, vědomost, učenost, vzdělanost: *inesse sibi elementa doctrinae ostendebat T* ukazoval, že má dobré základy; **b)** (prostředek učení) nauka, věda, obor: *doctrinae studia C* vědecké práce; *auctor doctrinae eius* (sc. *divini atque humani iuris*) *L* původce té nauky = učitel toho.

doctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *doceo*] naučený, vyučený, vzdělaný, (obyč. re v něčem; též s acc. n. gen.) *illa multo optuma rei publicae doctus sum, hostem ferire... S* vycvičen jsem v oněch znalostech pro stát daleko nejlepších; *doctā prece H* naučenou (t. od básníka) = umělou modlitbou; básn. *amnis doctus iter melius H* uvedená v lepší dráhu; (s inf.) znalý, umějící, kdo se v něčem vyzná, subst. znalec: *ille iaculo distantia figere doctus erat, sed tendere doctior arcus O* uměl ..... lépe uměl; schopný, obratný, zručný: *qui bene placarit Pallada, d. erit O* stane se zručným; *fandi* (gen. obj.) *doctissima Cymodocea V* nejlepší řečnice; — spec. znalý umění, umělecký: *doctae sorores O* (= Musy); *doctarum praemia frontium H*; — absol. učený, vzdělaný, moudrý, důmyslný: *docta Carmentis O* moudrá; *vir* n. *homo,* plur. často subst *docti, orum* učenec, vzdělanec, mudrc, filosof.

documentum, *ī, n.* [*doceo*] prostředek poučování, naučení, poučená; **1)** příklad, vzor, ukázka: *moneant vos utriusque fortunae documenta T* zkušenosti; *aequitate deum erga bona malaque documenta T* při lhostejnosti bohů k dobrým i špatným skutkům; — spec. výstražný příklad, výstraha: *tuā aliis documenta dature morte O* jenž dáš výstrahu; *documento* (dat. účink.) *esse* býti výstrahou, k výstraze; *satis magnis documentis* (abl. instr.) *temeritatem Petilii coercitam T* byla ztrestána výstražnými událostmi = ztrestání Petiliovy nerozvážnosti jest dosti velkou výstrahou; **2)** doklad, důkaz, svědectví (alcis rei něčeho, o něčem): *id fidei d. dederunt L* tím podali důkaz své věrnosti; *documento* dat. účink. *esse* býti důkazem; *d. dare* (s nepř. ot. n. acc. c. inf.) podávati důkaz.

Dōdōna, *ae, f.* [Δωδώνη] město v Epeiru se slavnou, starou věštírnou Diovou, v níž se věstilo zejména ze šelestění posvátných dubů a ze snů; meton. *cum victum D. negaret V* když D. (t. její dubina) nedávala potravy; *Dodonam* (= *Dodonaeum oraculum*) *adortus est N*; — odt. adj. **Dōdōnaeus,** *a, um* (Δωδωναῖος) dodonský, z Dodony (fem. též **Dōdōnis,** *idis O* dle foc. Δωδωνίς).

dōdrāns, *antis, m.* [z *dē-quadrans* „od toho čtvrtina“ = bez čtvrtiny] tři čtvrtiny (celku, viz *as* **2**)): *heredem* (*eum*) *fecit ex dodrante N* učinil jej dědicem tří čtvrtí svého jmění; — spec. $^3/_4$ jitra (= skoro 19 arům): *bina in Latino* (sc. *agro*) *iugera, ita ut dodrante ex Privernati complerent* (t. rozdělovatelé), *data L.*

dogma, *atis, n.* [δόγμα] (filosofické) učení, zásada, nauka *C.*

Dolābella, *ae, m.* [vl. demin. od *dolabra* (v. t.) „motyčka“] přijmení v římském rodě Kornelií; zvl. *P. Cornelius D.,* zeť Ciceronův, nestálý přívrženec Caesarův, zemřel v Syrii r. 43 př. Kr.

dolābra, *ae, f.* [1. *dolo*] (vl. sekyra) nosatec, špičák, motyka (špičatá k bourání), rumovka.

dolenter, adv. [*doleo*] bolestně, s bolestí.

doleō, *ēre, uī, dolitūrus* cítiti bolest, trpěti; **1)** (o bolesti tělesné): *alqd mihi dolet* něco mě bolí; *auriculae collecta sorde dolentes H* uši zalehlé nashromážděnou špínou; **2)** metaf. (o bolesti duševní) býti vzrušen (absol., alqd, re (abl. causae), de re n. de alqo, zř. ex n. propter něčím pro něco; acc. c. inf., věta s quod); **a)** rmoutiti se, býti zarmoucen, truchleti; želeti, litovati; soužiti se; bolestně, těžce nésti **α)** (absol.) *quo consolante* (v.

t. 1)) *doleres O*; *signa dolentis O* známky bolesti; *dolentem Phrygius lapis* (*non*) *delenit H* neupokojí (člověka) trpícího = nezmírní trudu; *o numquam dolituri V* lidé otrlí (t. j. kteří necítí ani hanby ani hněvu); (pracgn.) *tragicus dolet sermone pedestri H* projevuje bolest; β) *adde, quis* (= *quibus*) *humana sibi doleat natura negatis H* čeho by se jen s bolestí zřekla; *pars dolere pro gloria imperii S* jedněm bylo líto slávy; *dolens* (alci), *dolendus* bolestný (někomu, pro někoho); b) býti rozčilen, mrzeti se, hněvati se, býti nevrlý: (básn. i s inf.) *vinci dolentem in Herculem H* proti Herkulovi rozjitřenému přemožením (t. j. obavou, aby nepodlehl); *si quis* (*Hercule*) *deo* (doplňk.) *dolituru erit O* bude-li se kdo mrzeti pro jeho božství; *licet cupias dolenti me tibi dari O* abych byl vydán na pospas tvému hněvu.

dōliolum, *ī*, *n.* [demin. od *dolium*] soudek, soudeček (viz *condo* II 1)).

dōlium, *iī*, *n.* [srov. *dolare*] sud, bečka, káď (velká nádoba hliněná, do níž byl vléván mest z vinných hroznů vylisovaný k vykvašení; vykvašené víno přeléváno pak do menších amfor; později užívali Římané i dřevěných sudů, jež poznali v Gallii).

1. dolō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *δαιδάλλω*, *δέλτος*] obráběti, zpracovati; zejm. otesávati, osekávati; obr. *caput lumbosque fuste dolat H* klackem seřeže, zvalchuje.

2. dolō, *ōnis*, *m.* [*δόλων*] 1) dýka, končíř *V*; 2) menší plachta na hlavním stěžni lodním nad plachtami hlavními (*vela*).

3. Dolō n. **Dolōn**, *ōnis*, *m.* [*Δόλων*] Trojan, který šel v noci do tábora řeckého před Trojou na zvědy, ale byl od Diomeda a Odyssea jat a usmrcen.

Dolopēs, *pum*, *m.* Dolopové (starý kmen sídlící na obou stranách již. Pindu v Thessalii i v Epeiru, též na ostr. Skyru); jejich země **Dolopia**, *ae*, *f.*

dolor, *ōris*, *m.* [*doleo*] bolest (absol. n. alcis rei něčeho); 1) (o bolesti tělesné): *d. capitis* bolení hlavy; 2) metaf. (o bolesti duševní) vzrušení, pohnutí; a) bolest, bol, trápení, zármutek, žalost, hoře, lítost; trud: *dolori* (dat. účink.) *esse alci* rmoutiti někoho; *dolore afficī, dolorem capere* rmoutiti se; *is* (*qui*) *d.* = *eius* (*cuius*) *rei d.* zármutek z toho; (pracgn.) *de Caecina adfertur mixtus gaudio d. T* jest přinesena zlá zpráva s příměskem radosti; b) rozčilení, rozmrzelost, hněv, zlost, rozhořčení, nevrlost (alcis rei nad něčím, pro něco): (pracgn.) *praecipuum in dolore suum locum respondit T* že vystoupí mezi prvními v spravedlivém hněvu (t. j. k pomstě); — meton. příčina hněvu, příkoří, urážka; c) (v řečnictví) cit, pathos: *quem naturalis quidam d. dicentem incendebat C.*

dolōsē, adv. [*dolosus*] podvodně, úskočně; lstivě, ošemetně; úkladně.

dolōsus, *a*, *um* [*dolus*] podvodný, úskočný, lstivý, ošemetný, klamný: *amici ferre iugum pariter dolosi H* přátelé, kteří zrádně se vyhýbají nésti stejně jho (t. neštěstí).

dolus, *ī*, *m.* [srov. *δόλος*] pův. (tajný) úmysl, obmysl: právn. t. t. *d. malus* zlý úmysl, úskok, podvod; vina; odt. pouhé *d.* podvod, úskok; lest, klam; ošemetnost: *per dolum* (zř. *dolo* (abl. způs.)) lstivě, podvodně; *magna dolo factum negat esse suo pars, quod ... H* veliká část (lidí) říká, že není jejich vinou, že ...; *dolis instructus et arte Pelasga V* v úskocích vycvičený a lsti; (hendiad.) *Daedalus dolos tecti ambagesque resolvit V* otevřel šalebné bludiště paláce; *Celsus doli* (gen. obj.) *prudens T* věda, že jest to lest (válečná); úklad, nástraha: *dolum parare T.*

domābilis, *e* [*domo*] zkrotitelný, přemožitelný: *Cantaber non ante d. H* dříve nezkrotný; *nulli d. flammae* (dat. pův.) *O* žádným plamenem nezničitelný.

domesticus, *a*, *um* [*domus*] domácí; 1) domovní, domácký; (praed.) doma: *d. otior H*; 2) meton. a) rodinný, (praed.) v rodině, soukromý: *domestica difficultas C* domácí (t. majetkové) nesnáze; *festa domestica vobis O* vaše rodinné svátky; *Phoebus d. O* domácí (poněvadž mu Oktavianus založil na Palatinu chrám, vlastně soukromý, jako ochránci rodu Iulského); *domesticum publico* (sc. *foederi*) *adiungere foedus L* připojiti rodinný svazek k obecní smlouvě; vlastní, svůj, osobní, vnitřní: *ex domestico iudicio Cs* z vlastního úsudku; *nec domesticis abstinebatur* (v. t.) *T*; (*ira*) *nimium domestica vento O* vlastní

větru; *domestica consilia L* rady důvěrných přátel; *d. usus et consuetudo* (v. t.) *C*; – subst. **domesticī, ōrum** α) domácí, členové rodiny: *inter domesticos T* v rodině; *convictor et d. O* společník a domácí přítel; β) spec. služebnictvo, čeleď; b) domácí, tuzemský; v míru (vykonaný): (*melior est*) *condicio externae victoriae quam domesticae C* výhodnější jest vítězství nad vnějším nepřítelem než nad domácím, vnitřním; *sunt domesticae fortitudines non inferiores militaribus C* statečné činy neválečné.

domicilium, *iī, n.* [*domus*] domov, byt, obydlí, příbytek, bydliště, sídlo (i metaf.): *universae rei publicae d. C* středisko celé říše; konkr. dům, zámek, palác, hrad.

domina, *ae, f.* [*dominus*] paní; 1) a) (proti služebnictvu); hospodyně; b) vůb. paní; (též s gen. obj. = majitelka); básn. *dominae sub imagine signum O* socha v podobě té dívky (t. která zkameněla); spec. vládkyně, královna: *sub me domina* (doplňk.) *O* pod mou vládou; *d. rerum O* (o Římu) pán, vládce světa; *tutela Italiae dominaeque Romae H* světovládného Říma; – (básn. a pozd.) sm. manželka, choť; milenka; vůb. žena, („dáma"); 2) metaf. paní, královna: *d. et regina virtutum C.*

dominātiō, *ōnis, f.* [*dominor*] panování (nad něčím), ovládání (něčeho), vláda, nadvláda (absol., alcis rei, in rem); spec. neobmezená, absolutní vláda, samovláda, despotismus, násilná vláda: *d. Antonii C*; – meton. (konkr.) α) panovníci, vláda: *dominationibus aliis fastiditus T*; β) panství = území: *augendae dominationi* (dat. účel.) *certare T.*

dominātor, *ōris, m.* [*dominor*] *d. rerum C* vládce světa.

dominātus, *ūs, m.* [*dominor*] panství, vláda (alcis rei nad něčím): *terrenorum commodorum omnis est in homine d. C* člověk je svrchovaným pánem nad bohatstvím pozemním; – spec. neobmezená, absolutní vláda, samovláda, tyranství.

dominium, *iī, n.* [*dominus*] 1) vlastnictví, držení: (hendiad.) *d. et ius L* právo vlastnické; 2) (slavnostní) hostina (srov. *dominus* sm. hostitel): *huius argento dominia vestra ornari C.*

dominor, *ārī, ātus sum,* verb. dep. (*dominarier V* inf. praes.) [*dominus*] 1) býti pánem; a) *o domus, quam dispari dominare* (= *dominaris* význ. pass.) *domino* básn. u *C* jak zcela jiný tebou vládne pán; b) vládnouti, panovati (absol.; in alqo, in alqm, básn. též alci nad někým): *urbs multos dominata per annos V* jež vládlo; *d. in iudiciis C* hráti si u soudů na pána; subst. **domināns,** *ntis* vládce, panovník; 2) metaf. *pestis dominatur in moenibus urbis O* panuje; *nusquam latius d. mare T* nezuří; *inter nitentia culta dominantur avenae V* převládá, bují ovsíř; – (o slohu) *dominantia nomina H* (překlad řeckého *κύρια*) slova ve vlastním, původním významu, bez metafor.

dominus, *ī, m.* [*domus*] pův. pán domu (i rodiny a čeledi), hospodář, spec. hostitel; vůb. pán; 1) a) majitel, vlastník, držitel: *eum dominum esse rerum suarum vetant duodecim tabulae C* ten podle 12 desk nesmí vládnouti svým majetkem; *dites domini T* bohatí statkáři; *contemptae d. splendidior rei quam ... H* jako pán zhrzeného majetku (t. j. jenž pohrdl majetkem) maje skvělejší jméno než ...; b) vládce, vladař, panovník (později i titul císařů a jiných osob): *umbrarum d. O* (= *Pluto*); *Romani rerum domini V* vládci světa; *terrarum dominos* (appos.) *ad deos H* k bohům, pánům světa; *praemia sub dominis* (*sunt*) *T* odměny závisí na pánech (= vládě, senátu); – spec. neobmezený, absolutní vládce, samovládce, tyran, despota; c) (básn. a pozd.) sm. manžel, choť, milenec; 2) metaf. *mea facundia pro domino* (*loquitur*) *O* za svého pána (t. j. za mne); *lumina domini mirantia formam O*; původce, skladatel, autor.

domiporta, *ae, f.* [*domus* a *porto*] básn. u *C* „domkonoš" (= hlemýžď).

Domitius, jméno plebejského rodu římského (*gens Domitia*) rozvětveného ve dvě rodiny, **A)** *Ahenobarbi* (Rudovousí) a **B)** *Calvini* (Holohlaví); nejznámější jsou: **A) 1)** *Cn. Domitius Ahenobarbus,* konsul r. 122 př. Kr., vítěz nad Allobrogy a Arverny, přísný jako censor, zakladatel silnice (*via Domitia*) v již. Gallii; 2) (syn předešl.) *Cn. Domitius Ahenobarbus,* konsul r. 96 př.

Kr., původce zákona o doplňování sborů kněžských volbou tribuí, jako censor s L. Krassem vydal edikt proti latinským rhetorům; **3)** (syn předešl.) *L. Domitius Ahenobarbus,* konsul r. 54 př. Kr., úhlavní odpůrce Caesarův, přívrženec Pompejův; **4)** (syn předešl.) *Cn. Domitius Ahenobarbus,* účastník bojů za 2. triumvirátu; **5)** (syn předešl.) *L. Domitius Ahenobarbus,* konsul r. 16 př. Kr., bojoval v Germanii; **6)** (syn předešl.) *Cn. Domitius Ahenobarbus,* manžel Agrippiny, dcery Germanikovy, otec císaře Nerona; **B)** zejm. *Cn. Domitius Calvinus,* konsul r. 53 př. Kr., přívrženec a vojevůdce Caesarův. K tomuto rodu nepatřil *Cn. Domitius Corbulo,* vítězný vojevůdce v Germanii a Armenii za císaře Klaudia a Nerona, spisovatel a řečník. — Adj. **Domitius** a **Domitiānus,** *a, um* Domitiův; subst. *Domitiani, orum Cs* vojíni Domitiovi.

domitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. — intens. od *domo*] zkrocovati, krotiti; (básn.) *domitant currus V* prohánějí spřežení.

domitor, *ōris, m.* [*domo*] **1)** krotitel: *Picus, equum* (gen. pl.) *d. V* krotitel koní (= homer. *ἱππόδαμος*); **2)** metaf. krotitel, podmanitel někoho n. něčeho, vítěz nad někým: (*Clodius oderat*) *domitorem armorum suorum C*; *d. maris V* vládce moře (= *Neptunus*); (*miles*) *belli d. externi T* vojsko, jež vítězně skončilo válku za hranicemi.

domitrīx, *īcis, f.* [*domitor*] krotitelka: *d. Epidaurus equorum V* Epidauros, krotitel koní (básn. m. veškeré krajiny Argolis, jež vynikala chovem koní, srov. u Homera *Ἄργος ἱππόβοτον*).

domitus, *ūs, m.* [*domo*] zkrocení, ochočení.

domō, *āre, uī, itum* [souvisí s *domus* „činiti, aby něco zdomácnělo“; srov. *δάμνημι, δαμάω*] krotiti; **1)** (o zvířatech): *d. leones*; obr. (*deus*) *fera corda domans V* krotě divoké srdce (t. věštkyně); ochočovati, cvičiti (zejm. učiti tahati); chovati, pěstovati: *domitum pecus S* domácí dobytek; básn. (*ulmus*) *domatur in burim V* jilm jest pěstován na kleč (t. j. ohýbán, aby rostl na křivo); **2)** metaf. přemáhati, překonávati, zdolávati, podmaňovati, podrobovati, pokořovati; potříti, zkrušiti; držeti na uzdě: *d. alqm bello*; *vim fluminis d. L* zdolati dravost řeky; *Venus domat H* láska trápí; *acrior* (*lupum*) *cura domat V* svírá; *illos domant ieiunia O* umoří; — básn. sm. zpracovati: *rastris terram d. V* vzdělávati; *prelo domita uva H* vytlačený hrozen; (*tergoris partem*) *domat ferventibus undis O* vaří ve vroucí vodě.

domus, *ūs, f.* (dle 2. dekl. obyč. *domī, domōs*; *domōrum* i *domuum*) [od koř. *demā-* „stavěti“; srov. *δέμω, δόμος, δῶμα*, „dům“] stavení, dům; **1)** byt, obydlí, příbytek; *d. regia* královský palác; chyše; (u zvířat) doupě, brloh, skrýše: (*urbs*) *quae d. est habita doctrinae C* město, jež bylo pokládáno za sídlo vzdělanosti; *praebere domum H* poskytnouti přístřeší = pozvati k sobě; *Faunigenae domo potitur O* dosáhne přijetí do domu syna Faunova (= Latinova); básn. i pl. *domūs* dům; **2)** meton. **a)** obyvatelé domu, domácí: *tota d. duo sunt O* (celý dům) = v celém domě jsou oni dva; *α)* rodina: *d. te nostra tota salutat C*; *domus suae dedecus C* potupa jejich rodiny; *ante hoc domūs pars videntur, mox rei publicae T*; *unde prospici posse, quae cuique mens, d., fortuna? T* jaké bude míti každý smýšlení, jaké poměry rodinné a majetkové; rod: *generosa d. O* (o rodě Fabiů); *Pelopis d. H*; odt. *Socratica d. H* Sokratovská škola (t. j. díla žáků Sokratových); *β)* čeleď, služebnictvo; dvořanstvo, dvůr; **b)** domácnost: (hendiad.) *domūs et penatium cura T* péče o domácnost; **3)** (synekd.) domov, vlast. — **domī** (lok. sg.) i **domuī** (dat. m. lok.) *α)* doma: (též s přívlastkem značícím majetníka) *nostrae domi C* v našem domě; *esse domui suae cum uxore C*; přenes. v soukromí, osobně: *bonae d. artes T* osobní dobré vlastnosti; *β)* ve vlasti; *γ)* v míru: *belli domique* za války i míru; *d. militiaeque* doma i v poli; **domum** (acc. sg.) i pl. *domos* do domu, domů: *velim d. ad te scribas C* abys psal (k vám) domů (t. j. své rodině); (též s přívlastkem značícím majetníka) *domum suam alqm vocare, invitare CS* zváti do svého domu = k sobě; **domō** (abl. sg.) z domu; z vlasti: *qui genus* (acc.

ztah.)? *unde domo? V* kdo jste? a odkud?; *qui Caerete* (v. t.) *domo* (sc. *sunt*) *V.*

dōnārium, *ii, n.* [*dono*] (vl. adj. určené pro n. za obětní dary) místo v chrámě k uschování věnovaných darů, chrámová pokladnice, klenotnice; — synekd. chrám: *alta ad donaria V*; oltář: *tua contigimus donaria O.*

dōnātiō, *ōnis, f.* [*dono*] darování, podarování; (konkr.) dar: (*argentum*) *in dona ionem histrionum C* na podarování herců (vynikajícím hercům bývaly totiž dávány kromě honoráře dary, zejm. stříbrné vínky zv. *corollaria*).

dōnātīvum, *ī, n.* [*dono*] spec. dar (peněžitý), dávaný vojákům od císařů (srov. *congiarium*): *dissuadere* (v. t.) *d. T.*

dōnec [ze staršího *dōnique*] a starolat. **dōnicum,** spojka časová 1) (tak dlouho) až, až (konečně), až (teprve), až, dokud ne; a) s ind.; ale *T* též s konj.: *Danuvius plures populos adit, donec in mare erumpat* až konečně se vlévá; b) s konj. (na označenou účelu, přání n. možnosti) až by, dokud by ne; 2) (od Livia) dokud, pokud (s ind.): *donec eris felix, multos numerabis amicos O.*

dōnō, *āre, āvī, ātum* [*donum*] darovati, dáti (alci alqd); 1) podarovati, obdarovati (alqm re): *amplissime d. Cs* skvěle obdarovati; *civitate d.* alqm dáti někomu občanské právo; *donari* re býti obdarován, dostati darem něco; (*o Pieri*) *mutis quoque piscibus donatura sonum H* jež můžeš dáti; básn. s inf.: *divinare mihi donat Apollo H* věštiho ducha mi dává; *frui paratis valido* (doplňk.) *mihi dones H* dej, abych ve zdraví užíval toho, co mám; *huic loricam donat habere* (inf. účel.) *V* tomu brnění dá, aby je nosil; — spec. dávati bohům, obětovati; 2) metaf. a) darovati, odpustiti, prominouti někomu něco: *mercedes habitationum annuas conductoribus donavit Cs* odpustil roční nájemné; b) darovati někoho někomu = odpustiti někomu k vůli někomu: *noxae damnatus donatur populo Romano L* odsouzenému jest dána milost k vůli národu římskému; *culpa gravis precibus donatur suorum O* vina bývá odpuštěna na prosby přátel; c) zříci se něčeho, vydati něco někomu: *inimicitias rei publicae d. C* položiti na oltář vlasti; (*patrem*) *tibi donavi O* obětovala jsem.

dōnum, *ī, n.* [*do*] dar (dobrovolný, srov. *munus*): *dono, dare, acipere* alqd; (hendiad.) *d. atque munus C* dar; *dabis in cineres ultima dona meos O* vzdáš poslední poctu mému popelu; *iudex reicit dona nocentium H* (= úplatky); — spec. a) obětní, záslibný dar, oběť: *dona Minervae* (gen. obj.) *V* dar pro Minervu; b) (vojen.) *dona* (*militaria*) *T* vojenská vyznamenání, čestné odznaky.

Donūsa, *ae, f.* [Δονοῦσα] ostrůvek v aegejském moři vých. od Naxu, nyn. *Stenosa.*

Dōrēs, *rum, m.* [Δωριεῖς] Dorové (jeden z hlavních kmenů řeckých); odt. adj. **Dōrius** a **Dōricus,** *a, um* dorský: *carmen Dorium H* (proti *barbarum*; hudba dorská se vyznačovala jednoduchostí, jasností a vážností, nástrojem jejím byla kithara); *Dorica castra V* dorský (= řecký).

Dōris, *idis* n. *idos, f.* [Δωρίς] vl. jm. žen., zejm. dcera Okeanova, choť Nereova, matka 50 Nereoven; meton. moře: *hac Hyades Dorida nocte tenent O* (= zapadají).

dormiō, *īre, īvī* a *iī, ītum* [srov. κατα-δαρθάνω a čes. dřímati] spáti: *dormitum ire* jíti spat; (j. pořekadlo) *non omnibus* (dat. prospěch.) *dormio C* nezamhouřím očí při všech (t. j. nejsem ke všem shovívavý); — i metaf. (sm. = nic nedělati, zaháleti).

dormītō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *dormio*] usínati, dřímati, klímati; — metaf. *dormitante lucerna O* když dohořívala; *bonus dormitat Homerus H* podřimuje (t. j. má své chybičky).

dorsum, *ī, n.* (zř. **dorsus,** *ī, m.*) hřbet (zejm. vypouklý a v poloze vodorovné, zvl. u zvířat, srov. *tergum*): *testudinum dorsa Cu* štíty; — metaf. (o věcech zvířecímu hřbetu podobných); zejm. horský, skalní hřbet, hřeben: *porrecta in dorso urbs L* táhnoucí se po hřbetě horském; úbočí, svah: *dorso nemoris V* na lesním svahu; (v moři) výspa, úskalí; *vadi d. V* násep, písčina, mělčina; *duplici dentalia dorso* (abl. vlastnosti) splaz s dvojím bokem.

Dorylaeum, *ī, n.* [Δορύλαιον] město ve Frygii; odt. **Dorylēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Dorylaea.

doryphorus, *ī, m* [δορυφόρος] dřevce, kopí nosící, kopiník: *doryphori Cu*

kopiníci (tělesná stráž krále perského); meton. *Polycliti d. C* slavná bronzová socha Polykleitova, jež byla pro čistou úměrnost svých tvarů pokládána za vzor.

dōs, *dōtis, f.* [*do*] vl. dar; věno, přínos: *quaecumque est dicta dos C* věno bylo zaručeno, slíbeno; *dotis nomine accipere Cs* (jménem věna) věnem, jako věno; (i pl.) *pecunias cum dotibus communicare* (v. t.) *Cs*; *d. coniugii* (v. t.) *O*; — metaf. věno, úděl, dar, přednost, vzácná vlastnost: *d. corporis O* přednost (= krása); *canor, tanta d. oris O* zpěv, tak veliký poklad úst; *ingenii dotes Cu* dary duševní (= vlohy).

Dossennus, *ī, m.* [*dorsum,* vulgárně *dossum*] (vl. hrbáč), jméno jedné ze stálých osob římských frašek atellských (*Atellanae* sc. *fabulae*), jež představovala typ vychytralého příživníka a jedlíka.

dōtālis, *e,* adj. [*dōs*] věnem daný, věnný: *promittunt regnum dotale* (doplňk.) *parentes O* slibují království věnem, jako věno; *dotales agri H* vyženěná pole; *cultus dotales T* svatební šperky.

dōtō, *āre, āvī, ātum* [*dos*] dáti věno (*alqm* někomu), vybaviti, vybýti: *dotata coniunx H* manželka s velkým věnem, bohatá; — (obr.) *sanguine Troiano et Rutulo dotabere V* tvé věno bude krev (t. j. před tvým sňatkem předcházeti bude krvavá válka); — metaf. dáti úděl em, pass. dostati údělem: *funeribus dotabere O* budou ti údělem pohřební pocty; (*nata*) *dotatissima formā O* hojně obdařená krásou.

drachma a starolat. **drachuma,** *ae* (gen. pl. ob. *drachmum*) [δραχμή], drachma, stříbrná mince řecká hodnotou blízká římskému denariu.

dracō, *ōnis m.* [δράκων] drak, saň (zejm. v bájích); had, ještěr; *in dracones transit O* na dračí vůz; *Draco* jméno souhvězdí blíže polárky; dle pověsti je to drak, který hlídal zlatá jablka Hesperidek a od Hery byl z vděčnosti proměněn v souhvězdí.

dracōnigena, *ae, m.* n. *f.* [*draco* a *gigno*] *d. urbs O* z draka zrozené, dračí město (= Theby, jež vystavěl Kadmos s pomocí mužů, kteří se zrodili ze zasetých dračích zubů).

Drancae n. **Drangae,** *ārum, m.* [Δράγγαι] Drangové, iranský kmen sídlící kolem jezera Hamunského v krajině, jež odtud byla zvána Drangiana.

Drepana, *ōrum* i sg. **Drepanum,** *ī, n.* [Δρέπανα n. Δρέπανον, vl. Srp] město v záp. cípu Sicilie (jméno má od srpovitého ostrohu, na němž se rozkládá), nyn. Trapani; odt. adj. **Drepanītānus,** *a, um* drepanský, z Drepan.

dromas, *adis, m.* [δρομάς] velbloud (jednohrbý), dromedář: *dromades cameli Cu* dromedáři.

Dromos, *ī, m.* [δρόμος běh, meton. závodiště] rovina u Sparty, kde mládež závodila v běhu.

Druentia, *ae, m.* přítok Rhony po levém břehu, nyn. Durance.

druidae, *ārum* i **druidēs,** *um, m.* druidové (kněží starých Keltů).

Drūsilla, *ae, f.* [dem. od *Drusus*] vl. jméno žen. v rodinách Drusů; zejm. 1) *Livia* (v. t.) *Drusilla,* matka císaře Tiberia; 2) *Drusilla,* dcera Germanikova, sestra a milenka císaře Gaia (Kaliguly).

Drūsus, *ī, m.* příjmení v římském rodě Juliů a Klaudiů; nejznámější jsou: **A 1)** *M. Livius Drusus,* konsul r. 112 př. Kr., jako tribun lidu r. 122 př. Kr. odpůrce C. Grakcha a nástroj senátu; **2)** *M. Livius Drusus* (syn předešlého), vynikl jako tribun lidu r. 91 př. Kr. svými návrhy ve prospěch lidu a italských spojenců; jeho zavraždění dalo podnět k válce spojenecké (91—88); **B 1)** *Nero Claudius Drusus* (obyč. zván jen *Drusus*), bratr císaře Tiberia, vítězný vojevůdce v alpských zemích a v Germanii (*r. 38 př. Kr., † r. 9 př. Kr.); **2)** *Drusus Caesar,* jediný syn císaře Tiberia, * r. 15 př. Kr., otráven od Seiana r. 23 po Kr.; **3)** *Drusus,* syn Germanikův, zahuben od Tiberia r. 33 po Kr.; — adj. **Drūsiānus,** *a, um* Drusův: *fossa Drusiana T* průplav Drusův (**B 1**), spojující Rýn a Isselu.

1. Dryas, *adis* (*Dryadas* acc. pl. *O*) [Δρυάς] obyč. pl. *Dryades, um* (v řeckém bájesloví) dryady, víly (stromů a lesů).

2. Dryās, *antis, m.* [Δρύας] vlastní jméno muž., zejm. otec thráckého krále Lykurga; odt. **Dryantiadēs,** *ae, m.* Dryantovec (= Lykurgos).

Dryopē, ēs, *f.* [*Δρυόπη*] 1) u *O* dcera Euryta, krále v Oichalii, sestra Jolina, milenka Apollonova, matka Amfissova; byla proměněna v lotos; 2) u *V* nymfa, matka Tarquitova.

Dryopēs, *um, m.* [*Δρύοπες*] starý kmen, usedlý původně v již. Thessalii, odkud byli vytlačeni až do Messenie; sg. *Dryops O.*

dubiē, adv. [*dubius*] pochybně, nejistě; *non* n. *haud dubie* α) bez rozpaků, bez rozmýšlení, rozhodně, jistě; β) nepochybně, beze vší pochyby, bez odporu, nepopíratelně, dozajista; určitě, zřejmě, patrně.

Dūbis, *is, m.* řeka v Gallii, přítok Araru po levém břehu (nyn. *Doubs*).

dubitābilis, *e,* adj. [*dubito*] pochybný *O.*

dubitanter, adv. [*dubito*] rozpačitě, nerozhodně, váhavě: *non d.* bez váhání; nejistě.

dubitātiō, ōnis, *f.* [*dubito*] 1) (v jednání) rozpakování, kolísání; nerozhodnost, rozmýšlení; váhání, otálení, meškání, zdráhání: *sine ulla dubitatione* bez váhání, neprodleně, rozhodně, přímo (viz i 2)); *nulla interposita dubitatione Cs* beze všeho váhání; *eo sibi minus dubitationis dariCs* (že tím méně rozpaků jest mu působeno) = že tím méně přichází do rozpaků; 2) (v myšlení) pochybování, pochybnost, nejistota (alcis rei o něčem): *sine ulla dubitatione* beze vší pochyby, nepochybně, nepopíratelně, jistě, rozhodně; *habere dubitationem* n. *dubitationi locum dare C* připouštěti pochybnost.

dubitō, āre, āvī, ātum [pův. verb. frequ.-intens. od starolat. *dubat* = *dubitat*; srov. *dubius*] vl. býti rozdvojen; 1) (v jednání) rozpakovati se, býti v rozpacích, kolísati se; nebýti rozhodnut, rozmýšleti se; váhati, otáleti, meškati, zdráhati se: *qui bellum inter et pacem dubitabant T* kolísali mezi válkou a mírem; (*alqum*), *quid faciat, d. facere O* působiti (někomu) rozpaky; *non d.* (obyč. s inf., ale též s quin): *nolite dubitare, quin huic credatis omnia C* nerozpakujte se svěřiti; (absol.) *dubitantes CsT* vrtkaví, nerozhodní; (euf.) *si fortuna dubitabit L* bude-li štěstí (válečné) na váhách (t. vl. nepříznivo); 2) (v myšlení) a) pochybovati, nemíti jistoty, býti v nejistotě, rozmýšleti se, nevěděti (jistě): *d.* de re (n. s acc. zájmena) o něčem: *quid est, quod de eius civitate dubitetis C* proč byste pochybovali; (praegn.) *de hibernis legionum d. T* pochybovati (t. j. uznávati, že jest něco v nebezpečí); α) (kladné) *d.* s nepř. ot., ot. rozlučovací, zř. acc. c. inf.: *quod numen in isto corpore sit, dubito O* nevím; *utrum de his potius* (sc. *eligeret*), *dubitasset aliquis, quin alterum* (sc. *eligeret*), *nemo C* snad by se byl někdo rozmýšlel, koho by si z těchto spíše vyvolil, ale že vůbec jednoho, o tom nepochyboval nikdo; *dubito, an* pochybuji, zdali ne = trvám, bezpochyby, asi, snad; *dubito, an hunc primum omnium ponam N* nevím, nemám-li dáti tomuto první místo = snad bych dal; β) (záporné) *non d.* (n. *cur dubitas, quid est, quod dubites* a j.) *quin* že: *non d.* s acc. c. inf. (neklass.) nepochybovati = býti přesvědčen, že; (absol.) *non dubitantem dicere C* říci beze všeho pochybování, s jistotou, rozhodně; *dicta haud dubitanda V* slova neklamná; pass. *dubitor* pochybuje se o mně; *dubitatur* jest pochybováno, pochybnost, není jisto; *dubitatus parens O* otec, o němž bylo pochybováno = popíraný; b) (vůb.) u vážovati, přemýšleti, zamýšleti: *restat, ut hoc dubitemus C* abychom to uvážili; *percipe, quid dubitem V*; *dubitasse exercitus, num ipsi consultarent T* vojsko rozvažovalo, nemají-li se (vespolek) uraditi; *dubitaverat Augustus Germanicum rei Romanae imponere T* zamýšlel.

dubius, *a, um* [od kor. *du-* (srov. *duo*)] vl. dvojatý, rozdvojený; 1) (akt.) nerozhodný, nerozhodnutý, rozpačitý, kolísající; obojetný, vrtkavý, nestálý; pochybující, nevědoucí n. neznající určitě; (doplň.) v rozpacích, v pochybnostech: *alcis animum dubium facere C* naplňovati někoho pochybnostmi; *dubio atque haesitante Iugurtha S* poněvadž se Iugurtha rozpakoval a váhal; *d. sum, quid faciam H* jsem v rozpacích; *dubiae vagantur apes O* nejistě bloudí; i s gen. obj.: *d. salutis O* zoufající nad zachráněním; *Marcellus ... dubios*

sententiae patres fecerat L zviklal senát v jeho mínění; *non sum d. animi* (vl. lokativ) *V* nepochybuji (ve své mysli); 2) (pass.) pochybný, nerozhodnutý, nerozhodný, vrátký, nespolehlivý, podezřelý; nejistý, neurčitý, nejasný, nezřetelný, záhadný, sporný: a) *dubiā victoriā* (abl. způs.) *pugnare Cs* s pochybným, nerozhodným vítězstvím; (*Tullius*) *haud d. rex* (doplň.) *Romam rediit L* vrátil se tak do Říma, že by byl býval nepochybně (zvolen) králem (= že bylo jeho zvolení králem nepochybné): *ne quid dubiis dis* (abl. abs.) *agerem L* sm. bez zjištění vůle bohů; (*nuntius*) *dubiae fidei videbatur* (sc. *esse*) *L* zpráva nezdála se dosti spolehlivá; (hendiad.) *haud* n. *non d.* nepochybný, rozhodný, spolehlivý, jistý; *dubia nox O* přítmí; *dubia lux O* nejisté, slabé světlo; *cena dubia H* hostina, jež vzbuzuje pochybnosti, co by si host dříve vzal = bohatá (dle vtipu Terentiovy komoedie); — (subst.) *si qua fides dubiis (est) O* lze-li věřiti bájím; *non* n. *haud dubium est* (quin, pozd. též acc. c. inf.) není pochyby (že); *dubium (est), an* (kusá otázka dvojčlenná, ve větě často bez vlivu na vazbu, srov. *nescio an*) bezpochyby, nepochybně, patrně, snad: *extincto Maximo, dubium, an quaesita morte T* bezpochyby sebevraždou; b) (praegn. a euf.) nebezpečný, povážlivý, choulostivý, kritický: *res dubiae* (básn. i subst. *dubia, orum, n.*) povážlivé postavení, nesnáze, nebezpečenství, nebezpečné doby. Subst. **dubium,** *iī, n.* pochybnost, nejistota; nebezpečenství (vždy bez přívlastku): *in dubio esse* býti pochybný, nejistý; *sine dubio* beze vší pochybnosti, nepochybně, nepopiratelně, rozhodně, jistě, (seslabené) arci, ovšem; *alqd in d. devocare Cs* uváděti do nebezpečenství.

ducēnī, *ae, a,* čísl. podílná [*ducenti*] po dvou stech.

ducentēsimus, *a, um* čísl. řadová [*ducenti*] dvoustý; subst. isol. **ducentēsima,** *ae, f.* (sc. *pars*) dvoustý díl, půl procenta; spec. půlprocentní poplatek, daň z věcí prodávaných (srov. *centesima*): (*Caesar*) *ducentesimam in posterum statuit T* ustanovil půl procenta.

ducentī, *ae, a,* čísl. zákl. [*duo* a *centum*] dvě stě; synekd. o počtu neurčitém, srov. „tisíc".

ducentiēs n. *ducentiēns* čísl. adverb. [*ducenti*] dvěstěkrát: *amplius sestertium ducenties C* (sc. *centena milia*) více než dvacet millionů sesterciův.

dūcō, *ere, dūxī, ductum* (imper. sg. *dūc*; synkop. *dūxti* = *duxisti*) [srov. něm. ziehen] I 1) a) táhnouti, přitahovati, vléci; vézti, odvážeti, přivážeti: *qua singuli carri ducerentur Cs* kudy by projely; *iuga d. plaustris V* (= *plaustra d. iugis*); *per adversas navis ducitur undas O* loď se béře mezi protivnými vlnami (t. j. proti proudu); *mucronem d. V* tasiti; *d. remos O* říditi vesla, veslovati; *calamo d. pisces O* vytahovati, loviti; *crinem sidera ducunt V* ohon za sebou vlekou (o vlasaticích); (*Orpheus*) *saxa sequentia* (prolept.) *ducit O* k sobě přitahuje, vábí; *lanas d. O* (protahovati) česati; *fila d.* (acc. vnitř.) *O* přísti (niti); odt. obr. *epos, carmen d. HO* tkáti, snovati (= skládati); b) spec. α) (o losování) *sortes d. C* táhnouti losy, losovati; *sorte ductus T* vylosovaný; (i absol.) *d. provincias* (sc. *sorte*) losem dostati; odt. vůb. *collegam Lepidum duxit Lollius H* dostal za kollegu; β) vytahovati (odněkud) vážiti, čerpati, nabírati, dobývati; vtahovati (do sebe): *pocula d. H* píti; *nec sequitur ducentem lacteus umor O* (význ. „táhnouti" a „vésti" smíšen) nepřýští mu, když ssaje; *animam spiritu d. C* vdechovati vzduch; *nullum tranquillum spiritum d. C* ani jednou klidně si neoddechnouti; (zeugm.) *portus, quibus vitam et spiritum ducitis C* přístavy, jimiž žijete a dýcháte (poněvadž bylo do nich dováženo obilí); *cervus arborea frigus ducebat ab umbra O* vdechoval chlad stinných stromů; *alto suspiria d. pectore O* z hloubi srdce vysílati vzdechy; *longas in fletum d. voces V* táhlé zvuky jako pláč vydávati; γ) stahovati: *vultum ima ad suspiria duxit O* tvář svraštila za hlubokého povzdechu; *tempore ducetur cicatrix O* časem se utvoří (stažením rány) jizva = rána se zacelí; 2) vésti, odváděti, přiváděti; a) α) term.techn.soudní odváděti k soudu, do vězení, na potrestání: *in ius d. L.*

vésti před soud; *addictus Hermippo et ab hoc ductus est C* do nevolnictví odveden (o dlužníku) *perseverantes duci iussi Plin*; ξ) *sibi quisque d., trahere, rapere S* pro sebe každý bral, odnášel a uchvacoval; (básn.) *nox d. diem videtur T* že noc přivádí (= vede za sebou) den; *ducit supremos nenia nulla toros O* nedoprovází; b) spec. α) (vojen.) *exercitum d.* vésti vojsko, táhnouti s vojskem; (absol. o vůdci) *d.* táhnouti; být v čele (místem): *auxiliares cohortes ducebant T* táhly v čele, byly předním vojem; (o vůdci) býti vůdcem, velitelem, veleti: *ordinem d.* býti centurionem; *familiam* (v. t.) *d.*; (básn.) (*versus*) *iniuste totum ducit venditque poëma H* stojí v popředí a doporučuje báseň; ξ) *in matrimonium* n. *uxorem* (doplňk.) *d. alqam* vzíti si za manželku; též pouhé *d.*: *exulibus datur ducenda Lavinia V* vyhnanci dáváš (za manželku) Lavinii; *uxorem d.* (bez předm.) oženiti se; II metaf. 1) a) protahovati, prodlužovati: *bellum d.* protahovati válku (jen básn. výz. vésti válku); *res longius ducitur Cs* věc příliš se protahuje; *diem ex die d. alqm Cs* den ode dne (průtahy) mešk ati, zdržovati; *causando nostros in longum ducis amores V* napínáš mou touhu; odt. sm. udržovati v (časové) délce: *vitam d.* vésti, tráviti život; *aetatem in litteris d. C* stráviti život ve vědeckých studiích; odt. *poterat duci cena sine istis H* hostina mohla býti (se obejíti) bez těchto věcí; b) (praegn.) vésti, říditi: (*mundi lumina*) *ducunt labentem annum V*; *rerum ordine ducar O*; c) vésti k něčemu, ponoukati, pobádati, pohnouti, puditi; vábiti, lákati, poutati, navnaditi; svádět i: *ductus re* často = subst. s předl. pro n. z.; *caritate patriae ductus N* z lásky k vlasti; zř. *d.* ut; d) vésti od něčeho, odvozovati, počínati: *ille sermo ductus (est) e percontatione C* hovor počal se otázkou; *ab Elide ducimus ortus O*; (ab alqo) *numerus ductus est L* jest odvozen, pochází; *duci* ab alqo pocházeti, míti počátek od něčeho *ab* (*amando*) *nomen ductum amicitiae est C* slovo jest utvořeno; e) (spec.) vyvoditi počet, rozpočet, počítati: *ut faenus quaternis centesimis* (srov. t.) *ducant C* aby počítali (= platili) úrok 48%; odt. *officii rationem, non commodi d. C* (v počet bráti) = hleděti na povinnost a ne na prospěch; 2) (o logickém podřadování) uváděti někam, pokládati, uznávati, míti za něco: *ne quis modestiam in conscientiam duceret S* aby nevykládal mou skromnost ve zlé svědomí; alqd *in crimen d. T*; *d.* in n. pro re, (in) loco n. (in) numero rerum, s dvojím acc. klásti, počítati mezi něco; *vires* (předm.) *vestras* (doplňk.) *ducite O* pokládejte za své; (s gen. possess.) *continentis debet duci N* třeba míti za znamení člověka zdrželivého, za znamení zdrželivosti; (s dat. účel.) *quod honori ducitur S* pokládá se za čest; (s gen. pretii) ceniti, vážiti si; *pro nihilo pecuniam d. C* nic neceniti, za nic nepokládati; *d.* s acc. c. inf. pokládati, míti za to, domnívati se, míniti, mysliti: *exploratis omnibus, quae mox usui fore ducebat S* vyšetřiv všechno, co pokládal pro budoucnost za užitečné; 3) (s předm. vnitř.) přivoditi, tvořiti, vytvářeti, robiti; působiti, činiti, zříditi, strojiti: *vetuit, ne quis alius Lysippo duceret aera H* aby nevytvářel kovových soch; *ducent de marmore voltus V*; *litteram d. O* kresliti písmě; *ille dies utramque ducet ruinam H* onen den podvrátí život nás obou (= v onen den život nás obou se zřítí); (med.) přiváděti si, nabývati, dostávati: *d. somnos V* pohroužeti se v spánek; *ferunt canentem molli pluma* (abl. vztah.) *duxisse senectam V* (vl. pokryl se stářím na peří) = stříbrošedé stáří jej odělo hebkým peřím; *libris d. oblivia vitae H* knihami působiti si zapomenutí; *nomen d. H* dostati; *d. formam O* nabývati (určité) podoby; *rimam, colorem d. O* dostati.

ductō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. — intens. od *duco*] voditi; — spec. vojen. býti vůdcem, velitelem, veleti: (*exercitus*) *quem ipse ductaverat T*.

ductor, *ōris, m.* [*duco*] vůdce, zejm. vojen. velitel, náčelník: *Mettius est d. itineris huius L* vůdce tohoto pochodu; *ordinum* (v. t.) *d. L* = centurio; o včelích královnách *V*.

ductus, *ūs, m.* [*duco*] 1) vl. tažení: (pass.) *d. oris C* tah, rys obličeje; 2) ve-

dení: *d. aquarum* n. *aquae* vodovod; spec. vojen. vedení, vůdcovství, velení: *ductu* alcis vedením, za vedení; (hendiad.) *ductu atque auspicio decemvirorum L* za vrchního velitelství decemvirů; *ductu Germanici, auspiciis* (v. t. **c**)) *Tiberii T.*

dūdum, adv. [**dū* (srovn. *δήν, δηθά,* čes. dávno) a *dum*] vl. dávno (tomu), co (subjektivně, bez určení časové délky); **1)** (na ot. jak dlouho?) ob. *iam d.* (n. *iamdudum*) již dlouho, dlouhý čas, chvíli: *iamdudum dubito O*; **2)** (na ot. kdy?) dávno, dříve, před tím, prve, před chvílí, nedávno (opak *nunc*): *ut d. ad Demosthenem, sic nunc ad Antonium pervenimus C*; *ipsa egomet dudum Beroen reliqui V* (právě) před chvílí; básn. (o tom, co se mělo n. mohlo již dávno státi, zejm. při rozkaze a přání) přece konečně, již jednou, hned, okamžitě: *iam d. sumite poenas V.*

Duēlius, Duellius viz *Duīlius.*

duellum, ī, *n.* [*duo*; srov. *indutiae, δίτος*] arch. (= pozd. *bellum*, v. t.) vl. zápas dvou stran, válka (jako úmyslný archaismus též u básníků).

Duīlius n. **Duīllius** (starší *Duel(l)ius*), jméno plebejského rodu v Římě. Nejznámější *C. Duilius*, jenž jako konsul r. 260 př. Kr. zvítězil u Myl nad Karthaginěany, uživ háků a padacích mostů lodních; na památku tohoto vítězství postavena *columna rostrata* (v. t.).

duim, *duis* atd. viz *dō.*

dulcēdō, *inis, f.* [*dulcis*] sladkost, sladká chut, chutnost: *d. frugum* (*et*) *vini L*; — metaf. **α)** (obj.) sladkost, líbeznost, lahodnost, příjemnost, půvab, kouzlo, rozkošnost, (absol.) slast: *libertatis dulcedine nondum experta L* neokusivše dosud sladkosti svobody; *d. privati commodi L* slastný pocit z —; *d. agrariae legis L* dobrota (= výhodnost); *d. irae L* sladkost pomsty; **β)** (subj.) chut (na něco): *d. invasit plebeios creandi L* dostali chut voliti.

dulcēscō, *ere,* —, — [verb. inchoat. k *dulcis*] sládnouti.

dulciculus, *a, um* [demin. od *dulcis*] slaďoučký, slaďounký.

dulcis, *e,* adj. [srov. *γλυκύς*] sladký: (subst.) *dulce dedit O* sladký nápoj; (básn. se záměnou epithet.) *horna dulci vina promens dolio H* ze sladkého sudu; vůb. chutný; — metaf. sladký, slastný, líbezný, lahodný, libý, příjemný, půvabný, rozkošný, milý, rozmilý, drahý, „zlatý“: (oxymoron) *dulce periculum H*; *hic scuti dulcior usus erat O* tak bylo lépe užito štítu; *dulce auditu* (sup.) *nomen L* sladce znící; (*poemata*) *dulcia sunto H* jímavé; *dulce* (acc. neutr. význ. adv.) *ridere* (srv. *ἡδὺ γελᾶν*) *H* sladce se smáti; *quid agis, dulcissime rerum* (= z celého světa) *H* jak se máš, můj drahý.

dulciter, adv. [*dulcis*] sladce, líbezně, libě, mile, půvabně.

dulcitūdō, *inis, f.* [*dulcis*] význ. = *dulcedo.*

Dūlichium, *iī, n.* [*Δουλίχιον*] ostrůvek jižně od ústí řeky Acheloa, jihových. od Ithaky; podle pověsti náležel pod panství Odysseovo; adj. **Dūlichius,** *a, um* dulišský, na Dulichiu, z Dulichia, meton. Odysseův: *Dulichiae rates V*; *Dulichius vertex O* lebka dulišská (= Odysseova).

dum, spojka (pův. adv., pak) **I** adv. příklonné **1)** po imper. k sesílení: *agedum, agitedum* nuž tedy, nuže jen; někdy vůb. nepřekládáme: *iteradum* básn. u *C* opakuj; **2)** (po záporkách) ještě, dosud (srov. *nondum, vixdum* a j.): *neque dum etiam vocabulis armamentorum cognitis Cs* a ještě ani neznali; **II** spojka **1)** (o současnosti) zatím co, co, (tehdy) když (s ind. praes., pozd. podle *cum* i s konj.): *d. haec in colloquio geruntur, Caesari nuntiatum est Cs* (zatím) co se toto dálo; *dum se rex averteret, alter securim deiecit L*; někdy lze vyjádřiti přechodníkem současnosti: *illa, dum te fugeret, hydrum non vidit V* prchajíc před tebou; přistupuje-li význ. příčinný n. odporovací, bývá i ind. jiných časů; při překladu lze někdy užíti souvětí souřadného: *d. in virtute omnia esse voluerunt, virtutem ipsam sustulerunt C* tvrdili a zatím . . .; *odium coeperat, d. hic ignaviam principis despicit T* poněvadž opovrhoval; **2)** (o současnosti a stejně dlouhém trvání) (tak dlouho) pokud, dokud (s ind., pozd. podle *cum* i s konj.): *abite, d. est facultas Cs*; **3)** (při vytčení konce děje) (do té doby) až, až konečně, dokud ne; **a)** (s ind.): *Tityre, d. redeo, pasce capellas V*

dokud se nevrátím; **b)** (s konj. praes. n. impf. o účelu n. očekávání) až by, dokud by ne, aby zatím: *exspectare, d. hostium copiae augerentur Cs*; **4)** (uvozuje věty přací, pronesené způsobem podmíněným; tu zprav. složeno s *modo* (v. t.) v *dummodo*) jen když, jen jestliže, jen aby, jen at (s konj.): *qui se in cruciatum dari cuperet, d. de patris morte quaereretur C.*

dūmētum, ī, *n.* [*dumus*] houští, křoví, křovina, hloží, chrastí, splet: (obr.) *in dumeta correpitis C* zalézáte do houštin (jako zvěř pronásledovaná lovcem, hledajíc tam útulku; sm. = utíkáte se k nejasným výrokům).

dum-modo viz *dum* II 4).

Dumnorīx, *īgis, m.* mocný muž v kmeni Aeduův, bratr a odpůrce Diviciakův, nepřítel Římanův.

dūmōsus, *a, um* [*dumus*] křovinatý, křovím n. trním porostlý, zarostlý.

dumtaxat, adv. [*dum* a *taxat* od *taxare* (frequ.-intens. od *tangere*) vyzn. ohmatávati a tím odhadovati cenu] pův. když (se) cení (přesně); — metaf. přesně vzato = nic více a nic méně (vztahuje se k jednotlivým pojmům, ne k větě); **1)** (přípustné maximum) ne více než, nanejvýše, jediné, toliko, pouze: *d. procul Cs* jen z daleka; *coluntur d. ad tempus C* ovšem jen na čas; (*non*) *d.* — *sed L* netoliko — nýbrž i; **2)** (povinné minimum) ne méně než, nejméně, při nejmenším, aspoň, do jisté míry: *simplex d. et unum H* jen když (to) jest . . .

dūmus, ī, *m.* keř, trs; křovina, křoví, houští, hloží.

duo, *ae, o* čísl. zákl. (starolat. *duum* = *duorum*) [srov. *dúo*, čes. dva, dvě] dva; někdy význ. oba: *duo consules C.*

duo-deciēs n. *duodeciēns,* číselné příslovce [*duodecim*] dvanáctkrát: *HS* (= *sestertium*) *duodecies* (sc. *centena milia*) *C* 1,200.000 sesterciův.

duodecim, čísl. zákl. [*duo* a *decem*] dvanáct: XII *tabulae* (v. t.).

duo-decimus, *a, um,* čísl. řad. [*duodecim*] dvanáctý: *ad duodecimum* (sc. *lapidem*) *a Cremona T* u dvanáctého milníku.

duo-dēnī, *ae, a,* čísl. podílná, po dvanácti: *orbem per duodena regit mundi sol astra V* slunce řídí kruh (roku) dvanácterým souhvězdím (t. j. vstupováním do jednotlivých z 12 souhvězdí zvířetníku, jimiž je určena ekliptika).

duo-et-vīcēsimus, *a, um,* čísl. řadová, dvacátý druhý; odt. *duoetvīcēsimānī, ōrum, m.* vojáci dvacáté druhé legie.

duplex, *icis* [srov. *du-bito*; z *duo* a koř. **pel* (skládati, srov. *plico*)] vl. dvojmo složený; dvojitý, dvojí, dvojnásobný; **1)** (o složení) *d. amictus V*; *d. gemmis auroque corona V* korunka (vl. dvojitá něčím) složená z drahokamů a zlata; *d. ius H* složitá omáčka; *d. ficus H* rozpůlený, rozkrájený fík (a sušený; u nás křížaly); **2)** (o násobení) *d. frumentum L* dvojnásobná dávka obilí; (neutr. subst.) *d. centurioni* (*divisit*) *L* dvojnásobně, dvakrát tolik; **3)** (o různosti) *d. fama L*; metaf: dvojsmyslný; obojetný, neupřímný, obmyslný: *d. Ulixes H*; **4)** (básn.) obojí, oba, dva: *duplices palmae V* obě ruce; *Aeacus duplici cum prole O* s dvěma syny (t. Peleem a Telemachem).

duplicārius, *a, um* [*duplex*] (vojen.) kdo dostává dvojnásobnou míru stravy (jako odměnu za statečnost); (subst.) *centuriones duplicariosque L* centuriony a vyznamenané vojáky.

dupliciter, adv. [*duplex*] dvojitě, dvojnásobně; dvojím způsobem.

duplicō, *āre, āvī, ātum* [*duplex*] zdvojovati; **1)** skládati ve dvé; — (básn. o raněných údech) ohýbati, křiviti: *duplicata vulnere caeco est O* prohnula se pod skrytou ranou; *incidit ad terram duplicato poplite V* padá se skleslými (sevřenými) koleny; **2)** zdvojnásobovati; synekd. zvětšovati, rozmnožovati: *d. bellum T*; *sol crescentes* (prolept.) *duplicat umbras V* slunce prodlužuje rostoucí stíny.

duplus, *a, um* [*du* — (srov. *duo*) a koř. **pel* (skládati, srov. *plico*), srov. *duplex, διπλοῦς, διπλάσιος*] vl. ve dvé složený, dvojitý; dvojnásobný, dvakrát větší; subst. isol. **duplum,** ī, *n.* dvojnásobný obnos: *dupli poenam subire C* platiti dvojnásobnou pokutu.

dupondius, *iī, m.* [*duo* a *pondo*, sc. *duo* (*asses*) *pondo*, vl. adj. dva assy těžký] dvouas (mince), dva assy: *si d. tuus*

ageretur C kdyby šlo o dva assy tvého jmění.

dūrābilis, *e,* adj. [*duro*] trvanlivý *O.*

dūrē, adv. [*durus*] tvrdě; těžce, nepoddajně; přísně, necitelně, krutě, příkře; hrubě, neobratně: *suae vitae durius consulere Cs* sáhnouti si na život (euf. o samovraždě).

dūrēscō, *ere, dūruī,* — [inchoat. od **durere,* býti tvrdý (*durus*)] tvrdnouti, tuhnouti: *durescit umor C* tuhne (= mrzne); — metaf. sesíliti: *patiere situ d. campum V.*

dūritia, *ae,* zř. **dūritiēs,** *ēī, f.* [*duro*] tvrdost, tuhost; 1) *duritiam tacto ab aere capere O* tvrdnouti dotekem vzduchu; 2) metaf. a) drsnost, obtížnost, trudnost, krutost, obtíž: *d. operum T*; b) otužilost, otužování, přísný život: *labor ac d. Cs*; *duritiae se dedit N*; *a pueritia consuetam duritiam (habuisse) S* že od dětství byl zvyklý životu tvrdému; c) zatvrzelost, nepoddajnost, přísnost, necitelnost, příkrost: *multa duritiae veterum in melius mutata (esse) T* mnohá z přísných opatření.

dūrō, *āre, āvī, ātum* [*durus*] I (trans.) činiti tvrdým, tvrditi, tužiti: 1) *caementa non calce durata erant L* zdivo nebylo pevně spojeno maltou; *duratus O* stvrdlý; *duratae solo nives H* stuhlé na zemi závěje; *fumo d. uvam H* usušiti v kouři; *Cererem d. O* péci chléb; *(lactis) partem coagula durant O* syřiště sráží (mléko); *(ossa) fertur durasse vetustas in scopulos O* kosti časem prý ztvrdly v skaliska; (obr.) *(Juppiter) ferro duravit saecula H* změnil v tvrdé železo; 2) metaf. a) zatvrzovati: *ad omne facinus duratus T* otrlý; b) tužiti, otužovati, sesilovati: *hoc se labore durant Cs*; *duratus re L* otužilý; *hortantibus filiis durat mentem T* vzchopí se (ze zoufalosti); II (intrans.) býti tvrdý; tvrdnouti; 1) *d. solum (coepit) V*; 2) metaf. býti tvrdý, zatvrzelý, zatvrditi se (ad n. in rem k něčemu, proti němu): *in alcis necem d. T* zatvrzele chtíti něčí smrti; III (metaf.) býti trvanlivý, vytrvávati, setrvávati, držeti, vydržeti; trvati, prodlévati; 1) (intrans.): *vix d. quisquam intus poterat L* vydržeti; *idem eadem possunt horam d. probantes* (part. doplňk.) *H* vydrží chváliti touž věc; *hominis aetatem duratura magnitudo erat L* byla by mohla trvati jen ...; *multa durando saecula vincit V* mnoho věků přetrvá; *d. in hanc beatissimi saeculi lucem T* dočkati se; 2) (trans.) *d. alqd* vydržeti, snésti něco: *d. laborem V*; *d. aequor H* odolati moři.

Dūrocortorum, *ī, n.* hlavní město Remů v belgické Gallii, důležitá křižovatka silnic, nyn. *Reims* (čti Rens, Remeš) dle pozd. názvu *Remi.*

dūrus, *a, um* [srov. δρῦς, δρυμός, δόρυ, čes. dřevo] tvrdý (původ. jako dřevo), tuhý; I *durum palatum O* stvrdlé (= zkamenělé) podnebí; *durum aequor O* ztuhlé moře (= zamrzlé); II metaf. 1) (o věcech) tuhý, drsný, obtížný, těžký, trudný, krušný, nebezpečný, krutý, zlý: *(plaga est) dura cultu* (sup.) *L* těžko ji lze vzdělávati; *duri circum loci T* nerovná krajina; *d. Bacchi sapor V* trpká chut vína; *dura alvus H* zácpa; *durum bellum O*; *dura militia L*; *si quid erat durius Cs* šlo-li (to) do tuha; *cuius (Seiani) durior congressus* (sc. *erat*) *T* k němuž byl přístup nesnadnější (t. než k Tiberiovi); *id nomen* (sc. *hostis*) *durius effecit iam vetustas C* již za starých časů nabylo to slovo horšího významu; (subst.) *dura navis H* trudy plavby; 2) (zejm. o osobách) a) otužilý, silný, „železný": *Scipiadae duri bello V*; *duri iuvenci O* silní, statní; (meton.) *quid iam durae superat mihi V* těžce zkoušené; *flectere mollibus durum imperiis* (abl. instr.) *H* skláněti již nepoddajného pod něžné jho; b) zatvrzelý, tvrdošíjný, nepoddajný, neústupný, umíněný, stálý, přísný; c) necitelný, nevrlý, mrzutý; nelítostný, nemilosrdný, krutý; surový, hrubý, příkrý: *animus agrestis ac d. C* srdce hrubé a tvrdé; *numquam mihi* (dat. zřetel.) *dure pater O* jenž jsi nikdy nebyl ke mně tvrdý; drzý, nestoudný: *duri puer oris O*; d) drsný, kostrbatý, hrubý, neobratný, tupý: *ducunt duras choreas O* provozují neladné tance; (zeugm.) *num illius, num rerum dura natura H* zda jeho drsnost (t. zanedbávání uměleckých zákonů) či nepoddajnost látky

H; (*Lucilius*) *d. componere versus H* drsný ve skládání veršů (o nedostatku formální vytříbenosti).

duum-vir, *ī*, *m.* obyč. pl. **duumvirī** (i *duoviri*), *ōrum* n. *um* (psáno II *viri*) [nom. utvořen z gen. part. *duum virum* (*esse*, *creari*)] vl. muž ze dvou (mužů), člen dvoučlenného kollegia (zejm.) úřednického); pl. dvoučlenné kollegium, duumvirové; zejm. 1) *duumviri perduellionis* dva soudcové pro zločin velezrady (za doby královské); 2) *duumviri sacrorum* n. *sacris faciundis* (dat.) dva obřadníci, kteří opatrovali knihy sibyllské, při neobyčejném úkazu na vyzvání senátu do nich nahlíželi, vykládali z nich, jak lze bohy usmířiti a byli činni při zařizování přikázaných obětí, nových kultů a p.; později jich bylo 10, od Sully 15; 3) *duumviri navales* lodní, námořní duumvirové, kteří bývali mimořádně voleni pro vystrojení a vedení válečných lodí; 4) *duumviri iuri dicundo* obecní úřad v municipiích a koloniích (obdobní římským konsulům).

dux, *ducis*, *m.* n. *f.* [*duco*] 1) vůdce (vůdkyně); průvodce: *d. viae*, *locorum L* (pouhé) vůdce; *duce alqo* za něčího vedení; *addit duces* (sc. *navium*) *V* přidá lodivody; spec. α) vojen.: vůdce, vojevůdce, velitel: *quo duce Cs* za jehož vůdcovství; β) náčelník; vládce, císař (srov. „vévoda"): *pacificus d. O*; *dux bone H*; *tu ducibus bello gloria maior eris O* knížatům (t. j. členům císařského rodu); obr. *Auster*, *d. Hadriae H* pán; 2) metaf. vůdce (vůdkyně); vládce, pán: *naturam*, *optimam bene vivendi ducem C* nejlepší vůdkyni na cestě k dobrému žití; *d. optimae sententiae C* původce; *impietatis duces C* svůdcové; *d. anni Tib* počátek.

Dymās, *antis*, *m.* [*Δύμας*] otec Hekabin, jež odtud sluje *Dymantis proles O* n. **Dymantis**, *idis*, *f.* Dymantovna, dcera Dymantova *O*.

Dymae, *ārum*, *f.* [*Δύμη*] Dymy, město na záp. pobřeží Achaie; (odt. adj.) **Dymaeus**, *a*, *um* [*Δυμαῖος*] dymský; (subst.) **Dymaeī**, *ōrum*, *m.* Dymané, obyvatelé Dym.

dynastēs, *ae*, *m.* [*δυνάστης*] vládce, kníže (římský titul vládců menších, odvislých zemí v Asii); přen. *C* o mocných osobách ve státě.

Dyrrhachium, *iī*, *n.* [*Δυρράχιον*] město na illyrském pobřeží, přístav pro plavbu mezi Italií (*Brundisium*) a Řeckem; starší jméno Epidamnos, nyn. Drač (Durazzo); odt. **Dyrrhachīnī**, *ōrum*, *m.* obyvatelé Dyrrhachia.

E

ē, **ex** předl. s abl., *e* jen před souhl., *ex* před samohl. i souhl. (srov. *ἐξ*). I místně 1) pův. a) (o dějt z nitra věci neb osoby vycházejícím) z, ze: *tollere pecunias ex fano Dianae C*; *influxit e Graecia rivulus in hanc urbem H*; *Hannibal movit ex Taurinis L*; *ex urbe egredi*, *ex navi exire*; b) Také k naznačení východiska pohybu směrem dolů neb nahoru s, se: *picis e caelo demissum flumen Cs* s nebe; *ex equis desiliunt Cs* s koní; *tristes ex aethere Dirae V* s hůry se řítící; *e curru trahitur C* s vozu; jindy z: *collis paululum ex planitie editus Cs* z roviny vynikající, strmící (též nad rovinu); *globum terrae eminentem e mari C* z moře vyčnívající. Často na označení východiska na otázku odkud?, kde my se tážeme kde?: *pendere ex arbore C* viseti na stromě; *canit sacerdos divino ex ore V* božskými ústy; *ex vultu alcis alqd cognoscere S* v tváři čísti; *e muris propugnantes Cu* se zdí, na zdech; *e speculis clamorem tollunt V* = na hradbách; 2) přenes. a) na označení východiska nebo stanoviska: *ex loco superiore Cs* s vyššího místa; *ex hoc ipso loco permulta contra legem verba fecisti C* na tomto právě místě; *ex vinculis*

causam dicere L v e vazbě, jakožto vězeň při vésti, hájiti se; *ex una urbe nostra totam Graeciam liberavi N* jediné o toto město naše se opíraje. Sem patří přísl. rčení *ex fuga* na útěku; *ex itinere* na pochodě, na cestě (t. j. kdy ještě nebyl utvořen šik bitevní); *ex omni parte* se všech stran, odevšad; *ex omni aditu clausus = ex omni parte*; *ex adverso* s opačné strany, s protějška, *ex transverso L* se strany, s boku; *hostem ex tr. aggredi S* v bok vpadnouti; *e contrario* naopak, naproti tomu; *ex alto causas petere V* daleké pohnutky hledati; b) při jménech osobních na označení vlasti nebo původu: *Iunius ex Hispania quidam Cs* jakýsi Hispan; *negotiator ex Africa C* obchodník africký; *puer ex aula H = aulicus, regius* ode dvora královského; *ex India elephanti L* sloni indičtí; II na označení celku nebo množství, z něhož se část vytýká: z, mezi: *homo ex numero disertorum C* člověk z výmluvných, výmluvný, řečník; *ex civitate in senatum, ex senatu in hoc consilium delecti estis C* z občanů, ze senátorů; *homo e multis H* člověk obyčejný; *miles ex primo hastato legionis Cs* vojín patřící k prvnímu manipulu hastatů. Též při pojmech abstr.: *nihil ex pristina voluntate mutaverat Cu* z dřívějšího, z prvotního odhodlání svého; s vedlejším ponětím rozsahu: *ex omnibus saeculis vix tria aut quattuor nominantur paria amicorum C* ze všech dohromady století; *hunc ex maxime raro genere hominum iudicare debemus C* za člověka obzvláště vzácného. Ve významu „náležeti k něčemu“: *haec quidem res non solum ex domestica est ratione C* náleží k . . ., jest z oboru domácích věcí, prací; III na označení závislosti při jiném, původu, důvodu, příčiny, podnětu, podmínky i překážky: *pendere ex alqo* záviseti na někom; *ex alqo natum esse* naroditi se z někoho; *pecunia, quae ex metallis redibat N* peníze plynoucí z dolů; *ex divitiis iuventutem luxuria atque avaritia invasere S* následkem bohatství; *in spem victoriae adductus ex opportunitate loci S* pro příhodnou polohu místa; *Demetrium ex doctrina clarum C* jenž se proslavil učeností; *ex industria L* horlivě, pečlivě, schválně; *ex hoc ego sanus H* tudy, proto; *tumida ex ira corda V* hněvem; *mulieres, quarum ex iniuria bellum ortum est L* pro jejichž utrpení; *nimis ex vero nunc tibi nomen erit O* jm. tvé bude příliš pravdivé. Při výrazech bolesti a nemoci: *ex renibus laborare C* ledvinami, na ledviny stonati. Vazby od češt. odchylné: *sollicita ex temeraria regis fiducia Cu* znepokojena nerozvážlivou důvěrou; *ex Transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt C* nad kmeny zaalpskými; *gens Fabia saepe ex opulentissima Etrusca civitate victoriam tulit L* zvítězil nad; *ex tam propinquis stativis parum tuta frumentatio erat L* pro takovou blízkost tábora; *ex plebe homines L* plebejci; při slovesech nazývání někoho něčím dle něčeho, pro něco: *cui postea Africano cognomen ex virtute fuit S*; *urbem e suo nomine Romam iussit nominari C*; *nomen ex vitio positum O*. Na označení změny, přechodu z něčeho do něčeho, vztahu, přiměřenosti: *ex beato miser C, ex minima tenuissimaque re publ. maximam et florentissimam nobis reliquerunt C* místo nebo za obec; *ex exule consul C*; *ex rege dominus C in servitium ex regno S* s trůnu do otroctví. O vztahu: vzhledem k, dle, podle, po, z, ze: *nemo illum ex trunco corporis spectabat C* dle trupu, se stanoviska; *reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt T* vzhledem k, hledíce k jejich urozenosti; *ex dignitate populi R.T* v souhlase s důstojností; *scripsit Tiberio ex memoria prioris fortunae T* = odvolávaje se na . . .; *ex senatus consulto, sententia* dle usnesení senátu; *ex animi mei sententia* dle mého nejlepšího vědomí; *ex decreto, ex edicto, ex foedere, ex composito L* dle ujednání, úmluvy; *ex pacto tradendi arma* dle ujednání, že vydají; *ex praecipiti O = cum periculo*; *ex consuetudine S* dle zvyku; *ex animo* z té duše; *e re mea (tua, eius)* k mému prospěchu; *credere alqd e re publica T* pokládati něco za prospěšné státu; *ex usu Cs* prospěšný, vhodný, *ex tempore dicere C* (‚případně k době‘) s patra mluviti; *ex anni tempore S* vzhledem k; *locis ex copia maxime idoneis S* dle povahy; *ex nullius iniuria L* nikomu na ujmu; *ex re S* dle

práva; *ex rumore et lubidine plebis S* dle hlasu a zvůle lidu; **IV** o čase **1)** k označení začátku nebo trvání: od: *ex eo tempore C* od toho času, *ex eo die C* od toho dne; *ex quo C* od té doby, co; *ex aeterno tempore C* od věčnosti; *motum ex Metello consule H* od konsulátu Metellova; *ex Calendis Januariis ad hanc horam C* od 1. ledna až do této hodiny; *ex longo V* ode dávna; **2)** k označení bezprostředního následku, času hned následujícího: *ex magnis rupibus nactus planitiem Cs* hned po, z ... hned; *tanta repente vilitas annonae ex summa inopia C* v zápětí nastala; *statim e somno lavantur T* hned po spánku, jakmile se probudí; *ex ipsa caede nuntium misit C* hned po vraždě; *ex tam turbido die L* hned po dni; *ex praetura, ex consulatu, ex dictatura*; **3)** k označení pořadu: *diem ex die* den ze dne; *alia ex aliis iniquiora postulando L* stále jiné a jiné věci; *alias ex aliis fingendo moras L* stále nové a nové průtahy; **V** o látce (hmotné i abstr.): *statua ex aere facta C*; *deorum simulacra ex auro argentoque expressa Cu*; *ex auro crateram dicavit Cu* zlaté měsidlo; *homo ex animo constat et corpore C*. Ráčení adverb. *ex aperto* zjevně *ex bono* dobře, *ex aequo* stejně, *ex improviso* z nenadání, *ex integro* znova.

ē jakožto předpona u adj. a sloves znamená buď pohyb z nitra: *educere, efferre, effervescere* (vy-), buď změnu, při níž původní vlastnost mizí: *effeminare, efferare*, jindy nedostatek něčeho: *elinguis, exanimare*, jindy opět konec činnosti: *eniti, elucubrare*, neb úplné její dovršení: *emori, enecare*.

eā, adv. [vl. abl. sing. fem. zájm. *is, sc. viā, parte*] tudy: *quod ea proxime accedi poterat C* poněvadž tudy, na té straně byl přístup možný.

eādem, adv. [vl. abl. sing. fem. zájm. *idem, sc. viā*] touž cestou, tudytéž: *fugere C, reverti LN*.

eapse, starý tvar *ea-pse*, pozd. *ipsa*; *reapse = re ea-pse C*.

eā-tenus, adv. potud, až potud, až dotud, tak dalece: *verba persequens eatenus, ut ea non abhorreant a more nostro C*.

ebenus, ī, *f.* strom ebenový, eben, i věci z něho zhotovené: *ebeno in atra O* stojan ebenový; *ebenum, i, n.* dřevo ebenové.

ē-bibō, *ere, bibī, — [ex- bibo]* **1)** vl. vypíti; básn. *qui Nestoris ebibat annos O* vypil by počet let Nestorových, (t. j. tolik pohárů, kolika let se dožil N.); spec. *ubera ebiberant nati O* vyssály; **2)** metaf. **a)** *fretum peregrinos ebibit amnes O* vpíjí; **b)** *haec ut ebibat heres H* aby to pohltil, propil.

ē-blandior, *īrī, ītus sum* dep. vylichotiti, lichocením dosíci, způsobiti, dokázati: *neque enim omnia emebat aut eblandiebatur L* nedosahoval všeho koupí neb lichocením; *unum consulatus diem T*; part. perf. **ēblandītus,** *a, um* ve význ. pass. lichocením nabytý, dosažený: *suffragia C*.

ēbrietās, *ātis, f.* opilost, podnapilost, opojení, mírněji: rozjařenost pitím způsobená.

ēbriōsitās, *ātis, f.* opilství, pijanství jakožto trvalá vlastnost: *ut inter ebrietatem et ebriositatem interest aliudque est amatorem esse, aliud amantem C*.

ēbriōsus, *a, um* opilství oddaný; jako subst. *m.* piják, pijan.

ēbrius, *a, um* napilý, opilý, opojený, obyč. v mírnějším významu podnapilý; metaf. *fortuna dulci H*; *ebrium facere alqm C* opíti někoho.

ē-bulliō, *īre, īvī, — 1)* intrans. vyvříti, vzkypěti; **2)** trans. vydati, vydechnouti něco, chvástati se něčím: *virtutes C*; *quod quidem solet ebullire (Epicurus) C* (zákl. pojem *bulla*, bublina).

ebulum, *ī, n.* chebdí, chebz [botan. *Sambucus ebulus*] *V*.

ebur, *oris, n.* slonovina, kost slonová a meton. i věci ze slonoviny zhotovené: *mille locis lacrimavit ebur O = simulacra (deorum) eburnea*; *ebur nitidum fastigia tegebat O* ozdoby ze slonoviny; *cithara ebore distincta C* slonovinou vykládaná; *inflavit ebur Tyrrhenum V* zapískal na flétnu ze slonoviny; *ense ebur vacuum O =* pochva; *ebur curule O = sella curulis ebore distincta*.

eburneolus, *a, um* [demin. od *eburneus*] ze slonoviny: *eburneola fistula C* píšťala hezoučká ze slonoviny.

eburneus, *a, um* a **eburnus,** *a, um* (básn.) **1)** a) z e s l o n o v i n y: *eburnea signa O*; *umeroque Pelops insignis eburno V*; *eburna lyra H*; **b)** b ě l o s t n ý jako slonovina: *eburnea colla O*; **2)** s l o n í, slonu patřící: *dentes L*; *eburni numeri O* kostka; *ensis eburnus V* = = meč s jilcem ze slonoviny.

Eburōnēs, *num. m.* Eburonové, kmen v Gallii belgické *Cs.*

Eburōvīcēs viz *Aulerci.*

Ebusus, *ī, f.* Ebusos, ostrov u Hispanie s městem stejného jména (nyn. Ibiza, větší z Pityus) *L.*

ec (ἐκ) viz *e, ex.*

ē-castor interj. při Kastorovi (obyč. u komiků).

Ecbatana, *ōrum, n.* hlavní město Medie.

eccam, eccum a p., interj. vzniklá z *ecce* a zájm. *hi(c)*, vl. **ecc'ham*, **ecc'hum* a p. = = h l e.

ecce, interj. ukazovacího významu h l e, h l e ď, h l e ď t e, e j h l e. **a)** uvádí děj právě se rozvíjející: *ecce Dionaei processit Caesaris astrum V*; *ecce trahebatur passis Priameia virgo crinibus V*; *adspice vultus ecce meos O*; **b)** při výčtu uvádí nový předmět: *ecce tibi exortus est Isocrates C*; *ut Illyrios, Triballos . . . ecce orsum bellum ab Hellesponto Cs*; **c)** jest výrazem překvapení: *haec dum agit, ecce Fuscus Aristius occurrit H.* Obyčejně s adv. *repente, ex improviso, subito.* Velmi časté je spojení *ecce autem*: *ecce autem repente nuntiatur piratarum esse naves in portu Odysseae C.* Tvary stažené s násl. zájmenem ukaz. u komiků *ecca, eccam, eccum, eccos, eccilla, eccillud, eccillum, eccillam, eccistam.*

ecccrē vl. *ecce-rē* hle! vskutku, opravdu *Pl.*

eccilla viz *ecce.*

eccōs, *eccum* interj. staž. z **ecc'hos*, **ecc'hum.*

ecdicus, *ī, m.* [ἔκδικος] státní návladní, zástupce státu v obcích řeckých *C.*

ec-dūrus viz *ē-dūrus.*

Ecetra, *ae, f.* [Ἔκετρα] Eketra, město volské. Odt. obyv. **Ecetrānī,** *ōrum, m.* Eketřané *L.*

ecf . . . viz *eff . . .*

Echecratēs, *ae, m.* filosof pythagorovský za doby Platonovy, z Fliuntu pocházející *C.*

echenēïs, *idis, f.* [ἐχενηίς] mořská ryba š t í t o n o š *O.*

Echidna, *ae, f.* [Ἔχιδνα] **1)** had lernejský Herakleem zabitý: *e. Lernaea O*; **2)** obluda zpola drak, zpola panna, matka Kerberova: *virus Echidnae O*; **3)** jako appellativum: had, zmije: *tumidis afflavit echidnis e tribus una soror O.* Odt. adj. **Echidnēus** neb **Echidnaeus,** *a, um* z *E.* pocházející: *Echidnaea canis O* = *Cerberus.*

Echīnades, *dum, f.* [Ἐχινάδες] Echinady, skupina ostrůvků v moři Ionském při ústí řeky Acheloa *O.*

echīnus, *ī, m.* [ἐχῖνος] j e ž e k **a)** jedlý ježek mořský: *horret capillis ut marinus asperis echinus H*; *Miseni oriuntur echini H*; **b)** ježek ssavec; přenes. měděná nádoba, snad oplachovadlo na poháry: *lapis albus pocula cum cyatho duo sustinet, adstat echinus vilis H*; v stavitelství sploštělý lalok hlavice dorské (svinutý ježek).

Echīnus (*-os*), *ī, f.* [Ἔχῖνος] Echinos, město ve Fthiotidě v Thessalii *L.*

Echīōn, *ōnis, m.* [Ἐχίων] **1)** Echion, rek řecký vzešlý ze setby dračích zubů Kadmových, choť Agauin, otec Pentheův *O*; *Echione natus O* syn Echionův Pentheus; **2)** syn Asklépiův, jeden z Argonautův a účastník honby na kance kalydonského: *cursu invictus Echion O*; **3)** slavný malíř řecký *C* (kde však jest jiné čtení *Aëtion*).

Echīonidēs, *ae, m.* [Ἐχιονίδης] syn Echionův Pentheus.

Ēchō, *us, f.* [Ἠχώ] Ozvěna jakožto nymfa: *nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo O*; jako appell. *assonat echo O.*

eclīpsis, *is, f.* [ἔκλειψις] zatmění: *eclipses solis mirantur, quia raro accidunt C* zatmění slunce; *lunae e. C* z. měsíce.

ecloga, *ae, f.* [ἐκλογή] v y b r a n á b á s e ň, e k l o g a, menší báseň jako na příklad Bucolica Vergiliova neb ódy Horatiovy a j.

eclogārii, *ōrum, m.* [roz. *libri*] vybrané části nějakého spisu (zvl. k předčítání se hodící) *C.*

ec-quandō, adv. táz. (zvl. s nevoll) zda kdy, zda někdy, zda jednou: *e. te rationem factorum tuorum redditurum putasti*? *C* zda jsi myslil, že někdy budeš vydávati počet? . . .; *quotiens hoc agitur, ecquandone nisi admirationibus maximis*? *C* (= *num quando, nisi*) kdykoli se toto (tato scéna) předvádí (hraje), zda neděje se tak vždy za největšího podivu (= zda někdy . . . bez)?

I. ec-quī, *quae* n. *qua, quod* zájm. táz. zda jaký: *ecqui pudor est*? *ecquae religio, Verres*? *ecqui metus*? *C* zda máš jaký . . .? s přivěš. *nam ecquodnam curriculum aliquando sit habitura tua natura C* zda bude někdy míti nějakou . .

II. ec-quī, adv. táz. zda nějak: *ecqui ergo intellegis* (jiné čtení *ecquid*) *C.*

ecquis, ecquid subst. zájm. táz. zda někdo, zda něco: *ecquis erit, mecum, iuvenes, qui primus in hostem*? *V ecquis audit*? *H.* Dat. *eccui L,* akkus. *ecquem C.* Někdy přivěšeno *nam: ecquisnam, ecquidnam.* Jakožto adverb. *ecquid* podobně jako *numquid* = pouh. *num* zda, zda asi, snad: *ecquid ergo intellegis C* zda tedy chápeš, chápeš asi; *ecquid tandem tibi videtur C* zda se ti skutečně zdá. Někdy i u *L* = *quid* nebo *cur,* co, proč?

ecquō kam asi: *ecquo te tua virtus provexisset*? *C.*

eculeus, *ī, m.* viz *equuleus.*

edācitās, *ātis, f.* žravost, jedlictví, nenasytnost *C.*

edāx, *ācis,* adj. žravý **a)** pův. o lidech a zvířatech: *parasitae H, dominus H*; o zvířatech dravý; **b)** přen. o věcech hladavý: *imber H, curae*; ničivý, hltavý: *ignis V, tempus, vetustas O.*

edepol, adv. již starým neznámého původu, snad z *e·dee* (voc. od *deus*) *-Pol-* (*lux*) bůh ví, na mou věru *Pl*; *edepol, senectus, quae non volt, videt C* arch.

edera, *ederaceus* viz *hedera, hederaceus.*

Edessa, *ae, f.* [*Ἔδεσσα*] **1)** město v Makedonii, pohřebiště královské *L*; **2)** město v Mesopotamii *T.* Odt. adj.

Edessaeus, *a, um* edesský, z Edessy (makedonské): *Antiphilus L.*

ē-dīcō, *ere, dīxī, dictum* [imper. *ēdīce V*] **I** pův. usnesení, rozkaz, rozhodnutí atp. veřejně oznámiti, stanoviti, oznámiti, vyhlásiti, především o praetorovi, potom vůbec o úřadech: *est enim tibi edicendum, quae sis observaturus in iure dicendo C*; odt. pak ustanoviti, určiti: *senatum in diem posterum L* seděni senátu (= svolati), *conventum L, comitia C, diem exercitui ad conveniendum L; dies edicta* den ohlášený. Vazby: acc. c. s inf. *edixit sese daturum C; tu armari edice maniplos V* nařiď, ať se ozbrojí; *ut* neb *ne: e., ut senatus rediret C*; relat. *quae fieri vellet Cu*; *e. de caerimoniis publicis T*; básn. s pouh. konj.: *sociis edicit, signa sequantur V* nařídí. **II** přenes. vůbec něco oznámiti, stanoviti, zařídit, nařídit, vypověděti, vyhlásiti: *edicit, piscator uti . . . mane domum veniant H*; *hoc simul edixi H*; *iussus a consule, quae sciret, edicere S* vypověděti.

ēdictum, *ī, n.* subst. (pův. part. perf.) veřejná vyhláška úřadu, veřejné oznámení, návěští, nařízení; pův. vyhláška praetorova, jenž nastupuje úřad ohlašoval, jakými zásadami ve svém úřadě se bude říditi: *qui plurimum tribuunt edicto praetoris, edictum legem annuam esse dicunt C* (zvláštní mimozákonné právo), potom i jiných úřadů: tribunů, konsulů, prokonsulů, aedilů, censorů, císařů, i vojevůdců: *exoritur peculiare edictum, ne quis frumentum tolleret C.*

edim, *edint* viz 2. *edō.*

ē-discō, *ere, ēdidicī,* — z paměti, nazpamět se učiti **1)** vl. *exercenda est etiam memoria ediscendis ad verbum . . . scriptis C* doslovným učením se nazpamět; *poetae ediscuntur C* básníkům učíme se nazpamět; *magnum numerum versuum C*; **2)** vůbec učiti se, studovati: *istam artem facillimam C; non haec artes contenta paternas edidicisse fuit O* nebyla spokojena tím, že se naučila, znalostí umění; *verae numerosque modosque ediscere vitae H* harmonii a melodii pravého života; perf. *edi-*

dici znám, vím dokonale: *edidici, quid .. Troia pararet O.*

ē-dis-serō, *ere, seruī, sertum* vyložiti vypravováním, zevrubně vypovědĕti, zevrubnou zprávu podati: *res gestas L; tantum hoc edissere H* toliko to vylož; *Laelius eadem edisseruit L.*

ē-dis-sertō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *edissero*] důkladně, zevrubně vyložiti, vysvětliti, zprávu podati: *edissertando L* důkladným, zevrubným výkladem.

ēditīcius, *a, um* jen o soudcích v t. zv. *causa sodaliciorum* (pře mezi členy bratrstva nějakého vzniklá) navržený od žalobníka: *idem editicios iudices esse voluisti C* (členů takovéto poroty bylo 125; obžalovaný směl jich však 75 odmítnouti).

ēditiō, *ōnis, f.* [*ēdere*] **1)** pův. vydání něčeho **a)** plodu: porod; **b)** knihy; **2)** přen. **a)** zařízení, uspořádání her *T*; b) udání, zpráva spisovatelova atp. i udání před soudem, obžaloba, návrh žalobcův tribue, ze které mají býti porotci: *e. tribuum C* (viz *editicius*).

ēditum, *ī, n.* **a)** vyvýšenina, výška, výšina: *edita montium T* výšiny horské, vysočina; **b)** vynesení, rozkaz, výrok: *qui peragat Thaumantidos* (= Iris) *edita O* aby vykonal rozkaz Iridin.

ēditus, *a, um* [vl. part. perf. od *edo* 1.] vyvýšený, vysoký, strmící, strmý: *collis, locus*; *editior Cs* poněkud, trochu vyšší; *in immensum editus S* do nekonečna, nesmírně vysoký; *in immensam altitudinem e.* do nesmírné výšky strmící, hrozně vysoký.

1. ē-dō, *ere, didī, ditum* vydati, vydávati, vypustiti **I** všeob. *terra innumeras species O*; *terra alios Carthaginienses* (metaf.) *L*; *vitam, animam, clamorem, sonum, voces, latratus O* štěkati, *hinnitus O* řehtati; o řekách: vlévati se: *Maeander in sinum maris editur L*; o osobách *se edere foras = exire*; **II** zvl. něco nového vytvořiti, způsobiti **a)** stvořiti, (z)ploditi, pass. naroditi se: *quem Rhea sacerdos furtivo partu sub luminis edidit oras V* porodila; *edidit geminos Latona O*; *ubi esset aliquis in lucem editus C* kde se někdo narodil; *partum edere L* porodit; *geminum partum e. L* dvojčata porodit; *hastas simul edita* (sc. *corpora*) *torquent O* jakmile se zrodila; **b)** o knihách a spisech: vydati, uveřejniti: *orationem scriptam S, de re publ. libros C*; *delere licebit, quod non ederis H*; **c)** vůbec něco na veřejnost dáti, vyhlásiti, udati, vypovědĕti, vypravovati, sdĕliti, oznámiti, zvěstovati, pověděti, vyřknouti: *Clymene veros edidit ortus O* udala ti pravý původ; často u *L qui editis hostium consiliis dimissi cum donis* udavše, vyzradivše; *simul est auctor necis editus O = dictus*; *pluribus tamen auctoribus filium ediderim L* prohlásil bych, nazval bych; *auctorem doctrinae eius Samium Pythagoram edunt L* vydávají, prohlašují za původce; **d)** zvl. o věštírnách, kněžích, posv. knihách: odpověď dáti, oznámiti: *sortem oraculo editam Cu*; *Apollo Pythius oraculum edidit C* věštbu dal; **e)** při causa sodaliciorum: určiti, navrhnouti: *quam ob rem senatus tribus edi voluerit ab accusatore*, aby žalobce určoval, navrhoval tribue; *iudices edere*; *mandata edere* rozkaz dáti; **f)** *nomen ederc* ohlásiti, udati, přihlásiti se jménem, vydávati se za... *Tarquinium Priscum edidere nomen L* ohlásili jméno, udali; **g)** o různých věcech: vykonati, provésti, vytvořiti: *saepe contemptus hostis cruentum certamen edidit L* krvavý zápas způsobil; *strages* porážky způsobiti; *cladem, tumultum, scelus, facinus* dopustiti se; *opera edere = perficere L, exemplum e.* příklad, výstrahu dáti (*in alqm*); zvl. o hrách a zápasech: *spectaculum, gladiatores*: *edendis gladiatoribus Drusus praesedit T* provozování zápasů gladiatorských; *edere munus gladiatorium L* uspořádati.

2. edō, *ere, ēdī, ēsum* bezpříznakové tvary obyč. *esse, essem, esto, estur*; optativ. praes. *edim, edis, edit* [srov. č. jedí, ἔδομαι, něm. essen jísti **1)** pův., *edisti satis atque*

bibisti H; *ut biberent, quoniam esse nollent C* zráti; 2) přenes. a) v příslovích: *de patella edere* = náboženstvím pohrdati: *ita non religiosos, ut edint de patella C* (vl. jísti z mísky obětní); *multos modios salis simul edendos esse C* (o pravém přátelství) mnoho beček soli spolu sníst; b) sžírati, stráviti, rozhlodati, zničiti (o zubu času, ohni, jedu, rezu): *carinas lentus vapor est V* sžírá, stravuje; *ut mala culmos esset rubigo V* sněť stébla; c) metaf. *animum e. H* sžírati; *flamma medullas, dolor V*; *penuria edendi V* = *cibi* jídla.

ē-doceō, *ēre, docuī, doctum* někoho důkladně poučiti, zevrubně vyučiti, zpraviti o něčem; s dvojím akkus.: *iuventutem multis modis mala facinora edocebat* (*Catilina*) *S*; bez akk. osoby: *iusta funebria placandosque Manes ut idem pontifex edoceret L* aby poučení dávalo...; pass. *e doctus* důkladně poučen, znalý něčeho, zevrubně zpraveno...: *Cicero cuncta edoctus S*; *patrias artes edoctus T* dobře znalý; *ab illo* (= *Iugurtha*) *edoctus cuncta S* o všem byv zpraven; *edocti antistites L* vyučeni byvše; *de* s abl.: *de itinere edocet S*; acc. c. infin.: *edocuit gentem casus aperire futuros O* vyučil (umění) odhalovati budoucnost; i při pass.: *edoctus deos esse L*; s inf.: *avaritia omnia venalia habere edocuit S* (doplniti jest lidi); např. otáz. *quid fieri velit, edocet Cs*; relat. *quae parabantur, edoctus S* o chystaném podniku byv zpraven; při pass. (*servi*) *edocti, quae interrogati pronuntiarent Cs* byvše navedeni; *tot cladibus edocti L* dostavše za vyučenou. I při podm. věcném: *fama edocuerat L*; *edocuit ratio C*.

ē-dolō, *āre, āvī, ātum* pův. vytesati, vyroubiti; přen. vypracovati, vykonati, urobiti.

ē-domō, *āre, domuī, domitum* úplně zkrotiti, podmaniti: *orbem O* svět; přen. *vitiosam naturam C*; *nefas H* přemohl.

Ēdōnī, *ōrum, m.* [*Ἠδωνοί*] Edonové, jakožto ctitelé Bakchovi *H*, národ thrácký na řece Strymonu. Odt. adj. **Ēdōnus,** *a, um* edonský, thrácký: *iuga O*; *Edoni Boreae spiritus V* dech thráckého Borea; **Ēdōnis,** *idis f.*: *matres O*; **Ēdōnidēs,** *ae, m.* = Thrák = *Eumolpus O*.

ē-dormiō, *īre, īvī, iī, ītum* vyspati něco, vyspati se z něčeho: *crapulam C* z opice; absol. *vinolenti edormiverunt C*; básn. (jako „vyzpívati") *Ilionam edormire H* hráti úlohu Iliony spaním (týká se Furia, jenž v podnapilosti zaspal svoji narážku při provozování Pakuviovy Iliony).

ēducātiō, *ōnis, f.* vychovávání, výchova, odchování (o lidech i zvířatech).

ēducātor, *ōris, m.* vychovatel, pěstoun (o rodičích i paedagozích).

ēducātrīx, *īcis, f.* vychovatelka, živitelka, pěstounka.

1. ē-ducō, *āre, āvī, ātum* 1) pův. vychovávati děti duševně i tělesně; 2) přenes. o jiných předmětech: *nos patria C*; *studia in umbra educata T* snahy, studie vypěstěné; o zvířatech a rostlinách vychovati, vypěstiti: *lepores H*, *pomum O*, *herbas O*; *senectam O* někoho ve stáří živiti; *humus educat herbas O* dává růsti; *quod mare educat O* co v moři roste.

2. ē-dūcō, *ere, dūxī, ductum* vyvésti, vytáhnouti, odvésti I pův. s akk. *mulierem Cs*, *iumenta H*, *gladium S* tasiti, *sortem C* los vytáhnouti. Vazby s *ab, ex* a pouhým abl. (básn.): *telum corpore V.* II přenes. a) porodit: *regem V*; b) vychovati, vypěstiti: *quem procrearis et eduxeris C* toho, jejž jsi zplodil a vychoval; *prope natum, certe eductum L* dobře vychován; *eductum Egeriae lucis V*; c) o nápojích: vypíti, „vytáhnouti" *Pl.*; d) o lodích: z přístavu vypustiti, vyplouti: *naves ex portu Cs* s loďmi z přís. vyplouti; e) o vojsku: vyvésti, vytáhnouti s..., vytrhnouti: *legiones ex hibernis Cs*, *copias ex urbe N*, *e castris Cs*; s pouh. abl.: *Germani suas copias castris eduxerunt Cs*; bez předm.: *si maturius ex hibernis educeret Cs* jestliže by vytáhl; *ducit quam proxime ad hostem potest L* přitáhne, přitrhne; *in aciem educere L* k boji vytáhnouti; f) výraz soudní: před soud pohnati, vésti: *eductus ad consules C*, *in ius C*; g) o úřednících: s sebou vzíti do provincie: *quos educere in provinciam non*

potuit C; *cum ceteri quos voluerunt legatos eduxerint* (*scil. ex urbe*) s sebou vzali *C*; **b)** o směru vzhůru: zvednouti, vztýčiti, vznésti, povznésti, vynášeti: *animum in astra H*, *me sub auras O*; vybudovati, zříditi, vystavěti (o stavbách): *aram V*, *turres T*, *moenia V*, *pyramidas T*.

edūlis, *e*, adj. jedlý: *capreae H*.

ē-dūrō, *āre* dále trvati, potrvati: *solis fulgor edurat T*.

ē-dūrus, *a*, *um* [starší tv. *ecdūrus*] již zcela dřevnatý, dosti silný: *e. pirus V*; metaf. tvrdý, nelítostný: *os O*.

Ētiōn, *ōnis*, *m.* [*Ἠετίων*] otec Andromachy; adj. **Ētionēus**, *a*, *um* Eetionův: *Thebae*, město na jih od Idy.

ef-farciō, *īre*, —, *fertum* vycpati, upěchovati: *intervalla saxis Cs*; *efferta arva Asiae C* bohaté.

ef-fātum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. od *effor*] výpověď, výrok **a)** *vatum effata* proroctví; **b)** filos.: *id autem appellant ἀξίωμα, quod est quasi effatum C* = soud, úsudek, výpověď.

effātus, *a*, *um* [part perf. od *effor* ve sm. pass.]: vyřčený, stanovený, ustálený; viz *effatum*.

effectiō, *ōnis*, *f.* [*efficere*] 1) konání, vykonávání, provádění: *recta effectio* = *κατόρθωσις C* = *rectum factum* správné jednání; *artis e. C*; 2) prvotní příčina, prapříčina.

effector, *ōris*, *m.* původce, tvůrce, stvořitel: *mundi*; *stilus dicendi C*.

effectrix, *īcis*, *f.* původkyně, tvůrkyně: (*pecunia*) *voluptatum C*; *terra diei noctisque C*.

effectum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. od *efficio*] účin *C*.

1. effectus, *a*, *um* [part. perf. od *efficio*] způsobený.

2. effectus, *ūs*, *m.* 1) akt. vykonání, provedení: *horum consiliorum C*; *ad effectum adducere L* ke konci přivésti, provésti; *in effectu esse C* býti konán, prováděn, naproti *sine effectu esse* o pouhém stavu, jenž může přejíti v činnost; *cum plurimum in celando incepto ad effectum spei habuisset L* ježto tajením podniku měl nejlepší naději v dobrý výsledek (vl. že jej provede); 2) pass. účin, následek: *e. eloquentiae C*.

effēminātē, adv. [*ecf-*] změkčile, zženštile *C*.

effēminātus, *a*, *um* [*ecf-*] zženštilý, změkčilý **a)** pův. o osobách (vl. o vlastnostech a jednání jejich): *videndum est, ne quid ... effeminatum ... faciamus C*; *ne quid effeminatum aut molle C*; *effeminato servire C* = poloviční ženě; **b)** přenes. o věcech: *vox illa furialis C*; *opinio effeminata ac levis C*.

efferātus, *a*, *um* [*ecf-*] [vl. part. perf. od *efferō*, *āre*] zdivočilý, zvlčilý, divoký: *gentes L*; absol. *sunt enim multa efferata et immania C* jsou mnohé vášně zdivočilé a hrubé; *mores ritusque L*; *multas gentes sic immanitate efferatas, ut apud eas nulla suspicio deorum sit C*; *irā efferatus* rozlícený, rozvzteklený.

efferciō viz *effarciō*.

efferitās, *ātis*, *f.* [*ecf-*] zdivočilost, divokost, surovost, nelidskost: *undique omnem efferitatem expuli C*.

1. ef-ferō, *efferre*, *extulī*, *ēlātum* [*ecf-*] vynášeti, nésti ven, vyndati I pův. všeob.: **a)** *molita cibaria sibi quemque domo efferre iubent Cs* aby si každý s sebou z domu vzal; *litteras*, *frumentum*; *quod non cruentum mucronem extulit C* že nevytasil; *ensem extulit V*; *pedem V* vykročiti; *vexilla*, *signa e castris*, *portis* (prapory vynésti) vytrhnouti, vyraziti z ..; *equus se effert vallo T* vyběhne, vyřítí se; *se efferre*, *efferri* odebrati se; **b)** o pohybu zdola nahoru: vynášeti, dovýše zdvihati: *singulos in murum Cs*; *turris elata in altitudinem* do výše vztýčená; *pulvis elatus*; *caput autumnus agris H* povznáší, zvedá; *scuta super capita T*; *securim efferre L* napřáhnouti; II zvl. **1)** o plodné půdě: nésti, ploditi, roditi: *uberiores fruges ager C*, *quod agri efferant C*; *haec genus acre virum pubemque Sabellam extulit V* zplodil; 2) o pohřbu: mrtvolu z domu vynášeti, pohřbívati, pochovávati (= *ἐκφέρειν*): *Maximus extulit filium consularem C*; *ex testamento sic est elata H*; obr.: *meo uniu*s

funere elata populi Romani esset res publica L; *satia meo tua pectora luctu, efferor O* vynášejí mne (ke hrobu) = veta po mně; **III** přen. **1)** o řeči: vyjadřovati, pronášeti, vyslovovati: *graves sententias inconditis verbis C* hluboké myšlenky neupravenými slovy; odt. vůbec něco oznámiti, na jevo dáti, uveřejniti, rozhlásiti, prozraditi atp.: *disciplinam in vulgum Cs*, *clandestina consilia Cs*; *has meas ineptias C* tyto mé hlouposti; *elata vox eius in vulgus T* rozneslo, rozhlásilo se; *posteaquam in vulgus militum elatum est Cs* jakmile se rozhlásilo; **2)** povyšovati, vynášeti, velebiti: *ut quemque ob militare facinus pecunia aut honore extulerat S* povznesl; *nemo extulit eum verbis C* nepochválil ho; *ad summum imperium extulit C* povznesl; zvl. *laudibus efferre alqm* chválami vynášeti, blahořečiti, blahoslaviti: *eos viros maximis efferunt laudibus C* nejvýše velebí; **3)** *se efferre* ukazovati se, jeviti se, projevovati se: *volo se efferat in adulescente fecunditas C*; *qua in urbe primum se orator extulit C* se ukázal, objevil; *quae (virtus) cum se extulit C*; pass. *efferri* nebo *se efferre* ve špat. význ. vynášeti se, chvástati, chlubiti, zpupným, nadutým, hrdým se státi: *audacia, scelere atque superbia S*; *quando altius elatus erat L*; *elatus* zhrdlý, zhrdnuv, zpyšněv (*recenti victoria, gloria, opibus etc.*); **4)** o vášních, zvl. v pass. dáti se strhnouti, unésti: *gaudio efferri S* radostí býti bez sebe, *fastidio efferuntur C* ošklivějí si; *equidem efferor studio patres vestros videndi C* jsem unášen, uchvacován touhou; též akt. *laetitia me effert C*; *si me efferret . . dolor C*; *multitudo mobili impetu effertur Cu* bývá uchvacováno.

2. ef-ferō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ex-ferus*] přech. zdivočeti, zvlčiti něco, divokým učiniti, divokého vzhledu dodati: *promissa barba et capilli efferaverunt speciem oris L*; odtud pass. *efferari* zdivočeti, zpustnouti: *homines non patiuntur terram efferari C*.

effertus, *a*, *um* viz *effarcio*.

ef-ferus, *a*, *um* [*ecf-*] předivoký, velelitý, zvl. u *V. iuventus, animi*; *facta* = hrůzy, *Dido effare* rozzuřená.

ef-fervēscō, *ere*, *ferbuī*, — [inchoat. od *effervo*] vyvříti, vzkypěti: *aqua*; vzplanouti: *sidera toto caelo O*; obr. *verbis effervescentibus C* planoucími; *effervescens in dicendo stomacho saepe iracundiāque vehementius C* při řečnění nevolí a hněvem poněkud prudce se rozpaluje, soptě.

ef-fervō, *ere*, — vzkypěti: *Aetna V*.

ef-fētus, *a*, *um* [*ex-foetus*] pův. o zvířatech porodivších; odtud vysílený, sesláblý, zemdlelý, zmožený: *corpus, vires*; *veri effeta senectus V* nepřístupné.

efficācitās, *ātis*, *f.* působivost, účinnost *C*.

efficāciter, adv. účinně, působivě, úspěšně, s výsledkem *T*.

efficāx, *ācis*, adj. [*efficio*] účinný, působivý, úspěšný: *Hercules li* činný; *preces L*, *scientia H*; *efficacem esse ad alqd* býti účinným vzhledem k, činiti dojem, působiti na něco: *preces ad muliebre ingenium efficaces L*; básn. s inf.: *onyx amara eluere efficax H* jenž dovede.

efficiēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *efficio*] působící: *bona efficientia* (ποιητικά) *C* o věcech, jež jsou příčinou dobra, jež mají dobro za následek; s gen.: *virtus e.* (= *effectrix*) *utilitatis C*. adv. **efficienter** *C* s výsledkem, působíc účin nějaký: *causa est, quod cuique e. antecedit C*.

efficientia, *ae*, *f.* účinnost, působnost, působení: *solis C*.

ēf-ficiō, *ere*, *fēcī*, *fectum* [*ex-facio*] **1)** obec. způsobiti, vykonati, učiniti, udělati, provésti, vytvořiti: *hunc* (= *montem*) *murus circumdatus arcem efficit Cs* tvrz, pevnost vytváří, pevností ji činí; *homines immani magnitudine e. Cs*: *dilectu habito duas legiones Cs* utvořiti; *cohortes C* sehnati; *castella, tormenta, magnas rerum commutationes, unam ex duabus legionibus, classem, portum, vadum, unum consilium Cs* jednotný plán vá-

lečný; *pecuniā omnia effici posse C* dokázati; *tantos progressus C* činiti pokroky; *facinora, opus, iter, spatium* uraziti; *caecum e. alqm* zaslepiti; *quid in Scipione effecerint C* čeho se dopustili na Sc.; *ratum efficere L* jako právoplatné přiřknouti, uznati, potvrditi, zaručiti. s násl. *ut*: *quae res efficiebat, ut commeatus sine periculo supportari possent Cs* měla za následek, že; básn. i s násl. *ne*; absol. *efficiendi utilitas C* praktický prospěch, praktické užití; **2)** zvl. **a)** o rozměru, výměře, míře, výnosu, zisku atp. činiti, obsahovati, obnášeti, vydávati, vynésti: *ager, qui plurimum efficit* pole, jež nejvíce vynáší; **b)** *efficere alqd ab algo* dokázati něco na někom, dojíti něčeho: *admirationes C*; **c)** dokázati, dovoditi v mluvě filos.: *quod proposuit C*; *animos esse immortales C*. Pass. *efficitur* následuje, plyne, vyplývá: *ut omne corpus mortale sit C*; *hominem naturae oboedientem homini nocere non posse C*. Rčení: *effice* s konj. neb *ut* = vyzvání k něčemu: *effice, coëamus in unum O*.

effictus viz *effingo*.

effigiēs, *ēī, f.* [*effingo*] **1) a)** zpodobení, vypodobení, obraz, především tělesný (z hlíny, vosku, kovu), podoba: *effigiem Xanthi Troiamque videtis V*; *simulacrum deae non effigie humana T*; zvl. o stínech zemřelých a snech: *effigies, imo umbra hominum L* mátohy (o lidech hladem a strádáním sešlých); *effigiem, nullo cum corpore, falsi finxit apri O* vidinu; **b)** obraz v mysli utvořený nebo slovy líčený, sluchem vnímatelný: *perfectae eloquentiae effigiem auribus quaerimus* (= výraz, konkretní podobu); *antiquitatis, virtutum nostrarum*; úplný, dokonalý obraz: *consectatur nullam eminentem effigiem (virtutis), sed adumbratam imaginem gloriae C*. Rčení *ad effigiem* k podobenství, na vzor, (tedy = ideál): *Cyrus a Xenophonte scriptus ad e. iusti imperii C*; **2)** později vůbec výtvor sochařský, neb malířský obraz, socha vůbec: *Palladium .. corripuere sacram effigiem V*; *pro numine laeso effigiem statuere V* (= obrovského koně); *effigies antiqua e cedro V*; *divom effigies V*; *alia in statua amputato capite Augusti effigiem Tiberii inditam T*; *effigies et signa T* obrazy a odznaky; *altaria circum effigiem ducit H* o loutkách, jichž užíváno k čarování.

ef-fingō, *ere, fīnxī, fictum* **1)** pův. vytvořiti, vypodobiti, vyobraziti (= *fingendo exprimere*): *deum imagines mortalibus materiis T*; *Veneris Coae pulchritudinem C*; *casus in auro V*; *gressus euntis V*; **2)** přenes. **a)** vylíčiti, vyjádřiti slovy: *mores oratoris effingat oratio C*; **b)** o výtvoru fantasie: představu si utvořiti, vytvořiti, vybásniti, vybájiti: *quae illa tam multa possit effingere? C*; *ea, quae memoria tenere vellent, effingenda animo C*; *effinge* pomysli si; **c)** otírati, utírati: *vidistis e foro spongiis effingi sanguinem C*; tříti: *manus aegri O*.

efflāgitātiō, *ōnis, f.* n. **efflāgitātus,** *ūs, m.* důtklivé prošení, žadonění *C*.

ef-flāgitō, *āre, āvī, ātum* důtklivě vyžadovati, požadovati, prosbami vymáhati něco, doprošovati se něčeho (alqd ab alqo, ut).

ef-flō, *āre, āvī, ātum* [*ecf-*] vydechovati; *ignes Aetnaeos faucibus V* chrliti; rovněž *ignes ore et naribus O*; *vernas rosas O* vůni růží; *animam C* duši, život vydechnouti; *vitam, extremum habitum C*; absol. *abiecit efflantem C* umírajícího.

ef-flōrēscō, *ere, florŭī,* — inchoat. vykvésti jen ve význ. přenes. s vedl. ponětím hojnosti nebo krásy: *ex rerum cognitione efflorescat et redundet oportet oratio C* má vykvésti v kráse a hojnosti; *utilitas ex amicitia C*; absol. *amor efflorescit C* vykvétá, vzkvétá.

ef-fluō, *ere, xī,* — vytékati **1)** pův. o věcech tekutých a plynulých: vylévati se, ucházeti: *in mare amnis V*; *una cum sanguine vitam C*; *levis aura O*; **2)** přenes. o věcech netekutých: **a)** hmotných: vypadnouti, vysmeknouti se: *urnae manibus O*; *telum, quod unum forte non effluxerat Cu* který náhodou nebyl vystřelen; **b)** nehmotných: *aetas, tem-*

pus marně uplynouti, minouti; *vires effluunt L* unikají; *mens* mysl, pamět se tratí; z paměti vymizeti, vytratiti se: *plane ex animo C*; **c)** o výroku, zprávě atp. (= *emanare, prodire*) na jevo vyjíti, rozhlásiti se.

effluvium, *iī, n.* výtok, ústí: *lacus T.*

ef-fodiō, *ere, fōdī, fossum* **1)** vykopati, vyrýti, vyhrabati: *ferrum, aes, argentum, aurum C*; *opes O*; *signum L*; **2)** překopati, přerýti: *terram*; přenes. *domos Cs, sepulcra V* prošťárati, prohledati; **3)** vybodnouti, vypíchnouti, vyvrci: *oculos Cs, lumen V, viscera O.*

effoetus viz *effetus.*

ef-for, *effārī, ātus sum* slavnostně vypověděti, vysloviti, vyříknouti, vynésti, vyhlásiti v řeči arch., nábož. a básn.: *tantum effatus V, sic ore effatus V, sic effata V, incipit effari V*; *effare H* vyřkni; *haud minus quam celanda effando L* neméně než vypovídáním, vyhlašováním toho, co má býti zatajeno. Zvl. v mluvě augurské: posvětiti, zasvětiti něčemu: *e. templum C*; *locus templo effatus L* místo pro chrám zasvěcené, určené; v mluvě filos.: výrok učiniti, tvrditi, pronésti, formulovati, vyslovením vymeziti: *ita effabimur C* tak proslovíme.

effrēnātē, adv. [*ecf-*] nevázaně, bezuzdně, nezkroceně; *C; effrenatius in aciem hostium irrumpere C* trochu zuřivěji.

effrēnātiō, *ōnis, f.* [*ecf-*] bezuzdnost, nevázanost: *impotentis animi C* úplná volnost (v řečn.).

effrēnātus, *a, um* [vl. part. perf. od *effreno*] bezuzdný, nevázaný, nezkrocený, nekázaný: *equi*; *homines secundis rebus C*; *mens effrenata atque praeceps C*; *populus*; *libertas L, cupiditas C.*

ef-frēnus, *a, um* [vedl. tvar *effrenis, e*] bezuzdný, nezkrocený: *equus L, gens V, amor O.*

ef-fringō, *ere, frēgī, frāctum* [*ecf-*] vylomiti, vypáčiti: *fores, valvas, ianuam, carcerem, tabernas*; básn. vyraziti, roztříštiti, rozbíti: *cerebrum V, iugum O, crus S* zlomiti.

ef-fugiō, *ere, fūgī, —* [*ecf-*] **1)** nepřech. utéci, uniknouti, uprchnouti odněkud, vyváznouti z něčeho: *e manibus (rex ipse effugit) C; e proelio C*; absol. *illum effugere nolebat Cs* nechtěl aby (on) utekl; básn. *stabulis, ad delubra, patriā*; **2) a)** přech. utéci, uniknouti, vyhnouti se něčemu, vyváznouti z něčeho, ujíti něčemu: *mortem Cs, impetum Cs, impias propinquorum manus C*; *haec vincula H, cupiditates adulescentiae T*; *limes polum effugit australem O* zniká jižního pásu; *effugimus scopulos Ithacae V.* Méně často větou závislou: *parum effugerat, ne dignus crederetur T* neunikl mínění, že jest hoden; **b)** *res me effugit* uniká mi, jest mne tajno něco nebo že . . .: *nihil te C*; *hoc parentes spectaculum H, nullius rei cura Romanos L.*

effugium, *iī, n.* [*ecf-*] **1)** útěk, uniknutí, zniknutí, zbytí: *mortis C*; *nullam ne ad effugium quidem navem habere L*; plur. *poenas ob nostra reposcent effugia V*; **2)** prostředek k útěku: *alias habere effugia pennarum C*; *neque solitum in tali casu effugium subveniebat T*; *e. mortis C* příležitost smrti ujíti; místo, jímž lze uniknouti: *ubi effugia villae clausit T*; *effugium servare* ponechati si možnost útěku.

ef-fulgeō, *ēre, fulsī, —* [*effulgĕre* jednou *V*] **a)** zablesknouti se, zastkvíti se *alqa re*: *limbo effulgens et Gorgone saeva V* obrubou, okrajem se stkvějíc (jiné čt. *nimbo*); *videres fervere Leucaten auroque effulgere fluctus V* zastkvívati se, zářiti; *litora crebris ignibus effulsisse L*; absol. *ingens lumen effulsisse L*; **b)** přenes. *Philippus ac Magnus Alexander L*; *sensus aliquis argutā et brevi sententiā T.*

effultus, *a, um* od neuž. *effulcio, īre* s abl. o něco podepřen: *effultus tergo V* zády opřen.

ef-fundō, *ere, fūdī, fūsum* **A.** s převlád. významem předpony *ex.* **I** vylévati, vysypávati, rozlévati, o vodě, řekách, dešti, sněhu; zvl. v pass. něco *se e.* vylévati se, prouditi,

vytékati: *mare neque redundat umquam neque effunditur C*; nejčastěji part. perf. *effusus* vylitý, rozlitý, rozvodněný: *super ripas Tiberis effusus L*; *grandine effusā* krupobití, jež se strhlo, spustilo; **II** o věcech netekutých: **a)** vysypati, vypustiti: *nummorum saccos II*; *habenas e. Tib V* pustiti, popustiti; *Ascanio auxilium castris apertis V*; *tela, ipsum portis sub altis V*; o koni: shoditi: *illi* (= *equi*) *effundunt ducem V*; *consulem super caput L*; *posito magis rege quam effuso L*; **b)** roztrousiti, promarniti, prohýřiti, rozplýtvati, rozházeti, zvl. jmění: *aerarium, patrimonium*; přenes. též *vitam, animam, vires, gratiam* (vyplýtvati, zmařiti si); **c)** při pojmech hromadných atp. rozptýliti, rozházeti, rozmetati, rozprášiti, zvl. part. perf.: *effuso exercitu S* s rozptýleným vojskem; *effusos egerat Romanos L* hnal rozprášené; *omnis turba ad ripas effusa V*; *effusis undique Romanis T*. Odtud přenes. *effusa fuga* nespořádaný, divý útěk; *ab effusa fuga flumen a tergo arcebat L* řeka bránila, aby daleko neutekli; *effuso cursū L* v plném trysku; **d)** něco složitého, spojitého atp. rozpustiti, rozvolniti, uvolniti, rozplésti: *sinum*; *caesariem per candida colla V*, *crines effusa sacerdos* kněžka s rozpuštěnými vlasy, prostovlasá; **e)** vylévati se zcela, někam úplně vtékati, oddávati se něčemu, rozplývati se, tonouti v něčem buď *in algd* neb *in alqa re*: *in libidine se e.*; *in vinum*; *in tantam licentiam*; *in quaestus, lacrimas, in amorem, in venerem*; *in luxuriam effundi L* oddávati se hýření; *si tellurem effundat in undas V* kdyby zemi rozpustila ve vodu; **B.** s převlád. významem slovesa *fundere* s vedl. pojmem množství, hojnosti **a)** vydávati, plodit: *non solum fruges C*; *haec aetas hanc copiam C*; **b)** na všecky strany házeti, metati: *telorum omnis generis vis ingens effusa est in eos V* vysypati; **c)** med. vyhrnouti se, vyrojiti se, vysypati se, vyřítiti se, vyvaliti se: *se in agros, carceribus effundi, castris*; *totam Italiam esse effusam C* že celá Italie se vyprázdnila; **d)** rozprostříti, rozestříti: *iuvenem fulvā effundit* (= *extendit*) *harenā V*; *effusa caligo L*, *effusus pulvis L* hojně se zdvihší = mračno prachu; **e)** v hojnosti, najednou vydati, vylíti, vychrliti, vysypati: *effudi vobis omnia, quae sentiebam C*; *effundere omne odium in alqm L*; *virus acerbitatis suae in alqm effundere S* hněv svůj na někoho vychrliti; *deinde effundis repente* (sc. *iudicum nomina*) *C* chrlíš, z rukávu sypeš.

effūsē, adv. **a)** na velikém prostoru: *ire S, vastare L*, daleko široko; rozptýleně, bez pořádku: *fugere, persequi*; *multoque effusius . . oppidum repetebant L* v běhu mnohem divějším; **b)** marnotratně, ve velikém množství: *non pauca suis adiutoribus large effuseque donabat C*; *e. vivere C*; **c)** nemírně, přílišně, rozpustile, nevázaně: *animus exultat C*; *multi voluntate, effusius, qui noluerant T* (sc. *favebant*).

effūsiō, *ōnis*, *f.* **a)** vylévání, vylití: *aquae C*; **b)** přenes. hrnutí se, vyrojení, proudění: *effusiones hominum ex oppidis C*; **c)** marnotratnost: *quas effusiones fieri putatis = effusos sumptus C*; *e. pecuniarum C* rozhazování peněz; **d)** rozpustilost: *animi in laetitia C*.

effūsus, *a*, *um* [pův. part. perf. od *effundo*] vylitý; odt. **1)** široko rozprostřený, rozlehlý, rozsáhlý, širý, širošírý; *effusum late mare H*; *incendium L*, *caedes L*, *loca T*; nespořádaný: *fuga L*; **2)** marnotratný: *quis in largitione effusior? C*; **3)** nemírný, přílišný, rozpustilý: *laetitia, licentia L*; ostatně viz *effundo*.

effūtiō, *īre*, *īvī* (*iī*), *ītum* [srv. *futilis*] vyžvatlati, vyžvaniti: *quam ista effutientem nauseare C* než takové věci žvaniti a nevolnost cítiti; *effutire leves versus H* pleskati, žvaniti lehkovážné verše.

ē-gelidus, *a*, *um* (= studenosti zbavený) vlažný: *Notus O*; chladný: *flumen V*.

egēns, *entis* [partic. praes. od *egeo* a adj.] potřebný, nuzný, chudý: *locupletes ex egentibus fecerat Cs*; *adulescens nobilis .. egens S*; *qui miseri, egentes S*; *egentes abundant C* chudí mají nadbytek; — s gen. obj. mající nedostatek něčeho: *exsul atque omnium honestarum rerum egens S*; *animus deliciarum e. H* postrádající.

egēnus, *a, um* nouzi, nedostatek něčeho mající, nuzný, potřebný něčeho, nedostatek trpící: *omnium V*; *omnis spei T* beze vší naděje; *aquarum T* chudý na vodu; abl.: *commeatu T*; *res egenae V* chudoba, nouze, bída.

egeō, *ēre, uī,* — **1)** nedostatek, nouzi trpěti, býti v nedostatku, mítin.: *egebat C* měl nouzi; *semper avarus eget H*; **2)** něčeho potřebovati, míti nedostatek atp. (opak *abundare*) abl.: *omnibus necessariis rebus Cs*; *medicina C, consilio, opera, copiis*; gen.: *auxilii Cs, custodis H, medici, nutricis O, alienae facundiae T*; **3)** žádati, vyžadovati něčeho, přáti si: *qui tantuli eget, quanto est opus H* jen tak málo si přeje.

Ēgeria, *ae, f.* staroitalská nymfa, jež dávala králi Numovi rady ve věcech náboženského kultu. Byla jí zasvěcena dvě místa: u Říma před branou kapenskou a u Aricie.

Ēgerius, *iī, m.* bratr Lukumonův *L.*

ē-gerō, *ere, gessī, gestum* vynésti, vyvésti, vykliditi **1)** o osobách jako podmětu: *humanas opes a Veiis L*; *praedam ex hostium tectis L*; *pecuniam ex aerario L*; *diras dapes O* = *evomere* vyvrhnouti; *aquam vomitu Cu* vychrliti, vyvrhnouti; **2)** o věcném podmětu: vyhnati, vypuditi, zahnati: *gravitas caeli egerit populos*; **3)** přenes. vyhnati, vypuditi, zahnati něco: *lacrimis dolorem O.* U *Cu noctem metu egerunt* lépe jest pokládati za perf. od *ago.*

egestās, *ātis, f.* nuznost, veliká chudoba, bída: *vitam in egestate degere C*; *labor omnia vincit improbus et duris urgens in rebus egestas V* (srv. „nouze láme železo"). Rozdíl od pojmů souznačných: *paupertas vel potius egestas et mendicitas C* (stupňování významu); *in eadem inopia, egestate, patientia, qua Germani permanent Cs*; *egestas animi C* chudoba duševní, nedostatek povahy; *e. pabuli S, cibi T*; *egestate cibi peremptus T* smrtí hladem.

ēgestus viz *ēgero.*

Egnātia, *ae, f.* ob. *Gnātia,* městečko apulské u Brundisia.

Egnātius, *ī, m.* **1)** vojevůdce samnitský *L*; **2)** *L. Egn. Rufus* rytíř a přítel Ciceronův; **3)** *P. Egn. Celer* stoik za Nerona *T.*

Egnātulēius, *ī, m.* Lucius, římský quaestor, jenž přešel od Antonia k Oktavianovi *C.*

ego [srov. *ἐγώ*], pron. pers. první os. **I a.** Klade se jen tam, kde toho vyžaduje důraz nebo protiva; zvl. důrazně: *ego L. Metellum memini puer C* = já sám; *quos ego! V* = já, jakožto pán moře a větrů; *alter ego C* druhý já vyjadřuje vroucí přátelství. S různ. příponami: *egomet, mihimet, memet, nosmet ego vero*; *meme*; *mepte*; dat. *mihi* často jako eth.; plur. *nos* někdy jako pl. skromnosti nebo maiest. o jediné osobě.

ēgredior, *ī, gressus sum* dep. [*ex — gradior*] I ob. **1)** nepřech.: **a)** vystoupiti, vyjíti, vykročiti z něčeho, odněkud někam (ven); vazba *ex* nebo pouhý abl.: *ex oppido Cs, ex suis finibus, e castris Cs*; *Roma, porta, e cubiculo C*; *e curia L*; *extra*: *extra munitiones Cs* ven z opevnění; *extra fines C, extra portam L*; *obviam*; *ad portam, per medias hostium stationes L*; **b)** s vedl. ponětím směru zdola vzhůru: *scalis S* po žebříku vystoupiti; *ad summum montis S*; *in tumulum, in altitudinem L*; **2)** přechodně: **a)** o věcech konkr. překročiti, přejíti něco, přes něco: *fines Cs, munitiones Cs, flumen S, urbem L, tentoria T*; **b)** o věcech abstr.: *Volusio vetus familia neque tamen praeturam egressa T* jež však nepřekročila praetury t. j. nedosáhla úřadu vyššího; *egressos exilium T*, kteří nezachovali vyhnanství; *nec sane ideo a maioribus concessum est egredi aliquando relationem T* odbočiti, uchýliti se od programu rokování (o senátorech, kteří o jiných věcech mluvili); **II** zvl. **1)** v mluvě vojenské: vytáhnouti, vytrhnouti,

dáti sena pochod: *castris, e castris, ad proelium, ad oppugnandum, in pacata* atp.; bez bliž. urč.: *cum occasu solis egredi S; prima vigilia silentio egredi iubet S; Arminio sinerent egredi T;* **2)** v smluvě námořn.: na suchou zemi, na pevninu vystoupiti *ex navi, navi* nebo absol.; *in terram C;* obráceně: *e portu* z přístavu vyplouti; **3)** v rhetor. od thematu se uchýliti: *a proposito ornandi causa C.*

ēgregiē, adv. **a)** výborně, výtečně, znamenitě: *pingere, loqui C; egregie res bello geruntur L* se štěstím se válčí; při adj. *egregie cordatus* výtečného ducha, *e. munitus Cs; e. fortis C* velestatečný; **b)** obzvláště: *egregie magnam esse utilitatem C.*

ēgregius, *a, um* [ē a *grex*] (vl. z množství vybraný) **1)** výborný, výtečný, znamenitý, vynikající, nádherný: *corpus, os, vir, civis, pocta; virtus, victoria; fides, voluntas in alqm Cs* obzvláštní. Vzhledem k čemu: *in procuratione civitatis C, in bellica laude C; bello L;* i s genit. (básn.) *animi V;* **2)** zvl. čestný, kecti: *alqd egregium est alci T* jest vyznamenáním; subst. *egregia T* stkvělé činy.

ēgressus, *ūs, m.* **1) a)** ob. vyjití, východ, vycházka, odchod, odjezd: *itinera egressusque eius explorat S* cesty a vycházky; *vestrum egressum prosequebantur C* odchod váš provázeli; *Caesar rarus egressu T* zřídka vycházeje; **b)** z lodi: vystoupení, přistání: *optimum esse egressum Cs;* o ptácích a větru: vylétnutí *ventos custodit et arcet Aeolus egressu O;* **2)** konkr. východ, východisko, ústí: *quia aditu prohibebatur, egressus obsidens T; solus ad egressus missus septemplicis Istri O;* **3)** v rhetor. odbočení, odbočka = *egressio T.*

eheu, interj. [u ep. a lyr. *ēheu, heu heu* srv. *φεῦ*] oh! ach! běda! nastojte! výraz bolesti, nebo nepříj. překvapení.

ei, interj. oh! běda! *ei mihi, qualis erat En V; ‚ei mihi' conclamat O.*

ēia [*heia, εἶα*], interj. **a)** aj! (radostný obdiv); **b)** vzhůru! hej! (povzbuzení).

ē-iactō viz *eiecto.*

ē-iaculor, *ārī* dep. vyhazovati, vymrštiti, metati, chrliti: *aquas O, se in altum O.*

ē-iciō, *ere, iēcī, iectum* vyhoditi, vystrčiti, násilně odstraniti, vyhnati, vypuditi, vyhostiti **1)** vlast. a vůbec: *verum ego eis finibus eiectus sum S; ex oppido Cs, in exsilium eiectus C, a suis dis penatibus, e senatu C* vyloučiti, *de senatu L; linguam e. C* jazyk vypláznouti; spojeno s *se:* vyřítiti se, vyraziti, vyhrnouti se: *se foras, se ex castris, ex silvis, alia ex parte oppidi, ex oppido Cs; in terram e navi C; in agros L; Tanaquil arbitros eicit L = removet* dá rozkaz, aby rychle odešli; **2)** term. techn. o přistání lodí: ke břehu přiraziti, přistati: *navem Cs, naves ad Chium L;* pass. *eici* na břeh býti vyvržen, ztroskotati: *omnes naves in litore eiectas esse Cs; plures ad insulas eiectae T;* též o trosečnících samých: *quid est tam commune quam ... litus eiectis? C; eiectum litore V;* proto obr. *eiectus homo* trosečník, člověk ubohý; **3)** přenes.: **a)** ob. *eicere ex animo C* násilně ze srdce, z mysli vypuditi; *stirpes superstitionis, voluptates C; cupiditates se eiciunt C* razí si dráhu; **b)** zvl. zamítnouti: *quod tamen, ut ante dixi, non eicio C; quod explosum et eiectum est C* co bylo zavrženo a odmítnuto; zvl. o vypískání, vysyčení herců, řečníků atd. (= *explodere*).

ēiectāmentum, *ī, n.* co se vyhodí, vyvrhne: *inter cetera maris eiectamenta T* mezi jinými věcmi mořem vyvrženými.

ēiectiō, *ōnis, f.* **a)** vyhození; **b)** vypuzení do vyhnanství, vyhnanství *C.*

ē-iectō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *eicio*] vyhazovati, chrliti: *favillam O, arenas; cruorem ore V; ore dapes O* vydáviti, vyvrhnouti.

ēierātiō viz *ēiurātiō.*

ēierō viz *ēiurō.*

ē-iiciō viz *ēiciō.*

ēiulātiō, *ōnis, f.* úpění, kvílení, naříkání, bědování: *lugubris C.*

ēiulātus, *ūs*, *m.* kvílení, naříkání, bědování: *eiulatus ne mulieri quidem* (sc. *concessus est*) *C.*

ēiulō, *āre* [onomatop., srv. *εἴα*] kvíleti, bědovati, naříkati: *ipsum Herculem viderat eiulantem C.*

ē-iūrō n. starší **ēierō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odpřisáhnouti se, přísahou odmítnouti, odříci se něčeho a) v mluvě právn.: *iudicem iniquum sibi C* slavnostně odepříti soudci, že se mu podrobíme; b) o jednání veřejném: *magistratum T*, *imperium eiurare* = *iure iurando abdicare* s přísahou, slavnostně úřad složiti, úřadu se vzdáti; i bez předm.: *ire Pallantem, ut eiuraret T.* Odtud vůbec něčeho se zříci, odříci, něco neuznati: *patriam T*; *negotiatores forum eierant C* neuznávají příslušnost; c) v mluvě obchodní: odpřisáhnouti, že nemůžeme zaplatiti, prohlásiti se insolventním *C.*

eiusdemmodī, [viz *modus*] téhož způsobu, právě takový.

ē-lābor, *ī*, *lāpsus sum* dep. vyklouznouti, uklouznouti, vysmeknouti se, uniknouti, vypadnouti 1) vl. *fastigio musculi Cs* s vrchu přístřešku; *elapsae manibus tabellae O*; *e manibus curantium L*; *trans cervicem equi L*; *anguis elabitur V* had vylézá, plazí se; *anguis ex columna lignea elapsus L* vylezlý; někdy i směr do výše: *frondesque elapsus* (*ignis*) *in altas V* dostav se; zvláště o útěku: vyváznouti, uniknouti: *pauci ex proelio Cs*; *mediis Achivis V*· *de caede Pyrrhi V*; *inter tumultum L*; i s akk. *pugnam, custodias, vim ignium T*; 2) přenes. uniknouti, ujíti *manibus illa causa C*, *de manibus nostris C*; *satis te elapsurum omni suspicione arbitrabare C* že unikneš všemu podezření; *ex tot tantisque criminibus C*; *hic Tito fratre suo censore elapsus est C* vyvázl; *memoriā* z paměti vymizeti; *assensio omnis illa elabitur C* mizí; s bliž. urč. cíle: upadnouti, dostati se do .. *in servitutem L*; *in pravum T.*

ēlabōratiō, *ōnis*, *f.* vypracování, pečlivé zpracování *C.*

ē-labōrō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) nepřech. pracovati, usilovati, namáhati se vzhledem k nějakému cíli; při dosažení tohoto cíle pak: dopracovati se, pracovati se zdarem: *in quibus elaborarent* (*maiores nostri*) *C* čemu by práci svou věnovali; s násl. *ut*: *elabora . . ., ut Plancus sit melior C* přičiň se; neosobně: *aperte ac palam elaboratur C* dáváme si práci; 2) přech. něco pracně provozovati, vypracovati, provésti, obyč. jen v pass. a gerund.: *a Graecis elaborata dicendi vis atque copia C*; *causae diligenter elaboratae C*; *perfectum ingenio, elaboratum industriā C* pečlivě vypracovaný; *quamquam alia . . elaborentur T*; básn. *dulcem elaborare saporem H* sladkou, dobrou chuť připraviti, zjednati. Part. perf. *elaboratus*, *a*, *um* n kdy v rhetor. umělkovaný, strojený: *concinnitas C.*

Elaea, *ae*, *f.* [*Ἐλαία*] město v Aiolidě naproti Lesbu *L.*

Elaeūs, *untis*, *f.* [*Ἐλαιοῦς*] město v Thrakii *L.*

ē-lāmentābilis, *e*, adj. přežalostný, přeúpěnlivý: *gemitus C.*

ē-languēscō, *ere*, *languī*, — ochabnouti, zmalátněti: *proelium elanguerat Cu*; *differendo elanguit res L* usnula.

ēlātē, adv. od part. *elatus* povzneseným způsobem, vzneše ně: *loqui*, *dicere C*; komp. *elatius se gerere N* poněkud hrdě si vésti.

Elatēa, *ae*, *f.* [*Ἐλάτεια*] 1) město ve Fokidě *L*; 2) město v Thessalii *L.*

Elatēius, adj. [od *Elatus*] Elatův: *proles O* E. potomek, syn = *Caeneus.*

ēlātiō, *ōnis*, *f.* 1) zdvihání, zvedání; 2) přen.. vzlet, zvl. o řeči: *elatio atque altitudo orationis C*, *elatio animi C* vznešenost ducha; pass. o vášni: uchvácení, vytržení: *laetitia quasi gestientis animi elatio voluptaria C.*

ē-lātrō, *āre* vyštěknouti: *acriter H* (= bezohledně říci).

ēlātus, *a*, *um* 1) part. perf. od *effero*: zhrdlý, zpyšnělý: *recenti victoria Cs*, *spe celeris victoriae Cs*, *elatus et inflatus C*; 2) jako adj. pyšný, hrdý: *verba C*; *animo magno elatoque C* duchem povýšeným, povzneseným.

Elatus, *ī*, *m.* thessalský kníže Lapithů, otec Kaineův a Polyfemův *O.*

Elaver, *eris, n.* levý přítok Ligeru v Gallii, nyn. Allier.

Elea, *ae, f.* [*Ἐλέα*] město v Lukanii, Římany nazývané Velia, rodiště Zenonovo; odtud **Eleātēs,** *ae, m.* = Zeno, *Eleatici philosophi C* Eleaté, stoupenci Zenonovi, škola eleatská.

ēlēctē, adv. s výborem; vybraně.

ēlēctiō, *ōnis, f.* volba, výběr: *verborum C; senatus T; trium condicionum L; vitiatarum electiones T* volba zneuctěných mezi smrtí a manžel tvím se svůdci.

Electra, *ae, f.* [*Ἠλέκτρα*] **1)** jedna ze sedmi Pleiad, dcera Atlanta a Pleiony, matka Dardanova *V, O*; **2)** dcera Agamemnona a Klytaimnestry, sestra Orestova *H*; **3)** dcera Okeanova a Tethydina, choť Thaumantova *O.*

ēlectrum, *ī, n.* [*ἤλεκτρον*] **1)** jantar, též kuličky jantarové, jimiž dámy římské ruce si chladily; **2)** směs zlata (4 díly) a stříbra (1 díl) mající barvu jantaru, čistec *V.*

1. ēlēctus, *a, um* [vl. part. perf.; viz *eligo*] vybraný: *verba electissima C; electissimi viri civitatis C.*

2. ēlēctus, *ūs, m.* volba, výběr: *necis O.*

ēlegāns, *antis,* adj. [**ē-legāre, ēligere*] vybraný, vkusný, jemný, lepý **a)** o osobách: *scriptor subtilis atque elegans C* mající vkus; *elegantissimus* nejvíce vkusu jevící; **b)** o věcech: *genus dicendi, ironia, iocandi genus, ars, artificium C, temperamentum T.*

ēleganter, adv. vybraně, vkusně, jemně, způsobně: *aetas acta C, adulescentia traducta C* = *honeste,* počestně; *e. acta vita L;* zvl. o řeči a spisech: *eleganter scribere* se vkusem; *elegantissime loqui C* nejvybraněji, s největším vkusem; *psallere et saltare elegantius S* půvabněji, obratněji; *loca capere L* obratně, chytře.

ēlegantia, *ae, f.* vkus, vkusnost, způsobnost, lepost, ušlechtilost, obratnost: *Latini sermonis, doctrinae, verborum Latinorum C, morum T* ušlechtilá povaha.

elegī, *ōrum, m.* [*ἔλεγοι*] elegie, verše elegické *H, O.*

elegīa, *ae, f.* [*ἐλεγεία*] elegie, báseň elegická: *venit odoratos Elegēa nexa capillos O.*

Elelēus, *eī, m.* [*Ἐλελεύς*] příjmení Bakchovo *O*; odtud **Elelēïs,** *dis, f.* o bakchantkách *O.*

elementa, *ōrum, n.* [jména hlásek v abecedě *LMN*] (pův. abeceda) prvky, živly = *στοιχεῖα*; **1)** *illa initia e. dicuntur C; prima elementa naturae C*; **2)** přenes. **a)** počátky vědění, počáteční učení, počátky nauk: *elementa velint ut discere prima H; elementa doctrinae T*; **b)** v logice základní pojmy (10 el. Aristotelových); **c)** počátky vůbec: *prima elementa Romae O; Caesaris O; cupidinis pravi H.*

Elephantīnē, *ēs, f.* [*Ἐλεφαντίνη*] ostrov s městem v Nilu u Syeny *T.*

elephantus viz *elephas.*

elephās, *antis, m.* [v pádech nepř. tvary od *elephantus, ī,* řec. *ἐλέφας* a *ἐλέφαντος*] **a)** slon; **b)** slonovina.

1. Ēlēus, *a, um* též **Ēlīus** [*Ἠλεῖος*] elidský, olympijský: *haruspices C, ager L; flumen* ● = *Alpheus, campus V, palma* subst. *H.* Odt. **Ēlēī,** *ōrum, m.* Elidští.

2. Ĕlĕus, *untis* viz *Elaeus.*

Eleusīn, *īnis,* **Eleusis,** *īnis, f.* [*Ἐλευσίν*] **1)** město v Attice proslulé mysteriemi Demetřinými (akkus. též *Eleusinam* a *Eleusin*); **2)** místo v Egyptě. Odt. **Eleusīnus,** *a, um* eleusinský: *mater V* = *Ceres.*

Elentheria, *ōrum, n.* slavnost na počest Dia Eleutheria; **Eleutherius,** *ī, m.* [*Ἐλευθέριος*] příjmení bohů (Dia a Dionysa) „Svobododárce, Osvoboditel".

Eleuthero-cilicēs, *cum, m.* vl. = svobodní Kiličané, kmen obývající v pohořích kilických.

ē-levō, *āre, —, ātum* **1)** pův. vyzdvihnouti, zvednouti: *contabulationem Cs;* **2)** přenes. **a)** polehčiti: *sollicitudinem C; suspiciones offensionesque C* zmírniti; **b)** významu, váhy, vlivu atp. ubrati, zlehčiti, ztenčiti, zmenšiti: *perspicuitatem C, auctoritatem, res gestas L;* o předm. osob.: *Etruscos; iudex elevabatur L* víry, věrohodnosti pozbýval.

Ēlias, *adis, f.* [od *Ēlis*] elidský, olympijský: *equae V* závodící v Olympii.

ē-liciō, *ere, licuī, licitum* [*e—*lacio*] vylákati, vyvoditi, vylouditi **1)** pův. **a)** ob. *hostem ex paludibus, alqm ad pugnam Cs; in proelium T; hostem extra muros Cu; vatem ad colloquium L;* o věcech neživých: *ignem lapidum conflictu C* vykřesati; *ferrum e terrae cavernis C* vykopávati, dobývati; *sanguinem, cruorem levi ictu eliciunt T* vyrážejí; *epistulas N* k psaní pohnouti, přiměli; **b)** zvl. vyvolati, vyčarovati, přivolati: *infernas umbras carminibus H; onyx eliciet cadum H; fulmina L* vykouzliti; **2)** přenes. *viriditatem* (o zemi) *C* vyvolati; *voces et querelas C* vyluzovati; *iram Cu* vzbuditi; *studia civium T;* vytáhnouti z někoho něco: *arcana L;* vypátrati, vyšetřiti: *causam alcis rei.*

Ēlicius, *iī, m.* [od *elicio*] příjmení Jovovo, od něhož si staří vyprošovali znamení s nebe.

ē-līdō, *ere, līsī, līsum* **I** vyraziti **1)** pův. *oculos V; ignem e.* vykřesati; *ignes nubibus elisi O* vyvozené, vzbuzené; *aurigam e curru C* sraziti; *corpora T* o zemi rozbíti; *angues V* zardousiti; *eliso aëre pennis O* prorážeti; zvl. dohromady sraziti, sdrhnouti, zadrhnouti: *vincla, quae presso subdita mento elidunt fauces O;* o řekách s úzkým řečištěm: sražený: *quasi in artum coëuntibus ripis torrens et elisus ferebatur Cu;* **2)** přen. vypuditi, vyhnati: *morbum H;* **II** s důrazem na *e:* rozbíti, roztlouci, ztroskotati **1)** pův. *caput, naves; spumam elisam vidimus V* vlny na prach rozražené; **2)** přen. zničiti: *nervos omnes virtutis C.*

ē-ligō, *ere, lēgī, lēctum* vybírati, **1)** hmotně: *herbas, nervos; fibrae sunt eligendae C* (jiné čtení *elidendae*) vybírati a vytrhávati, pleti; **2)** s volbou vybírati, voliti, vyvoliti: *locum ad pugnam C, locum morti T, sedem urbi condendae Cu, minima ex malis C; in filiorum locum* adoptovati, za syna přijmouti; *eligunt feras T* jsou vybírační ve volbě zvěře.

Elimēa n. *Elimīa,* ae, *f.* krajina v jihozáp. koutě Makedonie, též zvaná *Elimiōtis L.*

ēlīminō, *āre, āvī, ātum* [*e-limen*] z domu přes práh vzdáliti; přen. *dicta foras H* vynésti, roznésti.

ē-līmō, *āre, āvī, ātum* [*ex, lima*] vypilovati **1)** vl.: *ex aere catenas O;* **2)** přen. uměle vypracovati: *rationes C.*

ēlinguis, *e,* adj. [*lingua*] vl. bez jazyka; odt. **1)** němý, nemluvný: *convicit et elinguem reddidit C* k mlčení přivedl; **2)** nevýmluvný: *praesertim cum Fannius numquam sit habitus elinguis C; disertum haberi pulchrum habebatur, elinguem videri deforme T.*

Ēlis, *idis, f.* [Ἦλις] akk. *Elin* (básn.) a *Elidem,* krajina na záp. Peloponnesu. Odt. adj. **Ēlēus, Ēlīus,** *a, um* elidský a řem. **Elias,** *adis* elidská, olympijská.

Elisiī, *ōrum, m.* národ za časů Tacitových mezi Odrou a Vislou.

Elissa [Elisa], *ae, f.* jiný název Didony.

ēlix, *icis, m.* [srv. *liquor, sub-lica*] strouha, brázda odvodňovací v poli: *hunc limoso prospexit ab elice perdix O.*

ēlixus, *a, um* vyvařený, zavařený: *at simul assis miscueris elixa H* pečené a vařené.

ellam, ellum viz *en* a *ecce.*

elleborum, elleborus viz *helleborum.*

ē-locō, *āre, āvī, ātum* pronajmouti: *fundum;* praegn.: *gentem Iudaeorum C* důchody ze státu židovského plynoucí.

ēlocūtiō, *ōnis, f.* [= φάσις] řečnický výraz, přednes; sloh.

ēlogium, *iī, n.* [ἔλεγειον] **1)** průpověď, sentence: *Solonis C;* **2)** nápis, zvl. náhrobní neb votivní: *in quem illud elogium C;* **3)** krátký přípis v závěti: *quod elogium recitasti de testamento Cu; Egnatii patris C.*

ēloquēns, *entis,* adj. výmluvný na základě cviku a theorie řečnické (naproti *facundus*): *Antonius diserus ait se vidisse multos, eloquentem omnino neminem C.* Adv. **ēloquenter** výmluvně.

ēloquentia, *ae, f.* výmluvnost, jakožto umění.

ēloquium, *iī, n.* (u básn. za doby cís.) výmluvnost (místo *eloquentia,* jež nelze vpraviti do hexametru): *proinde tona eloquiō V; qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat O; tulit eloquium insolitum facundia praeceps H* ukvapená snaha po obratnosti řečnické způsobila nepřirozenost výrazu.

ē-loquor, *loquī, cūtus sum* dep. 1) vysloviti, vyjádřiti, vypověděti, vyřknouti, bez předm. i s předm. v akk.: *id, quod sentit C;* i s urč. způs.: *in hunc modum T;* 2) výmluvně vypovídati, přednášeti, řečniti: *ab eloquendo eloquens dictus est C; ornate, copiose eloqui C; Graecis verbis T* mluviti.

Elōrum, *ī, n.* též *Helōrum* [*Ἕλωρον*] město u řeky Eloru na Sicilii *L;* odtud **Elōrīnī,** *ōrum, m.* Elorští.

Elōrus, *ī, m.* též *Helōrus* [*Ἕλωρος*] řeka na Sicilii *V;* odtud adj. **Elōrius,** *a, um: Tempe O.*

Elpēnōr, *oris, m.* [*Ἐλπήνωρ*] druh Odysseův, jejž (sjinými) Kirke proměnila ve vepře: *nimii* (v. t.) *E. vini O.*

Elpinīcē, *ēs, f.* [*Ἐλπινίκη*] sestra Kimonova *N.*

ē-lūceō, *ēre, lūxī,* — zasvitnouti, zářiti, stkvíti se 1) pův.: *circulus elucens inter flammas C;* o lesku včel: *elucent aliae et fulgore coruscant V;* 2) přenes. vysvítati, jevitise, ukazovati se: *constantia, scintilla ingenii in puero, benevolentia inter aequales C; virtutibus elucere N* stkvíti se.

ē-luctor, *ārī, ātus sum* dep. 1) nepřech. vyvinouti se, vydobýti se z něčeho: *aqua eluctabitur omnis V; eluctantia verba T;* 2) přech. zápolením, úsilím vydobýti něčebo, překonati. zmoci něco: *locorum difficultates, nives T; validas manus L.*

ē-lūcubrō, *āre, āvī, ātum* při umělém světle vypracovati, úsilovně, namáhavě vypracovati: *cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte unum librum excudit et elucubravit T; e. orationem, epistulam; elucubratus* lampou páchnouci (řeč). Dep. *epistulam, quam eram elucubratus C.*

ē-lūdō, *ere, lūsī, lūsum* 1) a) vyhráti na někom něco, obehráti někoho, *alqm, alqm alqd:* b) term. techn. v šermířství: ráně se vyhnouti, ránu protivníkovu odraziti, v niveč obrátiti a odtud i přenes. *quasi rudibus eius eludit oratio C;* 2) přenes. a) uhnouti se, vyhnouti se něčemu, zmařiti něco: *oraculi sortem vel elusit, vel implevit Cu* v niveč uvedl; *bellum, ultionem L;* b) lstně podskočiti, oklamati, ošáliti: *non semel et satyros eluserat illa sequentes O; eludit gyro interior (Camilla) V;* c) vysmívati se někomu, tupiti někoho, šašky si tropiti z někoho: *dum cadat elusus ratione cadentis acervi H* vysmán, potupen; *quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? C; adeo superbe insolenterque hostis eludebat L; Davo Chremeta eludente H,* jejž ovinuje oprst; *quietem bello e. L* zmařiti; *messem e. Tib* zklamati.

ē-lūgeō, *ēre, lūxī,* — 1) dotruchliti, smutek odložiti: *quid aliud, cum eluxerunt, sumunt? L;* 2) truchliti nad někým, po něčem: *patriam C.*

ēlumbis, *e,* adj., vl. bez beder, slabý v bedrech, odt. bez síly, mdlý (o řečníku): *fractum atque elumbem T.*

ē-luō, *ere, uī, lūtus* vymýti, umýti, smýti 1) pův. *maculas vestium C, corpus O;* 2) přen. *sanguis eluatur: num elui praedicatio crudelitatis potest? C; amara curarum H* utišiti, *crimen O scelus V.*

Elusātēs, *ium, m.* Elusaté, národ v Aquitanii.

ēlūtus, *a, um,* vypraný, vymočený; vodnatý, mdlý, slabý; *irriguo nihil est elutius horto H* (zelenina ze zahrady je vodnatější, slabší než s pole).

ēluviēs, *eī, f.* [*e-luere*] povodeň, zátopa; přen. též výmol vzniklý horskými bystřinami *Cu; in proxima eluvie pueros exponunt L* v tůni, kaluži.

ēluviō, *ōnis, f.* zátopa: *propter eluviones exustionesque terrarum C.*

Elymaeus, *a, um* elymejský, týkající se krajiny zvané **Elymāïs** v Asii mezi Susianou a Persií; odt. **Elymaeī,** *ōrum, m.* Elymejští, obyv. této krajiny.

Ēlysium, *iī, n.* [*Ἠλύσιον*] sídlo blažených v podsvětí; odt. adj. **Ēlysius,** *a, um* elysijský: *campi V, domus O.*

em 1) místo *eum*; 2) místo *hem* interj., v. toto; 3) isol. imp. od *emere*: na! tu máš! *Pl.*

emācitās, *ātis, f.* koupěchtivost.

ēmancipātiō, *ōnis, f.* 1) propuštění syna z moci otcovy trojnásobnou manumissí; 2) vydání (na oko) majetku při závěti.

ē mancipō, *āvi ē, āvī, ātum* 1) výraz právní: propustiti někoho (zvl. syna) ze své moci, prohlásiti někoho svobodným, svéprávným, samostatným: *emancipando filium fraudem legi fecisset L*; 2) ze své moci dáti v moc někoho jiného: *filium in adoptionem C*; 3) odt. pak přenes. zaprodati někomu: *Romanus emancipatus feminae H* jsa zaprodán, robotěžem; *ita enim senectus honesta est, si nemini emancipata est C.*

ē-mānō, *āre, āvī, ātum* 1) pův. vytékati, prýštiti, řinouti se: *fons undeemanat aquai* básn. u *C*; 2) přen. a) povstávati, vznikati z něčeho: *ex quo vis omnis . . emanet C*; *hinc Academia emanavit C*; b) šířiti se, rozhlásiti se, veznámost přijíti, mezi lid se dostati: *in vulgus e. C*; *quae fama non idcirco solum emanarat C.*

Ēmathia, *ae, f.* [Ἡμαθία] pův. krajina makedonská; v širš. význ. a) Makedonie vůbec: *Emathiae portus V*; b) Thessalie, zvl. Farsalie: *Emathiam et latos Haemi campos V.* Odt. adj. **Ēmathius,** *a, um* emathijský 1) makedonský: *campi O*; *dux* = *Alexander O*; 2) thessalský: *vertex* = Pelion *V.* Subst. **Ēmathis,** *idis, f.*, plur. *Emathides* dcery maked. krále Piera (= Makedonky) = Pierides.

ē-mātūrēscō, *ere, ēmātūruī, —* inchoat. 1) pův. zcela uzráti: *semen, segetes*; 2) přen. změknouti, obměkčiti se, mírniti se: *ira Caesaris O.*

emāx, *ācis,* adj. koupěchtivý.

emblēma, *atis, n.* [ἔμβλημα] a) ozdoby vkládané na nádoby jako práce vypuklá; b) mosaika: *in vermiculato emblemate C* pestrá mosaika.

embolium, *iī, n.* [ἐμβόλιον] mezihra, vložka; přen. *qui omnia sororis embolia novit C* její spády milostné.

ēmendābilis, *e,* adj. napravitelný: *error L.*

ēmendātē, adv. bez chyby, správně: *loqui, dicere C.*

ēmendātiō, *ōnis, f.* oprava, napravení: *veteris philosophiae C.*

ēmendātor, *ōris, m.* oprávce: *sermonis usitati C.*

ēmendātrīx, *īcis, f.* oprávkyně: *e. vitae, poëtica*; *lex vitiorum C.*

ēmendātus, *a, um* [vl. part. perf. k *emendo*] bez chyby, bezvadný, správný: *carmina Livi emendata videri miror H*; *Latina locutio*; *mores C.*

ē-mendīcō, *āre, —, ātum* vyžebrati.

ē-mendō, *āre, āvī, ātum* [*mendum*] opraviti, zdokonaliti 1) všeob.: *consuetudinem vitiosam C*, *vitia ineuntis adulescentiae N*; *res Italas H*; *quae vitiosa putavi, emendaturis ignibus dedi O* = *ut emendarent*, na opravu; 2) zvl. o spisech: *qui male factos emendare parat versus H.*

ēmēnsus, *a, um* [vl. part. perf. od *emetior*] prošlý, proputovaný, procestovaný: *multo maiorem partem itineris emensam cernunt L* vidouce, že mnohem větší část cesty urazili; *cernis et emensas in lucem tendere noctes O* prošlé.

ē-mentior, *īrī, mentītus sum* dep. lživě si vymysliti, vylhati, lživě představiti, lživě hlásati, lživě vypovídati: *singillatim circumeundo atque ementiundo S* lživým vyhlašováním; *ut ementiretur C* aby lživě vypovídal; *dolorem fugientes multi in tormentis ementiti persaepe sunt C* lživě vypovídali; vazby: *alqd, acc. c. inf., in alqm*; pass. *ementitus* vylhaný, vybájený: *quantum sit ementita opinio C*; *auspicia C.*

ēmercor, *ārī, ātus sum* dep. vykoupiti: *aditum principis, adulterium donis T.*

ē-mereō, *ēre, meruī, itum* i dep. *emereor, ērī, itus sum* I všeob. 1) zasloužiti si nččeho, vysloužiti si něco, dosloužiti se něčeho: *emeruit vocis habere filem O*; 2) *alqm* zásluhy o někoho si zjednati, zasloužiti se o.. *aequantem superos emeruisse virum O*; II term. techn. a) ve vojenství: vysloužiti, dosloužiti, službu dokončiti: *stipendia emerita* dokončená služba vojenská; *ani-*

rum tamquam emeritis stipendiis libidinis C dokončiv službu, doslouživ u vášně; *ambiundo cogere homines emeritis stipendiis S* muže vysloužilé; **b)** vůbec vysloužiti: *equi, aratrum; emeritis medii temporis annis labitur O* proživ léta.

ē-mergō, *ēre, mersī, mersum* **1)** přech. vynořiti něco, většinou s *se* nebo med. vynořiti se, vyplynouti, vyjíti na vrch: **a)** vl. *emersus e palude L* vybřednuv; *paludibus T, e flumine C; tertia nox emersa suos ubi moverit ignes O*; **b)** přen. vymaniti se, vybřednouti z něčeho: *ex diurnis tenebris C, e coeno C*; **2)** nepřech. vystoupiti, vyjíti, vynořiti se, ujíti, vybřednouti **a)** vl. *e vadis, ex alto C; de paludibus; in lucem L; in campos L; e regno C*; absol. o východu hvězd: *sonum insuper emergentis* (sc. *solis*) *audiri . . persuasio adicit T; emersas in lucem noctes O*; **b)** zvl. o vzniku lidí, rostlin i jin. věcí: *e quibus cum emersit* (sc. *vaginis*) *C*; **c)** přen. vzejíti, zvednouti se, vyplynouti: *ex illo mari bella C; ex miserrimis sordibus C; e naufragiis L; ex quo magis emergit C* zřejmým se stává, vysvítá.

Emerita, *ae, f.* město v Lusitanii (nyn. Merida); odt. adj. **Ēmeritēnsis, *e*** emeritský, a subst. **Ēmeritēnsēs, *ium, m.*** Emeritané, obyv. jeho *T.*

ēmeritus, *ī, m.* [*emereo*] vysloužilec.

ē-mētior, *īrī, mēnsus sum* dep. vyměřiti **1)** pův. *spatium oculis V*; **2)** přen. **a)** procestovati, projíti, proputovati: *freta, terras V, regionem L; quantum itineris, silvas, gentes Cu*; **b)** překročiti, přežíti: *terminos Cu; annos T*; **c)** měřením přiděliti, propůjčiti: *alqid patriae H; voluntatem C.*

ē-metō, *ere,* požíti (žnu), vyžíti: *plus frumenti agris H.*

ē-micō, *āre, micuī, micātum* s ponětím pohybu, zvl. paprsku světelného: náhle vyzářiti, zablesknouti se, vyšlehnouti, kmitnouti se **1)** pův. *flammae monte O; fulgura de caelo Cu*; o krvi: vytrysknouti: *sanguis in altum, cruor alte O; telum nervo O; saxa tormento L* vyletěti; vůbec o rychlém pohybu něčeho: vyraziti, vyskočiti: *Nisus emicat V*; *iuvenum manus in currus V* vymrští se; *equus emicat V* střečkuje; **2)** přen. objeviti se: *Agrippinae pavor T*; vyniknouti, vyznamenati se: *magnitudine animi Cu; verbum emicuit si forte decorum H* z nenadání-li se zaleskne; *scopulus emicat O* vyniká. Odkud? *carcere, solo*; kam? *in litus, in currum V.*

ē-migrō, *āre, āvī, ātum* nepřech. vystěhovati se: *domo, e vita C.*

ēminēns, *entis,* adj. [*ēmineō*] vynikající, vyčnívající, vysoký **1)** pův. *trabes, promuntoria, arbores, saxa*; **2)** přen. výtečný, znamenitý: *eloquentia T; oratores T.* Bliž. urč. ablat.: *velocitate Cu.*

ēminentia, *ae, f.* vyvýšenost: *non habent ullam eminentiam C* nevynikají; *in umbra et in eminentia C* ve stínu a světle.

ēmineō, *ēre, uī, —* [srov. *mons*] vyčnívati, vynikati, trčeti, strměti, vypínati se **1)** **a)** absol.: *vallum, stipites ex terra Cs, moles aquā Cu*; s akk. s *in*: *hastā in partes ambas O*; *plura spicula in adversum Cu*; **b)** do moře činíti: *lingua L; iugum in mare Cs* vybíhati; **c)** zvl. v malířství o vynikání světla: *quo magis id, quod erit illuminatum, exstare atque e. videatur C*; **2)** přen. vynikati, vystupovati = býti patrný; **a)** ob. *audacia, animus, indignatio, vox, verba*; **b)** zvl. vynikati nad jiné, předčiti, převýšiti (s abl., in alqa re, inter): *regia potestas; altius; Demosthenes inter omnes C; robore corporis Cu.*

ēminīscor, *ī, ēmentus sum* dep. vymysliti.

ēminus, adv. [*e-manu*] z ruky daleko, tedy z dálky, zdaleka (opak *comminus*) **1)** term. techn. ve vojenství o boji a střelách: *e. fundis, sagittis pugnare Cs; sagittis saxisque e. certare T; oppugnationem e. incipere T; e. obruti telis Cu; tela iacere Cu*; **2)** vůbec z dálky: *faces eminus . . . iaciebant Cs; opem ferre O; licet eminus esse fortibus O.*

ē-mīror, *ārī* dep. velice se něčemu diviti, žasnouti nad: *aspera aequora H.*

ēmissārium, *iī, n.* výtok, výpust, odváděcí průkop: *lacus C.*

ēmissārius, *iī, m.* vyzvědač, zvěd; špehoun, náhončí: *istius excursor et e. C.*

ēmissiō, *ōnis, f.* vypuštění a) pův. *anguis C*; b) přen. *graviores telorum emissiones C* (vymrštění) výstřely, síla výstřelu.

ē-mittō, *ere, mīsī, missum* vysílati, vypouštěti I význ. akt. a) všeob. *tabulas emisi in omnes provincias C, exercitum in Asiam N, essedarios ex silvis Cs, cohortes ex statione Cs, pabulatum*; o knize: do veřejnosti pustiti: *non erit emisso reditus tibi H*; b) zvl. o střelách: *tela, pila, hastam, saxa, lapides, spicula, sagittas* vystřelovati, stříleti, metati; *aculeum in alqm C* žahadlo pustiti, bodnouti někoho; *maledictum C* z úst vypustiti; *fulmina* blesky metati; c) o tekutinách: *aquam ex lacu L, lacus emissus C* vypuštěné; *lacrimas O* prolévati; *flumen, sanguinem*; d) o hlasu, slovech, řeči: *vocem C* vydávati; *nullam vocem emittere L* ani nehlesnouti; *animam* vypustiti; *argumenta, facetum dictum C*; e) někoho odněkud vykázati, vyhostiti, zahnati: *Catilinam ex urbe emisimus C*; II význ. pass. a) pustiti, upustiti, vypustiti, propustiti, nechati padnouti, nechati jíti atp. *ex iudicio, gratiā emitti C; plerosque celant et noctu per vallum emittunt C; leonem Cu; scutum manu Cs*; metaf. *certamen manibus L; hostem de manibus L; emissa de manibus res est L* uniknouti pod rukama; *ex eo loco ancillarum beneficio emissus est C*; b) z vězení, na svobodu pustiti: *emissus est e (de) carcere C; e vinculis, e custodia C; manu emittere alqm* na svobodu propustiti; c) o zajatcích: propustiti: *ex obsidione eos e. L; sub iugum e. L* pode jho poslati a propustiti.

emō, *ere, ēmī, emptum* zákl. význ. bráti; determ. *pretio* = za peníze bráti, kupovati 1) vl. *frumentum, bona, hortulos*; od koho *ab alqo*; určení ceny zač? abl. neb gen. ceny: *duobus milibus nummum C, magno; emit tanti, quanti Pythius voluit C, minoris aut pluris C* levněji nebo dráže; *male C* draho; *care H* draho; *dimidio carius* o polovici dráže; *bene* lacino; *alqid in publicum L* něco pro obec; *ex empto* dle smlouvy tržní, koupí; *empta dare debebant C* jakožto koupené, za náhradu; 2) přen. vykoupiti, zakoupiti, koupí získati: *fidem, iusiurandum, alqm dote, pulmenta laboribus H, voluptatem dolore H, percussorem in alqm Cu, animos militum T; empta pax, emptus plausus, empti iudices, consules C.*

ē-moderor, *ārī* dep. zmírňovati: *dolorem O.*

ē-modulor, *ārī* dep. zpěvem vytvářeti: *musam per undenos pedes O* = skládati báseň elegickou (v hexam. a pentam.).

ēmolimentum viz *ēmolumentum.*

ē-molliō, *īre, īvī, ītum* změkčiti 1) pův. *humor fundas et amenta L* rozmočiti; 2) přen. a) zmírniti, obměkčiti, zlahoditi: *mores O*; b) změkčilým učiniti, zchoulostivěti, zmalátněti: *quos pax emollierit T; hostis emollitus amoenitate Asiae L; exercitum L.*

ēmolumentum, *ī, n.* [později *ēmolimentum, e-molere* vymleti; tedy vl. výmelek] vždy metaf. a) užitek, zisk, prospěch: *ad maleficium nemo conatur sine emolumento accedere C; boni nullo emolumento impelluntur in fraudem C; emolumenta pacis T* vymožeností, požehnání míru; zřídka o osobách; b) práce za nějakým ziskem konaná, námaha, úsilí: *neque exercitum sine magno emolumento contrahere posse Cs.*

ē-moneō, *ēre* napomínati *alqm, ut C.*

ē-morior, *ēmorī, ēmortuus sum* zemříti, umříti 1) pův. *neque tuorum quicquam potuit emori praeter corpus C; mihi quidem persuaderi nunquam potuit animos . . emori C; emori per virtutem S* zmužile; 2) přenes. odumříti, vymříti, vyhynouti, zajíti (o věcech neživých i abstr.): *terra emoriens Cu* odumírající; *laus eorum emori non potest C; emoriatur amor O.*

ē-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* odstraniti ven 1) pův. a) o živých bytostech: *alqm e foro L; de medio L; curiā, senatu* vyloučiti; *milites emoti aedificiis L;*

dura emovere loco me tempora H násilím vytrhly; b) o neživých věcech: *muros V* v základech otřásti; *emoti procumbunt cardine postes V*; *emota tridenti fundamenta V*; 2) přen. zahnati něco: *pestilentiam ex agro Romano L*; *curas dictis V*; *emovit veterem mire novus (morbus) H.*

Empedoclēs, *is, m.* [Ἐμπεδοκλῆς] slavný filosof (fysik) a básník z Agrigenta kol. 450 př. Kr., učitel Gorgiův. Odt. adj. **Empedoclēus,** *a, um* empedoklovský: *sanguis C*; **Empedoclēa,** *ōrum, n.* učení Empedoklovo.

empīricī, *ōrum, m.* lékaři, léčící na základě pouhé zkušenosti *C.*

Emporia, *ōrum, n.* [Ἐμπόρια] vl. ‚místa obchodní' Emporie, krajina u Malé Syrty v Africe.

Emporiae, *ārum, f.* [Ἐμπορίαι] město v sev. vých. cípu Hispanie, nyn. *Ampurias.* Odt. obyv. jeho **Emporitānī,** *ōrum, m.* Emporijští.

emporium, *iī, n.* [ἐμπόριον] tržiště, trhoviště, skladiště, místo obchodní.

emptiō, *ōnis, f.* koupě, nákup: *partem eius praedae devoraverant emptiones C*; *e. fundi, frumenti, agrorum, bonorum C.*

emptitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *emo*] opětovně kupovati: *qui talem operam emptitasset T.*

emptor, *ōris, m.* kupec: *cum idem expediet emptori et venditori C*; *quod venditor norit, emptor ignoret C*; *bonorum C*; *dedecorum pretiosus emptor H* jenž hanbu draho vykupuje; *fricti ciceris emptor H* opis za „nevzdělaný lid".

Empulum, *ī, n.* město v Latiu.

ē-mulgeō, *ēre, mulsī, mulsum* vydojiti; přen. *paludem* vyssáti.

ē-mungō, *ere, mūnxī, mūnctum* vysmrkati 1) pův. *se e.* nebo *emungi* vysmrkati se; 2) přen. (*homo*) *emunctae naris H* (člověk) jemného čichu, (jenž hned vidí chybu druhého); někoho o něco ošiditi, zrak vytříti: *Pythias emuncto lucrata Simone talentum H* napálila Simona o . .

ē-mūniō, *īre, īvī (iī), ītum* náležitě opevniti: *locum arcis in modum L*; *postes V*; zdí obehnati: *opere emunitus locus L*; odtud *silvas ac paludes T* cesty raziti, založiti lesy a bažinami

ēn, interj. 1) [z **est-ne*] zdali, v otázkách vyslovujících podiv, důkaz nějakého tvrzení: *en umquam futurum, ut congredi armatis cum Samnite liceat? L*; *en haec promissa fides est? V*; *en umquam creditis fando auditum esse L*; 2) [srov. ἦν] hle! hleď! viz! vida! *en ad quem legatos mittamus C*; *en foederum interpretes C*; *en memoria mortui sodalis C*; *en unquam fando audistis patricios primo esse factos, non de caelo demissos? L*; při výrazu nevole: *en hic est nostri contemptor O*; — při subst. a zájm. a) v nom.: *en crimen*; *en causa, cur C*; *en Priamus V*; *en Varus T*; *en ego O, V*; *en hic C*; *en quod C*; b) v dat.: *en tibi L*; c) v akk.: *en quattuor aras V*; *en causam, cur C*; — uvozuje imperativy: *aspicite en! O*; *en accipe V*; *en age, segnes rumpe moras V.*

ēnārrābilis, *e* adj. vypověditelný: *clipei non enarrabile textum V.*

ē-nārrō, *āre, āvī, ātum* vypověděti, vypravovati, vyložiti, vylíčiti: *res gestas C, somnium senatui C.*

ē-nāscōr, *nāscī, nātus sum* dep. vzrůsti, vyrůsti: *capillus*; *laurea in puppi navis enata L*; *in latitudinem enati rami C*; *medio alveo enata insula Cu* povstal.

ē-natō, *āre, āvī, ātum* vyplovati, plováním se zachrániti: *si fractis enatat exspes navibus H*; přenes. (z něčeho) si pomoci: *reliqui habere se videntur angustius, enatant tamen C.*

ē-nāvātus, *a, um* úplně vykonaný: *opera T* (pochyb.).

ē-nāvigō, *āre, āvī, ātum* 1) pův. s lodí, na lodi vyplouti: *enavigare properant Cu*; 2) přen. *ex quibus tamquam e cotibus enavigavit oratio C* dostala se na volné moře; bás. *unda omnibus enaviganda H* po níž každý se musí plaviti, kterou každý musí přeplouti.

Enceladus, *ī, m.* [Ἐγκέλαδος, uvnitř hřmotící'] gigant od Jova bleskem zasažený a Etnou pokrytý.

endo [srv. ἔνδον] arch. předl. = *in*: *endo caelo* a ve složeninách: *endoplorato* = *implorato C.*

Endymiōn, *ōnis, m.* [*Ἐνδυμίων*] krásný jinoch, do něhož Selene se zamilovavši sestoupila s nebe, aby jej ve spánku políbila. Dle jiné báje k věčnému spánku odsouzen pro svou lásku k Junoně.

ē-necō (*ēnicō*), *āre, necuī, ēnectus* usmrtiti **a)** pův. *aves, angues, pisces*; **b)** přen. vyčerpati, vysíliti, utýrati, umořiti: *enectus siti Tantalus O*; *fame, frigore, illuvie, squalore enecti L*; metaf. *pars animae .. inopia enecta C.*

ēnervātus, *a, um* [vl. part. perf. od *enervo*] vysílený, slabý, mdlý: *homo C, philosophus C*; *ratio et oratio C*; *enervati atque exsangues C.*

ēnervis, *e,* adj. [*nervus*] vysílený, slabý, mdlý: *orator T.*

ē-nervō, *āre, āvī, ātum* vl. nervy vyníti; potom metaf. vysíliti, seslabiti: *non plane me enervavit senectus C*; *corpora, animos L*; *vires H.*

Engonasi (*-in*) [*ὁ ἐν γόνασι*] klečící: *genibus quia nixa feruntur C* souhvězdí Herkula na sev. polokouli starými zvané Nixus.

Enguīnus, *a, um* enguijský: *civitas* město na sev. Sicilii poblíž Himery; obyv. jeho **Enguīnī,** *ōrum, m.* Vlastní název města **Enguīon,** *ī, n.*

ēnicō viz *ēnecō.*

enim [srv. *nam*] spojka stávající za slovem nebo skupinou slov, velmi zřídka na začátku věty; **1)** význ. odůvodňovací neboť: *Sextus enim Roscius reus est C*; *videre enim se hominum vestigia C*; *numquam enim hic neque suo neque amicorum iudicio .. revincetur C*; *aditus enim in id sacrarium non est viris C.* zvl. *quid enim?* Což, cožpak? *Quid enim tam pugnat ..? C quid enim? concurritur H.* Někdy třeba si větu odůvodňovanou doplniti: *Cum Critias respondisset in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, in oculum suum recidisse, tum Socrates: non enim paruisti mihi revocanti C* dobře se ti stalo, není divu, neboť... V tom případě mívá *enim* též platnost námitky: *Sint tantum reduces. Sed enim temerarius ille est meus O*; *Sed enim ne pectora vano fida metu paveant, istas despernite flammas! O* avšak nebojte se těchto plamenů, neboť ten, jenž vše přemohl, také je překoná. Někdy parentheticky: *rumpor et invideo (quid enim non omnia narrem?) O*; *ut ante dixi — dicendum est enim saepius C —.* Někdy lépe hodí se vždyť: *notum enim vobis carmen est C*; **2)** význ. vysvětlovací: totiž: *genus est enim eiusmodi C*; *arbor enim est O*; *de corpusculorum (ita enim appellant atomos) concursione ... C*; **3)** význ. tvrdicí: zajisté, ovšem, jistě, opravdu, vskutku, skutečně: *in his est enim alqa obscuritas C*; *ornanda est enim dignitas domo C*; *est enim obscurum .. factum eius, ut C*; *sus, quam Aeneas tibi enim mactat V* (ovšem). Někdy více adversativně: *Metilius id enim ferendum esse negat L* (ovšem sice). zvl. spojení **neque enim**: *neque enim tolerare potuit O*; *nec enim, dum eram vobiscum, animum meum videbatis C* vždyť přece ne.. Často bývá **at enim**: *at enim Caesari imperium dedi C*; nebo **sed enim** (*ἀλλὰ γάρ*) vždyť zajisté: *progeniem sed enim Troiano a sanguine duci audierat V* vzniklo vlastně z vět: *sed Carthagini metuebat, audierat enim.*

enim-vērō, adv., sesílené a stupňované *enim*, neboť, vskutku, neboť zajisté, zajisté, opravdu zvl. na zač. věty: *enimvero ferendum hoc non est C*; *enimvero mirari satis non queo C*; ale I za slovem: *ille enimvero negat C*; *hic enimvero* (ovšem) *tu exclamas C.* Někdy s přídechem ironickým: *enimvero senatus indignari L*; *tum enimvero consul.. vociferari L.* Někdy i ve smyslu advers., zvl. spoj. **vērum enim-vērō**: *verum enimvero .. victoria in manu nobis est S* ale vskutku.

Enīpeūs, *eī, m.* [*Ἐνιπεύς*] řeka v Thessalii **a)** pramenící na hoře Othrys, nyn. Carissa, přítok Apidanu, jako bůh personif. *O, V*; **b)** pramenící na Olympu, říčka pobřežní *L.*

ē-nitēō, *ēre, nituī,* — zastkvíti se, zasvitnouti **1)** pův. *fruges enitent C, campus enitet V* lesknouti se (o houdách čerstvě zoraných); **2)** přen. *decus enitet ore V*; stkvíti se, vynikati: *in orationibus Demosthenes C*; *Athenae prope cunctis gentibus enitebant C.*

ē-nitēscō, *ere, nituī,* — [inchoat. k *enitēo*] zastkvíti se, zasvitnouti

1) pův. *enitescis pulchrior multo II*; 2) přen.: *ubi virtus enitescere posset S*; *studiis honestis et eloquentiae glorią T.*

ē-nītor, *nīsī, nīxus* a *nīsus sum* dep. I nepřech. namáhavě se dostati ven, vydrati se, vydrápati se, vylézti, vyvinoutise, vyniknouti odněkud: a) pův.: *adeo erat impedita vallis, ut in adscensu, nisi sublevati a suis, primi non facile eniterentur Cs*; *tandem Vitellius in editiora enisus T*; *in verticem montis Cu*; *dum per angustias aditus enituntur T*; *enisae legiones in aperta T*; *per undas Cu, fluctus L*; též s akk. *Pyrenaeum eniti T* vystoupiti na..; o úhoncích révy: *viribus eniti, quarum assuescant vites V* vzpínatise; b) přen. namáhati se, snažitise: *enitendum est Miloni, ut tueatur dignitatem suam C* přičiniti se; *non quin enitendum sit in utroque C*; *lacerare ferro et frangere enitar H*; *simul eniterer domi militiaeque quam maximo usui esse populo Romano S*; *enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar S.* Též ve význ. pass. *ab iisdem enisum est, ne.. decretum fieret S*; II přech. porodit = *parere*: *quem Pleïas enixa est O*; *Roxane praegnans est: optamus marem enitatur Cu*; *coniunx sex partus enixa T*; *sus triginta capitum fetus enixa iacebit V*; s abl. *enixa est utero .. infantem O.* Často samost. part. perf. jako adj. **ēnīxus** *a, um* činný, horlivý: *virtus, studium L.* Adv. **ēnīxē,** komp. *enixius* s námahou, pracně, vytrvale, horlivě: *oboedire L*; *meam causam boni enixe susceperunt C*; *enixius ad bellum adiuverunt L*; *imperata enixe facere L.*

Enna, *Ennaeus, Ennēnsis* [*Ἔννα*] viz *Henna, Hennaeus, Hennensis.*

Ennius, *ī, m. Q.* básník římský (* kol. 240., † 169) z Rudií v Kalabrii (odtud *Calaber*). Mimo četné tragoedie, komoedie a satiry napsal ep. báseň Annales v 18 kn., v níž líčí dějiny římské od příchodu Aeneova do Latia až do své doby (zach. jen ve zlomcích). Zavedl hexametr místo dosavadního verše saturnského. Až do doby cís. těšil se veliké vážnosti.

ē-nō, *āre, nāvī, nātum* vyplovati; plováním uniknouti: *pars in Erythraeum enarunt L* plováním se zachránili; přen. *Daedalus .. enavit ad arctos V* zachránil se letem.

ēnōdātē, adv. zřetelně: *narrare C, enodatius explicare C.*

ē-nōdātiō, *ōnis, f.* [*ex, nodus*] vl. rozuzlení; přen. vysvětlení, vyložení, výklad: *nominum C.*

ē-nōdis, *e,* adj. [*nōdus*] bez uzlů, bez suků, hladký: *truncus V.*

ē-nōdō, *āre, āvī, ātum* uzlů, suků zbaviti; přen. vysvětliti, objasniti: *in enodandis nominibus laborare C* t. j. etymologie; *praecepta enodata diligenter exponere C* rozborem pečlivě vyložiti.

ēnormis, *e,* adj. [*norma*] od pravidla odchylný, nepravidelný: *huc et illuc flexi atque enormes vici T*; neobyčejně veliký, ohromný: *spatium, hasta, gladius T.*

ē-nōtēscō, *ere, notuī,* — [inchoat. k **notere, notus*] známým se státi, roznésti se: *quod ubi enotuit T.*

ēnsi-fer, *a, um* meč nosící: *Orion O.*

ēnsiger, *gera, gerum* meč nosící, mečem vládnoucí.

ēnsis, *is, m.* meč (básn. synon. = *gladius*); *aureus V, falcatus* (*hamatus*) *O* srpovitý, zakřivený meč Perseův; básn. plur. *Diomedeos Aeneas fugerat enses O* = *ensem.*

Entellīnus, *a, um* entellský, z Entelly, města na Sicilii nedaleko Selinunta: *senatus*; subst. **Entellīnī,** *ōrum, m.* Entellští *C.*

enthȳmēma, *atis, n.* [*ἐνθύμημα*] term. techn. v rhetorice: dovozování, argumentace; závěr na zákl. protivy: *sententiae ex contrariis C.*

ē-nūbō, *ere, nūpsī, nūptum* vyvdati se do jiného stavu: *e patribus* (*Virginia*) *enupserat L* ze stavu patricijského; *extra filias, quae enupsissent prius, quam in populi Romani potestatem venirent L* z domů otcovských, t. j. vůbec provdati se.

ē-nucleātē, adv. [*nucleus*] prostě, jasně, jednoduše (opak *ornate*): *dicere C, e. disputant Stoici C.*

ē-nucleō, *āre, āvī, ātum* vl. zrn, jader zbavovati; přen. pečlivě vypracovati. ze-

vrubně vyjádřiti, jasně vysvětliti: *acu quaedam enucleata argumenta C*; *enucleata suffragia C* s rozvahou a přesvědčením odevzdané, čisté; *rem enucleare C.* Odt. **ēnucleātus**, *a, um* prostý, jednoduchý: *genus (dicendi) Antonii C.*

ēnumerātiō, *ōnis*, *f.* výčet: *singulorum argumentorum C, oratorum C*; v rhetor. opakování řečeného, rekapitulace: *epilogus si enumerationem rerum habet C.*

ē-numerō, *āre, āvī, ātum* vyčísti, vypočítati: **a)** *pretium C, dies Cs, stipendia L*; **b)** = řadou uvésti: *quae victis acciderent, enumeravere S*; *istius facta omnia C, proelia N, triumphos O.*

ēnuntiātiō, *ōnis*, *f.* výpověď, výrok, věta: *omnis e., quod ἀξίωμα dialectici appellant C.*

ē-nuntiō, *āre, āvī, ātum* vl. ven oznámiti, vynésti, vyzradit i: **a)** *quod tacendum putavi C, dolum Ciceroni S*; *mysteria C, sociorum consilia C*; term. techn. při dražbě: vyvolávati cenu: *praeconem audiebant C*; b) přen. vypovídati, vysloviti, pronésti něco: *sententias breviter C*; *quidquid enuntietur C.* cokoli se propovídá; *rem verbis C.* Odtud subst. **ēnuntiātum**, *ī, n.* výpověď, věta: *Epicurus concedit omne e. aut verum aut falsum esse C.*

ēnūptiō, *ōnis*, *f.* vyvdání se: *gentis L.*

ē-nūtriō, *ēre, īvī, ītum* vyživovati, vychovávati: *puerum sub antris O* odchovati.

1. eō, *īre, iī* (zř. *īvī*), *itūrus* [srov. *εἶμι*, jíti] jíti také jeti, plouti, plovati, běžeti) **I** pův. jíti v nejšírš. význ. slova **a)** bez označení směru a cíle: *ut eā elephantus ire posset, quā antea inermis homo vix poterat repere N*; *copias suas non ituras esse N* že nebudou chtíti táhnouti; *i lictor C*; *ite, ferte citi V*; iron. *i nunc et versus meditare H.* s akkus. vnitř. předm.: *incomitata videtur ire viam V*; *itque reditque viam V* sem tam chodí; *iter altum ire V*; *viam longam ire V.* s bližš. urč. způsobu: *comitem alci O* jakožto průvodce; *populantes ire L, praecipitem ire L, celeriter ire C, tardius*; *tuto C*; *maximis itineribus L* nejrychlejšími pochody; *mores eunt praecipites L* upadají. zvl. označení druhu pohybu: *pedibus ire L* pěšky, též po suchu; *equo, equis L, V* jeti na koni; *bigis it Turnus in albis V*; *curru, plaustro L* na voze jeti; *Argiva phalanx navibus (puppibus) ibat VO* na lodích plouti; i bez toho označení: *equites ibant V* jeli; *alis O* letěti; *ventus adspirat eunti V* letící Iridě; **b)** východisko a místo označeno: abl. *sacris ire O* od oběti; *portis V* z bran; abl. s předl.: *a navibus V*; *de imis sedibus V*; *e consilio V.* Kudy?: *ibam forte viā sacrā H*; *quā viā itur Hennam C*; *eodem itinere ire L*; **c)** cíl označen: **α)** accus. *nos . . . sitientes ibimus Afros V*; *pompam funeris O* na pohřeb; *infitias ire Cu* zapírati. zvl. často supinum: *venatum ire V* jíti na lov; *cubitum ire C* jíti spat; *dormitum H, deiectum H*; metaf. *ultum ire Cu, servitum ire V* chtíti sloužiti. v tomto spojení též inf. pass. *iri* k utvoření pass. *inf. fut.*: *laudatum iri* atp.; **β)** předl. accus.: *in ius ire N* na soud; *in exilium C*; *(pedibus) ire in sententiam alcis CL* přidati se k mínění někoho (o hlasování v senátě); *in crucem, in malam rem Pl* k čertu; *in hostem VL*; *in Iovis domum O*; *in Germaniam, in provinciam*; *ad caelum V*; *ad saga C* pro vojenské pláště = chopiti se zbraně; *ad opus O*; *ad cenam*; *contra hostes Cs*; *dictis it contra dicta tyranni V* postaví se, odporuje; *tu ne cede malis, sed contra audentior ito V*; *obviam ire* vstříc jíti; překaziti něco; **γ)** dat.: *ibat . . bello Virbius V* do boje; *ire suis subsidio* na pomoc; **II** přen. o věcech neživých: **a)** všeob.: *it fumus in auras V* vznáší se; *it naribus sanguis V* teče; *sudor in artus V* vyráží; *Euphrates it V* proudí; *unde it mare proruptum* (v. t.) *V* vychrluje se; *per caelum ibat luna V* kráčela; *tempestas it per campos V* žene se, burácí po . . .; *tempus* letí, plyne; *circulus auri per collum V* běží kolem hrdla, obepíná h.; *sagitta O* letí; *hasta V*; *puppis O* plyne, pluje. zvl. ve význ. měniti se v něco, přecházeti: *sanguis it in sucos O*; *brachia in ramos O.* o věcech abstr.: *it clamor ad aethera V* stoupá; *fama it per urbes V* = šíří se; *rumor per oppida O*; *si non tanta quies iret V*

nenastal; *pugna it ad pedes L* začíná boj pěších (vl. dochází na pěšáky); **b)** zacházeti, zanikati, zemříti: *eunt dies H, eunt anni●, sic eat, quaecumque lugebit hostem L; sex mihi natales ierant* ● uplynuly, minuly; **c)** pokračovati, dařiti se, vpřed jíti: *ut res ire coepit C; anni praeeuntur euntes H* ku předu se ženoucí; *nutu Iunonis eunt res V; incipit res melius ire Cs; euntibus ordine fatis* ● půjde-li osud drahou svou; **d)** jíti za nějakým cílem: *in poenas ire VO* k potrestání; *ibatur in caedes* šlo se za .. (= pomýšlelo se); *in scelus ire* ● k zločinu přikročiti; *in lacrimas ire V* dáti se do pláče; **III** Významy zvláštní: **a)** ve vojenství: *ad arma, ad saga ire L* zbraně se chopiti; *in aciem ire T* stavěti se do šiku; *in ordines ire Cu.* ve sm. útočiti (jíti na něco): *in Capitolium L;* obyč. *adversus* a *contra alqm;* **b)** polit. *in partem alqam ire L* přidati se k straně; *in suffragium ire L; in consilium ire Cs* = *sententias ferre;* **c)** v soudnictví: *ad iudicem ire, in ius* před soud; *in possessionem ire C* v držení se uvázati.

2. eō, adv. [isol. abl. od *id*] **A.** ve význ. čistě místním **1)** na ot. kde na tom místě, tam: *cum tu eo quinque legiones ... haberes C; eo imponit vasa S* tam = na dobytek; zvl. ve spojení *eo loci: templum Saluti exstrueretur eo loci, ex quo Scaevinus ferrum prompserat T;* přen. *res erat eo iam loci C* již tak daleko; **2)** na ot. kam *eo postquam ventum est C; eone pirata penetravit? C; Adherbal ubi intellegit eo processum S* že až na to došlo; *postquam eo ventum est, unde .. S* tak daleko, že odtamtud; *eo prorumpit hominum cupiditas C* až tak daleko; *eo rem iam adductam C; res eo crevit L* do té míry; *sciscitandoque eo perrenit L* k tomu výsledku; — přenes. *eo accedebat, quod C* k tomu přistupovalo to, že ...: s gen. part. tak daleko, až tam v ...: *eo vecordiae processit S* tak daleko v zběsilosti, až k takové zběsilosti; *eo miseriarum venturus eram S; eo consuetudinis res est adducta L; eo rerum ventum erat Cu;* **B.** ve význ. časovém do té doby, až do té doby, až potud, tak dlouho — až: *usque eo non moleste tulit, donec ... C; bibitur usque eo, dum .. C; usque eo se tenuit, quoad .. C; C* ve význ. modálním a jako abl. mensurae **1)** absol.: do té míry, tak velice: *eo custodias hostium fallebant L;* někdy spojeno s *usque: usque eo crevit, ut C; usque eo despicere N; per sociorum iniurias eo usque corrupisse, ut .. T;* **2)** s kompar.: *eo magis* o to více, tím více; *obtestor vos atque eo magis .. C* a to tím více; *quo studiosius absconditur, eo magis enitet C;* (někdy *eo* vypuštěno: *quo plures erant, (eo) maior caedes fuit L; quoque habeas plus, pauperiem metuas minus H* vl. čím méně se bojíš .., tím více máš; *quo cariora ornamenta sunt, violentius detrahebantur Cu*); **D.** ve význ. účel.: proto, s tím úmyslem, aby; za tím účelem; *non eo dico, quo mihi veniat in dubium C; eo scripsi, quo plus auctoritatis haberem C; eo natus sum S;* **E.** ve význ. odův.: proto, z toho důvodu: *frater es. eo vereor C; eo maxime quod sermo inter omnes congruebat T; plausus eo praetermissus, quia C; hoc eo facit, ut ille abesset C; haec non eo profero, quo conferenda sint C.*

eōdem, adv. [vl. isol. abl. od *idem*] **I** na ot. kde? tamtéž, na tomtéž místě: *res est eodem loci, ubi reliquisti C; arduum est eodem loci potentiam et concordiam esse T;* **II** na ot. kam? tamtéž, na totéž místo: **a)** místně: *eodem profectus est C; convenisse eodem complures socios C; eodem se recipere Cs; eodem conducere clientes Cs;* **b)** přen. *eodem pertinere Cs; haruspicis dicta eodem intendere videt S* že tamtéž míří; *accedunt eodem multa merita C* k tomu.

eōpse = *eo ipso.*

Ēōs, —, *f.* [Ἠώς] = *Aurōra,* bohyně rannich červánků, Jitřenka: *proxima victricem cum Romam inspexerit Eos O.*

Ēōus, *a, um* [od *Ēōs*] **a)** ranní, jitřní, zajitra: *Eoae Atlantides abscondantur V;* **b)** východní, na východě: *Eoae domus Arabum V; Eoum caelum O, Eoae partes H, fluctus H. Indi O, acies V.*

Ēōus, *ī, m.* **a)** jitřenka (sc. *ἀστήρ*): *terras irrorat E. V;* **b)** název jednoho

koně slunečního (sc. *equus*) ∪; c) orientál, východčan (sc. *homo*): *Gallus et Hesperiis et Gallus notus Eois O*; *gener adversis instructus Eois V* nepřátelskými voji východními.

Epamīnōndās, *ae, m.* [*Ἐπαμεινώνδας*] slavný vojevůdce a státník thebský * kol. 418, † 362 v bitvě u Mantineie.

Epaphrodītus, *ī, m.* propuštěnec Neronův *T.*

Epaphus, *ī, m.* [*Ἔπαφος*] syn Jovův a Ioin v Egyptě uctívaný jako bůh (Apis) *O.*

Epēus, *ī, m.* [*Ἐπειός*] syn Panopeův, tvůrce koně trojského: *fabricator doli E. V.*

ephēbus, *ī, m.* [*ἔφηβος*] jinoch mužného věku dospívající, ve věku 16 až 20 let.

ephēmeris, *idis, f.* [*ἐφημερίς*] deník pro záznamy událostí, vydání a příjmů.

Ephesus, *ī, f.* [*Ἔφεσος*] město malasijské naproti ostrovu Samu, u řeky Kaystru, se slavným chrámem Artemidiným. Odt. adj. **Ephesius,** *a, um* efeský: *Diana C L*; *pecunia Cs* peníze uložené v chrámě Artemidině. Subst. **Ephesiī,** *ōrum, m.* obyv. Efesané.

Ephialtēs, *ae, m.* [*Ἐφιάλτης*] zrádce Řeků v Thermopylách.

ephippiātus, *a, um* na koni osedlaném jezdící: *equites Cs.*

ephippium, *iī, n.* [*ἐφίππιον*] čabraka, sedlo: *ephippiis uti Cs*; přísl. *optat ephippia bos H* = jest se svým osudem nespokojen.

ephorus, *ī, m.* [*ἔφορος* vl. dozorce, dohlížitel] úředník ve Spartě, jichž bylo pět, pův. jako dozorci na trhu, brzy též s mocí soudní (ve příčích civilních) i vojenskou (jmenovali vojevůdce), měli veliký vliv na úřady ostatní i samé krále a politické poměry vnější.

Ephorus, *ī, m.* [*Ἔφορος*] dějepisec z Kum aiolských, žil kolem 340 př. Kr.

Ephyra, *ae, f.* [*Ἔφυρα*] starší název Korinthu *O.* Odt. adj. **Ephyraeus,** *a, um* efyrský, korinthský: *Creusa O*; též **Ephyrēïus,** *a, um*: *Ephyreïa aera V.*

Epicharmus, *ī, m.* [*Ἐπίχαρμος*] **1)** básník komoedií kol. r. 540—450 z ostrova Kou, později v Syrakusách se usadivší (odt. *Siculus H*); **2)** název jedné básně Enniovy *C.*

Epiclērus, *ī, f.* [*Ἐπίκληρος*] Dědička, titul jedné veselohry Menandrovy *C.*

epicōpus, *a, um* [*ἐπίκωπος*] veslv opatřený: *phaselus C.*

Epicratēs, *ae, m.* (*Ἐπικράτης*) **1)** vl. Všemocný, vše ovládající: *Pompeius C*; **2)** rhetor athenský; **3)** Agyriňan (Agyrion město na Sicilii).

Epicūrus, *ī, m.* [*Ἐπίκουρος*] filosof řecký, nar. 342 př. Kr. na Samu, zakladatel „epikurské" školy. Odt. adj. **Epicūrēus,** *a, um* epikurský: *medicamenta doloris* (= rozkoše) *C*; a subst. **Epicūrēī,** *ōrum, m.* Epikurovci, stoupenci Epikurovi.

epicus, *a, um* epický: *carmen, Ennius poëta.*

Epidamnos, *ī.* (*-us, ī*) *f.* [*Ἐπίδαμνος*] starší název Dyrrhachia, nyní Durazzo (Drač).

Epidaphnē, *ēs, f.* [*Ἐπιδάφνη*] předměstí antiochijské *T.*

Epidauros, *ī,* (*-us, ī*) *f.* [*Ἐπίδαυρος*] **1)** město v Argolidě s chrámem Asklepiovým, nyn. Pidoro; **2)** město v nyn. Dalmacii, nyn. Ragusa Vecchia (Cavtat). Odt. adj. **Epidaurius,** *a, um* epidaurský a subst. **Epidaurius,** *iī, m.* Epidauřan = Asklepios.

Epigonī, *ōrum, m.* [*Ἐπίγονοι*] ‚Potomci', synové sedmi vůdců proti Thebám, název tragoedie Aischylovy přeložené Acciem.

epigramma, *atis, n.* [*ἐπίγραμμα*] nápis (na podstavcích soch, náhrobcích atp.): *e. Graecum pernobile incisum est in basi C*; krátká báseň, epigram: *quod e. in eum fecisset C.*

epilogus, *ī, m.* [*ἐπίλογος*] konec řeči, doslov.

Epimenidēs, *is, m.* [*Ἐπιμενίδης*] řecký básník a věštec z Kretv, jenž očistil Atheny r. 596 z vraždy Kylona.

Epimētheus, *eī, m.* [*Ἐπιμηθεύς*] manžel Pandořin, bratr Prometheův.

Epimēthis, *idis, f.* dcera Epimetheova Pyrrha, manželka Deukalionova *O.*

Epiphanēa, *ae, f.* [*Ἐπιφάνεια*] město v Kilikii.

Ēpīrus, *ī, f.* [*Ἤπειρος*] Epeiros, krajina u záp. pobřeží sev. Řecka od zálivu ambrackého na sev. až k mysu akrokeraunskému, proslulá chovem koní. odt. jm. nár. **Ēpīrōtēs,** *ae, m.* Epeirotan, obyvatel Epeiru. Adj. **Epīrōticus,** *a, um* epirský; zřídka **Ēpīrensis,** *e*: *Alexander L.*

epistula, *ae, f.* [*ἐπιστολή*] pův. zásilka; pak dopis, list: *venio nunc ad litteras tuas, quas pluribus epistulis accepi C*; *epistula C. Verris ad Neronem C*; *epistulam solvere* dopis otevříti, též *epistulae vinculum solvere*; *epistulam anuli sigillo imprimere Cu* zapečetiti; *epistulae notare nomen N* list svým jménem podepsati; *per epistulas* písemně (*pecunias imperare*); *epistularum officium* úřad tajemníka; *ab epistulis* tajemník. Anal. dle *litterae* též plur. *epistulae* o jednom dopise.

epitaphius, *iī, m.* [*ἐπιτάφιος* sc. *λόγος*] řeč pohřební.

epitoma, *ae, f.* (*-ē, ēs*) [*ἐπιτομή*] výtah, výpis, naznačení obsahu nějakého spisu.

epōdos, *ī, m.* [*ἐπῳδός*] krátký verš následující po delším; meton. báseň takovými verši skládaná: *epodon liber H* kniha epod.

epops, *pis, m.* [*ἔποψ*] dudek, lat. *upupa.*

Eporedia, *ae, f.* římská osada v Gallii předalps., nyn. Ivréa v údolí Dory Baltei.

Eporedorīx, *īgis, m.* šlechtic aedujský, přívrženec Caesarův.

epos, *n.* [*ἔπος*] jen nom. a acc. báseň hrdinská.

ē-pōtus, *a, um* [srov. *poto*] vypitý; **1)** pův. *epoto medicamento L*; *venenum epotum C*; *poculo epoto C*; **2)** přen. *torreno Lycus est epotus hiatu O* pohlcen.

epulae, *ārum, f.* **a)** pokrmy, jídla *mensae conquisitissimis epulis exstruebantur C*; *vestis, blattarum epulae H*; *vino et epulis onerati S*; **b)** hostina, hody: *inter epulas* za hostiny; *iis apud me hodie epulae instructae sunt L* připraveny; **c)** přen. *animus saturatus bonarum cogitationum epulis C*; *oculis epulas dare Pl* pastvu. Různé druhy: *familiares e.* rodinné; *adhibete Penates epulis V* k hostině pohřební; *regis C, liberales T, prodigae T.*

epulō, *ōnis, m.* [*epulum*] správce hostiny; byli to *triumviri* nebo *septemviri epulones*, kollegium kněžské obstarávající hostiny se slavnostmi a hrami spojené *LC.*

epulor, *ārī, ātus sum* dep. ‚jídlo si připraviti', tedy: jísti, hodovati, stolovati: *more Persarum luxuriosius N*; *paulisper epulatus convivio egreditur Cu*; *gens epulata V* pohodovavši. s předm. v abl. (srv. *vesci*) *dapibus epulamur opimis V*; v acc.: *filium patriis epulandum ponere mensis V* k jídlu předložiti; *non epulanda* (*corpora*) *fuerunt O* neměla sloužiti za potravu.

epulum, *ī, n.* hostina, hod, kvas: *epulum populo dare C* uspořádati, dávati; *ex Fausti epulo magnificentissimo famem non expleras? C*; *Iovis epulum L* Jovovi uspořádaná; *epulum funebre L* pohřební; *epuli dominus C* hostitel.

Ēpytus, *ī, m.* [*Ἤπυτος*] **1)** Trojan z družiny Aeneovy; odt. patron. **Ēpytidēs,** *ae, m.* syn E. Perifas *V*; **2)** král albský *O.*

equa, *ae, f.* kobyla, klisna: *equus in armenta tendit equarum V*; *apta quadrigis equa H.*

eques, *itis, m.* [od *equus*] jezdec **1)** pův. naproti *pedes* člověk na koni a to: **a)** všeob.: *eques profectus L* t. j. na koni; *illum equitem sex dierum spatio transcurrisse Italiam L* koňmo; *Massylique ruunt equites V* na koních; *vectabor umeris tunc ego inimicis eques H*; **b)** term. techn. ve vojenství jezdec a hromadně jízda naproti pěchotě: *equitum milia erant sex, totidem numero pedites velocissimi Cs*; *decurio equitum Gallorum Cs*; collect. *forti permixtus Etrusco Arcas eques V*; *equitem .. diffundite campis V*; *eques sagittarius T*; **2)** jezdec jakožto člen středního stavu římsk. = rytíř: *quem tu si ex censu spectas, eques Ro-*

manus est C; quas doceat quivis eques atque senator semet prognatos H; equitum decus H; equites dignitate senatoria T; collect.: *si discordet eques H* jezdectvo; *satis est equitem mihi plaudere H*; humor. s narážkou na původ názvu: *Romani tollent equites peditesque cachinnum H.*

equester, *tris, tre* adj., zřídka **equestris,** *e* jízdní, jezdecký **a)** ob. *copiae equestres* sbory jízdní, jízda; *pugna, proelium, certamen, tumultus, scuta*; *spolia*; *statua*; *disciplina, auxilium, terror*; **b)** o jezdeckém stavu: *equester ordo, equestris familia*; *ex equestri loco profectus C* ze stavu jezdeckého; *dignitas, nomen, splendor, auctoritas e.*; *anulus e.* zlatý prsten jakožto odznak stavu. Isol. subst. **equester** = *eques* rytíř: *Iulius Densus T.*

equidem, adv. [sesil. *quidem*] **a)** jistě: ovšem, zajisté, věru, vskutku. Stojí obyč. u první osoby za slovem důrazným: *dixi equidem et dico H*; *hoc e. solabar V.* Ale i u jiných osob: *vanum equidem hoc consilium est S*; *scitis equidem S*; *numquid de Dacis audisti? nil equidem H*; řídčeji na místě prvním: *equidem ego vobis regnum trado firmum S*; *equidem ego sic existumo S*; *equidem dimittam V*; **b)** omezovací: aspoň, pokud se mne týče: *equidem me Caesaris militem dici volui Cs*; *quod apud me equidem in confesso est T*; *quod equidem feci Cu*; **c)** připouštěcí: sice, s částicemi *verum, sed, ceterum, tamen*: *vellem equidem vobis placere, Quirites, sed multo malo vos salvos esse L*; *vellem equidem idem posse gloriari quod Cyrus, sed tamen hoc queo dicere C.*

equīle, *is, n.* stáj pro koně, konírna.

equīnus, *a, um* koňský: *seta C* žíně, *nervus V* tětiva žíněná; *sanguis, cervix, iuba O*; *pedes O* kopyta, *crista V* chochol; *fidis ope equina V* spoléháš na nohy koňské.

equīria, *um, n.* [*equus*] slavnost Martova s dostihy dne 27. ún. a 17. března konaná.

equitābilis, *e,* adj. [*equitare*] sjízdný, pro jízdu způsobilý: *planities Cu.*

equitātus, *ūs, m.* [*equitare*] **a)** jízda abstr.: *iter equitatu conficere Cs* koňmo; **b)** jízda konkr., jezdectvo, souhrn jezdců: *Caesar equitatum praemittit Cs*; *repente omnem equitatum . . cursu tendere iubet . . S.* Dat. *equitatui* i *equitatu Cs*; plur. *hic magnos equitatus exspectabat Cs* = oddíly jízdní; *quocumque accederent equitatus hostium S.*

equitō, *āre, āvī, ātum* [*eques*] na koni jezditi, projížděti: **a)** *ter circum adstantem equitavit V*; *neu sinas Medos equitare H*; *equitare, iaculari . . S*; **b)** jako jezdec na vojně sloužiti: *cum in nostro exercitu equitaret cum suis equitibus C*; přenes. o větru: *vel Eurus per Siculas equitavit undas H* se prohánět.

equuleus, neb *eculeus, ī, m.* [demin. adject. od *equus*]: **a)** hříbě: *bos equuleum peperit L*; *eculei argentei nobiles C* sošky stříbrné; **b)** nástroj k mučení, dřevěný kůň: *imponi in equuleum Cu*; *in his equitabit eculeis C*; *facti in eculeo quaestio est C*; *vincla, verbera, eculeus C.*

equus, *ī, m.* též *ecus, ī*; acc. též *ecum HV*; gen. plur. *equum, equom H* [srov. aiols. ἴκκος, att. ἵππος] kůň: **1)** vl. **a)** *obviam fit ei Clodius in equo C*; *equus nobilis Cu* ušlechtilý; *militaris L* vojenský; *curules L*; *equo merere L* na koni sloužiti; *in equum imponi Cu*; *equo circumire S* objížděti; *equos removere S* odvésti; *equos equitibus detrahere Cs* vziti; *ad equum rescribere Cs* vziti někoho k jízdě, mezi jezdce; *equo vehi* na koni jeti; term. techn. *viris equisque C* neb *viris equis, equis viris* = s muži i s koňmi t. j. vší silou, vší mocí, též *equites virique L*; *ut equis viris Bruto subveniamus C*; **b)** meton. **α)** *equi* = spřežení, vůz: *Quirinus Martis equis Acheronta fugit H* na voze; *iunctos conscendebat equos V* na vůz válečný; **β)** kůň závodní, odtud: *equi* = dostihy: *pugilemve equumve dicit H* opěvá vítěze v jízdě závodní; *studiis nunc arsit equorum H* po koňských dostizích; **c)** jakožto opak k *equa* hřebec: *equus in armenta tendit equarum V*; **2)** přen. **a)** o koni trojském: *cum iam trabibus contextus acernis staret ecus V*; **b)** metaf.: *intus est equus Troianus C* (o spiknutí); **3)** *equus bipes V* koníček mořský; **4)** *Equus C* = souhvězdí Pegasa.

era viz *hera.*

ē-rādō, *ere, rāsī, rāsum* vyškrabati, oškrabati; pův. zastar.: *terram, muscum*; vyškrtnouti, vymazati: *Merulam albo senatorio erasit T*; přen. *elementa cupidinis pravi H* vymýtiti; *tempora vitae O* „vymazati z paměti".

Erana, *ae, f.* město v Kilikii.

Erasīnus, *ī, m.* řeka v Argolidě *O.*

Eratō, *ūs, f.* [*Ἐρατώ*] 1) musa lyriky milostné (*ἔρως*), pak vůbec = Musa *V*; 2) královna armenská *T.*

Eratosthenēs, *is, m.* [*Ἐρατοσθένης*] řecký zeměpisec a mathematik * v Kyreně 275, za Ptolemaia Euergeta bibliothekář knihovny alexandrijské, † 194.

ercīscō, *erctum*, viz *hercisco.*

Erebus, *ī, m.* [*ἔρεβος*] temnota, tma, odt. podsvětí: *Erebi de sedibus imis V*; *ingemuit regina Erebi* ●; personif. bůh temnoty: *tonat ore deos Erebumque Chaosque V* = *Erebos*, syn Chaosův, jenž zplodil s Nocí Den. Odt. adj. **Erebēus**, *a, um* z podsvětí, podzemní: *colubrae O.*

Erechthĕus, *eī, m.* [*Ἐρεχθεύς*] heros athenský, syn Země vychovaný Athenou, jíž zbudoval chrám na hradě athenském, otec Pandionův *OC.* Odt. adj. **Erechthēus**, *a, um* [*Ἐρέχθειος*]: *arces* = Athény; patron. **Erechthīdae**, *ārum, m.* [*Ἐρεχθεῖδαι*] Erechtheovci = Atheňané *O*; **Erechthis**, *idis, f.* dcera E. Prokris neb Orithyia *O.* Správněji **Erectheus** atd.

ērēctus, *a, um* [vl. part. perf. od *erigere*] vzpřímený, přímý, vztyčený a) pův. *prorae erectae Cs, e. incessus T*; *e. status C, vultus O*; b) přen. α) povznesený, vznešený: *animus C*; *ingenium T, homo C*; *cum civitas in foro exspectatione erecta staret L* v napjatém očekávání; *erecti iudices C* pozorní; ve šp. sm.: *erectus et celsus T* vypínavý, vysokomyslný; β) čilý, rozčilený, živý, zmužilý: *alacri animo et erecto C*; *nunc vero multo sum erectior, quod .. C*; *erecti suspensique .. animos intendunt L* v rozčileném napjetí, plni trapné nejistoty; *erecta studia T* živá náklonnost; básn. *erectus comam* maje zježeny vlasy.

ē-rēpō, *ere, rēpsī, rēptum* vylézati a) pův. nepřech.; b) s acc.: *montes, quos nunquam erepsemus* (= *erepsissemus*) *H* z nichž bychom se nebyli vydrápali (únavou.)

ēreptiō, *ōnis, f.* vyrvání majetku *C.*

Eretria, *ae, f.* 1) město na Euboii, rodiště filosofa Menedema; 2) město v Thessalii u Farsalu. Adj. **Eretricus**, *a, um* a **Eretriacus**, *a, um*, subst. **Eretriacī** i **Eretricī**, *orum*, stoupenci Menedemovi *C*; u *L* a *N* **Eretriēnsis**, *e* subst. **Eretriēnsēs**, *ium, m.* Eretrijští, obyv.

Ērētum, *ī, n.* staré městečko v Sabinsku nedaleko Crustumeria *LV.*

ergā, předl. s acc. 1) význam místní s m ěremk .., proti v klass. latině vymizel; 2) o smýšlení: v ůči někomu, k někomu, vzhledem k .., k (v klass. lat. vždy v dobrém smyslu): a) o osobách: *summo erga vos amore C*; *fides erga plebem Romanam C*; *pietas erga deos C* bohabojnost; *ut erga duces satis gratus iudicarer C*; *perpetua erga populum Romanum fide Cs*; *nullum erga me benevolentiae pignus Cu*; b) o věcech: *erga pecuniam alienam T*; *erga meam salutem C*; 3) ve sm. nepř.: *erga eum odium N*; *alienato erga Vespasianum animo T*; 4) později nabývá význ. všeobecného o vztahu nějakém: *fastu erga epulas T*; *erga bona sua cautus Cu*; *erga memoriam T*; *fama erga dominantium exitus T*; *erga Germanicos exercitus laudes T.*

ergastulum, *ī, n.* [*ἐργάζεσθαι*] robotárna, káznice 1) pův. místo, kde byli nuceni pracovati otroci neb trestanci: *homines ex ergastulis empti C*; *ductum se ab creditore, non in servitium, sed in ergastulum L*; *ille ex compedibus atque ergastulo Gracchus C*; 2) meton. plur. trestanci, káranci: *solutis ergastulis Cs.*

ergō [srov. *erga*] 1) adv. a předl. stojí vždy za něj. gen.: za účelem, k vůli, pro = *gratiā, causā.* Genit. ten je pův. subj.: *cuius victoriae ergo se Apollini id donum dedisse N* (toto vítězství bylo příčinou, že ..); starý zákon říms. *ne mulieres lessum funeris ergo habento C*; *illius ergo venimus V*; 2) spojka proto, tudíž, tedy. U star. básn. s *ō*: *Unus homo nobis cunctando restituit rem, ergo plusque magisque viri nunc gloria claret Enniu s*; u *O* bývá již *o*: *ergo cave, liber*; stává na začátku věty

a) vyjadřovací: *ergo ab universa provincia diligitur C*; b) tázací: *ergo, inquiet aliquis, donavit? C*; c) shrnuje myšlenku: *tres viae sunt ad Mutinam, quo . .; tres ergo, ut dixi, viae C.* Stává však také i za jedním nebo několika slovy: *ingens ergo alacritas Cu; verum ergo illud est, quod . . . C; relinquetur ergo, ut omnia tria genera sint causarum C; cum feminis ergo agere debueras Cu.* Ve větách táz. za slovy tázacími: *quid ergo, nonne ergo, num ergo* atp. Též při imperativu: *ergo quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri H; desinite ergo Cs.*

Erichthō, *ūs, f.* [*Ἐριχθώ*] thessalská kouzelnice *O.*

Eric(h)thonius, *ĭī, m.* [*Ἐριχθόνιος*] vl. ze země zrozený 1) heros attický, syn Hefaista a Země, jenž vynalezl orbu, na nebe přenesený jako Bootes *O*; 2) rek trojský, syn Dardanův, otec Troův *O*; odt. adj. **Eric(h)thonius,** *a, um* trojský: *arces V.*

ēricius, *iī, m.* též **hēricius** ježek 1) pův. jakožto zvíře; 2) přen. term. techn. ve voj.: trám okovaný ostny na způsob ježka, ježek válečný; *erat obiectus portis ericius Cs.*

Ēridanus, *ī, m.* [*Ἠριδανός*] 1) řeka Pad *VO*; 2) souhvězdí *C.*

ē-rigō, *ere, rēxī, rēctum* vztýčiti, vzpřímiti, do výše zdvihnouti, postaviti I pův. 1) ob.: *iacentem e. Cu; in digitos erectus V; scalas ad moenia L; natura hominem erexit C* člověku dala postavu přímou; *tenebras e. T* tmu způsobiti; *aures iudex erigit C* stříhá ušima = dává pozor; *e. oculos videtur C* oči otvírati; *se e.* vzpřímiti se, postaviti se, narovnati se; 2) zvl. o budovách, stavbách: vztýčiti, vystavěti, postaviti: *turres cum ternis tabulatis erigebat Cs; castra, quae hiematuris legionibus erigebantur T; sepulcrum caespes erigit T* z drnu jest vyvyšován, skládán; *tuguria T*; básn. i o jiných věcech: *Charybdis fluctus sub auras erigit V* vrhá, metá; *undas erigere V*; *alnos solo erigere V* sázeti, aby rostly ze země; *scopulos et viscera montis V* nakupiti; *fumus erigitur T* zdvihá se, stoupá; 3) term. techn. ve voj. vojsko na výšiny postaviti, posunouti, mužstvu kázati vzestupovati: *agmen in adversum collem L; agmen in primos clivos L; in tumulum L; aciem in collem T*; II metaf. o duchu: vzmužiti, povznésti, vzpružiti, povzbuditi k pozornosti, činnosti, ale též z pokleslosti: ducha dodati: *animum demissum C; mentes auresque C; civitatem in exspectationem belli L; aculeos severitatis in alqd C* zamířiti; *animum ad audiendum C; haec res senatum erexit L* vzbudila pozornost senátu; o sklíčenosti: *animos ad spem Cu, in spem erectus T, liberius dolor erigi coepit Cu* počal se projevovati; *afflictum erexit C; se erigere alqa re C.*

Ērigonē, *ēs, f.* [*Ἠριγόνη*] dcera Ikara athenského, jež ze zármutku nad smrtí otce svého se oběsila, byla však vzata na nebe jako souhvězdí Panny *OV*; adj.

Erigonēius, *a, um* Erigonin: *canis O* pes Ikarův Maera, vzatý rovněž do nebe jakožto *canicula* čili *Sirius.*

Erigōnus, *ī, m.* [*Ἠριγωνός*] řeka makedonská, přítok nyn. Vardaru.

erīlis viz *herīlis.*

Erindēs, *is, m.* řeka na hranici Medie a Hyrkanie.

Erīnȳs (*Erinnys*), *yos, f.* [*Ἐρινύς*] Lítice, bohyně pomsty: *tot Erinys sibilat hydris V*; metaf. *Troiae communis Erinys V* (sc. Helena) bič, neštěstí; jakožto appellat. zuřivost, vztek: *quo tristis erinys te vocat V*; coll. *fera regnat Erinys O = Furiae.*

Eriphȳla, *ae.* n. *-lē, ēs, f.* [*Ἐριφύλη*] manželka Amfiaraova usmrcená synem svým Alkmaionem pro zradu svého choti.

ēripiō, *ere, ripuī, reptum* [*rapere*] a) pův. konkr. vyrvati, urvati, vytrhnouti: *familiaris sui telum N; viventi pectore fibras O; ensem vagina V; vela Cs; viscera viris* (*pecudibus*) *eripiunt V; deos ex aedibus suis C; sacra ex incendio L; faces de manibus C; eripuisse caput collo O* utrhl; b) uchvátiti, vzíti násilím někomu něco, odníti: *imperium, omnem usum navium Cs; tetrarchiam C; Asiam regi N; curule ebur H; (vocem) primam loquentis ab ore eripuit V*

vzíti z úst = ujmouti se slova; *(ut) his (= velis) ereptis omnis usus navium eriperetur Cs* bylo znemožněno; *lucem eripere C*; *hereditas erepta a liberis C*; *ornamenta ex fanis erepta C*; *praemia*; *caelum diemque ex oculis V*; *pellem iuvenco eripere C* stáhnouti; *pudicitiam militi C*; *posse loqui eripitur V* možnost říci. — Avšak i o věcech nepříjemných: *errorem, timorem, dolorem.* zvl. *campum, quem hostis insederat, eripi iubet T* obraz vzatý z cirku = pole opanovati; *se eripere* vyprostiti se; o smrti vyrvati: *ereptus fato VL, ereptus rebus humanis* (dat.) *Cu* světu vyrván; abs. *erepto patre Cu*; *Scipio ereptus vivit tamen C*; *in ipso robore aetatis eripior Cu*; *Marcellum flagrantibus plebis studiis intra iuventam ereptum T*; c) ve sm. osvoboditi, zachrániti, med. a pass. vyváznouti, vyprostiti se, vymknouti se: *eripuit flammā Palladium C*; *ex manibus hostium, militum CsSCuL*; *e. se hostī fugā Cu*; *e. se leto V* uniknouti; *ex periculo Cs*; *ex iudicio C*; *filium a morte C*; *servos ex media morte C*; básn. *eripe te morae H* vyprost se z otálení; *per eos se eripuit, ne causam diceret Cs* vymkl se zodpovídání.

ērogātiō, *ōnis, f.* vyplácení, výplata, rozdělení: *pecuniae C*; *necessitates erogationum T* nutné výdaje.

ē-rogō, *āre, āvī, ātum* (vl. po předchozím dotazu = *rogatio* k lidu, potom vůbec) vydati, vyplatiti: *erogaverisne pecunias ex aerario? C*; *nonne pecunia in classem est erogata? C*; *pecuniam in Tigellium T* vynaložiti; *atque unde in eos sumptus pecunia erogaretur L.*

errābundus, *a, um* [*errare*] neklidně, nepokojně těkající, pobíhající, bloudící, potulný: *errabundi illi domos suas pervagabantur L*; *agmen Cu*; *errabunda bovis vestigia V.*

errāticus, *a, um* [*errare*] bludný, bloudivý: *Delos O*; nepravidelný, křivolaký: *quam erratico ferro* (žabkou) *amputans coërcet ars agricolarum C*; *vitis serpens multiplici lapsu et erratico C.*

errātiō, *ōnis, f.* blouděni: *nulla in cado erratio C.*

errātum, *ī, n.* [subst. od *errare*] a) omyl: *peterem veniam errato L*; *illud de Flaminio commune est erratum C*; b) pochybení, poblouzení, poklesek: *nullum .. vitium, sed erratum C.*

errātus, *ūs, m.* bludná cesta: *longisque erratibus actus contigit Illyricos .. fines O.*

1. errō, *āre, āvī, ātum* 1) absol., pův. semtam choditi, těkati, tápati, potloukati se: *cum vagus et exul erraret C*; *erramus tempestatibus acti V*; *hospita tu terris erras O*; *utinam inter errem nuda leones! H*; *per nemus errans O*; *caecis erramus in undis V* t. j. nemajíce určitého sídla; *inter audaces lupus errat agnos H*; *mille meae Siculis errant in montibus agnae V*: o předm. neživých: *stella errans C* planeta; *pulmonibus errat ignis edax imis O* těká, šíří se; *errando in duris cotibus attrivere alas V* těkajíce po ostrých kamenech křídla sobě odřely. Též pass.: *erratae terrae O*; *erratis laeti vescuntur in agris* (= *pererratis*) *V*; neos. *heu male tum Libyae solis erratur in agris V.* Metaf. *oculi errantes C* nejisté, těkavé; *dubiis affectibus errat O* kolísá, jest v nejistotě; *flexibus errat Mincius V* kroutí se; *flumine languido Cocytos errans H*; 2) zvl. cestou blouditi, s cesty sejíti, zablouditi: *homo, qui erranti comiter monstrat viam C*; *errare viā V* s cesty sejíti; 3) přen. a) vzhledem k pravdě: chybiti se, minouti se s pravdou, mýliti se, býti na omylu: *cuiusvis hominis est errare C* chybovati, mýliti se jest lidské; *fateor me errasse C*; *hoc erat uno, quod existimat .. C*; *errare mālo cum Platone C*; *ceterum homines superbissimi procul errant S* daleko s pravdou se míjejí; *errare eos dicunt Cs* že jsou na omylu; v ob. řeči: *si quid erro Pl.* v něčem; básn. *errabant etiam tunc tempora O* byl omyl v ..; *quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat fabula O* poněvadž mylné jsou o tom pověsti; b) vzhledem k jednání: chybovati, hřešiti: *pariter te errantem atque illum sceleratissumum persequi S*; *errasse regem S* jednal, pochybil z omylu; *erravit, temere fecit C*; *in amicitia errare H* chyb se dopouštěti.

2. errō, *ōnis, m.* tulák, poběhlík, pobuda (pův. o otroku, jenž dlouho venku zůstával): *teque ipsum vitae fugitivus et erro H*; o královně včel *O.*

error, *ōris, m.* [*errare*] **I** ob. konkr. **a)** bloudění, těkání, cestování, plavba bez dosažení cíle: *ad quos Ceres in suo errore venisse dicitur C; dic errores tuos* (*Aenea*) *V* bludné cesty; *Latona ex longo errore confugit Delum C; pelagine venis erroribus actus V* bludné plavby; **b)** oklika, zakřivení, zátočina, bludiště: o řekách: *amnes in mare deducunt fessas erroribus undas O; per amnis flexūs errorem volvens L*; o labyrintě: *Daedalus implet errore vias O* staví cesty plné . .; *flexum ducit in errorem variarum ambage viarum O.* Metaf.: kolísání, nejistota, pochybnost, nerozhodnost: *error manet L* stále jest nejistota; *horum me causa latebat, cum sic errores abstulit illa meos O; errore veri seu turbarum studio T* jsouce v nejistotě stran pravdy; *error, Papiriusne . . an O*; **c)** zabloudění, chybení se cesty *id errore viarum* (= silnic) *an exiguitate temporis Nero exsequi non potuerit, incertum est L; neque nos huc appulit error O; errore viae . . acti V*; chybení se cíle: o střele: *iaculum detulit error in Idam O*; **II** zvl. abstr. **1)** o činnosti rozumové: omyl, blud, klam, mylnost: *imperitos inducere in errorem C; errore malo V* zlým bludem (vlastní zaslepeností a klamnými věštbami); *errore fallere C; errorem demere H; tollere C; deponere C; insipientis est in errore perseverare C; in tantis tenebris erroris C; quo ferat error H* nevědomost; básn. *alqis latet error V* klam = podvod. S gen. subj.: *obrepsisti ad honores errore hominum C; error senatus C; error insidiatoris L.* S gen. obj.: *in verborum errore versari C; nominis errore servatus est C*; = omylným jménem; *error veterum locorum V; error iubarum V* omyl vzniklý z chocholů; zuřivost mysl zatemňující: *fanaticus error H; di errorem hostibus illum* (*duint*) *V*; láska zaslepená: *ut me malus abstulit error V*; **2)** ve vztahu mravním: poblouzení, pochybení, poklesek, nedopatření: *errorem misero detrahe O; non possum utriusque vestrum errorem reticere C; solet bono viro error obici C; ducis error N; me erroris mei paenitet C.* Personif.: *temerarius Error O* Zaslepenost.

ē-rubēscō, *ere, rubuī,* — [inch. k *rubere*] červenati se, rdíti se **a)** ob.: *saxa roratis erubuisse rosis O*; **b)** zvl. studem se rdíti: *vidi te totis erubuisse genis O; non est res, quae erubescam L* pro niž; proč; *origine erubescunt T* za původ svůj se stydí; *iura fidemque supplicis erubuit V* porušiti se ostýchal; *rem dignam, in qua agrestes erubescant C; noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere L* nestyď se; *Alexandro esse superstes erubuit Cu; si te affines erubescunt C* stydíš-li se za . .; básn. *non erubescendi ignes H* náruživost, za niž se netřeba styděti.

ērūca, *ae, f.* kapusta mačinková *H.*

ēructō, *āre, āvī, ātum* [srv. *ἐρεύγω*] říhati, krkati, vyvrhovati něco, vrhnouti **a)** pův.: (*Cyclops*) *iacuit . . saniem eructans et frusta . . commixta mero V*; **b)** přen. *eructant sermonibus suis caedem C* t. j. v opilství žvaní a vyhrožují . .

ē-rudiō, *īre, īvī* (*iī*) *ītum* [*e* a *rudis*] (vl. obráběti) z hrubosti vyváděti, vzdělávati, poučovati, *studiosos dicendi erudire atque docere C; eos erudire ad maiorum instituta debuisti C.* S abl. *aliqem artibus ad Graecorum disciplinam C; quem omni disciplina militari exudivit N* ve všech druzích; *optimis artibus eruditus N* v nejlepších vědách. S dvojím acc.: *prolem . . damnosas erudit artes O.* S inf.: *radio percurrere telas erudit O.* S nepř. ot.: *qua possint, erudit, arte capi O.* Básn. přen. o než. věcech: *oculos erudire O; admotas acus O* (o vlase, jenž se poddá jehlici).

ērudītē, adv. [*eruditus*] vzdělaně, učeně: *qui si eruditius videbitur disputare C* učeněji; *litteris tuis eruditissime scriptis C* s největším vkusem, s největší učeností.

ērudītiō, *ōnis, f.* **a)** vzdělávání, učení, methoda vychovávací; **b)** vzdělání, vě-

domosti, učenost: *praeclara eruditione atque doctrina ornati C.*

ērudītus, *a, um* [vl. part. perf. od *erudire*] vzdělaný: *homo eruditissimus Panaetius C*; s abl.: *optimis artibus N*; *optimarum artium studiis C*; *artibus militiae L*; s inf.: *utilia honestis miscere T* znalý, jenž se naučil pojiti . .; *sapientia erudita* jemná.

ē-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* I přech. vyraziti, proraziti, vychrliti, vypustiti, vyliti něco: *faucibus erupti ignes* vychrlené; refl. *portis se foras erumpunt Cs* vyřítí se; *iamdudum erumpere nubem ardebant V* proraziti, protrhnouti (= vyraziti ven z . .); *pontum e. T.* Metaf. *coërcitam iram in hostes erumpere L* vyliti; *ne in me stomachum erumpant C* žluč si vylili; II nepřech. 1) pův. vyraziti, vypadnouti, výpad učiniti; vyřítiti se, vyhrnouti se, vyvaliti se, vyrojiti se: *abiit, excessit, evasit, erupit C*; *ignes erumpunt C*; *tandem erumpunt et castra relinquunt V*; *ne quo loco erumperent Pompeiani Cs.* Odkud? *ex urbe C*; *portis erumpere iubet S*; *duabus simul portis erumpitur L* učiní výpad. Kudy? *per hostes e. L* probíti se; *solus inter tela hostium erumpit S*; *qua celerrimus amnis, erupit T.* Kam? *ad Catilinam C*; *in populatores L*; 2) přen. a) vypuknouti, propuknouti (o tom, co náhle se objeví): *coniuratio ex latebris C, risus C, tempestates Cs, furor C, seditio LT, scelus L, odia C, licentia T, ira L, ut id quod latebat, erumperet C*; zvl. vyraziti, vylítnouti, vybuchnouti; *ex me vera vox erumpit C*; *ad minas erumpere T* dáti se, pustiti se do vyhrožování; *sentire potuit sermones iniquorum in se erumpere C* že proti němu propukají; *audacia in nostrum tempus erupit C* vypukla; b) (násilně) skončiti, v něco přejíti: *haec quo sint eruptura C*; *quonam esset eius cupiditas eruptura C ex avaritia erumpat audacia necesse est C* nutně propuká, vzchází.

ē-ruō, *ere, uī, utum* vykopati, vyhrabati, vyrýti, vyrvati: a) pův. *aurum terra O, venti eruunt segetem ab radicibus imis V* rvou; *etiam, si quid obrutum erit, qui sciet, eruere poterit C*; *radicibus eruta pinus V* s kořeny; *reliquias humanorum corporum solo T*; *mortuum erutum esse C*; *sata eruta ore suis O* vyrvané, vyryté; *abditos in tabernis T* násilím vytáhnouti; básn. *aquam remis O* rozrývati, čeřiti; *latus hastā O* proraziti; b) přen. vyhledati, na světlo vynésti: *si quid est, quod ex tenebris erueris C*; vypátrati, dopátrati se něčeho: *sacra annalibus eruta priscis O*; *erues, qui decem legati Mummio fuerint*; vymluviti: *neque hoc mihi erui potest C* nenechám si . .; *memoriam exercitatione C* docvičiti se paměti. zvl. o úplném zničení: zničiti, vyvrátiti: *urbem totam a sedibus V, regnum V, civitatem T.*

ēruptiō, *ōnis, f.* [*erumpere*] a) vypuknutí, vyšlehnutí, výbuch: *Aetnaeorum ignium C*; b) term. voj. výpad: *omnibus copiis repente ex oppido eruptionem fecerunt Cs*; *eruptione facta Cs* by učiníce výpad . . .; *eruptiones oppidanorum L.* Odkud? *ex oppido Cs*; kam? *in hostes L* na nepřátele; *in provinciam Cs C* (vpád) do provincie (z jiné krajiny).

erus viz *herus.*

ervum, *ī. n.* stl. *ervom, ī, n.* [srov. ἐρέβινθος, *Erbse*] vikev nebo čočka *VH.*

Erycīna, *Erycīnus, Erycus* viz *Eryx.*

Erymanthus, *ī, m.* [Ἐρύμανθος] 1) pohoří na svzáp. hranici Arkadie, kde Herakles dle pověsti zabil kance erymanthského. Odt. adj. **Erymanthius,** *a, um* erymanthský: *belua C, aper C,* žertovně: *Verres immanissimus C,* a fem. **Erymanthis,** *idis* erymanthský: *silvae O, ursa E.* = Kallisto *O*; 2) přítok Alfeia, pohraniční řeka Arkadie a Elidy *O.*

Erysichthōn, *onis, m.,* acc. — *a* [Ἐρυσίχθων] kníže Thessalů pro kácení posvátných stromů potrestaný neukojitelným hladem *O.*

Erythēa, *ae, f.* [Ἐρύθεια] ostrov při ústí Quadalquiviru. S něho prý Herakles odehnal stáda Geryonova; odt. **Erythēis,** *idis, f.* erythejský: *praeda O* = skot Geryonův.

Erythrae, *ārum, f.* [Ἐρυθραί] 1) město v Boiotii u Plataj; 2) osada z něho za-

ložená v ions. Malé Asii naproti ostrovu Chiu; 3) město v Aitolii u Naupaktu. Odt. adj. **Erythraeus**, *a, um* erythrejský: *Sibylla C*; *terra L, triremes L*; subst. **Erythraea**, *ae, f.* (sc. *νῆσος*) poloostrov erythrejský; obyv. **Erythraeī**, *ōrum, m.* Erythrejští.

Erythrās, *ae, m.* též *Erythrus*, *ī, m.* [*ἐρυθρός*] báječný král indický: *Ab Erythro rege inditum est nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt Cu* (moře Červené).

Eryx, *ycis*, též *Erycus*, *ī, m.* [*Ἔρυξ*] 1) hora na záp. pobřeží Sicilie nad Drepanem s městem téhož jména, v němž chrám Afroditin *VOL*; 2) heros eponymos tohoto místa, syn Afroditin a Argonauty Buta, zabitý Herakleem, jemuž chtěl ukrásti dobytče ze stáda Geryonova; 3) jeden z protivníků Perseových *O.* Adj. **Erycīnus**, *a, um* erycký: *vertex V*; *Venus C.* Subst. isol. **Erycīna**, *ae, f.* = *Venus*: *tu Erycina ridens H.*

esca, *ae, f.* [*edo*, srov. č. jesle, něm. Aas] jídlo, pokrm, krmě a) vl.: *escis aut potionibus vesci C*; *memor illius escae H*; *qua prima iratum ventrem pacaverit esca H* = první ‚chod', první mísa (*ferculum*); (*hirundo*) *pabula parva legens nidisque loquacibus escas V*; b) zvl. přen. vnada, nástraha: *voluptas esca malorum C.*

ēscendō, *ere, scendī, scēnsum* [*scandere*] a) nepřech. vystoupiti, vzestoupiti: *in* alqd; absol.: *eadem regreditur non temere, uti escenderat S* (jiné čtení *ascenderat*); zvl. z lodi na suchou zemi: *in navem escendit N*; *Delphos L*; metaf. *in caelum C*; b) přech. *equos S* vsednouti na ..; *suggestum T, rostra T, Oetam L.*

ēscēnsiō, *ōnis, f.* vystupování: *escensionem facere e navibus in terram LCu* přistati.

ēscēnsus, *ūs, m.* vystoupení, slezení, výstup (vzhůru): *capta escensu munimenta T*; *loca praerupta escensu Cu.*

esculentus, *a, um* jedlý: *esculenta et potulenta C* pokrmy a nápoje; alc *frusta esculenta C* = kousky jídla.

Esquiliae, *ārum, f.* [*ex a colo*] (vl. předměstí) největší ze sedmi pahorků římských jakožto část města: (*ara*) *altera Esquiliis Malae Fortunae detestanda C*; *inde deinceps auget Esquilias L*; *collis Esquiliarum L.* Adj. **Esquilius**, *a, um* předměstský, mimoměstský: *mons O* pahorek esquilinský; **Esquilīnus**, *a, um*: *mons C*; *porta CTL*, *campus CH* původně hřbitov a místo soudní; odtud: *Esquilinae alites H* krkavci esquilinští.

essedārius, *ī, m.* bojovník vozní, na voze u gall. a brit. kmenů: *essedarii, quo plerumque genere in proeliis uti consueverunt Cs.* Jest to vl. adj. od **essedum**, *ī, n.* válečný vozík dvojkolý: *genus hoc est ex essedis pugnae Cs*; u Římanů též jako lehký vozík přepychový i závodní: *esseda nos agili sive tulere rotā O*; *esseda festinant, pilenta, petorrita, naves H.*

ēsuriō, *īre, īvī* a *iī*, — [desid. k *edere*] chtíti jísti (neos. chce se mi jísti), míti hlad, hladověti, lačněti; básn. po něčem toužiti, míti chut na něco: *nil ibi, quod nobis esuriatur, erit O.*

ēsuriēs, *ēī* n. **ēsurītiō**, *ōnis, f.* hlad, hladovění.

Esuviī, *ōrum, m.* kelt. národ v Normandii severně od Diablintů *Cs.*

et, [srv. *ἔτι*] spoj. slučovací, ojedinělá i několikrát opakovaná, pojící slova i věty. **I** Základní význam: také, i: *forsan et haec olim meminisse iuvabit V*; *natus et ipse dea V*; *et alii multi C* (sc. *Romae erant*); *timeo Danaos et dona ferentes V* také tehdy, když ..; *et illud videndum C*; *et praedones multi saepe poenas dant C*; *est honor et tumulis* = *etiam*; *C*; *fecerat et .. lupam V*; *multa quoque et bello passus V* také mnoho i, nad to; *addam et illud etiam C*; a také (= *et etiam, et quoque*): *et ipsi incensi sunt studio C* = *ipsi quoque*; *interfecisse eum conatus est, et fecisset, nisi N*; *C. Fanni et tu, Q. Muci C*; docela také: *calamitosus Deiotarus, qui et ab eo, qui in iisdem castris fuerit, accusatur C*; také však: *potest omnino hoc esse falsum, potest et verum C*; a tu ještě: *et se mihi conferat Aiax? et quisquam dubitabit C.* Zvl. v některých spojeních: *et ipse* .. a také sám .., *simul et ille* zároveň

však také onen; *et nunc* také (ještě) nyní; a ještě dosud: *et nunc servat honos sedem V*; *nam et*.. neboť také, *ergo et, itaque et* tedy také *CLSH*; *et super* (= *insuper*) *ipsi Dardanidae poenas poscunt V* a nad to ještě; *et praeterquam quod L* a tak nehledě k tomu, že; **II** význ. spojkový **a)** vzniklý z pův. silnějšího ‚také'. Na rozdíl od *que* tedy *et*, pojíc k sobě části, ponechává jim plnou samostatnou platnost. Srv. na př. ‚*senatus populusque Romanus*', což tvoří jediný pojem, a ‚*mater tua et soror*' obojí stejně a každé zvlášť. Jakožto spojka mezivětná: *eodem tempore Caesari mandata referebantur et legati ab Aeduis veniebant Cs*; *valetudo efficit, ut dolore careamus et muneribus corporis fungamur C*. Stává při záporu, když připojuje se ke kladné části část záporná: *dicam eos miseros, qui nati sunt, et non eos, qui mortui sunt C*; zvl. kde na záporu je důraz: *quod mihi videtur aliud quiddam, et non id, quod susceperis, disputasse C*, nebo kde zápor jeví se důsledkem: *Pharnabazum iam quiescere, et non posse tum adiri Cu.* Naproti tomu srv. *intellegitis Pompeio et animum praesto fuisse nec consilium defuisse C* = vynikal jak duchapřítomností tak rozvahou, jednak, — jednak, tedy vlastně = *et — et* (oba členy mají stejný důraz). V tomto případě stává také *et — et non* s pojmem záporným: *Manlius et semper me coluit et a studiis nostris non abhorret C* = *ea sequitur, laudat* atp. Dvojité *et — et* i — i, jak — tak: *multum ille et terris iactatus et alto V* = rovněž tak — jako, jednak — jednak, oba členy jsou rovnocenné a tvoří dva pojmy, kdežto *terra marique* jest pojem jeden, asi = všude. *Deiotarus rex et pater et filius C*; *qui sapientes et haberentur et vocarentur C*; *et debet et solet C*; *et videre et audire C*; *ut et severitas adhibeatur et contumelia repellatur*; *et audiverant clara voce dictum et magna pars T* jednak totiž — jednak. Vyskytuje se opakováno i třikrát až desetkrát; v těchto případech jdou vždy dvě nebo tři části dohromady v celek: (*a*+*a*)+(*b*+*b*+*b*)+(*c* + *c*). Rčení *et id genus alia, et quae sunt reliqua* a tak dále *S*. S jinými spojkami pohromadě bývá: *-que et*: *legatique et tribuni L*; *aliusque et idem H* jiný a přece týž; *et — et — que V*; *et — et — atque V*. Dále stává jako sesílené pokračování: a to: *errabas, Verres, et vehementer errabas C*; *vives, et vives ita, ut vivis C*; *sed ab illo tempore regnat, et ita regnat, ut .. C* = *et ita quidem*; *peto id a tribuno plebis, et a Curione tribuno C*; *meministi enim profecto, et eo magis C* a to tím více; zvl. se zájm. *is*: *severitatem in senectute probo et eam sicut alia modicam C*; s *hic*: *centuriae et hae eodemque discrimine aetatium factae Li* zde; sesílení částicí *quidem*: *cupit regnum et quidem sceleste cupit L*; *scripsere et luculente quidem scripserunt C*. Jakožto vysvětlení slova předchozího: *molemque et montes insuper altos imposuit V* = a to, totiž; *ille furens — et saeva Iovis sic numina poscunt — deserit collis V* tak toho totiž žádají..; *nullane habes vitia? immo alia et fortasse minora H* a to. Úsloví: *multae et magnae res C*, *multae et graves cogitationes C*; *unus et perangustus aditus C* a to ještě... Sem patří i *multi et sapientes viri* vl. pův., mnozí, a to moudří', my však *et* vynecháváme: ‚mnozí moudří'; *atque in hoc bello Asiatico et regio C* válka s asijským králem. Ve význ. časovém: a již, a tu, tu: *vix prima inceperat aestas, et Anchises dare vela iubebat V*; *nec longum tempus et ingens exiit arbos V*; *eodem tempore Caesari mandata referebantur et legati ab Aeduis veniebant Cs* (= kdy již také). Ve význ. výsledném: *dic mihi .., et magnus mihi eris Apollo V* = a pak; *et ita posteris tradant nullas opes L* a tak také; **2)** Význam adversativní, kde možno přeložiti ale, avšak, než: *id medici non tacuerunt et ad Dionysium rettulerunt N*, *animo non deficiam et id, quod suscepi, perferam C*; **3)** Ve výrazech srovnávání: jako: *par, idem, similis et* stejný, týž, podobný jako: *non eadem nobis et illis necessitudo impendet S*; *omnia fuisse in Themistocle paria et in Coriolano C*; *nisi aeque amicos et nosmet ipsos amemus C*; *non alia* (= *eadem*) *causa est in uno servo et in pluribus C*; **4)** Stává i na začátku věty, ale přece se vztahem k předešl. **a)** ob.: *et iam finis erat, cum .. V*; *una cum gente tot annos bella gero, et quisquam numen Iunonis adorat? V*; **b)** zvl. *et quidem* jako term. řečn. ale ovšem; ano — ale:

torquem detraxit hosti. Et quidem se texit, ne interiret C; et quidem, inquit, vemehenter errat C; rarum genus, et quidem omnia praeclara rara C. Velmi často stává též za slovem, k němuž patří: *fessi et parvae succedimus urbi V; Danaum et, si fata fuissent, ut caderem meruisse manu V.*

et-enim, sp. kopul. a odůvodň. ‚vždyť také', vždyť přece; a vskutku, a ovšem, a zajisté; totiž: *eius legationis princeps est Heius, etenim est primus civitatis C; etenim quis mortalium S* kdožpak; *solum te virgine dignum vociferans, etenim mollis tibi sumere thyrsos V.* Někdy odděleno: *et meministis enim V.* Básn. též jako postpos.: *divinare etenim magnus mihi donat Apollo H.*

Eteoclēs *is, m.* [Ἐτεοκλῆς] Eteokles, syn Oidipův a Iokastin, bratr Polyneikův, Antigonin a Ismenin.

etēsiae, *ārum, m.* [ἐτησίαι sc. ἄνεμοι] větry passátní; na moři Egejském vítr sev. záp. vanoucí v době psích dnů: *ipse etesiis tenebatur, qui navigantibus Alexandriā adversissimi venti C;* jimi mírní se vedro letní: *(benignitas naturae dedit) ventos Etesias, quorum flatu nimii temperantur calores C.*

ēthologus, *ī, m.* [ἠθολόγος] člověk napodobující z žertu způsoby jiného, karrikaturista posunů: *in illo superiore genere vel narrationis vel imitationis vitanda est mimorum ethologorum similitudo C.*

etiam, sp. [snad *et- iam,* srv. *quoniam*]
I Význ. pův. **a)** = a to již, a to hned patrný jest v otázkách zastupujících rozkaz: *etiam taces? Pl* budeš už mlčet! *etiam tu hinc abis? Pl* půjdeš již odtud! Odtud význ. také již, také hned: *heus etiam mensas consumimus V.* Odt. význam také nyní = ještě jednou, opětovně: *dic etiam clarius C; cetera, quae forsitan alii quoque etiam fecerunt C.* Zvl. *etiam atque etiam* opět a opět, tedy úsilovně, vážně, důrazně, pečlivě atp.: *diligenter etiam atque etiam argumenta cum argumentis comparemus C; multa sibi etiam atque etiam esse discenda C; hoc te vehementer etiam atque etiam rogo S; etiam atque etiam reputate S; qualem commendes etiam atque etiam aspice H;* **b)** (seslab.) ještě stále, ještě, záporně ještě pořád ne: *nondum etiam* ještě ne: *qui nondum etiam omnia paterno funeri iusta solvisset C; invalidus etiamque tremens V; paululum etiam spirans S; cum iste etiam cubaret C; nec plane etiam abisse ex conspectu Cs; non dico fortasse etiam, quod sentio C* ještě pořád ne; *quis etiam a culpa vacuus .. S* ještě prostý viny; *quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet? C; vixdum etiam coetu vestro dimisso C* sotvaže jen; zvl. ve spojení s *nunc: postea redditi alii sunt, alii etiam nunc retinentur C* ještě nyní (pořád); i o relat. minulosti: *dixisti paululum tibi esse etiam nunc morae C* ještě tehdy. Básn. *etiamnum: errabant etiamnum tempora, donec .. O.* O min. *etiam tum: etiam tum Archias erat C* tenkrát ještě .;
II Význam čistě spojkový **a)** připojení nového pojmu: též, také, rovněž, dále, kromě toho, k tomu: *praeclara tum oratio M. Antonii, egregia etiam voluntas C; nisi forte id etiam dubium est C; ausus erat reges incessere dictis Thersites, etiam per me haud impune O* rovněž mnou; *(Caesar) splendidam quandam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica et generosa quodam modo C; multa etiam sunt ducta a Pythagoreis C* dále; *bono etiam L* také k dobrému. Zvl. ve spojení: *non modo — sed etiam, non solum — sed etiam:* nejen, netoliko — nýbrž i, také: *tenebat non modo auctoritatem, sed etiam imperium in suos C; neque solum ut quieto, sed etiam ut magno animo simus, hortantur C; non modo illae amplissimae fortunae, sed etiam victus vestitusque necessarius C.* Při záporu: *non modo non laedetur, verum etiam ornabitur C* nýbrž docela ještě; *non solum minuenda non sunt, sed etiam nova auxilia comparanda C.* V odpovědech: ano: *num quid vis? etiam Pl; etiam mehercule, inquit, ut opinor ex Africa C* ah ovšem, ah tak; *aut ‚etiam' aut ‚non' respondere C; misericordia commotus ne sis? etiam C; si non* (sc. *habes*), *quo modo tabulas conficis? si etiam, quam ob rem relinquebas? C;* **b)** ve význ. stupňovacím **α)** přiřaďujíc pojem opačný: ještě k tomu, ještě za to, docela, docela ještě,

nad to ještě, ba ještě, ba i: *bellum etiam pro caede inferre paratis? V* = ještě k tomu, že jste zabili . .; *scimus abesse musicam a principis persona, saltare etiam in vitiis poni N* docela; *hoc idem nostri saepius non tulissent, quod Graeci laudare etiam solent C; Mamertina civitas improba antea non erat, etiam erat inimica improborum C;* β) sesilujíc pojem: i: *nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse S; quae etiam mediocris viros spe . . transvorsos agit S* i prostřední, bezvýznamné; *etiam homines novi S* b a i; *quae omnes docti atque sapientes summa, quidam etiam sola bona esse dixerunt C* d o c e l a; *nos defendimus etiam insipientem multa comprehendere C.* zvláště s kompar. *etiam clarius* ještě jasněji; *etiam magis* ještě více, *multo etiam minus* ještě mnohem méně.

etiam-num a **etiam-nunc,** adv. [viz *etiam*] také ještě nyní, j e š t ě d o s u d, n y n í j e š t ě, p o ř á d j e š t ě **a)** vzhledem k přítomnosti: *vos cunctamini etiamnunc S; se tamen etiamnunc malle L; qui ne nunc quidem obnoxiis inimicis exsurgitis atque etiamnunc timetis eos, quibus decet terrori esse S.* Záporně: *nec Telamoniades etiamnunc discere quidquam audet O* ještě dosud ne . .; *per tot annos etiamnunc statuere non potuisse C;* **b)** vzhledem k minulosti: *ii, qui in iugo constiterant, nullo etiamnunc usu rei militaris percepto Cs.*

etiam-sī (stupňované *et-sī*) ‚i tenkrát, když', i k d y ž, i -li, uvádí věty připouštěcí: **a)** s indik. *quod crebro quisque videt, non miratur, etiamsi, cur fiat, nescit C; eundem igitur esse creditote, etiamsi nullum videbitis C; in omni certamine qui opulentior est, etiamsi accipit iniuriam, tamen . . facere videtur S;* **b)** s konj. i kdyby, i j e s t l i ž e b y, b y t i, t ř e b a i; o ději možném: *quod etiamsi nobilitatum non sit, tamen honestum est C;* irreal.: *neque enim hoc cogitavit vir iustissimus neque in bonis viris legendis id assequi potuisset, etiamsi cupisset C.* Též bez slovesa: *sed hunc librum, etiamsi minus nostra commendatione, tuo tamen nomine divulgari necesse est C* t ř e b a s n e.

etiam-tum, etiam-tunc, adv. [viz *etiam*] ‚ještě tehdy, tenkrát,' tehdy stále ještě, i tehdy, i tenkrát: *cum praetextatus etiamtum Archias esset C* tehda ještě; *etiamtum vita hominum sine cupiditate agitabatur S* tehdy ještě; *imperatore etiamtum bellum administrante C; concors etiamtum senatus C; Hannibalem armis etiam tum invictum C; manebant etiamtum vestigia libertatis T; integra etiamtum domo sua T; trepida etiamtum civitate S; ubi videt regis etiamtum animum ferocem esse S* stále ještě. Též odděleno: *acri etiam populi Romani tum libertate* (jiné čtení *etiamtum*) *T.*

Etrūria, *ae, f.* Etrurie, část Italie, sev. od Říma, souhl. s nynější Toskanou; meton. *Etruriae animi L* srdce Etrusků. Adj. **Etruscus,** *a um* etrurský: *gens O, mare H* = moře Tyrrhenské; *bellum L* s Etrusky; *haruspices C; litterae, vates L.* Subst. **Etruscī,** *ōrum, m.* Etruskové.

et-sī, sp. připoušt. ‚i když, i jestliže', t ř e b a s i, t ř e b a, a č k o l i, a č **I a)** s indik.: *etsi damnatus est, tamen inter innocentissimos homines mihi videtur esse numerandus C; etsi nobis evigilatum est, tamen . . C; etsi pari proelio discesserant, tamen non sunt ausi manere N;* **b)** s konj.: t ř e b a s b y(ch, s atd.), i j e s t l i ž e (by), i k d y ž (by), i k d y b y o ději možném: *sunt, qui quod sentiunt, etsi optimum sit, tamen invidiae metu non audent dicere C* třeba to bylo . . .; *ubi, etsi adiectum numero aliquid sit, magna certe caedes fuit L* dejme tomu, že bylo, třebas i bylo; **II** uvádí větu novou jakožto opravu, omezení atp.: *poenas temeritatis meae. Etsi quae fuit illa temeritas? C* n e ž, a v š a k; (srv. *καίτοι, καίπερ*). Stává též při jednotl. slovech: *etsi nequaquam parem C, etsi non iniquum, certe triste senatus consultum L* třebas ne.

ēū, interj. [*εὖ*] dobře! znamenitě!: *si de quincunce remotast uncia, quid superat? poteras dixisse: ‚triens'. eu! H.*

Euadnē, *ēs, f.* [*Εὐάδνη*] **1)** choť Kapaneova, jež při pohřbu svého manžela vrhla se na hranici, aby spolu zemřela *VO;* **2)** nymfa, dcera Asopova *O.*

euān, euhān [*εὐάν, εὐάν*] výkřik bakchantek a příjmení Dionysovo. Odt. **euāns,** *tis* euan volající: *euantes orgia*

circumducebat Phrygias V voláním, ‚*euan*‘ reje slavící.

Euander, starši **Euandrus,** ī, voc. *-e*, *m.* [*Εὔανδρος*] syn Hermův a Karmentin, jenž dle pověsti přišel z Arkadie do Italie a na Palatinu se usadil. Adj. **Euandrius,** *a, um* Euandrovský, od E. pocházející: *E. ensis V* meč Pallanta, syna Euandrova.

euāns viz *euan.*

Euboea, *ae, f.* [*Εὔβοια, εὖ-βοῦς*, ‚bohatý na hovězí dobytek‘] Euboia, ostrov u vých. břehu Attiky a Boiotie, nyn. Negroponte. Adj. **Euboïcus,** *a, um* euboj ský: *sinus L, undae O, orae V, Anthedon O* = naproti Euboi ležící (v Boiotii); *E. cultor aquarum O* = Glaukos z Anthedonta; *E. urbs O* = Cumae, založ. od Eubojských; *carmen E.* = říkadlo Sibylly kumské *O.*

Euclīdēs, *is, m.* [*Εὐκλείδης*] Eukleides **1)** archon athenský r. 403, obnovitel ústavy Solonovy; **2)** žák Sokratův, zakladatel školy megarské; **3)** mathematik alexandrijský kol. 300.

Eudosēs, u *Cs Eudusiī, ōrum, m.* národ na poloostrově dánském *T.*

Euēnus, ī, *m.* [*Εὔηνος*] **1)** řeka v Aitolii u Kalydona; **2)** heros epon. této řeky, dle báje král aitolský *O.* Adj. **Euēnīnus,** *a, um* u *E.* bydlící: *matres Calydones O.*

Euergetae, *ārum, m.* [*εὐεργέται*] „dobrodinci“, příjmení Arimaspů, národa v Drangianě na Iranu.

eûgae, eûge [*εὖγε παῖ* dobře, hochu!] dobře! znamenitě!; iron. krásně!

Euias, Euius viz *euoe.*

Eumenēs, *is, m.* [*Εὐμένης*] **1)** vojevůdce a tajemník Alexandra Vel., po jeho smrti náměstek v Kappadokii; **2)** král pergamský 197—159.

Eumenidēs, *dum, f.* [*Εὐμενίδες*] Eumenidky, Lítice, ‚milostivé‘ eufem. název Furií: *Eumenidum recreantur angues? H; pallidus Orcus Eumenidesque satae V.*

Eumolpus, ī, *m.* [*εὔμολπος* krásně zpívající] pěvec a kněz thracký do Attiky přistěhovalý, zakladatel mysterií eleusinských. Odt. patron. **Eumolpidae,** *ārum, m.* Eumolpovci, athenská rodina knězská.

eumpse arch. = *ipsum: eumpse esse odiosum alteri C.*

eunūchus, ī, *m.* [*εὐνοῦχος* od *εὐνή*, lože] ‚strážce lože‘, kleštěnec; *Eunuchus, i, f.* (sc. *fabula*) kus Terentiův.

euoe a **euhoe** [*εὐοῖ, εὐοῖ*] výkřik bakchantek: hejsa! ichuchu! *euhoe parce Liber H*; ‚*euoe Bacche*‘ *sonat O*; odtud **Euïus, Euhius,** *ĭī, m.* přijmení Bakchovo, *Sithoniis non levis Euhius H*; **Euias, Euhias,** *f.* bakchantka: *exsomnis stupet Euhias H.*

Euphorbus, ī, *m.* [*Εὔφορβος*] Trojan, syn Panthoův, jehož duše do Pythagory (jak tento tvrdil) se vtělila; odt. *Panthoides H* = *Pythagoras.*

Euphoriōn, *ōnis, m.* [*Εὐφορίων*] básník z Chalkidy, kol. 250 př. Kr. bibliothekář syrského krále Antiocha Vel., skladatel temných, učeností přecpaných básní; napodobitelé jeho: *cantores Euphorionis C.*

Euphrātēs, *is* (ī, *ae*), acc. *-ēn*, abl. *-e*, *m.* řeka mesopotamská, západní; meton. *hinc movet Euphrates . . bellum V* = Parthové u E. bydlící.

Eupolis, *idis* (acc. *-in*), *m.* [*Εὔπολις*] básník staré komoedie athens. o něco starší Aristofana.

Eurīpidēs, *is* (*i*), acc. *-ēn, em, m.* [*Εὐριπίδης*] básník tragoedií v Athenách 480—405, zemř. v Pelle; odt. adj. **Eurīpidēus,** *a, um* Euripidův: *carmen C.*

eurīpus, ī, *m.* [*εὔριπος*] úžina mořská **I 1)** ob.: *quod enim fretum, quem euripum tot motus habere putatis? C*; **2)** zvl. úžina mezi Boiotií a Euboií Euripos; **3)** úžina u Kassandreie (býv. *Poteidaie*) na Chalkidice; **II** přen. vodovod, kanál, příkop.

Eurōpa, *ae.* **Eurōpē,** ēs *f.* [*Εὐρώπη*] **1)** Europa, díl světa, za jehož hranici proti Asii bylo pokládáno původně jezero Kaspické, později moře Azovské; **2)** dcera myth. krále foinického Agenora, kterou Zeus v podobě býka unesl ze Sidona na Kretu, jejímiž syny byli Minos, Rhadamanthys a Sarpedon. Odt. adj. **Eurōpaeus,** *a, um* europský, z Europy pocházejíci (= syn Europin): *dux O* = Minos; *Scythae Cu* europští.

Eurōtās, *ae (-a, ae), m.* [*Εὐρώτας*] hlavní řeka lakonská tekoucí Spartou, nyn. Basilipotamo.

eurus, *ī, m.* [*εὖρος*] vítr jihovýchodní (bouřlivý a deštivý): *aquosus eurus arva radit imbribus H*; adj. **eurōus,** *a, um* (anal. dle *ēōus*) jihovýchodní, východní: *portus ab euroo fluctu curvatus in arcum V.*

Euryalus, *ī, m.* (*Εὐρύαλος*) Trojan, syn Ofeltův padlý se svým přítelem Nisem v táboře Rutulů *V.*

Eurybiadēs, *ae, m.* [*Εὐρυβιάδης*] Sparťan, vůdce loďstva v bitvě salaminské.

Eurydicē, *ēs,* též **Eurydica,** *ae, f.* [*Εὐρυδίκη*] **1)** choť Orfeova; **2)** otrokyně Rhey Silvie; **3)** matka Filippa Makedonského; **4)** choť Gentia, krále illyrského.

Eurymedōn, *ontis,* acc. *-a, m.* [*Εὐρυμέδων*] řeka v Pamfylii ústící do zálivu Adalijského, u jejíhož ústí 469 Kimon porazil Peršany.

Eurymenae, *ārum, f.* [*Εὐρυμέναι*] město v Thessalii na pobřeží Magnesie.

Eurymidēs, *ae, m.* (*Εὐρυμίδης*) syn Eurymův Telemos, věštec *O.*

Eurypylus, *ī, m.* (*Εὐρύπυλος*) **1)** syn Poseidonův a Astypalain, král na Kou, zabit Herakleem *O*; **2)** syn Euaimonův z Ormenia v Thessalii, jeden z vůdců proti Troji *O.*

Eurysthenēs, *is, m.* [*Εὐρυσθένης*] král lakedaimonský, bratr Proklův *C.*

Eurysthéus, *eī,* acc. *-en, m.* [*Εὐρυσθεύς*] král mykenský, syn Sthenelův, na jehož rozkaz Herakles vykonal známých 12 prac. svých.

Eurytus *ī, m.* [*Εὔρυτος*] **1)** král oichalský, otec Ioly a Ifita; **2)** Kentaur, **3)** otec Elonův. Od **1)** patron. **Eurytis,** *idis, f.* Iole, dcera Eurytova; od **3) Eurytidēs,** *ae, m.* Clonus, syn Eurytův *V*; dcera Eur. Dryope proměněná v lotos *O.*

Euterpē, *ēs, f.* [*Εὐτέρπη*], ‚obveseluj.', Musa hudby *H.*

Eutrapelus, *ī, m.* [*εὐτράπελος*] ‚snadno se otáčející', obratný; příjmení P. Volumnia, stoupence Antoniova.

euxīnus, *a, um* [*εὔξεινος* sc. *πόντος*] pohostinný; cufem. o nehostinném moři Černém (či snad v pův. významu vzhledem k množství osad u Č. m.?): *mare, aequor, undae, litus, fretum.* Absol. **Euxīnus,** *ī, m.* Černé moře *O.*

Evadne viz *Euadne.*

ē-vādō, *ere, vāsī, vāsum* **I** nepřech. **1)** vyjíti, vzejíti, vyniknouti: *abiit, excessit, evasit, erupit C*; *ni Marius evadere oppido properavisset S*; *quaecumque (carina) evaserit undis V*; *si evasissent subito ex balneis C*; *ex corpore evadit animus C* tělo opouští; *ex illis sedibus in haec loca C*; *in terram CuL* přistati; *flumen in mare evadit Cu* teče, vtéká; zvl. vyjíti nahoru, vylézti, vystoupiti: *in editum verticem Cu*; *ad summi fastigia culminis V*; *ad auras V*; *in muros L*; *in iugum L*; **2)** šťastně vyjíti, ujíti, uniknouti, vyváznouti, zachrániti se: **a)** *e morbo C, e periculo C*; *vericulo L, e manibus hostium L, per tela L, retro evadere* ústupem *LTCu*; *ex hoc iudicio C*; zřídka *ab*: *ab iudicibus C,* neb dat.: *se evadere pugnae non posse cernit V*; **b)** metaf. skončiti, konec vzíti, vyjíti v něco, dopadnouti: *cum, quorsum (haec) evaderent, timeret N*; *nescio, quo haec evasura sint C*; *hucine . . beneficia tua evasere? S* tak daleko to došlo, že takový konec vzala; zvl. vyvinouti se v někoho, v něco, státi se něčím, vzejíti, vyspěti (vždy s vedl. ponětím obtíže nebo námahy na rozdíl od *fieri*): *iuvenis evasit fere regiae indolis L* stal se z něho . .; vyspěl v; *qui oratores evadere non potuerunt C*; *ut aurae popularis captator evaderet pro insectatore plebis L*; *horridiores evadunt C* stávají se; *somnium verum evasit C* objevil se, ukázal se pravdivým, vyjevil se; *laetitia vana L*; *inceptum vanum L* = nezdařil se; **II** přech. **1)** úplně něco projíti, přejíti, ujíti, uraziti: *amnem T*; *vada Cephisi O*; *omnem viam V*; *lapis evasit totum spatium V*; zvl. o vystoupení vzhůru: *gradus evaserat altos V* vystoupila; *ardua e. L* slézti; **2)** analog. dle *effugere*: uniknouti, ujíti něčemu: *nostras manus V*; *gravem casum T*; *patrum sententias T*; *hostes atque locos V*; *da flammam evadere classi V* aby vyvázlo z plamenů.

ē-vagor, *ārī, ātus sum* dep. **1)** nepřech. **a)** vybočovati, vybíhati, da-

leko se potloukati: *nullo circa ad evagandum relicto spatio L; effuse evagantur (praedatores) L*; metaf. *per ignota capita evagata est vis morbi L* rozšířila se; *qui appetitus longius evagantur C* vybočují z mezí; **2)** přech.: *licentia ordinem rectum evagans H* vybočující.

ē-valēscō, *ere, valuī,* — **a)** sesíliti, vzrůsti, vzmoci se: *affectatio in tumultum T*; **b)** moci, býti s to: *evaluit ictum medicari V*; *quae pervincere voces evaluere sonum H*; o slovech: přijíti k platnosti, ujmouti se: *nationis nomen T.*

ē-vānēscō, *ere, vānuī,* — [*vanus*] vymizeti, zmizeti, zajíti, zaniknouti; zvětrati, vyčichnouti **a)** pův.: *evanescit vinum vestutate C; in tenuem evanuit auram V* rozplynul se (*Apollo*); **b)** přen.: *isque et orationes reliquit, quae iam evanuerunt C; fama L, ingenium L, memoria C, dolor O, rumor L; bella per moras evanuisse T* usnuly; *omnis vis herbarum O* síly, účinnosti pozbýti.

evānidus, *a, um* pomíjející, mizící: *pectora in tenues abeunt evanida rivos O* = *evanescunt* rozplývají se; *in tenues evanidus exeat auras amor O* ať se rozplyne.

ēvāns viz *euans.*

ēvastō, *āre, āvī, ātum* zcela zpustošiti, popleniti: *evastata belli cladibus loca L; omnia duo exercitus evastarunt L.*

evax viz *euax.*

ē-vehō *ere, vēxī, vectum* **1)** act. přech. vyváželi, vyklízeti: *omnia ex fanis .. plaustris evecta esse C* všecky sochy z chrámů na vozech (nákladních) byly odvezeny; *tranquillitas maris classes in altum evexit L* na širé moře vyplavila; o vodě: *ex planis locis haud facile evehebant aquas L* nemohli odvádětí (= *derivare*) spousty vody; zvl. o směru vzhůru: *quos evexit ad aethera virtus V* povznesla; *quos (palma) .. evehit ad deos H*; *ad auras O*; spojeno s *se*: *incaute se evehentes Masinissa excipiebat L* naproti jedoucí, se ženoucí; *se incaute evexit L* vyrazil; **2)** med. nepřech. *e vehi* vyjeti, vyplouti: *ea navis .. libero impetu evecta est Cu; extra aciem equo evectus L; longius e. T; in hostem e. Cu; effusis habenis Cu* plným tryskem; *in altum evehi L* na širé moře vyplouti; *in ancoras L* proti kotvám; *flumen evehitur ad mare Cu*; **3)** med. přech. **a)** jeti kolem něčeho, přejeti něco, přes něco vyjeti, přeplaviti něco: *tum insulam evecti applicant classem Cu; evectus os amnis quadraginta stadia Cu*; přenes. *fama eius evecta insulas T* rozšířila se přes ..; *inconsultius evehi L* (o řeči) odbočiti; **b)** s ponětím směru vzhůru: *in collem Esquiliarum carpento evehi L* vzhůru vyjeti; metaf. povznésti, vyvýšiti: *imperium ad summum fastigium Cu; alqm ad consulatus T; opes privatum modum evectae T* překročivší, převyšující míru ..; *spe vana evectus L* unesen.

ē-vellō, *ere, vellī, vulsum* **a)** pův. vyrvati, vytrhnouti, vyškubnouti: *timide signifer evellebat, quod fidenter infixerat C; evolsis truncis Enceladus iaculator audax H* jenž metá vytržené stromy; *linguam è. C; ferrum Cs; emblemata evellenda curavit C.* Odkud? abl.: *spinas agro H, plantam caeno H*; s předl.: *hastam ex corpore Cu*; **b)** přen.: *aculeum severitatis nostrae C* žahadlo vytrhnouti; *sibi ex animo scrupulum C; omnem eorum importunitatem ex intimis mentibus C; rem ex hominum memoria C, opinionem ex animo C*; vyrvati a zničiti, odstraniti, vypleniti, vyhladiti: *radicitus e. omnes actiones tuas C; consules ex fastis C; consulatus ex monimentorum memoria evolsus C.*

ē-veniō, *īre, vēnī, ventum* **1)** pův. vyjíti: *merses profundo: pulcrior evenit H*; metaf. *ea rei publicae forma si evenit T* vyjde; zvl. o losu, tedy: připadnouti: *ipsi Numidia evenerat S; L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit L; cui Gallicum bellum evenerat L* t. j. vedení války; *cui legiones urbanae evenissent L*; **2)** přen. vypadnouti, dopadnouti: *auspicia si secunda evenerunt C; ut ea res iis fausta, feliciter prospereque eveniret C; pugna adversa ei evenit L; consilia bene eveniunt L* daří se; *bonis male evenit C* daří se špatně; *res legioni feliciter evenit Cs; cuncta prospera eventura S* že vše šťastně dopadne; zvl. nastati, splniti se: *ubi pax evenerat S; eve-*

niunt optata deae O; quota quaeque res praedicta evenit? C; omnia fere contra, ac dicta sunt, evenerunt C dopadlo, splnilo se naopak; **3)** státi se, udáti se (jakožto sloveso význ. neutr. proti *accido* a *contingo* vyjadřuje děj pouze jako přirozený následek okolnosti): *ut plerumque evenit C; ex quibus causis mors eveniat repentina C* nastati; *ut, quaecunque accidant incommoda, propter eam causam evenire videantur C; id quod evenit C* co také skutečně se stalo; *forte evenit, ut ruri essemus C* přihodilo se; *hostibus eveniat viduo dormire cubili O* ať se dostane; *at certe ei melius evenisset C* bylo by se mu lépe stalo.

ēventum, ī, *n.* **1)** výsledek: *non eventis, sed factis cuiusque fortunam ponderare C; consilia eventis ponderare C; aliorum eventis doceri T;* **2)** událost: *plurimorum eventorum memoria C.*

ēventus, ūs, *m.* **1)** výsledek **a)** vůb. *eventus stultorum magister L; quicunque belli eventus fuisset C; rei eventum experiri Cs; explorare sacrificiis eventum rerum Cu; e. orationis C; ex eventu C* dle výsledku; *non sine eventu T* nikoli bezvýsledně; *eventum pugnae exspectare Cs; fortunae eventus varii Cs; e. ducis V* čin; **b)** zvl. zdárný výsledek, zdar: *nec eventus defuit T; eventusque suos iurat O* zdar svého úkolu; *in eventum totius belli certabant T; disseruit utendum eventu T;* opak: nezdar: *Britanni nihil fracti pugnae prioris eventu T; non tamen eventu iuvenis deterritus horum O;* **2)** skončení, konec: *Homerus semper ad eventum festinat H* ke konci, ke katastrofě; o konci života: *quod si ante occidisset, talem eventum omnino amisisset C; eventu veteris loca nota Cerambi O;* v plur. (*Iuno*) *eventus illos Hecubam meruisse negat O;* **3)** událost, příběh: *satis iam eventuum, satis casuum T; fore eos eventus rerum, qui acciderunt C; patriae e. L;* zvl. osud: *Decii eventus L; ex eventu navium Cs; alcis eventum speculari Cs.*

Ēvēnus, Evēnīnus viz *Euēnus.*

ē-verberō, *āre, āvī, ātum* **a)** vyšlehati, vymrskati, tepáním způsobiti: *remis fluctus Cu;* **b)** rozšlehati, rozbíti: *clipeum alis V; hastis eius os oculosque Cu; cineres alis O.*

ē-vergō, *ere* vylévati: *montes nullos. rivos evergunt L* (nelistě).

ēverriculum, ī, *n.* [od *everrere*] koště; metaf.: *quod umquam huiusce modi e. in provincia fuit? C* kdo kdy provincii tak důkladně vymetl? (narážka na jméno *Verres*); *iudicium e. malitiarum C* vymetá...

ē-verrō, *ere, verrī, versum* vyměsti; metaf. *e. provinciam* (o vydírání), *fanum eversum atque extersum C* (o vyloupení).

ēversiō, *ōnis, f.* **1)** překocení, svržení: *columnae C;* **2)** vyvrácení, zničení, ztroskotání: *rerum publicarum C, omnis vitae C; rei familiaris T* zkáza; *eversio patriae C.*

ē-vertō, *ere, vertī, versum* **1)** pův. **a)** ‚z vnitřku obraceti', vykroutiti: *cervices Terent.;* o vodě: rozvířiti, zčeřiti: *mare, aequora, aquas OV;* **b)** skáceti, převrhnouti, překotiti, převaliti: *qui duorum scalmorum naviculam in portu everterit C; equi currus everterant Cu; mensae eversae O; tempestivam silvis evertere pinum V* vyvrátiti, skáceti; *nemora V* káceti; *istius evertere statuam non dubitaverunt C; eversa pharetra O* obrácený = prázdný; vyvrátiti, sbořiti, rozkotati: *domum C, aedificia L, Pergama V, castellum H; bustum in foro C; cum villa funditus everteretur C; Carthaginem C, Troiam O;* **2)** metaf. podvrátiti, podkopati, zvrátiti, zničiti: *amicitiam C, leges C, coepta L, spem O, philosophiam C, decus L, tribunatum C, fundamenta rei publicae C, decreta C, opes V, res Asiae V; eversum saeculum V* rozervané; *imperium T;* zvl. k pádu někoho neb něco přivésti, na mizinu přivésti, z majetku vypuditi, (ruinovati): *per se eversum propinquum C* finančně zničen; *videtis eversos publicanos C; superior annus aratores evertit C* způsobil jim finanční zkázu, přivedl je na mizinu; *bonis everti C* ze svého majetku býti vypuzen; *pupillum fortunis patriis conatur evertere C* o otcovský majetek připraviti; *amplissimo honore everti C.*

ēvestīgātus, *a, um* [*vestigare*] vypátraný, vystopovaný: *ingeniis . . priorum non investigata canam O.*

evias viz *euias.*

ēvidēns, *entis*, adj.; adv. *evidenter* [vl. part. praes. od *evideri*] ‚vysvítající', a) viditelný: *mensura quaedam evidens C*; b) přen. patrný, zřejmý, jasný, průzračný, na bíledni: *Cotys evidenter Macedonum pestis erat L*; *si quid est evidens C*; *res evidentes C*; *quid enim est hoc evidentius? C.*

ēvidentia, *ae*, *f.* názornost, zřejmost, patrnost: *ἐνάργεια . . hanc evidentiam nominemus C.*

ē-vigilō, *āre*, *āvī*, *ātum* probdíti: *noctem Tibullus*; při bdění pečlivě vypracovati: *libros O*; nepřech. *in quo evigilarunt curae meae C* zůstaly bdělé.

ē-vīlēscō, *ere*, *uī*, — inchoat. zlaciněti, zlevněti, státi se bezcenným: *pericula T.*

ē-vinciō, *īre*, *vinxī*, *vinctum* úplně ovázati, kolem ovinouti: *Tiridaten insigni regio T*, *caput diademate T*; (*Mnestheus*) *viridi evinctus oliva V* ověnčen; *evinctae palmae V* řemením k pěstnímu zápasu ovinuté; s acc. vztah. *caput evinctus foliis V*, *evinctus tempora ramis V* maje ověnčeny.

ē-vincō, *ere*, *vīcī*, *victum* úplně přemoci, překonati někoho, zvítěziti, vrchu nabýti nad někým, něčím a) pův.: *imbelles Aeduos T*; *evicit omnia miles L*; *dolore alqm V*; *somnos O*; bás. *platanus evincet ulmos H* zatlačí; *Charybdin remis O*; (*navis*) *haec* (*litora*) *evincat O* = nechť vyjde z nich ven; *amnis opositas evicit gurgite moles V* = protrhla, prorazila; b) něco dokázati, vymoci, provésti, s něčím proraziti: *evincunt instando, ut litterae sibi darentur L*; *si ratio evincet puerilius esse amare H*; c) pass. *evinci* býti překonán, dáti se pohnouti: *concepit furias evicta dolore V*; *evinci lacrimis V*, *donis T*, *blandimentis T*, *evinci ad miserationem T* dáti se obměkčiti.

ē-vīscerō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*viscera*] ‚vyvrci', vykuchati; bás. rozsápati: *ut evisceratus latere penderes C*; *columbam pedibus eviscerat* (*accipiter*) *V.*

ēvītābilis, *e*, adj. [*evitare*] uvarovatelný, čemu se lze vyhnouti: *non e. telum O* jemuž nelze uniknouti.

1. ē-vītō, *āre*, *āvī*, *ātum* vyhnouti se, uniknouti něčemu, uchrániti, vyvarovati se něčeho: *meta rotis evitata H* objetý; *hastam evitare O*; metaf. *dolorem*, *ictia*, *periculum*, *casum*, *insidias*, *suspiciones*, *tempestatem*; *imperium e. Cs* vyhýbati se, straniti se.

2. ēvītō, *āre* [*vita*] život bráti: *vidi . . Priamo vi vitam evitari, Ennius.*

Evius viz *Euius.*

ēvocātiō, *ōnis*, *f.* vyvolání (zast. a pozd.); povolání k službě vojenské: *vis decernitur per exercitus, classes, arma, tormenta, evocationes hominum et alias huiusmodi res C.*

ē-vocō, *āre*, *āvī*, *ātum* I a) vyvolávati: *iuvenes duos stare ad ianuam, qui eum magnopere evocarent C* kteří jej naléhavě venvolají; *eum e curia e. L*; *nostros ad pugnam evocare C* vl. ‚z tábora vyvolati'; bás. (*gallus*) *cantibus evocat Auroram O*; *praedae cupiditas multo longius evocabat Cs* sváděla; zvl. α) mrtvé vyvolávati (citovati): *virgā animas Orco evocat V* z podsvětí; *proavos sepulcris O* z hrobů; β) bohy vyvolávati, vybízeti, aby obležené město opustili: *ignari . . alios deos votis ex urbe sua evocatos novas sedes spectare L*; *unum . . deorum non evocatum L* ta věc, že se nedal odvolati; b) přen. vyvolati = způsobiti: *misericordia nullius oratione evocata C*; *probitas praemiis evocata C*; *tacitas cogitationes in medium L*; *alqm in laetitiam L* u někoho veselí vzbuditi, *ad spem e. alqm L* v někom naději vzbuditi; II term. techn. a) ve voj. povolati, k službě vojenské vyzvati: *magnam partem oppidanorum ad bellum Cs*; *equites ex municipiis Cs*; *cum ad arma consules evocassent C*; *viros fortes nominatim evocare Cs*; *legionem XIII initio tumultūs evocaverat Cs*; *legiones ex hibernis Cs.* Odtud **ēvocātī**, *ōrum*, *m.* [řec. *ἀνάκλητοι*] vysloužilí vojáci, kteří v čas nebezpečí jako dobrovolníci k službě voj. byli povoláváni, mající zvláštní výhody; b) v právn.: *testes huc evocare C* předvolati; o úřa-

dech: *eos homines consulum litteris evocandos curavit C*; *Pericles .. Romam evocatus est C*; *evocat ad se senatum Cs, principes Galliae Cs, magistratus C, senatores Cs*; III v rozšíř. význ.: vůbec povolati, zavolati, pozvati někoho k sobě: *Tiribazus Cononem evocavit N*; *mercatores undique e. Cs*; *eum ad colloquium L.*

evoe viz *euoe*.

ē-volō, *āre*, *āvī*, *ātum* vyletěti odněkud, z něčeho 1) pův.: a) *aquila ex quercu evolavit C*; *madidis Notus evolat alis O*; b) o směru do výše: vzletěti: *levis pennis sic evolat ales O*; 2) přen. a) o rychlém pohybu: vylítnouti, vypadnouti, vyřítiti se, vyraziti: *exanimatus evolat e senatu C*; *ex omnibus partibus silvae evolaverunt Cs*; *id quod intus est, impune evolare potest C*; *rus ex urbe e. C* výlet učiniti; b) o směru vzhůru: *illos dolent evolasse C* že tak rychle se povznesli; *sic evolavit oratio, ut eius .. vestigia .. vix viderim C* povznesla se; c) ujíti, uniknouti: *evolarat e conspectu quadriremis C*; *ex flamma sociorum C*; *cum ex istorum insidiis evolem C*; *e corporis vinculis C*; *ex vestra severitate C*; *e poena C.*

ēvolūtiō, *ōnis*, *f.* vl. ‚rozvinutí' papyrového svitku, čtení: *poëtarum C.*

ē-volvō, *ēre*, *volī*, *volūtum* 1) a) vůb. vyvaliti, vykuliti: *si prolapsus est, insurgere haud licitum*: *per humum evolvuntur T* válejí se po zemi ven; odvaliti, svaliti: *conatur iactas evolvere silvas O* se sebe s.; do konce dovinouti: *sorores debuerant fusos evoluisse* (= *evolvisse*) *meos O* dopřísti; *funum ex tugurriis evolutum Cu* jenž se vyvalil; b) zvl. o vodě: vyvaliti, vylévati: *fretum fluctus in litus evolvit Cu* valí; *Araxes aquas in Medum evolvit Cu*; refl.: *in mare se Xanthus evolvit V* se valí; přen. vyvaliti se, uniknouti z něčeho: *hac re se omni turba evolvit T*; dostati se, proniknouti někam: *ad aures militum ea dicta evolvebantur L*; vytlačiti, vypuditi někoho z něčeho: *evolutus sede patria rebusque summis T*; *illos ex praeda L*; 2) a) rozvinouti, rozbaliti: *evolvit vestes matrona O*; *anguis evolvitur L* rozvinuje se; zvl. *librum*: *evolve diligenter eius librum, qui est de animo C* rozvinuj = čti (poněvadž závitek se musil zároveň rozvinovati a čísti, při čemž se hned zase svinovala část přečtená); *poetas e. C*; *si fastos velis evolvere mundi H*; *in evolvenda antiquitate operam insumere T* studium starověku; b) přen. rozvinouti něco před zrakem duševním, představiti, vylíčiti, vyložiti, vypravovati: *neque evolvere exitum possum C*; *naturam rerum omnium C*; *oras belli V* vylíčte začátek a konec války; *fatorum arcana V*; *quae postquam evolvit O*; *complicatam notionem evolvere C* složitý pojem objasniti, vysvětliti; *seriem fati O* vyličiti, znázorniti; *gelidis haec evolvisse sub antris V* ‚přemítati', rozmysliti, rozvážiti.

ē-vomō, *ere*, *uī*, *itum* vyvrhnouti, vydáviti, zvrátiti: *conchis se solere compiere easque, cum stomachi calore concoxerit, evomere C*; *nisus evomentis adiuvare T*; metaf. *mare evomit arenam Cu*; *Cacus faucibus .. fumum evomit V* chrlí, soptí; *devoratā pecuniā evomere non poteras C* zpět vydáviti; *urbs tantam pestem evomit C* chrlí; *in me absentem orationem ex ore impurissimo evomuit C* vysoptil.

ē-vulgō, *āre*, *āvī*, *ātum* do lidu ‚rozšířiti', známým učiniti, uveřejniti: *civile ius repositum in penetralibus pontificum evulgavit L*; *quod Octaviae iniurias evulgaret T* na veřejnost vynášeti; *sic evulgari iussit T* veřejně vyhlásiti dal; přen. *arcanum e. T.* vyzraditi; *pudorem e. T* studu se vzdáti.

ēvulsiō, *ōnis*, *f.* vytržení, trhání: *qui primus .. dentis evulsionem invenit C.*

ex viz *e*.

ex-acerbō, *āre*, *āvī*, *ātum* roztrpčiti, rozjitřiti: *hostes contumeliis L*; *irā exacerbantur animi L*; *odium exacerbatum L* nejtrpčí nenávist.

exāctiō, *ōnis*, *f.* [*exigere*] 1) vypuzení, vyhnání: *regum C*; 2) vymáhání, požadování, vybírání: *pecuniae C*, *frumenti et tributi T*; *acerbissima capitum atque ostiorum C* daně z hlav a dveří; *quadragesima .. et quae alia exactionibus illicitis nomina (sunt) T* daně, dávky.

exāctor, *ōris, m.* [*exigere*] 1) vypuditel: *regum L*; 2) výběrčí, dozorce daní: *erat provincia . . differta exactoribus C*; obr. *exactor promissorum L* vymahatel slibů; 3) *e. supplicii L* vykonavatel trestu; *ipse imperator et exactor circumibat L* jakožto vykonavatel svých vlastních rozkazů.

exāctus, *a, um* [vl. part. perf. od *exigere*], do konce, úplně provedený; přesný, pečlivý: *difficile est, quot ceciderint, exacto numero affirmare L*; *morum fabraeve exactior artis O.*

ex-acuō, *ere, acuī, acūtum* 1) vybrousiti, zašpičatiti a) pův.: *vallos furcasque bicornes V* koly; *spiculaque exacuunt (apes) rostris aptantque lacertos V* brousí, přiostřují; *dentesque Sabellicus exacuit sus V*; b) přen.: *aciem oculorum, visum O* zbystřiti; *nisi mucronem aliquem tribunicium exacuisset in nos C* t. j. našel tribuna, jenž by dýku nabrousil = nastavil proti nám; 2) pobídnouti, popohnati, popíchnouti, podnítiti, podrážditi: *sapor exacuit palatum O* dráždí, budí chut; *regem exacuit adversus Romanos N*; *animos in bella versibus H.*

ex-adversum a **ex-adversus** 1) jako adv. naproti *Pl., Terent.*; 2) předl. s acc. naproti, proti: *ara consecrata est exadversus eum locum C*; *exadversum Athenas classem constituerunt N.*

exaedificātiō, *ōnis, f.* vybudování, stavba: *ipsa autem exaedificatio posita est in rebus et verbis C.*

ex-aedificō, *āre, āvī, ātum* vybudovati, vystavěti a) vl. *oppidum sua pecunia Cs*; *domos et villas S*; *navem, Capitolium, hunc mundum C*; *templa deum L*; b) metaf. *exaedificatur id opus, quod instituisti C.*

exaequātiō, *ōnis, f.* vyrovnání, rovné postavení, rovnost: *hanc ipsam exaequationem non fero L.*

ex-aequō, *āre, āvī, ātum* 1) přech. úplně vyrovnati něco něčemu, s něčím, stejným učiniti jako jiné a) pův. absol. *exaequare planitiem, Vitruv.*; b) přen.: *primum quod facta dictis exaequanda sunt S* skutky slovem vystihnouti; *quo militibus exaequato periculo animus amplior esset S* rovnost nebezpečí; *uti militibus exaequatus cum imperatore labor . . esset S*; *iste, qui omnia iura pretio exaequasset C = omnium rerum discrimen pecunia sustulisset*; zvl. refl. *se e.* a med. *exaequari*: *qui cum plures erant, paucis nobis exaequari non poterant C* vyrovnati se; *ii, qui sunt . . superiores, exaequare se cum inferioribus debent C* pokládati se za rovny; 2) nepřech. vyrovnati se: *ut longitudo aut plenitudo harum multitudinem alterius assequatur et exaequet C*; *exaequet tetricas licet illa Sabinas O.*

exaeresimus, *a, um* [ἐξαιρέσιμος], vyňatelný', přestupný: *dies C* dni, které Římané vypouštěli, aby uvedli v souhlas rok měsíční a sluneční.

ex-aestuō, *āre, āvī, ātum* vzedmouti se, vzkypěti, rozbouřiti se 1) pův. o vodě: *exaestuat fretum, mare, ima unda V*; o výbuchu sopečném: *Aetna . . fundo exaestuat imo V*; 2) přen.: *mens exaestuat irā V*; *dolor O*; *laesus ignis O = amor.*

exaggerātiō, *ōnis, f.* jen obr. povznesení: *amplitudinem animi et quasi exaggerationem C.*

ex-aggerō, *āre, āvī, ātum* 1) jako hráz naházeti, vystavěti, z něčeho hráz udělati: *planitiem aggesta humo Cu*; *spatium maris e. Cu* hrází vyplniti; metaf. vysoko nahromaditi, vyvýšiti, povznésti, zvelebiti: *deorum benignitate auctae exaggerataeque fortunae C*; *e. rem familiarem C*; *animus excelsus et virtutibus exaggeratus C* povznesený; 2) zveličovati, přeháněti: *sextulam suam nimium exaggeravit C*; *beneficium Plancii verbis exaggero C* s pochvalou vynáším; *Xenocrates exaggerans virtutem C* zveličující.

ex-agitātor, *ōris, m.* hánce, tupič: *omnium rhetorum C.*

ex-agitō, *āre, āvī, ātum* 1) vyplašiti, vyhnati (z doupěte): *lepus hic aliis exagitatus erit O* jako přísloví: pro někoho jiného zajíce plašiti = sám o něj přijíti; 2) přen. pronásledovati, honiti, štvát, znepokojovati, týrati, trápiti: *exagitati bello Cs*; *exagitatus a tota Graecia N* vyštván; *at omnes di exagitent me, si . . .*

II = *perduint*; *exagitant et Lar et turba Diania fures O*; zvl. slovy napadati, stíhati atd.: *causam senatus exagitatam contionibus improborum C*; *exagitabantur eius fraudes C*; *inventi sunt, qui hanc dicendi exercitationem exagitarent C* prudce napadali; *hi omnes convicio consulis correpti exagitabantur Cs*; *reprehendit* (*in Demosthene*) *Aeschines quaedam et exagitat C* kárá a vytýká; 3) popuzovati, podněcovati, rozčilovati: *coepere senatum criminando plebem exagitare S*; *praeterea seditiosi magistratus volgum exagitare S*; *vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam T*; i v dobrém sm.: *philosophorum disputationibus et exagitatus maxime orator est et adiutus*; naop. *senatus volgi rumoribus exagitatus S* jsa stále rozčilován.

ex-albēscō, *ere* [inchoat.] zbělati, zblednouti: *in me ipso saepissime experior, ut exalbescam in principiis dicendi C*; *si qui tremerent et exalbescerent C.*

exāmen, *āminis*, *n.* [*exigo*] 1) a) vylétající houf, roj; *apum* (*apium L*) *examina fingunt favos C*; *apium examinibus . .* (*res rusticae luctae sunt*) *C*; *cuius in iuba examen apium consederat C*; *nec non et apes examina condunt V*; *e. vesparum L*, *locustarum L*; b) hejno, houf, dav, zástup, sbor: *agratas acies examine tanto misceri putet V*; *qui sibi fidet, dux regat examen H*; *iuvenum recens e. H*; *servorum e. C*; *iuvat videre vernas, ditis examen domus H* roj to zámožného domu; 2) zkouška *legumque* (*senes*) *examina servant O*; meton. jazýček na váze: *Iuppiter duas aequato examine lances sustinet V* postaviv rovně jazýček.

exāminō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*examen*] 1) zkoušeti, zkoumati: *male verum examinat . . corruptus iudex H*; *diligenter verborum omnium pondera C*; 2) odvažovati: *utuntur talcis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummo Cs*; (*aër*) *tamquam paribus examinatus ponderibus C* v rovnováze se udržeti.

exanclō viz *exantlō*.

exanimātiō, *ōnis*, *f.* [*exanimare*] pozbyti dechu, meton. úžas, zděšení, úzkost, sklíčenost: *exanimatio est metus subsequens et quasi comes pavoris C*; *ne in exanimationes incidamus C.*

ex-ānimis, *e*, adj., řídč. **ex-ānimus**, *a*, *um* [*anima*] 1) bez dechu, bez sebe, zděšen: *exanimis metu H*; *audiit exanimis trepidoque exterrita cursu ruit V*; *exanimes vice unius L* polomrtvé, ve smrtelné úzkosti; 2) bezduchý, neživý, mrtvý: *decidit exanimis vitamque reliquit in astris V*; *corpore tu exanimi crudelia lumina pascas O*; *artus O*; *ut exanimem labentem ex equo Scipionem vidit L* an bezduch klesá; *iuvenis exanimus V*; *convulsos laniatosque et partim exanimos T.*

exanimō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) dechu zbaviti, vysk. se jen v pass. býti bez dechu: *fore, ut cursu milites exanimarentur Cs*; *milites cursu exanimati Cs* nemohouce dechu popadnouti; *Troïa Achilles exanimata sequens . . agmina V*; přenes. omámiti, děsiti, smysl zbaviti: *metus ceteros exanimat Cu*; *adulescentulus initio accusationis exanimatus sum C*; *te metus iudiciorum atque legum exanimat C*; *sedebat exanimatus C*; *Milo nulla conscientia exanimatus C*; *me exanimant et interïmunt hae voces Milonis*; *exanimat* (*poëtam*) *lentus spectator H* rovnováhy zbavuje (z konceptu přivádí) chladnost obecenstva; b) život vziti někomu, života zbaviti nčkoho, usmrtiti: *exanimatus concidit Cs* mrtev; *taxo se exanimavit Cs* = otrávil; *cur me querelis exanimas tuis? H* ničíš, trápíš; *multo sanguine effuso exanimati Cu*; *circumventi flamma exanimantur homines Cs*; *exanimarentur prius quam victos se faterentur C* nechávali se usmrtiti, ducha vypouštěli.

exantlō, *āre*, *āvī*, *ātum* [ἄντλος voda na spodku lodním, ἀντλεῖν vodu z lodi čerpati] přetvořeno v **exanclō** vyčerpávati [synon. *exhaurire*] až na dno vyprázdniti, vypíti *Pl.*, *Ennius*; přenes. vytrpěti, až do konce snésti: *Herculis laborem C*; *cum exantlavisset omnes labores C.*

ex-ārdēscō, *ere*, *ārsī*, *ārsum* [inchoat. od *ardēre*] vzplanouti, zapáliti se 1) vl. *materies facilis ad exardescendum C*; *ex-*

arsit sidere limus O vzplanulo, rozpálilo se; 2) přen. a) o duševním stavu: vzplanouti, roznítiti se: *multo gravius hoc dolore exarsit Cs; homo exarsit iracundiā C; Alecto dictis exarsit in iras V; in seditionem L* býti stržen; b) o věcech: vzplanouti, rozpáliti se: *exarsit subito bellum C; novum atque atrox proelium L; exarsit seditio T; admirabilis quaedam benevolentiae magnitudo C; amor, amicitia, ira C; tanta ista importunitas inauditi sceleris C; ambitio L; dolor Alcidae V, violentia Turni V; iracundia exercitus in eum T; tota Italia libertatis desiderio exarsit C.*

ex-ārēscō, *ere, exāruī,* — [inchoat.] úplně vyschnouti, uschnouti: a) přív. *vestimenta, frumentum; fontes Cs, amnes C, lacrimae C;* b) přen. zaniknouti, vymizeti: *flos veteris ubertatis C; (opinio) vetustate exaruit C; vides exaruisse veterem urbanitatem C.*

ex-armō, *āre, āvī, ātum* odzbrojiti: *interim exarmat cohortes T.*

ex-arō, *āre, āvī, ātum* 1) v y o r a t i, v y k o p a t i: *multa in eo loco sepulcra . . exarata sunt C; quis credat exaratum esse deum? C; puerum C;* přen.: oráním vyzískati, vytěžiti: *quantum frumenti exararant C; plus quam X medimna ex iugero exarabant C;* 2) zorati, rozorati, rozbrázditi, *iugerum vccant, quod iuncti boves uno die exarare possint, Varro;* přenes. *senectus frontem rugis exarat H;* o psací tabulce: vyrýti = napsati, poznamenati: *hoc litterularum exaravi C; novum prooemium C; ad fratrem scriptas exarat ille notas O.*

ex-asperō, *āre, āvī, ātum* 1) drsným, nerovným učiniti, pass. drsným se státi, zdrsněti, zčeřiti se: *mare fluctibus L; fretum ventorum rabies exasperat O, exasperato mari L* rozvlněné; 2) přen. ve sm. duševním: a) drsným učiniti, zdivočiti: *tot malis durati exasperatique L;* b) popuditi, rozhořčiti: *Ligures e. L; criminibus eius animum e. L, animos L.*

ex-auctōrō, *āre, āvī, ātum* ze služby vojenské propustiti: *postero die exauctoratos milites dimisit L; milites immemores sacramenti se . . . exauctorant L* propustí se sami, vystoupí ze služby. Obyč. jako opak čestného ‚*missio*': *missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui sena dena fecissent T* vytříditi; *praetorianos nuper exauctoratos insectatus T.*

ex-audiō, *īre, īvī (iī), ītum* 1) jasně, zřetelně slyšeti: *increpans voce, ut hostes exaudirent L* že jasně slyšeti mohli; *ut omnes exaudire possint C; haec dixerat vix proximis exaudientibus Cu; multa, quae nos fugiunt in cantu, exaudiunt in eo genere exercitati C; ut exaudiri possit foris N;* v seslab. význ. = *audire* s l y š e t i: *quod imperator, omnes exaudiunt Cu; fingere cinctutis non exaudita Cethegis H* jichž neslýchali; někdy p o z o r n ě p o s l o u c h a t i: *monitor non exauditus H* jemuž sluchu nedopřáno; 2) (prosby, přání) v y s l y š e t i: *miserere precesque supplices exaudi O; eorum preces et vota exaudiens C; nulli exaudita deorum vota V* jimž od žádného boha sluchu nebylo dopřáno.

ex-augurātiō, *ōnis, f.* zrušené posvěcení, odsvěcení: *sacellorum L.*

ex-augurō, *āre, āvī, ātum* posvěcení zrušiti, odsvětiti: *fana sacellaque L.*

ex-caecō, *āre, āvī, ātum* (úplně) oslepiti, zaslepiti: *num ergo is excaecat nos aut orbat sensibus? C;* básn. zacpati, ucpati: *limus venas excaecat in undis O;* (místo čtení „*flumina excaecata*" *O* jest jiné „*exsiccata*").

excandēscentia, *ae, f.* prchlivost, popudlivost: *ex. est ira nascens et modo existens, quae θύμωσις Graece dicitur C.*

ex-candēsco, *ere, canduī,* — [inchoat.] rozžhaviti se, rozpáliti se, přen. v z p l a n o u t i (o vášních): *ira excanduit fortuito C.*

ex-cantō, *āre, āvī, ātum* ‚vyzpívati, vyčarovati', kouzelným říkadlem vyvolati: *sidera excantata voce Thessalā H.*

ex-carnificō, *āre, āvī, ātum* k smrti umučiti, popraviti: *Anaxarchum C.*

ex-cavō, *āre, āvī, ātum* vyhloubiti, vydlabati: *trulla ex una gemma excavata C.*

ex-cēdō, *ere, cessī, cessum* I. nepřech. a) ob. v y j í t i, o d e j í t i, vzdáliti se, vystěhovati se: *non modo . . ex pugna . . excedendi . . facultas dabatur Cs; ex proe-*

lio, ex via, ex civitate, ex finibus Cs. S pouh. abl.: *excedere urbe, finibus, regione, terra, patria; Crotone excessum est L; pugna, proelio Cs V; excedit caelo V* s nebe sestoupila. Absol. *abiit, excessit, evasit, erupit C; metu excesserant L; mecum excedentem tenuit non Ilia tellus V* o vystěhování se. Kam? *Ex his tenebris in lucem illam C; agro hostium in Boeotiam L; donec excederet ad deos Cu;* b) přenes. α) *vitā excedens multa providit C; qui e vita excesserint C; pridie quam excessit e vita C* den před svou smrtí; *excedat e vita C.* Též absol.: *simul excessisse Augustum et rerum potiri Neronem T* že zemřel; β) o věcech: *reverentia excessit animis Cu, mentes ex corpore excedunt C* v y m i z e t i, v y t r a t i t i s e; *res excessit e memoria L; cura ex corde; cupiditatum dominatus C;* c) zvl. α) v y s t u p o v a t i, v y č n í v a t i, vybočovati z mezí, míry: *omnes partes sic collocatae sunt, ut nulla excederet extra C; rupes quattuor stadia in altitudinem excedit Cu;* β) přenes. *tantum ea clades excessit T* tak vynikla; *L; libertas L;* zvl. o věku: překročiti něco; v y j í t i z něj. věku: *ut primum ex pueris excessit Archias C.* Na ot. kam? do čeho? *pugna ad Trebiam in annum Flaminii non potest excessisse L* připadnouti, padnouti do roku konsulátu Flaminiova; *insequentia excedunt in eum annum, qui L* s p a d á do roku; *paulum e. ad enarrandum L* o d b o č i t i; *eo laudis excedere T* až takového stupně slávy dosíci; *res excessit in certamen L* p ř e š l a v..; II přech. o p u s t i t i něco, o d e j í t i odněkud: *factum est senatus consultum, ut urbem excederent Volsci L; curiam e. L;* metaf. p ř e s t o u p i t i něco, p ř e v y š o v a t i něco, v y s t o u p i t i z něčeho: *summam octoginta milium L; flumen crepidinis fastigium excedit Cu; modum e. LCu; fastigium equestre T* hodnost jezdeckou.

excellēns, *entis,* adj. (vl. part. praes.), **excellenter,** adv. [*excellere*] v y n i k a j í c í a) vysoký; b) přenes. v ý t e č n ý, výborný, znamenitý: *Galba fuit inter tot aequales unus e. C; cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis V; res excellenter gestae C, excellenter pronuntiare N se excellentius gerere studuerunt C; eo proelio excellentissimam virtutem Crastini fuisse Cs.* Čím? v čem? *excellens omni genere laudis C; homo cum ingenio, tum doctrina e. C.*

excellentia, *ae, f.* vyvýšenost, výtečnost, znamenitost (synon. *praestantia, magnitudo*) a) konkr.: *Scipionis in nostro, ut ita dicam, grege C;* b) abstr. přen. p ř e d n o s t, v ý t e č n o s t: *Homerum propter excellentiam (= κατ' ἐξοχήν) commune nomen poëtarum efficit suum C* bývá ‚po výtce' nazýván básníkem; *animi e. et magnitudo C; e. animantium reliquarum* (gen. obj.) *C* vyvýšenost, vynikající postavení nad ostatní; *hominis C.*

ex-cellō, *ere,* —, — [v. *celsus*] v y n i k a t i, p ř e d č i t i nad něco, převyšovati něco, vyznamenávati se něčím: *tantum excellere ceteris C; qui dignitate principibus excellit C, excellebat Aristides abstinentiā N; cum in omni genere artium Pompeius excellat C; quasdam forma excellentes deferebant L* obzvláště krásné postavy; *inter quos posset excellere C; praeter ceteros C; super ceteros e. L;* absol. *me electurum ea, quae maxime excellerent C.* Pozd. vedl. tvar **excelleō, ēre,** *excelluī: qui sapientiā excellet Cu.*

excelsē, adv. vysoko, do výšky; obyč. přenes. vznešeně, povýšeně: *excelsius magnificentiusque et dicet et sentiet C.*

excelsus, *a, um* a) [*excello*] v y v ý š e n ý, v y s o k o s t r m í c í, v y s o k ý: *editus atque e. locus C; Diana posita in excelsa basi C; mons e. Cs; vertex montis V; cornu excelsius Cs; aves excelsae* vysoko létající *C.* Subst. **excelsum,** *ī, n.* vysoké místo, výšina: *Iovis simulacrum in excelso collocare C; pastor ab excelso dixit O;* b) přenes. α) v z n e š e n ý, p o v z n e s e n ý, v y n i k a j í c í: *in hanc excelsissimam sedem dignitatis C; magnus et e. homo C; animus ex. et magnificus C; species magnae excelsaeque gloriae T;* β) subst. isol. *cuius opes in excelso sunt S* na výši stojí; *in excelso aetatem agere S* ve vysokém postavení; *excelsa et alta sperare iubet L* ve vynikající a vysoké postavení; *excelsa spectare L* vysokých hodností se domáhati.

excelsitās, *ātis, f.* vznešenost: *animi C.*

exceptiō, *ōnis, f.* [*excipere*] výjimka, omezení a) ob. *sunt in tota lege exceptiones duae C; voluntatum sine ulla exceptione communitas C* beze vší výjimky; *recte sine exceptione dixeram C; unus imperitat, nullis iam exceptionibus T* bez všelikých omezení; b) zvl. v právn.: soudní námitka, ohrazení, protest (obžalovaného vzhledem k žalobci): *ut illi unde peteretur . . exceptio daretur C* aby bylo povoleno; *de exceptione et formula T.*

exceptō, *āre* [freq. od *excipere*] zachycovati, chytati, chápati, pozdvihovati: *singulos exceptans in murum extulit Cs; ore exceptant auras V* lapati, vdechovati.

ex-cernō, *ere, crēvī, crētum* vytříditi, vyloučiti: *ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remisit L; excretos prohibent a matribus haedos V* odstavené; *omnem forensem turbam excretam in quattuor tribūs coniecit L.*

excerpō, *ere, cerpsī, cerptum* [*carpere*] ‚vytrhávati', vyjímati, vybírati a) přív. *excerpens semina pomis H* jádra; b) přen. α) vybírati; zvl. písemné výpisky, výtahy činiti, ‚excerpovati': *ex malis minima eligere et excerpere ex his ipsis, si quid inest boni C; nomina ex tabulis e. L* vypisovati; *quod quisque (scriptor) commodissime praecipere videbatur, excerpsimus C;* β) pryč vzíti, vyloučiti: *eo de numero quoque est excerpendum C; ego me illorum, dederim quibus esse počtis, excerpam numero H.*

excēssus, *ūs, m.* [*excedere*], ‚vyjití', jen přen. a) odchod ze života: *vitae, e vita C;* i absol.: *post obitum vel potius excessum Romuli C;* pozd. beze všeho přídavku: smrt: *ab excessu divi Augusti T; excessu principis laeti T;* b) vybočení, odbočka: (*Cicero*) *lentus est in principiis, longus in parrationibus, otiosus circa excessus T* zdlouhavý, nudný v odbočkách.

excetra, *ae, f.* zmije, jedovatý had: *haec dextra Lernam tetra mactatā excetrā placavit C; illius excetrae delenimentis imbutum . . nullam deorum verecundiam habere L* (metaf. = svárlivá žena, dračice).

excidium, *iī, n.* [*excĭdere*] a) úplné zapadnutí, západ: *solis e. Prudent.;* b) přen. pád, vyvrácení, zánik, záhuba, zničení, zkáza: *Troiae V; orta seditio prope urbi excidio fuit T; excidio urbis magnum terrorem ceteris inicere L; venire excidio Lybiae V;* i o jiných předmětech: *e. gentis, legionum T; meorum V;* c) konkr. zříceniny: *per eversae fumantia Troiae excidia obtestor V.*

1. ex-cidō, *ere, cidī,* — [*cadere*] 1. a) vypadnouti, spadnouti: *nefarii gladii de manibus crudelissimis C; quotiens excidit (sica) casu aliquo et elapsa est! C; nullo cogente sagitta excidit V.* S dat. komu? *incautis pastoribus excidit ignis V; Canidiae dentes excidere videres H* (falešné zuby); *si qui nummi isti excidēre C; at illi et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat, excidit O.* Odkud? *Palinurus exciderat puppi V; excidit arce deus O; de manibus, a digitis O.* Kam? *elephanti excidunt in flumen L; excidat ante pedes tuos lingua O;* zvl. *vox . . per auras excidit V* spadl = dolů zavzněl; *ut cuiusque sors exciderat L* (tot. z urny) padl; *quod nomen sorte excidit L* vyšlo; *excidit illa metu O* padla (omdlevši) strachem; b) metaf. vyklouznouti, uniknouti (mimovolně): *quod verbum tibi non excidit fortuito C; ex isto ore religionis verbum excidere potest? C; vox excidit ore V; in libello, qui me imprudente et invito excidit C; tantumque nefas* (slovo rouhavé) *patris excidit ore? V.* 2) zaniknouti, zajíti, zmizeti, vytratiti se (zvl. z paměti, mysli atp.): a) absol. *color excidit O; sol excidisse mihi e mundo videtur C* zdá se mi, že zcela zmizelo; *vera virtus cum semel excidit H; spes, luctus O;* b) Odkud? Komu? *mihi ista exciderant C* vypadlo z paměti; *animo, pectore O; Carthaginem atque Hannibalem excidisse de memoria L; pacis mentio ex omnium animis L.* Podmět vyjádřen acc. c. inf.: *e. scripsisse me in libro priore C;* větou s ut: *exc., ut peterem iuvenes quoque protinus annos O* zapomněla jsem žádati; *necdum causae irarum exciderant animo V* nebyly zapo-

menuty; *excidit mihi nomen tuum O* zapomněl jsem; brachylogicky: *in vitium libertas excidit H* = poklesla, upadla v.., zvrhla se; **3)** *excidere ex alqa re* nebo *alqa re*: něčeho pozbýti, něčím se minouti, o něco přijíti, o něco býti připraven (dle řec. ἐκπίπτειν ἔκ τινος): *se excidisse regno Cu*; *quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis O* přece podnik jehož se minul, byl veliký.

2. ex-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedere*] **a)** vytesati, vysekati, otesati: *lapides e terra C* lámati; *excisā trabe bipenni V* (ze zdiva) vylomiti; *portas e. C*; *excisa est arbor, non evulsa C*; *excisae arbores C* poražené; *columnas rupibus e. V* ze skal vylámané; vyřezati, obřezati: *Galli se excidēre O*; **b)** vysekati a tím: vyhloubiti, vydlabati: *saxum .. penitus excisum C*; *latus rupis in antrum V* v jeskyni; zvl. *excisa pelta O* s obou stran vyseknutý (o štítě amazonek); přen. **c)** vysekati a tím: zničiti, zkaziti, vypleniti, vyhladiti, vymýtiti, vyvrátiti: *qui monumenta publica .. qui domos inimicorum excidit C*; *Carthaginem exciderunt C*; *Numantiam C, Troiam V, urbem CV, murum H.* o abstraktech: *illud tempus .. ex animo excidere C* vymazati; *causas bellorum T*; *vitium irae H*: *multorum status T* blahobyt.

ex-cieō, *ēre, cīvī, citum* (arch. *ec-ci ō, ēre*, zřídka *ex-ciō, īre*, 1.npf. *excībant L*; part. pf. *excitus*, zřídka *excītus*) (pohybováním) vyrušiti z dosavadního stavu **1)** vyburcovati, vyplašiti, vyděsiti **a)** ob.: *Thyias commotis excita sacris V* vyděšena; *Euander concursu pastorum excitus L* z domu vyváben. Odkud? *forte suem latebris vestigia certa secuti excivere canes O*; *ventos furentes Aeoliā excitos V*; *indignitas rei magis quam periculum consulem alterum ab urbe excivit L*; *Cyclopes e silvis V*; *somno, ex somno excitus* ze spánku probuzen, vyburcován, procitnuv; též samotné: *anserum clangore excitus Manlius L* probuzen; **b)** zvl. zavolati, povolati k sobě, dáti přivésti, vyvolati (z hrobu), vyzvati, pozvati, zavolati na pomoc: *Urgulaniam domo principis excire ausus erat T* dáti předvolati; *saepe animas imis excire sepulcris V* an vyvolával; *principibus coloniae Romam excitis L*; *huc Magonem fratrem excivit N*; *auxilia e Germania Britanniaque et Hispaniis excivit segniter T*; *Britanni omnium civitatum vires exciverant T*; *non homines modo, sed etiam deos e. L* na pomoc volati; *mercede exciti L* pomocné sbory námezdné; *Antiochum in Graeciam L* přiměti ke vpádu do Řecka; *reges bello V* vyzvati; **2)** přen. **a)** s předm. vnějším: popuditi, podrážditi, rozčiliti: *conscientia mentem excitam vastabat S*; *iuventus largitionibus excita S*; *hostem ad dimicandum e. L*; *excivit ea caedes Bructeros T* rozčilila, v r. uvedla; *e. alqm ad cupiditatem discendi L* vznítiti v někom touhu po učení; *pulsu pedum excita tellus V* rozechvěná; **b)** nějaký stav způsobiti, vzbuditi, vyvolati: *paenitentiam solitudo exciebat Cu*; *tumultum L, terrorem L, molem V* bouři.

ex-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capere*] **I a)** z něčeho ven bráti, vybírati, chytati: *classis, quae exciperet natantes N* jež mělo chytati (a tím zachraňovati) plovoucí troseč níky; *illum clipeum excipiam sorti V* vyberu z losování; *quos e mari propter vim tempestatis excipere non potuissent C* zachrániti; *nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum T* není výběru, nic není vyňato; **b)** metaf. něco vyjímati, výjimku činiti s něčím: *neminem excipio C*; *hosce ego homines excipio et secerno libenter C*; *de antiquis praeter Xenophanem neminem C*; *unam iracundiam C*; s násl. ut, ne: *cum nominatim lex exciperet, ut ad templum .. capere liceret C* výjimku připouštěti; *Pompeius excipitur, ne decemvir fieri possit C*; *neque Camertinum exceptum esse, quominus C*; *excepto, quod non simul esses H* s tou jedinou výminkou, že; *exceptis, Crasse, vobis duobus C* vás dva vyjímaje; *exceptā sapientiā C*; *virtute excepta nihil amicitiā praestabilius C*; zvl. jmenovitě vytýkati, vymíniti, vyhraditi něco: *Tauromenitanis exceptum est foedere, ‚ne navem dare debeant' C*; *lege exceptum C*; *neque praeterea quicquam*

excepit C nevyhradil, nevymínil si; *legibus exceptum est, de quibus causis .. non liceat C*; II a) α) zachycovati (co padá), podpírati, opírati: *Pallas ruentem excipit V*; *amicum labentem excepit C* (do náručí) zachytil; *se in pedes L*; *pedibus Cu* na nohou se udržeti, na nohy se postaviti; *clipeo caput e. Cu* opříti o štít; *exceptum poplitibus corpus Cu* o kolena opřené; *sanguinem paterā C* zachytiti; *filiorum extremum spiritum ore exc. C*; *imbrem L*; *tela clipeo Cu*; *tela omnia unus excipit C* = byl terčem všech střel. o ranách zvl. dostati, utržiti: *ictus H*, *vulnera C* = býti raněn; *cicatrices adverso corpore exceptae C* na prsou zasazené, utržené; β) zachycovati (co se proti nám žene), odolati něčemu, vydržeti něco: *latitantem fruticeto aprum H* nechati naběhnouti; *caprum insidiis V*; *missum ab Antonio ad eum cum litteris C*; *porticus excipit arcton H* zachycuje vítr severní = jest obráceno na sever; *eae sublicae vim fluminis excipiebant Cs*; *impetum hostium excipere* útoku nepřátel odolati; podobně: *tu Tyrrhenum equitem collatis excipe signis V* vydrž útok; *vim improborum excepi C* jsem snesl; *excipere quamvis fortunam C*; básn. *Aeneas Sucronem excipit in latus V* zachytí jeho výpad tak, že jej raní do boku; *aves excipere Cu* v letu zasáhnouti; γ) chytati, pochytati, *multos ex fuga dispersos Cs*, *servos in pabulatione Cs*; *quidam saucii excepti erant Cu*; *bestias Cs*; metaf. zachytiti, pochytiti smysly, zvěděti, vyslechnouti, zaslechnouti: *sermonem eorum e servis unus excepit L*; *qui rumores Africanos exciperent C*; *casus futuros V*; *nihil citius excipitur C*; *motus excepit V* zvěděla o..; *furtivas notas O*; *vestigia Cu*; b) přenes. něco přejmouti, na se vzíti, podjíti se něčeho, podstoupiti něco: *equus regem excipiebat Cu* nechal vsednouti; *exceptus tergo V*; *iugum e. Cu*; *labores magnos C*; *pericula C*; *illa onera .. excepit unus C*; *quaestionis pondus T*; *cognitionem e. T* vyšetřování převzíti; *inimicitias Cu*; III přijmouti, pohostinnu přijmouti, uvítati, pohostiti: *Mithridatem Tigranes C*; *hunc virum C*; *pro fortuna quisque apparatis epulis excipit T*; *eiectum excipere V*; *excipitur comiter C*; *epulis, hospitio C* pohoštěn, častován; *excipitur ab omnibus .. clamore C* uvítán. o projevech jiných: *plausu excipere V*; *oratio summa militum alacritate excepta est Cu* byla přijata; *vox assensu populi excepta L*; *sententiam gravius excipere T* pojmouti. Obrazně též o místě: *ergo ipsas quamvis angusti terminus aevi excipiat V* = ač jim samým propůjčen krátký cíl věku; *excepere eos castra Cu* poskytl jim útulku. Metaf. též: *excepit eum bellum L* válka jej zaujala, zabavila; IV a) něco převzíti, v něčem pokračovati, něco dále vésti: *inde Romulus .. excipiet gentem V*; *hunc Labienus excepit Cs* v řeči pokračoval; absol. *tum sic excepit Juno V* jala se (po něm) mluviti; *tristem hiemem pestilens aestas L* vystřídalo; *ut primis deturbatis integri pugnam excipiant L*; *memoriam illius viri excipient anni consequentes C* dále budou pěstovati; b) zvl. po něčem následovati, pojiti se k něčemu: *utrimque clamore sublato rursus ex vallo clamor Cs* odpovídal; *orationem Tullii exceperunt preces multitudinis*; absol. *excipiunt loca montuosa Cs* následují; *regio deserta excipit Cu*; *turbulentior annus excepit L* následoval.

excīsiō, *ōnis*, *f.* [*excīdo*] zničení: *tectorum C*, *urbium C*.

excitātus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *excito*] rozčilený, prudký, živý; ostrý, pronikavý: *acuto et excitato sono C*; *excitatior crebriorque ab hoste sublatus* (sc. *clamor*) *L*.

ex-citō, *āre*, *āvī*, *ātum* I a) vyplašiti, vyhnati, vyburcovati: *feras excitare et agitare C* plašiti a štváti; *nuntio excitatus LCu*; *conscientiā sceleris excitatus C*; zvl. α) ze spánku budit, burcovati: *quaeso, ne me e somno excitetis C*; *somno L de somno C*; *sopitum regem excitare Cu*; *ut ne canes quidem .. excitarent L*; *acceleremus, ait, vigiles simul excitat V*; básn. *sopitas ignibus aras excitat V* vzbudí, rozdmýchá dřímající oheň na oltáři; *tanti flagitii memoriam C* znova oživiti; β) vyvolati

někoho, zvl. vojsko do zbraně, duchy zemřelých: *ut senatus omnibus ex agris cives . . excitaret C*; *excitarem negotiatores C*; *neque excitatur classico miles H* není burcován, volán znamením; *triarios excitare L* kázati povstati; *patrem eius dicendo a mortuis excitasses C*; *cives paene ex Acheronte excitatos C*; *coniuratos etiam ab inferis excitandos putat C*; o obžalovaném, svědku atp. předvolati: *qui in causa peroranda non dubitavit excitare reum consularem C*; *haud sum ignarus, consules, ignominiae, non honoris causa me primum excitatum L* (vyvolán, abych mluvil); *e. testes C*; **b)** přen. něco vyvolati = způsobiti: *discordiam excitare C*, *dolorem, fletum C*; *motum in animis, spem, desiderium Cu* vzbuditi; *plausum, risūs, fluctus, tempestatem C*; **II a)** vyvolati = způsobiti, vyvoditi, vzbuditi: *vapores a sole ex aqua excitati C*; *caligo terrae fervore excitata Cu*; zvl. o stavbách: vzdělati, vystavěti: *monstratas excitat aras V*; *turres ex materia Cs*; *muri nenta, molem Cu, sepulcrum C*; o rostlinách: vypěstovati, rostiti: *nova sarmenta C*; **b)** o věcech abstr. a nehmot. *ignem Cs* rozdělati, rozdmychati; *incendium, flammam C* založiti, vznítiti; *bellum C*; stavy duševní vzbuditi, podněcovati, rozněcovati: *dolor excitat iras V*; *suspicionem, amores, C*; *huius libidines excitabantur C*; *invidiam Cu*; *odium in aratores C*; **c)** někoho popuditi, povzbuditi, podrážděti, rozohniti, ponuknouti k něčemu: *ad bellum mobiliter celeriterque excitari Cs*; *ad virtutem, ad laetitiam Cs*; *languentem labentemque populum ad decus C*; *ad virtutem Cs*; *in animos viriles V*; *alia te ratio ad spem excitavit C* jiný důvod vzbudil tvou naději; *maxime vestros animos excitare atque inflammare ad persequendi studium debet C*; *gallos alacritate ad canendum C*; zvl. někoho na mysli pokleslého povzbuditi, ducha dodati, vzmužiti: *promissis suis eum excitavit abiectum C*; *me iacentem posse excitari*; *afflictos, maestum senem C*.

exclāmātiō, *ōnis*, *f.* **1)** výkřik, zvolání: *acutas vocis exclamationes vitare debemus C*; jakožto figura řečnická: *exclamatio est, quae conficit significationem doloris aut indignationis alicuius per hominis . . compellationem* oslovení; **2)** výrok, sentence: *Epicuri et Metrodori exclamationes adsumere T*; *illa e., ut oratores tenere dicere, histriones diserte saltare dicantur T*.

ex-clāmō, *āre*, *āvī*, *ātum* **1)** vykřikovati, volati (bez předmětu): *manus illa Clodiana exclamat C*; *in stadio cursores exclamant quam maxime possunt C*; **2)** vyvolávati, volati něco: *itaque mihi licet exclamare, ut ille in Synephebis*: (následuje citát) *C*; *Persius exclamat*: ‚*Per magnos, Brute, deos te oro*‘ *H*; ‚*Quid facis*‘ *exclamat O*; *exclamavisse, ut bono essent animo C* zvolal; *ut equites ex equis desilirent L*; jménem volati, jmenovati: *M. Brutus cruentum pugionem tenens Ciceronem exclamavit C*.

ex-clūdō, *ere*, *sī*, *sum* [*claudere*] **1)** nepustiti někam, nevpustiti, přístupu zabrániti, nepředpustiti: *eicere nos magnum fuit, excludere facile C* návrat nedovoliti; *poenas dedit exclusus fore* (přede dveřmi) *C*; *moenibus exclusus V*; *hodie si exclusus fuero, desistam H* nebudu-li předpuštěn; *Gaditani* (*Poenos*) *moenibus excluserunt C*; *me a portu et perfugio C*; **2)** přen. od něčeho vzdalovati někoho, odstraniti, zdržovati, brániti někomu v něčem: *omne discrimen victi et victoris excl. Cu* odstraniti; *qui honore decemviratus excluditur C* jest vylučován; *temporibus excluduntur omnes C* jest bráněno; *matres a conspectu liberum exclusae C*; *spissa ramis laurea fervidos excludet ictus H* odvrátí paprsky sluneční, nepropustí; vyloučiti, vyjmouti: *Crassus tres legatos decernit nec excludit Pompeium C*; *suffragio excludere L* od hlasování vyloučiti; *multorum opes praepotentium excludunt amicitias C* vylučují, činí nemožným; **3)** term. techn. ve vojenství: odříznouti někoho od něčeho, zamezi ti někomu něco: *qui nostros exercitus saepe excluserant C*; *ut reditu in Asiam excluderetur N*; *a re frumentaria e. Romanos Cs*; *maritimā orā hostem Cs*; *diei tempore exclusus oppugnationem differt Cs* ježto mu překážel, vadil; **4)** o mláďatech ptačích: vysedě ti: *pulli*

orti aluntur ab iis, a quibus exclusi fotique sunt C.

excōgitātiō, *ōnis, f.* vymýšlení t. j. myšlením vyhledávání a nalézání něčeho, odt. též vynalézavost: *excogitationem non habent difficilem C* není nesnadno vymysliti; *illa vis, quae investigat occulta, quae inventio atque excogitatio dicitur C.*

excōgitātus, *a, um* [vl. partic. perf. od *excogito*] vybraný, výborný: *o rem excogitatam C.*

ex-cōgitō, *āre, āvī, ātum* vymýšleti, myšlením vyhledávati: bez předm. *homo ad excogitandum acutissimus C*; s předm. *causam nullam excogitare potuit C*; *quid mali aut sceleris fingi aut excogitari potest? C*; účel: *ferreae manus .. tuendis urbibus excogitatae Cs* k ochraně měst; *supplicium in parricidas singulare excogitaverunt C* na otcevrahy; s nepř. ot. *hoc crimen quemadmodum defensurus sit, nemo excogitabit C.*

ex-colō, *ere, coluī, cultum* pečlivě vzdělávati, pěstiti: *exculta regio Cu*; *creditur et lanas excoluisse rudes O* vypěstil; přenes. zušlechtiti, zdokonaliti, zjemniti, vzdělati: *omni vita atque victu excultus atque expolitus C*; *animos doctrina C*; *qui vitam excoluere per artes V*; *protinus excolimur teneri O*; *nihil tam incultum, quod non excolatur oratione C*; *gloriam e. Cu* zvyšovati; *orationem e. T* vyzdobiti; výjim. též = *colere* ctíti: *ut te .. excolat O.*

ex-coquō, *ere, coxī, coctum* ‚vyvařiti', taviti: *arenae in vitrum excoquuntur T* taví se ve sklo; tavením vylučovati: *ignis vitium metallis excoquit O*; *per ignem excoquitur vitium V*; vysoušeti: *memento terram excoquere V.*

ex-cors, *dis,* adj. [*cor*] ‚bez srdce' (srdce u starých = sídlo rozumu), bezhlavý, nerozumný, hloupý: *aliis cor ipsum animus videtur, ex quo excordes C*; *hoc qui non videt, excors est C*; *tune insanus eris, si acceperis? an magis e. reiectā praedā? H.*

excrēmentum, *ī, n.* [*excerno*] výmět, výměsek: *oris T* slina; *ut nulla oris aut narium excrementa viserentur T* aby nebylo viděti jej plíti ani smrkati.

ex-crēscō, *ere, crēvī, crētum* vzrůstati: *in hos artus, in haec corpora excrescunt T* k takové síle údů.

ex-cruciō, *āre, āvī, ātum* [*crux*] mučiti, trápiti, trýzniti **a)** pův.: *igni atque omnibus tormentis Cs*; *servos fame vinculisque Cs*; *ipsos crudeliter excruciatos interfecit Cs* dá zmučiti a popraviti; *hominem ingenuum fumo excruciatum semivivum reliquit C*; *legatum populi Romani consularem vinculis ac verberibus atque omni supplicio excruciatum necavit C* vazbou, bitím a všelikými mukami na smrt utrápil; **b)** přen. *temeritas et libido et ignavia semper animum excruciant C*; *non loquor plura, ne te quoque excruciem C*; *honore Marii excruciatus S.*

excubiae, *ārum, f.* [*excubare*] ležení venku (mimo dům, mimo tábor); hlídání, hlídka **a)** abstr.: *vigilum canum tristes excubiae H*; básn. *vigilem sacravere ignem, excubias divum aeternas V* jakožto stráž; *o excubias tuas, o flebiles vigilias! C*; *excubias ubi rex agebat O* = = bděl; **b)** konkr. stráž, mužstvo na stráži: *si excubiae, si vigiliae ... armata sunt C*; *apparatu, incessu, excubiis vim principis complecti T*; *per excubias custodum ire O* projíti stráží; *excubias transire T*; *excubiis portas obsidere V.*

excubitor, *ōris, m.* strážce, hlídač: *haec eadem nocte excubitoribus ac firmis praesidiis tenebantur Cs.*

ex-cubō, *āre, cubuī, cubitum* venku ležeti, venku spáti **a)** pův.: *ut urbem et tecta quiescerent armati que in agro excubarent C*; *excubui clausam ante domum O*; *in fano somniandi causa excubabant C*; **b)** zvl. o stráži býti na stráži, hlídati: *excubitum in porta cohortes ex legionibus mittere S* na stráž poslati; *duae semper legiones pro castris excubant C*; *cum Caesar ad opus consuetudine sua excubaret Cs* též v noci byl přítomen; odt. = bdíti, přen. pečovati: *consilio quantum potero .. excubabo .. pro vobis C*; básn. *Cupido in puellae genis excubat H* číhá.

ex-cūdō, *ere, cūdī, cūsum* **1)** vykřesati: *ac primum silici scintillam excudit Achates V*; *ignem silicis venis abstrusum e. V*; **2)** tepáním vytvářeti, tepati, kouti: *excudent alii .. aera V* (o práci vypouklé);

ferrum e. Cu kouti; i o vosku: *hinc arte recentis excudunt ceras et mella tenacia fingunt V* voštiny vytvářejí; obr. *magna noctium parte unum librum excudit T.*

ex-culcō, *āre, āvī, ātum* [*calcare*] vyšlapati, šlapáním upěchovati: *singuli ab infimo solo pedes terra exculcabantur Cs* prostor vždy po jedné stopě.

ex-currō, *ere, cucurrī, cursum* 1) vybíhati, spěšně vyjíti: *excurrat aliquis, qui hoc tantum mali filio suo nuntiet C; mandavi utrique eorum, ut ante ad me excurrerent C;* zvl. a) výlet učiniti: *provincia, quo cives facile excurrunt C;* b) výpad učiniti: *in fines Romanos L; omnibus portis e. L;* 2) přen. vybíhati o věcech neživých: *excurrit paeninsula ab intimo sinu L* táhne se, prostírá se; *Sicania tribus excurrit in aequora linguis O* vybíhá; *fons ex summo montis cacumine excurrens Cu* pramenící; zvl. o věcech abstr. vybíhati, odbočovati, řítiti se: *ne oratio excurrat longius C; productiora alia et quasi immoderatius excurrentia C;* obr. *in quo campo excurrere cognoscique virtus posset C* proháněti se, harcovati.

excursiō, *ōnis, f.* ‚vybíhání', ve voj. výpad, zájezd nepřátelský: *ex oppido excursiones faciebant Cs; castris in propinquo positis . . excursiones invicem fieri L* činili navzájem proti sobě výpady; *una excursio equitatus C;* s tím souvisí význ. vpád: *fines suos ab excursionibus tueri C; via excursionibus barbarorum infesta C;* přen. o řeči *tamquam levis armaturae haec est prima orationis e. C* = výpad lehkooděnců, jimž začínala bitva, proto dále: *nunc comminus agamus* o boji těžkooděnců (nikoli odbočení!). Ve význ. ‚odbočení' teprve u Quintiliana.

excursor, *ōris, m.* [*excurrere*] vyzvědač, náhončí: *Naevius . . istius exc. C.*

excursus, *ūs, m.* (*excurrere*) výpad: *ut primus e. infringeretur Cs; subitis excursibus populari T;* výlet: (*apes*) *excursūs brevis temptant V* odvažují se krátkých výletů.

excūsābilis, *e,* adj. [*excusare*] omluvitelný: *pars delicti O.*

excūsātius, adv. [od pos. *ex ūsātē*] omluveně, s omluvou: *quo excusatius sub exemplo accipiatur T* aby to tím více bylo omluvitelným pokládáno podle jiného případu.

excūsō, *āre, āvī, ātum* [*causa*] 1) a) omlouvati, zbavovati odpovědnosti, ospravedlňovati: *iudices fortasse excusabuntur C; Germanos numquam excusaturos, quod . . . T* nikdy se nezbaví výtky, že . . .; *cura, ut excuser morbi causa C* abych byl omluven; *me vehementer excusatum volo C* chtěl bych býti omluven; *qui se de suo consilio excusarent, quod imperiti bellum fecissent Cs; dixi, cur excusatus abirem H* omluven; *legati, qui se de superioris temporis consilio excusarent Cs* vzhledem k svému odhodlání; *si iudex excusetur Areopagites esse C;* b) uváděti něco na omluvu, vymlouvati se na něco, ospravedlňovati se něčím: *inopiam suam Cs; propinquitatem C; valetudinem L; re magis morbum quam oratione C; ignorationem Cu; laborem H; diversa excusantibus T* rozličné důvody za omluvu uváděli; *tarditatem litterarum C; missos ignes O, dolorem O, reditum T;* 2) svaliti se sebe povinnost něco vykonati = odepříti něco: *at ille reditum Agrippinae excusavit T;* z něčeho se vytáhnouti, něčeho se zbaviti: *cui in universum excusari mallet T* čehož by chtěl vůbec býti sproštěn, ušetřen.

excūsor, *ōris, m.* [*excudo*] kovotepec, kotlář.

excussus, viz *excutio.*

ex-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*quatere*] I a) zákl. význ. ‚vytřásati' něco odněkud, střásti něco (= třesením odstraniti); pak odvrci, odhoditi, odraziti, odmrštiti: *iugum e. Cu; taurus excussit cervice securim V* setřásl = odhodil; *bacchatur vates, si pectore possit excussisse deum V* mohla-li by vytřásti z prsou; pass. (*hasta*) *volans clipeo est excussa V* odrazil se o štít; obrazně: *metum de corde e. O.* (jakožto břímě); *Chloë excutitur H* (= jho lásky); *excussis tuis vocibus C; conceptum excute foedus V* střes se sebe jho smlouvy; *Iuno excussa est pectore V* t. j. rada Junonina. b) zvl. o svržení s koně, s vozu, s lodi: shoditi; z rukou něco vyraziti,

vyhoditi, vystřeliti, vymrštiti; pass. spadnouti, vypadnouti: *equus excussit equitem L*; *regem curru excutere Cu* vyklopiti; *aurigam Turni excutit V*; *excutitur magister V* vypadne; *excussum misisset in aequora O* s lodi by mne byl svrhl do moře; *ancora ictu ipso excussa e nave sua L* spadla; *ancoram e. L* kotvu vyhoditi; *procellae excusserunt largum imbrem Cu* (tot. z mraků); obrazně: *Teucros vallo e. V* sehnati; *excutimur cursu V* jsme odraženi z dráhy; *excutior somno V* jsem vytržen ze spaní; anal. i pass. *excussa magistro navis V = privata magistro* (s níž byl kormidelník svržen); *valvarum strepitus excussit utrumque H* vyburcoval; o střelách: *fundis excussi lapides et sagittae Cu* vymrštěné; *excutere tela iubet T* vystřeliti; *tormentis tela Cu*; *tormentis praegraves hastas Cu*; *glandem L*; c) přenes. α) zapuditi, zahnati, odehnati: *excussus patriā V*; *sceptris e. V* = zbaviti vlády; *excussus propriis H* ze svého vlastnictví; *tibi istam verborum iactationem C*; β) vyrvati někomu něco: *hanc opinionem mihimet radicitus C*; *agnam e. ore lupi O*; *omnia ista studia nobis de manibus excutiuntur C*; *quarto excutit amplexus O* vymkne se; vylouditi, vyvolati, způsobiti něco: *hic motus sudorem excutiebat N*; *risum e. H*; **II** roztřásati, t. j. třesením rozvinovati (hřívu), protřásati (šat); odt. prohledávati, prošťourávati, prozkoumávati: (*leo*) *gaudet comantes excutiens cervice toros V*; *caesariem, pennas e. O*; *brachia O* (= roztahovati); *excusso lacerto O* nataženou paží; *excussos iubet laxare rudentes V* rozvinutá lana; *non excutio te, si quid ferri habuisti C*, neprohledávám tě (t. j. záhyby tvého šatu, zda v nich zbraň není skryta); (*portitores*) *non modo reges, sed etiam imperatores nostros excutiant C*; *excutiemus istorum delicias C*; *explicando excutiendoque verbo C.*

exec- viz *exsec-*

ex-edō, *ere, ēdī, ēsum* a) vyjídati, vyžírati, stráviti (= zničiti): *tute hoc intristi, tibi omne est exedendum Terent.*; *exesis (tempore) posterioribus partibus versiculorum C*; přen.: *vis aliqua conficiet aut exedet C*; *urbem exedisse nefandis odiis V*; *rem publicam exedere T*; b) hlodati na něčem, rozžírati něco, rozhlodávati, zžírati: *multa in ea regione monumenta vetustas Cu*; *nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undae Cu*; zvl. o stavech duševních: *aegritudo exest animum C.* Part. perf. **exēsus**, *a, um* rozežraný, (o hoře) rozeklaný, roklinatý, (o stromu) dutý: *pilum V*, *exesus mons V*, *antra Cyclopum V*, *arbor V.*

exedra, *ae, f.* [ἐξέδρα] krytý výstupek se sedadly u gymnasií řeckých, kde filosofové konávali své rozmluvy, odtud přen. hovorna.

exedrium, *ii, n.* [ἐξέδριον] malá hovorna *C.*

exemplar, *āris, n.* [subst. neutr. od *exemplaris*] 1) obraz, podobenství, ukázka: *verum amicum qui intuetur, tamquam exemplar aliquod intuetur sui C*; 2) vzor, příklad, ideál: *senator populi Romani, exemplar antiquae religionis C*; *ad exemplar Epicharmi H* dle vzoru; *quid sapientia possit, utile proposuit nobis e. Ulixem H*; — o díle slovesném *vos exemplaria Graeca nocturnā versate manu, versate diurnā H* (spisy řeckých spisovatelů); opis, kopie.

exemplāris, *e*, adj. [*exemplum*] ‚dle vzoru utvořený', opsaný: *Hordeonius exemplares* (sc. *litteras*) *omnium litterarum .. recitavit T*; jako subst. = opis.

exemplum, *ī, n.* [*ex-imere*, **ex-emlum*] ‚věc vybraná' (na zkoušku) 1) ukázka, vzorek: (*purpurae*) *exemplum aliunde rogabo*; *tritici exemplum Cornificius*; *quasi unicum exemplum antiquae probitatis et fidei C*; opis: *pluribus exemplis scripta fuisse reor O*; 2) vzor, vzorný doklad něčeho: *ille vir e. innocentiae C*; *qua in muliere etiam nunc quasi exempli causa vestigia antiqui officii remanent C* jakoby na vzor; *ex hoc numero nobis exempla sumenda sunt C*; *exemplo nubis aquosae O* dle vzoru = jako; *hoc praeterea addit nullo exemplo C* bez předchozího vzoru; *quo exemplo? C* dle vzoru koho?; *exemplum ab alquo capere L* někoho za vzor si bráti; *se exemplo fecisse, quod fecisset C* dle jiných;

urbis iura et exempla corrumpere C právo a běžnou praxi (proti zákonité platnosti); meton. *tabulae testamenti eodem exemplo Cs* téhož znění, obsahu; 3) příklad: *id ita esse exemplis probari potest C; plus exemplo, quam peccato nocent C* zlým příkladem; zvl. říční *exempli causā* nebo *gratiā* = na příklad: *quia in alcis libris exempli causa* (jako příklad) *id nomen invenerant C; quod apud vos quasi exempli causa proferre possim C* jakoby pro příklad; *exempli causa paucos nominavi C; satis est unam rem exempli gratia proferre N*; zvl. příklad odstrašující, výstraha: *statuite exemplum, quantae poenae in civitate sint hominibus istius modi comparatae C; severitas exempli C; clades eorum exemplo fuit Cs*; trest: *in eum omnia exempla cruciatusque edere C; meritum novissima exempla Mithridatem T.*

ex-cō, īre, iī (někdy **īvī**), *itum* **I** nepřech. **A.** ob. a) odejíti, vyjíti odněkud, místo nějaké opustiti. Absol. *cum Catilinae dies exeundi constituta est C* den odchodu; *non posse exiri Cs* že není možno vyjíti; *te vivum exire passi sunt C.* Odkud? *domo, castris Cs, ex urbe Cs, ex oppido Cs, e finibus suis Cs, e patria C, de balneis C, ab urbe L; victima saeptis V.* Kam? *praedatum L, in provinciam Cs, in alias domos C; ad eos C*; básn. *sacrum exit in Calendas O* připadá na prvního; b) o věcech neživých vyjíti, vyskočiti: *ad istum illos nummos, qui . . ab isto exierant, revertisse C; sors exitura H; cuius nomen exisset C; senatores, qui C. Verre sortiente exirent C* na něž los padl; *urceus exit H* vyjde (= jakožto výsledek práce se objeví); o věcech abstr.: *verbum, oratio C, nihil insolens ex eius ore exiit N* žádné zpupné slovo; *fama exierat N, opinio L, in vulgus exit C* šíří se zpráva, pověst, že . .; *oratio in vulgus exit C* dostává se mezi lid, v obecnou známost přichází; **B.** významy zvláštní a) ve vojenství: vyjíti, vytáhnouti, dáti se na pochod, na cestu, vyraziti: *cum paludatus exisset C; exire ad pugnam L; de tertia vigilia Cs; ex Italia ad bellum civile C; non posse clam exiri Cs*; b) publ. *e patriciis exire C* vystoupiti; c) *de, e vita exire* zemříti: *prius exire de vita C, e vita tamquam e theatro exire C; memoriā exire L* z paměti vyjíti, vymizeti; *de, e potestate exire C* nebýti sebe mocen, býti bez sebe; *studio gloriae exire C* vzdáti se snahy po slávě; *servitio e. V* ujíti otroctví; *aere alieno e. C* z dluhů se vyprostiti; d) o řekách a vodě: prameniti: *fons solo exit V*; ústiti, vtékati někam: *Nilus exit in mare O*; ze břehů vystoupiti: *amnis exit V*; podobně *sanguis e.* vytéká; e) o rostlinách: klíčiti, vzcházeti, pučeti, vyrůstati: *exit pampinus de stamine O; arbor stirpibus ab imis V*; f) směr vzhůru: vystoupiti: *arbor ad caelum V; auras in aetherias exire V; ubi vites . . exierint* vzepnouti se (úponky), *colles exire videntur O; hic mihi domus exit V* týčí se, činí; g) jakožto konec něčeho: docházeti, vypršeti, uplynouti, skončiti se; *indutiarum dies exierat L; quinto anno exeunte C; censurae dies, stipendii dies L; hieme exeunte S*; **II** přechod. (básn.) dle analogie *excedere* a) překročiti něco: *Avernas valles O; modum O, lubricum iuventae T*; b) ujíti něčemu, uhnouti se: *vim viribus exit* násilí silou uniká, sílu silou maří; *tela exit V.*

exequiae viz *exsequiae.*

exequor viz *exsequor.*

exerceo, ēre, uī, itum [od *arceo* = zavřena držeti] **I** pův. ‚z klidu přiváděti', v pohyb uváděti a) ob.: *quemadmodum stans iumentum concalfieri exercerique posset N* v pohyb býti uvedeno; *Macandrus ad mare versus incertas exercet aquas O* vali; odt. *exercita cursu flumina V* = neunavně proudící; zvl. o vodě k proudění přiměti, zčeřiti, zvířiti, vzdouvati; o půdě: orati, vzdělávati: *undas exercet Auster V; solum presso sub vomere V; humum in messem V; paterna rura bobus suis H; pinguia culta V* obstarávati; *arva, metalla, portus T; praedia rustica L; Aegyptum e. T*; b) proháněti, honiti, zaměstnávati něčím někoho, práci dávati: *exercete, viri, tauros V; equos ac quore campi e. V; apes per rura exercet labor V* pohání; *femina . . . famulas*

exercet penso V; *cura salicti exercet rusticum V*; mediálně: *pueri exercentur equis V* prohánějí se, projíždějí se; *Romani in munitionibus exercentur Cs* musí se plahočiti; *apes exercentur agris V* proletují se; *exercent lusibus undas O* rejdí po vlnách; **c)** znepokojovati, sužovati, trápiti, trýzniti: *Venus exercita curis V*; *ambitio animos hominum exercet S*; *sum, non dicam miser, sed exercitus C*; *ergo exercentur poenis V* jsou stíháni tresty; *meos casus, in quibus me fortuna vehementer exercuit C*; *non te nullius exercent numinis irae V* nestíhá tě hněv jen ledajakého božstva; *toto exerceor anno O* trudím se; *nate Iliacis exercite fatis V* (těžce) osudem zkoušený; *labore exercere L* prací sužovati, oddechu nedopřávati, pass. oddechu nemíti; *tum vos, o Tyrii, stirpem et genus omne futurum exercete odiis V* stíhejte nenávistí; **II a)** (nepřetržitou prací) cvičiti; *se e.* neb *exerceri* cvičiti se, zvl. term. techn. ve vojenství: *exercere remiges N*; *iuventutem e. Cs*; *corpus e. S*; *membra e. V*; *ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit C* cvičením přivedla; *exercendae memoriae gratia C*; *linguas litibus e. O*; *dum armis exercetur C*; *exercendi causa pueros producere L*, aby se cvičili; *se e. genere pugnae Cs* v tomto druhu boje; *in hoc solo se exercuit C*; *se e. in curriculo*; *in venando C*; *animi autem exercendo levantur C* (= *se ex.* arch. a vulg.) cvikem; přenes. *in stadio laudis C*; *in quo genere belli illum non exercuit fortuna populi Romani? C* (vl. nedal příležitost se vycvičiti); *quam quisque norit artem, in hac se exerceat C*; **b)** provozovati, konati něco, zabývati se něčím, s něčím zacházeti, pěstovati něco: *iurgia, discordia, simultates cum hostibus S*; *medicinam C*; *quaestionem inter sicarios C*; *imperia V*; *pacem et hymenaeos V* slaviti; *quam scit, exerceat artem H*; *regnum e. L, imperium Cu* vlásti; *labores V* konati; *leges e. T* zákony vykonávati, zákonům průchod dávati; *facundiam T* pěstovati; *metalla auri atque argenti L* hornictví provozovati; *armorum officinas T* vésti továrnu na zbraně; *quorum magnae res aguntur in vestris vectigalibus exercendis occupatae C* ve správě; *iudicium e. C* soud konati; *cognitiones e. L* vyšetřování konati; *victoriam nobilitatis e. S* z vítězství těžiti; *inimicitias e. C* záští chovati; *victoriam in captis e. L* na zajatcích uplatniti; *in alqo suam vim e. N* ukázati; *diem e. V* konati svou práci denní; *ferrum e. V* zacházeti s .., zpracovati; *antiquas telas e. O* dále přísti; *arma contra patriam T* pozdvihnouti; *non volui in cassum tuos exercere labores V* nechtěla jsem nadarmo prací tvých užiti.

exercitātiō, *onis*, *f.* [*exercitare*] **1)** vytrvalé, opětovné cvičení, cvik: *ut exercitatione ludoque campestri uteremur C* vytrvalý tělocvik a hry na poli Martově; *cotidiana e. dicendi C*; *magnum opus est egetque exercitatione non parva C*; **2)** výcvik, obratnost: *Germanos incredibili .. ex. in armis esse Cs*; *superiorum pugnarum e. C* výcvik nabytý v dřívějších bitvách; *propter exercitationem usumque dicendi C* obratnost řečnická; *usu forensi atque exercitatione tiro C*; *hic exercitationem virtutis perdidit C* pozbyl možnosti zdatnost svou prokázati; **3)** stálé zaměstnávání se něčím, provozování něčeho: *stuprorum et scelerum exercitatione assuefactus C*.

exercitātus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *exercitāre*] **1)** vycvičený v něčem, vyškolený, zdatný: *excercitatissimum habere exercitum C*; *homines in armis e. Cs*; *lictores ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi C*; *an sum rudis in re publica? quis exercitatior? C* kdo je zkušenější?; **2)** znepokojovaný, trápený, těžce zkoušený: *illi miseri glebis subigendis exercitati C*; *exercitatae noto Syrtes H*; *curis de salute patriae agitatus et e. animus C*; *non sane alias exercitatior magisque in ambiguo Britannia fuit T*; *exercitata bellis regio Hirt.*

exercitium, *iī*, *n.* [*exerceo*] cvičení. *exercitio equitum interesse T.*

exercitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [freq. od *exercēre*] opětovně, vytrvale cvičiti: *corpus atque ingenium quisque exercitabat S.*

1. exercitus, *a, um* [vl. part. perf. od *exerceo*] obyč. ve význ. trápený, sužovaný, znepokojovaný; prací, námahou zabavený, námahou zmožený: *curis exercita corpora somnus occupat O* zmožená; *exercito corpore fessus in lecto quiescebat S* námahou tělesnou unaven; *quid magis sollicitum, magis exercitum dici potest? C* namáhavý, obtížný; *finem tam exercitae militiae orabant T*; *his laboribus exercitā plebe L* an lid pro tyto práce neměl oddechu.

2. exercitus, *ūs, m.* [*exercco*] pův. cvičení *Pl*; **1)** meton. mužstvo vycvičené, vojsko **a)** obz.: *exercitus Cn. Pompei hiemavit in Gallia C*; *victor exercitus C* vítězné vojsko; *exercitus tiro L* vojsko z nováčků; *e. pedester N* pěší vojsko, pěchota; *equitum e. V* jízda; v plur. *Pannonici exercitus T* sbory vojenské; spojeno se slovesy: *parare S, comparare C, conscribere C* sebrati; *conflare C* sehnati; *facere, conficere C*; *contrahere Cs, cogere Cs*; *ducere S, traducere Cs, scribere L*; **b)** zvl. na rozdíl od vojska námořního = vojsko suchozemské: *cum classe et exercitu L*; na rozdíl od jízdy = pěchota: *exercitum castris continuit, equestri proelio cotidie contendit CsL*; **2)** přenes. četa, tlupa, houf, hejno: *domus est oppugnata exercitu Clodiano C*; *exercitus perditorum civium C*; *corvorum e. V*; *Phorci e.* = mořské zvířectvo; vojenské shromáždění národa: *concilia populi, exercitus vocati L.*

exhaeresimus viz *exaeresimus.*

exhālātiō, *ōnis, f.* [*exhalo*] vypařování: *terrae C.*

ex-hālō, *āre āvī, ātum* vypařovati, vydechovati, vydávati ze sebe: *terra exhalat nubulam VO*; *spiramenta (Aetnae) flammam exhalantia*; obr. *crapulam ex. C* opici nechati se vypařiti, vystřízlivěti; *exhalandi vini causā declamitare C* aby vystřízlivěl; zvl. *vitam V, animam O* život, duši vydechnouti; *ubi mors deprenderat exhalantes O* posledně vydechující = skonávající.

ex-hauriō, *īre, hausī, haustum* vyčerpávati **I** pův. **a)** o tekutinách: vyčerpati, vyprázdniti a tím odklízeti: *sentinam C*, obr. *sentinam rei publicae ex urbe e. C*; o věcech netekutých: *terram manibus Cs* vybírati a vyhazovati; *humum ligonibus e. H* vykopávati; **b)** vyčerpáváním vyprázdniti: *fons exhaustus Hirt.*; *exhaustas fossas cloacasque L* vybrané; *exhausto . . poculo C* vypiv číši; *exhaustum uber V* vydojené; *in nuptiis tantum vini exhauseras C* jsi vypil; *aerarium C*; *omnem pecuniam ex aerario C* vybrati; obr. *plebem impensis L* vyždímati; *tecta e. L* vydrancovati; *provincias, reges, socios e. C* vyssáti; *exhaustus magnificentia operum L* vydav se z peněz nádhernou stavbou; *apes e. V* med vyloupiti; *urbs exhausta funeribus L* vylidněné; **II** přen. **a)** pryč vzíti, odníti, odstraniti (synon. *exstinguere, delere*): *tibi istum dolorem universum C*; *aliquam partem ex tuis laudibus C*; *vis ingens aeris alieni exhausta L* uplacena; *ruborem e. O*; *vitam sibi manu e. C* vzíti si život; *non minus exhausto, quod superabit, erit O* = *quam quod exhaustum erit*, zbytek nebude menší než to, co se vezme; **b)** až do konce něco snésti, vytrpěti, přestáti; dokonati: *labores, pericula L*; *bella V*; *belli molem Cu, dura et aspera belli L*; *omnibus casibus exhausti V* utrápeni; *poenarum satis exhaustum V* pomsta dostatečně vykonána; *laboris numquam exhausti satis est V* práce nemožno nikdy dosti vykonati. Part. perf. **exhaustus** prázdný: *pharetra O*; *aerarium C*; vysílený: *corpus Cu.*

exhedra, exhedrium viz *exedra, exedrium.*

ex-hērēdō, *āre, āvī, ātum* vyděditi: *exheredare pater filium cogitabat C*; *veritus est, ne exheredaretur C.*

ex-hērēs, *ēdis* [*heres*] vyděděnec: *paternorum bonorum C.*

ex-hibeō, *ēre, uī, itum* [*habeo*] **1)** podati, opatřiti, vydati, přivésti: *exhibe librarium illud legum C* knihovnu zákonů; *custodes misit, ut omnia sibi integra quam primum exhiberentur C* aby mu vše bylo . . vydáno; *servum statim exhiberi iubet C*; zvl. jako term techn. v soudnictví: *exhibeas nobis Verrucium C* zavolej, přiveď; *fratres saltem exhibe C, testem Cu*; (*exhibere est in publicum pro-*

ducere et videndi tangendique hominis facultatem praebere Dig.); *veritatem e. Cu* vypátrati; *exhibe liberam contionem Argis L* zařiď; *non exhibiti tori O* nedovolený poměr; 2) přen. a) ukázati, dáti viděti, dáti poznati: *tres tibi se nudas deae O*; *dea formam removit anilem Palladaque exhibuit O* a objevila se, dala se poznati jako P.; *dempta corona exhibuit praesignia tempora cornu O* ukázal; *linguam paternam e. O* prozraditi (zlý) jazyk otcovský; *ore sonos exh. O* zvuky z úst vydávati; b) prokazovati, na jevo dávati: *fidem regi Cu*; *quid me putas populo nostro exhibiturum? C*; *promissa exhibent fidem O* sliby se splňují; c) něco způsobiti, připraviti, vykonati: *molestiam alci C*; *negotium alci C* obtíž; *viam tutam e.* (= *praebere*) *O* bezpečnou učiniti, zabezpečiti.

ex-hilarō, *āre, āvī, ātum* rozveseliti, zpříjemniti: *servitutem nostram C.*

ex-horrēscō, *ere, horruī*, — inchoat. úžasem ztuhnouti, zkoprněti: *exhorruit aequoris instar O*; *vultus amicos exhorruit V* zděsil se tváře; *metu exhorrescere C* ze strachu.

exhortātiō, *ōnis, f.* povzbuzení, pobídnutí: *quae tua exhortatione excepi C*; *strepere cuncta .. exhortatione mutua T* vzájemným pokřikem povzbuzujícím; plur. *exhortationes et preces miscebat T* slova povzbuzující.

ex-hortor, *ārī, ātus sum* dep. povzbuzovati, pobízeti, vybízeti, vyzvati: *Rutuli sese exhortantur in arma V*; *trepidos cives in hostem O*; *clamore .. exhortantur equos V*; *cur non tauros exhortor in illum? O* nepoštvu. s násl. ut: *Maternum exh. est, ut studium suum ad causas agendas converteret T.*

exibeō viz *exhibeo.*

ex-igō, *ere, ēgī, āctum* I a) vyhnati, vypuditi, zahnati: *lupos fames exegit V* vyhnal; *post reges exactos C* po vypuzení králů; *Tarquinius exactus est C*; *reges ex civitate C*; *claves ademit: exegit* (sc. *domo*) *C*; *pulsum hostem e campo e. L.* zahnati; básn. *Hebrus exigit aquas O* vylévá (do moře); *non .. vis exiget otium H* nezapudí mír; b) zvl. o zbrani: prohnati, protknouti něco něčím: *validum ensem per medium iuvenem V*; *non circumspectis exactum viribus ensem fregit O* zlomil meč vražený; *ensem per costas e. V*; *ferrum per ilia VO*; o obilí a plodinách: vyvážeti: *mercari, quae invehuntur et agrorum exigere fructus L*; II a) (něco vyháněti pro sebe), dobývati, vybírati, vymáhati: peniac *acerbissime e. pecunias imperatas Cs, pecunias a civitatibus pro frumento C*; *quaternos denarios in singulas vini amphoras C*; *nummos C, talenta Cu, portorium C, vectigalia Cs*; *tributa, pensionem C*; jiné věci: *frumentum a civitatibus C*; *numerum tritici C*; lidi: *obsides ab Apolloniatibus Cs*; *pedites, obsides a civitatibus Cs*; *in nautis remigibusque exigendis C* shledávati; obr.: *e. supplicium de alqo O* prováděti trest; *de vulnere poenas exigit alma Venus O* pokutu vymáhá; *huic poenas exigit ira O* od něho; b) požadovati, vyžadovati, žádati: *alqd ab alqo, ex alqo, ut* i absol.; c) zvl. odpovědi na svědku ap. vyžadovati, vyšetřiti něco, vyšetřováním zjistiti a dále vůbec něco vyšetřiti, vyzvěděti: *a teste veritatem e. C*; *a singulis iusiurandum Cu*; *exactum est a Labeone, cur .. T*; *exacta referre V* = *explorata* věci vypátrané, vyšetřené; d) term. techn. o censorském dozoru na stavby: *aedes privatas velut publicum opus exigere L* na stavbu domů soukromých dozírati jako ..; *omnia sarta tecta exigere CL* vyšetřovati, jsou-li budovy dobře stavěny a kryty = stav budov; *viam tensarum e. C*; ob. *exigere plagas T* ošetřovati rány; e) vyměřovati něco dle něčeho, něčím (srv. ἄγειν) *ad perpendiculum columnas e. C* odměřovati olovnicí; pak přen. *nolite ad vestra instituta e. ea, quae Lacedaemone fiunt L*, měřítko přikládati z ..; *opus ad vires suas O* zkoumati, odvažovati; III a) dokončiti, provésti: *exegi monumentum aere perennius H* vybudovati; *iamque opus exegi, quod .. O*; *his demum exactis V*; b) o čase: naplniti, skončiti, zvl. život skončiti: *mediam dies exegerat horam O*; *perque hiemes spatiis exegit annum O* způsobil, že rok uplýval

= rozdělil rok na . .; *dies exactus erat O*; *tertia vigilia exacta C* po uplynutí . .; *temporibus exactis C*; *aestatibus tribus exactis V*, *ante exactam hiemem Cs* před koncem zimy; zvl. o životě: *ut omnis annos exigat V* aby . . až do konce prožila; *in silvis aevum e. V*; *exacta sua aetate S* na sklonku jeho života; *homo exactae aetatis L* = vysokého věku; *carmina Livi videri exactis minimum distantia miror H* = *perfectis* minulosti; **c)** přen. stanoviti, ustanoviti, určiti (‚vyjednati'): *tempus secum ipse modumque (moriendi) exigit V*; *non habet exactum, quid agat O* jistě neví; *non satis exactum est, utrum . . an C* není zjištěno; *haec exigentes hostes oppressere L* na tom se ustanovujíce.

exiguē, adv. [*exiguus*] málo, nepatrně, skrovně: *frumentum se exigue dierum triginta habere Cs* s nouzí, sotva; *cum de duabus primis celeriter exigueque dixisses C* povrchně, sotva dostatečně; *epistula e. scripta C.*

exiguitās, *ātis, f.* skromnost, malý rozměr: *pellis Cs*, *castrorum Cs*; o čase: krátkost: *temporis Cs*; *copiarum e. Cs* nepatrný počet.

exiguus, *a, um* [od *exigere* = přesně vyměřuji] **a)** ‚přesně vyměřený', těsný, úzký: *toga H*; **b)** malých rozměrů, malý, omezený: *castra Cs*, *civitas Cs*, *urbs*, *sedes V*, *pars terrae C*; *locus*, *pars montis V*; *mus V*; *e. corpus H*; *cor bovis C*; *femur H* hubený; **c)** při pojmech hromadných: kvantitou, počtem malý, počtem nepatrný: *copiae amicorum C*; *numerus oratorum C*; *pulvis H*, *cinis O* hrstka; *census H*; *exigua pars populi C*; **d)** časem nepatrný, krátký: *exigua pars aestatis Cs*, *tempus C*, *pars anni C*, *exiguum vitae curriculum C*, *e. nox V*; **e)** jakosti neb účinnosti nepatrný, skrovný, chatrný, slabý: *quod ingenium sentio quam sit exiguum C* jehož chatrnost; *exigua significatio tuae erga me voluntatis C*; *facultates Cs*, *exigua laus proponitur C*; *vires*, *ignis*, *vox V*. Sub t. **exiguum,** *ī, n.* nepatrné množství, kapka, hrstka: *aquae O* krůpěj; *tritici Cu* hrstka; *exiguum campi L* malý kousek; *e. contingis amanti O* chvilečky dopřáváš.

exīlis, *e*, adv. **exīliter** [srov. *exiguus*] **a)** hubený, slaboučký, suchý: *iecur horridum et exile C*; *quod solum tam exile et macrum est, quod arairo praestringi non possit? C*; *bovis cor C*; *exile femur H*; *exilis cruribus V*; *membra, digiti O*; **b)** přen. chudičký, nuzný: *domus Plutonia H*; *exigue et exiliter disputare* (= *leviter, ieiune*) *C* suše; *annales sane exiliter scripti C*; *genus sermonis . . exile, acidum, concisum ac minutum C* suchopárný.

exīlitās, *ātis, f.* [*exilis*] hubenost, chudost, slabost, chatrnost, opak *ubertas*: *ubertatem in dicendo et copiam ab exilitate discernere C* od suchopárnosti; *inde erat illa e., quam ille de industria consequebatur C.*

exilium viz *exsilium.*

ex im viz *ex-imō.*

eximiē, adv. [*eximius*] výborně, obzvláště, nadmíru: *diligere C*; *ornatum templum L.*

eximius, *a, um* [od *eximere*] **1)** vybraný, vyňatý: *neque esset veri simile te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse C*; *tu unus eximius es, in quo hoc praecipuum et singulare valeat L*; **2)** výborný, výtečný, znamenitý, neobyčejný: *mulier facie eximia C*, *pulchritudo eximia C*, *belli, virtutis gloria C*, *laus C*, *Pompei singularis eximiaque virtus C*; *eximii praestanti corpore tauri V.*

ex-imō, *ere, ēmī, emptum* [od *emere*, srv. *demo, adimo*] **a)** pryč bráti, vybrati, vynímati něco odněkud, z něčeho, i jakožto výjimku: *diem ex mense C*; *quid te exempta levat spinis de pluribus una? H* vyňatý, vytržený; *rem acervo O*; *ex anno mensem*; *ne tu ex reis eximerere C* z počtu obžalovaných; *nomen Roscii de tabulis C* = vyškrtnouti; *eum memori aevo ex. V* z paměti potomstva vymazati; *hominibus se eximit C* odlučuje se, straní; *Phraaten numero beatorum eximit virtus H* vynímá; *Leucada Acarnanum consilio L*; *nulli eximentur C* nikdo nebude vyňat; zvl. *diem dicendo eximere C*, *ies eximit diem L* zabírá, vyplňuje den; **b)** něco odstraniti, něčeho zbaviti, něco odníti: *postquam exempta fames epulis V* když hlad utišen; *hic dies*

vere mihi festus atras eximet curas H zbaví mne; *illud, quod me angebat, non eximis C*; *onus sollicitis animis H*; *ex rerum natura benevolentiae coniunctionem C*; *dubitationem Cu*, *religionem L*; **c)** v y p r o s t i t i, vybaviti, v y s v o b o d i t i někoho z něčeho: *servitio Cu*, *servitute L*, *obsidione L*, *crimine L*, *ex laqueis legis C*; *ex servitute L*, *ex culpa C*, *agrum de vectigalibus*; *morti T*; *quas mors odio et gratiae exemit T*; *noxae L*; *supplicio magis quam crimini Cu*; *poena O*; *rem miraculo e. L* zbaviti nadpřirozenosti.

exin viz *ex-inde*.

ex-inānīō, *īre*, *īvī*, *ītum* zcela vyprázdniti: *navem C*; přen. vydrancovati, ze všeho obrati: *Verres domos exinanisse .. dicitur C*; *civitates Cs*, *agros C*; *regibus atque omnibus gentibus exinanitis C*.

ex-inde (odt. synkop. **exin**) **a** (bez enkl. *-de*) **ex-im** (srov. *inter-im*) [*-im* acc. k *is*] **a)** místně: o d t u d: *exin Cappadociam petivit* (tot. z Kommageny) *T*; **b)** časově: n a t o, p o t o m (= *deinde*): *exin laeti Capitolium scandunt L*; *praetores exinde facti L*; *exin filium eius esse mortuum C*; *exinde per amplum mittimur Elysium V*; *ad Mundam exinde castra Punica mota L*; **c)** při výčtu jako pokračování: d á l e, dále pak: *exin bella viro memorat V*; *Suillio corruptionem militum, exin adulterium Poppaeae, ac postremum mollitiam corporis obiectante T*.

exīstimātiō, *ōnis f.* [*existimo*] **a)** akt. m í n ě n í, ú s u d e k, víra: *nec illum ante tibi satis facere, quam tu omnium existimationi satis fecisses C* všeobecnému mínění zadost učiniti; *in hoc genere facilior est e. quam reprehensio C* snáze jest utvořiti si úsudek než výtku činiti; *tacita ex. C* úsudek mlčky pronášený; *re et existimatione iam .. condemnato C* jenž vskutku a na základě mínění (obecného) již byl odsouzen; *existimatio communis omnibus est L* jest všeobecné mínění; *non militis de imperatore ex. esse L* nepřísluší posuzovati; *hominum n. omnium e.* veřejné mínění; **b)** pass. v á ž n o s t, d o b r á p o v ě s t: *iudicia summae existimationis C* největší vážnosti požívající; *homo sine honore, sine existimatione, sine censu C*; *illudere viri optimi existimationi C*; *nullum detrimentum existimationis fecit N* neutrpěl úhony svého dobrého jména.

exīstimātor, *ōris*, *m.* [*existimare*] p o s u z o v a t e l: *iniustus e. rerum C*; *stultus alieni artificii C*; *e. metuendus C*; *te habeo aequissimum existimatorem et iudicem C* za nejnestrannějšího k r i t i k a a soudce.

exīstimō (*exīstumō*), *āre*, *āvī*, *ātum* [od *aestimo*] **a)** prav. o udávání ceny mincí: c e n i t i, o c e ň o v a t i, pak přen. ob.: *minas tuas, quanti volet, existimabit C*; *eius vita tanti existimata est C*; *utcumque haec existimata erunt L*; **b)** p o k l á d a t i, m í t i někoho za něco, pass. býti pokládán, jmín něčím, nějakým; **α)** vazba dvou acc.: *illum hominem eruditum et perfectum existimabant C*; *eunt .. cetera vana existimaturi L* jsouce odhodláni ostatní věci pokládati za ..; *eum, qui hoc facit, avarum possumus e. C*; *me tui similem existimasti N*; **β)** vazba dvou nomin.: *qui amicissimus nostrorum hominum existimatus est C*; *qui et domi suae cum primis honestus existimatus est C* byl v obzvláštní vážnosti; **γ)** s gen. qualit.: *eae leges debent populi Romani existimari C* za vyšlé od nár. ř.; *ut optimarum partium existimaretur N* že byl pokládán za stoupence šlechty; **δ)** s abl. qualit.: *eum summā pudicitiā existimari C* za člověka nejvýš počestného; **ε)** s inf. předm. *maximum existimans quaestum memorem cognosci N*; **ζ)** in s abl.: *socii in hostium numero existimati C*; **c)** ú s u d e k s i u t v o ř i t i, rozhodnouti o něčem, p o s u z o v a t i něco: *existimare facilius possunt, qui affuerunt C*; *exstant orationes, ex quibus existimari de ingeniis eorum potest C*; *ex eventu de eius consilio C*; *bene* (*male*) *de alqo existimare C* s o u d i t i o někom dobře (špatně); *nunc vos existumate, facta an dicta pluris sint S*; *bono te animo tum, Q. Hortensi, populus Romanus et ceteros dicere existimavit C* u z n a l, že; **d)** s o u d i t i, m y s l i t i, m í n i t i, d o m n í v a t i s e, býti mínění nějakého: **α)** s adverb.: *ego sic existimo C*; *an vos aliter existimabitis? C*; **β)** s acc. zájm.: *id quod omnes*

semper existimaverunt C; γ) s acc. s inf.: *quemquam Rulli similem futurum C*; *plus quemquam a se ipso quam me a te amari C*; δ) nom. s inf. *disciplina in Britannia reperta esse existimatur Cs* jest všeobecné mínění, domněnka, že . .; do češtiny lze leckdy přeložiti slůvkem a s i: *quo tandem igitur animo esse existimatis eos? C* jakého asi (dle vašeho mínění) jsou . .; *tum facilius statuetis, quid fieri existimetis C* co se asi děje; někdy i slůvkem p r ý: *qui vivere existimantur Cs* kteří prý jsou na živu.

exīstumō, exīstumātiō viz *existimo, existimatio*.

exitiābilis, *e*, adj. [*exitium*] neštěstí, záhubu přinášející, záhubný, zhoubný: *telum, morbus, tyrannus*; *e. animus in suos T*' *eventus L* nešťastný; *proelium iis e. T*' nešťastná pro ně bitva.

exitiālis, *e*, adj. [*exitium*] zhoubný, v záhubu vedoucí: *donum exitiale Minervae V*; *scelus V*; nešťastný: *perditae civitates hos solent exitus exitiales habere C*.

exitiōsus, *a, um* [*exitium*] v záhubu vedoucí, zhoubu přinášející, zhoubný, neblahý: *prodigia C* zlověstný; *coniuratio C; caedem fieri senatus rei publicae exitiosum fuisset T* velikým neštěstím; komp. *Otho rei publicae exitiosior T*.

exitium, *iī*, *n.* [od *exire*] jen metaf. zajití, zánik, zkáza, zničení, zahynutí, euf. smrt: *de huius urbis atque adeo orbis terrarum exitio cogitant C; ego omnibus meis exitio fuero H; Iugurthae exitium adesse S* konec; *exitio est avidum mare nautis H; Scipio natus ad exitium Carthaginis C;* básn. *exitium Troiae Achilles* = zhoubce; *nunc mihi exitium infelix (est) V* nyní mi neštěstí (pravým) neštěstím (opak *salus*); plur. *extremi exitiorum solent esse exitus C* poslední události zániku; *id querebatur caput esse exitiorum omnium C; haec res suprema manebat exitiis positura modum V*.

exitus, *ūs*, *m.* [od *exire*] 1) v ý c h o d, vyjití, v y c h á z k a (po přip. m o ž n o s t vyjití): *omni exitu et pabulatione interclusi Cs; per horum corpora salutem sibi atque exitum pariebant Cs; singulorum hominum occultos exitus asservent Cs; ne inclusis exitus ab urbe esset L*; 2) v ý c h o d (jakožto místo, kudy se vychází): *cum angusto portarum exitu se ipsi premerent Cs; septem exitus e domo fecerat L*; 3) k o n e c, zakončení něčeho; v ý s l e d e k, cíl: *ita magnarum initia rerum celerem et facilem exitum habuerunt Cs*; *nunquam ad exitum perveniri potest C*; *disceptatio sine exitu fuit L* bezvýsledný; *ex. consilii C* výsledek; o konci slova: *verba, quae casus habent in exitu similes C*; o řeči: *e. fuit orationis sibi nullam cum his amicitiam esse posse Cs*; *huius orationis difficilius est exitum quam principium invenire C*; *adducta ad exitum quaestio est C* skončena; o čase: *exitum diei exspectare C*; *superioris anni L*; *in exitu iam annus erat L* (blížil se ke konci); absol. *hinc omne principium, huc refer exitum H*; zvl. však 4) konec života, s m r t, z á n i k: *exitus C. Caesaris C*; *Romulum natura ad humanum exitum abripuit C*; i plur. *boni, fatales exitus C*; o věcech neživých: *civitatum exitus exitiales C* poslední události záhubu působící.

ex-lēx, *exlēgis*, adj. [*lex*] mimozákonný, mimo zákon stojící: *an populum lege teneri, te unum exlegem esse? C*; *non quod illi exlegem esse Sullam putarent C* že stojí mimo zákon; *spectator potus et exlex H*.

exodium, *iī*, *n.* [ἐξόδιον, demin. od ἔξοδος] v klass. lat. jen ve význ. d o h r a, závěrečný kus připojovaný k atellanám: *iuventus . . inter se more antiquo ridicula intexta versibus iactitare coepit, quae exodia postea appellata consertaque fabellis Atellanis* (abl.) *sunt L*.

ex-olēscō, *ere, olēvī, olētum* [inchoat. od *exolere*] **1.** v y r ů s t i, d o s p ě t i, v tomto význ. jen v part. perf. *exoletus* jinoch dospělý spec. nemravný; **2)** přen. odrůsti, sestárnouti, z a j í t i, zaniknouti, v y m i z e t i, z u ž i v á n í vyjíti, z a s t a r a t i: *patris favor L*; *rumor T*; *exoleta vetustate annalium exempla L, exoletum vetustate odium L*; *antiquitus instituta exolescunt T*; *exolescunt . . amictus T* vycházejí z mody; *disciplina, dolor T, memoria Cu*.

ex-onerō, *āre, āvī, ātum* [*onus*] a) b ř e m e n e z b a v i t i, náklad složiti: *plenas exonerare colos O* vypřísti; *multitu-*

dinem in proximas terras exoneratam T (obtížný) nd .. vyklizený; *pars laborum exoneratur T* jest sňata; b) přenes. břemene zbaviti, poleviti, ulehčiti: *conscientiam suam Cu; exonera civitatem vano forsitan metu L; parte curae exonerarunt senatum consulis litterae; animum sollicitudine Cu; civitatem metu L.*

ex-optō, *āre, āvī, ātum* vyžadovati si, dožadovati se, touženě si přáti, toužiti po něčem, snažně si žádati něčeho: *quae iis pulcherrima videntur, ea maxime exoptant C; vetera odisse, nova exoptare S; exoptantes Samnitium adventum L; te oderunt, tibi pestem exoptant C* (posílají tě ke všem čertům') s inf. přídm. *te exopto primum videre C;* part. perf. **exoptātus,** *a, um* jako adj. vytoužený, vítaný, příjemný, milý: *ut exoptatum inimico nuntium primus afferret C.*

exōrābilis, *e,* adj. [*exorare*] uprositelný, obměkčitelný: *Orcus non exorabilis auro H;* kompar. *missus igitur Petronius Turpilianus tamquam exorabilior T* prosbám přístupnější.

ex-ordior, *īrī, orsus sum* pův. term. techn. v tkalcovství ‚nasnovati', tkaní začíti; pak vůb c něco začíti, počíti: *pertexe, quod exorsus es! C; bellum L; de quo scribere exorsi sumus N; ab adversarii dicto C, a veritate C; dicere e. C;* absol.: *iubent enim exordiri ita C; contra M; Lepidus in hunc modum exorsus est T* jal se takto mluviti. Part. perf. **e corsus,** ve význ. pass. počatý, začatý: *ante exorsa et potius detexta prope retexantur C;* subst. **exorsa,** *ōrum, n.* úvody, začátky: *non hic te per ambages et longa exorsa tenebo V;* pass. *sua cuique exorsa laborem fortunamque ferent V* počínání.

exordium, *iī, n.* (pův. v tkalcovství: osnova), přen. počátek, začátek a) ob.: *huius mali C, institutae rei publicae C, scribendi C; primae revocabo exordia pugnae V; totius vitae C;* b) zvl. počátek řeči, úvod: *e. est principium orationis, C; ergo ita nascetur e. C; quae prima exordia sumat V,* jak by měl začíti (t. řeč).

ex-orior, *īrī, ortus sum* (básn. *exoritur, exoreretur*) a) pův. vyvstati, povstati, zdvihnouti se: *exorti repente insidiatores L* vyřítili se; zvl. o hvězdách vyjíti: *post solstitium canicula exoritur C; sol exoriens V; it portis iubare* (= *sole*) *exorto iuventus V;* b) přen. α) povstati, vystoupiti, objeviti se: *repentinus Sulla nobis exoritur C; exortus est servus, qui eum accuset C; Gyges rex Lydiae exortus est C* vystoupil jako .. objevil se; *exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor V;* o věcech: *repente amicitias exorta aliqua offensione dirumpimus C; trepidos inter discordia cives V; de Praenestinorum defectione fama L; maledictum, edictum, crimen C;* β) počátek vziti, počínati se, vznikati, povstávati: *amnis exoriens V; honestum, quod ex virtutibus exoritur C; horum ex iniustitia exorta est .. maxima perturbatio C; tot bella repente L; discordia inter cives V; flamma C, clamor SV, fletus V, muliebris libido C.*

exornātiō, *ōnis, f.* [*exorno*] výzdoba: *verborum et sententiarum C, sine ulla exornatione C* = beze vší řečnické figury.

ex-ornō, *āre, āvī, ātum* 1) vystrojiti, vyzbrojiti: *dum vicinitatem armis exornat S; aciem exornat S* absol. *consul satis providenter exornat S* učiní svá opatření; *convivium e. Cu;* 2) vyzdobiti, vykrášliti: *domum eius exornatam atque instructam iste reddiderat nudam C; carminibus aditus templorum C; Attalum veste regia Cu; orationem C; mors honesta saepe vitam quoque turpem exornat C* jest k ozdobě; *Clodium ita exornatum C* vyšňořeného, vyfintěného.

ex-ōrō, *āre, āvī, ātum* a) vyprositi něco, prosbami dosíci něčeho, doprositi se něčeho: *caesis iuvencis exorat pacem deum V; facies exorat amorem O;* b) uprositi někoho, prosbami pohnouti někoho k něčemu, pass. dáti se uprositi, pohnouti, obměkčiti: *ne populum extrema totiens exoret arena H; exorant magnos carmina saepe deos O; opem exorata fero O; viri non est exorari C; quotiens pecuniae materia deesset, stupris et adulteriis exorabatur T* dával se uprošovati; *non exorabo*

animam finivit in aris O při oltáři neuprošeném.

exorsa viz *exordior*.

exorsus, *ūs*, *m.* (= *exordium*) začátek: *e. orationis meae C.*

exortus, *ūs*, *m.* [*exoriri*] východ: *solis L, lucis Cu.*

ex-ōsculor, *ārī*, *ātus sum* vroucně líbati: *vulnus manusque Othonis exosculantes T.*

exōstra, *ae*, *f.* [ἐξώστρα od ἐξωθεῖν vystrkovati] stroj divadelní, jímž se pozadí jeviště otvíralo, odt. obr. *in exostra helluantur C* již na otevřeném jevišti t. j. veřejně.

ex-ōsus, partic. [od *odi*] ve význ. akt. naprosto, ‚na smrt' nenávidící: *exosus ad unum Troianos V*; *patrios mores Cu* zcela opovrhující; bás.: *templa oculos exosa viriles O* štítící se očí mužů.

ex-pallēscō, *ere*, *palluī*, — inchoat. a) zcela zblednouti: *totoque expalluit ore O*; b) před něčím se zaleknouti: *Pindarici fontis qui non expalluit haustus H.*

ex-pandō, *ere*, *pandī*, *passum* roztahovati, rozestříti, rozvinouti: *expassae fores T* dokořán otevřené.

ex-pavēscō, *ere*, *pāvī*, — inchoat. hrozit se něčeho, míti strach před něčím: *nec muliebriter expavit ensem H* nelekla se; *nec speciem adulantis expaveris T*; *cum ad id .. expavisset Fabia, risui sorori fuit L*, když se toho ulekla.

expectō viz *exspectō*.

expectorō, *āre* [*pectus*] (z prsou) vypuditi: *pavor sapientiam omnem mihi expectorat ex animo, Ennius* u *C.*

expediō, *īre*, *īvī*, *ītum* [opak *im-pedio*, srv. *pedica*, *compedes*, řec. πέδη pouta] I 1) ‚pout zbaviti' a) pův. z něčeho vyplésti, vybaviti, vymotati: *ex laqueo se e. C* vyprostiti; *vix illigatum te triformi Pegasus expediet Chimaera H*; *non mortis laqueis expedies caput H*; b) odt. vůbec přen. z něčeho nepříjemného vybaviti, vyprostiti, osvoboditi; pass. *expediri* zachrániti se: *haererem, nisi tu me expedisses C*; *sapientis est, quoquo modo possit, se expedire C*; *ducente deo flammam inter et hostes expedior V* unikám; *amor me tenet, unde expedire non amicorum queant libera consilia H* nemohou vyprostiti; s předm. věcným: *iter fugae per invias rupes non expediebant L* nemohli si raziti; (*Claudias manus*) .. *expediunt curae sagaces per acuta belli H* jež péče vedou (bez úrazu) ostrými úskalími války; *sibi locum e. Cs*; *se rem expediturum N* že z nesnáze pomůže; *curas expedire H* zaplašiti, vyhostiti; 2) (z ruky) vybaviti, v pohyb uvésti, vymrštiti: *disco ... trans finem expedito H*; 3) něco (obtížného, nesnadného) konati, prováděti, vyřizovati, v pořádek uváděti: *res expedire et conficere C*; *consilia sua T*; *rem frumentariam exp. Cs* zásobování obilím, dododávání obilí v pořádek uvésti; *negotia e. C*; *non tantum praevisa, sed subita e. T*; *cetera res expediet S* v pořádek uvede, ostatní se poddá; 4) řečí vybavovati, vyvíjeti, vypravovati, dovozovati, ukazovati: *sed priusquam .. initium expedio S* vyložím; *morbi causam V*; *pauca e multis .. V*; *initia motus Vitelliani T*; *qui maneant nepotes .. expediam dictis V*; *ea de caede quam verissime expediam T*; II vyndavati, vytahovati, připraviti, chystati a) ob.: *Cereremque canistris expediunt V* chléb z košíků; *consules virgas expediri iubent L* (vl. pruty ze svazků vytáhnouti, připraviti k mrskání); *nautae contos expediunt V*; *pars latices et aëna expediunt V*; b) zvl. term. techn. ve voj. do boje uvolniti (odložením zavazadel, vytasením zbraní atp.) do boje vypraviti, připraviti: *arma expedire, vineas, manus, tela equosque, copias, legiones, exercitum, naves*; *Rutuli expediunt manus V* (sc. *ad arma capienda*) zbraně se chápou; *se ad bellum expedire T*; *ad proelium se e. L*; i absol. *quotiens expedierat T* výpravu válečnou podniknouti; akt. *multos consularium Otho expedire iubet T* zbrojiti; *igitur se quisque expedire S* chystal se k boji; odtud *miles expeditus* k boji pohotový; III prospívati, býti na prospěch: jen ve rčení *res expedit* neb neosob. **expedit**: *nihil quod sit iniustum C*; *aliis aliud e. C*; *ut non expediret incidere saepe C*; s podm. int.: *qua lege Siculis arare expediret C*; *cui*

damnari expediret C; s podm. acc. c. inf.: *pecuniam in praediis collocari C*; *omnibus bonis e. salvam esse rem publicam C*; *e. matris cineres opertos fallere H*; podm. věta s *ut*: *neque expedire, ut ambitione aliena trahatur T*; absol. *quotiens patribus expediat L*; *si ita expedit C*.

expedītē, adv. [od *expeditus*] pohotově hbitě; ochotně, obratně: *celeriter expediteque percipere C*; *e. explicare C*; *se expeditissime conferre C*.

expedītiō, *ōnis, f.* 1) ve voj. výprava vojenská: *tripertito milites in expeditionem misit Cs*; *in e. exercitum educere C*; 2) v řečn. vylíčení, pojednání: *habet paucis comprehensa brevitas multarum rerum expeditionem C*; zvl. figura řečn. výluka, eliminace, vyvrácení pomocí soudu disjunktivního *C*.

expedītus, *a, um* [vl. part. perf. od *expedire*] vl. ‚vybavený', odt. 1) volný: *omnibus membris expeditis Cs* všecky údy maje (-ice) volné; *iter patet expedito Cs* pro volného chodce (t. j. jenž nic nenese a rychle jde); *ut expeditus in Galliam proficisci posset C* jsa volný = ničím nezaměstnán; zvl. o vojácích: k boji pohotový, po přip. bez zavazadel, lehký: *copiae e., cohortes, navis classis*; *expeditiores milites N*; *expediti levis armaturae Cs*; 2) volný, svobodný, pohodlný: *receptus, via, iter, res frumentaria, causa, victoria, oratio* (= široce proudící); *expeditius fuit T* snáze bylo; odt. *in expedito esse, habere* pohotově býti, míti: *in e. habere integras copias L*; metaf. *verbis expeditis C* slovy ráznými.

ex-pellō, *ere, pulī, pulsum* 1) pův. a) vystrčiti, odstrčiti, odraziti: *ratem exp. Cu* od břehu odsunouti; *naves ab litore in altum e. L*; b) zvl. dobytek vyhánět i: *postero die porta Esquilina expellerent pecus L*; *monte iuvencos O*; c) vyraziti, vyhoditi, vymrštiti, vytrhnouti něco: *pariterque animaque rotisque expulit O* = jednou ranou s vozu jej smetl i duši vyrazil; *digitos in lumina condit expellitque genis oculos O* vytrhne; *segetem ex radicibus expellunt venti V*; *sagittam e. arcu O* vypustil; *seque ipsum pondus in auras expulit O* na světlo se protlačilo; obr. *naturam expellas furca H* vidlemi vyhazovati; *margarita, prout expulsa sunt, colliguntur T* jak jsou (mořem) vyvrženy; *navis* (*classis*) *expulsa fluctu C* na břeh vržená, obr. *socerum fluctibus rei publicae expulsum C* jenž ztroskotal; 2) přen. a) vyháněti, zahnati, zapuditi; vyhostiti, vyobcovati: *hostes finibus Cs*; *domo C*; *e praedio C, plebem ex agris, alqm ex re publica, civitate C*; *de praedio, de fundo C*; *cives a patria C*. Kam? *in provinciam, in exsilium C*; absol. *Tarquinio expulso C*; *expulsa atque exturbata filia C*; *Collatinum expulerunt C*; b) zahnati, zapuditi něco = odstraniti, vzíti, zbaviti něčeho: *helleboro morbum H*; *somnum OV*; *spem metus O, famem T, memoriam Cs, omnem dubitationem adventūs legionum Cs*; *animam, quietem O, vitam T* (život si vzíti).

ex-pendō, *ere, pendī, pēnsum* ‚vyvážiti', pečlivě odvažovati a) pův. o zboží, pak o penězích vypláceti: *ante pedes praetoris in foro expensum esse auri pondo centum C*; *expensa Chrysogono servo HS sexcenta milia C*; *cautos nominibus rectis nummos expendere H* dlužníkům vyplatiti = půjčiti; odt. *expensa pecunia C* půjčené peníze: *haec pecunia necesse est aut data aut expensa sit C*; *sine fenore pecunias expensas ferre L* bez úroku půjčiti; *expensum ferre alqid alci* zaznamenati jako vyplaceno někomu: *quod minus Dolabella Verri acceptum rettulit quam Verres illi expensum tulerit C* (D. měl zazn., že přijal od V. méně, než kolik měl zapsáno V., že D-ovi vyplatil); *qui L. Antonio mille nummum ferret expensum C* připsal na jeho účet; *te expensum iis non tulisse C* nepřipsal jsi to na jejich účet; *acceptum et expensum C* příjem a vydání; b) přen. α) v duchu uvažovati, posuzovati, zkoumati: *testem diligenter expenditis C* (jeho hodnověrnost): *omnes casus exp. V*; *dicta animo exp. O*; *consilia belli exp. T*; *argumenta C* odvažovati; *verba arte exp. T*; β) (= dluh) vinu splatiti, odpykati (trestem), trest vytrpěti za něco: *poenas*

Iovi fato expendisse supremo Accius u *C*; *supplicia et scelerum poenas expendunt V* zakoušejí; *scelus e. V* za zločin pykati; *poenas capite e. T* hlavou za něco pykati, na hrdle trestán býti.

expergēfaciō, *ere, fecī, factum* [srov. *expergiscor*] budíti, vzbudíti, probudíti: *si forte e. te possis C*; *hic Italiam tumultus expergefecit C.*

expergīscor, *scī, experrēctus sum* [z **ex-per-griscor*, srov. ἐγείρω; Římané sami spojovali s *pergo* a *porrigo* s význ. natahuji (se), odt. part. perf.] probudit se: *si dormis, expergiscere C*; *itaque simul ut experrecti sumus, visa illa contemnimus C*; *ut te ipsum serves, non expergisceris? H*; — metaf. vzchopiti se (k činu), povstati: *quin igitur expergiscimini? S* proč se nevzchopíte? *experrecta nobilitas armis atque ferro rem publicam recuperavit C.*

experiēns, *entis* adj. [vl. part. praes. od *experior*] ‚mnoho zkoušející' a) podnikavý, činný: *homo gnavus et industrius, experientissimus ac diligentissimus arator C*; *prompti hominis et experientis C*; b) vytrvalý: *experiens (laborum) Ulixes O.*

experientia, *ae, f.* [*experiens*] zkouška, pokus: *e. patrimonii amplificandi C*; *e. veri O, fidei O*; přen. zkušenost, znalost: *apibus quanta e. parcis V*; *Agrippa non aetate neque rerum experientia tantae moli par T*; *multarum rerum T.*

experīmentum, *ī, n.* [*experior*] pokus, zkouška; předmět pokusu, příležitost k pokusu; plur. zkušenost (nabytá jednotlivými pokusy): *Metello experimentis cognitum erat* (věděl z různých případů) *genus Numidarum infidum esse S*; *ne ipse e. veneni esset L* (pokusný předmět); *ut plebes ex. daret T* příležitost k pokusu.

ex-perior, *īrī pertus sum* [srov. *peritus*] zkoušeti a) absol. *experiendum est in ipsa amicitia C*; *experiendo magis quam discendo cognovi C*; *cum experiendi potestas non est C*; b) přech. zkoušeti, zkoumati něco, zkoušce podrobiti, zkoušku s něčím učiniti: *experiamur aves! O*; *belli fortunam Cs*; *ille augurio rem expertus L* vyzkoumav; *taciturnitatem nostram C, vim veneni in servo quodam C*; *amorem tuum C*; *fidem C*; *amicos C*; *ne imperium experiri vellet L* aby nečinil pokusy s .. = nevydával v nebezpečí; s nepř. ot.: *in hoc est natura experta, quid efficere posset N*; *experiamur, quid possit uterque V*; zvl. α) zkusiti sebe, svou sílu: měřiti se s někým: absol. *si iterum experiri velint, sese paratum esse decertare C*; předm. *Turnum experiatur in armis V*; β) o dosažení práva se pokoušeti, souditi se, příti se: *si quid in controversiam veniret, aut intra parietes aut summo iure experiri C*; *iudicio gravi experiri nolebat C*; *experiundi iuris gratiā venerunt C*; *a me diem petivit, ego experiri non potui C*; c) přen. pokoušeti se o něco, podnikati něco, odvažovati se něčeho: *experiri id nolunt, quod se assequi posse diffidunt C*; *omnia de pace experiri C* všecky prostředky zkusiti; *constituit extrema omnia experiri S*; *expertus vacuum Daedalus aëra H* pustil se do prázdného vzduchu; *certe ego libertatem .. experiar S*; *spem e. L* naději se oddávati; *par est omnes omnia experiri C*; d) pokusy seznati, shledati něco, zvěděti, zakusiti něco, zkušenosti nabýti o něčem: α) obr. *in me ipso e., ut exalbescam in principiis dicendi C*; *id experti scire debemus C* ze zkušenosti; *experto credite VO* zkušenému, jenž o tom má zkušenost; *sin alqam expertus spem ponis in armis V* maje toho zkušenost; *non tam doctus, quam, id quod est maius, expertus C*, věda to nikoli z učení, nýbrž ze zkušenosti; *ut ea, quae ex me audistis, re experti probare possitis C* z vlastní zkušenosti; bližší určení: *omnia dico expertus in nobis C*; *puellae iam virum expertae H*; *expertus es istius perfidiam C*; *me fortem inimicum expertus est N* seznal ve mně ..; *experti sumus Siciliam nobis pro aerario fuisse C*; *quid sentiant, experti sumus C*; *per omnia expertus L* ve všech poměrech se osvědčiv; β) zvl. něco nepříjemného zakusiti, zkusiti, vydržeti, zažíti, dožíti se něčeho: *accusandi molestiam C*; *magnos esse experiundos labores C*; *victores quales futuri sint, vos experiemini C.*

expers, *tis,* adj. [*ex* a *pars*] neúčasten něčeho, nemající podílu, účasti na něčem **a)** pův.: *communis iuris et consilii C famā atque fortunis S; negotii publici C; summae turpitudinis C; consilii NC, laboris C; imperii L* vlády neúčasten; **b)** něčeho prost, prázden: *e. ingenii C* nenadaný; *humanitatis C* nevzdělaný, bez vzdělání; *Chium maris expers H* víno chijské, do něhož nepřimícháno vody mořské; *rationis ex. C* nerozumný, bez rozumu; *e. litterarum N* nesčetlý; *Graeci sermonis e. Cu* neznalý řečtiny; *e. viri (femina) O* svobodná; *vita thalami e. V* stav svobodný; *omnis eruditionis e. C* všeho vzdělání prostý, naprosto nevzdělaný.

expertus, *a, um* [vl. part. perf. od *experior* **a)** akt. jenž něco zkusil, zkusilý, zkušený: *miles vetus et expertus belli; expertis credite O; experti belli iuvenes V;* **b)** pass. vyzkoušený, osvědčený: *virtus experta atque perspecta C; artes tam feliciter expertas T; libertatis dulcedine nondum experta L* neokusivše dosud sladkosti svobody; o nepříjemném zakušený: *expertae saevitiae Prop.*

ex-petō, *ere, petīvī (iī), ītum* **a)** přech. za něčím jíti, po něčem se hnáti, něco sledovati, něčeho hleděti dosíci, o něco se snažiti, usilovati, něčeho se domáhati, něčeho vyhledávati, žádati si, přáti si: *castores expetuntur (a venatoribus) C. mare medium terrae locum expetens C; pecunia tantopere expetitur C; unum ab omnibus ad id bellum imperatorem deposci atque expeti C; laudem atque honestatem C; divitiae expetuntur C; libertas etiam a bestiis expetitur C; principatum, gloriam, mortem alcis, vitam, sanguinem.* Od koho? *a me poenas expetistis C; ab eo servi poenas expetiverunt C* potrestali jej, zadostučinění si zjednali; *e. poenas in alqm L* tresty stíhati, trestati někoho; *clades exp. in alqm L* bědy uvaliti, pohromy seslati na někoho; *principes expetuntur legationibus T* jsou vyhledáváni od poselstev; *a Flacco Lentuli poenae per vos expetuntur C* usiluje se vaším prostřednictvím o potrestání Flakka; *auxilium e. C; opem C.* s inf.: *amore, qui me praeter omnis expetit .. urere H; vincere illi expetunt C; turba expetit virum cognoscere O.* s acc. c. inf.: *expeto nostram gloriam tua virtute augeri C.* u *T* též *ut: fatebor .. me expetisse, ut essem (amicus Seiano);* **b)** nepřech. na někoho padnouti, někoho potkati, postihnouti: *ut in eum expetant huiusce clades belli L* na jeho hlavu ať padnou.

expiātiō, *ōnis, f.* [*expio*] usmíření, očištění od hříchu, odpuštění: *scelerum in homines atque impietatum nulla e. est C; dis violatis expiatio debetur C; portentorum expiationes Etruscorum disciplinā continentur C* očistné obřady; *foederis rupti L, fanorum L.*

expīlātiō, *ōnis, f.* [*expilo*] vyplenění, vyloupení: *Asiae C, fanorum L, sociorum C.*

expīlātor, *ōris, m.* [*expilo*] lupič: *domus hospitem, non expilatorem recepisse videtur C.*

ex-pīlō, *āre, āvī, atum* [srv. *compilo*] vyloupiti, vykrásti: *armarium C; regem spoliatum expilatumque dimisit C; ad expilandos socios C; thesauros L; fanum Apollinis C, provinciam, Minervam C;* obr. o krádeži literární: *a quibus expilati sumus C.*

ex-pingō, *ere, pinxī, pictum* vymalovati, vylíčiti: *Quae regio, quae ora, qui locus Graeciae .. non ita expictus est, ut .. C.*

ex-piō, *āre, āvī, ātum* **1)** (posvátným úkonem) očistiti, viny zbaviti, sprostiti někoho, něco: *expiandum forum esse ab illis sceleris vestigi s C; nomen populi Romani C; filium pecuniā publicā L; omnia, quae violata sunt C; nondum expiati cruores H;* odt. též pomstiti (t. j. jakožto trest za očištění někoho na někoho uložiti): *tua scelera di immortales in nostros milites expiaverunt C; scelus exp. H;* napraviti, odčiniti: *errata C, incommodum virtute Cs, legatorum iniurias L, superioris aetatis exempla .. Gracchorum casibus Cs; malam potentiam servili supplicio T;* **2)** zažehnati, neškodným učiniti: *prodigia, vocem nocturnam L;* **3)** obětmi smírnými uklidniti, usmířiti, uspokojiti: *coniuratorum Manes mortuorum C; Cereris numen supplicio e. C; iram caele-*

stium L; *famem e.* upokojiti *C*, *cupiditates e. C* uklidniti, utišiti.

ex-piscor, *ārī, ātus sum* vyloviti, uloviti: obr.: *nihil expiscatus est C* nic nevypátral; *me ab illo omnia expiscatum C* vše jsem z něho vytáhl.

explānātē, adv. [*explanatus*] zřetelně: *definire rem cum explanatius, tum etiam uberius C.*

explānātiō, *ōnis, f.* [*explano*] vysvětlení, výklad, objasnění: *uniuscuiusque propositionis C*; *in somniis, vaticinationibus, oraclis, explanationes adhibitae sunt interpretum C.*

explānātor, *ōris, m.* [*explano*] vykladač: *oraculorum C.*

explānō, *āre, āvī, ātum* [*plānus*] obyč. jen přen. vyložiti, vysvětliti, objasniti: *de cuius hominis moribus pauca prius explananda sunt S*; *quae coniectura explanantur C*; *verbum e. C*, *rem obscuram C*; *carmen L*; *facilius intellegi quam explanari potest*; *explanata vocum impressio C* schopnost zřetelně hlásky tvořiti.

ex-pleō, *ēre, plēvī, plētum* [srv. *compleo, im-pleo, plenus*] **a)** v y p l n i t i, n a p l n i t i: *paludem cratibus atque aggere Cs*; *rimas e. C*; *deum bonis omnibus explere mundum C*; *bovem strictis frondibus H* nasytiti; *locum militibus ex. Cs* obsaditi; *omnem munitionem expleant Cs*; **b)** d o p l n i t i, nedostatek, ztrátu něčeho nahraditi, dosaditi, něco úplným učiniti: *iustam muri altitudinem Cs*; *fossam aggere Cs*; *id, quod Avarici deperierat, expletur Cs*; *numerum Cs*; *quod utrique defuit C*; *tribus L* na plný počet uvésti; *cetera, quae fortuna minuerat L*; *centurias L*; *nautarum numerum C*; *legiones S*; *deminutum patrum numerum L*; *damna L*; *lacunam rei familiaris C*; *ad explendam damnationem C* k doplnění počtu jezdců potřebného k odsouzení; *supplemento e. L* doplňkem na plný počet uvésti, doplňovacím mužstvem sesíliti; *explebo numerum V* doplním počet (stínů); *vitam e.* život dovršiti, úplně prožíti; pod. *mortalitatem e. T*; *expletis .. mensibus C* když se měsíce naplnily; *triginta septem annos vitae e. T* dožíti se, dosíci 37. roku věku svého; *unum et tricesimum annum T* 31. rok dokončiti; *supremum diem e. T*; *quinque orbes cursu e. V* plných pě kruhů proběhnouti; *copiae explent ducenta milia Cu* dosahují plného počtu 200.000; *aurum summam talenti Attici explet L* váží plný talent, rovná se ..; **c)** přen. něco v y p l n i t i (povinnost, závazek, rozkaz atp.), něčemu z a d o s t u č i n i t i: *susceptum rei publicae munus C*; *amicitiae munus C*; *officium scribendi C*; zvl. splniti, u k o j i t i (o hnutích mysli a vášních): *desiderium e. L*; *cupiditates e. C*; *libidinem, avaritiam V*; *quasi diuturnam sitim ex. C*; *famem C*; *mentem V*, *odium factis dictisque L*; *se e. caede diu optata L*; *expletur lacrimis dolor O*; *animum explesse iuvabit ultricis flammae V* palčivou pomstychtivostí ducha nasytiti.

explētiō, *ōnis, f.* [*expleo*] jen přen.: doplnění, zdokonalení: *in eaque expletione naturae summi boni finem consistere C.*

explētus, *a, um* úplný, dokonaný, dokonalý: *quae natura desiderat expleta cumulataque habere C*; *undique e. et perfecta forma honestatis C*; *perfectum expletumque C.*

explicātē, adv. [*explico*] jasně (a široce): *dicere de aliqua re C.*

explicātiō, *ōnis, f.* [*explico*] r o z v i n u t í **a)** pův.: *sed est quasi rudentis e. C*; **b)** přen. rozvinutí, r o z b o r; v ý k l a d, vysvětlení: *multum ad ea, quae quaerimus, e. tua ista profecerit C*; *e. fabularum C*; *earum rerum facilis e. videtur C.*

explicātor, *ōris, m.* [*explico*] vykladač (vývoje): *Thucydides rerum e. prudens C* (= pragmatický); fem. **explicātrīx,** *īcis*: *oratoria vis dicendi explicatrix orationis perpetuae C* výmluvnost řečnická, jež dovede rozvinouti souvislý přednes.

1. explicātūs, jen v plur. *m.* výklad, řešení: *ut intellegeretis, quam esset obscura* (sc. *natura deorum*) *et quam difficilis explicatus haberet C.*

2. explicātus, *a, um* [vl. part. perf. od *explico*] **a)** r o z k l á d a j í c í s e, rozložený: *Capua planissimo in loco explicata C*; **b)** j a s n ý, zřejmý, průhledný: *recordatio non satis explicata C* ne dost

jasná; *in causa facili atque explicata C*; c) spořádaný: *provincia apta et explicata C.*

explicitus, *a, um* [vl. II. part. perf. od *explico*] spořádaný, jednoduchý, snadný: *ex propositis consiliis duobus explicitius videbatur Ilerdam reverti Cs.*

ex-plicō, *āre, cāvī, cātum* u *C.*, básn. též *explicui, explicitum* z důvodů prosodických, u *Cs* tvary obojí **1)** původ. něco na plocho rozvinouti, rozložiti, rozestříti: *vestem C, suum volumen illud C; pavo suas pennas O; villam pictam C* obraz rozbaliti; *explicat orbes O* (o hadu) rozvíjí se; *frontem sollicitam H* vrásky na čele vyhladiti; podob. *seria contractae frontis H*; vůbec rozvinouti, rozkládati: *pampinus frondes explicat omnes V; forum usque ad atrium Libertatis C*; zvl. a) term. techn. voj. rozvinouti, rozestaviti jednotl. oddíly: *e. ordines* rozvinouti oddíly v čelní linii; *legio explicat cohortes V; vix explicandi ordines spatium Etruscis fuit L; explicare agmen L; aciem L; equites se turmatim e. coeperunt Cs; ut ordo navium ad terram explicari posset L* se rozvinouti; b) vyplésti, vyprostiti někoho z něčeho: *si ex his te laqueis explicaris C*; **2)** přen. a) něco zamotaného rozmotati, rozplésti, v pořádek uvésti, spořádati, odt. pak něco usnadniti: *confusum agmen e. Cs; rationes meas C* účty; *eius negotia C, rem frumentariam Cs*; b) z překážek, nebezpečenství vyprostiti, zachrániti: *per cateryas explicuit sua victor arma H; Siciliam explicarit C*; c) odstraněním překážek něco provésti, v skutek uvésti, vykonati: *fugam e. L; nec fuga explicari potuit L* útěk nemohl (bez překážek) býti proveden; *reliquum consilium Cs; belli rationem prope iam explicatam perturbare atque impedire C; negotia e. C; haec si quis . . laboret reddere certa sibi, nihilo plus explicet ac si insanire paret H* nedokázal by; d) slovem nebo písmem něco zmateného rozvinouti, vyložiti, vysvětliti, objasniti, po přip. rozluštiti, rozřešiti: *quo facilius id expl. possim C; causam, crimen C, quae res alio loco nobis planius explicabitur C; explicatis consiliis L; e. omnia vitia atque peccata fili C; quorum vitas multis milibus versuum explicaverunt N; Graecas orationes C* vykládati, volně překládati; *verbum e. C, bonum definitione C, philosophiam C; funera fando V*; s abl. de: *de aegritudine, de animi perturbatione C, de rerum natura C* vyložiti = výklad podati; nepř. ot.: *explicabo tibi, quae fuerint opiniones C; quale sit, explicabo C.*

ex-plōdō, *ere, sī, sum* [*ex* a *plaudo*] vytleskati (herce): *Aesopum explodi video C; e scaena non modo sibilis, sed etiam convicio C* = zahnati s jeviště; *histrio exsibilatur* (vysyčeti) *et exploditur C; explosa Arbuscula H* vypískaná herečka A.; přen. neschvalovati, zavrhovati něco: *hoc genus divinationis vita iam communis explosit C; quod tum explosum et eiectum est C; explosae eiectaeque sententiae C.*

explōrātē, adv. [*exploratus*] ‚po důkladném prozkoumání', určitě, jistě, spolehlivě: *non satis e. perceptum et cognitum C; haec ita sentio, iudico, ad te e. scribo C; exploratius promittere C.*

explōrātiō, *ōnis, f.* [*exploro*] vyzvídání, výzvědy, špehování: *exploratione occulta fallere Antonium temptavit T.*

explōrātor, *oris, m.* [*exploro*] vyzvědač, zvěd vojenský; v plur. jízdní čety vojenské, mající za účel zkoumati krajinu a podávati zprávy o nepříteli (rozvědky).

explōrātus, *a, um* [vl. part. perf. od *exploro*] ‚vyzkoumaný', jistý, určitý, spolehlivý: *victoria Cs* nepochybné; *magna spe et prope exploratā C; cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum? C* kdo jest si tím jist, že . .; *cui posset exploratum esse de sua sanitate? C; explorata pax C* zajištěný; zvl. rčení *exploratum* nebo *pro explorato habere* pokládati, míti něco za jisté: *pro e. habebat Ambiorigem non esse certaturum Cs; habet exploratum fore se semper in voluptatibus C*; komp. *facilior et exploratior devitatio legionum C.*

ex-plōrō, *āre, āvī, ātum* a) term. techn. voj. výzvědy se dopátrati, vyzvěděti něco, vyzkoumati: *iti-*

nera hostium Cs; locum N; hostium consilium Hirt.; itinera egressusque eius S; explorato LT obdržev (še) zprávu (vyzvědačskou), po předchozím prozkoumání; *Africam exploravit C* dal prozkoumati; s nepř. ot. *quo commodissime vallum transire possit Cs; quid hostes agerent L;* **b)** ob. něco vyzkoumati, vypátrati: *insidias ovilia circum V; motu caecum iter O; fugam domini C* vyčíhati příležitost k útěku; *regis animum L* smýšlení; *de numero eorum omnia se habere explorata Cs* přesně vypátráno; *res non incertis iactatae rumoribus, sed compertae et exploratae L; explorato iam profectos esse amicos T* přesvědčiv se, že přátelé již odešli; **c)** synon. *experiri* prohledávati, zkoumati, zkoušeti: *trepidi formidine portas explorant V; suspensa focis explorat robora fumus V; Halotus . . epulas explorare gustu solitus T* t. j. ochutnáním dokazoval, že nejsou otráveny; obr. *secundae res acrioribus animis explorant T* zkoušejí.

explōsiō, *ōnis, f.* [*explodo*] vytleskání (vypískání) *C.*

ex-poliō, *īre, īvī, ītum* vyhladiti, uhladiti; ušlechtiti, vzdělati: *alqm alqa re.*

expolītiō, *ōnis, f.* vyhlazení, uhlazenost: *urbana C;* o řeči: vyzdobení.

expoliō viz *exspoliō.*

ex-pōnō, *ere, posuī, positum* (*expostus* u *V*) **1)** pův. ven položiti, vyložiti, vystaviti **a)** ob.: *ratis expositis stabat scalis V* se schody z venčí položenými; *expositae in litoribus urbes L; expositum Sunion O* (mimo ostatní souš) venku ležící, volný; **b)** spec. **α)** na odiv, na podívanou vystaviti: *vasa Samia exposuit C; vasa omnia, ut exposita fuerunt, abstulit C; copias in omnibus collibus Cs;* na prodej: *rem venditioni e. T; advexi frumentum, expo ui C;* obr. *exposuit mea me populo fortuna videndum O; vitam alterius in oculis conspectuque omnium exponere C; vitam suam iuventuti ad imitandum C; causa ante oculos exposita C* před zraky všech ležící; **β)** děti odkládati, pohazovati: *quo expositi erant pueri L; is igitur, ut natus sit . . dicitur . . exponi iussus esse C; in proxima alluvie pueros exponunt L;* **γ)** cestující neb náklad z lodi vyložiti, složiti, na břeh vysaditi: *Ephesum pervenit ibique Themistoclem exponit N; quartā exponimur horā H* přistaneme; *exercitum e. Cs; ex navibus milites Cs; socios de puppibus altis pontibus exponit V; exercitum in terram e. Cs L, in litus L; in Africa L;* (*cumba*) *vatemque virumque glauca exponit in ulva V; quibus regionibus exposuisset Cs;* **2)** přen. **a)** někoho, něco vydati napospas něčemu, vystaviti něčemu: *inermes provincias barbaris nationibus T; expositum Zephyris Lilybaeon O; rupes . . exposta ponto V* příboji vystavená; *mare ad pericula expositum L; expositus ad ictus L; Pamphylia ad praedandum C; nomen ad invidiam expositum T* v šanc, na pospas vydané; **b)** odměnu vystaviti, (veřejně) slíbiti, nabízeti: *quasi eximio praemio scelaris exposito C; pecuniam e. alci C* určitou sumu peněžní někomu nabídnouti k volnému použití; **c)** řečí nebo písmem něco vykládati, vysvětlovati, ukázati, vylíčiti: *mandata in senatu C; artes rhetoricas C; illa crimina, causam C; omnem antiquitatem in uno volumine N* vypsati, vylíčiti; (*ea*) *vobis iam exponam breviter, Quirites C;* absol. *sicut exposui C; de quo modo exposuit Antonius C; expone igitur . . animos remanere post mortem C; edant et exponant, quid in magistratu gesserint C.*

ex-porrigō, *ere, rēxī, rēctum* [od *rego*] úplně roztáhnouti, natáhnouti: *equites in longitudinem, Auct. b. Afr.*

exportātiō, *ōnis, f.* [*exporto*] vývoz: *rerum, quibus abundaremus C.*

ex posco, *ere, poposcī,* — **a)** vyžadovati, požadovati, žádati za vydání něčeho n. někoho: *cum exposceretur publice N* když jménem obce bylo žádáno za jeho vydání; *ad exposcendos eos legati missi sunt L* aby za jejich vydání žádali; *eum ad poenam e. T;* **b)** žádati za něco, vyžadovati něčeho, dožadovati se něčeho: *signum proelii Cs; misericordiam L; Iliacos iterum audire labores V; e. plebem, sibi*

civem donarent L; *exposcunt viro mitti V*; **c)** prositi za něco, vyprositi si něco: *exposcentibus militibus Cs* na prosby vojínů; *pacem precibus T*; *victoriam a diis Cs*; *pacem Teucris V*; *quod deos immortales .. expoposci L* což jsem si vyprosil od bohů.

expositiō, *ōnis, f.* [*expono*] term. techn. řečn.: výklad, rozbor: *narratio est rerum gestarum aut perinde ut gestarum expositio C*; *expositio est, cum res, quibus de rebus dicturi sumus, exponimus breviter et absolute C* = rozvrh a stručný výklad thematu; *expositio sententiae C* stručné podání myšlenky; *e. summi boni C* výměr, definice.

expostulātiō, *ōnis, f.* **a)** vyžadování = prosby: *flagitabatur expostulatione bonorum C*; *fessus clamore omnium, expostulatione singulorum T*; **b)** stížnost: *suas quisque nunc querelas, nunc expostulationes inserit L*; *expostulationem facere C* stížnost podati.

ex-postulō, *āre, āvī, ātum* **a)** vyžadovati, požadovati, žádati za vydání někoho: *Celsum ad supplicium T*; *per idem t mpus expostulata ad supplicium Calvia Crispinilla T*; **b)** něco od někoho požadovati, něco vymáhati, něčeho se domáhati: *quae ne civilium quidem bellorum victores expostulaverint T*; *primas partes T*; *Armeniam praesidiis vacuam fieri T*; **c)** vysvětlení požadovati od něhoho = stěžovati si na něco, požadovati zadostučinění za něco: *alqm* neb *cum alqo, de alqa re*; *ne illum quidem Iuventium tecum expostulavi C* nestěžoval jsem si u tebe na ..; *de qua alienum tempus est tecum expostulandi C* s tebou se vaditi; *expostulabant, cur veter possessione pellerentur T*; *expostulat se esse relictum C*; absol. *iracundius aut vehementius expostulasti C.*

expōtus viz *ēpōtus.*

expressē, adv. [*expressus*] obyč. přen výrazně, zřetelně: *in praecipiendo e. conscripta ponere oportet exempla C.*

expressus, *a, um* [vl. part. perf. od *exprimo*] **a)** pův. vyražený, ostrý: *sonus erat dulcis, litterae neque expressae neque oppressae C* ani vyrážené ani polykané; **b)** přen. výrazný, živý (plastický), názorný, zřetelný, patrný, samozřejmý: *species deorum, quae nihil concreti habeat, nihil soliai, nihil expressi C* nic výrazného, význačného; *expressa sceleris vestigia C*, *non expressa signa, sed adumbrata virtutum C*; *iustitiae solida et expressa effigies C*, *quam multas nobis imagines ad imitandum fortissimorum virorum expressas scriptores et Graeci et Latini reliquerunt C* jadrně, jasně vytčené; *expressam imaginem vitae videre C* ostrý, věrný obraz; básn. *corpit expresso spinae curvamine flecti O* vystouplým zakřivením.

ex-primō, *ere, pressī, pressum* [*ex* a *premo*] vytlačiti, vymačkati, vylisovati **a)** pův. **α)** o věci, která se odstraňuje: *Venus madidas exprimit mbre comas O* vyždímati; *liquorem per densa foramina O*; *sucina solis radiis expressa T*; *si nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen C* vyvozený, vzbuzený; *spiritum expressit T* ducha vytlačil = oběsil se; *expressae aquae O* vodotrysk; *turres expresserat cotidianus agger C* do výše zvedlo každodenní nasypávání; o řeči: vyrážeti: *nolo exprimi litteras putidius, nolo obscurari neglegentius C*; **β)** o věci, jež vytlačováním vzniká: (plasticky) vytlačiti, vytvořiti, vyobraziti, vymodelovati: *faber .. et ungues exprimet et molles imitabitur aere capillos H*; *veste singulos artus exprimente T* šatem, jenž vyznačuje jednotlivé údy, pod nímž vystupují ..; *exprimere litteras Cu* otiskovati (do vosku); *expressi vultus per aënea signa H*; *pictura figuras exprimens O* (plasticky) výrazně představující; **b)** přen. **α)** něco násilím vymačkávati, vynucovati: *neque ullam omnino vocem ex ea re posset Cs* nemohl ‚z nich slova dostati'; *legem expressimus C*; *necessitatem obsides dandi L*; *deditionem ultima necessitate L*; *nihil dolore expressum C*; *nihil ab egentibus exprimere C*; *decretum officio expressum C*; *tantum frumenti C*; *laudem ab invitis C*, *pecuniam C*; *eam coronam amor, non vis expresserat N*, *veritatem Cu*; *expressi, ut conficere se tabulas negaret C*; *expressit tandem, ut non modo silentium, sed etiam operam polliceretur Cu*; **β)** vy-

jádřiti, vylíčiti, znázorniti, vymalovati, vyobraziti něco a to zvláště řečí neb písmem: *Charybdim poetae exprimunt C; vitia imitatione ex alqo C; in Platonis libris omnibus fere Socrates exprimitur C; omnia perspicue, ut res prope dicam manu tentari possit C; mores oratione e. C; Mithridaticum bellum .. totum ab hoc expressum est C; litterae lituraeque omnes assimulatae et expressae C* = faksimile, kopie; *oratorem imitando effingere atque exprimere C; in Maeandrii persona esse expressam speciem civitatis C; solitos incessus vultumque sonumque loquendi O* věrně napodobiti; s větou vztaž.: *qui dicat oportere exprimi, quae vis subiecta sit vocibus C*; zvl. slova do jiného jazyka překládati: *ut Latine uno verbo exprimi non possit C; fabellae Latinae ad verbum de Graecis expressae C.*

exprobrātiō, *ōnis, f.* [*probrum*] vyčítání, výčitka, předhůzka, výtka: *veteris fortunae T.*

ex-probrō, *āre, āvī, ātum* [*probrum*] výtky, výčitky činiti, vyčítati, vytýkati něco někomu: *vitia adversariis C; casus bellicos C; plerique .. semper aliquid .. exprobrant C; exprobrantes suam quisque alius alibi militiam L; virtutem suam in Philippi bello C; ut diversitatem exprobraret T* aby vytkl, ukázal; *voces exprobrantium T* hlasy výčitky; *beneficia memorando e. T; nihilo plus sanitatis in curia quam in foro esse L; verberum notas exprobrant T* (s výčitkou) ukazují; *desine de uxore mihi exprobrare N* činiti výčitky stran ..

ex-prōmō, *ere, prōmpsī, prōmptum* vyjmouti ven, vyndati **a)** pův. *omnes apparatus supplicii L*; odt. *supplicia in cives Romanos C* všech trestů .. užiti; o hlase: *maestas expromere voces V* vydávati; *longa oratio est expromenda? C* vytáhnouti; **b)** přen. **α)** na venek projeviti, ukázati: *omnem industriam vitae et vigilandi laborem in antelucanis cenis C; in meo inimico crudelitatem tuam C; suum odium C;* **β)** slovy projeviti ukázati, rozvinouti, vyložiti: *istas leges de religione C; carminis huius opus causas expromere O; causas et ordinem belli L; sententiam e. T;* acc. s inf.: *repertum in agro suo specum T;* s větou rel.: *quid in quamque sententiam dici possit C; quid sentirent L.*

expugnābilis, *e,* adj. [*expugno*] dobytný: *urbs terra marique L; arx exercitibus non e. T* nedobytný.

expugnātiō, *ōnis, f.* [*expugno*] dobytí, vzetí, ztečení: *desperata expugnatione castrorum Cs* vzdavše se naděje v dobytí tábora; *urbis Cs; hostilis expugnatio C* vzetí nepřítelem; *expugnationes nocturnae aedium C* přepadání, vybíjení.

expugnātor, *ōris, m.* dobyvatel, podmanitel: *urbis C, coloniae L;* přen. *pudicitiae C.*

ex-pugnō, *āre, āvī, ātum* **1)** pův. **a)** ‚vybojovati', dobýti něčeho, vzíti, ztéci něco: *Cirtam armis S; castellum Cs;* o jiných předmětech: *naves Cs; villas e. S* přepadati, vybíjeti; **b)** o osobách: přemoci, překonati, podrobiti si, podmaniti si někoho: *Philippum et Nabin L; eos, qui edita montium occupaverant Cu; inclusos moenibus Cu; ad expugnandos hostis inertissimus C; tyrannos L; praesidium T; fames obsessos expugnavit L;* **2)** přen. **a)** něčeho dobýti, dosíci, domoci se, něco vynutiti, vymoci: *nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniā possit C; illam sibi legationem expugnavit C; coepta e. O* provedl; s násl. ut: *ut dies tollerentur C* dokázal, že ..; **b)** něco přemoci, zlomiti: *sapientis animum C; pertinaciam legatorum L; pudicitiam C; regnum e. L.* královskou vládu potlačiti.

expulsiō, *ōnis, f.* [*expello*] vypuzení, zahnání: *Tarquinii L, civium C, vicinorum C.*

expulsor, *ōris, m.* [*expello*] vypuditel: *tyranni N; civium C;* **expultrīx,** *īcis f.* vypuditelka, zaháněčka: *vitiorum C.*

ex-purgō, *āre, āvī, ātum* **a)** pův. vyčistiti, pročistiti: *quae (me) potuerunt satis expurgare cicutae H;* **b)** přen. očistiti někoho z něčeho, ospravedlniti, omluviti: *expurgandus est sermo C; sui expurgandi causa S; requirens obiecta et expurgaturum asseverans T.*

ex-putō, *āre, āvī, ātum* [*puto*] domysliti se, dopátrati se něčeho: *quae mens eum a tanta gloria avocarit C.*

exquaerō = *exquiro.*

Exquiliae, *f.* viz *Esquiliae.*

exquīrō, *ere, sīvī, sītum* [*quaero*] **a)** vyhledati, vypátrati něco: *antiquam exquirite matrem V, terram V, locum similem V; iter e. Cs; frigus e. difficile est V*; vyhledávati něčeho = chtíti dosíci: *honores novos C; omnia terra marique vescendi causa S;* spec. **a)** prohledávati, ohledávati, zkoumati, zkoušeti něco: *eorum tabulas C; eius facta C; ius augurum C, verba subtiliter C;* **b)** vyhledávati za účelem zjištění něčeho, dotazovati se, vyzvídati: *veritatem C; consilia C; quid peccatum sit C; Aeneas exquirit atque auditque virum monimenta piorum V* dotazuje se po . .; *sententias e. T Cs* dotazovati se na mínění; *secum et cum aliis, quid in eo peccatum sit C*; toužebně vyhledávati něčeho = přáti si něčeho: *pacem V, iuvenem equum V; haec non exquiro a Graecis C* nepožaduji.

exquīsītus, *a, um* [vl. part. perf. od *exquiro*] viz **exquisitē** **a)** hledaný, vybraný, jemný: *semper habuit exquisitos e Graecia magistros C; e. iudicium litterarum C* vytříbený úsudek; *munditia non odiosa neque exquisita nimis C* hledaná, strojená; *supplicia exquisita C* vybrané, nejhorší; *nihil lautum, nihil elegans, nihil exquisitum C*; **b)** pečlivý, přesný: *doctrina C, rationes C, sententiae C;* adv. *accurate et exquisite disputare C.*

ex-sacrificō, *āre* ‚obět dokončiti', obětovati.

ex-saeviō, *īre* dozuřiti: *dum tempestas exsaeviret L.*

ex-sanguis, *e,* adj. **1) a)** bez krve, krve nemající: *corpora mortuorum C; umbrae V*, **b)** krev ztrativší, vykrvácený: *prope exsanguem naso auribusque mutilatis relinquunt L; multis vulneribus exsanguis Cu;* odt. zemdlelý, umdlený, ve mdlobách: *hostes enervati atque exsangues C; extremo spiritu exsanguis et confectus C; inermes et exsangues Cu;* **c)** ubledlý, bledý, bezbarvý: *exsanguis color SO* bledost; *exs. os Cu; exsangues genae C, diffugimus visu exsangues V; exsanguis se ex curia proripuit C, exsanguis metu O; sollicitudine propemodum e. Cu;* metaf. *exsangues pallor convertit in herbas O;* **d)** bledost působící: *exsangue cuminum H; pallidaque exsangui squalebant corpora morbo O* těla morovou nemocí pobledlá; **2)** přen. bez síly, mdlý, chabý, malátný: *orationis genus C; Calvum quidem Ciceroni visum exsanguem et aridum T.*

ex-satiō, *āre, āvī, ātum* **1)** nasytiti: *exsatiati cibo vinoque L;* **2)** přen. nasytiti = úplně uspokojiti, ukojiti: *populum Romanum ne morte quidem Scipionis exsatiari L; clade exsatiata domus O* sytý.

ex-saturābilis, *e,* adj. nasytitelný; *non e.* nenasytný: *pectus V*

ex-saturō, *āre, āvī, ātum* [*satur*] úplně nasytiti: *belua exsaturanda visceribus meis O*; přen. úplně nasytiti, uspokojiti, ukojiti: *exsaturata libido C; supplicio animum e. C; odiis exsaturata quievi V.*

exscēnsiō, *ōnis, f.* [*escendo*] vystoupení na zem, přistání: *adversus regem exscensionem a Paesto facientem L; exscensio hostium in agrum Vibonensem L; exscensione ab navibus in terram facta L.* [viz *escensio*].

ex-scindō, *ere, scidī, scissum,* starší *excindo* [od *scindo*] ‚úplně vytrhnouti', z kořene vyvrátiti, zničiti, vyhladiti: *Argolicis Pergama telis V; ferro sceleratam gentem V; columnas ferro V; urbes hostium C; domos V; vicos Cu; aram sociorum C; hostem T.*

ex-screō, *āre, āvī, ātum* vykašlati se: *exscreat et dat . . signa O.*

ex-scrībō, *ere, scrīpsī, scriptum* vypsati něco odněkud = opsati: *tabulas in foro C; litteras C; quasi exscribendi potestatem non haberet C; eique sacra exscripta exsignataque attribuit L* přesně vypsané a zaznamenané, zevrubný písemný seznam.

ex-sculpō, *ere, sculpsī, sculptum* **a)** vydlabati, vyřezati: *nescio quid e quercu, quod videretur simile simulacri C;* **b)** vyhladiti, vymazati: *hos versus Lacedaemonii exsculpserunt N.*

ex-secō, *āre, secuī, sectum* **a)** vyříznouti: *linguam C, nervos C, fundum armarii C, cornu H* uříznouti; *Lichas exsectus matre perempta V* (ze života matčina); obr. *pestem alqam tamquam strumam civitatis C; quinas hic capiti mercedes H* 5% měsíčně = 60% ročně úroků bere; **b)** vyklestiti, vyřezati: *exsectum Caelum a filio Saturno C.*

exsecrābilis, *e,* adj. [*exsecro*] zatratitelný, hodný prokletí, proklatý; *odium, ira L* nenávist, hněv ‚na smrť'; *carmen e. L* formule, říkadlo zaklínací.

ex-secrātiō, *ōnis, f.* [*exsecro*] **a)** prokletí, zatracení, kletba: *Thyestea est ista exsecratio poëtae vulgi animos, non sapientium moventis C; exierunt malis ominibus atque exsecrationibus duo vulturii paludati C;* **b)** synekd. slavnostní zapřisahání, přísaha: *hunc Pompeius omni cautione, foedere, exsecratione devinxerat C; quod Athenis exsecrationibus publicis sancitum est C; ubi fides? ubi exsecrationes? C; cum post exsecrationem* (složení slavnostní přísahy) *omnes degustavissent S; barbaro ritu et patriis exsecrationibus universos adigit T.*

ex-secror, *ārī, ātus sum* [od *sacer* prokletý] proklíti, zatratiti **a)** s předm.: *consilia Catilinae S; te oderunt .., te exsecrant C; sacerdotem C; bellum V; terram altricem sacri exsecramur Ulixi V* (jedouce kolem) proklínáme; *eum, qui primus utilitatem a natura sciunxisset C; Phocorum profugit exsecrata civitas H* sebe proklevši = svůj domov; i ve význ. pass. *columna exsecrata C* prokletý; *ut te exsecratum populo Romano .. scias C;* **b)** absol. kletby vysloviti, pronésti, zlořečiti, kletbu svolávati: *in se quoque ac suum caput L; in caput regnumque Prusiae L; ut naufragio pereat Atreus C; nemo mentionem fecit, quin exsecretur C* aby neklel; *Tullia fugit exsecrantibus* (*omnibus*) *L* za všeobecného proklínání; *verba exsecrantia O* = kletby, zlořečení.

exsectiō, *ōnis, f.* [*exseco*] vyříznutí: *linguae C; fundi in armario C.*

ex-secūtiō, *ōnis, f.* [*exsequi*] vykonání, provedení něčeho: *negotii T;* správa (obce): *Suriae exsecutio C. Ilio .. permissa T.*

exsecūtor, *ōris, m.* [*exsequi*] **1)** vykonavatel; **2)** žalobce.

exsequiae, *ārum, f.* [*exsequi*] ‚vyprovození', průvod pohřební, pohřeb: *Clodii cadaver spoliatum imaginibus, exsequiis, pompa, laudatione C; amici convenerant ad exequias cohonestandas C; exsequias funeris prosequi C* jíti s pohřebním průvodem; *sepulturā ac iustis exsequiarum caruerunt C* obřady pohřební; *silens agmen et velut longae exsequiae T; fertur in exsequiis matrona O;* básn. a pozd. pohřební slavnosti, tryzna: *exsequiis rite solutis V; exsequias alci facere O, reddere Cu, dare, parare O, exsequiis vilibus cremare T.*

ex-sequor, *sequī, secūtus sum* **1)** k hrobu vyprovázeti (srov. *ἐκπέμπειν*): *qui labores morte finisset gravis, hunc omni amicos laude et laetitia exsequi C;* **2) a)** až do konce sledovati, (následovati, vyhledávati něčeho, pronásledovati): *me Tarquinium ferro ignique exsecuturum L;* odt. obr. *ius suum exsequi Cs L* právo své uplatňovati; *incepta e. L* dále prováděti; *id non exsequi usque ad extremum C* nehnati až do krajnosti; *accusationem e. T* dokončiti; *spem, sua consilia C* sledovati; **b)** přenes. **α)** sledovati něco za účelem vykonání: prováděti, vykonávati, plniti, vyřizovati, konati: *mandata vestra C; omnia regis officia et munera C; negotia C; obsidiones T, imperia L; rem, scelus Cu; iussa V Cu; ministeria L; praecepta V; annua vota et pompas V* výroční slavnost se sliby a nádhernými průvody konati; *hoc unum mihi exsequere V* učiň; *cladem illam fugamque C* spolu konati, súčastniti se; *mortem e. T* smrt si učiniti; **β)** spec. o řeči: řeč vésti, něco vypravovati, líčiti, popisovati: *quam* (*orationem*) *si ipse exsequi nequeas C* pořídit, svésti; *consilium diutius exsequi supervacuum est Cu; exsequendo subtiliter numerum L* zcela přesně udávati; *multos ambitus fecerim, si .. omnia exsequi velim L; protinus .. mellis dona exsequar V; sententias T; exsequendum reor, quae*

tunc . . copia fuerit T; γ) hleděti vypátrati něco (dotazováním sledovati), vyšetřiti; dotazovati se, vyzvídati: *quem locum capturus esset, quaerendo exsequebatur L*; *inquirendo e. L*; rovněž *percunctando, sciscitando L*; δ) něco sledovati za účelem trestu, pomsty: mstíti, trestem stíhati: *omnia scire, non omnia exsequi T*; *deorum hominumque simul iura violata e. L*.

ex-serō, *ere, seruī, sertum* a) vystrčiti, vyndati: *manum subter togam L*; *brachia aquis O*; *herba e tepidā molle cacumen humo O*; *caput altius e. O* zvednouti; *enses O* vytasiti; *linguam L* vypláznouti; spec. části těla z šatu vystrčiti: obnažiti: *exserta mamma V*; *exsultat Amazon unum exserta latus V* jeden bok majíc obnažen (vl. jednu stranu prsou); b) přenes. z něčeho vyprostiti, vybaviti: *qui se exserere aere alieno putat posse C* z dluhů.

ex-sertō, *āre* [frequent. od *exsero*] vystrkovati: *Scyllam ora exsertantem V*.

ex-sībilō, *āre* vysyčeti, vypískati: *histrio exsibilatur et exploditur C*.

exsiccātus, *a, um* [vl. part. perf. od *exsicco*] suchý: *orationis genus C*.

ex-siccō, *āre, āvī, ātum* vysušiti: *arbores hiemali tempore exsiccatae C*; zvl. láhev v. = vyprázdniti: *mercator exsiccet cullulis vina H*; *lagoenae furtim exsiccatae C*.

ex-signō, *āre, āvī, ātum* zaznamenati, vypsati: *pontifici sacra omnia exsignata attribuit L* = seznam.

ex-siliō, *īre, siluī*, — [*salio*] 1) vyskočiti odněkud, někam a) vůb.: *anguis exsilit in siccum V*; *mus domo exsilit H*; *exsiliunt nubibus ignes O*; obr. *exsiluere oculi O* vystoupily; b) zvl. do výše vyskočiti: *perturbatus exsiluisti C*; *exsiluit stratis V* z lože; *properans de sella exsilit C*; obr. *lunares equi exsiluistis O*; 2) přen. povznésti se, vzrůsti: *exsilit ad caelum arbos V*.

exsilium, starší tv. *exilium, iī, n.* [srov. *exsul, exul*] pobyt mimo domov, v cizí zemi: vyhnanství a) pův. *in e. ire C, in e. pellere C, in e. eicere C*; *in e. proficisci C*; *in e. esse C*; *in e. pergere C*; *exilio multare, afficere C*; *de e. reducere C, de e. revocare L*; *invenio collectam exsilio pubem V* = *ut iret in e.* k vyhnanství určený lid; básn. *longa exsilia V* dlouhé bloudění; b) meton. α) místo vyhnanství, útočiště, bydliště vyhnancovo: *quodvis exsilium his est optatius quam patria C*; *diversa exsilia quaerere V* cizí kraje, jež se rovnají vyhnanství; *tutum exsilium orabant T*; *exsilio egredi T* z místa vypovězení; *eos exsilium egressos in easdem insulas redegit T*; β) osoba vyhnancova: vypovězenec: *plenum exsiliis mare T*.

ex-sistō, starší *existō, ere, exstitī* (*extitī*), — 1) vystoupiti: a) *conaris hoc dicere neminem exstitisse, qui Quinctium defenderet C*; *eā speluncā Ditem patrem repente exstitisse C*; *ab inferis, de terra, ex arvis C*; *ego huic causae patronus exstiti C*; b) zvl. z vody vystoupiti, vynořiti se: *gurgite medio summā tenus alvo O*; *equus submersus voraginibus non exstitit C*; ze země vystoupiti: *armati terrā Cu* (t. podkopem); z podsvětí: *hodie ab inferis L*; ze zálohy: *signo dato omnes e latebris exstiterunt L*; 2) vystupovati a tím vznikati: vzcházeti, zvedati se, vyvstati, vzejíti, objeviti se, vyrůsti: *fons exsistit O* prýští; *lacum repente exstitisse C*; *quae a bruma sata sunt, quadragesimo die vix exsistunt, Varro*; *dentes e. C*; *a media fronte inter aures unum cornu Cs*; *anguis ab ara C*; *aestus Cu* povstává, vzniká; *flamma Cs*; 3) přenes. vznikati, objeviti se, nastati, nastoupiti, vzniknouti, vyskytnouti se, povstávati: *bellum exsistit ex Sicilia C* počátek má; *discidium C*; *malacia Cs*; *ex luxuria avaritia C*; *magna inter eos controversia Cs*; zvl. absol. vyskytnouti se: *nihil exstitit nobilius N*; *ne qua vis exsisteret N*; *exsistit hoc loco quaestio perdifficilis C*; *promisso fides exstitit Cu* splnil se; odt. jako log. perf. = býti: *exstitit hoc unum, quod non convenerit illis O* = *hoc fuit unum* v tom jediném se rozcházeli; *talem exsistere eloquentiam, qualis fuit in Crasso C*; *nisi Ilias illa exstitisset C*; *semper exstiterunt huic generi fautores C*; *timeo, ne*

in eum exsistam crudelior C; s abl. *singulari fide e. C* býti; *excellenti animo e. C*; odt. též = státi se: *ex rege dominus C*; *harum rerum Torquatus particeps exstitit C*; *magnus vir exstitit N* osvědčil se jako .. *P. Servilius, cuius tantae res gestae terra marique exstiterunt C* jenž vykonal ..

exsolētus viz *exolētus*.

ex-solvō, *ere*, *solvī*, *solūtum* (perf. *exsolūisse O* z metr. příčin) a) uvolniti, rozpojiti: *bracchia ferro eodem ictu exsolvunt T* žíly otevříti; *alvus exsoluta T* průjem; *nodum e. L*; *nexum T* rozvázati; *obsidium e. T* zrušiti, ukončiti, ustati od ..; *famem e. O* zahnati; b) odpoutati, odepnouti: *exsolutum a latere pugionem consuli reddebat T*; *se paulatim corpore e. V* odpoutati se od těla, zvl. při smrti; spec. obr. vyprostiti, vybaviti, osvoboditi někoho z něčeho, zbaviti něčeho: *me his exsolvite curis V*; *velut custode exsolutus T* ; *plebem aere alieno L*; *populum religione L* závazku sprostiti; *contumeliā .. exsoluti sunt T*; *Iturium et Calvisium poenā exsolvit (Nero) T*; c) (dluh) splatiti, zaplatiti něco, odplatiti: *legata e. T*; *mercedem decurioni T*; *nomina mea C* dluhy: *multiplici iam sorte exsoluta L* zaplativ, splativ několikanásobně jistinu; *vicem beneficio T*, *grates e. T* odvděčiti se; *beneficia T* odplatiti; *recte factis gratiam L*; *poenas morte e. T* pykati smrtí; odt. pak něčemu zadost učiniti, splniti něco: *iusiurandum L*; *fidem L*; *quod promiserat C*; *promissum T*; *vota L*.

exsomnis, *e*, adj. beze spánku, bdící: *vestibulum ex. servat V*; též lépe tak čísti u *H*: *exsomnis stupet Euhias* = spánku se neoddávající.

ex-sorbeō, *ēre*, *sorbuī*, —a) vysrknouti, vstřebati, vssáti něco: *civilem sanguinem C*; *strigis pectora exsorbent infantia linguis O* vyssávají; *vestis sanguinem exsorbuit C* vystřebal; b) pohltiti: *flumen magnam soli partem exsorbuit Cu*; *quantas iste praedas exsorbuit! C*; *multorum stultitiam perpessus est, arrogantiam pertulit, difficultatem exsorbuit C* ‚vypil' (zkusil, jak chutná).

ex-sors, *tis*, adj. [*sors*, los] 1) bez losování; a) akt. sm. spolu nelosující: *exsortem ducere honores V*; b) pass. neurčený losem: *ducunt exsortem (equum) Aeneae V*; 2) přenes. něčeho neúčasten, z něčeho vyloučen, nemající podílu v něčem: *quos dulcis vitae exsortis . . . abstulit atra V*; *praedae communis Cu*; *culpae e. L*; *amicitiae et foederis L*; *periculi T*; *exsors ipsa (cos) secandi acutum reddere valet ferrum H* sám nesekaje, nemoha řezati.

ex-spatior, *ārī*, *ātus sum* [*spatium*] z dráhy vybočiti, dráhu opustiti: *exspatiantur equi O*; *exspatiata ruunt per apertos flumina campos O* ze svých řečišť vystoupivše.

ex-spectābilis, *e*, adj. očekávatelný, očekávaný: *parum exspectabilem operam praebere T*.

ex-spectātiō, *ōnis*, *f*. [*exspecto*] očekávání a) bez urč. předm.: *an tu, cum me in summam exspectationem adduxeris, deseris? C* = napětí; *permagnam tu quidem exspectationem imponis orationi meae C*; *caeca exspectatione pendere C*; *profectus cum exercitu ab urbe exspectatione hominum maiore quam spe L*; *in exspectatione esse Cs* býti v napětí, očekávati; b) s urč. předm. α) v gen. *summā rerum e. C*; *magna eius rei e. Cs*; *audiendi e. C*; *imitandae industriae nostrae C*; *si spes est exspectatio boni, mali exspectationem esse necesse est metum C*; *in agris exspectatione Metelli remanserunt C* očekávajíce; *ut maiorem exspectationem mei faciam C* zvědavost; *e. visendi Alcibiadis* zvědavost A. spatřiti; β) v abl. s de; *e. de sermone Bibuli C*, *e. de Pompeio C*; γ) nepř. ot.: *e., quidnam sententiae ferrent iudices C*; c) s gen. subiect.: *cum summa exspectatione populi Romani C*; *exsp. summa hominum C*; *pro exspectatione omnium C* jak všichni očekávali; *quod est praeter exspectationem C* co jest mimo očekávání = neočekávané; plur. *exspectationibus decipiendis .. risus movetur C* sklamáním očekávání.

exspectātus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *exspecto*] ‚očekávaný', vítaný, vytoužený; očekávání, tužby hodný;

zajímavý: *veni exspectatus C; triumphus exspectatus, Hirt.; adventus exspectatissimus C; ut rem claram exspectatamque facerent L; ante exspectatum VO* dříve než se čekalo.

ex-spectō, *āre, āvī, ātum* vl. vyhlížeti někoho n. něco, odt. čekati, očekávati a) pův. α) něco příjemného čekati = = nadíti se něčeho, doufati v něco, něčeho si přáti, nemoci se dočkati, předpokládati něco: *oleae exspectant falcem V; silvae exspectant pressos propaginis arcus V; Romam finem laborum omnium Cs; longiores epistulas C; reditum C; lucem C; vestrum auxilium C; ex iis quasi proles civitatis exspectari videtur C;* β) něco nepříjemného očekávati = obávati se něčeho: *vastationes exspectent aut patiantur L* než aby se musili obávati; *maiorem Galliae motum Cs; dedecus maius a philosopho nullum C; sapienti non ferendas iniurias C; graviora Cu; supplicium C; contumeliam C; vim edicti C;* γ) obj. s pouh. ponětím času: čekati na něco, vyčkávati něčeho (= *manere*): *Carthagine nunc exspectat V* nečinně čeká = prodlévá; *suum adventum Cs; eventum pugnae Cs; cenantes haud animo aequo exspectans comites H* (tot. až budou hotovi); *ultima semper exspectanda dies homini est O; senectus eius exspectabatur T* čekalo se na jeho stáří; *quinque in Verrem libros C* = na vydání jich; vedle acc. bývají v tomto význ. slovesa tyto vazby: nepř. ot.: *exspectabant homines, quidnam acturus esset C; hostes exspectabant, si nostri paludem transirent Cs* zda . .; ut: *ut illa diluam C; ut id, quod latebat, erumperet C; ut ab adversariis clamor et pugna inciperet L; quid aliud e., nisi ut . . mittat C;* dum, quoad; *non exspectandum sibi statuit, dum in Santonos Helvetii pervenirent Cs* až by . .; *dum rogemur C; libeat dum proelia Turno nostro pati V* až by se líbilo; *dum defluat amnis H; an id exspectemus, quoad . . relinquatur? C;* po záporu věta s quin: *exspectari diutius non oportere, quin ad castra iretur Cs* že se nemá déle čekati a nejíti = že se nemá déle otáleti s odchodem; δ) s vedl. ponětím zvědavosti býti zvědav na něco: *exspectabant sententias eorum C; quid hostes consilii caperent Cs;* b) přenes. o věcech, jež někoho očekávají: čekati na někoho: *seu me tranquilla senectus exspectat H; ubi nos praemia exspectant Cu; exspectavere eum fata Cu* čekala na něj smrt. Vazba acc. s inf. u tohoto slovesa nebývá, jen výj. u *L: exspectabat Aetolos in fidem suam venturos esse.*

exspergō, *ere, spersus* [*spargo*] postříknouti: *sanie limina V.*

ex-spēs, adj. jen v nom. sg. [*spes*] nemající naděje, zoufalec: *fractis enatat exspes navibus H; solus, inops, exspes leto . . relictus O;* s gen. obj: *e. vitae T.*

exspīrātiō, *ōnis, f.* [*exspiro*] výpar: *terrae exspirationibus aër alitur C.*

ex-spīrō, *āre, āvī, ātum* a) přech. vydechovati něco: *flammas pectore, caminis V; auras O;* zvl. o duši: *confixi exspirant animas V;* b) nepřech. ven vydouti: *vis fera ventorum O; ventus exspirare alqā cupiens O;* zvl. o umírajícím ducha vypustiti: *exspirans Accam alloquitur V; atram tundit humum exspirans V; ubi perire iussus exspiravero H; inter verbera exspirare L, inter primam curationem L;* obr. *mecum exspiratura res publica erat L.*

ex-splendēscō, *ere, splenduī,* — inchoat. zazáříti; jen přen. *clarius exsplendescebat Atticus N.*

ex-spoliō, *āre, āvī, ātum* vypleniti, vyloupiti: *fana atque domos S; urbem C;* oloupiti o něco: *nolite hos vestro auxilio e. Cs; exercitu et provinciā Pompeium C.*

ex-spuō, *ere, spuī, spūtum* vyplíti; přen. *piscis exspuit hamum O* vypouští z úst.

ex-sternō, *āre, āvī, ātum* v úžas uvésti, ohromiti, zaleknouti, obyč. part. perf. **exsternātus,** *a, um: e. fugam frustra temptabat O* ohromena; *e. equi O* splašení.

ex-stimulātor, *ōris, m.* podněcovatel: *acerrimus rebellionis T; Verginii T.*

ex-stimulō, *āre, āvī, ātum* popichovati, dráždit: *aculeo, Plin.;* obyč. přenes: *tigrim fame O; dictis virum O; hunc libido exstimulat T; animum T; illum hic nuntius exstimulat T; fata cessantia e. O* smrt váhající popohnati = uspíšiti.

ex-stinctiō, *ōnis*, *f.* zničení, zánik: *supremus ille dies non exstinctionem .. affert C.*

ex-stinguō (*extinguō*), *ere*, *stinxī*, *stinctum* [*tinguere*] (coni. *exstinxem* = *extinxissem V*) hasiti, uhasiti **a)** pův. *lumina C*; *incendium C*; *ignem O*; *cinerem O*; *faces iam accensas C*; med. *ignis suā sponte extinguitur C*; *sol extingui visus est C*, že shasíná; odt. *sitim e. O* žízeň uhasiti; *bellum e.* pochodeň války zhasiti; spec. vysušiti: *aquam rivis dissipatam L*; *sucum tepore Cu*; **b)** přenes. **α)** život shasiti = usmrtiti, med. shasnouti, zemříti: *invictum belli iuvenem fortuna morbo extinxit L*; *extincto calore occidimus ipsi et extinguimur C*; *natumque pat emque extinxem V*; *maturius extingui C*; *Dareo extincto N* po smrti D.; *extinctus amabitur idem H*; *extinctum .. Daphnim flebant V* mrtvého; *alienissimo rei publicae tempore extinctus C* jenž zemřel, odešel; o přirozeném shasínání: *extinctae potius amicitiae quam oppressae C*; **β)** něco zničiti, vymazati, vyhladiti: *ea, quae antea scripserat C*; *superiorem gloriam rei militaris Cs*; *famam C*; *sensus animorum atque motus C*; *potentiam C*; *salutem C*; *consuetudinem C*; *leges omnes C*; *e. atque opprimere C* násilně konec učiniti; zvl. v zapomenutí uvésti: *memoriam publicam C*; *sermo oblivione posteritatis extinctus C*; *vocem hominis silentio e. L*; *rumor extinguitur L.*

ex-stirpō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*stirps*] z kořene vytrhnouti, vyvrátiti, vypleti, vykořeniti: *arbores diu crescere, unā horā exstirpari Cu*; přenes.: *humanitatem ex animo alcs C*; *perturbationes C*; *vitia C.*

ex-stō, *āre*, — **a)** pův. vyčnívati, vynikati: *capite solo ex aqua Cs*; *humeris ac summo pectore Cs*; *navis exstat aquis O*; *ossa sub incurvis arida lumbis O*; *ferrum de pectore O*; *modo pectore, modo ore tenus exstantes T*; *super aequora celso collo O*; *cervi vix cornibus exstant V* ze sněhu vyčnívají; *serpens longa trabe rectior exstat O* vztyčuje se; *Phoebus .. exstat O* stojí vysoko na nebi; **b)** přenes. zřetelně se jeviti, býti patrný, zjevný, býti, existovati: *video neminem, cuius non exstet in me meritum C*; *in quo non exstent huius fortitudinis impressa vestigia C*; *sepulcrum usquam exstat C*; *eius monimentum C*; *sine oculis non potest exstare officium et munus oculorum C*; *quia non exstat alius L* není jiného; *cui heres non exstabit C*; *foedera exstant C*; *senatus consulta C*; *litterae C*; *dum populi Romani nomen exstabit C*; *si qui ex tanto exercitu reliqui milites exstant C* ještě, dosud jsou na živu; *Sarmenti domina exstat H* jest ještě na živu; *etiam ipsius Appi exstat oratio C*, ještě trvá; neos. *apparet atque exstat C* je zjevno a patrno; *quem exstet eloquentem fuisse C.*

exstrūctiō, *ōnis*, *f.* stavba: *tectorum C*; *ea ex., quae est ara Virtutis C.*

ex-struō, *ere*, *strūxī*, *strūctum* **a)** narovnati, vyrovnati, nakupiti: *magnum acervum librorum ante pedes C*; *sacrum vetustis exstruat lignis focum H* = *super foco sacro arida ligna large reponit* naloží hojně suchého dříví; *exstructus rogus CO*; *tantos acervos corporum C*; spec. **α)** vysoko nakupiti, nastavěti: *montes ad sidera summa O*; *omnem eam materiam pro vallo Cs*; *in altum divitias H*; přenes. *verba ad poeticum quendam numerum C* nakupiti, nahromaditi; **β)** s vedl. pojmem množství, plnosti: vyrovnati něco něčím, zastavěti, naplniti: *mensas exstruere epulis C*, *dapibus OC*; *quae exstructis inerant hesterna canistris H* v naplněných košících; *mensae exstructae C* plné stoly; *exstructa mensa multā carne C* naplněný; **b)** vystavěti, vybudovati, zříditi: *aedificium C*; *monumentum, molem opere magnifico C*; *sepulcrum C*; *Pompei theatrum T*; *tumulos Cs*; *aggerem Cs*; *turres Cs*; *villam in Tusculano C*; *muros N*; *divitias profundere in exstruendo mari S* bohatství promarniti zastavováním moře (t. j. stavěním nákladných staveb v moři); přen. vybudovati: *civitatem C* (vzornou) obec vybudovati (t. j. zříditi stát); *animo altitudinem excellentiamque virtutum C*; *disciplinam fundare atque e. C* budovu vědy, soustavu vědeckou; básn. o osobě *tapetibus altis exstructus proflabat somnum V* rozložen na ...

ex-sūdō, *āre, āvī, ātum* **a)** nepřech. v y p o t i t i s e: *exsudat inutilis humor V*; **b)** přech. v y p o t i t i něco: *sucum, Plin.*; přen. ‚vypotiti', s námahou vykonati, provésti: *cum Pedius causas exsudet H* své pře v potu tváři provádí; *certamen, quod ingens exsudandum erat L* jejž v potu tváři bylo podstoupiti.

exsul, starši tv. **exul**, *is, m. f.* [etym. nejistá; dle star. od *solum*, dle jin. od *salire*, podle jin. od *exire*] vyhnanec, vypovězenec, vyhoštěnec: *omnes sceleratī atque impiī quos leges exsilio afficī volunt, exsulēs sunt, etiamsī solum non mutarint C*: *Hannibal Carthagine expulsus Ephesum venit exsul C*; *cum vagus et exsul erraret C*; *feror exsul in altum V* ubírám se jako vyhnanec na moře; s přihanou: *exsulibusne datur Lavinia? V* poběhlíkům; fem. *exsul erat mundi O* na světě neměla bydla; *non alia exsul T.* s abl.: *exsul patria, domo S*; s gen.: *exsul mentisque domusque O* = zbaven rozumu i domova.

exsulō (*exulo*), *āre, āvī, ātum* [*exsul*] jako vyhnanec žíti, ve vyhnanství žíti, býti vyhnancem: *cui Romae exsulare ius est C*; *pulsus patriā, exsulans atque egens C*; *Hannibal apud Prusiam regem C*; *in Volscos exsulatum abiit L* do vyhnanství odešel; básn. a přenes. *Protei ad usque columnas exulat V* bloudí jako vyhnanec; *meo discessu exulasse rem publicam C*; *cum manent corpore, animo exsulant C* duchem jinde blouditi.

exsultim, *exultim* [*salio*] bujně skákajíc: (*equa trima*) *ludit e. metuitque tangi H*.

exsultō (*exulto*), *āre, āvī, ātum* [freq. od *exsilio*] do v ý š e v y s k a k o v a t i **a)** pův. *equos ferocitate exultantes domitoribus tradere C* vzpínající se, bujné; (*taurus*) *nunc adludit viridique exsultat in herba O* poskakuje; *exsultantes Salii V* tančící; spec. a obr. *exultantque vada atque aestu miscentur harenae V* poskakují, hopkují; *campus, in quo e. possit oratio O* volně se prohánětí, harcovati; *exultant aestu latices V* kypí; **b)** přenes. o stavu duševním: b ý t i b u j n ý, býti rozjařen, r a d o v a t i s e, veseliti se, j á s a t i, plesati, rozpustile si vésti: *exsultantem te . . repriment validae legum habenae C*; *exsultabat gaudio persona C*; *non exsultavit in ruinis nostris . . Cornelius C*; *eius furorem exsultantem continui C* bujný, nevázaný; *in quo exsultat oratio mea C* co v bujné rozvernosti pravím; *laetitiā e. L*; *exsultat fidēn V*; odt. stupňováním významu: z p u p n ě s i v é s t i, honositi, chlubiti se, pyšniti se něčím: *nec Agricola unquam in suam famam gestis exsultavit T*; *hic successu exsultans . . Coroebus V*; *e. in somno immoderateque iactari C*; absol. *exsultat demens V*; *eius furorem exsultantem repressit C*; *Hannibalem iuveniliter exsultantem molliebat C* Hannibalovu mladistvou bujnost; *fregi exsultantis praedonis audaciam C*.

exsuperābilis, *e*, adj. [*exsupero*] přemožitelný: *non e. saxum V* nepřemožitelný, nezdolatelný balvan (Sisyfův).

exsuperantia, *ae, f.* vynikání, výtečnost, vynikající zdatnost: *omnem exsuperantiam virtutis oderunt C*.

exsuperātiō, *ōnis, f.* přehánění, n a d s á z k a [řec. *ὑπερβολή*], řečn. figura *C*.

ex-superō, *āre, āvī, ātum* **a)** z d v i h a t i s e d o v ý š e nad něco: *ignis ad fastigia volvitur; exsuperant flammae V* plameny šlehají již nad hřeben; **b)** přenes. **α)** nad něco, z něčeho v y j í t i, něco p ř e j í t i: *Aeneas exsuperat iugum V*; *angustias e. L* překročiti; *exsupero . . solum Helori V* plavím se podél . ., přepluji . .; **β)** p ř e v y š o v a t i, p ř e k o n á v a t i něco, p ř e d č i t i nad něco: *magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat S* překonává vše pomyšlení, jest nad pomyšlení všech; *genus morum nobilitate O*; *omnes Tarquinios superbia L*; *Iovem exs. C* mocí převýšiti; *opērum fundamenta e. L* vydání, náklad . . překročiti; *quantum virtute exsuperas V* oč předčíš; odt. **γ)** p ř e m o c i, z d o l a t i někoho, z v í t ě z i t i: *materia vires meas O*; *caecum e. consilium V*; *si non poterunt e., cadant O*; *multitudo Gallorum sensum omnem talis damni exsuperans L* překonávajíc t. j. působíc, že ani taková ztráta nebyla patrna.

ex-surdō, *āre* [*surdus*] ohlušiti, hluchým učiniti; přenes. o t u p i t i: *exsurdant vina palatum H* chut.

ex-surgō, *ere*, *surrēxī*, *surrēctum* a) zvednouti, zdvihnoutise, povstati, vztýčiti se: *cum exsurgeret C* když se zvedal k odchodu; *paulisper exsurge C*; *tempus exsurgendi ex insidiis L* vyraziti; *pars classicorum .. in colles .. exsurgeret T* vystoupila; *acies exsurgens L* z klečícího postavení povstávající; obr. *rursus plebs exsurgit L* zdvihá se, bouří; *contra Gai domum exsurgimus T*; b) o věcech než.: zvedati se, vystupovati: *exsurgens in ambitum metae simulacrum V*; *petra in cacumen exsurgit Cu*; c) opět povstati, zotaviti se: *haec ne quando recreata exsurgere possent C* opět se pozvednouti; *ea causa si esset iugulata, numquam exsurgeret C*; *Roma tota aedificiis exsurgere L* (po požáru) opět povstal.

ex-suscitō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) ze spánku vzbuditi, probuditi: *te gallorum, illum bucinarum cantus exsuscitat C*; b) přenes. něco vzbuditi, povzbuditi: *parvus ignis ingens incendium L*; *genu posito flammas exsuscitat aura O* rozdmychá; o stavech duš.: *cura animos exsuscitat C*; *si naturalem memoriam e. C.*

exta, *ōrum*, *n.* [snad z **exsecta* od *exsecare* vyříznouti] ušlechtilejší vnitřnosti, droby zvířecí, vyříznuté, aby se z nich věštilo, zejm. játra: *exta sollemnium L* vnitřnosti obětních zvířat; *lancibus et pandis fumantia reddimus exta V*; *exta dare deo O* obětovati. z nich věštěno, což jako nesmyslné zavrhuje *C*: *Sed tauri iecur aut cor aut pulmo quid habet naturale, quod declarare possit, quid futurum sit?*

ex-tābēscō, *ere*, *tābuī*, — inchoat. zchřadnouti: *corpus macie C*; přenes. vymizeti, vytratiti se, zajíti: *videmus opiniones extabuisse C* že zanikly.

extemplō, adv. [*ex templo* ve význ. augurs. umění ‚hned s hlediště'; ‚*templum*' místo, kde augur pozorování konal] hned, v tu chvíli, neprodleně, okamžitě: *dixit et e. sensit V*; *quid fingat e., non habet C*; *alii bellum e. gerundum censebant L.*

extemporālis, *e*, adj. [*ex tempore*] s patra, bez přípravy, nepřipravený: *sed extemporalis audaciae .. vel praecipua iucunditas est T.*

extempulō, tvar vzniklý z **extemplō** anaptyxí samohl. *-u-*.

ex-tendo, *ere*, *tendī*, *tentum* a *tēnsum* a) rozpínati, roztahovati, rozestříti, rozpřáhnouti: *per extentum funem ire H* po nataženém laně choditi = provazolezecké umění provozovati, t. j. konati něco velmi nesnadného, *brachium e. C*; *manus e. O*; *digitos e. L*; *maiores pennas nido e. H* perutě rozpínati; *extentis tumet uva racemis O*; *rami se extendunt V*; *canis humi toto extenditur antro V* roztahuje se; *coepit velut moribundus extendi Cu* natahovati se; *eum fulvā moribundum extendit harenā V* natáhne na písku; b) rozšiřovati, zvětšovati: *munimenta castrorum Cu*; *coepit agros e. H* rozšiřovati, dále posouvati; *avidos extendere cursus V* chvatem uháněti, dlouhou cestu proběhnouti; *famam factis V*; *nomen in ultimas oras H*; *spem in Africam L*; *cupiditatem gloriae H*; *se supra vires e. L* nad své síly se namáhati; *e. se magnis itineribus, e. itinera L* konati dlouhé pochody; *stagna latius extenta Lucrino lacu H* rozlehlejší; *fastigium totum extendi iussit Cu* dal urovnati; spec. term. techn. ve vojens.: rozvinouti, rozestaviti: *phalangem in duo cornua e. Cu*; *aciem latius e. Cu*; *agmen ad mare e. Cu*; *aciem in radicibus montis L*; c) v poměti čas.: protahovati, prodlužovati něco: *pugnam ad noctem L*; *vivet extento Procilleius aevo H* daleko prodloužený = nekonečný, *curas venientem in annum e. V* odkládati; *ad medias sementem extende pruinas V* prodluž tak, aby trvala až do ..

extentus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *extendo*] napjatý, natažený: *funis H*; rozsáhlý, rozlehlý: *lacus, stagnum H*; *quam extentissima valle L.*

extenuātiō, *ōnis*, *f.* [*extenuo*] řečn. figura zmenšení, snížení (opak hyperboly), seslabení pojmu jinak příliš silného užitím mírnějších slov C.

ex-tenuō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*tenuis*] a) ztenčiti, rozředit i; pass. rozplynouti se: *aër extenuatus sublime fertur C* zředěný; *ab his (dentibus) extenuatur et molitur cibus C* zřeďuje se, rozžvý-

kává; *extenuari in aquas O* rozplynouti se; ve voj: *extenuata suorum acie consedit S* šikem rozvinutým (a tím zředěným); *media acies diductis cornibus extenuata L* velice do délky roztažený (a tím prořídlý); *agmen extenuabant angustiae L* nutila k přílišnému roztažení šiku; **b)** přenes. seslabiti, zmenšiti: *dolor extenuabat vocem C*; *spes nostra extenuatur et evanescit C*; *locupletissimi cuiusque censum extenuarant, tenuissimi auxerant C* udali příliš nízko; *si hoc crimen extenuari vellet C*; *molestias omnes extenuavit et diluit C* zmírnila; *quam potes, extenua forti mala corde ferendo O*; *vires e. H* seslabovati = šetřiti silami; *curas morā longā O*; *famam belli L* zlehčovati; *munus C.*

exter, exterus, } *tera, terum* [vl. komp. k *ex*, srov. *πρύ-τερος*] **I** positiv vnější, zevní, cizozemský, cizí: *nationes e. Cs, civitates C*; *gentes C*; *extera quaerere regna V* v cizině, *exteri* cizozemci; **II** kompar. **exterior,** *ius* vnější vzhledem k jinému, tedy vždy jen ve dvojici: *colle exteriore occupato Cs* dále venku ležící; *pares munitiones contra exteriorem hostem perfecit Cs* proti nepříteli vnějšímu = za zády svými (druhý nepřítel v městě obleženém); *exteriores munitiones Cs*; *vallum e. Cs*; *cum alterum esset exteriorem, alterum interiorem amplexus orbem C*; *tu comes exterior . . ire (non) recuses H* jíti jako průvodce po levé straně; **III** superl. **a) extimus,** *a, um* [anal. dle *intimus*] nejkrajnější: *novem orbes, quorum unus est extimus C*; **b) extrēmus,** *a, um* [srov. *supremus*] *α)* místně nejzazší, nejvzdálenější, poslední: *extremum oppidum Allobrogum . . est Genava Cs*; *in extremis Remorum finibus Cs*; *tellus extrema V*; *in extremis atque ultimis gentibus C*; *ad extremum finem provinciae Galliae Cs*; *extremum Tanain si biberes H*; *impiger extremos curris mercator ad Indos H* = na konci světa; *cum iam extremi essent in prospectu Cs* nejzadnější; **extrēmum** nejzazší meze, konec: *mundi C*; *citerioris provinciae e. Cs*; *e. montis S*; plur. *extrema agminis L*; nejzazší část něčeho: *in extrema India C* v nejzazší části Indie; *ad extremas fossas castella constituit Cs* na koncích příkopů; *e. pons Cs* konec mostu; *ab extremo agmine Cs*; *extrema impedimenta Cs* konec zadního voje; *populum extremā toties exoret harenā H* na kraji zápasiště; *extrema cuspide pulsat O* hrotem kopí; *hasta recludit clipei extremos orbes V* kraj štítu; *in codicis extrema cera C* na okraji tabulky; *in extremo libro tertio C* na konci 3. knihy; *extremis digitis rem attingere C* konci prstů; *β)* časově: poslední: *matres ab extremo conspectu liberorum exclusae C*; *extrema vox servi morientis C*; *extremo mense consulatus mei C*; *extremum vitae spiritum edere C*; *extrema saltatio C*; subst. **extrēmum** = konec (časově): *diei extr. erat S*; *aestatis S*; *anni L*; *e. habet oratio mea C* má konec; adv. *ad extremum* naposled: *ad e. expulsi sunt Cs*; *ad e. agere ac pronuntiare C*; *ad e. incipit philosophari C*; *uxor in extremum mihi negatur O*; plur. *principiis cognitis facilius extrema intellegetis C*; *extrema imperii T* konec, zánik; *Dido . . ferro extrema secuta V* poslední věci = smrt; *extrema pati V* smrtí sejíti; *illum extrema gementem linquunt V* naposled vzdychajícího; spec. (časově): *extremā pueritiā miles fuit C*; *extremo bello Peloponnesio N* ke konci v. p.; *bellum Pompeius extremā hieme apparavit C* na konci zimy; *extremo anno* na konci roku; *extrema in morte V* na pokraji hrobu; *sonum extrema tonitrua reddunt O* doznívající hromu rachot; odt. pořadem poslední: *extremo et novissimo iactu de libertate contendunt T* posledním a to rozhodným vrhem; adv. **extrēmum** naposled: *affari e. V* naposled osloviti; *alloqui e. amicos O*; abl.: *extremo . . Hannibalem imperatorem fecerunt N*; *prius . . dein . . extremo C*; *γ)* co do významu, stupně: nejzazší; nejhorší, nejnebezpečnější, nejpovážlivější, svrchovaný (po stránce zlé i dobré): *extremam famem sustentare Cs*; *extremum illud senatus consultum Cs*; *extremus Ligurum V* poslední; *extremi ingenii esse L* nejnižší, nejhorší; *decurritur ad illud extremum atque ultimum Cs*; *e. alimenta vitae T* nejnuznější; *e. discrimen C* rozhodný

okamžik; *extremis rei publ. temporibus C* ve svrchované nouzi; *extremae dementiae est S* největší pošetilostí; subst. **extrēmum**, ī, *n.* krajnost, nouze, nutnost atp.; obyč. plur. věci nejhorší: *cum extrema conceditis C, ad extremum OC* do krajnosti; *extrema periculorum C* krajní nebezpečí; *ad extrema perventum est Cu; audere extrema V; per omnia extrema V* největší bědou; *ad extremum Cs* pro nejhorší případ.

ex-terebrō, *āre, āvī, ātum* vyvrtati, vrtáním nabýti: *ex eo auro, quod exterebratum esset, buculam facere C.*

ex-tergeō, *ēre, tersī, tersum* vytříti, vyměsti; přen. *fanum extersum C* nadobro vykradený, vyloupený.

ex-terminō, *āre, āvī, ātum* a) za hranice vyvésti, vyhnati, vyhostiti, vypověděti: *idem C. Marcellum . . exterminandum ex illa urbe curavit C; cives Romanos C; peregrinos C; regibus exterminatis C; Protagoras urbe atque agro est exterminatus C; utinam possent . . oppugnatores rei publicae de civitate exterminari! C*; b) přenes. vyhostiti, odstraniti, vyloučiti, vzdáliti něco: *quaestiones physicorum C; virtutem ex hac urbe C; auctoritatem vestram e civitate C.*

externus, *a, um* [od *exter*, jako *supremus* od *super*] a) vnější, zevní: *externus hostis Cs* z venčí doléhající; *domina rerum . . externarum et ad corpus pertinentium C; cingatur mens corpore externo C; externus et adventicius tepor C; e. visio C; pulsus externus C; externa bona O*; subst. **externa**, *ōrum, n.* věci vnější; b) cizozemský, cizí: *superare vel domesticis opibus vel externis auxiliis Cs; externus hostis C; religio C; populus C; hostis C; gens V; malum N; e. terra, sedes V; scientia peregrina et e. C; rebus tam externis quam domesticis C; externum imperium S* vláda cizácká; básn. *e. amor O* láska k cizinci, pod. *externa Venus O* láska k cizince; *e. metus L* strach před cizinou, před vnějším nepřítelem; *morum mutatio externa Cu* přijetí cizích mravů; subst. **externī**, *ōrum, m.* cizinci: *odium in externos Cs*; neutr. sing. *externi ne quid valeat H*; plur. *illa* **externa** *cum multis cognovimus C* = činy v cizích krajinách vykonané; *externa libentius quam domestica recordor C* na cizinu; *adversus externa floruimus T* vzhledem k cizině; *si audire voletis externa C* děje ciziny.

ex-terō, *ere, trīvī, trītum* „vytírati" (obili z klasů), roztírati: *alvus calorem habet exterendo cibo C*; rozšlapávati: *exteret ille nives congestas O.*

ex-terrēo, *ēre, uī, itum* a) vyplašiti: *timuit exterrita pennis ales V*; *anguis exterritur aestu* (ze svého úkrytu) *V*; splašiti: *exterrita silvis diffugiunt armenta V*; básn. *Triton freta conchā e. V* burcuje; b) zastrašiti, poděsiti: *repentino hostium incursu Cs; repentino periculo Cs; quo aspectu exterrita clamorem sustulit C; magnis exterrita monstris V; vi ac minis alares exterruit T.*

ex-timēscō, *ere, timuī*, — inchoat. strachovati se něčeho, o něco, něco s bázní očekávati; absol. ve velikém strachu býti; perf. strach pojal někoho: *Salmacis extimuit O; non extimui, quod . . V; equi sibilis repentinis extimescebant C* plašili se; *de fortunis communibus extimescebam C; non extimui, ne vos ageret vesania H; adventum nostrum C; magistrum H; maius periculum C; erunt mihi extimescendi C*; s inf. *non extimui credere me pelago O* nebál jsem se svěřiti; *non extimui fateri T.*

extimus viz *exter.*

extimō viz *existimo.*

extinctiō, extinctor viz *exstinctio, exstinctor.*

extinguō viz *exstinguo.*

exti-spex, *icis, m.* [*exta* **spicere*] hadač z vnitřností zvířecích, žrec: *hac extispicum divinatione sublata omnis haruspicina sublata est C.*

ex-tollō, *ere*, — a) zdvihati, pozdvihovati, vyzdvihovati, zvedati: *cruentum alte extollens pugionem C; caput e. C* = doufati; *alqem e. C; iacentem e. C; alqm praeter ceteros e. T* povýšiti; b) přenes. namysli pozvedati někoho, sebevědomí působiti někomu, med. sebevědomí nabývati; zvelebovati, povznášeti něco: *adulescentium animos praematuris honoribus ad superbiam T;*

se quisque magis extollere S o vyšší cíle usilovati; *ira promptum animum e. T* ke hněvu popouzeti; *hortos magnificentia extollebat T*; **c)** slovy něco povznášeti, vynášeti, vychvalovati, velebiti, zveličovati: *nostram causam laudando* (jiné čtení *tollemus C*); *Planci in me meritum verbis extollo C*; *rem verbis in maius e. L* zveličovati; *rem oratione e. S*; *in caelum laudibus alqm e. C* do nebe chválou vynášeti; *vetera extollimus recentium incuriosi C.*

ex-torqueō, *ēre, torsī, tortum* **a)** vykroutiti, vyvinouti něco někomu *arma e manibus iratorum civium C*: *sicam de manibus C*; *mucronem dextrae V*; **b)** údy lidské vykroutiti mučením, odt. *extortus* zmučený: *in servilem modum lacerati atque extorti L*; **c)** něco vynutiti, vymoci: *obsides summā cum contumeliā Cs*; *vi et metu honorarium C*; *regnum L*; *vocem clementiae extorquebit res ipsa C*; *sententias iudicum vi orationis C*; *suffragium populi per vim L*; *extorsisti, ut fatere C* vynutil jsi na mně přiznání; **d)** vyrvati, vzíti něco někomu: *vitam e. Cu*; *humanitatem C*; *ex animis cognitiones verborum C*; *me occidistis, cui sic extorta voluptas H*; *opinionem* (předpojaté mínění) . . *si denique veritas extorquebit C* odstraní.

ex-torris, *e*, adj. [*ex terra*] ze země vyhnaný, bez domova, vyhnanec: *hinc patres familias extorres profugerunt C*; *e. patria, domo S* vyhoštěn z . ., zbaven . .; *ne exsulem, extorrem populum Romanum ab solo patrio . . in hostium urbem agerent L* jako vyhnance a bezzemka; *ne se ortum, eiusdem sanguinis, extorrem, egentem . . perire sinerent L* (prolept.) aby jako vyhnanec zahynul; *brevi extorre hinc omne Punicum nomen L* odtud bude vyhnán, vypuzen; *agmen extorre sedibus suis L.*

extrā [vl. abl. sing. fem. od *exter*, srov. *supra*] **I,** adv. **a)** na vnější straně, vně, zcvně, zevnitř, venku: *extra et intus hostem habere Cs*; *in corporibus aut extra esse possunt C* vně těla, mimo tělo; *quae extra sunt C* = věci vnější, svět vnější; *ni extra est in nuce duri H* zevně ořechu; *nulla pars huiusce generis excederet extra C* ven, na venek vyčnívati; v témže význ. též kompar. *urbes exterius sitae O* dále ven ležící (t. j. mimo Peloponnes); **b)** znamená výjimku: mimo, kromě, vyjma, leč, leč by; spojeno vždy s *quam* neb *quam si*: *addat hanc exceptionem: Extra quam si quis rei publicae causā exercitum non tradiderit C* leda že by . .; *postulat is a praetore exceptionem: Extra quam in reum capitis praeiudicium fiat C*; *extra quam si eum tempus . . coëgerit C*; **II** předl. s acc. mimo, kromě **a)** ve význ. místním: *extra provinciam Cs* vně provincie; *extra ostium limenque carceris C*; *extra Peloponnesum C*; *e. portam Collinam C*; *e. limen Apuliae H*; u sloves pohybu: *e. munitiones procedere Cs* ven z opevnění; *fines terminosque constituam, extra quos egredi non possim C* z nichž vystoupiti; *e. hos cancellos egredi conabor C*; *e. munimenta se evolvit Cu*; **b)** přenes. o věcech neprostorových: *ne se mulier extra virtutum cogitationes putet T* = že jest vyňata z nehod válečných; *e. causam, e. hanc contentionem C, e. ruinam C, e. periculum esse C* mimo nebezpečí býti; *e. coniurationem hunc esse C* = není ho účasten; *e. consuetudinem Cs, e. ordinem C* mimořádně; *extra vitia C* bez chyb; **c)** výjimka: mimo, kromě, vyjma: *extra me C*; *extra ea cave vocem mittas L*; *e. tumultum Gallicum Italicumque C*; *e. ducem C*; obyč. v záp. větách: *extra cohortem suam nemini committere C*; *ne (tum) quidem e. gladiatorum tuorum numerum quemquam repperisti C.* Jako postpos. *quo solutius urbem extra lasciviret T.*

ex-trahō, *ere, traxī, tractum* **a)** vytáhnouti, vytrhnouti **něco, α)** přív. *telum e corpore C*; *vivum puerum alvo H*; *telum de vulnere O*; *ferrum extraxit N*; *cervices boum ad aratra extrahenda natae C* k tahání; též o osobách: *extrahitur domo latitans C* jest vyvlečen; *qui rure extractus in urbem est H*; *extrahe turbā oppositis umeris H* vytáhni jej z davu; *hostes invitos in aciem L* k boji donutiti; *senatores vi in publicum L*; *alqm cubili e. T*; *ex tenebrosa popina consul extractus C*; obr. *te ex tuis tenebris extraham C*; **β)** přenes. z něčeho, někoho, vy-

táhnouti, vyprostiti, vysvobditi: *urbem ex periculis maximis C*; *se ac suos omnes extraxit incolumes N*; *scelera in lucem L* vytáhnouti, vynésti; naop. vyrvati: *religionem ex animis extraxit Epicurus C*, *opinationem et temeritatem ex animis nostris C* odstraniti; b) protahovati, zdržovati, prodlužovati, oddalovati: *bellum in tertium annum L*; *proelium ad noctem L*; *somnum in diem T*; *rem in adventum consulis L*; odt. mařiti, marně stráviti: *triduum disputationibus excusationibusque C*; (*aestatem*) *extrahi posse Cs* že by mohl (zbytek léta) nazmar přijíti, bezvýsledně uplynouti; *diem cunctando L* promarniti; *biduum Cu*; *tempus Cu*; *noctem vigiliis Cu*; *aliquantum extraxerant temporis C*; *tempus morando e. L*; přech. o osobách: *eludi se atque extrahi* (*putabant*) *L* že jsou za nos voděni.

extrāneus, *a*, *um* vnější, cizí: *e. causa C*; *cognomine quodam extraneo C*; *e. malum C*; *res, quae sunt aut corporis aut extraneae C*; subst. cizinec, člověk do rodiny nepatřící: *si extraneus deest, domi hostem quaerunt L* vnější nepřítel; *finis vitae eius extraneis etiam ignotisque non sine cura fuit T*; *insita in extraneos cunctatio T* vůči cizincům.

extra-ordinārius, *a*, *um* [*extra ordinem*] mimořádný, kromobyčejný: *se nullum extraordinarium honorem appetisse Cs*; *petitio consulatus C*; *pecunia C* mimořádné příjmy; *cupiditates C* nepřirozené; *imperia, potestates C*; *fasces C*; ve vojens.: *equites extraordinarii L* vybraní; *cohortes L*; dle nich *porta e. L* = *porta praetoria*.

extrārius, *a*, *um* [*extra*] vnější: *utilitas aut in corpore posita est aut in e. rebus C*.

extrēmitās, *ātis*, *f.* [od *extremus*] okraj, konec něčeho: *mundi C*; *infinitas regiones, quarum nulla est ora, nulla e. C* meze, hranice; *extremitas et quasi lāmentum C* plocha jakožto povrch.

extrēmus viz *exter*.

ex-trīcō, *āre*, *āvī*, *ātum* vyplésti, vymotati, vyvinouti něco odněkud: *cerva plagis extricata H*; přenes. s námahou něco pořídit, sehnati: *nummos undeunde extricat H*.

extrin-secus, adv. [**extrim* od *exter*, srov. *interim* a *secus* v. t.] zvenčí, z venku, zevně *irrumpunt e. in animos nostros per corpus imagines C*; *pulmones et cor e. spiritum adducunt C*; *e. imminens bellum L*. Někdy dle naš. názoru venku, vně: *columna e. inaurata C* jen na vnější straně; *animum . . corpore vestivit e. C*.

ex-trūdō, *ere*, *trūsī*, *trūsum* vystrčiti, vytlačiti: *te in viam extrudam et eiciam C*; *is tamquam extruderetur* (násilím vystrčen) *a senatu in Macedoniam C*; *a latebris suis extrusi hostes T*; *alios vix solemus extrudere, hunc retinentes extrusimus C*; o věcech: *mare aggere e. Cs* zatlačiti; *laudat, venales qui volt extrudere merces H* odbýti, zbýti se.

ex-tundō, *ere*, *tudī*, *tūsum* a) vytepati: *ancilia caelo lapsa extuderat*; b) přenes. s námahou vykonati, zjednati: *quis deus hanc nobis extudit artem? V*; *hunc honorem mihi extuderat V*; *labor extudit fastidia H* odstraniti, vypuditi.

ex-turbō, *āre*, *āvī*, *ātum* násilně vyhnati, vypuditi; pův. o větším množství lidí (*turba*): *homines e possessionibus C*; *plebem ex agris C*; *populum e navi C*; *caede nefanda animas e. O* t. j. donutiti k vystěhování se z těla; pak vůb. i o jednotl. člověku neb věci: *hominem e civitate C*, *nudum eiecit domo atque focis patriis . . exturbavit C*; *praeceps provinciā exturbatus est C*; *patriis bonis Heraclium C*; obr. *Messalina Iuniam ex Silii matrimonio exturbavit T* vypudila ze sňatku se Siliem; *Nero exturbat Octaviam T* zapudí; *ex numero virorum e. C* vyloučiti; o věcech: *haec nova iniuria exturbavit omnem spem pacis L* vyloučilo, zmařilo.

ex-ūberō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) v hojnosti, nadbytku se vyskytovati: *luxuriā foliorum exuberat umbra V* pro bujnost listí jest hojnost stínu; přetékati: *furit intus aquai fumidus atque alte spumis exuberat amnis V* (o vroucí vodě v kotle); odt. přenes. *ex plurimis artibus exundat et exuberat eloquentia T* (v hojnosti) se pramení; b) hoj-

nost, nadbytek něčeho míti, něčím oplývati: *pomis exuberat annus V.*

exul viz *exsul.*

ex-ulcerō, āre, āvī, ātum a) pův. rozjitřiti (o ráně, jizvě atp.); odt. přenes. *quae sanare nequeunt, exulcerant C* zhorší, pokazí; b) zraniti, poraniti, rozhořčiti, rozdrážditi: *non exulcerare vestram gratiam, sed etiam conciliare C*; part. perf. **exulcerātus, a, um** rozhořčený, popuzený: *animus C*; *ira exulceratos ignominiis stimulabat animos L.*

exulō viz *exsulo.*

ex-ululō, āre, āvī, ātum zavýti, vytí ze sebe vyraziti: *nactus silentia ruris exululat O*; obyč. part. perf. **exululātus, a, um** ve význ. pass. křikem vyburcovaný, vyvolaný: *stupet Edonis exululata iugis O*; *Cybeleïa mater exululata O*; *concinitur Phrygiis exululata modis O.*

ex-undō, āre, āvī, a) býti vyplaven, vlnami vyhozen: (*tura balsamaque*) *vi tempestatum in adversa litora exundant T*; b) v hojnosti plynouti, prýštiti, prameniti: *ex multa eruditione eloquentia T.*

ex-uō, ere, uī, ūtum [opak *indus*, sr. zouti] I s předm. věcným svléci, odložiti a) pův. *tu exue caestus V*; *Amor alas exuit V*; *ve lem e. Cu*; *pharetram humero O*; *reduci clipeum e. O* sejme; b) přenes. odložiti něco, vzdáti se něčeho, zbaviti se něčeho: *faciem et membra V*; *hominem O* podobu lidskou; *vultus severos O*; abstr.: *omnem humanitatem C*; *silvestrem animum V* divokou přirozenost; *feritatem O*; *mores antiquos L*; *virtutes T*; *fidem T* porušiti; pod. *pacta, promissa, ius fasque T*; *metum O*; *mentem V* smýšlení; *iugum L* = *servitutem* jho setřásti; *iussa T* nestarati se o; *obsequium T*, *amicitiam T* vzdáti se; *patriam T* zříci se; *animam e. O*; *magistrum e. T* odstraniti; II s předm. osob.: a) *se e.* vysvléci něco, vysvléci se z něčeho zbaviti se něčeho: *ex his te laqueis e. C* vyprostiti se; *se his monstris O* zbaviti se strašidelné podoby; *se iugo e. L* jha se zbaviti, jho setřásti; *hominem ex homine e. C* člověka = lidskost se sebe svléci; zvl. části těla: *palmas vinclis e. V* vyprostiti; *magna ossa lacertosque exuit V* vysvléci, šatu zbaviti; *membra exuere pellibus H*; pass. part. perf. *unum pedem exutus vinclis V* jednu nohu maje vyzutu; b) něco někomu svléci, odníti, někoho o něco obrati, oloupiti pův. padlého protivníka o zbroj: *armis e. alqm L S V*; *praedā hostem L*; *hostes impedimentis Cu*; *hostem sedibus T*; *classe S*; *castris L*; *eos agro paterno L*; *avitis bonis T*; *omnibus fortunis exutus T* zbaven; absol. *exuto Lepido T* když L. byl odstraněn; *exutā aequalitate T* když pominula občanská rovnost.

ex-ūrō, ere, ussī, ustum a) vypáliti, spáliti: *vicos complures C*; *classem Argivum V*; *domi suae vivus exustus est C*; *exustis villis omnibus C*; *Boeoti exusti C* ohněm poplenění; přenes. *illa calamitas exussit hoc maledictum C*; přísloví: *maria exurere* (= něco nemožného); b) vypražiti, vysušiti: *loca exusta solis ardoribus S* vyprahlá; *exustus ager morientibus aestuat herbis V* (vyschlé) pole prahne bylinami v parnu mroucími; *exusta palus V*; *sitis exurit fatigatos Cu* žízní prahnou; *antra exusta caminis O* ohřívané; *venenum exurit ferrum Cu* stravuje; c) vypáliti = odstraniti: *scelus exuritur igni V*; *mihi ex animo exuri* (jiné čtení *exui*) *non potest C.*

exuviae, ārum, f. [od *exuo*] ‚co bylo svlečeno' a) svlečený šat: *has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit V*; *exuviasque omnis . . superimponas V*; b) svlečená kůže: *nunc positis exuviis (coluber) V*; *dat Niso Mnestheus pellem horrentisque leonis exuvias V*; *tigridis exuviae per dorsum a vertice pendent V* c) svlečená zbroj, oruží: *qui redit exuvias indutus Achillis V*; *induit arma, Mezenti ducis exuvias V*; *haec . . exuvias . . quercus habebit V*; d) vůb. kořist nepříteli odňatá, trofeje válečné: *locum exuviis nauticis et classium spoliis ornatum C* zobci lodními ukořistěnými = *rostris Antiatium navium.*

F

F. jako zkratka značí obyčejně *filius*, ku př. *C. Fannius M. f.* (*Marci filius*).

faba, *ae, f.* [srov. bob] b o b (zejm. bob svinský, v botan. *vicia faba*), obyčejný pokrm chudších lidí v Italii: *in faba bona perdere H* utratiti své jmění za boby (t. j. za hoštění a podarování chudých diváků při hrách); významný při zaklínání duchů: *septem nigras versat in ore fabas O*; *faba abstinere C* (o Pythagorovcích, již nesměli bobů požívati); *f. Pythagorae cognata H* bob, příbuzný Pythagorův (žertovná narážka na Pythagorovo učení o společném původu a převtělování duší lidských, zvířecích i rostlinných); (j. název hrášky) *consulatum nostrum Fabam mimum futurum C.*

fabālis, *e* [*faba*] bobový: *stipulas fabales O* (bobová sláma náležela mezi očistné prostředky, srov. *faba*).

Fabaris, *is* (*V*) n. (sabin. tvar) **Farfarus, *ī*** (*O*), *m.* říčka v Sabinsku, přítok Tiberu.

fābella *ae, f.* [demin. od *fabula*] **1)** vypravování, rozprávka; p ř í b ě h, historka, anekdota, kousek: *de Sileno f. C*; báchorka, p o h á d k a, povídka: *fabellarum auditio C*; *fabellae aniles* (v. t.) *H*; *commenticiae fabellae C* smyšlené povídačky; **2)** spec. (divadelní) k u s, divadlo, hra.

faber, *bra, brum* [srov. čes. dobrý] vl. kdo odborně (řemeslně n. umělecky) obrábí hmotu (zejm. dřevo n. kov), řemeslný, umělecký: *fabra ars O* řemeslné umění. Odt. subst. isol. **faber,** *brī, m.* (*fabrum* gen. pl.) vl. výtvarník, (s gen. obj. látky) obráběč něčeho; **a)** ř e m e s l n í k: (*ferrum*) *forcipe cum f. eduxit O* kovář; vojen. *fabrum centuria L* (byli to *fabri tignarii*, tesaři, a *fabri aerarii et ferrarii*, kováři a zbrojíři) srov. „setnina zákopníků"; *praefectus fabrum*; **b)** u m ě l e c (výtvarný): *marmoris aut eboris fabros aut aeris H* tvůrce děl (= soch) z mramoru nebo sloni neb kovu.

Fabius, jméno starého patricijského rodu římského, jenž odvozoval svůj původ od Heraklea (odt. *Herculea gens O*); r. 477 př. Kr. byl pobit celý rod až na nedospělého hocha (počtem prý 306 mužů) v boji proti Vejským na říčce Kremeře, nabídnuv se hájiti hranic římských; později se zase rozmohl. Nejzná mější jsou: **1)** *Q. Fabius Pictor*, nejstarší z římských annalistů, žil za 2. války punské; **2)** *Q. Fabius Maximus Verrucosus*, konsul po prvé r. 233 př. Kr., slavný vojevůdce římský proti Hannibalovi; pro svou opatrnost nazván *Cunctator* (v. t.); **3)** *Q. Fabius Maximus Aemilianus*, syn L. Aemilia Paulla, adoptovaný od Q. Fabia Maxima, konsul r. 145 př. Kr., bojoval proti Viriathovi; **4)** *Q. Fabius Maximus Allobrogicus* (syn předešlého), konsul r. 121 př. Kr., vítěz nad Allobrogy v Gallii; na památku toho byl od něho zřízen na foru vítězný oblouk, *fornix Fabii* (*Fabianus* n. *Fabius*); **5)** *Fabius Maximus Narbonensis*, přívrženec Pompeiův, stoický filosof: *loquax F. H*; *Fabio iudice H*; **6)** *Paullus Fabius Maximus*, konsul r. 11 př. Kr., přítel Ovidiův, příbuzný a důvěrník císaře Augusta, dobrý řečník *HOT.* Adj. **Fabius i Fabiānus,** *a, um* Fabijský, Fabiův: *Fabia tribus* (*in Fabia H*) význačná z venkovských tribuí; *fornix F.* (viz *F.* **4**); *Fabiani* (doplňk.) *milites Romani appellati sunt N* (nejspíše Fabia Kunktatora).

Fabrāteria, *ae, f.* město v bývalém území Volsků, nyn. Falvaterra; odt. *Fabrāternī, ōrum, m.* obyvatelé Fabraterie.

fabrē, adv. [*faber*] zejm. ve slož. **fabrēfactus,** *a, um* [part. perf. pass. od *fabrefacio, ere*] řemeslně, dovedně udělaný, zpracovaný: *ad id fabrefacta navigia L* loďky zhotovené k tomu účelu; spec. o dílech uměleckých: *argenti aerisque fabrefacti vis L* spousta uměleckých výrobků ze stříbra a bronzu

fabrica, *ae, f.* [*faber*] pův. adj. co náleží řemeslníku n. umělci (výtvarnému); subst. a) řemeslo, (výtvarné) umění: *pictura et f. ceteraeque artes C* malířství, plastika a ostatní umění; meton. vytvoření, (důmyslné) tvoření, stavba, soustava; důmyslnost: *f. naturae C* zařízení ústrojí; *f. membrorum C* složení, zařízení; b) dílna: *fabricae praeesse C.*

fabricātiō, *ōnis, f.* [*fabricor*] robení, tvoření: *tota hominis f. C* složení.

fabricātor, *ōris, m.* [*fabricor*] výrobce, tvůrce: *mundi f. O* tvůrce, stvořitel světa; *doli* (meton.) *f. V* tvůrce lsti (t. j. dřevěného koně).

Fabricius, jméno římské rodiny (bydlící původně v hernickém městě Aletriu); nejznámější *C. Fabricius Luscinus,* konsul r. 282 př. Kr.; jeho poctivost, osvědčená za války s Pyrrhem, stala se příslovečnou. Adj. **Fabricius** i **Fabriciānus,** *a, um* Fabriciův: *Fabricius pons H* most v Římě, vystavěný od L. Fabricia, spojující t. zv. Ostrov s levým břehem Tiberu.

fabricor, *āri, ātus sum* (básn. též **fabricō,** *āre, āvī, ātum*) [*fabrica*] dělati, robiti, vytvářeti, hotoviti: *fabricata fago* (abl. látky) *pocula O* udělané z buku; zejm. kovati, tesati, stavěti: *tela manibus fabricata Cyclopum O* ukované; *naves f. T* stavěti; *qui ea* (sc. *astra*) *fabricatus esset in caelo C* stvořil.

fabrīlis, *e* [*faber*] co náleží řemeslníku n. (výtvarnému) umělci, řemeslný, umělý: *fabrile scalprum L; erratum fabrile C* chyba výtvarníkova (t. sochařova); *opera ad fabrilia surgit V* ku pracím svého umění; *tractant fabrilia fabri H* řemeslníci provozují svá řemesla (t. nepletou se do jiného) n. spec. kováři si hledí kovářství; *f. dextra O* dovedná, umělá pravice.

fābula, *ae, f.* [z koř. **bha-*, srov. *fāri, fāma,* φημί, φάτις, čes. bájiti, báje, báseň) **1)** mluvení, řeč, vypravování; příběh, historka: *convivales fabulae T* hovory u stolu; (básn.) *per urbem f. quanta fui H* jak se o mně mluvilo; *potius quam f. fias H* než aby ses stal terčem vtipů; báje (= mythus), pohádka, pověst, bájka: *fabulae* (appos.) *Manes H* (řečeno významně m. *di Manes*) vl. Manové, kteří jsou (jen) báje = říše bájných Manů; *generis* (gen. obj.) *f. O* pověst o původu; zejm. vymyšlená pověst, smyšlenka, báchorka, povídačka: *non f. rumor ille fuit O* ta pověst nebyla (smyšlenka) vymyšlená; *de Varrone loquebamur: lupus in fabula C* „my o vlku a vlk za humny"; **2)** spec. (divadelní) kus, divadlo, hra, drama: *fabulam dare* (v. t. **I 1) b) β**), *docere* (v. t. **1**), *agere* (v. t. **III 1) a) γ**)); obr. *deterrimo quoque in argumentum fabulae adsumpto T* když byli nejhorší lidé přibráni za pomocníky v té hře.

fābulor, *ārī, ātus sum,* [*fabula*] hovořiti, povídati; (spec. sm.) tlachati.

fābulōsus, *a, um* [*fabula*] bájný, báječný: *fabulosa Graecorum carmina Cu* řecké báje; *f. Hydaspes H* (poněvadž o něm bylo mnoho báji); *fabulosa nutrix H* pohádková.

facessō, *ere, sīvī* (n. *iī*), *sītum* [intens. od *facio*] **1)** (trans.) (usilovně) dělati, konati, prováděti, plniti: *iussa facessunt V* vykonávají; — spec. ve zlém sm.: připravovati, působiti, strojiti: *periculum f. T*; **2)** (intrans.) kliditi se, odejíti, vzdáliti se: *f. ex tanto tumultu L; f. propere T.*

facētē, adv. [*facetus*] vtipně, chytře, obratně, podařeně, znamenitě.

facētiae, *ārum, f.* [*facetus*] vtip, šprým; veselost, žertovnost, vtipkování: *per facetias T* žertem.

facētus, *a, um* [srov. *fax*] pův. blýskavý, skvělý; **1)** (o zevnějšku) uhlazený, švihácký, elegantní: *f. Rufillus H*; **2)** (přenes.) veselý, vtipný, chytrý, *ita quemque f. adopta H* vtipně; přívětivý, zdvořilý; půvabný: *molle atque facetum* (sc. *epos*) *Vergilio adnuerunt Camenae H* (něžné a půvabné epos) = daly něžnost a půvab (týká se Bukolik).

faciēs, *ēī, f.* [*facio*] **1) a)** zevnějšek, tvářnost, vzezření, podoba, postava: *in facie voltuque vecordia inerat S* v zevnějšku i tváři; *de facie alqm nosse C* znáti od vidění; *verte omnis tete in facies V* ber na sebe všechny podoby (jako v pohádkách šelmy, s nimiž hrdinové zápasí); **b)** spec. obličej, tvář: *Arruns*

facie Brutum cognovit L poznal po tváři; 2) metaf. a) vzhled, podoba, tvářnost, obraz, forma, způsob: *loci f. ST*; *contra belli faciem tuguria plena hominum erant S* proti obyčejnému vzezření země za války; *in montis faciem V* na způsob hory; (zeugm.) *vertitur f. et mentis et oris O* změní se vzhled mysli i tváře; *urbis abest f. O* chybí mi pohled na město; *dum in faciem pacis veniretur T* jen když přijdou tak, aby byl zachován ráz míru; *laborum nova f. V* nový způsob útrap; b) spec. krásný vzhled, sličnost, spanilost, krása, půvabnost: *haec . . . rara facie O* vzácná krásou; *f. loci O* půvabnost místa.

facile, adv. [vl. acc. neutr. od *facilis*] 1) snadno, lehce: *facilius crediderim* snáze, spíše; *haud n. non f.* nesnadno, sotva, stěží; ochotně, rád (zejm. u sloves *ferre, perferre, pati, concedere*): *f. patior sileri C* rád dopouštím, aby se o tom nemluvilo; 2) (k sesilování pojmu) jistě, dobře, nepochybně, bez odporu, rozhodně, ovšem, arci: *f. deterrimus C*; *qui omnes scientiā f. vicisset C* daleko předstihl.

facilis, e (superl. *facillimus*) [*facio*] vl. činitelný; **I** 1) (pass.) co lze (snadno) učiniti, snadný, lehký: *f. fiscina V* prostý košík; *faciles versus T* lehounké (= hravé) verše; (básn.) *f. cera O* poddajný vosk; *facile iter* pohodlná cesta; 2) akt. snadno činící, hbitý, obratný: *miles f. loricā T* vojsko mrštné ve svém brnění; (básn.) *faciles oculi V* hbité, čilé (čile těkající) oči; **II** metaf. 1) vůb. snadný, lehký: *facile est* s inf. jest snadno, bylo by snadno; *f.* s acc. s gerund., sup. na -u, básn. i inf. snadný, vhodný, příhodný, způsobilý k něčemu: (*cibus*) *facillimus ad concoquendum C* nejsnáze, nejlépe stravitelný; *haud tam facile dictu est L* není tak snadno říci; *f. intellectu N* snadno pochopitelný; *ea Romanis facilia visu erant S* to mohli Římané dobře viděti; (*terra*) *colendo f. pecori* (dat. účel.) *V*; – subst. *ex facili tolerantibus T* snadno; *cetera ex facili* (sc. *fore*) *ratus T* = *facilia*; 2) snadno dosažitelný, přístupný, laciný: *f. titulus O* laciná sláva; (akt.) snadno dosahující: *sic fore facilem victu gentem V* bude žíti v blahobytu; 3) (o jednání) přístupný, náchylný; povolný, ochotný, příznivý, přívětivý, vlídný, příjemný, smířlivý, milostivý: *f. credulitas ad gaudia T* lehkověrnost snadno přístupná radosti; *f. inanibus* (dat.) *T* náchylný k lichým věcem; *dux comiter f. L*; *Antonius f. in causis recipiendis erat C* ochotně přijímal pře; *amicitiā* (abl. vztah.) *f. S* k přátelství ochotný; *ego vos habui faciles ministros O* ochotné, úslužné; *nec visu f.* (sc. *est*) *V* těžko jest snesitelný zraku; (oxymoron) *facili saevitiā H* s milou krutostí; *faciles deos habuistis O* bozi vám učinili po vůli; 4) (o přesvědčení) důvěřivý; lehkomyslný, lehkovážný: *nimium faciles, qui putatis O.*

facilitās, ātis, *f.* [*facilis*] 1) snadnost, lehkost: *f. camporum T* schůdnost, příznivost; *poscendi invicem eadem f.* (sc. *est*) *T* navzájem stejně volno jest, něčeho si vyžádati; 2) (kl. jen toto) přístupnost, povolnost, ochotnost, přívětivost, vlídnost, náklonnost.

facinorōsus, a, um [*facinus*] zločinný, zlotřilý; subst. zločinec, zlosyn.

facinus, oris, *n.* [*facio*] 1) čin, skutek: zř. *egregium atque mirabile f. S*; ob. *malum f.* zlý čin, provinění; *instituit pessimum f., ut T* zavedl ten zlozvyk, že; odt. 2) spec. zlý čin, přečin, provinění, zločin; zločinnost, hanebnost, mrzkost, ohavnost, ničemnost: *f. facere* dopouštěti se zlého skutku, páchati zločin; – meton. (básn.) *f. excussit ab ore O* zločinnou, úkladnou číši; *omnium flagitiorum atque facinorum catervae S* davy všech neřestí a ohavností (t. j. neřestných a ohavných lidí).

faciō, *ere, fēcī, factum* (imper. praes. *fac*, starolat. *face*; starolat. *faxo* (fut.) = **fac-so* (srov. *τάξω* z **ταγ-σω*); odt. *faxitur L* = *factum erit*; *faxim, -is, -it* atd., vl. optat. aor. (srov. *τάξαιμι*), význ. = konj. perf. *fecerim, -is, -it* atd. [od koř. **dhē-*, srov. *τίθημι*, (*ἔθη-κα* = *fe-cī*), čes. dílo, dělati, něm. tun; jednoduché t. ary pass. jsou nahrazovány slovesem **fīō, fierī,** (*factus sum*) [od koř. **bhū-*, srov. *fui, φύω*, čes. býti] (o jehož samostatném význ. viz C) dělati, činiti, konati; **A** trans. **I** jen s předmětem 1) dělati, robiti.

hotoviti; stavěti; tvořiti: *pontem in Arare f. Cs* stavěti most přes Arar; *sibi anulum f. C* dáti si dělati; *decretum, ne vasa auro solido fierent T* aby nebyly dělány; *fit via vi V* násilím jest udělána cesta; *facilis factu* (pouze) snadný; zpracovati: *factum argentum C* stříbrné náčiní; *auri pondera facti infectique* (v. t.) *V*; *fama faciendae lanae O* pověst, že umíš zpracovávati (= tkáti) vlnu; — metaf. *factus natura velare odium T* stvořený, uzpůsobený; (reflex.) *factus ad imitationem stultitiae L* (nastrojiv se) = dělaje se hloupým; — spec. *versūs, librum f.* skládati; *versiculi magis facti H* více (lépe) propracované; *facta quodam modo oratio C* řeč složená dle jistých pravidel; *verba facta C* slova (nově) utvořená; **2)** získávati, opatřovati, shánětí: *pecuniam sibi f.* (ex re) *C* vydělávati si peníze, těžiti z něčeho; *equis suis stipendia* (v. t.) *f. L*; *praedam f.* kořistiti; *qui facit ex dictis non ita multa tuis O* jenž nemá z tvých slov tak velkého zisku; *auxilia mercede f. T* za mzdu opatřiti, najmouti; **3)** konati, vykonávati, prováděti: *Tiberium victoriarum suarum quaeque in toga per tot annos egregie fecisset admonuit T* (lze přeložiti jako i jinde často substantivem) a na jeho vynikající činy; (praegn.) *tu, si quid es facturus, nova aliqua conquiras oportet C* chceš-li něco pořídití; *promissa f. C* plniti; *imperata f. S* (o tom, kdo se vzdává); *facta* (doplňk.) *puta, quaecumque iubes O* pokládej za vykonané = „poručeno, vykonáno"; často při opisování sloves, zejm. v pa s.: *fit gratulatio* (ab alqo alci) jest blahopřáno; *escensionem f. L*; *verba f.* míti, konati řeč, promlouvati, řečniti; *aulaea ruinas in patinam fecere H* baldachýn se sřítil; *f. scelus T, furtum H* spáchati, provésti, dopustiti se; *aes alienum f.* dělati dluhy; — spec. *ludos f. L* vystrojiti hry; *dies fastos f. L* ustanoviti; *fiunt sacra Minervae O* koná se slavnost, slaví se svátek; *sacrificium Dianae f. L*; i pouhé *f.* konati obět, obětovati (*re* n. *rem* něco): *cum faciam vitulā V*; *liba deo fiunt O*; **4)** činiti, působiti, zjednávati, vzbuditi, roznítiti, připraviti: *spem f.*; *Lucumoni cum divitiae animos facerent L* když bohatství v něm vzbuzovalo pýchu; *bellum f.* **α)** způsobiti válku, dáti podnět k válce, **β)** počíti, zdvihnouti válku (*alci* proti někomu); *fugam f.* **α)** (ob.) zahnati na útěk, **β)** dáti se na útěk *S L*; *curam f. T* vzbuditi obavu; *lupi fecere metum O* nahnali strachu; *periculum f.* alci *S* uvésti do nebezpečenství; (zvratně) *f. damnum, detrimentum C* míti, utrpěti; — spec. **a)** činiti něco někomu, dělati něco s někým: *f.* alqo, alci, de alqo; *quid facias illi? H* co s ním; *miserunt consultum, quidnam facerent de rebus suis N* co mají dělati ve svém postavení; (eufem.) *si quid eo factum esset C* jestliže se mu něco stane; *idem fit ceteris S* totéž se stane s ostatními; *incolumi Rhodos facit, quod paenula solstitio H* tak prospívá jako; *nec caelum nec aquae faciunt* (sc. *bene*) *O* neprospívají, nejsou platny; **b)** dávati, poskytovati: *locum f.* (vl. dělati místo) dávati příležitost n. podnět (k něčemu); *potestatem* (v. t.) *f. alcis rei* dáti možnost, dovolení, dovolovati; *optandi muneris fecit arbitrium O* dal volnost vyžádati si daru; *aetas, cui fecimus aurea nomen O* dali jsme; *navita stellis numeros et nomina fecit V* dal, určil (t. počet hvězd v jednotlivých souhvězdích); *ut loco dignitas fieret L* aby se dostalo místu vážnosti; **c)** *f.* ut, básn. a pozd. též s acc. c. inf. působiti, aby n. že: *faciendum mihi putavi, ut responderem C* myslil jsem, že musím odpověděti; *hoc me telum flere facit O*; (bez *ut*) *quid agatis, fac sciam C* dej mi věděti; *simul tibi in mentem veniat facito C* hleď se rozpomenouti; (absol.) *linguā faciente loquaci O* vinou prostořekého jazyka — spec. *fac* s inf. dejme tomu, že: *sed tamen exitium fac me meruisse O*; **II** s předmětem a doplňkem **1)** (akt. s dvojím acc., pass. s dvojím nom.) činiti, dělati, ustanovovati, voliti někoho něčím: *deos f. testes S* bráti (si) bohy za svědky; *alqm certiorem* (v. *certus* **2) b) β)**) *f.*; *cum verbis se locupletem faceret C* řečí se vydával za bohatého; často lze přeložiti zvláštním slovesem: (*draco*) *fit lapis O* zkamení; *corpus fit propius O* přiblíží se; *rarius agmen fiebat Cu* řady řídly; alqd *longius f. C* prodlužovati, protahovati;

s part. zdůrazňuje děj slovesný: *missum f. alqm N* propustiti; *vitiata semina fecit O*; 3) (s jinými doplňky) a) (s gen. pretii) ceniti, vážiti si: *f. magni, parvi, tanti* a p.; *illum pluris quam se omnes fieri videbant N*; *eum* (sc. *dolorem*) *nihili facit C* za nic nepokládá; b) (s gen. posses.) *potestatis* (v. t.) *alienae f. L*; *dicionis* (v. t.) *suae f.*; c) (s gen. part.) *lucri* (v. t.) *f.*; *nihil reliqui* (v. t.) *f.*: *fies nobilium fontium H* dostaneš se mezi . . .; d) (s part.) uváděti, zobrazovati, líčiti (je-li podmětem spisovatel): (*Xenophon*) *facit Socratem disputantem* líčí, jak rozmlouvá; též s inf., zejm. kde není partic.: (*Herculem*) *Homerus conveniri facit ab Ulixe C*; *quod plus fecit Dolabella Verrem accepisse C*; e) *domus dedecori* (dat. účel.) *domino fit C* stává se hanbou; *obviam fieri alci* setkati se s někým, potkati někoho; B intrans. 1) dělati, činiti, jednati, býti činný: *f. ad alqd O* sloužiti, hoditi se k něčemu, *adversus* n. *contra rem publicam f. Cs* býti nepřítelem státu, velezrádcem, *f. cum* n. *ab alqo* jednati s někým = býti na něčí straně, pro někoho, býti někomu přízniv: *mecum facientia iura H*; *hinc f. O* státi na této straně; 2) jednati, počínati si, vésti si, chovati se: *imperite f. C*; C **fierī**, stávati se, povstávati, vznikati; díti se; býti: *si f. potuerit C* bude-li možno; *quae ira f. amat* (v. t.) *S haud fit mora V* bez meškání; *ad rem factam nostramque veniamus C* přistupme k události skutečné; *quo facto* (abl. abs.) α) (časově) když se to stalo, potom; β) (příčinně) protože se to stalo, proto, tudíž.

facteon [utvořeno žertem dle řec. φιλοσοφητέον] *C* = *faciendum*.

factiō, *ōnis*, *f.* [*facio*] dělání, konání; meton. právo dělati: *f. testamenti C*; — ob. spec. (politické n. stavovské) stranění, stranictví; sdružování spolčování, (šp. sm.) srocování, bouření: *qua ex re factiones dissensionesque nascuntur Cs* rozkoly a různice; *nobilitas factione magis pollebat S* šlechta více zmohla pevným sdružením (organisací); *haec inter bonos amicitia, inter malos f. est S* to jest spiknutí; *ob factiones accusatorum T* pro řádění žalobců; meton. (politická) strana, spolek, organisace: *f. paucorum Cs* strana několika lidí (oligarchie).

factiōsus, *a*, *um* [*factio*] spec. stranický, subst. straník (ve sm. polit.); a) žádostivý míti stranu, panovačný, vládychtivý: *largitores et factiosi C*; (*Lysander*) *f. audaxque N*; b) kdo má (mocnou) stranu, politicky mocný, vlivný: (*homines*) *factiosi domi S*; c) vůb. nepokojný, bouřlivý, rozbrojný: *homines scelestos et factiosos S* buřiče.

factitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ.-intens. od *facio*] dělávati, činívati, konávati: (part. perf. pass. neutr.) *factitatum* (dělávané), obvyklé, obyčejné; *factitatum est CT* jest zvykem; *carmina crebrius f. T* že častěji skládá; (s acc. doplňk.) *quem* (sc. *fratris filium*) *palam heredem semper factitarat C* kterého činíval, prohlašoval dědicem; — spec. provozovati (jako povolání), zabývati se, zaměstnávati se něčím: *qui* (sc. *M. Brutus*) *accusationem factitaverit C* byl povoláním žalobce; *delationes f. T*.

factum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. pass. od *facio*, proto bývá přívl. adverb.] 1) čin, skutek, výkon, práce: *recte facta C* dobré skutky; *mea bene facta rei publicae procedunt S* mé dobré služby; *consciens audacis facti V*; *non hominum video, non ego facta boum O* práce volů (t. vzdělaná pole); 2) případ, příhoda, událost: *per oppida facti rumor it O*.

facultās, *ātis*, *f.* [ze starolat. *facul* = *facile*] 1) možnost (vykonati něco), snadnost; spec. příležitost (*rei* k něčemu): *data facultate per provinciam itineris faciundi Cs* kdyby se jim dala možnost = kdyby dostali dovolení; *facultatem mihi oblatam putavi C* že se mi naskytla příležitost; *dedit ei facultatem res publica liberalitatis C* příležitost osvědčiti svou velkomyslnost; *diluendi criminis f. T*; *cuius* (sc. *Protei*) *Aristaeo quoniam est oblata f. V* příležitost zmocniti se ho; (t. t. právn.) *facultates* okolnosti, jež věc n. čin usnadňují, příznivé: *ceteras quoque facultates consideremus C*; 2) meton. a) schopnost, dovednost, obratnost; umění: *f. dicendi C*; *ingenii facultates N*; *si illum florentem*

facultate audire potuisses C kdybys ho byl slyšel, dokud byl v plném květu svého umění; b) dostatek, hojnost, zásoba: *f. navium Cs*; spec. *erat facultate copiosus C* jeho zásoba slovní byla bohatá; pl. *facultates* prostředky, jmění, majetek, peníze: *in me, homine parvis opibus ac facultatibus praedito C.*

fācundē, adv. [*facundus*] výřečně, výmluvně: *f. miseratur T* výmluvnými slovy.

fācundia, *ae, f.* [*facundus*] výřečnost, výmluvnost (jako přirozená obratnost, srov. *eloquentia*); básn. *Latiae facundia linguae O* (vtělená, živá) výmluvnosti latinského jazyka (o Fabiu Maximovi).

fācundus, *a, um* [*fa-ri*, srov. *fabula*] výřečný, výmluvný; — přen. o věcech *facunda oratio S*; *facunda lingua H.*

faecula, *ae, f.* [demin. od *faex*] vinan, vinná sůl: *f. Coa H* sůl z kojského (vína) (jako přísada k pokrmům).

faelēs (faelis) viz *fēlēs.*

faenebris, *e* [*faenus*] úrokový; spec. lichvářský: *faenebres leges L* zákony o úrocích, dlužní; *faenebre malum T* lichvářství.

faenerātiō, *ōnis, f.* [*faenus*] půjčování na úroky; spec lichva, lichvářství.

faenerātor, *ōris, m.* [*faeneror*] kdo půjčuje na úroky, půjčovatel, věřitel; spec. lichvář: *quaestus faeneratorum C*; synekd. majitel peněz, peněžník, kapitalista: *f. Alfius H*; *faeneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant T.*

faeneror, *ārī, ātus sum* (zř. **faenerō,** *āre, āvī, ātum*) [*faenus*] půjčovati na úroky: *ne faenerare liceret L*; (*pecuniam*) *binis centesimis* (v. t.) *faeneratus est C* půjčoval na 24 %; spec. lichvařiti; (obr.) *neque beneficium faeneranur C* vždyť nelichvaříme s dobrodiním.

faenīle, *is, n.* [*faenum*] jen pl. *faenilia, um* seník *V O.* Psáno též **fēnile.**

faenum, *ī, n.* seno; obr.: *f. habet in cornu H* má višek na rohu (trkavá dobytčata byla a jsou dosud znamenána k výstraze višky na rozích; zde o básníku satirickém = ten jest zlý). Bývá psáno též **fēnum.**

faenus n. **fēnus,** *oris, n.* [z koř. **dhē-*, srov. *felix, fecundus, fetus*] (vl. plod) 1) t. t. obchod. výnos, výtěžek, úrok (jakožto zisk; srov. τόκος od τίκτω): *pecuniam alci faenori* (n. *faenore*) *dare* půjčiti na úrok; *f. agitare* (v. t. II); *f. ducere* (v. t. II 1) e)) *C*; *pecuniam grandi faenore occupavisti C* uložil jsi, půjčil jsi na vysoký úrok; (básn.) *hordea ingenti faenore reddat ager O* s velikým úrokem (srov. „stonásobně"); — spec. nemírný úrok, lichva: *solutus omni faenore H* prost všeho lichvaření; meton. zadluženost, prodluženost, dluhy: *obrutum faenore esse L*; 2) synekd. jistina, kapitál, peníze: (*ut*) *duas quisque faenoris partes in agris collocaret* (v. t. 2) e)) *T*; *horti et f. et villae T* peníze.

Faesulae, *ārum, f.* město v sev. Etrurii, nyn. Fiesole; odt. **Faesulānus,** *a, um* faesulský; subst. **Faesulānus,** *ī, m.* Faesulan.

faex, *cis, f.* usazenina, usedlina, ssedlina; 1) *terrena f. O* zemitá ssedlina; spec. (u kvasících tekutin) spodní kvasnice (zejm. vinné): *poti faece tenus cadi H* džbány vypité až po kvasnice (t. j. až na dno); *peruncti faecibus ora H* natření, pomazaní kvasnicemi v obličeji (nejstarší způsob maskování při bujných zábavách, z nichž se vyvinula řec. komoedie, zvaná žertovně τρυγῳδία od τρύξ, kvasnice; zde o tragoedii); vinná sůl (připravovaná z vinného kamene, jenž vzniká při kvašení vína): *Surrentina qui miscet faece Falerna H* míchá falernskou sůl (t. j. z falernského vína) do surrentského (tím se zlepšovala horší vína); vinný ocet: *condita corna in faece* (viz *condo* II 1) α)) *O*; 2) metaf. nejhorší zbytek, vyvrhel, bahno, kal: *tu de faece hauris C* béřeš ode dna (o špatných řečnících); zejm. co jest „na dně" společnosti: *f. populi C* sběř, chátra, luza.

fāgineus i **fāginus,** *a, um* [*fagus*] bukový.

fāgus, *ī, f.* [srov. φηγός] buk; meton. bukové dříví.

falārica (též *phalarica*), *ae, f.* [od *fala* oblíhací věž] falarika (veliké dřevce

ovinuté hořlavými látkami a vrhané obléhacími stroji) *L*; vůb. těžké dřevce: *magnum stridens f. venit V* (proti lehkému dřevci *iaculum*).

falcārius, *iī, m.* [*falx*] (vl. adj.; subst. sc. *faber*) srpař, kosař: *dico te venisse inter falcarios C* do kosařské ulice (srov. jméno ulice pražské V jirchářích a j.).

falcātus, *a, um* [*falx*] 1) opatřený srpy n. kosami, srpatý, kosatý: *falcatae quadrigae L Cu* (vozy ozbrojené bodci a kosami; srov. u Xenofonta *ἅρματα δρεπανηφόρα*); 2) metaf.: podobný srpu, srpovitý, srpovitě zakřivený: *f. ensis O* (meč v podobě kosy, o němž se mluví v různých bájích, ku př. o Perseovi, *ἅρπη*); *falcata cauda O*; (*sinus*) *curvos falcatus in arcus O* zahnutý v srpovitý oblouk.

falcifer, *fera, ferum* [*falx* a *fero*] srponosný.

Faleriī, *ōrum, m.* [z **Falisii*] Falerie, město v již. Etrurii, sev. od Říma na silnici Flaminiově; odt. adj. **Faliscus,** *a, um* faliský: *herba Falisca O* (prý působením jejím nebo vody bylo v území faliském hojně bílého dobytka); subst. **Faliscī,** *ōrum, m.* obyvatelé Falerií, Faleriané, (Faliskové); **Faliscum,** *ī, n.* území náležející k Faleriím, Falisko.

Falernus, *a, um* falernský; *ager F.* jmenovalo se území na hranicích Kampanie a Latia; *vinum Falernum* n. subst. *Falernum, ī, n.* (víno) falernské, jež náleželo mezi nejvzácnější druhy; odt. *cellae Falernae V* (t. sklepy s falernským vínem); subst. *Falernum* (sc. *praedium*) *C* falernský statek.

Faliscī viz *Faleriī*.

fallācia, *ae, f.* [*fallax*] klamavost, klamání, šalba, podvod, přetvářka, úskok, pleticha: *deceperat omnes sumptae f. vestis* (gen. determ.) *O* oklamal všechny šat lstně oblečený; *tanta est f. tecti O* tak klamavá jest to budova; ob. pl. *fallaciae*: *quaedam fallaciis ignara dicentium T* (věci, jež nemohou býti známé podvodu) = věci vylhané od podvodných hadačů.

fallāciloquus, *a, um* [*fallax* a *loquor*] (klamnomluvný) klamavý (básn.) u *C*.

fallāciter, adv. [*fallax*] klamně, podvodně, pokrytecky, neupřímně.

fallāx, *ācis* [*fallo*] klamavý, klamný, šalebný, šálivý, podvodný, ošemetný, pokrytecký, neupřímný, nepoctivý, lživý: (*Galatea*) *fallacior undis O* zrádnější než vlny; (s gen. obj.) *amicitiae fallaces T* neupřímní v přátelství; *f. herba veneni V* bylina tající (v sobě) jed; přenes. o věcech: *ut tamquam in herbis non fallacibus fructus appareat C* že se ukáže užitek jako při zdárném osení (= jež nesklame); *f. circus* (v. t. 2)) *H*; *aura* (v. t. 3)) *f. H*; *cibi fallaces O* zrádná sousta (= vnadidla); *fallaces campi T* nejistá místa (t. pro chůzi).

fallō, *ere, fefellī, falsum* (tvary supinové nahrazují se tvary slovesa *decipere*) [srov. balamutiti] 1) a) klamati, šáliti, mámiti, mýliti, obelstiti, podvádětі: *res me fallit* něco mě klame = klamu se v něčem; *nisi me fallit animus, nisi fallor,* (neos.) *nisi me fallit* neklamu-li se, nemýlím-li se; (pass. sm. med.) *falli* klamati se, mýliti se; *fallor, an hi fient ingentia moenia colles? O* mýlím se, či opravdu . .? (ot. rozluč. sm. = nemýlím se a jistě . . .); *qua signa sequendi falleret error V* bloudění mátlo známky (pravé) cesty; *neutro inclinaverat fortuna, donec luna ostenderet acies falleretque T* měsíc způsobil klam (t. stíny); b) metaf. α) činiti něco nejistým: *cum saxa lubrica vestigium fallerent Cu* skály činily chůzi nejistou = na skalách se nohy smekaly; β) činiti něco nepozorovatelným, zakrývati, zatajovati: *spatium discrimina* (v. t. I 2)) *fallit O*; *horas fallunt sermonibus O* krátí si; *studio fallente laborem O* a píle činí, že není znáti námahy = a samou pílí necítí námahy; *f. depositum* (v. t.) *O*; γ) (praegn.) (klamem) rušiti: *filem hosti datam f. C* zrušiti slovo; *mandata falle O* nedbej příkazů; 2) spec. klamati někoho v příčině svého stavu, existence a pod., tajiti se někoho, býti tajný, skryt někoho, před někým, nebýti spatřen, zpozorován, poznán od někoho, ujíti, uniknouti někoho n. někomu: α) (s acc. předm.) *fallit me* alqd n. acc. c. inf. jest mne tajno, jest mi neznámo; (*Priamus*) *Thessalos ignes fefellit H* minul (nepozorován); *atria servantem falle clientem H* uklouz-

ni klientovi; *transitus spectantia lumina fallit O* přechod (barev) uniká zrakům: β) (s part. doplňk. dle řečtiny, srov. *λανθάνω ἀποδιδράσκων* tajně utíkám); (*Aebutius non*) *fefellit veniens Tusculanum ducem L* (neušel přicházeje) jeho příchod neušel vůdci; *qua fefellerat ascendens hostis L* tajně, nepozorovaně vystoupil; *qui natus moriensque fefellit H* neznám se narodil i zemřel (dle učení epikurského *λάθε βιώσας*: vyhýbati se světu vnějšímu jest podmínkou klidu); (part. slov. *esse* nevyjádřeno): *nequiquam fallis dea V* nadarmo tajíš své božství; (*rivus aquae*) *fulgentem imperio Africae* (= *proconsulem*) *fallit sorte* (sc. *sua*) *beatior H* (o potůčku jest prokonsulovi tajno, že jest . . .) = (prokonsul) netuší, že potůček (jest šťastnější) chová více štěstí než jeho postavení; γ) (absol.) býti, zůstati skryt: *sit spes fallendi H*; *spe fallendi resistendive, si non falleret L* s nadějí, že zůstane nepozorován nebo že odolá, jestliže nezůstane nepozorován; (praegn.) *longe fallente sagittā* (*bonus*) *V* zdaleka nepozorovaně letícím (= úkladným) šípem.

falsō, adv. [*falsus*] klamně, mylně, chybně; zdánlivě, na oko: *Seiani amicitiam ceteri f. exuerant T*; na plano, bez důvodu, bez příčiny, neprávem: *f. queritur de natura sua genus humanum S.*

falsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *fallo*] **1)** (zř. jako part.) oklamaný, med. sklamavší se: *neque ea res falsum me habuit S* (důrazněji m. *fefellit*) a v tom jsem se nesklamal; *illi falsi sunt, qui exspectant S* klamou se, jsou na omylu; *Battiades falsus erat O* neměl pravdu, byl na omylu; **2)** (ob.) adj. isol. **a)** (pass.) **α)** klamný, nepravdivý, mylný, bludný, nesprávný, chybný, lživý, vylhaný, vymyšlený: *falsum testimonium* křivé svědectví; *falsum crimen O*; *falsi positis ambagibus* (v. t. 2) α)) *oris O*; *falsi pericula mundi O* vymyšleného, vybájeného světa (t. podsvětí); *Tiberii Gaique res florentibus ipsis ob metum falsae T* dějiny nepravdivě líčené; β) nepravý, padělaný, podvržený, zdánlivý, domnělý: *falsae litterae T*; *falsi Simoentis ad undam V* nepravého (proti pravému trojskému); *falsae stirpis gloria T* domnělého; γ) lichý, prázdný, jalový: *falsa formido V*; *falsum vulnus mente premit tacitā O* smyšlenou bolest (t. j. jež nemá příčiny, t. žárlivost); **b)** (akt.) klamavý, šalebný, podvodný, ošemetný, pokrytecký, licoměrný, neupřímný, nepoctivý, lživý, zrádný: *ambitio multos mortales falsos fieri subegit S* přetvařovati se, stávati se pokrytci; *solem quis dicere falsum audeat V* podvodníkem, lhářem; *f. in amore T* neupřímný; *voces volgi ex more adulandi falsae T*; *specie bonarum artium falsi T* lidé klamající zdáním dobrých vlastností = pokrytci zdánlivě pěkných vlastností; *ne falsi intellegerentur T* aby nebylo poznáno jejich pokrytectví. Subst. isol. **falsum,** *ī, n.* **1)** (pass.) klam, lež, nepravda, výmysl; mýlka: *nec obstitit falsis Tiberius T* klamným pověstem; *vero distinguere f. H*; *telis non in f. iactis T* ne nadarmo; **2)** (akt.) klam, podvod, pokrytectví, přetvářka: *falsi damnatus T* pro podvod; (*Britannicus*) *intellegens falsi T* chápaje, že jest to přetvářka; *simulationum* (gen. part.) *falsa T* pokrytecké přetvařování.

falx, *cis, f.* srp, kosa; nůž (dlouhý a na konci zakřivený); spec. **a)** (*f. vinitoria*) žabka (vinařská), kosíř: *mala vites incidere falce V*; *premant Calenam falce vitem H* ať (si) prořezávají révu žabkou; **b)** (*f. muralis*) bourací hák (ostrý a srpovité zahnutý, jímž se vytrhávaly kameny z hradeb a přetrhávala lana) *Cs Cu.*

fāma, *ae, f.* [od koř. **bhā-*, srov. *fāri*, *fābula*; *φήμη*, *φημί*; čes. báje, bájiti, báseň] **1)** (obj.) řeč, pověst, mluvení, vypravování, zpráva, podání, tradice; *f. alcis rei* n. *de re* o něčem; *f. est* s acc. c. inf. jest, jde pověst, vypravuje se, mluví se, povídá se, že; *famā accipere* (v. t. II); *ad famam huius hostis L* na pouhou pověst o . . .; *famā ac litteris victoriam concelebrabant Cs* (pověstí) = ústně i písemně; *multi, quos f. obscura recondit V* jež zakrývá temná pověst (t. j. kteří nejsou jmenováni); *Alexander maiore fama quam gloria in dicionem*

redacta petra Cu získav dobytím skály větší pověsti než slávy; *erat in ore famaque Vespasianus T* o Vespasianovi se všude mluvilo; *relinquebat famam aut praeveniebat T* (o nepravém Agrippovi; t. j. opouštěl místa, kam již pověst o něm došla, a šel tam, kde ještě nebyla); *quidquid ex Agricola amavimus, mansurum est in fama rerum T* v dějinách; personif. **Fāma** Pověst jako bohyně, dcera Země, rychlonohá, vševidoucí; **2)** (subj.) **a)** řeč (spojená s úsudkem), pověst, úsudek; veřejné mínění, hlas lidu, soud (lidu): *dare* (v. t. **I 2) c)**) *famae; sepultus pessima decemvirorum in vulgus fama est L* za hrozného reptání lidu proti decemvirům; **b)** spec. dobrá pověst, dobré jméno, čest, sláva: *famae consulere, servire* dbáti své dobré pověsti; *famā et corpore creditoribus satisfaciebant L* ztrátou cti a osobní svobody; *confisus fama rerum gestarum Cs* na slávu svých činů; *contra opinionem militum famamque omnium Cs* proti slavné pověsti (u všech lidí = všeobecné, rozšířené); *de Metello f. praeclara esse* (inf. hist.) *S* bylo nejlepší mínění; meton. *tua f., Tibullus O* tvá sláva, chlouba; zř. špatná pověst.

famēs, *is, f.* (abl. sg. dle 5. dekl. *famē*) hlad (u jednotlivce i ku př. celé země); **1)** (*Athenagoras*) *in fame frumentum exportare erat ausus C; famem hostium opperiri T* vyhladoviti nepřítele; personif. *Frigus et ieiuna Fames O*; (obr. o řeči) *ieiunitatem et famem malle quam ubertatem et copiam C* chudost a hubenost; **2)** metaf. *f. alcis rei* hlad, žízeň po něčem lačnost, chtivost něčeho, touha: *auri sacra f. V* prokletá lačnost zlata; *maiorum f. H* lačnost po větším jmění; *f. vetitorum tanta ciborum est O.*

familia, *ae, f.* (arch. gen. *familiās* ve spojeních jako *pater familias* a j.) [srov. *famulus*] **1)** domácnost, dům, rodina v nejširším smyslu, všechny osoby a věci, náležející pod právní moc jednoho občana, jenž se jmenuje *pater familias* n. *familiae* hlava rodiny, hospodář, pán; *mater familiae L* hospodyně, paní; *filii familiarum S T* synové (dokud nejsou svéprávní a nemají tudíž svého majetku), mladí mužové („mladí pánové"); **2)** synekd. **a)** rodina, příbuzenstvo, rod (jako celek náboženský, politický a hospodářský): *f. consularis C; Claudia f. T*; — metaf. sdružení, společnost, přívrženci, škola: *tota Peripateticorum f. C*; **b)** otroci jakožto služebnictvo, čeleď, čeládka: *familiā meā maximā tu uteris, ego servum habeo nullum C; familiā ornatus et copiosus* (v. t. **1)**) *C; familiam in potestate habere L* podržeti otroky ve své moci (t. j. nepropustiti jich na svobodu, poněvadž by pak nemohli býti vyslýcháni právem útrpným); *multitudo familiarum T* množství otroků; — (spec. o gladiatorech): *gladiatoriae familiae S* tlupy, oddíly gladiatorské; odt. metaf. *familiam ducere* (vl. vésti oddíl) státi v popředí, býti v čele, první, vynikati: (*sententia*), *quae familiam ducit C* základní myšlenka; **c)** jmění, majetek: (*ut eius*) *f. venum iret L.*

familiāris, *e* [*familia*] vl. náležející domácnosti, rodině (v nejširším smyslu, zejm. o čeledi a majetku), domácí, rodinný; soukromý; **1)** *res f.* jmění, majetek, majetkový stav; *angustiae familiares T* majetková tíseň; *rationes familiares componere T* soukromé; *familiare bellum L; vetus ac familiare consilium L* starý rodinný prostředek; (subst.) *quidam familiarium L* z otroků; **2)** metaf. **a)** (důvěrně) známý, obvyklý, obyčejný: *quibus aditus in domum familiarior erat L* volnější; (hendiad.) *nota et familiaria castra T* dobře známý tábor; **b)** důvěrný, přátelský, příznivý, nakloněný, příchylný; oblíbený, milý: *f. amicitia L* důvěrné přátelství; *familiares conferre sermones C* důvěrně si pohovořiti; subst. **familiāris,** *is, m.* domácí, (důvěrný) přítel, důvěrník, známý, druh, společník; — spec. (t. t. harusp.) *f. pars* (*iocineris*) *L* přátelská část jater (t. j. ta, jež má význam pro přátelskou stranu, vlast; op. *hostilis, inimica*).

familiāritās, *ātis, f.* [*familiaris*] známost, (důvěrné) přátelství, přátelský svazek, důvěrné styky, důvěrnost, *cum algo* n. *alcis* s někým: *ipse Pompeium a mea familiaritate diiunxit* (v. t.) *C; deicitur familiaritate Otho T* vyloučen

jest z důvěrných styků; (*Dionysius*) *cum abundaret aequalium familiaritatibus C* měl hojně přátelských styků se svými vrstevníky; — meton. *Senecio, e praecipua familiaritate Neronis T* ze zvlášť důvěrných přátel.

familiāriter, adv. [*familiaris*] důvěrně, přátelsky: (hendiad.) *Caecilium cum illo* (sc. *Verre*) *familiarissime atque amicissime vivere C* v nejdůvěrnějším přátelství; *f. uti alqo* žíti v důvěrném přátelství s někým.

fāmōsus, *a, um* [*fama*] 1) pověstný, rozhlášený, vyhlášený; proslulý, slavný: *famosae urbis* (sc. *Hierosolymorum*) *supremum diem traditurī sumus T*; 2) ob. zlopověstný, rozkřičený: *regis largitio famosa impudensque S* zlopověstné a nestydaté uplácení; *famosa beneficiis Martina T* pověstná travička; 3) (akt.) hanlivý, potupný, utrhačný, nectný: *nec sponsae laqueum famoso carmine nectit H* (ne jako Archilochos, jenž prý dohnal svými verši svou odřeknutou milenku Neobulu k sebevraždě); *famosi libelli T*; *Montanus probae iuventae neque famosi carminis* (gen. qual.) *T* muž bezúhonný, jenž nesložil utrhačné básně.

famula, *ae, f.* [*famulus*] služka, otrokyně; obr. (*res familiaris*) *est ministra et f. corporis C*; — básn. *tradiderat famulas* (doplňk.) *tibi Rhenus aquas O* v poddanství, v porobu.

famulāris, *e* [*famulus*] služebnický, otrocký: *vestis f. C*; *famularia iura dare O* (dáti otrocká práva) = uvésti v porobu.

famulātus, *ūs, m.* [*famulor*] služba, otroctví, otročina.

famulor, *ārī, ātus sum* [*famulus*] býti sluhou, otrokem, sloužiti.

famulus, *ī, m.* [srov. *familia*] vl. člen domácnosti; sluha, služebník, otrok; *redemptor cum famulis H* podnikatel (stavby) se svými dělníky; *f. sacrorum O* pomocník při obřadech; i o zvířatech: (*Actaeon*) *famulos fugit ipse suos O* (o psech); — básn. i adj. služebný, poddaný, podrobený: *Caesareum famulo vertice ferre pedem O.*

fānāticus, *a, um* vl. chrámový; subst. **fānāticī,** *ōrum, m.* kněžstvo, spec. cizích božstev, jejichž kult se často vyznačoval vášnivou divokostí (ku př. kult fryžské bohyně Kybely); odt. roznícený, zanícený, nadšený, blouznivý, šílený, posedlý: *fanatici Galli L*; *vaticinantes fanatico carmine L*; *f. error H* vášnivá ztřeštěnost; ztřeštěný, nepříčetný, zběsilý: *ne muliebre et fanaticum aymen pavescerent T.*

fandum viz *for.*

Fannius, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1) *C. Fannius* (*Strabo*) *M. F.*, římský annalista, zeť C. Laelia, bojoval před Karthaginou (r. 146 př. Kr.) a ve válce proti Viriathovi (r. 142); účastník rozmluvy v Ciceronově spise Laelius de amicitia; 2) *C. Fannius* (*Strabo*) *C. F.*, řečník, konsul r. 122 př. Kr., odpůrce C. Graccha. (Tyto dva Fannie rozeznává *C*, ale dle novějších mínění byla to jedna a táž osoba, *C. Fannius Marci filius*); 3) *Fannius*, špatný a ješitný básník *H.* Adj. **Fanniānus,** *a. um* Fanniův.

1. fānum, *ī, n.* [z **fas-num*, od ie. koř. **dhē-s* (srov. *facio* význ. obětovati) = místo pro posvátné úkony, srovn. *fēstus*, *fēriae*] 1) posvátná půda, posvátné místo (sm. = *locus sacer*, op. *locus profanus*): *f. tantum, id est locus templo effatus, fuerat L* (na němž byl teprve později vystavěn chrám); 2) spec. svatyně, chrám (zejm. prostý chrám starého slohu nebo svatyně cizího božstva).

2. Fānum, *ī, n.* jako vlast. jm. zejm. *F.* (*Fortunae*) pobřežní město v Umbrii při ústí Metauru, nyn. Fano.

fār, *farris, n.* samopše, špalda, běl (druh pšenice, prý nejstarší obilí v Italii); synekd. obilí; meton. a) tluč (šrot) ze samopše, jež byla, smíšena se solí, sypána na hlavu žertvy (= *mola salsa*): *farra salsa O*: *farre pio et saliente micā H* (jako nejprostší oběť); b) mouka; kaše; chléb: *membra gruis sparsi sale multo non sine farre H* posypaného solí a „obaleného" moukou.

farciō, *īre, farsī, fartum* [srov. *frequens*] cpáti: *pulvinus rosā fartus C* vycpaný.

Farfarus viz *Fabaris.*

farīna, *ae, f.* [z **farsina* od *far*] mouka (vl. ze samopše, synekd. vůbec).

farrāgō, *inis. f.* [*far*] směsek, směska (pice smíšená z různých druhů obilí).

fartor, *ōris, m.* [*farcio*] krmič drůbeže, drůbežník.

fās, *n.* (indecl.) [z **fāsi* = inf. akt. k *fārī*; srov. *fātum, fātus, fābula* (v. t.)] (vl. mluvení; výrok) spec. **1)** (objektivně) **a)** boží výrok, boží přikázání, zákon, božské právo (t. j. souhrn pravidel o poměru lidí k božstvu; srov. *ius*); odt. mravní zákon, právo: *contra ius fasque S* proti právu lidskému a božskému; *per f. ac fidem* (v. t. **II 2) c**)) *decepti L* proti právu a danému slovu: *etiam festis quaedam exercere diebus f. et iura sinunt V* náboženství a zákony dovolují; – (person.) *audi, Iuppiter, audiat fas L* svaté právo; **b)** (= *fātum*) usouzení, osud: *f. est* jest usouzeno; *non esse f. Germanos superare Cs* není Germanům souzeno zvítěziti; *nec et comitem hinc portare Creusam fas (est) V*; *mortaline manu factae immortale carinae f. habeant V* mají úděl nesmrtelnosti; *f. obstat V*; **2)** (subjektivně) zachování božského práva; jednání (k bohům, metaf. vůb. mravně) spravedlivé, dobré, náležité, povinné (op. *nefas*): *f. est* (s inf. n. acc. c. inf.) jest dovoleno, dopřáno, smí (se); jest spravedlivo, slušno, (svatá) povinnost; jest možno, lze: *f. atque nefas discernere* (v. t.) *H, confundere O* dobré a zlé; *f. omne est V* jest zcela správné; *f. habere OT* míti, pokládati za dovoleno; *f. non putare Cs* pokládati za hřích; *quod aut per naturam f. esset aut per leges liceret C* co by bylo buď přirozeně dobré nebo zákony dovoleno; *quemcumque eum dici ius fasque est L* (ať kýmkoli má a smí býti nazván) = ať kterékoli jméno mu přísluší po právu lidském i božském; *ultra f. H* více než slušno, přes míru; *id f. armorum et ius hostium est T* válečný obyčej; *contra f. disciplinae T* proti povinné kázni.

fascia, *ae, f.* [srov. *fascis*] tkanice, stuha, stužka, páska: *f. lecti C* popruh; – spec. **a)** (lékař.) obvaz, obinadlo: *qui devinctus erat fasciis C*; **b)** obvaz, pletivo na nohy, punčochy (nošené od lidí choulostivých a nemocných): *caligae et fasciae cretatae C.*

fasciculus, *ī, m.* [demin. od *fascis*] svazeček, balíček: *f. epistularum C*; *f. librorum H*; *fasciculum* (sc. *florum*) *ad nares admovebis C* kytici.

fascinō, *āre, āvī, ātum* [*fascinum*] očarovati; uhranouti, uřknouti *V.*

fascinum, *ī, n.* (mužský) úd *H* (jako symbol plodivé síly významný v náboženských kouzlech).

fasciola, *ae, f.* [demin. od *fascia*] stužka, páska; – spec. obvazek na nohy, punčochy (nošené od lidí choulostivých a nemocných): *ponas insignia morbi fasciolas H.*

fascis, *is, m.* svazek, balík **1)** *f. sarmentorum L, lignorum T* otep; **2)** spec. pl. *fasces* svazky prutů s vyčnívajícími sekyrami, jež nosili liktoři jako odznak imperia před úředníky, kteří imperium měli (t. před úřadujícím konsulem, praetorem a úředníky mimořádnými); v Římě byly nošeny *fasces* bez sekyr, ježto tam imperium neplatilo: *Publilius, penes quem fasces erant L* sm. = jenž právě úřadoval; *fasces et ius praetoris T* praetorské odznaky a moc; (básn.) *novi praeeunt fasces O* (sm. = odznaky nových konsulů); *primos attollere fasces V* po prvé zdvihati svazky = přijímati; (obr.) *cum tibi aetas nostra cederet fascesque summitteret* (v. t.) *C*; – meton. úřad, (úřední) moc, vláda: *fasces corripere* (v. t. **1) β**)) *S*; *superbi Tarquini fasces H*; **3)** metaf. břímě, tíha: *animam sub fasce dedēre V* duši vypustí pod břemenem; *iniusto sub fasce V* pod nemírným, přílišným břemenem (o vojenském zavazadle).

fāstī, *ōrum* viz **2.** *fastus.*

fāstīdiō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*fastidium*] oškliviti si, znechutiti si, hnusiti si, cítiti (projevovati) oškliviost, nelibost, odpor (*alqd* proti něčemu): *f. olus, poculum H*; – metaf. (*cives*) *etiam in recte factis* (sc. *candidatorum*) *fastidiunt C* projevují nelibost; *amici vitium non f. H*; *somnus non humiles domos fastidit H* nevyhýbá se; pohrdati, opovrhovati: *non fastiditus si tibi* (= *a te*) *ero O*; *oderant* (sc. *eum*) *ut fastiditi T* poněvadž jimi pohrdl.

fastidiōsē, adv. [*fastidiosus*] s nechutí, s nelibostí, s ošklivostí, s odporem; pohrdavě; omrzele; vyběračně; pyšně, domýšlivě.

fastidiōsus, *a, um* [*fastidium*] **1)** (pass.) přesycený, cítící nechut, ošklivost, hnus, odpor; pohrdající (*alcis rei* něčím): *f. Latinarum litterarum C*; *dominus terrae f. H* jemuž se zprotivila, znechutila země; vyběračný: *fastidiosior Crassus* (sc. *in causis recipiendis*) *C*; nedůtklivý; **2)** (akt.) vzbuzující nechut, ošklivost, hnusný, odporný: *fastidiosam desere copiam H* nudný přepych.

fastidium, *iī, n.* [**1.** *fastus*] **1)** nechut, znechucení, přesycenost, ošklivost, hnus, odpor (*alcis rei* proti něčemu) **a)** *stomacho fastidia movere H* vzbuzovati nechut; **b)** metaf. (*M. Piso*) *hominum ineptias non ferebat ingenuo liberoque fastidio C* nesnesl, poněvadž se hnusily jeho svobodné a přímé povaze; *sectus flagellis praeconis ad f. H* (sm. = tolikrát byl trestán, že to až mrzelo úředního sluhu); *Messalina facilitate adulteriorum in f.* (sc. *adulteriorum*) *versa T* přesycena snadností; pohrdání: *superba pati fastidia V*; **2)** meton. **a)** vyběračnost; **b)** metaf. hrdost, pýcha, zpupnost, nadutost, povýšenost, vypínavost, domýšlivost: *decreta Narcisso quaestoria insignia, levissimum fastidio eius T* což bylo velmi málo jeho domýšlivosti; nedůtklivost.

fastīgātē, adv. [*fastigatus*] střechovitě, šikmo *Cs.*

fastīgātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *fastīgō*] jako štít, střechovitě = šikmo se zdvihající (trčící, vybíhající n. schylující); šikmý, nakloněný, sklonitý: *collis est in modum metae in acutum cacumen f. L* vybíhá; *fastigata testudo L*; *collis leniter f. Cs* vrch mírně se svažující (= o mírném svahu).

fastīgium, *iī, n.* (básn. pl. m. sg.) [z **farstigium*, pův. hrot, zub, srov. čes. brány] vl. výběžek, výčnělek; **1)** spec. ve stavit. vrchol štítu, štít (zejm. chrámový), lomenice; hřeben střechy, slémě; — synekd. **a)** střecha (zejm. šikmá), *summi fastigia tecti ascensu supero V* vystoupím nahoru na střechu domu; (obr.) *operi inchoato tamquam f. imponimus C* (= dovršujeme dílo); **b)** ozdoba štítu (sochy): (*tempestas*) *fastigia aliquot templorum a culminibus abrupta dissipavit L*; *evado ad summi fastigia culminis V*; **c)** chrám: *habere pulvinar, simulacrum, f., flaminem C*; **2)** metaf. (konkr.) **a)** hřeben, vrchol, horní kraj, horní plocha; výše, výška: *fontis f. Hirt*; *f. aquae Cu*; *colles pari altitudinis fastigio Cs* kopce stejné (výškové plochy) výše; (básn.) *scrobibus quae sint fastigia V* hloubka (srov. *altus*); (obr.) *summa sequar fastigia rerum V* o hlavních věcech se zmíním; *ut pari fastigio steterit in utraque fortuna N* (na stejné výši stál) = stejně si vedl; **b)** šikmý směr, sklon, svah, spád: *declivis locus tenui fastigio Cs* (o mírném svahu) = mírně se svažující; *capreoli molli fastigio Cs* s mírným sklonem (= v tupém úhlu); *iniquum loci ad* (= co do) *declivitatem f. Cs* svah nepříznivý svou příkrostí; *cloacis fastigio in Tiberim ductis L* (šikmým směrem) = dolů do Tiberu; **3)** metaf. (abstr.) vrchol (postavení), vysoké postavení, důstojnost, důstojenství: *muliebre f. T*; vůb. postavení, stav, úřad, hodnost: *paternum ad f. T* dle otcova postavení; *aliis eiusdem fastigii civibus L*; *curatio altior fastigio suo L* (t. j. úkon, jenž mu podle jeho stavu nenáležel); *in summo esse fastigio aut periculo N* býti na výši štěstí nebo v svrchovaném nebezpečenství.

1. fāstus, *ūs, m.* [srov. *fastidium*] pohrdavost, pohrdání: *f. erga patrias epulas T*; hrdost, pýcha, zpupnost, nadutost, vypínavost, domýšlivost: *ad fastum quoscumque parentes optaret sibi quisque H* podle své hrdosti; (zeugm.) *iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur T.*

2. fāstus, *a, um* [*fas*] ve spojení *dies f.* den, označený v kalendáři pontifiků písmenem *F* (t. j. *fas*), t. j. že praetor smí toho dne souditi (op. *nefastus*), den soudní; vůb. úřední, jednací (počítaje v to i t. zv. *dies comitiales*): *f. erit* (sc. *dies*), *per quem lege licebit agi O*; — subst.

fastī, *ōrum, m.* (acc. pl. *fastūs* m. *fastōs H*) 1) soudní, úřední, jednací dni; 2) meton. a) seznam soudních dní, (soudní) kalendář: (*Cn. Flavius*) *fastos circa forum proposuit L* veřejně vystavil (před tím byl totiž ten seznam přístupný jen patriciům); — synekd. vůb. kalendář (i se svátky): *enumeratione fastorum C* výpočtem kalendářních poznámek; *fastos adulatione temporum foedatos T* (poněvadž byla podle členů cís. rodu měněna jména měsíců a vkládány nové svátky k jejich poctě); b) metaf. chronologický seznam vůbec, zejm. seznam úředníků: *nomen Pisonis radendum fastis censuit T*; *fasti consulares* seznam konsulů (dle nichž se až do doby Ciceronovy datovalo); z nich jsou částečně zachovány *fasti Capitolini* s jmény konsulů, censorů, diktatorů a magistrů equitum i s poznamenáním důležitějších událostí; odt. c) letopisy, kronika, dějiny: *fastos evolvere mundi H* kroniku světa; *per memores fastus H*; *redit ad fastos et virtutem aestimat annis H* opět a opět se dívá do letopisů (aby určil dobu, kdy který básník žil); (*tempora*) *semel notis condita fastis H* (t. j. náležejí už minulosti).

fātālis, *e* [*fatum*] souvisící s osudem, osudový, osudný; 1) (akt.) osud určující, věstící; věštný: *libri fatales L* (ku př. Sibyllské); *signum fatale Minervae O* osudná socha (= Palladium); *fatalia stamina O* niti osudu; *fatalia responsa deorum V* sudby bohů; 2) (pass.) osudem určený, ustanovený, dopuštěný, způsobený; usouzený, souzený, osudem řízený, vedený; *f. necessitas, quam εἱμαρμένην* (od *μείρομαι*: vl. za podíl daný) *dicitis C* nutnost osudu; *fatalia arva V* „zaslíbená země"; *f. lex O* zákon sudby; *f. labor H* osudem určená práce (o Herakleovi, jenž byl za spáchané vraždy věštbou poslán sloužit Eurystheovi); *f. manus ... Etruria V* osudu poslušný voj (bylo jim věštěno, aby teprve pod cizím vůdcem, t. j. Aeneou, bojovali s Turnem); *vocem Claudii* (sc. *qui dixit*) *fatale sibi* (sc. *esse*), *ut ... T* že jest mu osudem přikázáno; — spec. osudný, zhoubný, zkázný, zkázonosný: *f. machina V*; *fatale monstrum H* (= Kleopatra).

fātāliter, adv. [*fatalis*] dle (vůle) osudu: *velut f. electi T* jakoby osudem vyvolení.

fateor, *ērī, fassus sum* (inf. praes. *faterier H*) [srov. *fari*] 1) vyznávati, přiznávati se, hlásiti se (*alqd* k něčemu) vyznávati se z něčeho, nezapírati: *de se ipse haud cunctanter fassus conscios celabat L* sám se přiznav; *paupertatem fatendo effecēre levem O* znajíce se k ní, nezapírajíce jí; *ignoscite fasso O* (přiznavšímu se) = mým (upřímným) slovům; *si vera fatemur O* máme-li vyznati pravdu; *fassus deum O* dav se poznati jako bůh; — spec. (vyznávati svůj souhlas), (upřímně) souhlasiti, přisvědčovati k něčemu, uznávati: *quod ipsi fatentur constatque inter omnes C*; 2) metaf. prohlašovati, veřejně hlásati, pronášeti, vypovídati; projevovati, dávati na jevo, prozrazovati, ukazovati: (*rex*) *ni dicto* (sc. *se*) *parere fatetur V*; (*Tiberius*) *flexit paulatim, non ut fateretur suscipi a se imperium, sed ... T* ne tak, aby prohlásil, že přijímá vládu; — spec. u soudu: (*Natalis*) *de Pisone primum fatetur T* učiní doznání.

fāticanus i **fāticinus,** *a, um* [*fatum* a *cano*] věstící osud, věštecký, věští *O*.

fātidicus, *a, um* [*fatum* a *dico*] osud věstící, věštecký, věští, věštný.

fātifer, *era, erum* [*fatum* a *fero*] osudný, (eufem.) smrtonosný.

fatīgātiō, *ōnis, f.* [*fatigo*] unavení, utrmácení, únava, zemdlenost (*alcis rei* z něčeho).

fatīgō, *āre, āvī, ātum* [z **fati-ago* „hnáti až do vysílení" (subst. **fatis*, srov. *affatim*)] 1) prohánětí, štváti, pohánětí; uhnati, schvátiti: *puer cervos fatigat V*; *iuvencum terga fatigamus hastā V* pohánime; *socios fatigat praecipites* (prolept.) *V* pohání k chvatu; (básn.) *pueri silvas fatigant V* v lesích se do únavy prohánějí; 2) (vl. i metaf.) unavovati, znavovati, truditi, utrmáceti, mořiti, vysíliti, oslabovati: *fortuna indulgendo ei numquam fatigata Cu* štěstí nikdy neumdlévající ve své přízni k němu; *f. animum S* napínati (do únavy) svého ducha; *tribuli fatigant triticeas messes O* dusí; *dentem in*

dente fatigat O tře zuby o zuby; *sonitu vicina fatigat O* ohlušuje; (*Phoebus*) *fatigat os rabidum V* škube ústy; *dextram osculis f. T* pokrývati polibky; (básn.) *olli remigio noctemque diemque fatigant V* ve dne v noci do únavy veslují; *noctes, quas de me fatiges Pr* jež k vůli mně v hoři probdíš; 3) metaf. a) dorážeti, naléhati, dotírati na někoho, obtěžovati; překonávati, přemáhati, zdolávati: *f. precibus L* uprositi; *fatigatus a fratre (ut) S* na doléhání bratrovo, aby . . .; *Martem* (acc. vnitř.) *fatigant V* nutí k boji; *f. deos T* bez přestání se modliti, modlitbami doléhati na bohy; b) mořiti, trápiti, týrati, soužiti, pronásledovati, znepokojovati, těžce doléhati na někoho: *qui non verbis, sed carcere (sunt) fatigandi C*; *nihil aeque exercitus nostros quam egestas copiarum fatigabat T*.

fātiloqua, *ae, f.* [vl. tem. adj. *fatiloquus, a, um* z *fatum* a *loquor*] věštkyně.

fatīscō, *ere, —, —* i **fatīscor,** *scī, —, —* [verb. inchoat. od **fatire*, srov. *fatigo*] 1) rozestupovati se, rozvírati se, pukati, praskati, trhati se: (*naves*) *rimis fatiscunt V*; 2) umdlévati, slábnouti, ochabnouti: *cum manibus nesciis* (sc. *plaudendi*) *fatiscerent T* bolely je ruce; obr. *donec fatisceret seditio T* až utichlo vzbouření.

fātum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *fārī*] (básn. často pl. m. sg.) vl. výrok; spec. 1) výrok nadpřirozený, boží; a) předpověď, věštba: *fata docens V* ukazuje na věštby; *esse in fatis reminiscitur O* že jest (vl. mezi věštbami) věštěno; *fata Sibyllina C*; b) boží ustanovení, dopuštění, vůle, příkaz: *fatis contraria nostris fata Phrygum V* naší vůli protivný osud Frygů; 2) meton. (nezměnitelný) osud, sudba; a) (abs.) = světový řád (= řec. *αἶσα, εἱμαρμένη*, term. básn. a filosof.): *dominae fati sorores O* sestry vládnoucí osudem = meton. *Fata, orum, n. Pr* Sudičky (*Parcae, Μοῖραι*); b) (vzhledem k člověku): α) *fato V* n. *fatis debere L* (v. t. 2) b)); *fato dare alqm L* zůstaviti osudu; *f. non est O* není usouzeno, dáno; *quae fato manent* (sc. *nos*) *T* co na nás čeká; pl. *fata* ustanovení, zákony, příkazy osudu, osudné věci, okamžiky, rány osudu: *implere fata L* vyplniti vůli osudu; *sera fata H* tresty; β) úděl, určení, povolání: *tantum fati habere O* míti takový (v budoucnosti) úděl; *Vespasianum perniciem maiore fato effugisse T* svým vyšším určením (t. j. protože bylo souzeno, aby se stal císařem); zejm. γ) úděl života, věk, život: *fato fungi, perfungi L T* skonati, zemříti; *ut proferret fata parentis V*; (*cum*) *aequarint Pylios tua fata annos O*; δ) (eufem.) konec života, smrt (přirozená): *alcis f. antecedere* (v. t. 2)) *Cs*; *finem vitae sponte an fato implevit T* zemřel dobrovolně nebo přirozenou smrtí; *fato obire T*; *si fato* (abl.) *concederem T*; meton. *fata reponere Pr* mrtvolu pochovávati; c) spec. neblahý, nešťastný, zlý osud, zloba osudu, neštěstí, bída; záhuba, zkáza: meton. *duo illa rei publicae paene fata C* přímo osudné příšery („zlí démoni") státu.

fatuus, *a, um* [srov. *fatisco*] (vl. otvírající ústa), hloupý, blbý; pošetilý, nejapný, zpozdilý.

faucēs, *ium* viz *faux*.

Faunus, *ī m.* [*faveo*] starý italský bůh plodnosti a úrody, ochránce stád, rolnictví, lesů a lovu, jenž i věštby udílel; k jeho poctě slavena *Lupercalia* (v. t.); později stotožněn s řeckým bohem Panem, odt. pl. **Faunī,** *ōrum, m.* (dle řeckých Satyrů a Panisků). Dle některých pověstí byl *F.* králem v Latiu; otec jeho byl Picus, syn Latinus, který odtud sluje **Faunigena,** *ae, m.* [*Faunus* a *gigno*] syn Faunův *O*.

faustē, adv. [*faustus*] příznivě, zdárně, šťastně.

faustitās, *ātis, f.* [*faustus*] zdárnost; person. *alma Faustitas H* Štěstí, Zdar (jako bohyně = *Felicitas*).

Faustulus, *ī, m.* [srov. *faustus*] pastýř, jenž nalezl a vychoval Romula a Rema.

faustus, *a, um* [srov. *faveo, favor*] příznivý, zdárný, šťastný, požehnaný: (zejm. o dobrém znamení) *quod bonum, faustum felixque sit C L* kéž to jest (obci) ku blahu, zdaru a štěstí = blaho, zdar a štěstí obci! (slavnostní formule ku

př. při zahajování komitií); *i pede fausto H* (jdi šťastným krokem) = jdi a štěstí tě provázej. Příjmením **Faustus** byl nazýván L. Cornelius Sulla, syn diktátora Sully, zeť Pompejův *C Cs.*

fautor, *ōris, m.* [*faveo*] příznivec, přítel; podporovatel, pomocník; ochránce; přívrženec, stoupenec (*alcis* i *alci* něcí); milovník, ctitel: *immortalitatis f. L.*

fautrīx, *īcis, f.* [*fautor*] příznivkyně, přítelkyně; podporovatelka, ochránkyně: *vir naturam fautricem habuerat N* požíval přízně přírody.

faux, *faucis, f.* (ob. pl. **faucēs,** *ium*; sg. jen acc. *faucem* a abl. *fauce*) **1)** hltan, jícen; chřtán; synekd. hrdlo, krk; ústa, tlama: (obr.) *urbem e totius belli ore ac faucibus ereptam esse C*; *Catilina cum exercitu faucibus urguet S* hrdlo nám svírá; *cum faucibus premeretur* (*Staienus*) *C* když byl v úzkých; *premit fauces defensionis tuae C* škrtí obranu (t. j. činí ji nemožnou); **2)** metaf. (o úzkých věcech) **a)** hrdlo řeky, ústí: *flumina siccis faucibus* (abl. qual.) *V*; **b)** úzký, těsný vchod, přístup: *f. macelli C*; úzká cesta, úvoz; průsmyk, soutěska; rokle, rozsedlina, propast: *Taenariae fauces V*; **c)** úžina (mořská), průliv; **d)** úžina (zemská), šíje.

faveō, *ēre, fāvī, fautum* [srov. „hověti“] hověti; **1) a)** vyhovovati; býti nakloněn, přízniv, přáti, míti náklonnost, osvědčovati, prokazovati přízeň (*alcī* někomu): *faveo orationi tuae L* přeji zdaru tvé řeči; (oxymoron) *faveo morbo Tib* mám rád nemoc; (o bozích) býti milostiv; **b)** činiti radost; přispívati, býti nápomocen, podporovati, pomáhati: (*apes*) *operi favent O* (hovějí práci) hledí si práce; *verbis favet ipsa suis O* plní svá slova; **c)** spec. straniti někomu, míti v oblibě, býti přívržencem, příznivcem, býti při někom (často o divácích. při hrách a zápasech, kteří voláním a posunky povzbuzovali svého oblíbence, též sm. polit.): *ingeniis non ille favet plauditque sepultis H*; *hac pro parte* (= *huic parti*) *favent O* jsou na této straně; *faventes* příznivci, přívrženci, přátelé, strana příznivá, přátelská; **2)** sm. sakrálním (srov. staroslov. význ. „hověti“ = zbožně uctívati) *favete linguis* (abl.) *CH, ore V* (buďte zbožni jazykem, ústy, t. j. nerušte posvátného úkonu nepříznivými slovy, srov. *εὐφημεῖτε*) svaté buď tiché; *animis linguisque favete O* zbožnou mysl i jazyk mějte; odt. *lingua favens adsit O* zbožný.

favilla, *ae, f.* [z **fovilla,* srov. *foveo, fomes*] řeřavý popel, pýr (pýř, pýři, pýření); = spec. popel ze spálené mrtvoly; = synekd. vůb. popel; obr. *venturi prima f. mali Pr* „jen troud (= počátek) příštího požáru“.

1. favōnius, *ī, m.* [z **fovonios,* srov. *foveo*] (vlažný) západní vítr jarní (*ζέφυρος*).

2. Favōnius, *ī, m.* vlast. jm. *M. Favonius,* nepřítel Klodiův, přívrženec Katona Mladšího.

favor, *ōris, m.* [*faveo*] **1)** náklonnost, přízeň, náchylnost, přátelství, láska (*alcis* n. *in, erga alqm* k někomu): *f. populi* (gen. subj.) *C* („popularita“); spec. (o divácích a p.) přízeň, obliba; projev oblíby: uznání, účast, sympathie; pochvala, povzbuzování: *favore multorum addito animo L*; **2)** zbožnost (srov. *faveo* **2) b)**): *Aeneadae praestant et mente et voce favorem O* projevují zbožnost.

favōrābilis, *e* [**favorare* od *favor*] **1)** (pass.) přízeň mající, uznaný, oblíbený, milý; **2)** (příčin.) přízeň vzbuzující, příjemný, milý: *f. oratio T.*

favus, *ī, m.* plást, plástev (medová); meton. med.

fax, *facis, f.* [odt. *facetus*] pův. světlo; **1)** pochodeň (svazek loučí napuštěných hořlavinou, opatřený držadlem), buď ke svícení n. zápalná, smolnice; meton. louč, dračka; — spec. **α)** pochodeň svatební (jakých bylo užíváno, když byla vedena nevěsta v průvodu do domu ženichova): *Mopse, novas incide faces V*; meton. svatba; **β)** pochodeň pohřební (poněvadž pohřební průvody byly konány za starších dob v noci); odt. *viximus insignes inter utramque facem Pr* t. j. od svatby až ke hrobu; v umění jest pochodeň odznak boha lásky (odt. *me torret face mutuā Calais H* vzájemným žárem mě pálí,

žár ve mně vznítil) a Furií: 2) metaf. a) oheň, plamen, světlo: *faces plures per caelum lapsae sunt L* (t. j. létavice); *stella facem ducens V* hvězda ohnivou stopu zanechávající; b) pochodeň, plamen = podnět, původ, původce: *faces invidiae C*; *corporis facibus inflammari C* ohněm smyslnosti.

faxim a **faxō** viz *facio*.

febrīcula, *ae, f.* [dem. od *febris*] zimnička (= slabá zimnice); též = *febris*.

febris, *is, f.* (acc. sg. *febrim* i *-em*, abl. *febrī* i *-e*) horečka, zimnice; pl. záchvaty horečky, horečné; person. *Febris* jako božstvo: *Febris fanum in Palatio C* (kromě toho měla v Římě ještě dva chrámy).

februa, *ōrum, n.* [vl. neutr. adj. *februus, a, um* očistný] očistné prostředky (sm. sakrálním, ku př. vlněné pletence, tluč ze samopše, ratolesti, řemínky z kůže obětovaného kozla, jaké měli luperkové), kterých bylo užíváno zejména o Luperkaliích, slavených v únoru, jenž měl odtud jméno **Februārius** (sc. mensis).

fēcunditās, *ātis, f.* [*fecundus*] plodnost, úrodnost (rostlin i živočichů); (person. jako božstvo) *templum Fecunditatis T*.

fēcundō, *āre, āvī, ātum* [*fecundus*] oplozovati, zúrodňovati.

fēcundus, *a, um* [srov. *fē-tus, fē-lix*] plodný, úrodný, hojně plodící, požehnaný (*alcis rei* n. *re* něčím, na něco) o rostlinách i živočiších; metaf. bohatý, hojný, plný; a) *fecunda Amathus metallis O*; *flumen gignendo sale fecundum T* poskytující hojně soli: *fecunda poenis* (dat.) *viscera V* útroby (bujně) rostoucí pro tresty (t. j. útroby, jež stále narůstají, aby byly opět a opět trhány); *fecundi calices quem non fecere disertum H* bohaté zdroje pohárů; *gens latrociniis fecunda T* páchající hojně loupeží; b) básn. přičinně (= oplozující, zúrodňující): *fecundis imbribus V*; *fecundae verbera dextrae O* (u víře, že šlehání o Luperkaliích přináší ženám rodinné požehnání).

fel, *fellis, n.* [srov. *χόλος, χολή*, „žluč“] žluč; básn. vůb. šťáva (zejm. jedovatá), jed: *saevi felle veneni V*; — meton. sm. hněv (jenž jest dle starého lidového mínění působen rozlitím žluči), hořkost, trpkost: *a salibus suffusis felle O*.

fēlēs n. **felis,** *is, f.* kočka

felicātus viz *filicatus*.

fēlicitās, *ātis, f.* [*felix*] 1) plodnost, úrodnost; 2) metaf. štěstí; zdar: *felicitate uti C* míti štěstí; *f. rerum gestarum Cs* válečné štěstí; *f. temporum T* šťastné časy; — person. jako božstvo **Fēlicitās** bohyně štěstí; první chrám v Římě jí zasvětil L. Licinius Lucullus r. 146 př. Kr. za šťastné válčení v Hispanii.

fēlīciter, adv. [*felix*] plodně, úrodně: *illic veniunt felicius uvae V* lépe; šťastně, zdárně.

fēlix, *īcis*, [z koř. **dhē* — býti plodný, srov. *fecundus, fetus, faenus*] 1) plodný, úrodný, (o stromech a ovoci) štěpný, ušlechtilý, plodonosný: *felices silvae V* ovocné stromoví; *felicia Baccho Massica V* stráně massické bohaté na víno; 2) šťastný (*in* n. *a re, re, alcis rei*, básn. i inf. něčím, v něčem) a) *Graecus ab omni laude felicior C* měl větší štěstí na chválu; *quo non felicior alter ungere tela manu* (sc. *erat*) *V* nad něhož nikdo zručněji nenatíral; *o te cerebri* (v. t. 2) b)) *felicem H*; b) (příčinně) štěstí působící, přinášející, poskytující, blahodárný, zdárný, prospěšný, příznivý, (o bozích) milostivý: *dies felices operum V* šťastné k pracím; *quod tibi mihique sit f. L* a kéž jest to ke štěstí; viz též *faustus*; — spec. sm. sakrálním o znameních a obřadech: *f. omen O* dobré znamení; *felices rami T* blahověstné.

Felsina, *ae, f.* starší jm. města *Bononia* v. t.

fēmella, *ae, f.* [dem. od *femina*] holčička, děvčátko.

femen viz *femur*.

fēmina, *ae, f.* [vl. part. praes. med. pass. od koř. **dhēi*— kojiti, srov. *filius, θῆσσα, θηλή, θῆλυς, τιθήνη*, čes. „dítě“, „dojiti“] pův. kojící; žena, u zvířat samice, samička (u jednotlivých zvířat užíváme zvláštních názvů, ku př. *bos femina T* kráva, *porcus femina C* svině); metaf. o zbabělých mužích: baba *Cu*.

fēmineus, *a, um* [*femina*] ženský, sm. přívlast. ženin, žen: *femineo Marte cadere O* v boji se ženou; metaf. zženštilý, nemužný, zbabělý.

femur, *oris.* n. ob. *feminis* (od starolat. *femen*), *n.* stehno.

fēnebris, fēnerātiō, fēnerātor, fēneror, fēnīle, fēnum, fēnus viz *faen-*.

fenestella, *ae, f.* [dem. od *fenestra*] okénko; odt. vlastní jm. **Fenestella** brána v Římě, snad na vrchu palatinském *O.*

fenestra, *ae, f.* [srov.. *φαίνω*] okno (za starých dob pouhé malé otvory ve zdi, později a jen u boháčů s tabulkami ze slídy nebo silného průsvitného skla; okna bývala opatřována mřížemi nebo zasouvacími okenicemi): *iunctas fenestras H* zavřená okna (tak, že obě půle okenice byly k sobě přistrčeny a tím „spojeny"); spec. střílna: *per cavas tela intorquere fenestras V*; *fenestrae ad tormenta mittenda Cs*; — metaf. otvor, díra.

fēniculārius, *a, um* [od subst. *fēniculum, ī* fenykl] fenyklový: *f. campus C* fenyklové pole (krajina v Hispanii tarrakonské, zde m. Hispanie vůb.)

fera, *ae* viz *ferus.*

ferāciter, adv. [*ferax*] výnosně, úrodně, zdárně.

fērālis, *e* 1) umrlčí, mrtvolný, mrtvých, zemřelých se týkající; úmrtní, smrtelný, pohřební, hrobní, smuteční: *f. cupressus V*; *feralia munera O* náhrobní dary, oběti; *f. papilio O* motýl, obraz smrti (byl symbolem duší zemřelých a nazýván řecky též *ψυχή*); subst. *attrectare* (v. t. 2) a)) *feralia T*; subst. **Fērālia,** *ium, n.* svátek mrtvých (slavnost státní, konaná 21. února a připojující se k *dies parentales*; srov. „Dušičky"); *dies ferales O* = *dies parentales* dni mrtvých; 2) metaf. smrtelný, osudný, záhubný, nebezpečný: *feralia dona O*; hrozný, příšerný: *f. introitus, annus T.*

ferāx, *ācis* [*fero*] výnosný, úrodný; hojný, bohatý (*alcis rei* n. *re* něčím, na něco); — metaf. *nullus feracior in* (*philosophia*) *locus est C* plodnější; *f. saeculum bonis artibus Plin.* (básn.) *prolis novae f. lex H* zákon, přinášející novou úrodu potomstva.

ferculum, *ī, n.* [*fero*] nosidlo; 1) nosítka; spec. nosítka pro sochy bohů při průvodech; odt. *ut pomparum ferculis similes esse videamur C* (sm. = „abychom chodili jako s procesím" t. j. příliš pomalu); 2) mísa (k nošení pokrmů na stůl), odt. chod (při hostině); meton. jídlo *H.*

ferē, adv. a význ. rovný superl. **fermē** [z **ferine*; od koř. **dher-* podpírati, srov. *firmus, fretus* a pro vývoj významu naše „tuze" (význ. = příliš) od „tuhý"] značí přibližnost 1) (při určení počtu, času, vlastnosti a p.) asi, přibližně, skoro, téměř, přímo; bývá za slovem, ke kterému náleží: *omnes f.* skoro všichni; *non f.* asi ne, sotva; 2) (zejm. při slovese) obyčejně, větším dílem, zpravidla, skoro vždy, skoro všude, vůbec, vesměs: *statuas videmus ornatu f. militari C.*

ferentārius, *ī, m.* lehký pěšák, pl. lehká pěchota (ozbrojená prakem a házecím kopím; byla stavěna na křídla a užívalo se jí k zahajování boje) *S T.*

Ferentīnus, *a, um*; odt. subst. **Ferentīnum,** *ī, n.* 1) městečko v již. Etrurii, rodiště Othonovo; 2) městečko Hernikův na *via Latina*; odt. **Ferentīnās,** *ātis, m.* obyvatel Ferentina; 3) krajina u jezera Albského, kde měla stará latinská bohyně jarní přírody **Ferentīna,** posvátný háj (*lucus Ferentinae*), jenž byl shromaždištěm latinského spolku; pramen z tohoto háje vytékající *aqua Ferentina*; *caput Ferentinum L* = *caput aquae Ferentinae.*

Feretrius, *ī, m.* přijmení Jova, ctěného v prastaré svatyni na Kapitoliu, založené dle pověsti od Romula; tam mu bývala přinášena ukořistěná *spolia opima* jako bohu války a dárci vítězství, odkud též jeho jméno (srov. *Ζεὺς Τροπαιοφόρος*). Fetialové při uzavírání smluv s nepřáteli užívali symbolů přinesených z jeho chrámu, žezla a křemene.

feretrum, *ī, n.* [*fero, φέρτρον, φέρετρον*] nosidlo, nosítko (nosítka); ob. spec. nosítka (pro mrtvoly), máry.

fēriae, *ārum, f.* [starolat. *fesiae*, srov. *fānum, fēstus* od koř. **dhē-s* (lat. **fēs-*) „posvátný úkon", srov. *facio* význ. obětovati] dni věnované bohům a posvátným úkonům, bohoslužbám (op. dni všední, *dies profesti*), svátky (svátek), (náboženské) slavnosti; byly jednak všeobecné, státní (*f. publicae*), jednak soukromé, pro jednotlivce, rodiny a p. (*f. privatae*); státní svátky byly stálé (*f.*

stativae), pohyblivé (*f. conceptivae*) a mimořádné, zvlášť nařízené (*f. imperativae*): *ferias agere L* svátky slaviti; — metaf. *longas ferias praestes Hesperiae H* (t. j. šťastnou dobu míru).

fēriātus, *a, um* [vl. part. perf. verb. dep. *fērior, ārī* světiti svátky (*feriae*)] světící svátky; odt. nepracující, odpočívající: *male feriatos Troas H* nevhod oddané sváteč nímu klidu; — pass. *dies feriati Plin* sváteční dni, svátky.

ferīnus, *a, um* [*fera*] divokého zvířete, zvířecí, zvěří, divoký: *caro ferina* n. subst. **ferīna,** *ae, f.* zvěřina; *caedes ferina O* ovectví, lov.

ferīō, *īre, —, —* [od koř. **bher* — rozkloukati, srov. „bořiti"] **1) a)** báti, tlouci, tepati, udeřiti, uhoditi, dávati, zasazovati rány (*alqd rē* do něčeho něčím): *pectora f. O* báti se do prsou (t. na znamení smutku); (básn.) *socii feriunt mare V* tepou (vesly) moře; s acc. vnitř. (*Horatius*) *ferit Ausoniā carmina lyrā O* (vl. tepáním do strun lyry působí) = hraje písně na ausonskou lyru (t. j. skládá latinské písně lyrické); *balba feris verba palato H* vyrážíš; — metaf. *arte ferire viros Pr* oklamati; **b)** vrážeti do něčeho, zasahovati, dotýkati se: *nec semper feriet arcus H*; *f. sidera VH* dotýkati se hvězd, pronikati, prorážeti k hvězdám; — metaf. *quod provisum non sit, id f. vehementius C* zasazuje prudší ránu; **2)** (praegn.) probodnouti, skláti, zabíjeti, usmrcovati: *leonem f. S* ubíjeti; *corpus securi f. C Hirt* stíti sekyrou; *colla praebent ferienda iuvenci O* nastavují šíje smrtícím ranám; — spec. zabíjeti žertvu, odt. obětovati: *foedus f. L V* smlouvu učiniti, zjednati, uzavříti (poněvadž ujednáváni smlouvy bylo spojeno s obětí).

ferior viz *fēriātus.*

feritās, *ātis, f.* [*ferus*] divost, divokost, zdivočelost, divoký stav, sveřepost, krutost.

fermē viz *ferē.*

fermentum, *ī, n.* [srov.. *ferveo*] kvas: *panis nullo fermento* (abl. qual.) *T* nekvašený, přesný chléb; *pocula fermento imitantur vitea V* (t. j. pijí místo vína vykvašený nápoj, uvařený z obilí, jakési pivo).

ferō, *ferre, tulī* (starolat. *tetulī*), *lātum* (některé tvary kmene praes. tvoří bez příznaku) [od koř. **bher-*, srov. *φέρω*, „beru"] nésti, nositi: **A** (v klidu) **1)** nésti, držeti, míti, chovati (na sobě n. u sebe): *f. alqā re* nésti na něčem; *arma* (v. t. **2**)) *f. posse Cs LT*; (obr.) *personam f. utramque H*; **2)** metaf. **a)** *insani nomen f. H*; (*genus*) *incertum de patre ferebat V* měl údělem; **b)** snášeti, trpěti; vydržeti: *ignominiae loco f. alqd Cs* za hanbu si klásti; *impetum f. Cs* odolati útoku; *invidia non ferenda O* nesnesitelné záští; *f. alqm* vystáti někoho, snášeti se s někým; (*oleae*) *auras tulerunt V* vzduch snesly, vzduchu si zvykly; *scripta ferunt annos O* knihy přetrvají věky; **B** (v pohybu), básn. bývá *f.* m. nejrozmanitějších komposit; **I** vůb. **1)** přísl. *in silvam ligna f. H*; *corpora nullis feruntur funeribus O* (básn. m. *efferuntur*) mrtvoly jsou vynášeny; (zeugm.) *ferunt Troes ferrumque ignesque Iovemque in Danaas classes O* ženou se s mečem i ohněm a Jovem (t. j. s jeho pomocí); *arma f. contra alqm* chopiti se zbraně, zdvihnouti, napřáhnouti zbraň, útočiti, bojovati, táhnouti proti někomu; *de armis arma feruntur O* o zbraně se tasí zbraně (t. j. zápas (slovní) se koná o zbroj); *signa f.* vyraziti, vytrhnouti, dáti se na pochod, táhnouti; — metaf. **a)** (v činnosti úřední) *sententiam f.* (pův. nésti svůj hlasovací lístek do osudí) odevzdati hlas, hlasovati (o soudcích a senatorech); (*Caesar*) *tulit* (sc. *sententiam*) *absolvi reum T* hlasoval, aby; *f. ad populum de re* α) podati (sněmu) návrh, předlohu, β) dáti něco odhlasovati, rozhodnouti; *legem f.* vl. dáti předlohu zákona, zákon navrhnouti (o úřadu); odt. zákon dáti; (absol.) *decemviri tulerunt*, (*ne* ..) *L* ustanovili (zákon); **b)** *prae se f. C* zřejmě, veřejně ukazovati, jeviti, nezatajovati, tvrditi; i samo *f.* pronášeti, projevovati, prohlásiti: *fletus fertque refertque soror V* opět a opět pronáší; op. *clam* (v. t.) *f.*; **c)** *se f.* (s doplňk.) nésti se nějak, počínati si, vystupovati: *consulem se f. T* jako konsul; (praegn.) chlubiti se, pyšniti se, chvástati se: *qui se veniens*

(part. doplňk.) *Amyci de gente ferebat V* chlubil se, že pochází; 2) unášeti, pohybovati, hnáti, zmítati; a) *classem f. V*; odt. *ventus ferens* ●*V* příznivý; *pedem* (básn. *gressum* n. *iter*) n. *se f. alqo* kráčeti, ubírati se někam; *quo ferar O* kam se mám obrátiti; *Turni se pestis ob ora fert V* před tváří Turnovou sem tam poletuje; *oculos circum omnia f. V* otáčeti; (intrans.) *via* n. *iter fert* cesta vede; často pass. význ. med. *ferri* hnáti se, pohybovati se, spěchati, páditi, kvapiti, řítiti se, zmítati se; spec. jíti, jeti, plouti, letěti, padati: *aequore* (v. t. 3)) *ferri*; *fera saltu super venabula fertur V* vrhne se; (obr.) *aliud alio ferri cerneres S* jak se všechno křižuje (= jde různými směry); b) metaf. hnáti, puditi, štváti: *in bella feram urbes V* poštvu; *civilis tulit aestus in arma H* strhl; II přinášeti, donášeti; metaf. 1) dávati; a) poskytovati, propůjčovati, popřávati, nabízeti: *opem* n. *auxilium f.* poskytovati pomoci, přispívati ku pomoci; *ferte viam vento facilem V* dejte; – spec. dávati ze sebe, vydávati, plodit, roditi; b) věnovati, vzdávati, prokazovati, spec. obětovati: *sacra f. V* přinášeti; 2) zjednávati, opatřovati, působiti, dělati: *dolorem f.*; *plagam f. V* dávati, zasazovati; 3) spec. přinášeti zprávu, oznamovati, zvěstovati; vypravovati: *fama fert* pověst hlásá, jde, jest; *ferunt* (s acc. c. inf., pass. s nom. c. inf.), vypravují, říkají, prý; 4) spec. přinášeti s sebou, vyžadovati, chtíti někomu, dovolovati: *natura, mos, tempus, ratio, fors, fortuna (ita) fert*; (i bez urč. podm.) *et, si ita ferret, honestius perituros T* dojde-li k tomu; III odnášeti; 1) unášeti, uchvacovati, trhati, brátí: *apicem hasta tulit V* urazil; (euf. o smrti) *te fata tulerunt V*; *ferre et agere* (v. t. 1) α)); 2) (význ. med.) odnášeti si, kliditi, získati, nabýti, obdržeti, dostati, dosáhnouti, dojíti: (metaf.) *victoriam f. ex alqo L* obdržeti vítězství, zvítěziti nad někým; *munus f.*; *omne tulit punctum* (v. t.) *H*; *eloquentiae primas* (v. t.) *nemo tulit T*; *tribum f. C* získati si tribus, dostati hlasy tribue; – spec. *impune fero iniurias Cs* bez trestu (vl. si odnášim) páši bezpráví, bezpráví mi prochází bez trestu; *ne id quidem ab Turno tulisse tacitum* (acc. neutr. doplňk.) *ferunt* (sc. *Tarquinium*) *L* neodnesl prý si (jako smlčené) bez poznámky, bez výtky; IV roznášeti (spec. pověstí), rozhlašovati, rozšiřovati, mluviti, vypravovati; (s doplňk.) jmenovati, označovati, vydávati, pokládati za... (*Periclis*) *scripta feruntur C* mluví se o spisech; *vestra feretur fama V* bude se šířiti; *vivus per ora feretur V* bude žíti v ústech lidí; *famā incerta in maius ferri solent L* věci neznámé bývají zveličovány (nad pravdu, skutečnost); *famā f. alqm L* rozhlašovati pověstí, pochvalně mluviti o někom; (*verba quae*) *honore indigna ferentur H* budou označována, pokládána za nehodná; V vznášeti, povznášeti, zdvíhati; 1) *in proelia f. manum V*; *caelo* (dat.) *supinas f. manus H* vzpínati k nebi; (odt. obr.) *Junoni ferre preces V* vysílati modlitby; 2) metaf. (*laudibus*) *f. alqm* (chválou) velebiti, slaviti, vynášeti.

ferōcia, *ae* a významem podobné *ferōcitās, ātis, f.* [*ferox*] divokost, prudkost, bujnost, ohnivost; odt. 1) zuřivost, dravost; vzpurnost, vzdorovitost, drzost; zpupnost, nevázanost; vášnivost; 2) směl ost, srdnatost, zmužilost, udatnost, neohroženost, neústupnost.

ferōcitās viz *ferōcia*.

ferōciter, adv. [*ferox*] divoce, divě, prudce, bujně, ohnivě; 1) lítě, zuřivě; vzpurně, vzdorně, drze, zpupně, nevázaně, vášnivě: *ferocius decernere S* činiti příkřejší návrhy; 2) směle, srdnatě, zmužile, udatně, neohroženě, neústupně.

Fērōnia, *ae, f.* staroitalská bohyně; hlavní místa jejího kultu byla 1) chrám v háji u Tarraciny, v němž propuštění otroci dostávali *pilleus* na znamení svobody; 2) chrám a háj (*lucus Feroniae*) u Kapeny na úpatí hory Sorakte, bohatý dary četných účastníků tamějších slavných trhů. V Římě měla chrám na poli Martově.

ferōx, *ōcis* [*ferus*] divoký, divý, prudký, bujný, ohnivý (abl. causae *re*

něčím, pro něco, gen. předm. *rei* co do); odt. 1) lítý, zuřivý, dravý; vzpurný, vzdorovitý, drzý; zpupný, nezkrotný, nevázaný, vášnivý: *f. viribus L* hrubý silák; *secundis rebus feroces S* zbujnělí úspěchem; *erat mentis f. O* byl mysli divoké; (obr.) *currit f. aetas H* prudký, dravý čas; 2) smělý, srdnatý, zmužilý, bojovný, udatný, neohrožený, neústupný: *Tullus f. morte regis L* nabyv smělosti smrtí; *f. ea parte virium L* zakládaje svou sílu na této části branné moci; *Veneris praesidio f. H* zakládaje si na ochraně.

ferrāmenta, *ōrum, n.* [*ferrum*] železné nářadí, železné (železem kované) nástroje.

ferrārius, *a, um* [*ferrum*] železný, železářský: *faber f. Pl* kovář; subst. isol. **ferrāria,** *ae, f.* (sc. *fodina*) železný důl.

ferrātus, *a, um* [*ferrum*] železem okovaný, opatřený: (básn.) *quadrupedem ferratā calce fatigat V* ostruhou; spec. opatřený železným brněním: *paulum morae attulēre ferrati T*; *barbarorum agmina ferrata H* železné šiky; básn. též = *ferreus* železný.

ferreus, *a, um* [*ferrum*] železný, ze železa; 1) *manus ferreae Cs L Cu* železné háky (na řetězech, k zahákování nepřátelské lodi); básn. (se záměnou epithet): *f. hastis horret campus V* „trčí železný les kopí"; *f. imber V* železný, kovový déšť (zbraní a vůb. železných věcí); 2) metaf. a) sm. pevný, trvalý, nezměnitelný: *quo ferreā resto O* k čemu (tu) věčně (vl. nezmarná) zůstávám; *f. somnus V* tvrdý, věčný spánek (= smrt); b) tvrdý, krutý, bezcitný, „kamenný".

ferrūgineus, *a, um* [*ferrugo*] rezavý; tmavorudý: *f. hyacinthus V*; temný, tmavý: *ferrugineā cymba V*.

ferrūgō, *inis, f.* [*ferrum*] vl. rez (železná); meton. rezavá barva, rzivost, rezavost, ryšavost; (tmavá) rudost, zarudlost: *ferrugine clarus Hiberā V* temným nachem; *ferrugine Lucifer atrā sparsus erat O*; vůb. tmavá barva: *viridi ferrugine* (abl. qual.) *barba O* tmavozelený vous.

ferrum, *ī, n.* 1) železo; železná ruda; 2) meton. a) věc (výrobek, nástroj) ze železa, železné nářadí, náčiní, ku př. nůž, nůžky, sekyra, pluh; brnění; *crines vibratos calido ferro V* železkem; železný hrot (u šípu n. kopí), odt. synekd. šíp, střela, kopí; hendiad. *ferro et compagibus V* železnými závorami; spec. meč, „ocel": *ferro flammaque* = *ferro ignique* mečem a ohněm; vůb. zbraň; odt. meton. boj, válka; b) „železný" věk: *ad f. venistis ab auro, saecula O* (t. j. prvotní blažený věk zlatý stále se horšil, až nastal věk železný); 3) metaf. sm. tvrdost, necitelnost: *f. gestare in corde O* „kus železa".

fertilis, *e* [*fero*] 1) výnosný; úrodný, (hojně) plodící, oplývající (*re* n. *alcis rei* něčím), bohatý: (s dat. prospěch.) *olivetis fertilibus domino priori H* v sadech olivových, jež nesly užitek; *nec f. illa iuvencis* (*seges*) *V* úroda ne dosti hojná dobytku (t. jeho práci) = neodměňující práce dobytka; (básn.) *fertile gramen O* bujná tráva; 2) (básn. příčinně) úrodu dávající, působící, dárce úrody: *dea f. O* bohyně úrody; *f. Bacchus H* = *Διόνυσος εὔκαρπος*.

fertilitās, *ātis, f.* [*fertilis*] výnosnost, úrodnost; plodnost.

ferula, *ae, f.* [*ferio*] prut, metla; hůl: (spec.) *senex* (sc. *Silenus*) *ferulā artus sustinet O* (= podpírá o thyrsos); meton. keř, z něhož se dělaly metly (snad vítečník sítinový = janovec španělský, botan. *Spartium iunceum* (jenž má pěkné, žluté, vonné motýlovité květy): *Silvanus florentis ferulas quassans V* ratolestmi.

ferus, *a, um* (compar. a superl. *ferocior, ferocissimus* od *ferox*) [srov. θήρ, čes. „zvěř"] divoký (vl. o zvířatech, metaf. o rostlinách, krajinách a j.). divý, lítý, zuřivý; 1) *fructus feri V* plané; subst. **fera,** *ae, f.* (sc. *bestia*) i **ferus,** *ī, m.* divoké zvíře, šelma: *recens fera T* zvěřina; vůb. zvíře; (obr. o souhvězdích zvířetníku) *per insidias iter est ferarum O*; 2) metaf. surový, hrubý, nevzdělaný; tvrdý, krutý, necitelný: (s dat.) *Britannos hospitibus feros H* kruté k cizincům; hrozný, strašný.

fervēfaciō, *ere, fēcī, factum* [*ferveo* a *facio*] uvařiti; rozpáliti, rozehřáti; ob.

part. **fervēfactus**, *a, um* vroucí, vřelý, rozpálený.

fervēns, *entis* [vl. part. praes. od *ferveo*] vroucí; 1) vřelý, horký, žhavý, rozpálený, planoucí, rozežhavený, ohnivý, plamenný (vl. i metaf.); 2) metaf. kypící, vlnící se: (*torrens*) *f. ibat O* plný vírů; hučící, bouřlivý, prudký, bouřící se: (obr.) *rapido ferventius amni ingenium H* prudší (o rychlém básnění); *f. bile tumet iecur H* játra kypí žlučí.

fervĕō, *ēre*, *fervŭī* (m. *fervuī*), — (starší *fervŏ*, *ere*, *fervī*) vříti; 1) vařiti se: *stagna ruptā ferventia terrā O* vyvářející se z rozpuklé země; býti vřelý, horký; 2) metaf. dle počitku a) zrakového: kypěti, vzkypěti, vlniti se, vířiti se, hemžiti se: *fervent examina V* včely se rojí; *fervet opus V* vl. práce se hemží (t. včelami) = jest živo v úle; b) sluchového: klokotati; hučeti, šuměti, bouřiti se: (obr.) *fervet* (*Pindarus*) *H* hučí, s hukotem se valí; c) tepelného: býti rozpálen, planouti, vzplanouti, hořeti: *fervet multo linguaque corque mero O* jest rozehřáto.

fervidus, *a, um* [*ferveo*] 1) vroucí, vřelý, horký, žhavý, rozpálený, palčivý, planoucí, rozežhavený, ohnivý, horoucí (vl. i metaf.): (meton.) *sidus fervidum H* (sm. horko přinášející, t. *Sirius*); *f. puer H* žárný (= *Cupido*); 2) metaf. a) kypící, šumějící: *fervida musta O*; hučící, bouřlivý: *aequore fervido H*; b) vášnivý, náruživý, prudký, prchlivý.

fervor, *ōris*, *m.* [*ferveo*] vřelost, palčivost, horkost, žár; 1) *mundi ille f. C* žár nesmírný (proti pozemskému teplu); spec. vedro, parno, horko: *mediis fervoribus V* za poledního vedra; 2) metaf. a) bouření, bouře, nepokoj: (*maris*) *f. C*; b) žár, horoucnost, oheň, zápal, nadšení; vášnivost, prudkost: *f. aetatis C* oheň mládí; *accessit f. capiti H* oheň (t. j. víno) vstoupil do hlavy.

Fescennīnus, *a, um* [od *Fescennia*, *ae*, *f.* n. *Fescennium*, *ii*, *n.* městečko v Etrurii, sev. od Falerií] fescennijský: *Fescennini versus* verše fescennijské, název starého lidové frašky italské s žertovným a posměvačným obsahem a dialogickou formou, provozované zejm. o obžinkách a svatbách; odt. *Fescennina licentia H.*

fessus, *a, um* [z *de fessus*, srov. *fatigo*] unavený, vysílený, zemdlený, utrmácený, sesláblý, slabý, chabý, mdlý (*re* něčím); vl. o osob., metaf. též o věcech: *fessum vulnere*, *fessum cursu corpus L* sesláblé; *fessa carina O*; *fessas* (sc. *esse*) *Gallias ministrandis equis T* jsou vyčerpány; *aetate aut valetudine fessi T* sestárlí nebo zmožení nemocí; *fessa aetas T* slabý, vetchý věk (= stáří); (praegn.) *caput fessum O* chorá hlava; (básn. s gen. předm.) *fessi rerum V* (pouhé) znavení; (básn. sm. příčin.) *quam fessis finem rebus ferat V* útrapám.

fēstīnanter, adv. [*festinans*] spěšně, kvapně, naspěch, nakvap, rychle.

fēstīnātiō, *ōnis*, *f.* [*festino*] spěch (spěchy), spěchání, pospíchání, kvap, chvat, chvátání, rychlé jednání: *festinationem sequentium elicere T* zlákati nepřátele ke kvapnému pronásledování; (s gen. obj.) *f. exsequiarum T* spěchání, spěchy s pohřbem; (praegn.) ukvapenost: *avaritia ac f. legionis T.*

fēstīnō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) intrans. spěchati, pospíchati, pospíšiti si, spěti, chvátati, kvapiti, míti na spěch, na pilno: *legatus festinans pergit Cu* spěšně, rychle táhne; 2) trans. *f. alqd* spěchati s něčím, uspíšiti, urychliti, spěšně konati: *ni id festinaret S* nepospíší-li si s tím; *f. fugam V* rychle se dáti na útěk; (hendiad.) *cuncta parat festinatque S* všechny přípravy spěšně vykoná; *festinant vestes O* nakvap chystají; (praegn.) *poenas odio* (abl. příč.) *per vim festinat inulto H* násilným skutkem ukvapeně trestá v neukojeném záští; *animo cupienti nihil satis festinatur S* srdci toužícímu nikdy se dost nespěchá (= nic dosti rychle se neděje); *festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est T* rychle byl odvlečen; *nec virgines festinantur T* s dívkami (t. j. s jejich provdáním) se nespěchá.

fēstīnus, *a, um* [*festino*] spěchající, spěšný, kvapný: (praed.) *vestem noctes festina diesque urgebam V* pilně.

fēstīvē, adv. [*festivus*] vesele; mile, půvabně; vtipně, rozmarně, živě.

fēstīvitās, *ātis, f.* [*festivus*] veselost; půvabnost; vtipnost, vtip, živost, humor: *festivitate et facetiis aequalibus praestitit C* humorem a vtipem.

fēstīvus, *a, um* [*festus*] veselý, radostný; pěkný, příjemný, uhlazený, hezký, půvabný; vtipný, rozmarný, živý: (*librorum*) *festiva copia C* pěkná zásoba.

festūca viz *fistuca.*

fēstus, *a, um* [od koř. lat. **fēs* — „náboženský úkon", srov. *fanum, feriae*] vl. souvislý s náboženským úkonem; sváteční, hodový, slavnostní, slavný: zejm. *f. dies* i subst. **fēstum,** *ī, n.* = *feriae* (v nejšiřš. sm., v. t., op. *profestus*) svátek, slavnost, hod; *eius diem natalem festum* (doplňk.) *habere N* slaviti jeho narozeniny (jako svátek); *f. vacat pagus H* svátečně si hoví; *festa resonabat regia C* v slavnostním plesání; (se záměnou epitheta) *festas in Palladis arces portabant sacra O* v slavnostním průvodu nesly; *festam plebem proturbat T* svátek slavící, svátečně shromážděný lid.

fētiālis, *e* [od **fēti-s* ustanovení, smlouva, z **dhē-tis,* koř. **dhē-,* srov. *facio, θέμις*] smluv (mezi národy) se týkající, smluvní; zejm. subst. *fētiālis, is, m.* fetial; římští fetiálové byli dvacetičlenný sbor kněží, kteří vykonávali obřady při upravování poměru římského státu ke státům jiným, ku př. při vypovídání války, uzavírání míru, zjednávání smluv a j.; odt. adj. *ius fetiale C* právo fetialské.

fētidus, fētor viz *foetidus, foetor.*

fētūra, *ae, f.* [srov. *fetus, fecundus*] plození, rozplozování, plemenění; — konkr. plémě, mláďata: *si f. gregem suppleverit V; sunt, f. minor, tepidis in ovilibus agni O.*

1. fētus, *a, um* [srov. *fecundus, fetus, felix*] vl. oplozený; 1) a) březí, skotná, stelná (o krávách), sprasná (o sviních): *apes fetae V* plodné včely; b) o samici, která vrhla mláďata: kojící; otelená (kráva, laň), obahnilá (ovce, koza), oštěněná (čubka, vlčice), oprasená (svině); subst. *graves fetae V* slabé bahnice; 2) metaf. plodný, úrodný; bohatý, hojný, plný, naplněný: *machina feta armis V.*

2. fētus, *ūs, m.* [srov. **1.** *fetus*] 1) plození, rození, porod (ob. o zvířatech a rostlinách), líhnutí, vrhání; (o rostlinách) vzrůst: *crescenti adimunt fetus V;* 2) konkr. plod; plémě; — spec. a) mládě: (básn. pl. m. sg.) *mater quaerit fetus suos O;* (o včelách) *adultos fetus V* červy (mlad); b) odnož, výhonek, ratolest: *fetum canentis olivae* (gen. determ.) *O* stromek; roub: *nucis f. V;* c) úroda, výtěžek, výnos, užitek; ovoce, plodina: *bis grandi fetos cogunt fetus* (o medu); *V* 3) metaf. úroda, hojnost: *nec ulla aetate uberior oratorum f. fuit C* hojnější úroda na řečníky.

fibra, *ae, f.* [z **fid-sra* od *findo,* srov. *filum*] vlákno, nitka; 1) (u rostlin) chmýří, chmýření, vlakénko, vlásek (zejm. kořenový): *fibrae stirpium C;* kořínek: *amaris intiba fibris V;* 2) (v těle živočišném) žilka; spec. o žilkách na vnitřnostech, jež byly významné při haruspiciích: *fibrae minaces V;* odt. synekd. játra, plíce, vnitřnosti, útroby: *hominum fibris consulere deos T.*

fībula, *ae, f.* [srov. *figere*] spinadlo, spona; 1) skoba, svor *Cs;* 2) sponka, přezka; háček; jehlice.

Fīcana, *ae, f.* městečko mezi Římem a Ostií.

fictē, adv. [*fictus*] smyšleně, nepravdivě, na oko.

fictilis, *e* [*fingo*] hliněný, z hlíny; subst. **fictile,** *is, n.* věc, nádoba hliněná, z hlíny; pl. hliněné nádobí: *e puris fictilibus Tib* (při obětech se užívalo dle starého zvyku hliněných nádob, i když bylo rozšířeno u boháčů nádobí zlaté a stříbrné).

fictor, *ōris, m.* [*fingo*] výtvarník, tvůrce; 1) spec. a) výtvarný umělec, sochař: *pictores fictoresque C;* b) *fictores* ve služebnictvu pontifiků byli výrobci obětních darů (ku př. koláčů nebo zvířátek z těsta, vosku, dřeva a p., která někdy bývala obětována místo skutečných zvířat); 2) metaf. *fandi f. Ulixes V* strůjce lží.

fictrīx, *īcis, f.* [*fictor*] vytvářitelka, tvůrkyně.

fictus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *fingo*] utvářený; vytvořený; — metaf. **1)** (o věcech) smyšlený, vymyšlený; dělaný, strojený, líčený; předstíraný, zdánlivý, (praed.) na oko, domnělý: *ficto languore moram trahit O* předstírajíc únavu; *ficta modestia T* líčená; nepravdivý, nepravý, padělaný, podvržený: *fictum Jovem O* nepravý; *fictae epistulae T*; — subst. **fictum,** *ī, n.*, výmysl, smyšlenka, nepravda: *ridetur fictis rerum* (gen. obj.) *H* (vl. výmyslům věci) vymyšleným nápadům; **2)** (o osobách) strojený, přetvářivý, licoměrný, neupřímný, pokrytecký.

Fīculea, *ae, f.* městečko v území sabinském sv. od Říma; odt. adj. **Fīculēnsis,** *e* fikulejský; (subst.) *Ficulense, is, n.* statek ve Fikulei *C*.

fīculnus, *a, um* [*ficus*] fíkový.

fīcus, *ī* n. *ūs, f.* [srov. *σῦκον*] fíkovník, smokvoň, fík (strom i ovoce): *arbor fici C* fíkový strom; *cum duplice* (v. t. **1**)) *ficu H*; *f. prima H* (míněno tu druhé zrání fíků na konci léta).

fidē, adv. [*fidus*] věrně, upřímně.

fidēlia, *ae, f.* [srov. *πίθος*] hliněná nádoba, hrnec: (přísl.) *duo parietes de eadem fidelia dealbare* u *C* sm. = zabíti dvě mouchy jednou ranou.

fidēlis, *e* [*fides*] věrný, spolehlivý, jistý, oddaný, upřímný; poctivý, svědomitý (*alci, in alqm* k někomu); **1)** *officiis* (dat.) *f. C* věrný svým povinnostem; **2)** metaf. o věcech: *fidele silentium H* věrná mlčelivost (jako znak charakteru; vl. o náboženských mysteriích); sm. pevný, jistý: *lorica f. V* dobrý pancíř.

fidēlitās, *ātis, f.* [*fidelis*] věrnost, spolehlivost, oddanost, upřímnost; poctivost, svědomitost.

fidēliter, adv. [*fidelis*] věrně, spolehlivě, jistě, oddaně, upřímně; poctivě, svědomitě.

Fīdēnae, *ārum* (= **Fīdēna,** *ae V*), *f.* Fideny, město v území sabinském nad Tiberem, 9 km sev. od Říma; odt. adj. **Fīdēnās,** *ātis*, fidenský; subsr. **Fīdēnātēs,** *ium, m.* Fideňané, obyvatelé Fiden.

fidēns, *entis* [vl. part. praes. od *fido*] vl. důvěřující, důvěřivý; spec. důvěřující v sebe, sebevědomý, smělý, odhodlaný, srdnatý: *f. animi* (vl. lokativ) *V T* v mysli, v srdci (není třeba překládati).

fīdenter, adv. [*fidens*] vl. důvěřivě; sebevědomě, směle, odhodlaně, srdnatě.

1. fīdentia, *ae, f.* [*fidens*] důvěra v sebe, sebevědomí, smělost, odvaha.

2. Fīdentia, *ae, f.* město v Gallii Předalpské mezi Parmou a Placentií.

1. fidēs, *eī* (gen. sg. básn. *fidēī* u *C*, *fidē HO*, dat. sg. *fidē H*), *f.* [*fido*] **I** víra, důvěra, věření, uvěření; **1)** subj. **a)** (akt.) *f.* s gen. obj. víra v něco, důvěra v někoho; *fidem facere alcis rei* způsobiti víru, přesvědčení; *tibi maxima rerum verborumque f. V* sm. tvé pomoci a tvým radám budu nejvíce důvěřovati; *res fide* (*veri*) *maior O* věc převyšující víru (v její pravdivost), nad vše uvěření, stěží uvěřitelná, víře nepodobná; praegn. *arcani f. prodiga H* (důvěrnost; **b)** (pass.) *f. alci est* někomu se věří, někdo dochází víry; *fidem habere* nalézti víru; (*Seianus*) *cum fide audiebatur T* důvěřivě; (hendiad.) *in fide atque amicitia alcis esse Cs* žíti s někým ve věrném přátelství; — spec. (v peněžnictví) úvěr: *f. angustior Cs*; *adflictā fide T*; (obr.) *nova habebunt verba fidem H* ujmou se; **2)** obj. *opifices, quorum res fidesque in manibus sitae erant S* jichž majetkem a (jedinou) nadějí byly jejich ruce; *quaecumque mihi fortuna fidesque est V* všechen svůj osud i svou naději; *segetis certa f. meae H*; **II** meton. o vlastnostech a dějích, jež důvěru vzbuzují: **1)** věrnost, oddanost, spolehlivost, hodnověrnost; poctivost, spravedlnost, počestnost, čest, dobré jméno; dobrá vůle; svědomitost: *mala f. C* (vl. věrnost špatná, porušená) nevěrnost, věrolomnost, zpronevěra, podvod; op. *bonā fide* poctivě, s dobrým svědomím, úmyslem, s dobrou vůlí, *optimā fide C* co nejsvědomitěji, s nejlepším vědomím a svědomím; *nuntius dubiae* (v. t. **2) a)**) *fidei videbatur L*; *pro deorum atque hominum fidem! C* pro všecko na světě; *cum fide* poctivě, svědomitě; *vivit mecum exemplum fidei publicae C* žije ve mně doklad cti našeho státu; — person.,

jméno božstva **Fidēs** Poctivost, (Věrnost) ode dávna ctěná bohyně (*cana F. V*) měla chrám na Kapitoliu; dle starého zvyku měl kněz, jí obětující, zahalenu ruku bílou rouškou; **2) a)** pravdivost, pravda, opravdovost; pravděpodobnost, hodnověrnost; bezpečnost, jistota: *pollicīti f. O*; *fidem missi reportant V* bezpečnou zprávu, jistotu; *cuncta ex fide nuntiata (sunt) T* dle pravdy, pravdivě, věrně; (*ea*) *rerum fide tradentur T* s historickou věrností; upřímnost: *f. reconciliatae gratiae C*; *f. futurae amicitiae L*; **b)** potvrzení, stvrzení, důkaz: *addita rei dicitur f. L* věci dostalo se stvrzení; *dicta f. sequitur O*; *auspiciorum f. exigitur T* žádá se, aby to bylo stvrzeno auspiciemi; (appos.) *manifesta f.* s acc. c. inf. *L* zřejmý (to) důkaz, že . . .; zaručení, záruka: *f. promissorum L*; *pacis f. L* zaručený mír; *f. eius rei penes auctores erit S* zaručení této věci bude ponecháno = odpovědnost za tuto věc ponechám pramenům; — spec. vyplnění, splnění: *dixerat multa, tempore nacta fidem O*; *pollicitam dictis adde fidem O*; *Bacchus pacti fide data munera solvit O* zprostil daný dar od vyplnění smlouvy (t. j. zrušil jeho účinek); **c)** slib, ujištění, dané slovo, přípověď; čestné slovo, přisaha: *fidem accipere et dare V*, *fallere C*, *prodere S*, *rumpere V*, *laedere V H*, *mutare L*; (hendiad.) *date dexteras fidemque L* podejte pravice a slibte; (praegn.) *Romanus promissa consulis fidemque senatus exspectabat L* na vyplnění slibů konsulových a slova senátu; *eos ab se per fidem circumventos (esse) Cs* (vl. slovem daným a pak zrušeným) = proti danému slovu, zrádně; *ad cuius fidem confugiet, cum per eius fidem laeditur, cui se commiserit? C* k čí poctivosti se uteče, když porušením daného slova od toho trpí . . ; **d)** spec. slib, zaručení bezpečnosti, ochrana (vl. státní, pak vůb.), záštita: *fidem publicam dare S* zaručiti státní ochranu; *fide publicā dicere S*; *se in Chrysogoni fidem et clientelam* (v. t.) *contulerunt C*; *in fidem accipere C*; (*miles*) *fide misericordiāque victurus hospitum L* pod ochranou; pomoc: *fidem plebis imploro L*; (hendiad.) *Tyrrhenam fidem aut gentis agitare quietas V* bouřiti ku pomoci Tyrrhenské.

2. fidēs [i *fidis*], *is*, *f.* (řec. *σφίδη* struna] struna, v klass. próse j. n pl. **fidēs**, *ium*, *f.* struny, strunový nástroj, zejm. lyra, kithara, kobza: *fidibus* (abl. in tr.) *canere* hráti na lyru; o t. *fidibus docere*, *discere* (sc. *canere*) učiti (se) na lyru n. vůb. hudbě; — básn. v témž význ. isg.: *fide Teia H*; meton. sm. hudba; — metaf. sm. básně, básnictví (lyrické), pův. spojení hudby a poesie: *fidibus Latinis Thebanos aptare modos H*.

fidicen, *inis*, *m.* [**2.** *fides* a *cano*] hráč na strunový nástroj, zejm. na lyru (lyrník), na kitharu, kobzař, hudebník; básn. sm. básník (lyrický), lyrik: *Romanae f. lyrae H* mistr římské lyry.

fidicula, *ae*, *f.* [demin. od **2.** *fides*] *si platani fidiculas ferrent C* kdyby na platanech rostly (pěkné) lyry.

fidius, *iī*, *m.* [**1.** *fides*] ve spojení *Diovis F.* n. *Dius F.* pův. příjmení Jovovo jako ochránce práva, věrnosti a poctivosti (= *Ζεὺς Πίστιος*), později samostatné božstvo, jemuž byl zasvěcen chrám na Quirinale; *Semo* a *Sancus* (*Sanctus*) byla jiná jeho jména *O*; ob. v zaříkací a ujišťovací formuli *me Dius Fidius* (psáno též *medius filius*) sc. *iuvet* na mou věru, na mou čest, přisámbohu.

fīdō, *ere*, *fīsus sum* (verb. semidep.) [srov. *πείθω*, význ. zejm. *πέποιθα*] věřiti, důvěřovati někomu, míti důvěru, spoléhati na něco (ob. *alci*, ale též *rē*): *pedes vado fidens L* cítě se bezpečen na mělčině; *fidentem fugā Parthum V* (Parthové na útěku střílelí do zadu na pronásledující nepřátele); *f. terrae V* svěřovati se zemi; *sibi f.* míti důvěru v sebe, praegn. míti sebevědomí *H*; s inf. osmělovati se, odvažovati se; s acc. c. inf. býti přesvědčen, že . . . Part. praes. význ. adj. *fidens*, *tis* v. t.

fīdūcia, *ae*, *f.* [*fīdo*] **I** víra, důvěra (*alcis* k někomu, v něco), důvěřivost, spoléhání: *hac fiduciā virium L* spoléhaje na tuto brannou moc; *f. rerum V* bezstarostnost; *quae sit f. capto V* nač (ještě) spoléhá jako zajatec; *humanis quae sit f. rebus V* jak málo lze spoléhati

na . . .; – obj. (básn.) *tu, nostrarum f. rerum O* (vl. spolehnutí) = věrná oporo má; praegn. přílišné, pyšné spoléhání, vychloubání, pýcha: *f. formae O*; spec. 1) důvěra v sebe, odvaha: *si qua est f. vobis O*; *e fiducia tarditas inerat T* z (velké) důvěry k sobě byli zdlouhaví; praegn. sebevědomí, smělost: *quae f. reo* (sc. *foret*) *T*; 2) t. t. právn. svěření, odevzdání věci někomu na čas (ku př. domu věřiteli), aby ji po vyplnění umluvených podmínek vrátil, zastavení: *in fiducia C* ve věcech svěřených; meton. věc svěřená, zástava: *per fiduciae rationem C*; II meton. 1) spolehlivost: *accensos, minimae fiduciae manum L*; 2) zajištění, zabezpečení, pojištění, záruka, jistota: *f. vitae O*.

fīdūciārius, *a, um* [*fiducia*] (t. t. právn.) (na čas) svěřený (o význ. srov. *fiducia* I 2)), odevzdaný (ve správu, k opatrování): (*legatus*), *qui fiduciariam operam obtineret Cs* svěřený úřad.

fīdus, *a, um* [*filo*] věrný, spolehlivý, bezpečný, jistý, oddaný, upřímný; poctivý, svědomitý (*alci* k někomu); 1) (s gen. obj.) *regina, tui fidissima V* tvůj nejvěrnější spojenec; – (obr.) *Nox arcanis fidissima O* nejvěrnější ochránkyně tajemství; *fida silentia sacris V* (mlčení věrné obřadům) = posvátná tajemství; (*mons*) *f. nivibus T* příznivý; *male f. VT* nespolehlivý, nejistý; 2) metaf. o věcech: *validus et f. pons T*; se sup. viz 2. *appello*; (*exemplum*). *ne quid usquam fidum proditori esset L* že zrádce nesmí na nic spoléhati; subst. *in Gotarzen per occulta et magis fida inclinabat T* podtají a s větší věrností.

figō, *ere, fīxī, fīxum* upevňovati, připevňovati (*alqd* (*in*) *rē, in alqd, alci rei* na něco): 1) a) přibíjeti, přitloukati; zavěšovati, věšeti: *in triviis fixum cum se demittit ob assem H* přibitý (ze žertu, aby se chodci pro něj shýbali); *nec verba minacia fixo aere legebantur O* na vyvěšených deskách (jako byly desky s vyrytými zákony přibíjeny na stěny Kapitolia); odt. *fixit leges atque refixit V* dal zákony a zrušil; – obr. *oscula f. VO* vtisknouti; pevně postaviti, zříditi: *iam fixerant domos T* zarazili, postavili si domy; b) metaf. činiti nehybným; **fīxus**, *a, um* upevněný, visící, tkvící, nehybný: *fixae stellae O*; *oculos* (*vultum, lumina*) *f.* (*in alqo, terrā*) upříti oči (na někoho); *fixa cacumine montis O* bez hnutí tkvíc na vrcholu hory; *in gelida fixum necabit ripa H* usmrtí dlouhým stáním; *Caesar in silentium fixus T* zaražen mlčel; *nequitiae fige modum* (acc. vnitř.) *H* zaraz svou nevázanost, přestaň se svou . . .; 2) zarážeti, vrážeti, zatloukati, zabodnouti, zapíchnouti, zastrčiti, zatknouti; a) *clavum* (v. t.) *f. L*; *quam damnatis crucem servis fixeras* který jsi dal (zaraziti) vztyčiti pro otroky; (básn.) *ipse fixat humo plantas V* ať zasazuje; *fixitur ad litus puppis O* jest vržena; *fixi* (vyzn. med.) zabodnouti se: *fixitur ancora in prato O* zachytí se; *f. cervicibus ungues O* zatknouti; *fixit in acumine dentes O* zakousne se do . . .; *fixa sagitta V* vbodnutý šíp; – obr. *vestigia figit V* (vl. vtiskuje stopy, srov. *vestigia fixa C* vyrytě stopy) kráčí (o těžké, váhavé chůzi); b) metaf. *haec mea figite dicta V* vryjte si, vštěpte si; *si mihi non animo fixum sederet V* kdyby mi v mysli nezvratně netkvělo; 3) spec. proráželi, probodnouti, propíchnouti, proklati: (básn.) *robora rostro figit O* klube; zastřeliti, zasáhnouti: *distantia f. O*; – metaf. *acri fixa dolore V* proniknuta; *eos figebat maledictis* bodal je nadávkami.

Figulus, římské příjmení [od *fingo*, vl. Hrnčíř] 1) *C. Marcius* (v. t.) *Figulus*; 2) *P. Nigidius Figulus*, učený přítel Ciceronův, literárně činný ve filosofii a grammatice; po pádu Pompejově poslán do vyhnanství, kde zemřel r. 44 př. Kr.

figūra, *ae, f.* [*fingo*] utváření, útvar, tvar, podoba; obraz; 1) a) *figurae animalium T* (t. j. hieroglyfy); *figuras rettulit antiquas O* tvary, druhy; *fama est volitare figuras V* (sm. přízraky, duchové, εἴδωλα); postava; b) spec. sličná podoba, krása, sličnost; 2) metaf. způsob; povaha.

figūrō, *āre, āvī, ātum* [*figura*] utvářeti, dávati tvar, podobu; vytvářeti; obr. *os tenerum pueri poeta figurat H* ušlechťuje (t. četbou žáků byli básníci); – vůb

tvořiti: *inanes species animo f. Cu* vymýšleti si zbytečné strašáky.

fīlia, *ae, f.* (dat. a abl. pl. ve spojení s *fīliis* (masc.): *fīliābus*) [srov. *fīlius*] dcera (vl. i metaf.).

fīlicātus, *a, um* [*fīlix*] zdobený kapradím (t. j. ozdobami v podobě kapradích listů).

fīliola, *ae, f.* [demin. od *fīlia*] dceruška, milá dcera; metaf. *duce fīliolā Curionis C* za vedení slečinky Kurionovy (posměšně o zženštilém synu C. Scribonia Curiona).

fīliolus, *ī, m.* [demin. od *fīlius*] synáček.

fīlius, *iī* (voc. *fī ī*), *m.* [z koř. **dhē(i)* —, srov. *fēlāre* kojiti, *femina*, čes. „dítě"] syn (vl. i metaf.): *fīlii familiarum* (v. t.) *T*; — synekd. *cum fīlios maerentes (aspiceret) T* děti (Britannika a Octavii); — přísl. *Fortunae f. H* miláček Štěstěny, šťastný člověk; *terrae f. C* ledajaký (= neznámý) člověk.

fīlix, *icis, f.* [srov. blín] **1)** kapraď, kapradí; **2)** (básn.) býlí; pýr, pýřka: *fīlicem invisam aratris V*; *neglectis urenda f. innascitur agris H.*

fīlum, *ī, n.* [z **fīl-slom* od *findo*, srov. *fibra*] **1)** nit, nitka: *fīla* (acc. vnitř.) *dūcere, deducere O* přísti (niti); — metaf. **α)** vlákno: *fīla crocī O* (t. j. tři oranžové nitky blizny); struna: *fīla sonantia O*; **β)** nit života, osudu (kterou předou Sudičky): *extrema Lauso Parcae fīla legunt V* dopřádají nit života; **γ)** obr. *omnia sunt hominum tenuī pendentia fīlo O* všechny lidské věci visí na nitce (= jsou nejisté); **δ)** (je-li věc z tenkých či hrubých „nití") ráz, způsob, sloh: *f. orationis tuae C*; *tenuī dēducta poemata fīlo H* (viz *dēduco* II 2) **c**)); **2)** meton. **α)** tkanice, stuha: *capite velato fīlo L* (vlněná páska, ovinutá kolem špičaté čepice kněžské, *apex*); **β)** tkanina: *incepta fīla relinquit O.*

Fimbria, římské příjmení, viz *Flavius.*

fimbriae, *ārum, f.* [*fibra*] třáseň, třepení; obr. *cincinnorum f. C* prstence kadeří.

fimus, *ī, m.* i **fimum,** *ī, n.* [srov. *foeteo*] vl. zapáchající věc; hnůj, mrva, trus; metaf. bláto, kal *V.*

findō, *ere, fīdī, fissum* štípati, rozštěpiti, tříštiti; rozrážeti, rozvírati; (básn.) *ubi findit canis arva V* pole vedrem pukají; *canicula findet statuas H* sochy vedrem popraskají; rozrývati, brázditi: *caelum findetur aratro O*; *f. sarculo agros H* skopávati; básn. *findite rostris terram V* vrazte do země; (prolept.) *finditur in solidum cuneis via V* cesta do dřeva se otevře klínem; *viam f. O* raziti si cestu; — metaf. děliti: *dies mensem findit H.*

fingō, *ere, fīnxī, fictum* I hnísti; **1)** dávati hmotě tvar, utvářeti, vytvářeti, tvořiti, dělati, vyráběti, stavěti: *corpora f. linguā V* vylízati těla (t. j. lízáním vytvářeti, dle starého lidového názoru); *lambendo mater in artus fingit O* údům tvaru dodává; — spec. o výtvarných uměních: tvořiti, zobrazovati, vypodobniti: *pingere aut f. C* malovati nebo tvořiti sochy; *Alexander a Lysippo fingi volebat C* rád dával tvořiti své sochy; *ficto in pectus voltu H* s obličejem zpitvořeným; (obr. o spisov.) skládati: *orationem f. C*; **2)** (básn.) hladiti: *manus fingebat O*; **II** metaf. **1) a)** tvořiti, působiti, připravovati; upravovati, pořádati, rovnati: *f. vultum O, crinem V*; *formas fingetur in omnes O* bude se měniti; *vitem f. V* šlechtiti; (*deus*) *os rabidum fingit V* (upravuje dle své vůle) = řídí; (s doplňkem) dělati, činiti, stvořiti něčím: (*pecora*) *natura prona finxit S*; *Aeneadas meo nomen de nomine fingo V* jméno pro ně tvořím = jim dávám; **b)** vzdělávati, vésti, pěstovati: *fingit equum H* cvičí; **2)** tvořiti v mysli, myslíti (si), představovati si: *Plato triplicem finxit animum C*; *fingerent* (sc. *Alpes*) *altiores Pyrenaeī iugis L* byť si je představovali vyšší než . . .; *finge datos* (sc. *tibi esse*) *currus O*; **3)** spec. přetvářeti, předstírati, strojiti, líčiti; padělati, podvrhnouti; vymýšleti, smysliti, vylhati, lháti: *vultum f. Cs* přetvařovati se; *se pavidum fingit V* staví se, dělá se; *deliberant, dum f. nesciunt T* přetvařovati se; *ne tantos mihi finge metus V* nenaháněj mi (klamně) tolik strachu. Part. perf. pass. **fictus,** *a, um* v. t

fīniēns, *entis, m.* (sc. *orbis*) [vl. part. praes. od *finio*] obzor.

fīniō, *īre, īvī (iī), ītum* [*finis*] **I 1)** ohraničovati, omezovati, ohrazovati, býti hranicí, mezí: (básn.) *nec riparum clausas* (prolept.) *margine finit aquas* (*torrens*) *O* nezadržuje vod mezi kraji břehů; *cavernas f. O* rozsedliny uzavříti; **2)** metaf. omezovati; **a)** vymezovati, (přesně) určovati, vyměřovati, stanovití: *ab hominum genere finitus est dies C*; *quinque dierum spatio finiebatur imperium L* trvání vlády bylo stanoveno na pět dní; *finitum lege tempus L*; *mors est finita omnibus* básn. u *C*; **b)** omezovati, klásti meze, držeti na uzdě: *f. libidinem muliebrem L*; *numerum liberorum f. T*; **II** končiti, skončiti, ukončiti, dokončiti, zastavovati, staviti (vl. i metaf.) **1)** *f. sitim H*, *famem O* zahnati; *finitis animum reddere amoribus H* ukončenému milování (t. j. jehož jsem se již odříkal); **2)** spec. abs. **a)** dokončiti (t. řeč), domluviti; **b)** dokonati, skonati (t. život, dle ob. *vitam f.*): *Tiberius finivit T*; v témž význ. *finiri* básn. u *C*; *finitā Iuliorum domo T* po vymření rodu Julského.

fīnis, *is, m.* (v obv. význ. **II 2)** ča to *f.* **I 1)** (ob. pl.) mez, hranice (mezní čára, kdežto *terminus* mezní bod); kraj: *vagantes per utrumque finem L* po obou stranách hranic; — metaf. *exiguo fine discernere* (v. t.) *H*; *intra naturae fines viventi H* tomu, kdo žije v mezích přírody (t. j. přirozených potřeb); obr. *certum voto pete finem H* omezení; zř. abl. **fīne** n. *fini* význ. předložky až po: *fine genu* (gen.) *O* až po kolena; **2)** meton. ohraničené místo; **a)** *finibus omnes prosiluēre suis V* ze svých míst, stanovišť; zejm. **b)** končiny, krajina, kraj, území, země, říše: *primos Eburonum fines adeunt Cs* nejbližší, pohraniční kraje; pozemky, dědina; **II** konec, cíl; **1)** (mistně) *trans finem iaculo expedito H*; *Atlanteus* (v. t.) *f. H*; (*ora*) *finem in acumine ponunt O* končí se v hroty; **2)** metaf. **a)** *finem facere*, básn. *imponere*, *dare* (alci rei n. s gen. gerund.) učiniti konec, ukončiti, přestati; *finem pugnandi facere Cs* dobojovati; *finem capere* bráti konec, končiti se: *ad eum finem* až tam, potud; *quem ad finem* až kam, pokud; ukončení, dokončení, skončení, výsledek: *P. Scipioni non temporis, sed rei gerendae fine prorogatum imperium est L* bylo prodlouženo ne do jisté doby, nýbrž až do ukončení války; — spec. eufem. konec = skonání, skon (= smrt); **b)** krajnost, vrchol, dokonalost, ideál: *fines bonorum malorumque C* nejvyšší dobro a zlo; *reperiebantur, qui quem sperandi sibi, eundem bene dicendi finem proponerent C* v cíli svých naděj (t. j. v tom, co jim bylo dosažitelno) viděli dokonalost řečnickou; *f. aequi iuris T*; **c)** cíl, účel: (*domūs*) *f. est usus C*; *quae f. standi V* k čemu tu státi (= stojím).

fīnītē, adv. [*finitus*, part. perf. pass. od *finio*] omezeně, v mezích, mírně.

fīnitimus, *a, um* (nebo *finitumus*), [*finis*, vl. tvar superlativní *fini-timus* jako *op-timus*] vl. nejbližší hranici; **1)** pohraniční, pomezní, sousední, sousedící (*alci* s někým), okolní: *bellum finitimum L* (= *Mars f. O*) válka se sousedy, *C* za hranicemi (op. *domesticum*); subst. **finitimī,** *ōrum, m.* sousedé (o obcích a státech); **2)** metaf. blízký, příbuzný, podobný: *aegritudini f. est metus C*.

fīnītor, *ōris, m.* [*finio*] měřič, vyměřovatel (= geometr).

fīō, *fierī, factus sum* viz *facio*.

firmāmen, *inis, n.* [*firmo*] upevnění, podpěra *O*.

firmāmentum, *ī, n.* [*firmo*] věc něco držící, upevňující, podpěra, opěra: *tigna, quae firmamento esse possint Cs*; — metaf. podpora, opora, „sloup", posila, utvrzení: (*pars*), *quae multo plus firmamenti ac roboris habebat C* více podpory (vnější) a síly (vnitřní); *f. stabilitatis C* sm. záruka, podmínka.

Firmānus viz *Firmum*.

firmātor, *ōris, m.* [*firmo*] upevňovatel: *missus* (sc. *est*) *Drusus paci* (dat. účel. m. gen.) *f.* aby zajistil mír.

firmē a význ. shodné **firmiter,** adv. [*firmus*] pevně, silně; určitě, jistě; statečně, neohroženě.

firmitās, *ātis, f.* a shodné význ. **firmitūdō,** *inis, f.* [*firmus*] pevnost, tu-

host, síla; trvanlivost, stálost; 1) *f. materiae Cs*; *f. corporis CN*; 2) metaf. *referendum* (sc. *esse*) *animum ad firmitudinem T* jest třeba zase se vzmužiti; statečnost, neohroženost, vytrvalost.

firmiter viz *firme*.

firmitūdō viz *firmitas*.

firmō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*firmus*] 1) činiti pevným, silným, upevňovati, utužovati, sesilovati, posilňovati, pevně dělati, tvořiti, zakládati (fysicky i duševně) a) *basilicam f. T* opraviti; *gradum f. Cu* pevně kráčeti; (básn.) *trunca pinus regit et vestigia firmat V* kmen smrkový kroky řídí a jistotu jim dává; *firmatus* pevný, silný, mohutný; *f. animi* (lok.) *S* pevně rozhodnut, odhodlán (v mysli); *firmata aetas CV* dospělý věk; *convenēre firmato vultu T* s pevným (= klidným) výrazem v tváři; b) spec. (vojen.) opevňovati; (mužstvem) silně obsaditi, chrániti: *vicesima legio terga firmavit T* tvořila (silný) zadní voj; zabezpečovati, zajišťovati: *Africam praesidio f. L.*; 2) metaf. a) síliti, posilniti, vzmužiti, vzpružiti: *f. animum alcis* dodati někomu odvahy; b) činiti jistým, spolehlivým, zajišťovati (si): *civitates obsidibus firmat Hirt* obce si zajistí; *civium animos in se f. L* utvrditi náchylnost k sobě = zajistiti si oddanost; c) potvrzovati, stvrzovati, dokazovati, dosvědčovati, zaručovati, přivésti k platnosti, zjišťovati: *crimen f. T*; (*opinio*) *omnium gentium firmata consensu C* stvrzené; *adsis et propius tua numina firmes V* přispěj a (z větší blízkosti) = mocněji přízeň svou dokaž; tvrditi: *de comitiis vix quicquam f. ausim*.

Firmum, *ī*, *n.* [*firmus*, vl. adj., sc. *castellum*] přístavní město v území picenském, založené jako římská kolonie na zač. první války punské, nyn. Fermo; odt. adj. **Firmānus**, *a*, *um* firmský, z Firma; subst. **Firmānī**, *ōrum*, *m.* Firmaué, obyvatelé Firma.

firmus, *a*, *um* [srov. *forlis*, *fretus*, θρόνος] pevný, silný; tvrdý, tuhý; mohutný, mocný (o vlastno tech fysických i duševních); 1) *firmissimus contra pericula et insidias S* velmi otužilý proti . . .; *firmior adversus fortuita T* lépe vyzbrojen proti . . .; (básn. s inf.) (*fundus*) *nec pascere f.* (sc. *est*) *H* nestačí k obživě; 2) spec. a) zdravý: *cum ea* (sc. *Tullia*) *satis firma sit C*; b) (o trvání) trvanlivý, stálý: *firmissima vina V* velmi trvalá vína; (*coniunx*) *non in nostro firma futura toro O* již nebylo souzeno dlouho se mnou (v manželství) žíti; c) statečný, neohrožený; stálý, vytrvalý, důsledný: *vir pro veritate firmissimus Plin* statečný bojovník za pravdu; d) jistý, bezpečný, spolehlivý, věrný: (*cohortes*) *minime firmas ad dimicandum Cs*; *neque omni interpositā fide firmum esse posse Cs* při vší záruce nemůže býti ta věc jistá (= nemůže tu býti jistoty).

fiscella, *ae*, *f.* [demin. od *fiscina*] košík, košíček.

fiscina, *ae*, *f.* [*fiscus*] koš, košík.

fiscus, *ī*, *m.* [srov. *filelia*] (pletený) koš; spec. a) koš na peníze, s penězi, pokladnice, pokladna: *cum fisci inter signa veherentur T*; b) spec. α) (za republiky) státní pokladna = *aerarium* (v. t.); β) (za doby císařské) císařská pokladna (soukromá, zřízená od Augusta, spravovaná od císařských prokurátorů; později (od doby Hadrianovy) se stala vlastní pokladnou státní: *in fiscum vertere*, *convertere T* zabaviti pro císařskou pokladnu, konfiskovati; *bona petita in fiscum T* jmění, které mělo připadnouti císařské pokladně.

fissilis, *e* [*findo*] štípatelný, štěpný.

fissiō, *ōnis*, *f.* [*findo*] štípání: *f. glaebarum C* rozrývání.

fissum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. pass. od *findo*] rozštěpení; spec. v mluvě harusp.: zářez, štěrbina, rýha (oddělující jednotlivé laloky jaterní).

fistūca (n. *festuca*), *ae*, *f.* [srov. „bíti"] stroj beranový, beranidlo, beran, palice, tlouk.

fistula, *ae*, *f.* [srov. čes. hvízdati] 1) píšťala, spec. pastýřská píšťala (složená z rourek postupně kratších a kratších), moldánky, varhánky (šalmaj, řec. σῦριγξ): *dispar* (v. t.) *septenis f. cannis O*; 2) metaf. o věcech píšťale podobných a) roura (u vodovodu); b) píštěl, stříl (trubi-

covitý vřed): *fistulae puris N* hnisovité píštěle.

fīxus viz *figo*.

flābellum, ī, *n.* [dem. od *flabrum*] nástroj, jímž se vzduch uměle věje, v ě j i d l o; α) vějíř; β) k rozdmýchávání ohně; obr. *quasi flabello seditionis C* jakoby měchem rozdmychávajícím vzpouru.

flābilis, *e* [*flo*] vl. co může vanouti; v z d u š n ý.

flābrum, ī, *n.* (ob. pl. **flābra,** *ōrum*) [*flo*] v á n í, v a n u t í, d u t í (větru): *boreae flabra Pr*; (konkr.) vánek, v í t r.

flaccĕō, *ēre,* —, — [*flaccus*] vl. b ý t i zvadlý, s c h l i p l ý; obr. býti ochablý: *Messala flaccet C* (= „už nikam nemůže").

flaccēscō, *ere,* —, — [inchoat. od *flacceo*] vl. vadnouti, schlipnouti: (obr.) *flaccescebat oratio C* ochabovala.

flaccus, *a, um* vl. zvadlý, schliplý; spec. o schliplých uších; odt. synekd. svislouchý, klepouchý *C*; odt. **Flaccus,** ī, *m.* římské příjmení (ku př. *Q. Horatius Flaccus*).

flagellō, *āre, āvī, ātum* [*flagellum*] mrskati, bičovati.

flagellum, ī, *n.* [demin. od *flagrum*] 1) d ů t k y, knuta: *sectus flagellis hic triumviralibus* (v. t.) *H*; b i č, bičík; 2) metaf. a) ř e m e n (u házecího kopí) *V*; b) mladá ratolest vinná (zv. šlahoun), s a z e n i c e: *neve flagella summa pete V* neber sazenic od vršku (révy); c) c h a p a d l o (polypa) *O*.

flāgitātiō, *ōnis, f.* [*flagito*] dožadování, žadonění: *crebris populi flagitationibus T* k ustavičným prosbám.

flāgitātor, *ōris, m.* [*flagito*] (usilovný) ž a d a t e l (*alcis rei* o něco): *ipse triumphi f. Romam venit L* dožadovat se triumfu; — spec. upominač, u p o m i n a t e l (o penize); obr. *C*.

flāgitiōsē, adv. [*flagitiosus*] h a n e b n ě, nešestně, ohavně, mrzce, ničemně; potupně.

flāgitiōsus, *a, um* [*flagitium*] c h l i p n ý, vilný, nemravný; smilný; vůb. nešestný, h a n e b n ý, ohavný, mrzký, ničemný, nestoudný; p o t u p n ý: *viro flagitiosissumum existumo* s int. *S* za největší hanbu pro muže pokládám.

flāgitium, *ii, n.* [*flagito*] pův. (zlá, nečistá, smyslná) žádost, chtíč; 1) c h l i p n o s t, vilnost; nemravnost; smilství: *postquam primi flagitii potitus est T* když se mu podařilo první smilstvo; odt. vůb. h a n e b n o s t, ohavnost, nešest, ničemnost, nestoudnost *stupra et adulteria et omne tale f. C*; 2) meton. a) n e š e s t, m r z k ý (hanebný, ohavný) č i n: *flagitia Democriti C* hanebnosti (= opovržení hodné učení); — spec. vojen. o zbabělosti, zradě a p.: *militiae flagitia T* vojenské zlořády; b) h a n b a, potupa, skvrna: *suum f. et publicum dedecus L* obava před vlastní hanbou; *flagitio additis damnum H*; *pro Plancina cum pudore et flagitio disseruit T* ostýchavě a s vědomím hanby; c) nešestný člověk, ohavník, padouch: *flagitiorum atque facinorum* (v. t.) *circum se catervas habebat S*.

flāgitō, *āre, āvī, ātum* v y ž a d o v a t i, požadovati, důtklivě (důrazně, úsilně) žádati, žadoniti (alqd ab alqo, alqm alqd něčeho od někoho, s ut n. ne, básn. s inf.), d o l é h a t i, naléhati (na někoho o něco, pro něco), vymáhati, d o ž a d o v a t i s e, domáhati se (něčeho): *quae sint ea numina, flagitat V* doléhá (= důtklivě se táže); — spec. (*hunc Galba*) *ut peculatorem flagitari iussit T* aby byl volán k zodpovídání.

flagrāns, *antis* [vl. part. praes. od *flagro*] p l á p o l a j í c í, planoucí, h o ř í c í; žhavý, horký; 1) *f. telum V* (= blesk); *flagrantis hora caniculae H* palčivé psí hvězdy; 2) metaf. a) z á ř i v ý, třpytící se, o h n i v ý, jiskrný; b) h o r o u c í, plamenný, vroucí, vřelý; v á š n i v ý, náruživý: *medio in flagrante tumultu V* uprostřed planoucí bouře; *flagrantissima flagitia T* divoká chlipnost.

flagranter, adv. [*flagrans*] horoucně, vřele.

flagrantia, *ae, f.* [*flagrans*] žhavost, ž á r, ohnivost.

flagrō, *āre, āvī, ātum* [srov. *flamma, fulgeo, φλέγω*] hořeti plamenem, p l á p o l a t i, planouti, pláti. h o ř e t i; 1) *flagrantem domum mare vidit O* uzřelo dům v plamenech; *quae* (sc. *arenae*) *ubi*

f. coeperunt Cu když se rozžhaví; 2) metaf. a) z á ř i t i, třpytiti se, jiskřiti se; b) (o stavech duševních): *f. amore C, odio, irā L* hořeti, planouti; *flagrant vitio gentisque suoque O* hoří vášní; *f. studiis C* býti zanícen, rozohněn pro . .; *flagrante etiam tum libertate T* pochodeň svobody ještě tehdy plála; — (sm. pass.) *cum omnia bello flagrarent L* když všude planula válka; *f. invidiā, infamiā C, rumore malo H* býti zachvácen (jako ohněm), stižen. Part. prac. *flagrans* j. adj. v. t.

flagrum, ī, *n.* bič, důtky, knuta: *caesa flagro est Vestalis L* byla zmrskána.

1. flāmen, *inis, m.* [srov. *flagro*] pův. zapalovač; v y k o n a v a t e l o b ě t í určitému bohu, k n ě z určitého boha; byli 3 t. zv. *flamines maiores* (*f. Dialis, Martialis* a *Quirinalis*) a 12 *flamines minores*; voleni byli od nejvyššího pontifika, jemuž byli jako jiní členové t. zv. *collegium pontificum* podřízeni; postavení tří vyšších flaminů bylo velmi důstojné, ale osobně byli podrobeni mnohým předpisům obřadním, zvl. nejvyšší z nich *f. Dialis*, který i se svou manželkou (**flāminica,** *ae, f.*) byl stále a zcela zasvěcen službě božstvu. Kult jednotlivých zbožněných císařů (počínaje C. Juliem Caesarem) měli na starosti t. zv. *flamines Divorum*.

2. flāmen, *inis, n.* [*flo*] v á n í, vanutí, dutí: (básn.) *flamina tibiae H* zvuky, tóny píšťaly; meton. vánek, v í t r: *ramis sine flamine motis O* v bezvětří.

flāminica viz **1.** *flamen*.

Flāminīnus, ī, *m.* římské příjmení viz *Quinctius*.

flāminium (n. *flāmonium*), ī, *n.* [subst. isol. adj. *flaminius* od *flamen*] úřad, hodnost, důstojnost flamina.

Flāminius, jméno plebejského rodu v Římě, zejm. **1)** *C. Flaminius*, jako tribun lidu provedl přes odpor senátu zákon agrární; praeturou na Sicilii r. 227 př. Kr. získal si oblibu; jako konsul porazil r. 223 Gally nad Addou; jako censor r. 220 založil silnici z Říma do Arimina (*via Flaminia*) a circus (v. t.), zvaný *Flaminius*; padl jako velitel v pověstné bitvě s Hannibalem u Trasimenského jezera r. 217 př. Kr.; často vystupoval proti optimatům a senátu; **2)** *C. Flaminius* (syn předešl.) bojoval se zdarem v Hispanii a jako konsul zvítězil r. 187 nad Ligury; r. 181 byl činný při zakládání osady Aquileje; **3)** *C. Flaminius*, praetor r. 66 př. Kr. s Ciceronem; **4)** *C. Flaminius*, přívrženec Katilinův *S.* Adj. **Flāminius,** *a, um* Flaminijský, Flaminiův: *prata Flaminia L* (záp. od kapitolského hradu; tam byl později *circus* (v. t.) *F.*); *via Flaminia* viz svrchu **1)**.

flamma, *ae, f.* [z **flag-mā*, srov. *flagro*] p l a m e n, plápol, (planoucí) o h e ň; **1)** a) *flammam comprehendere, concipere* vzplanouti, vzejmouti se; *alere flammam T* (s podm. větky) hořeti plamenem; *flamma ferroque L* ohněm a mečem; (přísl. o věci nemožné) *prius unda flammis* (sc. *misceatur*) básn. u *C*; *unda dabit flammas O* (= z vody vyšlehne plamen); *flamma extrema meorum V* pohřební plameny mých přátel (zde = hořící Troja); *flammā* (*modum ponere iambis*) *H* (sm. = spálením); b) α) synekd. p o c h o d e ň: *flammam ipsa tenebat V*; p o ž á r; β) spec. b l e s k; γ) meton. ž á r, v e d r o, úpal: *mixta cum frigore f. O*; *f. gulae O* palčivost; **2)** metaf. a) l e s k, (ohnivá) zář, s v ě t l o (*cui*) *stant lumina flammā V* v očích svítí ohně; *rubra suffusus lumina flammā O*; (básn.) *polo fixae flammae O* (= hvězdy); b) sm. žár, ohnivost, vášeň: (zejm. o lásce) *amoris f. C*; *sic deus in flammas abiit O* přešel v plameny = vzplanul; *digne puer meliore flamma H* lásky (meton. = milenky); (vůb.) *vis et quasi f. oratoris C* „oheň"; c) p o ž á r, zkáza, zhouba (o válce, vzpouře a p.).

flammeus, *a, um* [*flamma*] plamenný, ohnivý; odt. subst. **flammeum,** ī, *n.* svatební závoj (barvy červené do žluta).

flammifer, *era, erum* [*flamma* a *fero*] plamenonosný, p l a m e n n ý, ohnivý: *hinnitus flammiferi O* soptící plameny.

flammō, *āre, āvī, ātum* [*flamma*] **1)** p l a n o u t i, pláti, hořeti: (obr.) *flammantia lumina V* ohnivé, plamenné oči; **2)** trans. r o z n í t i t i (v plamen), zapáliti; spáliti, upáliti: *flammatus* ohnivý, žhavý: *flammato fulminis ictu* básn. u *C*;

— metaf. *flammato corde V* v planoucím srdci.

flāmonium, *iī, n.* = *flaminium.*

flātus, *ūs, m.* [*flo*] **1)** foukání, v á n í, vanutí, d u t í **a)** (obr. z plavby) *prospero flatu* (*fortunae*) *utimur C* = štěstí nám je příznivo; vánek, v í t r ; vánice; **b)** spec. **α)** d e c h, supání: *unescunt spumis flatuque sequentum V* horkým dechem; **β)** (*tibia*) *nondum complere sedilia flatu H* ještě nenaplňovala svými zvuky hlediště (op. k *adspirare*); **2)** metaf. n a d u t o s t, pýcha, hrdost: *flatus remittere V* odložiti pýchu.

flāvēns, *entis* [vl. part. praes. od *flaveo*; srov. *flavus*] žlutající se, ž l u t ý, ž l u t a v ý: *flaventia culta V* (t. pole se zralým obilím); — spec. o vlasech: rusý, plavý, světlý (= ξανθός).

flāvēscō, *ere, —, —* [inchoat. od *flaveo*, srov. *flavens*] žloutnouti: *flavescet campus aristā V* bude se odívati zlatým klasem; *f. pennis O* žlutým se pokrývati peřím.

Flāvīnius, *a, um* [*Flāvīna, ae, f.* město v Etrurii] flavinský.

Flāvius, jméno římského rodu, původem sabinského; zejm. **1)** *M. Flavius*, tribun lidu r. 328 a 323 př. Kr.; **2)** *Cn. Flavius*, bývalý sekretář Appia Klaudia Caeka, složil právnické dílo (zv. *ius Flavianum*) o formální stránce vedení pří a učinil jako kurulský aedil r. 304 př. Kr. přístupným seznam soudních dní (*dies fasti*, v. t. 2)a)); **3)** *C. Flavius Fimbria* dosáhl jako *homo novus* až konsulátu r. 104 př. Kr.; byl obžalován z vydírání v provincii, ale osvobozen; řečník; **4)** *C. Flavius Fimbria*, přívrženec Mariův a Cinnův, jako legát zavraždil v Asii svého velitele L. Valeria Flakka, přemohl několikrát Mithridata, ale před Sullou musil prchnouti, když i jeho vojsko k Sullovi přešlo, a sám se dal usmrtiti r. 84 př. Kr. **5)** *L. Flavius*, tribun lidu r. 60 př. Kr., praetor r. 59, přítel Ciceronův. — Za doby císařské **6)** *T. Flavius Vespasianus*, římský císař (ob. *Vespasianus*) r. 69 až 79 po Kr.; **7)** *Titus Flavius Vespasianus* (syn předešl.), římský císař (ob. *Titus*) r. 79 až 81 po Kr.; **8)** *T. Flavius Domitianus* (bratr předešl.), římský císař (ob. *Domitianus*) r. 81—96 po Kr. — Adj. **Flāvius** n. **Flāviānus,** *a, um* Flavijský, Flaviův: *Flavia domus T* rod (sm. dynastie) Flaviův (t. j. *Vespasianus, Titus* a *Domitianus*); *Flavianae partes T* (= strana Vespasianova).

flāvus, *a, um* [srov. *fel*, čes. „žlutý"] ž l u t ý, žlutavý; zlatožlutý, zlatý: *dea flava O* = *Ceres* (od barvy zralých klasů); červenožlutý, (oranžový); spec. o vlasech: r u s ý, plavý, světlý (= ξανθός). *Flavus* bývá též vlastním jménem.

flēbilis, *e* [*fleo*] plačtivý; ž a l o s t n ý, truchlivý; **1)** (pass.) h o d n ý oplakávání, p o l i t o v á n í: *f. et egens nobilium turba T*; (básn.) *multis ille bonis f. occidit H* oplakáván od . . .; meton. sm. příčin. pláč vzbuzující, d o j e m n ý, smutný: *f. pompa O*; **2)** (akt.) p l a č í c í, slzící: *f. sponsa H*; — metaf. *flebiles modi H* (vl. žalozpěvy =) žalostné nářky.

flēbiliter, adv. [*flebilis*] plačtivě, p l a č k y, s pláčem; ž a l o s t n ě.

flectō, *ere, exī, exum* o h ý b a t i, zahýbati, skláněti, kroutiti, křiviti **I** *f. artus L* hýbati údy; *flexus genu* (acc. vztahu) *T* pokleknuv; *f. cornua O, arcum V* napínati luk; *aeris* (gen. qual.) *cornua flexi O* rohy ze zakřiveného kovu (= zakřivené); *f. crates* (v. t.) *V*; *flexum mare T* moře zahnuté (do pevniny) = mořský záliv; (básn. prolept.) *flector in anguem O* měním se v (křivolakého) hada; (o hadu) *flectit sinus* (acc. vnitř.) *O* vine se v oblouky; **II** metaf. **1)** (o směru) z a t á č e t i, otáčeti, o b r a c e t i, uhýbati, namířiti, zamířiti: *viam* (*iter*) *f. L* změniti směr cesty, dáti se jinou cestou, s cesty vybočiti, uchýliti se; *flecte viam velis V* změň směr plachtám, dej plavbě jiný směr; *ad puerilem vagitum cursum f. L* uhnouti se v běhu po pláči; *f. carpentum L* zahýbati s vozem; *f. pronunturia C* obeplouti; — přenes. *oblata casu f. ad consilium L* věci nahodilých použiti pro své účely; (*versibus*) *qui in Tiberium flecterentur T* byly vztahovány na Tiberia; — pass. *flecti* význ. med. = intrans. *flectere* o b r a c e t i se, ubírati se, (vojen.) táhnouti: *flectit in Picenum L* obrátí se, zaměří; *a veneratione Augusti orsus flexit ad . . . T* obrátil se, přešel k . . .;

(obr.) *flexo in vesperam die T* když se den nachýlil k večeru; — spec. obraceti jinam, odvraceti: *nisi di fata ipsa flexissent C* neodvrátí-li hrozícího osudu; 2) vůb. říditi: *f. equum H*; *f. habenas O*; *f. imperiis H* (viz *durus* II 2) a)); 3) (v smyšlení) a) ohýbati n. obraceti v jinou stranu, uchýliti, měniti (smýšlení): *f. alqm ad alqd* pohnouti, nakloniti, přemluviti k něčemu; *se ad foedera f. V* přikloniti se; *f. alqm ab re* odvrátiti, odvésti od něčeho; *nihil flexerunt animos, quin L* nedali se od toho odvrátiti, aby ne...; *oratione f. C* přemlouvati; b) spec. přivésti k mírnosti, povolnosti, pohnouti, zmírniti, obměkčiti, oblomiti, přivésti k povolnosti, dojímati: *uti ingenium avorsum flecterent S* aby oblomili mysl ještě se vzpírající; *flecti precibus aut donis L* dáti se pohnouti; (brachylog.) *ut flexerat vultum aut induraverat Otho T* (dle toho) jak se ukázala na tváři Othonově povolnost nebo neústupnost; (s acc. věci) *sicut Augustus quaedam ad praesentem usum flexisset T* změnil, zmírnil dle požadavků přítomné doby.

fleō, *ēre, ēvī, ētum* (perf. synkop. *flēsse* = *flēvisse, flēsti, flēmus Pr* = *flēvimus, flērunt* a p.) [slovo onomatopoiet. od koř. **bhlē-*, srov. „blekati" = bečeti] plakati: part. praes. *flens, flentes* s pláčem, plačky; *f. de re* plakati něčeho, o něco, pro něco, nad něčím; básn. a pozd. *f. alqm* oplakávati; — metaf. *qui me conmorit, flebit H* spláče (t. j. se zlou se potáže): básn. *cava testudine flevit amorem H* vyzpíval bol lásky (na lyru).

flētus, *ūs, m.* [*fleo*] pláč, nářek: *magno fletu* (abl. způs.) *Cs* s velikým pláčem; *longas in fletum ducere* (v. t. I 1) b) β)) *voces V*; meton. slzy.

Flēvum, *ī, n.* (*castellum*) *T* tvrz v území Frisiů na ostrově téhož jména (nyn. *Vlieland*), nazvaná od výtoku (nyn. průliv *Vliestroom*) jezer, z nichž povstalo moře Zuiderské (staré *Flevo lacus*).

flexanimus, *a, um* [*flecto* a *animus*] básn. u *C* 1) dojatý (v srdci); 2) dojemný.

flexibilis, *e* [*flecto*] ohebný, pružný, poddajný; 1) (*materia*) *f. et commutabilis C*; (obr. o tónech) (*vocis genus*) *flexibile C* poddajný, měkký; *ingenium f. Plin* ohebný, pružný; 2) metaf. a) povolný, ústupný: *f. ad benignitatem C* smířlivý; b) nepevný, nestálý, vrtkavý: *quid ... tam flexibile, tam devium C.*

flexilis, *e* [*flecto*] ohebný, pružný.

flexiloquus, *a, um* [*flecto* a *loquor*] neurčitě mluvící: *oracula flexiloqua C* neurčité.

flexiō, *ōnis, f.* [*flecto*] ohýbání; = metaf. spec. 1) ohýbání hlasu, rozmanitost, modulace; 2) (o cestě) záhyb, zacházka, oklika: (obr.) *quae devertícula flexionesque quaesisti? C* (sm. = výmluvy).

flexipēs, *pedis* [*flecto* a *pes*] křivonohý: (obr.) *flexipedes hederae O.*

flexuōsus, *a, um* [*flexus*] křivolaký.

flexus, *ūs, m.* [*flecto*] ohnutí, oheb, záhyb, záhybka, zahnutí, zakřivení; zátočka, zatáčka; (u řeky) zátočina; 1) *in rectum aut uno flexu dextros* (*equos*) *agunt T* jednoduchým zatáčením = v jednoduchém kruhu; (básn.) *pati flexus O* nabývati ohebnosti; 2) spec. a) (u cesty) odbočka, oklika: *flexu Armeniam petunt T*; b) záhybka na závodišti, označená metou; odt. metaf. *aetatis f. C* vl. obrat v životě = sklonek života, práh stáří; *flexu autumni T* na sklonku podzimu.

flictus, *ūs, m.* [*fligo*] náraz *V.*

flīgō, *ere,* (*flīxī, flīxtum*) udeřiti (simplex velmi zř.).

flō, *āre, āvī, ātum* foukati, vanouti, váti, douti; 1) *scintillam flando accendere L* rozdmýchati; 2) spec. a) (básn.) *tibia flatur O* (vl. jest do ní foukáno =) zní; odt. intrans. *tibia flabit O* bude zníti; b) dmýchati do ohně, v němž se taví kovy, odt. taviti: *f. pecuniam* (acc. vnitř.) *C* raziti peníze.

floccus, *ī, m.* vločka, chumáč, pýří, chmýří; metaf. nepatrná věc, ve spojení *alqd flocci* (gen. prct.) *non facio* necením, nevážím si toho ani za mák, za babku, za zbla.

Flōra, *ae, f.* [*florus*] stará italská bohyně květů, jara a mládí, uctívaná později pod vlivem řeckým bujnými slavnostmi a hrami, zv. **Flōrālia,** *ium, n.* (sc. *sacra*), 28. dubna (od konce republiky

trvala *F.* 6 dnl); její chrám (zal. r. 238 př. K.) byl na Aventinu blízko Velikého cirku. Adj. **Flōrālis**, *e* Flořin.

flōrēns, *entis* [adj. isol., vl. part. praes. od *flore·*] kvetoucí, květný; — metaf. α) svěží, čerstvý: *f. aetas* kvetoucí mládí, květ mládí, jaro života; *florentissima aetas L* mládí v nejkrásnějším rozkvětu; β) šťastný, mocný, silný, slavný; skvoucí, skvělý, zářící; slynoucí, vynikající (*rē* něčím): *florentissima Samnitium castra C* skvěle zařízený tábor: *Asiae florentis imago O* šťastné Asie (úrodou a bohatstvím); *rerum Romanarum florentissimus auctor T* vynikající dějepisec římský; (zeugm.) *homo f. aetate, opibus, honoribus . . . C* člověk v nejlepším věku, vynikající . . .

Flōrentīnī, *ōrum*, *m.* [od **Flōrentia**, *ae*, *f.* Florencie (Firenze), město v sev. Etrurii nad řekou Arnem] Florenťané, obyvatelé Florencie.

flōreō, *ēre*, *uī*, — [*flos*] kvísti (kvésti); 1) obr. *iuvenum ritu florent (verba) H*; (o víně) *vina in cellis florent O* víno vře (t. j. při kvašení usazuje se na něm pěna, zv. *flos* n. *nebula*); *florentes aere catervae V* skvící se; 2) metaf. býti v květu, v rozkvětu, na vrcholu, na výsluní (moci, slávy, štěstí), býti šťasten, mocný, slavný, silný; zářiti, skvíti se; slynouti, vynikati, vyznamenávati se (*rē* něčím): *qui in ipsa senectute praeter ceteros floruisset C* nade všechny ostatní (= jako málokdo) byl šťasten; (*me*) *studiis florentem ignobilis oti V* když práce neznámého ústraní byly mou chloubou; *florentem Soranum T* když byl na vrcholu štěstí (op. *labantem*); *Tiberii Gaique res florentibus ipsis falsae* (v. i t.) *compositae sunt T* za jejich vlády, dokud vládli. Part. praes. *flōrēns* jako adj. v. t.

flōrēscō, *ere*, —, — [inchoat. od *floreo*] rozkvétati, rozvíjeti se, — metaf. vzkvétati, vzmáhati se, růsti: *tua lenitas animi florescet cotidie magis C* tvá mírnost bude zářiti den co den nádherněji; *hoc florescente Crassus est mortuus C* (sm. když nabýval slávy).

flōreus, *a*, *um* [*flos*] květinový, z květin, květů: *per florea rura V* po květnatých nivách.

flōridulus, *a*, *um* [demin. od *floridus*] kvetoucí.

flōridus, *a*, *um* [*floreo*] kvetoucí, rozkvétající; květný, květnatý: (hendiad.) *florida et varia C* pestrou směs květů; — (obr.) (*Galatea*) *floridior pratis O* krásněji kvetoucí (sm. krásnější); spec. v řečn. (*Demetrius*) *est floridior quam Hyperides C* květnatější (o ozdobném slohu).

flōrilegus, *a*, *um* [*flos* a *lego*] květy sbírající: *florilegae apes O* sběratelky květů.

flōrus, *a*, *um* [*flos*] (starolat.) kvetoucí; svěží, bujný: *floros crines V.* Vlastní jm. **Flōrus**, zejm. *Iulius Florus*, přítel Horatiův (jemu jsou psány dva z Horatiových Listů, I 3 a II 2), člen družiny Tiberiovy, básník, právník a řečník na soudě.

flōs, *flōris*, *m.* květina, květ, kvítí; 1) (obr.) *tum mihi prima genas vestibat flore iuventas V* pýřím, chmýřím (srov. u Homera εὐανθὴς λάχνη); 2) metaf. o nejlepší části celku a) (o trvání v čase) nejlepší doba, rozkvět, vrchol: *f. aetatis C* květ, jaro života, kvetoucí mládí; *per quos* (sc. *sucos*) *senectus in florem redeat O* znova by rozkvetlo; *in ipso Graeciae flore C*; b) výkvět, koruna, chlouba: *f. totius Italiae C*; c) (spec. v řečn.) okrasa, ozdoba: *f. eloquentiae C* (zejm. tropy a figury).

flōsculus, *ī*, *m.* [demin. od *flos*] kvítek; metaf. ozdoba, ozdůbka, okrasa (řečnická), „floskule“: *ut omnes undique flosculos carpam atque delibem* (v. t.) *C.*

fluctuātiō, *ōnis*, *f.* [*fluctuo*] vlnění; metaf. *f. animorum L* kolísání, nerozhodnost.

fluctuō, *āre*, *āvī*, *ātum* (pozd., zejm. metaf. **fluctuor**, *ārī*, *ātus sum*) [*fluctus*] 1) vlniti se: *mare fluctuat Pl*; obr. *late fluctuat omnis aere renidenti tellus V* země se vlní blýskavým kovem (t. j. zbraněmi); *turba fluctuans T*; 2) na vlnách se houpati, (vlnami) býti zmítán: *quadriremem fluctuantem reliquerat C* zanechal na vlnách; — metaf. *magno irarum fluctuat aestu V* velikou bouří jest zmítán; kolísati se, býti nerozhodnut, váhati: *fluctuatus animo fuerat* s nepř. ot. *L*; *fluctuans acies L* kolísající se, nerozhodný.

flūctus, *ūs* *m.* [*fl o*] proudění, vlnění; vlnobití; v l n a ; peřej, p ř í b o j; **1)** *fluctus commovere C* čeřiti, vlniti vodu; *ad fluctum declamare C* za vlnobití, za hukotu vln; synekd. vlny = moře: *fluctūs Sicani V*; **2)** obr. *Massilia barbariae fluctibus alluitur C* vlnami cizoty; *rerum fluctibus in mediis H* uprostřed vln všedního života; metaf. příval, b o u ř e : *irarum f. V*; *fluctibus rei publicae C.*

fluēns, *entis* [adj. isol., vl. part. praes. od *fluo*] vl. tekoucí; **1)** zmáčený: *erant illi fluentes buccae C* vlhké, mokré (t. mastmi); **2)** metaf. **a)** o řeči **α)** (klidně, bez závady) plynoucí, p l y n n ý; **β)** j e d n o t v á r n ý; **b)** rozplynulý, rozplizlý, malátný, c h a b ý: *fluentia membra Cu.*

fluentisonus, *a, um* [*fluo* a *sono*] jen *fluentisono litore Cat* na šumném břehu.

fluentum, *ī, n.* (ob. pl.) [*fluo*] tok, proud: *Xanthi fluenta V* (= *ῥοαί* u Homera).

fluidus, *a, um* [*fluo*] **1)** p l y n o u c í, tekoucí, t e k u t ý; zmáčený něčím: *fluidos humano sanguine rictus O* zbrocené; básn. význ. příčin.: *quaecumque fluido calore corpora tabuerint O* (vše) rozpouštějícím, rozkladným; **2)** rozplynulý, rozplizlý, malátný, c h a b ý: *fluida corpora L.*

fluitō, *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od *fluo*] plynouti; **1)** t é c i, řinouti se; — obr. **a)** splývati, v l á t i, poletovati: *vela fluitantia O*; **b)** rozplývati se, r o z p a d á v a t i s e: *fluitans testudo T* rozviklaný; **2)** p l o u t i, kolébati se (na vodě): *fluitantem alveum L*; *fluitantia transtra V*; — praegn. z m í t a t i s e, býti zmítán **a)** *in hanc rei publicae navem fluitantem in alto tempestatibus C* zmítanou; obr. *caecā fluitantia sorte H* věci zmítané náhodou; **b)** metaf. klátiti se, k o l í s a t i s e: *ne fluitem dubiae spe pendulus horae H*; *fides fluitasse creditur T* počala se viklati.

flūmen, *inis, n.* [*fluo*] **1) a)** tok, p r o u d: *secundo flumine* po proudu, po vodě; *adverso flumine* proti proudu, proti vodě; *manare suo flumine L* svým přirozeným tokem; *te precor, haec arma propitio flumine accipias L* aby milostivě přijal tuto zbraň tvůj proud; básn. *in Hibero flumine O* = v okeánu; — obr. spec. proud slz (potu, krve); **b)** meton. ř e k a (básn. i pl.); vůb. vodstvo, vody: *hos omnes flumina continebant Cs*; person. o božstvu řeky: *fluminis Elei amores O*; (básn.) v o d a: *Tantalus fugientia captat flumina H*; **2)** metaf. proud, p ř í v a l; plnost: *f. inanium verborum C*; *ingenii flumina O* viz *curro* **2) a).**

Flūmentāna *porta* Říční brána (v hradbách Serviových, vedouc k Tiberu) *L.*

flūmineus, *a, um* [*flumen*] říční; *flumineae volucres O* (= labuti).

fluō, *ere, flūxī,* (*flūxum*) [srov. *φλύζω* přetékati, bujeti] p l y n o u t i, t é c i; řinouti se, prouditi; **1) a)** (obr.) *cuncta fluunt O* (= všechno jest v pohybu, *πάντα ῥεῖ*, učení Herakleitovo); býti tekutý: *nix fluit O* taje; *fluit ignibus aurum O* roztéká se, rozpouští se; **b)** s abl. látky: *fluvius sanguine fluxit C*; odt. (záměnou podmětu) téci, p ř e t é k a t i, oplývati něčím, plovati, koupati se, topiti se v něčem, b ý t i z m á č e n : *ille cruore fluens O* krví zbrocen; (zeugm.) *fluunt sudore et lassitudine membra L* zmožené údy potem se slévají; *madida fluens in veste Menoetes V* promočen jsa v prosáklém šatě; (abs.) *tantum f.* (inf. vztah.) *V* (o révě) tak hojným tokem (= vydatností); **2)** metaf. **a)** s p l ý v a t i, poletovati, v l á t i, vléci se: *nodo sinus collecta fluentes V* (viz **1.** *colligo* **1)**); *ramos compesce fluentes V* bujné; *ad terram fluens V* k zemi klesaje; *blanditiae* (nom.) *fluant per mea colla rosae* (gen. determ.) *Pr* lichotné růže nechť splývají; **b)** v a l i t i se, h n o u t i se, p r o u d i t i; h n á t i s e: (*Praenestinus*) *salso multoque fluenti regerit convicia H* jeho slanému a hojnému přívalu (t. nadávek) oplácí nadávky; *clades in patriam fluxit H*; *cuncta in Mithridatem fluxēre T* všechno přešlo na —, dostalo se Mithridatovi; **c)** plynouti odněkud v y p l ý v a t i: *ab isto capite f. necesse est rationem bonorum et malorum C*; plynouti někam, s m ě ř o v a t i, schylovati se; **d)** r o z p l ý v a t i s e, roz ékati se; **α)** sm. š í ř i t i s e; **β)** rozplizovati se, rozpadávati se, mizeti, pomíjeti; malátněti, c h a b n o u t i, slábnouti:

fluent arma de manibus C vyklouznou; *cum f. lassitudine vires sentirent L* že sil ubývá; **c)** vúb. plynouti (o řeči, básni, čase a p.); díti se, dařiti se, prospívati: *in rebus ad voluntatem nostram fluentibus C*; *nec praesentia prospere fluebant.*

fluviālis, *e* [*fluvius*] říční.

fluviātilis, *e* [*fluvius*] říční: *fluviatiles testudines C, naves L.*

fluvius, *ii, m.* [*fluo*] tok, proud: (jen básn.) *fluvio cum secundo deflueret V* po proudu; tekoucí voda; odt. (básn.) vúb. voda: *fluvius praebere recentes V*; ob. meton. řeka; person. bůh řeky.

flūxus, *a, um* [adj. isol., vl. part. perf. pass. od *fluo*] **1)** rozplynulý, rozteklý; metaf. **a)** vlající, poletující: *crine fluxo T*; volný: *fluxa habena L*; **b)** rozběhlý, těkající: *noctu diuque fluxi T* toulající se, rozpustilí; **c)** rozplizlý, rozpadlý: *neglecta aut aevo fluxa murorum* rozpadlé části hradeb; rozviklaný, sešlý, chatrný: *fluxa arma T*; chaby, malátný: *fluxa corpora T*; **2)** plující; praegn. zmítaný; metaf. **a)** klátící se, kolísavý, nejistý, vrátký: *animi aetate fluxi S* duše v tom věku nepevné; *fluxa fides S* nespolehlivost, věrolomnost; **b)** nestálý, pomíjející.

fōcāle, *is, n.* [m. **faucāle* od *fauces*] nákrčník, šátek na krk (jejž nosili lidé nemocní a choulostiví).

focilō, *āre, āvī, ātum* [*focus*] zahříváním vzkřísiti; vúb. *focilata Plin* když byla přivedena k sobě.

foculus, *ī, m.* [demin. od *focus*] ohniště, pánev (k rozdělávání ohně), uhelník (spec. obětní) *CL.*

focus, *ī, m.* [srov. *foveo*] zahřivadlo; **1)** **a)** krb, pec, ohniště (v atriu); — meton. (jako symbol rodiny i ve sm. náboženském) *focis patriis disque penatibus praecipiten exturbat C*; (ob. pl.) rodina, dům: *agellum habitatum quinque focis H*; *arae* (v. t.) *et foci*; **b)** (přenosná) kamínka, kamna (k oteplování pokojů a ohřívání jídel); pánev (k rozdělávání ohně), uhelník; spec. obětní pánev, zápalný oltář (zejm. k pálení kadidla); **c)** metaf. vúb. oltář: *dis tribus ille focos de caespite ponit O*; **2)** meton. oheň: *exhibuit vivos carbasus alba focos Pr*; **3)** (básn.) žárovistě, hranice: *ossa ruebant focis V*; hrob, mohyla: *adde preces positis focis O.*

fodicō, *āre, āvī, ātum* [*fodio*] bodati; strkati, štouchati (*alqd* do něčeho): *f. latus H*; — metaf. *fodicantibus iis rebus, quas malas esse opinemur C* (= když nás trápí).

fodiō, *ere, fōdī, fossum* [srov. „bodati"] **1)** bodati, píchati (*alqd* něco do něčeho), probodávati, proklati: *elephantos aversos f. L* bodati ze zadu; — metaf. *pungit dolor, vel fodiat sane C* nebo třeba i rýpe; **2)** kopati, rýpati (s acc. vněj. i vnitř.); okopávati, překopávati; vykopávati: *fossam f. L.*; *argentum f. L.*; *f. cubilia V* vyrýti si; *nivem f. L* odkopávati; *murum f. O* podkopávati; *Aonias ungula fodit aquas O* kopyto vyrazí ze země aonský pramen (t. Hippokrene); *quaeque lacu duro non fodiuntur aquae* (sc. *mihi sentiuntur*) *O* (vidím), jak na zamrzlém jezeře už nevysekávají ledu.

foedē, adv. [*foedus*] šeredně, ošklivě, ohyzdně, hnusně, ohavně; hanebně, mrzce, sprostě; hrozně: *diem tam f. actum L* zle.

foederātus, *a, um* [*foedus*] smlouvou spojený, spolčený, spojenecký: *civitates foederatae* (obce se samosprávou, bez občanského práva římského — náležely mezi *peregrini*, — jichž poměr ke státu římskému byl upraven zvláštní smlouvou, *foedus*); subst. *foederati C* spojenci.

foedifragus, *a um* [*foedus* a *frango*] rušící smlouvy, věrolomný: *Poeni foedifragi C.*

foeditās, *ātis, f.* [*foedus*] ošklivost, škaredost, ohyzdnost, hnusnost, odpornost, ohavnost (ve sm. aesthetickém i mravním); hanebnost, potupnost, mrzkost, sprostota; krutost, hrůza: *bestiae odoris intolerabili foeditate depellunt C* nesnesitelně odporným zápachem; *Alpium f. L* hrůza Alp (t. j. co hrozného zažili v Alpách); *f. supplicii L* potupný trest.

foedō, *āre, āvī, ātum* [*foedus*] hyzditi, zohaviti, znetvořiti, zmrza-

čiti, poskvrniti, potřísniti, špiniti (ve sm. aesthetickém i mravním); hanobiti, zneuctiti, znesvětiti; kaziti, porušovati; trýzniti: (*luna*) *lumen foedavit Cu* měsíc zkalil své světlo; (*reportant*) *foedati ora Galaesi V* = Galaesa zohaveného v obličeji; *ferro f. alqm., alqd. V* posekati někoho, rozbíti něco; *gaudium clade foedatum est L* byla zkažena; *me perenni foedat miseria* básn. u *C* trýzní.

1. foedus, *a, um* šeredný, ošklivý, škaredý, ohyzdný, hnusný, odporný, ohavný (ve sm. aesthetickém i mravním); hanebný, mrzký, sprostý; hrozný; krutý (*alci* někomu, pro někoho; *rē* něčím, pro něco): *tergum foedum vestigiis verberum L* zohavený; *foeda simulacra fumo H* (t. j. po požárech); *terra paludibus foeda (est) T* má škaredé bažiny; *dea foeda V* hrozná (= *Fama*); též se supin. na *-u*: *cetera visu quam dictu foediora L* ostatní věci na pohled (= ve skutečnosti) strašnější, než lze vypověděti.

2. foedus, *eris*, *n.* [z **foidos*, srov. *fīdus* z **feidos*, *fides*] 1) smlouva, úmluva (mezi státy i jednotlivci): *f. facere, icere, ferire, pangere* (*cum alqo*) učiniti smlouvu; *ex foedere* dle smlouvy (op. *contra f.*); *licet per f. fieri L* dle smlouvy jest přípustno, dovoleno; *datum id foederi antiquo T* bylo to povoleno vzhledem ke staré smlouvě; *foedera aequare* (v. t. 3)) *H*; *concipe* (v. t. 1) b)) *f. V*; 2) metaf. spolčení, spolek; svazek: *scelerum f. C*; *f. oniugiale O*; (básn.) *metuens alterius viri certo foedere* (abl. abs.) *castitas H* s neporušenou věrností; 3) meton. a) podmínka (smlouvy n. svazku): *non aequo foedere amantes V* nešťastně (vl. za nestejných podmínek) milující; b) ustanovení, stanovy; nařízení, rozkaz, zákon: *foedere certo V* dle jistého zákona; *naturae f. O* řád; *Parcarum f. O.*

foetidus (n. *fētidus*), *a, um* [*foetor*] smradlavý, smrdutý, páchnoucí.

foetor (n. *fētor*), *ōris*, *m.* [srov. *fimus*] smrad, zápach, puch.

Fōlia, *ae*, *f.* pověstná čarodějnice z Arimina, nerozlučná společnice Kanidiina *H.*

folium, *ī*, *n.* [srov. *φύλλον*] list (ku př. stromu), lupen; pl. listí; meton. věnec (z listí): *ne me foliis brevioribus ornes H* věncem méně trvalým; lístek (květní), plátek.

folliculus, *ī*, *m.* [demin. od *follis*] (kožený) míšek, pytlík: *folliculis frumentum vehere L.*

follis, *is*, *m.* měch, spec. k rozdmychování ohně: *f. fabrilis L* kovářský měch.

fōmentum, *ī*, *n.* [z **fovimentum* od *foveo*] (skoro vždy pl. *fomenta, ōrum, n.*) vl. zahřívadlo; 1) náhřívka; obklad, náčinek (vl. teplý, pak vůb., i stud.): *corpori fomenta admovere Cu, adhibere T* dáti na tělo obklady; obvaz; ▬ obr. *frigida curarum* (gen. determ.) *fomenta H* studené obklady starostí (t. j. starosti, jež schlazují nadšení); *militaribus animis adhibenda esse fomenta T* že se musí schladiti bujnost vojáků; 2) metaf. lék, útěcha, úleva, „balšám“: *f. dolorum C*; *patientiae, fortitudinis* (gen. determ.); *fomentis dolor mitigari solet C*; *ut haec ventis dividat fomenta H* aby rozhodila do větru tyto léky (t. j. nářky).

fōmes, *itis*, *m.* [*foveo*] troud (k rozdělávání ohně).

fōns, *fontis*, *m.* zřídlo, pramen, zdroj; studánka, studeň; 1) (obr.) *fontes adire remotos H* (o autoru nauky); *Pindarici fontis haustus H* (Pindarovým zdrojem míněna hluboká a vzletná lyrika); 2) meton. (pramenitá) voda: *alii fontemque ignemque ferebant V*; 3) metaf. pramen, zdroj = původ, počátek: *amicitiae f. C*; filos. zásada, princip. Personif. **Fōns**, božstvo pramenů vůbec se státním kultem, jemuž byl zasvěcen r. 231 př. Kr. chrám blízko brány, zvané *porta* **Fontinālis** *L* na svahu Quirinalu, stranou k Martovu poli.

fontānus, *a, um* [*fons*] pramenný, pramenitý, pramenů: *fontana numina O*; *ora fontana reclusi O* zřídla pramenů.

Fontēius, jméno římského rodu plebejského, původem z Tuskula; zejm. 1) *T. Fonteius Crassus*, velitel v Hispanii po smrti P. Scipiona r. 210 př. Kr. *L*; 2) *T. Fonteius Capito*, velitel v Hispanii

v l. 178 až 176 př. Kr. *L*; 3) *M. Fonteius*, padl jako legát v bitvě u Askula r. 91 př. Kr. *C*; 4) *M. Fonteius* (syn předešl.) byl za Sully legátem v Hispanii; po své praetuře v Galii Narbonské obžalován byl z vyděračství, Cicero ho hájil (r. 69 př. Kr.) *C*; 5) *C. Fonteius Capito*, přítel Antoniův, průvodce Maecenatův při zjednávání míru mezi Antoniem a Oktavianem r. 27 př. Kr. *H*; 6) *Fonteius Capito*, legát v Germanii, usmrcen za Galby *T*; 7) *Fonteius Agrippa*, prokonsul v Asii za Vespasiana, poté v Moesii, padl v boji proti Sarmatům *T*. Adj. **Fontēiānus**, *a*, *um* Fontejský, Fonteiův.

fonticulus, *ī*, *m.* [demin. od *fons*] pramének, studánka.

Fontinālis viz *fons*.

for*, *fārī* (starolat. *fārier V*). *fātus sum* [z kož. **bhā* —, odt. *fabula*, *fatum*, *fateor*, *fama*, *fas*, srov. *φημί*, čes. „bájiti“] (většinou básn.) mluviti praviti, říci, díti, spec. věstiti: *nescios f. pueros H* = *infantes*; *Tarpeium nemus fabor Pr* budu mluviti o ... (= opěvovati); sup. *haud mollia fatu aperire V* odhaliti trpkou pravdu; *quis talia fando* (zde význ. part. praes. mluvě) *temperet a lacrimis V*; ob. abl. gerund. *fando* vypravováním, pověstí, z vypravování, z doslechu: *ne fando quid m auditum est C* ani z vypravování není známo; praegn. lživě mluviti; *fandi fictor V*; *fandus* (podle op. *nefandus*) řádný, dovolený: *respersae fando nefandoque sanguine arae L* zbožnou i bezbožnou krví (t. j. krví obětovaných zvířat a zabitých lidí); subst. *memores fandi atque nefandi V* pamětliví práva i křivdy (= dobra i hříchu).

***fora**, *ae*, *f.* [srov. *foris*, *θύρα*, čes. dveře] dveře; jen isol tvary **I** acc. pl. **forās** vl. ke dveřím, za dveře, přede dveře, ven (srov. *θύρᾱ ζε*); z domu; = metaf. na veřejnost: (*scripta*) *f. dare C* vydati; **II** abl. pl. význ. lokál. **forīs** vl. za dveřmi, venku, vně (srov. *θύρασι*); 1) spec. a) mimo dům: *f. cenare C* býti hostem u někoho; b) mimo město, za hradbami; za hranicemi, v cizině; c) v poli (= ve válce); 2) zvenčí, z ciziny: *petita verba f. H* cizí slova (vl. zvenčí t. j. z řečtiny přejatá).

forābilis, *e* [*foro*] proraziteln, proniknutelný *O*.

forāmen, *inis*, *n.* [*foro*] (vl. vyvrtaná, pak vůb.) díra, otvor; (u dechových nástrojů) dírka; *longo foramine* (abl. qual.) *buxus O* (zimostrázová) píšfala s dlouhou dutinou.

forās viz **fora*.

forceps, *cipis*, *f.* i *m.* [*formus* horký (srov. *θερμός*, čes. „hořeti“) a *capio*] vl. nástroj na chytání něčeho horkého; kleště.

forda, *ae*, *f.* (adj. i subst.) [*fero*] (*bos*) *forda* stelná kráva *O*.

fore, forem viz *sum*.

forēnsis, *e* [*forum*] náležející k foru, k náměstí, k trhu; 1) *vestitu forensi L* v tom šatě, ve kterém byl na foru (ne cestovním; jinak bývá op. *v. domesticus* šat domácí, pro doma, všední); (obr.) *velut innati trivi s ac paene forenses H* idé skoro ze středu města (= uhlazení); *f. factio L* pouliční třída lidí; 2) meton soudní: *foren e dicendi genus C*; *quid valeas Marte forensi O* v zápase soudním; 3) metaf. veřejný; vnější (jako op. k *domesticus* soukromý n. vnitřní): (*Isocrates*) *forensi luce caruit C* stranil se světla veřejnosti; *illae amicitiae sunt in quodam splendore forensi C* mají na venek jakýsi lesk.

Forentum, *ī*, *n.* městečko v Apulii, nyn. Forenza.

1. forīs viz **fora*.

2. foris, *is*, *f.* [srov. **fora*, *θύρα*, čes. „dveře“] vl. dveřeň, veřej, dveře (jednoduché); ob. pl. **forēs**, *ium*, *f.* veřeje: *portis fores imponere Hirt*; (dvoukřídlé, půlové) dveře, vrata; obr. (sm. přístup) *qua commendatione quasi amicitiae fores aperiuntur C*.

forma, *ae*, *f.* (určitý) vnější tvar, útvar, obrysy, vnějšek, vzezření, vzhled, zjev; podoba, tvář, tvářnost, forma (abstr. i konkr.); 1) *f. hominum L* podoba lidská; *nolle deos mutari veterem formam Capitolii T* (= stavební plán); *f. funeris intus erat O* pravý obraz pohřbu (sm. vypadalo to v domě jako o pohřbu); (*natura*) *formam nostram reliquamque figuram ... posuit in promptu C* (zde = obličej); *formae figura C* utváření podoby; *in pictis, fictis caelatisque*

formis C v tvarech obrazů, soch a reliefů; *in nova (corpora) mutatas dicere formas O* zpívati o (proměněných podobách =) proměnách v nová těla; obraz, obrazec, nákres: (*formas*) *in arena descripserat L*; (o obrazu na minci) *cur navalis in aere altera signata est, altera f. biceps O* proč jest na jedné straně assu vyražena podoba lodi, na druhé dvojhlava (t. hlava Janova); odt. *formas quasdam nostrae pecuniae adgnoscunt T* (= druhy peněz); *innumerabiles unius et viginti formae litterarum C* 21 písmen v nesčíslném množství; ▬ meton. *si scalpra et formas (emat) non sutor H* (= kopyta); **2)** spec. krásný, pěkný vnějšek, sličnost, spanilost, krása: *spretae iniuria formae V*; *plus formae quam miserationi datum Cu* (více bylo dáno na sličnost =) více působila sličnost než útrpnost; **3)** metaf. způsob; stav; ráz, výraz, znak, sloh; vlastnost, duch, povaha: *f. civitatis, rei publicae CLT* státní zřízení, ústava; *in formam provinciae redigere T* učiniti provincií; *res proxime formam latrocinii venerat L* ten stav věcí se podobal přímo loupežení; *quae f. viros fortunave mersit V* který způsob (t. provinění) = jaké provinění neb jaký osud; *legati litteras in eandem formam attulere T* téhož způsobu = obsahu; představa, pojem; ideál: *officii f. C*; ▬ meton. *ingenii quaedam f. C* (schopnost vytvářeti =) tvůrčí síla.

formātor, *ōris, m.* [*formo*] upravovatel, vzdělavatel; tvůrce.

Formiae, *ārum, f.* pobřežní město v kraji Aurunků v Latiu na silnici Appiově, nyn. Formia; adj. **Formiānus,** *a, um* formijský, z n. u Formií; odt. subst. **Formiānī,** *ōrum, m.* Formiané, obyvatelé Formií; **Formiānum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) statek (a letohrádek) ve Formiích (ku př. Ciceronův; tam byl Cicero zavražděn).

formīca, *ae, f.* [srov. *μύρμηξ*, čes. „mravenec"] mravenec.

formīdābilis, *e* [*formidare*] hrozný, děsný, strašlivý, strašný.

1. formīdō, *inis, f.* [srov. *μορμώ* strašidlo] hrůza, strach (*alcis rei* z něčeho, před něčím) **1)** *misera formidine privare H* (t. j. strachu z pánova bití); *civitates formidine aut ostentando praemia adfectare S* vzbuzováním strachu = hrozbami; person. *atra Formido V* (v průvodu boha války, srov. u Homera *Φόβος*); **2)** spec. posvátná hrůza, svatá bázeň, odt. posvátná úcta (srov. „bázeň boží"): *saevi f. Martis V*; *silva prisca formidine sacra T*; **3)** meton. postrach, strašák: *puniceae f. pennae* (gen. determ.) *V.*

2. formīdō, *āre, āvī, ātum* [**1.** *formido*] hroziti se, strachovati se, děsiti se (též trans. *alqd* něčeho), cítiti hrůzu, strach z něčeho; part. perf. pass. **formīdātus,** *a, um* obávaný (*alci* od někoho, *rē* pro něco), hrozný, strašný, nebezpečný někomu: *formidatus nautis Apollo V* (t. chrám Apollonův na mysu Aktiu); *nec formidatis auxiliatur aquis (medicina) O* nepomáhá proti vzteklině (kteráž nemoc, řec. *ὑδροφοβία*, zvána jest dle jednoho ze svých příznaků, totiž štítění vody).

formīdolōsē, adv. [*formidolosus*] hrozně, děsně, děsivě, strašně.

formīdolōsus, *a, um* [**1.** *formido*] **1)** hrozící se, děsící se, bázlivý, plachý (*alcis* někoho, vůči někomu:) *exercitus formidolosior hostium T*; **2)** (příčin.) hrozný, děsný, děsivý, strašný, příšerný; nebezpečný (*alci* někomu, pro někoho).

formō, *āre, āvī, ātum* [*forma*] **1)** dávati tvar, podobu (*alqd* něčemu), utvářeti, zpracovávati, strojiti, upravovati, pořádati, formovati: *crines f. T*; *recurvis cum cornibus formatus est Ammon O* jest zobrazován; vytvářeti, tvořiti: (*Aeneas*) *formabat classem V* stavěl; *personam f. novam H* vytvořiti; **2)** spec. krášliti, zdobiti, šlechtiti (i metaf.); **3)** metaf. uzpůsobovati, vzdělávati, pěstovati, učiti: *ita formatis principis auribus, ut . . . T* ježto byly uši tak naučeny; *cum ipsi se homines in regis mores formarent L* když se přizpůsobovali jednání královu.

formōsē, adv. [*formosus*] úhledně, sličně, krásně.

formōsitās, *ātis, f.* [*formosus*] úhlednost, sličnost, spanilost, krása; půvabnost.

formōsus, *a, um* [*forma*] vl. kdo má pěknou podobu, pěkný, úhledný, sličný

ný, spanilý, krásný, půvabný (zejm. o osobách, též o zvířatech a věcech): *iam se formosior ipso est O* sám sebe sličností překonává; *formosissimus annus V* nejkrásnější doba roční (= jaro).

formula, *ae, f.* [demin. od *forma*] vl. *hanc vigilare opertet formulam atque aetatulam Pl*; metaf. 1) pravidlo, předpis, ustanovení, řád, zásada, formule, norma: *f. quaedam constituenda est* (sc. *in comparatione rerum*) *C* zásada; 2) spec. a) (v právnictví) formule, přesně stanovený způsob jednání ústního i písemného v rozmanitých případech právních: *de iniuriis . . . formulam iuris exsequendi constituendam esse L* musí býti stanovena určitá právní cesta; (*quid ille non dixit*) *de antiquis formulis* (sc. *testamentorum*) *C*; ▬ zejm. v soudním řízení *f.* byla listina, jíž magistrát v určitém civilním processu předpisoval porotci, za jakých okolností má žalovaného odsouditi nebo osvoboditi; obsahovala jméno porotcovo, tvrzení žalobcovo (*intentio*), definici žalovaného činu a podmínky odsouzení (*condemnatio*); řízení, ve kterém se jí užívalo, nazývalo se *agere per formulas* n. *per concepta verba*; odt. *f. fiduciae C* definice, výměr; b) (ve státním zřízení) smlouva, jíž byl upraven právní poměr spojenců a poddaných ke státu řím. i vespolek: *milites paratos ex formula esse L* dle smlouvy; *deditionis f. L* způsob, formule vzdání; odt. (právní) poměr: *in antiqui formulam iuris restituere L* uvésti znova ve starý právní poměr; *omnes civitates in antiquam imperii formulam redigere L* ve starý poměr závislosti; meton. seznam (*κατάλογος*) spojenců a poddaných (s uvedením jejich právního postavení, povinností a p.): *Lampsacenos in sociorum formulam referre L.*

fornāx, *ācis, f.* [srov. *furnus*, čes. „hrnec“] pec; spec. výheň (kovářská n. k tavení kovů); básn. o ohnivém jícnu Aetny; ▬ personif. jako božstvo **Fornāx,** bohyně pecí (v níchž se pražila špalda) = **Fornācālis** *dea O*; původ tohoto božstva jest ve slavnosti zv. **Fornācālia,** *ium n* („svátek pecí“), jež by a konána po kuriích v únoru (poslední lhůta pro ty, kteří zmeškali, byl den 17. února, zv. *stultorum feriae*) jako zakončení zimního pražení obilí.

fornicātus, *a, um* [*fornix*] klenutý, sklenutý: *via fornicata L* „Oblouková“ ulice (t. j. překlenutá na několika místech opěrnými oblouky.).

fornix, *icis, m.* [od koř. **dher* — držeti, opírati, srov. *firmus, fero, fretus*] oblouk (ve stavitelství), klenutí, klenba: *adverso fornice* (abl. qual.) *portae V* brána (napřed =) před námi se klenoucí; ▬ spec. α) průjezd, podjezd; β) triumfální, vítězný oblouk: *f. Fabii, Fabianus, Fabius* (v. t. 4)); γ) (výpadní) branka (v hradbách): *fornices apti ad excurrendum L*; δ) synekd. nevěstinec *H*; ▬ obr. *alti fornice saxi V* ve výklenku skály.

forō, *āre, āvī, ātum* [srov. *ferio*] vrtati.

Foroiūliēnsis, *e* viz *forum.*

fors, *f.* (jen sg. nom. a abl. *forte*) [*fero*; srov. *fortuna, fortuitus*] náhoda, osud; 1) *ut f. tulerit C* jak náhoda (s sebou) přinese, bude chtíti; *fortē quadam divinitus L* (o události nahodilé, která však jest přičítána vyššímu řízení); *quanto prima* (sc. *decora*) *f. negavisset T* osud; (praegn.) šťastná náhoda: *uni se f. dare visa est L* jednomu, jak se zdálo, naskytla se (šťastná náhoda) příležitost; *f. belli L* válečné štěstí; *casu fit aut forte fortuna* (hendiad.) *C* samo nebo šťastnou náhodou; 2) personif. **Fors, *Fortis,*** *f.* Náhoda (božstvo šťastné náhody); měla dva chrámy mimo obvod města na pravém břehu Tiberu, třetí přibyl za Tiberia; uctívána byla zejm. od prostého lidu a otroků, hlavní slavnost 24. června (*Tiberina descensio*); často dvěma jmény s alliterací *Fors Fortuna* Šťastná Náhoda; 3) často význ. adv. a) abl. sg. **forte** α) náhodou; zrovna, právě; mině, nazdařbůh, naslepo, slepě: *miles saxa non forte iaciebat T*; (na začátku vypravování) *forte nitedula repserat in cumeram H* (= „jednou“); β) ve spojení s *ne, si, sin, nisi* (básn. i jinde) snad; též isol. *in uno illo aut, si forte* (= snad), *in liberis eius C*; b) básn. i nom. **fors** význ. snad: *quos illi f. et poenas reposcent V*; *cesserit si f. victoria Turno V*; c) **forsit** [*fors sit*] básn. snad; d)

forsitan [*fors sit an*] a s vynecháním *sit* **forsan** (pros. zř.) snad, možná, ob. s konj.; jako pouhé adv. bez vlivu na vazbu; **c) fortasse** (zř. **fortassis** *H*) [*forte an sit, sis*] s n a d, možná, pravděpodobně, jak se zdá, jak myslím, podle všeho, nejspíše (s ind., někdy s konj. potent.); a s i (při určení číselném).

forsan, forsit, forsitan, fortasse, fortassis, forte viz *fors.*

forticulus, *a, um* [demin. od *fortis*] dosti statečný: *quamvis idem* (*Epicurus*) *forticulum se in torminibus praebeat C.*

fortis, *e* [srov. *firmus*], p e v n ý, mohutný, s i l n ý, statný; **1)** (fysicky) *fortissima ligna Cs*; *si femina forti fidis equo V* silný, rychlý; *contingat te filiumque tuam fortes invenire Plin* v úplném zdraví; obr. *forti miscebat mella Falerno H* se silným falernským (op. *leni*); **2)** (abstr.) s t a t e č n ý, mužný, zmužilý, u d a t n ý, odvážný, r á z n ý (vůb., spec. v boji; o osobách i věcech): *manu f.* (vl. paží =) osobně statečný; *f. fugacibus* (dat. = *in fugaces* vůči . . .) *esto O*; subst. *fortis* (básn.) hrdina; *evenus vestrae, fortissime, pugnae O* veliký hrdino (iron.); *fortia O* hrdinské činy, hrdinství; básn. s inf.: *f. et asperas tractare serpentes H* bez bázně beroucí do rukou; *contemnere honores f. H* kdo má sílu pohrdnouti; *aurum spernere fortior quam cogere in usus H* dosti silný, aby zlatem spíše pohrdal, než aby je hromadil; *forte epos H* hrdinské epos.

fortiter, adv. [*fortis*] p e v n ě, mohutně, s i l n ě, statně; s t a t e č n ě, mužně, zmužile, u d a t n ě, odvážně, r á z n ě: (iron.) *rebu paternis f. absumptis H* „statečně".

fortitūdō, *inis, f.* [*fortis*] s í l a; (abstr.) s t a t e č n o s t, mužnost, zmužilost, u d a t n o s t, odvaha, r á z n o s t (vůb., spec. v boji): *domesticae fortitudines C* statečné činy v míru, neválečné.

fortuītō, adv. [*fortuitus*] náhodně, nahodile, n á h o d o u, m a n ě, nazdařbůh, naslepo, slepě.

fortuītus, *a, um* [*forte*] n á h o d n ý, nahodilý: *omnium ignari fortuitum iter incipiunt T* dají se nazdařbůh; (subst.) *fortuita belli T* (různé) náhody ve válce; sm. nehledaný, ledajaký, o b y č e j n ý: *fortuitum spernere caespitem H*; *mors fortuita T* obyčejná (= přirozená) smrt; v š e l i k ý: (subst.) *nihil tam capax fortuitorum quam mare T* nic neskrývá v sobě tolik náhod.

fortūna, *ae, f.* [*fors*] o s u d (se stanoviska člověkova, sr. *fatum*); **1)** vůb. *si f. ita fert* chce-li tomu osud, je-li to vůle osudu; *sed haec f. viderit C* ponechme to osudu; *qua f. rem daret L* kam by se štěstí naklonilo; n á h o d a, příhoda: *repentinā fortunā permoti Cs*; *delendi exercitus f. L* (šťastná) příležitost; rozhodnutí, v ý s l e d e k, konec: *f. pugnae OT*; meton. ú d ě l (osudem daný): *cui* (*deo*) *triplicis cessit f. novissima regni O* poslední díl trojitého království (t. podsvětí *si qua super* (adv. = nad to) *f. laborum est V* zbývá-li nějaký nahodilý (úděl práce =) úkol; **2)** osud příznivý, šťastný, nebo nepříznivý, nešťastný (význ. plyne ze souvislosti); **a)** (s přívl.) *f. secunda, prospera* (nebo pl.) š t ě s t í, úspěch, zdar, *f. adversa, afflicta* (nebo pl.) n e š t ě s t í, nehoda, neúspěch, nezdar; **b)** (bez přívl. s týmž význ., sg. i pl.): *forte fortuna* (viz *fors*); *non solum propter virtutem, sed etiam propter fortunam C* štěstí; *eius laudare fortunas C*; *magnae fuit fortunae* (gen. posses.) s acc. c. inf. *Cs* bylo veliké štěstí, že . . ; *fortunam sibi facere L* zjednati si štěstí; *f. belli* štěstí válečné; *secutus fortunam* využívaje svého úspěchu; *f. nostri nominis H* lesk; **3)** meton. s t a v, postavení, okolnosti, p o m ě r y, existence: *ne super fortunam animum gereret S* aby se nevypínal nad svůj stav; *intra fortunam debet quisque manere suam O*; praegn. vysoké postavení: *ceteri libentius cum fortuna nostra quam nobiscum* (*loquuntur*) *T*; **4)** spec. (ob. pl.) *fortunae* m a j e t k o v ý s t a v, hmotné postavení, poměry; konkr. dary štěstí, s t a t k y, majetek, jmění, zboží, b o h a t s t v í: (zvolání) *per fortunas! C* sm. = probůh; zř. sg.: *castra plena omnis fortunae publicae privataeque L* majetku státního i soukromého. – Persf. jako božstvo, jež vládne štěstím, **Fortūna,** *ae, f.* Štěstí, Štěstěna, stará bohyně latinská, uctívaná zejm. v *Antium* a *Praeneste*, zde jako *F. Pri-*

migenia (= prvorozená dcera Jovova); v Římě byla jako státní bohyně ochránkyní státu řím. (*Fortuna publica populi Romani Quiritium Primigenia*), ale specialisováním vytvořeny zvláštní Štěstěny pro jednotlivé případy, místa i osoby; nejstarší chrám její byl na *forum boarium*, kde byla její dřevěná, úplně zahalená socha; později stotožňována s řec. Tychou; přísl. *fortes F. adiuvat C* (= s vynecháním slovesa *F. fortes C*) odvážnému štěstí přeje; *Fors F.* viz *fors*.

fortūnātē, adv. [*fortunatus*] blaženě, šťastně; v blahobytu.

fortūnātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *fortunare*] 1) štěstím obdařený, požehnaný, šťastný, blažený: (s gen. obj.) *f. laborum V* šťastný ve svém utrpení; *aurea aetas herbis fortunata fuit O* byl šťasten, že měl . . . (= byl spokojen bylinami); *fortunata nemora V* blažené háje (= *Elysium*; srov. *μακάρων νῆσοι*, ráj); 2) spec. zámožný, bohatý; subst. boháč: *insipiens f. C*.

fortūnō, *āre, āvī, ātum* [*fortuna*] činiti blaženým, šťastným (*alci alqd*): *cum honorem tibi deos f. volo C* požehnati; *quamcumque deus tibi fortunaverit horam H* kterékoli šťastné hodiny dopřeje. Part. perf. pass. *fortunatus* v. t.

Forulī, *ōrum, m.* městečko v Sabinsku u Amiterna.

1. forum, *ī, n.* [srov. 2. *foris*; *θυρών*, čes. „dvůr“] vl. prázdný, nezastavěný prostor, nádvoří, dvůr: *f., id est vestibulum sepulcri C*; ob. 1) náměstí: (v Římě) a) *f. boarium, olitorium, piscatorium* (viz přívlastky); b) spec. *f.* = *forum Romanum*, hlavní náměstí římské, podoby lichoběžníkové, táhnoucí se jihovýchodně od Kapitolia (asi 200 m. zdéli, zšíří u Kapitolia 65 m., u Palatinu 40 m.); na severo-vých. se k němu družilo *comitium*; *f.*, pův. tržiště, bylo za republiky středištěm římského života společenského, se vším jeho ruchem i třenicemi, konány tam soudy, vedeny obchody, zejm. peněžní; obklopeno bylo příslušnými budovami veřejnými a stánky bankéřů; na rozhraní mezi komitiem a vlastním forem stálo řečniště, rostra; c) za doby císařské přibyla sev. od hlavního náměstí fora císařská, s nádhernými stavbami, t. *f. Iulium* (Caesarovo), *Augusti, Traiani, Nervae, Pacis* (Vespasianovo); *pro tribus resonant terna theatra foris O* (mínčno f. Romanum, Iulium, Augusti); 2) meton. forum; tržiště, trh; obchod; soud; veřejný život; činnost řečnická: *ut victi in campo* (o volbách) *in foro* (na soudě) *vinceretis C*; *f. agere C* úřadovati, zasedati na soudě, souditi; *indicit f. V* ustanoví soudy; *annos iam triginta in foro versaris C* (= obchoduješ); *oppidum, f. rerum venalium totius regni maxime celebratum S* obchodní středisko v celém království nejhlučnější; *in foro esse coepit N* sm. počal si hleděti veřejného života; *cum alqo declamatore, non cum laboris et fori* (hendiad. = *forensis laboris*) *discipulo disputare C* s člověkem, který vyšel ze školy (vážné) práce na veřejnosti; *petitorem ego magna spe et in f.* (k t. zv. *prensatio*) *et in campum* (k volbám) *deduci volo C*; *arripere verba de foro C* slova z náměstí (= „z ulice“, všední).

2. Forum (význ. Tržiště) jako jméno místní; zejm. 1) **F. Alienī** v Gallii Západské, na pravém břehu Adiže, nyn. Legnago; 2) **F. Appiī,** městečko v Latiu na *via Appia*; 3) **F. Aurēlium** v Etrurii na *via Aurelia*; 4) **F. Cornēlii** (dle Sully) na *via Aemilia* mezi Bononií a Faventií, nyn. Imola; 5) **F. Iūlii** (n. *Iulium*), přístavní město v Gallii Narbonské, založené od Caesara, nyn. Fréjus; odt. adj. **Forōiūliēnsis,** *e* forojulijský; subst. **Forōiūliēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Fora Juliova.

forus, *ī, m.* (ob. pl. *forī, ōrum*) [jiný tvar k *forum*] vl. prázdný prostor; spec. 1) (na lodi) chodby (mezi veslařskými lavicemi) *C V T*; 2) (v divadle) řady (sedadel) *L*; 3) (v úle) buňky *V*.

fossa, *ae, f.* [vl. part. perf. pass. fem. od *fodio*] 1) příkop: *fossam ducere Cs*; *in fossa sanguinis atra O* (= *atri sanguinis*) v příkopě plném černé krve; strouha (zavodňovací a odvodňovací): *implentur fossae V*; kanál, průplav: *navigabilis f. T*; rýha, brázda: *humili designat moenia fossā V*; 2) metaf. řečiště: *Rheni f. C*; jáma, dolík: *ut haesēre fossis impedimenta T.*

fossiō, *ōnis, f.* [*fodio*] kopání, rytí, zkopávání.

fossor, *ōris, m.* [*fodio*] kdo zkopává (pole n. vinici), okopávač, rolník *H*, vinař *V*.

fovea, *ae, f.* [srov. *χειά* sluj, doupě] jáma k chytání zvířat (zejm. vlčí jáma): *cautus metuit foveam lupus H*; básn. vůb. jáma *V*.

foveō, *ēre, fōvī, fōtum* zahřívati, hřáti (blahodárným teplem, více než *calefacio*); 1) (hendiad.) *pulli aluntur ab iis, a quibus excusi fotique sunt C* od nichž byla vyseděna; (básn.) *fovet ignibus aras O* zapaluje ohně na oltářích; *quos* (sc. *ignes*) *fovet ille O* udržuje; 2) spec. a) zahřívati tělo oblečením; odt. přenes. vůb. ošetřovati, léčiti, občerstvovati, osvěžiti: *f. vulnus VT*; *impositā manu vulnus fovet O* hladí; *fovi corpus in unda O* vykoupal jsem; *olentia ora fovent V* sm. čistí; *ipse aeger colla* (v. t.) *fove V*; lahoditi něčemu: *fovendis hominum sensibus C*; — metaf. pěstovati; b) zahřívati na svých prsou; odt. přenes. tisknouti k sobě, objímati; chovati, hýčkati: *collapsam fovet O*; *interdum gremio fovet* (*eum*) *V*; *nunc hiemem inter se luxu, quam longa* (sc. *est*), *f. V* že po celou zimu v rozkoši se milkují; — metaf. *spem f.* chovati naději (viz i 3); *animo vota f. O*; c) (básn.) zahřívati místo; odt. přenes. stále seděti, býti, skrývati se někde: *f. castra V*; *coluber fovit humum V*; 3) metaf. podporovati, pomáhati, prospívati, posilovati, ujímati se někoho, býti při někom, cítiti s někým; přáti někomu; starati se o někoho: *alias partes f. LT*; *f. spem potentioris L* podporovati; *si me potius quam fortunam meam fovebatis T* jestliže vám záleželo spíše na mně než na mém postavení; *f. alqm certa spe L, clamore et plausu T* povzbuzovati, rozněcovati; být útěchou, radostí, někomu, těšiti: *quam* (sc. *matrem*) *prope sola fovebat O*; (s předm. věcným) hleděti si něčeho, pracovati pro něco: *eandem utilitatem f. T*.

frāctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *frango*] vl. zlomený; přenes. 1) rozbitý, roztříštěný: *quid est tam fractum, tam minutum C* (o slohu); 2) zemdlený, seslábly, slabý, chabý: *spes fractior C* slabší; *miles f. membra* (acc. vztah.) *labore H* voják s údy zmožených namáháním; o zvuku tlumený, temný: *fractum murmur T* temné hučení.

fragilis, *e* [*frango*] 1) křehký; a) vl. drobivý, lámavý; b) metaf. vrátký, chatrný, slabý, chabý: *f. Pediatia H* (o muži) vyžilý; *iam subeunt anni fragiles O* léta slabosti; pomíjející, nestálý: *res humanae fragiles caducaeque sunt C*; 2) praskavý: *f. laurus V* (v ohni).

fragilitās, *ātis, f.* [*fragilis* křehkost; metaf. sm. pomíjejícnost, vrátkost, slabost: *humani generis f. C*.

frāgmen viz násl.

frāgmentum, *ī* (= básn. a pozd. **frāgmen,** *inis*), *n.* [*frango*] úlomek, zlomek, kus: *ingenti fragmine montis Lucetium* (*sternit*) *V*; ob. pl. *taedas et fragmina poni imperat O* kusy dříví, polénka; *navigii fragmina O* trosky lodi.

fragor, *ōris, m.* [*frango*] vl. lámání; synekd. praskot, třeskot, lomoz, hřmot; (o hromu) rachot; (o moři) burácení, jkot; (o nářku) ryk *V*.

fragōsus, *a, um* [*frango, fragor*] vl. rozlámaný; 1) nerovný, drsný; rozervaný: *silvis horrentia saxa fragosis O* v divokých lesích; 2) (dle *fragor*) praskající, hřmotný, rachotící, burácející: *f. torrens V* bouřná bystřina.

fragrō, *āre, āvī, ātum* voněti, páchnouti (*rē* něčím).

frāgum, *ī, n.* (ob. pl. *frāga, ōrum*) jahoda.

framea, *ae, f.* [slovo germánské] framea (germánské kopí) *T*.

frangō, *ere, frēgī, frāctum* [srov. něm. brechen] lámati; 1) polámati, přelomiti; rozrážeti, přerážeti; rozbíjeti, tříštiti, roztloukati; drtiti: *attollere fracto crure planum H* zdvíhati tuláka se zlomenou nohou (t. j. který volá o pomoc, že má nohu zlomenou, aby se pak vysmál těm, jež mu chtěji pomoci vstáti; asi obvyklý „vtip"): *f. gulam S, cervices alcis C* zardousiti, uškrtiti někoho: *corpora f. ad saxum V* roztříštiti o skálu; *naves franguntur* ztroskotají se (odt. obr. *omnis*

res mea fracta est H sm. = přišel jsem na mizinu); *fruges f. saxo V* drtiti, rozmílati; (žertovně k poslu, nesoucímu básně) *ne mandata frangas H* abys nerozbil, co neseš; ▬ pass. význ. med. *frangi* lámati se, trhati se, praskati; ▬ (básn.) *cum quo morantem saepe diem mero fregi H* vínem jsem zkrátil loudavý den (t. j. dal jsem se do pití ještě za bílého dne, srov. *potare de die*); 2) metaf. a) zlomiti, zdrtiti: vysilovati, seslabiti, zemdlíti, ochromovati: *animum f.* odníti odvahu; *tum fracti simul cum corpore sunt spiritus illi feroces L* zlomena byla spolu s tělesnými silami jeho smělá mysl; b) přemáhati, zmoci, pokořiti, zkrotiti: *ipsa auctoritate me frangeret C* překonal by (= přesvědčil by); *fractus animo C* zdrcený, sklíčený; *cum frangerem ipse me C* když jsem sám sebe přemáhal (t. j. hleděl se vzmužiti); spec. sm. polit. *M. Drusus C. Gracchum collegam fregit C* připravil, způsobil pád Gaia Grakcha; něčí mysl oblomiti, pohnouti někým: *fletus fregēre virum L*; c) (s předm. věcným) vyvrátiti, zvrátiti, mařiti; rušiti: *f. consilium C*; *f. fidem C.* zrušiti (dané) slovo; *f. foedus C*; ▬ Part. perf. pass. *fractus, a, um* j. adj. v. t.

frāter, *tris, m.* [srov. φρατήρ (= člen fratrie), čes. „bratr", Bruder] bratr 1) a) *fratres gemini C* = *fratres gemelli O* dvojčata; *fratribus illa* (sc. *templa*) *fratres de gente deorum composuere O* (t. Tiberius a Drusus Dioskurům); pl. někdy = sourozenci: *fratrum amorem T*; b) *f. patruelis C* (bratr po strýci =) bratranec; odd. i samo *f.* přenes. význ. = bratranec, příbuzný vůb.; ▬ básn. o věcech: *adspicies illic positos ex ordine fratres O* (o knihách); 2) metaf. (jako oslovení přítele, známé osoby, spoluobčana n. jako čestný titul polit. spojenců).

frāterculus, *ī, m.* [demin. od *frater*] bratříček.

frāternē, adv. [*fraternus* bratrsky, jako bratr (jako bratři).

frāternitās, *ātis, f.* [*fraternus*] bratrství; metaf. (*Aedui*) *soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant T* (o titulu polit. spojenců).

frāternus, *a, um* [*frater*] bratrský, bratrův (často jest m. gen. subj. n. obj. *fratris* nebo nahrazuje různé pády předložkové, jichž při překládání užíváme) 1) *amor f.* láska bratrova, jinde láska k bratru; *mederi fraternae invidiae S* smazati nenávist proti (svému) bratrovi; *fraterna caedes V* vražda spáchaná od bratra; subst. *fraterna pelo O* dědictví po bratrovi (zde = po bratranci); 2) metaf. sm. přátelský (o přátelích, známých osobách i věcech i polit. spojencích).

frātricīda, *ae, m.* [*frater* a *caedo*] bratrovrah.

fraudātiō, *ōnis, f.* [*fraudo*] podvádění, klamání; podvod, klam; podvodnictví.

fraudātor, *ōris, m.* [*fraudo*] podvodník, šejdíř; s gen. obj. zpronevěřitel; zadržovatel, zatajovatel (něčeho): *praedae interceptor fraudatorque L.*

fraudō, *āre, āvī, ātum* [*fraus*] 1) a) podvésti, oklamati, ošidit, obelstiti (abs., alqm, *alqm rē* někoho o něco): (obr.) *ungor olivo, non quo fraudatis Natta lucernis H* ne jako Natta tím, o nějž ošidil svítilny (t. j. sviticím); b) metaf. vůb. připraviti někoho o něco, zbaviti něčeho, odníti něco: *unusquisque aliquid fraudans se ipse victu suo contulit L* každý něčím přispěl, sám sobě utrhuje od úst; *Myrmidonas voco* (sc. *eos*) *nec origine nomina fraudo O* neberu jménu jeho původu (= uchovávám ve jméně Myrmidones jeho původ od μύρμηξ mravenec); pass. *fraudari re* přijíti o něco; 2) (s acc. věci) zadržeti, zpronevěřiti, (defraudovati): *stipendium militum f. Cs.*

fraudulentus, *a, um* [*fraus*] podvodný, lstivý, úskočný.

fraus, *dis, f.* (gen. pl. *fraudium* i *fraudum*) 1) podvod, klam, podskok, úskok, lest (jako čin, odporující mravnosti; srov. *dolus*): *fraudem facere* dopustiti se podvodu (*alci* vůči někomu); *fraud m legi f. L* (podvodně) obejíti zákon; *fraude agere L* úskočně jednati; (básn.) *fraude loci et noctis oppressum V* zmateného místem i nocí = zbloudilého v temnotě noční; *ut publica f. absit L* aby porušení práva nebylo přičítáno státu; *magicae fraudes O* kouzelné kejkle;

person. jako božstvo *Fraus C*; — spec. sm. reflex. oklamání sebe sama, blud, omyl: *cuius ego spe in hanc fraudem incidi C*; 2) meton. následek klamu; škoda, ujma, pohroma: *fraudi est alqd* jest se škodou; *fraudi esse alci* býti někomu na škodu, na ujmu; často *sine fraude*; 3) metaf. vůb. přečin, provinění, zločin; zločinnost, zloba: *fraudes inexpiabiles concipere C*.

fraxineus (básn. *fraxinus O*), *a, um* [*fraxinus*] jasanový.

fraxinus, *ī, f.* [srov. „bříza"] jasan; meton. jasanové kopí, jasanovka (u Homera *μελίη*) *VO*.

Fregellae, *ārum, f.* Fregelly, město v bývalém území Volsků na řece Liris, nyn. Ceprano; r. 327 př. Kr. staly se římskou osadou, r. 125 př. Kr. potrestány za odboj rozbořením; — odt. adj. **Fregellānus,** *a, um* fregellský; subst. **Fregellānī,** *ōrum, m.* Fregellané, obyvatelé Fregel.

Fregēnae, *ārum, f.* pobřežní městečko na hranici Etrurie a Latia.

fremebundus, *a, um* [*fremo*] supající, soptící, sršící (hněvem) *O*.

fremitus, *ūs, m.* [*fremo*] 1) hučení, burácení, bouře, hřmot, jekot, „hřmění", šumot: *f. armorum C* řinčení; 2) spec. a) (o zvířatech) řvaní, řev, vytí, štěkání, supání, frkání, rzaní, bzučení, bzukot; b) (o lidech, zejm. o zástupech) hlučení, hluk, křik, pokřik, volání; soptění; zejm. o projevu souhlasu n. nesouhlasu: hlučný souhlas (odpor), bouře souhlasu (odporu), jásot, reptání.

fremō, *ere, uī,* (*itum*) [srov. *βρέμω, βρόμος, βροντή*] 1) hučeti, buráceti, bouřiti, hřmotiti, „hřmíti", šuměti: *f. rē* ozývati se, zaznívati, zvučeti něčím; (básn.) *Lydia tota fremit O* zaznívá (t. pověstí); 2) spec. a) (o zvířatech) řváti, výti, supati, frkati, rzáti, bzučeti; b) (o lidech, zejm. o zástupech) hlučeti, křičeti, volati; zejm. *α*) (v rozčilení) sršeti, soptiti, supati: *stabat acerba fremens V* trpce (= bolestně) supaje; *non tulit Phlegeas animis frementem V* odvahou sršícího; *β*) (o projevu souhlasu n. nesouhlasu): hlučně (bouřlivě) souhlasiti, jásati; hlučně odporovati, reptati — někdy s acc. c. inf. o příčině projevu (že . . .); básn. a pozd. i s acc. *haec fremunt plebes L* tak reptá lid; (básn.) *arma amens fremit V* šíleně volá po zbrani.

fremor, *ōris, m.* [*fremo*] hlučení.

frendō, *ere, —, frēsum* chroupati, vůb. drtiti: *saxo fruges f. Accius*; intr. skřípati zuby, meton. zuřiti, vztekati se: *tumidā frendens Mavortius irā O*; s acc. c. inf. že . . . *Cu*.

frēnō, *āre, āvī, ātum* [*frenum*] zauzditi; dáti uzdu (*equum* koni), opatřiti uzdou, v uzdu pojmouti; držeti na uzdě; 1) *equus frenatus Cs* uzděný, mající uzdu, opatřený uzdou; *equites frenati infrenatique L* jezdci na koních zuzděných (t. Hispanové) i nezuzděných (t. Numidové); uzdou říditi; 2) metaf. říditi, držeti na uzdě, svírati, krotiti: *iustitiā gentes f. V*; obr. *cum hiems glacie cursus frenaret aquarum V* poutá.

Frentānī viz násl.

Frentō, *ōnis, m.* řeka v Italii na sev.-záp. pokraji Apulie, vlévající se do moře Adriatického; odt. adj. **Frentānus,** *a, um* frentonský, u Frentonu; subst. **Frentānī,** *ōrum, m.* Frentanové, samnitský kmen sídlící u moře, sev.-záp. od řeky Frentonu.

frēnum, *ī, n.* (pl. ob. *frēnī, ōrum, m.*) [*frendo*] pův. udidlo; uzda: *frena dare, remittere* popouštěti, povolovati uzdu; *frena ducere O* říditi uzdu; synekd. otěž; — často metaf. *f. accipere V* sm. podrobiti se; *frena imperii O* otěže vlády.

frequēns, *entis,* [srov. *farcio*] 1) a) plný, naplněný (jednotlivými předměty), bohatý (*rē* něčím): *f. tectis urbs L* město s četnými budovami; *f. herbis campus V*; (i s gen.) *mons talis silvae f. fecundusque erat T* hora byla bohatá a úrodná takovým (t. dubovým) lesem; b) spec. plný lidí; *α*) lidnatý, (hojně, hustě) zalidněný: *f. Numidia S*; *β*) četně, hojně navštěvovaný, hlučný, živý: *frequentissimum theatrum C* „nabité divadlo"; (zeugm.) *die et ripa frequenti T* za bílého dne na živém místě břehu; zejm. o slavnostech (od četného shromáždění) slavený: *ludos ter die claro frequentes H*; — metaf. od četných lidí uznávaný, hlásaný: *ea frequentior*

fama est L rozšířenější; *quae sententia fuit sola f. Plin* to mínění jediné získalo značný počet hlasů; **2)** hojně, četně shromážděný, valný: *conveniunt frequentes Cs L* v hojném (plném) počtu; *ad frequentiores consultatio dilata est L* porada byla odložena. až bude schůze četněji navštívena; *f. conspectus vester C* vaše četné shromáždění; *populus f. theatris* (abl. místa) *H* četně shromážděný v divadle; (při povstání) shluklý; **3)** metaf. **a)** hustý, hojný, četný: (*senectus*) *caret frequentibus poculis C*; *frequentes delati honores N* úřady hojně na něho vznášené; (básn.) *huc f. caementa demittit redemptor H* (= *frequentia caementa*) hojně (= spoustu) balvanů spouští; **b)** častý (praed. často), často přítomný, opětovný, „pilný": *f. contionibus* (abl místa) *T* pilný účastník komitií; *Eudemus specie artis f. secretis* (dle abl. místa) *T* pod záminkou svého (lékařského) umění často zasvěcovaný do tajností; obyčejný, obvyklý: *erat adhuc f. senatoribus T* bylo (častým) zvykem; (*quae coniunctio*) *familiaritatem reddidit frequentiorem N* (učinilo obvyklejší =) oživilo.

frequenter, adv. [*frequens*] **1)** hustě, valně, hojně, četně: *colitur ea pars et habitatur frequentissime C* ta část jest nejhustěji zalidněna a obydlena; *Romam inde f. migratum est L*; **2)** zhusta, opětovně, často, pilně.

frequentia, *ae, f.* [*frequens*] četná, hojná návštěva; veliké shromáždění, četný zástup, přítomnost mnohých lidí, velká společnost, schůze; dav. shluk (abstr. i konkr.): *maximā vulgi frequentiā N* za přehojného účastenství lidu; *magna multitudo convenit... qua ex frequentia T. Labienus prodit Cs*; *ut tironem celebrare f. posset O* aby mohl četný zástup (t. příbuzných a přátel) provázeti (t. na forum k zápisu do seznamu občanů); — metaf. vůb. značný, veliký počet, hojnost, množství: *f. sepulcrorum C, negotiatorum S.*

frequentō, *āre, āvī, ātum* [*frequens*] **1) a)** plniti, naplňovati: *aliud genus est non tam sententiis frequentatum C* myšlenkami hojný; spec. lidmi naplňovati, oživovati: *contiones f. L*; zalidňovati, osazovati: *Italiae solitudinem f. C*; *locum frequentaverant accolae L* hojně se usadili na místě; **b)** četně navštěvovati, hrnouti se někam; četně provázeti, obklopovati: *ut opifices frequentarent Marium S* shromažďovali se u Maria; (zeugm.) *iam iuventutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur T* již se kolem něho shlukovalo mužstvo, již i obce byly na jeho straně; *ut mors Sulpicii publicis exequiis frequentaretur T* aby mrtvola Sulpiciova byla pohřbena za účasti státu; — spec. o slavnostech a bohoslužbách: hojně se účastniti, obcovati něčemu, slaviti (i o jednotlivci): *sacra f. O*; *festos dies f. T*; **2)** četně, hojně, u velkém počtu shromažďovati: *quos cum casu hic dies ad aerarium frequentasset C*; **3)** metaf. **a)** zhusta, často navštěvovati; **b)** vůb. často dělati, opětovati: *nec ideo coniugia frequentabantur T* sňatky nebyly častým zjevem.

fretēnsis, *e* [*fretum*] při úžině (mořské): *Fretense mare C* (t. při úžině sicilské).

fretum, *ī, n.* zř. **fretus,** *ūs, m.* **1)** mořská úžina, průliv: *f. nostri maris et Oceani S* úžina mezi naším mořem a Oceánem (t. j. *f. Gaditanum*); *freta vicinas inter currentia turres H* (t. j. *Hellespontus*); — spec. úžina sicilská; **2)** básn. synekd. (ob. pl.) moře. vlny; *medio e vulnere saxi exsiluisse f. O* mořská voda.

1. frētus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od kor. **dher-* držeti, opírati, srov. *fere, firmus*] opřený; metaf. **1)** spoléhající (*re* na něco, zř. dat., též acc. c. inf.), důvěřující: *f. his animis L* spoléhaje na tuto přízeň; *Orpheus f. cithara V* s pomocí kithary; *illā* (sc. *virgā*) *f. agit ventos V* její pomocí = instr. jí; **2)** praegn. zakládající si v něčem: (*scaenici*), *qui voce freti sunt C*; odt. domýšlivě spoléhající, domýšlivý, vypínající se, honosivý.

2. fretus, *ūs, m.* viz *fretum.*

fricō, *āre, cuī, ctum* n. *cātum* třiti: (*sus*) *fricat arbore costas V* tře si, drbe o strom.

frictus viz *frigo.*

frīgeō, *ēre,* (*frīxī*). — [srov. *ῥιγέω, ῥῖγος*] b ý t i s t u d e n ý, chladný, křehnouti; **1)** spec. o mrtvole: *corpus lavant frigentis V* vychladlého, ztuhlého; **2)** metaf. **a)** sm. b ý t i m d l ý, chabý, váznouti: *frigent in corpore vires V* jsou ztuhlé; *f. senis consilia L*; **b)** meton. studiti, c h l a d n ě p ů s o b i t i, býti chladně přijat: *itaque frigebat (contio) C*; *discipulo frigenti ad populum C* jenž se potkával s chladností u lidu.

frīgerō, *āre, āvī, ātum* [*frigus*] chladiti, ochlazovati; osvěžovati.

frīgēscō, *ere,* —, — [inchoat. od *frigeo*] c h l a d n o u t i, stydnouti, mrznouti; křehnouti, t u h n o u t i.

frīgidārius, *a, um* [*frigidus*] obsahující něco studeného, c h l a d í c í: *balinei cella frigidaria Plin* (= subst. *frigidarium*) studená koupel, lázeň.

frīgidulus, *a, um* [demin. od *frigidus*] poněkud chladný: *frigidulos singultus Cat* nyvé.

frīgidus, *a, um* [*frigeo*] s t u d e n ý, c h l a d n ý, mrazivý, ledový; **1) a)** *f. annus V* studená doba roční; subst. *frigida* (sc. *aqua*) studená voda *Plin*; básn. *Empedocles ardentem f. Aetnam insiluit H* zmrzlý (narážka na jeho učení, že ubýváním teploty tělo stárne); — meton. sm. příčin. (= působící chlad, mrazivý); **b)** spec. o mrtvole studený, vychladlý, ztuhlý: *illa* (sc. *coniunx*) *nabat iam frigida V*; *frigida leto lumina V*; — obr. o hrůze: *f. rumor H* mrazivá (= děsná) zpráva; **2)** metaf. **a)** sm. m d l ý, malátný, chabý: *frigida bello dextera V* nehybná v boji, *f. in Venerem V*; *nimis lentus in dicendo et paene f. C* „zmrzlý"; **b)** chladně působící, nudný, v š e d n í, prázdný, jalový, triviální: *genus acuminis nonnumquam frigidum C*; *quot dies quam frigidis rebus absumpsi Plin.*

frīgō, *ere, īxī, īctum* (pozd. *īxum*) [srov. *φρύγω*] p r a ž i t i, péci: *fricti ciceris emptor H.*

frīgus, *oris, n.* [srov. *ῥῖγος*] z i m a, mráz, chladno, c h l a d: *frigora Cs* chladné podnebí; (básn.) *non aestate, non frigore V* (= *hieme*); *vir tuo frigore laetus erit O* bude se radovati z tvého mrznutí (= že mrzneš); — person. *Frigus O* Mráz; c h l á d e k: *f. captare V*; *arborea ducebat* (v. t. **1) b) β**)) *f. ab umbra O*; spec. *temptatum frigore corpus H* (= zimnicí); (o mrtvole) *illi solvuntur frigore membra V* smrtel jim chladem; (obraz. o hrůze) *Aeneae solvuntur frigore membra V* studenou hrůzou; metaf. **a)** o c h l a z e n í (přílišného nadšení): *Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit Plin* Paula trochu zchladila; **b)** s t u d e n o s t sm. nečinnost, malátnost; **c)** chladné přijetí, c h l a d n o s t: *ne quis amicus frigore te feriat H* aby tě neranil svým chladem.

Friniātēs, *um, m.* ligurský kmen, sídlící na sev. hranici Etrurie.

Frīsiī, *ōrum, m.* Frisiové, germánský kmen, sídlící mezi nyn. mořem Zuiderským a dolní Emží.

frondātor, *ōris, m.* [**1.** *frons*] ořezávač ratolestí, vinař, sadař.

frondeō, *ēre,* —, — [**1.** *frons*] míti listí, zelenati se: ob. part. praes. *frondens* listnatý, zelený; *aurum frondens V* zlatá ratolest.

frondēscō, *ere,* —, — [inchoat. od *frondeo*] listnatěti, pokrývati, odívati se listím, zelenati se: *in hederae faciem (coepit) f. vestis O* látka počala se pokrývati listím (jako) břečťanovým.

frondeus, *a, um* [**1.** *frons*] l i s t n a t ý, z listí; zelený: *frondea tecta V* zelené přístřeší (t. j. koruny stromů).

frondōsus, *a, um* [**1.** *frons*] l i s t n a t ý, listím pokrytý, oděný, zelený.

1. frōns, *ondis, f.* l i s t í; — básn. meton. v ě n e c, pletenec (z listí, z listnatých ratolestí, z e l e n ý): *delubra deum festa vclamus fronde V.*

2. frōns, *ontis, f.* č e l o (lidí a zvířat); meton. výraz obličeje, t v á ř, z e v n ě j š e k: *fronte occultare sententiam C* skrývati (pod čelem =) pokrytecky své (pravé) smýšlení; *in fronte . . . intus C*, *fronte . . . pectore T* na tváři . . . uvnitř, v srdci; (*tabella*), *quae frontes aperit hominum, mentes tegit C* odhaluje zevnějšek, povrch; metaf. **a)** p r ů č e l í, přední strana: *a fronte* zpředu, v čele, vpředu; *in frontem* ku předu; *ambae* (*naves*) *iunctis feruntur frontibus V* s vyrovnanými (do jedné čáry) čely =

přídami; (v divadle) *scaena ut versis discedat* (v. t. I 1) b) β)) *frontibus V* (průčelí zadní sceny, u nás pozadí); (básn.) *in prima fronte libelli O* v čele knížky (u nás „na první stránce"); — vůb. strana: *una fronte contra hostem castra muniunt Cs* (jen) na jedné straně, (totiž) proti nepříteli; *omnis habet geminas ianua frontes O*; šířka: *mille pedes in fronte H* zšíří; b) spec. α) *frontes* u papyrového svitku byly okraje („ořízka"), jež bývaly hlazeny pemzou a barveny: *candida cornua* (v. t. 2) γ)) *fronte geras O*; β) (t. t. vojen.) čelo, fronta (t. j. strana obrácená proti nepříteli); bitevní čára: *rectā fronte concurrere L* sraziti se přímo čelem; *dextrā fronte prima legio incessit T* na pravé části fronty = na pravém křídle; odt. *ut decorum (est) in frontem, ita fugientibus periculosissima (sunt), quae . . . T* pro útok (offensivu).

frontālia, *ium, n.* [2. *frons*] pásy na čele, náčelné brnění: *addebant speciem frontalia L* (u slonů).

Frontīnus, římské příjmení: *Sex. Iulius Frontinus*, byl praetor urbanus r. 70 po Kr., vyznamenal se jako předchůdce Agrikolův v bojích v Britannii, byl několikrát konsulem, r. 97 stal se *curator aquarum* v Římě; zemřel asi r. 103. Napsal spisy o měření polí, o římských vodovodech a sbírku vojenských příběhů.

frontō, *ōnis, m.* [2. *frons*] čelatý, s velkým čelem.

frūctuārius, *a, um* [*fructus*] nesoucí užitek, výnosný: (*agros*) *fructuarios habere* u *C* bráti z polí užitek (t. j. nájemné v plodinách).

frūctuōsus, *a, um* [*fructus*] nesoucí užitek, výnosný; úrodný; metaf. prospěšný, užitečný.

frūctus, *ūs, m.* [*fruor*] 1) užívání, využívání, požívání: (t. t. právn.) *usus (et) f. C* (dočasné) držení a užívání (proti skutečnému vlastnictví), právo požívací; 2) meton. výnos, zisk, užitek; spec. a) plod, plodina, ovoce, úroda; b) čistý zisk, výtěžek, důchod: *fructibus Agrippae si recte frueris H*; *fructus provinciae T* důchody (plynoucí) z provincie: úroky: *fructus servantur Cs*; 3) metaf. a) požitek, rozkoš: *fructum oculis capere* (v. t. IV 2)) *N*; b) užitek, prospěch, výhoda, výsledek: *fructui esse alci CL* býti někomu ku prospěchu; *f. victoriae Cs* ovoce vítězství; c) mzda, odměna, odplata: *fructum capere, ferre alcis rei C* dostávati odměnu za něco; *hos mihi fructus refers O* touto mi odměnou splácíš; *aetas rebus et fructui rerum sufficiens T* věk schopný k činnosti i k požívání ovoce (té) činnosti (t. odměn od císaře).

frūgālis, *e* (m. positivu se užívá ustrnulého tvaru *frūgī* v. t.) [*frux*] (srov. χρήσιμος) 1) řádný, pořádný, hodný, poctivý, dobrý; mírný, rozumný; 2) hospodárný, šetrný.

frūgālitās, *ātis, f.* [*frugalis*] 1) řádnost, pořádnost, poctivost, dobrota; mírnost, uměřenost, usedlost, rozumnost; 2) hospodárnost, šetrnost, střídmost.

frūgāliter, adv. [*frugalis*] řádně, pořádně, poctivě, dobře; mírně, rozumně; šetrně, střídmě: *f. vivere H*.

frūgēs, frūgī viz *frux*.

frūgifer, *fera, ferum* [*frux* a *fero*] plodonosný, přinášející úrodu, úrodný, plodný, žírný; — metaf. sm. užitečný: *cum tota philosophia frugifera et fructuosa sit C*.

frūgilegus, *a, um* [*frux* a *lego*] sbírající plodiny: *frugilegas asperimus formicas O* mravence, pilné sběratele plodů.

frūmentārius, *a, um* [*frumentum*] obilní, týkající se obilí: *lex frumentaria*; 1) hojný obilím, obilný, úrodný: *loca maxime frumentaria Cs* nejbohatší obilím; 2) spec. vojen. *res frumentaria Cs* špíže, zásobování, dovoz, obilí, potrava; *re frumentaria premi Cs* nedostatkem obilí; *navis frumentaria Cs* loď obilná, zásobovací. Subst. **frūmentārius,** *ī, m.* a) obchodník obilím; b) (vojen.) špižník, pícník; pl. zásobovací sbor.

frūmentātiō, *ōnis, f.* [*frumentor*] (ve vojen.) opatřování obilí, špižování, picování, zásobování obilím: *frumentationes pabulationesque Cs* výpravy pro obilí a píci.

frūmentātor, *ōris, m.* [*frumentor*] 1) obchodník obilím, kupec obilí; 2) (vojen.) opatřovatel obilí, špižník, pícník, picovník, pl. zásobovací sbor.

frūmentor, *ārī, ātus sum* [*frumentum*] (ve vojen.) opatřovati (shánětí, shledávati) obilí, špižovati, picovati, zásobovati obilím.

frūmentum, *ī. n.* [*fruor*] obilí; osení (ob. pl.): (básn.) *grandia frumenta V* zrna (obilná); *ager atque annus in f. conteruntur T* na obilní dávky.

fruor, *fruī,* (*frūctus* n. *fruitus sum,* bývá nahrazováno tvary slovesa *utor*), *fruitūrus* [srov. něm. brauchen] užívati (v plném významu, t. j. ke svému prospěchu); 1) využívati, upotřebovati (*rē* něčeho), bráti užitek z něčeho: (hendiad.) *plurimis rebus fruimur atque utimur C* s prospěchem užíváme; *melle f. O* požívati medu; (t. t. právn.) užívati (dočasně) (proti býti majitelem): *agrum fruendum locare L*; 2) metaf. a) (o osobě) zacházeti, obcovati, stýkati se s někým; *qui nunc te fruitur H* kdo tě nyní má (o milence); b) vůb. míti požitek z něčeho, „užívati", kochati se něčím, v něčem, těšiti se něčemu, z něčeho, radovati se, míti radost z něčeho, dopřávati si, míti (praegn.): *secundā fortunā frui L*; (iron.) *fruantur annonā L* ať mají požitek z drahoty; *quo fruentur aetheriae sedes O* budou se z něho radovati; (iron.) *si me populus roget, cur non ut porticibus sic iudiciis fruar isdem H* proč (nemám požitku =) nechci míti stejné (t. s ním) názory jako (stejné) procházky; *fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis T* bude se těšiti s bratrem.

Frusinō, *ōnis, m.* město v Latiu v území Herniků na *via Latina,* nyn. Frosinone; adj. **Frusinās,** *ātis* frusinonský; subst. *de Frusinati* (sc. *praedio*) *C*; subst. **Frusinātēs,** *ium, m.* Frusinoňané, obyvatelé Frusinonu.

frūstrā, star. **-ād,** adv. [z **frud-trā* od *fraus*] (v doplňku mnohdy zastupuje part. perf. slov. *fallere*) 1) zklamaně; metaf. bez výsledku, darmo, nadarmo, marně: *f. habere alqm* n. *alqd* α) zklamati: *Corbulo quaesito proelio f. habitus T*; β) nechati bez povšimnutí, zanedbati: (*alia*) *brevi servata, dein f. habita sunt T*; *adnitendum est, ut illi f. sint S* aby byli zklamáni (= aby nepochodili); *f. est alqd S* jest marné, bez výsledku; *utrisque f. fuit T* pro oboje (to) bylo bez výsledku = oboji nepochodili; *legati f. discessēre S* s nepořízenou; *postquam videt f.* (sc. *esse*) *inceptum S* když vidí marnost podniku; 2) metaf. bez příčiny, bez účelu, maně, zbytečně: *f. fuerat gavisus Achilles O*; *neque f.* (*Plato*) *firmare solitus est T* ne bez příčiny tvrdíval; *nec f. adversus impios hebescere sidera T.*

frūstrātiō, *ōnis, f.* [*frustror*] klamání, šálení, balamucení; úskok, pleticha, zálud: *f. Gallorum* (gen. subj.) *L*; *frustrationem eam legis tollendae* (gen. obj.) *esse L* že ten úskok má účelem zmařiti zákon.

frūstror, *ārī, ātus sum* (zř. *frūstrō, āre, āvī, ātum*) [*frustra*] 1) klamati, zklamati, mýliti, šáliti (zejm. v očekávání): *nec Tarquinios spe auxilii frustrabor L* nebudu klamati nadějí = nebudu udržovati v klamné naději; *pauci in pluribus minus frustrati* (sc. *sunt*) *S* méně se chybovali při větším počtu (nepřátel; měli větší cíl); (básn.) *inceptus clamor frustratur hiantes V* výkřik selhává v otevřených ústech; 2) metaf. činiti bezvýsledným, mařiti: *damnationem f. T*; *arborum rami frustrabantur ictus Cu* zdržovaly pád.

frūstum, *ī, n.* [srov. θραύω = tříštím, lámu] úlomek, kus, kousek; sousto, drobet, drobeček: *data frusta* (sc. *meri*) *bibunt O* (o zmrzlém víně).

frutex, *icis, m.* keř, křoví, básn. větvoví, větve (stromu): *texit ora f. O.*

fruticētum, *ī, n.* [*frutex*] křoví, křovina, houští, houština.

fruticor, *ārī, ātus sum* (i **fruticō,** *āre, āvī, ātum*) [*frutex*] hnáti, vyhánětí (větve, ratolesti), obrůstati větvemi.

fruticōsus, *a, um* [*frutex*] 1) keřnatý, křovinatý, porostlý keři: *fruticosa litora O*; 2) na keřích rostoucí: *agrestes fruticosa legebant vimina O* proutí keřů.

frūx (zř.), *frūgis, f.* (ob. pl. **frūgēs,** *um*) [*fruor*] 1) a) (polní) plodina, úroda, spec. obilí, vojen. špíže: *frugum fructuumque reliquorum perceptio C* obilí a ostatních plodin (ku př. ovoce); (básn.) zrna, zrní: *imponi suae videt fronti fruges O* (= tluč, *mola salsa*); ▬

meton. (*Tityrus et*) *fruges O* (t. j. Vergiliova báseň o hospodářství, Georgica); **b)** plod, ovoce: obr. *bonam frugem libertatis ferre L* snésti (= moci požívati) dobré ovoce svobody; **2)** metaf. **a)** ovoce, výsledek; prospěch, užitek: *expertia frugis (poemata) H* básně neposkytující (mravního) užitku; **b)** užitečnost, řádnost: *multos vidi se ad bonam frugem recepisse C* že se obrátili k řádnému životu; zejm. dativ (n. gen.) **frūgī** (jehož se užívá jako adj.: o stupňování viz *frugalis* vl. kdo jest prospěšný, řádný, hodný, poctivý; dobrý; rozumný; hospodárný, šetrný: (pův. s přívl.) *homo permodestus ac bonae frugi C*; (absol.) *frugi H* dobrý hospodář. Odt. má příjmení *L. Calpurnius Piso Frugi.*

fuam, *fuas,* atd. viz *sum.*

Fūcinus, *ī, m.* (sc. *lacus*) Fucinské jezero ve střed. Italii v území Marsů, nyn. Lago di Celano.

fūcō, *āre, āvī, ātum* [**1.** *fucus*] **1)** barviti, spec. líčiti (vl. na červeno, metaf. vůb.); **2)** obr. líčiti (sm. strojiti, přetvařovati): (obr.) *naturalis, non fucatus nitor C* lesk přirozený a ne umělý; *omnia fucata et simulata C* všechno líčené a strojené; *signa probitatis non fucata forensi specie C* známky nenalíčené pro vnější lesk.

fūcōsus, *a, um* [*fucus*] nalíčený, líčený (sm. strojený, neupřímný): *fucosae amicitiae C.*

1. fūcus, *ī, m.* [z řec. *φῦκος* vodní řasa] **1)** skalačka barvířská (*Roccella tinctoria*), lišejník, z něhož se připravuje fialové a červené barvivo zv. orsilie; odt. meton. nach, červeň (barvivo i barva), nachová, červená barva (vl. z lišejníku, metaf. vůb.) **a)** (vl.) *Sidonio contendere ostro Aquinatem potantia vellera fucum H* (t. j. srovnati laciný nach lišejníkový s drahým purpurem fenickým); **b)** spec. líčidlo (vl. červené, metaf. vůb.); odt. **2)** metaf. nalíčení, líčenost (= strojenost, přetvařování): (obr.) *sine ullo fuco veritatis color C* barva pravdivosti beze všeho umělého nátěru; *sine fuco ac fallaciis C* nelíčeně a bez přetvářky; **3)** (včelí) pryskyřice: (*apes*) *fuco oras explent V.*

2. fūcus, *ī, m.* trubec.

Fūfidius, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1)** *L. Fufidius* právník, přítel M. Aemilia Skaura *C*; **2)** *Q. Fufidius,* byl r. 46 př. Kr. aedilem v Arpinu *C.*

Fūfius, jméno římského rodu plebejského; zejm. **1)** *Q. Fufius Calenus,* odpůrce Ti. Grakcha *C*; **2)** *L. Fufius,* žalobce M'. Aquilia, hájeného od M. Antonia, r. 98 př. Kr. *C*; **3)** *Q. Fufius Calenus,* jako tribun lidu r. 61 př. Kr. způsobil osvobození Klodiovo, přidal se pak k Caesarovi a bojoval na jeho straně v Gallii i proti Pompejovi; r. 47 byl konsulem; po smrti Caesarově přidal se k Antoniovi a byl odpůrcem Ciceronovým; zemřel r. 41 *C Cs*; **4)** *C. Fufius Geminus,* konsul r. 29 po Kr., oblíbenec Liviin; r. 31 obžalován pro velezradu a skončil sebevraždou *T*; **5)** *Fufius* herec *H.*

fuga, *ae, f.* [srov. *fugio, φυγή*] **1)** útěk (*alcis* něčí n. před někým); uniknutí, prchání (zejm. vojen.): *in fugam conicere,* zř. *convertere alqm Cs* zahnati na útěk; *fugam facere* (v. t. **I.** 4); *cum plerique ex fuga se in templum coniecissent N* na útěku; *reliquos e fuga colligere N* ostatní uprchlíky; — person. *Fuga V* (vedle *Timor,* srov. u Homera *Δειμός τ' ἠδὲ Φόβος*); **2)** meton. **a)** příležitost k útěku: *ceteros fugam circumspicere T* ohlížejí se, kudy by utekli; (obr.) *quaere fugam morbi H* hleď, jak bys unikl nemoci; **b)** rozehnání, porážka; zmatek, zděšení, poplach: (obr.) *inter laetitiam plebis et suorum fugam S*; **3)** spec. útěk z vlasti, vyhnanství: *dubitas vitam istam fugae solitudinique mandare C* váháš tráviti život ve vyhnanství a samotě; *nobilitas multos ferro aut fugā exstinxit S*; *hanc ipsam finiet olim fugam O* (často o svém vyhnanství); **4)** metaf. **a)** (konkr.) (rychlý) odchod: *pharetram fugā sensere sonantem V* při odchodu; (rychlý) běh, (rychlá) jízda, plavba, (rychlý) let, vůb. rychlost: *volucrem fuga praevertitur Hebrum V*; *abire fugā V* rychle uniknouti; *fugam dant nubila caelo V* mraky prchají, „honí se" po obloze, *f. temporum H*

let času; **b)** abstr. uniknutí (*alcis rei* něčemu): *frustra malorum velle fugam V* nadarmo se snažili uniknouti záhubě; touha uniknouti, utíkání něčeho, unikání, vyhýbání něčemu, bázeň, nechut k něčemu.

fugāciter, adv. [*fugax*] s velikou plachostí, utíkavostí, lekavě, zbaběle: (kompar.) *L.*

fugāx, *ācis* [*fugio*] **1)** utíkavý, plachý, prchavý; utíkající, prchající, unikající; uteklý; – spec. vojen. sm. zbabělý: *clamore seditiosorum et fugacium circumstrepitur T* odbojných a z bitvy uteklých vojínů; obr. *mors et fugacem persequitur virum H* (= u Simonida ὁ δ' αὖ θάνατος ϰίχε ϰαὶ τὸν φυγόμαχον); **2)** metaf. **a)** vůb. rychlý; **b)** (rychle) uplývající, pomíjející, nestálý: *fugaces labuntur anni H* prchavá uplývají léta; **c)** (s gen. obj.) utíkající, unikající, vyhýbající se, lekající se, bojící se něčeho: *f. ambitionis eram O* neměl jsem chuti k ucházení o úřady.

fugiō, *ere, fūgī,* (*fugitūrus*) utíkati, ubíhati, unikati, prchati; **I** intrans.; **1)** spec. **a)** vojen.; **b)** utíkati, prchati ze země, jíti do vyhnanství, býti vypověděn: *Demaratus fugit Tarquinios* (do Tarquinií) *Corintho C*; *f. a patria O, ex patria N*; **c)** pracgn. *Parthorum ad misericordiam f. T* utéci se; *cum fugit in Rhodopem* (sc. *Gelonus*, smyslem náleží k *Bisaltae*) *V* sm. činí nájezdy; **d)** básn. obr. zabíhati: *Phoebi fugiens Athamana ad litora portus Prop* přístav Phoebův (na mysu Aktiu byl chrám Apollonův) zabíhající do Athamanského (= epirského) břehu; **2)** metaf. **a)** (vůb. o rychlém pohybu) prchati, hnáti se, běžeti, kvapiti, letěti (o bytostech živých i věcech): *fugiens* prchavý, rychlý; **b)** unikati, zanikati, ztráceti se, mizeti; (o čase) pomíjeti, uplývati: *sol fugit O* mizí; *dum loquimur fugerit* (fut. ex. o ději, který se hned stane) *invida aetas H* co mluvíme (= každým okamžikem), již uplývá závistivá doba života; obr. *Italiam sequimur fugientem V* (jež nám stále uniká); *fugientes ocellos O* mizející = umírající; – spec. *vinum fugiens C* nestálé (op. *firmum*); **II** trans. *f. alqm.* někoho, někomu, před někým; **1)** (*imbrem*) *surgentem vallibus imis fugēre grues V* (brachylog. = prchnou a skryjí se =) v hlubokých údolích hledají úkrytu před deštěm; básn. pracgn. = *effugere* uniknouti: *Diomedeos Aeneas fugerat enses O*; *Acheronta fugit H*; opouštěti někoho: *ne me fugiens ventos sequerēre rogabam O* abys mne neopouštěl a...; – spec. *patriam f. V* utíkati, prchati z vlasti, jíti do vyhnanství (srov. I 1) b); odt. *vitam f. T* odcházeti (dobrovolně) ze života, se světa; **2)** metaf. **a)** unikati někomu, opouštěti někoho: *memoriane fugerit* (sc. *eum*) *an... incertum est L* zda ho opustila paměť; *vox Moerim fugit ipsa V* hlas Moeriovi selhává; *si quas haud ulla viros vigilantia fugit V* jestliže (jim neunikla =) neochabla bdělost mužů; *f. aciem C* unikati zraku = stávati se neviditelným; – odt. spec. *fugit me* (acc.) *alqd* uniká mi (= mému vědění), jest mne tajno, jest neznámo, nevím, nedbám: *eius* (*epistulae*) *exemplum fugit me tum tibi mittere C* zapomněl jsem; **b)** unikati něčemu, vyhýbati se, straniti se, chrániti se, stříci se, varovati se něčeho; štítiti se; lekati se, báti se: *quodsi curam fugimus, virtus fugienda est C*; *conspectum multitudinis non fugerat Cs* nebál se vystoupiti na veřejnosti; *auras aegra fugit V* světla se štítí; *ne fugite hospitium V* nepohrdejte naším pohostinstvím; *fugiens laboris Cs* netečný; básn. *nullum caput Proserpina fugit H* žádné hlavy neušetří; *fugienda petendis immiscere H* mísiti věci nepříjemné s žádoucími; s inf. varovati se, báti se, nechtíti: *me socium adiungere fugis V*; zejm. k opsání záporného imper.: *fuge quaerere C H* nepátrej; *fuge suspicari H.*

fugitīvus, *a, um* [*fugio*] uprchlý, zběhlý (*alcis rei* od něčeho); spec. *f. servus* n. subst. **fugitīvus,** *ī, m.* uprchlý otrok, uprchlík, zběh (*ab alqo* od někoho): *sacerdotis f. H* od kněze uprchlý otrok; obr. *neque tam fugitivi illi ab dominis quam tu ab iure et ab legibus C* ti otroci neutekli tak (zrádně) svým pánům

jako ty právu a zákonům; — jako nadávka otrokům *fugitive C* ničemo.

fugitō, *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od *fugio*] vl. utíkati (*alqd* před něčím); metaf. *qui quaestionem fugitant C* kteří se vyhýbají vyšetřování.

fugō, *āre, āvī, ātum* [*fuga*] zahánět i, odháněti, zapuzovati, zaplašovati; **1)** vl.; spec. **a)** (vojen.) zahánět i, obracet i na útěk: *fundere fugare(que) L* poraziti a na útěk zahnati = úplně (= na hlavu) poraziti; **b)** vyhánět i z vlasti, posílati do vyhnanství, vypovídati: *cum alii causā tibi sint graviore fugati O*; **2)** metaf. *dum rediens fugat astra Phoebus H*; obr. *etiam audacem fugat hoc terretque poetam, quod ... H* odpuzuje a odstrašuje.

fulcīmen, *inis, n.* [*fulcio*] podpěra, opěra.

Fulcinius, jméno řím. rodu; zejm. **1)** *C. Fulcinius*, jako vyslanec římský zavražděn od Fideňanů r. 438 př. Kr. *L*; **2)** *Fulcinius Trio*, konsul r. 31 po Kr., oblíbenec Seianův, skončil sebevraždou v žaláři *T.*

fulciō, *īre, fulsī, fultum* podpírati, opírati; **1)** *fultus* -ē opřený, opírající se o něco, stojící, ležící, držící se na něčem; *latus* (acc. vztah.) *molli fultus hyacintho V* maje bok opřen o ...; *postes fultos V* zatarasené; **2)** metaf. *vanam criminationem consiliorum ficto argumento f. L* obviňování o záměrech podepříti smyšleným příběhem; podporovati, udržovati, dáti oporu: *labentem rem publicam f. C.*

fulcrum, *ī, n.* [*fulcio*] opěradlo; podstavec (u lehátka).

fulgeō, *ēre, fulsī, — (fulgĕre V)* [srov. *flagro*] blýskati se; — metaf. **a)** blyštěti se, třpytiti se, lesknouti se, skvíti se, zářiti (konkr. i abstr.): *fulgentes Cycladas H* (t. mramorem); *fulgens* blýskavý, třpytný, lesklý, skvělý, zářivý; **b)** spec. skvíti se nad jiné, vynikati: *fulgentem imperio Africae H* honosícího se leskem vlády nad Afrikou (t. j. prokonsula).

fulgor, *ōris, m.* [*fulgeo*] **1)** blesk; **2)** metaf. oheň; třpyt, lesk, záře (konkr. i abstr.): *cum stupet insanis acies fulgoribus H* oči žasnou nad nesmyslným leskem (t. stolního náčiní); (obr.) *fumum ex fulgore dare H* po ohni (po náhlém vzplanutí, t. j. po velkolepém začátku) vydati kouř; *f. nominis Romani L* lesk (sm. sláva).

fulgur, *uris* (i *oris*), *n.* [*fulgeo*] blesk, zejm. zablesknutí; pl. *fulgura* blýskavice, bouřka *O*; — metaf. záře.

fulgurālis, *e* [*fulgur*] blesku se týkající: *fulgurales libri C* knihy o blesku.

fulgurātor, *ōris, m.* [*fulguro*] vykladač blesků (t. j. kněz, vykládající a zažehnávající blesky jako znamení).

fulgurō, *āre, āvī, ātum* [*fulgur*] blýskati (se): ob. neos. *fulgurat* blýská se; ale *Iove tonante, fulgurante comitia populi habere nefas C* když Juppiter hřmí a blýská.

fulica, *ae, f.* [srov. φαλῆρις] lyska (pták z čeledi chřástalů).

fūlīgō, *inis, f.* [srov. *fumus*] saze, mour.

fulix = *fulica* v. t.

fullō, *ōnis, m.* valchář (valcháři jednak upravovali nové látky, jednak cídili šaty, zejm. togy, nošením ušpiněné); odt. vl. jm. *L. Apustius Fullo L.*

fulmen, *inis, n.* [z **fulg-men* od *fulgeo*] blesk, zejm. úder blesku (srov. *fulgur*): *sinistrum f. C* blesk na levo (jako znamení); — metaf. *f. ab ore venit O* „oheň"; zejm. o ničivé síle a náhlém neštěstí: *f. habent acres in aduncis dentibus apri O*; odt. *vires fulminis O* blesková síla; *fulmina fortunae C* rány, pohromy osudu; *minimam tuo de fulmine partem deme O* (t. j. těžkého trestu, kterým jsi městihl); — meton. o os. *duo fulmina belli V* dva blesky ve válce (podle jiného výkl. dvě opory, sr. *fulcio*).

fulmineus, *a, um* [*fulmen*] bleskový: *ictus f. H* rána blesku; — metaf. (prudký) jako blesk, hromový, vražedný, smrtící: *ensis f. V* meč jako blesk; *aper fulmineo dissipat ore canes O* klem hrozným jako blesk.

fulminō, *āre, āvī, ātum* [*fulmen*] blýskati, metati blesky: (neosob.) *fulminat* blýská se; — metaf. *Caesar fulminat bello V* blesky metá ve válečné bouři; *fulminat Aeneas armis V* jako blesk řádí zbraní.

fultūra, *ae, f.* [*fulcio*] opěra; obr. p o s i l a *H.*

Fulvius, [*fulvus*] plebejský rod římský, původem z Tuskula; zejm. **1)** *Cn. Fulvius Centumalus* zvítězil jako konsul r. 298 př. Kr. nad Samnity u Boviana, později nad Etrusky; **2)** *Cn. Fulvius Centumalus* zvítězil jako konsul r. 229 př. Kr. nad illyrskou královnou Teutou, padl v boji proti Hannibalovi u Herdonie r. 210; **3)** *Q. Fulvius Flaccus* byl několikrát konsulem za 2. války punské, bojoval vítězně s Karthagiňany v Kampanii, chránil Říma proti Hannibalovi, dobyl a potrestal Kapuu, podmanil obce v již. Italii *L*; **4)** *Q. Fulvius Flaccus* (syn. předešl.) zvítězil nad Keltiberv, byl konsulem r. 179 př. Kr., podmanil Ligury; skončil sebevraždou *L*; **4)** *M. Fulvius Flaccus*, konsul r. 125 př. Kr., vítěz nad Ligury a Gally, přivrženec bratří Grakchův, zahynul s C. Grakchem r. 121; řečník *C*; **6)** *M. Fulvius Nobilior* zvítězil jako konsul r. 189 nad Aitoly; přítel řecké vzdělanosti, příznivec básníka Ennia; z válečné kořisti vystavěl chrám Musám *C L*; **7)** *Fulvia*, dcera *M. Fulvia Bombaliona*, nepřítelkyně Ciceronova; jejím manželem byl nejprve Claudius (Clodius) Pulcher, pak C. Scribonius Curio, konečně triumvir Antonius; byla povětstná svou spíše mužskou povahou; zemřela na útěku po bitvě u Aktia v Sikyonu; 8) *Fulvius* gladiator *H.*

fulvus, *a, um* [srov. *fel, flavus*] ž l u t a v ý, hnědožlutý, tmavožlutý; ž l u t ý: *fulvum aurum V*; básn. *arbor fulva comas* (acc. vztah.) *O* se žlutým listím; — zejm. o vlasech a srsti: rusý, p l a v ý, ryšavý: *equinis fulva iubis cassis O* přilbice plavá koňskou hřívou = s plavou koňskou hřívou (t. s chocholem).

fūmeus, *a, um* [*fumus*] dýmající, k o u ř í c í, čadivý: *fumea taedis* (abl. instr.) *lumina V* čadivý plápol smolnic.

fūmidus, *a, um* [*fumus*] dýmající, k o u ř í c í, čadivý: (o páře) *aquai f. amnis V* kouřící proud vody; naplněný kouřem, z a k o u ř e n ý: *fumida tecta O.*

fūmifer, *fera, ferum* [*fumus* a *fero*] kouř způsobující, k o u ř í c í, čadící: *glomerat sub antro fumiferam noctem V* noc (= tmu) plnou dýmu.

fūmificus, *a, um* [*fumus* a *facio*] kouřící, soptící dým: *fumificis mugitibus O.*

fūmō, *āre, āvī, ātum* [*fumus*] dýmati, k o u ř i t i, čaditi, vydávati (ze sebe) dým, kouř, páru, výpar: *algd fumat* kouří se z něčeho; *est animadversum f. aggerem Cs* že se kouří z náspu; *liba fumantia O* ještě kouřící; *villarum culmina fumant V* (t. j. jest večer, chystá se večeře); *ita domus ipsa fumabat, ut multa eius sermonum indicia redolerent C* takový byl „vzduch" v domě samém, že bylo cítiti mnoho důkazů jeho řečí (zaváněly hostiny ve shodě s „epikurskými" zásadami); s abl. látky: *loca sulfure fumant V* z míst vychází sirný kouř; — metaf. *fumantes pulvere campos V* kouřící se prachem; *equos fumantes sudore V.*

fūmōsus, *a, um* [*fumus*] dýmající, k o u ř í c í; plný dýmu, kouře; z a k o u ř e n ý: *fumosos veteris proferte Falernos* (sc. *cados*) *consulis Tib* (o nakuřování vína viz *fumus*; stáří vína udáváno na destičce, přivěšené k amfoře, jménem konsula); *fumoso condita vina cado O*; *fumosa perna H* uzená kýta; *fumosae imagines C* začazené.

fūmus, *ī, m.* [z koř. **dhū* —, srov. θυμός s význ. již jen abstr., θύος kadidlo, θύω, čes. „dým"] d ý m, k o u ř, čoud: *fumum bibere H* vpíjeti kouř (amfory s lepším vínem bývaly stavěny do kouře, aby víno nabylo staré chuti); p á r a, výpar: *fumi volucres V*; pl. *fumi* sloupy kouře, oblaka dýmu; obr. *ubi omne verterat in fumum et cinerem* (v. t.) *H.*

fūnālis, *e* [*funis*] provazový, z provazu udělaný, na provaze visící; — subst. isol. **fūnāle,** *is, n.* s v í c e, voskovice (nazvaná tak od k n o t u): *delectabatur cereo funali et tibicine C* (při návratu z hostiny); meton. svícen; odt. *lampadibus densum f. O* lustr s (hustými) četnými světly.

fūnctiō, *ōnis, f.* [*fungor*] v y k o n á v á n í, konání (s gen. obj. něčeho); ú k o n (s gen. subj. někt).

funda, *ae, f.* [srov. σφενδόνη] **1)** p r a k; **2)** metaf. č e ř e n (rybářská síť na bidle, zatížená na krajích olověnými kuličkami).

fundāmen, *inis*, *n.* [1. *fundo*] básn., význ. = *fundamentum* v. t.

fundāmentum, *ī* (básn. též *fundāmen*, *inis*), *n.* [1. *fundo*] základ, podklad (ob. pl..): *fundamenta iacere*, zř. *ponere* (*alci rei* n. *alcis rei*) klásti základy k něčemu, něčeho; *alqd a fundamentis disicere* rozbořiti do základů; – obr. *fundamine magno res Romana valet O* říše pevně stojí na silném základě; metaf. sm. hlavní věc, podmínka.

Fundānius, jméno plebejského rodu římského: zejm. 1) *C. Fundanius*, přívrženec Pompeiův, potom Caesarův; Cicero byl jeho přítelem a také ho jednou hájil *C*; 2) *Fundanius*, básník veseloher (ke čtení) *H*.

fundātor, *ōris*, *m.* [1. *fundo*] básn. zakladatel.

Fundī, *ōrum*, *m.* Fundy, město v Latiu na Appiově silnici nedaleko Tarraciny, pověstné dobrým vínem, nyn. Fondi; odt. adj. **Fundānus,** *a*, *um* fundský; subst. **Fundānī,** *ōrum*, *m.* Funďané, obyvatelé Fund.

funditor, *ōris*, *m.* [*funda*] prakovník.

funditus, adv. [*fundus*] (až) do základu, do dna, z kořen: *f. evertere* („nenechati kámen na kameni"); *Numantiam f. sustulerunt C*; obr. *haec* (*cura*) *omissa f. rem publicam trahet T* způsobí rozvrat státu až do základu = hluboký rozvrat; – metaf. dočista, úplně, zcela: *f. eicere alqd C*; zř. důkladně.

1. fundō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*fundus*] 1) dáti něčemu dno, základ: obr. *dum puppis erat validā fundata carinā O* dokud měla loď pevný spodek; 2) (na pevném základě, pevně) stavěti, (pevné) základy klásti, vůb. zakládati: *urbem f. V*; obr. *non modo fundatam, verum etiam extructam disciplinam C*; meton. opevňovati, zajišťovati: *dente tenaci ancora fundabat naves V* pevně držela; 3) metaf. upevňovati, utvrzovati: *legibus urbem f. V*; – spec. *nitidis fundata pecunia villis H* dobře uložené v... Part. perf. pass. **fundātus,** *a*, *um* jako adj. pevně založený, pevný, pořádný, solidní: *fundatissimae familiae ruinas C.*

2. fundō, *ere*, *fūdī*, *fūsum* [od koř. **gheu-d-*, srov. *χέω*] líti, vylévati, rozlévati; I *de patera novum liquorem f. H* ulévati; *sanguinem, lacrimas f.* prolévati; (zeugma) *vitam cum sanguine fudit V* s krví i duše z něho vyšla; obr. *tot incassum fusos labores V* tolik vyplýtvaných námah; pass. *fundi* význ. med. líti se, řinouti se, prouditi, téci: *ingentibus procellis fusus imber L* liják, který se strhl za prudké bouře; – spec. líti z kovu něco: *quaerere, quid fusum durius esset H* která práce (t. z bronzu) jest příliš hrubě ulita; – obr. *maculis, quas incuria fudit H* které nastříkla; II metaf. 1) vydávati ze sebe (snadno n. hojně), sypati, chrliti, vypouštěti; poskytovati, ploditi, roditi: *armatos fundit equus V* (ze sebe) chrlí; *ova fetum fundunt C*; (*bestiis*) *ipsa terra fundit ex sese pastus varios C* hojně poskytuje; (básn.) *Mercurium Maia fudit V* porodila; – spec. o řeči vypouštěti (z úst), pronášeti: *ea, quae poetarum vocibus fusa ipsā suavitate nocuerunt C* výplody básníků, jež uškodily; *preces f. V* vylévati; *f. convicia O, diras T* chrliti; 2) sypati; házeti, metati; hnáti: *plenis agmina se fundunt portis V* valí se; *apes circum lilia funduntur V* slétají se; *de iugis funduntur L* jsou zahnáni; 3) (o množství věcí n. osob) rozsypávati, rozhazovati; rozptylovati, rozháněti; α) (o věcech) *fusis comis* (*capillis*) *O* s rozpuštěnými vlasy; *fusus in pectore barbam* (acc. vztah.) *V* s vousem na prsa splývajícím; (básn.) *Ascanium fusis circum complectitur armis V* rozpiatými pažemi; β) (o osobách) *homines fusi per agros ac dispersi C* rozběhlí a rozptýlení; – spec. vojen. rozptylovati nepřátele, praegn. poraziti, přemoci, potříti: hendiad. *f. et fugare* a p. úplně, na hlavu poraziti; 4) (o jednotlivých věcech n. osobách) rozšiřovati, roztahovati, rozkládati (pass. též význ. med.): a) *aër fusus et extenuatus C* rozlitý a zředěný; *ne* (*vitis*) *in omnes partes nimia fundatur C* aby se příliš nerozrůstala; *opacā fusus in herba O* rozložen, leže; part. perf. pass. **fūsus,** *a*, *um*

též j. adj. rozšířený, roztažený, rozložený, rozkládající se, rozsáhlý: *fusa et candida corpora L* zavalitá; *late fusum esse = late patere* daleko se prostírati, míti veliký objem, rozsah (též obr.); *late fusum (esse) id corpus* (sc. *libertinorum*) *T*; ▬ přenes. o řeči: „širokým proudem tekoucí", pohodlný; rozvláčný, obšírný; plynný: *vagum orationis et fusum* (op. *concisum*) *et multiplex genus C* druh řeči volný, plynný a všestranný (= živý); **b)** praegn. povaliti, poraziti, sraziti (k zemi), seklati (= skoliti), skáceti: *matre satos unā diverso vulnere fudit O* každého jinou ranou sklál; *septem corpora f. humi V* (vl. poraziti k zemi) o zvěři „položiti".

fundus, *ī, m.* [srov. *πυθμήν* = spodek, podstavec; něm. Boden] **1)** dno, spodek, základ: (přísl.) *largitio fundum non habet C* (sm. nemá konce); (básn.) *Phrygiae res vertere fundo V* do základu, z kořen vyvrátiti moc; ▬ metaf. spec. t. t. právn. autorita: *fundum fieri legis* státi se potvrditelem zákona, potvrditi, schváliti zákon; **2)** půda, pozemek, (pozemky), statek, popluží.

fūnebris, *e* [z **funes-ris* od *funus*] souvisící s pohřbem n. mrtvolou, pohřební, smuteční: *f. cupressus H*; meton. *funebria sacra O* vražedné (t. j. lidské) oběti; ▬ metaf. osudný, zhoubný, neblahý: *funebre bellum H.*

fūnereus, *a, um* [*funus*] pohřební, smuteční: *funerea vestis O*; ▬ meton. smrtonosný, smrtící, vražedný: *f. bubo O* smrt zvěstující, zlověstný; ▬ metaf. osudný, zhoubný, neblahý.

fūnerō, *āre, āvī, ātum* [*funus*] pův. pohřbívati; odt. meton. usmrtiti, zabíti; *prope funeratus arboris ictu H.*

fūnestō, *āre, āvī. ātum* [*funestus*] poskvrniti, znesvětiti (vl. vraždou, krví, pak vůb.): *aram f. C.*

fūnestus, *a, um* [*funus*] **1)** pohřbem nějak dotčený, s pohřbem souvisící; **a)** pohřbem, mrtvolou poskvrněný, znečištěný, nečistý (dle starého názoru mrtvolou jest znečištěn zejm. úmrtní dům a rodina nebožtíkova, dokud není mrtvola pohřbena): *ut manus funestas arceat aris O*; **b)** pohřební, smuteční, úmrtní: *funestos ut erat laniata capillos O* při pohřbu; *annales velut funesti L* jako by byly jen pro (zaznamenávání) úmrtí; obr. *funestae tenebrae T* hrobová tma; **c)** pohřbem, úmrtím zarmoucený, smutný, truchlící, neštastný: *tot luctibus funesta civitate T* za takového mnohonásobného smutku obce; **d)** meton. smrt působící, smrtící, vražedný; **2)** metaf. smutný, truchlivý, osudný, zhoubný, neblahý: *o diem illum funestum senatui! C* smutný pro senát.

fungor, *gī, fūnctus sum* býti činný v něčem, vykonávati, konati, prováděti, plniti (*rē* něco; *algd NT* a klass. při gerundivu); **1) a)** vl. o úřadě, zaměstnání, povinnosti: zastávati, spravovati, zabývati se něčím, dostáti něčemu; s vytčením konce činnosti: dodělati, vyříditi, pořídíti: *munere f.* konati službu, povinnost, úkol, zastávati práci (*Cs*), úřad, působiti v úřadě, s přívl. míti nějaké postavení; *Crassus magnificentissimā aedilitate functus est C* skvěle zastával svou aedilitu; *f. vice H, partibus alcis Plin* zastávati něčí úkol; *ut muneribus fungare corporis C* abys mohl vykonávati tělesné úkony = vlásti tělem; *legatio, quae gaudio fungeretur T* aby vyřídilo projev radosti; *sumptu f. T* vésti náklad; *more barbarorum f. N* říditi, spravovati se způsobem barbarů; **b)** (básn.) *virtute f. H* vykonati statečné činy = osvědčiti statečnost; *caede f. mariti O* spáchati vraždu na manželu; *epulis functi O* skončivše hody, pohodovavše; **2)** metaf. **a)** prožívati něco, zažívati, zakoušeti něčeho; přestáti něco: *ter aevo functus senex H* stařec, jenž prožil tři (lidské) věky (t. Nestor); (euf.) *morte, fato f. O T* skončiti život, dokonati, naplniti svůj osud = zemříti; *functum pauperem laboribus H* chuďasa, jenž přestál trápení; **b)** meton. býti účasten něčeho, míti údělem, dostávati, nabývati něčeho: *omni fortuna f. C* míti ve všem štěstí; *simulacra functa sepulcro O* duchové, jimž se dostalo pohřbení = duchové lidí pohřbených; *lacrimis oculi funguntur O*; *novus*

accenso fungitur igne focus O přijímá oheň.

fungus, ī, *m.* [z řec. σφόγγος] houba; metaf. oškvarek, oharek (na knotu lampy) *V.*

fūniculus, ī, *m.* [demin. od *funis*] (kratší) lano, provaz.

fūnis, *is*, *m.* (v st. lat. i *f.*) provaz, lano (zejm. lodní): obr.: *sine funibus vix durare carinae possint aequor H* bez lan (která i s plachtami jsou přetrhána); *ne currente retro f. eat rotā H* (o kole na hřídeli, jehož dělník neudrží, je-li břímě příliš těžké; sm. = nebuď přepiatá); *qui iam contento, iam laxo fune laborat H* kterého trápí provaz, hned napiatý, hned volný (o uvázaném psu, jenž se trhá na řetěze a tím víc jej cítí); (*pecunia*) *digna sequi potius quam ducere funem H* (vl. o vedeném dobytčeti) peníze, jež přece mají spíše poslouchati provazu než jej říditi = poslouchati než poroučeti (čes. rčení „tancovati a ne pískati").

fūnus, *eris*, *n.* 1) pohřeb, pohřbení, pohřební průvod; pl. pohřební obřady *Cs*: *f. alci facere, ducere* pohřeb někomu vystrojiti, vypraviti; *funere efferri C* býti pohřben; *exsequias funeris* (n. *f.*) *alcis prosequi C* účastniti se něčího pohřbu, býti někomu na pohřbu; *f. celebrare* (v. t. 1) b)) *Cu*; *corpora nullis de more feruntur funeribus O* těla jsou vynášena bez obvyklých pohřebních poct; – (básn.) (*volumina*) *quasi de domini funere rapta sui O* jakoby vyrvané ze smrti, kterou jim připravil jejich pán (podle jiného výkl. vyrvané z pohřbu pána svého t. j. zachráněné, když byl pán = Ovidius poslán do vyhnanství); – meton. a) mrtvola: *f. lacerum V*; *subtrahere oculis acerba funera T* (nezralé =) mladistvé mrtvoly; b) smrt, úmrtí: *non paventis funera Galliae tellus H* (poněvadž Gallové věřili učení druidů o životě posmrtném); *venit funeribus modus O* moru; – spec. usmrcení, zavraždění, vražda: *quae funera Turnus ediderit V* jaké vraždění způsobil; – (básn.) *quanta moves funera Dardanae genti H* jak těžké ztráty strojíš; c) poskvrna mrtvolou způsobená, mrtvolná (dotknouti se nepohřbené mrtvoly ano i pohlédnouti na ni v jistém smyslu znečišťovalo): *patrios foedasti funere voltus V*; (*exanimum corpus*) *incestat funere classem V*; 3) metaf. zá-huba, zkáza, konec: *lacrimosa Troiae funera H*; – meton. *duo rei publicae funera C* vrahové.

fūr, *fūris*, *m.* i *f.* [srov. *fero* význ. odnášeti si; řec. φώρ zloděj] zloděj, zlodějka; jako nadávka zejm. otrokům: zloděj, taškář, lotr.

fūrāciter, adv. [*furax*] zlodějsky.

fūrāx, *ācis*, [2. *furor*] zlodějský.

furca, *ae*, *f.* [vytvoř. ze zdánliv. demin. *furcula*] vidlice, vidle, rozsocha (jako opěra n. jako nástroj): *furcis spectacula sustinentibus L* any vidlicovité podpěry nesly sedadla; *furcā levat terga suis O* ve vojen.: *qui erexerant ad murum scalas, furcis ad id ipsum factis detrudebantur L*; obr. básn. *naturam expellas furca* (sm. = násilím), *tamen usque recurret H* (vidle byly nejen nástrojem, nýbrž i zbraní); – spec. nástroj k trestání zejm. otroků, dvě dřeva spojená v úhlu v podobě V, k jichž volným koncům byly přivazovány trestancovy ruce, načež byl otrok mrskán: *sub furca vinctus L* přivázaný k mučicí rozsoše; odt. *ibis sub furcam H* sm. = uvrhneš se v otroctví.

furcifer, *erī*, *m.* [*furca* a *fero*] vl. kdo nese (na ramenou) mučicí rozsochu (v *furca*); obr. jako nadávka otrokům šibeničník.

furcilla, *ae*, *f.* [dem. od *furca*] vidlice: obr. *quoniam furcillā extrudimur C* (sm. = násilím).

furcula, *ae*, *f.* [od kor. **dher-* opírati, srov. *firmus*, *fretus*] (podpěrná) vidlice, rozsocha: *suspenso furculis muro L*; – metaf. *furculae Caudinae* (v. t.) *L* (dvojité) soutěsky kaudijské.

furenter, adv. [*furens* od *furo*] vztekle, zuřivě.

Furia (*furia*), *ae*, *f.* [*furo*] 1) Lítice, Vzteklice, Furie (ob. pl.; bohyně pomsty, řec. Ἐρινύες, zosobněná ztráta zdravého rozumu, jež jako trest jde v zápětí za zločinem a žene člověka k novým zločinům; počet Furií později ustálen na tři, zvané Allekto, Tisifone a Megaira; představovány s pochodněmi v rukou a s hady ve vlasech): *maledicit vocando hanc* (sc. *Electram*) *Furiam H* (mínění tu začátek Euripidovy tragoedie Orestes); *furiarum ego maxima* (sc. *Celaeno*; v po-

zděj. pověstech byly Harpyie stotožněny s Furiemi); 2) kletba: *scelerum furiis agitatus Orestes V* kletbou zločinu; duch (zavražděných): *invocare parentum furias L* svolávati duchy rodičů k pomstě; *agitantibus furiis sororis ac viri L* štvána duchem své sestry a muže; ▬ metaf. zlý duch, běs, zlý daemon: *tamquam furiam facemque huius belli L* jako zlého ducha, jenž zažehl pochodeň této války; 3) meton. (pl.) šílenost, šílenství, váš eň, zaslepenost, nepříčetnost; a) *furias concipere V* upadnouti v šílenství; *his muliebribus instinctus furiis L* tímto zběsilým počínáním ženiným; b) spec. α) zuřivost, zběsilost, vzteklost, vztek: *furiis surrexit Etruria iustis V* v spravedlivém hněvu; β) nadšení, vytržení (věštecké n. bakchantské): *Cassandrae impulsus furiis V* šílenými věštbami; *Procne furiis agitata doloris, Bacche, tuas* (sc. *furias*) *simulat O* šílenou bolestí štvána tvé šílení předstírá (= staví se bakchantkou); γ) vášeň, chtíč; *ob noxam et furias Aiacis Oilei V* (Aias t. znectil v Athenině chrámu trojskou Kassandru); u zvířat rujnost: *pecudes ... in furias ignemque* (hendiad.) *ruunt V.*

furiālis, *e* [*furia*] 1) Líticím, Furiím náležející n. podobný, Lític: *furialia membra V* údy Lítice; *furiale caput* (sc. *Cerberi*) *H* hlava jako Lítice (s hady); odt. *furialia sacra O* obět msty; 2) meton. a) šílený, vášnivý; spec. α) zuřivý, vzteklý; β) vznícený, extatický: *furialia accipit arma V* k (bakchantskému) šílení se vystrojí; b) šílenost, zuřivost působící, uvádějící v šílenost, děsný: *vestis f.* básn. *C.*

furiāliter, adv. [*furialis*] zuřivě, šíleně.

Fūriānus viz *Furius.*

furibundus, *a, um* [*furo*] šílený; ▬ spec. α) zuřivý, zběsilý, vzteklý: *f. Leo H* (t. slunečním žárem; když slunce vstoupí 23. července do znamení lva, jsou největší vedra); β) nadšený, vznícený, u vytržení, extatický: *vatum furibundae praedictiones C* u vytržení pronesené; *deo furibunda recepto O* nadšena, když bůh do ní vstoupil.

Fūrīna (n. **Furrīna**), *ae, f.* stará italská bohyně neznámého nám významu (*C* ji neprávem uvádí v souvislost s Furiemi).

furiō, *āre, āvī, ātum* [*furia*] uvésti v šílenost, vášeň; spec. α) rozvzteklit, rozzuřiti: *furiata mens V* rozzuřená; β) *matres f. equorum H* jitřiti, rozpalovati (rujností).

furiōsē, adv. [*furiosus*] vášnivě.

furiōsus, *a, um* [*furia*] posedlý, šílený, vášnivý, zběsilý, nepříčetný; ▬ spec. α) zuřivý, vzteklý: *bello furiosa Thrace H* válkou zuřící; β) nadšený, vznícený, u vytržení: *C. Stalenus, fervido et furioso genere* (abl. qual.) *dicendi C* který mluvil ohnivě a s nadšením; ▬ básn. příčinně: *furiosa tibia O* vytržení působící, vášnivá.

Fūrius (starolat. *Fūsius*), jméno římského rodu patricijského s několika větvemi; **A** *Phili*; zejm. 1) *P. Furius Philus*, konsul r. 223 př. Kr., vítěz nad Gally; 2) *L. Furius Philus*, konsul r. 136 př. Kr., přítel Scipiona Ml. a Laeliův, řečník a učenec *C*; **B** *Medullini*, jichž několik jmenuje *L* při líčení válek s Aequy a Volsky; **C** *Camilli*; zejm. 3) *M. Furius Camillus*, slavný vojevůdce; r. 396 př. Kr. dobyl Vej, později Falerií; osvobodil Řím od Gallů r. 390, začež nazván *pater patriae*; vítězně bojoval s Volsky, Etrusky a Aequy a též vnitřně město zvelebil; † r. 364; 4) *L. Furius Camillus* (syn předešl.), diktator r. 350 př. Kr. a vítěz nad Gally *L*; 5) *L. Furius Camillus* (synovec předešl.), konsul r. 338 př. Kr., podrobil Latium; 6) *Furius Camillus*, podrobil za vlády Tiberiovy Numidy; **D** *Bibaculi*; zejm. 7) *M. Furius Bibaculus*, básník (snad tentýž, kterého nazývá *H. Alpinus*) *H*; **E** *Purpureones*; zejm. 8) *L. Furius Purpureo*, bojoval proti Hannibalovi ve 2. válce punské, zvítězil nad Gally a Boji (r. 197 př. Kr.) *L*; **F** 9) *A. Furius Antias*, epický básník *C.* Adj. **Fūrius** a **Fūriānus,** *a, um* Furijský, Furiův: *Furia gens L*; subst. **Fūriānī,** *ōrum, m.* vojáci Furiovi (viz svrchu 3).

Furnius, jméno plebejského rodu v Římě; zejm. 1) *C. Furnius*, tribun lidu r. 50 př. Kr., přítel Ciceronův, přivrže-

nec Caesarův a Antoniův; připomínán též jako řečník *C*; **2)** *C. Furnius* (syn předešl.), přítel Horatiův, legát v Hispanii, kde úplně podrobil odbojné Keltibery.

furnus, ī, *m.* [srov. *fornax*] pec, pekárna: *a furno redeuntes* „od pekaře" (s chlebem); kamna.

furō, *ere,* —, — řáditi, zuřiti, šíleti, bouřiti (v záchvatu vášně = *μαίνεσθαι*), býti rozvášněn; **1)** *inquiram, quid sit f. H* (sm. filosof. dle nauky stoiků *πᾶς ἄφρων μαίνεται*) býti šílený; ▬ spec. **α)** (o hněvu) *furens animi* (gen. sm. lokálu) *V* zuře v mysli, s myslí zuřící; *hunc sine me f. ante furorem* (acc. vnitř.) *V* nech mě, by se můj hněv dříve vybouřil; *furit te reperire H* zuří touhou, tebe nalézti; vztekati se; **β)** šíleti nadšením, býti u vytržení, býti vznícen: *versus, quos illa* (sc. *Sibylla*) *furens fudisse dicitur C* ve věšteckém vytržení; **γ)** (o lásce) *ut donis furentem* (prolept.) *incendat reginam V* aby dary roznítil královnu k vášni = v královně vášeň; (s abl. příčin.) *Inachiā f. H* planouti vášní k I.; **δ)** (o vojsku) bouřiti se *T*; **2)** metaf. o věcech, větru, ohni a p.: *tempestas sine more furit V*; *Neptunus furens V* zuřící moře.

1. furor, *ōris, m.* [*furo*] řádění, zuření, zuřivost, šílenost, vášeň, zběsilost, nepříčetnost (= *μανία*); *quis te f.* (sc. *cepit*) *O* jaká tě šílenost pojala; *nocturnus occurram f. H* (básn. význ. *Furia*) běs; person. *Furor V* Zuřivost (válečná); ▬ spec. **α)** (o hněvu) vzteklost, vztek; **β)** nadšení, vytržení, extase: *ea* (*praesagitio*), *si exarsit acrius, f. appellatur C*; *negat sine furore Democritus quemquam poetam magnum esse posse C*; *ubi vaticinos concepit mente furores O*; **γ)** (o lásce) *mille puellarum furores H* milostné příběhy; chtíč, o zvířatech rujnost: *ante omnes f. est insignis equarum V*; ▬ meton. *si mihi Phyllis esset f. V* kdyby byla mou vášní, láskou; **δ)** (sm. polit. a vojen.) bouřičství, bouření: *furores tribunicii L* řádění tribunů; *f. civilis H* rozvášněnost občanů; vzbouření, vzpoura *T*; *qui ... Priscum in iisdem furoribus ... eludere sinerent T* v právě takovém odbojném řádění.

2. fūror, *ārī, ātus sum* [*fur*] **1)** krásti, ukrásti (*alqd alci* i *ab alqo* něco někomu); **2)** metaf. **a)** úskokem nabýti něčeho: *f. civitatem C*; tajně si vzíti: *speciem furabor Iacchi Pr*; **b)** zbaviti někoho něčeho, odníti někomu něco: *fessos oculos furare labori V* oči odvrať, odtrhni od práce; **c)** (ve vojen.) tajně, lstně jednati: (*Tacfarinas*) *robore exercitus impar, furandi melior T* vynikaje lstivostí.

fūrtim, adv. [*furtum*] jen metaf. pokradí, pokradmo, podtají (potají), tajně, nepozorovaně; lstně, úskočně: (asynd.) *clam f. L* tajně a pokradmo; ▬ spec. vojen. *f. magis quam bello incursabat T.*

fūrtīvus, *a, um* [*furtum*] **1)** kradený, ukradený, odcizený: *cornicula ... furtivis nudata coloribus H* (t. j. cizího peří); **2)** metaf. pokradmý, tajný, pokoutný, podloudný: *furtivae conscia mentis littera O* písmo znalé tajností srdce; v doplňku tajně, podtají: *quem sacerdos furtivum partu edidit V.*

fūrtum, ī, *n.* [*fur*] **1)** krádež, zlodějství: (*alqd*) *iocoso condere furto H* vtipně ukrásti; **2)** meton. ukradená věc, krádež: *f. reddere C*; *furtorum receptrix C*; **3)** metaf. **a)** pokradmé jednání, úskok, podvod, lest: *furto laetatus inani V*; (*fugam*) *abscondere furto V* tajně skrýti = zatajiti; (praegn.) *hic furto* (dat.) *fervidus instat V* pokračuje v nepozorovaném vraždění; **b)** spec. **α)** (ve vojen.) *parva furta temptare L* pokoušeti se o malé lstné výpady, záskoky; *furta paro belli V* válečnou zálohu; válečná lest: *haud furto melior, sed armis V*; *legionem furto noctis* (*aggredi*) *T* tajně v noci přepadnouti; **β)** tajná láska, ob. pl. tajnosti, tajemství, tajné spády, záležty.

fūrunculus, ī. *m.* [demin. od *fur*] vl. zlodějíček: *olim f., nunc vero etiam rapax C* dříve „jen zloděj".

fūrvus, *a, um* [srov. *fuscus*] černý; u básn. zejm. o podsvětí: temný, tmavý, chmurný, mračný, šerý.

fuscina, *ae, f.* trojzub, trojzubec (žezlo Poseidonovo).

fuscō, *āre, āvī, ātum* [*fuscus*] černiti, barviti na černo, na temno.

fuscus, *a, um* [srov. *furvus*] temný, tmavý, černavý, černý; ∞ metaf. o hlase temný. Vlastní jm. **Fuscus** viz *Aristius.*

fūsē, adv. [*fusus* od *fundo*] o řeči vl. širokým proudem, pohodlně; rozvláčně, obšírně; plynně: *fuse lateque C* široce a dlouze.

fūsilis, *e* [2) *fundo*] tekutý, rozpuštěný: *argilla f. Cs* hebký jíl; *fusile aurum O* tekuté zlato.

fūsiō, *ōnis, f.* [2) *fundo*] vylití, rozlití: *eius* (sc. *mundi*) *animi fusionem universam esse C* že jeho duch jest všude rozlit (t. j. že duše světa všechno proniká).

fūstis, *is, m.* (abl. sg. *fuste* i *fusti*) kus dřeva, klacek, kyj, hůl (zejm. k bití): pl. *recisos portare fustes H* roští.

fūstuārium, *iī, n.* [subst. isol.; adj. *fustuarius, a, um* od *fustis*] utlučení holí (tím byli trestáni ob. vojáci za desertování n. jiná těžká proviněni).

1. fūsus, *ī, m.* vřeteno.

2. fūsus, *a, um* viz 2) *fundo.*

futtilis i **fūtilis,** *e* [*fundo*] vl. o věci, z niž tekutina snadno vytéká; metaf. nejistý, nespolehlivý: *glacies f. V* (= křehký); ničemný, prázdný, jalový.

futtilitās i **fūtilitās,** *ātis, f.* [*futtilis*] prázdnost, jalovost; spec. tlach.

futuō, *ere, futuī, futūtum* souložiti.

futūrus, *a, um* [viz *sum*] budoucí, příští, nastávající: *futura mors O* hrozící smrt; subst. **futūrum,** *ī, n.* (často též pl.) budoucnost.

G

G jako zkratek někdy = *Gaius* místo starého a správného *C.*

Gabalī, *ōrum, m.* Gabalové, národ v keltské Gallii na úpatí Cevenn, chráněnci Arvernů *Cs.*

Gabiī, *ōrum, m.* Gabie, město v Latiu, vých. od Říma, dobyté Tarquiniem Hrdým. Byly v něm lomy tufové; odt. adj. **Gabīnus,** *a, um* gabijský: *saxum Gabinum T* tuf; *via G. L* silnice do Gabií vedoucí; *cinctus Gabinus V L* zvl. způsob obleku s podkasanou togou.

Gabīnius, *a, um* [od *Gabii*] plebejský rod římský: 1) *A. Gabinius,* tribun lidu r. 139 *C*; 2) *A. Gabinius,* trib. voj. pod Sullou v bitvě u Chaironeje r. 81; 3) *A. Gabinius,* trib. lidu r. 67, nepřítel Ciceronův a stoupenec Pompeja, jenž po jeho návrhu (*lex Gabinia*) zvolen vojevůdcem do války s moř. loupežníky *C*; odt. adj. **Gabīniānus,** *a, um* Gabiniův: *miles Cs*; *tempus C.*

Gādēs, *ium, f.* nyn. *Cadix,* slavné obch. město foinického původu na jiho-záp. pobřeží Hispanie s chrámem Melkartovým. Odt. adj. **Gādītānūs,** *a, um* gaditanský: *populus C*; *civitas C*; subst. **Gādītānī,** *ōrum, m.* Gaditanští, obyv.; sing. *Gaditanus* = *L. Cornelius Balba C*; fem. **Gādītānae,** *ārum* Gaditánky.

gaesum, *ī, n.* [slovo keltské] těžké kopí házecí gallské, jehož později užívali římští lehkooděnci.

Gaetūlī, *ōrum, m.* Gaetulové, kočovný národ v sev. záp. Africe; odt. adj. **Gaetūlus** a **Gaetūlicus,** *a, um* gaetulský: *leo V* = africký; *murex H* = mauretanský; *Cn. Cornelius Cossus Lentulus Gaetulicus,* konsul a vojevůdce říms. za Tiberia = samot. *Gaetulicus Plin.*

Gāius předejm. říms. zkracov. pism. *C* (vysl. však G.); *fem.* **Gāia,** pozd. = *mulier.* Samot. *Gaius* vl. jm. cís. Kaliguly.

Galaesus, *ī, m.* [Γαλαῖσος] nyn. Galaso, řeka vých. od Tarenta.

Galanthis, *idis, f.* [γαλανθίς; γαλῆ lasička] služka Alkmenina Lucinou v lasičku proměněná *O.*

Galatae, *ārum, m.* [Γαλάται] Galatové, keltický národ v 3. stol. př. Kr.

do Malé Asie přistěhovalý, později omezený na krajinu u řeky Halya: **Galatia,** *ae, f.* (*ἡ Γαλατία*); od dob Augustových provincie říms., jinak zv. **Gallograecia,** *ae, f.* a obyv. jejl **Gallograecī,** *ōrum, m.*

Galatēa, *ae, f.* [*Γαλάτεια*] 1) dcera Nereova, nymfa mořská; 2) venkovská dívka *V*; 3) přítelkyně Horatiova *H.*

galba, *ae, m.* [slovo keltské] břicháč; Odt. pak jako jm. vl. **Galba,** *ae, m.* 1) kníže Suessionů *Cs*; 2) příjmení *gens Sulpicia*; z této: α) *Serv. Sulpicius G.* legát Caesarův; β) *Servius Sulp. G.* vítěz nad Viriathem *N*; znamenitý řečník *C*; γ) *C. Galba,* konsul usmrtivší se za Tiberia *T*; δ) *Serv. Sulp. Galba,* císař říms. * r. 5., zavražděn r. 69 po K. Od něho **Galbiānī,** *ōrum, m.* stoupenci Galbovi *T.*

galbaneus, *a, um* galbanový, z galbanu (od *galbanum, ī, n.* pryskyřice galbanová, obsažená v někt. rostlinách okoličnatých rostoucich v Persii, již užíváno v lékařství): *galbanei odores V* (zápach nepříjemný, jímž vypuzován hmyz).

galea, *ae, f.* [od *γαλέη*; srov. *κυνέη* = ze psí kůže] pův. z kůže lasičí zhotovená přílbice, potom vůbec přílbice kožená: *Germanorum vix uni erat cassis aut galea T*; *g. venatoria N*; konečně přílbice vůbec: *galeae aëneae C*; *sortem accepit galea V.* Odt. **galeātus,** *a, um* s přílbicí: *Minerva C.*

Galcōtae, *ārum, m.* [*Γαλεῶται*] vykladači zázraků na Sicilii tak nazývaní *C.*

Galērius, *a* jméno rodu římského, z něhož pocházela Galeria Fundana, choť Vitelliova, Galerius Trachalus, řečník za císaře Othona, a císař Galerius Maximianus (305—311). Jako adj. *Galeria iuniorum* (sc. *tribus*) *L.*

galērus, *ī, m.* a **galērum,** *ī, n.* [srov. *galea*] kožená čepice.

Galilaeī, *ōrum, m.* Galilejští, obyv. sev. Palaestiny na pravém břehu Jordánu, zvané **Galilaea,** *ae, f.* (sc. *terra*).

1. **galla,** *ae, f.* duběnka, *V.* **Galla,** *ae, f.* manželka Pisonova.

2. **Galla** viz *Galli.*

Gallaecia, *f.* země Gallaeků [*Gallaecī, ōrum, m. Καλλαικοί*] v sev. vých. koutě Hispanie.

I. Gallī, *ōrum, m.* Gallové, kmen bydlící v nyn. Francii, sev. Italii a v zemích alpských i v Galatii; *bis mille Galli H* = *Galatii*; sing. **Gallus,** *ī, m.* Gall; **Galla,** *ae, f.* Gallka, Keltka; též jako adj. *Gallus miles L*: viz též **2. Gallus.** Odt. **Gallia,** *ae, f.* Gallie, země Gallů: *G. citerior* čili *Cisalpina* (*togata*) a *G. Transalpina* (*ulterior, comata*). Gallie záalpská dělila se: 1) *G. Narbonensis* = *Provincia* (srov. nyn. (Provence), 2) *Aquitania,* 3) *G. Celtica* = *Lugdunensis,* 4) *G. Belgica.* Proto *Galliae* = *Gallia Transalpina.* Adj. 1) **Gallicus,** *a, um* gallský: *foedus T* smlouva s Gally; *canis O* pes k honbě zajíců; *ager Gallicus L* = část Umbrie v okoli města Sena Gallica; **gallica,** *ae, f.* (sc. *solea*) gallský střevíc (odt. it. *galossia,* galoše). 2) **Gallicānus,** *a, um* gallský (jen o předalpské G.): *legiones C, ager C* (v Umbrii); odt. obyv. **Gallicānī,** *ōrum, m.*

II. Gallī viz *Gallus.*

gallīna, *ae, f.* [od *gallus,* srov. *regina*] slepice. Odt. adj. 1) **gallīnāceus,** *a, um* kuří, slepičí; *gallus g.* kohout; *g. pullus L* kuře; *g. fel C* žluč kohoutí; 2) **gallīnārius,** *a, um* slepičí, *silva G. C* (v Kampanii) a odt. subst. **gallīnārius,** *ī, m.* hlídač, pěstitel slepic.

Galliō, *ōnis, m.* příjm. říms.: 1) *L. Iunius G.* řečník, přítel staršího Seneky; 2) *L. Iunius G. Annaeus* adoptovaný syn předešlého, popraven za Nerona.

Gallograecia, Gallograecī viz *Galatae.*

Gallōnius, *ī, m.* říms. rod: 1) *P. Gallonius* vrstevník Laeliův, břichopásek *CH*; 2) *C. Gallonius,* velitel Pompejovců v Gadech r. 49. *Cs.*

1. **gallus,** *ī, m.* kohout; *g. gallinaceus C* kohout domácí; *sub galli cantum H* před kuropěním.

2. **Gallus,** *ī, m.* I Gall, viz *Gallī, ōrum*; II říčka ve Frygii ústící u Nikomedie do Sangaria. Pití vody z ní působilo dle pověsti šílenství; odt. III *Gallus, ī,* a zvl. plur. **Gallī,** *ōrum, m.* kněží Kybelini Gallové, kteří v orgiastickém běsnění sami se vyklešťovali; proto přenes. o kněžích

Isidiných *Gallica turba O*; **IV** několik rodů říms., z nichž důležitější: *Cornelius Gallus*, první elegický básník říms., přítel Vergiliův; *Cestius Gallus*, praetor v Syrii za Nerona.

Gamala, *ae, f.* dcera jakéhosi Ligura (čtení nejisté) *C.*

gamēliōn, *ōnis, m.* gamelion, sedmý měsíc attický = asi 15. 1. — 15. 2.

gānea, *ae, f.* krčma, hospoda, veřejná kuchyně; meton. hýření, prostopášnost; *lubido stupri, ganeae S* náruživá záliba v . . .; *ganea et stuprum T.* Odt. **gāneō,** *ōnis, m.* hýřil (= člověk potloukající se po krčmách).

gangaba, *ae, m.* = *baiulus* nosič břemen.

Gangaridae, *ārum, m.* Gangaridové, národ v Indii v pořící Gangu (přip. *-idēs* patron. od *Ganges* = synové Gangu).

Gangēs, *is, m.* [*Γάγγης*] Ganges, řeka v Indii; odt. adj. **Gangētis,** *idis, f.*: *terra O* země ganžská; **Gangēticus,** *a, um* = indický.

Ganymēdēs, *is* (zř. *ī*, acc. *em* i *ēn*), *m.* [*Γανυμήδης*], syn Laomedontův, podle jiné báje Troův, jejž dal Zeus pro jeho krásu unésti svým orlem na Olymp a tam jej učinil svým číšníkem; jakožto souhvězdí = Vodnář.

Garamantēs, *um, m.* [*Γαράμαντες* od města Garama v nyn. oase Fezzan] národ v sev. Africe na oasách lybických; odt. **Garamantis,** *idis, f.* garamantský, lybický: *G. nympha V* nymfa lybická, matka Iarbova.

Gargānus, *ī, m.* [*τὸ Γάργανον ὄρος*] pohoří na vých. pobřeží apulském, bohaté dubovými lesy.

Gargaphiē, *ēs, f.* [*Γαργαφίη*] údolí v Boiotii poblíž Platají, kde Aktaion svými psy rozsápán.

Gargara, *ōrum, n.* [*τὰ Γάργαρα*] jeden ze dvou vrcholů hory Idy, na jejímž úpatí město téhož jména v úrodném údolí.

Gargēttius, *ī, m.* Gargetský, přijm. filosofa Epikura, jenž se u Gargetta narodil.

garriō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* (jen v řeči obecné) **a)** nepřech. žvatlati, štěbetati, žvaniti (jakožto výraz pouhé hovornosti, nehledíc k obsahu řeči): *in gymnasiis philosophi garrire coeperunt C*; **b)** přech. *aniles fabulas H* stařecký žvast; *quidquid in buccam C* co přijde na jazyk; *quid libet H*; básn. *potes comis* (v. l.) *garrire libellos H* povídati (o nehledaném slohu).

garrulitās, *ātis, f.* žvatlavost, štěbetavost.

garrulus, *a, um,* žvatlavý, štěbetavý **a)** o lidech: *g. homo C*; *g. lingua O*; *g. Lucilius H*; **b)** o ptácích a j. živ.: *g. hirundo V*; *g. cornix O*; *g. perdix O*; *g. cicada V*; **c)** o věcech než. a přen.: *g. rivus O* (= *loquaces lymphae H*); *verbosi fori garrula bella*; subst. **garrulus,** *ī, m.* tlachal, darmotlach, žvanil, mluvka.

garum, *ī, n.* [*γάρον*] rosol z marinovaných vnitřností makrely: *garo de sucis piscis Hiberi H.*

Garumna lépe **Garunna,** *ae, m.* řeka v jiho-záp. Gallii, dělící Aquitanii od keltské Gallie, nyn. Garonne. Odt. **Garumnī** (**-nn-**), *ōrum, m.* národ v Aquitannii.

gaudeō, *ēre, gāvīsus sum* [srov. *γηθέω, γαίω*] radovati se, těšiti se, rád býti (jen o vnitřním stavu duševním): *gaudere decet, laetari non decet C*; **a)** absol. *gaudeat aut doleat H*; *in communi laetitia ipse gaudebam C* při všeob. veselí sám jsem se radoval; *finis Neronis, ut laetus primo gaudentium impetu fuerat T* v prvním návalu radosti; **b)** s abl.: *gaude isto tuo tam excellenti bono C* r. se z . . .; *praenomine auriculae H* = rády slyší; *ingenio suo g. L* oddávati se své libůstce; **c)** s partic.: *ut gaudet decerpens pira H* jak s potěšením trhá; *gaudent scribentes H* mají radost při (ze) psaní; *leo gaudet excutiens iubam V* rád setřásá; **d)** s inf. (básn.): *gaudentem patrios findere agros H* jenž rád brázdí; *laedere gaudes H* rád urážíš; *gaudes illudere rebus humanis H*; *motūs doceri gaudet Ionicos H*; *funem manu contingere gaudent V* mají radost z doteku, mohou-li se d.; **e)** s acc. c. inf.: *oscula magis gaudeat eripi H* raději by si nechala vzíti; *socii gaudent eum in urbes suas venisse C* radují se z příchodu jeho; *eum esse natum gaudemus C* z jeho narození; **f)** s quod: *gaude, quod spectant oculi te mille*

loquentem II z toho, že; **g)** se ‚si': *gaudes, si cameram percusti forte H* **h)** s acc. neutr.: *quod Priamus g. posset V*; *quid se garisum dicat C.* Spec. *gaudere* = *χαίρειν* o pozdravu: *Celso gaudere.. Musa refer II* pozdrav vyřiď; *in sinu g. C* = *in se g.* v nitru se radovati.

gaudium, *iī, n.* (vnitřní) radost, potěšení **a)** ob.: *g. percipere, capere O* radost míti; *cum gaudio T* s radostí; *lacrimantes gaudio C*; s gen. obj.: *g. saltūs superati L* r. z přejití lesa; *natam sibi filiam Nero ultra mortale g. accepit T* z narození dcery měl nadlidskou radost (pokládal za událost radostnější než člověku slušno); *gaudia spectatae formae V* že spatřil; *gaudium et laetitiam agitare L* radost a veselí projevovati; *quibus advoceris gaudiis H* k jakým radovánkám; **b)** zvl. radost smyslná, rozkoš tělesná: *gaudia agitare S*; *gaudia quanta tuli O*; *g. capere, adire O*; *dediti corporis gaudiis S*; *pestiferum gaudium L*; *intermissa gaudia H*; meton. i o předmětu rozkoše tělesné: *fugiunt tua gaudia O*; *dum sequeris nova g. O.*

Gaugamēla, *ōrum, n.* [*Γαυγάμηλα*] ‚stanice velbloudů', město v Assyrii, nyn. Karmalis.

Gaurus, *ī, m.* horstvo v Kampanii, nyn. Monte Gauro mezi Neapolí a Kumami. Jest to záp. část horstva, jehož část. vých. slove Massicus, severní Falernus (proslulé znamenitým vínem).

gausape, *is, n.* kosmatá látka vlněná, utěrka.

Gāvius, *a* římské jméno rodové: *L. Gavius P. Clodii canis C*; *P. Gavius* z Consana, na rozkaz Verrův bičován a mučen *C*: *C. Gavius Silvanus T.*

1. gāza, *ae, f.* [*γάζα* pův. pers.] poklad královský, pokladnice královská: *pecunia regia, quam gazam Persae vocant Cu*; *g. regia CNL*; potom vůbec poklady, jmění: *omni Macedonum gazā.. potitus C*; *Troïa gaza V*; přenes. zásoby, strava: *reduces gazā agresti excipit V* pohostí je stravou venkovskou.

2. Gāza, *ae, f.* město v Palaestině, nyn. Gazza.

Gedrōsī, *ōrum, m.* [*Γεδρωσοί*] obyv. již. Beludžistanu; odt. **Gedrōsia,** *ae, f.* pusté pobřeží beludžistanské *Cu.*

Gela, *ae, f.* [*Γέλα*] město na již. pobřeží Sicilie u řeky téhož jména (*Γέλας*), od níž mají jméno **Gelōī** *campī* (*Γελῷος*) Gelská pole, proslulá bohatstvím obilí; obyv. **Gelēnsēs,** *ium, m.* Gelští.

Gelduba, *ae, f.* tvrz v Gallii belg. u řeky Rýna v území Ubiů.

gelidē, adv. [*gelidus*] studeně, s chladným klidem (srov. *ψυχρῶς*): *res omnes timide gelideque ministrat H.*

gelidus, *a, um* [*gelu*] **a)** studený, ledový: *fontium gelidas perennitates C* (jako led) studené nevysychající prameny; *gelidae pruinae V*; *g. humor V*; *gelidi triones O* severní souhvězdí; *gelida loca L*; *g. Liris C*; *g. nox V*; *g. Haemus, gelidi Scythae H*; *nemus H*; ve význ. subst. (sc. *aqua*): *foribusque repulsum perfundit gelidā H*; **b)** přenes. studený, ztrnulý, ztuhlý: *vultus, artus, corpus O*; *sanguis V*; zvl. pak ztrnutí, mrazení působící: *tremor V, mors H, formido, terror, metus O.*

Gellius, *a* rod říms. samnitského původu: **1)** *G. Statius* vůdce Samnitů r. 306 **2)** *G. Egnatius* vůdce Samnitů u Sentina r. 295; **3)** *L. G. Poplicola*, konsul r. 72 protivník Verrův, přítel Ciceronův, podvůdce Pompeiův ve válce s moř. lupiči; **4)** rytíř říms., bratr předchozího, druh Clodiův, svědek proti Sestiovi.

Gelō, *ōnis, m.* [*Γέλων*] Gelón, syn Hierona II., krále syrakuského *L.*

Gelōnī, *ōrum, m.* Gelonové, národ skythský v již. Rusku mezi Donem a Volhou: *pharetrati H*; *picti V* (= tetovaní); coll.: *acer Gelonus V.*

gelū, *n.* (obyč. jen abl. *gelu*; gen. *gelus* u *Plin.*) **a)** led: *iacet nive et alto gelu terra V*; **b)** jinovatka, mráz (konkr.): *horrida cano bruma gelu V*; **c)** mráz, třeskutá zima: *geluque flumina constiterint acuto H*, **d)** přenes. studenost, ztuhlost: *tarda gelu senectus V.*

gemebundus, *a, um* lkaje *O* (jiné čtení *fremebundus*).

gemellipara, *ae, f.* [*gemellus* a *pario*] dvojčata rodící: *diva O* = Latona jakožto matka Apollona a Artemidy.

gemellus, *a, um* [demin. od *geminus*] dvojí (vzhledem k porodu), dvojnásobný: *partus O, fetus, proles O*; *gemelli fratres*

O bratří dvojčata; subst. blíženec, plur. blíženci, dvojčata: *gemelli fraternis animis H*; *est enixa gemellos VO*; přenes. dvojitý: *legionem factam ex duabus Gemellam appellabat Cs*; spec. podobný jako blíženci, stejný: *par nobile fratrum . . . amore gemellum H.*

geminātiō, *ōnis, f.* zdvojení (v rhetor.): *verborum C.*

geminō, *āre, āvī, ātum* **a)** zdvojovati, zdvojnásobiti: *labor geminaverat aestum O*; *decem annos g.*; nejčastěji part. perf. *geminatus* zdvojený, dvojnásobný: *verba C*; *sol C*; *plausus V*; *vulnus O*; *victoria L*; *consulatus T*; *urbem g. L.* ze dvou měst udělati jedno; *geminati manipuli L* ze dvou utvořené; **b)** pářiti, spojovati, družiti: *non ut serpentes avibus geminentur, tigribus agni H* ne aby se pářili; *geminant aera H* dvěma cymbály o sebe bijí; pass. *geminatus* dvojitý; *cacumina montium L* jeden za druhým; *verba g. referre O* říkati, opakovati po někom.

1. geminus, *a, um* **a)** spolu narozený, rodem zdvojený: *proles V*; *ovum H*; *Pollux H, Castor O*; *fratres gemini C, pueri V, sorores O, g. partus L* dvojčata, blíženci (bratři neb sestry); plur. subst. **geminī,** *ōrum, m.* blížženci, dvojčata (o lidech i o zvířatech): *O*; absol. *gemini* = *Castor et Pollux*; **b)** dvojí, dvojnásobný, sdružený, spářený: *nex O*; *vis O*; *geminae vires O* = spojené síly muže a koně; *geminae stant vertice cristae V* dvé chocholů se týčí na přilbě; *acies geminae V*; *pedes O*; **c)** s dvojí podobou, dvojtvarý: *Cecrops O*; *Chiron O*; *gemina figura tauri iuvenisque O*; *gemina super arbore V* (pon. měl ratolesti zelené a zlatou); **d)** podobný jako blíženci, stejný: *par est avaritia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia C*; *societas gemina hereditatis C*; *geminum est consiliis Catilinae et Lentuli C* společné; *geminum et simillimum C.*

2. Geminus, *Cn. Servilius Geminus,* tribun lidu; *Cn. S. G.* konsul zahynuvší v bitvě u Kanen.

gemitus, *ūs, m.* [*gemo*] lkání, sténání, nářek: *ut urbe tota fletus gemitusque fieret C*; *agnovit longe gemitum mens V* poznala z daleka truchlivý nářek; *cum gemitu obviam procedere C*; *gemitum dare V* sténati, lkáti; *g. tollere V* dáti se do . . .; *g. reprimere O* potlačiti; často i plur.: *extremos ciet gemitus V* poslední stony vydává; *graviter gemitus imo de pectore ducens V* těžce z hloubi prsou vzdychaje; přenes. o věcech než.: *gemitum dedēre cavernae V* zaúpěly, zasténaly = zaduněly; *gemitus pelagi V* jekot; *dat tellus gemitum V* duní; *gemitus sunt verba secuti O* pověděv to počal naříkati; *incudibus ictūs referunt gemitus V* kovadlina duní pod ranami; s gen. obj. *g. creptae virginis V* nad uchvácením.

gemma, *ae, f.* **a)** poupě, pupen, pupenec; *gemmas trudere V* pupence vyháněti; odt. pak vzhledem k lesku **b)** drahokam, zvl. broušený: *g. aut margarita, C*; *pocula ex auro gemmis distincta C*; **c)** věci z drahokamů zhotovené: *ut gemmā bibat V*; *in gemma posuere merum O* (pohár); *impressā signat sua crimina gemmā O* (pečetní prsten); přenes. o okách pávího ocasu: *gemmis caudam stellantibus implet O*; básn. též = perla: *legitur rubris gemma sub aequoribus Pr* v Červeném moři; *gemmae et lapides H* perly a drahokamy.

gemmātus, *a, um* [part. perf. od *gemmo*] drahokamem (y) ozdobený, posázený: *anulus L*; *monile O.*

gemmeus, *a, um* z drahokamu: *trulla C*; drahokamy zdobený: *iuga O.*

gemmifer, *a, um* [*gemma* = perla] perlonosný: *mare Pr.*

gemmō, *āre, āvī, ātum* [*gemma*] **a)** pupeny nasazovati, pučeti: *antequam gemmare aut florere incipit C*; *vites g. C*; **b)** drahokamy se třpytiti: *gemmantia scepta O.*

gemō, *ere, uī, itum* úpěti, kvíleti, lkáti, sténati, naříkati, štkáti **a)** pův. o lidech: *g. desiderio C*; *neve gemam referens vellera O* = *referam gemens*; **b)** přenes. **α)** o zvířatech: *turtur ab ulmo V* = smutně cukrovati; *noctua Pr* zahoukati; *gemuēre iuvenci O* = smutně zabučeli; *equus O*; **β)** o věcech než.: *rota gemens V* vrzající, skřípající; *plaustra gemunt V*; *gemuit sub pondere cymba V* zapraštěla,

zavrzala; *mālus antennaeque gemunt H*; *litora Bospori H* smutně šumí; *fenestra O* zařinčelo; **c)** s předm.: něco oplakávati, nad něčím naříkati, lkáti: (*alqd*): *multa gemens ignominiam V* hlasitě naříkaje nad pohanou; *acerba gemens O* hořce naříkaje; pass. *hic status .. gemitur C*; *vita gemenda est O*; s inf.: *sulphura contemni vicus gemit H*; *paucis ostendi gemis H* stýskáš si, že jsi málokterým ukazována.

Gemōniae, *ārum, f.* jinak *Gemōniae scālae* schody na sv. svahu Kapitolia od vězení mamertinského vedoucí, po nichž mrtvoly v tomto vězení popravených vláčeny, aby byly vhozeny do Tiberu.

gena, *ae,* obyč. plur. **genae,** *ārum, f.* [srovn. *γένυς*] **a)** líce, tváře: *pilosae C*; *exsangues C*; *pulchrae H*; *manat rara meas lacrima per genas H* **b)** synekd. důlky oční, oči: *effusae genis lacrimae V* slzy vyronily se z očí; *expilat genis oculos O* vyrazí oči z důlků; *fossis lumenabit genis O*; *genas figere in alqd O* oči upříti; *exustae genae Pr* (o vypáleném oku Polyfemově).

Genabum (dle st. pravop. *Cenabum*) *ī, n.* hlavní město Karnutů u řeky Ligeru.

Genaunī, *ōrum, m.* národ v údolí innském.

Genava, *ae, f.* město při výtoku Rhodanu z jezera lemanského, nyn. Ženeva.

geneālogus, *ī, m.* [*γενεάλογος*] rodopisec, genealog.

gener, *erī, m.* [srov. *γαμβρός*] **1)** zeť; prolept. *Corocbus .. gener auxilium Priamo ferebat V* ženich Kassandřin; *qualis Lycambae spretus infido gener H* = Archilochus, jenž se ucházel o dceru Lykambovu Neobulu; **2)** = *progener*, manžel vnučky neb pravnučky: *ille, qui collegam et generum adsciverat T*; *tuum, Caesar, generum T.* Pozn. *regis gener* u *N* možno vyložiti = *gener regis Darei*, anebo jest to slovný překlad *βασιλέως γαμβρός* (= švakr).

generālis, *e,* [*genus*] **a)** rodový: *maculae Lucr.*; *constitutio C*; **b)** všeobecný: *generale decorum C* (protiva *speciale*).

generātim, adv. [*genus*] **a)** podle rodů, po rodech, po třídách: *Germani suas copias .. g. constituerunt* (*κατὰ φυλάς*) *Cs* po kmenech; *omnibus g. gratias agit Cs*; *ne omnia g. sacra omnesque percenseam deos L*; **b)** všeobecně, vůbec: *loqui de alqa re C.*

generātor, *ōris, m.* ploditel: *nosse generatores suos optime poterant C* božské své předky; *equorum V.*

generōsē, adv. [*generosus*] ušlechtile: *quae generosius perire quaerens H* vzácnější, čestnější smrti sejíti.

generōsus, *a, um* [*genus*] **a)** z dobrého rodu, urozený, šlechtický, dobrého původu, vysokého stavu: *stirps C*; *sanguis O*; *fortissimum quemque generosissimum S*; *ortus* (*amicitiae*) *humilis .. et minime generosus C*; *virgo g. ac nobilis C*; *generosa atria O* vznešeného domu; **b)** o zvířatech a rostlinách: ušlechtilý, čistokrevný, vzácný, výborný: *pecus V*; *pruna O*; *vinum H*; *flos O*; odt. *insula g. inexhaustis metallis V* proslulý; *generosi palmite colles O*; *non omne mare est generosae fertile testae H* (ústřice); **c)** přenes. o duchu a jednání: šlechetný, velkoduchý, velikomyslný, ušlechtilý: *rex g. ac potens C*; *forma g. C*; *mens O*; *virtus C.*

genetīvus, *a, um* (též *genitivus*) od narození, vrozený, přirozený, původní: *imago O*; *nomina O* rodový, kmenový.

genetrīx, *īcis, f.* [*genitor, gignere*] rodička, matka: *nato g. .. laetos oculis afflarat honores V* (= Venus); *arma rogo g. nato V* (Venus Aeneovi); *paret Amor dictis carae genetricis V* (= *Veneris*); *magna deum g.* (= *Cybele*); taktéž *g. Berecyntia V*; *g. Priami de gente vetusta est mihi V* o matce Euryalově; *Nereia g. O* (= *Thetis*); obr. *Ceres frugum g.*; synekd. též o tchyni: *nurus est affata dolentem: te, o g. O.*

Geneva viz **Genava.**

geniālis, *e,* [*genius*] **1)** geniovi zasvěcený, svatební, manželský *lectus genialis CH*; *lucent genialibus toris aurea fulcra V* na slavnostních lehátkách při hodech geniovi konaných; **2)** geniovi milý: obveselující, potěšující, utěšený, radostný, rozkošný: *hiems V*; *uva O*; *platanus O*; *serta O*; *arva O*; **geniāliter** adv. vesele.

geniculātus, *a, um* [*geniculum,* demin. od *genu*] kolínkatý, uzlovatý: *culmo erecta geniculato C.*

genista (genesta) *ae, f.* kručinka, janovec: *lentae genistae V.*

genitālis, *e,* [*gigno*] k plození patřící, plodicí, rodicí: *membra O; dies g. T* narozeniny *g. hora T* horoskop; *quattuor genitalia corpora O* živly; *Genitalis* sc. *dea H* bohyně porodu Lucina.

genitor, *ōris, m.* [*gigno*] ploditel, otec: *Pelopis g. H; dubius O; Urbis O; g. deum O;* přenes. *vocabula, quae genitor produxerit usus H* slova, která zavede obecné užívání, jež je zrodilo.

genius, *iī, m.* voc. *genī* [*gi-gno*] genius, duch strážný, provázející člověka od jeho zplození a narození po celý život, sdílející s ním slasti i strasti, ano i po smrti jakožto Lar s ním žijící. Jako každý člověk mělo i každé místo, krb, město i stát svého genia: *Genium loci primamque deorum Tellurem precantur V; urbis Romae L.* Geniovi obětovalo se o slavnostech zvl. narozeninách a svatbách: *cras genium mero placabis H; genio* (sc. *Romae*) *maiores hostiae caesae quinque L.* Proto také dovolávali se ho při přísahách: *per genium te obsecro H* a jej za pomoc prosili. Jako průvodce zastupoval pak i osobnost člověka: *genium vino curare H* pochutnávati si na víně; *genio indulgere* přáti si, hověti si; *December geniis acceptus O* lidem milý (pon. není práce polní); *suum genium propitiare T* sobě za vše děkovati.

genō viz **gignō.**

gens, *tis, f.* [*gi-gno,* srov. *γενεά*] rod **I a)** ve význ. nejužším: rodina, rod jednotlivý, jehož členové, spojeni v celek týmž jménem (*nomen gentile*), měli tytéž zvyky i obřady náboženské a mohli udati linii svých předků, pův. patricijské, pozd. i plebejské: *Iulum Iulia gens auctorem nominis sui nuncupat L; gens Cornelia, Manlia, patricia.* Proto člověk *sine gente H* = plebejec, z nízkého rodu, bez předků. Rody římské děleny na *maiores* (starší) a *minores* (mladší, teprve od doby Tarquinia Priska): *patricii minorum gentium C; Cleanthes quasi maiorum est gentium Stoicus C.* Anal. i bohové děleni na vyšší *maiorum gentium* a nižší *minorum gentium C.* Synekdochicky znamená *gens* i jednotlivce jakožto potomka nějakého rodu: *vigilasne, deum gens, Aenea? V;* **b)** ve význ. širším: kmen, národ (téhož původu a touž řeči mluvící): *g. Nerviorum Cs; Suevorum, Germanorum Cs; gens togata V; propior societas ius gentium C* právo mezinárodní; *ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim T; Suevorum gens propriis nationibus discreta T* (*gens* pojem širší); *omnes gentes ac nationes C* kmeny a jednotliví národové. Zvl. gen. plur. partit.: *ubinam gentium sumus? C* kde na světě; *ubicumque terrarum et gentium C; tu abes longe gentium C* daleko ve světě. Někdy znamená *gentes* cizí národové naproti *populus Romanus: maneat quaeso duretque gentibus si non amor nostri, at certe odium sui T;* **c)** ve význ. nejširším pokolení lidské: *gens humana ruit per vetitum nefas H;* **II** přenes. **a)** o zvířatech: rod, druh: *quos in spem statues submittere gentis V; utque luat poenas gens haec O* (sc. *vulpium*); **b)** meton. země, v níž kmen lidský obývá: *Italiam dixisse gentem V* že zemi nazvali Italií; *quae gens iacet supra Ciliciam N; ei Syriam, Babylonem, Persas, integerrimas gentes ad diripiendum tradidisti C.*

gentīcus, *a, um* [*gens*] rodový ,kmenový, národní: *more gentico T.*

gentīlicius, *a, um* [*gens*] rodový: *sacrificia C; sacra L* (protiva *publica s.*); *gentilicium hoc illi Plin* jest mu to rodem vlastní, má to již v krvi.

gentīlis, *e* [*gens*] **a)** k témuž rodu patřící, příbuzný rodem **α)** jako adj.: *manus O* sbor 300 Fabiů; *gentile domus nostrae bonum T* společný; **β)** obyč. jako subst. člen téhož rodu, příbuzný: *fuit meo regnante gentili C* t. j. *Servio Tullio; agnati gentilesque C;* **b)** k témuž kmeni, národu patřící: *solum, religio, imperium T; levitas g. T* národu vlastní; *gentiles nationes T* cizí nárůdky; jako subst. = krajan, (pozd.).

gentīlitās, *ātis, f.* příbuzenství rodové: *stirpis ac gentilitatis ius C.*

Gentius, *ī, m.* král. illyrský.

genū, *ūs, n.* [řec. *γόνυ*] koleno: *genu M. Antonium vidi, cum . . diceret, terram attingere C* jak se kolenem země dotýkal; *dum virent genua H* dokud je síla v kolenou; *genuum orbis O* češka, jablko kolenní; *genuum iunctura O* ohbí kolenní; *obnixo genu* (abl.) *scuto* (dat.) *N* s kolenem o štít opřeným; *g. submittere O* do kolenou klesati; *g. ponere O* ohýbati.

Genua, *ae, f.* nyn. Janov, velké přístavní město u zálivu ligurského.

genuālia, *ium, n.* [*genu*] nákolenice *O.*

1. genuīnus, *a, um* [*genus*] vrozený, přirozený, pravý: *genuinae domesticaeque virtutes C.*

2 genuīnus, *a, um* [*gena*] lícní: *dentes g. C* stoličky.

genus, *eris, n.* [srov. *gi-gno,* řec. *γένος*] **I** význ. zákl. **1)** abstr. rod, původ: *amplissimo genere natus Cs; genere et nobilitate primus C; nobili genere natus C; g. ab Hercule repetebant; genus unde Atii duxere Latini V* původ odvozovati; *fortuna non mutat g. H; quia materno genere impar erat S* po přeslici; *genus regium C; genere Graeci N; generis falsa est ea fabula O* o tvém původu; *generis socia O* sestra; spec. vznešený původ, urozenost, šlechtictví: *g. et nomen V; iactes et g. et nomen inutile H; et g. et virtus, nisi cum re, vilior algā est H; et amicos et g. et formam regina Pecunia donat H; virtute, non genere populo commendari C;* **2)** konkr. rod, rodina: *cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses C; Cato sui generis initium ab se gigni volebat C; Brutorum genus C g. Aemilium V; g. Fabium L; g. Marcellorum C; antiquitas generis C* starobylý rod; *paternum et maternum g. C* obě rodiny; *auctores generis O* předkové, praotcové; *g. Aeaci H* Aiakovci; spec. potomstvo, potomek, dítě (= *progenies*): *huc adde g. tot natos natasque O; nepotum g. H; sive neglectum genus et nepotes respicis auctor H; Tantali genus H;* o jednotlivcích: *Augustus Caesar Divi genus V; ab alto demissum g. Aenea H* (patheticky o Oktavianovi); *Laevinus, Valeri g. H; audax Iapeti g. H* = *Prometheus; Iovis g. O* = *Perseus; Adrasti g. O* = *Diomedes.* **II** význ. coll. **1)** se stanov. přiroz. kmen, národ, pokolení: *virtus est propria Romani generis atque seminis C; genus humanum* (*hominum*) *C* pokolení lidské; *totum g. Graecorum C* celý národ; *Afrorum g. C; g. Hispanum L; Genauni, implacidum g. H; tria genera Graecorum C* tři kmeny; spec. rod = pohlaví: *g. omne virorum O; g. virile C; g. muliebre C, g. femineum V;* **2)** se stanov. uměl.: druh, třída (lidí): *genus quoddam hominum, qui hilotae vocantur N; Agrigentinorum duo genera sunt, C* dvě třídy; *Asiaticum g. testium C; dissimilia genera latronum et lenonum C; conventus ex variis generibus constabat C* skládal se z lidí rozmanitých, rozličně smýšlejících; *cursor eius generis N* toho druhu, takový; *in omni Gallia eorum hominum genera sunt duo Cs* dva druhy; *duo genera . . populares, optimates C* dvě třídy; *militare g. L;* **3)** o zvířatech: rod, plémě, rasa, druh: *varia genera bestiarum C; malefici generis plurima animalia S; piscium g. H; g. omne ferarum O; g. avium O; invisum mihi genus* (= *leones*) *est O; g. vipereum V; confusa g. panthera camelo H* = žirafa; **III** jako pojem vztahový **a)** rod na rozdíl od druhu, druh na rozd. od jedinců (protiva *species*): *genera et partes C* rody a druhy; *g. est, quod . . duas aut plures complectitur partes Cs; g. universum in species certas partietur C;* **b)** druh jako souhrn vlastností, jimiž se liší od jiných druhů, ráz, povaha, jakost, způsob: *cum duo genera liberalitatis sint C* jest dvojí štědrost; *varia et diversa genera et bellorum et hostium C; g. postulandi, praedandi C;* zvl. *g. dicendi C, scribendi H* sloh; *potest dici belli g. esse ita necessarium C* válka jest takového rázu; *sacrificii g. est O* oběť tak se koná, že . .; *omne g. armorum Cs; factorum C, mortis C, leti O, poenae C, laborum Cu, furtorum C, artium C, conviviorum C, locorum O.* Často gen. *alia eius generis C* jiné věci takové (význ. přivlastk.); acc. *aliqd id genus scribere H* (význ. appos.) něco takového; **c)** význ. neurč. všeobec. věc,

látka, předmět, obor, stránka: *quod in eo genere minimum est C* po té stránce, při tom; *cetera de genere hoc delassare valent loquacem H* o této látce; *in omni genere C* po každé stránce, všestranně; *in alqo genere C* po některé stránce; *te Plancius vicinitatis genere vincebat C* vzhledem k . .; *alio genere L* jinak.

Genusus, ī, *m.* [též *Genosus* a *Genusus L*] řeka v Illyrii ústící na jih od nyn. m. Drače (Durazzo) do moře Adriatického *Cs.*

geōgraphia, *ae, f.* [γεωγραφία] zeměpis.

geōmetrēs, *ae, m.* [γεωμέτρης] zeměměřič.

geōmetria, *ae, f.* [γεωμετρία] měřictví.

geōmetricus, *a, um* [γεωμετρικός] měřický, geometrický: *geometrica quaedam interrogare C* dávati některé otázky z měřictví; plur. subst. **geōmetrica,** *ōrum n.* měřictví.

Geraesticus *portus,* přístav u ostr. Tea v Ionii nedal. od Efesu.

Geraestus, ī, *f.* [Γεραιστός] mys s přístavem a město na již. cípu Euboie.

Gergovia, *ae, f.* 1) město Avernů v Aquitannii; 2) m. Boiů vých. od Ligeru v již Gallii (již. od nyn. Clermontu).

Germalus n. **Cermalus,** ī, *m.* sev. záp. část Palatina směrem k Tiberu.

germānē, adv. [*germanus*] pravdivě.

Germānī, *ōrum, m.* národ ve střední Evropě mezi Rýnem, Dunajem, Vislou, a mořem Severním. Země jejich slula

Germānia, *ae, f.* Germánie 1) jakožto sídlo všech kmenů germ. (*G. Magna, barbara, Transrhenana*); 2) jako provincie římská, *Provincia Germania* čili *Cisrhenana.* Tato dělila se na Horní *Superior* (*Prima*), jež rozkládala se mezi Vogesami a Rýnem na sev. až asi k Mosele, a Dolní *Inferior* (*Secunda*) na levém břehu rýnském až k Ardennám, ústí Skaldy a moři Severnímu.

Germānicus, *a, um* germánský: *bellum Cs, saltus L; exercitus T* (v Germánii). Jako subst. příjmení mnohých vojevůdců: 1) *Claudius Drusus,* bratr cís. Tiberia; 2) syn tohoto a mladší Antonie, dcery triumvira M. Antonia adoptovaný Tiberiem, slavný vítěz nad Germány (od r. 11—16) a správce Syrie, podle pověsti Pisonovým přičiněním otrávený.

germānitās, *ātis, f.* [*germanus*] sesterství, bratrství; přenes. příbuzenství obcí jako osad pocházejících z téže metropole.

1. Germānus, *a, um* [od *Germani*] germánský: *herbae O.*

2. germānus, *a, um* [snad od *germen*] z týchž rodičů pocházející, rodný, vlastní: *frater germanus L. Titinii C; soror germana C;* subst. **germānus,** ī, *m.* vlastní bratr, **germāna,** *ae, f.* vlastní sestra: *germanus Eryx, germana Iovis V;* přenes. pravý, opravdivý, skutečný: *germani huius artis magistri . . C; haec germana ironia est C; patria, iustitia C; scio me asinum germanum fuisse C; germanissimus Stoicus C.*

germen, *inis, n.* [m. **gen-men,* srov. *gigno*] zárodek, očko, pupen, výhonek: *generosum O; huc ālienā ex arbore g. includunt V.*

Germinii, *ōrum, m.* přímořský národ v Epeiru.

germinō, *āre, āvī, ātum* [*germen*] pučeti, vyrážeti: *germinat termes olivae H.*

gerō, *ere, gessī, gestum* I význ. zákl. a) absol. nésti, nositi něco; *onus ore O; virginis arma g. V; spicea serta O; vincla O; clipeum O, servitii signum cervice O, angues immixtos crinibus O; tela g. V; Horatius spolia prae se gerens L;* obr. *bella manu letumque gerens V;* s udáním cíle: *saxa in muros g. L;* b) spec. na sobě nositi něco, v sobě nositi, míti: *restes NO; regis insigne V; terga leonis O* kůži lví; *vulnera V* s ranami; *galeam venatoriam N;* zvl. o částech těla: *umbrata gerunt civili tempora quercu* (= *coronā civicā*) *V* skráně mají ověnčeny; *capella distentius uber H* má plnější výmě; *qua modo brachia gessit, crura gerit O* co před chvílí nosil jako paže = měl za paže; *cornua g. O; tempora tecta pelle lupi O; lumen* (oko) *unum mediā fronte O; barbam et crines V;* c) o zemi: nésti, chovati; nésti = ploditi: *terra viros armenta*

que gerit O; *Thessala terra herbas Tib.*; *gerit India lucos V*; *eiectas litus harenas O*; *arbores gesserat Oete O*; *platani mālos gessere V*; II o předm. abstrakt. a) vlastnost nějakou tělesnou i duševní míti, stav nějaký v mysli, smýšlení, cit atp. chovati, něco jeviti α) o vlast. těles.: *speciem Cu*; *similitudinem C*; *vocem et corpus Metisci V*; *virginis os habitumque V*; β) o jevech dušev.: *inimicitias C*, *odium in Romanos L*; *fortem animum S*; *animum invictum adversum divitias S*; *super fortunam animum g. S* nad svůj stav se vypínati; *curam g. pro alqo V*; *aliter atque animo gerebat respondit S*; odpověděl jinak, než smýšlel; básn. *seu tu querelas sive geris iocos, pia testa H* obsahuješ; b) něco nositi, míti, odnésti si = požívati, jeviti: *vires sine mente O*; *aliquod nomen decusque g. V* zjednali jsme si; *mores, quos ante gerebant, nunc quoque habent O*; *mutabilem gerentes fidem L*. Řečni *morem alci g.* býti někomu po vůli, vyhovovati někomu; III přenes. o činnosti a) předm. věcný: provozovati, konati, prováděti, říditi, vésti něco; pass. díti se, stávati se: *negotium bene, male g. Cs C* práci konati, *susceptum negotium g. C* úkol na se vzatý provésti; velmi často *rem bene (male) g. H*; *si quis rem mandatam malitiosius gessisset C*; *res libidine, non ratione g. C*; *res gestae* n. neutr. pl. *gesta* činy, *res gerendae* činnost: *a rebus gerendis senectus abstrahit C* od veřejné činnosti, všeob. bez bližš. určení: *ea, quae clarissimus adulescens gessit C*; *maiora fide gerere O* neuvěřitelné činy vykonati; *omnia per servos gessisti C*; *haec dum Romae geruntur C* zatím, co se toto v Římě dálo; *spes rerum gerendarum C*; zvl. o činech znamenitých: *res maximas g. C* nejslavnější činy vykonati; *tantas res g. C*; *res bene fortiter feliciterque gestae*; *res domi gestae O* činy v míru; o obci: *rem publicam foris gerendam suscipere L* vzíti na se vedení zahraniční politiky; *rei publicae gerendae gratiā creatus L* k řízení obce; *quod se absente res publ. egregie gesta esset L* spravována byla; o úřadech: spravovati *duumviratum g. C*; *consulatum C*; *potestatem C*, *magistratum C*; o válce a boji: *bellum gerere* válku vésti; zeugm. též *pacem an bellum gerens S* mír zachovávaje či válku veda; *rem g.* o vůdci: velení míti, bojovati: *rem bene g.* úspěšně bojovati, *r. male g.* nešťastně bojovati; *rem comminus g. L* z blízka bojovati muž proti muži; *gladiis rem g. L*; *rem eminus g. L* sváděti bitvu z dálky; o jmění: *male rem gerentibus patriis bonis interdici solet C* kteří špatně své jmění spravují; pod. *male gerendo negotio C* špatným vedením živnosti, obchodu; odt. *eques R. sui negotii bene gerens* (= adj.) obchod dobře vedoucí; *homines negotii gerentes C* obchodníci; b) předm. osob. *alqm gerere* vésti, říditi někoho: *meque vosque in omnibus rebus iuxta geram S* za rovny budu míti, pokládati; *exercitum more maiorum g. S*; c) zvrat. *se g.* (= *praestare, praebere*) chovati se, počínati si, vésti si: *ita se gessit Caecilius in tribunatu C*; *sic me in hoc magistratu geram C*; *se honeste g. C*, *se contumacius g. N*; *dis te minorem quod geris, imperas H* ponižovati se; *se medium g. L* býti nestranný; *se sine crimine O*; *se pro cive g. C* vésti si jako občan; *se turpissime g.*; *inconsultius se g. L*; *quanto superiores sumus, tanto nos geramus submissius C* tím skromněji si veďme; spec. o boji: *bene se gerere S* v bitvě dobře se držeti.

Gerōnium, *ĭī*, *n.* městečko na hranici samnitsko-apulské, nyn. Torre di Zoppa.

gerulus, *ī*. *m.* [*gero*] nosič: *festinat gerulis frequens H* se svými nosiči.

Gēryōn, *onis*, *m.* [*Γηρυών*] a *Gēryonēs*, *ae*, *m.* [*Γηρυόνης*] trojtělý obr na ostrově Erythei (u Gad) Herakleem usmrcený, majitel krásných stád.

gestāmen, *inis*, *n.* [*gesto*] a) kroj, šat, odění, břímě; ozdoba: *clipeus, magni g. Abantis V*; *hoc Priami g. erat V*; b) ve význ. akt. nosítka: *in eodem gestamine sedem poscit T*; *gestamen sellae, g. lecticae T* přenosná pohovka.

gestātiō, *ōnis*, *f.* pův. nesení (pass.) v nosítkách, vyjížďka; pak konkr. místo: procházka, promenáda: *hortum et gestationem videt, qua hortus includitur Plin.*

gestātor, *ōris, m.* [*gesto*] nosič.

gestiō, *ōnis, f.* [*gestus* od *gero*] konání, provádění: *negotii C.*

gestiō, *īre, īvī* (*iī*), — [*gestus*] vášnivé, rozpustilé posunky činiti, pitvořiti se, veselí na jevo dávati, veseliti se, jásati, křepčiti **1)** absol. nepřech.: *exsultans et temere gestiens C; voluptate nimia gestiunt C; otio g. L; velut frenos animo eius gestienti* (= zpupný) *secundis rebus imposuisset L;* **2)** přech. náruživě si žádati něčeho, dychtiti po něčem *senatum delere C; divitum partes linquere H; securibus hospitis cervices subicere C; pericula narrare O; gestiet a furno redeuntis scire lacuque et pueros et anus H* bude si přáti, aby znali všichni otroci z pekárny a babky od kašny se vracející.

gestitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *gesto*] nosívati.

gestō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *gero*] nositi, nosívati: *hastati spicula gestabant L; laevā septem taurorum tergora O* štít se sedmerou koží; (*electra*) *nuribus mittit gestanda Latinis O* (jako šperk); *lecticā gestare H;* obr. *ferrum et scopulos g. in corde O; vix arma humeris g. L* unésti; *ex urbe atque Italia irritamenta gulae gestabantur T* byly přinášeny, dopravovány, opatřovány.

gestus, *ūs, m.* [*gero*] **a)** držení, pohyb těla: *gestus ac motus corporis C; vitium in gestu motuque C; quo quaeque in gestu deprenditur, O* v jaké poloze; **b)** posunek (rukou neb tváře), tváření se (‚fysiognomie'): *nec pes ire potest nec brachia reddere gestus O* posunky činiti, pohybovati se; *gratificari gestu C; histrionum gestus C; g. comicus magis quam oratorius C; g. orationis C* = *σχῆμα* figura.

Getae, *ārum, m.* Getové, thracký národ u Dunaje sousedící s Daky; sing. **Geta,** *ae O* a **Getēs,** *ae, m. O,* toto též jako adj.: *G. poëta O;* jako přijm. řlms.: *C. Licinius Geta,* konsul 115 a censor 107 př. K.; adj. **Getieus,** *a, um* getský, často = thracký: *gens O, arma O, sermo O;* adv. *Getice* getsky.

Gigas, *antis,* obyč. **Gigantēs,** *um, m.* [*Γίγαντες*] Gigantové, u Hom. s bohy spřízněný rod obrovských lidí na dalekém západě. Dle Hesioda synové Gaie z krve poraněného Urana. Alex. grammat. smísili Giganty s bájí o boji Titanů s nebešťany a tak vznikla báje o zápase G. s Jovem a bohy olymp., v němž G. úplně potřeni a Aetnou pokryti. Adj. **Gigantēus,** *a, um* Gigantů, gigantský, obrovský: *sanguis V; bellum O* s Gig.; *triumphus H* nad G.; *tropaea O* v boji s G. ukořistěné; *lacertus O* obrovský; *ora litoris Pr* u Kum v Kampanii.

gignō, *ere, genuī, genitum* [srov. *genus*; praes. kmen redupl. jako v *γίγνομαι*] **a)** plodit, roditi: *Herculem Iuppiter genuit C; Aeneam Anchisae Venus genuit V; Maiā genitus H* syn Majin = Mercurius; *genitus Amphione O* syn A.; *dis genite et geniture deos V* bohů zplozenče a budoucí otče bohů; *qui te genuere O* = rodiče; *pisces ova, cum genuerunt, relinquunt C* = oplozený potěr; obr. *ad maiora natura nos genuit C;* o synu adoptovaném: *Caesar tantum genuit virum O* (Oktaviana); **b)** plodit, nésti (o zemi a rostlinách): *tellus florem O;* pass. *quae in terris gignuntur C* co se na zemi rodí = plodiny země; *ubi crocum gignitur Cu* rodí se, roste; part. praes. *gignentia, ium* význ. med. co se rodí, rostlinstvo: *loca aequalia et nuda gignentium S* místa prosiá rostlinstva: *aucta in altitudinem, quo cuncta gignentium natura fert S* kam veškerá přirozenost rostlinstva směřuje; **c)** přenes.: *genuit in hac urbe dicendi copiam C* stvořil, vytvořil; *haec ipsa virtus amicitiam et gignit et continet C* jest původkyní a udržovatelkou; *ludus enim genuit trepidum certamen et iram H* zplodila, zavinila, byla příčinou; *Plato eas* (*ἰδέας*) *gigni negat C* tvrdí, že nemají vzniku; *cum ipse sui generis initium ac nominis ab se gigni et propagari vellet C* aby od něho, jím byl založen a od něho dále veden; *metus et reliquae perturbationes omnes gignuntur ex ea C* vznikají.

gilvus, *a, um* světležlutý, plavý: *equi V.*

gingīva, *ae, f.* dáseň.

glaber, *bra, brum* hladký, holý; jako subst. mladý otrok bezvousý.

Glabriō, *ōnis, m.* [*glaber*] ‚Lysák' přezd. příjm. v rodě Aciliů.

glaciālis, *e* [*glacies*] ledový, ledově studený: *hiems V*; *polus O*; *Scythia O*; *frigus O.*

glaciēs, *ēī, f.* [srv. *gelu*] led; *g. lubrica L* náledí; *Hyperboreae glacies V* ledovce.

glaciō, *āre, āvī, ātum* [*glacies*] ledem činiti, zmrznutí způsobiti; pass. zmrznouti: *positas ut glaciet nivos puro numine Iuppiter? H* jak napadlý sníh ledovatí za jasného nebe.

gladiātor, *ōris, m.* šermíř vystupující ve veřejných zápasech. Bývali bráni ze zajatců a otroků a cvičeni ve zvláštních školách. Zaměstnání nečestné; odtud i jako nadávka = vrah úkladný (bandita): *M. Antonius gladiator appellari solet C*; meton.: *gladiatores dare C* hry gladiatorské dávati; *gladiatoribus C* při zápasech gladiatorských.

gladiātōrius, *a, um* šermířský, gladiatorský: *familia Cs* tlupa, rota; *certamen, ludus, consessus C*; *corporis firmitas C* silný jako gladiator; *id quidem gladiatorium est C* způsob g. = tak si vedou gladiatoři; subst. **gladiātōrium,** *iī, n.* (sc. *praemium*) mzda, žold šermířský: *vix gladiatorio accepto L.*

gladiātūra, *ae, f.* povolání gladiatorské: *e servitiis gladiaturae destinati T.*

gladius, *iī, m.* meč, zbraň legionářů říms. $^2/_3$ *m* dlouhá, na obě strany broušená, rovná; nošen byl na závěsníku po pravém boku; *gladium stringere Cs, destringere Cs, educere Cs, nudare O* tasiti; *in vaginam recondere C* zastrčiti; *ad gladios redire Cs* sáhnouti k mečům; *gladiis rem gerere Cs.* meči bojovati. Přísloví: *ignem gladio scrutari H* oheň mečem rozšťourávati = olej líti do ohně; *plumbeo gladio C = facile*; přen. smrt, vražda: *gladiorum impunitas C*; *licentia gladiorum C* volnost vraždění.

glaeba, *ae, f.* též *glēba* [srov. *globus*] hrouda: *rastris glebas frangere V* hroudy rozmělňovati; *glebas versare H* hroudy obraceti = orati; *glebas dimovere aratro O*; *glebam agri alci assignare L* přidělíti; přenes. pole, role: *terra antiqua potens armis atque ubere glebae V* žírnou půdou; *picis glebae Cs* hroudy, kusy.

glaesum viz *glēsum.*

glandifer, *fera, ferum* [*glans, fero*] žaludy nesoucí: *quercus C.*

glans, *glandis, f.* [srov. žalud, *βάλανος*] 1) žalud: *glandes atque arbuta V*; *cadunt agitatā ilice glandes O*; *glande vivere C* žaludy se živiti; *glande famem pellere O*; 2) olověná neb hliněná koule na střelení: *latā plumbea fundā missa g. O*; *glande aut lapidibus pugnare S*; *glande liventis plumbi V*; *fusili ex argilla glandes C.*

glārea, *ae, f.* křemen, štěrk, křemenitý písek, písčitá půda: *vias glarea substruere L*; *clivosi g. ruris V* pahorkatá písčina venkovská.

glāreōsus, *a, um* křemenitý: *saxa glareosa L* kameny slepencové (oblázky).

Glaucē, *ēs, f.* [*Γλαύκη*] dle báje matka Artemidy zvané Upis.

Glaucia, *ae, m.* [*glaucus* sivý] příjm. říms. rodu Serviliů.

Glaucis, *idos, f.* [*Γλαυκίς*] jméno psí.

1. glaucus, *a, um* [*γλαυκός*] modrošedý, sivý: *salix V, ulva V, amictus V*; *equus V* sivák; *glaucā canentia fronde salicta V* (vzhledem ke spodku listů); *lumen V* sivé oči.

2. Glaucus, *ī, m.* [*Γλαῦκος*] 1) syn Sisyfův, jenž vlastními koňmi roztrhán; 2) vůdce Lykiů ve válce trojské, přítel Diomedův; 3) rybář eubojský v boha mořského proměněný.

glēba viz *glaeba.*

glēsum, *ī, n.* též *glaesum* a *glessum* [slovo germ. původu, srov. Glas] jantar: *succinum, quod ipsi glesum vocant T.*

glīscō, *ere, —, —* původ. tučněti; přenes. růsti, vzrůstati, vzmáhati se; množiti se, přibývati: *ignis oleo gliscit C*; *invidiam sua sponte gliscentem calamitas accendit L*; *adulatione, seditione gliscente T*; *invidia L, saevitia T, flagitia et infamia T*; *singuli T* bohatství jednotlivců.

globōsus, *a, um* [*globus*] kulovitý, kulatý: *saxum C, terra, mundus C.*

globus, *ī. m.* [srov. *glaeba, glomus*, něm. Klumpen] a) původ. těleso tvaru kulatého,

koule (naproti mathem. *sphaera*): *g. terrae C* zeměkoule; *in caelo animadversi globi C* ohnivá kulatá tělesa, meteory; **b)** přenes. shluk tvaru koule: *flammarum globi V* kotouče plamenné; *sanguinis globos vomere O*; *atro nubium globo effusa grando T* z chumáče černých mraků; o lidech: *circa Fabium globus L* dav, zástup; *g. Talassii L* družina, lidé Talassiovi; *g. militum, armatorum T*; *g. nobilitatis S* ironicky o společnosti pro sebe uzavřené ‚klika'.

glomerō, *āre, āvī, ātum* [*glomus*] **a)** v klubko svinouti, sbaliti něco, kulovitý tvar dáti něčemu, zakulatiti něco: *terram O, lanam O*; *glomerata sanguine multo viscera O* ve shluk spojené, dohromady smotané; *atra favilla glomerata O* kotouče černého popelu; obr. *haec vetusta saeclis glomerata C* nahromadčné; *annus glomerans* (sc. *se*) *C* rok v kruh se zavinující, běh roku; *tempestatem nubes glomerant V* mračna shlukují se v bouři; *grando glomerata L* husté (slité) kroupy; **b)** stlačiti, sehnati, sraziti v chumáč, shluk, dav: *apes glomerantur in orbem V* shlukují se v chumáč; *agmina cervi glomerant V*; *legiones in testudinem T*; básn. *gressus g. superbos V* o poklusu koní vzhledem k zaokrouhlenému pohybu kolen.

glomus, *eris, n.* [srov. *globus*] klubko.

glōria, *ae, f.* **I** pův. **a)** abstr. sláva, čest: *sit in aeterna g. Marius C* ať požívá věčné slávy; *excellens in re militari g. C*; *g. belli, rei militaris C* s. válečná; *dicendi g. C* s. řečnická; *pulsi Turni V* zjednaná zahnáním Turna; **b)** konkr. slavný čin, ozdoba, chvalná vlastnost: *memorare veteres Gallorum glorias T*; *penes eosdem magistratus, gloriae, triumphi erant S*; *unus bis rem publ. servavi, semel gloriā, iterum aerumnā meā C* slavným činem; zvl. *Lapithae gloria gentis* (*Caeneus*) *O* chlouba; *candidus, armenti g.*, (*tardi pecoris Tib.*) *taurus O* ozdoba, pýcha stáda; *gloria frontis T* ozdoba čela; **II** přenes. **a)** slávy chtivost, ctižádost, touha po slávě: *optimus quisque maxime gloriā ducitur C*; (*dolorem*) *gloriā ferre C* bolest ze ctižádosti snášeti; *gl. generandi mellis V* touha po slávě, že tvoří med; *gloriā elati Cs* z chtivosti slávy; *iactantia gloriaque ad posteros T* z chlouby a pro slávu u potomstva; (*milites*) *g. intrat T* v. jímá ctižádost; *quem tulit ad scaenam ventoso g. curru H*; **b)** pýcha, vypínavost, honosivost: *ostentatio et g. C*; *tollens g. verticem H*; *insolentia gloriae N* zpupná honosivost.

glōriātiō, *ōnis, f.* honosení se něčím (ve sm. dobrém) chválení něčeho: *vita beata* (*virtus*) *gloriatione digna C.*

glōrior, *ārī, ātus sum* [*gloria*] honositi se, chlubiti, vychloubati se něčím; chvástati se: acc. *idem C*; *alqd C*; *haec L*; abl. *suā victoriā Cs*; *quibus rebus C*; *occiso malo cive C*; *socero illo O* jím jako tchánem; de: *de misera vita C*; *de tot Fulviis C*; *de tuis divitiis C*; in: *in ea re glorior S* to jest má chlouba; *in eo g. C*; acc. c. inf.: *se alterum fore Sullam Cs*; *se similem esse Catilinae C*; absol.: *nec mentitur in gloriando C* a nelže chlubě se (takto); *dicitur glorians Pompeius dixisse Cs* prý se chlubil.

glōriōsē, adv. [*gloriosus*] **1)** slavně: *triumphare C, gloriosissime alqd conficere C* s největší slávou; **2)** honosivě, chlubně: *exorsus es non g. C.*

glōriōsus, *a, um* [*gloria*] **1)** slavný: *bene de re publ. mereri gloriosum est C*; *quae si in privatis gloriosa C* = chvály hodno; *postquam gloriosa modo neque belli patrandi cognovit S* že to vede jen k slávě a ne k ukončení války; *mihi gloriosum est C* pro mne jest ctí; *dies gloriosissimus T*; **2)** honosivý, chvástavý, chlubný: *g. philosophia C*,

glūbō, *ere, psī, ptum* loupati, oloupovati (vl. i přenes.).

glūten, *inis, n.* [srov. hlen] lep. klih.

Glycera, *ae, f.* [Γλυκερά od γλυκύς] milenka Horatiova: *immitis G.* (oxymoron).

Gnaeus, zkrác. *Cn.* předejmení říms.

gnārus, *a, um* [*gnosco*, srov. γνώριμος] **1)** akt. znalý, vědomý něčeho: *rei publicae C, g. locorum T, sub Nerone temporum T* poměrů za N.; *militum atque hostium T* ježto nabyl znalosti; *periculorum T*; s acc. c. inf. věda, že; absol. *custos gnarus T* zkušený; *turbarent gnaros T* = *conscios*; **2)** pass. známý = *notus*:

gnarum id Caesari T; *palus gnara T*, *conspicui eoque gnari T*, *gnari campi T*.

Gnathō, *ōnis*, *m.* břichopásek v Terentiově veselohře ‚Eunuchus'; odt. pak jako appell. břichopásek, žrout *C*.

Gnātia, *ae*, *f.* proston. tv. místo *Egnatia* [Ἔγνατία] přímoř. město v Apulii u silnice Appiovy.

gnāta, *gnāti*, *gnātus*, *gnāvus* etc. viz *nātus*, *nāvus etc.* (*gnatus* starob. forma u *V*).

Gnidius, *Gnidus* viz *Cnidus*.

Gnōsus, *ī*, *f.* též *Gnōssus* a *Cnōssus* [Κνωσσός], město na Krétě, sídlo Minoovo; odt. adj. **Gnōsiacus**, *a*, *um* = krétský; **Gnōsias**, *adis*, *f.* a **Gnōsis**, *idis*, *f.* Kréťanka = Ariadne; **Gnōsius**, *a*, *um* z Knossu nebo = krétský; subst. **Gnōsiī** *ōrum*, *m.* Knossané.

Gobannītiō, *ōnis*, *m.* ujec Vercingetorigův.

Golgī, *ōrum*, *m.* město na Kypru.

Gomphī, *ōrum*, *m.* [Γόμφοι] město v Thessalii na úpatí Pindu u řeky Peneia, nyn. Skumbos; odt. **Gomphēnsēs**, *ium*, *m.* Gomfejané.

Gonnī, *ōrum*, *m.* [Γόννοι] město v Thessalii.

Gordacī *montēs* viz *Gordyaeī*.

Gordium, *iī*, *n.* [Γόρδιον] město ve Vel. Frygii u řeky Sangaria.

Gordyacī, *ōrum*, *m.* [Γορδυαῖοι] Gordyaeové (nyn. Kurdové), národ usedlý na levém břehu horn. Tigridu západně od Mesopotamie; adj. **Gordyaeī** *montēs* pohoří gordyaejské, dělící Armenii od Mesopotamie *Cu*.

Gorgē, *ēs*, *f.* dcera Oineova v ptáka proměněná, sestra Meleagrova a Deianeiřina *O*.

Gorgiās, *ae*, *m.* znam. sofista poch. z Leontin na Sic., žák Empedoklův, učitel řečnictví. R. 427 přišel jako vyslanec svého rodiště do Athen, kde již zůstal. Vypěstoval zvláštní umělý sloh a založil theorii umělé prósy řecké.

Gorgō, *ŏnis*, *ūs*, *f.* [Γοργώ] plur. *Gorgones*, *um* tři dcery Forkyovy: *Stheno*, *Euryale* nesmrtelné, *Medusa* smrtelná, dívky s hady místo vlasů, pohledem usmrcující. Medusu zabil Perseus, z krve její vzrostl Pegasos; hlavu její měla Athene na štítě; adj. **Gorgoneus**, *a*, *um* Gorgonin; *G. equus V* = *Pegasus*; *venena G.* V jedovatí hadi.

Gorgobina, *ae*, *f.* město Boiů mezi Ligerem a Elaverem.

Gortȳna, *ae*, *f.* [Γορτύνη] velké město na Kretě (uprostřed na jihu); adj. **Gortȳnius**, *a*, *um* gortynský, kretský: *iudex C*; *stabula*, *spicula V*; **Gortȳniacus**, *a*, *um* = kretský: *arcus O*; subst. **Gortȳniī**, *ōrum*, *m.* Gortyňané.

gōrȳtus viz *corytus*.

Gotīnī, *ōrum*, *m.* též *Gothīnī* a *Cotīnī*, národ keltský v Karpatech, vedle Markomanů a Kvádů *T* (viz *Cotini*).

Gotōnēs, *um*, *m.* Gothové, národ za časů *T* na dolní Visle.

grabātus, *ī*, *m.* [κράββατος] lehátko (prosté).

Gracchus, *ī*, *m.* příjm. rodu Semproniova; nejslav. oba bratří Tiberius a Gaius, synové Tib. Sempr. Gr. a Kornelie, dcery st. Scipiona Afr.; ost. viz *Sempronius*; adj. **Gracchānus**, *a*, *um* grakchovský: *iudices C* (= gr. smýšlející).

gracilis, *e* **a)** hubený, suchý, vytáhlý: *puer H*, *Messius scurra H*; **b)** štíhlý, ztepilý, svižný: *arbor*, *cupressus O*; *equi hominesque L*; *capella O*; **c)** jemný, něžný: *umbra*, *stamen*, *catena O*; **d)** prostý, jednoduchý: *Thalia V*; *materia O*; *praefatio Plin*.

gracilitās, *ātis* *f.* hubenost, štíhlost.

grāculus, *ī*, *m.* kavka.

gradātim, adv. [*gradus*] krok za krokem, postupně, ponenáhlu: *g. respondere C*; *g. addere aut demere C*; *honores assequi C* úřadu dosíci stupeň po stupni; *g. amicos habet Plin* přátele třídí dle stupňů; *g. tractare Plin* dle hodnosti, ceny.

gradior, *gradī*, *gressus sum* kráčeti, jíti: *fidenti animo ad mortem C*; *bestiae gradientes C* po zemi chodící; *gradiendo ad pastum accedere C* chůzí; *lente gradiens VO* zdlouha, volně si vykračuje; *per adversi gradieris cornua Tauri O* pojedeš; *pariter gressi V* vykročivše.

gradus, *ūs*, *m.* [*gradior*] **1)** pův. **a)** krok: *pleno gradu LC*; *citato g. L*

zrychleným k.; *gradum inferre T* v před pokročiti; *g. referre O* jíti zpět; *g. conferre T* sraziti se; *g. addere L* do kroku přidati; *g. continere V* (po)zastaviti k.; *g. celerare V* zrychliti; *sistere V, sustinere O* zastaviti; *tarda necessitas corripuit g. H* zrychlila, zdvojnásobila; *mortis g. timere H* příchodu s.; *gr. ex aedilitate ad censuram L* skok: **b)** postavení, postoj (šerm.): *in gradu stetimus certi non cedere O* v pevném post.; *gradu depulsus est N* z p. byl vytlačen (= výhod zbaven); *gradu moveri L; de gradu deici C; de g. pugnare L = stabili gradu T* v pevném postavení; **2)** konkr. stupeň, schod, příčel; pl. schody, žebřík: *g. alti V, in gradibus Concordiae C* na schodech chrámu Sv.; *scalarum g. C, nituntur gradibus* opírají se o příčky; *per g. deiectus L* se schodů; i stupně, sedadla v divadle *OT*; **3)** přenes. **a)** stupeň, postavení, hodnost, důstojnost: *g. magistratuum C; g. dignitatis L* odstíny důstojnosti; *g. senatorius C* hodnost senatora; *omnes honorum gradus C; eodem g. esse N* touž h. míti; **b)** metaf. o rozdílech kvantit.: α) věku: *aetatis gradus CT*; β) příbuzenstvl: *totidem gr. distamus ab illo O; gradu propior sanguinis O; necessitatum g. C*; γ) jin. věcl abstr.: *peccatorum C, societatis hominum C, officiorum C, cognominis O, amicitiae Cu, argumentorum T.* Adv. *per gradus . . ambit O* postupně.

Graccē, adv. [*Graecus*] řecky: *scire, nescire, scribere C.*

Graccī, *ōrum, m.* [*Γραικοί*] Řekové, obyč. pl., řídč. sing. *Graccus, ī, m.* Řek, *Graeca, ae, f.* Řekyně: *G. ignobilis L*; adj. **Graccus,** *a, um* řecký; *Graeco more bibere C* dokola (při vyřčení jména); *historia G. C* řecky psaný; *Graecum, ī, n.* i plur. *Graeca, ōrum C* řečtina.

Graccia, *ae, f.* Řecko **a)** pův. Hellas, **b)** t. zv. Velké Řecko v již. Italii: *magna G. C; in G. C.*

graccor, *ārī, ātus sum* po řecku žíti: *si Romana fatigat militia assuetum graecari H* (= člověka oddaného životu změkčilému).

Graccostasis, *is, f.* [*Γραικόστασις*] budova v Římě vedle radnice sloužící ku přijímání cizinců, zvl. řeckých vyslanců *C.*

Graeculus, *a, um* [demin. od *Graecus*] řecký ve sm. pohrdlivém a iron.: *negotium G. C* (= svědčící o duchu zakládajicím si na formalitách a titěrnostech); *G. contio C, G. ancilla T*; subst. **Graeculus,** *ī, m.* Řečíček: *ut Graeculum, ut assentatorem, ut poëtam C.*

Grāiī, *Grāī, ōrum, m.* básn. místo *Graeci* Řekové; sing. *Grāius, ī, m.* Řek: *at cetera G. V; quasi vero non G. hoc dicat C*; jako adj. řecký: *G. iubae, G. nomen, G. urbes V; G. Camena H; Alpes Graiae L* Alpy grajské (na jih od V. sv. Bernarda).

Grāiocellī, *ōrum, m.* národ v Alpách grajských s hl. m. *Ocelum.*

Grāiugena, *ae, m.* [= *Γραιογένης*] Řek rodem, Řek: *Graiugenumque domos suspectaque linquimus arva V.*

grāmen, *inis, n.* [z **gras-men,* srov. *γράστις* pice] tráva **a)** drn, trávník: *tenax g. H; graminis herba L* travina; **b)** bylina, rostlina: *g. ignobile cerinthae V; neve parum valeant a se data gramina O; feris incognita capris gramina Pr.*

grāmineus, *a, um,* travnatý: *campus V, palaestra V*: z trávy, z drnu: *sedile V, arae V; gr. corona obsidionalis L* věnec z trávy jako čestná odm. osvoboditeli města z obležení; *gr. hasta C* bambusový.

grammaticus, *a, um* [*γράμματα*] mluvnický, grammatický: *ars C, grammaticae tribus H* kritické cechy; subst. **grammatica,** *ae, f.* věda mluvnická, filologie, jazykověda; též pl. **grammatica,** *ōrum, n.*; **grammaticus,** *ī, m.* jazykozpytec, filolog, kritik, literární historik.

Grampius n. **Graupius** *mons* pohoří Grampijské ve Skotsku *T.*

grānāria, *ōrum, n.* [*granum*] špýchar, sýpka.

grandaevus, *a, um* [*grandis, aevum*] vysokého věku, letitý, starý: *pater O, apes V, senex T.*

grandēscō, *ere, —* inchoat. [*grandis*] růsti: *lentiscus triplici fetu C.*

grandifer, *fera, ferum* [*grandis* a *ferre*] výnosný: *arationes C.*

grandiloquus, *a, um* vážně, slavnostně mluvící; ve sm. potup. velkohubý; subst. chlubílek: *isti grandiloqui C.*

grandis, *e* **1)** veliký: *vas C, tumulus Cs, patella C, liber C, conchae C, lumina O; hordea V* velkozrný; *elementa O* hrubé; *pecunia S* značné množství peněz; *onus O* těžké; *fenus C, pondus argenti C* značný, *amiculum grandi pondere C; epistula C* dlouhý; *g. dedecus H* náramná ostuda; **2)** vzrostlý, statný: *cervi Cs; ilex S; puer C, g. aetas C; g. alumnus H; ossa O, membra O* silné; *cothurnus H* vysoký; **3)** co do věku pokročilý, starý, stařičký: *plane g. C;* častěji *g. natu, g. aevo OT;* **4)** co do významu důležitý, vážný, významný: *res grandiores C, munus H, exemplum C* (pádný); znamenitý: *ingenium O, documentum patientiae T; munus tua grande voluntas ad me pervenit O* za dar mi přišla tvá dobrá vůle; *vox grandior C* význačnější; **5)** vznešený: *metit Orcus grandia cum parvis H* v. i nízké; *Maecenas, g. decus H; genus dicendi C* (slavnostní); *orator C; professus grandia turget H = dicendi genus grande; pro grandibus fiunt tumidi C.*

grandităs, *ātis f.* (o řeči): vznešenost: *verborum C.*

grandō, *inis, f.* [srov. č. hrád] krupobití, kroupy.

Grānīcus, *ī, m.* [Γρανικός] řeka v Mysii pramenící na Idě; i jako bůh této řeky *O.*

grānifer, *fera, ferum* [*granum, fero*] o mravencích: zrna nosící *O.*

Grānius, *a, um* jméno rodu řím., zvl. **1)** *Q. Gr. Praeco,* vtipný řečník, přítel Crassův a Catulův; **2)** *Gr. Marcellus,* místodržící bithynský za Nerona *T;* **3)** *Gr. Silvanus,* spiklenec proti Nerono i r. 65 po Kr.

grānum, *ī, n* [srov. zrno, Korn] zrno; jádro, jadérko: *g. ficī C.*

graphium, *ī, n.* [γραφίον] pisátko kovové.

grassātor, *ōris, m.* [*grassor*] tulák, pobuda, zákeřník: *viator a grassatore spoliatur C.*

grassor, *ārī, ātus sum* [freq. ke *gradior*] **a)** kráčeti, choditi: *miles recto limite O; virtutis via S;* **b)** v noci se potloukati, toulati: *iuventus in Subura L; Nero T;* **c)** postupovati, jednati: *iure, non vi L; obsequio H; consilio, si nihil vires iuvarent L* (lstí); *assentando multitudini L; veneno g. T* sáhnouti k; zvl. ve sm. nepřát. proti nčk. postupovati; řáditi: *ut paucorum potentia grassaretur T.*

grātē, adv. [*gratus*] **1)** s radostí, rád: *aliquid meminisse C;* **2)** s vděčností, vděčně: *pie, g., humaniter C; natales g. numerare H.*

grātēs, *f.* pl. (obyč. jen nom. a acc.) [srovn. *gratus*] dík, díky; *g. agere CL, g. habere T* díky činiti, vzdávati; *laudibus gratibusque venerari T* chvalořečmi a díkůčiněním uctívati; *g. referre, persolvere V* odvděčiti se; *superis g. decernere O* děkovnou slavnost ustanoviti; iron. = trest: *pro talibus ausis di persolvant g. dignas V.*

grātia, *ae, f.* [srov. *gratus*] **I** konkr. a smysl. půvab, vděk, líbeznost, krása: *nobilitas animi, gratia formae O; neque abest facundis g. dictis O; gratia oris T;* **Grātiae,** *ārum, f.* bohyně krásy a půvabu, Charitky, dc. Diovy a Eurynomy: Aglaia, Eufrosyne a Thalia *H;* též sing. jako coll.: *non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto O; rixarum metuens tangere Gratia H;* **II** abstr. a přenes. **a)** oblíbenost, přízeň, vážnost: *alqm gratiā comparare cum alqo C* co do vážnosti; *mihi g. est O* = jsem oblíben; *in g. esse apud alqm C* býti oblíben, v přízni; *omnis g., potentia, honos . . apud eos sunt S* vážnost, vliv; *cum virtute tum gratiā viri S* oblíbenost; *g. dignitas, honor Cs, summa nobilitas et g. Cs, summum gradum dignitatis et gratiae tenere C; alqm apud populum in gratia ponere L* učiniti oblíbeným; *nimia g. Chrysogoni C; gratiam inire ab alqo C* v něčí přízeň se dostati; **b)** v širš. význ. přízeň, přátelství, blahovůle, náklonnost, láska, též styky, svazky přátelské: *gratia atque hospitiis hominum nobilissimorum florere C; gratiam alcs sibi conciliare C* př. něčí si zjednati, naklonití si někoho; *gratiam inire L* smír učiniti; *in g. redire cum alqo LC* smířiti se; *gratia matris O* láska k; *sapiens gratiā non movetur C* náklonností; *in g. restituere, reducere C* přízeň něčí opět zjednati; *excel-*

lentibus gratiis paucorum C přízní; *externas gratias quaerere T* přátelské svazky; *parvi tibi g. nostra est O* láska; *solida est mihi g. tecum O* pevné přátelství. Adv. *cum gratiā L* ochotně; *cum bona g. C* ve vší dobrotě; **c)** jako důsl. předch. konkr. osvědčení přízně atp., laskavost prokázaná: *beneficium et g. C*; *peto a te hanc g. C*; *gratiam dicendi facere L* dovoliti mluviti; *g. delicti sibi facere S* dovoliti si, prominouti si něco; *Boccho delicti gratiam facit S* promine; *omnium tibi quae nefarie es ausus, g. facio L*; **d)** laskavost navzájem prokázaná, vděk, uznání, vděčnost, dík: *dis gratia! O* chvála bohu; *gratiam debere C* díkem býti povinen; *g. merita Cs* povinný dík; *gratiam habere alci pro alqa re C L* vděčen býti; *gratiam referre, persolvere Cs C* odvděčiti se; *g. ferre L* uznání dojíti; *gratiam repetere L* vděčnosti se dožadovati; *g. redditur meritis O* uznání se dostává; zvl. *gratias agere CL* děkovati, dík vzdávati (*de, pro, ob, quod*). Abl. **grātiā** význ. adv. viz násl.

grātiā, adv. [abl. od *gratia*] srov. řec. χάριν, stává za gen. k vůli, pro, za: *honoris g. alqm nominare C* = τιμῆς χάριν = abych mu učinil poklonu; *negotii gratia properare S* za svým podnikem; *amicitiae g. C* z přátelství; *exempli g. C* na příklad, jako; *commonendi g. C, fructus servandi g. C, consolandi tui g. C*; *meā, tuā, nostrā, vestrā g.* k vůli mně atd.; *eā gratiā S* proto.

Grātidius, *a* rodina říms., z níž pocházela babička Ciceronova Gratidia.

grātificātiō, *ōnis, f.* vděčení se, laskavost, ochotnost, prokazování dobrodiní: *g. et benevolentia C, impudens g. C*; darování: *Sullana g. C.*

grātificor, *ārī, ātus sum* [*gratus* a *facere*] **a)** vděk činiti někomu; odvděčovati se, zavděčovati se: *de eo, quod ipsis superat aliis g. volunt C*: *gratificatur mihi gestu accusator C*; **b)** přech. darovati, obětovati něco někomu: *qui gratificantur cuipiam, quod obsit illi, cui prodesse velle videantur C*; *potentiae paucorum decus atque libertatem suam gratificari S*; *populo et sua et aliena g. C*

grātiīs, staž. *grātīs* (abl. pl. od *gratia*) ‚za pouhý dík', zadarmo, zdarma, z lásky.

grātiōsus, *a, um* [*gratia*] **a)** oblíbený, přízně požívající, příjemný, vítaný: *apud alqm, alci C*; *homines in suis .. municipiis gratiosi C*; **b)** zvl. *gratiosa missio L* z milosti udělené; *gratiosissima rogatio C* prosba nejmilejší; *causa tibi gratiosior est quam vultus C* větší přízni se těší; **c)** ochotný, laskavý: *gratiosi scribae C.*

grātīs viz *gratiis.*

Grātius, *a* rod říms., z něhož poch. **1)** žalobce básníka Archia *C*; **2)** básník G. Faliscus, vrstevník Ovidiův, jenž napsal báseň o lovu ‚Cynegeticon'.

grātor, *ārī, ātus sum* [*gratus*] = *gratulor* (jež nehodí se do hexam.) blahopřáti: *nescia, gratentur consolenturne parentem O*; *gratare sorori V*; slavnost děkovnou slaviti: *templum gratantes ovantesque adire L*; *abest gratantibus Aeson O*; štěstí přáti: *Tiberius .. incolumem fore gratatur T.*

grātuītō, adv. [*gratis*] zdarma, zadarmo: *g. civitatem impertire C*; *causas g. defendere C*; *g. malus atque crudelis erat S* = jen tak, bez zvláštního důvodu, účelu.

grātuītus, *a, um* [*gratis*] **1)** akt. ten, kdo něco zdarma činí, nezištný, dobrovolný: *mercennarios gratuitis anteferre C*; *liberalitas gratuitane est an mercennaria? C*; *hominum caritas et amicitia C*; **2)** pass. zdarma činěný, nezištný, dobrovolný, bezplatný: *suffragia C* nezakoupené; *furor L* sám sebou vznikající; zvl. bez účinku, neprospěšný, marný: *parricidia L* nadarmo, bezvýsledné.

grātulābundus, *a, um* [*gratulor*] horlivě blahopřející: *multitudo L.*

grātulātiō, *ōnis, f.* [*gratulor*] **1)** projev radosti, radost: *summa cum gr. civium et laetitia C*; **2)** blahopřání: *gratulationes fiebant Cs*; *mutuā g. fungi Cu* navzájem si blahopřáti; *in sua gratulatione C* ve dni nastoupení svého úřadu (= když se mu blahopřálo); **3)** děkování, díků činění, děkovná slavnost: *quanta gratulatione in hoc templum ingredi debent C*; *mihi uni con-*

servatā republicā gratulationem decrevistis C slavnost děk. jste ustanovili; *g. nostrae dis immortalibus g. erunt C.*

grātulor, *ārī, ātus sum* [z **gratitulor*, srov. *tollo*] 1) blahopřáti, štěstí přáti: *alci, de, pro alqua re, alqd, quod,* acc. c. inf., absol. *gratulatum venire C*; *inter se g. C* navzájem si bl.; 2) děkovati, díky činiti (= *gratias agere*): *dis immortalibus C.*

grātus, *a, um* (pův. asi chválený, vitaný, viz 2)) 1) půvabný, roztomilý, krásný: *gratum Antium H, grata Venus V*; *gratior in pulchro corpore virtus H*; 2) milý, oblíbený, vděk, k libosti, přijemný; vítaný, cenný: *multis nobilibus gratum esse facturum Cs* že se zavděčí; *gratum facere alci alqd* vhod učiniti; *gratum eloqui H* k libosti promlouvati; *est mihi g. vestra erga me voluntas C*; *grata feminis carmina H* (s potupou = *mollia*); *dies, nox H*; *hedera Baccho O*; *cui cum minus g. esset S* u něho oblíben; *mihi longe gratissime O* daleko nejmilejší; *hoc mihi gratum est C* jest mi vhod; *nihil gratius Appio esse facturos C* že větší radosti A. neučiní; 3) vděčný: *verba nos testantia gratos O* slova svědčící o naší vděčnosti; *se alci gratum praebere C* ukázati se vděčným (*in, erga alqm, pro alqa re*); *male gr. O* nevděčný; *si quod adest, gratum iuvat H* vděčně jsouc přijato; *g. animus C, g. memoria C, g. voluntas C, g. manus H.*

Graupius *mons* viz *Grampius mons.*

gravanter, adv. [*gravans*] zpěčuje se, nerad: *reguli Gallorum haud gravanter ad Poenum venerunt L* = ochotně, rádi.

gravātē, *gravātim,* adv. [*gravor*] s obtíží, nerad, zpěčuje se, zdráhavě; často litot. *haud g., non g.* = ochotně.

gravēdinōsus, *a, um* [*gravedo*] rýmou trpící, rýmu mající *C.*

gravēdō, *inis, f.* [*gravis*] tíže v údech, malátnost, (chřipka), rýma.

grave-olēns, *entis,* (též dvěma slovy) a) silně vonící: *centaurea V*; b) páchnoucí, smrdutý: *fauces graveolentis Averni V.*

gravēscō, *ere,* —, — [inchoat. ke **gravere, gravis*] a) těžkým se stávati: *fetu nemus omne gravescit V* plody se obtěžkává; b) obr. horšiti se: *valetudo T, publica mala in dies T.*

graviditās, *ātis, f.* [*gravidus*] těhotenství: *ab* [*Sole*] *Luna illuminata graviditates et partus afferat C.*

gravidō, *āre, gravidātus* [*gravidus*] oplodniti: *terra gravidata seminibus C.*

gravidus *a, um* [**gravere, gravis*] a) těhotný, oplodněný: *uxor C, Latona C, pecus O, muraena H* před potěrem, *hostia T* březí; též o jin. věcech: *ager V, terrae O*; *tellus O* osetá zuby dračími; b) obtížený, naplněný, plný: *ubera gravida C, stipes nodis V*; *Italia imperiis V* mnohovládná; *urbs bellis V*; *pharetra sagittis H*; *g. culmus aristis V*; *nubes O* (deštěm); *messes O* (zrny); *nova de gravido palmite gemma tumet O* bující.

gravis, *e* těžký [srov. βαρύς] I absol. a) konkr. těžký, velkou váhu mající: *gravia navigia Cs*; *ora navium rostrata gravi pondere H*; *habenae graves auro O*; *grave onus H*; *onus Aetnā gravius C*; *aes grave plaustris convehentes L* těžké peníze staré váhy (kdy *as* = *libra*); *g. silex O*; *tellus, terra VH* = tučná; *inflexi grave robur aratri V*; *g. cibus C* těžce stravitelný; *g. hasta, arma*; odt. *gravis miles*; *milites gravis armaturae* těžkooděnci; *gr. Entellus V* = obrovitý; *g. lacertus O* pádný; *g. pretium S* (pův. od vážení) vysoká cena; *g. supellectilem Plin* drahocenný nábytek; b) přenes. závažný, vážný, důležitý, významný, značný, veliký; pádný, důrazný, důstojný: *sine g. causa Cs* bez závažné p.; *grave senatus consultum C* důstojný; avšak *gravissimae causae* nejvážnější; *sententiae g. C* obsažné, jadrné; *verba gravissima S* jadrná s.; *exemplum g. H* pádný; *inceptum g. H* veliký podnik; *g. Sullae victoria C* důležité, významné; *studia graviora atque maiora C* vážnější; *graviore plectro canere O* povznešenějším tonem; *cum gravibus rebus satis fecerimus C*; *res gravissima S* věc nemalé důležitosti; jindy *res gravissima* = *caput, summa* hlavní věc; *gravis atque opulenta civitas L* značná; zvl. o lidech: *g. auctor CL, testis C* závažný; *gravissimi historici N* nejvážnější; *g. Aesopus H*

vážný, velebný; *homo prudens et gravis C* pevné povahy, charakterní; *vir pietate g. V* znamenitý; **c)** o zvuku: hluboký: *vox gravis C, ab acutissimo sono usque ad gravissimum C*; o vášních: prudký, *graves inimicitiae C, g. odium C*; **II** pass. **a)** obtížený, tísněný, tlačený: *g. aere, iaculo dextra VO; agmen praedā grave L; nubes imbre L; naves hostilibus spoliis L; vinculis Plin; pharetrā spolioque leonis O; colus lanā V; cornum cuspide grave O* těžkým hrotem okovaný; *barba g. nimbis O; pennae g. aspergine O*; **b)** zvl. stářím, nemocí atp. obtížený, slabý, sesláblý: *aetate et viribus gravior L; morbo g. V; graves fetae V* (sc. *morbo*) mdlé, slabé bahnice; *g. vulnere L; oculi graves V* ‚těžké'; *g. corpus H* = zácpa; **c)** = *gravidus* těhotný, březí: *regina sacerdos Marte g. V; equus armatum peditem g. attulit alvo V* o koni trojském; *uterus g., venter g. O*; **III** akt. **a)** tížící, tlačící **α)** pův. konkr.: *aureum amiculum C; sarcina H; arma C*; **β)** přenes. obtížný, tísnivý: *onus officii C; sol HO* dusné horko; *aestas V* letní vedro; *solet esse g. cantantibus umbra V* nezdravý; podob. *solum caelumque iuxta grave T; grave anni tempus CL, auctumnus Cs, aestus H; tempestas O* špatné počasí; *g. ictus O* těžko dopadající; *g. ictu viator V* pádně bijící; *g. labores V* obtížné, klopotné; *g. curae O; graves Cyclopum officinae H* klopotné; *militia g. H; somnus, dolor O* tísnivý; *g. vulnus C* těžká rána; *gravi morbo affectus C* těžce nemocný; **b)** zvl. těžce snesitelný, tvrdý, zlý, smutný; po přip. přísný, krutý, bolestný: *ne quid gravius in fratrem statueret Cs* příliš přísný; *si quid .. gravius accidisset Cs; gravissimum supplicium sumere de alqo Cs* co nejpřísněji potrestati; *gravior fortuna Cs* smutnější; *senectus g. C* obtížné; *omnis aetas g. C; g. et molesta vita C; g. bellum* tížící válka; *edictum g. L; senatus consultum vehemens et grave C; verbum gravius C* tvrdší; *g. adversarius imperii C* tvrdošíjný, zarputilý; *gravior hostis L; graves Persae H* obtížní; *g. damnum O* krutá ztráta; *exitus g. O* smutný; *graviora cruciamenta, tormenta C* bolestnější; *graves rumores C* zlé zprávy; pod. *gravis nuntius C; passi graviora H* kteří horší příhody přestáli; *graviora minari O* těžšími tresty hroziti; **c)** protivný, odporný: *odor caeni V; grave olens V* protivně páchnoucí; *grave virus H* hnusný; *chelydri V; ellebori V; g. hircus H.*

Graviscae, *ārum, f.* městečko v okolí Tarquinií: *intempestae V.*

gravitās, *ātis, f.* [*gravis*] tíže **I a)** konkr. váha, břímě: *armorum Cs, navium Cs* (těžkopádnost); *contentio gravitatis C, gravitate et pondere C* tíhou a váhou; *corporis g. O; gravitate carens aether O* nemající váhy; přenes. *g. annonae T* vysoká cena, drahota; **b)** přenes. váha, význam, závažnost, důležitost: *g. civitatis Cs; provinciae Cs; imperii g. C; g. sententiae C, artium C*; **c)** vážnost, důstojnost: *sententiarum C; gravitati aetas impedimento est C; erat in illo viro comitate condīta g. C; plus gravitatis habere C; dicendi g. C; personae g. C*; místo konkr. *gravitatem dignam exspectatione C* = vážná osobnost; **II** pass. obtížení, těžkost, zemdlenost, malátnost: *g. uterum tendebat O; g. membrorum C; corporis C; linguae C*, těžký jazyk; *g. senilis O* slabost stařecká; **III** akt. tlak, tíže, pádnost: *g. belli T; imperii C* břímě; *soporis O* tíživý spánek; *g. responsi C, verborum C* tvrdost; přísnost: *legum C, iudiciorum C; censor summa gravitate C* nejvýš přísný; nepříjemnost, nezdravost, protivnost, odpornost: *caeli T; loci L; auctumni S.*

graviter, adv. [*gravis*] **1)** těžce, z těžka: *cadere O*; pádně, silně, prudce: *g. ferire alqm V*; značně: *gravissime afflictae erant naves Cs; theatri licentia gravius tum erupit T* prudčeji; o zvuku hluboce: *extrema .. graviter .. sonent C*; **2)** pass. vzhl. k břemeni: těžce: *g. ferre alqd,* acc. c. inf., *quod C; g. accipere C, tolerare T; g. aegrotare C, g. saucius L, se non g. habere C* lehce nemocen býti; **3)** akt. těžce, tvrdě, přísně, nepříjemně: *gravius vindicare in alqm Cs; de amplissimis viris*

gravissime .. decernitur; *g. suspectus alci C* silně, velice; *severe et g. agere C*; vážně, důstojně, důrazně: *Thucydides res gestas .. narrat g. C*; *g. ornateque dixisti C* důrazně a ušlechtile; *persecutus est ceteraque gravissime C* se vším možným důrazem; *non satis g. conqueri posse C*; nepříjemně, odporně: *g. spirantes hydri V*; *g. spirantis copia thymbrae V*.

gravō, *āre, āvī, ātum* [*gravis*] 1) tížiti, zatěžovati, obtížiti: *unda pennas O*; *poma gravantia ramos O*; *onus aegra membra O*; *praefectum castrorum sarcinis gravant T*; *caput gravatum V* schýlená; *oculi morte gravati O*: *gravatus vulneribus L*; 2) přenes. ztížiti, těžkým činiti, tísnivějším učiniti, zhoršiti: *fortunam g. alcis O*: *fenore gravatum aes alienum T* tísnivější: *invidiam matris g. T* zvětšili; zvl. obtěžovati, tížiti: *officium, quod me gravat H*; *nova vis g. invitum O*; *choreis somnoque gravati V* a *vino somnoque L* zmoženi; *mens gravata ebrietate Cu* zatemněná. K tomu depon.

gravor, *ārī, ātus sum* býti obtížen; těžce nésti něco, stěžovati si, reptati, býti rozhořčen; nerad konati něco, zdráhati se: *primo g. coepit C*; *ego non gravarer C*; *Pegasus terrenum equitem gravatus Bellerophontem H* těžce, nerad strpěvší (na sobě); *aspectum civium g. senex imperator T* nerad se ukazoval občanům.

gregālis, *e* [*grex*] a) ze stáda, z roty; příslušník, druh: *Catilinae gregales C* rota Catilinova; *quisquom de gregalibus Clodii C*; b) obyčejný, sprostý: *gregali sagulo amictus L*; *habitus g. T* oblek (uniforma) obyčejného, prostého vojína.

gregārius, *a, um* [*grex*] obyčejný, prostý: *miles C* vojín řadový; *eques T*.

gregātim, adv. [*grex*] houfně, v celých tlupách.

gremium, *iī, n.* a) klín: *filius in gremio matris educatus C*; *puer lacteus Fortunae in g. sedens C*; *in sui fratris manibus et gremio C* v náručí a na srdci; *gremio accipere V* na k. vzíti; *gremio fovere V* chovati; přenes. *deorum in gremiis ponere alqd V* v ruce b. položiti; *e g. patriae abstrahi C*; b) lůno, vnitřek: *terrae C*; *telluris V*; *in g. consulatus C* uprostřed k.; *Graeciae g. C* střed.

gressus, *ūs, m.* [*gradior*] kročej, krok, chod, chůze: *gressum ferre O* kráčeti; *g. anteferre V* jíti napřed; *g. inferre V* vstoupiti; *g. comprimere V* k. zastaviti, stanouti; *g. recipere V* zpět jíti; též o lodi: *g. dirigere V* běh zamířiti; *gressus superbos glomerare V* viz *glomero*.

grex, *gregis, m.* [srov. *ἀγείρω, γάργαρον*] vůb. shromáždění I) stádo: *nobilissimarum equarum, armentorum, pecoris C*; *lanigeri greges V*; *vir gregis caper V*; *de grege vir O* býk; *dux gregis O* = beran; hejno, houf: *avium H*; 2) dav. zástup; tlupa; družina: *libertos orabat, ut grege facto ad se irrumperent S* shluknouce se v zástup; *niger g. H*; *philosophorum g. C*; *Epicuri de grege porcus H* prasátko ze stáda E.; *g. amicorum C* přátelský kroužek; *g. turpium virorum H*; *latronum C* rota; *uno grege profugere Cu* v jediném davu, houfu; *alqm sui gregis adscribere H* do své družiny přijmouti; *in grege adnumerari C* k ostatním býti počítán; *imperium regum in proprios greges H* = národy.

Grudiī, *ōrum, m.* nárůdek v Gallii belgické záp. od Eburonů

gruis, *is* viz *grūs*.

grunniō, *grundiō, īre, iī* (onomatop.) chrochtati; odtud:

grunnītus n. **grundītus,** *ūs, m.* chrochtání: *suis C*.

grūs, *uis, f.* [srov. žerav, *γέρανος*] jeřáb: *grues volantes trianguli efficiunt formam C*.

Grȳnēus, *a, um* [*Γρύνειος*] grynejský; od *Grynia, ae, f.*, města aiols. v Mysii s chrámem Apollonovým.

grȳps, *grȳpis, m.* [*γρύψ*] noh, báječný pták čtyřnohý.

gubernāclum n. **gubernāculum,** *ī, n.* [*guberno*] kormidlo a) pův.: *puppis pars cum gubernaculo V*; *navi gubernacula apponere T*; *g. tenere Plin.*; b) obr. zejm. o státu = řízení, vedení, vláda: *gubernacula rei publicae C*; *ereptis senatui gubernaculis C* (vždy v plur.).

gubernātiō, *ōnis, f.* kormidlování **a)** pův.: *in ipsa g. navis est eversa C*; **b)** přenes. řízení, vedení: *rerum C.*

gubernātor, *ōris, m.* kormidelník **a)** pův.: *summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus admoneri solent C*; **b)** přenes. vůdce, správce: *rei publicae C.*

gubernātrīx, *īcis, f.* vůdkyně.

gubernō, *āre, āvī, ātum* [κυβερνάω] **a)** vl. kormidlovati, loď říditi: *ut si nautae certarent, quis eorum potissimum gubernaret C*; *tranquillo mari g. L*; přísl. *e terra g. L* = nebezpečí se vyhýbati; **b)** přenes. říditi, spravovati něco: *rei publicae navem C*; *civitatem, urbem, orbem terrarum C*; *bellum, iura, mentes, petitionem, quaestionem C.*

Gugernī, *ōrum, m.* národ belg. u Rýna.

gula, *ae, f.* jícen, hltan **a)** pův.: *gulam laqueo frangere S* zardousiti; *obtorta gula C* = hrdlo; **b)** přenes. chut, mlsnost, obžerství: *g. implacata O*; *irritamenta gulae ST*; *gulae parere H* ob. se oddávati.

gumia, *ae, m.* [zumber., srov. *γέμω* jsem pln] (vl. břichač) labužník, břichopásek.

gurges, *itis, m.* pův. jícen **a)** vir vodní, dravý, vířivý proud: *turbidus g., altus V*; *sinuatur g. in curvos arcus O*; básn. hlubina, prohlubeň: *exhaurire gurgites C*; *eques per medios g. stabilis L*; *Rheni fossa gurgitibus redundans C*; *recessus gurgitis O* hluboké zátočiny; *summus g. V* povrch vody; **b)** přenes. **α)** propast, bezedná hlubina: *vitiorum C, libidinum C*; **β)** o člověku marnotratník: *g. patrimonii C*; *ille gurges exstruit villam C*; **γ)** meton. žravost: *vitium gurgitis aetas hominibus auget C.*

gurguliō, *ōnis, m.* [srov. hrdlo] hrdlo, hltan.

gurgustium, *iī, n.* [*gurges*] místnost s úzkým vchodem, ‚díra', podzemní krčma.

gustātus, *ūs, m.* [*gustare*] chut **a)** jako vlastnost předmětů: *pomorum C, uva acerba gustatu C* má kyselou chut; **b)** jako smysl: *g. habitat in ea parte oris .. C*; *g., qui est sensus ex omnibus maxime voluptarius C*; **c)** přenes. *laudis g. habere C* smysl pro ..

gustō, *āre, āvī, ātum* [srov. řec. *γεύω*, něm. kosten] chutnati, ochutnávati, jísti: *aquam C, leporem, anserem, gallinam C*; přenes. okusiti, požívati, chutnati si v něčem, pochutnávati si na: *civilem sanguinem C, philosophiam C*; *physiologiam C*; *lucellum H* dostati k ochutnání; *haec (studia litterarum) sensu nostro g. C* smysly svými užitek brátí ze studií.

gustus, *ūs, m.* [srov. *gustō*] chutnání, ochutnání: *potio gustu libata T* napřed ochutnaný; *gustu cibum explorare T.*

gutta, *ae, f.* kapka; plur. *guttae* (o zvíř.) skvrny.

guttur, *uris, n.* chřtán, hrdlo: *g. frangere H* vaz zlámati; *guttura ligare O*; *g. rumpere O* zardousiti; *g. ferro rumpere O* proříznouti.

guttus, *ī, m.* džbán s dlouhým hrdlem, z něhož se vylévaly tekutiny po kapkách.

Gyaros, *ī, f.* (*Γύαρος*) nyn. Jura n. Jaros, ostrov mezi Andrem, Keem a Syrem.

Gyās, *Gyēs, ae, m.* **1)** storuký Gigant: *centimanus O*; **2)** Trojan *V.*

Gygēs, *is, ae, m.* (acc. *-en*; *Γύγης*) **1)** král lydský po Kandaulovi, majitel kouzelného prstenu; **2)** Trojan *V*; **3)** jméno mladíka u *H.*

Gylippus, *ī, m.* Arkad přišlý s Euandrem do Itálie.

gymnasiarchus, *ī, m.* [*γυμνασίαρχος*] představený gymnasia řeckého, mající úkol zápasníky vycvičiti, stravovati a vydržovati.

gymnasium, *iī, n.* [*γυμνάσιον*] škola tělocvičná a zápasiště se sady a zvl. místnostmi k rozhovorům. Byly shromaždištěm filosofů a jejich žáků, odtud název nyn. gymnasií = vyšší škola.

gymnicus, *a, um* [*γυμνικός*] tělocvičný: *ludi C, certamen C.*

gynaecēum, *gynaecium, eī, iī, n.* [*γυναικεῖον*] ženské komnaty ve vnitřní části domu řeckého.

Gyndēs, *is, m.* řeka v Assyrii.

gypsātus, *a, um* sádrou nalíčený (o hercích, kteří hráli ženské úlohy) *C.*

Gyrtōn, *ōnis, f.* [*Γυρτών*] město v Thessalii na záp. údolí Tempe.

gȳrus, *ī, m.* [*γῦρος*] **1)** pův. kruh, zákrut, závit atp., jímž se děje pohyb zvířat; o hadu: *gyros trahere V* kroutiti, svíjeti se; *gyros per aëra ducere O* o ptácích: kroužiti; pod. *milvus flectitur in gyrum O*; *telum volat ingenti gyro V*; o koni: *gyros dant V* činí, *gyros carpere VO* v kruhu běhati; **2)** přenes. kruh, dráha, obor, pole: *in gyrum rationis ducere C* na dráhu; *g. aërius Cat* vzdušná dráha (měsíce); *in exiguum g. compellere C* v úzký kruh; *bruma diem nivalem interiore gyro trahit H* = menším kruhem (slunce opisuje v zimě menší oblouk).

Gythēum, *Gythīum, i, n.* (*Γύθειον*) přístavní místo v Lakonii, nyn. Palaeopoli.

H

habēna, *ae, f.* [*habeo*] **a)** pův. otěž, řemen, jímž se drží kůň, pak uzda: *habenas dare V* uzdu popustiti; pod. *effundere V L, excutere, immittere O, laxare Cu* uvolniti; odt. *effusis habenis Cu* = plným tryskem; *effusissimis h. L.* v divém úprku; *immissis habenis furit Volcanus V* bezuzdně řádí. Opak *habenas adducere, premere, V* přitáhnouti u.; **b)** přenes. bič: *ille* (*turbo* = káča) *actus habenā V*; řemen praku: *fundam egit habenā V*; *scuticae habenae H* řeménky dutek, býkovec; **c)** obr. otěže vlády, vedení, řízení něčeho, vláda: *rerum V, populi O.*

habeō, *ēre, uī, itum* I pův. držeti, udržovati, chovati, **1) a)** *iaculum manibus h. O* držeti; *simul aptat habendo ensem V* upravuje k držení; *cultrum lateri vinctum h. O* nositi uvázán k boku; *scuta, gladios L, vestem O, soccos et pallium C* nositi, na sobě míti; *arma procul h. T* = *prohibere* držeti ve vzdálenosti od sebe; *res eos inter se habuit S* navzájem udržovala; *in manibus h. alqd* (*victoriam L*) držeti, (téměř) jisté míti; *fabulam in m. habebat C* v rukou n. při sobě měl; — o věc. než. jako podm.: *si vidisset structos corpus h. rogos O* že leží na hranici; *tumulus nomen h. O* = jest na něm; *habet pila libellos H* = jsou na něm položeny, vyloženy; *taberna libellos h. H*; *barbiton hic paries habebit H* = bude viseti na této stěně; *arbor fetus habet O* nese; — zvl. *me Tartara habent V H, pontus O* chová v sobě; *quae regio Anchisen V* = kde prodlévá; *unda deos O*; *milites in castris S L* držeti; *in Syria haberi T* býti držán; *in armis L*; *in vinculis S, in custodia alqm h. C T* ve vazbě držeti; — o stavech těl. a duš. *custodes somnus h. O V* jímá; *horror artūs O, terror V, amor, ira O, cura V*; *Rutulos fiducia rerum V* jakou mají; **b)** míti, pokládati někoho za něco, počítati k něčemu, ceniti, vážiti si **α)** s dvěma acc.: *deos aeternos et beatos C*; *diem honoratum V*; pass. *clarus ac magnus habebatur T* byl pokládán; *peritissimus Cs*; *mitis felix O*; *virtus aeterna S, qui h. velimus C* za jaké chceme býti pokládáni; **β)** in: *in numero disertorum C*; *in numero hostium Cs C*; *in summis ducibus N S* býti čítán k...; *in bonis C* k dobrům čítati; *dona omnia in benignitate S* za dobrotivost pokládati; **γ)** inter: *i. infelices O* býti čítán; *inter fideles socios Cu*; **δ)** pro: *pro hoste L Cs, pro amico Cs, audacia pro muro habetur S*; *alqd pro certo, explorato h. C* za jisté pokládali; *pro non dicto L* platiti, jako by nebylo řečeno; **ε)** inf. *succedere tectis fas h. O* za dovoleno pokl.; *satis habere hostem a rapinis prohibere Cs* = spokojiti se tím, že; *talia facinora suscepisse parum habuēre S* neměli dosti na tom, že; — zvl. *divina atque humana promiscua h. S* za nic si nevážiti; *habitae Graiis oracula quercus V* jež Řekům platily za věštírny; *nihil pensi h. S* nedbati ničeho, nedělati si svědomí; *cuius auctoritas magni habebatur Cs* mnoho platila;

pudicitiam pcrum honeste h. S málo dbáti; s dat.: *hominem ludibrio h. C* míti smích z . . .; *rem religioni h. C* svědomí si dělati z . . .; *alqd honori h. C* za čest si klásti; *probro S; alqd post alqd h. L* něco méně ceniti než; — absol. za to míti, souditi: *sic habetote C* (= vězte); *sic habuēre S* toho náhledu došli; *omnes sic habent C*; 2) držeti = nakládati, zacházeti s někým, jednati a) vůb. *male alqm h. N, avare T, liberaliter S, molliter T, benigne S, superbe Cu; Achivos uno ordine h. V; omnes nullo discrimine V* stejně se všemi nakládati, jednati; *alqm alqa re male h. C* znepokojovati; *in servili opere h. alqm L* k práci otrocké přidržovati; *cum cura haberi T* pečlivě býti chován; *frustra habiti T* opomenuti, zanedbáni; *milites leviore imperio h. S* ve volnější kázni držeti; *liberos h. S* chovati; *cives fidelissimi habebantur S* bylo s nimi jednáno jako . .; b) zvl. o věcech: chovati něco, zacházeti s něčím: *qui cultus habendo sit pecori V* chov dobytka; *scuta haberi T*; *rem publicam S* spravovati; *opes modeste h. T* mírně užívati; II míti v moci, jako majetek něco míti, držeti, vlásti něčím, ovládati něco: a) jako majetek držeti, míti α) absol.: *amor habendi O* lakota, hrabivost; *Cecropias apes amor habendi urget V* touha, míti výživu pobádá k práci; *loricam donat habere viro V* aby byla jeho majetkem; *ac non perinde habeantur, ut . . . S* a nebyly takovým právě majetkem; β) s předm.: *beneficia ab alqo h. Cs* obdržeti; *habes, quod petisti* dostal jsi; *virum S, uxorem Cs C, di habuere suas sorores O* t. za manželky; *te h. ista V, Phyllida V*; *habes Cs* (sc. *arma*) = tu máš!; *hoc habet! V* toto má, dostal = rána trefila; — zvl. *sibi h.* podržeti si, nechati si něco: *hereditatem C, canephoros C*; term. techn. o rozvodu: „*tuas res tibi habe*“: *illam suas res sibi h. iussit C* = rozvedl se s ní, zapudil ji; b) vlásti něčím, ovládati něco: *urbem reges habuēre T*; *hostis habet muros V* má v moci; *campum, tecta urbis, moenia, arces V*; *cetera Turnus habet V*; *Hispaniae tribus legionibus habebantur T* byly ovládány; *qui vos habeo O*; *Asiam Cu*; *animus habet cuncta neque ipse habetur S* ovládá; c) za bydliště, za sídlo míti, obývati: *Creten habendam tradere O* za bydliště odevzdati; *Africam Gaetuli S, mortales S*; *Romam S, loca taetra S*; — absol. *in Veiente agro h.* (sc. *praedia*) *L* býti usazen, míti majetek; *in Bruttiis habent C* III vůb. míti něco a) konkr. α) *hortos C, divitias H, servum C, pecuniam C, vulnus O, operis comites O*; — zvl. *secum h. legiones Cs, duos Anagninos C* s sebou míti; *circum se h. equitatum Cs* kolem sebe m.; obr. *fasces et secures C* = právomoc velitele; básn. *fenum in cornu H* (= je zlý, trká); β) o úkonech a stav. duš.: *dilectum h. Cs* odvod konati; *senatum Cs* schůzi senátu pořádati; *concilia Cs, contionem, comitia C Cs*; *censum C, inimicitias cum pop. R. C*; *amorem, odium C fidem alci h. Cs* věřiti; *spem in armis h. V* spoléhati na; *rationem h. cum alqo C* účtovati s; *negotium C*; *iter h. C* konati; *honorem h. alci T* poctu prokazovati; *rationem h. alcis rei C* zření míti k; *gratiam h. alci Cs* býti uznalý; *in gratiam h. alqd S* za vděk přijmouti něčím; *poenam h. L* býti potrestán; *aetatem h. procul a re p. vitam, adulescentiam S*, tráviti; *procul h. alqd T* dalek býti něčeho; *omnia bona in spe h. S* všeho dobra do budoucna se nadíti; — zvl. v duchu, na mysli míti, zamýšleti: *auspicia C*; *ordines h. S* v řadách se držeti; — zvl. o řeči: *verba h. S C L* mluviti, řečniti, *orationem, sermonem C* řeč míti; *querimoniam, deliberationem C, disputationem Cs*; *verba cum alqo h. L* domlouvati se; b) abstr.: *satis eloquentiae N*; *suspicionem adulterii N* býti v podezření; *dimidium facti H* polovic práce vykonáno m.; *annus h. res gestas Cs* může se vykázati; *satis aetatis h. C* dosti býti stár; *potestatem alcis rei h. Cs* přístup k něčemu, možnost něco vykonati; *imperium, regna V*; *studia suorum O* míti pro sebe; *animum h. parcere victis L* zamýšleti; *id semper in animo h. C*; *eum in a. h. S* = byl ho stále pamětliv; *ea cum a. h. S.*; *quid aut qua de causa consili habuisset S* co a za jakou příčinou zamýšlel; — snésti,

přijmouti: *quae Tib. civiliter habuit T*; *facile habebatur aequalitas T*; *egestas facile habetur sine damno S* nouzi snadno jest býti beze ztráty; *impune alqd h. T* bez trestu nechati; **c)** obsahovati, býti spojen s něčím, býti příčinou něčeho, míti něco za následek: *virtus hoc habet C* má tu vlastnost; *alqam dubitationem h. C* býti nějak pochybný; *maritimae res motum habent Cs* námořnictví jest vlastní (znakem) pohyblivost; *res fidem h. O* dochází víry; *novi fictaque nuper verba fidem habebunt H* = ujmou se; *alqd magnam vim h. S* věc jest velikého dosahu; *minor census reliquam multitudinem habuit L* menší výše jmění zahrnovala v sebe ost. obč.; *nihil habet epistula C* neobsahuje; *reditus in patriam offensionem h. C* jest spojen s .., budí ..; *invidiam N*; *profectio voluntatem habuit non turpem C* neobsahoval, neměl za účel; *ista res iniquitatem S*; *consilium, obtrectationem C* býti příčinou; *metum h. O* působiti, buditi; *suspicionem, misericordiam C*; *latrocinia nullam h. infamiam Cs* nejsou nečestné; **d)** moci, uměti, věděti: *an melius quis habet suadere H*; *dicere C, quid dare maius? O*; *illud pro certo affirmare C*; *h., quibus vendam Cs non h., quid narrem C*; **e)** na označ. trvalého stavu s part. perf. pass. neb adj.: *alqd clausum h. L* míti zavřeno; *scriptum h. C, collectum C, urbem captam L, alqd cognitum (compertum, exploratum Cs) C* = prohlédl jsem, znám; *alqm suspectum SLCu* v podezření; *caput tectum Cu* = choditi s pokrytou hlavou; *alqm devinctum h. C*; *aciem instructam C* k boji pohotový míti; *pericula consueta S* býti zvyklý na ...; *sollicitum h. alqm C* znepokojovati, v trapné nejistotě udržovati; *anxium T* v rozčilení udr.; *haud occultum S* nechovati v tajnosti; *intentos Numidas S* pozornost N. udrž. v napětí; *vectigalia redempta C* míti najaty, v nájmu; *magnas pecunias collocatas C*; *propositum h. Cs* míti v úmyslu; *persuasum h. Cs* býti přesvědčen; *falsum h. alqm, alqd S* sklamati; *laetum h. alqm T* radosti naplňovati; *deos faciles h. O* míti nakloněny; **f)** *se habere* n. *haberi* býti: *bene L* v dobrém stavu býti, *graviter C* býti těžce nemocen; *ego me bene h. T* vede se mi dobře; *sic se res habet C* tak jest tomu; *sicuti pleraque mortalium habentur S* = *res humanae ita se habent S* takový jest světa běh; *mores ita se h. S* tak jest tomu s ...; *quoquo se illud habet C* jakkoli tomu jest; též bez *se*: *sic habet H* tak jest tomu; *id quod res h. C* jak tomu skutečně jest; **g)** o povinnosti, nutnosti: musiti, míti; *dicendum h. T* musím říci, *respondendum, praecipiendum T*; *imitandum, certandum Plin, nihil excusandum habes T* nemusíš se omlouvati; *aedem Castoris habuit tuendam C* měl uloženo hlídati.

habilis, *e* [*habere*] co lze rukou dobře uchopiti: vhodný, pohodlný: *arma C, ensis V, ferrum T, frameae T, arcus V, gladius L*; *currus O* lehce řiditelný; *navis T*; *galea V* lehká; s dat. *h. lateri clipeus V* vhodně přiléhající; *vites h. pinguibus terris V* hodící se; *gens equis h. L* hodící se k jízdě na koni; *militiae Cu, proelio T* schopný; absol. *iuventa h. T* vdavek schopný; s acc.: *ingenium ad res diversissimas L*; *gladius ad pugnam L.*

habitābilis, *e* [*habito*] obyvatelný: *regiones C, media plaga O.*

habitātiō, *ōnis, f.* [*habito*] bydlení, byt: *mercedes habitationum C* bytné, plat z bytu; *sumptus habitationis C* nákladný, drahý byt.

habitātor, *ōris, m.* [*habito*] obyvatel: *tertiae contignationis L, mundi C*; *in hac domo C.*

habitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *habeo* II c)] **a)** přech. obývati, bydliti v něčem: *casas V, terras O, silvas V, urbes V*, pass. býti obydlím, sloužiti za obydlí: *ea pars urbis habitatur C* jest obydlena; — zvl. s dat. řec.: *moenia habitantur Grais V*; *agellus habitatus quinque focis H*; *tellus Bistoniis habitata viris O*; *undae piscibus habitandae O* mající býti bydlištěm ryb; **b)** nepřech. bydliti: *h. magnifice C, pagatim L* ve vsích; *ruri C, Romae L, in Sicilia C*; *sub rupe O, ad M. Lepidum C*; *cum patre C* u otce; pass. *in luna habitari C* že měsíc

jest obydlen; — básn. a přenes. dlíti, zdržovati se někde, býti, bývati: *in carcere C, in terris gloria C; habitavi in oculis C* s očí jsem nesešel; *in vultu habitant oculi C* spočívají, utkvívají; *frigus illic habitat O* jest domovem.

habitus, *ūs, m.* [*habeo*] 1) pův. a) držení těla, postavení, položení: *h., in quo mors quemque prehenderat Cu*; b) postava tělesná, vzhled tělesný: *modicus h. haudquaquam famae par videbatur Cu* mírně vysoká postava; *corporis h. Cu* (krásná) postava; absol. *infantium habitus Cu* tělesný vzhled; *virginis h. V* vzezření; *oris h. L C T* podoba obličeje; 2) přenes. a) zevnějšek, šat, kroj: *cum cetero habitu se augustiorem, tum maxime lictoribus fecit L; habitu et ore T* zevnějškem a tvářením se; *gentes variae habitu vestis V; solennis h. L, Persicus Cu; civilis Cu; occulto habitu T* zakuklen; b) stav, položení: *locorum h. V, Italiae C, pecuniarum L* poměry majetkové; *provinciarum T; pro habitu praesentis fortunae Cu*; — zvl. duševní stav: *animarum T; virtus est h. animi naturae atque rationi consentaneus C; naturae ipsius habitu C* = již pouhým přirozeným nadáním.

habrotonum viz *abrotonum.*

hāc, adv. (sc. *viā*, od *hic*) tudy: *hac iter est O; hac subeunt Teucri O* = s této strany.

hāc-tenus, adv. až sem, až potud a) místně: *hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta V; hactenus in occidentem Germaniam novimus T; hac dominum tenus est illa secuta O*; b) časově: tak dlouho, až do té doby: *h. quietae stationes erant L; h. Nero flagitiis velamenta quaesivit T*; c) mod.: až do té míry, tak dalece: *h. consultans T* jen tak dalece; *servus h. paret T; hactenus reprehendet, non amplius C* až potud; — zvl. o řeči: až sem: *h. de amicitia dixi C; de hoc h. C; haec h. Plin.*

Hadria, *ae, f.* též **Adria** 1) *Hadria Picena,* nyn. Atri, město v Picensku poblíž moře; 2) nyn. Adria, město mezi ústím Pádu a Adiže při moři Adriatickém, jež od něho nazváno; odt. meton. **Hadria,** *ae, m.* moře Adriatické; adj. **Hadriacus,** *a, um* adrijský: *undae V*; **Hadriāticus,** *a, um*: adriatický: *mare, sinus C, L*; **Hadriānus,** *a, um* adrijský: *ager L* (území H.); *mare H*; obyv. **Hadriānī,** *ōrum, m.* Adrijští (1).

Hadrūmētum viz *Adrumetum.*

Haedilia, *ae, f.* lesnatá krajina v Sabinsku poblíže Ústiky a statku Horatiova; dle jin. výkl. jest to appell. *haedilia* = kůzlátko *H.*

Haeduī viz *Aedui*, **haedulea** viz *Haedilia.*

haedus, *ī, m.* kůzle, kozlík; přenes. dvě hvězdy v souhvězdí Vozky: *freto surgente cadentibus Haedis O* pon. při večerním západu jejich (na zač. října) nastávalo bouřlivé počasí; odt. *Haedi pluviales V.*

Haeduus viz **Aeduus.**

Haemōn, *onis, m.* (*Αἵμων*) Haimon, syn Kreontův, milenec Antigonin *O.*

Haemonia, *ae. f.* [*Αἱμονία*] starší název za Thesalii; vl. adj. od *Αἵμων*, otec Thessalův; adj. **Haemonius,** *a um* = thessalský: *heros O* = *Achilles*; *urbs O* = Trachin; *puppis O* = *Argo*; *iuvenis O* = Iason; *artes O* = čarodějství.

Haemus, *ī, m.* [*Αἷμος*] Balkán, pohoří mezi Thrákií a Moesií *H.*

haereō, *ēre, sī, sum* a) pův. vězeti, váznouti, viseti, držeti se na něčem: *equo H* pevně seděti; *ferrum ossibus haesit O* uvízlo; *navis litore V; collo ducis O* viseti; *unguibus aquilae draco V; piscium genus summa ulmo H; in equo C; in scopulis O; tela in scuto O, in pulmonibus C; classis in vado Cu* uváznouti; *cuspis in tergo O; in patris cervice O* viseti; *in vultu O; in virgine O* nemoci očí odtrhnouti od; *alae sagitta O; haerens capiti corona H* na hlavě pevně držící, vetknutý; *somnia sub foliis V*; básn. *vix ossibus haeret H* = jest kost a kůže; — absol. *apte h. H* vhodně souviseti; *frondes male haerentes O* volně visící, nesouvislé; b) přenes. tkvíti, vězeti, trvati, lpěti: *malum in medullis populi C; memoria in mentibus C; in animo S Plin; in oculis C; dolor animo C; crimen in alqo C; peccatum huic homini C*; básn. *Venerem et illi semper haerentem puerum*

H nerozlučného průvodce; -- zvl. α) vojens.: *in tergis h. L Cu T* být v patách, dotírati na někoho: *in obsidione h. C* dlouho se zdržovati; β) uváznouti v řeči, zaraziti se, přijíti do rozpaků: *vox faucibus haesit V* uvázl; *haerere homo, versari, rubere C*; *aspectu conterritus haesit V haerere primo, deinde pavescere T*; *haerebitis C* přijdete do rozpaků; *merito haesisti Plin*; γ) úsloví: *hic aqua haeret C* zde to vázne; *in salebra h. C* nemoci dále, uváznouti; *in poenis haesit C* = byl konečně potrestán; *in turba h. plebeium L* uváznouti = zůstati posledním.

haeresis, *is, eos, f.* [αἵρεσις] škola, sekta filosofická *C.*

haesitantia, *ae, f.* [*haesito*] zajíkavost, koktavost: *linguae C.*

haesitātiō, *ōnis, f.* [*haesito*] a) zajíkavost v řeči C; b) rozpačitost, nerozhodnost jednání *T Plin.*

haesitō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *haereo*] a) váznouti: *in vadis L, in palude C*; b) jazykem váznouti, zajíkati se, koktati: *linguā haesitantes C* koktalové; *verbis haesitantibus dicere C* zajíkavě; c) kolísati, býti na rozpacích, býti nerozhodný: *timens, haesitans C*; *h., an agmen torqueret Cu*; *h. in crimine C* v obvinění váznouti.

Halacsa, *ae, f.* neb **Halēsa** (Ἄλαισα) město na sev. pobřeží Sicilie u řeky Halaesu, vých. od Himery; adj. **Halēsīnus,** *a, um* haleský: *civitas C.*

halcyōn viz *Alcyone.*

hālēc viz *allec.*

Halēs, *ētis, m.* říčka u Velie v Lukanii.

Haliacmōn, *onis, m.* [Ἁλιάκμων] řeka ústící do zál. soluňského, nyn. Bistrica.

haliaeetos, *ī, m.* (ἁλι-αίετος) orel mořský.

Haliartus, *ī, f.* [Ἅλιαρτος] město u již. břehu jez. Kopaiského v Boiotii; **Haliartiī,** *ōrum, m.* Haliartští.

Halicarnassus a **Halicarnāsus,** *ī, f.* [Ἁλικαρνασσός] dorské město na pobř. Karie naproti ostr. Kou, rodiště dějepisce Herodota; adj. **Halicarnassēus,** *ei, eos, m.* z Halikarnassu; obyv. **Halicarnassii,** *ōrum* neb **Halicarnassēnsēs,** *ium, m.* Halikarnasští.

Halicyae, *ārum, f.* [Ἁλικύαι] městečko v záp. Sicilii u Lilybaia; adj. **Halicyēnsis,** *e* halicijský: *civitas C*; obyv. **Halicyēnsēs,** *ium, m.*

Halieutica, *ōn, n.* [ἁλιευτικός] ‚báseň o rybách', přičítaná Ovidiovi.

hālitus, *ūs, m.* [*hālō*] dech, výdech, výpar, pára.

hālō, *āre, āvī, ātum* dýchati, vydechovati; voněti: *horti halantes V*; *arae sertis halant V.*

Halus, *ī, f.* město v Assyrii, nyn. Chala.

Halyattēs viz *Alyattes.*

Halys, *yos, m.* [Ἅλυς] řeka v M. Asii tekoucí do moře Černého, nyn. Kissil-Irmak.

Hamadryas, *adis, f.* [Ἁμα-δρυάς] víla stromová, básn. víla vůbec.

Hāmae, *ārum f.* místo nedaleko Kum.

hāmātus, *a, um* [*hāmus*] háčky opatřený: *harundo O* šíp se zpětnými háčky; ostnitý: *sentes O*; hákovitý, zahnutý: *ensis O, ungues O, corpora C*; přenes. vnadicí: *viscata et h. munera Plin* [obr. z chytání ptáků a ryb].

Hamilcar, *aris, m.* 1) vojevůdce karthag. 308 př. K. na Sicilii proti Agathokleovi; 2) *H. Barcas,* otec Hannibalův, vojevůdce za 1. války punské, podmanitel Hispanie; 3) jakýs šlechtic v městě Leptis; 4) vojevůdce zajatý 218 na Maltě; 5) vojevůdce v sev. Italii padlý za povstání gallského 197.

Hammōn, *ōnis, m.* též **Ammōn** [Ἄμμων], bůh libycký, jenž měl věštírnu na oase po něm nazvané (nyn. Sivah), Římanům známý pode jmenem Juppiter Ammon. Vypodoboval se s hlavou beraní.

hāmus, *ī, m.* hák 1) pův. *ferreus Cs, lorica conserta hamis V* z háčků, háčková; absol. *hami O* zpětné háčky hrotu šípu; *ferrum curvo tenus abdidit hamo O* až po (srpovitý) hák; 2) zvl. háček udice: *hamo pisces capere C*; *decurrere ad hamum H*; meton. háček s vnadidlem, nástraha, vnadidlo: *solebat hamis decipere pisces O*; *praeroso hamo fugere H.*

Hannibal, *is, m.* 1) vojevůdce karthaginský v bitvě u Liparských ostrovů, obhájce Agrigenta proti Římanům; 2)

syn Hamilkara Barky, nejslavnější vojevůdce karthag., úhl. nepřítel Římanů; 195 uprchl k Antiochovi Syrskému, odtud 190 k Prusiovi do Bithynie. Aby nebyl vydán Římanům, otrávil se r. 183.

Hannō, *ōnis, m.* 1) Karthagiňan, objevitel záp. pobřeží afrického 510; 2) správce Libye a původce jejího povstání kol. 240 př. K.

hara, *ae, f.* chlívek pro vepře; meton. *immundae cura filelis harae O* = vepřů.

harēna, *ae, f.* též **arēna** a) písek: *fulvae nimbus harenae V*; *numero carens h. H*; b) písčina: *in sicca spatiatur harena H*; *harenam aut paludem emere C*; *orbis in extremi iaceo harenis O* ve stepi; *vix perviae arenae T*; c) písčitý břeh mořský, dno mořské: *in ignota iacebis harena V* na neznámém břehu; *laeti advertuntur harenae V* ku břehu doplují; *furit aestus harenis V* zuří příboj na dně mořském; d) zápasiště *populum extrema exorare harena H*; *cervus periturus harena O*; *opus arenae promittere T* vystoupiti jako gladiator.

harēnāria, *ae, f.* [sc *fodina*] pískový důl.

harēnōsus, *a, um* písčitý: *ager S*, *humus S*, *litus V*.

hariolātiō, *ōnis, f.* hádání, věštění.

hariolor, *ārī, ātus sum* hádati, věštiti.

hariolus, *ī, m* [srov. *haru-spex*] hadač, věštec.

Harmodius, *iī, m.* [Ἁρμόδιος] spolu s Aristogeitonem vrah Hipparchův.

harmonia, *ae, f.* [ἁρμονία] souzvuk; personif. **Harmonia,** *ae, f.* dcera Martova a Veneřina, choť Kadmova, matka Semelina a Inoina.

harpagō, *ōnis, m.* [ἁρπαγή, ἁρπάζω] 1) hák na dřev. tyči, 2) zvl. ve voj. hák k zachycování lodí.

Harpalus, *ī, m.* pokladník Alexandra Vel. uprchlý se zpronevěřenými penězi do Athen.

Harpalycē, *ēs, f.* [Ἁρπαλύκη] Thračanka žijící v lesích jako lupička; chycena konečně a zabita pastýři.

harpē, *ēs, f.* [ἅρπη srp] meč se srpovitým násadcem, jejž půjčil Hermes Perseovi k zabití Medusy.

Harpocratēs, *is, m.* [Ἁρποκράτης] egyptský bůh mlčení; přen. člověk mlčelivý.

Harpȳia, obyč. pl. *-yiae, ārum, f.* [Ἅρπυια od ἁρπάζω] báječné bytosti, zpola ženy, zpola ptáci, jež králi salmydeskému Fineovi jídlo buď uchvacovaly nebo znečišťovaly.

Harūdēs, *um, m.* Harudové, kmen germánský sev. od jezera Venetského, pův. snad na poloostr. jutském usazený, pomáhající Ariovistovi a s ním od Caesara přemožený.

harundifer, *a, um* rákos nesoucí, třtinou ověnčený: *caput O.*

haruspex, *icis, m.* [první složka v lat. nedoložena, druhá **specio*] vl. zkoumatel vnitřností, *haruspex,* t. j. hadač z vnitřností obětovaných zvířat: *cum haruspices ex tota Etruria convenissent C*; adj. **haruspicīnus,** *a, um* haruspický: *h. libri C*; subst. **haruspicīna,** *ae. f.* haruspictví, umění hádati z vnitřností obětních.

Hasdrubal, *alis, m.* Karthagiňan 1) syn Hannonův, vojevůdce na Sicilii proti Metellovi; 2) zeť Hamilkara Barky, vojevůdce v Hispanii † 221; 3) bratr Hannibalův † 207 u řeky Metaura; 4) otec Sofonisbin.

hasta, *ae, f.* 1) pův. hůl, hůlka, tyčka: *pampineis agitat velatam frondibus hastam O* = *thyrsum*; rovněž *foliis mollibus lentas intexere hastas V* = *thyrsos*; *hastae gramineae C* holé bambusové; 2) jako zbraň: dřevce, kopí, oštěp: *h. ferrata L*; *hastam dirigere in alqm O*, *mittere O*, *iacere T*, *proicere N*, *iactare V*; *hastā transfigere alqm C Cu*; obyč. ze dřeva jasanového: *h. fraxinea O*; *hasta pura S T* bez hrotu, vyznamenání za udatnost; — obr. *hastam abicere C* = mysli pozbýti, nemyslili na další obranu; — spec. *h.* jako odznak veřej. jednání, zvl. dražby: *sub hasta vendere L C* veřejnou dražbou prodati; *ad hastam publicam accedere N* účastniti se státních dražeb; odt. *hasta* = dražba: *illa infimita Pompei h. C* věčné dražby (pozůstalosti) P.; *ius hastae T* právo dražební.

hastātus, *a, um* [*hasta*] dřevcem opatřený, kopím ozbrojený

a) ob.: *acies hastata T*; subst. *X milia hastatorum Cu* (vojínů) kopiníků; b) zvl. **hastātī**, *ōrum, m.* kopiníci, první řada bitevní, jež pův. byla vyzbrojena (i s druhou řadou t. zv. *principes*) dřevcem naproti třetí řadě (*triarii*), která měla *pilum*; po válkách punských stáli hastati v druhé řadě; odt. adj. *primus, secundus, tertius ordo hastatus L* 1. 2. 3. oddělení hastatů; *ex primo hastato Cs* z 1. odděl. hastatů.

hastīle, *is, n.* [*hasta*] a) ratiště, dřevěná tyč kopí: *h. e silva recisum O*; *rasa hastilia aptare V*; přenes. *densis hastilibus horrida myrtus V* hustým a silným větvovím; b) házecí kopí: *Picus hastilia bina ferebat O*; *contortum hastile immittit V*; jako adj.: *arma hastilia Cu* zbraně metací.

haud, haut a **hau** (toto před souhl.) záporka ne, ne právě; pův. význ. subjekt. naproti objekt. *non*; 1) u sloves: *haud displicet res Tullo L* zamlouvá se; *cum haud paeniteret L* nebylo mu se styděti; *me haud paenitet* s inf. *L* nejsem proti tomu, schvaluji; u gerund.: *progenies haud infitianda parenti O* nepopíratelný, jehož nemůže zapříti; *haud paenitendus magister L* učitel, za kterého netřeba se styděti = veškeré vážnosti hodný; na nějž mohu býti hrd; u partic.: *haud dubitans cessit patriā C* bez váhání; – zvl. *haud scio, an C* nevím, zda = asi, tuším, nejspíše: *tibi tanti honores habentur, quanti haud scio an nemini C*; *h. s., an recte dixerim C*; 2) u adject.: *ingenium eius haud absurdum S* velmi vtipný; *haud alienus L* dobře se hodící, zcela přiměřený; *belli haud ignarus S* výborně znalý; *haud absurdum est S* ne nejapno; *haud dubius L* nepochybný, jistý; *haud magnus C* nehrubě veliký, skrovný; *haud leve decus T* ne bezvýznamný; *haud nescius T* dobře věda; 3) u zájm.: *h. quisquam L* sotva kdo; *h. alius L*; 4) u adverb.: *haud temere est visum V* bedlivě to pozorováno; *haud cunctanter L* zcela bez váhání; *haud gravatim L* beze vší těžkosti, velmi ochotně, rád; *haud procul L*; *Sabini haud parum memores L* velmi dobře pamatujíce; *haud facile L* nerad; *haud ita pridem H* není tomu tak dávno, co; *haud sane quisquam L* hrubě ani jediný; *haud minus quam L* právě tak jako; *haud secus LO* rovněž tak; 5) zvl. záp. větný: *neve ignorate Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aequam V* = *aequam sine vinculo et legibus*; **hauddum** ještě ne: *h. quisquam hostium senserat L*; *Samnitem h. domitum L*; **haudquāquam** nikterak, docela ne: *h. mirandum est C*; *h. idem animus L.*

hauriō, *īre, hausī, haustum* (*hausurus V*) a) pův. α) čerpati, nabírati: *hausta unda O*; *lymphas de gurgite V*; *de dolio h. C*; přísl. *de faece h. C* ‚z kvasnic, z kalu nabírati' = uváděti řečníky chatrné; přenes. *illa ex quo fonte hauriam, sentio C*; *ex natura ipsa legem h. C*; *ex vano h. L* ze špatných pramenů čerpati; odt. β) (nabírati a) píti, sáti: *aquam Cu*; *lacus, quos si quis faucibus hausit O*; *pocula h. L, pateram V* vypíti, vyprázdniti; *alveus haurit aquas O* ssaje; – spec. prolévati, cediti: *sanguinem LC*; *veterem cruorem O*; b) o jin. věc.: *pulverem palmis h. O* nabírati; *terrae immurmurat haustae O* do vyhrabané země; *pulveris hausti cumulus O* nahrabaný; *cineres h. O* shrabati; *aurum ex gazis h. C* brátí; *lucem h. V* světlo světa uzříti = naroditi se; *auras h. V* dýchati; *suspiratūs h. O* zhluboka vzdychati; *caelum h.* (sc. *oculis*) *V* spatřiti; *strepitum h. V* naslouchati; *vocem auribus h. V* slyšeti; c) vyčerpati, vyprázdniti, až do konce snésti, přetrpěti: α) konkr.: *totiens haustus crater O*; β) obr.: *dolorem, calamitatem, voluptatem C* „číši rozkoše"; *supplicia V*; *medium sol orbem hauserat V* polovici dráhy urazil; d) pozříti, pohltiti, stráviti: *hauriuntur gurgitibus T*; *in gurgitem L*; *lapsos amnis hausit Cu*; *naves mari haustae L*; *limo L*; o ohni: *theatrum igni haustum T*; *vineas incendium hausit L*; *multos hausit flamma LT*; – spec. prohýřiti, promarniti: *sumptum C*; *sua h. T* svoje peníze; e) prokláti, probůsti: *ventrem L*; *iugulum T*; *latus gladio Cu*; *pectora ferro O*; *lumen O* oko vypíchnouti; obr. *pavor haurit corda V* proniká; f) pojímati do sebe: *ignes pectore h. O*; *spem animo h. V*; vnímati, (úplně)

chápati: *cogitatione h. alqd C*; *animo hauri V* uvaž v duchu; *quasdam artes h., omnes libare T.*

haustus, *ūs, m.* [*haurio*] a) čerpání: *aquaeductus, haustus . . . a patre sumitur C* právo čerpání vody; b) věc načerpaná, nabraná: *h. aquarum V* načerpaná voda studničná; *h. harenae O* hrstka písku; *h. aquae O* doušek; *haustus Bacchi sumere alci O* na něčí zdraví píti; *h. sanguinis O*; *h. fontis Pindarici H* napití se z . . . = napodobení Pindara; *alium domi esse caeli haustum Cu* jinak se dýchá.

havē, havētō viz *aveo.*

Heautontīmōrūmenos, *ī, m.* [*ἑαυτὸν τιμωρούμενος*] ‚Sebetrapič', název veselohry Terentiovy.

hebdomas, *adis, f.* sedm dní, týden; zvl. sedmý den nemoci *C.*

Hēbē, *ēs, f.* [*ἥβη* věk mladický] bohyně Mládí, dcera Junonina, zplozená bez otce (*Iovis privigna O*), číšnice bohů.

hebeō, *ēre, —, —* [*hebes*] býti tupý: *ferrum L*; přenes. *sanguis h. V* jest líná; *sensus h. O* jest mdlý; *ipsi hebent T* nic nedělají.

hebes, *tis,* abl. *-ti* tupý a) pův.: *telum C Cu*; *mucro O, gladius O, lunae cornua C*; b) o duchu: *ratio hebetem facit aciem C* otupuje bystrost duševní; *ingenium C* slabý; *hebes esse videtur O* slabomyslný, blbý; *quis adeo h. T* zpozdilý, hloupý; c) přenes. mdlý, slabý: *ictus O, color O, os O* bez chuti; *sensus L C*; *miles ad sustinendum laborem T* líný; *exercitus S* chabý, bez ohně.

hebēscō, *ere, —, —* [inch. k *hebeo*] tupnouti; ob. jen přenes. ochabovati, slábnouti: *sidera T*; *mentis acies C*; *virtus S* síly pozbývá.

hebetō, *āre, āvī, ātum* [*hebes*] otupovati: *hastas L*; *ferrum L*; přenes. seslabovati: *visūs alci V*; *dies h. sidera O* zatemňuje, světlo odnímá; *flammas taurorum O* odnímati sílu.

Hebraeus, *a, um* [*Ἑβραῖος*] hebrejský, židovský.

Hebrus, *ī, m.* [*Ἕβρος*] hlav. řeka thrácká, nyn. Marica; meton. = Thrákie.

Hecatē, *ēs* n. *ae, f.* [*Ἑκάτη*] bohyně měsíce a kouzel, ztotožňovaná s Artemidou, jindy s Persefonou: *dea triformis, triceps O* (vzhledem k fasím měsíce); adj. **Hecatēïus,** *a, um*: *carmina H. O* kouzelná říkadla; fem. **Hecatēïs,** *idis*: *herbae O* kouzelné byliny.

Hecatō, *ōnis, m.* [*Ἑκάτων*] Rhodan, žák Panaitiův; kromě jiných napsal spis o povinnostech.

Hecatompylos, *ī, f.* [*ἑκατόμ — πυλος,* sc. *πόλις*] město na hranicích parthských.

Hector, *oris, m.* [*Ἕκτωρ*] Hektor, syn Priamův a Hekabin, hlavní obhájce Troje, zabitý Achilleem; adj. **Hectoreus,** *a, um* Hektorův: *hasta O*; *coniunx V* = Andromache; *Mars O* boj s H.; *gens H. V* = Trojané; *amnes H. V* = trojské.

Hecuba, *ae, f.* [*Ἑκάβη*] Hekabe, choť Priamova, dcera Dymantova; po pádu Troje připadla za kořist Odysseovi. Pomstivši na Polymestorovi smrt svého syna Polydora, byla proměněna ve psa *O C.*

hedera, *ae, f.* též *edera* břečťan; *collecta capillos hederā O* věncem břečťanovým; plur. *hederae* úponky břečťanové; básn. *sacri hederae cultores O* ctitelé Bakchovi.

hēdychrum, *ī, n.* [*ἡδύχρουν*] vonný balsám.

Hēgēsiās, *ae, m.* [*Ἡγησίας*] 1) filosof nazvaný *Πεισιθάνατος*, z Kyreny, žil za krále Ptolemaia Filadelfa; 2) řečník a dějepisec z Magnesie, napsal spis o činech Alexandra Vel.

Hēgēsīnus, *ī, m.* filosof akademický, učitel Karneadův, v 2. stol. př. Kr.

hei v. *ei.*

hēia v. *ēia.*

Hēius, *ī, m.* bohatý občan mamertinský Verrem oloupený.

Helena, *ae,* (**-nē,** *ēs*), *f.* [*Ἑλένη*] dcera Diova a Lédina, choť spartského krále Menelaa, dle nevl. otce též zvaná *Tyndaris OH*, sestra Kastora a Polluka, unesená od Parida.

Helenus, *ī, m.* [*Ἕλενος*] syn Priamův, věštec; po pádu Troje s Neoptolemem přišel do Epiru.

Hēliades, *um, f.* [*Ἡλιάδες*] dcery Héliovy, sestry Faëthontovy proměněné v topole; z jejich slz prý vznikl jantar: *lacrimae Heliadum O.*

Helicē, *ēs, f.* [*Ἑλίκη* souvisí s *ἑλίσσομαι* vinu se, vl. závit, meton hlemýžď] **1)** souhvězdí Velkého Vozu (nazvanétak podle svého otáčivého pohybu kolem pólu), = lat. *Septentriones*; **2)** město na pobř. Achaie r. 372 po zemětřesení mořem pohlcené.

Helicōn, *ōnis, m.* [*Ἑλικών*] pohoří v Boiotii s chrámem Apollonovým a s hájem Musám zasvěceným; u něho město Thespie; *Heliconis alumnae O* = Musy; meton. *totum Helicona dedisset O* umění všech devíti Mus; adj. **Helicōnius**, *a, um* helikonský, u H.: *Tempe O, collis Cat.*

hēliocamīnus, *ī, m.* [*ἡλιοκάμινος*] světnice na výsluní.

Hēliodōrus, *ī, m.* [*Ἡλιόδωρος*] rhetor za doby Horatiovy.

Hēliopolis, *is, f.* město v dol. Egyptě.

Hellānicē, *ēs, f.* [*Ἑλλανίκη*] sestra Kleitova, vychovatelka Alexandra Vel.

Hellē, *ēs, f.* [*Ἕλλη*] dcera Athamantova a Nefelina, sestra Frixova, jež na cestě do Kolchidy spadla do moře, jemuž dala jméno Hellespontos.

helleborus, *ī, m.* též **-um**, *ī, n.* [*ἑλλέβορος*] čemeřice; u starých lékem proti šílenství.

Hellēspontus, *ī, m.* [*Ἑλλήσποντος*] Hellespont, moře Hellino, nyn. úžina Dardanellská; meton. krajina u H. *N C Cu.*

hēlluātiō, *ōnis, f.* [*helluor*] hýření.

hēlluō, *ōnis, m.* [*helluor*] hýřil: *patrimonii C* mrhač dědictví otcovského, obr. i *patriae C.*

hēlluor, *ārī, ātus sum* hýřiti: *in ex ostra C*; *rei publicae sanguine C* koupati se v krvi; *quasi helluari libris C* ‚váleti se' v knihách, (o nemírném jich čtení).

Hellusiī, *ōrum, m.* sarmatský kmen u *T.*

helops, [*ἕλλοψ*] ryba mořská m e č o u n *O.*

Hēlōtae, Hīlōtae, *ārum, m.* [*Εἵλωται*] h e i l o t o v é, zotročení potomci pokořených původ. obyvatelů Lakoniky.

hēluor viz *helluor.*

helvella, *ae, f.* [demin. od *helus*] zelenina.

Helvētiī, *ōrum, m.* H e l v e t i o v é, národ gallský za doby Caesarovy sídlící v území nyn. Švýcarska; adj. **Helvētius**, *a, um* a **Helvēticus**, *a, um* helvétský.

Helvidius, *a*, rod římský: **1)** *H. Rufus*, rytíř, přítel Cluentiův; **2)** *H. Priscus* r. 51 po K. vojevůdce v Kappadokii; **3)** *H. Priscus*, zeť Thrasey Paeta, za Vespasiana popravený.

Helviī, *ōrum, m.* H e l v i o v é, gallský kmen na prav. břehu dol. Rhodanu.

hem (*em*), interj. výraz podivu: **a j!**

hēmerodromus, *ī*, nom. pl. *-oe, m.* [*ἡμεροδρόμος*] běhoun, rychlý posel, kurýr.

hēmicillus, *ī, m.* [*ἡμίκιλλος*] poloviční osel, mezek (nadávka) *C.*

hēmicyclium, *iī, n.* [*ἡμικύκλιον*] polokruh; zvl. sedadlo tvaru polokruhu.

hendecasyllabī, *ōrum, m.* [*ἑνδεκασύλλαβοι*] verše jedenáctislabičné, logaoedické (saphický, alkajský, a zvl. falaecký u *Cat.*).

Hēniochī, *ōrum, m.* [*Ἡνίοχοι*] kočovný národ mezi Uralem a Kavkazem.

Henna, *ae, f.* též *Enna* [*Ἔννα*] město ve středu Sicilie (nyn. Castrogiovanni) s chrámem Cereřiným; vystavěno na výšině, odkud dle pověsti Persefone unesena; adj. **Hennaeus**, *a, um* henský: *moenia O*; **Hennēnsis**, *e*: *ager C*; obyv. **Hennēnsēs**, *ium, m.* Heňané.

Hēphaestia, *ae, f.* [*Ἡφαιστία*] Héfaistia, město na Lemnu.

Hēphaestiōn, *ōnis, m.* [*Ἡφαιστίων*] vojevůdce a důvěrník Alexandra Vel.

heptēris, *is, f.* [*ἑπτήρης*] sedmiveslice, s e d m i ř a d k a, t. j. loď se sedmi řadami vesel na každé straně *L.*

hera, era, *ae, f.* paní: *herae pensa rependere O* (jako otrokyně); *h. Fors Enn. u C* osud vládnoucí; *h. rapidi Tritonis Cat* = Minerva.

Hēraclēa (*īa*), *ae, f.* [*Ἡράκλεια*] H e r a k l e a, město Herakleovo **1)** v Lukanii u zál. Tarentského, osada tarentská; **2)** *H. Pontica* v Bithynii u Černého moře při ústí řcky Lyku, osada megarská; **3)** *H. Minoa* na Sicilii, záp. od Agrigenta, osada foinická; **4)** *H. Pelagonia* v Epiru, nyn. Prilép; **5)** *H. Trachinia* záp. od Thermopyl, osada spartská; **6)** *H. Sintica*, nyn. Melenik, v Makedonii na lev. bř. řeky Strumy. Adj. od **1)** a **3)** **Hēraclēēnsis**, též *Heracliensis, e*; plur. **Hēraclēēnsēs**, *ium, m.* Heraklejští; řec.

Hēraclēōtēs, *ae, m.* heraklejský: *Dionysius C*; pl. **Hēraclēōtae,** *ārum, m.* obyv. H.; **Hēraclēum,** *ī, n.* [*Ἡράκλειον, sc. ἱερόν*] chrám Herakleův, nejjižnější místo makedonské.

Hēraclīdēs, *ae, m.* [*Ἡρακλείδης*] potomek Herakleův, Herakleovec; jako jm. vl. *H. Ponticus*, filosof, žák Platonův a Aristotelův.

Hēraclītus, *ī, m.* [*Ἡράκλειτος*] 1) Efeský, filosof školy ionské, kol. 500, přijm. *σκοτεινός* (temný); učil, že oheň je pralátkou všech věcí a vysvětloval všecko dění z věčného přerodu (*πάντα ῥεῖ*); 2) H. Tyrský, filosof starší Akademie.

1. Hēraea, *ae, f.* [*Ἡραία, sc. πόλις*] tvrz na záp. hranicích Arkadie.

2. Hēraea, *ōrum, n.* [*τὰ Ἡραῖα*] slavnost Heřina.

herba, *ae, f.* [srov. *φέρβω, φορβή*] **a)** bylina, zelina, rostlina: *herbae agrestes C* divoce rostoucí; *h. sterilis Cu, h. inutilis* býlí, *h. palustres L* bažinné; *h. salutaris O* léčivá; coll. a plur. *ros in tenera herba V* na bylinách; *cervus equum communibus herbis pellebat H* s pastvy; *equus, immemor herbae fontisque V* = nechtějící ani se pásti ani píti; **b)** travník, drn: *somnus in herba V*; *stratus per herbas*; *neque pecori fecundior herba est O* tráva, pastva; *multa h. H* hustá tráva; **c)** zvl. α) zelenina: *herbas condire C*; *h. lapathi H*; β) bylina kouzelná: *revocatus herbis et amore Dianae V*; *herbae potentes O*; γ) stéblo, stonek byliny: *primis segetes moriuntur in herbis O* v prvních stéblech; *graminis herba V*; *frumenta in herbis sunt C L* nevymetané; odt. přísl. *adhuc tua messis in herba est O* srovn. ‚tvá pšenice ještě nekvete' – spec. stébla travin jakožto posvátné byliny fetialů (jinak zv. *verbenae, sagmina*): *fetialis ex arce graminis herbam puram attulit L.*

herbēscō, *ere, —, —* [inch. k **herbeo*] do stébel vyrůstati: *semina L, viriditas herbescens C.*

herbidus, *a, um,* [*herba*] travnatý, zetený: *campus L, insula Plin.*

herbifer, *fera, ferum*; [*herba*] travonosný, na trávu bohatý; *colles O*; *Acis O.*

herbigradus, *a, um* trávou se plouží [o hlemýždi] básn. u *C.*

Herbita, *ae, f.* [*Ἔρβιτα*] město na Sicilii na záp. od Etny; adj. **Herbitēnsis,** *e* herbitský: *ager C*; obyv. **Herbitēnsēs,** *ium, m.* Herbitané.

herbōsus, *a, um* [*herba*] travnatý, travou bohatý: *campus H, pascua O, flumen V.*

herbula, *ae, f.* [demin. od *herba*] bylinka.

hercīscō, n. *ercīscō ere, —, —* dědictví děliti: *arbitrum familiae herciscundae postulare C* za účelem rozdělení dědictví.

herctum, *ī, n.* dědictví: *h. ciere C* dědictví děliti.

Herculāneum, *ī, n.* 1) město v Samniu neznámé polohy; 2) v Kampanii u Neapole zasuté při zemětřesení r. 79. po K.; adj. **Herculāneus,** *a, um* herkulanský: *via H. C* mezi jezerem Lukrinským a mořem; **Herculānēnsis,** *e*: *fundus C*; jako subst.: *in Herculanensi C* v území h.

Herculēs, *is* n. zř. *ī, m.* [*Ἡρακλῆς*] syn Diův a Alkmény, vnučky Perseovy, héros proslavený silou a vytrvalostí; od jeho jména tyto odvozeniny: **a)** *hercules, hercule, hercle*; *mehercule, mehercle* původně při Herakleovi, pak = zajisté, v pravdě: *licet hercules undique omnes terrores impendeant V* třeba by přísám bůh ...; *neque ego hercule praetereo H*; *minime hercle* (*indiget mei Africanus*) *C* zajisté ne! *sed mehercule magis strenuus quam felix* (*exercitus*) *S*; **b)** adj. **Herculeus,** *a, um* herkulský, Herakleův: *artus, lacerti, vires, arcus O*; *labor H*; *gens O* = Fabiové; *hospes O* = Kroton; *arbor V* černý topol; *urbs C* = *Herculaneum.*

Hercȳnia *silva, Hercȳnius saltus,* též samotné *Hercȳnia, ae, f.* les Hercynský, nyn. Černý les, horstvo jihoněmecké až k Harcu, dle *Cs* od pramene Dunaje až do Dakie.

Herdonia, *ae, f.* [*Ἔρδονία*] město v Apulii, nyn. *Ordona.*

hērēditārius, *a, um* [*hereditas*] dědictví se týkající, dědický: *auctio C, ius C, societas C*; zděděný, dědičný: *cognomen C, quaestura C.*

hērēditās, *ātis, f.* [*heres*] dědictví **a)** abstr.: *hereditate possidere aliqd C*; *odium hereditate relictum N* zděděná; **b)** konkr.: *hereditatem capere, adire C* ujmouti se dědictví, též *h. cernere C*; *h. procurare Cs* spravovati.

Herennius, *iī, m.* rod římský původu samnitského **1)** *C. Pontius H.* vítěz u Kaudia 321; **2)** *C. H.* neznámý rhetor, dle něhož nadepsán spis Ciceronův ‚*rhetorica ad Herennium*'; **3)** *T. H.*, kupec syrakuský, na rozkaz Verrův popravený; **4)** *H. Senecio*, životopisec Helvidia Priska, Domitianem popravený.

hērēs, *ēdis, mf.* dědic, dědička: *heredem facere C, instituere C, scribere C* dědicem ustanoviti; *h. omnium bonorum L* d. universální; *h. ex tertia parte C, quartae partis H*; *h. secundus C* d. na druhém místě, t. j. když první zemře nebo dědictví nechce; přenes. o hlavách hydry: *gemino cervix herede valentior O* dvojím novým nárostem.

herī a *here* adv. [srov. *hes-ternus, χθές*, gestern] včera; přenes. před chvílí, nedávno.

heri-fuga, *ae, m.* pánu utíkající.

herīlis, *erīlis, e* [*herus*] pánův, panin: *ad nutus aptus heriles H*; *mensae assuetus herili V*; *peccatum h. H* paní.

Hērillus, *ī, m.* [Ἥριλλος] filosof stoický z Karthaginy, žák Zenonův, kladoucí nejvyšší dobro ve vědění; žáci jeho **Hērillii,** *ōrum, m.*

Hermae, *ārum, m.* [Ἑρμαί] hermovky, t. j. čtyřhranné sloupy s hlavou Hermovou.

Hermāgorās, *ae, m.* [Ἑρμαγόρας] **1)** rhetor řecký na Rhodu za doby Cic.; **2)** rhetor za doby Augustovy.

Hermaphroditus [ἑρμαφρόδιτος] cvikýř, syn Hermův a Afroditin: *biformis O.*

Hermathēna, *ae, f.* sousoší Herma a Athény; **Hermeraclēs,** *is, m.* sousoší Herma a Heraklea *C.*

Hermēs n. **Herma,** *ae, m.* [Ἑρμῆς] **1)** Hermes bůh; obyč. = hermovka; **2)** propuštěnec Plinia Ml.

Herminonēs, *num, m.* (šp. *Hermiōnes*) souhrnný název kmenů ve střední Germanii; patří k nim *Hermunduri, Semnones* a *Marcomani.*

Hermionē, *ēs, f.* [Ἑρμιόνη] **1)** dcera Menelaova a Helenina, nevěsta Neoptolemova; **2)** město v Argolidě v již. cípu, nyn. Castri.

Hermodōrus, *ī, m.* **1)** kníže efeský od spoluobčanů vypuzený za doby decemvirů říms.; **2)** filosof, žák Platonův; **3)** slavný stavitel ze Salaminy.

Hermogenēs, *is, m.* [Ἑρμογένης] *Tigellius H* znamenitý hudebník a hýřil za doby Horatiovy.

Hermundūrī, *ōrum, m.* germánský národ u Labe; odt. Durinky.

Hermus, *ī, m.* [Ἕρμος] řeka v Lydii.

hernia, *ae, f.* průtrž, kýla.

Hernicī, *ōrum, m.* staroitalský kmen v Latiu; adj. **Hernicus,** *a, um* hernický: *saxa V, ager L.*

Hērō, *ūs, f.* [Ἥρω] kněžka Afroditina v Sestu, milenka Leandrova.

Hērōdēs, *is, m.* [Ἡρώδης] **1)** král judský † 2 po K.; **2)** filosof athenský, učitel syna Ciceronova Marka.

Hērodotus, *ī, m.* [Ἡρόδοτος] slavný dějepisec řecký z Halikarnassu 484—404.

hērōicus, *a, um* [ἡρωϊκός] herojský, bohatýrský: *tempora, aetates, personae C.*

hērōīna, *ae, f.* rekyně, polobohyně *Pr.*

hērōis, *idis, f.* [ἡρωίς] polobohyně, rekyně: *veteres heroidas aequare O*; *mores heroisin* (dat. pl.) *aequi O.*

hērōs, *ōis, m.* [ἥρως] héros, rek, bohatýr, polobůh: *h. Theseius* = Hippolytos *O*; *h. Rhodopeius* = Orfeus *O*; *h. Neptunius* = Theseus *O*; *h. Laërtius* = Odysseus *O*; *h. Cythereius* = Aeneas *O*; přenes. výtečník, muž vynikající: *colloquium cum heroibus nostris C* = s Brutem a Kassiem.

hērōus, *a, um* [ἡρῷος] hérojský, bohatýrský; epický: *heroi versus C* = hexametry; též absol.: *Ponticus heroo clarus O* = *heroico versu.*

Hersē, *ēs, f.* [Ἕρση] dcera Kekropova, milenka Hermova.

Hersilia, *ae, f.* jedna z unesených Sabinek, choť Romulova, po smrti zbožněná jako *Hora Quirini O.*

Hertha viz *Nerthus.*

herus i **erus**, ī, *m.* 1) pán naproti otroku: *adhibenda saevitia est, ut heris in famulos C*; 2) pán = majitel něčeho: *propriae telluris H*; *fundus pascit erum arvo H*; 3) přenes. o bozích *H Cat.*

Hēsiodus, ī, *m.* [Ἡσίοδος] z Askry na úpatí Helikonu, v 8. stol. př. K., nejstarší básník řecký po Homerovi. Pod jeho jménem zachov. 1. Práce a dnové [Ἔργα καὶ ἡμέραι] v hlav. částech jednající o rolnictví; 2. Theogonie [Θεογονία], ep. bás. o vzniku všehomíra a vývoji božstev; 3. Ἀσπίς, štít Herakleův, líčení zápasu Herakleova s Kyknem; 4. zlomky z Κατάλογος γυναικῶν a Ἡοῖαι (rodokmeny héroů); adj. **Hēsiodēus**, *a, um.*

Hēsionē, ēs, *f.* [Ἡσιόνη] dcera trojského krále Laomedonta; osvobozena Herakleem od mořské obludy, kterou na Troju poslal Poseidon, a dána druhu Herakleovu Telamonovi.

Hesperia, *ae, f.* [Ἑσπερία sc. γῆ] Západ, země západní: *Hesperiam Grai cognomine dicunt V* = Italie; *Hesperia ab ultima H* = z nejzazšího západu.

Hesperiē, ēs, *f.* [Ἑσπερίη] dcera říčního boha Kebrena.

Hesperus, ī, *m.* [ἕσπερος, srov. *vesper*] večernice: *illam non Aurora videt, non Hesperus O*; adj. **Hesperius**, *a, um* na západě ležící, západní: *amnes, axis* (nebe), *fretum O*; *fluctus H*; *H. terra V* = Italie; **Hesperis**, *idis, f.* západní: *aquae V* = italské: subst. **Hesperidēs**, *um, f.* [sc. *νύμφαι*] Hesperidky, dcery Noci, jež na dálném Západě měly strom se zlatými jablky.

hesternus, *a, um* [*heri*] včerejší: *hesterno die*, též samotné *hesterno C* včera; *fercula inerant hesterna canistris H* od včerejška; *ignis in hesterno stipite parvus erat O* na dřevě již včera páleném.

hetaeria, *ae, f.* [ἑταιρία] sdružení, zvl. náboženské a politické.

hetaericē, ēs, *f.* [ἑταιρική] družina, vl. ‚přátelská': *ala equitum, quae h. appellabatur N.*

heu, interj. ach! běda! ó!: *heu me miserum! C*; *heu miser O*; *heu dedecus ingens O*; *heu stirpem invisam V*; *heu quam difficile est O.*

heus! interj. hle! hej! pozor! slyš!: *heus etiam mensas consumimus V.*

hexameter, *trī, m.* [ἑξάμετρος] hexametr, daktylský verš šestistopý.

hexapylon, ī, *n.* [ἑξάπυλον] brána v Syrakusách se šesti vchody.

hexēris, *is, f.* [ἑξήρης] šestiřadka, loď o šesti řadách vesel po každé straně.

hiātus, *ūs, m.* [*hio*] a) zející otvor; rozsedlina, propast: *telluris, terrenus O*; *terrarum C*; *spelunca vasto hiatu V*; *fons patulos incinctus hiatūs gramineo margine O* pramen mající koryto obrostlé travou; b) otvor úst, ústa otevřená, tlama: *atris hiatibus Hydra V* s černými tlamami; *auras captare hiatu O*; c) přenes. ‚velkohubé' slibování, chlubné ohlašování: *quid dignum tanto feret hic promissor hiatu H*; hltavost, chtivost něčeho: *h. praemiorum T*; gram. průzev (o styku dvou samohlásek) *h. et concursus vocalium C.*

1. Hibēr, ēris n. ērī, *m.*, plur. *Hibērēs, um* n. *Hibērī, ōrum, m.* [Ἴβηρες] Iberové, národ u řeky Iberu (nyn. Ebro, **Hibērus**, ī, *m.*) v Hispanii; adj. **Hibērus**, *a, um* iberský: *gurges V*, *flumen O* = okeán; *lorica H* z železáren u Iberu; *boves O V* = skot Geryonův; *pastor O* = Geryon; *piscis H* = makrela; **Hibēricus**, *a, um* hispanský: *funes H.*

2. Hibērī, *ōrum, m.* národ jižně od Kavkazu; jejich země **Hibēria**, *ae, f. T H.*

hībernāculum, ī, *n.* [*hiberno*] zimní stan, zimní obydlí; plur. zimní tábor, zimní ležení: *hibernacula lignea L*; *legiones in h. mittere L, deducere Cs.*

Hibernia, *ae f.* [Ἰέρνη] Irsko (kelt. Erin).

hībernō, *āre, āvī, ātum* [*hibernus*] přezimovati: *naves in sicco L*; *quemadmodum milites hibernent C.*

hībernus, *a, um* [*hiems* srov. χειμερινός] zimní; studený, bouřlivý: *menses, tempora C, soles V, annus H* roční doba; *imber V, grando O, ventus V*; *h. Alpes T* v nichž panuje zima; *h. mare H* bouřlivé; *h. expeditio L*; básn. *h. Lycia V*, v níž Apollon zimu tráví; *hiberna castra L*; odt. **hiberna**, *ōrum, n.* zimní tábor, zimní ležení; básn. *terna transierint hiberna V* tři zimy.

Hibērus viz *Hiber.*

hibiscum, ī, *n.* [*ἰβίσκος*] ibišek, rostlina léčivá i pleni: *gregem viridi compellere hibisco V* do ibišku zahnati; *gracili fiscellam texit hibisco V* košíček z jemného ibišku plete.

hibrida (*hybr.*), *ae, comm.* míšenec, pův. o psech: o lidech: *h. Persius H* pocházející z Římana a cizinky.

1. hic, haec, hoc (kde je *hoc* měřeno dlouze, je to délka posílní, vl. *hocc* z **hodce*, podle toho i mask. *hicc*) zájm. ukaz. tento; **a)** ukazuje *α)* na 1. osobu = já: *hunc hominem H* = *me*; *culpam hanc miserorum morte piabunt V* mou vinu; *β)* na osobu neb věc místně přítomnou: *hic Sextus Roscius C*; *saepenumero admirari soleo cum hoc C. Laelio C* s tímto zde přítomným; *hicine* (= *hicne*) *est Telamon C*; *hoc mare H* toto naše; *γ)* na předmět časem přítomný: *hoc triduo C* v posledních třech dnech; *his paucis diebus C* v těchto právě několika dnech, právě před několika dny; *haec tempora S* nynější; odtud pak t. *hic mos C* nynější; *hic ordo L* tento nynější řád; *haec Niobe O*; *in hoc aevi O* až do přítomnosti; *hac annona C* za nynější drahoty; *in hac magnificentia L* při nynější nádheře; *haec vita H*; *haec vituperare C* nynější poměry; *hi consules C* nynější; *in parva* (sc. *Roma*) *spes tamen huius* (sc. *Romae*) *erat O* tohoto nynějšího Říma; *δ)* na předm. významem, zájmem atd. nejbližší: *hae rationes C*; *hic tantus vir N*; *hi mature oppida habuere S*; *si haec relinquere voltis S* této cesty se spustiti; *hoc tantum boni C* tato tak veliká výhoda; *haec sequi S* touto cestou se bráti; **b)** v protivě ukazuje *α)* *hic* k bližšímu, *ille* ke vzdálenějšímu: *Caesar magnus habetur et Cato*; *ille misericordiā clarus factus est, huic severitas dignitatem addiderat S*; *β)* *hic* k věci v myšlence bližší, *ille* k věci místně bližší, ale v myšl. vzdálenější: *cave Catoni anteponas Socratem*; *huius* (= *Catonis*) *enim facta, illius* (= *Socratis*) *dicta laudantur C*; *sic deus et virgo est*; *hic spe celer, illa timore O*; *Pisonem, non Sentium Syriae praepositum*: *huic legiones datas T*; někdy i spojeno: *hunc illum fatis profectum V* to že jest ten, jenž; **c)** s relat., když ukazuje na věc skutečně přítomnou (na rozdíl od *is, qui*): *omnes hi, quos vides adesse C* všichni přítomní, jež tuto vidíš; *quam quisque norit artem, in hac se exerceat C*; *facile his artibus retinetur, quibus initio partum est S*; **d)** = takový: *non hos in usus V*; *haec renuntiant Tullo L* takovou zprávu přinášejí; *nec umquam haec in foedera veni V* aniž pro takovouto smlouvu jsem přišel; *non hanc spem dedisti V*; *his parentibus H* z tak špatných, *quis non haec inter obliviscitur H* při takové zábavě; *haec est condicio vivendi H* tak tomu bývá v životě; **e)** *hoc est α)* vysvětlovací = t. j., totiž: *vos, hoc est populus Romanus S*; *pecunia data ad frumentum, hoc est ad necessitatem vitae C*; *β)* výsl. = to jest příčina, že = proto tedy: *hoc erat, quod me per tela eripis V*; **f)** *hic* ukazuje i k násl. i k předch.: *hoc erat in votis: H*; *in iis litteris haec fuerunt scripta: N*; *haec habui de amicitia, quae dicerem C*; **g)** význ. praegn.: *hoc brevissime dicam C* jen toto; *quod si haec vox saluti fuit C* tento můj; *ex hoc ipso C* z této právě okolnosti; *haec ipsa . . agam S* toto právě; *hoc illud est, quod Pisistrato tyranno a Solone responsum est C* to jest smysl toho; *hoc non desiderare dico esse iucundius C* právě toto totiž; *Ascanio ferat haec V* tuto radostnou zvěst; *aspice nos hoc tantum V* shlédni na nás nyní aspoň. — Někdy enall.: *his manibus V* = *horum manibus*; *hac fiducia virium L* = *harum virium fiducia*; *hanc suspicionem in Capitonem conferri C* = *huius rei* (sc. *caedis*). — Pozn. *-c* v tvarech *hic, haec, hoc, hunc, hoc* a p. je ukazovací částice *c-*(*e*), jež se vyskytuje druhdy i u tvarů jiných: na př. *huiusce, hisce, hosce.* S připojeným tázacím *-ne* vzniká *hicine, hiscine*, ale též *hicne.*

2. hīc, starší **hīce,** adv. (vl. lok. neutr. od *hic*) **a)** zde, na tomto místě: *hic impransi mecum disquirite H* zde, hned na místě; *hic in tanta multitudine civium Romanorum C*; *hic illic, ubi mors deprenderat O* zde a tam, zde a onde; **b)** časově: tu, na to: *hic illi flentes rogare coeperunt C*; *hic Postumius accensus irā L*; *hic Lacedaemonii legatos Athenas miserunt N*; *hic regina poposcit V*; **c)** modálně: při této příležitosti, za těchto

okolností: *hic mihi quisquam misericordiam nominat S* a tu mi ještě někdo; *hic tu tabulas desideras C* a tu ještě; *hic miramur hunc hominem C* a tu; *hic iam plura non dicam C* za těchto poměrů.

hīcine viz *hic* na konci.

Hicetās, *ae, m.* [Ἱκέτας] 1) filosof a fysik ze Syrakus; poznal první pohyb země; 2) samovládce leontinský.

hiemālis, *e* [*hiems*] zimní, bouřlivý: *tempus N, aquae hiemales S* zimní deště; *navigatio C; nimbi O.*

hiemō, *āre, āvī, ātum* [*hiems*] 1) zimu stráviti, přezimovati: *mediis h. mercator in undis H; hiemandi causa Cs* za účelem přezimování; 2) býti bouřlivý: *mare h. H.*

Hiempsal, *alis, m.* 1) král numidský snad jen domnělý, na nějž odvolává se *S* vzhledem k nejst. dějinám afr.; 2) syn krále numids. Micipsy, zavražděný Jugurthou; 3) král mauretanský, přítel Pompeiův.

hiems, *emis, f.* [srov. zima, *χεῖμα, χειμών*] a) zima jako roční čas: *in Gallia maturae sunt hiemes Cs* časně nastávají; *iam prope hieme confectā Cs* téměř již na samém konci zimy; *quamdiu hiems fuit N; hieme C* v zimě; *hieme et aestate C* v zimě v létě; synekd. = rok: *post certas hiemes H* po určených letech; b) jako počasí: zimní počasí, nepohoda, bouře: *hiemis perfugium C* útočiště před zimou; *Ilionei navem vicit hiems V* bouře; *agens hiemem turbo V* vichor ženoucí bouři na moři; *ex hieme navem servare N; pelago desaevit h. V* bouře zuří; *Eois intonata fluctibus hiems H* bouře [mořská] s hromobitím; *emissam hiemem sensit Neptunus V* = bouřliví větrové; *vis frigorum hiemumque C* zimních mrazů; c) přenes.: *hiems letalis O* mrazivá smrt, smrtící chlad; *h. amoris O* chlad lhostejnosti; — personif. jako bohyně: *glacialis Hiems O.*

Hierō, n. **Hierōn,** *ōnis, m.* [Ἱέρων] 1) samovládce syrakuský 477—467, jenž ozdobil sochu Jova Olymp. zlatým pláštěm, hostitel Simonidův; 2) král syrakuský, syn Hieroklův, 269—215, pův. stoupenec Karthagiňanů, později Římanů; adj. **Hierōnicus,** *a, um* Hieronův: *lex C frumentaria.*

Hierocaesarēa, *ae, f.* [Ἱεροκαισάρεια] město na sev. hran. Lydie; obyv. **Hierocaesariēnsēs,** *ium, m.* Hierocaesariané.

Hieroclēs, *is, m.* [Ἱεροκλῆς] 1) řečník za doby Caesarovy poch. z Alaband; 2) otec Hierona II. Syrakuského.

Hierōnymus, *ī, m.* [Ἱερώνυμος] 1) král syrakuský, syn Gelonův, vnuk Hierona II. 2) H. Rhodský, filosof peripat. známý učením, že nejvyšší dobro jest nemíti bolesti; žil za Ptolomaia Filadelfa.

Hierosolyma, *ōrum, n.* [Ἱεροσόλυμα] Jerusalem.

hilarē, adv. [*hilarus*] vesele: *vivere, loqui C; epulari T.*

hilaris, *e* a **hilarus,** *a, um* [ἱλαρός] veselý, bodrý: *vultus C; convivae C;* jako subst.: *oderunt hilarem tristes H* nemají rádi veselého smutní; *deos hilari pietate colere O* s radostnou zbožností.

hilaritās, *ātis, f.* veselost, veselá mysl, veselá nálada; *h. profusa C* bujná v.

hilarō, *āre, āvī, ātum* [*hilarus*] rozveselovati.

hilla, *ae, f.* [demin. od *hira* střevo] klobásek.

Hilōtae viz *Helotae.*

hīlum, *ī, n.* [snad k *filum* nit] maličkost, věc nepatrná, ‚zblo'; *neque hilum* = *nihil* ‚ani dost co málo'.

Himella, *ae, f.* říčka v Sabinsku u Reate, nyn. Imele.

Himera, *ae, f.* [Ἱμέρα] město sicilské téměř uprostřed sev. pobřeží, osada řecká (ze Zankle) založ. v pol. 7. stol; když Karthagiňany rozbořena, občané zbylí založili nedaleko na záp. město *Thermae.*

hinc, adv. [od zájm. *hic,* adv. **him* (srov. *olim*) s přikl. *c,* jako *istinc*] odtud 1) místně: *via quae est h. in Indiam C* cesta odtud do Indie; *h.* (sc. *de tumulo*) *celeriter deiecti Cs* = s něho; *qua pateat hinc exitus L* kudy by bylo lze odtud vyjíti; *perge h. L* pospěš odtud; *hinc canere incipiam V;* přenes. s této strany; zdvoj. *hinc-hinc, hinc-illinc* zde—tam: *hinc amnis, h. hostis Cu; hinc pudicitia pugnat, illinc stuprum C; hinc Venus, hinc spectat Iuno V = ab hac — ab illa caeli parte;* se spoj. *hinc atque hinc va-*

stae rupes minantur V s té i s oné strany, s obou stran; *multis h. atque i. vulneribus acceptis L* s obou stran navzájem, na obou stranách; *mutabile h. vel i. remigium T* kormidlo jest volné a lze je přendavati na tu neb onu stranu; pod. *hinc et inde, h. atque i., hincinde: quae h. i. iactata sunt Plin* co s té i s oné strany, s různých stran bylo prohozeno; **2)** časově: od této doby, na to, potom: *h. obliviscere Graios V* od nynějška; *h. ad capessendos magistratus in urbem digressus T* na to; *h. ferro accingor rursus V* na to opět; **3)** • původu neb příčině: odtud, proto: *h. sicae, h. venena, h. falsa testamenta nascuntur C* z tohoto pramene; *hinc totum odium C* odtud, z toho vzalo počátek; *hinc illa Verria nata sunt C*; — o závislosti: *hinc omnis pendet Lucilius H* = *ex istis* na těchto jest závislý.

hinnītus, *ūs, m.* [*hinnio* rzáti] rzání, řehtání: *equorum L; hinnitus edere O* zarzáti, zařehtati; pod. *tibi tollit hinnitum equus H* tobě řehtá.

(h)innuleus, *ei, m.* [srov. *ἔνελος* jelen] jelínek, kolouch, laňka: *innuleo similis H.*

hiō, *āre, āvī, ātum* [srov. zívati] **1)** pův. ob. zeti, otvírati se, rozevírati se: *humus hiarit S; venae hiantes V* otevřené; pod. *concha hians C*; — spec. ústa otvírati: *ore hianti imbrem [aquam] captare Cu* otevřenými ústy; *Umber haeret hians V* umbrický pes jest mu v patách s otevřenou tlamou; *lupus Tiberinus h. H* kanic mořský se šklebí; — básn. přech. *carmen hiare Pr* zpívati; **2)** přenes. podivem, žádostí atp. ústa otvírati, čuměti na něco, hltati něco, dychtiti po něčem: *emptor hians H* dychtivý; *hiantes amicorum cupiditates T* nenasytná chtivost; *vulgus hiabat ad .. T* žasl nad ..; **3)** o řeči: býti nesouvislý: *hiantia loqui C; hians compositio T* neurovnaná; — zvl. o průzevu: *poetae saepe hiabant C* připouštěli průzev.

hippagōgī, *ōrum, f.* [*ἱππαγωγοί*] lodi k přeplavování koní.

Hipparchus, *ī, m.* [*Ἵππαρχος*] **1)** slavný mathematik a hvězdář kol. 160 př. K.; **2)** syn Peisistratův zavražděný Harmodiem.

Hippiās, *ae, m.* [*Ἱππίας*] **1)** syn Peisistratův, provázející Peršany do Řecka † 490 u Marathona; **2)** sofista z Elidy.

Hippō, *ōnis, m.* [*Ἵππών*] **1)** město v Numidii zv. *Regius,* nyn. Bona; **2)** *H. Diarrhytus* či *Zarytus* nyn. Benzert u Utiky; **3)** město v Hispanii nyn. Yepes u řeky Tajo již. od Toleda; **4)** město v Bruttijsku, lat. vlast. *Vibo* (viz toto).

hippocentaurus, *ī, m.* [*ἱπποκένταυρος*] kentaur, půl člověk, půl kůň.

Hippocratēs, *is, m.* [*Ἱπποκράτης*] slavný lékař z Kou kol. 440 př. K.

Hippocrēnē, *es, f.* [*Ἱπποκρήνη*] pramen na Helikonu Musám zasvěcený, vzniklý kopnutím Pegasovým.

Hippodamē, *ēs,* n. **-mīa,** *ae, f.* [*Ἱπποδάμη, Ἱπποδάμεια* = oře krotící] **1)** dcera krále elidského Oinomaa, choť Pelopova; **2)** choť Peirithoova, při jejíž svatbě vzplál boj Kentaurů.

Hippolytē, *ēs, f.* [*Ἱππολύτη*] **1)** královna Amazonek, jejíž pás odnésti bylo úkolem Herakleovým; potom stala se chotí Theseovou; **2)** choť Akasta, krále v Iolku; chtěla Pelea jako hosta nejprve svésti, pak zničiti.

Hippolytus, *ī, m.* [*Ἱππόλυτος*] syn Theseův a Hippolytin nástrahami nevl. matky Faidry otcem prokletý a vlastními koňmi k smrti uvláčený. Dle jiné báje vzkříšen Asklepiem a v Aricii byl uctíván jako bůh Virbius.

hippomanes, *is, n.* [*ἱπποµανές*] ‚vzteklost koňská', **1)** sliz klisní; **2)** výrůstek na čele novorozeného hříběte, jehož se užívalo k čarování.

Hippomenēs, *ae, m.* [*Ἱππομένης*] **1)** syn Megareův, jenž zvítězil v běhu nad Atalantou, dcerou Schoineovou, a pojal ji za manželku; **2)** Atheňan, otec Limony, jež zove se odt. **Hippomenēis,** *idis, f.*

Hippōnax, *actis, m.* [*Ἱππῶναξ*] z Efesu, iambograf kol. 550 př. K., skladatel kousavých satir; odt. **Hippōnactēus,** *ī, m.* iambický verš zv. trimeter *σκάζων* čili chóliambos.

Hippotadēs, *ae, m.* [*Ἱπποτάδης*] potomek Hippotův: Aiolos, bůh větrů: *Hippotadae regnum O* = ostrovy Liparské.

hippotoxotae, *ārum, m.* [*ἱπποτοξόται*] jízdní lučištníci = *equites sagittarii.*

hīr, indecl. *n.* ruka (poruš. a nejisté čtení *Lucil.* u *Cic.*)

hircīnus, *a, um* [*hircus*] kozlí, z kozlí kůže: *folles H* měchy.

hircus, *ī, m.* kozel: *hirci transversa tuentes V* úkosem hledící; *hircum olere H* páchnouti jako k.; meton. zápach podpaždí.

hirnea, *ae, f.* nádoba na tekutiny; přen. pijan.

Hīrpīnī, *ōrum, m.* Hirpinové, národ samnitský v již. Italii s hl. m. Beneventem: *ex Hirpinis transit L* z Hirpinska; adj. **Hīrpīnus,** *a, um* hirpinský: *fundus C, ager C.*

hirsūtus, *a, um* **a)** ostnitý, bodlinatý: *bestiae spinis hirsutae C; vepres hirsutae V*; **b)** kostrbatý, drsný; ježatý, zježený: *hirsuti capilli O, comae Cu; barba O, supercilium V; canis O*; přenes. *nihil est hirsutius* (*Enni annalibus*) *O* kostrbatějšího.

Hirtius, *a* řím. rod, z něhož pocházel *A. H.*, legát Caesarův, spisovatel 8. knihy války gallské, † 43 u Modeny.

hirtus, *a, um* štětinatý, ježatý: *comae Cu, canities O, crinis O; capella V; toga T* chlupatá, drsná; přen. *ingenium H* drsný duch.

hirūdō, *inis, f.* pijavice.

hirundō, *inis, f.* vlaštovka; *cum hirundine prima H* s příchodem první vlaštovky = jara.

hīscō, *ere,* — [inch. k *hio*] otevříti se, rozevříti se: *tellus, terra O*; zvl. ústa otevříti: *non hiscere audebat Cu* úst otevříti si netroufal; *adversus dictatoriam vim h. L* ozvati se proti; *nervis h. Pr* zpívati k lyře.

Hispalis, *is, f.* město v již. Hispanii na dol. Quadalquivíru, nyn. Sevilla; obyv. **Hispaliēnsēs,** *ium, m.* Hispalané.

Hispānī, *ōrum, m.* Hispánové, obyv. poloostrova pyrenejského; odt. tento **Hispānia,** *ae, f.* Dělila se na *H. citerior* [Přední] čili *Tarraconensis* a *ulterior* [Zadní]; obě části plur. *Hispāniae, ārum, f.*; adj. **1) Hispāniēnsis,** *e* hispánský: *mare C; legatus C, exercitus T* v Hispanii; *gladius L* na způsob hispánského; **2) Hispānus,** *a, um*: *populi L, gladius L; legio T.*

hispidus, *a, um* kostrbatý, zarostlý: *frons V; facies H; hispidi agri H* býlím zarostlá pole, drsnatá strniska.

Hister, *trī,* n. **Ister** *m.* [*Ἴστρος*] nyn. Dunaj na dolním toku svém; meton. *coniuratus H. V* národové bydlící u Istru, kteří se spikli proti Římanům.

historia, *ae, f.* [*ἱστορία*] **a)** pův. zkoumání, pátrání, badání: *in omni historia curiosum esse C; si quid est historia dignum in ea epistula C*; **b)** vypravování nějaké události: *amaras historias audire H*; = zvl. pověst, báje: *omnibus historiis se meus aptat amor O* = bájesloví; odt. často plur. *historiae* = **c)** dějepis: *h. magistra vitae C; Herodotus, pater historiae C*; též konkr.: *non vitam, sed historiam scribere N* nikoli životopis, nýbrž dílo dějepisné; *ut fieres nobis h. Pr* předmět vypravování.

historicus, *a, um* [*ἱστορικός*] dějepisný: *genus C* methoda: *homines litterati et historici C* lidé sčetlí a dějepisu znalí; subst. **historicus,** *ī, m.* dějezpytec, dějepisec.

Histrī n. *Istrī, ōrum, m.* [*Ἴστροι*] Istrové, Istriané, národ neznámého původu na hranicích Illyrie; odt. **Istria, Histria,** *ae, f.* Istrie a adj. **Histricus,** *a, um* istrijský: *bellum L.*

histriō, *ōnis, m.* [slovo etruského pův.] **a)** herec; **b)** spec. herec v pantomimu *T*; adj. **histriōnālis,** *e* herecký: *modi T; studium, favor T* záliba v hercích.

hiulcē, adv. [*hiulcus*] nesouvisle: *loqui C.*

hiulcus, *a, um* [*hio*] **a)** rozsedlý, rozpraskaný: *siti arva V*; **b)** nesouvislý: *voces C, verborum concursus C.*

hōc, kliss. **hūc** (v. t.) [srov. *hic*] sem, na toto místo: *hoc tunc ignipotens caelo descendit alto V; spectatumne hoc venimus? L.*

hodiē, adv. [z pův. *hō* (= *hōc*) *die*; proto arch. *hōdiē*] **a)** dnes, dnešního dne: *numquam omnes hodie moriemur inulti V; non, hodie si exclusus fuero, desistam H; hodie tricesima sabbata H*;

si cenas h. mecum H; – spec praegn. *orabant, hodie meminisses reverti H* ještě dnes; zvl. až dodnes, podnes: *tria praedia ei traduntur, quae h. possidet C*; *manserunt hodieque manent vestigia ruris H* dosud trvají, jsou patrny; *quod h. quoque in Graecia manet L*: **b)** přenes. dnešního času, nyní, za nynější doby: *h. stat Asia C*; *quae mens est h., cur eadem non puero fuit H*; – zvl. teď hned, okamžitě: *non dices h., quorsum haec tendant? H.*

hodiernus, *a, um* [*hodie*, srov. *hesternus*] dnešní: *dies C, consultatio L*; *ad h. diem C* do dneška; *prima luce hodierna L* z rána dnešního dne.

holus, *eris* viz *olus*.

Homērus, *ī*, *m.* [Ὅμηρος] slavný epický básník řecký, neznámého původu, věku i osobnosti, skladatel Iliady a Odysseie; o jejichž složení byla a dosud bývají pronášena i odchylná mínění (t. zv. homerská otázka). V stanovení doby jeho jest rozdíl 400 roků (1000—600 př. Kr.). *H* nazývá jej *Maeonius, O Maeonides* = Lyd, pon. staří udávali za rodiště jeho Kolofon a Smyrnu; *vinosus H. H* přítel vína, pon. v jeho básních je mnoho rčení vína se týkajících; *magnus, insignis H., bonus H. H* výborný; adj. **Homērīcus**, *a, um* homérský: *versus C, Agamemno C*; básn. [z metr. příč.] **Homēriacus**, *a, um*: *Achilles H.*

homicīda, *ae m.* [*homo, caedere*; srov. *parricida*] vrah; básn. mužebijce (ἀνδροφόνος): *Hector H.*

homicīdium, *ī*, *n.* vražda, zabití.

homō, *inis*, *m.* člověk **a)** jako pojem rodový naproti bohům a zvířatům: *qui teneant, hominesne fere sint, quaerit V* zda lidé či zvířata; *divum pater atque hominum rex V*; *genus hominum C* pokolení lidské; *hinc genus surget, quod supra homines ire videbis V* nade vše na světě; *qui hominem ex homine tollat C* lidskost; pod. *hominem exuere C* veškeru lidskost odložiti; ale *hominem exuere O* podobu lidskou odložiti; *post hominum memoriam C* pokud pamět lidská sahá; *si homo esset C* kdyby měl zdravý rozum lidský; *nec si retractatus erit, iam fiet homo H* nestane se ještě rozumným člověkem; **b)** jako pojem druhový: člověk, muž, plur lidé: *litteras ad eum per homines fideles mittit S*; *homo clarissimus C*; *eum nihil hominis esse C* že není nic zvláštního; *Rudinus homo C* příslušník rudijský; *h. Thebanus N* Théban; – často místo *vir*: *unius hominis incredibilis virtus C* (pro kontrast s ‚*divina*‘); – ve význ. špat. *ut ille homo religioni suae pecuniam anteponeret C* ten chlap, ničema; odt. též *homines sicarii C* zákeřníci; *h. histrio C* herec; – zvl. *homo novus C* nově povýšený šlechtic (nemající tedy předků); *tui homines C* tvoji domácí; *homo Quinctii C* otrok; *treceni homines in colonias deducti sunt L* tři sta rodin; *triginta milia hominum et quattuor milia equitum L* 30.000 pěších **c)** ve význ. sesłab. = zájmenu on: *aiunt hominem respondisse C* on prý odpověděl; *homo se erexit C* vztýčil hlavu; *tantum esse in homine sceleris C* v něm; *hunc hominem velles si tradere H* = mne; **d)** zvl. rčení: *paucorum esse hominum H* málo s lidmi se stýkati; *inter homines esse C* býti na živu; *inter homines agere desinere T* se světa sejíti, zemříti [kontrast s bohy]; *inter homines esse C* s lidmi se stýkati = svět znáti.

Homolē, *ēs*, *f.* [Ὁμόλη] hora v Thessalii.

homullus, *ī*, *m.* [demin. od *homo*] človíček.

homunculus, *ī*, *m.* [*homo*] človíček: *nos homunculi indignamur C* my ubozí lidé; *humilem homunculum a pulvere excitabo C* = človíčka nuzných poměrů životních (naproti tyrannu Dionysiovi).

honestās, *ātis*, *f.* [*honestus*] čest, čestnost **a)** vnější: důstojenství, čestné postavení: *odio alienae honestatis L* ke vznešenému postavení druhého; *alqm honestatis gratia nominare C* abychom mu vzdali úctu; *laudem et h. expetendam esse C* chvály a cti vyhledávati; plur. vyznamenání: *honestatibus alqm privare C*; odt. meton. konkr.: *omnes honestates civitatis C* (naše ‚honorace‘) lidé nejváženější; **b)** vnitřní: počestnost, důstojnost, váženost, ctihodnost; *hinc pudicitia, fides, pietas, honestas pugnat C*; *habes*

undique expletam et perfectam formam honestatis C úplný a dokonalý pojem čestné povahy.

honestē, adv. [*honestus*] důstojně, čestně, ctnostně: *mori Cu, se gerere C; in amicorum rebus fiunt honestissime C* které věci pro přátele konati jest nám největší ctí; *honeste factum S* ctnostný skutek.

honestō, *āre, āvī, ātum* [*honestus*] poctívati, vyznamenávati, cti dodávati: *formam pudor Cu, arma corpus Cu* zdobiti; *homines honore honestati S* poctami vyznamenaní; *arma honestabant L* byla ozdobou; *ille imperium honestavit C* dodal lesku.

honestus, *a, um* [*honos*] **a)** ctěný, úcty požívající, vážený, ctihodný: *clari magis quam honesti S* větší slávy než úcty požívající; *is mihi h. et honoratus videtur C; honesto loco natus N* z váženého rodu; jako titul jezdců: *honestissimo equite Romano C* velevážený; subst. **honestī,** *ōrum, m. C* lidé vznešení, váženi, urození, ‚honorace'; odt. *honestos* [sc. *parentes*] *fascibus sumere H* pro vysoké úřady cti požívající; **b)** čestný, ctnostný, cti dodávající, důstojný, slavný: *soror H; artes Cu; res S* věci k počestnému životu potřebné; *mors C T; exitus S; nomen H; officium H; dona H* čestné dary; *certatio C, postulatio C, pax C;* **c)** zevnějškem krásný, pěkný, ušlechtilý: *caput, os, pectus V; honesta oratio C* (na poslech) pěkná; subst. **honestum,** *ī, n.* čest, ctnost, mravnost, krásno: *bonum honestumque SC; si quid honesti est H* krása; *isti errori nomen virtus posuisset honestum H; qui turpi secernis honestum H; honestum a virtute divelli non potest C; omnia honesta atque inhonesta vendere S* vše na světě.

honor a **honōs,** *ōris, m.* **a)** čest = vzdávání úcty, úcta, pocta, vážnost, sláva: *honos alit artes C* uznání; *honorem habere alci C* poctu prokazovati; též *h. reddere L, dare O, praestare O; in Iunonis honorem H* na počest J.; *caeli honore dignari O* býti uznán za hodna na nebe vzetí; *triumphi honorem contemnere C* pohrdnouti čestným triumfem; *h. exilii T* čestné vyhnanství; *animus, qui vitā bene credat emi honorem V* jenž věří, že životem lacino se sláva kupuje; *honoris causā (gratiā) nominare alqm C* s pochvalou, s úctou; *honoris ergo* (arch.) *L* pro vyznamenání; *honorem praefari* n. *dicere C* ‚s odpuštěním' něco říci; záp. *h. non p.* = bez obalu, přímo; – spec. **α)** pocta pohřební: *supremus h. V; sepulturae h. C* čestný pohřeb; *acervum nec honore nec numero cremant V* = *sine honore;* **β)** poklona, chvála: *ut meros audiret honores H* samé vychvalování; – zvl. = sláva, vážnost: *quorum h. inveteravit C; multusque animo recursat genus h. V; alqd in honorem adducere C* vážnost něčemu zjednati; – person. bůh cti: *ad aedem Honoris L, in templo Honoris Virtutis;* **b)** konkr. **α)** vyznamenání, čestný úřad, hodnost: *nomen et h. T* = *nominis h. H* čestný název; *militari honore appellare L* čestným titulem vojenským; *amplissimus h. C* nejvyšší úřad = konsulát; *homines amplissimis honoribus usi C* (*functi N*), kteří zastávali nejvyšší úřady; *cepimus primos aetatis honores O* (nižší) úřady; *aucti amplis honoribus H* povzneseni k vysokým důstojenstvím; přenes. *rapti Ganymedis honores V* čestný úřad (číšníka); *nostro successit honori O* na naše čestné místo; **β)** pocta bohům vzdávaná, čestná oběť, bohoslužba: *in honore deum medio V* uprostřed obětování; *templis indicit honorem V* = *sacrificia* děkovné oběti, děk. slavnost; *Lenaeum libat honorem V* = *libat vinum* ulévá za oběť vína; *aris imponere honorem V* čestné dary v oběť; **γ)** čestný dar, čestná cena, odměna: *honor medici C* honorář; *honoris alqd haberi C* čestný dar, pozd. *honorarium* = aby byli nějak odměněni; přenes. *primus iuventae h. T* první čestný dar mladého věku; *Baccho honorem dicere V* píseň na počest B.; *summus h. C* = triumf; *h. medius L* ovace; *praecipuos ductoribus addit honores V* čestné ceny (v závodech); *h. frondis aesculeae O* čestný věnec dubový; *perpetuos frondis honores gerere O* čestný věnec stále nositi; *honore carere O* věnce; **c)** půvab; konkr. okrasa,

ozdoba: *oculis adflarat laetos honores V* očím vdechla půvab; *cocto num adest honor idem? H* zdoba (peří); *ne armentis quidem suus h. aut gloria frontis T* ani dobytčatům nedostává se náležité výzdoby čela, kterou se pyšní; *non semper floribus est h. vernis H* (půvab, vděk) nejsou stejně půvabny; *ruris honores H* ozdoby venkova = plodiny.

honōrābilis, *e* [*honor*] čestný, ke cti.

honōrārius, *a, um* pro čest, za účelem pocty, čestný: *frumentum honorarium nominare C* čestným darem; pod. *vinum C*; *honorariam amici operam requirere C* vyhledávati přátelské pomoci k vůli cti; *delectare honorarium est C* slouží ke cti (řečníku).

honōrātē, adv. [*honoratus*] čestně, se cti: *filium h. custodierant T = honoratā custodiā habuerant* v čestné volné vazbě v domě dekurionově.

honōrātus, *a, um* [vl. part. perf. od *honoro*] **a)** ctěný, vážený: *h. et potens N*; *Panaetius apud Scipionem C* ve vážnosti byl; *h. Achilles H* slavný; – o věcech: čestný: *cani honorati O* ctihodné šediny; *sedem honoratam ei fore T* že dostane se mu čestného sídla; *h. custodiā Atriam pervectus T = cum specie honoris militari custodia habitus* (na oko) čestnou stráží vojenskou; *decretum h. L.*, *militia L*; *rus h. L* pozemek jako čestný dar; *adest dies, quem semper honoratum habebo V* za výroční svátek budu pokládati; **b)** čestné úřady zastávající, důstojný: *praetor, vir OC*; *h. senes T* staří hodnostáři; *honoratae comae O* vlasy hodnostářovy.

honōrificē, adv. [*honorificus*] uctivě, s úctou, ke cti.

honōri-ficus, *a, um* čestný, uctivý.

honōrō, *āre, āvī, ātum* [*honor*] ctíti, uctívati, poctíti: *laudibus h. alqm C*; *virtutem L*; *deos O* (obětí); *meque regnumque meum gloriā honoravisti S* mně a říši mé slávu a čest jsi zjednal; *tumulum genitoris O* úctu vzdáti; – spec. vyznamenati někoho: *alqm sella curuli L, donis Cu*; *diem h. L* oslavovati.

Hora, *ae, f.* choť Romulova Hersilia, mezi bohy vzatá.

hōra, *ae, f.* ὥρα] (určilá) doba, hodina **a)** pův.: *h. nona C* třetí hod. odpol. (Římané počítali hodiny od vých. slunce, takže o rovnodennosti naše 6.—7. hod. byla *h. prima*, 12.—1. *h. sexta* [srov. siesta], 5.—6. *h. undecima C* = poslední hodina před západem slunce); *quota hora est?* kolik jest hodin? *hora diei decima C* 10. hod. denní; *h. prima noctis C* 1. h. noční; *ad horam unam exspectare Cs in horam* (*exspectare*) *H* hodinu co hodinu, h. za hodinou; *in horas clavum mutare H* co hodinu; *in horam vivere C* žíti pro okamžik, ze dne na den; *nunquam . . . satis cautum est in horas H* předvídati pro jednotlivé hodiny; *h. novissima O* poslední hodinka (života); plur. *horae* hodiny: *ad horas mittere C* poslati podívat se na hodiny; *horae legitimae C* doba řečníku zákonitě k mluvení určená; **b)** čas, čas denní neb roční: *crastina hora V* zítřek; *terras variis temperat horis H* rozmanitostí, střídáním ročních počasí; *verni temporis h. H* jarní čas; *h. caniculae H* = psí dni; *h. sinistra O* nešťastná doba; – personif. *Hōrae, ārum, f.* Hóry, bohyně ročních časů, dcery Jovovy a Themidiny.

Horātius, *a*, rod římský, z něhož poch. tři Horatiové, známí ze souboje s Curiatii (jejich sestra Horatia); *H. Cocles*, obhájce dřev. mostu proti Etruskům; *M. Horatius* první konsul r. 509; *M. Hor. Barbatus* kons. r. 449 (*leges Valeriae Horatiae*); *Q. Hor. Flaccus*, lyr. básník římský 65—8 př. K.

hordeum, *ī, n.* [z **horsdeom*, srov. něm. Gerste] ječmen; též plur. *hordea VO*; *hordea tosti granei O* pražený ječmen.

hornōtinus, *a, um* [srov. *diu-tinus*] letošní: *frumentum C.*

hornus, *a, um* letošní: *vinum H, palea H, agnus Pr.*

horrendus, *a, um* [*horreo*] **a)** strašlivý, hrozný: *portitor V, clamores V, sonus O, monstrum V, Medusa O, sibila O*; se sup.: *visu h. V* na pohled; *dictu V, relatu O, aspectu H*; neutr. *horrendum* strašlivě: *stridere V, sonare V*; **b)** úctu vzbuzující, ctihodný: *horrendae secreta Sibyllae*

V; *h. virgo* (*Camilla*) *V* podivuhodná; (*Roma*) *horrenda late H* uctivou hrůzu široko daleko budící.

horreō, *ēre*, *uī*, — a) ježiti se, vzhůru státi, trčeti, býti drsný: *setae O*, *duris cautibus horrens Caucasus V* kostrbatý; *leo horrens V* se zježenou hřívou; *terga horrentia suum V* štětinaté hřbety; *comae O* (*capillus T*) zježené; přenes.: *ferreus hastis horret ager V*, *seges aristis V*, *regia Romuleo culmo V*; *h. umbra V* ‚ježatý stín' (od větví); *saxa h. silvis O*; *colla colubris V*; b) děsiti se někoho, něčeho, chvěti se před něčím α) absol.: *arrectis auribus horrent quadrupedes O*; *animo C*; *corpus horret O*; *terra horret O* zimou se chvěje, mrzne; *tempestas h. O* panuje zima; β) přech.: *Ariovisti crudelitatem Cs*; *pauperiem H* báti se chudoby; *horrent admotas vulnera cruda manus O* doteku rukou; *vanos strepitus V*; *mortem V*; též inf., acc. c. inf., ne, nepř. ot.; c) hleděti na něco: *quae horrere soleo C*; *divinum numen C* s úžasem mysliti.

horrēscō, *ere*, *uī*, — [inchoat. k *horreo*] a) zježiti se: *saetis h. coepi O*; *comae horruerunt O*; *segetes horrescunt flabris V* počíná se vlniti; básn. *ensibus h. V*; b) zachvěti se α) *visu subito Aeneas V*; *terrore mortis C*; *h. referens V* při vypravování; β) přech.: leknouti se něčeho, dostati strach z něčeho: *procellas H*; *morsus futuros V*; *crimen C*.

horreum, *ī*, *n.* stodola, sýpka, zásobárna; básn. též o úlech včelích a kopkách mravenčích.

horribilis, *e* [*horreo*] strašný, hrozný, děsný.

horridē, adv. [*horridus*] drsně, neuhlazeně: *dicere C*; drsně = přísně: *alloqui T*; prostě: *vivere C*.

horridulus, *a*, *um* [demin. od *horridus*] jen přenes. trochu drsný: *orationes C*.

horridus, *a*, *um* [*horreo*] a) pův. ježatý, kostrbatý, drsný: *barba CV*, *sus V*, *capillus C*; *corpus horridum C* zanedbaného zevnějšku; *myrtus hastilibus h. V* do výše trčící; *campus C*, *locus O*; b) přenes. drsný, nevzdělaný, divoký: *tribunus C*, *gens V*; *vir paulo horridior Plin*; *non ille te negleget horridus H* = *homo omnis urbanitatis expers* ‚neotesanec'; — spec. α) o řeči: drsný, nevybroušený: *oratio C*, *modus dicendi L*; β) jednoduchý, prostý: *vita C* život venkovský; c) hrozný, strašný: *bellum*, *proelium*, *fata V*, *acies T*, *aspectus C*, *h. irā O*.

horrifer, *a*, *um* [*horror*, *fero*] a) mrazení působící = studený: *boreas O*, *aurae aquilonis C*; b) děsivý: *Erinys O*, *aegis V*.

horrificō, *āre*, *āvī*, *ātum* děsiti.

horrificus, *a*, *um* [*horror* a *facio*] strašlivý, děsivý.

horri-sonus, *a*, *um* strašně znící.

horror, *ōris*, *m.* [*horreo*] pův. zježenost, drsnost; odt. pak mrazení, chvění: *tremulo ramos horrore movens O*; *frigidus h. membra quatit V*; dále hrůza, děs: *saevus h. V*; *h. animum subit T* ducha pojímá; — zvl. posvátná hrůza: *h. ingens spectantes perstringit L*.

hortāmen, *inis*, *n.* povzbuzení, pobídka, i konkr. prostředek povzbuzovací: *cibos et hortamina pugnantibus gestant T*.

hortāmentum, *ī*, *n.* prostředek ku povzbuzení; pobídka.

hortātiō, *ōnis*, *f.* povzbuzení, napomenutí, pobídka.

hortātor, *ōris*, *m.* povzbuzovatel: *alcis rei COV*; *isto hortatore C* na jeho podnět.

hortātus, *ūs*, *m.* povzbuzování, pobízení, napomínání: *his hortatibus O* na tyto pobídky.

Hortēnsius, *a* rod říms.: 1) *Q. H. Hortalus*, řečník a básník, vrstevník a sok Ciceronův; 2) *Q. Hortensius*, diktator 289, dle něho *lex Hortensia C*.

Hortīnus, *a*, *um* [od *Horta*, m. v Etrurii] hortinský: *classes V*.

hortor, *ārī*, *ātus sum* povzbuzovati, pobízeti, vybízeti, domlouvati komu, napomínati alqm; k něčemu: alqd *CS*, ad alqd *C*, in alqd *L*, de alqa re *CsC*, inf. *O*, acc. c. inf. *H*, ut, ne *NCsC*, pouh. konj. *Cs*, *L*; — spec. ve voj. míti řeč povzbuzovací, osloviti za účelem povzbuzení: *milites NS*, *suos S*, *socios V*.

hortulus, ī, *m.* [demin. od *hortus*] zahrádka; plur. sady.

hortus, ī, *m.* [srov. *cohors*; χόρτος, ohrada, hrad, zahrada] zahrada ovocná i zeliná; plur. sady, park; přenes. zelenina.

hospes, *itis*, *m.*, **hospita,** *ae*, *f.* [srov. hospodář, δεσ-πότης] host a) *accipere hospitem C*; *vespertinus h. H*; *hospitem reperire S*; *turpius cicitur h. O*; b) hostitel: *devertere ad hospitem C*; *hospitem tanti fecit N*; *non hospes ab hospite tutus O*; *Dionis hospita C*; *Iuppiter hospes O* [Ζεὺς ξένιος] jakožto ochránce pohostinství; c) cizinec, pocestný: *voluntate hospitem, necessitate hostem C*; *dic, hospes Spartae C*; *hospita tu terris erras O* jako cizinka; *puppis hospita erit* ● zavítá; *h. terra V* pohostiná; *unda h. plaustris V* led sjízdný vozům; — zvl. člověk neznalý něčeho: *huiusce urbis C*; *h. in agendo C.*

hospitālis, *e* [*hospes*] a) pohostinný, hostinný: *homo hospitalissimus C*, *domus C*, *deversorium L*, *Iuppiter C* jako ochránce pohostinství; b) hosta se týkající: *caedes L* vražda hostiného přítele; *cubiculum L* světnice hostinská; *h. mensa C* stůl hostiného přítele.

hospitālitās, *ātis*, *f.* pohostinost.

hospitāliter, adv. [*hospitalis*] pohostinsky: algm *excipere Cn*, *vocare L*; *invitati h. per domos L* byvše pozváni a pohostinu přijati.

hospitium, ĭī, *n.* [*hospes*] a) pohostinství (poměr mezi hostinými přáteli): *iungimus hospitio dextras V*; *iure hospitii . . ius belli abstinuisse L* právem pohostinským; *in hospitio esse apud algm L* (= *hospitio alcis uti Cs C*) požívati pohostinství někoho; *populi Rom. h. Cs* poh. s nár. říms.; b) konkr. pohoštění, přátelské přijetí: *hospitio prohibemur arenae V* odpírá se nám pohost. přijetí; *hospitio excipere L* (*accipere C*, *recipere CsO*) *algm* pohostinu přijmouti; *agresti h. accipere C* po venkovsku pohostiti; plur. *hospitiis* (dat.) *animum solvere H* projevům pohostinství; c) přenes. místo pohostiné, hospoda, hostinný dům: *divisi in hospitia L*, *h. publicum L*; *ex hospitio discedere C*; *h. renuntiare C* hostiný pobyt vypověděti; *h. antiquum Troiae V* starý kraj pohostinný.

hospitus viz *hospes*, *hospita.*

hostia, *ae*, *f.* dobytče obětní, žertva: *hostias* n. *hostiis immolare C*; *humanis hostiis eorum aras funestant C* obětmi lidskými.

hosticus, *a*, *um* [*hostis*] nepříteli patřící, nepřátelský: *ager L*, *vindemia O*, *fama O*, *tellus O*, *moenia H*; subst. **hosticum,** ī, *n.* země, území nepřátelské.

Hostĭlia, *ae*, *f.* obec u řeky Pádu jv. od Verony, nyn. *Ostiglia.*

hostīlis, *e* [*hostis*] a) nepříteli patřící, nepřátelský: *terra C*, *arma V*, *monumenta S*; *naves H*, *acies*, *exercitus T*, *agmen O*, *bellum S* s vnějším nepřítelem; *hostilem in modum cruciati sunt C* jako váleční nepřátelé; *metus h. S* strach před n.; b) nepřátelský = nepříznivý: *animus C*, *spiritus T*, *factum C*; subst. *hostilia audere L coeptare T pati L facere S* nepřátelství, činy nepřátelské.

hostīliter, adv. [*hostilis*] nepřátelsky, po způsobu nepřátelském: *sternit h. omne O*; *agrum h. depopulari L.*

Hostĭlius, ĭī, *m.* rod říms. 1) *Tullus H.* třetí král říms.; 2) *L. H. Cato*, vojevůdce proti Antiochovi; 3) *C. H. Mancinus* vojev. proti Perseovi; od krále Tulla Hostilia pojmenována radnice na comitiu *curia Hostilia.*

hostis, *is*, *m.* i *f.* [srov. host, Gast] a) cizinec: *apud maiores nostros hostis is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus C*; *i, soror, atque hostem supplex affare superbum V*; b) nepřítel ozbrojený: *ne hostis populo Rom. fieret S*; *impetus hostium C*; c) přenes. nepřítel = protivník: *dis hominibusque C*; *sacrorum et religionum C*; *bonorum h. C* n. strany dobrých; *h. omnium C* s celým světem znepřátelený; *h. rei publicae* n státu, n. politický; fem. *capta hostis L* zajatá cizinka; *certa h. O* protivnice.

HS viz *sestertius.*

hūc adv. vedle *hōc* (v. t.), s částicí táz. *hūcine* [srov. *hic*] a) sem: *h. consul praesidium imposuit S*; *h. homines veniebant C*;

huc — illuc s e m — t a m: *corpora h. et i. agitare S*; *nunc h., nunc i. O* hned sem, hned tam; prolept. *huc ades V* = zde; **b)** přenes. **α)** k t o m u: *adde huc fontium perennitatem C*; *huc accedit timor C*; *huc adice O*; *adde huc H*; **β)** až sem, až tak daleko: *hucine beneficia tua evasere? S* až tak daleko došlo; *rem huc deduxi C*; *huc malorum ventum est Cu*; *huc confidentiae venisse T*.

huiusce-modī n. **huius-modī** viz *hic* a *modus*.

hūmānē, adv. [*humanus*] l i d s k y, p o l i d s k u, r o z u m n ě: *difficile est credere eos aliquid h. esse facturos C*; *morbos h. ferre C* = oddaně; *intervalla h. commoda H* hezky pohodlné (iron. o velikých vzdálenostech); lidsky = mírně, laskavě: *loqui C*.

hūmānitās, *ātis*, *f*. [*humanus*] **a)** p o v a h a l i d s k á, lidství, člověctví: *magna est vis humanitatis C*; *humanitatem exuere C*; *humanitatis non parum habes C* máš dosti lidské povahy, cítíš se dosti člověkem; **b)** l i d s k o s t (humánnost), mírnost, laskavost: *in alqm N*; *edictorum C*; *humanitate et misericordiā moveri C*; **c)** zvl. vyšší, jemnější v z d ě l a n o s t, vzdělání po str. rozumové i mravní: *h. et doctrina N*; *studia humanitatis C* snahy, zaměstnání ušlechtilé; *Belgae a cultu et h. provinciae longissime absunt Cs* jsou nejvíce vzdáleni vzdělanosti; *ab humanitate discrepare C* chybovati proti slušnosti.

hūmāniter, adv. [*humanus*] p o l i d s k u: *vivere C* života užívati; *litterae h. scriptae C* přátelsky, lidumilně,

hūmānus, *a*, *um* [*homo*] **a)** č l o v ě k u v l a s t n í, l i d s k ý: *facies O*, *species C*, *mentes O*, *animus H*, *vultus H*, *labores V*, *sors O*, *audacia C*, *imago O*; *genus humanum C* pokolení lidské; *res humanae O* osudy lidské; *leges humanae L* zákony lidskosti; *humano maior Romulus O* postavy nadlidské; *gentes humanae L* národové světa; **b)** lidský = l i d u m i l n ý (humanní), laskavý: *erga alqm C*; *humanius nihil fieri potest C*; **c)** jemný, v z d ě l a n ý, zdvořilý: *Syracusani homines periti et humani C*; *gens h. atque docta C*; subst. **hūmāna**, *ōrum*, *n.* věci, úděl, osud lidský.

humātiō, *ōnis*, *f*. [*humus*] pohřbívání.

hūmectō, *āre*, *āvī*, *ātum* navlhčovati, svlažovati: *flaventia culta V*, *guttis grandibus ora V*.

hūmeō spr. **ūmeō**, *ēre*, —, — býti vlhký: *arbor lacrimis O*; *locus aquā O*; *humens* v l h k ý: *capilli O*, *oculi O*, *h. Pado campi T* rovina Pádem svlažovaná; subst. *h u m e n t i a*, *ium*, *n.* vlhko, mokřina; *ultra h. T* na druhé straně močálů.

humerus spr. **umerus**, *ī*, *m.* [srov. *ὦμος*] horní část paže, rameno: *exserit haec humerum O*; obyč. plur. *humeri* p l e c e, r a m e n a: *humeris alqd gerere V*, *portare H ferre O* na ramenou nositi; *subire V* na r. vziti; *umeris sustinere alqd C* na r. unésti; též o zvířatech a přenes.

hūmēscō (*umesco*), *ere*, — [inch. k *humeo*] zvlhnouti: *equi spumis V*.

hūmidus, spr. **umidus**, *a*, *um* [*humeo*] v l h k ý, m o k r ý: *ligna C*, *materia Cs*, *humus O*; *vapor*, *aer O*, *nox VO*; *regna V* = říční; subst. **hūmidum**, *ī*, *n.* mokré místo, m o k ř i n a: *castra in humido locare Cu*; *humido paludum T* na mokrých místech bažin; přenes. v l h k o s t působící, p ř i n á š e j í c í: *nubila O*, *solstitia V*.

hūmifer (*umifer*), *a*, *um* vlhký, vlhkost obsahující; *sucus C*.

humilis, *e* [*humus*, srov. *χαμαί*, *χθαμαλός*] ‚u země' **a)** n í z k ý: *turris Cs*, *statura N*, *casa V*, *arbores C*; *avis h. volat V* nízko (u země); *h. Myconius O* nízko ležící; *h. Italia V* nízké pobřeží italské; *fossa h. VT* mělký; **b)** přenes. nízký rodem, postavením, způsobem života atp.: sprostý, nepatrný, nuzný: *homo h.* (opak *consularis*) *C*; *obscuram atque humilem multitudinem L* lidi neznámého a nízkého původu; *homo humili loco ortus L*; *humiles manus O* = otroků; *h. cultus L* jednoduchý způsob života, prostota; *ars C* sprosté, obyčejné; pod. *vestitus N sepultura T*; *h. ordo Cu*, *stirps O*; *civitas Cs* nepatrná; **c)** v ohl. mravním nízký **α)** s p r o s t ý: *mulier non h. C* nikoli nízkého smýšlení; *animus*,

mens C; *Vitellius T* sprostě podlízavý; β) ponížený, pokorný: *h. supplexque V, animo demisso atque humili C*; *tuis humiles advolvimur aris Pr* s ponížeností.

humilitās, *ātis, f.* [*humilis*] a) nízkost, malá výška: *arborum S, siderum C, navium Cs, animalium C*; b) nízkost rodu, stavu: *humilitatem alci obicere L*; *generis S*; *h. inopiaque Cu*; *humilitatem cum dignitate contendere C* nízkost s důstojností; c) slabost, nepatrnost: *id se ex h. sua probare posse C*; *habet humilitatem metus C* ponížení (= snížení sebevědomí).

humiliter, adv. [*humilis*] nízce; *h. sentire C* poníženě.

humō, *āre, āvī, ātum* [*humus*] pohřbívati (= *humo tegere C*).

hūmor spr. **ūmor,** *ōris, m.* vlhkost, vláha, tekutina: *h. dulcis musti V* = *Massicus h. V* víno; básn. v různ. podobách: voda, slzy, mléko, vlhkost vzduchu i země.

humus, *ī, f.* [srov. země, *χθών, χαμαί*] země, a) prsť, půda: *mortuos tegit C*; *graminea O*, pod. *resecanda falce... sanguine pinguis h. O* = obilí; *fundit humo victum tellus V* země z prsti své; jako plocha: *oculos attollere humo O*; *lumen figere in humo O* zrak upříti na z.; *aquae perspicuae ad h. O* až na dno; b) země = krajina: *Punica O, natalis O*; *media orbis O*; c) obr. nízkost: *humum vitare H, per humum repere H* plaziti se v prachu; meton. = podsvětí: *pretium vitae rependit h. Pr* starý lokál **humī** [srov. *χαμαί*] na zemi: *iacēre C, volvi V*; *fusus V, depressus S*; často i na ot. kam? *prosternere alqm OCu, procumbere O, abicere Cu, fundere V*; akk. **humum** nazem(i): *alqm sternere humum H*; obyč. s in; abl. **humō** se země: *surgere, se tollere O*; někdy na zemi: *sedere, iacere O.*

Hyacinthia, *ōrum, n.* [*Ὑακίνθια*] slavnost ve Spartě na počest Hyakinthovu.

Hyacinthus (*-os*), *ī, m.* [*Ὑάκινθος*] syn krále spartského Oibala od Apollona diskem usmrcený a v květinu stejného jména proměněný. Květina tato jest nějaký druh kosatce nebo stračka znamenaná (*Delphinium Aiacis*).

Hyadēs, *dum, f.* [*Ὑάδες* od *ὗω* pršeti, lat. *suculae* ‚prasátka' na zákl. nespr. etym. od *ὗς, sus*] Hyady, sedmihvězdí v hlavě Býka; jejich ranní západ přinášel deště, odt. *pluviae V, tristes H.*

hyaena, *ae, f.* [*ὕαινα* od *ὗς*] hyena.

Hyalē, *ēs, f.* [*Ὑάλη*] nymfa z družiny Artemidiny.

hyalus, *ī, m.* [*ὕαλος*] sklo; *color hyali V* barva zelenavá.

Hyampolis, *is, f.* [*Ὑάμπολις*] město ve vých. Fokidě.

Hyantēs, *um, m.* [*Ὕαντες*] předhist. národ v Boiotii, adj. **Hyantēus,** *a, um* boiotský: *Aganippe O*; **Hyantius,** *ī, m.* Boiotan: *Actaeon O.*

Hyarōtis, *idis, f.* [*Ὑάρωτις*] přítok Indu, nyn. Ravi.

Hyās, *antis, m.* [*Ὕας*] syn Atlantův.

Hybla, *ae, f.* [*Ὕβλη*] hora na vých. pobř. sicilském s městem stejnojmenným, proslulým včelařstvím; adj. **Hyblaeus,** *a, um* hyblejský: *apes V*; obyv. **Hyblēnsēs,** *ium, m.* Hyblané.

hybrida viz *hibrida.*

Hydaspēs, *is, m.* a) přítok Indu *VCu*; b) otrok indický *H.*

hydra, *ae, f.* [*ὕδρα*] vodní had 1) saň lernská zabitá Herakleem: *Lernaea VO*; 2) obluda, strážkyně podsvětí, matka Kerberova: *quinquaginta atris immanis hiatibus hydra V*; *Hydrā generatus canis C.*

hydraulus, *ī, m.* [*ὕδραυλος*] vodní píšťala, vodní varhany.

hydria, *ae, f.* [*ὑδρία*] džbán na vodu.

hydrōpicus, *a, um* vodnatelný; od **hydrōps,** *ōpis. m.* [*ὕδρωψ*] vodnatelnost.

hydrus, *ī, m.* [*ὕδρος*] vodní had, had vůbec.

Hydrūs, *untis. f.* n. **Hydruntum,** *ī, n.* město na vých. pobřeží Kalabrie, nyn. *Otranto.*

Hylaeus, *ī, m.* [od *ὕλη* les] 1) Kentaur; 2) pes Aktaionův.

Hylās, *ae, m.* [*Ὕλας*] průvodce Herakleův při plavbě Argonautů.

Hyllus, *ī, m.* [*Ὕλλος*] syn Herakleův a Deianeiřin.

Hȳmēn, *enis, m.* [Ὑμήν] bůh sňatku, přen. s. píseň svatební *O*; odt. **hymenaeus,** *ī, m.* píseň svatební i bůh svatby Hymenaios; přenes. svatba, sňatek (i o zvířatech).

Hymēttus, *ī, m.* [Ὑμηττός] pohoří jv. od Athen bohaté mramorem a medem; adj. **Hymēttius,** *a, um* hymettský: *mel H., cera, O., trabes H.*

Hymnis, *idis, f.* [Ὑμνίς] ‚Zpěvačka', titul veselohry Caecilliovy.

Hypaepa, *ōrum, n.* [Ὕπαιπα] městečko na již. úpatí Tmolu v Lydii.

Hypanis, *is, m.* řeka skythská, nyn. Bug.

Hypasis, *is, m.* přítok Indu, nyn. Sutlej.

Hypata, *ae, f.* [Ὑπάτη] městečko v Thessalii v údolí sperchejském; adj. **Hypataeus,** *a, um* hypatský: *exsul L*; **Hypataei,** *ōrum, m.* Hypaťané.

Hyperboreī, *ōrum, m.* [Ὑπερβόρειοι] Hyperboreané, národ nejzazšího severu: adj. **Hyperboreus,** *a, um* severní: *orae V., glacies V., Pallene O* thrácká.

Hyperīdēs, *is, m.* [Ὑπερείδης] řečník athenský, vrstevník Demosthenův.

Hyperīōn, *ōnis, m.* [Ὑπερίων] Titan, syn Nebe a Země, otec Héliův (Solův); přenes. = slunce *O*; **Hyperīonis,** *idis, f.* dcera Slunce = Aurora.

Hypermēstra, *ae, f.* [Ὑπερμήστρα] nejmladší dcera Danaova.

Hyphasis viz *Hypasis.*

hypocaustum (-on), *ī n.* [ὑπόκαυστον] síň potní, parní lázeň.

Hypsipylē, *ēs, f.* [Ὑψιπύλη] královna na Lemnu, dcera Thoantova; adj. **Hypsipylēus,** *a, um: tellus O = Lemnos.*

Hyrcānī, *ōrum, m.* Hyrkanové, národ na jv. Kaspického moře; země jejich **Hyrcānia,** *ae, f.* Hyrkanie; adj. **Hyrcānius,** *a, um* hyrkanský: *mare Cu.* moře kaspické.

Hyriē, *ēs, f.* [Ὑρίη] jezero v Boiotii, v něž dle báje se rozplynula matka Kyknova.

Hyriēus, *eī, m.* [Ὑριεύς] otec Orionův; adj. **Hyriēus,** *a, um* Hyriův: *proles O = Orion.*

Hyrtacus, *ī, m.* otec Nisův, jenž odt. **Hyrtacidēs,** *ae, m.* syn Hyrtakův.

Hystaspēs, *is* i *ī, m.* [Ὑστάσπης] otec Dareiův (I.).

I

Iacchus, *ī, m.* [Ἴακχος, ἴακχή křik] jméno Dionysovo; meton. víno: *hesternus V.*

iaceo, *ēre, uī, —* [intr. k *iacio*] leželi a) pův.: *humi C., in lecto C., saxo O., in Tyrio ostro O., sub platano H.*; *iacent sub arbore poma V.*; — spec. α) ležeti na loži: *ad quartam iaceo H* ležím až do deseti; β) u stolu: *ebrius iacebat C* ležel opilý; γ) nemocen: *dixit saepe iacenti O* churavému; *ne ego te iacente bona tua comedim C* za tvé nemoci; *Vrania Pisonis graviter iacebat Plin* těžce nemocna ležela; δ) přemožen, obr. zničen, ztroskotán: *adversarium iacentem extollere C* přemoženého protivníka povznésti; *iacenti dextram porrigere C* přemoženému ruku podati; *victa iacet pietas O* leží přemožena; *domus iacens C* dům sbořený; *iacet Ilion ingens O* leží v troskách; obr. *iacet omnis ratio Peripateticorum C* ‚leží na hromadě' = padá celá soustava per.; ε) mrtev: *morte iacent meritā O* leží mrtvi, zemřeli smrtí zaslouženou; *istic nunc iaces V.*; *iacentem spoliare NL* mrtvolu; *iacentem trucidatum ostendit L* mrtvolu zavražděného; *Aeacidae telo iacet Hector V* jest zabit; *iacentibus insistere Cs* na padlé stoupati; ζ) = býti ubytován: *senator in vestro oppido iacuit C* přespal; b) o věcech: ležeti, rozkládati se: *terra sub ambobus polis O* pod oběma póly (nebeskými); *pars Asiae inter Taurum atque*

Hellespontum N; *gens iacet supra Ciliciam N* sídlo má, obývá; *planities in vertice montis V* prostírá se; — spec. nízko se rozkládati, ploše ležeti: *loca iacentia urbis T* nízko položená; *terrae penitus iacentes O* hluboko dole ležící; c) přenes. α) býti pohřížen v něčem: *in lamentis luctuque C* v nářku a zármutku; *in vino C* oddán; β) ležeti uvolněn: *lora O*, *crines O*; malátný, ospalý: *oculi O*; zkormoucený: *vultus O*; malomyslný, sklíčený: *iacens alqd agitare C* (naproti *stans*); *iacentem protegere C* v tísni jsoucího; *iacens animus C*; *iacet, diffidit C* malomyslní, vzdává se naděje; bezmocný: *iustitia C*; *virtutes voluptate dominante C*; *invidia iaceat in iudiciis C* buď bez vlivu; *in pace iacere C* v míru býti bez významu; nečinný: *in alienis terris C*; *iam septimum annum post praeturam C*; ležeti bez užitku, ladem: *pecunia C Plin*, *studium C*, *philosophia C*.

Iacetāni, *ōrum*, *m.* hisp. kmen v nyn. Katalonii.

iaciō, *ere*, *iēcī*, *iactum* [srovn. ἵημι trans. k *iaceo*] házeti, vrhati, metati a) *saxa*, *lapides C*, *aridam materiam in aggerem Cs*, *scyphum de manu C*, *fulmen C*, *saxeam pilam ponto V*; — o střelcích: *tela Hirt C*, *V*, *iacit plumbum funda O* prak vymrští olověnou kouli; *ancoram i. Cs* vyhoditi; *oscula i. T* hubičky posílati; — med. *se iacere* vrci se odněkud někam: *me in profundum C* do hlubiny; *se i. e culmine turris O*; *velox humili super arva fenestra se iacit O* oknem se vrhši přes pole utíká; — spec. α) nahazovati, klásti: *aggerem*, *vallum Cs L*; *fundamenta L* základní kameny klásti, základy položiti; *molem H Cu* stavěti; pod. *muros i. V*; β) vydávati: *poma*; rozhazovati, rozsévati: *semina VO*; b) přenes. o řeči: α) vrhati něco na koho, předhazovati něco někomu: *crimen*, *contumeliam*, *iniuriam C probra in alqm T* kydati hanu; *minas i. L* vyhrožovati; β) prohoditi, (mimochodem) se zmíniti: *ridiculum C*, *inter alias res iecit S* mimo jiné prohodil; *quaedam de habitu eius iecerat T* učinil jakousi poznámku o . . .; *per ambages de lacu Albano L* oklikami se zmíniti; *adulteria i. C* háziš (kolem sebe), chvástáš se . . .

iactāns, *antis* [*iacto*] chlubivý, honosivý: *epistulae Plin*, *paulo iactantior H* trochu (vl. hodně) honosivý.

iactanter, adv. [*iactans*] chlubně, honosivě; *nulli iactantius maerent* (*perisse G.*) *T* svůj zármutek nad smrtí G. více na odiv nestavějí.

iactantia, *ae*, *f.* [*iacto*] chlubivost, honosivost: *militaris T*; *i. verborum T* velkohubost.

iactātiō, *ōnis*, *f.* a) pův.: zmítání, házení, otřásání: *navis C*, *maritima L*; *ex magna i. prope terram videre C*; = po bouřlivé plavbě; *modica i. corporis C* mírné posunky (o řečníku); b) přenes. zakládání si na něčem: *nulla cultus iact. T* na úpravě; ješitnost, vynášení se, vychloubání; — spec. domáhání se přízně lidu: *popularis i. C*; *i. animi L* kolísavost, *C* rozčilení.

iactātus, *ūs*, *m.* mávání: *pennarum O*.

iactitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [freq. od *iacto*] opět a opět nadhazovati, přednášeti: *ridicula L*.

iactō, *āre*, *āvī*, *ātum* [freq. od *iacio*] házeti, metati a) pův. α) *vestem de muro Cs*, *cinerem per agros V* rozhazovati; *fulmina O*, *florem O*, *lapides in orbem V*, *ardentes faces C*; *semina O* rozsévati; *odorem V* šířiti; β) pohazovati něco neb něčím, pohybovati, zmítati: *arma multa passim L*; *cervicem Cu*; *alis iactatis O* mávánim perutí; *corpus O*, *manus O*, *brachia Cs*; *cerviculam i. C* hlavou potřásati; *iactata fax O*, *comae O*; γ) se zájm. reflex. med. a pass. vrhati se dolů, seskakovati: *e muris semet ipsos Cu*; *iactor in turba C* jsem zmítán, strkán v davu sem tam; *aestu febrique iactantur C* horečka jimi třese; *ventis iactabar O* byl jsem zmítán; pod. *qui in hac tempestate populi iactamur C* sem tam jsme zmítáni; odt. *qui iactatus est variis casibus S* = dobrodruh; *per labores iactari L*; *multum ille et terris iactatus et alto V* (πολύτροπος) mnoho zmítán (honěn) po suché zemi i po moři; — spec. o lodi: *navis iactata*

flamine O zmítaná větrem; *tellus manibus iactata V* hnětena jsouc; obr. *nummus iactabatur C* cena peněz kolísala; b) přenes. α) řečí něco přetřásati, stále něco říkati: *rem in contione C*, *ea in senatu saepe iactata sunt C* o tom bylo často mluveno; *pluribus praesentibus eas res iactari nolebat Cs* nechtěl, aby o tom bylo jednáno; *iactamus iam pridem H* říkáme již dávno; *fabula* (doplňk.) *iactaris in urbe O* mluví se o tobě všeobecně; — zvl. *voces iactare V* slova pronášeti, hlasitě volati; *iactari voces audiebat L* že se ozývají hlasy; β) honositi se, chvástati se, chlubiti se (něčím: alqd, acc. c. inf.; vzhledem k čemu: *alqa re*, *de*, *in alqa re*): *quem ad finem sese effrenata iactabit audacia C* jak daleko se bude roztahovati tvá bezuzdná opovážlivost? *oratio se iactat C* řeč se roztahuje; γ) spec. *se iactare* (*in*) *alqa re C* zabývati se něčím: *actionibus tribuniciis L* úřední prací tribunskou; *in re publica C* státními záležitostmi; *in causis centumviralibus C*; *insolentius se iactarunt C* příliš nemírně (marnotratně) si vedli.

iactūra, *ae*, *f.* [*iacio*] pův.: odhození (obtížné přitěže s lodi): *si in mari iactura sit C* jest-li nutno na moři něco odhoditi; přenes. ztráta, škoda: *temporis L*; *quibus iacturis homines in provincias proficiscantur C* s jakými obětmi peněžitými jest spojen odchod jejich do provincií; *non magnā i. factā C* bez velkého nákladu; *i. honoris Cs* ujma na cti.

iactus, *ūs*, *m.* [*iacio*] hození: *pulveris V*; hod, vrh: *tesserarum L*; *extremus T*; úder, uhození: *fulminum C*; výstřel, dostřel: *sagittae*, *teli V* (*intra teli iactum* na dostřel); svržení: *se iactu dedit aequor in altum V* vrhl se do moře.

iaculābilis, *e* metací.

iaculātor, *ōris*, *m.* [*iaculor*] hazeč, vrhač, spec. střelec; **iaculātrīx**, *īcis*, *f.* střelkyně, lovkyně.

iaculor, *ārī*, *ātus sum* [*iaculum*] (házecí kopí) metati, mrštiti: *laudem consequi iaculando C* dosíci pochvaly házením kopí; pak vůbec něco vrhnouti: *ignes puppibus V*; *te ferro iaculabor O* skolím; *cervos i. H* loviti; *probra in alqm L* hanu kydati; *quid brevi fortes iaculamur aevo multa? H* proč, majíce tak krátký život, honíme se statně za mnohem?

iaculum, *ī*, *n.* [*iacio*] kopí házecí.

Iālysus (*os*), *ī*, *f.* [Ἰάλυσος] město na Rhodu nazv. po domn. svém zakladateli, synu Herakleovu, vnuku Solovu. Cicero viděl na Rhodu slavný obraz Protogenův tohoto héroa rhodského; adj. **Iālysius**, *a*, *um* = rhodský.

iam, adv. uvádějící děj současný nebo téměř současný: 1) již a) o přítomn.: teď již: *sunt duo menses iam C* jsou již tomu dva měsíce; *iam posse concedis C* teď již připouštíš; *stabat modo consularis, modo septemvir epulonum, iam neutrum Plin* nedávno konsulár a septemvir, nyní již ani to ani ono; *si iam ex patribus Albini aut Bestiae quaeri posset S* kdybychom teď se mohli otázati otce Albinova nebo Bestiova; b) o min.: *iam copias traduxerant Cs*; *cum iam advesperasceret C*; c) o budouc. = hned, co nevidět, v okamžiku: *nisi iam documentum mortalibus dedero L* nedám-li hned nyní; *iam intelleges C* a poznáš hned; *adgrediar iam ad . . . C* přistoupím již: *iam te premet nox H* v brzku tě pohřbí noc (ani se nenaděješ); *iam carpe viam V* ihned se dej na cestu; 2) zprostředkuje přechod: dále: *humanitate iam tantā est C* lidumilnost jeho pak jest taková; *iam hortum ipsi agricolae succidiam alteram appellant C* dále pak zahradu sami rolníci nazývají druhou slaninou; *iam Saliare carmen qui laudat H* dokonce pak kdo chválí p. s.; *hic iam ter centum regnabitur annos V* zde potom budou pod vládou (rodu Hektorova) tři sta let; — stupňovací: docela pak: *iam vero Cn. Pompei virtuti quae potest oratio par inveniri? C* docela však kde lze nalézti slov vystihujících zdatnost Cn. P.; — zdvojeno **iam-iam** α) již již = v nejbližším okamžiku: *quos super atra silex i. i. lapsura V* nad nimiž černá skála již již na spadnutí; *Alfius i. i. futurus rusticus H* A. již již nastávající venkovan; *iam iamque esse moriendum C*

již v nejbližším okamžiku; β) o přítomn.: = *iam*: *i. i. intellego C*; γ) tvrdící: již zajisté, opravdu: *i. i. minime miror C* j. o. se pranic nedivím; *i. i. . . . laetandum magis quam dolendum puto casum tuum S* již zajisté mám za to, že ze smrti tvé jest se spíše radovati než jí želeti; — odděleno: *iam contento, iam laxo fune laborat H* brzy napiatým, brzy uvolněným; **iam cum** hned jak, jakmile jen: *i. c. signum dabis L*; **iam diū** již dávno: *tibi i. d. notus C*; **iam-dūdum** již dávno, již drahný čas: *i. d. succensa cupidine tanto O* j. d. roznícena jsouc; *quod i. d. facio C*; — o budouc.: ihned, neprodleně: *i. d. sumite poenas V* potrestejte mě neprodleně (= což již dávno jste měli učiniti); *ardua i. d. demitte cornua O* vysoko vztýčená ráhna okamžitě spusť; **iam enim** vždyť hnedle již: *i. e. ipsius Catonis sermo explicabat C*; **iam hīc** *adero S* budu zde brzy zas; **iam inde** *Brutum sequuntur L* hned na místě, hned v tom okamžiku: *i. i. ab initio L* hned od počátku; **iam prīdem** již dříve: *ille i. p. ad exitium praeceps fuit C*; **iam prīmum** již hned: *i. p. adulescens Catilina S* j. h. za mládí; *i. p. iuventus S* j. h. mládež.

iambus, ī, *m.* [ἴαμβος] iamb, stopa ⏑ —; též báseň iambická; adj. **iambēus**, *a, um* iambický: *trimetri H.*

Iamidae, *ārum, m.* Iamovci, rod věštecký v Elidě.

Iāniculum, ī, *n.* neb **Iāniculus**, ī, *m.* (sc. *mons*) [od *Ianus*] pahorek římský na prav. bř. Tiberu.

Iānigena, *ae, comm.* syn n. dcera Janova: *Canens O.*

iānitor, *ōris, m* [*ianus, ianua*] vrátný; *i. carceris C* žalářník; *Cerberus i. immanis aulae H* strážce strašlivé říše (podsvětí).

iānua, *ae, f.* [*Ianus*] dvéře: *fores in liminibus profanarum aedium ianuae nominantur C* dvéře ve vchodu domů světských; pak vůb. vchod: *i. inferni regis* n. *Ditis V* do podsvětí; *i. gemini maris O* = Bosporus; přenes. vchod = úvod: *causae C.*

Iānuārius, *a, um* [*Ianus*] ‚dle Jana pojmenovaný': *mensis C* n. samot. *Ianuarius* leden; *Calendae, Nonae, Idus Ianuariae* 1., 5., 13. ledna; ob. *Cal. Ian.* = Nový rok.

Iānus, ī, *m.* staroitalský bůh, pův. asi bůh oběhu a světla slunečního, pak vchodu a začátku vůbec; proto po něm nazván měsíc leden. Vyobrazován se dvěma obličeji. Chrám jeho na foru (vl. průchodní oblouk) byl stále otevřen, zavírán jen za míru (celkem 5krát). odt. jako appellat. **iānus**, ī, *m.* průchodní oblouk, brána: *dexter i. portae L* pravý oblouk průchodní brány karmentské. zvl. čtyři iani na foru = tržnice; *i. medius* byl stanoviskem peněžoměnců: *postquam res mea ianum ad medium fracta est H* = co jsem přišel na mizinu u směnárníků; *huc i. summus ab imo prodocet H* = všichni peněžníci, všechen svět obchodní učí.

Iapetus, ī, *m.* [Ἰαπετός] Iapetos, syn Urana a Gaie, otec Prometheův a Atlantův, odt. tento nazývá se **Iapetionidēs**, *ae, m.* Iapetovec.

Iāpydēs, *dum, m.* [Ἰάπυδες] Iapydové, kmen illyrský; *Timavus Iapys V* T. iapydský t. j. v území I. pramenící.

Iāpyx, *ygis, m.* [Ἰάπυξ] syn Daidalův usadivší se v již. Italii; *Iapygis arva O* = Apulie; jako adj. *I. equus V* apulský; *Garganus V*; subst. = vítr sev.-záp. (vánoucí směrem k Řecku): *Iapyge ferri V, obstrictis aliis praeter Iapyga H* zaváže, upoutaje ostatní větry kromě I.; **Iāpygia**, *ae, f.* Iapygie = Apulie.

Iarba a **Iarbās** (*Hiarbas*), *ae, m.* král mauretanský, nápadník Didonin; odt. **Iarbita**, *ae, m. H* = Gaetul, Mauretan.

Iardanis, *idis, f.* Iardanovna, dc. Iardanova Omfale.

Iasidēs, *ae, m.* [Ἰασίδης] Iasovec, potomek Iasiův (*Palinurus V*); **Īasius**, *ii, m.* král v Argu, otec Atalantin.

Iāsōn, *onis, m.* [Ἰάσων] 1) syn Aisonův, vůdce Argonautů; adj. **Iāsonius**, *a, um* Iasonův: *remex O, carina Pr*; 2) samovládce ferský koncem 4. stol. př. Kr.

iaspis, *idis, f.* [ἴασπις] jaspis, drahokam zelené barvy; u *V fulva*, tedy snad = topas.

Iassus, ī, *f.* [Ἰασσός] staré obchodní město v Karii; obyv. jeho **Iassēnsēs,** *ium, m.* Iassané.

iātralipta, *ae, m.* [ἰατραλείπτης] mastičkář.

Iāzygēs, *um, m.* [Ἰάζυγες] Jazygové, kmen sarmatský u dol. Dunaje.

Ibēr, Ibērēs etc. viz *Hiber, Hiberes.*

ibī, adv. 1) místně tam, tu, na tom místě; často spoj. s *ubi, unde, qua;* 2) časově tu, tehdy; spoj. s *ubi, cum; ibi infi. L* tu začne mluviti; *ter conatus ibi collo dare brachia circum V* tu třikrát pokusil se kolem šíje ji obejmouti; **ibi vērō** *virtutem ostendere S* tu teprve, 3) přenes.: *ibi imperium fore, unde victoria fuerit L* že tam (= u toho národa) bude vláda, kde . .; *ibi nos quoque paratiores reperiet C* v tom případě také nás shledá . . .; *ibi Remus cecidit L* = při tom; *ibi ira est suppressa* (= *cum*) *L* tím rozhořčení bylo uklidněno.

ibī-dem, adv. tamtéž, na tomtéž místě; přenes. *laesit in eo Caecinam, sublevavit ibidem C* tím ublížil Caecinovi, avšak tím též mu pomohl; *demissae aures, incertus ibidem sudor V* svislé uši a při tom občasné pocení.

ībis, *is* a *idis, f.* [ἴβις] ibis, posvátný pták egyptský; též název útočné básně Ovidiovy.

Ibycus, ī, *m.* [Ἴβυκος] Ibykos, lyr. básník z Rhegia kol. pol. 6. stol. př. K.

Īcarius, iī, *m.* [Ἰκάριος] syn Oibala laked., otec Penelopin, jež odt. jmenuje se **Icaris,** *idis, f.* a **Icariōtis,** *idis, f.* = dcera Ikariova; též jako adj.: *nil opus est Icariotide telaO* není třeba tkaní (tkaniny) Penelopina.

Īcarus, ī, *m.* [Ἴκαρος] 1) Ikaros, syn Daidalův, jenž na útěku z Krety spadl do moře zvaného pak *Icarium*; (*Icarius fluctus H*); 2) Atheňan, jenž pohostiv Dionysa, dostal od něho vinnou révu. Když pak od opilých pastýřů byl zabit, oběsila se jeho dcera Erigona a oba vzati na nebe jako souhvězdí: *I.* = Bootes, *E.* = Panna; *Icarius canis* = *canis stella* = Velký Pes.

iccircō viz *idcirco.*

Icelos, ī, *m.* [ἴκελος] bratr Morfeův, bůh snu.

Icēnī, *ōrum, m.* národ britský na okrouhlém poloostrově sev.-vých. od nyn. Londýna.

ichneumōn, *onis, m.* [ἰχνεύμων] ichneumon čili promyka, ssavec egyptský podob. kuně.

īcō n. **ictō,** *ere, īcī, ictum* (praes. ob. *ferio*) udeřiti, uhoditi a) pův. *lapide ictus Cs; in turba ictus L; ilex icta securibus V; telo venenato ictus C;* — zvl. *fulmine* (*e caelo C*) *ictus L* b eskem byv zasažen, udeřen: *foedus i. L C* (poraženim žertvy) smlouvu učiniti; *Horatiae sepulcrum, quo loco corruerat icta, constructum est L* Horatii byl postaven náhrobek na místě, kde pod ranou klesla; *ictus longis ululatibus aether O* rozechvěný táhlými skřeky vzduch; *ictae dapes T* bleskem zasažené; pod. *icta domus O;* b) přenes. *metu ictus L* bázní zaražen, jat; *patria icta desideriis H* jatá bolem věrné touhy; *conscientia i. L* znepokojován, trápen; *pestifero sidere L* jat zhoubnou zaslepeností; *ictum caput* (*vino*) *H* ‚trknutý'; *domestico volnere T* postižen.

Iconium, iī, *n.* [Ἰκόνιον] město v Lykaonii, nyn. Kuniah.

1. ictus, *a, um* viz *ico.*

2. ictus, *ūs, m.* [*ico*] úder, úhoz, rána, náraz a) pův.: *uno ictu pilorum Cs; corporum C, gladiatoris C, pollicis H, fulminis C, cuspidis V, i. irritus* n. *falsus* (*caecus L*) *T* ‚slepá', chybná rána; *i. sagittarum L, lapidum Cs; sub ictum dari T* na dostřel se dostati (o vojsku); vůb.: v nebezpečí upadnouti; obr.: *fervidi i. solis H* žhavé paprsky sluneční; pod. *i. Phoebei O;* b) zvl. v hudbě a básn. úder, ráz, pak = stopa, takt: *senos ictus reddere H* míti šest stop; c) přenes. α) rána = neštěstí, nebezpečí: *fortunae i. Cu, i. novae calamitatis C;* β) = ráz: *continuo et velut uno ictu rem publ. exhausit T* takořka jedním rázem odstranil; *singulis ictibus bella transigere T* několika jednotlivými rázy; γ) moc, síla: *non illum habet ictum, quo pellat animum C* aby vzrušil ducha.

Īda, *ae* n. **Īdē**, *ēs*, *f.* [*Ἴδη*] 1) pohoří v Troadě; adj. **Īdaeus**, *a*, *um* idský, fryžský, trojský: *iudex O*, *pastor C* = Paris; *silva V*, *parens deum V* = *Cybele*; *pices V* kousky smůly idské; *chori V* družina Kybelina; *naves H* ze dřeva idského; 2) pohoří na Kretě, kde Zeus vychován: *mons Idaeus V*; *ardua Ide O*; *Idaeis sub antris O* v jeskyních idských; *Idaei Digiti C* (*Δάκτυλοι Ἰδαῖοι*) božstva, jimž připisováno první zpracování železa (jmenovali se Kelmis, Damnameneus, Akmon).

Īdalium, *iī*, *n.* [*Ἰδάλιον*] horské město na Kypru s kultem Venušiným; adj. **Īdalius**, *a*, *um*: *Venus V*; *vertex Pr*; **Īdaliē**, *ēs*, *f.* = Venus, odt. *Idalium astrum Pr* = Caesar Venuší ve hvězdu proměněný.

idcircō (*icc.*), adv. [*id* a abl. od *circus*] proto, z té příčiny (při větě kaus. neb podmín.); proto = za tím účelem (při větě účel.).

īdem, *eadem*, *idem*, pron. demonstr. [*is—dem*] týž, táž, totéž a) samost. jako subst.: *idem velle atque idem nolle S* totéž chtíti a totéž nechtíti; *amicus est tamquam alter idem C* přítel jest takořka totožná (s jinou) druhá osoba = druhé já; *cum convenissent iidem, qui solebant C* když se sešli táž (lidé) jako obyčejně; *distat idem* (neutr.) *O* stejně daleko; s dat. týž jako: *idem facit occidenti H;* b) jako adj.: *eodem die C*, *idem animus V* = neměnící se, stejný; *eadem causa C; qui in eadem causa erant L* = spoluvinníci; *egreditur castris miles generosus ab isdem O* z jednoho tábora; *sex item alias centurias sub iisdem quibus inauguratae erant, nominibus fecit L* utvořil šest jiných setnin s týmiž názvy, které měly původně; *nunc eadem convivia quaerit V* nyní zase; c) spoj. se zájm.: *ego idem confirmo C* já opětně; *eadem Asia et idem iste Mithridates C* právě ta A. a právě ten M.; *quod idem in ceteris artibus non fit C* což právě při ostatních uměních se neděje (nebývá); *eundemque te acerbissime... tulisse C* a že také právě ty nejtíže jsi nesl; *ille idem ex Hispania amicus Plin* opět onen přítel hispanský; d) značí spojení neb jednotu: *quidquid honestum est, idem est utile C* co jest mravně dobré, jest zároveň též užitečné; *in proelio consultor idem et socius S* a spolu také druh; *quem Iulum eundem Iulia gens auctorem nominis sui nuncupat L* kteréhožto Iula rod Iulský prohlašuje zároveň zakladatelem svého jména; *idem et auctor et nuntius Cu* sám jako původce a posel (v jedné osobě); *ad Pharnabazum satrapem... eundemque generum regis N* k satrapovi... jenž byl zároveň zetěm královým; *stulti, qui iidem miseri sunt C* kteří jsou zároveň také nešťastni; — někdy však i adversat.: *ignaviter venti sunt, qui vitam profundere parati essent, iidem gloriae iacturam facere nollent C* nalezeni byli lidé, kteří byli ochotni život položiti, a však způsobiti ujmu své slávě nechtěli; *idem voltis a dis immortalibus hominibus dispertiri somnia C* a přece chcete tomu, že bohové rozdělují lidem sny; — též při srov.: *earum rerum, quas ego gessi, non eadem est fortuna atque condicio, quae illorum, qui externa bella gesserunt C* činům, které já jsem vykonal, nejsou údělem tytéž poměry jako činům těch, kteří...; *non idem ipsis expedire et multitudini N* že prospěch jejich (satrapů) není totožný s prospěchem lidu.

identidem, adv. [*idem et idem*] opět a opět, opětovně, znova a znova, vždycky zase.

id-eō, adv. proto (příčin. i účel.) s násl. *quod*, *quia*, *quoniam*; *ut*, *ne*, *quo*, *quin*; též absol.: *atque ideo ad Pompeium contendit Cs* a proto spěchal za P.: *nec ideo iram eius lenivit T* avšak proto přece hněv jeho nezmírnil.

idiōta, *ae*, *m.* [*ἰδιώτης*] vl. soukromník, odt. (naproti odborníku) neznalec (laik), nevědomec (ignorant).

Idistavīsō *campus T* ‚louka čarodějnic', rovina mezi Veserou a Leinou.

Idmōn, *onis*, *m.* [*Ἴδμων*] otec Arachnin, jež odt. **Idmonia** *A.* Idmonova A.

īdōlum (*on*), *ī*, *n.* [*εἴδωλον*] vl. obraz, pak obraz v duši = představa *C*; zvl. duch (= zjevení, strašidlo): *mox appa-*

rebat i.: *senex macie et squalore confectus Plin* brzo objevil se duch: stařec hubený, špínou zmořený.

Īdomeneus, *eī*, *m.* (acc. — *ēa*) [*Ἰδομενεύς*] král kretský, syn Deukalionův, rek ve válce trojské.

Īdomenius, *a, um* idomenský: *montes Cat* (dle města maked. Idomene).

idōneē, adv. [*idoneus*] vhodně, náležitě.

idōneus, *a um* **1)** vhodný, schopný, příhodný: *locus ad aciem instruendam Cs* místo vhodné k sestavení šiku; *locus castris i. Cs*; *i. bello H*; *puellis i. H* u dívek se uplatňuje; *i. non est, qui impetret C* není hoden, aby dostal; *fons rivo dare nomen i. H* pramen dosti velký, aby dal jméno potoku; *alia aquae idonea S* jiné nádoby na vodu; *idonea provinciarum T* vhodná místa v p.; **2)** dostatečný, spolehlivý: *auctor i. C*, *testis i. C*; *vos idoneos habitos C* že vás za dosti dobré pokládali; též jako subst. *idonei C L T* lidé vhodní.

Īdūmē, ēs, n. **Īdūmaea,** *ae, f.* část Palestiny u již. Mrtvého moře; adj. **Īdūmaeus,** *a, um* idumský, palestinský, židovský: *palmae V.*

Īdūs, *uum, f.* Idy, střed měsíce (15. den břez., květ., července, října, 13. u ostat.); jakožto lhůta splatných úroků *diem pecuniae i. Novembres esse C* platební den; *omnem redegit idibus pecuniam H* všecky peníze (od dlužníků svých) sebral o idách.

Īdyia, *ae, f.* [*εἰδυῖα* znalá] matka Medeina, choť Aietova.

iecur (též *iocur*) *iecoris* (též *iocineris*) *n.* [srov. *ἧπαρ*] játra dle starých jednak sídlo života (kromě srdce a mozku), jednak vášní; demin. **iecusculum,** *ī*, *n.* jatérka.

iēiūnē, adv. [*ieiunus*] suše, suchopárně (‚nemastně, neslaně'): *disputare, dicere C.*

iēiūnitās, *ātis, f.* vl. lačnost; obyč. jen přenes.: *bonarum artium C* neznalost; o řeči: suchopárnost: *inopia et i. C*, *i. et siccitas C*, *i. et fames C.*

iēiūnium, *iī*, *n.* a) lačnění, půst: *ieiunia indicere H* půst uložiti; *i. Cereri instituere L* ke cti Cereřině; *i. ponere O* půst skončiti; b) hlad: *i. pascere, placare O* hlad ukojiti; obr. *ne invalidi patrum referant ieiunia nati V* aby slabá mláďata neukazovala, jak špatně byli otcové krmeni.

iēiūnus, *a, um* a) lačný, hladový: *plebecula C*, *lupus H*, *corpus L*, *canis C*, *fames O*; b) suchý, suchopárný: *agri C*; *glarea, arena V*; ubohý, ničemný: *calumnia C*, *animus C* prázdný; — o řeči: suchý, nudný: *oratio, concertatio verborum C.*

Īgilium, *iī*, *n.* ostrůvek v moři Tyrrhenském, nyn. Giglio jv. od Elby.

igitur, spoj. výsl. [z *agitur* v příklonném postavení, na př. *quid agitur* = co se děje?] tedy (slabší než *ergo*); uvádí: α) důsledek logický; β) pokračování myšlenky nedopověděné; v tomto příp. stává často na zač. věty; γ) shrnutí a zakončení; v tomto příp. lze přeložiti zkrátka, zkrátka a dobře.

ignārus, *a, um* [*gnarus*] **1)** akt. neznalý něčeho, neobeznámený s něčím, (nic) netušící: *physicorum i. C* fysiky; *ante malorum V* dřívějších nehod; *formica haud i. futuri H* dobře znalý budoucnosti; *magna pars Pisonis ignari T* mnozí Pisona neznající; *i. casūs suī C* netušící svůj osud; *i. hostium S* nemaje tušení o nepřátelích; *subit Rhoetum Abarimque ignaros* (sc. *periculi*) z nenadání; *i. fors O* slepá náhoda; *me ignaro C* bez mého vědomí. Vazby: gen., de s abl. nepř. ot., acc. c. inf.; **2)** pass. neznámý *i. lingua, regio S*; *per occulta et vigilibus ignara T* místy skrytými a strážcům neznámými; *proles i. parenti O* potomek otci neznámý, *montes i. V.*

ignāvē, adv. [*ignavus*] zbaběle, bázlivě: *ne quid ignave . . . faciamus C*; líně: *herbas carpere V*; *i. multa fatetur H* mdle (nedosti rozhodně).

ignāvia, *ae, f.* lenost, bázlivost, zbabělost: *socordia et i. S*; *contraria fortitudini ignavia C* opak statečnosti; *timiditas et i. C*; *per ignaviam S* konkr. pomocí zbabělců.

ignāvus, *a, um* [(*g*)*nāvus*] **1 a)** mdlý, malátný: *senectus O*; *preces O* bezmocné; *gravitas V* nehybná; b) líný, nečinný, neúčinný: *canis adversum lupos V*; *hostis ad muniendum L* líný

k opevňování; *i. nemus V* neplodný; *laboris i. T* k práci; **c)** z b a b ě l ý, b á z l i v ý: *ignavissimi homines .. fortissimi viri S*; *miles C*; *i. animo T*; básn. *ignava fata timentes O* smrti neslavné; subst. *ignavus* z b a b ě l e c; **2)** akt. mdlobu, m a l á t n o s t atp. p ů s o b í c í: *ignavi aestus O* mdlá parna, *i. frigus O*; *ignavum letum O*; *ratio C* pohodlný závěr.

ignēscō, *ere*, — inchoat. chytnouti, zapáliti se: *mundus C*; přenes. o vášních: vzplanouti: *irae V.*

igneus, *i, m.* [*ignis*] ohnivý: *sidera C, sol V, i. vis C* = oheň jako živel: oheň chrlící: *Chimaera H*; horký, žhavý: *aestas H*; *arces igneae II* ‚světlé výšiny'; bleskurychlý: *virgo, Tarchon V*; přenes.: *i. furor O* planoucí; *i. est ollis vigor V* z ohně jest jejich síla životní.

igniculus, *ī, m.* [demin. od *ignis*] ohníček; obr. jiskra (jakožto zárodek něj. stavu duševního).

igni-fer, *a, um* ohněnosný: *axis O* (vůz sluneční).

igni-gena, *ae, m.* [*ignis* a *gigno*] v ohni zrozený: *Bacchus* (pon. matka jeho Semele ohněm zahynula).

igni-pēs, *dis* ohněnohý: *equi O.*

igni-potens, *tis* pán ohně: *Vulcanus, deus V;* též jako subst.

ignis, *is, m.* (abl. sg. ob. *-ī*) [srov. oheň] o h e ň **a)** konkr.: s t r á ž n é o h n ě: *ignes fefellit H*; *ignibus significabantur castra Cs*; *ignes fieri prohibuit Cs*; p o ž á r: *in medios i. se iniecit C*; vrhl se doprostřed p.; *is annus igni urbem adfecit T.* toho roku stihl město požár; *ignem inferre templis C* zapáliti; p o c h o d e ň: *i. e manibus extorquere C*; o h n i š t ě: *turdos versare in igne H* na rožni péci; o h n ě m u č i c í: *ignes admoveri C* přikládati; o h n ě p o h ř e b n í, h r a n i c e: *conde faces et ab ignibus atris aufer O* od hranice zčernalé; *ignes supremi O*; b l e s k: *missis abrumpitur ignibus aether O* vrženými blesky rozráží se vzduch; pod. *igni nubila dividens H* bleskem mraky rozštěpuje; *fulsere ignes V*; *Iovis ignibus ictus O* bleskem zasažený; h v ě z d y: *luna inter i. minores H*; — meton. l e s k ohně, p r a s k o t ohně: *i. ob os offusus C* červeň kolem úst; *per moenia clarior i. auditur V* jest slyšeti jasněji praskot ohně; *stella ostendit ignem suum H* lesk, s v ě t l o; *lunae curvati i. H* světlý srpek měsíce; *Phoebei i. O* ž á r sluneční; **b)** obr. o duševních jevech: n a d š e n í: *aetherios ignes conceperat animo O* božské vzněty; v á š e ň, h n ě v: *exarsere ignes animo V*; *medio in igni V* uprostřed vášně (vášnivého horlení); *pestifer i. convaluit O*; l á s k a: *trahit inscius ignes O* lásky žár; *caeco carpitur igni V* slepou vášní lásky; — meton. *saepe suos solitus (est) recitare Propertius ignes O* písně ohnivé lásky; i konkr.: *vixisti, dum tuus i. eram O* předmět tvé lásky; **c)** nemoc: z á n ě t, růže: *sacer ignis V*

ignītus, *a, um* [*ignis*] žhavý, ohnivý: *liquor C.*

ignōbilis, *e* [*in* a (*g*)*nobilis*] **a)** n e z n á m ý: *civitas C, medicus C, inglorius atque i. C*; n e s l a v n ý: *i. otium V* zaměstnání n. (tot. básnictví, jímž nelze dosíci slávy); odt. *non i.* známý, významný, slavný; **b)** n e u r o z e n ý, n í z k é h o r o d u: *familia, locus C T virguncula Cu*; *vulgus V* nízký.

ignōbilitās, *ātis, f.* **a)** neznámost, neslavnost; **b)** neurozenost, nízký původ.

ignōminia, *ae, f.* [*nomen* s privat. *in*] ‚ztráta dobrého jména', b e z e c t í, pohana **a)** pův. v právn. a voj.: *ignominia notare alqm C* označiti za bezectného; *animadversio censoris i. dicitur C* pokárání censorské slove i. (srov. *infamia, contumelia*); **b)** ob. pohana, potupa, h a n b a: *ignominiam a familia deprecatus est C* prosil za odvrácení oné hanby od své rodiny; *i. amissarum navium Cs* h. utrpěná ztrátou lodí.

ignōminiōsus, *a, um* potupný, hanebný, nečestný: *dominatio C, fuga L, dicta H*; jako subst. člověk bezectný *T.*

ignōrābilis, *e* neznámý, nepoznatelný.

ignōrantia, *ae, f.* [*ignoro*] nevědomost, neznalost (s gen. subj. i obj.).

ignōrātiō, *ōnis, f.* nevědomost, neznalost (= pouhé nevědění, nikoli nečestné) s gen. obj. nebo de s abl.

ignōrātus, *a, um* [part. perf. od *ignoro*] n e z n á m ý: *sepulcrum Archimedis C*;

nepoznaný: *i. evasit T*; nepozorován: *i. aggreditur S.*

ignōrō, *āre, āvī, ātum* nevěděti, neznati něco, býti neznalý něčeho (alqm, alqd, de alqa re, acc. c. inf., např. ot. též absol.); *vobis ignorantibus* (dat.) *animus non avertitur L* vy nic netušíce neodvracíte svou pozornost; *neve ignorate Latinos V* i poznejte v nás L.; *aviis itineribus ignoratus Romanos repente aggreditur S* nejsa pozorován učiní nenadále na Ř. útok; *benevolentiam i. C* ‚ignorovati', nevšímati si (zř.); litot. *non n. minime ignorans* dobře znalý, dobře věda.

i-gnōscō, *ere, nōvī, nōtum* [*in* a (*g*)*nosco*, srov. *συγ-γιγνώσκω*] odpustiti, prominouti (*alci, alci alqd*; zř. *alqd* n. absol.); *alcs delicto i. C.* prom. přestupek něčí n. někomu; pod. *eorum silentio i. C* promíjím jim jejich mlčení; *ignoscendus* prominutelný, odpustitelný.

1. ignōtus viz *ignosco.*

2. ignōtus, *a, um* [priv. *in* a (*g*)*notus*] **a)** pass. neznámý:, *homines i. et repentini C*; *gens longinqua eoque ignotior L* vzdálený a tím méně známý; *i. loca, montes, regio, dii O*; *i. heres H* (jemuž se dědictví dostalo neočekávaně), *ignotum tragicae genus camenae H* n. druh básnictví tragického; *iter i. hostibus Cu*; též jako subst. člověk neznámý, po příp. cizinec; *sacra i. O* nové; *forma i. N* nezvyklá; *ignota tauris illigaturum iuga H* = *insueta* nezvyklý pluh; – spec. nízkého původu, nízký, sprostý: *mater H, Achivi O, Phryx C*; *naso suspendis ignotos H* (= *ignobiles*) ohrnuješ nos nad lidmi nízkého rodu; **b)** akt. neznalý, neznající: *ignoti faciem eius cum intuerentur N* lidé neznající ho na něj pohlížejíce; *corporis simulacra ignotis nota faciebant C* lidi neznalé seznamovali s . . .; *flebant Germanicum etiam ignoti T* oplakávali G. též lidé, kteří ho neznali.

Īguvium, *iī, n.* město v Umbrii, nyn. Gubbio; adj. **Īguvīnus**, *a, um* iguvijský, plur. Iguvijané; též **Īgu īnātēs**, *ium, m.*

īle viz *īlia.*

Ilerda, *ae, f.* město v Hispanii Tarrac. u řeky Sicoris, nyn. Lerida.

Ilergāones n. **Illurgāvonēnsēs**, *ium, m.* národ hisp. na vých. poř. od ústí Ebra na jih; hl. město **Ilergāonia**, *ae, f.*; adj. **Illurgāvonēnsis**, *e* illurgavonský (z Illurgavonů se skládající): *cohors Cs.*

Ilergētēs, *um, m.* Ilergetové, národ hisp. mezi Ebrem a Pyrenejemi.

īlex, *icis, f.* česky nepojmenovaný druh dubu (*quercus ilex L.*), strom větevnatý, hustý, s listy vždy zelenými a žaludy jedlými (nikoli křemelák ani svída!). Staří výslovně jej rozeznávají od dubu, na př. Plinius, a Horatius praví „*quercus inter et ilices*", „*si quercus et ilex*"; *i. procera H* vysoký, *ramosa O* větevnatý, *arguta V* šumící, *corusca V* mihotavý.

īlia, *ium, pl.* **a)** střeva, útroby, vnitřnosti: *dura messorum i. H* otužilé (pon. snesou česnek); *rostro trahit i. vultur O*; *i. rhombi H* osrdí kambalí (jako lahůdka); **b)** slabiny: *solve equum, ne ilia ducat H* aby z hluboka neoddychoval (což zříti na slabinách); *ut rumpantur invidiā ilia Cadro V* ať závistí pukl, *i. substricta O* vtažené, vpadlé.

Īlia, Īliacus, Īliades, Īlias viz *Īlium.*

īlicet, adv. [*ire licet*] vl. ‚jest dovoleno jíti': v nejst. době pronášeno při ukončení obřadů občtn'ch, pohřebních neb úkonů soudních; potom: ihned, bez prodlení, v okamžiku: *obruimur numero V*; *ignis ad fastigia volvitur V*; *fugit i. V.*

īlicō (*illicō*), adv. [*in loco*] pův. místně: na tom místě; potom časově: ihned, v tom okamžiku: *ad praetorem ire C.*

Īliēnsēs viz *Īlium.*

īlignus, *a, um* [*ilex*] dubový: *canalis V, glans H.*

Īlion, *iī, n.*, **Īlios**, *iī, f.*, a **Īlium**, *iī, n.* [*Ἴλιον*] město homérské Troia; adj. **Īlius**, *a, um* ilijský, trojský: *tellus V*; *matres H*; jako subst. **Ilia**, *ae* = Trojanka = Rhea Silvia; odt. **Iliadēs**, *ae, m.* syn. I. Romulus; (od Ilion) = Trojan = Ganymedes; **Īlias**, *adis, f.* **a)** Trojanka; **b)** báseň Homerova Ilias [sc. *ποίησις*]; adj. **Iliacus**, *a, um: classis, lobores V, carmen H* = *Ilias*; *orae, fata, Penates V*; **Īliēnsēs**, *ium, m.* obyv. Ilia **a)** v Troadě; **b)** na Sardinii.

Īliona, *ae,* n. **-nē,** *ēs, f.* [Ἰλιόνη] nejstarší dcera Priamova, choť Polymestorova; její osud látkou kom. Pakuviovy (viz *edormire*).

Īlionēus, *eī, m.* [Ἰλιονεύς] 1) Trojan, druh Aeneův; 2) syn Niobin.

Īlīthȳia, *ae, f.* [Εἰλειθυῖα] lat. *Lucina,* bohyně porodu *H.*

Iliturgis, *is, f.* město v Hispanii Baet.; adj. **Iliturgitānus,** *a, um,* obyv. **Iliturgitānī,** *ōrum, m.* Ilituržané.

illa viz *ille.*

il-labefactus, *a, um* nezviklaný, neochvějný, pevný: *concordia, vincula O.*

il-lābŏr, *ī, lāpsus sum* vklouznouti, vsunouti se: *equus Troianus urbi V* do města; padnouti, sesouti se: *si fractus illabatur orbis H* kdyby sesutý svět se naň řítil; — obr. *ad sensus voluptas i. C* r. do smyslů vniká; *animis illabere nostris V* do duší našich sestup = osvěť nás.

il-labōrō, *āre* pracovati na něčem, o něčem: *domibus T* namáhati se stavbou domů.

illāc, adv. [*illā-c*] onudy; onde, na oné straně: *ire, reverti O; circumfundi nunc hac nunc illac O* oviječi se hned zde, hned onde.

il-lacessītus, *a, um* nedrážděn.

il-lacrimābilis, *e* slzami neobměkčitelný: *Pluto H* = nelítostný; neoplakaný: *omnes i. ignotique H.*

il-lacrimō (*-or*), *āre* (*-āvī*) plakati při něčem, nad něčím, oplakávati něco: *Socratis morti C, sorti humanae L*: absol. *illacrimans C* s pláčem; acc. c. inf.: *i. illum cecidisse T* nad jeho pádem.

il-laesus, *a, um* neporušen, bez úrazu.

il-lactābilis, *e* neutěšený, smutný.

il-laqueō, *āre, āvī, ātum* zaplésti (v léčku).

il-laudātus, *a, um* nepochválen, bez chvály, neslavný(ě): *gubernator . . . i. subit portum Plin*; chvály nehodný: *Busiris V.*

ille, *a, ud* (od km. *ollo-* se vyskytují v starobylé a básn. řeči tvary *ollī* (dat. sg. a nom. pl.), *ollīs, olla*), zájm. ukazovací **a)** onen, ona, ono, ukazuje k předm. vzdál. (proti *hic*): *non antiquo illo more, sed hoc nostro C* nikoli dle onoho starého mravu, nýbrž dle nynějšího; — se subst.: *ille vultus, illa vita C ille gener V*; se zájm.: *huic illi legato C, hoc illud est C; ille ego, qui fuerim O*; samost.: *ne illi sanguinem nostrum largiantur S* ať nejsou štědří krví naší; — *hic et ille* ten (zde) a onen (tam); *num ille aut ille defensurus esset C* zda ten či onen bude hájiti; *illorum poenam in se vertit L* trest, jenž ony stihnouti měl; *quota pars illi rerum periere mearum! O* jak veliká jimi část říše mé zhynula!; *illis temporibus doctissimum C* na ony doby velmi učeného (omez.); — spec. *illud* onen výrok, ona výpověď, myšlenka, náhled, mínění: *Solonis i., i. Aristippeum O, i. Catonis C; praeclarum quidem illud eiusdem Plin* výtečný zajisté jest také ten čin její; — s důrazem onen slavný, známý: *magnus i. Alexander C, Xenophon Socraticus ille C X.* onen slavný žák S.; *vafer Sisyphus H* onen pověstný chytrák S.; — s vedl. ponětím čas.: *domos suas ultimum illud visuri L* aby domy své tehdy naposled spatřili; *C. Marium, sextum iam illum consulatum gerentem C* jenž tehdy již šestý konsulát zastával; **b)** ukazuje s důraz. k následu: ten, jenž: *beatus ille, qui procul negotiis H* blahoslaven ten, jenž; *illud te hortor C* k tomu tě vyzývám; *illud acerbissimum est, quod . . C* nejtrpčí jest ta věc, že; **c)** bezdůraz. = on, jež lze často vynechati: *multum ille terris iactatus V; ad eum filiam eius adduxit, ut ille . . . partem maeroris sui deponeret C* přivedl k němu jeho dceru, aby (on) aspoň částečně zármutek zapudil; *multi illam petiere O* mnozí se o ni ucházeli; — zvl. ve spojení s *quidem*: on (jenž) sice, on však: *severitas habet illa quidem gravitatem, sed . . .C* přísnost má sice (svůj) význam, avšak . . .; *illa quidem . . . hydrum non vidit V* ona však . . .; *quae sordidissima est illa quidem ratio C* kterýžto způsob (štědrosti) jest zajisté nejšpinavější. Adverb. **illā** [abl. fem., sc. *parte, viā*] onudy, onou (tou) stranou: *i. rupturus T; ipsum Oceanum i. temptavimus T* i o sám okeán s té strany jsme se pokusili; *revertebar illa, qua O* vracel jsem se tudy, kde; **illim**

[srov. *interim*] odonud, odtamtud: *fugit i. C*; i časově: *illimque usque ad nostram memoriam S* od té doby až po náš věk; též o osobách: odněho: *omnem se amorem abiecisse i. C* (od oné); ost. bývá častěji *illinc*; **illō** onam, tam: *neque temere i. adit quisquam Cs* neboť tam na zdař bůh nikdo necestuje; *i. tribunus venit T*; *eodem i. pertinere, ut Cs* k jednomu a témuž konci směřuje, totiž aby. . . . .

illecebra, *ae, f.* [*illicio*] nástraha, vnadidlo, vnada (k čemu: gen.); *i. iuventutis in eo fuit C* měl dar mládež sváděti.

1. il-lēctus, *a, um* [*in* a *lego*] nepřečtený.

2. illectus, *a, um* [*illicio*] přivábený, svedený.

il-lepidē, adv. [*illepidus*] nepěkně, nechutně: *compositum poema H.*

il-lepidus, *a, um* nepěkný, nevkusný, nechutný: *deliciae Cat*; *parens C* neochotný, hrubý.

il-lībātus, *a, um* nezmenšený, neztenčený, neporušený: *divitiae C, imperium L, gloria T.*

il-līberālis, *e* svobodného občana nedůstojný: *quaestus C*; nízký, sprostý: *labor, iocandi genus C*; adv. *valde illiberaliter C* velmi špinavě.

il-līberālitās, *ātis, f.* jednání nedůstojné (svobodného občana), špinavost, hamižnost *C.*

1. illīc, *illaec, illuc* n. *illoc* [*ille, -ce*] zájm. ukaz. onen tam, ten tam (jako zájm. jen u Pl a Terentia); odt. adv. *illāc* (viz toto); **illinc** odonud: *abire, exportare C*, onde, tam: *i. cupiditatem pugnasse, hinc veritatem C*; **illūc** onam, tam: *redire H, venire O, reverti C*; *huc et illuc* sem tam; též přenes. *illuc intenderat T* šel za tím cílem; *an tu i. confugies C* či uchýlíš se k té výmluvě;

2. illīc, adv. onde, na onom místě tam: *negotiari Cs, stativa habere Cu, adsidere C*; *profana i. T* = u nich, *belli initium i. fuit T* od něho (Vitellia) vzala válka počátek; pod. *non isto modo vivimus i. H* u něho (Maecenata) nežijeme tak jak ty si myslíš.

il-liciō, *ere, lexī, lectum* přivábiti, přilákati, svésti: *spes rapinarum eos ad bellum S*; *illo praemio illectus S* dav se zlákati, svésti touto odměnou; pod. *Gallorum fraude illectus H*; *illiciente Vitellio T* když V. je sváděl, aby; *coniugem inlexe C* (= *illexisse*) že manželku svedl.

il-licitātor, *ōris, m.* spolupodavač, přihazovač (na oko) při dražbě (aby vyhnal cenu do výše).

il-licitus, *a, um* nedovolený, nepřípustný.

illicō viz *ilicō*.

illīdō, *ere, īsī, īsum* [*laedo*] vrážeti, narážeti (*ad alqd C, in alqd Cu*; básn. dat.); rozbíti, roztříštiti: *serpens illisa C.*

il-ligō, *āre, āvī, ātum* **a)** přivázati, uvázati, upevniti: *antennas funibus L* ráhna lany; *emblemata in aureis poculis C* vypuklé ozdoby na zl. poháry; *tauris iuga H* býkům jha u.; *in currus quadrigarum L* k vozům čtyřspřeží; *manus post tergum L* ruce za záda; **b)** poutati, zaplésti, zamotati (a tím volnému pohybu brániti): *se impeditis locis T* = zdržovati se, *praedā T, lento veneno T*; **c)** přenes. *sententiam verbis C* zachytiti; *non i. iis condicionibus L* není vázán těmi podmínkami: *familiari amicitia plerique illigati Philippo erant L* důvěrným přátelství byli vázáni, spojeni s F.; *bello i. L* do války zaplésti.

illim viz *ille*.

il-līmis, *e* [*limus*] bahna prostý: *fons O.*

illinc viz *illic*

il-linō, *ere, lēvī, litum* natříti, potříti (*alqd alci*): *aurum vestibus H* šat zlatem protkaný; *collyria oculis H* oči natříti mastí; *quodcunque semel chartis illeverit H* co jednou na papír načmárá; (*alqd alqa re*): *hiems nives illinet agris H* potáhne pole sněhem; pod. *pocula ceris O, faces pice L* potříti, *navem bitumine Cu.*

il-liquefactus, *a, um* rozpuštěný, tekutý.

il-litterātus, *a, um* neučený, bez vyššího vzdělání.

illō viz *ille*.

il-lōtus [*lavo*], *a, um* neumytý, nesmytý: *sudor V*; nečistý, špinavý: *tora-*

lia; echinus H nevypláchnutý (aby zůstala příchuť mořské vody).

illūc viz *illic.*

il-lūcēscō, *ere, luxī,* — počíti svítiti, zasvitnouti: *sol C*; *i. dies C V,* též samot. *illucescit L* rozednívá se; *illucescet ille aliquando dies C* zasvitne.

il-lūdō, *ere, lūsī, lūsum* a) hráti si s něčím: *ubi quid datur oti, illudo chartis H* = načrtnu to na papír; — zvl. zahrávati si s něčím: *dignitati i. C* z. si s vážností; *ut semper gaudes i. rebus humanis H* jak ráda si zahráváš s osudem lidským; b) šašky, žerty si tropiti z něčeho: vysmívati se něčemu, dobírati si něco: *i. capto V* úsměšky si tropiti ze zajatce; *contemni se putant .. illudi C* myslí, že jsou terčem úsměšků; s acc. alqd: *virtutem V, artes O, voces Neronis T*; naráželi na něco: *in Albucium C*; c) klamati, podváděti, zablázna míti: *illusis Cretensibus N, illusi pedes H* = nemohoucí státi; — zvl. zhanobiti: *matri eius Caesar T*; *pueritiae eius T, Vari corpus T*; *pecuniae i. T* svévolně vyhazovati; — básn. *illusae auro vestes V* koberce pestře zlatem protkané.

il-lūminātē, adv. jasně: *dicere C.*

il-lūminō, *āre, āvī, ātum* [*lumen*] osvětlovati: *luna a sole C*; ozdobiti: *coronam gemmis C*; lesku dodati: *orationem sententiis C*; *illuminatus* osvícený: *sapientia C.*

il-lūnis, *e* [*luna*] beze světla měsíčního: *nox Plin.*

Illurgavonēnsēs viz *Ilergaones.*

Illuricus viz *Illyrii.*

illūsiō, *ōnis, f.* výsměšek, ironie (fig. řečn.).

il-lūstris, *e* [*lustrare*] a) osvětlený, jasný, světlý, zářící: *domicilia, stella C, dies Cu, solis candor C*; b) obr. jasný: *factum i. notumque C, res C, exemplum C*; c) metaf. stkvělý, výtečný, znamenitý, slavný: *causae C, Themistoclis nomen C, adulescens Cs, res illustrior C* trochu významnější; vznešený, vážený: *familia, homo C, i. loco natus Cs.*

il-lūstrō, *āre, āvī, ātum* a) osvětlovati: *sol oras H*; b) na světlo přivésti, pass. na světlo přijíti: *consilia, maleficium C*; c) přenes. objasňovati, vysvětlovati: *philosophiam, ius obscurum, veritatem O, translata verba C*; d) činiti slavným, oslavovati něco, slávu zjednávati, pass. slavným se stávati: *populi Romani nomen C, tuam amplitudinem C, Musam pedestrem H* (= *sermones repentes per humum*, satiry).

il-luviēs, *ēī, f.* [*luo*] a) špína, nečistota: *vellera illuvie peresa V* vlna svrabem rozežraná; *i. ac squalore obsitus T* pln špíny a nečistoty; b) voda vylitá, zátopa: *placida i. T* klidná kalužvody; *currus illuvie haerebant Cu* v bahně.

Illyrii, *ōrum, m.* = [*Ἰλλύριοι*] Illyrové, obyv. sev. záp. části poloostr. balkánského, jejich země **Illyria,** *ae, f.* neb **Illyricum,** *ī, n.* (jako prov. říms.); adj. **Illyricus,** *a, um* illyrský: *mare C, sinus V, undae H, pix O*; **Illyris,** *idis, f.* illyrská: *ora O*; jako subst. = Illyrie.

Īlōtae, Īlluricus, Īllurii viz *helotae, Illyrii.*

Īlus, *ī, m.* [*Ἴλος*] 1) syn Troův, otec Laomendontův, zakladatel Ilia; 2) syn Aeneův Julus.

Ilva, *ae, f.* ostrov, nyn. Elba.

Imachara, *ae, f.* městečko na vých. Sicil., nyn. Maccara; adj. **Imacharēnsis,** *e* imacharský: *ager C*; subst. **Imacharēnsēs,** *ium, m.* Imachařané.

imāginārius, *a, um* [*imago*] zdánlivě jsoucí, zdánlivý, domnělý: *fasces L* moc, *militia L.*

imāginātiō, *ōnis, f.* představa: *secretis imaginationibus T* v myšlenkách tajně. . .

imāginor, *ārī, ātus sum* [*imago*] představovati si: *pavorem eorum T.*

imāgō, *inis, f.* [příb. *imitor*] a) obraz, podobizna (malba, socha, poprsí, rytina i práce vypuklá): *picta C* malovaný, *cerea H* z vosku (loutka k čarování), *ex aere C* kovové poprsí, *in anulo C* vyrytý, *imagines deum T* sochy bohů: b) (voskové) obrazy předků, jež ukládány v atriu a nošeny při pohřeb. průvodech; právo na ně měli pouze úředníci kurulští: *funus imagines ducant triumphales tuum H* obrazy předků, kteří slavili triumf nechť vedou (kráčejí

v čele) tvůj pohřeb; právo na takovýto obraz *ius imaginis C*; *famosae i. C* zavčazené (bývaly u krbu); *homo multarum i. S* s dlouhou řadou předků; **c)** vzor, ideál: *quam multas nobis imagines scriptores .. reliquerunt! C* jak mnohé vzory nám zůstavili; *i. antiquitatis C*; **d)** o mrtvých: stín: *vana i. H* netělesný, prázdný stín; *mei imago V* můj stín (duch); **e)** chlas, ozvěna: *vocis i. V O* ozvěna, *iocosa i. H* laškovná o.; *resonat tamquam i. C* zvučí jako o.; **f)** obraz v řeči, podobenství: *hac ego si compellor imagine H* jsem-li oslovován tímto podobenstvím; *haec i. non ad te adludit H* toto p. na tebe nenaráží; **g)** vidina, přelud, přízrak, zdání: *decipior imagine somni O* viděním ve snu, snem; *nocturnae imagines Tib* noční přízraky; *i. ludit alqm H* šálí přelud; *falsis i. ludere V* klamnými přeludy šáliti; *nota maior i. V* přízrak ‚nadživotní velikosti'; *i. cogniticnis T* zdánlivé vyšetřování; **h)** podoba, tvářnost, zjev: *plurima mortis i. V* přerozmanité podoby smrti, smrt v přer. podobách; pod *omni imagine mortium T* ve všech způsobech smrti; *superat serpentis imagine saxum O* v podobě hada; *sine imagine moles O* beztvárná hmota; *i. formatur O* zevnější podoba se vytváří; praegn. *exercitum imagine caesorum insepultorumque tardatum ad proelia credebat T* myslil, že vojsko představou vzezření padlých a nepohřbených bude váhavé vzhledem k boji; **i)** představa. *poenae in imagine tota est O* myšlenkou na pomstu zcela jest zabrána; *illius noctis i. O* představa oné noci; *magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo Plin* vel. část nocí probdím myslí na tebe.

imbēcillē, adv. [*imbecillus*] slabošsky, tupě: *dolorem horrere C, assentiri C.*

imbēcillitās, *ātis*, *f.* **a)** slabost, křehkost tělesná: *virium C, valetudinis C* slabé zdraví; **b)** o věcech: *i. materiae Cs* malá síla (tloušťka) dřeva; **c)** slabost vůbec: *generis humani C, animi C*; *ingenii Plin*; absol. *propter i. amicitiam desiderare C* ze slabosti, z nedostatečnosti; *neque illos imbecillitatis damnandos T* že je nesmí zatracovati pro jejich slabého (měkkého) ducha; *superstitio hominum imbecillitatem occupavit C* pověra se zmocnila lidské slabosti.

im-bēcillus, *a, um*, zř. **-is**, *e* [*baculum* hůl, tedy vl. = *sine baculo*] **a)** slabý, bez síly: *senex C, aetas i. H* = věk dětský; jako subst. *valentes imbecillum non superant C* **b)** o věcech: slabý, nedostatečný, vratký; *regnum S, medicina C, simulacra T*; *incidia C* bezmocná; **c)** o duš. slabý duchem, málo rázný: *animus, consilium C, animo imbecillior C.*

im-bellis, *e* [*bellum*] neválečný, nebojovný **a)** o živ. předm.: *Indus V, cervi V, columba H, turba L, i. dii O* = *Venus et Amor*; zbabělý: *imbelles timidique C, ignavus et i. L*; — přenes. o věc. př.: *lyra, cithara H* bojů neopěvující; **b)** o věc.: klidný, pokojný: *Tarentum H, Asia L, annus L*; slabý: *telum V, lacerti O.*

imber, *bris*, *m.* [srov. ὄμβρος] déšť **a)** obz.: *magnus et assidus C*; *edax H*; *largi imbres O*; *effusi i. V* lijáky; *i. maximus C* nejhorší počasí; *caeruleus i. V* tmavomodrý bouřný mrak; — plur. *imbres* = deštivé počasí: *imbrium divina avis imminentum H* pták jenž věští nastávající d. p.; *imbres nivesque H, acerbum frigus et imbres H*; ale i sing. *venerat conviva per imbrem H* za dešt. p., v zimě; **b)** zvl. *i. lapideus aut sanguineus C* d. kamení neb krvavý; *lactis i. C, telorum et ferreus i. V* d. střel; — meton. voda dešťová: *collectosne bibat imbres H* nachytanou v. d.; *piscinae cisternaeque servandis imbribus T* na jímání vody d.; (*naves*) *accipiunt imbrem V* voda mořská vniká do lodí; *imbre per genas cadente O* any slzy stékají po lících.

im-berbis, *e*, n. **-us**, *a, um* [*barba*] bezvousý.

im-bibō, *ere*, *bibī*, — vpíjeti, vssáti; jen přenes. vštípiti si, pojmouti: *malam opinionem C, spem C, tantum certamen animis imbiberant L* tak byl duch jejich naplněn ...; — spec. předsevzíti si něco, ustanoviti se na čem: *illum ad suas conditiones perducere C; memor eius, quod initio consulatus imbiberat L* pamětliv svého předsevzetí na poč. kons.

imbrex, *icis, f.* [*imber*] prohnutá taška (ke svádění vody dešťové): *angusti imbrice tecti V* pod úzkou střechou prejzovou.

imbri fer, *a, um* dešťonosný, deštivý: *auster O, ver V.*

Imbros (*-us*), *ī, f.* [Ἴμβρος] ostrov v moři Aeg. nedal. Lemnu, nyn. Embro; adj. **Imbrius,** *a, um* imberský: *terra O.*

imbuō, *ere, buī, būtum* a) pův. napájeti, navlhčovati, kropiti, svlažovati: *imbuti sanguine gladii C* krví zbrocené; *sanguis novus i. arma V* třísní; *testa est imbuta H* džbán nasákl; *tela imbuta veneno O* střely napuštěné jedem; *oscula i. Venus H* skrápí, svlažuje; b) naplniti: *pectora pietate L* srdce zbožností; *sermonibus aures T* sluch řečmi; poskvrniti: *gladium scelere C, caede manus O; sociale bellum macula sceleris imbutum C* válka spojenecká jest poskvrněna zločinem; nakaziti: *imbuti et infecti Romanis delenimentis L* nakaženi vnadidly říms.; *superstitione C* pověrou; c) zvykati někoho něčemu, uváděti, zasvěcovati někoho v něco, seznamovati s něčím, poučovati, vzdělávati: *se studiis C; dialecticis imbutus C* povrchně znalý logiky; *servilibus vitiis L, castrensibus stipendiis Plin* ve službu v táboře zasv., uvád.; *deos contemnere T* učiti; *nemo est tam immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio C,* jenž by neměl nějaké ponětí, nějakou představu o bozích; — zvl. zasvěcovati = počínati, první sám něco činiti: *praeceps opus O; sanguine bellum V* krveprolitím válku zahájiti.

imitābilis, *e* [*imitor*] napodobitelný: *exemplar vitiis imitabile H* vzor, jehož vady snadno lze napodobiti; *non i. fulmen V* nenapodobitelný.

imitāmen, *inis, n.* a **imitāmentum, *ī, n.*** a) konkr. napodobenina: *somnia, quae veras aequant imitamine formas O* sny, jež jsouce pouhé napod., rovnají se skutečným zjevům; pod. *antiquae imitamina vitae O;* b) abstr. napodobení: *veterum Romanorum imitamenta praeferre T* staré Římany okázale napodobiti; *peractis tristitiae i. T* pokrytecké projevy smutku.

imitātiō, *ōnis, f.* [*imitor*] napodobení (*alcis rei*).

imitātor, *ōris, m.* [*imitor*] napodobitel (*alcis rei*); *imitatores, servum pecus H* ‚opičáci'; **imitātrīx,** *īcis, f.* napodobitelka: *fama i. gloriae C, boni C; ales O* = papoušek.

imitor, *ārī, ātus sum* [srov. *imago, aemulus*] napodobiti, napodobením vytvářeti (*alqd alqa re*): *luctum penicillo C* smutek štětcem naznačiti; *cornua lunam imitata O* rohy podobné měsíci; *ut picturam ac lineamenta colorum imitetur T* že vypadá jako malba a barevná kresba; *ingredior curru laetos imitante triumphos O* jedu na voze jako v radostném triumfu; *maestitiam voltu i. T* smutek tváří lháti; part. perf. **imitātus,** *a, um* ve význ. pass. napodobený: *simulacra C, voluptas O;* — zvl. nahrazovati něco: *putre solum arando V* půdu oráním kypřiti; *ferrum sudibus obustis V* oštěp n. opáleným kyjem; *pocula vitea acidis imitantur sorbis V* víno nahrazují kyselými oškerušemi.

im-madēscō, *ere, maduī,* — zvlhnouti: *genae O.*

immāne, adv. [*immanis*] hrozně, strašlivě: *leo hians V, sonat fluctus V; spirans i. V* nehorázně oddechuje; *i. quantum discrepat H* naprosto se liší; *i. quantum suis pavoris indidit T* (srov. *mirum quantum*) ohromný postrach u svých způsobil; *i. q. aucto animo T* nesmírné srdnatosti nabyv.

immānis, *e* [srov. *Manes*] a) strašlivý, hrozný, divoký, zuřivý: *i. natura C* sveřepá, nelidská (bestiální): *facinus i. C; coepta V; orae i. V* divoké pobřeží; *ianitor aulae V; bestiae C* (naproti krotkým); b) vzhledem k zevnějšku: ohromný, obrovský: *corporum magnitudo Cs; antrum, spelunca, telum, volnus, pondus V; pocula, pecunia, praeda C Caesaris acta O.*

immānitās, *ātis, f.* a) divokost, ukrutnost, nelidskost; *tanti facinoris i. C* tak úžasný zločin; *i. naturae C* divoká povaha; též konkr. = netvor: *in hac tanta immanitate C* mezi tak velikými

netvory; *cum omni i. barbariae C* s divokými hordami barbarskými; **b)** obrovitost, úžasná velikost (pozd.).

im-mānsuētus, *a, um* nezkrocený, divoký.

im-mātūritās, *ātis, f.* ukvapenost, přenáhlenost, přenáhlený spěch.

im-mātūrus, *a, um* **a)** pův. nezralý, nedospělý: *fīlius H, puella Pr*; **b)** předčasný, nevčasný, nevhodný: *rem immaturam aperire L* předčasně prozraditi; *consilium i. praecipere L* záměr předčasně pojmouti; *i. amor L* nevčasná.

im-medicābilis, *e* nezhojitelný, nevyléčitelný: *vulnus O*; *telum V* nezhojitelně poraňující.

im-memor, *oris* nepaměťlivý (*alcs rei* něčeho); *cum i. in testando nepotis . . . decessisset L* nevzpomenuv vnuka v závěti zemřel; *praedae immemores T* nemyslíce na k.; absol. *galea Euryalum prodidit immemorem V* přilbice prozradila E., jenž na to nepomyslil.

im-memorātus, *a, um* nezmíněný, nevypravovaný, nový: *immemorata H* (= *non ante dicta*) noviny, nové věci.

immēnsitās, *ātis, f.* nesmírnost, nesmírná rozlehlost: *latitudinum, camporum C.*

immēnsus, *a, um* [*metiri*] nezměrný, nesmírný, nedohledný, nekonečný **a)** jako adj.: *i. vorago* (= bezedný), *mare, aër* (nekonečný), *i. ruit profundo ore H* nedohledně hlubokým ústím se valí; *i. sitis cruoris O* neukojitelná krvežíznivost; **b)** subst. neutr. **immēnsum** nesmírný prostor, nekonečnost atp.: *i. obtinere loci L* náramnou prostoru zaujímati; *in i. altitudinis L* do nesmírné hloubky; *per i. actus O* širým vzduchem; *i. est dicere O* nemělo by konce; též ve význ. adv.: *i. vigere T* chromné vážnosti požívati.

im-merēns, *entis* nezasluhující (trestu), nevinný: *dominus H.*

im-mergō, *ere, mersī, mersum* **a)** pův. ponořiti, vnořiti, potopiti (*aljd alqa re, alci rei* n. *in* s acc. něco někam, do něčeho); **b)** přenes. *se i. in consuetudinem alcs C* vlouditi se, dotříti se v přízeň něčí.

immeritō, adv. nezaslouženě, bez viny; *nec i.* plným právem.

im-meritus, *a, um* **a)** akt. jenž si něčeho nezasloužil, něco nezavinil, nevinný: *gens V*; *vestis, paries, agnus H*; *i. mori H* smrti nezasluhující; **b)** pass. nezaviněný, nezasloužený: *laudes haud i. L* chvála plným právem zasloužená; *i. triumphus L.*

immersābilis, *e* neponořitelný: *rerum i. undis H* jejž vlny nehod nemohly potopiti.

im-mētātus, *a, um* neohraničený, neomezený: *iugera H.*

im-migrō, *āre, āvī, ātum* nastěhovati se někam, do něčeho: *in alqd.*

im-mineō, *ēre,* — **a)** vyčnívati, přečnívati, sklánětí se nad něco, strměti, čníti nad něčím: *nemus desuper, collis plurimus urbi L V* pahorek veliký nad městem; *belua ponto i. O* vyčnívá nad moře; *pinus villae H, caelum orbi O*; *imminente luna H* za svitu měsíčního: *tumulus moenibus L*; **b)** hraničiti s něčím, býti vedle n. blízko něčeho: *carcer i. foro L* při samém náměstí; *tergo fugacis O* jest v patách prchající; pod. *imminent duo reges toti Asiae C* tísní, ohrožují celou Asii; *Aegina Piraeo C, Parthi Ciliciae C, insulae Italiae L* vojensky ovládají; též bez předn. *agmen Caesaris imminebat Cs* voj C. doléhal, útočil; **c)** usilovati o něco, číhati na něco: *i. exitio coniugis O* číhá na smrt manželčinu; *occasioni i. alloquendi eum Cu* na příležitost . . .; též *in occasionem L*; *in nostras fortunas C* měla namířeno na můj majetek; **d)** časově: blížiti se, hroziti: *i. periculum, bellum S*; *mors C, imbres H, malum Cu*; *imminens princeps T* nastávající, budoucí panovník; plur. **imminentia,** *ium, n.* hrozící budoucnost *T.*

im-minuō, *ere, uī, ūtum* **a)** zmenšovati, zkracovati: *copias C, aestivorum tempus C, verbum C*; *quantum hinc imminuet H* kolik odtud vezme?; **b)** seslabiti, ztenčiti, kaziti, ničiti: *ut Boccho pacem imminueret S* aby Bokchovi naději na mír kazil; *id imminutum ego laetor S* to že mi bylo ztenčeno; *ius i. C* porušiti právo; *bellum imminutum est C* válka pozbyla význa-

mu; *mens imminuta T* omezený duch, omezenost; *Agrippa discidio domum imminuerat T* A. rozvodem dům seslabil; *Augusta se imminui querebatur T* A. si stěžovala, že se s ní nevážně jedná.

im-minūtiō, *ōnis, f.* zmenšení, ztenčení: *dignitatis C*; *corporis C* zkomolení.

im-misceō, *ēre, miscuī, mixtum* v m í s i t i, p ř i m í s i t i, p ř i p o j i t i: *summis immiscuit ima O* smísila, zamíchala vrch se spodkem; *immiscent manus manibus V* = střetnou (v zápase pěstním) ruce navzájem; obyč. refl. *se i.*: *mediis se i. armis V* [*μῖχτο δ' ὁμίλῳ*] vmísil se v boj; *nocti se i. V* do noci zmizeti; pod. *nubi se i. V*; *bello se i. L* p u s t i t i s e do v.; *colloquiis se i. L* d á t i s e do r.; med. *maculae incipient immiscerier igni V* počnou-li se skvrny přiměšovati; — zvl. z a ř a d i t i: *vos meorum militum corpori Cu* do sboru svých v.; *veteribus militibus tirones L* nováčky zař. mezi . . .; *alqd cum alqa re L* něco s něčím s p o j i t i; *alqm necessitudinibus sibi i. T* zavázati, p ř i p o u t a t i si svazky . . . někoho; *affinitatibus immisceri T* d o t ř í t i s e do . . .; *periculis T* ú č a s t m í t i.

im-miserābilis, *e* bez slitování (pass.): *perire H.*

im-misericors, *dis* neznající slitování, nemilosrdný.

im-missiō, *ōnis, f.* r o s t ě n i, pěstování: *sarmentorum C* (opak *amputatio*).

im-mītis, *e* trpký: *uva*; přenes. nevlídný, nelaskavý, drsný, tvrdý: *tyrannus V, Parcae Pr, fata O*; o věcech: *venti Tib, caelum Plin, insula Gyarus T*; přenes.: *ara O, oculi O, caedes L* hrozná seč, *nidi i. V* nebezpečná (včelám).

im-mittō, *ere, mīsī, missum* **a)** pův. ob. v p u s t i t i a tomu odp. v y p u s t i t i: *aquam canalibus Cs* vodu do stok, *alqm in urbem C, gladiatores in forum C, iuvencos in Romanos N, pila in hostes Cs* vypustiti, vymrštiti, *tigna in flumen Cs* jehly do řeky zapustiti; *naves in classem Pomponianam Cs* lodi pustiti, poručiti plouti na . . .; *corpus i. in undas O* vrhnouti se; refl. *se i. in medios hostes L C* pustiti se, vrhnouti se, vpadnouti; též pass. *undis immitti O* do vln se v.; *flammis i. alqm O* do plamenů hoditi; *filis aurum i. O* vetkati; **b)** zvl. r o s t i t i, nechati růsti: *barbam V, capilli immissi O* vlasy nestříhané; *plantas i. V* š t ě p o v a t i, (vštěpovati, vočkovati); *in meu bona quos voles i. C* d o s a d i t i; *canes i. CV* p o š t v a t i; *Tarquinium a Cicerone immissum S* že byl poštván Ciceronem; pod. *servos ad spoliandum fanum C*; *percussorem i. T* n a s t r č i t i; *equos in alqm L* p o p o h n a t i; *habenas, frena V* p o p u s t i t i, povoliti; *furit immissis Vulcanus habenis V* plnou silou; *classi immittit habenas V* loďstvu volného běhu dopřává; *rudentes i. Plin* a *velis i. rudentes V* lana povoliti = plachty napnouti; *immissae rotae Pr* rozjetá kola, r. vůz; též *palmes immissus habenis V* bujně vzrostlý; **c)** přenes.: *immisit fugam Teucris V* v n u k l myšlenku na útěk; *corrector immittit scenarium C* (nevědomky) připouští senár = uklouzl mu senár; *id immittitur ex cura omnium L* všichni to vypouštějí vylučují ze své snahy = vzdávají se cíle své snahy.

immō, adv. **a)** jakožto potvrzení a sesílení výpovědi: a n o, b a d o c e l a, d o k o n c e j e š t ě: *causa igitur non bona est? immo optima C*; *nullane habes vitia? immo alia . . . H*; *non conficit tabulas? immo diligentissime! C* ó ano, a to co nejbedlivěji; spojeno s *etiam, vero, mehercule*: *vivit? immo vero etiam in senatum venit C* ba dokonce ještě také . . .; **b)** ve sm. odporov.: b a n e, n a o p a k; n i k o l i, s p í š e; p r á v ě n a o p a k: *debebat? immo in suis nummis versabatur! C* měl dluhy? naopak: měl jmění; *egebat? immo locuples erat C* žil v nouzi? nikoli: byl bohat!; někdy i sesil. *quin*: *quin immo fortasse Plin* ba docela ještě snad; *illos quin immo . . . locupletes venire ad pauperem T* ba že docela i oni boháči přicházejí k chudému.

im-mōbilis, *e* nehybný, nepohnutý; *militum phalanx L* pevně stojící; *i. precibus T* prosbami nepohnutelný = prosbám nepřístupný; *Ausonia i. V* nečinná, klidná.

im-moderātē, adv. **a)** nepravidelně: *animal movetur C, vox i. profusa C* hlas

n. vyražený; b) nemírně, nespořádaně, nezřízeně: *vivere, casum ferre C.*

im-moderātiō, *ōnis, f.* nemírnost, přehánění: *verborum C.*

im-moderātus, *a, um* a) bez míry, nezměrný, nesmírný: *aether C*; b) nezřízený, nemírný: *mulier, homo, tempestas, intemperantia C, res i. O*; c) nespořádaný: *oratio C.*

immodestē, adv. neskromně: *gloriari L.*

immodestia, *ae, f.* neskromnost, drzost: *histrionum T, publicanorum T* přehmaty; nekázeň: *militum N.*

im-modestus, *a, um* neskromný, drzý: *genus iocandi C, fautores histrionum T.*

im-modicē, adv. nemírně: *gloriari L, lingua i. libera L* nadmíru, *alqa re i. uti L.*

im-modicus, *a, um* nemírný, míru převyšující, velikánský a) co do rozměrů: *rostrum, frigus O* ohromný; b) eth. nemírný, bezuzdný, přepjatý: *imperium, homo L, oratio Plin, i. in augendo numero L* jenž příliš přehání; *i. animi S T* duchem, *lingua L*; *laetitiae et maeroris T* neznaje míry ani v radosti ani v žalosti.

im-modulātus, *a, um* nerythmický, nezpěvný: *poemata H.*

immolātiō, *ōnis, f.* obětování; obět: *i. nefandae T* (kouzelné).

immolātor, *ōris, m.* obětník.

immōlītus, *a, um* [*immolior* srov. *demolior*] vystavěný, vybudovaný, *loca L.*

im-molō, *āre, āvī, ātum* [*mola* tluč obětní], ‚tlučí obětní posypati', obětovati, v obět zabíti: *hostias, vitulum Dianae, bovem Musis C, agnum H*; též s abl. *Iovi singulis bubus L*; básn. *Pallas te hoc volnere i. V* smrti zasvěcuje.

im-morior, *morī, mortuus sum* (*moriturus*) zemříti v něčem n. na něčem: *aquis O* ve vodách; *sorori O* na mrtvole sestřině; *studiis H* k smrti se upracovati.

im-moror, *ārī, ātus sum* prodlévati při něčem, zabývati se něčím: *honestis cogitationibus* (dat.) *Plin.*

immorsus, *a, um* [part. perf. od *immordeo*] nakousnutý: *collum Pr* pokousaný; podrážděný: *stomachus H.*

im-mortālis, *e* nesmrtelný a) jako adj.: *animus, natura, dii i. C*; b) jako subst. = bůh: *hoc nobis ab immortalibus datum est L*; c) přenes. nesmrtelnosti hodný: *opera L*; bohorovný (= blažený): *i. ero, si . . .; fiam i. in illis Pr*; d) nepomíjející, věčný: *memoria et gloria C, meritum, virtus C*; *tributa T* bez konce; *amicitia C*;

immortālitās, *ātis, f.* nesmrtelnost. *immortalitates hominum C* nesmrtelná přirozenost lidská; *immortalitatem consequi C* nesmrtelného jména dosíci; *immortalitati tradere alqd C* věčné paměti dochovati.

immortāliter, adv. jen přenes. nesmírně, nekonečně: *gaudeo C.*

im-mōtus, *a, um* a) nepohnutý, nehybný: *frondes O, arbor V L, aquae O, dies T* klidný (bez větru); *lumina O, immotam cervicem praebere L* nastaviti krk bez hnutí; *stetit i. acies L* stanul nepohnutě; *portus ab accessu ventorum i. V* = *tutus* přístav bezpečný před návalem větrů; b) přenes. nepohnutý, pevný: *vultus O, pax T, mens V, fata V*; *immotum fuit Tiberio T* bylo pevným úmyslem T., T. byl pevně rozhodnut; *immotas aures praebet mugitibus O* jeho sluchem nezachvěje bučení.

im-mūgiō, *īre, īī, —* zavzníti, ozvati se, zaduněti.

im-mulgeō, *ēre, sī, sum* dojiti do něčeho: *teneris immulgens ubera labris V* vydojuje vemena do útlých rtíků.

im-mundus, *a, um* nečistý, špinavý: *popinae H, cinis, sudor V*; *canis H, Sabinae H*; *contactus Harpyiarum V* znečišťující dotek; *i. dicta H* drsná, sprostá slova.

im-mūniō, *īre, īvī, —* opevniti: *praesidium immunivit T* vystavěl tam pevnost.

im-mūnis (*immoenis*), *e* [*munia*] a) pův. prostý povinností (služeb, břemen, dávek): *civitates i. C* ne poplatné; *piratas immunes, socios vectigales habemus C* mořské lupiče máme za svobodníky, spojence za poplatníky; *centuria i. militiā L* prostá povinnosti vojenské; *ceterorum immunes nisi propulsandi hostis T* jiných služeb prosti, jen povinni proti nepříteli bojovati; *virtus i. C* povinnosti nedbalá; *i. sedens . . . fucus V* bez práce sedící . . . trubec; *non ego te meis im-*

munem meditor tinguere poculis H nehodlám tebe zadarmo (bez vzájemného daru) napájeti; *immunem Cinarae placuisse H* aniž jí něco dal, bez daru se zalíbil; *terra i. O* nejsouc vzdělávána; **b)** přenes. a obr. neúčasten něčeho, prost, svobodný: *urbs i. belli V, mali (boni) i. O, bos i. aratri O* jenž nezakusil jha; *i. manus H* čistá ruka, *i. aequoris arctos O* moře neúčastná, do m. se neponořující.

im-mūnitās, *ātis, f.* osvobození od povinností, dávek, služeb: *omnium rerum habent i. Cs* jsou ode všeho osvobozeni; *libertate et i. donare Cu* dáti svobodu a bezpoplatnost; – plur. *immunitates venibant C* výsady byly prodávány; – absol. svoboda: *immunitatem dare alci C.*

im-mūnītus, *a, um* [*munio*] neopevněný, neohražený: *Sparta O, oppidum L*; o cestě neražený, nesjízdný: *via C.*

im-murmurō, *āre* pošeptati, všuškati něco něčemu: *terrae atrae O, undis O*; *auster i. silvis V* šumí, šepotá v lesích; – absol. *agmen i. O* dává se do mručení (proti mně).

im-mūtābilis, *e* nezměnitelný, neproměnný.

immūtābilitās, *ātis, f.* nezměnitelnost (nemožnost změny).

immūtātiō, *ōnis, f.* záměna.

1. immūtātus, *a, um* nezměněný.

2. immūtātus, *a, um* part. perf. pass. od násl.

im-mūtō, *āre, āvī, ātum* změniti, zaměniti, přeměniti: *verborum ordinem C, figuram, O consuetudinem C.*

im-pācātus, *a, um* neuklidněný, nepokojný, neklidný, bojovný.

im-pār, *paris* **a)** nerovný, nestejný: *boves et uri V, i. modi O* nest. rozměr = šestiměr a pětiměr (pod. *versus impariter iuncti H*); *pes mensae O* (= menší, kratší); *acer coloribus i. O* = pestrý; *i. sibi II* neschopen své okamžité nápady opanovati; pod. *i. animi H*; **b)** lichý: *numerus par aut i. C* sudý neb lichý; *Musae impares H* liché (pon. jich 9); *ludere par i. H* hráti sud a lich; **c)** nejsoucí s něco, slabší než . . , nižší rodem, postavením a p.: *tibi miles i. H* tobě se nerovnající; *levissimis curis i. T* nemohoucí snésti; pod. *i. dolori T*; *bello impares T* nejsouce s válku (= nemohouce se dáti do války); *viribus* (abl.) *i. O* silou slabší; pod. *numero i. T, consilio et viribus i. L*; – o věcech: *pugna i. V* nerovná (= jim nepříznivá), *certamen C O.*

im-parātus, *a, um* nepřipravený: *in alqm imparatum incidere CsC* nepřipravena někoho napadnouti; *i. aggredi ad dicendum C.*

impariter, adv. [*impar*] nestejně: *versus i. iuncti H* = eleg. distichon.

impartiō viz *impertiō.*

im-pastus, *a, um* nenasycený, hladový.

impatibilis (*impetibilis*), *e* nesnesitelný: *dolor C.*

im-patiēns, *entis* neschopný něco snášeti, netrpělivý, choulostivý; předm. v gen.: *vulneris V* nemocha snésti ránu; *viri O* nestrpící; *viae O* nejsoucí s cestu, *societatis T* vyhýbající se společnosti; *veritatis Cu* nemohoucí snésti pr.; *irae L O* hněvu nesnadno vzdorující = k h. náchylný; *gubernaculi Cu* neposlušný; – absol. *i. animus O* netrpělivý; – zř. bezcitný: *latus O.*

im-patienter, adv. netrpělivě: *iuvenem requirere Plin*; s nevolí: *indolescere T* (= nemile byl dotčen); *captivitatem impatientius timent T* které jim připadá daleko nesnesitelnější; *dolet ut qui impatientissime Plin* bolest cítí jako lidé nejchoulostivější.

impatientia, *ae, f.* neschopnost, nemožnost snésti něco: *silentii T* n. mlčeti; absol. *ad i. delabi T* upadnouti ve změkčilost, přílišnou citlivost.

impavidē, adv. neohroženě.

im-pavidus, *a, um* bez bázně, neohrožený, srdnatý: *leo V, Gradivus O, sonus O, pectus L; impavidum ferient ruinae H* prostého bázně.

impedīmentum, *ī, n.* [*impedio*] **a)** ob. překážka, závada; s dat. *magno erat impedimento Cs* k veliké překážce, velikou závadou bylo; *impedimenta naturae C* přirozené př.; *nisi quid impedimenti in via passus est Plin* leč nezdrželo-li jej něco na cestě; *i. afferre T* pře-

kážku činiti, překážeti něčemu; b) term. techn. ve voj.: plur. zavazadla a též místo, kde zav. složena, i část voje, jež zav. vezla, ‚záškodníci', vozatajstvo: *ad i. pugnare Cs*: *impedimentorum pars cecidit L.*

impediō, *īre, īvī*, n. *iī, ītum* [op. *expedio* v. t.] 1) pův. a) poutati, zaplésti, zamotati: *crura, pedes O*; *cornua sertis O* ovinouti, oplésti; pod. *caput myrto H, crus pellibus H* obaliti; *vitta impedit crines Tib* poutá; *amplexu i. O* obejmouti; *septenos orbibus orbes impediunt V* sedm vrstev na sebe (vrstvu na vrstvu) připojují; b) o místě: neschůdným, nepřístupným činiti: často u *Cs locum i.*; *saltum L*, zvl. s part. perf. (viz toto); 2) přenes. a) zaplésti, zamotati, zmásti: *ipse te impedies C* sám se zapleteš; *mentem dolore i. C* pohřížiti ducha v . . .; *causam interrogationibus i. C*; b) překážeti něčemu, ztěžovati, zdržovati, mařiti, znemožniti, zameziti, překaziti něco (alqm n. alqd; pass. alqa re impediri; ab alqa re, ab alqo; ne, quin, quominus, inf., též absol.); *fugam i. L* stěžovati útěk, možnost útěku odníti; *solutio impeditur C* placení vázne; *impedior religione C* brání mi; *aetas impedit C* jest na závadu, vadí; *nihil impedio C* nikterak ti nebráním; leckdy lze pass. přeložiti aktivně: *consules impediebantur lege C* zákon bránil konsulům.

impedītiō, *ōnis, f.* překážka: *animus liber omni i. curarum C* prost všech zabavujících starostí.

impedītus, *a, um* [vl. part. perf. od *impedio*] a) obtížený něčím, pontaný, zabavený, zaměstnaný: *itinere Cs, malis domesticis C*; *animus inopiā C*; *nomina impeditiora C* dluhy těžko dobytelné; *impeditissimae orationes T* velice neobratné; *quid horum non impeditissimum? C* co z těchto věcí nebylo největší překážkou?; b) o místě: nepřístupný, neschůdný: *locus, silvae, palus Cs, ripa Cu, saltus L, itinera Cs*; c) term. tech. voj. zavazadla nesoucí a tím k boji nehotový: *milites C, agmen L, hostes L*; *comitatus Milonis C*; d) zapletený, zmatený: *rei publ. tempora C* = zmatky; *bellum T* = těžká.

im-pellō, *ere, pulī, pulsum* a) pův. udeřiti v něco, tepati, báti do něčeho: *chordas Tib*; *impulsum (me) manu O* udeřiv mne rukou; *maternas aures V* dotknouti se sluchu; *auras mugitibus O* rozechvíti; *marmor remis V* vesly tepati do moře = plaviti se; *arbores impulsae L* mírným nárazem; *cuspide montem impulit in latus V* udeřil v bok hory; *impellit aequora remis O* = *pulsat* pere do. . .; *spargitur impulsā caerula puppis aquā O* jest postříkána zpěněnou vodou; – zvl. v pohyb uvésti něco: *navem V*; *i. remos V* začíti veslovati; *vomerem i. V* pluh vésti; *Zephyris impellentibus undas V* jakmile hýbati počnou z. vlnami; *sagittam nervo O* vystřeliti; *arma V* v zbraň udeřiti (aby zazvučela); *ratem O* odraziti, popohnati; *segetes i. O* zvlniti; *hominem clipeo i. Cu* poraziti; – k ústupu přiměti, zahnati: *aciem L, hostes L, in fugam C* na útěk obrátiti; b) přenes. pohnouti, pohánět, pobádati, popouzeti, podněcovati někoho k něčemu: *in fraudem C, ad scelus C, ad iniuriam faciendam C, ut ita crederem C* k té víře; *ut versus facerem H*; *his cingi telis V, nando capessere fugam L*; *nullo impellente C* bez cizího podnětu; – zvl. poslední ránu dáti, dorazit: *animum labantem V, praecipitantem C* toho, jenž již padá; *impulsae imperatoris res T* upadající.

im-pendeō, *ēre*, — a) viseti nad něčím: *gladius cervicibus C, saxum Tantalo C*; *montes impendentes L* převislé; b) hrozivě strmět, hroziti, nastávati: *terrores et pericula C*; *quae impendent C* = co nás očekává; *bellum i. S* válka hrozí vypuknouti; *vento impendente V* má-li nastati větrné počasí; pod. *pluvia impendente V*; *tempestas impendens C* hrozící bouře.

impendiō, adv. [vl. abl. od *impendium*] o hodně, značně, velice: *senatum odisse C.*

impendium, *iī, n.* [od *impendo*] ‚vyvážení' (zlatem), náklad: *impendio privato, publico L* nákladem vlastním, státním; *sine i. C*; ztráta, škoda: *tantulo impendio victoria stetit Cu* tak

malou ztrátou, tak lacino bylo vykoupeno; *parvo i. Cu* bez veliké škody.

im-pendō, *ere, endī, ēnsum* vážiti, odvažovati; odt. vynakládati **a)** peníze: *pecuniam in alqd C, de pecunia C* ze svých p. vyn.; **b)** jiné věci *laborem C nihil sanguinis O, vitam T* (vazba *ad alqd* n. dat.).

im-penetrābilis, *e* neproniknutelný, neprostupný: *silex ferro* (dat.) *L, tegimen adversus ictus T* pokryvka kterou rány neproniknou; *quae impenetrabilia essent T* kudy nebylo lze projíti; nepřístupný, nepřemožitelný *pudicitia T.*

impēnsa, *ae, f.* [vl. part. perf. pass. od *impendo*, sc. *pecunia*] vynaložené peníze, náklad: *impensā eius L* jeho nákladem, *magnā i. C, sine i. C* bez vydání; *impensam facere C* náklad činiti, nésti; plur. *impensae cenarum H* náklad na hostiny; *augetur animus ad impensas L* chuť k výdajům se zvyšuje; přenes. obětování, vynaložení něčeho: *cruoris O*; *officiorum L*; *tantorum impensis operum V* vynaložením takových námah.

impēnsē, adv. nákladně: *impensius venerari numina O* s větší okázalostí; *milites i. retinere L* mimořádně podržeti (ve službě); *impensius modo S* jen ještě naléhavěji; *tanto impensius est V* tím značněji, tím více; *indignitas crescit L* prudčeji, značnou měrou nevole vzrůstá.

impēnsus, *a, um* [part. perf. od *impendo*] **a)** nákladný, drahý; *impenso pretio Cs* za drahé peníze, draho; *lusciniae impenso coëmptae H* slavíci draho skoupení; **b)** značný, veliký, prudký: *cura impensior O* větší; *voluntas L* veliká ochota.

imperātor, *ōris, m.* [*impero*] **a)** pův. velitel, vojevůdce (samostatný): *imperatorem deposcere C* žádati si za vojevůdce; *summus i. C* dokonalý; *bonus i. C*; **b)** čestný titul vojevůdců vítězných: *exercitūs conclamatione imp. appellatur Cs* od vojska byl provolán imperatorem; též senát udělával tento titul; **c)** název císařů římských kladený před jméno: *i. Augustus T*; **d)** velitel, pán vůbec: *binos imperatores sibi fecere S* představené; *dux et i. vitae S*; příjm. Jovovo: *I. imperator*; *i. populus T* národ světovládný.

imperātōrius, *a, um* **a)** vojevůdcovský, velitelský, vojevůdci patřící: *manubiae, laus, labor, nomen, consilium C, forma N* (= majestátní); *partes i. Cs* hodnost voj. (= hráti si na v.); *haud imperatorium ratus T* že jest nedůstojno vojevůdce; **b)** císařský, císařův: *uxor T.*

imperātrīx, *īcis, f.* velitelka, paní.

imperātum, *ī, n.* rozkaz, nařízení: *i. facere, ad i. non venire Cs.*

im-perceptus, *a, um* nepostřehnutý, neodkrytý: *mendacia O.*

im-percussus, *a, um* bezúderů, tichý *O.*

im-perditus, *a, um* neusmrcený.

im-perfectus, *a, um* nedodělaný, nedokončený: *pons Cs, pars V, liber Hirt*; nedokonalý, nedonošený: *infans O.*

im-perfossus, *a, um* neprobodnutý.

imperiōsus, *a, um* [*imperium*] **a)** mocně vládnoucí, mocný: *populus C*; *sibi i. H* sebe ovládající, pán sebe; *virga i. O* = *fasces*; **b)** ve šp. sm. panovačný, despotický: *consul C, dictatura L*; *i. aequor H* divoké; *familia i. L* panská; příjmení L. a T. Manlia Torquata *C L.*

imperītē, adv. nezkušeně, neobratně, nevhodně; *non i.* velmi případně: *dicere, fingere alqd C.*

imperītia, *ae, f.* nezkušenost, neznalost, nevědomost: *legati, hostium S, iuvenum T.*

imperitō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *impero*] (trvale) vládnouti, veleti (vyšší svou mocí, obyč. vojenskou), ovládati něco: *equis H, magnis legionibus H, nemori V*; pak seslab. význ. = *imperare*: *aequam rem i. H* věc spravedlivou poroučím; avšak *superbe victis imperitatum esse L Cu* že vláda nad přemoženými byla zpupná.

im-perītus, *a, um* nezkušený, neznalý, nevědomý, obyč. předm. v gen., ale též absol. *imperiti homines C, imperitissimi C* lidé zcela nezkušení.

imperium, *iī, n.* [*impero*] **a)** rozkaz, nařízení: *praesentis i. neglegere Cs* nedbati rozkazu, jejž osobně dal; *edictum atque i. tyranni C*; *se imperio subigi L* že daným rozkazem jsou k tomu nuceni;

imperio parere L rozkazu poslechnouti; *i. abnuere L* (*recusare C*) poslušnost odepříti; *imperio Iovis V* na rozkaz; b) moc rozkazovati, vláda, svrchovaná moc: *i. domesticum C*, *i. in suos C* nad...; *reges in ipsos i. est Iovis H* nad samotnými králi vrchní vládu má J.; *imperio regit H* mocí svou řídí; *i. iudiciorum C* vrchní správa soudů; *de imperio certare C* o nadvládu; *i. agitur* jde o nadvládu, nadvl. se vydává v sázku; *nondum maturus imperio Ascanius L* k vedení vlády ještě nezralý; *Euander ... imperio regebat loca L* skutečnou, opravdovskou vládou; *pro imperio palam interfici non poterat L* vedle (vzhledem k) moci vladařské; *imperio ac potestati alcis se dedere C* vzdáti se na milost a nemilost někomu: – spec. α) vláda státní, politická: *populi Romani i. Cs*, *orbis terrarum C* vláda světová; β) velitelství vojenské, vrchní velení: *summum i.* n. *summa imperii Cs N L*, *i. maritimum C* na moři; *i. navium C* nad loďstvem; *cum imperio esse C* býti vrchním velitelem; *milites modesto imperio habiti S* v mírné kázni držení; γ) zvl. moc úřední, úřad: *consulare i. C* hodnost konsulská, *insignia imperii C* (liktoři a svazky prutů); *magistratus cum imperio* za doby republ. = konsulové, praetoři a diktátor, v mimoř. příp. i osoby neúřední; odt. pak c) konkr. α) osoba mající imperium, osoba úřední: *erat plena lictorum et imperiorum provincia Cs*, *vacua ab imperiis Sardinia Cs* na S. nebylo osob vládních; β) stát, říše, zvl. římská: *urbes inimicissimae huic imperio C* úhlavní nepřátelé naší (římské) říše; *imperium Oceano qui terminet V* jenž ohraničí říši okeanem = rozšíří až k...; pod. *imperii fines propagare C*; *Britannos imperio adicere H* připojiti k říši; γ) doba úřadování, rok úřední: *carcer ille in istius imperio domicilium civium fuit C* za doby jeho úřadování.

im-periūrātus, *a*, *um* při němž se křivě nepřísahá: *aqua O*.

im-permissus, *a*, *um* nedovolený, zapovědený.

imperō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*paro*] a) rozkazovati, nařizovati, poroučeti; α) absol.: *nec imperante nec sciente domino C* bez rozkazu a vědomí pánova; *imperandi vis C*; β) s akk.: *ut imperet hoc natura potens H* jak velí to přirozenost mocná; *quae imperarentur*, *facere dixerunt Cs* pravili, že rozkazy vykonají, pod. *imperata facere Cs*; *imperata detrectare L* rozkazu se zpěčovati; *ad imperatum Cs* na rozkaz; γ) s větou s *ut*, *ne* neb pouh. konjunkt.; δ) s inf. obyč. pass., zř. akt., též tak s akk. c. inf., *in lautumias deduci imperantur C* dají je odvésti do dolů; *haec ego procurare imperor H* mám rozkaz to obstarati; *iungere equos Titan velocibus imperat horis O* káže Hórám koně zapřáhnouti; – spec. uložiti něco (dávku, práci) někomu: *obsides*, *classem*, *pecuniam*, *arma*, *equites*, *decumas*, *frumentum Cs C*, *cenam C* obstarání oběda; *sola terrae seges imperatur T* pouze obilí se vyžaduje od země; b) vlásti něčemu, ovládati něco: *cupiditatibus C*, *nobismet ipsis C*; *irae O* (neovládá zaníceného hněvu); (*Ceres non nequiquam spectat eum*) *qui imperat arvis V* kdo role ovládá; *animo L dolori Plin*; c) spec. ve voj. a stát. veleti, velení míti, býti vladařem: *omni Numidiae S* nad celou N.; *omnibus gentibus ac nationibus C*, *dis te minorem quod geris*, *imperas H* pon. si vedeš skromně vůči bohům, máš vládu.

im-perspicuus, *a*, *um* neprůhledný, nejasný, nezřetelný: *iudicum ingenia Plin* (nezbadatelný duch).

im-perterritus, *a*, *um* nezastrašený, beze strachu.

impertiō, *īre*, *īvī* a *iī*, *ītum* [*partio(r)*] uděliti, přidělití, propůjčiti, dáti něco někomu: *civitatem C* právo občanské; *laborem hominum periculis sublevandis C* práci věnovati zmenšování nebezpečí; *se i. alqm* = *se praebere C* prokázati, ukázati se nějakým; *unum diem festum C* dopřáti jediného svátku; *indigentibus de re familiari impertiendum C* nuzným z majetku jest uštědřovati; *tantum temporis huic studio C* věnovati tolik času; *viro forti laus impertitur C* chvály se dostává; *salutem alci C* pozdrav

vzkazovati; *pro his impertitis L* za tyto ústupky, vymoženosti; *si quid novisti ... imperti H* víš-li něco ... sděl se o to se mnou.

im-perturbātus, *a, um* nerušený, klidný: *os O.*

im-pervius, *a, um* neschůdný: *iter T*; nepřekročitelný: *amnis O*; nepronikntelný: *lapis ignibus* (dat.) *T* ohnivzdorný.

impete, impetibilis v z *impetus, impatibilis.*

im-petō, *ere, īvī, —* napadnouti (*alqm*).

im-petrābilis, *e* dosažitelný: *pax, omnia, triumphus L; i. votum Pr* snadno splnitelný.

impetrātiō, *ōnis, f.* [*impetro*] vymoženost.

impetrō, *āre, āvī, ātum* [*patro*] dosíci něčeho: dostati něco, obdržeti něco, dojíti něčeho; (pův. význ. ‚provésti něco', v klass. lat. vymizel) **α)** absol.: *facile impetrat C* snadno (toho) dosáhne; *indigni erant, qui impetrarent C* nebyli hodni, aby dosáhli (splnění své žádosti); *haec si tecum patria loquatur, nonne i. debeat? C* zda by neměla býti vyslyšena?; *Hersilia orat, ut det veniam . . ; facile impetratum L* snadno toho dosáhla; **β)** s akkus. předm.: *civitatem a Caesare C, pacem H, pecuniam, multo iniquiora, errati veniam C*; **γ)** *de* s abl.: *de indutiis Cs* příměří, *de sua salute Cs* svou záchranu; *de agro restituendo L* dosaženo toho (prorazil návrh), aby území bylo vráceno; **δ)** věta s *ut, ne, ut ne* (*C*), zř. s akk. s inf., abl. absol.: *impetrato, ut manerent L* když jim bylo dovoleno zůstati.

impetus, *ūs, m.* (abl. *impete O* od nom. **impes*) [*peto*] úsilný pohyb za něj. cílem **a)** nával, náraz, náběh: *ventorum Cs*; *fluminis L* mocné proudění; *maris Cs* příboj mořský; *navis praelata impetu L* silou setrvačnosti; *magno impetu L* velikou prudkostí; *suum impetum habere C* míti vlastní pohyb, moci se pohybovati; *continenti impetu alqd petere C* nepřetržitým během někam mířiti; = též obr. a přenes.: *i. belli constitit C* bouře válečná se zastavila u . . .; *omnia uno impetu . . . tollenda curare C* jedním rázem, najednou; *non impetu potius bella quam perseverantiā gerat L* ne tak náhlostí jako vytrvalostí; *i. famae T* rozmach pověsti; *i. actionis Plin* síla, působivost; výbuch **b)** spec. útok, přepadeni: *impetum facere in alqm* útokem hnáti; *fusi primo impetu L* poraženi již při prvním útoku; *ex transverso impetu facto* prudkým útokem se strany; *in bona alcis i. facere C* statek přepadnouti; *nocturno i. C* nočním přepadením; *i. gladiorum Cs* ú. meči; **c)** o jevech duš. *ex hoc cursu atque i. animorum C* touto snahou a prudkou touhou po pravé slávě; *ad nostras se tulit i. artes O* nadšeni se obrátilo k našemu umění; *est mihi i. O* žene, pudí mne to; *i. in oratione, i. dicendi C* vzlet řeči; *divino i. C* vnuknutím božím; *quo trahat i. illam O* kam ji vábí pud lásky = srdce pudí; *compressus (est) omnis i. V* všecko nepřátelství potlačeno.

im-pexus, *a, um* [*pecto*] nečesaný: *barba V, porrigo H, capilli O*; *tegumen leonis V* huňatý, kosmatý; přenes. neuhlazený: *antiquitas T.*

impiē, adv. bezbožně, nesvědomitě, zločinně: *facere, committere alqd C, ingratum esse C, dicere C, regem deserere Cu*; *impie factum S* bohaprázdný čin.

im-pietās, *ātis, f.* bezbožnost, bohaprázdnost; nedostatek úcty (k rodičům, k panovníku); *defertur impietatis in principem T* jest udán „z urážky Veličenstva."

im-piger, *pigra, pigrum* nikoliv líný, neliknavý, čilý, křepký, přičinlivý, bedlivý, vytrvalý, podnikavý, energický; *i. hausit pateram V* bez váhání, rázem vyprázdnil; vazba: ad alqd, alcis rei, inf., abl.

im-pigrē, adv. bedlivě, pilně; čile, rázně; statečně, bez váhání, odhodlaně (u *S* a *L* též *haud i.* = *i.*).

impingō, *ere, pēgī, pactum* [*pango*] **a)** narážeti, vrážeti, hnáti: *agmina muris V* tísniti na zdi, ke zdem; *caput parieti Plin* hlavou o zeď; *in vallum T*; **b)** „vraziti" někomu něco vnutiti, podati: *epistulam C*; *calicem C.*

im-pius, *a, um* bezbožný, bohaprázdný, zločinný: *numero impiorum haberi Cs* býti počítán k bezbožníkům;

poenae in impios C; miles, gens V, cohors Gigantum H; – o věcech: *manus, mens, scelus C, ferrum C, arma V; Tartara V* jakožto sídlo bezbožníků; *i. venenum O* jehož zločinci užívají; *i. dii T* božstva zločinu (kouzel); *coniuratio, bellum i. C* jakožto porušení povinné lásky k vlasti; nešlechetný, nedobrý.

im-plācābilis, *e* nesmiřitelný (o osob. i věcech); *i. motus T* neuklidnitelný.

im-plācātus, *a, um* neukojený, neutišený; *i. gula O* nenasytná žravost.

im-placidus, *a, um* neklidný; *furis implacidae fores Pr = implacidi furis* příbytek divokého zloděje; *genus i. H* bojovný.

im-plectō, *ere, exī, exum* vplésti, zaplésti něco do něčeho: *angues crinibus implexae V* mající vpleteny hady do vlasů; obr. *vidua implexa luctu T* pohřížená ve smutek.

im-pleō, *ēre, ēvī, ētum* naplniti **a)** pův. ob. (něco něčím *alqd alqa re*, zř. gen.) *pateram mero V, totum volumen oraculis*; **b)** zvl. potravou n. = nasytiti: *veteris Bacchi V* starým vínem; *ingenti Achille O* oplodniti; o míře, počtu, obvodu, obsahu atd. vyplniti, doplniti: *conchylia lunae H, luna orbem, catervas H, manum pinu i. V* vezme do ruky; *venae vino impletae L* naběhlé; **c)** přenes.: *urbem tumultu L, regnum sanguine C; dolorem suum lacrimis T* ukojiti; *adulescentem temeritatis i. L* zaslepenou odhodlaností hruď jinochovu naplniti; *Turnum i. nuntius V = occupat*; pod. *aures i. L; vestigia alcis i. Plin* ve šlépějích něčích kráčeti; *non posse i. alqd C* nemoci splniti něco; pod. *fata i. L, spem Plin*; *munia sua T* zadost učiniti, provésti, pod. *consilium*; *annum sexagesimum i. Plin* dokončiti, pod. *finem vitae T* život skončiti.

implicātiō, *ōnis, f.* [*implico*] splet: *nervorum C* tkáň nervová; zapletení, zmatek: *rei familiaris C.*

im-plicātus, *a, um* jako adj. [*implico*] spletitý, zmatený: *pars orationis C; nec in sermone quidquam i. fuit C* nebylo nic zmateného.

implicitē, adv. zapleteně, spleteně, změteně.

implicitō, *āre* [frequent. od *implico*] splétati, proplétati: *orbes Plin.*

implicitus viz *implico.*

im-plicō, *āre, cāvī, cātum* (u básn. i v pozd. prose též *implicui, implicitum*) **a)** vplésti, zaplésti něco do něčeho, splésti něco s něčím (*alqd alqa re, alqd in alqd*): *remis implicari L* zaplésti se do vesel; *laqueis; ordines* (*stipitum*) *inter se implicati Cs* řady (stromů) dohromady spletené; *incertos implicat orbes V* v matném běhu se zaplétá; *totas implicuere inter se acies V* celé šiky navzájem propletli; – obr. *defensione sua implicari C* zaplésti se svou obranou; *ossibus implicat ignem V* zlobou naplňuje nitro; *homo litibus implicitus H* zapletený v soudy; *alienis* (*rebus*) *implicari C* býti zaplétán do cizích záležitostí; *qui nostris familiaritatibus implicantur C* kteří přátelské svazky s námi navazují; *necessitudinibus i. Plin* svazky přátelskými býti spojen; *morbo implicari Cs L T in morbum N* v nemoc upadnouti; – zvl. másti, ve zmatek uváděti: *ira implicavit animos L, eum responsis implicantes L; tanti errores implicant temporum* (sc. *quaerentem*) *L* takové omyly v letopočtu matou; **b)** opléta ti, oviji ti, objímati něco: *crinem auro V, hedera arborem i. Cat; brachia collo O*; (*aquila*) *i. pedes V* zatal drápy (do hada), *serpens amplexus uterque implicat* (*corpora*) *V* oba hadi ovinou se kolem . . .; *Canidia implicata viperis crines H* majíc hady ovinuty kol vlasů.

implōrātiō, *ōnis, f.* prosebné volání, dovolávání se, volání o pomoc (s gen. subj. i obj.).

im-plōrō, *āre, āvī, ātum* **a)** s pláčem volati někoho, dovolávati se něčeho, plačky prositi (absol. i s předm. *alqm, alqm ad alqd*); *populo Romano implorante C* na prosby nár. říms.; – přenes. o věc.: *vestram misericordiam* atp. *C* dovolávati se milosrdenství; *nomen filii i. C* plačky volati; **b)** prositi snažně, žádati plačky za něco: *auxilium ab alqo Cs C; caelestes aquas H* za déšť.

implūmis, *e* [*pluma*] neopeřený, holý.

im-pluō, *ere, uī, —* **a)** napršeti; **b)** deštěm skropiti něco: *silvas O.*

impluvium, *ī*, *n.* [*impluo*] nekrytý, čtyřstranný prostor uprostřed říms. domu s nádržkou na vodu, obyč. obklíčený sloupovými chodbami, vodojem.

impolītē, adv. neuhlazeně: *dicere C.*

im-polītus, *a, um* neuhlazený; nevzdělaný; nehotový, do konce nevypracovaný.

im-pollūtus, *a, um* neposkvrněný

im-pōnō, *ere, posuī, positum* **a)** s důr. na *in-*: vložiti, naložiti něco do něčeho n. na něco: *nati membra sepulcro O* do hrobu; *praesidium arci Cu* posádku do tvrze; *alqm caelo O* na nebe vzíti; *alqm cymbae H* naložiti na loďku; — spec. ve voj. na lodi naložiti: *legiones in naves Cs* neb absol. *quo maior numerus militum posset imponi Cs* aby tím větší počet vojínů mohl býti naložen (= na lodi se vešel); *clam imponere C, militibus impositis Cs*; **b)** naložiti něco (na povrch něčeho), vložiti na něco: *Metellum in rogum C, iuvenes rogis V* na hranici; *Pelion Olympo H* Pel. na O. položiti; *saxis Anxur H* na skalách založiti, vystavěti; *artus mensis O* na stůl položiti, *dona aris V*; *milites in equos Cs* posaditi; *imposito fratri relanguit ore O* (= *osculans fratrem*) vtisknuvši polibek bratru sklesla; též absol. *imposita Aetna H* (sc. *Encelado*); *montes insuper altos imposuit V* (sc. *speluncis*) navrch položil; *castellum insuper imponunt L* (sc. *ponti*) a tvrz nad ním postaví, zbudují; **c)** uložiti něco někomu, vložiti něco na někoho (jako břímě, povinnost, úkol atp.): *clitellas bovi C*; *stipendium victis Cs*; *leges civitati per vim C* násilně vnutiti; odt. obr. *i. alci* věšeti někomu bulíka na nos, šáliti, klamati: *simulata deditione praefectis imposuit N*; oslňovati někoho, „imponovati" někomu: *quibus luxuria specie liberalitatis imponit T*; **d)** někoho na úřad atp. dosaditi, ustanoviti: *Atheniensibus triginta viros S*; *quasi nullo imposito S* jako by nikoho k tomu nebyl ustanovil; *Masinissam in Syphacis regnum L* dosaditi; **e)** spec. *nomen i. alci rei C* jméno dávati, jmenovati; *iniuriam i. C* bezpráví učiniti; *vulnera alci i. C* rány zasaditi; *extremam manum bello V* posl. ruku přiložiti; *finem orationi i. L* řeč skončiti; *modum rei i. L* cíl stanoviti; *modum dolori i. Plin* míru ukládati, mírniti se v ...; *belli invidiam consuli S* = zodpovědnost svaliti, zodpovědným činiti konsula za ..

im-portō, *āre, āvī, ātum* **a)** pův. přinášeti, přivážeti: *vinum*; *quae ad effeminandos animos pertinent C* předměty, zboží přepychové; *frumentum Cs*; **b)** přenes. přivoditi, býti příčinou: *miserrimam pestem importaturam esse regibus C* že (tvůj výrok) způsobí nejsmutnější pohromu; *quid incommodi C*; *odium libellis H*; *periculum L*; *aegritudines C.*

importūnē, adv. dotěravě, bezohledně: *insistere C.*

importūnitās, *ātis, f.* **a)** pův. nevhodnost, nevhodná poloha; **b)** spec. eth. nezpůsobnost, dotěrnost, nestoudnost, drzost: *homo incredibili importunitate C* neobyčejně drzý; *i. omni aetati molesta est C* mrzoutství; *sceleris i. C* příkrý, křiklavý zločin.

im-portūnus, *a, um* [*portus*] bez přístavu, pro plavbu nezpůsobilý: *Caphareus O*; obyč. **a)** nepřístupný: *locus S, Armenia T*; **b)** těžký, obtížný: *patriam regere S*; *pauperies H* tísnivá ch.; *clades civitatis C* těžká, neblahá; *canit importuna per umbras V* houká neblahé zvěsti temnem; pod. *mors O, sitis H*; **c)** spec. eth. příkrý, bezohledný, necitelný: *tyrannus C, hostis C*; *dives et i. mitiget aprum H* boháč nedávající si pokoje; *i. Cupido transvolat H* bezohledně přelétá; *curule ebur dabit i. H* bez okolků udělí stolici kurulskou; *i. natura* příkrá povaha.

im-portuōsus, *a, um* [*portus*] chudý přístavy, bez přístavů: *mare S T, litus Plin.*

im-potēns, *entis* **a)** bezmocný, slabý: *homo C*; absol. *i.* člověk slabý, slaboch; *inulta cesserat i. H* bezmocně ustoupila; též s gen. věc.: *irae L* neovládající, *amoris T laetitiae L*; — zvl. *i. sui Cu* sebe neovládající, bez sebe; *i. animi Cu* nejsa pánem svého hněvu; odt. pak **b)** absol. sebe neovládající, bezuzdný, vášnivý, nezkrotný: *homo impotentissimus C* nejvášnivější; *dominatio i. N*

despotická vláda; *quidlibet i. sperare H* nezkrotný ve všelikých nadějích, *aquilo i. H* prudký, nemírný; pod. *postulatum L*; *laetitia, animus C, mulierum iussa T.*

im-potenter, adv. [*impotens*] bezmocně: *elephanti impotentius regi L* jichž nebylo možno říditi; *captivitatem impotentius timent T* prudčeji, vášnivěji se bojí, prudčí strach mají před . . .

im-potentia, *ae, f.* **a)** bezmocnost; **b)** bezuzdnost, nevázanost, vášnivost: *animi C, muliebris T, militum T*; *astri i. H* nezkrotné, nemírné vedro.

impraesentiārum (*inp.*), adv. [*in praesentia harum*] prozatím, na ten čas.

im-prānsus, *a, um* [*prandeo*] bez snídaně, lačný; ‚na lačný žívot' (*disquirere H*).

im-precor, *ārī, ātus sum* přáti někomu, zvl. něco zlého; *diras i. T* proklínati, kletby svolávati.

impressiō, *ōnis, f.* [*imprimo*] **a)** dojem, vjem: *inter impressiones nihil interest C* není rozdílu mezi vjemy; výraz: *explanata vocum i. C* zřetelná výslovnost hlásek; **b)** vniknutí, vpád, útok: *i. facere Hirt* vpád učiniti; *i. dare L* napadnouti; nátlak: *vi atque impressione C.*

imprīmīs, adv. [*in primis*] ‚mezi prvními', zvláště, obzvláště, především.

im-primō, *ere, pressī, pressum* **a)** pův. vtisknouti, vtlačiti: *vestigia C, in cera sigilla C, epistulae* (dat.) *anulum Cu* list zapečetiti, *signa tabellis H, signum pecori V, notam labris dente H* kousnutím poznamenali rty; *os impressa toro V* tisknouc tvář do lůžka; ▬ pass. *impressā tellurem reppulit hastā O* vzepřev se o kopí, odrazil se od země = vymrštil se do výše; *cratera impressum signis* (abl.) *V* ozdobený obrazy vypuklými; *non imprimitur animus quasi cera C* nevtiskují se dojmy do ducha jako do vosku; **b)** obr. vtisknouti, otisknouti: *fortitudinis vestigia C*; *horum flagitiorum iste vestigiis omnia municipia impressit C* stopy těchto hanebností vtiskl tento člověk všem municipiím; *notionem in animis C* vštípiti pojem; *memoria tabulis impressa C* památka v deskách zaznamenaná; *dedecus alci i. C* hanbu způsobiti.

im-probātiō, *ōnis, f.* neschvalování, zavrhování: *frumenti C* neuznávání obilí za dobré.

improbē, adv. [*improbus*] nehodně, špatně: *multa i. facere C* mnoha špatností se dopustiti; *i. mentiri C* hanebně lháti; *i. quidem accipere alqd Plin* neskromně vzíti; pod. *decerpere oscula Cat.*

im-probitās, *ātis, f.* nehodnost, špatnost; *i. simiae C* nestydatost.

im-probō, *āre, āvī, ātum* neschvalovati, zavrhovati, za špatné uznávati, haněti něco: *frumentum, iudicium*; *legem, foedus C*; *testem C* odmítati; *testamento improbari C* býti vyděděn.

im-probus, *a, um* **a)** nehodný, nedobrý, špatný: *homo i. SC* = hříšník; *fugit i. H* čtverák, šelma; *certam quatit i. hastam V* zlý škůdce nechybujícím mává kopím; pod. *equitum levia arma praemisit V*; *anus i. H* zlá; o věcech: *defensio, testamentum O, amor H*; *rumor C*; *divitiae H* špinavé, pod. *lucrum, quaestus C*; **b)** nestoudný, nestydatý, drzý: *improbi C* o lidech povahy zlé, nestydaté a opovážlivé; *civis i., leno C*; *puer V* = *Amor*; *advena V* bojechtivý; *i. urget H* urputně naléhá; i o věc.: *os, appellatio, confessio, furtum C*; *carmina O*; *fortuna V* vrtkavá; **c)** vzhl. ke kvant.: prudký, usilovný, zuřivý, strašlivý: *i. anser V* žravá husa; *aquila V* dravý orel; *anguis, lupus, V* žravý; *labor V* úsilná práce; *i. rabies ventris V* zuřivý hlad; *i. Hadria H* (bouřemi) hrozný, bouřlivý.

im-procērus, *a, um* nevysoký, neúhledný: *pecora T* zakrnělý.

im-prōmptus, *a, um* nepohotový; *linguā L* těžkopádný v řeči.

im-properātus, *a, um* neurychlený = pomalý, zdlouhavý: *improperata vestigia referre V* pomalu zpět kráčeti.

im-prōsper, *a, um* nešťastný, neštěstí přinášející.

improvidē, adv. neprozřetelně, neopatrně: *se in praeceps dare L* v nebezpečí se vydávati.

im-prōvidus, *a, um* **a)** nepředvídající, netušící: *improvida pectora V* nic netušící; pod. *i. hominum mentes C* neprozíravý; též s gen. obj.: *futuri certaminis L*; **b)** neopatrný, bezstarostný, nestarající se o . .; *aetas i. C* bezstarostný; *hostes L, tela improvida feruntur Plin* na zdařbůh letí; s gen. *i. futuri T* nestarající se o budoucnost.

imprōvīsō, adv. nepředvídaně, netušeně, nenadále.

imprōvīsus, *a, um* nepředvídaný, netušený, nenadálý; leckdy lze přel. adv.: *improvisi adsunt V* nenadále; *quo i. gravior accideret S* aby naň z nenadání tím tíže dopadl; subst. *ad improvisa T* pro nepředvídané případy; *de (ex) improviso* neočekávaně, nenadále.

im-prūdēns, *entis* **a)** nic netušící, nepředvídající: *milites inermes et i. Cs; i. atque inopinantes hostes Cs; ab amicis imprudentes prodimur C* jsme zrazováni nemajíce o tom tušení; *nunquam imprudentibus imber obfuit V* prolept. nikdy déšť neškodí, tak aby ho lidé netušili = déšť lze předvídati a proti němu se zařídit; **b)** neznalý něčeho, nevědoucí o něčem; *omnia imprudente Sulla facta sunt C* vše se stalo bez vědomí S.: s gen. obj. *i. tantorum malorum, legis C; belli, laborum L; i. praeterisse videris C* zdá se, že nevědomky jsi pominul; *non i. Cu* dobře věda; **c)** neúmyslně: *si quis quem i. occiderit C* zabil-li by kdo n. někoho: *i. vulnerare O; i. evaserat hostes V* nestaraje se (o Euryala); **d)** nerozumný, pošetilý: *i. orbem tollere properabat O* pošetilec spěchal diskos vymrštiti; *sapiens ab imprudenti differt T.*

im-prūdenter, adv. z neznalosti, nevědomosti: *illud i. fit C*; nerozumně: *non i. feceris N.*

im-prūdentia, *ae, f.* **a)** neprozíravost: *tua, quae tanta est i. C*: **b)** neúmyslnost, neopatrnost: *facta aut consilii sunt aut imprudentiae C* činy jsou buď úmyslné buď neúmyslné; *per imprudentiam e carcere emissus est C* z nedopatření; **c)** nevědomost, neznalost; *tantusque ab i. eventūs utraque castra tenuit pavor L* takový strach pojal oba tábory pro nevědomost výsledku; *quod saepe per imprudentiam fit C* co se stává často z nevědomosti; **d)** nerozumnost: *i. dicnis N.*

im-pūbēs, *eris,* básn **im-pūbis,** *e* nedospělý; též o věcech: *corpus VH, genae O* bezvousé; *anni O* mladá léta; subst. *impuberes Cs impubes L* děti.

im-pudēns, *entis* nestoudný, nestydatý: *homo, mendacium, furtum, calumnia C.*

im-pudenter, adv. nestoudně, nestydatě; *i. mentiri S* v hrdlo lháti.

im-pudentĭa, *ae, f.* nestoudnost, nestydatost, drzost.

im-pudīcitia, *ae, f.* necudnost.

im-pudīcus, *a, um* necudný; *nec ulla deinde impudica vivet L* žena, byla-li cti zbavena.

impugnātiō, *ōnis, f.* napadení, přepadení.

im-pugnō, *āre, āvī, ātum* **a)** pův. vojen. útočiti, útokem hnáti na něco: *terga hostium L*; absol. *acrius i. coeperunt Cs*; **b)** přenes. útočiti na něco, bojovati proti něčemu, napadati něco: *regem S, nostra H, fidem O, sententiam T.*

impulsiō, *ōnis, f.* **a)** konkr. náraz: *impulsione labefactari C*; **b)** obr. popud, podnět, pud: *i. est quae sine cogitatione facere alqd hortatur C.*

impulsor, *ōris, m.* [*impello*] pobízeč, ponoukatel; *Caesare impulsore C* z návodu, z popudu Caesarova.

impulsus, *ūs, m.* [*impello*] **a)** náraz: *scutorum C, pectoris O, alienus C*; **b)** popud, podnět: *impulsu alcis deficere Cs* na podnět někoho odpadnouti; *impulsu deorum C* dopuštěním božím.

impūne, adv. [*poena*] **a)** beztrestně, nepotrestán: *i. interficere, occidere alqm, quaelibet facere C; iniuriam i. accipere S* bez odvety snésti, pod. *alqd i. ferre O, maleficium i. habere T* nechati bez trestu; **b)** bez nebezpečí, beze škody: *aequor revisere H; emicat hic i. putans Turnus V* nic zlého netuše, mysle, že jest bezpečen; *per silvas errare V; alterius ramos i. vertere in alterius V* bez závady štěpovati ratolesti jednoho stromu na strom druhý.

impūnitās, *ātis, f.* beztrestnost, jistota před trestem (*alcis rei*, zvl. gerund.); o řeči: nekázanost.

impūnītē, adv. beztrestně, bez nebezpečí: *dolere i. licere C.*

im-pūnītus, *a, um* beztrestný; po přip. bez trestu.

impūrē, adv. nečistě, špinavě: *facere O*; neřestně: *vivere C.*

im-pūritās, *ātis, f.* neřestnost; *omnes impuritates C* všecky druhy neřestí.

im-pūrus, *a, um* **a)** nečistý, špinavý: *lues, corpus O*; **b)** eth. nečistý, neřestný: *omnes impuri impudicique C*; *homo, adulescens, heluo, latro, parricida C*; *persona, convivium, legatio C*; *animus S, mores Cat, historia O, sermo, vox C.*

imputātus, *a, um* [*in* a *puto*] neořezaný: *vineae H.*

im-putō, *āvi, āvī, ātum* přičítati, počítati (někomu na účet, obr. za zásluhu n. za vinu): *nec data imputant nec acceptis obligantur T* ani nepočítají, co dali, ani přijatými dary necítí se zavázáni; *mortem senioribus i. annis O* smrt odložiti na starší léta; *belli ambiguam fortunam Vespasiano T* za vinu klásti; pod. *exercitui moras belli T* protahování války; *quis mihi plurimum imputet T* ‚kdo u mne má býti nejlépe zapsán' (vzato ze živ. obch. ‚k dobru připsati').

īmulus, *a, um* [demin. od *imus*] nejnižší.

īmus viz *inferus.*

1. in, praep. [stlat. *en*, srov. řec. *ἐν* a *εἰς* z *ἐνς*, něm. *in*; odt. starolat. *endo, indu*, srov. *ἔνδο*] **I** s abl. **a)** místně v, ve, na na ot. kde? **α)** ob. *in campo S* na rovině, *in collibus L, in montibus V* na horách, *in agro, in foro O, in eorum finibus Cs* v jejich území; *in scaena C* na divadle, *in contione, in consilio C* ve shromáždění, v radě, *in terris C* na zemi, na tomto světě; *in barbaris Cs* u barbarů, mezi b; — zvl. při *locus*: *in eo loco C* na tom místě, *in quo loco C, in aequo et plano loco C, in locis idoneis Cs* a naproti tomu *aequo loco Cs, locis opportunis Cs*; *in loco CH* na pravém místě; při *via*: *in via Appia C* na silnici Appiově, *in via fornicata L* v ulici průjezdní; naproti tomu *via Lavicanā erat L, Gabinā viā considere L*; — **u** jmen měst vlivem vedl. vazby: *Antiochum in Syria, Ptolemaeum in Alexandrea esse L, in monte Albano Lavinioque L*; při appellat. *in oppido Athenis N*; *Leontinis, misera in civitate C, Albae, in urbe opportuna C*; u jmen statků: *in Tusculano C, in Perusino Plin*; — při *totus*: *in Sicilia tota C*; při *domus*: *in illa domo C*; — o knihách: *in Originibus, in Synephebis C* (na některém jen místě jejích), kdežto: *responsum est eo libro C* = celou knihou; **β)** obr.: *in eo loco sunt res nostrae N* v tom stavu; *in animo habere alqd C* zamýšleti něco; *in manibus habere C* ve své moci míti; *in matrimonio habere C* za manželku míti; *in medio L* uprostřed; *multam in medio plebem subit V* jak se mu namanuli, napořád; *in publico proponere L* veřejně vystaviti; *in vinculis esse L* býti spoután; **b)** časově: *in hoc tempore C N O T* za této doby; *in tali tempore S* za tak vážné doby; *in tempore C L O T* v pravý čas; *in illa aetate C* za oné doby; *in his annis C* za těchto let; *in omni aetate C* za každého věku; *in omni vita* (*nihil aliud egi*) *C* po celý život; *in vita C* co živ, jaktěživ; *in tam multis annis N* za tak dlouhá léta (= během); *in tam longa aetate C* za tak dl. věk (= prodlením); *tres in anno stati dies L* za rok, ročně tři pevně stanovené dni; *ter in anno C, bis in die C* dvakrát za den; *in singulis annis C* = *quotannis* každoročně (*binas reversiones facit sol*); — při jiných pojmech časových: *in pace S* za míru, v čas míru; *in civili bello C* za války obč. (= pokud trvala); *in vino C* při pitce, za pitky; *in magistratu C* za doby (svého) úřadu; *in paucis tempestatibus S* za krátkou dobu; — *in praesentia Cs C* prozatím, zatím, na ten čas; *nec longum in medio tempus V* ne dlouhý mezitím čas (uplynul), ne dlouho to trvá; — při gerund. *in bellis gerendis C* vedouce války; *in oppido oppugnando N* při dobývání, dobývaje města; **c)** na označ. celku n. množství, do něhož něco patří: *in hoc numero N* v počtu těchto, mezi nimi; *in summis ducibus haberi C* býti kladen, počítán mezi . . . k; *in his omnibus C* mezi těmito všemi; **d)** na označ. poměrů **α)** vzhledem k nimž se něco vypovídá: *qui magno in acre*

alieno maiores etiam possessiones habent C kteří při tom, že mají značné dluhy, mají ještě větší statky; *movet iuveni animum comploratio sororis in victoria sua L* = že ačkoli zvítězil, sestra přece naříká; *principes in salute optimatium temeritatem multitudinis pertimescebant C* při záchraně optimatů = budou-li o. zachráněni; *in insperatis pecuniis se iactarunt C* nabyvše neočekávaně jmění vedli si zpupně; pod. *rebus in arduis H* za nepříznivých poměrů, v neštěstí; *in eodem homine praeficiendo C* kde jde o ustanovení téhož muže; *in salute communi C = ubi de salute c. agebatur* kde šlo o blaho obecné; β) absol. *stetit acer in armis V* stál tu s mečem napřaženým, *in angusto esse Cs* býti v úzkých, *res est in integro C* věc jest nerozhodnuta, po přip. míti volnost rozhodnutí v něčem; *copias in expedito habere L* vojsko míti pohotově: *in. e. esse Cu* pohotově býti; *in incerto habere S* býti na váhách; *in summo beneficio impetratum est C* jako největší úslužnosti dosaženo; *in propatulo habere alqd S* na prodej míti; *in timore, periculo esse C*; e) spec. na označ. vztahu urč. způsobu n. připoušt.: *cum crudelissimi iudicati sint in hoste C* v z h l e d e m k, v ů č i nepříteli; pod. *lenis in hoste O*; *avidus in pecuniis locupletium C* chtivý, pokud se týče . . .; *constans in vitiis H*; *exercitatus in re militari C*, *admirabilis in dicendo C* podivuhodný řečník; *mirum est in senibus C* při starcích; *in iudice spectari debet C* p ř i soudci, u soudce jest hleděti k . .; *non multum habet laudis in rege C* není příliš chvály hodno u krále: u sloves: *gratulari alci in alqa re C* blahopřáti k něčemu; *admirari alqm in alqa re C* vzhledem k n. v něčem; *aestuare* (*uri*) *in alqo O* planouti láskou k. . .; – *in fidibus fecisse C* při hře loutnové n. se hrou; *in atroci negotio S* při hrozném činu; *in aliis gloriari licet L* pokud jde o ostatní (způsoby trestu) můžeme se chlubiti; *deriguit visu in medio V* trne hledíc; – připoušt. *tamen in re tam clara error manet L* přece přes to, že věc jest tak jasná; *paucissima in tam numerosa gente adulteria T* ač národ jest tak četný; *in rege tamen pater est O* ač jest králem; f) na označ. vlastnosti n. znaku něj. předm.: *erat in eo summa humanitas N* = měl, vynikal; *haec magnitudo animorum in maioribus nostris fuit C* předkové naši vynikali; II s akkus. a) místně α) při pohybu dovnitř něčeho d o: *in urbem, in castra, in mare, in medios hostes* atp.; – u jmen měst: *Thalam pervenit in oppidum S* do města Thaly; *in urbem Romam L*; β) k označ. směru: *in meridiem L in septentriones Cs, in orientem, in occidentem T* n a jih atd.; *in omnes partes* na vše strany, *in utramque partem C* na obě strany = pro i proti; spoj. s *versus*: *in Galliam versus S* s m ě r e m k e G.; *saltu in contraria facto O* na různo se rozskočivše; γ) k označ. rozlohy: *in longitudinem Cs* zdéli, *in altitudinem Cs* zvýši; *in immensum pertinens S* do nedozírna se táhnoucí; *in medium procedunt L* doprostřed; δ) přenes.: *in sententiam alcis ire C* přidati se k mínění, návrhu někoho; *in ius vocare H* před soud volati, *in rem praesentem venire C* na místo události samé se dostaviti; *animas nostrum in nomen ituras expediam dictis V* jež přijmou jméno naše, našeho rodu; *in pravum abstrahere S* svésti k špatnosti; *in medium discenda dabat O* všem zjevoval; b) časově α) k označ. meze, po kterou děj trvá: a ž p o, a ž d o, d o: *in multum diei L* dlouho do dne; *in noctem Plin* až do noci; *primam* (*somnus*) *in horam H* až do 7. hodiny; *in lucem dormire H* až do bílého dne; β) k označ. doby, na kterou, pro kterou, děj určen: p r o, n a: *in posterum diem invitare* (*differre*) *C* na druhý den; *in annum proximum C* na příští rok; *in posterum* (*differre*) *C* na budoucí čas; *in reliquum tempus Cs* pro budoucnost; *scaena in tempus structa T* pouze na krátký čas; *indutiae in triginta annos L* příměří na 30 let; *in aeternum L* na věky, pro věčné časy; *in diem alqd reservare C* na pozdější dobu ponechávati; *in horam vivere C* pouze pro okamžik; – spec. o dnech v kalendáři: *in ante diem VI Cal. Sext. C* na 27. července; *in ante diem V Cal. Nov. C* na 28. října; – o dobách opětovaných: *silvae mutantur in annos H* lesy se mění c o

rok; *minorem in diem urbem faciunt L* d e n o d e d n e město zmenšují; *panem in dies mercari S* na jednotlivé dni (na každý den zvlášť); *numquam satis cautum est in horas H* nelze předvídati jen pro jednotlivé hodiny (t. j. vždy na dobu jedné hodiny); **c)** distributivně: *censores binos in singulas civitates C* po dvou censorech p r o každou obec; *in annos singulos C* na jednotlivá léta, každoročně; *terna medimna in singula iugera C* po třech měřicích z každého jitra; **d)** účelově: *pecunia in rem militarem data C* n a vojsko; *legio in praesidium missa L* jako posádka; *sumptum in prandium facere C* náklad činiti na snídaní; *dederis in carmina vires O* síly ke skládání písní; *rictu in verba parato O* ústy k slovům nastrojenými; *nocturna in lumina V* k nočnímu osvětlení; sem patří též frase: *in dicionem redigere alqm L* podrobiti si někoho, *in fugam (se) dare Cs* na útěk (se) obrátiti; *vitulus iuvenescit in mea vota H* dorůstá k vyplnění mého slibu; **e)** modálně: *servilem in modum C* jako otroci; *latus exesum in antrum V* bok (pahorku) vyhloubený v jeskyni; *in hanc sententiam scribere C* v ten rozum, v ten smysl; *bonam in partem accipere alqd C* v dobrou stránku vykládati; *in haec (munera) uxor accipitur T* (ἐπὶ τούτοις) na základě, za tyto dary; *in numerum brachia tollunt V* v taktu zdvihají ramena; *equum pellis aënis in plumam squamis tegebat V* šupinami na způsob peří zrobenými; **–** adverb.: *in orbem consistere S* do kola se postaviti; *in incertum L* na nejisto; *in tantum V* tak vysoko; *in maius S* z míry, přespříliš; *in deterius T* na horší stránku, k horšímu; *in universum L* všeobecně, v celku: **f)** vztahově: *impietas in deos C* neúcta k bohům, *voluntas grata in parentes C; ius sacrum etiam in exteras gentes T* právo posvátné i vzhledem k . . .; *in deos legem valuisse L* že i na bohy měl platnost; *in foedera testes esse deos O* aby (bohové) byli svědky úmluvy; *homines in regis mores formare L* dle povahy královy; *in spem futurae magnitudinis L* z naděje v budoucí velikost; **III** vazby od češtiny odchylné: **a)** v lat. ablat., v češt. pouhý kam? do čeho? *alqm in cubili collocare C* na lože položiti; pod. *in latebris collocare V* do úkrytu; *anulum in mari abicere C* do moře hoditi; *adscribere diem in epistula C* připsati do listu datum; *in aliis civitatibus adscriptum esse C* býti připsán do jiných obcí; *adnumerari patronorum in grege C* počítán býti k obyčejným obhájcům; *in parte tertia posuere S* za třetí díl položili; **b)** v lat. akkus., v češt. pouhý kde? v čem? na čem? *in dextram aurem dormire Plin* na pravém uchu; *in utrumque auctores sunt L* obojího jsou doklady; *in hanc rem testem totam Siciliam citabo C* za svědka té, v té věci; *condiciones, in quas pax fieret L* za kterých; *in senatum adesse C* = do senátu se dostaviti a v něm býti přítomen; někdy jest vazba obojí: *in omnibus legibus non adscriberetur C* nebylo to v e všech zákonech připsáno a *adscripsisse in eandem legem C* připsati do téhož zákona. Pův. adverb. význam má *in* ve slož. **a)** při pojmech klidu: *incolere, inesse; ingens, ingenitus, insignis* (v = uvnitř); **b)** při pojm. pohybu: *incidere, includere, impellere*; inchoat. *ingravescere, indolescere*; *ingressus, initium, inscriptio* atd.

2. in privativum [starší *en*, srov. *ā- ăv*, č. ne, něm. un-] n e- při tupuje k adj., subst. i slovesům od nich odvozeným: *improbus, indoctus, insipiens; improbitas, infamia; ignorare, improbare, insanire*; u básn. též odlouč.: *inque salutatum linquo V* (= *insalutatum*).

inaccessus, *a, um* nepřístupný; subst. **inaccessa,** *ōrum, n. T* nepřístupná obydlí.

Īnachus, *ī, m.* [*Ἴναχος*] král v Argu, otec Ioin, pův. jako bůh řeky Inachu, nyn. Najo u Argu ústící; adj. **Īnachius,** *a, um* Inachův: *I. urbes V* = řecká města; **Īnachidēs,** *ae, m.* potomek Inachův: *Perseus, Epaphus O*; **Īnachis,** *idis, f.* Inachův, inachovský: *ripae O*; jako subst. = dcera Inachova = Io n. *Isis O.*

inadsuētus, inadtenuātus viz *inassuetus, inattenuatus.*

in-adūstus, *a, um* nespálený: *corpus O.*

in-aedificō, *āre, āvī, ātum* **a)** postaviti, vystavěti něco na něčem, v něčem: *in domo sacellum C;* **b)** zastavěti, zatarasiti, zabarikádovati: *vicos plateasque C, portas L.*

in-aequābilis, *e* nestejnoměrný: *motus O,* nerovný: *solum L.*

in-aequālis, *e* nerovný: *loca T;* odt. enall. *curatus inaequali tonsore capillos H* maje vlasy od holiče nerovně ostříhány (vlastně od h. neumějícího rovně stříhati); nestejný co do velikosti, síly, počasí atp.: *procellae H; portus O; autumni O* nestálé.

inaequāliter, adv. nestejně, nestejnoměrně: *campus sinuatus L, rupes eminentes L, i. sinuatur T.*

in-aequātus, *a, um* nestejný: *onus Tib.*

in-aequō, *āre* vyrovnati: *fossas cratibus C.*

in-aestimābilis, *e* **a)** neodhadnutelný, neposouditelný: *animi* (nom.) *multitudinis L* nevypočítatelný; **b)** neocenitelný, neobyčejný; *gaudium L; acervi mortuorum L* jichž počet nelze odhadnouti; **c)** nestojící za ocenění, bezcenný *C.*

in-aestuō, *āre* vzkypěti v něčem: *bilis praecordiis H* žluč v útrobách.

in-amābilis, *e* milování nehodný = nenáviděný: *regnum* (podsvětí) *O, locus O, palus V* (*Styx*).

in-amārēscō, *ere, māruī,* — [*amarus*] zhořknouti: *epulae H.*

in-ambitiōsus, *a, um* ctižádosti neznající; *rura O.*

in-ambulātiō, *ōnis, f.* přecházení, sem tam pocházení (o řečníku *C*); básn. kolísání: *lecti Cat.*

in-ambulō, *āre, āvī,* — sem tam choditi, přecházeti: *neque consistens in loco, sed inambulans C.*

in-amoenus, *a, um* neutěšený, bez půvabu, smutný: *regna O* (podsvětí).

in-animātus, *a, um* neoduševnělý, neživý.

in-animus, *a, um* bez ducha, neživý, neživotný.

inānis, *e* bez obsahu, prázdný **a)** pův. absol. i s gen. *alcis rei* = bez něčeho; *basis C* bez nápisu; *agri C* neosetá; *equus C* bez jezdce; *laeva H* bez prstenu; *arbor O* dutý; *litterae C* bezobsažný; *tumulus V* (*κενοτάφιον*) prázdná mohyla; *corpus C* bez ducha, mrtvé; *vulgus O* = mrtví; *regna, Tartara O* = říše mrtvých; *lumina O* prázdné důlky oční; *vulnus O* hluboká, zející rána; *galea V* jež se nedává na hlavu; *cerae V* plástve bez medu; subst. *inania O inane V* prázdný prostor; *in infinito inani C* v nekonečném prostoru; *sese per inania nubila librant V* ve vzdušných mracích udržují rovnováhu, houpají se; *i. profugere C* s prázdnýma rukama; *civitas C* chudá obec; *fratres i. C* chudí; *funus H* bez mrtvoly; *Sicilia C* vypleněná; *inanis siccus H* hladov a žízniv; **b)** přenes. *causa V* bezpodstatná; *spes C* marná, lichá; *voces inanes fundere C; declamenta C* neužitečné; *opera H* bezvýsledný, daremný; pod. *negotium S; decus H* lichá; pod. *rumor C minae C* nicotné, malomocné; *crimen C* bezpodstatné nařčení; *cupiditates C* ješitné, pod. *homo i. S, ingenium L animus C; oratio C* řeč myšlenek prázdná; *doli circum haec frangentur inanes V* (metaf. od vln) v nic se rozbijí na nich lsti marné; *inanes lacertos O* zbědované; subst. *inania tramittuntur T* liché cetky se stranou nechávají; *inania captare H* za přeludy se honiti; *inania nobilitatis C* prázdný zvuk; *inania honoris T* liché pocty; *specie inanium* (neutr.) *validus T* okázalou ješitnosti.

inānitās, *ātis, f.* prázdný prostor; prázdnota (vl. i obr.).

ināniter, adv. naprázdno, marně

in-arātus, *a, um* neoraný.

in-ārdēscō, *ere, ārsī,* — zapáliti se; *vestis Herculis humeris H* vzňal se na plecích H.; vzplanouti, zardíti se: *nubes solis radiis* (abl.) *V;* přenes.: *cupidine T, amor O.*

in-ārēscō, *ere, āruī,* — uschnouti: *bitumen T; lacrimae Cu;* přenes. *liberalitas Plin* vyschnouti (obr. od pramene)

Inarimē, *ēs, f.* [*εἰν Ἀρίμοις*] ostrov na pobřeží kampanském = *Aenaria.*

in-assuētus, *a, um* nezvyklý, nepřivyklý.

in-attenuātus, *a, um* neseslabený; *fames O* neukojený.

in-audāx, *ācis* neodvážný, bázlivý, nesmělý.

in-audiō, *īre, iī* doslechnouti něco.

in-audītus, *a, um* [*in* priv. a part. perf. od *audio*] **a)** neslyšený = co nebylo slyšeno: *nemini inauditum C* = každý o tom slyšel; *sacra maribus invisa et i. C* jichž muži ani neviděli ani neslyšeli; přenes. neslýchaný = neznámý, nový; *novum et i. genus O, quod novum aut cuiquam inauditum C* co nového a někomu neznámého; *clementia C, sacra C*; **b)** nevyslyšený, bez výslechu: *i. et indefensus T, i. rea T.*

in-augurātiō *L* viz *auguratio.*

in-augurātō, adv. po předchozích auguriích.

in-augurō, *āre, āvī, ātum* **a)** augurie zaříditi, hledati znamení z letu ptačího, zaříditi pozorování posvátného ptactva, auguriemi se dotazovati, věštiti: *ad inaugurandum templa capere L* místa zaujmouti ke konání augurií; *inaugura L* = zeptej se ptáků; **b)** auguriemi zasvětiti, vůb. posvětiti: *templum C locum L, centurias L* zasvětiti = vytvořiti; o lidech: *flaminem L, te C, regem sacrificum L.*

inaurō, *āre, āvī, ātum* [*aurum*] pozlatiti: *vestis inaurata O* zlatem protkaný.

inauspicātō, adv. bez auspicií, bez zpytování věštného ptactva.

in-auspicātus, *a, um* auspiciemi neschválený: *lex L.*

in-ausus, *a, um* čeho se kdo neodvážil: bez pokusu nechaný: *ne quid inausum sceleris fuisset V* aby nějaký zločin nenechal nepokusiv se oň; *quid i. nobis? T* neodvážili jsme se všeho?

inb . . . viz *imb . . .*

incaeduus, *a, um* [*caedo*] sekerou netknutý: *silva O.*

in-calēscō, *ere, caluī,* — [inchoat. od *caleo*] rozpáliti, roznítiti se, pův. i přenes.: *sol L, vino L, mero Cu*: absol. o stav. duš.: vzplanouti láskou: *incaluit O*; radostí: *laetitiā incaluisse T*; rozehřáti se, do ohně se dostati: *Cicero raro incalescit T.*

in-calfaciō, *ere, fēcī, factum* rozehřáti, otepliti něco.

incallidē, adv. neobratně; *non i. C* velmi obratně.

in-candēscō, *ere, canduī,* — rozžhaviti se: *plumbum, ara O, tempestas V*; zběleti: *spumis unda Cat.*

in-cānēscō, *ere, cānuī,* — [inchoat. od *caneo*] zšedivěti, zběleti: *ornus flore piri V.*

incantātus, *a, um* [part. perf. od *incanto*] včarovaný: *incantata lacertis vincula H* čarovné uzly na pažích (zauzlené vlněné niti různých barev).

in-cānus, *a, um* našedivělý: *labra O, menta V, crines Cat; saecula Cat* šedé věky.

incassum viz *cassus*: *i. fusos labores V* = *profusos* marné.

in-castīgātus, *a, um* nekáraný.

incautē, adv. neopatrně: *pugnare, murum subire L, progredi Plin, incautius subit Cu* nemaje se dosti na pozoru.

in-cautus, *a, um* [*caveo*] **1)** akt. **a)** neobezřelý, neopatrný, nemající se na pozoru: *patronus C*; *homo i. et rusticus C* = dobromyslný (prostý) a venkovský; před čím, vzhledem k čemu: *a fraude L*; *i. futuri H* nestarající se o budoucnost (*non i.* velmi starostlivý); **b)** nic netušící: *incautum opprimere Cu, incautos perducere in loca invia Cu* aniž by co tušili; **2)** pass. nechráněný, nezabezpečený: *iter T* (= neobsazený), *agri S.*

in-cēdō, *ere, cessī, cessum* **1)** nepřech. **a)** ob. kráčeti, vykračovati: *per ignes suppositos cineri H* po plamenech doutnajících pod popelem; *per suburbana T* letohrádky; *incedunt per ora vostra magnifici S* honosně si vykračují; *passu inerti (tardo) O, in silvam T*; **b)** zvl. ve voj. táhnouti, pochodovati: *qua duxit praedae spes L* kudy je vedla naděje na kořist; *agmen i. coepit L*; — spec. za účelem útoku: *in aciem hostium L in hostes L* vytrhnouti proti . .; odt. básn. *iaculo incedit melior V* oštěpem dobře útočí; **c)** o čase: přicházeti, nastávati, dostaviti se: *tenebrae, annus T*; *commutatio incessit S* změna nastala; *vis incedebat T* objevovalo se; — o zprávě: *nuntii incedunt T* zprávy docházejí;

rumor i. T šíří se; **d)** o stav. duš. vzejíti, šířiti se, vzniknouti: *timor Cs L, lascivia atque superbia S, religio L, cura alci L, cupido Cu*; **2)** přech. **a)** kráčeti po něčem, někdy vkročiti do něčeho: *maestos locos, fontem T*; **b)** o stav. duš.: *cupido i. animos L* touha zachvacuje ducha, zmocňuje se d.; *timor me i. S* bázeň mne pojímá; *admiratio i. L* jímá; *legiones seditio incessit T* vzpoura zachvátila l., rozšířila se mezi l.; *valetudo adversa i. alqm T* nemoc zachvacuje někoho.

in-celebrātus, *a, um* (s pochvalou) nevytknutý, nezmíněný: *ab aliis incelebrata T* ty věci, o nichž se jiní (chvalně) nezmínili.

incendiārius, *ī*, *m.* palič.

incendium, *iī*, *n.* požár, založení požáru; *i. legionum T* p. tábora legií: *i. absumit Plin* p. stravuje; *incendio hauriri Cu* popelem lehnouti; *oblatum i. C* založený požár; – přenes.: **α)** = oheň: *socios incendia poscit V, iactas i. dextrā O*; **β)** o vášních: oheň, žár: *invidiae i., cupiditatum C, i. movere O* rozněcovati někoho; **γ)** o jin. věc.: *i. belli civilis C, fortunarum C* = zkáza, pohroma, pod. *i. civitatis C.*

incendō, *ere, endī, ēnsum* [srov. *candeo*] **a)** zapáliti, spáliti: *naves C, pontem L, munitiones, opera N, odores V*; *agros V* = obilí, *aras V* oheň na oltáři; osvětlovati, ozařovati: *anguis, cui maculosus auro squamam incendebat fulgor V* zlatopestrý lesk šupiny ozařoval; *cui notae terga incendebant V* jemuž se svítily na zádech temné skvrny; *sol incendit aurum O* ohně, lesku dodává; **b)** přenes. rozníti ti, vznítiti (o vášních): *odio, libidine, cupiditate C, amore, furiis V*; pass. lze též přelož. slov. vzplanouti; *imperator incensus ad rem publ. bene gerendam O* horující pro . .; *illam incendentem luctūs corripiunt V* ji, ana rozněcovala nářky . .; *incensa cupiditas, libido C* horoucí, žhavá.

in-cēnsiō, *ōnis*, *f.* zapálení, spálení, požár.

1. incēnsus, partic. perf. od *incendo*.

2. in-cēnsus, *a, um* [*in* priv. a *censeo*] neodhadnutý, odhadu nepodrobený, kdo k odhadu se nedostavil, odhadu se nepodrobil.

inceptiō, *ōnis*, *f.* začetí, počátek: *operis C.*

inceptum, *ī*, *n.* [*incipio*] dílo počaté, podnik; *nunc ad i. redeo S* k úkolu svému se vracím; *incepto desistere, discedere L* od úmyslu svého upustiti, ú. se vzdáti; *contra i. suum venisse S* aby zakročili proti jeho záměru; *ab incepto H* od začátku.

inceptus, *ūs*, *m.* počátek.

in-cernō, *ere, crēvī, crētum* (vl. sítem vsypati), smíchati: *piper cum sale H.*

incertus, *a, um* **a)** nejistý, neurčitý, pochybný, nerozhodný: *eventus belli L, exitus pugnae C, iter Cs*; *pater C* o němž se neví určitě, je-li skut. otcem; *i. sudor V* nestálý (t. j. chvilkami vyrážející a zase mizející); *incertae umbrae V* prchavé stíny; *i. securis V* sekera nejistě vedená (nejistá rána); *sedes i. S* neurčitá, nevymezená sídla; *spes i. C* pochybná naděje; *honores i. H* nejisté, nestálé; subst. **incertum**, *ī*, *n.* věc nejistá, nejistota: *incerti auctor L*; *in incerto esse L*; *ad inc. revocari bona C* majetek jest pochybný; *multitudinis ex incertissimo sumentis animos L* dav, jenž nabývá zmužilosti z věci nejméně jisté: *i. noctis S* noční nejistota; plur. **incerta**, *ōrum*: *belli L* nejistý průběh války; *fortunae L Plin* nejistá štěstěna; *maris T* nejisté moře; **b)** nespolehlivý, víry nezasluhující: *testis C, vulgus C*; **c)** akt. v nejistotě jsoucí, nevědoucí: *i. haereo S* nevím, jak jsem v tom (na čem jsem); *fatis incerta feror V* zmítá mnou nejistota osudu; *scinditur incertum vulgus V* nerozhodný; *i. animi L* nevěda si rady; *incerti, quid potissimum facerent S* jsouce v nejistotě co činiti; *i. ultionis T* nevědouc, dostane-li se jí pomsty; *i. rerum suarum L* v nejistotě stran svého stavu.

in-cessō, *ere, sīvī, —* [freq. k *incedo*] nastupovati na někoho, napadati někoho, útočiti: *telis O, pilis L*; *muros V*; přenes. *dictis O, conviciis Cu, criminibus T*; *uxorem Vitellii T* obviňovati.

incessus, *ūs*, *m.* [*incedo*] chůze, chod: *tacitus V, tardus S, erectus T,*

Turbonis H, iumentorum L; přitržení, příchod někam, vjezd: *turbidus T* hlučný, *barbarus T* jako barbaři mají ve zvyku; *Parthorum T* vpád; *tres incessus T* tři linie pochodové; konkr. *incessum claudere T* příchod, přístup uzavříti.

incestē, adv. necudně, hříšně, bezbožně: *uti alqa re C*; *i. sacrificium facere L* s nečistýma rukama (poskvrněnýma) obět konati.

incestō, *āre, āvī, ātum* zneuctíti; přenes. poskvrniti.

in-cestus, *a, um* [*in, castus*] nečistý, necudný: *iudex H, manus L, os C, amor H, flagitium C, nuptiae T, sermo L, voces O*; subst. **incestum,** *ī, n.* (zvl. plur.) smilstvo, zvl. krevní; *an bidental moverit incestus H* či zda bezbožně, rouhavě pohnul bleskovou obrubní.

incestus, *ūs, m.* smilstvo, krvesmilstvo

inchoātus n. **incohātus,** *a, um* [vl. part. perf. od *inchoo*] začatý, nedokončený: *inchoatum alqd abrumpere Plin*; *mentio inchoata affinitatis L.*

in choō n. **incohō,** *āre, āvī, ātum* [*cohus* buď vyhloubenina na jhu, do níž se vkládal hřídel pluhu, nebo řemen, kterým se svazoval hřídel se jhem] (vl. zapřáhnouti do pluhu) začínati, počínati: **a)** absol. o řeči začíti mluviti: *Caesare inchoante T, versibus i. C* počíti líčiti; *nuper inchoasti de oratoribus C* začaljsi mluviti o . .; **b)** s předm.: *proelium L, facinus Cu, partem statuae C*; *nocturnas aras V* noční oběti začíná (páliti).

in-cidō, *ere, cidī, —* [*in-cado*] **a)** padnouti na něco, do něčeho: dopadnouti (*in alqd, alci rei, ad alqd, super alqd*): *ruinae capitibus L, belua in foveam C, ictus ad terram V, missilia ramis Cu* padají do větví = zasahují větve; pod. *ictus clipeo T*; *quos inciderat T* na které padla; — spec. o čase: padnouti, připadnouti: *in Calendas Ianuarias C*; *in nostram aetatem C*; **b)** vpadnouti do něčeho, někam, upadnouti v něco, mezi něco: *exercitus portis L*; *in hostes, in latrones C* mezi lotry, *flamma in segetem V* na obilí; *in insidias C*; *in manus alcis C*; *in quem quaeque inciderat L* do čí rukou která padla; *incidit huic filius V* s ní se utkal; — spec. o řekách: vpadati, ústiti: *duo amnes flumini L*; **c)** přenes. **α)** o nemocech: upadnouti do: *in morbum N, in valetudinem L*; padnouti na něco, přepadnouti: *pestilentia in urbem L, valetudo* (sc. *tibi*) *H* stihne-li tě nemoc; *morbus per urbem L*; **β)** o stav. duš. upadnouti, dostati se do něčeho: *in superbiam Cu, in insaniam C, in speciem ambitionis Plin* up. ve zdání marnivosti; — spec. o strachu: *tremor manibus H, terror exercitui Cs* na vojsko padl; **γ)** vůbec: *in aes alienum C* do dluhů upadnouti, *in honoris contentionem C* dostati se ve spor (usilování) o čestný úřad; *in suspicionem C, in Scyllam H, in invidiam N*; **δ)** padnouti (o slově), státi se: *de uxoribus mentio L* stala se zmínka o . .; *bellum civile N* vypukla mezitím; *scelus par T* stejný zločin se stal, vyskytl; — zvl. neos. *incidit, ut L* stalo se, že . . .

in-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*in-caedo*] **a)** vřezati, vrýti, vtesati: *fagi incisae O* do nichž jména vřezána, *marmora notis incisa H* (anal. dle *inscriptus*) mramorové pomníky se vtesanými nápisy; *epigramma in basi C, in pila N*; *sepulcro summam H* (sc. *patrimonii*) výčet jmění na náhrobek dáti vyrýti; vazby: alqd alci rei, in alqd, in alqa re; při pass. alqa re; **b)** naříznouti: *pulmo incisus C, venas T* = otevříti; *nervos L, funem V*; **c)** vyřezávati (řezáním hotoviti): *faces V, dentes O* (zuby pily); **d)** přerušiti: *sermonem L, lites V, ludum H*; *spem i. L* naději zničiti, zmařiti, vzíti.

incīle, *is, n* [*incīdō*] odvodňovací příkop, strouha.

in-cingō, *ere, cinxī, cinctum* opásati, ovinouti: *aras verbenis O, angue incingi O, cinctu Gabino L* (viz *cinctus*), *mitrā capillos incincta O* majíc ovinuty; *pellibus incinctae V* majíce přehozeny kůže; *vestibus i. horae O* oděné; *lauro i. O* ověnčiti.

incinō, *ere, —* [*in-cano*] zapěti, zazpívati: *modos Pr.*

incipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*in-capio*] **a)** přech.: začíti, počíti něco **α)** absol. bez předm. (doplň infinitiv): *incipe* (sc. *sapere*) *H*; *incipio* (sc. *dicere*) *super*

his V (srov. τοῖσι δ' ἦρχ' ἀγορεύειν) začnu k nim mluviti; zvl. gerund. a supin.; β) s akkus.: *auspicia T, bellum, proelium S, pugnam L, iter V, sementem V* setbu; *oppugnationem Cs, sacra V*; γ) s inf.: *canere V, dormire H, diffidere C*; δ) abl. s předl.: *a Iove, a civitate C, a tantis O*; **b)** nepřech. počínati, počátek míti: *aestas, quies V, unde nexus inciperet Cu* kde má uzel začátek; *anni principium T*; *incepto opus est S* jest potřebí začátku.

incīsē a **incīsim**, adv. [*incīdō*] úryvkovitě, v krátkých odstavcích: *dicere C.*

incīsum, ī, *n.* [*incīdō*] úsek jakožto nejmenší díl periody = *articulus*, řec. *κόμμα* n. *ἄρθρον*.

incitāmentum, ī, *n.* [*incito*] pobídka, podnět, popud; k čemu: gen. neb *ad*.

incitātē, adv. rychle, hbitě: *fluere C.*

incitātiō, *ōnis*, *f.* [*incito*] ve sm. pass. ‚popohnání', vzmach, prudkost: *sol fertur tanta incitatione C*; přenes. *i. animi Cs, mentis C* vnitřní pud.

incitātus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *incito*] jako adj. zrychlený, rychlý, kvapný, spěšný: *cursus Cs C, latronum impetus C, mundi conversio C*; *amnis pluviis L* následkem dešťů prudčeji tekoucí.

in-citō, *āre*, *āvī*, *ātum* **a)** pův. v rychlý pohyb uvésti, pohnati, pobídnouti: *navigium, lintres, equos Cs*; *currentem C* (jenž toho nepotřebuje); **b)** refl. *se ex castris i. Cs* pospíšiti si s odchodem z tábora; *stellarum motus incitantur C* pohyb hvězd se zrychluje; **c)** přenes. pobídnouti, ponuknouti, podrážditi α) absol. *nullo incitante C* beze vší pobídky; *sic sum incitatus C* tak jsem rozčilen, *incitata mente C* v rozčilení; β) s předm. *studium i. C* vzbuditi; *ad spem novarum praedarum C* byli podněcováni k naději, naději . . ; *Pythiam i. C* u vytržení uváděti; *i. alqm in alqm* n. *ad alqd C* poštvati někoho na někoho n. k něčemu

in-citus, *a*, *um* [*in*, *cieo*] rozehnaný, rychlý: *hasta, ungula V.*

in-clāmō, *āre*, *āvī*, *ātum* vzkřiknouti, zavolati (absol. neb alci na někoho; alqm někoho); dovolávati se někoho: alqm.

in-clārēscō, *ere*, *clāruī*, — slavným se státi (*alqa re*).

in-clēmēns, *entis* nelaskavý, bezohledný, tvrdý: *dictator, verbum L.*

in-clēmentia, *ae*, *f.* bezohlednost, tvrdost.

in-clīnātiō, *ōnis*, *f.* [*inclino*] **a)** pův. nakloněnī, sklon, ohnutí *C*; *inclinationes trepidantium T* pohyby (klácení se) zmatkem rozčilených; **b)** přenes. sklon, změna: *ad meliorem spem C, ratio atque i. temporum C* duch a sklon (proud) času; *inclinationes temporum* a *rerum inclinationes C* změna poměrů; = zvl. sklon přízně, přízeň: *senatus, principum (in alqm) T*; *variae i. T* (Vitellius střídavě hned tomu, hned zase onomu dával na jevo svou přízeň).

inclīnātus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *inclino*] nakloněný, klonící se; *inclinato die C* na sklonku dne; *domus i. V* pádem hrozící; o hlase: snížený, hluboký *C*; o duchu: nakloněný (někomu *ad alqm, ad alqd*); *fortuna i. C* k pádu se klonící.

in-clīnō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *clivus*, *κλίνω*] **a)** nakloniti, skloniti: *genua O, malos L* stožáry; *cursum O* v oblouku letěti; *aquas ad litora O* svésti; o slunci a dni: skláněti se: *sol se i. L, inclinato die C Cu Plin, inclinat dies T* den se chýlí ke konci; *inclinare meridiem sentis H* že den se sklání do odpoledne; **b)** zvl. ve voj.: *acies inclinatur L* šik se začíná kolísati, couvá, ustupuje; *acies inclinatae T* k ústupu se chýlící; *in fugam i. L* na útěk se obrátiti; *legiones inclinantes T* ustupující; **c)** přenes.: *onera i. in alqm L* břemena uvaliti, *culpam L* svalovati, *vires L* přichýliti, přikloniti mysl, moc k něčemu, někam; *opes ad Sabinos inclinantur L* Sabinové nabývají moci; *eunt inclinatis ad credendum animis L* jsouce nakloněni všemu víru dáti; *fortuna omnia inclinat L* k pádu přivádí; *fortuna se i. Cs* štěstí obrací se (k zlému); *inclinata res est L* boj se rozhodl; *se i.* a pass. přikloniti se k něčemu myslí, přizná atd. (*alqa re*; *alci* n. *ad alqm*); *sententiae inclinabant L* klonila se; *finis inclinat T* mění se k horšímu, jest špatný (‚všelijaký').

inclitus (*inclutus*), *a*, *um* [od *clueo*, srov. *κλυτός*, čes. slouti, sláva] slav-

ný, známý, slovutný: *Ulixes H, Hector O, Mavors, vir, moenia V, urbs S., i. disciplina Lycurgi L* proslulá, pod. *leges Solonis L* a *i. iustitia religioque L* na slovo braná, proslulá.

in-clūdō, *ere, ūsī, ūsum* [*in-claudo*] **a)** uzavříti: *domi inclusus C, alqm carcere L, armatos in cella C; Heracleam L* do H., *se Heracleae L* v H. se uz.; *corpora caeco lateri V* v temný bok; *lucum colles V* obkličovati; — obr. vložiti, vsaditi, pojmouti, skrýti: *orationem in epistulam C; senatus consultum inclusum in tabulis C* (t. j. jež se neprovádí, v. *tabula*); *odium inclusum sensibus C; sententia versibus H* obsažená ve verších; pod. *tempora fastis i. H, oratio libro L* do knihy vložená; *Phidias sui similem speciem inclusit in clupeo C*; **b)** uzavřením překaziti, zameziti, zadržeti něco: *spiritum, viam L, vocis iter V, vocem C, includor Plin* jsem zdržován, vadí mi; **c)** uzavříti = ukončiti: *actionem vesper Plin* řeč obhajovací večer přerušil; *crastina dies fata Pr* zítřejší den ukončí (náš) životní úděl.

inclūsiō, *ōnis, f.* [*includo*] zavření: *M. Bibuli C.*

inclutus viz *inclitus.*

incoctus viz *incoquo.*

in-cōgitō, *āre*, — vymysliti něco proti někomu: *fraudem socio H.*

in-cōgnitus, *a, um* **a)** nepoznaný, neznámý: *rem incognitam approbare C, incognita videre Cu* věci neznámé spatřiti; *tertio* (sc. *die*) *incognita sub hasta veniere L* = věci, k nimž se nikdo nehlásil, byly v dražbě prodány; *i. orbis terrarum L* neznámý svět; *res i. animos turbat V* = kterou si nedovedli vysvětliti; *gentes C, insulae T, sagitta V* nepozorovaný; vazba: dat.; **b)** právn. nevyšetřený: *causā incognitā S C Cu* = *re i. C* bez vyšetření.

incohātus, incohō viz *inchoatus, inchoo.*

incola, *ae, comm.* [*incolo*] obyvatel, obyvatelka; tuzemec; *totius mundi i. C* světoobčan; *aquilones i. H* domácí; pod. *i. turba O.*

in-colō, *ere, coluī, cultum* **a)** přech. obývati něco, bydliti někde (vl. „místo vzdělávati"): *agros C, Asiam N, terras L, regionem N, fines H,* odt. pass. *terra, quae incolitur C* země obydlená; **b)** nepřech. sídlo míti, sídliti: *cis Rhenum Cs, circa locum L, inter mare et Alpes L.*

in-columis, *e* [srov. *calamitas*] neporušený, nedotknutý, bez úrazu; *imperium i. mansit L* vláda bez újmy se dochovala, zůstala netknuta; *incolumi Agrippina T* za živobytí A., pokud by byla A. na živu.

incolumitās, *ātis, f.* neporušenost, dobrý stav, zachovalost, dobré zdraví.

in-comitātus, *a, um* nedoprovázený, bez průvodu.

in-commendātus, *a, um* nedoporučený; *tellus* (*ventis*) *O* v šanc vydaná.

in-commodē, adv. nepohodlně; *signa i. opposita L* sochy nevhodně postavené; *i. venire C* nevhod přijíti; *mecum incommodius actum est C* mně se stalo méně přiměřeně; *incommodissime C* zcela nevčas.

in-commoditās, *ātis, f.* [*incommodus*] nevhodnost, nepřiměřenost: *temporis L*; věc nepříjemná *C.*

in-commodō, *āre, āvī, ātum* obtěžovati někoho, býti na obtíž někomu (*alci*).

in-commodum, *ī, n.* nevhodnost, nepohodlí; nehoda, neštěstí (*patriae, sociorum C*); *incommodis affici C* nehodami býti postižen, *nihil i. capere C* nic zlého neutrpěti.

in-commodus, *a, um* nepohodlný, nevhodný, obtížný, nepříjemný; o lidech: nepříznivý, nepřátelský, nelaskavý.

in-commūtābilis, *e* nezměnitelný.

in-compertus, *a, um* nezbádaný, neznámý.

incompositē, adv. [*incompositus*] nespořádaně, v nepořádku: *fugere Cu, venire L.*

in-compositus, *a, um* nespořádaný, v nepořádku: *hostes, agmen* (synon. *sparsi Cu, inordinati L*); neurovnaný, bez pravidel: *motus V* (o neuměl. tanci); *incomposito pede H* neurovnaným, klopýtavým krokem.

in-cōmptus, *a, um* neupravený, nečesaný: *capilli O, caput, coma H, homo T*; nepěstěný, zanedbaný: *ungues C*; ne-

upravený, bez ozdoby: *signa T*; jednoduchý, prostý: *apparatus, sensus T*; neumělý: *versus H, oratio L.*

in-concessus, *a, um* nedovolený, zapovězený.

in-concinnus, *a, um* neladný, nemotorný, neohrabaný: *asperitas H*; *non i. H* velmi obratně.

in-concussus, *a, um* neotřesený: *fratres T*; nerušený: *pax T.*

inconditē, adv. [*inconditus*] bez pořádku, zmateně: *fundere, cogitare C*; neuměle, prostě: *dicere C.*

in-conditus, *a, um* nespořádaný, neurovnaný, v nepořádku: *res, acies, multitudo L, agmen Cu*; v řád neuvedený: *libertas L*; *ioci inconditi S* hrubé; *carmina, versus L* neumělé, bez ladu a skladu; *haec incondita V* tyto neumělé výlevy.

in-congruēns, *entis* nevhodný, nepřiměřený: *sententia Plin.*

in-cōnscius, *a, um* nevědoucí: *Saguntinis L* (jne čt ni *insciis*) bez vědomí Sagunťanů.

in-cōnsīderantia, *ae, f.* [*in-considero*] nerozvážlivost.

in-cōnsīderātē, adv. nerozvážlivě: *agere, dicere, concludere C.*

in-cōnsīderātus, *a, um* **a)** nerozvážený, nepromyšlený, ukvapený: *cupiditas, temeritas C*; **b)** nerozvážlivý (o lidech).

in-cōnsōlābilis, *e* neutěšitelný, bezútěšný, útěše nepřístupný.

in-cōnstāns, *antis* nestálý, kolísavý, nedůsledný.

in-cōnstanter, adv. nestále, nepevně, nedůsledně: *nomen suum in iudicium mittere C* lehkomyslně; *iactantibus se opinionibus i. et turbide C* bez pořádku; o řeči: nedůsledně: *loqui, dicere C.*

incōnstantia, *ae, f.* nestálost: *rerum, multitudinis C;* nedůslednost **α)** vzhled. k myšlení: *stultitiae i. C, orationis C* (nelogičnost); **β)** vzhled. k jednání: *inconstantiae famam vereri C* nedůslednosti, lehkomyslnosti.

in-cōnsultē, adv. nerozvážně, nepředloženě, neopatrně.

in-cōnsultus, *a, um* **a)** neotázaný: *inconsulto senatu L* bez dotazu, otázání se senátu; **b)** bez rady: *inconsulti abeunt V;* **c)** nerozvážený, nerozvážlivý: *homo C, turba L, i. haberi H.*

in-cōnsūmptus, *a, um* nespotřebovaný: *pars turis Tib*; nepomíjející: *iuventa O.*

in-contāmināta, *a, um* neposkvrněný, čistý.

in-contentus, *a, um* [*in-contendo*] nenapjatý: *fides C* nenaladěná lyra.

in-continēns, *entis* nezdrželivý, nestřídmý, neovládající se, chtivý, neskromný.

incontinenter, adv. nezdrželivě: *facere alqd C.*

incontinentia, *ae, f.* nezdrželivost.

in-conveniēns, *entis* neshodný, nepodobný.

in-coquō, *ere, coxī, coctum* **a)** zavářeti: *inulas i. H* oman zavářeti do jíchy; *cruor herbis incoctus H* krev do bylin zavařená, *radices Baccho V* kořínky do vína; **b)** barviti: *vellera Tyrios incocta rubores V* vlna tyrským červcem zbarvená.

in-corrēctus, *a, um* neopravený: *opus* (= *carmina*) *O.*

incorruptē, adv. ‚nepodplaceně', nestranně: *iudicare C.*

in-corruptus, *a, um* **a)** nezkažený, neporušený: *sanguis, sanitas C, templum L*; **b)** o lidech: čistý: *virgo C*; nepodplacený, nepodplatitelný: *testis C, adversus blandientes i. T* lichocení nepřístupný; **c)** přenes. o věcech: *i. fides H* ryzí věrnost, *animus S* nepomíjející; *incorruptis monumentis traduntur L* dle n., na základě neporušených památek; subst. *incorrupta perferre Cu* pravdivě povědět.

in-crēbrēscō, *ere, crēbruī,* — n. **in-crēbēsco,** *ere, crēbuī,* — častým se stávati, šířiti se, mohutněti, sesilovati se: *proverbio increbuit L* stalo se obecným příslovím.

in-crēdibilis, *e* neuvěřitelný, víře nepodobný; *i. cursus C* až k neuvěření rychlá plavba; se sup.: *i. memoratu S, dictu N* = k víře nepodobno (vypráví-li se to).

in-crēdulus, *a, um* nevěřící.

in-crēmentum, *ī, n.* [*incresco*] **a)** růst, vzrůst; plur. jednotlivá stadia vzrůstu:

i. commemorare C; b) přirůstání, přibývání, vzmáhání se: *urbis L, ducum Cu, in incremento rerum decessit L* když se moc jeho vzmáhala, zemřel; *summo bono afferre incrementum diem C* že čas dovede stupňovati nejvyšší dobro; c) konkr. potomstvo: *Iovis V;* přírůstek: *incremento renovare exercitum Cu. i. multitudinis C;* prostředek k rozmnožení: *dentes, populi incrementa futuri O* = sémě.

in-crepitō, *āre, āvī, ātum* [frequ. k *increpo*] hlasitě volati na někoho: *Bitiam V* pozývajíc jej (k pití); hlasitou výčitku činiti, spílati někomu, obořiti se na někoho alqm alqa re n. alci alqd (pro něco).

in-crepō, *āre, uī, itum* I nepřech. zazníti, zazvučeti, zařinčeti: *arma L, clipeo V, malis V* zaskřípati čelistmi; *quidquid increpuit C* při každém šustotu; — zvl. o řeči: *verbis i.* prudká slova pronášeti; *quid terroris L, increpuit suspicio C* ozvalo se; II přech. a) s akkus. věcí: rozezvučeti něco (udeřiti v něco): *atras nubes O, unda latus V* bok lodní; hlučně dorážeti *lyram O, manus i. O* tleskati pochvalu; — *terribilem sonitum* (akk. vnitř. předm.) *increpuit V* strašlivým hlasem se ozvala; *Sabella pectus increpare carmina H* že sabelské písně prsa rozechvívají; b) s akkus. osoby: obořiti se na někoho, láti, vyčítati; hanlivými, trpkými slovy se dotýkati, vyčítavě mluviti: *Caesarem C; in regem L, Caecinam ut captivum T* Caecinu nazývá zajatým; *desertorem proditoremque i. T* spílající mu zrádců; *alii alios increpantes timidos vocant S* druh druha plísní a spílá mu bázlivců; vazba: alqm alqa re, acc. c. inf., quod, nepř. ot., básn. též věta vybíz.; odt. i o věci: *senium atque avaritiam Galbae i. T* urážlivě mluviti o stáří a lakomosti G.

in-crēscō, *ere, crēvī,* — vrůstati do něčeho: *cuti squamae O;* vzrůsti: *insula O;* přenes. vzmáhati se, vzrůstati: *audacia L, valetudo, tussis Plin; certamen L; ira V, dolor O, ferrea telorum seges iaculis increvit acutis V* = *in iacula acuta V* vyrostla (na mně) v ostrá kopí.

incrētus viz *incerno.*

in-cruentātus, *a, um* nezkrvaven, krví nepotřísněn: *manet O.*

in-cruentus, *a, um* nekrvavý: *proelium, victoria L, pax T, urbem incruentam intrare T* vtrhnouti do města bez krveprolití; *incruento exercitu T* aniž prolil krev vojska; *haud i. milite L* vojsko jeho mnoho krve prolilo.

in-crustō, *āre* [*crusta*] vrstvou, povlakem potahovati: *sincerum vas H* pošpiniti.

in-cubō, *āre, cubuī, cubitum* ležeti: *utribus Cu* na měších, *pellibus V, cortici L, nox atra ponto V;* spec. spáti v chrámě za příč. věštebných snů: *in Pasiphaae fano C;* přenes. ležeti na něčem = hlídati: *pecuniae C; auro defosso V; istos incubantes publicis thesauris ex praeda clandestina evolvas L* abys odňal kořist pokoutnou těm, kteří se uvázali v obecní poklady.

in-cūdō, *ere* kouti; jen part. perf. pass. **in-cūsus** *lapis i. V* okřesaný mlýnský kámen.

in-culcō, *āre, āvī, ātum* [*calco*] pův. zašlapati něco do něčeho; přenes. do řeči vplétati: *Graeca verba C; inculcatus* ‚našlapaný'; o spise: doplněný: *crebris locis i. et refertus C;* vtlačiti, vtisknouti, vštípiti: *animo, oculis C; inculcarisne* (= *inculcaverisne*), *ut C* nenamluvil jsi mu, nevnutil jsi mu, aby . .

in-culpātus, *a, um* [*culpa*] bezúhonný: *vita O.*

in-cultē, adv. nevzdělaně, zdivočile, nepořádně: *agere S, vivere C;* beze vkusu, bez ozdob: *dicere C.*

in-cultus, *a, um* a) nepěstěný, nevzdělávaný: *genus agrorum, insula, via C* (v pořádku neudržovaná, zanedbaná), *regiones C, silvae H, ager L;* **inculta,** *ōrum, n.* nevzdělávaná země, pustina; *canities V; corpus C* nepěstěné, *homines i. L* zdivočilí, *sentes V* divoké trní; b) přenes. divoký, nevzdělaný, drsný: *homo C, mores S, ingenium H, Gaetuli S; versus H.*

in-cultus, *ūs, m.* nepěstění, zanedbanost: *carcer incultu terribilis S;* nevzdělávání: *incultu torpescere S per*

incultum ac neglegentiam L zanedbávání a netečností.

in-cumbō, *ere, cubuī, cubitum* a) ulehnouti na něco: opříti, podepříti se o něco: *toro V*; *humero V*, *baculo, olivae V* o hůl, *remis LVCu* do vesel se opříti, dáti se do veslování; *equus eiecto V* padnouti na svrženého jezdce; vazby: dat., in alqd, ad alqd; b) naléhati, doléhati, dotírati, doráželi, stíhati prudce n. ohrožovati: *in gladium C* na meč nalehnouti, mečem se prokláti; *incumbens hastā Terea V* prudce stíhajíc; *in hostem L, in litus Cu, sagittariis T*; *silex ad amnem V* balvan nad řeku se skláněl; přenes. *febrium terris incubuit cohors H* četa nemocí na zemi ulehla, padla; *in me inclinatio communium temporum C* změna poměrů na mne dolehla, mne postihla; *tempestas silvis V, invidia mihi T*; *ira militum in alqm T*; c) dáti se do něčeho, oddati se něčemu, usilovati o něco: *ad salutem rei publ. C, ad id bellum Cu, ad ulciscendas iniurias C* (u. o pomstění křivd); *cogitationi T*; *stilo Plin* dáti se do psaní; *aratris V* orbě se o.; mínění, smýšlením se přikloniti: *eodem i. municipia C*; absol. *illi ocius incubuere* (sc. *operi*) *V* rychle dali se do díla.

in-cūnābula, *ōrum, n.* pův. plénky, pl. kolébka; přenes. rodiště: *Iovis i. Creta O, ad i. nostra pergere C*; dětství: *ab incunabulis T*; původ, počátek: *doctrinae, deorum C.*

in-cūrātus, *a, um* neléčený: *ulcus H.*

in-cūria, *ae, f.* [*in-cura*] nedostatek péče, nedbalost; *incuriam vitare C* lehkomyslnosti se stříci; pass. zanedbanost: *milites incuria consumpti C* vysíleni, zmořeni; předm. v gen.: zanedbávání něčeho.

incūriōsē, adv. bez náležité péče, nedbale: *castra ponere L*; lehkomyslně, bezstarostně: *pueritiam agere T.*

incūriōsus, *a, um* a) akt. bezstarostný, nedbalý, lehkomyslný; *pace i. T* následkem míru bezst.; *filius T*; nestarající se o něco: *famae T, proferendi imperii T*, s dat. *melioribus T*; b) pass. zanedbaný: *emptio agrorum exercita* (*est*) *acribus initiis, incurioso fine T* prodávání pozemků bylo vykonáváno z počátku přísně, ke konci nedbale.

in-currō, *ere, currī* (zř. *cucurrī*), *cursum* a) pův. vbíhati, zabíhati někam, do něčeho, naběhnouti na něco: *agri in publicum Campanum C* pole, jež vbíhala, zabíhala, táhla se do obec. pozemků kampanských; *per saxa torrens incurrit Cu* po skaliskách proudí; *in columnas i. C.* hlavou naraziti na ..; *in alqm i. C.* naběhnouti, padnouti na někoho (náhodou), *in oculos i. C* padnouti do oka; b) ve voj. do země vpadnouti: *in Macedoniam L, in agrum L*; napadnouti, útočiti na někoho: *in Romanos* (*Romanis*) *T, in hostes S*; *ursi armentis O*; přenes. *in tribunos L* (slovy); též absol. *incurrentes N* útočící; c) přenes. α) o čase: připadati, padnouti na ..: *id i. in eum diem C*; *etsi incurrunt tempora C* ač do toho zasahují; *navigatio in etesias C*; β) o stavu: uběhnouti, padnouti v něco, připadnouti na něco, propadnouti něčemu: *casus in sapientem C* přip., přihoditi se mudrci; *in memoriam notam necessario i. C* chtěj nechtěj připadám na věci známé; *in quantam hominum facetorum urbanitatem incurratis, non dico C* jak se vydáváte na pospas vtipu smíšků; *in fraudem, in crimen C, in perniciem Cu* dostati se, upadnouti v ..; *in reprehensionem C* propadnouti haně, výtce.

incursiō, *ōnis, f.* [*incurro*] náběh: *atomorum C* shluknutí: *armatorum C* útok; vpád: *hostium C*, obr. *seditionis C.*

in-cursō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *incurro*] vbíhati, nabíhati: *delphines ramis O* vrážejí do ..; *Cyclops rupibus O*; — zvl. voj. útočiti, napadati (opět a opět): *in agmen Romanum, in hostem, in aciem L, in latera T*; — přech. *agros L* vpády činiti; *aciem T, transversos T*; *agmen incursatum ab equitibus L* znepokojovaný výpady jezdců.

incursus, *ūs, m.* [*incurro*] nával, náraz: *undarum, aquarum O*; přenes. náběh, nápad, nával: *timendi O, i. varios animus habet O*; voj útok: *equitum C.*

in-curvēscō, *ere*, — prohýbati se: *rami bacarum ubertate C* větve pod úrodou ovoce.

incurvō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*incurvus*] ohýbati, křiviti; *arcus i. V* = napínati.

in-curvus, *a*, *um* zahnutý, křivý, zakřivený, ohnutý; *i. proceritas T* ohnutá vysoká postava.

incūs, *cūdis*, *f.* [*in-cudo*] kovadlina; *positis incudibus V* založivše kovárny; přenes. *incudi reddere versus H* opět na kovadl. položiti, přepracovati; *iuvenes in studiorum incude positi T* ještě ležící na k., vzdělávaní.

incūsātiō, *ōnis*, *f.* [*incuso*] obvinění, výtka.

incūsō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*in* a *causa*] žalovati na někoho, obviňovati někoho, vytýkati něco, vyčítati, stěžovati si: *quem non incusavi hominum? V*, *iniurias Romanorum L*; *eum ob defectionem L*; pozd. *alqm alcis rei T.*

incussus, *ūs*, *m.* [*incutio*] náraz: *armorum T.*

in-custōdītus, *a*, *um* nestřežený; *amor T* netajená; akt. neopatrný: *i. et incautus Plin.*

in-cūsus viz *incudo*.

in-cutiō, *ere*, *cussī*, *cussum* [*in-quatio*] a) vrážeti: *scipionem in caput L*; *incutiebantur puppibus prorae Cu* vrážely do .., narážely na ..; b) mrštiti, hoditi: *tela*, *saxa*, *hastas T*; vmetnouti: *minas O*, *nuntium L*; c) přenes. vnuknouti, nahnati, způsobiti, vzbuditi něco: *incute vim ventis V* opatři větry mocnou silou; *metum L* strach pustiti, strachu nahnati; *curam*, *sollicitudinem*, *formidinem Cu* vzbuditi, způsobiti; *desiderium*, *pudorem H.*

indāgātiō, *ōnis*, *f.* [*indago*] jen přenes. stopování něčeho, pátrání po něčem: *veri C.*

indāgātrīx, *īcis*, *f.* stopovatelka, slídilka: *virtutis C.*

indāgō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *indago* subst.] slíditi, stopovati: *ad indagandum canem esse natum C* pes jest zrozen k slídění (po zvěři); přenes. pátrati po něčem: *alqd CO.*

ind-āgō, *inis*, *f.* [*ind(u)* a *ago*] (vl. vhánění do léče), obklíčení zvěře, kolo honců: *colles indagine claudere Tib*, *saltus indagine cingere V* kolem obklíčiti; přenes. o nepřiteli: *indagine capi T* do síti padnouti.

inde, adv. [*in-* z **im* acc. k *is*; srov. *inter-im*] ‚od toho počínaje' I místně: odtud; *i. loci C* s toho místa; *hinc — inde T* zde — tam; obr. *ut inde oratio mea proficiscatur C* aby odtud východisko vzala, počala; leckdy lze přel. zájm. *in Macedoniam*, *inde .. L* a z ní, z ní pak, z té pak; II časově: a) odtud, od té doby: *i. usque repetens C* až do té doby, až tam zalétaje myšlenkami svými; *i. deinceps L* potom po řadě, pomalu; obyč. *inde ab ..*; *iam i. ab .. již od ...*; b) potom, pak: *largitio i. praedaque L* tu pak následovalo hojné rozdílení kořisti; *i.*, *cum omnes degustavissent S* potom pak, když ..; *i. damnatus est N*; zvl. ve výčtu: *Agrippa i.*, *post Agrippam Silvius regnat L*; potom A., poA. pak S.; III přísl. a) přič. následkem toho, proto: *inde ego te .. voco C* proto tě nazývám; *i. foedum certamen coortum L* z toho vzešel; *i. cognomen factum est Poplicolae L* z toho, proto vzniklo příjmení P.; b) látk.: *i. plerisque sunt vestes Cu* z té látky (tot. ze lnu) většina má šat; *partem dimidiam i. Roscio solvam C* polovici z toho o; *pars i. cavis exultat aënis O* = *membrorum* z nich jedna část .. druhá .. (možno však též, že *i.* = potom); *ternae i.* (sc. *de decem legionibus*) *datae consulibus L* tři z nich; *vastas i.* (sc. *ex ea terra*) *solitudines facere L* z té krajiny učiniti pouště; c) o osob.: *nihil i. praesidii Cu* = *a Dareo*, když od něho žádná pomoc nepřicházela.

in-dēbitus, *a*, *um* nepříslušející, nepatřící, nezasloužený: *praemia O*, *regna V.*

in-deceō, *ēre*, — neslušeti; *iuvenes confusa quaedam non indecent Plin* mladým lidem dobře sluší trochu nepořádku.

in-dēclīnātus, *a*, *um* nezměněný, trvalý, pevný: *amicitia O*; o lidech: věrný, stálý: *qui i. perstas amico O* jenž věrně vytrváváš s přítelem.

in-decōrē, adv. [*indecorus*] nepěkně, neslušně: *facere C*; *actae* (sc. *remis*)

lintres sagulis versicoloribus haud i. pro velis (= *quae pro velis essent*) *iuvabantur T* = člunům velmi pěkně slušely pestré pláštíky na místo plachet.

in-decoris, *e* [nom. sing. se nevyskytuje] k necti: *non erimus regno indecores V* nebudeme říši k n.; *genus* (acc. vztah.) *non i. V* ze slušné, řádné rodiny.

in-decorō, *āre* zohyzďovati: *culpae bene nata* (accus.) *H* vady hyzdí dobré vlastnosti (většina rukop. má čteni *dedecorant*).

in-decōrus, *a, um* a) nepěkný, ošklivý: *forma T, habitus Cu, motus L*; b) neslušný, nečestný, hanebný: *pulvis H, Trebellius T.*

in-dēfēnsus, *a, um* nehájený, nechráněný; *indefensum se hostium telis praebere C* bez obrany v šanc se vydávati; *indefensum populus rapit T* nedav mu možnosti se hájiti; *indefensa coniunx T* jež se nemohla hájiti.

in-dēfessus, *a, um* nezemdlený, neunavný.

in-dēflētus, *a, um* neoplakaný.

in-dēiectus, *a, um* nesmetený, nesbořený: *domus O.*

in-dēlēbilis, *e* nezničitelný, nepomíjející (věčný).

in-dēlībātus, *a, um* netknutý, neporušený.

indemnātus, *a, um* [*in* a *damnatus*] neodsouzený, bez soudu.

in-dēplōrātus, *a, um* neoplakaný.

in-dēprēnsus, *a, um* [*prehendo*] nepochopitelný: *error V* jemuž nelze na kloub přijíti.

in-dēsertus, *a, um* neopuštěný.

in-dēstrictus, *a, um* neškrábnutý, neporušený, netknutý.

in-dētōnsus, *a, um* neostříhaný, dlouhovlasý.

in-dēvītātus, *a, um* neuvarovatelný, jemuž nelze se vyhnouti: *telum O.*

index, *icis, m.* [*in* a *dico*] a) pův. ukazovatel, udavatel, udavač, oznamovatel: *rerum indices et testes T* očití svědkové a zpravodajové; b) spec. vyzvědač, zrádce; c) o věcech: prozrazující něco: *oculi indices sunt animi C* oči prozrazují, ukazují ducha; *indice te* (*Fama!*) *didici O* zvěstí tvou; většinou lze přeložr. větou. ‖ spec. *digitus i. H* ukazováček; d) ukazatel, nápis, seznam, obsah: *legis, libri C, orationis, tabulae L*; e) kámen zkušební *O.*

Indī, India, Indicus viz *Indus.*

in-dīcēns, *entis,* jen. abl. abs. *me indicente L* aniž bych to říkal.

indicium, *iī, n.* [*index*] a) udání, výpověď; *de Sulla* (= zpráva); zvl. v soudn.: *i. facere, deferre, edere CT* u. učiniti, udati; *i. profiteri, offerre S T Cu* výpověď nabídnouti, nabízeti se za vývodního svědka; vazba gen. subi. i obi.; b) odměna za udání: *indicii partem accipere C*; *i. postulas dari C* žádáš za odměnu . . ; c) důkaz, známka, úkaz o něčem svědčící: *i. libidinis, veneni* (otrávení), *communis exitii, voluntatis, sceleris, virtutis C*; *domus indicio erat tui dominatūs C* byl důkazem tvé vlády; *ei rei indicio sunt . . N* toho důkazem jsou.

indicō, *āre, āvī, ātum* [*index*] udati, udání, výpověď, oznámení učiniti, oznámiti: acc. c. inf., alqd alci, de alqa re, nepř. ot.; *bellum i. alci C* válku vyhlásiti, vypověděti; ‖ spec. cenu určiti, odhadnouti: *fundum C*; *agrum L*; prozraditi: *rem omnem dominae C, participes sceleris Cu*; b) přenes.: ukazovati, býti důkazem, prozrazovati: *census i. eum se gessisse pro cive C*; *quae indicarent voluntatem C* aby to bylo d. dobré vůle; *vultus i. mores C* prozrazuje povahu.

in-dīcō, *ere, dīxī, dictum* a) oznámiti, ohlásiti, vyhlásiti: *comitia, spectacula L*, (a zároveň k nim pozvati) *supplicationem, bellum C*; acc. c. inf.; ut; meton. *Acestes indicit forum V* zřizuje soud; b) ohlásiti jako povinnost, uložiti: *multam L, tributum T, servorum numerum T*; *exercitum Aquileiam L* vojsko do A. svolati. Ale *me indicente L* viz *indicens.*

indictus, *a, um* [*in* priv. a *dico*] a) nevyslovený, neřečený: *revocare non posse, ut indicta sint L* aby to nebylo řečeno; *carminibus i. V* neopěvaný; b) ve spoj. s causa: *indictā causā LC* bez vyšetření sporné věci (nebyv vyslechnut a nemoha se hájiti), bez výslechu.

indidem, adv. [*inde-dem*] právě z: *i. Ameriā C*; rovněž z: *i. ex Achaia L,*

i. Thebis N; rovněž odtamtud: *ea oriuntur C; venena i.* (= *ex eadem officina*) *C.*

in-differēns, *entis* nijaký, (t. j. ani dobrý ani zlý), lhostejný.

indigena, *ae, comm.* [*indu* = *in* a *gigno*] domorodý, tuzemský; jako subst. domorodec, tuzemec.

indigentia, *ae, f.* [*indigens*] **a)** potřeba: *ab i. orta amicitia C* z potřeby vzniklo př.; **b)** nenasytnost: *i. est libido inexplebilis C* n. jest chtíč neukojitelný.

ind-igeō, *ēre, guī,* — [*indu* = *in* a *egeo*] **a)** míti nedostatek, nouzi, v nouzi býti **α)** absol.: *utrumque per se indigens S* obé samo osobě nedostatečné; subst. *indigentes C* chudáci, lidé nuzní; **β)** s gen. n. abl.: *armorum i. N* míti nedostatek zbraně; *adulescentia indiget bona existimatione C* mládí se nedostává vážnosti; **b)** potřebí míti, potřebovati něčeho: *bellum celeritatis C, opum N, consilii; medicinā N, auxilio S;* — spec. po něčem toužiti: *auri, argenti C; quorum indiget usus V* čeho potřeba vyžaduje, co jest nutně potřebno.

1. indigēs, *etis, m.* tuzemský, národní, kmenový bůh n. heros: *i. deus Tib.; indigitem Aeneam deberi caelo V;* (*di*) *indigetes* bozi domácí (= ἐπιχώριοι), opak proti *di novensides* (= bozi přijatí od Řeků).

2. indigēs, *is* [*indigeo*] nuzný básn. n *C.*

in-dīgestus, *a, um* [*digero*] neroztříděný, nespořádaný, změtený: *moles O* (hmota).

indignābundus, *a, um* nevoli na jevo dávající.

indignāns, *antis* [partic. praes. od *indignor*] nevrlý, mrzutý, rozmrzelý.

indignātiō, *ōnis, f.* [*indignor*] rozhořčení, nevole; plur. projevy nevole.

in-dignē, adv. [*indignus*] **a)** nehodně, nedůstojně, nečestně: *mori C, cervices civium frangere C, obtrectari C;* **b)** s nevolí, nerad: *ferre, pati CN* = býti rozhořčen nad něčím.

indignitās, *ātis, f.* [*indignus*] **a)** jako vlastnost lids. nehodnost, ničemnost, špatnost: *indignitate servos vincere L* podlostí otroky překonávati; *tua summa i. C;* **b)** přenes. o věcech: nedůstojnost, neslušnost, hanebnost: *rei, iniuriae, calamitatis C;* plur. *indignitates C* hanebné, potupné činy, potupa, hanba; *indignitatibus compelli ad alqd C* rozmanitými nepřístojnostmi býti dohnán k; urážlivé zacházení, urážka, pohanění: *indignitatem ferre L* nedůstojné postavení; **c)** nevole, odpor, nechut: *impensius iis crescit i. L; cum multa indignitate L* s velikým odporem, nechutí; *tacita i. C* n. v duchu.

indignor, *ārī, ātus sum* [*indignus*] shledávati něco nedůstojným, nehodným, horšiti se nad něčím, z něčeho: *vicem suam L, id factum N, casum V; pontem indignatus Araxes V* mostu nechtějící snésti, strpěti; *vestis lecto non indignanda saligno O* pokrývka, do níž nemusila si stěžovati pohovka vrbová (nad níž nemusila ‚ohrnovati nos'); s inf.: *ind. quidquam reprehendi H* nemohu snésti, kárá-li se něco, že . . .; jiné vazby: *si* (*Cu*), *quod* (*L V*), *quandoque* (*H*), acc. c. inf. (*S Cs*); absol. *fremitus indignantium L* (křik lidí rozhořčených) křik nevole se ozýval.

in-dignus, *a, um* **a)** nehodný něčeho, nestojící za něco; vazby: gen., abl., sup. II., *ut* n. *qui,* inf. (básn.) i absol.; — spec. nezasluhující něčeho: *data Romanis venia est i. poetis H* básn. římským dostalo se nezaslouženého prominutí; *i. heres H* nehodný = nezasluhující si toho; *indignae genae, palmae O* nevinné (*immeritae*); *novum exemplum ab dignis* (sc. *poenā*) *ad indignos* (sc. *poenā*) *transfertur S* s vinníků na nevinné nový trest se přenáší; *indignae manus Pr* ruce nehodné, špatné; **b)** nehodný, neslušný, nepřiměřený, nedůstojný, potupný, hanebný, urážející: *indignum in modum mulcare L* nedůstojně, hanebně ztlouci; *i. amor V, caedes, facinus C; mors L C* nezasloužená, potupná smrt; *populo res i. videtur C* občanům zdá se to býti pohoršlivé; *causa mortis indignior L* strašnější, hnusnější; neutr. *indignum* hanebnost, hanba, potupa, urážka: *quod magis vos fecisse quam illis accidisse indignum est S* což abyste vy učinili, bylo by spíše nedůstojno, než aby je stihlo; *indignum! O* hanba; *indigna pati*

V perpeti N věci nehodné, nezasloužené; *misera magis quam indigna esse L* že jest to spíše neštěstím než potupou, hanbou; *pro indignissimo habere L* za největší hanbu, urážku míti; *i. est a pari vinci C* nedůstojno, nectí jest býti přemožen rovným; – spec. drsný: *hiems V*; nevhodný, nemístný: *non indignum videtur S* nezdá se nemístným.

indigus, *a, um* [*indigeo*] potřebný něčeho: *opis nostrae V T*; *i. effectus O* chatrný.

in-dīligēns, *entis* nedbalý; *non i.* pečlivý.

indīligenter, adv. nedbale: *praesidia servare Cs.*

indīligentia, *ae, f.* nedbalost, netečnost: *Aeduorum Cs*; *i. veri T* nestarající se o pravdu.

indipīscor, *ipīscī, eptus sum* [*ind(u)* a *apiscor*] jen arch. u *L* dostihnouti, dohoniti: *navem, triremes.*

in-dīreptus, *a, um* nevyplněný: *Capitolium T.*

in-discrētus, *a, um* a) nerozdělený, neroztříděný, dohromady smíšený: *voces T* směsice hlasů; *sanguis T* nerozlučný (o dětech); b) nerozeznatelný: *proles i. suis* (dat.); c) bez rozdílu: *indiscreti ineunt locos T*; *indiscretum est T* jest jedno, stejné.

in-disertus, *a, um* nevýmluvný; *indiserte,* adv. nevýmluvně.

in-dispositus, *a, um* nespořádaný, změtený.

in-dissolūbilis, *e* nerozpojitelný, nerozlučitelný.

in-distīnctus, *a, um* změtený, nejasný.

in-dīviduus, *a, um* [*divido*] a) nedělitelný: *corpora C*; subst. **indīvidua,** *ōrum, n.* atomy; b) nerozlučný: *familiares T.*

in-dō, *ere, didī, ditum* a) pův. vložiti, položiti, dáti něco do něčeho n. na něco: *cervicem vinclo fasciae T* šíji do smyčky vl.; *virus potioni Cu* jed do nápoje naliti; *inditus lecticae est T* byl položen do (přenosné) lenošky; *vincla alci i. T* pouta dáti; *custodes T* dáti strážce: b) přenes. dáti: *nomen alci L*; *facta cognomen indiderunt L* činy přijmení .. zjednaly; pod. *vocabulum T*; *novos ritus T* zavésti, dáti nové obřady; – způsobiti, vzbuditi: *odium T, pavorem suis T.*

in-docilis, *e* a) neučelivý, těžko se učící: *i. et tardus C*; *i. grex H*; *indocili collo iugum trahentes H* nepoddajnou šíjí; *i. pauperiem pati H* nedoveda, nemoha se vpraviti do .., nemoha snésti představy, že by měl žíti v chudobě; b) pass. nenaučitelný: *viae Pr* neukazatelné; *disciplina C*; c) neznalý, neučený, nezkušený, neuměl ý: *genus V, numerus O* (nápěv), *guttur O.*

in-doctē, adv. neučeně; *non i. C* učeně.

in-doctus, *a, um* a) neučený (naproti *doctus* a *eruditus*); nevyškolený: *Themistocles .. indoctior C* (t. ve hře na citeru); *i. pilae H* nevycvičený ve hře v míč; *i. iuga ferre H* jenž se nenaučil nositi jho; b) nevzdělaný, nezkušený: *vulgus O, multitudo O, homo* (ve spoj. s *ignarus* a *rusticus*); subst. n. *indoctum canet H* nic uměleckého, neuměle bude pěti.

in-dolentia, *ae, f.* [*in-doleo*] necitelnost k bolesti (*ἀνωδυνία*).

indolēs, *is, f.* [k *alere*, srov. *adolesco, suboles*] vrozená vlastnost, povaha: *frugum L*; nadání, vlohy, zdatnost: *animi L, bona O, tanta L, praeclara, segnis T*; *i. pueri Cu* náklonnost; *specimen indolis dare Plin* vzor zdatnosti podati.

in-dolēscō, *ere, doluī,* — [inch. k *doleo*] pův. začíti bolest cítiti, boleti; přenes. nevoli, zármutek pocítiti, zarmoutiti se. (absol., abl., acc. s inf., inf., quod)

in-domitus, *a, um* [*domo*] a) nezkrocený, divoký: *iuvencae O, pastores Cs, i. ager T* nevzdělávaný; *integri et i. T* netknutí a nepřemožení, pod. *dextra O, nationes T*; b) přenes. nezkrocený = bezuzdný: *animi cupiditates, furores, libido C, ira O, licentia, rabies H*; nezkrotný, nezkrotitelný, nepřemožitelný: *Mars V, mors H, amor O.*

in-dormiō, *īre, īvī* (*iī*), — spáti na něčem: *cubilibus, saccis H*; přenes. zaspati něco: *huic tempori C, tantae causae C*;

malis Cu (vl. spáti na něčem nevěda o tom).

in-dōtātus, *a, um* [*doto,dos*] bez věna, nevybavený: *soror H, Andromeda O*; bez darů pohřebních: *corpora dantur in altos indotata rogos O.*

in-dubitātus, *a, um* nepochybný

in-dubitō, *āre* pochybovati o něčem: *viribus suis V.*

in-dubius, *a, um* nepochybný: *innocentia T.*

in-dūcō, *ere, dūxī, ductum* 1) táhnouti, vésti něco na něčem, přes něco, potáhnouti něco něčím: a) *victima inducta cornibus aurum O* žertva mající rohy zlatem potaženy, pozlaceny; *barba candida inducto gelu O* vous lesknoucí se povlakem jíní; *limum i. O* přikládati (na oteklou tvář); *scuta pellibus Cs* štíty kožemi potahovati; *taedae sulphure inductae O* pochodně sírou potažené; *inducite fontibus umbras V* = nasázejte při pramenech stinných stromů; *varias i. plumas membris* (dat.) nanášeti na údy peří (t. j. vytvořiti postavu peřím oděnou); b) spec. natáhnouti, obléci, na se vzíti: *tunicam in lacertos C, caestus manibus V*; *facies inducitur illis una O* berou na se jednu tvářnost; *tunica inducitur (senior) artūs* (acc.) *V* tuniku obléká na údy, tunikou údy své odívá; c) rozprostříti: *caliginem terris O, terris umbram H, noctem O*; *fugant inductas* (sc. *terris*) *flamina nubes O* větry rozhánějí shluklé mraky; *pulvisque . . velut nube inducta omnia impleverat L* a prach vše naplnil, jako by mrak se nad tím vznášel; d) meton. potáhnouti voskem = vymazati, zrušiti: *nomina C, senatus consultum C, locationes L* — obr. *simulationem ingenii i. L* (jako škrabošku) přetvářením povahu na se vzíti, na oko jeviti ducha; 2) uvésti, zavésti a) *alqm in curiam C, in insidias N, messorem arvis V* žence do rolí; též absol.: *Martianus inductus est Plin* uveden, předveden byl (před soud); pod. *ut Nominatus induceretur Plin*; *alqm in regnum Plin* na trůn dosaditi; b) spec. α) předváděti, dávati vystoupiti (na jevišti n. zápasišti): *fabula quem miserum inducit H* jejž kus (Terentiův) předvádí jako bídně živořícího; *gladiatores i. C*; *iuvenes armatos L*; β) do domu jako manželku uvésti, přivésti: *Liviam penatibus suis T*; absol. *Lolliam T*; jako macechu: *novercam alci Plin* γ) jako mluvící osobu uváděti: *Gyges inducitur a Platone C, hominem deterrimum i. C*; *furentes inducuntur C* jako šílenci vystupují; *sermonem urbanum, orationem C* uváděti; δ) voj. vojsko vésti někam, proti někomu: *exercitum in agrum L, turmas in milites Cu*; c) přen. navésti, pohnouti, zlákati k něčemu: *promissis i.* (*ad eadem*) *alqm C*; *alqm ad bellum renovandum C*; též ut (*C*) a inf. (*T*); *inductus consuetudine C* ze zvyku; *gloriā inductus C* ze ctižádosti; svésti n koho: *ab hominibus nequam inductus C*; *falsa spe i. C*; *in errorem inductus C* v omyl uveden; *amici iacentem animum excitare inducereque in spem cogitationemque meliorem C* povznésti kleslou mysl přítelovu a vzbuditi v něm lepší naději i myšlenky; absol. zaváděli = klamati: *socios induxit C*; d) o věcech: zaváděti něco: *novam consuetudinem O, morem Plin, aliud genus dominationis C, novum verbum in linguam C*; *pecuniam in rationem C* v účet uvésti = „k dobru připsati" (jakožto zaplaceno); *agrum ingenti pecunia i. C* za pole ohromné peníze počítati; 3) zvl. *animum* n. *in animum i.* předsevzíti si něco, odhodlati se k čemu; *a. i., ut naturam ipsam vinceret C* odh. se samu přirozenost potlačiti; (*in*) *animum non inducebat L* nemohl se odhodlati, spřáteliti s myšlenkou, nebyl ochoten; vazby: *id*, inf., *ut* a *ne, quin*, acc. c. inf. (v tomto příp. = přesvědčení nabýti).

inductiō, *ōnis, f.* [*induco*]: *aquarum C* vedení, přivádění vody; *iuvenum L* vystupování (v cirku); *personarum C* uvádění; *erroris C* svedení k; *in. animi C* vůle, odhodlání.

inductū [def. abl. od * *inductus* popud] popudem, na popud: *alcis C.*

inductus, *a, um* [vl. part. perf. od *induco*] hledaný, nepřirozený, umělkovaný (o řeči *Plin*).

indulgēns, *entis* [vl. part. praes. od *indulgeo*] shovívavý, laskavý: *in alqm L*; *peccatis i. C* shovívavý k hř., promíjející; *irarum* (sc. *multitudinis*) *i. ministri L* přisluhovači hněvu (lidu) hovějící; *spei suae i. Cu* oddávaje se naději; jakožto titul císařů *indulgentissimus Plin* nejlaskavější.

indulgenter, adv. shovívavě, laskavě; *bestiae multa faciunt i. C* z lásky.

indulgentia, *ae, f.* shovívavost, laskavost (*in alqm*); *caeli i. V* mírnost podnebí, n. mírná zima; *i. filiarum* (obj.) *C* laskavost k ..; *i. matris T* něžná laskavost; *i. nostra L* oddaná, láskyplná péče; *i. principis* přízeň, milost.

indulgeō, *ēre, dulsī,* — (poklass. *dultum*) **a)** hověti, shovívati, shovívavý býti k čemu, promíjeti něco: *alci Cs CN Cu*; *sibi i.* býti k sobě sh., příliš si dovoliti; *irae L* hověti, povolovati hněvu; pod. *animis* (žádostem), *animo O* (přání), *amori, precibus Plin*; b) oddávati se (přílišně, horlivě) něčemu: *dolori N, novis amicitiis C, vino V, somno T, luxuriae Cu*; *aleae S* býti náruživým hráčem; *i. choreis V* náruživě tančiti; *i. labori V* = horlivě pracovati; *i. hospitio V* činiti zadost povinnostem hostitelky; *si aviditati indulgeretur L* kdyby se povolilo jejích hrabivosti; *valetudini C* pečovati o ..: **c)** povoliti, obětovati něco: *qui iam nunc sanguine meo sibi indulgeri aequum censet L* jenž již nyní za hodno uznává, aby mu krev moje byla obětována; *largitionem T* dary povoliti (opak *abnuere*).

induo, *ere, uī, ūtum* [srov. *exuo*, č. obouti] **a)** pův. obléci, odíti: *alqd alci*; *anulum C* navléci; *torquem C* na krk vzíti; *scalas O* na ramena vzíti; part. perf. **indūtus,** *a, um alqa re,* básn. *alqd* oděný něčím, oblečený v něco, mající oblečeno něco; *arbos se pomis induit V* pokrývá, plní se ovocem; *cratera coronā V* ověnčiti; *frondem i. O* listím se odívati; *induitur aures aselli O* dostává uši; *in nubem i. C* v mrak zahaliti; *vallis se i. Cs* dostávati se, zaplétati se do zásek, *stimulis Cs, hastis L* nabodnouti se; *toris lacertos O* obemknouti lalok; **b)** přenes. **α)** na se vzíti: *formam hominum C, figuras hominum O*; *novum sibi ingenium L* vzíti na se novou povahu; *proditorem T* hráti si na zrádce; *percussoris speciem L* vzíti na se podobu zákeřníka; *alci latronis speciem L* dáti vystoupiti někomu jako loupežníku; *personam iudicis C* dávati si masku soudce, hráti si na ..; pod. *philosophi pers. i. C*; *spem L* oddati se naději, pod. *falsos pavores T, magnum animum T* vzíti na se; *novum imperium L, munia ducis T* převzíti; *hostilia T* v nepřátelství vejíti, n. počíti; *diversa T* býti rozličného smýšlení; **β)** zaplésti do něčeho: *se in laqueos C* do léček, *sua confessione indui C* svým vlastním přiznáním se zaplésti.

in-dūrēscō, *ere, dūruī,* — ztvrdnouti, ztuhnouti: *virga tactu induruit Medusae O*; *saxo oculorum induruit humor O* v kámen ztuhla vláha očí; *trunco induruit C* ve kmen ztvrdl; otužiti se: *corpus O*; v náklonnosti se utvrditi: *milites pro Vitellio T* (k V.)

in-dūrō, *āre, āvī, ātum* ztvrditi, tvrdým učiniti, ztužiti: *Boreas nivem O*; *ora cornu indurata O* ústa v roh ztvrdlá; přenes. otužiti: *hostium timor induratus est L* nepřátelé dříve bázliví se otužili; *ut induraverat vultum T* jak obličeji tvrdého výrazu dodal.

Indus, *ī, m.* [*Ἰνδός*] **1)** řeka v Indii; **2)** pohraniční řeka mezi Karií a Frygií; adj. **Indus,** *a, um* indický: *dentes O Cat* slonovina = *Indum ebur V;* jako subst. Ind, pův. obyvatel Indie, přenes. *Nilus devexus ab Indis V* od Ethiopů přitékající; *turifer I. O* = Arab; **India,** *ae, f.* Indie, země Indů; adj. **Indicus,** *a, um* indický: *scuta Cu, ebur H.*

industria, *ae, f.* [*industrius*] činnost, pracovitost, přičinlivost, pilnost; *civium i. et virtus C* přičinliví a řádní občané; *industriā, ob industriam, de* n. *ex industria* úmyslně, schválně.

industriē, adv. [*industrius*] přičinlivě, pilně.

industrius, *a, um* [*indu* z *endo* a *struo*] (vl. uvnitř strojící), přičinlivý, činný, pilný, horlivý

indūtiae, *ārum, f.* přímění: *XXX dierum i. C*; přenes. i o nevoj. věc.: *brevibus indutiis Plin* za krátkého příměří (o soudním jednání a hlasování, kdy věc ještě n rozhodnuta.).

Indutiomārus, *ī, m.* kníže treverský.

indūtus, *ūs, m.* [*induo*] jen dat. *indutui* za oděv, oblek: *vestis quam i. gerebat T.*

in-edia, *ae, f.* [*in-edo*] zdržování se od jídla, půst. hladovění.

in-ēditus, *a, um* nevydaný: *iuvenes, quorum i. cura est O*, jejichž spisy, básně nevydány.

in-ēlegans, *antis* nevkusný, nejapný: *orationis non i. copia C* bohatost řečnická se vkusem spojená; *physica ratio non i. C* ne nevědecký názor o přírodě.

in-ēleganter, adv. nevkusně, nejapně: *historianon i. scripta C* dějiny psané nikoli bez vkusu; *divisit i. C* rozdělil nelogicky.

in-ēluctābilis, *e* čemu nelze se vymaniti, uniknouti; jen přenes.: *fatum, tempus V* neodvratitelný.

in-ēmorior, *morī,* — při něčem zemříti: *spectaculo H.*

in-ēmptus, *a, um* [*emo*] nekoupený: *dapes V H* (jehož hospodářství samo poskytuje); *corpus i. O* bez výkupného; *consulatus T* za peníze nezískaný.

in-ēnarrābilis, *e* nevypověditelný, nevypsatelný: *labor, tabes L.*

in-ēnōdābilis, *e* ‚nerozuzlitelný', nerozřešitelný: *res C.*

in-eō, *īre, iī,* zř. *īvī, itum* I nepřech. a) vcházeti, vejíti, vtáhnouti někam: *in urbem L, ovans T*; b) počínati, začátek míti: *ineunte vere C* na počátku jara, *ab ineunte adulescentia, aetate N C T* od časného mládí; part. p rf. ve význ. akt.: *inita aestate, hieme Cs* na počátku . .; II přech. a) vejíti, vstoupiti do něčeho: *urbem L, domum C, proscenia V, scenam, curiam, stationem T, tectum, templum, Athenas, parvos penates O, lucidas sedes H*; pass. *nemus initur equis O* koně vcházejí, vjíždějí do lesa; *Hispania prima Romanis inita L* do níž Ř. nejprve vstoupili; *fretum i. O* dáti, pustiti se na moře; *viam LC, iter Cu* cestu nastoupiti; *somnum i. V* usnouti; *rationem i. L C* najíti způsob, chopiti se prostředků, prostředek najíti, ustanoviti způsob; *rationem quaestus i. C* vypočítati výtěžek, *remissionum rationem i. Plin* slevu odhadnouti, vypočítati; *de agro Campano rat. i. C* rozvážiti; *consilium i. C* záměr pojmouti (*alcis rei, de,* inf.); = spec. o zvířatech: pojímati se, běhati se: *vacca inita L* oběhnutá; b) začíti, počíti něco, přistoupiti k něčemu, nastoupiti něco: *sacrum L* oběť; *suffragium L* k hlasování přist., počíti hlasovati; *magistratum, consulatum, sacerdotium C* nastoupiti, uvázati se v . .; pod. *munera V* úkol něčí na se vzíti; *proelium, pugnam, certamen LCVO* dáti se do . .; *interregnum initur L* nastává, zavádí se mezivládí; *novi alqd initur consilii S* kuje se cosi nového; c) činiti, zjednávati něco, vcházeti v něco, uzavírati něco: *gratiam i. LC* zjednati, získati si přízeň, zavděčiti se, obliby dojíti (*apud alqm, ab alqo*); *societatem i. C, foedus i. V; nexum i. L* zavázati se.

inceptē, adv. nejapně, pošetile, titěrně, zpozdile.

ineptiae, *ārum, f.* [*ineptus*] hlouposti, zvrácenost, pošetilost, nesmysly; *i. seniles C* babské povídačky.

ineptiō, *īre* hlouposti dělati *Cat.*

ineptus, *a, um* [*in* a *aptus*] nezpůsobilý, nevhodný; nejapný; *charta i. H* nepotřebný; *ioca inepta C* nechutné žerty.

in-equitābilis, *e* k jízdě (na koni) nezpůsobilý, nesjízdný; *campi Cu.*

inermis, *e* a **inermus,** *a, um* [*arma*] beze zbraně, neozbrojený, bezbranný: *milites Cs, latro S*; kollekt. *parcitur inermi L* šetří se bezbranných; *puer i. O* = Bacchus; obr. *legati T* bez vojska, *provinciae T* nechráněné, pod. *ager L*; místo; přenes.: *carmen O* neškodná; pod. *amor Tib*; *in philosophiae altera parte i. C* ‚málo kovaný'.

in-errāns, *antis* [*in* privat. a *erro*] nebloudící, pevně stojící; o hvězdách: stálice *C.*

iners, *ertis* [*in, ars*] a) neuměl ý, neobratný, nemotorný: *scriptor H, versus H, poëta C* (jenž své věci nerozumí, opak: *sollers*); b) líný, nečinný, zahálčivý (opak: *navus, acer*): *pecus V.*

pater, senectus, otium C; i. aqua O stojatá voda; *glebas inertes rastro frangere V* neplodné hroudy kopáčem tlouci; *terra i. H* nehybná; *stomachus O* = netrávící; *tineae H* líní, sprostí (= dávající se do látek nehybně ležících); *caro H* = nevzbuzující žádné zvláštní chuti; *oculi V* nehybné, tupě zírající; *nota i. L.* známka lenosti (t. j. lenost něčí označující); *pigrum et i. videtur C* zdá se býti znakem lenosti a netečnosti; **c)** z b a b ě l ý: v souvisl. s *imbellis T*, opak *fortis C, strenuus T*; *inertia corda Teucrum V*; metaf. *leto moriturus inerti O* nemocí neslavnou (t. morem); **d)** n e č i n n ý m č i n í c í, k nečinnosti svádějící, zmalátňující: *frigus O, bruma H* (netečná); *inertibus horis ducere oblivia vitae H* v hodinách pohodlné prázdně, ve chvílích oddechu.

inertia, *ae, f.* [*iners*] neobratnost, nemotornost; nechuť k práci: *i. laboris C*; línost, nečinnost, lenivost; *inertiae deprecatio Hirt* odmítání z lenivosti.

in-ērudītus, *a, um* nevzdělaný, neobratný.

in-escō, *āre, āvī, ātum* [*esca*] navnaditi.

in-ēvītābilis, *e* jemuž nelze se vyhnouti n. ujíti, nevyhnutelný, neodvratitelný: *sors Cu, fulmen O, crimen T.*

in-excītus, *a, um* (*cieo*) nevzrušený, klidný: *Ausonia V.*

in-excūsābilis, *e* omluvy nepřipouštějící: *tempus O*; neomluvitelný, bez omluvy: *i. absis H.*

in-exercitātus, *a, um* nevycvičený: *homo, miles, histriones C, copiae N*; *eloquentia, sapientia T.*

in-exhaustus, *a, um* nevyčerpaný, nevyčerpatelný.

in-exōrābilis, *e* neuprosný (contra, in, adversus alqm, alci rei); *disciplina T* přísná; *odium O* nesmiřitelné.

inexpedītus, *a, um* příliš spletitý, těžký: *pugna L.*

in-experrēctus, *a, um* [*expergiscor*] neprobuditelný.

in-expertus, *a, um* **a)** akt. nezkušivší, n e z n a l ý, n e z k u š e n ý něčeho: *lasciviae T*; *bonis i. et insuctus exercitus* (dat. *bonis* k *insuetus*) *L*; abs. *dulcis inexpertis cultura potentis amici H* lidem nezkušeným (viz *cultura*); **b)** pass. n e v y z k o u š e n ý, n e o s v ě d č e n ý: *ne quid i. relinquat* bez pokusu, aniž se o to pokusil; *legiones bello T*; *inexpertum scaenae committis H* látku dosud nezpracovanou; *remedia Cu* nevyzkoušené; *exercitus, fides L*; *genus quaestionis Plin, supplicia T.*

in-expiābilis, *e* **a)** neodčinitelný, nenapravitelný: *religio, scelus, poenae C*; **b)** nesmiřitelný: *odium L, bellum C, homo i.* alci *C* vůči někomu.

in-explēbilis, *e* nenasytný, neukojitelný: *libido C T, cupiditas C*; *i. laudis L* po slávě stále bažící.

in-explētus, *a, um* nenasycený, nenasytný.

in-explicābilis, *e* nerozmotatelný, nerozvazatelný: *vinculum Cu*; přenes. *res i. C* nerozřešitelná, nevysvětlitelná; *via i. L* neschůdná; *bellum T* nekonečná; *facilitas L* bezvýsledná.

in-explōrātus, *a, um* nevypátraný, neznámý: *vada L*; *inexplorato L* bez předchozího prozkoumání (zvědy).

in-expugnābilis, *e* nedobytelný, nepřemožitelný; *gramen O* nevyhubitelné býlí; *via L* neschůdná.

in-exspectātus, *a, um* neočekávaný.

in-exstinctus, *a, um* neuhašený, neuhasitelný: *ignis O*; (přenes.) *nomen O* nepomíjející, nesmrtelné; *libido O* nenasytný, neukojitelný.

in-exsuperābilis, *e* nepřekročitelný: *Alpes, ripa, palus, saltus, munimentum L*; nepřemožitelný: *vis fati L*; *inexsuperabilibus vim afferre L* chtíti vynutiti nemožné.

in-extrīcābilis, *e* nerozuzlitelný: *error V* (o klikatých chodbách labyrinthu).

īn-fabrē, adv. neuměle.

īn-fabricātus, *a, um* nezpracovaný, neotesaný: *robora V.*

īn-facētiae, *ārum, f.* nejapnosti, hrubství.

īn-facētus (*inficētus*), *a, um* nevtipný, nemotorný, zpozdilý, nezpůsobný.

īn-fācundus, *a, um* nevýmluvný, neobratný v řeči.

īnfāmia, *ae, f.* [*infamis*] zlá, špatná pověst, hanba, bezectí: *i. duarum legi-*

onum C zlá pověst vzešlá Pompejovi zadržením dvou legií; *istius vituperatio atque i. C* jednání trestu hodné a hanebné; *infamiam inurere C* pohanění, nečestnou známku vpáliti; přenes. o osob.: *Cacus, Scylla O* hanba, skvrna.

īn-fāmis, *e* beze cti, bezectný, zlopověstný; *ea infamia habentur N* za nečestné, zneuctívající se pokládá; *carmen O* kouzelné říkadlo; vazba aliqua re n. ob (per) aliqd.

in-fāmō, *āre, āvī, ātum* [*infamis*] v zlou pověst uvésti: *Alcibiades infamatus N, dea O* = Kirke; *Iuppiter infamat seque suamque domum Pr* J. sobě plodí hanbu; obviňovati, očerňovati: *secretis criminationibus T.*

īn-fandus, *a, um* [srov. *ne-fandus*] a) nevyslovitelný, nevýslovný: *dolor, amor, labor V*; *infanda* (acc. pl. n.) *furens V* nevýslovně, neslýchaně zuřící; b) ohavný, ohyzdný, hnusný, mrzký: *omnia infanda facere L* všecky ohavnosti; *infandum indicium V* bohaprázdné udání; *dies infanda V* den zlořečený, proklatý; pod. *caput, bellum V.*

īnfāns, *antis* a) nemluvící, němý: *infantes statuae H, i. pudor H* nemluvná ostýchavost; b) nemluvně, dítě (jako adj. *m.* i *f.*, subst. *m.*); c) přenes. dětský i o věc.: *ossa, pectora O*; *umbrae O*; d) nevýmluvný: *homines diserti et infantes C, Lentulus C*; *infantissimus C* úplně bez řečnického nadání.

īnfantia, *ae, f.* pův. nemožnost mluviti; nedostatek výřečnosti: *accusatorum C*; dětství: *prima ab i. T.*

īnfarciō (*infercīō*), *īre, sī, sum* n. *tum*; cpáti něco do něčeho: *verba C.*

īn-fatuō, *āre, āvī, ātum* [*fatuus*] ohloupiti, omámiti.

īn-faustus, *a, um* a) nešťastný: *dies T, nomen V, faces, gradus O*; b) štěstím neprovázený, nemající štěstí: *puppes V, bellis i. T.*

īnfector, *ōris, m.* barvíř.

1. īn-fectus, *a, um* [vl. part. perf. od *facio* a priv. *in-*] a) nevykonaný, nestavší se; nehotový, nedokonaný: *facta atque infecta canere V* co se stalo i nestalo; *omnia pro infecto sint L* vše budiž jako by se nestalo; *qui non moderabitur irae, infectum esse volet H* kdo nebude hněv ovládati, pozdě bude bycha honiti; *factum infectum reddere H* co se stalo, učiniti, aby se odestalo; *re infecta, rebus infectis* s nepořízenou; *infecto bello L* nedokončiv válku, *infecta pace L* neučiniv mír; *infecta sacra O* nedokončená oběť; *foedus precantur infectum V* žádají, aby smlouva byla učiněna neplatnou; — spec. nezpracovaný: *aurum V argentum L*; b) nevykonatelný, nemožný: *rex nihil iam infectum Metello credens S* že Metellovi není nic nemožného.

2. īnfectus, *a, um* [vl. part. perf. od *inficio, in-* předl.] napuštěný: *arma sanguine infecta V* zbrocená; *faces infectae, aquae i. sanguine O* krví zbarvené; přenes. *blandimentis infectae epistulae T* list napuštěný (jako voňavkou) lichotkami; *hostium artibus infectus T* nakažený; jako barva vpuštěný, vbarvený; *infectum eluitur scelus V* poskvrnění zločinem způsobené.

īn-fēcunditās, *ātis, f.* neplodnost.

īn-fēcundus, *a, um* neplodný, neúrodný.

īnfelīcitās, *ātis, f.* neštěstí, nešťastnost, bědnost.

īn-fēlix, *īcis* a) neplodný, bezezdaru: *tellus frugibus i. V* plodů nedávající; *lolium V* planý, škodný; zvl. o stromech: neplodný, planý, nesoucí ovoce nejedlé; na takové věšeni odsouzenci: *infelici arbori suspendito L C* acc. m. šibenice; *i. oleaster V, i. lignum C*; b) o lidech: nešťastný, nebohý, samost. nešťastník; s gen. *i. animi V* na duchu, duchem; c) o věcech: nešťastný, neblahý, k neštěstí sloužící: *forma, consilium L*; *thalamus, halteus, fama, exsilium V*; *dolor, cura O.*

īnfēnsē, adv. rozhořčeně, s nenávistí, nepřátelsky: *invectus T, pugnare L, caedere T.*

īnfēnsō, *āre,* — znepokojovati; obr. *infensantibus diis T* jakoby ho bohové nenáviděli.

īnfēnsus, *a, um* [vl. part. perf. od * *in-fendo*, srov. *de-fendo*] rozezlený, rozhořčený, rozlícený, rozjitřený: *ira L*;

infenso animo C s nepřátelským smýšlením; *infensi arma expediere T* nevraživě jali se k boji chystati; *tum Drances idem infensus surgit V* tu D. opět jako odpůrce povstane; *i. servitium T* tísnivé, *i. valetudo T* špatné; *infensum corripit ignem V* rozhořčeně uchopí pochodeň.

īnfer viz *inferus*.

īnferciō viz *infarcio*.

īnferiae, *ārum*, *f.* [*inferi*] obět mrtvým, trýzna.

īnferior viz *inferus*.

īnfernus, *a*, *um* [*inferus*] a) dolní, spodní: *partes C*; b) podzemní: *dii L* (naproti *superi*), *canes*, *tenebrae H*, *numina T*, *gurges O*; *rex*, *tyrannus O* král podsvětí = Pluto; *i. Iuno V* = Proserpina; *i. palus O* = Styx; *i. aspectus T*; jako subst. **īnfernī**, *ōrum m.* obyvatelé podsvětí meton. podsvětí.

īn-ferō, *ferre*, *tulī*, *lātum* a) vnésti, zanésti, přinésti něco někam, do něčeho: *spolia templo L*, (*imperatorem*) *castris infert T* dá zanésti; *ignes tectis C*; *fontes urbi T* prameny do města zavésti; *animam astris O* vznésti k hvězdám; *Prometheus gentibus ignem intulit H* oheň na zemi lidem přinesl; *alqm in equum i. Cs* na koně vysaditi; *alqd in ignem Cs* do ohně vhoditi; *scalas ad moenia L* žebříky k hradbám přistavovati; b) spec. α) *pedem i. LCCu*, *gressum V* kráčeti, jíti, *gradum hostibus L* kráčeti, táhnouti proti nepř.: — refl. *se i.* ubírati se, odebrati se někam, kráčeti, jíti: *infert se sacptus nebulā V* = *ingreditur* kráčí jsa zahalen v oblak; *equus se campo i. V* vykračuje si; kam? *in alqd*, *per alqd*; *in vitae discrimen se i. C* vydávati se v nebezpečí života; *stantibus se i. L* udeřiti na stojící: — medial.: *in ignes medios inferri L* vrhnouti se doprostřed ohně; *flumen mari infertur L* řeka do moře se vlévá; β) ve voj.: odznaky a zbraně do středu nepřátel nésti = útočiti, napadnouti, útok učiniti: *aquilam Cs*, *signa C*; — spec. *bellum*, *arma i. alci* proti někomu do pole se vypraviti, válku zdvihnouti, do války se dáti, válečně stíhati někoho (též *contra patriam C*); *pugnam i. L* do boje se dávati proti někomu; *manus i. alci C* ruku na někoho vztáhnouti; γ) o pohřbu: pochovati někam, do něčeho: *sepulcro i. alqm C*, *monumentis maiorum Cu*; δ) obět přinášeti, obětovati mrtvým (viz *inferiae*): *piacula manibus O*. *spumantia cymbia V*, *honores V* ε) do knih, na účet zapsati, včítati, přičísti: *sumptum C*, *falsas rationes C*; ζ) způsobiti, vzbuditi, učiniti: *terrorem*, *metum C* strachu nahnati; *spem*, *misericordiam C* vzbuditi; *vim i. alci L* násilí učiniti; *crimen alci C* obviňovati; *moram L* obmeškání způsobiti; *cladem L* porážku způsobiti; *iniurias*, *periculum C*; *causam belli C* příčinu války uvaliti na někoho; η) zaváděti: *nefas Cu*; ϑ) o řeči: uváděti, přednášeti: *sermonem C*; *mentionem Cu* učiniti zmínku, *causam C* za příčinu udávati.

īnferus (arch. též *infer*), *a*, *um* 1 poslt. a) ob. dolní, spodní: *mare inferum C* = moře Tyrrhenské (naproti superum = Adriatické); *loca infera C*; b) spec. podzemní: *di superi inferique CL* bohové nebeští i podzemní; subst. **īnferī**, *ōrum*, *m.* podsvětí (jako místo i jako obyvatelé jeho): *apud* (*ad*) *inferos C* v podsvětí; *ab inferis C* z podsvětí: *ab i. exsistere L* z mrtvých vstáti;

II kon par. **īnferior**, *ius* a) místně nižší, níže položený: *ripa Cu*, *locus*, *sublicarum pars Cs*, *labrum Cs* spodní ret; *ex inferiore loco dicere C* mluviti s rovné země (nikoli s vyvýšeného řečniště); *Germania superior et i. T*; *caelum sidet inferius* (doplňk.) *mari H* nebe se ssedne pod moře; jako subst. **īnferiōra**, *um*, *n.* nižší místa: *ad i. penetrare Cu*; *non inferiora secutus V* ne horší stránku vyvoliv; sing. *in inferius ferri O* do hlubiny dolů; adv. *inferius* níže, příliš nízko: *currere O*; *alqd persequi O* = dále doleji, později; b) časově: pozdější, následující, mladší: *aetate inferiores C*; c) kvant. neb kvalt. slabší, méně četný, horší, špatnější: *numero navium Cs*, *copiis N*, *poenis H*, *industriā C*, *homines inferiores loco C* níže postavení, pod. *magistratus L*, *ordines O*; *i. animo C*

méně bojovný; *belli laude i. C.* ve válce méně proslavený; *inferiorem esse CCu* podlehnouti, býti přemožen; *i. discedere C* s bojiště odejíti jako poražený, bitvu prohráti; *armis i. Pr* horší zbraň mající, v boji slabší;

III superl. **īnfimus a)** nejnižší, nejdolejší, nejspodnější: *terra C*; obyč. partit. nejnižší část něčeho: *i. mons N* pata hory, *i. collis C*; *nomen i. C* konec jména; *i. auricula C* lalůček ušní; *i. ara C* spodek oltáře; subst. **īnfimum,** *ī, n.* nejspodnější část, *ab infimo Cs* zespod, *collis infima apertus Cs* na úpatí volný; *infima aequora H* dno mořské; **b)** přenes. nejnižší, nejhorší: *genus, locus, multitudo, faex populi C, plebs L Cu, gens H, infimi N* (naproti *principes*) nejnižší z lidu; *urbes ex infimo nasci L* města vznikají z malých počátků;

IV superl. **īmus a)** nejnižší, nejhlubší, nejspodnější: *sedes C, conviva H* (na posledním místě ležící; srov. *lectus imus*); *vox H* nejhlubší zvuk; obyč. partit. *sub imo corde V* v hloubi srdce; *ab imo pectore V* z hloubi prsou; *imae medullae O* vnitřek morku; *per ima cucurrit ossa tremor V* morkem proběhl mráz; *ima solvuntur latera V* nejspodnější části boků (schnouce) mizejí; *instabiles* (sc. *aures*) *imas facit O* při kořeni činí je pohyblivými; *ima terra O* okraj země, *ima cauda O* špice ocasu; *de dolio imo C* ze dna sudu; *ab imis unguibus C* od konečků prstů (na nohou); — spec. **īmum,** *ī, n.* a plur. nejnižší místo, hlubina, dno: *equos in gurgitis ima condidit O* do hlubiny víru, *fruges iaciuntur in ima O* ke dnu, na dno; *aquae imo perspicuae O* voda až na dno průhledná; *ima petunt pisces O* ke dnu plovou; *ima cornuum L* kořeny rohů; *ab imo suspirare O* z hluboka; *qui regit ima O* vládce podsvětí; **b)** časově: *imus mensis O* poslední; *ad imum servare H* až do konce zachovati; *medio ne discrepet imum H* s prostředkem ať konec souhlasí; *ad imum Thraex erit H* naposled; **c)** kvalit.: nejnižší: *superi et imi deorum HO*; *ima summis mutare H* nejnižší vyměniti za nejvyšší, nejn. nejvýše povznésti.

īn-fervēscō, *ere, ferbuī,* — vříti: *hoc ubi inferbuit H* když se to zavařilo, povařilo.

īnfestē, adv. nepřátelsky: *facere L.*

īnfestō, *āre, āvī, ātum* znepokojovati, napadati: *munitiones Hirt.*

īn-festus, *a, um* **a)** nejistý, ohrožený, *via, iter C, civitas, regnum L, vias infestas habebant C* stále znepokojovali; *salus, vita C* ohrožený; *libertas, vectigal C*; *omnia serpentibus S* pro množství hadů; pod. *terra colubris O*; **b)** akt. znepokojující, nepřátelský: *mater filio C*; *exercitus S*; *tibi infesto nigris H* jenž sočíš, nevražíš na černé; *qui omnes familiae nostrae infesti sunt S* kteří všichni na náš rod zanevřeli; *i. inimicus S* lítý nepřítel; *infestum facere alqm S* popuditi; *urbes huic imperio infestissimae C* města naší vládě na smrt nepřátelská; *manus infestas alci admovere C* na někoho nepřátelsky sáhnouti; *i. odium C* nevraživé záští; *animus dis hominibusque i. S* duch nevražící na bohy i na lidi; **c)** k útoku připravený, k boji hotový: *infesto exercitu in agrum Albanum pergit L* s vojskem k b. h. spěchá do...; *infestis armis L* napřaženou zbraní; *infestae frameae T* nastavená kopí; *infestis signis Cs C* k boji připraveni; *infesto spiculo L* s napřaženým, k vymrštění hotovým; subst. **infestum,** *ī, n.* strast, trud *O.*

īnficētē, īnficētus, īnficetiae viz *infacete* atd.

īn-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*in, facio*] (vnořiti do něčeho) **a)** barviti: *Pallantias inficit orbem O* jitřenka zbarví obzor; *aequor sanguine H* moře krví zbarviti; *diem O* zatemniti; *Britanni se vitro inficiunt Cs* B. se natírají borytem; *ora pallor inficit H* bledost pokrývá tváře; — přenes. *puer infici debet artibus C* hochu musí býti vštěpovány vědy; **b)** otravovati, nakaziti: *tempestas infecit pabula tabo V* nezdravé povětří nakazilo píci; *halitus inficit vitiatas auras* výpar otravuje nakažený vzduch; *dictamno amnem* (= *aquam*) *inficit V* vodě propůjčuje sílu třemdaly; *mores i. Plin* mravnost nakaziti;

pod. *animum deliciis C*; *luxu infici Cu, cupiditatibus C.*

in-fidēlis, *e* nevěrný, věrolomný.

īnfidēlitās, *ātis, f.* nevěrnost, věrolomnost, nepoctivost.

in-fīdus, *a, um* nevěrný, nespolehlivý, nejistý (o osobách i o věcech); *ob infidam societatem regni L* pro nespolehlivost každé společné vlády; *omnia infida atque infesta facere L* všechnu věrnost podkopati a samé nepřátelství zploditi.

in-figō, *ere, fixī, fixum* vraziti, vetknouti něco do něčeho: *hastam portae, stomacho V, hominem scopulo V* člověkem o skálu praštiti; *sagitta infigitur arbore V* zarazí, vetkne se pevně do stožáru; *gladium in pectus i. C*; *pila in tergis infixa L* v zádech vražený, vězící; *infixum volnus V* zasazená rána; přenes. vštěpovati: *quae sunt infigenda Plin*; *infixum est mihi T* mám pevný úmysl, jsem pevně odhodlán; – *infixus, a, um* pevně tkvící, vštípený.

īnfimus viz *inferus.*

in-findō, *ere, fidī, fissum* vříznouti, vkrájeti: *sulcos telluri V.*

īnfīnitās, *ātis, f.* nekonečnost, nekonečný prostor.

īnfīnītē, adv. nekonečně, bez mezí: *perorare C.*

īnfīnītiō, *ōnis, f.* nekonečnost [*ἀπειρία*].

in-fīnītus, *a, um* [*finio*] neomezený, bez mezí, nekonečný, bez konce **a)** pův. **α)** místně: *altitudo, modus, locus C*; **β)** časově: *ab i. tempore C* od věčnosti; *bellum N, dimicatio C, hasta C* věčné, nekonečné dražby; *odium, spes* (s cílem nedohledným) *C*; **γ)** kvantit. a kvalit.: *multitudo, pecunia C*; nesčetný: *scelera, crimina, facta C, copiae Cu*; bez míry: *magnitudo Cs, largitio, cupiditas C: dicere infinitum est C* nemělo by konce; **b)** přenes. neohraničený, nevymezený, neurčitý, nejistý, všeobecný: obyč. neutr. *infinitum est* n. *videtur C.*

īnfirmātiō, *ōnis, f.* [*infirmo*] seslabování, zlehčování, rušení: *rerum iudicatarum C* (‚annullování').

in-firmē, adv. slabě; nevelice, nepříliš: *socios animatos esse C.*

īnfirmitās, *ātis, f.* [*infirmus*] **a)** slabost, bezmocnost: *corporis, iuvenum, puerorum C. naturae S*; obr. slabá žena, slabé pohlaví: *patiendum huic infirmitati est L*; **b)** zvl. slabost duševní a mravní: *i. animi C* malomyslnost; *ingenii C*; *i. consilii C* nestálost, *iudiciorum C* nespolehlivost: *i. Gallorum Cs* vrtkavost.

in-firmō, *āre, āvī, ātum* [*infirmus*] seslabovati: *legiones commeatibus T* sesl. přílišným množstvím dovolené; *tormenta C*; *filem alcis C*; *veritatem i. C* vyvrátiti, pod. *i. ac diluere, testes i., nutu aliquid i. C*; za neplatné prohlásiti, zrušiti: *leges, beneficium Pompei C.*

in-firmus, *a, um* **a)** nesilný, nepevný, slabý: *senex L, homo C, caput, valetudo C, civitas Cs, artus, aetas, corpus O*; *i. sum CPlin* churav, chorý; *infirmae oves H* slabé, bezbranné; **b)** duševně slabý, bojácný, nesmělý: *animus, reus C*; – nespolehlivý: *multitudo, fides reconciliatae gratiae C*; *sum paulo infirmior H* nejsem tak silného ducha (jako ty); **c)** bezvýznamný, nepatrný: *causa, res ad probandum C, senatus consultum T*; *cautiones C.*

īnfit verb. defect. začíná (mluviti); obyč. n. sl. přímá řeč.

īnfitiālis, *e* popíravý, záporný.

Infitiae, *ārum, f.* [*in* a kmen *fateor*] jen ve vazbě *infitias* (akk. směru) *ire* zapírati, popírati.

īnfitiātiō, *ōnis, f.* popírání, zapírání, vylhávání (s gen. subj. i obj.).

īnfitiātor, *ōris, m.* popěrač, lhář; *infitiatores lenti C* houževnatí zapěrači (t. j. lidé vyhledávající vytičky, když mají platiti) = dluhy špatně platící.

īnfitior, *ārī, ātus sum* [**infitiae*] popírati, zapírati: *fama factis infitianda O, amicos, pretium O, amicitiam Cu*: *qualis Q. P. in foedere Numantino infitiando fuit C* jaký byl neuznávaje smlouvy; *non infitior* s acc. c. inf. *C* nemohu, nechci zapírati, že . .; *non est infitiandum N* nelze popříti, že. .

īnfixus viz *infigo.*

īnflammātiō, *ōnis, f.* [*inflammo*] zapálení, požár; o duchu: vznícení, rozníceni, vzplanutí.

īn-flammō, *āre, āvī, ātum* [*flamma*] a) zapáliti, rozžehnouti, zažehnouti: *lucernam, urbem, classem, deorum templa C; tecta L;* b) přenes. vznítiti, roznítiti, vzbuditi: *cupiditates, studium C; inflammatus odio, scelere, ad gloriam C, alqm amore i. V* lásku v někom vznítiti; absol. *inflammatus* roznícený: *mens, animus C* o slohu *i. rem C* se zápalem mluviti.

īnflātiō, *ōnis, f.* nadýmání: *habet inflationem magnam is cibus C* působí nadýmání ten pokrm (bob).

īnflātē, adv. [*inflatus*] nabubřele, přehnaně: *haec latius atque i. perscribebat Cs.*

1. īnflātus, *a um* [vl. part. perf. od *inflo*] a) nafouknutý, nadutý, naběhlý: *colla CO, venae vino V;* o nástr. hudeb., do nichž fouknuto: *bucina O, tibiae C; amnis L* rozvodněný; *capilli O* větrem poletující; b) nadutý, pyšný: *iuvenis, homo, cives C* (*alqa re*); = nabubřelý, přehánějící: *Cicero quibusdam i. videtur T.*

2. īnflātus, *ūs, m.* nafouknutí, zatroubení: *tibicinis;* vnuknutí: *divinus C.*

īn-flectō, *ere, flexī, flexum* a) zahnouti, zakřiviti, *inflexus* zahnutý, zakřivený: *bacillum C; capita Cat, colla Pr* ohýbati, skláněti n. zvedati; refl. *cum ferrum se inflexisset Cs,* ježto hrot se ohnul; *cornu i. O cervix, aratrum V, genu Pr, carina Cat; oculos alcis inflectere C* zrak něčí odpuditi; b) přenes.: hlas změniti, ‚zlomiti': *vox inflexa C* plačtivý; = měniti, překrucovati: *ius civile C;* ohebným učiniti: *orationem C;* (k sobě) obrátiti, dojmouti: *sensus V; precibus inflecti V* nechati se pohnouti; *leviter inflectendus C* jen zlehka poobrátiti.

īn-flētus, *a, um* neoplakaný.

īn-flexiō, *ōnis, f.* zahýbání, ohýbání: *laterum C;* zakřivení: *helicae C* spirála, závit.

īn-flīgō, *ere, flixī, flictum* a) vraziti, naraziti: *securim rei publicae O* zasekouti; *puppis inflicta dorso V* záď lodi vražená na bradlo; b) zasaditi: *plagam C, vulnus C; turpitudinem alci C* způsobiti.

īn-flō, *āre, āvī, ātum* a) ob. nafouknouti, nadouti: *buccas H; collum, ventrem C; corpus O; carbasus austro inflatur V* plachta se nadouvá; b) zvl. o nástr. hudeb.: *tubam L* zatroubiti na troubu; *calamos V* na moldánky pískati; *ebur V* na píšťalu (ze slonoviny); *classica inflantur V* polnice zvučí; = absol. *simul inflavit tibicen C* jakmile zapískl; c) přenes. *scriptor inflavit C* nabral dechu, nafoukl se; *animos i. spe L, animos rumor i. C* sebevědomím, pýchou atp. naplniti; *poeta divino spiritu inflatur C* jest nadšen; *spem i. Cu* naději vdechnouti, vzbuditi; *spectator sedulus inflat H* divák horlivě zaujatý jej pozdvihuje.

īn-fluō, *ere, flūxī,* — vtékati, téci do něčeho: *lacus in Rhodanum Cs, palus in Sequanam Cs, fluvius in pontum C, Rhodanus lacum Lemannum Cs; influit in urbis sinum portus C* přístav se prostírá do srdce samého města; přenes. vlouditi se: *quibus blanditiis C. Papirius nuper influebat in aures contionis C* lichotnými řečmi zjednával si poslech, vluzoval se do srdcí shromážděného lidu; o vojsku: vprouditi, vylíti se někam: *Gallorum copiae in Italiam C.*

īn-fodiō, *ere, fōdī, fossum* zakopati: *taleas in terram Cs, unguibus fruges V; puer infossus H; corpora terrae V.*

īnformātiō, *ōnis, f.* představa, obrys: *dei C;* výklad, poučení.

īn-formis, *e* [*forma, in* priv.] beztvárný, neforemný: *cadaver T, alveus L;* nehezký, ohyzdný, ošklivý; *limus V, ager albis ossibus H, nec sum adeo i. V; i. hiems H* ošklivá nepohoda; *sors T, i. exitus T* = sebevražda; *nodus i. leti V* hnusné smrti uzel.

īn-formō, *āre, āvī, ātum* a) formovati, vytvářeti: *clipeum V, fulmen informatum V* již zhruba vytvořený; obr. *animus informatus C;* b) vzdělávati, upravovati: *aetas puerilis ad humanitatem informari solet C* věk chlapecký k vyššímu vzdělání veden bývá; c) představovati si, představu něčeho vytvářeti: *deorum notiones*

C, *deos C*; **d)** představu, pojem něčeho vytvořiti, podati: *sapientem T*, *oratorem C*.

īn-fortūnātus, *a*, *um* nešťastný.

īn-fortūnium, *ī*, *n.* [*in*, *fortuna*] neštěstí, nehoda: *tua infortunia H*; eufem. výprask, trest: *ni pareat patri, habiturum i. esse L* že se mu zle povede.

īnfrā [isol. abl. sg. fem. od *inferus*] **I** adv. dole, vespod, nízko: *supra atque i. Cs V* nahoře a dole; *artes, quae sunt i. C* části dolejší; *infra scripsi C* dále doleji, níže; *infra ita descendere L* tak daleko dolů sestoupiti; *alqm ut multum infra despectare T* někým pohrdati jako člověkem hluboko (pod námi) stojícím; komp. **īnferius** níže: *i. currere equos O* že koně (sluneční) běží níže (než její); **II** předl. s akk. **a)** pod: *i. caelum T*, *i. eum locum Cs*, *i. oppidum C*; o místě při stole: *i. alqm cubare CLCu* = po pravé straně něčí ležeti; **b)** časově: po: *Homerus i. Lycurgum C*; **c)** kvalit. neb kvant.: za: *ursi magnitudine sunt i. elephantos Cs* zubři co do velikosti jsou za slony; *i. servos ingenium T* povaha nižší než otroků; *i. Lucili censum H* nedostihující Lucilia stavem.

īnfrāctiō, *ōnis*, *f.* [*infringere*] *animi C* malomyslnost, sklíčenost.

īnfrāctus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *infringo*] jen přenes. zlomený, malomyslný: *animus Cu*; *ira O* překonán, seslaben; *vires V* seslabené; *veritas T* zfalšovaná; *Venus non i. imperio Iovis V* nepodmaněna; *i. oratio L* malomyslná; *infracta loqui C* mluviti v trhaných větách.

īn-fragilis, *e* nezlomitelný, silný, neseslabený: *vox O*.

īn-fremō, *ere*, *uī*, — zachrochati, zafuněti, zasupěti: *aper V*.

1. īn-frēnātus, *a*, *um* [*infreno*] v uzdu pojatý: *non infrenatos equos habent L* = bez uzdy.

2. īn-frēnātus, *a*, *um* [*in* priv. a *frenum*] bez uzdy: *equites frenati et infrenati L* jezdci na koních s uzdami i bez uzd.

īn-frendeō, *ēre*, — zaskřipěti: *dentibus V*.

īn-frēnis, *e*, a **īnfrēnus**, *a*, *um* bez uzdy, nezkrocený: *equus V*; *Numidae infreni V* jezdící na koních bez uzdy.

īn-frēnō, *āre*, *āvī*, *ātum* uzdou opatřiti, uzdu dáti, v uzdu pojmouti: *equum L*; *currus V* zapřáhnouti; *infrenatus C* na uzdě držen, krocen.

īn-frequēns, *entis* nečastý, nehojný, řídký: *deorum cultor H*; *sum Romae i. C* bývám zřídka v Ř.; počtem nehojný, nečetný: *hostes L copiae Cs*; *i. senatus C* = k usnášení neschopný; – zvl. slabě obydlený, navštěvovaný, obsazený: *infrequentissima urbis L* nejpustší části města; *signa L* slabě obsazené; *pars urbis i. aedificiis L* mající málo staveb, málo zastavěná.

īn-frequentia, *ae*, *f.* nepatrný počet: *exercitus T*; nepatrná návštěva: *senatus*; neobydlenost, osamělost: *locorum T*.

īn-fringō, *ere*, *frēgī*, *frāctum* **a)** nalomiti, zlomiti, podlomiti: *violas*, *cornu tauri O*, *hastam L*, *palmam Cu*; *remus infractus C* veslo (ve vodě) jakoby zlomené; *tibia infracto cornu O* z ohnutého rohu; *vestes i. O* šat roztrhati; **b)** přenes. zlomiti, seslabiti, vysíliti: *animos hostium L*, *dicta alcis T* seslabovati, rušiti; *vires heroum Pr*, *gloriam C*, *ferociam T ius consulis T* ztenčovati; *tributa T* snížiti, zmenšiti; *conatus adversariorum Cs* záměry protivníků zmařiti; pass. *infringi L* vlivu pozbývati.

īn-frōns, *ondis* bez listí, beze stromů: *ager O*.

īn-frūctuōsus, *a*, *um* neúrodný, plodů nenesoucí; přenes. neužitečný, bezvýsledný: *preces Plin*, *laus T*; nevýnosný: *militia T*.

īn-fūcātus, *a*, *um* [*fuco*] nalíčený: *vitia C*.

īnfula, *ae*, *f.* **a)** stužka, páska, vínek z bílé látky vlněné, kolem čela ovazovaný, jehož oba konce na spáncích dolů visely; nosili jej kněží a vestálky, prosebníci i zvířata obětní; **b)** přenes. ozdoba, čestný odznak: *insignia atque infulae imperii Romani C*.

īn-fundō, *ere*, *fūdī*, *fūsum* **a)** vlíti, naliti: *alqd in vas C*; *quodcunque infundis H*, *venenum infudit filio sororis C*

jedu nalil (t. do číše); *poculum i.* *H* pohár naplniti; **b)** přenes. vpustiti něco někam, rozlíti, rozšířiti: *vitia in civitatem C, orationem in aures C*; part. *infusus, a, um* vlitý, rozlitý, rozšířený (viz zvláště); *cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis genus infunderentur C* když lidé nižších rodů splývali, drali se v cizí rod téhož jména; **c)** rozestříti, pokropiti, zasypati (zvl. o věcech netekutých): *nimbum V margaritas litoribus Cu* = rozházeti po březích; *sagittas i. ratibus Cu* vory zasypati šípy; *animas terrae i. O* vdechnouti.

in-fūsus, *a, um* **a)** vlitý, nalitý: *candida mella i. libo O*; *humor Cu* dovnitř vniknuvší; obr. *populus circo i. V* nahrnulý do cirku; *agmina i. Cu* voje připroudivší (přihnavší se jako povodeň); **b)** přenes. rozšířený, rozlitý: *mens per artus V, animus in mundo C*; *iam sole infuso V* když již se světlo rozlilo; nasypaný: *pulvis Cat*; *coniugis gremio V* ležící; *nudos humeris infusa capillos* (acc. řec.) s nepokrytými vlasy po plecích splývajícími.

in-fuscō, *āre, āvī, ātum* [*fuscus*] na hnědo, na černo barviti: *vellera V, arena infuscatur V* hnědne; zastiňovati, zatemňovati: *barba pectus C*; přenes. zhyzditi, zkaziti: *vicinitas non infuscata malivolentia C* sousedství nezkalené zlobou.

Ingaevonēs, *num, m.* Ingaevonové, národ germánský na pobřeží Sev. moře.

Ingaunī, *ōrum, m.* Ingaunové, kmen ligurský sev. od Janova. Hlavní m. jejich *Album Ingaunum*, ve výslovnosti *Albingaunum, i, n.* (nyn. *Albenga*). Dle hlavního města zváni jsou též **Albingaunī,** *ōrum.*

in-geminō, *āre, āvī, ātum* **a)** přech. zdvojovati, opakovati něco: *voces corvi ingeminant V* = stále krákají; *ictus, volnera V* opětovně zraňovati; *vox ingeminata V* = ozvěna; *Turnus terrorem ingeminat V* dodává ještě hrozivá slova; u přímé řeči: opětovně volati; **b)** nepřech. opakovati se, množiti se, šířiti se: *curae, imber, clamor V*; *ingeminant abruptis nubibus ignes V* opět a opět řítí se blesky z mračen; *ingeminant plausu Tyrii Troesque sequuntur V* o závod tleskají Tyrští a Trojané s nimi.

ingemiscō, *ere, gemuī,* — [inchoat. k *ingemo*] **a)** nepřech. zavzdychati, vzdechnouti, zasténati (nad čím: abl. *Cu*; in alqa re *C*; alci rei *CLCuO*): **b)** přech. truchliti nad něčím: *tuum interitum V*; *ingemiscendum est* s acc. c. inf. *C* k pláči jest, že . .

in-gemō, *ere,* — vzdychati, sténati p. něčem: *taurus aratro V, laboribus Hr malis O, morti Cu*; *agris T* vzdychaje plahočiti se na polích.

in-generō, *āre, āvī, ātum* vroditi, vštípiti: *canibus venandi cupiditatem Cu, mores hominibus O, ingenerata familiae frugalitas C* vrozená rozšafnost; též absol. = stvořiti.

ingeniōsē, adv. duchaplně, důvtipně, ostrovtipně: *tractare alqd C.*

ingeniōsus, *a, um* **a)** nadaný, duchaplný, bystrý (vzhledem k čemu, ad, in alqd *O*, dat. gerund. *O*); **b)** od přírody schopný, způsobilý, vhodný: *ager ad segetes O* k osévání, *vox sonis mutandis O* ku proměnám zvukovým.

ingenitus, *a, um* [vl. part. perf. od *ingigno*] vrozený: *nobilitas T, veneratio, cupido Cu, quiddam ingenitum O, quae ingenita Cu* kteréžto věci vrozené.

ingenium, *iī, n.* [* *ingeno* = *ingigno*] vrozená duševní povaha **I** abstr. **α)** ob. přirozená povaha, přirozenost, ráz: *i. loci SO* (= *natura loci*); *campi suopte ingenio humentes T* přir. povahou vlhké; *nunc locus arvorum ingeniis V* nyní jest na místě promluviti o povaze rolí; *i. montis T*; *locorum hominumque ingenia L* pov. krajiny i obyvatelstva; *i. terrae L*; *i. orationis L* ráz řeči; **b)** zvl. o člověku **α)** ob. duševní povaha, duch, přirozenost: *malum S, insanum, rectum Plin, mite Cu, iners, immansuetum O*; *suo ingenio vivere L* žíti dle své přirozenosti, dle svého způsobu; *prudentium ingenia C* duch, mysl; *dominorum ingenia T* vrtochy; **β)** spec. praegn. silný duch, síla du-

ševní, zmužilost: *suopte igitur ingenio temperatum animum fuisse opinor L* vlastní silou že duch se ovládl; *Volscis suum rediit i. L* sebevědomí; *quorum ingenia validissima erant S*; γ) zvláštní nadání, schopnost, vlohy, rozum, tvůrčí duch, talent: *huius i. et virtutem in scribendo non expetisset? C* nadání (básnické) a zdatnost spisovatelskou; *vir ingenio acerrimo C* muž velebystrého úsudku; *neque ingenio neque usu valere C* nevynikati ani důvtipem ani praktickou zběhlostí; *ingeniis vestris diffidere C* vaší soudnosti; *i. cui sit H* komu popřáno vtipu; *acies ingenii C* bystrost duševní, naop. *tarditas i. C* línost, tupost; *expers ingenii, sine ingenio C* nenadaný n. bez vtipu; *homo extremi ingenii L* obmezenec; *imbecillitas i. Plin* nedostatek schopnosti, nadání; *ingeni benigna vena H* bohatá žíla básnická; II konkr. člověk nadaný, věhlasný, (veliký) duch, genius: *scriptorum magna ingenia S* věhlasní spisovatelé; *quod summorum hominum ingeniis expetitum esse videatis C* od duchaplných mužů stavů nejvznešenějších (Lukullů); *per ignaviam et vana ingenia S* pomocí zbabělců a duchů ničemných; *de ingeniis iudicare C* o lidech vynikajících, geniech.

ingēns, *entis* ohromný, nesmírný, náramný, převeliký: *fragor V, murmur O*; *aper C, pinus H, ingentes aquae L* velmi velká voda, ohromná povodeň; *horror i. L* děsný úžas; *i. argentum V* nesmírné množství stříbra (stříbrného nářadí); *iacet i. litore truncus V* velikánský, veliký trup; *ingentia pollicendo L* an hory doly slíboval; *post ingentia facta H* vykonavše skutky rekovné, skončivše rekovný život; *genus i. V* velmi starý; *i. anhelitus O* těžký; *i. verba O* chlubná; vzhledem k čemu: abl., gen., lok. (*animi T*).

ingenuē, adv. otevřeně, přímo, upřímně.

ingenuitās, *ātis, f.* [*ingenuus*] a) svobodný rod, stav svobodného občana: *ius ingenuitatis C*; *ingenuitatis iudicium perpetrare T* soud o svobodném stavu provésti; *eloquentia sine ingenuitate T* výmluvnost bez volnosti (t. j. jako řemeslo, jímž svobodnému občanu se zabývati bylo nečestno); b) otevřenost, přímost: *prae se ferre ingenuitatem C.*

in-genuus, *a, am* [srov. *genuinus*] a) jako svobodný občan narozený, svobodný: *referre negas, quali sit quisque parente natus, dum i. H* že nezáleží na tom, z jakého otce se kdo narodil, jen když jest svobodný občan; *liber et i. H*; *ingenuo patre natus H*; též jako srbst. svobodný občan; b) otevřený, přímý, upřímný: *leo H* velkomyslný, *oculi H, animus C*; slušný, čestný, svobodného občana důstojný: *artes C, amor H*; jemný: *gula O*; zjemnělý, zchoulostivělý; *vires O*; subst. praegn. sm. = „gentleman".

in-gerō, *ere, gessī, gestum* a) vnésti, nanésti, vsypati, vlíti, vpraviti: *humum O*; *arma Pr* nakupiti na někoho: *vinum oribus Cu* do úst; obr. *nomen alcis alci T* jméno něčí vštěpovati někomu; b) házeti, metati (*alci alqd*): *saxa subeuntibus Cu, tela S, hastas fugientibus in tergum V*; *vulnera i. T* zasaditi; *verbera Cu* ran nasázeti; *probra L* hanu kydati; *convicia H* nadávkami se obořiti, hádati se; s acc. c. inf. *Cu* = namítati; *magnitudinem imperatoris T* uváděti, zmiňovati se o..; *sed i. praeterita C* uvádím věci minulé.

in-gignō, *ere, genuī, genitum* vroditi, vštípiti: *homini cupiditatem C.*

in-glōrius, *a, um* [*gloria, in* priv.] neslavný, beze slávy: *vita C, imperium T*; *i. militiae T* ve válce; *i. flumina amem V* neslavný jsa, nechtěje slávy (mudrcovy).

ingluviēs, *ēī, f.* [*gula*] hltan, požerák, vole; přenes. žravost: *avi stringit ingluvie rem H* dědův majetek obžerstvím promrhává.

ingrātē, adv. nevděčně: *abuti facilitate alcis C, necessitatis nomen repudiare C*; s nevolí, nerad: *alqd ferre T*; bez uznání: *i. servire alci O.*

ingrātificus, *a, um* nevděčný.

ingrātiīs a ingrātīs [abl. plur. jako adv., srov. *gratis*] proti vůli, nerad (synon. *invitus*).

ingrātitūdō, *inis, f.* nevděčnost *Cu.*

in-grātus, *a, um* 1) nepříjemný, nemilý, nevítaný: *oratio, aculei C, iocus O, quies genti T, vita H, somni Pr, li-*

beralitas C, superbia H; *ingrato otio obruit ventos H* v nepříj. klid ponořil větry; *quid haec ingrata revolvo V* nač vykládám tyto věci neutěšené; *non i. T* oblíbený (alci u někoho); 2) neuznaný: *labor S, alqd ingratum sentire C* pozorovati, že něco nedochází uznání; 3) nevděčný, též o věcech a jako subst. nevděčník; *ingluvies H* nenasytné obžerství; *cinis V* jenž nemůže se odvděčiti; vazba: k někomu *in alqm L*, za co *alcis rei V*.

in-gravēscō, *ere*, — a) těžkým se stávati: *corpora ingravescunt C* malátnějí; b) tísnivějším se stávati: *annona* (drahota) *C, aetas C, faenus L*; *cryptoporticus aere pigro et manente non ingravescit Plin* podloubí nestává se dusným; c) zhoršovati se, vzrůstati: *morbus C, bellum L, malum C*; *mox ingravescit Plin* brzo na to stav její se zhorší.

in-gravō, *āre, āvī, ātum* obtížiti; přenes. těžším učiniti, zhoršiti: *meos casus O*; *ingravat haec Drances V* tyto nářky stupňuje.

in-gredior, *gredī, gressus sum* 1) nepřech. a) kráčeti, vykračovati, stoupati: *tardius C, altius V, per aciem L, per nivem Cu, campo V*; *eādem ingredientem S* touž cestou kráčejícího; *vestigiis ingr. C* po stopě kráčeti; obr. *per titulos tuos O* = probírati; b) vkročiti, vstoupiti: *in navem, in fundum C, intra fines Cs*; *castris V*; ▪ přenes. dáti se do něčeho, začíti něco, pustiti se: *in bellum C, in hanc spem C* oddávati se naději, *in Sesti tribunatum C* v řeči přijíti k . . ; 2) přech. a) vstoupiti, vkročiti do něčeho, na něco: *pontem Mulvium C, mare Cs, colles, tecta O, urbem, domum C*; ▪ zvl. *viam, iter i. CCu* cestu nastoupiti; *Latinium i. T* právní cestu proti L. nastoupiti, též absol.: *ingredere V* nastup cestu, vykroč, jdi napřed, veď mne (při důlež. díle); b) začíti: *disputationem C*; *res antiquae laudis V* počínám zpívati věci ode dávna chválené; *dicere, scribere C*; absol. začíti mluviti: *Anchises ingressus, ingressa Venus V*.

ingressiō, *ōnis, f.* přístup, vstup někam: *fori C* na náměstí; chod, chůze: (*in oratione*) *moderata i. C*.

ingressus, *ūs, m.* [*ingredior*] a) chůze, chod: *instabilis L, ingressu prohiberi Cs* nemoci pokročiti; *odorantes ingressus tuos C* tvé stopy čenichajíce; b) vpád: *hostilis T*; c) vstup: *in forum* (vjezd) *C*; d) začátek: *ingressūs capere V*.

in-gruō, *ere, uī*, — vtrhnouti, vraziti, přikvačiti, přihnati se: *Aeneas Italis V, ac si hostis ingrueret T* jako kdyby přitrhl nepřítel; *ingruente in Italiam Hannibale T* za vpádu H. do I.; *ferreus ingruit imber V* železný (zbraní) hrne se příval; *bellum T, fatum L, horror armorum V, periculum L*.

inguen, *inis, n.* spodní část trupu, slabiny: *hastā percutere V*; úd pohlavní *L H*; *deus, qui fures inguine terret O* = *Priapus*; nádor: *in ulcere C*.

in-gurgitō, *āre, āvī, ātum* a) do víru vrhnouti něco: *te in tot flagitia C, in copias C* do bohatství něčího se vrhnouti (= jím plýtvati plnýma rukama); b) přecpati, přepíti se: *crudi se ingurgitant C*.

in-gustātus, *a, um* neochutnaný: *ingustata ilia rhombi H* jakých jsem jaktěživ neokusil.

in-habilis, *e* a) nemotorný, nepohodlný: *navigia Cu, telum L, tegimen i. ad resurgendum T*; *quod hostibus inhabile T*, kteréžto způsob boje byl nepřátelům nepohodlný; b) neschopný, nepotřebný, nevhodný: *multitudo ad consensum L*, jež se nemůže shodnouti; *comitatus i. ad parendum T* průvod, jejž jest těžko k poslušnosti přivésti; *i. audaciae* (dat.) *valetudo V* jsoucí na závadu odvaze.

in-habitābilis, *e* neobyvatelný, k obývání neschopný.

in-habitō, *āre, āvī, ātum* obývati: *eum secessum Plin*.

in-haereō, *ēre, haesī, haesūrus* vězeti, držeti, tkvíti na něčem, v něčem a) prv.: *arbor collibus H, sidera sedibus C*; *visceribus C* (šat otrávený); *vultibus tuis O* utkvívá pohledem na tvé tváři; absol. *lingua inhaeret C* jest přirostlý, *inhaerentem* (sc. *leoni*) *Cu* psa zakousnu-

tého do lva; *tergo i. L Cu* býti v patách; b) přen. s.: *eae (virtutes) voluptatibus inhaerent C* tkví v rozkošech; *pectoribus O* v srdci tkvíti; *studiis O* zcela se oddati; *preces memoriae Plin* tkví v paměti; pod. *in mentibus augurium C, suspicio penitus C.*

inhaerēscō, *ere, haesī, haesum* uváznouti, utkvěti: *in visco C; ignis hostium Cs* na čem by se mohl zachytiti; *dextram amplexus inhaesit V* nechal ruku v ruce: přenes. *poëtae inhaerescunt in mentibus C.*

in-hālō, *āre, āvī, —* dýchati na někoho něco: *nobis popinam C* zápach krčmy.

inhibeō, *ēre, uī, itum* [*habeo*] **1)** a) zadržeti, zdržeti, zastaviti: *frenos L* uzdu přitáhnouti; *equos, cruorem O* zastaviti; *bipennem O* zachytiti; *manus Cu* zdržeti; *lacrimas Cu* zadržeti: — spec. v lodnictví: zaraziti, vesla zadržeti: *remos L, navem L*; i absol. bezpředm.: *cum remiges inhibuerunt C* když veslaři zarazí (též při obracení lodi); *Rhodii inhibebant L, Tyrii remis inhibentes Cu*; b) přenes. zdržeti, zadržeti, odvrátiti: *mortem T, fletus O, impetum Cu, fugam O, cursum Cu; quo inhibito Cu* když jej zarazil = mlčeti kázal; **2)** = *adhibeo* užíti něčeho, vykonati něco: *supplicia C, imperium in deditos C.*

in-hiō, *āre, āvī, ātum* ústa otvírati na něco, po něčem lapati: *uberibus C, spei C, opibus T, dominationi T, hortis T* dychtiti po..; absol. *saccis indormis inhians H* pln lakoty; s akk.: *varios testudine postes V* chtivě zíraje na..; — zvl. s podivem, zvědavě na něco zírati, čuměti: *Cerberus, turba V.*

inhonestē, adv. nečestně, hanebně: *accusare C.*

inhonestō, *āre, āvī, ātum* zneuctíti: *palmus O.*

in-honestus, *a, um* a) nepěkný, škaredý: *truncae inhonesto volnere nares V* nos zohyzďující ranou zkomolený (ač možno též = zneuctívající); b) nečestný, bezectný, hanebný: *vita S T, mors L, homo O, cupiditas C, libido S; ignota matre i. H* zneuctěný; *ventre i. T* zlopověstný jako břichopásek; *inhonesta vela parare O* k nečestnému odjezdu plachty připravovati.

in-honōrātus, *a, um* nepoctěný, cti prázdný, neváženy: *nos inhonorati simus? O* mám býti...?; *inhonoratae, non et inultae O; vita i. et ingloria O, mors Cu* neslavná; ‚nehonorovaný', neodměněný, dary nepoctěný: *militia inops atque i. L, regem inhonoratum dimittere L.*

in-honōrus, *a, um* [*honor*] neokráslený, bez ozdob.

in-horreō, *ēre, —* činiti, trčeti: *acies L;* perf. od násl. inchoat.

in-horrēscō, *ere, ruī, —* a) zježiti, bodliny, chlupy atd. vztýčiti: *aper inhorruit armos V* zježil plece; *spicea messis campis inhorruit V* obilí na polích klasy vztýčilo; *hiems inhorruit O* drsná zima přikvačila (činící vše ztuhlým); b) o pohybu: α) zvlniti se, zčeřiti se: *mare Cu, unda V*; β) zachvěti, zatřásti, zašelestiti: *mobilibus veris inhorruit adventus foliis H* příchod jara (= vítr jarní) zašustí pohyblivým listím (podle jiného čtení *vepris inhorruit ad ventum H* křoví se zachvěje větrem); c) strachem atp. ztrnouti, zachvěti se: *inhorrescit vacuis T* děsí se prázdnoty; *domus principis inhorruerat T* dům panovnický strachem byl jat.

in-hospitālis, *e* nehostinný.

inhospitus, *a, um* nehostinný.

in-hūmānē, adv. nelidsky: *i. feceris C* jednal bys proti citu lidskosti; *alios dicere aiunt inhumanius C* jiní prý ještě sobečtěji říkají.

in-hūmānitās, *ātis, f.* a) nelidskost, nelidské jednání, ukrutnost: *i. et crudelitas C, crudelis i. C*; b) nedostatek vzdělání, drsnost, nezdvořilost, hrubost: *superbia et i. C; i. et amentia C, importunitas et i. C* (morouství); c) skrblictví: *sordes et i. C.*

in-hūmāniter, adv. nezdvořile: *non i respondere C* dosti zdvořile; *illum tam i. fecisse C* nezdvořile (beztaktně) se zachoval.

in-hūmānus, *a, um* a) nelidský, lidského citu prostý, ukrutný: *crudelitas L; ferreus et i. C; barbaria O, vox i. et scelerata C* výrok člověka nedůstojný; *i. securitas T* nepřirozená bezstarostnost; b) nevzdělaný, drsný, nezdvořilý,

hrubý, nezpůsobný: *agrestis et i. C i. et superbus C*; ▬ zvl. nedružný, obcování s lidmi se vyhýbající, mrzout: *senes non inhumani C* družní, společenští.

in-hūmātus, *a, um* nepochovaný, nepohřbený.

in-ibī, adv., pův. míst., v klass. jen čas.: sově: co nejdříve, v tom okamžiku, již již.

iniciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] **a)** pův. v h a z o v a t i, h á z e t i do něčeho, na něco, n a h á z e t i: *ignem tectis LCu, ignem Capitolinis sedibus C* (blesk); *ignibus iniectis C* požárem založeným; *in flammam i. alqd C* do ohně vhoditi; *manum foco i. L* ruku rychle na ohniště položiti; *tigna super i. Cs* navrch naházeti, naklásti; *pellem stramentis N* přehoditi na slámu; *pallium Cs, vestem O*; *terram i. alci V* naházeti země = pohřbíti; *catenas alci C* do pout uvrci někoho; *velut ponte iniecto L* jako by po mostě; *vim telorum i. alci Cu* vyhoditi, vymrštiti proti někomu, na někoho; *brachia collo O* obejmouti někoho, padnouti kolem krku; ▬ *manus i. alci H* ruce vztáhnouti na někoho, *brachia caelo O* na nebe ruce vztáhnouti = chtíti se ho zmocniti; zvl. ‚vložiti ruku na někoho' dle řím. práva = vzíti jej ve svůj majetek: *virgini C*; *iniecere manum Parcae V* prohlásily ji za svůj majetek: (*Aprilem mensem*) *Venus iniecta vindicat manu O* vložením ruky prohlašuje za svůj; ▬ před soud pohnati: *inicit fratri manum Cu* zatknouti; přenes. z a s t a v i t i někoho: *mihi veritas ipsa manum iniecit C* kázala mně zastaviti, ustati; absol. *iniecique manum O* vložil jsem na něj ruku (na znamení, že jest náš, že musí s námi); ▬ refl. *se inicere* vrhnouti se někam: *in medios ignes C, medium in agmen V, morti V* v náruč smrti; **b)** přenes. (cit nějaký) v z b u d i t i, z p ů s o b i t i, n a h n a t i: *terrorem Cu, metum, timorem, formidinem* (*alci*) *NC*; *iras V, curam LHCu, studium pugnandi Cs* chut do boje vzb.; *scrupulum, religionem C* pochybnost; *cunctationem L* rozpaky, *suspicionem N, contentionem L, amentiam C*; o jin. věcech: *fugam L* způsobiti útěk; *tumultum civitati C* vzpouru, *certamen L*; *periculum mortis T*; ▬ refl. *se i. in alqd C* vrhnouti se na něco, pustiti se do; ▬ v řeči prohoditi: *primum illud iniecit C* nadhodil; *mentionem i. H* zmínku učiniti; *nomen C* jméno někdo uvésti; ▬ *manus i. quieti alcis Plin* klid někdo porušiti, z klidu vytrhnouti někoho.

in-iectus, *a, um* [part. perf. od *inicio*]: *iniectis manibus naves retinere Cs* vhodivše železné háky; *iniecto ter pulvere H* vhodě, nasypaje tři hrsti hlíny; *iniecta monstris Terra dolet suis H* s bolestí tíží Země netvory své (t. Giganty); ostatně viz *inicio*.

iniectus, *ūs, m.* naházení: *multae vestis T*.

iniiciō viz *inicio*.

inimīca viz *inimicus*.

inimīcē, adv. nepřátelsky: *agere C, contendere C*.

inimīcitia, *ae, f.* nepřátelství (kl. ob. pl.): *inimicitias gerere cum alqo C* žíti v n.; *i. alcis suscipere C* znepřáteliti si někoho; zřídka sing.: *inimicitia* (*est*) *ira ulciscendi tempus observans C* n. jest hněv vyčkávající doby pomsty.

inimīcō, *āre* znepřáteliti, rozdvojiti: *ira inimicat urbes H*.

inimīcus, *a, um* [*amicus*] **a)** n e p ř á t e l s k ý, nepříznivý (*alci*); superl. úhlavní nepřítel (*alcis*); zvl. o věcech: š k o d l i v ý: *ea sunt inimica otio communi C* to jest na škodu, nesrovnává se s..; *consilia sibi inimica capere N* osnovati záměry sobě na škodu; *i. insigne V* zhoubný odznak; *castra inimica petunt V* osudný (pro ně zhoubný); **b)** = *hostilis* n e p ř í t e l i p a t ř í c í: *insigne i. V* = *spolia*; *tela i. V, terra V*; **c)** j ko subst. **inimīcus,** *ī, m.* nepřítel, **inimīca,** *ae, f.* nepřítelkyně (koho, čí: alcis, zájm. poss., adj.), superl. *inimicissimus alcis* úhlavní nepřítel; **d)** ve sm. pass. n e o b l í b e n ý, p r o t i v n ý, n e n á v i d ě n ý: *dis H*; *inimicum nomen C, socer T*.

inīquē, adv., pův. nerovně; odt. neprávě, neprávem, nespravedlivě: *causari alqm H, hostes i. damnati C*; nevhodně, nepřiměřeně: *comparari C*.

inīquitās, *ātis, f.* [*iniquus*] **a)** nerovnost, nestejnost půdy: *loci, locorum L*; **b)** obtížnost, nepříznivost: *temporis Plin*,

temporum C zlé časy, *rerum C* zlé poměry; c) nespravedlivost, bezpráví: *hominum* (gen. subj.), *Dionysii, tribuni, iudicii C*; *iniquitates obtinere T* nespravedlivým nárokům platnost zjednati; *iniquitatis se condemnari debere Cs* že by se musil viniti z n.

in-īquus, *a, um* [*aequus*] **a)** o půdě: nerovný: *locus L* (= do výše vystupující), *ascensus L, litus H, iniquior locus Cs*; *dorsum V* srázný; **b)** nevhodný, nepříhodný: *iniquo loco proelium committere Cs*; *loca ad transitum C, iniquum tempus L, palus T* nepříznivá; *pugna V* nerovná (pon. pěší proti jezdcům); *sors V L, ius C* (‚nestejný loket'), *defensio C*; **c)** o duchu: neklidný, rozhořčený, hněvivý: *mens H, animo iniquissimo C* s největší nevolí; *animo iniquo, mente iniqua C L O* s nevolí, nerad; *nec iniqua mente O* s myslí spokojenou; *haud iniquo animo Cu* klidně; *iniquae mentis asellus H* rozmrzelý oslík; *i. alcis rei H* rozhořčen na něco; **d)** nepříznivý, nevraživý nepřátelský (*alcis*); též jako subst. (naproti *aequus* = příznivec) protivník, nepřítel; *iniquissimi mei C* moji úhlavní nepřátelé; *iniqui oculi O* závistivé = *fata, Parcae V*; *iniqua Troiae castra H* tábor Troji nepřátelský t. j. nepřátel Troje; *adde te tibi iniquum H* že jednáš proti sobě; **e)** nespravedlivý: *iudices C* = straničtí, *iudicium, pactiones, leges C*; ve význ. subst. *superstitem iniquorum precari T* prositi, aby přežil ústrky; *pondus rastri V* příliš veliká tíže; *sol V* příliš palčivé.

initiō, *āre, āvī, ātum* [*initium* sm. mysterie] zasvětiti: *sacris C* v mysterie, *Bacchis L* v bakchanalie; *Cereri C* Cereře.

initium, *iī, n.* [*ineo*] (vl. vchod, vstup) **a)** začátek, počátek, původ (naproti *finis, exitus*); *i. sumere, capere, facere ab alqa re Cs C* něčím počíti; *initia Tiberii T* počátek vlády Tiberiovy; *bonis initiis S* po dobrých začátcích; *rerum gerendarum initia proficiscuntur a . . . C* veškero jednání pochodí z . . .; *initia praeclara C* počátečné přeslavné činy; *ad maiorum rerum i. L* k založení většího státu; *novis initiis opus est Cu* nových auspicií; *initium ducere ab . . . C* počátek odvozovati; *a paucis initio facto L* na podnět; abl. *initio* s počátku, na počátku; *ab i.* od počátku; **b)** plur. spec. počátky věcí, prvky: *indagatio initiorum C*; počátky vědy: *mathematicorum C*; – zvl. tajná bohoslužba, mysterie: *Samothracum Cu, Cereris C, Bacchi L.*

in-iūcundē, adv. nepřívětivě, nevlídně: *res actae C.*

iniūcunditās, *ātis, f.* nepříjemnost, nelibost.

in-iūcundus, *a, um* nepříjemný: *labor C*; nevlídný: *homo T.*

in-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* vkládati, zapouštěti: *in asseres tigna L*; připojiti, spojiti s něčím: *aggerem muro L, vineae iniunctae moenibus L*; přenes. uložiti někomu něco: *onera Cs, laborem L Plin, servitutem C, iniquum onus L; delectum, tributum T*; způsobiti: *ignominiam, iniuriam L.*

in-iūrātus, *a, um* přísahou nezavázaný, nepřísežný; *Chaereae iniurato credas C* aniž přísahal.

iniūria, *ae, f.* [isol. subst. fem. od *iniurius*] **a)** bezpráví, křivda, čin nespravedlivý, příkoří: *iniuriam inferre, facere, imponere alci C* křivdu, bezpráví učiniti; *i. conflare C* spáchati; *i. accipere, pati, subire C* utrpěti; *i. vindicare Cu* pomstíti; *i. defendere, propulsare C* bezpráví (dat.) brániti; *in mediis iniuriis C* uprostřed páchání křivd; vazba: gen. subj.: *Verris iniuriae C* křivdy spáchané Verrem; obj.: *sociorum i. C* křivdy učiněné spojencům; gen. vysvětl.: *i. retentorum equitum Cs* křivdy spáchané zadržením jezdců; *i. legatorum violatorum L* kř. spáchaná porušením práva vyslaneckého; *qui iniuriam decernebat C* jenž nespravedlivý rozsudek vynášel; – *per iniuriam, iniuriā C* nespravedlivým způsobem, nespravedlivě, bezprávně, neprávem; – spec. urážka: *i. spretae formae V* u. učiněná zlehčením krásy; *actio iniuriarum C* soud pro urážky; pod. *deorum iniuriae T* urážky bohům učiněné; *in nullius iniuriam T* nad čímž se

nikdo nemusil pohoršovati; *iniuriarum oblivisci N* na ur. zapomenouti; *iniuriarum condemnatus C* odsouzen pro urážku na cti; b) přenes. věc nepráv em nabytá: *pertinaces ad obtinendam iniuriam L*; pomsta za bezpráví: *i. consulis non in magistratu exercenda L, i. nostrae caedis V* pomsta za pokus nás zabíti; — o věcech: porušení: *i. virtutum fuerit T* bylo by snížením jeho ctnosti.

iniūriōsē, adv. bezprávně, proti právu: *decernere C; mercatoribus iniuriosius tractatis C* k vůli kupcům, jimž se dost malé příkoří stalo.

iniūriōsus, *a, um* [*iniuria*] nespravedlivý: *vita C, in alqm C; i. pes H* zpurná noha; *iniuriosi venti H* zpupné větry.

in-iūrius, *a, um* [*ius*] nespravedlivý.

in-iussū, abl. m. [srov. *iussu*] bez rozkazu (*alcis*); někdy též proti rozkazu.

in-iussus, *a, um* [*iubeo*] bez rozkazu, bez vyzvání, sám od sebe: *cantare, venire H, virescere V; non iniussa cano V* rozkaz dostav zpívám.

iniūstē, adv. neprávem, proti právu, nespravedlivě; *i. facta C* činy nespravedlivé.

iniūstitia, *ae, f.* nespravedlnost, porušování práva.

in-iūstus, *a, um* nespravedlivý; o věcech též: proti právu, bezprávný; jako subst. **iniūstum,** *ī, n.* bezpráví; přenes. *iniusta regna O* nespravedlivě nabyté.

inl — inm — viz *ill — imm —*

innābilis, *e* [*no*] netekutý: *unda O* = promíšená zemí.

in-nāscor, *nāscī, nātus sum* naroditi se, vyrůsti na něčem, v něčem (*alci rei*); *innati triviis H* = lidé sprostí, nevzdělaní; spec. **in-nātus,** *a, um* vrozený (*alci*), vrostlý: *murex O.*

in-natō, *āre, āvī, ātum* veplouti: *in concham V; undam V*; plouti v něčem: *stomacho H*; vlévati se do něčeho: *flumen campis Plin, unda freto O.*

in-nāvigābilis, *e* nesplavný.

in-nectō, *ere, nexuī, nexum* a) pův. vplésti něco do něčeho (*alci rei*), vsunouti: *crinem lauro O* vplésti do vlasů vavřín, vlas ovinouti vavřínem; *tempora sertis O* spánky ověnčiti; *colla auro V* zlatý náhrdelník vložiti na krk; *crinem* (acc. vztah.) *vittis innexa cruentis V* majíc vlas ovinut krvavými stužkami; *humeros innexus amictu V* plece maje zahaleny; *cervicibus innecti T* ovinouti se kol krku, obejmouti; *vincula gutturi i. H* vložiti na hrdlo; *rami inter se innexi L* větve do sebe zapletené, spletené; b) přenes. *causas morandi i. V* uváděti řadu důvodů pro zdržení se; *fraudem clienti i. V* zaplésti chráněnce v. . ; *per affinitatem alci innexus T* příbuzenstvím spojen; *conscientiae alcis i. T* = spoluvinník.

in-nītor, *nītī, nīsus* a *nīxus sum* a) pův. opírati se o něco (*rē* svrchu, *alci rei* se strany): *hastae fractae O, fratri T; hastā L, stiva O; in cubitum N; avis innixa alis O* na perutích se vznášející; *templa innixa columnis O* na sloupech spočívající; b) přenes.: *saluti tuae innisa est Plin* na blahu tvém spočívá, jest jím podmíněna; pod. *salutem suam incolumitate Pisonis inniti C, uni viro fortuna hostium innititur L.*

in-nō, *nāre, nāvī,* — veplouti, vprouditi, vtéci: *classis mari T* na moře; *fluvium innaret Cloelia V* řeku přeplovala; *Stygios innare lacus V* přeplouti; *ut i. aquae possent L* aby mohli se dáti na vodu; *innans litoribus Liris H* plynoucí po březích (pon. tvoří četné bažiny); *beluae innantes C* navrchu plovoucí.

in nocēns, *entis* a) neškodící, neškodný: *Lesbium H* lesbijské víno; *socordia T, epistula C;* b) nevinný, bez viny: *pater, vir C, sanguis T, innocentem damnare C;* čím? gen.: *factorum T;* c) řádný, poctivý, nezištný: *virorum fortium atque innocentium copia C, praetores, nobilitas C; cum innocente abstinentia certare S* s nezištným závoditi v neúplatnosti.

innocenter, adv. poctivě, řádně: *agere T;* nezištně = poctivě: *opes i. paratae T.*

innocentia, *ae, f.* a) neškodnost: *i., quae noceat nemini C; segnis i. T* netečná n.; b) nevinnost, nevina: *i. tua Cu, innocentiā tutus L; propter innocentiam iudicia non metuere C;* c) bezúhonnost, poctivost, spravedl-

nost: *Cato rigidae innocentiae erat L*; *i. et integritas C*; **d)** nezištnost: *quanta i. debent esse imperatores! C*; *i.* naproti *eloquentia N.*

in-nocuus, *a, um* **a)** akt. *α)* nezávadný, neškodný: *animal, herbae O*; bez nebezpečí: *iter O, litus V* bezpečný; *β)* nevinný, bez viny: *viximus innocuae*; *causae innocuae O* záležitosti nevinných; **b)** pass. nepoškozený, neporušený, beze škody: *carinae V.*

in-nōtēscō, *ere, nōtuī,* — známým se stávati, ve vědomost přicházeti; *in maius innotuere T* zveličeno k sluchu se dostalo.

in-novō, *āre* obnoviti; přenes. opět se vrátiti k něčemu: *se i. ad intemperantiam C.*

in-noxius, *a, um* **a)** neškodný; bez nebezpečí, bezpečný: *anguis i.* (doplňk.) *V* aniž uškodil; *flamma V, potio T*; *iter T*; **b)** nevinný, bezúhonný: *multos innoxios nominat S*; *Sisenes i. Cu*; *crimine innoxia L* jsouc nevinna tím nařknutím; *i. initi consilii Cu*; **c)** nezavinění: *paupertas T*, **d)** nepoškozený, škodu netrpící, beze škody: *innoxii florentes sine metu aetatem agere S* trávili věk bez protivenství, v blahobytu, bez bázně; *navigia Cu* neporouchané, bez pohromy.

in-nūbō, *ere, nūpsī, nūptum* provdati se n. kam; *in domum T*; *ne thalamis Auram patiare i. nostris* (dat.) *O* abys nedopustil, aby A. místo mne tvou manželkou se stala.

in-nuba, *ae, f.* adj. neprovdaná, panenská: *Atalanta, laurus* (= *Daphne*) *O.*

in-numerābilis, *e* nesčíslný, nesčetný, bez počtu.

innumerābilitās, *ātis, f.* nesčetné množství: *mundorum, atomorum C.*

innumerābiliter, adv. nesčetně, mnohonásobně: *sententiae formantur C.*

in-numerus, *a, um* nesčíslný, nesčetný, bez počtu.

in-nuō, *ere, nuī,* — kývnouti na někoho (*alci*): *ubi innuero L*; *ille innuit C* přisvědčil.

in-nūptus, *a, um* [*nubo*] neprovdaný; jako subst. = panna; *innuptae nuptiae C* sňatek nesňatek, nešťastný s.

in-nūtriō, *īre, iī, ītum* vychovati v něčem; pass. v něčem vyrůsti: *pessimis T* ve všech špatnostech; *homines innutriti mari Plin* lidé u moře vyrostlí.

Īnō, *ūs* neb *ōnis, f.* Inó, dcera Kadmova, sestra Semelina, vychovatelka Dionysova potrestaná od Héry šílenstvím, v němž hodila syna svého Melikerta do moře a sama proměněna byla v mořskou bohyni zvanou *Leucothea*, u Římanů *Matuta*; adj. **Īnōus,** *a, um* Inoin, inojský: *sinus O, Melicerta V.*

in-oblītus, *a, um* nezapomínající, pamětlivý: *mens O.*

in-obrutus, *a, um* nezasypaný, nezalitý, nepotopený.

in-observābilis, *e* nepozorovatelný: *error tecti Cat.*

in-observātus, *a, um* nepozorovaný, nezpozorovaný, nespatřený.

in-offēnsus, *a, um* **a)** bez úrazu: *pedem referre Tib*; *mare i. V* bez překážek (skalisk), volné; **b)** nerušený, bez překážky vykonaný: *vita O*; *cursus honorum, iter T.*

in-officiōsus, *a, um* povinnost k někomu porušující: *testamentum non i. C* = v níž pamatováno náležitě příbuzných.

in-olēscō, *ere, olēvī, olitum* vrůsti, zarůsti do něčeho: *germen udo libro V* očko do vlhkého lýka.

in-ōminātus, *a, um* ‚bez příznivých znamení', nešťastný: *cubilia H.*

inopia, *ae, f.* [*inops*] **a)** nouze, chudoba, nedostatek (proti *copia, opes, divitiae*): *manuum mercede inopiam tolerare S* prací rukou svých nuzně se živiti; *inopiā minus largiri poterat S* z nedostatku mohl méně rozdávati; *i.* naproti *vilitas annonae C* drahota; **b)** nedostatek něčeho: *navium C, frumenti S, rei frumentariae C, frumentaria Cs, omnium rerum C* všeho, naprostý; *amicorum, argumentorum, criminum C, loci L, consilii C* bezradnost; absol.: *inopiae praesidio esse C* lidem nemajícím obhájců býti pomocen; v řečn. *i. et ieiunitas C* chudoba výrazu a suchopárnost.

in-opīnāns, *antis* nic netušící, mimo nadání.

inopīnātē, adv. netušeně, znenadání.

in-opīnātus, *a, um* [*opinari*] **a)** netušený, neočekávaný; *ex inopinato C, inopinato L* netušeně, nenadále; **b)** akt. (nic) netušící: *alqm inopinatum invadere L.*

in-opīnus, *a, um* [*opinor*] neočekávaný, netušený, nenadálý: *quies V, visus O, maiora T.*

in-ops, *opis* **a)** bezmocný, bez moci: *salubriores inopi quam potenti L*; **b)** bez pomoci, bez rady, rady si nevědoucí: *inopem solare V, i. senecta O, i. et supplex C*; **c)** nuzný, chudý, jako subst. nuzák, chudák; o lidech i o věcech: *inopi victu O* nedostatkem potravy; *aerarium i. C* chudá = prázdná; též obr.: *lingua C* nevýmluvný, *disciplina C* chudá, málo vydatná; *cupido H* nemající nikdy dosti; **d)** mající nedostatek něčeho, potřebný něčeho: *amicorum C, mentis O* rozumu zbavený, beze smyslu, bez rozumu; *consilii SLO = animi V* nevědoucí si rady, co činiti; *i. fortuna(e), auxilii T.*

in-ōrātus, *a, um* [*oro* sm. vyjednávati] *re inorata reverterunt C* věc nepřednesše vrátili se.

in-ordinātus, *a, um* v řady nesestavený, nespořádaný: *exercitus, milites, hostes L; ex inordinato in ordinem redigere C* z nespořádanosti v řád uvésti.

in-ornātus, *a, um* neozdobený, bez ozdoby; přenes. *meis chartis i. H* nevelebený; *verba H* prostá; *inornate dicere C* prostě.

Īnōus viz *Ino.*

īnp . . . viz *imp . .*

inquam, verb. def. [asi konj. z kořene *sequ-*, odk. imper. *insece*, srv. ἔνεπε, aor. *inquit*, kněmuž tvořeny jiné tvary podle 4. konj., na př. *inquiunt Cat*] pravím, řku; *inquit* vece, pravil, řekl, odpověděl, zvolal; též neos. (doplň *aliquis*) = prý; někdy pleonasticky, jindy za účel. zdůraznění: já řku, na mou věru; řídké tvary: *inquimus H, inquiat C, inquies Cat, inquiet H, inquibat, inquisti C.*

inque *vices O* = *invicem*; viz *in.*

in-quiēs, *ētis* neklidný, nepokojný.

inquiētō, *āre, āvī, ātum* znepokojovati: *rumoribus, libellis Plin*; přenes. *victoriam i. T* ztěžovati.

in-quiētus, *a, um* nepokojný, neklidný (pův. i přenes.); *i. animus L* odpočinku si nepřející.

in-quilīnus, *a, um* [*incola*] na místě usazený; obyč. jako subst. podruh, nájemník, ‚přivandrovalec': *i. urbis Romae S* o Ciceronovi, pon. pocházel z Arpina.

inquinātē, adv. nečistě, pokaženě: *loqui C.*

inquinātus, *a, um* pokálený, znečištěný: *aqua cadaveribus C*; přenes. nečistý, špinavý: *nihil illo homine inquinatius C*; *ratio inquinatissima C* nejšpinavější způsob; *factum C, servitium C.*

inquinō, *āre, āvī, ātum* znečistiti, znešvařiti, pokáleti: *aquam venenis O; caput corvorum merdis H*; přenes: *se libidinibus C, splendorem C, vitam flagitiis O* poskvrniti; *innoxios i. Cu* očerniti, osočiti; *amplexus O* poskvrniti, zneuctíti.

inquīrō, *ere, sīvī, sītum* [*quaero*] **a)** vyhledávati něco: *natura honestatem C, corpus i. L*; **b)** pátrati po něčem, hleděti dověděti se něco: *terminum mali C*; *res inquisita L* co vypátráno, vyzkoumáno; *vitia i. H*; *de alieno C, in patrios annos O*; též nepř. ot.; **c)** zvl. v soudn. vyhledávati důkazy proti někomu, vyšetřování zaříditi: *de rebus capitalibus Cu*; *inquirente Cn. Domitio C, furta in inquirendo C.*

inquīsītiō, *ōnis, f.* [*inquiro*] **a)** shledávání, sbírání: *novorum militum Cu*; **b)** přenes. pátrání po něčem, zkoumání: *veri C*; zvl. soudní vyšetřování: *postulare inquisitionem in alqm Plin* žádati za zavedení vyšetřování proti někomu; *i. candidati C* proti k . . .

inquīsītor, *ōris, m.* [*inquiro*] **a)** zvěd, stopovač; zvl. ve voj. pořadatel odvodu: *i. peccavit Plin*; **b)** vyšetřovatel, vyšetřující soudce: *Achaicus i. C*; *Fannius T.*

inquīsītus, *a, um* vyšetřený, vypátraný.

inquit viz *inquam.*

inr . . . viz *irr . . .*

in-salūber, *bris, e* nezdravý.

īn-sānābilis, *e* nezhojitelný, nevyléčitelný: *clavus Plin, morbus C*; obr. *insanabilibus remedia adhibere Cu* léčiti neduh nezhojitelný; přenes.: *caput H, dolor Plin.*

īnsānē, adv. bez rozumu, nerozumně, nesmyslně.

īnsānia, *ae, f.* [*insanus*] **a)** stav, v němž člověk není při rozumu, nerozumnost, šílenství, synon. *furor*; *ad insaniam alqd concupiscere C* až k zbláznění po něčem dychtiti; = spec. stav nadšení básnického, vytržení: *an me ludit amabilis i.? H;* **b)** přenes. ztřeštěné, nerozumné jednání: *huius i. mihi molesta fuit C; i. belli* (gen. obj.) *V* ztřeštěná touha po válce; *explere cupidissimorum insanias C* ztřeštěné požadavky splniti; **c)** nesmyslné přehánění: *orationis C; i. libidinum C* nesmyslné výstřednosti.

īnsāniō, *īre, īvī* a *iī, īnsānītūrus* [*insanus*] býti šílený, šíleti, blázniti: *nemo saltat sobrius, nisi forte insanit C* nikdo netančí střízliv, leč blázní-li; *i. et furere C;* o básn. nadšení: býti u vytržení: *vaticinari et i. C V; insaniens Bosporus H* bláznivý; *insaniens sapientia H* bláznivi mudrci (= Epikurovci); *insanire putas sollemnia me H* myslíš, že trpím občasným bláznění; *i. statuas emendo H* jako blázen sochy skupovati; *in libertinas i. H* býti jako blázen po . .; *similem errorem i. H* podobným bludem býti jat; *i. amorem alcis Pr* až k šílenství býti zamilován.

īnsānitās, *ātis, f* nezdravost, nemoc: *animi C.*

īn-sānus, *a, um* **1) a)** nezdravý duchem, rozumu zbavený, šílený; *quod idem contingit insanis C; homo i. C;* **b)** spec. o vytržení věšteckém: *i. vates V* u vytržení jsoucí; **c)** o věcech: šílený: *contio C, cursus O; fluctus V* běsnící; *forum V T* bláznivě hlučicí; *conviva solutus legibus* (sc. *bibendi*) *insanis H* hodovník sproštěný nesmyslných pravidel; **d)** o vášni: smyslů zbavený, šílený, zuřivý: *homo flagitiis i. C; tyrannus i. C;* **e)** nesmyslně veliký, nemírný: *labor V, moles C, substructiones C, montes L; caedis cupido V* vraždychtivost až k zbláznění; *i. amores H* šílená láska; **2)** akt. rozumu zbavující, šílenství působící: *capreae sidera H, aqua O.*

in-sapiens viz *insipiens.*

īn-satiābilis, *e* nenasytný: *avaritia C Cu, cupiditas, crudelitas, voluptas C; manus Cu; i. gaudium C* radost, jíž se nemožno nasytiti; pod. *i. species C, varietas C.*

īnsatiābiliter, adv. nenasytně: *unum i. parandum T* o to jediné všemi silami že jest se přičiňovati (= čeho nemožno nikdy dosti si zjednati).

īn-saturābilis, *e* nenasytný: *abdomen C.*

īnsaturābiliter, adv. nenasytně: *expleri C.*

īn-scendō, *ere, endī, ēnsum* [*scando*] vystoupiti na něco: *in rogum C; scaenam T.*

īn-sciēns, *entis* nevědoucí (jen praedik.); *me insciente C N* bez mého vědomí; *insciente fecisse C* že jednal nevědomky, neúmyslně.

īnscienter, adv. nevědomě, hloupě: *facere C, tuba inflata L.*

īnscientia, *ae, f.* **a)** nevědomost: *tenebrae inscientiae C; i. hostium* (subj.) *Cs;* **b)** nevědění, neznalost něčeho: *belli N, locorum Cs, usus lini Cs* n. pěstování lnu.

īnscītē, adv. neobratně, hloupě: *comparare C, turpem putat i. lituram H* z hlouposti pokládá opravu za nečestnou; *naves i. factae L* nemotorně vystavěné; *non i. nugari C* vtipně, jemně čtveračiti.

īnscītia, *ae, f.* [*inscitus*] **a)** neobratnost: *gubernatoris C;* **b)** nevědomost, neznalost: *legum H, iuris H, aedificandi T, regendi* (řízení lodí) *T; per inscitiam alqm occidere T* nevědomky.

īnscītus, *a, um* neobratný, hloupý: *quid est inscitius C.*

īn-scius, *a, um* **a)** attrib.: nevědomý, neznalý; jak. subst. neznalec, neodborník, zř. absol.: *medici inscii C, artificem ab inscio distinguere C;* (obyč. s gen. obj. n. nepř. ot.); **b)** doplňk.: nevěda, nevědomky: *ad mortem alqm mittere C;* vdl. abl. *me inscio C* bez mého vědomí.

in-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* **a)** pův. *α)* napsati, vepsati něco na něco, někam: *nomen monumentis C, alqd in basi C, in porta, in libellis C; β)* něco nápisem opatřiti, popsati něco: *statuas i., sepulcrum C; versā pulvis in-*

scribitur hastā V píše do prachu obráceným ratištěm; *flores inscripti nomina* (acc. vzt.) *regum V* květy s nadepsaným jménem; – zvl. titulem opatřiti, nadepsati: *librum C, liber qui inscribitur .. C* kniha nadepsaná ...; *epistulam i. C* nadepsati = adressovati; **b)** přenes.: *nomen philosophi sibi i. C* přikládati si název filosofa; *ipsos inscripsere deos sceleri O* = zastřeli zločin svůj bohy; *sua quemque deorum inscribit facies O* tvář náležitá každého z bohů (věrně) vyznačuje; *in fronte inscriptum C* ‚na čele napsáno'; *mea dextera leto inscribenda tuo est O* tvou smrt jest připsati mé pravici.

inscrīptiō, *ōnis, f.* nápis, nadpis, nadepsání: absol. n. s gen. obj.

īn-sculpō, *ere, sculpsī, sculptum* vdlabati, vtesati, vrýti: *foedus columnā L, summam patrimonii saxo H, sortes in robore C* vřezati; *postibus* (dat.) *cornua O* rohy na dveřeje vrýti; přenes. vštípiti: *in mentibus C.*

īn-secō, *āre, secuī, sectum* naříznouti; *dentibus i. alqm C* pokousati; *cutem i. L* zářezy do kůže učiniti; obyč. part. perf. *insectus*; viz toto.

īnsectātiō, *ōnis, f.* [*insector*] stíhání, pronásledování: pův.: *hostis L Cu*; př. n s.: *i. principum* (gen. obj.) *C, temporum T* stálé nájezdy na ...; *hostem ad proelium per insectationes vocare T* neustálým drážděním k bitvě přiměti; *absentis i. L* spílání.

īnsectātor, *ōris, m.* stálý pronásledovatel, útočník: *plebis L.*

īn-sector, *ārī, ātus sum* [freq. od *insequor*] **a)** stále stíhati, pronásledovati: *furiae impios C, aquila aves C, centuriones verberibus T; multae etiam* (*bestiae*) *insectantes depellunt C* stihatele, pronásledovatele zahánějí; **b)** přenes. *herbam rastris V* pilně pleti; *insectandis patribus tribunatum gessit L* spravoval tribunát tak, že útočil na senatory; *nullius insector calamitatem C* nedotýkám se neštěstí nikoho; *i. alterius innocentiam C* útoky činiti na ...; *civem C* napadati; pod. *praetorianos T, carmina Livi H.*

īnsectus, *a, um* [vl. part. perf. od *inseco*] naříznutý: *insectis gurgulionibus C* s prořízntým hrdlem; *insecti pectine dentes O* (o tkaní) zuby, paprsky hřebenu ‚zakousnuté' do osnovy t. j. jednotlivé niti osnovy oddělující.

īn-senēscō, *ere, senuī,* — sestárnouti při něčem, nad něčím: *libris H, malis O, negotiis T.*

īn-sepultus, *a, um* nepohřbený, bez pohřbu; *i. sepultura C* pohřeb toho jména nezasluhující.

īn-sequor, *sequī, secūtus sum* **a)** bezprostředně následovati (absol. n. s akk.), sledovati něco; místně i časově; *te mea aetas insequitur V* jsem skoro tak stár jako ty; *mors eum insecuta est C* smrt jej dostihla; part. *insequens* bezprostředně následující; obr. *itaque insequebatur C* proto jim (stoikům) ‚šlapal na paty' t. j. vyvracel jejich učení logicky důkazem zv. *ad absurdum*; **b)** nepřátelsky stíhati, pronásledovati, někoho *alqm*; obr. *accusatorem C* dotírati na ...; *litteris alqm i. C; saxum morsibus i. O* zuby chňapati po kameni; *turpitudinem vitae C* kárati hanebný život; *arva i. V* bedlivě vzdělávati; *longius i. C* dále pokračovati.

1. īn-serō, *ere, sēvī, situm* **a)** zasévati, zasazovati, vsaditi: *ramos terrae Cu* do země; – zvl. vštěpovati: *ramos feliciores inserit H* plodnější větve vštěpuje; pod. *piros V*; přenes. *quid sanguine cretus Sisyphio inserit Aeacidis alienae nomina gentis? O* proč potomkem jsa Sisyfovým vštěpuje na kmen Aiakovců jméno cizího rodu?; **b)** přenes. vštípiti, vroditi: *vitia tibi natura H*; *animos corporibus C*: ostat. viz *insitus.*

2. īn-serō, *ere, seruī sertum* **a)** vstrčiti, vložiti, zastrčiti něco do něčeho: *collum in laqueum C; caput in tentoria L alqd in ignem Cs, falces longuriis insertae Cs* háky nastrčené na žerdi; *inserto cornu infundere V* rohovou nálevkou dovnitř vstrčenou nalévati; *inseritur medium subtemen O* doprostřed (osnovy) vhazuje, vkládá se útek (člunkem); *collo inserta catena Cu* na krk vložený; *pellis auro inserta V* zlatem vroubená; *plena per insertas fenestras se fundebat luna V*

otvory oken (vl. okny vloženými do stěny) vlévala se plná luna; *oculos in pectora i. O* zrak vnořiti do prsou; absol.: *trecentos inseris H* naložíš (na loď); *telum i. L* vraziti; *inserit Aeacidis alienae nomina gentis O* = vkládá do řady Aiakovců jména cizího rodu (ale srov. také 1. *insero*); **b)** vkládati, přimě šovati, vplétati: *alqd sermoni Cu, ignobilitatem suam magnis nominibus T* sebe neurozeného vměšovati mezi členy slavných rodů; *epistulis alqd T; agris meis inserta praedia Plin* statky zasahující do mých polí; *fabulam huic loco L* na toto místo vložiti; *historiae iocos O, arma femineis mercibus O* přimísiti zbraň mezi zboží ženám určené; refl. *se i.* mísiti se do něčeho: *bellis O*; absol. *inserentibus se centurionibus T* ježto se do toho vmísili; — *alqm i. alci* zařaďovati někoho mezi . . .: *lyricis vatibus H, Pleiadum choro H* vzíti mezi P.; *stellis alqm H* mezi hvězdy zařaditi.

īnsertō, *āre, āvī, ātum* strkati: *clipeo sinistram V* do štítu.

īn-serviō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* sloužiti, býti k službám: *reges inservientes T* vasalští králové; býti povolný k někomu: *plebi L, publicanis C; temporibus callidissime i. N* říditi se poměry; — zvl. věnovati se, oddati se něčemu, přičiňovati se o něco: *famae N* o dobrou pověst; *suis commodis, voluptati C, honoribus, artibus C, honori H.*

in-sībilō, *āre,* — zašuměti do něčeho: *Eurus (pinetis) O.*

īn-sideō, *ēre, sēdī, sessum* **1)** nepřech. **a)** seděti na něčem: *equo L Cu, toro O; penates penitus insident C* uvnitř domu mají sídlo; **b)** přenes. pevně tkvíti, vězeti: *deorum assidua insidens cura L* neustále je ovládající myšlenka na bohy; *manus capulo insidens T* pevně na jilci spočívající; *in animo fictum crimen C, in memoria, suspicio C; dolor non pedibus solis insidebat Plin* bolest nevězela jen v nohou; **2)** přech. obsazeno míti něco, sídliti někde: *locum L, vias V, ea loca insident T* na těch místech obývají. Pozn.: perf. bývá obyč. od *insido.*

īnsidiae, *ārum, f.* **a)** záloha jako místo obsazené k přepadení nepřítele: *milites in insidiis collocare Cs* vojíny postaviti do z.; *ex insidiis consurgere Cs* vyraziti ze z.; *in insidiis ponere C; in insidias praecipitare L* upadnouti do z.; *per insidias iter est O* nebezpečnými místy cesta vede; jako oddíl mužstva: *impetus insidiarum sustinere Hirt; i. cooriuntur T* z. vyráží; *insidias equitum collocare Cs;* abstr. záloha, nástraha: *locus ad insidias aptus C, praedonum i. C;* **b)** přenes. nástrahy, úklady: *insidias facere alci C N H, parare, praeparare Cu, comparare, struere C, fugere H, maturare S* urychliti; *avibus moliri V* nástrahy, léčky klásti ptactvu; *tendere C* n. osnovovati; *i. meditari V* mysliti na . . .; s gen. subj.: *matris i. C;* s gen. urč.: *mortis i. C* nástrahy za účelem vraždy; básn. *i. noctis* (subj.) šalba, potměšilost noci; adverb. *insidiis, per insidias* úkladně, úskočně; *ex, de insidiis* ze zálohy.

īnsidiātor, *ōris, m.* **a)** vojín v záloze: *insidiatores Hirt;* **b)** úkladník, úskočník: *viae C.*

īn-sidior, *ārī, ātus sum* [*insidiae*] **a)** v záloze ležeti; *tempus ad insidiandum idoneum C* čas k položení se do z.; *in via Clodio C* v zál. číhati na Kl.; **b)** nástrahy, úklady činiti, strojiti někomu, ukládati: *consuli C, Pompeio C;* číhati na něco: *tempori L, somno maritorum C; vitae alcis S* vyhledávati, státi o bezživotí někoho.

īnsidiōsē, adv. úkladně, úskočně.

īnsidiōsus, *a, um* [*insidiae*] **a)** nástrahami nebezpečný, nejistý: *locus i. et plenus latronum C, vita C;* **b)** úkladný, lstivý, úskočný: *amicus C, condicio pacis C, leno H; verba O.*

īn-sīdō, *ere, sēdī, sessum* **a)** posaditi se na něco, usaditi se někde: *in dorso equi Cu; apes floribus V; digitos insidere membris O* že prsty se vtiskují do masa; *insessum avibus Capitolium T* usazení se ptáků na K.; — zvl. o usídlení se obyv.: *iugis Etruscis V; non satius cineres* (akk. předm.) *patriae insedisse supremos? V* nebylo-li lépe usaditi se na popelu; — ve voj. obsaditi: *viam, itinera, saltus L; arcem, agros, montes praesidiis T;* **b)** přenes.: usaditi se, zakořeniti se: *macula penitus Cs* skvrna se ‚zažrala'; *concitatio animi in venis C.*

īnsigne, *is, n.* [vl. neutr. adj. *insignis*] a) znak, erb, odznak: *clipeo insigne paternum hydram gerit V* na štítě má hydru jako znak otcovský; *id se a Gallicis insignibus cognovisse Cs* že to poznal z odznaků gallských: na lodi: *navem ex insigni agnoscere Cs*; b) odznak, zvl. čestný (vojenský, úřední): *tunicae pictae i. dedit (Saliis) L* odzn. záležící v . . ; *insignia regia C, regni C, imperatoris Cs, pontificalia L, quaestoria T; militaria Cs, sacerdotum L*; c) odznak, znak něčeho: *toga i. pacis C, bulla i. fortunae C; maeroris, virtutis C; morbi H*; ozdoba, okrasa: *his insignibus imperii* (pozemků) *venditis C*; znamení: *i., cum ad arma concurri oporteret Cs.*

īnsigniō, *īre, īvī, ītum* [*insignis*] vyznačiti, znatelným učiniti: *alqm tristi nota L* známkou přísnosti (t. j. nějakým přijmením, jež by jeho bezohlednost označovalo); *clipeum Io auro insignibat V* štítu (Turnovu) Io ve zlatě znakem byla (t. j. na štítě byla vyznačena, vypodobena); *annum di morbis insignivere T* bohové rok učinili význačným nemocemi; *alqm i. Plin* někoho označiti slovy, jmenovati.

īnsignis, *e* [*signum*] a) znamenaný, označený, znatelný: *bos maculis et albo V* bílými skvrnami; *homo omnibus notis turpitudinis C; i. aut aliqua parte membrorum inutiles Cu* nějak poznamenaní neb na nějakém údě zmrzačení; — zvl. vyznačující se něčím, nápadný: *Phoebus crinibus V, puella tenui fronte H; equus ostro V* vyzdobený; odt. absol. *insignes equi C* vyzdobení; *vestis i. auro Cu*; vyznamenávající se: *filius facie V* sličností; *genere C, forma V* krásou; b) přenes. význačný, nápadný, vyznamenávající se, pamětihodný, neobyčejný, stkvělý, do očí bijící: *i. documentum dare L* dáti zřejmý příklad pro výstrahu; *i. beneficium C* obzvláštní; *virtus C; i. camena H* vzletná píseň; *addere alias insignes constituit L* památné; *ut i. ad invidiam fortuna esset L* aby jmění bijíc v oči budilo závist; *i. titulus crudelitatis L* obzvláštní proslulost krutostí; *victoriam insignem facere L* vítězství zjevným učiniti, zjevné vydati svědectví o . . . (dle jin. stkvělým, slavným učiniti); *i. latro C* proslulý, pověstný; *impudentia turpitudo C.*

īnsignītē, adv. nápadně, neslýchaně: *homo i. impudens C; quo insignius L* aby tím nápadněji.

īnsignītus, *a, um* [vl. part. perf. od *insignio*] vyznačený, znatelný, význačný, patrný, nápadný: *lacus nomen ab hac fabula insignitius est L* název jezera jest význačnější dle této pověsti; *Capito insignitior infamia fuit T* Kapitonův hanebný čin více bil do očí.

īn-siliō, *īre, siluī* (*īvī L*), — vskočiti do něčeho, někam, na něco: *in equum L Cu, in phalangas Cs, ramis, puppi O, Aetnam H, undas O, huc O.*

īnsimulātiō, *ōnis, f.* [*insimulo*] obvinění, obžaloba, nařčení z něčeho: *probrorum, capitalis criminis C; falsa i. C.*

īn-simulō, *āre, āvī, ātum* (lživě) obviňovati, nařknouti: *probri, avaritiae alqm C; i. hominem discessisse C; veneficii T; alqm criminibus falsis O; quod i. C* co za vinu dávám, z čeho viním, co jako vinu vytýkám.

īn-sincērus, *a, um* nečistý: *quomodo i. apes tulerit cruor V* zkažená (hnilobou) krev jak vyvedla (zplodila) včely.

īnsinuātiō, *ōnis, f.* vlichocení se.

īn-sinuō, *āre, āvī, ātum* a) vkroutiti, vsunouti něco někam: *quacumque data intervalla essent, insinuabant ordines suos L* řady své vsunovali do mezer, kde se vyskytly; b) vniknouti, vplížiti se někam (obyč. refl. *se i.*, ale též nepřech.): *se inter equitum turmas Cs* vedrati se; *Tigris mari Persico se i. Cu* vlévá se; *in sermonem se i. C* vmísiti se; *in philosophiam se i. C* hluboko vniknouti; *malum i. in rem publicam C*; zvl. o stav. duš.: *per pectora insinuat pavor V* v prsa se vdírá strach; *in familiaritatem alcis se i. C* vlouditi se v přátelství něčí; *alci i. C* získati si přízeň něčí.

īnsipiēns, *entis* [*in, sapiens*] nerozumný, hloupý, pošetilý; jako subst. = blázen, pošetilec.

īnsipienter, adv. nerozumně, pošetile: *sperare C.*

īnsipientia, *ae, f.* nerozumnost, pošetilost, hloupost.

īn-sistō, *ere, stitī,* — **1)** a) postaviti se, stoupnouti na něco: *in iugo Cs*; *insistebat in manu Cereris simulacrum Victoriae C* na ruce *C.* stála socha vykračujícího Vítězství; dat.: *proximi iacentibus Cs* nejbližší stoupali na padlé; *institerant ramis O* postavily se na větve; stoupati do něčeho: *vestigiis abeuntium L* do šlépějí odcházejících (nepřátel); *vestigia i.* V první kroky učiniti; stoupati, vykračovati: *non i. poterant Cs*; *i. nequibat T* postaviti se nemohla; *digitis i. O* na prsty stoupati; vstoupiti na něco: *sceleratum limen V*; nastoupiti: *iter L, viam V*; na paty stoupati někomu, dotírati na někoho: *hostibus L, vis mali i. alci C, i. viventi H*; b) přenes. přikročiti k něčemu, dáti se do něčeho, horlivě něco konati, něčím se zabývati: *in bellum Cs, acrius i. obsidioni Cu; negotium i. C; Arpos oppugnare L; honoribus Plin, rei L, perdomandae Campaniae T*; v něčem vytrvati, pokračovati: *sic institit ore V* v řeči; *in exitium insistitur T* trvá se na; *contra i. C* dotírati slovy; *tempora institerant O* dostavily se, přišly; **2)** zastaviti, stanouti: *paulum i. C* (v řeči); *planetarum motus saepe insistunt C* pohyb oběžnic se často docela i zastaví; *singulis i. C* při jednotlivostech prodlévati.

īnsitīcius, *a, um* [*insitus*] o řeči: cizí: *sermo Plin.*

īnsitiō, *ōnis, f.* [**1.** *insero*] pův. zasazování, štěpování; čas sázení, štěpování.

īnsitīvus, *a, um* [*insitus*] štěpovaný: *pira H*; cizí, z ciziny zavedený; podvržený.

insitor, *ōris, m.* [*insero*] štěpovač.

īnsitus, *a, um* [vl. part. perf. od **1.** *insero*] pův. vsazený, vštípený; *insita pirus V* štěpovaná hrušeň; přenes. vštípený, vrozený, zakořeněný: *malum C, superbia i. ingenio L* hrdost povaze vrozená; *odium, amor, opinio, animi furor C*; řečn. adoptovaný: *in Calatinos C.*

īn-sociābilis, *e* nedružný, nespolečenský, nesnášelivý: *gens L,* dat. *nurui T* nesnášející se s..; *i. regnum T* netrpící nikoho jiného.

īnsōlābiliter, adv. neutěšitelně: *dolere H.*

īn-solēns, *entis* a) nezvyklý něčemu: *belli, bellorum Cs T, malarum artium S, obsequii T*; b) neobyčejný, nápadný, přehnaný, upřílišený, nemírný, neskromný, domýšlivý, drzý, nestoudný, zpupný: *verbum, homo C*; *erat i. in aliena re C* byl marnotratný v cizím majetku; *secundis rebus insolentiores Hirt* zpupnější, drzejší; *non sum tam i. in dicendo C* nejsem tak neskromným řečníkem; *laetitia H* nemírná; *exercitus H* plné zpupnosti.

īnsolenter, adv. neobyčejně, nemírně: *abuti alqa re C, se iactare in .. C*; prudce: *aestuare Cat*; zpupně, honosivě: *eludere L, gloriari C, se efferre C*; zřídka, málokdy: *i. et raro C.*

īnsolentia, *ae, f.* a) nezvyklost, novost, neobyčejnost: *verborum, loci C*; *rerum secundarum C* nezvyklé štěstí; *sermonis L, voluptatum C*; *mea i. H* má vyvýšenost; b) domýšlivost, pýcha, zpupnost: *hominis C*; *M. Antonii i. et superbia C* nestoudná drzost a zpupnost, drzá zpupnost; *huius saeculi i.* (naproti *continentia*) *C* marnotratnost.

īnsolēscō, *ere,* — [inch. od *insolens*] pyšným, zpupným se stávati, pýchati.

īn-solidus, *a, um* nepevný, slabý.

īn-solitus, *a, um* a) nezvyklý na něco, neznající něčeho: *i. genus servitii S, civitas i. rerum bellicarum S*; *equi tumultus insoliti L*; *ad laborem Cs*; absol.: *insolitae fugiunt in flumina phocae V* tuleni prchají do řek, ač jim jsou nezvyklí; *cur .. feminas in tantum virorum conventum insolitas .. prodire cogis? C* proč nutíš ženy, aby se dostavily do tak velikého shromáždění mužů, jsouce tomu nezvyklé?; b) pass. neobvyklý, cizí, neznámý: *genus dicendi C, lis C, labor O, libertas L, insolitum T* věc neobyčejná; *belli timor i. S* neobv. strach před válkou; c) neobyčejný, řídký, vzácný: *verbum, victoria C, spectaculum T, ratio dicendi C.*

īnsomnia, *ae, f.* [*insomnis*] bezesnost, nedostatek spánku: *insomniis fatigari S*; (*senectus*) *caret insomniis C* netrpí nespavostí = dobře spí.

īn-somnis, *e* [*in* priv. a *somnus*] beze spánku, nespící, bdělý: *homines T, Gyges H, draco O.*

īn-somnium, *ĭī, n.* [podle řec. *ἐν-ὕπνιον*] sen, vidění ve snu: *falsa ad caelum mittunt insomnia Manes V* klamné zjevy noční; *vexant me insomnia O* trápí mě sny.

īn-sonō, *āre, sonuī,* — zazvučeti, zavzníti: *unda, aether, nervus O; ventus V; illa . . delapsa per auras insonuit V* zašuměla rychle vzduchem prolétajíc; *flagello V* zasvištěti; *boreas O* hučí, skučí; *calamis O* pískati; *vento O* zašuměti; přech.: dáti zavzníti něčemu: *verbera V* = zapráskati, švihnouti.

īn-sōns, *ontis* bez viny, nevinný; o věc. neživ. ničím se neprovinivší; vazba: *alqa re, alcis rei*; neškodný: *Cerberus H* (neuškodiv ti).

īn-sōpītus, *a, um* neuspatelný, nespící: *draco O.*

īnspectiō, *ōnis, f.* [*inspicio*] prozkoumání, prohlédnutí: *rationum Plin* účtů.

īn-spectō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *inspicio*] opět a opět na něco pohlížeti, patřiti, dívati se: *timorem meum C*; obyč. abl. absol.: *inspectante alqo* před očima někoho.

īn-spērāns, *antis* nedoufající; mimo očekávání: *insperanti mihi cecidit C.*

īn-spērātus, *a, um* [*in* priv. a part. perf. od *spero*] neočekávaný, nečekaný; *ex insperato* neočekávaně; *clamor, qualis ex i. faventium (esse) solet L* pokřik, jaký při nenadálém obratu příznivci strhnou.

īn-spergō, *ere, spersī, spersum* [*spargo*] nasypati (o věcech sypkých), nakropiti, naliti (o tekut.); přenes. *egregio inspersos corpore naevos H* roztroušené (tu a tam) skvrny na krásném těle.

īn-spiciō, *ere, spexī, spectum* a) dovnitř něčeho hleděti, nazírati, nahlížeti: *machina domos V, Eos Romam O*; — spec. nahlížeti do knih: *libros Sibyllinos L, tabulas societatis, litteras, leges C; verba O*; do vnitřností: *fibras O, exta O T*; b) pohlížeti na něco, pozorovati, zpytovati, zkoumati něco: *vulnus L* ránu ohledávati; *vas C* prohlédnouti; *arma, equos L H*; — přenes. α) o lidech: *hominem i. C* zkoumati; *te a puero C* běh života od dětství; *alqm propius i. Plin* blíže poznati někoho; β) o věcech: *res sociorum L* věci spojenců prozkoumati; *fidem O* zkoušce podrobiti, přesvědčiti se o věrnosti.

īn-spīcō, *āre,* — [*spica*] zašpičatiti, zářezy shora dokola do dřeva učiniti, aby hořelo jako pochodeň: přiříznouti: *faces ferro V.*

īn-spīrō, *āre, āvī, ātum* a) zadouti do něčeho, na něco: *conchae O*; b) rozdmychati, roznítiti: *ignem, magnam mentem V, fortitudinem Cu*; c) vdechnouti: *animam O; venenum V* vlíti.

īn-spoliātus, *a, um* jako kořist nevzatý: *arma V.*

īn-stābilis, *e* a) pův.: na čem nelze státi: nestálý, vratký, kolísavý: *tellus, locus, naves O; pedes L* nemohoucí pevně stanouti; *cumba V, arbor V* (podříznutý); *aures i. O* volné, pohyblivé; *hostis i. L* neklidný; *manus Cu* sbory těkavé, loupeživé; b) přenes. nestálý, těkavý, vrtkavý: *animus V, fama T*; *res maritimae instabilem motum habent C* námořnictví vyznačuje se nestálostí, nejistotou.

īnstāns, *antis* [vl. part. praes. od *insto*] a) bezprostředně nastávající, přítomný: *bellum Cs C, tempus C, clades L, instantia* naproti *venientia, instans* (n.) naproti *futurum C* přítomné, přítomnost; — zvl. hrozící: *periculum N*; b) naléhající: *tyrannus H*; naléhavý: *cura T.*

īnstanter, adv. naléhavě, prudce: *concurrere T, petere Plin.*

īnstar, n. neskl. [pův. inf. n. *instare*, ustáleni se jazýčka na vahách] 1) o kvantitat. stejnosti: stejná, rovná váha, stejná tíže; často lze přeložiti: tak těžký, tak veliký, takový jako, rovnocenný: *omnia ex altera parte collocata vix minimi momenti i. habent C* sotva za mák váhy mají; *Plato mihi i. est omnium C* P. vyváží mně všecky, jest mi za všecky, pod. *unus dies immortalitatis i. fuit C* vyvážil nesmrtelnost; básn. bez srovnaného předm.: *quantum i. in ipso V* jaký to mohutný zjev, jaká to vznešenost v něm; — spec. α) rovný počet: tak hojný, četný, veliký (počtem) jako, tolik jako: *cohortes quasdam, quod i. legionis videretur Cs* rovnající se asi legii, *milites duarum i. legionum L* počtem rovni dvěma legiím; β) stejná velikost: tak veliký jako: *cybaea triremis i. C* tak veliká jako válečná loď;

i. montis equum aedificant V koně tak velikého jako horu; *clipei i. V* (o oku Polyfémově); *Nauportum, quod municipii i. erat T*; **2)** o kvalitativní stejnosti: náhrada, podoba, obraz; nazpůsob jako: *i. veris voltus tuus adfulsit H* jako jaro zasvitl; *aequoris i. exhorruit O*; *quasi puncti i. obtinet C* zaujímá, představuje jakoby střed; — o rovnosti vůbec: *latēre i. mortis erat C* rovnalo se smrti; *scelus hoc meriti i. habet O* rovná se zásluze, jest zásluhou.

īnstaurātiō, *ōnis, f.* obnovení, opětné zřízení: *ludorum C.*

īnstaurātīvus, *a, um* obnovený: *ludi C.*

in-staurō, *āre, āvī, ātum* [srov. *restauro*; přib. se σταυρός kůl] (vl. opět postaviti), obnoviti, opět zříditi, způsobiti: *sacra L*; *ludos L* uspořádati; *simite instaurata* (prolept.) *revisam proelia V* nové nechte mě vyhledati seče; *diem donis i. V* nový den (opět) začínat obětmi; *ferias Latinas L* slaviti, konati.

īn-sternō, *ere, strāvī, strātum* položiti něco na něco, pokrýti něco něčím, prostříti: *pulpita tignis H*; *equus instratus L* pokrytý čabrakou, osedlaný; *fulvi insternor pelle leonis V* pokryji se, obléknu si kůži lví.

īnstīgātor, *ōris, m.* popoháněč, povzbuzovatel: *sibi quisque T.*

īnstīgātrīx, *īcis, f.* podněcovatelka: *adversus alqm T.*

in-stīgō, *āre, āvī, ātum* [srov. στίζω, steh, něm. stechen] popichovati, drážditi, štváti: *Romanos in Hannibalem L*; *dea instigante L* ponuknutím bohyně; *te instigante C* na tvůj popud, na tvé pobídnutí; *iram i. T* ke hněvu popuditi, hněv vzbuditi.

īn-stillō, *āre, āvī, ātum* nakapati, po kapkách naliti: *oleum caulibus H*, *merum in ignes O*; přenes.: vnuknouti, vpraviti, dodati: *quiddam quasi animulae instillarunt C* trošku života, odvahy; *praeceptum auriculis H* ‚za uši si zapsati'.

īnstimulātor, *ōris, m.* podněcovatel: *seditionis C.*

īn-stimulō, *āre,* — bodcem, ostnem pohánět; podněcovati, popouzeti.

īnstinctor, *ōris, m.* podněcovatel (*alcis rei T*).

īnstinctus, *ūs, m.* podnět, popud: *divinus, caelestis C*, *centurionum T*, *purpuratorum Cu*; pud: *multa fecimus instinctu quodam Plin.*

īn-stinguō, *ere, stinxī, stinctum* bodáním pohánět; přenes. podněcovati, podrážditi, poštvati; obyč. jen part. perf.: **īnstinctus,** *a, um* podnícený, popuzený, podrážděný; *spiritu divino L* pobídnutý, nadšený.

īnstita, *ae, f.* [*insisto*] lem, obložení šatu; meton.: *i. nulla O* žádná vzácná paní.

īnstitiō, *ōnis, f.* [*insisto*] zastavení se: *stellarum C.*

īnstitor, *ōris, m.* [*insto*] podomní obchodník, kramář.

īn-stituō, *ere, stituī,* — **1)** pův. **a)** postaviti, vložiti něco někam: *vestigia nuda sinistri instituere* (perf. log.) *pedis V* (= *insistere*) nekrytými chodidly (holeněmi) levé nohy pevně stoupají; *amphora fumum bibere instituta H* postavení (nad ohniště), aby ssala kouř; **b)** vystavěti, postaviti, zdělati, zříditi, vytvořiti: *turres Cs*, *munitiones Cs*, *exedria C*, *officinas armorum N*; *amphora coepit institui H* začal jsi vytvářeti; *codicem i. C* hlavní knihu založiti; *dapes V* uspořádati; *exercitum C aciem Cs legiones S* postaviti; **2)** přenes. **a)** ustanoviti někoho, něco, zavésti, zařídit: *tutorem liberis C*, *remiges ex provincia Cs*; *accusatores C* postaviti; *alqos sibi instituunt amicos* (doplňk.) *C* ustanovují si, činí si přátele; *sollemne i. L* slavnost zařídit; *censum L*; *secunda classis instituta intra censum... L* pro druhou třídu stanoveno jmění mezi..; **b)** začíti, počíti s něčím, dáti se do..: *quaestionem de alqa re i. C* zavésti vyšetřování; *dies festos C*, *ludos O*, *novam religionem C*; *tabellarios C* dosaditi; podniknouti něco: *viam C*, *iter H*, *sermonem C*; *institutus cursus C* začatá plavba; *sicut facere instituistis C* jakož jste začali; *tigres subiungere curru V* začal; **c)** ustanoviti = rozkázati, umíniti si, záměr pojmouti: *castra munire Cs*, *cives ad necem producere C*; *montanos oppugnare L*; též s násl. *ut*; **d)** vzdělávati, vyučovati, poučovati: *adulescentes C*;

alqm terram vertere V = rolnictví naučiti; *alqm ad omne officii munus C*; *ita a maioribus instituti sumus Cs* předkové naši naučili nás, takovou zásadu nám vštípili; *elephantos i. Cu* cvičiti.

īnstitūtiō, *ōnis, f.* [*instituo*] **a)** zařízení: *conservare institutionem C* zvyklost zachovávati; *in ulla rerum i. C* v nějakém zařízení; **b)** vyučování, poučování, vzdělávání: *alcis rei* v něčem.

īnstitūtum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *instituo*] **a)** zřízení, zařízení, zvyklost, mrav, obyčej: *vetere instituto publicanorum C* dle starého zvyku; *a maioribus i. accipere C* po předcích zděditi; *i. vitae C*; — zvl. nařízení, zákon: *praetoris C*; *ex instituto L* dle dohodnutí; *contra instituta C*; *i. alcis sequi S* v duchu někoho jednati; **b)** podnik začatý, záměr, plán: *instituta absolvere C, manere in instituto C* = býti si důsledný; *i. vitae C N* životní program; *i. tenere C* zásady dbáti; *i. postulat C* zásada žádá; **c)** poučka, zásada něj. učení: *philosophiae C, Cynicorum Cu.*

īn-stō, *āre, stitī, instatūrus* **1)** pův. **a)** státi na něčem, zastaviti se, stanouti: *iugis V, in inimicissima civitate C*; **b)** býti blízko: *cum legionibus Varum Cs*; v patách jíti: *vestigiis i. L*; zvl. o čase: *ludi instant C* nastávají, co nevidět se budou konati; *hiems L, nox S*; odt. *instans* brzký; o věc. nepřij. hroziti: *poena C, bellum L, periculum CC*; *telum instare tremescit V* kopí hrozícího se děsí; **c)** ve sm. nepřát.: doléhati na někoho, dotírati, býti v patách: *hosti audacius i. NL*; *fugientibus O*; absol. *instatur LT* útočí se; *Volsci instabant eo magis L* dotírali; **2)** přenes.: **a)** doléhati, naléhati na někoho, v tíseň uváděti, dorážeti: *accusatori C*; *iam equitum clamor exire iubentium instabat L* jezdci s křikem doráželi (na ně) poroučejíce vyjíti; *nec praecedentibus insto H* nedoháním jdoucích napřed; *insto atque urgeo C* dorážeti nepopřávaje oddechu; **b)** trvati na něčem, neustále žádati něco: *i. poscere recuperatores C*; *obsidioni Cu* neustávati od . .; *de alqa re, ut*; **c)** úsilně něco konati, prováděti, úsilí věnovati něčemu: *Marti instant currum V* rychle kují; *instans operi regnisque futuris V* horlivě se starajíc o dílo a budoucnost říše; absol.: *instant ardentes Tyrii V* čile si vedou plni zápalu; *famae T* hledět si zjednati pověst; *vestigiis alcis i. Plin* v šlépějích někoho krátceti, napodobiti.

īnstrātus, *a, um* **1)** part. perf. s předložk. *in* viz *insterno*; **2)** *in* privat. nepokrytý, bez pokrývky: *cubile O.*

īn-strepō, *ere,* — zaskřípati: *axis V.*

īnstrūctē, adv. nádherně: *ludos instructius facere L* s větší nádherou, s krásnější výpravou.

īnstrūctiō, *ōnis, f.* [*instruo*] **a)** zřízení, vystavění: *balinei Plin*; **b)** spořádání, postavení: *signorum, militum C.*

īnstrūctor, *ōris, m.* připravovatel, uspořadatel: *convivii C.*

īnstrūctus, *a, um* [vl. part. perf. od *instruo*] **a)** spořádaný, zařízený; sešikovaný: *taberna, naves C*; *domus C* zařízený = bohatý; *exercitus L*; *instructo Marte V* loďstvem sešikovaným; *acies i. N* šik bitevní; **b)** opatřený, vystrojený něčím; *copiae* (*convivium*) *omnibus rebus C*; *provincia pecuniā C*; *instructam fidem gemmis sustinet O* drahokamy posázenou; *convivia regis i. pulchro apparatu O* hostina královská vypravená se stkvělou nádherou; **c)** připravený: *non dubitare . . quin i. venturus sit L* že přijde dobře jsa připraven; *Romanus dimicationi ultimae i. L* k poslednímu zápasu připraven; *dictis factisque ad fallendum instructis L* slovy i činy na klam nastrojenými; **d)** poučený v něčem, znalý něčeho (‚vyzbrojený'): *omnibus artibus, doctrinis C, ad dicendum C, in iure civili C.*

īnstrūmentum, *ī, n.* **a)** nářadí: *aratorum i. C, venatorium Plin, Verris* (domácí n.), *villae C* n. hospodářské; *militare Cs* výzbroj; *omni abiecto instrumento H* všecko nářadí (ševcovské) odhodiv = vzdav se svého řemesla; **b)** nástroj: *i. necis O*; *vile i. imbellium deliciarum Cu* = lyra; **c)** šat, okrasa: *anilia i. demere O*; *felices ornent haec i. libellos O*; **d)** přenes. nástroj, prostředek: *virtutis, bonitatis, sapientiae C, luxuriae C, imperii T.*

in-struō, *ere, strūxī, strūctum* a) vystavěti, zbudovati, zříditi: *muros N, aggeres Hirt, contabulationes Cs; tigna i. Cs* položiti; *tuguria conchis Cu*; b) zaříditi, připraviti, uspořádati: *epulas L, convivium Cu*; přenes. *accusationem C, fraudem L* zosnovati; *dicta ad fallendum L* na oklamání vypočítati; c) opatřiti, vystrojiti, vyzbrojiti, vypraviti něco něčím: *classem omnibus rebus C, agrum L* hospodářským nářadím opatřiti; *domum C* zaříditi; *hortulos instructos emere C* s celým příslušenstvím; *exercitum L* úplně vyzbrojiti; d) zvl. ve voj.: spořádati, v šik (bitevní) postaviti: *aciem, agmen, copias, legiones, ordines* atd. *CsCLCu; insidias L* zálohu postaviti; e) poučiti, vzdělati, vyučiti: *alqm alqa re C, ad alqd L* (navésti); připraviti: *se ad iudicium C; disciplinis instrui C; adulescentes ad omne officii munus C* dávati průpravu k . .

in-suāvis, *e* nepříjemný: *vita C, homo H.*

Insubrēs, *ium* a *um*, *m.* Insubrové, gallský kmen na lev. bř. Pádu mezi Ticinem a Addou s hl. m. *Mediolanum*; též jako adj.: *Insuber eques L* jezdec insuberský.

in-sūdō, *āre*, — zapotiti se při něčem: *quis (libellis) manus insudet vulgi H* aby je pošpinila zpocená ruka . .

insuē-factus, *a, um* [srov. *assuefactus*] ‚navyklý' = vycvičený: *equi Cs.*

in-suēscō, *ere, suēvī, suetum* 1) nepřech. zvykati si: *neu quibus largiri insuesceret S* a aby neuvykal jednotlivcům rozdávati; *quarum corpori insueverat T* na něž si byl navykl; *miles ad disciplinam L*; 2) přech. navykati někoho něčemu: *alqm alqd H.*

in-suētus, *a, um* 1) s předložk. *in*, viz *insuesco*; 2) s privat. *in* a) akt.: nezvyklý něčemu: *pugnae Cs, contumeliae C; navigandi Cs; moribus Romanis L; ad pugnam L, ad onera portanda C; i. vera audire L*; b) pass.: neobvyklý, neobyčejný: *pabula V, iter V, solitudo L; limen V* cizí; *sol O* neobvyklé světlo; *qui insueto sedente equite saeviebant L* kteří se plašili, ježto na nich seděli jezdci neobvyklí (jimž nebyli zvyklí).

īnsula, *ae, f.* a) ostrov; meton. též obyvatelé ostrova, ostrované *N*; čtvrť městská v Syrakusách na ostrově ležící *L*; b) komplex budov nebo jediná budova oddělená, o samotě stojící *CT.*

īnsulānus, *a, um* ostrovní; subst. ostrovan.

īnsulsē, adv. nechutně, neslaně — nemastně, bez vtipu: *dicere, interpretari C.*

īnsulsitās, *ātis, f.* nevtipnost, nudnost: *Graecorum C.*

in-sulsus, *a, um* a) neslaný, nechutný; b) přenes. nechutný, nevkusný, bez vtipu, nudný: *Epicharmus C.*

in-sultō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *insilio*] a) skákati na něčem, v něčem, poskakovati; *haedi floribus V* do květin, po květech; *eques solo V, fluctibus insultavere carinae O* ‚tančily'; *Priami busto H* na hrobě P.; *aquis i. T* do vody skákati; *i. nemus* (acc.) *V* tancem les probíhati; b) někoho napadati posměchem, posmívati se (pův. vskočiti, šlápnouti na mrtvolu protivníkovu): *iacenti O, alci in calamitate C, casibus alcis O; illum dominis insultasse L* že šlapal po . .; akk. *patientiam T, multos C*; též absol.: *ut insultant Rutuli V* jak v pýše (s posměchem) dorážejí.

in-sum, *esse, fuī* a) pův. býti v něčem, na něčem: *digitis anulus, fronti cornua O; in urbe homines C*; b) přenes. v někom, v něčem býti obsažen, býti vlastností, vězeti: *causa in alqo C, in uno omnia maleficia C, in imperatore quattuor res inesse oportet C* vojevůdce má se vyznamenávati, má míti; *in facie i. alqd S* tvář jeví, prozrazuje něco; dat. *magna cura duci L* vůdce má, *auctoritas sermoni S, rebus fides O* dostává se; *imago animo O* tkví.

in-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* vynaložiti: *sumptum in alqm, operam C*; věnovati: *paucos dies reficiendae classi T* opravě lodí; *interficiendi domini animum i. T* úmysl pojmouti.

in-suō, *ere, uī, ūtum* zašíti do něčeho: *parricidam in culeum C, femori O* (o Bakchovi); *aurum vestibus O* zlatem vyšívati; *insutus pelle O.*

in-super, adv. a) navrch, nahoru: *humum inicere L, Aetnam i. imponere V*;

svrchu: *iugum i. imminens L, specus i. onerare T*; **b)** nad to, kromě toho: *i. poenas expetere L; haec i. addidit V*; *i. his* (dat.) *V* kromě těchto.

in-superābilis, *e* nepřemožitelný: *genus bello VO*; nepřekročitelný: *Alpes L*; jemuž nelze uniknouti: *fatum O.*

in-surgō, *ere, surrēxī, surrēcturus* **a)** vzpřímiti, vztýčiti se, povstati: *insurgere haud licitum T* povstati není dovoleno; *insurgens Entellus, altior insurgens V* vztýčiv se; (*anguis*) *arduus insurgens V* do výše se vztyčuje; *equus i. Cu* vzpíná se; *remis i. V* do vesel se opříti; **b)** zdvihati se, strměti: *collis L*; *silex V, silva T, tenebrae V* vyvstávají, *aquilo H* zdvihá se; *regnis* (dat.) *O* proti říši povstati; *opes i. T* moc vzrůstá.

in-susurrō, *āre, āvī, ātum* pošeptati: *in aurem C, ad aurem Cs alci alqd C*; *Favonius insusurrat C* šeptá nám, upomíná nás.

in-tābēscō, *ere, tābuī,* — roztávati, taviti se, táti: *cera igni O*; ponenáhlu chřadnouti, mizeti: *diuturno morbo*; *pupullae intabescunt H* oči hasnou; *invidia O* stravuje se.

in-tāctus, *a, um* **a)** nedotknutý, netknutý; nepoškozený, neporušený: *corpus ferro L*; *cervix V* již se nedotklo jho; *integer et i. L* nezraněný; *optare emptum intactum Pallanta V* koupit P. nedotknutého, P. život; *pontem intactum sinere Cu*; *intactae boves H* (sc. *nullo mortali opere*); pod. *grege de intacto V*; *vestis O* čistý; *muri intacti L* na něž neučiněn útok; *intacta regio Cu* válkou ušetřená; *i. Britannus H* nepřemožený; **b)** přenes. nedotknutý, čistý, panenský: *Pallas H, virgo Cat*; netknutý: *bellum S*; prost něčeho: *superstitione Cu, cupiditate, infamia L*; *animus religione i. L* neznající rozpaků svědomí; *carmen Graecis intactum H* o niž se Ř. nepokusili; *nihil intactum neque quietum pati S* nic bez pokusu ani s pokojem nenechával.

in-tāminatus, *a, um* neposkvrněný, nezkálený: *honores H.*

in-tēctus, *a, um* nepokrytý, neoděný: *corpus, homo T*; *pedes intecti T* pouze v sandálech; přenes. duševní přímý, otevřený: *alci alqm i. efficere T.*

intēctus, partic. s předl. *in*, viz *intego.*

integellus, *a, um* [demin. od *integer*] dosti neporušený, bezúhonný, čisťoučký.

integer, *gra, grum* [*in* a *tango*] **I** původně neporušený, netknutý, v dobrém stavu **a)** tělesně: čerstvý, neseslabený, neunavený, svěží: *integri defatigatis succedunt Cs* čerství nastupují na místo unavených; *exercitus N*; *corpora i. L* svěží, zdravá; *integris viribus Cs* se svěžími silami; odt. obr.: *cum oppidanos eosdem integro semper certamini paucitas fessos obiceret L* pro nepatrný počet dávali se stále tíž v zápas s čerstvými; — zvl. ranami netknutý, neporaněný: *Horatius L, saucii et integri Cs*; *partim interficiuntur, partim integri procumbunt Cs* jednak neporaněni padají; *per integram pellem V* přes kůži neporušenou (neproraženou ranami); *integer aevi sanguis V* mladistvá, svěží krev; *integra facie L* se zachovalými rysy v obličeji; *integra valetudo C* kvetoucí zdraví; *pars corporis integra C* = zdravá; o mase: *int. aper H* čerstvý; **b)** kvantitativně: úplný, počtem plný, co do velikosti, síly nezmenšený, neztenčený: *integra praeda C* celá kořist; *i. annus, aestas, dies C H* úplný, celý, *consulta se integra habere S* ujednání že chová nezměněná t. j. v plné platnosti; *fames C* dokonalý hlad; *integra etiam tum domo sua T* kdy jeho rodina nebyla ještě ztenčena, nebyla bez potomstva; *Ofellum integris opibus novi non latius usum, quam nunc accisis H* jmění ještě neztenčeného neužíval hojněji než nyní skrovného; — zvl. o právu: *ius sanctum atque integrum C* svaté a nedotknutelné; **in integrum** *restituere C* v (dřívější) neporušený stav právní vrátiti, uvésti, **c)** kvalit.: neporušený, nesmíšený, čistý: *fontes integri H* (ἀχήρατοι); *i. sapor* (*vini*) *H*; *sanguis V*; **II** přenes. **a)** eth.: neposkvrněný, čistý, bezúhonný: *homo castus atque i. C*; *initia aetatis C, vita C*; *Diana H* panenská; *i. vitae* (gen. urč.) *H* člověk života bezúhonného; *i. in omnibus vitae partibus C*; *integrae virgines Cat*; **b)** spec.: neporušený, nepodplacený, nepodplati-

telný, nestranný, poctivý: *iudicium T* nestranný, *integris animis diiudicare T* nestranně; *i. laudo H.* nepředpojatě; *nemo incorruptus, nemo i. C; testis C; esse integrum C* býti nestranný; **c)** psychol.: vášní atp. netknutý, prost něčeho: *adhuc i. H* (sc. *ab amore*) lásky dosud neznající; *integra mente C* = s mysli zločinného úmyslu prostou; *i. a coniuratione T* nemající účasti v..; **d)** netknutý = nerozhodnutý, neprojednaný: *res, omnia, causa C*; *sibi de alqa re integrum reservare C* ponechati si volnost jednání v něčem; *non est integrum* s inf. *C* není již v možnosti něci, není volno, možno; *causa integra T* pře nerozsouzená; *certamen L* nerozhodnutý spor; pod. *integra omnia relinquere Plin*; — spec. *loca integra Cs* = místa nejsoucí v moci nepřítele; *gentes integrae C* = *nondum bello lacessitae*; *res* **in integrō** *est alci C* míti volnost jednání; **e)** nový, čerstvý: *labor C, bellum S*; **dē integrō** *C* znova, opětovně; pod. **ab integrō** *V* opět, znova.

in-tegō, *ere, tēxī, tēctum* pokrýti, přikrýti; přenes. kryti, chrániti: *Romanos L.*

integrātiō, *ōnis, f.* obnovení (*alcis rei*).

integrē, adv. **a)** úplně: *mutare avaritiam alcis T*; **b)** nestranně: *iudicare C*; bezúhonně: *agere T*, poctivě, spravedlivě, neziště: *Galliam regere T, in alqa re versari T*; správně, čistě; *dicere C.*

integritās, *ātis, f.* neporušenost **a)** pův. *corporis C, valetudinis C*; **b)** přenes. bezúhonnost, počestnost, poctivost; — o řeči: čistota.

integrō, *āre, āvī, ātum* [*integer*] v bývalý stav uvésti: *artus elapsos T*; obnoviti: *pugnam, caedem, seditionem L*; *i. lacrimas L* nové a nové slzy vzbuzovati, vyluzovati, opětovně rozplakati; *carmen V* (žalostnou) písničku stále zpívati.

integumentum, *ī, n.* [*intego*] pokryvka, kryt: *consaepti L*; poklička: *lanx cum integumentis L*; přenes. zástěra, maska: *flagitiorum, frontis C.*

intellēctus, *ūs, m.* porozumění: *boni T* pro dobro; *i. insidiarum T* tušení úkladů; pass. *hiems intellectum ac vocabulum habet T* jest představa, pojem zimy a má též název.

intellegēns, *entis* (pozd. *intelligens*) něčemu rozumějící, rozumný, znalý něčeho, znalec: *in hisce rebus C, cuiusvis generis voluptatis C; imminentium T* budoucnost tušící; *existimator doctus et i. C* kritik učený a důmyslný; samost. subst.: *intellegentium iudicium C* úsudek znalců.

intellegenter, adv. s porozuměním: *audire C, lectitare Plin.*

intellegentia, *ae, f.* **a)** chápavost, rozum, soudnost; *in nostram i. cadit C* může námi býti pochopeno; **b)** znalost něčeho: *ruris C, in rebus rusticis C*; *pecuniae quaerendae C*; — zvl. znalectví: *in eo homine i. est C* = sbírá jako znalec (nikoli z lakoty); **c)** představa, pojem: *rerum intellegentiae C*; *in gustatu et odoratu est quaedam i. C* v chuti a čichu spočívá jakási soudnost, představivost; *difficilis erat animi i. C* bylo těžko si představiti ducha.

intel-legō (poklass. *intelligo*), *ere, lēxī, lēctum* [*inter-lego*] **a)** (vl. rozbírati), rozumem něco vnímati, poznávati (naproti smyslovému vnímání čili cítí): *i. et iudicare C*; *fraudem Cu*; *voluptatem C*; *intellexit insidias sibi fieri N* poznal (z posunků), že se proti němu něco kuje; **b)** dovtípiti se, pochopiti, domysliti se, usouditi: *facile intellegi potest N* lze se snadno...; *facile intellectu est H*; *sententiam, rem, rationem C*; *Catonem sua aetas non intellexit T* Katona nepochopili vrstevníci jeho; *non acriter intellegens C* nepříliš bystře chápající; *quatenus intellegit C* pokud sahá jeho chápavost; *ex quo intellegi potest N* = důkaz to, že...; **c)** rozuměti něčemu, někomu: *quem legatum ita intellexit Plin* tak mu porozuměl; *quod nemo intellegit C* čemu nikdo nerozumí; *non multum in ea re i. C* málo rozuměti z něčeho; **d)** věděti, vědomost míti: *intellego, quid loquar C* vím, co mluvím; *qui prudenter intellegit C* dobrý znalec; **e)** myslit si, představiti si: *sanguinem quid intellegis? C* co si představuješ slovem ‚krev'?; *nullum bonum intellegere posse C* nemoci si představiti bez...

Intemeliī, *ōrum, m.* Intemeliové, ligurský kmen na vých. svahu přímořských Alp. Hlavní město jejich **Album Intemelium,** ve výslovnosti **Alb-intemelium,** později také pouze **Intemelium,** *iī, n.*

in-temerātus, *a, um* neposkvrněný, čistý.

in-temperāns, *antis* nemírný, míry nešetřící, bezuzdný: *homo, vir C, animus L*; bezohledný: *fui in te i. C.*

intemperanter, adv. nemírně, bez míry, bezuzdně, vášnivě, náruživě.

intemperantia, *ae, f.* nedostatek pravé míry, nezdrželivost, bezuzdnost (v čem *alcis rei*); zvl. α) nedostatek míry v jednání, pýcha; β) nedostatek kázně, nekázanost.

intemperātē, adv. nevázaně, výstředně: *vivere C.*

in-temperātus, *a, um* nemírný: *benevolentia C.*

in-temperiēs, *ēī, f.* **a)** pův. nestálé počasí, drsnost: *caeli, verna, anni L*; *solis L* nemírné horko; *aquarum L* přílišné deště; **b)** přenes. neumírněnost, zpupnost, pýcha: *amici C*; nekázeň: *cohortium T.*

intempestīvē, adv. nevčas, nevhod: *adire ad alqm C, iuvare alqm T* (s pomocí přijíti nevhod).

in-tempestīvus, *a, um* nevčasný, nevhod: *intempestivā turbantes festa Minervā O* nevčasnou prací.

in-tempestus, *a, um* nevčasný zejm. *nox intempesta* čirá, úplná, hluboká noc (zvl. doba před půlnocí), srov. *ἀωρία* (*νυκτός*); přenes. *intempestae Graviscae V* nezdravé.

intemptātus viz *intentatus.*

in-tendō, *ere, tendī, tentum* **1)** pův. **a)** napnouti, rozepnouti, roztáhnouti: *vela V*; *stuppea vincula collo intendunt V* provazová pouta kolem krku napínají (připínají): *arcum i. CVO, tormenta Cu*; spec. α) *se i.* rozkládati se: *nubes caelo se intendunt Cu, tenebrae se i. L, nox se i. L* rozkládá se, hostí se kolem; β) *i. alqd alqa re* potáhnouti něco něčím: *intendit locum sertis V* natahuje, rozestírá věnce kolem (hranice); (*iubet*) *intendi brachia velis V* plachty natáhnouti na ráhna; *tabernacula intenta carbaseis velis C* stany potažené plachtami kmentovými; *brachia tergo i. V* na ruce navléci řemení; *i. alqd alci rei VO* něco kolem něčeho natáhnouti; **b)** za nějakým cílem natáhnouti, vztáhnouti: *palmas, brachia O, manus L T, dextram ad statuam C*; s dat. *brachia remis V* k veslům vztažené, na veslech natažené; *manus verberibus T* po ranách; — spec. o zbrani: namířiti, nastaviti: *tela C, hastas L, sagittas Cu*; *telo intento stare L* státi s vytaseným mečem; odt. obr. *tela intenta iugulis civitatis C* zbraň napřažená na hrdlo obce; **2)** přenes. α) napínati = stupňovati, sesilovati, zvětšovati: *vocem V*; *curam Cu, formidinem, odium, gloriam, cupiditates T, ardorem exercitus T, luxum principis T*; *officia S* svou horlivost; β) *se i. C* namáhati se; *in alqd* proti něčemu usilovati; γ) zamířiti: *eo, quo intendit, .. perveniat C* kam zamířil; s acc. *iter i. L* cestou zamířiti, *fugam i. ad alqd L Cu* na útěk se dáti směrem k; *quocumque intenderat S* očkoli usiloval, se pokusil; *novum alveum i. Cu* nové řečiště si raziti; δ) namířiti proti někomu něco, ohrožovati někoho něčím: *periculum in omnes intenditur C* jest namířeno proti všem; *bellum in alqm L, facinus O, dolum Cu*; ε) ducha, mysl upříti na něco, umíniti si, předsevzíti: *animum ad n. in alqd C, animum rebus honestis H, mentem C, cogitationes ad alqd L; quod intenderat perficere non potuit S C* co si umínil = záměr svůj; zamýšleti: *fuga salutem petere Cs*; ζ) úsilovně tvrditi něco: *Lupus i. coepit* s acc. c. inf. *C.*

in-tentātus, *a, um* pův. nedotknutý; přenes. o co se kdo nepokusil: *iter T* (naproti *solitum*) neobvyklá (kudy nebylo obyčejem choditi); *nil i. liquere H* není nic, oč by se nebyli pokusili; *fortuna O, sors V* nezkoušená, bez pokusu; *intentatus et novus* (*equus*) *C* nevyzkoušený (jiné čtení *intractatus*); *quibus intentata nites H* jimž jsouc neznáma.

intentē, adv. pozorně; napjatě, s napětím, prudce (*pugnare L, petere C*); pečlivě (*custodias servare L*), horlivě:

delectus habere L, bellum apparare L, se excusare T.

intentiō, *ōnis, f.* **a)** napětí: *i. corporis, animi C, cogitationum i. C* napjaté přemýšlení; **b)** péče, námaha, úsilí *Plin*; **c)** pozornost: *animus intentione . . . considerabit C* pozorně; *i. vultus T* napětí ve tváři, napjatý výraz; *i. lusus* (gen. obj.) *L* pozornost věnovaná hře; *auditorum Plin*; **d)** záměr, vůle: *adversariorum C.*

intentō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *intendo*] napřahovati, stále míříti: *manus in alqm L, sicam, gladium alci L C* tasiti proti někomu, *tela in alqm T*; přenes. hroziti někomu něčím: *ictus T, arma Latinis L* válkou ohrožovati; *viris intentant omnia mortem V* vše hrozí smrtí; *terrorem alci i. T.*

1. intentus, *a, um* [vl. part. perf. od *intendo*] **a)** napjatý: *arcus Cu O, chordae C*; *brachia V* natažené; *tabernacula C* potažené; obr.: *i. labor O* usilovná práce; *intentior disciplina T* přísnější kázeň; *pretium T* zvýšená; *intenti milites T* horliví; **b)** pozorný, horlivě zaměstnaný, k boji pohotový: *intenti exspectant signum V* napjatě, pozorně očekávají znamení; *intenti paratique S*; *cum intentum se esse simularet L* stavě se horlivě zaměstnaným; *deinde ipse i. propere sequi S* k boji jsa uchystán; *intentos proelio habuerat S* udržel je v napětí k boji, zabrané do boje; *intentus operi L* zabrán do práce; *agendo censui T*; *ad proelium T*; *intentos volvens oculos V* kouleje očima (na zem) upřenýma.

2. intentus, *ūs, m.* napřahování, vztahování: *palmarum C.*

intepēscō, *ere, tepuī,* — zahřáti se.

inter [vl. kompar. k *in*, srov. superl. *intimus*] pův. jako adverb. v klass. lat. se nevyskytuje leč v t zv. tmesi a ve složeninách; klass. jako předl. s akk. mezi **a)** místně: **α)** pův. *i. Sequanos et Helvetios Cs* mezi Sequanskem a Helvétskem; *i. Padum et Alpes L*; *Faesulas inter et Arretium L*; *inter manus auferri C* pod rukama; *i. manus habere C* v rukou: *i. ora maestorum parentum V* před očima, *manus i. parentum V* v náručí; též o množství: *i. homines esse C* na zemi dlíti; *i. tela versari C, i. feras aetatem degere C*; *i. sepulcra Curiatiorum L* v blízkosti náhrobků C.; *se i. tela et gladios patris elapsum L* z dosahu zbraní a mečů uniknuv; k označ. bydliště urč. třídy lidí: *i. falcarios C* v ulici srpařské; *i. lignarios L* v ul. dřevařské; odt. *quaestio i. sicarios C* pro úkladnou vraždu; — zvl. výrazy: *i. paucos L* jako málokteří; *i. omnia Cu, cetera L* především, obzvláště; *i. alia L* mimo jiné; *i. manus sunt omnia vestras V* jest vám vše na snadě; **β)** přenes.: *pacem i. duas civitates conciliare N* mír zjednati mezi dvěma obcemi; *i. bellum et pacem dubitare T* býti na vahách mezi válkou a mírem; *inter infensos vel obnoxios T* mezi rozhořčenými neb podlízavými; *i. fugas pugnaeque consilium L* jsouce na vahách, mají-li se dáti na útěk či do bitvy; — zvl. o rozdílu: *quid interest i. periurum et mendacem? C* jaký jest rozdíl mezi křivopřísežníkem a lhářem?; **b)** reflex. o poměru vespol.: *i. se, nos, vos* vespolek, navzájem; leckdy lze přel. adjektivem: *auxerunt i. se opinionem L* vzájemné mínění o sobě, vzájemnou vážnost; *affinitas i. vos L* vespolné příbuzenství; *i. nos* zvl. o důvěrném sdělení ‚mezi námi'; **c)** o zvl. části celku: *i. primores L* mezi předáky; *i. suos C, i. aequales N*; *i. quos L*; *i. praecipua saeculi ornamenta numerandus Plin* jest jej čítati k předním okrasám našeho věku; **d)** časově: **α)** mezi (o dvou dobách): *i. horam tertiam et quartam L; i. binos ludos C*; **β)** za, průběhem: *i. tot annos LC, i. noctem L*; *i. omne tempus L* po všechen čas; *i. initia Plin* na začátku: *inter caedes cedentiaque agmina V* any voje jeho jsou rubány a ustupují; *i. fulmina C* za blýskání; *i. vina H* za pitky; *inter haec L* zatím; *i. arma C* za války.

inter-aestuāns, *antis* nadouvající se: *stomachus Plin.*

interāmenta, *ōrum, n.* dříví stavební pro vnitřek lodí *L.*

Interamna, *ae, f.* [srov. Meziříčí] **1)** město v Umbrii, nyn. Terni, rodiště Tacitovo; **2)** město v Latiu u řeky Liris; adj. **Interamnānus,** *a, um* z Interamny;

Interamnās, ātis (*ager L*) a obyv. **Interamnātēs** Interamenští.

inter-ārēscō, *ere,* — (dočasně) vyschnouti.

intercalāris, *e* neb **intercalārius,** *a, um* vkladný, přestupný: *mensis L*; *Calendae SL* 1. den přestupného měsíce.

inter-calō, *āre, āvī, ātum* (veřejným vyvoláváním) vkládati, vsunouti; absol.: *hoc anno intercalatum est L* tohoto roku byl vsunut přestupný měsíc (což bylo pravomocí pontifikŭ); přenes. *poenam i. L.* odložiti.

inter-capēdō, *inis, f.* přerušení: *intercapedinem scribendi facere u C* psaní přerušiti; *i. molestiae C* přestávka.

Intercatia, *ae, f* pevnost v Hispanii u Saragossy.

inter-cēdō, *ere, cessī, cessum* a) pův. α) mezi něco vstoupiti n. mezi něčím kráčeti: *inter singulas legiones impedimenta Cs* vozatajstvo mezi jednotlivými legiemi; *etsi nemo intercedebat C* ač nebylo nikoho mezi nimi; β) mezi něčím ležeti, rozkládati se: *perpetua palus Cs, silvae C*; γ) časově: mezi něčím uplynouti: *nox nulla, annus, unus dies C, pauci dies L*; b) přenes. α) o událostech: padnouti, připadnouti: *in bello magni casus intercedunt Cs* ve válce stávají se významné případy; β) o poměrech: býti, trvati: *affinitas, consuetudo alci cum alqo C, inimicitiae C L, bella Cs, aemulatio inter illos N*; γ) o osobách: zakročiti a to příznivě: *pro alqo C* v zájmu někoho; v peněž. zálež. zaručiti se: *sestertium sexagies pro alqo C*; nepříznivě: zakročiti = odporovati, veto položiti (o tribunech lidu); též absol.: *si intercessum sit C* stalo-li se zakročení, bylo-li podáno veto; proti někomu: *alci i. C*; vazby: *ne, quominus*; vůbec: proti něčemu se stavěti: *imaginibus T.*

iuterceptiō, *ōnis, f.* [*intercipio*] vzetí.

interceptor, *ōris, m.* [*intercipio*] zpronevěřitel, odcizitel (jenž někomu něco ‚před nosem' vezme) *alcis rei L T.*

intercessiō, *ōnis, f.* [*intercedo*] a) zakročení proti něčemu: *empta intercessione C* koupením tribunského veta; přenes. právo zakročení, veta: *i. libera Cs*; b) zprostředkování, zaručení: *pecuniarum C, intercessionem alcis parare C.*

intercessor, *ōris, m.* [*intercedo*] a) zprostředkovatel, rukojmí, ručitel: *isto intercessore C* za jeho ručení (kdo se zaručí za cizí dluh); *intercessorem quaerere C* ručitele hl.; b) odpůrce (jenž proti něčemu zakročuje): *legis L, legi C, rei malae C.*

1. inter-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedo*] protíti, přeříznouti: *intercisae venae T*; *commentarios Plin* listy ze zápisků vyřezati; *pontem L* prolomiti, *montem C* prokopati; *venas fontis Hirt* skopati, odkopati; *iugum intercisum a castris Hirt* odříznutý, oddělený.

2. inter-cidō, *ere, cidī,* — [*cado*] a) padnouti mezi něco: *telum inter corpora L*; b) přijíti na zmar, zahynouti: *inimici C*; — zvl. vypadnouti z paměti: *consulatus memoriā L, nomen O T, alqd alci H.*

intercinō, *ere,* — [*cano*] zpívati mezi něčím: *neu quid medios intercinat actus H* a ať nezpívá něco mezi jednáním, co by . . .

inter-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capio*] a) zachytiti: *tela et pila Cs, epistulam Cu, brachium Cu* ruku napřaženou k ráně; *commeatūs Hirt* vozy se špíží; *hostes in fuga Hirt* překvapiti a zastaviti; *Rhoetus hastam intercipit V* zachytí oštěp = jest trefen oštěpem (jinému určeným); b) přenes. α) zameziti, přerušiti: *iter LCu, usum aurium Cu* poslechu, slyšení brániti, překážeti; *praeceps in salum murus pedestre iter interceperat Cu* zeď do moře spadající nepřipouštěla pěší cestu (nedovolovala přístupu pěšky, po suchu); *loca opportuna L* odříznouti, *hostium ingressum T* zameziti; β) vzíti, odníti, vyrvati: *honorem C; venenum C* odstraniti; *pecuniam e publico T*; *neci interceptus O* smrti vyrvaný; *solem, gloriam Cu; spem anni O* zničiti; pod. *Cererem O*; *i. alqm veneno T Plin* usmrtiti jedem, otráviti.

intercīsē, adv. nesouvisle, nespořádaně: *dicere alqd C.*

inter-clūdō, *ere, ūsī, ūsum* a) s předm. věc.: uzavříti, zameziti, překaziti něco někomu *alqd alci: aditum C, itinera Cs, fugam Cs C, vocem L, spiritum Cu L* dýchá-

ní znemožniti (*intercluso spiritu extincti sunt* zalknutím zahynuli); *spem alcis rei L* vzíti; b) s předn. osob.: odloučiti, odříznouti, odděliti někoho od něčeho, něco někomu zameziti (*alqm alqa re* n. *ab alqa re*); *intercludi ab oppido L* odtržen býti od města (zaskočen se strany města); *saepe eos interclusit hiems V* zdržela bouře; *interclusus L C* odloučený; — spec. uzavříti, obklíčiti někoho něčím: *metus, ne intercludamini C, angustiis Cs, praesidiis C*; metaf. *dolore intercludor C* bolest mi brání.

inter-columnium, *iī, n.* mezisloupí (prostor mezi sloupy).

inter-currō, *ere, currī, cursum* vběhnouti mezi něco: *misimus, qui intercurrerent C* (mezi řady bojujících): zprostředkovati; vmísiti se: *dolor exercitationibus C;* zatím někam běžeti: *Veios L.*

inter-cursō, *āre* [freq. k *intercurro*] vbíhati (útočně): *barbari L.*

inter-cursus, *ūs, m.* [*intercurro*] vkročení, vběhnutí: *i. suorum L, repentinus L*; zakročení, vmísení se: *consulum L, tribunorum T.*

inter-cus, *cutis* [utvoř. z *inter cutem*] podkožní: *i. aqua C* vodnatelnost.

inter-dīcō, *ere, dīxī, dictum* a) pův. zapověděti, zakázati *alci alqd LNO, alqd C, alci alqa re C, ne Cs C*; b) zvl. v právn. *alci aqua et igni i. C Plin* dáti do klatby někoho; *sacrificiis i. alci Cs* vyloučiti z obětí; o zákazu praetorském: *praetor interdicit de alqa re C* zakazuje užívání něčeho.

inter-dictiō, *ōnis, f.* zákaz: *finium L* vstoupiti do území; dání do klatby, klatba: *aquae et ignis i. C.*

inter-dictum, *ī, n.* [vl. subst. part. perf. od *interdico*] zákaz, zápověď: *sceleris, Caesaris, deorum C*; zvl. zápověď praetorská, rozhodnutí, nález: *per interdictum alqd repetere, constituere C*; *in hoc interdicto C* v této rozhodčí formuli.

interdictus, *a, um* zakázaný, zapovězený: *voluptas H, spes O.*

inter-diū, adv. [*dies*] za dne, ve dne, přes den.

inter-ductus, *ūs, m.* znaménko rozdělovací, interpunkce: *librarii C.*

inter-dum, adv. čas od času, časem, někdy.

inter-eā, adv. a) časově: zatím, mezitím; *i. lustrabo Maenala V* občas; b) advers. zatím však; *cum i. C.* kdežto.

interemptiō, *ōnis, f.* [*interimo*] zahubení, zničení, zabití.

inter-eō, *īre, iī, itūrus* zajíti, zaniknouti; zahynouti, zemříti: *stilla mellis in magnitudine maris C* zaniká v ohromnosti moře; *pergunt i. lunae H* o ubývání měsíce; *domus O*; *aestas interitura H* letní doba, jejímž účelem jest zajíti; *res publica, cultus Cereris, sacra Clodiae gentis C*; *ignis C* uhasíná; *statuae C* berou zkázu; *pecunia interibat N* přicházely na zmar; *inteream, si valeo H* ‚ať zhynu' (srov. ‚ať se propadnu') mohu-li.

inter-equitō, *āre* mezi něčím, někudy projížděti (alqd).

inter-fātiō, *ōnis, f.* [*fari*], vskočení do řeči, námitka.

interfectiō, *ōnis, f.* vražda, usmrcení.

interfector, *ōris, m.* vrah (alcis); **interfectrīx,** *īcis, f.* vražednice.

inter-ficiō, *ere, fēcī, fectum* skoliti, utratiti, usmrtiti, zavražditi *alqm*; o věcech: zničiti: *messes V, exercitum N.*

inter-fluō, *ere, flūxī,* — téci mezi něčím: *quam (urbem) Sangarius interfluit Cu* jímž S. protéká; *unda saxa interfluens Cu* voda balvany protékající; *Naupactum et Patras L* mezi N. a P.

inter-for, *fārī, fātus sum* do řeči vskočiti někomu buď absol. n. alqm; někoho v řeči přerušiti.

inter-fulgēns, *entis* [*fulgeo*] probleskující: *aurum L.*

inter-fūsus, *a, um* [*fundo*] mezi něčím rozlitý, tekoucí: *novies Styx i. V*; *interfusa nitentes aequora Cycladas H* moře rozlité, rozkládající se mezi K.; *maculis interfusa genas V* mající tváře podlité skvrnami.

inter-iaceō, *ēre,* — ležeti mezi něčím (*alqd* n. *alci rei*) *LPlin.*

inter-iaciō viz *intericio.*

inter-iciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] vhazovati, vkládati, stavěti něco do něčeho: *pleraque Latino sermone T* do řeči vkládati, promlouvati latinsky; *sagittarios inter equites Cs* postaviti; *preces T* vměšovati; *librum i. C* mezitím napsati.

1. inter-iectus, *a, um* [vl. part. perf. od *intericio*] vložený, položený mezi něco, le-

žící mezi něčím; *interiectae collibus convalles L* údolí mezi pahorky se rozkládající; *murus oculis i. C* mezi očima stojící (o nose); *saxis interiectis Cs* vloženými balvany; *i. exercitus T* tam ležící; *aliquid quasi longo intervallo interiecto videre C* viděti něco jakoby ve velké vzdálenosti; *interiecti inter philosophos et eos C* stojící uprostřed mezi . .; časově: *interiecto brevi spatio Cs* po (uplynutí) krátké době; *anno, aliquot diebus CsL* po roce, po několika dnech.

2. inter-iectus, *ūs, m.* [*intericio*] vložení, vsunutí, místně: *interiectu terrae C* postavením se země (mezi slunce a měsíc); časově: mezidobí, lhůta, doba: *noctis T* po uplynutí noci; *paucorum dierum T* lhůta několika dní.

inter-iiciō viz *intericio.*

inter-im, adv. [srov. *in-de*] zatím, mezitím; někdy s vedl. význ. omezovacím = prozatím (*TC*).

inter-imō, *ere, ēmī, emptum* odstraniti, zničiti, zahubiti; metaf. místo usmrtiti, zahladiti, utratiti: *Sp. Maelium . . occupatum interemit C* = φθάσας ἀπέκτεινεν; *stirpem virilem L.*

interior, *ius* [kompar. od *inter*] vnitřnější, vnitřní: *aedium pars C parietes C; tectum, domus V* vnitřek domu; *nationes C* národové dále dovnitř bydlící, vnitrozemští; *gyrus H* = kratší; *i. nota Falerni H* druh vína hlouběji ve sklepě ležící = lepší; bližší: *ripa L, rota O* (cíli), *sponda O* strana ke zdi obrácená; *i. ire O* jíti po pravé straně; *naves interiores ictibus tormentorum erant L* byly blíže dostřelu hrubých kusů (takže nemohly býti zasaženy); pod. *i. periculo vulneris L* příliš blízko, aby mohl býti poraněn; přenes. důvěrný: *amicitia L, comes O*; tajný: *consilium N, litterae C; haec interiora Luculli C* tuto důvěrnější, méně známou učenost; *i. potentia T* větší vliv důvěrníků; jako subst. *interiora alcis rei* vnitřek, nitro; adv. *interius* hlouběji uvnitř. Superl. **intimus** v. t.

inter-itiō, *ōnis f.* [*intereo*] zaniknutí, záhuba, zkáza: *aratorum C.*

interius viz *interior.*

inter-itus, *ūs, m.* [*intereo*] zánik, záhuba, zkáza alcis; *optimatium C* pád

inter-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* spojiti; *dextrae interiunctae L* pravice podány.

inter-lābor, *lābī, lāpsus sum* mezi něčím se sunouti, plynouti: *aquae V.*

inter-legō, *ere,* — mezi něčím sbírati: *frondes interque legendae V* listy protrhávati.

inter-linō, *ere, lēvī, litum* α) uvnitř vymazati: *caementa luto L, murum bitumine Cu*; β) vymazováním falšovati: *tabulas, codicem, testamentum C.*

inter-lūceō, *ēre, lūxī,* — prosvítati: *terrena animalia* (v jantaru) *T*; *duos soles nocte interluxisse L* za noci zasvítila; *corona V* kruh vojska jest průhledný = řídký; *interlucet alqd inter . . et inter L* jeví se rozdíl mezi . .

inter-lūcescō, *ēre, lūxī,* — prosvitnouti, rozjasniti se: *noctu interluxit L* za noci objevil se jas.

inter-lūnium, *ī, n.* [sc. *tempus*] doba mezi starým a novým měsícem, meziluní, nov.

inter-luō, *ere,* — omývati, oplachovati, mezi něčím téci: *saxa Cu, Capreas T*; *quantum interluit fretum? L* jak veliký jest ten průliv? (= malý).

inter-mēnstruus, *a, um* meziměsíční: *tempus C* doba nového měsíce; subst. **intermēnstruum,** *ī, n.* novoluní, nový měsíc.

1. in-terminātus, *a, um* [*terminus*] neomezený, bezmezný: *magnitudo C.*

2. inter-minātus, *a, um* [*minor*] hrozbami zapovězený: *cibus H.*

inter-misceō, *ēre, miscuī, mixtum* přimísiti, vmísiti mezi něco alci alqd.

intermissiō, *ōnis, f.* [*intermitto*] přerušení: *sine intermissione C* bez ustání; *fit i. saepe C* často jest příležitost přerušiti; *per intermissiones L* s častějšími přestávkami.

intermissus, *a, um* [part. perf. od *intermitto*] přerušený: *planities Cs*; vložený: *trabes intermissae paribus spatiis*; *per intermissa moenia L* mezerami v hradbách; *loca custodiis intermissa L* místa, na nichž není hlídek; *verba i. O* trhaná; *tecta villarum Plin* přerušovaná řada střech letohrádkových.

inter-mittō, *ere, mīsī, missum* **1)** přech. přerušiti něco, nechati něčeho, ustati od něčeho: *iter Cs, bellum H, delectum C, magistratum C* nechati dočasně neobsazen; *rerum curam T*; o čase: nechati uplynouti, promeškati: *diem CsC, noctem Cs; nulla pars temporis ad laborem intermittitur Cs* pracuje se bez nejmenší přestávky; *dies intermissus C* promeškání jednoho dne; med. *vento intermisso C* když vítr ustal; *triduo intermisso CsC* po třídenní přestávce, po třech dnech; **2)** nepřech. přestávati, ustávati; *qua flumen intermittit Cs* kde řeka nechává mezeru; *non intermittunt hostes Cs* bez ustání, rovnoměrně postupují; *proelia non intermittunt Hirt* trvají dále.

inter-morior, *morī, mortuus sum* zemříti, odumříti, vyhynouti, zahynouti: *officium non intermoriturum C* že přátelská služba neupadne v zapomenutí; *civitas L; ignis intermoritur Cu* uhasíná.

inter-mortuus, *a, um* **a)** do mdlob padlý, omdlelý: *in contione i. paulo post exspiravit L* ve shrom. padnuv do mdlob, brzo na to ducha vypustil; **b)** odumřelý, v zapomenutí upadlý: *memoria, Catilinae reliquiae C, res i. O* zapomenutá, vyhynulá.

inter-mundia, *ōrum, n.* [řec. *μεταχόσμια*] prostor mezi světy, mezisvětí: *Epicuri C* (dle E. žijí tam bohové, nestarajíce se o svět).

inter-mūrālis, *e* [*murus*] mezi zdmi: *amnis L.*

inter-nātus, *a, um* mezi něčím vyrostlý: *herbae saxis T; internata virgulta L* křovitý porost.

internecĭālis, *e* zhoubný (jiné čtení *in perniciales* (sc. *morbos*) *L*).

internecĭō, *ōnis, f.* [*nex*] pobití: *Gallorum C; civium C* záhuba, úplná porážka, vyhlazení: *gentem ad internecionem adducere L, redigere Cs* vyhladiti; *gentis i. T; bella ad internecionem gerere N* války vésti až do úplného zničení.

internecīvus, *a, um* vyhlazovací: *bellum CL* na život a na smrt.

inter-nectō, *ere*, — spínati.

internicĭō viz *internecio.*

internicīvus viz *internecivus.*

inter-niteō, *ēre*, prokmitávati, prosvítati, lesknouti se skrze něco: *sidera Cu* (skrze stromy); *lucis fulgor Cu* (mraky); *gemmae Cu* třpytící se.

inter-nōdium, *ĭī, n.* [*nodus*] mezikloubí.

inter-nōscō, *ere, nōvī*, — rozeznávati (aliqd ab alqa re).

inter-nuntiō, *āre*, — skrze prostředníky vyjednávati.

inter-nuntius, *ī, m.*, **-a**, *ae, f.* prostředník, zprostředkovatel, zprostředkovatelka.

internus, *a, um* [*inter*] vnitřní: *arae O; bellum, discordia T* domácí; *ad interna praevertere T* obraceti se, zření míti k domácím věcem (vnitřní politice).

interpellātiō, *ōnis, f.* [*interpello*] přerušení, vyrušení: *sine i. in litteris versare C*; zvl. vskočení do řeči: *opportuna Plini familiaris mei C.*

interpellātor, *ōris, m.* [*interpello*] vyrušovatel: *ubi se oblectare sine interpellatoribus posset C* kde by se mohl nerušeně baviti.

inter-pellō, *āre, āvī, ātum* [srov. *appello, com-pello*] **a)** mluviti, vskočiti do řeči někomu, přerušiti někoho: *nihil te interpellabo C; interpellandi locus hic erat H* přerušiti jej; *crebro i. dicentem C*; jako námitku přednésti: *quod interpellavit Hortensius C*; dotazovati se, žádati vysvětlení: *si quis te interpellet Cu* **b)** přenes. přerušiti, vyrušiti, zdržeti někoho, zameziti, překaziti něco: *alqm Cs, poenam, stuprum L, otium bello Cu, silentium Cu, saxa interpellant specus Cu* zahrazují; absol. *quantum interpellet inani ventre diem durare H* kolik by postačilo s prázdným žaludkem přečkati den.

inter-polō, *āre, āvī, ātum* [*interpolus* nově uhlazený; *polio*] znova zříditi, opraviti, *togam C*; falšovati: *aliquid* (*in tabulis*) *C.*

inter-pōnō, *ere, posuī, positum* **a)** vložiti něco mezi něco: *equitatui praesidia Hirt. nullum verbum C* přičiniti; podvrci: *falsas tabulas C; rationes non interpositae C* účty vložkami neporušené; *versus C*; zvl. o knize vložku (= zmínku) přičiniti: *hoc loco libet i. N*; o měřících při stupňových: *menses intercalarios L* vložiti; **b)** o čase: nechati uplynouti: *diebus*

quadraginta interpositis C po uplynutí 40 dní; *cunctationem T* otáleti; *nox interposita C* prodlení (jediné) noci; *tridui morā interpositā Cs* po třídenním zdržení; *nullam moram interponendam C* že se nesmí prodlévati s..; **c)** o osob. nastrčiti: *accusatorem testes C*; refl.; *se i.* zakročiti, vměšovati se do něčeho: *ille se interposuit N* zakročil; *audaciae alcis C* z. proti; *tribunus plebis se i., quominus C*; *in rem C, scriptis Caesaris Hirt, bello L*; **d)** uváděti (jako důvod): *causam i. N Cs, auctoritatem C, religionem C*; *gladiatores C* (jako záminku k obžalobě); **e)** zaručiti něco: *interposita fide publica S* zaruče mu veřejnou ochranu; *in eam rem fidem suam i. C* zaručiti se svým slovem; *iusiurandum L*; **f)** zařídíti, vydati: *decretum L, poenis interpositis C* uživ jako prostředku trestů.

interpositiō, *ōnis, f.* vložení slov do hotového spisu, přípis, vložka.

inter-positus, *ūs, m.* vsunutí se, postavení se mezi něco: *luna interpositu terrae repente deficit C* postaví-li se země mezi ni a slunce.

interpres, *etis, comm.* pův. v obchod. dohazovač, zprostředkovatel, potom vůb. prostředník, vyjednavatel, posel, tlumočník: *foederum C vobis interpretibus C* vaším prostřednictvím; *pacis C, interprete ad alqd uti C, i. divum* posel (*Mercurius*), *Iuno i. harum curarum V* zprostředkovatelka této trýznivé lásky; *alqm per interpretem appellare L* osloviti někoho prostřednictvím tlumočníka; *sine interprete loqui C*; přenes. vykladač: *legum, caeli* (= astrolog), *portentorum, iuris, verborum C*; *Orpheus H* věštec vůle božské; *Troiugena i. divum V* věštec; překladatel: *verbum e verbo exprimi, ut interpretes indiserti solent C* překládati slovo za slovem, jak činívají neobratní ve slohu překladatelé.

interpretātiō, *ōnis, f.* výklad, vysvětlení (s gen. subj. i obj.): *i. foederis C* překlad.

interpretor, *ārī, ātus sum* [*interpres*] **a)** vykládati, vysvětlovati: *cupido ad arma stimulat neque, recte an perperam, i. L* nechci však vykládati, zda správně či špatně; *pomerium postmoerium interpretantur esse L* p. vykládají jakožto ‚záhradbí'; *sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus C* dle jejich výkladu jest moudrost něčím. čeho dosud žádný smrtelník nedosáhl; *apud civitatem cuncta interpretantem funesti ominis loco acceptum est, quod .. T* u občanů, kteří si vše vykládali, za zkázyplné znamení se považovalo, že; *ipsa vitia pro virtutibus i. T* chyby vykládati za ctnosti; *ius, leges, insolitum verbum, somnia, portenta C*; **b)** rozuměti, dovésti posouditi, chápati, pojímati: *plerique aspecto Agricola quaerebant famam, pauci interpretabantur T* vidouce Agrikolu tázali se po jeho slávě, ale málokterý jí rozuměl; *recte i. sententiam C* chápati; *hominem simulatorem i. C* pokládati za pokrytce; *alqd in mitiorem partem i. C* v lepší stránku vykládati; *virtutem ex consuetudine C* souditi o .., usuzovati; *grato animo alqd i.* blahovolně posuzovati; **c)** překládati: *φιλοσοφία, si i. velis C, epistulam, scriptores C, ex Graeco carmine L*; part. perf. ve význ. pass. vyložený, přeložený *CS.*

interpunctiō, *ōnis, f* oddělování slov body: *verborum C.*

inter-pungō, *ere, punxī, punctum* vkládati tečky mezi slova, oddělovati slova; odt. *interpunctus, a, um* náležitě oddělený: *narratio C.*

inter-queror, *querī,* nářky vměšovati (jiné čtení *leniter questi L*).

inter-quiēscō, *ere, quiēvī,* — přestávku učiniti (o řeči *C*).

inter-rēgnum, *ī, n.* mezivládí, bezvládí; v době král. doba od smrti krále do nastoupení nového krále, v níž vládu vedli střídavě senatoři. Za republ. doba bez konsulů: *res ad i. redit L, venit C, i. init L* nastává m., dochází k m.

inter-rēx, *rēgis, m.* mezikrál, dočasný král, t. j. správce státu (jeden *i.* vládl pět dní, načež nastoupil jiný *i.*)

in-territus, *a, um* nezastrašený, neohrožený; *spectat interrita pugnas V*

neděsíc se, beze strachu; *i. leti O* nebojící se smrti.

interrogātiō, *ōnis, f.* [*interrogo*] otázka, dotaz: *tribuni* (subj.) *L*; dotazování se, výslech: *testium* (obj.) *T*, *i. mea C*; závěr, syllogismus: *fallaces et captiosae i. C.*

interrogātiuncula, *ae, f.* otázečka, nepatrný úsudek *C.*

inter-rogō, *āre, āvī, ātum* tázati se, dotazovati se na co (alqd, de alqa re, např. ot.). *sententiam interrogatus L* byv otázán na své mínění; **interrogātum,** *ī. n.* otázka: *iudicum* (gen. obj.) *C*; — zvl. v soudn. dotazovati se, vyslýchati: *testes C*; *lege, legibus i.* po zákoně obžalovati: *lege Plautia i. S* dle zákona P.; *repetundarum T, ambitus S*; *consules interrogati poenas dederant S* byvše obžalováni byli odsouzeni.

inter-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* přetrhnouti, přervati: *pontes Cs* strhnouti, *aciem L* proraziti; přerušiti: *iter CT, singultus O, colloquia Cs.*

inter-ruptus, *a, um* přetržený, protržený: *acies L*; prořízнutý: *venae T*; přerušený: *oratio C, tumultus T, amicitia C, opera V*; nesouvislý, ojedinělý: *ignes V* = tu a tam.

inter-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* plotem odděliti, přehraditi, zahraditi: *foramina C* zacpati; *urbem vallo L, quaedam operibus L; legio densis arbustis intersaepta T* obklíčená; přenes. *conspectum i. alci L* vzíti, zameziti pohled; *iter C* cestu zameziti, vzíti.

inter-scindō, *ere, scidī, scissum* strhnouti: *pontem, aggerem Cs*; otevříti, protíti: *venas T*; oddělovati, odlučovati: *Chalcis freto interscinditur L.*

inter-scrībō, *ēre, scrīpsī, scrīptum* vepsati: *alia Plin.*

inter-serō, *ere,* — vkládati, přidávati: *oscula verbis* (dat.) *O*; *causam N* předstírati.

inter-situs, *a, um* vložený, mezi něčím ležící.

inter-spīrātiō, *ōnis, f.* pooddechnutí mezi něčím.

inter-stinctus, *a, um* [srov. *distinctus*] tu a tam vyznačený body: *facies medicaminibus T* obličej náplastmi polepený.

inter-strepō, *ere,* — mezi něčím zvučeti: *anser inter olores V* štěbetá, kejhá mezi labutěmi.

inter-sum, *esse, fuī* a) býti mezi něčím, rozkládati se, ležeti; býti při něčem, býti přítomen, účasten: *murus i. C* zeď jest mezi námi; *Tiberis inter eos C, amnis L*; časově: *ne una quidem hora i. C*; *intersunt anni L* mezi tím léta plynou; *anni decem interfuerunt C* uplynulo; *qui interfuerant C* kteří byli při tom; obyč. dat.: *numen interest rebus humanis L* zasahuje, má účast na zál. lidských; *epulis, omnibus rebus, consilio C, pugnae navali N*; *interfui querelis C* byl jsem přítomen (ale nesdílel jsem je); *spectaculo L*; ale též in: *in convivio, in caede, in testamento faciendo i. C*; b) **interest** α) jest rozdíl: *quid i. inter . . ? C*; *quid hoc intersit, audieris H* jaký jest v tom rozdíl; *nihil i. inter C* není rozdílu mezi; *plurimum i. C* jest převeliký rozdíl; např. ot.; β) *interest* záleží na tom, jest důležito: *ad alqd C* vzhledem k čemu; *meā, tuā, suā, nostrā, vestrā* mně, tobě atd. záleží na tom; s gen.: *quid eius intererat? C* co mu na tom záleželo?; *id maxime i. rei publ. C* na tom nejvíce záleží obci; *aratoris i.* s acc. c. inf. rolníku záleží na tom, aby; např. ot., ut a ne, též samotný inf.

inter-textus, *a, um* [*texo*] protkaný: *chlamys auro V*; propletený, vetkaný: *flores hederis O.*

intertrīmentum, *ī, n.* [*tero*, srov. *detrimentum*] ztráta otřením způsobená: *argenti i. L* úbytek (způsobený tavením); přenes. vůbec škoda, ztráta.

interturbātiō, *ōnis, f.* zmatek, pomatenost: *animi L.*

inter-vallum, *ī, n.* [*vallus*] a) pův. prostor mezi dvěma koly na opevnění; přenes. b) mezera místní, vzdálenost: *pari intervallo Cs* ve stejné vzdálenosti, stejně daleko; *longo V*; *ex i. L* z dálky; *intervalla vides humane* (v. t.) *commoda H*; c) mezera časová, přestávka: *longo i. C, ex tanto i. L, sine i. C*; *annuum regni i. L* roční, rok trvající mezivládí (*interregnum*); *intervalla scelerum T* přestávky mezi zločiny; d) rozdíl: *i. inter*

consilium et dementiam C; v hudbě: vzdálenost tonů od sebe: *sonorum C.*

inter-veniō, *īre, vēnī, ventum* **a)** mezi něco, k něčemu přijíti, vstoupiti, nahoditi se, při něčem se objeviti: *Germani equites Cs, Cassius C*; *orationi L, sermoni C*; *plangor omni verbo O* po každém slově následuje úder; **b)** vmísiti se v něco, zakročiti, zprostředkovati: *nisi legatus intervenisset C*; **c)** přerušiti, zdržeti, překaziti: *coeptis bellum Sabinum L* válka s. přerušila, překazila podnik; *cognitionem i. T* vyšetřování zdržeti; *hiems rebus gerendis L, nox dicenti O*; *fortuna sapienti C* potkává.

interventor, *ōris, m.* návštěvník (=rušitel) *C.*

interventus, *ūs, m.* **a)** příchod: *Pomptini C, noctis Cs*; **b)** zakročení, prostřednictví: *Flacci C, principis Plin.*

inter-vertō, *ere, vertī, versum* odciziti: *donum C*; *Vitellius novies millies sestertium T* pro sebe spotřeboval; *receptum i. C* odnítiti, znemožniti; *aedilitatem i. C* obejíti, pominouti

inter-vīsō, *ere, vīsī, vīsum* časem navštíviti, podívati se na někoho *alqm C T.*

inter-volitō, *āre*, — mezi něčím poletovati: *ingens numerus avium L* (mezi deštěm).

intervortō viz *interverto.*

in-testābilis, *e* [pův. neschopný býti svědkem] bezectný, prokletý: *homo L T*; synon. *sacer H*; *periurium L* cti zbavující.

in-testātus, *a, um* [*testor*] bez závěti: *i. mori C*; též *intestato mori C.*

intestīnus, *a, um* [*intus*] vnitřní, domácí, rodinný; *bellum, malum C, scelus L* zločin v rodině; pod. *caedes L, intestinum externumve incommodum L* doma nebo v cizině; subst. **intestīna**, *ōrum n.* vnitřnosti, střeva; sg. břišní dutina.

in-texō, *ere, texuī, textum* **a)** vetkati, vplésti: *purpureas notas filis albis O* značky nachové do bílých nití; *aurum vestibus intextum O* šat zlatem protkaný = *vestes intexto auro Cu*; *vimina i. Cs* vplétati; *casiā i. V* proplétati; — o řeči: *laeta tristibus C* veselé se smutným splétati; *Varronem i. C* jako mluvícího uváděti; **b)** oplétati: *hederae intexunt truncos O* břečťan oplétá pně, vine se kolem pňů; *foliis i. hastas V* ratiště oplétati listy.

intibus a **intibum** viz *intubus.*

intimē, adv. [*intimus*] **a)** důvěrně: *uti alqo N* býti v důvěrném přátelství s někým; **b)** vroucně: *commendari C.*

intimus, *a, um* [superl. k *interior* od *inter*; srov. *op-timus*] **a)** nejvnitřnější: *in intimum sinum L* do nejvnitřnější části zálivu; *in intimis aedibus C, in intimo sacrario C, urbis i. pars C*; *pectus Cat, praecordia O*; **b)** nejhlubší: *intima Leti Tartara V* nejhl. peklo, smrti dům; přenes. *ex intima philosophia haurire C* z hlubin filosofie čerpati; **c)** nejtajnější: *consilia, cogitationes C, sensus civitatis C*; **d)** nejdůvěrnější: *familiaritas C, amicitia N*; subst. **intimus** důvěrný přítel, důvěrník: *Catilinae, meus C*; *i. Clodio C* Klodiův.

in-tingō (*tinguō*), *ere, tinxī, tinctum* namočiti, skropiti: *faces sanguine O.*

in-tolerābilis, *e* nesnesitelný: *frigus, insolentia C, vis Romanorum L, saevitia L*; *homo C.*

in-tolerandus, *a, um* nesnesitelný: *cruciatus L, dolor C, imperium S*; *tyrannus C.*

in-tolerāns, *tis* **a)** nesnášející něco: *corpora i. laboris L, Alexander secundarum rerum L* = nedovedl snášeti; *aequalium T* nemohoucí se snésti, nesnášelivý vůči . . .; **b)** nesnesitelný: *servitus T, dolor C.*

intoleranter, adv. nesnesitelně, nemírně, bez míry: *dolere C, se iactare, gloriari C.*

intolerantia, *ae, f.* nesnesitelné jednání, přepjatost: *regum C, superbia atque i. C.*

in-tonō, *āre, tonuī, tonātum* **a)** pův. zahřmíti: *intonat polus V, pater omnipotens V* zahřímati; *Fortuna O* (obraz vzatý od Jova); **b)** zazvučeti, zavzníti atp.: *silvae V* zašuměti; *armis i. V* zařinčeti; *clipeus V* zazvučí; *vox tribuni C*; *cum haec intonuisset L* když takto zahřímal; *rigidas minas O* zahřímati; **c)** neos. *intonuit V O* zahřmělo; **d)** prolept. hrom, bouři přinášeti: *intonata fluctibus hiems H* bouře snesší se za hromu nad vodami.

in-tōnsus, *a, um* [*tondeo*] nestříhaný, neholený: *capilli H, caput O, coma Cu, deus Pr* (= *Apollo*), *intonsi O* (o starých Řím.) vousatí = *Numa O, Cato H*; avšak *intonsum Damasichthona O* ještě neholeného = mladičkého; přenes. = nevzdělaný: *Getae O*; o rostl. plný listí: *capita quercuum V*; lesnatý: *montes V.*

in-torqueō, *ēre, torsī, tortum* vtočiti, vplésti: *angues capillis intorti H* do vlasů vpletení; splésti: *funes O; capilli i. O* kudrnaté; zatočiti, otočiti: *vertice intorti affligebantur L* vichr jimi zatočil a o zemi udeřil; *paludamentum circa brachium L* plášť kolem paže otočiti, ovinouti; *navis retro intorta L* do zadu stočená; metati, mrštiti: *hastam tergo V* do zad, *telum in alqm C, iaculum in auras V* do vzduchu, do výše (jiné čtení *attorquens*); *oculos i. V* očima kouleti; přenes. *contumelias C* hanlivá slova metati, házeti; *ius i. C* překroutiti.

intortus viz *intorqueo.*

intrā, [vl. abl. fem. od *interus* [předl. s akk. a) uvnitř, mezi (prostor.): *i. Oceanum S* více uvnitř okeánu; *i. Oceanum C* v okeáně; *i. parietes C* uvnitř domu, *i. moenia C*; též jen vzhledem k hranici: *i. montem Taurum C* = až po T.; dovnitř: *compulsus i. moenia hostis L* d. hradeb sehnaný; *i. castra se recipere L* do tábora; — obr. *intra me T* u sebe, mlčky; b) časově: v, za, po, během nějaké doby: *i. decem* (*tot*) *annos C L, intra annum L* během roku; *i. paucos dies L* v několika málo dnech; *i. decimum diem L Cu, i. iuventam T* za mládí; c) o počtu: pod, méně než: *i. centum L; domus i. paucos libertos T* skládal se jen z několika propuštěnců; jinak: *i. legem C* (méně než zákon dovoluje) v mezích zákona; *i. verba peccare Cu* pouze slovy; *i. spem veniae H* v mezích naděje v odpuštění; *se i. silentium tenere Plin* mlčeti; *i. fortunam Pr* v mezích svého stavu, ve svém stavu (rytířském).

intrābilis, *e* [*intro*] přístupný: *os amnis L.*

in-tractābilis, *e* s čím nelze zacházeti: *genus i. bello V* ve válce nepřemožitelný; *bruma V* drsná.

in-tractātus, *a, um* nedotknutý: *equus C* na němž nebylo dosud jeto; *scelus V* o nějž se kdo nepokusil.

intrātus viz *intro.*

in-tremō, *ere,* — chvěti se: *Trinacria V;* perf. od **intremīscō,** *ui* zachvěti se: *terra, malus V; pedes, genua O.*

intrepidē, adv. beze zmatku, klidně: *fieri = vehi et desilire L.*

in-trepidus, *a, um* v pořádku, v klidu: *sensim et intrepidi se receperunt Cu;* klidný, nerušený: *hiems T;* beze strachu, neohrožený: *dux L, vultus O; i. minantibus T* vůči . . .

in-tribuō, *ere,* — dávky, daně odváděti, platiti.

intrīcō, *āre,* — [*tricae*] v nesnáz uvésti někoho *alqm C.*

intrītus, *a, um* [priv. *in, tero*] neotřený; přenes. neseslabený: *cohortes Cs.*

intrō, adv. [srov. *eo, quo* atp.] dovnitř: *vocare alqm L.*

in-trō, *āre, āvī, ātum* [srov. *trans*] 1) nepřech. a) vstoupiti, vejíti, vniknouti někam: *in tabernaculum Cu, in Capitolium C, in portum O;* absol. *Vicentini intravere Plin* vstoupili před soud; b) přenes. vniknouti: *in rerum naturam C; in sensum iudicis C; i. etiam magis C* ještě hlouběji vniknouti ve věc; *dolor H, segnitia T* nastupuje; 2) přech. vstoupiti na něco: *limen C, mare V;* **agrum hostium** *L;* do něčeho: *saltus L, theatrum, portum Cu, portas L;* pass. *intratur alqd* vstupuje se někam: *regnum i. C* vejíti; *nulla acies terram i. potest C* zemí proniknouti; o stavech duš.: vluzovati se, napadati: *animum gloriae cupido T, pavor Cu, pudor T;* part. perf. **intrātus,** *a, um* do čeho vstoupeno, vkročeno: *domus O, silvae L.*

intrō-dūcō, *ere, dūxī, ductum* a) dovnitř uvésti: *in senatum, in cubiculum C, copias in fines Bellovacorum Cs, alqm ad regem Cu;* obr. *philosophiam in domos C;* b) přenes. zavésti: *novum exemplum Cs, morem C, ambitionem in senatum C;* — spec. jako mluvícího uváděti, předvésti: *Catonem senem disputantem C;* uváděti, tvrditi: *deliberationem C; introducebat Carneades* s acc. c. inf. *C* tvrdil.

intro eō, *īre, iī itum* vejíti, vstoupiti: **a)** nepřech.: *portā, in urbem, in vitam C, in domum L;* **b)** přech.: *domum, Mutinam C.*

intrō-ferō, *ferre,* — dovnitř nositi: alqd. *C.*

intrō gredior, *gredī, gressus sum* dovnitř vstoupiti, vejíti

intro-itus, *ūs, m.* **a)** vstoupení, vstup: *i. meus in urbem C, alqm introitu prohibere C*; vtrženi: *militum Cs; primo introitu T* hned při vstupu; přenes. začátek: *defensionis C;* **b)** konkr. vchod: *ad omnes i. armatos opponit C* postaví ozbrojence ke všem vchodům; *Ponti C* vjezd do Č. m.; *introitum patefacere C.*

intrō-mittō, *ere, mīsī, missum* vpustiti alqm; dovnitř poslati: *legiones Cs.*

intrōrsum n. **intrōrsus,** adv. [*intro, vorsus*] dovnitř: *hostem in castra accipere L, i. pergit T* dovnitř země; uvnitř: *homo turpis i. H, ut non facile i. perspici posset Cs* že bylo nesnadno do jeho vnitřku nahlédnouti = viděti, co se děje uvnitř; *nihil i. roboris esse L* že není u. silného vojska.

intrō-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* dovnitř vpadnouti, vraziti.

intrō-spiciō, *ere, spexī, spectum* **a)** nahlédnouti dovnitř: *tuam domum C*; přenes. *in omnes rei p. partes C* obec po všech stránkách prohlédnouti; *mentem C, voluntates T* prohlédnouti; **b)** zírati, hleděti na něco: *felicitatem aliorum aegris oculis T.*

intrō-vocō, *āre,* — dovnitř zavolati: *filiam ad nos C, tribus ad suffragium L.*

intubum, *ī, n.* a **intubus,** *ī, m.* (též *intybus* a *intibus*) čekanka, endivie čili štěrbák.

in-tuor, *ērī, tuitus sum* **a)** hleděti, pohlížeti na něco, pozorovati něco: *alqm, alqd SNLH; lucem i. C* denní světlo viděti, *hominem contra i. L* přímo do očí hleděti; *in te intuens, Brute C* (vedl. poj. „s úctou"), též *ad alqm L;* **b)** přenes. v duchu prohlížeti, uvažovati: *iuventutem, eius libidines C; alqd alacri animo C*; **c)** zření (ohled) míti k něčemu, přihlížeti k něčemu: *veritatem C, id, quod ipsorum dominationi utile esset N, tempestatem impendentem C;* **d)** obr. o místnostech: hleděti = směřovati někam: *cubiculum montes intuetur Plin.*

in-tumēscō, *ere, tumuī,* — nadouti se, nabubřeti, naběhnouti: *venter O, genae O, paludes aestu O; humus viperis H* naplniti se; přenes. *vox i. repercussa T* odrazem se sesiluje; *motus T* roste; *superbis i. T* pyšně se nafukovati; *rebus secundis Plin* zhrdnouti; pod. *i. turbā suorum O* (o Niobě); *Iuppiter i., alci i. O* rozhněvati se.

in-tumulātus, *a, um* nepohřbený (vl. rovem nepokrytý).

in-turbidus, *a, um* nerušený, klidný: *annus, iuventa T;* pokoje milovný: *Blaesus T.*

intus, adv. [*in,* srov. *ἐντός*] **a)** uvnitř u sloves klidu; někdy třeba blíže určiti: *nullum frumentum i. erat L* t. v městě; *i. inter se dissident C* t. v srdci; *carmen sibi i. canere C* ve vlastním prospěchu jednati; *formae natura prius nos i. H* vnitřním půvabem; **b)** dovnitř u sloves pohybu: *ducere O; agere equos O* = nešířiti se (v řeči); *ruere T.*

in-tūtus, *a, um* bez ochrany, nechráněný: *castra L; intuta moenium T* špatně chráněné části hradeb; *urbis L*; nejistý, nespolehlivý: *amicitia T.*

intybus viz *intubus.*

inula, *ae, f.* [*ἑλένιον*] oman, jehož hořké kořeny nakládány do octa.

inultē, adv. u *Cu,* šp. čtení místo *inulti.*

in-ultus, *a, um* **a)** nepomstěný, bez pomsty (o osobách i věc.); **b)** nepotrestaný, bez trestu: *inultis hostibus ager vastatur S* nepřátelé beztrestně pustoší; *regem inultum pati C* nechati bez trestu; *i. ridere sacra H; i. subeuntem prohibere Cu* beze škody nepříteli (dole jdoucímu) cestu zameziti; *odium inultum H* nenasytné záští.

in-umbrō, *āre, āvī, ātum* zastíniti alqd alqa re; přenes. *inumbrante vespera T* když nastávala večerní temnota; *inumbratus* zastíněný: *amnis riparum amoenitate i. Cu* s rozkošnými stinnými břehy.

inundātiō, *ōnis, f.* záplava, velká voda.

in-undō, *āre, āvī ātum* **a)** přech. zaplaviti: *agros, campum L*; *Enna inundabitur sanguine L* bude zaplavena;

Europa exercitibus Cu; b) nepřech. přetékati: *inundant sanguine fossae V*; *hinc .. inundant Troes V* jako velká voda se valí.

in-ungō, *ere*, *ūnxī*, *ūnctum* namazati: *non contemnas lippus inungi H* jsa krhavý neopomineš dáti si namazati oči; *oculis inunctis H* maje oči namazány.

in-urbānē, adv. nevtipně: *non i. Stratonicus .. inquit C* velmi vtipně.

in-urbānus, *a*, *um* ‚venkovský', neohrabaný, nevzdělaný, nezpůsobný, drsný: *homo, orationis habitus C, dictum H.*

in-ūrō, *ere*, *ussī*, *ustum* a) vpáliti něco na něco, do něčeho: *notam alci VC* b) připáliti něco na něčem: *sanguinem vulnere O*; c) přenes. ‚vpáliti' někomu znak něčeho, poznamenati někoho: *maculam Claudiae genti L, notam turpitudinis C*; *notam censoriam Plin*; odt. *homo inustus notis C* člověk poznamenaný něčím; d) vtisknouti, hluboko vštípiti: *odium mentibus inustum C, ignominiam, infamiam C*; způsobiti: *mala rei p., dolorem* (palčivou bolest); vnutiti: *leges C.*

inūsitātē, adv. neobvykle; *scribere C.*

in-ūsitātus, *a*, *um* neobvyklý, neobyčejný.

in-ūtilis, *e* a) neužitečný, nepotřebný, nehodící se α) o lidech: *mulieres ad pugnam Cs, ad bellum Cs* neschopný; *bello C, armis O* (dat.) β) o věcech: *naves ad navigandum Cs*; *i. herba O* plané býlí; *studium i. O* nevýnosné; *nomen i. H* = *nihil profuturum* bezvýznamné; *alga i. H* bezcenná chaluha; b) škodlivý, nebezpečný: *civis C, sibi i. C*; *plurium imperium bello inutile est L* více velitelů je válce na škodu; *res L, bella C, oratio C.*

Inuus, *ī*, *m.* [*ineo*] příjmení Panovo jakožto řím. boha stád; *castrum Inui VO* tvrz v Latiu s chrámem Panovým.

in-vādō, *ere*, *vāsī*, *vāsum* a) vtrhnouti, vniknouti, vpadnouti někam: *in urbes C, quo Atheniensium classis invasit C*; přech. *portus V, urbem V, invade viam V* nastup cestu; *in collum invasit C* v objetí se vrhl; b) podniknouti, začíti: *invadunt Martem V* = *pugnam incipiunt*; *pugnam sagittis i. Cu*; *alqd magnum V*; c) útok učiniti, napadnouti: *in alqm CL, in latera L, alqm ferro V, terga L, leones invadunt greges O*; *in Mari nomen C* hleděti se zmocniti jména M., drze osvojiti si jméno M.; pass. *hostes invadi posse S* že možno učiniti útok na nepř.; *qui totum regnum animo iam invaserat S* jenž celé království v duchu dávno již zabral; — zvl. slovy napadnouti, obořiti se: *continuo invadit V*; *consules T*; d) o stavech duš.: napadnouti, přepadnouti: *metus S terror L pavor Cu alqm*; absol. *tantus terror invasit Cs, i. avaritia S*; *cupido Plin*; o nemoc. a pod. *vis morbi in corpus L* dolehla; *scabies corpora Cu, malum in rem p. C.*

in-valēscō, *ere*, *valuī*, — moci, síly nabýti, zmohutněti.

in-validus, *a*, *um* slabý, nemocný: *corpus O, milites L, Anchises V*; *vires O, ignis T*; *alqa re LT, ad alqd L*; jako subst. k boji neschopný: *invalidi Cu*; přenes. slabý, nedostatečný: *moenia T, exercitus L, stationes L* slabě obsazené.

invectiō, *ōnis*, *f.* [*inveho*] dovoz: *mercium C*; vjezd: *eodem flumine C.*

in-vehō, *ere*, *vēxī*, *vectum* a) pův. akt. dováželi něco někam: *pecuniam in aerarium C, vinum in Galliam Cs*; *Euphrates novos agros C* naplavuje, přináší; *legiones Oceano i. T* na moře zavézti; *mare i. litoribus opes Cu* vyhazuje na břeh; obr. *divitiae avaritiam invexere L* zavedlo, bylo příčinou, způsobilo; b) med. vézti se, jeti někam: *curru* na voze, *navi*, *equo*; *in portum invehi CL* veplouti do přístavu; *in Capitolium C, urbem L*: *invectus* jeda; *quacumque L*; *portae patenti L*; do otevřené brány vjeti; *corpori patris L* na tělo vjeti, přes tělo přejeti; o řece: téci: *amnis invehitur Cu*; c) vniknouti do .., jeti proti něčemu, útočiti, napadnouti něco: *in laevum cornu Cu, in phalangem Cu*; *aves in quinqueremem Cu, navibus Cu*; *hostis utrimque invehitur L* nepř. žene útokem s obou stran; zvl. přenes. napadnouti někoho slovy, obořiti se, spílati někomu, útočiti na někoho: *in alqm vehementer, asperius, acerbius, aperte C*; *in*

alcis perfidiam L; si quid in te sum invectus . . L jestliže nějak; *multa N* mnohonásobně, velice.

in-veniō, *īre, vēnī, ventum* **a)** pův. na něco přijíti, nalézti něco: *thesaurum C, speluncam O, locum N*; **b)** najíti, shledati něco, dověděti se: *apud auctores invenio L, ex captivis Cs; coniurationem C*; **c)** vyhledati, vymysliti si, vynalézti: *quid agam O, quomodo crimen confirmaret C* důkazy pro své obvinění; **d)** opatřiti si, zjednati, dosíci: *unde tam incredibilem cursum inventum putatis?* co dle vašeho soudu umožnilo tak neuvěřitelnou plavbu?; *fax nullos invenit motibus ignes O* nerozhořela se pohyby, máváním; *opes sanguine O; qui (Torquatus) primus hoc cognomen invenit C* jemuž prvnímu dostalo se toho přijmení; *aditum sibi ad obsides i. L* zjednati si přístup; **e)** *se i.: dolor se i. O* objeviti se.

inventiō, *ōnis, f.* [*invenio*] **a)** vynalézavost: *vis, quae i. dicitur C; quid est memoria, quid porro i.? C*; **b)** vynález *T*.

inventor, *ōris, m.* a **inventrīx,** *īcis, f.* [*invenio*] vynálezce, původce alcis rei; *scelerum i. Ulixes V* strůjce.

inventum, *ī, n.* [vl. p rt. perf. neutr. od *invenio*] nález, vynález: *numerus Minervae L, Arcadii magistri V; Zenonis inventa C* zásady, učení Zenonem nalezené.

in-venustus, *a, um* nesličný, bez půvabu.

in-verēcundus, *a, um* beze studu, nestoudný, nestydatý; *i. deus H* = Bacchus.

in-vergō, *ere,* — vl. nakláněti; básn. nalévati: *vina fronti V, carchesia liquidi Bacchi O* z číší vína.

inversiō, *ōnis, f.* [*inverto*] obrácení (co do smyslu) = ironie.

inversus, *a, um* [vl. part. perf. od *inverto*] obrácený: *vomer H, alvei navium; i. annus H* obrat roku, rok ke konci se schýlivší, počátek roku; převrácený, zkažený: *mores H.*

in-vertō, *ere, vertī, versum* **a)** pův. obrátiti, otočiti; *anulum C, litteras Cu, nox caelum i. V* otáčí; *invertunt Allifanis vinaria tota H* nachylujíce džbánky všechen obsah vlévají (= vzhůru dnem obracejí) do pohárů allifanských; zvl. o orání: *terram i. vomere V* = orati; **b)** přenes. změniti, zaměniti: *ordinem C*; překroutiti: *verba C*; špatně vykládati: *virtutes H*; předělati, přetvořiti: *edita Senecae T.*

in-vesperāscit smráká se.

investīgātiō, *ōnis, f.* slídění, pátrání, bádání, zkoumání: *naturae, veri C.*

investīgātor, *ōris, m.* slídič, stopovatel: *coniurationis C*; badatel: *rerum C.*

in-vestīgō, *āre, āvī, ātum* **a)** slíditi, stopovati: *sagacitas ad investigandum C*; o slídičích Verrových: *qui investigabant omnia C* ‚vše pročmuchali'; **b)** vystopovati, najíti, dopíditi se: *Ceres Liberam C, tecta barbarorum in ultimo saltu abdita Cu; coniurationem C* vypátrati; pod. *omnes illorum conatus.*

in-veterāscō, *ere, veterāvī,* — [inchoat. k *invetero*] **a)** sestárnouti: *equites bellis Cs* ‚sešedivěli' ve válkách; **b)** zahnízditi se, zakořeniti se: *consuetudo Cs, opinio C; quorum nomen et honos inveteravit urbi huic C* pevně srostlo s tímto městem; *exercitus in Gallia Cs* zvyknouti si.

inveterātiō, *ōnis, f.* zastarání: *i. in corporibus C* zastaralá nemoc.

inveterō, *āre,* — [*vetus*] **a)** nechati sestárnouti: *peregrinam novitatem Cu; opinio inveteratur C* zakořeňuje se; **b)** part. perf. **inveterātus,** *a, um* starý, sestárlý: *amicitia, dolor C*; zakořeněný: *invidia, odium, error C, licentia N, malum C.*

in-vicem, adv. [defect. *vicis*] **a)** střídavě, brzo-brzo: *nos cantabimus i. Neptunum, tu Latonam H; cum timor atque ira i. sententias variassent L*, an strach a hněv střídavě mínění pozměňoval; *i. a suis atque hoste vexata Cu*; **b)** navzájem: *diligere Plin, i. scribere Cu* odepsati; *ministeria i. ac contagio vulgabant morbos L* vzájemné služby a dotek šířil nemoci; *multo i. sermone consumpto Cu* ač spolu dlouho rozmlouvali; *i. inter se gratulari L* navzájem si blahopřáti; *multae i. clades T* na obou stranách.

in-victus, *a, um* [*vinco*] **a)** nepřemožený: *Hannibal etiamtum i. C; i. morior N*; **b)** nepřemožitelný: *Iuppiter H, puer*

H = Amor; *dux O*; *virtus O*; *fides Cu* nezlomná věrnost; vazby: *a labore C a cupiditatibus L*; *ad laborem L* (vzhledem k); *adversum divitias S* (vůči); *armis C, certamine O, cursu O* (ve); přenes. *i. defensio C* nevyvratitelná obrana; *animi i. robur C* nezdolná, neochvějná síla duševní; *adamas O* neproniknutelný.

invidendus, *a, um* [*invideo*] závidění hodný: *aula, postes H.*

invidēns, *ntis* [vl. part. přes. od *invideo*] závistný, závistník.

in-videntia, *ae, f.* [*invidens*] závist, závidění (jako dočasný stav): *i. aegritudo est C*; též personif.

in-videō, *ēre, vīdī, vīsum* pův. na něco závistivě pohlížeti; pak záviděti komu *alci*; předm. věcný *virtuti alcis C labori meo S*; *alci alqd C, honorem mihi H*; pouze *alqd C N*; pass. *cur invideor H* proč mi (lidé) závidí; *invidetur alci C*; básn. alci alqd: *collibus pampineas umbras V, honorem, laudem alci H*; též abl. *ne hostes quidem sepulturā invident T* nejsou závistivi vzhledem k . . .; alci in alqa re: *in qua re tibi invideo C*; *neque ciceris invidit H* nelitoval, hojně uštědřil; též s inf. n ut. ne.

invidia, *ae, f.* [*invideo*] a) závist: *i. aut odium C*; s gen. subj.: *non effugit civium invidiam N C* neunikl závisti spoluobčanů; b) pass. nenávist, nenáviděnost: *pulsus ob invidiam V* pro n.; *nomen affert plus invidiae quam dignitatis C* působí více nenávisti než cti; s gen. obj.: *i. facti T, verbi C*; *i. decemviralis L* nenávist proti decemv.; *in i. esse, versari C* býti nenáviděn; *hoc ei magnae invidiae erat N C T* bylo mu velmi za zlé bráno; c) akt. nevole, nepříznivé smýšlení: *i. vulgi vanum ingenium dictatoris corrupit L* nevole lidu; *ibi atrox i. orta est L* rozmrzelost, nespokojenost; d) výtka, výčitka, pomluva: *invidiam optumo consuli imponere S* vinu svésti na . .; *i. Sullanorum agrorum C* výtka týkající se S. polností; *i. auri Iudaici C*; *invidiae* (dat.) *est alqd L* vytýká se něco.

invidiōsē, adv. s nenávistí, potupně: *num minus haec i. dicuntur? C* zda s menší pohanou (nevážností) se takto mluví?; *potentiam alcis i. criminari O* ze závisti moc něčí osočovati.

invidiōsus, *a, um* [*invidia*] a) akt. závistivý, nepřející, nenávidící: *omnium invidiosorum animos frangere C* všech závistníků; *i. vetustas O, i. dea O* plná záští; b) pass. záviděný, závidění hodný: *pecuniae C, spes Pr, Niobe O, lectio senatus L*; — nenáviděný, hnusný: *apud bonos i. C, mors i. O, homo C, damnatio C*; c) kausat. závist, nenávist budící, působící: *invidiosa suis O* budíc závist u svých; *opes C.*

invidus, *a, um* [*invideo*] závistivý, jako subst. závistník: (*alcis rei* n. *alci rei*).

in-vigilō, *āre, āvī, atum* a) bdíti u něčeho: *malis O* v strastech noci tráviti; b) bdíti nad něčím, stříci něco, pečovati o něco: *rei publicae C*; *aliae victu* (dat.) *invigilant V* jiné (včely) o potravu péči mají; *venatu* (dat.) *i. pueri V* o lov se starají.

in-violābilis, *e* neporušitelný, nedotknutelný.

inviolātē, adv. bez porušení: *memoriam servare C.*

in-violātus, *a, um* a) neporušený: *corpus C, fama S, signum C, memoria C*; doplňk. bez pohromy, beze škody, bez úrazu; b) neporušitelný, nedotknutelný: *templum L, tribunus plebis L, nomen legatorum Cs.*

in-vīsitātus, *a, um* nespatřený, neviděný: *Galli L, animalia Cu, acies ante id tempus L*; nevídaný, nový, řídký, vzácný: *forma, magnitudo C, species T.*

in-vīsō, *ere, vīsī, vīsum* a) nahlédnouti, podívati se na něco, prohlédnouti si něco: *proelia Cat, res rusticas C, urbes V*; b) navštíviti: *Lentulum, locum alqm C, Delum V, parentes L.*

1. in-vīsus, *a, um* [*in* priv.] nespatřený, neviděný, nevídaný: *sacra i. et inaudita C, alqd aut i. aut inauditum C, Helena aris invisa sedebat V* jsouc nezpozorována (podle in. výkl. nenáviděná, v. násl.).

2. invīsus, *a, um* [*invideo*] nenáviděný: *persona illa C, fratres V, vita L, cypressi H, negotia H*; *genus invisum V* odporný; *ego, invisum quem tu tibi fingis V* jejž pokládáš za svého nepřítele; *quid me invisum fatis genuisti? V* proč jsi mne

zrodila, aby mne osud stíhal?; *filix invisa aratris V* kapraď, již pluh nenávidí; *i. dens O* zub nenávisti.

invītāmentum, ī, *n.* lakadlo, vnadidlo, vnada, s gen. subj. *naturae, urbis C* i obj. *libidinis, gloriae Cu, pacis T*; *ad luxuriam C.*

invītātiō, ōnis, *f.* pozvání; *i. benigna L* hody, kvas; vyzvání, vybídnutí (s *ut*).

invītātus, ūs, *m.* pozvání: *invitatu tuo C* na tvé pozvání, vyzvání.

invītē, adv. nerad, proti vůli: *cepi Capuam C.*

invītō, āre, āvī, ātum a) zváti, pozvati, zvl. za hostě: *alqm domum suam C N ad cenam C in hospitium L, in provinciam C*; absol. *invitandi causa Cs*; b) pohostiti: kde? *domo, tecto C, per domos L*; čím? *epulis alqm i. L*; jak? *genialiter, comiter, benigne C L*; refl. *se i.* najísti, napíti se: *cibo vinoque S*; c) pozývati, zváti, vyzývati někoho k něčemu: *alqm in colloquium Cs ad legendum C, hostem moenibus V* dovnitř hradeb; *decedere calori V*; zvl. vábiti, lákati: *rivus i. somnos O* sny vábí, spánek přiluzuje; *pretiis animos V, premiis alqm C, ad fruendum C*; *genialis hiems invitat V* láká si pohověti.

invītus, a, um a) pass. nedobrovolný, vynucený: *ope invita O, quod i. facio C* z donucení; *honores habitos esse ab invitis C* od nich vynucené; b) proti vůli, nerad: *dis hominibusque invitis C* proti vůli bohů i lidí; *invitis divis V*; *stipes invitis correptus ab ignibus arsit O* proti jejich vůli; *de quo vos paulo ante i. admonui C* co jsem vám, ač nerad, před chvílí připomenul.

invius, a, um [*via*] neschůdný: *saltus L, silva, saxa Cu*; nepřístupný: *regna vivis V* pro živé; *gens O, templa O*; *virtuti nil invium T* nic není nemožného; **invia, ōrum,** *n.* neschůdná místa: *per invia L.*

in-vocātus, a, um [*in* priv.] nevolaný: *somnia veniunt invocata C*; nepozvaný: *quos invocatos vidit N.*

in-vocō, āre, āvī, ātum vzývati, na pomoc volati: *Iovem L, Iunonem C*; *deos testes i. L Cu* bohy za svědky volati; *leges T* zákonů se dovolávati; *alqm dominum i. Cu* oslovovati názvem ‚pane'.

involātus, ūs, *m.* [*involo*] let.

in-volitō, āre, – poletovati: *comae H.*

in-volō, āre, āvī, — vlétnouti; přenes. vpadnouti: *pecus Hygin., castra T* napadnouti; *animos cupido T* náhle napadá; *alci alqd Cat*; *provinciam i. C* provincie v letu se zmocniti.

involūcrum, ī, *n.* [*involvo*] obal, pouzdro.

in-volūtus, a, um [vl. part. perf. od *involvo*] zavinutý; temný, nejasný.

in-volvō, ere, volvī, volūtum a) navaliti, přivaliti něco na něco: *Olympum Ossae O, saxa O*; valiti vůb.: *mons armenta virosque involvens secum V* stáda i lidi s sebou strhuje; *obvios igni involvunt T* svaliti do ohně; *involvitur aris V* válí se na . .; b) zavinouti, zabaliti, zahaliti: *caput C, manum L, vulpem foeno O, alqm fumo O, nemus flammis V*; *aqua navem V* zalíti; *terram umbrā V*; odt. obr. *mea me virtute involvo H* halím se ve svou ctnost; *se litteris C* zabrati se, pohřížiti se do literního zaměstnání; *vera obscuris V* pravdu v temná slova zahalovati; *bellum pacis nomine C* válka zastřená (pod) názvem míru; *fraudibus involutus T* plný podvodu.

in-vulgō, āre, āvī, ātum mezi lid roznésti, rozhlásiti; odt. *Allobroges invulgarunt C* učinili udání (jiné čt. *indicarunt*)

in-vulnerātus, a, um neporaněný.

iō! interj. [*ἰώ*] výkřik bujného veselí: ichuchu! zvl. *io triumphe! H* hejsa!; jinak lze přel. hej!, při výrazu bolesti oh!

Īō, ūs, n. *ōnis, f.* [*Ἰώ*] dcera Inacha, krále v Argu, proměněná žárlivou Junonou v krávu.

Iocasta, ae a **Iocastē, ēs,** *f.* [*Ἰοκάστη*] manželka krále thebského Laia, matka Oidipova.

iocātiō, ōnis, *f.* [*iocor*] žertování, žert.

iocor, ārī, ātus sum [*iocus*] a) žertovati: *locus iocandi C*; *earum nescioquid i. Cat* s něčím si hráti; b) žertem narážeti na něco: *in valetudinem oculorum L*; vtipy dělati na něco: *in faciem H.*

iocōsē, adv. žertovně, vesele: *ludere C, dicere H, facere N.*

iocōsus, a, um [*iocus*] žertovný, veselý: *sermo H, verba O*; *iocosa (vocis) imago H* škádlivý ohlas, čtveračivá ozvěna; *res*

seriae et i. C; *iocosus Maecenas H* čtverák M.; *Musa i. O* rozpustilá.

ioculāris, *e* [*ioculus*] žertovný, komický, k smíchu: *ioculare istud C*; subst. **ioculāria,** *ium, n.* žerty, šprýmy: *ut qui i. ridens percurram H* jako kdo žertovné výstupy předvádí, žerty provádí.

ioculātor, *ōris, m.* šprýmař, vtipkář.

ioculor, *ārī* [*ioculus*] žerty tropiti: *incondita quaedam militariter L* hrubé žerty po způsobu vojenském.

ioculus, *ī, m.* [demin. od *iocus*] žertík.

iocur, viz. *iecur*.

iocus, *ī, m.*, pl. *iocī* a *ioca* a) žert, šprým: *ioca atque seria S, iocum reprehendere C; hospes multi ioci H* veselý kumpán; *per iocum C ioco N* žertem; *extra iocum C* beze žertu; b) přenes. zábava, hra: *ad ludum et iocum C*; milostné hříčky: *amor et ioci H, verba apta ioco O*; předmět žertu: *iusiurandum iis i. est C*; *ne sis i. H.*

Iolāus, *ī, m.* [*Ἰόλαος*] bratranec a průvodce Herakleův, syn Ifiklův.

Iōlcus, *ī, f.* [*Ἰωλκός*] město v Thessalii u zál. pagasejského, z něhož vypluli Argonauté; adj. **Iōlciacus,** *a, um* iolcký: *portus O*.

Iolē, *ēs, f.* [*Ἰόλη*] dcera oichalského krále Euryta ukořistěná Herakleem, příčina smrti jeho, později choť syna jeho Hylla.

Iōnes, *num, m.* [*Ἴωνες*] Ionové, kmen řecký v Attice, na Euboii a ostrovech protilehlých i na střed. pobř. Malé Asie; země Ionů v Malé Asii **Iōnia,** *ae, f.*; adj. **Iōnius,** (u básn. **Ionius**), *a, um* a **Iōnicus,** *a, um* ionský; **Iōnium,** *ī, n.* moře Ionské mezi Italií a Řeckem.

Iordānēs, *is, m.* Jordán, řeka palaestinská.

iōta, *n.* indecl. [*ἰῶτα*] řec. hláska *ι* (i).

Īphias, adis, *f.* dcera Ifidova Euadne.

Īphiclēs a **Īphiclus,** *ī, m.* syn Amfitryonův a Alkménin, nevl. bratr Herakleův.

Īphicratēs, *is* a *ī, m.* [*Ἰφικράτης*] vojevůdce athenský v 1. pol. 4. stol. př. K.; **Īphicratēnsēs,** *ium, m.* vojáci Ifikratovi.

Īphigenīa, *ae, f.* [*Ἰφιγένεια*] dcera krále mykenského Agamemnona odnesená Artemidou z Aulidy do Tauridy, kde byla kněžkou Artemidinou.

Īphinoē, *ēs, f.* [*Ἰφινόη*] dcera krále tiryntského Proita.

Īphis, *idis, in,* a) *m.* jinoch kyperský; b) *f.* Křesťanka, dcera Lygdova, v muže proměněná.

Īphitus, *ī, m.* [*Ἴφιτος*] syn Eurytův zabitý Herakleem; syn jeho *Coeranus* = **Īphitidēs,** *ae, m.*

ipse, *ipsa, ipsum* [*is-pse*, pův. skloň. první část: *eam-pse Pl, reapse C* v. t.; později přešlo skloněním na část druhou podle *ille, iste*] a) o osobě, na niž se klade důraz naproti jiným osobám on sám: *eius pontis custodes, dum ipse abesset, reliquit Graecos N* pokud by on sám byl vzdálen, na dobu své nepřítomnosti; *Caesar legionibus legatos praefecit, ipse a dextro cornu proelium commisit Cs* sám pak svedl bitvu; *post ipsum* (sc. *Laocoonta*) *corripiunt V* pak jej samého uchvátí; *non tulit populus nec patris lacrimas nec ipsius parem animum L* t. j. jeho syna (hrdiny dne); (*Pythagoreos*) *ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex eis quaereretur, quare ita esset, respondere solitos: ipse dixit ipse autem erat Pythagoras C;* — spec. pán, hospodář: (*passer*) *suam norat ipsam Cat* svou paní. — Druhdy lze přeložiti slovem osobně: *quamquam ipse plurima sacra obibat L* ač on osobně většinu obětí vykonával; *sed ipse Romulus circumibat L* Rom. osobně obcházel; *quos ipse cognovi C* jež jsem osobně poznal; *huic deus ipse se attollere visus V; quae dixerit ipse quaeque viderit, refert L; ipsa canat* (sc. *dea*) *V* vlastními ústy; — v seslab. význ. stojí místo zájm. osob. n. zvrat. (zvl. v nepř. řeči): *Iugurtha legatos misit, qui ipsi* (jemu, pro něj) *vitam peterent S; quam ipsi fecissent L* = oni; zvl. často s jinými z. jm.: *te ipse cognosces C, nosce te ipsum C* sebe; *ipsa se virtus ostendit S* sama sebou; *si qua tamen pretium sibi merces ipsa petitum O* má-li však ctnost sama sebou nějakou cenu; *ad ipsas tuas partes redeo C* vra-

cím se k vlastnímu úkolu tvému; *ipsam per se naturam longius progredi C* že přirozenost samostatně dále pokročí; — u přísudku dvěma podnětům přisuzovaného: také, též, rovněž: *Volscos transiit et ipsos bellum molientes L* kteří rovněž na válku pomýšleli: *Romulus et ipse .. actus ... inquit L*; *hoc Rhipeus, hoc ipse Dymas ... facit V* to také D.; *Erillus ipse ... est reiectus C* také E.; b) význ. zvl. α) sesiluje pojem: sám, docela: *Iuppiter ipse H, distare ab re ipsa C* býti vzdálen od pravého, skutečného stavu věci; *ipsa virtus contemnitur C*; *ipsos in usus eligitur locus V* zvláště k té potřebě; *omitto vim ipsam omnium C* vlastní význam; *in ipsa pugna C* ve vlastním boji; β) = sám sebou, o své ujmě, na vlastní vrub, dobrovolně: *ipsi inter se tres populi bellum parant L*; *tumultus ipse placebat S*; *valvae ipsae se aperuerunt O, dum se ipsa res aperiret N* až by se věc sama sebou objasnila; γ) = pouhý, již: *nomen ipsum C* již pouhé jméno; *tempore ipso pugnare C, non solum adventus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem C* již pouhý postrach působí pohromu; *ipsa multitudine Cs* již pouhou přesilou; *ipso aspectu admirationem inicere N* při pouhém pohledu; *ipsa natura C* již od přírody; *ipsa re ac ratione C* již ze samé povahy věci; δ) vyn. zejm. přesněji: právě: *in ipso discrimine L* právě v rozhodném okamžiku; *in comitio in gradibus ipsis L* právě při rozchodu; *qui ex ipsa caede fugerunt Cs* přímo z boje; *tempore ipso, quo studuerant N* právě v tu dobu, kdy chtěli; *in eo ipso mentitur C* právě tím se dopouští lži; ε) ve význ. possess: jeho, jejich: *ipsius nutu N* na jeho pokyn; *ipsius esse C* že jemu patří.

īra, *ae. f.* [snad = *hira* (střevo) jako sídlo hněvu, srov. *stomachus*] hněv, zlost, rozhořčení, pomstychtivost: *iram movere H excitare V* hněv vzbuditi; *alqd per iram facere C* ve hněvu; *iram ponere H* přestati se hněvati; *iram acuere* (v. t.) *V*; *iram exercere V* hněv projevovati, vylévati; *sine ira et studio T* bez všeliké nepřízně nebo přízně = nestranně; s gen. subj. i obj.: *i. dictatoris creati L* nad zvolením d.; *i. deorum C* hněv boží; plur. výbuchy hněvu: *mollirent modo iras L*; *miscebant flammis iras V*; přenes. *dirimere iras L* = *iratos* rozhněvané; *ira Iovis sollicitati L* rozhněvaný Juppiter; *ira deum V* trestající hněv, trest.

īrācundē, adv. hněvivě, zlostně: *agere cum alqo C.*

īrācundia, *ae, f.* náklonnost k hněvu, hněvivost, prchlivost, unáhlenost, prudký hněv: *iracundiā ardere, furere C*; *si quid iracundiā deliquere S* jestliže v čem z unáhlení pochybili; plur. výbuchy prchlivosti.

īrācundus, *a, um* [*ira*] ke hněvu náchylný, popudlivý, prchlivý: *senes C, homo O, leones O*; *iracunda fulmina H* blesky hněvu; *i. vox O* hlas mstitele; in alqm *C.*

īrāscor, *āscī,* bez perf. [*ira*] hněvati se, zlobiti se, býti rozhněván; absol. *nunquam igitur sapiens irascitur C; irascentem O*; s dat. *alci CsCNTPr* na někoho; *ne nostram vicem irascaris L* za nás; *quod O*; *i. in cornua V* hněv do rohů vložiti = rohama zuřivě trkati.

īrātus, *a, um* rozhněvaný, hněvivý, rozzlobený, zlostný na koho: *alci*; proč: *de n. ob*; *iratos deos invocare L* hněv bohů; *improbus urget iratis precibus H* dotírá nadávaje a proklínaje (zlostnými kletbami), *i. mare H* = bouřlivé, *i. venter H* = kručící žaludek.

Īris, *idis,* acc. *im V, in O,* voc. *Īri f.* [Ἶρις] dcera Thaumantova, poselkyně bohů a bohyně duhy; přenes. duha.

īrōnīa, *ae, f.* [εἰρώνεια] ironie (prosloveni opaku toho, než co si myslíme).

ir-raucēscō, *ere, rausī,* — ochraptěti.

ir-redīvīvus, *a, um* nenahraditelný.

ir religiōsē, adv. neuctivě.

ir religiōsus, *a, um* neuctivý, nedůstojný: *alqd putare* (*ratus L*) *irreligiosum Plin* pokládati za nedůstojné.

ir-remeābilis, *e* odkud se nelze vrátiti: *error V* nemající východu; *unda* (o Stygu) *V* návratu nedovolující.

ir-reparābilis, *e* nenahraditelný, nenávratný *tempus V.*

ir-repertus, *a, um* (dosud) nenalezený, (ještě) skrytý: *aurum H.*

ir-rēpō, *ere, rēpsī* — vlézti, vplížiti se, (nepozorovaně, lstně) vniknouti: *in testamenta, in tabulas, in opinionem C; lues in Italiam Plin; penitus irrepserat T* hluboko v přízeň se vloudila.

ir-reprehēnsus, *a, um* bez hany, neúhonný: *probitas O*; pravdivý: *responsa O.*

ir-requiētus, *a, um* neklidný, nikdy klidu nemající, nikdy neodpočívající: *Charybdis, bellum, Ceres* (při hledání Persefony).

ir-resectus, *a, um* neořezaný (t. j. s dlouhým nehtem): *pollex H.*

ir-resolūtus, *a, um* nerozvázaný, neuvolněný: *vincula O.*

ir-rētiō, *īre, īvī, ītum* [*rete*] v síť chytati; zaplésti, chytiti: *laqueis, erroribus,*

ir-retortus, *a, um* (zpět) nezkřivený: *oculo irretorto H* očima nezkroucenýma (= *oculis aequis V*).

ir-reverēns, *entis* neuctivý, úcty nemající k něčemu: *operis Plin.*

ir-reverentia, *ae f.* neuctivost, neskromnost: *iuventutis T, adversus fas T.*

ir-revocābilis, *e* **a)** pass. zpět nezavolatelný, neodvolatelný, nezměnitelný: *verbum H;* **b)** akt. umíněný (nic neodvolávající): *Domitiani natura T.*

ir-revocātus, *a, um* zpět nezavolaný: *loca revolvimus irrevocati H* nebyvše vyzváni (k tomu).

ir-rīdeō, *ēre, rīsī, rīsum* posmívati se, vysmívati se; absol. n. *alqm, alqd.*

ir-rīdiculē, adv. nevtipně; *non i.* vtipně.

irrigātiō, *ōnis, f.* zavlažování, zavodňování: *agri C.*

ir-rigō, *āre, āvī, ātum* **a)** (vodu) někam vésti, něco vlíti: *imbres V; quietem V* (srov. *ἐπιχεύειν*); **b)** zavlažovati, zavodňovati: *Aegyptum Nilus C;* zaplaviti: *Circus Tiberi irrigatus L; sopor irrigat artus V* občerstvuje.

irriguus, *a, um* **a)** zavlažovaný, zavodňovaný: *hortus H; corpus mero H;* **b)** svlažující; vláhu, vodu dávající: *fons V.*

irrīsiō, *ōnis, f.* výsměch, posměch: *audientium C* (gen. subj.) posluchačů; *non laudationem, sed i. esse C* (= ironie).

irrīsor, *ōris, m.* [*irrideo*] posměvač: *alcis rei C.*

irrītābilis, *e* vznětlivý, popudlivý: *animus C; genus vatum H* popudlivý, potřeštěný nárůdek.

irrītāmen, *inis* (**irrītāmentum,** *ī.*) *n.* [*irritare*] draždidlo, čeho *alcis rei;* k čemu *alcis rei.*

irrītātiō, *ōnis. f.* dráždění, podráždění, popuzení pův. k hněvu: *animorum L;* přenes. *conviviorum irritationes T* lákadla, svody při hostinách.

irrītō, *āre, āvī, ātum* **a)** (ke hněvu) popuzovati: *alqm ad alqd; irritatus, a, um* (ke hněvu) popuzen, rozhněván, rozčilen: *alqa re;* **b)** dráždíti, pobízeti, podněcovati, popouzeti k něčemu *alqm ad certamen L; flammas O* rozníliti; *alqm telis V; segnius irritant animos demissa per aurem H* slaběji dojímá (v. *demitto*); **c)** vzbuditi, způsobiti: *iram alcis L, odium L, amores O, bellum S, i. exitium T* popuzovati ke své záhubě; *seditio irritatur L* vzbouření se jitří; *contagione irritatus L* nákazou zachvácen.

ir-ritus, *a, um* [*ratus* od *reri*] **a)** neplatný: *testamentum, leges i. facere C; irrita iussit esse C* kázal, aby bylo neplatno; **b)** marný, bezvýsledný: *inceptum L, ad vanum* (*εἰς τὸ κενόν*) *et irritum redacta victoria L* na zmar přivedeno vítězství; *labor anni O, promissa L; tela iactabant irrita V* bez výsledku; *i. lingua* (o Kassandře) *Pr* bezvýsledně věštící; jako subst. *ad irritum cadere, redigi L* zůstati bezvýsledným, sklamati; *aurae omnia nubibus irrita donant V* nesou vše do mraků na prázdno; *ludibrium irriti T* posměch za nezdar; **c)** o osobách: bezvýsledně, s nepořízenou: *irriti legati remittuntur T;* marně: *irriti dissuadent T;* s gen. *i. spei Cu* v naději své sklamán.

irrogātiō, *ōnis, f.* uložení, přiřknutí: *multae C.*

ir-rogō, *āre, āvī, ātum* **a)** proti někomu něco navrhnouti: *leges privatis hominibus irrogari C* zákony proti soukr.; *privilegium alci i. C* výjimečný zákon navrhovati; **b)** uložiti (trest): *multam alci CL, poenas H; sibi mortem i. T* smrt si učiniti.

ir-rōrō, *āre, āvī, ātum* porositi, skropiti, pokropiti: *alqd alqa re* n. *alqd alci rei* (nakapati na něco); *lacrimae irro-*

rant foliis O slzy kanou na listy; absol. *irrorat aquarius V* vodnář vylévá déšť.

ir-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* vpadnouti, vtrhnouti, vniknouti: *in castra C, in provinciam C, in aerarium; thalamo V; domum alcis Cs, limina domus V, stationes T, Italiam T*; přenes. *curae irrumpunt O, adulatio T, nefas O; i. in fletus alcis C* rušivě se vtírati.

ir-ruō, *ere, rui,* — vřítiti se, vpadnouti: *in mediam aciem C, in eum civem C*; s čím? *ferro V* s mečem v ruce; absol. *si tu repente irruisses C* nenadálý útok učiniti; *Aeneas irruit V* vyřítí se; přenes. *in rem publ. C* obec napadnouti; *in alienas possessiones i. C* vpadnouti do; *in odium populi C* upadnouti do nenávisti.

irruptiō, *ōnis, f.* [*irrumpo*] vpád (*in alqd*).

ir-ruptus, *a, um* [*in* priv.] nezlomný, nezrušitelný: *copula H.*

Īrus, *ī, m.* [Ἶρος] žebrák v domě Odysseově; meton. = žebrák vůbec.

is, *ea, id* zájm. ukaz. vztahující se obyč. ke třetí osobě, pojí se však též k osobě první a druhé (na př. *haec omnia is feci, qui ... eram C; qui consulatum peteres, is ... cucurristi C*), má význam subst. i adjekt. ten, ta, to; takový; on; I význ. subst. α) *is* zastupuje subst. předchozí: *flumen est Arar: id Helvetii .. transibant* tu přecházeli; *Cato .. obiecit ut probrum M. Nobiliori, quod is in provinciam poetas duxisset C* v češtině se *is* nepřeloží: poněvadž prý .. přivedl; β) zastupuje subst. ze souvislosti domyslitelné: *inveni, germana, viam, quae mihi reddat eum V* která mi jej (= Aeneu) vrátí; γ) z st. pojem před tím několika slovy vyjádřený: *ascribi se in eam civitatem voluit, idque .. impetravit C id* = zapsání do obce: a toho také, čehož dosáhl; *si umquam dis gratias ageretis .. hesterno id proelio fuit L* ten případ nastal; *quidquid litteris mandetur, id commendari .. lectioni decere C id* = písemní zaznamenání; *aegre id Romana pubes passa L id* = tuto urážku; δ) *is* táhnouc se k subst. stojí místo zájm. zvrat.: *Socrates respondit sese meruisse, ut .. ei victus .. in prytaneo .. praeberetur C.* aby mu strava byla poskytována; ε) zast. zájm. relat., jež by se mělo opakovati: *species pulchritudinis eximia quaedam, quam intuens in eaque defixus .. C* v češt. rovněž: na niž patře a do ní zabrán; ζ) s n. sl. relat. opisuje pojem: *is, qui iudicat C = praetor; id, quod quaerimus, petimus C* cíl našeho badání, našich přání; *id, quod sentit C* svou myšlenku; *a quo id accepimus, quo ceteris opitulari possemus C* jenž mi propůjčil prostředek jiným pomáhati; — s ut, ne, quod, quia: *id agitur, ut pons dissolvatur N* jde o rozboření mostu; — spec. *id quod,* ukazuje na celou myšlenku: *diem consumi volebat, id quod est factum C* což se také skutečně stalo; pod. *id quod evenit C, id quod difficilius putatur N* co se pokládá za těžší; *id quod quaerebat, hostem excivit L* a to byl jeho účel; — *id est* vysvětluje blíže předch. pojem: a sice, to jest, totiž: *hodie, id est Calendis Octob. C; mollitia animi, id est dolorum fuga C*; podrob. určení *et is, atque is, isque, nec is* a to, a sice: *habet homo memoriam, et eam infinitam C; cum una legione eaque vacillante C* s jedinou legií a to ještě nespolehlivou; někdy lze *is* vynechati: *severitatem in senectute probo, sed eam .. modicam C,* ale jen mírnou; II adjekt. α) uvádí determinaci substantiva: ten: *ea mente, qua natus est C; eam partem Oceani, quae est ad Hispaniam Cs; in ea urbe, in qua N*; samost. *eo signo S* = až svolá lid; *ex eo loco, ubi pugnatum est L* s původního bojiště; — zvl. *ob eam causam, ea de re, ea re* proto, v té příčině, po té stránce; β) stupňuje význ. subst.: *non ea nobilitas animo O* tak podlá; *sed non is vultus in illo O* tak lstná; *ea frena V* tak mocná uzda; *pro eo rege Cu = tali; eius sum populi L*; — zvl. *id* s gen.: *id negotii N* tato úloha; *id temporis C* ten čas, ta doba; *id aetatis esse C* býti v takovém stáří; *ad id loci S* na to místo; *post id locorum S* nato; *id hostium L* takový počet nepřátel; γ) odchyl. od češt. (t. zv. zpětná shoda): *is finis factus est L* tím byl učiněn konec; *idem velle atque idem nolle, ea est vera amicitia C* to jest pravé přátelství; *ea, quae gemma dicitur C* to, co nazýváme = t. zv. očko; *eam pa-*

triam dicimus, ubi nati sumus C to nazýváme vlastí; *cui deinde publicum id sacerdotium fuit L* jemuž potom tato činnost byla přidělena jakožto veřejná hodnost kněžská; — zvl. rčení *si .. is ego sum C* jsem-li já to; *ego profecto is sum C* já to zajisté jsem: *ea erat confessio L* to, v tom bylo doznání; *ea vero dementia est S* toť právě; δ) v pádech nepřím. od *id* bývá: *eius rei, ea re* toho, tím, avšak též *ex eo*; zvl. *in eo est, ut* jest na tom, aby = již již.

Īsacus, ī, *m.* [Ἰσαῖος] **1)** řečník athenský kol 390—350 učitel Demosthenův; **2)** řečník za doby Plinia Ml.

Isara, *ae, m.* nyn. Isère, přítok Rhodanu od vých.

Isaurī, *ōrum, m.* [Ἴσαυροι] Isaurové, kmen maloasijský na sev. svahu záp. Tauru; adj. **Isaurus,** *a, um* n. **Isauricus,** *a, um* isaurský; příjm. P. Servilia Vatie.

īselasticus, *a, um* [εἰσελαστικός] ‚vjezdový': *i. certamina Plin.* dostihy; jako subst. **īselasticum,** ī, *n.* [sc. *praemium*] odměna vítěze v dostizích.

Isiondēnsis, *e* isiondský; **Isiondēnsēs,** *ium, m.* Isiondané, obyv. města Isiondon v Pamfylii.

Īsis, *idis,* n. *is,* acc. *im,* voc. *i, f.* [Ἶσις] bohyně staroegyptská, cizím vlivem bohyně měsíce stotož. s řec. Hekatou. Kult její pronikl koncem republ. i do Říma, kde měla zvláštní kněze; adj. **Īsaicus,** *a, um* Isidě zasvěcený: *focus O.*

Ismarus, ī, *m.* n. **Ismara,** *ōrum, n.* [Ἴσμαρος] město a pohoří v Thrakii záp. od ústí nyn. Marice; adj. **Ismarius,** *a, um* ismarský: *merum Pr; tyrannus O = Tereus*; básn. = thrácký: *amnes O, gentes O. equi O, rex O* = Polymestor.

Ismēnus, ī, *m.* [Ἰσμηνός] řeka u Theb; odt. syn Niobin; adj. **Ismēnius,** *a, um* = thebský: *hospes O*; **Ismēnis,** *idis, f.* dcera Ismenova Krokalé; plur. = α) Thebanky, β) družky Ioiny ve ptáky proměněné.

Īsocratēs, *is,* acc. *em* n. *ēn, m.* [Ἰσοκράτης] 436—338 nejváženější učitel výmluvnosti své doby a mistr slohu. Z jeho školy vyšlo mnoho znamen. spisovatelů a řečníků. Působil jen jako spisov. a učitel, jako řečník nevystupoval. Snil o národním povznesení Řecka za vedení Filippova; po bitvě u Chaironeie sám se usmrtil (hladem); adj. **Īsocrateus,** *a, um* isokratovský: *mos C.*

Issa, *ae, f.* [Ἴσσα] ostrov v moři Adriatickém nyn. Lissa; adj. **Issaeus,** *a, um,* **Issaicus,** *a, um* a **Issēnsis,** *e*; **Issaeī,** *ōrum* n. **Issēnsēs,** *ium, m.* Issané, obyv. Issy.

Issē, *ēs, f.* dcera lesbijského Makarea.

Issus, ī, *f.* [Ἴσσός] přímořské město na hran. Kilikie a Syrie; adj. **Issiacus,** *a, um* a **Issēnsis,** *e*: obyv. **Issēnsēs,** *ium, m.* Issané.

Istaevonēs, *um, m.* národ germánský u dolního Rýna, odvozující jméno své od báječ. Ista, syna Mannova.

iste, *a, ud* zájm. ukaz. druhé os. (proto často spojeno s *tuus*) ten, tenhle, tento: *i. furor tuus C; ista, quae vos dicitis C; nec te credideris ista moneri O* že tě na tvou povinnost pamatuji; *iste deus V* ten tvůj bůh; *istud quidem faciam N* = to, co ty žádáš; *de istis rebus exspecto tuas litteras C* o poměrech u vás; *obsolevit iam ista oratio C* (vztah k rozmluvě) ona námitka; — spec užívá se tohoto zájm. o 2. osobě v dopisech, v rozmluvě (= jak pravíš atp.) a před soudem o protivníku, často *iste C = Verres* (zároveň s opovržením); — ye sm. opovrž. *ista spectacula V* takovéto nedůstojné; *nostri isti nobiles C* (= tihle nehodní). Adv. odt odvoz viz zvláště.

Ister viz *Hister.*

Isthmus, ī, *m.* [Ἰσθμός] šíje, zvl. **1)** korinthská *LCO*; **2)** mořská úžina hellespontská *Pr.*

istī, adv. [lok. od *iste*] tam, na tvé straně: *patet i. ianua leto V.*

1. istīc, *aec, oc* n. *uc,* pron. demonstr. [*iste* a enkl. *ce*] tenhle, ten tvůj: *quisquamne istuc negat? C* kdo to (= co vy tvrdíte) popírá?; pod. *dicitur quidem istuc C.*

2. istīc, adv. [*isti-c*] tam; na tom místě, kde ty jsi: *scribite, quid i. agatur C* u vás v Římě; přenes *i. cum ignavia*

est scelus L u tebe k zločinu druží se zbabělost.

istim, adv. odtamtud; s místa, kde ty jsi: *sonitus usque i. exauditur C.*

istinc, adv. [*istin-c(e)*] odtamtud: *fare age iam i. V* nuže mluv již odtamtud (kde stojíš); *i. pecunia, i. fraus C* na tvé straně, u tebe; *libenter vero i. profugi C = ab istis nugis.*

istō, adv. [srov. *eo*] tam (se vztah. k 2. os.): *venire C, excurrere Plin.*

istōc viz. **2.** *istuc.*

Istrī, *Istria* etc. viz. *Histri.*

1. istuc *istud-c*] *n.* od *istic.*

2. istūc, adv. tam, na tvou stranu: *ingredi, accedere C, transferri O, i. mens fert H* k tobě.

ita, adv. [od km. **i* srov. *is*] t a k, takovým způsobem u (u sloves adj. a adverb.) a) vůb. *quae cum ita sint C* když tomu tak jest; *omnia ita sunt C* vše se tak má; *ita loqui C* = taková slova; *ita a pueritia fui S* takový; *ita vivere C, ita antiquus C, ita penitus C*; s násl. *ut, si ut, quomodo, quasi, tamquam* a j. i s *ut* výsled.; někdy význ omezov.: *adhuc ita nostri imperatores contenderunt C* jen tak; *quae ita sancta fore ratus L* jenom tak; *ita enim senectus honesta est C*; někdy lze v překl. doplniti: *atque ita mentitur H* s takým umem, tak dovedně lže; b) zvl. α) v odpovědech: tak = a n o: *ita est C, non ita C* n e, n i k o l i; *Davusne? ita! H*; *ita prorsus, i. vero, i. profecto* zcela tak; ano, zajisté; β) uvádí n. uzavírá myšlenku: *id omen ita acceptum est*: . . . *L* v ten rozum vyloženo; . . . *ita navis capitur C*, . . . *ita ne beatus quidem C* tak tedy, proto tedy; γ) vytýká účel, způsob n. podmínku: *ita eram deductus ad Scaevolam, ut numquam discederem C* s tím účelem, abych nikdy neodstupoval; *duo consules ita missi, ut alter regem persequeretur, alter provinciam tueretur C* za tím účelem byli posláni, aby . .; *me consulem ita fecistis C* s tou podmínkou; *pax ita convenit L* za té podmínky mír učiněn; *ita delicta occultiora fore S* tak prý = za těch okolností; *honesta oratio, sed ita, si . . . C* ale jen tehdy, jestliže; δ) ve vět. přacích, při ujišťování a zapřisahání: *ita vivam, ut C*; *ita me di iuvent C*, k tomu mi zpomáhejž bůh'; *ita vir bonus es H* jakože jsi muž dobrý; ε) kvantit. stupňuje: *non esse ita magnum C = tantum; non ita multum C* nepříliš mnoho; *non ita multo post C* za nedlouho; *non ita longo intervallo C, non ita magna manu N = parva*; ζ) zvl. rčení: *quid ita? C* jak to? proč pak?; *itane? C* není-li pravda? není-li tomu tak?

Italia, *ae, f.* [sc. *terra*] Italie, v době klass. od Rubikona až k průlivu messinskému; meton. *tota I. C* všichni obyvatelé Italie. První slab. měřena básn. druhdy dlouze.

Italus, *a, um* italský: *tellus H, regna O, gens V*; subst. **Italus,** *ī, m.* Ital; adj. **Italicus,** *a, um* italský, z Italie pocházející, I. se týkající: *gens, socii S*; = zvl. italských spojenců se týkající, italický: *tumultus, bellum C*; **Italica,** *ae f.* [sc. *urbs*] = 1) *Corfinium*, hl. m. spojenců; 2) m. v Hispanii u Sevilly.

ita-que, I adv. [srv. *ὥσ-τε*] a t a k (= *et ita*): *ita constitui itaque feci C*; *loca eos impediebant, itaque ergo paucis effugium patuit C* a tak tedy; *aliquis videri itaque dici C* někým se zdáti a tak také býti nazýván; II spoj. výsl. a t a k, tak tedy, t e d y, tudíž, proto: *i. a servis sepultus est N*; též v z vísl., v otáz. a větách rozkaz. i vybízecích.

item, adv. [*ita*] též, a také, rovněž, podobně; *i. ut* rovněž tak jako, stejně jako; *itemque* a rovněž; *non i.* nikoli však.

iter, *itineris, n.* [km. **it-*, srov. *comit is* od *comes*] a) pův. α) chůze, c e s t a, *itinera egressusque S* cesty a vycházky; *i. contendere C intendere L maturare Cs properare T* cestu urychliti, pospíšiti si; *tantum itineris contendere C* tak veliký kus cesty uraziti; = zvl. p o c h o d: *iter facere Cs C N, ex itinere Cs* hned z pochodu; *iter die ac nocte continuare Cs* dnem i nocí dále táhnouti, nepřetržitě pochod konati; *id . . . ob commoditatem itineris . . . coniungi urbi placuit L* pro příhodné s p o j e n í; β) jako míra: denní pochod: *i. unius diei Cs, novem dierum iter Cs* devět dní cesty; *quam maximis potest itineribus Cs* pochody pokud možná nejvíce urychlenými; γ) p r ů c h o d: *negat se posse i. ulli per provinciam dare Cs* praví, že nemůže nikomu

dovoliti p. provincii; *aquarum itinerumque controversiae C* spory o právo vodní a průchodní; c) směr: *in diversum iter equi concitati (sunt) L* koně popohnáni různými směry; *orbis i. O* kraj světa; **b)** konkr. cesta, silnice, stezka: *erant itinera duo Cs; iter pedestre Cs* pěšina; *itineribus turbā refertis L* ulice, zvl. *urbis T*; o řekách: dráha, tok, řečiště: *iter, quos coeperunt, percurrunt Cu;* pod. *vocis i. V; i. facere L* cestu založiti, vystavěti; *i. munire N, aperire S* cestu raziti; **c)** přenes. cesta, způsob, prostředek: *i. ad praemium, ad laudem C, i. amoris C, facere i. sceleri O, duo itinera audendi T, i. gloriae V; nova itinera eloquentiae T* nové dráhy, směry.

iterātiō, *ōnis, f.* opakování: *verborum C.*

iterō, *āre, āvī, ātum* [*iterum*] po druhé konati, opakovati něco: *verba C, haec resonis vocibus O; lanam H* dvakrát barviti; *pugnam L* opět se dáti do b.; *ortus i. O* opět vycházeti; *semina iterant iactata O = iterum iactant; tumulum T* opět zříditi; *aequor i. H* opět vydati se na moře; *agrum C* opět orati; *lapsa mella i. H* opět, znova opěvati; *ianuam i. O* opět použíti, nalézti.

iterum, adv. [komp. **iterus* k *is*] **a)** po druhé: *i. et tertium C; P. Africano i. consule C, imperator i. C, i. tribunus C*; ještě jednou: *Xanthus i. arsurus O; oscula non i. repetenda O* = nikdy již; opět, zase: *longo intervallo i. advocantur C;* **b)** při opětování: opět a opět, opětovně, několikrát: *i. iterumque, semel et i., i. et saepius;* při výčtu: *semel, iterum, tertio L* po druhé, za druhé; při opaku: naproti tomu: *pares i. causas accusandi esse T, ut . . . sic i. Cs* jako . . . tak zase.

Ithaca, *ae*, n. **-cē**, *ēs, f.* [*Ἰθάκη*] ostrov v Ionském moři u pobř. akarnans. nyn. Thiaki, rodiště Odysseovo; adj. **Ithacus**, *a, um* ithacký: *matres O*; jako subst. Ithačan = Odysseus; **Ithacēnsis**, *e*: *Ulixes H.*

Ithōmē, *es, f.* [*Ἰθώμη*] tvrz v Messenii, pod níž založ. později Messéné.

iti-dem, adv. [*ita* a *dem*, srov. *idem*] právě tak, rovněž tak, též tak.

itiō, *ōnis, f.* [*eo*] jíti, chůze: *domum C; obviam i. C* jíti naproti.

Itius portus, přístav gallský naproti Britannii.

itō, *āre* [freq. k *eo*] choditi, chodívati: *ad cenas C.*

Itōnē, *ēs. f.* [*Ἰτώνη*] městečko v Boiotii u jez. Kopaiského s chrámem Minerviným; adj. **Itōnius**, *a, um* itonský: *Minerva L.*

Itūraeī, (*Itūr.*), *ōrum m.* [*Ἰτουραῖοι*] Ituraeové, loupežný kmen syrský u horn. Jordánu, výborní lučištníci; adj. **Itūraeus**, *a, um* iturejský: *arcus V.*

itus, *ūs, m.* [*eo*] jíti, chůze: *i. et reditus C* odchod a návrat.

Itys, *yos, m.* [*Ἴτυς*] syn Tereův a Proknin později v bažanta proměněný.

1. iuba, *ae, f.* hříva: *equi, leonis C; iubae sanguineae V* (o hadech) krvavé hřebeny; *Graiarum error iubarum V* chocholy na přilbách.

2. Iuba, *ae, m.* **1)** král numidský, syn Hiempsalův, stoupenec Pompejův † v bitvě u Thapsu; **2)** syn jeho Caesarem zajatý spisov. dějepisný.

iubar, *aris, n.* světelná záře, zářící světlo, zvl. sluneční (*iubare exorto V*), meton. hvězda, zvl. jitřenka n. vlasatice: *hanc animam fac iubar O.*

iubātus, *a, um* [*iuba*] *hřívnatý,* se hřívou: *cervix L* (o hadu) s hřebenem.

iubeō, *ēre, iūssī, iussum* (*iusso V = iussero*) poroučeti, přikazovati, rozkazovati, kázati, nařizovati, (absol., nlqd. acc. c. inf., inf., pass. nom. c. inf. v pozd. lat. a básn. i s dat. a ut.) **a)** ob. *α)* absol. *defessa iubendo O* unavena rozkazováním; *eodem die, quo iusseris C*; *β)* alqd: *neces, tributum T* uložiti; pass. part. perf. rozkázaný, uložený: *labores, mors T, poena H, fuga O; iussos lapides mittere O* podle rozkazu; pod. *iussos receptus canere O*; subst. **iussum**, *ī, n.* rozkaz, nařízení: *iussa facere V, iussis oboedire S, iussa spernere, abnuere T* rozkazu poslušnost odpírati; *id i. ratum erit C* bude právoplatný; *γ)* acc. c. inf. act. při osobě jmenov.: *iusserunt tribunos de provincia decedere C* kázali tribunům odejíti; *eos in eo loco suum adventum exspectare iussit Cs;* — zvl. o pozdr. *amicum valere iubere C* pozdravovati, dáti

mu ‚s bohem' ; pod. *iubeas miserum esse H* ponechej ho jeho nešťastnému osudu; často při předm. snadno doplnitelném s pouh. inf. act.: *receptui canere iubet Cs* (t. trubačům); *iusserunt pronuntiare Cs*; *fortitudo dimicare C membra iussit senex relevare O* pobídl (je), aby . .; *aperire armamentarium T*; zvl. u básn. často; **δ)** inf. pass. není-li osoba jmenov.: *signa cani iubet L, ignem fieri iussit C, contionem advocari iubet C*; **ε)** pass. nom. c. inf.: *qui Carthaginem ire iussi sunt C* jimž rozkázáno odejíti; *iacere lapides iubemur O* káže se nám; part. perf. pass. k osobě se táhn.: *diffugiunt iussi O* rozejdou se, jak jim bylo rozk.; *iussi persequemur otium H* po tvém přání; *restitere Romani tamquam caelesti voce iussi L* jakoby na pokyn nebes; enall. *cesserunt aequore iusso V* == *ea campi parte, qua excedere iussi sunt* odkud měli rozkaz ustoupiti ; **ζ)** dat.: *militibus suis iussit, ne qui eorum violarentur Cs*; *mihi litterae Dolabellae iubent ad pristinas cogitationes reverti C*; *Britannico iussit, exsurgeret T*; *scribae interroganti . . . iussit L*; **b)** zvl. ve státn.: nařídit i, povoliti, potvrditi, schvál it i: *bellum iubere L* válku schváliti; *regnare regem alqm populus iubet L* králem volí; *perpulit, ut . . . exules esse iuberet L* aby je prohlásil za vyhnance; *haec nisi plebes iussisset, fieri vetuit C*; *iussit senatus, ut . . . L* uznal za dobré; *senatus dictatorem dici iussit L*; **–** zvl. *legem iubere C* zákon schváliti, přijmouti; *provinciam iubere alci S* přiřknouti, přiděliti.

iūcundē, adv. vesele, příjemně: *vivere, narrare C*; *iucundius bibere C* s větší chutí.

iūcunditās, *ātis, f.* [*iucundus*] příjemnost, půvabnost o věcech: *agri, vitae, epistulae C, urbis T*; o lidech: *elabi ex iudicio iucunditate sua C, ea est in homine i. C* veselá mysl; plur. příjemné služby někomu prokázané: *nihil mihi umquam ex plurimis iucunditatibus gratius accidisse C.*

iūcundus, *a, um* [z **iuvicundus* od *iuvo*] a) potěšitelný, příjemný, půvabný, lahodný: *nihil gratius* (vitanější) *aut iucundius C*; *non attagen iucundior* (s větší chutí) *descendit in ventrem H*; *iucunda narratio C* zábavné vypravování; *quid iucundius senectute stipata studiis iuventutis? C* co větší rozkoší než stáří (= je-li stařec) obklopené vědychtivou mládeží?; *agri iucundi C* půvabné, utěšené; *iucunda oblivia H* lahodné; o lidech: příjemný, milý, oblíbený: *i. Metello C, qui concitatae multitudini iucundi esse volunt C, amicus H.*

Iūdaea, *ae f.* [*Ἰουδαία*] země Judů, Judea, jižní část Palaestiny; **Iūdaeus,** *a, um* židovský: *aurum C* od Židů placené; *bellum T* se Židy; *victoria T* nad Ž; subst. Žid: *curti Judaei H.*

iūdex, *icis, m.* [z **iūs-dic-s* od *dico*, vl. prohlašující právo] soudce; *alci iudicem dare* (o praetorovi) za soudce určiti; *alci iudicem ferre L* navrhnouti; *iudicem dicere* (o obžalovaném) soudce jmenovati; *i. petere Plin* žádati za řádného soudce, t. soudce se dovolávati ; *i. reicere C* zamítnouti; *iudices quaestionum C* předsedové soudu; obr. *adhuc sub iudice lis est H* dosud není rozhodnuta; – přen. posuzovatel, kritik: *studiorum C, iudice T H, subtilis veterum i. H, sermonum H.*

iūdicātiō, *ōnis, f.* [*iudico*] souzení, soud, posudek.

iūdicātum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *iudico*] rozsudek, nález soudní.

iūdicātus, *a, um* [vl. part. perf. od *iudico*] rozhodnutý, pevně stanovený: *mihi iudicatum est deponere illam personam C* = jsem rozhodnut.

iūdicātus, *ūs, m.* úřad soudce, hodnost soudcovská: *isti ordini i. non patebat C* nebylo přístupno soudnictví.

iūdiciālis, *e* soudní, před soudem obvyklý: *consuetudo, causa C, suppresio C.*

iūdiciārius, *a, um* soudní: *controversia C; lex i. C* stanovil stavy, z nichž se měli bráti soudcové; *quaestus i. C* soudy nabytý; *res iudiciaria C* soudnictví.

iūdicium, *ī, n.* [*iudex*] **1)** o výsledku **a)** rozsudek, nález soudní, výrok, rozhodnutí, *iudicio damnari N, superiora iudicia sequi C. de quo homine tam praeclara iudicia fecistis C* == smýšlení své o něm dali jste na jevo; **b)** úsudek, mínění: *bonorum iudicia C, omnium iudicio NC* dle obecného úsudku; *opti-*

mum i. de algo facere Cs nejlepší (= nejpříznivější) úsudek o někom pronésti; *meo quidem iudicio C* dle mého aspoň mínění; *supremum iudicium Plin* = závěť; **c)** schopnost souditi, posuzovati, soudnost, vkus: *iudicio minus firmo praeditus C*; *quod tuum est i. de hominibus C* při tvé znalosti lidí; *algm iudicio praecurrere T*; rozvaha: *i. adhibere T* vésti si s rozvahou; *iudicio facere algd C*; **2)** vzhledem k průběhu: **a)** soudní vyšetřování, jednání, soud: *moti homines sunt in eo iudicio L* při tom soudním řízení; *iudicio interesse C*; *i. dare C constituere C* s. řízení zavésti; *exercere C* konati; *i. capitis N de capite C* hrdelní soud; *i. publicum C* trestní; ▬ zvl. pře, proces: *i. nullum habere N* nevésti žádné pře; *i. vincere C* při vyhráti; **b)** konkr. soud, soudní úřad, soudce: *frustra iudicia implores S*, *i. alci committere C*; *i. pecuniā temptare C*.

iūdicō, *āre, āvī, ātum* [*iudex*] **a)** pův. v soudnictví: souditi, rozsuzovati, rozsudek pronášeti: *recte et ordine C*; *qui iudicat C* = soudce; *Verres iudicabat C*, *populus iudicat comitiis C* rozhodnutí činí; pass. *cum iudicatus esset C* když byl odsouzen; *ad res iudicandas C* k úřadu soudcovskému; *res iudicata C* věc rozhodnutá, rozsudek; s gen. criminis: *capitis i., perduellionis L* z velezrády vinným uznati, jinak *perduellionem alci i. L* soud z velezrády na někoho uvaliti; ▬ zvl. odsouditi někoho k něčemu, prohlásiti někým: *ipsum exulem iudicarunt N*; *pecuniae algm L* k peněžité pokutě; **b)** ob. úsudek pronášeti, posuzovati, oceňovati: *algm virum optimum C* pokládati za . .; *ex quo i. potestis C* z toho můžete posouditi; *de algo suspicionibus N* pouze na základě podezření o něk. soud pronášeti; ▬ zvl. prohlásiti někoho, něco, něčím; *Antonium hostem C* za nepřítele; *hanc animi remissionem iudicaretis C* to musili byste uznati za duševní ochablost.

iugālis, *e* [*iugum*] **a)** jhu zvyklý, do jha, tažný: *equi iumentague Cu* tažný dobytek; *gemini iugales V* dvojspřežení; **b)** obr. spec. manželský: *lectus V*, *dona O* svatební; *i. sacra O* = svatba; *ignes iugales V* = oheň (Paris), jehož sňatek Troju zahubí.

iugārius, *a, um* [*iugum*] **a)** ve jhu chodící; **b)** ke jhu se vztahující, jhový; snad odt. *vicus Iugārius L* v Římě ulice vedoucí na forum (srov. *inter falcarios*).

iugātiō, *ōnis, f.* [*iugo*] uvazování konečků révových (*capitum C*).

iūgerum, *ī, n.* [vl. od **iugus, eris* (srov. ξεῦγος) nálež. plur. *iugera, um*; odt. zpětně sing. *iugerum*; srov. *iugum*] jitro půdy rozměru 240×120 stop neboli asi ¼ hektaru.

iūgis, *e,* (n. **iūges,** *etis*) [*iungo*] vl. spřežený **a)** meton. *iuge* (*iuges*) *auspicium* zlé znamení spřežné (když dva spřežení volí současně utrousí lejno) **b)** spojitý, nepřetržitý spec. o nevysýchajících pramenech: živý, stálý: *aqua S* voda pramenitá; *ex puteis iugibus C* ze stálých studánek; *iugis aquae fons H* živé vody pramen.

iūglāns, *andis, f.* [*Iovis glans*] vlašský ořech.

iugō, *āre, āvī ātum* [*iugum*] spojiti, svázati: *virtutes C* zasnoubiti: *filiam alci V*.

iugōsus, *a, um* [*iugum*] hornatý: *silvae O*.

iugulātiō, *ōnis, f.* zardoušení, probodnutí.

iugulō, *āre, āvī, ātum* [*iugulum*] **a)** hrdlo prořízknouti, zapíchnouti, probodnouti, zabíti: *alci se iugulandum tradere C* dáti se . . .; *optimos cives i. C*, *grunnitus suis, cum iugulatur C*; **b)** přenes. zákeřnicky se světa sprovoditi; křivým nálezem utratiti, nespravedlivě odsouditi, zničiti někoho: *multis decretis algm C*; *cum iugulandum vobis tradiderunt C*; *sua confessione iugulari C* svým doznáním úplně býti usvědčen, odsouzen.

iugulum, *ī, n.* [demin. od *iugum*] pův. kosti klíční a dutina nad jejich spojením, pak hrdlo, chřtán: *i. dare alci C* h. nastaviti (k probodení); pod. *porrigere H*, *offerre T*, *i. resolvere O* prořízknouti.

iugum, *ī, n.* [srov. ζυγόν, csl. igo, č. jho, něm. Joch] **1)** jho (zahnuté dřevo na krku tažného dobytka) **a)** pův. *nos onera quibusdam bestiis, nos iuga imponimus C*, *i. excutere Cu* jho shoditi: *bos iuga detrectans V* jhu se vzpouzející; *collo iu-*

gum trahere H; b) meton. s p ř e ž e n í, dvé tažných dobytčat: *multis iugis arare C*; též o koních: *immissis iugis lora concutere V*; přenes. *hoc i. impiorum C* tato ‚spřež' bezbožná; c) svislé tyče do země zaražené a příčkou spojené α) v kolu k vedení opínavých rostlin, v tkalc. stav: *tela iugo vincta est O*; β) ve vojen. jho ze tří kopí, jímž projíti musil poražený nepřítel na znam., že jest roven otroku: *sub iugum mittere C* pode jho poslati; *sub iugo mittere L* = pode jhem propustiti, *abire L* pode jhem býti propuštěn; γ) jho otroků, kterých užíváno pův. k tahu: *cuius a cervicibus iugum servile dciecerant C*; δ) váha u vozu: *i. plaustri LCu*; jako souhv. Váhy: *Roma nata est, cum in iugo esset luna C* když měsíc stál ve znamení Váhy; ε) lavice veslařská: *animas, quae per iuga longa sedebant, deturbat V*; 2) přenes. α) jho otrocké, ujařmení, jařmo: *i. Macedonum deicere Cu*; *i. ferre H*, *servitutis i. depellere C*; β) jho povinnosti, povinnost: *ferre iugum pariter dolosi* (v. toto) *amici H*; γ) obr. jho manželské (obr. podle spřežení spojeného jhem) *nondum subacta ferre iugum valet cervice H*; *Venus diductos iugo cogit aëno H* jhem kovovým poutá; δ) hřbet horský, pohoří: *summum iugum montis Cs*; *iugum Alpium L* horské pásmo alpské; *consistunt iugis O* po výšinách: *immensis tumet Ida iugis O*.

Iugurtha, *ae, m.* levoboček Mastanabalův (syna Masinissova), adoptovaný syn krále numidského Micipsy, usurpator vlády nad Numidií, Sullou zajatý a ve vězení v Římě popravený r. 104. Adj. **Iugurthīnus,** *a, um.*

Iūlēus, *a, um* [Ἰούλειος] julský, (týkající se buď Jula, syna Aeneova, nebo Caesara a Augusta): *Actia Iulea Pr*; *Iuleae Calendae O* = 1. července.

Iūlia, Iūliānus viz *Iulius*.

Iūlius, *a* [od *Iūlus*] jméno patric. rodu říms., z něhož zvl. 1) *L. Iulius Caesar*, kons. r. 90, stoupenec Mariův; 2) jeho bratr *C. Iulius Caesar* † 87; 3) *C. Iulius Caesar* 100—44 vojevůdce, státník a historik; 4) jeho adoptovaný syn *C. I. C. Octavianus*, císař 31 př. K. — 14 po K.; 5) **Iūlia,** dcera Caesarova, manželka Pompejova; 6) *Iūlia*, dcera Augustova, choť Claudia Marcella, potom M. Vipsania Agrippy, konečně Tiberia, proslulá nezřízeným životem; adj. **Iūlius,** *a, um* Juliův, julianský: *leges C* zákony Julia Caesara; *edicta H*; *domus O*; *sidus H* zbožněný Caesar ve hvězdu proměněný; *mensis* = červenec, rodný měsíc Caesarův; **Iūliānus,** *a, um* Juliův: *milites C* vojíni Caesarovi.

Iūlus, *ī, m.* [Ἴουλος] syn Aeneův jinak zv. *Ascanius*, myth. praotec rodu Julského; *I. Antonius* v. toto.

iūmentum, *ī, n.* [**iug-smentum*, srov. *iugum*] dobytek (kollekt.): *i. agere per Tusculanum C*; obyč. tažné dobytče: *cum morarentur iumenta C*; *vectus iumentis iunctis N* spřežením; *is, qui iumenta agebat L* kočí; též = soumar: *iumenta oneraria L*.

iunceus, *a, um* [*iuncus*] sítinový: *vincula O*.

iuncōsus, *a, um* plný sítí, sítím zarostlý: *litora O*.

iūnctiō, *ōnis, f.* [*iungo*] spojení: *verborum C*.

iūnctūra, *ae, f.* [*iungo*] spojení a) konkr.: *genuum O* svaz, kloub; *digitorum O* (vespolek) blána plovací; *laterum iuncturae V* záponka opasku; *i. tignorum Cs* spoj, spára; o šatu *O* šev; b) obstr. *i. generis O* příbuzenství; *verborum H* spojení, vazba slov.

iūnctus, *a, um* [vl. part. perf. od *iungo*] spojený, sloučený: *corpora inter se C*; *natura cum alio iuncta C*; *iuncta vehicula L* zapřažené povozy; *equis rheda C* do níž koně zapřaženi; *aër mari i. C* s mořem sousedící; *ponto iunctior O* moři bližší; přenes. spřátelený: *comes, pectora O*; *iunctissimī, ōrum, m. T* nejbližší příbuzní.

iuncus, *ī, m.* sítina, sítí.

iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* [*iugum*, srov. ζεύγνυμι] a) ve jho poutati, z a p ř a h a t i: *iuvencos V*, *iuncti boves O* spřežení volské; *curru* (dat.) *i. equos V* do vozu zapřahati; *iunctos equos conscendere V* do zapřaženého vozu vstoupiti; *iuncti leones V* spřežení lvů; b) m o s t e m p ř e k l e n o u t i: *fluvium ponte i. L Cu*, *iuncto ponte milites transmittit T* dav vystavěti most, převede po něm; c) z a s n o u b i t i, manželským svaz-

kem spojiti: *conubio V, nuptiis C; feminam secum matrimonio i. L; filias iuvenibus regiis i. L* dcery provdati za jinochy z rodu královského; *nuptiis iungi L* ve sňatek vejíti; **d)** vůbec něco spojiti: *tigna bina inter se; membra O, oscula O* = líbati; *dextras* n. *dextrae dextram V* pravice si podati; *pes cum pede iunctus O* noha na noze; ve voj n. *copias, arma alci i. L* vojsko ke spolku váleč. s někým spojiti, k společnému boji se sdružiti; reflex. *ne castris iungant V; cursum equis i. L* vyrovnati se v běhu koním, držeti stejný krok s . . .; *iunctae fenestrae H* zavřené krámy; *limes effugit iunctam aquilonibus Arcton O* zniká severního pásu; **e)** o věc. abstrakt.: *hospitia amicitiasque i. L* vejíti v pohostinství a přátelství; *affinitatem i. L* v příbuzenský poměr vstoupiti; *i. animos societate L* spolkem přízeň si zjednati; *pacem i. L* mír zjednati, učiniti; *foedere iungi alci L* smlouvou s někým ve spolek vstoupiti; *foedera i. L O* smlouvu učiniti.

Iūniānus viz *Iunius.*

iūnior viz *iuvenis.*

iūniperus, ī, *f.* jalovec.

Iūnius, *a, um* I jméno rodu říms. **1)** L. I. Brutus, první konsul říms.; **2)** D. I. Brutus, legát Caesarův † 43 v boji proti Antoniovi; **3)** M. I. Brutus, miláček Caesarův a jeho vrah, † v bitvě u Filipp; II adj.: *Iunia lex C*; *Iunius mensis C* červen; **Iūniānus, *a, um*:** *iudicium C*; III kromě Brutů jmenují se ještě: M. Iunius zv. Gracchanus, přítel C. Graccha; C. I. Norbanus, konsul u Kanusie Sullou přemožený; L. I. Pullus, kollega Klaudia Pulchra; D. I. Silanus za soudu nad Katilinovci konsul design.

Iūnō, *ōnis, f.* staroitalská bohyně manželství ztotožněná s řec. Hérou, též jako bohyně porodu Lucina (v. t.); dc. Saturnova a Rheina, sestra a choť Jovova; *Iuno inferna V* = *Proserpina; Iunonis urbs O* = *Argos*; meton. *excussa pectore I. est V* t. j. vytržení, zběsilost Junonou způsobená; adj. **Iūnōnius, *a, um*** Junonin: *ales O* = páv; *Hebe O* dcera Junonina; *regna V* = Karthago; *mensis O* červen; **Iūnōnālis, *e*** Junoně zasvěcený: *tempus O*; **Iūnōnicola, *ae, m.*** ctitel Junonin; **Iūnōnigena, *ae, m.*** syn Junonin = *Vulcanus.*

Iūppiter, zř. **Iūpiter,** gen. *Iovis, m.* [vl. vok. **dieu-piter* k nom. *Diespiter* (druhá složka *pater*), srov. *dies, deus*] nejvyšší bůh, ztotožněný s řec Diem, choť Junonin; ochránce státu, rodiny, domu a pohostinství: *I. Optimus Maximus*; ochránce spolku latinského: *I. Latialis C L*, jemuž ke cti slaveny *feriae Latinae.* Zasvěcen mu orel: *Iovis ales O satelles C*, a dub; *Iovis stella C* oběžnice Jupiter; *I. Stygius V* = Pluto; meton. jasné, volné nebe: *sub Iove pars durat O* pod širým nebem; *sub Iove frigido H*; *malus I. II* špatné počasí; *I. metuendus uvis V* = deštivé počasí.

Iūra, *ae, m.* obyč. *Iura mons* pohoří Jura ve vých. Gallii.

iūrātor, *ōris, m.* [*iuro*] přísežný odhadce jmění při censu podávající dobrozdání o údajích občanů.

iūrātus, *a, um* [part. perf. (vl. adj.) od *iuro*] přísahavší, přísahu složivší, přísahou vázaný: *Regulus i. missus est ad senatum C*: *dixit i. C* pod přísahou; subst. **iūrātus, *ī, m.*** porotce.

iūrecōnsultus viz *iurisconsultus* a *consultus.*

iūreperītus viz *peritus.*

iurgium, *iī, n.* [srov. *iurgo*] hádka, spor, váda; *per iurgia dicere O* v hádce; *irrita iurgia iactare V* marně se hádati.

iurgō, *āre, āvī, —* [**iūrigus* od *iure agere*] (vl. souditi se) svářiti se, hádati se, vaditi se: *haec iurgans L* takto se vadě; — přenes. *iure Trausius iurgatur H* právem se laje Trausiovi.

iūridiciālis, *e* soudní, právní (kde nejde o věc, nýbrž zdali je čin trestný či nikoli) *C.*

iūris-cōnsultus, též *iureconsultus* znalec práva, právník.

iūris-dictiō, *ōnis, f.* **a)** jednání před soudem, soud: *iurisdictionem conficere C*; **b)** pravomoc soudní: *sub i. suam alqd subiungere C.*

iūris-perītus viz *peritus.*

iūrō, *āre, āvī, ātum* [**1. ius**] přísahati, přísahu složiti: při čem: *per alqd* n. *alqd*: *per Iovem deosque Penates C, sidera V,*

numina O; před n. vnitř.: *verissimum i. iusiurandum C*; *ex animi sententia C* s nejlepším svědomím; na co: *in verba magistri H* = slepě následovati; *in legem C* na zákon přísahu složiti; *in foedus L* (t. j. uznati ji pro sebe za závaznou); *falsum i. C.* křivě př.; zapřisáhnouti se k něčemu, přísahou se zavázati: *in facinus O*; *in me iurarunt somnus ventusque O* proti mně se spikli; *calumniam i. L* odpřisáhnouti, že nežalujeme ze zlého úmyslu; *Stygiam paludem, di cuius iurare timent et fallere numen V* jejíž velebnost bohové bojí se křivou přísahou uraziti; *dis iuranda palus O* při níž musí přísahati; *iurata numina O* při nichž bylo přísahano. Spojení **iūs iūrandum** viz za **2. iūs**.

1. iūs, *iūris*, *n.* **a)** pův. právo, zvl. právo lidské naproti božskému (*fas*): *i. atque fas est L* dle lidského i božského práva přísluší; *hoc fas ac iura sinunt V*, *contra ius fasque C*; *iura dare L* právní ustanovení dáti, vyhlásiti, dáti ústavu; *Acestes patribus dat iura vocatis V* svolav senát, dává jim zákonné zřízení; – zvl. α) souhrn práv n. zákonů: *i. pontificum C*, *i. Flavianum*; β) právní názory, zásady: *ius gentium, hominum C* právo přirozené a na něm založ. t. zv. právo mezinárodní; *i. civile C* občanské naproti *publicum II* státní; *i. praetorium C* zásady praetory stanovené; *ius humanum ac divinum SC*; *ius aequum L* ἰσονομία rovnoprávnost; *iura et ritus L* politická a sakrální zařízení; *urbem iure legibusque de integro condere parat L* chystá se založiti znova město právními a zákonnými ustanoveními; *homini nihil iuris esse cum bestiis C* mezi člověkem a zvířaty není žádného právního poměru; **b)** přenes. α) soud: *in ius ire N*; *in ius vocare alqm C* před soud; *in ius rapit H* vleče před soud; β) zákonem stanovené právo něčí, pravomoc nad něčím, moc; nárok na něco; oprávněnost, právní postavení: *ius suum persequi C* pr. své uplatňovati; *de suo iure cedere C* vzdáti se svého pr.; *ius agendi cum plebe, i. auxilii L*; *ius militum T* vrchní moc nad praetoriany; *iura libertorum concedere T* vrátiti právo na propuštěnce; *in paucorum ius atque dicionem concedere S* v moc a podnoží se dostati; gen. subj.: *ius legationis C*, *iura libertatis C*; *sui iuris esse C* býti svéprávný, samostatný; *i. de tergo ac vita habere L* míti právo trestati i usmrtiti; *i. in aequora O* moc nad mořem; *iura muliebria L* právní postavení žen; *ius Latinum T* omezené právní postavení občanů latinských; abl. **iūre** právem, po právu, způsobem právním: Spojení **iūs iūrandum** viz za **2. iūs**.

2. iūs, *iūris*, *n.* [srov. ζύμη, čes. jícha] polévka, omáčka: *negavit se iure illo nigro delectatum C* černou polévkou spartanskou; se sarkast. hří kou slovní: *ius tam nequam esse verrinum C* právo Verrovo — vepřová polévka.

iūs iūrandum, gen. *iūris iūrandī*, *n.* přísaha: *iure iurando alqm obstringere Cs*, *adigere L* přísahou zavázati; *iure iurando teneri C* přís. býti vázán; *i. i. concipere T* příseżní formuli sestaviti.

iussū, [*iubeo*] na rozkaz: *vestro i. i. consulis C*, *populi NC*.

iussum, *ī*, *n.* viz *iubeo*.

iūstē, adv. spravedlivě, správně: *imperare C*; *aestimare Cu*; právem *timere O*, *reprehendi H*; *i. pieque L* ve shodě s právem a zbožností.

iūstificus, *a*, *um* spravedlivý, spravedlnost milující: *mens deorum Cat.*

iūstitia, *ae*, *f.* [*iustus*] spravedlnost, spravedlivost, spravedlivé jednání: *Aristidis N*, *Pompei C*, *Scaevola iustitiā praestans C*; *i. erga alqm C*, *in alqm Cu.*

iūstitium, *iī*, *n.* [*ius* - **statium* od *status* k *sisto*] zastavení civilní soudní činnosti, soudní klid: *i. per aliquot dies servatum est L* zachovávati; *i. indicere, edicere C* ohlásiti, *i. sumere T* zastaviti jednání soudní; *exuere T*, *remittere L* obnoviti j. s.; *omnium rerum i. L* všeobecný klid, úplné zastavení veřejných prací.

iūstus, *a*, *um* [*ius*] **a)** o lidech: spravedlivý: *Pompeius C*, *i. in socios C*, *Aristides N*; enall. *in servitute iusta esse C* býti v službě u spravedlivého pána; **b)** o věcech: spravedlivý: *poena C*; *uxor CL* zákonitá, řádná manželka; *mors H* zasloužená; *bellum CL* řádná, pravi-

delná (s vnějším nepřítelem) = *iusta arma C*; *iusti dies C* zákonem stanovené; subst. **iūstum**, *ī*, *n.* právo, spravedlnost; **c)** = odůvodněný, náležitý, správný: *triumphus, honores C* zasloužený; *causa C* důvodná věc; *preces C, lacrimae O, odium O*; *Scorpios tibi cacli plus iusta parte relinquit V* zanechává ti více místa na nebi, než by patřilo (než dvanáctinu kruhu); *nec adiri usquam ad iusti cursum poterat amnis L* nemohlo se nikde přistoupiti k toku pravé, vlastní řeky; *iustum sit necne poema H* skutečná-li báseň (vyhovující požadavkům aesthetiky); *iustum funus C* řádný pohřeb; *iter Cs* obvyklý; *muri altitudo Cs* náležitá výška; *eloquentia C* náležitá, dostatečná; *gravis, plus iusto HO* více než slušno; **d) iūsta**, *ōrum*, *n.* **α)** věc slušná, náležitá, spravedlivá: *si iusta peto O*; *servis iusta praebere C* co slušno; starobylé zvyklosti, obyčeje: *nec prius ingredi hostium fines, quam omnia iusta .. perfecta erunt L* až budou všecky obvyklé formality vykonány; **β)** (= *τὰ νομιζόμενα*) náležité, obvyklé pohřební slavnosti: *i. solvere C* vykonati; *postquam illi more regio i. magnifice fecerant S* když mu po způsobu královském nádherný pohřeb vystrojili; *matri proxima i. tuli O* matce jsem náležitý pohřeb vystrojil; *germanae i. dat ante suae O* slušný pohřeb strojí, poslední poctu tryznou vzdává.

Iūturna, *ae*, *f.* **1)** pramen v Latiu a jeho víla, sestra rutulského krále Turna; **2)** pramen v Římě u chrámu Kastora a Polluka.

iuvenālis, *e* [*iuvenis*] mladický: *corpus V, hilaritas L, tempora O, lusus iocus, certamen L*; **Iuvenālia**, *ium*, *n.* slavnost mládí, divadelní hry Neronem zavedené.

iuvenāliter, adv. mladicky, s mladickou silou: *in silvas ire O, ingenio minium i. usus O* příliš mladicky, nerozvážně.

iuvenca viz n. sl.

iuvencus, *a*, *um* [*iuvenis*] mladý; obyč. jako subst. mladý býk, býček *V*, mladík, jinoch, junák, mladá dívka, mladice: *te suis matres metuunt iuvencis H* k vůli svým mladým dcerám; *Graia iuvenca O* mladá Řekyně; obyč. fem. *iuvenca, ae* mladá kráva, jalovice; *pascitur in magnā silvā formosa i. V*; *Inachia i. V = Io* v krávu proměněná.

iuvenēscō, *ere*, *nuī*, — [inchoat. k *iuvenis*] dorůstati, dospívati: *vitulus iuvenescit H* (t. j. stává se z něho *iuvencus* mladý býk); opět omládnouti: *Pylius iuvenescere posset O*.

iuvenīlis, *e* [*iuvenis*] mladický, mladicky bujarý, veselý; *iuvenilia lusi O.* ml. veselé písně; *dicendi licentia C* mladicky nevázaná; *caput O: signum O* socha jinocha.

iuvenis, *e* comp. **iūnior** (*iuvenior T Plin*) [srov junák, jinoch, něm. jung] **α)** adj. mladý: *toto anno iunior H, iuvenes anni O* mladá léta; **β)** subst. mladík, jinoch, mladice: *regius i. L* královic; *cum globo iuvenum impetum facit L* se sborem mladých mužů; — zvl. term. techn. ve vojen: *iūniōrēs, um* mladší mužstvo (od 20—40 let): *iuniores LCu, iuniorum centuriae C.*

iuvenor, *ārī*, [*iuvenis*] počínati si jako mladík: *ne nimium teneris iuvenentur versibus H* ať nelaškuji (o strojené skotačivosti) příliš něžnými verši.

iuventa, *ae*, *f.* [*iuvenis*] **a)** mladý věk, mládí (u básn. m. *iuventus, iuventas*, pak u *LT*); **b)** bohyně mládí: *aram Iuventae O*; **c)** mládež *imbellis H*; mladická bujnost, síla: *anguis nitidus iuventā V*; *lumen iuventae V* záře mladistvé svěžesti; mladý vous, chmýří: *intonsa ora primā iuventā V.*

iuventās, *ātis*, *f.* [*iuvenis*] mladistvost, mládí: *fugit retro H*; *prima i. genas vestibat flore V*; personif. bohyně mládí *Iuventas CLH*; mladická síla: *aquilam i. nido propulit H.*

iuventūs, *ūtis*, *f.* [*iuvenis*] **a)** zřídka mládí, mladost, mladý věk: *memoriam iuventutis suae senectutis dedecore foedare C*; **b)** ob. mládež, mladé mužstvo: *Aeneas et Troiana i. conveniunt V* mladý lid; *i. convenerat Cs, quo omnis i. venit C*; **c)** zř. mladistvá síla, svěžest: *res quae iuventute geruntur C*; **d)** spec. ve vojen. mladé branné mužstvo (naproti *seniores*): *de-*

lecta i. Hirt; zejm. *ordo equester* jezdectvo: *princeps iuventutis* vl. náčelník jezdců, za doby cís. titul udělovaný členům cís. rodu.

iuvō, *āre*, *iūvī*, *iūtum* (*iuvātūrus*) a) obveselovati, těšiti, radost, požitek činiti: *quid te iuvit Neronis iudicium? C* jak tě potěšil; *ut iuvit te cena H* jak ti chutnal; *non me iuverint conchylia H* nechutnaly by mi; *multos castra iuvant H* mnohým se líbí život v táboře; *sunt quos genus hoc minime iuvat H* které ani dost málo netěší, nelibí se; — zvl. neos. *iuvat: et haec olim meminisse iuvabit V* i vzpomínka na tyto útrapy nás jednou potěší; *quid i. argenti pondus deponere terra? H* jaká pak radost; *i. indulgere choreis V* líbí se, oddati se tanci; *i.* (*eos*) *ire V* láká je jíti ven (z bran města); *hoc i. et melli* (v. t.) *est H i.* (*me*) *ire* druhdy = rád jdu; — pass. *aures iuvantur C* sluchu jest milo; b) podporovati, pomáhati: *hostes frumento C*, *nostres duces auxilio C*; *iuvante deo C* s pomocí boží; absol. *classes .. multum iuvant C* jsou velmi užitečny; pass. *publico auxilio nullo iuvor L* nedostává se mi podpory od žádné obce; *ea lex proscriptum iuvari vetat C* zakazuje mu pomáhati; — zvl. *imber arva iuvat O* jest prospěšný; *vulnera i. O* mírniti, ulehčení působiti.

iūxtā, adv. a předl. 1) adv. α) lokálně: vedle, blízko, na blízku: *legio, quae i. constiterat Cs*; *i. accubat V*; *neque enim est accedere i. ausa O* poblíž přistoupiti; β) stejně, rovněž tak: *vitam mortemque i. aestumo S* stejně málo = nic; *suae hostiumque vitae i. pepercerant S* stejně života svého jako nepřátel; *i. periculosum T*; *i. bonos et malos interficere S* bez rozdílu šmahem; *absentium bona i. atque interemptorum divisa fuere L* stejně jako; *i. ac si meus frater esset C* stejně jako kdyby byl; *res i. magnis* (dat.) *difficilis L* stejně těžká jako veliké; 2) předl. s akk. α) vedle, při: *i. murum castra posuit Cs*, *sepultus est i. viam Appiam N*; *totos dies i. focum atque ignem agunt T*; *aram iuxta N*; mezi: *periculosiores sunt inimicitiae i. libertatem T* mezi lidmi svobodnými; β) časově: *i. finem vitae T* přímo u konce života; γ) modálně: skoro až k: *gravitate annonae i. seditionem ventum est T* došlo téměř až k povstání; δ) o podobnosti: téměř jako: *velocitas i. formidinem est T* téměř se rovná; ε) o pořadu: *i. deos T* po bozích.

Ixīōn, *onis*, *m.* [Ἰξίων] král Lapithů v Thessalii, otec Peirithoův pro úklady Junoně svržený Jovem do Tartaru, kde vpleten do kola stále se točícího; adj. **Ixīōnius**, *a*, *um* Ixionův: *orbis V* kolo; **Ixīōnidēs**, *ae*, *m.* syn Ixionův Peirithoos.

K

Pův. lat. *K* zatlačeno v klass. lat. písmenem *C*, jež vyslovováno jako *K*. *K* užíráno potom skoro jenom před *a*, na př. i v ustálených zkratcích jako zejm. 1) K = Kaeso jm. vl., 2) K n. Kal. = *Kalendae* kalendy (1. den v měsíci).

L

L jako zkratka 1) praenomen *Lucius*; 2) číslice 50.

Labdacus, *ī*, *m.* [Λάβδακος] mythický král thebský, otec Laiův.

Labeātēs, *ium* n. *um*, *m.* Labeaté, národ usedlý na hranici makedonsko-illyrské; hlavní město jejich byla *Scodra*, nyn. Skadar; odt. adj. fem. **Labeātis**, idis

labeatská: *L. terra L*; *L. palus L* jezero Labeatské (nyn. Skadarské).

lābēcula, *ae, f.* [d min. od *labes*] skvrnka; obr. (menší) poskvrna, úhona *C.*

labefaciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *labefiō, fierī, factus sum*) [srov. *labo*] viklati, otřásati (*alqd* něco, něčím), vyvraceti, podvraceti, káceti, vůb. hýbati věcí z jejího (pevného) místa, (pass. — se); **1)** *labefacta magna parte muri Cs* když byla porouchána; *mole publicae viae labefactas* (sc. *esse*) *aedes suas T* že byly poškozeny základy jeho domu; (básn.) *labefacta* (prolept.) *movens iugera fossor V* vl. zkypřené lány přehazuje = hluboko překopávaje lány; odt. odstraniti z místa: *quamvis cera sit a vinclis non labefacta suis O*; **2)** metaf. **a)** zviklati, zvrátiti (přesvědčení, úmysl), rozrušiti, rozechvěti (cit): *primores l. T*; *animum* (acc. vztah.) *labefactus amore V* rozechvěn v srdci; *calor labefacta per ossa cucurrit V* rozechvěným nitrem; **b)** pracgn. podrývati, porouchati, kaziti, poškozovati, hubiti, ničiti, uvádět v nebezpečenství, ohrožovati: *Gallorum corpora fluminis aviditas labefecit T* ublížila tělům (= zdraví); — spec. (sm. polit.) poraziti, povaliti, připraviti pád někomu, svrhnouti, (politicky) zničiti: (*hunc*) *labefecit Macronis odium T.*

labefactō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens od *labefacio*] (opětně n. usilovně) viklati, otřásati (*alqd* něco, něčím), vyvraceti, vypáčiti, káceti; — met. *filem alcis l. L T* zviklati něčí věrnost, někoho u věrnosti; *conspirationem bonorum confringere et l. C*; praegn. podvraceti, poškozovati, rušiti, ničiti: *ne invidiā verbi labefactetur oratio C* aby špatný zvuk toho slova nebyl kamenem úrazu pro mou řeč.

1. labellum, *ī, n.* [demin. od **1.** *labrum*] rtík.

2. labellum, *ī, n.* [d min od **2.** *lābrum*] umyvadlo, pánev, mísa.

Labeō, *ōnis, m.* [od *labea, ae, f.* ret, pysk; vl. ‚Pyskatý‘] římské příjmení; zejm. **1)** *L. Fabius Labeo*, jako praetor r. 189 př. Kr. bojoval vítězně na Kretě; konsulem byl r. 183 *L*; **2)** *Antistius Labeo*, účastník spiknutí proti Caesarovi, po bitvě u Filipp skončil sebevraždou *H*; **3)** *M. Antistius Labeo* (syn předešl.), slavný římský právník a spisovatel právnických knih, jako analogista sok C. Ateia Kapitona, politický odpůrce Augustův *T*; **4)** *Pomponius Labeo*, správce Moesie za vlády Tiberiovy; sebevraždou ušel trestu za úplatnost a vydírání *T.*

Laberius, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1)** *Q. Laberius Durus*, vojenský tribun Caesarův, padl v Britannii *Cs*; **2)** *D. Laberius*, současník Caesarův, proslulý básník mimův *H.*

lābēs, *is, f.* (**1.** *lābor*) **1)** pád. sřícení klesnutí: *l. terrae C* sesutí; **2)** metaf. **a)** úpadek, zkáza, záhuba, zhouba, zlo, neštěstí: (básn.) *prima mali l. V* první rána neštěstí; meton. o osobách; **b)** meton. úhona, poskvrna, skvrna: *victima labe carens O* bez poskvrny; *concreta* (v. t.) *labes V*; *l. prioris ignominiae T*; meton o osobách: (hendiad.) *quem opponam labi illi atque caeno C* hnusnému ohavníku; hana, hanba; — básn. konkr. skvrna, kaňka: *labem remittunt atramenta* (v. t.) *H.*

Labīcī, *ōrum, m.* **1)** Labičané, obyvatelé latinského města sev.-vých. od Tuskula, zvaného též *Labīcī*, Labiky; odt. adj. **Labīcānus,** *a, um* labický; — subst. **Labīcānī,** *ōrum, m.* Labičané, obyvatelé Labiků; **2) Labīcānum,** *ī, n.* území kolem Labiků, Labicko.

Labiēnus, *ī, m.* [od *labium*] římské příjmení; zejm. *T. Attius Labienus*, tribun lidu r. 63 př. Kr., v Gallii byl legátem Caesarovým a za jeho nepřítomnosti i velitelem (*legatus pro praetore*); ve válce občanské přestoupil k Pompejovi a padl v bitvě u Mundy r. 45.

labium, *iī, n.* ret, pysk (srov. **1.** *labrum*).

labō, *āre, āvī, ātum* [srov. **1.** *lābor*] viklati se, hýbati se, kolísati se, klátiti se, býti na spadnutí, chýliti se k pádu; káceti se, klesati; potáceti se, vrávorati; **1)** *qua summa labantes iuncturas tabulata dabant V* kde horní patro mělo (slabé spojení)

jen slabou vazbu; *genua labant V* klesají; *alci labant vestigia V* někt kroky jsou nejisté; (obr.) *memoria labat L* jest slabá; ▪ spec. *labans acies T* kolísající se; **2)** metaf **a)** sm. být nestálý, vrtkavý; váhati, rozpakovati se: *labamus mutamusque sententiam C*; *l. plebis animos L* že viklá se smýšlení lidu; pozbývati odvahy, klesati: *labantia corda V* skleslá srdce; **b)** otřásati se, být v nejistotě, v nebezpečí; (praegn.) upadati; rozpadati se: *quamquam ingentibus bellis labaret res publica T* byla otřásána; *labante iam Agrippina T* když už A. pozbývala moci; *si quid in moribus labaret T* nastane-li nějaká porucha mravnosti.

1. lābor, *lābī* (= *lābier H*), *lāpsus sum* [srov. *labes*, *labo*] **I 1)** sunouti se (vl. ze svého pevného místa, pak o pohybu vůb., i metaf.), šinouti se; smekati se, klouzati se; *lēvi sanguine Nisus labitur V*; (zejm. o tichém, volném pohybu) plynouti, plouti; plaviti se; letěti; jeti; plaziti se, plížiti se: *sidera labentia caelo V* plující po nebi; *labitur ex oculis gutta O* roní se; *oleo labente O* plynným; (obr.) *labitur per iter senectae O* ubíhá se; **2)** spec. o směru dolů káceti se; klesati, spouštěti se, sjížděti, padati: *demissum lapsi per funem V* spustivše se; part. spoj něho s urč. slovesem někdy zvlášť nepřekl. d me: *lapsa cadunt folia V* listí opadává; *de caelo lapsa stella cucurrit V* s nebe sjela hvězda; **II** metaf. (často význ. rozm. komposit, zejm. básn.) **1)** klopýtnouti; poklesnouti, pochybiti, pobloudit: *l., errare malum ducimus C*; *spe* (abl. vztah.) *lapsus Cs* v naději zklamán; **2)** vklouznouti někam, plížiti se, vkrádati se; sklesnouti, spadnouti, upadnouti někam: *omnia in externum lapsa sunt morem Cu* zabředlo; *in somnum l. T*; **3)** uklouznouti odněkud, vyváznouti; vytratiti se, vymizeti: *ne adiectae voces laberentur atque errarent C*; *quam nostro illius labatur pectore voltus V*; *lapsus custodiā T*; **4)** uplývati, ubíhati, mijeti, mizeti: *tempora labuntur O*; *tot iam labentibus annis V* po uplynutí tolika let; *labente die V* na sklonku dne; *labi spiritum* (sc. *Tiberii*) *T*; **5)** káceti se, kolísati se; **a)** poklesnouti, upadati, býti v úpadku: *labentem et prope cadentem rem publicam fulcire C*; (*res*) *proclivis ad pernicicm, cum semel coepit* (sc. *labi*), *labitur C* jakmile jednou se octla na šikmé ploše, střemhlav klesá v záhubu; *eo citius lapsa res est L* věc vzala za své; *lapsis quaesitum oracula rebus* (dat. com.) *V* pro nastalou tíseň; **b)** sklesnouti, shroutiti se, sesouti se: *in cineres l. O*; o orgánech tělesných ochrnouti, zejm. o zraku hasnouti; odt. praegn. zmírati, zemříti: *labitur et longo vix tandem tempore fatur V* ztrne; *labitur exsanguis V*.

2. labor (starolat. **labōs**), *ōris*, *m.* **1)** (lopotná) práce, námaha, namáhání, hmoždění, trud, dření, robota; úsilí, přičinění: *sine ullo labore = nullo labore C* beze vší námahy; *l. est* s inf. *L O* stojí (velikou) práci, jest pracné, obtížné; (*muri*) *labore et opere ante alios T* zdi vystavěné s větší námahou a umělostí než jiné; *laboris maioris opera L* pracnější; s gen determ. = namáhavý, pracný: *l. itineris Cs T*; *operis l. L V* namáhavá práce; ▪ person. **Labōs** *V* Trud; ▪ spec básn. zápas: *l. Isthmius H*; (úsilný) boj: *Troiani fama laboris O* pověst o válce trojské; lov, hon *O*; **2)** meton. **a)** výsledek práce: *hinc anni l. V* = výnos celoroční námahy; práce, dílo, čin: *multorum mensium l. Cs*; *longi l. anni O*; *perrupit Acheronta Herculeus l. H* čin Herakleův; *labores H* namáhavé činy; *hic l. ille domūs* (gen determ.) *V* zde jest dům, ono pověstné dílo (t. labyrinth); **b)** pracovitost, přičinlivost, vytrvalost: *l. in negotiis C*; *magni formica laboris H* přičinlivý; schopnost ku práci: (*iumenta*) *summi ut sint laboris Cs* k práci co nejsilnější; **3)** metaf. trud, trmácení, klopota, útrapa, psota, strádání, bída, strast, trýzeň; obtíž, potíž, nesnáz, svízel, zápas; starost; bolest, nemoc, utrpení (ob. pl.): *labori* (dat. úč.) *esse C* býti na obtíž; *quanto devites* (sc. *mala*) *animi capitisque labore H* s jak velikou bolestí duše i hlavy,

sm. = co se natrápíš duševně i tělesně, abys unikl . . .; *lunae, solis labores V* těžké zápasy, (t. j. zatmění); (o porodních bolestech) *nec iam tolerare labores poteram O* těžkosti; *principis labores e convivio prospectantem T* nevolnost.

labōrifer, *fera, ferum* [**2.** *labor* a *fero*] práci, námahu snášející, silný (ku práci).

labōriōsē, adv. [*laboriosus*] pracně, lopotně, trudně; pilně, snaživě, přičinlivě.

labōriōsus, *a, um* [**2.** *labor*] **1)** s námahou spojený, namáhavý, pracný, lopotný, trudný; obtížný, těžký, nesnadný; metaf. klopotný, strastný: *his laboriosis exercitationibus C*; *aerumna (est) aegritudo laboriosa C* klopotná útrapa; **2)** pracovitý, dělný, pilný, snaživý, přičinlivý; **3)** (prací) týraný, (lopotou) sužovaný, bědný: *l. Ulixes H* (= *πολύτλας* u Homera).

labōrō, *āre, āvī, ātum* [**2.** *labor*] **1)** (lopotně) pracovati, namáhati se (tělesně n. duševně), lopotiti se, hmožditi se; usilovati, přičiňovati se, snažiti se (abs., s inf., ut n. ne aby . . .; klass. ob. zápor.): *l. in re C* zaměstnávati se něčím: *l. in alqd L* pracovati, usilovati o něco; *l. pro* n. *de alqo* pracovati pro někoho, dbáti, pečovati, starati se, býti starostliv, míti starost, péči o někoho; *quasi de verbo, non de re laboretur C* jako by šlo o slovo a ne o věc; (básn.) *obliquo laborat lympha trepidare rivo H* pilně spěje; = básn. a pozd. *l. alqd* dělati, zhotovovati, vyráběti něco: *dona laboratae Cereris* (gen. determ.) *V* dary zpracovaného obilí = připravené pečivo; *frumenta ceterosque fructus laborant T* pěstují; **2)** metaf. trápiti se, trpěti, strádati; býti tísněn, svírán, býti v tísni, v nesnázi, v nouzi, v úzkých, v nebezpečí; zápasiti s něčím; váznouti; bráti škodu, býti poškozen (abs., *ab re, ex re, re* něčím): *ne qua populus laboret H; luna laborat C* zápasí, jest v tísni (o zatmění); *silvae laborantes H* (sněhem) obtížené; (vojen.) *ne legatus laborantibus suis auxilio foret S* stísněným, v tísni; *maxime ad munitiones laboratur Cs* nejhůře jest u . . .; *ex aere alieno l. Cs* dluhy býti stížen, zápasiti s . . .; *a re frumentaria l. Cs* trpěti nedostatkem obilí; *pestilentiā laboratum est L* přišla morová rána; = spec. (o churavosti) stonati: *l. ex capite C* míti bolení hlavy; *quod vehementer eius artūs laborarent C* měl silné bolesti v údech (t. dnu); (o lásce) trápiti se pro n koho: *quantā laborabas Charybdi H*; *laborantes in uno Penelopen (et) Circen H.*

labōs, viz **2.** *labor.*

1. labrum, *ī, n.* [souvisí s *lambo*] ret pysk: *l. superius C* horní ret; *l. inferius C* spodní ret; přísl. *primis* n. *primoribus labris attingere* n. *gustare alqd C* krajem rtů něčeho se dotknouti = povrchně poznati, (jen) zavaditi o něco; = metaf. kraj, okraj.

2. lābrum, *ī, n.* [z *lavabrum* od *lavo*] umyvadlo, pánev, vana; meton. koupel *O*; metaf. vůb. mísa, kotel, nádržka; káď: *spumat plenis vindemia labris V.*

labrūsca, *ae, f.* (pův. adj., sc. *vitis*) planá réva.

labyrinthēus, *a, um* [*labyrinthus*] *labyrintheis e flexibus Cat* z bludných cest labyrintu.

labyrinthus, *ī, m.* [*λαβύρινθος* od *λάβρυς* (= dvojitá sekyra, náboženský symbol pův. u Karů)] pův. ‚dům dvojité sekyry'; u Řeků bludiště, labyrint (‚dům s velikým množstvím komnat, z nichž nelze nalézti východu'); zejm. se vypravuje o labyrinthu egyptském, kretském, jejž vystavěl Daidalos pro Minotaura (ta báje vznikla asi, když Řekové poznali zbytky paláce v kretském Knossu), a samském (Polykratově).

lac, *lactis, n.* [srov. *γάλα*] mléko; metaf. mléčná (t. j. bílá) šťáva: (*herbarum*) *l. O.*

Lacaena, *ae, f.* [*Λάκαινα*] Lakonka, Sparťanka: *L. adultera H* (t. j. Helena); = adj. lakonská básn. u *CV.*

Lacedaemōn, *onis, f.* (acc. *Lacedaemona* i *Lacedaemonem*) [*Λακεδαίμων*] Lakedaimon (město = Sparta i země, Lakonsko); adj. **Lacedaemonius,** *a, um* lakedaimonský (lacedaemonský): *Lacedaemonium Tarentum H* (viz *Phalanthus*); subst. **Lacedaemonii,** *ōrum, m.* Lakedaimoňané (Lacedaemoňané) = Sparťa-

né (proti jiným státům, *Spartiatae* proti perioikům a heilotům).

lacer, *era, erum* roztrhaný, rozedraný, rozsápaný, rozervaný, rozdrásaný: *l. currus O* roztříštěný; *laceras* (prolept.) *aries concutit arces O* otřásá (až jsou rozbořeny =) a boří; *tectorum vestigia lacera T* rozbořené, rozvalené zbytky domů; odt. zohavený: *funus lacerum V* zohavená mrtvola; *l. ora* (acc. vztah.) *V* zchavený v tváři; *lacerum cornu* (abl. vztah.) *caput O* hlava (zkomolená co do rohu =) s uraženým rohem; ▬ (básn.) *artus lacero divellere morsu O* drásavým.

lacerātiō, *ōnis, f.* [*lacero*] rvaní, sápání, drásání: *muliebres lacerationes genarum C* (při smutku).

lacerna, *ae, f.* plášť (podoby obdélníku, zapínaný na prsou přeskou; míval obyčejně kápi, *cucullus*; Římané jej nosili přes togu nebo tuniku za nepohody, na cestách a p.).

lacerō, *āre, āvī, ātum* [*lacer*] trhati, dráti, sápati, rváti, drásati; tříštiti, bořiti; 1) *tormentis lacerari L* býti mučen; *lacerata comas* (acc. vztah.) *O* s porvanými vlasy; (básn.) *l. fame alqm O* týrati, mučiti; 2) metaf. a) (pověstí, řečí) ‚trhati', přemílati, přetřásati: (*Nero*) *vulgi rumore lacerabatur T;* sápati se, dorážeti, obořiti se na někoho; b) rozdírati, jitřiti: (*invidia*) *solet l. plerosque C*; c) mařiti, kaziti, ničiti: *famam victoriae l. T.*

lacerta, *ae, f.* [srov. *lacertus*] ještěrka.

lacertōsus, *a, um* [2. *lacertus*] svalnatý, svalovitý (= silný).

1. lacertus, *ī, m.* ještěrka (= *lacerta*).

2. lacertus, *ī, m.* [snad metaf. k 1. *lacertus*, srov. *musculus*, myška = sval] 1) (ob. pl.) svaly; 2) synekd. rámě, paže (vl. část nad loktem, pak vůb.): (obr. o včelách) *aptant lacertos V*; ▬ metaf. klepeto, chapadlo (štíra) *O*; rameno (řeky) *O*; 3) meton. síla (vl. tělesná, pak i metaf.): *arma Caesaris Augusti non responsura lacertis H*; (obr.) *in Lysia sunt saepe lacerti H* (o síle řečnických výrazů).

lacessō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* [intens. od *lacio*] lákati (obmyslně); vyzývati, vybízeti; pokoušeti, škádliti, dráždit i, popouzeti, podněcovati, provokovati (*alqm rē* něčím n. k němu): a) *quam capitaliter me apud centumviros lacessisset Plin* do jak nebezpečné léčky mě lákal; *ne quemquam voce lacessas V* ke zpěvu ; b) (básn.) *nihil supra deos lacesso H* o nic nad to bohů neobtěžuji; *l. pelagus carinā H* pokoušeti (plavbou jako něčím smělým); (*taurus*) *ventos lacessit ictibus V* do vzduchu ranami doráží; *aurigae manibus lacessunt pectora plausa* (prolept.) *cavis V* dlaněmi popleskávají koně po hrudi; *aera fulgent sole lacessita V* kov zasažený sluncem; *pacem l. T* porušovati; c) spec. vojen. *proelio alqm l.* k bitvě vyzývati, znepokojovati, napadati, dorážeti na někoho; *ferro regna l. V* napadati; *Sardos lacessisse magis quam exercuisse Romana arma L* spíše podráždili (na čas) brannou moc římskou, než (vážně) zaměstnali; *ad lacessendum tempus Cs* k útoku; d) (s acc. vnitř.) *pugnam, ferrum l. V* boj sváděti; způsobiti, dáti podnět k něčemu; *sermones l. C.*

Lācetānī, *ōrum, m.* kmen španělský, sídlící na úpatí Pyrenejí; jejich území zváno **Lācetānia,** *ae, f.*

Lachēs, *ētis, m.* [Λάχης] syn Melampův, athenský vojevůdce za peloponneské války; padl v bitvě u Mantineie r. 418 př. Kr.

Lachesis, *is* (acc. *Lachesin*), *f.* [Λάχεσις] jedna ze tří Sudiček (*Parcae*), která přede nit života.

Laciadēs, *ae, m.* [Λαπιάδης] občan z attického demu Λαπιάδαι.

lacinia, *ae, f.* [*lacer*] vl. útržek; cíp, roh.

Lacīnium, *iī, n.* [Λακινιον ἄκρον] Lakinion, mys v již. Italii blízko Krotona s proslaveným chrámem Junoniným, nyn. Capo delle Colonne; adj. **Lacīnius,** *a, um* lakinijský, na Lakiniu n. z Lakinia: *diva Lacinia V* = Juno.

laciō, *ere* [srov. ‚lákati'] lákati (vyskytuje se jen v četných složeninách).

Lacō, *ōnis, m.* [Λάκων] Lakon (= Lakedaimoňan); spec. a) *N* o Lysandrovi a Agesilaovi; b) = lakonský pes *HO*; **Lacōnis,** *idis, f.* [Λακωνίς] Lakonka; adj. **Lacōnicus,** *a, um* [Λακωνικός] lakon-

ský; subst. α) **Lacōnicē**, *ēs*, *f.* [*Λαχωνική* sc. *γῆ*] n. **Lacōnica**, *ae*, *f.* Lakonská země, Lakonsko; β) **Lacōnicum**, *ī*, *n.* [sc. *balneum*] potní lázeň (s horkým vzduchem) = *sudatorium*.

lacrima (starolat. *dacruma* a *lacruma*), *ae*, *f.* [srov. *δάκρυ*] slza; meton. pláč: *multis cum lacrimis Cs C* s velkým pláčem; *lacrimas dare alci O* slzy roniti nad někým; *ire in lacrimas V* dáti se do pláče; *hinc illae lacrimae CH* (vl. citát z Terentia, přísloví. o překvapujícím vysvětlení zvláštního počínání) srov. ‚tady je to', ‚tu to máme'; básn. s gen. obj. *lacrimas pelle Creusae V* pro Kreusu; *sunt lacrimae rerum V* (také zde) jsou slzy nad (naším) neštěstím = naše neštěstí i zde vzbuzuje slzy; = metaf. o krůpějích podobných slzám; *turis lacrimae O* (= ztuhlé kapky); *narcissi l. V*.

lacrimābilis, *e* [*lacrimo*] hodný slz, pláče, slzavý, slzy vzbuzující; žalostný: *lacrimabile bellum VOH* (srov. u Homera *δακρυόεις πόλεμος*); *gemitus l. V*.

lacrimābundus, *a*, *um* [*lacrimo*] (doplňk.) slzeje, slzy prolévaje, se slzami v očích.

lacrimō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lacrima*] slzeti, roniti slzy; meton. plakati; metaf. o rostlinách: *lacrimatas cortice murras O* vl. vyplakanou (dle báje) = vyroněnou z kůry myrrhu.

lacrimōsus, *a*, *um* [*lacrima*] 1) slzející, uslzený; plačící, uplakaný; žalostivý; 2) slzy vzbuzující; a) *l. fumus HO* palčivý, štiplavý; b) žalostný, smutný: *lacrimosa poemata Pupi H* plačtivé básně.

lacrimula, *ae*, *f.* [demin. od *lacrima*] slzička; spec. neupřímná, pokrytecká slza *C*.

lactēns, *entis* [vl. part. praes. od *lacteo* k *lac*] 1) sající mléko, (o dětech) kojený, kojenec, (doplňk.) u prsu; (o zvířatech) (ještě) neodstavený; odt. mladistvý, mladounký: *lactentia* (= *lactentium*) *viscera O*; *lactentes hostiae C*; i subst. *lactentibus rem divinam facere L* obětovati dobytčata ještě neodstavená; 2) mléčnatý, plný mléka n. vůb. šťávy, šťavnatý.

lactēscō, *ere*, —, — [inchoat. k *lacteo*] mléčnatěti, stávati se mlékem, měniti se v mléko.

lacteus, *a*, *um* [*lac*] 1) a) mléčný: *l. umor O* (= *lac*); b) plný mléka, mléčnatý: *ubera lactea V*; 2) metaf. sm. bílý jako mléko, bělostný: *lactea colla V*; *via lactea O* mléčná dráha.

lactō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lac*] 1) podávati mléka, kojiti; 2) ssáti (mléko): *lactantes vituli O* ještě neodstavená telátka.

lactūca, *ae*, *f.* [*lac*, tedy vl. ‚mléčí'] locika (jejíž dužnatá nať i listy chovají mléčnou, přihořklou šťávu), salát.

lacūna, *ae*, *f.* [*lacus*] prohlubeň, dolík; spec. louže, kalužmočál, močidlo, rybník; metaf. nevyplněné místo, mezera, díra; nedostatek, ujma, ztráta: *lacunam rei familiaris explere C*.

lacūnar, *āris*, *n.* [*lacuna*] strop s prohlubeninami, kasetovaný, vykládaný strop (t. j. s prohloubenými poli, uměle vyřezávanými a vykládanými zlatem a slonovou kostí).

lacūnō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lacuna*] zhotovovati kasetovaný, vykládaný strop, vykládati: *summa* (sc. *atria*) *lacunabant conchae O*.

lacūnōsus, *a*, *um* [*lacuna*] (místy) prohloubený, vydutý: (*sphaera*) *nihil eminens, nihil lacunosum* (*habet*) *C* nemá žádných výčnělků, žádných prohlubin (vydutin).

lacus, *ūs*, *m.* (dat. a abl. pl. *lacubus*, též *lacibus*) [srov. ‚louka'] prohlubenina, naplněná vodou; 1) (přirozená) rybník, jezero, močál; stojatá voda; básn. vůb. voda, pramen, zdroj, řeka, proud: *l.* (*est*) *Hadria II* rybník jest Hadrií (při hře hochů); *Stygios innare lacus V*; 2) (umělá) nádržka; a) (veřejná) studeň, kašna: *lacūs sternere lapide L*; *redeuntes a lacu H*; (obr.) *fastidire lacūs et rivos apertos H* (o mělké a všední poesii); b) káď α) na vylisované víno: *fluere lacūs T* plnily se kádě; (obr.) *istam quasi de musto ac lacu* (sc. *haustam*) *fervidam orationem C* řeč jakoby nabranou (přímo) z mestu a kádě, ještě kvasící; β) kovářská, k ochla-

zování železa, hasidlo, hasírna: *tingunt aera lacu V.*

Lācȳdēs, *is, m.* [*Λαχύδης*] filosof střední akademie, nástupce Arkesilaův v řízení akademické školy (241 — 225 př. Kr.).

Lādōn, *ōnis, m.* [*Λάδων*] **1)** řeka na Peloponnesu, přítok Alfeia; **2)** jméno Trojana z vojska Aeneova *V*; **3)** jméno jednoho ze psů Aktaionových *O.*

Laeca, *ae, m.* [**Laivica* od *laevus*] římské příjmení: *M. Porcius Laeca* přívrženec Katilinův *CS.*

laedō, *ere, sī, sum* pův. naraziti na něco; porouchati, poškoditi, pokaziti, porušiti; hrubě, nevážně s něčím zacházeti n. něčeho se dotýkati; **1)** *vulnere laesa O* poraněná; *laesae vestes O* zašpiněné; *in duro laedi corpore ferrum O* na tvrdém těle meč se kazí (= otupuje se); *dulcia barbare l. oscula H* hrubě se dotýkati rtíků; *quae laedunt oculum festinas demere H* co tlačí oko (= co vletne do oka); *zonā l. collum H* stáhnouti hrdlo (= oběsiti se); **2)** metaf. **a)** *fidem, foedus, signum l. H* porušiti; pass. *laedi* býti poškozován, bráti škodu, trpěti: *non modo non laedetur causa nobilitatis, verum etiam ornabitur C* neutrpí; **b)** urážeti, zlehčovati někoho; ubližovati, škoditi, křivditi; proviňovati se proti někomu; pohrdati, opovrhovati někým: *vultu saepe laeditur pietas C* (pouhým) pohledem se často hřešívá proti (povinné) lásce; *numen laesura deorum H* (hřích majíc spáchati =) nebojíc se hříchu proti bohům; *nec quicquam nisi iucundum et laesurum acciperet T* že nepřijímal nic než věci příjemné, avšak pro budoucnost škodlivé; **c)** působiti nelibost někomu, trápiti, mrzeti, rmoutiti, dojímati: *timor laedit Hirt* znepokojuje; *nihil te si fuya laedit H* jestliže tě nesráží (s koupě), neodrazuje.

Laecetānī, *ōrum, m.* kmen v Hispanii, sídlící u moře mezi dolním Ebrem a Pyrenejemi (dle někt. = *Lacetani*).

Laelaps, *pis, m.* [*λαίλαψ* bouře, vichřice] jméno psa *O.*

Laelius [**Laivilius* od *laevus*] římský rod plebejský, původem z Tiburu; zejm. **1)** *C. Laelius,* přítel Scipiona Staršího, bojoval za 2. války punské v Hispanii a Africe, kde přemohl Syfaka; konsul r. 190 př. Kr.; byl činný při kolonisování předalpské Gallie a často členem poselstev *CL*; **2)** *C. Laelius Sapiens* (zvaný tak pro studium filosofie; syn předešlého), přítel Scipiona Mladšího, milovník řecké kultury a příznivec umělců (ku př. Lucilia a Terentia), smýšlení aristokratického, bojoval v 3. válce punské a v Hispanii proti Viriathovi; konsul r. 140 př. Kr.; hlavní osoba Ciceronova spisu O přátelství *CH*; **3)** *D. Laelius,* žalobce L. Valeria Flakka, jehož hájil Cicero; v občanské válce byl na straně Pompejově a po bitvě u Cirty sám se usmrtil *Cs C*; — odt. adj. **Laeliānus,** *a, um* Laeliův.

laena, *ae, f.* [z řec. *χλαῖνα*] plášť.

Laenas, římské příjmení, viz *Popilius.*

Lāërtēs, *ae* (zř. *is*), *m.* (acc. *ēn* i *em*) [*Λαέρτης*] král ithacký, otec Odysseův; odt. adj. **Lāërtius,** *a, um* Laertův: *L. heros O* hrdinný syn Laertův; patronym. **Lāërtiadēs,** *ae, m.* [*Λαερτιάδης*] Laertovec, syn Laertův (= Odysseus).

laesiō, *ōnis, f.* [*laedo*] poškození; urážení, urážka; spec. řečn. (úmyslné) dráždění, provokování odpůrce.

Laestrȳgonēs, *um, m.* [*Λαιστρυγόνες*] Laistrygonové, u Homera lidožraví obři, sídlící v daleké západní zemi; někteří starověcí vykladatelé Homera pokládali za jejich sídlo město Leontinoi na Sicilii, římští básníci doby Augustovy město Formiae v Kampanii; odt. adj. **Laestrȳgonius,** *a, um* laistrygonský: *Laestrygoniā in amphorā H* (= *Formianā*, s vínem formijským).

laetābilis, *e* [*laetor*] radostný, potěšitelný, veselý.

laetātiō, *ōnis, f.* [*laetor*] radost, plesání, veselí.

laetē, adv. [*laetus*] vesele, radostně.

laetificō, *āre, āvī, ātum* [*laetificus*] činiti bujným, úrodným, zúrodňovati: *Indus non aquā solum agros laetificat C*; — metaf. obveselovati, rozradostniti, potěšiti: *sol laetificat (terram) C.*

laetificus, *a, um* [*laetus* a *facio*] pův. zúrodňující; básn. sm. *laetus* úrodný, bujný, zdárný: *vites laetificae* básn. u *C.*

laetitia, *ae, f.* [*laetus*] veselost, veselí, radost (s vnějšími projevy, srov. *gaudium*) (*alcis rei* z něčeho): *a gaudio laetitiam distinguimus C* (o rozjařenosti, veselém rozčilení); *alqm laetitiā afficere* radostí naplňovati, obveselovati, rozradostniti, rozjařiti někoho; *laetitiae* (dat. účel.) *esse alci O* býti k radosti, dělati radost; *convivii l. T* veselé hodování; (básn. konkr.) *agnos, munera laetitiamque dii* (gen. sg. od *dies*) *V* jako dar pro veselý den (= aby si udělali veselý den); – person. *vana Laetitia O.*

laetor, *ārī, ātus sum* [*laetus*] veseliti se, radovati se, míti radost, těšiti se, plesati, býti potěšen (*rē, de* n. *ex rē* z něčeho, něčím, s acc. c. inf. n. quod že): *gaudere decet, l. non decet C* (o rozjařenosti, nemírném projevování radosti); *nec Alciden me sum laetatus accepisse V* nesmál jsem se (= přišlo mi draho), že.. (Charon byl potrestán ročním vězením za to, že převezl Heraklea); (s acc. vnitř. neutr.) *utrumque laetor C; laetandum magis quam dolendum puto casum tuum S* myslím, že z tvého osudu jest se spíše těšiti než truchliti (= že jest spíše radostný než smutný) (acc. pro spojení s *dolendum*).

Laetōrius, jméno plebejského rodu v Římě *L.*

laetus, *a, um* [snad souvisí se slovem *laridum* (tuk)] **1)** tučný, vykrmený, vypasený: *laeta boum armenta V; laetum pecus H;* (o půdě) úrodný, žírný: *laeta arva O;* odt. bujný, zdárný: *pabulum laetum L; l. alcis rei* úrodný, bohatý něčím na něco: *frugum l. ager S;* (básn.) *lucus laetissimus umbrae V;* **2)** metaf. **a)** veselý, potěšený, radující se (*rē* něčím, z něčeho); radostí zářící, šťastný; (doplňk.) vesele, s radostí, s veselou, rád: *cuncta socialia prospere composita non laetum Germanicum habebant T* Germanikus neměl (= necítil) radosti ze šťastného urovnání spojeneckých záležitostí; (básn.) *laeta laborum* (gen. obj.) *Dido V* mající zálibu v práci; *laeta frons O* vyjasněné, jasné čelo; *laetos dies agere T* oddávati se veselí, radovánkám; **b)** (význ. příčin.) působící veselost, radost, veselý, radostný, utěšený, rozkošný, příjemný, šťastný: *laeta saecula V* požehnaná, šťastná doba; *laetae sedes H* blažená sídla (= Elysium); *laetos oculis adflarat honores V* líbezný půvab; subst. *laeta, ōrum. n. O* štěstí; – (spec. o znameních) šťastný, příznivý: *laeta exta, omina T.*

laevē, adv. [*laevus*] neobratně, nejapně, zpozdile, hloupě.

Laevī, *ōrum, m.* kmen ligurský.

laevus, *a, um* [srov. *λαιός*, čes. ‚levý'] levý, na levo n. v levo (jsoucí, jdoucí), z leva (přicházející); **1)** *dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi* (gen. dle gen. part. při *medius*) *ara O* oltář na pravo od tůně Sigejské, na levo od Rhoitejské; *laevo mari L* v levo po moři; subst. **a) laeva,** *ae, f.* *α*) (sc. *manus*) levá ruka, levice; *β*) (sc. *pars*) levá strana: *laevam petere V O* v levo plouti, jeti; *laevā* na levo, v levo; **b) laeva,** *ōrum, n.* levá část, strana: (s gen. part.) *laeva Italiae L, maris T; maris Euxini ad laeva O* na levém břehu; **2)** t. t. mluvy augurské; **a)** poněvadž etruský a římský augur, jsa obrácen k jihu, měl na levo šťastnou stranu východní, bylo znamení z leva příznivé, blahověstné, šťastné: (doplňk.) *intonuit laevum V* na levo; *laevas ad septentrionem* (sc. *partes*) *esse dixit L* prohlásil severní stranu za příznivou; **b)** u Řeků naopak levá strana byla nepříznivá, zlověstná, neblahá, nešťastná, odt. leckdy též u řím. básníků; *l. picus H; laevum lumen V* nepříznivé, zhoubné; (obr.) *tempore laevo H* v nepříznivý, nepravý čas; **3)** metaf. neobratný, odt. nejapný, zpozdilý, hloupý: *mens laeva V; o ego l. qui . . . H* bloud (srov. *σκαιός*).

laganum, *ī. n.* [*λάγανον*] livanec.

lagēna lépe *lagoena* v. t.

lagēos, *ēī, f.* [*ἡ λάγειος* sc. *ἄμπελος*] zaječí víno (druh révy, nazvaný tak od barvy hroznů).

lagoena (n. *lagōna*), *ae f.* [*λάγυνος*, čes. ‚láhev'] láhev, lahvice (hliněná n. skleněná).

lagōis, *idis, f.* [*λαγωίς*] pták kurovitý, snad tetřívek *H.*

laguncula, *ae, f.* [demin. od *lagoena*] lahvička.

Lāis, *idis, f.* [*Λαΐς*] ženské jméno řecké, zejm. 1) pověstná hetaera z Korinthu za peloponneské války; 2) hetaera ze Sicilie, přítelkyně Alkibiadova.

Lāius, *ī, m.* [*Λάϊος*] mythický král thebský, syn Labdakův, manžel Iokastin, otec Oidipův; odt. patronym. **Lāiadēs,** *ae, m.* [*Λαϊάδης*] Laiovec, syn Laiův (= Oidipus).

Lalagē, *ēs, f.* [*Λαλαγή* od *λαλέω* žvatlám; vl. Žvatlalka, Švitorka] žertovné jméno, zejm. smyšlené milenky Horatiovy *H.*

lāma, *ae, f.* [srov. *lacus*] louže, kalužina.

lambō, *ere, lambī, —* [srov. *λαφύσσω* (hltati) a č. labužník; souvisí s 1. *labrum*] lízati olizovati, oblizovati: *lambendo mater in artus fingit* (v. t.) *O*; — metaf. sm. lehce se dotýkati: *flamma properabat l. tectum H* (= ošlehávati); *Aetna sidera lambit V*; *loca lambit Hydaspes H* (= oplakuje, omývá).

lāmenta viz *lamentum.*

lāmentābilis, *e* [*lamentor*] 1) nářky působící, hodný nářků, hořekování, k pláči, žalostný, smutný, bědný: *lamentabile regnum V*; 2) naříkající, naříkavý, žalostivý, žalostný, úpěnlivý: *l. vox C*; *l. mulierum comploratio L.*

lāmentātiō, *ōnis, f.* [*lamentor*] naříkání, nářek, hořekování, bědování.

lāmentor, *ārī, ātus sum* [*lamentum*] naříkati, hořekovati, bědovati α) abs.; β) *alqd* pro něco, nad něčím; s acc. c. inf. že.

lāmentum, *ī, n.* (sg. zř.) [od onomatop. koř. **la*—, srov. čes. ‚láti'] pl. nářky, naříkání, hořekování, bědování.

1. Lamia, *ae, f.* [*λαμία*, srov. *λαμός* jícen] čarodějnice, ježibaba, bubák v řeckých pohádkách, pův. prý krásná dcera libyjského krále, milenka Diova, stižená žárlivostí Heřinou.

2. Lamia, *ae, m.* [srov. *Lamus*] příjmení bohaté rodiny v rodě Aeliů; zejm. 1) *L. Aelius Lamia,* člen stavu rytířského, praetor r. 43 př. Kr., přítel Ciceronův *C*; 2) (*L.*) *Aelius Lamia* (syn předešl.), přítel Horatiův: *Lamiae pietas et cura H* přátelská starost o Lamiu. Adj. **Lamiānus,** *a, um* Lamiův: *horti Lamiani C* (na Esquilinu).

3. Lamia, *ae, f.* [*Λαμία*] město v již. Thessalii, nedaleko zálivu Malijského, nyn. Zeituni.

lāmina n. **lāmna,** *ae, f.* tenký kousek kovu, dřeva, kamene a p., plát, plátek, plech, plíšek; deska, destička: *l. fulva O* žlutá = zlatá kůra; *tigna laminis clavisque religant Cs* železnými pláty a hřeby; *ardentes laminae C* rozežhavené kusy železa (k mučení); *ventres lamna candente urendos H* (o vpalování známky); (básn.) *l. serrae V*, *l. dissiluit O* čepel; *inimice lamnae H* nepříteli ‚mrzkého kovu' (= peněz).

lampas, *adis, f.* [*λαμπάς*] svítilna, kahan, pochodeň, lampa: (obr.) *Phoebeae lampadis instar V* jako Phoebova ohnivá koule; meton. světlo: *cum prima lustrabat lampade terras dies V* prvními paprsky.

Lampsacum, *ī, n.* n. **Lampsacus,** *ī, f.* [*Λάμψακος*] město v Mysii při Hellespontu, nyn. Lepsek; adj. **Lampsacēnus,** *a, um* [*Λαμψακηνός*] lampsacký, v Lampsaku n. z Lampsaku; subst. **Lampsacēnī,** *ōrum, m.* Lampsačané, obyvatelé Lampsaku.

Lamus, *ī, m.* [*Λάμος*, srov. 1. *Lamia*] u Homera král Laistrygonů; dle výkladu Římanů zakladatel města Formií (viz *Laestrygones*).

lāna, *ae, f.* [m. **ϱlānā*, srov. ‚vlna', *λῆνος* (*λᾶνος*) = vlna] vlna; 1) *lanae velamen L* vlněná rouška; *lanas ducere O* přísti (vlnu); *fama faciendae lanae O* že umíš práce z vlny; pl. vločky vlny; *lanae cadunt O*; (přísl.) *de lana caprina rixari H* hádati se ‚o žabí chlup' (t. j. o něco, co ani není), o hloupost; synekd. *aurea lana O* zlaté rouno; meton. a) sm. vlněné roucho: *te murice tinctae vestiunt lanae H;* b) práce s vlnou, zpracovávání vlny: *dedita lanae L* zaměstnána předením (vlny); *te lanae decent H* tobě sluší přísti vlnu; 2) metaf. *nemora molli canentia lana V* (o bavlníku); *lanae per caelum vellera ferri V* ‚beránky'.

lānātus, *a, um* [*lana*] vlnatý: *capras lanatas fuctas (esse) L* kozám narostla vlna.

lancea, *ae, f.* [slovo pův. keltské] (španělské) kopí, opatřené uprostřed házecím řemenem.

lancinō, *āre, āvī, ātum* [*lacer*] trhati, sápati; (obr.) *bona l. Cat* (= prohýřiti, rozháze ti).

lāneus, *a, um* [*lana*] vlněný, z vlny, metaf. měkký jako vlna, hebký.

Langobardi, *ōrum, m.* Langobardové; germánský kmen, usedlý při dolním Labi (*T*), později v Uhrách, konečně v sev. Italii (‚Lombardie').

languefaciō, *ere, fēcī, factum* [*langueo* a *facio*] unavovati, zemdliti, oslabiti; tišiti, uklidňovati.

langueō, *ēre, guī,* — [od koř. **slēg-*, srov. *laxus, λαγαρός, λήγω*] býti unaven, zemdlen, mdlý, ochablý, malátný, zmalátnělý, sesláblý, vysílen; **1)** vl.; — spec. o nemoci churavěti, býti neduživý: *si tristi languebunt corpora morbo V*; — (obr.) *recursus languentis* (prolept.) *pelagi V* odtok sesláblé vlny; (o květu) býti zvadlý: *flos languentis hyacinthi V*; **2)** metaf. *languentibus omnium studiis T* když ochabovala horlivost; *cum plenus languet amator H* když nasycený (t. čtením) milovník se nudí; býti nečinný, zaháleti: *nec eam solitudinem l. patior C* (= *me in ea solitudine l.*); — spec. *vox nec languens nec canora C* ani jednotvárný ani zpěvavý.

languēscō, *ere, guī,* — [inchoat. od *langueo*] chabnouti, ochabovati, slábnouti, zemdlívati, malátněti; **1)** vl.; spec. o nemoci chřadnouti; — obr. *luna visa l. T* zatmívati se; *flos languescit V* vadne; *Bacchus languescit mihi H* (jest uloženo, by pozbylo ostré chuti =) stárne; **2)** metaf. slábnouti; klesati, povolovati; malomyslněti; utišovati se.

languidē, adv. [*languidus*] mdle, malátně, slabě; lhostejně, netečně, liknavě: *negant quicquam dictum esse languidius C* nemužněji, malomyslněji.

languidulus, *a, um* [demin. od *languidus*] (poněkud) unavený, mdlý; (příčin.) (poněkud) unavující, zmalátňující.

languidus, *a, um* [*langueo*] unavený, zemdlený, mdlý, ochablý, malátný, zmalátnělý, vysílený, sesláblý, slabý; **1) a)** *languidioribus nostris Cs* protože naši byli příliš zemdleni; (básn.) *languida lumina O* těžké, přemožené spánkem oči; *ferae dulci sopore languidae H*; — spec. o nemoci churavý, neduživý, stonavý; — obr. *languida aqua L* malá voda = mělčina; (o květu) zvadlý; *languidiora vina H* (zbavené ostré chuti =) dobře vyleželé, lahodné víno; *l. conviva H* zmožený = nasycený; **b)** loudavý, pomalý, zdlouhavý: *flumine languido Cocytos errans H*; **c)** (sm. příčin.) unavující, zmalátňující, oslabující: *languidae voluptates C*; *languida quies V* tuhý spánek; **2)** metaf. *senectus languida atque iners C*; chabý; lhostejný, netečný; nečinný, lenivý; — spec. (*orationes*) *languidiores C* poněkud mdlé.

languor, *ōris, m.* [*langueo*] únava, zemdlenost, umdlenost, ochablost, malátnost, zmalátnění, sesláblost, vysílenost; **1)** *confectus languore et fame C*; — spec. o nemoci: nemoc, churavost, neduživost: *l. aquosus* (v. t.) *H*; *omnia l. habet O*; **2)** metaf. *l. et silentium H* zádumčivost, zaraženost; nečinnost, lenivost, liknavost, nedbalost.

laniātus, *ūs, m.* [*lanio*] trhání, sápání: *ferarum* (gen. subj.) *l. C*; — metaf. *si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus et ictus T* že by bylo viděti jejich rozervanost a rány.

laniēna, *ae, f.* [*lanio*] jatky, masné krámy.

lānificus, *a, um* [*lana* a *facio*] vlnu zdělávající, zpracovávající: *lanifica ars O* umění přísti a tkáti.

lāniger, *era, erum* [*lana* a *gero*] vlnu nosící, vlnou pokrytý, vlnatý, rounatý: *lanigerae pecudes V* (= ovce); *lanigeri apices V* vlnou (= vlněnou stužkou) ovité čepice, zde meton. flaminové s vlněnými stužkami; — subst. **lāniger,** *erī, m.* beran *O*.

laniō, *āre, āvī, ātum* trhati, rváti, sápati, rozdírati: *pueri verberum dolore laniati C* bolestnými ranami do krve mrskáni; zejm. jako výraz duševní bolesti (význ. med.) rváti si, trhati si: *laniat a pectore* (s prsou) *vestes O*;

laniata (prolept.) *pectora plangens O* prsa si ranami rozdíraje; též pass. význ. med.: *filia prima laniata (est) genas V*; *laniata sinus O* s roztrženým na prsou rouchem.

lanista, *ae, m.* lanista, mistr šermířský, cvičitel a majitel čety gladiatorské (*familia gladiatorum, ludus gladiatorius*), který vycvičené gladiatory ke hrám pronajímal nebo prodával; (obr.) *hic se ad eum lanistam contulit C* k němu do učení; *num ille l. a gladio recessisse videtur C* ‚ten starý rváč'; odt. obr. pořadatel, ředitel zápasu; popuzovatel, podněcovatel k boji: *duas acies lanista Cicerone dimicantes C*; *populum Romanum cum Antiocho lanistis Aetolis dimicare L* z popudu Aetolů.

lānitium, *iī, n.* [*lana*] vlnařství, pěstování vlny; vlna.

lanius, *iī, m.* [*lanio*] řezník.

lanterna a pozd. **lāterna,** *ae, f.* [z řec. *λαμπτήρ* s konc. podle *lucerna*] svítilna, lampa.

lanternārius, *iī, m.* [*lanterna*] nosič svítilny (jeden z otroků); obr. *Catilinae l. C* sluha, pochop.

lānūgō, *inis, f.* [*lana*] chmýří (podobné vlně), pýří, chloupky; spec. α) (na rostlinách) *tenerā lanugine* (abl. qual.) *māla V*: β) (první vousy): *dubia l. O* neurčité, slabé chmýří.

Lānuvium, *iī, n.* staré latinské město již. od jezera Albského, se slavným chrámem Junoniným; adj. **Lānuvīnus,** *a, um* lanuvijský, v Lanuviu, z Lanuvia; subst. **Lānuvīnī,** *ōrum, m.* obyvatelé Lanuvia, Lanuviané; **Lānuvīnum,** *ī, n.* statek (a letohrádek) v Lanuviu.

lanx, *lancis, f.* [srov. *λέκος, λεκάνη* = mísa] mísa, miska α) jako nádoba; β) u vah: *Juppiter duas lances sustinet V*.

Lāocoōn, *ontis, m.* [*Λαοκόων*] kněz (Poseidonův, dříve prý Apollonův) v Troji, který varoval Trojany před dřevěným koněm Řeků, avšak v zápětí byl i se svými dvěma syny zardoušen od dvou hadů.

Lāodamīa, *ae, f.* [*Λαοδάμεια*] dcera Akastova, manželka Protesilaova, jež z lásky ke svému muži dobrovolně s ním zemřela.

Lāodicēa, *ae, f.* [*Λαοδίκεια*] jméno několika měst v přední Asii, pojmenovaných dle jména některých žen královského rodu syrského (Laodike); zejm. 1) L. přímořská (*ἐπὶ τῇ θαλάττῃ*), slavné obchodní město a pevnost v Syrii naproti Kypru, nyn. Ladikiyeh; 2) L. v jihozápad. Frygii, nyn. Eski Hissar; – adj. **Lāodicēnsis,** *e* laodikejský, z Laodikeje; – subst. **Lāodicēnī** (n. *Lāudicēnī*), *ōrum, m.* Laodikejané, obyvatelé Laodikeje.

Lāomedōn, *ontis, m.* [*Λαομέδων*] vl. jméno mužské; zejm. král trojský, syn Ilův, otec Priamův a Tithonův, pověstný svou věrolomností k Apollonovi a Poseidonovi, jimž nedal smluvené mzdy za opevnění Troje, a k Herakleovi, jehož neodměnil za zachránění své dcery Hesiony a od něhož byl usmrcen; – adj. **Lāomedontēus** [*Λαομεδόντειος*] n. **Lāomedontius** [*Λαομεδόντιος*], *a, um* Laomedontův, laomedontský, básn. vůb. trojský: *L. heros V* (= Aeneas); – patronym. **Lāomedontiadēs,** *ae, m.* [*Λαομεδοντιάδης*] Laomedontovec (o Priamovi); pl. *Laomedontiadae V* = Trojané.

lapathus, *ī, m.* n. *f.* = **lapathum,** *ī, n.* [*λάπαθος, λάπαθον*] šťovík (= *rumex*).

lapicīda, *ae, m.* [*lapis* a *caedo*] kameník.

lapicīdīnae, *ārum, f.* (pl. tantum) [*lapicīda*] (kamenné) lomy.

lapidātiō, *ōnis, f.* [*lapido*] házení kamenim, kamenování.

lapidātor, *ōris, m.* [*lapido*] kdo hází kamením, kamenovatel: (*Sergius*) *percussor, l. C* kamením útočící zbojník.

lapideus, *a, um* [*lapis*] kamenný, z kamene.

lapidō, *āre, āvī, ātum* [*lapis*] 1) (neos.) *lapidat* prší kamením, sype se, padá kamení: *Reate imbri* (abl.) *lapidavit L* při lijáku padalo kamení = strhl se kamenný lijavec; perf. též pass. *lapidatum est*; part. perf. subst. *propter crebrius eo anno lapidatum L* protože toho roku častěji pršelo kamením; 2) (trans.) *l. aliqm* házeti kamením na někoho, po někom, kamenovati někoho.

lapidōsus, *a, um* [*lapis*] kamenitý, plný kamení; básn. tvrdý jako kámen: *lapidosa corna V*; (*panis*) *l. H.*

lapillus, ī, *m.* [demin. od *lapis*] kamének, kamínek; spec. α) kamínek vykládací, mosaikový: *Libyci lapilli H* mosaika (které bylo užíváno pův. v Africe); β) drahý kámen, drahokam: *inter niveos viridesque lapillos H* (= perly a smaragdy); γ) hlasovací kamének: *nivei atrique lapilli O.*

lapis, *idis, m.* kámen (jednotlivý i jako látka), pl. kameny, kamení; 1) *ardentes lapides L* planoucí, ohnivé kameny (= meteory); *sine lapide L* (sm. bez házení kamením); *Iovem lapidem iurare C* (t. j. při křesacím kameni, symbolu Jovově, jenž byl chován ve svatyni Jova Feretria na Kapitoliu; tato přísaha platila za nejsvětější); *l. bibulus V* (= pemza); *Phrygius l. H* (= mramor); *l. albus H* bílá kamenná deska (z lacinéh mramoru); 2) spec. α) milní kámen, milník (= *milliarium*), kterými bylo označováno na římských silnicích vždy 1000 řím. kroků (= asi 1 ½ km.); číslovány byly od prvního milníku, který byl na římském foru: *sextus ab urbe l. O* (tam sahalo kdysi římské území); β) dražební kámen, výstupek pro vyvolavače při prodávání otroků: *praeter duos de lapide emptos tribunos C* (= podplacené); γ) drahý kámen, drahokam: *gemmas et lapides H*; kámen broušený a hlazený: *lapides varii H* pestré kameny = mosaika na podlaze.

Lapitha (n. **Lapithes**), *ae, m.* (gen. pl. *ārum* i *um*) [Λαπίθαι] (ob. pl.) Lapithové, mythický horský kmen v Thessalii, pověstní vítězným bojem s Kentaury, jenž vzplanul při svatbě Lapitha Peirithoa s Hippodameií; adj. **Lapithaeus** [Λαπιθαῖος] a **Lapithēius** [Λαπιθήιος], *a, um* Lapithův.

lappa, *ae, f.* [srov. ‚lopuch'] lopuch.

lāpsiō, *ōnis, f.* [1. *lābor*] padání; obr. náchylnost, sklon (k pádu, t. j. ke zlému).

lāpsō, *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od 1. *lābor*] smekati se; klesati; potáceti se.

lāpsus, *ūs, m.* [1. *lābor*] I 1) smeknutí, klouznutí; (zejm. o tichém, volném pohybu) plynutí, tok; let; jízda, běh; plížení: obr. *medio volvuntur sidera lapsu V* hvězdy plynou středem své dráhy; *pedibus rotarum subiciunt lapsus V* = *labentes rotas* (= válce); *gemini lapsu dracones diffugiunt V* (rychle) se odplazí; (*vitem*) *serpentem multiplici lapsu C* plazící se rozmanitými závity; 2) spec. klesání, sjíždění, pád: *equi l. VT* pád s koně; *l. terrae L* sesutí, strž půdy; II metaf. pochybení.

laquear, *āris, n.* [srov. *lacunar, lacuna, lacus*] (ob. pl.) kasetovaný, vykládaný strop (= *lacunar*).

laqueātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *laqueare* (*laquear*), srov. *lacuno*] s kasetovaným, vykládaným stropem; odt. vůb. vykládaný, zdobený: *laqueata tecta H*; (*antra*) *laqueata pumice O.*

laqueus, ī, *m.* [srov. *lacio*, čes. ‚lákati', ‚léčka'] léčka; smyčka, osidlo, klička, provaz; zejm. α) (v lovectví) oko: (*metuit*) *accipiter laqueos H*; β) (k oběšení n. uškrcení) *collum in laqueum inserere C*; *pars animam laqueo claudunt O* osidlem (zamezují dech =) končí život; ▬ obr. *articribus apud populum Romanum laqueis tenebitur C* pouty; (básn.) *mortis laquei H* osidla smrti; *laquei Stoicorum C* kličky (t. j. klamné a nedůsledné nauky).

Lār, *Laris, m.*, pl. *Larēs* (starolat. *Lasēs*), *um* (zř. *ium*) 1) Larové, ochranná božstva jednotlivých domácností i města u Římanů, dobří duchové zemřelých předků (srov. *Larvae*); v rodině jim obětoval otec zejm. o Kalendách a při všech význačných událostech rodinných. Ochrana jejich sahala i mimo město, odt. *Lares viales, marimi, militares, rurales.* Důležitý byl kult Larů na křižovatkách (*Lares compitales*); 2) meton. dům; domácnost, rodina, rodinný krb; vlast: (o majetku) *patrium fundum laremque H* statek i dům; (*apes*) *sub terra fovere larem V* zřídí si teplý příbytek; *avis in ramo tecta laremque parat O* ‚rodinný krov'; *iam suum mihi dat pro lare terra locum O* za domov; *quo me lare tuter H* (t. j. kterou školou filosofickou, srov. *familia*).

Lara, *ae, f.* nymfa, kterou Juppiter pro její povídavost potrestal odnětím jazyka; dle *O* jmenovala se dříve **Lala** (*nomen ex vitio positum* t. j. od λαλεῖν); jiné její jméno bylo **Larunda**; pro po-

dobnost jména byla *L.* jmenována jako matka Larů; s ní byla stotožňována podsvětní bohyně *Tacita* (n. *Muta*).

Lārcius, jméno římského rodu; zejm. *T. Larcius Flavus*, první diktator v Římě r. 501 př. Kr.

lārdum viz *laridum.*

Lārentālia, *ium, n.* viz *Acca.*

Lārentia viz *Acca.*

1. Larēs pl. od. *Lar*, v. t.

2. Larēs, *ium, f.* město ve východní Numidii, nyn. *Larbus.*

largē (zř. **largiter**), adv. [*largus*] hojně, v hojné míře, mnoho; bohatě; štědře: *largius aequo H* více než slušno; *apud civitates largiter posse Cs* míti velikou moc; *facto l. senatus consulto T* (t. j. s povolením velkých výhod).

largior, īrī, ītus sum [*largus*] **1)** hojně dávati, udělovati, poskytovati, uštědřovati, štědře rozdávati, rozdělovati, dávati štědré dary (abs., alqd, alci alqd): *praedam l. L* bohatě rozdělovati; — spec. sm. podplácetí: *largiendis pecuniis favorem militum quaerere T*; **2)** metaf. **a)** *Menoeceus largitus est patriae suum sanguinem C* rád, ochotně věnoval, obětoval; **b)** dáti, dopřáti: *si quis deus mihi largiatur C*; *quisquis honos tumuli . . . largior V* rád dopřeji; **c)** ‚darovati' sm. promíjeti, odpouštěti: *plus vos reo l. oportere C.* — Part. *largitus* s význ. pass. *Tib.*

largitās, ātis, *f.* [*largus*] štědrost.

largiter viz *large.*

largītiō, ōnis, *f.* [*largior*] **1)** hojné dávání, udělování, uštědřování, štědré rozdávání, rozdělování; (jako vlastnost) štědrost; (konkr.) hojné, štědré dary; **a)** *frumentaria l. C* rozdávání obilí; *servorum alios largitione, quosdam verberibus adfecit T* štědrými dary; **b)** spec. nemírné n. nezákonné rozdávání, zejm. podplácení, konkr. úplatky: *consul, qui largitioni resistat C; largitione pervertit mores N*; *ubi femina largitionem temptet T*; *l. et luxus T* marnotratnost; **2)** metaf. **a)** udělování, dopřávání, prokazování: *aequitatis l. C* (= ‚hojná dávka'); **b)** povolnost, shovívavost: *periculosa severitas, flagitiosa l. T.*

largītor, ōris, *m.* [*largior*] štědrý dárce, rozdavač: *praedae erat l. L* štědře rozděloval kořist; — spec. nemírný dárce, zejm. podplacovatel, úplatník: *largitores et factiosi C.*

largus, *a, um* [srov. *laridum*] pův. tučný **1)** hojný, bohatý, plný, valný, vrchovatý, štědrý, vydatný: *largae herbae H* bohatá, bujná tráva; *larga sumite vina manu O* hojně vína = plné číše; (s gen. obj.) *l. opum V* bohatý (jměním); subst. *largiora flagito H* štědřejší dary; **2)** štědrý, hojně n. rád dávající: *duo sunt genera largorum, quorum alteri prodigi, alteri liberales C* (štědří — marnotratní — dobročinní); (básn. s inf.) (*cadus*) *spes donare novas l. H* jenž štědře dává.

lāridum (n. **lārdum**), **ī,** *n.* [srov. *λαρινός* tučný, čes. lůj] tučné maso; slanina; tuk.

Lārīnum, ī, *n.* město v území Frentanů, nedaleko hranic apulských, nyn. Larino; adj. **Lārīnās, ātis** larinský; subst. **Lārīnātēs, ium,** *m.* Lariňané, obyvatelé Larina.

Lārīsa (n. **Lārissa**), *ae, f.* [*Λάρισα* n. *Λάρισσα*] jméno několika měst; zejm. **1)** L. v Thessalii nad řekou Peneiem, sídlo Aleuovců, později Filippa II., za dob řím. i nyní hlavní město Thessalie, nyn. Larisse; odt. adj. **Lārīsaeus,** *a, um* lariský, z Larisy, básn. sm. thessalský: *L. Achilles V*; subst. **Lārīsaeī, ōrum,** *m.* obyvatelé Larisy; **2)** L. *Cremaste* (*κρεμαστή* = ‚visící', pro polohu hradu na srázném kopci) v Thessalii, sev.-vých. od zálivu malijského dle pověsti rodiště Achilleovo; adj. subst. **Lārīsēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Larisy *L*; **3)** hrad v Argu *L.*

Lārius, *a, um,* zejm. (*lacus*) *L.* jezero v sev. Italii, nyn. Lago di Como: *Lari maxume V.*

Lārs, *tis, m.* pán, kníže, král (titul u Etruských): *ad Lartem Porsinnam L.*

lārva (starolat. **lārŭă**), *ae, f.* [srov. *Lar*] (zlý) duch zemřelého, strašidlo; odt. zakuklení, spec. škraboška, kukla, maska (divadelní).

Lās (acc. *Lan*), *f.* [*Λᾶς*] staré přímořské město v Lakonice, jihozáp. od Gytheia.

lasanum, *ī, n.* [*λάσανον*] (noční) kbelík, nočník.

lasarpīcifer viz. *laserpiciſer.*

lāscīvia, *ae, f.* [*lascivus*] bujnost; **1)** euf. sm. vilnost; **2)** rozpustilost, nezbednost, svévole, volnost, nevázanost, prostopášnost, lehkovážnost: *lasciviā epularum T* (= *cum lascivas epulas celebrarent*); *lasciviam a vobis prohibetote L* zpupnost; **3)** dovádivost, skotačivost, čtveračivost, laškovnost, veselost: (hend.) *per lusum atque lasciviam L* s nevázanou veselostí.

lāscīviō, *īre, iī, ītum* [*lascivus*] bujeti, bujněti; **1)** býti rozpustilý, svévolný, nevázaný: *otio l. LT* bujněti zahálkou; **2)** dováděti, skotačiti, laškovati: *agnus lascivit fugā O* skotačivě pobíhá.

lāscīvus, *a, um* [srov. *λιλαίομαι* a čes. ‚láska'] bujný; **1)** euf. sm. vilný; **2)** rozpustilý, pustý, nezbedný, svévolný, volný, nevázaný, prostopášný, lehkovážný: *lasciva decentius aetas* (viz. *decenter*) *H*; – obr. *lasciva edera H* bujný; **3)** dovádivý, skotačivý, čtveračivý, laškovný, veselý: *ludentem lasciva* (*verba decent*) *H* veselému sluší žertovná slova.

laserpīcifer (n. *lasar*—), *fera, ferum* [*laserpicium* rostlina o oličnatá, z níž se dobývalo koření a voňavky, zv. *laser* n. *lasar*] *lasarpiciferis Cyrenis Cat* v Kyreně lasar plodící.

lassitūdō, *inis, f.* [*lassus*] úna va, unavení, ochablost, malátnost, zemdlení, mdloba.

lassō, *āre, āvī, ātum* [*lassus*] unavovati, oslabovati: *lassatus* unavený, sesláblý, zemdlený.

lassulus, *a, um,* [demin. od *lassus*] poněkud n. příliš ochablý, znavený.

lassus, *a, um* [srov. *laxus*] unavený, zemdlený, ochablý, sesláblý, malátný, mdlý (*re, de re, a re* něčím): *lassa lumina O* hasnoucí oči; (prolept.) *verbis lassas onerantibus aures H* do únavy; (básn.) *lassae res O* sm. neštěstí.

lātē adv. [2. *latus*] rozsáhle, prostranně, na velikém prostoru, ve velkém rozsahu, daleko; široko, široce; **1)** vl. *longe lateque* i pouhé *l.* daleko široko; *minus l. Cs* ne tak daleko; *quam latissime N* na ploše co nejrozsáhlejší; *latius extenta stagna H* rozsáhlejší rybníky; *quo non possederat alter latius O* neměl rozsáhlejších pozemků; *latius regnes H* budeš králem rozsáhlejší říše; *l. rex V, tyrannus H* širovládný (= *εὐρυχρείων*); *loca nocte tacentia late V* širé kraje noci a ticha; **2)** metaf. *dum latius metuitur T* ve strachu, aby se pohroma nešířila; *hunc legio l. comitatur V* valně, četně, *opibus latius uti H* více užíti; – spec. *α)* obšírně: *l. dicere C*; *β)* (logicky) *l. patere C* míti široký rozsah, smysl, význam.

latebra, *ae f.* [*lateo*] úkryt, skrýše, zákoutí, (tajný) kout, útulek, doupě; **1)** *si diem latebrā vitavisset T* ve svém úkrytu; (básn.) *teli latebras rescindere V* (t. j. ránu, v níž vězel šíp); *hae latebrae dulces H* zátiší; obr. *caecis* (v. t. II 2)) *obscura latebris verba O*; **2)** metaf. útulek, útočiště; výmluva; záminka: *ne quaeratur l. periurio C.*

latebrōsus, *a, um* [*latebra*] plný skrýší, hojný n. bohatý skrýšemi, skýtající úkrytů: *l. pumex V* dírkovatý.

latēns, *entis* [vl. part. praes. od *lateo*] skrytý, ukrytý; nepovědomý, neznámý: *rem latentem explicare definiendo C*; tajný: *mandata latentia O.*

latenter, adv. [*latens*] skrytě, tajně, podtají.

lateō, *ēre, tuī, —* [srov. *λανθάνω, λήθω, Λητώ*] býti skryt, ukryt, schován, skrývati se, ukrývati se, schovávati se, tajit i se; **1)** (vl. zraku) *scuta latentia* (prolept.) *conduntV* do úkrytu schovají; *umbrā omne latet caelum O* jest zakryto, zastřeno; *latet sub classibus aequor V* jest zakryto (= pokryto); obr. *ingenium latet hoc sub corpore H* v tomto těle; **2)** metaf. **a)** býti, žíti v ústraní: *Veianius latet abditus agro H* žije v ústraní na venkově; **b)** býti skryt, chráněn; **c)** být i v pozadí (= méně vážen): *quodam modo latebat N*; *Pindaricae* (*non*) *latent camenae H*; **d)** býti nepozorován, neznám, tajný: *causa latet O*; neklass. s acc. *latet me alqd* jest mi neznámo, tajno. Part. praes. *latens* význ. adj. v. t.

later, *eris*, *m.* cihla, u stavu váha (z pálené hlíny) *Tib.*

Laterānus, ī, *m.* římské příjmení.

laterculus, ī, *m.* [demin. od *later*] (malá) cihla (sg. sm. koll. kt. cihly).

Laterēnsis, *e* římské příjmení v rodě Iuventiů.

latericius, *a*, *um* [*later*] cihlový, z cihel; subst. **latericium, *ī*, *n.*** stavba z cihel.

Laterium, *ī*, *n.* statek a letohrádek Q. Cicerona u Arpina.

lāterna, lāternārius viz *lanterna, lanternarius.*

latex, *icis*, *m.* tekutina, mok, vláha; ▬ spec. α) voda: *occultos latices L* proudy; β) víno: *laticum libavit honorem V* ulila (vinného) moku na počest; γ) vůb. šťáva: *latices radice nocenti spargit O*; *Palladios latices O* (= olej).

Latiālis, Latiar, Latiāris viz *Latium.*

latibulum, ī, *n.* [*lateo*] úkryt, skrýše, doupě, koutek, útulek.

Latīnē, Latīnus atd. viz *Latium.*

lātiō, *ōnis*, *f.* [*latus* od *fero*] nesení, přinesení, vynesení; ▬ spec. (dle frasl se slov. *ferre*) *Anagninis civitas sine suffragii latione data L* bez hlasovacího práva; *auxilii l. L* právo (tribunů lidu) přispěti ku pomoci (jednotlivým plebejům proti magistratům); *l. legis C* návrh, předloha zákona.

latitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ. — intens. od *lateo*] skrývati se, ukrývati se, schovávati se, býti skryt; ▬ spec. schovávati se soudu; ▬ ob. part. praes. *latitans* skrývající se; skrytý; metaf. neznámý, nepovědomý; tajný.

lātitūdō, *inis*, *f.* [2. *latus*] rozsáhlost, prostrannost, rozlehlost; šířka; ▬ metaf. o slohu plnost, bohatost *Plin.*

Latium, *ī*, *n.* krajina ve střední Italii u moře Tyrrhenského s městem Římem, jež obsahovala po římských výbojích od konce 4. st. př. Kr. území od Tiberu jihových. až k městu Sinuesse; nyn. Campagna di Roma; ▬ básn. druhdy sm. Řím, říše římská. Obyvateli Latia byli kromě Latinů kmeny mluvící různými nářečími italskými (Aurunci. Volsci, Hernici, Rutuli, Aequi); pův. politickým střediskem spolku Latinského byla Alba Longa, později, ale ještě za doby královské, Řím; po válce r. 340 — 338 př. Kr., ve které byli Latinové od Římanů poraženi, spolek byl zrušen a poměr latinských měst upraven zvláštními smlouvami, na nichž se zakládalo t. zv. *ius Latii* (= *Latium: Latium externis dilargiri T*), nižší stupeň k plnému občanskému právu římskému; zákonem Juliovým z r. 89 př. Kr. stali se Latinové občany římskými (*vetus L. T*) a *ius Latii* od té doby bylo udělováno obcím v provinciích. — Ochráncem spolku Latinského byl **Iuppiter Latiāris,** k jehož poctě byla slavena spolková slavnost **Latīnae fēriae** (n. **Latīnae, ārum, *f.*;** též **Latiar, āris, *n.***) na hoře Albské, záležející zejm. ve velké oběti Jovovi a obětní hostině; řízení její přejali spolu s polit. vedením Římané. — Adj. **Latīnus** (básn. též **Latius**), *a*, *um* (zř. **Latiālis, Latiāris** n. **Latīniēnsis, *e***) latijský, latinský, básn. casto sm. římský: *Latina via L* latinská silnice, vedoucí z Říma branou latinskou mezi pohořím sabinským a albským do Kapue; *sermo L.*, *lingua Latina* latinská řeč, latina (t. j. řeč, kterou se mluvilo v Římě); subst. *in Latinum convertere C* do latiny; adv. **Latīnē** latinsky, po latinsku; praegn. α) *L. et diligenter loqui C* správně (latinsky) a pečlivě; β) zřetelně, srozumitelně, přímo, jak se patří: *L., non accusatorie loqui C.* ▬ Subst. **Latīnus, ī, *m.*** α) Latin, obyvatel Latia; β) (vlastní jm.) dle pověsti zejm. u Vergilia syn Faunův, král kmene latinského v Laurentu, manžel Amatin, otec Laviniin; ve skutečnosti smyšlený heros eponymos latinského kmene; **Latīnī, ōrum, *m.*** (zř. **Latīniēnsēs, ium**) Latinové; α) vl. obyvatelé sev.-záp. části Latia; β) kdo měli t. zv. *ius Latii* (viz shora): *socii et Latini C;* **Latīnitās, ātis, *f.*** α) správná latina: *malus auctor Latinitatis C*; β) latinské právo (= *ius Latii*, viz svrchu). **Latīnius,** vlastní jméno římské; zejm. 1) *Ti. Latinius Pandusa* byl *legatus Augusti pro praetore* v Moesii *T*; 2) *Latinius Latiaris*, bývalý praetor, udavač Titia Sabina *T.*

Latmus, ī, *m.* [*Λάτμος*] hora v Karii, vých. od Miletu, známá z báje o Endymionu a Seleně; odt. adj. **Latmius**, *a, um* latmijský.

Lātō, ūs a (ob.) **Lātōna**, *ae*, *f.* [dor. *Λατώ* = att. *Λητώ*] dcera Titana Koia, milenka (dle starší pověsti manželka) Diova, matka dvojčat Apollona a Artemidy, jež porodila na Delu; odt. adj. **Lātōus** [*Λητῷος*], **Lātōïus** n. **Lētōius** [*Λητώιος*], **Lātōnius**, *a, um* (fem. též **Lātōis** n. **Lētōis**, *idis* [*Λητωΐς*]), Letoin, Latonin; subst. masc. syn Latonin = Apollon; subst. fem. dcera Latonina = Artemis; **Lātōnigena**, *ae*, *m.* i *f.* [*Lato* a *gigno*] Latonin rozenec, syn n. Latonina rozenka, dcera; pl. Latoniny děti.

Latobrīgī (Latovīcī), *ōrum*, *m.* germánský kmen usedlý mezi prameny Dunaje a Nekaru *Cs.*

lātomiae viz *lautumiae.*

Lātōna viz *Lato.*

lātor, *ōris*, *m.* [*fero* vyzn. navrhovati] navrhovatel.

Latovīcī viz *Latobrigi.*

lātrātor, *ōris*, *m.* [1. *latro*] štěkavec, štěkoun (= pes); *l. Anubis V* psohlavý *A* (aegyptští bozi byli zobrazováni se zvířecími hlavami).

lātrātus, *ūs*, *m.* [1. *latro*] štěkání, štěkot.

1. lātrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *lamentor* od onomatopoiet. koř. **lā—*] štěkati; **1)** *latrasse Dymantida O* (t. j. že se proměnila v psa); trans. *l. alqm, alqd* na někoho, něco; **2)** metaf. *latrant quidam oratores, non loquuntur C* (o nelahodné řeči); o nadávání: *rumperis et latras H* (= laješ); *si quis opprobriis dignum latraverit H* (= oboří se, vyjede si na . . .); *latrantem stomachum H* vrčící; *latrantibus undis V* za jekotu vln.

2. latrō, *ōnis*, *m.* [od *λάτρον* žold, *λατρεύω* sloužím (za mzdu)] **1)** pův. najatý voják, námezdník, žoldnéř *Pl*; obr. voják, figurka ve vojenské hře (šachové): *latronum proelia O*; **2)** (vojenský) zbojník; odt. vůb. loupežník, lupič, zákeřník; padouch: *contra latrones atque servilem manum H* (opovržlivě o vojsku Sex. Pompeja, všelijak sebraném); obr. *latronis telum V* zákeřníkovo (t. j. lovce, jenž číhal v záloze) = zákeřnické dřevce.

latrōcinium, *iī*, *n.* [*latrocinor*] **1)** pův. námezdnictví, služba žoldnéřská, obr. válečná hra (srov. šachy): *si latrocinii sub imagine calculus ibit O*; **2)** (vojenské) zbojnictví; odt. vůb. loupežnictví, loupežení, loupež, zákeřnictví, (konkr.) loupežný útok, nájezd, loupežná výprava: *latrocinia nullam habent infamiam Cs*; *forma* (v. t. 3) *latrocinii L latrocinii magis quam belli more L* spíše zákeřnicky než vojensky; — metaf. *furtim et per latrocinia potius quam bonis artibus S* pokradmo a zbojnicky (= násilím); — meton. loupežnická rota, sběř: *quodsi ex tanto latrocinio unus tolletur C.*

latrōcinor, *ārī*, *ātus sum* [2. *latro*] **1)** pův. sloužiti (na vojně) za mzdu, býti námezdníkem *Plin*; **2)** loupežiti, býti loupežníkem, zákeřníkem; vystupovati na pocestné: *latrocinantem interfici C* býti zabit jako lupič.

latrunculus, ī, *m.* [demin. od *latro*] (bídný, ničemný) loupežník, zákeřník, padouch.

lātumiae viz *lautumiae.*

1. lātus part. perf. pass. od *fero* v. t.

2. lātus, *a, um* [ze **stlātos*, od koř. **stelā-*, srov. čes. ‚stláti' = prostírati; srov. *locus*] rozsáhlý, prostranný; rozlehlý, daleký; širý, širošírý, široký; **1)** vl. *latior murus H* sm. s větším obvodem; subst. (*bucina*) *in latum crescit O* do šířky roste, šíří se; *latissima moenium T* nejrozsáhlejší část opevnění; obr. *l. ut in circo spatiere H* ‚aby ses roztahoval' (= vypínal); **2)** metaf. *latior metus, terror T* více lidí zasahující = větší; spec. α) obšírný: *oratio latior C*; (*genus orandi*) *latum T* ‚plný' sloh; β) (logicky) *illud est latius C* má širší význam.

3. latus, *eris*, *n.* [snad příbuzné s **2. lātus**; podobně ‚strana' od koř. **sterā-*, srov. *sterno*] bok, strana, stěna; **1)** (vůb.) *fluminis l. O* břeh; *l. Alpium L* bok, úbočí; často o boku lodním: *laxis laterum compagibus V*; (vojen.) *ab latere invehi L* se strany = v bok vraziti; *ab latere aperto Cs* též sm. křídlo; (básn.)

(*hostes*) *l. omne tenent O* obsadí každou stranu (roviny) = rovinu se všech stran; kraj, končina: *florentissimum Italie l. T*; *Boreae finitimum l. H*; básn. sm. směr: *latere sinistro O* na levo; *in omne l. O* na všechny strany; **2)** spec. o těle **a)** *l. mutare O* převaliti se, lehnouti si na druhou stranu; (obr.) *l. obdere alci H* vystaviti (nekrytý) bok; *lateris dolor H* píchání v boku; – (básn.) pás, život, vzrůst: *brevi latere H*; prsa: *reddes forte l. H* zdravá prsa; *per l. summum O*; hřbet, záda: *peruste funibus l.* (acc. vztah.) *H*; – básn. synekd. tělo; **b)** obr. *α*) (o blízkém styku s někým): *sedere ad l. praetoris C* po boku; *ut a senis latere numquam discederem C* abych nikdy ani na krok neodcházel od toho starce: *ab latere alcis LCu* nejbližší okolí = *satellites*; *negotia per caput et circa saliunt l. H* hlavou a kolem těla (t. j. vlastní myšlenky a hejno žadatelů); *β*) (o původu dětí) *quibus* (*liberis*) *videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter relicturus Plin* ze své strany; **c)** meton. síla, zdraví, ‚prsa', ‚plice' (klass. pl.): *quae vox, quae latera, quae vires C*; (*est*) *munus* (*oratoris*)... *laterum etiam et virium C* vyžaduje dobrých plic a tělesné síly; *ad infirmitatem laterum C* vzhledem k slabým prsům; *voci laterique consulere Plin* šetřiti hlasu a plic.

latusculum, *ī, n.* [demin. od **3.** *latus*] (útlý) bok.

laudābilis, *e* [*laudo*] chvalitebný, chvály hodný, chvalný; slavný.

laudābiliter, adv. [*laudabilis*] chvalitebně, chvalně; slavně.

laudātiō, *ōnis, f.* [*laudo*] chválení, chvála, pochvala, pochvalná zmínka; – spec. *α*) chvalořeč, slavnostní řeč, zejm. pohřební (*alcis* o někom): *cadaver spoliatum pompa, laudatione C*; *β*) pochvalné svědectví, pochvalný projev (před soudem); adressa díků, projev uznání (jaké posílali, ob. v únoru, obyvatelé provincií o svých správcích do Říma senátu): (*adest*) *princeps laudationis tuae C* hlavní tlumočník pochvalného projevu o tobě (při processu Verrově poslali takový projev Mamertinové z Messany).

laudātor, *ōris, m.* [*laudo*] vychvalovač, vychvalovatel: *l. temporis acti H* velebitel; spec. *α*) chvalořečník, slavnostní řečník (zejm. při pohřbu): *l. eloquentissimus Plin*; *β*) pochvalný svědek (před soudem): *qui decem laudatores dare non potest C* vésti deset sobě příznivých (u nás: vývodních) svědků.

laudātrīx, *īcis, f.* [*laudator*] vychvalovatelka; chvalořečnice.

laudātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *laudo*] vl. pochválený; chvály hodný, chvalitebný; vynikající; slavený, slavný, proslavený.

Lāudicēnī viz. *Laodicea.*

laudō, *āre, āvī, ātum* [*laus*] chváliti, vychvalovati, schvalovati, chválu vzdávati, projevovati (*quod*, zř. acc. c. inf. že); **1)** *laudemur et ipsae O* nechť dojdeme (sm. dojdu) chvály; subst. *pessimum inimicorum genus, laudantes T* pochlebnici; **2)** spec. **a)** chváliti (slavnostní) řečí, míti, konati slavnostní řeč nad někým, o někom (zejm. při pohřbu): *laudatum* (sc. *esse Drusum*) *pro rostris T*; **b)** vysloviti někomu pochvalu, pochvalné uznání (před soudem n. úředně, srov. *laudatio*): *Mamertina civitas istum publice communi consilio sola laudat C*; **3)** praegn. velebiti, vynášeti chválami, blahoslaviti; oslavovati, slaviti: pass. *laudari* dojiti slávy; *o laudande H* slávy hodný; *eorum fortuna laudatur C.* — Part. perf. pass. *laudatus* význ. adj. v. t.

laurea, *ae, f.* [*laureus*; vl. adj. sc. *arbor*] vavřín, bobek (strom, meton. ratolest, věnec a p.): praegn. *lauream gestae prospere rei misit T* vítěznou zprávu o svém úspěchu (o význ. srov. *laurus*); – meton. sm. vítězství, sláva, vítězoslava, triumf: *deportare lauream T* získati si vítězný vavřín.

laureātus, *a, um* [*laurea*] vavřínem ozdobený, ověnčený, ovinutý (na znamení vítězství): *laureatae litterae L* (t. j. zpráva o vítězství, viz *laurus*); též bez subst. (*Agricola*) *ne laureatis* (sc. *litteris*) *quidem gesta prosecutus est T.*

Laurentum, *ī, n,* staré město v Latiu, jihových. od Ostie, dle pověsti sídlo krále

Latina; adj. **Laurēns,** *entis* n. **Laurentius** i **Laurentīnus,** *a, um* laurentský, básn. též sm. latinský; **Laurentēs,** *ium* i *um, m.* Laurenťané, obyvatelé Laurenta; **Laurēns,** *entis* n. **Laurentīnum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) statek (a letohrádek) u Laurenta *Plin.*

laureola (n. **loreola**), *ae, f.* [demin. od *laurea*] v a v ř í n (meton. ratolest n. věnec jako odznak triumfu): přísl. *loreolam in mustaceo* (v. t.) *quaerere C* vítězný vavřín.

Laurētum, *ī, n.* [*laurus*; vl. Vavřínový Háj] kraj na pobřeží Etrurie mezi městy Populonií a Kosou; adj. **Lauretānus** (n. **Loretanus**), *a, um* lauretský: *L. portus L.*

laureus, *a, um* [*laurus*] v a v ř í n o v ý bobkový, (často meton. sm. vítězoslavný); subst. **laurea,** *ae, f.* v. t.

laurus, *ī* n. *ūs* (podle 4. dekl.), *f.* v a v ř í n, bobek, synekd. sm. ratolest vavřínová, háj vavřínový, meton. věnec vavřínový. Vavřín byl u Řeků i Římanů pokládán za očistný prostředek a byl zasvěcen Apollonovi; jasný praskot jeho listů, hozených do ohně, věstil štěstí; byl symbolem vítězoslávy v uměních i na poli válečném; zdobili se jím Apollonovi kněží, básníci a triumfující vojevůdcové jím byli věnčeni, vítězové posílali své listy senátu s vavřínovými ratolestmi; vavřínem byly ovíjeny o triumfu fasces liktorů, o svátcích a slavnostech obrazy předků i domy.

laus, *dis, f.* c h v á l a (*alcis* od někoho n. někomu vzdávaná, *alcis rei* pro něco); **1)** (akt.) chválení, p o c h v a l a, ocenění, uznání, chvalná vzpomínka: pl. *laudes* vychvalování, velebení, slavení, spec. c h v a l o ř e č (zejm. pohřební), chvalozpěv; *alqd laudibus ferre, efferre* chválou vynášeti, slaviti, blahoslaviti, velebiti; *laudes et gratias agere L, habere T* vzdávati pochvalu a díky; *solitae parentis laudes H* obvyklé velebení otce (t. j. Dia po způsobu homerských rhapsodů, kteří začínali slovy ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα); *tulere corpus cum laudibus et lacrimis T* s chvalořečením a pláčem; **2)** (pass.) č e s t, s l á v a: *l. belli, bellica, rei militaris* sláva válečná; *laudem habere alcis rei* míti slávu z něčeho, býti proslulý, vyniknati něčím; *alqd laudi est* jest ke chvále, ke cti; *l. perfecti belli L* sláva ze (šťastného) skončení války = že válka šťastně dokončena; *muliebris certaminis l. L* sláva ze sporu = vítězství ve sporu o ženy; *multa cum laude H* u veliké slávě n. k veliké slávě, cti; *dignum praestabo me pro laude* (=*prout l.* (= čest) *postulat*) *merentis* (t. *ut me dignum praestem*) *H*; **3)** meton. **a)** (konkr.) slavný n. c h v a l n ý č i n, záslužný skutek, z á s l u h a: *in laude* n. *laudis est alqd C* náleží k chvalným činům, jest chvalitebné; *cuius laudis ut memoria maneret N*; *dicere laudes alcis V* opěvovati něčí slavné činy, pěti o slávě; *per laudes ire tuorum O* procházeti slavnými činy (= líčiti slavné činy); **b)** (abstr.) proslulost, v ý t e č n o s t; c e n a: *venandi et equitandi laus C* výtečnost v . . .; *l. pedum O* proslulost v běhu.

Lausus, *ī, m.* **1)** syn etruského knížete Mezentia, zabit v boji od Aenea *V*; **2)** syn Numitorův (jinak Aegestos), zabit na lovu od svého strýce Amulia *O.*

lautē, adv. [*lautus*] vl. čistě; švarně, n á d h e r n ě, s k v ě l e, skvostně; s l u š n ě, způsobně.

lautia (starolat. **dautia**), *ōrum, n.* p o h o š t ě n í cizích vyslanců nebo jiných vzácných cizinců v Římě na státní útraty, (celé) z a o p a t ř e n í: *aedes liberae, loca, l. legatis derecta L* byt, volná místa (ku př. v divadle) a celé zaopatření.

lautitia, *ae, f.* [*lautus*] n á d h e r a, nádhernost, s k v ě l o s t, nákladný, skvělý život, přepych, elegance, luxus.

lautumiae (**latomiae** n. **latumiae**), *ārum, f.* [z řec. λατομίαι] l o m y, jichž bylo užíváno v Syrakusách za vězení; podobně v Římě bylo takové vězení, pojmenované pův. dle lomů, ‚kamenný žalář': *carcer lautumiarum L* vězení v lomech.

lautus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *lavo*] **1)** vl. umytý, č i s t ý; **2)** metaf. **a)** švarný, lepý, úhledný, pěkný; n á d h e r n ý, s k v ě l ý, skvostný: *lautae Carinae V* výstavné; **b)** s l u š n ý, řádný, způsobný, uhlazený, vznešený: *plurimi et lautissimi C* četní lidé z nejlepší

(= elegantní) společnosti; c) znamenitý, vzácný.

lavātiō, *ōnis, f.* [*lavo*] mytí, koupání; lázeň, koupel.

Laverna, *ae, f.* [srov. *lucrum*] římská bohyně zisku, odt. též bohyně podvodníků a zlodějů *H*; měla svůj posvátný háj u *via Salaria.*

Lavernium, *iī, n.* osada v již. Latiu blíže Formií.

Lāvīnia, *ae, f.* dcera krále Latina, choť Aeneova, dle níž prý bylo pojmenováno

Lāvīnium, *iī, n.*, staré město v Latiu již. od Říma, založené dle pověsti od Aenea; adj. **Lāvīnius,** *a, um* lavinijský, lavinský: *Italiam Laviniaque* (čti *Lāvīnjaque*) *litora V*; *Lavinis* (m. — *iis*) *litoribus Pr.*

Lāvīnium viz *Lavinia.*

lavō, *āre* (starší *lavĕre*, odt. básn. *lăvis, lăvit, lăvimus*), *lāvī, lautum* n. pozd. *lōtum* (*lavātum Pl H*) [z **lovare*, srov. *λοίω*, 2. *luo*] mýti, umývati, omývati, oplakovati, koupati; pass., neklass. i akt. význ. med. mýti se, koupati se (*in re* n. *rē* v něčem); 1) *luminis effossi lăvit cruorem V* vymývá si; básn. (*villam*) *Tiberis lavit H* omývá; 2) metaf. smáčeti, skrápěti, svlažovati, zbrotiti: *vino lavĕre favillam V*; *lavit ora cruor V*; — básn. praegn. *mala vino lavĕre H* smývati, splakovati (sm. = zaháněti).

laxāmentum, *ī, n.* [*laxo*] uvolnění; 1) rozšíření; 2) metaf. ulehčení, ulevení, úleva, oddech; volnost: *l. dare alci CL* poskytovati volnosti, dávati vůli.

laxē, adv. [*laxus*] volně; 1) nenapiatě, nestaženě, roztaženě, nestěsnaně, řídce: *laxius stare, tendere Cu* zaujímati větší prostor; 2) prostranně, rozsáhle, široko, daleko: *habitare l. C.* míti prostranný byt; 3) metaf. svobodně, nevázaně, bez obmezení: *Romanos laxius futuros S* povedou si volněji; *laxius vivere L* (t. j. u větší hojnosti).

laxitās, *ātis, f.* [*laxus*] volnost; prostrannost, prostornost, pohodlnost.

laxō, *āre, āvī, ātum* [*laxus*] uvolňovati, popouštěti, rozvazovati, rozpínati; otvírati: (básn.) *inclusos Danaos et pinea laxat claustra V* otevře Danaům závoru; *ubi laxatas sensit custodias L* že řetěz stráží jest uvolněn; (básn.) *via voci laxata dolore est V* bolest dala průchod hlasu; — obr. *quies laxaverat artus V* (vl. uvolnil napětí údů; my naopak: spoutal údy); 2) roztahovati, rozšiřovati, rozprostraniti, rozváděti: *l. manipulos Cs* rozvolniti, roztáhnouti; *l. ordines T* (ale jinde: uvolniti, zviklati); 3) metaf. povolovati, slevovati, ulehčovati, zmírňovati; *l. annonam L* zmírniti drahotu, snížiti cenu obilí; (*ubi*) *laxatam pugnam vidit L* že boj povolil; *animalia laxabant curas et corda V* ulehčovali srdcím od starostí.

laxus, *a, um* [*langueo*, srov. *λαγαρός*] volný; 1) povolený, popuštěný, nenapiatý, neutažený, nestažený, roztažený, otevřený: *l. arcus V H* povolený; obr. *laxissimas habenas habere C*; *l. funis* (v. t.) *H*; *l. calceus H* (příliš) volný; — metaf. *laxior annona L* mírnější cena obilí; 2) prostorný, prostranný, rozsáhlý, rozlehlý, široký, daleký: metaf. *diem statuo laxam C* dlouhou lhůtu.

lea, *ae, f.* [srov. *leo*] lvice *V O.*

leaena, *ae, f.* [dle *λέαινα*; srov. *leo*] lvice.

Lēander, *drī* (voc. *Leandre O* k nom. *Leandrus*), *m.* [*Λείανδρος*] jinoch z Abydu; miloval kněžku v Sestu Hero a každé noci k ní ploval přes Hellespont; jednou za bouře utonul.

Learchus, *ī, m.* [*Λέαρχος*] syn orchomenského krále Athamanta (v. t.), který jej v záchvatu šílenství zavraždil. Adj. **Learchēus,** *a, um* [*Λεάρχειος*] Learchův.

Lebadēa (i **Lebadīa**), *ae, f.* [*Λεβάδεια*] město v záp. Boiotii, proslulé věštírnou Trofoniovou v podzemní jeskyni; syn. Livadia.

Lebedus, *ī, f.* [*Λέβεδος*] přímořské město ionské sev.-záp. od Kolofonu, známé za řím. doby již jen jako středisko umělců, pěstujících kult Dionysův.

lebēs, *ētis* (acc. pl. *lebētās VO*), *m.* [*λέβης*] měděnec, kotel, kotlík (ob. tříno hý, měděný, vl. k vaření n. k mytí, ale kotlíky ze zlata a stříbra byly dávány jako ceny při závodech i jako dary).

Lebinthos, *ī*, *f.* [*Λέβινθος*] ostrůvek ve Sporadách sev.-záp. od Kou.

Lechaeum, *ī. n.* [*Λέχαιον*] přístavní město Korinthu u zálivu korinthského.

lectīca, *ae*, *f.* [2. *lectus*] nosítka (k ležení, srov. *sella gestatoria*), (obyčejně krytá, opatřená oponami, uvnitř vystlaná koberci a poduškami; užívalo se jich pův. na cestách, v městě pak byla dovolena jen pro nemocné a ženy; za dob císařských užíváno jich všeobecně asi jako u nás kočárů).

lectīcārius, *ī*, *m.* [*lectica*] nosič (nosítek), nosítkář.

lectīcula, *ae*, *f.* [demin. od *lectica*] nosítka; spec. márv *N.*

lēctiō, *ōnis*, *f.* [1. *lego*] 1) sbírání, vybírání, výběr, volba: *iudicum l. C*; 2) čtení: *scriptum dignum lectione C*; a) předčítání; spec. *l. senatus L* předčítání seznamu senátorů, jejž byli sestavili censoři a z něhož bylo patrno, kdo byl do senátu přijat a kdo z něho vyloučen, odt. sestavení senátu; b) četba (lektura): *lectionem sine ulla delectatione neglego C* neutěšenou četbu.

lectisternium, *ī*, *n.* [*lectus* a *sterno*] vl. prostírání (hodovních) lehátek; odt. spec. hostina bohů, bohům vystrojená, při níž byly sochy bohů kladeny na podušky (*pulvinaria*) a předkládána jim na zvláštních stolech jídla; obřad ten byl zaveden r. 399 př. Kr. k vybídnutí knih sibyllských; v některých chrámech byl konán v pravidelných lhůtách, veliká lektisternia mimořádná byla pořádána při důležitých událostech, jež se týkaly státu, od zvláštních družstev, k tomu určených. Srov. též *sellisternium*.

lēctitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ. - intens. od 1. *lego*] (pilně) čítati, (opět a opět) čísti: (*armarium*), *quod non legendos libros, sed lectitandos capit Plin* knihy, jež třeba čísti ne jednou, nýbrž opět a opět.

lēctiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *lectio*] *dies lectiunculis consumpseris C* ‚nějakým čtením', trochou čtení'.

Lecton (n. **Lectum**), *ī*, *n.* [*Λεκτόν*] Lekton, mys v Mysii proti Lesbu.

lēctor, *ōris*, *m.* [1. *lego*] 1) čtenář; 2) předčítatel.

lectulus, *ī*, *m.* [demin. od 2. *lectus*] lože, lůžko; spec. 1) (ke spaní) postel; 2) pohovka, lehátko a) ke studiu, psaní a p.; b) k jídlu: *lectuli Punicani C* (dle punského způsobu).

1. lēctus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od 1. *lego*] vl. vybraný, vyhledaný; meton. výborný, vzácný, zvláštní.

2. lectus, *ī*, *m.* [koř. **legh* —, srov. *λέχος*, *λέκτρον*, homerské tvary od *λεχ-ω*, čes. ‚lože', ‚ležeti', ‚po-ložiti', něm. legen] lože, lůžko; spec. 1) ke spaní postel: *l. cubicularis C*; zejm. lože manželské, básn. meton. sňatek, svatba: *non (adest) illi Gratia lecto O*; 2) pohovka, lehátko, ob. sm. *l. convivalis* (stolní; byla to široká pohovka obyčejně pro tři osoby, jež se ležíce opírali levicí o podložené polštáře a pravicí brali pokrmy; o rozestavení lehátek u stolu viz *triclinium*); 3) pohřební lože, katafalk: *circumfusas (esse) lecto* (sc. *defuncti Drusi*) *Claudiorum imagines T.*

Lēda (n. **Lēdē**), *ae*, *f.* [*Λήδα*] dcera aitolského krále Thestia, choť Tyndarea, krále spartského; její děti byli Kastor a Polydeukes, Helena a Klytaimestra; Polydeuka a Helenu porodila prý Diovi. Dle mladší báje zrodila z Dia, proměněného v labuť, dvě vejce, z nichž vzešla Helena a Dioskurové. Adj. **Lēdaeus,** *a*, *um* Ledin: *Ledaeis deis O* božským synům Lediným (t. j. Dioskurům); *Ledaeam Hermionen V* vnučku Ledinu.

lēgātiō, *ōnis*, *f.* [2. *lego*] 1) poslání, vyslanectví, poselství: *munus legationis Cs* úkol vyslanecký; *legatione fungi T* jíti jako vyslanec; — spec. *libera l.* vyslanectví volné (t. j. bez povinností), titul vyslance, který dostávali od senátu senátoři, již chtěli za soukromými účely cestovati do provincie, aby byli na cestě účastni všech výhod a výsad skutečných vyslanců státních; 2) meton. a) sm. vyřízení poselství, zpráva o poslání, úkol poslání: *legationem renuntiare C*; b)

vyslanectvo, poselstvo, vyslanci, poslové: *princeps legationis C*; 3) spec. úřad (místo, povinnosti) legátův a) (vojen.) pobočnictví, úřad podvelitelův: *praeoccupatus legatione Cs* jako legát; b) (za doby císař.) α) úřad místodržitelský (v císař. provincii) = *munus legati Caesaris pro praetore*; (*Othonem*) *in provinciam Lusitaniam specie legationis seposuit T*; β) úřad (samostatného) velitele vojenského: *revertentem ab legatione legionis T.*

lēgātōrius, *a, um* [*legatus*] vyslanecký, vyslanci (zvlášť) uložený: *legatoria provincia C* zvláštní úkol.

lēgātum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. pass. od 2. *lego*] odkaz (v závěti).

lēgātus, *ī*, *m.* [vl. part. perf. pass. od 2. *lego*] 1) vyslanec, posel: *legatos mittere ad alqm de re*; 2) spec. legát a) (za republ.) pobočník velitelův, podvelitel (*l. alcis* někt, *alci* u někoho); *legati* byli od senátu jmenováni a měli hodnost senátorskou; v poli byla jejich působnost určována rozkazy samostatného velitele; nejstarší *l.* býval náměstkem nepřítomného velitele a pak slul *l. pro praetore*, zástupce velitelův (ku př. *T. Labienus* u Caesara); v pokojných provinciích byli legáti pomocníky místodržitelů ve věcech správy; b) za doby cís. α) samostatný správce, místodržitel v císařské provincii (*legatus Caesaris pro praetore*); β) samostatný velitel jedné nebo několika legií (*legatus legionis*).

lēgifer, *fera, ferum* [*lex* a *fero*] zákonodárný: *legifera Ceres V* (poněvadž orbou dala základ k zákonitému uspořádání společnosti; srov. *Δημήτηρ θεσμοφόρος* u Herodota).

legiō, *ōnis*, *f.* [1. *lego*] pův. vybírání, výběr; meton. výbor, vybrané (odvedené) mužstvo (na začátku doby královské 3000 pěšáků a 300 jezdců), branný lid, vojsko: *ad hos l. Romana ducta palatos oppressit L*; spec. t. t. vojen. legie, oddíl (pluk) vojska římského, jenž obsahoval 4200—6000 pěšáků (ve vojště Caesarově 3000—3600) a 300 jezdců; legie se dělila na 10 kohort po 3 manipulech; jejím odznakem byl stříbrný orel. Legie byly jmenovány buď podle čísla (*l. prima, nona* a p.) n. měly zvláštní jména buď dle některého boha (*Martia, Minervia*), dle zakladatele (*Claudiana*) i jiná (*Victrix, Alauda, Rapax* a j.); – přenes. (o vojsku jiných národů) vojsko, voj.

legiōnārius, *a, um* náležející k legii, ‚řadový': *cohortes legionariae Cs* (proti kohortám spojenců, jež netvořily legii); subst. **legiōnārius**, *ī* (sc. *miles*) legionář, řadový voják.

lēgitimē, adv. [*legitimus*] zákonitě, zákonně, podle zákona (práva), právně, spravedlivě; náležitě, řádně, správně.

lēgitimus (starolat. *legitumus*), *a, um* [*lex*] zákonitý, zákonný, podle zákona (práva), právní, zákonem stanovený (určený, vyměřený), dle zákona náležející, spravedlivý; 1) (básn.) *legitimā servas credita rura fide O* se zákonitou věrností = věrně dle zákona; subst. *legitimis quibusdam confectis N* po vykonání zákonných předpisů; 2) metaf. náležitý, řádný, správný, pravý, pravidelný: *poema H* (podle zákonů umění).

legiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *legio*] bídná (chatrná) legie *L.*

1. legō, *ere*, *lēgī*, *lēctum* [srov. *λέγω* v pův. význ. sbírám] 1) sbírati, shromažďovati a) *l. flores, mala VO* sbírati = trhati, česati; *iuniores l. L*; (básn.) *extremus si qui super halitus errat, ore legam V* zachytím = vssaji do sebe polibky; *vela l. V.* kasati, svinouti plachty; *extrema Lauso Parcae fila legunt V* (spřádají konec) = dopřádají, končí nit života Lausova; b) spec. básn. *l. vestigia O* jíti po stopě; odt. *dedit ingrato fila legenda viro O* (*Ariadne*) dala nit, aby podle ní šel; zejm. *oram l.* (vl. jednotlivá místa břehu postupem v před zachycovati, sbírati a nechávati vzadu) plouti podél břehu; *saltus l. O* běhati po hvozdech; *pontum l. V* proplouvati mořem; *pars cetera pontum pone legit V* moře brázdí; *Aeneas tortos legit orbis V* kvapí křivolakými zatáčkami (cesty); obr. *primi lege litoris oram V* pluj u samého kraje břehu (t. j. neodchyluj se od zvolené látky); c) praegn. bráti, sbírati pro sebe = krásti: *sacra divum l. H*

spáchati svatokrádež (srov. *sacrilegium*); 2) vybírati (si), voliti: *legit virum vir V* (t. j. vyhlédl si za protivníka); ale *more militari, quo vir virum legeret L T* (t. j. jako druha v boji na život a na smrt); *in senatum, in patres l. alqm* přijmouti, přibrati do senátu; s acc. př. dm. a doplňk. *l. alqm ducem* zvoliti za vůdce; 3) metaf. sbírati vjemy, vnímati; a) *unde omnis posset adversos l. V* prohlížeti, pozorovati; b) spec. čísti; α) pro sebe; subst. *legentes* čtenáři; β) předčítati; spec. *senatum l. L* předčítati (nově sestavený) seznam senátorů, z něhož bylo patrno, kdo byl do senátu přijat a kdo z něho vyloučen, odt. sestaviti senát (srov. *lectio senatus*): *Silanus ordine senatorio movetur, quamquam lecto pridem senatu T.*

2. lēgō, *āre, āvī, ātum* [*lex*] vl. někomu něco zákonitě uložiti; 1) vypraviti s poselstvím, poslati, vyslati (v záležitostech státních): *tres adulescentes in Africam legantur S*; 2) spec. jmenovati legátem, pobočníkem (velitelovým ve válce n. místodržitelovým v pokojné provincii): *l. alqm alci* dáti někomu někoho za legáta; *Calpurnius legat sibi homines nobiles S* jmenuje svými pobočníky; *ut Lepido super numerum legaretur, qui . . . T* aby byl Lepi lovi přidán přespočetný (4.) legát; 3) odkázati závětí, poručiti někomu něco: *uxori testamento legat grandem pecuniam a filio C* odkáže peníze, jež jí vyplatí syn (t. hlavní dědic).

lēgulēius, *ī*, *m.* [*lex*] úzkoprsý právník, jenž lpí jen na liteře zákona: *l. quidam cautus C* puntičkářský vykladatel zákonů.

legūmen, *inis*, *n.* luštěnina; zejm. bob: *laetum siliquā quassante l. V.*

Lelegēs, *um* (acc. pl. *Lelegas*), *m.* [Λέλεγες] Lelegové, předřecký národ nestálých sídel v Malé Asii a Řecku (dle pověsti zejm. v krajině Megaris); odt. adj. **Lelegēis**, *idis*, *f.* [Λελεγηΐς] n. **Lelegēïus**, *a, um* [Λελεγήϊος] leležský: *Lelegeïa moenia O* (= megarské); *nymphae Lelegēïdēs O* (—*ēs* dle řec.).

Lemannus, *ī*, *m.* (*lacus*) jezero Lemanské = Ženevské (lac Léman).

lembus, *ī*, *m.* [λέμβος] (rychlý) člun, loďka.

lēmma, *atis*, *n.* [λῆμμα] 1) látka, předmět (spisu); 2) (krátká) básnička, epigram.

Lēmnicola, *ae*, *m.* [*Lemnus* a *colo*] Lemňan, obyvatel Lemnu (t. j. Hefaistos): *Lemnicolae stirps O* (t. j. Erichthonios).

lēmniscātus, *a, um* [*lemniscus*] ovinutý, zdobený stužkami, fábory (viz *lemniscus*): *palma lemniscata C* (nejskvělejší pocta pro vítěze; zde sarkasticky).

lēmniscus, *ī*, *m.* [λημνίσκος] stužka, fábor; *lemnisci* byly buď ovinovány kolem věnců a čestných darů zápasních nebo samy o sobě věnovány; také do vlasů bývaly vplétány. Za nejstarších časů bývaly z lipového lýčí, pak z vlny, později z drahocenných látek a zdobeny stříbrem a zlatem.

Lēmnos (*Lemnus*), *ī* (acc. *Lemnon* i *Lemnum*), *f.* [Λῆμνος] vulkanický ostrov v sev. části aigajského moře, nyn. Limno (Stalimni); dle bájí sídlo Hefaistovo (sopka Mosychlos), jenž prý tam spadl, shozen byv s Olympu; tam byl vysazen a zanechán nemocný Filoktetes na cestě do Troje *O*; odt. adj. **Lēmnius**, *a, um* [Λήμνιος] lemenský: *furtum Lemnium C* (ze sopky Mosychlu vzal prý Prometheus oheň, jejž pak dal lidstvu); *pater L. V* i subst. *L. O* = *Vulcanus*; subst. **Lēmniī**, *ōrum*, *m.* Lemňané, obyvatelé Lemnu; **Lēmnias**, *adis* (dat. pl. řec. *Lemniasi C*), *f.* [Λημνιάς] Lemňanka.

Lēmōnia *tribus* Lemonská tribus římská (z venkovských), pojmenovaná dle osady *Lemonium* za branou Kapenskou.

Lemōnum, *ī*, *n.* město Piktonů v Gallii keltské, nyn. Poitiers.

Lemōvīcēs, *cum*, *m.* Lemovikové, keltský národ, usedlý v Aquitanii sev.-záp. od Arvernů.

lemurēs, *um*, *m.* duchové zemřelých, dle obyč. výkladu buď dobří (*lares*) nebo zlí, strašidla, přízraky (*larvae*) nebo bez určitého vztahu k lidem (*manes*); k jejich usmíření slaveny svátky **Lemūria**, *ōrum*, *n.* 9. 11. a 13. květ-

na, o nichž byly chrámy zavřeny a nekonány sňatky.

lēna, *ae, f.* kuplířka, svůdnice; obr. *quasi sui sit l. natura C* k sobě samé svádí.

Lēnaeus, *a, um* (též subst.) [*Λήναιος*, vykládáno buď od *ληνός* vinný lis (= ochránce lisování vína) neb od *Λῆναι*, Bakchantky (= bůh Bakchantek)] lenajský, název boha Bakcha, dárce vína: odt. adj. sm. Bakchův: *latices infundere Lenaeos V* vinný mok; pod. *Lenaeum lībat honorem V.*

lēnīmen, *inis, n. H O* = **lēnīmentum,** *ī, n. T* [*lenio*] věc působící ulehčení; polehčení, zmírnění, úleva: s gen. obj. *laborum dulce l. H* mírnitelka trudů; s gen. determ. *addito honestae missionis lenimento T* upokojeni byvše propuštěním; útěcha: *l. sencctae O.*

lēniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*lenis*] mírniti, zmírňovati, uklidňovati, tišiti: *l. tigres H* krotiti; seslabovati, umenšovati; konejšiti, chlácholiti, usmiřovati, udobřiti: *lenita est caede Diana O.*

lēnis, *e* [srov. ‚líný'] 1) pomalý, volný, povlovný, nenáhlý: *leni fluit agmine Thybris V*; *aquila leni meatu praevolavit T*; 2) metaf. a) lehký, slabý, mírný: *paulo leniore fastigio Cs* mírnějším; *stagnum lene L* mělká kaluž; (litot.) *tecta disiecta non leni ruina H* ne lehkým pádem; b) α) klidný, tichý, mírný, jemný, něžný: *verbis lenior L* umírněnější v řeči; (básn.) *lene papaver O* (= *leniens*) uklidňující, tišivý; β) vlídný, laskavý, milostivý, šetrný (*in algm* k někomu): (básn. s inf.) *non l. fata recludere... Mercurius H* (= *non recludens leniter*); γ) libý, lahodný, líbezný, příjemný: *lene merum H*; *spirantis lene* (acc. vnitř.) *Favoni O.*

lēnitās, *ātis, f.* (a význ. rovné **lēnitūdō,** *inis, f.*) [*lenis*] 1) povlovnost, volnost, zdlouhavost: (*flumen*) *influit incredibili lenitate Cs*; 2) metaf. a) klidnost, klid, tichost, mírnost, jemnost, něžnost; b) vlídnost, laskavost, milostivost, šetrnost; c) lahodnost, líbeznost: (o řeči) *l. sine nervis C* lahodnost bez síly.

lēniter, adv. [*lenis*] 1) zvolna, povlovně, nenáhle, lehce, slabě: *collis l. acclivis Cs*; zdlouhavě, pomalu, liknavě, pohodlně; *si* (*senatus*) *agat lenius Cs* příliš nerozhodně; 2) klidně, tiše, mírně, jemně: *l. in spem adrepe H* tiše (= nepozorovaně); vlídně, laskavě, milostivě, šetrně; lahodně, příjemně.

lēnitūdō viz *lenitas.*

lēnō, *ōnis, m.* [*lena*] kuplíř, svůdce; metaf. *lenonem quendam Lentuli concursare circum tabernas C* sm. náhončí.

lēnōcinium, *iī, n.* [*leno*] 1) kuplířství, svodnictví; meton. kuplířský výdělek: *l. a grege iuventutis petere C*; 2) metaf. lákání, svádění; meton. lákadlo, vnadidlo, vábidlo, vnada: *cupiditatum lenocinia C*; *corporum lenocinia C* prostředky k zvýšení svůdnosti těla; *nec ullum orationi aut l. addit aut pretium T* ani lákavých slibů ani peněz.

lēnōcinor, *ārī, ātus sum* [*leno*] vl. provozovati kuplířství; přenes. 1) lísati se (*alci* k někomu), podlízati někomu: *tibi serviet, tibi lenocinabitur C*; 2) svůdně krášliti, dodávati vnady, půvabu: *ut libro isti novitas lenocinetur Plin*; odt. pomáhati někomu, zvětšovati, zvyšovati něco: *Harii insitae feritati arte lenocinantur T.*

lēns, *lentis, f.* čočka.

lentē, adv. [*lentus*] vl. ohebně; zvolna, zdlouha, zdlouhavě, pomalu; váhavě, liknavě, nečinně: *l. agere L* liknavě si počínati; klidně; opatrně, rozvážlivě: *l. ac fastidiose probare C* s rozmyslem a s přísným měřítkem.

lentēscō, *ere, —, —* [inchoat. k *lentus*] vl. stávati se ohebným; stávati se vláčným, měknouti: (*sucinum*) *ut in picem lentescit T*; stávati se lepkavým: (*tellus*) *ad digitos lentescit V* přilíná, lepí se; — metaf. povolovati.

lentīscifer, *fera, ferum* [*lentiscus* a *fero*] úrodný lentišky *O.*

lentīscus, *ī, f.* [*lentus*] lentišek (*Pistacia lentiscus*) (nazvaný pro hojnou pryskyřici, zv. mastix, jež vyplňuje lýkovou část kůry a na vzduchu tuhne ve vláčnou hmotu).

lentitūdō, *inis, f.* [*lentus*] vl. ohebnost; 1) zdlouhavost, váhavost: *durante*

tractu et lentitudine mortis T; likna vost, loudavost; (o slohu) rozvláčnost; 2) klidnost; netečnost, lhostejnost, tupost: *quam lenitatem nos dicimus, lentitudinis nomine appellant C* (klidnost — tupost).

lentō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lentus*] ohýbati, prohýbati (něco pružného): *Trinacria lentandus* (sc. *est*) *remus in unda V* musí se prohýbati (t. j. veslovati).

Lentulitās viz *Lentulus*.

1. lentulus, *a*, *um* [demin. od *lentus*] (poněkud, trochu, příliš) zdlouhavý, váhavý, liknavý, loudavý.

2. Lentulus [dle Plinia od *lens*, tedy původ. ‚pěstovatel čočky‘] cognomen v rodě Korneliů; zejm. 1) *P.* (*Cornelius*) *Lentulus Sura*, konsul r. 71 př. Kr., pro nemravnost vyloučen ze senátu; přívrženec Katilinův, po odhalení spiknutí popraven r. 63; 2) *P. Cornelius Lentulus Spinther*, jako konsul r. 57 př. Kr. přičinil se o povolání Ciceronovo z vyhnanství; v občanské válce bojoval na straně Pompejově; † r. 47; 3) *L.* (*Cornelius*) *Lentulus Crus*, odpůrce Klodiův, konsul r. 49 př. Kr., protivník Caesarův, po smrti Pompeiově zavražděn; 4) *Cn. Cornelius Lentulus Cossus*, konsul r. 1 př. Kr., vítěz nad Gaetuly v Africe *T*. — Odt. **Lentulitās**, *ātis*, *f.* (slovo úmyslně utvořené): *ullam Lentulitatem valere apud me plus quam ornamenta virtutis C* ‚jméno pánů Lentulů‘.

lentus, *a*, *um* 1) ohebný, pružný, švižný; *l. arcus O*; *lentum aurum O*, *argentum V* tažné; táhlý, vláčný, lepkavý: *gluten pice lentius V*; (básn.) *l. umor V* (vl. činící vláčným); tuhý, houževnatý: *l. cortex O*; obr. s gen. *argumenti l. O* vl. přilepený k ..; 2) metaf. a) tuhý, neoblomný, zatvrzelý, nepoddajný; vytrvalý, vleklý, nezmarný, dlouhý: *lentum bellum H L*; *hosce infitiatores lentos esse arbitror C* jsou tuhými zapěrači; *quam lentis macerer ignibus H* neúmorným žárem; b) volný, nenáhlý; zdlouhavý, váhavý, liknavý: *lentum iter T*; *lentum venenum T*, *remedium Cu* pomalu účinkující; *sane l. in suo dolore esset* (*Tiberius*) *T* ne ukvapený = shovívavý; *lentae adversum imperia aures T* pomalu slyšící = ‚hluché‘; — o slohu rozvláčný; c) nehybný, klidný: *in lento marmore V*; *amara lento temperet risu H* klidným; α) pohodlný: *l. in umbra doces V* pohodlně rozložen; *lenti consedimus arvis V*; β) tupý, netečný, nečinný, lhostejný, neciteln ý: *l. spectator H*; *pressare lentissima bracchia H* bezcitná.

lēnunculus, *ī*, *m.* [m. *lembunculus*, demin. od *lembus*] člunek, loďka, lodička.

leō, *ōnis*, *m.* [srov. *λέων*, ‚lev‘, Löwe] lev; metaf. Lev (souhvězdí); 23. července vstupuje slunce do znamení Lva a začínají největší vedra: *stella vesani leonis H*.

Leōcorion, *ĭī*, *n.* [*Λεωκόριον*] chrám v Athénách, vystavěný na památku tří dcer attického krále, zvaného Leos (odt. *Leontides*, *um*, *f.* Leontovny), které se k radě věštby obětovaly, když v zemi zuřil hlad.

1. Leōn, *ontis*, *m.* [*Λέων*] osobní jméno mužské *CL*.

2. Leōn, *ontis* (acc. *Leonta*), *m.* [*Λέων*] osada sev.-záp. od Syrakus *L*.

Leōnidās, *ae*, *m.* [*Λεωνίδας*] osobní jméno mužské; zejm. syn Anaxandridův, král spartský, slavný hrdina thermopylský.

Leonnātus, *ī*, *m.* [*Λεόννατος*] vojevůdce Alexandra Velikého, po jehož smrti byl správcem Malé (= Hellespontské) Frygie; padl ve válce lamijské, pomáhaje Antipatrovi, r. 323.

Leontides viz *Leocorion*.

Leontīnī, *ōrum*, *m.* [*Λεοντῖνοι*] Leontiňané i Leontiny, jméno obyvatel i města na Sicilii sev.-záp. od Syrakus, nyn. Lentini; adj. **Leontīnus**, *a*, *um* leontinský: *campus L C* rovina sev. od města, pověstná svou úrodou, zejm. pšenicí.

Leontium, *ĭī*, *f.* [*Λεόντιον*] vlastní jméno ženské, zejm. athenská hetéra, milenka Epikurova.

lepidē, adv. [*lepidus*] jemně; pěkně, hezky; vkusně; vtipně, duchaplně.

1. lepidus, *a*, *um* [srov. řec. *λεπτός* jemný, tenký; *lepos*] vl. jemný; 1) něžný, lepý, pěkný, půvabný, hezký, sličný: *lepidum libellum Cat*; *hi pueri*

tam lepidi ac delicati C; 2) metaf. v k u s n ý, uhlazený: *inurbanum lepido seponere dicto H*; v t i p n ý, trefný: *l. versus Cat.*

2. Lepidus [1. *lepidus*] cognomen v rodě Aemiliů; zejm. 1) *M. Aemilius Lepidus*, zprvu přívrženec Pompejův, jehož vlivem dosáhl konsulátu r. 78 př. Kr.; hned po smrti Sullově pokusil se obnoviti moc tribunů lidu i komitií a pro sebe vynutiti druhý konsulát, byl však poražen od Pompeja a zemřel jako uprchlík na Sardinii; 2) *M. Aemilius Lepidus* (syn předešl.) známý triumvir s Antoniem a Oktavianem.

Lepontiī, *ōrum*, *m.* Lepontiové, keltský kmen, usedlý v Alpách kolem pramenů Rýna.

lepōs (zř. pozd. *lepor*), *ōris*, *m.* [*lepidus*] jemnost, vkus; zejm. o slohu lepost, p ů v a b, kouzlo; (jemný) v t i p, rozmar, d u c h a p l n o s t.

Leptis, *is* (acc. *im*, zř. *in*, abl. *i*), *f.* [*Λέπτις*] jméno měst na pobřeží africkém; 1) *L. Magna* mezi Velkou a Malou Syrtou, nyn. Lebida; 2) *L. Minor* mezi městy Hadrumetem a Thapsem, nyn. Lempta. Adj. **Leptīnus**, *a*, *um* leptijský; subst. **Leptitānī**, *ōrum*, *m.* Leptiané.

lepus, *oris*, *m.* (jednou *fecundae leporis H*) zajíc; přenes. Zajíc (souhvězdí).

lepusculus, *ī*, *m.* [demin. od *lepus*] zajíček.

Lerna, *ae*, *f.* [*Λέρνη*] řeka, jezero a město již od Argu, kde dle pověsti Herakles zabil mnohohlavou vodní saň (*belua Lernae V*); v jedu zabité saně omočil své šípy, jichž rána byla pak nezhojitelná; adj. **Lernaeus**, *a*, *um* [*Λερναῖος*] lernský.

Lesbos (Lesbus), *ī* (acc. *Lesbon O. Lesbum T*), *f.* [*Λέσβος*] aiolský ostrov v moři aegejském, pozd. Mytilene zvaný dle svého hlavního města, nyn. Metelino; pověstný vínem; vlast básníků Terpandra, Ariona, A l k a i a a S a p f y, z nichž tito dva vypěstovali důležité odvětví řecké lyriky, a i o l s k o u p í s e ň; adj. **Lesbiacus**, básn. a pozd. **Lesbius** (**Lesbōus** *H*), *a*, *um* lesbický, z Lesbu (básn. též význ. aiolský, meton. lyrický): (*vinum*) *Lesbium* (též subst.); *L. civis H* (t. j. Alkaios); *L. pes H* (= sapfické metrum); *Lesboum tendere barbiton H* (t. j. naladiti varyto k aiolské písni, kterou se Horatius snažil napodobovati); fem. **Lesbis**, *idis* [*Λεσβίς*] n. **Lesbias**, *adis* [*Λεσβιάς*] lesbijská, subst. Lesbanka (zejm. o Sapfě) *O.*

lessus, acc. *um*, *m.* nářek nad mrtvolou (u *C* ze zák. XII desk).

lētālis, *e* [*letum*] (básn.) s m r t í c í, smrtelný, smrtonosný, záhubný: *l. sonus V* (= smrt věstící).

Lēthaea, *ae*, *f.* [*Λήθαια*] choť Olenova, jež byla za svou pýchu i s manželem proměněna v kámen *O.*

lēthargicus, *a*, *um* [*ληθαργικός*] (chorobně) spavý, stížený spavostí.

lēthargus, *ī*, *m.* [*λήθαργος*] (chorobná) spavost; mdloba.

Lēthē, *ēs* (acc. *Lethen*), *f.* [*Λήθη*] (pův. asi ‚skrytá' řeka) řeka v podsvětí, z níž zemřelí pili, aby zapomněli na život pozemský; adj. **Lēthaeus**, *a*, *um* [*Ληθαῖος*] l e t h e j s k ý (často význ. podsvětní): *L. amnis V*; z a p o m e n u t í p ř i n á š e j í c í; omamující, uspávající: *L. sucus O*; *Lethaea papavera V.*

lētifer, *fera*, *ferum* [*letum* a *fero*] smrtonosný, smrt přinášející, smrtící, smrtelný, vražedný: *l.* (sc. *est*) *ille locus O* jistá smrt jest zranění toho místa.

lētō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*letum*] usmrtiti *O.*

Lētō, Lētōis, Lētōïus viz *Lato.*

lētum, *ī*, *n.* smrt (arch. a básn., u pozd. prosa ků zejm. ve slavnostních formulích): *alqm leto dare V O* usmrtiti, utratiti; *quo vergat pondere l. V* los smrti; person. jako bytost v podsvětí *V*; — přenes. (sm. záhuba, zkáza): *Teucrum res eripe leto V.*

Leucadia, *ae*, *f.* [*Λευκαδία*] n. **Leucas**, *adis* (acc. *ada* i *adem*) *f.* [*Λευκάς*] ostrov, dříve poloostrov v ionském moři u zálivu Ambrackého, nyn. St. Maura; na již. mysu Leukatě stál chrám Apollonův; hlav. město **Leucas**, *adis*, *f.* založené od Korinťanů. Adj. **Leucadius**, *a*, *um* leukadský: *L. deus O* = *Apollo*; *tristia Leucadio sacra peracta modo O* (viz *Leucates*); subst. **Leucadia**, *ae*, *f.* ‚Dívka z Leukady', veselohra Sex. Turpilia, přítele Terentiova; **Leucadiī**, *ōrum*, *m.* Leukaďané.

Leucae, *ārum*, *f.* [*Λεῦκαι*] osada v Lakonsku blíže Helu.

1. leucaspis, *idis* (acc. *idem*) [*λευκασπις*] běloštítný; **2. Leucaspis,** *idis, m,* vlastní jméno Trojana (acc. *im*) *V.*

Leucātēs (*Leucātās*), *ae, m.* (acc. *en*, abl. *ā LC, ē L*) [*Λευκάτας*] mys na již. cípu ostrova Leukady, na němž stál chrám Apollonův, nyn. Capo Ducato; při výročních slavnostech Apollonových bývali tam shazováni zločinci do moře (přežitek lidských obětí); také nešťastní milenci (prý po příkladu Sapfině) vrhali se s Leukaty do vln.

Leucī, *ōrum, m.* Leukové, keltský národ v již. Lotrinsku, jehož hlav. městem bylo *Tullum*, nyn. Toul.

Leucippus, *ī, m.* [*Λεύκιππος*] Leukippos, vlastní jméno mužské; zejm. **1)** král v Messenii, bratr Afareův, Tyndareův a Ikariův; Dioskurové unesli jeho dvě dcery Hilaeiru a Foibu, jež byly zasnoubeny dvěma bratřím, Lynkeovi a Idovi; v nastalém boji zahynuli oba ženichové a Kastor. Odt. **Leucippis,** *idis, f.* [*Λευκιππίς*] Leukippovna, dcera Leukippova; **2)** řecký filosof, žák Zenonův, hlasatel učení o atomech, jež od něho přejal Demokritos *C.*

Leuconoē, *ēs, f.* [*Λευκονόη*] vlastní jméno ženské; zejm. **1)** dcera Minyova *O*; **2)** (fingovaná) dívka, již apostrofuje *H.*

Leucopetra, *ae, f.* [*Λευκοπέτρα* = Bílá skála] mys v Bruttiu již. od Rhegia, nyn. Capo dell' Armi.

Leucophryna, *ae, f.* [*Λευκοφρύνη*, jinak *Λευκοφρυήνη* od *Λευκόφρυς* = Bílá skála] příjmení Artemidy, ctěné v Magnesii nad Maiandrem, kde se její kult pojil k bílé skále, jaké byly i na jiných místech významné, srov. *Leucates.*

Leucōsia (*-ŏ- O*), *ae, f.* [*Λευκωσία*] ostrůvek v tyrrhenském moři již. od ústí řeky Silaru.

Leucosyrī, *ōrum, m.* [*Λευκόσυροι* = Bílí Syrové] jméno syrských kmenů, usedlých v Kappadokii (proti vlastním Syrům v Syrii), později zejména obyvatelů na pobřeží Černého moře.

Leucothea, *ae* (n. *Leucotheē, ēs* abl. *ē O*), *f.* [*Λευκοθέα*] bohyně, v niž byla proměněna **Ino,** manželka Athamantova (v. t.).

Leucothoē, *ēs, f.* [*Λευκοθόη*] mythická dcera perského krále Orchama, milenka Apollonova *O.*

Leuctra, *ōrum, n.* [*Λεῦκτρα*] osada v Boiotii, jihozáp. od Theb, pověstná vítězstvím Epameinondovým nad Sparťany r. 371 př. Kr.; odt. adj **Leuctricus,** *a, um* leukterský: *Leuctrica pugna C* u Leukter (též přenes. o půtce mezi Klodiem a Milonem *C*).

Levacī, *ōrum, m.* Levakové, kmen v Gallii Belgické, poddaný Nerviům.

levāmen, *inis* i **levāmentum,** *ī, n.* [*levo*] polehčující prostředek, u l e h č e n í, úleva; výpomoc, p o m o c, podpora; ú t ě c h a (*alcis rei* v něčem): *l. miseriarum C*; (o osobě) *omnis curae levamen V* útěcha (= těšitel) ve všech trudech; *uxorium levamentum T* potěšení s manželkou; *tributi l. T* sleva daní.

levātiō, *ōnis, f.* [*levo*] polehčení, u l e h č e n í, úleva, p o m o c; z m e n š e n í: *l. vitiorum C.*

leviculus, *a, um* [demin. od **2.** *levis*] malicherný: *l. noster Demosthenes C* trochu ješitný.

levidēnsis, *e* [**2.** *levis*] lehce utkaný; obr. *munusculum levidense crasso filo C* sm. chatrný.

1. lēvis, *e* [kor. **lei-*, srov. *lino, λεῖος*] h l a d k ý, hlazený: *l. cupressus H* hlazený, leštěný; *nec levibus atria tophis structa O* z drsného tufu; *l. sanguis V* kluzká; o věcech z kovu l e s k l ý; subst. (obr.) *externi nequid valeat per leve morari H* na hladké ploše (t. j. na duši dokonale vyrovnané); spec. h o l ý, bezvousý, lysý: *l. senex O* (t. j. *Silenus*); *l. iuventas H*; *l. pectus V* (sm. mladistvá prsa); ▬ o slohu: subst. *sectantem levia H* hladkost, hladký sloh.

2. lĕvis, *e* [z **leghuis*, srov. ‚lehký', *ἐλαχύς*] l e h k ý (akt. netížící i pass. nezatížený) jako v češtině v nejrůznějších význ.; zejm. **1)** vl. **a)** *l. armatura* lehkooděnci; s abl. lehce zatížený, pokrytý, oděný, ozbrojený něčím: *nudi aut sagulo leves T*; *ense l. nudo V*; *leves armis L* lehkooděnci; ▬ spec. o věcech nehmotných: *l. aer O*; nehmotný, vzdušný; mátožný: *levem coërces turbam H*; *leves populi O*; **b)** meton. rychlý, h b i t ý, kvapný, prchavý (též

obr.): *leves cervi V*; *Nympharum leves chori H*; (*Messapus*) *l. cursu V* v rychlém běhu; *l. hora O*; 2) metaf. a) význ. lehce snesitelný: *l. senectus C*; *paupertatem effecere levem O*; mírný: *leve postulatum Cs*; *qui leviore nomine appellant C*; *leves, ignobiles poenis adficiebantur T* mírní (op. *destrictus* ‚ostrý'); *Sithoniis non l. Euhius H* ne mírný, přísný k . . .; lehce vykonatelný, snadný: *leviora tolli* (= *ad tollendum*) *Pergama H* snáze dobytná; b) nepatrný, chatrný, malicherný, skrovný, laciný, prostý, slabý; nezávažný, nepodstatný, bezvýznamný, povrchní: *auctor l. L* málo vážný (vážený); *mitte leves spes H* (= *spes levium rerum*) bezcenné, prázdné; *l. auditio Cs* jalová pověst; subst. *quocumque casu accidit* (sc. *id*), *in levi habitum* (sc. *est*) *T* pokládali to za věc malé váhy; c) (o povaze) nevážný, lehkovážný, lehkomyslný; vrtkavý, nestálý, těkavý; nejistý, nespolehlivý: *tu levior cortice H* jsi (mysli) lehčí než korek; brachyl. *praefecto ad honesta seu prava iuxta levi T* při své nestálosti stejně náchylný k . . .

1. lēvitās, *ātis*, *f.* [**1.** *lēvis*] hladkost.

2. lĕvitās, *ātis*, *f.* [**2.** *levis*] lehkost; 1) vl.; meton. hbitost, pohyblivost: *Termine, l. tibi libera non est O* (t. j. nesmíš se hnouti se svého místa); 2) metaf. a) nepatrnost, malichernost, nezávažnost, bezvýznamnost, povrchnost: *opinionis l. C*; b) lehkovážnost, lehkomyslnost, vrtkavost, nestálost, těkavost: *insita l. T* nedostatek pevné povahy; *alii amatoriis levitatibus dediti C* lehkomyslnému záletnictví.

leviter, adv. [**2.** *levis*] lehce; mírně, slabě, nepatrně, málo: *l. audita in alios transferunt T* povrchní, nezaručené zprávy.

1. lēvō, *āre*, *āvī*, *ātum* [**1.** *lēvis*] činiti hladkým, hladiti, leštiti: obr. *nimis aspera levabit cultu H* uhladí.

2. levō, *āre*, *āvī*, *ātum* [**2.** *levis*] I činiti lehkým, lehčiti, ulehčovati; 1) vůb.; metaf. zmenšovati (něco tížlvého), zmírňovati, seslabovati: *inopiam l. Cs*; *fructibus eius* (sc. *provinciae*) *levari posse centesimae vectigal T*; *pretia frugum l. T* snižiti; *viam sermone levabat V* krátil; *vulnera l. O* vyléčiti; *ictum l. H* zadržeti (a odvrátiti); *omen l. V* odvrátiti; *multa fidem promissa levant H* oslabují; *cladem auctore l. O* vl. ulehčiti záhubu = těšiti se v záhubě vědomím o (jejím) původci (t. j. že jest původcem sám Juppiter); praegn. *iniurias l. Cs* odstraniti, ukliditi; — odt. *l. alci alqd* n. *rem alcis* uleviti někomu, pomáhati v něčem, usnadňovati něco, těšiti, posilovati, podporovati někoho v něčem: *innocentium calamitatem l. C*; 2) zejm. *l. alqm re* (abl. odl.) činiti lehkým (lehčím) od něčeho = ulehčiti někomu od něčeho, sejmouti něco s někoho a) vl. *ego hoc te fasce levabo V*; *vinculis l. alqm L*; b) metaf. *quae* (*litterae*) *me molestia valde levarunt C*; zbavovati, sprostiti někoho něčeho, osvoboditi: *haec levaverant religione animos L*; *hac opinione levandi sunt C*; *levata est* (sc. *partu*) *Alcmene O* slehla, porodila; 3) odt. metaf. abs. polehčiti, prospěti někomu, zotaviti, posíliti, obveseliti: *Phoebus levat corporis artus H* hojí, sílí; *l. tenta spiritu praecordia H* (= oddechnouti si); (*Erinys*) *terras caelumque levabat V* zemi i nebi se (od ní) odlehčilo (jejím odchodem); *Graeci, quorum sermonibus levaretur* (*Tiberius*) *T* aby měl z jejich řečí zábavu; II nadlehčovati; 1) opírati: *baculis levati O* opírajíce se o hole; 2) zdvíhati, vznášeti: *non illas pluma levarit O*; *pennis levati O* křídly jsouce nadnášeni; *aqua levata vento L*; *de caespite virgo se levat O*; praegn. *furcā levat terga suis O* sejme.

lēx, *lēgis*, *f.* [od koř. **legh-*, srovn. *lectus*, něm. legen; co do význ. srov. θεσμός = ustanovení od koř. **dhē-* (řec. **θε-*) v *τίθημι*] 1) pův. ustanovení (určitě formulované a pro ty, jichž se týče, závazné) a) předpis smlouvy, smlouva, kontrakt: *l. censoria* nájemní smlouva, sepsaná od censorů; synekd. (jednotlivá) podmínka smlouvy; odt. vůb. podmínka: *dicta tibi est H*; *foederis, pacis leges*; *foedus ictum est his legibus L* s těmito podmínkami; přenes. *lege certa O* s pevnou podmínkou; *legem accipere*

O; b) spec. zákon; podle římské ústavy *l.* jest právní pravidlo, závazné pro obec, které k návrhu magistrátovu stanovila hromada veškerého občanstva *(comitia)* (podle zákona Hortensiova z r. 287 př. Kr. nabyla i plebiscita platnosti zákonů); podle navrhujícího úředníka rozeznávaly se *leges regiae, consulares, dictatoriae, decemvirales, praetoriae, tribuniciae* a podle toho, která hromada je přijala, *leges curiatae, centuriatae, tributae.* Návrh zákona *(rogatio* n. též *lex)* musil býti veřejně vyhlášen *(promulgare)* 24 dní, než se o něm hlasovalo; v té době se konaly schůze *(contiones)*, kde o něm rokováno. V komitiích dal magistrát hlasovati (o celém návrhu beze změn); byl-li návrh přijat, vešel zákon po vyhlášení výsledku hlasování *(renuntiare)* ihned v platnost. Někdy byl zákon vryt na měděné desky *(aera legum)* a veřejně vystaven; jméno měl podle rodového jména navrhovatelova a dle obsahu (na př. *lex Cornelia de rē* n. *alcis rei*): *legem ferre* navrhovati zákon, dávati návrh zákona; *in perniciosis legibus Cs* při zhoubných návrzích zákona; *lege agere (cum aliquo)* jednati, postupovati podle zákona, buď o vykonání zákonitého trestu se strany liktora *(L)* n. o zákonité žalobě proti někomu, pořadem práva jíti, nastoupiti právní cestu; *poena legis N* zákonný trest; *per leges licet Cs C* podle zákonů; *lege* (abl. způs.) podle zákona, po zákoně. Jiné frase viz u příslušných sloves. — Pl. *leges* α) zákony, ústava: básn. *totum sub leges mittere orbem V* uvésti pod (svou) vládu; β) zákonitá ustanovení; zákon vzhledem ke svým jednotlivým ustanovením *(capita)*: *placuisse quondam Oppias leges T*; 2) zákon sm. přenes.; předpis, pravidlo: *citharae leges T*; *numeri lege soluti H* rhythmy nespoutané zákonem (t. strofickým, t. zv. *ἀπολελυμένα*); řád, norma; pořádek; způsob: *legem sibi dixerat ipse O* (takový) řád (t. j. jak s ním jedna i) stanovil si sám; *hanc legem Parcae cecinere tibi O* los života, osud; *immortalis ut maneas nascendi lege creatus O* s tím určením přišed na svět; *hac sine lege ruunt O* bez pořádku; *lex eadem poenae dicta tuo generi esto O* tentýž trest budiž uložen.

Lexovii n. **Lexobii,** *ōrum, m.* Lexoviové, keltský národ na pobřeží Normandie při ústí Sequany.

lībāmen, *inis, n.* a **lībāmentum, *ī, n.*** [*libo*] úlitba (konkr.); vůb. obět.

Libanus, *ī, m.* [*Λίβανος*] Libanon, pohoří v již. Syrii *T.*

lībātiō, *ōnis, f.* [*libo*] ulévání, úlitba.

libella, *ae, f.* [demin. od *libra*] = *as* (v. t.); a) jednotka, celek: *fecit te (heredem) ex libella C* hlavním dědicem; b) nepatrná mince, ‚haléř': *HS IↃↃↃ ad libellam sibi deberi C* do haléře, t. j. přesně 50.000.

libellus, *ī, m.* [demin. od *liber*] 1) knížka, spisek, dílko (též význ *liber*): *garrire libellos H* své kousky (t. j. veselohry, frašky); meton. *te (quaesivimus) in omnibus libellis Cat* v knihkupectvích; 2) a) listina, spis; spec. zápisník: *si quid memoriae causa rettulit in libellum C*; seznam, účet; b) žaloba; udání: *(Sulcius ambulat) cum libellis H*; *libellos et auctores recitat Caesar T*; c) žádost, přípis, pamětní spis: *plures quam centum viginti libellos praemium exposcentium* žádosti za odměnu; d) pozvání, návěstí: *gladiatorum libelli C* vl. seznamy (vystupujících) gladiátorů = programy gladiátorských her; e) vyhláška: *positis propalam libellis ad libertatem vocabat servitia T* veřejným provoláním; f) dopis, psaní; g) hanopis, pamflet: *cognitio de famosis libellis T.*

lībēns (starolat. *lubēns*), *entis* [isol. part. praes. k *libet*] rád, ochoten: *me libente (hoc facis)* jsem rád, když (že) to děláš; *libentissimis animis Cs* s největší radostí, ochotou; dobrovolný: *senatus populusque habitum dolentum simulatione magis quam l. induebat T.*

libenter, adv. [*libens*] rád, milerád, s radostí, ochotně, s chutí; dobrovolně, nenuceně; dle libosti, volně.

Libentīna (Lubentīna), *ae, f.* [*libens*] ‚Bohyně rozkoše', příjmení Venušino; později byla s ní stotožňována *Libitina* (v. t.).

1. liber, *brī, m.* [srov. lub, též loupati] 1) lýko, lýči (pod korou stromů): *obducuntur libro aut cortice trunci C; libro et subere clausam V; cinguntur praecordia libro O.* Lýka bylo užíváno v Italii za

staré doby a částečně i později jako papíru a slovo *l.* bylo přeneseno i na egyptský papyrus; odt. 2) meton. a) závitek (papíru) i s obsahem, kniha (buď celé dílo nebo jen část většího spisu), spis, dílo: *scripsi tres libros de oratore C*; – spec. *adire libros L = libros Sibyllinos*; b) psaní, dopis, přípis: *librum grandem verbis multis conscripsit N*; c) seznam, katalog: *litterarum adlatarum libri C.*

2. Līber, *erī m.* obv. *L. pater*, staroitalský bůh vzrůstu a zdaru rostlin i živočišstva; stejného významu bylo ženské božstvo **Lībera,** *ae, f.*; k jejich poctě byl 17. března slaven svátek **Līberālia,** *ium. n.*, o kterém obyčejně oblékali dospělí jinoši po prvé mužskou togu (*toga virilis*). Záhy byli Liber i Libera stotožněni s řec. Dionysem a Persefonou a tvoří spolu s Cerou trojici, kterou jest často vyrozumívati, když se jmenuje jediná Ceres; odt. *Liber* = bůh vína, meton. nápoj Liberův, víno: *pressum Calibus Liberum H*; *verax L. H.*

3. līber, *era, erum* [z koř. **(e) leudh-*, srov. *ἐλεύθερος*] svobodný, volný; 1) vůb. a) sm. nepoutaný; neobmezený, nepodrobený, nezávislý: *eques corpore armisque* (abl. vztah.) *l. L* moha volně pohybovati tělem i zbraní; *libera custodia* volná vazba (t. j. v domě váženého občana, ne ve vězení); *l. legatio* (v. t.); *l. lectulus C* mládenecké lože (‚svobodného muže'); – spec. svobodný mravně, sm. filos. *C H*; – (básn.) sm. nevynucený: *iugera liberas fruges ferunt H* (= *nullo cogente creatas O*); *l. sanguis O* svobodně, dobrovolně prolitá; *devota morti pectora liberae H* (t. j. ve svobodném boji); – sp. sm. svévolný, nevázaný, rozpustilý: *morcs liberi Cs*; *l. Cupido H*; b) *l. rē* n. *a re*, básn. též *alcis rei* osvobozený, prostý něčeho, zbavený: *omni metu l. L*; básn. enallage *libera vina H* zbavující starostí; též sm. *liberatus*: *ita tollit indutias, ut libera fide incepta exsequeretur L* (= sproštěn daného slova); *libera fati gens V* (= jenž naplnil příkaz osudu); c) volný sm. dovolený: *liberum (est) senatori non adesse C*; *non est mora libera nobis O*; na vůli jsoucí, ponechaný: *libero* (abl. abs. = *cum liberum esset*) *quid firmaret mutaretve senatus T*: *neque enim Turno mora libera mortis V* odklad smrti není v moci Turnově; *liberum habere alqd* míti něco k volnému používání, moci s něčím volně (dle vůle, libosti) nakládati; 2) spec. a) svobodný rodem (op. otrok): básn. enallage *vestis libera O* (= *toga*); subst. *liber C* = *homo l.*; odt. **līberī,** *ōrum, m.* v. t.; b) svobodný politick.: *civitas libera*; 3) metaf. přímý, upřímný, nepokrytý; smělý (v ušlechtilém smyslu).

Lībera viz *Liber.*

Līberālia viz *Liber.*

līberālis, *e* [*liber*] týkající se svobodného člověka: *causa l. C* pře o uznání svobody (občanské); zejm. a) důstojný (svobodného člověka), šlechetný, ušlechtilý, čestný, slušný: *artes liberales*; *de quaestibus, qui liberales habendi, qui sordidi sint C*; *fortuna liberalior L*; *forma et species l. C* (o tělesné krásе); b) spec. α) laskavý, vlídný, ochotný; β) velkomyslný, dobročinný, štědrý: *benefici liberalesque sumus C*; (o věci) *se liberales semper epulas struxisse T*; s gen. obj. pro shodu s předcházejícím gen.: *laudis avidi, pecuniae* (= co do peněz) *liberales erant S.*

līberālitās, *ātis, f.* [*liberalis*] smýšlení a jednání důstojné svobodného člověka a) šlechetnost, ušlechtilost, čestnost, slušnost; b) spec. α) laskavost, vlídnost, ochotnost; β) velkomyslnost, dobročinnost, štědrost; – meton. konkr. uštědření, dar: *l. deciens sestertii T.*

līberāliter, adv. [*liberalis*] důstojně (svobodného člověka) a) šlechetně, ušlechtile, čestně; slušně: *l. educatus C* ‚dobře' vychovaný; b) spec. α) laskavě, vlídně, ochotně: *l. respondere Cs*; β) velkomyslně, dobročinně, štědře: *indulgere sibi liberalius N* více si přáti, dopřávati si hojněji požitků; *l. instructus C* skvěle; *donec comitaretur l. T.* nešetře nákladu.

līberātiō, *ōnis, f.* [*libero*] osvobození, zbavení, zproštění (*alcis rei* od něčeho): *l. culpae C*; spec. osvobozující rozsudek, propuštění z obžaloby: *libidinosissimae liberationes C.*

līberātor, *ōris, m.* [*libero*] osvoboditel: (appos.) *l. ille populi Romani animus L* duch osvoboditel = duch (příštího) osvoboditele; *Iuppiter Liberator T* (dle analogie řec. *Ζεὺς ἐλευθέριος*).

līberē, adv. [**3.** *liber*] svobodně, volně; **a)** neobmezeně, nezávisle, bez překážky; nenuceně: *l. incedere Cs*; *tellus omnia liberius ferebat V* (= bez nucení, srov. u Hesioda *χαρπὸν δ' ἔφερε ἄροῦρα αὐτομάτη*); šp. sm. svévolně, nevázaně, rozpustile, bezuzdně; **b)** přímo, upřímně, nepokrytě, bez obalu; směle: *liberius dicere.*

līberī, *ōrum* (n. *liberum*), *m.* [**3.** *liber*] vl. svobodní členové rodiny, spec. děti, dítky (klass. vzhledem k rodičům, srov. *pueri*).

līberō, *āre, āvī, ātum* [*liber*] osvobozovati, uvolňovati; vybavovati; **1)** vůb. *l. alqm rē* (*ab alqo*) od něčeho, zbavovati, zprostiti, zhostiti něčeho: *philosophia cupiditatibus liberat C*; *ad liberandum Mogontiaci obsidium ducebatur T* (= *ad Mogontiacum obsidio liberandum*); (*Tmolus*) *aures liberat arboribus O* = (bůh hory, porostlé lesem) odhrne s uší stromy (aby lépe slyšel); abs. *l. patriam L* (polit.); *itinera l. L* vyklizovati, uvolňovati; t. t. sakrál. *cum augurato* (= po vykonání auspicií) *liberaretur Capitolium L* když bylo vyvazováno (stavební místo pro chrám bývalo od augurů přesně vymezeno, odděleno od ostatního prostoru a zvl. obřady osvobozeno ode všech jiných sakrálních závazků, které na něm byly; srov. *effari*); *nomina l. L* vypořádati dluhy; *fidem suam l. C* (vl. osvoboditi svůj slib od závazku, t. j.) dostáti svému slovu; pod. *voti liberari L* zhostiti se slibu (vyplněním jeho); **2)** spec. **a)** osvobozovati, na svobodu pouštěti (otroky), srov. *manu mittere*; **b)** (na soudě) osvoboditi, propustiti z obžaloby, zprostiti, prohlásiti nevinným: *primum liberatur Milo non eo consilio profectus esse, ut C* M. jest potud zproštěn obvinění (= uznán nevinným), že . . .

līberta, *ae, f.* [*libertus,* v. t.] propuštěnka.

lībertās, *ātis, f.* [**3.** *liber*] svoboda, volnost; **1)** vůb. *l. alcis rei* v něčem; *omnium l.* (ve všech věcech =) naprostá, neobmezená svoboda; *l. vitae Cs* volný život; *quod ei dicendi libertatem ademisses C* svobodu, volnost slova; dovolení: *l. loquendi O*; = pracgn. svobodný duch; láska ke svobodě, smysl pro svobodu; = šp. sm. svévole, zvůle, nevázanost, rozpustilost: *l. Decembris* (v. t.) *H*; **2)** spec. **a)** svoboda občanská (op otroctví): *in libertatem vindicare* (v. t.); **b)** svoboda politická, svobodné zřízení, samospráva, samostatnost: *libertatem et consulatum Brutus instituit T* (t. j. republiku); *ne vitam proxime libertatem actam servitio foedaret T* život, jejž strávil téměř jako republikán; *Arminius regnum adfectans libertatem popularium adversam habuit T* (lásku ke svobodě); **3)** metaf. přímost, upřímnost, nepokrytost (srov. řec. *παρρησία*); směłost (v ušlechtilém smyslu): *l. ingenii S* svobodomyslnost. Personif. **Lībertās** bohyně Svobody (pův. osobní, občanské, pozd. svobody státu); měla chrám zejm. na Aventinu: *atrium* (v. t.) *Libertatis.*

lībertīnus, *a, um* [*libertus*] týkající se propuštěnce(-ův): *l. ordo L, libertinum genus T* stav, třída propuštěnců; subst. **lībertīnus,** *ī, m.* propuštěnec (co do svého právního postavení ve státě, proti *servus* a *ingenuus* srov. *libertus*); **lībertīna,** *ae, f.* propuštěnka.

lībertus, *ī, m.* [*liber*; tvořeno jako part. perf. pass.] (vl. propuštěný z otroctví) propuštěnec (proti svému bývalému pánu, srov. *libertinus*); s gen. posses., značícím bývalého pána: *res per Bellum, Fausti libertum, administrata est C.* Fem. **līberta** v. t.

libet (starší **lubet**), *ēre, libuit* n. *libitum est* (toto často význ. praes.), slov. neosobné [srov. čes. ‚líbý' ze staršího ľubý, líbiti (se), líbati, něm. lieb] líbí se, jest libo, milo, chce se, těší (abs.: *alci* s inf. někdo má chut, přeje si, chce); též lze při překladu vystihnouti kondicionálem s přidaným ‚rád': *libitum est mihi plura dicere C* rád bych promluvil obšírněji; dat. osoby bývá leckdy vynechán: *l. interponere N* dovolím si poznamenati; *quod magis credere l. L* čemu by-

chom spíše uvěřili. Part. perf. pass. jako subst. **lībita**, *ōrum*, *n.* libost, choutky: *usque ad lībita Pallantis provoluta T.*

Lībēthridēs, *um*, *f.* Libethrijské musy, zvané od pohoří *Lībēthrion* [*Λιβήθριον*], zejm. to části Helikonu: tam jim byla zasvěcena jeskyně s pramenem *V.*

Lībēthrum, *ī*, *n.* [*Λείβηθρον*] osada (a krajina) na jihových. straně Olympu *L.*

lībīdinōsē, adv. [*libidinosus*] 1) svévolně, libovolně: *in humiliores l. crudeliterque consulebatur L*; 2) podle chtíče, náruživě, chlipně, vilně, bujně, smyslně, rozkošnicky, zhýrale, prostopášně.

lībīdinōsus, *a*, *um* [*libido*] 1) svévolný, libovolný, nezřízený; bezuzdný, náruživý: *libidinosissimae liberationes C*; 2) smyslný, chlipný, vilný, bujný: *l. caper H*; zhýralý, prostopášný, oddaný rozkoším.

lībīdō (staršl **lubīdō**), *inis*, *f.* [*libet*] 1) vůb. libost, záliba, chut; touha, chtivost, žádostivost (*alcis rei* něčeho, po něčem): *iuventus in decoris armis libidinem habebat S* měla zálibu, libovala si; *l. voluptatis C* (nezřízená) žádost rozkoše; *l. sanguinis T* krvežíznivost; *quacumque l. est, incedo solus H* kamkoli se mi zachce; 2) spec. a) choutka, libovůle, rozmar, vrtoch: *ad libidinem, ex libidine* podle své vůle, libovolně; svévole, zvůle, nezřízenost, nevázanost, bezuzdnost; smělost, opovážlivost, drzost; b) chtíč, smyslná (nezřízená) žádost, náruživost, chlipnost, vilnost, bujnost; smyslnost, rozkošnictví, požitkářství, zhýralost, prostopášnost.

libita, *ōrum*, *n.* viz *libet*.

Libitīna, *ae*, *f.* [snad od etrusk. *lupu* = smrt] staroitalská bohyně pohřbívání (později byla ztotožněna s Libentií a tím s Venuší); v jejím chrámě bylo uloženo pohřební nářadí a úmrtí zapisována do „úmrtních matrik": *autumnus, Libitīnae quaestus acerbae H* hojná žeň pro Libitinu (t. doba hojných úmrtí); *nihil nisi quod L. sacravit H* (= co jest už mrtvo); *multa pars mei vitabit Libitinam H* (= smrti); meton. pohřební ústav, pohřební nářadí: *pestilentia tanta, ut L. tunc vix sufficeret L.*

lībō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *λείβω*, čes. liji] 1) uliti trochu tekutiny zaobět, konati úlitbu (*alci* někomu *alqd* něco) a) vl. *Lenaeum l. honorem V* ulévati vína na počest, v obět; (básn.) *pateris* (abl.) *altaria lībant V* ulévají na oltář z misek; obr. *carmen aris* (dat.) *tibia Mygdoniis libet cadis* (abl.) *Pr* ať vylévá píseň (při oběti); b) vůb. obětovati, dávati, přinášeti za obět, věnovati: *l. dapes: vernas pasco lībatis dapibus H* po oběti (domácím bohům); přenes. *iure lacrimas Celso lībamus O*; 2) metaf. ubírati z něčeho a) α) upíjeti, vůb. ochutnávati, okoušeti: (*anguis*) *lībavit dapes V*; *lībata gustu potio T*; *nulla nec amnem lībavit quadrupes nec graminis attigit herbam V* nenapil se z řeky = nedotkl se řeky; odt. β) dotýkati se (lehce): *uterque summam pede lībat harenam O*; (*Iuppiter*) *oscula lībavit natae V* dotkl se rtíků; γ) (ubráním) zmenšovati, ztenčovati: *vires l. L* ubírati sil; b) nabírati z něčeho, čerpati: *inde lībatos liquores O.* — přenes. *vertice lībatas comas O* ustřižené s hlavy; *a natura deorum haustos animos et lībatos habemus C*; vybírati: *lības ex omnibus* (*disciplinis*), *quodcumque . . . C.*

lībra, *ae*, *f.* [odt. řec. *λίτρα*] 1) váhy (dvouramenné, s dvěma miskami) a) zejm. ve rčení *librā et aere mercari* právoplatnou koupí, právoplatně (nejstaršími mincemi byly neražené pruty měděné, jež byly při koupi odvažovány na vahách: odt. se udržela právní forma, že při koupi dotkl se kupující u přítomnosti 5 svědků měděnou mincí vah, pronesl předepsanou formuli a odevzdal prodávajícímu peníz); obr. *quasi in altera librae lance C*; b) metaf. α) váha vodorovnosti: *in navibus ad lībram fecerat turres Cs* t. j. aby byly stejné výšky; β) Váhy, souhvězdí ve Zvířetníku: *seu L. seu me Scorpios adspicit H*; *L. die* (gen.) *somnique pares ubi fecerit horas V* (23. nebo 24. září vstupuje slunce do znamení Vah a nastává podzimní rovnodennost); 2) libra, jednotka váhy v Italii a na Sicilii (= *as*) = 0.327 kg:

coronam auream libram pondo (v. t.) *posuit L.*

librāmentum, ī, *n.* [*libro*] **1)** váha, závaží, p ř í t ě ž: (*aries*) *libramento plumbi gravatus L*; **2)** p r u ž i n a, pružný svaz, vzpruha: *vincla ac libramenta T*; **3)** o vodopádu spád *Plin.*; **4)** rovná plocha *C.*

librāriolus, ī, *m.* [demin. od *librarius*] opisovač, pisař.

librārius, *a, um* [t. *liber*] knižní, knih (se týkající): *taberna librāria C* knihkupecký krám, knihkupectví; *scriptor l. H* opisovač; — subst. **a) librārius,** *ī*, *m.* opisovač, pisař (vzdělaní otroci, mezi něž náleželi také knihovníci, tajemníci, účetní a j.); **b) librārium,** *ī*, *n.* skříň pro knihy, knihovna: *exhibe l. illud legum vestrarum C.*

librātor, *ōris*, *m.* [*libro*] měřič výškových rozdílů, geometr (užívající vodních vah) *Plin*; **2)** *T* = *libritor* v. t.

librātus, *a, um* [vl. part. perf. pass od *libro*] vl. rozhoupaný, vymrštěný, p r u d k ý: *gravior ac pondere ipso libratior superne ictus erat L.*

librīlis, *e* [*libro*] k házení, házecí (dle jiného výkl. od *libra*: libru těžký, liberní); subst. **librīlia,** *um*, *n.* (vojen.) kameny, jež metali na nepřítele t. zv. *libritores*: *fundis, librilibus sudibusque ac glandibus Gallos proterrent Cs* (dle jiného výkladu je zde *librilibus* adj přívl. k *fundis*: praky na liberní kameny).

librītor, *ōris*, *m.* [*libro*] metač kamenů; *libritores* byli vojáci, kteří metali na nepřítele kameny (zv. *librilia*) ne prakem jako *funditores*, nýbrž r u k o u: *funditores libritoresque T.*

librō, *āre, āvī, ātum* [*libra*] vážiti; **1)** d r ž e t i v r o v n o v á ž e: *tellus ponderibus* (tíhou svých jednotlivých částí) *librata suis O*; pass. význ. med. (obr.) *si imperii corpus stare ac librari sine rectore posset T*; n a d n á š e t i: *vela librantur ab aura O* jsou zdouvány; *corpus librabat in herba O* spouštěl tělo = zvolna, opatrně si uléhal; v z n á š e t i: (*apes*) *se librant V*; *l. in aere cursus O* vznášeti se letem; — praegn. *geminas opifex libravit in alas suum corpus O* vyvážil své tělo na dvojici křídel = vznesl se na dvojici křídel; **2)** (v rovnováze) houpati něčím, rozhoupati, rozkývati, m á v a t i, máchati. r o z m á v n o u t i, rozmáchnouti; odt. meton. mrštiti, h á z e t i, m e t a t i: *telum l. OT.* Part. perf. pass. **librātus** j. adj. v. t.

Libuī, *ōrum*, *m.* Libuové, keltský kmen na horním toku Padu.

lībum, ī, *n.* [srov. ‚chléb'] k o l á č, mazanec, placka (z pšeničné mouky, vajec, sýra, oleje a medu), zejm. obětní.

Liburnī, *ōrum*, *m.* [*Λιβυρνοί*] Liburnové, přímořský národ v nyněj. západním Chorvatsku a sev. Dalmacii; živili se námořním lupem a obchodem a vynikali jako plavci; **Liburnus** n. **Liburnicus,** *a, um* liburnský: *Liburnae* n. *Liburnicae* (*naves*) liburnské lodi (vl. i metaf. vůb. lehké, hbité loďky), jež byly za císařské doby jádrem římského loďstva: subst. *ibis Liburnis* (abl. instr.) *H.*

Libya, *ae* (n. **Libyē,** *ēs*), *f.* [*Λιβύη*] **a)** (u Řeků) celá známá Afrika; **b)** (u Římanů) severní pobřeží Afriky od Egypta až ke Kyreně n. vůb. až k Atlantickému oceánu; básn. též význ. Afrika; **Libys,** *yos*, *m.* Libyj (pl. Libyové), obyvatel Libye (též adj. libyjský); — adj. **Libycus** n. **Libyus,** *a, um* (fem. též **Libyssa,** *ae* a **Libystis,** *idis*) libyjský, význ. někdy = africký: *Libycae areae H* (zejm. krajina kolem Utiky a Hadrumeta byla pověstná úrodností); *Libyci lapilli H* (t. j. mosaikové podlahy z numidského mramoru).

Libyphoenīcēs, *um*, *m.* [*Λιβυφοίνικες*] Libyfoiničané, obyvatelstvo severního pobřeží afrického *L.*

1. licēns, *entis*, part. praes. od *liceor* v. t.

2. licēns, *entis* [vl. part. praes. k *licet*] v o l n ý, neobmezený; šp. sm. svévolný, nevázaný.

licenter, adv. [2. *licens*] v o l n ě, s volností, neobmezeně, libovolně; šp. sm. svévolně, nevázaně.

licentia, *ae*, *f.* [2. *licens*] **1)** v o l n o s t, vůle, svoboda, neobmezenost (s gen. gerund. v něčem, něco činiti): *l. ludendi C*; *quidam, ut in licentia vetustatis, adfirmant T* jakož vůbec dávná minulost připouští volnost výkladů; (básn.) *immensa l. ponti O* (volná, nespoutaná nesmírnost); d o v o l e n í: *dabitur l. sumpta pudenter H*; **2)** spec. **a)** l i b o v ů l e,

libovolnost, z v ů l e: *l. atque impunitas asyla statuendi T*; b) s v é v o l n o s t, n e v á z a n o s t, bezuzdnost, bujnost; smělost, zpupnost, d r z o s t, vojen. nekázeň: *per licentiam L* zpupně, drze; *in civitate inter libertatem ac licentiam incerta T*; *Fescennina* (v. t.) *l. H*; — person. *lasciva L. H* Bujnost.

liceō, *ēre, cuī*, — býti na prodej (zejm. v dražbě) (s abl. n. gen. pretii za . . .): *de Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram C*; přenes. *Laevinum unius assis non umquam pretio* (abl. míry) *pluris* (gen. pret.) *licuisse H* nebyl ceněn (přes svůj rod) ani o haléř více. Přenes. neos, **licet** v. t.

liceor, *ērī, itus sum* [vl. med. k *licco*: dělám, aby mi bylo něco na prodej] (při dražbě) p o d á v a t i (*alqd* na něco), kupovati v dražbě (při čemž kupující zdvihl prst nebo kývl hlavou): *contra* (*alqm*) *l.* více podávati (proti někomu), přihazovati (na někoho); *digito l. C*; přenes. (*hominem mercede conductum*) *ad nutum licentium circumferri Cu* (t. j slouží tomu, kdo dá více).

licet, *ēre, licuit* a *licitum est* (toto často význ. praes. = *licet*), slov. neosobné, os. jen básn. a pozd. [*liceo*, vl. jest na prodej] **1)** j e s t d o v o l e n o, volno (j e s t) l z e, možno: *licet alci* někomu, někdo s m í, může; *per me l.* dovoluji; *quoad per leges liceat C* pokud zákony připouštějí; podmětem bývá inf., neutr. pronom. n. adj., acc. c. inf., zř. conj.: o modlitbě *precatus est, ut eam invidiam lenire liceret L* aby ráčili zmírniti; o věci obecném bývá podm. také inf. pass., v češtině ak.: *l. cognosci* jest lze poznati (tak zejm. často o tom, co jest dovoleno zákonem); jméno doplňk. bývá ob. v dat.: *ut iis ingratis esse non liceat C*; *cui tantum de te licuit V* kdo směl tak s tebou naložiti; zř. pl. *felices quibus ista licent O*; *tibi licet narres O* můžeš vypravovati; *licebit ter iniecto pulvere curras H* budeš moci dále spěti; part. perf. pass. **licitus,** *a, um* dovolený: *licito tandem sermone fruuntur V*; subst. *ipse per licita atque inlicita foedatus T*; **2)** *licet* (*licebit*) u konj. připoušť. (praes. n. perf.) překládá se spojkami ať, třeba (i), kdybych, bych i, dejme tomu že s ind. nebo kondicion.: *l. concurrant omnes plebeii philosophi C*; *placeat sibi quisque licebit, tamen . . . O*; zř. bez urč. slov.: *l. caeli regione remotus O*. Part. praes. **licēns** j. adj. v. t.

Lichās, *ae, m.* [*Λίχας*] **1)** sluha Herakleův; od Heraklea byl shozen do moře, když mu byl přinesl od Deianeiry otrávený šat; **2)** Latin, zabitý od Aeney *V*.

Licinius, plebejský rod římský, původem z Etrurie, k němuž náležely rodiny *Calvi, Vari, Crassi, Macri, Luculli, Murenae, Nervae, Sacerdotes*; zejm. **1)** *C. Licinius Calvus Stolo*, jako tribun lidu r. 376 př. Kr. učinil s kollegou L. Sextiem Lateranem známé návrhy ve prospěch lidu (*leges Liciniae Sextiae*), přijaté teprve r. 366; konsul r. 364, r. 361 zvítězil nad Herniky; později pokutován pro přestoupení svého vlastního zákona agrárního; **2)** *P. Licinius Crassus Dives*, konsul r. 205 př. Kr.; bojoval proti Hannibalovi; jako *pontifex maximus* vynikl znalostí práva; **3)** *L. Licinius Crassus*, slavný řečník, * r. 140 př. Kr., konsul r. 96, † r. 91, s M. Antoniem hlavní osoba Ciceronova spisu *De oratore*; **4)** *M. Licinius Crassus Dives*, vítěz nad Spartakem, konsul r. 69 př. Kr., známý triumvir s Caesarem a Pompeiem (r. 60), padl v boji proti Parthům u Karrh r. 53 př. Kr.; pověstný svou touhou po majetku a přísloveč. bohatstvím; **5)** *P. Licinius Crassus Dives* (mladší syn předešl.), legát Caesarův v Gallii, padl v boji proti Parthům; přítel Ciceronův; **6)** *L. Licinius Lucullus*, konsul r. 74 př. Kr., vítězný vojevůdce proti Mithridatovi, protivník Pompejův; muž vzdělaný (příznivec Archiův), pověstný též svým bohatstvím a labužnictvím; **7)** *L. Licinius Murena*, bojoval pod Lukullem proti Mithridatovi, konsul r. 62 př. Kr., obžalován pro podplácení, ale osvobozen (Ciceronova řeč); působil proti přívržencům Katilinovým; 8) *L. Licinius Murena* (adoptován od A. Terent a Varona, odt. = *A. Terentius Varro Murena*), konsul s Augustem r. 23 př. Kr., později zapleten ve spiknutí proti němu a popraven *H*; **9)** *M. Licinius Crassus Mucianus*, správce Syrie, přívrženec a podporovatel Vespasianův, činný též literárně *T*. — Adj. **Licinius,** *a, um* Liciniův: *lex Licinia C*.

licitātiō, *ōnis, f.* [*licitor*] podávání na něco, zejm. při dražbě, nabídka.

licitātor, *ōris, m.* podávač, zejm. při dražbě, nabízeč, přihazovač, kupec.

licitor, *ārī, ātus sum* [intens. od *liceor*] podávati při dražbě, nabízeti (licitovati).

licitus viz *licet.*

līcium, *iī, n.* [srov. *obliquus*] vl. příční nit, útek: *licia telae* (= k osnově) *addere V* (t. j. začíti nový kus); — přenes. nit vůb.: *diversa colore licia V*: *cantata licia O* stužka: *licia velamtia saepes O.*

līctor, *ōris, m.* [snad 1. *ligo*] vl. kdo poutá (provinilce), liktor; liktoři (ob. libertini) byli úřední zřízenci vyšších magistrátů (právě úřadujících), před nimiž všude na veřejnosti kráčeli, jeden za druhým, nesouce *fasces*; jejich úkol byl dělati úředníku v zástupu místo (*turbam summovere*), upozorňovati lid, aby magistrátu vzdal úctu (*animadvertere*) a prováděti disciplinární tresty; hlavní *l.*, jenž kráčel přímo před magistrátem, slul *l. proximus* n. *primus*. Liktory měli *magistratus cum imperio* a to diktátor 24, konsul (dříve král) 12, *praetor* v městě 2, v provincii 6, císařský legát 5; mimo to měli *flamen Dialis* a každá Vestálka po jednom liktoru (bez svazku prutů); — přenes. *proxumus l. Jugurthae S* nejpřednější v družině Jugurthově.

Licymnia, *ae, f.* [*Λιχυμνία*] 1) *H* smyšlené jméno dívčí (dle básníkovy etymologie asi od *λιγὺς ὕμνος*, ‚zvučně pějící'); dle starého výkl. míněna prý Terentia, mladá choť Maecenatova; 2) jméno otrokyně *V.*

ligāmen, *inis* a **ligāmentum,** *ī, n.* [1. *ligo*] v. vazadlo a) pouto: *dempsisse ligamina ventis O*; b) obvaz, obvazek: *vulneribus* (na rány) *ligamenta parari iubet T.*

Ligārius, plebejský rod římský, původu sabinského; zejm. *Q. Ligarius*, přívrženec Pompejův, bojoval v Africe proti vojsku Caesarovu; byl zajat a dostal milost teprve, když mu ji Cicero vyprosil v jeho processu s Q. Aeliem Tuberonem; účastnil se spiknutí proti Caesarovi; adj. **Ligāriānus,** *a, um* Ligariův: (*oratio*) *Ligariana* (též subst.) *C* za Ligaria.

Ligdus, *ī, m.* [*Λίγδος*] Kretan z Faistu, otec Ifidův *O.*

Liger, *eris* (acc. *em* i *im*, abl. *e* i *ī*), *m.* řeka v Gallii, nyn. Loire.

lignārius, *iī, m.* [*lignum*] obchodník dříví m, dřevař: *inter lignarios L* místo blíže Tiberu, kde byla skladiště dříví (u nás ‚v ohradách').

lignātiō, *ōnis, f.* [*lignor*] porážení (a dovážení) dříví: *qui lignationis causa discessissent Cs* pro dříví.

lignātor, *ōris, m.* [*lignor*] dřevař, dřevorubec; ob. sp. vojen., pl. vojáci, posílaní k opatření dříví.

ligneolus, *a, um* [demin. od *ligneus*] dřevěný.

ligneus, *a, um* [*lignum*] dřevěný, ze dřeva; přenes. *lignea coniux Cat* (sm. ‚suchá').

lignor, *ārī, ātus sum* [*lignum*] snášeti, dovážeti dříví, zejm. vojen. zásobovati dřívím: *lignandi causa Cs* pro dříví.

lignum, *ī, n.* [*lego*] (vl. nasbírané) dříví, pak i dřevo, kus dřeva, poleno; pl. sm. kollekt. *ligna* dříví (zejm. palivo): přísl. *in silvam ligna ferre H* (o konání zbytečných věcí); *ut corpora clarorum virorum certis lignis crementur T* (dřívím jistého druhu); — básn. strom: *nautis venerabile l.*; — meton. o věcech ze dřeva ku př. ratiště, kopí, násada šípu *Cu* (proti *spiculum*); *nervis alienis mobile l. H* dřevěná loutka; *inclusi ligno Achivi V* (v dřevěném koni).

1. ligō, *āre, āvī, ātum* vázati, uvazovati, přivazovati 1) svazovati; spec. poutati: (básn.) *in glacie pisces ligati O* zamrzlé; — metat. sloučiti, spojiti: (básn.) *Tarpeia pacta* (acc. vnitř.) *ligat Pr* učiní smlouvu; 2) ovazovati, obtáčeti, ovinovati: *vulnera l. O*; *pennis ligat ille pedes O* váže nohy křídly = přiváže křídla k nohám; *dum mula ligatur H* než jest zapřažen; (o had ch) *ipsum spiris ligant ingentibus V* sevrou; *laqueo ligavit guttur O* zadrhla.

2. ligō, *ōnis, m.* [srov. *λίσγος*] motyka, kratec, plečka.

ligula viz *lingula.*

Liguria, *ae, f.* Ligurie, krajina již. od horního Padu k moři, hl. město Genua (nyn. Janov); obyv. **Ligus** n. **Ligur,** *uris* (abl. *urī Cat*), *m.* (*f.*) Ligur (Ligurka), pl.

Ligurēs, *um, m.* Ligurové; adj. **Ligus,** *uris,* **Ligusticus** a. **Ligustīnus,** *a, um* ligurský.

Ligurīnus, *ī, m. H* jméno smyšleného miláčka básníkova.

ligūr(r)iō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*lingo*] olizovati; líznouti si něčeho, mlsati, smlsnouti si na něčem: *qui semesos piscis ligurrerit H*; (*puer*) *dum furta* (konkr.) *ligurrit H* podtají mlsal; ‖ metaf. míti laskominy, zálusk na něco: *agrariam curationem l. C.*

ligur(r)itiō, *ōnis, f.* [*ligurio*] mlsnost.

Ligusticus, Ligustīnus viz *Liguria.*

ligustrum, *ī, n.* ptačí zob (keř bílé kvetoucí).

līlium, *iī, n.* [z řec. *λείριον*] lilie; ‖ metaf. vojen. zákop, skládající se z jam s koly uprostřed zaraženými (jm. no od podoby) *Cs.*

Lilybaeum (*Lilybaeon O*), *ī, n.* (pl. *Lilybaea O*) [*Λιλύβαιον*] mys a město v záp. cípu Sicilie, nyn. Capo Boeo a. Lilibeo, město Marsala; adj. **Lilybaetānus** (psáno též *Lilybītānus*) a **Lilybēius,** *a, um* lilybejský, z Lilybaea.

līma, *ae, f.* [od kor. * *lei-*, srov. *lēvis, lino*] pilník; metaf. ‚vypilování' spisu, básně: *defuit scriptis ultima l. meis O; limae labor et mora H.*

līmātē, adv. [*limatus*] vypilovaně, vybroušeně; o spisech filos. (j. opak k *populariter*) vědecky, hluboko: *duo genera librorum, unum populariter scriptum, alterum limatius C.*

līmātulus, *a, um* [demin. od *limatus*] (jemně) vypilovaný, vybroušený, vytříbený (metaf.) *C.*

līmātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *limo*] vl. vypilovaný; metaf. vybroušený, vytříbený (o slohu): *limatius dicendi genus C; fuerit Lucilius limatior H.*

limbus, *ī, m.* obruba, lem; okraj.

līmen, *inis, n.* práh a) vl. *l. superum* (= podvoj) *inferumque Plaut;* přenes. *signo audito l. relinquunt V* hranici (závodní dráhy); b) synekd. vchod, dveře: *in limine primo V* u samého vchodu; c) meton. příbytek, dům: *extra l. H* venku; v tomto sm. básn. často pl.; d) metaf. práh, sm. brzký příchod, začátek: *in limine portus* (v. t.) *V; in limine belli T.*

līmes, *itis, m.* [1. *limus* a * *i-t:* jdoucí napříč] příční cesta, mez (mezi poli): *ultra limites salis H;* ‖ přenes. α) cesta (polní i vůb.), stezka, pěšina: obr. (básn., *lato te limite ducam V* (po cestě prosekané mečem mezi nepřáteli); básn. dráha slunce, komety, řeky; duha, a p.; β) hranice, pomezí, spec. náspy opevněná hranice říše římské, hraniční násep: *Romanus limitem a Tiberio coeptum scindit T.*

Limnaeum, *ī, n.* n. **Limnaea,** *ae, f.* [*Λιμναία*] 1) přístav v sev. Akarnanii; 2) osada ve středu Thessalie.

Limnātis, *idis, f.* [*Λιμνᾶτις*] příjmení Artemidino podle chrámu v osadě Limnai (= ‚Slatiny') na hranici mezi Messenií a Lakonikou: *templum Dianae Limnatidis T* v Limnách.

līmō, *āre, āvī, ātum* [*lima*] vl. pilovati, brousiti, tříbiti; metaf. a) *quod* (*genus acuminis*) *etiam arte limaverat C; unum* (= nad jiné, jako málokdo) *moribus domesticis limatum C* (= ušlechtěný); ‖ praegn. *veritas ipsa limatur in disputatione C* (pilováním filos. otázky) pravda se tříbí (k žádoucí čisté podobě); b) opilovati, otříti, zmenšiti: *de tua prolixa beneficaque natura limavit aliquid posterior annus C; non istic obliquo oculo mea commoda quisquam limat H* kosým (= závistivým) pohledem ‚se neotírá' o . . . Part. perf. pass. **līmātus** j. adj. v. t.

līmōsus, *a, um* [2. *limus*] bažinatý, bahnitý, kalný.

līmpidus, *a, um* [srov. čes. ‚lepý'] čistý, jasný.

1. līmus, *a, um* [srov. *limes, obliquus*] šikmý, kosý, spec. o očích šilhavý: subst. *ut limis* (sc. *oculis*) *rapias quid . . . H* abys úkosem zachytil (= zahlédl); ‖ subst. **līmus,** *ī, m.* (sc. *cinctus*) opas obětníkův, na němž byl napříč purpurový pruh *V.*

2. līmus, *ī, m.* kal, bahno, bláto: *radii coquebant flumina tepefacta ad limum V* (= do dna); obr. *l. malorum O*; usazenina ve víně: *limum colligit H*; hlína, jíl: *princeps l. H* prvotní hlína, ze které tvořil Promotheus lidi.

Limyra, *ae* n. **Limyrē,** *ēs, f.* [*Λιμύρα*] město v jihozáp. Lykii.

Lindos n. **Lindus,** *ī, f.* [*Λίνδος*] město na Rhodu.

līnea, *ae, f.* [subst. isol. od *lineus*] **1)** vl. lněná nit, šňůra, provázek, spec. řídicí šňůra (tesařská n. zednická), olovnice: *ferri deorsum suo pondere ad lineam C* svisle; *rectis lineis C* přímo, kolmo (vzhůru); **2)** čára, linie; spec. bílá rýha na závodišti, označující začátek a cíl závodění, řec. *γραμμή*; odt. obr. hranice, cíl, konec: *mors ultima l. rerumst H* konec všeho.

līneāmentum n. **līniāmentum,** *ī, n.* [*lineare* od *linea*] čára, linie; pl. rysy, obrysy, kresby: *tu operum lineamenta perspicis C* umělecké kresby, rytiny; obr. *Catonis lineamenta C* kresby (= spisy); ▪ spec. rysy obličeje, tvářnost, tvář, podoba: *lineamenta oris L*; *figura et liniamenta hospitae C.*

līneus, *a, um* [*linum*] lněný; plátěný: *l. amictus T*; *linea terga V* (štítu).

lingō, *ere, līnxī, līnctum* [srov. *λείχω*, čes. ‚lízati'] lízati, olizovati.

Lingonēs, *um, m.* Lingoni, keltský kmen při pramenech řek Matrony a Mosy; sg. **Lingonus,** *ī, m. T.*

lingua, *ae, f.* [m. starolat. *dingua* vlivem slov. *lingere* lízati; srov. příbuzné něm. Zunge i čes. ‚jazyk'] jazyk; **1)** vl.; **2)** meton. sm. řeč, mluva, slovo (slova); hlas: *linguae commercium* (v. t.) *L*; *magnae vindex linguae H* chlubného jazyka; *mala l. V* (který zlým kouzlem škodí); *l. Latina, sermones utriusque linguae H* (t. j. latinského i řeckého); **3)** metaf. o věcech podobných jazyku: *eminet in altum l. L* ostroh.

lingula (n. **ligula**), *ae, f.* [demin. od *lingua*] jazýček; metaf. o věcech podobných: ostroh, okřídlí: (*oppida*) *posita in extremis lingulis Cs.*

līniger, *gera, gerum* [*linum* a *gero*] lněným rouchem, plátnem oděný *O* (o Isidě a jejích kněžích).

linō, *ere, lēvī* n. *līvī, litum* [od koř. **lei* —, srov. **1.** *lēvis, λεῖος*, **2.** *limus*] natírati, potírati, mazati; **1)** *l. pice L, cerā V, cedro H* (= cedrovým olejem); *Sabinum, quod ego ipse levi H* zasmolil, zalepil (hrdlo naplněné amfory bývalo zacpáváno zátkou a zalepováno sádrou n. smolou); **2)** básn. přenes. **a)** vůb. pokrýti: *lita corpora guttis V* postříkaná, pokropená skvrnami; **b)** zamazati, špiniti: obr. *scriptores carmine foedo splendida facta linunt H*; **c)** smazati (něco napsaného na voskové desce): *plurima cerno digna lini O.*

linquō, *ere, līquī,* — [srov. *λείπω*] zanechávati, opouštěti (též pracgn.): *urbem et tecta l. C*; *socios ignotae l. terrae* (dat.) *V* v zemi; *precibus non linquar inultis H* (sc. *a te*) nebudu opuštěn, aby mé prosby (a kletby) nebyly pomstěny = opustíš-li mne, dojdou mé prosby pomsty; *linquentem animum revocare Cu* probrati se z mdloby, přijíti k sobě; (*animo*) *linqui O* omdlévati; *linquebat habenas V* pouštěl; upouštěti od něčeho, nechávati něčeho; *longum fugae ne linque laborem V* neochabuj v námaze; s doplňk. *quid intactum liquimus H.*

linteātus, *a, um* [*linteum*] pokrytý plátnem: *ea legio linteata ab integumento consaepti, in quo sacrata nobilitas erat, appellata est L* (dle jiného výkl. pocházelo to jméno od plátěného brnění n. oděvu).

linter (též **lunter**), *tris, f.* (zř. *m.*) **1)** člun, loďka: obr. *quis loqueretur e lintre C*; *naviget aliā mihi l. aquā O* (= začnu něco jiného); *in liquida nat tibi l. aqua Tib* (= jsi na nejlepší cestě); **2)** necky, koryto: *cavat arbore lintres V.*

Linternum viz *Liternum.*

linteum, *ī, n.* [subst. isol. od adj. *linteus*] **1)** věc z plátna **a)** plátěný šátek, plátěná rouška; **b)** spec. (lodní) plachta (ob. pl.): *lintea dare retro V* = plouti nazpět; **2)** plátno.

linteus, *a, um* [*linum*] lněný, plátěný: *thorax l. N L* plátěné brnění (t. j. z několika vrstev plátna; Římané ho užívali zř., častěji Řekové, *θῶραξ λινοῦς*); *lintei libri L* (seznamy úředníků, sestavené chronologicky a napsané na plátěných svitcích; chovány byly na Kapitoliu v chrámě Junony Monety).

lintriculus (luntriculus), *ī, m.* [demin. od *linter*] člunek.

līnum, *ī, n.* [srov. *λίνον*, ‚len'] **1)** len; **2)** meton. (o věcech ze lnu a jim podobných)

nit, tkanice, motouz, provázek: *nos l. incidimus C* (dopisy bývaly křížem převazovány a na uzel přitisknuta pečet); žínka, vlas u udic: *moderabar harundine l. O*; provaz, lano: *lina comae fiunt O*; příze: *reticulum tenuissimo lino C*; *lina plagarum V* sploť tenat; síť (lovecká n. rybářská): *umida lina V* (‚nevod'); plátno: (*vina*) *lino vitiata H* t. j. procezená plátěným pytlíkem (*saccus*).

Linus (Linos), *ī*, *m.* [Λῖνος] mythický pěvec řecký, dle ob. báje syn Apollonův a Musy Uranie, eponymos žalozpěvu (λῖνος, αἴλινος), opěvujícího jeho násilnou smrt v mladém věku (srov. Adonis).

Lipara, *ae* a **Liparē,** *ēs*, *f.* [Λιπάρα] největší z Aiolských n. Liparských ostrovů sev. od Sicilie, nyn. Lipari; pl. **Liparae,** *ārum*, *f.* Liparské ostrovy; adj **Liparaeus,** *a*, *um* a **Liparēnsis,** *e* liparský, z Lipary, z Liparských ostrovů; subst. **Liparaeī,** *ōrum*, *m.* n. **Liparēnsēs,** *ium*, *m.* Liparané.

lippiō, *īre*, (*īvī*), *ītum* [*lippus*] míti krhavé (zanícené, bolavé) oči.

lippitūdō, *inis*, *f.* [*lippus*] krhavost, zánět (očí).

lippus, *a*, *um* [od koř. **lei* (*p*), srov. *lino*, č s. ‚lepiti'] vl. mokvající; krhavý, se zanícenýma očima (nemoc v Římě velmi hojná, pokládaná za následek rozmařilého života často stihaná posměchem a vtipy): přísl. *omnibus et lippis notum et tonsoribus H.*

liquefaciō, *ere*, *fēcī*, *factum* (pass. *liquefiō*, *fierī*, *factus sum*) [*liqueo* a *facio*] 1) rozpouštěti, taviti a) *liquefacta coagula* (v. t.) *O*; *liquefacto tempora plumbo diffidit V* (staří myslili, že se olověná koule prudce letící tak rozpaluje, že se až taví); *luctibus liquefacta medullas* (acc. vztah.) *O* rozplynuvši se; — spec. o rozkladu při hnití: *liquefacta boum viscera V* zetlelé; b) metaf. sm. oslabovati: *quos nullae futiles laetitiae liquefaciunt C*; 2) zčistiti, zjasniti: *liquefactā rursus in aquā O.* Mořeno *liquēfactis O.*

liquēō, *ēre*, *liquī* n. *licuī*, — 1) j. n. part. psacs. *liquens*, *ntis* tekutý, plynný: *campi liquentes V* vodní pláně; *liquentes undae O*; 2) býti čist, průhledný, jasný; metaf. *alqd liquet alci* něco jest někomu jasno, zřejmo, zjevno, jisto: spec. *non liquet* (značka *NL*) t. t. soudní, jimž soudcové při hlasování prohlašovali věc za příliš nejasnou, by mohli vydati nález, a žádali o pokračování v přeličení; *parum liquet L* není dosti jasno.

liquēscō, *ere*, —, — [inchoat. od *liqueo*] 1) roztékati se, rozplývati se, rozpouštěti se, taviti se, rozehřívati se, táti: *tura l. H*; — spec. o rozkladu při hnití: rozkládati se, tlíti, hníti: (*corpora*) *dilapsa liquescunt O*; 2) metaf. malátněti, chabnouti, slábnouti: *voluptate liquescimus C.*

liquidō (zř. **liquidē),** adv. [*liquidus*] jasně, zřetelně, určitě, jistě: *confirmare hoc l. possum C* s dobrým svědomím.

liquidus, *a*, *um* [*liqueo*] 1) tekutý, plynný: *liquidi odores, colores H*; *liquidae Baiae H* přímořské; *Hister l. bella repellit O* dokud plyne (t. j. dokud není zamrzlý); básn. *liquidae sorores O* vodní sestry = nymfy; subst. *liquidum*, *ī*, *n.* tekutina, zejm. nápoj *HO*; 2) čistý, jasný a) *l. Fortunae rivus H* (t. j. proud ryzího zlata); *l. aer*; *nare per aestatem liquidam V* letním jasem; *liquida nocte V*; *iter liquidum V* cesta (čistým) vzduchem; b) metaf. α) o hlase *liquida vox V H*; β) *partem liquidae voluptatis et liberae C*; γ) jistý, určitý: subst. *ad liquidum explorata L* k (úplné) jistotě.

liquō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*liquo*] 1) činiti tekutým, rozpouštěti, taviti: *e quo* (*corpore*) *liquatae solis ardore excidunt guttae* básn. *C*; 2) čistiti: *vina liques H* (vína bývala u Římanů procezována cedníkem (*colum*) nebo plátnem a tak zbavována usazeniny).

1. līquor, *līquī*, — [*liqueo*] 1) býti tekutý; téci, plynouti, řinouti se, kanouti: *montibus umor liquitur V* stéká; *liquentia mella V* tekutý, plynný; (básn.) *liquitur in lacrimas O* rozplývá se v slzách; (*Niobe*) *liquitur O* = pláče; 2) metaf. praegn. rozplývati se, mizeti; chřadnouti, hynouti: *lenta tabe liquitur O.*

2. liquor, *ōris*, *m.* [*liqueo*] 1) abstr. tekutost: *aquae l. C*; 2) konkr. tekutina, kapalina, mok, šťáva: *rursus abundabat fluidus l. V* mokvající sliz;

— spec. voda, odt. moře: *qua medius l. secernit Europen ab Afro H* (= *fretum Gaditanum*); víno: *novum fundens lignorem H* ‚vinný mok'.

Līriopē, *ēs, f.* [* *λειριόπη* = jemnohlasá] nymfa, matka Narkissova *O.*

Līris, *is, m.* (acc. *im* i *em*, abl. *ī*) řeka v jihových. Latiu, nyn. Garigliano.

līs (starolat. **stlīs**), *ītis, f.* [srov. něm. Streit?] spor, rozepře, pře; hádka, váda; různice, svár **1)** v. b. *lites componere* spory srovnati, ukliditi; *litem lite resolvit H* spornou otázku; **2)** spec. t. t. soudní **a)** (právní) spor, soud, proces (= *res in iudicium deducta*): *decemviri* (v. t.) *stlitibus iudicandis*; *litem orare C* = *causam dicere* hájiti se (před soudem); *l. capitis C* hrdelní pře; **b)** sporná věc, předmět sporu: *litem in suam rem vertere L* přivlastniti si spornou věc; *litem aestimare* (v. t.) odhadnouti sporný předmět = vyměřiti odškodné, náhradu, pokutu; *perdere litem* vl. ztratiti sporný předmět = ztratiti při.

Lissus, *ī, f.* [*Λίσσος*] město se strmou akropolí v již. Dalmacii nedaleko ústí řeky Drinu (*Drilon*), nyn. Ljuš (ital. Alessio).

Litana (*silva*), *ae,* **f.** les nedaleko silnice Aemiliovy jihových. od Modeny, kde byl konsul L. Postumius r. 216 př. Kr. poražen od Gallů.

litātiō, *ōnis, f.* [*lito*] vl. usmíření (bohů obětí), zdar (oběti), o němž se soudilo z vnitřnosti žertvy: *per dies aliquot hostiae sine litatione caesae L*; *senatus usque ad litationem sacrificari iussit L.*

Līternum (n. **Linternum**), *ī, n.* přímořské město v Kampanii, sev. od Kum; adj. **Līternus,** *a, um* literský; subst. **Līternīnum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) statek (a letohrádek) u Literna.

liticen, *inis, m.* [*lituus* a *cano*] trubač, troubící na trubku zv. *lituus*, ob. u jízdy.

litigātor, *ōris, m.* [*litigo*] člověk vedoucí při.

litigiōsus, *a, um* [*litigo*] **1)** akt. svárlivý, svářivý, milovný sporů, hašteřivý: *homo l. C*; subst. soudič: *nemini nisi litigioso aut nocenti C*; **2)** pass. sporný: *l. ager O.*

litigō, *āre, āvī, ātum* [*lis*] příti se, hádati se, svářiti se; spec. souditi se *cum alqo* s někým.

litō, *āre, āvī, ātum* [srov. *λιτή, λίσσομαι*] **1)** vl. usmířiti bohy obětí; míti zdar při oběti (což se poznávalo z vnitřností žertvy), šťastně, se zdarem obětovati (*rē* něco), dostávati dobrá znamení při oběti (řec. *καλλιερέω*): *Manlium egregie litasse L* vykonal obět za nejlepších znamení; *tribuni militum nec auspicato nec litato* (abl. abs.) *instruunt aciem L* bez auspicií a bez příznivých znamení obětních; *animā liitandum* (sc. *est*) *Argolicā V* milost jest vykoupiti; — básn. trans. *sacra l. VO* přinésti se zdarem obět; — zř. *hostia nulla litat O* nedává příznivých znamení; **2)** vůb. obětovati: (*Mercurio*) *humanis hostiis l. fas habent T* lidské oběti přinášeti.

litorālis, *e* [*litus*] pobřežní, přímořský: *litorales dii Cat* (t. j. bohové mořští, kteří mívali na břehu svatyně; *θεοὶ ἐπάκτιοι*).

litoreus, *a, um* [*litus*] pobřežní, přímořský.

littera, *ae, f.* (psáno též **litera**) [*lino*] pův. napsaná (vl. namáznutá, namalovaná) čára, značka **I** písmě, písmeno, písmenko: *sus rostro si humi A litteram impresserit C*; *salutaris in iudicando l.*, op. *tristis C* (t. j. *A* značící na hlasovací destičce *absolvo*, op. *C* = *condemno*); *l. communis pueroque* (t. *Hyacintho*) *viroque* (t. *Aiaci*) *inscripta est foliis O* (t. *AI*, *l. funesta O*, *aĭ aĭ* interj. žalu); *epistula Graecis conscripta litteris Cs* řecky sepsaný; *litteras discere apud alqm C* učiti se písmenkům = čísti; **II** meton. **1)** písmo, umění psáti, užívání písma: *miraculum litterarum L* podivuhodné umění psáti; *rarae per ea tempora litterae erant L*; **2)** pl. **litterae** (básn. též sg.) písemné zaznamenání: *quod litteris exstet, Pherecydes Syrius primus . . . C* pokud jest písemně zaznamenáno; — spec. **a)** nápis: *manebant structis molibus litterae Aegyptiae T*; *in sepulcro iunget nos l. O*; **b)** psaní, dopis, list: *dare litteras ad alqm* někomu psáti; *per litteras* n. *litteris* (*gratulari alci*) dopisem, písemně; též pl.

dopisy: *dimissis circum municipia litteris Cs*; *litterarum secreta viri pariter ac feminae ignorant T* tajného dopisování neznají; (o úředních dopisech) (písemní) rozkaz, nařízení, oznámení, zpráva: *laureatae* (v. t.) *litterae L*; *litterae mandataque Cs* písemní a ústní vzkazy; *litteras misit de vilico P. Septimii C* zatykač; **c)** vůb. listina: *litterae publicae Cs* úřední listiny = archiv; zápis, smlouva, doklad, protokol, účet a j.; **d)** spis, dílo, kniha: *me scriptio et litterae non leniunt C* = psaní a čtení; *quae illi litteris, ea militando didici S* z knih; (básn.) *nulla iudicio l. laesa meo est O*; odt. **α)** písemnictví, literatura: *alqd Latinis litteris mandare C* převésti do latinské literatury, zpracovati po latinsku; vzdělanost, kultura národa (v nejširším sm.; sem náleží na př. i řeč, filosofie, dějiny, umění a p.): **β)** obsah knih = vědy, nauky, vědomosti; theorie; subj. studium věd, vědecké práce; učenost, vědecké vzdělání: *erant in eo plurimae litterae C* měl veliké vzdělání; *scire litteras C* míti vědecké vzdělání, býti vědecky vzdělán.

litterārius, *a, um* [*littera*] týkající se (písmenek =) čtení a psaní: *l. ludus T* počáteční (elementární) škola.

litterātē, adv. [*litteratus*] **1)** čitelně, zřetelně: (*rationes*) *ita sunt perscriptae scite et l., ut . . . C*; **2)** slovně, doslovně: *l. respondissem C*; **3)** meton. učeně, vědecky, vzdělaně: *antiquitatis nostrae l. peritus C* důkladně; *perbene Latine loqui litteratiusque quam ceteri C* správněji.

litterātor, *ōris, m.* [*littera*] učitel čtení a psaní; grammatik: (posměšně) *Sulla l. Cat* ‚učenec'.

litterātūra, *ae, f.* [*littera*] **1)** písmo: *l. constat ex notis litterarum et ex eo, in quo imprimuntur illae notae C*; **2)** abeceda: *Graeca l. T.*

litterātus, *a, um* [*littera*] pův. písmeny napsaný n. popsaný; ▬ meton. učený, (vědecky) vzdělaný: *vir l. C* učenec; *servi litterati C*; oddaný, věnovaný studiím; přenes. *otium litteratum C* klidný život, věnovaný studiu; *plena litteratae senectutis oratio C.*

litterula, *ae, f.* [demin. od *littera*] **1)** písmenko: *admiratus sum σύγχυσιν litterularum C*; **2)** pl. meton. **a)** psaníčko, dopis: *ne patiamur intermitti litterulas C*; **b)** písemnictví, literatura; vzdělanost, řeč; vědy; studium věd, vědecké práce; vědecké vzdělání (význam deminutiva naznačí se vhodným adj., na př. malý, skrovný, nepatrný; pěkný, milý nebo slovy trochu, málo s gen.): *verna litterulis Graecis imbutus H* jenž umí trochu ‚té' řečtiny.

litūra, *ae, f.* [*lino*] vl. natření, přetření; spec. setření slova n. písma na voskové desce, smazání, výmaz; opravování, oprava: *his in tabulis nullam lituram in nomine A. Licinii videtis C*; *carmen, quod non multa l. coercuit H* které četné opravy neoklestily; ▬ meton. smazané, opravené slovo, opravené místo: *videtisne hoc totum nomen esse in litura C*; skvrna vůb.: *haec erit e lacrimis facta l. meis Pr* místo (dopisu psaného inkoustem), smazané mými slzami.

lītus, *oris, n.* (básn. často pl. význ. sg.) břeh mořský (srov. *ripa*): (*flumina*) *pro ripis litora pulsant O* místo řečiště bijí do břehů mořských; přísl. *l. arare O*, *in l. arenas fundere O* (= konati marnou práci); ▬ přenes. o břehu jezer i řek; ▬ synekd. nábřeží, pobřeží, pomoří: *litora et lacus Campaniae peragrantem T* (= výletní místa, mořské lázně na břehu Kampanie.)

lituus, *ī, m.* **1)** hůl, berla, nahoře zahnutá, které užívali augurové při auspiciích; **2)** trubka, polnice na širším konci zahnutá, tak že se podobala augurské holi; užívali ji trubači jízdy (*liticines*); ▬ meton. troubení, znamení, signál: obr. *de lituis βοώνδος C* jak β. (= sestra Klodiova) troubí k povstání; *Quintum fratrem ‚lituum' meae profectionis fuisse C* dal mi signál k odchodu.

līveō, *ēre, —, —* [ze * *sliveo*, srov. ‚slíva'] býti modravý, namodralý, zsinalý, modrati se; **1)** ob. part. **līvēns,** *entis* modravý, namodralý, zsinalý, tmavý: *margarita subfusca et liventia T*; zejm. o krevních podlitinách: *liventia* (prolept. = do modra) *pectora tundunt O*; černati se: *livent robigine dentes O*; **2)**

spec. býti zsinalý závistí, meton. záviděti (*alci* n komu), býti závistiv: *et l. et ceteris vitiis adfici T.*

Līvia viz *Livius.*

līvidus, *a, um* [*liveo*] modravý, namodralý, zmodralý, zsinalý; **1)** *lividos racemos H*; zejm. o modřinách: *neque iam livida gestat armis bracchia H* nemá již na rukou modřin od zbraní; tmavomodrý, temný: *vada livida V*; *dens l. H* černý; **2)** spec. zsinalý závistí, meton. závistivý, žárlivý: (básn.) *lividae obliviones H.*

Līvius, starý římský rod plebejský, v němž byly rodiny zejm. *Drusi* a *Salinatores*; zejm. **1)** *M. Livius Salinator* (nazvaný tak proto, že jako censor zvýšil cenu soli), jako konsul r. 219 př. Kr. zvítězil s kollegou Aemiliem nad Illyry; později pro zpronevěření peněz odsouzen; r. 207 s Klaudiem Neronem zvítězil nad Hasdrubalem u Metauru; **2)** *M. Livius Drusus*, odpůrce C. Grakcha a **3)** jeho syn téhož jména; (o obou viz *Drusus* **1)** a **2)**): **4)** *Livia Drusilla*, manželka Ti. Klaudia Nerona, s nímž měla syny Tiberia (císaře) a Drusa; od r. 38 př. Kr. byla chotí císaře Augusta, který ji adoptoval do rodu Iulského (odt. *Iulia* s čestným titulem *Augusta*); † r. 29 po Kr.; **5)** *Livia* (n. *Livilla*) dcera Drusova, sestra Germanikova, manželka Tiberiova syna Drusa, † r. 31 po Kr. K tomuto rodu nenáležejí **6)** *Livius Andronīcus* (v. t.), nejstarší dramatický básník římský, překladatel Odysseie; **7)** *T. Livius*, římský dějepisec, * r. 59 př. Kr., † r. 17 po Kr. Adj. **Līvius** i **Līviānus,** *a, um* náležející rodu Liviův n. Liviovi, Liviův.

līvor, *ōris, m.* [*liveo*] zsinalost; **1)** spec. modravá skvrna, podlitina, modřina: *metuit, pressos veniat ne l. in artus O*; **2)** meton. závist, nepřízeň: *obtrectatio et l. T*; person. *Livor* Závist *O.*

lixa, *ae, m.* (vojen.) markytán, prodavač; pl. též vůb. nezařazené mužstvo, záškodní chasa, záškodníci, pomahači táhnoucí s vojskem a konající mu rozličné služby.

locātiō, *ōnis, f.* [*loco*] vl. umístění; ▬ spec pronajetí, pronájem; zadání: *locationes praediorum L*; meton. nájemní smlouva: *locationes inducere* (v. t.) *L* zrušiti, prohlásiti za neplatné.

locātor, *ōris, m.* [*loco*] pronajímatel: *se nec dominum eius esse fundi nec locatorem C.*

locō, *āre, āvī, ātum* [*locus*] umístiti, dáti, vykázati místo, na určité místo klásti, stavěti; usazovati, usídliti (abs., *alqd in re*, básn. *re* někde, někam) **1) a)** *vicos locant non in nostrum modum T* stavějí; *fundamenta l. V* klásti; *castra l. L* tábor rozložiti, polem se položiti; *cornua in summa locat arbore O* připevní; *ad oppidum, ubi stipendium et commeatum locaverat S* kde měl uložen žold a zásoby; ubytovati: *miles in hibernis locatur T*; **b)** obr. *caeli in parte l. V* dáti místo v nebi; (*eum*) *regni in parte locavi V* učinila jsem ho vládcem nad částí říše = dala jsem mu půl království; **c)** metaf. *eo loco locati sumus, ut nos prospicere oporteat casus rei publicae C* jsme v takovém postavení, že . . .; *vos hortor, ut ita virtutem locetis, ut . . . C* abyste tak vysoko kladli ctnost; *prudentia est locata in dilectu bonorum et malorum C* záleží; *curam l. in re C* vynakládati péči na něco; **2)** spec. **a)** (o penězích) ukládati na úrok, půjčovati: *pecuniam l. Pl*; odt. *disciplina locabat se non minus HS* CCCIↃↃↃ *C* vynášela; obr. *beneficia locata apud tam gratos L* uložená; **b)** (o pozemcích a p.) pronajímati, dávati do nájmu (*rē* za něco); (o pracích) zadávati, dávati něco dělati podnikateli, nájemci: *fundum alci l. C*; *statuas demoliendas l. C* bourání soch; *anseribus cibaria publice locantur C* dodávání potravy jest od obce pronajímáno.

Locrī, *ōrum, m.* [*Λοκροί*] **1)** Lokrové, obyvatelé krajiny ve střed. Řecku zv. **Locris,** *idis, f.* [*Λοκρίς*]; odt. **2)** obyvatelé a město (Lokry) v Bruttiu, lokerská kolonie (zv. *Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι*); odj. adj. **Locrēnsis,** *e* lokerský; subst. **Locrēnsēs,** *ium, m.* Lokřané.

loculus, *ī, m.* [demin. od *locus*] vl. místečko: *in cella est paulum nimis loculi lubrici Pl*; ▬ spec. pl. *loculī, ōrum, m.* schránka, skříňka, pouzdro, krabice: *gramina loculis depromit eburnis O*; *gestit nummum in loculos ēmittere*

H do pokladny; *laevo suspensi loculos lacerto H* ‚s mošnou' (na počítací kaménky) na levém rameni.

locuples, *ētis* (abl. *e* i *ī*, *c* ob. o osobách, gen. pl. *ium* i *um*) [*locus* a koř. **pelē* v *plēnus*] zámožný, bohatý (pův. pozemky, pak vůb.) *rē* něčím; 1) vl. *minus l. uno quadrante H* chudší o haléř; subst. *ex libidine locupletium T* boháčů; 2) metaf. *locupletior hominum natura ad* (co do) *beate vivendum est quam deorum C*; – spec. *reus l. L* (vl. ten, který je zámožný a proto schopen platiti pokutu, náhradu a p.) jistý; odt. přenes. spolehlivý, hodnověrný, vážný: *l. auctor, testis C.*

locuplētō, *āre, āvī, ātum* [*locuples*] činiti zámožným, bohatým, obohacovati (*alqm rē* někoho něčím).

locus, *ī, m.* [starolat. *stlocus* od koř. **stel*(*ā*), od něhož i *lātus* a čes. ‚stláti' = prostírati; význ. srov. čes. ‚pro-stor'] (pl. ob. **loca,** *ōrum, n.*; masc. *locī* význ. místa v knihách a význ. filos., I 2) e)) místo I vl. prostor 1) *de loco superiore dicere C* s vyvýšeného místa; *gladii ex omnibus locis deverticuli protrahebantur L* ze všech koutů; gen. part. *eo loci* na tom místě, tam; pod. *eodem loci*; leckdy se nepřekládá: *quo loci* kam; *ubicumque locorum H* kdekoli; gen poss s. *loci* lze někdy přeložiti adj. místní; 2) a) spec. půda, terrain: *loca superiora Cs* výšiny; *l. aequus Cs* rovina; *l. uligine profunda ad gradum instabilis T*; poloha místa: *Numidas fusos loco, quia vastis circum saltibus claudebantur*, b) kraj, krajina, země: *ea loca tenere L*; (*Aeneas*) *didicit iura locorum O* seznal zákony (těch míst =) tam platné; c) dědina, osada, město: *loco maius nomen Romanus habebat O* větší než město (= sahající přes hranice města); d) místnost: *hanc iuxta* (sc. *aram*) *locum fecerunt sub terra N* podkop; *ruere tectum loci multo plumbo grave T*; bydliště, byt: *ut ex instituto loca lautia acciperent L* byt a zaopatření (ale *aedes liberae, loca, lautia legatis decretae L* volná místa v divadle); e) místo v knize; *istum ego locum totidem verbis a Dicaearcho transtuli C*; *loca* (p. oti ob. *loci*) *iam recitata H*; praegn. *speciosa locis fabula H* vzletnými místy; – meton. o obsahu α) článek, odstavec, část, díl, kus, partie; obor; nauka; věc, předmět, látka: *ex quattuor locis, in quos honesti naturam divisimus C*; (*Theophrastus*) *cum tractat locos ab Aristotele ante tractatos C*; β) sp. u rhetorů *loci communes* obecné věty (zásady, poučky, principy, myšlenky, kategorie) a methoda jejich použití k důkazům, schemata: *locos nosse C*; γ) *cum in locis semen insedit C* v rodidlech; 3) praegn. místo někomu určené, příslušející, vhodné a) *loco* n. *in loco* na pravém místě; *simul deus arcana promorat loco H* z jeho místa = ze srdce; *verba movere loco H* odstraniti; *loca luminis haurit O* oční důlky; *mota loco cur sim O* = z vlasti; – odt. přenes. *locum habere* býti na svém místě; *loco* (též *in loco*) *alcis esse* (*habere alqm.*) býti (míti, pokládati někoho) na něčím místě, někým, za někoho: *praetorem quaestori suo parentis loco esse oportere C* býti druhým otcem; *loco hostis habere alqm*; b) spec. α) vykázané místo, stanoviště, postavení, posice: voj n. *loco cedere Cs*; *loca sorte legunt V* (k závodům); – od. přenes. β) (o pořadí) *suo loco sententiam dixit L* (v senátě) a pod. *C. Cassius sententiae loco disseruit T* = když naň došlo; obr. *Vestam, quae loca prima tenet O* (dle řeckého zvyku byla Hestia první vzývána, kdežto Římané ji jmenovali poslední); meton. *ante omnes exit l. Hippocoontis V* los (pořadí určující); II. metaf. 1) postavení, stav; a) (o osobách) α) *l. senatorius C*; rod, rodina: *loco, fortunā, famā superiores C*; *vir summo loco natus* ze vznešeného rodu, z nejlepší rodiny; β) místo úřednické a pod. úřad, hodnost: *pugnatum, in loca vacua ut patricii cooptarentur L*; *de locis contendebant Cs* o důstojnická místa; b) o věcech *in eo loco res sunt nostrae L* tak s námi jest; způsob; 2) (o čase) čas, doba: *quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse confiteor C* při mnohých příležitostech; *ad id locorum SL* až do té doby; praegn. pravý čas, příležitost: *interpellandi l. hic erat H* vhodný okamžik; *non hic l. est, ut ...* není zde na místě, nehodí se; odt. 3)

příležitost, možnost: *l. est alci* (a *locum dare alci*) *alcis rei* i *alci rei*; podnět: *dubitationi locum dare C.*

1. lōcusta n. **lūcusta**, *ae*, *f.* kobylka.

2. Lōcusta, *ae*, *f.* [*locusta*] jméno pověstné travičky, jejíchž služeb užíval Nero *T*; usmrcena za císaře Galby.

locūtiō, *ōnis*, *f.* [*loquor*] mluva, řeč.

Locūtius viz *Aius.*

logēum (*logaeum*) i **logīum**, *ī*, *n.* [λογεῖον] archiv *C.*

logicus, *a*, *um* [λογικός] logický (sm. přesně vědecký); odt. subst. **logica** *ōrum*, *n.* logické výklady *C.*

lolium, *ī*, *n.* [srov. ‚lilek'] lilek, jílek snímavý (plevel, jehož semena se někdy dostanou mezi obilí a požitá působí závrať a omámení smyslů, zvláště zraku): *loliis oculos vitiantibus O.*

lōlīgō, *inis*, *f.* sepie (oliheň): *nigrae sucus lolliginis H* (symbol potměšilosti, poněvadž sepie, jsouc pronásledována, zakalí svým barvivem vodu a tak unikne).

Lollius, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1) *M. Lollius* (*Paullinus*) byl r. 25 př. Kr. *legatus pro praetore* v Galatii, r. 21 konsulem, r. 16 *legatus pro praetore* v Germanii, kde byl od Sigambrů krutě poražen; přes to mu Augustus svěřil dozor nad svým vnukem Gaiem v Asii (r. 1 př. Kr.); římští dějepisci mu vytýkají zištnost; Horatius byl jeho přítelem a věnoval mu odu IV. 9. jeho synovi pak dva listy; 2) *Lollia Paullina* (vnučka předešl.), ucházela se proti Agrippině Ml. o cís. Klaudia, začež byla z jejího rozkazu usmrcena *T.* Adj. **Lolliānus**, *a*, *um* Lolliův: *Lolliana clades T* (viz shora).

lōmentum, *ī*, *n.* [*lavo*] obr. u *C* ‚mýdlo'.

Londinium, *ī*, *n.* nyn. Londýn *T.*

longaevus, *a*, *um* [*longus* a *aevum*] dlouhého věku, letný, letitý, starý, prastarý.

longē, adv. [*longus*] vl. dlouze; daleko; 1) vl. o prostoru: *ab eo oppido non l. fanum est Iunonis C*; *l. lateque* daleko široko; *l. gradiens* dlouhými kroky, zdlouha (srov. u Homera μακρὰ βιβάς); na ot. odkud? zdaleka: *gemitum audimus l. V*; *l. despectat terras O*; — ob.: *l. abesse alci* sm. nepomáhati, nepřispívati někomu, opustiti, ‚neslyšeti' někoho; *l. dicere C* dlouze, obšírně; 2) o čase dlouho (klass. ve spojení s *tempus*, *annus*, *dies*, básn. i jinde): *longius anno remanere Cs* déle než rok = přes rok; *neque in terris morabor longius H*; 3) sesiluje pojmy, značící různost (sm. zcela, docela, naprosto): *l. aliter*; *l. dissentire*; *l. praestare*; často u superl.: (zdvojeně pro důraz) *longe longeque plurimum C*; n klass. u kompar. (m. *multo*): *l. melior V.*

longinquitās, *ātis*, *f.* [*longinquus*] 1) (o prostoru) a) délka, dlouhost: *l. viae L*; b) vzdálenost, dalekost: *l. locorum C*; 2) (o čase) délka; dlouhé trvání, zdlouhavost: *Caesar temporis longinquitatem timebat Cs* ztráty času.

longinquus, *a*, *um* [*longus*] daleký, dálný, vzdálený; 1) vl. o prostoru: *longinquiora loca Cs*; *Parthi longinquam militiam aspernabantur T* v dalekém kraji, v dáli; *per longinquos nuntios T* zdaleka přicházejícími; v dáli bydlící, cizí; — subst. *cuncta, ut ex longinquo* (sc. *esse solet*), *aucta in deterius adferebantur T* jak tomu bývá při zprávách z veliké dálky; *saturi longinqua Tarenti V* vzdálený kraj (břeh) Tarentu; *longinqua imperii T* vzdálené končiny říše; 2) o čase a) *longinqua vetustas V*; *in longinquum tempus differre C*; *longinqua spes T* ‚daleká'; b) dlouho trvající, trvalý, dlouhý; zdlouhavý: *non longinquum inter nos digressum et discessum fore C*; *longinqua itinera T.*

Longīnus, jméno rodiny v rodě Kassiů (viz *Cassius*).

longitūdō, *inis*, *f.* [*longus*] délka: 1) o prostoru: *in longitudinem* v délce, zdéli; *ignis longitudinem circi corripuit T* cirkus v celé jeho délce; 2) zř. o čase: *noctis l.* (proti *diei brevitas*) *C.*

longiusculus, *a*, *um* [demin. od kompar. *longius*] poněkud (dosti) dlouhý: *quod epigramma fecisset alternis versibus longiusculis C* ze střídavých delších veršíků (t. j. elegickým dvojverším).

Longobardī viz *Langobardi.*

Longula, *ae*, *f.* jméno města; 1) město v území Volsků nedaleko Antia *L*; 2) město samnitské (vítězství nad Samnity r. 309 př. Kr.).

longulus, *a, um* [demin. od *longus*] dosti (n. poněkud, trochu) dlouhý.

longurius, *ī, m.* [*longus*] dlouhá tyčka, dlouhé bidlo: *falces praecutae affixae longuriis Cs.*

longus, *a, um* [srov. něm. lang] dlouhý; vl. **1)** *ratis longa pedes centum L*; *navis longa* dlouhá = válečná loď (obchodní lodi nákladní byly poměrně širší); *gradus longi O* dlouhá řada schodů; obr. *longos imitaris H* = *magnos* velké pány (s narážkou na malou postavu Horatiovu); *longae manus Pr* dlouhé, štíhlé, pod. *longi digiti Cat* (znak k krádeži); natažený, roztažený, táhlý (obr. zejm. o zvuku); prostranný, širý: *l. fluctus H, Olympus V, longa aequora O*; daleký: *longa via Tib*; adv. *longum inquit V, clamet H* daleko (t. j. že ho bylo daleko slyšeti, srov. u Homera *μακρὸν ἀύτει*); **2)** přen. **a)** sm. obšírný: *longum est* s inf. bylo by (příliš) dlouhé, dlouho by trvalo, daleko by vedlo; *longum facere alqd C* prodlužovati, protahovati; *ne longum faciam H* abych dlouho nemluvil; *nolo esse l. C*; **b)** o čase dlouhý; o trvání dlouho trvající; zdlouhavý; trvalý: *longa senecta O* dlouhý věk, vysoké stáří; *nihil mihi longius est* (n. *videtur*), *quam ut* (n. *quam dum*) *C* nemohu se dočkati, až by (aby již); subst. *in longum* na dlouhý čas, na dlouho; *collecta edendi ex longo rabies* (viz **2.** *colligo* **2) d)**); význ. adv. *longum lactari V O* dlouho; = daleký do budoucnosti: *spatio brevi spem longam reseces H*; *dilator, spe l. H* s dalekými nadějemi.

loquācitās, *ātis, f.* [*loquax*] povídavost, mnohomluvnost, žvástavost.

loquāciter, adv. [*loquax*] povídavě, hovorně, mnohomluvně; šp. sm. žvástavě, prostořece.

loquāx, *ācis* [*loquor*] povídavý, hovorný; mnohomluvný: šp. sm. žvastavý, breptavý, prostořeký: *Sex. Titius, homo l. et satis acutus C* člověk obratného jazyka; = přenes. *ranae loquaces V* skřehotavé; (básn.) *stagna loquacia V* hlučné; štěbetavý, švitorný: *nidi loquaces V* švitorná = plná švitoření; *testudo nec l. olim neque grata H* jež jsi neměla řeči ani půvabu; *oculi loquaces Tib* výmluvné.

loquēla, *ae, f.* [*loquor*] řeč; slovo; mluva, jazyk: *fundit has ore loquelas V* tato řeč mu plyne z úst.

loquor, *loquī, cūtus sum* [srov. u Homera *λάσχω*] mluviti, hovořiti, promlouvati, povídati, říkati; **1)** intr. *bene, male de alqo l.*; *l. apud alqm* před někým; *l. pro alqo* buď za někoho, jménem někým n. pro někoho, na obranu, ve prospěch někoho; často bývá podm. person. věc: *ut consuetudo loquitur C* jak se obyčejně říká; *ut annales populi Romani et monumenta vetustatis loquuntur C* hlásají; = (básn.) *pinos loquentes V* hovorné; *quid loquar, ut* (jak) *O*; **2)** trans., ob. s předm. acc. neutr.: *haud ignota loquor V*; *magna l. O* pyšně mluviti, vychloubati se; mluviti o něčem: *singulas l. urbes L* připomínati, uváděti; *multi Catilinam atque illa portenta loquebantur* (stále) mluvili o ...; (básn.) *proelia l. H* sm. opěvovati, líčiti.

lōrīca, *ae, f.* [*lorum*] **1)** brnění, pancíř, pův. kožený, pak vůbec i kovový; římští legionáři nosili kožený pancíř s kovovou deskou na levé straně prsou; jiné druhy zejm. **a)** *l. hamata* pancíř řetízkový (původu gallského): *loricam consertam hamis V*; **b)** *l. squamata* pancíř šupinový: *duplici squama* (v. t.) *l. et auro V*; **c)** *l.* později nazvaná *segmentata* pancíř pásovitý (z kovových pásů, připevněných na silné podšívce); **2)** metaf. vůb. ochranné opatření; spec. poprsní hradba, předprseň, plaňky (plot z ohoží (*plutei*), zřizovaný někdy na náspu k ochraně bojujících vojáků) *Cs T.*

lōrīcō, *āre, āvī, ātum* [*lorica*] zejm. part. perf. pass. **lōrīcātus,** *a, um* opatřený brněním, pancířem, obrněný.

lōrīcula, *ae, f.* [demin. od *lorica*] poprsní hradba, předprseň (menší i vůb.).

lōrum, *ī, n.* [srov. u Homera *εὐλῆρα* = otěže] řemen: *bulla parvis loris vincta O* řeménky; zejm. *α*) význ. pouto: *adducere l. L* utáhnouti; *lora restrictis lacertis sensit H*; *β*) otěž, opratě: *lora dare V, remittere O* popustiti, povoliti otěže; básn. meton. *media inter lora V* za jízdy; *γ*) význ. bič, důtky: *eum servi loris cecīderunt C* ubičovali.

Lōtis, *idis, f.* [Λωτίς] nymfa, proměněná v lotos *O.*

lōtium, *ii, n.* moč.

lōtos (*lōtus*), *ī, f.* (zř. *m.*) [λωτός] lotos: 1) jméno několika druhů stromů: *genus haud unum nec salici lotoque V*; zejm. a) strom s plody, podobnými olivám, rostoucí v Orientě, sev. Africe a v Italii; b) strom s tmavým dřevem, z něhož byly vyráběny píšťaly; meton. píšťala: *l. adunca O*; 2) egyptská vodní rostlina; z plodů jednoho druhu připravoval se chléb, plody druhého požívány čerstvé i sušené; 3) jetel, jetelina: *cytisum lotosque frequentis V.*

Lua, *ae, f.* [*luo*] římská bohyně, sdružená v kultu se Saturnem, jež byla usmiřována spalováním ukořistěných zbraní *L.*

lubēns, lubet, lubīdō viz *libens* atd.

lūbricus, *a, um* [srov. něm. schlüpfen] 1) kluzký, klouzavý, smekavý a) *via lubrica L*; neutr. subst. kluzká půda: *equi lubrico paludum lapsantes T*; *per lubrica surgens V*: odt. vůb. hladký; b) metaf. nejistý α) nebezpečný, považlivý, choulostivý: *voltus nimium l. adspici* (inf. vztah.) *H* svůdný; subst. *in lubrico esse T* v nebezpečném postavení; β) podvodný, lstný, obmyslný: (doplňk.) *patrias temptasti l. artes V*; 2) (akt.) rychle a snadno se smekající a) pohyblivý, spěšný, hbitý, kvapný: *lubricos oculos et mobiles C*; *l. Simois H*; b) metaf. nejistý, vrátký, nerozhodný, nepevný: *lubrica principis aetas T* (‚kritický'); *lubrica ad mutandam fidem classe T* (snadno) náchylné; subst. *lubricum iuventae T* doba náchylná k pádu.

Lūca, *ae, f.* město v sev. Etrurii, nyn. Lucca; adj. **Lūcēnsis,** *e* lucký, v Luce.

Lūcānī, *ōrum, m.* Lukanové, obyvatelé krajiny v již. Italii, zvané **Lūcānia,** *ae, f.*: meton. země sama; adj. **Lūcānus** a **Lūcānicus,** *a, um* lukanský; odt. subst. *lūcānica, ae, f.* klobása, uzenice.

lūcānica viz *Lucani.*

lūcar, *āris, n.* [*lucus*] pův. důchody z posvátných (vl. ‚zádušních') hájů, vynakládané na hry náboženského rázu, odt. vůb. peníze na hry.

lūcellum, *ī, n.* [demin. od *lucrum*] (malý, milý a p.) zisk, výděleček.

lūceō, *ēre, lūxī, —* [*lux*] svítiti (se), zářiti a) neos. *lucet* jest světlo (denní), jest bílý den; — obr. třpytiti se, skvíti se; b) spec. prosvítati, jeviti se: *rara per occultos lucebat semita colles V*; odt. přenes. vysvítati, býti jasný, zřejmý, vynikati: *cum res tam claris argumentis luceat C.*

Lūcerēs, *um, m.* jedna ze tří starých tribuí v Římě (*Ramnes, Tities, L.*).

Lūceria, *ae, f.* město v sev.-záp. Apulii; adj. **Lūcerīnus,** *a, um* lucerijský; subst. **Lūcerīnī,** *ōrum, m.* Luceřané, obyvatelé Lucerie.

lucerna, *ae, f.* [*luceo*] svítilna, lampa: *ut accessit numerus lucernis H* vzrostl počet svítilen (jak se zdá podnapilému); meron. symbol noční hostiny (hodovní) světla: *vino et lucernis acinaces discrepat H.*

lūcēscō n. **lūcīscō,** *ere, lūxī, —* [inchoat. od *luceo*] svítati, zejm. neos. *lucescit* svítá, rozednívá se; — básn. *novus sol lucescit V*; *cum cras l. nonas dicimus O* že budou nony.

lūcidē, adv. [*lucidus*] = *dilucide* v. t.

lūcidus, *a, um* [*luceo*] světlý; odt. jasný, zářivý, třpytný, lesklý a) *lucida ovis Tib* bělostná; acc. neutr. adv. *lucidum fulgentes oculi H* jasně; b) obr. *l. ordo H* jasný.

lūcifer, *fera, ferum* [*lux* a *fero*] přinášející světlo, světlonosný: subst. **Lūcifer,** *feri, m.* světlonoš = dennice, jitřenka (= planeta Venuše, řec Φωσφόρος n. Ἑωσφόρος, dle báje syn Eoin, bratr Hesperův (t. j. večernice), otec Kefalův); meton. den: *memento venturum paucis me tibi luciferis Pr*: *Lucifero tuo O.*

lūcifugus, *a, um* [*lux* a *fugio*] světla se štítící: *lucifugis blattis V*; odt. ukrývačný, nesdílný, samotář *C.*

Lūcīlius, jméno římského rodu; z jm. 1) *C. Lucilius* (180—103 př. Kr.), nar. ve Suesse v již. Latiu, přítel Scipiona Ml. a Laeliův, zakladatel římské satiry s látkou ze současného společenského života; 2) *Q. Lucilius Balbus,* filosof

stoický, hlasatel stoických názorů v Cice onově spise *De natura deorum*: 3) *C. Lucilius Hirrus*, tribun lidu r. 53 př. Kr., přívrženec Pompejův.

Lūcīna, *ae*, *f.* [*lux*, ‚Světlá', dle ob. výk adu ‚na světlo přivádějící'], příjmení bohyně Junony a Diany jako ochránkyň rodících žen a novorozených dětí (řec. *Εἰλείθυια*); meton. porod: *altera tum primos Lucinae experta labores V*; přenes. o zvířatech: (b sv.) *Lucinam pati V* význ. oteliti se.

lūcīscō viz *lucesco*.

Lūcius, *iī*, *m.* [*lux*, vl. ‚narozený za (denního) světla'] římské praenomen, zkrác. **L.**

Lucmō(n) viz *Lucumo*.

lucrātīvus, *a*, *um* [*lucrum*] poskytující zisku, v ý n o s n ý, výhodný.

Lucrētia viz *Lucretius*.

Lucrētilis, *is*, *m.* (sc. *mons*) horský hřbet v Sabinsku sev. od říčky Anienu, nedaleko něhož měl Horatius villu; nyn. Monte Gennaro *H*.

Lucrētius, římské jméno rodové; zejm. **1) Lucrētia**, dcera Sp. Lukretia Tricipitina, konsula r. 509 př. Kr., choť Tarquinia Kollatina, jejíž znásilnění od Sex. Tarquinia bylo podnětem k odboji proti královské rodině Tarquiniovců, kteří v něm byli zbaveni trůnu a vypuzeni z Říma; **2)** *T. Lucretius Carus* (98—55 př. Kr.), vynikající básník římský, skladatel filosofické básně *De rerum natura*, v níž vyložil Epikurovo učení o přírodě.

lucrīfaciō viz *lucrum*.

Lucrīnus, *ī*, *m.* (*lacus*) Lukrinské jezero (vl. vnitřní část zálivu Bajského) vých. od Kum, pověstné zvláštním druhem ústřic; adj. **Lucrīnus**, *a*, *um* n. **Lucrīnēnsis**, *e* lukrinský, z Lukrinského jezera: *res Lucrinenses C* (t. j. ústřice).

lucror, *ārī*, *ātus sum* [*lucrum*] z í s k á v a t i, vydělávati, těžiti, n a b ý v a t i: *aleam exercent tanta lucrandi perdendive temeritate, ut T* s tak náruživou odvážlivostí ve výhře i prohře; ▪ metaf. *nomen l. H*; *lucretur indicia veteris infamiae C* (t. j. nechci se zmiňovati o . . .).

lucrōsus, *a*, *um* [*lucrum*] poskytující zisku, výhodný, v ý n o s n ý.

lucrum, *ī*, *n.* [srov. *ἀπολαύω*, *λεία*, čes. ‚lov', ‚loviti', něm. Lohn] **1)** z i s k, výdělek, výtěžek: *l. facere* vydělávati, těžiti; *lucri* (gen. part. doplňk. *facere*, psáno též *lucrifacere*) s acc. obnosu vl. vyzískati, vydělati, jinak přenes. obraceti něco ve svůj zisk, těžiti z něčeho; obr. (*diem*) *lucro adpone H* vl. připiš k zisku; *de lucro vivere CL* žíti jen z milosti jiných lidí; ▪ metaf. p r o s p ě c h, výhoda: *alci lucro* (dat. účel.) n. básn. *in lucro esse* býti výhodný; **2) a)** z i š t n o s t, lakota: *inter contagia lucri H*; **b)** b o h a t s t v í: (s přihanou) *l. — candidum pauperis ingenium H* mamon; i vůb. *omne l. premebat humus O*.

luctāmen, *inis*, *n.* [*luctor*] zápas; přenes. n a m á h á n í *V*.

luctātiō, *ōnis*, *f.* [*luctor*] **1)** zápasení, z á p a s, zápolení; (obr. sm.) zápas slovní, spor: *cum Academicis incerta l. est C*; **2)** metaf. zápas s překážkami, odt. n a m á h á n í, trmácení, klopota, svízel.

luctātor, *ōris*, *m.* [*luctor*] zápasník.

lūctificus, *a*, *um* [*luctus* a *facio*] ž a l o s t n ý, zarmucující: *luctifica clades* básn. *C*.

lūctisonus, *a*, *um* [*luctus* a *sono*] žalostně znící, žalostný, žalostivý: *l. mugitus O*.

luctor, *ārī*, *ātus sum* [od kor. * *lug* —, srov. *λυγίζω* ohýbám] **1)** z á p a s i t i (v křížku), zápoliti: *Olympiis l. C*, odt. vůb. p o t ý k a t i se, bojovati: *inter se luctantur cornibus haedi V*; ▪ obr. *luctantur funera plaustris* (s dat. řec.) *H* sm. střetnouse; *luctandum* (*est*) *in turba H* musím se dráti davem; part. *luctans* v z p í r a j í c í se, vzpurný, odbojný, bouřící se; básn. *nais luctantia oscula carpit O* sm. odpírané; **2)** zápasiti s překážkami, odt. n a m á h a t i se, trmáceti se, lopotiti se, hmožditi se: *luctandum est non solum cum ardore et siccitate regionis, sed etiam . . . Cu* bojovati; básn. s inf. n. *remoliri luctatur pondera terrae O*.

lūctuōsē, adv. [*luctuosus*] žalostně: *Cornelii luctuosius nobis quam vobis perierunt L* k větší žalosti.

lūctuōsus, *a*, *um* [*luctus*] **1)** ž a l o s t n ý, truchlivý: *o diem illum rei publicae luctuosum C*; **2)** t r u c h l í c í:

Hesperiae luctuosae H (pro ztráty v občanském boji).

lūctus, *ūs, m.* [*lugeo*] smutek (pro někoho, projevovaný na venek, srov. *maeror, tristitia*); 1) sm. truchlení, žalost (*alcis* subj. něčí n. obj. pro někoho): *indicia luctus C*; *l. publicus, privatus L*; (básn.) *tu non inventa repertā l. eras levior O* menší jsi působila hoře; ▬ person. *Luctus* Smutek *V*; 2) meton. = smuteční šat: *hic l., hae sordes susceptae sunt propter unum me C*; *l. amissae sororis T* smutek po sestře.

lūcubrātiō, *ōnis, f.* [*lucubro*] pracování n. práce za světla (sc umělého), večerní neb noční práce: *ista sunt vix digna lucubratione anicularum C* věci ‚sotva tak' pro babí přástky (t. j. k vypravování při přástkách).

lūcubrō, *āre, āvī, ātum* [*lucubrum* (srov. *lux*) svíčka] pracovati (při svíčce) při světle (t. umělém): *l. Vulcanalibus incipiebat Plin* (časně ráno); ob. pracovati večer (n. v noci), pracovati do noci: *lucubrantes ancillae L.*

lūculentē i **lūculenter,** adv. [*luculentus*] skvěle, znamenitě, okázale; řádně, pořádně.

lūculentus, *a, um* [*lux*] vl. světlý: *luculentum* (*vestibulum*) *Pl*; *l. caminus C* (t. j. kamínka, v nichž plane hojně ohně); metaf. skvělý, vynikající, znamenitý, okázalý; řádný, pořádný: *luculenta oratio S*; *l. scriptor C.*

Lūcullus, jméno rodiny v rodě Liciniů, viz *Licinius*; adj. **Lūcullĭānus,** *a, um,* Lukullský, Lukullův: *Luculliani horti T* sady na sev. straně Říma, založené od L. Licinia Lukulla.

Lucumō n. **Lucmō,** *ōnis, m.* [etrusky Lauchme] čestný titul vládnoucích šlechticů etruských, jejž Římané brali za vlastní jméno.

lūcus, *ī, m.* [*lucco*] promýcený (t. prosvětlený) les, háj, zejm. posvátný, zasvěcený některému božstvu: *l. Dianae*; *lucum ligna putas H* v posvátném háji vidíš (jen) dříví; ▬ přenes. vůb. les.

lūcusta viz *locusta.*

lūdibrium, *ĭī, n.* [*ludus*] 1) hračka, hříčka: ob. *folia ludibria ventis V*; *nisi ventis debes* (v. t. 2) b)) *l. H*; přenes. *l. verius quam comes L* šašek; *l. oculorum L* šálení zraku; 2) meton. a) hraní, hra, zábava, kratochvíle, žert; komedie: *ludibria seriis permiscere T*; *ludibria rerum mortalium T* hra osudu; b) posměch, potupa, pohana; rouhání: *ludibrio* (dat. účel.) *esse* (*facere alqd*) *alci* ku posměchu, na posměch někomu.

lūdibundus, *a, um* [*ludo*] hravý, hrající (si), žertující, veselý; ▬ metaf. doplň. hravě (t. j. lehounce, bez námahy).

lūdicrus (mask. nedolož.) *a, um* [*ludus*] náležející ke hře; 1) závodní, zápasní; divadelní, herecký: *ludicra praemia V* (obyčejné) závodní ceny; *ars ludicra LT*; *valeat res ludicra H* divadlo; *orta seditio ludicro initio T* k němuž dala podnět (nevinná) hra; *nox sollemnibus epulis* (dat.) *ludicra T* věnovaná hodům a hrám; *spectaculum ludicrum Cu* n. subst. **lūdicrum,** *ī, n.* = *ludi,* hry v divadle n. v cirku, vůb. slavnost: *Isthmiorum l. L* hry isthmijské; *l. fuit equi pugilesque L* hry záležely ze závodů jízdeckých a zápasů pěstních; 2) zábavný, kratochvilný, žertovný: subst. *ludicra exercendi aut venandi C* zábava při cvičení a lovu; *versus et cetera ludicra pono H* hříčky (t. j. obyčejné zábavy společenského života)

lūdificātiō, *ōnis, f.* [*ludificor*] vl. zahrávání s někým, škádlení, pokoušení: *l. hostis L*; posmívání, posměch (*alcis* z někoho): *l. veri L*; klamání, šálení, balamucení.

lūdificō, *āre, āvī, ātum,* ob. dep. **lūdificor,** *ārī, ātus sum* [*ludus, facio*] zahrávati si (*alqm* s někým), škádliti, tropiti si žerty n. posměch z někoho, posmívati se někomu: pass. (*Romani*) *ludificati incerto proelio S* stavše se hříčkou nepravidelného boje; klamati, šáliti; praegn. zmařiti něco: *qui ludificati priorem locationem erant L.*

lūdimagister, *trī, m.* (psáno též *lūdī magister*) učitel.

lūdiō, *ōnis* a **lūdius,** *ĭī, m.* [*ludus*] herec, zejm. nižšího druhu, srov. ‚komediant', tanečník v pantomimech: *ludiones ex Etruria acciti L.*

lūdō, *ere, sī, sum* [srov. *ludus*] 1)

hráti (si) a) *l. pilā* v míč, *aleā* v kostky; básn. *l. calamo V* pískati na píšťalu; pohrávati, laškovati, čtveračiti, skotačiti; žertovati, baviti se, veseliti se: *ludentem lasciva (verba decent) H* veselému; zejm. o tanci: *in numerum l. V* poskakovati do taktu; – (básn.) *ludunt iubae per colla V* pohrává, vlaje; *florum coloribus ludit ager O* ‚směje se' barvami; b) trans. konati něco hravě n. hravého, pro zábavu: *haec ego ludo H* já skládám tyto hříčky (t. satiry); *in pulvere l. opus H* stavěti si domeček; 2) metaf. zahrávati si (*alqd* s něčím): *ludit in humanis divina potentia rebus O* zahrává si s lidskými osudy; odt. a) škádliti, pokoušeti, tropiti si smích, posmívati se; b) podváděti, klamati, balamutiti, oblouditi, šáliti: (*canes*) *illa ludit O* = unikne psům.

lūdus, ī, *m.* [*ludo*] 1) hra a) zábava, kratochvíle, zejm. tělesné cvičení (‚sport'): *flectere l.* (sc. *est*) *equos V*; *l. militaris L* cvičení; *nocturnus l. L*: *frui ludo aetatis L* užívati radostí mládí; (básn.) *amori dare* (v. t.) *ludum H* milostně laškovati; b) spec. (veřejné) hry, provozované státem původně jako část některých slavností, později samostatně pro zábavu lidu, zejm. byly hry v cirku (*ludi circenses*), zápasy gladiátorské (*ludi gladiatorii*) a divadla (*ludi scaenici*): *ludos facere* vystrojiti (n. konati, slaviti) hry; *ludis* (abl. času) o hrách; *ludi Olympia* (neutr. pl.) hry Olympijské; 2) meton. vl. hřiště a) cvičiště, škola pro gladiátory: *gladiatores, quos ibi Caesar in ludo habebat Cs*; *Aemilium* (v. t.) *circa ludum H*; b) odt. přenes. škola literní: *ludi litterarii* počáteční, nižší (elementární) školy; *Flavi l. H*; též o školách grammatiků a rhetorů: (*Isocratis*) *domus quasi l. quidam atque officina dicendi C*; 3) metaf. hříčka, hračka: *honores, ad quos per ludum pervenistis C* hravě; žert: *amoto quaeramus seria ludo H*; šp. sm. smích, posměch: *si ille tibi l.* (‚pro smích') *fuit C.*

luēs, *is, f.* [srov. *lutum, λῦμα*] 1) nakažlivá látka, nákaza, jed n. hnis nákazy: *dum prima l. pertemptat sensus V*; obr. *ut eos ludos haec l. impura pollueret C*; 2) meton. mor; metaf. pohroma, zkáza: *asperrima in Sardianos l. T.*

Lugdūnum, ī, *n.* jméno několika měst; zejm. nyn. Lyon; adj. **Lugdūnēnsis,** *e* lugdunský, lyonský.

lūgeō, *ēre, lūxī* (*luxti Cat* = *luxisti*), — [srov. *luctus, λευγαλέος, λυγρός*] míti smutek (pro někoho, projevovaný na venek); 1) truchleti a) abs. *ut tempore lugeat omni O* aby směl truchleti po všechen čas; (básn.) *lugentes campi V* pole smutku; b) trans. *l. alqm* (*alqd*) truchleti pro někoho, želeti někoho: *lugebēre nobis* (dat. pův. = *a nobis*) *O*; 2) meton. nositi smutek (= smuteční šat) (*alqm* po někom).

Lugiī viz *Lygii.*

lūgubris, *e* [*lugeo*] souvisící se smutkem; 1) smuteční: *sordes lugubres C*; *lugubre sagum H*; subst. *lugubria, ium n.* smuteční roucho *O*; *lugubres cantus H* = θρῆνοι; (*carmen*) *rebus et verbis et modis lugubre C* plná smutku; 2) truchlící, smutný; 3) meton. smutek působící, žalostný, smutný, neblahý, nešťastný: *lugubre bellum HT*; zlověstný, příšerný: *cometae lugubre rubent V.*

lumbus, ī, *m.* [srov. ‚ledvina'] ledvina, pl. bedra, ledví.

lūmen, *inis, n.* [z **louc-smen*, srov. *lux, luceo*] 1) v b. světlo; a) (básn. pl.) *lumina solis O* paprsky; světlost, jasnost; lesk, svit, třpyt, záře: *argenti l. O*; – ob. *l. iuventae V*; *quae iacerent in tenebris, nisi litterarum l. accederet C* kdyby nebylo ozářeno světlem spisů; *nec ullum habuit* (sc. *philosophia*) *l. litterarum Latinarum C* (t. j. nebyla po latinsku vysvětlována); b) meton. svítilna, pochodeň: *lumini oleum instillare C*; *sub lumina prima venire H* když se rozsvěcují světla (= večer); 2) spec. a) (denní světlo; meton. a) okno, vyhlídka, průhled: obr. *Catonis luminibus obstruxit haec posteriorum oratio C* (zakryla mu vyhlídku =) Katona zastínila; *duo lumina ab animo ad oculos C*; β) den: *lumine quarto prospexi Italiam V*; γ) světlo života, život: *per quem nec l. ademptum* (sc. *mihi est*) *O*: *cassum lumine lugent V*; svět; b) světlo zraku, zrak, oko (oči): *lumina ocu-*

lorum amisit N přišel o zrak; *tuetur Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt O* věčným okem (vl. o věčném ohni na jejím oltáři); 3) m. též a) okrasa, chlouba, ‚hvězda': *lumina civium C* hvězdy občanstva; *lumina ducum V* hvězdy mezi vůdci; ‒ spec. *verborum et sententiarum lumina C* slovní i myšlenkové ozdoby; vzor; vrchol, rozkvět; skvělá stránka; b) spása, spasná hvězda: *hunc l. quondam rebus nostris dubiis futurum L.*

lūmināria, *ium* (n. *um*), *n.* [*lumen*] okenice.

lūminōsus, *a, um* [*lumen*] světlý, jasný, obr. skvělý.

1. lūna, *ae, f.* [z **louc-snā*, srov. *luceo*, *λύχνος*] měsíc (těleso nebesk.): *per lunam V* při měsíci, za svitu měsíce; *minorem ad lunam H* když měsíce ubývá, při poslední čtvrti měsíce; pl. o měsíc. v různých fasích: *novae pergunt interire lunae H*; *lunae sequentes ordine V* čtvrti měsíce; odt. meton. měsíc jako část roku: *damna* (v. t.) *celeres reparant caelestia lunae H*; ‒ básn. meton. *roscida l. V* (měsíční) noc; ‒ person. **Lūna,** Luna, bohyně měsíce (= *Σελήνη*), sestra boha slunce (*Sol*), s nímž byla zobrazována; ochránkyně dvouspřeží, hlavní její chrám byl na Aventinu; na Palatinu ctěna jako *Noctiluca* v. t.; často stotožňována s Dianou.

2. Lūna, *ae, f.* přístavní město na sev. hranici Etrurie, nyn. Spezzia; adj. **Lūnēnsis,** *e* lunský, z Luny.

lūnāris, *e* [*luna*] měsíčný, měsíční; metaf. měsícový, měsícovitý, podobný srpku měsíčnému: *inerant lunaria fronti cornua O.*

lūnō, *āre, āvī, ātum* [*luna*] ohýbati, zahýbati v podobě půlměsíce, do polokruhu: *l. arcum O*; *acies l. Pr*; part. perf. pass *lunatus, a, um* zakřivený v podobě půlměsíce, měsícovitý, srpovitý: *lunatae peltae V.*

lunter viz *linter.*

1. luō, *ere, uī,* (*luitūrus*) [srov. *λύω*, něm. lösen; odt. *solvo*] odpykati, splatiti, napraviti, odčiniti, ‚smýti' 1) (*alqd rē*): *libidinem sanguine l. C* zaplatiti krví; *post non simili poenā commissa luetis V*; *luitur homicidium certo pecorum numero L* z vraždy možno se vyplatiti; trpěti, pykati za něco: *foedus l. V* odpykati za porušení smlouvy; *magna luis commissa V*; přenes. *ut luendis periculis publicis piacula simus L* abychom byli (smírnou) obětí k odvrácení nebezpečí; 2) spec. odčiniti zaplacením, zaplatiti: *aes alienum l. Cu*; zejm. *poenam* n. *poenas l.* vl. zaplatiti pokutu, odt. vůb. býti trestán, vytrpěti trest; *capite poenas l. T* zaplatiti to smrtí; odt. basn. *crudele luisti supplicium V* krutým jsi odpykal trestem; *exsilium poenam* (doplňk.) *luebat O* pykal vyhnanstvím za trest *O.*

2. luō odvozeno z komposit. s *lavo* (jako *abluo, diluo*) mýti (pozd.).

lupa, *ae, f.* [*lupus*] vlčice; metaf. nevěstka, děvka.

lupānar, *āris, n.* [*lupa*] nevěstčinec.

lupātus, *a, um* [*lupus*] opatřený (vlčími, jako vlk) zuby, zubovatý, zubatý: *lupatis frenis H*: subst. **lupātī,** *ōrum, m.* (sc. *freni*) n. **lupāta,** *ōrum, n.* (sc. *frena*) tvrdé udidlo.

Lupercal viz *Lupercus.*

Lupercus, *ī, m.* [*lupus* a *arceo*, vl. odvratitel vlků?] luperk, člen družstva pro kult boha Fauna (v. t.); *Luperci* byli dvojí, *Quinctiales* a *Fabiani* (družstvo *L. Iulii*, zřízené na počest Caesarovu, k němuž náležel i Antonius, bylo brzy zrušeno); o svátku Faunově (zv. **Lupercālia,** *ium* n. *iōrum, n.*, též *Lupercal ludicrum L* svátek luperků), jehož střediskem byla Faunova jeskyně (**Lupercal,** *ālis, n.*) na sev.-záp. svahu Palatina, slaveném 15. února, po obřadech značících očišťování a smiřování běželi nazí luperkové, opásaní jen kozlími kožemi, kolem Palatinu a mrskali každého na potkání řeménky (*februa*, v. t.) pro štěstí a zejména ženy, aby byly plodné.

Lupia (n. **Luppia**), *ae, f.* (?) přítok dolního Rýnu s pravé strany, nyn. Lippe.

lupīnus, *a, um* [*lupus*] vlčí; subst. **lupīnus,** *ī, m.* n. **lupīnum,** *ī, n.* vlčí bob n. hrách, škrkavičník; děti při hře a herci na jevišti užívali bobů jako ‚peněz', odt. *nec ignorat, quid distent aera lupinis H* (asi = ‚jaký jest rozdíl mezi zlatem a pozlátkem', t. j. zná cenu svého daru).

1. lupus, ī, *m.* [sr. *λύκος*, ‚vlk', Wolf; pův. **luqus* z **ulqus*] 1) vlk, zvíře významné v bájích a pověrách: *lupi Moerim videre priores V* (na koho se vlk př nenadálém setkání nejdříve podívá, ten prý na chvíli oněmí); – přísl. *l. in fabula C* ‚my o vlku a vlk za humny'; *hac urguet l., hac canis H*; *l. custos ovium C* srov. kozel zahradníkem; – spec. *l. in virum solitus vultus mutare ferinos O* (t. j. vlkodlak, v jehož existenc od pradávna bylo věřeno); 2) přenes. a) tvrdé udidlo (= *frenum lupatum*) *O*; b) (železný) hák: *lupi ferrei L*; 3) druh ryb, okoun mořský, šlích: *l. Tiberinus H.*

2. Lupus, vlastní jméno mužské: zejm. 1) *L. Cornelius Lentulus Lupus*, konsul r. 156 př. Kr., proti němuž prudce útočil Lucilius ve svých satirách *C H*; 2) viz *Rutilius.*

lūridus, *a, um* [sro. *χλωρός*] bledožlutý, žlutavý, zažloutlý, bledý: meton. *l. horror O* bledá hrůza; *lurida aconita O* (t. j. působící smrtelnou bledost).

luscinia, *ae, f.* [— *cano*] slavík.

luscus, *a, um* mhouřící jedno oko; jednooký.

lūsiō, *ōnis, f.* [*ludo*] hraní, hra: *in ludum* (do školy) *discendi, non lusionis C.*

Lūsitānia, *ae, f.* jihozáp. část poloostrova pyrenejského, asi nyn. Portugalsko; adj. **Lūsitānus,** *a, um* lusitanský; subst. **Lūsitānī,** *ōrum, m.* Lusitané.

lūsor, *ōris, m.* [*ludo*] hráč; metaf. *l. amorum O* básník milostných hříček.

lūstrālis, *e* [2. *lustrum*] 1) očistný, smírný, náležející k očistné, smírné oběti: *l. aqua O*; *lustralia exta V*; 2) vždy po pěti letech se opakující, pětiletý: *lustrale certamen T.*

1. lustrātiō, *ōnis, f.* [1. *lustrum*] přebývání v doupěti: *silvestres cursus lustrationesque pati C.*

2. lūstrātiō, *ōnis, f.* [2. *lustro*] 1) očišťování, očista, smírná slavnost, lustrace: *l.* byl důležitý úkon náboženský, jímž byl jistý předmět (město, národ, vojsko, loďstvo, pole) očišťován od vědomé n. nevědomé poskvrny, smiřován s božstvem a uváděn znova pod jeho ochranu; při *l.* bylo užíváno různých očistných prostředků, jako vody, ohně, kuřidel a žertva byla voděna kolem očišťovaného objektu; lustrace byly pravidelné (viz *lustrum*) a mimořádné (ku př. při prodigiích); 2) synekd. a) (od lustrace vojska, spojené s přehlídkou) přehlížení, obcházení: *l. municipiorum C*; b) *solis l. C* dráha.

1. lūstrō, *āre, āvī, ātum* [od * *lūstrum* osvícení k *luceo*] osvěcovati: (*Aurora*) *lustrabat lampade terras V.*

2. lūstrō, *āre, āvī, ātum* [2. *lustrum*] 1) vl. očišťovati (a smiřovati; o významu viz *lustratio*), posvěcovati: *l. agros, urbem L, exercitum CT, classem L*; *lustrata suovetaurilibus area* (sc. *Capitolii*) *T*; (básn.) med. *lustramur Iovi* (dat. pro osp.) *V* t. j. konáme smírnou oběť Jovovi; 2) synekd. a) konati přehlídku vojska, přehlížeti: *l. exercitum*; – přenes. prohlížeti, pozorovati; dohlížeti, hleděti, zírati na něco: *totum lustrabat lumine corpus V*; *Sol, qui terrarum opera lustras V* (= *Ἥλιός θ', ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις* u Homera); *vestigia lustrat V* hledá = jde po stopě; odt. *l. animo alqd C* zkoumati, uvažovati; b) obcházeti něco: *ignem lustravere in equis V* objeli; *l. choro alqm V* tančiti kolem někoho; *stella lustrat orbem C* prochází kruhem; odt. v. b. procházeti něco, něčím: *ultimas terras lustrasse Pythagoran C*; *l. navibus aequor V* přeplouti; – přenes. *multa alia victrix nostra lustravit manus* básn. *C* mnoho vykonala; *pericula V* přestáti.

1. lustrum, ī, *n.* [* *lu-strom*, srov. *lutum, lues, λῦμα*] vl. močál, kaluž; ob. brloh, doupě, peleš zvěře; meton. houština: *per devia lustra vagantes O*; metaf. brloh, nevěstčinec: *ex tenebris lustrorum C.* – Podle jiných výkl. totožné s **2. lūstrum.**

2. lūstrum, ī, *n.* [*lavo*; srov. 2. *luo*] 1) vl. očišťování (očista, smírná slavnost, lustrace) občanstva, shromážděného jako *exercitus* na poli Martově, konané od censora, losem určeného, každých 5 let jako závěrečný akt censu; žertvou byla při něm *suovetaurilia* (v. t.); o významu viz *lustratio*: *l. condere L* (význ. *peragere*) provésti smírnou slavnost = dokončiti census; 2) meton. pětiletí,

lustrum; básn. *circa lustra decem flectere mollibus iam durum* (t. t. II 2) a)) *imperiis H* skoro padesátiletého, padesátníka; vůb. léta: *veniet lustris labentibus aetas V.*

lūsus, *ūs, m.* [*ludo*] hraní, pohrávání, hra: hend ad. *per lusum atque lasciviam L* ve skotačivé rozpustilosti; zábava: *lusus gravitate carentes O*; přenes. žertování, žert; hříčka: *lusibus advertere numen ineptis O.*

Lutātius, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1) *C. Lutatius Catulus,* zvítězil jako konsul r. 241 př. Kr. nad Kathagiňany u Aegatských ostrovů; 2) *Q. Lutatius Catulus,* konsul r. 202 př. Kr., porazil spolu s Mariem Cimbry u Vercell na t. zv. polích Raudských r. 201; účastnil se činně války se spojenci; za války občanské, podlehnuv s optimaty Mariovi, skončil sebevraždou (r. 87); muž vzdělaný, řečník a spisovatel; 3) *Q. Lutatius Catulus Capitolinus* (syn předešl.), přívrženec optimatů, jeden ze soudců Verrových; zasvětil obnovený chrám na Kapitoliu (odt. přijmení); odpůrce moci Pompejovy, Caesarův a Katilinův.

lūteolus, *a, um* [demin. od *luteus*] žlutavý, žlutý.

Lutētia, *ae, f.* (*L. Parisiorum*) nyn. Paříž.

1. luteus, *a, um* [1. *lutum*] 1) vl. a) zbláta: *luteum opus O* (= vlaštovčí hnízdo); jílovitý: *Rheni luteum caput H*; b) zablácený; 2) metaf. bezcenný, ničemný, daremný: *luteum negotium C* bezcenná věc.

2. lūteus, *a, um* [2. *lutum*] vl. zbarvený resedou; žlutý, žlutavý, zažloutlý, nažloutlý: *lutea Aurora V O* (srov. u Homera Ἠὼς κροκόπεπλος); *l. pallor H.*

lutulentus, *a, um* [1. *lutum*] zablácený, blátivý, zamazaný: *lutulenta palma H*; *diluvio tellus lutulenta recenti O* rozbahněná potopou; – obr. o slohu: *cum flueret l. H* když jeho tok je kalný (t. j. chybuje proti ‚čistotě'); přenes. nečistý, oškliv ý, hnusný, šeredný: *lutulenta vitia C.*

1. lutum, *ī, n.* [srov. *lues,* 1. *lustrum,* λῦμα] bláto, bahno; hlína, jíl: obr. *o tenebrae, l., sordes C* (= neřád).

2. lūtum, *ī, n.* ryt, žlutinka, reseda barvířská (*Reseda luteola*); meton. žlutost, žluť.

lūx, *lūcis, f.* (abl. význ. lokál. *lūcī* s'arolat. *m.*) [z koř. * *leuk—,* srov. λευκός, λεύσσω, něm. Licht, čes louč] 1) v. b. světlo a) *l. longe alia est solis quam lychnorum C*; zejm. světlo sluneční: *auctor lucis O* (= Apollon); *aestiva l. V* letní paprsky; (básn.) (*equi*) *lucem naribus efflant V* oheň; b) svit, lesk, záře, třpyt: *luce coruscus aëna* (v. t.) *V*; obr. *honoris l. C* (sm. sláva); c) přenes. sm. jasnost, objasnění, vysvětlení: (*sententiae*) *lucem auctoris desiderant C*; *parum claris lucem dare H*; 2) spec. a) (denní) světlo: *ante lucem* přede dnem; *sub lucem* na úsvitě, k ránu; *in lucem* do rána, do bílého dne; *prima luce* za svítání; *luce* n. *luci* ve dne; – odt. meton. α) den: *centesima l. est haec ab interitu P. Clodi et altera C*; β) světlo života, světlo světa, život: *edi in lucem* spatřiti světlo světa; *animus lucis contemptor V*; γ) světlo veřejnosti, veřejnost: *Isocrates forensi* (v. t.) *luce caruit C*; *in luce atque in oculis civium C*; b) světlo zraku, zrak, oko (oči): *damnum lucis ademptae O*; 3) metaf. a) okrasa, chlouba, ‚hvězda': *urbs, l. orbis terrarum C*; b) spása, hvězda spásy, štěstí: *lucem afferre rei publicae C*; *l. quaedam affulsisse civitati visa est L*; c) (o osobě) *mea l.* má hvězdo, má duše; odt. *gemina simul luce carere O* (t. j. života a milenky).

luxuria, *ae, f.* i **luxuriēs,** *ēī, f.* [*luxus*] bujnost; 1) vl. bujný vzrůst: *l. se getum V*; *luxuriem premit O*; 2) metaf. a) sm zbujnělost, nemírnost: *haec victoria in haud salubrem luxuriam vertit* (zvrhlo se) *L*; b) přepych, záliba v přepychu; marnotratnost, rozmařilost (jako vlastnost, srov. *luxus*); hýřivost, prostopášnost, zhýralost: meton. *exercitum collectum ex agresti luxuria C* z venkovských rozmařilců; obr. *motum et luxuriem addidit arti tibicen H* změkčilost.

luxuriō, *āre, āvī, ātum,* pozd. též dep. **luxurior,** *ārī, ātus sum* [*luxuria*] bujeti; 1) zvl. bujně růsti: *seges luxuriabit O*; – obr. *luxuriat toris pectus V*; *membra luxuriant O* (plností) bujejí, kypí;

subst. *luxuriantia compescet H* bujné výhonky; 2) býti bujný a) bujně skákati, dováděti: (*equus*) *fremit luxurians V*; *in pratis luxuriat pecus*; b) metaf. bujně n. nemírně si vésti, zbujněti: *laeta principia magistratus eius nimis luxuriavere L*; spec býti rozmařilý, prostopášný, hýřiti.

luxuriōsē, adv. [*luxuriosus*] bujně, nezřízeně; rozmařile, prostopášně, zhýrale.

luxuriōsus, *a, um* [*luxuria*] bujný; 1) vl. *luxuriosa frumenta* u *C*; 2) metaf. a) sm. nemírný, přílišný, nezřízený: *luxuriosa laetitia L*; b) spec. α) marnotratný, rozmařilý, rozkošnický, zhýralý, prostopášný; β) milovný přepychu, nádhery; o věcech: nádherný.

luxus, *ūs* (dat. *ūī*, též *ū*), *m.* bujnost; 1) vl. u rostlin; obr. *nimio ne luxu obtunsior usus sit geniali arvo V* ztučněním; 2) metaf. a) rozmařilost o jednání (srov. *luxuria*), hýřivost, prostopášnost, zhýralost: *nimio luxu fluere L* tonouti v rozmařilosti; b) (bez přihany) nádhera, přepych, bohatost: hendiad. *in convivio* (v. t.) *luxuque L*; *regalis l. V*.

Lyaeus, *ī*, *m.* [*λυαῖος* = vyprostitel, osvoboditel] příjmení boha Dionysa jako dárce vína, jež osvobozuje od starostí: *pater L. V*; = meton. α) subst. Bakchův mok = víno: *uda Lyaeo tempora H*; β) adj. Bakchův = vinný: *latex L. V*.

Lycabās, (*antis*), *m.* [*λυκάβας* rok, podle jednoho (pochybného) výkl. vl. doba, po kterou vrah musil jako vyhnanec (*λύκος*) pobývati mimo vlast] vlastní jméno mužské O.

Lycaeus, *ī*, *m.* [sc. *mons*, *Λύκαιον ὄρος*] pohoří v jihozáp. Arkadii, zasvěcené Diovi a Panovi; adj. **Lycaeus,** *a, um* lykajský.

Lycambēs, *ae*, *m.* [*Λυκάμβης*] parský šlechtic, otec Neobuly, o niž se ucházel Archilochos; jedovaté verše odmítnutého básníka dohnaly prý jej i jeho dceru k zoufalství.

Lycāōn, *onis*, *m.* [*Λυκάων*] mythický král v Arkadii, jejž Zeus proměnil ve vlka za to, že jemu jako hostu předložil lidské maso; jeho dcera byla nymfa Kallisto (v. t.), jež odtud sluje **Lycāonis,** *idis*, *f.* [*Λυκαονίς*] dcera Lykaonova; = přenes. sm. *Lycaonides* vnuk Lykaonův, t. Arkas (v. t.): *tertia post nonas removere Lycaona Phoebe fertur O*; adj. **Lycāonius,** *a, um* Lykaonův: *Lycaonia mensa O*; *Lycaonio sub axe O* pod severním nebem (poněvadž Kallisto byla proměněna v souhvězdí Velkého medvěda).

Lycāonēs, *um*, *m.* Lykaonové v Malé Asii, sev. od pohoří Tauru (město Ikonion); adj. **Lycāonius,** *a, um* lykaonský; subst. **Lycāonia,** *ae*, *f.* (*Λυκαονία*) země Lykaonie.

Lycēum n. **Lycium,** *ī*, *n.* [*Λύκειον*] posvátný okres v Athenách, zasvěcený Apollonu Lykeiovi (*Λύκειος*) s gymnasiem, ve kterém učil Aristoteles po 13 let; = přenes. gymnasium v tuskulské ville Ciceronově *C*.

Lychnidum, *ī n.* n. **Lychnidus,** *ī*, *f.* město a pevnost v již. Illyrii na břehu stejnojmenného jezera *L*.

lychnūchus, *ī*, *m.* [*λυχνοῦχος*] svícen, kandelábr.

lychnus, *ī*, *m.* [*λύχνος*] kahan, svítilna, lampa.

Lycia, *ae*, *f.* [*Λυκία*] Lykie, krajina na jihozáp. pobřeží Malé Asie; adj. **Lycius,** *a, um* lykijský: *Lyciae catervae H* (spojenci Trojanů pod vedením Glauka a Sarpedona); *L. deus Pr* = Apollon, jenž měl v lykijském městě Patarech slavnou věštírnu; odt. *Lyciae sortes V*; subst. **Lycii,** *ōrum*, *m.* Lykiové, Lyčané.

Lycium viz *Lyceum*.

Lycomēdēs, *is*, *m.* [*Λυκομήδης*] král na ostrově Skyru, u něhož se Achilleus v přestrojení skrýval, otec Deidameiin, s níž měl Achilleus syna Neoptolema.

Lycōris, *idis*, *f.* (acc. *Lycorida O*, voc. *Lycori V*) [*Λυκωρίς*] pseudonym herečky jménem *Cytheris*, propuštěnky senátora Volumnia Eutrapela (odt. též *Volumnia*), jež byla milenkou básníka Galla (před tím triumvira Antonia) a zdrojem jeho poesie.

Lycormās, *ae*, *m.* [*Λυκόρμας*] 1) řeka v Aitolii, pozd. Euenos; 2) vlastní jméno mužské *O*.

Lycōtas, *ae, m.* [*λύκος* a *οὖς*] 1) vlastní jméno mužské *Pr* (= snad *Postumus*); 2) jméno Kenta ura *O.*

Lyctius, *a, um* [*Lyctus* (*Λύκτος*) město na Kretě] lyktský, z Lyktu; básn. = kretský.

Lycūrgus, *ī, m.* [*Λυκοῦργος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) mythický král thráckých Edonů, protivník Dionysův, začež potrestán šílenstvím; 2) zákonodárce spartský; 3) athenský řečník za doby Demosthenovy, jenž vynikl poctivostí při spravování obecního jmění, snahou o kulturní zvelebení Athen a přísností, se kterou stíhal provinění proti obci; odt. adj subst. **Lycurgēī,** *ōrum, m.* lidé (přísní) jako Lykurgos, o jedn. os. druhý Lykurg *C.*

Lycus, *ī, m.* [*Λύκος*] 1) vlastní jméno mužské, zejm. otec Thrasybulův *N*; 2) jméno několika řek v Malé Asii, zejm. přítok Maiandra ve Frygii.

Lȳdia, *ae, f.* [*Λυδία*] 1) krajina uprostřed záp. pobřeží Malé Asie (hlav. město Sardy); adj. **Lȳdius,** básn. též **Lȳdus,** *a, um* lydský; básn. též sm. etruský, podle pověsti, že Lydové přišli pod vedením Tyrrhenovým do Italie a usadili se v pozd. Etrurii: *Lydius Thybris V*; subst. **Lȳdī,** *ōrum, m.* Lydové, básn. = Etruskové: *Lydorum manus V*; 2) vlastní jméno ženské, oblíbené v římských básních milostných *H.*

Lygiī, *ōrum, m.* germánský kmen mezi horní Vislou a Odrou *T.*

lympha (starolat. **lumpa**), *ae, f.* [*νύμφη*] 1) vl. vodní víla, nymfa (*Lumpae* v kultu později stotožněny s řec. nymfami): *Gnatia lymphis iratis exstructa H* (t. j. mající nedostatek vody); 2) meton. (čistá) voda, zvl. pramenitá n. říčná, pl. i sg. coll. vlny: *l. fugax H.*

lymphāticus a **lymphātus,** *a, um* [*lympha*] stižený hněvem vodních vil, t. zachvácený odporem proti vodě, t. j. vzteklý, pominulý (dle jedné ze známek vztekliny; srov. u hesla 2. *formido*: *aquae formidatae*), (přenes.) šílený: *lymphata mens Cat H*; *lymphaticus pavor L.*

Lyncēstae, *ārum, m.* [*Λυγκησταί*] kmen v sev.-záp. Makedonii v krajině zv. Lynkestis; adj. **Lyncēstius,** *a, um* lynkestský: *L. amnis O* v Lynkestidě (s vodou nakyslé chuti, účinkující opojně jako víno).

Lynceus, *eī m.* (gen. *Lyncei H*, acc. *Lyncea V*, voc. *Lynceu Pr O*) [*Λυγκεύς*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) messenský heros, syn Afareův, pověstný bystrým zrakem; účastnil se výpravy Argonautů a kalydonského lovu; usmrcen v boji s Dioskury (viz i *Leucippos*): přenes *quis est tam L. C* (kdo má tak bystrý zrak); *Lyncei contemplari oculis H*; adj. **Lyncēus,** *a, um* Lynkeův; 2) jeden z 50 synů Aigyptových, choť Hypermestřin; patron. **Lyncīdes,** *ae, m.* potomek Lynkeův *O*, t. Perseus, vnuk Akrisia, vnuka Lynkeova; 3) druh Aeneův *V.*

Lyncus, *ī, m.* [*Λύγκος*] 1) král skythský, proměněný od Demetry v rysa (*λύγξ*) *O*; 2) město v sev.-záp. Makedonii v krajině zv. Lynkestis *L.*

lynx, *lyncis, m.* i *f.* (gen. pl. *lyncum O*, acc. *lyncas HO*) [*λύγξ*] rys, zvíře Bakchovo.

lyra, *ae, f.* [*λύρα*] 1) lyra, hudební nástroj strunový; 2) meton. lyrické básnictví, lyrická báseň, píseň: *non hoc iocosae conveniet lyrae H*; 3) přenes. souhvězdí *Lyra*, dle pověsti proměněná lyra Orfeova

Lyrcēus, *a, um* (*Lyrceum, ī, n.* [*Λύρκειον* sc. *ὄρος*] pohoří na vých. hranici Arkadie) lyrkejský: *Lyrcea arva O.*

lyricus, *a, um* [*λυρικός*] náležející k lyře, lyrický: *soni lyrici O* lyry; *l. senex O* starý mistr lyry (t. Anakreon); subst. **lyricī,** *ōrum, m.* lyričtí básníci *Plin*; **lyrica,** *ōrum, n.* lyrické básně, písně *Plin.*

lyristēs, *ae, m.* [*λυριστής*] hráč na lyru, v. b. hudebník *Plin.*

Lyrnēsus i **Lyrnēssus,** *ī, f.* [*Λυρνησσός*] město v Troadě, odkud ukořistil Achilleus Briseovnu, jež odt. sluje **Lyrnēsis,** *idis* (voc. *Lyrnesi O*), *f.* Lyrnesanka, dívka z Lyrnesu *O*; adj. **Lyrnēsius,** *a, um* lyrneský, z Lyrnesu.

Lȳsander, *drī, m.* [*Λύσανδρος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) chrabrý a zároveň lstivý vojevůdce spartský ve válce peloponneské; porazil Atheňany u Aigospotamů a dal jim vládu 30 tyranů; padl ve srážce s Thebany u Haliar-

tu r. 395; 2) spartský efor, podporovatel krále Agida IV. v jeho snahách o znovuzřízení ústavy Lykurgovy (r. 242 př. Kr.).

Lȳsiās, *ae, m.* [*Λυσίας*] jeden z dekady attických řečníků (asi 450—370), zakladatel atticismu, prostého, střízlivého slohu řečnického.

Lȳsimachīa, *ae, f.* [*Λυσιμάχεια*] jméno několika měst, zejm. město na thrackém Chersonesu, založené od Lysimacha; adj. subst. **Lȳsimachīēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Lysimachie.

Lȳsimachus, *ī, m.* [*Λυσίμαχος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) otec Aristeidův; 2) vojevůdce Alexandra Velikého, po jehož smrti se stal králem Thrakie; r. 281 byl od Seleuka Nikatora poražen, padl v boji a jeho říše se rozpadla.

Lȳsippus, *ī, m.* [*Λύσιππος*] zejm. *L.* ze Sikyonu, slavný kovolijec řecký za doby Alexandra Velikého.

Lȳsis, *idis* (acc. *im*), *m.* [*Λῦσις*] 1) pythogorovec z Tarentu, učitel Epameinondův; 2) říčka v Malé Asii *L*

Lȳsithoë, *ēs, f.* [*Λυσιθόη*] dcera Okeanova, dle jedné pověsti matka Herakleova *C.*

M

M jako zkratek značí: 1) předejmení *Marcus*, **M'** = *Manius*; 2) číslo 1000 (podle slova *mille*).

Macareus, *eī, m.* [*Μακαρεύς*] 1) syn Aiolův, bratr Kanačin; odt. **Macarēis,** *idis, f.* [*Μακαρηίς*] dcera jeho Isse; 2) druh Odysseův; 3) Lapith.

Maccius, *a* rod říms., z něhož poch básník Plautus.

Macedō, *onis, m.* [*Μακεδών*] (acc. pl. *Macedonas*) Makedon, pl. Makedonové, národ sev. od Řecka; *Macedonum robur L* sbory po způsobu maked. vyzbrojené; *Macedones Cadueni T* osada maked. ve Frygii; adj. **Macedonius,** *a, um* [*Μακεδόνιος*] makedonský: *sarissa O*; **Macedonicus,** *a. um* [*Μακεδονικός*]: *mare L* moře Egejské mezi Makedonií a Thrakií; jako čestné příjm. Q. Caecilia Metella, jenž 146 učinil Makedonii provincií římskou; **Macĕdonia,** *ae, f.* (-ē-*O*) Makedonie, země na sev. od Řecka, poč. od hory Olympu, pův. až k řece Strymonu.

Macella, *ae, f.* [*Μάκελλα*] městečko na Sicilii již. od Segesty.

macellum, *ī, n.* a) pův. trh, tržnice zvl. na maso, masné krámy: *annonam in macello cariorem fore C* ceně masa přiskočí, maso bude dražší; b) přenes. *barathrum macelli H* nenasytný jícen trhu (o nenasytovi).

macer, *macra, macrum* [srov. *μακρός*, něm. mager] hubený; *taurus V, turdi H*; *homo H*; přenes. *solum C* půda hubená, špatná; jako jméno rodové: *C. Licinius M.* dějepisec a řečník, trib. lidu r. 73; *Aemilius M.* didakt. básník z Verony, starší Vergilia; *Aemilius M.* básník ep., přítel Ovidiův.

māceria, *ae, f.* [srov. *macero*] plot, ohrada, ohrazení, zvl. z hlíny promíšené, pozd. též z cihel n. kamení: zeď.

mācerō, *āre, āvī, ātum* [srov. *μάσσω*, mačkati] měkčiti (zvl. ponořením do tekutiny nebo máčením); přenes. o lidech: seslabovati, křehkým činiti, vysilovati: *fame alqm L, siti Cu; desiderio L*: *ignibus macerari H* býti stravován.

machaero-phoros, *ī, m.* [*μαχαιροφόρος*] nosič šavle, služebný průvodce.

Māchanidās, *ae, m.* [*Μαχανίδας*] samovládce lakedaimonský 208 př. K.

Machāōn, *onis, m.* [*Μαχάων*] rek a lékař achajský před Trojou, syn Asklepiův; adj. **Machāonius,** *a, um* Machaonův, machaonský: *artes O.*

māchina, *ae, f.* [z dorského *μᾱχανᾱ́* = *μηχάνη*] a) stroj, umělé zařízení za účelem nějaké práce: *M. Regulus, quem ... illigatum in machina vigilando necaverunt C* jejž usmrtili přivázavše jej k stroji, jenž mu nedovoloval spáti; zvl.

válec, páka k posunování a zdvihání; *lapis apportandus fuit machina sua*; *trahunt siccas machinae carinas H*; stroj dobývací n. obléhací: *machinis oppidum expugnare S*; odt. *machina ventura desuper urbi V* stroj, jenž chce přijíti na záhubu města; **b)** přenes. umělé zařízení k oklamání někoho, lstivý výmysl, úskok, lest: *dolus aut m. C.*

māchināmentum, ī, *n.* stroj, přístroj, zvl. dobývací.

māchinātiō, ōnis, *f.* [*machinor*] **a)** strojové zařízení, mechanismus, hybná síla: *cum machinatione quadam moveri aliquid videmus C; data est quibusdam (bestiis) machinatio quaedam C.* **b)** stroj, přístroj: *navalis Cs* stroj k posunování lodí; *aquam machinationibus ex mari expromere Hirt* stroj čerpací; stroj dobývací: *locus machinationibus importunus S; vineae et alia machinationum genera L; machinationem instituere Cs.*

māchinātor, ōris, *m.* [*machinor*] **a)** stavitel strojů, mechanik: *inventor ac m. bellicorum tormentorum L; m. doli Epeus V* stavitel podvodného koně; *magistris et machinatoribus Severo et Celere (domum exstruxit) T* dle plánů a za vedení S. a C.; **b)** strůjce, původce: *omnium C, harum omnium rerum C, horum omnium scelerum C; belli L.*

māchinor, ārī, ātus sum [*machina*] zaříditi, vymysliti, provésti, vytvořiti: *opera ad usum orationis C*; zosnovati, nastrojiti: *necem alci L; indicium S; pestem alci, in alqm C, perniciem senatoribus S*; part. perf. někdy ve sm. passiv.: *indicium a P. A. machinatum S.*

maciēs, ēī, *f.* [*macer*] hubenost; přenes. o oseni *O* chudost; o slohu *T* suchopárnost; *m. incubuit terris H* úbytě, souchotiny; *macie confecta suprema forma viri V* muž hladem zcela zmořený.

Macra, ae, *m.* [*ὁ Μάκρης*] pohraniční řeka mezi Etrurií a Ligurskem, nyn. Magra.

Macra *cōmē* [*Μακρὰ κώμη*] ves na hranicích thessalských v Lokridě.

macrēscō, *ere*, —, — [inchoat. od *macer*, * *maceo*] hubeněti, hubnouti.

Macrī *campī* ‚Dlouhé Lány', rovina v Gallii předalpské.

Macris, *idis*, *f.* [*Μακρίς*] ostrov v moři Egejském naproti mysu Myonnesu.

Macrō, ōnis, *m.* [*Μάκρων*] náčelník praetorianů, oblíbenec Tiberiův † za Caliguly.

Macrochīr, *īros*, *m.* [*Μακρόχειρ*] ‚Dlouhoruký', příjmení Artaxerxa I.

mactō, *āre, āvī, ātum* [*mactus*] **1)** zvelebovati, obohacovati, uctívati: *honōre alqm C*; zvl. uctívali bohy obětí, odt. **2)** obětovati: *lectas bidentes V*; zabíti: *iuvencos O, hostiam H*; přenes. obětovati, utratiti, zničiti někoho: *Penthea O, (ego) mactatus essem C*; *mactandum tradere alqm alci C* jako (nutnou) oběť vydati; trestati, *hostes suppliciis C.*

mactus, *a, um* [vl. part. perf. od **mago* rozmnožovati, zvelebovati] užív. jen tv. *macte* a *macti* pův. v mluvě nábož. zvelíčený, zvelebený, poctěný, oslavený, obyč. voc. *macte esto!* přijmi zavděk, budiž ti k libosti! pak jako zvolání vůči lidem: buď zdráv! sláva! na zdar! výborně! zdař bůh! *macte virtute diligentiaque esto L* zdar tvé zdatnosti a pečlivosti!; *macte esto virtute H* zdar tvé ctnosti!; *vos macti virtute estote Cu*; t. z absol. *macte!* nazdar!

macula, *ae*, *f.* **a)** skvrna, zvl. jinobarevná na kůži: *bos maculis insignis V*; *maculae pellesque T* skvrnité kůže; **b)** skvrna na těle nebo na šatě: *corporis m. naevus C*; *maculas de vestibus auferre O*; **c)** oko, díra na síti: *retia maculis distincta O*; *reticulum minutis maculis C* sítka s drobnými oky; **d)** přenes. eth. skvrna = hanba: *delenda est vobis illa m. C, m. regni publicati C; adulescentiae maculae C.*

maculō, *āre, āvī, ātum* [*macula*] poskvrniti, potřísniti *alqd alqa re*; též přenes. = zhanobiti, zneuctíti.

maculōsus, *a, um* [*macula*] skvrnitý: *maculosae tegmine lyncis V, vellus O*; se skvrnami, zašpiněný: *vestis C, arena O*; přenes. eth. pošpiněný = zneuctěný, poskvrněný: *vir omni dedecore m. T*; *nefas H* zneuctívající neřest.

madefaciō, *ere, fēcī, factum*, pass. ***madefiō*** [*madeo*] vlhkým učiniti, zvlhčiti,

navlhčiti: *herbas V*; *Graeciam sanguine C*, *gladii sanguine madefacti C* meče krví zbrocené, pod. *terra cruore O*.

madeō, *ēre*, *uī*, — [*μαδᾶν* rozplývám se] **a)** býti vlhký n. mokrý: *madebunt parietes C*; *genae tristi imbre Cat*; velmi často part. *madens*, *tis* vlhký, mokrý: *campi T*, *coma C*, *terrae*, *nix O*; **b)** měknouti, rozplývati se: *igni exiguo V*; **c)** přetékati, býti pln: *Socraticis sermonibus H*; **d)** meton. býti opilý: *festa luce m. Tib.*

madēscō, *ere*, *maduī*, — [inchoat. od *madeo*] vlhnouti: *semusta robora V*, *tellus nubibus O*, *aspergine pennae O*.

madidus, *a*, *um* [*madeo*] vlhký, mokrý; *glebae auro O* nasycené, plné zlata.

mador, *ōris*, *m.* vlhko, mokro.

Maduatēnī, *ōrum*, *m.* národ v sev. Thrákii.

Madytos, *ī*, *f.* [*Μάδυτος*] přístavní městečko na thrác. Chersonesu u Sestu.

Maeander, *drī*, též **Maeandros**, *drī*, *m.* [*Μαίανδρος*] Maiandros, řeka v Ionii ústící u Mileta a tvořící nesčetné množství záhybů; odt. jako appellat. = záhyb, oklika; *quos tu maeandros .. quaesisti? C*; dle pak lem na šatě, ozdoba tohoto tvaru, maeander: *quam* (*chlamydem*) *plurima circum purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit V*; adj **Maeandrius**, *a*, *um* Maiandrův: *unda Pr*; *iuvenis O* = Kaunos, vnuk boha této řeky.

Maecēnās, *ātis*, *m.* jm. rodové původu etrurského. Nejznámější C. Cilnius M., rytíř říms., přítel Augustův a příznivec básníků své doby, zvl. Vergilia a Horatia, † 8 př. K.

Maecius, *a* rod římský, z něhož byl *Sp. Maecius Tarpa*, kritik dramat. děl za doby Augustovy; *Maecia tribus* čtvrt římská; *ad Maecium* osada u Lanuvia asi dle něj. Maecia nazvaná.

Maedī, *ōrum*, *m.* [*Μαῖδοι*] národ thrácký na hranicích makedonských na lev. břehu Strymona; adj. **Maedicus**, *a*, *um* maedský, a subst. **Maedica**, *ae*, *f.* země Maedů.

Maelius, *a* rod říms., z něhož nejznámější *Sp. Maelius*, jenž byv obviněn, že baží po samovládě, byl na rozkaz diktatora L. Quinctia Cincinnata usmrcen Servilicm Ahalou; *Sp. M.* tribun lidu 435; *Q. M.* r. 321 účastník smlouvy kaudijské; adj. **Maeliānus**, *a*, *um* Maeliův: *caedes L*; subst. **Maeliānī**, *ōrum*, *m.* stoupenci Maeliovi.

maena, *ae*, *f.* [*μαίνη*] malá rybka mořská z rodu ostnoploutvých, jejíž nepříliš chutné maso bylo pokrmem chudiny.

Maenala, *ōrum*, *n.* n. **Maenalus**, *ī*, *m.* [*Μαίναλος*] pohoří v Arkadii od Megalopole k Tegei, Panovi zasvěcené; adj. **Maenalius**, *a*, *um* mainalský n. arkadský: *deus O* = Pan; *Arctos O* = Kallisto; *versus V* o písni pastýřské; **Maenalis**, *idis*, *f.* mainalský: *ursa O*; *ora O* = Arkadie; *nympha O* = Karmenta (pocházející otcem svým Euandrem z Arkadie).

Maenas, *adis*, *f.* [*Μαινάς*] bakchantka, mainadka; u *Pr* o Kassandře jako věštkyni bohem nadšené.

Maenius, *a* rod říms. 1) *C. M.* kons. 338 bojoval šťastně spolu s Kamillem proti Antiu, začež mu postaven sloup na foru *columna Maenia*; 2) *M.* vrstevník Luciliův, známý hýřil, jenž prodal dům svůj na foru Katonovi, vymínil si však jeden sloup, aby se mohl dívati na zápasy gladiatorské; 3) tribun lidu 286, dle něhož *lex Maenia*; adj. **Maeniānus**, *a*, *um*, subst. **Maeniānum**, *ī*, *n.* balkon, arkýř. (Maenius 1) jako censor stavěl na dom ch na foru první balkony).

Maeones, *um*, *m.* [*Μαίονες*] obyvatelé Lydie Maeonové; adj. **Maeonius**, *a*, *um*, **a)** maeonský: *Bacchus V*, *rex V*; *ripae O*; *senex*, *vates O* = Homér; *carmen H chartae O* poesie homérská; **b)** etrurský: *nautae O*; **Maeonidēs**, *ae*, *m.* = Homér; **Maeonis**, *idis*, *f.* = Lydka, zejm. Arachne n. Omfale.

Maeonia, *ae*, *f.* krajina Maeonů, Maeonie = 1) Lydie *O*; 2) Etrurie *V* (pon. byla z Lydie zalidněna).

Maeōtae, *ārum*, *m.* [*Μαιῶται*] národ skythský u moře Azovského, jež nazývá se **Maeōtis** (-*āēō- O*), (*id*)*is*, *f.* [*Μαιῶτις λίμνη*]; odt. obyv. slují též **Maeōtidae**, *ārum*, *m.* [*Μαιωτίδαι*]; adj. **Maeōtius** a **Maeōticus**, *a*, *um* maiotský: *tellus V* = Krym; u řím básn. často značí studený sever.

Maera, *ae, f.* [*Μαίρα*] žena ve psa proměněná.

maereō, *ēre,* — a) zarmoucen býti, truchliti (tiše, mlčky): *vos taciti maerebatis C*; *nec tamen ut primus maere mala talia passus O* nemysli, žes první, jenž utrpěl takové nehody; *talia maerentem O* takto smutně volajícího, takto naříkajícího; *nemo maeret suo incommodo C* nikdo netruchlí nad svým neštěstím; *homines alienis bonis maerentes C* rmoutící se pro cizí štěstí; t ž *quod* n. acc. c. inf.; b) přech truchliti nad něčím, oplakávati něco: *filii mortem C, calamitatem rei publicae C, fratrem H translatos alio amores H.*

maeror, *ōris, m.* [*maereo*] zármutek, truchlení, nářek: *m. est aegritudo flebilis C.*

maestitia, *ae, f.* [*maestus*] zármutek, zarmoucenost, sklíčenost, smutná nálada.

maestus, *a, um* a) zarmoucený, smutný o osob. i o věcech; b) zarmucující, smutek působící n. oznamující, neblahý nešťastný: *funera O, luctus V, vestis Pr, avis O, arae V.*

Maevius, *a* rod říms. 1) písař Verrův; 2) špatný básník *V H.*

maga, *ae, f.* [*magus*] kouzelnice, čarodějnice.

magālia, *ium, n.* slovo punské, chyše, stany (kočovníků); *Magalia, Magar* Nové město v Karthagině.

mage v z *magis.*

Magetobrīga, *ae, f.* město na lev. břehu Araru, záp. od Vesontiona; u něho porazil Ariovistus Gally.

magicus, *a, um* [*μαγικός*] kouzelnický, kouzelný: *m. artes V* kouzelnictví; *terrores magicos rides H* strachu před kouzelníky se směješ.

magis n. **mage,** adv. [srov. *magnus*] více a) opisuje komparativ adjektiv a adverbií: *tuti aut eo magis honesti sunt S* nejsou tím ani bezpečnější ani vážanější; *adspice, num māge sit nostrum penetrabile telum V* hlouběji-li pronikne; *versiculos magis factos H = perfectos, politos; m. necessarius C; m. accusatorie C* více po způsobu žalobníků; b) u sloves a subst.: *animi imperio magis utimur S* větší prospěch máme; *scire m. L* lépe věděti; *m. erit paricida C* větším bude otcevrahem; *nihil vidi magis C* toho naprosto nevidím; *est magis, quod (ut)* tím větší jest příčina, důvod, aby; jest to spíše důvodem pro to, aby; *non invideo, miror magis V* s p í š e se divím; *magis velle = malle, magis malle C* raději chtíti; c) zvl. spojení: *eo, tanto, hoc magis* tím více, *quo m.* čím více; *tam m., quam m. V* tím více, čím více; *multo m. C* mnohem více, daleko spíše; *nihilo m. C* o nic více = rovněž tak ne; *solito m. L* více než obyčejně; *m. etiam C* ještě více; *m. magisque, m. et m., m. atque m. C V H* víc a více; d) z por. *non magis, quam C L* nejen, nýbrž i; právě tak, jako; *non magis amore quam more N* ne tak z lásky jako z obyčeje; *non m. sibi quam rei publ. C* méně sobě než obci; ne tak sobě, jako spíše obci.

magister, *trī, m.* [dvojnás. kompar. od *mag-nus*] a) v y š š í, p ř e d s t a v e n ý, náčelník, s p r á v c e: *m. populi C* = diktátor; *m. equitum L* velitel j´zdy; *m. morum C* dozorce nad mravy = censor; *m. sacrorum L* vrchní kněz; *m. militiae S* vůdce vojska; *m. pecoris C V* nejvyšší pastýř *m. Arcadius V = pastor Aristaeus; cessere magistri V* (sc. *pecoris*) ustoupili pastýři, nic nezmohli; *m. ovium V* ovčák; *m. elephanti L* poháněč slona; *m. navis N C H* pán lodi, kapitán; *excutitur pronusque m. volvitur V* vypadne a střemhlav řítí se kormidelník; *m. cenandi C* předseda kvasu; *m. societatis C* ředitel; b) u č i t e l (vl. *ludi m.* = správce školy): *artium, virtutis C, eloquentiae N; usus est m. optimus C;* c) p ů v o d c e, r á d c e, vůdce: *habeo auctores et magistros maiores nostros C; magistrum exuere T* rádce se zbaviti, odstraniti.

magisterium, *ī, n.* úřad správce, dozorce: *m. morum C* = censura; *m. conviviorum C,* t ž absol. *me magisteria delectant C,* předsednictví kvasu.

magistra, *ae, f.* vůdkyně, učitelka: *philosophia vitae m. C; vita rustica parsimoniae C; luxuriae Pr.*

magistrātus, *ūs, m.* [*magister*] a) ú ř a d: *magistratum petere, capere, inire,*

adipisci, obtinere, gerere (zastávati), *abrogare* (odníti), *se magistratu abdicare* vzdáti se úřadu, poděkovati se; *m. et imperia S* úřady občanské a vojenské; **b)** úřeník: *magistratum designare, declarare, renuntiare, deligere; epulae magistratuum C; his magistratibus N* za jejich úřadování. Úřady říms. byly *maiores* a *minores*, ony konsulát, praetura, censura, tyto ostatní, ony voleny v komitiích centuriatních, tyto v tributních; dále děleny úřady v řádné (*ordinarii*) a mimořádné (*extraordinarii*); k těmto patřily: diktatura, velitelství jízdy, *interrex, praefectus urbi, decemviri legibus scribundis*; úřady *cum imperio* (diktator, konsul, praetor) a *sine imperio* (censor, aedil, quaestor); úřady kurulské (konsulát, praetura, censura, aedilita kuruls.) a nekurulské.

magmentārius, *a, um* [*magmentum* přídavek k oběti] jako obětní dar zasvěcený.

magnanimitās, *ātis, f.* velkoduchost, šlechetné smýšlení, velkomyslnost.

magn-animus, *a, um* velkoduchý, udatný, zmužilý: *heroes, duces, gentes V*; *Achilles, leo, Iuba O, vir C*; avšak *Phaëthon O* zpupný.

Magnēs, *ētis, m.* [*Μάγνης*] Magnéťan, obyv. thessals. poloostrova Magnesie; *M. lapis C* magnet; **Magnētēs,** *ium, m.* Magnéťané, obyv. města Magnesie v Lydii *T*, v Ionii *T*, neb v Thessalii *L*; **Magnēsia,** *ae, f.* [*Μαγνησία*] **1)** poloostrov thessalský; **2)** město v Karii u Maiandru; **3)** m. v Lydii u Hermu; **Magnēssa,** *ae, f.* [*Μάγνησσα*] Magnéťanka; **Magnētis,** *idis, f.* [*Μαγνῆτις*] magnétská (o lodi Argo zbudované v M.); **Magnētarchēs,** *ae, m.* [*Μαγνητάρχης*] nejvyšší úředník v Magnesii.

Magnī campī ‚Velké Pole', osada u Utiky.

magnificē, adv **a)** velkolepě, nádherně: *convivium exornare C, habitare C*; velice: *laudare C*; **b)** honosivě, zpupně: *incedere L, loqui L Tib, circumspicere C; omnes honores magnificentissime gessit C* s největší nádherou, okázalostí.

magnificentia, *ae, f.* **a)** vysoké smýšlení o něčem: *rerum humanarum C*; **b)** nádhera, okázalost: *epularum, funerum, ludorum C; ne huius quidem magnificentiae L* nádherných staveb i naší doby; **c)** honosivost, vypínavost: *verborum C, composita in magnificentiam oratio T* honosivá.

magnificus, *a, um* [*magna facere*], komp. *magnificentior*, superl. *magnificentissimus* **a)** velkolepý, nádherný, skvělý: *aedes, urbes O, ludi C, ornatus C; factum N, res gestae L, genus dicendi C; cum factis vir m., tum factorum ostentator haud minor L* mužem jsa, jenž dovedl skvělé činy vykonati, neméně však je na odiv stavěti; **b)** o duchu: povznesený, vznešený: *animo excelso magnificoque C*; **c)** ve šp. smyslu honosivý, vychloubavý: *magnifica S* řeči honosné; *m. ex alqa re S* honosící se, vypínající se pro něco; *magnificentius est dicere C* bylo by trochu vychloubáním.

magniloquentia, *ae, f.* vznešená, vybraná mluva: *Homeri C*; honosivá řeč: *legatorum L.*

magniloquus, *a, um* honosivý: *os O.*

magnitūdō, *inis, f.* velikost **a)** místní: *regionum, mundi, maris C, fluminis Cs* vysoká voda; *urbis L* velký rozsah; *corporis Cs L; silva magnitudinis infinitae Cs* nesmírně rozsáhlý; *simulacra immani magnitudine Cs* ohromně veliké; **b)** číselně: *aeris alieni C* množství dluhů, veliké dluhy; *copiarum N* veliký počet; *fructuum C* množství; **c)** co do významu: *m. rerum gestarum N rei C* závažnost; *imperatoria m. T* důstojnost; **d)** co do stupně a síly: *frigorum C* krutost mrazů; *poenae C* krutost trestu; *animi* velkodušnost, *consilii C* hloubka úsudku; *ingenii C* síla ducha.

magnopere, adv., u *C magno opere*, superl. *maximo opere* velice, velmi (jen u sloves); též v záp. vět. *nulla m. clade accepta L* bez větší (zvláště velké) porážky; *nemo m. eminebat L* nikdo zvláště; *non m. laboro C* příliš se nestarám.

magnus, *a, um* [srov. *μέγας*], komp. **maior** (vl. *maiior*, 1. slab. pos. dlouhá), *us* [z **mag-ios-*], superl. **maximus,** *a, um* veliký **1) a)** prostorově: *domus C, oppidum Cs, barba et capillus C* dlouhý; *corpus N* veliké, vysoké tělo; *aquae magnae L* velká voda;

ubi mare magnum esse coepit S počne-li se moře vzdouvati; **b)** o věku: *maior* (sc. *natu*) starší, *maximus* nejstarší n. prvorozený (*stirpis L*), *max. pater V* praotec; t. z. *magnus natu L* starý, *maiores natu L* = senátoři; attr. též *maximo natu filius N* nejstarší syn; u *Plin maior* = dospělý, *minor* nedospělý; *annos natus maior quadraginta C* starší čtyřiceti let; odt. **maiōrēs**, *um, m.* předkové (vl. staří); **c)** počtem, váhou, významem: *magnae pecuniae C* veliké, značné peníze; *auri magna talenta V* = těžké; *maximae gentes N* velmi lidnaté; *magnae copiae N* četné; *m. comitatus* četný průvod; *m. frumenti numerus Cs* značné množství obilí; *magni aestimare, ducere, putare, esse* vysoko ceniti, velkou cenu míti; *magno emere, vendere* draho kupovati, prodávati; **d)** časově: dlouhý: *m. annus V*; avšak *m. annus C* veliký rok světový (= 12.954 roků); **2)** přenes. **a)** veliký, silný, prudký: *imber Cs C, aestus maritimus Cs*; *magna voce C* silným hlasem, hlasitě; *stridor, murmur V*; zvl. o stavu duš.: *dolor Cs* prudký, *luctus C* hluboký; *ira, amor V, gaudium, cura N, studium pugnandi Cs, exspectatio C* napiaté očekávání; *metus qui maior absentes habet H* jenž mocněji jímá nepřítomné; vzhl. k obtížnosti *m. onus, labor C, formica magni laboris V* velepilný mravenec; *magno periculo (familias habere) C* jen s velikým nebezpečím; *bellum m. et difficile*; **b)** vzhl. k významu: důležitý, vážný: *m. officium C* důležitá záležitost; *m. testimonium C* závažné svědectví; *m. auctoritas C* veliká vážnost; *m. Carthago H* vznešená; *maxima rerum Roma V* nejmocnější na světě; *magnae parvaeque superstitiones L* všechny možné pověry; *maiore animo pacis opera inchoata L* s větším ještě úsilím chopil se prací míru; — zvl. substantivně: *maiora concupiscere N* po větších, vyšších věcech, po vyšším postavení dychtiti; *magna locutum reppulit O* za pyšné rouhání; *quae me ad maiora reservo?* ke kterým ještě větším útrapám; *referre veri maiora fide O* věci k víře nepodobné; *quod maius est C* což jest věc důležitější, významnější; *id quidem maximum est C* již to jest velmi závažné n. s velikým zřetelem; *aliqd in maius celebrare S, ferre L* nad míru velebiti, zveličovati; *in maius credi T* býti pokládán za horší; *in maius provehere alqd H* zdaru dopřávati něčemu; *magna curare C* o důležité věci se starati; *maximum eius operum fuit L* nejzásluhnější; **c)** o lidech: vznešený, vysoce postavený: *magni pueri magnis e centurionibus nati H* (ironicky); *vir m. C, m. et bonus T*; odt. *Iuppiter optimus maximus C, magna sacerdos V* vznešená, velebná; *pontifex maximus L*; *Magna Mater C* = Kybele; *maximus intra me deus est O* nejmocnější = Amor; *magnus in hoc bello Themistocles fuit N* měl velikou vážnost (dovedl se uplatniti); **d)** o věcech nehm.: *minae C, virtus Cs, spes N, dedecus H, dies T* (významný), *causa Pr* (vážná), *verba magna C* honosivá; pod *magna lingua H*; *ingenium C* značné nadání.

Māgo, *ōnis, m.* [*Μάγων*] **1)** příjm. Veliký, v 2. pol. šestého stol. př. K. slavný vojevůdce karth.; napsal dílo o rolnictví, jež bylo přelož. do latiny a v zlomcích jest zachov.; **2)** bratr Hannibalův jenž zvěstoval vítězství u Kanen v Karthagině.

magus, *ī, m.* a **maga**, *ae, f.* [slovo pers.] **a)** kněz perský, mag: *magi sunt genus sapientum et doctorum in Persis C*; **b)** čaroděj, kouzelník; jako adj.: *maga manus, magae artes O.*

Mahārbal, *is, m.* vojevůdce Hannibalův u Kanen.

Māia, *ae, f.* [*Μαῖα*] **1)** dcera Atlantova, matka Hermova; **2)** jedna z Pleiad.

māiālis, *is, m.* [sc. *sus*] **a)** vyřezaný vepř, jenž 1. května bohyni Máji byl obětován; **b)** přen s. jako nad vka „vykleštěné prase": (*consulem*) *in hoc maiali invenire non possum C.*

maiestās, *ātis, f.* [od *maius*] **a)** velikost, vznešenost, důstojnost: *deorum C, patria L* otcovská, *regia Cs, consulis C, senatus Plin, loci L* velebné místo; *imperii N* = hegemonie: *populi Romani C* svrchovanost národa říms.; **b)** zvl. o císařích a svrchovanosti národa; odt. *maiestatem laedere L* porušiti, uraziti svrch. národa; *deminutio maiestatis C* urážka svrchov.; *lex de imminuta maiestate, lex Varia de maiestate C, lex maiestatis C* zákon o urážce svrchovanosti národa n.

Veličenstva; *maiestatis iudicium C* soud pro ur. Vel.; *maiestatis damnari, absolvi C, reus maiestatis T.*

Maius, *a, um* [snad souvisí s *maior*] starolat. bůh jako ochránce vzrůstu; odt. (*mensis*) *M.* květen, *Calendae, Idus Maiae* 1., 15. května.

māla, *ae, f.* [srov. *maxilla*] **a)** čelist: *malis absumere mensas V, malis increpare V; leones horribili mala H* chrup; *malis ridentem alienis H* = s nevčasnou veselostí (srov. Hom. Od. 20, 347); **b)** líce, tváře.

malacia, *ae, f.* [*μαλαχία*] bezvětří, klidné moře *Cs.*

male, adv., komp. **peius,** superl. **pessimē,** špatně, zle **a)** ob. u sloves *facere O, habere Cs* znepokojovati, *audire C* býti ve špatné pověsti, *vivere H* bídně, nuzácky žíti, *existimare de alqo C, numquam tam m. est Siculis C* nikdy nevede se S. tak špatně; *male sit alci C* čert ho vezmi! spral ho kat!; *m. mereri de alqo C* špatné zásluhy si zjednati; *male vincetis, sed vincite O* zle t. j. s mou záhubou; *m. quaerere rapit ventus O; tangentis male singula H* hostě, jenž jednotl. soust sotva se dotýká; **b)** málo, téměř ne-, ne-: *civitas m. pacata C; m. densatus agger L* nedosti hutný; *legio m. plena L* nemající plného počtu; *statio m. fida carinis V* stanoviště ‚nehrubě bezpečné' (litot.) = velmi nebezpečné lodím; *m. fortis O = ignavus; cumulos ruit male pinguis harenae V = infecundae* hromádky neúrodné prsti; *regnum L* zločinem se domáhati vlády; *m. cogitanti bellum denuntio C* nepřátelsky smýšleti, zlé za lubem míti; **c)** zvl. o výsledku: nešťastně, nepříznivě: *rem gerere N pugnare S L* bojovati s nezdarem; *m. optatos premis axes O* ke své záhubě vyžádaný; *labores m. ceciderunt Cs* špatně dopadly, jsou marny, bezvýsledny; *ter m. sublato ense O* marně, nadarmo; *digitus m. pertinax H* nadarmo tvrdošíjný; odt. *m. emere* draho koupiti, *m. vendere* lacino prodati; **d)** o nevhodné míře: **α)** sotva: *frondes m. haerentes O* listy málo již držící *m. sani poetae H = vesani; m. salsus H* nevhod vtipný; *Troiani m. feriati H* velmi nevčas; **β)** příliš: *calceus m. laxus H; Sulcius ambulat et Caprius rauci m. H* nadobro ochraptělí; *m. parvus H* příliš malý; *m. dispar H* příliš nerovný (co do síly).

Malēa, *ae, f.* [*Μαλέα, Μάλεια*] mys v Lakonice nyn. Cap Malio.

maledicē, adv. utrhačně, potupně: *loqui L, dicere C.*

male-dīcō, *ere, dīxī, dictum* tupiti, láti absol. n. alc; *potores maledicunt liberius H* činí poznámky (trochu) zlomyslné; part. *maledicens* pomlouvačný, klepavý: *civitas C.*

maledictiō, *ōnis, f.* pomluva, tupení.

maledictum, *ī, n.* pohana, potupa, nadávka, pomluva.

maledicus, *a, um,* komp. *maledicentior,* superl. *maledicentissimus* hanlivý, pomlouvačný, utrhačný.

male-faciō, *ere, fēcī, factum* zle činiti, škoditi někomu *alci*; **malefactum,** *ī, n.* zlý čin.

maleficium, *iī, n.* **a)** zlý čin, zločin: *committere C* dopustiti se, *facere, perficere C* spáchati; *in maleficio deprehendi C* při zločinu býti postižen; **b)** zvl. škoda způsobená, bezpráví, křivda: *ab iniuria et m. temperari Cs, sine m. et iniuria Cs; sine ullo m. Cs* bezevšeho projevu nepřátelství.

male-ficus, *a, um,* komp. *maleficentior,* superl. *maleficentissimus* **a)** špatně jednající, zločinný, subst. zločinec; **b)** nepříznivý: *m. naturam in corpore fingendo nancisci N* ‚macešská' příroda; subst. neutr. *alia malefica T* jiné kouzelné prostředky, čáry.

male-nōminātus, *a, um* překl. řec. *δυσώνυμος* zlého významu, zlověstný: *verba H.*

male-suādus, *a, um* špatně radící.

Maleventum, *ī, n.* [podle ob. výkl. lid. etym. m. *Māleventum* od řec. *μᾶλον* jablko; spíše jm. mossapské = město na kopci] město přejmenované r. 268 př. Kr. na Beneventum (v. t.).

malevolentia, *ae, f.* zloba, nepřízeň, nenávist; někdy zlomyslnost: *m. est voluptas ex malo alterius C.*

malevolus n. **malivolus,** *a, um,* komp *malevolentior,* superl. *malevolentissimus* zlovolný, nepříznivý, zlomyslný: *malevoli sermones C, malevolentissimae obtrectationes C;* jako subst. zlomyslník, závistník, nepřítel, nepříznivec; *invidi et malevoli C; ut omnium malevolorum animos frangeremus C.*

Māliacus, *sinus* záliv Malijský mezi Řeckem a Thessalií naproti sev. rohu Euboie; *ager Maliensis* území Malijské, v němž leží Thermopyly.

mā-lifer, *fera, ferum* [*mālum*] jablka nesoucí, na jablka bohatý: *Abella V.*

malignē, adv. [opak *benigne*] a) špatně, zlomyslně, závistivě: *loqui L, dicere Plin, sermonem habere Cu, detractare bene facta O*; b) chudě, nuzně, bídně: *praebere omnia L, laudare H* skoupě; *non mihi tam m. fuit Cat* nevedlo se mi tak bídně.

malignitās, *ātis, f.* a) zloba, zlomyslnost, nepřízeň: *malignitatis auctores quaerere L, m. et livor T*; b) skoupost: *patrum L; in auro quae m. est? L.*

malignus, *a, um* a) špatný, zlý, zlomyslný, závistivý, nepříznivý: *vulgus, caupones H; studia O* zhoubné; *oculi M* nepřející; *deus C* závistivý; *fama O; sub luce maligna V* (které nepřeje bezpečně kráčeti); b) skoupý: *ne parce malignus harenae H* nešetři skoupě pískem; c) špatný: *colles V* neúrodné; *terra Plin; aditus V* úzký.

malitia, *ae, f.* [*malus*] a) špatnost, zloba, škodolibost: *m. est fallax nocendi ratio C; m. mala bonis ponit ante C; tot imperatorum m. T*; b) šelmovství, škádlení: *nisi tua m. affuisset C.*

malitiōsē, adv. zlomyslně, potměšile, úskočně: *facere, obsistere, rem gerere C.*

malitiōsus, *a, um* zlomyslný, potměšilý, úskočný: *homo, interpretatio iuris, blanditiae C; Silva malitiosa L* [*ὕλη κακοῦργος*] les v Sabinsku.

malleolus, *ī, m.* [demin. od *malleus*] a) kladívko, sekyrka; b) sazenice, zvl. révová, hřízenice (podoby kladívka): *malleoli, plantae, sarmenta... C*; c) šíp k zapalování: *malleoli stuppae illiti pice L, malleolos et faces comparare C.*

malleus, *ī, m.* kladivo, sekera porážecí, perlík: *tempora discussit m. ictu O.*

Mallius, *a* rod říms., ob. = *Manlius*: 1) *Mallius Glaucia,* přítel Rosciův; 2) *Cn. Mallius Maximus,* kons. 105 v boji proti Kimbrům; 3) *C. Mallius,* stoupenec Katilinův padlý u Pistorie.

Malloea, *ae, f.* [*Μαλλοία*] pevnost v Thessalii sev. vých. od Larissy.

Mallus, *ī, f.* [*Μαλλός*] město v Kilikii u zál. isského; obyv. **Mallōtēs,** *ae, m.* Mallóťan.

mālō, *malle, māluī,* — [starší *mavolo* z *mage* (n. *magis*) *volo*] a) raději chtíti, raději voliti, dávati přednost: *vincere quam imperare L, nescire quam dicere H; se bene mori L, se metui quam amari N*; též s konj., s akk. alqd; někdy spoj. ještě s *potius* ano i s *magis C*; b) raději přáti: *illi omnia malo quam mihi C; malo universae Asiae C.*

mālobathrum, *ī, n.* [*μαλόβαθρον*] olej skořicový.

mālum, *ī, n.* [*μᾶλον, μῆλον*] a) jablko: *aurea mala V* (kdoulová jablka), *redolentia O*; b) vůb. plod jablku podobný: *felix m. V* citron; *m. Punicum V* granátové jablko.

malum, *ī. n.* (pl. *mala, ōrum*) a) zlo, špatnost, vada: *tua pervideas mala oculis inunctis H* přehlížíš-li vady své očima namazanýma (t. j. špatně vidoucíma); *me delectant mala mea H; bona aut mala S* přednosti nebo chyby; b) neštěstí, nehoda, utrpení: *m. inopinatum C, mala dura H, publicum LT; malis alqm eripere V; malis vinci L*; — zvl. *hanc ego malo domui O* na zhoubu svou; *malo adsuetus Ligur V* útrapám zvyklý; *diuturnitas externi mali N* války, *malo exercitum coercebat S* trestem; pod. *malum minitari militibus L, fama veterum malorum V* zločinů; *in illo ipso malo partem militum dimisit C* téhož dne (nešťastného); *m. habere C* škodu utrpěti; c) výkřik nevole: kýhočerta! kďasu!: *quae, malum, ratio est? L; quae, malum, est ista tanta audacia? C.*

malus, *a, um,* comp. **peior,** *us,* (vl. *pēior*, 1. slab. posicí dlouhá), superl. **pessimus** špatný, zlý a) eth. *homo C, mores S. artes S* zlořády, neřesti; subst. *malus H* ničema, zlosyn; plur. (opak *boni*) *mali* (sc. *cives*) vl. špatní občané, šp. vlastenci, pak (naproti optimátům) strana lidu *N*; naopak *malos defendere N* = stranu šlechty; b) zlý, škodlivý, zhoubný, neštěstí přinášející, kouzelný: *venenum C, herbae Tib; ales, avis H* zlověstný; *gramina V* jedovaté; *lingua V* utrhačný; *malum carmen H* potupná, zlolajná (*carmen malum* špatná báseň); *nuntius C* ne-

blahá; *pudor H* nevčasný; *auspicium C*, neblahé; *mala fastidia H* falešný hnus; *mala copia sollicitat stomachum H* přecpanost; **c)** nešťastný, bídný, smutný: *sors O* úděl; *res S* smutné postavení; *pugna S* nešťastná, *in peius ruere V* zhoršovati se; *versa in peiorem partem sunt omnia C* vše se obrátilo na zlou stránku, k zlému; *peiora pati H* větší, horší nehody přestáti; **d)** nehezký, ošklivý: *puellae Cat*, *crus H*; **e)** špatný = nedostatečný, slabý: *philosophus*, *poeta C*, *versus CH*, *mala valetudo C* churavost.

1. mālus, ī, *f.* [srov. *mālum* z μῆλον] jabloň; *m. Assyria V* citroník.

2. mālus, ī, *m.* [srov. Mast] stěžeň, stožár, přen. stožár v divadle nesoucí rozepiaté plachty *L*: pilíř věže *Cs.*

malva, *ae*, *f.* sléz.

Māmers, *tis*, *m.* slovo oské a sabinské = Mars odt. **Māmercus**, ī, *m.* osky m. lat. *Marcus* **1)** syn Marta a Rhey Silvie; **2)** vojevůdce, pozd. samovládce v Catině, poražen od Timoleonta; **3)** předejm. v rodu Aemiliově; *Mam. Aemilius Scaurus*, básník za Tiberia; **Mamertīnus**, *a*, *um* mamertinský: *civitas* = Messana; **Māmertīnī**, *ōrum*, *m.* Mamertini (= synové Mariovi) žoldnéři oskičtí, zmocnivší se r. 282 Messany.

Māmilius, *a* rod řím. poch. z Tuscula: **1)** *Octavius Mam. Tusculanus*, zeť krále Tarquinia Hrdého; **2)** *L. M. Tusc.* diktátor tuskulský; **3)** *C. M. Limetanus*, tribun lidu, původce *lex Mamilia* (proti podplácení Jugurthovu) jinak zv. *M. rogatio*.

mamma, *ae*, *f.* [*madeo*, srov. μαζός] **a)** prs; **b)** vým̆ě.

Māmurius Veturius vl. *Mamers* (bůh Mars), podle pověsti zhotovitel štítů salijských (*ancilia*); opěván byl v písni salijské: *Salii Mamurium canunt O.*

Māmurra, *ae*, *m.* rodové jméno ve Formiích; *M. praefectus fabrum* ve vojště Caesarově, boháč a marnotratník.

mancēps, *cipis*, *m.* [*manus* a *capio*] **a)** podnikatel, jenž přejímá za pevnou cenu veřejnou stavbu nebo přejímá ručení za společnost nějakou vůči státu: *per Italiam itinera fraude mancipum interrupta T*; *ad hastam publicam numquam accessit: nullius rei . . . manceps factus est N*; *si res abiret ab eo mancipe C*; **b)** nájemce veřejných dávek, ručící vůči státu za společnost pachtýřů, generální nájemce: *mancipes a civitatibus pro frumento pecuniam exegerunt C*; **c)** kupec státního majetku (jménem společnosti): *m. fit Chrysogonus C*; *ne in praedae quidem sectione mancipem . . . reperire potuisti C.*

Mancia, *ae*, *m.* říms. příjm.: *Helvius M.*, špatný řečník; *Curtilius M.* (neb *Curtius*), legát ve vojště porýnském za Nerona.

Mancīnus, ī, *m.* příjm. v rodu Hostiliově: *C. Hostilius M.*, konsul 136, původce smlouvy s Numantií, senátem neuznané.

mancipātiō, *ōnis*, *f.* ‚vzetí v držení', změna v držebnosti formálně provedená v přítomnosti pěti svědků: (formální) prodej a koupě něčeho.

mancipium, *iī*, *n.* [*mancipo*] **a)** formální koupě: *lex mancipii C* kupní smlouva; *mancipio dare fundum Brinnianum C* prodati; *alqd mancipio accipere C* koupiti; *hoc in mancipio C* při této koupi *ius mancipi C* právo kupní; **b)** právo majetku: *sui mancipii esse C* býti svým pánem, *res mancipi C* věc, na niž někdo má právo vlastnické; **c)** konkr. předmět formální koupí nabytý, (κτῆμα), zvl. otroci a dobytek: *mancipia in Italia relinquere Cs*; *quae m. voluit, abduxit C*; *mancipiis locuples H*; *da viam domino ad prehendendum mancipium L* (sc. *Verginiam*); *m. amicum domino H.*

mancipō n. **mancupō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*manus* a *capio*] ve vlastnictví odevzdávati, prodávati: *servos mancipari actori publico iubet T*; *quaedam . . mancipat usus H* do vlast. odevzdává upotřebování; přenes. *luxu et saginae mancipatus T* žraní oddán.

mancus, *a*, *um* chybný, nedokonalý, kusý, synon. *debilis*; *dixi me talibus officiis prope mancum H* nedostatečný; *manca praetura C* neúplná; *m. atque inchoatus C.*

mandātum, ī, *n.* [vl. part. perf. od *mando*] úkol, rozkaz, vzkaz, nařízení; *litterae mandataque C* písemný vzkaz,

zpráva; *mandata frangere H* baliček n. zapečetěný dopis do rukou daný rozlomiti.

mandātū, [isol. od *mandatus, ūs*] z nařízení, na rozkaz: *Sullae, meo C.*

Mandēla, *ae, f.* osada v Sabinsku u Digentie.

1. mandō, *āre, āvī, ātum* [z **manudare, manus* a *do*] a) odevzdati, svěřiti: *honores C* = propůjčiti, *magistratūs, imperia C, sacerdotia L; Polydorum .. mandarat alendum V* svěřil na vychování; *seniles partes iuveni H; forum m. siccis H* přiděliti, přikázati; o setbě *hordea sulcis V, semina harenae O; corpus humo V* (= pohřbíti); *fugae se m. Cs C* dáti se na útěk, utéci; *vinculis alqm m. C* uvrci do . . .; *animis alqd m. C* vštípiti; *litteris m. C.* papíru svěřiti, zaznamenati; *memoriae alqd m. C* zapamatovati si; b) uložiti, nařídíti: alci alqd, konj., ut s konj., zř. infin.; *res mandata C* úkol; v právn. = *mandatum* smlouva splnomocňovací, převzetí záležitosti nějaké za někoho bezplatně: *neque mandat quisquam nisi amico C* ukládá; *mandatum alqd recipere C* (term. techn. v právn.) vložiti na někoho něco k věrnému vyřízení; odt. *iudicium mandati C* soud pro špatné vyřízení věci svěřené; *rem mandatam neglegenter gerere C* věc uloženou nedbale provésti.

2. mandō, *ere, mandī, mānsum* kousati, žvýkati: *dentibus manditur .. cibus C; cruentam mandit humum V* kouše do země krvavé; *equi fulvum aurum V; postremo ad id ventum inopiae est, ut lora detractasque scutis pelles mandere conarentur L* že se pokoušeli žvýkati řemeny a kůže se štítů stažené.

Mandonius, *ī, m.* náčelník Hispanů za 2. války punské.

Mandropolis, *is, f.* město ve Vel. Frygii.

Mandūbiī, *ōrum, m.* kmen gallský s hl. m. Alesií.

Manduria, *ae, f.* [*Μανδύριον*] město v Kalabrii na silnici z Tarenta do Otranta.

māne, užív. jen v nom., acc. a abl. ráno, jitro: *vigilabat ad ipsum m. H* bděl až do bílého rána; *multo m. C* velmi časně ráno; *hodierno diemane C* dnes ráno; *postridie eius diei m. Cs* druhý den ráno; *cras m. C* zítra ráno; *plane m. Plin* zcela brzo ráno.

maneō, *ēre, mānsī, sum* [srov. *μένω*] 1) nepřech. zůstávati, trvati: a) *domi m. Cs, in patria C, uno loco N, ad exercitum L; totam hiemem ad exercitum Cs;* zvl. přes noc zůstati, přenocovati: *apud me cum tuis maneas C; eo die m. in Trebulano C; sub Iove frigido H* pod chladným nebem; b) v nějakém stavu zůstati, potrvati, dochovati se: *id hodie quoque publice refectum manet L* až do dnešního dne se dochoval; *parietes urbis manent C* dosud stojí; *lex m. C* jest v platnosti; *manere iis bellum L* válka že pro ně dále trvá; *sollemnes deinde mansere ludi L* hry potrvaly jakožto pravidelně se vracející, a to roční; *munitiones integrae manebant Cs* trvala bez porušení; *Priami dum regna manebant V* dokud trvalo (ve své moci); *manet alta mente repostum iudicium Paridis V* tkví hluboko v mysli soud Paridův; *nihil semper statu suo manet C* nic netrvá stále beze změny; *illud maneat et fixum sit C* ať zůstane při tom; *in pactione manere N* vytrvati při úmluvě, smlouvu dodržeti; *manet imperterritus ille V* setrvává nezastrašen; 2) přech. čekati na někoho, očekávati někoho: *lacrimarum longa manere tempora vos poterunt O* slz dlouhé doby budou moci na vás čekati; *sin me aliud fatum manet C* očekává-li mne jiný osud; *hostium adventum m. L* dočkati příchodu nepřátel; *maneat nostros ea cura nepotes V* starost o to nechť počká na naše vnuky; *omnes una manet nox H* na všecky čeká jediná noc.

Mānēs, *ium, m.* [starolat. *manus* = dobrý; opak *im-manis*] eufem. o duších zemřelých: duchové ‚dobří' a též bohové podsvětí i podsvětí samo: *fabulae Manes H* bájné podsvětí; *nil feret ad Manes O = ad inferos* nic neponese na onen svět; *Manes profundi V* hlubiny podsvětí; meton. tresty za hříchy, peklo: *quisque suos patimur Manes V;* konkr. též tělesné pozůstatky, mrtvola: *id cinerem aut M. credis curare sepultos?*

V myslíš, že se o to starají pochovaní mrtví?; *sepulcra diruta, omnium nudatos Manes L* mrtvoly všech že jsou nepokryty.

manica, *ae, f.* [*manus*] **a)** rukáv: *tunicae manicas habent V*; **b)** pouta na ruce: *manicas et arta vincla levare V* uvolniti, sníti pouta; *in manicis et compedibus te tenebo H* spoutaného na rukou i nohou.

manicātus, *a, um* s dlouhými rukávy: *tunicae C Cu.*

manifestē, v klass. jen **manifestō,** adv. patrně, zřejmě, zjevně: *m. venenum deprehendere C*; *facinus m. compertum C*; *manifestius desiderare C, manifestius apparere V.*

manifestō, *āre, āvī, ātum* zjevným učiniti, zjeviti: *nitor galeae manifestabit latentem O* prozradí.

mani-festus [starolat. **manufestus**], *a, um* [*manus,* srov. *infestus*] pův. při činu dopadený, postižený, usvědčený: *Iugurtha manifestus tanti sceleris S* usv. z tak velikého zločinu; *m. ambitionis, delicti, coniurationis T*; *ne m. offensionis esset T*, aby nenechal na sobě znáti, že byl uražen; *manifesta vitae T* jevící známky života; *m. dissentire T* dávající na jevo, že nesouhlasí; — o věcech: makavý, zřejmý, patrný, nepopíratelný: *furtum manifestum C, caedes L, fides V, causa Pr, libido O*; *tamen velle manifesta magis ex illo habere S* že chce přece jen míti od něho zřejmější toho důkazy; *alqd pro manifesto habere L* míti něco za dokázáno.

Mānīlius, *a* rod říms. 1) *M'. Manilius Nepos,* kons. 148, přítel P. Corn. Scipiona, právník, vojevůdce v Lusitanii; od něho poch. *leges Manilianae venalium vendendorum* kupní formuláře; 2) *C. Manilius,* tribun lidu r. 66, jenž navrhl Pompeja za vrch. velitele proti Mithridatovi (*lex Manilia*).

manipulāris (manipl-āris), *e* k manipulu patřící, prostý: *miles O*; *iudices C* prostí vojíni jako soudcové; obyč. jako subst.: *tamquam unus m. C Rufus diu m., dein centurio, mox praefectus T*; *tres suos nactus manipulares Cs* zastihnuv tři vojíny ze svého manipulu.

manipulātim, adv. [*manipulus*] po manipulech: *m. excurrunt L*; *m. allocuti sunt T.*

manipulus n. **maniplus,** *ī, m.* [*manus* — *pleo* hrst] **a)** hrst, svazeček: *non immundi meminere sues iactare maniplos V* otýpky sena nerozhazují nečistí vepři (což pokládáno za znamení změny počasí); *filicum maniplis sternere humum V* svazečky pýřky postýlati půdu; **b)** ozbrojený oddíl, četa (třetina kohorty): *manipulos laxare Cs*; *desolati manipli tuta petunt V.*

Mānius, *a* předejm. říms. psané obyč. *M'.*

Manlius, *a* rod. říms. 1) *M. Manlius Capitolinus,* kons. 391, vynikající vojevůdce, záchrance Kapitolia proti Gallům; 2) *L. Manlius Torquatus,* diktator r. 362 a 3) jeho syn *T. Manlius Torq.* příjm. *Imperiosi* pro svou přísnost nazvaní; tento r. 340 dal pro porušení kázně i svého syna popraviti; adj. **Manliānus,** *a, um* Manliův: *supplicium L* poprava M. M. Capitol.; *imperia L* = ukrutné, přísné rozkazy (od Manliův 2) a 3)); i samotné: *ista Manliana vestra C* manliovské rozkazy (= jichž nemožno provésti); *M. saltus* lesnaté pohoří v Hisp. Tarrac.; subst. **Manliānum,** *ī, n.* statek Ciceronův od jakéhosi M. pocházející.

1. mannus, *ī, m.* malý koník gallský rychlosti vynikající.

2. Mannus, *ī, m.* [germ. man] heros starogermánský, syn Tuiskonův, zakladatel národa germ.

mānō, *āre, āvī, ātum* **a)** kapati, kanouti, řinouti se: *toto corpore sudor V* pot s celého těla; *lacrimae LH, ex arbore guttae O*; *de flumine aqua O, fons O* prýští; s akk. *lacrimas marmora manant O* slzy roní; **b)** přenes. *fidis enim manare poetica mella te solum H* myslíš, že jen ty roníš, že jen od tebe linou básně medosladké; *aër per maria manat C* se rozlévá; pod. *rubor ore Cat*; zvl. o původu: počátek bráti, pocházeti, vycházeti odněkud: *e philosophiae fontibus illa m. C*; *peccata ex vitiis manant C*; **c)** šířiti se: *hoc malum per Italiam manavit C*; *nomen ad Pythagorae aetatem C*; *benignitas ex urbe in castra L*; *fama a Mutina C, rumor tota urbe L*; *rumor*

a rostris per compita H od řečniště šíří se pověst po rozcestích.

mānsiō, *ōnis, f.* [*maneo*] zůstání, setrvání: *in vita C*; pobyt: *Formiis C.*

mānsitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *maneo*] stále zůstávati, bydleti; *sub eodem tecto T.*

mansuē-faciō, *facere, fēcī*; pass. *mansuēfiō, fierī, factus sum* krotiti: *uri mansuefieri non possunt Cs* zubři nedají se zkrotiti; přenes. o lidech: *mansuefacti et exculti C*; *plebem paulatim mansuefecerant L.*

mānsuēs viz **mānsuētus.**

mānsuēscō, *ere, suēvī, suētum* [*manus* a *suesco*] a) krotnouti, krotkým se stávati (o zvířatech); b) přenes. mírniti se, obměkčovati se, jemnějším se stávati: *nescia humanis precibus m. corda V* jež nedají se obm. lidskými prosbami; *tellus mansuescit arando V* vzdělává se, stává se plodnou.

mānsuētūdō, *inis, f.* [*mansues*] krotkost; přenes. mírnost, jemnost: *nostri imperii C, animorum C, populi Romani S* laskavost.

mān-suētus, *a, um* [*manus* a *suetus*] a) krotký: *sus L* vepř domácí; b) mírný: *m. in senatu C, civis C, amor Pr, ira fit mansuetior O* mírní se.

mantēle (mantīle), *is, n.* [*manus*] ‚ručník', ubrousek: *tonsisque ferunt mantelia villis V* ubrousky hladce ostříhané (obyč. bývaly hrubé).

mantica, *ae, f.* ranec, tlumok, vak.

Mantinēa, *ae, f.* [*Μαντίνεια*] město v Arkadii proslulé bitvou r. 362., nyn. zříceniny zv. Paleopoli.

Mantō, *ūs, f.* [*Μαντώ*] 1) věštkyně, dcera Teiresiova, matka Mopsova; 2) věštkyně dcera Herakleova, matka Oknova, dle níž prý pojmenována Mantua.

Mantua, *ae, f.* město v Gallii zapádské u řeky Mincia; nedaleko ní Andy, rodiště Vergiliovo.

manuālis, *e* [*manus*] do ruky se hodící, jako pěst veliký: *lapides Cs*; *saxum T* jež lze rukou házeti.

manubiae, *ārum, f.* [*manus*] a) peníze utržené za prodanou kořist, výtěžek z kořisti (část těch peněz byla odváděna do státní pokladny, část dostával vůdce a část byla rozdělována mezi vojáky): *qua ex praeda aut manubiis haec abs te donatio constituta est? C*; *m. Cimbricae C* Cimbrům odňatá; *aedem Fortis Fortunae de manubiis faciendam locavit L, ex manubiis Athenarum arx ornata est N*; též kořistní úděl vůdců: *Fulvius non dubitavit Martis manubias Musis consecrare C*; b) kořist neprávem nabytá, lup: *Verrem esse, qui vestras villas suis manubiis ornet? C*; *has manubias Rosciis Chrysogonum concessisse C.*

manubrium, *ii, n.* [*manus*] rukojeť, držadlo: *aureum C.*

manū-missiō, *ōnis, f.* propuštění z moci něčí, zejm. propuštění otroka na svobodu. Byla *iusta* (*censu, vindicta, testamento*) a *iniusta* (*inter amicos, per mensam, adoptione*).

manū-mittō, *ere, mīsī, missum* propustiti na svobodu (otroka).

manu-pretium, *ii, n.* mzda za práci, mzda vůbec, odměna, odplata *alcis rei* za něco.

manus, *ūs, f.*, dat. *manu Pr* a) ruka jako úd těla lidského: *quam multarum artium ministras manus natura homini dedit C*; *m. dextra C sinistra Cat, magna m. Iovis H* mocná pravice; *manu sibi letum parare V* vlastní rukou; *manus dare Cs C* nechati se spoutati, *VO* vzdáti se; *iactare m. Pr O* rukama pohybovati, rozhazovati; *in manus sumere alqd C* do rukou vzíti; *in manibus esse* (o knize) *H* býti hojně čten; jinak býti na blízku: *in manibus nostris hostes sunt Cs* v bezprostřední blízkosti naší; *in m. sunt terrae V* leží blízko (‚na dosah'); *est in m. laudatio C* = jest obecně známa; *in m. est Mars V, victoria CS* ve vašich rukou spočívá, záleží; *in m. venire S* na blízko přijíti; *versare manu exemplaria Graeca H* v rukou třímati; *de (ex) manibus emittere, demittere* pustiti, *deponere C* odložiti; *ad manum esse L* býti po ruce; *ad m. habere N* k ruce míti; *per manus alqd tradere Cs* z ruky do ruky (postupně); *per m. trad. religiones L* z rodu na rod předávati; *urbs manu munitissima C* město rukou lidskou (= uměle) důkladně opevněné; *in*

manus venire T v boji se sraziti; b) podobné údy zvířecí: sloní chobot: *m. etiam data elephanto est C*; *cum manu arma virosque corriperent* (*elephanti*) *Cu*; c) umělé napodobení ruky: ‚ruka železná', hák na zachycování lodí: *m. ferreae atque harpagones Cs*; d) přenes. o boji: udatnost, statečnost, čin udatný, branná moc: *manu fortis* (osobně) udatný *NL*; *usu manuque C* zkušeností válečnou a udatností; *manu alqm superare N* v otevřeném boji; *pugna ad manus venerat L* došlo k boji muže proti muži; *manus committere V*, *conferre*, *conserere C* bojem se utkati; *moresque manusque V* mravy a (udatné) činy; *agros manu capere S* brannou mocí se zmocniti; *manu consulere militibus S* ‚vlastní pěstí'; *procacitatem manibus continere N* násilím; – konkr. četa branná, rota, branná moc: *tam exigua m. tantas opes prostravit N*; *m. praedonum C* rota lupičů; *m. impia saevit O* rota bezbožná; *mota m. procerum est O* shromáždění; *importuna sceleratorum m. C* banda zločinců; *bicorporis m. C* rota Kentaurů; *cum magna m. L* s velikou brannou mocí; *m. bonorum C* sbor, *poetarum H*; e) ruka pracující a tvořící: *nos aera, manus* (= práci, dělný lid), *navalia demus V*; *sine labore et manu C*, *poscit hoc opus manus multas Plin* mnoho dělných rukou; *m. extrema non accessit operibus eius C* poslední oprava; pod. *summa m. O*; přenes. i o válce: *extremam Saturnia bello imponit regina manum V* poslední ruku přikládá; f) rukopis, písmo: *cognovit et signum et manum suam C*, *Alexidis manum amabam C*; g) dílo, práce, výtvor: *artificum manus miratur V*; *ebore exactae manus Pr* výtvory ze slonoviny; h) meton. v právn. moc, područí: *manu mittere*; *Gabina res in manum traditur L* v (neomezenou) moc byla vydána; *in manu alcis esse CL* býti poddán někomu, *habere in manu et tutela alqm L* míti pod svou mocí; *in manum alcis convenire C* dostati se v moc něčí. Někt. výrazy α) předložk.: *inter manus* (*e convivio auferri*) *CV* na rukou, *i. manus esse V* býti v rukou; *de manu in manum tradere* (‚z ruky do ruky') *C* o nejpečlivějším předání něčeho: *in manibus habere C* míti v práci něco; t. ž časově: *quae in manibus sunt C* co již již se má státi; β) adverb. *manu venerari T* posláním polibku; *manu quaerere alqd C* prací rukou svých; *manibus aequis abscedere T pugnare L* nerozhodně (se stejnými výhodami); γ) se slovesy: *afferre* (viz t.), *amittere alqd de manibus C* pozbýti něčeho, nechati si ujíti, *incidere in manus C* v moc něčí upadnouti; *manus inferre C* násilí učiniti; *manum inicere alci CL* ruku vložiti (a tím zastaviti n. za svůj majetek prohlásiti); *manus tollere C* na znamení pochvaly; *manum non vertere C* ‚ani rukou nehnouti', nedati nic na něco, nestarati se.

mapālia, *ium*, *n.* (punské slovo) stany, chyše, baráky.

mappa, *ae*, *f.* ubrousek, šátek (kapesník).

Maracanda, *ōrum*, *n.* hlavní m. Sogdiany na hran. turkestanských, nyn. Samarkand.

Marathōn, *ōnis*, *f.* [*Μαραθών*] ves na vých. pobřeží attickém proslavená bitvou 490 př. K.; adj. **Marathōnius**, *a*, *um* [*Μαραθώνιος*] marathonský: *taurus C*, *pugna CN*.

Marathos, *i*, *f.* [*Μάραθος*] město ve Foinikii naproti Aradu.

marathrum, *ī*, *n.* (-**us**, *ī*, *m.*) fenykl.

Marcellīnus, *ī*, *m.* příjmení v rodě Lentulů, zvl. vrstevníka Ciceronova, konsula 56 př. K.; jiný sloužil pod Caesarem a účastnil se bitvy u Dyrrhachia.

Marcellus, *ī*, *m.* [demin. od *marcus* kladivo, srov. Karel Martel] jméno v rodě Klaudiů: 1) *M. Claudius Marcellus*, vítěz nad Insubry 222, nad Hannibalem u Noly 215, dobyl Syrakus 212, † 207; na jeho počest slavila se v Syrakusách slavnost **Marcellia**, *ōrum*, *n.*; 2) *M. Claudius M.*, nepřítel Caesarův později na milost přijatý (Cic. řeč *pro Marcello*); 3) *M. Claudius M.*, syn Oktavie, sestry Augustovy, adopt. syn Augustův, manžel jeho dcery Julie † v Bajích r. 22 př. K.

marceō, *ēre*, *cuī*, — býti zvadlý, ochablý, vysílen: *ab annis O*, *luxuriā L*, *pavore Cu*; odt. part. praes. **marcēns**,

tis mdlý, ochablý, slabý: *guttura O*; *m. potor H* piják unavený, zmožený; *pax T* chabý.

marcēscō, *ere,* — [inchoat. k *marceo*] ochabovati, malátněti, slábnouti: *per inertes somnos O, vino O; eques desidia L, otio civitas L.*

Marciānus, *ī, m.* propuštěnec, správce Ciceronův.

marcidus, *a, um* [*marceo*] pův. zvadlý: *lilia O*; přenes. sesláblý, slabý, mdlý; *somno aut libidinosis vigiliis T.*

Marcius, *a* rod říms.; **2)** *Ancus M.*, čtvrtý král říms.; **2)** *Cn. M. Coriolanus*, hrdý patricius r. 492 z Říma vypuzený; **3)** *L. M. Septimus*, vrchní velitel Hispanie po smrti Scipionů; **4)** dva Marciové, věštci za druhé války punské; **Marcia,** *ae* **1)** choť Katona Utického, pozd. Hortensia; **2)** choť Fabia Maxima, důvěrníka Augustova; adj. **Marcius** *liquor Pr* voda z vodovodu Anka M.; *M. saltus L* lesní rokle v Ligurii, kde *Q. Marcius Philippus*, kons. 186 od Ligurů byl poražen; *M. mons L* hora u Lanuvia; **Marciānus,** *a, um* Marciův: *foedus C* učiněná **3)** Marciem s Gaditany; *carmina L* (viz **4.**).

Marcodūrum, *ī, n.* osada Ubiů v záp. Germánii, nyn. Düren.

Marcolica, *ae, f.* město v Hispanii blíže neznámé.

Marcomānī n. **Marcomannī,** *ōrum, m.* Markomani, germánský kmen k Suebům patřící, pův. u řeky Mohanu, potom (za Marobuda) v nyn. Čechách (Boiohemum, země Boiů).

Mārcus, *ī, m.* předejmení římské, zkrác. *M.*

Mardī, *ōrum, m.* Mardové, loupežný kmen na jihu moře Kaspického a kmen perský kolem Persopole.

Mardonius, *iī, m.* zeť Dareiův, vůdce první výpravy proti Řecku, † u Platají 479.

mare, *is, n.* [srov. moře, Meer] moře: *m. nostrum S* m, Středozemské; *Italiae duo maria C* = *m. Inferum* (Tyrrhenské) a *m. Superum* (Adriatické), *m. externum C* Atlantický oceán; *ire mari V* plouti po moři; *terra marique* na zemi i na vodě; *maria et montes polliceri S* hory doly slibovati; *maria omnia caelo miscere V* bouři vzbuditi; *in m. fundere aquas O* vodu do moře líti = zbytečnou práci konati; = přenes. mořská voda: *Chium maris expers H* víno chijské s vodou nesmíšené.

Marea, Mareōta, *ae, f.* [*Μαρέα*] jezero a město v dol. Egyptě nedaleko Alexandrie, proslulé silným vínem, nyn. Mariut; adj. **Mareōticus,** *a, um* = egyptský: *arva O; Mareoticum i, n.* víno mareotské: *mentem lymphatam Mareotico H*; **Mareōtis,** *idis, f.* [*Μαρεῶτις*] mareotský: *uva V, palus Cu.*

margarīta, *ae, f. C* a **margarītum,** *ī, n. T* [*μαργαρίτης* sc. *λίθος*] perla.

Margiāna, *ae, f.* krajina na horním Oxu mezi Hyrkanií a Baktrií s hl. m. Alexandrií, pozd. Antiochia Margiana, nyn. Merv.

marginō, *āre, āvī, ātum* [*margo*] okrajem opatřiti: *vias L.*

margō, *inis, m.* [srov. něm. Mark] okraj, obložení; kraj, hranice.

Marīca, *ae, f.* nymfa minturnská, matka krále Latina; jí zasvěcen háj *lucus Maricae L*; *palus Maricae* n. pouze *Marica H* jezero bažinaté, jímž protéká Liris.

marīnus, *a, um* [*mare*] mořský: *nympha Cat*; *humor, aestus C*; *fremitus V*; *ros marinus H* rozmarina.

maritālis, *e* manželský.

maritimus, *a, um* [*mare*] **a)** přímořský, u moře ležící: *civitas, oppidum Cs, ora C*; **b)** mořský, na moři: *res maritimae C* námořnictví, *officium Cs* služba na moři; *summa imperii maritimi N* nejvyšší velení na moři, nadvláda na moři; *praedones N* mořští lupiči; *bellum SO* válka námořní; *nuptiae C* svatba mořské bohyně Thetidy; subst. **maritima,** *ōrum, n.* krajiny přímořské.

marītō, *āre, āvī, ātum* [*maritus*] snoubiti, zasnoubiti: *maritandum principem suadere T* sňatek císařův schvalovati; přenes. *adulta vitium propagine altas maritat populos H* vyrostlé pruty révové snoubí s vysokými topoly.

marītus, *ī, m.*, **marīta,** *ae, f.* **a)** manžel, choť: *sororis C*; *patrius, Phrygius V*: *unico gaudens mulier marito H*;

přenes. o zvířatech: *olentis uxores mariti H* = kozla; **b)** snoubenec, ženich, nápadník: *aegram ulli quondam flexere mariti V* zarmoucenou (smrtí Sychaeovou) k sňatku nepohnuli žádní nápadníci; *has laudes ille m. habet Pr*; **c)** plur. **marītī, ōrum,** *m.* manželé; adj. **marītus,** *a, um* manželský, manželství se týkající: *lex H* (*lex Iulia de maritandis ordinibus* zakazující život mimo manželství); *fides Pr, torus O*; *per maritas domos L* = *maritorum* manželů; *foedus O* mezi manžely.

Marius, *a* rod říms., z něhož nejslav. *C. Marius,* vítěz nad Jugurthou a nad Teutony, soupeř Sullův, † 86; dle něho *lex Maria C*; adj. **Mariānus,** *a, um* Mariův: *consulatus C*; mariovský, t. j. stoupenec strany M.: *tribunus plebis C*; – *M. Marius Gratidianus* adoptovaný syn bratra Mariova; – *C. Marius* adoptovaný syn C. Maria nazýv. *Marius alter.*

Marmarica, *ae, f.* krajina africká mezi Egyptem a Syrtami, nyn. Barka; odl. **Marmaridēs,** *ae, m.* [*Μαρμαρίδης*] z Marmariky, Marmaričan: *Corythus O.*

marmor, *is, n.* [*μάρμαρος* vl. balvan] **a)** mramor; *templum de marmore V*; *pavimentum marmore stravit C*; **b)** sloupy, desky a vůb. věci z mramoru: *duo marmora campo adspicio O* sochy mramorové; *quid marmoris apud illum putatis esse C* o deskách, jichž užíváno k výzdobě stěn a podlah; *tu secanda marmora locas H* dáváš řezati desky z balvanů mramorových (vl. řezání mramoru najímáš); *marmora notis incisa H* desky; **c)** lesknoucí se povrch moře: *marmora pelagi Cat*; *lento luctantur marmore tonsae V* na klidné hladině mořské ohýbají se vesla; *spumant vada marmore verso V* pění se hladina moře rozčeřeného.

marmoreus, *a, um* **a)** mramorový, z mramoru: *signum, columnae C, solum O*; *te marmoreum fecimus V* z mram. jsme dali zhotoviti; **b)** jako mramor lesklý, bělostný: *cervix, aequor V*; *Paros, palmae, pollex, gelu O.*

Marō, ōnis. *m.* rodinné jméno básníka P. Vergilia.

Maroboduus, *ī, m.* Marobud, král Markomanů, vychovaný na dvoře Augustově, vítěz nad Varem, † v Ravenně.

Marōnea, *ae, f.* [*Μαρώνεια*] **1)** m. v Thrakii, proslulé vínem, nyn. Marogna; **2)** m. samnitské, nyn. Marano; obyv. **Marōnītēs,** *ae, m.* Maroniťan.

Marpēs(s)us, *ī, m.* [*Μάρπησσος*] **1)** hora na ostrově Paru s lomy mramorovými; adj. **Marpēsius,** *a, um* marpéský = parský: *cautes V*; **2)** osada ve Frygii u Idy, sídlo Sibylly erythrajské; adj. **Marpēsius,** *a, um*: *Herophile Tib.*

Marrūcīnī, *ōrum, m.* marsický kmen na pobřeží Latia u řeky Aternu s hl. m. Teate; adj. **Marrūcīnus,** *a, um* marrucinský: *ager L.*

Marruvium (Marrubium), *iī, n.* hlavní m. Marsů v Latiu; adj. **Marruvius** (*bius*), *a, m.* marruvijský: *gens V.*

Mars, *tis, m.* [oskicky *Mamers,* básn. *Mavors* n. *Mavortius,* v písni bratří arvals. *Marmar*] starolat. bůh rolnictví (proto jej uctívali *fratres arvales*), zárov. bůh války, v pověsti praotec nár. říms. a otec Romula a Roma; *stella Martis C* oběžnice Mars; meton.: **a)** boj: *Martem accendere cantu V*; *apertus O*; způsob boje: *verecundiae erat equitem suo alienoque Marte pugnare L* (jakožto jezdci a pěšáci); *Marte nostro C* sami o sobě (bez cizí pomoci); *M. forensis O* spory právní; *undique coeunt Martemque fatigant V* = *bellum deposcunt* válku žádají; *Marte togaque O* = *bello paceque* ve válce i v míru; *caeco Marte resistunt V* slepým bojem odporují; **b)** štěstí válečné: *aequo Marte Cs*; *aequato L* se stejným štěstím válečným; *Marte incerto pugnatum est T* s nejistým št., nerozhodně; pod. *anceps M. fuit L* výsledek byl nerozhodný; **c)** udatnost: *si patrii quid Martis habes V* máš-li něco otecké zmužilosti, bojovnosti; *valido Marte per agmen eunt O* s udatenstvím; *nec sunt tibi Marte secundi O* udatností nestojí za tebou; adj. **Martius** (*Mavortius*), *a, um* **a)** Martův, Martovi zasvěcený: *miles O* = římský; *proles O*; *lupus V, gramen H* = *campus* (viz. t.) *M.* pole Martovo; *mensis M.* nebo prostě *Martius* březen (jakožto začátek roku): *Calendae Martiae* 1.

břez.; b) bojovný, válečný: *canor aeris rauci V*; *Penthesilea V*; *vulnera V* v boji utržené; *M. arena O* cirkus (poněvadž tam konány zápasy gladiatorské); **Martiālis,** *e* Martův: *lupus H*, *campus O*; jako subst. **Martiālēs,** *ium, m.* kněží Martovi n. vojáci legie zvané *Martia*.

Marsacī, *ōrum, m.* národ v Gallii belg. v ústí Rýna a Skaldy.

Marsī, *ōrum, m.* 1) kmen sabellský u jez. Fucinského; odt. **Marsicum** *bellum* r. 91; adj. **Marsus,** *a, um* marsický: *centuriones Cs*, *augur C*, *montes V*, *aper H*; *nenia H* kouzelná píseň; 2) kmen germánský mezi Rýnem, Rurou a Lippe, zničený Germanikem.

Marsyās n. **Marsya,** *ae, m.* [*Μαρσύας*] a) přítok Maiandru ve Frygii; b) satyr, jenž v zápase hrou na flétnu Apollonovi podlehnuv, byl s kůže sedřen. Jeho socha stála na foru říms. poblíž řečniště.

Martiālis, *is, m. M. Valerius,* básník epigramů za doby Domitiana, Nervy a Traiana, poch. z Bilbilis v Hispanii Tarrak.; proživ v Římě 34 roky vrátil se do Hisp., kde také zemřel kol. r. 102 po K.

Marticola, *ae, m.* ctitel Martův: *venisti ad Marticolam Geten O* = k bojechtivým Getům.

Mārtius viz *Mars*.

Marus, *ī, m.* přítok Dunaje, nyn. Morava.

mās, *ris, m.* a) samec: *bestiae aliae mares, aliae feminae sunt C*; *si marem (anguem) emisisset C*; o člověku muž: *vos tollite laudibus, mares, Delon H*; o bozích: *et mares deos et feminas esse dicitis C*; b) jako adj. samčí, mužský: *m. vitellus H*; *ure mares oleas O* větve olivy samce; c) mužný: *nenia maribus Curiis decantata H*; *Tyrtaeus mares animos exacuit H*.

masculus, *a, um* [demin. od *mas*] mužský: *infans natus L*, *Sappho H* (básnící jako muži); *tura V* nejlepší druh kadidla; přenes. muže důstojný, silný: *proles H*.

Masgaba, *ae, m.* syn krále Masinissy.

Masinissa, *ae, m.* král numidský, děd Jugurthův.

1. massa, *ae, f.* [*μᾶζα*] těsto, tvárná hmota: *atrae picis V*; *versant forcipe massam V* žhavé železo; *lactis coacti O* tvaroh n. sýr; *contactu glaeba potenti m. fit O* hrouda mocným dotekem stane se kusem zlata; *sub massa latēre O* hmotou, chaosem býti zakryt.

2. Massa, *ae, m.* příjm. *L. Terentia* a *Baebia*.

Mas(s)aesylī, *ōrum, m.* [*Μασσαισύλιοι*] národ v záp. Numidii.

Massāga, *ōrum, n.* [*τὰ Μάσσαγα*] sídelní město krále Assakana.

Massagetae, *ārum, m.* [*Μασσαγέται*] skythský kmen na vých. od moře Kaspického.

Massicus, *a, um* [sc. *mons*] massický: *mons* hora na hranicích Latia a Kampanie, na níž dařilo se víno; **Massicum,** *ī, n. M. humor*, *munera V*, *vina M. H*; **Massica,** *ōrum, n.* Massicko, území massické.

Massilia, *ae, f.* [*Μασσαλία*] obchodní město na břehu Gallie Narbon., osada foinická požívající samostatnosti až do r. 49 př. K., nyn. Marseille; obyv. **Massiliēnsēs,** *ium, m.* Massiliané.

Massīva, *ae, m.* 1) synovec, 2) vnuk Masinissův, syn Gulussův.

Massylī, *ōrum, m.* [*Μασσύλιοι*] Massylové, kočov. národ v záp. Numidii; též appos. *Massyli equites V* numidští jezdci.

Mastanabal, *is, m.* nejmladší syn Masinissův, otec Jugurthův.

mastīgia, *ae, f.* [*μαστιγίας*] oprátka.

mastrūca, *ae, f.* [slovo ze Sardinie přejaté] kožešina, vlčura, šuba. Odt.

mastrūcātus, *a, um,* kožešinou oděný.

matara, *ae* (**materis,** *is*), *f.* gallské kopí házecí (těžké).

mataris viz *matara*.

matelliō, *ōnis, m.* hrnec: *Corinthius C* bronzový.

māter, *mātris, f.* [srov. *μήτηρ*, máti, (gen. mateře), Mutter] a) matka: *pietas in matrem C*; o zvířatech: *prohibent a matribus haedos V*; o rostl.: *plantas abscindere de corpore matrum V* sazenice odřezávati od mateřského kmene: přenes. o obci mateřské, metropoli: *m. Aricia V*; b) žena, paní, stařena: *sed te, o m., senectus exercet ad arma V* ó, stařenko milá; *Dardanidae V* ženy, paní; o bohyních: *mater turrita L* = *Cybele*; *m. Eumenidum V* =

Nox; *m. volucris O* = Medusa, (m. Pegasa), *m. florum, frugum O* = *Ceres*, samotné *Mater V* = *Kybele*; *m. Matuta* (v. t.) *L*; *Vesta m. OL*; **c)** původkyně, pramen, příčina: *luxuries avaritiae C, utilitas aequi H, intemperantia omnium perturbationum C, pax m. iuris et religionis C.*

mātercula, *ae, f.* [demin. od *mater*] matička.

māteria, *ae, f.* n. **māteriēs,** *ēī, f.* **a)** vůb. látka, z níž se něco dělá n. jako pokrm: *materiam superabat opus O* provedení předčilo nad látku (zlato, slonovinu, stříbro); *materiam praebet seges arida O* potravu ohni; *materiam consumere O* zásoby potravní; — zvl. dříví jako stavivo a palivo: *m. navalis ad classem aedificandam L* dříví ke stavbě lodí; *earum* (sc. *navium*) *materiā . . ad reliquas reficiendas utebatur Cs* dřevem těch lodí spravoval ostatní lodi; *materiem, calcem, caementa . . convexit C* stavební dřevo; *materia uti ad calfaciendum corpus C* dříví jako paliva; *materiam caedere L* dříví káceti; *m. bipedalis C* trámy dvě stopy silné; *m. praeacuta Cs* zašpičatěné trámy; *lignorum et materiae adgestus T* přívoz paliva a dřeva stavebního; **b)** ve spis. látka, předmět, thema, materiál: *sermonum C, orationis L*; *ut scribam aliquid . ., crescit mihi materies C*; *sumite materiam vestris aequam viribus H*; **c)** přenes. příčina, podnět, zdroj, základ, zárodek atp.: *seditionis, invidiae, gloriae C*; *belli Cu, munificentiae T* prostředky štědrosti; *detrahere materiem sceleri T, subtrahere m. furori C* odníti, odstraniti příčinu; *materiam praebere criminibus L* dáti podnět k podezřívání; *m. decoris L* základ slávy; **d)** vlohy, nadání: *m. atque indoles C*; *nihil materiae in viro esse ad audaciam L* že v něm není žádné schopnosti k . .

māteriātus, *a, um* [vl. part. perf. od *materio*] ze dřeva vystavěný: *aedes C.*

māterior, *āris* [*materia*] dříví opatřovati, zvl. káceti dříví stavební (naproti *lignor*).

materis viz *matara.*

māternus, *a, um* [*mater*] mateřský: *sanguis C, materna tempora myrto cingere V* matce zasvěcenou (Veneře), *mens V, nobilitas V*; *materna nomina O* jméno ‚matka'; *avus L* děd po straně matčině t. j. otec matčin; *materna tempora complere O* dobu těhotenství (přel. ‚a tak jest donošen').

Māternus, *ī m.* příjm. řečníka Curiatia.

mātertera, *ae, f.* [kompar. k *mater*, vl. druhá matka] teta, sestra matčina.

mathēmaticus, *a, um* [*μαθηματικός*] mathematický, počtářský; jako subst. mathematik, počtář, u *T* = astrolog; **mathēmatica,** *ae, f.* mathematika, počtářství.

Matīnus, *ī, m.* pohoří v Apulii; adj. **Matīnus,** *a, um* matinský: *apis, litus, cacumina H.*

Matiscō, *ōnis, f.* město u řeky Araru v Aedujsku, nyn. Macon sev. od Lyonu.

Matrālia, *ium, n.* slavnost Matris Matutae konaná 11. června.

mātricīda, *ae, m.* [*mater, caedo*] vrah své matky.

mātrimōnium, *ī, n.* [*mater*] **a)** manželství: *in matrimonium filiam alci dare Cs* za manželku dáti; *in matrimonium alqam ducere CsCL*, vzíti si za m. *matrimonio iungere* provdati, oženiti, *iungi Cu* vzíti se; *alqm matrimonio tenere, habere C* míti za m.; *m. iustum* mezi občany; *iniustum* mezi občany a cizinci; **b)** manželka: *matrimonia ac pecunias hostium praedae destinavit T*; *convocatis plebeis matrimoniis L.*

mātrimus, *a, um* mající matku ještě na živu: *decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique L* mající oba rodiče na živu; *cum pueris puellisque patrimis matrimisque T.*

1. mātrōna, *ae, f.* [*mater*] paní zvl. vznešená s vedl. pojm. důstojnosti a čistoty mravů; příjm. Junony jakožto ochránkyně paní; — manželka: *m. bellantis tyranni H, saevi tyranni O.*

2. Matrona, *ae, f.* přítok Sequany, nyn. Marne.

mātrōnālis, *e* paní příslušící: *decus T habitus CO*; **mātrōnālia,** *ium, n.* slavnost paní na počest Junony Luciny konaná dne 1. března.

Mattium, *ii, n.* hlavní m. Chattů, nyn. Maden; adj. **Mattiacus,** *a, um* mat-

tijský: *ager*; *fontes callidi T*, nyn. Wiesbaden; obyv. **Mattiacī**, *ōrum*, *m.* Mattijští.

mātūrātē, adv. včas, rychle.

mātūrē, adv. a) v pravý čas, včas: *occurrere Cs*, *m. facto opus est S* jest třeba včasného činu; b) předčasně, brzo, záhy: *Libyes m. oppida habuere S*; *venire C*, *solve senescentem m. equum H* záhy stárnoucího (možno však též spojov. se *solve* a pak jest význ. a)); *urbem m. perituram S* jež brzo zhyne; *quam maturrime* co možná nejdříve, též *maturissime C Plin T.*

mātūrēscō, *ere*, *mātūruī*, — zráti, uzráti: *frumenta Cs*, *partus C*, *virtus L*, *puella O* dospěti.

mātūritās, *ātis*, *f.* [*maturus*] a) zralost: *frugum C frumenti Cs*; přenes. zralý úsudek, rozum: *m. Galli T senectutis C*; *Crassi C* zralá výmluvnost; b) naplnění se času, pravý čas: *aetatis C*, *temporum L* dovršení nouze; *audaciae S* propuknutí.

mātūrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*maturus*] a) zralým činiti, k zralosti přiváděti; pass. *maturari* zráti: *reliqua, quae terra gignit, maturata pubescant C* dospívá zralosti; *uva maturata C* zralý hrozen; b) urychliti, uspíšiti: *mortem C*, *nuptias L*; *m. iter pergere S* s cestou si popíliti; *quae causa fuisset facinus maturandi S* čin urychliti = spiknutí se odvážiti; *quodni Catilina maturasset signum sociis dare S* kdyby se nebyl přespěchal, kdyby nebyl předčasně dal znamení; *maturantes veniunt C* časně, záhy přijdou; *maturandum ratus L* maje za to, že si musí pospíšiti; *maturato opus est L* třeba rychle jednati; c) včas jednati: *multa maturare datur V* mnohou práci lze včas vykonati.

mātūrus, *a*, *um* pův. asi ranní a) zralý: *poma C*, *fruges V*, *seges L*; – zvl. α) dospělý: *filia m. viro V*, *virgo m. H*; β) k porodu dozralý: *venter O*, *onus O*; *matura vocabit Ilithyiam O* majíc poroditi; γ) časem, věkem zralý: *senex H*; *aevi m. V*; *m. imperio L* schopný k vládě; *animo et aevo m. O* rozumem i věkem; δ) přenes.: *victoria*, *laus*, *praeda S*, *seditio L* vypuknutí blízký; *m. lux V* plné světlo denní; *maturum est* n. *videtur CL* jest (zdá se) na čase; b) včasný: *tempus C*, *reditus ex eis locis C*; c) časný, předčasný: *hiems Cs*, *honores HO*, *iudicium C* urychlený; *virtus L*, *mors Tib*, *reditus H*; *ego sum maturior illo O* já jsem přišel sem dříve než on (vl. ‚já jsem co do času před ním, mám přednost').

Mātūta, *ae*, *f.* [srov. *maturus*] přijm. Junonino jako bohyně zralosti n. jitra: *M. mater L parens O*; uctívána zvl. o Matraliích dne 11. června: chrám její na foru boariu vystav. Serviem Tulliem.

mātūtīnus, *a*, *um* [srov. *Matuta*] ranní, jitřní: *tempus*, *salutatio C*, *cantus volucrum V*, *frigora H*, *equi O* boh. Aurory; *pater H* = Janus za jitra vzývaný, jitra otec); *Aeneas se m. agebat V* časně vstal.

Maurī, *ōrum*, *m.* [*Μαῦροι*; odt. mouřenín] Maurové, obyv. sev. afrického pobřeží v nyn. Marokku a záp. Alžíru; adj. **Maurus**, *a*, *um* maurský: *manus O* zbraně karthag.; *unda Maura H* moře; *iaculator L*; země jejich **Mauretānia** n. **Mauritānia**, *ae*, *f.*; Mauretanie; též **Maurūsia**, *ae*, *f.*; odt. adj. **Maurūsius**, *a*, *um* mauretanský, africký: *gens V*; **Maurūsiī**, *ōrum*, *m.* Mauretané, Maurové.

Mausōlus, *ī*, *m.* [*Μαύσωλος*] samovládce halikarnaský 377—353, manžel Artemisie, jež mu zbudovala nádherný náhrobek **Mausōlēum**, *ī*, *n.*

Māvors, *tis*, *m.* [od *Mars*] jiný název Martův: *scopulus Mavortis O* = *Ἄρειος πάγος*; adj. **Māvortius**, *a*, *um* Martův: *proles O* = Thebané (vyrostlí ze zubů draka, jenž byl synem Martovým); *moenia V* = Řím; *tellus V* = Thrákie; subst. **Māvortius**, *iī*, *m.* syn Martův = *Meleager*.

maxilla, *ae*, *f.* [demin od *mala*] čelist.

maximē (starolat. **maxumē**), adv. 1) nejvíce a) opisuje superl. adj. a adv.: *vir m. fidelis C* nejvěrnější; *m. naturalis amicitia C* nejpřirozenější; *m. finitimus C* nejbližší, těsně souvisící; *mediterranea m. C* docela uvnitř země; – sesiluje superl.: *m. liberalissima C*, *m. gravissima L* daleko...; b) u sloves: *m. offendere C* nejvíce urážeti; *ea studia m. laudantur C*; *m. dissero* jsem v nejlepším proudu řeči; c) sesíleno částicemi: *vel m.*, *quam m.* co nejvíce, *multo m.* daleko nejvíce: *memoria quam m. longa S* co možná nejdelší; *res ut*

quae maxime umquam grata fuit L věc ta byla nad míru milá senátu; s genit. partit. *m. omnium* nejvíce ze všech; se zájm. *quanta m. poterat vi L* silou co mohl největší; **d)** *ut quisque m . . . ita m. C* čím více . . . tím více; **e)** při výčtu: nejprve, na prvém místě: *m. vellem, ut imitarentur . . . secundo autem loco . . . C* za druhé pak . .; **f)** = celkem, přibližně: *hoc m. modo L, in hunc m. modum Cu* takto asi; *scutis caetrae m. speciem praebentibus Cu*, jež se celkem podobaly pavéze gallské; **2)** obzvláště: *id m. fieri temporibus hibernis C; quaeso scribas . . . non modo . . . sed etiam . . maximeque quid nobis faciendum putes C* a hlavně, co . .; *cum in aliis rebus, tum m. in . . N* jak jinými věcmi, tak obzvláště, kromě jiných případů — obzvláště; *multos iam annos et nunc cum m. C* a obzvl. nyní = nyní více než kdy jindy; *quae fiunt cum m. C* právě nyní; *nunc cum m. conficio orationes C* nyní obzvláště; *nuper m. Cs* právě před nedávnem; *hoc cum m. loqueretur C* když právě mluvil; *tum, cum m. L* tehda právě; — jako odpověď: *immo m., immovero m.* zajisté ano!

maximopere viz *magnopere.*

maximus viz *magnus.*

Maximus, *ī, m.* příjm. v rodě Fabiů (v. t.).

Mazaetulus viz *Mezetulus.*

Mazagae, *ārum, f.* viz *Massaga.*

mazonomus, *ī, m.* [μαζονόμος] velká mísa na maso.

meātus, *ūs, m.* [*meo*] jití, chůze, pohyb: *caeli V* oběh těles nebeských; *leni meatu praevolare T* let; dráha, cesta: *impedito meatu spiritum finiebat T* dráha dýchací; ústí: *Danubius in mare sex meatibus erumpit T.*

meddix (n. **medix**) **tūticus** [slova oská, *m.* tvořeno j. *iudex*, t. od *touto* = obec] nejvyšší úředník, náčelník měst kampanských.

Mēdēa, *ae, f.* [Μήδεια] dcera kolchidského krále Aieta, kouzelnice, choť Iasonova; *M. Palatina C = Clodia.*

medeor, *ērī,* — **a)** léčiti: *ars (usus V) medendi O* umění lékařské; *morbo, vulneribus C;* **b)** pomoci, odpomoci němu: *afflictae rei publ. C, incommodis omnium C, inopiae rei frumentariae Cs; periculis T* zažehnati neb.; *fraternae invidiae S* nevoli proti bratru povstalé přítrž učiniti; *labori O* práci ulehčiti; **medēns,** *tis, m.* lékař.

Mēdī, *ōrum, m.* [Μῆδοι] Médové, básn. též Assyřané, Parthové, Peršané; **Mēdia,** *ae, f.* [Μηδία] Médie, země již. od moře Kasp. kol pramenů Eufratu a Tigridu, hl. m. Ekbatana; adj. **1) Mēdus,** *a, um* médský: *acinaces H, Hydaspes V*; subst. *Medus NH = Mardonius,* též název kusu Pacuviova; **2) Mēdicus,** *a, um* médský, assyrský n. perský: *vestis N; Medica (herba) V* médský jetel, vojtěška.

mediastīnus, *ī, m.* (sc. *servus*) [*medius*] otrok středního stáří, sluha; u *H* hříčka slovní s narážkou na ἔστν.

medicābilis, *e* [*medico*] vyléčitelný: *cura, amor O.*

medicāmen, *inis,* n. **medicāmentum,** *ī, n.* [*medico*] **a)** léčebný prostředek, lék: *medicaminibus curari C, medicamentum dare C, bibere Cu; vinolenta medicamina C* léky páchnoucí vínem; **b)** jed: *vis medicaminis T, medicamentis alqd abigere C;* **c)** kouzelný prostředek: *triste O, tantum medicamina possunt O* kouzelné šťávy (jimiž se natřel Iason); *amatorium C* nápoj lásky; *agnus medicamine fiet O; panchrestum m. C* neklamný prostředek = peníze; **d)** líčidlo: *medicamina faciei O, fucati medicamenta candoris C;* **e)** přenes. lék = odpomoc: *doloris C* od bolesti; *laborum C.*

medicātus, *ūs, m.* [*medico*] kouzelný prostředek, kouzlo *O.*

medicīna, *ae, f.* [*medicus*] **a)** [sc. *ars*] lékařství: *medicinam exercere C, m. ars valetudinis C;* **b)** (sc. *res*) lék: *medicinam parare C, facere C, dare Cu, adhibere C;* přenes. *medicinam adhibere rei publ. C* obec léčiti, *m. doloris C, furoris V, calamitatis C.*

medicō, *āre, āvī, ātum* [*medicus*] **a)** léčivou silou obdařiti: *amnem V, semina V; medicātus, a, um* kouzelný, čarovný: *virga O, medicatis fructibus offa V* koláč z čarovného koření; *potio Cu, somnus O* vykouzlený, čarami přivozený; *sapor Plin;* **b)** na-

pustiti, nabarviti: *capillos O, lana medicata fuco H.*

1. medicus, *a, um* [srov. *medeor*] **a)** léčivý, lékařský: *ars O Tib; manus V;* **b)** subst. **medicus,** *ī, m.* lékař.

2. Mēdicus viz *Medi.*

medietās, *ātis, f.* [*medius*] střed (slovo Ciceronem utvořené = *μεσότης*).

medimnus, *ī, m.* a **medimnum,** *ī, n.* [*μέδιμνος*] attická měřice = (pův. 52 l., pozd. 59 l.)

mediocris, *e* [*medius* a *ocris* špice, srov. *acer*] **a)** prostřední, prostředně vysoký, veliký: *res minimae, maximae, mediocres C; castelum S, latitudo Cs, spatium Cs* neveliký; *copiae Cs* nečetné; *malum C, vitia H* jen mírně; **b)** nízký, bezvýznamný: *mediocribus civitatem impertire C* lidem nižšího stavu; *queri mediocris animi C* prozrazuje malého ducha; *oratores C* slabší; litot. *non, haud m.* = nikoli nepatrný, značný: *cura H industria N;* subst. *mediocria gerere S* věci nepatrné, malého významu.

mediocritās, *ātis, f.* [*mediocris*] **a)** prostřednost t. j. střed mezi velikosti a malostí: *mediocritates morborum animi C* nemoci duševní střední velikosti, menší míry; *mediocritates probare C* mírné vášně; seslab. malost, nepatrnost, bezvýznamnost: *ingenii C;* **b)** střední cesta: *mediocritatem tenere C, aurea H.*

mediocriter, adv. **a)** prostředně, ne příliš: *doctus Plin, litteratus C; exercitatio dicendi, in qua me non infitior m. esse versatum C* výcvik řečnický, jemuž — nezapírám to — jsem trochu (jakous, jakouž takouž) práce věnoval; který jsem si jakž takž osvojil; *non m.* nikoli nepatrně = značně, velice; **b)** s měrou, klidně: *alqd ferre C.*

Mediōlānum, *ī, n.* Milán, m. v Gallii předalps.; obyv. **Mediōlānēnsēs,** *ium, m.* Milánští.

Mediōmatricī, *ōrum, m.* belgický kmen mezi Mosou a Rýnem s hl. m. Divodurum, pozd. Mety.

Mediōn, *ōnis, m.* [*Μεδεών*] město v Akarnanii; obyv. **Mediōnii,** *ōrum, m.* Medioňané.

meditāmentum, *ī, n.* [*meditor*] *belli T* předběžné cvičení válečné, přípravy k válce.

meditātiō, *ōnis, f.* **a)** přemýšlení: *futuri mali C* o budoucím zlu; **b)** připravování se: *obeundi sui muneris C* na svůj úřad; **c)** cvičení: *loci meditatione parati C* zpaměti naučená.

mediterrāneus, *a, um* [*medius* a *terra*] vnitrozemský: *regiones Cs homines C, copiae Plin; iter L* po zemi; subst. **mediterrānea,** *ōrum, n.* vnitrozemí: *Galliae L.*

meditor, *ārī, ātus, sum* [srov. *modus, μέδομαι*] **a)** mysliti, přemýšleti o něčem: alqd, de alqua re, nepř. ot.; **b)** mysliti na něco, chystati, připravovati se na něco: *leo vidit meditantem in proelia taurum V* chystajícího se, hotovícího se; *multos annos regnare meditatus C, m. in Persas proficisci N, furtivum amorem V;* **c)** cvičiti se v čem: *accusationem C, versus, amores H* milostné písně přednášeti; *H silvestrem Musam V;* též absol. *m. extra forum C* v řečnění se cvičiti; pass. význ. part. perf. **meditātus,** *a, um* promyšlený, nastudovaný, nacvičený: *carmina T* básně složené na paměť něčeho; *meditatum scelus C, commentationes C* pečlivě propracované; *labores C, oratio T.*

medius, *a, um* [srov. *μέσος*, meze, Mitte] střední, prostřední **1)** místně *regio totius Galliae media Cs; m. locus terrae C* střed země; *locus m. utriusque Cs* místo uprostřed mezi oběma ležící; *aer m. caeli et terrae O* uprostřed mezi nebem a zemí; — zvl. doplňkově: *medius stans aggere V* stoje uprostřed; *m. consedit O; media inter munera divum V* uprostřed darů bohům obětovaných; *medium arripit Servium L* v půli uchopí S.; *iam bis medium amplexi V* dvakrát v půli těla objavše; *currus medio cratere recepit O* otvorem jícnu; *quantum torto funda potest plumbo medii transmittere caeli O* kolik prostory vzdušné prak kuli vymrštěnou proletěti může; *in media insula C* uprostřed ostrova; *in medio foro C* ve středu náměstí, *media acies Cs* střed šiku; *sensit medios delapsus in hostes V* zpozoroval, že upadl doprostřed nepřátel; **2)** časově

a) attrib.: *medium illud tristissimum tempus C* mezidobí; *mediis diebus L* ve dnech mezitím; b) praedik. druhý lze přelož. subst. střed, přen. vnitřek, jádro: *m. aestate C* uprostřed léta; *m. dies* poledne; *m. nox* půlnoc; *ad medium conversa diem V* obrácený k poledni = k jihu; *de medio potare di H* již od poledne; o dějí: *medio in crimine V* uprostřed žalob; *in media iam morte tenetur V* již jest v objetí smrti; *in media potione C* za, při pití; *media inter lora V* za jízdy; *quae sunt ex media laude iustitiae C* náleží k samé podstatě spravedlnosti; 3) přenes. a) uprostřed mezi dvěma věcmi ležící, střední: *inter bellum et pacem nihil m. C* není nic středního; *medium erat in Ancoingenium L* Ankus byl povahou uprostřed (mezi Romulem a Numou) *m. inter aequum et utile L, media sequi T* středí cestou se dáti; *autumnus temperie medius O* (mezi létem a zimou); b) prostředně veliký (= *mediocris*): *nihil medium, sed immensa omnia L; intacta invidia media sunt L* věcí nepatrných nedotýká se závist; *delectum habere ad media bella L*; c) neutrální (ani takový, ani onaký): *hos tamquam medios ... miserat rex L, medium se gessit L* zůstal neutrálním; d) dvojsmyslný: *m. responsum L, sermo Plin; ad Varum media scriptitabat T*; e) nespolehlivý: *amicus L*; f) zprostředkující: *Iuppiter m. fratris et sororis O* prostředníkem jsa mezi ...; *paci medium se offert V* jako zprostředkovatel míru; g) rušivý: *ne m. occurrere possit V* rušivě vkročiti; *quos inter m. venit furor V* rozdvojil je; h) poloviční: *m. pars O* polovice; subst. **medium**, *ĭī, n.* a) střed: *aedium L, campi T, in medio adesse S* ve středu voje; *medio tutissimus ibis O* středem, uprostřed (mezi nebem a zemí); *tenent media omnia silvae V* celý prostor uprostřed (mezi říší podsvětnou a vchodem do ní); *venit medio vi pontus V* = *in medium* doprostřed; *hasta horum unum ad m. transadigit costas V* z těch jednomu oštěp uprostřed (v půli) žebra prorazí; – časově: *m. diei L* poledne, *medio temporis T* zatím; *m. auctumni L, noctis O* půlnoc; b) veřejnost, obecné dobro: *litteras in medium proferre C* veřejně oznámiti, ve veřejnou známost uvésti; *in medio ponere L* = před oči všech položiti, *sententias philosophorum C* k veřejnému rozhodnutí předložiti; *res in medio ponitur L* v obecný potaz se béře; *tabulae sunt in medio C* jsou veřejnosti přístupny, vyloženy; avšak *regni crimen in m. L* jest nerozhodnuto; *res in medio posita HT* věc všeobecně přístupná, společný majetek, z něhož každý může bráti; *in medium vocare alqd C* před soud (veřejnosti) volati; *in medio relinquere CS* nerozhodnuto nechati; *in medio caedi L* před zraky všech, veřejně; *in medium conferre laudem L* o slávu se všemi se děliti, činiti všechny účastnými své slávy, slávu svou věnovati dobru obce; *in medium consulere LV* o veřejné dobro se starati; *e m. de medio pellere C, emovere L, removere, tollere C* odstraniti, s cesty odkliditi, po příp. usmrtiti; *de medio recedere C* jíti s cesty, odejíti; *Corn. Caudinum de medio adiecit L* přidal z přítomných; *de medio sumere C* známé věci přednášeti; *in medium discenda dabat O* podával k obecnému poučení, všem zjevoval; *bona interfectorum in medium cedant T* nechť stanou se majetkem obecným; *ex medio arcessere H* z obecného života.

medius fidius viz *fidius*.

medulla, *ae, f.* (ob. pl.) a) morek: *oblitis osa medullis O* kosti pomazané morkem; též dřeň, duše rostlin; obr. *quem recte ‚Suadae medullam' dixit Ennius C* jejž správně nazval morkem Výmluvnosti; b) přenes. vnitřek, nitro, srdce, jádro: *montis Cat; imis infixa medullis O* v nejhl. nitru; *in medullis populi Rom.; ardet in medullis Cat; subdita flamma medullis V.*

Medullia, *ae, f.* městečko v Latiu nedaleko Tiburu; adj. **Medullīnus**, *a, um* jako přijm. L. Furia.

medullula, *ae, f.* [demin. od *medulla*] moreček: *anseris Cat.*

Mēdus, *ī, m.* 1) řeka v Armenii tekoucí do Araxu; u *H Medum flumen* jest buď tato řeka nebo dle jin. = *Medorum*

flumen = *Euphrates*; 2) tragoedie Pakuviova nazv. dle syna Medeina Méda.

Medūsa, *ae, f.* [*Μέδουσα*] dcera Forkyova, nejhroznější z Gorgón; adj. **Medūsaeus,** *a, um* Medusin: *os O*; *monstrum O* = Kerberos; *equus O* = Pegasus; *fons O* = Hippokrene kopnutím Pegasovým vzniklá.

Mefītis v z *mephitis*.

Megaera, *ae, f.* [*Μέγαιρα*] jedna z Furií.

Megalē(a), *ēs, f.* [*Μεγάλη*] příjm. Kybelino (*Magna Mater*); adj. **Megalēnsis,** *e*: *ludi T*, subst. **Megalēnsia** n. **Megalēsia,** *ōrum, n.* slavnost Kybelina 4. dubna konaná, pozd. hrami v cirku prodloužena do 10. dubna, rázu orgiastického.

Megalopolis, *is, f.* [*Μεγαλόπολις*] město v Arkadii; obyv. **Megalopolītae,** *ārum, m.* Megalopolitané; též **Megalopolītānī,** *ōrum, m.*

Megara, *ōrum, n.* a **Megara,** *ae, f.* [*τὰ Μέγαρα*] 1) město řecké záp. od Athen, nyn. ves Megara, rodiště Eukleidovo, jenž odt. = **Megarēus** z Megar; adj. **Megarēus,** *a, um* a **Megaricus,** *a, um* megarský; **Megaricī,** *ōrum, m.* [sc. *philosophi*] megarská škola filosofická, stoupenci Eukleidovi; 2) město na vých. pobř. Sicilie sev. od Syrakus jinak zv. Hybla; adj. **Megarus,** *a, um*: *sinus V*; **Megarēus,** *a, um*, odt. subst. **Megarēa,** *ōrum, n.* okolí, území Megar *O*.

Megarēūs, *ēōs, m.* [*Μεγαρεύς*] otec Hippomenův, vnuk Poseidonův; **Megarēius** *heros O* = *Hippomenes*.

Megaris, *idis, f.* [*Μεγαρίς*] 1) krajina v Řecku s hl. m. Megara; 2) m. na Sicilii = Megara.

megistānēs, *um, m.* [*μεγιστᾶνες*] hodnostáři, velmožové, magnáti.

mehercule viz *Hercules*.

meiō, *ere,* — močiti (srov. *mingo*).

mel, *mellis, n.* [srov. *μέλι*] med: *melle abundare C*, *mella stipare V* hromaditi, snášeti; *mella stillant O* kapky medu kanou; *roscida mella V* rosa medová; obětován bohům podsvětí: *spargens humida mella V*, užíváno ho k balsamování mrtvol: *quod mel non habebant, cerā (eum) circumfuderunt N*; přenes. sladká věc: *poetica mella H*, *hoc melli est H* jest příjemné.

Melae, *arum* n. **Melēs,** *ium, f.* ves v Samniu.

Melampūs, *odis, m.* [*Μελάμπους*] 1) slavný lékař a věštec, syn Amynthaonův; 2) syn Atreův; 3) pes Aktaionův (‚černonohý').

melanchaetēs, *ae, m.* [*μελαγχαίτης*] ‚černohřívý', pes Aktaionův.

melancholicus, *a, um* [*μελαγχολικός*] těžkomyslný, záduměivý, melancholický.

Melanippē, *ēs, f.* [*Μελανίππη*] dcera Aiolova, matka blíženců Booita a Aiola; nešťastný osud její předmětem tragoedie Euripidovy napodobené Acciem a Enniem; též **Menalippē** [*Μεναλίππη*].

Melanippus, *ī, m.* [*Μελάνιππος*] syn Thebana Artaka, obhájce Theb proti ‚sedmi', látka tragoedie Acciovy; též **Menalippus** [*Μενάλιππος*].

Melanthius, *iī, m.* [*Μελάνθιος*] Odysseův pastýř koz.

Melanthō, *ūs, f.* [*Μελανθώ*] mořská nymfa.

Melanthus, *ī, m.* [*Μέλανθος*] 1) řeka v Sarmatsku, určitěji neznámá; 2) otec Kodrův, král messenský, pozd. vládce Attiky; 3) lodník etrurský; adj. **Melantheus,** *a, um*: *caedes O*.

Melas (acc. *-ana* n. *-an*), *m.* [*Μέλας*, sc. *ποταμός*] 1) řeka v Boiotii, tekoucí do zál. malijského; 2) ř. v Thrakii, tekoucí do zálivu Melas u Chersonesu; 3) na Sicilii u Myl; 4) ř. v Mygdonii.

Meldī, *ōrum, m.* národ gallský na dolní Matroně.

Meleager, *grī, m.*, řídč. **Meleagrus(os)** [*Μελέαγρος*] syn Oineův, král kalydonský, účastník plavby Argonautů a honby kalydonské; sestry jeho **Meleagrides,** *um, f.* pro veliký zármutek nad jeho smrtí proměněny v perličky.

Melēs, *ētis, m.* [*Μέλης*] řeka v Ionii u Smyrny; odt. **Melētīnae** *deae O* u M. bydlící; **Meletēus,** *a, um* meletský, homérský (u řek.: M. prý se narodil Homér): *chartae Tib.*

Melēs, *ium, f.* ves v Samnijsku.

Meliboea, *ae, f.* [*Μελίβοια*] město v Magnesii na úpatí Ossy, rodiště Filoktetovo, jenž odt. **Meliboeus** *dux V*;

M. purpura V v M. zhotovený; jako subst. **Meliboeus, ī,** *m.* u *V* pastýř (asi s narážkou na *μέλι-βοᾶν*).

Melicerta (-tēs), *ae, m.* [*Μελικέρτης*, foin. *Melkart*] syn Athamantův a Inoin proměněný se svou matkou v božstvo mořské: *Palaemon* a *Leucothea*; lat. *Portunus*.

melicus, *a, um* [*μελικός*] melický, lyrický; *poema C.*

melilōtos, ī, *f.* [*μελίλωτος*] komonice.

melimēlum, ī, *n.* [*μελίμηλον*] sladké jablko (jakož užíváno k okrášlení stolu).

melior, melius viz *bonus, bene.*

melisphyllum, ī, *n.* [*μελισσόφυλλον*] melissa čili meduňka lékařská.

Melissus, ī, *m.* [*Μέλισσος*] 1) filosof a státník ze Samu, žák Parmenidův; 2) propuštěnec Maecenatův, grammatik a bibliothekář Augustův.

Melita, *ae* n. **Melitē, ēs,** *f.* [*Μελίτη*] 1) ostrov, nyn. Malta; **Melitēnsis, e** maltský: *vestis, rosa C*; **Melitēnsia, ium,** *n.* koberce maltské; 2) ostrov u pobř. dalmatského, nyn. Mljet čili Meleda: *fertilis O*; 3) mořská nymfa.

Melitēnē, ēs, *f.* krajina a město v Kappadokii u Eufratu.

Mella, *ae, m.* a) řeka v sev. Italii u Brescie, nyn. Mela; b) *M. Annaeus Mella* otec Lucanův.

melli-fer, *a, um* medonosný: *apes O.*

mellītus, *a, um* medem oslazený, medový: *placenta H*; přen. sladký, líbezný.

Melō, ōnis, *m.* tlumočník Dareiův.

Melodūnum, ī, *n.* galls. město v území Senonů, nyn. Melun.

Mēlos, ī, *f.* [*Μῆλος*] ostrov ve Sporadách, nyn. Milo; adj. **Mēlius,** *a, um* z Melu: *Diagoras C.*

Melpomenē, *ēs, f.* [*Μελπομένη*, ‚zpívající'] musa tragoedie a lyriky.

membrāna, *ae, f.* [adj. od *membrum*, sc. *cutis*] a) kůžička, blána, mázdra: *natura oculos membranis tenuissimis vestivit C*; b) kůže pergamenová ke psaní: *membranis intus positis H*; *lutea Tib*; *m. derecta plumbo Cat* vyrovnávaná olověným těžítkem.

membrātim, adv. [*membrum*] a) úd po údu; b) část po části, po částech: *negotium gerere C*; *dicere C* v krátkých odstavcích.

membrum, ī, *n.* [srov. mázdra, maso] a) původ. úd jako část těla; proto *membra* jako celek někdy = tělo: *dare membra sopori H*; *membra iussit relevare sedili O* vyzval je, aby si pohověli; — zvl. úd pohlavní: *nostra membra ... pars pessima nostri O*; b) část: *ratis O*; *philosophiae*; o řeč.: člen, odstavec; *orationis, accusationis C.*

meminī, *isse* [srov. *mens, μέμνημαι*, mním] a) pamatovati se na něco, býti pamětliv něčeho, pamatovati něco: α) s acc. osoby: *Paulum C* pamatovati se na P.; *quem meminisse potestis C* na nějž se můžete pamatovati; *m. Catonem C* jsem pamětníkem Katona; β) s acc. věci: *beneficia C, omnia O* míti na paměti; *illum diem C, timorem omnium C*; γ) s gen.: *sui C* býti pamětliv; *ignominiae acceptae L*; *viae V* pamatovati se na cestu; δ) s ut: *ut verberes ... memento H*; ε) s nepř. ot.: *quanta hominum esset admiratio C*; ζ) acc. s inf.: *mementote hos nobis esse pertimescendos C*; η) s inf. (básn.): *hodie meminisses reverti! H*; *bene m. H*; *infra, si memini, Varius H* ‚dobře-li se pamatuji' n. tuším; b) zmínku učiniti (význ. praeterita): *cuius supra meminimus C* jsme se zmínili; *meministi ipse de exsulibus C* zmínil jsi se.

Memmius, *a* rod říms. 1) *C. Memmius*, trib. lidu r. 111 proti Jugurthovi; 2) *C. M. Gemellus*, trib. l. r. 66, přítel Ciceronův; 3) *C. M.*, tr. l. r. 54, žalobce Gabiniův; 4) *P. M. Regulus* zúčastněný na pádu Seianově, pozd. správce Moesie.

Memnōn, *onis, m.* [*Μέμνων*] 1) syn Tithonův a Eoin, král Aithiopů padlý rukou Achilleovou před Trojou, jíž přišel na pomoc. Druhové jeho **Memnonidēs,** *um* proměněni ve ptáky (černé jestřáby). Tento M. smíšen 2) s egyptským králem Amenhotepem [*Ἀμενῶφις*] u pozd. řec. spisov. zvaným *Μέμνων* (v posled. třetině 15. stol. př. Kr.), z jehož staveb zachovány podnes ‚kolossy Memnonovy' u Theb, *Memnonis saxea effigies T*; odt. adj. **Memnonius,** *a, um* = mouřenínský, černý: *color O*; *domus Pr*;

3) *Memnon*, Řek z Rhodu, vojevůdce Dareiův.

memor, *oris* [srov. *memini*, *μνήμων*] 1) **a)** pamětlivý (něčeho), pamatující se na něco, mající na paměti něco: *beneficii C*, *facti Cs*; *quam sis aevi brevis H*; obr. *cadus Marsi belli m. H* pamatující válku marsickou; *oratio m. concordiae L* mající na mysli; absol. *rite m. V* správně pamatuje; **b)** vděčný: *multa tibi memores debemus O* vděčni jsouce; *m. manu tura ferre O*; *animus m. in bene meritos C*; **c)** nesmiřitelný: *Iunonis ira V*, *poenae O*; **d)** dbající něčeho, pozor mající na něco: *nec aurae nec sonitus m. (fuit) V* nedbala; **e)** rozvážný, opatrný: *multa m. occule terrā V* (= opatrně); 2) upomínající na něco alcis rei: *ingenium et Numae et Romuli m. L*; *impressit memorem dente labris notam H* = zanechal jako památku.

memorābilis, *e* [*memoro*] **a)** pamětihodný: *facinus S*, *familiaritas*, *virtus C*; **b)** slavný, velebený: *numen Bacchi O*.

memorandus, *a*, *um* [vl. part. praes. pass. od *memoro*] paměti, zmínky hodný.

memorātor, *ōris*, *m.* vypravovatel.

memorātus, *ūs*, *m.* vypravování.

memoria, *ae*, *f.* [*memor*] **a)** paměť jako schopnost duševní: *egregia T*, *incredibilis Plin*; *memoriam remittere*, *perdere C* paměti pozbýti; *memoriā tenere alqd C* v paměti chovati, pamatovati; *memoria comprehendere alqd C* zapamatovati si; *memoriae infigere L mandare C* v paměť si vštípiti; *ex memoria deponere alqd C* zapomenouti; *ex m. exponere C* z paměti říkati; **b)** paměť jako představa minulé věci, pamatování se, upomínka: *nostrae memoriae bella C* války vedené v čase, na nějž se pamatujeme; *post hominum memoriam C* pokud paměť lidská sahá; *memoriam patris* (gen. obj.) *renovare N* obnoviti upomínku na otce; *memoriam apud posteritatem adipisci T* zjednati si paměť budoucnosti; *m. sceleris T* vědomí zločinu; *m. periculi T* představa nebezpečí; *memoria rerum gestarum S* dějepisectví; *alqd memoriā prodere Cs* ústně, *memoriā ac litteris C* ústně i písemně; **c)** meton. čas, doba jako předmět paměti: *pueritiae memoriam ultimam recordari C* vzpom. si na nejzazší (nejútlejší) dobu dětství; *quod et nostra et patrum memoriā accidit C* za času; *paulo supra hanc memoriam C* nedávno před naší dobou; *veteris memoriae recordatio C* (čas se svými událostmi); **d)** konkr. památka, podání: *de Magonis interitu duplex m. prodita est N* dvojí podání se dochovalo; *litterarum memoria C* písemné doklady, svědectví.

memoriter, adv. [*memor*] **a)** s dobrou pamětí: *multa de Laelio narrare C*; **b)** zpaměti, nazpamět: *orationem habere C*, *recitare C*, *respondere C*.

memorō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*memor*] připomínati něco, zmiňovati se o něčem: alqd, de alqa re, acc. c. inf.; *memorant* s acc. c. inf. *L V* praví = prý; *memorari O* býti připomínán, jmenován; *vocabula priscis* (dat.) *memorata H* slova starým běžná; *incredibile memoratu ST* = *dictu*.

Memphis, *idis* (acc *im*, *in*, voc. a abl. *i*), *f.*, [*Μέμφις*] staré hl. m. středního Egypta, již. od nyn. Kaira, nyn. Menf.

Menaenius viz *Menenius*.

Menalippē, Menalippus viz *Melan-*

Menander, *drī*, *m.* [*Μένανδρος*] 1) řec. básník nov. komoedie (asi 342—292); 2) vojevůdce Alexandrův; 3) otrok Ciceronův; 4) propuštěnec Balbův.

Menapiī, *ōrum*, *m.* přímořský národ belgický mezi Mosou a Skaldou.

menda, *ae*, *f.* novotv. m. *mendum* od doby Augustovy.

mendācium, *iī*, *n.* [*mendax*] **a)** úmyslná nepravda, lež: *m. dicere C*, *mendacio fallere C*; **b)** klam, šálení: *sensuum C*; *vatum O poëtarum Cu* výmysly; pod. *famae O*.

mendāx, *ācis* [*mendum*, srov. *emendo*] (vl. chybující) **a)** lživý, prolhaný: *homo C*, *Carthaginienses C*, *lyra H*; **b)** přenes. klamavý, klamný, falešný: *speculum O*, *fundus H* (mnoho slibující, ale málo nesoucí); *pennae O* padělané; *damnum O* vylhaná, *infamia H* nezasloužená; *forma O* šalebná; *fama Pr*, *os O* falešná.

Mendēs, *ētis*, *f.* [*Μένδης*] město v deltě nilském vých. od Pelusia; adj. **Mendēsius**, *a*, *um* z Mendetu: *Celadon O*; jako subst. Mendefan.

mendīcitās, *ātis*, *f.* [*mendicus*] žebrácství, velká chudoba: *in summa m. esse C*; *m. corporis C* mrzáctví.

mendīcō, *āre, āvī, ātum* [*mendicus*] žebrati; *cibus mendicatus O* vyžebraný.

mendīcus, *a, um* [*mendum*, tedy vl. mrzák] žebrácký, nuzný; subst. žebrák.

mendōsē, adv. chybně, špatně: *scribere C.*

mendōsus, *a, um,* [*mendum*] chybný, plný chyb, vad: *facies O, natura H, historia C;* přenes. chybující, chyby činící: *servus C.*

mendum, *ī, n.,* pozd. **menda,** *ae, f.* **a)** chyba, vada tělesná: *mendas occulere O;* **b)** chyba písařská: *librariorum C; m. corrigere C, m. scripturae liturā tollere C;* **c)** přenes. vada, nedopatření: *magnum m. continere C.*

Menedēmus, *ī, m.* [*Μενέδημος*] **1)** filosof z Eretrie † 278 př. K.; **2)** vojevůdce Alexandra V.

Menelāis, *idis, f.* město v Epeiru.

Menelāius, *ī, m.* hora v Lakonice.

Menelāus, *ī, m.* [*Μενέλαος*] **1)** syn Atreův, bratr Agamemnonův, manžel Helenin, král spartský; *Menelai portus* přístav v Marmarice, záp. od Egypta; přenes. u *C* o Lukullovi (pon. Memmius unesl jeho ženu); **2)** řečník řecký z Marathu.

Menēnius, *a* rod říms., zvl. **1)** *M.* Agrippa r. 494 zprostředkovatel mezi patricii a vystěhovavším se lidem. *M. tribus C; Menenianum iudicium L* soud týkající se T. Menenia, syna M. Agrippy; **2)** za doby *H* jakýsi potřeštěný člověk.

Menephrōn, *onis, m.* necudný Arkaďan.

Menestheus, *eī, m.* [*Μενεσθεύς*] **1)** syn Ifikratův, zeť Timoleontův; **2)** u *V* syn Klytiův.

Mēnidās, *ae, m.* [*Μηνίδας*] vojevůdce Alexandra V.

Mēninx, *ngis, f.* [*Μήνιγξ*] ostrov v Malé Syrtě.

Menippus, *ī, m.* [*Μένιππος*] **1)** filosof kynický ze Sinope, kousavý satirik; **2)** řečník ze Stratoniky v Asii.

Mennis, *is, f.* město v Babylonii.

Menō, *ōnis, m.* vojevůdce makedonský.

Menoeceus, *eī, m.* [*Μενοικεύς*] Menoikeus, syn Kreontův.

Menoetiadēs, *ae, m.* [*Μενοιτιάδης*] syn Menoitiův Patroklos.

Menōn, *ōnis, m.* [*Μένων*] jeden z deseti vojevůdců řeckých po bitvě u Kunax zajatý a popravený; dle něho nazvána rozmluva Platonova.

mēns, *tis, f.* [srov. *mentio, memini,* č. pa-mět] **a)** mysl jako schopnost duš., rozum, duch: *animus et m. C; suae mentis esse C* míti zdravý rozum. též *mentis compotem esse C; m. integra H* zdravá, svěží m.; též *mens sana H; mens excidit alci C* pozbyl rozumu; *m. atque ratio C* důmysl a rozum; *alqd mente comprehendere, complecti C* pochopiti duchem; *cum mente colorem perdere O;* **b)** jako jev, děj: mysl, smýšlení, různé city, srdce: *mens cuiusque is est quisque C* smýšlení (způsob smýšlení) jest podstatou ‚já'; *detecta omnium m. est T* odhalené, otevřené srdce všech; *alta mente repostum V* hluboko v srdci tkvící; *animi, qui nostrae mentis sunt L* jež naší povaze odpovídají; *mentem addere H* zmužilosti dodati; *mentes demittere V* na mysli klesnouti; *exsul mentis O* bez rozvahy; *mentem compescere H* hněv ukrotiti; *furiata mente V* k šílenství dohnaný; *dolor quod suaserit et m. V* vztek, vášeň; **c)** meton. věc myšlená, myšlenka, mínění, záměr, vůle: *nostram accipe mentem V* poslyš můj záměr; *hac mente N* k tomu prohlédajíce; *in mentem mihi venit* (de, gen., ut, inf.) *C* napadá mne n. vzpomínám si; *mihi alia m. est S* já smýšlím jinak; *mens omnibus una est V* všichni jsou jednoho smýšlení; *m. publica C* veřejné mínění; *mentes deorum scrutari O* vůli boží; *quorum melior sententia menti V* kteří byli rozvážnější; **d)** personif. bohyně rozmyslu, již po bitvě u jez. Trasimenského zasvěcen chrám na Kapitoliu: *Mentis templum L; M. Bona O Pr.*

mēnsa, *ae, f.* [od *metior*] stůl **a)** vl.: *mensam tollere C removere V; mensas cibis exstruere* (v. t.) *C* stoly naplniti pokrmy; *mensae deorum C V* oltáře stolům podobné; — zvl. stůl směnárnický: *mensis palam propositis C; mensam poni* (= *adponi*) *iubet H; cara pisces averrere mensa H* drahé ryby se stolu prodavače ryb smetati (*m. piscatoria*); *mensa publica* státní pokladna; **b)** meton. jídlo: *brevis,*

cara H; *convivia mensae O* kvas hodu; *super mensam Cu* za stolem = při jídle; *Italicae mensae C* hostiny; *mensae secundae NHOV* zákusky, pospasy.

mēnsārius, *ī*, *m.* [od *mensa* dle řec. τραπεζίτης] směnárník, bankéř, pak úředník státní mající na starosti státní platy: *quattuor mensarii, qui .. a populo creantur C*; *quinqueviris creatis, quos mensarios ab dispensatione* (v. t.) *pecuniae appellarunt L.*

mēnsis, *is*, *m.* [srov. μήν, č. měsíc] měsíc jako doba.

mēnsor, *ōris*, *m.* [*metior*] a) měřič: *maris et terrae m. Archytas H* jako mathematik; b) zeměměřič: *humum signavit limite m. O*; c) měřič a snad zároveň odhadce půdy, staveb atp.: *mensorem huc mittere Plin.*

mēnstruus, *a*, *um* [*mensis*] a) měsíčně se opakující: *usura C*; *quid est quod neglegenter scribamus adversaria?* (v. t.) *Quia haec sunt menstrua C* poněvadž jest určen jen pro měsíc (= obsahuje účty jen měsíční); *menstruum meum Plin* měsíční služné; b) měsíc trvající, měsíční: *vita, spatium C*, *luna V* oběh měsíce = *cursus m. Dianae Cat*; **mēnstruum**, *ī*, *n. L*; potraviny na měsíc = (*cibaria*) *menstrua C*; c) měsíční, za měsíc zhotovený: *mulieris opus C.*

mēnsūra, *ae*, *f.* [*metior*] a) měření, vyměřování: *mensuram agere Plin*; *mensurae ex aqua C* měření vody (vodní hodiny); *aurium m. C*; b) míra jako rozměr, velikost, délka: *m. roboris implebat quinque ter ulnas O* dub měřil 15 loket; *m. nominis O* význam; *beneficii Plin* velikost; *legati T* hodnost; c) míra jako nástroj měření: *modus mensurae N* druh míry; *mensurae itinerum C* měřítko cesty.

menta (mentha), *ae*, *f.* [μίνθη] máta; personif. nymfa v mátu proměněná.

mentiō, *ōnis*, *f.* [srov. *mens*] zmínka: *mentionem facere* (*habere*, *movere L*) *alcis rei C* zmíniti se o něčem, též *de alqa re*; *m. inicere de alqo H* zmínku prohoditi; *mentiones serere L* tu a tam se zmíniti; *m. incidit de... L* stala se zmínka přišlo se v řeči na...

mentior, *īrī*, *ītus sum* [od *mens* vl. vymýšleti si] 1) nepřech. lháti: *frons, oculi, vultus persaepe mentiuntur C*; *ne tu videare mentitus C*, *mentiri emolumenti sui causā C*; *mentior, si .. O* ať jsem lhářka, jestliže; pod. *mentiar, si .. C*; 2) přech. lháti něco, vylhati, klamně říkati, tvrditi něco, předstírati: *tantam rem S*; *auspicium L*, *amorem O*; *causam fugae O*; *colores varios V* napodobiti; *spem mentita seges H* naděje sklamavší; part. perf. v pass. význ.: vybájený, vylhaný, klamný: *tela V*, *figurae O*, *nomen*, *fama O*, *mentita et falsa C* lži a klamy (jiné čtení *ementita*).

Mentōr, *oris*, *m.* [Μέντωρ] 1) přítel Odysseův, jemuž Od. svěřil vychování svého syna; 2) umělec v tepání vypuklin z kovu (*toreumata*) kol. 350 př. K.

mentula, *ae*, *f.* mužský úd.

mentum, *ī*, *n.* brada (i vousy), též u zvířat.

meō, *āre*, *āvī*, *ātum* jíti, choditi; *sidera meantia O* oběžnice; *navigia meant Cu* plují; *spiritus Cu* procházeti.

mephītis, *is*, *f.* škodlivý výpar země, zápach; personif. bohyně, jež takové výpary šíří.

merācus, *a*, *um* [*merus*] čistý, pouhý, nesmíšený: *vinum C*, *helleborus H*, *libertas C.*

mercābilis, *e* prodejný.

mercātor, *ōris* *m.* [*mercor*] a) kupec (naproti prodavač): *provinciarum C signorum C*; b) kupec, obchodník vůbec.

mercātūra, *ae*, *f.* [*mercor*] obchod, obchodování: *m. sordida putanda est C*; *mercaturas facere CL* obchod provozovati; přenes. kramaření: *utilitatum C* s výhodami; *ad m. bonarum artium proficisci C* jíti na koupi věd.

mercātus, *ūs*, *m.* [*mercor*] a) obchod, prodej a koupě: *turpis C*, *domesticus C*; b) trh: *mercatum habere C* trh konati; c) slavnostní shromáždění lidu = řec. πανήγυρις.

mercēn(n)ārius, *a*, *um* [*merx*] a) jako adj. α) o lidech: námezdný, najatý: *scribae N miles L*, *comes C*; podplacený: *testes C*; β) o věcech: koupený, zaplacený: *liberalitas*, *prooemium C*; *vincla H* placený úřad; b) jako subst. člověk najatý, nádeník: *mercenarios gratuitis anteferre C*, *mercenariis praecipere C.*

mercēs, *ēdis*, *f.* [*merx*] a) mzda, plat, odměna: *mercede arcessere, condu-*

cere alqm Cs za mzdu najmouti, *manuum mercede inopiam tolerare S* výdělkem rukou svých; *diurna m. H* denní mzda; *m. laborum C* odměna za práci; zvl. žold vojenský: *m. militaris Cu, milites mercede conducere L; apud vagos .. merces valuit L* vyhlídka na odměnu (t. výnosnou kořist) účinkovala; honorář: *tanta mercede nihil sapere docere C* za tak velký h.; **b)** ve šp. sm. podplacení, úplatek: *mercedem accipere ab alqo C, mercedem dare C*; **c)** přen. cena: *hac mercede suorum V* za tuto cenu; *mercedem alcs rei constituere C* cenu stanoviti; *arbores multa mercede domandae V* s velkou námahou, *non sine magna mercede C* ne bez veliké škody (‚jest draze vykoupeno'); *temeritatis m. L* trest, pokuta za ..; **d)** činže, nájemné: *mercedes habitationum Cs; quinae mercedes H* pětinásobné úroky (5% měsíčně); **e)** výnos: *praediorum C.*

mercimōnium, *ī*, *n.* zboží.

mercor, *ārī, ātus sum* [*merx*] kupovati: *ab, de alqo alqd C; magno V* draho; *quo pretio H* za jakou cenu, zač; *libra et aere* (v. t.) *H* právoplatnou koupí nabýti; vykoupiti: *vitam C, amorem Pr*; **mercātus,** *a, um* ve význ. pass. vykoupený: *commeatus S, cultus Pr.*

Mercurius, *ī*, *m.* [*merx*] starolat. bůh obchodu, ztotožněný s řec. Hermem, synem Majiným; uctíván obchodníky 15. kv.; též posel bohů a průvodce duší do podsvětí; *maxime Mercurium colunt T* jest neznámý bůh keltský podob. germ. Wuotanovi; *stella Mercurii C* oběžnice Merkur; *aqua Mercurii O* pramen u cesty Appiovy; *tumulus M. L* návrší u Carthageny v Hisp. pojmenované dle foinic. boha; *promunturium M. L* [*Ἑρμαῖον*] vých. cíp výběžku karthagins. v Africe, nyn. mys Bon; jako appellat. *Mercurius Andocidi N* hermovka; adj. **Mercuriālis,** *e* Merkuriův: *viri H* snad s význ. astrol.; *Mercuriale mihi cognomen imposuere H* jméno Merkur; subst. **Mercuriālēs,** *ium* sbor kněží Merkuriových.

merda, *ae*, *f.* lejno, trus: *corvorum H.*

merēns, *entis* [part. praes. od *mereor*] **a)** v dobr. sm. zasloužilý, zasluhující si něčeho: *bene m. C; laurea decreta merenti O; te merentem vexere tigres H* tebe pro tvou zásluhu vezli t.; **b)** ve šp. sm. trestuhodný, vinný: *Laocoon V, increpare merentes S.*

mereō, *ēre, uī*, — a **mereor,** *ērī, itus sum* [srov. *μείρομαι, μοῖρα*] vl. dostávati údělem **a)** zasluhovati něčeho *laudem Cs O; nardo vina merebere H* zasloužíš si = výměnou dostaneš; *aera m. H* vydělati: *quod scelus tantum .. Calydona merentem? V = cuius tanti sceleris poenam merentem* za jaký tak hrozný zločin zasloužili trestu Lapithové nebo Calydon?; *quem non merearis amorem H* které nezasluhuješ n. nesnažíš se získati; kromě acc. též inf. (*merui perdere O*), ut. a absol.: *si mereor C* (výraz skromnosti) jsem-li toho hoden, zasluhuji-li toho; **b)** term. techn. voj. sloužiti za žold, službu vojenskou konati: *stipendia m. CT; patre suo imperatore meruit C* sloužil pod svým otcem jako velitelem; *pedibus merere L* sloužiti jako pěšák, u pěchoty, *equo C* u jízdy; **c)** zjednati si, docíci: *odium civitatis meruerat Cs* způsobil si; *gloriam Plin; quid mali meruisset T* co zlého učinil; **d)** zásluhy si zjednati: *bene mereri de re publ. C; si bene quid de te merui V* mám-li o tebe nějakou zásluhu (učinila-li jsem ti někdy něco dobrého); *ne se de illo optime meritum proderet N* aby neříkal, že mu znamenité služby prokázal; *socii optime merentes Cs* velezasloužilí; part. perf. **meritus** *a, um* **a)** akt.: zasloužilý, jenž si něčeho zasloužil, jenž má zásluhy o něco: *de populo Romano Cs, homines de me meriti C; hinc sustinet meritos iuvencos V* odtud živí býky, kteří zasloužili si výživy; *recepto supplice sic merito V* jenž tak si toho zasloužil (aby byl zachráněn); *inviso meritus torquetur ab auro O* po zásluze; **b)** ve voj. *diu m. T* dlouho sloužívší; **c)** pass. zasloužený: *poena O, honores V, mors V; optimā et meritissimā famā frui Plin* nejlepší pověsti, a to zcela zaslouženě, požívati.

meretrīcius, *a, um* [*meretrix*] nevěstek: *disciplina, amores C, corpora O, quaestus*

C zaměstnání, řemeslo; *vita C, meretricio more vivere C.*

meretrīcula, *ae, f.* [demin. od *meretrix*] nevěstka.

meretrīx, *īcis, f.* [od *mereo*] nevěstka.

merges, *itis, f.* snop.

mergō, *ere, mersī, mersum* a) ponořiti, potopiti: *pullos in aquam C, me deus aequore mersit V, naves Cu; aves se in mari mergunt C;* pass. *mergi aqua L* utonouti ve vodě; *res mersae O* potopený svět; básn. *sidera merguntur O* zapadají; b) strčiti něco někam, skrýti, schovati: *canes mergunt rostra in corpore O, caput in terram L vultus in cortice O; res ... caligine mersae V* v mlhu zahalený; c) přenes. ponořiti, uvrci: *se* (= *mergi Cu*) *in voluptates L* vrci se v náruč rozkoší; *vino somnoque mersi L* pohříženi opilí ve spánek; *fortuna viros mersit V* srazil, skácel, k pádu přivedl; *funere acerbo alqm V* v trpkou smrt sklátiti; *mergunt sortem usurae L* úroky pohlcují (= převyšují) jistinu.

mergus, *ī m.* [srov. *mergo*] potápka.

meridiānus, *a, um* polední: *somnus, sol Plin, tempus. C;* přenes. jižní: *regio, vallis L.*

meridiātiō, *ōnis, f.* polední spánek.

merī-diēs, *ēī, m.* [z * *medi-dies, medius dies*] poledne: *ad meridiem permanere C; m. inclinat H* poledne se schyluje; *ante meridiem C* dopoledne, *post m. C* odpoledne; neton. jih: *ad meridiem spectare C vergere N; a meridie Aegyptus obiacet T* s jižní strany.

Mēriōnēs, *ae, m.* [*Μηριόνης*] vozataj Idomeneův, Kréťan.

meritō, adv. [abl. od *meritum*] dle zásluhy, právem, zaslouženě; *clamant: merito! O* výborně!

meritō, *āre, āvī, —* [freq. od *mereo*] vydělati si: *sestertia dena C.*

meritōrius, *a, um* najatý, placený, zvl. za účelem smilstva.

meritum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *mereo*] a) výdělek, mzda, odplata, zásluha, trest: *merito tuo C* dle tvé zásl., jak toho zasluhuješ; *merita invenire S* trest: b) zásluha (záslužný čin), dobrodiní: *singulare C, merita recipere C, m. alcs in* n. *erga alqm C; meriti memor, oblitus O, immemor V; praemia meritorum H* odměna za zásl.; c) zavinění, vina: *a me nullo meo merito alienus erat C* aniž jsem to zavinil, bez mé viny; *m. requirere O, moriere merito tuo O* svou vinou: *quo minus merito populi Romani Cs* bez zavinění nár. říms.; *ira gravior merito O* hněv větší než vina.

Mermessius, *a, um* mermesský [*Mermessos* místo ve Frygii]: *Mermessia* = S. bylla hellespontská (jiné čtení *Marpesia*).

Meroē, *ēs, f.* [*Μερόη*] ostrov utvořený prameny Nilu (dle názoru starých).

Meropē, *ēs, f.* [*Μερόπη*] dcera Atlantova, Pleiadka, choť Sisyfova, nejtmavější hvězda z Pleiad (ze studu nad zasnoubením se smrtelníkem).

Merops, *opis, m.* [*Μέροψ*] král Aithiopů, choť Klymenin (matky Faethontovy).

merops, *opis, m.* žluva.

Mēros, *ī, m.* acc. *on* pohoří v Indii.

mersō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *mergo*] ponořovati, potápěti: *aries mersatur in gurgite V; gallinam musto H* = ve víně utopiti; *gregem fluvio V* koupati; přenes. *mersor civilibus undis H* vrhnouti se do vln politiky.

merula, *ae, f.* kos; jako jm. vl. příjm. rodu Cornelių: *L. Corn. Merula* kons. 193 vítěz nad Boji; *L. Corn. M. flamen Dialis,* kons. 87.

merus, *a, um* čistý, pouhý, nesmíšený: *undae O, lac O, vina O;* samot. subst. **merum,** *ī, n.* víno nesmíšené s vodou; přenes. pravý, čistý: *libertas L* plná, neomezená; avšak *mera libertas H* pravá; *virtus H* opravdová; *vera et mera Graecia Plin* opravdové Řecko; přen. pouhý, samý, čirý: *meri principes C* sami velikáni; *nisi quod pede certo differt sermoni* (sc. *comoedia*), *sermo m. H* jest pouhý hovor, lišíc se od hovoru jenom určitým rhythmem.

merx, *cis, f.* zboží: *merces emere H vendere O ostendere H, merces mutare V* (o lodi) voziti zboží na výměnu.

Mescinius, *a* rod říms.: *C. Mesc. Rufus* quaestor Ciceronův v Kilikii.

Mesēmbria, *ae, f.* [*Μεσημβρία*] město thrácké u Černého moře, nyn. Missivria; adj. **Mesēmbriacus,** *a, um* mesembrijský: *portus O.*

mesochorus, *ī, m.* [*μεσόχορος*] vl. střední člen sboru tanečníků nebo pěvců, vůdce sboru, sbormistr.

Mesopotamia, *ae, f.* [*Μεσοποταμία*] ‚Meziříčí', Mesopotamie, krajina mezi Eufratem a Tigridem.

Messāla, *ae, m.* (*Messalla*) říms. příjm. v rodě Valeriů: **1)** *M. Valerius Maximus,* kons. 263, jenž obdržel příjm. Messalla od Messany, které dobyl; **2)** *M. Val. M. Niger,* řečník a státník, kons. r. 61; **3)** *M. Val. M.,* strýc předešlého, konsul r. 53 a augur; **4)** *M. Val. M. Corvinus,* státník, řečník a spisovatel za Augusta, přítel Ovidiův a Tibullův; plur. *Messallae O* = oba poslední.

Messālīna (Messallina), *ae, f.* **1)** *Valeria M.* pověstná manželka císaře Klaudia; **2)** dcera Statilia Taura, choť císaře Nerona.

Messālīnus (Messallinus), *ī, m.* **1)** syn M. Valeria Messally Corvina, přívrženec Ovidiův, přítel Germanikův; **2)** Cotta M., bratr předešlého, přítel Ovidiův.

Messāna, *ae, f.* [*Μεσσάνα* = *Μεσσήνη*] město na Sicilii při úžině mezi Itálií a S., pův. zvané *Ζάγκλη,* r. 494 dobyto tyrannem rhegijským Anaxilou a nazváno Messanou; adj. **Messānius,** *a, um* messinský: *moenia O.*

Messāpus, *ī, m.* král a praotec Messapiů: **Messāpiī,** *ōrum, m.* obyv. Apulie a Kalabrie: adj. **Messāpius,** *a, um* messapijský: *arva O.*

Messēnē, *ēs,* (**-a,** *ae*), *f.* [*Μεσσήνη*] hl. m. Messenie na Peloponnesu; adj **Messēnius,** *a, um: arva O;* obyv. **Messēniī,** *ōrum, m.* Messéňané.

messis, *is, f.* [*meto*] **a)** žeň, sklizeň: *maturiora messibus Apuliae loca L* místa apulská mající rannější žně; *messis* (gen.) *dies V;* — zvl. vybírání medu: *duo tempora messis V;* obr. *illa Sullani temporis m. C* ‚žně' = proskripce; **b)** čas, doba žní: *hilarans convivia .. ante focum, si frigus erit, si m., in umbra V* za doby žní ve stínu; **c)** konkr. obilí posečené: *tertia acceperat area messes O; ruperunt horrea messes V;* obilí ještě neposečené, osení: *spicea iam campis m. inhorruit* (viz t.) *V;* obr. *adhuc tua m. in herba est O* ‚tvá pšenice ještě nekvete'.

messor, *ōris, m.* [*meto*] žnec, sekáč.

messōrius, *a, um* žnecký, sekáčský: *corbis C* jaký mají ženci.

-met, suffix přidávaný zvl. k zájm. os., na př. *egomet.*

mēta, *ae, f.* **a)** hranice, meze, konec, cíl: *his ego nec metas rerum nec tempora pono V* těm nekladu já ni hranice říše ni doby (t. j. trvání); *longarum haec m. viarum V* cíl cest; *ad metas aevi pervenire V; mortis metae V* = *τέλος θανάτου* konec života; *m. utraque O* východ a západ; **b)** meton. mezník: *metam tenere V* cíle dosíci; *collis in modum metae L* má tvar mezníku (kuželovitý), *metas imitata cupressus O; metam evitare H* vyhnouti se m. (na závodišti); *septima quam metam triverit ante rota Pr* dříve než sedmkrát objelo metu kolo; *cursu contingere metam H* doběhnouti k metě; obr. *metas lustrare Pachyni V* obejeti (jako metu) Pachynum.

Metabus, *ī, m.* [*Μέταβος*] král Volsků, otec Kamillin.

metallum, *ī, n.* [*μέταλλον*] **a)** kov: *argenti aerisque metalla V, auri metallum V; simili metallo* (= *auro*) *frondescit virga V; libertas potior metallis H* nad zlato a stříbro; **b)** doly: *pecunia, quae ex metallis redibat N; metalla intermissa recoluit L* dal opět otevříti; *metalla auri, argenti L* doly na zlato, stříbro; *damnare in metallum Plin* odsouditi k práci v dolech (za doby cís. prostřední zločinci).

metamorphōsis, *is* n. *eōs* [*μεταμόρφωσις*] proměna, odt. název básní *O Metamorphōsēs, eōn* Proměny.

Metapontum, *ī, n.* [*Μεταπόντιον*] město v Lukanii u zál. tarents., bydliště Pythagorovo; adj. **Metapontīnus,** *a, um* metapontský: *ager L.,* obyv. **Metapontīnī,** *ōrum, m.* Metapontané.

mētātor, *ōris, m* měřič tábora: *castrorum C.*

Metaurum, *flumen H* = násl.

Metaurus, ī, *m.* řeka v Umbrii sev. od nyn. Sinigaglie; u ní poražen a zabit Hasdrubal 207.

Metellus, ī, *m.* [dle výkl. star. od *metellus* = *μίσθιος* žoldnéř] rod říms. *gens Caecilia*: **1)** *Q. Caecilius Metellus*, kons. 206, dikt. 205, řečník; **2)** *Q. Caec. M. Macedonicus*, vítěz nad Macedonií 146, r. 131 první plebejský censor, dobrý řečník; **3)** *Q. Caec. M. Numidicus*, kons. 109, vítěz nad Jugurthou u řeky Muthulu; **4)** *Q. Caec. M. Celer*, r. 66 legát Pompejův; **5)** bratr jeho *Q. Caec. M. Nepos*, r. 67 legát Pompejův, 63 trib. l., protivník Ciceronův; **6)** *Q. Caec. M. Pius*, syn Numidikův, 83 stoupenec Sullův; **7)** *Q. Caec. M. Creticus* jako kons. 69 podrobil Krétu.

Meterēa turba sarmatský kmen na dol. Dunaji.

Mēthymna, *ae, f.* [*Μήθυμνα*] nyn. Molino, město na Lesbu, rodiště Arionovo, bohaté vínem; adj **Mēthymnaeus,** *a, um* [*Μηθυμναῖος*] z M.: *Arion C*; methymenský: *uva H merum Pr, Lesbos O*; obyv. **Mēthymnaeī,** *ōrum, m.* Methymňané; **Mēthymnias,** *adis, f.* methymenská: *puellae O.*

Metilius, *a* rod říms.: Sp. M. tribun lidu 416.

mētior, *īrī, mēnsus sum* [srov. *μῆτις*, měřiti] **a)** měřiti, vyměřovati: *agrum C*: *nummos H* na měřice peníze měřiti; *solem C, mundi magnitudinem C, syllabis pedes C*; *oculo latus H*; *aequora prospectu O* zrakem v před upiatým; *frumentum exercitui Cs* odměřovati; pod. *nobis Caecubum H*; **b)** projíti, uraziti, přeplouti: *iter cursu m. Cat* dráhu proběhnouti; *aequor curru V* jeti po moři; *sacram viam H* kráčeti po..; *aquas carina O* plouti po..; **c)** přenes. měřiti, posuzovati něco dle něčeho, měřítko přikládati: *summum bonum suis commodis C* nejvyšší dobro m. svým prospěchem: *caritatem patriae salute ipsius C, consilium rei utilitate C, peccata vitiis hominum C*; *pericula metu S, se suo modulo H*; též *ex* s abl.

Metiosēdum, ī, *n.* město v Gallii na ostrově sequanském u Meloduna.

Metiscus, ī, *m.* vozataj Turnův.

Mētius viz *Mettius.*

mētō, *āre, āvī, ātum* [*meta*] měřiti, vyměřovati; obyč. depon. **mētor,** *ā ī*: *caelum metabimur O, agros V, regiones animo L*; *castra m.* tábor vyměřiti t. j. hranice tábora kolíky označiti; part. perf ve význ. pass. *porticus metata H agellus H* odměřené; *castris metatis Hirt L* po vyměření tábora.

metō, *ere, messuī* (vel. zřid.), *messum* **a)** žíti, požínati **α)** absol.: *primus humum fodito — postremus metito V* naposled žni; *in metendo occupati Cs* žatím zaměstnaní; *ut sementem feceris, ita metes C* jak zaseješ, tak budeš žíti; **β)** s akk.: *farra O, flores V, pabula falce O, arva Pr*; přenes. požínati, kositi: *metit Orcus grandia cum parvis H*; *gladio proxima quaeque V*; **b)** v širš. sm. *lilia summa O* utínati, urážeti vršky lilií; *uvas metito postremas V* trhej, sbírej.

Metōn, *ōnis, m.* [*Μέτων*] hvězdář athenský, jenž chtěl uvésti v souhlas rok sluneční s měsíčním zavedením 19letého cyklu; odt. hříčkou slovní u *C*: *quando iste Metonis annus veniet?* (o M., vrstevníku *C* neplatícím dluhy).

Mētrodōrus, ī, *m.* [*Μητρόδωρος*] **1)** M. z Chiu, učitel Hippokratův; **2)** M. Lampsacký, nar. v Athenách, filosof epikurovský † 277; **3)** M. ze Skepse, filosof akademický, známý svou výtečnou pamětí; **4)** M. ze Stratoniky, žák Karneadův, zvaný *Μισορωμαῖος*; **5)** propuštěnec Ciceronův.

Mētropolis, *is, f.* [*Μητρόπολις*] m. thessalské u Farsalu; obyv. **Mētropolītae,** *ārum, m.* Metropoliťané; adj. **Mētropolītānus,** *a, um* metropolský (*campus L*) vztahuje se k M. ve Velké Frygii.

Mettius, *iī*, *m.* (též **Mettus,** srov. *Attus* a *Attius*) **1)** *M. Curtius*, sabinský bojovník za Romula; **2)** *M. Fuffetius*, diktátor albský v boji proti Římanům; **3)** *M. Mettius*, hostiný přítel Ariovistův; **4)** *M.* přítel Attikův; **5)** *M. Carus*, udavač, k jehož udání byl r. 93 po K. usmrcen Helvidius Priscus; **6)** *M. Modestus*, bývalý prokonsul Asie.

metuēns, *ntis* [part. praes. od *metuo*] v bázni, ve strachu: *m. vivere H*; bo-

jící se: *pericli V, alterius viri H, futuri H*; *legum C* mající v úctě.

mētula, *ae, f.* domin. od *meta* v. t.

metuō, *ere, uī, —* [*metus*] a) nepřech. báti se, strachovati se: *qui cupit aut metuit H*; *de sua vita m. C*; *ab Hannibale metuens L* stran H., pokud se týče H., *metuens inopi senectae V, doti m. H* o věno se báti; *moenibus patriae L*; – zvl. α) s násl. *ut* báti se, že ne- (přáti si, aby se věc stala); *metuit, ut calamitatem sustinere posset C* že nevydrží; *m., ut sis vitalis H* = přeji ti, abys byl života schopen; β) s násl. *ne* báti se, že . . . (přáti si, aby se věc nestala): *metuebat, ne indicarent C*; (též se záp. slovesem) *metuit, ne sibi fides habita non esset Cu* bál se, že mu slovo nebylo splněno; γ) s inf. ostýchati se, rozpakovati se: *nil metuunt iurare Cat*; *m. temptare spem certaminis L*; *metuit tangi H* bojí se doteku; *reddere soldum H* rozpakující se vrátiti celou jistinu, dluh oplatiti; *arctos Oceani metuentes aequore tingui V* bojící se omočiti v oceáně; *pinna metuens solvi H* peruť nezničitelná, *fides metuit culpari H* věrnosti nečiní se výtky, v. jest bezpečna před výtkami; δ) s nepř. ot.: *metuam, quid iudicet heres H*; b) přech. báti se něčeho: *alqm, alqd, alqd ab alqo* (něčeho od někoho), *alqd ex alqo S, alqd alci* (něčeho pro někoho, vzhledem k někomu).

metus, *ūs, m.* a) strach, obava: *m. opinio impendentis mali C* představa hrozícího zla; *ex malis futuris metum nasci censent C*; plur. obavy: *omnes isti metus extinguentur C*; s gen. subj. *Siciliae C*; s gen. obj. *hostium L; calamitatis C* před pohromou; *vulnerum C*; *ne reliquos populares metus invaderet parendi sibi S* aby ostatní krajané nebyli odstrašeni od poslušnosti k němu; *pubes metu orbitatis icta L* teskným pocitem osiřelosti; *m. a Romanis L* před Ř.; *m. ex imperatore T, plebs soluta regio metu L* strachu před králi; *metu, ne amitteret cohortes C*; *turbato per metum ludicro . . profugiunt L* když divadlo způsobem strach vzbuzujícím bylo přerušeno; *metu, prae metu* strachem, ze strachu; – zvl. posvátná úcta: *laurus metu servata V*; *mens trepidat metu (Bacchi) H*; b) meton. = *periculum* nebezpečné postavení: *plura in pace servata, quae nunc in metu audiuntur T*; předmět strachu: *m. anceps L.*

meus, *a, um* [z **meios*, srov. můj] (voc. *mi*) můj; subj.: *haec oratio mea est C* vychází ode mne; *mea sententia C* po mém soudě; obj.: *iniuria mea S* bezpráví mně učiněné; *invidia mea C, crimina mea L* proti mně; – zvl. praegn. význ. possess.: *vicimus, en meus est O* patří mně, jest v mé moci; *meo loco C* = *nunc etsi est meus dicendi locus* (*ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι*) v době mně patřící; *vix meus sum O* sotva jsem sebe mocen; – spec. = milý: *o mea O* má milá; *mi Attice C* milý Attiku; neutr. *meum* = má vlastnost, povinnost atp.: *omitto non fuisse meum, quem . . . hunc violare C* nebylo mým zvykem; *puto esse meum, quid sentiam, exponere C* že jest mou povinností; plur. **meī,** *ōrum* moji příslušníci, přátelé, krajané atp.: *cenae deum, quibus ipse meique vescor H* moji přátelé a hosté; *Iliaci cineres et flamma extrema meorum V* mých rodáků; *scio acerba meorum circumstare odia V* mých poddaných; neutr. *aut quicquam mihi dulce meorum . . erit V* z věcí, jež mě (jindy) těšívaly.

meusmet, *meamet, meummet* s sil. *meus*: *meamet facta S.*

Mēvānia, *ae, f.* město v Umbrii proslulé chovem dobytka, nyn. Bevagna.

Mezentius, *ī, m.* vládce etrurs. Caer n. Agylly, spojenec Turnův proti Aeneovi.

Mezetulus n. **Mazaetulus,** *ī, m.* vznešený Numid, poručník Lakumazův.

mī = a) *mihi* k *ego*, b) vok. k *meus*.

mīca, *ae, f.* [srov. *μικκός* = *μικρός*] hrstka, troška, něco málo: *salis O Cat* = *saliens m. H* zrnko soli.

Micipsa, *ae, m.* syn Masinissův, král numidský.

micō, *āre, uī, —* [srov. mihati se] a) mihati se, kmitati se, chvíti se: *venae et arteriae C, digiti V, corda O, linguis micat ore trisulcis V* jazykem trojklaným šlehá; *auribus m. V* ušima střihati; b) zvl. o jevu světelném: třpytiti se, blýštěti se, mihotati se: *stella micans ra-*

diis C, sidus H, ignes L, aether ignibus V, fulmina L, gladii L blýskají se; *oculis micat ignis V* z očí srší oheň; *oculi igne micantes O* oči ohněm sršící; *aera micantia V* zbroj blyštící se; c) prsty rychle vztýčiti a dávati hádati, kolik jich jest (čímž se rozhodovala věc nerozhodná jako u nás dříve ‚hlava n. orel'): *quid enim sors est? idem propemodum quod micare. quod talos iacere C, quasi sorte aut micando C*; přísloví *dignus est, quicum in tenebris mices C* s tím můžeš potmě losovati (= naprostý poctivec).

Mīdas, *ae, m.* [*Μίδας*] král fryžský, syn Gordia z Thrákie; od Dionysa dostal dar činiti zlatem vše, čeho se dotkl; tuto svou moc smyl v řece Paktolu; za přiřknutí vítězství Panovi v závodě hudebním s Apollonem dostal oslí uši.

migrātiō, *ōnis, f.* [*migro*] stěhování, přestěhování (se).

migrō, *āre, āvī, ātum* a) stěhovati se, vystěhovati se, přesídliti: *in alium quendam locum C, Romam L*; přenes. *ex hac vita C*; též pass. *migratur C* stěhují se, *migratum est L* přestěhovali se (*ab alqo* někdo); *voluptas migravit H* zmizela; b) stěhovati, s sebou vzíti něco: *relicta, quae difficilia migratu essent L*; c) přestoupiti: *communia iura C, quae pertinent ad veritatem C.*

Mīlaniōn, *ōnis, m.* [*Μειλανίων*] syn Amfidamantův, choť arkads. Atalanty.

mīles, *itis, m.* [podle starého výkl. od *mille* spíše srov. *δμιλέω*] a) vojín, voják: *m. mercennarius N* námezdný v., žoldnéř; *milites legionarii Cs* řadový vojín; *m. voluntarii L* dobrovolníci; *veterani Cs C* starý n. vysloužilý v.; *tribunus militum Cs C* tr. vojenský; — kollekt. = vojsko: *sine militis usu O* nepotřebující vojska; *egreditur castris miles generosus ab isdem V*; *late loca milite complent V, cingebatur milite domus T*; b) vojín prostý (naproti vyšším): *vos appello, centuriones, vosque milites C*; c) vojín pěší (naproti jezdci): *nemo m. aut eques Cs*; *decem milia militum et mille equites L*; též kollekt. *milite atque equite L*; d) pěšák na šachovnici: *grassetur miles, cum calculus perit O*; e) o ženě: *nova m. eram O* nováček; *m. erat Phoebes O* družkou.

Mīlētus, *ī,* [*Μίλητος*] 1) *m.* syn Apollonův a Deionin, otec Kaunův a Byblidin, zakladatel města M.; 2) *f.* hlav. m. Ionie, rodiště Thaletovo a Aischinovo, proslulé zvl. obchodem s vlnou a jemným přepychem; adj. **Mīlēsius,** *a, um* milétský: *Thales*; *mulier, populus C*; *vellera V*; *carmina O* (kluzké povídky); obyv. **Mīlesiī,** *ōrum, m.* Miléťané; **Mīlētis,** *idis, f.* Miléťanka = *Byblis O*; *urbs O* = *Tomi* jakožto osada milétská.

mīlitāris, *e* [*miles*] vojenský: *res m. Cs* vojenství; *vir m. T homines S* ve vojenství zběhlí; *disciplina N, institutum Cs, labor, licentia, C, mos L, ornatus, signa C*; *tribunus m. C, arma militaria S* výzbroj pravidelného vojska; *aetas m. T* věk vojenskou službou povinný; jako subst. *plerique militares TCu* vojáci.

mīlitāriter, adv. vojensky, po vojensku: *loqui T* (krátce); *tecta m. aedificare L* po způsobu vojenském.

mīlitia, *ae, f.* [*miles*] a) služba vojenská, vojna: *munus militiae sustinere Cs, exprobrantes suam quisque alius alibi militiam L* vytýkajíce každý, kde kdo na vojně sloužil; *militiam tolerare V*; *m. est potior H* sl. voj. jest lepší; přenes. služba vůbec: *urbana m. respondendi, scribendi C* městská ‚vojna' spočívající v odpovídání, psaní . . .; *muliebris m. C*; *vellem haud correpta fuisset militia tali V* kéž by se nebyla nikdy dala strhnouti k takové bojechtivosti; b) válka: *domi militiaeque C* doma (v míru) i ve válce; *militiae magister L* vůdce válečné výpravy; c) stav vojenský a konkr. vojsko: *militiam cogere L* v. sbírati; *hic pars militiae erat O* patřil k vojákům.

mīlitō, *āre, āvī, ātum* [*miles*] službu vojenskou konati, na vojně sloužiti; též pass. *libenter hoc et omne militabitur bellum H* (sc. *a me*) podrobím se rád této a každé jiné službě válečné; přenes. o namáhavé činnosti vůbec: *venaticus militat in silvis catulus H* v lesích službu koná; *militavi (puellis) non sine gloria H* srov. rytířské služby konati.

milium, *ii*, [srov. *μελίνη*] proso.

mīlle, plur. *mīlia, ium*, *n.* [odt. čes. mile, něm. Meile] **a)** tisíc: *m. militum N, m. hominum C, m. passuum Cs L* tisíc dvojkroků = $1^1/_2$ *km*, římská míle; též samoř. *milia viginti S* 20.000 kroků, dvacet mil říms.; *m. nummum C* tisíc sesterciů; – dle sm. s plur.: *hominum mille versabantur C; ut equitum mille ... sustinere auderent Cs; mille passuum erant L*; – plur. *milia* pojí se obyč. s gen., avšak též vkládá se bez vlivu na vazbu: *armati duo milia missi L; sagittarios ... tria milia habebat Cs*; – sing. *mille* pojí se obyč. s nom. jako neskl. adj.: *m. meae agnae V, de m. fabae modiis H; bis m. equos H*; **b)** = velmi mnozí, veliký počet, nesčetní atp.: *m. colores V, m. nova consilia L; mille modis temptare H, commodius quam tu milibus aliis vivo H* v tisíci jiných věcech.

mīllēsimus, *a, um* tisící; *m. pars C* tisícina.

mīlliārius, *a, um* tisíc (kusů, mužů), čítající: *ala Plin*; odt. subst. **mīlliārium,** *ii*, *n.* milník označující vzdálenost 1000 kroků říms.: *ad tertium m. considere C, ad aureum m. T* u zlatého milníku u chrámu Saturnova na foru.

mīlliēs n. **mīlliēns,** adv. num. tisíckrát: *sestertium sexies millies* 600 milionů; přenes. mnohokrát, nesčíslněkrát: *agros m. depopulati sunt L.*

Milō, *ōnis*, *m.* [*Μίλων*] **1)** M. krotonský, athlet obrovskou silou pověstný; **2)** *T. Annius M. Papinianus*, zeť Sullův, tribun s Klodiem (r. 57), jejž r. 52 zavraždila družina jeho v pouliční potyčce, načež M. odešel do vyhnanství.

Miltiadēs, *is* n. *ī*, *m.* [*Μιλτιάδης*] slavný vojevůdce athenský, vítěz nad Peršany v bitvě marathonské 490. Jeho strýc v 6. stol. vládcem na Chersonnesu.

mīlvīnus, *a, um* jestřábí.

mīluus, *ī*, *m.* někdy vyslov. *milvus* **a)** luňák, ostříž n. jestřáb: *miluo est quoddam bellum quasi naturale cum corvo C* j. jest v jakési takořka přirozené válce s havranem; **b)** dravá ryba: *cautus metuit opertum milvus hamum H*; **c)** souhvězdí: *stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton miluus O.*

Milyas, *adis*, *f.* [*Μιλυάς*] část Velké Frygie nazvaná dle obyv. (*Milyae*): *Milyadum commune C.*

mīma, *ae*, *f.* herečka v mimu n. pantomimu.

Mimās, *antis*, *m.* [*Μίμας*] **1)** gigant; **2)** Trojan, druh Aeneův; **3)** mys v Ionii u Kolofonu.

mīmiambos, *ī*, *m.* [*μιμίαμβος*] mimiamb n. báseň mimiambická t. j. mimos v iambech složený.

mīmicē, adv. fraškovitě, jako ve frašce: *incedere Cat.*

mīmicus, *a, um* z mimu vzatý, do mimu se hodící, fraškovitý: *iocus C*; přenes. pro zdání vytvořený, strojený; *m. et ineptus Plin; nomen m. C* herecké jm. (naproti skutečnému).

Mimnermus, *ī*, *m.* [*Μίμνερμος*] řec. básník elegický z Kolofonu, vrstevník Solonův.

mīmula, *ae*, *f.* [demin. od *mima*] herečka.

mīmus, *ī*, *m.* [*μῖμος*] **a)** herec mimu, mimický: *greges mimorum C*; **b)** *mimus* jako hra divadelní napodobující zvl. posunky všeliké druhy lidí, obsahu vzatého z obec. života a většinou lascivního; vystupovali v něm herci i herečky a to bez masek (fraška).

mina, *ae*, *f.* [*μνᾶ*] mina, váha = 100 drachem attických a jako hodnota peněžní = přibl. $^1/_2$ *kg* stříbra.

mināciter, adv. [*minax*] hrozivě, s hrozbami: *fremere, prohibere L.*

minae, *ārum*, *f.* [srov. *emineo*] **a)** pův. vyčnívající cimbuří hradeb: *pendent m. murorum V*; **b)** přenes. hrozby, vyhrůžky: *tollere V intendere alci T, iactare C, insequi alqm minis C*; obr. *nullae in fronte m. O* nic hrozivého ve tváři; *m. frigoris O* hrozící zima; *anguis tollens iras V* had hrozivě se zvedající; *regum tumidae m. H* králové zpupně hrozící.

mināx, *ācis* [*minor*] **a)** přečnívající, převislý: *scopulus V*; **b)** hrozivý, výhrůžný: *Camenae Alcaei H* básně Alkaiovy; *sermones C; animi O* zmužilost; *unda, murmur H*; *aequor O*; *pestilentia*

minacior quam perniciosior L více strachu nahnal než zhouby způsobil.

Mincius, *iī, m.* řeka v sev. Italii vtékající do jez. Gardského, nyn. Mincio.

Minerva, *ae, f.* [stlat. *Menerva*, srov. *mens, memini*] bohyně moudrosti a umění (řec. Pallas Athene). Slavnost její v Římě konala se od 19.—23. března. Od řec. Atheny přejata též vlastnost bojovnosti: *pugnax O; bellica virgo O;* dala Attice olivu, odt. *baca Minervae O* = oliva; úsloví: *pingui* n. *crassa Minervā agere C* jednati nejapně, po sprostu, *alqd facere H* neuměle; *tu nihil invita dices Minerva H* = *repugnante natura; sus Minervam* (sc. *docet*) *C* hloupý chytrého chce poučovati; přenes. = práce tkalcovská, tkaní: *tolerare vitam tenui Minerva V* chudobným (málo výnosným) tkaním; *falsa M. Pr* zdánlivé tkaní Penelopino; *intempestiva M. O* nevčasné tkaní.

Minervae *prōmuntūrium L* mys v Kampanii jz. od Sorrenta.

Minervium, *iī, n.* město v Kalabrii již. od Otranta, nyn. Castro.

mingō, *ere, mīnxī, minctum* i *mictum* močiti: *in alqm H.*

minimē, minimus viz *parum, parvus.*

Miniō, *ōnis, m.* říčka v Etrurii, nyn. Mignone.

minister, *tra, trum* [*minor*, srov. *magister*] **1)** (vl. menší, nižší,) pomocný: *lumina facta ministra propositi tui O;* **2)** subst. *m.* a *f.* pomocník, sluha; *Martis m. CO* kněz Martův; *ministri imperii tui C* podúředníci; přenes. napomáhač, podporovatel, vykonavatel: *in maleficio, libidinis, cupiditatum C; sermonum T* zprostředkovatel; *facinoris C; Calchante ministro V* s pomocí Kalchantovou; *sceleris L* pomocník, náhončí vraždy.

ministerium, *iī, n.* [*minister*] a) služba, úřad: *aquila ministerio missa L* k obsluze; *adhibere alqm ad ministerium L* k službě obětní; *diurna ministeria O* práce; *m. scelerisque artisque O* úkon i zločinu i dovednosti (kormidelnické); *haud memorandi imperii m. L* úkon své úřední moci nestojící za zmínku; **b)** konkr. služebnictvo: *ministeria magistratibus conscribere T* podúředníky; *principi ministeria circumdare T* císaře služebnictvem obklopiti.

ministrō, *āre, āvī, ātum* [*minister*] **a)** u stolu posluhovati, přisluhovati: *tibi ministretur C; maximis poculis ministratur C* víno podává se v . .; *pocula m. C* číše podávati; *nectar O; cena ministratur pueris tribus H* při obědě přisluhují tři otroci; **b)** přenes. opatřiti, obstarati něco: *ministrant flammas aenis V* = *flammas subiciunt aenis* oheň rozněcují pod kotly; *furor arma ministrat V* zaslepená vášeň zbraň podává: *velis* (abl.) *navem m. V* loď plachtami obsluhovati = říditi; *naves velis non ministrantur T* lodi nejsou plachtami řízeny n. opatřovány; – poskytovati: *platanus umbram V, taedas silva V, ardentes faces furiis Clodianis C, Iuno vires animumque ministrat V* dodává sil a zmužilosti; *nova semina bello T* nového podnětu válce; *vinum verba H* dává; – vykonávati, prováděti: *medicorum iussa O, res omnes timide H.*

minitābundus, *a, um* [sesil. *minitans*] vyhrožující, za prudkých vyhrůžek: *peterc L.*

minitor, *ārī, ātus sum* [freq. k *minor*] často hroziti, vyhrožovati: *urbes huic imperio C;* čím: *alqd* n. *alci alqa re,* též acc. c. inf. a pouh. inf.; absol. *minitantes orabant T.*

minium, *iī, n.* [název hispan., srov. jm. řeky *Minius*] suřík surová rumělka.

Minius, *iī, m.* řeka v Lusitanii. nyn. Minho.

1. minor, minus viz *parvus, parum.*

2 minor, *ārī, ātus sum* [*minae*] **a)** pův. přečnívati, vyčnívati, strmě ti: *rupes V, machina mediae minans inlabitur urbi V* hrozivě trčící; *gemini scopuli in caelum minantur V* strmí; **b)** hroziti, vyhrožovati: *alci, alci alqd* někomu něčím, acc. c. inf.; *ornus minatur V* hrozí pádem; – zvl. honosivě slibovati: *multa et pulchra H, magna H; quodcumque minabitur arcus H* čemu bude hroziti = na co bude namířen.

Mīnōs, *ōis, m.* [*Μίνως*] **1)** syn Jovův a Europin, král krétský, zákonodárce,

soudce v podsvětí; 2) vnuk předešl., manžel Pasifain, zbudovatel labyrinthu.

Mīnō-taurus, ī, *m.* [*Μινώταυρος*] netvor zplozený býkem s Pasifaou, zpola býk, zpola člověk, jejž zabil Theseus a osvobodil Atheny od povinnosti posílati mu na Krétu každých 9 roků (podle jiné pověsti každý třetí rok nebo každoročně) 7 mládenců a 7 panen.

Mīnōis, *idis*, *f.* dcera Minoova Ariadne; **Mīnōïus**, *a*, *um* n. **Mīnōus**, *a*, *um* minojský, krétský; *regna V sella Pr* Minoova.

Minturnae, *ārum*, *f.* město v Latiu při ústí řeky Liris; adj. **Minturnēnsis**, *e* minturnský.

Minūcius, *a* rod říms. 1) *L. M.*, konsul 458, decemvir 450; 2) *M. M. Rufus*, magister equitum Q. Fabia Maxima 217; 3) *M. M. Rufus*, kons. 110, 109 triumf. nad Skordisky; 4) *Q. M. Rufus*, kons. s Corn. Cethegem 197; 5) *A. M. Thermus*, konsul 193; 6) *Q. M. Rufus*, rytíř říms., obchod. v Syrakusách, svědek proti Verrovi; 7) *Q. M. Thermus*, správce Asie 52—50, stoupenec Pompejův; 8) *M. Rufus*, stoupenec Pompejův 48; 9) *L. M. Basilius*, legát a vrah Caesarův; *Minucia*, vestálka odsouz. 337; adj. *via Minucia* vedla z Říma branou Minuciovou do Brundusia přes Sabinsko, vystav. od L. M., *porticus Minucia*, sloupořadí vystav. od M. M. Rufa 109.

minuō, *ere*, *uī*, *ūtum* [*minor*, srov. řec. *μινύθω*, něm. mindern] a) menší kousky z něčeho udělati, rozštípati, rozřezati, rozkrájeti, rozdrobiti, rozlámati, rozmělniti: *ramaliaque tecto detulit et minuit O* rozštípala n. přesekala; *mullum in singula pulmenta H* rozkrájeti; *ligna O*; b) zmenšiti, omeziti, seslabiti: *sumptus C*, *curas H*, *aes alienum Plin*, *auctoritatem Cs*, *luctum O*, *timorem militum Cs*, *pretium frumenti H* snížiti; *religionem N* urážeti.

minusculus, *a*, *um* [demin. od *minor*] maličký: *villa*, *epistula C.*

minūtātim, adv. [od* *minuto*, freq. od *minuo*] po kouscích, po částech, ponenáhlu: *interrogare C* jednotlivými krátkými otázkami; *ossa collapsa V* ponenáhlu; *addere C* postupně.

minūtē, adv. malicherně: *dicere*, *res graves tractare C.*

minūtus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *minuo*, odt. minuta] a) malý, nepatrný: *res C* maličkosti; *pocula minuta atque rorantia C* poháry maličké a srkané po kapkách (jen kapky propouštějící); *fruges C*, *navis Cat*, *gladii N* krátké meče; *minutorum opusculorum fabricator C* umělec v práci filigránské; b) slabý, seslabený: *vulnere L* (jiné čtení *deminutus*); bezvýznamný: *imperatores*, *homines*, *philosophi C*; malicherný: *diligentia*, *animus*, *subtilitas C.*

Minyās, *ae*, *m.* [*Μινύας*] král orchomenský, praotec boiotských Minyů; **Minyae**, *ārum*, *m.* [*Μινύαι*] = *Argonauti*; **Minyēïas**, *adis*, *f.* dcera Minyova; plur. **Minyēides**, *um*, *f.* dcery Minyovy (Alkathoe, Leukippe, Arsippe) = **Minyēia** *proles O.*

mīrābilis, *e* [*miror*] podivuhodný, zvláštní, podivný, neobyčejný: *prodigium visu eventuque mirabile L* zjev úkazem podivuhodný a výsledkem ku podivu stvrzený; *visu mirabile O* podivuhodný zjev; *mirabile est id ambigi L* jest divno, že jest o to spor; též nepř. ot.

mīrābiliter, adv. podivuhodně, neobyčejně: *laetari C*; *mutare voluntatem N*; *homo m. moratus C* podivné povahy.

mīrābundus, *a*, *um* [*miror*] divící se, udivený= pln údivu: *plebs L*; *unde tot hostes forent L.*

mīrāculum (mīrāclum), ī, *n.* [deverb. od *miror*] věc podivuhodná, podivuhodný úkaz, div, zázrak; *m. magnitudinis L* div velikosti; *in miracula verti O*, *se transformare V* v podivuhodné podoby; *miracula ridere H* strašidlům se sm.; *miracula philosophorum C* podivné náhledy; *miraculo esse alci L* podiv něčí buditi; *sine commento miraculi L* bez výmyslu nějakého zázraku; *miraculo rei novae L* nápadným a hnusným zjevem; *m. litterarum L* podivuhodné umění psáti; *in vario miracula caelo videt O* divné tvory; *inde locum fabulae ac miraculo datum L* podivuhodné báji.

mīrandus, *a, um* podivuhodný; *mirandum in modum C* podivuhodně; *haec Aeneae miranda videntur V* vzbuzují v Aeneovi obdiv.

mīrātiō, *ōnis, f.* podiv.

mīrātor, *ōris, m.* obdivovatel.

mīrē, adv. podivuhodně; podivně, nápadně: *gratum fuit L.*

mīrificē, adv. podivuhodně, ku podivu, neobyčejně: *dolere, diligere, conturbari C, loqui Cat, librorum lectione delectari C.*

mīrificus, *a, um* [*mirus, facio*] podivuhodný, neobyčejný, nápadný: *opera Cs, homo C, consensus senatus C, structura carminis O, usus in re militari C; mirificas gratias agere C* obzvláštní díky vzdávati.

mirmillō (též *myr* — a *mur* —), *ōnis, m.* [*μορμύλος*] druh těžkooděných gladiatorů, majících na přilbici odznak rybu.

mīror, *ārī, ātus sum* [*mirus*] **a)** diviti se, podivovati, obdivovati se: něčemu alqd, acc. c. inf., quod, nepř. ot., si: *umbrae mirantur H* s podivem poslouchají; *dicebant mirari solitum C. Fabricium C* že podivení pronášel; *Lycidan mirabere H* Lyc. tě bude v úžas uváděti; *nec mirari oportet hunc ordinem C* s podivem se pozastavovati nad tímto naším řádem; *nam sic et Laberi mimos mirer H* musil bych se diviti; *ne cures ea, quae stulte miraris H = magni facis* velkou cenu přikládáš; *clamor ... mirantium, quid rei esset L* udiveně se přeptávajících, co to jest; *iustitiae* (gen.) *prius mirer V* mám-li se ti diviti pro tvou spr.; *se mirari Cat* = do sebe býti zamilován; **b)** zvl. s podivem zírati na něco *vas C signa S.*

mīrus, *a, um* nápadný, divný, podivný, zvláštní; podivuhodný, úžasný: *quid mirum, si C* co divného na tom, jestliže; *mirum in modum Cs* podivuhodně; *miris modis pallentia simulacra V* nápadně bledé; *mirum quantum* n. *quam LC* náramně, velice; *mirum, duo marmora campo adspicio O* div divoucí: vidím ...

misceō, *ēre, miscuī, mixtum* n. *mistum* [srov. *μίγνυμι, μίσγω*, misiti, mischen] **a)** misiti, směšovati: *sortes manu m. C, mella Falerno H, pix sulphure mixta V, tristia laetis O, falsa veris C;* **b)** pojiti, spojovati: *cum meis lacrimis suas O, fletum cruori O, mixtum tibiis carmen H* píseň sdružená s hlaholem flétny; — zvl. o pohl. obcování: *mixta deo mulier V; pares miscentur* (*virgines*) *T* rovné s rovnými se berou; *sanguinem ac genus m. L* zjednati spolek pokrevný a rodový; *alci se m. O;* — družiti, přidružovati, řaditi: *se miscere viris V* přidružiti se; *me dis superis H; mixtis lustrabo Maenala nymphis V* přidruže se k nymfám; **c)** ve zmatek uváděti, plašiti, bouřiti: *coetus T, cervorum turbam V; miscetur pulvere campus V* halí se v prach; *animalia miscentur V* lezou druh přes druha, hemží se; *clamor hostilis et cursus per urbem omnia ferro flammāque miscet L* křik nepřátel a pobíhání městem mísí se všude s ..., naplňuje vše ...; *proelia miscent V* bitvy svádějí; — zvl. o bouři: *caelum ac terras m. L caelum terramque V* ‚na ruby obraceti', velkou bouři vzbuditi; *magno misceri murmure pontum sensit V* že moře se bouří; **d)** spojením, smíšením vytvořiti: *miscuit manipulos ex Latinis Romanisque L* smíšením Latinů s Ř. utvořil (nové) manipuly; *vulnera inter se miscent tauri V* navzájem si rány zasazují; *ignes miscent murmura V* blesk a hrom se mísí; *aconita O mulsum C* mísením připravovati; básn. *mixtus matre Sabella V* zrozený z —.

misellus, *a, um* [demin. od *miser*] nešťastný, ubohý.

Mīsēnus, *ī, m.* syn Aiolův, trubač Aeneův, jenž zahynul u mysu po něm nazvaného.

Mīsēnum, *ī, n.* n. **Mīsēnus** (sc. *mons*) jižně od Neapole u zálivu bajského (říms. přístav válečný); adj. **Mīsēnēnsis,** *e* misenský: *classis T.*

miser, *era, erum* bídný, ubohý, nešťastný; o věcech též chudý, skrovný, nepatrný, špatný, smutný; *miserum est* s inf. jest neštěstí; vlož. *miserum!* běda! jaké neštěstí!; *miserum latus H* nemocný; s gen. vztah. *cultūs m. H* vzhledem ke způsobu života; *miseri ambitionis H* pro svou ctižádost; *quod in misero tempore restet O* v osudné chvíli.

miserābilis, *e* [*miseror*] politování hodný, smutný: *aspectus V, maeror C, caedes L*; akt. naříkavý, plačtivý, naříkající: *vox, epilogus C, elegi H.*

miserābiliter, adv. politování hodně, bídně: *ceciderunt Cu, mori C*: naříkavě, plačtivě: *litterae scriptae L C, alqd deflere L* úpěnlivě.

miserandus, *a, um* [part. praes. pass. k *miseror*] politování hodný, nešťastný, bídný: *Niobe O, fortuna S, manus O, haec C*; *miserandum in modum C* způsobem politování hodným n. bídně, žalostně; *miseranda tempestas V* bídná, zhoubná povětrnost.

miserātiō, *ōnis, f.* [*miseror*] **a)** litování, soucit, útrpnost: *miseratione mens iudicum permovenda C*; *m. subit me Plin* jímá mne s.; *conspectus aliorum mutua miseratione integrabat lacrimas L* následkem vzájemného (po)litování; **b)** spec. dojímavé líčení, dojemná řeč: *miserationibus et communibus locis uti C, quaerimonia vel m. C*; *tua m. C.*

miserē, adv. [*miser*] bídně, nešťastně: *vivere C*; = *nimium, vehementer*: *m. discedere quaerens H* úsilovně, trudně se hledě odloučiti; *m. cupis abire H* vidím jak se hmoždíš, namáháš odejíti.

misereor, *ērī, itus sum* [*miser*] soustrast cítiti, smilovati se: nad kým: *sui, sociorum C, nominis Romani L, laborum tantorum V*; *familiae, patris, filii C.*

miseret a **miserētur** [neos. od *misereor*] jest líto někomu něčeho: *eorum nos magis m. C* těch jest nám více líto; *me tui m. C, fratrum C, parietum C*; *ut supplicum misereatur C* aby se cítila soustrast s . . .

miserēscō, *ere,* — [inchoat. k *misereor*] smilovati se: *regis V*; absol. *miserescimus ultro V* a ještě nad to jej politujeme.

miseria, *ae, f.* [*miser*] bída, neštěstí, obtíž, utrpení: *addita superbia regis miseriaeque . . . plebis L* svrchovaná bída; *in miseriis hominem consolari C* v utrpení; *miseriae* (dat.) *esse S* býti na obtíž; *sollicitudo et m. C* znepokojení a úzkost; person. *Miseria C* Bída.

misericordia, *ae, f.* [*misericors*] milosrdenství, slitování, útrpnost: *m. est aegritudo ex miseria alterius iniuria laborantis C, magna cum m. fletuque Cs* s pláčem útrpnost budícím; s gen. subj.: *m. vulgi Cs, populi C*; s gen. obj.: *clarissimi viri misericordia captus N* jat útrpností k . . ., *misericordiā valere Cs* slitování docházeti, *misericordiam habere C* sl. nalézti; *in tuam misericordiam confugit C* k tvé milosrdnosti se uchýlil.

misericors, *dis* [*miser, cor*] milosrdný, slitovný, útrpný; ke komu: *in alqo S, in alqm C.*

miseror, *ārī, ātus sum* [*miser*] litovati někoho, útrpnost jeviti s někým; naříkati, plakati nad něčím: *casum suum S*; *fortunam alcis C, amicum V, casum alcis T.*

missilis, *e* [*missus, mitto*] házecí, metací: *lapides missiles L* prakové kameny; *ferrum, telum missile V* = subst. **missile,** *is, n.* házecí, metací kopí: *missilibus lacessere V pugnare L.*

missiō, *ōnis, f.* [*mitto*] **a)** poslání, odeslání: *legatorum, litterarum C*; **b)** propuštění zajatce: *pro sua* (sc. *Sileni*) *missione C*; **c)** propuštění ze služby n. úřadu: *nautarum C, missiones turbulentorum hominum L*; **d)** o gladiat.: *missionem petere* (sc. *ex arena*) za milost prositi; *sine missione L* bez udělení milosti, až po smrt.

missitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *mitto*] posílati: *auxilia L.*

missū [abl. od **missus, ūs*] posláním, na poslání, na rozkaz: *Caesaris Cs. regis V*; *vehementius ictu missuque telum L* zbraň prudčí co do úderu i vyhození (t. j. prudčeji letící i dopadající).

Misulāni viz *Musulamii.*

mīte, adv. mírně, klidně: *perire O, legatos appellare Cs.*

mitella, *ae, f.* [demin. od *mitra*] stužka, vázanka kolem hlavy, malý turban.

mītēscō, *ere,* — [inchoat. k **miteo,* od *mitis*] **a)** jemněti, lahodněti: *herbae flamma O*; **b)** mírniti se, povolovati, drsnosti pozbývati; *hiems L, frigora H, freta mitescunt O* uklidňují se; **c)** mírnějším, pokojnějším se stávati: *legio pace T*; *ferae L* zkrotnouti; *nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit H* aby se nemohl státi mírnějším; *mitescent sae-*

cula V věky zjemní, přijdou klidnější časy.

Mithrās n. **Mithrēs,** *ae, m.* perský bůh Mithra, pův. jasný den, pak slunce; kult jeho pronikl koncem republ. i do Říma.

Mithridātēs, *is* n. *ī, m.* [*Μιθριδάτης*] 1) král pontský *M. V. Eupator,* nepřítel Římanů poražený Pompejem; 2) král armenský; 3) M. Pergamský, stoupenec Caesarův, tetrarcha Trokmů, nástupce krále Deiotara; adj. **Mithridāticus.** *a, um: bellum C* a **Mithridātēus,** *a, um: nomina O.*

mītificō, *āre, āvī, ātum* změkčiti: *cibus mitificatus C* zažitý, strávený.

mītigō, *āre, āvī, ātum* [*mitis, ago*] **a)** jemným činiti, zjemňovati, změkčovati: *cibum C* vařiti, *agros C* kypřiti, *agrum ferro et flammis H* úrodným činiti; *morbum Plin* zmírňovati; *iam mitigata hieme Cu* když zima již polevila; **b)** o duchu: mírniti, krotiti, usmiřovati, chlácholiti: *animum placare et m. C; Lampsacenos in istum m. C* s ním smířiti; *precibus mitigari T* dáti se obměkčiti; *aures elephantorum ad notum sonum mitigatae Cu* navyklé známému zvuku; *dolores C* mírniti; *odium precibus m. C, iras O.*

mītis, *e* **a)** jemný, měkký: *mitibus pomis caput autumnus extulit H* hlavu s lahodným ovocem; *m. Bacchus O* lahodné víno; prolept. *m. in apricis coquitur vindemia V* hrozny praží se, aby byly lahodné chuti; kyprý: *solum Tiburis H;* **b)** mírný, klidný: *fluvius V* tiše tekoucí; *caelum L* mírné podnebí; ▬ zvl. o duchu: *quis est me mitior? C; m. in alqm L alci OT; dolorem mitiorem facere C* mírniti, zjemňovati; o zvířat. = krotký: *taurus O, lupa L;* o věcech abstr. *servitium Pr, doctrina, lex C; in mitiorem partem C* na lepší stránku; o řeči: *m. et compta oratio C* lahodná a úpravná.

mitra, *ae, f.* [*μίτρα*] stužka (jak kolí na ovazování), zvl. pak stužka na ovíjení hlavy, turban, perská čepice s tkanicemi na uvázání pod bradu; pův. východ., srov. *Maeonia m. V,* u Římanů pokládána za znak zženštilosti.

mittō, *ere, mīsī, missum* poslati I ob.: *equitatum auxilio Cs, pueros domum C, legatos de deditione Cs, filium ad propinquum C, alqm ad mortem C* na smrt; *ad bellum O; exercitum sub iugum Cs* pode jho; *damnatum in exsilium L* do vyhnanství; *centurias in suffragium C* hlasovat; *misit, qui cognoscerent C* aby . .; *misit rogatum auxilium C* žádat za pomoc; *sub Tartara alqm V* posílá a doprovází; II spec. **a)** zpr. vu, vzkaz, dotaz atp. poslati: buď s předm. *Lucretia nuntium ad virum mittit L* pošle a vzkáže; *nuntium saepe ad eum miserat S, missis remissisque nuntiis S* vzájemným posláním poslů; *litteras m. C; salutem O* pozdrav; nebo absol. *misit Brutus ad me C* t. dopis; *in Galliam mittit, ut venirent C* psal, aby přišli; *ad nostrum civem mittimus, ne imperatorem . . . oppugnet C;* **b)** kn hu, dar poslati, věnovati: *hunc librum ad te de senectute misimus C; libro, quem ad me de virtute misisti C;* knihou ‚o ctnosti', kterou jsi mně věnoval; *sestertium centum milia muneri* (dat. účel. n. abl. zp.) *m. N* darem poslati; *ultro muneribus missis H* a ještě pošle, dá dary (soku svému); **c)** seslati = způsobiti někomu něco: *funera Teucris V, apibus exitium V;* **d)** vysílati: *lucem in terram C, fulmina clipeo V* metá; seslati (svrchu): *auspicia, quae mitti vellet L* jichž seslání si přeje; *ex monte vox missa L* se snesl, zazněl; *missis abrumpitur ignibus aether O* metanými blesky trhá se nebe; *fulmina lucis* (dat.) *H;* shoditi: *puerum ex arce praecipitem misit O; pueros in profluentem aquam L* hoditi; *missis armis de fuga cogitabant Cs* odhodivše zbraň; házeti, metati, mrštiti: *lapides sua post vestigia O* kameny za sebe; *pila Cs; tela tormentis Cs, lapides fundā L; quantum mittere funda potest O* jak daleko může dohoditi, dostřeliti; *discum in auras O* mrštiti; *roratas laurea misit aquas* (sc. *in me*) *O* = pokropila mne rosou, deštěm kapek; položiti, nasypati: *cibos O, inferias Orphei . . . papavera mittes* jako oběť na poctu zemřelého Orfea přineseš máku; vydávati: *vocem supplicem L, novo pontifici vocem mittenti C* když chtěl promluviti; o zem.: *India mittit ebur V* dává; *Padus electra mittit O;*

pouštěti, vypouštěti: *singulos prae se inermes mittere S* napřed pouštěl; *fruges mittunt sanguinem L* potí se krví; *ex ore orationem Cs*; *carcere equos O, carceribus currus H*; *missos terruit Hector equos O*; **e)** význ. reflex. vrhnouti se na něco, sněsti se odněkud: *in vestras possessiones C, animas in pericula* (= *se*) *V* v nebezpečí se uvrhnouti; *ecleri missus praeceps per inane volatu O* rychlým letem střemhlav vzduchem se snes; *misit se ab aethere alto V* snesl se, spustil se; *se in foedera V* pustiti se do . . .; přech. strhnouti: *fervor mentis me in iambos misit H* k hanlivým básním; **f)** *α)* propustiti někoho ze služby, *legiones missas facere C, nautas, legatos: tribunos missos facere C*; z vězení, ze zajetí: *Scipionem L. aut interfici, aut missum fieri iuberet N* aby dal jej (Eumena) buď popraviti nebo propustiti; z otroctví: *manu mittere* (v. toto); *β)* rozpustiti: *senatum C, convivium L*; *γ)* vzdáti se něčeho, nechati něco, upustiti od něčeho: *odium m. ac finire L, certamine misso V* zanechati; *timorem V* mimo sebe pustiti, *inanes spes H* vzdáti se; *mitte sectari H* nepátrej dále; *mitte precari O* ustaň prositi; *m. quaerere C* netáži se; *δ)* v řeči nechávati stranou, nezmiňovati se, mlčením přejíti: *proelia C*; *mitto de amissa maxima parte exercitus C.*

mītulus, ī, *m.* zool. slávka.

Mitylēnē viz *Mytilene.*

Mnēmōn, *onis* [*μνήμων* dobře pamatující, mající dobrou paměť] příjm. Artaxerxa II.

Mnēmonidēs, *um, f.* Musy jakožto dcery Mnemosyniny.

Mnēmosynē, *ēs, f.* [*Μνημοσύνη*] personif. Paměť, matka Mus.

mōbilis, *e* [*moveo*, z **movibilis*] **a)** pohyblivý: *oculi C, folia HO, turres Cu*; *res mobiles N* movitý majetek; přenes. hybností se vyznačující: *venti O*; *aetas, animi iuvenum V*; **b)** nestálý, měnlivý, vrtkavý: *ingenium S, res humanae S, Galli Cs, gens L.*

mōbilitās, *ātis, f.* [*mobilis*] **a)** pohyblivost, rychlost: *equitum Cs, navium Cs, animalis C*; **b)** nestálost, měnlivost, vrtkavost: *ingenii, animi S, fortunae N, vulgi T.*

mōbiliter, adv. hybně, rychle: *cor palpitat C*; snadno, lehce: *ad bellum excitari Cs.*

moderābilis, *e* mírnitelný, mírný.

moderāmen, *inis, n.* [*moderor*] **a)** konkr. řídidlo, kormidlo: *navis O*; **b)** abstr. řízení: *loci rerumque O* = vláda; *equorum O* právo říditi koně.

moderātē, adv. umírněně, s měrou: *dicere C, ius dicere Cs*; *moderatius id volunt fieri C* jen s omezením; *moderatius alqm insequi Hirt* s rozvahou, ne příliš prudce.

moderātiō, *ōnis, f.* [*moderor*] a) umírněnost, zachování míry, mírnění, ovládání sebe: *novi moderationem animi tui C*; *in dicendo m. C*; *moderatione sublata C* ježto by byla pravá míra (t. tepla) znemožněna; *moderatio virium adsit C* rozumné užívání sil; **b)** řízení, vláda: *mundi in homines C, effrenati populi C.*

moderātor, *ōris, m.* [*moderor*] **a)** řídič, správce, vládce: *equorum O, tanti operis C; m. harundinis O* rybář, *navis O* kormidelník, *exercitus T* vůdce; **b)** mírnitel, krotitel: *neque legatus aut tribunus m. adfuit T.*

moderātrīx, *īcis, f.* **a)** ředitelka, vládkyně: *omnium factorum C, materiae C*; **b)** mírnitelka, krotitelka: *omnium commotionum C.*

moderātus, *a, um* [part. perf. od *moderor*] **a)** umírněný, míru zachovávající, míry šetřící, rozvážný, klidný, mírný: *m. ac temperans C, moderati et graves C*; *nihil moderati* (neutr. gen. part.) *habere S* nemírniti se; *ego multos homines naturae ipsius habitu moderatos exstitisse fateor C* již přirozenou povahou mravně dokonalí; **b)** o věcech: mírný, ne přílišný: *otium C, cultus atque victus C, convivium C.*

moderor, *ārī, ātus sum* [*modus*] **a)** mírniti, krotiti něco: *α)* s dat. *cursui navium T* = plouti volněji; *irae H*; *gladio S* kázati mírniti se; *fortunae suae L* štěstí své nepřepínati; *β)* s akk. *animos in rebus secundis C, linguam S*; **b)** ovládati, řídit i, vésti *α)* s dat.: *fortunae lubido gentibus S; quibus totis moderatur oratio C* to vše ovládá řeč; *navi*

funiculo (abl.) *C* loď říditi lanem; β) s akk. *equos Cs* na uzdě držeti; *manu capulum aratri O* vésti, říditi; *harundine linum O* prutem nit udice říditi; *fidem H* loutnu ovládati; *res rusticas venti moderantur C* v rolnictví vládnou větry; *habenas O; tibicines cantus multitudinis arbitrio moderantur C* řídí se při zpěvu; c) absol. *tantā temperantiā ... moderatum S* s takovou prý střídmostí šetřil míry; *in utroque ... studia partium moderata (sunt) S* u obou byla přízeň stranická rozhodující; *moderans recitat Caesar T* mírným tónem.

modestē, adv. umírněně, mírně, s měrou: *rebus secundis m. uti L; insolentiam continere C, magnae opes m. habitae T*; skromně: *parere C*; mravně, počestně: *petere O.*

modestia, *ae, f.* [*modestus*] a) uměřenost, umírněnost, rozvážnost: *σωφροσύνην modestiam appellare soleo C; Catoni ... studium modestiae ... erat S* Cato se domáhal; naproti *ardor T*; b) skromnost: *in dicendo moderatio modestiaque C; restat quarta pars, quae moderatione, modestia ... continetur C*; sebeovládání: *neque modum neque modestiam victores habent S;* kázeň, poslušnost: *in milite modestiam et continentiam desidero Cs; obsequium et m. T*; neosobivost, malá míra požadavků: *Tiberius de ... sua modestia disserebat T; Metellus Pius, vir summā ... modestiā C*; c) mravnost, stydlivost: *modestia florere N, magistra pudoris et modestiae C*; mravní takt: *m. scientia opportunitatis C*; přenes. *hiemis m.* mírná zima.

modestus, *a, um* [*modus*] a) uměřený, umírněný, mírný, rozvážný: *modestior non ero C;* b) skromný: bez nároků: *adulescens C, vir C, lingua O*; poslušný, povolný: *servitia T*; loyální *Metellus, homo modestissimus C, modestissima plebs C*; *multi modesti et quieti T*; mravný, počestný: *sermo S, modestissimi mores C*; cudný, stydlivý: *vultus O.*

modicē, adv. a) mírně, prostředně, ne příliš *minae Clodii modice me tangunt C. m. locuples L* dosti zámožný; b) umírněně, klidně, rozvážně: *dicere C, alqd m. ferre C* (umírněně na venek).

modicus, *a, um* [*modus*] a) mírný, prostřední: *potio C; modicae exercitationes C* lehčí cvičení (ani *nimiae*, ani *nullae*); *modicis cantharis H* z číší skromných; *simulacrum modica amplitudine C* mírně veliké; b) přiměřený, vhodný: *pecunia C, suppellex N*; c) malý, nepatrný, skrovný: *murus O* nízký; *amnis T* nehluboký; přenes. *modici equites T* s malým jměním; s gen. *Sabinus m. originis T* nízkého původu; *Lepidus pecuniae m. T* mající nehrubě mnoho p.; o látce hrubý; d) umírněný, rozvážný: *m. voluptatum T* u. v rozkoších; *severitas C* s rozumem; e) skromný: *belli ingens, domi m. S, modicos esse (imperatores)* naproti *superbia S.*

modificō, *āre, āvī, ātum* [*modus* a *facio*] náležitě odměřovati; part. perf. pass. *modificatus* odměřený.

modius, *iī, m.* gen. pl. *modium* měřice, bečka, římská míra obilní = $8^3/_4$ *l*, dělící se na 16 sextariů.

modo, básn. někdy *modō*, adv. [abl. od *modus*] 1) modálně a) jen, pouze α) jakožto omezení: *parvam m. causam timoris afferre Cs*; *unum m. C* jen jediné; *dicere ‚solere' m., non etiam ‚oportere' C*; též záp. *impetum m. ferre non potuerunt Cs*; β) ve vět. vybíz.: *m. fac, ne quid aliud cures C* jen se nestarej o nic jiného; *liceat m. O* budiž jen dovoleno; *m. vos absistite O*; γ) ve vět. konj. = *dum modo* jen když, když jen: *m. permaneat studium et industria C; peragenda fabula est, m. probetur C; m. id eleganter faciat C*; záp. *m. ne laudarent iracundiam C* jen kdyby nechválili; *m. ne sit ex pecudum genere C* jen ať není; *m. ut vita suppetat C* jen aby dostačoval; též *si modo: tute scis, si m. meministi C* pamatuješ-li se jen; *modo si: persequar inferius, m. si licet ordine ferri O*; δ) ve vět. relat. *quis ignorat, qui m. mediocriter res istas scire curavit? C* kdo jen trochu se staral; *quis est omnium, qui m. cum Musis habeat aliquod commercium, qui se non hunc mathematicum malit quam illum tyrannum? C* kdo má jen nějaký (dost

malý) styk s M.; ε) appos. a parentheticky: *decerne, m. recte C; quam plurimis, m. dignis C*; b) korrelat. spojeniny: *non m., sed (verum) etiam* nejen (netoliko), nýbrž i (také); *non m., sed* nejen pouze, nýbrž; *non m., sed ne — quidem* nejen, nýbrž ani ne —; *non m. non, sed ne — etiam* nejen ne —, nýbrž docela; *non m. non, sed ne — quidem* nejen ne —, nýbrž ani ne —; 2) časově: α) právě, právě teď, právě před chvílí, nedávno, nedávno ještě: *quid dico nuper? immo vero m. ac plane paulo ante vidimus C; m. hoc malum in rem publ. invasit C* nedávno; *m. maxima rerum, nunc trahor exsul O* nedávno ještě; *m. maximo beneficio ornatus C* před nedávnem; hned potom: *cum Flaccus negaret, m. prohiberi etiam se diceret C; Artabanus tardari metu, m. cupidine vindictae inardescere T*; β) *modo — modo* brzy — brzy, hned — hned: *m. se his, m. illis vendit C*; někdy místo druhého členu bývá *interdum, aliquando, saepius, nunc, rursus*; γ) *modo — tum autem* dříve — tu (nyní) však; jednou — jindy zase; *modo = modo postremum* jednou — podruhé (jindy) — konečně.

modulātē, adv. melodicky, rhythmicky: *tibiae canentes C.*

modulātor, *ōris, m.* [*modulor*] hudebník.

modulātus, *a, um* rhythmický, melodický: *verba O.*

modulor, *ārī, ātus sum* [*modulus*] a) dle taktu odměřovati: *sonum vocis pulsu pedum L* nohama si dávati takt; b) vyluzovati, zpívati n. hráti: *carmina avena V* na píšťalu; *verba fidibus Latinis H* na struny; part. perf. ve význ. pass.: *barbite* (v. t.) *Lesbio civi modulate H* lesb. občanem hraná. Pozd. i akt. **modulō.**

modulus, *ī, m.* [demin. od *modus*] míra, měřítko: *metiri quemque suo modulo H.*

modus, *ī, m.* a) [st. km. *medes-*, srov. *meditor*] míra (jako nástroj měření i jako rozměr, velikost atp.): *fortunae m. Cu; cuius est fortasse quidam naturalis m. C* již také jakási míra přírodou vykázána n. povolena jest; *agri certus m. Cs* určitá výměra; *hastae m. N* délka; *pomorum ingens m. Cu* množství; *vestis m. Cu* množství, hromada, *lunae Cu* fase měsíční; *trunci O* objem; zvl. poměrná míra: *pro modo poena T* trest poměrný; b) jako míra času a tónů: takt, rhythmus; melodie, nápěv, píseň (řec. *μέλος*): *varietates vocum aut modos noscere C, flebiles modi C; Cynthia tuis fertur obstipuisse modis O; vertere modum formidine fustis H* obrátili jinou (píseň); *saltare ad tibicinis modos L*; přenes. o životě *modos numerosque vitae ediscere* v. toto; c) pravá, náležitá míra, zachování míry, cíl, mez, umírněnost: *quis desiderio sit m. H* jakou míru má míti touha; *etsi suus cuique m. est, tamen magis offendit nimium quam parum C* ačkoli vše vyžaduje náležité míry; *cum lacus praeter modum crevisset C* nad obyčejnou míru, náramně; *ceteris arte modum statuisse S* ostatním zlořádům prý těsnou mezi stanovil = je zamezil; *m. et finis orationis C ludendi m. retinendus C* i ve hře jest pravé m. šetřiti; *modum victores non habent S* neznají umírněnosti; *haec mihi bono modo defendenda sunt C* s mírností, umírněně; *m. in dicendo C*; d) způsob: *uno modo tractare alqd C; ceterum modo eodem omnia fiunt L* = za týchž obřadů; *tali modo N; usitato modo C* obyčejným způsobem; *ad hunc modum Cs* takto; *pecorum modo T* jako dobytek; *servorum modo L = servilem in modum C* jako otroci; *nullo modo C* nijak; *quomodo* jak; *omni modo, omnibus modis C* každým způsobem, všemožně; *eius, huius modi C* takový; *mirum in modum* podivuhodně, *quem ad modum* jak; zvl. způsob = pravidlo: *modum belli et pacis facere L* předepsati; *in modum venti L* jak toho vítr dovoluje.

moechor, *ārī, ātus sum* cizoložiti

moechus, *ī, m.* [*μοιχός*] (demin. **moechillus** *Cat*) cizoložník; femin. **moecha,** *ae.*

moenia, *ium, n.* [srov. *munio*] hradby: *aedificia moenibus* (dat.) *continuantur L* budovy přistavují se, přiléhají k hradbám; přenes. zeď obranná, násep: *paene inaedificata in muris . . . moenia Cs* násep (zdál se) přistavěn téměř na zdi (města); *m. caeli O* obvod (zdi, jímž nebe ohraničeno); *m. navis O* stěny lodní:

synekd. město, domy: *m. miscentur luctu V* domy naplňují se nářkem; *m. lata videt triplici circumdata muro V*; *perniciem moenibus comparare C* záhubu městu chystati.

Moenus, ī, *m.* Mohan, přítok Rýna.

Moeris, *is, m.* [*Μοῖρις*] král indický.

Moesī, *ōrum, m.* Moesové, národ v nyn. Srbsku a Bulharsku; země jejich **Moesia,** *ae, f.* Moesie; adj. **Moesiacus,** *a, um* moesijský: *copiae T.*

Mogontiacum, ī, *n.* pozd. **Maguntia,** *ae, f.* město gallské v území Vangionů při vtoku Mohanu do Rýna, nyn. Mohuč.

mola, *ae, f.* [*molo* srov. řec. *μύλη*] **a)** mlýnský kámen, mlýn: *nigra, pumicea O* z lávy (t. j. mlýnské kameny); **b)** meton. mouka, tluč, šrot: *simulac vinum ac molam insperseris C*; *sparge molam V* obětní tluči (odt. *im-molo*).

molāris, *e* [*mola*] mlýnský; jako subst. (sc. *lapis*) mlýnský kámen, žernov; pak vůbec veliký kámen: *dextra molarem sustulit O; vastis molaribus instat V.*

mōles, *is, f.* **1)** konkr. spousta, massa, ohromná hmota: *Chaos, rudis indigestaque m. O* = změť; *in medio crescentem molem . . . metuebant L* spousty; *molem et montes altos imposuit V* tíhu vysokých hor = těžké vysoké hory; *tantae corporum moles L* = obry; *ingenti mole Latinus V* ohromné postavy; — spec. α) veliká hráz (srov. molo): *mole remota fluminibus immitte habenas O*; *aggere ac molibus mari extruso Cs*; *m. lapidum C*; β) obrovská stavba: *miratur molem Aeneas V*; *structae moles T* ohromné stavby; *regiae moles H*; *molem mirantur equi V* diví se obrovskému koni; *ab adversa mole conclamat Caicus V* z protější bašty (ležící proti Turnovi blížícímu se); γ) veliké stroje válečné: *oppugnat qui molibus urbem V*; δ) spousta vojska: *magna m. unius exercitus L*; *densa ad muros mole feruntur V* v hustém shluku; ε) veliké lodi: *tanta mole viri puppibus instant V* tak ohromnými obry lodními vyhrožují; ζ) ohromné vlny: *tantas moles tollere V*; **2)** abstr. **a)** břímě, tíže: *vis consilii expers mole ruit sua H* síla bez rozumu vlastní tíhou klesá; *naves haud magna mole L* nepříliš těžké; *mole sua stat V* vlastní svou mohutností stojí; *curarum T, mali C, invidiae C*; obr. *m. tanti imperii T* tak obrovská říše; pod. *tantae moli par T, tantae molis capax T* není s tak ohromnou říší; β) obtíž, nesnáz, námaha: *tantae molis erat V* tolik práce stálo; *Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum erat T* bylo obtížnější přemoci zbabělost vojínů.

molestē, adv. [*molestus*] **a)** obtížně, k obtíži: *amici seduli Cu*; **b)** nerad, s nevolí; *m. ferre C* býti nespokojen s čím: alqd, inf., si, quod; těžce nésti něco.

molestia, *ae, f.* [*molestus*] obtíž, nepříjemnost, mrzutost: *magnam molestiam capere, trahere ex alqa re C, molestia affici C* m. míti, mrzeti se; *omnes molestias deponere C* (zbytečné) mrzutosti = *molestiis se laxare C*; v řečn. nápadnost, affektovanost: *Latine loquendi sine m. diligens elegantia.*

molestus, *a, um* [*moles*] **a)** obtížný, nepříjemný, trapný: *nisi molestum est C* není-li ti to nepříj.; *molestum est carere C*; *molesta veritas C*; *quibus erat molestum* s acc. c. inf. = *qui moleste ferebant* kteří těžce nesli, že; **b)** nápadný, umělkovaný: *simplex in agendo veritas, non molesta C*; **c)** škodlivý, nebezpečný: *otium Cat.*

mōlīmen, *inis, n.* (básn.), **mōlīmentum,** ī, *n.* (pros.) [*molior*] **a)** námaha, úsilí: *annosam pinum magno molimine revellere O*; *adspice, quanto molimine circumspectemus vacuam aedem H* s jak velikou snaživostí se rozhlížíme; *non sine magno molimento Cs* ne bez veliké námahy; *adminicula parvi molimenti L* stroje malé síly, výkonnosti; *sceleris m. O* zločinné úsilí; **b)** = *moles* stavba: *cernes illic molimine vasto rerum tabularia O* spatříš tam v stavbě ohromné . . . . . ‚knihy' osudu.

mōlior, *īrī, ītus sum* [*moles*] **a)** přech. α) břímě nějaké úsilně v pohyb uváděti: *montes sede sua L* přenésti, posunouti; *bipennem in vites V* na révu napřáhnouti; *ancoras L* vytáhnouti; *onera obiecta L* odsunouti, odstraniti; *terram aratro V* (vl. do půdy vnikati)

přeorávati; *portas LT* vylomiti, vypáčiti; *fundamenta murorum Cu* podkopati; obr. *fidem L* úvěrem otřásti; *sabulum Cu* přebroditi se pískem; *fulmina dextrā V* metati; β) namáhavou prací prováděti, s úsilím něco zřizovati, stavěti: *arcem V* budovati; *moliri aggere tecta V* vystavěti město v (ohradě) náspu; *classem V*; *flumen insulam molitur Cu* tvoří; *viam clipei molita (hasta) per oras V* cestu si násilím razíc obrubou štítu; *datum iter V* v určené cestě pokračovati; o stavech: způsobiti: *ne quis moram moliri posset V* aby jich nikdo nemohl zdržovati; *letum deum rex molitur V* působí = sesílá; *insidias avibus V* strojiti úklady; *fugam V* uskutečniti, provésti; γ) usilovati o něco, zamýšleti něco, pomýšleti na něco: *interitum urbis C, multa in re publica C, bellum Antipatro Cu*; *praesidia moliri L* pomýšleti na ochranné prostředky; *Philippus multa molicbatur N* měl za lubem; *imperium sibi m. LT* hleděti si zjednati; *peregrina regna L* pachtiti se po ..., s námahou zakládati vládu v cizině; *res novas T* osnovati převraty státní; *ictus m. Cu* pokoušeti se stříleti; **b)** nepřech. plahočiti se, pachtiti se: *in demoliendo signo C*; *adversus fortunam T* bojovati; *audietis ... molientem hinc Hannibalem L* že se chce odtud dostati.

mōlītiō, *ōnis, f.* [*molior*] **a)** stržení, odklizení: *valli L*; **b)** chystání se (k něčemu); přípravy: *tanti muneris C.*

1. mōlītor, *ōris, m.* [*molior*] budovatel, tvůrce něčeho vel kého: *deus mundi C, Iason primae ratis O*; *cacdis T* původce, strůjce.

2. molitor, *ōris, m.* [*molo*] mlynář.

molitus viz *molo.*

mollēscō, *ere,* — [inch. k *molleo* od *mollis*] měknouti: *ebur O, colla iuvencis Cat*; jemněti, ušlechťovati se: *pectora O*; změkčilým se stávati: *in undis O.*

mollīō, *īre, īvī (iī), ītum* [*mollis*] **a)** měkkým činiti, změkčovati; pass. měknouti: *ferrum ignis O* taví; *humor mollitur C* měkne; *molliti agri C* zkypřená pole; *ceram pollice O* hnísti; *mollitam* (sc. *Cererem*) *manu O* obilí v těsto uhnětené; *lanam trahendo O* ohebnou, jemnou činiti; *glebas O* rozměňovati; *artus oleo L* vláčnými činiti; **b)** přenes. mírniti, jemniti, ušlechťovati, krotiti: *Hannibalem patientia sua molliebat C*; *iram, impetum L, animos V*; *fructus feros colendo V* ušlechťovati; *verba dura usu C* zmírniti; *grave opus indocili numero O* ulehčiti; **c)** změkčilým činiti: *Matia legio mollietur C* stane se z.; *poetae molliunt animos C.*

mollipes, *edis* měkkonohý: *boves C.*

mollis, *e* **a)** měkký: *cera C*; *molli auro V* ohebné; *feretrum V*; **b)** spec. vláčný, ohebný: *bracchia O, colla equorum V, signa molliora C* o sochách opak *rigidiora; cervix, latus O* pružný; *lana O; capilli O* jemné; *gramen O*; *arcus O* uvolněný, nepružný; kyprý: *solum Cu, arena O, litus Cs* (pískem); lahodný: *merum H, vina V, aestas V, zephyri O*; *molle atque facetum Vergilio adnuerunt Camenae H* lahodnost, něžnost písně daly; mírný: *Euphrates mollior undis V, iugum montis T*; mírně stoupající: *litus Cs*; *molli fastigio trabes coniungere Cs* v tupém úhlu; *castaneae molles V = dulces, suaves* jemné chuti; přísloví: *molli brachio C* něžně, šetrně; **c)** duševně: měkký, dojmům přístupný, vznětlivý, citlivý: *mentes C, Gallorum mens Cs*; *auriculae H* lichotkám přístupné; *cor, pectus O* citlivý; **d)** jemný, něžný: *anni O* útlý věk; *imperia V*; *mollissimā viā L* co nejšetrněji; *molli vultu aspicere O*, přívětivě; *viri molles aditus nosse V* kdy jest přístupen jemnějším hnutím; pod. *mollissima tempora fandi V*; **e)** změkčilý: *vita O; effeminatum aut molle C; disciplina C; molles Sabaci V* rozmařilí; *molles viri HL* vyžilí, rozmařilci. chlípníci; *molle pecus V* odporu neschopný; **f)** něžný, dojemný: *preces O, verba, querelae H, versus O* milostné; **g)** klidný, pohodlný, snadno snesitelný: *senectus C, animi (ubi ira recessit) V*; *haud mollia fatu C* co nelze snadno vyříknouti, věci choulostivé.

molliter, adv. měkce: *nidos substernere C, ossa cubant O*; pružně: *incedere O*; *membra movere H* svižně, elegantně, povolně: *aegritudinem pati S* nemoci se

oddávati, netrpělivě ji nésti; *mollius consulere* L přílš povolně; změkčile: *vivere C*; *populus m. habitus T* změkčilý; jemně: *alqd abnuere T*; klidně, mírně: *loqui V*; *quod ferendum est m. sapienti C* s oddaností; *mollius interpretari T* na lepší stránku vykládati.

mollitia, *ae* n. **mollitiēs,** *ēī, f.* [*mollis*] **a)** měkkost: *in primo ortu inest m. quaedam C*; přenes. o duchu: *m. animi ac lenitas C* přístupnost citům, *pectoris O* citlivost; **b)** slabost: *animi est ista m. inopiam ferre non posse C*; **c)** změkčilost: *civitatum mores lapsi ad mollitiam C*; *m. frontis Plin* rozpačitost, nerozhodnost; **d)** rozmařilost, chlípnost, vyžilost: *mollitiam corporis obiectare T.*

mollitūdō, *inis, f.* [*mollis*] měkkost, ohebnost: *adsimilis spongiis C* jemná tkáň podobná houbě.

molō, *ere, uī, itum* [srov. melu, mol, *μύλλω*, něm. mahlen] mlíti; *molita cibaria Cs* = mouka.

Molōn, *ōnis, m.* příjm. řečníka Apollonia, učitele Ciceronova.

Molorchus, *ī, m.* chudý vinař u Nemeie pohostivší Heraklea; odt. *lucus Molorchi V* háj nemejský; adj. **Molorchaeus,** *a, um* Molorchův: *tecta Tib.*

Molossī, *ōrum, m.* [*Μολοσσοί*] Molossové, národ ve vých. Epeiru; adj. **Molossus,** *a, um* molosský: *canes H*, *gens O*; subst. **Molossus,** *ī m.* Moloss; země jejich **Molossis,** *idis, f.* n. **Molossia,** *ae, f.*

mōly, *yos, n.* [*μῶλυ*] kouzelná bylina, kterou dal Hermes Odysseovi proti čarování Kirčinu.

mōmentum, *ī, n.* z * *movimentum* od *moveo*] **I** síla hybná: **α)** *arbores levi momento impulsae occidunt L* lehkým nárazem; odchylka váhy: *par m. C.* rovnováha; **β)** vliv nějaký účin působící, podnět, příčina, důvod: *parva momenta animum impellunt L*, *minimis momentis maximae temporum inclinationes fiunt C* z nepatrných podnětů; *ad bene vivendum C* pohnutky; *m. habere Cs* býti rozhodující; *magnum m. affere* ad alqd *Cs* velice přispěti k . . ., *liberti raro aliquod momentum in domo sunt T* propuštěnci jsou zřídka rozhodujícím (vlivným) činitelem v domácnosti; **γ)** vliv = důležitost, závažnost, váha, cena, význam: *cave quidquam habeat momenti gratia C*; *magni momenti esset nostra oratio C* velkou důležitost, význam; *alqd est maximi m. C* veledůležito; *nullius m. esse N* nemíti rozhod. vlivu; *levioris m. L* méně důležitý; *levi momento aestimare Cs* malý význam přičítati; **II.** přenes. **α)** pohyb: *astra sua momenta sustentant C* pohyb svůj udržují; *aura lenit momenta Leonis H* mírní pohyb, divoké skoky; *nullum m. annonae facere L* nepomoci nedostatku a drahotě; *levia fortunae momenta O* změny; **β)** časově okamžik, doba, chvíle: *horae momento cita mors venit H* v hodince, obratem hodiny; *parvo momento navis antecessit Cs* o malý okamžik předejela; *m. temporis L* nejkratší čas, chvíle; *occasionis m. L* příhodný okamžik; *parvis momentis C* v krátké době

Mona, *ae, f.* **a)** ostrov Man u V. Britannie *Cs*; **b)** ostrov Anglesey *T.*

Monaesēs, *is, m.* král Parthů kol r. 53. př. K.

monēdula, *ae, f.* kavka.

moneō, *ēre, uī, itum* [srov. *men-s, me-min-i, mentio*] **a)** upomenouti, připamatovati alqm alqd, pozd. též *alcis rei* někoho na něco: *alqm temporis T*; *illud te, Tulle, monitum velim L* na to bych tě rád upozornil; též de alqa re, acc. c. inf., nepř. ot.; **b)** o bozích: vnukati: *sic Iuppiter ille monebat V* tak jim vnukal; *quid haruspices a diis moneri dicant C* že jim bohové vnukají, zvěstují; **c)** předpovídati, napřed zvěstovati: *vates Helenus multa horrenda monebat V*; *Carmentis nymphae monita V* předpovědi, proroctví; **d)** potrestati: *posse se puerili verbere moneri T*; **e)** napomínati, vyzývati někoho, domlouvati někomu; varovati někoho: *quod res monet S* k čemu okolnosti vyzývají; *fame monitus C* hladem dohnán; *monet, ut suspciones vitet Cs*; *eos hoc moneo, desinant furere C*; *immortalia ne speres, monet annus H*; zř. inf.: *res monet cavere ab illis S.*

monēris, *is, f.* [*μονήρης*] jednořadka, t. j. loď s jedinou řadou vesel (po obou stranách).

1. Monēta, *ae, f.* [*moneo*] 1) překl. řec. *Μνημοσύνη*, matka Mus; 2) příjm. Ju-

nony Kapitolské (‚napomínající'), v jejímž chrámě raženy peníze; odtud snad

2. monēta, *ae, f.* [odt. Münze, mince] a) mincovna; b) ražené peníze, mince.

monīle, *is, n.* řetěz na krk, náhrdelnik; též na koních: *aurea pectoribus demissa monilia pendent V* zlaté náprsníky (pásky a řetízky).

monitiō, *ōnis, f.* napomenutí.

monitor, *ōris, m.* [*moneo*] připomínatel: *officii S*; napomínatel: *monitoris egere H*; upozorňovatel (t. zv. *nomenclator*): *per monitorem alqm appellare T.*

monitum, *ī,* obyč. pl. **monita,** *ōrum, n.* [vl. part. perf. od *moneo*] a) předpověď, proroctví: *Carmentis nymphae V*; b) nabádání, napomenutí: *deorum C, omnium C.*

monitus, *ūs, m.* [*moneo*] napomenutí; *occultos monitus audire deorum O* pokyny; obyč. abl. *monitu* alcis k vyzvání někoho.

Monoecus, *ī, m.* [*Μόν-οικος* ‚o samotě bydlící'] příjm. Herakleovo; odt. *arx* (*pontus*) *Monoeci* mys a přístav v Ligurii, nyn. Monaco.

monogrammus, *a, um* [*μονόγραμμος*] z pouhých čar se skládající, netělesný: *di C* jako pouhé obrysy (naproti skutečným bohům).

mōns, *tis, m.* [spříz. s *pro-mineo* ‚vysoko čnějící'] a) hora, pohoří: *altissimi Cs impendentes C*; přísl. *parturiunt montes H*; b) meton. balvan, kámen: *fertur in abruptum m. V*; c) metaf. nahromaděné spousty: *aquae V* ‚hora vody', obrovská vlna; *maria montesque polliceri S* hory doly slibovati.

mōnstrātor, *ōris, m.* [*monstro*] a) ukazovatel, vůdce: *hospitii T* = ukáže nejbližší dům pohostiný; b) učitel: *unci aratri V* = rolnictví (o Triptolemovi).

mōnstrō, *āre, āvī, ātum* [*monstrum*] ukazovati: *viam C, palmam Deli C; quā semita monstrat V* kudy stezka vede; spec. ukázati = poučiti: *inulas incoquere H*; *Homerus monstravit . . H*; raditi, nabádati: *conferre manum ira monstrat V*; *sacerdos monstrat abolere monumenta viri V* káže; naříditi, ustanoviti: *aras V*; udati (= denuncovati): *alii ab amicis monstrabantur T*; poukazovati k něčemu: *fesso militi Cremonam T* (= těšiti odkazem na K.).

mōnstrum, *ī, n.* [od *moneo*] pův. v řeči nábož. nadpřirozené znamení božské: *signa dedit Tritonia monstris V* dala znamení nadpřirozenými zjevy; vůbec pak zjev podiv a hrůzu budící: *immania m. V* hrůzné zjevy; *magnis exterrita monstris V* přízrakem ustrašená; zvl. obluda, netvor, nestvůra: *monstra deum V* egyptští bohové se zvířecími hlavami; *latrantia m. V*; *non mihi iam furtum, sed m. C* hrůzný čin; s opovrž. jako nadávka: *fatale m. H* osudný netvor (o Kleopatře); *m. illud C* = *Catilina.*

mōnstruōsus, *a, um* nepřirozený, zázračný, podivný, nestvůrný: *bestia C*; *alqd monstruose cogitare C* něco nestvůrného vymysliti.

montānus, *a, um* [*mons*] horský: *flumina, oppida V, Dalmatia montana O* hornatá; subst. **montānī,** *ōrum, m.* horalé v Římě jsou *m.* obyvatelé sedmi pahorků, opak *pagani* (v. t.); **montāna,** *ōrum, n.* horské krajiny, hornatina.

Montānus, *ī, m.* Curtius, oblíbenec Tiberiův, básník a řečník za Nerona obžalovaný.

monticola, *ae, m.* [*mons, colo*] obyvatel hor, horský.

montivagus, *a, um* [*mons* a *vagor*] po horách těkající.

montuōsus, *a, um* [*mons*] hornatý.

monumentum (monimentum), *ī, n.* [*moneo*] věc na něco upomínající; a) památka, pomník: *monumenta Africani C* (sochy), *maiorum C* (trofeje) *Pompei T* (divadlo Pompejovo); památná budova: *in aede Castoris, celeberrimo monumento C* (chrám); b) znak, známka, důkaz: *amoris V, tuae clementiae C, furtorum C*; c) přenes. α) památka ve smyslu duš., dokument, paměti: *monumenta annalium C, tum genitor veterum volvens monumenta virorum V* starodávné paměti předků přemítaje na mysli; *omnia m. vetustatis C, commentarii pontificum aliaque monumenta L*; β) abstr. *locus monumento est L* jméno místa posud to připomíná; *m. esse ad posteros L* potomstvu připomínati; *alqd monumenti causa sibi reservare C* něco si nechati na památku.

Mopsiī, *ōrum, m.* patricijská rodina, v samnits. městě Compse za druhé války punské; stoupenci jejich **Mopsiānī,** *ōrum.*

Mopsium, *iī, n.* [*Μόψιον*] návrší v Thessalii u Larissy.

Mopsopius, *a, um* [snad dle něj. att. krále Mopsopa] = attický, athenský: *iuvenis, urbs, muri O.*

Mopsūhestia, *ae, f.* [*Μόψου ἑστία* krb Mopsův] město v Kilikii nedal. moře, nyn. Messis.

Mopsus, *ī, m.* [*Μόψος*] 1) věštec v Argu *C;* 2) Lapith, účastník plavby argonautů, věštec *O;* 3) Kréťan, zakladatel věštírny Appollonovy v Klaru u Kolofonta *V;* 4) pastýř *V.*

1. **mora,** *ae, f.* [*μόρα*] oddíl vojska spartského za Xenof. 400 mužů čítající, pozd. 500—900.

2. **mora,** *ae, f.* **a)** prodlení, meškání, odklad: *sine ulla mora negotium susceperunt C* bez prodlení; *utere sanguine, dixit, nulla m. est* (sc. *in me*) *O* ihned, bez meškání (= jsem hotova); *haud m. V* ihned; *moras quaerere O* přáti si odkladu; *moram inferre ad alqd Cs* odložiti něco; po záp. vazba *quominus* n. *quin;* **b)** zdržení, zpoždění: *neque enim Turno m. libera mortis V* není-li na Turnovi, aby smrt zastavil (= nutno odejíti do boje); **c)** doba jakožto díl času: *dicere nulla m. est O = non est longum* nevyžaduje dlouhého času; *coepere molliri morā O* ponenáhlu; *morā spatioque coitura putavi vulnera O* prodlením doby; *nec m. longa fuit . . . O* nedlouho po té; *dolor finitur mora O* časem; **d)** překážka, příčina zpoždění: *tot traxisse moras taedet V* tolik překážek vléci; *cuspis loricae moras perforat V* = brnění zadržující; pod. *m. clipei, fossarum V; rumpe moras omnes V* odkliď všecky překážky; *restituendae Capuae L* př. navrácení K. Římanům.

mōrālis, *e* [*mos*] mravní, ethický.

morātor, *ōris, m.* [*moror*] pův. zdržovatel: *publici commodi L;* zvl. v obž. opozdilec, marodér: *Persarum moratores Cu; ad sexcentos moratorum L;* v právn. právní zástupce vystupující proto, aby hlavní osoby si mohly dopřáti času k zotavení: *grex moratorum C* pokoutních advokátů.

mōrātus, *a, um* [*mos*] mravný, s dobrým zřízením, dobrých mravů: *civitas, genus hominum C; venter male m. O* nezvedený, t. j. nenasytný; spec. mravy, povahu dobře vystihující, rázovitý: *poema H, fabula recte morata H* s dobrou kresbou povah.

morbus, *ī, m.* [*morior,* srov. č. mor] nemoc tělesná i duš.; *morbo absumi S, mori NC* přirozenou smrtí zemříti; *morbo opprimi C* nemoci podlehnouti; *animi morbi sunt cupiditates C; m. caeli V = vitium aëris* zkažený vzduch, otrava vzduchu (velkým vedrem); *pallentes Morbi V* personif. Nemoci v podsvětí; plur. *morbi O* mor.

mordāciter, adv. [*mordax*] jen přenes. *limā m. uti O* pilníku vydatněji použíti.

mordāx, *ācis* [*mordeo*] kousavý; přenes. *carmen O, Cynicus H; sollicitudines H* sžíravé; *ferrum H* řezavý, ostrý; *fel O* hořká.

mordeō, *ēre, momordī, morsum* kousati, hrýzti, hlodati: *canes C; humum ore V; laterum iuncturas fibula V* zakusuje se do . . ., spíná; pod. *fibula vestem O; rura Liris H* omílá; *oleam aestus H* spaluje; pod. *frigora parum cautos H; conscientiā morderi C* býti sžírán; *cura, dolor O; mordear opprobriis falsis . H* měl bych se hrýzti?

mordicus, *a, um* [*mordeo*], klass. jen jako adv. kousáním, zuby: *capita premere C, auriculam abstulisset C;* obr. *m. tenere alqd C* zuby nehty.

morētum, *ī, n.* venkovská krmě, skládající se ze všeliké zeleniny, octa, oleje a sýra.

moribundus, *a, um* [*morior*] **a)** umírající: *cur me moribundam deseris, hospes? V; moribunda cecidit L* smrti v náruč klesla; *Tarquinium moribundum L* v posledním tažení; **b)** smrtelný: *membra V.*

mōri-geror, *ārī, ātus sum* [*morem gero*] hověti, býti po vůli něčemu, říditi se něčím: *oratio voluptati aurium C.*

Morinī, *ōrum, m.* pomořané belgičtí mezi Skaldou a Samarou.

morior, *morī, mortuus sum, moriturus* [srov. *mors, βροτός* m. **μροτος,* č. smrt, mor, mříti, něm. Mord] **a)** zemříti:

moriendum certe est C; *ego cum genui, tum morituros scivi C*; *hydrum ante pedes moritura puella non vidit V* dívka, jíž usouzeno bylo zemříti; přísež. form. *moriar, si (nisi)* ať jsem syn smrti, jestliže . . .; *moriens Pr* na smrt zamilovaný; *moriturus in hostes ferri V* na smrt odhodlán; jindy: k smrti ustanovený; smrtelný: *quid tibi prodest morituro? H*, *moriture Delli H*; **b)** o věcech: o d u m ř í t i, z a j í t i, mizeti: *suavissimi hominis memoria C* zaniknouti; *gratia O*; *sermo moritur C* má konec; *segetes moriuntur O* odumírají; *leges mortuae C* neplatné, zaniklé.

moror, *ārī, ātus sum* [*mora*] **a)** nepřech. p r o d l é v a t i, zdržovati se, m e š k a t i: *in provincia, Brundisii C*; *rosa, quo locorum sera moretur H* kde pozdní růže ještě kvete; *oculi morantur tellure O* utkvívají na zemi; *auxilia morantur Cs* nedostavují se; *non multis ille moratus . . . O* (neprodlev slovy mnohými) stručně odpovídaje; *in solo Volscente moratur V* u jediného V. se drží; *in adiunctis* (v. t.) *morabimur aptis H* budeme se držeti, zůstaneme při . . .; *haud multa (nec plura) moratus V* bez meškání, nemeškaje déle; **b)** přech. **α)** z d r ž o v a t i někoho, něco: *impetum hostium Cs*; *vos Asiae campi morantur H*; *iter m. Cs* v cestě z.; *si longo sermone morer tua tempora H* kdybych tě snad zdržoval v tvém drahém čase; *nullo morante L* ježto nikdo tomu nebránil; *populus reditus morans H* mařící pokusy o návrat; *qua tibi lucem arte morer?* V jakým uměním p r o d l o u ž i l a bych ti život; *vincula collo morantia tendit O* pouta na krku jej vížící rozpíná (roztahuje); *ipsumque morando sustinuit V* na chvíli zadržel, obmeškal; *tu moraris aureos currus? H* proč prodléváš se zlatým vozem?; *hunc lite moraris iniqua H* obtěžuješ; *illecebris erat morandus H* měl býti upoután; *carmina, quae possunt oculos auresque morari H* zrak i sluch upoutati; pod. *spectator novitate morandus H*; **β)** zápor. *nihil moror, non m.* nezdržuji: v soudn. o propuštění osoby vyslýchané; v řečn. *ne morer* abych nezdržoval; zvl. *nil moror alqd* n. *quominus* n. acc. c. inf. nemám nic proti tomu, nestarám se, nedbám o něco: *nec dona m. V.*; *vina illius orae H*; *eos salvos esse C*; *quominus decemviratu abeam L* ani mně nezáleží na vzdání se d.

mōrōsitās, *atis, f.* mrzoutství, pedantství, úzkostlivé dbaní maličkostí.

mōrōsus, *a, um* [*mos*] mající množství zvláštních návyků, pedantický, mrzutý; *morbus O* tvrdošíjná.

Morpheus, *eī* n. *eos*, acc. *ea* [*Μορφεύς*] bůh snů, syn Spánku.

mors, *tis, f.* [viz *morior*] **a)** s m r t všeliká, obyč. však přirozená: *honesta C*; *necessaria C* přirozená; *mortem sibi consciscere* (v. toto); *mortem obire, occumbere, oppetere* v. t.; plur. *mortes* ú m r t í, d r u h y s m r t i: *praeclarae mortes imperatorum C*; *omnes per mortes animam dedissem V*; *m. suprema H* smrt, jež jest koncem všeho; **b)** meton. m r t v o l a: *mortem eius lacerare C* jeho mrtvolu; *nixa toro Pr*; **c)** k r e v: *ensem multa a morte recepit V* proudem krve potřísněný; personif. *Mors* bohyně smrti.

morsus, *ūs, m.* [*mordeo*] **a)** k o u s n u t í, štípnutí, uštknutí: *canis O, avium C, serpentis C*; kousání, jedení něčeho *mensarum V*; přenes. *viribus haud ullis valuit discludere morsus roboris V* žádnou mocí nebyl s to, aby rozevřel rozštěp dřeva; *unco non alligat ancora morsu V* zubem zakřiveným; *morsu venenare H* jedovatým zubem uštknouti; **b)** obr. b o l e s t kousavá, hlodavá: *curarum m. O, intermissae libertatis C* nad přerušenou svobodou; *doloris C* hlodání bolesti.

mortālis, *e* [*mors*] **a)** s m r t e l n ý: *animal C*; *mortale corpus H* smrtelník, pozemšťan; *quidquid mortale creamur O* cokoli se nás smrtelnými rodí; subst. **mortālis,** *is, m.* s m r t e l n í k, č l o v ě k: *multi mortalium C*; u *S* vůb. = *homo*; **b)** l i d s k ý, p o z e m s k ý: *nec mortale sonans V* hlas nezněl po lidsku; *mortale malum O* lidi stíhající; *mentem mortalia tangunt V* osud lidský; **c)** obr. p o m í j e j í c í: *inimicitiae C, leges L, simulacra T.*

mortālitās, *ātis, f.* [*mortalis*] **a)** smrtelnost, pomíjejícnost, s m r t: *omne, quod ortum sit, m. consequatur C*; *rex*

mortalitate interceptus Plin; *mortalitatem explere T* = zemříti; b) konkr. *contra fortunam non satis cauta m. est Cu* lidstvo n. lidská přirozenost.

mortifer, *fera, ferum* [*mors, fero*] smrtonosný, smrtící: *vulnus N, poculum C, morbus C, bellum V.*

mortuus, *a, am* [part. perf., srov. mrtev] mrtvý; odumřelý, bez vlády: *lacerti C;* jako subst. mrtvý, umrlec, mrtvola.

mōrum, *ī, n.* [*μόρον*] a) moruše: *prandium moris finire H;* b) ostružina: *in duris haerentia mora rubetis O.*

mōrus, *ī, f.* morušovník, strom morušový.

mōs, *mōris, m.* a) v ů l e ve rčení *morem gerere alci* býti po vůli, vyhověti někomu; b) m r a v, z v y k, obyčej: *ut mos fuit Bithyniae regibus C* jak mívali ve zvyku; *virginibus Tyriis mos est gestare pharetram V* mají obyčej; *sicut meus est m. H* jak jest mým obyčejem; *in morem venire OL* přejíti v obyčej, státi se zvykem; *militaris Cs, maiorum C; in morem, de, ex more* řádně, náležitě; *sine more, supra morem V* neobyčejně, neobvykle; *tempestas sine more furit V* neobyčejně prudce; c) z á k o n, předpis, pravidlo: *paci imponere morem V, viris mores ponet V* zákony nepsané, mravní a právní řád; *mores civitatis constituuntur L* ústava se utvrzuje, vžívá se; pod. *urbem novam .. legibus ac moribus de integro condere parat L* zákonitou ústavou; *raptas sine more Sabinas addiderat V* proti právu (mezinárodnímu); *more palaestrae H* zavedením ušlechtilého umění; d) z p ů s o b: *Persarum more N* po způsobu perském; *apis Matinae more H; turbinis atri more V* jako černá smršť; *ille Paeonium in morem multa trepidat V* jako Paeon; e) plur. *mores* α) mravy, p o v a h a, charakter: *mores feri immanisque natura C; perditi C, sanctissimi Plin; omnium istius modi querelarum in moribus est culpa C; morum similitudo C; in avi mores abire L* vrhnouti se po dědu; β) m r a v n o s t: *res eorum .. moribus aucta est S; est animus tibi, sunt mores H* mravní dokonalost; *homo imperitus morum C* neznalý světa, nemající zkušeností; γ) ve šp. sm. š p a t n é m r a v y: *si per mores nostros liceret T;* též sing. *m. partium et factionum ortus est S* zlořád dělení se ve strany.

Mosa, *ae, f.* řeka v Gallii belg. pramenící na Vogesách, nyn. *Meuse* (Maas).

Moschus, *ī, m.* [*Μόσχος*] řečník z Pergamu obžalovaný a odsouzený z travičství, hájen Asiniem Pollionem a Torquatem.

Mosella, *ae, f.* řeka v Gallii belg., přítok Rýna.

Mōsēs n. **Mōysēs,** *is, m.* [*Μωσῆς, Μωυσῆς*] Mojžíš, zákonodárce židovský.

Mossynī, *ōrum, m.* [*Μοσσυνοί*] národ na pobřeží Pontu.

Mostēnī, *ōrum, m.* Mosteňané, obyv. města Mostēnē v Lydii sev. záp. od Sard.

mōtiō, *ōnis, f.* [*moveo*] a) pohyb: *corporum C; continuata m. C;* b) vzruch duševní, vášeň: *suaves motiones C.*

mōtō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *moveo*] sem tam pohybovati: *lacertos O; zephyris motantibus V* ježto z. listím pohybují n. váním větříku.

mōtus, *ūs, m.* [*moveo*] a) tysicky: p o h y b: *navium, remorum, siderum C; terrae m. CT Cu* zemětřesení; — spec. pohyb těla, posun: *corporis C, decens H* lepá chůze; tanec: *motus doceri Ionicos V, motus dare LV* tance prováděti; též vojenské pohyby; zastup. též abstr. pojem p o h y b l i v o s t, živost: *animorum incredibiles motus C; motumque et luxuriem addidit tibicen H* větší živost; b) duševně: p o h y b m y s l i, vzruch, cit, vášeň: *animi m. C; motus animorum duplices sunt, alteri cogitationis, alteri appetitus C; m. animi nimii, turbati C; varius m. V* rozčilení; *naturae m. C* pud; *divino concita motu V* popudem, silou; c) polit. n e p o k o j, bouře, vzpoura, p ř e v r a t státní: *Italiae C, Catilinae C; dixerat haec nato motus instare V* bouře; *m. petitionis C* rozruch, vzniklý z ucházení se o úřad; *m. servilis L* vzpoura otroků; *rei publicae m. C* státní převrat; d) zř. p o h n u t k a: *consilii mei Plin.*

moveō, *ēre, mōvī, mōtum* [srov. *ἀμείβω*] a) pův. α) h ý b a t i, p o h y b o v a t i,

hnouti něčím: *castra Cs* táborem hnouti = jíti dále; *caput, brachia O*; *vina m. H* = *promere*; *bidental m. H* = *violare*; *arma m.* zbraně se chopiti; *movet arma leo V* připravuje, chystá; *pagina iudicium docti subitura movetur O* chvěje se; *addunt pavorem mota e castris signa L* = pochod do boje; *ferunt eam moveri vetuisse puerum L* zakázala hýbati chlapcem, dotýkati se ho; *Minos urnam movet V* osudím potřásá; *divina motā anus urnā H* zatřásši věštěckým osudím; *pedibus per aëra motis O* letmo vzduchem uhánějíce; *se movere* n. *moveri* hýbati se, míti se k dílu; *moveri festis diebus H* tančiti; *moveri Cyclopa H* tančiti Kyklopa = mimicky napodobiti; *agros m. V* vzdělávati; *fluctus V* rozbouřiti; *pontus movetur V* vlní se; *crinem per aëra O* nechati vláti; *sonant moti capilli O* při každém pohybu; *bulla movetur O* houpá se; *venae moventur O* bijí, tepou; *pennas O* mávati; *caudas O* vrtěti; *nervos ad verba O* rozechvívati; *saxa O* přenášeti; *Aurora movetur O* zdvihá se, vychází; *omnia, quae moveri possunt N* všecko movité jmění; *armenta stabulis V* vyháněti; *Canusio C in Indiam Cu* na pochod se dáti; *aram C* odstraniti, *catulos leaenae H* odníti; *de palmite gemma movetur O* pučí, vyráží; **b)** zahnati, zatlačiti, odstraniti: *moveri possessionibus C*; *hostem gradu, statu NL* z příznivého postavení; *senatu S, de senatu, tribu C* vyloučiti; *alqm loco m. C*; *heredes C*; přenes. *de sententia m. alqm C* odvrátiti; **c)** přenes. α) dojímati někoho, dojem činiti na někoho: *movet patris maestitia L* hluboký dojem činí; *nos . . non poetarum voce moveamur? C* my bychom neměli býti dojati?; *moti homines sunt . . patre proclamante L* na lid působilo hlasité volání otcovo; *prata movent animum V*; *nihil horum ora te moverunt C*; *nil moveor alqa re Pr* nepůsobí na mne něco, nedělám si nic z . . ., *non moveri amicitiae memoria Cs* nebýti dojat; *nil moveor imperio V* nestarám se, nedbám o vládu; — spec. znepokojovati, soužiti: *intoleranda vis aestus omnium corpora L*; strach buditi, pass. strachovati se: *absiste moveri V* neboj se; *movebatur animo et extimescebat C*; popouzeti, pobuřovati: *animum comploratio sororis L* popouzí, dráždí ke hněvu; *Dianae non movenda numina H* kterou nesmíš rozhněvati; *nunc etiam Manes movet V* i podsvětí bouří; *quieta movere S* pokoj rušiti; *civitas movetur S* bouří se; pohnouti k něčemu: *Eurybiadem minus m. poterat N*; *me non moverat per altum ire V*; dohnati k něčemu: *ad bellum alqm L*; subst. *moventia C* pohnutky; β) vzbuditi něco, způsobiti: *bellum Volscis* s V. do války se dal; *verbis odia aspera V* krutou nenávist vzb.; *indignationem L*; *verba lyrae motura sonum H* = básně zasluhující zpívány býti s průvodem lyry; *dii movent numen L* (bohové v pohyb uvádějí svou moc) jeví svou vůli; *dolorem, risum O*; γ) začínati: *inde movetur opus O* počne se; *prima movet Cacus proelia O* nejprve svádí boj C.; *ab Iove carmina nostra move O*; *ne quid a tergo moveretur Cu L* aby se nic nepodnikalo; *cum sensissent ea moveri patres L* že se kuje; osnuje: *pugna se moverat Cu* začala; δ) měniti: *quorum forma semel mota est O*; *nil motum ex antiquo L*.

mox, adv. brzo, brzy; po praeter. brzo potom; při výčtu též potom (je-li druhým členem).

Mūcius, *a* rod říms. pův. plebejs. **1)** *C. Mucius Cordus Scaevola*, jenž r. 508. chtěl krále etrurského Porsennu zabíti, když však se mu to nezdařilo, upálil si pravou ruku; **2)** *Q. M. Scaevola Augur*, znamenitý právník, zeť Laeliův, obžalován *repetundarum*, ale osvobozen; **3)** *P. M. Sc.*, přítel Grakchů, protivník Scipionů; **4)** *Q. M. Sc. Pontifex*, správce Asie r. 100, právník a řečník návodem Maria ml. zavražděn; na jeho počest konána slavnost *Mūcia, ōrum*; **Mūcia** třetí manželka Pompejova, pozd. za Skaura provdaná; adj. **Mūciānus**, *a, um* Muciův: *exitus*; též jako subst. příjm. v rodě Crassů.

mūcrō, *ōnis, m.* **a)** špice meče, dýky: *medio ense iugulaberis, quandoquidem m. hebes est O*; b) dýka, meč: *strictis mucronibus V, mucrones nostrorum militum C*

meče; c) přenes. ostří něčeho: *defensionis, stili censorii C.*

mūcus, ī, *m.* [srov. *mungo*] hlen, sopel.

mūgiō, *īre, īvī* (*iī*), — [srov. *μυκάω*] a) bučeti, řváti (o dobytku): *cum actae boves mugissent L; mugientes, ium, m.* hovězí dobytek: *mugientium greges H* skotu; b) o věcech neživ.: *tubae clangor V* vřeští; *sub pedibus solum V* duní, rachotí; *Africis malus procellis H* praští, duní.

mūgītus, *ūs, m.* bučení, řvaní, řev: *boum V*; dunění: *terrae C.*

mūla, *ae, f.* mezkyně.

mulceō, *ēre, mulsī, mulsum* a) hladiti: *manu barbam O*; jemně lízati: *pueros linguā V*; jemně se dotýkati: *virgā capillos O*; ovívati: *zephyri flores O, alqm pennis O*; *volucres aethera mulcebant cantū V* proletovali (sladce) zpívajíce; b) přenes. α) uklidňovati, mírniti, chlácholiti: *tigres V* krotiti; *fluctus, iras V*; *pectora V, corpora somnus O* ukolébává, konejší; β) těšiti, obveselovati: *puellas carmine H.*

Mulciber, *erī* a *eris, m.* příjm. Vulkanovo (Měkčitel, Tavič kovů); přenes. oheň: *ceras alimentaque cetera flammae M. urebat O.*

mulcō, *āre, āvī, ātum* a) biti, tlouci, ztlouci někoho, napráskati někomu: *male mulcati clavis ac fustibus C, verberibus T, male mulcatus Cl* zle počesán, zhmožděn, též obr.; b) zle zříditi: *ceteras naves L.*

mulctra, *ae f.* [*mulgeo*] a) dojačka; b) mléko v dojačce.

mulctrārium, *iī, n. V,* **mulctrum,** ī, *n. H* dojačka.

mulgeō, *ēre, mulsī, mulsum* n. *mulctum* [srov. *ἀμέλγω*, mléko, melken] dojiti; přísl. *m. hircos V* = něco nemožného činiti.

muliebris, *e* [*mulier*] a) ženský: *vestis C, venustas, voces C*; *m. certaminis laus penes Lucretiam fuit L* sázka žen se týkající; *Fortuna m. L* ctěná na památku matky a sestry Koriolanovy; subst. **muliebria,** *ium, n.* α) co ženě patří: *m. pati T* nechati se užíti místo ženy; β) ženský úd pohlavní *T*; b) zženštilý: *enervata m.que sententia C, ingenium S.*

muliebriter, adv. a) po způsobu ženském, jako žena; b) zženštile: *expavit ensem H, alqd facere C.*

mulier, *eris, f.* [pův. compar. k *mollis*, vl. měkčí] žena, zvl. žena vdaná: *pudica H*; ženština: *eius modi mulieres C.*

mulierārius, *a, um* [*mulier*] ženou najatý: *manus C*

muliercula, *ae, f.* [demin. od *mulier*] a) ženka, slabá žena: *aquam ferens C*; b) ženština, nevěstka: *mulierculas in castra ducere C.*

mulierōsitās, *ātis, f.* ztřeštěnost po ženách.

mulierōsus, *a, um* po ženách ztřeštěný.

mūliōnius, *a, um* [od *mulio, ōnis* mezkář] mezkářský: *paenula C.*

mullulus, ī, *m.* [demin. od *mullus*] malá parmice, parmička (v. násl.).

mullus, ī, *m.* [*μύλλος*] parmice karminová (*m. barbatus L.*), mořská ryba ostnoploutvá, mající na bradě dva vousky; u Řím. oblíb. pro chutné maso.

mulsus, *a, um* [od *mel*] s medem smíšený, medosladký; odt. subst. **mulsum,** ī, *n.* [sc. *vinum*] medovina.

multa, starší **molta** *ae, f.* a) pův. určité množství dobytka jako pokuta uložené: *plebem multae dictione ovium et boum coërcere C* ustanovením pokuty na ovcích a hov. dobytku; b) pokuta peněžitá: *multam in civitates imponere L*; *m. quingentum milium aeris L, multā et poenā multare alqm C* trestem peněžitým i tělesným; *multam dicere C* výši pokuty určiti; *committere O* pokutě propadnouti; *remittere C* pokutu prominouti; *multae certandae dies L* den jednání soudního o pokutě.

multātīcius, *a, um* [*multa*] za pokutu sloužící, jako pokuta dávaný: *argentum, pecunia L.*

multātiō, *ōnis, f.* [*multa*] pokutování: *bonorum C* na statcích.

multi-cavus, *a, um* porovitý: *pumex O.*

multi-fāriam, adv. na mnohých místech.

multi-fidus, *a, um* [*findo*]: *multifidae faces O* louče na drobno rozštípané.

multi-formis, *e* [*forma*] mnohotvarý

multi-forus, *a, um* [*forum* otvor] s mnohými dírkami: *tibia O.*

multi-iugus, *a, um* [*iugum*] mnohospřežný: *multiiugi equi L* mnohospřežení; přenes. rozmanitý: *litterae C.*

multi-modīs, adv. [*modus*] mnohými způsoby, rozmanitě.

multi-plex, *icis* [*plico*] **a)** mnohonásobný: *lorica V* z mnohých dílů; *domus O* mnohonásobně propletený (o labyrintě); *serpens multiplici lapsu serpit C* v mnohých zákrutech; *mensae multiplici dape constructae Cat* (z mnohých mis) bohaté; **b)** rozmanitý, mnohostranný: *genus orationis C, iurisdictio C* spletitý; *Plato vir m. C* mnohostranný, *ingenium, animus, natura C* nestálý; **c)** ve smyslu poměrném: mnohonásobně veliký: *gaudium, damnum, merces L.*

multiplicābilis, *e* [*multiplico*] mnohonásobně točený, s mnoha závity: *draco tortu multiplicabili C.*

multiplicō, *āre, āvī, ātum* [*multiplex*] rozmnožovati, zvětšovati: *aes alienum Cs, usuras N*; pass. vzrůstati.

multitūdō, *inis, f.* [*multus*] **a)** abstr. množství, veliký počet: *testium C*; *multitudine compotum eius doni vulgari laudem L* velikým počtem těch, jimž by se jí (pocty) dostalo; *m. hostium S* přesila; **b)** konkr. množství lidu, lid, dav, obyvatelstvo: *multitudine domum eius circumdederunt N* množstvím lidu; *secuta ex omni multitudine consentiens vox L* z toho velikého davu; *Aventinum novae multitudini datum L* obyvatelstvu; pod. *abundante Lavini multitudine L; et supererat multitudo Albanorum L* bylo dosti obyvatelstva; *in spem futurae multitudinis L* z naděje v lidnatost; zvl. prostý lid: *multitudini tamen gratior fuit L*; *odium multitudinis N* luzy.

multō, *āre, āvī, ātum* [*multa*] potrestati, pokutovati *alqa re.*

multō, adv. [abl. od *multum*] mnohem, daleko **a)** u kompar.: *m. facilius iter Cs, multo magis C, copiosius m. C*; **b)** u sloves. *m. praestat . . S, m. ceteros anteibat T*; **c)** u adv.: *m. ante C* dávno již; *non m. ante C* nedlouho předtím; *m. aliter ac N* zcela jinak než; **d)** u superl. (zř.): *m. maxima pars C* daleko největší, *m. iucundissimus C.*

multum, adv. [acc. neutr. od *multus*] u básn. též *multa* **a)** mnoho, velice: *confidere Cs, m. superare alqm C* o mnoho, značně; *m. morari Cs* dlouho; *m. iactatus alto V*; **b)** často: *m. una eramus C, m. sunt in venationibus Cs.*

multus, *a, um* komp. a superl. nahraz. **plūs** a **plūrimus,** viz *plus* mnohý: **a)** o velké části celku n. o velké intensitě: *multo die Cs* když den již pokročil; *m. mane* pozdě ráno; *multo adhuc die T* ještě za jasného dne; *in multam noctem T* hluboko do noci; *multā referunt se nocte V* pozdě na noc se vracejí; subst. **multum,** *ī, n. m. diei procedere S* značnou část dne; *m. viae Cu* hodný kus cesty; *non m. munitionis N* nepatrná část; značný: *multa pars Europae L, multo labore S* s velkou námahou; *Penates multo manifesti lumine V* při mocném světle dobře viditelní, mocným světlem ozáření; *multa mora est V* = za dlouhou chvíli; *multam silvam prosternere O* veliký kus lesa; *cum argento multo N* s množstvím stříbra; *multa libertas H* veliká svoboda; **b)** zvl. důkladný, obšírný, rozvláčný: *multa oratio C*; *ne multus sim C*; častý: *tum vero multus atque ferox instare S* tu obzvlášť často a prudce dotíral; *ad vigilias m. aderat S*; **c)** plur. množí, četní: *multi anni C* dlouhá řada let; *multis verbis O* obšírně; neutr. *multa* mnoho; *multi* = *οἱ πολλοί* množství; též doplňk. v hojném počtu, četně; u básn. i sing.: *per ignem multā premimus vestigia prunā V* přes vysoko nakupené; *multa victima V* četné žertvy; *multa prece prosequi H* mnohými prosbami.

Mulucha, *ae, f.* řeka mezi Mauretanií a Numidií.

mūlus, *ī, m.* mezek.

Mulvius *pons* most přes Tiber $2^1/_2$ *km* sev. od Říma na silnici Flaminiově, nyn. *ponte Molle.*

Mummius, *a* rod říms. **1)** *L. M. Achaicus,* podmanitel Řecka, 146 zničil Korinth a odvezl odtud všecka uměl. díla do Italie; **2)** *Spurius M.,* mladší bratr předešlého, přítel Africana Ml., filosof stoický.

Munātius, *a* rod říms. pleb. **1)** *L. M. Plancus,* legát Caesarův a správce Gallie zaalpské, r. 42 kons. s Lepidem, stoupenec Pompejův, pozd. Oktavianův; **2)** bratr jeho *T. M. Plancus Bursa,* tribun lidu 52, po vraždě Clodiově obžalován a odsouzen *de vi lege Pompeia*; **3)** *T. M. Plancus,* příbuzný jejich; **4)** *Cn. M. Plancus,* bratr L. a T., praetor 43.

Munda, *ae, f.* město v Hispanii nedal. Sevilly; bitva r. 216 mezi Karthag. a Scipionem, 45 mezi Caesarem a syny Pompejovými.

mundānus, *a. um* [2. *mundus*] světový; subst. **mundānus,** *ī, m.* světoobčan.

munditia, *ae, f.* [1. *mundus*] čistota, vkus, uhlazenost: *grave virus munditiae pepulere H* jemný, lepý vkus; *neque urbanis munditiis sese exercuit S* v městské elegánstvi.

1. mundus, *a, um* řádný, spořádaný, čistý, úpravný, vkusný, vybraný.

2. mundus, *ī, m.* [1. *mundus*] **a)** úprava oděvu a vnějšku a pomůcky k tomu: *m. muliebris L*; **b)** svět, vesmír; meton. Země: *latus mundi H*; *m. arduus V* nebe; *mundi ac terrarum magnitudo Cs* nebe a země; lidstvo: *fastos evolvere mundi H.* Stran význ. srovn. *κόσμος.*

mūneror, *ārī, ātus sum* [*munus*] darovati: *alqd*; obdarovati někoho *alqm alqa re.*

mūnia, *ium, n.* [srov. *munus*] povinnosti úřední, zaměstnání, výkony; *munia fiunt L* = **1)** povinnosti (občanské) se plní; **2)** břemena (obč.) se ukládají.

mūniceps, *cipis, m.* [*munia capere*] **a)** občan municipia: *m. Cosanus, Amerinus C*; **b)** spoluobčan, krajan: *noster C, Fabii, municipum suorum dissimillimi C*; *societatem coire de municipis fortunis C.*

mūnicipālis, *e* [*municeps*] z municipia pocházející, venkovský: *materno genere C, adulter T*; *municipales et rusticani C* maloměšťané a venkované.

mūnicipium, *ii, n.* [*municeps*] město, zvl. italské, požívající říms. práva obč., ale spravované samostatně; od r. 338 rozeznávala se *m. cum suffragio* a *sine s.*; od r. 90 *lege Iulia* postavena všecka m. na roveň a od té doby = město venkovské; nejst. m. byla v Latiu; odt. *in his veteribus municipiis C* = v Latiu v okolí Říma (naproti Umbrii, kde byla Ameria).

mūnificē, adv. štědře, dobročinně: *adiuvare L.*

mūnificentia, *ae, f.* [*munificus*] dobročinnost, štědrost.

mūnificus, *a, um* [*munia facere* laskavosti prokazovati] dobročinný, štědrý; též o věcech: *opes O* (= štědrá podpora).

mūnīmen, *inis, n.,* pros. **mūnīmentum,** *ī, n.* **a)** opevnění, hradba, pevná ohrada: *domus munimentis saepta T*; *munimine cingere fossas O*; **b)** abstr. ochrana, hradba, záštita: *noctem sibi munimento fore S*; *firma imperii munimenta T.*

mūniō, starolat. **moeniō,** *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [srov. *moenia*] **a)** absol. opevnění zakládati, pevným, obyteľným, schůdným, sjízdným činiti něco: *idoneum ad muniendum N* ke stavbě; *muniendo fessi L* stavbou hradby; *rupem L* schůdnou učiniti; *oppida H* pevnosti stavěti; *Albam V* založiti; *viam C* založiti, vystavěti; *viam sibi m. C* cestu si raziti; *m. favos V* tvořiti plástve; **b)** opevňovati, hradbou opatřovati něco: *α)* pův.: *castra vallo fossaque Cs*; *locum muro Cs, Alpibus Italiam C*; proti čemu: *ab alqa re Cs*; *β)* přenes. chrániti, krýti něco: *spica munitur vallo aristarum C*; *latus m. O* bok lodní chrániti (ucp nim otvorů pro vesla); *aetas pudore munita C* chráněný; *m. se contra pudorem T* ohraditi se proti . .; *ab alqa re Cu.*

mūnītiō, *ōnis, f.* [*munio*] **a)** jako činnost: opevňování, stavba: *milites munitione prohibere Cs* vojínům překážeti v . .; *non multum superesse munitionis N* mnoho nezbývá dostavovati; *m. viarum et fluminum CT* stavba cest a mostů; **b)** konkr. opevnění, hradba: *urbem munitionibus saepire C, munitiones et castella T*; *munitionibus premere L* náspy sevříti.

mūnītō, *āre,* — [freq. od *munio*] *viam C* cestu si raziti.

mūnītor, *ōris, m.* [*munio*] budovatel pevného místa: *Troiae O*; opevňovatel, dělník při pracích opevňovacích: *in partes sex munitorum numerum divisit L*;

barbari se inferre munitoribus T; podkopník: *munitores in arcem Veiorum viam fecerunt L.*

mūnītus, *a, um* [part. perf. od *munio*] **a)** opevněný: *castra munitissima Cs* co nejlépe opevněný; vystavěný: *per munita* (subst. *n.*) *exercitum ducere L* řádnými, dobrými cestami; **b)** chráněný: *Servius praesidio firmo m. L* pevnou oporu si zjednav; *m. contra aliquid C.*

mūnus, *eris*, *n.*, starolat. **moenus** **1)** **a)** konání povinnosti (se stanov. právn.), povinnost: *principum m. esse ducebat C, vitae m. exsequi C, adulescentes ad omne officii m. instruere C* k vykonávání povinnosti, k povolání, úkolu životnímu; *m. explere T* povinnosti zadost učiniti; *rem publ. sui muneris facere T* vedení státu si přisvojiti; **b)** meton. služba, služebné postavení, úřad: *munera vigiliarum obire L* obstarávati službu hlídek; *senex rei publ. muneribus perfunctus C* jenž zastával úřady státní; *interpretis munere fungi Cs* konati služby tlumočníka; **c)** dávka, břímě: *aratori munus imponitur C* ukládá se d.; *liberi fuerunt ab omni munere C*; *omni civium munere functus C* = ἰσοτελής všem povinnostem občanským dostál; **2)** úsluha, služba přátelská: *tenuis auget verbis suum munus C* vzájemnou službu; *m. sortis O* přízeň, pomoc losu; *munere niveo* (= *niveae*) *lanae V* pomocí bělostné vlny; — zvl. poslední služba, pocta = pohřeb, úlitba, obět: *suprema munera V, m. supremum mortis Cat*; *munere inani fungi V* službu marnou prokázati; *munera libo focis V* obět liji (obětuji) na ohnisko; *spretae Ciconum quo munere matres V* pro tuto poctu (věrnost Eurydice); **3)** **a)** dar: *magnis muneribus donatus N*; *quicumque terrae munere vescimur H* darem země (srov. καρπὸς ἀρούρης); *m. Cereris O* = chléb; *munera Liberi H* = víno; *regionem muneri accipere T* darem; **b)** spec. hry dávané úřady lidu: *monumenta, munera, triumphi C*; *functus est maximo munere aedilicio C* dával jako aedil veliké hry gladiatorské; veřejné budovy: *architectus tanti muneris C* tak nádherné stavby.

mūnusculum, *i*, *n.* [dem. od *munus*] dárek.

Mūnychia, *ae*, *f.* [Μουνυχία] vál. přístav athenský; adj. **Mūnychius**, *a, um* munychijský: *agri O.*

mūraena viz *murēna.*

mūrālis, *e* [*murus*] zední: *falces* (na trhání zdí); *tormentum V* (na střílení do zdí); *corona m. L* čestný věnec, jejž dostával ten, kdo první vylezl na zeď a skočil do nepř. města (měla tvar cimbuří).

Murcia, *ae*, *f.* příjm. Veneřino (od myrty); chrám její na úpatí Aventina: *ad Murciae* (sc. *aedem*) *L.*

1. mūrēna, *ae*, *f.* [μύραινα] moř. úhoř.

2. Mūrēna, *ae*, *m.* příjm. v rodě Liciniově (v. t.).

mūrex, *icis*, *m.* [snad od *mus*; z *musculus* něm. Muschel] **a)** jedlý hlemýžď nachový, z něhož připravována barva nachová a jehož skořápka byla předm. ozdobným; **b)** přenes. ostnitá kotvice: *murices ferreos in terram defodere Cu*; špičatý kámen n. skála, bradlo, úskalí: *acuto in murice remi obnixi crepuere V*; meton. nachová barva: *Tyrioque ardebat murice laena V*; *Afro murice tinctae lanae H.*

Murgantia, *ae*, *f.* **1)** město v Samniu neznámé polohy; **2)** m. na Sicilii sev. vých. od Syrakus; adj. **Murgentīnus**, *a, um* murgentský: *ager C*; obyv. **Murgentīnī**, *ōrum*, *m.* Murgenťané.

muria, *ae*, *f.* [srov. ἅλ-μυρός] slaná voda, lák, rosol k nakládání ryb.

murmillo viz *mirmillo.*

murmur, *ĭs*, *n.* [srov. μορμύρω] **a)** o živ. byt.: mručení, hučení, hukot: *strepit omnis murmure campus V* bzukotem šumí (obraz. od včel); *m. populi L, m. virum V* m. na znamení souhlasu; *serpit per agmina murmur V* reptání; o modlitbě šepot: *venerari murmure numen O*; **b)** o byt. neživ.: *m. montis V* hukot hory; *magno misceri murmure caelum V* hukot (bouře), šumot moře; *cornuum H* vřeštění rohů; *inflati buxi O* pískání; *raucum m.* (o vepři) chrochtání; o vodě šumot, bublání; obr. *contemnere murmura famae Pr* šepotání, šuškání.

murmurō, *āre*, *āvī*, — [*murmur*] mručeti (*quidam C*), hučeti (*mare C*), šuměti (*unda V*)

1. murrha (murra, myrrha), *ae, f.* [*μύῤῥα*] a) keř myrrhový a vonná šťáva z něho prýštící, jako mast užívaná; b) jako jm no vl. Myrrha, dcera Kinyrova, matka Adonidova v myrrhový keř proměněná.

2. murrha, *ae, f.* kámen (dražší zlata, jinak neznámý), z něhož zhotovovány drahé poháry; od adj. **murrhinus,** *a, um* utvoř. subst. **murrhina,** *ōrum, n.* číše myrrhové.

murrheus, *a, um* z myrrhy (2.) zhotovený: *pocula Pr*; myrrhou (1.) natřený: *crinis H*; mající barvu myrrhy (2.), hnědý, žlutavý: *onyx Pr.*

murtētum, *murtus* atd. viz *myrtetum* atd.

mūrus, *ī, m.* a) pův. zeď vůbec: *m. urbis C, Iliacos intra muros peccatur et extra H* uvnitř zdí, hradeb = v městě; zvl. násep: *a lacu Lemanno murum perducit Cs; Alpium m. C* hradby alpské; b) přenes. záštita, ochrana: *propugnacula murique . . . otii C*; *hic m. aënus esto, nil conscire sibi H* kovová hradba; *Graium m. Achilles O.*

1. mūs, *mūris, mf.* [srov. *μῦς*, myš] myš.

2. Mūs, *Mūris, m.* příjmení vrodě Deciů.

Mūsa, *ae, f.* [*Μοῦσα*] bohyně krásných umění, dcery Diovy a Mnemosyniny; u Homera jedna neb tři, u Hesioda devět: Kleio (Clio), Euterpe, Thaleia (Thalia), Melpomene, Terpsichore, Erato, Polymnia (Polyhymnia), Urania, Kalliope; přenes. báseň, píseň, druh básnictví: *m. pedestris, procax H, silvestris V*; meton. básník: *ille ego iudiciis unica M. tuis O.*

Mūsaeus, *ī, m.* [*Μουσαῖος*] řec. básník za doby Orfeovy.

musca, *ae, f.* [srov. *μυῖα*, moucha] moucha.

muscōsus, *ā, um* [*muscus*] mechem porostlý, omšený.

mūsculus, *ī, m.* [demin. od *mus*] a) myška: *musculorum iecuscula C*; b) sval: *historiam saepius ossa, musculi, nervi decent Plin*: c) ve voj. ochranné přístřeší, mající za účel přiblížiti se ke zdi nepřátelské a ji podkopati *Cs.*

muscus, *ī, m.* [srov. mech] mech.

mūsicus, *a, um* [*μουσικός* od *Musa*] musický, hudební: *leges C*; subst. hudebník: *musicorum aures minima sentiunt C*; **mūsica,** *ae, f.* hudba = **mūsica,** *ōrum, n.*

Mūsōnius Rūfus, učitel Epiktetův.

mussitō, *āre, —* [freq. od *musso*] mručeti, potichu mluviti, šeptati, reptati: *clam quidam mussitantes L.*

mussō, *āre, āvī, ātum* a) potichu mluviti, reptati: *Aetoli clam mussantes L*; bzučeti: *mussant* (včely) *oras et limina circum V*; b) rozpakovati se, býti nerozhodný: *mussat rex Latinus V*; v nejistotě býti: *mussant iuvencae V.*

mustēla n. **mustella,** *ae, f.* lasička.

mustus, *a, um* čerstvý, mladý; odt. **mustum,** *ī, n.* [sc. *vinum*] mest, mošt; meton. lisování vína: *tercentum musta videre O.*

Musulāmiī, *ōrum, m.* národ v Numidii, záp. od velké Syrty.

Mūta, *ae, f.* ‚Němá', nymfa pro svou žvatlavost Jovem řeči zbavená.

mūtābilis, *e* [*muto*] měnlivý, proměnlivý, nestálý: *corpus C, femina V, animus vulgi; labor m. V* lopota různá.

mūtābilitās, *ātis, f.* vrtkavost: *mentis C.*

mūtātiō, *ōnis, f.* [*muto*] změna, proměna, záměna; *rerum m. C* státní převrat; *m. officiorum C* vzájemné úsluhy; *mutationis cupido T* dychtění po převratu.

Muthul, řeka v Numidii.

mutilō, *āre, āvī, ātum* [*mutilus*] zkomoliti, osekati, ořezati: *caudam colubrae O*; *aures et nares L* uřezati; přenes. *mutilatus exercitus C* ztenčený.

mutilus, *a, um* [*μύτιλος*] zkomolený, kusý; tupě končící: *naves L, alces Cs* (s tupými rohy); obr. *m. minitaris H* bez rohů, s tupým čelem; metaf. o řeči *mutila loqui C* kuse mluviti.

Mutina, *ae, f.* město v Gallii předpádské u silnice Aemiliovy, nyn. Modena; adj. **Mutinēnsis,** *e* mutinský: *proelium C, arma O* (bitva r. 43).

mūtō, *āre, āvī, ātum* [staž. z **movito* = *moto*, freq. od. *moveo* (?)] 1) přeložiti, přesaditi, odstraniti: *Dianae simulacrum loco m. C*; *arbores mutatae V* přesazené; *ne quis civitate mutetur C*; *hinc ego dum muter O* odtud jen abych byl přeložen; 2) a) zaměniti, vyměniti: *solum C, caelum H, calceos C, vestem* (= převléknouti se), spec. smu-

teční šat obléci, smutek nositi; *principem T* (= opustiti, nechati na holičkách); zač? *alqa re*: *urbem exsilio* za vyhnanství, *glandem aristā V* žaludy za obilí; *pro alqa re*: *pro Macedonibus Romanos L*; ~ zvl. výměnný obchod provozovati: *pecora et mancipia mutare vino advectitio S* dobytek a otroky vyměňovati za přivezené víno; *merces m. H* prodávati; **b)** měniti: *mutari ac misceri omnia cerneres S* že se vše mění a mate; *paucis fere mutatis verbis Cs* s malými změnami, odchylkami; *arma mutata L* ve výzbroji učiněna změna; *mutati transversa fremunt venti V* napříč vějí a hučí; *flava seres mutato sidere farra V* jindy, v jiný čas; *si huic imperio fortuna mutaretur S* = přijde-li tato říše ke zkáze; *fidem mutare SV* zpronevěřiti se; act. též význ. med. *mores populi quantum mutaverint L* jak velice se změnily; *annona nihil mutavit L* cena se nezměnila; *aestus mutabat T*, *mutans in superbiam T*; *ut nihil odor mutaret L*; spec. proměniti: *Circe socios mutavit Ulixis H*, *mutor in alitem H*; *quantum mutatus ab illo V* jak rozdílný od ...; o duchu: *animi mutati ad misericordiam L* ‚naladiti'; *illae suos mutatae* (sc. *mentem*) *agnoscunt V* vzpamatovavše se; **c)** zvl. význ. kaziti: *vinum H*; barviti: *croceo mutabit vellera luto V*; opravovati: *nil comis tragici mutat Lucilius Acci H.*

mūtō, *ōnis*, *m.* mužský úd pohlavní.

mūtuātiō, *ōnis*, *f.* výpůjčka.

mūtuor, *ārī*, *ātus sum* [*mutuus*] vypůjčiti si: *pecunias Cs*; *domum T* najmouti; obr. vypůjčiti si = vzíti: *verbum a simili C*; *a viris virtus nomen est mutuata C.*

mūtus, *a*, *um* **a)** němý: *bestiae C*, *agna H*, *mutum esse C*; přenes. *gratia O*, *lyra O*; **b)** tichý, klidný: *mutas agitare artes V* (t. j. umění, jež mistru svému nepropůjčují slávy n. o nichž se nemluví); *muta silentia mediae noctis O* hluboké ticho půlnoční; *mutum forum*, *muta solitudo C.*

Mutusca, *ae*, *f.* město sabinské, bohaté olivou.

mūtuus, *a*, *um* [*muto*] **a)** vzájemný, oboustranný: *funera V* na obou stranách; *pedibus per mutua nexis V* dohromady spletené; *accusatio T*, *pernicies T*, subst. **mūtuum**, *ī*, *n.* vzájemnost: *m. in amicitia C*; **b)** vypůjčený: *pecunias mutuas dare C* půjčiti, *sumere C* vypůjčiti; *frumentum m. dare C* na dluh dáti; *aes m. reddere L* dluh oplatiti.

Mutycē, *ēs*, *f.* [*Μοτύκα*] město na Sicilii mezi Syrakusami a Pachynuntem; adj. **Mutycēnsis**, *e*, obyv. **Mutycēnsēs**, *ium*, *m.* Mutyčané.

Mycalē, *es*, *f.* [*Μυκάλη*] **1)** mys v Ionii naproti ostrovu Samu; bitva 479; **2)** kouzelnice thessalská.

Mycēnae, *ārum*, *f.* řídč. **Mycēnē**, *ēs*, *f.* [*Μυκήνη*, *Μυκῆναι*] město v Argolidě, sídlo Atreovců; adj. **Mycēnaeus**, *a*, *um* [*Μυκηναῖος*] mykénský: *dux O V* = *Agamemnon*; *manus O* Argejští před Trojou; *rates Pr*; **Mycēnis**, *idis*, *f.* Mykéňanka, obyč. = Ifigenie; obyv. **Mycēnēnsēs**, *ium*, *m.* Mykéňané.

Mycōnus (os), *ī*, *f.* [*Μύκονος*] ostrov kykladský vých. od Delu.

Mygdonēs, *um*, *m.* [*Μυγδόνες*] národ thrácký přistěhovalý do Frygie, Bithynie a Mesopotamie, kteréžto země = **Mygdonia**, *ae*, *f.*; **Mygdonidēs**, *ae*, *m.* potomek Mygdona, krále fryžského; adj. **Mygdonis**, *idis*, *f.* mygdonská: *nurus O*; **Mygdonius**, *a*, *um* = fryžský: *opes H*, *marmor O*; thrácký: *Melas O.*

Mylae, *ārum*, *f.* [*Μυλαί*] **1)** pevnost na poloostrůvku sicils. záp. od Messiny; **2)** město thessalské.

Mylasa, *ōrum*, *n.* [*Μύλασα*] m. v Karii sev. vých. od Halikarnassu; obyv. **Mylasēnī**, *ōrum*, *m.* a **Mylasēnsēs**, *ium* *m.* též *Mylasīs*, *eōn*; adj. **Mylāsius**, *a*, *um* mylasijský.

Myndus (os), *ī*, *f.* [*Μίνδος*] přístavní město v Karii sev. záp. od Halikarnassu, nyn. Mendes; obyv. **Myndiī**, *ōrum*, *m.* Myndané.

Myonnēsus (os), *ī*, *m.* [*Μυόννησος*] mys a město v Ionii nedal. Efesu.

myo-parō, *ōnis*, *m.* [*μυο-πάρων* od *μῦς*] lehká bárka, jíž užívali mořští lupiči.

myrīca, *ae*, *f.* [*μυρίκη*] tamaryšek: *sudent electra myricae V*, *ferunt poma O* k naznačení nemožnosti.

Myrīna, *ae, f.* [*Μυρίνα*] přísť. město v Mysii naproti Lesbu.

Myrmēcidēs, *ae, m.* [*Μυρμηκίδης*] slavný plastik, zvl. řezbami ze slonoviny.

Myrmidonēs, *um, m.* [*Μυρμιδόνες*] achajský kmen v Thessalii pod vládou Achilleovou.

Myrō, *ōnis, m.* [*Μύρων*] slavný sochař-kovolijec z Eleuther kol r. 430, vrstevník Polykletův.

myrrha viz *murrha.*

myrtētum, *ī, n.* [*myrtus*] **a)** myrtové křoví, myrtový háj; **b)** plur. místo u Bají se sirnými lázněmi.

myrteus, *a, um* [*myrtus*] myrtový: *silva V*; myrtou zdobený: *coma Tib.*

Myrtilus, *ī, m.* [*Μυρτίλος*] syn Hermův, vozataj Oinomaův.

Myrtos, *ī, f.* [*Μύρτος*] ostrůvek u již. cípu Euboie; odt. *mare* **Myrtōum,** část moře egejského na jih od Euboie.

myrtum, *ī, n.* [*μύρτον*] plod myrtový.

myrtus, *ī* (*ūs*), *f.* [*μύρτος*] **a)** strom myrtový: *formosae m. Veneri* (*gratissima*) *V*; **b)** meton. háj myrtový: *densis hastilibus horrida V*; věnec myrtový: *sustineam comā myrtum O caput impedire myrto H*; hůl ze dřeva myrtového: *pastoralem praefixa cuspide myrtum V.*

Myscelus(os), *ī, m.* syn Alkmonův, zakladatel Krotona.

Mȳsī, *ōrum, m.* [*Μυσοί*] Mysové, thrácký kmen do M. Asie vystěhovalý; země jejich **Mȳsia,** *ae, f.* [*Μυσία*] mezi Lydií a Frygií; adj. **Mȳsus,** *a, um*: *dux O* a **Mȳsius,** *a, um*: *homo C.*

mysta n. **mystēs,** *ae, m.* [*μύστης*] kněz při mysteriích.

myst-agōgus, *ī, m.* [*μυσταγωγός*] prv. zasvěcovatel do mysterií, pak průvodce a vykladač znamenitostí, ‚ciceron'.

mystēria, *ōrum, n.* [*μυστήρια*] tajná bohoslužba Demetřina a Dionysova (významu ušlechtilého), konaná zvl. v Eleusině; přenes. tajnosti: *rhetorum m. C* = tajné umění.

mysticus, *a, um* [*μυστικός*] mystický, tajemný: *vannus Iacchi V* věječka (z proutí spletená, k čištění obilí) nošená při slavnostním průvodě eleusinském.

Mytilēnē, *ēs, f.* [*Μυτιλήνη*] hl. město na Lesbu; adj. **Mytilēnaeus,** *a, um* [*Μυτιληναῖος*] n. **Mytilēnēnsis,** *e*; obyv. **Mytilēnaeī,** *ōrum. m.* n. **Mytilēnēnses,** *ium, m.* Mytilénští.

Myūs, *untis, f.* [*Μυοῦς*] město v Karii na již. břehu Maiandru.

N

N jako zkratek = *Numerius*; *N. L.* (*non liquet* na hlasovacích tabulkách viz *liquet.*

Nabalia, *ae, f.* rameno ústí rýnského (snad) nyní zv. Yssel (u nyn. Arnheimu se odštěpující) nebo tak zv. Vecht do Zuyderského moře tekoucí.

Nabataeī, *ōrum, m.* Nabateové, kočovný národ v záp. Arabii; adj. **Nabataeus,** *a, um* meton. = arabský, orientální: *regna O.*

Nabis, *idis* [*Νάβις*] král spartský kol r. 200 př. Kr.

nae viz *ne.*

Naevius, *a* rod římský; nejznámější **1)** *Cn. Naevius,* básník epický a dramatický kol r. 250 př. Kr.; zúčastnil se 1. války punské a opěval ji v básni *Bellum Poenicum*; pro svou svobodomyslnost poslán do vyhnanství do Utiky, kde zemřel kol 200; **2)** *Sextus N.*, stoupenec strany Sullovy, protivník P. Quinctia (Cic. řeč pro Quinctio); **3)** *N. Turpio,* společník a náhončí Verrův; **4)** *N. Sertorius Macro,* nástupce Seianův, jenž odstranil Tiberia a za Caliguly sešel sebevraždou; adj. **Naevius,** *a, um*: *Naevia porta* na vých. svahu Aventinu, vedoucí do *Naevia silva*; **Naeviānus,** *a, um* (básníka) Naevia: *scripta C.*

naevus, *ī, m.* znaménko na těle: *est corporis macula C*; *nullus in . . . corpore O* ani poskvrnky na . . . těle.

Nahanarvālī, *ōrum, m.* suevský národ z kmene Lygiů, nejsp. na hranicích slezsko-českých.

Nāïas, *adis, f.* n. **Nāïs,** *idis* [*Ναιάς, Ναίς* od *ναίω*] Najadka, vodní víla; přenes. víla, nymfa vůbec: *fatum Naidos arbor erat O*; básn. = voda: *Naida Bacchus amat Tib.*

nam, spojka odůvodňovací souřadná **a)** neboť, vždyť ve větách vyjadř. i tázacích; zvl. uvádí větu vloženou, oslovení, zvolání, omluvu, často sesíleno částicí *hercule* neboť zajisté, neboť vskutku; uvádí též přechod k opaku nebo doklad tvrzení (= tak na příklad). Stojí obyč. na prvém místě ve větě, u básn. též na druhém; někdy sesíleno část. *que*: *namque*; **b)** ve sm. vysvětlovacím: totiž: *nam multi saepe honores dis immortalibus habiti sunt, sed . . C*; *nam sunt omnes pares C*; **c)** slabě odůvod. při otázce: pak: *quisnam hoc dixit? C*; *quis est nam ludus in undis? V*; *nam quid ago? V* = *quidnam*; *nam quis te . . iussit . .? V* = *quisnam* kdopak?

Namnētēs, *um, m.* kmen gallský při ústí Ligeru (srov. nyn. *Nantes*).

namque viz **nam.**

nancīscor, *scī, nanctus* a *nactus sum* [inchoat. k **nancio*, srov. *ἵγεγχον*, č. nesu] **a)** náhodou dostati, nalézti: *locum egregie . . munitum Cs* přišedše náhodou na místo, nalezše místo . .; *idoneam tempestatem Cs*; *naviculam nanctus eā profugit Cs* trefiv náhodou na loďku; *castra Gallorum intuta L* padnouti na . .; *nactus sum, qui . . cuperet C* našel jsem člověka, jenž; *nactus est primum consules eos C* dostalo se mu; **b)** dosíci: *nomen poetae H*; *quidquid nacta est vitis, complectitur C* čeho dosáhne.

Nantuātēs, *um, m.* kmen gallský v Alpách jižně od jezera Lemannského.

nānus, *ī, m.* [*νάννος, νᾶνος*] trpaslík.

napē, *ēs, f.* lesní údolí; odt. **Napaeae,** *ārum, f.* víly údolí.

Nār, Nāris, *m.* přítok Tiberu v Umbrii, nyn. Nera.

Narbō, *ōnis, m.* pozd. **Narbōna,** *ae, f.* město u zál. gallského u řeky Atax; dle něho pojmen. *Gallia* **Narbōnēnsis.**

narcissus, *ī, m.* [*νάρκισσος*] **a)** narcis: *sera* (v. t.) *comans V*; *narcissi lacrima V* slzičky narcisu, t. sladká lepkavá šťáva uvnitř kalíšku; **b)** jako jm. vlast. **1)** myth. jinoch, syn Kefisův a nymfy Liriopy, jenž spatřiv svůj obraz ve vodě zamiloval se do něho a proměněn pak v květinu téhož jména; **2)** propuštěnec a oblíbenec Claudiův, usmrcený později návodem Agrippininým.

nardus, *ī, f.* a **nardum,** *ī, n.* [*νάρδος*] název rozmanitých aromatických rostlin, zvl. indické *Nardostachys Jatamansia L.*, z jejíhož oddenku připravován vonný olej nardový.

nāris, *is, f.* obyč. plur. **nārēs,** *ium, f.* nozdra: plur. nozdry, nos; přenes. nos = čich, vtip, bystrost: *homo emunctae* (v. t.) *naris H, homo naris obesae H* (s tlustým nosem) tupý; *naribus uti H* ohrnovati nos (o posměchu); *copia* (v. t.) *narium H.*

Nariscī, Naristī viz *Varisti.*

Narnia, *ae, f.* město v Umbrii u řeky Naru, nyn. Narni.

narrābilis, *e* [*narro*] vypravovatelný: *non est ultra narrabile quidquam O* nelze dále nic vykládati.

narrātiō, *ōnis, f.* [*narro*] **a)** vypravování: *credibilis C*; **b)** zvl. část řeči, v níž líčí se sporná událost nebo předmět řeči: *longus in narrationibus T.*

narrātus, *ūs, m.* [*narro*] vypravování.

narrō, *āre, āvī, ātum* [od *(g)narus*] **a)** vypravovati, zprávu podávati, líčiti: alqd, alqd de alqo, s acc. c. inf., nepř. ot.; pass. inf. s nom., u T též neos. *narratur* s acc. c. inf.; **b)** vykládati, povídati, praviti: *quam mihi religionem narras? C* co mi zde mluvíš o . .; *libertate Decembri utere, narra! H* mluv!

narthēcium, *ī, n.* [*ναρθήκιον*] skříňka na masti.

Nāryx, *cis, f.* [*Νάρυξ*] město ozolských Lokrů, rodiště Aianta Oileovce, metropole m. Locri v Bruttiu; odt. **Nārycius,** *a, um* narycký = lokridský: *heros O* = *Aias*; *Lelex O*; *urbs O* = *Locri*; *pix V* bruttijská smůla.

Nasamōnēs, *um, m.* [*Νασαμῶνες*] národ u Velké Syrty jihozáp. od Kyrény; adj. **Nasamōniacus,** *a, um* nasamonský: *ager O.*

nāscor, *nāscī, nātus sum,* starolat. **gnāscor,** *gnātus* [srov. *gigno, genus*]

roditi se, a) naroditi se: *patre certo C; libertino patre H; de tigride O, in miseriam sempiternam C; ex qua natus est Themistocles N*; — spec. o původu rodinném; pocházeti: *natus amplissimā familiā Cs, a principibus T, pulchra origine V, loco nobili C*; b) o věc. neživ. růsti, vyskytati se: *nascens luna H* nový měsíc; *nascitur ibi plumbum Cs*; *quodcumque natum fuerat S* všecku úrodu; c) vznikati, počátek míti: *insectatio inde est nata L* má původ v tom; *unde Auster nascitur V*; *ex hoc nascitur, ut .. C* z toho plyne; *profectio nata a timore defectionis Cs* odchod byl způsoben strachem, měl příčinu v ..; *collis a flumine nascebatur Cs* zvedal se; *nascuntur ei versus domi T*; part. perf. **nātus**, *a, um* 1) jako adj. a) zrozený, stvořený, určený k něčemu *ad alqd, in alqd, alci rei*: *ad cursum equus natus est Cs*; *ad intellegendum et agendum C*; *hunc socci cepere pedem natum rebus agendis H* stopu jako zrozenou, stvořenou pro děj na jevišti; *non sibi se soli natum meminerit, sed patriae C*; *Syrorum natio nata servituti C*; *n. abdomini suo C* žijící jen břichu; básn. též inf. *animal n. tolerare labores O*; b) vyrostlý: *nati sine semine flores O, natae sub aequore virgae O, pennae natae per brachia O* křídla vyrostlá na pažích; c) utvářený: *ita natus locus L* takového rázu, *versus male nati H* špatné; *pro re nata C* dle okolností; d) při udávání věku: stár n. příp. -letý: *annos quinque et octoginta C* ve věku ..; 2) jako subst. zrozenec, syn, fem. dcera, plur. děti; o zvíř. mládě: *caritas inter natos et parentes C*; *pater nati debet vitium non fastidire H*; *nostri regia nati O = Romuli, gnatam pro agna devovere H*; *quae (bestiae) ex se natos ita amant C* svá mláďata; *vaccarum nati V* telátka; *circum ubera nati V* prasátka, selátka.

Nāsīca, *ae, m.* [od *nasus*] se špičatým nosem; příjm. v rodu Scipionů: 1) *P. Cornelius Scipio N.* přenesl obraz magnae matris r. 204 do Říma; 2) *P. Corn. Sc. N. Corculum*, zeť Afrikana ml. kons. 155, zavedl první vodní hodiny; 3) *P. Corn. Sc. N. Serapio*, protivník Gracchův, kons. 138.

Nāsīdiēnus, *ī, m.* (čísti čtyřslabičně) zbohatlý Říman za doby Horatiovy.

Nāsidius, *a* rod římský, zvl. *L. N.* rytíř, velitel loďstva Pompejova ve válce občanské; adj. **Nāsidiānus**, *a, um* Nasidiův: *naves Cs.*

Nāsō, *ōnis, m.* (vl. nosatý) příjmení několika rodů římských, zvl. básníka P. Ovidia.

Nāsos, *ī, f.* [*νᾶσος* dor. = *νῆσος* ostrov] čtvrť syrakuská.

nassa, *ae, f.* rybářská vrše.

nasturcium, *ii, n.* řeřicha.

nāsus, *ī, m.* nos a) přv.: *aliquid naso suspendere H* nad něčím nos ohrnovati; b) přenes. jemný čich, jemný úsudek: *n. illis nullus erat H.*

nāsūtus, *a, um* nosatý a) přv. *nasuta, brevi latere H*; b) obr. bystrozraký, důvtipný.

nātālicius, *a, um* [*nascor*] narození se týkající: *sidera C* shvězdění při narození, planeta; *praedicta C* horoskop, předpovídání osudu; subst. **nātālicia**, *ae, f.* (sc. *cena*) hostina o narozeninách.

nātālis, *e* [*nascor*] narození se týkající: *dies, lux CO, hora H* den, hodina narození; *humus, solum O* rodná půda, země; *genius, natale qui temperat astrum H* = pod jejímž vlivem se člověk narodil; obr. *n. dies huius urbis C* znovuzrození města; subst. **nātālis**, *is, m.* [sc. *dies*] narozeniny: *natales grate numeras H*; *sex mihi natales ierant O*; plur **nātālēs**, *ium, m.* rod, původ: *mulier natalibus clara Plin*; *claris natalibus T*; právn. term. techn. *natalibus suis restitui Plin* (o emancipaci otroků): nabýti opět svého práva rodného.

natātiō, *ōnis, f.* plování, cvičení v plování.

natātor, *ōris, m.* [*nato*] plavec.

nātiō, *ōnis, f.* [*nascor*] a) porod, rod: *natione Medus N*; personif. *Natio C* bohyně porodu; b) národ, kmen: *omnes exterae gentes ac nationes C*; *propriis nationibus nominibusque discreti T* kmenovými názvy; c) druh, třída lidí, pronárod: *sale caret vestra n.* (t. škola Epikurova); *n. optimatium C.*

natis, *is*, obyč. plur. **natēs**, *ium, f.* hýždě, zadnice, řiť.

nātīvus, *a, um* [*natus*] narozením vzniklý: *dii C*; vrozený: *sensus C*; při-

rozený: *lepor N, coma O*; rodem zděděný, přírodou utvořený: *nativis testis inhaerentes C, specus T*; v gram. *nativa verba C* základní, kmenová slova.

natō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *no*] **a)** plovati: *pisces aequore O*; subst. **natantēs**, *um* ryby: *genus omne natantum V*; — přech. proplouvati: *iuvenis natat freta V*; pass. *quot piscibus aqua natatur O* kolik ryb plove ve vodě; **b)** téci, prouditi: *Tiberis campo liberiore O*; přetékati, býti pln: *pavimenta vino C, sanie aspersa limina V*; přenes. od vlnivého pohybu *campi natantes V* role s vlnícím se obilím; *ante oculos natant tenebrae O* před očima dělá se mu tma; zvl. pak **c)** kolísati se, býti nejistý: *pes O, tu mihi natare visus es C*; *pars multa natat H*; o očích: *vinis oculi animique natabant O* byly strhány, *oculis natantibus O* očima v sloup se obracejícíma; *natantia lumina V*.

natrix, *īcis, f.* [*no*] vodní had.

nātūra, *ae, f.* [*nascor*] **a)** rod (= narození): *naturā frater, adoptione filius L*; *tuus naturā filius C*; konkr. přirození: *matronae, Diei C*; **b)** přirozená povaha, ráz, jakost: *loci, montis Cs*; přirozenost: *n. pudorque C* vrozený stud; *naturas apibus quas Iuppiter addidit V* jaké vlastnosti; *si non narraret earum naturas dominus H* vlastnosti a účinky (na tělo požívajících); *naturam studio vincere C* nepřirozeně se namáhati; příroda: *Alpibus Italiam munierat n. C*; *me non fructus modo, sed etiam ipsius terrae n. delectat C*; *rerum n. C* n. též samotné *n. C* vesmír, svět: *totius naturae menti . . hoc nomen tribuit C*; *ex rerum natura tollere C* se světa sprovoditi; *delectus suā naturā gravis T* již sám sebou; *n. deest margaritis T* přirozená, obyčejná krása; **c)** přenes. eth. povaha, charakter; psych. letora, temperament: *homo tristi et recondita n. C*; *praeceps in iram T, mitis contra naturam suam L*; *ex sua natura ceteros fingere C* dle své povahy, dle sebe ostatní posuzovati; *naturam expellas furca H*; *n. moresque Cs*; *bene facere mihi in naturam vertit S* stalo se mi přirozeností; **d)** přirozená zákonitost, řád, zákon přírodní: *mundus naturā administratur C*; *in rerum naturā est Cs* jest možno; *naturae satisfacere C* eufem. m. zemříti; *si me n. ipsa consumpsisset C* náhlá přirozená smrt; **e)** podstata, substance: *quintam quandam naturam censet esse C*; živel: *de naturis sic sentiebat C*; přirozené zařízení, ústrojí: *his naturis relatus amplificatur sonus C*.

nātūrālis, *e* **a)** rodný: *pater C, filius L*; **b)** přirozený: *nitor, societas, lex C, situs Cu*; *senectutis maturitas naturale quiddam habet C*; **c)** o přírodě: *quaestiones C*.

nātūrāliter, adv. od přírody, přírodou: *alacritas innata Cs, divinare C* = sám sebou, přirozeně.

***nātus**, *ūs, m.*, jen abl. **nātū** rodem, věkem: *n. maior* = starší, *maximus* nejstarší; *minor* mladší, *minimus* nejmladší; *magno natu L* vysokého věku, stařičký.

nauarchus, *ī, m.* [*ναύαρχος*] velitel lodi.

***naucum**, *ī, n.* jen v gen. **naucī** *non esse, facere* nestáti za zbla, nic neceniti někoho.

nau-fragium, *iī, n.* [*navis, frango*] **a)** ztroskotání lodi: *naufragio interire Cs, n. facere C* ztroskotati; přísl. *n. ex terra intueri C* z bezpečí dívati se na pohromu; **b)** přenes. zhouba, pohroma, neštěstí: *rei publicae, urbis C*; *naufragio lacrimas eripis ipse tuo O* ztroskotané lodi života, neštěstí; *fortunarum, rei familiaris C* zkáza; **c)** trosky, zbytky: *Caesaris amicorum C, n. colligere C*; *mollia litora naufragiis dari O*.

naufragus, *a, um* [*navis* & *frango*] **a)** ztroskotavší, ztroskotaný: *puppis O; corpora V* těla trosečníků; **b)** jako subst. trosečník; **c)** přenes. člověk ztracený, na mizinu přišlý, zoufalec: *naufragorum manus C*; **d)** akt. ztroskotání působící, lodi tříštící: *mare H, unda Tib*.

Naupactus, *ī, f.* [*Ναύπακτος*] přístavní město ozolských Lokrů v zálivu Korintském, nyn. Lepanto.

Nauplius, *iī, m.* [*Ναύπλιος*] král eubojský, otec Palamedův, jenž z pomsty za smrt synovu svedl Řeky klamným ohněm na úskalí eubojská, kde ztroskotali; odt. **Naupliadēs**, *ae, m.* [*Ναυπλιάδης*] syn Naupliův Palamedes.

nausea, *ae, f.* [*ναυσία*] mořská nemoc; přenes. vrhnutí vůbec, ošklivost: *Caecubum, quod fluentem nauseam coerceat H* jež by nával ošklivosti, vrhnutí zadrželo.

nauseō, *āre, āvī, ātum* [*nausea*] a) míti mořskou nemoc; dáviti, vrhnouti; b) obr. ošklivost pocifovati: *ista effutientem nauseare C.*

nauta, *ae, m.* [*ναύτης*] a od *navis* anal. utvoř. **nāvita**, *ae, m.* a) lodník, plavec, námořník; b) pán lodi, kupec: *nautae, per omne mare qui currunt H* velkokupci; *n. secat mare H.*

Nautēs, *ae, m.* trojský plavec, dle *V* praotec rodu zv. **Nautiī**, *ōrum, m.* Nautiové, který přinesl palladium do Říma a oběti jemu obstarával.

nauticus, *a, um* [*ναυτικός*] lodní: *castra N*; *res nauticae C* lodnictví, námořnictví; *exuviae C*; *pinus V* = loď; námořnický, plavecký: *verbum C, clamor V* = plavců; subst. **nauticī**, *ōrum, m.* lodníci, plavci.

Nāvālia, *ium, n.* tvrz římská při ústí vých. ramene rýnského.

nāvālis, *e* [*navis*] lodní, námořní: *castra Cs, pugna, bellum C*; *disciplina C* plavecké, námořnické umění; *navale stagnum T* nádržka vodní k zápasům lodním; *corona n. V* věnec znázorňující zobce lodní, dáván vítězi v bitvě námořní; *duoviri navales L* úředníci mající na starosti vystrojení lodí; *socii navales L* vojíni námořní n. námořníci, plavci; subst. **nāvāle**, *is, n.* zákotviště lodí, přístav: *siccum, aptum O*; plur. **nāvālia**, *ium, n.* a) loděnice: *navem ex navalibus deducere Cs*; *muri, navalia, portus C*; b) = *armamenta* výstroj lodní: *nos n. demus V.*

nāvē, adv. = *naviter* v. t.

nāvicula, *ae, f.* [demin. od *navis*] loďka.

nāviculārius, *a, um* lodní; odt. subst. **nāviculāria**, *ae, f.* [sc. *res*] lodní dopravnictví, převoznictví; **nāviculārius**, *iī, m.* lodní převozník (jenž půjčuje loďky k dopravě zboží i osob).

nāvi-fragus (= *naufragus*), *a, um* lodi rozbíjející, ztroskotání působící: *fretum, aequor O, Scylaceum V.*

nāvigābilis, *e* [*navigō*] splavný.

nāvigātiō, *ōnis, f.* [*navigo*] plavba; *prima n. C* první příležitost k plavbě.

nāvigium, *iī, n.* [*navigo*] plavidlo loď; *n. vectorium C* loď přepravní.

nāvigō, *āre, āvī, ātum* [*navis,. ago*] a) nepřech. plaviti se, plouti (o člověku i o lodi); obr. *belli impetus navigavit C* přihnal se; básn. též plovati: *iam navigat et brachia iactat O*; b) přech. plaviti se po něčem, přeplaviti něco: *Tyrrhenum aequor V*; *lacus navigati T*; spec. plavbou dosíci něčeho: *quae homines arant, navigant, aedificant S.*

nāvis, *is, f.*, acc. *em*, abl. *ī*, zř. *e* [srov. *ναῦς*] loď; *n. longa NL* loď válečná; *actuaria Cs* rychlá, *oneraria Cs* nákladní, *constrata* n. *tecta CL* s palubou; přísl. *navibus et quadrigis H* ze všech sil, vší silou; přenes. *dura* (pl. n.) *navis* (gen.) *H* trudy, nehody plavby; rozman. číslovi viz u jednotl. sloves.

nāvita, *ae, m.* básn., viz *nauta.*

nāviter (**gnāviter**), adv. [*navus*] horlivě: *pugnare L, agere H.*

nāvō, *āre, āvī, ātum* [*navus*] horlivě, úsilně konati něco: *opus C*; zvl. *operam n. LCsCT* horlivě pracovati: *alci C, alci in acie L* horlivě sloužiti, pomáhati; absol. námahu vynaložiti, přičiniti se: *navent aliam operam C*; s jinými předm.: projevovati: *benevolentiam, studium suum C*; *alci bellum n. T* válečné služby prokazovati, *flagitium T* zločinem pomáhati.

nāvus (**gnāvus**), *a, um* horlivý, činný, přičinlivý: *homo, filius, arator C*; *oderunt gnavum remissi H.*

Naxos, *ī, f.* [*Νάξος*] ostrov v moři Egejském, největší z Kyklad; k němu vztahuje se báje o Dionysovi a Ariadně; proslul též lomy mramorovými a vínem; adj. **Naxius**, *a, um* naxijský: *turba Pr.*

1. nē (*nae*) částice ujišťovací [*ναί, νή*] ano, zajisté: *ne illi vehementer errant C*; *ne ego istam virtutem non magno aestimandam putem C*; *ne illi multa saecula exspectanda fuerunt C*; *ne illi falsi sunt S*; *ne tu perditas res Campanorum narras L.*

2. nē, enklit. **nĕ** [srov. *νη-*, ne] částice záporová I jako adv. ne a) ve spoj. *ne .. quidem* ani: *non potest dici satis, ne cogitari quidem C* ba ani mysliti; *ne ad rem p. quidem accessuros C*; *ne si iudex quidem erit de amico C*; někdy ještě se zápor.: *nunquam Scipionem ne minima*

quidem in re offendi C; *non modo amico, sed ne libero quidem C* nejen (ne-), ale ani; někdy i obráceně: *ne .. quidem, non modo*: *ne sui quidem id velint, non modo ipse C*; **b)** ve vět. rozkaz., imper. (jen arch. a básn.): *mortuum in urbe ne sepelito C, Antiocho ius ne esto L*; *fratrem ne desere V*; obyč. s konj. praes. n. perf.: *ne repugnetis C, ne forte credas H, tu ne quaesieris H*; **c)** ve vět. přacích spoj. s *utinam* n. samo: a f ne, kéž ne, kéž by ne; *illud utinam ne vere scriberem C*; *ne id Iuppiter optimus maximus sineret L*; *ne vivam, si scio C*; **d)** ve vět. omezov. a připoušt.: *ne sit sane summum malum dolor C* třeba nebyla bolest největším zlem; *ne aequaveritis Hannibali Philippum*: *Pyrrho certe aequabitis L* třeba byste nepřirovnali Filippa k Hannibalovi; též ve spoj. s *dum, modo, dummodo*; jen když ne-; **e)** ve vět. vybíz. po ut: *iustitiae primum munus est, ut ne cui quis noceat C* aby nikomu nikdo neškodil; *ut lex Fufia ne valeret C*; *ut ne telum adigi posset Cs*; *quo ne incurreret hostis H* aby tam nevběhl; **II** jako spojka ve vět. závislých, jež lze vyložiti jako pův. věty přací **a)** ve vět. žádacích a vybízecích: a b y n e: *ne suae virtuti magnopere tribueret Cs*; *obsecrare coepit, ne quid gravius in fratrem statueret Cs*; *moneo vos, ne refugiatis C*; **b)** ve vět. obavných: *metuebat, ne indicarent C* bál se, že učiní udání; *terruit gentes, grave ne rediret saeculum H* že se vrátí; *non sum veritus, ne sustinere non possem C* nebál jsem se, že nebudu moci; **c)** ve vět. účelových: a b y n e: *demittit Mercurium, ne Dido Teucros finibus arceret V*; *dolorem perpetiuntur, ne in maiorem incidant C*; **d)** u sloves míti se na pozoru, hleděti, pečovati, brániti, zamezovati, překážeti atp. *cavete, ne nova proscriptio instaurata esse videatur C*; *vide, ne mea coniectura multo sit verior C*; *potuisti prohibere, ne fieret C*; *infirmitate vocis, ne in publico diceret, impediebatur Plin* slabý hlas mu překážel veřejně mluviti; **III** jako částice enklit. ve vět. táz. **a)** překl. se buď -li n. vůbec se nepřekládá: *meministine me in senatu dicere? C* pamatuješ se, že . . .; *Pyrrhin' connubia servas? V*; *ain' = aisne? viden' = videsne*; *satin' = satisne*; *vin' = visne*; *nonne* z d a n e (očekává se potvrzení otázky); někdy stává *ne* místo *nonne*: *itane est? C* není-li tomu tak? (v ot. řečn.); někdy lze přelož. z d a: *interrogavit, licerctne mittere Cs*; **b)** ve dvojčl. otáz. z d a — č i: *sine sciam, captiva materne in castris tuis sim L*; *dubitavi, verumne an falsum esset C*; *mens non internoscit, vera visa sint anne falsa C* zda jsou opravdivé či zda klamné; je-li druhý člen záporný, bývá *necne*: *dubito, Parthi transierint, necne C*.

Neāpolis, *is, f.* acc. *im, in*, abl. *ī* [*Νεάπολις*] **1)** slavné přístavní město kampanské, nyn. Napoli, N e a p o l; adj. **Neāpolitānus,** *a, um* neapolský, subst. **Neāpolitānum,** *ī, n.* neapolská villa Lukullova a Pompejova; obyv. **Neāpolitānī,** *ōrum, m.* Neapolané; **2)** čtvrť syrakuská Nové město.

Nearchus, *ī, m.* [*Νέαρχος*] **1)** velitel loďstva Alexandra Velikého na cestě do Indie; **2)** Tarentan, hostiný přítel Katonův *C*.

nebula, *ae, f.* [srov. *νέφω, νεφέλη*, nebe Nebel] **a)** m l h a, pára, *tenuem nebulam exhalare V*; **b)** básn. m r a k: *infert se saeptus nebulā V*; k o u ř: *nebulas, quas exigit ignis O*.

nebulō, *ōnis, m.* větroplach, ničema.

nebulōsus, *a, um* [nebula] zamlžený, zamračený: *caelum C*.

nec viz *neque*

necdum (*neque dum*) a ještě ne, dosud ne.

necessāriē, adv. nutně; přesvědčivě: *demonstrare C*.

necessāriō, adv. [vl. abl. od *necessarium*] nutně, nevyhnutelně; z donucení, proti své vůli: *multa mihi n. praetermittenda sunt C; n. cogi Cs, copias parare S*.

necessārius, *a, um,* [*necesse*] **a)** nutný, nevyhnutelný: *mors, usus, casus C; quae sunt ad vivendum necessaria C* nezbytné potřeby životní; *necessarium est* s inf. jest nutno; **b)** naléhavý: *causa ad proficiscendum Cs;* tísnivý: *tam necessario tempore Cs* v takové tísni; logicky nutný, přesvědčivý: *n. ratio C*; **c)** blízký, příbuzný, přítel, spřízněný; subst. *necessarii et consanguinei Aeduorum Cs, mens n. C;* přenes. *locus huic disputationi maxime n. C* úplně souvisící.

necesse (též **necessus** n. **-um**) [*ne* a *cedo*, pův. nomin. věta *ne*cessis* není východu] jen ve spojení se slovesy: ***n. est*** jest nutno; ***n. habeo, puto*** pokládám, mám za nutno, musím: *fateare n. est H* musíš doznati; *quod mihi non est n. C* čehož mi není třeba; *condemnetur necesse est C* musí býti odsouzen; *non n. habeo dicere* nemám za nutno, nemusím.

necessitās, *ātis, f.* [*necesse*] **a)** nutnost, nevyhnutelnost; *fati n. L* neodvratná moc osudu; *necessitate adductus Cs* z nutnosti, byv donucen; *n. exeundi C* = nutná cesta; *munere quodam necessitatis perfungimur C* jsme ve službě nutnosti; *necessitati parere, servire C* nutnosti se podrobiti; *suprema (ultima) n. ST* eufem. m. smrt; **b)** naléhavost, tíseň: *temporis Cs, expressit hoc n. patribus L*; **c)** nutná potřeba, zvl. plur.: *quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subvenit T* také nutným potřebám slouží, slouží k praktické potřebě; *necessitates (et largitiones) T* nutná vydání; **d)** = *necessitudo* pouto, svazek, poměr: *magnam necessitatem possidet paternus sanguis C*; *necessitatem familiaritatemque violare C* poměr přátelský; *maiores sibi necessitates parare Hirt* přátelské svazky, známosti.

necessitūdō, *inis f.* [*necesse*] **a)** úzký, těsný poměr k někomu, něčemu: *rerum C* souvislost; *necessitudinem conungere C* sblížiti se; — spec. poměr příbuzenský, příbuzenství, přátelství, poměr společenský n. úřední, ze kterého plynou nutné závazky: *ea n. apud Numidas levis ducitur S* (poměr tchána k zeti); *quaestoris cum praetore n. C*; konkr. plur. příbuzní, přátelé: *crederes Alexandrum inter suas necessitudines flere Cu*; **b)** tíseň, nouze: *n. impendet alci S*; *n. etiam timidos fortes facit S*; *necessitudinem principi facere alcis rei T* učiniti něco nutným.

necne, adv., obyč. jako druhý člen nepřímé dvojčlenné otázky či ne, či nikoli: *utrum proelium committi ex usu esset necne Cs*; či zda ne: *nihil interest, doleam necne doleam C*; *comoedia necne poema esset, quaesivere H* zda jest k. básní či nikoli; zř. též v přímé ot. *sunt haec tua verba necne? C.*

nec non viz *neque*.

necō, *āre, āvī, ātum* [*nex*] usmrtiti: *cives necandos curavit C* dal usmrtiti; čím? *fame C, ferro S, igni, tormentis C*; přenes. zahubiti, zničiti: *res publica hostes C.*

nec-opīnāns, *antis* [*opinor*] netušící, nevědomý: *me necopinante C* bez mého vědomí, aniž jsem co tušil.

nec-opīnātus, *a, um* [*opinor*] neočekávaný nenadálý; adv. **necopīnātō,** netušeně, nenadále, mimo očekávání, u *L* též *ex inopinato* z nenadání: *hostem invadere.*

nec-opīnus, *a, um* netušený, neočekávaný: *mors O*; nic netušící: *alqm n. perdere O.*

Nectanabis, *idis, m.* jméno dvou králů egyptských ve 4. stol. př. Kr.

nectar, *aris, n.* [νέκταρ] **a)** sladké víno kořeněné: *vina Ariusia, nectar V*; **b)** nápoj bohů nektar: *non ambrosia deos aut nectare laetari C*; **c)** přenes. vše sladké: mléko *O*, med *V.*

nectareus, *a, um* [νεκτάρεος] nektarový: *aquae O* = rosa.

nectō, *ere, nexī* n. *nexuī, nexum* **a)** plésti, splétati, vázati: *flores, coronam H, catenas H, nodos V, talaria pedibus V* přivazovati; *retia Pr*; *brachia O* (v zápase) splétati; *colla lacertis O* ovinovati; *caput olivā V* ovíjeti; **b)** spec. poutati, zavazovati (o poměru dlužnickém): *nexum se dare ob aes alienum L* nechati se spoutati t. j. státi se nevolníkem; odt. **nexī,** *ōrum, m.* dlužníci-nevolníci: *nexi vincti solutique se undique . . proripiunt L*

nexum, *ī, n.* dlužní závazek: *omnia nexa civium C* všecky závazky zadlužených občanů; **c)** přenes. připojovati: *rerum causae . . necessitate nexae C*; dohromady spojovati: *omnes virtutes inter se nexae et iugatae sunt C*; strojiti, kouti, osnovati: *dolum L*; vymýšleti a přednášeti: *causas inanes V*; *moras n. T* průtahy činiti.

nē-cubi, aby někde ne-: *n. necessaria deessent L.*

nē-cunde, aby odněkud ne-: *n. impetus in frumentarios fieret L.*

nē-dum **a)** záporně: natož, tím méně, neřku-li: *facta peribunt, n. sermonum stet honos H* natož aby . .; *ne voce quidem incommoda, n. ut illa vis fieret L*; *homo privatus vix se continet, n. isti conquisiti L* tím méně; **b)** kladně: tím

spíše, tím více: *quem armorum etiam pro patria satietas teneret, n. adversus patriam L.*

ne-fandus, *a, um* [vl. part. pracs. pass. od **for*] nevýslovný, zlořečený, ohavný, bezbožný; subst. *dii memores fandi atque nefandi V* dobrého i zlého; *sanguis n. L* krev zločinně prolitá, zločinné krveprolití.

ne-fāriē, adv. hanebně, bezbožně, zločinně; *multa n. commisit C* dopustil se mnohých hanebností.

ne-fārius, *a, um* [*nefas*] nespravedlivý, zločinný, bohaprázdný (o lidech i věcech); subst. **nefārius,** *iī, m.* zločinec; **nefārium,** *iī, n.* zločin, hanebnost.

ne-fās, jen nom. a acc. co není dovoleno zákony božs. i mravn.; lze přeložiti buď jako adj. nedovoleno, hanebno, hříšné atp. nebo subst. zločin, hřích, bezpráví, bezbožnost, hanebnost: *n. esse dictu miseram fuisse talem senectutem C* hříšné n. hříchem by bylo tvrditi; *quibus n. est deserere patronos Cs* jimž není dovoleno; *patriae irasci n. putabat N* za hřích pokládal; parenthet. *nefas* = ó hrůza!, jaká to hanebnost!; *quid referam comitum n. O* zlobu, bezbožnost; *quidquid corrigere est nefas H* co není dovoleno, co jest zakázáno (zákony přír.) opravovati = co není možno změniti; přenes. člověk zločinný. o Heleně *V* hříšnice.

ne-fāstus, *a, um* [*nefas*] a) zakázaný, nedovolený: *dies nefasti* (naproti *fasti*) o nichž nesmělo se souditi ani konati shromáždění lidu = prázdný, sváteční; b) nešťastný (= *ater*): *ille nefasto te posuit die H; terra L;* c) hříšný: *quid intactum nefasti* (nom. plur.) *liquimus? H* co my hříšníci nechali jsme nedotknuto?

negātiō, *ōnis, f.* popírání, zapírání: *facti C.*

negitō, *āre, āvī, —* [freq. od *nego*] (vytrvale) zapírati.

neglectiō, *ōnis, f.* [*neglego*] zanedbávání: *amicorum C.*

neglectus, *a, um* [vl. part. perf. od *neglego*] zanedbaný: *ager H; castra L* bez hlídek; *nos abiecti neglectique C* povržení; *neglecti di H* nedbání bohů.

neglegēns, *ntis* [vl. part. pracs. od *neglego*] nedbalý: *in amicis eligendis C* ve výběru přátel; lhostejný vůči něčemu; *legum, officii, rei publ., sociorum atque amicorum C;* marnotratný: *adulescentia n. luxuriosaque L.*

neglegenter, adv. nedbale: *scribere C, pelles gerere T; metuo, ne neglegentius vivam Plin* že bude život můj příliš povrchní.

neglegentia, *ae, f.* [*neglego*] a) nedbalost: *in accusando C, n., pigritia, inertia C;* b) zanedbávání něčeho: *deorum L; auspiciorum L* nedbání.

neg-legō, *ere, xī, ctum* (*neglegisset* jednou *S*) [*nec, lego*] (vl. nesbírati) a) nedbati něčeho, nevšímati si, nestarati se o něco; *mandatum C; Aeduorum iniurias Cs;* b) zanedbávati: *agros H, diem edicti olire C; populi causam C; rem familiarem N;* c) úmyslně nedbati, málo ceniti, nevážiti si: *deos S, capitis periculum C, ingenia, C; neglegisne committere fraudem? H* za nic nepokládáš, nic si z toho neděláš.

negō, *āre, āvī ātum* [2. *ne*] a) praviti, že ne: *Diogenes ait, Antipater negat C; non facile Gallis Gallos negare potuisse C* nemohli říci ‚ne'; b) popírati, zapírati něco: *peccatum C; id quod negas C = probare non potes; Manilio negas esse credendum C* tvrdíš, že se mu nesmí věřiti; pass. *casta negor O* tvrdí se, že nejsem čista; *non n. C* nepopírám, připouštím; c) odepříti něco: *opem patriae O; vela ventis n. O* = plachty stáhnouti; *attonito requiem O* nedati, nepopřáti; *uxor mihi vivo viva negatur O* odepírá, odnímá se mi; *seges negat victum V* nepřináší; s inf. = zpěčovati se: *ire VO; negare Attus L* tvrdil, že nesmí; *satis sciebat negaturum Albanum L* že dá odmítavou odpověď; **negāta,** *ōrum, n.* věci zapovězené.

negōtiātiō, *ōnis f.* [*negotior*] velkoobchod, směnárnictví a bankovnictví.

negōtiātor, *ōris, m.* [*negotior*] velkoobchodník, bankéř; obchodník vůbec.

negōtior, *āri, ātus sum* [*negotium*] a) velkoobchod, peněžní obchod provozovati: *quod in Gallia negotiatus erat S, equites Romani in Asia C;* b) vůbec obchodovati: *negotiandi causa argentum in zonis habentes L* za obchodem; odt. **negōtiāns,** *tis C* velkoobchodník, peněžník; *negotiantes L* kupci.

negōtiōsus, *a, um,* [*negotium*] o člověku zaměstnaný, mající plno práce; *provincia C* námahy vyžadující, *dies T* všední; subst. *negotiosi T* obchodníci.

neg-ōtium, *ī, n.* [*nec, otium*] **a)** zaměstnání, práce, činnost (naproti *otium*): *quid in Gallia Caesari negotii esset Cs* co má v G. na práci; *deum nihil habere negotii C*; *n. suscipere, procurare, transigere C*; *n. est alci cum alqo CT* míti co činiti s kým; *nihil est negotii Cs* nestojí žádné práce = jest snadno; *n. alci facere C* obtíž působiti; *periculo atque negotiis compertum est S* nesnázemi, lopotami; **b)** úkol: *n. dare* uložiti někomu něco: *dat. n. Dionem adeant N* aby došli k D.; *non deest negotio Curio Cs* úkol provede; záležitost: *Leptitanorum negotia S, aliena n. CuII*; poměry: *suam quisque culpam auctores ad negotia transferunt S*; *ea res, uti in tali negotio, probata S* za takového stavu; *facies totius negoti varia S* události, t. boje; *in atroci negotio S* postavení; **c)** spec. **α)** veřejná činnost: *procul negotiis H* (= věci státní a obchody a soudy); *rei publicae negotia C* činnost státnická, *in negotio sine periculo esse C* ve službě státní; **β)** obchod, zvl. peněžní: *negotia vetera in Sicilia C*; *negotii bene gerentes C* zdatní obchodníci; *plerique Crasso ex negotiis privatis obnoxii S* jsouce na Krassovi závislí soukromými obchody, t. dluhy; **γ)** hospodářství: *praeclare suum n. gessit Roscius C*; **d)** = πρᾶγμα věc o člověku ve sm. opovržl.: *Callisthenes vulgare n. C*; *tardum, inhumanum n. C.*

Nēlēĭus, *ī, m.* [*Νηλεύς*] syn Posseidonův, otec Nestorův, král v Pylu; adj. **Nēlēus,** *a, um* Nelcův: *Pylos, sanguis O*; **Nēlēĭus,** *a, um*: *arva O*; jako subst. = Nestor *O*; **Nēlīdēs,** *ae, m.* [*Νηλείδης*] Neleovec *O.*

Nemea, *ae, f.* [*Νεμέα*] město v Argolidě s hájem Diovým, v němž konány každého 3. roku hry nemejské; poblíž zardousil Herakles lva nemejského; adj. **Nemeaeus,** *a, um* nemejský: *moles O* = *leo*; subst. **Nemea,** *ōrum, n.* hry nemejské.

Nemesē, *ēs, f.* viz *Temesa, Tempsa.*

Nemesis, *is* (*eos*), *f.* [*Νέμεσις*] **a)** personif. bohyně Odplaty; **b)** milenka Tibullova.

Nemetēs, *um, m.* Nemeti, germánský národ v Gallii belgické na levém břehu Rýna.

Nemetocenna, *ae, f.* hlavní město Atrebatů sev. od Samary při pramenech Skaldy.

nēmō, *nēminī, nēminem, m.* [*nehemo* arch. = *homo*] nikdo subst., ač leckdy lze přel. žádný: *n. Thebanus N, nemo avarus H*, atp.; s gen. part. *n. amicorum C* nikdo z přátel; též ex: *n. ex consularibus C*; *non nemo* leckdo, mnohý: *video de istis abesse non neminem C*; *nemo* se záp. přísudk. = každý: *nemo Arpinas non Plancio studet C, nemo ergo non miser C*; *n. unus TL* ani jediný.

nemorālis, *e* [*nemus*] lesní: *antrum, umbrae O.*

nemorēnsis, *e* [*nemus*] lesní; spec. týkající se háje Dianina u Aricie; **Nemorēnse,** *is, n.* letohrádek Caesarův u Aricie.

nemorōsus, *a, um* [*nemus*] lesnatý: *Zacynthus V, collis Plin*; *silva O* hustý, stinný.

nem-pe, adv. [srov. *nam*; slož. jako *quip-pe*] ovšem, arci, zajisté, patrně: *n. dixi H* totiž: *n. duo genera materiarum tractantur T* neboť zajisté; *n. ita dicis C* ty tedy praviš; *n. idcirco dat C* patrně proto dává; *n. vir bonus dici delector H* vždyť přece.

nemus, *oris, n.* [srov. *νέμος*] les s pastvinami, háj, les vůbec, spec. háj zasvěcený něj. bohu; přenes. básn. vinice *V*; *n. Anguitiae V* posv. háj Dianin u Aricie.

nēnia, *ae, f.* [*νηνία*] **a)** píseň pohřební, smuteční: *absint inani funere neniae H, Ceae neniae H* písně Simonida Kejského; **b)** píseň, říkadlo kouzelnické: *Marsa n. H*; **c)** píseň vůbec: *puerorum H.*

neō, *nēre, nēvī, nētum* [srov. *νέω*, nit] přísti: *fatalia stamina Tib, fila O*; přenes. protkati, nitmi ozdobiti, vyšiti: *tunicam molli auro V.* 3. pl. *neunt Tib.*

Neobūlē, *ēs, f.* [*Νεο-βούλη*] **1)** dcera Lykambova, snoubenka Archilochova; **2)** fingované jm. dívčí u *H.*

Neoclēs, *is* (*ī N*), *m.* [*Νεοκλῆς*] **1)** otec Themistokleův; **2)** otec Epikurův; **Neoclidēs,** *ae, m.* syn Neoklův Themistokles.

Neontīchos, ī*us, n.* [*νέον τεῖχος*] pevnost v Thrakii.

Neoptolemus, *ī, m.* [*Νεοπτόλεμος*] 1) syn Achilleův, zv. též Pyrrhos; 2) vojevůdce Alexandra Vel.

nepa, *ae, f.* štír jako živočich i souhvězdí.

Nepete, *is, n.* město etrurské sev. od Říma nyn. Nepi; adj. **Nepesīnus,** *a, um* nepeský: *ager N.*; subst. **Nepesīnī,** *ōrum, m.* Nepeťané.

Nephelē, *ēs, f.* [*νεφέλη*] první choť Athamantova, matka Frixa a Helly; odt. **Nephelēïs,** *idis, f.* dc. N. Helle.

1. nepōs, *ōtis, m.* [srov. *ἀ-νεψιός*, nef, Neffe] a) vnuk: *qui n. avum in discrimen capitis adduxerit C; multi filii, filiae nepotes, neptes C;* b) potomek: *Remi nepotes Cat*; *magna de stirpe nepotum V*; *in nepotum perniciem H*; c) marnotratník, člověk zpustlý, zhýralec: *nepos filius H* syn zhýralec; *quis ganeo, quis n. C.*

2. Nepōs, *ōtis, m.* rod říms.; nejznám. Cornelius Nepos, přítel Attikův, Ciceronův a Katullův kol. 80–30, dějepisec římský.

neptis, *is, f.* [srov. *nepos*] vnučka.

Neptūnus, *ī, m.* bůh mořský ztotož. s řec. Poseidonem, syn Saturnův, bratr Jovův; odt. *Saturnius V; N. uterque Cat* jako vládce vody slané i sladké; meton. moře: *si praeceps Neptuno imm serit Eurus V, hibernus H;* adj. **Neptūnius,** *a, um* Neptunův: *Troia, proles, arva V; dux H* = *Sextus Pompeius* pro četná vítězství na moři honosil se býti synem Nept.; *N. heros O* = Theseus; *N. incola Tib* = Kyklops.

nēquam, nesklon. komp. *nequior*, sup. *nequissimus* (vl. adv. nijak) ničemný, špatný: *liberti n. C, hominem nequissimum defendere C.*

nē-quāquam, adv. nikterak, zcela ne-, naprosto ne.

neque, nec [*ne, que*] a ne-, ani **A** jednotlivě **I** jako prosté připojení myšlenky k předchozímu a) připojuje pouze popřený pojem: *n. quisquam* a nikdo; *nec renovatus ager canebat aristis O* a pole nejsouc vzdělávána . .; *vultus accessere boni nec iners pauperque voluntas O* a účinlivá, neskoupá vůle; *nec ultra nisi regem et ab ipsis creatum videbantur passuri L* a bylo zřejmo, že strpí pouze krále; *nec illud proelium fuit L* a to již nebylo zápolení; *et vidi et perii nec notis* (= *et ignotis*) *ignibus arsi O*; b) spec. spojeno s jinými částicemi: α) *neque vero, neque autem* a vskutku ne, a opravdu ne, avšak ne (pozd. *sed nec*): *neque vero in hac causa modo C* a to netoliko; *nec vero tum animum esse insipientem C* a teprve ne; β) *neque tamen* a přece ne: *n. t. dubito C*; γ) *nec quidem* (= *et ne-quidem*) a ani: *nec viros quidem vos duceret L*; *nec corporibus quidem vis parcebat Cu*; δ) *neque enim* neboť ne, ovšem ne: *nec enim excursione uteretur C* pravda ne; ε) *nec non* a zajisté také: *neque meam mentem non domum saepe revocat exanimata uxor C*; = pouh. *et* i, a také: *nec non et Tyrii . . frequentes convenere V*; *nec non ut tempora noris O*; ζ) *neque quo* buď = *neque quod: n. q. Cn. Pompei gratiam mihi . . conciliari putem C* a také ne, že bych minul; buď = *neque ut eo: n. q. mihi ex cuiusquam amplitudine quaeram . . C* a ne, abych vyhledával; **II** (se vztahem k předešl. a) jako rozšíření myšlenky: a také ne, a vůbec ne: *Stoicum est quidem nec admodum credibile C*; *nec ulli bonarum artium magistri C* a vůbec žádní; *neque interpretor L* a také nechci rozhodovati; b) jako vysvětlení: *plurimae litterae, nec eae vulgares C* a to ne; *saxis, nec modicis L*; c) jako výsledek: a tedy ne: *neque intellegunt se rerum illarum fundamenta subducere C*; a vskutku ne: *nec deinde Aborigines Troianis . . cessere L*; *nec deinde in terris Romulus fuit L* a skutečně nebyl; d) adversativně: avšak ne, ale přece ne: *nec diu pax mansit L*; *neque id consecutus est N*; *nec quisquam hostium inventus L*; *extra invidiam nec extra gloriam erat T*; *neque eo magis cupido Iugurthae minuebatur S* proto přece však o nic se nezmenšovala; e) stupňuje: = (*nequidem*): *illud enim nec di sinant Plin* ani bohové; **III** v platnosti jednoduché záporky: *quod nec vortat bene V* (srov. slož. *negotium, neglego, necopinans*); **B** jako částice ko resp.: *neque — neque* ani — ani a) ob.: *cum mors nec ad vivos pertineat nec ad mortuos C*; b) zvl.: α) před neque předchází zápor: *nulla vitae pars neque publicis neque privatis in rebus vacare officio potest C* žádná stránka života nemůže..

ani .. ani; β) před neque předchází člen kladný: *avaritia instabilis est, neque copiā neque inopiā minuitur* S a nezmenšuje se ani .. ani; γ) *neque — et*: jednak ne- .. jednak: *nec a me alieni et tibi amicissimi L; itaque neque hic locus vacuus umquam . . . et meus labor . . C*; místo et bývá -que: *quae neque dant flammas lenique tepore cremantur O* sice ne .., ale; *neque .. aut .. aut: neque enim sunt aut obscura aut . . C* není to ani .. ani; δ) *neque* bývá pokrač. *ut non: itaque ut plura non dicam neque aliorum exemplis confirmem C* a abych nedokazoval.

ne-queō, *īre, īvī* (*iī*), *itum* [z *nequ(e) it* = nej e (to)] nemoci, nebýti s to; též pass. *quidquid ulcisci nequitur S* co potrestáno býti nemůže.

nē-quīquam [abl. *quīs*; tedy šp. *nequidquam* a *nequicquam*] a) nadarmo, marně, bezvýsledně: *aliquid revolvere V; n. pudet C; n. seros exercere cantus V*; b) bezúčelně, bezdůvodně, bez potřeby: *n. deus abscidit Oceano terras H; causas n. nectere V.*

nēquiter, adv. ničemně, hanebně: *facere C*; komp. *bellum nequius gestum L.*

nēquitia, *ae, f.*, též **nēquitiēs,** *ēī, f.* [*nequam*] a) ničemnost, špatnost, lotrovství: *officina nequitiae C; nequitiae me condemno C*; b) lehkomyslnost, marnotratnost: *filii n. C*; c) bujnost, zhýralost: *tandem nequitiae pone modum tuae H; vestigia libidinis atque nequitiae C.*

Nerētum, *ī, n.* město v Kalabrii, nyn. Nardo.

Nērēus, *eī* a *eōs, m.* [*Νηρεύς*] syn Okeanův a Thetidin, bůh mořský, otec Nereoven; meton. moře: *placidum per Nerea Tib; totum N. circumsonat orbem O*; někdy = Neptun: *aequora ciet V*; adj. **Nērēïus,** *a, um* Nereův: *genitrix O* = *Thetis, N. nepos H* = *Achilles; iuvenis O* = *Phocus*; **Nērēïs,** *idos, f.* Nereovna, víla mořská = **Nērīnē,** *ēs, f.* (= *Galatea V*).

Nēritos(us), *ī, m.* [*Νήριτος*] hora na Ithace a ostrov poblíž ní; adj. **Nēritius,** *a, um* básn. = Odysseův: *domus, ratis O; dux N.* = *Ulixes*; jako subst. = *Ulixes.*

Nerō, *ōnis, m.* [slovo sabin. význ. = *fortis ac strenuus*] příjm. v rodu Klaudiově 1) C. Claudius Nero, vítěz nad Hasdrubalem u Seny; 2) Tib. Claudius Nero, manžel Livie, pozd. choti Oktavianovy, otec potomního císaře Tiberia a Drusa Nerona, otce císaře Klaudia; 3) Tiberius Claudius Nero, císař * 42 př. Kr., cís. 14—37 po Kr.; 4) Tiberius Claudius Nero, císař (Nero) 54—68 po Kr; 5) Nero, syn Germanikův * 7 př. Kr. † 30 po Kr. nástrahami Seianovými utracený; adj. **Nerōnēus,** *a, um* (od cís. Nerona) *T*) a **Nerōniānus,** *a, um* (od 1)) *C.*

Nersae, *ārum, f.* město Aequů.

Nerthus, *ī, f.* bohyně germánská, původk. kmene Ingaevonů.

Nerulum, *ī, n.* město v Lukanii.

Nerva, *ae, m.* příjm. rodů: *Coccei, Licinii, Silii*; Cocceius Nerva, císař řím. 96—98 po Kr.

Nervii, *ōrum, m.* kmen belg. mezi Skaldou a Sabem; adj **Nervicus,** *a, um*: *proelium Cs* bitva s Nervii.

nervōsē, adv. mocně, úsilně, důrazně: *nervosius disserere C.*

nervōsus, *a, um* [*nervus*] svalnatý, šlachovitý: *poples O*; přenes. o řeči: silný, mocný, důrazný, jadrný: *quis Aristotele nervosior? C.*

nervus, *ī, m.* [srov. *νεῦρον*; odt. nerv] a) tětiva, šlacha, sval: *nervos, a quibus artus continentur C*, zvl. tětiva na luku: *erumpere nervo pulsante sagittae V* nárazem tětivy; *nervo aptare* (v. t.) *sagittas V*; struna: *nervi in fidibus C*; plur. strunový nástroj: *cantus nervorum et tibiarum C*; kůže na štítě: *scuta ferro nervoque firmata T*; mužský úd pohlavní: *in inguine n. H*; b) meton. (od řemene) vazba: *in nervis teneri L, eximere de nervo cives L* z vězení; c) přenes. síla, jádro, podstata: *legionum C, senatus nervi atque vires C; vectigalia nervos esse rei publ. C; nervos belli, pecuniam largiri C* životní podmínka, *omnibus nervis coniti C* všemi silami; *nervis ad perniciem suam uti C* prostředků; v řečn. síla, důraz: *sectantem lenia nervi deficiunt H.*

Nēs-actium, *iī, n.* [*νῆσον ἄκτιον* pobřeží ostrova] město v Istrii sev. od nyn. Pulje.

Nēsaeē, *ēs, f.* [*Νησαίη*] Nereovna (ostrovanka).

ne-sciō, *īre, iī* (*īvī*), *ītum* a) nevěděti: *non me pudet fateri nescire quod nesciam C*; *alqd, acc. c. inf.*, nepř. ot., pass. *nescitur C* neví se; — spec. *nescio qui, quis, quid* atd. = kdosi, cosi atd.: *nescio qua natale solum dulcedine cunctos ducit O* nevysvětlitelným, jakýmsi čarovným kouzlem; *flebile nescio quid queritur lyra O* truchlým jakýmsi tónem žaluje; *ope nescio quis servabitur advena nostrā O* lecjaký, ledajaký tulák; *non paulum nescio quid in suam rem convertit C* ne snad nějakou maličkost; *nescio quo modo frequentes C* úžasně, k omrzení často; — *nescio, an* viz *an*; — záporně *non n.* = dobře věděti: *nec enim nescitque tacetve O* = *neque nescit, neque tacet* ví předobře a hlásá veřejně; b) neznati: *puellae hiemem V, dominum O*; c) neuměti: *stare loco V, equo haerere H, Latine n. C* neuměti latinsky; *versus n. H* verše neuměti dělati.

ne-scius, *a, um* [*nescio*, srov. *in-scius*] 1) akt. a) nevědoucí o něčem, nevědomý něčeho, neznalý něčeho: *virtus repulsae nescia sordidae H* neznající odmítnutí; *n. mens sortis futurae V, impendentis mali Plin*; též s nepř. ot.; b) nedovedoucí něčeho, nemohoucí něco: *nescia fallere vita V* život neznající šalby; *nescia precibus mansuescere corda V* prosbám nepřístupná, nelítostná srdce; *Pelidae cedere nescii H* neznajícího ústupu; pozd. s gen. gerund.: *n. tolerandi T*; 2) pass. neznámý: *aliis gentibus nescia tributa T, neque nescium* (neutr.) *habebat T* věděl dobře.

Nēsis, *idis, f.* [*Νῆσις*] úrodný ostrůvek na pobř. zálivu puteolského, vých. od mysu Misenu, nyn. Nisita.

Nessus, *ī, m.* [*Νεσσός*] 1) Kentaur v Aitolii Heraklem zabitý; 2) řeka v Thrákii ústící naproti ostr. Thasu, nyn. Mesto; adj. **Nessēus**, *a, um* Nessův: *venenum O*.

Nestŏr, *oris, m.* [*Νέστωρ*] syn Neleův, král v Pylu, výmluvností proslulý.

Nētum, *ī, n.* město na Sicilii jihozáp. od Syrakus, nyn. Neto; obyv. **Nētīnī**, *ōrum* a **Nētīnēnsēs**, *ium, m.* Netiňané.

neuter, *tra, trum* [*ne-uter*] žádný z obou: *neutram in partem CH*; *earum sententiarum neutram probo C*; plur. kollekt. žádná z obou stran: *neutrorum contemnenda est sententia C*; *in neutris cura posteritatis T* na žádné straně; *ubi neutri transeundi initium faciunt Cs* ani ti ani oni; — spec. ve sm. adj. ani takový ani onaký = nejetný, lhostejný: *bonum, malum, neutrum C*.

ne-utiquam, adv. nikterak.

ne-utrō, adv. = *in neutram partem* na žádnou stranu: *inclinata res L*.

nēve a **nen**, adv. a) po záp. ne ani, nebo: *sanxit, ne quis virginem neve mulierem heredem faceret C*; b) po klad. větě a aby ne: *uti pristinae virtutis memoriam retinerent neve perturbarentur animo Cs*; *neve foret terris securior aër O*; někdy a ne: *hic ames dici pater neve sinas . . H*; c) zdvojené *neu — neu* a by ani — ani: *neu se, neu imperatorem tradant Cs*.

nex, *necis, f.* [srov. *νέκ-υς, νεκ-ρός*] násilná smrt, vražda; *potestas vitae necisque Cs* moc nad životem a smrtí.

nexilis, *e* [*necto, nexo*] spojený, setkaný, spletený: *plagae, hederae O*.

nexō, *āre*, — [freq. od *necto*] spojovati, splétati (nejisté).

nexum, *ī, n.* [*necto*] viz *nexus* 2).

nexus, *ūs, m.* [*necto*] 1) spojení, spletení, splet, závit: *serpens baculum nexibus ambit O* závity; *firmis nexibus ligneam compagem superstruere T* silnými skobami n. vůbec spojemi; přenes. *legis nexus T* zákonem způsobené zápletky; 2) ručení osobní svobodou za učiněný dluh a ztráta osobní svobody nezaplacením dluhu: dlužní nevolnictví: *se nexu obligare C, nexum inire L* stávali se dlužníky-nevolníky; *nexa tollere C*.

nī, a) vedl. tv. m. *nē*: *monent, ni teneant cursus V* aby nepluli přímo; *flemus, ni nos divideret Pr* aby nás nerozlučoval; b) ve vět. podm. = *nisi moriar, ni puto C*; *ni frustra augurium vani docuere parentes V*; *ni ita se res haberet, patrimonia sua reliquissent C*; *ni fallor O* nemýlím-li se; *persequemur otium non dulce, ni tecum H* leda s tebou; spec. při smlouvách: *sic se iudicem illi ferre, ni . . dederit L*; odt. *quod dicitur ‚sive nive' C*.

Nīcaea, *ae, f.* [*Νίκαια*] 1) m. v Bithynii pův. Ancora, pak Antigonia; takto nazv. r. 301 po vítězství Lysimachově u Issu; 2) m. v Lokridě nedal. Thermopyl *L*; 3) m.

v Indii u Hydaspu *Cu*; **4)** m. v Ligurii, nyn. Nizza *L*; obyv. **Nicaeēnsēs,** *ium, m.*

Nīcaeus, *ī, m.* [*Νικαῖος* od *νίκη*] příjm. Jovovo ‚Vítězný' = vítězství dávající.

Nīcānor, *oris, m.* [*Νικάνωρ*] **1)** syn Parmenionův, vojevůdce Alex. Velikého; **2)** velitel loďstva Alex. Vel.

Nīcātor, *oris, m.* [*Νικάτωρ* vítěz] čestn. příjm. Seleuka I.; jako appellat. *cohors regia, quos nicatoras appellant L.*

Nīcēphorium, *iī, n.* [*Νικηφόριον*] **1)** háj u Pergama; **2)** město u Eufratu již. od Edessy.

Nīcēphorius, *iī, m.* řeka v Armenii, vých. přítok Eufratu.

Nīciās, *ae, m.* [*Νικίας*] **1)** syn Nikeratův, vojevůdce a státník athenský; **2)** řecký grammatik v družině Ciceronově v Kilikii.

Nīcoclēs, *is, m.* [*Νικοκλῆς*] samovládce sikyonský svržený Aratem.

Nīcomachus, *ī, m.* [*Νικόμαχος*] **1)** řecký malíř; **2)** syn Aristotelův, řecký filosof.

Nīcomēdēs, *is, m.* [*Νικομήδης*] jm. bithynských králů: N. I. 281—246; N. II. Epifanes † 91; N. IV. odkázal Římanům svou zemi.

Nīcomēdīa, *ae, f.* [*Νικομήδεια*] hl. město Bithynie, nyn. Isnikmid (*εἰς Νικ(ο)μήδ(ειαν)*.

Nīcopolis, *is, f.* [*Νικόπολις*] město v Akarnanii, po bitvě u Aktia Oktavianem založené.

nictus, *ūs, m.* [srov. *nicto* mrkati] mrkání: *nictu signa dare O* (nejisté; jiné čtení *nutu*).

nīdor, *ōris, m.* [srov. *κνῖσα*] zápach, výpar z předmětů pálených, vařených, pečených atp.: *ganearum n. et famus C; graves nidore chelydros V* odporně páchnoucí; *n. ex adusta pluma L.*

nīdulus, *ī, m.* [demin. od *nidus*] hnízdečko; přenes. *senectutis suae n. Plin.*

nīdus *ī, m.* [z **ni sdos* k *sedeo*, srov. hnízdo, Nest] **a)** hnízdo: *nidum tignis suspendit hirundo V* hnízdo na trámy zavěšuje; obr. *me maiores nido extendisse pinnas loqueris H* rozepjal perutě šíře než hnízdo (= rodný stav) dovolovalo; *tu nidum servas H* sedíš pěkně v hnízdě = doma; **b)** mláďata v hnízdě: *legens nidis loquacibus escam V*; **c)** obydlí, dům: *n. celsae Acherontiae H* skalní hnízdo.

niger, *gra, grum* **a)** černý, tmavý: *quae alba sint, quae nigra C*; *nigri oculi H, n. silvae H*; obr. *delectatur ille Bioneis sermonibus et sale nigro H* solí vylouženou z popelu = pepřným vtipem; **b)** tmavou barvu, temno působící: *nigerrimus auster H* (pon. přináší mraky); **c)** přenes. *nigri ignes H* = hranice; *nigra hora Tib, dies Pr* neblahý, *sol H*; **d)** eth. = zlomyslný, zlý: *nec minus n. quam ille Terentianus Phormio C*; *hic n. est, hunc tu, Romane, caveto H.*

Nigidius, *a,* rod říms., zvl. *P. N. Figulus* (‚hrnčíř') vrstevník *C.*, znamenitý grammatik, † 44 ve vyhnanství.

nigrēscō, *ere, —* [inchoat. k *nigreo*] černým, tmavým se stávati, černati: *latices V, tenebris omnia V* vše se halí ve tmu = zatmívá se mi před očima.

nigrō, *āre, āvī, ātum* [*niger*] býti černý, černati se; odt. part. praes. **nigrāns,** *ntis* černající se, tmavý: *terga iuvenci V, alae O, domus animarum Pr.*

nigror, *ōris, m.* černá barva, temnota: *noctis C.*

ni-hil, staž. **nīl,** plný tvar **nihilum,** *ī, n.* [z **nĕhilum* = snad ani nit] nic: **1)** *nihilum: erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur aut in nihilum occidat C* co z ničeho vzniká a v nic se obrací; *pro nihilo alqd putare C* za nic nepokládati; *nihilo* o nic: *nihilo sapientior illo H*; *nihilo minus* nicméně, přece: *post eius mortem n. id facere conantur Cs*; pod. *nihilo secius*; *de nihilo* z ničeho, bez příčiny, bezdůvodně: *fiduciam concipere L*; *nihili,* gen. pretii za nic, ničím: *parvi pretii esse, qui iam nihili sit C* kdo nemá ceny žádné; **2)** *nihil:* jen nom. a acc.; ostat. pády od *nulla res* **a)** substantivně: **α)** s attrib.: *n. novi C* nic nového; *n. veri, n. sancti L* slouží k nahrazení scházejícího adj. (*ἀνηλήθης* nepravdomluvný, *ἀνόσιος* bezbožný), *nihil languidi neque remissi patiebatur S* ani únavy ani úlevy nedopouštěla; s gen. quantit. *n. vini Cs* vl. ani kapku vína; *n. doli, periculi N*; *n. reliqui facere N* ničeho neopominouti; s nom. adj. *n. mortale, n. medium C*; *n. ingratius C*; **β)** akkus. *n. agere C* nic nepořídit; *n. suspicatus de nepote L* pranic netuše, nemaje žádného tušení o nějakém vnuku; *ut n. aliud nisi de hoste .. cogitet C*

nemá myšlení na nic jiného jen . . ; γ) nom., zvl. vazby: *n. est H* nemá významu, jest marno, nadarmo; *n. est, ut C* není příčiny, aby; *n. est quod, cur C* není proč, *n. ad vos S* nic vám po nich (křivdách); *n. minus C* jako odpověď: naprosto ne; *n. non C* vše; *nonnihil C* lecco, mnohé, *n. unum (insigne) L* ani jeden; b) adverb. = *non*: *n. moror V* netajím; *n. timere C* nemíti strachu; *n. necesse est . . dicere C* dokonce není třeba; *n. trepidatione opus esse L* nikterak není třeba se děsiti; *Thebani n. moti sunt L* ani dost málo.

nihil-dum *L* ještě, dosud nic.

Nīlus, *ī, m.* [*Νεῖλος*] Nil, řeka egyptská, též personif. jako bůh; jako appell. příkop, struha: *ductus aquarum*; *quas illi nilos vocant C.*

nimbi-fer, *a, um* mrakonosný, bouřenosný.

nimbōsus, *a, um* [*nimbus*] mračný: *cacumina montis V*; bouřlivý, déšť přinášející: *Orion V, ventus O.*

nimbus, *ī, m.* [srov. *nebula, νέφος*] a) mrak, zvl. deštivý: *involvēre diem nimbi V, tempestas regem denso operuit nimbo L*; *arenae n. V* mrak prachu; b) déšť, příval: *terrere animos fulminibus . . nimbis C*; *commixta grandine n. V* déšť s krupobitím; *nimborum patria V* deštivých mračen; c) přenes. mračno: *equitum, peditum VL*; déšť střel: *glandis L.*

nimiopere, adv. příliš, velice, viz *opus.*

nī-mīrum, adv. [pův. věta vlož. žádný div] zajisté, ovšem, bez odporu, skutečně; též iron.

ni-mis, adv. [*mis* příbuz. s *minus*; tedy ne příliš málo] příliš, nadmíru; pojí se s adv., s gen. quant., adj. i se slovesy; *non n.* nepříliš, nevelice, nemnoho.

nimium, adv. [vl. acc. neutr. od *nimius*] příliš, nadmíru: *o fortunatos nimium agricolas V* přešťastní; *n. diu C*; *nimio plus* přespříliš: *dolere H*; o hodně, o náramně více než: *rem Troianam crescere ratus quam . . L*; *n. quantum* neobyčejně, nadmíru velice.

nimius, *a, um* [*nimis*] a) velmi, neobyčejně veliký: *nimia pertinax a Cs*; *celeritas C*: b) nesmírný, míru překračující: *nimii Elpenora vini O* příliš oddaného pití = *n. mero H*; *n. animi SL* příliš hrdý; *n. imperii L* moci své zneužívající; o věcech též přílišný: (*vitis*) *ne nimia fundatur C* aby se příliš nerozrůstala.

ninguit, ningit, perf. *ninxit* [*nix*] sněží, padá sníh.

Ninnius, *a* rod římský z Kampanie; nejzn. L. N. Quadratus, trib. lidu 58, protivník Klodiův.

Ninus, *ī, f.* hlavní město assyrské zv. hebr. Ninive; dle něho **Ninus,** *ī, m.* [*Νῖνος*] syn Belův, král assyrský, manžel Semiramidin.

Nioba, *ae, f.* a **Niobē,** *ēs, f.* [*Νιόβη*] dcera Tantalova, choť Amfiona thebského; adj. **Niobēus,** *a, um* Niobin: *proles H.*

Niphātēs, *ae, m.* [*Νιφάτης* Sněžník] pohoří v Armenii u pramenů Eufratu: *rigidus H*; *pulsum Niphaten V* meton. Armén.

Niptra, *ōrum, n.* [*νίπτρα*] „voda na mytí", název trag. Pakuviovy.

Nīrēus, *eos (eī), m.* [*Νιρεύς*] syn Charopův a Aglain, nejkrásnější z Řeků před Trojou.

nī-si, a) jako zápor ve vět. podm. jestliže ne, ne-li, kdyby ne: *memoria minuitur, nisi eam exerceas C* necvičí-li se; *ferrum parabant, nisi miles preces et minas interiecisset T* kdyby nebyli se mezi ně vmísili prosíce a vyhrožujíce vojíni . .; *mirumque, nisi hoc est O* divno, aby ne = zajisté že; *nisi me fallit animus C* nemýlím-li se; b) po záporu leda, leda že, leč, než: *ne quis enuntiaret, nisi quibus mandatum esset Cs* vyjímaje ty, jimž; *nisi in bonis amicitiam esse non posse C* př. může býti jen mezi dob.; *nemo putabatur nisi pariter volens S* leda kdo byl . .; *nisi tamen intellego S* leda přece to poznávám; *si exstinctis aliquid nisi nomina restat O* = *praeter n.* kromě jmen; *inter omnes constat, nisi inter eos C* všem známo, vyjma těm; *nisi si C* vyjma (ten případ), že by . .; *nisi quod SCT Plin* vyjma že, leda že, až na to, že; *nisi vero, forte CS* leda že snad, leda by snad.

Nisibis, *is, f.* [*Νίσιβις*] město v Mesopotamii.

1. Nīsus, *ī, m.* [*Νῖσος*] král megarský, otec Skylly, jež mu ustřihla vlas, na němž závisel osud obce, načež N. proměněn v krahujce; adj. **Nīsēius,** *a,*

um a **Nīsaeus**, *a, um*: *virgo Niseia O* = Scylla; *Nisaei canes O* psi Scyllini; **Nīsias**, *adis, f.* megarská: *Nisiades matres, nurus O.*

2. nīsus, *ūs, m.* a **nīxus**, *ūs, m.* [*nitor*] vzpírání, opírání, podpírání se: *hastas libero nisu emittere Cu* volným rozmachem; *sedato nisu C* mírným krokem; *n. per saxa S* výstup (opírání se nohama n. rukama); *dea se rapido nisu sistit V* v rychlém letu se zastaví; *fetus nixibus edere V* porodit; *astrorum C* obrat.

nītēdula, *ae, f.* [*nitor* lézti] sysel.

niteō, *ēre, uī*, — stkvíti se, lesknouti se **a)** pův. *unguentis O, ebur Tib, herba H, color O; terrae O; frondes auro nitentes V*; **b)** přenes. *res gestae eius nitent C; plura nitent in carmine H* v básni je množství stkvělých míst; *oratio nitet C* hýří barvami; *quibus intemptata nites H* krásou se stkviš; — spec. meton. býti tučný: *taurus nitens V*; žírný: *campi V*; *mensae nitentes H* bohaté; *vectigal in pace nitet C* hojný výnos dává; *uxor Cat, femina nitens O* krásná; *parcius nituistis H* vypadali jste (= vypadáte) špatněji.

nitēscō, *ere*, — [inchoat. k *niteo*] **a)** lesknouti se, stkvíti se: *ebur Tib, caelum C, iuventus oleo perfusa V*; **b)** = býti tučný: *armenta Plin*; **c)** přenes. stkvíti se, zastkvívati se, slavným se stávati: *gloria T.*

nitidus, *a, um* [*niteo*] **a)** lesklý, třpytný, lesknoucí se: *nitidum caput H* mastmi se stkvoucí; *currus n. H* vůz třpytný, *caesaries V, coma nardo O, serpens H, ebur O*; **b)** tučný, pěkný, dobře živený: *equi V, iumenta N, me pinguem et nitidum H*; čistého, úpravného zevnějšku: *ex nitido fit rusticus H.*

Nitiobrīgēs, *um, m.* kmen gallský na pravém břehu Garumny.

1. nitor, *ōris, m.* [*niteo*] **a)** lesk, třpyt, záře: *argenti et auri O, diurnus O* denní světlo, jas; obr. *generis O* vznešenost, vážnost, skvělost: *orationis n. C. eloquii O*; **b)** pěkný zevnějšek, krása: *Lysandrum intuentem nitorem corporis C; urit me Glycerae n. H.*

2. nītor, *nītī, nīxus* n. *nīsus sum* **a)** opírati se, vzpírati se o něco: *nixa fibris stirpium C, iuvenis qui nititur hastā V, baculo O, in hastam, genibus n. LC* klečeti; narovnati, vzpřímiti se; vzchopiti se: *niti modo ac statim concidere S*; na místě se držeti o bojujících: *nitebantur atque omnia vulnera sustinebant Cs*; jíti, kráčeti: *qui anguem pressit humi nitens V*; o pohybu celého těla: házeti, zmítati sebou: *niti corporibus S* nakláněti se; *simulac niti possunt C* na nohy se postaviti; o letu vznášeti se: *Cyllenius alis nitens V, nititur pinnis H*; *ut iuvencis illigata pluribus aratra nitantur meis H* aby mi spřežení četných volů smýkala pluhy (po poli); **b)** přenes. **α)** spočívati: *Darei regno* (abl.) *ipsorum dominatio N*; **β)** spoléhati na něco, opírati se o něco: *Carthago nixa duabus Hispaniis C, Galli insidiis non nituntur Cs*; **c)** přenes. s důrazem na cíli: namáhati se, usilovati o něco, dychtiti po něčem; cíliti, mířiti někam: *pro libertate summa ope n. S* za sv. největší úsilí vynaložiti; *magna vi uterque nitebatur Cs* oba se úsilovně namáhali; *patriam recuperare N*; *M. nitebatur, ut castra fierent N* usiloval o to, aby tábor byl zřízen; *nitimur in vetitum H* usilujeme o . . .; *ad immortalitatem n. C* po nesmrtelnosti dychtiti; *n. nihil percipi posse C* hleděti dokázati, že.

nitrum, *ī, n.* [*νίτρον*] soda; přenes. prostředek k čištění.

nivālis, *e* [*nix*] **a)** sněhový, sněžný: *Hebrus nivali compede vinctus H* ledovým poutem; *dies LH*; **b)** zasněžený: *Algidus H, Othrys V, vertex Appenini V*; **c)** sněhobílý: *candor V.*

nī-ve [*ni*] nebo ne . . li.

niveus, *a, um* [*nix*] **a)** ze sněhu, sněhový: *aggeres V, mons Cat*; **b)** sněhobílý, bělostný: *lac, lacerti V, dens, corpora O, color H.*

nivōsus, *a, um* [*nix*] na sníh bohatý: *Scythia, Strymon O, hiems L.*

nix, *nivis, f.* [srov. *νείφα, νίφα*, sníh, Schnee] sníh: *alta V*; plur. sněhy, sněhové spousty n. závěje: *nives Alpinae V*; přenes. o šedinách: *nives capitis H.*

Nīxī *patres* tři klečící sochy před svatyní Minervinou na Kapitoliu znázorňující božstva porodu.

nīxor, *ārī*, — [freq. od *nitor*] opírati se, vzpírati se: *nodis* o hadu *V.*

nīxus, *ūs* viz *nisus.*

nō, *nāre, nāvī, —* [srov. *νάω, νέω*] plavati; *sine cortice n. H* nepotřebovati cizí pomoci; přenes. létati o včelách: *per aestatem liquidam V; per medium Athon Cat. cymbā n. V* plouti.

nōbilis, *e* [*nosco,* pův. *gno bilis,* srov. *i-gnobilis*] a) znatelný: *gaudium T*; b) známý, proslulý, slavný: *nec ferme res antiqua alia est nobilior L* všeobecněji známa; *oppidum clarum et nobile C*; *aere Corinthus O*; čím? básn. inf.: *n. superare pugnis H*; (zle) pověstný: *taurus, quem Phalaris habuisse dicitur C*; *palma n. H.* oslavná; *in Acci nobilibus trimetris H* velebených; *centum nobilem Cretam urbibus H = potentem*; c) urozený, šlechtický, vznešený: *homo, mulier C, nobili genere nati C*; *Metellus homo nobilissimus C* ze staré šlechty; subst. **nōbilis,** *is, m.* šlechtic, aristokrat: *nobiles nostri Plin, isti nobiles C* naši páni šlechtici, *nobiles atque ignobiles S* šlechtici i plebejci = všichni bez rozdílu rodu; d) ušlechtilý: *equus C*; *fundus C* výtečný.

nōbilitās, *ātis, f* [*nobilis*] a) proslulost, sláva: *praedicationem nobilitatem, ne fugere C, eum multi nobilitate praecurrunt N*; b) známost rodu, urozenost, šlechtictví: *nobilitatem admiratum gentis L* vznešený rod; c) ušlechtilost, vznešenost, výtečnost sm. estet. i mrav. *ob unicam nobilitatem L* pro vznešený zjev; *Drusus nobilitate ingenita T*; *eloquio tantum nobilitatis inest O*; d) konkr. šlechta; *n. omnis interiit C.*

nōbilitō, *āre, āvī, ātum* [*nobilis*] a) známým učiniti, rozhlásiti: *famam, rem L*; b) proslaviti, oslaviti: *disciplina militari nobilitatus est N*; *poetae post mortem nobilitari volunt C*; zvl. ve šp. sm. *nobilitatus* zle proslulý: *crudelitas C.*

nocēns, *ntis* [vl. part. pracs. od *noceo*] a) škodlivý; b) provinilý, zločinný (o lidech); c) subst. viník, zločinec.

noceō, *ēre, uī, itum* [příb. s *nec-o*] a) škoditi (alci); b) proviniti se: *si grande quidpiam nocuit C, noxam n. C* škodu učiniti; pod. pass. *ipsi nihil nocitum iri Cs* že se mu nic (žádná křivda) nestane; *ut ne cui noceatur C* aby se nikomu křivda nedála.

nocti-fer, *ī, m.* [*nox* a *fero*] večernice.

nocti-lūca, *ae, f.* [*nox* a *luceo*] ‚za noci svítící' = měsíc.

nocti-vagus, *a, um* [*qui nocte vagatur*] za noci jezdící: *currus V.*

noctū [od *nox,* snad anal. dle *dĭu*] za noci, v noci.

noctua, *ae, f.* [*nox*] sova.

nocturnus, *a, um* [*nox*] noční; *spargere nocturno cruore penetralia H* potřísniti v noci příbytek krví; *nocturnos ululasse canes ferunt O* za noci; pod. *lupus gregibus n. obambulat V.*

Nodĭnus, *ī, m.* říčka u Říma a její bůh.

nōdō, *āre, āvī, ātum* [*nodus*] zavázati: *crines in aurum V* do zlaté síťky v uzel svázati.

nōdōsus, *a, um* [*nodus*] sukovitý: *stipes, robora O*; uzlovitý: *plagae O*; uzliny tvořící: *cheragra H*; kolínkatý: *harundo O*; přenes. spletitý; odt. *n. Cicuta H* lichvář, jenž si dlužní úpisy v několika způsobech zabezpečoval (C. vymyslil též zvláštní formulář na dlužní úpisy) možno přeložiti ‚mazaný advokát' n. ‚zapletal'.

nōdus, *ī, m.* [příb. s *necto*] a) uzel: *nodum conectere C diducere O divellere V*; spec. pouto: *nexa bracchia nodis O aëni nodi V*; *n. laci V* smyčka; pás: *nodo sinus collecta V*; *crinem nodo substringere T* v uzel svazovati; b) kloub: *alces crura sine nodis habent Cs*; c) kolínko na rostlině, suk: přísl. *nodum in scirpo quaerere*; *baculus sine nodo L*; d) přenes. zauzlení, zapletení, splet: *pugnae V*; *dignus vindice n. H*; závazek, pouto: *nodos alci imponere O*; *n. amicitiae C*; zápletka, překážka, obtíž: *maximus in re publ. n. C.*

noenum [*ne oenum* (= *unum*) vl. ani jedno, arch. záp. ne: *n. rumores ponebat ante salutem* básn. u *C.*

Nōla, *ae, f.* město v Kampanii sev.-vých. od Neapole; adj. **Nōlānus,** *a, um* nolský: *ager, plebs L*; obyv. **Nōlānī,** *ōrum, m.* Nolané; **Nōlānum,** *ī, n.* Nola, okres nolský.

nōlō, *nōlle, nōluī.* — [*ne-volo*] nechtíti; se záp. *non n. C* býti ochoten k něčemu, chtíti něco; lze též přel. adv.: ochotně; imper.: *noli, nolite* s inf. opisuje se záp. imper.; *noli credere C* nevěř; vazby: acc. c. inf., pouh. konj., inf. *Nollem* k opisu přání nespln.: *n.*

dixisse C kéž bych byl neřekl; *nolim* přání spln.: *quod nolim C* čehož chraň bůh; *alci nolle C* nebýti nakloněn někomu.

Nomas, *adis, mf.* [*Νομάς*] pastýř-kočovník; plur. **Nomadēs,** *um, m.* kočovní národové, zvl. Numiďané: *Nomadum tyranni V*; *Nomas versuta Pr* hadačka.

nōmen, *inis, n.* [srov. *ὄνομα*, č. jméno, něm. Name] **a)** jméno, pojmenování, název **α)** ob. *n. imponere C, ponere V, dare, indere C* jméno dáti alci někomu; *nomine appellare* alqm *L, vocare V* jménem nazývati, volati; *n. habere O, trahere C* jméno míti; *nomine in Hectoreo pallida semper eram O* vždy, kdykoli jsem uslyšela jméno Hektorovo; *n. maritus O* název ‚choť', *via lactea n. habet O* jmenuje se ‚mléčná dráha'; *L. Tarquinium edidere n. L* udali jméno ‚L. T.'; *ei morbo est n. avaritia C* ta nemoc se jmenuje ‚lakomství'; *est mihi n. Tullio C, Appio Claudio L*; **β)** spec. *n. dare, profiteri, edere L* hlásiti se k službě vojenské n. do seznamu osadníků; *n. accipere L* zapsati; *ad nomina non respondere L* výzvání nedbati; *notus mihi nomine tantum H* jen dle jména; **b)** předejmení n. jmeno rodové, někdy i příjmení: *n. Gaia C* = předejmení; *Clodius, cui n. est Phormio C* = příjmení; jm. rodové: *Cornelius, Iulius* atp.; **c)** konkr. rod: *Fabium nomen L*; *nostrum in nomen ituras V*; *adsciscere in n. T*; kmen: *per se ipsum n. Caeninum impetum facit L* celý kmen caeninský; národ: *n. Romanum N*; odt. též *restare tibi videbatur n. servorum C* = otroci jakožto třída obyv.; **d)** odt. též zastupuje osobu nebo věc **α)** *nomina tanta O* takové muže; *vestrum n. intueri L* = *vos*; *in diversum trahunt unum duo nomina pectus O* = matka a sestra; **β)** *nomine* jmenem: *nomine grata tuo, grata sororis eris O* budeš milá sama sebou i pro sestru; *captivitatem feminarum suarum nomine timent T* vzhledem ke svým ženám; *suo n. odisse Cs, bellum indicere C* svým jmenem; **γ)** jméno dlužníkovo v dlužní knize; odt. dluh, položka dlužní: *solutio nominis C, appellare de nomine C* pohnati někoho pro dluh, *exigere n. C* dluh vymáhati; *cautos* (v. t.) *expendere nummos rectis nominibus H*; *tollere nomina de tabula C* = dluh vymazati; konkr. dlužník: *lenta nomina C*; **e)** jméno naproti věci **α)** pouhé jméno: *umbra et n. L*; *n. amicitia est O*; *nomine* pouze dle jména: *duo reges n. magis quam imperio N*; *neque nos quicquam aliud assequi classium nomine C* tak zvanými loďstvy; **β)** slavné jméno, dobré jméno: *boni viri n. eripere C* dobré jméno vziti; *tu n. . . feres O* jako vítěz nad zemí; *multi Lydia nominis H*; *et nos n. gessimus V*; **f)** příčina, záminka: *hoc nomine satis honestas pro meo casu spes sum secutus S* z té příčiny za nadějemi na svůj stav dosti slušnými jsem šel; *otii nomine N* pod záminkou míru; *agitare honestis nominibus S* za počestnými záminkami; důvod: *eo nomine Cs* proto; *nomine neglegentiae suspectus C* pro . .; zvl. *nomine obsidum Cs* jakožto rukojmí.

nōmen-clātor, *ōris, m.* [*nomen, calo*] jmenovatel, t. j. otrok, jenž pánu svému jmenoval osoby vstříc jdoucí, zvl. při ucházení se o úřad.

Nōmentum, *ī, n.* městečko sabinské sev. vých. od Říma; adj. **Nōmentānus,** *a, um* nomentský: *via L*; **Nōmentānum,** *ī, n.* statek u N.; obyv. **Nōmentānī,** *ōrum, m.* Nomentané.

nōminātim, adv. [*nomino*] jmenovitě, výslovně: *Pythia praecepit N*; (každého) jmenem: *n. centuriones appellare Cs.*

nōminātiō, *ōnis, f.* [*nomino*] jmenování na úřad: *nominationem petere, facere C, dies nominationis T*; *consulum* (subj.) *n. L.*

nōminō, *āre, āvī, ātum* **a)** pojmenovati, nazvati: *rem proprio vocabulo C*; pass. *insulae, quae Cyclades nominantur N* ostrovy zvané K.; *urbs . . Tycha nominatur C* slove; *ab Aristippo Cyrenaici nominantur C* mají jméno; **b)** jmenovati jmenem, zmiňovati se o někom, *Sulla, quem honoris causa n. C*; *neminem necesse est n. C* jmenem uváděti; *Mercurium C* jménem M. vyslovovati; *quem supra nominavimus C* shora jmenovaný; **c)** jmenovati na úřad: *alqm augurem C* někoho augurem; *interregem L, sacerdotes Plin*; **d)** udati, obžalovati: *causam dicere nullo nominante*

Cu; part. perf. jako adj. známý, slavný: *illa Attalica... nominata peripetasmata C* (po celé Sicilii) známé.

Nomios(us), *ī*, *m.* [*Νόμιος*] ‚Pastýř', příjm. Apollonovo (ježto pásl stáda Admetova).

nomisma, *atis*, *n.* [*νόμισμα*] mince, peníz.

nōn, adv. [z **ne-oenum*, *noenum* (v. t.)] jako zápor táhnoucí se k jednotlivému slovu i celé větě (před verbum finitum) ne, nikoli; jednotl. pojem buď jen popírá nebo též mění v opak; *tempore non alio V* nikdy jindy; *non sano pede O* = *insano*; *ventis non suis H* = *alienis, iniquis*; *rebus veni non asper V* přijmi za vděk; *forma non taciti funeris erat O* přežalostného; *non molles viri H* rekovní; *non invisa tibi pars ego fui O* = *gratissima*; *Iugurthae non mediocrem animum accendebat S* nehrubě skromného; *non mentito reddidit ore sonos O* = *vero*; *carmina non intellecta priorum ingeniis O* kterých nepochopil důmysl předchozích; *ipsis est aër avibus non aequus V* samým ptákům je vzduch zhoubný; *parvam quod non bene compleat urnam O* = *vix*; *non sutor H* neobuvník; *non homo H* = *nemo*; *Cassandra non umquam credita Teucris V* jíž nikdy nebylo věřeno od Teukrů; pojem záporný mění v kladný: *non haec nullis ... observans oculis V* zrakem ne nepozorným = pozorně; *nemo eum non amavit C* všichni jej milovali; *nunquam non* = vždy, *nusquam non* všude; *non absunt V* = *adsunt*; *ego vero non deero Cu* = já budu na svém místě; někdy však také jen popírá: *non indignum videtur S* ne nevhodným; *non* u superl. = ne právě, nehrubě: *homo non aptissimus ad iocandum C*, *homo non beatissimus N*; s částicemi: *non vero C* opravdu ne, ba ne, věru ne; *non tam, non ita* ne tak; *non ita multo post C* nedlouho na to; *non tam diffidentiā .. S* ne že by nedůvěřoval; *di, non tamen Teucros delere paratis V* přece ještě nechystáte se; *non quod, quo*, ne proto že (by); *non solum (modo), sed etiam* nejen, nýbrž i; *non denique* ani konečně, ba ani, ano ani; v odpovědech: *aut ‚etiam', aut ‚non' respondere C*; někdy místo nonne: *Quid haec amentia significat? Non vim? C* zda ne násilí? Jako pokračování stává při non *aut*: *non me tibi Troia externum tulit aut cruor hic de stipite manat V*.

Nōnācris, *is*, *f.* [*Νώνακρις*] město na severu Arkadie; adj. **Nōnācrius**, *a*, *um* básn. = arkadský; **Nōnācria**, *ae*, *f.* = *Atalante*.

Nōnae, *ārum*, *f.* [sc. *dies*] sedmý den měs. bř'ezna, května, července a října, ostatních pátý.

nōnāgintā, čísl. devadesát; **nōnāgēsimus**, *a*, *um* devadesátý; **nōnāgiēs**, devadesátkrát; *nonagies sestertium* = 9,000.000.

nōnānus, *a*, *um* deváté legie: *miles T*; též jako subst. vojín 9. legie.

nōn-dum, adv. ještě ne.

nōngentī, *ae*, *a* devět set.

nōn-ne, část. táz., v přím. ot. ne, zda ne: *n. luce clarius est? C* není to nad sl. j.? v nepř. ot. zda ne: *cum esset ex eo quaesitum, n. beatum putaret Archelaum C* zda nepokládá; absol.: *nonne?* není-li tomu tak? není-li pravda?

nōn-nēmo, (lépe odděl.) mnohý, někteří.

nōn-nihil, něco, trochu, poněkud.

nōn-nūllus, *a*, *um* v sing. ne nepatrný, dosti značný: *beneficium Cs*, *culpa C*; v plur. někteří.

nōn-numquam, adv. někdy, leckdy, druhdy.

nōnus, *a*, *um* devátý; *n. decimus T* devatenáctý; **nōna**, *ae*, *f.* devátá hodina = 3. odpoledne jakožto obyčejná doba oběda.

Nōra, *ōrum*, *n.* [*Νῶρα*] 1) město v Kappadokii; 2) město v Indii; adj. **Nōrēnsis**, *e* nórský: *Bostar quidam C*.

Norba, *ae*, *f.* město v Latiu; obyv. **Norbānī**, *ōrum*, *m.* Norbané.

Nōrēia, *ae*, *f.* [*Νωρήϊα*] hlavní město Tauriskú v Noriku.

Nōricus, *a*, *um* norický: *ager Cs*, *femina Cs*, *ensis H*, *castella V*; **Nōricum**, *ī*, *n.* země mezi Dunajem a Drávou, Innem a Vídeňským lesem, provincie říms. od r. 13. př. Kr.

norma, *ae*, *f.* a) úhelnice (pravoúhlý trojúhelník jako měřítko): *structura parietis ad normam fit C*; b) pravidlo, předpis: *ius et n. loquendi H* právo rozhodovati o pravidlech řeči.

Nortia n. **Nurtia**, *ae*, *f.* bohyně osudu uctívaná ve Volsiniích v Etrurii: *in templo Nortiae Etruscae deae L.*

nōs, viz *ego*; gen. *nostri* buď subj. (*melior pars nostri*) neb obj. (*memoria nostri*); *nostri nuntius esto V = a nobis missus*; gen. *nostrum* jen partlt. (*nostrum unumquemque C*).

nōscitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *nosco*] **a)** znamenati, pozorovati: *raro senatorem usquam L*; **b)** poznávati: *consulem facie L* dle obličeje.

nōscō, *ere, nōvī, nōtum* [starší *gnosco*, srov. *γιγνώσκω*, znáti] **1)** poznávati: *res suas L, se ipsum C*; *alci nosci TO* býti poznán od někoho; spec. *quae olim a praetoribus noscebantur T* co rozsuzováno bylo; *caeli pondera novit Atlas O = sensit* pocítil; *partem excusationis C* uznati; **2)** tv. od km. perf. znáti, věděti alqm, alqd, nepř. ot.; *noris nos, inquit H* budeš mne bezpochyby znáti; rozuměti něčemu, uměti něco: *proelia, caelamina O*.

noster, *tra, trum*, zájm. přisv. **a)** náš: *patres nostri Cs*; obyč. subj., zř. obj. *amor noster C* láska k nám, *proelia nostra V* se mnou; přenes. *nostro sequitur de vulnere sanguis V* z rány námi zasazené; *Camilla nostris nequiquam cingitur armis V* = takovými, jako nosíme my; ve význ. subst. náš přítel, našinec: *Furnius noster C*; *nostri Cs* naši vojáci, naši lidé; *n. eris V*; *quin invisimus nostrarum ingenia? L* našich žen; **b)** příznivý, šťastný: *sin nostrum adnuerit Victoria Martem V*; *vadimus haud numine nostro V = alieno*; *loca L*.

nostrās, *ātis* [*noster*] našinec, náš, z naší země: *philosophi C, verba C*.

nota, *ae, f.* **a)** známka, značka, znak, znamení: *veri O* známka pravdy; *notam apponere ad versum C* znaménko; *caeruleae notae in tergo V* skvrny; *quā notam duxit H* kde má lysinu; *impressit labris notam H* jizvu; *pedum n. O* stopa; *notam dare O* znamení dáti; *oris notae Cu* rysy obličeje: **b)** zvl. písmeno: *foliis notas mandat V* písmena píše na listy = *notae litterarum C*; *notae ab hoste acceptae O* dopis, list; kárné znamení, skvrna, pohana: *notas inurere VC*; *n. ignominiaque L*; důtka censorská: *notas adscribit censor L*; *signatum praesente nota producere nomen H* slovo rázem přítomnosti opatřené v oběh uvésti (obr. z ražení peněz); meton. známka = druh: *interior n. Falerni H* lepší druh; *ex eadem nota Plin, mel secundae notae Cat*.

notābilis, *e* [*noto*] význačný, znatelný, nápadný, patrný: *candore n. ipso O*; pamětihodný: *notabilior caedes T*.

notātiō, *ōnis, f.* **a)** označení, poznamenání: *tabularum C* (barevným voskem); **b)** důtka censorská: *n. censoria C*; **c)** pochvala: *laude et notatione dignus C* **d)** zaznamenání, volba: *iudicum C*; **e)** vnímání, znamenání: *naturae, certarum rerum C*; **f)** charakteristika: *vitae C*; **g)** etymologie: *quod Graeci etymologiam dicunt, nos . . notationem appellamus C*.

nōtēō, *ēre, uī, —* [*notus*] býti znám: *quae uni Tiberio notuere T*.

nōtēscō, *ere, —* známým se státi: *malis facinoribus T, bonis consiliis T*.

nothus, *ī, m.* [*νόθος*] levoboček: *Thebana de matre nothum . . sternit V*; *nothi equi V* míšenci; *notha mulier Cat* nepravá žena (muž zbavený mužství); *nothum iumen Cat* falešné, nepravé světlo.

nōtiō, *ōnis, f.* [*nosco*] **a)** vědomí: *sine populi Romani notione C*; **b)** vyšetřování, zkoumání: *de iure flaminis T*; *omnis n. pontificum est C*; **c)** důtka: *censoria CL*; **d)** představa, pojem: *deorum, viri boni C*; *intellegentiae vis ac n. C* představivost.

nōtitia, *ae, f.* [*notus*] **a)** známost: *propter notitiam intromissi N*; *vicinia notitiam facit O, mulieris C*; *feminae habere notitiam Cs O* poznati ženu = obcovati; spec. sláva: *virtus notitiam posteritatis habet O*; **b)** znalost: *antiquitatis, corporis sui C*; **c)** vědomí, představa: *dei C*.

notō, *āre, āvī, ātum* **a)** označovati, poznamenávati: *notat et designat unumquemque nostrum ad caedem C, frons calamistri notata vestigiis C*; *locum V*; spec. psáti: *notat et delet O, nomina O*; popsati: *chartam O*; zaznamenati: *antiquitas in monumentis rerum gestarum notata C, publicis tabulis C*; *lunae cursu tempora notant Cu* počítají; **b)** vnímati, pozorovati, viděti: *alqd oculis C, visu O, cantus avium C, fumum Cu*; *memori animo tua iussa notavi O* v paměť jsem si vštípila; pod. *dicta mente notat O*; **c)**

důtku (censorskou) udělití, pak vůbec pokárati: *cum florentem hominem censor notasset C*; *homines ignominiā notati C* nečestným trestem pokutovaní; *multa cum libertate notabant H* s velikou svobodou kárali (= veřejnému posměchu vystavovali); *insuevit pater hoc me quaeque notando H* tím, že mě upozorňoval na chyby a je vytýkal; *notante iudice populo H* (podle známkování =) podle úsudku lidu; *amor dignus notari H* hodná pokárání; *verbis notare alqm CO* na někoho naráželi.

Notus(os), ī, *m.* [*Νότος*] **a)** jižní vítr (vlhký, deštivý): *madidis n. evolat alis O*, *udus H*; **b)** vítr vůbec: *tendunt vela noti V.*

nōtus, *a, um* [vl. part. perf. od *nosco*] **a)** známý: *n. omnibus C*, *nota litora V*; básn. s gen. *n. animi paterni H* svým otc. sm.; subst. *omnes noti C* všichni známí; **b)** enall. *notis vocibus compellare V* slovy přátelskými; *nota sedes H* obyčejné, obvyklé, pod. *munera V*; **c)** spec. špatně proslulý, zlopověstný: *mulier C*; chvalně známý, slavný: *Lesbos H*, *toreumata C.*

novācula, *ae, f.* [od *novo*, pon. holením se člověk ‚omlazuje'] břitva, pak nůž vůbec: *cotem novaculā praecidere C.*

novālis, *e* [*novus*] nově zoraný; odt. subst. **novālis**, *is, f.* (sc. *humus*) a **novāle**, *is, n.* (sc. *solum*) úhor: *tonsas cessare novales V* aby požaté nivy jako úhor odpočívaly; pak vůbec role: *culta novalia V.*

Novāria, *ae, f.* město v sev. Italii, nyn. Novara.

novātrīx, *īcis, f.* [*novo*] obnovitelka: *rerum O.*

novē, adv. nově; obyč. superl. **novissimē**, **a)** nedávno, před nedávnem: *n. memoriā nostrā S*; **b)** konečně: *n. consul designatus Plin*; posledně: *n. rediens S.*

novellus, *a, um* [demin. od *novus*] nový, mladý, nově osázený, zasazený: *frena O*, *arbor C*, *prata O*; *n. turba Tib* = děti; *novelli Aquileienses L* mladí lidé z Aquileie; *oppida L* nově dobytá.

novem, [m. **noɱten*, srov. *ἐννέα*, devět, neun] devět.

November, *bris, m.* [sc. *mensis*] devátý měsíc římského roku = listopad; jako adj. *Calendis Novembribus* 1. listopadu.

noven-diālis, *e* [*dies*] **a)** devět dní trvající, devítidenní: *sacrum . . per novem dies L*; **b)** devátého dne konaný o hostině pohřební: *cena HT* (s. dne od smrti pohřbeného); *pulveres H* = právě pohřbený.

novēnī, *ae, a* [*novem*] po devíti; lze též přel. devět: *terga n. boum O*, *virgines ter n. L.*

Novēnsidēs, **Novēnsilēs**, *ium, m.* [sc. *dii*] bohové z ciziny od Římanů přejatí: *divi n.*, *di indigetes L.*

noverca, *ae, f.* [*novus*] macecha.

novercālis, *e* [*noverca*] maceší, přenes. nepřátelský: *odia*, *stimuli T.*

Novēsium, *ī, n.* město Ubiů na Rýně, nyn. Neuss u Düsseldorfu.

novīcius, *a, um* [*novus*,] nováček, nový: *gladiatores C*; spec. subst. **novīcii**, *ōrum, m.* noví otroci, nováčci-otroci.

noviēs(ēns), [*novem*] devětkrát; *Sulmo*, *milia qui n. distat ab urbe decem O* = *nonaginta.*

Noviodūnum, *ī, n.* **1)** město aedujské, nyn. Nevers; **2)** město Biturigů, nyn. Novan u Orleansu; **3)** město Suessionů, nyn. Soissons.

novitās, *ātis, f.* **a)** novost, novota: *Romanis conspicuum eum n. divitiaeque faciebant L* u Římanů budily pozornost jeho nový zjev a bohatství; *novitates non sunt repudiandae C* nové známosti; **b)** neobyčejnost, nebývalost: *novitate ac miraculo rei attoniti L* neslýchanou a nepochopitelnou událostí; *hi novitate rei moti L* tou zvláštností; *n. ornatūs N* neobvyklý oblek; **c)** povýšenectví, nové šlechtictví: *contemnunt novitatem meam S.*

novō, *āre, āvī, ātum* [*novus*] **a)** obnovovati: *transtra V*; *ardorem L*, *amorem O*; *pugnam L* znova se dáti do . .; *seditionem T*, *animum risu C* osvěžiti; *agrum n. CO Plin* orati, vzdělávati; *cuncta momenta novantur O* každý okamžik jest nový; **b)** tvořiti: *opus O*, *tela V* nové zbraně kouti, *tecta V* nové budovy stavěti; **c)** měniti, přetvářeti: *nomen faciemque O*, *naturam novat O* pokouší se přetvářeti, t. j. vykazuje jí nové meze; spec. *res n.* novoty zaváděti,

o novoty se pokoušeti, převrat zamýšleti: *causa rebus novandis V* k novým přípravám; *Turnum novantem res L* pokoušejícího se o novoty; *ne quid novaretur S* aby se nějaký převrat neudál; *Fortuna fidem novavit V* zpronevěřila se.

novus, *a, um* [srov. nový, *νέος* m. **νέ̄Fος*] **I a)** nový, čerstvý: *frumentum C, fruges V, pabula O, lac V, annus O* začátek roku; *aestas V* začátek léta; *ver VCu* začátek jara; *ver O* mladistvé; *positis exuviis n. V* zmlazený; *novi semper scriptores L* spisovatelé neustále nově vystupující; *novi milites S, miles novus LO* (naproti *veteranus*) nováček; *nova haec magnificentia L* tato naše (moderní) nádhera; *novae tabulae C* nové knihy dlužní; *novae tabernae LC* nové boudy směnárnické na sev. straně fora římského; subst. **novum,** *ī, n.* novota, novinka: *quid novi? C* co nového? *multa nova attulit N* mnohé novoty zavedl; *novum constituere L* nové zřízení dávati; **novae rēs,** nové poměry, novoty, převrat: *novis rebus studere C* o státní převrat usilovati; *novarum rerum studio S* z náklonnosti k novotám; **b)** nevídaný, neslýchaný, neobyčejný: *nova res oblata timorem leniit V* překvapení (příjemné); *quasi re nova perturbatus L* něčím zvláštním; *illi membra novus solvit torpor V* podivný; *novae coëunt volucres O* dosud nevídaní okřídlenci; *novis ambagibus acti O* neobyčejnou záhadou jsouce puzeni; *n. magistratus L* nebývalý; **c)** nový = jiný, druhý: *n. Camillus L, Decius H, hospes V*; *homo novus,* též jako subst. **novus,** *ī, m.* povýšenec, nový šlechtic (jenž první z rodiny dosáhl úřadu kurulského); **d)** nezkušený: *equus C* nevycvičený; *hostium delictis T* neobeznalý s . .; **II** superl. **novissimus,** *a, um* **a)** časově poslední, nejmladší: *tempus N, verba, mandata V, proelium C, nox vitae O, valetudo Plin*; *fortuna regni V* poslední úděl; **b)** místně poslední; krajní, nejzazší: *cauda O* konec ocasu; *tellus orbis novissima O* nejzazší konec země; *agmen Cs* zadní voj = subst. *novissimi*; **c)** intens. krajní, nejkrajnější: *exemplum* (trest) *T, novissima exspectabat T* věci nejhorší; *n. spes T,* poslední naděje; **novissimum,** adv. naposledy: *n. a Sabinis bellum coortum L.*

nox, *noctis f.* [srov. *νύξ,* Nacht] **a)** noc: *dies noctesque C* ve dne v noci, noc, *multa nocte T* hluboko do noci, *prima nocte* se soumrakem; *media C, de media nocte Cs* o půlnoci; *concubiā nocte C* za hluboké noci; *o noctes cenaeque deum H* hostiny božské až do noci trvající; **b)** spánek: *noctem accipere oculis et pectore V* spánku se oddati; temnota, tma: *Erebi V, noctem offundere rebus C* tmou zahaliti; odt. pak = smrt: *iam te premet n. H*; *lumina n. claudit O*; slepota: *perpetua trahens sub nocte senectam Phineus O* v ustavičné tmě; bouře: *noctem hiememque ferens V, noctem paventes navitae C*; *obicere noctem peccatis H* zahaliti pláštěm zapomenutí; personif. bohyně Noci: *Nox atra bigis subvecta V, Erebo et Nocte nati C.*

noxa, *ae, f.* [*noceo*] **a)** škoda: *nihil eam rem noxae futuram L* že nebude na škodu; *noxas avertere L*; **b)** vina, provinění: *eiusdem noxae participes Cu*; *ob noxam et furias Aiacis V* pro šílený zločin, zločin v šílenství spáchaný; *noxae conscius L*; **c)** trest: *noxae dedere L* vydati k potrestání; *liberari noxā L* býti sproštěn trestu, *noxae eximere L* z trestu vyjmouti; *noxae damnatus L* k trestu odsouzený.

noxia, *ae, f.* [sc. *res* od *noxius*] vina, provinění, přestupek: *desertori . . noxiae fore L* že to bude kladeno za vinu.

noxius, *a, um* [*noxa*] **a)** škodlivý, škodu působící: *tela O, civis C*; *crimina noxia V* pomluvy škodu působící (*cordi* nepatří k *noxia!*); **b)** vinný, provinilý, trestný: *corda O = homines*; *lumina O*; *noxius coniurationis T* vinný spiknutím; *eodem crimine L*; subt. **noxiī,** *ōrum, m.* vinníci, provinilci.

nūbēcula, *ae, f.* [demin. od *nubes*] mráček; přenes. o výrazu tváře *C.*

nūbēs, *is, f.* **a)** mrak: *nigra, alta V, aquosa, picea O*; *nube omnia inducere L* mrakem vše zahaliti; *nubes et inania captare H* prázdné výšiny oblačné; též o jin. věc.: *fumus . . nube absconderat caelum Cu*; *n. pulveris Cu LV*; **b)** přenes. = hejno: *volucrum V*; *obscuram trahi vento nubem V* o včelách že tmavý mrak (jejich) větrem jest hnán; *n. telorum V*; *n. equitum T* množství, spousta;

smutek: *animi nubem dolor removit O*; *deme supercilio nubem H*; temnota = závoj, plášť: *fraudibus obice nubem H*; *n. belli V* bouřící mračno válečné.

nūbi-fer, *a, um* mrakonosný: *Appenninus O, Eurus O* = mraky přinášející.

nūbi-gena, *ae, m.* [*gigno*] z mraku zrozený o Kentaurech: *nubigenae Centauri V*; subst. **nūbigenae,** *ārum, m.* synové mraku = Kentauři.

nūbilis, *e* [*nubo*] na vdávání, dospělá: *filia C, virgo O*; přenes. *anni O* léta, věk dospělosti.

nūbilus, *a, um* [*nubes*] a) zamračený; subst. *nūbilum, ī, n.* zamračeno, temno (o počasí); *nūbila, ōrum, n.* mraky: *caput inter n. condit V*; *deterget n. caelo H*; b) mraky přinášející: *Auster O*; c) tmavý: *Styx, silva, via, antra O*; d) o tváři zachmuřený: *nubila vultu stetit O*; e) nepříznivý, smutný: *tempora si fuerint O, Parca O.*

nūbo, *ere, psī, ptum* [srov. č. snoubiti; podle staršího výkl. příb. s *nubes* pův. zahaliti] vdáti, provdati se (absol. n. alci, cum alqo); *nuptum dare filiam L, collocare C* provdati; *nubendi tempus O* čas ku vdávání; subst. **nūpta,** *ae, f.* nevěsta, snoubenka, paní.

Nūceria, *ae, f.* město v Kampanii nyn. Nocera; adj. **Nūcerīnus,** *a, um*: *ager L*; obyv. **Nūcerīnī,** *ōrum, m.* Nuceřané.

nucleus n. **nuculeus,** *ī, m.* ořech; jádro.

nu-dius, adv. [**nu* (sr. *nunc*) a *dies*] *n. tertius C* je to nyní 3. den = předevčírem; *n. decimus tertius C* před 12 dny.

nūdō, *āre, āvī, ātum* [*nudus*] a) obnažiti, svléci: *corpus Cat, crura, humerum V*; *gladium L* = vytasiti; *latera nudantur L* boky jsou nechráněny, nekryty; *castra n. Cs* obránců zbaviti = *murum defensoribus, collem hominibus Cs*; o mlácení obilí: *tertia nudandas acceperat area messes O* aby je vymlátil; *agros n. L* zpustošiti; *armis iacentem n. O* o zbroj obrati, zbroj padlému svléci; *cornicula nudata furtivis coloribus H* zbavená; b) přenes. zbaviti, oloupiti: *tribuniciam potestatem omnibus rebus Cs*; *quem alea nudat H* z šatu svléká t. j. majetku zbavuje; c) prozraditi, ukázati, odhaliti: *pericula C, consilium L, voluntates hominum L, non n., quid vellent L* neprozradili svého záměru.

nūdus, *a, um* a) nahý, obnažený, neoděný, nepokrytý: *vertex V, pedes H* bosé, *nudi iuvenes L* téměř nazí, polonazí; *capite atque pedibus nudis S* = bez přilby a bez bot; *nudum et caecum corpus ad hostes vortere S* část těla nekrytou a slepou t. j. záda; – spec. neozbrojený, nechráněný, nekrytý: *dextra, terga L, nudo corpore pugnare Cs* beze štítu, *nudum latus L* štítem nechráněný; obr. *se ipsum nudum excepit C* jen holý život si vymínil; *n. iacebis V* = nepohřben, pod. *nudi in litore pisces V*; *nudis dentibus V* vyceněnými zuby; *nudo sub aetheris axe V* pod širým nebem; b) holý (bez pokrývky): *silex V, cacumina L* (bez trávy), *glacies L* (beze sněhu), *sedit humo nudā O* na holé zemi, *equi O* neosedlaní; c) zbavený, prostý něčeho alcis rei, (ab) alqa re: *moenia ducibus O, Othrys arboris O, loca nuda gignentium S*; *nudum remigio latus H* bok prostý vesel; *res publ. nuda a magistratibus C*; s akk. vztah. *lapis omnia n. V* úplně holý; d) pouhý: *nuda veritas H* pouhá, holá pravda; *ira Caesaris O, operum nudum certamen O* jest spor, běží o pouhé skutky, jen o sk.; e) jednoduchý, prostý, nezdobený: *capilli O, commentarii C.*

nūgae, *ārum, f.* a) hlouposti, trety: *nescio quid meditans nugarum H*; *cur ego amicum offendam in nugis H* na nepatrné poklesky upozorniv; *tantis nugis delectari C*; b) konkr. prášil, darmotlach; šašek: *amicos habet meras nugas C.*

nūgātor, *ōris, m.* [*nugor*] darmotlach, šašek.

nūgātōrius, *a, um* ničemný, daremný: *accusatio, res C.*

nūgor, *ārī, ātus sum* [*nugae*] šašky tropiti, daremnosti mluviti, blábolit: *Democritus nugatur C, nugari et ludere H.*

nūllus, *a, um* [*ne-ullus*] a) žádný (adj.): *nullae facultates C, vir nullis litteris Plin* nevzdělaný; abl. *nullo certo ordine Cs* bez určitého pořádku, *nullo custode V* beze strážců; *aetas, quae vindice nullo fidem colebat O* bez všelikého soudce; *nullo cultu se Mysia iactat V* = *sine ullo cultu*; *Tros Tyriusve mihi nullo discrimine agetur V* = *eodem*

loco habebitur bude stejně chován; *veniam dapibus nullisque paratibus orant O* = *paratibus, qui nulli erant* hodům skrovným a neúpravným; *quae sibi nullo exemplo privatus sumpserat C* nemaje v tom příkladu; *post mortem sensus aut optandus aut nullus est C* buď vůbec ho není; — se zápor.: *non nulli* někteří, mnozí; *nullus non* každý; *nulla res publ. nec maior nec sanctior L*; b) nikdo (subst.) vždy gen. a abl., též dat. (*nullius consilio uti N, nulli fides defuit N*) i nom. plur. (*nulli eximentur C*) výjim. nom. sing.; c) nepatrný, bezvýznamný, nicotný: *nullum id argumentum est C*; *sine quibus vitam nullam putarent C* život nicotný (nezasluhující názvu života); *persuades tibi viros nullis maioribus ortos vixisse probos H* zrození z předků, kteří nebyli ničím; *non te nullius numinis exercent* (v. t.) *irae V* ne bezvýznamného = důležitého (pro Aristaea); d) význ. ‚nic': *de mortuis loquor, qui nulli sunt C* = kteří vůbec neexistují; *nolite arbitrari me .. nullum esse C* nemyslete, že budu ničím; *cur sim nullus ego Pr* = mrtev.

nūllus dum dosud žádný: *Alpes nulla dum via superatae L.*

num, adv. I význ. časový = *νῦν, nunc* (srov. *etiam-num, nu-dius tertius*) vymizel; II význ. táz. α) v přím. otáz., očekává-li se odpověď záporná: *num tibi videor in causa L. esse occupatus? C* zda myslíš, že ...; *num barbarorum Romulus rex fuit? C* což byl Romulus králem barbarů? zvl. ve spoj. *numquis* zda (ně)kdo, *numquid* zda (ně)co; β) v nepř. otáz. pouze jako část. uvozov. zda n. -li: *interrogas me, num in exilium? C* zda do vyhnanství? *scire velim, num quid necesse sit C* je-li čeho třeba.

Numa, *ae, m.* 1) druhý král římský Numa Pompilius; 2) *N. Martius,* Sabiňan; 3) Rutul u *V* též **Numānus,** *ī, m.*

Numantia, *ae, f.* město v Hispanii u pramenů Duera, r. 133 Scipionem sbořeno; adj. **Numantīnus,** *a, um*; obyv. **Numantīnī,** *ōrum, m.* Numantští.

nūmen, *inis, n.* [*nuo*] a) pokyn, rozkaz: *dominae O, senatūs C*; *meo sine numine V* bez mého pokynu, vůle, dovolení; b) božská vůle: *quae sint ea numina divum V* v čem záleží ta vůle bohů; *dei numini omnia parent C*; c) moc, působení boží: *in hostiles domos vestrum n. vertite H, di suo numine urbem defendunt C, Aenean manifesto numine ferri admonet ira deum V* zřejmou pomocí božskou; *non tolerabile n. V* mocnost, živel; d) božstvo: *n. Iunonis adorare V, supplex tua numina posco V* tvou Velebnost; avšak *propius tua numina firmes* (v. t.) přízeň; *numina laeva V* božstva nepříznivá; e) v době cís. o císařích: *violatum n. Augusti T* Výsost, majestát; *n. Othonis T.*

numerābilis, *e* [*numero*] spočitatelný: *calculi O*; snadno spočitatelný = nečetný: *populus H.*

numerātus, *a, um* vypočítaný: *pecunia C* hotové peníze; *dos C* hotově vyplacené; odt. subst. **numerātum,** *ī, n.* hotové peníze: *numerato vivere H.*

numerō, *āre, āvī, ātum* [*numerus*] a) čítati, počítati: *alqd per digitos O* na prstech; *in homine ossa numerantur T* dají se spočítati; b) vypočítati = vyplatiti: *pecuniam, stipendium C, dotem O*; vypočítávati (t. j. řadou uváděti); *dies C, quibus bonis male evenerit C*; c) čítati k někomu, mezi něco, pokládati zač: *aliquem in primis C, inter viros optimos numerari C, post Caecinam T* klásti za Caecinu; *nullo loco n. alqd C* za nic nepokládati; též se dvěma akk., pass. s dvěma nom.

numerōsē rhythmicky: *sententia cadit C, dicere*; *fidiculae numerose sonantes C* harmonicky.

numerōsus, *a, um* [*numerus*] a) četný: *manus Plin*; *civitas T* lidnatá; b) rhythmický, odměřený: *oratio C*; *Horatius O* rhythmy, metry bohatý, zpěvný.

numerus, *ī, m.* [srov. *νέμω, νόμος*] a) část, člen: α) vůbec: *mundus perfectus expletusque omnibus suis numeris C* ve všech svých částech; *perque suos numeros componitur infans O* v každé své části se vytváří, vyvíjí; *omnes numeros habere C*; *omni numero elegans poema C* po každé stránce; β) spec. v hudbě: rozčlenění, rhythmus, takt: *brachia tollunt in numerum V* do taktu, rhythmicky; *histrio se movit extra numerum C* nerhythmicky, ‚vypadl z taktu'; *laudatio procedat in numerum C* dle taktu (který dává Verres); *mutatis tan-*

tum pedibus numerisque H změniv pouze rhythmus, rhythmický slovosled; odt. pak γ) meton. melodie, nápěv: *numeros memini, si verba tenerem V*; *flebilibus numeris cantat olor O* truchlivým zpěvem, melodií; δ) takt ve verši = stopa; verš: *numeris lege solutis Pindarus fertur H*; *tristia bella quo scribi possent numero, monstravit Homerus H* jakým rozměrem; *gravis n. O* vážný rozměr = hexametr; *impares numeri O* nestejné verše = elegické dvojverší; b) číslo α) vůb. číslo, počet: *parvus, magnus N*; *impar V* liché číslo; *numero comprehendere V* spočítati; *n. deferre Cs* počet udati; *n. piratarum C*, *militum N*; *ad numerum CCs* v plném počtu; *ad numerum bibunt O* dle počtu písmen ve jméně; *classis mille numero navium C* loďstvo čítající 1000 lodí; *numerum divorum altaribus addit V* o jeden božské rozmnožuje oltáře; plur. *numeri eburni O* kostky (poznamenané čísly); *Plato a sacerdotibus numeros accepit C* počtářství; praegn. pouhé číslo (naproti obsahu: *nos numerus sumus H* = lidé bez významu, pouhý zástup, dav; ξ) spec. množství: *frumenti, vini, aratorum C*; sbor: *ex suo numero legatos mittit S*; oddíl, četa vojska: *sparsi per provinciam numeri T*: *nondum distributi in numeros erant Plin*; mužstvo, posádka lodní: *flecte ratem, numerum non habet illa suum O*; γ) přenes. počet = postavení, místo: *ducere in numero hostium Cs* pokládati za nepřítele; *in numerum* (*numero*) *deorum reponere* (*referre*) *alqm C* klásti mezi bohy, čítati k bohům; *militis numero N* jako prostý voják; *parentis numero esse C* místo otce; *beatorum numero eximere H* z počtu blažených vyjmouti; váha, vážnost: *in aliquo numero et honore esse Cs* míti nějaký vliv a vážnost; *homo nullo numero C* bezvýznamný; *minores, sed tamen numeri Plin* závažné příčiny, důvody.

Numīcius, *iī, m.* 1) říčka v Latiu nyn. Rio Torto; 2) rod římský, z něhož T. Numicius Priscus, kons. r. 469 a T. Numicius, trib. l. r. 321 př. Kr.

Numida, *ae, m.* [z akk. *νομάδα*, tedy vl. nomad] Numid, jako adj. numidský: *iaculatores L*; jako příjm. v rodě Aemiliů, zvl. Plotius Numida, přítel Horatiův; **Numidia,** *ae, f.* Numidie nyn. Alžírsko; adj. **Numidicus,** *a, um* numidský: *equi L*, *scuta S*; jako příjm. Q. Caecilia Metella.

Numistrō, *ōnis, f.* město v Lukanii nyn. Muro.

Numitor, *ōris, m.* 1) bratr Amuliův, král albský, otec Rhey Silvie; 2) Rutul a *V.*

Numitōrius, *a,* rod římský, z něhož 1) L. N., tribun r. 283; 2) Q. N. Pullus, jehož dcera Numitoria byla matkou triumvira Antonia.

nummārius, *a, um* [*nummus*] a) peněžní: *summa difficultas C* tíseň peněžní; *res n. C* peněžnictví; *lex n. C* proti penězokazectví; b) podplacený: *iudices C.*

nummātus, *a, um* [*nummus*] penězi opatřený: *bene n. CH* bohatý.

nummulus, *ī, m.* [demin. k *nummus*] něco málo peněz: *nummulis acceptis C* za bídný groš, *nummulos corrogare C.*

nummus, *ī, m.* [srov. *numerus*; přib. s řec. *νόμισμος*] a) peníz, mince; plur. peníze: *nummi aurei C*; *adulterini C* falešné; *in suis nummis est C* má jmění; *expendere nummos H*; b) stříbrný peníz říms. sestercius: *duobus milibus nummum emere C*; c) nepatrná suma, nepatrný peníz: *ad nummum convenit C* na halíř; *nummus nullus cuiquam deductus est C* ani halíř.

numquam, nunquam, adv. [*ne-umquam*] nikdy; *n. non* vždy; někdy = *non*: *n. hodie effugies V*; *n. sine frigore caelum O* stále mrazivé; *templa n. videnda O* jichž nikdy nespatřím.

nunc, adv. [z *num-ce*, srov. *nunci-ne*] a) nyní, teď: *dei n. testes sunt, mox ultores erunt L, nunc scio, quid sit amor V*; *suaviter, ut n. est, inquam H* až doposud dobře; *nunc demum, n. tandem, n. denique* nyní konečně; *n. ipsum* právě teď; *n. primum* teprve nyní; — v šlrš. význ. dnes, za nynější doby; *qui nunc sunt Cu* nynější, dnešní lidé; *haec studia tum vehementius colebantur quam nunc C*; b) *nunc — nunc* tu — tu, brzo — brzo, hned — hned: *nunc singulos provocare, n. increpare omnes L*: též jednotlivě: *pariter sinistros, nunc dextros solvēre sinus V* stejně tu na pravé, tu na levé straně plachty popustili; c) omez.

a advers.: nyní však, takto však: *Turno vita maneret, nunc manet insontem exitus V*; *n. ita defenditur C* (νῦν δέ); *n. vero cum sit unus Cn. Pompeius C* takto však, poněvadž jest jen jediný Cn. P.; *i nunc et versus tecum meditare H* jdi potom (za takového hluku) a přemýšlej v duchu o verších.

nuncupātiō, *ōnis, f.* [*nuncupo*] (slavnostní) vyslovení modlitby, slibu, blahopřání atp.: *sollemnis votorum n. L*; *votorum nuncupationes T* blahopřání, holdování císaři.

nuncupō, *āre, āvī, ātum* a) slavnostně vyhlásiti něco (slib, adoptaci, závět, atp.): *vota CL, adoptionem T, testamentum Plin*; *linguā nuncupata C* ústně vyhlášeno; *alqm heredem n. T* prohlásiti za dědice; *qua laturos ea spolia posteros nuncupavit L* slavně ohlásil, slíbil, že . .; b) jmenovati, nazvati: *res utiles deorum vocabulis C, auctorem sui nominis L* prohlašovati za původce.

nundinātiō, *ōnis, f.* [*nundinor*] obchodování, obchod, čachrování s něčím alcis rei *C*.

nundinor, *ārī, ātus sum* a) obchodovati, čachrovati: *nec magni ducis more nundinantem L*; b) kupovati, vyobchodovati, vyčachrovati: *ius, imperium ab alqo C*; c) houfně se shromažďovati, ‚trh konati': *ubi ad focum angues nundinari solent C*.

nundinus, *a, um* [*nōnus dies*] na devátý (dle ponětí starých) den připadající, odt. subst. **nundinae,** *ārum, f.* (sc. *feriae*) trhový den, trh: *n. rusticorum C, nundinas obire L, instituere Plin*; přenes. obchod, prodej: *totius rei publicae C*; **trīnum nundinum,** doba tří týdnů (8denních) jako zákonitá lhůta, po kterou musil býti návrh zákona jako vyhláška vystaven; pak vůbec doba tří týdnů.

nuntia viz *nuntius*.

nuntiātiō, *ōnis, f.* [*nuntio*] oznámení, prohlášení, vyhláška augurova o vykonaných pozorováních.

nuntiō, *āre, āvī, ātum* ohlásiti, zvěstovati, zprávu dáti alqd; *salutem C* vzkázati pozdrav; *haec nuntiant domum Albani L* tuto zprávu donesou domů; de alqa re: *de incommodo C*; acc. c. inf.: *vim parari S*; ut, ne, pouh. konj.: *Romam veniret T*; inf. *nuntiat patri abiisse spem T*; pass. nom. c. inf.: *equites adesse nuntiabantur Cs*; nle též neos. *nuntiatur Antonium fugisse C*; abl. absol. *nuntiato T* po zprávě.

nuntius, *a, um* [snad souvisí s *novus*] zvěstující, oznamující: *verba nuntia animi O, nuntia littera O*; subst. neutr. plur. *nova nuntia Cat* nová zpráva; jako subst. **nuntius,** *iī, m.* a) posel: *facere alqm certiorem per nuntium C* po poslu někoho zpraviti; *n. ibis Pelidae V*; *nuntios dimittere Cs*; *Mercurius n. Iovis H*; *tumultus pro nuntio est L* poplach jest poslem, vykonává úkol posla; b) zpráva, poselství: *exoptatum nuntium alci perferre C*; *n. expugnati oppidi* (gen. obj.) *Cs* zpráva o dobytí města; — spec. s vedl. ponětím rozkazu: *hoc ille nuntio rediit Athenas N*; v právn. *nuntium remittere* (*mittere*) *uxori C* rozvésti se (vl. rozvodní list poslati); **nuntia,** *ae, f.* poselkyně, oznamovatelka: *historia n. vetustatis C*; *Iris n. Iunonis O*.

nūper, adv. [z adj. *nuperus* = **novoparos* (*parare*)] a) nedávno: *moenia n. nova fecerat Ilus O* nedávno teprve; *n. divitiae avaritiam . . invexere L* teprv nedávno; *n. mihi taedium, nunc desiderium H*; *n. maxime C* před časem zcela nedávným; b) kdysi, před delším časem: *ante philosophiam patefactam, quae n. inventa est C*; prostřednictvím adj. *nūperus* utvoř. adverb. **nūperrimē,** zcela nedávno.

nūptiae, *ārum, f.* [*nubo*] sňatek, svatba: *nuptias coniungere C* sňatek uzavříti; *nuptiarum expers H* neprovdaná; *femina multarum nuptiarum C* často provdaná.

nūptiālis, *e* svatební: *dona, faces C, pactio L* (smlouva) = *tabulae T*.

Nursia, *ae, f.* město v Sabinsku, nyn. Norcia; obyv. **Nursīnī,** *ōrum, m.*

nūrus, *ūs, f.* a) snacha: *matrum nurumque caterva O*; *Laomedontis n. O* = *Aurora*; b) mladá paní vůbec: *electra nuribus mittit gestanda O*.

nusquam, adv. [*ne-usquam*] a) nikde: *n. alibi C* nikde jinde; *sodalis n. est H* = jest mrtev; b) nikam: *excedere C, exercitum educere L*; c) odnikud: *auxilium petere N*; d) modálně nikde = za žádné okolnosti, nikdy: *n. minus*

quam in bello L, n. abero V, n. cunctabundus T.

nūtō, *āre, āvī, ātum* [freq. od **nuo*] a) hlavou kývati, pokyvovati: *nutans, distorquens oculos H*; též o věcech: *ornus V, galeae L, rami O* kývati, klátiti se; b) kolísati: *fortuna L*; *urbs tanto discrimine T* vězí v nebezpečí; *Democritus nutare videtur C* býti nerozhodnut; eth. *mox nutabat T* kolísal ve věrnosti.

nūtrīcius, *ī, m.* [*nutrix*] vychovatel: *pueri Cs.*

nūtrīcor, *ārī, ātus sum* [*nutrix*] živiti, pěstiti: *mundus omnia nutricatur C.*

nūtrīcula, *ae, f.* [demin. od *nutrix*] a) kojná, vychovatelka: *quid voveat n. maius alumno? H*; b) živitelka: *Gallia n. seditiosorum C.*

nūtrīmen, *inis,* neb **nūtrīmentum,** *ī, n.* [*nutrio*] potrava, výživa: *naturae O, arida nutrimenta V* (ohni); přenes. *educata huius nutrimentis eloquentia C.*

nūtrīō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* a) živiti, krmiti: *lacte ferino O*; o rostl. nechati růsti, ploditi, nésti: *pax Cererem O* obilí: *myrtum Cat, silvam H*; oheň živiti: *ignes foliis O*; b) pěstiti: *corpora L*; c) udržovati (v dobrém stavu): *locum Cat*; d) vychovávati: *Romae nutriri atque doceri H*; e) živiti = podporovati: *bella L, Graeciam L* laskavě jednati s Ř.: *loca nutriunt carmen O.* Pozn. *nutritor* u *V* = *nutrito* pěstuj (si).

nūtrīx, *īcis, f.* kojná, chůva, vychovatelka: *cum lacte nutricis C*; *sub nutrice puella H* pod dozorem chůvy; živitelka: *Africa leonum n. H, curarum maxima n. Nox O.*

nūtus, *ūs, m.* [* *nuo*] a) kývání hlavou, pokynutí, pokyn: *nutu tremefecit Olympum V, nutu vocibusque vocare Cs* posunky; b) rozkaz: *ad nutum alcis sit alqd Cs* na pokyn, rozkaz někí se děje; *ad nutum praesto esse C*; *deorum nutu C* vůlí boží; c) tíže: *suo nutu* (sklonem) *ad terram feruntur C.*

nux, *nucis, f.* [něm. *Nuss*] a) ořech: *nuces fusae ab Romanis castris L*; *n. cassa H* ‚prázdný ořech' = maličkost nemající ceny; b) vůb. plod s tvrdou skořápkou: *castaneae nuces V* kaštany; c) strom ořechový: *nucem in Sabinis (tactam de caelo) L.*

Nyctelius, *a, um* [*Νυκτέλιος*] za noci slavený, příjm. Bakchovo.

Nyctĕus, *ī* a *eos, m.* [*Νυκτεύς*] otec Antiopin, král boiotský; **Nyctēis,** *idis, f.* dc. N. Antiope, matka Zethova a Amfionova.

Nyctimenē, *ēs, f.* [*Νυκτιμένη* od *νύξ*] dcera krále Epopea v sovu proměněná.

nympha, *ae, f.* n. **nymphē,** *ēs, f.* [*νύμφη*] a) dívka, nevěsta, mladá paní: *grata ferunt nymphae dona O* mladé paní; *Oebalis n. O* = Helena; b) nymfa, bohyně pramenů, řek, stromů, lesů, hor: *Laurentes nymphae V*; *nymphae Libethrides V* = Musy; *n. Atlantis O* = Anna Perenna; *n. Peneis O* = Dafne; *n. Maenalis O* = Karmenta, *nymphae Avernales O* n. podsvětí, *Pollucis Pr* = Juturna: *nymphae crepitantes Pr* sochy, z nichž tekla voda.

Nymphaeum, *ī, n.* [*Νύμφαιον*] přístavní město illyrské na hranicích makedonských.

Nȳsa, Nyssa, *ae, f.* [*Νῦσα*] město a hora v Indii, kde byl prý Dionysos vychován; odt. příjmení jeho **Nȳsēus,** *eī, m.* [*Νυσεύς*] a **Nȳsius** Nysijský; **Nȳsēïdēs** a **Nȳsiadēs** *nymphae O* nymfy, vychovatelky Dionysovy; **Nȳsigena,** *ae, m.* v Nyse zrozený: *Sileni Cat.*

O

O. jako zkratek v úsloví *I. O. M.* = *Iuppiter optimus maximus*; *O. V.* = *optimi viri*; často = *omnis.*

ō, interj. a) jako výraz podivu, radosti, zármutku: α) s nom.: *o magna vis veritatis C*; β) s vok.: *o fortunate adulescens C*; γ) s akk.: *o me miserum C*; δ) s gen. *o mihi nuntii beati Cat*; b) téměř bezdůrazně uvozuje zvolání: *audi nunc, o furia C*; *opes o fidissima V*; před relat., utinam

a si: *o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos V*; *o qui res imperii regis V*; **c)** ve vět. přacích kéž: *o mihi maneat spiritus V*; lze přel. imperativem: *quisquis es, o faveas O*. Pozn.: Před samohl. bývá též krátké.

Oaxēs, *is, m.* [*Ὄαξης*] řeka na Krétě; adj. **Oaxis,** *idis, f.* krétská: *tellus O.*

ob, předl. s acc. **a)** význ. míst. před: *mihi mors ob oculos versatur C*; *cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis V* celý před Itálií jim zavírán okršlek zemský; *ob os ignis suffusus C* kolem obličeje; **b)** účel. pro, k vůli: *ob rem publicam perisse T, mortem obire C* = v zájmu obce; *ob aliquod emolumentum C* pro nějaký zisk; *ob rem S* se zdarem; **c)** příčin. pro, za: *ob adulterium caesus V*; *ob delictum di poenas expetunt C*; *ob eam rem* (*causam*) proto, *quam ob rem* proč ež; *ob ea, ob quae S, ob id, ob haec L* proto; **d)** jako předpona sloves, na př. *ob-duco, oc-curro, of-fendo, o-mitto, *obstendo* = proti n. kolem.

ob-aerātus, *a, um* [*aes alienum*] zadlužený: *plebs L*; jako subst. dlužník: *obaeratos suos conduxit Cs.*

ob-ambulō, *āre, āvī, ātum* obcházeti, choditi kolem něčeho: *lupus gregibus V*: *Polyphemus Aetnam O*; absol. *in teneris obambulat herbis O* sem tam se prochází; choditi podél: *milites ante vallum L.*

ob-armō, *āre, āvī, ātum* ozbrojiti proti někomu: *dextras securi H* (tot. proti nepříteli).

ob-arō, *āre, āvī, ātum* oborávati, zorati: *quidquid herbidi terreni extra murum erat L.*

Obba, *ae, f.* punské město u Karthaginy.

ob-dō, *ere, didī, ditum* **a)** postaviti něco proti něčemu: *latus nulli malo H* vystavovati; **b)** zastrčiti, zavřiti: *fores OT.*

ob-dormiō, *īre, īvī, ītum* a **obdormiscō,** *ere,* — usínati, usnouti: *in Latino C, in mediis vitae laboribus C.*

ob-dūcō, *ere, xī, ctum* **a)** kolem něčeho, mimo něco, před něčím vésti něco: *ab utroque latere fossam Cs*; *vestis non toto Amazonum corpori obducitur Cu* nezahaluje celé tělo; *obductae caelo nubes Cu* mraky nebe halící; *obducta solvatur fronte senectus H* se zasmušilého čela; *obductos condiderat vultus O* zachmuřenou tvář; **b)** potáhnouti něco něčím: *truncos cortice C*; *palus obducit pascua iunco V*; přenes. *callum dolori o. C* (vl. potáhnouti bolest tvrdou kožní) otužuje proti bolesti; *obductum verbis vulgare dolorem V* skrytou bolest zjeviti; *cicatrix obducta C* zacelená jizva; *obductus dolor V, luctus O, obstructio C* zatajený; **c)** do sebe vtáhnouti, vypíti: *venenum C.*

ob-ductiō, *ōnis, f.* zahalení: *capitis C* (odsouzence před popravou).

ob-dūrēscō, *ere, uī,* — [inchoat. k **dureo*] **a)** ztvrdnouti, ztuhnouti: *Gorgonis vultu Pr* = zkameněti; **b)** přenes. zatvrditi se, necitelným se státi: *consuetudine obduruimus C.*

ob-dūrō, *āre, āvī, ātum* vytrvati, býti vytrvalý.

ob-eō, *īre, iī, itum* **a)** nepřech. α) jíti: *in infera loca C*; *ad omnia simul obire L* vše najednou zastati; β) zajíti, zaniknouti, zemříti: *tecum obeam libens H*; **b)** přech. α) obejíti, procestovati, projíti: *Siciliam C, domos amicorum C, terras V, vigilias T* hlídky obcházeti; *cenas C, nundinas L* navštěvovati, choditi po . . .; *obeundus Marsya H* že mi bude navštíviti Marsyu; — spec. dosíci: *quantum flamma obire non potuit L*; jíti kolem dokola, lemovati: *clipeum pellis V*; *chlamydem limbus O*; *maria obeuntia terras V* obkličující; *omnia visu obire V, oculis Plin* zrakem přeměřiti, obhlídati; *oratione civitates C* projíti, probrati; β) podnikati, zastávati: *regis munia L* povinnosti krále vykonávati, královský úřad na se vzíti; *sacra obire L* oběti obstarávati, vykonávati; *pariter obeo pericula ac labores L* stejně podstupuji nebezpečí a námahy, sdílím se o nebezpečí a námahy; *officia L Plin* konati; *pugnas V* podstupovati; *diem* (*vadimonium*) *C* lhůtu dodržeti, dočkati; *diem supremum N, mortem C* zemříti; *mors obeunda C* smrt jest podstoupiti, jest zemříti; *morte obita V* po smrti.

ob-equitō, *āre, āvī, ātum* jezditi k něčemu, kolem, podél něčeho: *usque ad portam L, castris, stationibus L, agmini Cu.*

ob-errō, *āre, āvī, ātum* blouditi, těkati po něčem: *ignotis locis Cu*; kolem ně-

čeho: *tentoriis T*; přenes. *rivis oberrantibus Cu* any potůčky se přes ni vinuly, tekly; *chordā qui semper oberrat eādem H* přehmátne, falešně hmatá; *periculi imago oculis Cu* tkví před očima.

ob-ēsus, *a, um* [*edo*] dobře živený, vypasený, tučný: *turdus H*; *fauces V* naběhlý; *iuvenis naris obesae H* = tupých smyslů.

obex viz *obiex*.

ob-iaceō, *ēre, uī*, — ležeti před něčím, naproti něčemu: *saxa obiacentia pedibus L*.

obiciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] **a)** předhoditi, hoditi něco někomu n. proti někomu: *offam Cerbero V, feris alqm C* dravé zvěři; přenes. *fraudibus obice nubem H* pokryj, zahal mrakem; *quae res istum furorem Sex. Roscio obiecit C* = *iniecit* s vedl. ponětím zaslepení; **b)** postaviti, nastaviti něco proti něčemu: *obicior hosti L* stavím se proti n.; *abeunti se obiecit Cu*; *se ad currum obicit V* vrhne se na; *tela CV, scutum L* nastaviti; *portis ericium Cs, portas V* (tot. proti nepříteli) = zavříti; *insula obiecta portui Cs* ležící proti přístavu; *vallum Cs* naproti zříditi; přenes. v šanc vydati, vydati: *caput suum furori civium C*; *legatum hominibus feris Cs, consulatum contionibus seditiosorum C*; *vitam invidiae C*; — pass. *oculis monstrum obicitur V* znamení se ukáže, naskytne; *solet bono viro error obici C* předstírává se omyl; **c)** předhazovati = vyčítati, vytýkati: alqd alci, quod, in alqm alqd, acc. c. inf., též de alqo.

ob-iectātiō, *ōnis, f.* výčitka.

ob-iectō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *obicio*] **a)** nastavovati: *clipeum Statius*; *caput fretis V* ponořovati; **b)** vystavovati, vydávati: *caput periclis V*; *animam pro alqo V* v šanc vydávati; *se hostium telis L*; **c)** vytýkati, vyčítati: *probrum alci C, famem nostris Cs, natum O* smrt synovu.

ob-iectus, *a, um* [vl. part. perf. od *obicio*] naproti ležící: *insula o. Alexandriae Cs*; *flumen obiectum a tergo L* v týle tekoucí; v šanc vydaný: *fortunae C, ad omnes casus C*; subst. **obiecta**, *ōrum, n.* věci vyčítané, za vinu kladené.

ob-iectus, *ūs, m.* [*obicio*] poloha, postavení naproti něčemu: *insula portum efficit obiectu laterum V* vl. přístav tvoří nastavujíc boky proti zemi = boky svými; *caeli temperies hieme mitis obiectu montis T* podnebí v zimě mírné, ježto naproti vypínala se hora; *miles plutei obiectu tectus Cs* krytý nastaveným přístřeškem; *molem, cuius obiectu revolutus amnis adiacentibus superfunderetur T* aby řeka, jí jsouc zadržována a odrážena, vylévala se do okolní krajiny.

ob-iex n. **ob-ex**, *icis, mf.* [*obicio*] **a)** závora: *ferrati portarum obices T, firmus O, postes emunire obice V* závorou upevniti, uzavříti; **b)** hráz: *maria tumescunt obicibus* (= skály) *ruptis V*; **c)** přenes. překážka: *viarum L*.

ob-īrāscor, *ī, ātus sum* rozhněvati se na něco alci rei.

ob-itus, *ūs, m.* [*obeo*] západ: *lunae C, stellarum Cat*; zánik, zničení: *omnium rerum C, Cimbrorum Cs*; smrt: *mitis T* klidná = přirozená smrt; *Tulliae filiae C, ducum V*.

obiurgātiō, *ōnis, f.* domluva, důtka, výtka.

obiurgātor, *ōris, m.* hánce: *benevolus C*.

ob-iurgō, *āre, āvī, ātum* **a)** kárati: alqm in alqa re, quod, alqd alcis, i absol.; **b)** káráním napomínati: *ut sim firmior C*.

oblectāmen, *inis, n.* a **oblectāmentum**, *ī, n.* zábava, potěcha: *senectutis, servitutis C*.

oblectātiō, *ōnis, f.* zábava, potěcha, požitek: *vitae, curarum C, alqd habet oblectationem* = baví; *oblectationi oculisque T* pro požitek zrakový.

ob-lectō, *āre, āvī, ātum* [*lacto* freq. od *lacio*, srov. *il-licio*] **a)** baviti, těšiti *alqm alqa re, alqm alqd, se in alqa re, se cum alqo*; med. *oblectari* baviti se: *ludis C*; **b)** čas příjemně ztráviti, krátiti: *tempus studio O, otium Plin*.

ob-līdō, *ere, līsī, līsus* [*laedo*] stisknouti, zmáčknouti: *gulam C, fauces T*; umačkati: *pondere oblisi essemus Plin*.

obligātiō, *ōnis, f.* [*obligo*] závazek: *animi C*.

ob-ligō, *āre, āvī, ātum* **a)** svázati, spoutati: *Prometheus obligatus aliti H* = spoutáním v šanc vydán ptáku; upoutati: *oculos Cu*; podvázati: *venas T*;

obvázati: *vulnus C*; b) přenes. zavázati: *sacramento C* přísahou; *sponsione alqm L*; *foedere L*; *obligatum esse alci C* býti někomu zavázán (díkem, vděčností); *dapem obligatam Iovi reddere H* zaslíbenou, tedy povinnou; c) spec. do zástavy dáti něco, zástavou (hypothekou) obtížiti: *fortunas suas, praedia C*; *fidem C* slovo své dáti v zástavu; avšak *pignore fidem Cu* zástavou k věrnosti se zavázati; d) vinným učiniti: *fraude, scelere alqm C*.

ob-līmō, *āre, āvī, ātum* [*limus*] a) bahnem zaplaviti: *agros C, sulcos V*; b) promarniti: *rem patris H* jmění.

ob-linō, *ere, lēvī, litum* a) potříti, natříti: *unguentis C, caede O* krví = *sanguine O*; s acc. vztah. *oblitus faciem T*; b) naplniti, napěchovati: *stomachum cibis Plin*; c) přenes. poskvrniti: *se parricidio, libidine C*; potupiti: *versibus alqm H*; přeplniti: *actor divitiis peregrinis H* ‚ověšený' bohatým šatem.

oblīquē, adv. stranou, šikmo: *ferri C, agi Cs*; přenes. nepřímo, skrytě: *castigare T*.

oblīquō, *āre, āvī, ātum* [*obliquus*] šikmo postaviti něco: *oculos O* ‚šilhati', úkosem hleděti; *ensem in latus O* šikmo, se strany vraziti (‚šourem'); *sinus* (sc. *velorum*) *in ventum V* plachty šikmo proti větru napnouti, zatočiti; *crines T* na stranu sčesávati.

ob-līquus, *a, um* a) šikmý, kosý: *obliqua luce fenestrae V* okna šikmá, t. j. aby jimi světlo šikmo vnikalo; *sublicae Cs*, se strany, postranní: *flumina O* napříč tekoucí; *oculi OH* šilhavý = závistivý; *urna O* obrácená; *colles L* po nichž se musí jíti šikmo; *ab obliquo, in, per obliquum OVH* stranou, se strany; b) přenes. nepřímý, skrytý: *insectatio T*.

ob-litēscō, *ere, tuī*, — [*latesco*, inchoat. k *lateo*] skrýti, schovati se: *a nostro aspectu C*.

ob-litterō, *āre, āvī, ātum* [*litera*] pův. vymazati, smazati něco napsaného; pak z paměti pustiti, v zapomenutí uvésti něco: alqd; *oblitteratus* zapomenutý.

oblīviō, *ōnis, f.* [*obliviscor*] a) zapomenutí: *dare oblivioni L* nechati upadnouti v zapomenutí; *venire in oblivionem C* upadnouti v zapomenutí; *lex oblivionis N* amnestie; b) zapomnělivost: *Claudii T*.

oblīviōsus, *a, um* [*oblivium*] a) zapomnělivý: (*homines*) *obliviosi C*; b) zapomenutí působící: *Massicum H*.

ob-līviscor, *ī, lītus sum* [srov. *lino*, 1. *levis*] vl. (v paměti) si smazávati, zapomenouti: absol., s gen. osoby: *meorum H*; věci: *vulnerum L* na rány, *rerum V, malorum H*; s inf. *equi obliti tendere ad metam O*; s acc. c. inf., nepř. ot.; s acc.; *artificium H; illum socii obliti linquunt V* nedbajíce oň; *pudoris O* studu nedbati; pass. *oblita carmina V* zapomenuté.

oblīvium, *iī, n.* [*obliviscor*] zapomenutí; obyč. v plur.

ob-longus, *a, um* podlouhlý: *scutula T, hastile L*.

ob-loquor, *ī, locūtus sum* odporem řeč přerušovati, odmlouvati, do řeči skákati: *tandem obloqui desistunt L*; *ferocissime Cu*; básn. k něčemu zpívati, zpěvem doprovázeti: *avis obloquitur O*; *obloquitur numeris* (dat.) *septem discrimina vocum V* hrou na lyru sedmistrunnou doprovází, hraje doprovod.

ob-luctor, *ārī, ātus sum* namáhati se naproti něčemu, zápasiti, zápoliti s něčím: *genibus adversae o. harenae V, flumini Cu*; *difficultatibus Cu*.

ob-mōlior, *īrī, ītus sum* k obraně postaviti, předsunouti něco: *saxa Cu*; zatarasiti, ucpati něco: *ad obmolienda, quae ruinis strata sunt L*.

ob-murmurō, *āre*, — šuměti do něčeho: *ventus precibus O*.

ob-mūtēscō, *ere, tuī*, — [inchoat. k **muteo* od *mutus*] oněměti, umlknouti: *homines C, ore presso obmutuit V, lingua C*; přenes. ustati, přestati: *dolor C, hoc studium C*.

ob-nātus, *a, um* proti něčemu, u něčeho, na něčem vyrostlý: *salicta ripis L*.

ob-nītor, *ī, nīxus sum* a) opříti se: *taurus arboris obnixus trunco V* o kmen, *obnixus humeris V* rameny; *obnixo genu scuto N* maje koleno opřeno o štít; *stant obnixa omnia contra V* vše stojí proti sobě pevně opřeno; b) přenes. opírati se, odporovati něčemu: *nec omisit Seianus obniti T, consilio T*.

ob-nīxē, adv. horlivě: *oboedire L.*

ob-nīxus, *a, um* jako adj. pevný, úsilovný, vytrvalý, houževnatý: *impetus hostium L*; *ille o. curam sub corde premebat V* úsilně se přemáhaje; *obnixi non cedere V* jsouce pevně odhodláni.

ob-noxiē, adv. bázlivě, ponížene: *sententias dicere L.*

ob-noxius, *a, um* [*noxia*] a) vinný, trestný: *capita L*, čím: *delicto S, crimini L*; s gen. *pecuniae debitae L* pro dluhované peníze; b) podrobený, poddaný, zcela podléhající něčemu, povolný, poslušný: *ut, si iugum acceperint, obnoxios premat L* aby s nimi nakládal jako s poddanými, s otroky; *subiecti atque obnoxii vobis L*; *obnoxium facere alqm S* povolným, poslušným učiniti; *pax obnoxia L* zbabělý, otrocký; *ni sibi obnoxia foret S* nebude-li mu po vůli; *libidini S* propadlý; *pravis H* oddaný; básn. *luna solis radiis obnoxia V* závislá na; *Crasso obnoxii S* mající závazky ke K.; *arva non ulli obnoxia curae V* nepodléhající péči, nepotřebující péče; *arbores frigoribus L* jimž mráz škodí; *urbs incendiis T* všanc vydané; *corpus morbis* podléhající; *obnoxium est alqd T* jest nebezpečno.

ob-nūbilus, *a, um* temný, tmavý (jiné čtení *nubilus*).

ōb-nūbō, *ere, bī, ptum* [*nubes*, rozdílně od *nubo*] (vl. zamračiti) zahaliti, zastříti, pokrýti.

obnuntiātiō, *ōnis, f.* oznámení, hlášení špatného znamení při auspiciích.

ob-nuntiō, *āre, āvī, ātum* špatné znamení hlásiti (aby podnik se přerušil n. nekonal).

oboediēns, *ntis* [vl. part. praes. od *oboedio*] poslušný, povolný: *naturae, imperio CL, rationi C.*

oboedienter, adv. poslušně, rád, ochotně: *imperata facere L.*

oboedientia, *ae, f.* [*oboedio*] poslušnost.

oboediō, *īre, iī* (*īvī*), *ītum* [*audio*] a) sluchu dopřávati: *quibus rex maxime oboediat N*; b) poslouchati, býti poslušen: *praecepto C, legi N, ventri S.*

ob-orior, *īrī, ortus sum* vzniknouti, povstati, objeviti se: *lux C* vzejíti; *tenebrae oculis obortae sunt O* mrákoty mu oči obestřely; *tenebris obortis N* za nastalé tmy; *lacrimae obortae sunt L* vytryskly; *lacrimis obortis O* s pláčem, plačky; *lacrimis obortis implere lumina O* slzami vytrysklými.

ob-rēpō, *ere, psī, ptum* připlížiti se; absol. n. alqd alci; *alqd in animos C* vplížiti se, vnikati nepozorovaně do myslí; *ad honores C* dotříti se k úřadům.

ob-rigēscō, *ere, guī,* — [inchoat. k *rigeo*] ztuhnouti: *pars terrae obriguit nive C.*

ob-rogō, *āre, āvī, ātum* učiniti návrh na částečné zrušení starého zákona, zákon rušiti: *obrogatur legibus Caesaris C, semper antiquae obrogat nova L* starý zákon ruší.

ob-ruō, *ere, ruī, rutum* (*ruitūrus*) a) pův. α) zasypati: *miles nivibus obrutus L*; *lapidibus alqm C*; *obrutam armis necavere L* naházeli na ni štíty a tak ji usmrtili; zalíti, zatopiti, vodou pokrýti: *vultūs obruit unda O, puppes V* potopiti; *itinera strage L* mrtvolami pokrývati; *quod superest, obrue dextrā V* k zemi sraz; β) zahrabati, zakopati: *corpus tellure O, inter tabernacula obruti T*; *semina sulcis O*; γ) přeplniti: *se vino C, vino obrui N*; b) přenes. α) zasypati: *alqm criminibus C, vitiis obrutus N* obsypán; *obrui aere alieno C* tonouti v dluzích; β) překonávati (váhou, počtem): *numero obruimur V* jsme zasypáni přesilou; *obruit audentem rerum gravitas C* k zemi hrouti; *curae animum Cu* zdolati.

obrussa, *ae, f.* [ὄβρυζον] čištění zlata ohněm, ‚zlato v ohni', čisté zlato; přenes. zkouška ohněm: *adhibenda (est) o. C.*

ob-saepiō, *īre, psī, ptum* pův. plotem obehnati; pak vůb. zatarasiti, uzavříti: *iter L*; přenes. *viam adipiscendi omnia C, plebi iter ad magistratus L.*

obscēnē, adv. neslušně, necudně, oplzle: *dicere C.*

obscēnitās, *ātis, f.* neslušnost, necudnost, oplzlost: *verborum, rerum C.*

obscēnus, *a, um* [*caenum* špína] a) ošklivý, nečistý: *volucres V* = harpyje; neutr. *obscēna, ōrum* výkaly; b) necudný, oplzlý: *obsceni greges O* necudné zástupy (Gallů); *sermones H, voluptates C, tabellae Pr, dicta O, iocandi genus C, risus O*; subst. **obscēnum,** *ī, n.* pohlavní úd: *virile O*; c) zlého významu, zlověstný: *omina C, canes, fames, vo-*

lucres V (noční sýčkové), *puppis O* neštěstí přinášející; *anus H* čarodějnice.

obscūrātiō, *ōnis, f.* [*obscuro*] zatmění: *solis C*; přenes. *voluptatis C* zatemnění (takže není patrná jako rozkoš).

obscūrē, adv. **a)** temně, nezřetelně: *disserere C*; **b)** potají, nepozorovaně: *perire C, ferre egestatem C, alqd moliri C*; *quid de natura o. memoravit C* neznám.

obscūritās, *ātis, f.* [*obscurus*] **a)** temnota: *latebrarum T*; **b)** temnost, nejasnost, nesrozumitelnost: *verborum C*; **c)** nízkost, neznámost: *humilitas et o. C.*

obscūrō, *āre, āvī, ātum* [*obscurus*] **a)** temnotou zahalovati, zatemňovati: *luce solis lumen lucernae C, caelum nocte et nubibus S*; **b)** skrýti, zahaliti: *nox tenebris obscurare coetus potest C, caput lacernā H, signa militaria S*; **c)** nezřetelným, temným činiti, zahalovati: *alqd dicendo C* zatajovati, skrývati: *quod obscurari non potest C*; *allegoriā alqd obscurare*; **d)** v zapomenutí uvésti, zatlačiti: *res cunctas S*; *vocabula obscurata H* zastaralá, *consuetudinem C* do pozadí postaviti, významu zbaviti.

obscūrus, *a, um* **a)** temný, tmavý: *obscura umbra C V*; *obscuro etiam tum lumine S* ještě za tmy; *nox SV, aquae O* kalné, *obscuras facere aquas* zkaliti, *luna V* blednoucí; *ibant obscuri* (enall. adj. patřící vl. k *nox*) *V* kráčeli jako temné postavy v samotě noci; subst. **obscūrum,** *ī, n.* temno, temnota: *noctis VT obscuro coeptae lucis T* v temnotě svítajícího dne; **b)** skrytý, tajný, utajený: *o. in ulva delitui V* potají, nepozorován jsem se skryl; *non iam obscuri suadentes T* ne již potají; *antrum O*; zastrčený: *taberna H*; o povaze člověka: uzavřený: *homo C, Tiberius, natura Domitiani T*; **c)** přenes. nejasný, temný, nezřetelný, nesrozumitelný: *oraculum, deorum natura, nomen sapientiae C, carmen O*; *spes C* nejistá; *o. fio H* stávám se nesrozumitelným; **d)** spec. neznámý: *benevolentia C, dictum C*; *fama obscura V* nedostatek slávy; *obscuris orti maioribus C* z neznámých, nízkého stavu, *obscuro loco natus C*; *index neque o. neque incertus C* ani nízký ani pochybný.

obsecrātiō, *ōnis, f.* [*obsecro*] **a)** zapřísahání, prosby: *prece et o. uti C*; **b)** veřejná modlitba: *obsecrationem constituere C, indicere L.*

ob-secrō, *āre, āvī, ātum* [*sacro*] zapřísahati, prositi: absol., alqm, s dvoj. acc. (*illud unum C*), *ut, ne*; jako vložka *obsecro te* = prosím (výraz zdvořil.).

ob-secundō, *āre, āvī, ātum* podporovati, býti příznivý: *venti Pompei voluntatibus C.*

obsequēns, *ntis* povolný, poslušný: *legiones nobis C, Persas obsequentiores fore Cu.*

obsequenter, adv. povolně, poslušně: *parere Plin*; *collegae o. facta L* z povolnosti k soudruhu.

obsequentia, *ae, f.* povolnost: *nimia Cs.*

obsequium, *iī, n.* [*obsequor*] povolnost, poslušnost, úslužnost: *o. et comitas C*; *o. tribuit alci alqd O*; *inter obsequia fortunae Cu* ježto štěstí mu bylo příznivo; *in o. paratus T* k úslužze, k službám ochoten; *o. desiderii Cu* vyplnění žádosti; *o. ventris H* (přílišná) povolnost vůči břichu.

ob-sequor, *ī, cūtus sum* **a)** býti po vůli, vyhověti někomu, býti poslušen někoho: *alci C*; v čem: de alqa re, ut, ne; **b)** oddávati se něčemu: *studiis N, irae Cu*; vzdáti se: *cupiditati C* (naproti *repugnare*).

ob-serō, *āre, āvī, ātum* [*sera*] na závoru zavříti, uzavříti: *aedificia L, portam Cu*; přenes. *obseratae aures H* nepřístupné prosbám.

ob-serō, *ere, sēvī, situm* [*sero*] osévati: *terra frugibus obserebatur C*; obyč. jen part. perf. **ob-situs,** *a, um* **a)** osetý, osázený; *rura obsita pomis O*; *campus Leontinus obsitus C*; **b)** pokrytý, plný: *Io saetis V, loca virgultis L* zarostlá; *variis frondibus H, obsitus squalore L*; *o. aevo V* léty bohatý; *terga cavis obsita conchis O* porostlá lasturami.

ob-servāns, *ntis* [part. praes. od *observo*] **a)** dbalý něčeho: *officiorum Plin*; **b)** vážící si: *tui, mei C.*

ob-servantia, *ae, f.* pozornost, uctivost: *observantiā alqm colere C, officia observantiamque diligere C* úslužnost a pozornost; *o. in regem L.*

observātiō, *ōnis, f.* [*observo*] pozorování: *siderum C*; *o., quae res prosint aut obsint C, diuturna C*; pečlivost, přesnost: *in bello movendo C.*

observitō, *āre, āvī, —* [frequ. k *observo*] pilně pozorovati: *motus stellarum C.*

ob-servō, *āre, āvī, ātum* **a)** pozorovati něco: dávati pozor na něco: *sidera O, signa C, vestigia V, iter Cs*; *haec oculis observans V* na to se díváje; *observatur animo L* tane na mysli; vnímati: *ipsae res observari animadvertique possunt C*; — zvl. číhati na něco: *multi eius occupationem observant C* číhají na čas, kdy jest zaměstnán; *tempus ulciscendi C*; **b)** hlídati: *greges O*; **c)** počítati: *dies natales Cs*; **d)** dbáti něčeho, zachovávati, šetřiti, bedlivě plniti něco: *leges C, imperium S, iudicium senatus Cs, auspicia sortesque T, neque signa neque ordines S*; *ut quaeque optime morata est, ita diligentissime observantur C*; **e)** ctiti, vážiti si: *alqm ut parentem C, peregrinum ut propinquum C, patronos hospitesque, tribules suos C.*

ob-ses, *sidis, mf.* [*obsideo*] **a)** rukojmí: *obsides accipere Cs, imperare C, dare Cs, retinere N*; *me accepta . . obside O* obdržev mne jako rukojmí; **b)** ručitel: *se eius rei obsidem fore N* on že za to ručí; *nuptiarum, coniugii O*; **c)** záruka: *habemus a Caesare sententiam tamquam obsidem voluntatis C, obsidem se animum eius habere L.*

obsessiō, *ōnis, f.* [*obsideo*] obležení, obklíčení, uzavření, blokáda: *templorum, Capitolii C, Gergoviae Cs.*

obsessor, *ōris, m.* [*obsideo*] oblehatel: *curiae C, Luceriae L*; *aquarum O* (o hadu) obyvatel.

ob-sideō, *ēre, sēdī, sessum* [*sedeo*] **a)** u něčeho, na něčem seděti: *Apollo umbilicum terrarum C* sídlo má ve středu země; **b)** obsazeno míti, zaujímati něco: *vias Cs, itinera Cu*; *corporibus omnis obsidetur locus C* každé místo tělem jest zaujímáno (= vše, co jest někde, musí míti tělo); *palus obsessa salictis O* porostlá, obrostlá; **c)** obklíčiti, oblehnouti: *urbem LCs, Uticam vallo Cs, patriam N*: *armis obsessus sum S* v branném zajetí jsem držán; **d)** v tíseň uváděti, tísniti, svírati: *omnibus rebus obsessi C* ve všeobecné jsouce tísni; *tribunatus obsessus C* omezený, zúžený, *tempus o. C* omezovati; *obsessae fauces V* sevřená (otokem) hrdla; **e)** číhati na něco: *stuprum C, rostra C* na řečníka.

obsidiālis, *e* [*obsidium*] n. **obsidionālis,** *e* oblehací: *corona* věnec z trávy dávaný vůdci, jenž jiné vysvobodil z obležení.

obsidiō, *ōnis, f.* **a)** obležení, uzavření, obklíčení: *obsidione urbes capere C, liberare N, in obsidione tenere N* ve stavu obležení; **b)** tíseň, hrozivé nebezpečí: *rem publ. obsidione liberare C.*

obsidium, *iī, n.* **a)** obležení: *o. solvere T obsidio subigere T*; **b)** záruka, rukojmí: *Meherdates obsidio nobis datus T.*

ob-sīdō, *ere, sēdī, sessum* obsaditi: *pontem S, Italos fines V*; *fauces V* průsmyk, úvoz; přenes. zaujmouti, na se vziti: *dictatura vim regiae potestatis C.*

obsignātor, *ōris, m.* svědek při závěti (přitiskující s podpisem svou pečeť): *testamenti C,* i absol.; ob. *litterarum C* pečetitel, podpisovatel.

ob-signō, *āre, āvī, ātum* pečetí opatřiti, pečetí potvrditi: *contra Scaurum . . . litteras C* žalobu proti S. jakožto spolužalobce; *testamentum CCs, tabellas C* protokol; zapečetiti (dopis) *litteras publico signo C, litteras anuli gemmā Cu*; obr. *tabellis obsignatis cum alqo agere C* na základě přesných dokladů, přísně ‚komisně'; *tabellas obsignare C* = akta uzavříti, věc prohlásiti za ujednanou.

ob-sistō, *ere, stitī, —* **a)** postaviti se proti někomu v cestu, cestu zastoupiti někomu: *alci abeunti L, cum ingredi vellet, armati obstiterunt L*; **b)** protiviti se, na odpor se postaviti: *remis obsistunt freta O, per me tibi obstiti C* sám jsem se ti postavil; *alci audaciter C, fortunae C*; kromě dat. vazby: Inf. (*in Herculem inquiri T*), ne (*ne perficeretur N*) i absol.

obs-olē-fīō, *fierī, factus sum* jen přenes. významu a platnosti pozbývati: *obsolefiebant dignitatis insignia C.*

obs-olēscō, *ere, olēvī, —* [srov. *adolesco*] opotřebovati se, zastarati: *obsolevit iam ista oratio C* váhy a ceny

pozbyla, z obyčeje vyšla; *virtus non obsolescit C* ceny nepozbývá; *gloria Cu, laus T.*

obs-olētē, adv. ošuměle: *o. vestitus C* v obnošený, vetchý šat oblečený.

obs-olētus, *a, um* a) obnošený: *vestis L, vestitus N, amiculum Cu*; o lidech: *o. venisti C* v obnošeném šatě; b) zpuchřelý, sešlý: *tectum H*; *caret obsoleti sordibus tecti H* prost jest plísně, nešvaru sešlé chatrče; c) opotřebovaný, špatný, obyčejný, sprostý: *gaudia L, mulier H, spolia Cu, populi honores N* bezcenné.

obsōnium, *ii, n.* [ὀψώνιον] příkrm, zákusek, zvl. ryby a zelenina: *o. comere H, ex qua obsonium haberet N*

obsōnō, *āre, āvī, ātum* [ὀψωνεῖν] jídlo, potraviny nakupovati: *Socrates ait se obsonare ambulando famem C* kupuje si procházkou důkladný hlad.

ob-stetrīx, *īcis, f.* [*obsistere*] porodní bába.

obstinātē, adv. vytrvale, tvrdošíjně, zatvrzele, umíněně: *alqd negare Cs, credere L, induruisse Plin* zatvrdil se.

obstinātiō, *ōnis, f.* pevnost: *sententiae C* pevné zásady; setrvávání při něčem, tvrdošíjnost: *inflexibilis Plin*; *taciturna N* tvrdošíjné mlčení; vytrvalost, stálost, *fidei T*; *o. viris feminisque par T* tvrdošíjný odpor.

obstinātus, *a, um* a) pevně odhodlaný, vytrvalý, pevný, nezlomný: *animus L* ‚tvrdá hlava'; *mens S, fides Iudaeorum T, pudicitia L*; ad alqd n. s inf.; *id certum obstinatumque est L* jest pevně rozhodnuto; b) tvrdošíjný, zatvrzelý: *aures H.*

ob-stinō, *āre, āvī, ātum* [srov. *destino*] pevně ustanoviti, umíniti si: *vincere L*; pevně trvati na něčem: *ad obtinendas iniquitates* (v. t.) *T.*

ob-stipēscō viz *obstupesco.*

ob-stipus, *a, um* [*stipo*] skloněný, sklopený: *caput H;* u *C* na stranu skloněný (o draku).

ob-stō, *āre, stitī, statūrus* státi v cestě, překážeti: *di quibus obstitit Ilium V = invisum fuit*; *obstantia claustra H*; *in obstantes plagas H* do naličených, nastražených sítí; *mundo terminus obstitit H = oppositus est, obstat* mezník stojící na konci světa; *meritum facto obstat L* zásluha mírnic staví se v cestu (jest důvodem polehčujícím); vazby: quominus, quin, ne, alci, alcl rei; pass. neos. *si non obtatur C* nestaví-li se kdo proti tomu, není-li odporu.

ob-strepō, *ere, uī, —* a) šuměti, zvučeti u něčeho, při něčem n. vstříc něčemu: *arbor obstrepit aquis Pr, mare Baiis H*; *portis L* hlučeti u bran: čím: *tympana raucis sonis O* zazvučeti, zazníti; *fontes lymphis obstrepunt manantibus H* vlnami plynoucími šumí (jemu vstříc); *nihil sensere obstrepente pluvia L* pro šumot deště; b) do řeči skákati, v řeči přerušovati, překřikovati: *certatim alter alteri obstrepere L* druh druhu o závod do řeči skákal; *omnes obstrepere S* všichni jej překřikovali; *obstrepunt cuncti Hermolao Cu*; *decemviro obstrepitur L = contio obstrepit* řeč jeho křikem přerušuje; c) překážeti, vaditi (o věcech): *obstrepebat metus Cu = obstabat*; *ira, conscientia Cu*; — při pass. též přech.: *locus, si non obstreperetur aquis O* kdyby tam neozýval se šumot vody; *res clamore obstrepuntur C* bývají ukřičeny.

ob-stringō, *ere, strinxī, strictum* a) zavázati: *obstrictis aliis (ventis) H* spoutaje ostatní větry (do měchu); b) přenes. zavázati (si něčím): *alqm donis C, beneficio Cs C, officiis C, religione C, pactione C, sacramento Cu, foedere CT, matrimonio T* slibem manželství; c) ve šp. sm. zaplésti někoho do něčeho: *se parricidio C, nos nefario scelere Cs, periurio L, alqm societate scelerum T*; *aere alieno obstrictus L* po krk zadlužen.

obstrūctiō, *ōnis, f.* [*obstruo*] zatarasení, uzavření: *vitiorum parietibus C.*

obs-trūdō viz *obtrudo.*

ob-struō, *ere, xī, ctum* a) vystavěti (naproti něčemu): *murum pro diruto L, obstructa saxa O* hráz z balvanů; b) zastavěti: *se luminibus eius esse obstructurum minabatur C* že mu světlo zastaví (t. j. protější stavbou odejme); c) zastaviti, zatarasiti, uzavříti, nepřístupným učiniti: *iter Poenis vel corporibus suis C, portas Cs, aditus C, undas, orbem terrarum O*; přenes. *perfugia improborum C, cognitionem difficultatibus C* cestu k poznání zatarasiti;

obstructas mentes aperire T uzavřené, nepřístupné mysli přístupnými učiniti něčemu; *nares, aures V* zacpati.

obs-trūsus, *a, um* [*obtrudo*] lemovaný: *obstrusa carbasa pullo O* šaty černě lemované.

ob-stupe-faciō, *ere, fēcī*; pass. **fiō,** *fierī, factus sum* v údiv, úžas uvésti, omráčiti, omámiti alqm; *metus maerorem obstupefacit L* otupuje, přiblušuje.

ob-stupēscō, *ere, uī,* též *obstipesco* [inchoat. k *stupeo*] a) v úžas býti uveden, býti omráčen, ztrnouti: *terrore obstipuerant animi multitudinis L, bubulcus aspectu eius C; obstipui steteruntque comae V*; b) užasnouti: *sic obstipuerant C, obstipuit visu Aeneas V.*

ob-sum, *esse, obfuī, obfutūrus* škoditi, býti na škodu: alci alqd i absol.

ob-suō, *ere, suī, sūtum* zašíti: *caput maenae O.*

ob-surdēscō, *ere, duī,* — [*surdus*] sluchu pozbýti, ohluchnouti: *aures sonitu C*; přenes. *obsurdescimus C* sluchu pozbýváme = nechceme slyšeti.

ob-tegō, *ere, xī, ctum* a) pokrýti, zakrýti, skrýti: *vehiculum pellibus Cu*; *obtecta domus arboribus V* mezi stromy skrytý; přenes. *scelera verbis T* zakrývati, zahalovati; *nihil o. C* nic nezatajovati: *turpitudinem adulescentiae obscuritate C*; b) kryti = chrániti: *militum armis obtectus Cs, sui obtegens, in alios criminator T* sebe kryl, jiné osočoval.

ob-temperātiō, *ōnis, f.* poslušnost: *legibus C.*

ob-temperō, *āre, āvī, ātum* poslouchati, býti poslušen: alci, alci rei.

ob-tendō, *ere, tendī, tentum* [srov. *ostendo* z *ob(s)-tendo*] a) rozestříti, napnouti, natáhnouti proti něčemu něco: *munientibus coria Cu*; *pro viro nebulam V* v mrak zahaliti, pod. *nube diem T, obtenta nocte V* pod pláštěm noci; pass. *Britannia Germaniae obtenditur T* prostírá se proti G.; b) za výmluvu uváděti něco, vymlouvati se na něco, předstírati něco: *valetudinem corporis T, diversas fugae causas T.*

obtentus, *ūs, m.* [*obtendo*] a) prostření, rozestření něčeho proti něčemu: *obtentu frondis V* rozestřenými ratolestmi, rozestřevše ratolesti; b) zástěra, záminka: *cognominis L, obtentum habere T*; c) obestření, zahalení, zakrytí: *secundae res sunt vitiis obtentui S* bývají pláštěm, rouškou chyb.

ob-terō, *ere, trīvī, trītum* a) rozmačkati, rozšlapati: *obtriti sunt plures L* (t. slony). *hostem equitatus obterit C, pedibus obtriti Cu*; b) potříti, zničiti: *primo impetu Cu*; *in angustiis portarum L, alam prope universam obtriverat T*; c) přenes. v niveč uvésti, snížiti, významu ubrati: *laudem imperatoriam C, calumniam C, laudem virtutis N, res Philippi Cu, artem extispicum C.*

ob-testātiō, *ōnis, f.* zapřisahání, prošení, prosby: *o. tibicinis C* slavnostní vzývání bohů za průvodu flétny.

ob-testor, *ārī, ātus sum* a) za svědka bráti, jako svědkem se dokládati, dovolávati se: *necessitudinem nostram C, sacra regni T; patriam, deos C*; b) zapřisahati, snažně prositi: *lacrimans obtestatur per amicitiam S* zapřisahá při přátelství; *per omnes deos C*; vazba: nezávislý imperativ, ut, ne.

ob-texō, *ere, uī, textus* (tkaninou obtáhnouti) pokrýti: *caelum umbrā obtexitur V* zatahuje se.

ob-ticēscō, *ere, uī,* — [*taceo*] odmlčeti se, umlknouti; jen perf. *chorus turpiter obticuit H.*

ob-tineō, *ēre, uī, tentum* [*teneo*] a) držeti, v držení míti, zaujímati něco: *partem Galliae Cs, Italiam L, Africam N, provinciam L, spatium Cu*; ve voj. míti obsazen: *ripam Cu, castra, vada Cs*; přenes. *regnum Cs, summum magistratum Cs* zastávati; *ea fama plerosque obtinet S* má nejvíce stoupenců; *principatum N* zaujímati přední místo = *principem locum Cs*; *numerum deorum obtinent stellae C* platí za bohy; pod. *proverbii locum C* míti platnost, význam přísloví; b) podržeti, udržeti: *auctoritatem in perpetuum C, fama obtinuit L* pověst dochovala; *nulla pro socia obtinet S* žádná neplatí za družku života; *silentium o. L* v mlčení setrvati; uhájiti, ubrániti: *cum pubem in arcem obtinendam avocasset L* k uhájení; *vitam C*; *spes obtinendae veritatis C* naděje, že pravdě dopomůže k vítězství; *ius contra alqm C, causam apud Cae*

sarem Cs svého práva uhájiti; dokázati; α) ob.: *obtinuit, ut accusaret LT* dokázal (= způsobil), že; β) tvrzení: *duas contrarias sententias C. mendacium C, si minus id poteris obtinere C*; c) v držení atp. dostati, obdržeti: *Siciliam N, hereditatem C*; získati, nabýti: *spes per Helvetios regni obtinendi Cs, rem Cs* vrchu nabýti, zvítěziti, *litem o. C* vyhráti; *statum dignitatis non obtinebam S* důstojného postavení dojíti jsem nemohl.

ob-tingō, *ere, tigī, —* [*tango*] a) dostati se, připadnouti: *aquaria provincia C, Cato quaestor obtigit Africano consuli N*; *quod cuique obtigit, id teneat C*; b) potkati, státi se: *si quid obtigerit C* přihodí-li se mi něco (lidského).

ob-torpēscō, *ere, puī, —* [inchoat. k *torpeo*] ztrnouti, zdřevěněti: *manus CL*; přenes. *pavore L, contio obtorpuit Cu.*

ob-torqueō, *ēre, torsī, tortum* skrouti, zakroutiti: *obtorti circulus auri V* kroužek ze stočeného zlata = zlatý řetěz; *collum L, gulam C.*

obtrectātiō, *ōnis, f.* [*obtrecto*] zlehčování, nepřízeň, závist; *nonnullorum* (subj.) *virtutis* (obj.) *o. N, laudis Cs, gloriae L, adversus alqm L erga alqm T*; *nec id Rutilio obtrectationi fuit T* nevzali mu to za zlé.

obtrectātor, *ōris, m.* zlehčovatel, nepřiznivec, závistník: *invidi atque obtrectatores C, o. atque adversarii C*, alcis rei.

ob-trectō, *āre, āvī, ātum* [*tracto*] a) naproti něčemu pracovati, sočiti: *obtrectarunt inter se N* byli soky; *legi o. C* bojovati proti; *quo mihi etiam indignius videtur obtrectatum esse C* že bylo zlovolně sočeno, jednáno proti mně; b) zlehčovati někoho, něco: *invicem se obtrectaverunt T*; *laudibus alcis L*, avšak též *eius obtrectare laudes voluit L.*

ob-trūdō, *ere, sī, sum* vraziti, naraziti; v klass. jen part. **obtrūsus**, *a, um* olemovaný.

ob-truncō, *āre, āvī, ātum* [*truncus*] pův. osekati, ořezati, pak skláti, zabíti: *alqm incautum V, cervos ferro V, regem L*; *hostes S* pobíti, porubati.

ob-tundō, *ere, tudī, tūnsum* a *tūsum* a) rozbíti (vl. tlouci proti něčemu): *os Pl*; b) tlučením otupiti: *obtunsus vomer V, telum O*; c) přenes. otupiti, seslabiti: *aures C, mentem C, aegritudinem C* (vl. hrot ulomiti) mírniti; *vocem L* učiniti chraptivým, zlomiti; d) obtěžovati: *non obtundam diutius C* nebudu déle obtěžovati; *neque ego obtundam L*; part. perf.

obtūnsus a **obtūsus**, *a, um* a) otupený, tupý: *pugio T, vomer V*; b) přenes. tupý, seslabený, slabý: *acies stellis V, stomachus Plin*; *aures H* ohlušené; *animi acies C, animi vigor L, pectora V* bezcitná; *quid potest dici obtusius? C* hloupějšího.

ob-turbō, *āre, āvī, —* pův. zkaliti; pak v nepořádek, ve zmatek uvésti: *equus territus occurrentes obturbavit T, hostes denso agmine T*; přerušovati, rušiti: *Apronius militum vocibus obturbabatur T*; též absol. naproti hlučeti.

ob-tūrō, *āre, āvī, ātum* [snad od τυρός] zacpati, ucpati (mazem) něco; přenes. *aures H* = nechtíti slyšeti.

obtūsus viz *obtunsus.*

ob-tūtus, *ūs, m.* [*ob-tueor*] a) pohled: *oculorum C*; *obtutu defixa tenet ora V* trna zrak drží sklopený; *obtutum figere C* zrak upříti; b) zírání na něco, pozorování něčeho: *in o. malorum O* při pohledu na . . .

ob-umbrō, *āre, āvī, ātum* a) stínem pokrýti, zastíniti něco: *aethera telis V*; *coma humeros O, oleaster vestibulum V, obumbratus amnis Cu* (platany) zastíněný, ve stínu; b) přenes. zatemniti: *nomina obscura T*; c) pláštěm zastírati, zatajovati, okrašlovati: *crimen O*; d) chrániti jako strom: *Turnum reginae nomen V.*

ob-uncus, *a, um* zahnutý, zakřivený: *rostrum V, pedes O.*

ob-ustus, *a, um* napálený (na konci): *sudes V*; *glebae gelu O* mrazem opálené, jinovatkou pokryté.

ob-vallō, *āre, āvī, ātum* náspem obehnati. jen přenes.: *eum locum, quem nobilitas praesidiis firmatum atque omni ratione obvallatum tenebat C* úřad, jejž šlechta držela jakoby náspem obehnaný.

ob-veniō, *īre, vēnī, ventum* a) dostaviti se: *in tempore pugnae L*; b) státi se, přihoditi se, nastati: *occasio irae explendae Cu* naskytila se; *consuli vitium L* (při auspicích); c) dostati se, při-

padnouti: *hereditas alci Plin*; *Sicilia Verri C.*

ob-versor, *ārī, ātus sum* a) sem tam se pohybovati, prohánětí se, ukazovati se: *in urbe T, in foro L, transfugae Carthagini L*; b) tanouti: *animo C* na mysli, *ante oculos C, oculis L* před očima; ukazovati se, jeviti se: *in somnis L.*

ob-vertō, *ere, tī, sum* obrátiti proti něčemu: *arcus in alqm O*; *pelago proras V*; *terga obvertere axi V* zády se obrátiti k pólu; *cornua obvertimus* (sc. *pelago*) *antemnarum V* rohy ráhen (opatřených plachtami) obracíme k moři; *remos pendentes lateri o. O* k boku lodnímu přitáhnouti; med. *obverti* obrátiti se: *in hostem L*; přenes. *Antonio obversa militum studia L* k A přiklonila se přízeň vojska.

ob-viam, adv. vstříc, naproti; ve sm. dob. i šp.: *o. ire, procedere, prodire* alci *SC* vstříc jíti někomu; *o. fieri* alci *C* potkati někoho; zvl. naproti se stavěti něčemu: *cupiditati hominum o. ire C*; odpomáhati něčemu: *infecunditati terrae o. iit T* hleděl odpomoci; překaziti, zameziti: *fraudibus o. itum T, sceleri S, timori T.*

ob-vius, *a, um* a) naproti, vstříc jdoucí, přicházející: *o. ei erat C, factus est L* potkal jej; *o. ire Cu se ferre V* jíti vstříc; *Romulus se mihi obvium dedit L* (naproti) se mi zjevil; *o. honoris causa procedit S* šel mu vstříc, aby mu tím vzdal poctu; *legiones obvias habuit extra castra T* potkal legie před táborem; *labentibus o. undis carpe viam O* jdi proti proudu; *obvii caedebantur Cu* kdo přišel do cesty byl skolen; v cestě stojící: *montes N, castra L, arbor V*; b) po ruce jsoucí: *quidquid obvium erat, arripiunt Cu, obvias opes deferre deis T*; c) vydaný, vystavený: *ventorum furiis V*; d) nepřátelsky vstříc jdoucí: *Iugurthae o. procedit S, subit o. hastā V*; přátelsky ochotný, laskavý: *homo Plin*; *obvia comitas T.*

ob-volvō, *ere, volvī, volūtum* a) zahaliti: *caput CLCu*; b) obaliti: *fax obvoluta sanguine C*; c) přenes. *vitium verbis decoris H* zastírati, zakrývati.

oc-caecō, *āre, āvī, ātum* a) oslepiti: *hostem pulvere L*; b) zaslepiti: *stultitiā, cupiditate occaecatus C, occaecat animos fortuna L*; c) zakrýti: *semen occaecatum C.*

oc-callēscō, *ere, callui, —* [inchoat. ke *calleo*] a) tvrdou kůží dostávati, tvrdnouti: *os occallescit rostro O* = tvrdnou v rypák; b) přenes. citu pozbýti: *iam prorsus occalui C.*

oc-canō, *ere, uī, —* zatroubiti: *Sentius occanere cornua tubasque iussit T* zatroubiti na rohy a polnice.

occāsiō, *ōnis, f.* [*occido*] příležitost; k čemu alcis rei: *calumniae C, liberandae Graeciae N*; ad alqd: *ad Asiam occupandam C*; *per occasionem L, occasione datā N, oblatā C* při (vhodné) příležitosti: *Antemnatum exercitus per occasionem ac solitudinem . . . incursionem facit L* za příležitosti dané opuštěností (města); naproti *proelium* znamená *occasio* přepadení.

occāsus, *ūs, m.* [*occido*] a) západ těles nebes.: *Maniae V, solis Cs SL*; jako světová strana: *inter occasum solis et septemtriones Cs* na severozápad; *vertor in occasum Cat*; *prospicit occasūs O* hledí v před ke krajům západním; b) zánik, konec, pád: *rei publicae C*; *hoc solabar occasum Troiae V* tím mírnila jsem, smiřovala jsem se se záhubou Troje; — spec. smrt: *post L. Aelii occasum C.*

occātiō, *ōnis, f.* [*occo*] vláčení.

occidēns, *ntis, m.* [vl. part. praes. od *occido*, sc. *sol*] západ jako světová strana i jako země.

occīdiō, *ōnis, f.* [*occīdo*] porubání, zahlazení, zničení: *copias occidione occidere C* úplně potříti; *cuncta occidioni dantur T* vše jest pobito.

1. oc-cidō, *ere, cidī, —, cāsūrus* [*cado*] a) padati: *alii super alios L*; b) zapadati: *nondum omnium dierum sol occidit L*; c) padnouti, zemříti, zajíti: *occidimus O* jest po nás; *sperans . . . hostium saevitiā facile eum occasurum S* že snadno smrt najde; *minimo occidit ille vulnere O* zemřel, padl ranou nejmenší; též pass. *occidit ab Achille O* byl zabit, *occidit ferro V*; d) zaniknouti (o věcech): *spes omnis H, nomen populi Romani C, sacrorum memoria C.*

2. oc-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedo*] a) k zemi sraziti, zabíti, usmrtiti někoho alqm; *copias C* pobíti; *occisi, orum m.* zabití;

invitum qui servat, idem facit occidenti H jako kdyby jej zabíjel; *occidit legendo (recitator) H* čtením usmrtí, do smrti nčte; **b)** přenes. *pol, me occidistis, amici H* učinili jste nejnešťastnějším člověkem; *occidis (me) saepe rogando H* mučíš.

occiduus, *a, um* **a)** zapadající: *sol O*; **b)** západní: *aquae O*; **c)** zániku, smrti blízký: *senecta O.*

oc-cinō, *ere, cinuī, —* [*cano*] výstražně zpívati, krákati (o ptácích); *avis, corvus L.*

oc-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capio*] **a)** přech. začíti, podniknouti něco: *magistratum L* nastoupiti; *armentum agere occepit L*; **b)** nepřech. *hiems occipiebat* T začínala.

occīsiō, *ōnis, f.* [*occīdo*] zabití, usmrcení: *caedes et o. C.*

oc-clūdō, *ere, sī, sum* [*claudo*] zavříti: *tabernas C*; přenes. *nihil domi est occlusum C.*

occō, *āre, āvī, ātum* [*occa* brány, srov. něm. Egge] vláčeti: *agrum, segetem H.*

oc-cubō, *āre, uī, —, itūrus* mrtev ležeti: *ad tumulum, quo occubat Hector V.*

oc-culcō, *āre, āvī, ātum* [*calco*] rozšlapati: *elephanti signa L.*

oc-culō, *ere, uī, tum* [*ob* a *celo*] **a)** skrýti, zakrýti: *virgulta terrā V, aëra nubibus O, silva occulit feras O*; **b)** přenes. skrýti = zatajiti: *suam fortunam N, narratum T.*

occultātiō, *ōnis, f.* [*occulto*] skrývání se: *occultatione tutari C*; zatajování: *rei Cs.*

occultātor, *ōris, m.* ukrývač, skrývač, přechovavač: *locus o. et receptor latronum C* místo vrahy obyčejně skrývající a přechovávající.

occultē, adv. tajně, potají, skrytě: *pervenire C, constituere inter se Cs, facere C, labi O*; *id fieri potuit occultius C* to se mohlo státi nepozorovaněji; *castra, quam potest occultissime locat L* pokud možno nejvíce potají.

occultō, adv. viz *occultus.*

oc-cultō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *occulo*] skrývati, zatajovati, tajiti: *boves silvis O, fugam Cs, causam erroris C, se latebris C*; *occultari* skrývati se; předmět vyjádř. též nepř. ot. n. větou relat.

occultus, *a, um* [vl. part. perf. od *occulo*] **a)** skrytý, tajný: *callis V, scuta C, coetus C, insidiae C, amores O, delicta S, spes T, occultum faenus H* skrytý a nedovolený úrok; *crescit arbor occulto aevo H* stromu přibývá nepozorovaně věku; *inter occultum stellae . . . polum O* skrytý = jižní pól; subst. **occultum,** *ī, n.* skrytost, plur. skrytá místa, přenes. tajnosti: *occulta saltuum T*; *servis occulta credere C*; *in occulto esse L* v tajnosti býti; *in o. colloqui L* potají; *ex occulto L* tajně = *per occultum T*; **b)** o člověku: uzavřený: *homo C, ab occultis hominibus cavere L*; s gen.: *o. odii, consilii T* tající svou nenávist, záměr.

oc-cumbō, *ere, cubuī, itum* padnouti, klesnouti mrtev: *o. mortem L* zemříti = *o. morte C* = *morti V, neci O*; absol. *occubuissem C, ne ferro occumbere posset O* aby nemohl býti zabit...; *Alexandri ense Cu.*

occupātiō, *ōnis, f.* [*occupo*] **a)** obsazení, zaujetí něčeho: *fori C, sunt privata vetere occupatione C*; **b)** zaměstnání: *maximis occupationibus impediri C*; *multi occupationem eius observant* (v. t.) *C.*

occupātus, *a, um* [vl. part. perf. od *occupo*] zaměstnaný: absol., in s gerund., in re; ost. viz *occupo.*

oc-cupō, *āre, āvī, ātum* [*capio,* srov. *au-cupor*] **I a)** obsaditi, zaujmouti: *Thermophylas N, loca superiora Cs, Anconam cohortibus Cs, curiam armatis hominibus C*; **b)** zaujmouti = naplniti něčím: *urbem aedificiis Cu, aream fundamentis L, quantum soli castris L*; *Tyrrhenum mare caementis H, templa tricliniis Hirt*; **c)** zmocniti se, v držení vzíti, ve svou moc uvésti: *regnum CsL, naves Cs, Italiam C, tantum agri, quantum . . . H*; *honores H* dosíci; *aditum V, occupa portum H* hleď dostihnouti; *Phaëthon currum occupat O* vyšvihne se na vůz; spec. člověka se zmocniti, přepadnouti, napadnouti: *alqm L, Lyncea gladio occupat V* napadne; *occupat aversum O* napadne od zadu; *Celer occupat ausum O* schvátí smělce; *Ebuso occupat flammis V* mrští mu oheň do tváře; o zvíř.: *feram o. Cu* chytiti; obr. *ut (te)*

pueros docentem occupet senectus H že tě stihne stáří; pod. *mors hominem occupat Cu*; **d)** přenes. o věc. abstr. zmocniti se, napadnouti: *timor exercitum Cs, mentes Siculorum superstitio C, pavor animos L, pallor occupat ora V* bledost rozloží se po tváři; *luctu occupari L* v smutek býti pohřížen; *fama occupat aures V* dojde k sluchu, naplní sluch; **e)** zaměstnati: zaneprázdniti: *fortium virorum manus Cu, in patria delenda occupari C, agendo L* býti zaneprázdněn, zabrán do ...; *occupat res hominum cogitationes L*; **f)** o penězích: uložiti: *pecunias occuparat apud populos C*; *magnae res aguntur in vestris vectigalibus occupatae C* jde o značný majetek uložený ve vašich daních; **II** pospíšiti si, předejíti, předstihnouti někoho, dříve začíti něco: *numquid vis? occupo H* předejdu jej (otázkou); *occupat Alcides O* předstihne jej; *occupat in agrum Sabinum transire L* učiní dříve (první) vpád do území sabinského; *Fidenates occupant bellum facere L* dříve válku začnou; *occupavit Scipio Padum traicere L* pospíšil si s přechodem Pádu; též předejíti něco: *nisi solis ortum incolae occupaverint C* nepřispíší-li si obyvatelé před východem slunce.

oc-currō, *ere, currī, cursum* **a)** běžeti, spěchati naproti, vstříc; potkati někoho: *rex Anius occurrit V* spěchá vstříc; *occurram ei in triviis H* budu nadbíhati; *si curatus capillos occurri, rides H* kolikrátkoli tě potkám; *equites hostibus occurrebant Cs* setkávali se s..., natrefovali nepřátele; *Caesari occurrit Cs* Caesara natrefil; setkal se s Caesarem; o věcech: *nulla arbor occurrit Cu* neobjevil se, nenaskytl se; *multis locis silex occurrebat L* vyskytoval se; *speciem hominis occurrere C* že se nevyskytuje jiná podoba než lidská; *nulla occurrit tellus V* žádná se neobjevovala země; **b)** ve sm. nepřátels. napadnouti někoho, udeřiti na někoho: *occurrit ex adverso instructa acies L*; *adverso occurrit viro vir V, telis occurrere virginis V* postaviti se vstříc zbraní; neos. *ad undecimum lapidem occursum est L* srážka se stala u 11. mílníku; na něco naraziti: *signis Cs*; **c)** namanouti se k něčemu, býti přítomen něčemu, dostati se k něčemu: *ut concilio (ad concilium) occurrerent legati, iter accelerarunt L*; *neutri proelio L*; *in aliam civitatem C* do jiné obce odejíti; *ne in gravius bellum occurreret Cs* aby se nedostal, neuběhl v obtížnější válku; **d)** na odpor se postaviti, odporovati: *eius consiliis C*, zvl. v řeči: *dictis* (abl.) *alci o. V*; *alcis orationi T*; *occurritur a nobis C* činíme námitku, namítneme; *occurretur enim, sicut occursum est C* bude jim učiněna námitka, jakož skutečně byla učiněna; **e)** předejíti něco, zameziti, něco, odpomoci něčemu: *Catilinae consiliis C, malevolentiae C, satietati aurium C*; vyhověti: *occurram exspectationi vestrae* **f)** o vnímání a myšlení: objeviti se, vyvstati: *oculis Cu* před očima; *occurram oculis intumulata tuis O* zjevím se nepohřbena tvému zraku; *in mentem, menti occurrit alqd C* napadá (mne) něco, přichází na mysl; absol. *tu occurrebas C = in mentem veniebas*; *non occurrit ulli aliud exemplum? C* nenapadá nikoho (nikomu) jiný příklad? *utrisque ad animum occurrit* s acc. c. inf. *Cs* oba napadne myšlenka, že ...

oc-cursātiō, *ōnis, f.* vl. ‚přicházení vstříc': *facilis est illa o. et blanditia popularis C* ona lichotivá náklonnost, úslužnost lidu; *occursationes vestrae C* blahopřejné projevy.

oc-cursō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *occurro*] **a)** potkávati, jíti naproti: *capro V, fugientibus T*; **b)** napadati, útočiti: *gladio Cs*; *occursantes S* odpůrci; **c)** blížiti se, přicházeti: *portis L*; **d)** napadati, na mysl přicházeti: *occursant animo mea scripta Plin, verba Plin.*

occursus, *ūs, m.* [*occurro*] **a)** setkání, potkání se: *alcis occursum vitare, declinare T* někomu se vyhnouti; *stipitis o. O* náraz; **b)** běžení naproti: *lupi occursu fecere metum O* vlci vstříc vyběhše; **c)** přiběhnutí: *occursu militum obsaeptus L* vojíny přichvátavšími.

Ōceanus, *ī, m.* [Ὠκεανός] okeán, moře dle představy starých celou zemi obtékající; *Oceani ostium C* = úžina gibraltarská; *mare Oceanum Cs T*; personif. jako bůh Okeanos, syn Nebe a Země, manžel

Tethydin, otec okeanoven: **Ōceanītis,** *idis. f.* [Ὠκεανῖτις] víla mořská.

ocellus, *ī, m.* [demin. od *oculus*] očko; obr. *ocelli Italiae C; Sirmio, insularum ocelle Cat* = drahokame mezi ostrovy.

Ocelum, *ī, n.* město Graiocelů v grajských Alpách záp. od Turina.

Ochus, *ī, m.* [Ὦχος] 1) příjm. krále Artaxerxa III.; 2) syn Dareiův.

ōcior, *us,* superl. **ōcissimus** rychlejší, hbitější: *o. cervis II, puppis V, o. ventis V.*

ōciter, adv., komp. *ōcius,* superl. *ōcissimē* [srov. ὀκα] rychle, hbitě: *ire V, surgere O, serius ocius H* dříve nebo později; *ocius torquens hastile V* rychleji (než domyslil), velmi rychle; *dent ocius omnes poenas O* ihned (= čím dříve, tím lépe); *ocius omnes parent V* chutě; *nemo oleum fert ocius? H* = hned; *angulus iste feret piper et tus ocius uvā Il* spíše než hrozny.

Ocnus, *ī, m.* [Ὄκνος] zakladatel Mantue.

ocrea, *ae, f.* holeň, holínka, plechovice.

ocreātus, *a, um* holínkou opatřený (o lovcích) *H.*

Ocriculum, *ī, n.* [*ocris* kamenitá hora] město v Umbrii, nyn. *Otricoli*; adj. **Ocriculānus,** *a, um* okrikolský: *villa C*; obyv. **Ocriculānī,** *ōrum, m.* Okrikulanć.

Ocrīsia (Ocrēsia), *ae, f.* matka Servia Tullia.

octaphoros, *on* [ὀκτώ, φέρω] osmi nosiči nesený: *lectica C*; subst. **octaphoron,** *ī, n.* nosítka osmi nosiči nesená.

Octāvius, *a* rod řím. 1) *Cn. O.* velitel za 2. války punské, bojoval 202 u Zamy; 2) *Cn. O.* velitel r. 168 proti Perseovi; 3) *M. O.* za války obč. stoupenec Pompejův; 4) *Cn. O.* spolukonsul a protivník Cinnův r. 87; od něho *Octaviānum bellum C* a *Octavianus dies C* (*quo L. Cinna et Cn. Octavius magnam civium stragem ediderunt*); 5) *Cn. O. Rufus,* quaestor r. 107; 6) *C. O.* vítěz r. 62 nad zbytky vojska otroků, otec 7) *C. O.* Thurina, jenž jako adopt. syn Caesarův jmenoval se *C. Iulius Caesar Octavianus,* pozd. *Augustus* * 63, † 14 po Kr.; 8) sestra jeho *Octavia,* manželka Marcellova, potom Antoniova; 9) *Octavia,* dcera Klaudia a Messaliny, zasn. s Neronem; 10) *O. Musa,* dějepisec za doby Horatiovy.

octāvus, *a, um,* [*octo,* srov. ὄγδοος] osmý; *hora C* 2. hod. odpol.; *octavi ordines Cs* osmá kohorta legie; *ager efficit cum octavo* (sc. *grano*) *C* nese osmeronásobně; *o. sapientum H* (jako osmý přistupující k 7 mudrcům); **octāvum,** adv. po osmé: *tribuni refecti L.*

octiēs, adv. osmkrát.

octingentī, *ae, a* osm set; **octingentēsimus,** *a, um* osmistý.

octi-pes, *pedis* osminohý: *cancer PrO.*

octō [srov. ὀκτώ, osm, acht] osm.

Octōber, *bris, m.* říjen; jako adj. *Calendis Octobribus C* 1. října.

Octōdūrus, *ī, m.* osada v Gallii Narbonské, nyn. Martignac.

octōgēnārius, *a, um*: *pater Plin* osmdesátiletý.

octōgēnī, *ae, a* po osmdesáti: *aeris* (v. t.) *octogeni bini L.*

Octōgēsa, *ae, f.* město v Hispanii u Ebra.

octōgēsimus, *a, um* osmdesátý: *annus C.*

octōgiēs, osmdesátkrát.

octōgintā osmdesát.

octō-iugis, *e* [*iugum*] osmispřežní, u *L* též osm: *nunc iam octoiuges ad imperia ire* osm tribunů vojens.

octōnī, *ae, a* [*octo*] po osmi: *ordines Cs, milia peditum L*; *octonos referentes idibus aeris H* (sc. *nummos*) po osmi assech, ‚měďácích'.

octuplicātus, *a, um* [*octu-plex*] osmeronásobný: *census L.*

octuplus, *a, um* [srov. ὀκταπλοῦς] osminásobný: *pars C*; **octuplum** *ī, n.* osmeronásobný obnos, cena, pokuta: *octupli damnare C, indicium in o. C* odsouzení k osmeronásobné pokutě.

oct-ussibus (*octo assibus*) za 8 assů: *oryza o empta H.*

oculus, *ī, m.* [srov. čes. oko, řec. ὄσσε z **óκ-jε,* něm. Auge] a) oko: *natura oculos membranis tenuissimis vestivit C*; *oculis cernere N* na vlastní oči; *in oculis, ante oculos alcis CsL* před očima, před zrakem něčím, u přítomnosti někoho; *res ante oculos posita est C* jest zřejmá, jasná; *quae oculis subiciebantur L* co se zraku naskytalo;

oculos alci auferre L otevřeně oklamati někoho; *in oculis alcis esse C* býti oblíben u někoho; *oculis alqm ferre V* milovati („na rukou nositi"); **b)** meton. zrak: *amittere oculos Cs* zraku pozbýti = *oculos perdere C*; *veloci oculo percurre H* rychlým, zběžným pohledem; **c)** očko na rostlině, pupen: *oculos imponere V* stromy očkovati, roubovati; **d)** přenes. = věc nejvzácnější: (*Carthaginem et Corinthum*) *illos oculos orae maritimae effodere C.*

Ōcypetē, *ēs, f.* [Ὠκυπέτη rychloletá] jm. jedné z harpyjí.

Ōcyrhoē, *ēs, f.* [Ὠκυρόη rychlotoká] dcera Cheironova v klisnu proměněná.

ōdī, *isse, ōsus, ōsūrus* [snad k *odor*, pův. ucítil jsem, cítím něco páchnoucího] míti odpor k něčemu, nenáviděti: *odi profanum volgus H; incred lus odi H* nestojím o to; *quae modo voverat, odit O* nedbá o to.

odiōsē, adv. protivně: *dicere C.*

odiōsus, *a, um* [*odium*] nenáviděný, protivný, odporný *genus hominum C; odiosum est carere C* = jest nepříjemno, obtížno.

odium, *ii, n.* [srov. *odi*] **a)** odpor, hnus, nenávist, záští: *in alqm C, alcis O, alcis rei T*; *in odio* n. *odio esse apud alqm C* býti nenáviděn někým; s gen. subj. *o. ingratae civitatis N,* s gen. obj. *tyranni N* proti t.; *o. vestrum L* proti vám; *decemvirale L* proti decemv.; *odio suarum rerum S* z nelibosti nad svým stavem; *dum poenas odio per vim festinat inulto H* k vůli neukojené pomstychtivosti; *alqm odiis exercere V* nenávisti stíhati; **b)** protivné, odporné chování: *quod erat o.! quae superbia! C*; *odio et strepitu senatūs C* odporem; **c)** nenáviděná osoba: *Antonius insigne o. hominum C.*

odor, *ōris, m.* [sr. ὀδμή] **a)** zápach vůbec: *notus o. V, omnis C, croceus V*; **b)** zápach příjemný, vůně: *violaria spargunt odorem H, florum C, unguentorum C*; **c)** zápach nepříjemný, smrad: *taeterrimus C, locus odore foedus S*; *cum odor . . . subegerat S* zkažený vzduch; *ater o. V* pára; **d)** konkr. *odores* voňavky, vonné masti: *ne deferar in vicum vendentem odores H, liquidi o. H, vetus ara multo fumat odore H* kadidlem; *ture, odoribus incensis C*; **e)** přenes. čich, větření, tušení něčeho: *hominum furta odore persequi C.*

odōrātiō, *ōnis, f.* [*odoror*] čichání.

odōrātus, *ūs, m.* [*odoror*] čichání; čich jako smysl.

odōri-fer, *a, um* **a)** vonný, vůni šířící: *lances Pr, panacea V*; **b)** voňavky vyrábějící: *gens O* = Peršané.

odōrō, *āre, āvī, ātum* [*odor*] vonným učiniti, navoněti: *aëra fumis O*; part. perf. pass. **odōrātus,** *a, um* navoněný (naparfumovaný): *capilli H, comae O*; vonný, vonící: *cedrus V, herbae O, xystus violis o. Plin* fialkami vonící.

odōror, *ārī, ātus sum* **a)** vůni čichati: *cibum H*; **b)** přenes. (jako pes) čenichati, větřiti: *decemviratum C*, vypátrati, vyčenichati: *omnia C, ingressus tuos C, voluptates C*; **c)** přičichnouti k něčemu (povrchně): *philosophiam T.*

odōrus, *a, um* [*odor*] **a)** vonný, vonící: *flos O*; **b)** čenichající, větřící: *odora canum vis V.*

Odrysae, *ārum, m.* Odrysové, thrácký kmen na hor. Hebru; adj. **Odrysius,** *a, um* = thrácký: *rex O*; **Odrysiī,** *ōrum, m. O* = Thrákové, sing. *Odrysius O* = Polymestor.

Odyssēa, *ae, f.* Odyssea **a)** báseň Homérova; **b)** překlad její od Livia Andronika; **c)** mys na již. cípu Sicilie: *esse naves in portu Odysseae C.*

Oeagrus, *ī, m.* [Οἴαγρος] král thrácký, otec Orfeův; adj. **Oeagrius,** *a, um* = thrácký: *Hebrus V, Haemus O.*

Oebalus, *ī, m.* [Οἴβαλος] otec Tyndareův, děd Helenin, král spartský; odt. **Oebalidēs,** *ae, m.* potomek Oibalův = Sparťan: *laberis, Oebalide O* = *Hyacinthe*; **Oebalidae,** *ārum, m.* = Kastor a Pollux; **Oebalis,** *idis, f.* Oibalovna = Helena; *Oebalides matres O* = sabinské (pon. Sabinové odvozovali svůj původ ze Sparty); adj. **Oebalius,** *a, um* oibalský, spartský: *vulnus O* = Hyakinthova; sabinský: *Titus O*; subst.

Oebalia, *ae, f.* starý název Tarenta (pon. Spartany osazen).

Oechalia, *ae, f.* [Οἰχαλία] město na Euboi; odt. **Oechalis,** *idis, f.* Oichalianka, Euboianka.

Oecleūs, *eī,* [Οἰκλεύς] otec Amfiaraův, jenž odt. **Oeclidēs,** *ae, m.* [Οἰκλείδης].

oeconomicus, ī, *m.* [οἰκονομικός] ‚hospodář', spis Xenofontův.

Oedipus, *podis, m.* [Οἰδίπους] též *Oedipī, um, ō* Oidipus, syn Laiův a Iokastin; název tragoedie Sofokleovy (*O. Coloneus C*).

Oenēūs, *eōs, eī, m.* [Οἰνεύς] král kalydonský, otec Meleagrův, Tydeův a Deianeiřin; adj. **Oenēĭus,** *a, um* a **Oenēus,** *a, um*: *agri O*; **Oenīdēs,** *ae, m.* [Οἰνείδης] Oineovec 1. Meleager, 2. Diomedes.

Oeniadae, *ārum, m.* [Οἰνιάδαι] národ v Akarnanii.

Oenomaus, ī, *m.* [Οἰνόμαος] král elidský, otec Hippodamein.

Oenōnē, *ēs, f.* [Οἰνώνη] nymfa ve Frygii, milenka Paridova.

oenophorum, ī, *n.* [οἰνοφόρον] koš na víno.

Oenopia, *ae, f.* [Οἰνοπία] starý název Aiginy; adj. **Oenopius,** *a, um* aiginský: *muri O.*

Oenōtrus, ī, *m.* dle pověsti král sabinský; adj. **Oenōtrius,** *a, um* = italský: *tellus V* a **Oenōtrus,** *a, um* oenotrijský (*Oenotria* jihových. část Italie): *viri V.*

oenus starolat. m. *unus.*

Oenūs, *untis, m.* říčka v Lakonii již. od Sparty.

oestrus, ī, *m.* [οἶστρος] střeček, ovád.

oesus starolat. m. *usus.*

Oeta, *ae* n. **Oetē,** *ēs, f.* [Οἴτη] Oita, horstvo mezi malijským zálivem a Pindem na hranicích Makedonie a Thessalie; adj. **Oetaeus,** *a, um* oitský: *montes L, iuga Pr, Thermopylae Cat.*

offa, *ae, f.* pův. sousto; pak knedlík, koláč.

of-fendō, *ere, dī, sum* **1)** hmotně narazit **a)** s akkus. předmětu, jenž se pohybuje **α)** absol. *lapsus per gradus capite graviter offenso L* pádem po schodech hlavu silně si naraziv, do hlavy se udeřiv; *latus offendisse vehementer C* prudce do boku se udeřil; *pede offenso O* naraziv se do nohy, klopýtnuv; *miles offenso scuto praebuit sonitum L* štítem naraziv; *vocis offensa imago V* odrážející se ozvěna; *offensa quo levius streperent S* aby při nárazu méně chřestily; **β)** s udáním předm., o nějž se naráží: *limine offenso O* zavadivši, narazivši o práh; *scopulum offendis C*; *dens offendit solido H* kouše do tvrdého; **b)** vraziti, naraziti na někoho, setkati se s někým: *si te secundo lumine hic offendero, moriere C* zastihnu-li tě; obyč. dvojí acc.: *nondum perfectum* (doplňk.) *templum offenderant C, Siciliam inanem offenderant C, maestam domum offendi C* zastihl jsem dům ve smutku; **2)** přenes. **a)** míti nehodu, neštěstí: *qui bis apud iudices offendisset C* jenž dvakrát byl odsouzen; *multi viri . . . terra et mari saepe offenderunt C* narazili, uvázli; *naves . . in redeundo offenderunt Cs* úraz vzaly; **b)** nemile se dotknouti, uraziti někoho: *neminem . . non verbo, non vultu offendit C, cur ego amicum offendam in nugis? H*; *cogere eos, quos nolis offendere S* o které bys nerad zavadil; *cum aliquem offensum fortuna videret N* ‚na nějž se štěstěna neusmála'; pass. *offendi* cítiti se uražen; *offendi medicis H* býti rozhořčen na lékaře; — spec. nevoli, pohoršeni vzbuditi: *in eo offenderat, quod patriae male consuluerat N*; *cum . . consulare nomen offenderet L,* též s inf. *L*; chybiti, chyby se dopustiti: *cum in eodem genere, in quo ipsi offendissent, alios reprehendissent C* v téže věci, ve které sami pochybili; **c)** pohoršení brát, horšiti se nad něčím, něco považlivého viděti v něčem: *si in me aliquid offendistis C* jestliže nade mnou něčím jste se pohoršili; *si quid . . in homine offendendum sit C* jest-li nějakou závadu při něm spatřovati.

offēnsa, *ae, f.* [*offendo,* srov. *repulsa — repello*] **a)** urážka, pohoršení, závada: *offensas ense vindicare O, subitae offensae T*; **b)** nepřízeň, nepřátelství: *in offensa sum apud Pompeium C* v nemilosti.

offēnsiō, *ōnis, f.* [*offendo*] **a)** náraz, nárážení: *pedis C, mundus* (*rotundus*) *nihil habet offensionis C*; **b)** nehoda, protivenství: *belli offensiones C, hostes aliqua offensione permoti Cs*; nevolnost tělesná: *corporum offensiones C* nemoci, úrazy; **c)** nepřízeň, nevole, nenávist: *cadere in offensionem alcis C, in odium offensionemque populi Romani irruere C, suscipere invidiam atque offensionem C, sine offensione C* bez mrzutostí, *magna cum offensione civium N* za veliké nevole, k veliké nevoli spoluobčanů.

offĕnsiuncula, *ae, f.* [demin. od *offensio*] a) malá nehoda: *offensiunculam accipere* (= *rejulsam* (při ucházení se o úřad)); **b)** malá urážka, nepříjemné dotčení se něčeho: *animi C.*

offĕnsō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *offendo*] narážeti: *capita L* hlavami biti (o zeď).

offĕnsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *offendo*] **a)** popuzený, rozhořčený, nepřátelský: *animus, populi voluntas C, dii O,* vůči komu: in, erga alqm, alci; **b)** nenáviděný, protivný, nepříjemný: *o. ordo senatorius C, et invisum et offensum sibi parum idoneum ratus S* zároveň za nedosti vhodného jej pokládaje, protože ho nenáviděl a naň nevražil.

of-ferō, *ferre, ob-tulī, ob-lātum* a) naproti, vstříc nésti, podávati: *ferrum Aeneas ... venientibus offert V* meč nastavuje; *dextram Philippo Cu* podávati; *os offerre C* nastavovati (úmyslně a okázale), na odiv stavěti své drzé čelo; *oblato falso crimine insontem oppressit L* na křivé udání; přenes. přivésti, přinésti, poskytnouti: *quam si partem fors obtulit Cs* kam ho náhoda zanesla; *locum fors Cs; praedam Chrysogono C, auxilium alci L;* pass. a med. naskytnouti se, objeviti se, namanouti se: *quem ille casu ministrum oblatum promissis onerat S* když se mu za pomocníka namanul; *nullam ei oblatam* (sc. *esse*) *caelestium speciem L* že se mu nedostalo znamení s nebe; *nova res oblata timorem leniit V* nový zjev naskytnuvší se; *foedum omen se obtulit Cu* zjevilo se; *oblata occasione Cs* když se naskytla příležitost; spec. naproti jíti, postaviti se: *se hostibus o. Cs, Fauno sese obtulit V* vstoupil do cesty; *Antonii sceleri se o. Cs;* **b)** nabídnouti: *munus O, victoriam aut pacem L, operam suam L;* se o. nabízeti se: *offerebat se intercessurum T;* **c)** prokázati, způsobiti něco: *mortem parenti C* učiniti, *beneficium alci Cs; luctum alci Cat, errorem alci L, stuprum sorori C* znásilniti; **d)** vydati, v šanc dáti: *se ad mortem* n. *morti o. C, caput periculis C, telis se o. Cs.*

officīna, *ae, f.* [pův. *opi-ficina*] **a)** dílna, továrna: *officinam instituere C o. armorum Cs, o. monetae L, Cyclopum officinae H;* **b)** franc. výrobna něčeho: *nequitiae C, sapientiae, dicendi C* řečnická škola.

of-ficiō, *ere, fēcī, fectum* **a)** proti něčemu se postaviti, do cesty vstoupiti: *offecerat videlicet apricanti* (sc. *Diogeni*) *C; qui nomini officient meo L* zacloní mé jméno; *sibi ipsi in angustiis S* cestu zamezíti, překážeti. **b)** škoditi, vaditi, újmu činiti: *meis commodis officis C, timor animi auribus S; ni degeneratum ... decori offecisset L* kdyby slávě nebylo vadilo.

officiōsē, adv úslužně, laskavě: *factum, scribere C.*

officiōsus, *a, um* úslužný, laskavý, ochotný: *homo; Lampsaceni in omnes cives Romanos C; officiosa voluntas O* dobrá vůle; *labores C* jichž jsem se z ochoty podjal.

officium, *ī, n.* [z **opi-ficium*] **a)** služba, konání, úkon, práce: *servilibus officiis intentus S* k pracím otrockým dohlížeje; *officia itineris Cs* povinné denní služby na cestě; *o. sacri O* úkon obětní; *canes funguntur officiis luporum O* vykonávají práce vlků = zastupují vlky; *o. oculorum C* = zrak; spec. služba někomu prokazovaná, laskavost, úsluha; *mutua officia C* vzájemné přátelské služby = *vicissitudo officiorum C, officiis inter se certare CV, officia in alqm conferre, erga alqm adhibere C* někomu prokazovati; *persolvere o. receptum C* odsloužiti se = *reddere o. C;* zvl. poslední služba přátelská: *o. triste O; prosequor officio tua festa pio O* obřady smírnými a očistnými; *officia intenderant S* ochotu napjali, velkou měrou osvědčovali; *turbae sequentis officium O* dav uctivě ho následující, čestný průvod; **b)** úřad, zaměstnání: *ad id o. nemo admittitur N; maritimum o. Cs* služba námořní; *censurae o. C* úřad censorský, *exsequi regis officia et munera C* = vykonávati úřad krále; **c)** povinnost: *id viri est o. C* to sluší muži; *nulla pars vitae vacare officiis potest C; ego certe meum ... officium praestitero Cs* já povinnosti své zadost učiním; *in officio manere N* zůstati věren; *haud scio an nulla beatior possit esse, neque solum officio, sed et delectatione C* a

to nejen smyslem pro povinnost; pod. *utrum apud eos pudor atque o. an timor valeret Cs.*

of-fīgō, *ere, xī, xum* upevniti: *ramos L.*

of-firmō, *āre, āvī, ātum* upevniti: *se o. T* pevně se odhodlati; *offirmatus* tvrdošíjný: *animus C.*

of-fulgeō, *ēre, sī,* — vstříc zasvitnouti: *nova lux oculis V.*

of-fundō, *ere, fūdī, fūsum* a) líti, sypati něco proti, kolem něčeho: *piscibus aqua, nobis aër offunditur C* kolem nás se rozlévá, prostírá, nás obkličuje; přenes. *rubor alci offunditur C* ruměnec rozlévá se po tváři někoho; *caligo offunditur animis C* obkličuje, zahaluje; b) naplňovati, zakrývati: *pectus memoria C; offunditur luce solis lumen lucernae C.*

Ōgygēs, *is, m.* a **Ōgygus,** *ī, m.* [Ὠγύγης] myth. král a zakladatel Théb v Boiotii, za něhož jezero Kopaiské zatopilo Boiotii; adj. **Ogygius,** *a, um* thebský: *deus O = Bacchus.*

ōhē, interj. hej! stůj! zadrž! *ohe, iam satis est H.*

Oīlēus, *eos* n. *eī, m.* [Οἰλεύς] král lokridský, otec Aiantův.

Olbia, *ae, f.* [Ὀλβία] jméno několika měst, z nichž u *C* město na severu Sardinie; adj. **Olbiēnsis,** *e* olbijský: *epistula C* (t. j. z Olbie poslaný), *ager L.*

olea, *ae, f.* [vedle *oliva* podle *oleum*: ἐλαία, ἐλάα] a) oliva (strom): *flos oleae C;* b) oliva (plod): *nihil intra est oleam duri H.*

oleāginus, *a, um* [*olea*] olivový: *virgulae N, radix V.*

oleārius, *a, um* na olej: *cella C.*

Ōlearos (Ōliaros), *ī, f.* [Ὠλέαρος] jeden z ostrovů kykladských, nyn. Antiparo jz. od Paru.

oleaster, *strī, m.* [*olea*] divoká oliva, s jejíhož tvrdého listí dělány věnce pro vítěze olympijské.

olēns, *ntis* jako adj. vonný. *rami V, mentae V, amaracus suave olens Cat* libovonný majorán; páchnoucí, smrdutý: *fornix H, stagna Palici O.*

Ōlenus, *ī, f.* [Ὤλενος] město v Aitolii severně od ústí Acheloa adj. **Olenius,** *a, um* aitolský: *capella O* koza Amalthea: *pecus O* roh Amalthein jako souhvězdí (déšť přinášející).

oleō, *ēre, uī,* — [místo **odeo*, srov. *odor*] a) zápach vydávati, voněti: *olentia pascua V, bene olere C;* čím: *nardo Pr;* častěji acc.: *pastillos Rufillus olet H, vina dulces oluerunt Camenae H;* páchnouti, smrděti: *olentia sulphure stagna O; Gorgonius olet hircum H; olentis uxores mariti H* = kozla; b) přenes. (zápachem) prozrazovati, dávati na jevo: *malitiam, lucernam, nihil ex Academia C.*

oleum, *ī, n.* [ἔλαιον] olej olivový, jehož užíváno jako svítiva, potraviny a masti; v přísl. *operam et oleum perdidi C* o práci marné; *oleum addere camino H* ‚oleje do ohně přilévati'; meton. = škola zápasnická (pon. zápasníci natírali si těla olejem): *ego eram decus olei Cat.*

olfaciō, *ere, fēcī, factum* čichati: *ea, quae olfacimus C; unguentum o. Cat;* přenes. vysliditi (‚vyčmuchati'): *nummum C.*

olfactus, *ūs, m.* čich.

olidus, *a, um* [*oleo*] páchnoucí: *caprae H.*

ōlim, adv. [**ollim* od *ollus*] a) o minulosti: kdysi, před časem: *gens o. armis virisque clara T, aurea nunc (Capitolia), o. horrida dumis V;* b) dávno, již dávno: *o. studium atque omne ingenium contulerit Archias C; o. provisum erat T; sensus o. mero victi Cu;* c) o budoucnosti: jednou: *non, si male nunc, et o. sic erit H* i budoucně; *Tyrias olim quae verteret arces V* které jednou vyvrátí tvrze karthaginské; d) bez omez. čas. jedenkrát: *si quid olim scripseris H;* někdy, druhdy: *diffugiunt Tyrii, ut o. vagantur apes O = interdum; vestra meos o. si fistula dicat amores V.*

olitor, *ōris, m.* [*olus*] zelinář; adj. **olitōrius,** *a, um* zelinářský: *forum LT* ‚zelný trh' v Římě již. od Kapitolia.

oliva, *ae, f.* [ἐλαίϝα] a) oliva (plod): *lecta de ramis o. H;* b) oliva (strom): *ramus olivae V, numquam fallentis termes olivae H;* c) ratolest olivová: *fronti praeponere olivam H, flavā caput nectentur olivā V;* d) dřevo olivové: *ex oliva modulatae canentes tibiae C;*

e) hůl ze dřeva olivového: *Damon incumbens tereti olivae V.*

olīvētum, ī, *n.* zahrada olivová.

olīvi-fer, *a, um* olivonosný, olivami bohatý: *Mutusca V, arva O.*

olīvum, ī, *n.* vedle *oleum* podle *oliva*] olej; meton. = *palaestra* zápasiště.

olla, *ae, f.* hrnec.

ollī arch. dat. m. *illi;* též nom. pl. *olli* = *illi,* dat. *ollis* = *illis,* acc. *ollos, olla* = *illos, illa.*

olor, *ōris, m.* labuť; adj. **olōrīnus,** *a, um* labutí: *pennae V, alae O.*

olus, *eris, n.* (též *holus*) a **olusculum,** ī, *n.* zelenina.

Olympia, *ae, f.* [*Ὀλυμπία*] okrsek v Elidě u řeky Alfeia, sídlo proslulých slavností; adj. **Olympiacus,** *a, um* olympijský: *cursus O, palma V;* **Olympicus,** *a, um: pulvis H* ‚prach olympijský' = prach na závodišti; **Olympius,** *a, um: Iuppiter L;* **Olympium,** *ii, n.* chrám Jova olympijského (na Sicilii); **Olympia,** *ōrum, n.* [sc. *certamina*] závody olympijské vždy po čtyřech letech konané: *qui vicit Olympia* [*Ὀλύμπια νικᾶν*] *C* v záv. ol. zvítěziti; *Olympiorum ludicrum L, ad Olympia proficisci C, coronari Olympia H* = *vincere;* **Olympionīcēs,** *ae, m.* [*Ὀλυμπιονίκης*] vítěz v závodech olympijských.

1. Olympias, *adis, f.* [*Ὀλυμπιάς*] olympiada, období čtyř roků (počínaje od 776 př. Kr. obyč. letopočet řecký).

2. Olympias, *adis. f.* [*Ὀλυμπιάς*] dcera epirského krále Neoptolema, manželka krále maked. Filippa, matka Alexandra Vel.

1. Olympus, ī, *m.* [*Ὄλυμπος*] Olymp α) hora na hranicích thessalsko-maked., mythické sídlo bohů řeckých, syn. Elimbo; meton. nebe: *extremo veniens Sol Olympo V* z nejkrajnějšího nebe (z východu); *processit vesper Olympo V;* β) hora v Gallii *L;* γ) v Lykii s městem téhož jmena *C;* δ) v Lakonii.

2. Olympus, ī, *f.* město v Lykii pod horou téhož jmena; obyv. **Olympēnī,** *ōrum, m.* Olympští: *agri Olympenorum C.*

3. Olympus, ī, *m.* slavný flétista, žák Marsyův.

Olynthos(us), ī, *f.* [*Ὄλυνθος*] město na Chalkidice r. 348 Filippem sbořené; obyv. **Olynthii,** *ōrum, m.* Olynthané.

omāsum, ī, *n.* dršťka.

ōmen, *inis, n.* a) vůb. znamení, předzvěst: *o. capere C* očekávati; *i secundo omine H* ‚za příznivého znamení' = bůh tě provázej; *detestabile o. avertat Iuppiter C;* b) zlé znamení: *inque o. Iuturnae occurrere misit V* na neblahé znamení; *contra omina bellum poscunt V* nepříznivá znamení; *dicitur omine ab isto Roma incaluisse rogis O* pro neblahou tu vinu; *ire per hanc* (sc. *portam*) *noli: o. habet O* jest nešťastná, zlověstná; c) příznivé proroctví, blahopřání: *votis ominibusque prosequi aliqm C;* d) meton. úkon s auspiciemi spojený: *sceptra accipere regibus o. erat V* bylo zvykem; *primis ominibus iugare V* = *nuptiis* prvním sňatkem zasnoubiti.

ōminor, *ārī, ātus sum* předpovídati, prorokovati: *malo alienae quam nostrae rei publ. ominari C; o. felix imperium L;* spec. dobrého přáti: *optamus tibi ominamurque in proximum annum consulatum Plin;* o věcn. podm. *male ominata verba H* zlověstná.

o-mittō, *ere, mīsī, missum* a) pustiti: *arma Cu, habenas T, pila Cs;* opustiti: *maritum T;* b) vzdáti se, nechati něčeho: *id quamquam omissum iam ex . . cura Latinorum . . L* ač vzdali se toho cíle své snahy; *pietatem et humanitatem C, voluptates C, navigationem C; omnibus rebus omissis Cs* vše nechajíce stranou; *scelus impunitum o. S* nechati bez trestu; *hostem o. L* se zřetele pustiti; c) mlčky přejíti, nezmíniti se o něčem, pominouti něco: alqd, de alqa re, acc. c inf., nepř. ot.

omni-fer, *a, um* vše nesoucí: *vultus telluris O.*

omni-gena, *ae, m.* [*omnis* a *genus*] všeho druhu, všeliký: *omnigenum deum monstra V* (jiná čtení: *Niligenum, nubigenum, amnigenum*).

omnīnō, adv. [abl. od **omninus: omnis*] a) celkem: *erant o. duo itinera Cs, quinque o. fuerunt C, semel o. eam viderat Cu;* vůbec: *aut o. aut magna ex parte C, de hominum genere aut o. de animalium C;* vůbec jen: *non modo tantam causam perorare, sed o. verbum facere conari C;* b) úplně, zcela, dočista, nadobro: *o. neminem video C, o. sine comite C, ne faciam o. versus H;* c) *non usquam quidem id dicit o.*

C výslovně to sice nikde nepraví; *pugnas o., sed cum adversario facili C* bojuješ sice, ale . .

omni-parēns, *ntis* všerodící, všematka: *terra V.*

omni-potēns, *ntis* všemohoucí: *Neptunus C, Iuppiter Cat, Fortuna V.*

omnis, *e* a) číselně α) adj. plur. *omnes, omnia* všichni: *omnes gentes C, omnes copias contrahit Cu*; s vedl. ponětím kvalit. *vir bellorum omnium maximarumque rerum peritissimus C* všelikých válek; *omnibus precibus petere contendit Cs* všelikými, všemožnými prosbami; někdy = samí: *centuriones, omnes lectos et evocatos S* samé vybrané a vysloužilé muže; *triremes omnes Cs* samé trojveslice; β) subst. *omnes* všichni, všichni lidé: *qui omnes facile spem facerent L* kteří všichni dohromady mohli vzbuzovati naději; s gen. partit. *Macedonum fere omnibus persuasit L*; v gen. partit. *omnium miserrimus C*; v gen. určov. *ad sollicitandam omnium pacem L* všeobecný mír; neutr *omnia* vše, všecko: *omnia se amici causa esse facturos C*; *me Hecate per omnia duxit V* všudy, po všech těch místech; *cui cum invidia regni . . infida omnia faceret L* samou nedůvěru působila; též sing. *tu pulses omne, quod obstat H*; acc. vztah. *omnia Mercurio similis V* ve všem; γ) každý: *omni tempore Cs, omnis pax bello utilior Cs*; všechen, všecek: *omnis fraus et perfidia C, sine omni periculo C*; samý: *hunc tegit omnis lucus V*; b) kvalitativně: všeliký, všeho druhu: *eo ex finitimis populis turba omnis perfugit L*; *omni largitione saturati C* = všemi způsoby podplácení; c) kvantitativně: všecek, celý: *hinc omnis pendet Lucilius H* všecek = celým svým směrem; *haec omnis oratio mea est C* celá; *Gallia omnis Cs* veškerá Gallie, jako celek, v celku; *omnis pecunia CN* všecky peníze; *omnis insula Cs* celý ostrov.

omni-vagus, *a, um* všude těkající: *Diana C.*

Omphalē, *ēs, f.* [Ὀμφάλη] dcera lydského krále Jordana, choť Tmolova.

onager, *grī* n. **onagrus,** *ī, m.* [ὄναγρος] divoký osel.

Onchae, *ārum, f.* město v Syrii.

Onchēstus, *ī,* [Ὀγχηστός] 1) *m.* řeka v Thessalii u Kynoskefal; 2) *f.* město v Boiotii; adj. **Onchēstius,** *a, um* z Onchestu: *Megareus O.*

onerārius, *a, um* [*onus*] nákladní: *iumenta L, navis CsNL*; subst. **onerāria,** *ae, f.* loď nákladní.

onerō, *āre, āvī, ātum* [*onus*] a) obtížiti, obtěžkati, naložiti: *aselli costas pomis V*; *vina cadis onerarat V* nádoby obtížil (naplnil) vínem: *naves armis S, manum iaculis V* = ozbrojiti; med. *vino onerari S* přepíti se; b) přenes. zahrnouti: *contumeliis alqm C, promissis S, laudibus L*; c) ztížiti, těžším učiniti: *dilectum avaritiā et luxu T, pericula T, curas T* rozmnožiti, pod. *inopiam L, dolorem Cu.*

onerōsus, *a, um* tížící, obtížný, těžký: *humus O, praeda V, aër est onerosior igne O* těžší; *tergoque onerosus inhaesit O* tíhou těla n. těžce; přenes. *sors O.*

Onēsicritus, *ī, m.* [Ὀνησίκριτος] kormidelník Alexandra Vel. a později jeho životopisec.

onus, *eris, n.* a) břímě, náklad: *iumentis onera imponere Cs*; (*asellus*) *gravius dorso* (abl. srovn.) *subiit* (v. t.) *o. H*; *naves ad onera transportanda latiores Cs* k převážení, dopravě nákladů; b) tíže: *tanti oneris turrim Cs, tanta onera navium Cs* tak těžké lodi; c) přenes. obtíž: *cogor vobis oneri esse S*; *onus officii C* břímě, tíha povinnosti; *o. beneficii C* břímě spočívající v tom, že jest zavázán vděčností.

onustus, *a, um* [*onus*] obtížený, naložený: *naves frumento C, currus quinque liberis T*; přenes. naplněný, plný: *ager praedā S*; *terga vulneribus T, pharetra telis Cu*; *corpus hesternis vitiis H* tělo obtížené včerejší nestřídmostí.

onyx, *chis, m.* [ὄνυξ vl. nehet] onyx polodrahokam žlutavý s červenobílými proužky, z něhož dělány nádobky na masti, odt. meton. nádobka onyxová: *nardi parvus o. H.*

opācō, *āre, āvī, ātum* zastíniti, stínem zakrýti: *sol terras C, platanus locum C.*

opācus, *a, um* a) stinný (akt.): *nemus, ilex V, Olympus H*; b) stinný (pass.) = stínem pokrytý: *vallis H, herba O, ripa C*; jako subst. *ferimur per opaca locorum*

V stinnými místy; doplňk. *Albunea . . exhalat opaca mephitim V* z temna vydychuje sirný zápach; **c)** přenes. temný, tmavý: *domus Cyclopis, nox V, barba Cat, Tartara O.*

opella, *ae, f.* [demin. od *opera*] práčička, zaměstnání: *forensis H.*

opera, *ae, f.* [srov. *opus*] **a)** práce, námaha, činnost: *curam atque operam ponere in alqa re C* péči a práci věnovati něčemu = *operam in rem alqam conferre C* = *o. tribuere alci rei L*; *sine hominum opera C* bez přičinění lidského; *operam dare alci rei C* něčím se zabývati, něco pěstovati; *operam et oleum perdere C* práci a čas ztratiti; *operae pretium est C* stojí za námahu; *non operae est L* nestojí za to, nevyplatí se; **b)** práce pro jiného, služba, pomoc: *dubitantibus ceteris Cornelius operam suam pollicitus S, mox operam suam in approbanda excusatione offerre T* pomoc svou mu nabízeli; *operam praestare in re militari Cs* službu vojenskou konati; *in operas plurimos miserit C* zaopatřil jim služby; **c)** meton. čas, pokdy k něčemu: *neque consulibus operae erat id negotium agere L*; *deest mihi opera C* nemám času ani chuti; **d)** konkr. pracovník, dělník, nádeník: *operae mercenariae C; accedes opera agro nona Sabino H* přistoupíš jako 9. nádeník; *dux theatralium operarum T* snad divadelních klakérů; pomocník, náhončí: *erat mihi contentio cum operis conductis C.*

operārius, *a, um* pracovní, dělný: *homines paene operarii C* jen k tělesné práci způsobilí; subst. **operārius,** *ĭī, m.* dělník, nádeník.

operculum, *ī, n.* [*operio*] víko, víčko: *arteria tegitur quodam operculo C* záklopkou; *o. dolii L* víko sudu.

operīmentum, *ī, n.* [*operio*] pokrývka.

operĭō, *īre, uī, pertum* [**ob verio,* srov. *aperio*] **a)** přikrýti, pokrýti, zahaliti, zastříti: *corpus chlamyde Cu, paludamento T*; *nox operit terras umbrā V*; *fons fluctu totus operiretur C* byl by zatopen; *reliquias pugnae o. T* zemí přikrýti; **b)** přenes. hanou, hanbou atp. pokrýti: *contumeliis C, dedecore et infamia CT*; **c)** skrýti, zatajiti: *luctum Plin, domestica mala T*; *femina cur presset, non est rationis opertae O* = důvod toho jest zřejmý; **d)** zavříti: *opertis valvis Concordiae C*; *operta lectica C.*

operor, *ārī, ātus sum* [*opus*] **a)** pracovati, zaměstnán býti něčím: *textis Minervae Tib*; *miles caedendis materiis operatus T* zaměstnaný kácením dříví; *in cute curanda plus aequo operata inventus H* více než slušno zaměstnaná, více péče věnující; subst. *operantium clamor T* dělníků (pracujících o opevnění); **b)** spec. bohoslužebný úkon prováděti, obět konati: *Libero patri o. Cu* obětovati; *ipsum regem tradunt . . operatum iis sacris se abdidisse L* že úsilovně do těch posvátných úkonů se pohřížil; *operata ora resolvere O* v modlitbě.

operōsē, adv. namáhavě, pracně: *nec tamen fiat o. C*; *o. condita vina O* uměle.

operōsus, *a, um* **a)** akt. činný, pracovitý: *senectus C*; zaměstnávající se: *dierum O* (zkoumáním, výkladem dnů); účinný: *herba O*; **b)** pass. pracný, obtížný, namáhavý: *mundi moles O* pracná; *monumentorum arduus et operosus honor T* pomníky na poctu (zemřelých) pracně vztyčené; *labor C, carmina H*; **c)** umělý, uměle provedený: *templa dei O. operoso ex aere lebetes O* z kovu umělecky vytvořené; **d)** námahu působící, s námahou spojený: *divitiae H.*

opertus, *a, um* [part. perf. od *operio*] skrytý: *res C, bella V, hamus H*; subst. **opertum,** *ī, n.* **a)** tajemství, záhada: *Apollinis* (výroků věštírny) *C*; **b)** skryté místo: *telluris operta subire V* skrýše, hlubiny země; *bonae deae C* posvátné místo (laiku nepřístupné).

Ophias, *adis, f.* [Ὀφιάς] Ofianka, žena z aitols. kmene Ofionů u řeky Euena.

Ophiōn, *ōnis, m.* [Ὀφίων] Kentaur, otec Amykův: proto tento **Ophiōnidēs,** *ae, m. O* syn Ofionův.

Ophiūsa, *ae, f.* [ὀφιοῦσα bohatá hady] básn. název Kypru; odt. **Ophiūsius,** *a, um* kyperský: *arva O.*

opi-fer, *a, um* [*opem ferens*] pomoc přinášející: *deus in somnis O.*

opi-fex, *ficis, m. f.* [*ops, facio*] **a)** tvůrce, hotovitel něčeho: *o. mundi deus C, coronae nymphis debitae H, rerum O* světa = stvořitel; *verborum C*; **b)**

řemeslník: *opificum manibus tecti . . esse possumus C; opifices omnes in sordida arte versantur C.*

ōpiliō, *ōnis, m.*, též **ūpilio** [z **ovi-pilio* od *ovis*] ovčák, pastýř ovcí.

Opīmius, *a* rod říms., zvl. L. Op., konsul r. 121 (úrodný rok na víno), r. 114 podplacen Jugurthou, odsouzen a vyobcován; adj. **Opīmiānus,** *a, um*: *vinum C* výtečné víno z konsulátu Opimiova.

opīmus, *a, um* a) žirný, tučný: *reg o C, arva C, campus L; habitus corporis C, boves* vypasený; b) bohatý: *o. praedā C; o. opus casibus T* bohaté příhodami; c) značný: *praeda C*, nádherný: *triumphus H; accusatio C* tučná = výnosná; *res opimae H* blahobyt; *spolia opima L V* bohatá kořist, t. zbroj padlému vůdci odňatá.

opīnābilis, *e* [*opinor*] domnělý, nejistý: *pars rerum, artes, mediocritates C.*

opīnātiō, *ōnis, f.* [*opinor*] domnění, domněnka.

opīnātor, *ōris, m.* [*opinor*] tušitel, dohadovatel.

opīniō, *ōnis, f.* [*opinor*] a) domněnka, mínění osobní: *non re ductus, sed opinione C, o. de meis moribus C*; s gen. obj. *virtutis C* představa; *impendentis mali C* tušení; *ut o. mea fert (est) C* dle mého mínění; *opinionem alcis rei praebere Cs* buditi domnění něčeho; *ab opinionis arbitrio seiunctus C* od zvůle osobního mínění; = spec. tušení, očekávání: *nec eum o. est frustrata L, comitante opinione T* naděje; s gen. subj. *praeter omnium opinionem NCs* mimo vše nadání; s gen. obj. *o. trium legionum Cs* naděje na tři legie; předpojaté mínění, předsudek: *ex opinione multa aestimat volgus C*; b) veřejné mínění, pověst: *hominum o. de alqo C, equitum . . o. est singularis Cs* požívají velmi dobré pověsti; s bliž. urč. *malignitatis o. T, virtutis o. Cs* o ctnosti; c) pověst = nezaručená zpráva: *o. sine auctore exierat L, o. erat edita in vulgus Cs.*

opīniōsus, *a, um* plný domněnek, bohatý hypothesami (u *C* slovo nejisté).

opīnor, *ārī, ātus sum* domnívati se, domýšleti se, mysliti; parenth. tušiti (o subjekt. mínění): *se non opinari, sed scire dixit C*, vazby: alqd, de alqa re, acc. c. inf.; *a primo, ut o., animantium ortu C, o., hoc sentit H*; part. perf. **opīnātus,** *a, um* domnělý: *bona C.*

opiparē, adv. nádherně, skvostně: *o. paratum convivium C, edere, munerari C.*

Opis, *is,* acc. *im, f.* [Ὦπις] a) nymfa z družiny Artemidiny; b) Najadka.

Opitergium, *iī, n.* město v sev. Italii záp. od Aquileie, nyn. Oderzo.

opitulor, *ārī, ātus sum* [*ops* a *tollo* význ. *fero*] pomoc přinésti, pomoci atci *C*; odpomoci: *inopiae plebis S.*

oportet, *ēre, uit* sluší, jest slušno, žádoucí, má se: *non quia necesse fuerit, sed quia sic oportuerit C; hoc fieri et oportet et opus est C; illum neglegere oporteat C* ten by směl nedbati, bylo by v pořádku, kdyby ten nedbal . .; vazby: inf., acc. c. inf., konj., v perf. s part. perf. pass někdy parentheticky bez vlivu na vazbu.

op pĕdō, *ere* bzdíti na něco: *curtis Iudaeis H.*

op-perior, *īrī, pertus sum* [srov. *experior*] čekati, vyčkávati, očekávati něco: *manet ille hostem opperiens V* vyčkávaje; *tempora sua L; opperiebatur, ut consul attraheretur L*; absol. *ibi diem unum opperitur N.*

op-petō, *ere, īvī* n. *iī, ītum* jíti vstříc něčemu: *malam pestem o. C* vrhnouti se v neštěstí; *mortem o. C* zemříti; též absol. *quīs contigit oppetere V* zahynouti, padnouti.

oppidānus, *a, um* [*oppidum*] maloměstský (opak *urbanus*): *o. et inconditum genus dicendi C; iure oppidano C; lascivia T*; subst. měšťan, maloměšťan: *oppidanos hortatur, moenia defendant S; funditores subsidio oppidanis mittit Cs.*

oppidō, adv. velmi, velice, značně, náležitě: *paulum o. inter se differunt C* velmi málo; *adulescens L* ještě téměř jinoch; *o. quam* = náramně: *brevi intervallum L.*

oppidulum, *ī, n.* městečko: *oppidulo, quod versu dicere non est H* (městečko ono bylo nejspíše Ausculum, nikoli však Equus Tuticus).

op-pidum, *ī, n.* [srov. *im-pedio*] (původ. asi zaseky, ohrada, opevnění) a) pevné, opevněné místo: *o. Britanni vocant, cum silvas impeditas vallo fossaque*

munierunt Cs; proto t. o Římu *legatos in oppidum intromitti non placuit L* t. j. dovnitř zdí městských; b) město zvl. menší město venkovské: *Ascraeumque cano Romana per oppida carmen V*; zř. o Římu *L.*

op-pignerō, *āre, āvī, ātum* [*pignus*] do zástavy dáti, zastaviti: *libellos C.*

op-pilō, *āre, āvī, ātum* [*pilum*] zatarasiti, zavříti: *scalas tabernarum C.*

Oppius, *a* rod římský: *C. Oppius* důvěrný přítel Caesarův, dle domněnky spisovatel *belli Alex., Afr., Hisp.*; *L. Oppius*, rytíř řím., *P. Oppius*, quaestor Ciceronem hájený; *lex Oppia* zákon tribuna lidu C. Oppia (proti přepychu ženskému).

op-pleō, *ēre, ēvī, ētum* naplniti: alqd alqa re.

op-pōnō, *ere, posuī, positum* a) naproti postaviti, položiti něco: *Tellus opposuit manum fronti O* zastřela si rukou čelo; *oppono auriculam H* nastavím ucho; *opposito genu curvavit cornum O* vzepřev se kolenem; *armatos ad introitus C, turrim ad portum Cs* postaviti; *oppidum oppositum Thessaliae Cs* ležící proti Th.; b) přenes. vystaviti něco něčemu, v šanc vydati: *o. se periculis pro re publ. C* vydávati se v n.; *Saguntinis corpora opponentibus L*; *ille recusat quemquam opponere morti V* onen zdráhá se někoho k smrti navrhnouti; c) slovy před oči stavěti něco: *pericula intendantur, formidines opponantur C, scelus o. C*; zvl. jako protidůvod, naproti uváděti něco: *quid opponas tandem, si negem? C*; *non minorem auctoritatem C*; za příčinou srovnání uváděti: *multis secundis proeliis unum adversum Cs* naproti mnohým šťastným bitvám jednu nešťastnou.

opportūnē, adv. vhod, včas: *venire C, nuntium afferre Cs.*

opportūnitās, *ātis, f.* [*opportunus*] příznivá vlastnost něčeho: *o. loci Cs* příhodné místo, *o. aetatis S* vhodný věk; *cum ad ceteras summas utilitates haec quoque o. adiungatur C* příznivá okolnost; konkr. výhoda: *amicitia tantas opportunitates habet C*; *belli opportunitates C*; *opportunitates corporis C* vlohy.

op-portūnus, *a, um* [*portus*] (vl. t. t. plavecký směrem k přístavu) a) příležitý, příznivý, vhodný, příhodný: subst. *locorum opportuna T* vhodná místa; b) přenes. *postquam opportunos sibi cognovit S* povolnými; *hosti o. fieri S* na ránu přijíti; *invidiā opportunos interemit L* na něž pro neoblíbenost bylo lze se dostati; *o. iniuriae S* bezpráví v šanc vydaný; subst. *opportuna dividere praefectis L* místa ohrožená nepřítelem.

op-positus, *a, um* [vl. part. perf. od *oppono*] naproti stojící n. ležící: *moles fluctibus C, luna soli C.*

op-positus, *ūs, m.* [*oppono*] a) nastavení něčeho: *laterum et corporum C*; b) protivná poloha: *lunae C.*

oppressiō, *ōnis, f.* potlačení: *legum et libertatis C*; přepadení: *curiae C.*

op-primō, *ere, pressī, pressum* a) přitlačiti, přitisknouti: *ora loquentis O* rukou přidržeti (aby nemluvila); přimáčknouti, umačkati: *opprimi ruinā C, senem iniecto vestis T* udusiti, *oppressus onere armorum Cs*; o ohni: uhasiti: *orientem ignem L*; *vim flammae C*; o výslovnosti: polykati: *litterae oppressae C*; b) přenes. potlačiti něco: *iram S, dolorem C, libertatem, potentiam C, tumultum L*; spec. zničiti: *insontem falso crimine L*; ujařmiti: *patriam N, socios C, Athenas servitute oppressas tenere N* Athény v jařmu otrockém držeti; potříti: *legionem Cs*; přemoci: *nationem Allobrogum C, bello alqm N*; *sopor opprimit alqm L* spánek přemáhá; *somno oppressus* v hlubokém spánku; *Catilinae latrocinium C* potlačiti; tísniti: *aere alieno C*; *opprimi iniquo iudicio C* podlehnouti; c) napadnouti, překvapiti: *quotiens illum lux noctu aliquid describere ingressum oppressit C* kolikrát jej ranní světlo překvapilo; *inscios inopinantesque Cs, incautos L, inermos T*; přenes. *morbo opprimi C*; *ne subito a me opprimatur C* abych jej z rovnováhy nepřivedl; *oppressus fraude loci V* zmatený místem.

op-probrium, *ī, n.* [*probro*] a) nadávka, výtka, hana: *opprobria dicere O, fundere H*; *morderi opprobriis falsis H*; abstr. *fugiens opprobria culpae H, alci opprobrio est alqd NCO* k necti

jest; b) konkr. o osobách: hanba: *o. maiorum Mamercus T*; *vos, opprobria Romuli Remique Cat.*

oppugnātiō, *ōnis, f.* a) dobývání, útočení, dorážení: *oppidum oppugnationibus premere Cs*; *oppugnationem ostendere L* zdánlivý útok učiniti; spec. způsob dobývání: *Belgarum o. est haec Cs*; b) přenes. útok, obžaloba: *aperta inimicorum C*; odpor, opposice: *iudicium sine oppugnatione C.*

oppugnātor, *ōris, m.* dobyvatel, útočník: *ignem tectis oppugnatores iniecerunt T*; přenes. *o. salutis, patriae C.*

op-pugnō, *āre āvī, ātum* dobývati, obléhati, a) pův. *consilium ab oppugnanda urbe ad obsidendam vertere L, oppugnare aut parare S* útočili nebo zbrojili; b) přenes. *quod a vobis oppugnari video C* proti čemu bojujete, brojíte; *populi salutem oppugnant C* napadají; *acta Caesaris C*; *pecuniā o. alqm C* hleděti podplatiti někoho.

***ops,** *opis, opem, ope, opes* atd. *f.* a) moc, síla: *omni ope niti S, magna nituntur opum vi V* vší silou, všemi silami, ze všech sil; *non opis est nostrae alqd V* nemohu, nejsem s to; b) moc založená na vojsku, moc válečná: *adstante ope barbarica V* pokud stála moc (říše) barbarská; *opibus Galliarum subnixus T, praeesse regiis opibus N, Italiam suis opibus occupare C*; c) moc politická, vliv: *Lacedaemoniorum opes concussit N, Catilinae opes concidĕre C*; *opes firmare L* mocné postavení si zajistiti; *opes factionis S* politická moc strany protivné; *propter opes tolerabiliorem senectutem videri C* pro vliv politický; d) moc založená na penězích atp., bohatství, prostředky: *Sicilia floret opibus C, magnas inter opes inops V, opes regiae Cu, ruris opes O, urbanis artibus opes augere L*; přenes. *nil docebo, unde parentur opes H* hojnost myšlenek; *quibus nihil est opis C* prostředků; e) pomoc, podpora: *opis indigere C, ab alqo opem petere C*; *sine ulla ope L* bez všeho přispění; *ope barbarica . . . victor V* přispěním moci barbarské; *opem ferre N* přispěti pomocí, *opem petere C* pomoci žádati; zř. plur.; přenes. *pennis ope Daedalea ceratis H* prací, uměním Daidalovým; f) jako vl. jméno.

Ops, *is, im, f.* bohyně země a úrody, symbol plodnosti ztotožněná s Rheou a Kybelou: *ad Opis* (sc. *aedem*) *Cu* u chrámu Opina.

opsōnium viz *obsonium.*

optābilis, *e* [*opto*] žádoucí.

optātiō, *ōnis, f.* přání.

optātus, *a, um* [part. perf. od *opto*] ‚vytoužený', vítaný, milý, vhod: *optatissimum sibi putant C* za nejvítanější pokládají pro sebe; *optatam metam cursu contingere H*; *optata arena potiri V*; **optātum,** *ī, n.* přání, tužba: *ex tribus optatis hoc erat tertium C*; **optātō,** adv. vhod, dle přání: *mihi o. veneris C*; *velut o. ventis coortis V.*

optimās, *ātis* [*optimus*] aristokratický: *statu rei publi. regali, optimati, populari C*; subst. aristokrat, obyč. plur. strana aristokratická, šlechta: *optimatium fautor N, plebis et optimatium certamina T.*

optimus viz *bonus.*

1. optiō, *ōnis, f.* volba (= volné rozhodnutí: *si mihi o. detur C, Graeci optionem Carthaginiensium faciunt S* přenechají, zůstaví volbu Karthagiňanům.

2. optiō, *ōnis, m.* pomocník, příručí centurionův ‚šikovatel'.

optīvus, *a, um* [*opto*] zvolený, vybraný: *cognomen H.*

optō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od **opio*, sr. *optio*] a) vyhlédnouti, vybrati, zvoliti: *conditionem misero ferunt, ut optet, utrum . . . an C* aby si vybral, zda chce . . . či; *pars optare locum tecto V* jedni vybírají si . . .; *ex collegis optaret, quem vellet L*; *alqm patronum Plin*; b) přáti si, žádati něčeho: *mortem V, ephippia H*; alqd de alqo, ab alqo, alci alqd, inf., acc. c. inf., věta účel.; **optandus,** *a, um* žádoucí: *fortuna C.*

opulēns, *ntis* a **opulentus,** *a, um* [*ops*] a) bohatý: *o. fortunatusque C, oppidum plenum atque o. Cs, rex SI, civitas magna et opulens S*; *templum donis opulentum V*; *provinciae pecuniae* (gen.) *opulentae T*; subst. *regionis opulenta Cu* bohatství; b) mocný: *cum opulentis regibus bella gerere L*; *minus opulentum agmen L* slabší.

opulenter, adv. bohatě, hojně: *neque illos arte colam, me o. S* sebe v hoj-

nosti chovati; *ludos opulentius instructiusque ... fecit L* s větším nákladem.

opulentia, *ae, f.* a) bohatství: *Thasii opulentiā freti N, divitis Croesi O*; b) moc: *invidia ex opulentia orta S.*

opulentō, *āre,* obohatiti, opatřiti, zaopatřiti něčím: *fundus herum bacis olivae H.*

opus, *eris, n.* I jako činnost a) ob. dílo, práce, zaměstnání: *quo opere* (tot. poučování mládeže) *quid potest esse praeclarius? C*; *opere coërcere T* nucenou prací trestati; *operibus anteire, iustitiā superare Cs*; *una quies operum V* odpočinek od práce; *Martis o. V* boj; *unde homines operum primos vitaeque labores instituunt H* prací, jež nám život ukládá; konkr. básn. *opere semita fervet V* = pracujícími; b) spec. α) práce rolnická: *patrio rure facere opus O*; *numquam in agro ulla maiora opera fiunt C* nekonají se větší práce; *concidere .. miratur arator inter opus tauros O*; β) stavba: *omnes o. facerent N* aby všichni pomáhali stavěti; zvl. práce opevňovací: *in opere occupatus Cs, eo opere perfecto Cs*; *fessum militem proeliis operibusque habebat L*; *locus egregie natura et opere munitus Cs* přirozeně i uměle; *magis opere .. munitum erat S*; *in operibus multus adesse S*; γ) o věcech: účin: *opus meae bis sensit hastae O*; *tela diversorum operum O*; δ) úkol, úloha: *carminis huius opus (est) exponere O*; *sunt, quibus unum o. est H*; *quod sui operis erat, agebat L*; ε) námaha, úsilí: adv. rčení *magno opere, maximo, tanto, nimio opere* (velice); ζ) čin, podnik: *his immortalibus editis operibus L* vykonav tyto nesmrtelné činy; *periculosae o. plenum aleae H* nebezpečný podnik; η) práce (naproti látce), provedení: *materiam superabat o. O*; *simulacrum singulari opere C*; *galeae caelatae opere Corinthio C*; II konkr. práce, výtvor, hotové dílo a) ob.: *pictores et ii, qui signa fabricantur, et poetae suum quisque opus a vulgo considerari vult C* každý chce, aby dílo jeho těšilo se pozornosti lidu; b) spec. α) stavba: *opus ex mea pecunia reficiatur C, publicorum operum depopulatio C*; *operum labor V* stavby umělé a pracné; *opus condere L* základy klásti, stavbu začíti; β) opevnění: *operibus aditus praemunire Cs*; *tumulum operibus munire Cs*; obléhací zákopy: *urbem operibus clausit N, saepsit Cs*; dobývací stroje a přístroje: *urbem vineis aliisque operibus oppugnare L*, hráze: *flumen operibus obstruere Cs*; γ) dílo umělecké: *pocula ... opus Alcimedontis V, Silanionis opus tam perfectum C*; *moderator tanti operis* (sc. *mundi*) *C*; δ) dílo literární: *dii orsis tanti operis successus prosperos dent L, nullum opus otii (Africani) exstat C, o. exegi O* III význ. úkol je ve rč. **opus est** jest třeba, potřebí něčeho; často lze přelož. osobně: potřebovati: *mihi frumentum non opus est C* nepotřebuji obilí; *si quid sibi a Caesare o. esset Cs* jestliže by něčeho potřeboval; *multa sibi opus esse C*; *quae curando vulneri opus sunt L*; kromě nom. nejčastěji abl. (*nunc animis o. est V*), řídč. gen. (*ad consilium pensandum temporis o. esse L*), inf. n. acc. c. inf. (*omnia enumerare non o. est C*), ut (*o. esse, ut bonis artibus pectus implerent T*); ellipt. *quid opus est plura? C* (sc. *dicere*); s adv. *sic o. est O* jest nutno.

Opūs, *ūntis, f.* acc. *ūnta* [Ὀπούς] město v Lokridě nyn. Talanta (dle protějšího ostrova); obyv. **Opuntiī,** *ōrum, m.* Opuntané; adj. **Opuntius,** *a, um* opuntský: *Philodamus C, Megilla H.*

opusculum, *ī, n.* [demin. od *opus*] dílko: *opusculorum fabricator C* sošek; spisek: *Cassi Parmensis H, mea H.*

ōra, *ae, f.* a) okraj něčeho tvořící hranici: *Galli oram extremae silvae cum circumsedissent L* okraj lesa; *umbrosae Heliconis orae H* okraje hory; *oras (clipei) ambiit auro V* olemoval zlatem; odt. též okraj plachet a lodí s lanovím, lanoví: *oras et ancoras praecidere L, resolutis oris L*; b) spec. okraj, hranice světa: *extrema ora et determinatio mundi C*; hranice země, území: *per extremam oram Vocontiorum agri L*; zvl. hranice suché země vzhledem k moři: pobřeží: *partem orae maritimae defendere C*; *maris, oceani ora L, quae amoenitates orarum ac litorum! C* přímoří; meton. obyvatelé přímoří, pomořané: *ora Campaniae*

desciit T; *ora maritima Cn. Pompeium requisivit C*; **c)** pás, kraj, krajina: *domus Aeneae cunctis dominabitur oris V*; *globus terrae duabus oris habitabilis C, gelida ora H*; *luminis orae V* ‚kraje světla', světlo sluneční.

ōrāculum, pův. **ōrāclum,** *ī, n.* [*oro*] **a)** věštírna (jako místo *orandi*): *o. illud Delphis tam celebre C*; *oraculo egressum L, adorat Themin, quae tunc oracla tenebat O, adire Iovis Hammonis o. statuit Cu*; **b)** věštba, výrok věštírny: *Apollinis oraculo sapientissimum iudicatum C, dare oracula C, oraculorum veritas C*; **c)** výrok, výpověď vůbec: *physicorum oracula C.*

ōrātiō, *ōnis, f.* **a)** řeč, mluva: *qualis homo ipse esset, talem eius esse orationem C*; *ferae sunt rationis et orationis expertes C*; **b)** výraz, vylíčení, projev myšlenek: *virtuti Pompei quae potest o. par inveniri? C, Stoicorum est adstrictior o. C*; zvl. řeč = jazyk: *o. Latina* t. j. přednes jazykem latinským; **c)** tvrzení, výpověď, výklad: *Platonis o. C* tvrzení; *captivorum o. Cs* výpověď; **d)** řeč umělá v užš. sm. **α)** naproti *sermo* řeč dle řečn. pravidel složená: *orationem habere C* řeč míti, řečniti; *quanta in oratione maiestas! C*; *est in manibus o. C, o. adversus rem publ. Cs*; *Catonis acerbae orationes L*; **β)** naproti *poëma* prosa: *et in poematis et in oratione peccatur C*; **e)** předmět, látka, thema řeči: *orationis difficilius est exitum . . . invenire C*; *o. deesse nemini potest C*; **f)** výmluvnost: *altitudo orationis suae C*; schopnost k řeči, výmluvnosti: *satis in eo fuisse orationis atque ingenii C.*

ōrātiuncula, *ae, f.* [demin. od *oratio*] malá řeč.

ōrātor, *ōris, m.* [*oro*] **a)** mluvčí (poselstva), vyjednavatel: *ad Pyrrhum missus o. C*; *oratores ire iubet V* vyslancům; *pacem petitum oratores mittunt L*; **b)** řečník: *bonus, optimus, summus C, laudantur oratores veteres Crassi et Antonii C.*

ōrātōriē, adv. řečnicky, po řečnicku, jak se řečníku sluší: *dicere C.*

ōrātōrius, *a, um* řečnický, řečníku slušící: *ingenium, ornamenta, vis dicendi C.*

ōrātus, *ūs, m.* prosba: *oratu tuo C* na tvou žádost.

orbātor, *ōris, m.* člověk o děti olupující někoho: *nostri o. Achilles* (praví Hekabe) *O.*

Orbilius *Pupillus* grammatik a učitel římský proslulý svou přísností.

orbis, *is, m.* **a)** kruh, kolo (jako tvar abstrakt.): *orbis, qui κύκλος Graece dicitur C, quinque orbes explent cursu V, orbis rotae O* kružnice kola; *per omnes in orbem ire L* dokola jíti, kolovati; (ve voj.) tvar těsného zástupu: *orbem facere, in orbem consistere Cs* kruh (karré) utvořiti; *ita coniuncto orbe T* v tak těsném tahu; *o. lacteus C* mléčná dráha; *o. signifer C* zvířetník; *o. finiens C* obzor, obzorník; **b)** dráha, oběh kruhový, pohyb v kruhu: *curvare iter in orbem O, certum equitare in orbem O*; *anguis rapit orbes per humum V* činí závity, vine se; *annuus o. V* oběh roku; *orbis solstitialis L* (oběh mezi slunovraty) oběh slunce; *certus undenos decies per annos orbis H* určitý okruh časový 110 roků; **c)** konkr. věc okrouhlá, plocha kruhovitá: *orbem crusti violare manu V* = okrouhlé koláče, *o. mensae O* okrouhlá deska stolu, *clipei extremi orbes V* kruhové pásy, avšak *decimo tamen orbe moratum est* (*telum*) *O* v desáté vrstvě; *rota orbis V* kroužící kolo; *oculorum orbes V* = oči; *genuum o. O* jablko kolenní; *lanam glomerabat in orbes O* vlnu navíjela v klubka; *o. non stabilis O* (o kole Štěstěny); samotné *orbis O* kolo Ixionovo; zvl. kotouč: *si lucidus o.* (*solis*) *erit V, o. lunae O,* též = diskos *O*; **d)** spec. o nebi a zemi: *sol medium caeli conscenderat orbem V* dostoupilo středu klenby nebeské; *orbe locus medio est O* prostřed světa, všehomíra; *orbis terrarum, terrae OCsC* okrsek zemský = země; *o. peregrinus O* cizí země, kraj; *Creten, quae meus est orbis O*; *o. Eous O* = Východ; meton. lidstvo (svět): *uno orbis terrae testimonio C.*

orbita, *ae, f.* stopa zanechaná jedoucím kolem: kolej: *ex tensarum orbitis praedari C*; přenes. stopa, stezka: *iuvat ire iugis, qua nulla . . . devertitur o. V.*

orbitās, *ātis, f.* [*orbus*] osiřelost, bezdětnost: *bonum liberi, misera o. C; o. quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur Cu*; přenes. *velut orbitatis metu icta L* (nad ztrátou Romulovou); *rei publ. o. talium virorum C* = úplný nedostatek takových mužů.

Orbius *Publius* právník římský, r. 63 př. Kr. praetor v Asii.

orbō, *āre, āvī, ātum* [*orbus*] **a)** rodičů nebo dětí zbaviti, osiřelým učiniti: *Theseus filio Hippolyto non esset orbatus C, orbatus progenie C; leaena catulo orbata O*; **b)** ob. zbaviti něčeho: *luce alqm, Italiam iuventute, rem publ. auxilio, multis fortibus civibus C.*

Orbōna, *ae, f.* [*orbus*] bohyně osiřelosti, vzývaná bezdětnými rodiči.

orbus, *a, um* [srov. ὀρφανός] **a)** osiřelý (bez rodičů), sirotek: *mei filii te incolumi orbi non erunt C*; **b)** bezdětný: *senex C*; *orbum liberis facere L* dětí zbaviti; *Memnonis orba O*; **c)** ovdovělý: *a viro orba O*; **d)** přenes. osiřelý, oloupený o něco, zbavený něčeho: *forum litibus H, luminis o. O.*

orca, *ae, f.* [m. **urca*, srov. *urceus*] hliněná nádoba pro naložené ryby, ‚bečka'.

Orchamus, *ī, m.* [Ὄρχαμος] král babylonský, otec Leukothoin.

orchas, *adis, f.* [ὀρχάς] oliva (plod) vejčitého tvaru.

orchēstra, *ae, f.* [ὀρχήστρα] v divadle římském část sedadel určená senatorům.

Orchomenos(us), *ī, m.* [Ὀρχομενός] **1)** město v Boiotii u řeky Kefissu; **2)** město v Arkadii; obyv. **Orchomeniī,** *ōrum, m.* Orchomenští.

Orcus, *ī, m.* [Ὄρκος] **a)** místo mrtvých, podsvětí: *primis in faucibus Orci V, ad Orcum mittere H, demittere Orco V*; **b)** meton. smrt: *metit O. grandia cum parvis H*; **c)** personif. bůh podsvětí: *Verres alter O. venisse Hennam ... videtur C; pallidus O. V.*

Orcynia viz *Hercynia.*

ordinārius, *a, um* řádný, pravidelný: *consules L* (opak *suffecti*).

ordinātim, adv. [*ordo*] v řadě: *trabes o. structae Cs* (naproti *passim*).

ordinātus, *a, um* [vl. part. perf. od *ordino*] spořádaný, řádný, pravidelný: *cursus C, pugna L* (t. j. ve třech řadách).

ordinō, *āre, āvī, ātum* [*ordo*] **a)** do řady stavěti, řaditi: *aciem Cu, agmen, arbusta sulcis H*; *Scipio voluntarios ordinavit L* v čety roztřídil; **b)** spořádati, zařídíti, určiti: *cum omnia ordinarentur C*; *fata ita di ordinarerunt Cu, artem praeceptis L, magistratus aliter o. L*; **c)** přenes. *publicas res o. H* v historické posloupnosti vylíčiti; *annos adfluentes H* čítati.

ordior, *īrī, orsus sum* [*ordo*] **a)** tkanivo spořádati ke tkaní; snovati: *aranea orditur telas Plin*; **b)** počíti, začíti: *orsi bellum sunt L, nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo H, disputare ordimur C, orsus est dicere C, sic orsa loqui vates V*; též absol. = začíti mluviti: *sic filius orsus V* jal se mluviti; *sic Iuppiter orsus V* promluvil (na konci řeči); *ibi Tarquinius maledicta ab stirpe orsus* (sc. *est*) *L* hanlivě mluví, vycházeje od ...; subst. **orsa,** *ōrum, n.* počínání, podnik, začátek: *orsis operis successus dare L*; básn. slova, řeč: *sic ore vicissim orsa refert V.*

ordō, *inis, m.* **a)** řada věcí v prostoru: *pone ordine vites V, ordines arborum C, his* (*trabibus*) *collocatis et coagmentatis alius insuper o. additur Cs*; *indulge ordinibus* (sc. *vitium V*) dopřej místa řadám, dělej je daleko od sebe; vrstva: *ordines caespitum Cs*; zvl. řada sedadel v divadle: *quattuordecim ordines* oddělení pro rytíře římské, *in q. ordinibus sedere C* = býti rytířem; **b)** spec. ve voj. řada, četa, šik: *ibi commutatis ordinibus aciem instruxit S* změniv řady; *ordines observare S* v řadách zůstati; *ordine egredi CsL* z řady vystoupiti; zvl. = setnina: *viri fortissimi qui ordines duxerunt C*; *Lucanius eiusdem ordinis Cs* z téže setniny; odt. meton. **c)** hodnost setnická: *spe ordinum evocantur Cs* naději na hodnost setnickou jsou vyzváni k službě vojenské; *primi ordines* hodnost prvních setníků: *centuriones, qui iam primis ordinibus appropinquabant Cs*; i sám setník: *primi ordines CsL* setníci prvních setnin; *centuriones ex inferioribus ordinibus in superiores traducti Cs* za vyšší setníky povýšení: **d)** polit. stav, třída občanská: *o. equester N* stav rytířský; *o. pedester L* občané,

měšťané (sloužící jako pěší); *o. senatorius C*; *apud omnes ordines gratiosus C*; *homines illius ordinis ex municipiis rusticani C* lidé onoho stavu, oné třídy (tot. *rustici Romani*); *eum certe ordinem, qui exercet illa, firmamentum ceterorum ordinum recte esse dicemus C* t. j. *ordinem publicanorum* třída nájemců; *ignoscant huic ordini C* = senátu; *o. oratorum, mercatorum C*; odt. přenes. (srov. *gens*) *quieti ordines deorum H* blažené sbory bohů; *factionibus inter ordines certabatur L* mezi kmeny; e) abstr. řada, řetěz: *o. rerum, o. seriesque causarum C, o. saeclorum V, ordines temporum C*; *omnes uno ordine habetis Achivos V* stavíte na roveň; f) abstr. řád, pořádek: *vitae o. H, nullo ordine atque imperio Cs* bez řádu; *in ordinem referre C* do pořádku uvésti; *temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar H* řádem i rázem: *o. et constantia C* smysl pro pořádek; adv. rčení: *ordine* α) po řadě, za sebou, po pořádku: *o. rogabantur L, bis quinque iunctas o. noctes O, iubet ordine duci* (sc. *equum*) *V* všem po řadě, t. j. každému po jednom; *o. proelia dicam V*; β) řádně: *o. struere penum V, perfectis o. votis V, recte atque o. factum C*; *in ordinem* po řadě: *tabulas conficere C*; *ex ordine* po řadě: *possessiones omnes vendere C*; *septem ex o. menses flevisse V* = *in ordine* (*referebat*) *V*; *extra ordinem* mimořádně: *provinciam alci decernere C, imperium e. o. dare C.*

Ordovicēs, *um, m.* pobřežní kmen britský naproti ostrovu Moně (Anglesey).

orēas, *adis,* acc. *ada, adas f.* [ὀρειάς] nymfa horská, oreadka.

Orestae, *ārum, m.* [Ὀρέσται] národ v Makedonii mezi Aoem a Haliakmonem.

1. Orestēs, *ae* n. *is m.* [Ὀρέστης] syn Agamemnonův a Klytaimestřin, matkovrah; dle něho nazvána tragoedie Euripidova; adj. **Orestēus,** *a, um* [Ὀρεστειος] Orestův: *Diana O* obraz Dianin do Aricie přinesený Orestem.

2. Orestēs, *is, m.* příjm. říms. v rodě Aufidiů a Aureliů.

Orestilla, *ae, f.* Aurelia, choť Katilinova.

Orētānī, *ōrum, m.* Orétané, kmen hispanský u řeky Quadiany.

Orgetorīx, *īgis, m.* šlechtic helvetský.

orgia, *ōrum, n.* [τὰ ὄργια] divoká noční bohoslužba Bakchova.

orichalcum, *ī, n.* [ὀρί-χαλκον] mosaz: *auro squalentem alboque orichalco V, si quis aurum vendens o. se putet vendere C.* Též **aurichalcum** podle *aurum*.

Oricos(us) *ī, m.* a **Oricum,** *ī, n.* [Ὥρικός] přístavní město v Epiru, nyn. Eriko; obyv. **Oricīnī,** *ōrum, m.* Oričané.

oriēns, *ntis, m.* [sc. *sol*; part. praes. od *orior*] a) vycházející slunce, východ, jitro: *me saevus equis o. adflavit anhelis V, septimus hinc o. cum se demiserit undis O*; b) země východní, Východ, orient: *ab oriente ad occidentem C, spoliis onustus Orientis V*; východ jako strana světová: *simulacrum ad orientem vertere C.*

orīgō, *inis, f.* [*orior*] a) abstr. původ, východisko, počátek: *fontis II, moris L, boni C, mundi V, caelestis V, originem trahere ab alqo L* původ svůj odvozovati, pocházeti odněkud; b) konkr. praotec, zakladatel: (*Aeneas*) *Romanae stirpis o. V, mundi melioris O* tvůrce; *Tuisco et Mannus o. gentis conditoresque T* původci a zakladatelé národa; metropole, město mateřské jako původ osad: *pars originibus suis praesidio, pars decori fuere S. Origines* jako název spisu Katonova o počátečních dějinách italských měst.

Ōrīōn, *ōnis, m.* (délky libovolné) [Ὠρίων] mythický lovec, po smrti (Artemidou způsobené) jako souhvězdí na nebe vzatý; východ a západ jeho (za obou slunovratů) přinášel bouřlivé počasí.

orior, *īrī, ortus sum, oritūrus* [srov. ὄρνυμι] a) zdvihati se, povstávati: *consul oriens L*; přenes. *tempestas, ventus N, fletus, clamor L, controversia C, dissensio N*; b) vycházeti, vzcházeti: *sole orto L* po východu slunce; *dies oriens Tib, lux Cat, nox O*; *oritur monstrum V* ukazuje se; *pinus V, olea oriens T* vzcházející; c) vznikati, původ míti, pocházeti: *Rhenus oritur ex Lepontiis Cs* pramení v Lepontsku, *fons oritur in monte Plin*; *Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur Cs* začí-

nají na . .; *plerosque Belgas esse ortos a Germanis Cs* pocházeji od G.; *ortus equestri loco C* původem, rodem rytíř; *homo a se ortus C* nemající předků.

Orītae, *ārum, m.* [Ὠρεῖται] národ původu indického v Gedrosii.

Ōrīthyia, *ae, f.* [Ὠρείθυια] dcera Erechtheova, choť Boreova, matka Kalaise a Zeta.

oriundus, *a, um* [vl. part. praeš. pass. od *orior*] pocházející: *oriundi ab Sabinis L, ex Etruscis L, Albā o. sacerdotium L.*

Ormenis, *idis, f.* [Ὀρμενίς] Ormenovna, vnučka Ormena thessalského Astydameia.

ornāmentum, *ī, n.* [*orno*] **a)** výstroj: *copias, ornamenta, praesidia C; ubi tot ornamenta a senatu populoque Rom. permissa C;* přenes. *pacis ornamenta C* výstroj, prostředky k úpravnému žití v míru; **b)** konkr. šperk, skvosty, výzdoba: *pecunia et ornamenta ex fano Herculis C, honoris insignia atque ornamenta C, signa et tabulas ceteraque ornamenta Graecorum oppidorum C* umělecká díla k výzdobě sloužící; *triumphalia ornamenta T* odznaky triumfální; **c)** abstr. ozdoba, okrasa: *Q. Hortensius lumen atque o. rei publicae C, quae ornamento urbi esse possent C;* **d)** vyznamenání, pocta, důstojenství: *ornamenta sua concedant C; nullum a Pompeio habuit o. N, omnia o. congerere ad alqm C.*

ornātē, adv. ozdobně, krásně: *dicere, causam agere C Plin.*

ornātrīx, *īcis, f.* panská obstarávající úpravu a výzdobu vlasů paní, kadeřnice.

ornātus, *a, um* [vl. part. perf. od *orno*] **a)** vystrojený, vypravený, vyzbrojený: *ornatissimus exercitus N, equus L, naves LT, myoparo C, civitates ornatae atque refertae omnibus rebus C* opatřené a naplněné; **b)** vyzdobený, ozdobený, krásný, ozdobný: *nocturna caeli forma sideribus o. C;* s akk. vztah. *apio crines o. V* vlasy maje ozdobeny, *pampino o. tempora H; o. in oratione N* strojený; *oratio ornata C;* **c)** čestný: *locus ad dicendum ornatissimus C;* **d)** ctěný, vážený: *eques honestus et o. C homines honestissimi atque ornatissimi C.*

ornātus, *ūs, m.* [*orno*] **a)** výstroj, výprava: *gladiatorum L, eorum o. regem neminem significabat N* šat; *scriba cum rege sedens pari fere ornatu L, arma ornatumque mutaverant S* oblek; *o. Argivae Helenae V* šat; **b)** výzdoba, ozdoba: *regalis C; urbis, scaenae C; portarum Hirt.;* **c)** přenes. *verborum, aedilitatis C.*

Ornī, *ōrum, m.* tvrz u Propontidy.

ornō, *āre, āvī, ātum* [z *ord(i)no* od *ordo*] **a)** vystrojiti, vypraviti, opatřiti: *classem V* vypraviti mužstvem, *exercitum L* vyzbrojiti; *scuto iuvenem ornant T* opatří; *decemviros ornat scribis L;* **b)** zdobiti: *cornua sertis V, donis templum C, ornabant aurata monilia collum O;* přenes. *haec studia res secundas ornant C* jsou ozdobou štěstí; **c)** vyznamenávati, uctívati, oslavovati: *senectutem C, mortem monumento C, populi res gestas C, beneficiis alqm C.*

ornus, *ī, f.* habr.

ōrō, *āre, āvī, ātum* [snad od **1.** *os*] **a)** mluviti, přednášeti: *talibus orabat dictis V, causam o. CV* spornou věc přednášeti, při pojednávati; *orandi nescius T* špatný řečník; *cum alqo de alqa re Cs* vyjednávati; **b)** prositi, prosebně žádati: *Roscius orabat, sibi adesses H* dal tě prositi; vazby: alqm, alqm alqd (*multa deos V*), alqd (*auxilium L*), alqd alci rei (*veniam dapibus O*), věta konj., inf. (básn.), acc. c. inf. (básn. a poklass.), též parenth.

Oroanda, *ōrum, n.* město v Pisidii; obyv. **Oroandēnsēs,** *ium, m.* Oroanďané.

Orōdēs, *is, m.* [Ὀρώδης] král parthský, jenž zajal a usmrtil Krassa r. 53.

Oroetēs, *ae, m.* [Ὀροίτης] vojevůdce Dareiův, jenž dal přibíti Polykrata na kříž.

Orontēs, *is* **n.** *ī, m.* [Ὀρόντης] řeka v Syrii, nad ní město Antiochia; adj. **Orontēus,** *a, um* od O. pocházející, syrský: *myrrha Pr.*

Orphēūs, *eos, ea, eu* (básn.); *eī, eō* atd. (pros.) *m.* [Ὀρφεύς] mythický pěvec thrácký, choť Eurydičin, syn Apollonův a Kalliopin; adj. **Orphēus,** *a, um,* Orfeův: *lyra Pr, vox O;* **Orphicus,** *a, um* orfický: *carmen, sacra C.*

orsa, *ōrum, n.* viz *ordior.*

orsus, *ūs, m.* [*ordior*] podnikání, počínání.

Orthōsia, *ae, f.* [Ὀρθωσία] město v Karii u řeky Maiandru.

Ortōna, *ae, f.* městečko Aequů v Latiu.

ortus, *ūs, m.* [*orior*] a) východ: *signorum V, siderum C, stellarum Cat; quartus lunae V* čtvrtý den nového měsíce, *caniculae L*; jako strana světová: *ab ortu ad occasum C*; b) původ, vznik, počátek: *tribuniciae potestatis, amicitiae C*; — o člověku původ, rod: *ab Elide ducere ortum O*; narození: *ante ortum — post mortem C.*

Ortygia, *ae, f.* [Ὀρτυγία] 1) starší název ostrova Delu; odt. adj. **Ortygius,** *a, um* ortygijský, delský: *dea O* = Diana; *boves O* = *Apollinis*; 2) starší název Efesu a háje efeského: *esse apud se lucum Ortygiam T*; 3) ostrov a čtvrt syrakuská.

oryza, *ae, f.* [ὄρυζα] rýže.

1. ōs, *ōris, n.* a) ústa, o zvíř. huba, tlama: *cibum oris hiatu capessunt C.* otevřením úst; *dentibus in ore constructis manditur (cibus) C*; *ferventes auras ore trahit O* polyká; *coërcere ora frenis O, equus spumas aget ore V*; zobák: *o. pulli C*; odt. *ora navium rostrata H* zobce lodní; obr. *belli os et fauces C* otevřená tlama války; — spec. ústa jako nástroj mluvy a zpěvu: *totidem ora sonant V, consentiunt uno ore omnes C*; *poscebatur ore volgi T* hlasem lidu; *magno simul incipit ore V* mocným hlasem; *hunc ego, non alio dictum prius ore, vulgavi H* jehož nikdo přede mnou pěním nenapodobil; *ore dabat pleno carmina O* plným proudem; *ruit profundo Pindarus ore H* hlubokým, mocným proudem řeči se valí; meton. *taurorum adflabitur ore O* ohněm z tlamy; b) otvor: *ingentem lato ore dedit fenestram V* ohromný otvor širokého průhledu; *dolii L, os specūs L, in pontis ore C* na konci, ve vchodu mostu; — spec. ústí: *Tiberis L*; pramen: *ora novem Timavi V*; c) synekd. obličej, tvář: *quem non ore movere potest O* tváří (sličnou); *Gorgonis os pulcherrimum V, cum os eius spectaculo esset L, lineamenta oris intueri L* rysy obličeje; *tot sese vertit in ora V* mění podoby tváře, *ante ora alcis V, in ore T* před zrakem, před očima; *in ore hominum versari C, agere T* veřejně se ukazovati, na veřejnosti se pohybovati; přenes. drzost, nestoudnost: *venit mihi in mentem oris tui C* = *impudentiae* tvé drzé čelo; *os hominis insignemque impudentiam cognoscite C*; *nosti os, nosti audaciam C*; synekd. *ora super postes pendent O* lebky.

2. os (vl. *oss* slab. dlouhá posicí), *ossis, n.* [srov. ὀστοῦν] a) kost: *subiecta corpori mirabiles commissuras habent C*; *haesit ferrum ossibus O*; zvl. jako ostatky mrtvého: *cineri atque ossibus filii sui solacium vult aliquod reportare C*; *ossa terrae condere V*; b) přenes. o řeči kostra, kosti, tvrdší části naproti měkčím: *ossa et sanguinem imitari C*; nitro naproti vnějším částem těla: *gelidus Teucris per dura cucurrit ossa tremor V.*

Oscēnsēs, *ium, m.* Oscenští, obyv. města Osky v Hispanii (sev. záp. od Saragossy, nyn. Huesca.

oscen, *cinis m. f.* [*obs-cano*] pták, jenž svým zpěvem, křikem dává znamení augurské (havran, vrána, sova): *oscinem corvum prece suscitabo H* věštebného havrana.

Oscī, *ōrum, m.* Oskové, kmen v Kampanii splynuvší po válkách samnitských s Římany.

ōscillum, *ī, n.* [deminl. od *osculum*] malá maska, zvl. voskový obraz Bakchův, věšený na stromech k odvrácení zlých duchů.

ōs-citō, *āre* n. **ōscitor,** *ārī* pův. zívati, ústa otvírati; přenes. býti ospalý, nečinný; *oscitans, ntis* zívající, ospalý: *quae Epicurus o. hallucinatus est C* v ospalosti; *inscitia oscitantis ducis C.*

ōsculātiō, *ōnis, f.* líbání.

ōsculor, *ārī, ātus sum* líbati alqm; přenes. laskati, hýčkati: *inimicum C, scientiam tamquam filiolam C.*

ōsculum, *ī, n.* [demin. od *os*] a) ústečka, hubička: *dulces pendent circum oscula nati V*; *oscula ore tegit O* rty; *videt igne micantes oculos, videt oscula O*; *o. summa delibare V* lehce se dotknouti rtů, něžně celovati; b) políbení, polibek: *oscula accipere et dare O, decerpere Cat*; *figere V* vtisknouti; *iacere T* rukou posílati, *iungere O* líbati.

Osī, *ōrum, m.* národ kolem pramenů Visly.

Osīris, *is* a *idis, m.* [Ὄσιρις] egyptský bůh, choť Isidin.

Osismī, *ōrum, m.* Osismové, národ gallský v nyn. Bretagni.

Ossa, *ae, f.* [Ὄσσα] hora v Thessalii již. od ústí Peneia; adj. **Ossaeus,** *a, um*: *ursa O.*

os-tendō, *ere, tendī, tentum* a *tēnsum* [z *obs-tendo*] a) vstříc natáhnouti, nastaviti: *manus alci Pl*; *glebas Aquiloni V* vystaviti; *pectus suum o. C*; *humeros latos V*; přenes. předstírati něco: *magnifica defensio ostenditur C*; *Fabius oppugnationem ostendit L* učinil zdánlivý útok; *ostenditur victoria L* jest naděje na vítězství; b) ukazovati něco n. na něco: *os suum populo Romano C, telum inimico C*; *ver adulescentiam significat ostenditque fructus futuros C* a ukazuje na budoucí plody (= dává naději); *se ostendere C* objeviti se; *odium patris ostenditur C* jest zřejmo; c) prozraditi, zjevným učiniti něco: *nec ostenderunt bellum, priusquam intulerunt L* neprozradili se s úmysly válečnými, až vpád učinili; *adventus causam ostendit N*; d) dokázati, říci ukázati, vysloviti, prohlásiti: *sicut et vivus multis ipse rebus ostendit C* dokázal; *se prohibiturum ostendit Cs* prohlásil; *ut estendimus supra N* jak svrchu řečeno; vazba: acc. c. inf., nom. c. inf., nepř. ot.

ostentātiō, *ōnis, f.* [*ostento*] a) na odiv stavění: *saevitiae L* projevování; *virium T* okázalé rozvinutí mass vojska; b) vychloubání, honosení se: *genus ostentationis et gloriae C, gloriosa o. C.*

ostentātor, *ōris, m.* [*ostento*] a) oznamovatel, ohlašovatel: *praemiorum T*; b) chlubič, vychloubač: *factorum o. L* (člověk) svými činy se vychloubající; *omnium, quae diceret atque ageret T.*

os-tentō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *ostendo*] a) nastavovati: *iugula sua pro alterius capite C*; za vzor stavěti: *Tydiden O*; b) ukazovati, na odiv stavěti: *passum capillum Cs*; *campos nitentes desuper ostentat V, moenia maxima V, equitatum iniciendi terroris causa Cs*; *spolia Curiatiorum L, cicatrices L*; c) honositi, chlubiti se něčím: *Ambiorigem Cs* honosivě odvolávati se na A.; *prudentiam o. C*; *artem arcumque V*; *in aliis rebus se ostentant C*; d) slibovati, naději dávati na něco; hroziti něčím: *Liguribus campi uberes Italiae .. in spem victoriae ostentantur L*; *modo formidinem ostentare S* hrůzu sliboval; *praemia S, praedam benigne ostentat S*; *pecunia promissa et ostentata C, periculum capitis alci o. C*; e) přenes. ukazovati, dávati na jevo, dokazovati: *prodigia caelestia prope cotidianas in urbe ostentantia minas L*; *ostentavi tibi me istis esse familiarem C.*

ostentum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *ostendo*] a) nadpřirozený úkaz, znamení: *magnorum periculorum metus ex ostentis portenditur C*; b) konkr. hrozný zjev, netvor: *Vatinius inter foedissima aulae ostenta fuit T.*

***ostentus,** *ūs, m.* jen v dat. a) na odiv: *ostentui corpora abiecta T*; *ut Iugurthae scelerum ostentui essem S* aby J. na mně mohl ukazovati své zločiny; b) na oko: *illa deditionis signa ostentui credere S* myslil, že ony známky vzdání se jsou jen na oko, na oklamání; *nova iura Cappadociae dedit .. ostentui magis quam mansura T* spíše jen na oko než trvale.

Ōstia, *ae, f.* n. **Ōstia,** *ōrum, n.* [srov. Ústí] přístavní město Říma při ústí Tiberu; adj. **Ōstiēnsis,** *e* ostijský: *ager L, colonia Plin*; *incommodum C* pohroma způsobená mořskými loupežníky; *provincia C* úřad zvláštního quaestora mající úkol zásobování Říma potravinami a dozor nad vodovody.

ōstiārius, *a, um* [*ostium*] dveřní; subst. *ōstiārius, iī, m.* vrátný, hlídač; **ōstiārium,** *iī, n.* daň ze dveří.

ōstiātim, adv. [*ostium*] ‚dvéře ode dveří', dům od domu: *o. totum oppidum compilare C.*

ōstium, *iī, n.* [*ōs*] a) vchod a východ: *quo (in antrum) ducunt ostia centum V*; zvl. o podsvětí: *alta o. Ditis V* ‚vysoké brány', *sacra inferni o. V*; spec. dvéře: *pernoctabant ad o. carceris C, Nasicae ab ostio C, aperto ostio dormire C, patuere ingentia ostia domus V*; vjezd do přístavu: *pleno subit ostia velo V*; *portūs o. C*; b) ústí: *Rhodani Cs, Nili V*; též o moři *o. Oceani C* = úžina gibraltarská.

ostreum, ī, *n.* [ὄστρεον, s lat. něm. Auster, čes. ústřice] též sing. z pův. plur. **ostrea,** *ae, f.* škeble, ústřice.

ostreōsus, *a, um* ústřicemi bohatý: *ora Hellespontia Cat.*

ostri-fer, *a, um* ústřice plodící, ústřicemi bohatý: *Abydus V.*

ostrīnus, *a, um* [*ostrum*] nachový, purpurový: *colores, torus, tunica Pr.*

ostrum, ī, *n.* a) šťáva z hlemýždě nachového, barva nachová: *vestes ostro perfusae V*; b) látka barvy nachové: *instratos ostro alipedes V* nachovými čabrakami; *Sarrano dormire ostro V* na tyrském koberci; pod. *strato super discumbere ostro V*; též nachové roucho: *velare humeros ostro V.*

Otācilius, *a* rod říms.: O. Crassus, stoupenec Pompejův za války obč.; T. O. praetor 217, vojevůdce proti Karthagiňanům na Sicilii.

Othō, *ōnis, m.* [Ὄθων] 1) L. Roscius O., rytíř říms., tribun lidu r. 67, původce *legis Roscīae* (přidělujícího 14 řad sedadel rytířům); 2) M. Salvius O., císař r. 69; adj. **Othōniānus,** *a, um* Othonův: *duces, partes T.*

Othryadēs, *ae, m.* [Ὀθρυάδης] 1) syn Othryův Panthus V; 2) vojevůdce spartský O.

Othrys, *yos, m.* [Ὄθρυς] hora v Thessalii u zálivu malijského.

ōtior, *ārī, ātus sum* [*otium*] bez práce čas tráviti, nečinný býti; *domesticus otior H* doma lenoším.

ōtiōsē, adv. v prázdni, klidně, pohodlně: *vivere cum parentibus C* v klidu; *inambulare in foro L* nezaměstnán; *o. omnia gerere L* pohodlně, líně.

ōtiōsus, *a, um* [*otium*] a) bez práce, nezaměstnaný, nečinný: *otiosi urbani L* darmošlapové; *Scipionem numquam minus otiosum esse quam cum o. (esset) C* že nikdy není více zaměstnán (t. literárně) než když má prázdno; pod. *mihi ne otium quidem erat otiosum C*; *otiosa senectus C*; odt. b) literární prací se zabývající, literárně činný: *Graeculum se atque otiosum putari maluit, studio litterarum se subito dedidit C*; *satius est enim otiosum esse quam nihil agere Plin*; c) neúčastnící se zápasů politických, v ústraní žijící, neutrální: *quidam non modo armatis, sed interdum etiam otiosis minabantur C*; *omnes socii spectatores se otiosos praebuerunt Leuctricae calamitatis C* lhostejnými, bezstarostnými diváky; d) duševně klidný, bezstarostný: *mihi gratum feceris, si otiosum Fadium reddideris C* zbavíš-li ho starosti; e) nudný, zdlouhavý: *Brutus videtur o. orator T*; *o. circa excessus T.*

ōtium, *iī, n.* a) nezaměstnanost, prázdný čas, prázdeň: *in otio de negotiis cogitare C*; *hebescere et languescere in otio C* v zahálce; *otia amare V*; *inertissimum o. C*; *in otio vivere C*; b) prázdeň od veřejných zaměstnání a zabývání se literaturou: *o. litteratum C, studiis florere ignobilis* (vzhledem k zaměstnání válečnému) *oti V*; *se in o. referre C* uchýliti se v ústraní; meton. *non ignava otia O* plody ne nečinné prázdně; *otia O* dni sváteční; c) klid od války, mír: *ex bello o. totā insulā conciliavit N* zjednal mír; *ab hoste o. fuit L* od nepř. byl pokoj; *pax atque o. Cs.*

ovātiō, *ōnis, f.* [*ovo*] malý triumf, při němž vítězný vojevůdce v průvodu svých vojáků jel na koni: slavnostní vjezd, ovace.

Ovidius, *a,* rod říms. (rytířský), z něhož pocházel básník P. Ovidius Naso rodem ze Sulmona * 43 př. Kr., † 17 po Kr. v Tomech.

ovīle, *is, n.* [*ovis* vl. adj. neutr.] a) ovčín, chlév ovčí n. kozí; b) ohrada na poli Martově, v níž odevzdávány hlasy volební, volební místo: *in ovili colloqui L.*

ovillus, *a, um* [*ovis*] ovčí: *grex L* stádo ovcí.

ovis, *is, f.* [srov. ὄ(Ϝ)ις, ovce] ovce; *magister ovium V* ovčák.

ovō, *āre, āvī, ātum* [obyč. partic. *ovans* = **euans*, srov. εὐοῖ, *euoe*] a) jásati, plesati: *Romani ovantes ac gratulantes Horatium accipiunt L*; též o zvíř. *ovantes gutture corvi V*; b) ovaci slaviti, vítězoslavně vcházeti: *Manlio, ut ovans urbem ingrederetur, decretum est L.*

ōvum, ī, *n.* [srov. ᾠόν z *ϝώϝιον] vejce (o ptácích), jikra (o rybách), vajíčko (mravenčí): *ova ponere O* snášeti; *pisces, ova cum genuerunt C*; *penetralibus extulit ova formica V*; zvl. začátek jídla; *ab ovo usque ad mala H*; *geminum ovum* dle

mythu vejce Ledino, z nčhož pocházeli Kastor a Pollux = *ovo prognatus eodem H*; v cirku sedm vejčitých těles, jimiž čítány jednotlivé oběhy, tak že se vždy po jednom oběhu jedno vejce vzalo pryč: *ova curriculis numerandis L.*

Oxathrēs, *is, m.* bratr posledního krále pers. Dareia Kodomanna.

Ōxos(us), *ī, m.* [Ὦξος] řeka asijská nyn. Amu-darja tekoucí do jezera Aralského.

Oxydracae, *ārum, m* národ v Indii.

P

P. jako zkratka značí 1) praenomen *Publius*; 2) *P. C.* = *patres conscripti*; *P. M.* = *pontifex maximus*; *P. R.* = *populus Romanus.*

pābulātiō, *ōnis, f.* [*pabulor*] shledávání a svážení píce pro dobytek, zejm. vojen. picování; pl. výpravy pro píci.

pābulātor, *ōris, m.* [*pabulor*] vojen. opatřovatel píce, pícník, picovník.

pābulor, *ārī, ātus sum* [*pabulum*] shledávati a svážeti píci pro dobytek, zejm. vojen. picovati: *pabulandi causa* n. sup. *pabulatum mittere alqm* pro píci.

pābulum, *ī, n.* [od koř. **pā* — v *pāscō*] pastva, píce, krmivo, obrok; 1) vl.: *iumenta in p. mittere L* pustiti na pastvu; básn. často pl. *pabula canescunt O* tráva; zejm. vojen.: *p. conquirere Cs*; 2) metaf. potrava, strava: *si habet aliquod p. studii atque doctrinae* (gen. determ.) *C* duševní potravu; *deerant pabula morbo O.*

pācālis, *e* [*pax*] mírový: *p. laurus O* vavřín míru; od person. *Pax* božstvo míru: *Pacales flammae O* plameny na oltáři Míru.

pācātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *paco*] upokojený, utišený, uklidněný; pokojný, klidný, v míru žijící: *pacatae civitates C*; *pacatum mare H* (porážkou Sex. Pompeja); *pacata nequitia C* ničemnost v míru; — subst. **pācātī,** *ōrum, m.* pokojná (přátelská, mírumilovná) strana; obyvatelé pokojné země: *insigne pacatorum Cs*; **pācātum,** *ī, n.* pokojné, přátelské území (krajina): *cum vagi milites in pacato, in hostico errent L*; — přenes. *nec hospitale quicquam pacatumve prius auditum L* nebylo slyšeti slova přátelského a mírumilovného; obr. *oratio pacatior* (op. *pugnacior*) *C* příliš mírná; o božstvu usmířený, laskavý: *p. mitisque adsis O.*

Pachȳnos a **-us,** *ī, f.* [ἡ Πάχυνος] n. **Pachȳnum,** *ī, n.* mys v jižním cípu Sicilie, nyn. Capo Passero.

Pacidēiānus, *ī, m.* pověstný gladiátor v Římě za doby satirika Lucilia.

pācifer, *fera, ferum* [*pax* a *fero*] mír přinášející (způsobující): *p. Cyllenius* (= *Mercurius*) *O* jenž jako výmluvný posel bohů urovnává spory; *pacifera oliva V* oliva (znamení) míru.

pācificātiō, *ōnis, f.* [*pacifico*] zjednání (ujednání, umluvení) míru, smír.

pācificātor, *ōris, m.* [*pacifico*] zprostředkovatel míru, smírce.

pācificātōrius, *a, um* [*pacificator*] smírčí: *pacificatoria legatio C* poselství míru.

pācificō, *āre, āvī, ātum* n. ob. dep. **pācificor,** *ārī, ātus sum* [*pacificus*] mír činiti (zjednávati, umlouvati); vyjednávati o mír; trans. utišovati, upokojovati.

pācificus, *a, um* [*pax* a *facio*] mír činící (zjednávající); mírumilovný: *p. dux O.*

pacīscor, *ī, pactus sum* (part. perf. též význ. pass.) [inchoat. k *pango* (starolat. *pago*)] 1) intr. učiniti smlouvu, smluviti se, ujednati se, shodnouti se: abl. abs. *pacto inter sese, ut L* shoduvše se vespolek; 2) trans. a) *foedus p.* učiniti (sjednati, ujednati) smlouvu; (básn.) *foedere pacto V* dle smluveného pořádku; b) praegn. α) smlouvou zajistiti, slíbiti, zaručiti; spec. zasnoubiti někomu: *Turnus, cui pacta Lavinia fuerat L*; *pacta coniunx* i subst. **pacta,** *ae, f.* snoubenka, nevěsta; zavázati se smlouvou: *qui decedere Siciliā pactus est L*; uvoliti se, pod-

voliti se k něčemu, svoliti k něčemu: *rex pactus Aniceti exitium perfugas tradidit T*; — básn. *vitam* (a v témž význ. *letum*) *pro laude p. V* dáti život za slávu; β) smlouvou si zajistiti, vymíniti si, vyhraditi si, vyjednati si: *ab algo vitam p. S*; spec. *ex qua pactus esset* (sc. *coniugem*) *vir domo, ut in matrimonium duceret L* z které rodiny si (namluvil) vybral nevěstu; — part. perf. pass. **pactus**, *a, um* smluvený, umluvený, ujednaný: *pactum pretium C*; *pacta dies C*; slíbený; určený, básn. usouzený.

pācō, *āre, āvī, ātum* [*pax*] uvésti v mír, přivésti n. přiměti k míru, uklidniti, utišiti, usaditi, upokojiti (od Caesara zavedený euf. sm. podrobiti): *Galliam p. Cs*; — přenes. *p. Erymanthi nemora V, Isthmon O* zjednati pokoj (= bezpečnost) v . . .; básn. *incultae pacantur vomere silvae H* jsou podrobovány (sm. vzdělávány). — Part. perf. pass. **pācātus**, *a, um* význ. adj. v. t.

Pacōnius, římské jméno rodové *CT*.

Pacorus, *ī, m.* [*Πάκορος*] jméno parthských králů, zejm. syn Oroda I., jenž porazil Římany r. 40 př. Kr. *H*.

pacta, *ae, f.* viz *paciscor*.

1. pāctiō, *ōnis, f.* [*pango*] spojení: *p. verborum, quibus iusiurandum comprehenditur C* přísežní formule.

2. pactiō, *ōnis, f.* [*paciscor*] smlouva, úmluva, ujednání (*alcis rei* o něčem, o něco); — spec. α) vojen. *victoriā pax, non pactione parienda est C*; *arma, quae per pactionem tradiderunt L* = při vzdání; pl. podmínky smlouvy: *talibus pactionibus pacem facere N*; β) sm. kontrakt, zejména mezi hlavními nájemci (*publicani*) a obyvateli provincií: *pactiones cum civitatibus conficere C*; γ) (tajná) úmluva: *pactionis suspicionem vitare C*.

Pactōlus (i **Pactōlos**), *ī* (acc. *-on O*) *m.* [*Παχτωλός*] zlatonosná řeka v Lydii, vtékající do Hermu, nyn. Sarabat: obr. *tibi P. fluat H* ‚nechť ti proudem zlato teče‘; adj. fem. **Pactōlis**, *idis* paktolská.

pactor, *ōris, m.* [*paciscor*] smlouvatel, vyjednávatel, zprostředkovatel (*alcis rei* něčeho).

pactum, *ī, n.* [*paciscor*] 1) a) úmluva, dohoda, smlouva (*alcis* s někým, *alcis rei* o něčem): *ex pacto* podle smlouvy; *pacto stare L* státi v smlouvě; *Bacchus pacti fide* (v. t. II 2) b)) *data munera solvit O*; b) meton. α) zaručení, záruka, (závazný) slib: *accipere captivum pacto salutis T* se zárukou osobní bezpečnosti; β) výminka, výhrada, podmínka; 2) metaf. způsob; řád, obyčej (ob. abl. sg.): *isto, eodem, alio pacto*; *nescio quo pacto* nevím jak, zvláštním způsobem, nepochopitelně; *nullo pacto* žádným způsobem, na žádný způsob.

Pactyē, *ēs, f.* [*Παχτύη*] město v sev.-vých. části thráckého Chersonesu.

Pācuvius, *iī, m.* zejm. 1) *M. Pacuvius* z Brundisia (asi v l. 220—130 př. Kr.), synovec Enniův, vynikající skladatel tragedií; odt. adj. **Pācuviānus**, *a, um* Pakuviův, u Pakuvia; 2) *Pacuvius Calavius*, mocný občan kapujský za 2. války punské *L*.

Padaeī, *ōrum, m.* kočovný kmen v sev.-záp. Indii.

Padus, *ī, m.* Pad, hlavní řeka v sev. Italii (italsky Po).

Padūsa, *ae, f.* jižní rameno dolního Padu.

Paeān, *ānis, m.* [*Παιάν* n. *Παιών*, homer. *Παιήων*] u Homera lékař bohův olympských, od něhož i pozemští lékaři odvozovali svůj původ; pozd. význ. ‚dárce zdraví‘ a pak vůb. ‚blahodárce‘, příjmení zejm. Apollonovo, boha Asklepia, Dionysa a j.; — meton. **paeān**, *ānis, m.* (acc. *paeana*) paian, vítězná píseň, chvalozpěv zpívaný na počest boha, zejm. Apollona, u Řeků druh sborové lyriky: *canere paeana Pr*; *conclamant* (v. t.) *paeana socii V*.

paedagōgus, *ī, m.* [*παιδαγωγός* vl. voditel chlapců] pův. otrok, jenž provázel pánovy chlapce do školy a ze školy a doma na ně dozíral, vychovatel.

paedor (n. **pēdor**), *ōris, m.* špína, nečistota, neřád: *paedores* (= ob. *sordes*), *laserationes genarum C* jako výraz smutku.

paelex (n. **pēlex**), *icis, f.* [srov. řec. *πάλλαξ, παλλακή*] souložnice, kuběna; milenka: *p. Tyria* (= *Europa*), *Argolica* (= *Io*), *Oebalia* (= *Helena*), *barbara* (= *Medea*) *O*; odt. s gen. jména ženy sokyně: *p. sororis O*.

paelicātus, *ūs, m.* [*paelex*] souložnictví, nezákonité manželství: *paelicatūs suspicio C* podezření z (manželské) nevěry.

Paelīgnī, *ōrum, m.* Paelignové, sabinský kmen u řeky Aternu s hlavním městem *Corfinium*; jiné město tam bylo *Sulmo,* rodiště Ovidiovo; adj. **Paelīgnus,** *a, um* paeligenský: *Paelignae anus H* (pověstné kouzelnice).

Paemānī, *ōrum, m.* belgický kmen vých. od středního toku Mosy.

paene, adv. skoro, téměř, bezmála, málem: *paene dixi* v češtině ob. kondic. málem bych byl řekl; tak i v irreální hypoth. periodě: *pons sublicius iter paene hostibus dedit, ni unus vir fuisset L.*

paeuīnsula, *ae, f.* [*paene* a *insula*] vl. skoro ostrov = poloostrov.

paenitentia, *ae, f.* [*paenitet*] lítost, žel (*alcis rei* něčeho, z něčeho, nad něčím); změna mínění n. smýšlení, obrat: *paenitentiam dare alci T* vzbuditi v někom lítost; *paenitentiam agere Cu Plin* míti, cítiti; *primi ad paenitentiam sumus T* první litujeme svého činu; – konkr. *paenitentiae mitior T = paenitentibus.*

paenitet, *ēre, tuit* [*paene,* srov. *πειράω, πῆμα*; pův. strádati] 1) neos. *p. me* (acc.) *alcis rei* lituji, jest mi líto, želim, pykám něčeho, mrzí mě, nelíbí se mi něco, jsem nespokojen, nejsem spokojen s něčím; stydím se za něco (věc bývá též vyjádřena nom. pronom. neutr., inf., větou s quod, nepřímou otázkou): *quoad te, quantum proficias, non paenitebit C* pokud budeš spokojen se svými pokroky; *me non p. alcis rei* jsem (úplně) spokojen, líbí se mi něco, chlubím se něčím; 2) os. cítiti lítost, litovati, žeeti (*alcis rei* n čeho): *vis paenitendi C* lítost; *si paenitere possint L*; *momenta assuefaciebant militem virtutis paenitere suae L* nedůvěřovati své statečnosti; *consilii nostri nobis paenitendum putarem C*; odt. *paenitens* cítící lítost, litující; *haud paenitendus magister L* učitel, na kterého není proč se mrzeti = nikoli špatný.

paenula, *ae, f.* [z řec. *φαινόλης*] plášť, zejm. cestovní: přísl. *scindere paenulam alci C* vší mocí, tuze zdržovati (hosta).

paenulātus, *a, um* [*paenula*] oblečený v plášť, oděný pláštěm, doplňk. v plášti.

1. Paeōn, *ōnis, m.* [*Παιών*] 1) = *Paean,* dárce zdraví (zejm. o Apollonovi); odt. adj. **Paeōnius,** *a, um* [*Παιώνιος*] Paionův: *ope Paeōniā O*; odt. věc. lékařský: *Paeōnium in morem V*; léčivý: *Paeonīs* (m. *iīs*) *herbis V*; 2) **paeōn,** takt tvaru — ∪ — (= *χρητικός*), jakých bylo užíváno původně v písních, oslavujících Apollona Paiana.

2. Paeōn, *onis, m.* ob. pl. **Paeonēs,** *um, m.* (acc. *Paeonăs O*) [*Παίονες*] Paionové, kmen sídlící v sev. Makedonii, v krajině zvané **Paeonia,** *ae, f.* [*Παιονία*]; **Paeonis,** *idis, f.* Paionka.

Paeonia viz **2.** *Paeon.*

Paestum, *ī, n.* město na záp. pobřeží Lukanie, pův. řec. *Ποσειδωνία*; adj. **Paestānus,** *a, um* paestský, z Paestu; subst. **Paestānī,** *ōrum, m.* Paestané, obyvatelé Paestu.

paetulus, *a, um* [demin. od *paetus*] (trochu) mžouravý, blíkavý.

paetus, *a, um* mhouřivý, mžouravý, blíkavý (pův. bez příhany, zejm. o očích Venušiných): *strabonem adpellat paetum pater H* (užívaje eufemismu z otcovské lásky). Vl. jméno **Paetus** viz *Thrasea.*

pāgānus, *a, um* [*pagus*] vl. náležející k župě n. obci: *date paganis liba focis O* na oltář obce; odt. vesnický, venkovský; pracgn. selský, hrubý: *sunt in litteris nostris plures cultu pagano Plin*; subst. **pāgānus,** *ī, m.* vesničan, venkovan; praegn. (op. k *miles*) sedlák: s příhanou *nisi vincitis, pagani T*; op. proti *montanus* v. t.

Pagasae, *ārum, f.* (od nom. sg. *Pagasa,* gen. *ae* i řec. *ēs Pr*) [*Παγασαί*] přístavní město v Thessalii, nyn. Volo; tam byla dle báje vystavěna loď Argo; adj. **Pagasaeus,** *a, um* pagaský: *Pagasaea carina O* (= *Argo*); básn. též význ. thessalský: *P. Iason O*; *Pagasaea coniunx O* (= Alkestis, dcera thessalského krále Pelia).

pāgātim, adv. [*pagus*] po obcích (o Attice = po démech) *L.*

pāgella, *ae, f.* [demin. od *pagina*] stránečka, stránka.

pāgina, *ae, f.* [*pango,* jako řec. *κόλλημα* od *κολλάω* kližiti] (vl. slepenina) list papyrový, nazvaný tak odtud, že při výrobě psací látky byly vrstvy proužků papyrových slepeny, ob. význ. list popsaný (dle obyčeje jen po jedné straně), odt. strana, stránka; básn. synekd. kniha: *pagina movetur O* kniha se chvěje; meton. báseň.

pāginula, *ae, f.* [demin. od *pagina*] stránka; meton. *futurorum consulum paginulae C* seznamy.

pāgus, *ī, m.* [*pango*] **1)** vl. sdružení, jaké tvořilo za nejstarších dob v Italii, později ještě v Gallii a Germanii několik pohromadě bydlících rodů se společnou tvrzí, župa, kraj, okres: *omnis Helvetia in quattuor pagos divisa est Cs*; *pago Troiano nomen est L*; meton. sm. obyvatelé kraje: *hic p. cum domo exisset Cs*; **2)** (po vzniku m st, když se tal *p.* podřízeným správním okrskem) obec (širš. sm. s význ. správním a sakrálním) i ves, vesnice (užším sm.): *pagum lustrate O*; (*Semnones*) *centum pagis habitant T*; *omissis pagis vicisque T*; *pagos et compita circum V*; — meton. sm. vesničané: *festus in pratis vacat p. H.*

pāla, *ae, f.* **1)** lopata, rýč; **2)** otvor v prstenu pro kámen, synekd. kámen prstenu: *cum palam anuli ad palmam converterat C* prsten kamenem k . . .

Palaemōn, *onis* (acc. *a O*), *m.* [*Παλαίμων*] vlastní jméno mužské; zejm. mořský bůh, syn Athamantův v. t., dříve Melikertes.

Palaepharsālus, *ī, f.* [*παλαιὰ Φάρσαλος*] Starý Farsalos, město v Thessalii nedaleko Farsalu.

Palaepolis, *is* (acc. *im*), *f.* [*ἡ παλαιὰ πόλις*] (vl. Staré Město) město nedaleko pozdější Neapole; odt. **Palaepolītānī,** *ōrum, m.* Palaipolané, obyvatelé Palaipole.

Palaestē, *ēs, f.* [*Παλαιστή*] přístavní město v Epeiru, nyn. Palasa; adj. **Palaestīnus,** *a, um* palaistský, z Palaisty: *Palaestinae deae O* (= *Furiae*).

Palaestīna, *ae, f.* [*Παλαιστίνη*] země Palestina, část Syrie; adj. **Palaestīnus,** *a, um* palestinský, básn. synekd. syrský: *Palaestina aqua O* (= Eufrates); subst. **Palaestīnī,** *ōrum, m.* obyvatelé Palestiny, básn. synekd. Syrové.

palaestra, *ae, f.* [*πάλαιστρα*] **1)** tělocvična, zápasiště, cvičiště, hřiště, palestra: *in gramineis palaestris V*; *palaestrā uti N* stále dlíti v zápasišti; **2)** meton. zápasnictví, zápasní n. tělocvičné umění (sport): *palaestrae dare operam N* zabývati se (horlivě) zápasnictvím; *decora* (v. t.) *p. H*; zápasení, zápas: *exercent patrias palaestras V*; **3)** metaf. škola; cvičení, výcvik (routina), vzdělání (theoretické, zejm. v řečnictví): obr. (*Phalereus*) *non tam armis institutus quam palaestrā C* ‚vzdělaný spíše ve škole rhetorů než ve škole života‘; umění: *utemur ea palaestra, quam a te didicimus C.*

palaestricē, adv. [*palaestricus*] jako v zápasišti, v palestře.

palaestricus, *a, um* [*palaestra*] zápasiště, palestry se týkající: *palaestrici motus C* (v palestře) ‚naučené pohyby‘; iron. *praetor p. C* (o Verrovi, jenž vydal kdysi rozsudek příznivý zápasnickému družstvu) příznivý tělocviku.

palaestrīta, *ae, m.* [*παλαιστρίτης*] zápasník.

palam [srov. *plānus*, čes. ‚pole‘] **I** adv. (vl. na rovné ploše) **1)** zjevně, veřejně, na veřejnosti, přede všemi: *non occulte, sed p. C*; *p. severitas, nihil domi impudicum T* na venek — v soukromém životě; *p. laudares, secreta male audiebant T* = *p. facta,* veřejnou činnost; zřejmě, přímě, nepokrytě, bez obalu: *se laturum sententiam p. T* ústně; **2)** doplňk. na jevě, známo: *p. facere alqd N* dáti na jevo, dáti věděti, vyjevovati, ohlašovati, oznamovati; *p. fit alqd* i neosob. *de re* vychází na jevo, rozhlašuje se; *p.* (*factum*) *est C* jest známo; *p. ferre* s acc. c. inf. *L* bez obalu, veřejně hlásati, rozhlašovati; praegn. *iactat habetque p. H* staví na obdiv; **II** předl. s abl. před někým, u přítomnosti něčí: *p. omnibus L*; *te p. H.*

Palamēdēs, *is* (básn. u *C ī*; acc. *em* i *ēn*), *m.* [*Παλαμήδης*] syn eubojského krále Nauplia; lstí přiměl Odyssea, stavějícího se šíleným, k výpravě proti Troji, začež se mu Odysseus pomstil: P. byl jeho nástrahou obžalován jako zrádce Řeků a ukamenován. Dle pověsti byl velmi důmyslný a vynalezl mimo některé hry též váhy a některá písmena.

Palātium, *iī, n.* (básn. též pl.) **1)** Palatium, palatinský pahrbek v Římě; **2)** meton. (císařský) palác (od doby Augustovy byla na Palatinu císařská residence); **3)** přenes. *locum dixisse Palatia caeli O* nazvati nebeským Palatiem (t. j. vrchem palácú). Adj. **Palātīnus,** *a, um* palatinský; **1)** vl. *P. mons*; *P. Apollo H* (na Palatiu byl Apollonův chrám a při něm veřejná knihovna);

odt. *Palatinae arae H*; *Palatina (tribus) C* jedna ze čtyř městských tribuí; **2)** meton. sm. náležející k císařskému paláci: *Palatinae laurus O* (veřeje císař. paláce byly z usnesení senátu stále ovity vavřínem, symbolem vítězství).

palātum, *ī, n.* (i **palātus,** *ī, m.*) [od koř. **pelā* — rozevírati, rov. *palma, palam*] vl. otevřená ústa; **1)** vůb. ústa: *obserare p. Cat* (= mlčeti); **2)** zejm. synekd. podnebí, patro (často jako ústroji chuti a řeči); odt. meton. chut; **3)** metaf. sm. klenutí, klenba: *caeli p.* básn. u *C* (v slovní hříčce, asi ‚patro nebes').

palea, *ae, f.* pleva.

palear, *āris, n.* (ob. pl.) lalok (býčí).

Palēs, *is, f.* staroitalské božstvo (bůh, v pozd. kultu ob. bohyně) pastýřů a pěstitelů dobytka, kteří slavili 21. dubna jeho svátek **Parīlia** (dissimilací vedle pův. **Palīlia**), *um, n.*; při tom vedle lustrace a obětí byl zvyk skákati plameny zapáleného sena a slámy; později slavena Parilia jako výročí založení Říma; adj. **Palīlis,** *e* Palin.

Palīcī, *ōrum, m.* Palikové, dvojčata, synové Diovi a nymfy Thalie, uctívaní jako podzemští daimoni u města Paliky (sev. záp. od Leontin); základem tohoto kultu byla dvě vulkanická zřídla v té krajině; básn. též sg. o témž božstvu.

Palīlia, Palīlis viz *Pales.*

palimpsēstus (n. *-os,* acc. *-on*), *ī, m.* [παλίμψηστος z πάλιν a ψάω škrabu] palimpsest, t. j. pergamen, s něhož bylo původní písmo vymazáno, aby se na něm opět psalo (zejm. často tak psali koncepty).

Palinūrus, *ī, m.* Aeneův kormidelník, jenž ve spaní spadl do moře a zahynul u mysu, jenž byl podle báje po něm nazván *Palinurus,* na záp. břehu Lukanie, nyn. mys (a přístav) Palinuro.

paliūrus, *ī, f.* [παλίουρος] řešetlák (botan. *Rhamnus*; keř, jehož starší větve bývají zakončeny trny).

palla, *ae, f.* palla; **1)** řasnaté svrchní roucho, sahající až k patám, jež nosily Římanky mimo dům: *longae pallae V*; **2)** roucho, v němž vystupovali kitharoidové a herci v tragédiích a jímž se u básníků odívají bohové a bohyně, věštcové a heroové (vl. dlouhá, řasnatá tunika s rukávy).

Pallacīnae *balneae C* pallacinské lázně v Římě, snad nedaleko cirku Flaminiova.

1. Pallas, *dis* i *dos* (acc. *dem* i *da*), *f.* [Παλλάς] jméno řecké bohyně Atheny; odt. u Římanů = *Minerva* (v. t.); **1)** *Palladis urbs H* (Atheny), *arbor O* (oliva), *ales* (sova), *ars* (umění příst a tkáti); **2)** meton. **a)** sm. *Palladium* (v. t.): *raptā cum Pallade O*; *Pallada Roma tenet O*; odt. *Pallados ignes Pr* oheň v chrámě Vestině; **b)** oliva; olej; — odt. adj. **Palladius,** *a, um* Palladin, zasvěcený Palladě i meton.: *Palladii latices Minervae O* olej Minervin; subst. **Palladium,** *iī, n.* dřevěná socha Pallady Atheny, stojící v plné zbroji s napřaženým kopím; dle báje spadla s nebe a chována v Troji jako symbol trvání města; odtamtud ji tajně odnesl Odysseus s Diomedem; dle jedné pověsti přinesl Aeneas trojské palladion do Italie a bylo prý chováno v Římě v chrámě Vestině; i jiná města měla taková palladia, zejm. Atheny.

2. Pallās, *antis* (acc. *em* i *a,* voc. *Pallā*), *m.* [Πάλλας] vlastní jméno mužské; zejm. **1)** jeden z Titanů; **2)** syn Pandionův, bratr Aigeův; **3)** Arkad, praotec Euandrův, zakladatel města Pallantea v Arkadii; **4)** syn Euandrův, spojenec Aeneův, zabit od Turna *V*; — adj. **Pallantius** i **Pallantēus,** *a, um* [**3.** *Pallas*] Pallantův, pallantský: *P. heros O* (= *Euander*); *moenia Pallantea V* hradby Euandrova města Pallantea; — subst. **Pallantēum,** *ī, n.* **a)** staré město v Arkadii, odkud prý Euandros odešel do Italie; **b)** město, vystavěné od Euandra na místě pozdějšího Říma; — patronym. **Pallantias,** *adis* a **Pallantis,** *idis* n. *idos, f.* [**1.** *Pallas*] Pallantovna = Aurora (dle ob. báje dcera Hyperionova); meton. den: *Pallantide caesus eadem O.*

Pallēnē, *ēs, f.* [Παλλήνη] západní cíp makedonského poloostrova Chalkidiky; — adj. **Pallēnēnsis,** *e* pallenský.

pallēns, *entis* [vl. part. praes. od *palleo*] **1)** bledý (zejm. o barvě smrti a hrůzy): *Adrasti pallentis imago V*; *iungere pallentes equos Tib* (o slunci, jež prý celý rok po smrti Caesarově svítilo bez lesku); **2)** přenes. žlutavý, žlutý; zelenavý, žlutozelený, zelený; žlutošedý, zelenošedý, šedý; **3)** příčinně, sm. bledým činící: *pallentes Morbi V* bledé.

palleō, *ēre, uī,* — **1)** vůb. býti bled, blednouti; **2)** spec. (též metaf.) býti bled strachem, úzkostí (*alci* o někoho, *alqd* před něčím), meton. děsiti se, hroziti se, strachovati se: *dum pueris omnis pater pallet H*; **3)** přenes. býti žlutavý, žloutnouti, zelenati se (nepřirozeně), vůb. nemíti přirozené barvy a lesku, býti vybledlý, špinavý, zašlý: *fastigia turpi pallebant musco O* (my naopak štít se černal); básn. s acc. vnitř. *multos p. colores Pr* měniti barvy = červenati se a blednouti. Part. praes. **pallēns** význ. adj. v. t.

pallēscō, *ere, luī,* — [inchoat. od *palleo*] **1)** vůb. blednouti; **2)** spec. (též metaf.) blednouti strachem, úzkostí, trápiti se (*rē* něčím): *nullā p. culpā H*; **3)** přenes. žloutnouti; pozbývati přirozené barvy.

palliātus, *a, um* [*pallium*] oděný palliem, řeckým pláštěm (zejm. o řeckých filosofech); odt. též sm. řecký (op. *togatus*).

pallidulus, *a, um* [demin. od *pallidus*] bledý: *p. pes Cat* (o mrtvole).

pallidus, *a, um* [*palleo*] **1)** bledý (zejm. smrtí n. duševními dojmy); — spec. α) bledý hrůzou, strachem: *nomine in Hectoreo p. O* při ...; β) bledý láskou, meton. zamilovaný, láskou se trápící (*in alqo* k někomu) *O*; **2)** přenes. žlutavý, zažloutlý, zelenavý, šedý, špinavý, sešlý: *immundo pallida mitra situ Pr*; **3)** básn. (spojením představ příčiny a účinku): *pallida mors H* bledá smrt.

palliolum, *ī, n.* [demin. od *pallium*] **1)** (chatrný) řecký plášť: *sub palliolo sordido* básn. u *C* ‚pod hrubou halenou'; **2)** synekd. kápě, kapuce.

pallium, *iī, n.* [srov. *palla*] vůb. plachta spec. **1)** (ložní) přikrývka: *neque in lecto pallia nostra sedent O* vl. přikrývky neleží klidně = zmítám sebou pod přikrývkami (nemoha usnouti); **2)** pallium, řecký plášť (ἱμάτιον), jejž nosili někdy i Římané, zejm. ve styku s Řeky, a hetéry.

pallor, *ōris, m.* [*palleo*] **1)** bledost (zejm. smrtí n. duševními dojmy): *pallorem ducunt rami O* blednou; *denotandis* (v. t.) *tot hominum palloribus T*; **2)** spec. bledost způsobená hrůzou, meton. hrůza, strach: person. *Tullus vovit fana Pallori ac Pavori L* (o jichž kultu jinak nevíme).

palma, *ae, f.* [od koř. *pelā* — rozvírati, srov. *palam, palatum, planus*, srov. παλάμη] **I 1)** dlaň: *cavis undam palmis sustinet V*; synekd. ruka, paže: *passis palmis salutem petiverunt Cs*; **2)** metaf. α) lopatka, ploština veslová, veslo: *verrentes aequora palmis Cat*; b) větev v podobě dlaně, zejm. horní větev (= *palmes*): *quae cuiusque stipitis p. sit L*; *ab eius* (sc. *cornūs*) *summo sicut palmae ramique diffunduntur Cs* t. j. horní jeho část jest rozvětvena v podobě dlaně; — spec. **II** palmová větev: *lapides radere palmā H* t. j. koštětem; synekd. palma α) *ardua p. V*; b) meton. ovoce palmy, datle: *rugosae palmae O*; c) spec. palmová větev, dávaná jako odměna vítězům pův. v boji, pozd. i v zápasech a ve hrách, (vítězná) palma: *palmam accipere C* (= zvítěziti); meton. vítězství, vítězoslava (*alcis rei* z něčeho, v něčem): (*equus*) *degenerat* (v. t.) *palmas O*; iron. *plurimarum palmarum gladiator C* jenž si dobyl nesčetných palem (vl. zločinec, jenž spáchal mnoho vražd); iron. *tum alias quoque suas palmas cognoscet C* slavné činy; — meton. vítěz: *tertia p. Diores V*; *Eliadum palmae equarum V* = *victrices equae.*

palmāris, *e* [*palma* význ. **II** c)] zasluhující (vítězné) palmy, výtečný, vynikající: *p. sententia C.*

palmātus, *a, um* [*palma*] s vyšívanými ratolestmi palmovými: *tunica palmata* (kterou si oblékali triumfátoři a saliové).

palmes, *itis, m.* [*palma* **I** 2)] vl. ratolest, rozvětvená v podobě dlaně; vůb. větev, větévka, výhonek, prut; — spec. výhonek révy, vinná ratolest; synekd. réva: *Surrentino generosos palmite colles O.*

palmētum, *ī, n.* [*palma* **II**] palmový les (háj): *palmetis proceritas et decor* (sc. *est*) *T*; *Herodis palmetis pinguibus H* (pověstné datlové sady u Jericha).

palmifer, *fera, ferum* [*palma* **II** a *fero*] úrodný n. bohatý palmami.

palmōsus, *a, um* [*palma* **II**] bohatý palmami.

palmula, *ae, f.* [demin. od *palma* **I**] vl. dlaň; metaf. veslová ploština, veslo *V.*

pālor, *ārī, ātus sum* [srov. *pando*] jednotlivě těkati, rozptylovati se, rozbíhati se, rozptýleně pobíhati, toulati se (part. perf. *palatus* význ. = *palans*) α) vl.

(zejm. vojen.) *palantes agros vastare S*; (básn.) *dum terga dabant palantia Teucri V* rozptýleni prchali; *in quosdam boves palatos a suis gregibus L* zaběhlé; b) přenes. *palantes polo stellas V* těkající; *palantes homines et rationis egentes O* bloudící (v úsudku).

palpebra, *ae, f.* [srov. *palpor, palpito*] (vl. co sebou škube) oční víčko (ob. pl.).

palpitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *palpor*] třepetati se, chvěti se, škubati sebou, trhati (zmítati) sebou: *cor evulsum palpitat C.*

palpor, *ārī, ātus sum* (též akt. *palpō*) hladiti; přenes. *p. alci* lichotiti někomu: *cui male si palpēre H* ‚hladíš-li' jej neobratně.

palūdāmentum, *ī, n.* vojenský plášť; spec. velitelský pláštík (vl. jen nachová n. bílá šerpa, čtyřhranný kus sukna, zapínaný na pravém rameni kovovou sponkou), odznak magistrátův jako vojevůdce a odt. i války samé, za doby cís. odznak císařův.

palūdātus, *a, um* [srov. *paludamentum*] oděný vojenským pláštěm: *consul proficiscens paludatis lictoribus ad bellum L*; zejm. oděný velitelským pláštíkem, odznakem vojenské moci, ob. o magistrátu, odcházejícím do války.

palūdōsus, *a, um* [2. *palus*] bažinatý.

palumbēs (i **palumbis**), *is, m.* i *f.* hřivnáč, doupňák, vůb. holub.

1. pālus, *ī, m.* [m. **paxlos* k *pango, paciscor*; srov. *πάσσαλος*] kůl, kolík.

2. palūs, *ūdis, f.* (gen. pl. *ium* v některých rukop. a vyd. *Cs L*) bažina, bařina, bahno; močál, kaluže: *Caprae* (v. t.) *p. L*; vůb. stojatá voda: — básn. význ. jezero, řeka: *tenebrosa p. V* (= *lacus Avernus* u Kum); *dis iuranda p. O* (= *Styx*); voda: *cymba accepit paludem V.*

palūster, *stris, stre* [2. *palus*] a) bažinatý, močálovitý: *locus p. Cs*; b) v bažinách rostoucí n. žijící, bahenní: *fulicis palustribus O.*

Pammenēs, *is, m.* [*Παμμένης*] rhetor v Athenách, učitel Brutův.

Pamphilus, *ī, m.* [*Πάμφιλος*] vlastní jméno řecké *C.*

Pamphȳlia, *ae, f.* [*Παμφυλία*] Pamfylie, krajina na již. pobřeží Malé Asie; — adj. **Pamphȳlius,** *a, um* pamfylský; subst. **Pamphȳlii,** *ōrum, m.* Pamfylové.

pampineus, *a, um* [*pampinus*] z vinného listí, vinným listím n. révovím ovinutý, révový, vinný: *pampineae vites O* listnaté; *Liber pampineas invidit collibus umbras V* stinné révy; *pampineo gravidus autumno* (meton.) *ager V* úrodou révy.

pampinus, *ī, m.* i *f.* srov. *papilla*, čes. ‚poupě'] vl. puk; výhonek; spec. úponek révový, vinné n. révové listí.

Pān, *Pānos* (zř. *is*; acc. *Pāna*, nom. pl. *Pānes O*), *m.* [*Πάν*] venkovský (zejm. arkadský) bůh lesa a lovců, pastýřů a stád, vynálezce syringy, dle bájí syn Hermův n. Diův; představován s rohy, ohonem a kozlíma nohama. Později vznikla báje o větším počtu Panů a jejich dětí Panisků jako průvodců boha Dionysa. U Římanů s Panem stotožněn Faunus.

panacēa, *ae, f.* [*πανάκεια* z *πᾶν* a *ἀκέομαι* léčím] panacea, všeobecný lék (vybájená rostlina, jež pomáhá ode všech nemocí).

Panaetius, *ī, m.* [*Παναίτιος*] Panaitios z Rhodu, stoický filosof ve 2. st. př. Kr., přítel Scipiona Mladšího a Laeliův; napsal zejm. spis *περὶ τοῦ καθήκοντος* (o povinnostech).

Panaetōlicus n. **Panaetōlius,** *a, um* [*Παναιτωλικός*] panaitolský, všeaitolský, týkající se veškeré Aitolie (t. j. spolku aitolského): *Paenaetoli(c)um concilium L.*

Panathēnaïcus, *a, um* [*Παναθηναϊκός*] panathenajský, týkající se slavnosti panathenajské; subst. masc. Isokratova ‚řeč panathenajská', věnovaná oslavě Athen *C.*

Panchāia, *ae, f.* [*Παγχαία*] vybájený ostrov u Arabie, bohatý kovy a kadidlem; adj. **Panchāius** a **Panchaeus,** *a, um* panchajský.

panchrēstus, *a, um* [*πάγχρηστος*] vl. ke všemu užitečný: (přenes.) *panchrestum medicamentum C* všeobecný lék, prostředek (t. j. peníze).

pancration n. **-um,** *ī, n.* [*παγκράτιον*] pankration (t. j. zápolení spojené s pěstním bojem).

Pandāteria (n. **Pandātaria**), *ae, f.* [*Πανδαταρία*] ostrov v moři Tyrrhenském záp. od Kum, nyn. Ventotene, kam byly vypovězeny za doby císařské mnohé osoby, ku př. Julia, dcera Augustova, a Oktavia.

Pandīōn, *onis* (acc. *ona*), *m.* [*Πανδίων*] syn Erichthoniův, král athenský, otec

Proknin a Filomelin; adj. **Pandīonius,** *a, um* Pandionův, básn. též význ. athenský.

pandō, *ere, pandī, passum* (též *pansum*) [srov. *pateo, πετάννυμι, πίτνημι*] **1)** prostírati, rozestírati, rozpínati, roztahovati, rozkládati, rozšiřovati: *p. vela* (obr.) *C* napnouti; *pinnas pandunt alcyones V*; (básn. s acc. vnitř.) *quia (pavo) pictā pandat spectacula caudā H* rozkládá na obdiv ocas; *passis crinibus* s rozpuštěnými vlasy (na znamení smutku); *p. sinum T* rozevříti (a nastaviti) záhyb roucha, obr. otevříti náruč; *p. aciem T* roztáhnouti; pass. význ. med. *panditur planities L* prostírá se; — spec. rozkládati k sušení, sušiti: *passi racemi V*; subst. **passum** v. t.; **2)** rozvírati, otvírati **a)** *moenia pandimus urbis V*; *limina pandit V* bránu; *rupem ferro pandunt L* prolamují skálu železnými nástroji, činí průlom do skály: odt. s acc. vnitř. předmětu *p. viam L* otevříti cestu; *postquam pandi viam accepit T = patere;* **b)** metaf. odhalovati, objevovati, zjevovati: *hederae pandunt vestigia V;* — spec. zjevovati řečí, vyjevovati, zvěstovati, oznamovati, hlásati, vypravovati, vykládati: *ordine singula pandit V; pande requirenti nomen O.*

Pandosia, *ae, f.* [*Πανδοσία*] **1)** město v Epeiru, sev. od Ambrackého zálivu **2)** město v Bruttiu.

Pandrosos, *ī, f.* [*Πάνδροσος*] jedna ze tří dcer athenského krále Kekropa.

pandus, *a, um* zakřivený, křivý, zahnutý, prohnutý, vydutý: *p. asellus O* (t. j. s prohnutým hřbetem); *lancibus pandis V* na hlubokých mísách.

panēgyricus, *ī, m.* [*πανηγυρικός* sc. *λόγος*] panegyrikos, slavnostní řeč (vl. spis) Isokratova, odnášející se formálně k slavnostnímu shromáždění olympijskému, v níž řečník slaví Athény a přimlouvá se za jednotu Řecka proti Peršanům.

Pangaeus, *ī, m.* (sc. *mons*) n. **Pangaea,** *ōrum, n.* [*Παγγαῖον*] Pangaion, pohoří v Makedonii vých. od ústí Strymonu, bohaté zlatem a stříbrem.

pangō, *ere, pēgī* n. *panxī, pepigī* má-li sloveso význ. *paciscor, pāctum* [starolat. *pago* n. *paco*; z koř. **pāk-* n. **pāg-*, srov. *πήγνυμι*, čes. pře-p a ž-iti; odt. *paciscor, pax* a j.] upevňovati; **1)** zatloukati, zarážeti, vrážeti: *ut clavum pangat L*; — spec. sázeti, štípiti: (básn.); *pangam ex ordine colles Pr* posázím (révou); **2)** spojovati (pevně); — přenes. spec. **a)** skládati (písemně): *poemata p. H*; (básn.) *hic panxit maxima facta patrum* básn. u *C* složil báseň o-, opěvoval; — odt. vůb. strojiti, osnovati, dělati: *temptamenta tui pepigi V*; **b)** stanoviti, určovati: (*fines*) *lex cupiditatis pepigerat C*; **c)** vyjednati, smluviti (jen perf., praes. *paciscor*): *p. pacem L, foedera V, conubia Cat*; (*libertas*) *cui pretium pepigerat T* pro niž měl smluveno výkupné; též s *ut* n. *ne* a větou žádací n. s inf.; **α)** slibovati, zaručovati, zavazovati se k něčemu: *nec, quae pepigere, recusent V*; **β)** vymíniti si, vyhraditi si, vyžádati si, vyjednati si: *si pepigerit, ne illo medicamento uteretur C*; *bis senos pepigere dies V.*

Panhormus viz *Panormus.*

pānīcum, *ī, n.* [od *pānus* význ. prosný klas] proso *Cs.*

pānis, *is, m.* (gen. pl. též *um*) [*pascor*] (pův. potrava) chléb: *p. secundus H* (= *secundarius*) hrubý, u Římanů prostřední druh mezi nejlepším pšeničným, bílým (*p. siligineus, candidus, mundus*) a černým ječným (*p. hordaceus, castrensis, cibarius*).

Pāniscus, *ī, m.* [*Πανίσκος*, demin. od *Πάν*] Paniskos, mladý Pan (v. t.)

Pannonia, *ae, f.* země, ohraničená na sev. a vých. Dunajem, na jihu Savou a obsahující východní část nyn. Dolních Rakous, Štyrska a Krajiny; od doby Augustovy (r. 10 př. Kr.) římská provincie; obyv. **Pannonii,** *ōrum, m.* Pannonové.

pānuōsus, *a, um* [*pannus*] roztrhaný, otrhaný (o věcech i os.).

pānnus, *ī, m.* kus látky; cár, hadr: obr. *purpureus adsuitur p. H* kus purpuru (o líčení, nemístně vloženém do básně); básn. roucho: *albo Fides velata panno H*; *quem duplici panno patientia velat H* dvojitým pláštěm (řec. *διπλοῖς* z hrubé látky, jakým se vyznačovali kynikové).

Panomphaeus, *ī, m.* [*παν-ομφαῖος* vl. vše zvěstující] příjmení Diovo jako původce všech věšteb, Dárce věšteb *O.*

Panopē, *ēs, f.* [*Πανόπη*] **1)** město ve Fokidě na hranicích boiotských *O*; **2)** též **Panopēa,** *ae, f.* [*Πανόπεια*] jedna z Nereoven, mořská nymfa *VO.*

Panopēa viz *Panope.*

Panormus (psáno též **Panhormus**), *ī, f.* [*Πάνορμος*] i **Panormum,** *ī, n.* jméno několika přístavních měst, zejm. **1)** město na sev. záp. pobřeží Sicilie, pův. foinická osada, nyn. Palermo; adj. **Panormitānus,** *a, um* panormský, z Panormu; **2)** město na ostr. Samu.

pansa, *ae, f.* [*pando*] ploskonohý; odt. příjmení, zejm. *C. Vibius Pansa,* přívrženec Caesarův, správce Bithynie, později předalpské Gallie; jako konsul spolu s Hirtiem bojoval u Mutiny proti Antoniovi r. 43 př. Kr. a zemřel, byv smrtelně zraněn.

Pantagiās n. **Pantagiēs,** *ae, m.* (acc. *-ēn O*) [*Παντα(γ)ίας*] řička na vých. pobřeží Sicilie.

panthēra, *ae, f.* [*πανθήρ*] panther, pardál, levhart (často jako posvátné zvíře Dionysovo): *diversum confusa genus* (appos.) *panthera camelo H* s velbloudem smíšený panther, různý (to) druh (= různorodý), opis m. žirafa (již po prvé viděli v Římě o triumfních hrách Caesarových).

Panthous, *oī* (nom. **Panthūs,** voc. *ū V*), *m.* [*Πάνθοος* n. *Πάνθους*] Panthoos, kněz Apollonův, otec Euforbův; — patronym. **Panthoïdēs,** *ae, m.* (acc. *en H*) [*Πανθοΐδης*] Panthoovec = Euforbos: *Panthoiden iterum Orco demissum H* t. j. Pythagoru, jenž o sobě pravil, že jeho duše byla v předešlém životě vtělena v trojském Euforbovi.

Pantīlius, *iī, m.* [s narážkou na *πᾶν* a *τίλλω* škubu, rvu] smyšlené jméno ‚trhavého' kritika Horatiova *H.*

Pantolabus, *ī, m.* [*πᾶν* a *λαμβάνειν*] smyšlené jméno pro příživníka, asi ‚Obejda' *H* (vl. prý to byl prodloužený člověk jm. Mallius).

papāver, *eris. n.* mák (rostlina, květ n. plod); básn. ob. pl.: *Lethaeo perfusa papavera somno V*; *summa papaverum capita L* = *summa papavera V* makovice.

papāvereus, *a, um* [*papaver*] makový.

Paphius viz *Paphos.*

Paphlagonia, *ae, f.* [*Παφλαγονία*] Paflagonia, krajina na sev. pobřeží Malé Asie; **Paphlagō(n),** *onis, m.* (acc. pl. *onas Cu*) Paflagon, obyvatel Paflagonie.

Paphos (n. -us), *ī* (acc. *on* i *um*), *f.* [*Πάφος*] Pafos **1)** dcera Pygmalionova, podle níž bylo prý nazváno město Pafos *O*; **2)** město na jihozáp. břehu Kypru se slavným chrámem Afroditiným; adj. **Paphius,** *a, um* pafijský, v Pafu, básn. vůb. kyperský: *P. heros O* (= Pygmalion); subst. **Paphiī,** *ōrum, m.* obyvatelé Pafu.

pāpiliō, *ōnis, m.* motýl: *feralis* (v. t.) *p. O.*

papilla, *ae, f.* [srov. *pampinus* a výkl.] bradavka, bradavice prsní; synekd. prs, prsa.

Pāpinius, jméno římského rodu; zejm. **1)** *L. Papinius,* člen stavu jezdeckého *C*; **2)** *Sex. Papinius,* konsul r. 36 po Kr. *T.*

Papīrius, rod římský, pův. plebejský, s rodinami *Carbones, Crassi, Cursores, Masones* a j.; zejm. **A** *Carbones*; **1)** *C. Papirius Carbo,* r. 131 př. Kr. jako tribun lidu přívrženec C. Grakcha, později jako konsul na straně optimatů; řečník; **2)** *Cn. Papirius Carbo,* přívrženec Mariův a společník Cinnův, odpůrce Sullův, před nímž uprchl do Afriky, kde byl od Pompeja jat a vydán na smrt; **B** *Cursores*; **3)** *L. Papirius Cursor* byl pětkrát konsulem a dvakrát diktátorem za 2. války samnitské; zvítězil nad Samnity zejm. u Lucerie (r. 321 př. Kr.) a u Longuly (r. 309); pověstný svou přísností; **4)** *L. Papirius Cursor* (syn předešlého), vítězný vojevůdce ve 3. válce samnitské (r. 293 u Aquilonie) *L.* — Adj. **Papīrius** a **Papīriānus,** *a, um* Papiriův.

Papius, rod římský, pův. samnitský; zejm. **1)** *Brutulus Papius,* Samnit, jenž skončil sebevraždou, aby nebyl vydán Římanům (r. 322 př. Kr.); **2)** *Papius* z Lanuvia, otec Milonův; **3)** *C. Papius,* tribun lidu r. 65 př. Kr., původce zákona o udělování občanského práva římského (*de peregrinis exterminandis*); **4)** *M. Papius Mutilus,* consul suffectus r. 9 po Kr., obnovil s kollegou Poppacem Sabinem zákon o sňatcích (*lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus*); — adj. **Papius,** *a, um* Papiův.

papula, *ae, f.* [srov. *pampinus*] puchýř.

papȳrifer, *fera, ferum* [*papyrus* a *fero*] papyrus plodící, papyronosný: *p. amnis O* (= *Nilus*).

papȳrus, *ī, f.* i **papȳrum,** *ī, n.* [πάπυρος] papyrus (rostlina); meton. papír (vyrobený z proužků papyrových, jež byly ve vrstvách na sebe nakladeny a slepeny) *Cat.*

pār, *paris* (abl. sg. adj. *parī,* subst. *parī* i *pare, paria, parium*) **I** adj. stejný (qualitou), rovný (quantitou) (abs. *alci rē* n. *in rem* něčím, co do, *p. atque, ac, et* jako) **1) a)** *pari modo* rovnou měrou; *pares rationes cum re publica habere T* vyrovnané účty; *ad pares angulos C* svisle; (básn.) *in caelum paribus se sustulit alis VO* rovnoměrnými křídly, rovnoměrným = přímým letem; *lapis exiguus p. sibi carmen habet O* nápis sobě rovný (t. j. *exiguum*); *pari ac dictator imperio N* s mocí rovnou jako diktátor; (básn.) *cantare pares V* rovní zpěvem; *parem esse alci* býti roven, vyrovnati se někomu; leckdy se vztahem k předcházejícímu: *tribunus eximiā pulchritudine corporis, animo ac viribus par L* (t. j. také *eximius*); praegn. *p. in omni periculo animus L* duch po každé stejný = neochvějný; **b)** spec. **α)** rovný věkem: *gestit paribus colludere H* s rovnými sobě; (*virgines*) *pares validaeque miscentur T* rovné věkem i silou; *Actoridae pares O* dvojčata; **β)** rovnoměrně rozdělený: *temporibus parem diversis quattuor annum V*; odt. sudý: *p. numerus*; *ludere p. impar H* hráti ‚sudá lichá'; **γ)** vojen. *pari certamine concurrere L* utkati se rovným bojem (t. j. za stejných okolností pro obě strany); o boji: *p. proelium* se stejným výsledkem pro obě strany, nerozhodná bitva; **δ)** rovný silou: *alci bello* (abl. vztah.) *parem esse L* moci se postaviti (proti) někomu ve válce, odt. **2)** metaf. *parem esse alci rei* býti s něco, míti sílu k něčemu, zmoci něco, odolávati něčemu; *nec enim erat ad vim apertam p. L* nestačil k zjevnému násilnému činu; schopný, způsobilý, vhodný, slušný, dostatečný, náležitý, přiměřený **a)** (*alci rei* k něčemu): *consul vigentem se ac parem negotiis ostendit T* ukázal své síly a způsobilost k veřejné činnosti; *commeatus quamvis longo bello pares T* stačící pro . . .; **b)** abs. *par est* s inf. n. acc. c. inf. jest slušno, vhodno, sluší; **II** subst. **1)** *m.* a *f.*: společník, druh (družka): *cum illo suo pari C*; *accumbit cum pare quisque sua O* s družkou, manželkou; v boji soupeř, protivník, nepřítel: *nec quemquam aspernari parem L*; *in acie oblatus p. L*; **2)** neutr. *par pro pari referre C* spláceti stejné stejným = rovnou měrou; *ut sit, unde par pari respondeatur C* aby se hotově zaplatilo; — spec. dvojice, pár: *p. columbarum O*; *tria aut quattuor paria amicorum C*; *p. nobile fratrum H* čistá dvojice (bratří); *Rupili et Persi p. H* dvojice Rupilius a Persius; — spec. *gladiatorum paria H*; *aliquot spectatis paribus L* když viděli zápas několika dvojic.

parābilis, *e* [*paro*] (snadno) zjednatelný, dosažitelný; přístupný; odt. latinský.

paradoxos, *on* [παράδοξος] vl. proti (obecnému) mínění, nenadálý, podivný, paradoxní; neutr. subst. pl. **paradoxa,** *ōrum, n.* paradoxa, paradoxní věty (spec. stoiků) *C.*

Paraetacēnē, *ēs, f.* [Παραιταχηνή] hornatina mezi Medií a Persií *Cu,* nazvaná dle obyvatelů, kteří sídlí **Paraetacae,** *ārum, m.* Paraitakové: *in Paraetacis N* v území Paraitaků.

Paraetonium, *iī, n.* [Παραιτόνιον] přístavní město v Egyptě, západně od Alexandrie *O.*

Paralus, *ī, m.* [Πάραλος] attický heros, jemuž přičítali vynález dlouhých lodí: *Paralum pictum C* (od Protogena).

Parapamīsus (psáno též **Paropamisus Parapanisos, Paropanisos**), *ī, m.* [Παραπάμισος] vysoké pohoří v Asii, nyn. Hindukuš; **Parapamīsadae,** *ārum, m.* obyvatelé Parapamisu *Cu.*

parasīta, *ae, f.* [*parasitus*] příživnice, společnice *H.*

parasītus, *ī, m.* [παράσιτος] ob. šp. sm. příživník, cizopásek, břichopásek, parasit (u Řeků i Římanů zvláštní třída lidí ve skutečném životě i v komediích).

parātē, adv. [*paratus*] **1)** připraveně, s přípravou: *magis audacter quam p. C*; *diligentius paratiusque C* s větší bedlivostí a přípravou; *dimicare paratius de honore et gloria C* býti lépe připraven k boji; **2)** přenes. vhodně, obratně: *paratissime respondere Plin.*

parātiō, *ōnis, f.* [*paro*] připravování: *regni p. S.*

1. parātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *paro*] připravený (abs., *ad alqd* n. *alci rei* k něčemu); **1)** získaný, nabytý: subst. *frui paratis mihi dones H* užívati toho, co mám; **2) a)** o věcech: uchystaný, jsoucí po ruce: *provincia dives ac parata peccantibus T* jako stvořená pro . . .; *una e famulis ad talia sacra paratis O* určených; subst. *parata capessere T* aby bral, co se mu podává; zajištěný, jistý: *ne paratis quidem corrumpi facilis T* ani při jistých podnicích; **b)** o osobách jsoucí po vůli, ochotný k někomu: *dignis p. H*; oddaný někomu: *miles (Vespasiano) adeo p. T*; **3)** připravený, odhodlaný, rozhodnutý, hotový: *animus sceleribus p. T*; *ad omnem laborem animo p. Cs* ochotný, volný; *paratissimus animus Cs* duch bojechtivý; **4)** sm. vypravený, vystrojený, vyzbrojený: *naves ad navigandum paratae Cs*; zejm. **a)** hotový k boji; **b)** *quo paratior ad usum forensem esse possim C* lépe připraven.

2. parātus, *ūs, m.* [*paro*] připravování (čes. ob. přípravy) (*alcis rei* k něčemu): *proviso ante funebri paratu T* poněvadž byly již napřed učiněny přípravy k pohřbení; úprava, výprava, spec. praegn. nádhera: *natalem diem editis gladiatoribus celebravere ingenti paratu T*; hendiad. *veniam dapibus nullisque paratibus orant O* oběd beze vší úpravy; konkr. (nádherné) roucho: *Tyrios induta paratus O*; skvělé zařízení: *ut quisque opibus, domo, paratu speciosus T.*

Parca, *ae, f.* [srov. *pario*] Parka, pův. bohyně narození, u čijící dítěti budoucí osud, srov. Sudice, Sudička; odt. bohyně osudu vůb. (odvozováním od *pars* a stotožněním s řec. *Μοῖρα*); pův. byla *P.* jedna, později jako u Řeků tři (představovány, jak předou nit života: Klotho ji začíná, Lachesis dále přede, Atropos přestřihuje).

parcē, adv. [*parcus*] **1)** šetrně, spořivě, hospodárně, prostě, střídmě: *p. vivere CH*; šp. sm. skoupě, lakomě; **2)** skrovně, málo, chatrně, slabě: *nec verbo* (abl. vztah.) *parcius absens H* ne skoupějšími slovy; časově *parcius quatiunt fenestras H* řidčeji; s měrou: (*verba*) *si Graeco fonte cadent p. detorta H*; **3)** mírně, skromně, zdrželivě: *parcius ista obicienda memento V* „jen pomalu".

parcimōnia viz *parsimonia.*

parcō, *ere, pepercī* (starolat. (též *N*) *parsī*), *parsūrus* (v pass. perf. bývá užíváno slov. *temperare*) [srov. *parum, parvus*] šetřiti (*alci rei* něčeho); **1)** vl. spořiti, hospodařiti něčím, schrániti něco: *parcentes ego dexteras odi H* (příliš) šetrné, skoupé; *si parces futuro* (dat. com.) *V* pro budoucnost; (*argenti . . . talenta*) *gnatis parce tuis V* nech pro . . .; **2)** metaf. **a)** sm. neubližovati: *avidos vicinum funus sibi p. cogit H* šetřiti se (t. j. zachovávati dietu); *parce HO* ušetř mne, smiluj se, milost! dbáti něčeho: *nec divom parcimus ulli V*; *famae p. Pr T*; **b)** sm. zdržovati se něčeho, nechávati něčeho, ustávati od něčeho: *contumeliis p. L*; *ne cui rei parcat ad ea efficienda N* aby ničeho neopomenul = aby všeho užil; *ne labori suo* (sc. *militum*) *neu periculo parceret Cs* aby jich nešetřil ani při práci ani v nebezpečenství; *parcite luminibus O* odvraťte oči; *parce metu* (dat.) *V* nech strachu; vyhýbati se něčemu: *voci et aspectui* (*Senecae*) *pepercit T*; zř. s ab.: *a caedibus p. L*; — básn. s inf. význ. *nolle* zejm. imperat.: *parcite dapibus temerare corpora O* přestaňte poskvrňovati; *ne parce arenae particulam dare H* nezdráhej se dáti = neodpírej.

parcus, *a, um* [*parco*] **1)** šetrný, spořivý, hospodárný: *apes parcae V*; obr. o prostotě řeči *Crassus erat elegantium parcissimus, Scaevola parcorum elegantissimus C*; *p. alcis rei* šetřící něčím: *suae pecuniae p. T*; *magnum donandi parca iuventus H* skoupá velkými dary, na velké dary; šp. sm. skoupý, skrblý, lakomý, lakotný: *p. senex H T*; **2)** meton. skrovný, nehrubý, nevalný, chatrný, slabý: *p. sal V* trocha soli; básn. *p. deorum cultor H* (se skrovnými dary) skromný; *parca lucerna Pr* chudá (t. j. jen s trochou oleje); **3)** metaf. mírný, prostý, skromný; střídmý, zdrželivý: *in quo tibi parcior videtur et pressior Plin.*

pardalis, *is, f.* [*πάρδαλις*] pardal, levhart *Cu.*

1. pārēns, *entis* [vl. part. praes. od *pareo*] poslouchající, poslušný; pl. subst. poddaní: *parentes abunde habemus S.*

2. parēns, *entis, f. i m.* [vl. part. praes. od *pario*] **1)** *f.* rodička, matka; *m.* ploditel, otec; pl. **parentēs,** *um i ium, m.* rodiče; **2)** přenes. **a)** *immeriti ultor parentis O* děda (Akrisia); pl. otcové, předkové: *more parentum V*; **b)** čestný název *divum hominumque p. O* (Juppiter); *alma p. O* (Kybele); *p. legionum T*; *p. patriae T*; **c)** vůb. starý člověk, stařec, děd: *turgentia ora parentis rident O* (o Silenovi); **d)** sm. původce, počátek: *a parente et conditore urbis nostrae T*; *curvae lyrae p. H*; *orba parente suo volumina O*; *Ilienses ... cum parentem urbis Romae Troiam referrent T.*

parentālis, *e* [**2.** *parens*] náležící rodičům: *parentales umbrae O* rodičů; — spec. *parentales dies* dni věnované památce zemřelých rodičů a příbuzných, svátky zemřelých, tryzna (srov. polské dziady) = **Parentālia,** *ium, n.* Parentalie (srov. u nás ‚Dušičky'); slaveny byly od 13. do 21. února, v kterých dnech byly chrámy zavřeny a na ozdobené hroby kladeny oběti; poslední den zván *Feralia* (v. t.): *Parentalia agere C.*

parentō, *āre, āvī, ātum* [**2.** *parens*; srov. *parentalis*] konati tryznu, přinášeti obět (na hrob) (*alci* někomu): *parentemus Cethego C*; — metaf. uspokojovati zabitého smrtí jiného, mstiti smrti něčí, mstiti někoho: *ferociter parentandum regi sanguine coniuratorum L*; odt. dávati dostiučinění, dosti činiti někomu: *iustae irae parentatum est Cu.*

pāreō, *ēre, uī* (*pāritūrus*) **1)** jeviti se, objevovati se, ukazovati se, býti viditelný (tento význ. jest obyčejnější u komposit, srov. *appareo*); — přenes. *Asilas, caeli cui sidera parent V* jemuž jsou jasny = jenž rozumí hvězdám (takže z nich poznává vůli bohů); zejm. v právn. formuli *paret* jest jasno, zřejmo, na jevě, dokázáno; **2)** spec. metaf. (jako podřízený na rozkaz) ukazovati se *alci* někomu, odt. býti ve službách něčích, sloužiti někomu (srov. *apparitor* sluha); přenes. **a)** spec. býti poddán, podroben někomu, záviseti na někom: *olim regibus parebant Britanni T*; *condicione parendi meliore T* tím, že poddanství bylo snesitelnější; básn. *gulae parens* otroče *H*; **b)** vůb. poslouchati (*alci* někoho); býti poslušen: neos. *paretur* poslouchá se, poslouchají; *male parentem asellum* neposlušného; poddávati se něčemu, říditi se, spravovati se něčím: *plus irae suae quam utilitati communi paruisse N*; *parent promissis O* dostojí slibu. Part. praes. **parēns,** význ. adj. v. t.

Pariānus viz *Parium.*

pāricida, pāricīdium viz *parr* —.

pariēs, *etis, m.* (u básníků druhdy se souhláskovým *j*, ku př. *parietibus V* čti parjetibus) stěna, zeď: *parietem ducere C;* přísl. *tua res agitur, p. cum proximus ardet H* (synekd. sm. dům); *intra parietes aluit eam gloriam C* mezi čtyřmi stěnami t. školy; *cum res peragi intra parietes nequisset L* v rodině; přenes. *aut intra parietes aut summo iure experiri C* po dobrém.

parietinae, *ārum, f.* [*paries*] pobořené zdi, zříceniny, rozvaliny.

Parīlia viz *Pales.*

parilis, *e* [*par*] rovný, stejný.

pariō, *ere, peperī, partum* (*paritūrus*) roditi; **1)** vl. porodit (*alqm ex alqo*): obr. *quod diu parturit animus vester, aliquando pariat L* (sm. vynésti na jevo, zjeviti); přenes. *quod peperit arbor O* urodil; plodit: *reliqua, quae terra pariat C* ostatní plodiny země; **2)** metaf. **a)** tvořiti: *quibus verba parienda sunt C*; **b)** působiti; způsobovati **α)** *dolorem p. C*; *pacem p. L*; *qui sibi letum peperēre manu V* kteří si vlastní rukou udělali smrt; **β)** získávati, nabývati, dobývati, zjednávati (si), obdržeti: *imperium p. L*; *fugā salutem p. Cs* útěkem se zachrániti; *parto* (abl. abs.) *quod avebas H* když jsi získal = když máš, po čem jsi toužil; *mihi* (= *a me*) *Troiae victoria parta est O*; *vobis parta quies V* vy jste došli klidu; *unde putas aut qui partum H* víš, odkud nebo jak toho lze nabýti (t. spokojenosti málem). Subst. **partum,** *ī, n.* (ob. pl.) nabyté věci = majetek, jmění, statek (statky): spec. *parto agricolae fruuntur V* žijí ze zásob; opisujeme: čeho kdo nabyl: *retinere parta maioribus* (= *a maioribus*) *T*; přenes. úspěch, prospěch.

Paris, *idis* (acc. *Parim PrO, Parin V,* voc. *Pari PrO*), *m.* [*Πάρις*] syn Priamův, jenž unesl Helenu a dal podnět k trojské válce; usmrcen šípem Filoktetovým.

Parisiī, *ōrum, m.* [odt. franc. Paris, Paříž] Parisiové, gallský kmen s hlavním městem *Lutetia* (*Parisiorum*), nyn. Paříž.

pariter, adv. [*par*] stejně, rovně, rovněž, rovnou měrou (*p. atque, ac, et* jako); 1) *p. aequaliterque C* rovnou měrou a stejně; *vultu p. atque animo varius S* zrovna tak ve tváři jako v nitru se měně; *p. cum flamine V* zároveň s větrem; 2) spec. zároveň, spolu a) význ. společně: *gemini angues p. ad litora tendunt V*; b) časově význ. za tétéž doby, současně, hned (také): *raptus in curiam pariterque damnatus interfectusque est T*; *hanc p. vidit, p. optavit O* spatřil a hned (a spolu, a zároveň) . . .

Parium, *iī, n.* [*Πάριον*] přímořské město v Mysii u Hellespontu, sev. vých. od Lampsaku; adj. **Pariānus,** *a, um* parijský: *Pariana civitas C.*

Parius viz *Paros.*

1. parma, *ae, f.* [slovo keltské] parma, malý a okrouhlý štít kožený, jaký nosili lehkooděnci a jezdci; básn. vůbec štít.

2. Parma, *ae, f.* město v Gallii Předpadské na silnici Aemiliově, nyn. Parma; adj. **Parmēnsis,** *e* parmský, z Parmy; subst. **Parmēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Parmy.

parmātus, *a, um* [*parma*] opatřený, vyzbrojený parmou, t. j. malým a lehkým kulatým štítem: *parmata cohors L*; subst. *ut parmatis locus detur L* oddílu s parmami.

Parmenidēs (*ae*), acc. *ēn, m.* [*Παρμενίδης*] řecký filosof z Elee (*Velia*), kolem r. 500 př. Kr., z hlavních zástupců filosofické školy elejské.

Parmeniō(n), *ōnis* (acc. *ona Cu*), *m.* [*Παρμενίων*] vítězný vojevůdce Filippa makedonského a Alexandra Velikého, k jehož rozkazu byl usmrcen pro odpor proti královu počínání v Asii.

parmula, *ae, f.* [demin. od *parma*] štítek, štít: *relictī non bene parmulā H.*

Parnāsus n. **Parnassus,** *ī, m.* [*Παρνασός* n. *-σσός*] hora s dvěma vrcholy ve Fokidě, zasvěcená Apollonovi a Musám; pod Parnasem byly Delfy; adj. **Parnās(s)ius,** *a, um* (fem. též **Parnāsis,** *idis O*) parnaský (též význ. zasvěcený Apollonovi, Apollonův): *Parnasia laurus V.*

1. parō, *āre, āvī, ātum* [*par*] vyrovnávati (op. *disparo*); *se p.* porovnati se, dohodnouti se: *se paraturum cum collega C.*

2. parō, *āre, āvī, ātum* [přičin. k *pario*] 1) připravovati, strojiti, chystati, hotoviti (med. . . . . si) a) *his paratis rebus Cs* po těchto přípravách; (*oppidani*) *oppugnare aut parare omnibus locis S* útočili nebo konali přípravy; *epulas p. T* uspořádati; *cur haec exempla paravi O* vyhledala; (básn.) *iussa parat V* (koná přípravy k provedení rozkazu) provádí rozkaz; b) při předm. abstr. připravovati atd. se k něčemu: *bellum p. alci* strojiti se k válce proti někomu; *iter p. Cs*; *arma parate animis V* buďte k boji připraveni; zeugma *fugam Didō sociosque parabat V*; abs. *mens satis apta parandi O* připraviti se (na cestu); zř. *quam se parat ille cruori* (v. t.) *humano O*; c) s inf. chystati se, zamýšleti, obmýšleti, hodlati, chtíti; též bez inf.: *speculatum, quid copiae pararent L*; d) chystati, zařídit, stanoviti: *quodsi ita naturā paratum esset, ut C*; 2) opatřovati, zjednávati (si), získávati (si), nabývati: *copias parare* sbírati pole; *in familia et argento quaeque ad usum parentur T* v ostatních potřebách; — spec. význ. kupovati: *servi aere* (abl. pret.) *parati S*; — obr. *magno paratas accipite inferias O* draze vykoupené. — Part. **parātus** význ. adj. v. t.

parochus, *ī, m.* [*πάροχος*] dodavatel potřeb cestujícím osobám, požívajícím výhod úředníků, (státní) hostinský na stanicích silnic, placený podle smlouvy od státu: *p. publicus C*; — přenes. hostitel: *vertere pallor parochi faciem H.*

Paropamīsus viz *Parapamisus.*

Parōrēa, *ae, f.* [*Παρώρεια*] hornatá krajina na záp. hranici Thrakie.

Paros i Parus, *ī* (acc. *ou* i *um*), *f.* [*Πάρος*] ostrov ve skupině Kyklad, proslulý bílým mramorem, rodiště básníka Archilocha; adj. **Parius,** *a, um* parský, z Paru, týkající se Paru: *P. lapis V* (= mramor); *Parios iambos H* (t. j. dle vzoru Archilochova); *crimine Pario ac-*

cusatus V; subst. **Parii**, *ōrum, m.* obyvatelé Paru.

parra, *ae, f.* pták, jehož hlas věstil neštěstí, u nás sýček.

Parrhasia, *ae, f.* [*Παρρασία*] krajina v jihozáp. Arkadii; adj. **Parrhasius**, *a, um* (*f.* též **Parrhasis**, *idis*) parrhaský, básn. synekd. arkadský: *Parrhasides stellae O* souhvězdí Velkého Medvěda, nazvané podle Arkadky Kallisto, která v ně byla proměněna.

Parrhasius, *ĭi, m.* [*Παρράσιος*] slavný malíř athenský kolem r. 400 př. Kr., rodem z Efesu.

parricīda (starší **pāricīda**), *ae, m.* [snad z **pāsos* (srov. *πηός*) příbuzný a *caedo*] vl. vrah nejbližších příbuzných: *p. matris et uxoris T*; spec. otcovrah: *magis erit p., si qui consularem patrem necarit C*; vůb. vrah: *p. civium C*; — přenes. velezrádce: *hostem atque parricidam vocare ST*; svatokrádce.

parricīdium (starší **pāricīdium**), *ĭi, n.* [*parricida*] zavraždění blízkého příbuzného, hříšná vražda; zejm. otcovražda; vůb. vražda; — přenes. velezráda, násilný n. hříšný čin (proti vlasti), násilí, hřích: *p. patriae C.*

pars, *partis* (acc. *em*, zř. *im SL*), *f.* [z koř. **per—*, srov. *πέπρωται, ἔπορον*] I díl, část, oddíl, kus; 1) vůb. *pars tertia* třetina; *duae partes* dvě třetiny (podobně se vyjadřují i jiné zlomky, mající čitatele o jednotku menšího než jmenovatele); *minima pars temporis Cs* okamžik; *tecti plus parte tenet* (*barbarus*) *O* více než polovici = větší část; *rerum p. altera adempta est V* jeden z možných prostředků = jedna cesta; *melior O, multa p. mei H* mé bytosti (t. j. básnický duch a jeho dílo; *si ullam partem habes sensus C* máš-li (jen) trochu citu; 2) zejm. α) *p.* význ. = *nonnulli* n. *alii* (*alia*), často s vazbou *κατὰ σύνεσιν*: *dicta p. voce probant O*; *p.* — *p.* (n. jiné výrazy, ku př. *alii, multi, plures*) jedni — druzí; jednotlivec, člen, jeden z ....: *cupio p. esse meorum O*; β) *ex* (*magna, aliqua*) *parte* (též pouhý abl. *parte L*) z části; *ne minima quidem ex parte C* ani zdaleka; též adv. akk.: *partem magnam L* velkým dílem, z velké části; *maximam partem Cs*; *nonnullam partem Cs* = *per partem Plin* částečně; acc. **partim** j. adv. v. t.; *pro* (*rata*) *parte CCs* dle (určitého) poměru, přiměřeně. γ) přenes. *p. servitutis T* kus otročiny (sm. známka); druh, způsob: *ea parte belli dimicare L*; též význ. gen. partit., čes. příkaz, požadavek, projev: *p. consilii pacisque T*; *p. obsequii T, ignaviae T*; 3) spec. a) úděl, podíl, částka, účast, účastenství: *p. mea nulla est in re N* nemám (žádné) účasti ve věci; *venire in partem* n. *esse in parte alcis rei C* účastniti se něčeho, míti účast v něčem, dostati podíl z něčeho, dojíti něčeho; hendiad. *vocamus in partem praedamque Iovem V* zveme k ... = slibujeme podíl z kořisti; *in partem data* (*est*) *Roma Sabinis V* Řím byl otevřen Sabinům; *se in partem curarum ab eo vocatum T*; *in parte praedae esse L* míti podíl z kořisti; o osobě účastník: *quorum p. magna fui V*; *p. belli V, militiae O*; *et ipse p. Romanarum cladium erit T* bude hráti úlohu při ...; b) ob. pl. úloha, role (divadelní a p.): *secundae partes H*; obr. *mutatis discedite partibus H*; odt. přenes. úkol, úřad, povinnost, obor, činnost: *partes in bellum missi ducis H*; přičinění, meton. schopnost, síly: *pro mea parte C* pokud na mně jest, seč jsem; *quodsi mulier in partem iuvet domum H* seč jest; II strana: 1) obr. *omnia ex altera parte collocata C* na druhé straně (jako na vahách); 2) přenes. stránka (věci), věc: *quod sit omni ex parte perfectum C*; *nihil est ab omni parte beatum H*; *ab una parte L* v jedné věci; *in utramque partem disputare* (v. t.) *C*; 3) spec. a) místně α) význ. směr: *in omnem partem L* na všechny strany, všemi směry; *ab omni parte* se všech stran; — přenes. *moveor in eam partem, ut C* v tu stranu = tím způsobem, proto, tak; β) kraj, končina, území, země: *pagi partesque Cs*; *gens in parte magis quam in dicione Carthaginiensium erat L*; b) strana zápasící, pl. sporné n. nepřátelské strany (ob. na soudě n. polit.): *alcis partis esse L* býti na něčí straně; *partium studium CT* stranění, stranictví: *partes rei publicae C* občanské stranictví; *secessionem iam id et partes esse T* tvoření stran; *isdem e cubilibus discedunt in partes T.*

Parsagada, *ōrum, n.* = *Pasargadae* (v. t.).

parsimōnia, (vl. *parcimōnia*), *ae, f.* [*parco*] spořivost, šetrnost (*alcis rei* v něčem); skrovnost, prostota.

Parthāōn (n. **Porthāōn**), *onis, m.* [*Παρθάων* n. *Πορθάων*] král v Kalydonu, otec Oineův (=Portheus u Hom.); adj. **Parthāonius,** *a, um* Parthaonův: *Parthaonia domus O* (t. j. Oineův).

Parthēnī (n. **Parthīnī**), *ōrum, m.* [*Παρθεινοί*] illyrský kmen okolo Dyrrhachia.

parthenicē, *ēs, f.* [*παρθενική*] jméno rostliny *Cat.*

parthenius, *a, um* [*παρθένιος*] panenský, zejm. zasvěcený Artemidě; jako jméno vl. **Parthenius,** *ĭī, m.* **1)** pohoří na hranici mezi Arkadií a Argolidou; též adj. Parthenský: *Parthenios circumdare saltus V*; *Partheniis in antris Pr* v roklinách; **2)** řeka mezi Paflagonií a Bithynií *O.*

Parthenōn, *ōnis, m.* [*Παρθενών*] Parthenon, chrám Athenin na athenské Akropoli.

Parthenopaeus, *ī, m.* [*Παρθενοπαῖος*] jeden ze 7 vůdců proti Thebám.

Parthenopē, *ēs, f.* [*Παρθενόπη*] starší jméno města Neapole, prý dle Sireny (*παρθένος*), jež tam byla pohřbena; adj. **Parthenopēius,** *a, um* parthenopský = neapolský.

Parthī (n. **Parthyaeī,** *Cu*), *ōrum, m.* [*Πάρθοι*] (též sg. **Parthus** význ. coll. *H*) Parthové, národ v Asii již. od Kaspického moře, pověstní jako obratní jezdci a lukostřelci; adj. **Parthus** n. **Parthicus,** *a, um* parthský: *bellum Parthicum Cs* s Parthy; subst. **Parthia,** *ae* (n. **Parthyēnē,** *ēs Cu*), *f.* Parthie.

Parthīnī viz *Partheni.*

Parthyaeus, Parthyēnē viz *Parthi.*

particeps, *cipis* (abl. sg. ob. *e,* gen. pl. *um*) [*pars* a *capio*] mající díl, účastný (*alcis rei* něčeho, v něčem, při něčem), subst. *m.* účastník, společník, *f.* účastnice, společnice: *Marino participe Seianus Curtium oppresserat T* za účastenství; s dat. osoby: *Natalis p. ad omne secretum Pisoni erat T* společník Pisonův při...

participō, *āre, āvī, ātum* [*particeps*] **1)** činiti účastna někoho něčeho: *servum consilii sui p. Pl*; *p. alqd cum alqo* děliti, sdíleti se s někým o něco: *iuvit et Verginius participando laudes* (sc. *suas cum eo*) *L*; **2)** míti díl v něčem, býti účasten něčeho: *pestem ut participet parem* básn. u *C.*

particula, *ae, f.* [demin. od *pars*] dílek, částka, částečka, kousek, drobet, trochu, troška (konkr. i abstr.): *divinae particulam aurae H* (o lidské duši dle učení stoického).

partim, adv. [vl. acc. sg. od *pars*] dílem, zčásti, částečně: *p. — p.* dílem — dílem význ. přísl. anebo význ. jmenným jakožto podmět (= *alii — alii* n. *alia — alia*): *eorum ipsorum p. eius modi sunt, ut... p., ut.... C*; místo druhého *p.* bývá též *alii S.*

partior, *īrī, ītus sum* a starší **partiō,** *īre, īvī* (*iī*), *ītum* (*partitus* ob. pass.) [*pars*] děliti, rozdělovati; praegn. *p. alqd cum alqo* n. *inter se* děliti se o něco s někým n. mezi sebou: *partitis temporibus Cs* = střídavě; — přenes. o dělení logickém: *in iis* (sc. *animi perturbationibus*) *partiendis et definiendis C.*

partītē, adv. [*partitus* od *partior*] s náležitým rozdělením, rozvržením, rozčleněním.

partītiō, *ōnis, f.* [*partitus* od *partior*] dělení, rozdělení; praegn. sm. stanovení podílů z něčeho; — přenes. (logické) dělení: (*cupiditatum*) *p. C.*

parturiō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [desiderativum od *pario*] chystati se n. míti se k porodu, pracovati k porodu; **1)** *lu volo parturientis ades O* rodičky; obr. přísl. *parturiunt montes, nascetur ridiculus mus H*; **2)** metaf. **a)** *nunc omnis ager, omnis parturit arbor V* úrodou se plní; **b)** *p. alqd.* býti něčím těhotný, obtěžkaný, choditi (útěžkem) s něčím, nositi něco: konkr. *Notus* (*non*) *parturit imbres perpetuo H*; abstr. *quod diu parturit animus vester, aliquando pariat L* nosí pod srdcem, zanáší se, strojí; **c)** snášeti bolesti, trpěti: *si tamquam parturiat unus pro pluribus C.*

partus, *ūs* (dat. a abl. pl. *-ubus*), *m.* [*pario*] porod, slehnutí; zrození: básn. o muži: *Oenei partu edita* básn. u *C* zplozená o..; meton. *nec partum gratia talem parva manet V* rodičku takového syna; obr. *Graeciae oratorum partus atque fontes C* počátky; — meton. plod: *quod partum sibi ipsa abegisset*

C; mládě, dítě, plémě: (*bestiae*) *pro suo partu propugnant C*; *partum edere* (v. t.) poroditi; *filiae spem partus adimit L* na potomstvo.

parum, adv. [z **parvom*, vl. akk. neutr. od *parvus*] (compar. *minus*, sup. *minimē*) vl. malá věc (odt. užívání *p.*, *minus*, *minime* v platnosti jména, ku př. jako doplňku nebo s gen. part.) (příliš) málo, jen málo, nedosti (op. *nimium*): *p. est CL* jest málo, nestačí; *talia facinora impune suscepisse p. habuere S* bylo jim málo, že se dopouštěli; příliš málo, ne právě, ne zrovna, nehrubě (leckdy euf. význ. *non*): *p. multi C*; litot. *haud* n. *non p.* ne příliš málo = velmi mnoho, velmi dobře; **minus**: *m. posse Cs* míti menší moc; *quo magis illa tuetur, hoc m. et m. est mentis O* jest méně (zdravé) mysli = tím méně jest při smyslech; při srovnání bývají výrazy, označující počet nebo míru, bez quam a v pádě, kterého vyžaduje souvislost: *m. horis tribus Cs* ani ne za tři hodiny; *m. dimidium C*; často *non* (*haud*) *m. quam*; vyjadřuje zápor: *si m.* ne-li, pakli ne; *quo* (v. t.) *m.* (= *quominus* aby ne; vyjadřuje zápornou odpověď: *nihil vero m.* nic (není pravda) méně (než toto) = nikterak, nikoli; **minimē** (starší **minumē**): *m. saepe Cs* nehrubě často, velmi zřídka; u adj. m. záporky nikterak, (docela) ne: *m. stultus C*; sesíleno gen. part., jehož nepřekládáme: *ad te m. omnium pertinebat C* pranic ne . . .; vyjadřuje zápornou odpověď: *m.* (*vero*) nikterak, nikoli.

parumper [= *per parvum*] na krátko, na chvilku, chvilku, maličko, poněkud.

Parus viz *Paros*.

parvitās, *ātis, f.* [*parvus*] malost, nepatrnost.

parvulus (starolat. **parvolus**), *a, um* [demin. od *parvus*] maličký, malinký, pramalý, velmi malý, nepatrný (vl. i přenes.); – zejm. α) mladičký, mladý: subst. *a parvulis* od malička, od mládí; β) subst. *tuta et parvola laudo H* prostý život.

parvus, *a, um* (za comp. a sup. se užívá tvarů od kor. **mei-* zmenšovati: **minor,** *minus*, *ōris*, **minimus,** *a, um* [srov. *minuo* a řec. *μείων* menší, *μινύθω*] malý, maličký, drobný, skrovný, nepatrný; zejm. 1) v prostoru *dominis* (dat. zřetel.) *casa parva duobus O* pánům, pro pány; *male p. si cui filius est H* zakrslý; *minorem ad lunam H* za poslední čtvrti měsíce; *parvos coronantem deos H* bůžky (t. j. sošky Larů); *genibus minor H* kleče; *magna modis tenuare parvis H* drobnými rhythmy (t. j. alkajskými verši proti dlouhým hexametrům epickým); 2) o mnohosti *parva pecunia C* málo peněz; často neutr. subst. *parvo potentem Fabricium V* mocného málem = ‚bohatého chuďasa‘; *parvo vivere H Tib* z mála = skrovně; zř. s gen. part. *parvum auri L* málo, trochu; *habere sudoris minimum H* nestáti ani kapku potu; *minimum est hoc laudis O* pramalá jest to sláva; zejm. gen. a abl. pretii: *parvo* (*minoris*) *emere, vendere, stare* lacino (laciněji); *parvi esse* málo platiti, vážiti, míti malou cenu n. důležitost; – adv. *minimum* nejméně, velmi málo, docela ne, nikterak (= *minime*); 3) o čase, zejm. o věku *parvum tempus O* krátký čas; *parva mora est . . . O* za chvilku; *nec minimam partem temporis Cs* ani na okamžik; (*nātū*) *minor* mladší; (*nātū*) *minimus* nejmladší; subst. *parvi C* (malé) děti; často doplňk. *p.* jako (malý) chlapec, v dětství; *a parvo L, a parvis C* od malička, od dětství; *minores* (op. *maiores*) mladší generace, potomci; 4) o síle slabý: *minima vox O* slabounký, tichý; – přenes. *verbis minoribus uti O* užívati skromnějších slov, skromněji mluviti (op. *magna loqui*); *verba minora deā O* slabší než sluší bohyni = nedůstojná bohyně; *minor fuit infamia vero O* zůstávala za pravdou, nevystihovala pravdy; o schopnosti *Gallum avidum et minorem* (sc. *principis loco*) *T* méně schopný, neschopný; nestačící, nedostatečný: *tanto minor certare H* k zápasu; 5) o postavení nízký, prostý: *neque ullast aut magno aut parvo leti fuga H*; *capitis* (v. t. 3) b)) *minor H*; compar. o podřízenosti *minorem esse alqo* státi za někým, míti menší cenu než . . ., nevyrovnati se někomu: *sapiens uno minor est Iove H*; býti podroben, podřízen někomu: *rerum imperiis minor H*; 6) o významu malicherný, bezvýznamný, všední, obyčejný, nezávažný: *parvae res L* maličkosti; *rem dictu parvam L* což (vlastně) nestálo za řeč; *quae minora vero faciam L* co bych zmenšil

na ujmu pravdě; *Neronem circa summa scelera distentum quasi minores evasere T* jako lidé menšího významu; chatrný: *versus Enni gravitate minores H.*

Pasargadae, *ārum, f.* [*Πασαργάδαι*] n. **Parsagada,** *ōrum, n* Pasargady, staré hlavní město Persie, jižně od Persepole, kde králové perští byli korunováni a měli pokladnu.

pāscō, *ere, pāvī, pāstum* [z koř. **pā-jísti*, odt. i *pabulum, panis*; srov. čes. pásti, *πατέομαι, πάσασθαι*] krmiti, živiti, sytiti; **1) a)** *p. tigres H* býti potravou tigrů; *p. in cruce corvos* (v. t.) *H*; *ficis pastum iecur anseris H* vykrmená játra; — obr. *Danaas paverunt Pergama flammas O* stala se potravou plamenů; — med. *pasci* živiti se, požívati, pojídati, o zvířatech žráti (*rē* něco): *posito pascitur umbra cibo O*; básn. s acc. *coluber mala gramina pastus V*; **b)** spec. pásti: *greges p. O*; obr. *polus dum sidera pascet V*; med. *pasci* pásti se (*rē* na něčem): *gramine pasci armentum vides O*; *pastae capellae O* napasené; básn. *pasci alqd* (acc. předm.) pásti se v něčem n. na něčem, spásati něco; — obr. (*flammae*) *pectoribus pasci non timuere O* stráviti (tělo); šiř. sm. chovati: *p. equos V*; abs. chovati dobytek: *ut arare, ut p. libeat C*; **2)** přenes. **a)** vyživovati, poskytovati výživy: *fundus . . . nec p. firmus* (v. t.) *H*; — *ignes p. V* udržovati; **b)** *p. barbam H, crinem V* nechati růsti, nestříhati; *spes inanes p. V* chovati; zvětšovati, množiti: *nummos alienos pascet H*; *Britannia servitutem quotidie pascit T*; **c)** těšiti, kochati: *animum uti pascat prospectus V*; med. *pascere nostro dolore O*, pas se na . . .

pāscuus, *a, um* [*pasco*] pastvinový, pastevní; subst. **pāscuum,** *ī, n.* ob. pl. pastviny, pastva.

Pāsiphaē, *ēs* (gen. *ae C*), *f.* [*Πασιφάη* t. j. všem svítící] dcera boha Slunce, manželka Minoova, pověstná láskou k býku, z něhož zrodila Minotaura; adj. **Pāsiphaēius,** *a, um* Pasifain; subst. *f. Pasipēi O* = Faidra, dcera Minoova a Pasifaina.

Pāsithea, *ae, f.* [*Πασιθέα*] jedna z Charitek, choť boha Spánku (Hypna).

Pāsitigris, *is* (acc. *im*), *m.* řeka v Susianě, vlévající se do moře nedaleko ústí Eufratu a Tigridu, nyn. Kuran.

passer, *eris, m.* **1)** vrabec, vrabčík: *p., deliciae meae puellae Cat* (míněn druh drozdů, *passer solitarius,* pták s modravým peřím, pro krásu, přítulnost a zpěv dosud v Italii oblíbený a chovaný v pokojích); **2)** ryba platejs: *passeris ilia H.*

passerculus, *ī, m.* [demin. od *passer*] vrabčík.

Passiēnus, římské jméno rodové; zejm. *C. Passienus Crispus,* konsul r. 44 po Kr., řečník; otráven za císaře Klaudia od své manželky, sestry císaře Kaliguly *T.*

passim, adv. [*pando*] **1)** vl. rozloženě; na ot. kde? daleko široko, na rozličných stranách, tu a tam, různo, porůznu; na všech stranách, všude; na ot. kam? na rozličné strany, sem (a) tam; **2)** přenes. **a)** bez pořádku, v nepořádku; **b)** napořád, bez rozdílu: *scribimus indocti doctique poëmata p. H*; hromadně, houfně, četně: *instituit ludos, in quos p. nomina data T.*

passum, *ī, n.* (sc. *vinum*) [vl. part. perf. pass. od *pando* význ. **1)** spec.] víno, vytlačené ze sušených hroznů, rozinkové víno. (sekt) *V.*

1. passus, *a, um* part. perf. pass. **1)** od *pando,* **2)** od *patior.*

2. passus, *ūs, m.* (gen. pl. psán někdy *passum* m. *-uum*) [*pando*] **1)** rozkročení, krok; básn. meton. noha: *passu stare tenaci O*; **2)** spec. jako míra délková krok (vl. dvojkrok, jako se u nás počítají dvojkroky při měření vzdáleností) = 5 stopám = 1·48 *m*: *milia passuum ducenta C* = 296 *km.*

pāstillus, *ī, m.* [demin. od *pasta,* těsto, srov. *pasco, panis*] vl. kulička z těsta; spec. pastilla, vonná pilulka (k zmírnění zápachu z úst): *pastillos Rufinus olet H.*

pāstiō, *ōnis, f.* [*pasco*] pasení; meton. pastviště, pastva, pastvina (pastviny).

pāstor, *ōris, m.* [*pasco*] pastýř, pasák.

pāstōrālis, *e,* též **pāstōricius** a **pastōrius,** *a, um* [*pastor*] pastýřský: *Romuli auguratus p. C* u pastýřů: *fera sodalitas et plane pastoricia C* pasácká.

pāstus, *ūs, m.* [*pasco*] **1)** krmení, živení: *ad pastum et voluptatem ortum*

esse C k naplňování žaludku, k jídlu; **2)** meton. **a)** pokrm, potrava, píce: *terra fundit ex sese pastus varios C* druhy potravy; – obr. *p. mendacitatis C*; *p. animorum C* požitek; **b)** pastva, pastvina: *e pastu decedens V.*

Patara, *ōrum, n.* (ale též acc. *f. Pataram L*) [*Πάταρα*] přímořské město v jihozáp. Lykii s proslulou věštírnou Apollonovou; odt. **Patarēus,** *eos* n. *eī, m.* [*Παταρεύς*] a adj. **Pataraeus,** *a, um* patarský; subst. **Patarānī,** *ōrum, m* Patařané.

Patavium, *iī, n.* město v sev. Italii, založené dle pověsti od Antenora, nyn. Padova, rodiště Liviovo; adj. **Patavīnus,** *a, um* patavijský; subst. **Pataviī,** *ōrum, m.* Pataviané, obyvatelé Patavia.

patefaciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *patefīō, fierī, factus sum*) [*pateo* a *facio*] otvírati: *portas p. Cs*; odt. **a)** činiti přístupným, odkrývati: *terga occasioni p. T* vystaviti; přenes. *quod maiora patefacturum erat T = aditum ad maiora daturum*; činiti schůdným, proklestiti: s acc. vnitř. *vias p. Cs* raziti; odt. *ut sulcum patefecit aratro O* vyryl, vyoral; – přenes. *occasionem, locum p. T* dáti, učiniti; **b)** spec. činiti přístupným zraku, viditelným, odkrývati, odhalovati, objevovati, ukazovati: básn. *lux radiis patefecerat orbem O*; – přenes. sm. vyjevovati, přiváděti na světlo, oznamovati: *consilia p. Cs*; *cuncta patefacta credens T* že vyšlo na jevo; též s acc. c. inf. a nepř. ot.

patefactiō, *ōnis, f.* [*patefacio*] otevření, odkrytí, obr. sm. objevení: *haec p. quasi rerum opertarum C.*

patella, *ae, f.* [demin. od *patera*] (mělká) miska, talíř: *modicā cenare patellā H*; – spec. obětní miska: příslov. *ita non religiosos, ut edant de patella C.*

patēns, *entis* [vl. part. praes. od *pateo*] otevřený **a)** přístupný, schůdný, volný: subst. *per patentia ruinis* (abl.) *agmina vadebant L* otevřenými místy, povstalými sesutím = povstalými průlomy; – odt. rozkládající se, táhnoucí se: *late patentibus cornibus O* široce rozloženými; prostranný: *porta patentior L*; širý: *pelago patenti V*; **b)** metaf. odkrytý, objevený, zjevný, jasný: *causa p. O*; *facinus tam p. O.*

pateō, *ēre, uī,* — [srov. *πετάννυμι, πέτασος*] býti otevřen (dokořán): *rima patet O* zeje; odt. zejm. **1)** býti přístupný, volný, schůdný (*alci* někomu) **a)** vl. *qua p. visum maxime iter L* že cesta jest nejvolnější; **b)** metaf. *id patet omnibus civibus Cs* k tomu mají právo; *si regnum pateret L* bude-li přístup na trůn volný; *omnibus aequum est vestram misericordiam p. L*; **2)** prostírati se, rozkládati se, táhnouti se, sahati: **a)** *qua patet Romana potentia O*; **b)** metaf. *latissime p. C* míti největší rozsah (logický); *haec ratio late patet C* tato zásada má rozsáhlou platnost; *hoc nomen beati longe et late patet C*; **3)** býti odkryt, nepokryt **a)** *proxima pars pectoris patet T*; *ora sola patent O*; praegn. nebýti chráněn, býti na ráně něčemu: *tantus in arma patet V* tak málo jest kryt proti zbraním (= ranám); – odt. býti viditelný: (*signa*) *tota patent O*; **b)** metaf. býti na jevě, na bílednì, jeviti se, býti zjevný, zřejmý, patrný, známý, ukazovati se: často neos. *patet* s acc. c. inf. n. nepř. ot.; s doplňk. *vera patuit dea V* jako bohyně. – Part. praes. **patēns,** význ. adj. v. t.

pater, *tris, m.* [srov. *πατήρ*, něm. Vater] otec; **1)** vl. *si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nascerere C* (t. j. jako dítě manželské); (*natum*) *patre nullo, matre serva L* bez otce (sm. právn., pon. tu nebylo *legitimum matrimonium*); básn. *in rege tamen p. est O* (sm. otcovská láska); básn. o zvířatech *est in equis patrum virtus H*; – *simulacrum patris sui reveherent T* m. *patrui*; – praegn. *quibus est equus et p. et res H* kteří mají předky, t. j. šlechtici; – o nevl. otci adoptovaného: *dum interfectores patris* (t. Caesarovy) *ulcisceretur* (sc. *Augustus*) *T*; **2)** přenes. **a)** *p. familias* n. *familiae* hlava rodiny, hospodář, pán; i pouhé *p.*: *quinque bonos patres H*; *cenae p. H* hospodář, hostitel; o myši *cum p. ipse domūs esset ador H* hospodyně; **b)** *patres* α) otcové sm. předkové: *more patrum HO*; *apud patres nostros C*; β) senátoři, senát: *patres conscripti* (viz *conscribo*); *patrum acta T* protokoly senátu; γ) patriciové, šlechta: *ira plebis in patres L*; *adversum patrum factiones T*; **c)** čestný název bohů, heroů, starých a zasloužilých lidí (srov. *Iūp-*

piter): *p. omnipotens O* (= *Iuppiter*); *p. Aeneas H*; *p. patriae* (titul, který byl dán Caesarovi a r. 2 př. Kr. Augustovi); — spec. *p. patratus* (v. t.); básn. *Ennius ipse p. H* ‚starý E.‘; **d)** význ. původce, počátek: *precatur Oceanum patrem rerum V* otce světa (dle staré filosofie Thaletovy).

patera, *ae*, *f.* [*pateo*] (mělká) miska, spec. (obětní) miska: hendiad. *pateris libamus et auro V* ze zlatých misek; — meton. o obsahu *ille hausit spumantem pateram V.*

paternus, *a*, *um* [*pater*] otcovský, otcův, (zděděný) po otci, od otce a pod. (leckdy m. subj. n. obj. gen. *patris*): *paternae inimicitiae L*, *paternum odium O* k otci, proti otci; *partem sanguinis ac caedis* (hendiad.) *paternae L* trochu krve ze zabitého otce; *comes paternae fugae L* průvodce otcův na útěku; *paternum hospitium Cs* po otcích; *unum hoc possum appellare paternum O* otcovským podílem; *avus p. H* s otcovy strany; — metaf. domácí, rodný: *paterni fluminis ripae H* (Tiberu, tekoucího z Etrurie, odkud pocházel rod Maecenatův).

patēscō, *ere*, *tuī*, — [inchoat. od *pateo*] **1)** otvírati se, rozvírati se: *concussae patuere fores O*; odt. **a)** býti přístupný, odkryt, nepokryt, praegn. nechráněn: *ut latera oppugnantium ad ictus patescerent T*; **b)** prostirati se, rozkládati se, táhnouti se, sahati: *paulo latior patescit campus L*; *neque poterant p. acies T* rozvinouti se (do šíře); *civitatum, in quas Germania patescit T* do nichž zasahá = které jsou (rozloženy) v Germanii; **2)** metaf. stávati se viditelným, objevovati se, ukazovati se, vycházeti najevo: *Danaum patescunt insidiae V.*

pathicus, *a*, *um* [παθικός] necudný.

patibilis, *e* [*patior*] **1)** pass. snesitelný: *patibiles et dolores et labores putandi* (*sunt*) *C*; **2)** akt. cítící, citlivý: *omne animal patibilem naturam habet C.*

patibulum, *ī*, *n.* [*pateo*] vl. příčné břevno na kříži, majícím podobu ⊤, nástroji k popravování zejm. otroků, odt. kříž, šibenice.

patiēns, *entis* [vl. part. praes. od *patior*] snášející; **1)** umějící snášeti, schopný snášeti, nésti (*alcis rei* něco), snášelivý, vytrvalý (v něčem): *genus p. laborum O*; *nec p. corpus* (sc. *laboris erat*) *O* otužilé k práci; *amnis Rhenus navium p. T* splavný; (*terram*) *patientem vomeris V* poddajnou pluhu; *solum p. frugum T* půda příznivá pro plodiny; **2)** abs. trpělivý: *ne offendam tuas patientissimas aures C*; otužilý, pevný: *virorum esse fortium et patientium toleranter dolorem pati C*; — odt. básn. tuhý, tvrdý: *saxo patientior Pr*; *dens patientis aratri O*; **3)** spec. **a)** spokojený málem, zdrželivý, střídmý: *miserrimo et patientissimo exercitui Cs*; *patientem vivere H* bídně; **b)** povolný, shovívavý (*alcis* k někomu): (*Galba*) *amicorum p. T*; *paenitentiā p. tulit absolvi reum T.*

patienter, adv. [*patiens*] **1)** trpělivě: *p. ferre*; *frumenta patientius laborant T* vytrvaleji; **2)** spec. **a)** zdrželivě, střídmě: *si pranderet olus p. H* spokojeně; **b)** povolně, shovívavě: *nimium p.* (*laudavere*) *H.*

patientia, *ae*, *f.* [*patiens*] **1)** schopnost snášeti (*alcis rei* něco), snášení, otužilost v snášení něčeho n. v něčem: *p. famis, frigoris C*; *caloris ac frigoris p. par L* stejně dovedl snášeti ...; *in patientia* (sc. *libidinum*) *firmitudinem simulans T* ukazuje na to, že je snesl, jako na známku pevného zdraví; **2)** abs. trpělivost: *levius fit patientiā, quidquid corrigere est nefas H*; **3)** spec. **a)** vytrvalost: *Q. Maximus Hannibalem patientiā suā molliebat C*; *militum p. L*; **b)** zdrželivost, střídmost, uskrovňování, spokojenost málem: *quem duplici panno p. velat H* (kynická χαρτερία); **c)** povolnost, shovívavost; praegn. přílišná shovívavost, nevšímavost, netečnost: *non sine aliqua reprehensione patientiae Plin*; *in caelo, quae iam p. nostra est, spernimur O* pro svou netečnost; **d)** poddajnost; poddanost, poslušnost: *Britanniam veteri patientiae restituit T*; praegn. poníženost: (*Tiberium*) *tam proiectae servientium patientiae taedebat T*; — spec. poddávání n. propůjčování se k smilstvu: *ex multiplici patientia T.*

patina, *ae*, *f.* [z řec. πατάνη] mísa, pánev.

patior, *patī*, *passus sum* **1)** snášeti, trpěti, vydržeti **a)** *toleranter dolorem p. C*; *et facere et p. fortia L* hrdinně jednati i trpěti; *aegre, moleste p.* těžce

nésti, nerad viděti, mrzeti se, býti proti něčemu, op *facile, aequo animo p.*; básn. *pro quo ?is patiar mori H* snesla bych smrt = chtela bych zemříti; **b)** sm. zakoušeti, zažíti, přetrpěti, přestáti, utrpěti, nabýti, obdržeti, dostati, o 1. os. děje se mi (se mnou) něco: *sex diversa vulnera passis O*; *caput novem cornicis saecula passae O* jež vydržela = prožila; (*videres*) *ossa p. flexus O* nabývati ohebnosti; *tum patitur cultus ager O* = jest vzděláváno; *tamquam nihil gravius p. potuissent, maerebant T* jako by se jim nemohlo státi; básn. *Lucinam* (v. t.) *p. V* = *paréře,* otelovati se; *quisque suos patimur manes* (praegn.) *V* musíme přestáti svou očistu; *quae ne monstra paterentur Troes V* aby nezakusili proměnění v ....; — abs. praegn. *certum est in silvis malle p. V* raději strádati; **2)** metaf. **a)** trpěti, připouštěti, dovolovati, dopřávati, dopouštěti, nechávati, dávati (*alqd*, s inf. n. acc. c. inf., s ut že, aby): *milites vinci se patiebantur L* nechávali se přemáhati; *meae stultitiam patiuntur opes H*; *dilationem p. L*; **b)** poddávati se (*alqm* někomu), poslouchati někoho: (*equi*) *vix me patiuntur O*; *Phoebi nondum patiens vates V* nejsouc ještě úplně opanována od ...; — spec. *illa passa bovem est O* oddala se býku; *muliebria p. ST* propůjčovati se k smilstvu. Part. praes. **patiēns** význ. adj. v. t.

Patrae, *ārum, f.* [*Πάτραι*] přístavní město v Achaji, nyn. Patras; adj. **Patrēnsis,** *e* patraský; subst. **Patrēnsēs,** *ium, m.* Patřané.

patrātor, *ōris, m.* [*patro*] vykonavatel, pachatel: *maternae necis p. T.*

patrātus viz *patro.*

patria, *ae, f.* [sc. *terra* n. *urbs,* adj. is. od *patrius*] otcovská n. rodná země, otčina, vlast; rodné město n. místo, rodiště; domovina: *p. maior Cu* mateřské město (*μητρόπολις*); — přenes. bydliště, sídlo; — básn. o věcech: *divisae* (v. t. II 2) *arboribus patriae V.*

patricīda, *ae, m.* [*pater* a *caedo*] otcovrah *C.*

patricius, *a, um* [*patricus* k *patres*] patricijský, šlechtický, urozený, náležící (k) patriciům (op. *plebeius*); subst. **patricius,** *ī, m.* patricij, — **a,** *ae, f.* patricijka; *patriciī* (t. j. členové organisovaných rodů (*gentes*), z jejichž hlav (*patres*) byl pův. sestavován senát) byli za doby královské a na zač. republiky (do zač. 3. st. př. Kr.) jediné plnoprávní občané.

Patricoles básn. u *C* = *Patroclus.*

patrimōnium, *ī, n.* [*pater*] otcovský majetek, dědičné jmění, dědictví; — přenes. vůb. majetek, jmění: *p. publicum dissipari C.*

patrīmus, *a, um* [*pater*] mající otce ještě na živu, neosiřelý (srov. *matrimus*; chlapci nebo děvčata, přisluhující při některých bohoslužbách, musili býti *patrimi matrimique, παῖδες ἀμφιθαλεῖς*).

patrītus, *a, um* [*pater*] otcovský, po otci zděděný *C.*

patrius, *a, um* [*pater*] otcovský; **1)** = *patris,* otcův; po otci zděděný: *animus p. in liberos C*; *patria potestas*; *bonis patriis spoliatus C*; **2)** = *patrum,* náležející otcům (t. j. předkům), zděděný po předcích, dědičný, rodinný, starodávný: *iter ad sepulcrum patrium C* k rodinné hrobce; *mores patrii*; *sermo p.* mateřská řeč; **3)** = *patriae,* domácí, (v zemi) obyčejný, obvyklý: *dii patrii*; (*praediscere*) *patrios cultus locorum V*; *carmen patrium Cu* národní píseň. Subst. **patria** v. t.

patrō, *āre, āvī, ātum* (arch.) t. t. sakrál. vykonávati, dokonávati, provádětí: *pacem p. L* sjednati mír; *ius iurandum p. L* (platně) vykonati přísahu; spec. **pater patrātus,** *ī, m.* hlavní z fetialů (ob. dvou), činných při obřadech mezinárodních styků; při své funkci byl oděn kněžským rouchem a nesl symboly z chrámu Jova Feretria; ke svému úkonu byl ustanoven (*patratus* sm. *factus*) zvl. obřadem; — přenes. vůb. *bellum p. ST* dokončiti; *mortes p. T* páchati vraždy; *dies, quo patrata victoria T* dokonáno, dosaženo.

patrōcinium, *ī, n.* [*patronus*] **1)** vl. patronát, ochrana patronova **a)** polit. *alcis patrocinio uti C*; **b)** na soudě hájení, zastupování: *in patrocinio Siciliensi C* při zastupování Sicilie (v processu Verrově); *dicendi genus ad patrocinia aptum C* k obhajování, k soudním řečem; — obr. *causa patrocinio non bona peior erit O*; **2)** metaf. vůb. ochrana, záštita, pomoc: *utraque factio Macedonum patrociniis nitebatur N.*

patrōcinor, *ārī, ātus sum* [*patrocinium*] býti patronem (*alci* někomu), hájiti, zastupovati někoho.

Patroclus, *ī* (acc. *—on Pr*), *m.* [*Πάτροκλος*] vlastní jméno mužské; zejm. syn Menoitiův, přítel Achilleův.

patrōna, *ae, f.* [*patronus*] patronka **a)** vzhledem ke klientovi; **b)** obhájkyně, ochránkyně; přenes. *cum lex ipsa sociorum p. sit C.*

patrōnus, *ī, m.* [*pater*] patron **1) a)** sm. polit. ochránce a zástupce **α)** klientův (výklad viz u hesla *cliens*), **β)** propuštěnců (*libertus* byl za to povinen svému bývalému pánu nebo jeho dědicům různými službami), **γ)** měst i národův, zvl. nově podmaněných, kteří se dávali v ochranu mocným občanům v Římě: *Siculos auxilium a patronis, ab consulibus, ab senatu petivisse C*; **b)** právn. zástupce před soudem, obhájce, který za žalovaného při skutečně vedl (srov. *advocatus*); **2)** metaf. vůb. ochránce, obhájce, zastance: *p. foederum C.*

patruēlis, *e* [*patruus*] z otcova bratra pocházející, strýcovský, strýcův: *p. origo O* původ ze strýce (otec Deukalionův Prometheus byl bratr Epimethea, otce Pyrrhina); *frater p. C* bratranec; básn. i pouhé subst. *p.* bratranec: *nec minus est isto* (t. *quam Aiax*) *Teucer p. Achilli O*; — básn. bratranecký, bratrancův: *dona patruelia O* (= *Achillis*).

patruus, *ī, m.* [*pater*] otcův bratr, strýc **a)** *maior p. T* bratr dědův, strýc; **b)** metaf. praegn. sm. karatel, mravokárce (typ příslovečného mrzutého a hubujícího strýce přejat z některé komedie): *p. pertristis C*; *ne sis p. mihi H*; — básn. adj. strýcovský, strýcův: *patruae verbera linguae H.*

Patulcius, *iī, m.* [*pateo*] **1)** vl. otvírač (dveří), příjmí boha Jana (op. *Clusius*) *O*; **2)** vlastní jméno mužské; odt. adj. **Patulciānus,** *a, um* Patulciův: *Patulcianum nomen C* dluh.

patulus, *a, um* [*pateo*] otevřený; **1)** vl. *patulis fenestris O*; *patulis naribus V* (široce) rozevřenými; odt. přístupný: metaf. *circa vilem patulumque orbem H* ve všedním a všem přístupném kruhu; **2)** široko se rozkládající, prostírající, rozložený, široký, širý, prostranný: *patula fossa O*; *patulae quadrae V* ploché; *patulis plaustris V* širokým = velikým; *patula latitudo T* rozlehlá; o stromech rozložitý, košatý: *patulae sub tegmine fagi V.*

paucitās, *ātis, f.* [*paucus*] nečetnost, malý n. skrovný počet; spec. malý počet vojska, nepatrná síla, hrstka.

pauculus, *a, um* [demin. od *paucus*] velmi skrovný počtem, v češt. ob. (několik) málo, maličko, pramálo, velmi málo s gen.: *pauculos dies C* několik málo dní.

paucus, *a, um* [srov. *pauper, παῦρος* = malý] **1)** skrovný počtem, nečetný, málokterý: sg. jen básn. *tibia foramine pauco H* jen s několika málo dírkami; ob. pl. **paucī,** *ae, a* v češt. ob. nesouřadně (jen) málo, několik (něco) málo, nemnoho, malý počet, několik s gen.: *diebus post paucis Cs* po několika dnech; *montani pauciores concursabant L* v menším počtu, v menších tlupách; *pauci sui Cs* někteří z jeho vojska; (*pugna*) *memorabilis inter paucas fuisset L* jako málokterá, nad jiné; **2)** subst. **a)** *pauci m.* málo lidí, malý počet, nemnozí, (jen) několik lidí: *Hector .... in paucis Alexandro carus Cu* milý jako málokdo, nad jiné; — spec. oligarchové, oligarchie, nobilita: *factio paucorum Cs*; *impulsu paucorum Thebanorum N* thebských oligarchů; **b)** *pauca n.* málo: *paucis contentus H*; s gen. part. *populi pauca campestrium insederunt T* usadili se na kousku roviny; — často význ. málo, něco málo slov: *pauca n. paucis respondere* málo slovy, krátce, stručně.

paulātim n. **paullātim,** adv. [*paulus*] pomalu, znenáhla, ponenáhlu: místně *locus p. acclivis Cs*; časově *p. licentia crevit S*; spec. *p. ex castris discedere Cs* po jednom.

paulisper n. **paullisper,** adv. [*paulus*; srov. podob. utvořené *parum-per*] maličko, na chvilku, na krátký čas, (jen) chvíli, na krátko.

Paullīnus [*Paullus*] (vl. náležející Paullovi) římské příjmení; fem. *Paullina* viz *Lollia.*

Paullus (n. **Paulus**) [*paulus* vl. Malý příjmení zejm. v rodě Aemiliův (v. t.); pl. *Paullos C* muže, jako byl *P.* (t. *L. Aemilius Paullus Macedonicus,* vítěz u Pydny).

paululus n. **paullulus**, *a, um* [demin. od *paulus*] maličký, droboučký: *equi hominesque paululi L*; *paulula via L* maličký kousek cesty; — ob. subst. **paululum**, *n.* maličko, trochu, (jen) málo: *p. tibi esse morae C* že jest ti maličko posečkati; adv. *collis p. editus Cs.*

paulus n. starši **paullus**, *a, um* [z **pauc-slos*, srov. *paucus*] malý (počtem), skrovný; ob. neutr. 1) srbst. a) nom. a acc. **paulum** (jen) málo, maličkost, trochu, poněkud: *p. loci CL, frumenti Cs*; *p. silvae H* kousek lesa; b) abl. **paulō** jako abl. míry u komp. a slov s význ. komp. o málo, o něco, trochu, poněkud: *p. minus* o málo méně, bezmála: *p. citra eum locum Cs* poněkud blíže toho místa; o čase krátce; nedlouho: *p. supra hanc memoriam Cs* nedávno před naší pamětí; *post p.* nedlouho (brzy) potom; *p. ante* α) málo n. nedávno před tím; β) o málo dříve, nedávno, před chvílí; 2) acc. **paulum** význ. adv. (jen) málo, poněkud, trochu; o čase maličko, na chvilku, na okamžik, krátce: *p. morata O*; *p. musa desit theatris H*; *quibus* (sc. *saxis et vadis*) *p. aegreque vitatis T* = *vix*, stěží.

pauper, *eris* (abl. sg. *e*, gen. pl. *um*) [z **pau-* (v *pau-cus*) a **paros* (v *pario*)] vl. kdo si málo vydělává, chudý, nemajetný: *meo sum p. in aere* (v. t. 3) b)) *H*; subst. chuďas, pl. chudina; básn. *p. alcis rei* (gen. obj.) chudý něčím, mající nedostatek něčeho: *p. Opimius argenti positi intus H* při všem stříbře, jež má doma uloženo; s abl. vztah. *macro p. agello H* ač byl chud a měl jen . . .; — přenes. o věcech *p. domus V*; litotes *nec iners pauperque voluntas O* = bohatá, štědrá.

pauperculus, *a, um* [demin. od *pauper*] chudičký.

pauperiēs, *ēī, f.* [*pauper*] básn. a pozd. = *paupertas*.

pauperō, *āre, āvī, ātum* [*pauper*] ochuzovati; *p. alqm rē* připraviti o něco: *quam te cassa nuce pauperet H.*

paupertās, *ātis* (básn. a pozd. též **pauperiēs**, *ēī*), *f.* [*pauper*] chudobnost, chudoba, nemajetnost.

Pausaniās, *ae, m.* [Παυσανίας] vlastní jméno mužské; zejm. 1) spartský král, syn Kleombrotův, vítěz nad Peršany u Plataj r. 479 př. Kr.; později usvědčen ze zrady a za živa zazděn; 2) (vnuk předeš.) král spartský za války peloponneské; dopustil obnovení demokratie v Athenách a za to, zejména pak později po bitvě u Haliartu 395 obviněn z velezrady a odešel z vlasti; 3) Makedon, vrah krále Filippa II. (r. 336).

pausea i **pausia**, *ae, f.* (dužnatá) oliva *V.*

Pausiās, *ae, m.* [Παυσίας] malíř ze Sikyonu v pol. 4. st. př. Kr., proslulý malbou květin a nástropní; adj. **Pausiacus**, *a, um* Pausiův: *Pausiaca tabella H.*

paveĭactus, *a, um* [**pave-facio*] zděšený, poděšený, polekaný *O.*

paveō, *ēre, pāvī*, — chvěti se, třásti se (strachem), strachovati se, míti strach, býti zděšen, polekán (abs., *rē* pro něco, z něčeho); neklass. *p. alqd* n. s inf. hroziti se, děsiti se něčeho; *Sabinus sibi pavens T* o sebe; — part. *pavens* chvějící se, ustrašený, zděšený, polekaný, trnoucí, žasnoucí (*rē* nad něčím); — přenes. *pavent venae* (sc. *balsami*) *T* zarážejí se = smršťují se.

pavēscō, *ere, pāvī*, — lekati se, strachovati se: *omni strepitu p. S* při každém zašustění; neklass. *p. alqd* něčeho.

pavidē, adv. [*pavidus*] zděšeně: *p. fugere L.*

pavidus, *a, um* [*paveo*] chvějící se, třesoucí se strachem, strachující se; zastrašený, ustrašený, polekaný, zděšený (*rē* něčím, z něčeho); neklass. *p. alcis rei* strachující se, bojící se něčeho: *p. periculorum T*; bázlivý, bojácný, plachý: *pavidum* (acc. vnitř.) *blandita O* bázlivě, nesměle; úzkostlivý, úzkostný; — básn. přenes. *p. timor O* hrozný strach.

pavīmentō, *āre, āvī, ātum* [*pavimentum*] opatřiti podlahou, vydláždit.

pavīmentum, *ī, n.* [*pavio*] podlaha (ne z prken, nýbrž buď prostě z upěchované hlíny nebo vykládaná cihlami a dlažicemi, u boháčů pak mramorem a mosaikou), dlažba.

pavio, *īre, —*, *pavītum* tlouci: *necesse est aliquid ex ore cadere et terram p. C* udeřiti o zemi; přirážeti, přitiskovati; spec. pěchovati.

pavitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *paveo*] silně se chvěti, strachovati, děsiti, býti ustrašen.

pāvō, *ōnis, m.* páv (pták Junonin).

pavor, *ōris, m.* [*paveo*] chvění, strach, zděšení, hrůza, leknutí: *pavorem metum mentem loco moventem (definiunt) C*; *pavorem inicere, facere L* nahánět strach; hendiad. *p. ac fuga L* zděšený útěk; s gen. obj. *futuri p. T* strach z budoucnosti; *haurit corda p. pulsans V* (tlukoucí strach proniká srdce) srdce jim (prudce) bijí strachem (= úzkostlivým napětím); bázlivost, bázeň, plachost; úžas; — person. **Pavor** *LO* bůh děsu, Děs.

pāx, *pācis, f.* [*pango, paciscor*] vl. smlouva; (ujednaný) pokoj, mír; **1)** *p. Samnitium C* se Samnity; *p. gentium T* mezi národy, světový; (*in*) *pace* v míru; *cum bona pace L* v poctivém (poctivě zachovávaném) míru, v dobrotě a míru, v pokoji (u nás ve svatém pokoji); pl. *bella atque paces penes paucos erant S* rozhodování o válce a míru; *bella et paces H* činy válečné i v míru; *hoc paces habuere bonae H* dobré časy míru; **2)** přenes. **a)** *pace* (abl. zp.) *alcis* = tak, aby pokoj s někým byl zachován, s dovolením někým: *hoc pace dicam tua C*; *pace deae O*; *cum bona pace Gallorum L* v dohodě s Gally, s dovolením Gallů; **b)** pokoj, klid (duševní): *cum pace* pokojně, klidně; *quia (temperantia) pacem animis afferat C*; — meton. *Somne, pax animi O* dárce klidu (duševního); **c)** o věcech *dum flumina pacem habeant O* až se uklidní, utiší; **d)** o bozích praegn. přispění, milost: *p. veniaque CL* milost a slitování; *exorat pacem divom V*; person. **Pāx** božstvo míru, Mír, jehož kult zavedl zejm. Augustus; *ara Pacis* na poli Martově vysvěcena r. 9 př. Kr.: *placitam Paci nutritor olivam V* (olivové ratolesti byly odznakem vyjednavatelů o mír).

peccātum, *ī, n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *pecco*] provinění, prohřešení, hřích, přečin, vina (proti rozumu a zásadám mravnosti); odt. chyba, poklesek.

peccātus, *ūs, m.* [*pecco*] provinění, přečin: *in manifesto peccatu C.*

peccō, *āre, āvī, ātum* proviňovati se, prohřešovati se, hřešiti; chybovati **1)** (proti rozumu a zásadám mravnosti) (*rē* n. acc. neutr. pronom. něčím, v něčem): *Empedocles multa alia peccans C*; *tantundem ut peccet idemque H* rovnou měrou a stejně: básn. *turpi peccare adultero* (abl. causae) zapomenouti se s ...; *p. in alqo* n. *in alqm* proti někomu, na někom: *in me ipsum peccavi C*; — spec. význ. spáchati zradu, odpadnouti: *qui p. conentur Cs; qui ad officium peccantes redire cogeret N*; — sin. zmýliti se: *scriptor si peccat idem H* udělá-li touž chybu; **2)** metaf. *novi, quid albus peccet Iapyx H* znám hříchy = úklady .... Japyga; o koni *ne peccet ad extremum H* aby neklopýtal.

pecten, *inis, m.* [*pecto*] hřeben; **1)** vl.; **2)** metaf. o věcech podobných **a)** v tkalcovství paprsek (bidlo s rákosovými pruty stojícími vedle sebe jako zuby na hřebenu; mezi nimi běží jednotlivé niti osnovy; po každém prohození útku osnovou přirazí se paprsek a tím přitiskne se nit útku právě prohozeného k předešlé): *percurrens pectine telas V*; *percusso paviunt pectine dentes* (sc. *subtemen*) *O* zuby (paprsku) přitiskují útek přirážením paprsku; **b)** hrábě: *pectine verrit humum O*; **c)** tepátko, tlouček k hraní na nástrojích strunních = *plectrum*: *iam eadem digitis, iam pectine pulsat V*; odt. meton. píseň, verš: *canimus alterno pectine nonas O* střídavými verši (t. j. elegickým distichem); **d)** mušle hřebenatka: *pectinibus iactat se Tarentum H*; **e)** vůb. podoba hřebene: *digitis inter se pectine iunctis O* křížem spjavši prsty.

pectō, *ere, pexī, pexum* [srov. *πέκω, πεκτέω* česati n. stříhati vlnu, *κτείς* (hřeben) z **(p)kten-s*] česati; o vlně: *pexa tunica H* s uhlazeným vlasem t. j. nová.

pectus, *oris, n.* prsa, hruď (básn. leckdy pl. význ. sg.); **1)** vl. *adverso pectore L* vpředu na prsou; — synekd. útroby, zejm. zažívací ústrojí, žaludek: *depulso de pectore cibo C*; *reserato pectore egerere inde dapes gestit O*; **2)** meton. **a)** cit, srdce, duše: (*in amicitia*) *nisi apertum pectus videas tuumque ostendas C*; *toto pectore* celým srdcem, z celého srdce, ze vší duše; *pectoris fervor H* žár srdce, nadšení; **b)** rozum, duch, hlava, mysl, myšlenky: *p. praeceptis format H*; *quamvis memori referas pectore H* s dobrou pamětí; *rudis et sine pectore miles O* (bez ducha =) voják obmezeného ducha; smýšlení: *oratio nequaquam eius pectoris ingeniique L* nesvědčící o takovém smýšlení; **c)**

vůb. osoba, bytost, duše v básn. opisech: *sororum pectora V = sorores*; *mortalia pectora terres O = mortales.*

pecū, *n.*, defectivum casibus (abl. *-ū*, pl. *pecua L*, dat. abl. *-ubus*) význ. = **1.** *pecus* (v. t.) dobytek.

pecuārius, *a, um* [*pecu*] týkající se dobytka, dobytčí, dobytkářský: *pecuaria res* i subst. *pecuaria, ae, f. C* chov dobytka; subst. **pecuārius**, *iī, m.* dobytkář, majitel chovu dobytka; spec. nájemce státních pastvin v provinciích: *omnes illius provinciae pecuarii C*; **pecuāria**, *ōrum, n.* stáda (dobytka), dobytek *V.*

pecūlātor, *ōris, m.* [*peculor*] zpronevěřitel státních peněz, defraudant.

pecūlātus, *ūs, m.* [*peculor*] zpronevěření státních peněz, defraudace, podvod: *quaestio peculatus C.*

pecūliāris, *e* [*peculium*] vl. náležející k soukromému jmění: přenes. vlastní, zvláštní **a)** sm. oddělený: *quam partem .... peculiarem rem publicam fecistis L* (u nás: ‚stát ve státě'); **b)** sm. význačný, charakteristický, svérázný: *peculiare edictum C*; *propria et peculiaria huius urbis vitia T.*

pecūliātus, *a, um* [part. perf. pass. od *peculiare* opatřiti jměním] opatřený jměním, obohacený, zámožný.

pecūlium, *iī, n.* [*pecu*] (vl. jmění, záležící v dobytku), spec. jmění, majetek, úspory, jež si nastřádal s dovolením hlavy rodiny **a)** otrok, ob. aby se vykoupil na svobodu: *cura peculi V* péče o (nastřádání) jmění; **b)** syn buď ve službě vojenské (*p. castrense*) n. dědictvím po matce: *p. filii L*; — básn. vůb. jmění.

pecūnia, *ae, f.* [*pecu*] vl. dobytek; odt. pro pozdější doby **1)** jmění, majetek: *quoniam in alienam pecuniam nullo iure invaserit C*; *pro habitu pecuniarum L* dle stavu jmění, dle majetkových poměrů; pracgn. držení, užívání jmění: *pecuniae obstare C*; **2)** peníze: *pecuniam facere CN* získávati, vydělávati (si); *magna p.* velké peníze, mnoho peněz; *publica p. N* obecní (státní) důchody, *Cs* obecní pokladna, spec. vojenská pokladna; *publicā pecuniā L* nákladem obce, z obecních peněz; *suā* n. *propriā pecuniā T* na vlastní útraty; *praesens p. C* hotové peníze; *militaris p. T* válečná pokladna; — pl. o jednotlivých sumách n. o penězích jednotlivých lidí: *horum principibus pecunias pollicetur Cs*; *lex de pecuniis repetundis* (v. t.); *certae pecuniae Cs* určité dávky; *pecunias accipere Plin* (t. j. úplatky); — meton. význ. peníz, mince: *formas quasdam nostrae pecuniae adgnoscunt T* druhy peněz; *vis auri non in formam pecuniae T* neraženého. — Person. *et genus et formam regina Pecunia donat H* král Mamon.

pecūniārius, *a, um* [*pecunia*] peněžní, peněžitý: *res pecuniaria C* peněžní záležitost, též = *pecunia*: *praemia rei pecuniariae Cs* peněžité, na penězích.

pecūniōsus, *a, um* [*pecunia*] zámožný, majetný, bohatý.

1. pecus, *oris, n.* [= *pecu*, srov. něm. Vieh; příbuzné s *pecto*, srov. πέκος (rouno, vlna)] **1) a)** vl. (rounatý) brav, ovce (též kozy, vepři): *pecorum balatus V; pecora atque iumenta Hirt* drobný a hrubý dobytek; *deus pecoris O* (t. *Pan*); **b)** vůb. dobytek, dobytčata, stádo: básn. o tuleních *omne cum Proteus p. egit H*; o trubcích *ignavum p. V*; — obr. *pecorum modo exercitum ducimus L* jako stádo (ovcí); *pecorum modo fugientes L* (my jako zajíci'); **2)** metaf. *mutum et turpe p. H* tvorové (o prvotních lidech); opovržlivě *imitatores, servum* (adjekt.) *p. H* stádo.

2. pecus, *udis, f.* (pl. *pecuda n.* jednou *C*) [srov. **1.** *pecus, pecu*] **1) a)** vův. ovce: (*mactavit*) *nigram Hiemi pecudem V*; pl. brav: *pecudes armentaque O* brav a skot; **b)** vůb. dobytče (domácí) zvíře; pl. dobytek, zvířata, stádo (stáda); (praegn. proti *homines*) němá tvář: *nec summum pecudis bonum et hominis idem mihi videri potest C*; **2)** přenes. opovržlivě o lidech: *stuporem hominis vel dicam pecudis attendite C* (‚mezka').

pedālis, *e* [*pes*] jednostopý, (jednu) stopu dlouhý (široký, tlustý): *trabes pedales Cs* stopu silné.

Pedānus viz *Pedum.*

pedārius, *a, um* [*pes*] týkající se nohou; klass. jen (*senatores*) *pedarii* (též subst.) nejnižší senátoři, senátoři posledního řádu, t. j. ti, kteří nebyli ještě zastávali kurulského úřadu a neměli práva samostatného projevu (jméno měli dle způsobu, kterým projevovali své mínění, srov. *pedibus ire in sententiam alcis*).

pedes, *itis*, *m.* [*pes*] pěší, pěšák (op. *eques*); 1) a) vůb. (*in silva*) *p. errat O* pěšky; b) spec. vojen.; pl. n. sg. coll. pěší vojáci, pěchota (infanterie): *omnes cives Romani, equites peditesque L* (tím jsou zahrnuty všechny třídy občanstva); 2) básn. proti *eques* (člen stavu jezdeckého) prostý muž, obyčejný občan: *Romani tollent equites peditesque cachinnum H* ‚jezdci i nejezdci'.

pedester, *tris*, *tre* [*pedes*] pěší (op. *equester*) 1) a) *pedestrem ex aere statuam decerno C*; b) spec. vojen. *pedestres copiae*; odt. význ. náležející pěchotě, pěchoty: *pedestre scutum L*; c) (op. *navalis*) (konaný) na pevnině, na suché zemi, na suchu, na souši: *pedestres navalesque pugnae C*; *iter, proelium pedestre Cs*; 2) metaf. dle řec. πεζός prosaický, psaný prosou: *pedestribus dices historiis proelia Caesaris H*; odt. obyčejný, všední, nevzletný: *tragicus dolet sermone pedestri H*; *saturis musaque pedestri H.*

pedetemptim n. **pedetentim**, adv. [*pes* a *tempto*] (vl. zkoušeje nohou, tápaje) krok za krokem, zvolna, pomalu; odt. opatrně.

pedica, *ae*, *f.* [srov. πέδη pouto; pův. pouto na nohy od koř. **ped-*, srov. *pes*] pouto; oko, smyčka, osidlo, léčka.

pedisequus, *ī*, *m.* [*pes* a *sequor*] (vl. v patách (všude) následující, nohsled) sluha, služebník.

peditātus, *ūs*, *m.* [*pedes*] vojen. pěchota, pěší vojsko (infanterie).

Pedius, jméno římského rodu; zejm. *Q. Pedius*, synovec a legát Caesarův v Gallii, později v Hispanii, praetor r. 48 *C Cs.*

pēdō, *ere*, *pepēdī*, *pēditum* [srov. *podex*; z **pezdō*, srov. ‚bzditi'] bzdíti; part. perf. pass. subst. **pēditum**, *ī*, *n. Cat.*

Pedō, římské přijmení [*pes*, vl. Noháč] viz *Albinovanus.*

pēdor viz *paedor.*

Peducaeus, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1) *Sex. Peducaeus*, jako tribun lidu r. 113 př. Kr. dal podnět k vyšetřování proti Vestálkám *de incestu C*; 2) *L. Peducaeus*, oblíbený praetor na Sicilii r. 75 př. Kr. (Cicero byl jeho quaestorem); 3) *L. Peducaeus* (syn předešl.), přítel Attikův, přívrženec Caesarův a Oktavianův. — Adj. **Peducaeus**, *a*, *um* Peducaeův.

1. pedum, *ī*, *n.* (pastýřská) hůl.

2. Pedum, *ī*, *n.* staré město v Latiu vých. od Říma na *via Labicana*; adj. **Pedānus**, *a*, *um* pedský; subst **Pedānī**, *ōrum*, *m.* Pedané, obyvatelé Peda *L.*

Pēgasus, *ī* (též řec. acc. *-on*), *m.* [Πήγασος od πηγός silný] v bájích okřídlený kůň, jenž povstal z krve Gorgony, zabité od Persea; pramen Hippukrene na Helikonu vznikl prý jeho kopnutím; později se stal symbolem Mus a básnického nadšení; — odt. adj. **Pēgasēus**, *a*, *um* Pegasův, též *f.* **Pēgasis**, *idis*, subst. Pegasovna, helikonská Musa.

pēgma, *atis*, *n.* [πῆγμα] (vl. co je pevně spojeno) přihrada na knihy.

pēierō (psáno též *periero* a *periuro* n. *peiuro*), *āre*, *āvī*, *ātum* [*per* zhoršujícího význ., srov. *perdo*, a *iuro*] křivě přísahati; part. *peieratus* křivou přísahou uražený: *periuratos deos O*; *iuris peierati poena H* (dle *iuris iurandi*) za křivou přísahu.

peior, **peius** viz *malus*, *male.*

Pelagonēs, *um*, *m.* [Πελαγόνες] Pelagonové, kmen v sev. záp. Makedonii; **Pelagonia**, *ae*, *f.* Pelagonie, země Pelagonů.

pelagus, *ī*, *n.* (pl. *pelagē Cat*) [τὸ πέλαγος] (ob. básn.) moře: *pelagi rector, deus O* = *Neptunus*; meton. vodstvo, vodní spousty, proudy: (*mare*) *pelago premit arva sonanti V.*

Pelasgī, *ōrum* (též *Pelasgum*), *m.* [Πελασγοί] Pelasgové, obyvatelé Řecka před Řeky, básn. též význ. Řekové *VO*; adj. **Pelasgus**, *a*, *um* (též *f.* řec. **Pelasgis**, *idis* a **Pelasgias**, *dis*) pelasgický, básn. význ. řecký.

Pelethronius, *a*, *um* [Πελεθρόνιος] pelethronský, z Pelethronia (*Pelethronium* byla krajina v Thessalii); básn. = vůb. thessalský.

Pēlēus, *eī* (řec. dekl. *eos*, acc. *ea*, voc. *eu*) *m.* [Πηλεύς] syn aiginského krále Aiaka, král Myrmidonův, otec Achilleův; — patronym. **Pēlīdēs**, *ae*, *m.* Peleovec α) syn Peleův (= Achilleus); β) syn Achilleův (= Neoptolemos).

pēlex viz *paelex.*

Peliās, *ae*, *m.* [Πελίας] vlastní jméno mužské; zejm. král v Iolku, strýc Iasonův, jejž poslal pro zlaté rouno do Kolchidy; po jeho návratu byl zabit od svých lehkověrných dcer lsti Medeinou; ▬ patronym. **Peliadēs**, *um*, *f.* Peliovny, dcery Peliovy.

pēlicātus viz *paelicatus*.

Pēlion, *iī*, *n.* [Πήλιον sc. ὄρος] n. **Pēlios** (-us), *iī*, *m.* pohoří na thessalském poloostrově Magnesii; adj. **Pēliacus**, *a*, *um* (*f.* též **Pēlias**, *adis*) pelijský, básn. vůb. thessalský: *Pelias hasta O* t. j. Achilleovo (u Homera Πηλιὰς μελίη).

Pella, *ae* (n. **Pellē**, *ēs*), *f.* [Πέλλα] hlavní město Makedonie, rodiště a sídlo Alexandra Velikého; adj. **Pellaeus**, *a*, *um* [Πελλαῖος] pellský, subst. masc. Pellan, obyvatel Pelly; básn. přenes. *P. Canopus V* poddaný Pelle (t. j. makedonské vládě).

pellāx, *ācis* [*pellicio*] obmyslný, úskočný, vychytralý: *p. Ulixes V.*

pellēctiō, *ōnis*, *f.* [*pellego*] přečtení.

pellegō viz *perlego*.

Pellēnē, *ēs*, *f.* [Πελλήνη] město ve vých. Achaji; adj. **Pellēnēnsis**, *e* pellenský, z Pelleny; subst. **Pellēnēnsēs**, *ium*, *m.* Pelleňané.

pelliciō (n. **perliciō**), *ere*, *lēxī*, *lectum* [*per* a *lacio*] zlákati; přilákati n. přivábiti (k sobě n. vůb. k něčemu), přivésti (na svou stranu), navnaditi, získati (pro sebe n. pro něco): (*ut civitates*) *in societatem perlicerent L* aby získali pro spolek; spec. *virginem pretio ac spe p. L* svésti.

pellicula, *ae*, *f.* [demin. od *pellis*] kůžička, kůžka: *stravit pelliculis haedinis lectulos* prostými kožemi; přísl. *pelliculam curare H* význ. přáti si, hověti si.

pellis, *is*, *f.* [srov. něm. Fell] kůže, kožešina (se srstí nebo vlnou, na zvířeti nebo stažená, srov. *cutis*); 1) *incinctae pellibus V* (jeleními) kožemi (o bakchantkách); ▬ *quoniam in propria non pelle quiessem H* (t. j. že jsem chtěl výše nad svůj stav, přísl. ze života pastýřů, spících na kožích); *speciosum pelle decora H*; *detrahere pellem H* (u nás ‚strhnouti masku s obličeje‘); 2) meton. význ. kožich: *pastoria p. O*; *pellibus arcent frigora O*; ▬ řemének: *ut nigris impediit crus pellibus H* černými řeménky zv. *corrigiae*, jimiž byly šněrovány senátorské střevíce; ▬ kůže jako látka na vojenské stany (zimní); odt. *sub pellibus Cs* ve stanech.

pellītus, *a*, *um* [*pellis*] pokrytý koží, kožešinou, oděný v kožešinu: *pellitis testibus C* (o svědcích ze Sardinie, jejíž starší obyvatelstvo se odívalo kožemi); *pellitis ovibus H* (některé druhy ovec se zvlášť jemnou vlnou bývaly oblékány k ochraně rouna do zvláštních obalů; dle jiného výkl. rounaté, vlnaté ovce).

pellō, *ere*, *pepulī*, *pulsum* nárazem uváděti v pohyb; I 1) hýbati něčím, poháněti, strkati, puditi, tlačiti a) *sagitta pulsa V* vystřelený; b) metaf. *animum alcis p.* dojímati něčí mysl, dotýkati se někoho, působiti v někoho, vzrušiti někoho; ▬ s acc. vnitř. předm. *longi sermonis initium pepulisti C* dal jsi podnět k dlouhému hovoru; 2) odháněti, odpuzovati, odstrkovati, přenes. nepřipouštěti (někoho někam); vyháněti, vypuzovati, zahánětí, zapuzovati; odstraňovati, odklizovati (*alqm re*, *a re* od něčeho, *ex* zř. *de re* z něčeho) a) vůb. *p. alqm ex finibus Cs*, *terrā N*; *patrio regno pulsus L* zbavený trůnu; básn. prolept. *pulsam hiemem sol egit sub terras V* zahnalo; ▬ *eum* (*praetorianis praepositum*) *pulsum loco .... annonae praefecit T* sesadiv jej s jeho místa; b) spec. α) vyháněti z vlasti, vyobcovati, vypovídati: *pulsi* (*sunt*) *histriones Italiā T*; β) vojen. zahánětí na útěk, odrážeti; odt. praegn. přemáhati, poráželi: *alqm proelio p. Cs* v bitvě; c) přenes. *famem*, *sitim p.*; *pelle moram O* neprodlévej; *pulso pudore O* beze studu; *pulsis melioribus annis O* když prchla lepší léta; *hoc deliberantium genus pellatur e medio* (v. t.) *C*; *quo tibi nostri pulsus amor V* kam se poděla; II ob. básn. tepati, tlouci, bíti (*alqd* do něčeho), zasahovati něco, vrážeti do něčeho: *arma pulsa V* řinčení zbraní; *lyra pulsa manu O*; *pulsis ad carmina nervis O* udeřiv do strun; *vulneribus pulsum V* zasaženého; *gaudet pepulisse* (inf. perf. zde jen o dokonavosti) *ter pede terram H* rád si na tři rázy dupne o zemi (o třikrokovém tanci sakrálním); *pulsum ab aquilonibus Haemum O* do něhož bijí půlnoční větry; *pulsus* při zvuku zasažený = zaznívající, rozléhající se: *domus pulsa strepitu H*; (*sonat*) *Asia pulsa palus V* zvuk se rozléhá po bažině.

pellūceō viz *perluceo.*

Pelopidās, *ae, m.* [*Πελοπίδας*] slavný vojevůdce a státník thebský, přítel Epameinondův, padl u Kynoskefal r. 364.

Peloponnēsus, *ī, f.* [*Πελοπόννησος*] jižní poloostrov řecký, nyn. Morea; adj. **Peloponnēsius** a **Peloponnēsiacus,** *a, um* peloponneský; subst. **Peloponnēsiī,** *iōrum* n. **Peloponnēnsēs,** *ium, m.* Peloponnesané.

Pelops, *opis, m.* [*Πέλοψ*] myth. syn lydského krále Tantala, bratr Niobin, král nejprve ve Frygii, potom v Elidě a v Argu, otec Atreův a Thyestův, zakladatel rodu Pelopovců; – adj. **Pelopēus** a **Pelopēius,** *a, um* (*f.* též dle řec. **Pelopēis,** *idis* n. **Pelopēias,** *adis*) Pelopův, Pelopský: *Pelopeïa virgo O* (t. j. Ifigeneia, pravnučka Pelopova); básn. též význ. peloponneský n. fryžský; – patronym. **Pelopidae,** *ārum, m.* Pelopovci, potomci Pelopovi.

Pelōrias, Pelōris viz *Peloros.*

pelōris, *idis, f.* [*πελωρίς*] druh mlžů, zéva n. slavka *H.*

Pelōros (n. **-us**), *ī, m.* [*Πέλωρος*] (též **Pelōrum,** *ī, n.*) n. adj. subst. **Pelōris,** *idis* a **Pelōrias,** *adis, f.* mys v sev.-vých. cípu Sicilie, nyn. Punta del Faro.

pelta, *ae, f.* [*πέλτη*] pelta, lehký štít, nahoře ob. srpovitě nebo i dvakrát vykrojený, původu prý thráckého; u Řeků jej zavedl Ifikrates.

peltastae, *ārum, m.* [*πελτασταί*] peltasté, vojáci opatření peltami *NL.*

peltātus, *a, um* [*pelta*] opatřený peltou, lehkým štítem; subst. **peltātī,** *ōrum, m.* = *peltastae L.*

Pēlūsium, *iī, n.* [*Πηλούσιον*] přímořské město n vých. ramene Nilu, klíč k Egyptu; adj. **Pēlūsius** a **Pēlūsiacus,** *a, um* pelusijský.

pelvis, *is, f.* (acc. *im*) pánev, mísa.

penārius, *a, um* [*penus*] zásobní, pro zásoby: *cella penaria C* špižírna, zásobárna, (pro obilí) sýpka.

Penātēs, *ium, m.* [*penus*] Penatové; 1) pův. *di penates* bohové, mající v ochraně domácí špižírnu, odt. ochránцové domácnosti a rodiny (srov. hospodáříčkové, skřítkové), vl. souborné jméno pro ty bohy, které si rodina ze všech bohů zvolila za ochránce; jejich kult byl spojen s kultem Vestiným; jako *P. familiares* byli ochránci jednotlivých rodin, tak *P. publici* byla ochranná božstva římského státu (pozd. zejm. Dioskurové), přenesená dle báje, od doby Caesarovy a Augustovy úředně uznané, od Aeney z Troje: 2) meton. a) domácnost, rodina, rodinný krb; domov, vlast; příbytek, dům: *domus et penatium et agrorum cura T*; *intra penates T* v rodině; *fugiunt penates quisque suos O* z domu; *pauca, quae ne coniugum quidem p. onerent T* majetek; – básn. o penatech bohů *caelicolae suos posuere p. O* založili domácí krb, vystavěli si příbytky; o včelách (*apes*) *certos novere p. V*; b) krb: *flammis adolere* (v. t.) *p. V.*

penātiger, *gera, gerum* [*penates* a *gero*] *p. Aeneas O* jenž přenesl penaty (z hořící Troje do Italie).

pendeō, *ēre, pependī,* — (intrans. k *pendo*) viseti **I** 1) býti zavěšen, pověšen (*a, ex, in re,* básn. též *de re* n. jen *rē* na něčem): *respicere ignoto discet pendentia tergo H* co mu visí (bez jeho vědomí) na zádech (srov. *caudam trahere*); obr. *omnia sunt hominum tenui pendentia filo* (v. t.) *O*; *pendent circum oscula nati V* věšejí se naň za polibků; 2) *ut pendeat* (*chlamys*) *apte O* aby splýval; – praegn. part. praes. svěšený, skleslý, chabě visící: *fluidos p. lacertos O*; **II** metaf. 1) a) čněti nahoře, přečnívati, spec. klenouti se: *pendentia pumice* (abl. instr.) *tecta V* z mořské pěny sklenutá síň; *per speluncas saxis structas pendentibus* básn. u *C*; *vivo pendentia saxo antra O* jeskyně překlenutá skalou; *pendentis ad sidera caeli O* klenby nebeské; – vůb. čněti, trčeti, strměti: *nec opertum pendeat algā litus O*; *pendent opera interrupta V*; o osobách býti skloněn, nachýlen: *aurigae proni in verbera pendent V*; b) vznášeti se: (*opifex*) *mota pependit in aura O*; *cum super Libycas penderet harenas O*; po vodě plouti: *pendentibus aequore nidis O*; c) vězeti, tkvíti, seděti: *puppis vadi dorso pendet V*; lpěti na něčem: obr. *pendet narrantis ab ore V* ‚visí' na rtech; časově prodlévati, dlíti: *nostro in limine pendes V*; 2) a) *p. ex* (*in*) *algo* n. pouhé *algo,* též *in, ab, de algo*

viseti na někom α) záviseti, býti závislý na někom, záležeti na někom: (*salus vestra*) *spe exigua extremaque pendet C*; *nec praeside pendet ab uno* (*res Romana*) *O* t. j. *ab Romulo* (t. má již pevné základy); *hinc* (= na těch) *omnis pendet Lucilius H* (jako na vzorech); β) lpěti na někom, lnouti k někomu, býti oddán: *de te pendentis, te respicientis amici H*; b) α) býti v nejistotě, na rozpacích: *animi* (vl. loc.) n. *animis p.* býti v (duševní) nejistotě; *pendet ipse metu trepidi Trachinius oris* (gen. qual.) *O*; β) býti nejistý, nerozhodný, nerozhodnut, býti na vážkách: *pendebat belli fortuna O.*

pendō, *ere, pependī, pēnsum* [srov. *pendeo*] vl. věšeti (ve složen.); spec. zavěšovati na váhu, vážiti; 1) a) vl. *pensus examinat herbas O* odvážené t. j. přidělené; subst. **pēnsum** v. t.; b) význ. míti váhu: *talentum ne minus pondo octoginta pendat L*; 2) spec. odvažovati kov (dokud nebylo ražených peněz, platilo se odváženými kusy kovu), odt. meton. platiti: *tributum p. O*; — zejm. *poenam p.* vl. platiti pokutu = trpěti trest, býti trestán; *ipsi has pendetis sanguine poenas V* krví to zaplatíte; *supplicia p. T* vytrpěti trest smrti; 3) metaf. *p. alqd ex re* n. *re* vážiti = posuzovati něco něčím, dle něčeho, oceňovati, souditi o něčem z něčeho: *neque levi coniectura res penditur C*; *vos* (*rem*) *suo, non nominis pondere penditote C* položte na váhu ji samu a ne její jméno; neklass. vážiti si, ceniti s gen. pretii: *parvi p. S* málo ceniti, málo si vážiti; *magni p. HT*; part. perf. pass. **pēnsus**, *a, um* (dobře) vážený, závažný zejm. ve frasích *nihil pensi* (gen. part.) *habeo* (*mihi est*) *S* vl. nemám nic (dobře) odváženého = o nic se nestarám, nečiním si z ničeho svědomí: *non habere pensi* (gen. pret.) *alqd T* nedbati něčeho, nehleděti na něco.

pendulus, *a, um* [*pendeo*] 1) visící, zavěšený, pověšený, visutý: *pendula palearia O*; *ab orno pendulum zonā laedere collum H* na habr pověšené hrdlo pásem stáhnouti (t. j. oběsiti se); 2) kývající se: *pendula Libra O*; — metaf. kolísavý, vrátký, nejistý: *ne fluitem dubiae spe pendulus horae H* (vl. abych se nekolísal zavěšen na naději) abych se nekolísal v nejisté naději.

Pēnēis a **Pēnēius** viz *Peneus.*

Pēnelopa, *ae* n. **Pēnelopē**, *ēs, f.* [*Πηνελόπη*] dcera Ikariova, manželka Odysseova, matka Telemachova; adj. **Pēnelopēus**, *a, um* Penelopin.

Pēnēos viz *Peneus.*

penes, předl. s acc., kladená též postpositivně [tsol. loc. sg. od *penus* v. t. vl. v nitru, uvnitř] při, u, na, v (s loc.) na straně někoho: *p. quem quisque sit Caesaris miles Cs*; *illum* (*exercitum*) *non p. rem publicam fuisse T* nebylo na straně obce; ob. *p. me est alqd* a) mám něco (v rukou, v držení, v moci), dostává se mi, nabývám něčeho: *p. eos summa victoriae constat* (v. t. 4) b)) *Cs*; *imperium Latini te penes* (*est*) *V*; *laus* (v. t.) *p. Lucretiam fuit L* vítězství připadlo Lukretii; *usus, quem p. arbitrium est et ius et norma loquendi H* jenž o mluvě rozhoduje, ji spravuje a řídí; — metaf. *p. te es H* jsi při sobě, máš zdravý rozum; b) o příčině: něco jest, záleží, závisí na mně, příčina něčeho jest ve mně: *potissimam* (*causam*) *p. incuriam virorum* (*esse*) *T* v nedbalosti; *fides* (v. t. II 2) b)) *eius rei p. auctores erit S*; *p. me exemplum erit T* dám příklad; *plus p. peditem roboris* (*est*) *T* v pěchotě jest více síly.

Penestia, *ae, f.* [*Πενεστία*] krajina ve vých. Illyrii; obyv. **Penestae**, *ārum, m.* Penestové; adj. **Penestiānus**, *a, um* penestský, Penestův.

penetrābilis, *e* [*penetro*] 1) pass. proniknutelný: *corpus nullo penetrabile telo O*; (*Nili*) *altitudo, nullis spatiis p. T* dosažitelná, dostupná; 2) akt. pronikající, pronikavý: *penetrabile telum VO* ostré; *penetrabile fulmen O* vše rozrážející; obr. *penetrabile frigus V.*

penetrāle viz *penetralis.*

penetrālis, *e* [*penetro*] (vl. pronikající dovnitř, pronikavý) vnitřní, v nitru, zejm. uvnitř domu n. svatyně: *penetrali in sede V* uvnitř domu; *signum penetrale Minervae O* socha, ukrytá v nitru svatyně (t. Palladion); — odt. meton. domácí, rodinný: *focis penetralibus V*; *penetrales Germaniae deos T* národní. Subst. **penetrāle**, *is, n.* (ob. pl. **penetrālia**) 1) vl. vnitřek (domu), vnitřní prostory, místnosti (zejm. jako sídlo domácích bohů, Penatů a Vesty); — synekd. obydlí, pří-

bytek, sídlo, dům, spec. svatyně, chrám: *penetralia Priami V, magni amnis O; canae penetralia Vestae V*; obr. (*verba*) *quamvis versentur adhuc intra penetralia Vestae H* sm. ač se jich dosud po domácku užívá; – meton. domov, rodinný krb: *patrium transferre p. O*; **2)** přenes. *nobilissimi totius Britanniae eoque in ipsis penetralibus siti T* v samém středu (země).

penetrō, *āre, āvī, ātum* [srov. *penus, penes, penitus*; tvořeno dle *intro*] vnikati, pronikati, vrážeti, prorážeti, vdírati se, prodírati se (trans. *alqd* něco, něčím, intrans. *in alqd* do něčeho, *ad alqd* (až) k něčemu) **a)** *numerus aptus ad penetrandum* (sc. *hostem*) *T* stačící, aby se probil nepřítelem; *Illyricos p. sinus V*; *iter Lucullo quondam penetratum T* cesta, po které pronikl *L.*; **b)** obr. a metaf. *nulla res magis penetrat in animos C* nepůsobí více v mysl; *id Tiberii animum altius penetravit T* hlouběji vniklo = více se dotklo Tiberia; jinak *altius p. T* jíti, zacházeti dále: (*custodes*) *altius penetrabant T*; *eam sententiam altius p.* že jde, míří hlouběji; *vox eius usque ad contumeliam penetraverat T* výrok zašel až k urážce, výrokem dopustil se urážky.

Pēnēus (n. **Pēnēos**; *Pēnīos Cat*), *ī, m.* [*Πηνειός*] hlavní řeka v Thessalii, protékající údolím Tempe a vlévající se do zálivu Thermajského, nyn. Salambria; – person. jako bůh řeky otec Kyrenin a Dafnin; adj. **Pēnēius,** básn. též **Pēnēīus** a **Pēnēus,** *a, um* (*f.* též **Pēnēis,** *idis*) penejský, u Peneia, nad Peneiem, Peneiův; subst. **Pēnēia,** *ae, f.* Peneiovna, dcera Peneiova (= Dafne).

pēnicillus, *ī, m.* [demin. od *penis*] (vl. chvostek) štětec: obr. *quam* (*Britanniam*) *pingam coloribus tuis, penicillo meo C* (t. j. slohem).

pēnis, *is, m.* pův. ocas, chvost; pyj: meton. smilstvo.

penitus (= *penitē* Jednou *Cat*), adv. [srov. *penus, penes, penetro*] (hluboko) uvnitř, v hloubi, hluboko, v nitru, uvnitř; (hluboko) dovnitř, do nitra; zevnitř, z nitra, z hloubi: **1)** vl. *ferrum p. abditum C* v nitru země; *p. sonantes scopulos V* uvnitř; *terras p. penitusque* (stupňování) *iacentes O* hluboko přehluboko; (*mare*) *influere p. atque ambire T* hluboko do země; – obr. *p. totam* (*religionem*) *sustulisse C* z kořene; **2)** metaf. hluboce, silně; důkladně, úplně, veskrze, zcela, docela: *Etruscos p. contempserat C*; *Latonam dilectam p. Iovi H*; *hanc consuetudinem p. amisimus C*; ze srdce, upřímně: *te p. rogo C*; *p. sentire T*; k sesílení kompar. *p. crudelior Pr.*

Penius, *iī, m.* [*Πένιος*] řeka v Kolchidě, vlévající se do Černého moře *O.*

penna (psáno též **pinna**), *ae, f.* [z **petsnā*, srov. *πέτομαι, πτερόν*, čes. pero] **1)** pero, brk, pl. pera, peří; spec. peří na šípu: *pennis tenus acta sagitta est O*; odt. synekd. šíp: *traiectus pennā olor O*; **2)** meton. křídlo, peruť **a)** *curru pennisque draconum O* na voze s okřídlenými draky; **b)** (básn.) o létací bláně netopýří: (*membrana*) *includit brachia pennā O*; o včelách: *pennis coruscant V*; ploutev: (*manus*) *iam pennas posse vocari O*; **c)** obr. *qui mihi pennas incīderant C* přistřihli mi křídla (význ. jako v češtině); *decisis humilem pennis H*; op. *maiores pennas nido* (abl. srovn.) *extendisse H*; **d)** meton. let: *pennā veras datis notas O*; *felicibus edita pennis Pr* (= *auguriis*); **e)** metaf. křídlo sm. výběžek, mys: (*Sicania*) *tribus excurrit in aequora pennis O.*

pennātus (n. **pinnātus**), *a, um* [*penna*] opeřený: *pinnata cauda* básn. u *C* peří ocasu; okřídlený, křídlatý.

penniger (n. **pinniger**), *gera, gerum* [*penna* a *gero*] **1)** křídlatý, okřídlený; **2)** mající ploutve, ploutevnatý: *p. piscis O.*

Pēnnīnus (n. **Poenīnus**), *a, um* penninský; zejm. *Alpes Penninae* (vých. od průsmyku Velkého sv. Bernharda až k sv. Gotthardu); *P.* (*mons*) *L* (t. j. Velký Bernhard); *Poeninum iter T* (t. j. přes Velký Bernhard).

pennipēs, *pedis* [*penna* a *pes*] na nohou okřídlený *Cat* (o Perseovi).

pennula (psáno též **pinnula**), *ae, f.* [demin. od *penna*] peříčko, křídélko.

pēnsilis, *e* [*pendeo*] visící, zavěšený, pověšený: praegn. *p. uva H* sušený; *pensiles horti Cu* visuté zahrady (na podpěrných klenbách).

pēnsiō, *ōnis*, *f.* [*pendo*] placení a) splátka, částka: *p. praesentem numerare L* hotově b) platební lhůta.

pēnsitō, *āre, āvī, ātum* [intens. od *penso*] vl. odvažovati; 1) spec. platiti: *qui vectigalia nobis pensitant C*; 2) metaf. uvažovati, rozvažovati, bráti v úvahu, přemýšleti: *Tiberius saepe apud se pensitato* (abl. absol.), *an ... T* po častém uvažování.

pēnsō, *āre, āvī, ātum* [frequ.- intens. od *pendo*] vážiti, odvažovati; 1) vl. *pensantem aurum L*; obr. *Romani pensantur eādem scriptores trutinā* (v. t.) *H*; 2) spec. vyvažovati (*alqd rē* něco něčím) přenes. a) vyrovnávati: *transmarinae res quadam vice pensatae L* navzájem byly vyrovnány = byly v rovnováze; praegn. vynahrazovati (si): *quod adversa maris expeditione prospera pensavisset T*; odpláceti, odměňovati: *titulum meritis pensandum reddite O* na vyváženou = v odplatu za ...; b) spláceti, vykupovati: *pensa hoc vulnere vulnus O* splať, odpykej; *laudem ut cum sanguine penset O* aby vážil slávu spolu s krví = aby vyvážil, vykoupil (si) slávu krví; 3) metaf. rozvažovati, uvažovati; bráti v úvahu, posuzovati: *ad consilium pensandum temporis opus esse L.*

pēnsum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. pass. od *pendo*] vl. co jest odváženo, spec. vlna ženám na den odvážená a určená k spředení, odt. denní úkol, práce, úloha; konkr. příze, vlna: *carpere p. VH* cupovati, přísti vlnu; *revoluta pensa V*; *infecta pensa O* práce; – přenes. vůb. úkol, úloha, práce, povinnost: *velut p. nominis familiaeque L.*

pēnsus viz *pendo*.

Pentelicus, *ī*, *m.* (sc. *mons*) [*Πεντελικόν* sc. *ὄρος*] Pentelikos, pohoří v Attice, proslulé mramorovými lomy; adj. pentelský, z pentelského mramoru: *Hermae Pentelici C.*

Penthesilēa, *ae*, *f.* [*Πενθεσίλεια*] královna Amazonek; pomáhajíc Trojanům byla přemožena a zabita od Achillea.

Pentheus, *eī* n. *eos* (acc. *ea*, voc. *eu*), *m.* [*Πενθεύς*] myth. král thebský, odpůrce kultu Bakchova; rozsápán byl od bakchantek, mezi nimiž byla i jeho matka; adj. **Penthēus**, *a, um* Pentheův.

Pentrī, *ōrum*, *m.* samnitský kmen s hlav. městem *Bovianum*.

pēnūria, *ae*, *f.* [srov. *paenitet*] nedostatek (*alcis rei* něčeho), nouze o něco.

penus, *ūs* (i *ī*), *m.* n. *f.* (též **penum**, *ī*, *n.* a **penus**, *oris*, *n.*) (pův. vnitřek domu, srov. *penes, penitus, penetro*; odt. špižírna, zásobárna; meton.) špíže, živobytí, potraviny, potrava: *longam penum struere V* dlouhou řadu jídel.

Peparēthus (n. -os), *ī*, *f.* [*Πεπάρηθος*] ostrov v moři aigajském vých. od zálivu Pagaského, úrodný vínem a olejem.

peplum, *ī*, *n.* (n. **peplus**, *ī*, *m.*) [*πέπλος*] peplos, pestře vyšívaná říza řeckých žen; speo. skvostné roucho, jež bývalo v Athénách slavnostně voženo o svátcích panathenajských na Akropolis a věnováno Atheně Poliadě.

per, předl. (zř. anastroficky kladená) s acc. (pův. adv.) [srov. *περί*, čes. pře-, přes, něm. ver-] I předl. 1) o místě skrze, přes, po, instr. bez předl. něčím: *p. parmam transfixus L*; *mediam p. urbem O* středem města; *p. mare* přes moře, po moři; *transmisso per viam tigillo L* napříč přes cestu; *elatum ... p. gradus deicit L* po schodech; *p. agros Cs* po dědinách; anastroficky *transtra p. et remos V*; *incedunt p. ora nostra magnifici S* vykračují si před našima očima; *fortuna p. omnia humana potens L* ve všech lidských věcech = v celém lidském životě; obr. *p. scelus matribus actis V* hnavši zločinem = dohnavši ke ...; 2) o čase po (o trvání po všechen čas), za, v: *p. idem tempus S* touž dobou; *p. tempus colloquii Cs* po všechen čas; *p. ludos L* za her; *p. silentia noctis O* za ticha nočního; *p. somnum V* ve spaní; *p. occasionem L* při (za) příležitosti; *per ambitionem S* po dobu ucházení; 3) a) o prostřednictví skrze, po (s loc.), něčím: *p. legatos*; *p. litteras* písemně; – spec. při přísaze a prosbě pro, skrze, u, při: *p. flumina iuro O*; *p. omnes deos obtestari Cs*; *p. deos atque homines C* (s nevolí) u všech všudy; *p. fortunas Cs* pro všechno na světě, probůh; subst. bývá někdy opsáno větou: *p. deos oro ..... p. siquid superest O* při tom, co snad ještě zbývá; *p. si quis Amatae tangit honos animum V*; *p. si qua est fides oro V* = *per fidem, si .....*; anastrof. *fata p. Ae-*

neae iuro V; b) o způsobu z, v, za: *p. vim* mocí, násilím, násilně; *p. virtutem* statečně; *p. iram* v hněvu, z hněvu; *p. simulationem vulnerum Cs* stavějíce se, jako by byli poraněni; *eos ab se p. fidem* (v. t. II 2)) *circumventos esse Cs*; c) *p. me tibi obstiti C* sám o sobě; *si p. se virtus ponderanda est N* o sobě; d) *p. manus tradere Cs* z ruky do ruky; (*liba*) *p. populum dividere O* mezi lid; 4) o příčinnosti skrze, pro, z: *naves factae p. Caesarem Cs* k rozkazu Caesarovu; *legationes per Dionem administrabantur N* od Diona; *p. me licet* (v. t.) srov. čes. ‚pro mne za mne'; *p. me haud impune O* s mé strany; *fidem publicam p. sese inviolatam fore S* pokud jest na něm; *p. se* sám od sebe, dobrovolně, na svůj vrub; *p. te sapis H* sám máš rozum; *p. se esset virtus expetenda C* k vůli sobě; *p. aetatem ad pugnam inutiles Cs* pro svůj věk; *p. invidiam L* z nenávisti; II adv. ve složení se slovesy, adjektivy a příslovci: veskrze, úplně, zcela, dobře (u sloves lze v češtině vyjádřiti pouhým dokonavým tvarem) (*perferre, perlegere, pervenire* a p.); důkladně, horlivě, zevrubně (*persequi* a p.); nepřetržitě (*persedere, perennis*); velmi, pře-, při záporu příliš (*permagnus, perosus*); praegn. má význ., že činnost se ruší, maří, srov. čes. pro- ve slov. propásti, prohrati a j. (*perdere, perire, peierare*); — leckdy bývá nespojeno: *per enim magni aestimo C* (= *permagni*).

per-absurdus, *a, um* velmi nejapný, nesmyslný.

per-accommodātus, *a, um* velmi příhodný, pohodlný: nespojené *per fore accommodatum tibi, si .... C.*

per-ācer, *cris, cre* velmi ostrý, bystrý.

per-acerbus, *a, um* velmi trpký, kyselý: *uva peracerba*; — metaf. *mihi peracerbum fuit, quod Plin.*

perāctiō, *ōnis, f.* [*perago*] vl. dokonání, dokončení, závěrek, konec.

per-acūtē, adv. velmi bystře, důvtipně, duchaplně.

per-acūtus, *a, um* velmi ostrý; přenes. *vox peracuta C* velmi zvučný; velmi bystrý, důvtipný, duchaplný: *nec p. nec abundans verbis C* ani příliš bystrý.

per-adulēscēns, *entis* velmi n. zcela mladý, mladičký.

per-adulēscēntulus, *a, um* [demin. od předešl.] zcela mladičký.

Peraea, *ae, f.* [*Περαία* t. j. země ležící na oné straně] Peraia 1) země za řekou Jordanem na vých., vyprahlá vysočina *T*; 2) *P. Rhodiorum*, již. pobřeží Karie proti ostrovu Rhodu *L*; 3) krajina v Mysii proti Lesbu, kolonie města Mytileny *L*.

per-aequē, adv. zcela rovnou měrou, zcela stejně, právě tak.

per-agitō, *āre, āvī, ātum* prohánětí; znepokojovati *Cs.*

per-agō, *agere, ēgī, āctum* 1) vl. prohánětí a) skrze něco: *Theseus latus ense peregit O* prohnal; b) přes něco, po něčem: — přenes. uváděti v pohyb, pracovati o něčem: *ille suam peragebat humum O* vzdělával; odt. prodělávati, spec. promýšleti, rozvažovati: *omnia animo mecum peregi V*; 2) metaf. hnáti až ke konci = dodělati, provésti, dokonati, dokončiti, skončiti a) *bellum p.*; *neque histrioni peragenda fabula est C* nemusí (kus) dohráti; básn. *ubi dona peregit V* rozdal; *cum dura tibi peragenda (est) causa H* projednati; brachyl. *reum p. LT* při s obžalovaným provésti až do jeho odsouzení = státi v žalobě, neustoupiti od žaloby: *receptus est reus neque peractus T* ale nedošlo k odsouzení; *iter inceptum peragunt V* (vl. dodělávají) pokračují v cestě; prodělávati, o cestě procházeti něčím: *cum sol duodena peregit signa O*; *ea Germaniae velut frons est, quatenus Danuvio peragitur T* to jest jako předvoj Germanie, pokud jí prochází D. = se strany Dunaje; uskutečňovati, vyplňovati, naplňovati: *quidquid superi voluere, peractum est O*; *quibus est fortuna peracta iam sua V* kteří jste naplnili; b) spec. o čase prožíti, stráviti: *annum p. O*; *diebus peractis L* po uplynutí dnův; *peracto consulatu* po ukončení, uplynutí konsulátu, po konsulátě; c) spec. slovy prováděti = pronášeti, předuášeti, předváděti, líčiti, pojednávati, vypočítávati, vypravovati: *peregit verbis auspicia L* vyjmenoval; *populi Romani res gestas peragam L*; básn. *peragit dum talia Procne O* mluví.

peragrātiō, *ōnis, f.* [*peragro*] procházení (*alcis rei* něčím), cestování po

něčem; abs. běhání, těkání: (*bestiae*) *cursu et peragratione laetantur C.*

peragrō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *ager*: *per agros circumire*] prochoditi, schoditi, procházeti, projížděti, procestovati, proputovati, protáhnouti, probíhati (*alqd* něco, něčím, někudy), choditi, jezditi atd. (po něčem, někudy): *sapientem non maria pedibus peragrantem C* nechodí pěšky po . . .; *Libyae deserta peragro V* bloudím po . . .; (*cerva*) *fugā silvas peragrat V* (útěkem =) prchajíc pobíhá; *victoriā* (*cum victoriā*) *p. alqd*, praegn. i samo *p. LCu* vítězně, jako vítěz protáhnouti: *quod ultimas oras . . . . peragrasset* (*Alexander*) *L*; — přenes. *eā fama de illo peragravit C* prošla, rozšířila se; *omnes latebras suspicionum p. dicendo C.*

per-amāns, *antis* velmi n. vroucně milovný, milující, dobrý přítel (*alcis* někoho, něčí).

peramanter, adv. [*peramans*] velmi laskavě, přátelsky.

per-ambulō, *āre, āvī, ātum* procházeti (se), choditi (si) (*alqd* něco, něčím, po něčem): *bos rura perambulat H*; básn. *crocum* (v. t.) *perambulet fabula H*; *tu perambulabis astra sidus* (doplňk.) *aureum H* (t. j. dostaneš se po smrti mezi hvězdy); *frigus perambulat artus O* probíhá údy.

per-amoenus, *a, um* velmi půvabný, příjemný, překrásný.

per-amplus, *a, um* velmi veliký, převeliký.

per-angustē, adv. velmi těsně.

per-angustus, *a, um* velmi n. zcela úzký, těsný, uzoučký.

per-antīquus, *a, um* velmi starý, starobylý, starožitný, prastarý.

per-appositus, *a, um* velmi n. zcela přiléhající, blízký, příhodný.

per-arduus, *a, um* velmi příkrý, nesnadný; přenesnadný.

per-argūtus, *a, um* velmi bystrý, duchaplný.

per-armātus, *a, um* dobře vyzbrojený *Cu.*

per-arō, *āre, āvī, ātum* zorati; — metaf. a) *rugis peraravit ora O* zbrázdil; b) dělati rýhy do voskové desky = psáti: *talia perarantem reliquit cera manum O.*

per-attentē, adv. velmi pozorně.

per-attentus, *a, um* velmi pozorný.

per-bacchor, *ārī, ātus sum* prohýřiti: *quam multos dies es perbacchatus C.*

per-beātus, *a, um* přeblažený, přešťastný.

per-bellē, adv. velmi pěkně, tuze hezky.

per-bene, adv. velmi dobře.

per-benevolus (psáno též **-benivolus**), *a, um* velmi příznivý, laskavý, oddaný (*alci* někomu).

per-benignē, adv. velmi laskavě: nespojeně *per mihi benigne respondit C.*

per-bibō, *ere, bibī*, — vypíti, vpíti, vssáti: *terra lacrimas venis perbibit O*; obr. pojmouti do sebe, vnímati.

per-blandus, *a, um* velmi lákavý, vábný, milý, roztomilý.

per-bonus, *a, um* velmi dobrý.

per-brevis, *e* velmi krátký, kratičký: nespojeně *altera pars per mihi brevis fore videtur C*; subst. *perbrevi* (sc. *tempore*) *C* v kratičké době; — metaf. (o řečníku) velmi stručný: (*Crassus*) *et per-ornatus et p. C.*

per-breviter, adv. kratičce, velmi n. zcela stručně.

per-calēscō, *ere, luī*, — prohřívati se.

per-callēscō, *ere, luī*, — zmozolovatěti; — metaf. a) ztvrdnouti, otupěti, pozbýti citu: *percalluerat civitatis patientia C*; b) nabýti (velkých) zkušeností, státi se zkušeným.

per-cārus, *a, um* velmi drahý, milý, předrahý.

per-cautus, *a, um* velmi opatrný.

per-celebrō, *āre, āvī, ātum* všude rozhlašovati, roznášeti, roztrušovati: *audita et percelebrata sermonibus res est C*; *de qua plurimi versus totā Siciliā percelebrantur C* kolují.

per-celer, *is, e* velmi n. příliš rychlý, náhlý.

per-celeriter, adv. velmi rychle; v kratičké době.

per-cellō, *ere, culī, culsum* [*cello* z **celdo*, srov. *clades*] 1) sraziti k zemi (n. v prach), poraziti, povaliti: obr. *cetera quā rerum iaceant perculsa ruinā V* jak všechno sříceno v troskách leží; vůb. udeřiti, uhoditi: *fetiali Postumius genū femur perculit L* (udeřil kolenem) kopl fetiala do . . .; (*eum*) *Perseus stipite perculit O*; — praegn. skoliti: *omnes dextra Dryantis perculit O*; 2) metaf. a) o nepřátelích pora-

ziti, potříti: *perculsi hostes Cs*; **b)** zasaditi někomu n. něčemu ránu, otřásti něčím, podvrátiti, ochromiti, zdrtiti, zhroutiti, ztroskotati, zhubiti, zničiti: *tali consilio proditores perculit N*; *civitates atrocibus edictis Galba perculerat T*; *perculso Senecā T* po pádu Senekově; **c)** zaraziti, ohromiti, omámiti: *mentes perculsae stupent H*; *perculsus improvisa interrogatione T*; spec. poděsiti, polekati, zastrašiti: *pectus p. L*; abs. *is metus perculit, ut .... L* měl tak ohromující účinek, že ....

per-cēnseō, *ēre, uī*, — přehlížeti, prohlížeti; — přenes. **a)** *orationes legatorum percenseamus L* posuďme; **b)** vyjmenovávati, vypočítávati: *vestra in nos promerita percensere numerando C* vypočítati; *percensuit numerum legionum T* vypočital; **c)** projíti, schoditi: *totum percensuit orbem O*.

perceptiō, *ōnis, f.* [*percipio*] sebrání, sbírání: *p. frugum C* sklizeň; — metaf. vnímání, vjem; chápání: *nulla est apud deos cognitio, nulla p. C.*

per-cieō, *ēre*, —; **percitus**, *a, um* **a)** pobouřený, rozčilený, vzrušený: *animo irato ac percito C* v návalu hněvu a rozčilení; **b)** popudlivý: *ingenium p. ac ferox L.*

percipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*per* a *capio*] uchopiti, chytiti; **1)** *non ullas percipit auras* (*Icarus*) *O* nezachycuje, nezabírá; sbírati: *demetendis fructibus et percipiendis C* ke sklizni; obr. *fructum victoriae p. Cs* kliditi ovoce vítězství; spec. přijímati do sebe, pojímati: *percepto semine V*; *necdum animus toto percepit pectore flammam V* = plamen posud nezachvátil celého nitra; *virga percepit novum rigorem O* nabyla; **2)** metaf. **a)** přijímati, dostávati, obdržeti, nabývati, získávati, zmocňovati se: *beneficia p. N*; **b)** vnímati, znamenati (t. j. viděti, slyšeti a p.): *fugam p. Cs* dověděti se o útěku; *percipe, quid dubitem V* poslyš; odt. cítiti, pocifovati, zažíti: (*Cicero*) *acerbissimos dolores percepit C*; *Aegeus gaudia percepit O*; **c)** chápati, pochopovati; spec. osvojovati si, učiti se, poznávati: *magorum disciplinam scientiamque p. C*; *praecepta percepta habuit N* dobře znal.

percitus viz *percieo*.

per-colō, *ere, coluī, cultum* **1)** (nadobro) upraviti, vypracovati: *amo, quae .... inchoata percolui Plin*; — praegn. vyzdobiti, vykrášliti: *quae priores eloquentiā percoluere T*; obr. poctíti, vyznamenati: *plerosque senatorii ordinis honore percoluit T*; **2)** velice ctíti, míti v úctě, chovati se s (velikou, náležitou) úctou: *coniugem liberosque p. T.*

per-cōmis, *e* velmi přívětivý, laskavý, vlídný.

per-commodē, adv. zcela přiměřeně, náležitě, vhodně, vhod.

per-commodus, *a, um* zcela přiměřený, náležitý, velmi vhodný, příhodný, výhodný.

percontātiō (psáno též **percunctātiō**), *ōnis, f.* [*percontor*] dotazování, vyptávání, vyzvídání, otázka, dotaz; — spec. vyslýchání, výslech: *ex captivis p. facta (est) L* byli vyslechnuti.

percontātor, *ōris, m.* [*percontor*] vyptavač, vyzvídatel *H.*

percontor (psáno též **percunctor** lidovou etymologií dle *cunctor*), *ārī, ātus sum* [*per* a *contus*] (vl. bidlem měřiti hloubku n. zkoumati dno) zkoumati, zpytovati, dotazovati se, vyptávati se, poptávati se, tázati se (abs., *alqm, alqd ex alqo, alqm de re*, básn. a pozd. *alqm alqd* někoho o něčem, po něčem, na něco), vyzvídati (něčeho na někom).

per-cōpiōsus, *a, um* velmi bohatý (myšlenkami a slovy) *Plin.*

per-coquō, *ere, coxī, coctum* uvařiti, upéci; metaf. *colles messem percoquunt Plin* na kopcích úroda dozrává.

per-crebrēscō (n. **percrebēscō**), *ere, b(r)uī*, — (všeobecně) rozšiřovati se, rozmáhati se, roznášeti se: *percrebruerat pravissimus mos T*; spec. rozhlašovati se, stávati se známým (pověstí): *si eius scelus percrebruisset C*; *postquam Germanici valetudo* (zpráva o ...) *percrebruit T*; neos. *percrebruit* s acc. c. inf. *T* rozhlásilo se, že ....

per-crepō, *āre, uī*, — (silně) hlučeti, zvučeti (*rē* něčím): *locum illum p. mulierum vocibus C* na onom místě se rozléhají.

percunctātiō, percunctor viz *percontatio, percontor.*

per-cupidus, *a, um* vl. velmi žádostivý; zcela oddaný (*alcis* někomu).

per-cūriōsus, *a, um* velmi zvědavý.

per-cūrō, *āre, āvī, ātum* (úplně) zahojiti, vyhojiti *L.*

per-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* 1) doběhnouti, dojeti někam: *inde citato equo Cales percurrit L*; *nunc Heracleum, nunc Philam percurrebat L*; 2) proběhnouti, přeběhnouti, (rychle) projíti, procestovati, schoditi, sjezditi (*alqd* něco, něčím; intrans. někudy) a) *totam Asiam p. Cu*; *stantes p. aristas O* běžeti po vzpřímených (t. j. tak, že se neohnou) klasech; *p. pulpita* (v. t.) *H*; — obr. *per omnes civitates percurrit oratio mea C*; b) metaf. α) probíhati, pronikati: *pectora metu percurrente Cu*; *ignea rima percurrit lumine nimbos V* prošlehne; při tkaní prohoditi: *percurrit pectine telas V*; *telas stantis p. radio O*; — *iocularia* (v. t.) *p. H*; β) spec. (zrakem n. myslí) přelétnouti, přehlédnouti: *veloci percurre oculo H*; γ) spec. (řečí) projíti, vyjmenovati, vypočítati: *omnia p. nomina V*; zmíniti se, dotknouti se něčeho: *suis in eum beneficiis modice percursis T.*

percursātiō, *ōnis, f.* [*percurso*] vl. proběhání; projití, procestování: *Italiae p. C* cesta po I.; abs. cestování, cesta.

percursiō, *ōnis, f.* [*percurro*] proběhnutí; přenes. a) *propter animi multarum rerum brevi tempore percursionem C* schopnost, proletěti mnoho věcí; b) (zběžné) připomenutí.

per-cursō, *āre, āvī, ātum* (sem tam) probíhati a) intrans. pobíhati, obíhati, potulovati se někde: *latronum modo percursant finibus nostris L*; b) trans. *p. alqd* něco, něčím: *longis itineribus percursando, quae obtineri nequibant T* probíhaje místa, jež ....

percussiō, *ōnis, f.* [*percutio*] udeření, úder, uhození: *pectoris percussiones C* biti, rány do prsou; *digitorum percussione C* zalusknutím prstů, obr. sm. jen tak snadno; — spec. t. t. rhythmický rhythmický přízvuk, iktus.

percussor, *ōris, m.* [*percutio*] vl. zabíječ, vlastní pachatel n. nástroj vraždy, najatý vrah (euf. o člověku, jenž vykonává vraždu k něčímu rozkazu, srov. *sicarius*), vůb. vrah.

percussus, *ūs, m.* [*percutio*] náraz, úder.

percutiō, *ere, cussī, cussum* (synkop. *percusti H* = *percussisti*) [*per* a *quatio*] 1) proraziti, protknouti, proniknouti, probodnouti, prokláti, propíchnouti: *navis rostro percussa N*; *non alte percusso corde sagittā O*; 2) vraziti do něčeho, udeřiti, uhoditi; tepati, tlouci, bíti (*alqd* do něčeho, v něco); zasáhnouti, zastihnouti, postihnouti něco a) *si cameram percusti* (sc. *seminibus*) *H* jestliže jsi zasáhl strop (t. jádry ‚vystřelenými' mezi dvěma prsty; tou hříčkou se zkoušelo, zdali je láska od milé osoby opětována); *complures res de caelo esse percussas C* byly bleskem zasaženy; *p. nervos O* udeřiti do strun; *percutitur puppis noto O* jest zasažena, zachvácena; *percussa unda O* zčeřená; *percussis pennis O* úderem = rozmachem křídel; *percusso pectine* (v. t.) *O* přiražením; *ab imbre percussis solibus O* když paprsky sluneční deštěm se lámou; o projevu duševní bolesti *percussit pectora palmis O*; s acc. řec. *percussae pectora matres V* bijíce se do prsou; — obr. *civem suum p. C* napáliti; b) spec. α) tepati, dupati: *terram pede p. C*; zejm. podupávati a tím dávati takt: *pede ter percusso H* stopami = veršem o třech (rhythmických) přízvucích (iktech) t. j. iambickým trimetrem; β) uhoditi, raniti: *percusso claudicat ille genu O* uhodiv se do kolena; γ) zabíti, usmrtiti, zavražditi: *non quaero, quis percusserit C* kdo spáchal vraždu; ob. *securi p.* popraviti; c) metaf. α) (těžce) postihnouti, otřásti něčím, ochromiti, pochroumati něco: *percussa est Lacedaemoniorum potentia N*; β) (o duševních dojmech) zasáhnouti, proniknouti, zastihnouti, zachvátiti, uchvátiti, dotknouti se, dojmouti: *me primus dolor percussit C* první rána mě stihla; *percussus Achates laetitiā metuque V*; *nec tam Larisae percussit campus H* neuchvátila; *amore percussus VH* proniknut, ‚raněn'.

per-decōrus, *a, um* velmi půvabný, sličný, hezký.

per-depsō, *ere, psuī*, — prohníst *Cat.*

Perdiccās a častější **Perdicca**, *ae* (acc. *an Cu*), *m.* [*Περδίκκας*] vlastní jméno několika makedonských králů a vojevůdců; zejm. 1) starší bratr Filippa II., vládl 365 až 359 př. Kr.; 2) vojevůdce Alexandra

Velikého a po jeho smrti správce říše; zavražděn r. 321 př. Kr. v Egyptě.

per-difficilis, *e* velmi nesnadný, přetěžký.

per-difficiliter, adv. velmi nesnadno.

per-dignus, *a, um* úplně hodný (*rē* něčeho).

per-dīligēns, *entis* velmi pečlivý, svědomitý, přesný.

per-dīligenter, adv. velmi pečlivě, svědomitě, důkladně.

per-discō, *ere, didicī,* — důkladně (zejm. nazpamět) se naučiti: *ut voluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abiceremus C*; — přenes. důkladně poznati (perf. znáti), rozuměti něčemu: *optimatium ingenia qui perdidicerant T.*

per-disertē, adv. velice výmluvně.

perditē, adv. [*perditus*] zkaženě, ničemně, špatně.

perditor, *ōris, m.* [*perdo*] zhoubce, škůdce.

perditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *perdo*] a) zahubený, ztracený: *perditae res LT* ztracená věc (euf. sm. porážka); — spec. α) kdo přišel o majetek: *quanto perditior quisque est H* čím více na mizině; β) kdo pozbyl zdravého rozumu zejm. láskou, láskou šílený, ztrápený, nešťastný: abs. *V*; básn. o zvířatech *bucula perdita V*; b) zničený, nešťastný, ubohý, neblahý, zmořený, beznadějný: *p. aeger O* na smrt nemocný; c) zkažený, ničemný, špatný, daremný: *p. homo,* též subst. *perditī, ōrum, m. Cs* ničemná cháska; o věcech *perdita luxuria N.*

per-diū, adv. velmi n. příliš dlouho, předlouho.

per-diūturnus, *a, um* velmi dlouho trvající, dlouhý, zdlouhavý; předlouhý.

per-dīves, *itis* velmi bohatý, velký boháč.

perdix, *īcis, f.* [πέρδιξ] koroptev: *garrula p. O* (dle jiného výkl. čejka); vlastní jm. **Perdix,** *īcis, m.* synovec a učeň Daidalův, jenž byl od Daidala ze závisti usmrcen a od Pallady Atheny proměněn v ptáka *perdix.*

per-dō, *ere, didī, ditum* (arch. konj. praes. *perduim* atd. = *perdam*; pass. ob. vyjadřováno tvary slov. *pereo* kromě *perdendus* a *perditus*; výjimkou *perditur H*) 1) a) zkaziti, zahubiti, zhubiti, zničiti, zmařiti, přivésti v zkázu, na mizinu (vl. i přenes.): *perdite, siqua* (sc. *animalia*) *nocent, verum haec quoque perdite tantum O* jen hubte (a nejezte jich); *perditum* (sup.) *ire alqd ST* chtíti (chystati se) uvrhnouti v záhubu, strojiti záhubu něčemu; důrazně sm. sklíčiti, učiniti nešťastným: *ut omnes cives perdiderit et adflixerit* (sc. *eius mors*) *C*; — v zaklínání *di me perdant, si ....* (u nás ‚ať mě Bůh trescě'); b) spec. α) o životě zabíti, utratiti, usmrtiti; β) o jmění (též přenes.) mrhati, plýtvati, promarniti, mařiti: *in faba* (v. t.) *bona p. H*; *quid spicula perdis sanguine plebis O* plýtváš střelami na krev (prostého) lidu; *tempora p. O*; *operam* (*et oleum*) *p. CH* = nadarmo pracovati, míti nezdar; 2) ztratiti, pozbýti, přijíti o něco: *quae imberbi didicere senes perdenda fateri H* že se musí toho vzdáti = zapomenouti to; *causam, litem* (v. t.) *p.* ztratiti při; — spec. abs. prohrati: *aleam exercent, tanta lucrandi* (v. t.) *perdendive temeritate T.* Part. perf. pass. **perditus** význ. adj. v. t.

per-doceō, *ēre, docuī, doctum* (dokonale) naučiti, vyučiti (*alqm alqd* někoho něčemu): *rem difficilem ad perdocendum C* k výkladu. Odt. part. perf. pass. význ. adj.

per-doctus, *a, um* dobře vyučený, naučený, velmi učený.

per-doleō, *ēre, uī,* — velmi bolestně (těžce) nésti (s acc. c. inf. že).

per-domō, *āre, uī, itum* (úplně) zkrotiti, ochočiti; — metaf. úplně přemáhati, zdolávati, podrobovati, pokořovati: *perdomita est Britannia T*; *perdomitae serpentis nomine O*; obr. *ut nono sulco perdometur* (*solum*) *Plin* půda se poddá.

per-dūcō, *ere, dūxī, ductum* dovésti (k nějakému cíli), přivésti, zavésti, uvésti 1) vl.: abs. *incolumes naves p. Cs* šťastně dopraviti; — spec. praegn. svésti: *perduci poterit tam frugi H*; 2) přenes. a) o stavbách vésti, vystavěti, táhnouti: *murum p. Cs*; *perducta munitione Cs*; vyvésti, vyhnati: *turris altitudo perducta est ad contabulationem Cs*; *perducendo ad culmen* (v. t.) *operi L*; — obr. *cum* (*natura fruges*) *ad spicam perduxerit ab herba C*; b) *alqm ad dignitatem p. CsN* povznésti; *eo rem p., ut ...* tak daleko to přivésti, že ...; pass. dospěti;

alqm. p. ad voluntatem suam N, ad suam sententiam Cs převésti na svou stranu; *regis proxumos ad studium sui perducit S* nakloní si osoby krále nejbližší; **c)** přivésti = přiměti, dohnati, pohnouti, svésti k něčemu; *Hannibal eo est perductus, ut .... N*; abs. *cum p. eum non posset N*; – zejm. pohnouti k zaplacení n. přijetí určité částky peněz: *ad centum talenta est perductus L*; **d)** provozovati něco do jisté doby, zabývati se něčím, pokračovati, neustávati v něčem; (*collegae*) *ad idus Maias rem perduxere L* tak si počínali až do id; *Valerium ea* (sc. *studia*) *ad centesimum annum perduxisse C*; pass. trvati; odt. prodlužovati, protahovati: *rem disputatione ad mediam noctem p. Cs.* – Ojediněle básn. *quo* (*ambrosiae odore*) *nati corpus perduxit V* potřela vonnou ambrosií.

perductor, *ōris, m.* [*perduco*] svůdce, dohazovač, kuplíř *C.*

perduelliō, *ōnis, f.* [*perduellis*] nepřátelský čin proti vlasti, zločin proti státu, velezrada: *qui Horatio* (dat.) *perduellionem iudicent* (v. t.) *L.*

perduellis, *is, m.* [*per* a *duellum* starolat. = *bellum*] (válečný) nepřítel: *quod, qui proprio nomine p. esset, is hostis vocaretur C.*

perduim atd. viz *perdo.*

per-dūrō, *āre, āvī, ātum* vydržeti, vytrvati.

per-edō, *ere, ēdī, ēsum* sníst i; – přenes. sžírati, stráviti, rozhlodati, zničiti; *nec perēdit impositam ignis Aetnam H* (t. j. Aetna ustavičně tíží Enkelada).

peregrē (starší **peregrī**), adv. [*per* a *ager*; *-ī* přípona lokálu, *-ē* dle adverbií] vl. přes pole, přespolně, t. j. za územím římským (*ager Romanus*); **1)** za hranicemi, v cizině: *p. depugnare C*; *p. habitare L*; přenes. *dum p. est animus H* dlí v dáli (t. j. ve světě nadsmyslném); **2)** z ciziny, zvenčí: *alios p. Romam accitos* (*esse*) *L*; **3)** přes pole, do cizíny, do světa: *p. exire H.*

peregrīnābundus, *a, um* [*peregrinor*] cestující v cizině *L.*

peregrīnātiō, *ōnis, f.* [*peregrinor*] pobyt n. cestování v cizině, cesta: *peregrinationes communes* (*erant*) *C* spolu jsme bývali na cestách.

peregrīnātor, *ōris, m.* [*peregrinor*] (náruživý) cestovatel (turista) *C.*

peregrīnitās, *ātis, f.* [*peregrinus*] cizota, cizáctví, cizí obyčeje.

peregrīnor, *ārī, ātus sum* [*peregrinus*] **1)** býti (žiti, cestovati) v cizině, cestovati, býti na cestách: obr. (*eloquentia*) *peregrinata totā Asiā est C* procestovala; (*haec studia*) *nobiscum peregrinantur C*; *vestrae peregrinantur aures C* nejsou přítomny; – přenes. těkati, zalétati (duchem): *Democritus in infinitatem omnem peregrinabatur C*; *animus late longeque peregrinatur C*; **2)** býti cizincem (metaf.) = býti neznám: *philosophia p. Romae videbatur C.*

peregrīnus, *a, um* [*peregre*] vl. přespolní; cizi, cizozemský, z ciziny (přicházející), v cizině: *mulier peregrina H* (t. j. Helena); *p. terror L* z vnějšího nepřítele; *Augustus Maecenati velut peregrinum otium permisit T* jakoby cizinci (jenž nemá účasti v politickém životě); *peregrino labore fessi Cat* námahou dalekých cest; – spec. *peregrina provincia L* obor cizinecký (t. j. úřad praetora zv. peregrinus, viz níže); – subst. **peregrīnus,** *ī, m.* cizinec (*peregrīna, ae, f.* cizinka) **a)** *hostis apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus C*; *quaere peregrinum H* (t. j. kdo tebe ještě nezná); *peregrini atque incolae officium C* cizince na čas i trvale usedlého; – spec. t. t. na označenou svobodných obyvatelů státu římského, kteří nebyli *cives;* jejich právní poměr byl rozličný (byli to Latinové, obce autonomní a obce neautonomní); co se týče peregrinů bydlících v Římě (za obchodem nebo živnostmi), srov. u nás t. zv. přespolní obyvatele obcí; pro soudy, týkající se peregrinů, ustanoven r. 242 př. Kr. praetor zv. peregrinus; **b)** obr. sm. kdo se v něčem nevyzná: *peregrinum in agendo* (v soudní praxi) *esse C*; *est quiddam advenientem non esse peregrinum atque hospitem C.*

per-ēlegāns, *antis* velmi vkusný, uhlazený.

per-ēlegantер, adv. velmi vkusně, s jemným vkusem.

per-ēloquēns, *entis* velmi výmluvný, dobrý řečník.

peremnis, *e* [*per* a *amnis*]: *auspicia peremnia C* při přecházení přes řeku (jež náleželo mezi důležité podniky, vyžadující auspicií).

perendiē, adv. [*per* a *en* (= *in*) *die* = za událostmi jednoho dne] pozejtří.

perendinus, *a, um* [*perendie*] pozejtřejší: *perendino die Cs* pozejtří.

Perenna, *ae, f.* [*per* a *annus*] Anna (v. t.) *P.*, staroitalská bohyně roku.

perennis, *e* (abl. sg. ī i *e*) [*per* a *annus*] celoroční, roční: *p. militia L*; o vodě celý rok tekoucí, nikdy nevysychající, živý: *p. fons Hirt, aqua LT*; odt. trvalý, stálý, ustavičný, neustálý, věčný: (*stellarum*) *perennes cursus C* pravidelné; *fama p.* (*est*) *V* stále žije; *adamas p. O* nezmarný, pevný; *super alta p. astra ferar O* nesmrtelný.

perennitās, *ātis, f.* [*perennis*] trvalost, trvání: *fontium gelidas perennitates O* studená, nevysychající zřídla.

perennō, *āre, āvī, ātum* [*perennis*] (dlouho, mnohá léta) trvati, býti trvalý, stálý.

per-eō, *īre, iī, itūrus* (nahrazuje pasivní tvary slovesa *perdo*) sejíti, zajíti, hynouti, vziti za své, zaniknouti, býti zničen (*rē* něčím, *ab alqo* od někoho) **a)** *peritura Troia V* odsouzená ke zkáze, k pádu; pod. *peritura regna V, peritura Pergama O*; **b)** o člověku význ. mříti, zemříti, zmírati: *liceat perīturae viribus ignis igne p. tuo O* je-li mi souzeno zahynouti silou ohně; *o perīture O* synu smrti; *melius peribimus quam viduae vivemus L* lépe bude, když zahyneme; v zaklínání *peream male, si ... H* ať zhynu; *p. ab alqo* býti usmrcen od někoho; spec. hynouti, zmírati láskou: *me longas pereunte noctes H*; **c)** přicházeti na zmar, v niveč, býti zmařen: *perit labor anni O*; přísl. *ne et opera et oleum philologiae nostrae perierit C*; **d)** zanikati, ztráceti se, mizeti: *ne vena periret aquae* (obr.) *O* aby nevyschla; unikati: *lymphae fundo pereuntis imo H.*

per-equitō, *āre, āvī, ātum* projížděti (na koni) **a)** intrans. *inter duas acies p. Cs*; *cum cavā perequitasset viā L*; **b)** trans. *cum perequitasset aciem L* šikem; — přenes. vůb. projížděti: *per omnes partes perequitant Cs* (na vozích).

per-errō, *āre, āvī, ātum* problouditi, prochoditi, proběhati, projeti, proplouti (*alqd* něco, něčím), blouditi, těkati, choditi, běhati, potulovati se, potloukati se (*alqd* po něčem, někudy): *quidquid ... silvarum ... erigitur, latrociniis pererrant T* probíhají za lupem po lesích; *sicca pererrat aquas O* jede přes vody; — praegn. *nunc hos, nunc illos aditus pererrat V* zkouší, ohledává; — obr. (*furiale malum*) *totam pererrat V* proniká; *totum pererrat luminibus tacitis V* prohlíží, měří.

per-ērudītus, *a, um* velmi vzdělaný: *non p. C* ne příliš vzdělaný.

per-excelsus, *a, um* velmi vysoko položený, velmi vysoký.

per-exiguē, adv. velmi málo, nepatrně, skrovně, pramálo.

per-exiguus, *a, um* **a)** velmi malý, malých rozměrů, pramalý; **b)** velmi nepatrný počtem, přeskrovný: *frumentum erat perexiguum Cs* obilí bylo velmi málo; **c)** o čase velmi krátký, kratičký; **d)** vůb. velmi skrovný, chatrný, slabý.

per-expeditus, *a, um* velmi pohodlný, snadný; zcela pohotový.

per-facētē, adv. velmi vtipně: *non p. C* ne příliš vtipně.

per-facētus, *a, um* velmi vtipný, duchaplný.

per-facile, adv. velmi snadno, přesnadno.

per-facilis, *e* velmi snadný, přesnadný.

per-familiāris, *e* velmi důvěrný; subst. ‚dobrý známý', důvěrný přítel (*alcis* něčí).

perfectē, adv. [*perfectus*] úplně, docela; dokonale.

perfectiō, *ōnis, f.* [*perficio*] (úplné) vykonání, provedení, dokonání; uskutečnění: *p. maximorum operum C*; *p. officii C*; *optimi p. atque absolutio C* dosažení úplné dokonalosti; *perfici vitam beatam perfectione virtutis C* dosažením; zdokonalení, dokonalost: *mentis p. C.*

perfector, *ōris, m.* [*perficio*] vl. dokonávatel, dovršovatel; zdokonalovatel.

perfectus, *a, um* [*perficio*] vl. udělaný, zhotovený: *valvas ex auro atque ebore perfectiores C* krásněji zhotovené; přenes. dokonalý, důkladný: *p. litteris Graecis C* dokonale zběhlý v ...; subst.

quod ultra perfectum traheretur H za hranici dokonalosti.

per-ferō, *ferre, tulī, lātum* **I** (až do konce) nésti, držeti; metaf. snésti, vydržeti, vytrpěti, přetrpěti, přestáti: *ut omnes acerbitates perferrem C*; *poenam p. N*; *laborem p. N* podstoupiti; (*naves*) *ad quamvis vim et contumeliam* (v. i t.) *perferendam Cs*; *p. patique H*; — básn. *vigiles lucernas perfer in lucem H* vydrž = nechej hořeti; **II** (až k cíli) donésti, zanésti, přinésti, dopraviti (vl. i metaf.) **1) a)** *fama perlata est* donesla se, dostala se, pronikla, došla; *Romam terror perlatus est L* strach snesl se na Řím; — básn. *te reginae ad limina perfer V* dojdi, odeber se; *hasta perlata haesit V* k cíli donesený = přiletěvší; (*lapis non*) *pertulit ictum V* nedonesl k cíli nárazu = nedoletěl k cíli; odt. až do konce nésti = zachovati (si), podržeti: *hasta vires haud pertulit V*; *illa pertulit intrepidos ad fata novissima vultus O*; **b)** spec. donésti zprávu (vzkaz, rozkaz): *tumultus est Romam perlatus L* zpráva o přepadnutí donesla se; odt. vyříditi, oznámiti, zvěstovati; rozhlásiti (*rem, de rē*, s acc. c. inf.): *opinionem ad eum perferunt Cs* vyjeví mu; **2)** dovésti až k uskutečnění, provésti, vykonati: *legem p. C*; *leges perlatae sunt L* byly přijaty.

per-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*per* a *facio*] **1)** udělati, zrobiti, zhotoviti, vytvořiti: *candelabrum e gemmis auroque perfectum C*; *argento perfecta pocula V*; *p. pontem* (*templum, aedificia*) *L* vystavěti, zbudovati; dodělati, dokončiti; dostavěti; **2)** metaf. **a)** vykonati, (úplně) provésti, vyříditi, uskutečniti: *comitia p.*; *sacra p. V*; *mandata L*, *munus p. V* vyříditi; *priusquam merces perficeretur L* dříve než bylo výkupné vyplaceno; *p. decretum senatus T* (t. j. usnesení úředně prohlásiti a zapsati); abl. abs. *perfecto et concluso* s acc. c. inf. po provedení důkazu, že ....; **b)** dokončiti, skončiti, dovršiti: *bellum p.*; *ante perfectum iudicium T* před ukončením soudu; **c)** spec. o čase prožíti, přežíti: *centum qui perficit annos H* (o spisovateli) který jest stár 100 let (t. j. který žil před 100 lety); **d)** *p. ut* (*ne*) .... dokázati, dovésti, vymoci, dosáhnouti, způsobiti: *ne ignobilitas obiceretur meo labore esse perfectum C*, part. perf. pass. **perfectus** význ. adj. v. t.

per-fidēlis, *e* zcela věrný, spolehlivý.

perfidia, *ae, f.* [*perfidus*] nevěrnost, zpronevěra, věrolomnost, zrada, úskočnost, nepoctivost, ošemetnost.

perfidiōsē, adv. [*perfidiosus*] nevěrně, věrolomně, zrádně, úskočně, nepoctivě: *ubi multa p. facta videbitis C* mnoho skutků věrolomných.

perfidiōsus, *a, um* zpronevěřilý, nevěrný, věrolomný, zrádný, úskočný, nepoctivý.

perfidus, *a, um* [vytvořeno ze rčení *per fidem* (*fallere*) zrušením daného slova] kdo ruší dané slovo, zpronevěřilý, nevěrný, věrolomný, zrádný, úskočný, nepoctivý, ošemetný, bezcharakterní: *p. caupo H*; (význ. adv.) *perfidum ridens Venus H* potměšile, potutelně.

per-flābilis, *e* [*per* a *flo*] průdyšný, provanutelný, proniknutelný vzduchem *C*.

per-flāgitiōsus, *a, um* přehanebný, velmi ohavný, nestoudný.

per-flō, *āre, āvī, ātum* **1)** trans. provívati, prodouvati (*alqd* něco, něčím), vanouti, douti přes něco, po něčem: *venti terras perflant V*; **2)** intrans. vanouti, douti až k něčemu: *iam p. ad ipsos auram maris Cu.*

per-fluō, *ere, flūxī*, — **1)** protékati (*alqd* něco, něčím): *Iordanes lacum integer* (nezmenšen) *perfluit T*; **2)** metaf. intrans. oplývati (*rē* něčím): *p. pomis Tib.*

per-fodiō, *ere, fōdī, fossum* **1)** probodnouti, propíchnouti, proraziti: *thoraca perfossum V*; **2)** prokopati: *Athone perfosso C*; s acc. vnitř. *fretum p. L.*

per-forō, *āre, āvī, ātum* provrtati, proraziti **a)** *navem p. C*; přenes. probodnouti: *uno pectora perforat ictu O*; **b)** s acc. vnitř. *viae quaedam sunt ad oculos ab sede animi perforatae C* proražené = vedoucí; *duo lumina* (průhledy, okna) *ab animo ad oculos perforata C*; *ex quo* (*cubiculo*) *tibi Stabianum perforasti C* prorazil sis (promýcením popředí) vyhlídku na St.

per-fremō, *ere* hlučně supati básn. u *C.*

per-frequēns, *entis* hojně navštěvovaný, velmi živý *L.*

per-fricō, *āre, fricuī, frictum* n. *fricātum* silně třít, škrabati, drbati: *caput sinistra manu perfricans C* drbaje se ‚za uchem'; přísl. *quam (voluptatem) tu idem cum os perfricuisti soles dicere C* (vl. když sis přetřel tváře, abys zahladil ruměnec studu = bez ruměnce = beze studu, ‚s otřelým čelem' (u nás: ‚stud s čela setříti').

per-frīgidus, *a, um* velmi studený.

per-friugō, *ere, frēgī, frāctum* [*per* a *frango*] prolomiti, přelomiti, rozlámati; prorážeti, rozrážeti, přerážeti; rozbíjeti, tříštiti, drtiti 1) *portam p. T* vypáčiti; *velut p. aerarium T* chtíti vypáčiti; *phalangem p. Cs* proraziti; prolept. *perfracta pectora pectoribus rumpunt V* prolomí a roztříští; *p. dextrā V* (t. nepřítele) rozdrtiti; *iumenta (nivem) perfringebant L* bořili se (do sněhu); *suam cervicem perfregit T* sám se uškrtil; 2) metaf. a) prorážeti = silou překonávati, rušiti, ničiti, drtiti: *opibus leges ac iudicia p. C*; *non solum ad neglegendas leges verum etiam ad perfringendas C* k boření; b) *suavitate, qua perfunderet animos, non qua perfringeret C* jež by mysli (na povrchu příjemně) oblévala, ale (dovnitř silným dojmem) nepronikala.

per-fruor, *ī, fructus sum* (plnou měrou, cele, svrchovaně) užívati, využívati (*rē* něčeho), těšiti se něčemu, radovati se, míti radost z něčeho, dopřávati si něčeho, kochati se něčím n. v něčem.

perfuga, *ae, m.* [*perfugio*] (vojen.) přeběhlík, zběh.

per-fugiō, *ere, fūgī, (fugitūrus)* utéci: 1) utéci se, útočiště míti k někomu: *eo turba omnis perfugit L*; *cum in fidem Aetolorum perfugissent L* pod ochranu; 2) zběhnouti, přeběhnouti (zejm. vojen.): *qui hostes ad nostros imperatores perfugissent C*; obr. *multi, qui ad otium perfugerint C.*

perfugium, *iī, n.* [*perfugio*] útočiště, útulek, úkryt a) konkr. asyl: *Dianae p. T*; b) abstr. význ. ochrana (*alcis* něčí, *alcis rei* před něčím): *p. videtur omnium laborum esse somnus C.*

perfūnctiō, *ōnis, f.* [*perfungor*] 1) zastávání, vykonávání: *honorum p. C*; 2) přestání, snášení, překonávání: *laborum p. C.*

per-fundō, *ere, fūdī, fūsum* 1) políti, zalíti, smáčeti, skropiti, postříkati a) *perfusam sanguine Terram O* zbrocenou krví; i samo *perfusā victima fronte O* se zbroceným (krví) čelem; s acc. řec. (*Lavinia*) *lacrimis perfusa genas V* majíc tváře polity slzami; *perfusus fletu L* tonoucí v slzách; zeugma *pulvere ac sudore perfusum regem Cu* zalitého; — obr. *nos iudicio p., accusare autem eos C* nás soudem jen trochu skoupati (t. j. pohnati před soud beze všech následků); *Italo perfusus aceto* (v. t.) *H*; b) pass. význ. med. *perfundi rē* koupati se, broditi se, mýti se v něčem: *aquae perfundi flumine V*; *vivo perfundi flumine L* omýti se; *ubi perfusa est oleo iuventus O* natřela se, namazala se; c) přenes. napustiti něco něčím: *ostro perfusae vestes V*; obr. *perfusa papavera somno V*; posypati: *canitiem perfusam pulvere V*; vůb. pokrýti; — *cubiculum plurimo sole perfunditur Plin* jest zalita; 2) metaf. (s abl. značícím hnutí n. stav mysli) obestříti něčím, zahrnouti, naplniti, uchvátiti, dojmouti, proniknouti: *p. voluptate C*; *qua (suavitate) perfunderet animos, non qua perfringeret* (v. t.) *C*; *perfundor rē* jsem naplňován, tonu v něčem, oplývám něčím; *horrore perfusus L* hrůzou všecek proniknut.

per-fungor, *ī, fūnctus sum* 1) (úplně) vykonati, provésti, splniti, vyplniti, dokončiti (*rē* něco): *aetas nostra perfuncta rebus amplissimis C*; zejm. o úřadě zastávati (v minulosti), doúřadovati: *honoribus perfunctos T* vysloužilé úředníky; 2) metaf. prožíti, přestáti něco, zejm. význ. přetrpěti: *laboribus, periculis p. C*; *fato perfunctus LT* kdo naplnil svůj osud = zemřelý, mrtvý; *si quod instabat dominae vulnus, sit perfuncta* (sc. *vulnere*) *meis malis* (abl. causae) *O* sm. nechť jest jí zbavena pro mé neštěstí; pass. *memoria perfuncti periculi C*; — užíti: *illam omnibus bonis perfunctam esse C.*

per-furō, *ere, —, —* (hrozně) řáditi, zuřiti.

Pergamum, *ī, n.* n. **Pergamus**, *ī, f.* [*Πέργαμον, -ος* n. *-α* od appellat. *τὸ πέργαμον* hrad] jméno několika měst s hrady; zejm. 1) (ob. pl. **Pergama**, *ōrum, n.*) hrad trojský, synekd. Troja; 2) město

v Mysii, sev. od řeky Kaiku, hlavní město říše pergamské, nyn. Bergama; adj. k **1) Pergameus,** *a, um* pergamský, básn. též význ. trojský: *Pergamea vates Pr* (t. j. Kassandra); k **2) Pergamēnus,** *a, um* pergamský; subst. **Pergamēnī,** *ōrum, m.* Pergamané, obyvatelé Pergamu.

per-gaudeō, *ēre, gāvīsus sum* velice se radovati, míti velkou radost.

per-gnārus, *a, um* dobře znalý.

pergō, *ere, perrēxī, perrēctum* [m. **perrigo* z *per* a *rego*] vl. říditi něco až k cíli; **1) a)** pokračovati v cestě, dále spěti: s inf. *p. ire, proficisci* (*ad* n. *in alqd*) pokračovati v cestě n. v pochodu, dále jíti (spěti, táhnouti); s acc. vnitř. *p. iter ST* pokračovati v cestě; **b)** vůb. jíti ku předu, postupovati, hnáti se, spěchati, směřovati, ubírati se: s acc. vnitř. *fratres maturavere iter p. S* pospíšili si (s cestou); **2)** metaf. pokračovati, nezastavovati se, postupovati, spěchati **a)** vůb. s inf. *alqd. facere* dále, stále, spěšně něco konati; *Tarquinius pergit exercitum inducere L* (rychle) vede dále vojsko; *novae pergunt interire lunae H* plná luna hned zase mizí; *quasi non imperatorem suum trucidare pergerent T* jakoby nespěchali = nechtěli; abs. *perge, aude, nate* básn. *C* pospěš si, k činu, vzhůru; *si quid audes, perge V*; *pergite, Pierides V* začněte; **b)** spec. o postupu myšlenek: *pergamus ad reliqua C* přikročme, přistupme; *perge de Caesare C*; *si primā repetens ab origine pergam* (sc. *narrare*) *V*; s acc. vnitř. *perge reliqua C* v ostatním.

per-grandis, *e* velmi veliký; *p. natu L* velmi starý.

per-grātus, *a, um* velmi milý, příjemný, vítaný: nespojeně *per mihi gratum est C*; *pergratum facere alci C* velmi se zavděčiti; nespojeně *per mihi, per, inquam, gratum feceris, si . . . C.*

per-gravis, *e* velmi těžký; přenes. velmi závažný, důležitý: *pergraves testes C.*

per-graviter, adv. velmi těžce: *p. ferre C*; velmi prudce, přísně: *p. reprehendere C.*

per-hibeō, *ēre, uī, itum* [*per* a *habeo*] **1)** vl. podávati, poskytovati: *locum p. Pl*; *sine eo, quem Caecilius suo nomine perhiberet C* kterého si vedl (jako právního zástupce); **2)** ob. spec. udávati, uváděti, říci, tvrditi, vypravovati: *ut perhibent V* jak vypravují, jak se vypravuje; s acc. c. inf., pass. s nom. c. inf.: (*Tyndaridae fratres*) *nuntii fuisse perhibentur C*; — s dvojím acc. jmenovati, nazývati někoho něčím: *hunc* (*aethera*) *perhibeto Iovem* básn. *C.*

per-honōrificē, adv. [*perhonorificus*] velmi uctivě, s největší úctou.

per-honōrificus, *a, um* **1)** velmi uctivý: *eius collega in me* (ke mně) *p. C*; **2)** velmi čestný: *quod ei perhonorificum videbatur C* velkou ctí.

per-horrēscō, *ere, uī,* — vl. silně se zježiti; **1)** *latum perhorruit aequor O* (silně) se zčeřilo; **2)** metaf. chvěti se, děsiti se, hroziti se, užasnouti (abs. n. přech.; též *ne . . .*, básn. inf.): *toto corpore perhorresco C* na celém těle.

per-horridus, *a, um* velmi drsný, divoký, hrozný.

per-hūmāniter, adv. velmi vlídně, přátelsky.

per-hūmānus, *a, um* velmi jemný, zdvořilý, vlídný, přátelský.

Periander (n. **Periandrus**), *ī, m.* [*Περίανδρος*] syn Kypselův, slavný vládce korinthský (r. 625—585 př. Kr.).

Periclēs, *is* (acc. *em* n. *ēn,* voc. *e C*), *m.* [*Περικλῆς*] slavný státník athenský (* 493 př. Kr., † 429).

perīclitātiō, *ōnis, f.* [*periclitor*] zkoušení, pokus.

perīclitor, *ārī, ātus sum* [*periclum*] zkoušeti: **1)** pokoušeti se, odvažovati se, činiti odvážný pokus **α)** intrans. (*Langobardi*) *proeliis ac periclitando tuti sunt T* srdnatostí, smělostí; — praegn. přicházeti do nebezpečenství, podstupovati nebezpečenství, býti v nebezpečenství (zejm. v boji *Cs* n. na soudě *T*): *p. in re Cs* podstoupiti boj při něčem; *ut Gallorum vita periclitetur Cs* aby byl vydán nebezpečí; *multitudo periclitantium gliscebat T* t. j. obžalovaných; **β)** trans. uváděti do nebezpečenství, vydávati v nebezpečenství: *non est in uno homine* (k vůli jednomu člověku) *salus periclitanda rei publicae C*; **2)** význ. zkoumati, podrobovati zkoušce: (*belli*) *fortunam p. C Cs*; *plebis animos p. L*; pass. *periclitatis moribus amicorum C.*

perīclum viz *periculum.*

perīculōsē, adv. [*periculosus*] nebezpečně, s nebezpečenstvím, za nebezpečí.

perīculōsus, *a, um* [*periculum*] nebezpečný (*alci* někomu, pro někoho): *periculosae plenum opus aleae* (v. t.) *H*; abl. abs. *iuxta periculoso T* poněvadž bylo stejně nebezpečno.

perīculum (starší **perīclum**), *ī, n.* [viz k *peritus*] 1) zkouška, pokus; zkušenost: *periculo ac negotiis compertum est S*; *p. facere alcis rei Cs* učiniti zkoušku o něčem, zkusiti, zkušeností poznati; 2) spec. nebezpečná zkouška, nebezpečenství, nebezpečí, nebezpečný pokus (podnik, stav), považlivý stav a) vůb. *res est magni periculi* s inf. *Cs* jest velmi nebezpečno; *p. est ab ...* nebezpečenství hrozí od někoho, z něčeho; *p. adire* vydávati se do nebezpečenství, podstupovati n.; — s gen. n. zájm. přivl. α) akt. význ. nebezpečenství od něčeho (se strany něčeho) hrozící, něčeho: *p. belli Cs* válečné; β) pass. význ. nebezpečenství hrozící něčemu, něčeho, o něco, pro něco: *p. libertatis L, vitae Cs*; *capitis periculo* (abl. způs.) s nebezpečenstvím života, s nasazením (vlastního) hrdla; *p. facere alcis rei* uváděti (vrhati) něco v nebezpečenství, dávati v sázku, odvážiti se něčeho, obětovati něco, (riskovati): *ut eiusdem pecuniae p. facerent T* aby byli podrobeni stejné pokutě; *meo periculo* s nebezpečenstvím pro mne samého; — praegn. pohroma, zkáza, zhouba, vojen. euf. porážka *Hirt*: *Thrasea sibi causam periculi fecit T*; básn. meton. o věci nebezpečné n. zhoubné: *sua tractare pericla O* že si hraje s vlastní zhoubou; *suum reperire p. O* (t. j. kance); b) spec. α) vojen. boj: *non egredi moenia neque p. in aperto audebant T*; β) nebezpečná pře, soud, proces, stíhání soudní, žaloba, půhon: *quae (oratio) numquam amicorum periculis defuit C*; *hunc in periculis non defendit N*; *liber ... antibo p.* (sc. *morte voluntaria*) *T*; γ) meton. rozsudek; zápis o soudním n. vůb. úředním jednání, protokol: *tabulae publicae periculaque magistratuum C*; *ut in periculo suo scriberent N.*

Periclymenus, *ī, m.* [*Περικλύμενος*] syn Neleův, bratr Nestorův, účastník výpravy Argonautů.

per-idōneus, *a, um* velmi příležitý, vhodný, způsobilý (*alci rei* n. *ad alqd* k něčemu).

perierō viz *peiero*.

Perillus, *ī, m.* [*Πέριλλος*] vlastní jméno mužské; zejm. kovolijec, který prý zhotovil pro Falarida kovového býka k upalování odsouzenců, ale sám v něm byl upálen *O*.

per-illūstris, *e* 1) velmi jasný, zcela zřejmý *N*; 2) velmi skvělý, slavný, vznešený, převzácný *C*.

per-imbēcillus, *a, um* slabounký.

Perimēdēus, *a, um* Perimedin, náležející kouzelnici Perimedě; básn. význ. kouzelný *Pr*.

Perimēlē, *ēs, f.* [*Περιμήλη*] milenka boha řeky Acheloa, proměněná od Poseidona v ostrov *O*.

per-imō, *ere, ēmī, emptum* [*per* a *emo*] vl. zcela vziti; zahubiti, hubiti, zkaziti, zničiti; utýrati, zmořiti, umořiti: a) *sensu perempto C* po ztrátě citu; *inopia ac tabe longa peremit T*; *morte peremptus est V*; *luna perempta est* básn. *C* zatměl se, zmizel; b) spec. usmrtiti, sprovoditi se světa; c) přenes. překaziti, zmařiti: *p. consilium C, reditum C.*

per-incommodē, adv. velmi n. zcela nevhodně, nevhod.

per-incommodus, *a, um* velmi n. nad míru nepohodlný, nevhodný, nepříjemný.

per-inde, adv. zrovna n. právě tak, týmž způsobem, touž měrou: *p. atque* (*ac, ut*, zř. *et*) .... jako; *p. quasi* ... jako by; *nec p. diiudicari potest* ... *quam T* nelze rozsouditi ... jako spíše (t. lze říci) že ...; *perinde esse* (*haberi*) *ut* ... = *tanti* míti takovou cenu: *quasi non p. habeantur, ut eorum virtus est S*; *munus p. erit, ut acceperis C*; — pozd. abs. *haud p. celebris T* ne zvláště ne tak, ne příliš; abs. podle toho *L*.

per-indulgēns, *entis* velmi shovívavý, laskavý (*in alqm* k někomu).

per-īnfīrmus, *a, um* velmi slabý; přenes. sm. zcela bezpodstatný.

per-ingeniōsus, *a, um* velmi nadaný, duchaplný, bystrý.

per-iniquus, *a, um* a) velmi neklidný, zuepokojený, rozhořčený: *periniquo animo CL* velmi nerad, s velikou nevolí; b) velmi n. zcela nerovný, nespravedlivý, nesprávný.

per-īnsignis, *e* velmi význačný, nápadný.

Perinthus, *ī, f.* [*Πέρινθος*] thrácké město u Propontidy, pozd. zvané Herakleia

(nyn. Erekli), kolonie ostr. Samu; adj. **Perinthius**, *a, um* perinthský.

per-invalidus, *a, um* velmi slabý.

per-invīsus, *a, um* velmi nenáviděný, protivný (*alci* někomu).

per-invītus, *a, um* velmi nerad.

periodus, *ī, f.* [περίοδος] perioda, souvětí.

peripatēticus, *a, um* [περιπατητικός] peripatetický, náležející filosofické škole Aristotelově (jméno odt., že Aristoteles prý přednášel chodě, περιπατῶν); subst. **peripatēticus**, *ī, m.* peripatetik, přívrženec filosofie Aristotelovy.

peripetasma, *atis, n.* [περι-πέτασμα] koberec, čaloun.

Periphās, *antis* (acc. *anta*, voc. *a O*), *m.* [Περιφᾶς] vlastní jméno mužské; zejm. mythický král athenský, jejž lidé uctívali jako boha; Zeus jej chtěl zahubiti, ale k prosbě Apollonově proměnil jej v orla a jeho choť, jménem Fene, v krahujce.

per-īrātus, *a, um* velmi rozhněvaný (*alci* na někoho).

periscelis, *idis, f.* [περισκελίς] (zlatý) kruh, šperk, nošený na noze, (zlatý) podvazek.

peristrōma, *atis* (dat. abl. pl. *peristromatis*), *n.* [περίστρωμα] pokrývka, koberec, čaloun.

peristȳlum (peristȳlium), *ī, n.* [περίστυλον] dvorana, t. j. dvůr se sloupovím, druhá hlavní část římského domu (srov. *atrium*).

perītē, adv. [*peritus*] zkušeně; znalecky, zběhle, obratně.

perītia, *ae, f.* [*peritus*] zkušenost (*alcis rei* někoho, v něčem), znalost.

perītus, *a, um* [vl. part. perf. od *-perior* zkusiti, srov. *experior, comperio, peric(u)lum*; od koř. **perēi-* (duševně) pronikati, srov. πεῖρα, πειράω] vl. kdo něco zkusil; zkušený a) abs. *usu p. Cs* zkušeností poučen n. prostě zkušený; b) *p. alcis rei* znalý něčeho, zběhlý, obratný, obeznámený s něčím, kdo umí ....: (*Themistocles*) *peritissimos belli navalis fecit Athenienses N* velmi vycvičil, zdokonalil ve ...; subst. znalec, odborník: *rei militaris p. Cs* zkušený válečník; — básn. s inf. *cantare p. V* jenž umí zpívati, dobrý zpěvák.

per-iūcundē, adv. velmi příjemně, vesele; s velikou chutí.

per-iūcundus, *a, um* velmi příjemný, milý: nespojeně *pergratum perque iucundum C.*

periūrium, *iī, n.* [*periurus*] porušení přísahy, křivá přísaha: *quod ex animi tui sententia iuraris, id non facere p. est C*; — přenes. věrolomnost, zrada.

periūrō viz *peiero.*

per-iūrus, *a, um* [*per* (v zhoršujícím význ., srov. *perdo*) a *iuro*, odt. *peiero*] křivopřísežný; — přenes. věrolomný, zrádný, ošemetný, prolhaný: *periura fides C = perfidia* nepoctivost; subst. křivopřísežník.

per-lābor, *lābī, lāpsus sum* 1) trans. sunouti se, plynouti, letěti, jeti, nésti se, vznášeti se (*alqd* po něčem, něčím): *volucris perlabitur undas Tib*; *rotis summas perlabitur undas V*; 2) intrans. doněsti se, dostati se, proniknouti, dojíti: *ad nos famae perlabitur aura V*; *perlapsus ad nos Hercules C.*

per-laetus, *a, um* velmi veselý, přeradostný *L.*

per-lātē, adv. velmi daleko, široko.

per-lateō, *ēre, uī*, — stále, ustavičně se skrývati.

per-legō (psáno též **pellegō**), *ere, lēgī, lēctum* 1) přehlížeti, prohlížeti, pozorovati: *omnia perlegerent oculis V*; *perlege dispositas ceras O*; 2) spec. přečísti; spec. *censores senatum perlegerunt L* přečetli seznam senátorů (o význ. viz *lectio*).

per-levis, *e* velmi lehký; přenes. pranepatrný, velmi skrovný, slabý.

per-leviter, adv. velmi n. příliš lehce, velmi málo, slabě.

per-libēns (psáno též **perlubēns**), *entis* velmi rád: *me perlubente C* k mé velké radosti.

per-libenter (psáno též **perlubenter**), adv. velmi rád.

per-līberāliter, adv. velmi ušlechtile, laskavě; hodně velkomyslně, štědře.

perliciō viz *pellicio.*

per-litō, *āre, āvī, ātum* provésti obět se zdarem; *perlito* obět se mi daří α) se zdarem obětovati, β) až do zdaření obětovati (*rē* něco): *Q. Petilius bove p. iussus (est) L.*

per-longus, *a, um* velmi dlouhý, předlouhý.

perlubēns atd. viz *perlibens* atd.

per-lūceō (psáno též **pellūceō**), *ēre, lūxī*, — 1) prosvítati, prozařovati: *perlucentes fibras O*; — přenes. (*honestum decorumque*) *perlucet ex iis virtutibus C*; 2) oh. part. praes. *perlucens* průsvitný, průhledný: *p. aether C, amictus O*; — přenes. průzračný, jasný: *mollis et p. oratio C.*

per-lūcidulus, *a, um* [demin. od *perlucidus*] krásně průsvitný: *p. lapis Cat.*

per-lūcidus (psáno též **pellūcidus**), *a, um* a) průsvitný, průhledný: *perlucidae membranae C*; *deum exilem atque perlucidum C*; obr. *fides perlucidior vitro H* (t. j. důvěrnost, jež ničeho neskrývá); b) velmi jasný, zářivý: *sidera perlucida C.*

per-lūctuōsus, *a, um* velmi smutný.

per-luō, *ere, luī, lūtum* umýti: *manus puras* (prolept.: čistě) *fontanā perluit undā O*; pass. význ. med. mýti se, koupati se: *in fluminibus perluuntur Cs.*

per-lūstrō, *āre, āvī, ātum* 1) prochoditi, schoditi, projeti, protáhnouti (*alqd* něco, něčím, někudy): *agros hostium p. L*; 2) prohlížeti, přehlížeti, ohledati: *cum gregem perlustrasset oculis L*; — metaf. uvažovati, rozvažovati: *cuncta utrimque perlustrat T.*

per-magnus, *a, um* velmi veliký (vl. i přenes.); subst. *permagnum existimans C* za věc neobyčejnou; — (určuje-li quantitu) velmi mnoho: *permagni interest C* velice mnoho záleží; *permagno vendidisti C* za velmi mnoho, příliš draho.

per-maneō, *ēre, mānsī, mānsūrus* 1) zůstávati (místně, časově n. v rozlič. vztahu); setrvati, vytrvati, přetrvati, vydržeti: *tumor ille permansit O*; *innuba permaneo O*; *in sententia, in officio p. C*; *vox permanens C* zůstávající ve stejné výšce a síle = pevný; 2) abs. trvati: *hae permanserunt aquae dies complures Cs* povodeň potrvala; *molestia (est) aegritudo permanens C* trvalá.

per-mānō, *āre, āvī, ātum* protékati; vtékati, rozlévati se, vlévati se: *sucus permanat ad iecur C*; obr. *permanat in venas illud malum C*; — přenes. dostati se, donésti se, proniknouti, vniknouti: *ut aliqui sermones etiam ad vestras aures permanarent C*; význ. dosahovati, sahati: *ab iis (dis) ad hominum vitam p. C*; *ut a principiis permanaret ad fines (natura) C.*

permānsiō, *ōnis, f.* [*permaneo*] setrvání, vytrvání (*in re* v něčem n. při něčem).

per-marīnus, *a, um* provázející na moři: *dedicavit aedem Larium* (v. t.) *permarinum* (gen. pl.) *L* ochránců na moři.

per-mātūrēscō, *ere, ruī*, — uzráti, dozráti.

per-mediocris, *e* velmi prostřední.

per-meō, *āre, āvī, ātum* 1) trans. prochoditi, schoditi, proputovati: *maria ac terras p. O*; vojen. protáhnouti, projíti, táhnouti něčím: *saltus obscuros permeat T*; 2) intrans. dojíti, přijíti, dospěti: *dum manus alia permeat T*; *saxa longius permeabant T* dolétaly na větší vzdálenost.

Permēssus, *ī, m.* [Περμησσός] řeka v Boiotii, pramenící na Helikonu a vlévající se do Kopaiského jezera.

per-mētior, *īrī, mēnsus sum* 1) změřiti: *solis magnitudinem quasi decempeda permensi C*; 2) přenes. přeměřiti, projíti, projeti: *permensi classibus aequor V* přepluvše.

per-mingō, *ere, mīnxī*, — vymočiti se (*alqd* na něco); přenes. význ. = *stuprare H.*

per-mīrus, *a, um* velmi divný, přepodivný: nespojeně *per mihi mirum visum est C.*

per-misceō, *ēre, miscuī, mixtum* 1) smíchati (*alqd cum rē, rē*, zř. *alci rei* s něčím), pomíchati, promíchati: *permixti caede* (s mrtvolami) *virorum equi V*; *viginti milibus permixtis magis quam electis T* bylo sehnáno; přimíchati: pass. význ. med. *cum permixtum senatui esset populi concilium L* schůze lidu se přimísila k senátu; *divis permixtos heroas V* heroy ve společnosti bohů; 2) metaf. a) spojiti, sloučiti (místně, časově n. v rozlič. vztahu): *permixtus alqo (alci)* ve spojení s .., spolu s ..., praegn. v boji s ...; *alcis consiliis permixtus T* účastný záměrů; *theatrali licentiae non permixtus T* nedotčen výstřednostmi; *maioribus flagitiis permixtos T* sm. ježto se ztráceli mezi ...; *bella externa ac plerumque permixta T* současné; b) pomíchati = zmásti, uvésti ve zmatek, v nepořádek, poplésti: *contio permixta videbatur T* v nepořádku; *domum p. V*

vzbouřiti; *qui omnia permisceri mallent Cs* aby nastal všeobecný zmatek; ob. *omnia divina humanaque (iura) p.* zvrátiti všechen řád a pořádek.

permissiō, *ōnis, f.* [*permitto*] vl. předání; **1)** vzdání *L*; — přenes. t. t. řečn. (t. j. ponechání něčeho na vůli odpůrci, ἐπιτροπή) *C*; **2)** povolení, dovolení, svolení (*alcis rei* k něčemu) *C*.

permissus, *ūs, m.* [*permitto*] klass. jen abl. sg. **permissū** (*alcis*) s dovolením, se svolením někým.

per-mittō, *ere, mīsī, missum* **1)** pustiti, vypustiti; metati, vrhati: *tela p. Hirt*; *scopulum permisit in undas O*; hnáti: *permittite equos in cuneum hostium L*; *se a ceteris* (od ostatních = sám jediný) *permisit in praefectum Hirt*; — obr. *vexandis consulibus* (dat. účel) *p. tribunatum L* pustiti uzdu tribunatu k . . .; **2)** metaf. **a)** přepustiti, popustiti, přenechati, nechati, zanechati, poručiti, dáti n. nechati na vůli, dáti vůli: *sorti p. alqd L*; *sepulcrum permissum arbitrio H*; *permisso publice arbitrio* (v. t.) *T*; *vitam alieno arbitrio p. N*; *ut Roscii vita sententiis iudicum permitteretur C* aby rozhodnutí o životě . . . bylo ponecháno . . .; *Pomponia* (potrestání Pomponie) *mariti iudicio permissa (est) T*; *Quieto, Agrippae . . . Aegaei maris insulae permittuntur T* pobyt na . . . jest dovolen; — praegn. *inimicitias patribus conscriptis p. C* upustiti od nepřátelství k vůli senátu; **b)** odevzdati, svěřiti, vznésti na někoho, uložiti: *Numitori Albanā rē* (vláda v Albě) *permissā L*; *summa ei belli administrandi permittitur Cs* vrchní vedení války jest mu svěřeno; s vynechánim ut: *cetera agant, permittit S*; **c)** *se p. alci* (*fidei alcis*) α) dáti (odevzdati, poručiti) se v něčí ochranu; β) vzdáti se, poddati se někomu; **d)** dopustiti, připustiti, dovoliti, povoliti, dáti dovolení (abs., alqd., ut, inf.): abl abs. *permisso (ut) LCu* když bylo dovoleno, po svolení, (když dostal dovolení); *permitto alqd iracundiae tuae C* odpouštím ti leccos pro tvou prchlivost. Subst. **permissum,** *ī, n.* dovolení *H*.

permixtē = permixtim, adv. [*permisceo*] smíšeně, pohromadě n. spolu s...

permixtiō, *ōnis, f.* [*permisceo*] smíšení: obr. *quasi p. terrae S* živelný převrat na zemi; konkr. smíšenina, směs.

per-modestus, *a, um* velmi skromný, ostýchavý, nesmělý: *homo p. C*; velmi umírněný, zcela mírný: *verba sensu permodesto T*.

per-molestē, adv. velmi obtížně, těžce: *p. fero C* velmi nerad.

per-molestus, *a, um* velmi obtížný, nepohodlný, mrzutý.

per-molō, *ere, uī, —* vl. rozemlíti; přenes. význ. zneuctívati *H*.

permōtiō, *ōnis, f.* [*permoveo*] pohnutí; zejm. pohnutí mysli, dojem; vzrušení, rozčilení, nadšení.

per-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* vl. silně hýbati; přenes. **1)** pohnouti, pohánět, dojmouti, uchvátiti, otřásti, zachvěti, vzrušiti, působiti v . . .: *metu permotus Cs* ze strachu, ve strachu; *cum nonnulli ratione permoti manendum eo loco existimarent Cs* ze strategických důvodů; — praegn. *plerumque permoveor, num . . . verius sit T* jsem na rozpacích; — s acc. vnitř. *invidiam, misericordiam p. T* vzbuditi; **2)** spec. **a)** povzbuditi, přiměti, pobídnouti; **b)** překvapiti, znepokojiti, zaraziti, rozčiliti, rozjitřiti, rozhořčiti, roztrpčiti: *permoveri labore itineris Cs* mrzeti se nad namáhavým pochodem.

per-mulceō, *ēre, mulsī, mulsum* **1)** hladiti (si), pohladiti, uhladiti: *barbam suam p. L*; *ter manu permulsit eum O*; **2)** přenes. **a)** jemně n. libě (příjemně) se dotýkati, lahoditi: *p. aures H*; *permulcens lumina virgā O*; (*aram*) *flatu permulcet spiritus austri* básn. *C* ovívá; **b)** ukonejšiti, upokojiti, uchlácholiti, poskytovati úlevy někomu: *eorum animis permulsis et confirmatis Cs*; *laeta* (prolept.) *deae permulsit pectora V* potěšil.

per-multus, *a, um* velmi mnohý, přemnohý; (v češtině ob. nesouřadně) *permultae urbes* velmi mnoho měst; — subst. α) *m. permulti* velmi mnoho lidí; β) *n. permultum* velmi mnoho, přemnoho (též adv.): *permulta iocatus H* nadělav přemnoho vtipů; *permulto clariora C* o (hodně) mnoho.

per-mūniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* **1)** dostavěti, dokončiti opevnění; **2)** silně opev-

niti: *cuncta limitibus aggeribusque permunita (sunt) T.*

permūtātiō, *ōnis, f.* [*permuto*] **1)** proměnění, proměna, změna: *magna rerum p. C* veliká změna; **2)** výměna: *interiores permutatione mercium utuntur T;* — spec. vyměnění peněz, směna; směnka, poukázka: *quae (pecunia) mihi ex publica permutatione debetur C.*

per-mūtō, *āre, āvī, ātum* **1)** (zcela) proměniti, změniti: *sententiam p. C;* **2)** vyměniti (si) (*alqd rē* za něco) **a)** *galeam permutat Aletes V;* vystřídati: *p. dominos H* měniti; (*Mucianus*) *domos hortosque permutans T* střídaje; **b)** spec. **α)** vykoupiti: *puellas* xxx *milibus talentum p. Cu* za . . .; **β)** směniti, vyměniti peníze za směnku n. poukázku; odt. dáti si poukázati: pass. *nummorum quantum opus erit, ut permutetur C.*

perna, *ae, f.* [srov. řec. *πτέρνα*] (zadní) kýta.

per-necessārius, *a, um* **1)** velmi potřebný, nezbytný; **2)** velmi důvěrně známý; subst. důvěrný druh, dobrý přítel.

per-necesse, adv. zcela nezbytně: *p. est C* jest nevyhnutelno.

per-negō, *āre, āvī, ātum* důsledně (n. neústupně, urputně) zapírati.

perniciābilis, *e* [*pernicies*] zhoubný *LCuT.*

perniciēs, *ēī* (zř. gen. sg. *pernicī C,* dat. sg. *pernicīē L* a *pernicī N*), *f.* [srov. *neco*] vl. zavraždění; záhuba, zhouba, zkáza, pohroma, zničení, zmar, pád: *perniciei* (dat. účel.) *esse* býti ke zhoubě, připravovati záhubu; — meton. o osobách *p. Siciliae V* (o Verrovi); (žert.) *p. macelli H.*

perniciōsē, adv. [*perniciosus*] záhubně, zhoubně, škodlivě.

perniciōsus, *a, um* [*pernicies*] záhubný, zhoubný, škodlivý, nebezpečný, neblahý, nešťastný.

pernīcitās, *ātis, f.* [*pernix*] hbitost, mrštnost, švižnost.

perniciter, adv. [*pernix*] hbitě, mrštně, švižně, rychle.

pernīx, *īcis* [*perna*] (vl. běhoun, kdo má dobré nohy) **1)** hbitý, mrštný, švižný, rychlý: básn. s inf. (*iuvenis*) *amata relinquere p. H* rychle opouštějící předmět své lásky; **2)** *taurus inter dura iacet p. saxa V* vytrvale (spíše *pernox*).

per-nōbilis, *e* dobře známý, proslavený, slavný.

per-noctō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *nox*] přenocovati, noclehovati: obr. (*studia*) *pernoctant nobiscum C* jsou s námi i v noci; *animum cum his habitantem pernoctantemque curis C* jenž ve dne v noci se zabývá . . .

per-nōscō, *ere, nōvī,* — (důkladně n. dobře) poznati.

per-nōtēscō, *ere, nōtuī,* — stávati se (všeobecně) známým: neos. *pernotuit* s acc. c. inf. poznalo se, vešlo u všeobecnou známost, rozhlásilo se *T.*

per-nōtus, *a, um* dobře známý.

per-nox, (*ctis*) (jen. nom. a abl.) celonoční, po celou noc: *luna p. erat L* měsíc svítil celou noc; *lunā pernocte O* za (nočního) svitu měsíce.

per-numerō, *āre, āvī, ātum* vl. vypočítati; spec. *pecuniam p. L* vyplatiti, vysázeti.

pērō, *ōnis, m.* škorně, bota (z hrubé kůže).

per-obscūrus, *a, um* velmi temný: přenes. *perdifficilis et perobscura quaestio C; perobscura fama L* zcela temného původu.

per-odiōsus, *a, um* vl. velmi nenáviděný; velmi obtížný, protivný, mrzutý.

per-officiōsē, adv. velmi úslužně, ochotně, mile, laskavě.

per-opportūnē, adv. velmi příhodně, vhod, právě vhod, včas.

per-opportūnus, *a, um* velmi příhodný, velmi vítaný: *mors peropportuna L* smrt právě vhod nastalá.

per-optātō, adv. přežádoucně, zcela dle přání.

per-optātus, *a, um* přežádoucí.

perōrātiō, *ōnis, f.* [*peroro*] **1)** závěr řeči, epilog; **2)** závěrečná řeč (ku př. bylo-li při processu několik obhájců, řeč posledního obhájce), praegn. hlavní řeč.

per-ornō, *āre, āvī, ātum* (stále n. velmi) zdobiti: *senatui, quem perornavisset T* jehož ozdobou vždycky byl; klass. jen **perornātus,** *a, um* velmi zdobný.

per-ōrō, *āre, āvī, ātum* **1) a)** domluviti, dokončiti (řeč, přednášku), skončiti: *ad perorandum spectare videtur sermo tuus C* řeč tvá chýlí se ke konci, k závěru; **b)** konati závěrečnou

řeč, mluviti naposled, býti hlavním řečníkem: *perorandi locum, ubi plurimum pollet oratio, semper tibi relinquebat C; accusatores certabant, cui ius perorandi in reum daretur T; a Q. Hortensio causa est P. Sestii perorata C* H. promluvil naposled (t. j. přede mnou) řeč ve věci P. Sestia; **2)** (důkladně) promluviti, pojednati, vyložiti (*alqd* n. *de re* o něčem): *restat, ut doceam atque aliquando perorem* s acc. c. inf. *C.*

perōsus, *a, um* [*per* a *odi*] silně nenávidící, mající v nenávisti (*alqd* něco), plný nenávisti, nevražící, zanevřev na něco; rozmrzen něčím, znechutiv si něco; štítící se něčeho: *lucem perosi C* života (jsouce) omrzelí; *perosum esse alqd* (silně) nenáviděti něco, nevražiti, zanevříti na něco.

per-pācō, *āre, āvī, ātum* úplně uklidniti, upokojiti, utišiti; euf. význ. úplně podmaniti, ‚usaditi'.

per-parvulus, *a, um* (zcela) maličký.

per-parvus, *a, um* velmi malý, zcela nepatrný; subst. *perparvum ex illis magnis lucris ad se pervenire C* velmi málo.

per-pauculus, *a, um* [deminut. od *perpaucus*] velmi skrovný (počtem), v češtině nesouřadně (jen) maličko.

per-paucus, *a, um* velmi skrovný počtem, zcela nečetný, v češtině ob. nesouřadn. (jen) velmi málo, několik málo: *perpaucis ante diebus C;* — subst. *m. perpauci* (jen) velmi málo lidí; *n. perpauca* (jen) velmi málo, něco málo, pramálo.

per-paulum (psáno též **perpaullum**), *ī, n.* (jen) velmi málo, zcela nepatrně (subst. i adv.).

per-pauper, *eris* zcela chudý, chudičký.

per-pellō, *ere, pulī, pulsum* vl. silně vraziti do něčeho; — metaf. popuditi, dohnati, přiměti, pobídnouti (*alqm ad alqd,* ut (ne), inf. k něčemu, aby); s acc. neutr. *priores id principes pecuniā perpulerant T* (t. j. *ad id* sc. *equites Romanos*); konj. bez ut: *legatum milites perpulerant, fortunam . . . experiretur T;* zdánlivě abs. (předmět ze souvislosti) vymoci, provésti, dokázati, způsobiti: (*Servius*) *perpulit, ut fanum . . . facerent L.*

perpendiculum, *ī, n.* [*perpendo*] závaží, olovnice: *ad p. CCs* svisle.

per-pendō, *ere, pendī, pēnsum* vl. odvážiti, zvážiti; metaf. rozvažovati, považiti; posouditi, oceniti, hodnotiti: *quae* (*amicitia*) *tota veritate perpenditur C* cení se dle pravdy.

perperam, adv. nesprávně, křivě; neprávě, špatně, nedobře.

Perperna n. **Perpenna,** *ae, m.* vlastní jméno původu etruského; zejm. **1)** *M. Perperna,* jako vyslanec uvězněn od illyrského krále Gentia r. 168 př. Kr.; **2)** *M. Perperna,* důvěrník a nástupce Sertoriův v Hispanii, kam přišel se zbytky vojska Lepidova; přemožen a popraven od Pompeja r. 71 př. Kr.

perpessiō, *ōnis, f.* [*perpetior*] vytrpění, trpění, snášení: *p. dolorum C.*

per-petior, *ī, pessus sum* **1)** snésti, vytrpěti, přetrpěti, přestáti; zkusiti, zakusiti; snášeti, trpěti: *audax omnia p. gens humana H* ke všemu odhodlané; *vix diei moram perpessus T* zdržev se; básn. s inf. *perpetiar memorare O* přemohu se a budu vypravovati = odhodlám se . . .; **2)** strpěti, dovoliti, připustiti (s acc. c. inf. aby).

per-petrō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *patro*] (úplně) vykonati, dokonati, dokončiti, provésti, uskutečniti: *caedem, rem divinam p. L; ad reliqua belli perpetranda T* k dokončení války; *p., ut* (*ne*) *T* dokázati, dovésti, způsobiti, aby . . .

perpetuitās, *ātis, f.* [*perpetuus*] nepřetržitost, souvislost, nepřetržitá n. souvislá řada: *in perpetuitate vitae C* po celý život; *p. omnis temporis C* všechen čas; *non ex singulis vocibus, sed ex perpetuitate atque constantia* (v. t.) *C;* (věčné) trvání, trvalost: *perpetuitatis auspicium L* znamení, věstící věčné trvání; *rem perpetuitate disciplinae firmatam T* stálým vojenským zařízením; — praegn. stálost: *voluntatis p. C.*

1. perpetuō, adv. [*perpetuus*] nepřetržitě, souvisle; stále, ustavičně, neustále, trvale, věčně, nekonečně.

2. perpetuō, *āre, āvī, ātum* [*perpetuus*] **1)** souvisle, nepřetržitě něco dělati; **2)** činiti, aby něco stále trvalo, trvale udržovati, trvání něčeho zachovávati: *iudicum potestatem perpetuandam putavit C.*

perpetuus, *a, um* [*per* a *peto*, vl. veskrze jdoucí, postupný] nepřetržitý, souvislý; **1)** místně *milites disponit perpetuis vigiliis stationibusque C* rozestavil v nepřetržitý řetěz hlídek; *perpetuae mensae V, perpetui dentes O* řada stolů, zubů; *trabes perpetuae collocantur Cs* souvislou řadou; celistvý, celý: *perpetuo cornu ungula O*; *perpetui tergo bovis V*; — *perpetuum carmen HO* souvislá, dlouhá (o velké skladbě epické proti drobné lyrice); *oratio perpetua C*; **2)** časově stálý, ustavičný, neustálý, trvalý, věčný, nekonečný: *perpetuum ver O*; *p. sopor H* věčný; *perpetuum imperium Cs* panství na věčné časy; hend. *quod ut illi proprium ac perpetuum sit C* trvalým majetkem; *quaestiones* (v. t.) *perpetuae* stálé soudní dvory; *perpetuā vitā CsN* po celý život; *officia perpetui temporis Cs* zásluhy, jež si získal po všechen čas; doživotní: *dictator p. C*; *perpetua virginitas L*; — básn. *p. axis O* osa stále se točící; *perpetuis sacrabor in aris O* stále, věčně budu ctěna; — subst. *in perpetuum* navždy, na věky; **3)** praegn. zejm. stálý = stále stejný, nezměněný: *ut centesimae perpetuo faenore ducerentur C* t. j. při jednoduchém úrokování; *perpetui iuris quaestio C* všeobecně platného (t. j. nepodrobeného změnám dle jednotl. případů); — o povaze *perpetua constantia C* důsledná; *non speres perpetuum* (sc. *esse*) *laedentem oscula . . . H* stálý (v lásce).

per-placeō, *ēre, uī*, — velmi n. nadmíru se líbiti.

perplexē, adv. [*perplexus*] spleteně, zmateně; nesrozumitelně, nejasně.

per-plexus, *a, um* [*per* a *plecto*] spletený, zapletený, zmotaný, zamotaný a) obr. *perplexum iter V*; b) metaf. význ. nesrozumitelný, nejasný: *carmen perplexius L.*

per-poliō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* uhladiti; přenes. vytříbiti, ‚vybrousiti', ‚vypilovati', zdokonaliti, ušlechtiti: *librum meum nondum perpolivi C*; part. perf. pass. **perpolītus**, *a, um* význ. adj. vytříbený, vypilovaný, zdokonalený, (dokonale) vzdělaný: *omnibus iis artibus p. C*; ušlechtěný, jemný: *vita perpolita humanitate C.*

per-populor, *ārī, ātus sum* (zcela) popleniti, vypleniti, zpustošiti; part. perf. význ. pass. *perpopulato agro L.*

perpōtātiō, *ōnis, f.* (bujná) pitka.

per-pōtō, *āre, āvī, ātum* (silně) popíjeti, konati pitky.

per-primō, *ere, pressī, pressum* [*per* a *premo*] stále tlačiti: *p. cubilia H* stále se povalovati na lůžku.

per-propinquus, *a, um* velmi blízký; přenes. subst. *m.* blízký příbuzný.

per-pugnāx, *ācis* velmi bojovný, výbojný, útočný.

per-pūrgō, *āre, āvī, ātum* vyčistiti; **1)** pročistiti: *cervae perpurgant se herbulā C*; **2)** metaf. a) vysvětliti, objasniti, spořádati, vyložiti: *perpurgatus est is locus a nobis quinque libris C*; b) vyvrátiti: *p. crimina C.*

per-pusillus, *a, um* zcela maličký.

per-quam, adv. nadmíru, nesmírně, příliš, velmi (ob. u adj. a adv.).

perquīrō, *ere, quīsīvī, quīsītum* [*per* a *quaero*] vyhledávati, pátrati po něčem, vypátrati něco a) *ut ea vasa per quirant C*; b) přenes. sm. vyptávati se, dotazovati se (*alqm alqd* někoho na něco, po něčem): *p. aditus viasque Cs*; vyzvídati, zkoumati.

per-quīsītē, adv. [*perquiro*] vl. s bedlivým prozkoumáním, vědecky, důkladně.

per-rārō, adv. [*perrarus*] velmi zřídka.

per-rārus, *a, um* velmi řídký.

per-reconditus, *a, um* pečlivě skrytý, zcela tajný.

per-rēpō, *ere, rēpsī*, — (*alqd*) lézti, plaziti se po něčem.

Perrhaebia, *ae, f.* [*Περραιβία*] krajina v sev. Thessalii, kde byli usazeni **Perrhaebī**, *ōrum, m.* [*Περραιβοί*] Perrhaibové; adj. **Perrhaebus**, *a, um* perrhaibský, básn. význ. thessalský.

per-rīdiculē, adv. velmi směšně: *p. homines augurabantur C* vtipkujíce.

per-rīdiculus, *a, um* velmi směšný.

perrogātiō, *ōnis, f.* [*perrogo*] provedení zákona: *p. legis Maniliae C.*

per-rogō, *āre, āvī, ātum* otázati se všech po řadě (*alqd* na něco, po něčem): spec. v senátě *perrogari eo die sententiae non potuere L* sm. = nebylo možno skončiti debatty.

per-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* prorážeti; **1)** intrans.; zejm. vojen. proraziti,

probíti se: *Galli, quā patere visum iter, perrumpunt L*; *per medios hostes p. Cs*; *aliis placebat valida manu p. T*; 2) trans. *p. alqd* proraziti, prolomiti, protrhnouti, rozraziti a) *nulla munitione perrupta Cs*; *perrupto monte T* po prokopání hory; *limina* (dveře) *perrumpit V*; — přenes. *qui te perrumpunt omnibusque de rebus consulunt T* kteří se k tobě derou; b) spec. raziti (si) cestu něčím, prorážeti něčím: *p. impetum fluminis L*; *flumen p. T*; — obr. *Tiberium obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur T* aby z jeho nitra nepronikl . . .; c) metaf. přemoci, zvítěziti nad něčím: *natura perrumpet fastidia H*; *perrupit Acheronta Herculeus labor H*; uváděti v niveč, ničiti, rušiti, mařiti: *poenam legum saepe perrumpunt C.*

Persa, *ae* 1) *m.* viz *Persae*; 2) *f.* (též **Persē**, *ēs*) [*Πέρση*] dcera Okeanova, manželka Heliova, matka Aietova, Kirčina, Hekatina a j.; odt. **Persēis**, *idis*, *f.* dcera Persina (= Hekate *O*); adj. význ. kouzelný *O.*

Persae, *ārum*, *m.* [*Πέρσαι*] Peršané (sg. **Persēs** n. **Persa**, *ae*, *m.* Peršan), a) obyvatelé iranské krajiny při Perském zálivu, zv. **Persis**, *idis*, *f.* [*Περσίς*], nyn. Farsistan; b) vůb. obyvatelé pozdější velké říše perské: *in Persas est profectus N* k Peršanům, do Persie; c) význ. Parthové: *quo graves Persae melius perirent H*; adj. **Persicus**, *a*, *um* (*f.* též **Persis**, *idis* n. *idos*) 1) perský: *Persicos odi apparatus H* (t. j. drahé masti, vonavky a vůb. nádheru); 2) viz *Perseus.*

per-saepe, adv. velmi často, přečasto.

per-salsē, adv. velmi vtipně.

per-salsus, *a*, *um* velmi vtipný.

per-salūtātiō, *ōnis*, *f.* pozdravování na všechny strany.

per-salūtō, *āre*, *āvī*, *ātum* pozdravovati všechny po řadě.

per-sapiēns, *entis* velmi moudrý.

per-sapienter, adv. velmi moudře.

per-scienter, adv. velmi rozumně.

per-scindō, *ere*, *scidī*, *scissum* zcela n. nadobro roztrhati: *e membris p. vestem Tib* strhati; trhati: *omnia p. L.*

per-scītus, *a*, *um* velmi rozumný, vtipný; výborný, znamenitý: nespojeně *per mihi scitum videtur C.*

per-scrībō, *ere*, *scrīpsī*, *scrīptum* (zevrubně) vypsati, popsati, napsati, vylíčiti, poznamenati, zaznamenati; 1) *cuncta sua manu perscripserat Augustus T*; *cum consanguinei nominatim perscripti sint T* jménem uvedeni; *res populi Romani p. L*; sepsati s acc. vnitř.: *leges Solo perscripsit T*; básn. *puris versum p. verbis H* skládati verše ze samých prostých slov; 2) spec. a) vypsati v dopise, písemně oznámiti, zevrubně psáti někomu o něčem: *haec pleniora atque uberiora Romam ad suos perscribebant Cs* zevrubně líčili, ještě zveličujíce a přepínajíce; *perscriptum alqd mittere N* poslati zevrubné vylíčení něčeho; též s acc. c. inf.; b) úředně (do protokolu) zapsati, sepsati: *senatus auctoritas est perscripta C*; *senatus consulta perscribunt Cs* (po skončeném zasedání bylo usneseni senátu zapsáno od několika senátorů, jichž jména bývala uvedena na začátku protokolu); c) zapsati položku do účetní knihy: *multas pecunias falsas atque inanes esse perscriptas C* zápisy o mnohých obnosech jsou nepravdivé a bezpodstatné; praegn. poukázati (obnos), platiti: *viri boni usuras perscribunt C*; *si quid emptum paratumve pupillis . . . foret, a quaestore perscribebatur L.*

perscriptiō, *ōnis*, *f.* [*perscribo*] zapsání, zápis; spec. a) = protokol: *illud senatus consultum ea perscriptione est, ut . . . C*; b) zápis do účetní knihy, záznam (položky), položka: *falsae perscriptiones C*; poukázka k výplatě, směnka: *si de tabulis et perscriptionibus controversia est C.*

perscriptor, *ōris*, *m.* [*perscribo*] zapisovatel do účetní knihy, účetní: *huius p. faenerationis C* při . . .

per-scrūtor, *ārī*, *ātus sum* 1) prošťárati, prohledati, prosliditi: *ut omnia specularetur et perscrutaretur C*; 2) metaf. prozpytovati, probadati, prozkoumati, promysliti: *p. naturam rationemque criminum C* vyšetřiti.

per-secō, *āre*, *secuī*, *sectum* vl. proříznouti; spec. v lékařství a) proříznouti, vyříznouti ránu n. vřed; odt. obr. učiniti (rázem) přítrž něčemu, rázem skončiti: *id p., ne serperet iterum latius L*; b) pitvati: obr. *rerum naturas p. C* (t. j. důkladně prozkoumati).

persecūtiō, *ōnis, f.* [*persequor*] pronásledování, stíhání (spec. soudní).

per-sedeō, *ēre, sēdī, sessum* nepřetržitě n. ustavičně seděti.

per-sēgnis, *e* velmi liknavý, chabý.

Persēis viz *Persa.*

• **Persēius** viz *Perseus.*

per-sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* **1)** hluboko cítiti, pociťovati: *persentit pectore curas V*; **2)** (dobře) znamenati: s acc. c. inf. *persensit (eam) peste teneri V.*

Persephonē, *ēs* (*ae Pr*), *f.* [*Περσεφόνη*] řecký tvar, básn. m. lat. *Proserpina*, bohyně podsvětí a smrti.

Persepolis, *is* (acc. *im*, abl. *ī*), *f.* [*Περσέπολις*] město v Persidě, hlavní město říše perské; rozbořeno od Alexandra Velikého.

per-sequor, *sequī, secūtus sum* **1)** a) (až k cíli, ustavičně, horlivě) následovati (*alqm* někoho), provázeti, jíti za někým n. s někým: *familiae .... persecuti sunt regem L*; b) praegn. pronásledovati α) básn. s inf. účel. *non ego te frangere persequor H*; dostihnouti, dohoniti: *mors et fugacem* (v. t.) *persequitur virum H*; — β) spec. vojen. *hostes p.*; γ) přenes. stíhati: *iniurias p.* mstiti křivd; *de persequendis inimicitiis Cs* o pomstě nad nepřáteli; *bello p. alqm* stíhati válkou, válčiti s někým; — spec. stíhati soudně, hledati právem někoho: *alqm legibus apud iudicium p. C*; **2)** metaf. a) následovati sm. napodobovati, říditi se něčím: *Cotta persequebatur atque imitabatur antiquitatem C*; *horum hominum sectam atque instituta persequimur C*; b) jíti za něčím, snažiti se, usilovati, o něco, míti cílem něco; hledati, domáhati se něčeho: *p. voluptates C* vyhledávati; *quem ad modum meum ius persequar C* jak bych vymáhal, domáhal se svého práva; c) dostihovati, dosahovati, nalézati; nabývati: *qui novas res coniecturā persequuntur C*; d) provázeti, vésti něco k cíli α) pokračovati, postupovati v něčem: *incepta p. L*; *persequitur scelus ille suum O*; *persequemur otium H* budeme (i dále) žíti v klidu; — praegn. *nec enim sum copiam persecutus C* nevyčerpal jsem veškeré zásoby (příkladů); β) (horlivě, pilně) prováděti, vykonávati, zabývati se něčím, pouštěti se do něčeho: *artes p. C*; *bella p. Hirt* s důrazem vésti; *tua mandata persequar C*; *studiose antiqua persequeris C*; básn. s part. doplňk. (*rusticus*) *persequitur vitem attondens V* pilně ořezává; e) vystihnouti α) (duchem) = vyšetřiti, prozkoumati: *solitudines p. C*; β) (řečí) = vylíčiti, vyjmenovati, vyložiti: *pluribus p. N* obšírněji; *longius p. C* dále rozváděti; γ) (písmem) *celeritate scribendi, quae dicerentur, p. C* zachytiti, zaznamenati, zapsati; δ) určovati, stanoviti: (*Epicurus*) *voluptatem ita persequitur C* vymezuje; *qui siderum motus numeris persequuntur C* počtem stanoví, vypočítávají.

Persēs **1)** viz *Persae*; **2)** viz *Perseus.*

Perseus, *eī* (acc. též řec. *ea*, voc. *eu*) *m.* [*Περσεύς*] vlastní jméno mužské; **1)** myth. syn Danain z Dia, proměněného v zlatý déšť; zabil Medusu, při čemž získal okřídleného koně Pegasa, vysvobodil od smrti Andromedu a pojal ji za manželku; vládl v Tirynthu a po smrti se stal souhvězdím; adj. **Persēius** n. **Persēus**, *a, um* Perseův: *Perseia castra O*; *Persea manus Pr*; **2)** levoboček Filippa III., krále makedonského, poslední král v Makedonii, přemožen od Římanů r. 168 př. Kr. u Pydny, † r. 166 jako zajatec v Albě (*C* skloňuje smíšeně podle 1. a 3. dekl.: 1. *Perses*, 2. *Persae*, 3. *Persī*, 4. *Persēn* n. *Persem*, 6. *Persē* n. *Persā*; — dat. *Perseī L*); adj. **Persicus**, *a, um*: *bellum Persicum* válka s Perseem.

persevērāns, *antis* [vl. part. praes. od *persevero*] vytrvalý.

persevērānter, adv. [*perseverans*] vytrvale, tvrdošíjně.

persevērantia, *ae, f.* [*persevero*] vytrvalost.

per-sevērō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *severus*] vytrvávati, setrvávati, trvati, zůstávati α) (*in re* v něčem, při něčem): *ille in sua sententia perseverat Cs* při svém rozhodnutí; — abs. *una* (*navis*), *quae perseveravit Cs* zůstala (t. j. dále plula); *hi lusus infantium .... perseverant senes T* zůstávají (tomu) věrni; β) (s inf.) *p. alqd facere* neustávati něco dělati, bez ustání, dále něco dělati; *ille a vallo non discedere perseveravit Cs* neustoupil ani na krok; s acc. c. inf. *Orestem se esse perseverat C* neustává tvrditi, trvá při svém

tvrzení; zř. s acc. *id p. et transigere C.* Part. praes. **perseverāns** význ. adj. v. t.

per-sevērus, *a, um* příliš přísný.

Persicus 1) viz *Persae*; 2) viz *Perseus.*

per-sīdō, *ere, sēdī, sessum* usaditi se, přisednouti; metaf. proniknouti: *imber altius ad vivum persedit V.*

per-signō, *āre, āvī, ātum* zaznamenati; sepsati, sestaviti seznam něčeho: *triumviri donis persignandis L.*

per-similis, *e* velmi n. zcela podobný (*alcis* n. *alci rei* něčemu).

per-simplex, *icis* velmi jednoduchý, prostý.

Persis viz *Persae.*

per-sistō, *ere, stitī,* — vytrvale n. tvrdošíjně vytrvávati, setrvávati (*in re* při něčem). Ve tvarech perfekta splývá s *persto.*

Persius, jméno římského rodu; zejm. 1) *C. Persius,* učený vrstevník básníka Lucilia *C*; 2) *A. Persius Flaccus,* satirický básník za doby Neronovy.

per-solvō, *ere, solvī, solūtum* vl. úplně rozvázati, rozvinouti; přenes. 1) rozřešiti, vyložiti: *si hoc mihi ζήτημα persolveris C*; 2) spec. zaplatiti, zapraviti (*alci alqd* někomu něco), vyrovnati se s někým a) (*aes alienum*) *alienis nominibus* (abl. qual.) *persolveret S* mohla by zaplatiti cizí dluhy; vyplatiti: *his praemia sunt promissa, illis persoluta C*; — spec. *poenas p.* zaplatiti pokutu = vytrpěti trest, býti potrestán, odpykati; b) metaf. α) *p. alci alqd* (z povinnosti) dáti, vzdáti; učiniti, vykonati něco pro někoho, učiniti dosti někomu: *iusta p. alci Cu* vystrojiti pohřeb, prokázati poslední poctu; *persolvi patriae, quod debui C*; *honorem* (*grates*) *p. V* zaslouženou poctu (díky) vzdáti; *hanc meliorem animam pro morte Daretis persolvo V* tento život ti raději obětuji místo smrti Daretovy; *persolvo primae epistulae C* jsem hotov s listem (t. j. s odpovědí na list); β) *p. alqd* vyplniti, splniti, provésti, vykonati něco: *fidem p. L* splniti slib, dostáti slovu, v slově státi; *ius p. L* vykonati (podle práva) svou povinnost, státi v právu; (*Plancina*) *sua manu supplicia persolvit T* udělala si smrt.

persōna, *ae, f.* [z řec. *πρόσωπον* přes etruské *φersu*] škraboška, maska (divadelní); 2) meton. úloha, osoba, povaha, typ a) (v divadelním kuse): *personam formare novam H*; — přenes. (ve spise) *quae sunt a me per Antoni personam disputata C* o čem vykládám ústy Antoniovými; b) obr. a metaf. (vůb. v životě) α) *personam alcis tueri, sustinere, gerere, ferre* hráti něčí úlohu; *alienam personam ferre L* přetvářeti se; (*in*) *personā alcis C* v něčí úloze; β) osobnost, osoba (abstr., t. vzhledem k postavení a vlastnostem n. proti věcem): *si nec causis nec personis variet* (sc. *lex*) *L*; *personam evitare H*; odt. stav, postavení, hodnost; vlastnosti, povaha: *musicen abesse a principis persona N.*

persōnātus, *a, um* [*persona*] opatřený škraboškou, maskou, se škraboškou, maskou (na obličeji), zakuklený: *p. Roscius C*; *p. pater H* (t. j. v komedii).

per-sonō, *āre, uī,* — zaznívati, zníti, hlaholiti, hlučeti, rozléhati se a) trans. α) s předm. vněj. *alqd* něčím, po něčem, někde, naplňovati zvukem (zpěvem, křikem, hlukem) něco: *p. aequora conchā, regna latratu V*; *est mihi qui personet aurem H* někdo (my: něco, t. j. rozum) mi stále šeptá do ucha; β) s předm. vnitř. *quas* (*res*) *isti in angulis personant C*; s acc. c. inf. hlučně volati, křičeti *CL*; b) intrans. α) *citharā Iopas personat V* hraje na kitharu; povykovati, hřmotiti, bouřiti: *plebs personabat certis modis plausuque T*; β) *alqd* (prostor) *personat rē* (zvukem) zaznívá rozléhá se atd. něčím = v něčem zaznívá, rozléhá se atd. něco: *domus personuit canibus H* v domě se ozvalo štěkání.

perspargō viz *perspergo.*

perspectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *perspicio*] vl. prohlédnutý; přenes. prozkoumaný, poznaný, zkušený, osvědčený.

per-spergō, *ere, spersī, spersum* [*per* a *spargo*] pokropiti; — přenes. posypati: obr. *quo* (*lepore*) *tamquam sale perspergatur oratio C.*

perspicāx, *ācis* [*perspicio*] prozíravý, bystrý: *p. prudentia* básn. u *C.*

perspicientia, *ae, f.* [*perspicio*] prohlédnutí, (dokonalé) poznání: *p. veri C.*

per-spiciō, *ere, spexī, spectum* [*per* a *specio*] prohlédnouti; 1) vl. a) viděti skrze něco: *quo non modo non intrari sed ne perspici quidem posset Cs*;

b) prohlížeti, přehlížeti, nahlížeti, ohledávati, pozorovati: *loci naturam p. Cs*; 2) metaf. poznati, seznati, pochopiti, vniknouti do něčeho, porozuměti (*alqd*, acc. c. inf., nepř. ot): *cuius virtutem hostes, misericordiam victi, fidem ceteri perspexerunt C*; přesvědčiti se o něčem: *alcis fidem p. Cs*; *perspectum habere alqd Cs* býti o něčem přesvědčen, míti důkazy něčeho.

perspicuē, adv. [*perspicuus*] jasně, zřejmě, patrně, zjevně, zřetelně.

perspicuitās, *ātis*, *f.* [*perspicuus*] průhlednost, patrnost, jasnost, zřejmost: *p. argumentatione elevatur C.*

perspicuus, *a*, *um* [*perspicio*] 1) vl. průhledný, průzračný: *aquas perspicuas ad humum O*; 2) metaf. jasný, zřejmý, patrný, zjevný, zřetelný: *perspicuum est* s acc. c. inf. n. nepř. ot. jest jasno, samo sebou se rozumí.

per-sternō, *ere*, *strāvī*, *strātum* vydlážditi *L.*

per-stimulō, *āre*, *āvī*, *ātum* (neustále) dráždditi *T.*

per-stō, *āre*, *stitī*, (*statūrus*) 1) vl. (nepohnutě, pevně, vytrvale) státi, nehýbati se: *talia perstabat memorans V*; 2) metaf. trvati, vytrvávati, býti stálý, nezměněn, beze změny a) potrvati: *nihil est toto quod perstet in orbe O* nic není stálého; b) setrvávati, státi v něčem (abs., *in re* na něčem, při něčem), býti pevný: *in sententia p. Cs*; *remorum in verbere perstant O* vytrvale tepou vesly; abs. trvati na svém: *perstat Echionides O*; *perstitit Narcissus T*; s inf. *persto facere alqd* bez ustání (vytrvale, důsledně, věrně) něco dělám: *si perstiteris ad corpus ea referre C*; *perstitit aspernari talem sui cultum T*; ale *perstas certare O* trváš na zápase.

per-stringō, *ere*, *strīnxī*, *strictum* zavaditi o něco, zasáhnouti, dotknouti se, škrábnouti 1) *vomere portam Capuae paene perstrinxisti C*; básn. *murmure cornuum perstringis auris H* v sluch doráží zvuk tvých rohů; *uterum perstrinxerat arbor O* zasáhl = dosahoval k ...; 2) metaf. dotknouti se a) otřásti, zachvěti: *periculi species corda horrore perstrinxerat Cu*; *horror spectantes perstringit L*; b) praegn. (velmi) nemile (nepříjemně) se dotknouti: *aures p. T*; *consulatus meus* (*Hortensium*) *leviter perstrinxerat C*; *suspicacem animum perstrinxēre T*; c) kárati, dávati důtku, vytýkati někomu něco; dorážeti, narážeti, útočiti na někoho: *oblique p. alqm T*; *illi modice perstricti* (*sunt*) *T* dostali mírnou důtkn; d) spec. (řečí) se dotknouti něčeho, zmíniti se o něčem: *vitae cursum celeriter p. C.*

per-studiōsē, adv. velmi horlivě.

per-studiōsus, *a*, *um* velmi horlivý, horlivě oddaný (*alcis* (*rei*) někomu, něčemu).

per-suādeō, *ēre*, *sī*, *sum* vl. důvody n. radou u někoho pořídit, přemluviti (*alci* někoho, *de re* o něčem, u adj. a pronom. též acc.) 1) význ. přiměti, navésti, pohnouti, svésti (*ut* n. *ne* aby): *haud difficulter persuasum* (*est*) *Latinis L* dali se přemluviti; *quod .... accessisset, persuasum* (sc. *sibi esse*) *loci opportunitate Cs* k tomu že ho přiměla příhodnost místa; *mihi persuasum est, ut* ... jsem rozhodnut, odhodlán; zř. s konj. bez ut: *huic Albinus persuadet .... regnum ab senatu petat S* naveďe, aby; s inf. zejm. básn. a pozd.: *nec arare terram tam facile persuaseris* (sc. *iis*) *T*; 2) význ. přesvědčiti, namluviti (s acc. c. inf. že ...): *hoc volunt p. Cs* o tom ...; neos. *mihi persuadetur* dávám se přesvědčiti, nabývám přesvědčení; *mihi persuasum est* nabyl jsem přesvědčení, jsem přesvědčen, mám za to; osob. *mihi persuadeo* nabývám přesvědčení, uznávám, věřím; *cum referre negas .... persuades hoc tibi vere* s acc. c. inf. *H* t. j. činíš to ve správném přesvědčení, že ....; *quis hoc sibi persuaderet Cs* kdo by se toho domýšlel; zř. *persuasum habeo Cs Plin* mám za uznané, jisté, jsem přesvědčen: *Romanos conari loca ... adiungere sibi persuasum habebant Cs*; — zř. přechodně: pass. *quo* (*malo*) *viso et persuaso* (uznáno) *C*; básn. *persuasus* přesvědčený *Pr.*

persuāsiō, *ōnis*, *f.* [*persuadeo*] přesvědčení a) význ. přemlouvání, přemluvení, přesvědčování: *dicere apposite ad persuasionem C*; b) význ. uznání, víra, mínění (*alcis rei* n. *de rē* z něčeho, v něco, o něčem; acc. c. inf.): *p. veneni accepti T*; *eadem de infernis p. T.*

persuāsus, *ūs, m.* [*persuadeo*] jen. abl. sg. *persuasu alcis* z přemluvení, k radě, z návodu někoho.

per-subtīlis, *e* velmi jemný: *p. oratio C* (jemně) propracovaná.

per-sultō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *salto*] 1) poskakovati, proskakovati (se), skákati: (*ferocissimi militum*) *cum carminibus et tripudiis persultabant T*; 2) probíhati, procházeti, projížděti, rejditi a) trans. *Italiam p. T*; *Hibero exercitu campos persultante T*; b) intrans. *in agro p. L*; *Silures late persultabant T*; přeskakovati, přebíhati: *Germani notis vadis persultabant T.*

per-taedet, *ēre, pertaesum est* (slov. neos.) *p.* (ob. perf. *pertaesum est*) *me* (acc.; bývá vynechávána) *alcis rei* hnusí se mi něco (velmi, silně a p.), oškliví se mi, protiví se mi, mrzí mě; hnusím si, oškliví si něco; mám v oškliovosti, cítím odpor proti něčemu; jsem rozmrzelý něčím, mám až po krk něčeho; os. **pertaesus,** *a, um* (*alcis rei*) rozmrzelý něčím: *Epicharis .... lentitudinis eorum pertaesa T.*

pertaesus viz předešl.

per-temptō (n. **pertentō**), *āre, āvī, ātum* ohmatávati; 1) praegn. zkoušeti (dotýkáním): *cum utrumque pugionem pertemptasset T*; — přenes. vůb. zkoušeti, vyzkoušeti, prozkoumati, promysliti: *totā causā pertemptatā atque perspectā C*; — praegn. *p. animum alcis T* pokusiti se o ... t. j. hleděti získati někoho, působiti na někoho; 2) silně se dotýkati; přenes. pronikati, zachvacovati: *ut tremor pertemptet corpora V*; *pertemptant gaudia pectus V*; *lues pertemptat sensus V* otravuje.

per-tendō, *ere, tendī, tentum* (n. *tēnsum*) 1) směřovati, kvapiti, spěchati: *Romam p. L.*; 2) trvati na něčem *Pr.*

pertentō viz *pertempto.*

per-tenuis, *e* velmi tenký; metaf. velmi slabý, nepatrný, chatrný.

per-terebrō, *āre, āvī, ātum* provrtati.

per-tergeō, *ēre, tersī, tersum* utříti, otříti.

per-terreō, *ēre, uī, itum* ustrašiti, postrašiti, přestrašiti, zastrašiti, poděsiti, polekati, poplašiti (*alqm rē*); ob. *perterritus*: *hostes urbis direptione perterriti Cs* ze strachu před vydrancováním města.

per-terri-crepus, *a, um* [*per, terreo, crepo*] hrůzostrašně znící básn. u *C.*

per-texō, *ere, texuī, textum* dotkati, utkati; metaf. provésti, dokončiti.

pertica, *ae, f.* tyč, tyčka; spec. tyč k měření, sáhovka, míra.

per-timefactus, *a, um* ustrašený u *C.*

per-timēscō, *ere, timuī,* — (velmi) strachovati se, polekati se, poděsiti se, obávati se (abs., *alqm* někoho, *de rē* o něco, *ne . . .*).

pertinācia, *ae, f.* [*pertinax*] 1) pevnost, vytrvalost, setrvačnost, stálost; 2) neústupnost, nepovolnost, zarputilost, zatvrzelost, tvrdošíjnost.

pertināciter, adv. [*pertinax*] 1) pevně, vytrvale, stále; 2) neústupně, nepovolně, zarputile, zatvrzele, tvrdošíjně.

pertināx, *ācis* [*per* a *tenax*] vl. pevně držící; 1) pevný, vytrvalý, setrvalý, stálý (*in re,* neklas. *ad* n. *adversus rem* v něčem): *pignus dereptum digito male pertinaci H* s prstu ne příliš se vzpírajícího; 2) neústupný, nepovolný, zarputilý, zatvrzelý, tvrdošíjný: básn. s inf. *Fortuna ludum insolentem ludere p. H* neúprosná ve zpupném zahrávání.

per-tineō, *ēre, tinuī,* — [*per* a *teneo*] 1) dosahovati až k nějaké hranici, sahati, zasahati, táhnouti se, šířiti se, směřovati: *Aquitania a flumine ad montes pertinet Cs*; *rivos, qui ad mare pertinebant Cs* tekly; — též přenes. *caritas patriae per omnes ordines pertinet L*; 2) metaf. zasahovati něco, dotýkati n. týkati se něčeho, býti ve spojení, v souvislosti s něčím, směřovati, vztahovati se, odnášeti se (*ad alqd* k něčemu) a) vůb. *si ad hunc maleficium istud pertinet C* my naopak jestliže jest obžalovaný v nějakém spojení se zločinem; *dicitis omnes animi voluptates ... ad corporis voluptates p. C* jsou v souvislosti (t. j. zakládají se na . . .); (*memoria*) *aliquam animi mei partem pertinebit C*; *quod* (n. *quantum*) *pertinet ad ...* co n. pokud se týče: *quod ad indutias pertineret Cs*; neos. *ad me maxime pertinet* s acc. c. inf. *C* pro mne jest velmi důležito; b) spec. zejm. α) zasáhnouti,

stihnouti někoho: *ad quos eius iniuriae pars pertinebat L*; *ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt T*; β) působiti v něco, míti vliv, význam, důležitost pro něco, býti základem, rozhodovati o něčem: *tanta, quae ad posteritatem pertinerent C*; *quid fieret, non cur fieret, ad rem pertinere C* na tom záleží, to jest důležité, významné; *quae ad effeminandos animos pertinent Cs* co činí mysl choulostivou; γ) k něčemu býti, hleděti, sloužiti, hoditi se, přispívati, pomáhati, býti potřebný: *ea, quae ad proficiscendum pertinent Cs* čeho třeba k tažení; *quae ad victum pertinent N* potraviny; δ) směřovati k něčemu, míti něco účelem, cílem: *quod plures a me nominati sunt, eo pertinuit, quod . . . C* mělo ten účel; *eodem p. Cs* směřovati k témuž cíli, míti týž účel; *quo pertinet* s inf. *HT* jaký má účel, smysl; *haec atque alia eodem pertinentia L* věci téhož rázu; — sm. nepřát. směřovati proti něčemu: *hoc iam non ad privatam, sed ad publicam rem pertinet N* proti zájmům . . .; ε) náležeti (právem n. jako úkol) někomu: *regnum Aegypti ad se p. arbitrabantur C*; *expugnatae urbis praedam ad milites p. T*; *sacra, quae nunc ad Dialem flaminem pertinent L* náležejí v obor flamina . . . .

per-tingō, *ere*, —, — [*per* a *tango*] dosahovati, sahati: *collis in immensum pertingens S.*

pertractātiō, *ōnis*, *f.* [*pertracto*] zaměstnávání, obírání se (*alcis rei* něčím)

per-tractō, *āre*, *āvī*, *ātum* vl. ohmatávati; metaf. a) pracovati o n čem, působiti v něco: (*orator*) *sensus hominum pertractat C*; b) obírati se, zaměstnávati se něčím, projednávati něco: *ut ea apud principes pertractentur T*; zejm. prozkoumati, probadati, promysliti něco: *si me ad totam philosophiam pertractandam dedissem C.*

per-trahō, *ere*, *trāxī*, *tractum* přivléci, dovléci, dotáhnouti: (*ratis*) *ad alteram ripam pertrahitur L*; přenes. význ. násilím přiváděti, donutiti někam jíti: *servi, qui conquirerent pertraherent T*; *suadentes simul terrentesque pertraxere ad Domitianum* (sc. *Agricolam*) *T*; — praegn. zatáhnouti někam = vlákati, přilákati: *hostem citra flumen p. L.*

per-trīstis, *e* velmi smutný: *pertriste carmen* básn. u *C*; velmi zasmušilý, mrzutý: *p. patruus C.*

per-tumultuōsē, adv. velmi pobuřujícím způsobem: *legati p. nuntiaverunt C* přinesli velmi znepokojující zprávy.

per-tundō, *ere*, *pertudī*, *pertūsum* proraziti, provrtati, opatřiti otvorem: *dolium a fundo* (na dně) *pertusum L.*

perturbātē, adv. [*perturbatus*] zmateně, bez pořádku.

perturbātiō, *ōnis*, *f.* [*perturbo*] 1) vůb. zmatení, změtení; porušení: *p. religionum C, auspiciorum L*; zmatek, nepořádek, rozrušení, porucha (*alcis rei* n čeho, v něčem): *exercitūs p. Cs*; *p. caeli C* bouřlivé počasí, nepohoda; zejm. *p. rei publicae C* bouřlivý stav obce; *rerum p. C* politický převrat; *p. vitae et confusio C* rozvrat; 2) spec. *p.* (*animi*) zmatení, porušení, vzrušení mysli, rozčilení a) zděšení, polekání; b) t. t. filos. význ. řec. *πάθος* hnutí mysli, vášeň, affekt: *perturbationes . . . turbidi animorum concitatique motus, aversi a ratione C.*

perturbātrīx, *īcis*, *f.* [*perturbator*] která mate, uvádí ve zmatek.

perturbātus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *perturbo*] 1) zmatený, pomatený: *quae* (*somniantium visa*) *multo perturbatiora sunt C*; bouřlivý; 2) spec. vzrušený, rozčilený: *numquam vidi hominem perturbatiorem metu C*; rozvášněný, vášnivý: *perturbata mens* (op. *constans* klidná) *C*; — *in re familiari sumus perturbati C* pochroumání.

per-turbō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) (úplně) zmásti, pomásti, uvésti v (úplný) zmatek, nepořádek: *agmen p. Cs*; pobouřiti: *civitatem p. N*; rozrušiti, porušiti, rušiti: *ne omnium fortunas perturbari vellet Cs* rušiti příznivý osud = uvrhnouti v neštěstí; 2) spec. zmásti mysl = vzrušiti, rozčiliti, zaraziti; pobouřiti, poděsiti, polekati: pass. *perturbari* zaraziti se, polekati se, pozbýti rozvahy, zmužilosti: *de rei publicae salute perturbari C* býti v nepokoji, strachovati se o . . .; — praegn. *perturbantur, copiasne adversus hostem ducere, an . . .*

an . . . praestaret Cs leknutím nevědí. Part. perf. pass. **perturbātus** význ. adj. v. t.

per-turpis, *e* prahanebný.

per-ungō, *ere, ūnxī, ūnctum* namazati, pomazati, natříti: *iuvenes corpora oleo perunxerunt C* natřeli se olejem; s acc. řec. *peruncti faecibus* (v. t.) *ora H.*

per-urbānus, *a, um* velmi uhlazený, jemný, vzdělaný.

per-ūrō, *ere, ussī, ustum* spáliti, vypáliti, opáliti a) *ossa perusta O*; *perusta solibus H*; b) přenes. α) *terra perusta gelū O*; páliti (o žízni, horečce a p.); s acc. řec. *Hibericis peruste funibus latus et crura durā compede H* jejž (dosud) pálí hřbet od důtek a hnáty od pout; *colla perusta O* = odřené; β) *peruri rē* býti rozpálen něčím, míti palčivou touhu po něčem: *hominem perustum gloriā C.*

Perusia, *ae, f.* město ve vých. Etrurii, vých. od Trasimenského jezera, nyn. Perugia; adj. **Perusīnus**, *a, um* perusijský, v Perusii, z Perusie; subst. **Perusīnī**, *ōrum, m.* Perusané, obyvatelé Perusie; **Perusīnum**, *ī, n.* statek a letohrádek u Perusie.

per-ūtilis, *e* velmi užitečný.

per-vādō, *ere, sī, sum* 1) projíti, proniknouti (intr. n. trans. *alqd* něco, něčím): obr. (ob. trans.) *tumultus totam urbem pervadit L* prochází = šíří se po . . .; odt. šířiti se, rozšiřovati se, roznésti se: *pervaserat fama T*; 2) dojíti, doniknouti, proniknouti, vniknouti, prodrati se, dospěti někam: *praesidium ad castra pervadit L*; *venenum eius artus pervasit T*; *Hiberos ad patrium regnum pervadit T* = *in Hiberos*; — praegn. uniknouti: *Piso in aedem Vestae pervasit T*; *impetu equi pervasit* (*Arminius*) *T* prodral se = unikl.

pervagātus, *a, um* [vl. part. perf. od *pervagor*] (daleko n. všeobecně) rozšířený, rozhlášený, všeobecně známý.

per-vagor, *ārī, ātus sum* probíhati, procházeti, pobíhati, potulovati se (intr. n. trans. *alqd* něco, něčím, po něčem): *hic praedonum naviculae pervagatae sunt C*; — metaf. rozšiřovati se, pronikati, naplňovati: *dolor omnia membra pervagatur Plin.* Part. perf. **pervagātus** význ. adj. v. t.

per-vagus, *a, um* neustále těkající.

per-variē, adv. velmi rozmanitě; velmi pestře, zábavně.

per-vastō, *āre, āvī, ātum* (úplně) zpustošiti, popleniti, vypleniti.

per-vehō, *ere, vēxī, vectum* 1) provézti, převézti něco někudy, projeti s něčím: *neque commeatibus pervehendis eā patuisset iter L* průvozu zásob; pass. projeti, proplouti, přeplaviti se: *Nasidius freto Siciliae pervehitur Cs*; s acc. *Oceanum secunda navigatione pervehitur T* přes . . .; 2) dovézti, zavézti: (*virgines sacraque*) *Caere pervexit L*; pass. dojeti, doplouti, doplaviti se: obr. *ad exitus pervehimur optatos C.*

per-vellō, *ere, vellī, —* (silně n. stále) škubati; — přenes. a) *qualia lassum pervellunt stomachum H* dráždí; b) přetřásati; otřásati někým: *si te dolor pervellerit C.*

per-veniō, *īre, vēnī, ventum* (šťastně) přijíti, dojíti (k cíli), dostati se, doraziti, dospěti, vojen. přitáhnouti (*ad alqd*, básn. též acc. k něčemu); 1) vl. o osobách a) *perventum est* přišlo se = přišli; b) obr. a metaf. α) *metas dati pervenit ad aevi V* (= *ad metas*); *cum ad annum octogesimum pervenisset N* dožil se; praegn. *vivi pervenimus, ut . . . V* dožili jsme se, že; β) přijíti ve vypravování k něčemu; γ) *p. in potestatem alcis Cs* dostati se, upadnouti; *p. in timorem Cs, in odium N* upadnouti; *in affinitatem alcis p. N* vejíti v příbuzenství; δ) praegn. přijíti k něčemu = nabýti, dosíci něčeho: *ad suum p. C* ‚ke svému' přijíti; *ad nummos p. C*; *animus ad notionem boni pervenit C*; 2) o věcech α) (*salus*) *ut perveniat, precor O* aby správně došel (adressáta); — *fama pervenit* s acc. c. inf. donáší se; *clamor pervenit* došlo, doneslo se někomu ke sluchu, někdo zaslechl; *pervenit ad colonos damno* (abl. způs.) *graviore pestis O* těžší pohromou stihl; při udání početním vystoupiti, dostoupiti n. op. klesnouti na . . .: *ad denarios L annona pervenerat Cs* vystoupila; β) praegn. dostati se, připadnouti někomu (v majetek n. za úkol): *ad eum pars utriusque pervenit Cs*; *id ad me ereptum pervenisse N* dostalo se mi lupem; *res ad paucitatem defensorum pervenerat Cs* došlo na malou hrstku obhájců.

perversē, adv. [*perversus*] převráceně, zvráceně, křivě (přenes. sm. = nerozumně, pošetile, zle).

perversitās, *ātis, f.* [*perversus*] převrácenost, zvrácenost; pošetilost.

perversus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *perverto*] převrácený, zvrácený, křivý; 1) vl. *erat* (*Roscius*) *perversissimis oculis C* zcela stočené = silně šilhavé; 2) metaf. a) sm. nerozumný, zpozdilý: *perversa sapientia C*; b) sm. zlý: *perverse Menalca V* (t. j. závistivý).

per-vertō, *ere, vertī, versum* převrátiti, zvrátiti, podvrátiti, vyvrátiti; poraziti, povaliti, svaliti, skáčeti; 1) vl. *arbusta, virgulta p. C*; *ubi pedes ab equite perverti posset L*; 2) přenes. a) *p. alqm* (obr. ze zápasu) povaliti, skáceti (co do moci, významu a p.): *numquam* (*ille me*) *ullo artificio pervertet C*; *nemo .... quem non perverterim ac perfregerim C*; *eos imitari coepit, quos ipse perverterat C*; odt. zahubiti, zničiti: *Germanici liberos p. T*; b) *p. alqd*: *bellum perverso numine poscunt V* převrátivše vůli bohů = proti vůli bohů; podvrátiti, způsobiti rozvrat něčeho, zničiti: *mores p. N*; *ius libertatemque p. C.* Part. perf. pass. **perversus** význ. adj. v. t.

per-vesperī, adv. pozdě večer.

pervestīgātiō, *ōnis, f.* [*pervestigo*] probadání.

per-vestīgō, *āre, āvī, ātum* prosliditi, vystopovati; vyslídíti: obr. *ita odorabantur omnia et pervestigabant C*; — odt. přenes. prozkoumati, probadati; vypátrati.

per-vetus, *eris* velmi starý, prastarý.

per-vetustus, *a, um* velmi starý, zcela zastaralý.

pervicācia, *ae, f.* [*pervicax*] vl. vytrvalost a) *pervicaciā* (*Blaesi legati*) *victi* (*milites*) *inceptum omisere T* vytrvalým odporem; b) ob. šp. sm. zatvrzelost, tvrdošíjnost, svéhlavost, nepovolnost, zarputilost.

pervicāciter, adv. [*pervicax*] vytrvale, neúnavně; zatvrzele, tvrdošíjně, svéhlavě, nepovolně, zarputile.

pervicāx, *ācis* [*pervinco*] vl. vytrvalý (*alcis rei* v něčem) a) (*Priscus*) *recti p. T*; neúnavný: *pervicacis Thyiadas cantare H* (t. v reji); o věcech trvalý, stálý; b) šp. sm. zatvrzelý, tvrdošíjný, svéhlavý, umíněný, nepovolný, zarputilý.

per-videō, *ēre, vīdī, vīsum* (dobře) viděti, (důkladně) prohlížeti, přehlížeti, zrakem pronikati 1) (*Solem*) *qui pervidet omnia O*; obr. *cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis H* své chyby vidíš jen jako krhavý (t. j. málo jasně; podle jiného výkl. přehlížíš své chyby = nepozoruješ jich); 2) metaf. a) (důkladně) pozorovati, zkoumati; b) (důkladně) poznati, pochopiti, vyrozuměti: *qui hoc non perviderit C.*

per-vigeō, *ēre, uī,* — silně n. napořád bujeti: metaf. *uterque opibusque atque honoribus perviguere T* podrželi lesk svého jmění i postavení.

per-vigil, *lis* (stále) bdící, (pilně) bdělý, ostražitý.

pervigilātiō, *ōnis, f.* [*pervigilo*] noční slavnost (bohoslužebná).

pervigilium, *iī, n.* [*pervigil*] vl. bdění po celou noc; spec. noční slavnost (bohoslužebná, řec. *παννυχίς*): *castra ut in pervigilio neglecta L*; — synekd. noční veselí (hlučné a bujné): *omnia pervigiliis ac bacchanalibus quam disciplinae propiora T.*

per-vigilō, *āre, āvī, ātum* a) intrans. (stále) bdíti, nespati: *seros hiberni ad luminis ignis pervigilat V* t. j. pozdě do noci; b) trans. probdíti: *noctem p. C*; *nox pervigilata O.*

per-vīlis, *e* velmi laciný.

per-vincō, *ere, vīcī, victum* úplně zvítěziti (abs.; *alqd* nad něčím) 1) a) vl. *multum certato pervicit Vardanes T* dobyl rozhodného vítězství; b) přenes. úplně přemoci, zmoci, překonati: *p. sonum H* (sm. překřičeti); *dominae p. mores Pr* zkrotiti hrdou mysl; 2) metaf. praegn. a) α) *p. alqm ut* (*quin*) přiměti, pohnouti: *illam non verbera ... pervicere, quin .... denegaret T*; β) *p. alqd* n. *ut* (*quin*) provésti, dokázati, vymoci, domoci se: *non pervicit, quin suspensa responderet T*; b) dokázati (důvody): *quam sis mendosus, pervincam H.*

pervius, *a, um* [*per* a *via*] a) průchodní, otevřený, volný: *transitiones perviae C*; *pervia tellus O* průchodní země = podzemní průchod; pod. *p. aether O*; *p. usus tectorum inter se V* chodba,

spojující sině mezi sebou; básn. *iaculo, quod pervia tempora fecit O* provrtalo, prorazilo; — subst. *ne pervium illa exercitibus foret T* průchod; *ut pervium in totum ordinem esset L* cesta; **b)** schůdný (*alci* někomu n. pro někoho); **c)** přístupný, otevřený; — metaf. *nihil ambitioni pervium T*; *cruciatui aut praemio cuncta pervia esse T.*

pervolgō viz *pervulgo.*

per-volitō, *āre, āvī, ātum* proletovati, poletovati (*alqd* něčím, po něčem) *V.*

1. per-volō, *āre, āvī, ātum* **a)** létati, proletovati, poletovati (*alqd* něčím, po něčem): *aedes pervolat hirundo V*; *corvus aërium pervolat iter O*; — metaf. (s acc. vnitř.) . . . *milia passuum cisiis pervolavit C*; **b)** doletčti.

2. per-volō, *velle, voluī,* — rád chtíti, velice si přáti, býti velmi rád (aby....): nespr. *ibi te per videre velim C.*

per-volūtō, *āre, āvī, ātum* vl. (docela n. stále) rozvinovati; spec. rozvinovati popsaný závit = pročítati, studovati.

per-volvō, *ere, volvī, volūtum* **1)** rozvinovati; spec. popsaný závit, pročítati, čísti: *Zmyrnam saecula pervolvent Cat*; **2)** provalovati, váleti; — metaf. med. *pervolvi* (*in re*) *C* stále se zabývati něčím (srov. ‚ležeti' v něčem).

pervulgātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *pervulgo*] vl. uvedený na veřejnost **a)** rozhlášený, obecně známý; **b)** zobecnělý, obyčejný, všední.

per-vulgō, *āre, āvī, ātum* **a)** roznésti, rozšířiti, zobecniti, vynésti na jevo, uvésti na veřejnost, uveřejniti; **b)** spec. **α)** rozhlásiti, oznámiti: *edictum p. Cs*; **β)** *se p.* oddávati se (všem): *quae* (*mulier*) *se omnibus pervulgaret C*; **c)** praegn. *pervulgatis triumphi honoribus T* když zevšedněly. Part. perf. pass. **pervulgātus** význ. adj. v. t.

pēs, *pedis, m.* [srov. *πούς* (*ποδ-ός*), *πέδον, πεδίον*, čes. půda, pěš-í, padati, něm. Fuß] **1)** noha **a)** lidská n. zvířecí, u zvířat též kopyto, pazneht, spár, pazour: *pedibus non valere N* býti slabých nohou, býti slabým chodcem; *pedes vestis defluxit ad imos V* až k patám; *quo te, Moeri, pedes* (sc. *agunt*) *V* kam pak, Moerie; *accipiter columbam pedibus eviscerat V*; — některá rčení **α)** *pedem ferre V* = kráčeti, jíti; *retro pedem ferre O* = *pedem referre* couvati, ustupovati (často vojen.); *pedem efferre* vykročiti, vyjíti, hnouti se odněkud: *pedem limine efferre C* překročiti práh; (*Socrates*) *pedem portā non extulit C* ani na krok nevyšel; *pedem conferre CL* buď blíže přistoupiti nebo vojen. utkati se, sraziti se; *pedem ponere C* stoupnouti; **β)** abl. způs. *pedibus* (básn. *pede*) *ire, iter facere, proficisci* buď pěšky n. (jako op. k *navibus*) po pevnině po suché zemi; *pedibus aditum* (v. t.) *habere Cs*; — spec. *pedibus merere, stipendia facere L* sloužiti jako pěšák; *in alcis sententiam pedibus ire* (rozstoupením) hlasovati pro něčí návrh (o význ. viz *discessio*); — básn. *pede* s přívl. lze přeložiti pouhým adverbiem: *nos adi pede secundo V* milostivě; *ferri incerto pede H* nejistě; *Mors aequo pulsat pede.... H* stejně; *pede congressos aequo V* kteří přímo se s ním utkali; *i pede fausto* (v. t.) *H*; *montibus crepante lympha desilit pede H* seskakuje hrčíc, s hrkotem; **γ)** *ante pedes alcis* před nohama n. před očima něčíma, před někým; *sub pedibus esse* (vl. i metaf.) býti pod nohama, v prachu, býti za podnož = býti přemožen, podroben, pokořen, opanován, pod vládou, v moci; *metus omnis subiecit pedibus V* přemohl, pokořil; *ad pedes desilire Cs, descendere L* seskočiti, sesednouti s koně; *equitem ad pedes deducere L* vl. sesaditi s koní = dáti povel, aby jezdci sesedli s koní; *ad pedes pugna venerat L* bitva přešla v boj pěchoty = nastal boj pěchoty; — obr. *in hora ducentos versus dictabat stans pede in uno* (*Lucilius*) *H* stupňování výrazu *stans* = v malé chvíli (podle staršího výkl. stoje nepevně = veršuje nedbale); **δ)** meton. krok, chůze, běh: *cursus pedum V* běh; *pedum certamen O* běh o závod; *laus pedum O* proslulost v běhu; *pedibus vincere, pedibus utilis O* během, rychlostí; *revocat pedem Tiberinus ab alto* (od moře) *V* běh; **b)** přenes. u věcí, zejm. u nábytku: *mensae erat p. tertius impar O*; *p. pernae H* hnát kýty; **2)** t. t. v lodnictví, ob. pl. *pedes* lana plachetní (u spodních cípů plachty); měla-li loď plouti přímo plným větrem, byly napínány oba dolní cípy: *pede labitur aequo O* ana lana byla stejná, stejně napiata t. j. plnými plach-

tami; synekd. *sive utrumque Iuppiter incidisset in pedem Cat* v plné plachty; při silném větru bylo potřebí lavirovati, t. j. plouti klikatě, k čemuž byl napínán brzy pravý, brzy levý cíp plachty: *una omnes fecere pedem V* napiali jedno lano; 3) jako míra stopa = 29·6 *cm* = 1/5 kroku (*passus*); přenes. míra: *metiri se suo modulo ac pede H*; synekd. *pedem in Italia video nullum esse, qui C* píď půdy; *pedem* (acc. míry) *non discedere, non egredi C* ani na krok; 4) t. t. v metrice stopa, takt: *iambus, p. citus H*; *alqd pedibus claudere* (v. t. 2)) *H*; odt. rozměr, míra, rhythmus; verš: *Lesbium* (viz *Lesbos*) *servate pedem H*; *pede ter percusso* (v. t.) *H*; *in alternos cogere verba pedes O* (t. j. v elegická disticha).

pessimē, adv., superl. k *male*, v. t.

pessimus, *a, um* superl. k *malus*, v. t.

Pessinūs, *ūntis, f.* i *m.* [Πεσσινοῦς] město v Galatii, hlavní sídlo kultu bohyně Kybely; adj. **Pessinūntius**, *a, um* pessinuntský, z Pessinuntu.

pessum, adv. [snad m. **pet-tum*, srov. *penna, πίπτω*] vl. k pádu, dolů: *p. ire T* přijíti v záhubu, býti zničen; *p. dare* (psáno též **pessumdō**) vrhnouti v záhubu, zahubiti, zničiti, zkaziti: *quod multos bonos p. dedit T*; *sin ad inertiam p. datus est S* zahálkou vrhne se do zkázy.

pestifer, *fera, ferum* [*pestis* a *fero*] a) nakažlivý, morový, otravný: *odor corporum p. L*; b) metaf. zkázonosný, zhoubný, záhubný; zlořečený, prokletý: *civis p. C.*

pestiferē, adv. [*pestifer*] zhoubně, se zkázou.

pestilēns, *entis* [*pestis*] a) morový, otravný, nezdravý (*alci* někomu, pro někoho): *annus p. erat urbi agrisque L* mor padl na město i venkov; b) metaf. zhoubný, záhubný, osudný: *p. munus L.*

pestilentia, *ae, f.* [*pestilens*] a) nezdravost, nezdravý vzduch: *autumni p. Cs* nezdravé počasí podzimní; meton. nezdravá krajina; b) nakažlivá nemoc, nákaza, mor, morová rána, epidemie: *Massilienses gravi pestilentia conflictati Cs*; — básn. přenes. *orationem plenam veneni et pestilentiae Cat.*

pestis, *is, f.* a) neklass. nakažlivá nemoc, nákaza, mor, morová rána, epidemie: *matres finem pesti exposcunt L*; *pecudum pestes V*; b) ob. zkáza, zhouba, záhuba, neštěstí, zlo: *reliquas illius anni pestes recordamini C* těžké rány; meton. o osobách a zvířatech přišera, (zlá) ohava, netvor, zlý duch, ‚(morová) hlíza', ‚vřed': *quod (urbs) tantam pestem evomuerit C*; *ab illa furia ac peste patriae C.*

petasātus, *a, um* [*petasus* = πέτασος široký klobouk řecký, jehož užívali zejména na cestách] s kloboukem na hlavě = vypravený na cestu *C.*

Petēlia, *ae, f.* město na vých. pobřeží Bruttia, nyn. Strongoli; adj. **Petēlinus**, *a, um* petelijský.

petessō, *ere*, —, — [intens. od *peto*] a) zasahovati: *Iuppiter mente caelum terrasque petessit* básn. *C* proniká; b) dožadovati se něčeho, toužiti po něčem: *laudem p. C.*

Petīlius n. **Petillius**, jméno římského rodu; zejm. 1) *Q. Petilius Spurinus*, praetor urbanus r. 181 př. Kr., padl jako konsul r. 176 v boji proti Ligurům *L*; 2) *Petillius* zvaný *Capitolinus* odtud, že mu byl od Augusta svěřen dozor při obnově chrámu Kapitolského; byl při tom obžalován z pronevěry, ale přičiněním Augustovým osvobozen *H*; 3) *Q. Petilius Cerealis*, vojevůdce a podporovatel Vespasianův, velitel proti Batavům (jež vedl *Claudius Civilis*), místodržitel v Britannii, kde † r. 72 po Kr. *T.*

petītiō, *ōnis, f.* [*peto*] 1) útok, výpad, rána (při šermu): obr. *novi omnes hominis petitiones C*; *tuas petitiones effugi C*; 2) žádání, požadování, žádost a) zř. *p. indutiarum L*; b) spec. α) žádání, ucházení o úřad: *consulatūs p. C*; β) požadování dluhu, vymáhání, požadavek, pohledávka: *cuius p. sit C* kdo má ...; *omissas petitiones resumerent T*; γ) soudn. žaloba: *integram petitionem relinquere C.*

petītor, *ōris, m.* [*peto*] vl. žadatel; spec. a) uchazeč o úřad, žadatel (kandidát): *p. consulatūs C*; b) věřitel: *p. rursus cum peteret* (sc. *pecuniam*) *C*; c) žalobce (v soukromé při).

petīturiō, *īre* [desider. k *peto*] chtíti n. míti chut ucházeti se (o úřad) *C.*

petō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* (*petiī O*; básn. synkop. *petī, petīstī, petīt* atd., *petīsse, petīssem* atd. = *petiī, petiistī, pe-*

tiit atd., *petiisse, petiissem* atd.) [srov. *penna*, řec. *πέτομαι*] (vl. letěti) směřovati (*alqd* k něčemu) **I** pohybem **1)** s acc. vněj. **a)** jíti, ubírati se, bráti se, blížiti se; spěti, spěchati, hnáti se, utíkati; vojen. táhnouti; jeti, plouti, plaviti se; letěti, vznášeti se; padati, chýliti se; chtíti někam, tíhnouti (*alqd* na ot. kam?): *Alpes p. L* zaměřovati k A.; *fugere Othoniani, Bedriacum petentes T* směrem k B.; *montes p. Cs* prchati na hory; *petere alqd cursū* běžeti, *fugā* prchati k něčemu; *oves petunt rupes O* lezou na ...; *quem* (sc. *Luciferum*) *p. terras vidit O* klesati k zemi = zapadati; básn. *mons petit astra O* strmí k hvězdám; — přenes. *intellego illum supra, quam ego sum, p. S* že jeho cíl jest výše, než jsem já; **b)** sahati, mířiti, chápati se: *corpus petens amplectitur auras O*; *Ilionea petit dextrā V* Ilioneovi podává pravici; *caput petitur O* na hlavu se míří; *praedae petit umbram O* pronásleduje; *colla p. O* bráti kolem krku, vinouti se kolem ..; **c)** dorážeti, hnáti se na někoho: házeti, bíti, tlouci, udeřiti do něčeho: *p. alqm ferro*; *petendo volucres O* střílením; *pete cedentem* (prolept.) *aëra disco H* rozrážej diskem vzduch; **d)** přenes. praegn. *p. alqm* hnáti se na někoho, dorážeti, napadati, útočiti, stíhati, pronásledovati, zachvacovati: hroziti: *bello p. alqm* napadnouti n. hroziti válkou; *p. Saguntinos L* udeřiti na ...; *fame se peti L* že hladem se naň útočí = že má býti vyhladověn; *Troianos haec monstra petunt V* týkají se = hrozí; *auctor concilii, quem maxime peteret L* na kterého má nejvíce namířeno, spadeno; **2)** s acc. vnitř. *p. viam, iter* vydati se na cestu; *fugam p.* dáti se na útěk, prchati; *Horatius secundam pugnam petebat L* spěchal do boje s druhým (odpůrcem); básn. obr. *quacumque viam virtute petivit V* vl. kudykoli se dal cestou = očkoli se pokusil ve své statečnosti; **II** snahou a za účelem dosažení **1)** shledávati, hledati; přinášeti, snášeti, nabírati, bráti, čerpati odněkud, choditi, jíti pro něco; získávati, nabývati (*alqd ex rē* něčeho v něčem) **a)** *pabulum p. Cs*; *aquam ea sacris* (dat. úč.) *petitum ierat L* šla pro vodu k oběti; *volucres e diversis terris petiverat T* objednal si; **b)** *exemplum p. ab alqo* n. *ex rē* jíti pro příklad k ..., bráti (si) příklad z ...; *ex hostium ducibus victoriam p. L* hledati vítězství v boji s ...; *clementiae titulus e viro claro petebatur T* muž ... měl mu získati; *Aeneas omnem prospectum late pelago* (abl.) *petit V* shledává výhled = moře široko vůkol obzírá; *unde petitum hoc in me iacis H* odkud máš tyto věci, jež mi metáš v tvář; *fugā salutem p.* hledati v útěku spásy; *tibi* (= *a te*) *fama petatur inter mortales O* vyhledávej si ...; **c)** spec. vyhledávati odpovědi = dotazovati se, tázati se; dovídati se: *quae petit, ille refert O*; *unde petam causas sacrorum O*; **2)** hledati, žádati si, státi o něco, toužiti, bažiti, dychtiti, přáti si (*alqd, ut* n. *ne*, zř. pouhý konj., básn. též inf.) **a)** *paene minus nullo Smyrna petenda loco O* více žádoucí téměř nad každé jiné místo; *petitus* vyžádaný, vytoužený; *fugienda* (v. t. ke konci) *petendis immiscere H*; *petimus bene vivere H*; — subst. *quantum dimissa* (v. t. ke konci) *petitis praestent H*; *potiere petitis O* čeho žádáš; **b)** *p. alqd ab alqo*, řídčeji *ex alqo* žádati něčeho od někoho, na někom, někoho za něco, o něco, *alci* pro někoho, vyžadovati, požadovati; prositi: *pacem p. ab alqo*; *fidem p. de alcis vita Cs* žádati záruky za život; *fidem alcis p. T* hledati ochrany u někoho; *bona petita in fiscum* (v. t.) *T*; *principes de suis privatim rebus ab eo* (*Caesare*) *p. coeperunt Cs* přednášeti žádosti ve svých soukromých věcech; **c)** ucházeti se: *regnum p. L*; spec. **α)** s acc. osoby *quis te laudatve petitve O* kdo o tebe stojí; *fingebant petitum ab eo Corbulonem T* že si hleděl nakloniti, přemlouval; zejm. *p. alqam* ucházeti se o někoho, o něčí ruku; subst. *petentes O* nápadníci; *ut saepius peteret viros quam peteretur S* vyhledávala; **β)** ucházeti se o úřad: *quaesturam p. T*; abs. *aliud tempus est petendi, aliud persequendi C*; *Germanico* (pro ...) *proconsulare imperium petivit T*; **d)** vyžadovati, vymáhati, hlásiti se o něco; *praemium p. T*; *poenas alcis rei ab alqo p. S* vl. vymáhati pokuty za něco = mstiti něčeho na někom; — spec. vymáhati soudně zejm. peníze, pohledávati: *amplius eo nomine neminem petiturum C*; *ille, unde* (= *a quo*) *petebatur C* dlužník;

odt. vůb. žalovati někoho o něco: *is, qui petit* = žalobce.

petorritum, *ī, n.* [slovo původu gallského jako věc sama] vl. čtyřkolka, povoz, vozík, (otevřený) kočár.

1. petra, *ae, f.* [*πέτρα*] balvan, skála.

2. Petra, *ae, f.* [*Πέτρα*, viz předch.] I jméno několika měst; zejm. 1) pobřežní město v Illyrii, již. od Dyrrhachia *Cs*; 2) město v Pierii na sev.-záp. svahu Olympu *L*; 3) thrácké město v území Maidův *L*; 4) město na Sicilii, jihových. od Himery; 5) město v Sogdianě na řece Oxu *Cu*; II jméno rodiny stavu jezdeckého *T.* Adj. **Petrīnus,** *a, um* petersky; subst. **Petrīnī,** *ōrum, m.* Petřané, obyvatelé Petry (4)) *C*; **Petrīnum,** *ī, n.* místo (a statek) blíže Sinuessy *C H*; **Petriānus,** *a, um* (od II *Petra*) Petrův: *ala Petriana T* (pojmenovaná dle svého zakladatele T. Pomponia Petry).

Petrēius, jméno plebejského rodu římského; zejm. *M. Petreius* porazil jako legát (konsula Antonia) Katilinu u Pistorie r. 62 př. Kr., později byl věrným přívržencem strany Pompejovy až do své smrti po bitvě u Thapsu *Cs S.*

Petriānus, Petrīnus atd. viz *Petra.*

Petrocorii, *ōrum, m.* národ v Gallii na pravém břehu Garumny s hlav. městem Vesunna (nyn. Périgueux).

Petrōnius, jméno plebejského rodu římského, jehož někteří členové vynikli za doby císařské; zejm. *T.* (?) *Petronius* (zvaný pozd. *Arbiter* sc. *elegantiarum*), místodržitel v Bithynii, důvěrník Neronův, muž vkusu a satiry; zemřel dobrovolnou smrtí r. 66 po Kr.

petulāns, *antis* [srov. *peto*] dorážlivý, dotěrný, drzý, smělý, svévolný, opovážlivý; rozpustilý, nevázaný.

petulanter, adv. [*petulans*] dotěrně, drze, směle, svévolně, opovážlivě; rozpustile, nevázaně.

petulantia, *ae, f.* [*petulans*] drzost, smělost, svévole, opovážlivost; rozpustilost, nevázanost.

petulcus, *a, um* [srov. *petulans, peto*] vl. dorážlivý, útočný: *haedi petulci V* trkaví.

Peucestēs, *ae, m.* [*Πευκέστης*] vojevůdce Alexandra Velikého, jemuž zachránil v Indii život; později místodržitel v Persidě *Cu.*

Peucetiī, *ōrum, m.* obyvatelé v již. Apulii s městem *Barium*; adj. **Peucetius,** *a, um* peucetský, básn. význ. apulský: *Peucetios sinus O.*

Phacium, *ii, n.* [*Φάκιον*] město ve střední Thessalii *L.*

Phaeāx, *ācis, m.* [*Φαίαξ*] Faiak; u Homera jsou Faiakové obyvatelé ostrova Scherie, žijící v blahobytu; odt. přísl. *pinguis Phaeaxque reverti H*; adj. **Phacācius** n. **Phaeācus,** *a, um* faiacký; subst. **Phacācia,** *ae, f.* země Faiaků; **Phaeācis,** *idis* (acc. *ida*), *f.* [*Φαιαχίς*] Faiakis, báseň o Faiacích a o pobytu Odysseově mezi nimi, již složil *Tuticanus O.*

Phaedōn, *ōnis, m.* [*Φαίδων*] Faidon z Elidy, žák Sokratův, bývalý otrok; po něm pojmenoval Platon svůj dialog o nesmrtelnosti duše.

Phaedra, *ae, f.* [*Φαίδρα*] dcera kretského krále Minoa, sestra Ariadnina, choť Theseova, pověstná nešťastnou láskou k svému nevlastnímu synu Hippolytovi.

Phaedrus, *ī, m.* [*Φαῖδρος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) žák Sokratův, osoba Platonových dialogů zv. Faidros a Symposion; 2) epikurský filosof v Athenách, učitel a přítel Ciceronův.

Phaeneas, *ae, m.* [*Φαινέας*] náčelník Aitolův v boji proti Římanům *L*

Phaestus, *ī, f.* [*Φαιστός*] n. též **Phaestum,** *ī, n.* 1) město na již. pobřeží Krety; odt. adj. **Phaestius,** *a, um* faistský, náležející k Faistu; subst. řec. **Phaestias,** *adis, f.* Faistanka, žena z Faistu *O*; 2) město v thessalské krajině zv. Thessaliotis *L.*

Phaëthōn, *ontis* (acc. *em* n. *a*), *m.* [*Φαέθων* = zářící] 1) epitheton boha slunce Helia; subst. = Helios: *Phaethontis equi V*; 2) syn Klymenin a Heliův, pověstný svou nešťastnou jízdou na slunečním voze, při které zapálil zemi a sám byl bleskem Diovým usmrcen; jeho sestry (**Phaëthontiadēs,** *um, f.* sestry Faethontovy = *Heliades*) proň plakaly, až se změnily v olše (n. topole); jejich slzy se proměnily v jantar; adj. **Phaëthontēus,** *a, um* (*f.* též **Phaëthontis,** *idis*) Faethontský: *post Phaethonteos ignēs O* po ohni, jímž zhynul Faethon; *in volucrem Phaethontida O* t. j. v labuť, v niž byl proměněn Kyknos, truchle příliš pro smrt svého přítele Faethonta.

Phaëthūsa, *ae, f.* [*Φαέθουσα,* srov. *Φαέθων*] sestra Faethontova.

Phalacrus, *ī, m.* [vl. Holohlavý = *Calvus*] jméno občana z Centurip na Sicilii *C.*

phalanga, *ae, f.* [*φάλαγξ*] válec.

phalangītēs, *ae, m.* [*φαλαγγίτης*] těžkooděnec falangy.

Phalanna, *ae, f.* [*Φάλαννα*] město v thessalské Perrhaibii sev. od Peneia *L*; adj. **Phalannaeus,** *a, um* [*Φαλανναῖος*] falanský: *Ph. ager L.*

Phalanthus (n. **Phalantus**), *ī, m.* [*Φάλανθος*] Sparťan, vůdce Partheniů, kteří založili Tarent: *regnata rura Phalantho H.*

phalanx, *angis, f.* [*φάλαγξ*] falanx, (bitevní) šik pěchoty, bitevní řada, voj 1) vůb.; 2) a) střední šik hoplitů, tvořící jádro bitevní čáry u Atheňanů a Sparťanů; b) makedonský šik podoby obdélníkové *N.*

Phalara, *ōrum, n.* [*Φάλαρα*] přístav thessalského města Lamie v Malijském zálivu *L.*

phalārica viz *falarica.*

Phalaris, *idis* (acc. *im*), *m.* [*Φάλαρις*] tyrann v Agrigentu na Sicilii v pol. 6. st. př. Kr., pověstný svou ukrutností (viz *Perillus*).

Phalasarna, *ae, f.* [*Φαλάσαρνα*] město na záp. pobřeží Krety; adj. **Phalasarnēus,** *a, um* z Falasarny *L.*

phalerae, *ārum, f.* [*τὰ φάλαρα*] falery t. j. kovové ozdoby, medaillony; spec. vyznamenání, čestné odznaky, jež byly udělovány vojákům za statečnost; muži je nosili na prsou, koňům byly zavěšovány na čelo, na řemen nákrční nebo náprsní.

phalerātus, *a, um* [*phalerae*] ozdobený falerami, t. j. kovovými ozdobami, medaillony.

Phalērum, *ī, n.* [*Φάληρον*] nejstarší přístav athenský; adj. **Phalēricus** (*portus*), též subst. Falerský přístav; **Phalēreus,** *eī, m.* [*Φαληρεύς*] Faleřan, z Faleru, sp. význ. *Demetrius* (v. t.) *Ph.*

Phalōria, *ae, f.* [*Φαλωρία*] město v sev. Thessalii *L.*

Phanae, *ārum, f.* [*Φαναί*] mys v již. cípu ostr. Chiu; adj. **Phanaeus,** *a, um: rex Ph. V* král z Fanských hor (t. j. vzácné víno chijské).

Phanota, *ae* (n. *ēs*), *f.* [*Φανότη*] tvrz v Epeiru *L.*

Phanotea, *ae, f.* [*Φανοτεύς*] město ve Fokidě nedaleko hranic boiotských.

phantasma, *matis, n.* [*φάντασμα*] vl. zjev; přízrak, strašidlo *Plin.*

Phantasos, *ī, m.* [*Φάντασος,* srov. *φαντασία*] syn Spánku, jenž bere na sebe podobu různých věcí neživých a zjevuje se lidem, bratr Morfeův a Ikelův *O.*

Phāōn, *ōnis, m.* [*Φάων*] jinoch na Lesbu, dle pověsti chladný miláček Sapfin.

pharetra, *ae, f.* [*φαρέτρα*] toul, toulec.

pharetrātus, *a, um* [*pharetra*] opatřený toulcem, s toulcem: *ph. puer O* t. j. *Cupido.*

Pharius viz *Pharus.*

pharmacopōla, *ae, m.* [*φαρμακοπώλης*] prodavač léků, mastičkář.

Pharnabazus, *ī, m.* [*Φαρνάβαζος*] syn Farnakův, perský satrapa v sev. záp. Malé Asii, přítel Sparťanů za peloponneské války.

Pharnacēs, *is, m.* [*Φαρνάκης*] jméno několika králů pontských; zejm. syn Mithridatův, poražen od Caesara u Zely r. 47 (pověstné Caesarovo *veni, vidi, vici*).

Pharsālus, *ī, f.* [*Φάρσαλος*] město v již. Thessalii, památné vítězstvím Caesarovým nad Pompejem r. 48 př. Kr.; adj. **Pharsālicus** i **Pharsālius,** *a, um* farsalský, u Farsalu; subst. **Pharsălia,** *ae, f.* kraj Farsalský, Farsalie.

Pharus n. **Pharos,** *ī* (acc. *on* n. *um*), *f.* [*Φάρος*] ostrůvek u Alexandrie s majákem téhož jména, zřízeným od Ptolomaja Filadelfa; adj. **Pharius,** *a, um* farský, básn. význ. alexandrijský n. vůb. egyptský: *Pharia iuvenca O* t. j. Io, jež našla konečně v Egyptě klid a stotožněna s Isidou byla ctěna jako bohyně; meton. význ. související s kultem Isidiným, Isidin: *Pharia manus O; turba Pharia Tib.*

Phasēlis, *idis, f.* [*Φασηλίς*] dorské přímořské město v Lykii; odt. **Phasēlītae,** (*ārum*) *um, m.* Faseliďané, obyvatelé Faselidy.

phasēlus (n. **phasēlos**; též psáno **phasellus**), *ī* (acc. *on H*), *m.* n. *f.* (metaf. ob *m.*) [*φάσηλος*] 1) vl. fazole, bob *V*; 2) metaf. (pro podobu s luskem) (dlouhý) člun,

(lehká) loďka (jakých užívali jednotlivci i k delším plavbám) *Cat. H.*

Phāsis, *idis* i *idos* (acc. ob. *im* n. *in*) **1)** *m.* [*Φᾶσις*] řeka v Kolchidě, vtékající do Černého moře; **2)** *f.* (acc. *ida*) = **Phāsias,** *adis* fasidská, básn. význ. kolšská; subst. Fasiďanka = Kolšanka t. j. Medeia *O*; – adj. **Phāsiacus** n. **Phāsiānus,** *a, um* fasidský; subst. *phasiānus, ī, m.* (sc. *gallus*) bažant.

Phēgeus, *eī, m.* [*Φηγεύς*] vlastní jméno mužské; zejm. král v Psofidě v Arkadii, otec Arsinoe čili Alfesiboie, již dal za manželku Alkmaionovi; Alkmaiona dal později usmrtiti, když se dověděl o jeho nevěrnosti k manželce; adj. **Phēgēius,** *a, um* Fegeův.

Phēgia, *ae, f.* [*Φηγία* n. *Φήγεια*] město v Arkadii, zvané později Psofis; adj. **Phēgiacus,** *a, um* fegijský: *cum Phegiaco Erymantho O* (E. teče mimo Fegii).

Phēnē viz *Periphas.*

Pheneus, *ī* (acc. *on O*), *f.* [*Φένεος*] město v sev. vých. Arkadii, nedaleko něhož byl potok s otravnou vodou *O*; odt. **Pheneātae,** *ārum, m.* [*Φενεᾶται*] Feneané, obyvatelé Fenea.

Pherae, *ārum, f.* [*Φεραί*] jméno několika měst; zejm. **1)** město v Messenii u zálivu Messenského *N*; **2)** město v Thessalii záp. od svého přístavu Pagas, dle pověsti sídlo Admetovo, ve 4. st. př. Kr. sídlo mocných samovládců, z nichž vynikl zejm. Alexandros Ferský; adj. **Pheraeus,** *a, um* ferský: synekd. *gens Pheraea O* t. j. rod (krutých) tyrannů; subst. **Pheraeī,** *ōrum, m.* Feřané, obyvatelé Fer.

Phereclus, *ī, m.* [*Φέρεκλος*] stavitel lodi Paridovy, na níž byla unesena Helena; adj. **Phereclēus,** *a, um* Ferekluv.

Pherecȳdēs, *is, m.* [*Φερεκύδης*] **1)** F. z ostrova Syru, filosof, učitel Pythagorův, žil v pol. 6. stol. př. Kr.; adj. **Pherecȳdēus,** *a, um* Ferekydův: *Pherecydeum illud C*; **2)** Ferekydes z ostrova Leru, řecký logograf v pol. 5. st. př. Kr.

Pherēs, *ētis, m.* [*Φέρης*] vlastní jméno mužské; zejm. eponymos města Fer v Thessalii, dle báje otec Admetův; odt. patronym. **Pherētiadēs,** *ae, m.* Feretovec = Admetos.

Phīdiās, *ae, m.* [*Φειδίας*] **1)** geniální sochař athenský za doby Perikleovy, jenž řídil veškeru uměleckou výzdobu na athenské Akropoli a vytvořil kromě jiných děl slavné sochy Atheny zv. Promachos a Dia Olympijského; adj. **Phīdiacus,** *a, um* Feidiův; **2)** athenský státník za doby Sullovy *N.*

Phila, *ae, f.* [*Φίλη*] město v Pierii sev. vých. od ústí Peneia *L.*

Philadelphīa, *ae, f.* [*Φιλαδέλφεια*] jméno několika měst; zejm. město ve vých. Lydii na úpatí Tmolu; odt. **Philadelphēnī,** *ōrum, m.* Filadelfané, obyvatelé Filadelfie.

Philadelphus, *ī, m.* [*Φιλάδελφος* t. j. milující svého bratra n. sestru] přímení; zejm. **1)** *Ptolomaeus* (II.) *Philadelphus,* král egyptský (285—247 př. Kr.); **2)** *C. Annius Cimber,* římský řečník, přívrženec Antoniův; zavraždil svého bratra a proto jej *C* jmenuje ironicky Ph.

Philaenī, *ōrum, m.* [*Φίλαινοι*] dva bratří z Karthaginy, kteří se ve sporu s posly z Kyreny o hranice dali dobrovolně pohřbiti, poněvadž na tom záviselo, aby jejich vlast nabyla většího rozsahu; na jejich hrobě zasvětili jim Karthaginané oltáře, zvané *Philaenon* (řec. gen. pl.) *arae S* (na břehu u Velké Syrty).

Philammōn, *ōnis, m.* [*Φιλάμμων*] syn Apollonův, pěvec *O.*

Philēmōn, *onis, m.* [*Φιλήμων*] vlastní jméno mužské; zejm. fryžský stařec, manžel Baucidin *O.*

Philētās, *ae, m.* [*Φιλήτας*] učenec a elegický básník z Kou za doby Alexandra Vel. a Ptolemaja I., učitel Ptolemaja II., vzor Propertiův; adj. **Philētaeus,** *a, um* Filetův.

Philippī, *ōrum, m.* [*Φίλιπποι*] město v Makedonii na svahu pohoří pangajského, sev. vých. od Amfipole; pojmenováno dle Filippa Makedonského (dříve Krenides); památné bitvou r. 42 př. Kr. (porážka Bruta a Kassia); adj. **Philippēus** n. **Philippīus,** *a, um* n. **Philippēnsis,** *e* filippský, u Filipp.

Philippopolis, *is, f.* [*Φιλιππόπολις*] město v Thrakii na pravém břehu horního Hebru, založené od Filippa Makedonského; za doby řím. hlav. město Thrakie, nyn. Plovdiv (v Bulharsku).

Philippus, *ī, m.* [*Φίλιππος*] vlastní jméno mužské; **1)** jméno několika králů makedonských, zejm. **a)** F. II., syn Amyntův, otec Alexandra Vel., vládl 359 až 336 př. Kr.; meton. pl. *Philippi* zlaté mince s obrazem krále Filippa, filippské zlaťáky *H*; **b)** F. V., vládl 220—179 př. Kr., poražen od Římanů u Kynoskefal r. 197; — adj. **Philippēus** n. **Philippicus,** *a, um* Filippův, filippský: (*orationes*) *Philippicae C* řeči (Demosthenovy) proti Filippovi, Filippiky; přenes. podle nich jmenuje i Cicero své řeči proti M. Antoniovi: *te video delectari Philippicis nostris C*; **2)** jméno rodiny v rodě Marciů (v. t.).

Philistus, *ī, m.* [*Φίλιστος*] řecký dějepisec v Syrakusách za vlády Dionysiův, spisovatel dějin sicilských.

philitia, *ōrum, m.* [*φιλίτια* = přátelské hody] společné obědy Sparťanů *C.*

Phillyridēs viz *Philyra.*

Philō, *ōnis, m.* [*Φίλων*] vlastní jméno mužské; zejm. **1)** slavný stavitel kolem r. 300 př. Kr.; **2)** Filon z Larissy, filosof, hlava školy akademické, učitel Ciceronův; **3)** římské příjmení v rodě Veturiův (v. t.).

Philoclēs, *is, m.* [*Φιλοκλῆς*] vlastní jméno mužské; zejm. **1)** athenský vojevůdce, jenž zavinil porážku u Aigospotamů; **2)** důstojník Filippa V. *L.*

Philoctētēs n. **Philoctēta,** *ae* (voc. *ē O*) [*Φιλοκτήτης*] syn Poiantův, znamenitý střelec, majitel luku Herakleova; účastnil se s Řeky výpravy trojské, ale na cestě byv uštknut od zmije, byl zanechán na Lemnu a teprve v desátém roce války z nařízení věštby byl dovezen k Troji, vyléčen a zastřelil Parida; — meton. tragedie Filoktetes (Sofokleova, Euripidova a Acciova); adj. **Philoctētēus,** *a, um* Filoktetův.

Philodēmus, *ī, m.* [*Φιλόδημος*] vlastní jméno mužské; zejm. F. z Gadar, epikurský filosof a básník v Římě za doby Ciceronovy *CH.*

Philolāus, *ī, m.* [*Φιλόλαος*] filosof školy pythagorské v 2. pol. 5. stol. př. Kr., jenž první sepsal učení Pythagorovo.

philologia, *ae, f.* [*φιλολογία*] vl. láska k vědám; učenost (zejm. po stránce věcné proti formální učenosti grammatiků) *C.*

philologus, *a, um* [*φιλόλογος*] vl. milovný věd; učený (zejm. po stránce věcné; srov. *grammaticus*); subst. učenec *C.*

Philomēla, *ae, f.* [*Φιλομήλη*] dcera athenského krále Pandiona; Tereus, manžel její sestry Prokny, učinil jí násilí a pak jí vyřízl jazyk; obě sestry, dorozuměvše se, zabily z pomsty syna Tereova Itya a předložily otci k jídlu; když je Tereus pronásledoval, proměnila se Filomela v slavíka, Prokne ve vlašťovku (dle jiného vypravování naopak) a Tereus v dudka; — odt. meton. význ. slavík *V.*

Philomēlium, *ī, n.* [*Φιλομήλιον*] město v jihových. Frygii; odt. **Philomēlīēnsēs,** *ium, m.* Filomelané, obyvatelé Filomelia.

Philopoemēn, *enis, m.* [*Φιλοποίμην*] znamenitý vojevůdce a státník achajského spolku, rodem z Megalopole (253—183 př. Kr.), ‚poslední Řek'.

philosophia, *ae, f.* [*φιλοσοφία*] vl. láska k moudrosti; filosofie (nejširš. sm. i s vědami odbornými), studium filosofie; moudrost **a)** abstr. *philosophiae disciplinae C* filosofické školy (gen. *philosophiae* n. spojení *de philosophia* lze často přeložiti adj. filosofický); **b)** konkr. **α)** filosofická věta, filosofický předmět n. problem, filosofická nauka; **β)** filosofická škola n. soustava, filosofický systém (zejm. pl.).

philosophor, *ārī, ātus sum* zabývati se filosofií, filosofovati, (filosoficky) badati: *genus philosophandi C* filosofická soustava.

philosophus, *a, um* [*φιλόσοφος*] filosofický; subst. filosof.

Philōtās, *ae, m.* [*Φιλώτας*] vlastní jméno mužské; zejm. syn Parmenionův, velitel jízdy ve vojsku Alexandra Velkého.

Philotīmus, *ī, m.* [*Φιλότιμος*] Ciceronův propuštěnec, jenž řídil v době Ciceronova vyhnanství správu jeho majetku pod dozorem Attikovým.

philtrum, *ī, n.* [*φίλτρον* od *φίλος*] nápoj lásky (srov. u nás laskavec) *O.*

Philus, *ī, m.* [*Φίλος*] jméno rodiny v rodě Furiův (v. t.).

1. philyra, *ae, f.* [*φιλύρα* lípa] vl. lípa; lípové lýčí (jehož užívali k vázání).

2. Philyra, *ae, f.* [*Φιλύρα,* viz předcház.] nymfa, dcera Okeanova, s níž měl Kronos syna Chirona; později byla dle

báje proměněna v lípu; odt. **Philyrēius,** *a, um* Filyřin n. Filyřina syna t. j. Chirona: *Ph. heros O* hrdinný syn Filyřin; *Philyrēia tecta O*; patronym. **Phillyridēs,** *ae, m.* (1. slabika v thesi *O*) syn Filyřin.

phīmus, *ī, m.* [φιμός] nádoba, v níž se při hře míchalo kostkami, vrhovka, cába *H.*

Phīneus, *eī* i *eos* (acc. *ea,* voc. *eu O*), *m.* [Φινεύς] 1) myth. král v Salmydessu u Černého moře, jenž dal z návodu své druhé ženy děti z prvního manželství oslepiti a za živa zakopati; za trest týrán Harpyjemi, jichž ho zbavili Boreovci Kalais a Zetes při výpravě Argonautů; adj. **Phīnēius** i **Phīnēus,** *a, um* Fineův; 2) bratr Kefeův, dřívější ženich Andromedin, jejž Perseus Medusinou hlavou proměnil v kámen.

Phintia, *ae, f.* město na Sicilii *C.*

Phintiās, *ae, m.* [Φιντίας] pythagorovec v Syrakusách za doby Dionysiů, známý svým přátelstvím s Damonem.

Phlegethōn, *ontis, m.* [φλεγέθων = hořící] ‚Ohnivá' řeka v podsvětí (= Pyriflegethon); odt. **Phlegethontis,** *idis* flegethontský, Flegethontu: *Ph. lympha O.*

Phlegra, *ae, f.* [Φλέγρα t. j. spáleniště] staré jméno poloostrova Pallene na Chalkidice, dle báje dějiště boje s Giganty; adj. **Phlegraeus,** *a, um* [Φλεγραῖος] flegrajský: *Phlegraeos Iovis Enceladique tumultus Pr* (= Gigantomachii); *Phlegraei campi O.*

Phlegyās, *ae, m.* [Φλεγύας] myth. vládce v Panopeu ve Fokidě; zapáliv ze msty Apollonovi chrám v Delfech, byl potrestán v podsvětí podobně jako Tantalos *V.*

Phlīūs, *ūntis* (acc. *a L*), *f.* [Φλιοῦς] samostatné město v sev. Peloponnesu, jihozáp. od Korinthu; adj. **Phlīāsius,** *a, um* [Φλιάσιος] fliuntský, ve Fliuntě; subst. **Phlīāsiī,** *ōrum, m.* Fliuntané.

Phobētōr, *oris, m.* [φοβήτωρ = strašící] syn boha Spánku, bůh strašných snů (= Ikelos) *O.*

phōca, *ae* n. **phōcē,** *ēs, f.* [φώκη] tuleň.

Phōcaea, *ae, f.* [Φώκαια] přímořské město ionské v Malé Asii; adj. **Phōcaïcus,** *a, um* [Φωκαϊκός] fokajský, z Fokaie (viz i *Phōcis*); subst. **Phōcaeēnsēs,** *ium,* básn. též **Phōcaeī,** *ōrum, m.* Fokajané, obyvatelé Fokaie.

Phōcīōn, *ōnis, m.* [Φωκίων] athenský vojevůdce a státník, vrstevník a odpůrce Demosthenův, popraven r. 318 př. Kr.

Phōcis, *idis* n. *idos, f.* [Φωκίς] krajina ve středním Řecku s městem Delfami; adj. **Phōcēus** n. **Phōcaicus,** *a, um* focký, ve Fokidě n. z Fokidy: (*iuvenis* n. *comes*) *Phoceus O* (též subst.) = Pylades, syn fockého krále Strofia; subst. **Phōcēnsēs,** *ium* a **Phōcii,** *ōrum* (sg. též básn. **Phōceus,** *eī* a *eos,* voc. *eu*) Fočané.

Phōcus, *ī, m.* [Φῶκος] syn aiginského krále Aiaka, bratr Telamonův a Peleův, od nichž byl usmrcen.

Phoebē, *ēs, f.* [Φοίβη, srov. *Phoebus*] 1) sestra Foibova = *Diana,* bohyně měsíce; meton. (měsíční) noc: *tertia Ph. O*; 2) vůb. vlastní jméno ženské; zejm. dcera messenského vládce Leukippa (v. t.) *O Pr.*

Phoebidās, *ae, m.* [Φοιβίδας] spartský vojevůdce, jenž dobyl r. 383 př. Kr. thebského hradu Kadmeie.

Phoebigena, *ae, m.* [*Phoebus* a *gigno*] syn Foibův = *Aesculapius V.*

Phoebus, *ī, m.* [Φοῖβος dle ob. výkladu = světlý, jasný] přídomí Apollonovo zvl. jako boha slunce; meton. zejm. α) slunce: *repercusso Phoebo O* odrazem slunce, paprsků slunečních; *litora sub utroque iacentia Phoebo O* t. j. pod východním i západním sluncem, na východě i na západě; β) Foibův chrám: *candentis limine Phoebi V*; *Ph. domesticus* (v. t.) *O*; adj. **Phoebēius** a **Phoebēus,** *a, um* [Φοιβήιος, Φοιβεῖος] Foibův, meton. význ. sluneční, lékařský: *Ph. iuvenis O* = *Aesculapius* jako syn Apollonův; *Ph. anguis* (v. t.) *O*; *Phoebea arte O* t. j. lékařským uměním; *Phoebea lampas V*; *Ph. ales O* havran (jako pták věštný); *Phoebea virgo O* = *Daphne,* meton. vavřín; — subst. **Phoebas,** *adis, f.* [Φοιβάς] kněžka Apollonova, věštkyně *O Pr*; **Phoebēum,** *ī, n.* chrám Foibův *L.*

Phoenīcē, *ēs* n. **Phoenīca,** *ae, f.* [Φοινίκη] 1) Foinikie, část Syrie sev. od Palestiny, přímoří od pohoří Karmelského na sever až po záliv Isský (města Sidon a Tyros); adj. **Phoenīcius,** *a, um* (*f.* též **Phoenissa**) foinický: *exsul Phoenissa O* = Anna, sestra Didonina; subst. **Phoenīx,** *īcis, m.* (viz i zvl. heslo)

a ob. pl. **Phoenīcēs,** *um* (acc. *as OT*) Foinikové, Foiničané, národ proslulý zejm. plavbou, stavbou lodí a obchodem; jejich osadou bylo město Karthago; **Phoenissa,** *ae, f.* Foiničanka; spec. = *Dido V*; pl. *Phœnissae,* Foiničanky, titul tragedie Euripidovy *C*; **2)** město v Epeiru, hlavní město Chaonie, nyn. Finiki *L.*

Phoenīcūs, *ūntis* (acc. *a*), *f.* [*Φοινικοῦς*] jméno několika přístavních měst **1)** v maloasijské Ionii u Erythr *L*; **2)** v Lykii u Patar *L.*

Phoenissa viz *Phoenice.*

1. phoenīx, *īcis, m.* [*φοίνιξ*] fénix, ohniváč (báječný pták egyptský, jenž se vždy po 500letém žití ve svém hnízdě spálil, ale z popelu vzlétl znovu omlazen).

2. Phoenīx, *īcis, m.* [*Φοίνιξ*] **1)** syn Amyntorův, učitel Achilleův a průvodce jeho před Troju; **2)** Foiničan (viz *Phoenice*).

Pholoē, *ēs, f.* [*Φολόη*] **1)** pohoří na záp. hranici Arkadie; **2)** dívčí jméno *Tib H.*

Pholus, *ī, m.* [*Φόλος*] jméno Kentaura *VO.*

phōnascus, *ī, m.* [*φωνασκός* z *φωνή* a *ἀσκέω*] vl. cvičitel hlasu, učitel zpěvu (a deklamace) *T.*

Phorbās, *antis, m.* [*Φόρβας*] vlastní jméno mužské *VO.*

Phorcus, *ī, m.* [*Φόρκυς*] vlastní jméno mužské; zejm. mořský stařec, syn Pontův a Gaiin, otec mořských nestvůr Graií a Gorgon; odt. **Phorcis,** *idis* (n. *idos,* acc. pl. *idas O*), *f.* = **Phorcȳnis,** *idis* (n. *idos,* acc. *ida*), *f.* dcera Forkova, spec. Medusa *OPr*; pl. *geminas Phorcidas O* = Graie.

Phormiō, *ōnis, m.* [*Φορμίων*] **1)** peripatetický filosof, o němž je anekdota, že chtěl poučovati Hannibala o válečnickém umění; **2)** parasit v komedii Terentiově téhož jména; přenes. *dat nataliciam Phormioni alicui C.*

Phorōneus, *eī, m.* [*Φορωνεύς*] syn Inachův, vládce v Argu, bratr Ioin, jež odt. sluje **Phorōnis,** *idis* n. *idos, f.* sestra Foroneova, Foroneovna.

Phraātēs n. **Phrahātēs,** *is* (acc. *ēn H*), *m.* jméno několika parthských králů z rodu Arsakovců; zejm. F. IV., proti němuž podnikl Antonius nezdařenou výpravu r. 36 př. Kr.; odbojem Tiridatovým byl na čas zbaven trůnu, jehož se opět zmocnil r. 27. př. Kr. s pomocí Skythů: *redditum Cyri solio Phrahaten H*; s císařem Augustem vešel v přátelské styky.

phrenēticus, *a, um* [*φρενητικός*] nemocný mozkem, šílený, zuřivý.

Phrixus n. **Phrixos,** *ī, m.* [*Φρίξος*] syn Athamantův a Nefelin, unikl se sestrou Hellou na zlatém beranu nástrahám své macechy Ino do Kolchidy ke králi Aietovi; adj. **Phrixēus,** *a, um* Frixův.

Phryges, *um, m.* (sg. **Phryx,** *Phrygis*) [*Φρύγες*] Frygové, obyvatelé Frygie: – básn. přenes. význ. Trojané: *corpus semiviri Phrygis V* (narážka na fryžský kult bohyně Kybely, jejíž kněží se vykleštovali); – spec. kněží Kybelini; adj. **Phrygius,** *a, um* fryžský: *Ph. amnis L* t. j. Hyllos, přítok Hermu; *Phrygia mater V* t. j. Kybele; *Phrygia chlamys V* (t. j. uměle vyšívaná); *Ph. lapis H* mramor z lomů u fryžského města Synnad; hudba fryžská vyznačovala se vášnivostí, uvádějící mysl v mystickou extasi: *Phrygii modi Tib, numeri Pr*; *Ph. buxum O* klarinet z berekynthského zimostrázu; – básn. též význ. trojský: *Ph. tyrannus V* (= *Aeneas*); *Ph. pastor V* (= *Paris*); *vates Ph. O* (= *Helenus*); *Phrygii nepotes O* potomci Trojanů t. j. Římané; subst. **Phrygia,** *ae, f.* **α)** Fryžka; básn. Trojanka *V*; **β)** Frygie, krajina v Malé Asii vých. od Lydie (*Ph. Maior*) a již. od Propontidy (*Ph. Minor*).

Phrȳnē, *ēs, f.* [*Φρύνη* t. j. ropucha] **1)** krásná hetera v Athénách, milenka Praxitelova (vl. jménem Mnesarete z Thespij); **2)** odt. jméno jiných žen *H Tib.*

Phthīa (spr. **Phthīa**) *ae, f.* [*Φθία*] město v j. ž. Thessalii, kde vládl Peleus a Achilleus; odt. **Phthīōtēs,** *ae, m.* [*Φθιώτης*] Fthijan, z Fthie (**Phthīas,** *adis, f.* Fthijanka, žena z Fthie); odt. **Phthīōtis,** *idis, f.* [*Φθιῶτις*] Fthiotis, území kolem Fthie; – adj. **Phthīōticus** a **Phthīus,** *a, um* fthijský, z Fthie n. fthiotský, z Fthiotidy, ve Fthiotidě: *vir Phthius Pr* (= Achilleus); *rex Phthius O* (= Peleus).

Phylacē, *ēs, f.* [*Φυλάκη*] **1)** město v Epeiru *L*; **2)** město v již. Thessalii; odt. adj. **Phylacēius,** *a, um* (*f.* též **Phylacēis,** *idis*) fylacký, básn. též význ. thessalský: *coniunx Phylaceia O* t. j. Laodameia, choť Protesilaova.

Phylacus, ī, *m.* [Φύλακος] dle pověsti zakladatel města Fylake v Thessalii, otec Iflklův; patronym. **Phylacidēs** (básn. první slab. dlouhá), *ae*, *m.* Fylakovec, potomek Fylakův *O Pr* (t. j. Protesilaos, syn Iflklův).

phȳlarchus, ī, *m.* [φύλαρχος] vl. náčelník fyly (attické); přenes. *ph. Arabum C* vladař.

Phylē, ēs, *f.* [Φυλή] tvrz v Attice na hranicích boiotských.

Phyllis, *idis* n. *idos* (acc. *ida*, voc. *i*), *f.* [φυλλίς = (čerstvé) listí] dívčí jméno *VH.*

Phyllus, ī, *f.* [Φύλλος] město v Thessalii; adj. **Phyllēius,** *a*, *um* fyllský, básn. význ. thessalský: *Ph. iuvenis O* (= *Caeneus*).

physicē, adv. [*physicus*] přírodovědecky, dle přírodních věd, fysicky.

physicus, *a*, *um* [φυσικός] související s přírodou, přírodní, přírodovědecký, přírodozpytný, fysický, fysikální: *physica ratio inclusa est in fabulas C* myšlenka vědy přírodní; — subst. **physicus,** ī, *m.* přírodovědec, přírodozpytec, fysik: *physicum, id est speculatorem venatoremque naturae C*; **physica,** ōrum, *n.* n. **physica,** *ae*, *f.* nauka o přírodě, věda (vědy) přírodní, přírodozpyt, fysika.

physiognōmōn, *onis*, *m.* [φυσιογνώμων] fysiognom t. j. kdo soudí o duševních vlastnostech některého člověka z tvaru jeho obličeje.

physiologia, *ae*, *f.* [φυσιολογία] u *C* podle řeckých sm. filosofie přírody: *physiologiam, id est naturae rationem C.*

piābilis, *e* [*pio*] zažehnatelný: *piabile fulmen est O* lze zažehnati.

piāculāris, *e* [*piaculum*] očistný, smírný; subst. *piacularia, um, n.* smírná obět *L.*

piāculum, ī, *n.* [*pio*] **1)** očistná n. smírná obět, očista, dostiučinění, pokuta (dávaná bohům za spáchaný hřích) (*alcis rei* za něco) **a)** *piacula dare T*; *duc nigras pecudes*; *ea prima piacula sunto V*; *ut caedes aliquo piaculo lueretur L* aby byla odčiněna smírným trestem; **b)** přenes.: *laudis amore tumes: sunt certa piacula H*; *p. furoris T*; **2)** meton. nečistota, abstr. hřích, prohřešení, vina: *hinc sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus L*; *milites soluti piaculo T*; *p. committere, contrahere L* dopustiti se hříchu; — brachyl. *quae quis distulit in seram commissa piacula mortem V* = *quae quis commisit et quorum piacula* (pokání) . . .

piāmen, *inis*, *n.* [*pio*] očista, očistný prostředek *O.*

pīca, *ae*, *f.* [srov. *picus*] straka.

picāria, *ae*, *f.* [*pix*] (vl. adj., sc. *officina*) smolárna, smolná huť.

picea viz *piceus.*

Pīcēnum, ī, *n.* krajina ve střední Italii při moři Adriatickém, úrodná zejm. ovocem; adj. **Pīcēnus,** *a*, *um* n. **Pīcēns,** *entis* picen(t)ský; subst. **Pīcentēs,** *ium*, *m.* Picentané, Picenové.

piceus, *a*, *um* [*pix*] **1)** smolný, ze smůly: *piceum lumen V* smolné t. j. čadivé; **2)** přenes. **a)** černý (jako smůla): *picea caligo VO*; **b)** význ. lepkavý (jako smůla): *piceum flumen V* (t. j. pot smíšený s prachem a krví). Subst. **picea,** *ae*, *f.* borovice.

Pictonēs, *um*, *m.* (= *Pictavi*) Piktonové, kmen v Gallii na levém břehu dolního Ligeru (nyn. kraj Poitou).

1. pictor, ōris, *m.* [*pingo*] malíř.

2. Pictor, ōris, *m.* [viz předcház.] cognomen v rodě Fabiův (v. t.).

pictūra, *ae*, *f.* [*pingo*] malba (buď barvami n. vyšíváním) **a)** abstr. význ. malování: *ut picturam imitetur T*; **b)** konkr. význ. obraz: *nego ullam picturam neque in tabula neque in textili (fuisse) C*; *animum picturā pascit inani V*; **c)** přenes. vymalování = vyličení: *p. virtutum C.*

pictūrātus, *a*, *um* [*pictura*] vl. pomalovaný; spec. *picturatas vestes V* vyšívané.

pictus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *pingo*] vl. pomalovaný, namalovaný; barevný, barvitý, pestrý: *picta panthera O* skvrnitý, kropenatý; — přenes. o slohu: (*Lysiā*) *nihil potest esse pictius C* barvitější.

1. pīcus, ī, *m.* datel (pták významný ve věštectví).

2. Pīcus, ī, *m.* pův. staroitalské božstvo hor a lesů, podobné Faunovi; dle pozd. báje první král v Latiu, otec Faunův, děd Latinův; dle báje byl proměněn v ptáka datla od kouzelnice Kirky za to, že pohrdl její láskou.

piē, adv. [*pius*] 1) vůb. spravedlivě, řádně, dle povinnosti, s dobrým svědomím, poctivě: *p. bellum indicere L*; hendiad. *grate et p. facere alqd C* z povinné vděčnosti; 2) spec. a) zbožně; b) s láskou; dětinně, synovsky, vděčně; otcovsky, mateřsky; přátelsky, laskavě, věrně.

Pīeria, *ae, f.* [*Πιερία*] krajina v jihových. Makedonii vých. od pohoří Pieru, kde kvetl starý kult Mus; jejich otcem byl tu jmenován Pieros (vl. jméno boha Dionysa), odt. **Pīeridēs,** *um, f.* (sg. **Pīeris,** *idis* n. **Pīeria,** *ae, f.*) Pierovny = Musy; adj. **Pīerius,** *a, um* pierský, z Pierie; meton. souvisící s Musami (t. j. s hudbou, zpěvem, básnictvím), básnický: *Pierium antrum H* jeskyně Mus; *Pierii modi H* básnické; *vatum Pieriis ora rigantur aquis O* t. j. básnickým nadšením. — Dle jiné báje byl **Pieros** (*ī, m.*) král v makedonské Pelle, jenž dal svým 9 dcerám jména Mus; tyto dcery byly od Mus přemoženy v zápasu pěveckém a proměněny ve straky; odt. **Pīeridēs,** *um, f.* dcery Pierovy.

pietās, *ātis, f.* [*pius*] svědomité plnění mravních povinností; 1) vůb. spravedlnost, poctivost, bezúhonnost, svědomitost; cit, soucit: *pietate gravem ac meritis virum V*; *corpora missa neci salva pietate O* bez porušení lidskosti; též o božstvu: *si qua est caelo p. V* spravedlnost; *si quid p. antiqua labores respicit humanos V*; 2) spec. a) zbožnost, zbožná mysl; b) k blízkým osobám oddanost, vděčnost, věrnost, láska (podle poměru osob dětinná, něžná, otcovská, mateřská, přátelská a p.); personif. *Pietas* Láska (v rodině) měla v Římě dva chrámy; — k panovníkovi věrnost, oddanost, loyálnost: *Tiberius ... cum extolleret pietatem quamvis modicas principis iniurias ulciscentium T*; *Vitellius pietatem militum* (sc. *in se*) *collaudavit T*; c) k vlasti láska: *p. erga patriam*; abs. vlastenectví *Cs.*

piger, *pigra, pigrum* [*piget*] vl. mrzutý, mající nechut k něčemu: 1) líný, lenivý, liknavý (*in re, ad alqd,* básn. též s inf.): básn. *p. campus H* neúrodné, mrtvé; chabý: *pigrum et iners videtur T* že jest chabostí a zahálkou; *militiae* (dat. účel.) *p. H* neschopný k ...; — spec. nestatečný, zbabělý; 2) metaf. a) líně se vlekoucí, zdlouhavý: *p. annus H*; b) tuhý, ztuhlý, nehybný: *frigore p. VO*; *mare pigrum ac prope immotum T*; *pes pigris radicibus haeret O*; — meton. tuhý význ. tuhým činící: *pigra frigora Tib.*

piget, *pigēre, piguit,* — 1) ob. neosob. *p. me* (acc.) *alcis rei* (též inf. n. acc. c. inf.) a) mrzí mě, nechutí se mi, protiví se mi, hnusí se mi něco, mám ošklivost k něčemu (acc. osoby bývá často vynechávána): *piget* (sc. *eas*) *incepti lucisque V* proklínají ...; *haud pigebit* (sc. *me*) *referre crimina T* vl. nebude mne mrzeti = neuškodí, nebude nemístné; *piget me alqd facere* s nechutí, nerad dělám; abs. *Corbulo ... gerendae rei praeficitur, quia Paeti piguerat T* vznikla nespokojenost proti P.; b) lituji něčeho: *iam cognosse genus p.* (sc. *eum*) *O*; c) stydím se, ostýchám se: *fateri pigebat* (sc. *eos*) *L*; 2) zř. os. *verba pigenda Pr* vzbuzující nevoli.

pigmentārius, *ii, m.* [*pigmentum*] prodavač barev (líčidel) n. mastičkář.

pigmentum, *ī, n.* [*pingo*] vl. látka k malování, barvivo, barva a) vl. *aspersa temere pigmenta C*; b) obr. (o vykrášlení a oživení slohu) *illius* (sc. *Catonis*) *liniamentis ... pigmentorum florem defuisse C* krása a živost barev.

pignerātor, *ōris, m.* [*pigneror*] kdo přijímá zástavy, zabavovatel.

pignerō, *āre, āvī, ātum* [*pignus*] dávati v zástavu, zastavovati: *bona pigneranda poenae praebebant L* k zabavení; obr. *cum velut obsidibus datis pigneratos haberent animos L* = byli zavázáni; — med. **pigneror** bráti si v zástavu; obr. zabavovati (si), přisvojovati si, bráti si: *Mars fortissimum quemque pignerari solet C*; přijímati v zástavu: *quod das mihi, pigneror omen O.*

pignus, *oris* (též starší *eris*), *n.* [srov. *pango*] vl. věc, jež něčemu dodává pevnosti a jistoty; 1) a) pojítko, pouto: *commune est p. nata mihi tecum O*; odt. svazek, závazek: *p. pacis L*; *pignore animos centurionum devinxit Cs*; b) spec. svazek blízkých osob, zejm. v rodině: *pignera coniugum ac liberorum L* rodinné svazky; — konkr. milá osoba, miláček, zejm. dítko: *respiciens oculis pignora cara O* hlavy svých drahých; *cum pignoribus domus O*; 2) základ;

zástava, záruka, (hypotheka), závdavek, záloha a) α) vl. *agris pignori acceptis T*; zejm. o senátorech, kterým mohla býti od magistrátů uložena pokuta a zabavena zástava, jestliže se nedostavili bez důvodu do sedění: (*senatores*) *coguntur pignoribus C*; *dimissi adparitores ad pignera capienda L*; — o osobě rukojmí; β) přenes. *p. ad flectendos hostium animos L*; (*imperii*) *pignora O* záruka (trvání) říše (jakou bylo palladion a posvátný štít Numův, *ancile*); b) základ při sázce: *quo pignore certes V*; c) metaf. α) *quo pignore vindicet urbem O* aby si na tom základě mohl přivlastňovati město; β) důkaz, projev: *pignora veri O*; *magnum p. ab eo datum* s acc. c. inf. *C*; (*rex*) *dextram reconciliatae gratiae p. obtulit Cu*; γ) znamení, známka: *veteris pignora formae*; *sacrorum pignora O* odznaky t. j. roucho a p.

pigritia, *ae* n. **pigritiēs,** *ēī, f.* [*piger*] vl. omrzelost; nechut, lenivost, liknavost (*alcis rei* k něčemu).

pigror, *ārī, ātus sum* [*piger*] býti líný: *scribere ne pigrere C* neleň si.

1. pīla, *ae, f.* [m. **pis-lā*, srov. *pinso*] hmoždíř.

2. pīla, *ae, f.* pilíř: *saxea p., quam ponto iaciunt V* (při stavbě základů vill v moři); spec. *nulla meos habeat p. libellos H* výklad (knihkupecký s vyvěšeným seznamem knih, jež jsou na prodej), vl. pilíř, jaké nahrazovaly u krámů zeď na straně do ulice.

3. pīla, *ae, f.* 1) míč: *pilā ludere* hráti v míč, míčem; přísl. *claudus pilam* (*retinere*) u *C* o člověku, chápajícím se věci, jež pro něho není; jíž nerozumí; — meton. hra míčem: *pilae studiosi C*; 2) přenes. kulička; spec. hlasovací: (*iudex*) *in mea sortitā vindicet ossa pilā Pr* t. j. hlasováním.

pīlānus, *ī, m.* [*pilum*] voják, jehož zbraní jest pilum; — význ. *triarius*: *totidem p. habebat corpora O*.

pīlātus, *a, um* [*pilum*] vyzbrojený (házecím) kopím *V*.

pileātus viz *pilleatus*.

pīlentum, *ī, n.* (slavnostní) kočár, ve kterém jezdily zejm. matrony k bohoslužbám a hrám.

pīleolus, pīleus viz *pilleolus, pilleus*.

Pilia, *ae, f.* manželka T. Pomponia Attika *C*.

pilleātus, *a, um* [*pilleus*] s pilleem t. j. s plstěnou čepicí (n. kloboukem) na hlavě: *pilleati fratres Cat* (t. j. Kastor a Polydeukes); zejm. o libertinech, kteří nosili pilleus jako odznak nově nabyté svobody: *regem ... pilleatum, capite raso ... libertum se populi Romani ferre L*.

pilleolus, *ī, m.* [demin. od *pilleus*] čepička, klobouček.

pilleus, *ī, m.* n. **pilleum,** *ī, n.* (též **pīl-**) [srov. *πῖλος*, čes. plst] plstěná pokrývka hlavy, těsně přiléhající, čepice, klobouk; nosili ji jen svobodní Římané a bývalo zvykem při propouštění otroka na svobodu, že mu v chrámě bohyně Feronie byl dán *p.*; odt. *servi ad pilleum vocati L* k boji za svobodu.

pilōsus, *a, um* [1. *pilus*] vousatý, zarostlý.

pīlum, *ī, n.* [1 pila] (pův. palice do hmoždíře) (házecí) oštěp, kopí; *p.* se skládalo z dřevěného ratiště, dlouhého 1·33 *m* a rovněž tak dlouhé železné tyče z měkkého železa s ocelovým hrotem, jež byla z části zapuštěna do ratiště, takže *p.* mělo délku něco přes 2 *m*; hrot býval někdy opatřen zpětnými háky; — *p. murale Cs* těžký oštěp, jaké bývaly metány na nepřítele metacími stroji; — meton. *pila Horatia LPr* Oštěpy Horatiovy, místo na řím. foru.

Pīlumnus, *ī, m.* 1) *P.* a *Picumnus*, dvojice staroital. bohů vzývaných jako *di coniugales*, zejm. ochránci novorozených dětí; 2) praděd Turnův *V*.

1. pilus, *ī, m.* vlas, chlup; 1) vl. *munitae sunt palpebrae tamquam vallo pilorum C* brv; *caudae pilos equinae H* žíně; 2) metaf. sm. nepatrné množství, nepatrná věc: *ne ullum pilum viri boni habere videatur C*, ani kapku dobré krve; *ne pilo quidem minus C* o drobet, o trochu, o poznání; *pili non facere Cat* ani za mák.

2. pīlus, *ī, m.* [srov. *pilum*] manipul triariů; ob. *primus p.* první manipul triariů a tím legie vůbec: *primum pilum ducere* býti prvním centurionem prvního pilu t. j. nejvyšším (co do postupu) centurionem celé legie (= *primi pili* n. *primi ordinis centurio* = *primus pilus* n. i *primipilus, ī, m.* a *primipilaris, is, m.*); meton. vedení prvního

pilu t. j. hodnost prvního centuriona: *primum pilum adepto T.*

Pimpla, *ae, f.* [*Πίμπλα*] osada a zřídlo v již. Makedonii, sídlo kultu Mus; adj. **Pimplēus,** *a, um* (*f.* též řec. **Pimplēis,** *idis*) pimplejský, meton. Mus (se týkající): *P. mons Cat*; subst. *f.* = Musa (pimplejská).

pīna (psáno též **pinna**), *ae, f.* [*πίνη*] kyjovka (druh mlžů).

Pīnārius, jméno římského rodu patricijského, jenž spolu s rodem Potitiů vykonával kult Herkulův u t. zv. *ara maxima*, dokud se nestal kultem státním (r. 312 př. Kr. za censora Appia Klaudia).

Pindarus, *ī, m.* [*Πίνδαρος*] slavný básník řecký v oboru lyriky sborové, * v Kynoskefalích u Theb r. 522 př. Kr., † r. 442; adj. **Pindaricus,** *a, um* Pindarův, Pindarský.

Pindenissus, *ī, f.* [*Πινδένισσος*] město v Kilikii; odt. **Pindenissītae,** *ārum, m.* Pindenissané.

Pindus, *ī, m.* [*Πίνδος*] pohoří mezi Epeirem a Thessalií, u básníků sídlo Mus.

pīnētum, *ī, n.* [*pinus*] háj piniový (též smrkový n. borový), smrčí, smrčina, sosnoví.

pīneus, *a, um* [*pinus*] piniový, borový, smrkový (leckdy básn. determ. význ. dřevěný): *p. ardor V* žár borového dříví.

pingō, *ere, pīnxī, pictum* [z koř. **peig-* pestřiti, srov. (z koř. **peik-*) *ποικίλος*, čes. ‚psáti' příbuzné s adj. ‚pestrý'] pův. činiti pestrým, pestřiti 1) spec. a) *α)* pomalovati, omalovati: *pictae tabulae* obrazy; *picti scuta* (aec. řecký) *Labici V* s pomalovanými štíty; natříti barvou, obarviti: *picta puppis V*; β) malovati (abs. n. alqd), kresliti: *qui numquam philosophum pictum viderunt C* ani namalovaného filosofa (t. j. nemají ponětí o filosofii); *pictos experiere metus* (meton. strašné podoby) *Pr* (t. j. na přídě lodi); b) vyšívati, zobrazovati tkaním: (*acū*) *p.* vyšívati; *toga picta* vyšívaná zlatem (jakou nosili vítězové při triumfu); *Pallas scopulum pingit O*; c) tetovati: *picti Agathyrsi V*; 2) metaf. a) zpestřiti (smíšením n. spojením věcí různých barev): *pingit vaccinia calthā V*; b) krášliti, zdobiti: (o slohu) *σχήματά non in pingendis verbis habent pondus C* ve výzdobě (jednotlivých) slov = v ozdobných slovech. Part. perf. pass. **pictus** význ. adj. v. t.

pinguēscō, *ere, —, —* [*pinguis*] tučněti; o polích býti zúrodněn: *sanguine p. campos V.*

pinguis, *e* [srov. *πίων*, čes. part. praes. pitom(ý)= vl. krmený, živený] tučný; 1) vl. a) význ. tlustý, otylý, ztučnělý, vypasený: *equos humano sanguine pingues O; pinguem vitiis H* chorobně otylého (přílišným jídlem); prolept. *pinguis pascere oves V* aby ztučněly; b) význ. mastný: *pingue oleum VO*; básn. *p. ara V* tukem (a krví žertev) zbrocený t. j. bohatý (žertvami); neutr. subst. tuk, přenes. tučná píce: *denso distendere* (v. t.) *pingui V*; — přenes. *pingue merum H* jako olej, olejnaté; o ohni smolný: *p. lampas O, flamma T*; 2) metaf. a) význ. úrodný, zúrodněný: *p. humus V*; *sanguine pinguior campus H* hojně zúrodněné; básn. *pingui flumine Nilus cum refluit V* význ. zúrodňujícím; b) šťavnatý, dužnatý: *pinguibus ficis H*; *verbenas pingues V* t. j. s jedovatou šťavou; c) hustý, zhoustlý: *pingue et concretum caelum* (ovzduší) *C*; *pinguia vellera H*; d) plný, bohatý (*rē* něčím), vydatný, výnosný: *pinguibus a stabulis V*; *de pinguissimis ramis H*; e) pohodlný, klidný: *p. quies O, vita Plin*; f) o slohu nabubřelý: *poetis pingue quiddam sonantibus C*; g) tupý, hloupý, nejapný (srov. čes. pitomý): *pingue ingenium HO*; *pingue munus H*; přísl. *agamus pingui Minerva C* (= *crassā M.*) t. j. neučeně.

pīnifer, *fera, ferum* [*pinus* a *fero*] porostlý piniemi, sosnami n. smrky, sosnatý: *piniferum caput* (*Atlantis*) *V.*

pīniger, *gera, gerum* [*pinus* a *gero*] vl. nesoucí (na sobě) pinie: *pinigerum Fauni caput O* ozdobenou chvojím.

1. pinna, *ae, f.* = *penna* (v. t.). Pravidlo řím. grammatiků: *pennas avium, pinnas murorum* (viz **2.** *pinna*) *dicimus.*

2. pinna, *ae, f.* vl. špice; spec. vojen. cimbuří (stavěné někdy na náspu tábora k ochraně bojujícího mužstva; srov. *lorica*) *Cs*

3. pinna viz *pina.*

pinnātus, pinniger, pinnipēs, pinnula viz *penn.*

pīnotērēs, *ae. m.* [πινοτήρης] vl. hlídač kyjovek, zool. výstražník lasturčí (krab, skrývající se v dutině pláště kyjovky, aby ji — dle domnění starých — štípnutím upozorňoval na kořist a. nebezpečí).

pīnus, *ūs* n. *ī, f.* [srov. πίτυς] 1) jehličnatý strom: pinie; sosna, borovice, smrk; básn. synekd. (lesní) strom vůb.; 2) meton. a) dříví (piniové, borové, smrkové); básn. synekd. vůb. dříví; — meton. spec. α) loď; β) louč, pochodeň; b) chvojí, chvojový věnec (příznak zejm. boha Pana a Fauna): *pinu praecincti cornua Panes O.*

piō, *are, āvī, ātum* [*p us*] 1 nábožensky očišťovati, usmiřovati, zažehnávati; odčiniti, napraviti; odvraceti: *prodigia p. T.*; *nefas p. V; culpam miserorum morte piabunt V* pomstí, potrestají. 2) usmiřovati, konejšiti, nakloňovati si, (je li předm. božstvo) uctívati: *tua ossa piabunt V; Tellurem porco piabant H; ut (scelus) meo sanguine pietur T* aby byl nasycen; praegn. *matris iram natorum caede p avit amor Pr* usmířila t. j. zahnala; básn. *ture aras p. Pr* na oltářích obětovati; s acc. vnitř. *in magicis sacra p. focis Pr* smírné (očistné) oběti konati.

piper, *eris, n.* pepř.

pīpiō, *āre* [onomatop.] pípati, švitořiti.

Piplea viz *Pimpla.*

Pīraeēus (acc. *ea C*) a ob. **Pīraeus,** *ī, m.* [Πειραιεύς] 1) subst. město a přístav athenský, válečný i obchodní, zřízený a opevněný za Themistoklea, vzdálený asi 5 *km* od Athen.; 2) adj. peirajský; subst. neutr. *Piraea tuta recessu linquit O* = zátoku peirajskou.

pīrāta, *ae, m.* [πειρατής] námořský loupežník, pirát.

pīrāticus, *a, um* [*pirata*] námořských loupežníků, pirátský: *piraticum bellum C* válka s piráty; subst. **pīrātica,** *ae, f.* námořní loupežnictví.

Pīrēnē, *ēs, f.* [Πειρήνη] pramen na Akrokorinthu, zasvěcený Musám; odt. **Pīrēnis,** *idis* (acc. sg. *ida,* pl. *idas O*), *f.* pirenský: *Ephyren Pirenida O.*

Pīrithous, *ī, m.* [Πειρίθοος] syn Ixionův, král Lapithův, přítel Theseův; při jeho svatbě s Hippodameií vznikl boj Kentaurů s Lapithy; s Theseem chtěl unésti Persefonu z podsvětí, ale byl tam spután a přikován.

pirum, *ī, n.* [srov. *pirus*] hruška.

pirus, *ī, f.* [srov. *pirum*] hrušeň, hruška.

Pīrūstae, *ārum, m.* [Πειρουσταί] Peirustové, loupeživý kmen v Illyrii.

Pīsa, *ae, f.* [Πῖσα n. Πίσα] město v Elidě nad řekou Alfeiem, kde byly konány olympijské hry; adj. **Pīsaeus,** *a, um* pisský, pisajský: *Pisaea hasta O* (t. j. Oinomaovo); *Pisaeā vinctus olivā equus O* (t. j. při hrách olympijských; subst. **Pisaea,** *ae, f.* Pisanka *O* (t. j. Hippodameia).

Pīsae, *ārum, f.* město v Etrurii, nyn. Pisa (dle pověsti kolonie Pisy v Elidě); adj. **Pīsānus,** *a, um* pisský; subst. **Pīsānī,** *ōrum, m.* Pisané, obyvatelé Pis.

Pīsander u. **Pīsandrus,** *ī, m.* [Πείσανδρος] vlastní jméno mužské; zejm. 1) přední mezi athenskými oligarchy r. 411 př. Kr.; 2) velitel loďstva spartského v bitvě u Knida r. 394 př. Kr., kde padl.

Pisaurum, *ī, n.* přímořské město v Umbrii, nyn. Pesaro; adj. **Pisaurēnsis,** *e* pisaurský, z Pisauru.

piscātor, *ōris, m.* [*piscor*] rybář.

piscātōrius, *a, um* [*piscator*] rybářský.

piscātus, *ūs, m.* [*piscor*] lovení ryb, rybaření.

pisciculus, *ī, m.* [demin. od *piscis*] rybka, rybička.

piscīna, *ae, f.* [*piscis*] rybník: *p. publica L* (po němž byl pojmenován XII. okres Augustův, jihových. od Aventinu).

piscīnārius, *iī, m.* [*piscina*] majitel rybníků s chovem ryb, rybníkář, sádkář *C.*

piscis, *is, m.* [srov. něm. Fisch] ryba; básn. sg. sm. coll.; — metaf. *Pisces* Ryby, souhvězdí ve zvířetníku: *aequoreis inclusum Piscibus annum O* t. j. slunce skončilo rok vstoupením do znamení Ryb (na začátku jara).

piscor, *ārī, ātus sum* [*piscis*] loviti ryby.

piscōsus, *a, um* [*piscis*] rybnatý.

Pisidia, *ae, f.* [Πισιδία] hornatá krajina v jihozáp. Malé Asii; obyv. **Pisidae,** *ārum, m.* (sg. *Pisida*) Pisidové.

Pīsistratus, ī, *m.* [Πεισίστρατος] samovládce v Athénách (561—527 př. Kr.), otec Hippiův a Hipparchův, již odt. slují **Pīsistratidae,** *ārum, m.* Peisistratovci, synové Peisistratovi.

Pīsō, *ōnis, m.* [vl. Hmoždíř, srov. *pinso*] cognomen v rodě Kalpurniův (viz *Calpurnius*); adj. **Pīsōniānus,** *a, um* Pisonův, pisonský.

pistor, *ōris, m.* [*pinsere* drtiti (obilí), mlíti], mlynář (a zároveň pekař), krupař, klass. pekař; *Pistor,* příjmení Jovovo, že vysvobodil Římany, obležené od Galů, svou radou, aby házeli na nepřítele chléb.

Pistōrium, *iī, n.* město v sev. Etrurii, nyn. Pistoia (porážka Katilinova r. 62 př. Kr.); adj. **Pistōriēnsis,** *e* pistorijský, u Pistoria.

pistrīnum, ī, *n.* [*pistor*] stoupa, mlýnice, mlýn (ob. s ručním pohonem; práce ve mlýně náležela mezi nejtěžší a byla ukládána za trest otrokům): přísl. *tibi mecum in eodem est pistrino vivendum C* ‚musíš snášeti se mnou touž dřinu'.

pistrīx viz *pristis.*

Pisuētae, *ārum, m.* obyvatelé města Pisye (Πισύη) v Karii *L.*

Pitanē, *ēs, f.* [Πιτάνη] přístavní město v Mysii naproti Lesbu.

Pithēcūsae, *ārum, f.* [πίθηκος] vl. Opičí ostrovy, jméno ostrovů u Neapole; dle Plinia mají jméno od πίθος sud.

Pītholeōn, *ontis, m.* básník z Rhodu *H,* snad totožný s Peitholeem [Πειθόλεως, *Pītholāus*], jenž napsal ostré epigrammy na Caesara.

Pittacus, ī, *m.* [Πιττακός] z Mytileny, žil kolem r. 600 př. Kr., moudrý a šlechetný státník, počítaný mezi 7 mudrců; básník Alkaios byl jeho politickým odpůrcem.

Pittheus, *eī* n. *eos, m.* [Πιτθεύς] syn Pelopův, král v Troizeně, otec Aithry, matky Theseovy; adj. **Pitthēïus** n. **Pitthēus,** *a, um* Pittheův; *f.* řec. **Pitthēis,** *idis* n. *idos* [Πιτθηίς] subst. Pitheovna t. j. Aithra.

pītuīta, *ae, f.* (básn. 3 slab.: *pītvīta*) sliz, hlen: *bilem, pituitam, ossa C*; *p. nasi Cat*; — meton. rýma.

pītuītōsus, *a, um* [*pituita*] plný slizu.

pius, *a, um* (comp. *magis p.,* sup. *maxime p.; piissimus Cu T*) pův. asi čistý ve smyslu nábož. 1) vůb. spravedlivý, řádný, poctivý, bezúhonný, hodný, dobrý, svědomitý: *p. Aeneas VO* dobrý (ob. se překládá: zbožný); — o věcech *pia et aeterna pax* u *C* poctivý; *pium duellum L* spravedlivá; *iusque piumque O* věc spravedlivá a dobrá; *pia sunt oracula O* věštba nemá v sobě nic zlého; *pia testa H* dobrá, milá nádobo; 2) spec. a) zbožný: *vive p., moriere, p. cole sacra O*; o zemřelých blažený: *arva piorum O = campi Elysii*; *amoena piorum concilia V*; *auxisti numeros pios* (= *piorum*) *O*; záměnou epitheta *pios errare per lucos H* (u nás ‚rajský'); — o věcech *pia vota O* zbožné; *pium est* s inf. *O* jest zbožné, zbožnou povinností; odt. posvátný: *p. ignis O*; *pium far HV*; b) (k blízkým osobám) oddaný, milující, láskyplný, vděčný, věrný, laskavý, dobrotivý, podle poměru osob dětinný, něžný, otcovský, mateřský, přátelský: *ne nimium pii tecta velint reparare Troiae H* v přílišné lásce dětinné (k mateřskému městu); — o věcech *in pio cadit officio O* při službě bratrské lásky; c) k vlasti vlastenecký: *neque ea non pia et probanda fuerunt N.*

pix, *picis, f.* [srov. πίσσα] smůla, dehet; pl. kusy smůly, smůla: *Idaeas pices V.*

plācābilis, *e* [*placo*] 1) pass. usmiřitelný, smířlivý (*alci* k někomu, vůči někomu), nakloněný ke smíru: *placabilem esse O* dáti se usmířiti; *quibus* (*coniugi et liberis*) *placabiliorem fore principem rebatur T*; *ingenium placabile ad iustas preces L* přístupný prosbám; laskavý, povolný; 2) akt. usmiřující, smírný: *p. ara Dianae V.*

plācābilitās, *ātis, f.* [*placabilis*] smířlivost, mírnost.

plācāmen, *inis, n.* n. **plācāmentum,** ī, *n.* [*placo*] smiřidlo, smírný prostředek, prostředek k smíření, upokojení, utišení (*alcis* (*rei*) někoho, něčeho): *deum placamentis T* usmiřováním; *placamenta hostilis iraę T.*

plācātē, adv. [*placo*] pokojně, klidně: *p. ferre alqd C.*

plācātiō, *ōnis, f.* [*placo*] uklidnění, upokojení, utišení: (*animi*) *p. C*; spec. usmíření, udobření: *deorum p. C.*

plācātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *placo*] vl. urovnaný, uklidněný; klidný, pokojný, tichý, mírný: *invalidis corporibus et placatis animis T* mysli přály míru; *placatissima quies C*; spec. usmířený, udobřený, odt. laskavý, milostivý: *libens placatusque T*; *placata cornua vertas O* milostivě, laskavě.

placenta, *ae, f.* [πλακοῦς] koláč (zejm. obětní) *H.*

Placentia, *ae, f.* město nad řekou Padem u *via Aemilia*, nyn. Piacenza; adj. **Placentīnus**, *a, um* placentský, z Placentie; subst. **Placentīnī**, *ōrum, m.* Placenťané.

placeō, *ēre, uī* (význ. = *placitus sum*), *itum* [od koř. **plak-*, srov. πλάξ rovina, pláň: srov. *planus, palma, palam* z příbuzn. koř. **pelā-*; causat. *placo*] vl. býti rovný; **1)** os. líbiti se, zalíbiti se, býti oblíben, milý, příjemný, býti po chuti; vyhovovati, stačiti (abs. n. *alci* někomu): *nec tibi placeat via O* nevol cesty, nedávej se . . .; *si placet hoc O* je-li to tvá vůle; *placuisse quondam Oppias leges T* byly dobré; *vis et arma satis placebant T* zdálo se, že stačí; *sibi placere* líbiti se sobě, býti spokojen sám s sebou, býti samolibý, domýšlivý; — spec. *tu mihi sola places O Tib* tebe jedinou miluji; *placens uxor H* milovaná; **2)** neosob. **placet** *alci* = řec. δοκεῖ (podm. vyjádřen inf., acc. c. inf., větou s ut n. ne) **a)** líbí se, zdá se někomu, někdo uznává za dobré, za vhodné, schvaluje, souhlasí; přestává na něčem, spokojuje se něčím: *si p.* (jako vložka) je-li libo, chceš-li (chcete-li); *p.* (*mihi*) *facere alqd* jest mi libo dělati, rád, se zálibou dělám; **b)** chce, hodlá, zamýšlí, má úmysl, jest rozhodnut, stanoví, navrhuje, jest pro něco: α) *p. ante definire, quid sit officium C* chci; s inf. pass. má se . . .: *incendi placeret an defendi Cs* má-li se zapáliti či hájiti; *quid de nexis fieri placeret L* co by se mělo státi s dlužníky; β) spec. o úřadech, senátě, božstvu a pod. schváliti, usnésti se, ustanoviti, usouditi, rozhodnouti, nařídit: přísl. *si dis placet* (vloženo do věty na označenou úžasu n. nevole) *L* po vůli boží, bůh ví proč, ku podivu, probůh, bohužel, z dopuštění božího; **c)** myslí, míní, jest přesvědčen, má za to: *quibus ab Etruscis numerum ductum (esse) placet L*; *sic placet? H* tak myslíte? Part. **placitus** význ. adj. v. t.

placidē, adv. [*placidus*] mírně, klidně, tiše, pokojně, nerušeně; lahodně, jemně; laskavě, vlídně, milostivě.

placidus, *a, um* [*placeo*] vl. rovný: *placidum mare* klidné; odt. metaf. **a)** klidný, tichý, pokojný, nerušený; **b)** lahodný, líbezný, jemný: subst. *ut placidis coëant* (v. t.) *immitia H*; **c)** laskavý, přívětivý, mírný, vlídný: *placido ore O V* vlídnými slovy; milostivý (o božstvu).

placitus, *a, um* [vl. part. porf. pass. od *placeo*] **a)** líbící se, oblíbený, zalíbený, libý, milý, příjemný, vhodný; subst. *ultra placitum V* nad (vhodnou, slušnou) míru; **b)** vyvolený, vybraný, stanovený, rozhodnutý: *in locum ambobus* (od obou) *placitum S*; **c)** subst. **placitum**, *ī, n.* (řec. δόγμα) zásada (theoret. n. prakt.): *placita Stoicorum T* nauky, učení; *placita maiorum T.*

plācō, *āre, āvī, ātum* [causativum k *placeo*; srov. *plānus*] **1)** vl. urovnati, uhladiti: *placata venti dant* (= *reddunt*) *maria V* činí klidným, uklidňují; **2)** metaf. **a)** uklidňovati, upokojovati, tišiti, mírniti, konejšiti, chlácholiti: *irae discordiaeque placandae (sunt) C*; *p. ieiunia O*; **b)** spec. udobřovati, usmiřovati (*alqm alci* někoho s někým), nakloňovati (si), získávati (si): *placari in alqm N* usmířiti se s někým; prolept. *placatam Eurydicen venerabere V* na usmířenou; zejm. o bozích a p., často meton. uctívati: *p. manes LT*; *ture et fidibus p. deos H.* Part. perf. pass. **plācātus** význ. adj. v. t.

1. plāga, *ae, f.* [*plango*; srov. πληγή, dorsky πλᾱγά] rána, úder, náraz **1) a)** vl. *plagam ferre V* ranou mířiti; *plagis peremptus V* utlučený, ubitý; *est vestrae* (pass.) *si tanta potentia plagae O* rány vám zasazené; **b)** meton. význ. zranění: *numerare plagas T*; **2)** metaf. význ. neštěstí, pohroma, nehoda: *illa p. est iniecta petitioni tuae C.*

2. plaga, *ae, f.* [z koř. **pelā-g-*, srov. πλάγιος, πέλαγος; srov. též *planus, palam* od koř. **pelā-*] vl. co se rovně do šířky rozkládá, jest rozprostřeno **1)** krajina, kraj, země, končina, pásmo, pruh **a)** *plaga pinea montis V*; *plagae caelestes O*; *p. Solis iniqui V* = horké

pásmo; b) spec. kraj, župa: *p. una* — *Materinam ipsi appellant L*; 2) síť (lovecká): *tendere plagas C*; metaf. tenéto, léčka, úklady: *in illas tibi maiores plagas incidendum est C.*

plagiārius, *iī, m.* [*plagium* kradení lidí] kdo krade lidi, lidokrádce, únosce.

plāgōsus, *a, um* [1. *plāga*] kdo rád bije, štědrý ranami: *p. Orbilius H.*

plagula, *ae, f.* [demin. od 2. *plaga* 2)] záclona, čaloun *L.*

Plānāsia, *ae, f.* ostrůvek již. od Elby, kam byl vypověděn vnuk Augustův Agrippa; nyn. Pianosa.

Plancius, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1) *Cn. Plancius,* horlivý člen stavu jezdeckého, nájemce cel; 2) *Cn. Plancius* (syn. předešl.), prokázal jako quaestor v Makedonii dobré služby Ciceronovi v jeho vyhnanství (r. 58 př. Kr.), začež ho Cicero hájil (s úspěchem), když byl obžalován pro nedovolené volební agitace; po smrti Pompejově, jehož byl přívržencem, žil na ostr. Kerkyře.

planctus, *ūs, m.* [*plango*] tepání; spec. o projevu hoře bití v prsa (do hlavy a p.), (zoufalý) výbuch žalu, meton. hořekování, naříkání.

Plancus (t. j. Ploskonohý), viz *Munatius.*

plānē, adv. [*planus*] vl. rovně, rovnou; 1) přímo, zřetelně, jasně, zřejmě, zjevně; 2) právě, úplně, docela, naprosto, rozhodně; v odpovědi *ita p. C* právě tak = zajisté; význ. adj. pravý, celý, dokonalý: *p. vir C*; 3) jistě, arci, ovšem (ve větách sm. připoušt.): *bella p. accinctis obeunda; sed . . . T.*

plangō, *ere, plānxī, plānctum* [od koř. **plāg-* (**plāk-*), srov. *plāga, πλήσσω, πληγή,* čes. ‚plakati‘] 1) tepati, tlouci, bíti: o umírajícím *p. pectore terram* (n. *humum, matrem* = *terram*) *O*; med. *volucris plangitur O* tluče křídly; básn. meton. (*vento*) *litora plangunt V* burácejí; 2) spec. (též med. *plangi*) bíti se do prsou, do hlavy a p. v návalu duševní bolesti, na označenou smutku: *laniata* (v. t.) *pectora plangens O*; odt. meton. hořekovati, naříkati (*alqm* pro někoho, nad někým): *Memphitem bovem p. Tib*; (*virtutum*) *quas neque lugeri neque plangi fas est T.*

plangor, *ōris, m.* [*plango*] 1) tepání, tlukot: *leni resonant plangore cachinni Cat* pleskotem; 2) spec. jako projev hoře bití v prsa (do hlavy a p.): *plangorem dare O* bíti se v prsa; meton. hořekování, naříkání, nářek: *diadema imponebas cum plangore populi C* za nářku.

planguncula, *ae, f.* [demin. od *πλαγγών*] loutka *C.*

plānitās, *ātis, f.* [*planus*] zřetelnost, jasnost.

plānitia, *ae* n. **plānitiēs,** *ēī, f.* [*planus*] rovnost; rovina, pláň, planina, rovná plocha: *p. regionum C* rovný povrch.

planta, *ae, f.* 1) sazenice, odnož, roub; 2) chodidlo; synekd. noha: *vincula plantae O* t. j. střevíce.

plantāris, *e* [*planta*] subst. **plantāria,** *um, n.* sazenice, odnože: *silvarum aliae exspectant viva suā plantaria terrā V* čekají na vypučení (= *viva*) odnožů ze své země (t. z ohnuté větve, zastrčené volným koncem do země).

1. planus, *ī, m.* [*πλάνος*] vl. poběhlík, tulák; podvodník.

2. plānus, *a, um* [z koř. **pelā-* rozšiřovati, rozprostírati; srov. *palam, palma*] 1) rovný, plochý: *plani loci L* roviny; *a planioribus aditū locis L* od mist (co do přístupu =) pro přístup rovnějších = s přístupnější strany; *ex planis* (sc. *formis*) *circulus aut orbis C* z plošných útvarů; *naves planae carinis T* s plochými spodky; subst. **plānum,** *ī, n.* rovina: *quis* (= *quibus*) *et plana satis muniventur T* místa na rovině; 2) metaf. zřetelný, zřejmý, jasný: *planum facere C* (zřetelně, jasně) vyložiti, objasniti, ukázati, dokázati; *planum fit* s acc. c. inf. *C* zřejmě se ukazuje.

Plataeae, *ārum, f.* [*Πλαταιαί*] město v již. Boiotii (bitva r. 479 př. Kr.); odt. **Plataeēnsēs,** *ium, m.* Platajané.

platalea, *ae, f.* vodní pták, snad pelikán.

platanus, *ī, f.* [*πλάτανος*] platan, vodoklen (oblíbený jako okrasný strom): *p. caelebs* (v. t.) *H.*

platēa n. ob. **platea,** *ae, f.* [*πλατεῖα,* t. j. široký prostor mezi domy] třída, ulice.

Platō, *ōnis* (acc. *ona H*), *m.* [*Πλάτων*] zejm. slavný filosof řecký, žák Sokratův, zakladatel akademie (428—347 př. Kr.); adj. **Platōnicus**, *a, um* platonský, Platonův; subst. **Platōnicī**, *ōrum, m.* Platonovci, Platonikové, přívrženci Platonovi (n. školy Platonovy, učení Platonova).

plaudō (též **plōdō**), *ere, plausī, plausum* tleskati, pleskati, tepati, tlouci (intr. *rē* něčím i trans. *alqd* něco) **1)** vůb. *alis p. V*; *plausis circumvolat alis V* (zvučně) třepetaje křídly; *plausae sonitum cervicis V* popleskávání po šíji; *manibus lacessunt* (v. t.) *pectora plausa* (prolept.) *V*; s acc. vnitř. *pedibus plaudunt choreas* (v. t.) *V* dupají; **2)** spec. (pochvalně) tleskati (applaudovati), vzdávati potleskem pochvalu **a)** zejm. v divadle hercům: *neque sapientibus usque ad ‚plaudite' veniendum est C*, srov. *donec cantor ‚vos plaudite' dicat H* (toto vyzvání hercovo s jeviště k obecenstvu bylo ob. zakončením komedií); též jiným osobám na důkaz přízně a obliby: *Vitellio plausere T*; — přenes. *quin ipsa sibi plaudat ciconia rostro O* pochvalně klape; **b)** metaf. vzdávati pochvalu: *ingeniis favet plauditque H.*

plausibilis, *e* [*plaudo*] hodný potlesku, zasluhující potlesku n. chvály; čemu se dostává potlesku, metaf. oblíbený.

plausor, *ōris, m.* [*plaudo*] tleskač.

plaustrum (vulgárně **plōstrum**), *ī, n.* (nákladní) vůz; **1)** vl.; **2)** přenes. (Velký) Vůz (souhvězdí = Arktos) *O.*

plausus, *ūs, m.* [*plaudo*] **1)** tleskání, pleskání, tlukot; o křídlech třepetání: (*galli*) *plausu premunt alas* básn. u *C*; (*columba*) *plausum pinnis dat V* tluče, třepetá; **2)** spec. (pochvalný) potlesk, tleskání (applaus) **a)** zejm. v divadle hercům: *plausum dare alci* vzdáti potlesk, tleskati někomu; též jiným osobám na důkaz obliby: *populus maximo clamore et plausu Bruti memoriam prosequebatur C*; **b)** přenes. pochvala, projev pochvaly n. přízně, přízeň, obliba.

Plautius (vulg. **Plōtius**), plebejský rod římský; zejm. **1)** *M. Plautius Silvanus*, navrhl jako tribun lidu r. 89 př. Kr. několik zákonů, mezi nimiž zákon o dosažení občanského práva (*lex Plautia Papiria*); **2)** *L. Plotius Gallus*, zřídil za mládí Ciceronova první rhetorskou školu v Římě; **3)** *P. Plautius Hypsaeus*, quaestor Pompejův ve válce s Mithridatem, přímluvce vypověděného Cicerona; **4)** *Plotius Tucca*, básník a přítel Vergiliův, s L. Variem vydavatel Aeneidy; — adj. **Plautiānus** (n. **Plōtiānus**), *a, um* Plautiův.

Plautus, *ī, m.* (*T. Maccius Plautus*) slavný římský básník komedií, rodem ze Sarsiny v Umbrii († r. 184 př. Kr.); adj. **Plautīnus**, *a, um* Plautův, Plautovský, Plautových komedií.

plēbēcula, *ae, f.* [demin. od *plebes*] (pohrdavě) sprostý lid, dav (davy), chátra.

plēbēius, *a, um* [*plebes*] **1)** plebejský, lidový, neurozený (op. *patricius*): *ludi plebei* hry plebejské, pořádané od plebejských aedilů a konané 4.—17. listopadu; skládaly se (později) z divadelních představení, z t. zv. *epulum Iovis* a z her v cirku (Flaminiově); srov. *ludi Romani*; *Pudicitia plebeia L* Cudnost plebejek (jež měla svatyni ve *vicus longus*); subst. **plēbēius**, *ī, m.* plebej, **plēbēia**, *ae, f.* plebejka; **2)** metaf. sprostý, nízký, všední: *purpura plebeia C* laciný; *omnes plebei philosophi C* pouliční.

plēbēs viz *plebs.*

plēbicola, *ae, m.* [*plebs* a *colo*] přítel lidu (u nás: demokratického smýšlení).

plēbiscītum viz *scitum.*

plēbs, *plēbis* a starší **plēbēs**, *ēī* n. *ī, f.* [z koř. **p(e)lē-* plniti, srov. *plenus*, řec. *πλῆθος*] **1)** vl. množství lidí (nevynikajících), lid: *inops p. L* chudina; přenes. *p. habitat diversa locis O* nižší bohové; o včelách *V*; — spec. v Římě plebejové, lid **α)** za doby královské a v prvních dobách republiky svobodní obyvatelé Říma, ale bez polit. práv, jichž si však znenáhla dobyli do zač. 3. st. př. Kr.; op. *patricii*; **β)** po ústavních bojích prostý a chudý lid proti úřednické šlechtě (*nobilitas*), stavu jezdeckému a senatorskému; **2)** praegn. nízký lid, dav (davy), nižší třídy, chátra: *p. eris H* jedním z davu, zůstaneš ‚plebejcem'.

plectō, *ere, plexī, plexum* [srov. *πλέκω*, čes. pletu, něm. flechten] plésti (ob. ve složeninách).

plēctor, *ī*, —, — (act. **plēctō** v pozdní lat.) [srov. *plango*] **1)** býti bit: *tergo*

plector H dostávám bití; 2) býti trestán (*rē* za něco), trpěti za něco, snášeti trest, odnášeti za něco, pykati za něco: *quidquid delirant* (v. t.) *reges, plectuntur Achivi H*; *ut magistratus uxorum criminibus plecterentur T*; (básn.) *Venusinae plectantur silvae H* nechť vytrpí; spec. býti kárán.

plēctrum, *ī, n.* [*πλῆκτρον*] 1) plektron, tepátko (jehož bylo užíváno při hraní na lyru a kitharu; 2) meton. a) lyra, kithara; b) způsob (hudby a odt. i) básnění, ráz, sloh, tón; báseň: *cecini plectro graviore Gigantas O*; *quaere modos leviore plectro H.*

Plēïas n. **Plēias** (2 slab.) n. **Plīas**, *adis* (acc. pl. *adas*), *f.* [*Πληϊάς, Πλειάς*] Pleias, dcera Pleionina a Atlantova, spec. Maia: *natum, quem partu P. enixa est O* (t. j. Herma); ob. pl. **Plēiadēs** Pleiady, sedm dcer Atlantových a Pleioniných, jež byly proměněny ve skupinu hvězd (u nás ‚Kuřátka') v souhvězdí Býka; jejich ranní východ (v květnu) označoval počátek léta, doby plavby, ranní západ t. j. objevení na noční obloze (v říjnu) počátek zimy.

Plēionē, *ēs, f.* [*Πληιόνη*] dcera Okeanova, choť Atlantova, matka Pleiad.

Plēmyrium, *ĭī, n.* [*Πλημμύριον*] mys na Sicilii u Syrakus, uzavírající na jihu veliký přístav syrakuský.

plēnē, adv. [*plenus*] plně, úplně, zcela, dokonale; hojně, důkladně, bohatě, obsažně; silně, mohutně.

plēnus, *a, um* [z koř. **pelē-* plniti, srov. *πλήθω, πίμ-πλη-μι, πλέως, πλήρης, πλῆθος*, čes. plný, plniti] plný (vl. i metaf. v rozmanitých spojeních jako v češtině); 1) význ. naplněný, přeplněný (*alcis rei* i *rē* něčeho, něčím) a) (*apes*) *crura* (acc. řec.) *thymo plenae V* s nožkami plnými; subst. *ager* (*et*) *undae ad plenum calcentur V* vrchovatě (= *ut colum plenum sit*); — abs. *plenissimae viae Cs* přeplněné; *oppidum plenum Cs* hojně zásobené; *plena* (sc. *liberorum*) *Caesarum domus T*; — obr. *ea quasi pleniore ore laudamus C* ‚z plna hrdla'; *ore dabat pleno carmina O* překypujícími ústy = z úst se jí plným proudem řinuly věštby; b) spec. α) těhotný, obtěžkaný, o zvířatech březí: *p. uterus O*; β) najedený, sytý, nasycený; metaf. *p. eras minimo O* spokojený málem; význ. přesycený: (*puella*) *quod petiit, mature plena reliquit H*; γ) bohatý; metaf. obsažný, důkladný: *plenior aut uberior ad dicendum C*; *haec pleniora perscribebant* (v. t.) *Cs*; c) s gen. abstr. substantiv lze překládati pouhými adj. n. jinými vazbami: *consilium plenum sceleris et audaciae C* zločinný a smělý; *p. dedecoris et risus C* hanebný a směšný; *artis plenum orationis genus C* umělecký; (*verba*) *plena minarum H* výhrůžná; *plenum querelae sonum O* žalostný; *plenum opus aleae* (v. t.) *H*; *erant plena laetitiae omnia Cs* všude byla samá radost; spojený s něčím, provázený něčím: *ratio* (jednání) *plena consensionis omnium C*; *fuga timoris calliditatisque plena Hirt*; d) (o velké míře vlastnosti) silný: *iecur nitidum atque plenum C* tlustá, tučná; *pleno gradu SL* zrychleným; *plena vox* plný, zvučný, pronikavý; *pleni somni O* hluboký, pevný spánek; *pecunia plena C* veliké jmění; o řeči hojný: *plenissima concipit verba O* výmluvná; 2) a) úplný, celý: *legio plenissima Cs* početně úplná, v plném počtu; *luna plena* = *orbis* (*lunae*) *p. O* úplněk; *pleno anno HO* za plný rok n. po naplnění, dokončení roku = na konci roku n. po uplynutí roku, po roce; *plenis omnium annorum spatiis L* ana byla období všech let doplněna, uvedena na plnou míru (dní); b) náležitý, dostatečný, dokonalý: *plenis nubilis annis V*; *plenis honorum muneribus H*; *plena est promissi gratia vestri O* oddanost dokázaná vaším slibem (jest dostatečná =) mi stačí.

pleō, *ēre* [srov. výkl. k *plenus*] pliniti (simplex arch., ob. jen komposita).

plērus, *a, um* [viz k *plenus*; srov. *πλήρης*] arch. = *plerusque* největší díl, většina u *C.*

plērus-que, *plēraque, plērumque* 1) sg. (jen u collect.) největší n. větší díl (část), většina: *exercitum plerumque opperiri iubet S* největšímu dílu svého vojska; neutr. subst. *per Europae plerumque L*; *plerumque noctis S*; acc. neutr. **plērumque** význ. adv. α) největším n. většího dílem, přečasto, skoro vždy, zpravidla, obyčejně; β) (neklass.) velmi často, často: *ipsā p. famā bella profligant T*; 2) pl. **plērīque**, *plēraeque, plēraque* (gen.

bývá nabrazován tvarem *plurimorum, plurimarum*) α) největší n. větší díl, většina, skoro všichni (ob. adj.); zř. s gen. part.: *plerique Poenorum, vestrum C*; subst. *non tum hoc tum illud, ut in plerisque* (neutr.) *C* ve většině věcí = větším dílem; β) (neklass.) velmi mnozí, přemnozí, mnozí *NLT.*

Pleumoxii, *ōrum, m.* Pleumoxiové, kmen v belgické Gallii na levém břehu Mosy, poddaný Nervium.

Pleurōn, *ōnis, f.* [*Πλευρών*] město v Aitolii; adj. **Pleurōnius,** *a, um* pleuronský.

Plīas viz *Pleias.*

plicō, *āre, uī, ātum* [srov. *plecto,* řec. *πλέκω*] vinouti, svinovati, svíjeti, stáčeti *V.*

Plīsthenēs, *is, m.* [*Πλεισθένης*] jeden ze synů Pelopových, dle jedné báje otec Agamemnonův a Menelaův.

plōdō viz *plaudo.*

ploerēs viz *plures.*

plōrātus, *ūs, m.* [*ploro*] pláč, nářek, hořekování, bědování, kvílení.

plōrō, *āre, āvī, ātum* (hlasitě) plakati, naříkati, hořekovati a) intrans. *Demetri, teque, Tigelli, iubeo p. H* (zlomyslně na rozloučenou m. ob. *iubeo valere*); b) trans. *alqm* n. *alqd* pro někoho n. něco, s acc. c. inf. že, oplakávati někobo; básn. s inf. *me obicere plorares Aquilonibus H* litovala bys.

plōstellum, *ī, n.* [demin. od *plaustrum*] vozík, vozíček.

Plōtius viz *Plautius.*

ploxenum, *ī, n.* korba (vozu).

pluit, *pluere, plūit* i starší *plūvit,* — (slov. neosob.) [*pluō* z **plovō*, srov. *πλέ(ϝ)ω*, čes. plouti, plovati, něm. Flut] pršeti a) ob. slov. neosob. (abs. n. *rē,* též *rem* něčím n. něco): *sanguine pluisse senatui nuntiatum est C* pršelo krví n. pršela krev; *in area Volcani sanguinem pluvit L*; b) os. *lapides pluere vos portenta esse putatis L*; — metaf. *de concussa tantum pluit ilice glandis V* (sm. hustě padá).

plūma, *ae, f.* 1) pírko (krátké a měkké, srov. *penna*): *consules, qui plumā aut folio facilius moventur C*; pl. n. sg. collect. peří: *plumae versicolores C*; *plumā alias* (*animantes*) *videmus obductas C*; *aënis in plumam squamis V* na způsob peří; 2) přenes. chmýří, pýří (první vousy): *insperata p. H.*

plūmātus, *a, um* [*pluma*] opeřený, pernatý básn. u *C.*

plumbeus, *a, um* [*plumbum*] olověný; 1) obr. *p. gladius C* (význ. tupý); 2) metaf. a) *p. Auster H* tíživý, obtížný; b) tupý, hloupý: *nisi plane in physicis plumbei sumus C.*

plumbum, *ī, n.* olovo, cín; metou. o předmětech z olova: (olověná) koule n. střela: *liquefacto* (v. t.) *plumbo V*; *terga boum plumbo insuto ferroque rigebant V* olověnými a železnými puklami; *aqua tendit rumpere p. H* olověné roury (vodovodu).

plūmeus, *a, um* [*pluma*] z (prachového) peří, prachový: *culcita plumea C*; *torus p. O.*

plūmōsus, *a, um* [*pluma*] opeřený, pernatý *Pr.*

pluō viz *pluit.*

plūrēs, plūrimus viz *plus.*

plūs, *plūris,* isol. *n.* [z koř. **pelē-* piniti, srov. *plenus, πολύς, πλείων*] (zastupuje compar. k *multum*) více I a) nom. a acc., též význ. adv.: assynd. *p. minus* více (nebo) méně; *non sunt usi p. quam quattuor coloribus C*; u výrazů číselných quam se vynechává: *ferre p. dimidiati mensis cibaria C* více než na půl měsíce; *p. annum aeger L*; s abl. compar. *p. aequo C* více než slušno, spravedlivo; b) gen. *pluris* jen jako gen. pretii: *ager multo pluris est C* má mnohem větší cenu; — odt. pl. **plūrēs** (arch. *ploeres* u *C*) *m.* a *f.*, *plūra n.* (gen. *plūrium*) a) klass. význ. srovn. četnější, v češt. ob. nesouřadně více (než . . .): *pluribus verbis* více slovy, obšírněji; — subst. α) *m.* více lidí, většina; β) *n.*: *sed quid plura* (sc. *dicam*)? k čemu bych mluvil více; b) pozd. absol. (= *complures*) dosti mnoho, nemálo, příliš mnoho; — II superl. **plūrimus,** *a, um* buď význ. srovn. nejčetnější, v češt. ob. nesouřadně nejvíce (s gen.) n. absol. velmi mnoho, přemnoho; a) sg. jen u collect. a jmen abstr.: *plurima rosa O* velmi mnoho růží; překládáme ob. vhodnými adjektivy, značícími ne quantitu, nýbrž qualitu: *salutem dicit plurimam* (v dopisech) srdečný; *plurima exercitatio C* velmi veliký cvik; *coma plurima O*

hustý; *plurimus sol O* nejpalčivější; *plurimus in Iunonis honorem H* horlivý ctitel Junonin; leckdy m. přívl. klademe adv.: *plurima nantis in ore coniunx (est) O* přečasto; — subst. α) nom. a acc. neutr., též význ. adv. *plūrimum* nejvíce, abs. velmi mnoho: *habere quam plurimum C*; *qui apud me dignitate plurimum possunt C*; β) abl. *plūrimō* jako abl. pretii; zř. gen. pretii: *quem Alexander plurimi fecerat N*; b) pl.; subst. α) *plūrimī, ōrum, m.* nejvíce lidí, většina (lidí), absol. velmi mnoho lidí; β) *plūrima, ōrum, n.* nejvíce, absol. velmi mnoho.

plūsculus, *a, um* [demin. od *plus*] v češt. nesouřadně poněkud více, něco více; subst. *plusculum negotii C.*

pluteus, *ī, m.*, též **pluteum,** *ī, n.* vojen. rohož a z rohoží spletený a) ochranný plot, předprseň na náspech, věžích a lodích k ochraně vojáků, na nich bojujících; b) pohyblivý přístřešek, krov, zhotovovaný též ze dřeva a potahovaný kožemi, opatřený kolečky: jím byli chráněni vojáci při opevňovacích pracích.

Plūtō(n), *ōnis* (ace. *ona H*) [*Πλούτων*] syn Kronův, bůh podsvětí, bratr Diův a Poseidonův, choť Persefonin (= Hades, *Dis*); adj. **Plūtōnius,** *a, um* Plutonův, plutonský; subst. **Plūtōnia,** *ōrum, n.* (se. *loca*) nezdravá krajina v Asii *C.*

pluvia viz *pluvius.*

pluviālis, *e* [*pluvia*] dešťový; deštivý; déšť přinášející: *pluviales fungi O* po dešti rostoucí.

pluvius, *a, um* [srov. *pluit*] dešťový; deštivý; déšť přinášející: *p. arcus H* duha; *pluvium aurum O* zlatý déšť; subst. **pluvia,** *ae, f.* (vl. = *pluvia aqua C* dešťová voda) déšť; pl. deštivé počasí *C.*

pōcillum, *ī, n.* [demin. od *poculum*] číška.

pōculum, starší **pōclum,** *ī, n.* [z **pō-tlom*, srov. *pōtus, pōtō, πῶμα*] 1) picí nádoba, číše, pohár (básn. též pl. význ. sg.); 2) meton. a) *in poculis C* při pití, při pitce; b) nápoj: *pocula sunt fontes liquidi V; amoris p. H* (= *φίλτρον*); *pocula Acheloia V* voda; *pocula vitea V* mok vinné révy; — spec. číše s jedem.

podagra, *ae, f.* [*ποδάγρα*] dna (v nohou), pakostnice; přenes. u dobytka paznehtice, nádory na paznehtech: *glacies ne frigida ... ferat turpis podagras V.*

Podalīrius, *iī, m.* [*Ποδαλείριος*] lékař Řeků před Trojou *O.*

pōdex, *icis m.* [*pedo*] řiť.

podium, *iī, n.* [*πόδιον*] dolní obložení zdi, patka.

Poeās, *antis, m.* [*Ποίας*] Thessalan, otec Filoktetův, jenž odt. sluje (patronym.) **Poeantiadēs,** *ae, m.* Poiantovec; adj. **Poeantius,** *a, um* Poiantův, subst. Poiantovec *O.*

poecilē, *ēs, f.* [*ποικίλη* se. *στοά*] poikile, t. j. sloupová síň pestrá (= pomalovaná) na athenské agoře s malbami od Polygnota, Mikona a Panaina (ku př. byla tam zobrazena bitva u Marathonu).

pŏēma, *atis* (dat. a abl. pl. *poematis C*), *n.* [*ποίημα*] báseň.

poena, *ae, f.* [*ποινή*] 1) práv. (cenná) náhrada za spáchaný zločin, dávaná poškozené straně, odplata, pokuta; pozd. vůb. trest (i ku př. vězení); na zákl. práv. význ. rčení: *poenas dare, solvere, pendere, expendere, luere* dáti pokutu (*alcis rei* za něco, *alci* někomu) = býti trestán od někoho, dáti trestem dostiučinění, upadnouti v trest, vytrpěti trest od někoho, pykati; *poenas repetere, sumere, capere* bráti pokutu (*ab* n. *ex alqo* od někoho) = trestati někoho, uložiti trest, mstiti se na někom; s gen. subj. *legum p. C* zákonitý trest; s gen. obj. potrestání něčí, pomsta nad někým: *poenam Erysichthonis orant O*; s gen. determ. *p. capitis* trest smrti; *iussorum p. laborum O* trest, záležející v .... = za trest uložené práce; dat. účel. *poenae multaeve esse (alci) C* uvaliti trest na někoho; *civitas cuncta poenae aut praedae fuit S* úplně propadla trestu nebo plenění; *poenas dant sanguine Teucri V* krví odpykají; *pro alqo poenas capere S* vykonati pomstu za někoho; *ut contumeliarum in imperatorem* (m. *ab imperatore*) *poenas petat S* aby se dožadoval potrestání proti ....; — person. **Poena** Trest, bůh trestu (někdy význ. *Furia*); 2) metaf. trápení, utrpení, trýzeň, nebezpečí: *poenam traxe* (= *traxisse*) *per omnem V*; *quin suas ipse poenas fateretur T.*

Poenīnus viz *Penninus.*

poeniō viz *punio.*

poenitentia, poenitet viz *paenitentia, paenitet.*

Poenus, ī, *m.* [srov. *Phoenix*] Pun (= Karthagiňan); spec. Hannibal; collect. = *Poeni,* Punové jako potomci Foiničanů (u Římanů přísloveční svou věrolomností): *si uterque P. serviat uni H* (t. j. v Africe i v Hispanii); — adj. a) **Poenus** (básn.), ob. **Pūnicus** (starší **Poenicus**), též **Pūniceus,** *a, um* α) punský (= karthaginský): *Punica fides* (iron.) (známá) punská ‚věrnost' = *perfidia*; β) purpurový, nachový (kterouž barvu vynalezli Foiničané): *punicum sagum H*; vůb. rudý, červený: *puniceus cruor O*; γ) básn. vůb. význ. africký; **Pūnicānus,** *a, um* punský = dle punského způsobu: *lectuli Punicani C* (dřevěné lavice).

pŏēsis, *is, f.* [*ποίησις*] poesie, básnění, konkr. báseň, báseň.

pŏēta, *ae, m.* [*ποιητής*] básník.

pŏētĭcē, adv. [*poeticus*] básnicky, jako básník.

pŏētĭcus, *a, um* [*ποιητικός*] básnický: *di poetici C* bozi z básní; subst. **poētica,** *ae, f.* (sc. *ars*) n. řec. **poētĭcē,** *ēs, f.* (sc. *τέχνη*) básnické umění, básnění.

Poetovĭō, *ōnis, f.* město v Pannonii, nyn. Ptuj ve Štyrsku.

pŏētria, *ae, f.* [*ποιήτρια*] básnířka.

pol, interj. [zkráceno z *Pollux*] slůvko, jehož v hovoru užívali velmi často k zapřisahání, ujišťování a vůb. sesilování (u Polluka, na mou věru, na mou duši, hrome!).

Polemō, *ōnis, m.* [*Πολέμων*] vlastní jméno mužské; zejm. athenský filosof ok. r. 300 př. Kr., nástupce Xenokratův ve vedení akademie, učitel Zenonův; pověstné bylo jeho obrácení od rozmařilého života k filosofii; adj. **Polemōnēus,** *a, um* Polemonský, Polemonův.

polenta, *ae, f.* krupice, krupky.

poliō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* (impf. *polibant V*) [srov. *lino, lēvis*] hladiti, leštiti 1) vl. *informatum parte polita fulmen C* s jednou stranou (již) vyleštěnou; básn. *aegida squamis serpentum auroque polibant V* na povrchu aigidy vytvářeli zlaté šupiny; — spec. bíliti: *columnas albo p. L*; 2) metaf. uhlazovati, tříbiti, pilovati, brousiti, šlechtiti. Part. perf. pass. **polītus** význ. adj. v. t.

polītē, adv. [*politus*] uhlazeně, vybroušeně, jemně. vkusně.

Polītēs, *ae, m.* [*Πολίτης*] 1) syn Priamův, usmrcený od Neoptolema *V*; 2) jeden z druhův Odysseových *O.*

polītĭa, *ae* (acc. *am* i řec. *an C*), *f.* [*πολιτεία*] státní zřízení, ústava; jako vlastní jm. Ústava, název spisu Platonova *C.*

politĭcus, *a, um* [*πολιτικός*] týkající se státního zřízení; zabývající se politikou, politický: *politici philosophi C.*

Politōrium, *ĭī, n.* městečko v Latiu, již od Tiberu *L.*

polītus, *a, um* [vl. part. pert. pass. od *polio*] vl. vyhlazený, vyleštěný; metaf. uhlazený, vybroušený, vytříbený, ušlechtěný, (jemně) vzdělaný, jemný, vkusný a) o osobách: *non satis p. artibus C*; b) o věcech: *cubiculum politissimum Plin* hezoučká.

pollēns, *entis* [vl. part. praes. od *polleo*] mocný, silný, mohutný (*rē* něčím).

Pollentia, *ae, f.* [*polleo*] (vl. Moc, Síla) 1) personif. jako bohyně: *signum Pollentiae L*; 2) město v Picenu *C*; 3) město v Ligurii.

polleō, *ēre* (*uī*), — býti mocný, silný, mohutný (vl. i metaf.), míti moc, sílu, váhu, vážnost, vliv; (mnoho) zmoci, býti s něco (abs., *in rē, rē*): *multum terrā, plurimum mari pollent L* mají velikou moc na zemi, největší na moři; alliter. *quanto magis potes pollesque L* čím větší máš sílu a moc. Part. **pollēns,** význ. adj. v. t.

pollex, *icis, m.* [srov. čes. palec] palec: (*servate*) *mei pollicis ictum H* luskání palcem (k naznačování taktu); přísl. *pollicem premere* ‚držeti palec' někomu (t. j. obejmouti a tisknouti palec ostatními čtyřmi prsty, kterýž posuněk byl ode dávna významný v čarování; u Římanů při hrách gladiatorských byl projevem sympatie obecenstva s gladiatorem, prosícím za milost); odt. (*fautor*) *utroque tuum laudabit pollice ludum H* význ. přehorlivě.

pollicеor, *ērī, licitus sum* [*por-* a *liceor*] nabízeti, slibovati, přípovídati (abs., *alci alqd,* s acc. c. inf. (fut.), zř. s inf. praes.): *operam rei publicae p. L* nabízeti své služby; *liberaliter p. Cs* činiti laskavé sliby; *ingentia pollicendo L* velikými sliby; — part. perf. básn. sm. pass.: *pollicitam dictis adde fidem O* vl. slíbené vyplnění = splň dané slovo; odt. subst. **pollicitum,** ī, *n.* slib, přípověď.

pollicitātiō, *ōnis, f.* [*pollicitor*] slibování, slib, přípověď.

pollicitor, *ārī, ātus sum* [frequ. — intens. od *polliceor*] slibovati.

Polliō, *ōnis, m.* cognomen v některých řím. rodech; zejm. *C. Asinius* (v. t.) *Pollio.*

Pollia (*tribus*), *ae, f.* Pollijská tribus, jedna z venkovských *L.*

polluō, *ere, luī, lūtum* [*por-* a **luo*, srov. *lues*, 1. *lutum*] pokáleti, znečistiti, zamazati, poskvrniti, potřísniti; **1)** vl. (*tegmina*) *usu polluta T* zašpiněné, špinavé; **2)** metaf. = zneuctíti, zhanobiti, znesvětiti: *pollutā pace V* když byl mír porušen; *stupro p. T* zprzniti. Part. perf. pass. **pollūtus** význ. adj. v. t.

pollūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *polluo*] vl. pokálený; **1)** poskvrněný, zneuctěný, znesvěcený; **2)** nekalý, nectný, hříšný, mrzký: *polluta licentia S*; *quin quasi p. haberetur S* takřka za nečistého.

Pollūx, *ūcis, m.* [*Πολυδεύκης*] syn Ledin z Dia, bratr Kastorův, proslulý zápasník pěstní: básn. *geminus P. H* t. j. P. a jeho bratr (zvaní Dioskurové, *Dioscuri*, v. t.).

polus, *ī, m.* [*πόλος*] **1)** točna, pol osy světové, v jejímž středu jest země: *p. glacialis, australis O*; *tristior istā terra sub ambobus non iacet ulla polis O* (my vzhledem k zemi na obou točnách); *mutu tremefactus uterque est p. O* obě točny = celá klenba nebeská; **2)** synekd. nebeská obloha, klenba: *rotundus p. H*; *polo fixae flammae O*; nebeská koule: *immensi parva figura poli O.*

Polybius, *iī, m.* [*Πολύβιος*] řecký dějepisec z arkadské Megalopole; žil 16 let v Římě, kam přišel r. 166 př. Kr. po bitvě u Pydny jako rukojmě a kde se spřátelil se Scipionem Ml., Laeliem a Luciliem; napsal římské dějiny ve 40 knihách, z nichž nás došlo úplně jen prvých 5 knih.

Polyclētus n. **Polyclītus**, *ī, m.* [*Πολύκλειτος*] sochař ze Sikyonu v 5. st. př. Kr., mladší vrstevník Feidiův, slavný kovolijec soch vítězných athletův (zejm. ‚doryforos').

Polycratēs, *is, m.* [*Πολυκράτης*] zejm. tyrann na Samu, přítel egyptského Amasia; † r. 522 př. Kr. (naražen na kůl od satrapy Oroita v Magnesii.

Polydamas (básn. též *Pōlydamas*), *antis, m.* [*Πολυδάμας*] vlastní jméno mužské; zejm. syn Panthův, přítel Hektorův *Pr O.*

Polydectēs, *ae* (voc. *a O*) [*Πολυδέκτης*] vládce na ostrově Serifu, proměněný od Persea v kámen Medusinou hlavou, pro niž byl Persea poslal, pojav lásku k jeho matce Danai.

Polydōrus, *ī, m.* [*Πολύδωρος*] nejmladší syn Priamův, jenž byl za války trojské poslán v ochranu ke králi thráckému Polymestorovi, který jej však po zkáze Troje zabil a jeho poklady si přisvojil; adj. **Polydōrēus**, *a, um* Polydorův.

Polygnōtus, *ī, m.* [*Πολύγνωτος*] řecký malíř z Thasu, činný v Athenách v 5. st. př. Kr., vrstevník Feidiův; v Delfech byly od něho obrazy Dobytí Troje a Odysseus v Podsvětí, v Athenách vyzdobil stou zv. Poikile (viz *Poecile*).

Polyhymnia, *ae, f.* [*Πολυμνία*] Musa hymnů a vůb. sborové lyriky.

Polymēstōr, *oris* (acc. *a O*), *m.* [*Πολυμήστωρ*] král thráckých Bistonů, manžel Iliony, dcery Priamovy (viz i *Polydorus*).

Polymnis, *idis, m.* [*Πόλυμνις*] Theban, otec Epameinondův.

Polyperchōn n. **Polypercōn**, *ontis, m.* [*Πολυ(σ)πέρχων*] vojevůdce Filippův a Alexandra Vel., později správce Makedonie a poručník královské rodiny; svého postavení a moci byl zbaven od Antipatrova syna Kassandra.

Polyphēmus, *ī* (acc. *on O*), *m.* [*Πολύφημος*] Kyklop, syn Poseidonův, oslepený od Odyssea.

pōlypus, *ī, m.* [*πολύπους*, dorsky *πώλυπος*] polyp **a)** mořský: *sub aequoribus deprensum p. hostem continet O*; **b)** v nose (t. j. masité výrůstky) *H.*

Polyxena, *ae, f.* [*Πολυξένη*] dcera Priamova, již Achilleus miloval; od jeho syna Neoptolema byla zabita na pobřeží thráckém v obět mrtvému Achilleovi; adj. **Polyxenius**, *a, um* Polyxenin.

pōmārius, *a, um* [*pomum*] ovocný; — subst. **pōmārius**, *iī, m.* ovocnář, prodavač ovoce *H*; **pōmārium**, *iī, n.* ovocná zahrada, sad, štěpnice.

pōmērium, *ĭī, n.* [**pos (= post)* a **moiriom (*moiros = mūrus)*] vl. co jest za (hradební) zdí; pruh půdy, táhnoucí se po celém obvodu města, určený při zakládání města k opevnění; hradební zeď byla vedena buď na jeho vnější straně nebo vnitřní nebo uprostřed, což záviselo na povaze půdy; *p.* původně nesmělo býti zastavěno soukromými budovami *LT* (srov. u nás u některých opevněných měst t. zv. zadomí); odt. hradby, obvod města.

Pōmētia, *ae, f.* n. (jménem obyvatelů) **Pōmētiī,** *ōrum, m.* (úplně *Suessa Pometia*) staré město Volsků v Latiu; adj. **Pomptīnus** (n. **Pōmētīnus**), *a, um* pomptinský, pometijský: *Pomptinus ager L*; *Pomptinae paludes* (pojmenovaná dle starého města *Pomptia* n. *Pontia,* jehož osadou snad byla *Suessa P.*) bařinatá krajina na pobřeží Latia mezi městy Antiem a Circejemi; subst. **Pomptīnum,** *ī, n.* území pomptinské, pometijské *L.*

pōmifer, *fera, ferum* [*pomum* a *fero*] nesoucí ovoce, ovocný, bohatý ovocem.

Pōmōna, *ae, f.* [*pomum*] staroitalská bohyně ovocné úrody a zahrad; dle pověsti a básn. byl jejím chotěm Picus nebo Vertumnus.

pōmōsus, *a, um* [*pomum*] bohatý ovocem, ovocný.

pompa, *ae, f.* [πομπή] **1)** slavnostní průvod, jaké byly konány na počest bohů i lidí, ku př. při zahajování her, při triumfech a pohřbech; leckdy bývaly při nich neseny podoby bohů, processí: obr. *pomparum ferculis* (v. t.) *similes C*; *p. lictorum C* t. j. (dlouhá) řada; básn. o knihách *sat mea sit magna, si tres sint p. libelli Pr*; **2)** metaf. nádhera, nádhernost, okázalost, výprava, lesk: *p. funebris* (*funeris*) slavný pohřeb; *rhetorum p. C* ‚blýskavá řeč'.

Pompēiī n. **Pompēī,** *ōrum, m.* Pompeji (Pompeje), město v Kampanii, jihových. od Neapole, zasypané při výbuchu Vesuvu r. 79 po Kr., nyní opět s části vykopané; adj. **Pompēiānus,** *a, um* pompejský; subst. **Pompēiānī,** *ōrum, m.* Pompejané; **Pompēiānum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) villa a statek u Pompej.

Pompēiopolis, *is, f.* město v Kilikii, zvané vl. Soloi; *P.* bylo nazváno na počest Pompejovu, jenž je obnovil, když bylo od Tigrana vylidněno a zbořeno.

Pompēius, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1)** *Q. Pompeius Rufus,* konsul r. 141 př. Kr., vedl boj proti Numantii, s níž učinil nečestnou smlouvu; censor r. 131; **2)** *Q. Pompeius Rufus,* tribun lidu r. 100 př. Kr., konsul r. 88; **3)** *Cn. Pompeius Strabo* bojoval jako konsul r. 89 př. Kr. s úspěchem ve válce spojenecké; **4)** *Cn. Pompeius Magnus* (syn předešl.; po něm se stalo cognomen Magnus v jeho rodě dědičným), triumvir a sok Caesarův, * 106 př. Kr., zavražděn v Egyptě po bitvě u Farsalu; **5)** a **6)** synové předešl. *Cn. Pompeius Magnus* a *Sex. Pompeius Magnus* pokračovali v boji proti Caesarovi; *Cn.* byl poražen u Mundy r. 45 a zabit, *Sex.* spojil se po smrti Caesarově s nepřáteli druhého triumvirátu, získal si značné loďstvo a vymohl si u triumvirů některých zemí; r. 36 byl poražen u Myl, uprchl do Malé Asie a v Miletě byl zavražděn; — adj. **Pompēius i Pompēiānus,** *a, um* Pompejův; subst. **Pompēiānus,** *ī, m.* přívrženec Pompejův n. voják Pompejův (viz též *Pompeii*).

Pompilius, jméno římského rodu; zejm. Numa Pompilius, dle pověsti druhý král římský: *P. sanguis H = Pisones,* poněvadž rod Kalpurniův odvozoval svůj původ od krále Numy.

Pompōnius, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1)** *T. Pomponius Atticus,* vzdělaný a bohatý Říman stavu jezdeckého (žil 109—32 př. Kr.), přítel Ciceronův a Nepotův; jméno *A.* dostal pro svůj dlouhý pobyt v Athénách a lásku k řecké kultuře; **2)** *L. Pomponius Secundus,* přívrženec Sejanův, přítel staršího Plinia; za cís. Klaudia bojoval vítězně proti Chattům; básník tragedií *T Plin.*

Pomptīnus, *a, um* **1)** jméno římského rodu; zejm. *C. Pomptinus,* praetor za konsulátu Ciceronova, Ciceronův legát v Kilikii r. 51; **2)** viz *Pometia.*

pōmum, *ī, n.* [srov. *pomus*] **1)** ovocný plod, sg. collect. a pl. *poma* ovoce; **2)** meton. ovocný strom: *poma ad sidera nituntur V.*

pōmus, *ī, f.* [srov. *pomum*] ovocný strom: *tum consita p. Tib.*

ponderō, *āre, āvī, ātum* [*pondus*] vážiti; klass. metaf. odvažovati, uvažovati; posuzovati, měřiti (*alqd rē* n. *ex rē* něco něčím, podle něčeho).

ponderōsus, *a, um* [*pondus*] vl. těžký; klass. metaf. závažný, obsažný, důležitý.

pondō, indecl. [vl. abl. sg. od **pondus, ī, m.* = *pondus, eris*] vl. váhou, co do váhy, na váze: *corona aurea libram p. L* = libru těžký, vážící libru; odt. spec. samo *p.* = libra (m. *libra pondo*): *argenti p. viginti milia Cs* 20000 liber.

pondus, *eris, n.* [*pendeo, pendo*] (básn. leckdy pl. význ. sg.) váha; **1)** význ. závaží: *pondera ab Gallis adlata iniqua L*; *trans pondera dextram porrigere H* (t. j. přes závaží a váhy na stolech kupců); *hostes verso pondere intra castra effundebantur T* přesunutím váhy (u stroje); **2)** meton. **a)** váha quantitat. **α)** *taleis ad certum p. examinatis Cs* určité váhy; *armilla magni ponderis L*; *hostes in pondere auri foedus fefellerunt* ve váze = při vážení; ▬ obr. *eam (rem) suo, non nominis pondere penditote* (v. t.) *C*; *in scaenam missos cum magno pondere versus H* těžké verše, těžkého chodu; **β)** přenes. množství, síla: *auri et argenti p.*; **b)** vůb. tíže, tíha: *tellus ponderibus librata suis O*, pod. *C* tíhou svých jednotlivých částí = své hmoty; přítěž, břímě, náklad: básn. *nova pondera sentit ebur O* (t. j. nové konsuly, kteří po prvé zasedají na křesla); ▬ obr. *amara senectae pondera O*; *nepos pondera paterna feret O* břímě (otcovské vlády); **c)** konkr. těžká věc, hmota: *hunc ingenti resupinum pondere fudi O* t. j. kamenem, balvanem; ▬ spec. útěžek, plod (života): *auctor tecti ponderis O*; (*Attis*) *devolsit sibi pondera Cat* (= varlata); **3)** metaf. váha, vážnost, závažnost, důležitost, význam, důraz, síla, podstata: *quae sine pondere erunt H* = jalová, mdlá, všední; závažná, důležitá věc: *magnum p. accessit ad tollendam dubitationem C.*

pōne [z **post-ne*] (neklass.) **1)** adv. vzadu, dozadu: *pars cetera pontum p. legit V* (vl. sbírá a klade za sebe) = brázdí; **2)** předl. s acc. (vzadu) za: *tuta p. tergum Achaia T* vzadu.

pōnō, *ere, posuī* (starolat. *posīvī*), *positum* [m. **posinō* z **po-* (příbuzné s *ab,* srov. *post, ἀπό*) a *sino*] (vl. nechávati něco někde, odt. vazba *in alqo loco*) **I** v pův. plném význ. odkládati **1)** vl. *p. librum C, telum O*; o šatě svléknouti: *tunicam p. C*; *arma p.* složiti zbraně (o přemoženém); **2)** metaf. **a)** význ. upouštěti, ustávati od něčeho, nechávati, vzdávati se něčeho, přerušovati: *p. dolorem, curam CL, bellum L*; *positis ambagibus O* bez oklik; *posito pudore O* beze studu; končiti: *vitam p. N*; **b)** ztráceti, pozbývati něčeho: *duritiem p. O*; **II** vůb. klásti, pokládati, ukládati, rozkládati, předkládati, skládati; sázeti, usazovati, posazovati; stavěti, postaviti; vůb. umístiti (vl. i metaf.) *alqd in re* (zř. *in rem,* básn. *rē*) něco někam **1)** s acc. vněj. **a)** *pedem* n. básn. *vestigia p.* stoupati, kráčeti, vstoupiti, vkročiti; *p. genu OCu* sklesnouti na kolena, pokleknouti; *corpus, artus p.* = položiti se, rozložiti se, roztahovati se, provalovati se; *calculos p. Plin* vl. pokládati počítací kaménky, počítati, přenes. uvažovati; part. perf. pass. **positus,** *a, um* položený, rozložený, ležící; postavený; umístěný: *sic positum servabis onus H* v takové poloze = tak budeš držeti, abys . . .; ležící (přenes. též o poloze místa): *somno* (abl.) *positus* (= *iacens*) *V* ve spánku ležící, ve spánek pohřížený; zejm. o mrtvém (*leporem*) *positum tangere nolit H* položeného, zabitého; o národech usazený, sídlící, bydlící; **b)** spec. **α)** o jídle předložiti: *ponitur baca Minervae O*; *posito pavone H*; *mensam p. O* přistaviti; **β)** sázeti, zasazovati, síti, zasévati: *arborem p. VH*; *semina p. V*; **γ)** pohřbíti: *eodem monte iacet positus O*; **δ)** vojen. postaviti, rozestaviti: *positus in statione L*; *ab cornibus* (na křídlech) *positi L*; odt. *in imperio positus L* postavený v čelo vojska; ▬ přenes. vůb. ustanoviti: *Dumnorigi custodes ponit Cs*; s acc. doplňk. *quem vos imperatorem Numidis* (dat.) *posuistis S*; *iuveni . . . . super armamentarium posito Cu* vrchnímu správci zbrojnice; **c)** praegn. **α)** *p. freta H* usaditi = utišiti; reflex. *venti posuere V* utišily se; **β)** *comas p. O* uspořádati, urovnati; **γ)** veřejně vystaviti, vydati, vyhlásiti: *edictum . . . tribuniciae potestatis praescriptione posuit T*; obr. uvésti, jmenovati: *ponam sine nomine*

crimen O zda mám uvésti vinu (t. zradu) bez jména (t. tvého) *O*; δ) vystaviti, vyložiti jako odměnu n. základ: *fortuna omnia ea victoribus praemia* (doplňk. jako odměnu, za odměnu) *posuit S*; *pocula ponam V* dám v sázku (při zápase), založím se o...; ε) *pecuniam p. CH* uložiti na úroky, půjčiti; odt. přenes. *otia recte p. H* využiti; ζ) klásti za oběť, obětovati: *naides fratri posuere capillos O*; *posita tollere Cs* obětní dary; 2) s acc. vnitř. a) stavěti, vystavěti, budovati, zřizovati, zařizovati, zakládati: *castra p.* táborem se položiti, rozbíti tábor; *focos de caespite ponit O*; b) vytvářeti, tvořiti: *saxo* (abl. látky) *hominem p. H*; *p. totum nesciet H*; c) stanoviti, ustanovovati: *pomerium p. T*; *mores viris et moenia ponet V*; *p. religiones L, leges H*; *certamina p. V* uspořádati; (*si*) *me hoc ita p. sentis V* zařídíti; d) přičiniti, dávati něco něčemu: *finem p. alci rei* učiniti konec; *modum p. alci rei* položiti mez, obmeziti, přerušiti; *nomen p. alci* (též s dat. doplňk.) dáti jméno; *p. signa novis praeceptis H*; *huic signo ponebam milia centum* (sc. *nummum*) *H* odhadoval jsem na...; (básn.) (*ora*) *finem in acumine ponunt O* končí se špičkou; abs. *Iovem, qui ponit et aufert H*; 3) jiné význ. metaf. a) *ante oculos p.* představiti, (zřejmě) ukázati, part. perf. pass. zřejmý, patrný; *malitia mala bonis ponit ante C* klade před... = dává přednost špatnému před dobrým; op. *ut ponar post noctis avem O* jsem stavěna za... = jsem méně vážena než...; *in medio posita H* věci ležící na dosah = všeobecně n. snadno přístupné; *maiores libertatem in communi posuisse T* učinili společným majetkem; *operam* (*diem, se*) *p. in rē* vynaložiti, věnovati, oddati něčemu; odt. *cum alqo diem p. C* stráviti; b) uváděti v nějaký stav (též s dvojím acc.): *aequa solo culmina ponam V* srovnám se zemí; *p. alqm alci parem N, in aequo L* postaviti na roveň; *te apud eum in gratia posui C*; *falso in honore gigantas ponit O* vzdává (jim) nespravedlivou úctu; c) stanoviti, určiti úkol, dáti otázku (thema): *ut iis ponatur de quo disputent C* aby jim byla dána látka rozhovoru; *p. de quo quis audire vellet C*; d) logicky *p. alqd in re* α) též *in loco rei*, pozd. i *inter res* klásti, pokládati, vykládati, počítati za něco: *qui mortem in malis ponit C*; *plerique in parte tertia Africam posuere S* kladli za třetí díl světa; též s dvěma acc.; β) klásti na něco jako na základ, zakládati, hledati základ něčeho v něčem, uváděti v (příčinnou) souvislost s něčím: *qui bonum omne in virtute ponit C*; *spem p. in rē* skládati naději v něco; *in fuga sibi praesidium p. Cs* v útěku hledati ochrany; *positum esse in re* zakládati se, záležeti v něčem, záviseti na něčem: *nullum amicis in eo praesidium positum est Cs* přátelům nelze čekati od něho žádné ochrany; e) tvrditi, vyjádřiti se; vysloviti mínění, zásadu; uznávati, souditi (též s acc. c. inf.): *de omni animi, ut ego posui, perturbatione C* (t. j. dle mého názvu); *non verbo solum posuit voluptatem C* neuvedl pouze slovem; *quo posito et approbato C* po přijetí tohoto soudu.

pōns, *pontis*, *m.* [srov. *πάτος*, *πατέω*, čes. pout] vl. zařízení, aby se mohlo někudy choditi, přechod; zejm. 1) most, lávka přes řeku: *pontem facere in flumine* vystavěti most přes řeku; *Romani ponte Ticinum iungunt* (v. t.) *L*; s acc. vnitř. *pontem iungere* (v. t.) *T*; *p. Campanus H* (přes řeku Savo); 2) jiné přechody z prken a dřívi, prkna; spec. a) most přes bažinatá místa, hať, hatová n. oklešťková cesta: *pontibus palude constrata Hirt*; *pontes longos quam maturrime superare T*; *ut pontes et aggeres umido paludum imponeret T*; b) (spojovací) most n. můstek: *Aeneas socios de puppibus pontibus exponit V*; *pontis et scalas inferre propugnaculis T* (zdvihací mosty); c) patro: *turris erat pontibus altis V*; u lodi: (*naves*) *pontibus stratae T* lešeními pro oblěhací stroje; d) přenes. můstek, jenž vedl do ohrazeného místa, zv. *ovile*, kde byly odevzdávány hlasy: *operae Clodianae pontes occuparant C.*

Pontia, *ae*, *f.* [srov. *Pometia*] 1) ostrov u pobřeží Latia, jihozáp. od Circejí, nyn. Ponza, největší ve skupině ostrůvků, zv *insulae Pontiae*; 2) viz *Pometia.*

ponticulus, *ī*, *m.* [demin. od *pons*] můstek, lávka.

1. Ponticus, ī, *m.* římský básník, vrstevník Ovidiův, skladatel epické básně Thebaidy.

2. Ponticus, *a, um* viz *Pontus.*

pontifex, *ficis, m.* [dle ob. ale málo pravděpodobného výkl. od *pons* a *facio* ‚dozorce nad stavbou mostů'] kněz; *pontifices* byl sbor kněžský, jenž měl vrchní správu veškerého kultu (s tím souviselo i vedení kalendáře (*fasti*) a několikerých annálů, zejm. t. zv. *annales maximi*); členové byli pův. 3 (dle tradice od krále Numy), od r. 300 8 (i plebejové), od Sully 15; hlavou jejich byl *p. maximus* (někdy zvaný pouze *pontifex*); pomocníky jejich (písaři) byli *pontifices minores*; — odt. adj. **pontificius,** *a, um* a **pontificālis,** *e* kněžský, kněží, pontifiků: *pontificii* (*libri*) *C*; *pontificia comitia C* (komitie, svolávané od pontifiků a konané ob. za předsednictví vrchního pontifika; zejm. t. zv. *comitia calata*, v nichž byly ohlašovány svátky a jednáno o závětech a arrogacích); *ius pontificium C* (u nás ‚právo církevní'); *pontificalis honor O* hodnost vrchního pontifika; subst. **pontificātus,** *ūs, m.* hodnost pontifika (velice čestná, takže byla postupem i pro bývalé konsuly).

pontificālis, pontificātus, pontificius viz *pontifex.*

Pontius, jméno rodu původu samnitského; zejm. 1) *C. Pontius,* vůdce Samnitů v bitvě u Kaudia (r. 321 př. Kr.), později od Římanů zajat a v Římě popraven; 2) *L. Pontius,* účastník spiknutí proti Caesarovi, padl u Mutiny r. 43 př. Kr.; 3) *Pontius Pilatus,* císařský prokurator v Judei, soudce Ježíše Krista, sesazen r. 36.

pontō, *ōnis, m.* přepravní loď gallská, ponton *Cs.*

1. pontus, ī, *m.* [πόντος] (básn.) moře; meton. (mořská) vlna: *ingens p. in puppim ferit V.*

2. Pontus, ī, *m.* [Πόντος] 1) Černé moře (Πόντος εὔξεινος); 2) meton. pobřeží Černého moře; spec. Pontos, země v Malé Asii na již. pobřeží Černého moře mezi Paflagonií a Armenií; adj. **Ponticus,** *a, um* pontský.

popa, *ae, m.* [srov. *coquo, popina*] vl. (obětní) kuchař; pomocník, služebník při oběti, jehož úkolem bylo, opatřovati potřeby k oběti, přiváděti žertvy k oltáři a omračovati je.

popellus, ī, *m.* [demin. od *populus*] vl. nárůdek: *tunicato popello H* prostému lidu, lidičkám.

Popīlius, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1) *C. Popilius Laenas,* bojoval proti Perseovi makedonskému; 2) *L. Popilius Laenas* (syn předešl.) vystupoval přísně proti přívržencům Ti. Grakcha; působením C. Grakcha byl vyobcován; 3) *C. Popilius Laenas,* vojenský tribun, činný při usmrcení Ciceronově.

popīna, *ae, f.* [*coquo,* srov. *popa*] 1) (veřejná) kuchyně, (lidová) jídelna, stravovna, krčma; 2) meton. a) sm. pokrmy z lidové jídelny; b) sm. zápach krčmy.

popīnō, *ōnis, m.* [*popina*] kdo často chodí do (lidových) jídelen, žrout.

poples, *itis, m.* ohbí pod kolenem, podkolení, zákolení: *duplicato* (v. t.) *poplite V*; *contento* (v. t. 1)) *poplite H*; — synekd. koleno: *exceptum poplitibus corpus Cu* opřené o kolena, skleslé na kolena.

Poplicola viz *Publicola.*

Poppaeus, jméno římského rodu; zejm. 1) *C. Poppaeus Sabinus,* konsul r. 9 po Kr., v následujících letech vítězný místodržitel v Moesii a Thrakii; 2) *Q. Poppaeus Sabinus* (bratr předešl.), s M. Papiem Mutilem obnovitel zákona o sňatcích (*lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus*); 3) *Poppaea Sabina,* manželka Othonova (pozd. císaře) a později Neronova.

populābilis, *e* [*populor*] vl. poplenitelný; zničitelný, stravitelný (*alci rei* něčemu, pro něco).

populābundus, *a, um* [*populor*] (stále) pustoše, pustošící, plenící.

populāris, *e* [*populus*] 1) lidový (zejm. význ. polit.) a) (význ. gen. *populi*) = lidu: *p. aura* (nestálá) přízeň lidu = *popularia studia T* (op. *p. offensio C* neoblíbenost u lidu); *p. strepitus H* lidu (v divadle); b) praegn. α) pro lid, účinkující na lid, srozumitelný (lidu), populární: *p. oratio C*; *nec sententiis nec verbis popularibus C*; *populare genus dicendi C*; β) lidu milý, u lidu oblíbený, populární: *sententia, quae popularem senatum faceret L* jež by získala senátu přízeň lidu; *populare silentium* (nečinnost) *L*; γ) lidu milovný, demokratický: (*Caesar*) *in re publica*

viam, quae p. habetur, secutus C; *animus vere p., saluti populi consulens C*; — toužící po oblibě u lidu, šp. sm. demagogický, buřičský: *popularem, id est assentatorem et levem civem C*; subst. *populares, ium, m.* strana lidu, lidová, demokratická (op. *optimates*); šp. sm. demagogové; 2) téhož národa, národní, tuzemský, domácí a) *p. caedes O* = *popularium*, krev (prolitá vraždou) krajanů; *puellae populares H* krajanky; b) subst. α) *m.* krajan, *f.* krajanka; pl. (spolu)občané něčí: *animi popularium L*; *quae res indicabat populares esse* (sc. *fugientes*) *S* že jest to jeho lid; vůči králi poddaní: *rex delenire popularium animos studebat L*; β) (o městě) pl. obyvatelé: *patere moenia, intentos popularis ad iussa T*; γ) přenes. druh, společník: *p. sceleris, coniurationis S.*

populāritās, *ātis, f.* [*popularis*] snaha zalíbiti se lidu, touha po popularitě *T.*

populāriter, adv. [*popularis*] lidově; spec. α) prostě, srozumitelně, populárně: *p. loqui C*; β) tak, aby byla získána obliba u lidu, šp. sm. demagogicky, buřičsky: *p. agere C.*

populātiō, *ōnis, f.* [*populor*] plenění, pustošení; plen.

populātor, *ōris, m.* [*populor*] plenitel, pustošitel, básn. ničitel.

pōpuleus, *a, um* [2. *pōpulus*] topolový, topole, topolů.

pōpulifer, *fera, ferum* [2. *pōpulus* a *fero*] rodící topole, bohatý topoli.

populīscītum viz *scitum.*

Populōnia, *ae, f.* n. **Populōnium,** *iī, n.* n. **Populōniī,** *ōrum, m.* přímořské město v Etrurii proti ostrovu Elbě; odt. **Populōniēnsēs,** *ium, m.* Populoňané.

populor, *ārī, ātus sum* a také **populō,** *āre* [*populus* význ. vojsko] (part. *populatus* mívá význ. pass.) 1) pleniti, popleniti, pustošiti, drancovati: *agros p.*; jsou-li předmětem lidé vypleniti, oloupiti: *Siculi populati atque vexati C*; 2) metaf. kaziti, hubiti: o řece *amnis suum populatus iter V* plodíc zkázu na své cestě; o ohni tráviti: *flamma populante capillos O*; *tempora populata auribus raptis V* zohavené.

1. populus, *ī, m.* [od kořene **pelē-* plniti, srov. *plebs, πλῆθος, πόλις*] (básn. leckdy pl. význ. sg.) 1) vůb. množství lidí, lid, lidé; a) zejm. α) obecenstvo: *carmina populo legi O*; *egresso populo theatrum collapsum est T*; β) obyvatelé, obyvatelstvo, občanstvo: *Cremonensis p. T*; *moenia cum populis a me reguntur O*; γ) básn. lidstvo: *subolem priori dissimilem populo O*; b) praegn. nižší lid, dav: *me Nympharum chori secernunt populo H* od (všedního) světa; c) meton. α) veřejnost, ulice: *haec* (*ianuae frons*) *populum spectat, at illa larem O* do ulice; β) kraj, dědina, župa: *ad frequentem cultoribus populum L* t. j. do kraje silně zalidněného; c) metaf. zástup, dav: (hyperb.) *p. natorum O*; *p. superamur ab uno viro O*; *leves* (mátožné) *populi O*; *p. agrestium T*; 2) spec. sm. polit. národ jako státoprávní celek: *multitudo, quae coalescere in populi unius corpus nulla re potuit L*; a) v monarchii význ. poddaní: *p. Priami H*; b) spec. v Římě α) za nejstarších dob *p.* jakožto branný lid = *patricii*, v arch. formulích: *ut ea res . . . . populo plebique Romanae bene eveniat C*; β) pozd. *p.* se uvádí ob. vedle senátu na označenou svrchovanosti vlády: *senatus populusque Romanus* (zkrác. *SPQR*) význ. obec, stát římský; *p. Romanus Quiritium* (v. t.) *L*; *populo* (národu) *et plebi* (lidu) . . . . (summu peněz) . . . . *dedit* (*Augustus*) *T* (částka pro onen přišla do aeraria, tomuto byla rozdělena); odt. meton. *retinere populi fidem T* úvěr aeraria, státní pokladny.

2. pōpulus, *ī, f.* [srov. čes. topol] topol, strom zasvěcený Herakleovi.

por-, předl., jež se vyskytuje jen ve složeninách, ku př. *portendo, porticus, polliceor* [příbuz. s *per, pro, prae*].

porca, *ae, f.* [srov. *porcus*] svině, sviňka, vůb. vepř.

Porcius, jméno rodu římského, k němuž náležely rodiny A *Catones* (v. t.); B jiné; zejm. 1) *L. Porcius Licinus,* praetor r. 207 př. Kr., účastník bitvy s Hasdrubalem u Seny; 2) *L. Porcius Licinus,* (syn předešl.), konsul r. 184 př. Kr., bojoval proti Ligurům; 3) *M. Porcius Laeca,* přívrženec Katilinův; — adj. **Porcius,** *a, um* Porciův: *lex Porcia* (úhrnný název pro několik zákonů proti bičování a popravování občanů: *Porcia lex . . . . gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, sanxit L*).

porcus, ī, *m.* [srov. *porca*; čes. prase, něm. Ferkel] prase, vepř: sg. collect. *villa abundat porco, haedo C*; ‒ obr. *Epicuri de grege p. H* (tlustý) vepřík.

porgō viz 2. *porrigo.*

Porphyriōn, *ōnis, m.* [*Πορφυρίων*] jeden z Gigantů (dle Pindara *βασιλεὺς Γιγάντων*) *H.*

porrēctiō, *ōnis, f.* [*porrigere*] natažení, roztažení.

porrēctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *porrigere*] natažený, vztažený, roztažený; dlouhý; (široce) rozložený, rozkládající se, táhnoucí se, prostírající se, širý; přenes. (o quantitě slabiky) *ut sit porrectā longa secunda morā O* t. j. aby druhá slabika byla prodloužena.

porriciō, *ere*, (*porrēcī* a *-rēxī, -rēctum*) [z **por-jicio* od *por-* a *iacio*] (arch.) význ. = *proicio*; t. t. sakrální (za obět) házeti, klásti, předkládati, dávati, obětovati: přísl. *inter caesa et porrecta C* vl. při samé oběti, přenes. ‚když jde do živého'.

1. porrīgō, *inis, f.* lup, lupina (na hlavě mezi vlasy).

2. porrigō, *ere, rēxī, rēctum* (též synkop. tvar **porgō**, *ere V*) [*por-* a *rego*] 1) vztahovati, natahovati, napřahovati (vl. i metaf.) a) vůb. *manum p.* (*alci* k někomu), spec. podávati ruku někomu, praegn. sahati, vztahovati ruku (*in rem* n. *ad rem* po něčem); též obr. *iam etiam ad pecora nostra avaras manus porrigis Cu*; *neque quo* (po čem) *manus porrigeret suppetebat N*; *porrecto iugulo H*; (*amnis*) *porrigit aequales media tellure* (vl. ana země jest uprostřed) *lacertos O* = objímá zemi; b) spec. α) zdvíhati: *pocula porgite dextris V* (k úlitbě); β) pokládati, ukládati, rozkládati: *alqm in herbis p. O* do trávy; b) med. *porrigi* táhnouti se, obraceti se, býti obrácen, směřovati: *cubiculum porrigitur in solem Plin*; 2) roztahovati, rozkládati, rozprostírati a) vojen. *aciem latius porrigit S* roztáhne svůj štít více do šířky; b) med. *porrigi* roztahovati se, táhnouti se, prostírati se, rozkládati se, ležeti α) vůb. *membrana per artus porrigitur O* roztáhne se po ...; *corpus per novem iugera porrigitur V*; β) spec. o poloze míst; 3) praegn. vl. natahovati ruku s něčím = podávati, nabízeti, dávati, poskytovati (vl. i přenes.): *porrigis puero poma H*; *porreximus oscula lymphis O*; *porrigit filia favos O* = *porricit*; 4) metaf. roztahovati = zvětšovati: *vectigalia p. H*; o čase natahovati, prodlužovati: *p. horas O.* Part. **porrēctus** význ. adj. v. t.

Porrima, *ae, f.* pův. jako *Postverta* zvl. jméno bohyně porodu Karmenty *O.*

porrō, adv. [srov. *πόρρω*] dále; 1) místně; na ot. a) kam? = ku předu, vpřed; b) (zř.) kde? daleko, v dáli; 2) časově = nadále, budoucně, příště; 3) o postupu myšlenek (*p.* rozvádí myšlenku a připojuje její různé stránky) = potom, (nyní) pak; a pak (jež klademe na zač. věty tázací a zvolací, ku př. *quam turpe p. legiones ad senatum legatos mittere C* a pak, jak jest ....); na druhé straně, zase, ale.

porrum, ī, *n.* n. **porrus**, ī, *f.* (pl. ob. *porri*) [*πράσον*] druh zeleniny (zahradní) pór, pažitka.

Porsēna (též **Porsenna, Porsinna, Porsina**), *ae, m.* vládce v etruském Klusiu, který se na čas zmocnil Říma r. 507 př. Kr. (pověsti o Horatiu Koklitovi, o Muciu Scaevolovi a j.).

porta, *ae, f.* [srov. *portus*; příb. s *πείρω, περάω, πόρος*] vl. průchod; 1) brána a) města: *portā* branou, z brány; obr. *p. caeli V* (mračná brána Olympu, již otvírají Hory) a *Somni p. V* (*H*) brána říše snů (oboje dle Homera); *Taenaria porta O* (vchod do podsvětí); b) tábora: *p. praetoria* hlavní (proti nepříteli); *p. decumana* zadní; *portae principales* postranní; c) sm. vrata, dveře (budov); obr. *belli portae VH* (vl. o dveřích chrámu Janova); d) *p. triumphalis T* vítězný oblouk na poli Martově); 2) přenes. průchod, vchod, východ; otvor: *portae iecoris C*; *venti, qua data p., ruunt V*; *Ciliciae portae N* soutěsky, průsmyk.

portātiō, *ōnis, f.* [*porto*] nošení.

por-tendō, *ere, tendī, tentum* (vl. napřahovati, podávati) 1) t. t. sakrální věstiti (znamením, ze znamení n. vůb.), předpovídati, ohlašovati, hlásati, ukazovati (*alci alqd*), býti předzvěstí, znamením něčeho, znamenati: *cum magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur C* když znamení ukazovala, že hrozí nebezpečenství; básn. *hunc illum fatis portendi generum V* to že jest

onen věštěný zeť; 2) přenes. vůb.: *cum omnes rerum mutationes caedem ... portendant S* převraty jsou předzvěstí krveprolití; pass. *periculum portenditur CL* ukazuje se, hrozí, nastává; *quid spei melioris Latinis portendi L* jaká (že) naděje se ukazuje, kyne.

portentificus, *a, um* [*portentum* a *facio*] vl. měnící v obludu; kouzelný *O.*

portentōsus, *a, um* [*portentum*] nepřirozený, příšerný, podivný, úžasný; subst. *si quando aliqua portentosa nata dicuntur C* nestvůry.

portentum, *ī, m.* [vl. subst. part. perf. pass. od *portendo*] 1) t. t. sakrální znamení (věstící něco zlého), neobyčejný (strašný, příšerný) úkaz, zjev: *horribili visu* (abl. qual.) *portenta V*; *portenta Thessala H* kouzla; 2) konkr. nestvůra, netvor, potvora, obluda, příšera: *praeter naturam hominum pecudumque portentis C* nepřirozenými plody, zrůdami; — přenes. o osobách; 3) metaf. výplod (fantasie), smyšlenka: *poetarum et pictorum portenta C.*

Porthāōn viz *Parthaon.*

porticula, *ae, f.* [demin. od *porticus*] (menší) sloupová chodba, galerie.

porticus, *ūs, f.* 1) stavba po jedné podélné straně otevřená a opatřená sloupovím, buď přístavek k jiným budovám, ku př. chrámům, nebo samostatná, sloužící k procházkám, hovorům, přednáškám a p., i k úkonům úředním, jako soudům: sloupová síň n. chodba, sloupoví, sloupení, podsíň, podloubí (u nás kolonáda, galerie, veranda), u Řeků *στοά*: *p., quae Poecile* (v. t.) *vocatur N*; *Aesculapi liberorum* (t. j. Podaleiria a Machaona) *saucii opplent porticus* básn. u *C* předsíň (stanu); — meton. *Chrysippi p. et grex H* škola (vl. athenská stoa poikile, v níž učil Zenon, zakladatel filosofie stoické, již uvedl v systém Chrysippos); 2) vojen. *pedalibus lignis porticus integebantur Cs* (ochranné) krytby složené z několika loubí (*vineae*) pro vojáky při obléhání.

portiō, *ōnis, f.* [srov. k *pars*] 1) vl. (určitý) díl, podíl, úděl, částka: ob. *pro portione CL* podle určitého (stanoveného) poměru (n. kliče), poměrně; *pro virili portione* (= *parte*) *T* vl. co připadá na muže = co na někom jest, podle (svých) sil; přenes. *principia pro portione rerum praeponere C* úměrné s..., podle...; odt. míra, poměr; 2) = *pars* část, díl: *exigua Galliarum p. T.*

portitor, *ōris, m.* [*portus*] 1) přívozník (vl. v přístavu, převážející z lodi na břeh, pak vůb.): básn. *p.* (*Orci*) *VO* (= *Charon*); 2) výběrčí cla, celník (vl. v přístavu, pak vůb.).

portō, *āre, āvī, ātum* [*porta*, srov. *πορεύω* (dopravuji) k *πόρος*] nésti, nositi, donášeti, přinášeti, unášeti, snášeti: vézti, voziti, dovážeti, přivážeti, odvážeti; dopravovati (o člověku, zvířeti, voze, lodi a p.) a) vl. *alqd manibus, humeris p.* nésti v rukou, na zádech; *humeris onera portantes Cu* nosiči břemen; *portari vehiculo N* vézti se, jeti na voze; vojen. *ceteri sparos aut lanceas portabant S* nosili; odt. *nuntiabant arma portari S* že lidé chodí ozbrojeni; praegn. *p. atque agere Cs* (= *ferre atque agere*, o uchvacování věcí a dobytka); — s předm. osob. vésti: *portantur in carcerem T*; *te comitem hinc p. V* vzíti si (s sebou) za...; — (básn.) *te iam septima portat errantem aestas V* (my: vidí tě blouditi); b) přenes. *auxilia p. S* choditi na pomoc; *has spes cogitationesque secum portantes L* s těmito....

portōrium, *iī, n.* [*portitor, portus*] 1) vl. (přístavní) clo (na dovoz i vývoz); 2) vůb. clo, poplatek: *iter per Alpes, quo magnis cum portoriis mercatores ire consuerant Cs* (clo průvozné); dávka, daň.

portula, *ae, f.* [demin. od *porta*] branka.

Portūnus, *ī, m.* [*portus*] římský bůh přístavů (původ. i bran a dveří), stotožněný s řec. Palaimonem.

portuōsus, *a, um* [*portus*] bohatý přístavy, s četnými přístavy: (*pars Numidiae*) *portuosior S* která měla více přístavů.

portus, *ūs, m.* (dat. sg. *portū V*; v pl. *portibus* a též *portubus*) [srov. k *porta*] přístav (básn. leckdy pl. význ. sg.) a) vl.; básn. ústí řeky: *per septem Nilus portus emissus in aequor O*; — praegn. jako místo, kde bylo vybíráno clo: *in portu operas dabat C* = byl výběrčím cla; odt. clo: *per magistros scripturae et portus C*; b) přenes. význ. (spasný) přístav, útočiště: *regum p. erat et refugium senatus C.*

Pōrus, ī, *m.* [Πῶρος] indický král, s nímž bojoval Alexander Veliký.

pos starolat. = *post* (zejm. před souhl.).

pōscō, *ere, popōscī*, — [m. **porc-scō* z koř. **p(e)r(e)k* —, srov. čes. prositi, něm. fragen; odt. i *precor, prex, procus, postulo*] žádati (*alqm alqd* n. *alqd ab alqo* někoho o něco, něčeho od někoho; neklass. ut . . . a inf.), požadovati, vyžadovati, dožadovati se, domáhati se, vymáhati, chtíti a) s acc. doplňk. *coniugii dotem sociorum corpora poscit O* vyžádá si (dřívější) podoby druhů za svatební dar; *ut res* (*ratio*) *poscit* jak jest žádoucí; pass. *segetes poscebatur humus O* byla žádána o osení; *regis filia monstro* (dat. prospěch.) *poscitur O* = má býti dána; *poscit equos et arma V* volá po . . .; vybízeti, vyzývati: *socios incendia poscit V* vybízí zapáliti; spec. vyzývati k boji: *illum Aeneas in proelia poscit V*; *poscentem cum quo concurreret* (= k zápasu) *O*; — je-li předm. božstvo vzývati, prositi; b) praegn. α) *fabula, quae posci vult H* vl. aby byla žádána za opakování = míti úspěch; básn. *poscor* (*poscimur*) jsem žádán, volán, t. j. mám n. musím něco činiti (jíti, zpívati, opěvovati, vypravovati a pod. podle smyslu); *poscimur H* (t. j. jsem žádán za báseň); β) *p. alqm* (*reum LT, accusandum T*) vyžadovati potrestání něčího, nastupovati na potrestání, pohánětí k soudu: *accusant ii, quos populus poscit C*; pod. *Macer ad exitium poscebatur T* (všichni) usilovali o smrt Makrovu; γ) tázati se, zvídati, pátrati: *quae sit sententia, posco V*.

Posīdōnius, ī, *m.* [Ποσειδώνιος] z Apameie, stoický filosof, žák Panaitiův, založil na Rhodu školu, kde byl jeho posluchačem i Cicero.

positiō, *ōnis, f.* [*pono*] postavení, poloha: *p. caeli T* podnebí.

positor, *ōris, m.* [*pono*] zakladatel, stavitel *O*.

positūra, *ae, f.* a) postavení, poloha; b) zařízení, úprava: *qualis haec docti sit p. dei Pr* jak zařídil, uspořádal zemi v této věci (co do podnebí a pod.) moudrý bůh.

1. positus, *a, um* viz *pono*.

2. positus, *ūs, m.* [*pono*] a) postavení, poloha, místo: *p. regionis T*; b) úprava, útvar, podoba: *Trinacris, a positu nomen adepta loci O*.

posmerīdiānus viz *postmeridianus*.

possessiō, *ōnis, f.* 1) [*possideo*] a) držení: *p. fundi C*; — přenes. *ne possessionem imperii amitterent L* aby nepozbyli účastenství ve vládě; *possessione rei publicae cedere L* vzdáti se řízení obce; b) meton. usedlost, majetek, statek, pozemek: *aestimationes possessionum et rerum Cs* jmění . nemovitého i movitého; 2) [*possido*] uvázání se v držení něčeho, v něco, ujetí držby: *proximus gradus in possessione fratres T* nejbližší právo ujmouti se dědictví mají bratří.

possessiuncula, *ae, f.* [demin. od *possessio*] stateček.

possessor, *ōris, m.* [*possideo*] držitel, majetník, vlastník, pán: *honorum p. C*; abs. držitel pozemků, statkář: *Sullani possessores C*; (*agros*) *proximus quisque p. invaserant T*.

possideō, *ēre, sēdī, sessum* [*pos* a *sedeo* vl. sedčti, býti usedlý někde po někom] míti v držení, býti v držení něčeho, držeti, míti; 1) vl. *tres nobilissimos fundos eum video p. C*; 2) přenes: a) míti v moci, ovládati, vlásti něčím: *possidet alter* (sc. *fratrum*) *aquas* (t. *Neptunus*), *alter chaos* (*Pluto*) *O*; b) vůb. *belua latum sub pectore possidet aequor O* = pokrývá svou hrudí; míti: *possidet hunc Iani dea mense diem O* tento den v měsíci Janově (má =) jest jí zasvěcen; *magnam vim possidet paternus maternusque amor C*.

pos-sīdō, *ere, sēdī, sessum* [srov. *possideo*] uvázati se v něco n. v držení něčeho, vejíti v držení, přivlastniti si, zmocniti se, zaujmouti, zabrati, získati si 1) vl. *agros armis p. Cs*; *ager possessus C* vzatý v držení; 2) přenes. opanovati, uchvátiti: *possedit cetera pontus O* zabralo, pohltilo.

possum, *posse, potuī*, — [některé tvary pravidelným složením adj. *pote* (neutr. od *potis*, v. t.) se slov. *sum*, ku př. *pot-es, pot-est*, jiné analogicky; *potuī* atd. od slov. **potēre*, od něhož i **potēns**, v. t.] vl. býti mocen a) moci, míti moc, býti s to, dovésti, uměti (abs. n. s inf.): (*fieri*, jež bývá někdy vynecháno) *potest* (*non potest*), *ut* . . . jest (není) možno, aby . . .; *fieri non potest*,

ut non n. *quin* ... není možno, aby ne = jest nezbytno, aby ...; *effici potest N* jest možno (lze) provésti; *corrumpi non possum N* nedám se podplatiti; *quam maximis potest itineribus Cs* co (možná) největšími pochody; litot. *non possum non facere alqd* nemohu nečiniti = musím činiti; m. lat. ind. v češt. leckdy kondic.: *quod urbibus esse satis poterat, non sufficit uni O* co by mohlo býti ...; *nihil dolet nisi pes: possunt oculi, potest caput* ... (sc. *dolere*) *C* mohly by boleti; — praegn. odhodlati se, přemoci se, snášeti: *Romanus miles et spadonibus servire potest H*; b) s acc. vnitř. (neutr. pronom. n. adj.) *alqd* (*multum, minimum, tantum* a pod.) *posse* míti moc, zmoci, dovésti, dokázati, pořídíti, uměti; míti váhu, vážnost, vliv, význam, platiti, vynikati, předčiti: *omnia p. L* míti veškeru moc; *equitatu nihil p. Cs* býti sláb jízdou = míti slabou jízdu.

post, adv. a předl. [z **posti*, jež vzniklo z *pos* podle opačného **anti*, v *ante*] I adv. 1) o místě vzadu, pozadu: *servos, qui p. erant C*; *ante aut p. pugnandi L*; odzadu, zezadu: *p. verberibus cogebat exsultare N*; — metaf. o pořadí a významu: *invidia atque superbia p. fuere S* ustoupily (do pozadí); *alqd p. alqd habere* (*ducere, ponere*) odstrkovati, snižovati proti něčemu; 2) o čase a výčtu potom, později, o budoucnosti příště, budoucně: *primo* ... (*deinde*) ... *post*; často s abl. míry, udávajícím o kolik později: *biduo p.* dva dni potom; *paucis p. diebus* o několik dní později = po několika dnech = za několik dní; *non* (*haud ita*) *multo p.* za nedlouho; *paulo p.* n. *p. paulo* nedlouho (= brzy) potom; *p. aliquot videns mirabor aristas V* (později) jednou, někdy; *p. mihi non simili poena commissa luetis V*; *p. quam* = **postquam** v. t.; II předl. s acc. 1) o místě za něčím: *p. tergum Cs* za zády; *vidisse p. sese serpentem L* za sebou; — metaf. o pořadí a významu: *neque erat Lydia p. Chloen H* dokud neustoupila (nemusila ustoupiti) Chloi; *primus p. regem O*; 2) o čase po něčem, od něčeho: *centum p. annos* = *p. centesimum annum* o sto let později, po sto letech, za sto let; *p. annum quartum quam N* čtvrtý rok potom, co (kdy) ...; *p. illud* potom = od té doby; *p. id locorum S* od té doby; *p. hominum memoriam* za (n. od) paměti lidské, pokud pamět lidská sahá (hyperb. co svět světem stojí), pod. *p. homines natos C*; *p. reges exactos L* po vypuzení králův.

post-eā, adv. [*eā* adv. význ. čas.] o čase a výčtu potom, poté, později: *primum* ... *p.* ... *tum etiam C*; o postupu myšlenek *quid p.? CL* co potom = co dále, co z toho; s abl. míry, udávajícím o kolik později *annis p. viginti C*; *postea quam, postea* ... *quam* n. **posteāquam** = *postquam* (ob. s ind. pf.) vl. potom co = (potom) když, jakmile.

posteāquam viz *postea.*

posterior, posterī viz *posterus.*

posteritās, *ātis, f.* [*posterus*] 1) budoucnost, budoucí doba, čas; 2) meton. potomstvo, potomci; — praegn. úsudek n. chvála potomstva, budoucí sláva, památka: *cura posteritatis T*; *detur hoc illustriuu virorum posteritati T.*

posterus (zř.), *a, um* (gen. pl. též *posterum*; compar. **posterior,** *us,* superl. **postumus** (význ. spec.) a **postrēmus,** *a, um*) [*post*] I posit. potomní, následující, příští, druhý: *postero* (*die*) druhý (příští, následující) den, den potom; subst. *in posterum* α) (sc. *diem*) na druhý den, do druhého dne; β) (sc. *tempus*) do budoucnosti, pro budoucnost; *posterā crescam laude H* budouci (u potomstva); — subst. **posterī,** *ōrum, m.* potomci, potomstvo; budoucnost (meton.): *clarorum virorum facta posteris tradere T*; II compar. **posterior,** *us* 1) o místě zadnější a) *ita coniuncto orbe, ut nemo p. sit T* není pozadu; *si verbum posterius facias H* kdybys přesunul dozadu; básn. *p. partes superat mensura priores O* (rozměr =) délka zadních noh převyšuje přední; b) metaf. o pořadí a významu chatrnější, méně vážený, menší ceny: *suam salutem posteriorem communi salute ducere C* klásti za ...; 2) o čase pozdější: *tempus posterius C*; — acc. sg. neutr. jako adv. *posterius* později; III superl. 1) **postrēmus,** *a, um* nejzadnější, nejposlednější, poslední a) o místě: *postrema immani corpore pistrix V* vzadu, vespod, dole; — subst. **postrēmī,** *ōrum, m.* (básn. též *postrēma, ōrum, n.*

V) vojen. poslední n. zadní voj; **b)** o čase pořadí a významu: asynd. *ut illa palam prima postrema recitata sunt L* první jako poslední = od prvního do posledního, od začátku do konce; nejšpatnější, nejhorší: *servitus (est) postremum malorum omnium C*; adv. **postrēmum** (vl. acc. sg. neutr. α) posledně, naposled; β) = **postrēmō** (vl. abl. sg. neutr.) konečně, na konec, posléze; při výčtu posléze, zkrátka, vůbec: *magistratus et imperia, postremo omnis cura rerum publicarum S*; **2) postumus,** *a, um* spec. pozdě (= v pozdním věku otcově) narozený, nejmladší: *tua postuma proles V*; právn. t. t. narozený po smrti otcově n. po sepsání závěti, subst. pohrobek.

post-ferō, *ferre, —, —* stavěti do pozadí = méně ceniti (*alqm alci* někoho než někoho, proti někomu), méně si vážiti, méně dbáti, zanedbávati, neváženi si, odstrkovati, snižovati (op. *praefero*).

post-genitī, *ōrum, m.* [*gigno*] vl. později narození; potomci, potomstvo *H.*

post-habeō, *ēre, uī, itum* vl. míti v pozadí = méně ceniti (*alqam rem alci rei* něco než něco, proti něčemu), méně si vážiti, neváženi si, odstrkovati, snižovati, zanedbávati, pomíjeti, nechávati stranou, odkládati: *properaret ad se venire omniaque posthaberet Cs* aby všeho nechal a spěchal . . .; (*Carthaginem*) *magis posthabitā coluisse Samo V* i nad Samos více; *posthabui illorum mea seria ludo V* pro jejich zábavu jsem zapomněl na . . .

post-hāc, adv. (vl. odtud později) od této doby, od nynějška; potom, později, příště, budoucně.

post-haec (psáno též **post haec**), adv. potom, později; příště, budoucně.

postīcus, *a, um* [*post*; srov. *antīcus*] zadnější, zadní: *posticis aedium partibus L*; subst. **postīcum,** *ī, n.* zadní dvéře, zadní vchod: *postico falle* (v. t. 2) α)) *clientem H.*

postiliō, *ōnis, f.* [*postulo*] t. t. sakrální požadavek, upomínka božstva, vyjadřovaná nějakým znamením, jestliže nebyla vykonána povinná oběť nebo vůbec bylo-li porušeno boží právo *C.*

post-illā, adv. (vl. od oné doby později) od té doby, potom, později básn. u *C Cat.*

postis, *is, m.* (abl. *poste,* básn. též *postī*) **1)** veřeje; na veřeje chrámové bývaly zavěšovány ukořistěné zbraně a odznaky jako památka na vítězství: *signa nostro restituit Iovi* (t. j. Kapitolskému) *derepta Parthorum superbis postibus H*; **2)** pl. synekd. dveře: meton. *discordia Belli ferratos postis refregit* n *H* (vl. o chrámu Janově).

postlīminium, *iī, n.* [*post* a *limen* sm. hranice] návrat v bývalé právní postavení občanské, ztracené ku př. tím, že občan byl zajat od nepřátel a tak se stal vlastně jejich otrokem, právo návratu, rehabilitace: abl. způs. *postliminio* právem návratným, podle práva návratného.

post-merīdiānus n. **posmerīdiānus,** *a, um* odpolední.

post-modo a **post-modum,** adv. brzy potom, nedlouho potom, zanedlouho, vůb. později.

postmoerium viz *pomerium.*

post-ponō, *ere, posuī, positum* vl. klásti do pozadí, (na druhé místo) za něco; odt. méně ceniti (*alqd alci rei* něco než něco, proti něčemu), méně si vážiti, neváženi si, odstrkovati, snižovati; nechávati stranou, zanedbávati, pomíjeti, odkládati: *id postponi potest Plin* to může počkati.

post-quam, spojka (potom) když, jakmile **1)** ob. s ind. pf. histor. o jednotlivých událostech; **2)** s ind. plqpf. o ději dříve minulém, zejm. při udání časového rozdílu, n. o stavu, vzniklém v minulosti; **3)** s ind. impf. o ději trvacím n. opětovacím; **4)** s ind. praes. α) histor.; β) od té doby co: *relegatus mihi videor, p. in Formiano sum C*; **5)** s konjunkt. ob. jen v nepřímé řeči.

postrēmus atd. viz *posterus.*

postrīdiē, adv. [*postero die*] druhý den, druhého dne, nazejtří: *p. eius diei CCs* vl. nazejtří po tom dni = den po tom, druhého dne; s acc. *p. Idus* druhý den po idách; *p., quam tu es profectus C* (druhý) den po tvém odchodu.

post-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* (*alqd alci rei*) napsati něco za něco, pod něco *T.*

postulātiō, *ōnis, f.* [*postulo*] žádání, požadování, žádost, požadavek (*alcis rei* za něco, o něco); = spec. α) stížnost (*de*

re do něčeho); β) žádost, již podával žalobce praetorovi o přijetí žaloby, návrh žaloby; odt. žaloba.

postulātum, ī, *n.* [is. subst., vl. part. perf. pass. od *postulo*] vl. žádané: požadavek: *postulata peragere L* přednésti požadavky; spec. stížnost.

postulātus, ūs, *m.* [*postulo*] (jen abl. sg.) vl. žádání, spec. stížnost, žaloba *L.*

postulō, āre, āvī, ātum [srov. *posco*] (důrazně) žádati (silnější než *petere*, slabší než *flagitare*) požadovati, vyžadovati, dožadovati, vymáhati (abs. *alqd ab alqo* někoho za něco, o něco, něčeho od někoho, na někom, zř. *alqm alqd*; ut, ne, pouhý konjunkt., zř. acc. c. inf. aby . . .) 1) vůb. a) *p. de re* stran něčeho, za něco: *cum de exercitibus dimittendis ultro postulavisset Cs*; *p. alci alqd* pro někoho: *Augustus cum Tiberio tribuniciam potestatem a patribus postularet T*; *postulantur ad supplicium duces Galliarum T* žádáno, aby byli usmrceni; b) *loci natura postulat Cs* vyžaduje; *mittor, quo postulat usus O* kam potřeba káže; básn. *te beatae postulant arces H* zvou k sobě, volají; 2) spec. a) v jednání úředním, zejm. před soudem žádati, navrhovati, činiti návrh: *servos in quaestionem p. C*; b) soudně stíhati, poháněti před soud, žalovati: *p. alqm proditionis Cs, de maiestate, de vi C* (pro něco n. z něčeho).

Postumius, jméno patricijského rodu římského: zejm. 1) *A. Postumius,* zvaný *Regillensis* odtud, že jako diktator zvítězil nad Latiny u jezera Regilla r. 496. př. Kr.; 2) *A. Postumius Tubertus* zvítězil jako diktator nad Acquy a Volsky na hoře Algidu r. 431 př. Kr. *L* (voc. *Tuberte Postume O*); 3) *Sp. Postumius Albinus* poražen jako konsul od Samnitů r. 321 př. Kr., učinil mír, jenž však nebyl od senátu schválen; 4) *L. Postumius Megellus,* zvítězil několikráte ve 2. a 3. válce samnitské a slavil o své vůli triumfy; 5) *A. Postumius Albinus,* konsul r. 151 př. Kr., sepsal řecky dějiny římské; 6) *Sp. Postumius Albinus,* konsul r. 110 př. Kr., bojoval neslavně proti Jugurthovi, jako jeho bratr a legát 7) *A. Postumius Albinus,* konsul r. 99 př. Kr., legát Sullův ve válce spojenecké; řečník; — adj. **Postumius** a **Postumiānus,** *a, um* Postumiův; *via Postumia T* (z Kremony přes Bedriakum do Mantue).

1. postumus viz *posterus.*

2. Postumus, ī, *m.* 1) *Tuberte Postume O* viz *Postumius* 2); 2) jméno smyšlené osoby u *H.*

Postvorta n. **Postverta,** *ae, f.* [*post* a *verto*] bohyně porodu při obrácené poloze, přív. příjmení bohyně Karmenty.

pōtātiō, ōnis, *f.* [*poto*] popíjení, pití, pitka.

pote viz *potis.*

potēns, *entis* [isol. adj., vl. part. praes. od **potēre* = *posse*] 1) mohoucí něco činiti, mocen, schopný (*alcis rei* něčeho): *neque pugnae neque fugae satis potentes L* nemohouce náležitě ani bojovati . . .; *neque iubendi neque vetandi p. T* nemaje moci; *horum adventus consules imperii potentes fecit L* (opět) dal konsulům moc do rukou; 2) mocný, mající moc (váhu, vážnost, vliv, význam), platící, vynikající, předčící, silný a) *rē* něčím: *nobilitate p. essem O* předčil bych; *parvo* (v. t.) *p. V*; *ingenti praeda p. L* jsa obohacen; b) abs.; subst. **potentēs,** *ium* (zř. *potentum V*), *m.* mocné osoby, velmožové, páni, panstvo, boháči, vládcové; spec. zámožný; — o věcech *potentes herbae V* mocné = kouzelné; — *potentior muneribus aemuli H* vítěz nad dary; *seu me fortuna potentem fecerit O* dá-li mi vítězství; — odt. šťastný (zejm. v lásce): *sis in amore p. Cat*; 3) praegn. (mající větší moc, převahu), vládnoucí, ovládající, mající v moci, rozhodující o něčem, subst. vládce, vládkyně, pán, paní něčeho: a) *populus rerum p. O* vládnoucí světem; *diva* (subst.) *p. Cypri* božská vládkyně; *sui potentem esse* býti (státi se) svým pánem, samostatným, nezávislým, přenes. dovésti se opanovati, přemáhati se, býti zdrželivý; *p. mentis OCu* (člověk) zdravého rozumu; b) básn. α) kdo něčeho dosáhl, účastný: (*voti*) *p.* (= *compos*) *O* jemuž se přání vyplnilo; *quam sim proditione p. O* než abych zradou dosáhla svého přání; *quo* (*corno*) *librato* (= *cui . . .*) *votique potente futuro obstitit ramus O* jenž měl již dojíti (zdaru =) cíle; odt. *votum p. O* vyplněné přání; β) kdo něco splnil: *iussi p. O*; *promissi dea facta p. V.*

potentātus, *ūs, m.* [*potens*] moc, panství, vláda, nadvláda, náčelnictví.

potenter, adv. [*potens*] a) mocně, mohutně, silně; b) podle svých sil: *cui lecta p. erit res H.*

1. potentia, *ae, f.* [*potens*] 1) moc, síla (vnitřní přirozená výslednice poměrů jednotlivcových, srov. *potestas*), váha, vážnost, vliv, účinnost, působnost (vl. i přenes.): *homo veteris potentiae Cs* ode dávna mocný; meton. o osobě *nate, mea p. VHO* má sílo; 2) spec. vrchní moc = vláda, nadvláda, panství, náčelnictví: *populi p. N* lidovláda; *Pompei Crassique p. T*; *rerum p. O* vláda nad světem.

2. Potentia, *ae, f.* město v sev. vých. Picenu *L.*

potestās, *ātis, f.* [*potis*] 1) moc (ob. vnější a z vnějšku získaná, ku př. u úředníků volbou) (*alcis rei* nad něčím) a) vůb. *potestatem habere in alqo* n. *in alqm* míti moc na někým; *p. vitae necisque*; *in potestatem alcis pervenire*; *redigere in potestatem* uvésti pod moc, podrobiti; *esse in sua potestate* n. *sui potestatis* býti samostatný, svéprávný, býti svým pánem; obr. *exisse ex (de) potestate* (sc. *sua*) *C* nebýti sebe mocen, nebýti při sobě; b) spec. α) vrchní moc, vláda: *ante potestatem Tulli H*; *pater omnipotens, rerum cui prima p. V* nejvyšší moc nad světem; — meton. o osobě *o pater, o hominum . . . aeterna p. V* věčná moci (= věčný vládce) nad . . .; β) (úřední) moc: *p. tribunicia*; *cum hydriam per potestatem abstulisset C* ze své úřední moci t. j. zneužitím své . . .; — meton. úřad, hodnost: *p. tribunicia* úřad tribuna; *auxilii ius datum illi potestati L*; *procax otii et potestatis temperantior T* v úřadě; *potestatis persona T* úřední tvářnost; c) přenes. síla, účinek: *potestates herbarum V*; 2) možnost; schopnost; oprávněnost, právo; volnost, dovolení; příležitost (*alcis rei* k něčemu, často *faciendi* n. *faciendae alcis rei* činiti něco): *defendendi sui p. C*; *novandi corporis p. O*; *potestatem facere Cs* dáti svolení, dovoliti: *ut commentariorum potestatem senatui faceret T* aby dovolil nahlédnouti do . . .; *dicendi potestatem facere L* dáti dovolení mluviti n. říci něco, uděliti slovo; *potestatem pugnae facere L* dáti příležitost k bitvě; *nulla datur p. V* = *p. non est Cs* není možno, není lze; *potestatem sui facere* α) připouštěti k sobě *N*; β) nabídnouti se k službám *Cs*; γ) vojen. vydati se na ránu *Cs N.*

Pothīnus, *ī, m.* [*Ποθεινός*] eunuch, správce říše egyptské za nedospělého Ptolomaja Auleta *Cs.*

pōtiō, *ōnis, f.* [srov. *poto*] 1) pití; 2) nápoj; — spec. α) otrávený nápoj, jed; β) kouzelný nápoj, zejm. nápoj lásky *H.*

1. potior, comp. od *potis* (v. t.).

2. potior, *īrī, potītus sum* (některé tvary též podle 3. konj., zejm. básn. a pozd., ku př. *potītur, poterētur* a j.) [*potis*] (ob. *rē,* méně často *alcis rei*) 1) zmocniti se něčeho, státi se pánem, opanovati, dobýti, nabýti, dojíti, dosáhnouti něčeho, získati něco (vl. i přenes.) a) *praedā p.*; *rerum p.* zmocniti se svrchované moci, vlády (ale též podle 2) míti svrchovanou moc, vládu, vládnouti); — s acc. velmi zř. *potitus regiam T*; přech. častěji při gerund. *spes potiendi oppidi Cs*; *fiducia regni potiendi N*; b) spec. α) *potitur suā puer Ianthe O* dostane svou . . .; β) význ. dojíti cíle cesty: *optatā potiuntur Troes harenā V* vystoupí na . . .; *carinae Phrygiā potiuntur harenā O* doplují k . . .; γ) pregn. dojíti splnění něčeho: *voto p. O* dojíti splnění svého přání; *spe p. O*; *id morae* (sc. *esse*) *ad potienda sperata L* že (jen) to zdržuje vyplnění naděje; *auso p. VO* provésti (se zdarem) odvážný čin; *si non potiatur amore O*; 2) míti v moci, býti pánem, vládnouti nad něčím a) *rerum p.* (viz shora); *rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociā potiebatur T*; abs. *an iis me dem, qui tenent, qui potiuntur? C* mají moc (v rukou); b) vůb. míti: *tu tuis armis* (sc. *potireris*), *nos te poteremur O; eād m feminā p. T*; c) sm. *frui* užívati: *rapto p. V.*

potis, *e* (compar. **potior,** *ius,* superl. **potissimus,** *a, um*) [viz *possum, potens*; srov. *πότνια, πόσις*] I positiv mohoucí, schopný (ob. jako jméno doplňk.): *potis est* s inf. jest schopen, jest s to, aby . . ., může; *neque p.* (sc. *est*) *fluctus aequare sequendo V*; *est* bývá ob. vynecháváno u neutr. **pote,** jehož bývá užíváno podle mluvy lidové pro všechny rody i čísla význ. pozdějšího *potest* (= *pote est*): *nec peccatum a me quisquam p. dicere quicquam Cat*; *qua p.*

quisque, in ea conterat arte diem Pr; *hospes, non p. minoris* u *C* (srov. ‚nejde to‘ laciněji); *hoc* (abl.) *quicquam p.* (= *potest esse*) *impurius? C*; hyperb. *hoc facias, sive id non p. sive p. Cat* ať jest to možno nebo není; seslabeno *ut p. quae excita somno Cat* vl. jak jest možno při ní, jež .... (viz *utpote*); **II** compar. **potior,** *potius* **a)** schopnější, vhodnější; přednější, bližší, milejší; důležitější, závažnější; lepší, zdatnější, silnější: *p. retinendo regno T*; *multo quam servum potiorem filium regis regni heredem* (*esse*) *L* že královic jest oprávněnější dědic = má větší právo, děditi trůn; *se rei publicae commoda privatis necessitudinibus habuisse potiora Cs* měl za přednější, dával přednost; *potiores apud me auctores sunt, qui ... L* závažnější = dávám přednost spisovatelům ...; *cui p. patriā fuit voluptas H* přednější, milejší; *ultro Penelopam potiori* (jakoby ....) *trade* (sc. *ei*) *H*; o milenci šťastnější: *nec quisquam p. bracchia cervici dabat H*; **b)** acc. sg. neutr. **potius** adv. spíše, raději; při srovnání bývá *ut* vynecháváno: *perpessus est omnia p. quam ... indicaret C* než aby udal; pleonast. *p. malle*; **III** superl. **potissimus,** *a, um* nejschopnější, nejvhodnější; nejpřednější; nejdůležitější, hlavní; nejlepší **a)** *largitione potissimos amicorum auxit T*; subst. *potissima arbitrio principis fiebant T* nejdůležitější věci; **b)** acc. sg. neutr. **potissimum** adv. nejspíše, nejraději, především, hlavně, nejvíce; nejdříve; právě, zrovna: *quod in ea p. urbe natus est N.*

Potītius, jméno rodu římského, jemuž náleželo vykonávati kult u *ara maxima* spolu s rodem Pinariův (v. t.); dle pověsti tento rod vymřel za trest, že se prohřešil proti svým náboženským povinnostem.

Potniae, *ārum, f.* [*Ποτνιαί*] osada v Boiotii nad Asopem; adj. **Potnias,** *adis, f.* potnijská: *Potniades quadrigae V* (Glaukovy kobyly, krmené lidským masem, které posléze vlastního pána roztrhaly).

pōtō, *āre, āvī, ātum* (ob. však *pōtum* a *pōtus* z kor. **pō(i)* piti, z něhož jest odvozeno frequ. *poto*; srov. *poculum*) piti, popíjeti; — přenes. význ. vpíjeti, ssáti, vsáknouti: *potantia vellera fucum H*; *quomodo potis gauderent intiba rivis V*; básn. *animae oblivia potant V* pijí. Part. **pōtus,** *a, um* **a)** napitý; praegn. opilý; **b)** vypitý.

pōtor, *ōris, m.* [od kor. **pō-*, srov. k *poto*] piják, praegn. pijan; básn. *Rhodani p. H* kdo pije vodu Rhodanu = bydlící při Rhodanu.

pōtulentus, *a, um* [viz k *poto*] pitný; subst. **pōtulentum,** *ī, n.* nápoj.

1. pōtus, *a, um* viz *poto*.

2. pōtus, *ūs, m.* [viz k *poto*] pití **a)** abstr. *potui humor ex hordeo* (*est*) *T* nápojem jest ...; **b)** konkr. = nápoj: *videbatur* (*Nero*) *potus sacros corpore lato polluisse T* t. j. pitnou vodu.

prae, adv. a předl. [starolat. *prai*, příbuzné s *per*; srov. *παραί*] **I** předl. s abl. **1)** zř. místně před: *alqd p. se tenere L, portare V*; — obr. *p. se ferre alqd* **α)** dávati na jevo, zjevně (zřejmě, veřejně) ukazovati, jeviti, nezatajovati; vyhlašovati, hlásati; **β)** praegn. stavěti na odiv, chlubiti se; pod. *si Phryges responsa ... p. se iactant V* jestliže se chlubí ...; **2)** v přirovnání proti, vůči: *Apollineos p. se* (= *prae suis cantibus*) *contemnere cantus O*; **3)** o překážce pro, při: *neque p. lacrimis loqui possum C*; *p. metu obliti L* ze samého strachu; **II** adv. klas. jen ve složení, kde má význ. **α)** vpředu, dopředu, pozd. i = *praeter* (*praeesse, praemittere, praevehi*); **β)** napřed, dříve (*praematurus*); **γ)** před jinými = velmi, pře- (*praeclarus*).

prae-acuō, *ere, uī, ūtum* zpředu zašpičatiti, přiostřiti: (*ramorum*) *delibratis ac praeacutis cacuminibus* (abl. abs.) *Cs*; ob. part. perf. pass. **praeacūtus,** *a, um* (*prae-* před *a-* u básn. měřeno krátce) zpředu zašpičatělý, přiostřený, nabroušený.

prae-altus, *a, um* **1)** převysoký, velmi vysoký; **2)** přehluboký, velmi hluboký, bezedný.

praebeō, *ēre, uī, itum* [*prae* a *habeo*] vl. míti n. držeti v předu; **1)** nastavovati, vystavovati: *p. Phoebo terga O* = vyhřívati na slunci; *colla praebent ferienda* (k ranám) *iuvenci O*; *praebita rupit praecordia O*; *collum iugo p. O* skloniti pode jho; — odt. *aures alci p.* buď (pozorně) poslouchati nebo (laskavě) vyslechnouti, dopřáti sluchu, věnovati sluch; *militem p. nudum ad ictus L*

vydávati, vystavovati vojína ranám bez ochrany; *se praebentem Cycnum O* vydávajícího se (nastavujícího tělo) ráně; 2) ukazovati: *cum visui populo praeberetur T*; vykazovati: *portas p. patentes V* míti; — přenes. dokazovati, prokazovati, projevovati, osvědčovati: *fidem p. N*; *se misericordem p.* (*in alqm, in alqo, alci* k někomu) *C*; *in eos me severum praebeo C* k těm (proti těm) počínám si přísně; *me dissimilem in utroque praebui C* choval jsem se nestejně k ...; *in eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebuit N* ukázal se mužem stejné bedlivosti = stejně bedlivým; *virum se p. C* jednati jako muž; 3) podávati, poskytovati, dávati, propůjčovati, prokazovati (*alci alqd*): *nobis velamina* (doplňk. na roucha) *lanas praebetis O*; *pinus baculi praebuit usum O* konala službu holi; 4) s acc. vnitř. poskytovati = činiti, působiti: *speciem alcis p.* vl. poskytovati zdání, podoby = jeviti se, zdáti se, vyhlížeti jako ...; *ut speciem defensorum praebeant Cs* aby se na oko odvážili obrany; *ut ridentis speciem praebuerit L* zdálo se, jako by se smál; *suspicionem alci p. NT* vzbuditi v někom podezření n. domnění; — s acc. doplňk. *agmen tutum ab hostibus p. L* zabezpečiti voj od nepřátel.

prae-bibō, *ere, bibī*, — připíjeti (*alci alqd* někomu něco, něčím) *C*.

praebitor, *ōris, m.* [*praebeo*] (obecní) dodavatel (= *parochus*, v. t.).

prae-calidus, *a, um* velmi teplý, horký.

prae-cānus, *a, um* předčasně šedivý *H*.

prae-caveō, *ēre, cāvī, cautum* 1) intr. býti (napřed) opatrný a) abs. *Silanus ... ad praecavendum exterritus erat T* k opatrnosti; b) *p. alci* býti opatrný, obezřelý ve prospěch někoho = chrániti, stříci, zajistiti, zabezpečiti: *decemviris ab ira multitudinis p. L*; 2) trans. a) *p. alqm* (*alqd*) (napřed) stříci se, vystříhati se, chrániti se, varovati se, hleděti se někoho n. něčeho: *exemplum praecavendi .... fraudibus involutos T* (lidí ...); *peccata, quae difficillime praecaventur C*; b) *p. rem* učiniti opatření α) proti něčemu, předejíti něco, zabrániti něčemu, zameziti, překaziti, odvrátiti něco; β) o něčem, opatřiti něco, postarati se o něco: *ita mihi res tota provisa atque praecauta est, ut ... C.*

prae-cēdō, *ere, cēssī, cēssum* 1) intrans. napřed n. vpředu jíti, kráčeti, spěchati, kvapiti, letěti: obr. *nec praecedentibus insto* (v. t.) *H*; obr. o neživých věcech význ. napřed býti nesen; 2) trans. *p. alqm* jíti před někým, předcházeti někoho (místně, přenes. časově); — metaf. předstihnouti, předčiti: *alqm virtute p. Cs.*

praecellēns, *entis* [vl. part. praes. od *praecello*] vynikající, výtečný.

prae-cellō, *ere, —, —* [srov. *excello*] vynikati (abs., *rē* něčím; trans. *alqm* nad někoho), předčiti, převyšovati někoho: *Labeonem isdem artibus praecellentem T*; *Agrippina fecunditate Liviam praecellebat T.* Part. **praecellēns** význ. adj. v. t.

praecelsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *praecello*] (vl. velmi vystouplý) převysoký, velmi vysoký *V*.

praecentiō, *ōnis, f.* [*praecino*] hraní při obětech, (obětní) hudba, hudební doprovod.

prae-centō, *āre, āvī, ātum* [*prae* a *canto*] předříkávati kouzelné formule *C*.

prae-ceps, *cipitis* [*prae* a *caput*] I adj. 1) vl. (s) hlavou napřed, po hlavě, střemhlav, vůb. dolů (padající): a) *alqm praecipitem deicere C*; *hic se praecipitem tecto dedit H* střemhlav skočil s ...; *reus p. datus trucidabatur T* dolů svržen; abs. *disiectis* (*sustinentibus*) *p. et singulorum pedibus advolutus T* seskočiv; prolept. *rota praecipitem* (t. j. že střemhlav spadl) *impulit V*; *torrens praecipites trahit silvas V* strhává; — obr. *si regnum p. ad servitia caderet L* = klesne v ruce otroků; b) metaf. klesající, zapadající, o čase sklánějící se, chýlící se ke konci, nachýlený: *p. in occasum sol erat L*; *praecipiti ad vesperum die L*; *p. in noctem diei tempus Cu*; *praecipiti senectute Cu* (jsa) na sklonku svého života; 2) meton. a) prudký, náhlý, kvapný, překotný, o překot, úprkem: *p. ferri* řítiti se (prudce); *praecipitem agere alqm* prudce, o překot, úprkem hnáti; *p. Africus H, Eurus V, Boreas O*; *p. Anio H*; — prolept. *socios fatigat* (v. t.) *praecipites V* k chvatu; — obr. *Agricola in ipsam gloriam p. age-*

batur T byl (přímo) hnán na výši slávy; *hunc focis patriis praecipitem exturbat C* náhle = okamžitě; b) přenes. α) *p. animi* (význ. loc.) *Maurus V* prudké mysli; *facundia p. H* smělý proud řeči; β) *p. remedium Cu* okamžitě působící; γ) náhlý, přenáhlený, ukvapený: *p. legatio L*; subst. *omissis praecipitibus tuta capessentem T* beze vší ukvapenosti; δ) náchylný: *p. in iram L, ad flagitia T*; c) prudký, srázný, příkrý, strmý, směrem dolů hluboký α) *via p.*; subst. **praeceps**, *ipitis*, *n.* buď (závratná) hlubina, sráz, propast nebo strmé místo, výšina: *coniugem in p. iecit T* (t. j. shozením usmrtil); (*lembum*) *in p. rapit alveus V*; *turrim in praecipiti stantem V*; — obr. *siquid ex praecipiti petendum est O* vl. přinésti z propasti = vykonati s nebezpečím; β) metaf. nebezpečný, odvážný: *p. alea H* (srov. hazardní); *servus ad maiora et magis praecipitia conversus T*; subst. nebezpečenství: *casus .... levarit aegrum ex praecipiti H*; — praegn. záhubný: *nos praecipites* prolept. *Rutulus premebat V* v záhubu. II adv. **praeceps** do hloubi, dolů: *moles amphitheatri vim mortalium p. trahit T* strhne s sebou; — přenes. v nebezpečenství: *eversio rei familiaris dignitatem p. dabat T*; v záhubu, na mizinu: *luxuriā atque inopiā p. abierat S.*

praeceptiō, *ōnis*, *f.* [*praecipio*] učení (*alcis rei* o něčem).

praeceptor, *ōris*, *m.* [*praecipio*] učitel.

praeceptrīx, *īcis*, *f.* [*praeceptor*] učitelka.

praeceptum, *ī*, *n.* [subst. isol., vl. part. perf. pass. od *praecipio*] a) rozkaz, příkaz, nařízení, předpis; b) rada, povzbuzení, napomenutí; c) návod (*alcis rei* k něčemu), pravidlo, naučení, poučení; nauka, učení.

prae-cerpō, *ere*, *cerpsī*, *cerptum* [*prae* a *carpo*] napřed trhati, předčasně sklízeti: *p. messes O*; — metaf. (napřed) ubírati, brátí: *non praecerpo fructum officii tui C.*

prae-cīdō, *ere*, *cīdī*, *cīsum* [*prae* a *caedo*] 1) a) (zpředu) utíti, useknouti, uříznouti: *manus alci p. Hirt*; b) přetíti, přeseknouti, přeříznouti, roztíti, rozříznouti: *p. ancoras C*; *cotem novaculā p. C*; 2) přenes. a) (obr. dle odnětí nemocného údu) význ. odníti, odstraniti, vzíti: *spem p. CL*; *belli p. causam H*; b) přetíti = (náhle) přerušiti: *amicitias repente p. C*; spec. useknouti (= zkrátiti) výklad, ‚úsečně' vyložiti: *brevi praecidam C* = zkrátka; c) (srov. ‚odseknouti' někomu) odmítnouti, odbýti někoho: *hic mihi sine ulla exceptione praecidit C.* Part. perf. **praecīsus** význ. adj. v. t.

prae-cingō, *ere*, *cīnxī*, *cīnctum* 1) opásati, pass. význ. med. opásati se: *praecingitur ense viator O*; přepásati, podkasati, vykasati: *praecincti recte pueri H* ustrojení; obr. *iter altius praecinctis unum* (jednodenní) *H* vl. cestujícím výše přepásaným = lepším (chodcům, pak vůb.) cestovatelům; 2) vl. i metaf. ovinouti, ověnčiti, obklíčiti, obklopiti: *cervix praecingitur auro O*; *Pan pinu* (chvojím) *praecinctus O*; *silvā praecinctus est lacus O.*

prae-cinō, *ere*, *cinuī*, — 1) hráti (*alci rei* před něčím, k něčemu, při něčem), hudbou doprovázeti: *quod deorum pulvinaribus fides praecinunt C*; 2) a) předříkávati n. říkati kouzelné průpovědi, zaříkávati: *cum praecinuisset anus Tib*; b) předpovídati, věstiti: *magnum aliquid populo p. C*; *lucos* (hlasy z hájů) *praecinuisse fugam* (pohromu vojsk) *Tib.*

prae-cipiō, *ere*, *cēpī*, *ceptum* [*prae* a *capio*] 1) napřed (si) bráti, napřed se chápati něčeho (vl. i metaf.) a) vůb. *pecuniam mutuam p. Cs* předem si vypůjčiti; *speciem libertatis Piso praeceperat* (*Gallo*) *T* napřed vzal příležitost, zdáti se svobodomyslným; *aliquantum intervalli a cetera classe praecipiens Cu* v jakési vzdálenosti před loďstvem; *tempus p. L* předejíti, předstihnouti časem; *bellum initio veris praecepit T* počal již na začátku jara; napřed uchvátiti, zachvátiti: *litora p. V* napřed zaujmouti, obsaditi; *spe iam praecipit hostem V* = v duchu jest již vítězem: *si lac* (acc.) *praeceperit aestus V* = zapaří-li se mléko; *praecipitur seges O* podsýchá; b) napřed pojímati duševně α) *alqd ante p. oculis C* napřed viděti; *famā prius praecepta res erat L* byla slyšena = známa z pověsti; β) napřed si představovati, mysliti na něco, sníti o něčem, praegn. napřed pociťovati, užíl-

vati: *animo victoriam praecipiebant Cs* v duchu již viděli; *omnia praecepi atque peregi V*; *opinione praeceperat* s acc. c. inf. *Cs* napřed tušil; *praeceperant animis orationem patres T* napřed si promyslili; *p. cogitatione futura C* mysliti do budoucnosti; **2)** metaf. **a)** nařizovati, rozkazovati, přikazovati, předpisovati; raditi, povzbuzovati, napomínati, varovati (*alci alqd, ut* n. *ne*, též pouhý konj., zř. inf., acc. c. inf.); **b)** poučovati, učiti, dávati naučení: *praecipe lugubres cantus H* začni.

praecipitō, *āre, āvī, ātum* [*praeceps*] trans. n. intr. **1)** sraziti, svrhnouti, skáceti, shoditi (vl.) po hlavě, střemhlav dolů, pak vůb.: *se p.* = med. *praecipitari* = intrans. *praecipitare* **a)** vrhnouti se, skočiti (dolů), skáceti se, řítiti se, padati; praegn. pádem se zabíti *HL*; *gubernaclum praecipitans traxi mecum V* při pádu; *praecipitata iacebat vates O* vrhši se dolů; part. *praecipitatus* praed. střemhlav, pádem, překotem, o překot, náhle, prudce; — obr. *in tanta mala praecipitatus ex patrio regno S*; **b)** metaf. klesati, zapadati, o čase sklánětí se, chýliti se ke konci: *lux praecipitatur aquis* (dat. směr.) *O*; *nox caelo praecipitat V* s nebe padá = noc se nachýlila (ke konci); *hiems praecipitaverat Cs* byla na sklonku; **2)** metaf. **a)** strhovati, uchvacovati, hnáti, puditi, štváti: *furor iraque mentem praecipitant V*; *praecipitant curae* s inf. *V*; **b)** zaháněti, zapuzovati: *p. moras V*; **c)** praegn. vrhati v záhubu, kaziti, ničiti, rušiti: *qui praecipitanti* (intr. řítící se v záhubu) *patriae non subvenirent C*; *ne facundiam violentiā praecipitaret T*; *spem p. O*.

praecipuē, adv. [*praecipuus*] zvláště, obzvláště, především, nad jiné, zejména, hlavně.

praecipuus, *a, um* [*praecipio*] (vl. vybraný před jinými) zvláštní, obzvláštní **a)** sm. výhradní; **b)** vynikající, přední, hlavní, význačný, výtečný, znamenitý, nejlepší, největší, nejvyšší: *Marte togaque* (meton.) *p. O* vynikající ve válce i v míru; s gen. part. *p. montium T*, *deorum T* nejvyšší z hor, z bohů; praed. *praecipuum toro accipit Aenean V* zvlášť (= na čestné místo); *p. circumveniendi Sabini T* hlavní účastník piklů proti *S*; — s udáním účelu zvláště schopný, vhodný, pass. zvláště určený k něčemu: *opes praecipuas ad eliciendam cupidinem T* zvláště schopné, vzbuditi ...; *p. ad scelera T* hlavní provinilec; *p. ad pericula T* nejvíce ohrožený (‚první na ráně'); — subst. **praecipua,** *ōrum, n.* **α)** hlavní věci: *p. rerum T* = nejdůležitější věci; **β)** *C* význ. filos. = *promota, producta* (překl. řec. *προηγμένα*) podle stoiků vyšší druh věcí mravně lhostejných, t. věci přirozené (op. *remota, reiecta* = *ἀποπροηγμένα*).

praecīsē, adv. [*praecisus*] **1)** úsečně, stručně, krátce; **2)** zhola, prostě.

praecīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *praecido*] **1)** příkrý, srázný, strmý, náhlý; **2)** úsečný, stručný.

praeclārē, adv. [*praeclarus*] **1)** velmi n. zcela jasně, zřetelně; **2)** znamenitě, výborně, skvěle: *p. facta N* skvělé činy; **3)** velmi slavně, přeslavně.

prae-clārus, *a, um* vl. velmi jasný, světlý; klass. jen přenes. **1)** (velmi) krásný: (*arietem*) *praeclariorem immolare* básn. u *C* lepšího; **2)** skvělý, znamenitý, vynikající, výborný, výtečný (o osob. i věcech): s gen. obj. *Livius, eloquentiae ac fidei p. in primis T* nad jiné vynikající; *multa et praeclara minari* (v. i t.) *H*; iron. *praeclarum in servis auxilium (esse), si ... T* pěkná; *praeclarum est* s acc. c. inf. jest velmi čestné ...; **3)** přeslavný, velmi slavný, proslavený, proslulý, památný (též iron. = pověstný, neslavně rozhlášený): *praeclare senator H* slovutný; *sceleribus suis p. S* proslavený; subst. **praeclārum,** *ī, n.* přeslavný čin *N*.

prae-clūdō, *ere, sī, sum* zavříti něco před někým, někomu n. vůb.: *p. portas Cs*; básn. *praeclusa ianua leti .... extendit .... O* to, že zavřena jest ....; zameziti, zavaliti, zatarasiti: *introitus p. Cs*; — přenes. *omnes provincias civibus Romanis ista defensione praecluseris C*; *vocis p. usum O* zavříti (na vždy) ústa, oněmiti; *p. vocem L* umlčeti.

praecō, *ōnis, m.* [synkop. z **prae-dico*] hlasatel **1)** vl.; státní *praecones* zřízenci úředníků, svolávali národ do sněmů, senátory do senátu, předčítali návrhy a p. a byli pořadateli při hrách, při volbách

pohřbech atd.; zejm. vyvolavatel při dražbách (úředních i soukromých): *per praeconem vendere C* v dražbě; *sub praeconem subici C* přijíti do dražby (= ‚na buben‘); 2) přenes. *virtutis p. C.*

prae-cōgitō, *āre, āvī, ātum* napřed promysliti, rozmysliti si, uvážiti.

prae-cōgnōscō, *ere, cōgnōvī, cōgnitum* napřed zvěděti u *C.*

prae-colō, *ere, coluī, cultum* 1) napřed vzdělati; 2) napřed n. předčasně, ukvapeně ctíti, vzdávati úctu: *nova et ancipitia p. T.*

prae-compositus, *a, um* napřed upravený, nastrojený.

praecōnius, *a, um* [*praeco*] hlasatelský, vyvolavatelský, hlasatelův, vyvolavatelův; subst. **praecōnium,** *iī, n.* 1) hlasatelství, služba hlasatelská, vyvolavatelská: *p. facere C* býti vyvolavatelem; 2) hlásání, vyvolávání; meton. prodej: *quidquid scripsero, tibi p. deferam C* (u nás ‚dám ti do komise‘); — přenes. rozhlašování, vyblašování; praegn. význ. oslavování, velebení: *suorum laborum p. C.*

prae-cōnsūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* napřed stráviti, spotřebovati, vyčerpati.

prae-contrectō, *āre, āvī, ātūm* vl. napřed ohmatávati; básn. (*Tereus eam*) *praecontrectat videndo O* ohmatává očima = jeho oči se na ní pasou.

prae-cordia, *ōrum, n.* [*prae* a *cor*] 1) vl. bránice: (*Plato*) *cupiditatem subter p. locavit C*; 2) synekd. a) prsa, hruď, plíce: *spiritu remanente in praecordiis L*; b) žaludek, útroby: *anulus in praecordiis piscis inventus est C*; *leni p. mulso prolueris H*; 3) meton. nitro a) mysl, rozum, duch, hlava, mozek: *stultae p. mentis* (gen. qual.) *O* duch pošetilého smýšlení = pošetilá mysl; b) cit, srdce.

prae-corrumpō, *ere, rūpī, ruptum* vl. napřed zkaziti, napřed porušiti, zakoupiti (si), získati si: *p. donis O*; *illa venit praecorrupta O* (sc. *a Iunone*).

prae-cox, *cocis* n. *coquis* [*prae* a *coquo*] brzy zralý, raný: *nullum esse eundem et diuturnum et praecocem fructum Cu* rané ovoce není stálé; — metaf. předčasný: *p. gaudium Cu.*

prae-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* předbíhati 1) intrans. běžeti napřed, napřed spěchati, hnáti se: obr. *eo fama iam praecurrerat Cs* dříve došla; 2) trans. *p. alci* n. *alqm* běžeti před někým, předbíhati někoho a) obr. *alqm equis p. albis* (v. t.) *H*; b) metaf. α) předcházeti časem: *ut certis rebus certa signa praecurrerent C*; *praecurrit amicitia iudicium C* přátelství vzniká dříve než úsudek; β) předstihovati, převyšovati, předčiti (*alqm rē* někoho něčím).

praecursiō, *ōnis, f.* [*praecurro*] předcházení (vl. i přenes. o čase); — spec. vojen. harcování, první potyčky před bitvou *Plin.*

praecursor, *ōris, m.* [*praecurro*] předchůdce: vojen. *praecursores L* přední voj, harcovníci; obr. *quem iste in calumnia praecursorem habere solebat C* posílal před sebou (jako zvěda).

praecursōrius, *a, um* [*praecursor*] předběžný *Plin.*

prae-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*prae* a *quatio*] napřed mávati (*alqd* něčím).

praeda, *ae, f.* (básn. též pl. význ. sg.) kořist 1) vl. válečná, plen, lovecká a vůb.: *p. hostium N* z nepřátel; *praedas agere* kořist (t. j. uloupený dobytek) hnáti, shánětí; 2) přenes. = lup; zisk, výdělek, prospěch: *praedas facere ab alqo* kořistiti, míti zisk z někoho.

praedābundus, *a, um* [*praedor*] kořistící, jdoucí po kořisti; praed. za kořistí.

prae-damnō, *āre, āvī, ātum* napřed odsouditi; metaf. *praedamnata spe L* vzdav se naděje.

praedātiō, *ōnis, f.* [*praedor*] kořistění, loupení; pl. loupežné výpravy *T.*

praedātor, *ōris, m.* [*praedor*] kořistník, plenitel: (*exercitus*) *p. ex sociis S* kořistící u spojenců; *p. aprorum O* lovec; — šp. sm. lupič: *quos ego in eodem genere praedatorum direptorumque pono C*; přenes. člověk zištný.

praedātōrius, *a, um* [*praedator*] kořistnický, lupičský, loupežící, loupežný.

prae-dēlassō, *āre, āvī, ātum* napřed unaviti, oslabiti *O.*

prae-dēstinō, *āre, āvī, ātum* napřed určovati *L.*

praediātor, *ōris, m.* [*praedium*] překupník statků (zejm. zabavených od státu a v dražbě prodávaných, jež pak opět se ziskem

prodával bývalým majetníkům); odt. znalec, odhadce nemovitostí.

praediātōrius, *a, um* [*praediator*] týkající se zastavování statků: *ius praediatorium C* zástavní právo.

praedicābilis, *e* [*praedico*] hodný oslavy.

praedicātiō, *ōnis, f.* [*praedico*] vl. vyhláška (učiněná od hlasatele, *praeco*); odt. 1) výpověď (*alcis rei* o něčem); 2) hlásání, rozhlašování, oslavování, chválení, chvála (*alcis rei* n. *de re* něčeho): (*philosophi*) *praedicationem nobilitatemque despiciunt C*; velebení, chvalořeč.

praedicātor, *ōris, m.* [*praedico*] 1) hlasatel, oznamovatel: *te ipso praedicatore ac teste C*: 2) oslavovatel, vychvalovatel, velebitel, chvalořečník.

1. prae-dicō, *āre, āvī, ātum* (veřejně) hlásati, vyhlašovati, ohlašovati, prohlašovati; 1) vl. vyvolávati: *si domini iussu praeco praedicet C*; 2) přenes. a) zvěstovati, oznamovati; vůb. veřejně mluviti (*alqd* o něčem, acc. c. inf.): *iniuriam praedicat Cs* vytýká; říkati, tvrditi: *ut praedicas*; b) praegn. hlásati s pochvalou (*rem* n. *de re* něco, o něčem) α) o jiném rozhlašovati, vychvalovati, velebiti; β) o sobě vychloubati se, chlubiti se: *de suis homines laudibus praedicant Cs* rozhlašují své chvalné činy.

2. prae-dīcō, *ere, dīxī, dictum* 1) napřed říkati, napřed oznamovati; — spec. a) o postupu myšl. předesílati, napřed se zmíniti (o něčem): *si prius de disciplina maiorum pauca praedixero T*; *ut ante praedixi Plin*; part. perf. pass. zmíněný, uvedený: *ad praedictas hostium latebras L*; *apud praedictum amnem T*; b) předpovídati, věstiti; 2) praegn. (napřed) ustanoviti, určiti; nařizovati, přikazovati, poroučeti (*ut* n. *ne*): abl. abs. *praedicto, ne in re publica haberetur T* s nařízením; raditi; napomínati, varovati: *praedixisse haruspices, ne temeraretur opus T*. Part. perf. pass. **praedictum** význ. subst. v. t.

praedictiō, *ōnis, f.* [*praedicere*] předpovídání, předpověď, věštba (*alcis rei* něčeho, o něčem).

praedictum, *ī, n.* [*praedicere*] 1) předpověď, věštba: *astrologorum praedicta C*; 2) a) ustanovení; úmluva, dohodnutí: *ex praedicto L* podle ...; b) rozkaz: *p. imperatoris L.*

praediolum, *ī, n.* [demin. od *praedium*] stateček.

prae-discō, *ere, didicī,* — napřed n. dříve se učiti, poznávati (*alqd* něčemu, něco).

prae-dispositus, *a, um* napřed n. dříve rozestavený *L.*

prae-ditus, *a, um* [*prae* a *datus* od *do*] opatřený, nadaný, obdařený (*rē* něčím), mající něco, přenes. plný něčeho: *spe praeditum esse C* míti; *Dianae simulacrum summa praeditum religione C* předmět posvátné úcty; *sacerdotio quindecimvirali p. T* člen kněžského sboru ...; *ceteri liberalibus studiis praediti T* literárně vzdělaní; *aut nulla aut humili arte p. C* kdo se zná v ...; vyznamenaný, poctěný, komu bylo něco odevzdáno, svěřeno: *homo summo magistratu p. C*; vynikající: *vir humanitate p. C.*; — o zlých věcech stížený, obtížený, trpící něčím.

praedium, *iī, n.* [*praes*] statek, dvůr, dvorec, usedlost, popluží 1) vl. nemovité jmění jako zástava (hypotheka): *praedibus et praediis populo cautum est C*; 2) vůb. *praedia rustica C* venkovské, na venkově; *praedia urbana C* n města.

prae-dīves, *itis* přebohatý, velmi bohatý.

praedō, *ōnis, m.* [*praedor*] kořistník, plenitel, lupič, loupežník; spec. námořský loupežník, pirát; — přenes. *neque enim praedone marito filia digna tua est O* (t. j. únosce, t. Plutona).

prae-doceō, *ēre, docuī, doctum* napřed učiti: praed. *praedocti ab duce S* podle návodu vůdcova.

praedor, *ārī, ātus sum* [*praeda*] kořistiti, pleniti, loupiti; 1) intr. a) vl. *praedatum exire N, ire L, per effusos ad praedandum equites L* na lup, za kořistí; b) metaf. α) význ. loupežiti, brátí, krásti: *princeps materiam praedandi patefecerat T*; β) význ. míti zisk: *ut ex alterius praedetur inscitia C*; 2) trans. a) *p. alqm* kořistiti u někoho, obírati někoho: *socios p. T*; b) *p. alqd* ukořistiti, uchvacovati, loupiti něco; — pře-

p. Pr loviti; *singula de nobis anni praedantur H* nám berou.

prae-dūcō, *ere, dūxī, ductum* vésti (zřizovati, stavěti) *alqd alci rei* něco před něčím; o překážce *fossas transversas viis praeducit Cs* vede (napříč) přes cesty.

prae-dulcis, *e* přesladký; metaf. význ. přemilý: *praedulce decus V.*

prae-dūrus, *a, um* velmi tvrdý; metaf. velmi otužilý, velmi silný: *praedurum viribus Orsen V* siláka.

prae-eō, *īre, iī* (*īvī*), *itum* (básn. *prae-* před *e-* měřeno krátce) jíti napřed, vpředu (vl. i přen.), předcházeti (abs., *alci*, pozd. i *alqm* před někým) **1)** vůb. *totā praeeunte carinā V* napřed o celou délku lodi; *natura praeunte C* vedením n. návodem přírody; o věcech význ. býti nesen vpředu: *ludos circenses eburna effigies* (*Germanici*) *praeiret T* (o slavnostním průvodu přede hrami); **2)** spec. předcházeti při odříkávání určité formule, t. j. modlitbu, přísahu a pod. předříkávati, předčítati: *omnes te praeeunte iuravimus Cu*; i s acc. vnitř. *p. verba L, sacramentum T*; odt. *ut vobis voce praeirent, quid iudicaretis C* aby předříkávali (‚diktovali'); praegn. určovati, předpisovati, nařizovati: *omnia, uti decemviri praeierunt, facta L.*

prae-fātiō, *ōnis, f.* [*praefor*] **1)** úvodní slova, úvodní formule, proslov před bohoslužbou n. před veřejným jednáním: *p. sacrorum L*; *p. donationis C*; **2)** vůb. proslov, předmluva *Plin.*

praefectūra, *ae, f.* [*praefectus*] **1)** a) představenství, správcovství, správa, dozorství, dozor, úřad prefekta (v. t.): *p. annonae T* správa zásobnictví; vojen. velitelství; **b)** spec. prefektura t. j. vyšší místo důstojnické n. úřednické v římských provinciích, propůjčované od místodržitele, ob. poskytující příležitosti k obohacení: *consulum praetorumque praefecturas delatas sic accepit, ut ... N*; **2)** meton. prefektura, t. j. italské (pův. latinské) město bez samosprávy, v němž správu a soudnictví vykonával římský *praefectus iuri dicundo*; **3)** o cizích zemích obecný název význ. místodržitelství, meton. (správní) kraj, provincie, země (zejm. o Parthii a Armenii): *neque cunctatur, quin proximas praefecturas corripiat T.*

praefectus, *ī, m.* [vl. part. perf. pass. od *praeficio*] (vl. postavený v čelo) představený, správce, starosta, předseda, ředitel, dozorce, náčelník, velitel, vůb. prefekt (pův. *alci rei*, subst. *alcis rei* něčeho, nad něčím) **a)** v Římě titul vyšších úředníků civilních i vojenských zejm. za doby císařské, též důstojníků zvl. u spojeneckých sborů; ku př. *p. annonae* n. *rei frumentariae* správce zásobnictví; *p. moribus* n. *morum* dozorce nad veřejnou mravností; *p. iuris L* předseda soudu (za decemvirů); *p. urbi* n. *urbis* městský velitel (za nejstar. dob náměstek nepřítomného krále n. konsula, za doby císař. stálý úředník s nejvyšší mocí policejní a s mocí soudní ve věcech trestních v Římě a okolí); *p. praetorio* n. *praetorii* velitel tělesné stráže císařovy; *p. fabrum* velitel technického sboru, zákopníků; **b)** o cizích národech obecný název m. spec., význ. náměstek (u Peršanů satrapa), velitel, důstojník, vojevůdce a pod.: *praefecti regis N* vysocí úředníci královští.

prae-ferō, *ferre, tulī, lātum* I napřed nésti, před sebou n. před někým nésti; **1)** *munera praeferimus V* = podáváme; zeugm. *praeferimus manibus vittas ac verba precantia V* přicházíme s ...; obr. *cui tu ... non ad audaciam ferrum praetulisti C* vl. napřed jda jsi nenesl = jsi nepodával; **2)** metaf. **a)** = *prae se ferre* **α)** zjevně nositi = ukazovati, vykazovati, udávati, projevovati, jeviti, netajiti: *cui nanti frons hominem praefert V*; *avaritiam p. C*; *haec eius diei praeferebatur opinio Cs* takový úsudek o tom dni byl pronášen; **β)** praegn. ukazovati s chloubou, stavěti na odiv: *ut imperium evertant, libertatem praeferunt T*; **b)** *p. alqd alci rei* stavěti něco nad něco, dávati přednost něčemu před něčím: *se p. illi viro L* stavěti se nad ...; (*ut*) *equites pugnando se legionariis militibus praeferrent Cs* předstihovali; *praeferor alci* dává se mi přednost, dostávám přednost před někým, vynikám nad někoho; *praeferrer cunctis gener* (pracd.) *O* jako zeť; básn. se záměnou epitheta *nec Eurytion praelato invidit honori V* (vl. *honori praelati*) nezávidí přední pocty; — básn. s inf. význ. *malle*: *cur alter fratrum cessare praeferat H* raději zahálí; **c)** o čase *comitia bello p. L* konati před válkou (t. j. před svým

odchodem do války); odt. *praetulit triumphi diem L* uspíšil; II význ. *praeterfero: rapti gurgite in obliquum praelati (sunt) L* byli unášeni; med. *praeferri* mít jeti něco, jíti, jeti, hnáti se mimo něco: *effuse praelatos hostes L; praelatus equo T; castra sua praelati L.*

prae-ferōx, *ōcis* velmi divoký, prudký, vzpurný, zpupný, vzdorovitý, vášnivý.

prae-fervidus, *a, um* 1) velmi horký, vřelý; 2) metaf. planoucí, velmi prudký: *praefervida ira L.*

prae-festīnō, *āre, āvī, ātum* 1) velmi spěchati, příliš kvapiti s inf. *L*; 2) s acc. *Thermaeum sinum praefestinans T* spěchaje mimo ...

prae-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*prae* a *facio*] postaviti v čelo (*alqm alci rei* někoho něčemu), ustanoviti někoho nad něčím, učiniti n. ustanoviti správcem (dozorcem, náčelníkem, vůdcem, vůb. prefektem) něčeho, dáti (svěřiti) někomu správu n. moc nad něčím (vl. i metaf.): *urbibus singuli cum imperio praeficiebantur Cs* nad městy byli ustanovováni velitelé; hendiad. *Britanni hunc toti bello imperioque praefecerant Cs* učinili vrchním velitelem ve válce; *pari imperio praeficitur N* stane se velitelem se stejnou mocí; *sacerdotes suos cuique deorum* (vl. *sacris deorum*) *p. L* ustanoviti, přikázati; *alqm ei negotio p. Cs* svěřiti ten úkol, k tomu ustanoviti; *Onomastum futuro sceleri praefecit T* Onomastovi uložil provedení obmyšleného zločinu; — abs. *in eo exercitu tribuni plebis fratrem praefecerat C* jmenoval důstojníkem.

prae-fīdēns, *entis* příliš důvěřující (*alci* někomu).

prae-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* 1) vpředu připevňovati (přibíjeti, nabodnouti, naraziti, napíchnouti, nastrčiti, vetknouti) (*alqd alci rei,* básn. též *in re* něco na něco): *in hastis praefigunt capita V*; 2) *p. alqd rē* (vpředu n. na konci) okovati něčím: *aere aut ferro praefixae hastae Cu; asseres cuspidibus praefixi Cs* opatřené železnými hroty: *praefixa cornua ferro O* rohy s železnými hroty; — odt. vůb. obložiti, opatřiti něco něčím: *praefigunt ora capistris V* nastrkují ohlávku na ...

prae-fīniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* napřed vymezovati, určovati, stanoviti.

prae-flōrō, *āre, āvī, ātum* [*flos*] předčasně zbaviti květu: obr. *gloriam eius victoriae praefloratam ad Thermopylas esse L.*

prae-fluō, *ere, —, —* téci vedle, podél, mimo (abs. n. *alqd* vedle atd. něčeho).

praefōcō, *āre, āvī, ātum* [*prae* a *fauces*] zardousiti, uškrtiti.

prae-fodiō, *ere, fōdī, fossum* 1) kopati *alqd* před něčím: *praefodiunt alii portas V* kopou příkopy před ...; 2) dříve zakopati: (*aurum*) *quod praefoderat O.*

prae-for, *fārī, fātus sum* 1) napřed pronášeti úvodní formuli před bohoslužbou n. před veřejným jednáním (*alqd alci rei* něco před něčím): (*maiores nostri*) *omnibus rebus agendis ‚quod bonum, faustum ... esset' praefabantur C; carmen precationis, quod p. solent priusquam populum adloquantur magistratus L; honorem* (v. t.) *p. C*; básn. *p. alqm* na začátku osloviti někoho: *praefatus divos rex incipit V* po vzývání bohů; 2) vůb. napřed říkati, pronášeti a) předříkávati: *pontifice praefante carmen L*; b) předesílati, napřed promlouvati, zmiňovati se, poznamenávati: *licet mihi p.* s acc. c. inf. *L*; *decreto* (před ...) *p. L; oratorem de infirmitate valetudinis suae praefantem T* mluvíciho v úvodě; c) věstiti: *talia praefantes carmina cecinerunt Parcae Cat*; d) ohlašovati, prohlašovati: *quem ad modum cordi esse divis praefarentur L* jak by dle jejich prohlášení bylo bohům milé.

praefrāctē, adv. [*praefractus*] příkře, přísně: *nimis p. aerarium defendere C.*

prae-frāctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *praefringo*] 1) o slohu přerývaný, úsečný, nesouvislý: *Thucydides praefractior*; 2) o povaze příkrý, tvrdý, přísný, nepovolný.

prae-frīgidus, *a, um* velmi studený.

prae-fringō, *ere, frēgī, frāctum* [*prae* a *frango*] zpředu ulomiti, uraziti: (*navis*) *praefracto rostro Cs*; (*pinum*) *praefractam misit in hostem O* (vršek). Part. **praefrāctus** význ. adj. v. t.

prae-fulciō, *īre, fulsī, fultum* zpředu podpírati: přenes. *illud praefulci atque praemuni, ut ... C* (význ. zabezpečiti).

prae-fulgeō, *ēre, fulsī*, — (silně) blyštěti se, třpytiti se, lesknouti se, skvíti se a) vl. *pellis praefulgens unguibus aureis V*; b) metaf. (nad jiné) se skviti, vynikati: *praefulgebant Cassius atque Brutus T.*

prae-gelidus, *a, um* velmi chladný, přestudený.

prae-gestiō, *īre, īvī* (*iī*), — nad jiné si přáti něčeho, dychtiti, toužiti.

praegnāns, *antis* (též **praegnās**, *ātis*) těhotný, březí.

prae-gracilis, *e* velmi hubený, suchý.

prae-gravis, *e* přetěžký, velmi těžký: *milites cibo vinoque praegraves T* přetížení; *p. rē* obtížený, odt. neobratný, neohebný, nemotorný; — metaf. obtížný, nepohodlný, protivný (*alci* někomu): (*scelerum ministros*) *veteres et praegraves adflixit T*; *praegravem se Neroni fuisse T.*

prae-gravō, *āre, āvī, ātum* přetížiti, zatížiti, obtížiti: (*telis*) *praegravata inhaerentibus scuta L*; (svou tíhou) tížiti: *corpus onustum animum praegravat H*; — přenes. býti přitěží, obtíží, býti obtížný: *exonerare praegravante turba regnum L*; básn. *qui praegravat artes infra se positas H* stlačuje, tísní (= zastiňuje).

prae-gredior, *gredī, gressus sum* [*prae* a *gradior*] 1) a) abs. napřed kráčeti (jíti, vojen. táhnouti); b) *p. alqm* kráčeti před někým, předcházeti, předejíti někoho; 2) kráčeti (jíti, táhnouti) mimo (*alqd* mimo něco n. přes něco, něčím): *illum* (*ducem Romanum*) *fines suos praegredientem T.*

praegressiō, *ōnis, f.* [*praegredior*] předcházení a) místné pohyb vpřed, postupování: *errantium stellarum praegressiones C*; b) v čase *ut nihil fieret nisi praegressione causae C.*

praegressus, *ūs, m.* [*praegredior*] předcházení: *earum* (se. *causarum*) *praegressus* (*homo*) *non ignorat C.*

praegustātor, *ōris, m.* [*praegusto*] okoušeč, ochutnávatel (pokrmů a nápojů při hostině, ručitel za jejich neškodnost): přenes. *praegustatori libidinum tuarum C.*

prae-gustō, *āre, āvī, ātum* napřed okoušeti něčeho, ochutnávati něco.

prae-iaceō, *ēre, —, —* ležeti před něčím (*alqd*).

prae-iūdicium, *iī, n.* 1) předběžný úsudek, předchozí rozhodnutí a) t. t. soudní, t. j. okolnosti, jež jsou směrodatné pro pozdější formální nález: *si existimabitur iudicium accusatoris in reum pro aliquo praeiudicio valere oportere C*; *de quo non p., sed plane iudicium iam factum putatur C*; b) vůb. *nec verum* (= *aequum*) *esse p. rei tantae fieri L*; *belli praeiudicia Cs*; 2) meton. věc, ze které se o něčem usuzuje, významná věc, příklad, znamení: *vestri facti* (gen. det.) *praeiudicio Cs* příkladem vašeho činu = vaším významným činem; předzvěst: *victoria pro praeiudicio accipitur T.*

prae-iūdicō, *āre, āvī, ātum* napřed rozsouditi, napřed rozhodnouti a) t. t. soudní *re semel atque iterum praeiudicata C*; subst. *postulo, ut ne quid praeiudicati huc afferatis C* = *praeiudicii*, předběžný úsudek; b) vůb. *praeiudicatus* napřed rozhodnutý, napřed naznačený: *opinio praeiudicata C* předpojaté mínění; subst. *ne pro praeiudicato ferret L* za předběžné rozhodnutí; *praeiudicatum eventum belli habetis L* znamení pro výsledek.

prae-iuvō, *āre, iūvī*, — napřed podporovati, pomáhati něčemu: *adfectam fidem* (klesajícímu úvěru) *praeiuvisse T* (dle jiného čtení *parce iuvisse*).

prae-lābor, *lābī, lāpsus sum* předcházeti, předstihovati (plováním, letem a pod.): *insula, in quam gladiatores navibus* (se. *vehebantur*) *molientes* (se. *remis*), *Germani nando praelabebantur T*; 2) plynouti, letěti, jeti mimo, podél, vedle (*alqd* mimo něco): *Alphea rotis p. flumina V.*

prae-lambō, *ere, —, —* napřed olizovati *H.*

prae-legō, *ere, lēgī, lēctum* plouti mimo něco, podél něčeho (*alqd*) *T.*

prae-ligō, *āre, āvī, ātum* vpředu uvazovati (*alqd alci rei* na něco): *fasces sarmenti praeligantur cornibus boum L*; obvázati, zavázati.

prae-longus, *a, um* předlouhý, velmi dlouhý.

prae-lūceō, *ēre, lūxī*, — 1) svítiti vpřed: obr. (*amicitia*) *bonam spem* (acc. vnitř.) *praelucet in posterum C* jako hvězda naděje svítí do budoucnosti; 2) světlostí převyšovati: *nullus sinus Baiis* (dat.) *praelucet H* neskví se nad Baje.

prae-lūstris, *e* [*prae* a srov. 1. *lustro, luceo*; pod. *illustris*] přeskvoucí, přeskvělý, velmi skvělý; obr. (nad jiné) vznešený, vysoký.

prae-mandō, *āre, āvī, ātum* napřed uložiti; spec. dáti rozkaz k zatčení někoho, dříve než je dopaden: *ego tamen terra marique ut conquireretur praemandavi* u *C*; odt. subst. **praemandāta**, *ōrum, n.* zatykač: *idem postea praemandatis requisitus C.*

prae-mātūrus, *a, um* vl. raný; přenes. předčasný, brzký, nevčasný.

prae-medicātus, *a, um* napřed opatřený kouzelnými prostředky.

prae-meditātiō, *ōnis, f.* (předchozí) uvažování (*alcis rei* o něčem).

prae-meditor, *ārī, ātus sum* 1) napřed se připravovati na něco: *temptans citharam et praemeditans T* t. j. zkoušeje hlas; spec. 2) napřed uvažovati, rozvažovati, rozjímati, přemýšleti; pass. *nec (mala) fieri praemeditata leviora C.*

prae-metuō, *ere, —, —* napřed se obávati, strachovati, míti strach (*alci* o někoho, *alqd* něčeho, z něčeho).

prae-mineō, *ēre, —, —* [srov. *e-mineo*] vyčnívati, vynikati (abs., *alqm rē* nad někoho něčím).

prae-mittō, *ere, mīsī, missum* napřed posílati, předesílati; — abs. posílati zprávu, rozkaz: *petebant, uti ad equites praemitteret eosque pugna prohiberet Cs*; s acc. c. inf. *cum sese Italicam venturum praemisisset Cs* vzkázal.

praemium, *iī, n.* [*prae* a *emo*] (básn. ob. pl.) 1) vl. vybraný kus z válečné kořisti, vůb. kořist: *multa Laurentis praemia pugnae V* kusy kořisti z . . .; *leporem et gruem iucunda captat praemia H*; *spectat sua praemia raptor O*; 2) přenes. a) pocta, čest, vyznamenání, čestný dar: *hunc civitate ceterisque praemiis donarunt C*; *praemia pictos signantia fastos O* vyznamenání, zdobící malovaný kalendář (t. j. krátké poznámky o slavných činech členů císařského rodu, připisované k příslušným dnům); *p. ponere* ustanoviti čestný dar, odměnu (vítězi při zápase); *te mea dextera magna inter praemia ducet V* k veliké slávě (t. viádě); *insani praemia scribae H* odznaky hodnosti; b) zisk, prospěch, výhoda; přednost, výsada: *frontis ad urbanae descendi praemia H* k přednostem městských čel, t. j. k jejich smělosti; c) odměna, odplata: *praemio afficere alqm* dáti někomu odměnu, odměniti se někomu; *praemio* (dat. účel.) *esse* býti odměnou, za odměnu; *praemiis vocans seditionem coeptabat T* nabízením odměn; s gen. obj. *p. virtutis, pudicitiae, caedis* za . . .; *praemia accusatorum T* odměny dávané žalobcům; s gen. determ. *p. missionis Cs* odměna záležející v propuštění; *hederae victricis praemia H*; dar, cena: *praemia pollicitationesque Cs*; básn. *Veneris praemia V* (řec. *δῶρα Ἀφροδίτης*).

prae-molestia, *ae, f.* předchozí obtíž.

prae-mōlior, *īrī* napřed chystati, připravovati.

prae-moneō, *ēre, monuī, monitum* 1) napřed upomínati, připomínati, praegn. varovati (*alqm de re* někoho stran něčeho): *nos de istius scelere prope iam voce Iovis praemoneri C*; 2) a) napřed oznamovati; předpovídati, věstiti: *praemonuisse nefas O*; b) (napřed) napomínati, varovati: *apud quos praemonente Narcisso pauca verba fecit (Claudius) T* po napomenutí, proneseném od N.

praemonitus, *ūs, m.* [*praemoneo*] připomenutí; znamení, výstraha *O.*

prae-mōnstrō, *āre, āvī, ātum* vl. napřed ukazovati; spec. (znamením) ukazovati, věstiti.

prae-morior, *morī, mortuus sum* a) předčasně zemříti; b) odumříti: přenes. *etsi praemortui iam sit pudoris L* ač v něm všechen stud odumřel.

prae-mūniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* 1) (zpředu n. za překážku) opevniti; zahraditi, přehraditi, zatarasiti: *aditus p. Cs*; *legio fossā praemunita T* zpředu chráněná; 2) stavěti před sebou n. někým jako hradbu, obr. schovávati se za něco, předstírati něco: *illa, quae ex accusatorum oratione praemuniri iam et fingi intellegebam C*; — t. t. řečn. činiti ohrazení, úvod (viz násl.).

praemūnītiō, *ōnis, f.* [*praemunio*] t. t. řečn. ohrazení, příprava, úvod, omluva (před pronesením věci posluchačům nemilé).

prae-natō, *āre, āvī, ātum* vl. plovati mimo; básn. téci n. prouditi mimo něco (*alqd*) *V.*

Praeneste, *is, n.* (básn. též *f.*) staré město v Latiu, vých. od Říma, na příkrém vrchu, nyn. Palestrina; adj. **Praenestīnus,** *a, um* praenestský: *Praenestinae moenia deae O* (t. Junony, jež byla v Praenestě ctěna spolu s hlavní bohyní toho města Fortunou zv. Primigenia); subst. **Praenestīnī,** *ōrum, m.* Praenesťané.

prae-niteō, *ēre, uī,* — skvíti se, lesknouti se (*alci* před někým, více než někdo): obr. *cur tibi iunior praeniteat H* sm. proč tě zastiňuje.

prae-nōmen, *inis, n.* vl. předjmení, u osoby první jméno = jméno osobní (ku př. *Gaius, Lucius, Marcus* a pod.; psala se zkrácenĕ: *C., L., M.* a pod.).

prae-nōscō, *ere, nōvī,* — napřed poznávati; pf. (napřed) znáti: *te famā praenovimus O.*

prae-nōtiō, *ōnis, f.* předchozí poznání (znalost, vědění o něčem).

prae-nūbilus, *a, um* velmi mračný; přenes. velmi chmurný, tmavý.

prae-nuntiō, *āre, āvī, ātum* napřed oznamovati, ohlašovati, zvěstovati: *de eorum adventu esse praenuntiatum N* že napřed došla zpráva o . . .

prae-nuntius, *a, um* předzvěstný, napřed ohlašující (*alcis rei* něco): *cladis praenuntia verba O*; subst. **praenuntius,** *iī, m.* (**praenuntia,** *ae, f.*) (před)zvěstovatel, předzvěst, posel, předchůdce, znamení: *lucis p. ales O* (kohout); (*stellae*) *magnarum calamitatum praenuntiae C.*

prae-occupātiō, *ōnis, f.* (dříve vykonané =) včasné obsazení: *locorum p. N.*

prae-occupō, *āre, āvī, ātum* 1) napřed n. dříve obsaditi, zaujmouti, zmocniti se, uvésti ve svou moc, uchvátiti a) vl. *saltum p. N.*; b) metaf. α) získati si, zajistiti si někoho: *praeoccupatum sese legatione* (hodností legata) *ab Cn. Pompeio teneri Cs*; *gratiam omnem ad plebem praeoccupasse L*; β) zmocniti se, zachvátiti: *omnium animos timor praeoccupavit Cs*; 2) předejíti, předstihnouti někoho a) překvapiti, zaskočiti: *ne adventu Pompei praeoccuparetur Cs*; význ. přelstíti: *ne alteruter alterum praeoccuparet N*; b) abs. s inf. *legem consules ipsi praeoccupaverunt ferre L* pospíšili si dáti = dříve (honem) dali.

prae-optō, *āre, āvī, ātum* raději voliti, raději chtíti, přáti si: *multi ut praeoptarent scutum manu emittere Cs* raději pouštěli; dávati přednost (*alqd alci rei* něčemu před něčím): *ut praeoptaret equitis Romani filiam generosarum nuptiis N.* Ob. *prăe-, Cat praeoptarit* trojsl.

prae-pandō, *ere, —, —* zpředu prostírati, rozkládati, otvírati.

praeparātiō, *ōnis, f.* [*praeparo*] připravení, příprava.

prae-parō, *āre, āvī, ātum* napřed připravovati, strojiti, chystati (si) a) *rem frumentariam p. Cs* zásobiti se obilím; *commeatus p. L*; *naves praeparatas* (zařízené) *ad incendium Cs* t. j. zapalující, paličské; *praeparat ulmos H* připravuje k vedení révy t. j. prořezává; *tanta praeparaverant faeneratores L* tolik příprav učinili; subst. *ex ante praeparato L* ze zásob; b) (*philosophia*) *praeparat animos ad satus accipiendos C*; *bene praeparatum pectus H* (na všechno připravené).

praepediō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*prae* a *pes*, srov. *impedio*] 1) vl. zpředu zaplésti, zamotati: *praepeditis Numidarum equis T* koně byli svázáni (ve smečku); 2) metaf. překážeti, vaditi, zabraňovati (*alqm* někomu), zdržovati, meškati: *bonae artes, quas avaritia praepediebat S*; *se praedā praepediunt L* omeškají se; *fletu praepediente* (sc. *vocem*) *T*; *verba sua praepediens et pavoris manifestus T* koktaje, zajíkaje se.

prae-pendeō, *ēre, pendī,* — vpředu dolů viseti, splývati.

praepes, *petis* [*prae* a *peto* v pův. význ.] vl. t. t. mluvy augurské (rychle) vpřed n. vpředu letící; odt. a) o ptáku věstící štěstí, šťastný, příznivý: *praepetis omina pennae V*; b) rychloletý, rychlý, hbitý: *p. Iovis armiger V*; c) subst. *f.* i *m.* pták: jako příznivé znamení *qui sibi praepetem misisset L*; vůb. *Iovis p. O*

(t. orel); *Medusaei praepetis O* (t. Pegasa).

praepilātus, *a, um* [*prae* a *pila*] o zbraních opatřený vpředu knoflíkem n. hruškou (z korku n. kůže), bezhrotý: *praepilatis missilibus iaculati sunt L.*

prae-pinguis, *e* přetučný, velmi tučný (přenes. o půdě) *V.*

prae-polleō, *ēre, uī,* — 1) býti přemocný, velmi mocný, míti velikou moc: *gens divitiis praepollens L;* 2) míti přemoc, přesilu, převahu; metaf. rozhodovati: *ut numerus liberorum in candidatis praepolleret T.*

prae-ponderō, *āre, āvī, ātum* více vážiti, převážiti něco, míti větší váhu; obr. pass. *neque ea volunt praeponderari honestate C* aby to mělo menší váhu než ...

prae-pōnō, *ere, posuī, positum* 1) napřed klásti, stavěti, dávati (abs.; *alqd alci rei* něco před něco n. zpředu na něco): *p. ultima primis H;* obr. *fronti p. olivam H; nomen epistulis praeponebatur T* na začátku, v nadpise listů bylo uváděno; *hos versus si praeponendos* (za hodny, aby byly napřed položeny) *esse putabis O; non enim hoc* (t. předl. *in*) *ut oppido praeposui C;* 2) metaf. a) postaviti v čelo něčemu, ustanoviti nad něčím n. k něčemu, ustanoviti za správce, dozorce, vojen. velitele, dáti n. svěřiti správu, dozor, velení něčeho, nad něčím: *sinistro cornu Antonium praeposuerat Cs* učinil velitelem nad ...; *alqm bello p. C* dáti někomu velení ve válce, svěřiti vedení války; abs. *tyranni praepositi a Lacedaemoniis N;* básn. *praepositam parientibus Ilithyiam O* paní rodiček; subst. **praepositus,** *ī, m.* představený, vojen. = důstojník *T;* b) *p. alqd alci rei* dávati přednost něčemu před něčím, stavěti něco nad něco: *auditos p. visis caelestes O* dávati přednost nebešťanům, o nichž jen slyšíte (t. Latoně a jejím dětem), před těmi, jež vidíte (viditelnými, t. před Niobou); subst. **praeposita,** *ōrum, n.* t. t. filos. význ. *τὰ προηγμένα* věci, zasluhující přednosti (ale ne absolutně dobré; viz *praecipuus*); sg. *praepositum quiddam habebit C* jakousi přednost.

prae-portō, *āre, āvī, ātum* napřed nésti, nositi.

praepositiō, *ōnis, f.* [*praepono*] vl. předložení, představení něčeho před něco; — metaf. přednost: *illa p. tali C;* — t. t. mluvn. předložka.

praeposterē, adv. [*praeposterus*] vl. v převráceném pořádku, pomateně, nepořádně; metaf. zvráceně, nesprávně, zpozdile.

prae-posterus, *a, um* (vl. co jest v převráceném pořádku) převrácený, zvrácený, zpozdilý, pomatený, nepravý (o osobách i věcech).

prae-potēns, *entis* přemocný, velmi mocný (*rē* něčím): *ea efficere rerum omnium praepotentem Iovem C* přemocný vládce nad veškerým světem; subst. **praepotentēs,** *ium, m.* velmoži, velcí páni *CT.*

praeproperē, adv. [*praeproperus*] 1) velmi kvapně, prudce, naspěch; 2) příliš rychle, ukvapeně, přenáhleně.

prae-properus, *a, um* 1) velmi kvapný, prudký; 2) ukvapený, přenáhlený.

prae-queror, *querī, questus sum* napřed si stěžovati, naříkati, bědovati.

prae-radiō, *āre, āvī, ātum* přezařovati, září převyšovati.

prae-rapidus, *a, um* velmi prudký.

prae-rigēscō, *ere, riguī,* — (zpředu) zkřehnouti: *praeriguisse manus* (acc. vztah.) *T.*

prae-ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*prae* a *rapio*] napřed n. před časem urvati, vyrvati, uchvátiti, odníti, vzíti, ‚před ústy vzíti' (*alci alqd* někomu něco) a) vůb. *ut mihi causam p. conemini C; si vita praeriperetur T* bude-li mu předčasně vyrván; b) spec. bráti někomu jeho právo, zasahovati do práva: *ius praetorum et consulum p. T; arrogans in praeripiendo populi beneficio Cs* t. j. v zasahování do práva národa, udělovati milost; c) praegn. (rychlým zasažením) α) vykonati, provésti: *praerepta interim ultione T;* β) zmařiti: *p. hostium consilia C.*

prae-rōdō, *ere, rōsī, rōsum* zpředu ohlodati, uhlodati, odhrýzti.

praerogātīvus, *a, um* [*prae* a *rogo*] na prvním místě hlasující, přední: *centuria p.* t. t. o centurii, jež při komitiích první hlasovala (zprvu byly centurie jezdců *centuriae praerogativae,* po reformě centuriátního zřízení určována

centuria p. losem); *tribus p.* tribus, z níž byla vylosovaná *centuria p.*; subst. **praerogātīva**, *ae, f.* a) přední centurie n. tribus: *praerogativam referre C* oznámiti hlasování přední centurie, jež bývalo pokládáno za znamení pro konečný výsledek hlasování; odt. *omen praerogativae C*; b) meton. α) předběžná volba, předběžné rozhodnutí: *quin praerogativam militarem favor plebis sequeretur L*; β) (příznivé) znamení, známka, návěstí, (jistá) předzvěst: *p. suae voluntatis C.*

prae-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* (zpředu) přetrhnouti, přervati; odt. part. perf. význ. adj.

praeruptus, *a, um* [viz předch.] 1) srázný, příkrý, strmý, spádný, prudký, náhlý: *inter confragosa omnia praeruptaque L* mezi samými útesy a propastmi; subst. *ut per praerupta fugerent L* po srázech; 2) metaf. příkrý, prudký: *iuvenem animo praeruptum T*; *praerupta audacia C* šílená; tvrdý, drsný: *praerupta dominatio T.*

praes, *praedis, m.* [*prae* a 1. *vas* rukojmě] 1) ručitel, rukojmě (zejm. v peněžních věcech, srov. *vas*): *praedibus et praediis populo cautum est C* t. j. ručiteli a jejich jměním; přenes. záruka (*alcis rei* za něco); 2) meton. jmění ručitelovo: *ne Plancus praedes tuos venderet C.*

prae-saepe (psáno též **prae-sēpe**), *is, n.* [*praesaepio*] vl. ohrada; 1) jesle, žlab: *state plenum ad p. iuvenci O*; *equus ad p. gemit O*; přenes. o parasitech: *qui certum p. teneret H* žlab; 2) pl. stáj, chlév: *stabant* (*equi*) *in praesepibus altis V*; o včelách úl: *fucos a praesepibus arcent V*; — přenes. krčma, brloh: *audis* (*voluptarios Graecos*) *in praesepibus C.*

prae-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* zpředu zahraditi, zatarasiti.

prae-sāgiō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* 1) míti předtuchu, tušiti, předvídati: *praesagiente animo* (*alqd*) *L* v předtuše (něčeho); 2) vzbuzovati předtuchu, věstiti, znamenati.

praesāgītiō, *ōnis, f.* [*praesagio*] tušení, předtucha.

praesāgium, *iī, n.* [*praesagio*] 1) předtucha, tušení, předvídání (*alcis rei* něčeho): *p. malorum T*; 2) předpovídání, předpověď, věštba: *vatum O, equorum T praesagia*; *fatale p. T* předpověď o svém osudu; znamení: *favor plebis loco praesagii acceptus est T.*

prae-sāgus, *a, um* 1) (napřed) tušící (*alcis rei* něco): *praesaga luctūs suspiria O*; 2) věstící, věštný: *praesagi fulminis ignes V.*

prae-scīscō, *ere, scīvī* (*iī*), — napřed zvídati, zkoumati.

prae-scius, *a, um* napřed vědomý n. znalý (*alcis rei* něčeho), napřed vědouci o něčem, předvídající; abs. věštný: *numen praescium T*; *praescia lingua O*; subst. věštec, hadač: *Seleucum rectorem et praescium habuit T.*

prae-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* 1) psáti (uváděti) napřed n. v čele něčeho, nadpisovati (*alqd alci rei* něco na něčem, na začátku něčeho): *tamquam diplomatibus nullum principem praescripsisset T* v čele, v záhlaví nejmenoval; *praescriptum* (sc. *signis et vexillis*) *Vespasiani nomen T*; *sibi quae Vari praescripsit pagina nomen V*; spec. o protokolech senátu, na jichž začátku byla uvedena jména zapisovatelské komise, datum atd.: *praescriptae auctoritates* podpisy svědků; — t. t. právn. opatřiti nadpisem t. j. vytknouti věc, o níž jde: obr. *omnis oratio p. primum debet C*; 2) metaf. a) bráti (si) za záminku, předstírati, nastrkovati: *frustra Pulchram* (pod. *Arminium*) *praescribi T*; b) předpisovati, nařizovati, poroučeti, rozkazovati (zakazovati), určovati (abs., *alci alqd* n. *de re, ut* n. *ne . . .*, nepř. ot., též inf.); raditi; c) ukazovati, udávati, naznačovati: *formam futuri principatus praescripsit T.* Part. perf. pass. **praescrīptum** význ. subst. v. t.

praescrīptiō, *ōnis, f.* [*praescribo*] 1) nadpis, titul, začátek, úvod, hlava: *illud senatus consultum ea praescriptione est* (viz *praescribo*); *legis p. C*; *tribuniciae potestatis praescriptione T* = *praescripto nomine suo et titulo tribuni* ve jménu své moci tribunské; 2) metaf. a) záminka: *honesta p. Cs*; b) předpis, nařízení, rozkaz: obr. *p. rationis C*; stanovení, určení: *sine praescriptione generis et numeri T*; *in hac praescriptione semihorae C* vyměření (= obmezení na . . .).

praescrīptum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *praescribo*] předpis, nařízení, pří-

kaz: *ad alterius p. Cs* dle cizího předpisu; stanovení, vyměření: básn. *intra p. H* ve vykázaných mezích.

prae-secō, *āre, secuī, sectum* (zpředu) uříznouti, ustřihnouti: obr. *carmen, quod praesectum non castigavit ad unguem (multa dies et multa litura) H* vl. dle (jemně) ořezaného nehtu (jako kameník zkouší hladkost mramoru, zejm. na místech, kde jsou kusy spojovány) t. j. zevrubně, jemně.

praesēns, *entis* [vl. part. praes. od *praesum*] přítomný: **1)** (význ. *adsens*) **a)** *alqo praesente* za přítomnosti, v přítomnosti někoho, před někým; *praesentem adesse Cs* osobně býti přítomen; *ipse haud vanus p. monitor L* svou přítomností; *ipse ego fata tibi p. mea edo O* osobně; *p. aperire furores O* ústně; *facundia p. H = praesentis nuntii* očitého svědka; — praegn. *seu tu dea p. seu dis gratissima O* = skutečná; — subst. *missus est in locum eius Bolanus e praesentibus T* z průvodu (císařova); **b)** metaf. α) přítomný na světě, žijící, praed. na světě, za živa: *praesenti tibi largimur honores H*; *p. divus habebitur Augustus H*; β) přítomný před očima = patrný, zřejmý, očitý; **c)** metaf. praegn. α) přítomný n. hotový ku pomoci, pomáhající, pomocný, účinný, o bozích spasný, milostivý: *p. deus C*; *tua praesenti ope L*; *magis p. fortuna malorum V* účinnější pomoc proti ...; *si quid praesentius audes V* něčeho většího; *si cui animus in pectore p. V* odhodlaný; β) přítomný se svou mocí, mocný: *nec enim praesentior illo est deus O* (dvojsmyslně o nepoznaném Bakchovi: mocnější ale i více přítomen); básn. s inf. *p. tollere corpus H = potens* jež máš moc; **2)** o čase přítomný (buď absol. význ. nynější n. relat. význ. současný, o minulosti tehdejší) **a)** *p. tempus* přítomnost; *signatum praesente nota nomen H* známkou přítomnosti; *in re praesenti L* na místě samém; *in rem praesentem venire C* buď odebrati se na místo samé (= osobně se informovati) nebo dostaviti se k (soudnímu) přelíčení; subst. *munimentum ad p., in posterum ultionem T* pro přítomnost; *in p. = in praesenti N = ad p. T* pro přítomnost, na ten čas, pro tu chvíli, protentokrát, prozatím; *pars turbant praesentia, alii Haemum transgrediuntur T* způsobí nepořádky hned na místě; ob. **praesentia**, *um, n.* přítomný stav, přítomné poměry; *praesentibus aequus H* spokojen přítomným stavem; **b)** praegn. α) okamžitý: *p. pavor, periculum L, poena CT*; *p. rerum indignitas L*; *Pompeius praesentem facultatem insequendi sui ademerat Cs* možnost, ihned pronásledovati; *praesentem viris intentant omnia mortem V* brzkou; β) naléhavý, neodkladný, pilný: *praesentior res erat L*; důtklivý: *praesentes preces C*; γ) (již existující) skutečný: *partam iam praesentemque victoriam Cs*; δ) hotový, po ruce jsoucí: *memoria praesentior L* čilejší, bystřejší; spec. o penězích: *p. pecunia C, merces L.*

prae-sēnsiō, *ōnis, f.* [*praesentio*] předzvědění, předvídání, předtucha.

praesentia, *ae, f.* [*praesens*] přítomnost; **1)** a) *eorum aspectum praesentiamque vitare C*; *deorum praesentiae C* případy, kdy bohové osobně byli přítomni (zakročili), zjevování bohů; *p. animi* duchapřítomnost, rozhodnost, statečnost, srdnatost; **b)** metaf. praegn. účinná přítomnost, moc, síla: *tanta est p. veri O*; **2)** význ. přítomná doba (buď absol. význ. nynější n. relat. i o minulosti): *in praesentia* pro přítomnost, pro nynějšek, na ten čas, pro okamžik, prozatím, teď, nyní; *in praesentiarum T* viz *impraesentiarum.*

prae-sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* napřed cítiti, znamenati, pozorovati; předvídati; (napřed) tušiti, míti předtuchu.

praesēpe viz *praesaepe.*

prae-sertim, adv. [*prae* a **1.** *sero*, vl. ‚předem připojujíc‘] především, zvláště, obzvláště (k vytčení zvláště důležitého důvodu n. podmínky, proto zejm. u *cum, quod, si* a relat. *qui*; též u participií a adjektiv, obsahují-li v sobě celou větu).

prae-ses, *sidis* [*prae* a *sedeo*] vl. sedící před někým, praegn. k ochraně n. k řízení; **1)** ochranný: *praesides dii Cu T*; subst. ochránce (*f.* ochránkyně): *Mercurium iuventutis praesidem voluit esse C* (‚patron‘); *praeside pendet* (v. též t. **II 2) a) α)**) *ab uno* (*res Romana*) *O*; **2)** řídicí; subst. ředitel, správce, vládce, pán (*f.* ředitelka, vládkyně paní): *quo praeside rerum humano ge*

neri favistis O (tím) že jste ho učinili vládcem světa; *p. Suriae T* správce.

prae-sideō, *ēre, sēdī, sessum* [*prae* a *sedeo*] vl. seděti před něčím, praegn. k ochraně n. k řízení; **1)** chrániti, ochraňovati, hájiti, býti ochráncem, poskytovati ochrany (*alci rei*, pozd. též *alqd* něčeho): *di huic urbi praesident C*; *Geticis qui praesidet arvis V*; *Italiam duae classes praesidebant T*; **2)** říditi, spravovati, vésti (*alci rei*, pozd. též *alqd* něco), býti správcem, představeným, vojen. velitelem něčeho: *ut urbanis praesideat rebus Cs* aby měl v rukou moc nad městem; *edendis gladiatoribus Drusus praesedit T*; *Vonones Medos tum praesidens T* vládnoucí; — abs. předsedati: *princeps praesidebat* (v senátě) *Plin*; míti velení, veleti: *Q. Metellus in agro Piceno praesidebat S*; subst. *superbia praesidentum T* správců, místodržitelů.

praesidiārius, *a, um* [*praesidium*] posádkový: *milites praesidiarii L* mužstvo posádky.

prae-sidium, *iī, n.* [*praesideo*] **1) a)** ochrana, záštita (vůb., spec. vojen.): *quo praesidio L* pod čí ochranou; *praesidio* (dat. účel.) *esse* býti ochranou, záštitou, poskytovati ochrany, chrániti; *praesidio ducere, educere, mittere, relinquere Cs, proficisci N* na ochranu, k ochraně; *p. alcis rei* (subj.) ochrana záležející v něčem: *amicitiarum praesidia C*; *praesidio litterarum Cs* pod záštitou písma = spoléhajíce na písmo; *p. loci Cs* ochranná poloha místa; pomoc, podpora: *si praesidii ad beate vivendum in virtute satis est C*; **b)** meton. **α)** ochránce; **β)** prostředek (prostředky) (*alci rei* k něčemu), prospěšná věc: *necessaria praesidia vitae C*; **2)** meton. spec. vojen. **a)** ochranný (ozbrojený) průvod, tělesná stráž: *legatos praesidio equitum dimittit T*; **b)** pomocný sbor, posila: *tum petita* (*sunt*) *a Romanis praesidia T*; **c)** vůb. vojenský sbor, oddíl vojska, mužstvo, vojsko: *adsiduo praesidio bellum eget L*; *Sidonii, qui intra Macedonum praesidia erant Cu*; — odt. obr. *in praesidiis alcis esse* býti v něčím táboru = na něčí straně, státi při někom; **d)** **α)** posádka: *in praesidio, praesidii causa habere Cs, relinquere L* za posádku, posádkou; *praesidio alqm praeficere Cs* ustanoviti velitelem posádky; *p. agitare T* ležeti posádkou (též býti na stráži); mužstvo posádky: hendiad. *praesidio armisque L* ozbrojeným mužstvem; **β)** stráž, hlídka; **γ)** meton. místo obsazené posádkou n. strážemi, opevněné místo, obsazené místo, (opevněné) stanoviště, ležení, tábor: *nisi ille ex praesidiis eius effugisset N*; *intrare intra praesidia Cs*; *intra praesidia Pompei Cs* v území obsazeném od P.; *Caesar cohortes ex praesidiis deducit Cs*; tvrz, posádka: *milites disponere in praesidiis Cs*; *posito castello super vestigia paterni praesidii T*.

prae-significō, *āre, āvī, ātum* napřed označovati, oznamovati, zjevovati

prae-signis, *e* [*prae* a *signum*] (nad jiné) vyznačený, význačný, znamenitý (*rē* něčím).

prae-sonō, *āre, uī*, — (napřed) zaznívati.

praestābilis, *e* [*praesto*] přední, vynikající, znamenitý, výtečný, výborný.

praestāns, *antis* [vl. part. praes. od *praesto*] přední, povýšený, vznešený, zvláštní, vynikající, znamenitý, výborný, výtečný (abs., *re, in re*, básn. a pozd. i *alcis rei* něčím, v něčem): *victima praestantissima formā O* zvlášť vynikající krásou; *ingenio p. C* duchaplný; básn. s inf. *quo non praestantior alter ciere viros V* nad nějž (nikdo) druhý nevynikal v umění . . .

praestantia, *ae, f.* [*praestans*] čím kdo vyniká, přednost, povýšenost, vznešenost, výbornost, výtečnost (*alcis rei* v něčem, zř. gen. srov. před n. nad něčím): *corporis voluptatem non satis esse dignam hominis praestantiā C* důstojnosti; *ingenii p., quam virtutem vocamus C* dokonalost; *p. animantium reliquorum C* přednost před . . .

prae-stes, *itis* [*prae* a *sto*; význ. srov. *praeses*] ochranný, subst. ochránce *O*.

prae-stīgiae (ze staršího **praestrigiae**), *ārum, f.* [*praestringo*] zaslepování, mámení, šalba, kejklířství, klamná hra: *non per praestigias, sed palam per potestatem C*; *verborum p. C* slovní kejklířství (sofistika, eskamotáž); *omnes praestrigias praestrinxit* (v. t.) básn. u *C.*

prae-stituō, *ere, uī, ūtum* [*prae* a *statuo*] napřed stanoviti, určiti, předurčiti.

1. praestō, adv. [z *prae-sitō* vl. vpředu ležíc] ob. *p. esse* (*alci rei*) **a)** býti přítomen něčemu, býti tu: *quibus causis tu etiam p. fuisti C*; dostaviti se, přijíti: *ad tempus* (v pravý čas) *p. esse L*; **b)** býti po ruce, hotov, pohotově, nasnadě, připraven, čekati: *seniores ad urbis custodiam ut p. essent L* aby byli hotovi k ....; **c)** praegn. **α)** býti k službám, k službě státi, býti pomocen, nápomocen, posloužiti, pomoci: *me saluti tuae p. futurum C*; **β)** nepřát. sm. státi proti někomu: *p. esse insidias C* číhají; *si quis mihi p. fuerit cum armatis hominibus C* postaví-li se na odpor.

2. prae-stō, *āre, stitī, stitum* (ale ob. *praestatūrus*) **I** [*prae-sto*] vl. státi před něčím; předčiti, vynikati, převyšovati, míti přednost, býti přednější, lepší (abs., *alci rei* a neklass. *rem* nad něco, *rē* něčím): *p. alci virtute Cs*; *praestate virtute peditem L*; *vel magnum praestet Achillem ille licet V*; často neos. **praestat** s inf. a dat. os. jest lépe: *multo mihi p. in eandem recidere fortunam quam ... C*; **II** [*praes(i)tus*, srov. **1.** *praesto*] (vl. stavěti něco, aby bylo po ruce, dávati k použití, k službám) **1)** poskytovati, dávati, popřávati, propůjčovati, odevzdávati **a)** *terga p. T* (= *dare*) dávati se na útěk; spec. vypláceti, platiti: *exercitui stipendium p. L*; *vacationes praestari centurionibus solitae T*; – básn. *Aeolus praestat nepotibus aequor* (klidné moře) *O* = udržuje v klidu moře; **b)** prokazovati, věnovati někomu něco, činiti něco pro někoho: *plus tibi p. debeo C* více služeb prokázati; **2)** vykonávati, konati, plniti, zastávati, zachovávati, dosti činiti: *fidem p.* dostáti slovu, státi v slovu; *ni praestaretur fides publica L* nedostojí-li obec slovu; *suam fidem alci p. C* dokázati (osvědčiti) věrnost k někomu, věrně při někom státi; *suum officium alci p. C Cs* dosti činiti své povinnosti k někomu, vyplniti povinnost, prokázati službu; *neque operam in re militari praestitissent Cs* nekonali služby vojenské; **3)** dávati na jevo, projevovati, prokazovati, dokazovati, osvědčovati, vzdávati **a)** *quod frequentiam atque officium sum Antonio praestitissent Hirt* valným účastenstvím projevili úslužnost; *pium Aeneadae praestant favorem* (zbožnost) *O*; **b)** s dvojím acc. *se praestare aliquem* osvědčiti se nějakým: *se p. fortem*; **III** [*praes-sto*] vl. státi jako rukojmě; státi za něco, ručiti, zaručiti se, býti odpovědný **a)** *praestabo nec Bibulum nec Acidinum ... maiores sumptus facturos C*; *quae statueritis defendere et per se ipsum* (sám sebou = osobně) *p. C*; *pericula facile, ut hominem p. oportet, repellemus C* = pokud jest v moci lidské; **b)** trans. *p. alqm* n. *alqd* ručiti za někoho n. něco; slíbiti něco, ujistiti něčím; **α)** *periculum iudicii p. C* zodpovídati se před soudem, práv býti; s dvojím acc. *socios salvos p. C* zajistiti, zaručiti bezpečnost spojencům; *iter mihi tutum praestiterunt C* zabezpečili; seslab. činiti něco něčím (jistě, věrně i vůb.): *si fortunatum species et gratia praestat H*; *hae latebrae incolumem tibi me praestant H*; – *sententiam, cuius invidiam capitis periculo sibi praestandam videbat C* že ho může státi život, že by mohl zaplatiti životem; **β)** spec. ručiti, že se něco nestane = zabrániti něčemu: *periculum p. eorum Cs* pojistiti proti nebezpečenství = zaručiti bezpečnost; *cum id, quod ab homine non potuerit praestari, evenerit C.*

praestōlor, *ārī, ātus sum* [**1.** *praesto*] vl. býti pohotově, připraven; čekati, očekávati (*alci rei* i *alqd* na něco): *qui tibi praestolarentur armati C*; *huic spei volui p. C*; *huius adventum praestolans Cs.*

prae-stringō, *ere, strīnxī, strictum* (v rukop. a vyd. bývá zaměňováno s *perstringo*) **1)** (zpředu) zatáhnouti, stáhnouti, zadrhnouti, zavázati: *pollices inter se nodo p. T*; básn. *uterum praestrinxerat arbor O* obepial; – obr. *praestrigias praestrinxit commoditas patris* básn. u *C* pletky spletla (zmátla); **2)** metaf. oslepiti, zaslepiti; zastiňovati; otupiti, oslabiti: *voluptas mentis praestringit oculos C*; *cuius (ordinis senatorii) splendore et gloria sordes Vitellianarum partium praestringimus T.*

prae-struō, *ere, strūxī, strūctum* vl. napřed n. zpředu stavěti, vystavěti; **1)** zastavěti, zahraditi, zatarasiti: *adi-*

tum fracti praestruxerat obice montis O; *porta fonte fuit praestructa O*; (jako překážku) zpředu nastavěti: *in modum valli saxa praestruit T*; **2)** metaf. kryti se něčím, zjednávati si, opatřovati si něco jako záštitu: *fraus fidem in parvis sibi praestruit L.*

prae-sul, *sulis, m.* [*prae* a *salio*] = **praesultātor,** *ōris, m.* [*praesulto*] předtanečník, tancovod, vůdce slavnostního průvodu, spec. v družstvu Saliův.

prae-sultō, *āre, āvī, ātum* [*prae* a *salto*] poskakovati před něčím (*alci rei*) *L.*

prae-sum, *esse, fuī, futūrus* vl. býti vpředu, praegn. k řízení, zř. k ochraně něčeho; **1)** býti v čele, říditi, spravovati, vésti, vlásti (abs., *alci rei* něco, něčemu, nad něčím), býti správcem, dozorcem něčeho **a)** vůb. *rei* (*rebus*) *p. N* spravovati n. říditi věc, podnik, úřad (záležitosti); *rei frumentariae p. Cs*; *p. agro colendo C* spravovati hospodářství; — metaf. *non paruit temeritati, sed praefuit C* byl jí vůdcem; *qui huic scientiae praesunt C* zástupci (repraesentanti) této vědy *C*; **b)** spec. **α)** vojen. veleti, býti velitelem, míti velení: *p. castris, classi Cs*; *summae imperii p. N* míti vrchní velení: *quamquam eisdem rebus praefuerant N* bývali jeho spoluveliteli; abs. *Staberius, qui ibi praeerat Cs*; *qui praesunt N* velitelé, důstojníci; vykonávati velení: *duces exemplo potius quam imperio praesunt T* = působí (na své podřízené); **β)** spravovati politicky, býti místodržitelem, náměstkem: *Britanniae p. T*; abs. *praeerat Trebellius Maximus T* byl tam místodržitelem; **2)** zř. chrániti, ochraňovati: (*praestites*) *praesunt moenibus urbis O.*

prae-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* vl. napřed bráti; **1)** napřed požívati, užívati **a)** *praesumendo remedia muniverat corpus T*; **b)** *fortunam principatus praesumebat T*; *puer praesumis mollitiem H* napřed žiješ v . . .; **2)** metaf. **a)** napřed si přisvojovati, míti: *praesumpta suspicio T* předpojaté; *aeternitatem famae spe p. T* předem si dělati naději na . . .; **b)** napřed konati, prováděti: *omnia heredum officia p. Plin* napřed sami vykonávati; *supplicium p. T*; *spe praesumite bellum V* s nadějí jděte do boje; **c)** napřed si mysliti **α)** tušiti: *fortunam utriusque p. T*; **β)** předpokládati: *praesumptum habeant* s acc. c. inf. *T*; **d)** předem mluviti: *duces pro Vespasiano magnifice . . . praesumpsere T.*

praesūmptiō, *ōnis, f.* [*praesumo*] předchozí požívání, užívání, požitek (*alcis rei* něčeho, z něčeho), (radostné) očekávání *Plin.*

prae-suō, *ere, uī, ūtum* vl. zpředu pošíti, obšíti; básn. *hasta foliis praesuta O* ovitý.

prae-temptō (n. **praetentō**), *āre, āvī, ātum* vl. napřed ohmatávati, ohledávati **a)** *praetemptat manu silvas O*; *praetemptat pollice chordas O* probírá = zkouší; *pedibus praetemptat iter Tib*; **b)** metaf. (napřed) ohledávati, zkoušeti: *aestuaria ac silvas p. T*; *p. vires O*; *referre . . . praetemptata crimina T* byl učiněn první pokus s žalobami.

prae-tendō, *ere, tendī, tentum* vl. vpředu napínati, rozpínati; **1)** **a)** (dopředu) napínati, natahovati, nastavovati, napřahati: *cuspide praetentā O*; **b)** vpředu rozpínati, rozestírati, prostírati: *umero p. vellera O* přehazovati si přes rámě; odt. **α)** vésti, táhnouti něco před něčím (*alci rei*): *segeti p. saepem V*; básn. *morti p. muros V* t. j. zavírati se před smrtí do hradeb; — přenes. *decreto sermonem p. L* předeslati; **β)** med. *praetendi* (*alci rei*) rozkládati se, prostírati se, táhnouti se (před něčím): *Sicanio praetenta sinu* (dat.) *iacet insula V* vpředu zálivu rozkládá se; *aciem toto praetentam litore L* vojsko v dlouhých řadách stojící na . . .; *classis praetenderetur* (sc. *litori*) *T*; **c)** v předu n. před sebou držeti, podávati: *manu ramum praetendit olivae V*; *fumos manu praetende V*; obr. *nec coniugis umquam praetendi taedas V* t. j. nesliboval jsem manželského sňatku; **2)** metaf. předstírati, stavěti před něco, užívati za záminku, zástěru, roušku; zakrývati, zastírati, obalovati (*alqd alci rei* něčím něco): *hominis doctissimi nomen immanibus moribus p. C*; *Celsus et Paulinus alienae culpae praetendebantur T* musili zakrývati cizí vinu; *ut consulare nomen partibus honesta specie praetenderetur T* aby bylo slušnou rouškou

straně; skrývati se za něco, vymlouvati se na něco, dovolávati se něčeho (*alci rei* při něčem): *legem, quam postulationi suae praetendant L.*

prae-tentō viz *praetempto.*

prae-tepēscō, *ere, tepuī,* — dříve se otepliti; obr. o lásce dříve vzplanouti *O.*

praeter, adv. a předl. [vl. compar. k *prae*] **I** adv. **1)** o místě napřed, mimo jen ve složení se slovesy, ku př. *praeter-eo, praeter-vehor*; nespojeně: *Dulichios portus p. erant vecti O* plnli mimo; **2)** o výluce vyjma, kromě, leč: *diem, ante quam sine fraude liceret ab armis discedere p. rerum capitalium damnatis S*; po záporu než, jedině: *nil sibi legatum p. plorare H*; často ve spojení *praeterquam* (v. t.); **II** předl. s acc. mimo **1) a)** o místě mimo, před, vedle, podél: *copias p. castra ducere Cs*; **b)** metaf. o přednosti před, nad: *p. ceteros*; *quod mihi consuli praecipuum fuit p. alios C*; **2)** mimo, kromě **a)** o výluce *omnes p. Lepidum T*; **b)** význ. nad, proti: *p. opinionem, consuetudinem, spem*; *p. naturam C* (přívl.) nepřirozený; *nescio qua p. solitum dulcedine capti V* neobyčejnou; **c)** význ. nehledě k ..., vedle: *ut p. se denos adducerent Cs*; *quis p. periculum maris Germaniam peteret T.*

praeter-agō, *ere, ēgī, actum* hnáti mimo něco (*alqd*) *H.*

praeter-eā, adv. [spojení dvou adverbií, vl. tudy mimo (dále)] **1)** dále (pak) **a)** při výčtu a postupu myšlenek: *primum ... deinde ... p. ... postremo C*; **b)** o následnosti časové dále = potom ještě (po záporu již): *p. aris imponet honorem V*; *neque illum p. vidit V*; **2)** mimo to, nad to, k tomu, kromě toho, více, ostatně, jinak: *nihil p. cum consule pacti, quam ut ... L* nic více než.

praeter-eō, *īre, iī* (*īvī*), *itum* **1) a)** jíti mimo, přejíti, přecházeti, míjeti, minouti, voj. táhnouti mimo (abs., *alqm* n. *alqd* (mimo) někoho n. něco): *castra p. L* obejíti; obr. *quasi praeteriens satis faciam universis C* mimochodem; přenes. o neživých věcech *praetereunte lympha H* mimo plynoucí; *ripas flumina praetereunt H* tekou podél břehů = mezi břehy; *mons Ciliciam praeterit Cu* táhne se vedle = dotýká se; **b)** praegn. **α)** předejíti, předstihnouti, předhoniti; *praetereunt euros O*; *hos cursu praeterit V*; *auriga illum praeteritum* (sc. *aurigam*) *temnens H* předjetého; — metaf. *virtus alios tua praeterit omnes O*; **β)** překročiti, vybočiti z něčeho (metaf.): *iustum praeterit ira modum O*; **2)** metaf. **a)** o čase intrans. (s pass. part.) přecházeti, procházeti, míjeti, minouti, uplynouti: *indutiarum praeteriit dies N*; *praeterita die Cs* když minul den; part. **praeteritus,** *a, um* význ. adj. minulý, prošlý; dřívější, bývalý: *stipendium praeteritum L* (vl. náležející uplynulé době) prošlá, zadržená, splatná; subst. **praeteritum,** *ī, n.* minulost; pl. **praeterita,** *ōrum, n.* minulé věci, události, minulost; **b)** přecházeti, opomíjeti, vynechávati, zapomínati na něco; odkládati, nevšímati si, nepoužíti: *praeteritus Cereri* (dat. pův.) *nullus locus O*; — praegn. zanedbávati, zameškávati; nešetřiti, nevážiti si, nedbati: *nullum officium sine culpa p. u C*; *praeteriti tumulis redduntur honores O*; — spec. **α)** při udělování úřadů, darů a vůb. v osobních záležitostech přecházeti, pomíjeti, nejmenovati = odmítati: *bonus et sapiens vir suffragiis praeteritur C*; *Philippus et Cotta praetereuntur Cs*; spec. při t. zv. lectio senatus: *quattuor soli praeteriti sunt L* (a tím vyloučeni); — obr. *praetereunt poemata Ramnes H* odmítají, zavrhují; **β)** ve výkladu přecházeti, pomíjeti (mlčením), nechávati stranou, zamlčovati, pomlčeti o něčem, neuváděti, nezmiňovati se, nedotknouti se (*alqd* n. *de re* něco, o něčem): *silentio p. alqd C*; *de Apollonio praeteriri potest C*; **c)** neosob. *praeterit me* (*alqd*, acc. c. inf., nepř. ot.) přechází mě = nedochází k mému vědomí = jest mi neznámo, jest mne tajno, nevím: *te non praeterit, quam sit difficile ... C.*

praeter-equitō, *āre, āvī, ātum* přejíždět (mimo) na koni *L.*

praeter-ferō, *ferre, tulī, lātum* nésti mimo, med. *praeterferri* hnáti se (kvapiti) mimo *L.*

praeter-fluō, *ere, flūxī,* — **1)** téci, plynouti mimo (abs.; *alqd* mimo něco): *moenia p. L*; **2)** metaf. uplývati, z paměti vymizeti: *praeteritam voluptatem p. sinere C.*

praetergredior, *gredī, gressus sum* [*praeter* a *gradior*] kráčeti (vojen. táhnouti) mimo, vpředu (abs.; *alqd* mimo něco, před něčím): *castra p. C.*

praeteritus viz *praetereo.*

praeter-lābor, *lābī, lāpsus sum* 1) mimo plynouti, plouti, plaviti se (abs., *alqd* mimo něco, podél něčeho): *tellurem p. V*; *tumulum praeterlabēre V*; 2) metaf. uklouznouti, uniknouti.

praetermissiō, *ōnis, f.* [*praetermitto*] 1) vypuštění, vynechání; 2) opominutí, zanedbání (*alcis rei* něčeho): *p. aedilitatis C* neucházeti se o . . .

praeter-mittō, *ere, mīsī, missum* 1) pouštěti (mimo): *qui neminem praetermiserit, cui non eadem ista dixerit C*; 2) metaf. pomíjeti, opominouti, zanechávati, nechávati, vynechávati a) úmyslně zanedbávati, nedbati, zameškávati: *officium p. C*; nepoužívati, zdržovati se: *temperantia in praetermittendis voluptatibus C*; *neque ulla clades praetermissa est L* nezdrželi se žádné ohavnosti; — spec. ve výkladu přecházeti, pomíjeti (mlčením), zamlčovati, pomlčeti o něčem, neuváděti, nezmiňovati se, nedotknouti se: *de contumeliis dicere praetermittam C*; b) bez úmyslu zameškati, promeškati, zapomenouti na něco, přehlédnouti: *tempus p. L* opominouti vhodné příležitosti, propásti vhodný okamžik; ve výkladu *qui negant eum locum a Panaetio praetermissum, sed consulto relictum C*; — praegn. nechati bez trestu: *gentium ius violatum, neglegentiā deorum praetermissum L.*

praeter-quam, adv. (u jednotlivých slov, u vět přič. s quod n. relativem) a) (o výluce) vyjma, kromě, leč, po záporu též než, jedině: *nullum monumentum laudis postulo p. huius diei memoriam C*; *nulla re p. legibus L*; *p. quod* nehledě k tomu, že: *ego me, p. quod sine te, ceterum satis commode oblectabam C*; b) (připojovací) ob. *p. quod* mimo to (nad to, vedle toho, nehledě k tomu), že . . .; pleonast. *p. quod . . . praeterea* nehledě k tomu, že . . . mimo to i = nejen . . . nýbrž k tomu (nad to ještě): *Saran, p. quod nefarium hominem, cognovi praeterea in me contumacem C*; — věta bývá někdy vyjádřena zkráceně partipiciem n. adjektivem: *quod malum, p. atrox, etiam novum L* nehledě k jeho hrozivosti, též i . . .

praetervectiō, *ōnis, f.* [*praetervehor*] vl. jetí mimo, projíždění; meton. *monumentum . . . voluit esse . . . in praetervectione omnium, qui ultro citroque navigarent C* na dráze, na cestě.

praeter-vehor, *ī, vectus sum* 1) vézti se, jeti mimo n. vedle, podél, ujížděti, přejížděti mimo; spec. mimo plouti, přenes. projíti, táhnouti (abs.; trans. *alqd* mimo něco, vedle n. podél něčeho): *eos, qui praetervehebantur C*; *Apolloniam praetervehuntur Cs*; *forum praetervecti (milites) T*; básn. nespojeně *portus praeterierant vecti O*; 2) metaf. obejíti, obeplouti = vyhnouti se něčemu, minouti: *periculosissimum locum silentio sum praetervectus C* přešel jsem mlčením; ujíti něčemu: *quae (oratio) non praetervecta sit aures vestras C.*

praeter-volō, *āre, āvī, ātum* letěti mimo (abs. n. *alqd* mimo něco); 1) vl.; nespojeně *Etrusca praeter et volate litora H*; 2) metaf. a) uletěti význ. uniknouti (abs n. *alqm* někomu): (*occasio*) *cuius praetervolat opportunitas L*; *praetervolavit oratio C*; b) přelétnouti něco (význ. zběžně se dotknouti).

prae-texō, *ere, texuī, textum* 1) vetkávati ovrubu, lemovati, vroubiti a) vl. *togam purpurā p. L*; **praetextus,** *a, um* lemovaný spec. nachem, s nachovým okrajem: *toga praetexta* (neklass. i subst. *praetexta, ae, f.*) toga lemovaná nachem, jakou nosili vyšší úředníci, někteří kněží a děti ze svobodného rodu, hoši do 17. roku svého věku, dívky do provdání; *fabula praetexta* (m. *praetextata*), neklass. i subst. *praetexta, ae, f.* římská tragedie s látkou z římských dějin, zvaná tak odtud, že v ní vystupovali římští hrdinové, odění praetextou; — básn. *praetextus senatus Pr* s lemovanými togami; b) obr. *litora praetexunt puppes V*; *praetexit arundine ripas V*; *utraeque nationes Rheno praetexuntur T* (t. j. jsou ohraničeny); o akrostichu *primis litteris illius sententiae carmen omne praetexitur C* t. j. první písmena té věštby vroubí celou báseň = jsou začátečními písmeny veršů v celé básni; c) přenes. zdobiti, krášliti: *Augusto praetextum nomine templum O*; — vůb. obložiti, obklopiti, opatřiti něčím; 2)

metaf. praegn. a) předstírati něco, činiti záminkou, užívati za záminku: *ut non praetexat cupiditatem triumphi C*; *multitudinem veteranorum praetexebat imperator T*; b) zastírati, zakrývati něco něčím: *hoc praetexit nomine culpam V*; *p. funera sacris V.*

praetexta viz *praetexo.*

praetextātus, *a, um* oděný praetextou t. j. togou, nachem lemovanou (o chlapcích, kteří nosili praetextu do 17. roku svého věku, k vytčení nedospělosti n. svobodného rodu a o vyšších úřednících): *cum p. etiam tum Archias esset C* = nedospělý hoch; *praetextatum te decoxisse C*; *cur non sumus praetextati C* t. j. ve slavnostním oděvu.

praetextum, *ī, n.* [vl. neutr. part. perf. od *praetexo*] 1) ‚jméno', sláva, lesk, vážnost (‚nimbus'): *erat grande momentum in nomine urbis ac praetexto senatus T*; 2) předstírání, záminka: *praetexto veteris amicitiae T.*

praetextus, *ūs, m.* [*praetexo*] 1) lesk: *num et Piso proficisceretur, maiore praetextu T* k většímu lesku; 2) zastírání: *decretum sub leni verborum praetextu factum est L* usnesení zahalené v mírná slova. — Někdy bývá zaměňováno s *praetextum* (v. i t.).

prae-timeō, *ēre, uī,* — napřed se báti (*alqd* něčeho).

prae-tīnctus, *a, um* [*prae* a *tingo*] dříve smočený *O.*

praetor, *ōris, m.* [z *prae-itor* (od *eo*)] vl. chodící vpředu; 1) vůb. a) vojen. vůdce, vojevůdce (vrchní) velitel, náčelník (= řec. στρατηγός), klass. jen o cizích národech: *Androsthenes, p. Thessaliae Cs*; odt. *legatus pro praetore* (viz i níže) zástupce velitelův: *T. Labienus legatus pro praetore Cs*; b) přenos. vrchní úředník, správce, starosta, představený, vladař, vládce: *ab Oroete praetore Darei C* od satrapy; *praetores aerarii T* za císař. doby správci státní pokladny (již spravovali za republiky quaestoři jménem senátu); *p. maximus L* nejvyšší úředník ve státě; 2) spec. u Římanů praetor a) pro starší doby (až do decemvirů) = pozd. ob. *consul*; b) úředník, s počátku jeden a volený z patriciů, jemuž bylo přiděleno soudnictví ve věcech sporných, vyňaté z pravomoci konsulů, když si plebejové vymohli přístup ke konsulátu (r. 367 př. Kr.); později se stala praetura přístupnou i plebejům. Od konce 1. války punské voleni dva praetoři, jeden pro soudy nad občany (*p. urbanus*), který též zastupoval konsuly za jejich nepřítomnosti v Římě, druhý pro soudy, týkající se peregrinů (*p. peregrinus*). Zřizováním provincií přibyli noví praetoři pro správu provincií, při které měli imperium, plnou moc soudcovskou i administrativní, a to r. 227 dva pro Sicilii, r. 197 noví dva pro Hispanii. Ale když bylo praetorům dáno řízení stálých soudních dvorů (*quaestiones perpetuae*) pro věci trestní, stalo se obyčejem, od Sully ustáleným, že praetoři (jako konsulové) se ujímali správy provincií teprve po uplynutí svého ročního úřadování v městě s titulem *pro praetore*; zároveň vzrůstal jejich počet na 8 (od Sully), 10, 16 (za Augusta 12). Praetoři byli voleni v komitiích centuriátních; odznakem jejich byla *sella curulis, toga praetexta* a liktoři (*domi* 2, *militiae* 6). — Za doby císařské u *T p.* = *pro praetore* = *legatus pro praetore* místodržitel v císařské provincii: *praetorem provinciae L. Pisonem T.*

praetōriānus, *a, um* [*praetorium*] náležející k praetoriu, t. j. tělesné stráži císařské: *p. miles T* collect. mužstvo tělesné stráže; pod. *p. eques T*; *praetoriana militia T* v tělesné stráži; subst. **praetōriānī,** *ōrum, m.* (= sg. collect. *praetorianus*) praetoriáni, tělesná stráž císařská.

praetōrium, *iī, n.* [subst. isol. z adj. *praetorius*] 1) v římském táboře (přen. i jinde) a) velitelský stan, hlavní stan; — obr. (*apes*) *ipsa ad praetoria densae miscentur V* (o buňce včelí královny); b) prostor před hlavním stanem, shromáždiště; c) meton. vojenská n. válečná rada: *p. missum* (*est*) *L* byla rozpuštěna; 2) za doby císařské tělesná stráž císařova: *praefectus praetorii* n. *praetorio*; 3) úřadovna správce provincie, místodržitelství: *utrum Messanae an apud istum in praetorio C*; *duorum egressus coli, duo esse praetoria T.*

praetōrius, *a, um* [*praetor*] 1) náležející vůdci, vůdcův, velitelský: *cohors praetoria* (viz i níže) tělesná stráž

vůdcova; za doby císař. *cohortes praetoriae* tělesná stráž císařská (9, později 10 kohort); iron. *scortorum cohortem praetoriam C*; *praetoria navis LT*; *praetorium imperium C* vrchní velení; *porta praetoria* v táboře řím. brána průčelní na straně k nepříteli; **2)** praetorský **a)** praetorův, od praetora (pocházející), u praetora: *ius praetorium C*; *comitia praetoria Cs* volby praetorské; *Acilium Strabonem, praetoria potestate usum T* bývalého praetora; *provinciae praetoriae Cs* t. j. spravované od (bývalých) praetorů; *praetoria familia T*; *auctor p. H* praetorský rádce (‚vynalézavý kandidát praetury', o Semproniu Rufovi, vynálezci požívání mladých čápů, jenž propadl při ucházení o praeturu); **b)** význ. propraetorský, propraetorův: *domus praetoria C* t. j. úřadovna správce provincie; *cohors praetoria C* družina správce provincie; — subst. **praetōrius**, *ii*, *m.* bývalý praetor, muž praetorské hodnosti. Subst. **praetōrium** v. t.

prae-tractō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed projednávati.

prae-trepidō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed spěchati: *mens praetrepidans avet Cat* netrpělivě touží.

praetūra, *ae*, *f.* [*praetor*] **1)** vůdcovství, náčelnictví: *Pericles, cum haberet collegam in praetura Sophoclem C* (t. j. v úřadě stratega); **2)** spec. u Římanů praetura, úřad praetorský **a)** *p. urbana C*; **b)** význ. úřad správce provincie: *sic C. Verrem praeturam in Sicilia gessisse constat C.*

Praetūtiī, *ōrum*, *m.* Praetutiové, kmen v již. Picenu; adj. **Praetūtiānus**, *a*, *um*: *P. ager L* území Praetutiův.

prae-umbrō, *āre*, *āvī*, *ātum* zastiňovati (přen.) *T.*

prae-ūrō, *ere*, *ussī*, *ustum* zpředu opáliti: *praeustae sudes Cs*; přenes. *praeusti artus L* omrzlé končetiny. Pozn. *prăeustus V.*

prae-valeō, *ēre*, *uī*, — **1)** vl. býti velmi silný, míti velkou (při srovnání větší, největší) sílu; ob. part. *praevalens* silný (silnější): *p. iuvenis Romanus L*; **2)** metaf. mnoho zmoci, ob. při srovnání více zmoci, míti větší vliv, váhu, moc, míti převahu, převládnouti, opanovati, zvítěziti, nabýti vrchu: *certamen* (*erat*) *amita potius an mater apud Neronem praevaleret T*; *saepius digni quam gratiosi praevalebant Plin.*

prae-validus, *a*, *um* **1)** vl. **a)** velmi silný, při srovnání silnější, mající velkou (větší) sílu: (*Silanum*) *quamvis inermem, praevalidum tamen T*; přenes. význ. úrodný: *praevalida vitis V*; **b)** příliš silný; přenes. *neu se* (*tellus*) *praevalidam primis ostendat aristis V* příliš úrodnou; *praevalida vitia T* příliš vzrostlé; abl. abs. *praevalidā orbitate T* ježto se příliš rozmohla; **2)** metaf. **a)** (velmi) mocný, závažný, významný: *equitum Romanorum praevalida nomina T*; **b)** mocnější, mající větší vliv, váhu, mající převahu: *modo tribuni, modo consules praevalidi* (*erant*) *T.*

praevāricātiō, *ōnis*, *f.* [*praevaricor*] porušení povinnosti (úřední n. vůb. ve veřejném životě), proněvěra, nepoctivost.

praevāricātor, *ōris*, *m.* [*praevaricor*] porušovatel své povinnosti; spec. žalobce, tajně spolčený s obžalovaným, nepoctivý žalobce, podvodník: s gen. obj. *p. Catilinae C.*

praevāricor, *ārī*, *ātus sum* [*praevarus* velmi křivý] vl. jíti n. choditi (zcela) na křivo; metaf. nepoctivě si počínati, porušovati svou povinnost; spec. o žalobci n. obhájci, který je tajně spolčen s protivnou stranou: nepoctivě žalovati (hájiti), podváděti.

prae-vehor, *vehī*, *vectus sum* **1)** vpředu n. napřed jeti: *praevectus equo nuntius V*; **2)** mimo jeti (plouti, jíti), projížděti, přejížděti (= *praetervehi*) (abs. n. *alqd* mimo něco): *praeter undecim fasces equo praevectus senex L*; *sic praevecti* (sc. *inter se*) *dirimuntur T*; *dum missilia hostium praevehuntur* (*Romani equites*) *T* vyhýbají se střelám; *qua Germaniam praevehitur* (*Rhenus*) teče podél Germanie.

prae-veniō, *īre*, *vēnī*, *ventum* **1)** zř. místně jíti v předu, trans. *p. alqm* jíti (táhnouti) před někým: *agmen legionum alae cohortesque praeveniebant T*; **2)** ob. časově; intr. dříve přijíti, trans. *p. alqm* . . . než někdo, předejíti, předstihnouti, předhoniti někoho **a)** vl. *Piso linquit Germanicum praevenitque T*; *Lucifero praeveniente O*; nespojeně *nascere praeque diem veniens age V*; **b)** metaf. **α)** *multa sceleris indicia praeve-*

niunt (sc. *scelus*) *T*; *tempus, quod non praeventum morte fuisse dolet O*; β) předejíti někoho vykonáním něčeho a tím někdy zabrániti, aby jiný něco nevykonal: *praemia penes eum fore, qui indicio praevenisset T* kdo přijde první s udáním; *quae ipse paravisset facere, perfidiā clientis praeventa* (*esse*) *S* že bylo dříve vykonáno = v tom že byl předstižen; *nisi praeveniretur Agrippina T* (t. j. nebude-li sama dříve usmrcena); *praeventam gratiam intellegit apud principem T* že byla předstižena = že v přízni stojí za jinými.

prae-vertō, *ere* n. dep. **prae-vertor**, *ī*, *praevertī* (jen act.), *versum* **1)** napřed n. dříve se obraceti **a)** napřed se vydati, vojen. táhnouti někam: *utrum in regnum se reciperet an praeverti in Thessaliam posset L*; *praeverti ad Armenios T*; **b)** přenes. α) dříve = raději se obraceti k líčení něčeho, k úvaze o něčem: *illuc praevertamur, quod ... H*; *si quando ad interna praeverterent T*; β) dříve konati něco, napřed se dáti do něčeho, zabývati se něčím. napřed obraceti zřetel k něčemu; dávati přednost něčemu; stavěti něco před něco (*alqd alci rei*): *alia sibi praevertenda* (*esse*) *L*; *si Punicum Romano praevertisset bellum L*; pass. předcházeti, míti přednost: *ut bellum praeverti sinerent L* aby byla dříve vedena = aby předcházela; *neque habes aliquid, quod huic sermoni praevertendum putes C*; *tempus, quod iis rebus ... praevertendum est C*; **2)** předcházeti, předejíti něco, předstihovati, předhoniti (*alqd* i *alci rei* něco) **a)** vl. *cursu pedum p. ventos V*; *fugā praevertitur Hebrum V*; **b)** metaf. α) význ. překaziti, zameziti, zmařiti, zabrániti něčemu: *huic rei praevertendum putavit Cs*; *damnationem voluntario fine praevertit T*; *vineas, quarum usum oblata opportunitas praevertit L* na jichž použití nedošlo pro... β) překvapiti, dříve zastihnouti, zachvátiti, zaujmouti: *praevertunt me fata O*; *p. amore animos V*.

prae-videō, *ēre*, *vīdī*, *vīsum* **1)** napřed n. dříve viděti (vl. i metaf.): *cultros in liquida praevisos unda O* (t. j. ve vodě, jež stála u oltáře); *praevisa locorum utilitate T*; obr. *quam* (*rem publicam*) *praevideo in summis periculis C*; **2)** předvídati: subst. *non tantum praevisa, sed subita expedire T*. — Někdy bývá zaměňováno s *provideo*, v. t.

prae-vitiō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed pokaziti, porušiti: (*gurgitem*) *dea praevitiat O* = otráví.

praevius, *a*, *um* předcházející, předchozí: *praevia lucis Pallantias* (= *Aurora*) *O* předchůdkyně dne; praed. *nunc praecedentem sequitur, nunc p. anteit O* napřed.

prae-volō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed n. vpředu letěti.

prāgmaticus, *a*, *um* [πραγματικός] zběhlý ve věcech právních a politických; subst. masc. právní praktik, odborník, rádce (od jakých si řečníci vyžadovali věcného materiálu).

prandeō, *ēre*, *prandī*, *prānsum* [*prandium*] snídati buď abs. n. *p. alqd* něco, míti k snídani něco: part. perf. pass. **prānsus**, *a*, *um* význ. act. nasnídaný, praed. po snídani; vůb. najedený: *pransi, poti, oscitantis ducis C*.

prandium, *iī*, *n.* [z **prām-* (příbuzn. s πρῶτος, čes. prvý) a koř. **ed-* (v *edere* jísti)] snídaně (druhá, již pojídali po 11. hodině; první, ranní, jmenovala se *ientaculum*), přesnídávka, posnídánka: *ut p. nobis videret C* aby obstaral.

prānsus viz *prandeo*.

Prasiī, *ōrum*, *m.* Prasiové, indický kmen při dolním Gangu *Cu*.

prātēnsis, *e* [*pratum*] luční.

prātulum, *ī*, *n.* [demin. od *pratum*] palouček, trávníček.

prātum, *ī*, *n.* louka, lučina, luh; meton. luční tráva, seno.

prāvē, adv. [*pravus*] **1)** křivě, nerovně, nepravidelně: *p. sectum ob unguem H*; **2)** **a)** převrácenĕ, zvrácenĕ, pošetile; nezřízenĕ, neprávě, nesprávnĕ: *nescire pudens p. malo H* z nepravého studu; **b)** špatně, zle: *sollers ingenio et p. facundus T* zlého jazyka = zle užívající své výmluvnosti.

prāvitās, *ātis*, *f.* [*pravus*] **1)** křivost, zkřivenost, ztočenost, nerovnost, nepravidelnost; zrůdnost: *p. membrorum C*; **2)** metaf. **a)** převrácenost, zvrácenost, zpozdilost, pošetilost, nerozumnost, nesmyslnost, přemrštěnost; nezřízenost, nenáležitost, neslušnost, nesprávnost; nezřízené chování, pře-

vrácenė počínání, špatné vlastnosti: *imbutae mentes pravitatis erroribus C* tonoucí v bludech, jež pocházejí z jejich podivných názorů; *p. uxorum T* chyby; b) špatnost, zloba, ničemnost, nešlechetnost: *p. morum T* špatná povaha.

prāvus, *a, um* (op. *rectus*) 1) křivý, zkřivený, ztočený, zkroucený, nerovný, nepravidelný; zrůdný: *nasus p. H*; subst. *elapsos in pravum artus T* = zkřivené, zmrzačené; 2) metaf. a) převrácený, zvrácený, zpozdilý, pošetilý, nerozumný, nesmyslný, přemrštěný; nezřízený, nenáležitý, nepravý, neslušný, nesprávný: *si te alio pravum detorseris* (v. t.) *H*; subst. *ficti pravique tenax V*; *civium prava iubentium H*; b) špatný, zlý, nepoctivý, nešlechetný; subst. *amor pravorum H.*

Prāxitelēs, *is* n. *ī* (acc. *en Pr*), *m.* [*Πραξιτέλης*] slavný sochař řecký (* asi r. 390 př. Kr., † před nastoupením Alexandra Vel.), tvůrce zejm. Afrodity Knidské, Erota Thespijského a Herma, nalezeného v Olympii; adj. **Prāxitelīus,** *a, um* Praxitelův.

precāriō, adv. [vl. abl. sg. neutr. od *precarius*] 1) ke (své) prosbě, na prosbu, z milosti: plconast. *si p. essent rogandi C* s prosbami = pokorně prositi; *Trebellius p. praefuit T*; 2) meton. s výhradou, obmezeně, nejistě; nestále, na čas, do odvolání: *vel vi ab se possedisse vel clam vel p. C.*

precārius, *a, um* [*preces*] 1) vyprošený, vyžebraný, daný z milosti, praed. z (cizí) milosti: *precarium, non iustum auxilium L*; *orare precariam opem L* prositi o pomoc z milosti, z ochoty; *forma precaria O* vypůjčená; 2) meton. závisící na (cizí) milosti, daný s výhradou, obmezený, nejistý, nestálý: *precariam animam trahere T*; *unus imperitat non precario iure parendi T* s neobmezeným právem na poslušnost.

precātiō, *ōnis, f.* [*precor*] prošení, prosba, modlení, modlitba: *ea precationibus faustis audita* (sc. *sunt a senatu*) *T* se zbožným přáním zdaru; *precatione res transigitur L* t. j. s modlitbou, aby bůh potrestal rušitele smlouvy = s prokletím rušitele.

precēs viz *prex.*

preciae, *ārum, f.* druh vinné révy *V.*

precor, *ārī, ātus sum* [*prex*] prositi (abs., *alqm* n. *ab alqo* někoho, *alqd* za něco, o něco, věta s *ut* n. *ne,* též pouhý konj., acc. c. inf. aby), vyprošovati si, doprošovati se, prosebně vzývati; spec. modliti se (k někomu za něco) a) *verba precantia O* prosebná slova, modlitba (modlitby); *haec precatus L* takto ...; b) spec. přáti α) přáti si: *annos precantur, quot ... O*; *foedus praecantur infectum V* přejí si = žádají, aby smlouva byla učiněna neplatnou = aby byla zrušena; β) *p. alci alqd* přáti někomu něčeho (dobrého n. zlého) (vl. prositi, modliti se za něco ve prospěch n. ke škodě něčí): *seram immortalitatem precor regi Cu*; *Caesar solemnia incipientis anni precatus T* prosloviv obvyklé novoroční přání; *male* n. *mala p. alci C* přáti něčeho zlého; *Laertiadae precaris, quae meruit O*; abs. zlořečiti někomu, proklínati někoho.

prehendō, *ere, hendī, hēnsum* n. též staženě **prēndō,** *ere, ēndī, ēnsum* [z *pre* = *prae* a slovesa příb. s řec. *χανδάνω* = chápati] chápati, uchopiti, chytati, zachycovati, popadati; chopiti se, chytiti se něčeho, zasahovati, dosahovati něčeho (vl. i metaf.): *dextram alcis p. C Cs* vzíti někoho za pravou ruku; *p. capillos O* vzíti za vlasy; *prendi et p. certans O* dáti se obejmouti a obejmouti; *p. cursu V* dohoniti; básn. *in patenti prensus Aegeo H* zastižený bouří; — praegn. násilně uchopiti, uchvátiti, zmocniti se: *Pharum p. Cs*; brachyl. *quam prendimus arcem? V* vl. jakého se zmocňujeme hradu = v jakém stavu jest hrad, jehož se chceme zmocniti = stručně jak jest s hradem? — spec. zatknouti.

prehēnsō a ob. **prēnsō,** *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od *prehendo*] uchopovati, chytati, zachycovati; chápati se, chytati se něčeho; — objímati: *prensantem tumulos O*; spec. tisknouti ruku n. objímati nohy při prošení: *arma, genua, vestigia prensando T*; *proximi p. genua* (*Othonis*) *T*; — odt. meton. snažně prositi, ucházeti se o přízeň zejm. při ucházení o úřad, odt. i ucházeti se o úřad, kandidovati: *circumire et p. patres L*; *prensat unus P. Galba C*; *nos initium prensandi facere cogitaramus C.*

prēlum, *ī*, *n.* [m. **pres-lum* od *premo*] lis (zejm. vinařský).

premō, *ere*, *pressī*, *pressum* tlačiti, mačkati, tisknouti **I 1)** význ. stlačovati, smáčknouti: *pede p. alqd* stoupnouti, šlápnouti (na něco); **a)** *laevo pressit pede exanimem V*; *pullis vituli pede pressis H* (zašlápnouti); rozmáčknouti: *septem grana presserat ore suo O* rozkousla (= snědla); vytlačovati, spec. lisovati: *ubera p. O* dojiti; *pressa baca olivae H*; *pressi copia lactis V* sýra; s acc. vnitř. *oleum, vina p. H*; **b)** praegn. stlačovati něco v menší objem; — přenes. o slohu zhustiti, zhuštěně, stručně podávati, psáti, vykládati, stručně vyjádřiti: *quae dilatantur a nobis, Zeno sic premebat C*; **2)** vtlačovati, vtiskovati, vytlačovati: *leviter pressa vestigia C* = lehké; ale *alcis vestigia p.* jíti v něčích stopách (vl. i metaf. následovati někoho); vyhloubiti, hluboko kopati s p.: *sulcum sibi premat carina V* vyrývá; básn. *aeternā res ea pressa notā (est) O* t. j. označena; — spec. vtlačovati sazenice = sázeti, vsazovati, zasazovati: *p. virgulta V*; **3)** tisknouti, svírati, zavírati **a)** *p. fauces C* (i obr.); *presserat ora vapor O*; *oculos p. VO* zatlačiti; — přenes. *fretum gemino litore pressum O*; **b)** praegn. α) stiskovati a tím stahovati, utahovati, zadržovati, zastavovati: *p. sanguinem T*; *p. habenas V, frena O* přitáhnouti; *vestigia pressit V*; o hlase potlačovati, tlumiti: *clamor pressus O*; *vocem p. V*; *qui premit vocem O* (t. j. bůh Harpokrates, syn Osiridův a Isidin); (*vocem loquentis*) *stupefactus numine pressit V* potlačil, zadržel (= a dále nedal mluviti); vůb. krotiti, držeti na uzdě; básn. *p. vitem H, umbram V* ořezávati, přiřezávati; *luxuriem p. O*; β) stiskovati a tím skrývati, tajiti: *curam sub corde p. V*; *falsum vulnus mente premit O*; *responsa non suo premit ore V* nesmlčí; **II** tlačiti na něco **1)** tížiti, obtížiti, zatížiti: *presserat navita merce ratem Tib*; *terra pondere pressa O*; **2)** spec. **a)** *collum p. aratro O*; odt. *equos pressos sacro curru T* zapřažené do ...; — metaf. *arva aliena iugo p. V* svírati porobou; *p. servitute Cs*; *p. imperio V* držeti pod svou vládou, v poddanství, ovládati; **b)** *p. alqd* býti položen, ležeti, seděti, státi na něčem α) *corpora premunt terras O*; *axes p. O* státi na voze; *terga p. O* na hřbetě seděti n. na hřbet si sednouti; *cubito remanete presso H* opřeni o loket; β) metaf. *pressi forum C* ‚nehnul jsem se s fora'; státi, trvati na něčem, stále míti na zřeteli něco: *propositum p. O*; *hoc premendum est argumentum C*; **c)** pokrývati: *p. mitrā capillos O, crinem fronde V*; *lamina dapes premebat O*; o vodě zatopiti, zaplaviti: *pelago premit arva V*; *pressae latent turres O*; *terrā p. alqd H* zakopati do země; *ossa sint male pressa Lycurgi* (sc. *terrā*) *O* t. j. nechť leží nepohřbeny; — praegn. zakrývati, zastírati: *lunam deficere, cum sole premeretur Cu* (věcně nesprávně); *futuri temporis exitum nocte premit deus H*; *pressa est gloria facti V* zahalena v temno; skrývati, schovávati, ukládati: *nonum prematur in annum H* budiž uloženo; pohřbívati; **III.** tlačiti něco někam; **1)** básn. *hastā sub mentum graviter pressā V* vraziv; — metaf. pudíti, nutiti někoho k něčemu: *cum a plerisque ad exeundum premeretur N*; **2)** a) tlačiti se, tisknouti se k něčemu: *nimium premendo litus iniquum H* (ale *litus p. O* vstoupiti na břeh); dotýkati se něčeho: *cum decimum premeretur sidere signum O* když slunce stálo v desátém znamení (t. j. v desátém měsíci); pf. vstoupiti do znamení: **b)** metaf. doléhati, dotírati, dorážeti (*alqm* na někoho) = tisknouti, tísniti, svírati α) vojcu. *a tergo premit acies L*; β) přenes. *quoniam me verbo premis C* chytáš za slovo; *iambus* (t. j. zanedbávání čistého iambu) *Enni versus ignoratae premit artis crimine H* viní z ...; — pronásledovati, stíhati: *sic me ferus ille premebat O*; *culpam poena premit H* jde v zápětí; **3)** tlačiti dolů, stlačovati **a)** srážeti k zemi, porážeti, povaliti: *tres famulos premit V*; *pressus et statim exanimatus est T*; *premi a militibus iubet T*; **b)** schylovati, snižovati, spouštěti: *ne preme currum O* nespouštěj (příliš) dolů; *aulaea premuntur H* vl. opona jest spouštěna (na začátku kusu, u nás naopak); *mundus premitur Libyae devexus in austros V* schyluje se; odt. *pressus a, um* nízko ležící: *pressam ad Aram O*; **c)**

metaf. α) snižovati, zlehčovati, tupiti, haněti: *superiores p. L*; *p. arma Latini V*; *mea cur opuscula lector premat H*; β) praegn. zastiňovati, převyšovati, přemáhati, předčiti: *facta premant annos* (počet let) *O*; **IV** vůb. metaf. tísniti, trápiti, soužiti, býti na obtíž, potlačovati, utlačovati: *hostem obsidione p. Cs* svírati; *plebem p. L*; pass. *premi* býti v tísni, trpěti něčím. Part. perf. **pressus** význ. adj. v. t.

prēndō viz *prehendo*.

prēnsātiō, *ōnis, f.* [*prenso* z *prehenso*] ucházení o úřad, kandidování.

prēnsō viz *prehenso*.

pressē, adv. [1. *pressus*] **1)** stručně; **2)** určitě, zřetelně, přesně, jasně.

pressiō, *ōnis, f.* [*premo*] vl. tlak; podpěra, páka: *tectum pressionibus suspendere Cs*.

pressō, *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od *premo*] (opět a opět) tlačiti, mačkati, tisknouti: *ubera manibus p. O* dojiti; *femina cur presset* (sc. *liba*) *O* hněte (jiné čtení *praestet* sc. *liba praetereuntibus*).

1. pressus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *premo*] vl. stlačený, vytlačený; **1)** zhuštěný, stručný: *purus et p. sermo T*; **2)** určitě vytlačený = určitý, zřetelný, přesný, jasný: *sonos vocis distinctos et pressos efficit C*; **3)** zadržovaný, zastavovaný **a)** volný, zvolněný: *presso gressu O, gradu, pede L*; *pressis et flebilibus modis C*; **b)** tlumený: *vox pressa C*; **c)** *in quo tibi parcior videtur et pressior Plin* skromnější a zdrželivější.

2. pressus, *ūs, m.* [*premo*] **a)** tlak: *p. ponderum C*; **b)** tisknutí, svírání: *pressu duplici palmarum* básn. *C*; *oris pressu et sono C* = výslovností.

pretiōsus, *a, um* [*pretium*] **1)** cenný, drahocenný, drahý, vzácný, bohatý: *vasa pretiosa C*; **2)** básn. **a)** drahý sm. nákladný, co mnoho stojí; **b)** kdo draze kupuje, marnotratný, příliš štědrý: *dedecorum p. emptor* (v. t.) *H*.

pretium, *iī, n.* [z adj. **pretios* od předl. **preti*, srov. *προτί, πρός*, čes. proti; vl. ‚protějšek', spec. ‚něco dávané za něco'] **1)** kupní cena, vůb. cena **a)** (*vectigal*) *in partem pretii emptoribus adcrescebat T*; *Nero addidit sine pretio frumentum T* zadarmo; spec. výkupné: *mille pondo auri p. populi* (za . . .) *factum L* bylo ustanoveno; praegn. velká cena, drahota; **b)** meton. peníze za něco dávané i vůb.: často abl. instr. *pretio* za peníze; básn. *converso in p. deo H* ve zlato (dvojsmyslně); — spec. úplatek: *pretio corrumpere alqm CT*; **c)** metaf. cena act. = hodnota i pass. = vážnost: *in pretio esse* býti v ceně, míti (velkou) cenu i býti ceněn, ve vážnosti; (*servi*) *apud eum sunt in honore et pretio C* ten si jich váží a cení; *in pretio p. nunc est O* peníze mají cenu (‚světem vládnou'); *aurum in pretio habent T* cení si; *ne Silius scelus veris pretiis aestimaret T* dle pravé ceny = po zásluze; **2)** **a)** plat, odměna, mzda (*alcis rei* za něco) (vl. i metaf.): *ille p.* (praed.) *vehendi cantat O* zpívá v odměnu za vezení; *illum alio adfecit pretio V* onomu dal jinou odměnu; s gen. determ. *bonae conscientiae p. T*; — při závodech (čestná) cena; — iron. význ. trest; **b)** zisk, úspěch, výdělek, výhoda (*alcis rei* z něčeho): *cui omnia cum pretio honesta videntur S* vše, co jest (spojeno) s výdělkem; často *operae p. est* stojí za námahu, za to, jest vděčné, výhodné, dobré, (o výkladu) zajímavé; v témž význ. i samo *p. est T*; *nullo satis digno morae pretio L* bez výsledku, který by se srovnával s vynaloženým časem; *operae p. facere L* konati něco platného, vděčného, významného, záslužného; *ubi p. caedis erat T* kde vraždění přinášelo zisk; *si Siciliam . . . recuperaturi essemus, satis ampla pretia essent L*; *in Veronensibus p. fuit T* míti Veronu v moci mělo velkou cenu.

prex, *precis, f.* (sg. nejob. abl., jinak zpravidla pl. **precēs**, *um, f.* význ. pl. i sg.) [z koř. **perek-*, srov. *precor, posco*; čes. prositi, něm. Frage, fragen] **1)** vůb. prosba, prošení, doprošování (se): *precibus orare, petere* a p. prosebně; *omnibus precibus orare Cs* co nejsnažněji prositi; *non cum magna prece C* bez velikého prošení; *hac prece te oro H* za toto tě prosím; *oratus multa prece H* vyslechnuv mé všechny prosby; *precibus non linquar* (v. t.) *inultis H*; **2)** spec. **a)** modlitba; **b)** proklínání, kletí, prokletí, kletba: *detestari omnibus precibus Cs, prece O*;

iratis precibus H; c) přímluva: *prece Pollucis implorata Cat.*

Priamus, *ī, m.* [Πρίαμος] král trojský, syn Laomedontův, manžel Hekabin, otec Hektorův, Paridův, Helenův a j., usmrcen od Pyrrha; adj. **Priamēius,** *a, um* [Πριαμήιος] Priamův; patronym. **Priamidēs** (u básn. též **Prīamidēs**), *ae, m.* [Πριαμίδης] Priamovec, syn (vnuk, potomek) Priamův; **Priamēis,** *idis* (acc. *ida*), *f.* [Πριαμηΐς] Priamovna, Priamova dcera, spec. Kassandra.

Priāpus, *ī, m.* [Πρίαπος] bůh zahrad, vinic a plodnosti, jejíž symbol byl silně vyznačován na jeho soškách, stavěných do zahrad na ochranu proti zlodějům a ptákům; meton. chlípník *Cat.*

prīdem, adv. [z **pris-dem,* srov. *prior*] 1) před časem, před časy, dávno: *haud (non) ita p.* nedávno, před nedávnem; *iam pr.* již dávno, již delší čas; *quam p. . . .? C* jak dávno = jak jest tomu dávno, co . . .: 2) vůb. dříve, jindy: *nam p. suus cuique filius in gremio matris educabatur T.*

prīdiē, adv. [z *pris-die,* srov. *prior*] a) abs. den před tím: *p. noctu Cs* předešlé noci; b) relat. den před . . .; při určení data s acc.: *p. Kalendas Ianuarias Cs* = 31. prosince; *p. Compitalia C*; s gen. klass. jen *p. eius diei* den před tím (dnem); pozd. *p. insidiarum T*; též s *quam*: *p. quam ego Athenas veni C* den před mým příchodem do Athen.

Priēnē, *ēs, f.* [Πριήνη] přímořské město v Ionii, sev. od Miletu.

Prilius *lacus* jezírko v Etrurii *L.*

prīmaevus, *a, um* [*primus* a *aevum*] v prvních letech, mladý, mladistvý: *primaevo flore inventus V* jinoši v rozkvětu mládí.

prīmānus, *a, um* [*primus*] náležící k 1. legii; subst. **prīmānī,** *ōrum, m.* vojáci první legie.

prīmārius, *a, um* [*primus*] náležící k prvním osobám n. věcem (co do hodnosti, vážnosti a p.), přední, první, vážený, vzácný; subst. masc. *p. populi C* z prvních mužů národa.

prīmigenius, *a, um* [*primus* a *gigno*] prvorozený, počáteční, původní; subst. **Prīmigenia,** *ae, f.* přijmení bohyně Fortuny (v. t.) vl. = prvorozená dcera Jovova.

prīmipīlāris, prīmipīlus viz 2. *pilus.*

prīmitiae, *ārum, f.* [*primus*] 1) prvotiny (zejm. obilí n. kořisti): *primitias seposuisse Iovi O*; *de rege superbo p. V* první kořist; *metallorum p. T* kusy kovů nedávno z dolů vytěžených a dosud nezpracovaných, ‚čerstvé'; 2) metaf. počinek, první pokus n. čin: *p. iuvenis V.*

prīmō viz *primus.*

prīmōrdium, *iī, n.* [*primus* a *ordior*] první počátek, prvopočátek, původ (ob. pl.); — spec. *ne laeti excessu principis neu tristiores primordio (essent) T* t. j. na začátku nové vlády; *celebrant barbari ritus horrenda primordia T* počínají příšernou slavnost barbarské bohoslužby.

prīmōris, *e,* (adj. defect., ob. pl.) [*primus*] vl. prvnější, abs. (zcela) nejpřednější, přední; 1) adj. a) místně *primori in acie T* v předních řadách; přísl. *primoribus labris* (v. t.) *attingere alqd C*; b) o pořadí a hodnosti přední, první, nejvzácnější, nejváženější: *celebre convivium primoribus feminis virisque T*; 2) subst. **prīmōrēs,** *um, m.* a) místně, spec. vojen. muži stojící v předních řadách, přední bojovníci: *processisse Latinum inter primores L*; b) o hodnosti předáci, přední (první, nejváženější, nejvzácnější, nejvznešenější) mužové, občané; — spec. α) šlechtici *LT*; β) vojen. důstojníci *L*; γ) náčelníci cizích národů *T.*

prīmus, *a, um* [m. **pris us,* superl. k **pri* (= *prae*), srov. comp. *prior*] 1 1) o místě nejpřednější, přední a) *primi pedes O*; *prima acies*; nejbližší: *p. et ultimus orbis O*; *primi fines Cs* nejbližší = pohraničné kraje; b) praed. vpředu, v první řadě, vpřed; c) význ. partit.; překládáme ob. substantivy kraj, okraj, začátek, počátek, přední část, výběžek a j. s gen. subst.: *vidimus primam urbem V* kraj města; *ardua prima via est O* počátek cesty = cesta s počátku . . .; *primis labris* (v. t.) *gustare C*; d) subst. α) **prīmī,** *ōrum, m.* spec. vojen. přední bojovníci, první řady; β) **prīmum,** *ī, n.* (n. pl.) přední místo, vojen. přední šik: *in primo L* vpředu; *in primum L* vpřed; *Euryalus prima tenet V*; význ. partit. *prima silvarum T* kraj; 2) o čase a pořádku první a) *p. quisque* α) = po

každé nejbližší (v souvislé řadě) = jeden po druhém, za druhým: *fluit voluptas corporis et prima quaeque avolat C*; β) (nahodile) první, nejbližší: *primo quoque tempore, die* = co nejdříve, čím dříve, tím lépe; s gen. obj. *Latiaris luendae poenae p. fuit T* první odpykal; praegn. první v minulosti, prvotní, počáteční, mladý: *utinam tellus me prima tulisset H*; **b)** praed. α) nejprve: *aurea prima sata est aetas O*; β) po prvé, první, původně, nejdříve: *qui p. omnibus rebus imposuit nomina C*; **c)** význ. partit.; překládáme ob. subst. začátek, počátek s gen. subst. n. jinými vazbami: *primo vere* počátkem jara; *prima luce* za svítání; *primo vespere* k večeru; *primā iuventā T* = *primis annis VO* (hned) v mládí, v mladých letech; *primo ortu C, adventu Cs* hned po narození, příchodu; *ut illa prima postrema* (v. t.) *recitata sunt L*; přenes. *sapientia prima H* počátek moudrosti; — básn. bývá *p.* souřadným přívl. m. adv. *primum* n. *primo*: *vix primos quies laxaverat artus V* (přelož. *prima quies*); *ubi prima fides pelago V* (pod. po *postquam* a *ut*) jakmile; **d)** subst. **prīmum,** ī, *n.* n. pl. **prīma,** ōrum, *n.* počátek: *primum roboris L*; *a primo* od začátku n. hned s počátku *C*; *prima consiliorum T* první úmysl; — přenes. počátky, prvky: *ut his ex primis mundi concreverit orbis V*; **3)** metaf. o významu a důstojnosti první, přední **a)** *p. pilus*; *primae partes* n. subst. *primae* hlavní úloha: *primas agere, tenere, deferre C* (ale *eloquentiae primas nemo tulit T* první ceny); **b)** subst. α) **prīmī,** ōrum, *m.* nejpřednější (nejvážnější, nejvzácnější) mužové, náčelníci; β) **prīma,** ōrum, *n.* nejdůležitější věci; první, přední místo: adv. *flos ad prima tenax V* obzvláště, neobyčejně; — odt. adv. *in primis* = **inprīmīs** n. **imprīmīs** v. t.; **II** adv. **1)** acc. sg. neutr. **prīmum a)** nejprve, nejdříve; ve výčtu za prvé, předně **b)** po prvé, ponejprve: *nunc p.*; *tum p.*; **c)** přenes. *omnium p.* ze všeho nejdříve = především; **d)** ve spojení *cum* (*ut, ubi*) *p.* jakmile (viz u příslušných spojek); *quam p.* co nejdříve; *cum* (inversum) *p.* když hned; **e)** někdy význ. = *primo*; **2)** abl. sg. neutr. **prīmō a)** místně vpředu, na kraji: *p. Chaucorum gens obtenditur T* = první; **b)** s počátku, zprvu, nejprve, nejdříve; praegn. *nec a montanis p. perculsis impediebantur L* hned s počátku; **c)** někdy význ. = *primum*.

princeps, *cipis* [*primus* a *capio*] vl. zaujímající první místo; **I** adj. přední, první **a)** o pořadí místně i čas.; praed. vpředu, v čele: *p. ibat L*; nejdříve: *ea* (*pars civitatis*) *p. poenas persolvit Cs*; — básn. (prvo)počáteční, prvotní: *p. limus* (v. t.) *H*; **b)** metaf. vynikající, nejlepší, čelní: *longe omnium in iure civili esse p. C* vynikati nade všechny; přední sm. nejváženější, nejmocnější, vládnoucí, vznešený; o věcech hlavní, nejdůležitější; — spec. *p. locus T* první místo ve státě = vláda; **II** subst. **princeps,** *cipis, m.* **1)** vůb. přední n. hlavní osoba (abs., *alcis rei* v něčem): *neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu N* měl jej netoliko hlavním rádcem, nýbrž i nejdůvěrnějším společníkem; předák, vůdce, hlava, náčelník: *p. legationis, factionis Cs*; *se principes eius consilii fore Cs* že se postaví v čelo toho podniku; **2)** spec. **a)** náčelník; starosta; vládce, kníže: básn. *Romae principis urbium H* královny měst; **b)** vojen. náčelník, velitel, vůdce: *p. castrorum L*; **c)** výtečník, mistr, nejlepší znatel; ‚král' (*alcis rei* n. *in re*); **d)** původce, původ; počátek, strůjce, zakladatel, tvůrce, pramen, hlava, vzor (*alcis rei* n. *ad rem* něčeho): *p. sceleris*; *p. esse ad rem* dáti (první) podnět, popud k něčemu: *p. vestrae libertatis fui*; *hunc mihi principem ad suscipiendam rationem horum studiorum extitisse C*; někdy lze přel. opisem kdo první něco činí n. učinil: *principes inferendi belli Cs*; *qui principes inveniendi fuerunt C* kdo první vynalezli; — *Iasius, genus a quo principe nostrum V* (předek, praotec); **e)** společensky a politicky, ob. pl. *principes* přední (nejpřednější, vznešení) mužové, čelnější osoby, velcí páni, velmožové, spec. šlechtici, strana šlechtická; **f)** jako titul α) *p. senatus* n. samo *p.* první senátor, t. j. ten, který byl v seznamu senátorů od censora zapsán na prvním místě a v sedění senátu byl první tázán na své mínění; β) *p. iuventutis* vl. náčelník jízdních centurií,

za doby císař. titul, udělovaný členům císař. rodu; srov. ‚korunní princ'; γ) za doby císařské vládce, kníže, panovník, císař (jako první občan ve státě): *uxor principis T* císařovna; pl. i význ. členové císařského rodu: *principibus adeunda saepius longinqua imperii T*; **3)** vojen. *principes* sluli vojáci druhého (pův. asi prvního) šiku v postavení manipulovém, kteréž jméno ponechánо i později k rozlišování manipulů v jednotlivých kohortách (srov. *hastati, triarii*); sg. *princeps* **a)** manipul principův: *signum principis primi L*; *legatus primi principis L*; **b)** meton. centurio principův: *p. prior primae cohortis Cs* první centurio prvního manipulu principův.

principālis, *e* [*princeps*] **1)** přední; prvotní, prvopočáteční: *causae principales C*; **2)** knížecí, panovnický, císařský, císařův, císařské rodiny: *mathematicos, pessimum principalis matrimonii instrumentum T*; *nullo principali paratu T*; **3)** v řím. táboře pojmenovaný podle hlavního stanu (*principia*): *via p.* široká příční cesta (rovnoběžná s průčelím praetoria), na jejíchž koncích byly postranní brány *porta p. dextra* a *porta p. sinistra* (hleděno od zadní brány k průčelí) a k níž přilehaly důstojnické stany.

principātus, *ūs, m.* [*princeps*] **1)** přední n. první místo **a)** přednost: *sententiae principatum tenet C* má přednost při hlasování; hlavní úloha (*alcis rei* při něčem): *p. belli propulsandi C*; **b)** předáctví, nejvyšší postavení, vrchní moc, vláda, nadvláda, panství, náčelnictví: *de principatu contendere Cs*; *principatum factionis tenere Cs* státi v čele strany; *p. imperii maritimi N* nadvláda (hegemonie) na moři; *animi* (gen. subj.) *principatum habere C*; — spec. vláda císařská, císařství, principát: *facinus novi principatus T*; meton. *crebrius quam ex more principatus T* než jest obyčej panovníkův; **2)** meton. čemu náleží (přední místo=) vedení: *animum, cuius principatum, id est rationem, in capite posuit C* vládnoucí, hlavní část; — t. t. filos. *principatum id dico, quod Graeci ἡγεμονικόν vocant C* (vůdčí) princip; **3)** počátek.

principium, *iī, n.* (básn. též 3slab. principjum *H*) [*princeps*] **1)** vůb. začátek, počátek, východiště, původ, vznik: *principio* na počátku, s počátku, zprvu; *in principio* (hned) na počátku; *ducere p. O* odvozovati původ; *ab Iove p.* (sc. *sit*) *V* = začněme s Jovem (po způsobu řec. básníků; u Theokrita: *ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα καὶ ἐς Δία λήγετε Μοῖσαι*); pod. *a te p., tibi desinam V*; *principia rerum L* první podniky válečné, počátek n. zahájení války; *p. esse* někdy = začíti zejm. při hlasování: *Faucia curia fuit p. L*; **2)** základ; prvek, (základní) živel: *quattuor genera principiorum C* čtvero živlů; *principia naturae* n. *naturalia C* (základní) přirozené pudy; *principia mentis deos esse dicit* (*Democritus*) *C* základní látka (všech) duší, duševní substance; **3)** vojen. (jen pl. *principia*) **a)** přední řady, přední šik, čelo šiku: *aciem transversis principiis in planum deducit S* maje čelo šiku po jedné straně; **b)** v táboře řím. široká cesta před praetoriem (= *via principalis*), zvl. její střední část, místo před praetoriem, shromáždiště, hlavní stan; synekd. tábor; — přenes. o Řecích *N*.

prior, *us* [compar. k **pri* (= *prae, pro*), srov. *primus, priscus, pristinus*] **I 1)** o místě přednější, přední, bližší: *priores fossae Cs*; *pedes priores N*; *posterior* (v. t.) *partes superat mensura priores O*; — subst. masc. *priores* vojen. přední voj *Cs*; **2)** o čase a pořadí **a)** dřívější (abs. n. při srovnání s quam n. abl. srov.): *aetate p. T* starší; *Dionysius p. N* starší; často praed. dříve, někdy my nejdříve, nejprve: *Arruns p. quam pater moritur L*; *rumpit silentia Pyrrha p. O*; předešlý: *priore anno CL*; starší, starý, bývalý, minulý: o době republ. *octingentos et viginti annos prioris aevi T* (zde až do smrti Neronovy); *libertinorum filiis magistratus mandare priori populo factitatum est T* = již dříve bylo zvykem, že národ . . .; — subst. *priores* masc. dřívější lidé; předchůdci; spec. předkové; *priora* neutr. dřívější události, stav, zařízení; **3)** metaf. o ceně a důstojnosti přednější, mající přednost, vzácnější, vynikající; význačnější, důležitější, lepší: *extremis* (abl. srov.) *priores H*; *color flore p. rosae H* lepší; *bellante prior H* vítězný; **II** acc. sg. neutr. **prius,** adv. **1)** dříve (abs. n. při srovnání s quam n. abl. srov.), napřed, před tím;

p. . . . quam n. **priusquam** jako spojka dříve než (při prostém určení doby děje s ind. perf., praes., fut. II.; při naznačení účelu, možnosti n. příčinné souvislosti s konj.); **2)** spíše, raději.

prīscē, adv. [*priscus*] po způsobu starých, po starodávnu.

prīscus, *a, um* [srov. *prior*] **1)** dřívější, bývalý, starý: *priscum nomen O*; *aurum priscum H* starý zlatý věk; *Tarquinius Priscus* Starší (proti T. zv. *Superbus*); *Prisci Latini L*; — subst. **prisci** masc. staří předkové *O*; **2)** ob. spec. prastarý, dávný, starodávný, starobylý, starožitný, (za) starých časů (ob. praegn. význ. vážný, ctihodný): *prisci mores*; *verba prisca C* zastaralá; — meton. význ. přísný: *prisci praecepta parentis Cat.*

prīstinus, *a, um* [*prior*; srov. *diutinus*] **1)** dřívější, bývalý, někdejší, starý, dávný; předešlý: *hoc unum ad pristinam fortunam defuit Cs* k dosavadnímu štěstí; subst. *in pristinum restituere N, novae rediere in pristina vires V* v dřívější stav; **2)** právě minulý, poslední: *p. dies Cs* včerejší.

pristis, *is, f.* n. **pistrīx,** *īcis, f.* [πρίστις] **1)** velryba n. podobné zvíře mořské; jako vlastní jm. jméno souhvězdí *C*, jméno lodi Aeneovy *V*; **2)** metaf. dle podoby dlouhá a úzká válečná loď *L.*

prius, priusquam viz *prior.*

prīvātim, adv. [*privatus*] soukromě, v soukromí, svým jménem, osobně; pro svou osobu, v soukromých záležitostech (op. *publice*): v postavení přívl. = adj. soukromý: *de suis p. rebus ab eo petere* (v. t.) *coeperunt Cs*; ze svých soukromých peněz, ze svého: *largus p. T*; v soukromí = v soukromém domě, doma: *neque habere p. liceret* (sc. *carmina Sibyllae*) *T.*

prīvātiō, *ōnis, f.* [*privo*] zproštění, zbavení; stav bez něčeho: *doloris* (*omnis*) *p. C* (úplná) bezbolestnost.

prīvātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *privo*] soukromý (op. *publicus*) **1)** a) *mandata privati officii Cs* soukromé vzkazy; *privato consilio* o své vůli, na svůj vrub (ale též podle soukromé úmluvy *Cs*); *sacra privata L*; *qui privatum otium negotiis publicis antetulerunt C* v soukromí; *p. iudex T* soudce v soukromých přích; **b)** = náležící soukromníku, jednotlivci, vlastní: *privatae opes T* jmění jednotlivců (obr. *H* své vlastní); *privato sumptu L* svým (vlastním) nákladem; *publica materies privati iuris erit H* obecná látka bude (stane se) soukromým vlastnictvím; **c)** osobní: *privatas spes agitantes T*; domácí, rodinný; **d)** obyčejný, všední: *privatis carminibus narrari H* všedními verši; — subst. **prīvātum,** *ī, n.* **α)** soukromý majetek (též pl.): *ex privato* ze soukromých peněz, ze svého; *publica privatis secernere H*; **β)** *tabernis, quas vendidit in privatum L* pro soukromou potřebu; **γ)** *in privato L* v soukromí, doma; **2)** o osobách *p. vir* (*homo*) n. subst. **prīvātus,** *ī, m.* soukromník, soukromý člověk (občan) **a)** kdo nezastává veřejných úřadů civilních ani vojenských (op. *magistratus*): *provinciae privatis decernuntur Cs* t. j. mužům, kteří byli již aspoň před 5 lety konsuly nebo praetory, jak nařizovala usnesení senátu z let 53 a 52 př. Kr.: *erat ibi p. numero militis* jako prostý voják; *invidens privata deduci triumpho H* t. j. zbavená trůnu; **b)** za doby cis. poddaný (op. *princeps*): *ut summum fastigium privati hominis impleret, cum principis noluisset Plin.*

Prīvernum, *ī, n.* město ve středním Latiu (v bývalém území Volsků); adj. **Prīvernās,** *ātis* privernský; subst. *in Privernati C* na statku u Priverna; obyv. **Prīvernātēs,** *ium, m.* Priverňané.

prīvigna viz *privignus.*

prīvignus, *a* [*privus* a *gigno*] vl. zvlášť (v jiném manželství) narozený, subst. nevlastní dítě, masc. pastorek, fem. pastorkyně.

prīvilēgium, *iī, n.* [*privus* a *lex*] **1)** klass. zákon (ustanovení, nařízení) ve prospěch nebo neprospěch jedné osoby, osobní (zvláštní, výjimečný) zákon: *leges privatis hominibus irrogari*; *id est enim p. C*; **2)** pozd. meton. (z osobního zákona plynoucí) zvláštní právo, výsada, privilegium: *si a privilegiis parentum cessaretur T.*

prīvō, *āre, āvī, ātum* [*privus*] zbavovati (*alqm rē* někoho něčeho); — spec. **a)** oloupiti, připraviti o něco; **b)** zprostiti

něčeho, vysvoboditi od něčeho. Part. **prīvātus** význ. adj. v. t.

prīvus, *a, um* o sobě (stojící); **1)** jednotlivý, po jednom: *milites bubus privis donati L*; *ut privos lapides silices secum ferrent L* (t. j. každý z fetiálů); **2)** zvláštní, vlastní: *priva triremis H.*

1. prō, interj. vyjadřující podivení, nevoli n. výb. rozčilení ó, ach, oh, ha, běda, bohužel, ob. u voc.: *p. sancte Iuppiter C* = probůh; u acc. zvolacího: *pro deorum* n. *deum* (*atque hominum*) *fidem* pro všechno na světě, přisámbohu; vloženo do věty: *tantum pro! degeneramus a patribus nostris L.*

2. prō, adv. a předl. [přibuz. s *per*; z **prōd* (srov. *prōd-esse*); ve složení před samohl. a někdy před *f prō*; srov. πρό, čes. pro] **I** předl. s abl. **1)** o místě **a)** před něčím (zády k předmětu, srov. *ante*): *p. oppido*; – *p. contione* před shromážděním, vojen. před shromážděným vojskem; **b)** (vpředu n. zpředu) na něčem, u něčeho: *p. tribunali C*; *p. gradibus T*; *mulieres ... p. tectis aedificiorum saxa mittere S* vpředu na střechách stojíce = se střech; **2)** před někým praegn. = k ochraně n. přenes. ve prospěch něčí, pro někoho, za, o: *si p. mea patria ista virtus staret L*; *dicere p. lege; pauca p. delicto suo verba facit S* na omluvu svého provinění; *alqd p. alqo est* jest příznivo někomu; *p. alqo poenas capere S* mstíti se za někoho; leckdy m. prostého pádu: *nec aliud p. nobis utilius T*; *urbes, quae p. hostibus et advorsum se opportunissimae erant S*; *hac p. parte favent O* (= *huic parti*); **3)** za někoho n. něco **a)** o zastupování = místo: *p. consule* (*p. praetore*) *mittere alqm* jako prokonsula (propraetora); *scuta illi p. aureis donis congesta sunt L*; **b)** o náhradě a odplatě: *p. vita hominis nisi hominis vita reddatur Cs*; *p. meritis*; **c)** praed. *α)* význ. jako, jakožto: *si p. castello turrim fecissent Cs*; *p. certo habere, putare*; *p. nihilo habere, ducere* za ...; *alqd pro testimonio dicere* jako svědectví, svědeckou výpověď, jako svědek; lze překládati též instr. *habere p. disciplina et praeceptis Cs* naučením a výstrahou; *si mora p. culpa est O* chybou; *β)* význ. = jakoby: *sublatus p. occiso Cs*; *duces feroces p. victoribus agere S*; **4)** o způsobu a přiměřenosti dle, podle, vedle: *ut consilium p. tempore et p. re caperet Cs* podle času a okolností = aby se řídil ve svém jednání časem a okolnostmi; *p. hospitio Cs*; *minimam et p. corpore vocem emittunt O* odpovídající, přiměřený (maličkému) tělu; *dignum praestabo me p. laude* (v. t.) *merentis H*; *p. se quisque* dle sil svých, seč jest, dle možnosti, se své strany; *p.* (*rata*) *parte* dle určitého poměru, přiměřeně (ale *p. parte O* z části); na něco: *nobis ea res p. magnitudine parum comperta est S*; – praegn. ve shodě s něčím = na základě něčeho, z něčeho: *p. imperio L* z úřední moci; – náleží-li k celé větě, užívá se *p. eo* a spojky n. relat.: *cum Hannibal ad Antiochum venisset proque eo, quod eius nomen erat magnā gloriā, invitatus esset C* ve shodě s tím, že = protože; **II** adv. jen ve složení **1)** o místě (*prodire*); **2)** o ochraně a prospěchu (*propugnare, prodesse*); **3)** o zastupování (*proconsul*); **4)** o přiměřenosti (*proul*).

proāgorus, *ī, m.* [προάγορος] (vl. mluvčí) titul nejvyššího úředníka v sicilských městech, proagoros, starosta.

pro-avia, *ae, f.* prabába.

pro-avītus, *a, um* (po předcích) zděděný, dědičný *O.*

pro-avus, *ī, m.* praděd; přenes. výb. předek, praotec.

probābilis, *e* [*probo*] **1) a)** hodný chvály, chvalitebný, řádný: *p. orator, iam vero etiam probatus C*; **b)** význ. *probatus* schválený: *quod consensu obsidum probabile erat L*; **2)** co lze schváliti, pravděpodobný, přípustný, k víře podobný, hodnověrný, uvěřitelný: *nullas probabiles causas adferebat T.*

probābilitās, *ātis, f.* [*probabilis*] pravděpodobnost.

probābiliter, adv. [*probabilis*] **1)** chvalitebně, řádně; **2)** pravděpodobně, hodnověrně, s (velkou) pravděpodobností: *crimen minime p. defensum* (*esse*) *L* = nedostatečně.

probātiō, *ōnis, f.* [*probo*] **1)** schvalování **a)** zkoušení, prohlídka, ohledání, vyšetření: *athletarum p. C*; **b)** schválení (‚kollaudace'): *falsum est .. ob probationem* (*pretium datum esse*), *cum multa improbata sint C*; potvrzení,

souhlas; 2) dokazování, odůvodňování, dokázání, důkaz: *scelerum p. T*; abs. *in tertium diem probationes exierunt Plin* řeči žalobců a obhájců (plaidoyery).

probātor, *ōris, m.* [*probo*] schvalovatel.

probātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *probo*] 1) vyzkoušený, osvědčený; řádný, dobrý; 2) příjemný, milý, líbící se (*alci* někomu), oblíbený u někoho.

probē, adv. [*probus*] (zcela) dobře, náležitě, řádně: *p. scire CL*; slušně: *scite magis quam p. T.*

probitās, *atis, f.* [*probus*] řádnost, poctivost, svědomitost, bezúhonnost.

probō, *āre āvī, ātum* [*probus*] 1) a) zkoušeti, zkoumati řádnost něčí n. něčeho; prohlížeti: *parentes ... munera probant T*; posuzovati (*alqd rē, ex* n. *a re* něco podle něčeho), souditi o něčem z něčeho: *licet ... fictā probes ab imagine verum* (*decorem*) *O*; b) meton. schvalovati, chváliti, uznávati (za dobré, prospěšné, příhodné a p.), přijímati, býti spokojen něčím, libovati si, míti zalíbení: *censores villam publicam probaverunt L* (u nás ‚kollaudovati'); *Caesarem probatis, in me offenditis Cs* Caesar se vám líbí; *pecuniam probant* (*Germani*) *veterem T* přijímají; *de te, cum quiescunt, probant C* souhlasí; *Iove non probante H* proti vůli Jovově; *sive Lucina probas vocari O* raději chceš; s acc. pracd. *omnes Vercingetorigem probant imperatorem Cs* uznají; — praegn. *qui nemo se probet H* čím to, že nikdo není spokojen sám se sebou; 2) causat. činiti, aby někdo schválil něco a) učiniti přijatelným, doporučiti, zjednati něčemu schválení, uznání, přijetí: *facile cui velles tuam causam probares C* ospravedlnil bys před ...; *se p.* získati si oblibu (*alci* u někoho), abs. osvědčiti se: *multis se probavit C*; *qua in legatione ita se probavit, ut ... C*; s acc. vnitř. činiti něco tak, aby to někdo schválil = učiniti něco po chuti někomu, zavděčiti se něčím; — často pass. *probari alci* docházeti něčí pochvaly, něčího uznání, líbiti se někomu; *res mihi* (dat. pův.) *probatur* líbí se mi něco, jsem spokojen něčím, vážím si něčeho: *mihi egregie probata est oratio tua C*; abs. *quae scripsisset, ea sic vidi probari C* že se líbilo; *probandus* chvály hodný; b) spec. učiniti uvěřitelným, dokázati (*alci alqd*), dovoditi, potvrditi, přesvědčiti někoho o něčem (o pravdě něčeho): *crimen p. C*; *qui probari potest, ut ... C* jak by bylo možno dokázati = zdali je pravděpodobno, že ...; s doplňkem *haud falsa esse etiam, quae vera non probabantur T*; o osobě dokázati o někom n. někomu něco, usvědčiti někoho z něčeho: *Firminus ... operam suam Prisco ... commodasse probabatur Plin*; osvědčiti, ukázati: *suam p. operam Cs*; *pater esse probor O.* Part. **probātus** význ. adj. v. t.

probrōsus, *a, um* [*probrum*] hanebný, ohavný, mrzký, sprostý (o osobách i věcech); potupný, hanlivý: *carmina probrosa T* utrhačné.

probrum, *ī, n.* [*profero*; co do význ. srov. *προφέρω* vytýkám] vl. výtka; 1) výčitka; nadávka, hana, tupení: *probra iacere L*; spec. *probra in Neronem composita T* utrhačné básně, hanopisy; 2) meton. a) hanebný skutek, hanebnost, sprostota, ohavnost, mrzkost; — spec. nestoudnost, lehkost, necudnost: *probri insimulasti pudicissimam feminam C*; *probra corporis T* necudnost; b) meton. hanba, potupa, ostuda, zlehčení, úhona, skvrna: *probro* (dat. účel.) *esse alci C* býti někomu k hanbě, hanbou, hanobiti někoho.

probus, *a, um* řádný, pořádný, dobrý, pravý a) o věcech *probae fruges* básn. n. *C*; *argentum probum L* spravedlivé, čisté; b) mravně bezúhonný, poctivý, svědomitý, hodný; — spec. α) počestný, cudný, mravný, slušný; β) mírný, skromný.

Proca n. **Procās,** *ae, m.* dle pověsti dvanáctý král v Albě, otec Numitorův a Amuliův.

procācitās, *ātis, f.* [*procax*] dotěrnost, neodbytnost, drzost.

procāciter, adv. [*procax*] dotěrně, neodbytně; dorážlivě; drze, směle, opovážlivě; bujně, nevázaně.

procāx, *ācis* [srov. *posco*] vl. dotěrný, neodbytný; přenes. dorážlivý: *procacibus austris V* zprudka dorážejícími; — zejm. a) drzý, smělý, opovážlivý, nestoudný: *procacibus scriptis T* hanopisy; b) bujný, nevázaný: básn. *Musa p. H*; prosto-

pášný, rozpustilý: *strepente circum procaci choro T*; *Otho p. otii* (gen. význ. loc. v soukromém životě, t. dřívějším).

pro-cēdō, *ere, cessī, cessum* I vystupovati odněkud vpřed; 1) vycházeti, vykročiti; předstupovati; voj. vytrhnouti, vyraziti; o lodích vyplouti (*ab, de, ex rē,* básn. i *rē* odněkud): *processisse Latinum inter primores L*; *obviam p. alci*; obr. *altera pagella procedit C* význ. začíná se; 2) přenes. vystupovati, vycházeti význ. objevovati se, ukazovati se: *Caesar quo die primum cum veste purpurea processit C*; na jevišti *qualis ab incepto processerit (persona) H* vystoupila; o hvězdách *processit Vesper V*; II postupovati; 1) vl. vpřed jíti (ubírati se, vojen. táhnouti), postupovati, popojíti, pokročiti, jíti napřed; popojeti: *longius p. Cs* zajíti; s acc. vnitř. *tridui viam p. Cs* ujíti; 2) metaf. a) o čase pokročiti: *procedente iam die L*; — praegn. minouti, uplynouti: *dies alterque dies processit V*; b) o činnosti pokračovati, postupovati (*rē* v něčem): α) o osobě *quantum opere processerant Cs* čím dále pokročili v díle; — praegn. pokračovati se zdarem, prospívati, míti zdar, štěstí, úspěch v něčem: *Cotta dicendi non ita multum laude processerat C* nevynikl valně v řečnictví; — přenes. o věci *ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat T* neměl úspěchu, neúčinkoval; β) o věci *haec tibi laudatio procedat in numerum C* nechť jde podle (tvého) taktu = jak si přeješ; praegn. prospívati, dařiti se: *quod ubi secus procedit S* špatně se daří = nedaří se; s dat. zřetel. *mea bene facta rei publicae procedunt S* jsou na prospěch, jdou k duhu; c) spec. postoupiti, dojíti, dostoupiti, vzrůsti až po nějakou míru: (*Livius*) *usque ad adulescentiam meam processit aetate C* žil až ...; *eo p.* (*ut*) dostoupiti až do té míry, po tu míru, potud; s gen. part. *contentio eo vecordiae processit S* dostoupil té zběsilosti; pass. neos. *ubi intellegit eo processum (esse) S* že tak daleko došlo; d) praegn. nepřetržitě postupovati (trvati, díti se, konati se). *cum stationes procederent L*; *aera procedunt L* (vojenský) plat stále jde (a tím i mimořádná služba se vpočítává do povinného počtu výprav).

procella, *ae, f.* [srov. *percello, clades*] bouře, bouřka; 1) vl. vichr, vichřice; 2) obr. a) *tribuniciae procellae L*; *procellae invidiarum C*; *vestram sensisse procellam O* bouři, jež vás stihla (t. j. válku); nával; b) spec. (prudký) útok jízdy: *Cornelium procella equestri hostes circumfusurum L.*

procellōsus, *a, um* [*procella*] bouřlivý.

prōcēre, adv. [*procerus*] štíhle, dlouze, (volně) do dálky.

procerēs, *um, m.* [*pro-*, vl. ‚kteří jsou vpředu'] předáci, ‚hlavy', náčelníci; panstvo, (elita), šlechta, aristokracie.

prōcēritās, *ātis, f.* [*procerus*] zrostlost; štíhlost, vysoká postava; délka, výška.

prōcērus, *a, um* [*pro* a koř. **ker-* (srov. *cresco*)] vl. zrostlý; štíhlý, ztepilý; vůb. (tenký a) dlouhý, vysoký.

prōcessiō, *ōnis, f.* [*procedo*] postupování, postup.

prōcessus, *ūs, m.* [*procedo*] postupování; přenes. postup, pokrok, pokračování; — praegn. zdárný postup, zdar, prospěch, úspěch.

Prochyta, *ae* n. **Prochytē**, *ēs, f.* [*Προχύτη* t. j. náplav] ostrov u kampauského pobřeží nedaleko mysu Misenu, nyn. Procida.

prō-cidō, *ere, cidī, —* [*pro* a *cado*] (ku předu) padnouti, spadnouti; svaliti se, sřítiti se.

prō-cīnctus, *ūs, m.* [*pro* a *cingo*] opásání; jen vojen. *in procinctu* ve zbroji, vhotovosti k boji: *neque in procinctu et castris habitos (esse victores) T*; t. t. právn. *in procinctu testamentum facere C* (o vojácích, kteří mohli před bitvou činiti platnou závět tím způsobem, že ústně oznámili svou poslední vůli třem neb čtyřem druhům jako svědkům).

prō-clāmō, *āre, āvī, ātum* hlasitě volati, křičeti (z plna hrdla), s acc. e. inf. prohlašovati; sm. opovrž. *proclamando pro sordidis hominibus L* křiklounským obhajováním lidí ....

Proclēs, *is* n. *ī, m.* [*Προκλῆς*] syn Aristodemův, bratr Eurysthenův, král spartský, zakladatel královského rodu zv. ob. Eurypontovci (nazvaného dle jeho vnuka).

prō-clīnō, *āre, āvī, ātum* ku předu nakloniti, nachýliti; metaf. *adiuvat rem*

proclinatam Cs nachýlenou ke zlému konci.

prōclīvī, adv. [vl. abl. sg. neutr. od *proclivis*] vl. po svahu, po nakloněné ploše; odt. srázně, prudce, rychle, snadno (obr.): *p. currit oratio C*; (*vitia*) *incitata semel p. labuntur C.*

prō-clīvis, *e* (básn. též **prōclīvus,** *a, um*) [*pro* a *clivus*] (ku předu) se sklánějící, sklonitý, nachýlený, s kopce; spádný, srázný; **1)** vl. *per angustam et proclivem viam L*; subst. *per proclive* po svahu; – básn. *Zephyrus proclivas incitat undas Cat* = čeří vlny; – obr. *cetera plana, proclivia fore L* ostatní (vl. cesta i obr. bojování) že půjde po rovině a s kopce (= snadno); **2)** metaf. **a)** nachýlený = náchylný, nakloněný (*ad rem* k něčemu): *ad omnem comitatem proclivior C*; **b)** meton. snadný, na snadě: *quibus erat proclive tranare flumen Cs; dictu est proclive C.*

prōclīvitās, *ātis, f.* [*proclivis*] vl. svah; metaf. sklon, náklonnost, náchylnost (*ad rem* k něčemu).

Procnē, *ēs, f.* [Πρόκνη] dcera Pandionova, sestra Filomelina, proměněná ve vlaštovku (báji viz u *Philomela*); odt. meton. vlaštovka *V.*

prō-cōnsul, *is, m.* [ze spojení *pro consule* = místo konsula] prokonsul, bývalý konsul, který po roce svého úřadování byl správcem provincie.

prō-cōnsulāris, *e* [*proconsul*] prokonsulský, prokonsulův: *vir p.* i samo *p.* jako subst. prokonsul; – *proconsularem imaginem L* moc, která jest jen stínem moci konsulské (o t. zv. *tribuni militum consulari potestate*).

prō-cōnsulātus, *ūs, m.* [*proconsul*] prokonsulát, úřad prokonsula, správce provincie; správa: *p. Africae et Asiae T.*

prō-crāstinātiō, *ōnis, f.* [*procrastino*] odkládání, odklad, odročení.

prō-crāstinō, *āre, āvī, ātum* [*crastinus*] odkládati (na zítřek i vůb.), odročovati.

prō-creātiō, *ōnis, f.* [*procreo*] plození.

prō-creātor, *ōris, m.* [*procreo*] zploditel, pl. rodiče; – přenes. tvůrce, stvořitel.

prō-creātrix, *īcis, f.* [*procreator*] rodička, matka; přenes. tvůrkyně.

prō-creō, *āre, āvi, ātum* plodit **a)** vl. *alqm de* n. *ex alqa* s někým; přivádět na svět; roditi, o zvířatech vrhati; **b)** metaf. *hominum societas iustitiam procreavit C*; vytvářeti, tvořiti.

Procris, *idis* (acc. *im* n. *in*, voc. *i*, abl. *ī* n. *ide*) *f.* [Πρόκρις] dcera Erechtheova, žárlivá choť Kefalova, od něhož byla nevědomky usmrcena.

Procrūstēs, *ae* (acc. *ēn*), *m.* [Προκρούστης] příjmení myth. zbojníka atického Damasta neboli Polypemona, jenž prý přepadené lidi vkládal na lože a nohy jim buď osekával nebo natahoval; Theseus jej přemohl a usmrtil.

prō-cubō, *āre* ležeti natažen, prostírati se, rozkládati se *V.*

prō-cūdō, *ere, cūdī, cūsum* vl. vpředu tepati: *procudit arator vomeris dentem V* naklepává, sklepává (= ostří); spec. kouti: (*ira*) *procudit enses H*; – obr. *p. linguam C* ostřiti (význ. cvičiti).

procul, adv. daleko, v dáli, dále, o malé vzdálenosti opodál, stranou (*a rē* pozd. též *rē* od něčeho) **a)** vl. *α)* na ot. kde *p. esse* býti daleko, vzdálen, státi opodál; *p. este, profani V* odstupte (přív. vyzvání k nezasvěceným o mysteriích); *β)* na ot. kam; *γ)* na ot. odkud z daleka, z dálky; povzdálečí: *p. videre C*; **b)** metaf. *homines superbissumi p. errant S* náramně se mýlí; *ut non p. abhorreat ab insania C*; *p. dubio L* beze vší pochybnosti = jistě; význ. adj. vzdálen: *p. negotiis H* vzdálen života veřejného; *p. voluptatibus habiti T* zdržováni od zábav; *quorum causas p. habeo T* příčiny jsou mne daleky; *ut conquirere fabulosa p. gravitate coepti operis crediderim T* že se nesrovnává s vážností; bez něčeho.

prō-culcō, *āre, āvī, ātum* [*pro* a *calco*] sešlapati, pošlapati, ušlapati, udusati, šlapati po něčem: *segetes proculcat O*; zejm. o jezdcích přejeti, pošlapati koňmi (kopyty koní), poraziti: *eques sua ipse subsidia* (t. j. pěšáky) *territis equis proculcavit L*; *una ala ipso impetu proculcata erat Cu*; hyperb. *disiecta plebe, proculcato senatu T.*

Proculēius, *ī, m.* vlast. jméno: *C. Proculeius*, bratr Terentie, choti Maecenatovy, a L. Licinia (v. t. 8)) Mureny, přítel Augustův; rozdělil se s bratry, kteří pozbyli jmění ve válce občanské, o otcovské dědictví *H.*

Proculus, ī, *m.* vlastní jm. mužské; zejm. *Iulius Proculus,* římský senátor, jemuž se dle pověsti zjevil na nebe vzatý Romulus *L.*

prō-cumbō, *ere, cubuī, cubitum* [srov. *cubo*] ku předu lehati; **1)** chýliti se, kloniti se (ku předu): *olli certamine summo procumbunt V* nalehnou na vesla; *in terram p. vultu O*; o věcech *ut (tigna) secundum naturam fluminis procumberent Cs* aby byla nakloněna po proudu; *pars turris procumbebat Cs* byla na spadnutí; *planities sub radicibus montium procumbit Cu* rozkládá se; **2)** ulehnouti, lehnouti si, položiti se; padnouti, klesnouti, vrhnouti se k zemi **a)** *p. terrā* n. *terrae* (dat. cíle) *O*; *frumenta procubuerant Cs* lehlo; **b)** spec. α) o umírajícím *qui procubuere manu nostra O*; β) o prosebníku *alci* n. *alcis ad pedes p.*; s opovržením *senatu ad infimas obtestationes procumbente T* když se senát před ním plazil s . . ., snižoval se k . . .; o projevu úcty význ. řec. *προσκυνεῖν Cu*; γ) vojen. podlehnouti (*alci* někomu): *sibi tres legiones procubuisse T*; **c)** metaf. padnouti význ. býti zničen, zajíti.

prōcūrātiō, *ōnis, f.* [*procuro*] **1)** spravování, správa, řízení (zejm. jako úkol n. úřad od někoho svěřený): *annonae p. C*; *qui in procuratione erant regni Cs* spravovali; starost, péče (*alcis rei* o něco): *nullam habere rerum humanarum procurationem deos C*; – abs. činnost, úkol, úřad: *sua cuique p. auctoritasque est restituta C* obor jeho úřední činnosti a moci; – spec. úřad (císařského) prokuratora, prokuratura: *procurationes et interiorem potestatem (adepti) T*; **2)** opatření stran něčeho; spec. t. t. sakrální *portenti p. L* opatření stran zlého znamení = odčinění, odvrácení, usmíření zlého znamení, vl. nespokojenosti božstva jím projevené, očista; abs. *ut sue plena p. fieret C.*

prōcūrātor (básn. i **prŏcūrātor**), *ōris, m.* [*procuro*] správce; **1)** vůb. *p. regni Cs*; *ludi p. T*; **2)** spec. **a)** splnomocněný správce, zástupce, plnomocník, (prokurista): *T. Roscius, p. Chrysogoni C*; přenes. *huius voluntarius p. C*; **b)** za císařské doby prokurator α) správce císařské pokladny; β) v císařských provinciích byli *procuratores* správci financí, v menších i samostatnými místodržiteli.

prōcūrātrīx, *īcis, f.* [*procurator*] opatrovnice, správkyně.

prō-cūrō (básn. i *prŏcūrō*), *āre, āvī, ātum* **1)** spravovati, obstarávati **a)** vůb.; opatřovati, ošetřovati; starati se o něco, míti na starosti; **b)** spec. α) spravovati něco jako splnomocněný zástupce: *negotia et rationes p. C*; *qui eo procurandae hereditatis causa venerat missus a Domitio Cs* aby převzal dědictví (pro Domitia); β) spravovati něco jako císařský prokurator; abs. býti prokuratorem: *cum procuraret in Hispania Plin*; **2)** činiti opatření stran něčeho; spec. t. t. sakrální *prodigia p. L* činiti opatření stran zlých znamení, odčiňovati, napravovati, odvraceti, usmiřovati zlá znamení (vl. nespokojenost božstva jimi projevenou): *ad haec consultanda procurandaque L* k poradám a opatřením stran těchto věcí; abs. *procurari haruspices iusserunt L.*

prō-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* (ku předu) vybíhati; **1)** *in publicum p. Cs* ven (na ulici); spec. vojen. vyraziti, vytrhnouti, vyřítiti se: *in pugnam p. L*; předbíhati, postoupiti: *cohortem, quae ante ceteras procurrerat Cs*; – vůb. běžeti, kvapiti, hnáti se: *in ius procurrunt H*; **2)** metaf. geograf. *terra tribus scopulis procurrit in aequor O*; vyčnívati, vystupovati.

prōcursātiō, *ōnis, f.* [*procurso*] vybíhání; spec. vojen. vyjíždění, výpady, harcování.

prōcursātor, *ōris, m.* [*procurso*] harcovník; pl. přední hlídky *L.*

prō-cursō, *āre, āvī, ātum* vybíhati; spec. vojen. vyjížděti, činiti (menší) výpady, harcovati.

prōcursus, *ūs, m.* [*procurro*] **1)** vl. vyběhnutí; spec. vojen. výpad, náběh; **2)** běžení vpřed, rozběhnutí: *procursu concitus axis V* prudce rozjetá osa.

prō-curvus, *a, um* (vpředu) zakřivený, zahnutý.

procus, ī, *m.* [srov. *posco*] nápadník, ženich.

Procyōn, *ōnis, m.* [*Προκύων*] Malý Pes, souhvězdí, jehož ranní východ (v Italii 15. července) připadal do doby největších veder *H.*

prōd-eō, *īre, iī, itum* [*prōd = prō] 1) vycházeti odněkud n. abs. ven, vystupovati, vykročiti; předstupovati; o vojsku vytrhnouti; o lodích vyplouti a) *obviam p. alci*; *ad foedus faciendum duces prodeunt L*; *in contionem p.*; *in publicum p.* (praegn. i samo *p.*) vystoupiti na veřejnost, pod. obr. *in lucem p. C*; s doplňkem *si (Capito) testis prodierit C* jako svědek; *prodis ex iudice Dama H* vycházíš (na ulici) změniv se (přestrojením) ze soudce v (otroka) Damu; b) přenes. vycházeti význ. objevovati se, ukazovati se: *nocens ferrum prodierat O*; *prodit in summum seminis herba solum O*; 2) jíti (dále) vpřed, postupovati a) *longius p. Cs*; *in imbelles gentes eos p. L* narazí na ...; o lodích *ad fauces portus p. Cs* plouti až k ...; *illae tantum p. volando V* tak daleko vpřed letěti; b) přenes. význ. šířiti se: *si paulatim haec consuetudo serpere ac p. coeperit C*; zacházeti, zabíhati přes hranici: *ne extra modum sumptū prodeas C* abys nepřekročil míry v ...; 3) metaf. vystupovati, vybíhati, vyčnívati, vynikati: *prodibant tali O*; *(rupes) prodit in aequor V.*

prō-dīcō, *ere, dīxī, dictum* (vl. stanoviti dopředu); ob. ve rčení *diem p.* t. t. soudní a) určiti další lhůtu k projednávání věci = věc odložiti, odročiti; b) vůb. určiti lhůtu, položiti rok. — Někdy bývá zaměňováno s *praedico* (v. t.) význ. předpovídati.

Prodicus, *ī, m.* [Πρόδικος] Prodikos z ostr. Kea, sofista, vrstevník Sokratův; adj. **Prodicius**, *a, um* Prodikův, u Prodika.

prōdigē, adv. [*prodigus*] marnotratně.

prōdigentia, *ae, f.* [*prodigo*] marnotratnost, mrhání, plýtvání: s gen. obj. (jehož nepřekl.) *p. opum T.*

prōdigiāliter, adv. [*prodigialis*] nestvůrně, nepřirozeně: *variare rem p. H.*

prōdigiōsus, *a, um* [*prodigium*] nepřirozený, neobyčejný: *prodigiosa atria Circes O* kouzelné.

prōdigium, *iī, n.* [*prod* a **agiom* od *aio*] vl. předpověď; 1) znamení, úkaz (nadpřirozený, neobyčejný, významný a p.), věstící ob. něco zlého: *publica prodigia L* státu se týkající; 2) metaf. neobyčejný úkaz, neslýchaná (nevídaná, podivná) věc (událost), div: *prodigiis venit modus O* přízrakům; *fratris sui fratremque secutis prodigiis O* podivným osudem svého bratra i následujícími divy; 3) meton. příšera, nestvůra, stvůra, obluda, ohava (o lidech i zvířatech): *duo importuna prodigia, quos* (vazba dle smyslu) ... *C* (o konsulech); *Cresia prodigia V* (kretský býk.)

prōdigō, *ere, ēgī, āctum* [*prod* a *ago*] (vl. hnáti vpřed, zahnati) utratiti, promrhati, rozplýtvati.

prōdigus, *a, um* [*prodigo*] 1) marnotratný, mrhavý, plýtvající, (příliš) štědrý (*rē*, bás. i *alcis rei* něčím): *p. aeris H*; *(Chatti) prodigi alieni, contemptores sui T* cizím plýtvají, o své nestojí; — o věcech *prodigae epulae T*; 2) přenes. a) štědrý; bohatý, oplývající (*alcis rei* něčím): *locus p. herbae H*; b) spec. rád dávající = nešetřící něčeho, málo cenící něco: *animae magnae prodigum Paullum H*; obr. *arcani fides* (důvěrnost) *prodiga H.*

prōditiō, *ōnis, f.* [*prodo*] zrazení, zrada a) s gen. subj. vyzrazení, prozrazení: *unius ex collegio proditione L*; zrádcovství, zrádnost; b) s gen. obj. *patriae proditiones C* zločiny zrady proti vlasti.

prōditor, *ōris, m.* [*prodo*] zrádce (vl. i metaf.); básn. appos. *latentis p. puellae risus H* (= prozrazující dívku); vyzrazovatel: *suorum flagitiorum p. T.*

prō-dō, *ere, didī, ditum* I vydávati; ku předu n. ven dávati, stavěti, klásti, vynášeti, vybírati; 1) spec. ze sebe vydávati, roditi, plodit (obr.): *bona exempla p. T*; *exemplum p. L* dávati výstražný příklad (viz i níže); 2) metaf. a) vydávati na jevo, vyjevovati, projevovati, zjevovati, jeviti, ukazovati; vyhlašovati, vynášeti, pronášeti; b) α) prohlašovati, jmenovati: *p. flaminem C, interregem L*; β) zavádět, ustanovovati, zakládati: *bellicas caerimonias p. L* (viz i níže); c) praegn. α) vyzrazovati, prozrazovati: *si prodiderit commissa fide* (dat.) *H*; β) vydávati v nebezpečenství, na pospas, v záhubu: hend. *proiectis ac proditis ad pugnam L* vydaným na pospas v nebezpečenství bitvy; *ad mortem si te prodiderim V*; *ignari se iam a suis vatibus proditos L*

záhubě ostaveni; zrádně vydávati, zrazovati: *p. rem Danaam O*; *fidem p. S* dané slovo zrušiti; II dávati dále, předávati; 1) a) *qui genus a sanguine Teucri proderet V* dále povede; b) zanechávati, zůstavovati; odkázati: (*regnum*) *a Tantalo proditum C* (jako dědictví); *caerimonias posteris p. C*; *exemplum posteris p. Cs*; 2) metaf. (*memoriae*) *p.* (*alqd, de re,* s acc. c. inf.) vl. odevzdati paměti o podání (tradici) ústním n. písemném = připomínati, buď vypravovati n. zaznamenati, zapsati, sepsati něco: *ut poetae tragici prodiderunt C* jak napsali = vypravují; *memoriae proditum est C* vypravuje se; *memoriae prodendus CsC* paměti hodný; s abl. *alqd memoriā proditum est CCs* něco jest zachováno (ústním) podáním, v podání, o něčem se zachovalo, jest (ústní) podání; *duplex memoria prodita est N* (zachovalo se =) jest dvojí podání.

prō-doceō, *ēre, —, —* hlásati, kázati *H.*

prodromus, *ī, m.* [πρόδρομος] vl. napřed běžící; 1) posel; 2) pl. sev. vých. větry letní, nastávající několik dní před ranním východem Siria.

prō-dūcō, *ere, dūxī, ductum* I vésti odněkud vpřed; 1) a) vyváděti: *copias p. Cs* vytáhnouti, vytrhnouti s mužstvem; o ptácích *ales ab alto quae prolem produxit nido O*; o lodích vytáhnouti, vyvléci *Cs*; básn. *neque te funere produxi V* nedoprovodila jsem (při pohřbu =) ke hrobu; b) předváděti, uváděti, zejm. před shromáždění lidu, před soud, na jeviště a p.: *testes p. C*; — praegn. vyvésti k přehlídce: *legione producta Cs* při přehlídce legie; vyvésti k vydání, vydati: *captivos p. Cs*; 2) metaf. a) vyvésti význ. vylákati: *dolo productum in proelium N*; *notitiā Septimii productus Cs*; b) přivésti až k něčemu α) povznésti, povýšiti, pozdvihnouti: *regem quasi productum esse ad dignitatem C*; β) zavésti, svésti: *quo discordia cives produxit V*; γ) přiměti, pohnouti; c) význ. roditi, plodití: *qualia producit corpora tellus V*; tvořiti: o slovech *nomen productum a . . . C* odvozené; *p. nomen H* zavésti; II vésti dále vpřed; přenes. 1) místně *vallum p. L* vésti; protahovati, roztahovati: *aciem p.*; 2) o čase protahovati, prodlužovati vléci: *res producitur Cs* rozhodnutí se protahuje; *vitam p.* život dále vléci = dále žiti (ale *Varro vitam Naevii producit longius C* prodlužuje = myslí, že žil déle); *convivium ad multam noctem* (pozdě do noci) *producimus C*; básn. *te producent lucernae H* zdrží tě, musíš tu setrvati; podržeti, nevzdati se něčeho: *eo usque spem vitae produxerat T*; 3) vésti k větší velikosti: *ignes ad flammas producit O* rozdmýchá; zvětšovati; zejm. dávati vyrůsti, pěstovati, zachovávati: *tempus in aristas semen producit O*; *arborem p. H*; *producas subolem H.* Part. **prōductus** význ. adj. v. t.

prōductē, adv. [*productus*] prodlouženě, zdlouženě, dlouze.

prōductiō, *ōnis, f.* [*produco*] prodloužení, zdloužení; délka.

prōductus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *produco*] 1) prodloužený, zdloužený, protažený, dlouhý; 2) neutr. *producta* t. t. filos. překlad řec. προηγμένα, povýšený, přední *C* (srov. *praecipuus, praepositus*, opak proti *primus* i *remotus*).

proēgmena, *ōrum, n.* [προηγμένα] t. t. filos. stoické věci zasluhující přednosti (ale ne absolutně dobré) *C.*

proeliātor, *ōris, m.* [*proelior*] bojovník.

proelior, *ārī, ātus sum* [*proelium*] bojovati, potýkati se, zápasiti.

proelium, *iī, n.* bitva, boj; půtka, šarvátka; zápas (vl. i přenes.): *p. in manibus facere S* bojovati muž proti muži; *proelio excedere Cs* opustiti bojiště; *redire in p. L* do šiku, do řad; útok: *proelio lacessere alqm, abstinere Cs*; — básn. bojovníci: *Colchis armigera proelia sevit humo Pr.*

Proetus, *ī, m.* [Προῖτος] syn Abantův, vládce v Tirynthu, bratr Akrisiův, s nímž žil v nepřátelství; dle *O* byl proměněn od Persea Medusinou hlavou v kámen za to, že Akrisia byl zbavil trůnu; odt. **Proetides,** *um* (acc. *as*), *f.* dcery Proitovy, jež za trest, že pohrdaly bohy, byly stiženy šílenstvím, ve kterém se pokládaly za krávy a z kterého je vyléčil Melampus.

profānō, *āre, āvī, ātum* [*profanus*] znesvětiti; přenes. *pudorem profanant Cu* stud svůj mrhají.

profānus, *a, um* [*pro* a *fanum* vl. co jest mimo posvátné místo] **1)** **a)** neposvátný, světský, profanní: *cum omnia victoriā suā profana fecisset C* zbavil posvátnosti; subst. *in profano L* na neposvátném místě (op. *fanum*); *secernere sacra profanis H*; **b)** o osobách nezasvěcený do kultu, zejm. do mysterií: *procul este, profani V*; — přenes. *odi profanum volgus H* nezasvěcený do služby Musám = všední; **c)** neslavnostní; všední; nečistý: *tegmina profana T*; **2)** metaf. praegn. bezbožný, bohaprázdný: *mens profana O*; *p. princeps T* zvrhlý, bříšný; nečistý; — *profana avis O* zlověstný (t. j. výr).

profectiō, *ōnis*, *f.* [*proficiscor*] **1)** odchod, zejm. vojen. odtažení, tažení, výprava; odjezd; cesta; **2)** vycházení: metaf. *p. istius pecuniae requiratur C* odkud pocházejí, původ.

profectō, adv. [z *pro facto* o tom, co jest pokládáno ‚za věc skutečnou'] zajisté, dozajista, věru, rozhodně, jistě, vskutku, vpravdě (o subjekt. přesvědčení).

1. profectus, *ūs*, *m.* [*proficio*] postup, pokrok, prospěch, úspěch; výsledek, účinek.

2. profectus part. perf. od *proficio* a *proficiscor*.

prō-ferō, *ferre, tulī, lātum* **I** vynášeti, přinášeti; **1)** *arma ex oppido p. Cs* (k vydání); vybírati, vyndávati; — přenes. *pecuniam p. alci Cs* vybrati, vyzdvihnouti pro někoho; **2)** spec. (vl. i metaf.) **a)** přinášeti, vytahovati: ukazovati, předváděti, předkládati: *litteras proferri atque aperiri iubet C*; *Medusae protulit ora O*; zejm. o dokladech při úředním jednání; **b)** uváděti, jmenovati, připomínati, citovati (ku př. spisovatele, místo z knihy a p.): *exemplum p. C*; **3)** praegn. **a)** vynášeti na jevo, uváděti na veřejnost, ukazovati, objevovati, projevovati: *in medium p. C* na veřejnost; *in lucem p. H*; *Montanum, quia protulerit ingenium, extorrem agi T*; *proferunt se ingenia hominum Plin* vystupují; **b)** spec. vynášeti na jevo něco nového, vystupovati s něčím novým, vynalézati: *primus qui protulit enses Tib*; *cum lingua . . . nova rerum nomina protulerit H*; *si proferres ignota primus H*; tvořiti: *artium* (uměleckých děl), *quas Parrhasius protulit H*; **4)** metaf. roditi, ploditi něco; dáti růsti něčemu, býti příznivý vzrůstu něčeho: *laurum profert* (*caelum*) *Plin*; **II** nésti ku předu, poponášeti; **1)** ku předu dávati (stavěti, klásti): *agger inter manus proferebatur Cs* byl podáván (dopředu) z ruky do ruky; básn. *unde pedem p. pudor vetet H* vykročiti, hnouti se; posunovati ku předu, postoupiti s něčím: *p. munitiones, castra Cs, pomerium L*; zanésti něco někam, též metaf. někoho; **2)** metaf. **a)** zvětšovati, rozšiřovati: *imperium p.*; o čase prodlužovati: *vitam p. C*; **b)** povznášeti, vyvyšovati, pozdvihovati: *ut alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat T*; **c)** oddalovati, odkládati, zdržovati: protahovati: *res prolatae C T* zastavení všeho úřadování (srov. *iustitium*), prázdniny; *prolato honore in urbem intravit T*; *diem proferet Ilio H* osudný den zdrží; *p. fata* (smrt) *parentis V*.

professiō, *ōnis*, *f.* [*profiteor*] veřejné přiznání **a)** projev, osvědčení: *p. pietatis T*; **b)** ohlášení, přihláška, udání jména, jmění n. zaměstnání: *p. flagitii T*; — meton. **α)** zápis přihlášky: *tabulis, quae solae ex illa professione obtinent . . . auctoritatem C*; **β)** provozování živnosti, živnost, zaměstnání: *magicae artis p. Cu.*

professor, *ōris*, *m.* [*profiteor*] (veřejný) učitel, professor (abs. n. *alcis rei* něčeho) *Plin.*

professōrius, *a, um* [*professor*] učitelský, ‚kantorský': *professoria lingua T.*

pro-fēstus, *a, um* nesváteční, všední (op. *festus*): *festis profestisque diebus L*, pod. *profestis lucibus et sacris H.*

prō-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*pro* a *facio*] dostávati se ku předu; **1)** *tridui viam profecisse Cs* tři dni cesty vykonal, urazil (jiné čtení *processisse*); **2)** ob. metaf. **a)** pořídit, vyříditi, prospěti, míti úspěch, zdar (abs. n. *plus, nihil, tantum* a p., což překládáme přívlastky míti úspěch větší, žádný, tak veliký a p.) (*in re* v něčem, *in* n. *ad rem* vzhledem k něčemu): *quoad te, quantum proficias, non paenitebit C* pokud budeš spokojen svými pokroky; básn. *bracchia non profectura precando*

tollere O vztahovati paže (nemající ničeho pořídit prosbou =) nadarmo ku prosbě; **b)** prospívati, přispívati, pomáhati, býti platný, užitečný (*ad alqd* něčemu): *nulla res tantum ad dicendum proficit, quantum scriptio C.*

pro-ficīscor, *ī, fectus sum* [inchoat. k *proficio*] vl. vydati se ku předu; **1) a)** vydati se na cestu, vyjíti, odcházeti, odcestovati, vypraviti se; o lodích vyplouti, vyjeti, odplouti; spec. vojen. vytáhnouti, podniknouti výpravu (abs., *ex* n. *a loco* odněkud): *navibus p. N* (na lodích) vyplouti; *alci subsidio* (dat. účel.) *p. CCs* na pomoc; básn. *ne quaere, profecto* (sc. *Pallanti*) *quem casum portenta ferant V* jaký osud mu znamení věstí (pro dobu), až vytáhne do boje; **b)** jíti, ubírati se; vojen. táhnouti; — přenes. o postupu myšlenek *nunc proficiscemur ad reliqua C* půjdeme, přejdeme; **2)** metaf. vycházeti **a)** o počátku = začínati: *ab hoc initio profectus Cs*; *omnis institutio debet a definitione proficisci C*; **b)** o původu = pocházeti, vzcházeti, vznikati: *genus a Pallante profectum V*; *ut plura a parente p. non potuerint N* přijíti = více nemohl dostati; *Zeno et ii, qui ab eo essent profecti C* jeho následovníci; *grata si a virtutibus proficiscerentur T*; praegn. *a nostra voluntate proficiscitur C* sm. závisí na naší vůli.

pro-fiteor, *ērī, fessus sum* [*pro* a *fateor*] **1) a)** veřejně vyznávati, přiznávati (se): *verum p. O*; **b)** (veřejně) prohlašovati, ohlašovati, vyhlašovati, činiti prohlášení (abs., *alqd, de re*): *quod in principio professi sunt rerum scriptores L*; *quae se certare professa est O* přihlásila se k zápasu; **2)** spec. **a)** ohlašovati u úřadů, přiznávati, udávati (jméno, jmění a p.): *ut apud decemviros, quantum habeat praedae, profiteatur C*; *Caesar, quantum quis damni professus erat* (*exsolvit*) *T*; *nomen p. L* přihlásiti se k službě vojenské, dáti se na vojnu; abs. přihlásiti se: *si apud praetorem essent professi C*; o kandidátech úřadu *T*; *professarum quaestibus O* ohlášených (t. j. veřejných nevěstek); **b)** *p. se alqm* prohlásiti se, jmenovati se někým: *professus amicum* (sc. *te*) *H*; zejm. o povolání: *grammaticum se professus C* vl. kdo se prohlásil grammatikem z povolání = grammatik povoláním, odborník v grammatice, učitel grammatiky; pod. s acc. věci *qui philosophiam profitetur C* kdo se zabývá z povolání filosofií = odborník ve filosofii; *Celer professus sapientiam T* učitel filosofie; *qui ista profitentur C* odborníci v této věci; abs. býti učitelem, vyučovati: *translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur Plin*; **c)** ohlašovati, slibovati, připovídati; nabízeti, prohlašovati se ochotným, nabízeti se (*alqd* k něčemu): *se adiutorem ad rem p. Cs* přislíbiti svou pomoc; *cum se principes* (v. t.) *eius consilii fore profiterentur Cs*; *indicium p. ST Plin* nabízeti výpověď, prohlásiti se ochotným k výpovědi (udání; o t. zv. korunním svědku); básn. *inceptis magna professis H* k začátku, mnoho slibujícímu (mnohoslibnému); básn. part. perf. význ. pass. *arma professa O* nabídnuté.

prōflīgātor, *ōris, m.* [*profligo*] marnotratník, hýřil.

prōflīgātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *profligo*] **a)** poražený, sklíčený, zbědovaný, ubohý; **b)** zkažený, ničemný, špatný, spuštěný, zpustlý. Viz i násl.

prō-flīgō, *āre, āvī, ātum* vl. poraziti k zemi; **1) a)** vojen. poraziti, povaliti, potříti: *hostes p. Cs*; *classem p. Cs* ‚zničiti'; **b)** srazit, sehnati: *profligatis Viromanduis ex loco superiore Cs*; **c)** metaf. α) sklíčiti, zdrtiti: *maerore adflictus et profligatus C*; β) přivésti k pádu n. v úpadek, zničiti, zkaziti, zhubiti (co do postavení i mravně): *omnia ad perniciem profligata atque perdita C* všechen (člověk) (přivedený ve zkázu =) úplně zkažený a špatný; **2)** metaf. přivésti téměř ke konci, z větší části provésti, dokončiti: *profligata iam haec et paene ad exitum adducta quaestio est C*; *bellum p.* rozhodnouti, (téměř) skončiti. Part. **prōflīgātus** význ. adj. v. t.

prō-flō, *āre, āvī, ātum* vydychovati: básn. *toto proflabat pectore somnum V* = ve spánku zhluboka si oddychoval; chrliti, soptiti: *flammas p. O.*

prōfluēns, *entis* [vl. part. praes. od *profluo*] vl. tekoucí vpřed **a)** *p.* (*aqua*) *CL* (též subst.) proudící voda, řeka (ale *profluente aquā vitam tolerat T* pramenitou, čistou);

b) metaf. plynný (zejm. o řeči): *propter expeditam et profluentem quodam modo celeritatem C*; subst. *Haterii canorum illud et p. T* lahoda a plynnost řeči.

prōfluenter, adv. [*profluens*] plynně; metaf. *omnia p., absolute . . .* (sc. *se habebunt*) *C* ‚hladce'.

prōfluentia, *ae, f.* [*profluo*] *p. loquendi C* proud.

prō-fluō, *ere, flūxī,* — vytékati, téci, řinouti se, prýštiti (se) odněkud a) vl.; b) metaf. *ex his fontibus etiam illa profluunt, ut . . . T*; — je-li podmětem osoba dostávati se někam: *ab his fontibus profluxi ad hominum famam C* = to byl pramen mé slávy; šp. sm. klesati, upadati: *Messalina ad incognitas libidines profluebat T.* Part. **prōfluēns** význ. adj. v. t.

prōfluvium, *iī, n.* [*profluo*] vytékání.

***pro-for,** *fārī, fātus sum* (verbum defect.) propovědět, promluviti, díti.

pro-fugiō, *ere, fūgī,* — (vl. daleko pryč) utíkati, ubíhati, unikati, prchati a) intr.; rozprchnouti se; — praegn. *p. ad alqm* utéci se k někomu (v tom sm. bývá zaměňováno s *perfugio*); b) trans. *alqm* někomu, od někoho: *Phocaeorum profugit civitas agros patrios H* z otcovské půdy.

profugus, *a, um* [*profugio*] 1) a) α) (zastupuje part. perf. act. k *profugio*) uprchlý, prchnuvší, praed. uprchnuv, po útěku: s abl. odl. *domo p. L*; *p. altaribus taurus T*; β) = *profugiens* prchající, praed. na útěku: básn. *aversos profuga de classe reduxi O* od loďstva prchajícího (t. j. připraveného k útěku); b) spec. α) vojen. *milites profugi discedunt S* ustoupí na útěk; β) prchající z vlasti, vypověděný, vypuzený: básn. *accedam profugae sarcina parva rati O* lodi (vezoucí tebe do vyhnanství) vyhnancově; pod. *profuga puppis O*; c) subst. **profugus,** *ī, m.* uprchlík, spec. vyhnanec: s gen. obj. *Tiridates regni p. T*; 2) pobíhající, sem tam těkající, těkavý: *profugi Scythae H* kočovní.

pro-fundō, *ere, fūdī, fūsum* 1) vl. vylévati, prolévati a) α) *p. sanguinem C, lacrimas V*; β) metaf. obětovati: *vitam p. C*; *omnes profudi vires C* vynaložil jsem; *se p. in alqm C* oddati se někomu; b) *se p.* = med. *profundi* vylévati se, vytékati, řinouti se, prýštiti (se) α) básn. *fletu super ora profuso O* any slzy řinuly se mu po tvářích; β) metaf. vyhrnouti se, vyrojiti se, vyraziti: *multitudo sagittariorum se profudit Cs*; 2) metaf. a) vydávati ze sebe, zejm. hojně a snadno, chrliti: *natura profundit adulescentiae cupiditates C* vlévá v mládež množství choutek; zeugma *palmarum intentus et maledictorum clamorem omnes profuderunt C* rukama (pěstmi) mu hrozili a nadávky naň chrlili; *odium in eius imaginem profuderunt C* vylili si na . . .; pouštěti uzdu něčemu; b) spec. mrhati, utráceti, vyhazovati, plýtvati: *pecunias p. C.* Part. **profūsus** význ. adj. v. t.

pro-fundus, *a, um* [*pro* a *fundus*] (vl. co má daleko dno) hluboký (abs., srov. *altus*); 1) a) obr. *immensus ruit profundo Pindarus ore H* hlubokým tokem; *Manes profundi V* hlubin (podsvětních); b) přenes. o rozměru v jiné strany *saltus profundi V*; *profundae silvae Cu*; *caelum profundum V* vysoké; obr. *profunda nox V* hluboká; c) subst. **profundum,** *ī, n.* hlubina, hloubka, meton. moře: abl. abs. *hostilibus circum litoribus aut ita vasto et profundo, ut . . . T* tak nesmírné a hluboké moře; *summo in profundo O* na povrchu moře; pl. *silvarum ac montium profunda T* hluboké lesy a vysoké hory; 2) metaf. bezedný, nenasytný: *profunda avaritia S.*

profūsē, adv. [*profusus*] nevázaně, bezuzdně; přílišně, nemírně, divoce.

profūsiō, *ōnis, f.* [*profundo*] mrhání, plýtvání, marnotratnost *Plin.*

profūsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *profundo*] 1) rozpustilý, nevázaný, bezuzdný; přílišný, nemírný: *profusa hilaritas C, cupido T*; *genus iocandi non profusum, sed ingenuum C*; 2) útratný, marnotratný, o věcech sm. nákladný: *p. nepos C*; s gen. obj. (pro shodu vazby): *alieni adpetens, sui p. S* cizího jmění byl žádostiv, své rozhazoval; *profusae epulae C.*

prō-gener, *erī, m.* manžel vnuččin, (pra)zeť.

prō-generō, *āre, āvī, ātum* zploditi.

prō-geniēs, *ēī, f.* [*progigno*] 1) abstr. rod, původ; 2) konkr. a) rod, potom-

stvo, potomci, pokolení, plémě, děti; b) potomek (syn, vnuk a p.).

prō-genitor, *ōris, m.* [*progigno*] předek, praotec.

prō-gignō, *ere, genuī, genitum* zplodit, zroditi (vl. i přenes.); pass. roditi se, povstávati.

prō-gnātus, *a, um* [vl. part. perf. od **pro-gnascor*] zplozený, zrozený; pošlý, pocházející (*alqo, ab* a *ex alqo* z někoho, od někoho): *Tantalo p., Pelope natus* básn. u *C* Tantalův potomek (vnuk), Pelopův syn (t. Thyestes); *quas doceat eques semet prognatos H* své syny; *ovo p. eodem H* narozený z . . . (= *Pollux*); subst. potomek; — básn. *Peliaco prognatae vertice pinus Cat* zrozené na . . .

Prognē viz *Procne.*

prognōstica, *ōrum, n.* [*τὰ προγνωστικά*] znamení budoucího počasí; vlast. jm. titul spisu Aratova, přeloženého od Ciceróna (‚meteorologie').

prō-gredior, *gredī, gressus sum* [*pro* a *gradior*] k u předu n. vpředu kráčeti; 1) vl. jíti vpřed n. vpředu, předstupovati, vystupovati, vykročiti, vyjíti: básn. *portā p. O*; obr. *defensor nihil progreditur C* neučiní ani kroku; *progressi morative* (subst.) *L* ti (vojáci), kteří šli (příliš) napřed nebo pozadu; postupovati, popojíti; vojen. vytáhnouti, táhnouti; o lodích popojeti, vyplouti; 2) metaf. postupovati a) o čase a postupu myšlenek; b) pokračovati význ. činiti pokroky, prospívati: *procedere et p. in virtute C*; c) dostoupiti jisté míry, zacházeti, jíti (*in re* n. *rē* v něčem): *eo* (*usque*) *p.* tak daleko, až potud, do té míry; *eo usque curā progressi sunt T*; *ad ultimum supplicium p. Cs* = zoufati si.

prōgressiō, *ōnis, f.* [*progredior*] postupování, postup: *iter naturae* (*et*) *p.*; další postup; pokrok, prospěch; vzrůst, vývoj: (*principia*) *suis progressionibus usa augentur C* postupným vývojem.

prōgressus, *ūs, m.* [*progredior*] postupování, postup; 1) vl. pohyb ku předu: *quod conservat progressus et regressus C*; vojen. *rivus progressūs nostrorum impediebat Cs*; 2) metaf. postup, pokrok, vzrůst a) *p. aetatis C*; b) význ. prospěch: *tantum progressum fecit N.*

pro-hibeō, *ēre, uī, itum* [*pro* a *habeo*] držeti v dáli, zdržovati (abs., *alqm ab re* n. *rē* někoho od něčeho); 1) o os. a) oddělovati, odlučovati, nepouštěti, nepřipouštěti k něčemu, odvraceti od něčeho, nedati někam: *alqm finibus p. Cs* odrážeti od . . .; *Achaiā p. Cs*; *aquā p. Cs*; *Gallus aquā* (v. t.) *atque igni prohibitus est T*; *senatu p. Cs* vyloučiti ze senátu; *Thraseam prohibitum* (sc. *aditu ad Neronem*) . . . *contumeliam excepisse T* nebyv připuštěn; *socerum gener sepulturā prohibuit L* tchánovi odepřel pohřbu; *si ab iure gentium sese prohibuerit S* bude-li mu překážeti ve vykonávání přirozeného práva; — pass. býti zdržován = nesměti někam; b) α) překážeti, brániti, zabraňovati někomu v něčem, něco činiti (inf. *ne, quominus,* neklass. *quin* aby ne . . .): *conantes dicere prohibuit Cs* k slovu jich nepřipustil; *se ad prohibenda circumdari opera parabant L* chystali se zabrániti, aby . . .; *ut ab iniuria se suosque prohiberent Cs* aby se zdržovali (viz i níže); při pass. užíváme leckdy v překl. jiných vazeb: *dolore prohibeor Cs* bolest mi překáží, nedá; *plura scribere fletu prohibeor C* pro pláč nemohu . . .; β) spec. nepřipouštěti, nedovolovati, zakazovati: ob. *leges prohibent*; *honos credere prohibet L*; 2) o věcech *p. alqd* α) zdržovati, vzdalovati: *prohibenda est ira in puniendo C*; odvraceti, odrážeti; β) zadržovati; zameziti, překaziti něco n. něčemu, zabrániti něčemu, nepřipouštěti něčeho: *omnes eius conatus prohibebit C*; abs. *di prohibeant* nedejtež bohové; 3) praegn. držeti v bezpečné vzdálenosti od něčeho, přenes. chrániti, ochraňovati, hájiti, brániti někoho od něčeho: *p. alqm ab iniuriis*; *servitio p. alqm L* nechrániti.

prohibitiō, *ōnis, f.* [*prohibeo*] zabránění (*alcis rei* něčemu); nepřipuštění, nedovolení, zákaz.

prō-iciō, *ere, iēcī, iectum* hoditi n. vrhnouti (vpřed); 1) a) předhoditi; vhoditi; shoditi; přenes. (ku předu) natáhnouti, napřáhnouti: *proiectā hastā N*; *proiecto pede laevo V* nakročiv levou nohou; b) odhoditi, odvrhnouti, zaho-

diti: *tela manu p. V*; odkládati; přenes. *arma p. Cs* složiti; *proicit ampullas et sesquipedalia verba H* odhazuje = povrhá; odříci se něčeho; vyhoditi, vyvrhnouti: *quod tantam pestem foras proiecerit C*; – přenes. spec. vyhnati, vypověděti: (*Iuliam*) *Augustus proiecerat in insulam Trimerum T*; *vix duo proiecto* (*mihi*) *tulistis opem O*; **c)** (*humi*) *p. alqm* uhoditi někým o zemi, povaliti, poraziti: *proiectum humi iugulat T*; natáhnouti, roztáhnouti; **d)** *se p.* = med. *proici* **α)** vrhnouti se: *vos ad pedes lenonis proiecistis C*; *Caecina proiectus in limine portae T*; lehnouti si, odt. *proiectus* ležící, rozložený; – přenes. (*Insula*) *in utriusque portus ostium proiecta est C* táhne se; **β)** vyřítiti se, vyhrnouti se: (*quidam*) *se in forum proiecit L*; metaf. *quae libido non se proiciet C*; **2)** metaf. spec. **a)** odložiti, odkázati: *qui ultra quinquennium proiciantur T*; **b)** vrhati v záhubu n. nebezpečenství, vydávati (na pospas), opouštěti, zrazovati: *primae* (*epistulae*) *monent, ne me proiciam C*; **c)** zahazovati = snižovati, pohrdati, opovrhovati: *quibus* (dat. pův.) *tam proiecta senatus auctoritas T*; *quod in muliebres se proiecissent fletus L* snížili se k ... Part. **prōiectus** význ. adj. v. t.

prōiectiō, *ōnis*, *f.* [*proicio*] vztahování, napřahování: *bracchii p. C.*

prōiectus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *proicio*] **1)** vystupující, vyčnívající: *proiecta saxa V*; – přenes. vynikající; nemírný: *audacia proiecta C*; **2)** náchylný: *proiectissima ad libidinem gens T*; **3)** pohozený, opovržený, chatrný, všední: *proiecta alga V*; nízký, ponížený: *proiecta servientium patientia T*; sklíčený: *vultus p. T.* Viz i *proicio.*

pro-inde (básn. též 2 slab.) a **proin 1)** spojka výsledná proto, pročež, protož, tedy (klass. jen ve vyzvání), nuže; **2)** adv. přirovnáv. právě (tak), zrovna (tak) (*p. ac* n. *ut* .... jako, *p. quasi* n. *ac si* s konj. jako kdyby, jakoby právě).

prō-lābor, *ī*, *lāpsus sum* **1) a)** (ku předu) sunouti se, smekati se, klouzati se; plaziti se: *iumenta, quae prolapsa in rupibus erant L*; *velut si prolapsus cecidisset L* klopýtnuv; **b)** káceti se, klesati, padati: *prolapsa in vulnus L*; řítiti se, bořiti se: *Laodicea tremore terrae prolapsa T* pobořená; obr. *prolapsa videntem Pergama V* pád Pergamu; **2)** metaf. **a)** poklesnouti, pochybiti, poblouditi; **b)** zacházeti někam, octnouti se někde: v řeči *tametsi multa praetereo, tamen me longius esse prolapsum C*; praegn. *huc mulieris libidinem esse prolapsam C*; upadnouti, dostati se někam: *miles in rabiem prolapsus est T*; nachýliti se, býti stržen, dáti se strhnouti k něčemu, býti jat něčím, propadnouti něčemu: *ad misericordiam prolapsus est animus L*; přijíti, připadnouti na něco: *ne fortuito prolapsus videretur* (sc. *in eam sententiam princeps*) *T* že jest to nahodilý nápad; **c)** vyklouznouti: *prolapsum verbum esse C* bylo prohozeno; **d)** poklesnouti, upadnouti, býti v úpadku **α)** *virtus militum rem prolapsam neglegentiā consulis restituit L* nezdar zaviněný nedbalostí; **β)** mravně (*iuventus*) *ita prolapsa est C.*

prō-lāpsiō, *ōnis*, *f.* [*prolabor*] klouznutí, klopýtnutí.

prōlātiō, *ōnis*, *f.* [*profero*] **1)** přednášení, přednesení: *exemplorum p. C* uvádění; **2)** nesení vpřed = posunování, rozšiřování: *finium p. L*; **3)** odkládání, odklad: *diei* (lhůty) *p. Cs*; spec. význ. odročování: *crebris prolationibus T*; *rerum p. C* zastavení všeho úřadování; průtah.

prō-lātō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ.-intens. od *profero*] posunovati hranice něčeho ku předu **a)** zvětšovati, rozšiřovati: *p. agros T*; **b)** prodlužovati trvání něčeho = udržovati si něco: *p. vitam T* = oddalovati (svou) smrt; *prolatantibus spem ac metum T* udržovali se v naději a ve strachu; **c)** oddalovati, odkládati, protahovati: *sustentando ac prolatando C.*

prōlātus viz *profero.*

prō-lectō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ.-intens. od *prolicio*] lákati, vábiti, (snažiti se) přilákati, navnaditi.

prōlēs, *is*, *f.* [z **pro-oles* k *alo*] vl. to, co roste **a)** **α)** collect. dorost, mládež, děti; mláďata; – básn. *p. olivae V* plody; *maris p. V* tvorstvo; **β)** přenes. (mladé) mužstvo: *Arcadiae p. V*; **γ)**

jednotl. dítě; mládě; b) potomstvo, potomci, děti; potomek, dítě (syn, vnuk); c) pokolení; meton. *argentea, aënea p. O* věk.

prōlētārius, *iī, m.* [*proles*] dle ústavy Serviovy občan bez pozemků, proletář; *proletarii* nebyli zařazeni do tříd a náleželi do t. zv. *centuria accensorum.* Jméno dle *C* odt., že státu sloužili jen svým potomstvem.

prō-liciō, *ere, —, —* [*pro* a *lacio*] přivábiti, přilákati; vylákati.

prō-lixē, adv. [*prolixus*] 1) hojně, hojnou měrou, bohatě: *p. cumulateque C*; 2) a) ochotně: *parum p. respondent Campani C*; b) příznivě: *censuit Mucianus p. pro accusatoribus T.*

prō-lixus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od **pro-liqueo*] vl. ku předu steklý, splývající; 1) ochotný, nakloněný, vlídný, laskavý (*in alqm* k někomu): *tua prolixa beneficaque natura C*; 2) o věcech příznivý, zdárný, šťastný: *cetera spero pro lixa esse C.*

prō-loquor, *ī, locūtus sum* a) veřejně mluviti, prohlašovati: *audeat Canuleius in senatu p. L*; (veřejně) jmenovati: *artem p.* básn. u *C*; vůb. mluviti, promlouvati *T*; b) předpovídati, věstiti *Pr.*

prō-lūdō, *ere, lūsī, lūsum* pův. o gladiatorech konati předběžné cvičení, napřed se cvičiti; přenes. o býku *ad pugnam proludit V*; obr. *ut sententiis, quibus proluserunt, vel pugnare possint C* jimiž se oháněli před zápasem.

prō-luō, *ere, luī, lūtum* 1) naplaviti: *maris prolem* (*in*) *litore* (na břeh) *fluctus proluit V*; 2) odplaviti, splákнouti: *tempestas nives proluit Cs*; *proluit silvas Eridanus V*; 3) proplákнouti: spec. o pití *praecordia mulso prolueris H*; *pleno se proluit auro V* plným pohárem svlažil útroby; *multā prolutus vappā H* zlitý, zpitý.

prōlūsiō, *ōnis, f.* [*proludo*] předběžné cvičení, předehra zápasu obr. *C.*

prōluviēs, *ēī, f.* [*proluo*] 1) povodeň, zátopa; 2) *ventris p. V* výkal.

prō-mereō, *ēre, uī, itum* a ob. dep. **prō-mereor,** *ērī, itus sum* 1) trans. zasluhovati (*alqd* něčeho): *promerui poenam O*; 2) intrans. míti zásluhu, zasloužiti se, získávati si zásluhy (abs., *de alqo* o někoho, *de re* n. *in alqd* o něco): *paratiores ad bene* (nepřelož.) *de multis promerendum C*; *ego te numquam negabo promeritam* (sc. *de me esse*) *V* neupru ti tvých zásluh.

prōmeritum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *promereo*] zásluha.

Prōmētheūs, *eī* (koncovka gen. ve verši druhdy synizesí jednoslab. *V Pr,* jako v dat. a abl. *eō Pr*) n. *eos* (acc. *ea,* voc. *eu*), *m.* [*Προμηθεύς*] Titan, syn Iapetův, bratr Epimetheův, otec Deukalionův, představitel boje za pokrok lidstva proti starým řádům; utvořil prý prvního člověka z hlíny a vody; za to, že bez dovolení bohů přinesl lidem oheň, byl přikován ke skále na Kavkaze a sup mu užíral játra, stále narůstající; vysvobozen byl od Heraklea, ale dle jiného podání propadl se i se skálou do podsvětí, kde trpěl jako na zemi; adj. **Prōmētheus,** *a, um* Prometheův; patronym. **Prōmēthiadēs** a **Prōmēthidēs,** *ae, m.* Prometheovec, syn Prometheův (t. j. Deukalion).

prōmineō, *ēre, —, —* vyčnívati, přečnívati a) subst. *prominens, ntis, n.* s gen. part. vyčnívající část, výčnělek, výběžek *T*; vychylovati se, nachylovati se: *pectore prominentes Cs*; — básn. *coma prominet in vultus O* sahá, splývá; strměti, trčeti: (*nemorum coma*) *quae gelido prominet Algido H*; b) metaf. přečnívati, zasahati, prostírati se do něčeho: *tamquam non pars* (*gloriae*) *in memoriam promineat L.*

prō-miscuē (n. **prō-miscē**), adv. [*promiscuus*] 1) smíšeně, neodděleně, společně, vespolek; 2) bez rozdílu, napořád; bez jistého řádu, pořádku; 3) obecně, všeobecně; o místě na všech stranách, tu a tam.

prō-miscuus (zř. **prō-miscus**), *a, um* [*pro* a *misceo*] 1) smíšený, neoddělený, nerozdílný, společný, vespolný: *conubia promiscua L* ‚smíšené'; *cetera promiscua cum marito* (*esse uxori*) *T*; praed. pohromadě; všem přístupný: *haud promiscuo spectaculo T* = s vyloučením veřejnosti; praed. *p. consulatus patet L* všem bez rozdílu; subst. *in promiscuo esse, habere LT* = *promiscuum esse, habere*: obecný, všeobecný, hromadný: *promiscua caedes L*; *promiscuae missiones T* bez obmezení; 2) a) obyčejný, všední: *promiscum patris patriae cognomentum T* zevšedněl;

muta ista intercidere ac reparari promiscua sunt (os. vazba jako v řečt.) *T* jest (zcela) obyčejný zjev, že ...; praegn. na čem nezáleží, nedůležitý, stejný: *divina atque humana promiscua* (*habere*) *S* nic jim nezáleželo na ...; **b)** všeliký, rozličný: *promiscua ac vilia T* rozličné laciné věci; *privatis et promiscuis copiis iuvere militem T* soukromě všelikými potřebami.

prōmissiō, *ōnis, f.* [*promitto*] slibování, slíbení, slib (*alcis rei* něčeho).

prōmissor, *ōris, m.* [*promitto*] slibovatel *H.*

prōmissum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *promitto*] (básn. často pl. význ. sg.) **1)** vl. slíbená věc; slib, přípověď: *promissa non dare O* nedati slíbené věci = nesplniti slibu; *p. facere* splniti slib; *promissis stare C* státi v slovu, dostáti slovu; *p. exspectare SL* splnění slibu; **2)** spec. význ. věštba: *Chaldaeorum promissa T.*

prōmissus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *promitto*] vl. spuštěný, splývající, svislý, dlouhý: *capillo sunt promisso Cs* nosí ...; *promissa barba.* Viz i *promitto.*

prō-mittō, *ere, mīsī, missum* (synkop. *promisti* = *promisisti, promisse* = *promisisse Cat*) vl. pouštěti vpřed; **1)** spouštěti do délky, spec. nechati růsti, nestříhati: *donec crinem barbamque promitteret T* až by mu narostly; viz *promissus*; **2)** (pův. podávati ruku na něco) slibovati, přislibovati, přípovídati (abs., *alci alqd*, acc. c. inf. fut., zř. praes.) **a)** *donum factum, dictatum, promissum* (gradace) *C*; *me promisi ultorem* (*fore*) *V* slíbil jsem pomstu; básn. *falso tibi me p. noli O* neslibuj si mého návratu; **b)** spec. **α)** zaslíbiti: *donum tibi dicatum atque promissum C*; **β)** předpověděti: *summa claritudo iuveni promissa* (*erat ab haruspicibus*) *T*; *ut* (*dii*) *bene promittant C* věsti zdar.

prōmō, *ere, prōmpsī, prōmptum* [*pro* a *emo*] **1)** vyjmouti, vyndati, vytáhnouti, vybrati, vynésti (abs., *alqd ex* n. *de rē*, též *rē* něco z něčeho): *promptum vaginā pugionem T* vytasený; o nápoji přinésti ze sklepa n. nalévati z nádoby; básn. *cavo se robore promunt V* vycházejí; **2)** metaf. **a)** vynášeti na jevo, ukazovati, objevovati: *promes in scaenam H* předvedeš na jevišti; *Sol, diem qui promis H* přivádíš; praegn. (*deus*) *obscura promens H* sm. povznášeje; **b)** spec. vyjevovati řeči n. písmem, vykládati, vyjadřovati (se), pronášeti, vypravovati, připominati, praviti: *clienti p. iura H*; *p. sententiam T*; vypovídati: *ficta seu vera promeret T*; **c)** projevovati skutkem, užívati něčeho v jednání: *nunc illas promite vires V*; konati, páchati: *saevissima quaeque p. T.*

prō-moneō, *ēre, uī, —* napřed upomínati, praegn. varovati (*alqm de re* někoho stran něčeho).

prōmontōrium viz *promunturium.*

prō-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* (*promorat H* = *promoverat*) **1)** ku předu pohybovati, vpřed hnouti, pošinouti, posunovati, postrkovati, dopravovati, vésti: *saxa vectibus promovent Cs* přivalují; *legiones p. Cs*; *remis Centaurum* (t. j. loď) *promovet V* pohání; *castra p. Cs* táborem hnouti; přenes. *in Vaccaeos bellum promotum* (*est*) *L* bylo pokročeno k válce proti ...; básn. *deus* (t. j. *Liber*) *arcana promorat loco H* tajnosti (z jejich místa =) ze srdce vytáhl = na jevo vynesl; **2)** metaf. **a)** posunovati ku předu hranice něčeho, rozšiřovati, zvětšovati: *imperium p. O*; odt. působiti rozvoj něčeho, rozvíjeti: *doctrina vim promovet insitam H*; **b)** posunovati k vyššímu stupni, povyšovati: *ab humili ordine ad eum gradum promotus Cu.* Odt. subst. **prōmōta**, *ōrum, n.* význ. filos. = *praecipua* v. t.

prōmptē, adv. [*promptus*] **1)** snadno, rychle; **2)** ochotně, povolně; **3)** odhodlaně, rozhodně, rázně; směle, statečně.

1. prōmptus, *ūs, m.* [*promo*] jen ve spojení **in promptū** **a)** na jevě: *in p. esse* býti na jevě, zjevný, jasný; *in p. habere* jeviti, projevovati, ukazovati; (*natura*) *formam* (= obličej) *nostram posuit in p. C* na patrné místo; **b)** pohotově, po ruce: *in p. esse, habere*; nasnadě; — praegn. *in p. esse* býti snadný: *nec tibi quadrupedes in p. regere est O*; *donec, quod omnibus in p. erat, paucis lucrosum fieret T.*

2. prōmptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *promo*] vl. vyňatý z úkrytu; **1)** co jest na jevě, zjevný, patrný, zřejmý: *aliud clausum in pectore aliud in lingua*

promptum habere S (part. není tu třeba překl.); subst. *prompta et aperta C*; *prompta occulta noverat T* (t. pěchotu i jízdu); 2) meton. co jest p o r u c e, p o h o t o v ě, n a s n a d ě, h o t o v ý, jistý (vl. i metaf.) a) *prompta lingua O* obratný, hbitý; *promptissima mortis via T* nejvíce nasnadě = nejobyčejnější; v č a s n ý: doplňk. *cum promptum hoc ius ferrent L* rychle, bez prodlení; b) *p. ad alqd* (pozd. též *in alqd, alci rei*) n. abs. α) s n a d n ý, p o h o d l n ý, přístupný, snadno možný: *p. aditus T*; (*moenia*) *haudquaquam prompta oppugnanti L*; často *promptum est* s inf. jest snadno; *p. effectu T*; *vocante Carene promptasque res ostentante T* = jistý úspěch; β) h o t o v ý, připravený; n á c h y l n ý, nakloněný; o c h o t n ý, příznivý, p o v o l n ý, přístupný: *proles promptior ad arma O*; *p. adversum insontes T* hotov pronásledovati . . .; subst. *promptiora, quam promiserant, inveniunt T* více ochoty; γ) o d h o d l a n ý, rozhodný, r á z n ý, podnikavý, s t a t e č n ý, smělý, o b r a t n ý, duchapřítomný: *prompti . . . segniores Cs*; *promptissimus iuvenum L*; (*duces*) *si prompti agant T* jestliže vystupují odhodlaně; *nemo manu promptior L* osobně statečnější; *linguā p. L* obratného jazyka.

prōmulgātiō, *ōnis, f.* [*promulgo*] (veřejné) p r o h l á š e n í, ohlášení, oznámení (zejm. o návrzích zákonů).

prōmulgō, *āre, āvī, ātum* (veřejně) p r o h l a š o v a t i, ohlašovati, oznamovati, spec. návrh zákona (jenž musil býti vyhlášen *trinum nundinum* = 24 dní, než se o něm hlasovalo): *legem p. C*; *rogationem p. C*; abs. *de meo reditu tribuni promulgaverunt C* vyhlásili (dali) návrh (zákona) o . . .

prōmulsis, *idis, f.* [*pro* a *mulsum*] p ř e d k r m í, první část římského oběda, jež se skládala z jídel, dráždících chuť, k nimž se pilo *mulsum*.

prōmunturium n. **prōmuntorium** (básn. *prōmunturjum* 4 slab. *O*), *ī, n.* [*mons, promineo*] výběžek; 1) m y s: *p. Minervae O* mys v Kampanii, jihozáp. od Surrenta, nyn. Punta di Campanella; 2) horský výběžek, p ř e d h o ř í *L*.

prōmus, *ī, m.* [*promo*] (vl. vydavatel) otrok, jenž spravoval v domácnosti zásoby jídel a nápojů, špižírník.

prō-mūtuus, *a, um* napřed vyplacený jako půjčka n. záloha: *publicanis insequentis anni vectigal promutuum* (sc. *imperabant*) *Cs* nájemné napřed zaplatiti.

prōnē, adv. [*pronus*] sklonitě, šikmo.

pro-nepōs, *ōtis, m.* pravnuk.

pro-neptis, *is, f.* pravnučka.

pronoea, *ae, f.* [*πρόνοια*] prozřetelnost (lat. *providentia*).

prōnuba, *ae, f.* [*pro* a *nubo*] starosvata, starosvatka (př. svatbě): básn. *Iuno P. VO* (jako bohyně sňatků).

prōnuntiātiō, *ōnis, f.* [*pronuntio*] 1) (veřejné) provolání, p r o h l á š e n í, ohlášení, v y h l á š k a: 2) spec. a) r o z s u d e k, nález; b) t. t. v logice soud, věta; c) t. t. rhetor. přednášení, p ř e d n e s, deklamace *Plin.*

prōnuntiātor, *ōris, m.* [*pronuntio*] vypravovatel.

prōnuntiātum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *pronuntio*] log. soud, věta. Viz i *pronuntio*.

prō-nuntiō, *āre, āvī, ātum* 1) a) (veřejně) v y h l a š o v a t i, p r o h l a š o v a t i, ohlašovati, p r o v o l á v a t i, vyvolávati, volati: *magna voce pronuntiat Cs* hlasitě volá; b) vůb. vypovídati, h l á s i t i, o z n a m o v a t i, v y p r a v o v a t i; 2) spec a) úředně α) pronášeti rozhodnutí (rozsudek), v y n á š e t i nález, r o z h o d o v a t i: *sententiam p. Cs* vynésti nález; β) o předsedovi shromáždění přednášeti (stručně opakovati) něčí návrh = d á t i h l a s o v a t i o návrhu: *sententiam alcis p. Cs* γ) p r o h l á s i t i zvolení něčí n. přijetí něčeho: (*praetores*) *pronuntiant eos praetores* (doplňk.) *L*; *legem p. C*; b) vojen. v y h l á s i t i vojsku r o z k a z, d á t i r o z k a z k něčemu: *iter* (*in insequentem diem*) *pronuntiari iussit LCu*; *pronuntiatum* (*est*) *iter L*; *pronuntiatum repente, ne . . ., multitudinem exuit armis L* náhlý rozkaz; c) (veřejně) p ř i p o v í d a t i, s l i b o v a t i: *qui nummos in tribu pronuntiarit C*; *praemia p. L*; d) p ř e d n á š e t i, deklamovati, recitovati: *Aratea memoriter a te pronuntiata sunt C*; *poemata p. N.*

prō-nurus, *ūs, f.* manželka vnukova, (pra)snacha.

prōnus, *a, um* [z **prōd-nos* od *prō*(*d*)] 1) a) k u p ř e d u nakloněný, skloněný, nachýlený, schýlený, sehnutý při běhu: *carcere p. uterque emicat O*; praed. ku

předu: *proni in verbera pendent V* ku předu jsou sehnuti; **b)** dolů nakloněný atd., sehnutý, ohnutý: (*pecora*) *natura prona finxit S*; spádný, srázný: *prona via O*; sklánějící se, svažující se: *urbs prona in paludes L*; subst. *in prono L* na svahu; o řekách spádný: *Rhenum prono alveo ruentem T* s velikým spádem; *illum prono rapit alveus amni V* spádným proudem; *arduis pronos relabi rivos montibus* (dat. směru) *H*; **2)** meton. **a)** ku předu se (rychle) pohybující: básn. enall *prona petit maria V* na moře rychle spěje (podle jin. výkl. na moře svažité); **b)** dolů se schylující, klesající, padající: praed. *p. per aëra lapsus O* (přímo) dolů; *p. currus O* dolů se řítící; zejm. o tělesech nebeských k západu se schylující, zapadající, praed. nízko (na obloze): *p. erat Titan* (slunce) *O*; – *nihil habent haec duo genera proni C* = těžkého; **c)** metaf. o době rychle ubíhající: *pronos in annos H* v kvapném střídání roků; **3)** metaf. **a)** mající sklon k něčemu, náchylný (*in* n. *ad alqd*, též *alci rei* k něčemu): *in arma p. T* chtivý boje; **b)** nakloněný, příznivý, ochotný, povolný: *pronis auribus accipi T* ochotně býti poslouchán, vyslechnut; **c)** snadný: *omnia virtuti suae prona esse S*; *apud priores agere digna memoratu pronum erat T*; *id ad fidem pronius est L* pravděpodobnější.

prooemium, *iī, n.* [προοίμιον] úvod, začátek: *citharoedi p. C* předehra.

prŏpāgātiō, *ōnis, f.* [*propagare*] **1)** rozsazování, rozvádění; rozmnožování, rozplozování, rozplemeňování: *p. vitium C*; **2)** metaf. **a)** rozšiřování: *finium imperii p. C*; **b)** prodlužování: *propagatione vitae . . . hausit calamitates C* tím, že zůstal na živu.

prŏpāgātor, *ōris, m.* [*propagare*] prodlužovatel: *provinciae* (t. j. správy provincie) *p. C.*

1. prŏ-pāgō, *inis, f.* **1)** sazenice, odnož, rozvod, výhon, roub: básn. *adulta vitium p. H* prut, výhon **2)** metaf. **a)** potomek, dítě (syn, dcera); coll. potomstvo; **b)** rod, plémě, pokolení: *clarorum virorum propagines N* rodokmeny.

2. prō-pāgō, *āre, āvī, ātum* **1)** rozsazovati, rozváděti, rozmnožovati, rozplemeňovati: obr. *vera gloria radices agit atque propagatur C* rozrůstá se; **2)** metaf. **a)** místně rozšiřovati: *p. fines C, terminos urbis T*; **b)** časově (dále) vésti, udržovati, zachovávati: *stirpem p. C*; (*Philoctetes*) *propagabat vitam aucupio C* udržoval se na živu; (*meus consulatus*) *multa saecula propagarit reipublicae C* prodloužil by trvání obce o mnoho věků; *eandem diem intellego propagatam esse C* (t. j. prozřetelnost stanovila určitou lhůtu pro trvání Říma; zdálo se, že uplynula, ale nyní je posunuta dále, a to, jak C. doufá, až na věčnost); prodlužovati: *consuli in annum imperium p. L* (= ob. *prorogare*).

prō-palam, adv. veřejně, zjevně.

prō-patulus, *a, um* dopředu otevřený, přístupný: *in aperto ac propatulo loco C*; neutr. subst. ve spojení **in prōpatulō a)** vl. na místě dopředu otevřeném: *in p. aedium C, domi N* v nádvoří, na dvoře; **b)** vůb. venku, pod širým nebem; **c)** metaf. na veřejnosti, veřejně; přístupně: *pudicitiam in p. habere S* míti na prodej.

prope [adv. isol. acc. neutr. adj. **propis* dotýkající se] **I** adj. **propis* (bývá nahrazováno adj. *propinquus*), jen compar. **propior,** *us* a superl. **proximus,** *a, um* (blízký) bližší, nejbližší; **1)** vl. o místě *fit propius corpus O* přiblíží se; *p. alci rei* něčemu; též s acc. (podle předl. *prope*): *proximus mare Oceanum Cs* nejblíže Oceánu = při samém Oceánu; *propior montem suos collocat S*; subst. **propiora,** *um, n.* bližší místa, krajiny; **proxima,** *ōrum, n.* nejbližší místa, krajiny, země, sousedstvo, (nejbližší) okolí; sg. *in proximo urbis L* v nejbližší části; *in proximo pignora* (*sunt*) *T* (zcela) na blízku; masc. *proximi Germanis Cs* nejbližší sousedé Germanův; **2)** metaf. o rozličném vztahu, ku př. o čase, pořadí, podobnosti a p. **a)** *vero propius est L* jest pravděpodobnější; *septimus octavo propior iam fugerit annus H* sedmý skoro uplynul rok a blíží se osmý; *proximus quisque Britannico T* nejbližší okolí; *proximus lictor* (v. t.) *ST*; *mihi primus* (sc. *es*), *qui a te proximus* (sc. *sum*) *Plin* pro mne jsi první a já jsem po tobě druhý; *Magnetes proximi damno ac remedio habiti sunt T* druhé místo co do . . . bylo dáno Magnetanům; *suspectum semper dominantibus qui proximus destinaretur T* za ná-

stupce; *proximum est, ut . . . C* následuje; *quod proximum fuit non vidit C* co z toho plynulo; *propior petendo quam gerendo magistratui erat L* byl podobnější tomu, kdo se uchází o úřad, než kdo jej zastává; *pectora artificum proxima signis O* zcela podobná; *proxuma* (sc. *carmina*) *Phoebi versibus ille facit V* nejlepší po Foibových; *religioni suae proximus fuit C* držel se, byl věren; — zejm. b) o čase *proximus* α) nejbližší, následující, (nejbliže) příští: *in proximum annum transtulit C*; β) (nejbliže n. právě) minulý, předešlý, poslední: *quid proximā, quid superiore nocte egeris C* včerejší . . . předvčerejší; *proxima* (*scripta*) *O* novější díla (op. k *veterum scripta virorum*); c) ve styku lidí blízký, důvěrný; subst. *proximī, ōrum, m.* nejbližší příbuzní n. nejdůvěrnější přátelé; II isol. acc. neutr. **prope** (compar. **propius**, superl. **proximē**) blízko (blíže, nejblíže); 1) adv. a) vl. o místě *p. alci rei* něčemu: *quam proxime potest hostium castris Cs*; na blízku; z blízka, compar. z větší blízkosti: *qui tam p. iam Italiam videret C; quo propius regrederetur T; magnum propiusque noscendum visum (est) Plin* zjev hodný bližšího poznání (t. j. z blízka); — metaf. *propius res aspice nostras V* t. j. s větší účastí, laskavěji; *propius tua numina firmes* (v. t. ke konci) *V*; b) o čase *proxime* nedávno minule, posledně; c) skoro, téměř, málem, bezmála, takřka α) *p. omnes*; β) v přirovnání asi; jaksi, do jisté míry: *p. qualis undas exercet Auster H*; *utilitas, iusti p. mater H*; γ) o ději *iam p. erat, ut . . . L* bylo blízko, že = nechybělo mnoho, že by = málem by . . .; *neque quidquam propius est factum quam ut . . . C* nechybělo mnoho, že by . . .; 2) význ. předl. s acc. a) o místě *p. ripam C*; *propius urbem C*; *proxime Italiam C*; b) přenes. *p. diem* viz *propediem*; *filii p. puberem aetatem erant L*; *iam p. seditionem res erat Cu* = nebylo daleko do . . .; *p. metum res fuerat L* jejich postavení (před tím) bylo již hrozivé; *vitam proxime libertatem* (v. t.) *actam T*; o podobnosti ne nepodobně, bezmála (podle), téměř jako (po) . . .: *proxime morem Romanum L*.

prope-diem, adv. vl. v nejbližších dnech, příště, co nejdříve, brzy.

prō-pellō, *ere, pulī, pulsum* 1) pohybovati něčím ku předu, postrkovati, posunovati; popohánět i a) (*materias*) *subiectis rotis p. T*; (ku předu) káceti, povaliti, zporážeti, strhati: *crates p. Cs*; *propulsa silva O*; shoditi: *in profundum propulit corpora natae O*; b) metaf. hnáti, dohánět i, puditi k něčemu: *si longius Caecilium pietas propulisset C*; šp. sm. svádět i, štváti: *rudes animos ad corrumpendum militiae morem p. T*; 2) zahánět i, zapuzovati, vyháněti: zejm. vojen. *hostes p. Cs*; obr. *famem p. H.*

prope-modum, adv. skoro, téměř, bezmála.

prō-pendeō, *ēre, pendī, pēnsum* vl. býti převislý, svislý; 1) spec. převažovati, míti převahu: *tantum p. illam* (*lancem*) *putet C*; obr. *bona propendent C*; 2) metaf. býti nakloněn (*in alqm* někomu), kloniti se, nachylovati se (příznivě k něčemu). Part. **prōpēnsus** význ. adj. v. t.

prōpēnsē, adv. [*propensus*] náchylně, s náklonností, ochotně, s ochotou.

prōpēnsiō, *ōnis, f.* [*propendeo*] sklon; meton. *p. ad summum bonum adipiscendum C* váha (význ. hybná síla, vliv, význam).

prōpēnsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *propendeo*] vl. převislý, svislý; 1) mající převahu na některou stranu, skloněný, nachýlený, blízký: *ad veritatem propensior C*; 2) klonící se někam, nakloněný, náchylný: *voluntas ad lenitatem propensior C*; praegn. (milostivě) nakloněný: *ad pia propensos vota deos O*.

properanter, adv. [*propero*] spěšně, kvapně.

properantia, *ae, f.* [*propero*] spěch, kvap.

properātiō, *ōnis, f.* [*propero*] spěchání, spěch (spěchy).

properātō, adv. [vl. abl. part. perf. pass. od *propero*] spěšně, kvapně *T*.

properē, adv. [*properus*] spěšně, naspěch, kvapně, nakvap, chvatně, honem; rychle; ihned.

properō, *āre, āvī, ātum* 1) trans. urychlovati, zrychlovati, uspíšiti, dodávati rychlosti něčemu: spěšně n. rychle konati (vykonati, činiti, zjednati, opa-

třiti) (neklass. *alqd* něco), pospíšiti si s něčím, býti rychlý v něčem: *Cyclopes fulmina properant V* pilně pracují o . . .; *coeptum iter p. T*; *alia, quae incepto usui forent, p. S* nakvap činil jiná opatření, prospěšná jeho podniku; *arma properate viro V* rychle podejte; *hoc opus, hoc studium properemus H* buďme pilni tohoto . . .; *cum periura patris fides . . . pecuniam heredi properet H* pro dědice shrabuje; *Eurydices properata fata O* předčasně přestřižená nit života; *adeo est properatus amor O* rychle vzplanula; *properata gloria rerum O* rychle získaná; part. *properatus* urychlený, zrychlený, rychlý, spěšný, praed. rychle; 2) intr. spěchati, spěti, pospíchati, pospíšiti si, kvapiti, chvátati (abs., s inf.): *erat nihil, cur properato opus esset C* spěchu, spěchati; zř. s acc. c. inf. *se quisque hostem ferire properabat S*; — přenes. význ. spěti za něčím, toužiti, dychtiti po něčem, přáti si něčeho: *si iungi hospitio properat V.*

Propertius, *ii, m.* (*Sex. Propertius*), římský básník elegický, rodem z Umbrie, starší vrstevník Ovidiův (žil asi v l. 47 až 16 př. Kr.).

properus, *a, um* pospíchající, spěchající, spěšný, kvapný, chvatný, rychlý, praed. spěšně, rychle: *propero agmine T*; — o os. s gen. obj. *irae p. T* náhlý, prudký v hněvu; *Agrippina oblatae occasionis propera T* rychle se chápající; — s dat. prosp. *ut tali in tempore sibi quisque p. T* každý byl pilen sám sebe = myslil sám na sebe, na svou záchranu; — s inf. *quoquo facinore p. clarescere T* význ. snažící se, dychtící.

prōpexus, *a, um* [*pro* a *pecto*] (vl. do předu sčesaný) (do předu) shrnutý, spuštěný, rozpuštěný, rozestřený: básn. *fusus propexam in pectore barbam* (acc. vztah.) *V* s dlouhými vousy vpředu na prsa splývajícími.

prōpīnō, *āre, āvī, ātum* [προπίνω] připíjeti: *propino hoc pulchro Critiae C* to piji na zdraví Kritiovo (u Xenofonta: *Κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ*).

propinquitās, *ātis, f.* [*propinquus*] 1) blízkost: *silvarum ac fluminum propinquitates Cs* místa poblíž lesů a řek; 2) metaf. (blízké) příbuzenství, příbuznost; konkr. příbuzenstvo: *familiae et propinquitates T.*

propinquō, *āre, āvī, ātum* 1) intr. blížiti se, přibližovati se (abs., *alci rei*, zř. *rem* k něčemu, býti na blízku něčeho (vl. i přenes. o době); 2) trans. přibližovati časem = urychlovati, uspíšiti: *propinques augurium V.*

propinquus, *a, um* (compar. neklass. *propinquior*, klass. *propior*, superl. *proximus*) [srov. *prope*] blízký; 1) vl. o místě (*alci rei* něčemu), sousední: *tam propinquis hostibus Cs* v takové blízkosti nepřátel; *belli propinqui rudimenta V* v blízkosti, na blízku (vedené); *propinquis nuntiis T* zprávami z blízka; — neutr. subst. *in propinquo L* na blízku; *ex propinquo SL* z blízka; 2) metaf. o rozličném vztahu, ku př. o čase, podobnosti a p. a) o čase blízký, brzký, nastávající: (*Hector*) *moriens propinquam Achilli mortem denuntiat C*; *propinquā luce fulsere signa T* na úsvitě; b) příbuzný, příbuzenský, básn. též (důvěrně) známý: subst. **propinquus,** *ī, m.* příbuzný, básn. též přítel; **propinqua,** *ae, f.* příbuzná; adj. básn. *turba propinqua* ● zástup příbuzných; *bella propinqua O* boj příbuzných.

propior, propius viz *prope.*

propitiō, *āre, āvī, ātum* [*propitius*] nakloniti si, ob. o bozích usmířiti, zjednati si n. vyprositi (si) milost něčí, dosáhnouti milosti, uprositi: *p. Iovem, ut certum edat oraculum Cu.*

propitius, *a, um* [*prope*] (vl. blízký) nakloněný, příznivý, ob. o bozích milostivý: *haec arma propitio flumine* (v. t.) *accipias L.*

propius viz *prope.*

propnigēum, *ī, n.* [προπνιγεῖον] topírna v lázních, zařízená k ústřednímu vytápění horkou vodou (= *praefurnium*; srov. *hypocaustum*) *Plin.*

Prōpetides, *um, f.* dívky v městě Amathuntu na Kypru, jež zkameněly, protože se rouhaly božství Afroditinu.

propōla, *ae, m.* [προπώλης] překupník, prodavač, kupec, kramář, hokynář.

prō-polluō, *ere, —, —* dále (= ještě více) poskvrňovati *T.*

prō-pōnō, *ere, posuī, positum* 1) klásti vpřed, představovati, (veřejně) vystavovati, předkládati, vykládati,

vyvěšovati a) *vexillum p. Cs* vztyčiti; *propositis decem tabulis L*; *edictum p. Cs* veřejně vyhlásiti; b) spec. α) na prodej vystaviti *proposita omnia in medio vidit L*; *proponi cereus H*; odt. *ad mulierem propositam omnibus C* oddávající se; β) jako základ n. cenu vystaviti, položiti, ustanoviti: *geminum pugnae proponit honorem V*; — odt. metaf. vystaviti jako odměnu n. trest, slibovati, připovídati, činiti naději, těšiti něčím, op. hroziti, vyhrožovati něčím: *praemia p.*; *libertatem p. L*; pass. *alqd proponitur* jest naděje na něco; *maiorem spem (sibi) proponi videbant Cs* že jim kyne větší naděje = naděje roste; *magnam (ei) spem in Milonis morte propositam C* kynula mu naděje ze . . .; op. *cum improbis poenam proponitis C*; *cui cum mors proponeretur C*; γ) vystaviti něčemu: *propositum bello se fore ratus L* že bude terčem války; zůstaviti, zanechati, vydati: adj. (*ne*) *oppida* (*sint*) *Romanis proposita ad copiam commeatus Cs*; 2) metaf. předkládati, stavěti před někoho n. před sebe a) *ante oculos* (*sibi*) *p. CL* = *oculis* (dat.) *p. C* vl. postaviti si před oči, (jasně) představiti si, míti na mysli = *animo* (*animis*) *p.* n. *sibi p. C*; *hoc sibi solacii p. Cs* tím se těšiti; ukazovati: *exemplum p. alci C*; *remedium p. N* navrhovati; pass. býti před očima, patrný, zřejmý: *in praesenti atque ante oculos proposito periculo C*; b) *quaestionem p. N*; *cum esset haec ei proposita condicio C*; básn. *siccis omnia dura* (doplňk.) *deus proposuit H* učinil těžkým; — zejm. jako úkol n. cíl uložiti, stanoviti, určiti, dáti α) *sibi p. ut* (pozd. též inf.) předsevzíti (si), umíniti si, usmysliti si, podnikati, zamýšleti: *res proposita N* předsevzetí; (*mihi*) *est propositum ut*, n. inf. předsevzal jsem si, mám úmysl, cíl; *id quod propositum est alci rei C* úkol, účel, cíl něčeho; *propositum opus O*; básn. s inf. účel. *propositum remorari Tartara munus O* určený k tomu, aby . . .; β) spec. stilist. stanoviti, určiti, dáti látku, thema: *alci rei propositum est C* látkou něčeho jest; c) vykládati řečí, předkládati, uváděti, přednášeti, vypravovati, líčiti, oznamovati, vyjevovati, projevovati, zmiňovati se: *difficultates auctionandi p. Cs* vykládati o . . .; *rem gestam p. Cs*; *motos senatu excusatosque simul propositurum* (sc. *esse se*) *T.* Part. **prōpositum** význ. subst. v. t.

Propontis, *idis* n. *idos*, *f.* [Προποντίς] nyn. Marmarské moře (mezi mořem Aigajským a Černým).

prō-portiō, *ōnis*, *f.* úměrnost, poměr.

prōpositiō, *ōnis*, *f.* [*propono*] 1) představa o něčem, pomyšlení na něco: *huius vitae p. C*; 2) látka, thema, (hlavní) věc; 3) log. návěst úsudku.

prōpositum, *ī*, *n.* [subst. isol., vl. part. perf. pass. od *propono*] 1) předsevzetí, úmysl: *p. tenere CsL*; *tenacem propositi virum H* vl. držícího se svého předsevzetí = důsledného, pevného v jednání; pozd. i s přívl. *non habeo p. illum reprehendendi Plin*; cíl: *p. assequi C*; úkol: *victor propositi H* až (‚slavně') vykonáš svůj úkol; 2) spec. stilist. látka, thema, (hlavní) věc, v dramatě děj: *sed iam ad p. revertamur C* k věci; *ut egrederetur a proposito C*; 3) log. návěst úsudku.

prō-praetor, *ōris*, *m.* [ze spojení *pro praetore*] propraetor (viz *praetor*).

propriē, adv. [*proprius*] 1) výhradně, jako vlastní majetek, (každý) zvláště: *promiscue toto* (*campo Martio*) *quam p. parva frui parte malitis C*; přenes. *difficile est p. communia dicere H* svým způsobem; 2) metaf. a) zvláště, jednotlivě, speciálně; osobně; b) výhradně; (sám) o sobě, pro sebe, na svůj vrub; c) význačně, charakteristicky, význačným způsobem; d) náležitě, příslušně, vlastně; vhodně: *magis p. nihil possum dicere C*.

proprietās, *ātis*, *f.* [*proprius*] zvláštnost, (zvláštní) vlastnost; konkr. *frugum proprietates L* zvláštní druhy.

proprius, *a*, *um* vlastní (*alcis*, zř. *alci* někomu), t. j. náležící výhradně někomu, výhradní, soukromý; 1) *nec solem proprium natura nec aëra fecit O* (op. *communis* a *publicus*); *proprium esse alcis* býti něčím (výhradním) majetkem, výhradně náležeti někomu, přenes. býti vlastním činem, vlastní zásluhou; *cum ademerit nobis omnia, quae nostra erant propria C*; *proprio sumptu T*; *Archilochum proprio rabies armavit iambo H* jeho vlastním (t. j. od něho vynalezeným

iamb. trimetrem); 2) metaf. a) zvláštní, speciální, týkající se jednotlivé osoby n. věci: *proprium est alcis* jest něčí zvláštností, zvláštní vlastností; *hunc mihi da proprium laborem V*; *duritiam operum ac propriis nominibus incusant vallum, fossam . . . . T* jmenovitě, jednotlivě; osobní: (*Piso*) *offensus urbi propriā quoque irā T*; b) výhradní, vlastní, význačný, charakteristický, podstatný: *id virtutis est proprium C*; c) (právem náležící =) náležitý, příslušný: *quod huius imperii proprium est C* (t. j. právem i povinností); *deferens propriam laurum H* = zasloužený; *qui proprio nomine ‚perduellis' esset C* pravým; d) (trvale náležící =) trvalý, stálý, jistý: *proprium ac perpetuum* (v. t.) *C*; *locupletia munera non propria esse consuerunt N*; *propria dona V, munera H*; *si proprium hoc* (t. j. štěstí při lovu) *fuerit V*.

propter, adv. a předl. [m. **propiter* z *prope*] I adv. blízko, na blízku, vedle: *filii p. cubantes C*; II předl. s acc. 1) o místě blízko (u) něčeho, vedle u něčeho: *bacillum p. me ponitote C*; 2) ob. o příčině pro něco, skrze něco, k vůli někomu, instr. něčím, přičiněním, působením něčím, zásluhou něčí: o rodičích *p. quos hanc lucem adspexerit C* = kteří mu dali život.

propter-eā, adv. proto (uvádí výsledek z předcházejícího n. se vztahuje k násl. větě příč. s quod, quia n. účel. s ut, ne).

prōpudium, *ī*, *n.* [*pro* a *pudet*] hanba; meton. jako nadávka hanebník, ohavník, nestyda.

prōpugnāculum, *ī*, *n.* [*propugno*] bašta, hradba a) obr. *alta navium* (gen. determ.) *propugnacula H* ‚hradby' (o Antoniových vysokých lodích egyptských, op. *Liburnae*); b) metaf. význ. α) záštita, obrana, braný prostředek: *lex . . . propugnacula tranquillitatis atque otii C*; β) spec. obranný důvod, důkaz: *firmissimo propugnaculo uti, quod . . . L.*

prōpugnātiō, *ōnis*, *f.* [*propugno*] hájení, obhajování, obrana.

prōpugnātor, *ōris*, *m.* [*propugno*] obránce, obhájce; a) vl. bojovník: *classis inops propter dimissionem propugnatorum C* námořních vojáků (proti *remiges*); b) metaf. *rei publicae p. C.*

prō-pugnō, *āre*, *āvī*, *ātum* bojovati, bíti se, zápasiti, buď abs. u. *pro rē* (básn. a pozd. též *alci rei* a *rem*) za něco = brániti, hájiti něčeho a) vl. *ipsi ex silvis rari propugnabant Cs* (t. j. metali kopí); subst. *propugnantes* obhájcové; b) metaf. *p. pro aequitate C*; *quae libidine deliquerant, ambitu propugnant T* hledí obhájiti = zakrýti.

prōpulsātiō, *ōnis*, *f.* [*propulso*] odrážení, odvracení.

prō-pulsō, *āre*, *āvī*, *ātum* odrážeti, odvraceti (*alqd ab alqo* něco od něčeho) a) vl. *hostes p. CsT*; b) přenes. *moenibus* (abl. instr. za hradbami) *bellum* (= válečné útoky) *p. L*; *periculum p. S*; *famem p. CT* zaháněti.

propylaea, *ōrum*, *n.* [προπύλαια] propylaje, nádherná stavba, tvořící vchod na athenskou Akropoli ze záp. strany, vystavěná za Periklea od Mnesiklea z pentelského mramoru.

prō-quaestōre viz *quaestor*.

prōra, *ae*, *f.* [πρῷρα] a) příd a, předek lodní: přísl. *mihi ‚p. et puppis', ut Graecorum proverbium est, fuit a me tui dimittendi C* (= πρῷρα καὶ πρύμνη) t. j. první a poslední důvod; b) básn. synekd. loď.

prō-rēpō, *ere*, *rēpsī*, — vylézati (básn. *rē* z něčeho) *H.*

prōrēus, *eī*, *m.* [πρωρεύς] plavec, záměstnaný na přídě lodi, správce přídy; jako vlastní jm. *O.*

prō-ripiō, *ere*, *ripuī*, *reptum* a) vytrhnouti, vyrvati, uchvátiti, schvátiti: *hominem proripi iubet C* přivléci; b) reflex. *se p.* vytrhnouti se, vyřítiti se, vyraziti: s dat. *eo nisu proripuit se custodibus T* vytrhl se; básn. intr. *proripuit iuvenis V*; *quo proripis V* kam chvátáš; obr. *quae libido non se proripiet ac proiciet C* nevyrazí sm. nepropukne.

prōrogātiō, *ōnis*, *f.* [*prorogo*] 1) prodloužení, prorogace: *p. imperii L*; 2) odklad: *p. diei C.*

prō-rogō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) spec. prodloužiti úředníku jeho úřad na další lhůtu (vl. rogací na sněmu, pak i vůb., i usnesením senátu n. rozhodnutím císařovým), prorogovati: *imperium alci p.*; *numerum annorum provinciis p. C*; 2) vůb. a) pro-

dloužiti, (dále) ponechati, zachovati, udržovati, popřávati (dlouhého) trvání: *paucis tibi ad solvendum prorogatis diebus C*; (*ut*) *id vitae spatium damnatis prorogaretur T*; *spiritum homini p. Plin*; *hic longum* (prolept.) *scriptori prorogat aevum H*; **b)** odkládati: *vivendi recte qui prorogat horam H.*

prōrsus (starší *prorsum* a synkop. *prosus* n. *prosum*), adv. [vl. part. **proversus*] **1)** vl. ku předu obrácený, pracd. (zpříma) vpřed, ku předu: *ut transvorsus, non provorsus cedit Pl*; obr. *p. ibat res C*; **2)** ob. **a)** zrovna, přímo, právě; docela, zcela, dokonce, dočista, naprosto, zhola, jistě; velmi, tuze; **b)** po výčtu zkrátka, slovem: *praemia modo modo formidinem ostentare, suos ad virtutem adrigere*: *p. intentus cuncta parare S.*

prō-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* vyrážeti **1)** *Aetna prorumpit ad aethera nubem V* chrlí; **2)** ob. med. *prorumpi* = intr. *p.* (*rē* z něčeho, odněkud) **a)** *α)* o zřídle význ. prýštiti: *fons aquae prorumpebat H.*: *unde it mare* (zde sm. široce rozlitá řeka) *proruptum V* odkud (vyrazivši jde =) se vychrluje; *proruptus corpore sudor V* vyrazil na těle; o ústí *in mare prorumpit Thybris O* vrhá se, valí se; *vis morbi in intestinum prorupit N* nemoc s takovou silou vrazila se do . . .; vyhrknouti, propuknouti, vypuknouti, provaliti se, vzniknouti: (*incendium*) *praediis Tigellini proruperat T*; spec. význ. vyjíti na jevo, projeviti se: *nihil prorupit, quo coniuratio intellegeretur T*; o os. *victo silentio prorupit reus T* promluvil; *β)* o os. a zejm. vojen. vyraziti, vytrhnouti, vyřítiti se, vrhnouti se: *medius prorumpit in hostis V*; **b)** metaf. *α)* dorážeti až po nějakou míru, rozmoci se, vzrůsti: *eo p. hominum cupiditatem C*; *β)* s podm. os. propuknouti v něco, upadnouti, (nemírně, bezuzdně a p.) oddati se něčemu: *in scelera ac dedecora prorupit T.* Bývá zaměňováno s *proruo* (v. t.).

prō-ruō, *ere, ruī, rutum* **1)** intr. řítiti se (ku předu), hnáti se, vyřítiti se: *subditis calcaribus p. in hostem Cu*; – o věcech sřítiti se, skáceti se = pass. *prorui* býti zbořen, pobořen: *motu terrae oppidum proruit T*; **2)** trans. povaliti, potříti: *proruet victorem H*; *hostem profligare ac p. T*; o věcech káceti, strhovati, podrážeti, bořiti: *munitiones p. Cs*; *p. fossas T* t. j. zahážeti.

prōsa, *ae, f.* [m. **prōrsa* = *proversa*, sc. *oratio*] vl. řeč stále přímo vpřed (obrácená =) postupující (nedělená na verše) = řeč nevázaná, próza *Plin* (op. *versūs* = (zř.) *oratio vorsa*).

prōsāpia, *ae, f.* (arch.) rod, rodina, příbuzenstvo *S.*

proscaenium, *ĭī, n.* [προσκήνιον] jeviště.

prō-scindō, *ere, scidī, scissum* **1)** vl. vpřed trhati; spec. orati, brázditi, zejm. o prvním orání převrátiti, podmítati; obr. o lodi *p. aequor Cat*; **2)** přenes. ‚trhati' význ. utrhati na cti někomu, ostouzeti, zlehčovati, tupiti, urážeti někoho: *summotum patriā p. O.*

prō-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* **1)** vypsati, (vl. písemným návěštím) vyhlásiti, ohlásiti, prohlásiti, uveřejniti: *legem p. CT*; **2)** spec. **a)** vyhlásiti prodej, dražbu n. pronájem něčeho, (veřejnou vyhláškou) dáti do prodeje, prodávati, pronajímati: *ille, quod non placebat, proscripsit, tu, quod placebat, emisti C*; **b)** praegn. *α)* prohlásiti někoho za zbavena statků n. statky za zabaveny, odt. zabaviti, konfiskovati: *vicinos p. Plin*; *possessiones p. C*; *β)* t. t. polit. vyhlásiti někoho za psance, dáti do seznamu psanců, dáti do klatby, proskribovati někoho (kteréhož prostředku užíváno po příkladu Sullově; *proscriptus*, vyhlášený za psance, psanec, propadal hrdlo, jeho jmění konfiskováno státem a v dražbě prodáno, jeho potomci zbavení práva ucházeti se o úřady): *patrem meum, cum* (ačkoli) *proscriptus non esset, iugulastis, occisum in proscriptorum numerum rettulistis C.*

prōscrīptiō, *ōnis, f.* [*proscribo*] (písemná) vyhláška; spec. **a)** vyhláška o prodeji, dražbě n. nájmu něčeho; odt. nabídka, prodej; **b)** t. t. polit. vyhlašování za psance, klatba, proskripce.

prōscrīptūriō, *īre* [desider. od *proscribo*, žertem utvořené] míti chut na proskribování *C.*

prō-secō, *āre, secuī, sectum* (zpředu) uříznouti, odříznouti; spec. t. t. sakrál. o částech žertvy, určených k obětování: *qui eius hostiae exta prosecuisset L*; subst. **prōsecta**, *ōrum, n.* obětní kusy *O.*

prō-sēminō, *āre, āvī, ātum* vl. rozsévati; metaf. rozmnožovati, rozplozovati, pass. rozrůstati se.

prō-sequor, *sequī, secūtus sum* vl. ku předu následovati; 1) pronásledovati: *hostem p. Cs*; 2) provázeti, doprovázeti, jíti s někým a) *exsequias funeris* (n. *funus*) *alcis p. CO* účastniti se něčího pohřbu, býti někomu na pohřbu; obr. *Chattos suos saltus Hercynius prosequitur T* provází; b) *p. alqm rē* (abl. instr.) n. pozd. *cum re* provázeti někoho (s) něčím α) *p. defunctum ignavo questu T*; (*Aeneas*) *prosequitur lacrimis longe* (*euntem*) *V* = dlouho za ní hledí se slzami; *decedentem cum favore ac laudibus prosecuti sunt L*; *militēs contumeliosis vocibus prosequebantur nostros Cs* utrhačně pokřikovali na naše; β) metaf. význ. prokazovati, dokazovati, darovati, dáti, věnovati někomu něco, poctiti někoho něčím, uznati za hodna něčeho: (*Caesar Remos*) *liberaliter oratione prosecutus Cs* vlídně k nim promluviv; *quos Aeneas prosequitur veniā V*; *te multa prece, te prosequitur mero H* k tobě vznáší modlitbu, tobě věnuje . . .; 3) provázeti, vésti k cíli, pokračovati, postupovati v něčem: α) abs. *prosequitur pavitans V*; β) prováděti: *descriptiones locorum poetice p. Plin* = básnickým způsobem líčí; 4) vystihovati, spec. řečí n. písemně líčiti, vykládati: *quid pascua versu prosequar V*; praegn. *p. alqd oratione, verbis Plin* šířiti se o něčem. Bývá zaměňováno se slov. *persequor* (v. 1 t.).

Proserpina, *ae, f.* [zřec. *Περσεφόνη*] = Persefone, dcera Demetřina a Diova, choť Plutonova, vládkyně v podsvětí.

prō-siliō, *īre, siluī,* — vyskočiti, vyraziti, vyběhnouti, vymrštiti se, vzchopiti se: básn. *Ennius potus ad arma prosiluit dicenda H* dal se do . . .; obr. *vaga* (prolept.) *prosiliet natura H*; — přenes. *flumina prosiliunt O*; *sanguis longe prosilit O* vystřikne, vytryskne; vyčnívati: *quod prosilit villae Plin* vyčnívající část, výstupek (t. *vestibulum*).

prō-socer, *erī, m.* děd manželčin, pratchán.

prō-spectō, *āre, āvī, ātum* dívati se (daleko vpřed), hleděti, pohlížeti, vyhlížeti 1) a) *mare prospecto C*; *intenti proelium prospectabant S* pohlíželi na . . ., pozorovali; *ex tectis fenestrisque prospectant L*; (*Ariadna*) *prospectans litore Thesea cedentem* (za Th.) *Cat*; b) přenes. o místech (*villa*) *quae subiectos sinus prospectat T* hledí = ze které je vyhlídka na . . .; *locus late prospectans T* s dalekou vyhlídkou; odt. směřovati, býti obrácen: *hos* (*campos*) *ad occasum conversa* (*terra*) *prospectat Cu* = s těmito hraničí; 2) praegn. a) vyhlížeti, ohlížeti se po něčem α) význ. hledati: (*navis*) *p. exsilium* (vhodné místo k vyhnanství) *videbatur C*; β) význ. očekávati, čekati: *hostem p. L*; básn. *te fata prospectant paria V*; b) viděti v budoucnosti, předvídati: *p. servitium T.*

prōspectus, *ūs, m.* [*prospicio*] a) výhled, vyhlídka, rozhled (*alcis rei* na něco, po něčem): *prospectum adimere, impedire CT, prohibere S, eripere V* odejmouti, zameziti vyhlídku, překážeti v rozhledu, zakrývati rozhled; *prospectu capto in urbem L* rozhlédnuv se po městě; *Aeneas omnem prospectum late pelago petit V* shledává všechen výhled = (na všechny strany) moře široko vůkol obzírá; b) dohled: *alqd in prospectu est* jest viděti něco; *cum iam extremi essent in prospectu Cs*; pohled význ. vzezření: *lugubris p. T.*

prō-speculor, *ārī, ātus sum* vyhlížeti a) intr. dívati se; praegn. *Siccium prospeculatum ad locum castris capiendum mittunt L* na obhlídku; b) (s očekáváním) *p. adventum imperatoris L.*

prōsper viz *prosperus.*

prōsperē, adv. [*prosperus*] zdárně, šťastně, dobře, prospěšně: *ut omnia p. procedant C*; se zdarem, se štěstím, s prospěchem: *p. aut in metu T* ve štěstí.

prōsperitās, *ātis, f.* [*prosperus*] zdar, daření, štěstí, prospěch, úspěch: *p. rerum T* štěstí; příznivost: *p. valetudinis N* zdraví.

prōsperō, *āre, āvī, ātum* [*prosperus*] dávati zdar (*alqd* něčemu) (ob. o božstvu), žehnati: *uti populo Romano vim victoriamque prosperetis L* abyste popřáli, dali; *diva, patrum prosperes decreta H*; *coepta p. T.*

prōsperus, *a, um* [srov. *προσφερής*] 1) zdárný, šťastný, doplňk. se zdarem, šťastně: *ut id prosperum eveniret*

L; *prospera omnia cedunt S*; subst. **prōspera**, *ōrum, n.* zdar, štěstí: *prospera Iuppiter his dextris fulgoribus edit C*; 2) a) zdar dávající, příznivý: (básn. s gen. obj. něčemu) *Noctilucam prosperam frugum H*; b) příznivý, šťastný význ. blahověstný: *omnem cursum mihi prospera dixit religio V* (se záměnou epith.) věštby mi předpověděly zdar cesty.

prōspicientia, *ae, f.* prozřetelnost, obezřelost.

prō-spiciō, *ere, spexī, spectum* [*pro* a *speciō*] vyhlížeti, vpřed (do dálky) hleděti, dívati se, pohlížeti, zírati, rozhlížeti se 1) (intr.) a) s dat. směru *alto prospiciens V* rozhlíže se po moři; obr. *longe animo p. C*; praegn. *in futuri temporis aetatem prospiciens O* (se starostí) pohlíže; b) s dat. prosp. *p. alci* (ut, ne ... aby) starati se o někoho, pečovati, míti na péči, opatřiti něco, činiti opatření stran něčeho, mysliti, pomýšleti na někoho n. na něco: *vitae p. Cs* zachovati; 2) (trans.) na něco, viděti (spatřiti) zdaleka n. v dálce (před sebou) něco a) *ex cruce ... domum suam p. C*; obr. význ. poskytovati vyhlídky: *domus longos quae prospicit agros H* ‚hledí' na ...; b) metaf. předvídati: *longe p. futuros casus rei publicae C* (t. j. předvídati je a uvažovati o nich); *ex imbri soles p. V*; c) praegn. vyhlížeti, opatřovati (*alci alqd* někomu něco), postarati se o něco: *filiae p. maritum Plin.*

prō-sternō, *ere, strāvī, strātum* (synkop. *prōstrāsse O* = *prostravisse*) vl. prostříti; poraziti, zporážeti, skáceti, povaliti; 1) a) *caesis prostratisque lucis C*; *arbor multam prostravit silvam O* veliký kus lesa; b) spec. o prosebníku *se ad pedes alcis p.* = *se alci p. C* vrhnouti se někomu k nohám, padnouti před někým na kolena; pod. *p. se C* = *humi se p. L* vrhnouti se na zemi; 2) metaf. a) vojen. *hostes p. C*; b) skáceti, způsobiti pád něčeho, zničiti něco, pass. klesnouti, upadnouti, býti v úpadku: *adeo prostrata res publica C*; *carminum studium p. T* snižovati, zavrhovati.

prō-stituō, *ere, uī, ūtum* [*pro* a *statuo*] vl. veřejně vystaviti; spec. oddati hanebnému (lehkému) životu: *se p. Cat* (veřejně) oddávati se; — metaf. vrhati na pospas; zaprodati: *nec me vocem prostituisse foro O.*

prō-stō, *āre, stitī*, — vl. státi na veřejnosti; spec. býti vystaven na prodej n. k zaprodání (zejm. o otrocích a nevěstkách): o knize *ut prostes (liber) H*; — obr. *amicitiae numen prostat O.*

prō-subigō, *ere* (vpředu, před sebou) rozrývati, rozrýpávati *V.*

prō-sum, *prōd-esse, prōfuī, prōfutūrus* prospívati, býti prospěšný (abs., *alci* někomu, *ad* n. *in alqd* (vzhledem) k něčemu, při něčem; podmět vyjádřen též inf., acc. c. inf., větou s quod), býti platen, pomocen, pomáhati: *profuturus* (nahrazující leckdy part. praes.) mající prospěti = prospěšný, užitečný; básn. *mercator annonae prosit H* t. j. ať mírní drahotu.

Prōtagorās, *ae, m.* [*Πρωταγόρας*] z Abder, řecký sofista, vrstevník Sokratův; jako atheista byl z Athen vypověděn a utonul na cestě na Sicilii.

prō-tegō, *ere, tēxī, tēctum* (vl. zpředu) kryti; 1) vl. pokrývati, přikrývati, zakrývati: *tabernacula protecta hederā Cs*; spec. vojen. kryti význ. chrániti: *equitatus consulem non armis modo, sed etiam corporibus suis protegens L*; s acc. řec. *hominem simul protectus equumque O* (o Kentaurovi) kryje si tím i lidskou i koňskou část svého těla; odt. 2) metaf. význ. chrániti (*alqd a re* od něčeho): *ego iacentem defendo et protego C.*

prō-tendō, *ere, tendī, tentum* (do předu) napínati, vzpínati, natahovati, napřáhati: *bracchia in mare protendens O*; *hastas p. V*; vypínati, vystrkovati; nastavovati: *p. uterum T*; *filium p. T* = zvedati a ukazovati; part. **prōtentus**, *a, um* natažený, dlouhý: *pedes temo protentus in octo V*; — básn. *aciem in pelagi p. aestus Cat* ‚napínati'.

prōtenus viz *protinus.*

prō-terō, *ere, trīvī, trītum* potříti, drtiti; pošlapati, podupati a) vl. *proterit arva O*; zejm. o jízdě *equitatus aversos* (ze zadu) *p. incipit Cs*; *equi p. iacentes T*; odt. b) přenes. α) vojen. poráželi, potírati, ničiti: *protrita hostium acie T*; β) dorážeti ze zadu: *ver proterit aestas H* zatlačuje; γ) šlapati po někom význ. s pohrdáním utlačovati: *istum proterendum et conculcandum putaverunt C.*

prō-terreō, *ēre, uī, itum* zaplašiti; zapuditi, zahnati.

protervē, adv. [*protervus*] drze, směle, opovážlivě, svévolně; nestoudně.

protervitās, *ātis, f.* [*protervus*] a) drzost, smělost, opovážlivost; nestoudnost; b) bujnost, nezbednost.

protervus, *a, um* dorážlivý; 1) prudký, zuřivý, zběsilý, dravý: *protervi venti H*; 2) a) ob. drzý, smělý, opovážlivý, svévolný; nestoudný; b) bujný, nezbedný: *iuvenes protervi H.*

Prōtesilāus, *ī, m.* [*Πρωτεσίλαος*] syn Ifikleův z Fylaky, choť Laodameiin; první z Řeků vyskočil z lodi na trojský břeh a první padl v boji.

Prōteus, *eī* (-ej synizesí 1 slab. *V*) n. *eos* (acc. *ea*, voc. *eu*), *m.* [*Πρωτεύς*] mořský stařec, věštecký bůh na ostrově Faru u Egypta, pastýř ryb a tuleňů; věstil prý nerad a proto se měnil v rozličné podoby; dle Homera musil jej Menelaos spoutati, aby na něm vynutil věštby; — přísl. o lidech nestálé povahy a lstivých a chytrých *H.*

prōtinus = **prō-tenus**, adv. (vl. napiatě, souvisle ku předu) 1) a) o místě vpřed, ku předu: *ipse capellas p. ago V*; dále, daleko: *insana p. absint iurgia O*; b) o čase dále, příště, potom, pak: *p. iras Marti redonabo H*; 2) v souvislosti, nepřetržitě, bezprostředně, přímo, hned a) o místě *trans Lugias Gotones regnantur .... p. deinde ab Oceano Rugii T* bezprostředně (hned) u ...; *valvis xystum desinentem et p. pratum ... videt Plin*; *cum p. utraque tellus una foret V* = jeden celek; b) o čase napořád; přímo, ihned, hned; záhy: *p. de via L* hned jak přišel z cesty; o minulosti hned již: *eum (morem) p. urbes Albanae coluere V.*

Prōtogenēs, *is, m.* [*Πρωτογένης*] slavný malíř z Kaunu v Karii, vrstevník Apellův (v 2. pol. 4. st. př. Kr.), viz též *Ialysus.*

prō-trahō, *ere, trāxī, tractum* 1) (vl. z úkrytu ven) vytáhnouti, vyvléci: *pedibus* (za nohy) *cadaver protrahitur V*; přitáhnouti, přivléci, (násilně) přivésti: *Ithacus vatem protrahit in medios V*; — přenes. *ut ipse ad operas mercennarias protrahatur C*; 2) metaf. a) význ. přinutiti, přiměti: *quem ad indicium protraxit L*; b) vyvléci na světlo = odkrýti, odhaliti, objeviti, prozraditi: *per indicium protractum est facinus L*; *p. inimicum L*; *nec meus latitantes versus amicos protrahit O.*

prō-trūdō, *ere, sī, sum* postrkovati, posunovati: *p. cylindrum C*; strčiti: *qui in rupis protrusit asellum H*; — metaf. odložiti, odročiti: *comitia in Ianuarium mensem p. C.*

prō-turbō, *āre, āvī, ātum* a) rozehnati, zahnati: *Piso ... sacrificalem apparatum, festam plebem proturbat T* dá přípravy rozháze ti a lid rozehnati; zejm. vojen. *p. equites Cs, hostem T*; vyhnati; b) básn. *proturbat pectore silvas O* zporáží, c) abs. dorážeti *V.*

pro ut, adv. podle toho jak, jak, jakož: *ita haberi, p. habere lege l ceret C.*

prō-vehō, *ere, vēxī, vectum* 1) α) vpřed vézti (posunovati, dopravovati), přiváželi: *saxa navis provehit Plin*; β) dep. vpřed jeti, plouti, popojížděti, vyjížděti, vyplouvati, přijíždět i, připlouvati: *p. in altum Cs*; *provehimur portū V, pelago* (dat. směru) *V*; vůb. postupovati, (vpřed) pronikati: *signa illuc usque provecta T*; 2) metaf. a) o čase *provehi* postoupiti, pokročiti: *provecta nox erat T*; *aetate provecta T*; s podm. os. *aetate provectus CN* věkem pokročilý, starý, letitý; praegn. (*bellum*) *longius provectum est T* protáhla se; b) dále vésti, podporovati, býti příznivě něčemu: *vim temperatam di provehunt in maius H* vedou ke zdaru; přiváděti k hodnosti, povyšovati, povznášeti: *ad honores alios scientia iuris provexit L*; *dignitatem a Domitiano longius provectam T*; pass. postupovati: *e gregario ad summa militiae provectum (esse) T*; c) α) act. zavádět i, svádět i, strhovati příliš daleko: *vestra benignitas provexit orationem meam C*; *haec spes provexit* (sc. *eos*), *ut ... L*; *si me ulterius provexerit ira Pr*; β) dep. dáti se zavésti, svésti, strhnouti, zacházeti příliš daleko: *eo ardoris provectus est T*; zejm. v řeči: *quid ultra povehor V* = proč dále mluvím; *studio rerum rusticarum provectus sum C.*

prō-veniō, *īre, vēnī, ventum* vl. vpřed přicházeti, vycházeti 1) vystupovati, předstupovati: *proveniebant oratores novi* básn. u *C*; — přenes. *provenere dominatio-*

nes T; 2) spec. vzcházeti, růsti, uroditi se: *frumentum angustius provenerat Cs*; (*fruges*) *cito proveniunt T*; o lidech roditi se; — obr. *provenere ibi scriptorum magna ingenia S* vystoupilo hojně ...; — praegn. dařiti se: *novā ubertate p. terram T*; *lana proveniat O*; 3) metaf. a) povstávati, díti se: *non haec humanis opibus proveniunt V*; b) s dat. dostávati se někomu: *tamquam suis victoria provenisset T*; c) α) skončiti se, dopadnouti: *ut initia belli provenissent T*; β) praegn. šťastně se skončiti, povésti se, podařiti se: *cetera mandaturus, ubi prima provenissent T*.

prōventus, *ūs, m.* [*provenio*] 1) výnos, úroda: *quin p. oneret sulcos V*; — obr. úroda, žeň: *magnum proventum poetarum annus attulit Plin*; 2) metaf. a) výsledek: *pugnae p. Cs*; *si qui omnis secundos rerum proventus exspectent Cs* samé příznivé výsledky; b) praegn. šťastný výsledek, úspěch, zdar: *superioris temporis p. Cs*.

prōverbium, *ī, n.* [*pro* a *verbum*] přísloví, úsloví, obecné (běžné) rčení, pořekadlo: *venire in p.* n. *in proverbii consuetudinem C* vejíti v přísloví, státi se příslovím; *ut in proverbio* (n. *p.*) *alcis est C* jak praví někdo přísloví, dle něčího přísloví, příslovečně; *rem ad triarios redisse proverbio* (abl.) *increbuit* (v. t.) *L*.

prōvidēns, *entis* [vl. part. praes. od *provideo*] prozíravý, opatrný.

prōvidenter, adv. [*providens*] prozíravě, opatrně, obezřele.

prōvidentia, *ae, f.* [*providens*] 1) vl. vidění do předu, možnost viděti: *neque feriendi neque declinandi p. T* = nebylo (před sebe) viděti ani na ...; 2) metaf. a) starostlivost, pečlivost; prozřetelnost: *divina p. C*; b) prozíravost, opatrnost, obezřelost.

prō-videō, *ēre, vīdī, vīsum* 1) viděti (daleko) vpředu, (zdaleka) zahlédnouti: *missilia, ubi, quid petatur, provideri nequeat, inutilia esse L* není-li viděti cíle; básn. *excusare, quod non providisset eum H* zdaleka = dříve neviděl (a nepozdravil); 2) metaf. a) předvídati: *longius in futurum providentibus desiderium L* tušícím pro budoucnost; básn. *verba provisam rem sequentur H* (v myšlenkách napřed viděnou) promyšlenou; b) praegn. α) býti prozíravý, opatrný; činiti opatření; starati se (*alci* o někoho, *de re* o něco, stran něčeho; *ut*, *ne* aby ...): *non dubito, quin tu plus provideas C* (t. v politice); *duces providendo saepius quam temeritate prodesse T* prozíravostí; *p. rei publicae C*; *neque quo signa ferantur provident Cs* nestarají se; *p. ne* ... též předejíti něco, zameziti: *providendum, ne quid .... motus faceret L*; β) opatřovati, obstarávati (*alci alqd* někomu n. pro někoho něco), připravovati, chystati, starati se o něco: *frumentum exercitui p. Cs*; *quantum diligentiā provideri poterat, providebatur Cs* pokud záleželo na bedlivosti, byla konána všechna možná opatření; *neque facere aut p. quicquam poterant S* nebyli schopni žádného činu ani opatření; *multa eius provisa prudenter ... ferebantur C* mnohá moudrá opatření; s dat. pův. *ita mihi res tota provisa est C*. Part. **prōvidēns** význ. adj. v. t.

prōvidus, *a, um* [*provideo*] 1) předvídající (*alcis rei* něco): *mens provida rerum futurarum C*; *p. veri O*; abs. předvídající budoucnost, znalý budoucnosti, věštecký: *p. auspex H*; subst. *inesse* (*feminis*) *aliquid providum T*; 2) starající se, starostlivý, pečlivý (*alcis rei* o něco): *rerum vestrarum p. T*; subst. *illic providum et secundis numinibus evenit T* = stalo se něco, co jest znamením ochrany a přízně bohův; 3) prozíravý, opatrný, obezřelý.

prōvincia, *ae, f.* 1) obor samostatné působnosti úředníkovy, působnost i meton. působiště; úřad, (úřední) úkol, práce, činnost, povinnost, místo, (ressort); správa, řízení, vojen. (jednotlivé samostatné) velitelství, velení a) *praetores provincias sortiti sunt .... Sulla urbanam et peregrinam* (sc. *provinciam*) .... *Flaccus Apuliam L* dostali losem jako (své) obory ...; *comparare inter se provincias L* dohodnouti se o rozdělení úkolů; *praetor, cui classis p. obvenerat L*; *provincia maritima L* velení na moři; *Valerio Potito Volsci p. evenerat L* velení proti Volskům; *Alcibiades in spe erat provinciae bene administrandae N*; b) přenes. vůb. (vykázaný) úkol, výkon, úděl: *illam sibi provinciam depoposcit, ut*

me trucidaret C; *mihi solitudo et recessus p. est C*; 2) meton. spec. provincie (t. j. země od Římanů dobytá, přivtělená k říši a spravovaná od římského místodržitele) a) (*Sicilia*) *prima omnium p. est appellata C*; (*Gallia*) *in provinciam redacta Cs* učiněna provincií; o úřednících *provincias sortiri* buď losovati o provincie n. losem obdržeti (= *ducere provincias* sc. *sorte*): b) spec. *p.* podle souvislosti značí určitou provincii, zejm. = α) *p. Gallia* (pozd. Provence); β) Malá Asie; γ) Afrika; c) u jiných národů správní okres, kraj, země; u Peršanů satrapie *N*; d) meton. spravování n. správa provincie, úřadování v provincii: *annua p. C*; *primus annus provinciae C.*

prōvinciālis, *e* [*provincia*] náležející k provincii (spec. k p. Gallii *Cs*), týkající se provincie, obyvatelů provincie n. správy provincie, provinciální; v češt. ob. nesouřadně provincie (gen.), (jako) z provincie, v provincii (n. pl. provinciích atd.): *p. abstinentia C* (osvědčená) ve správě provincie; subst. **prōvinciālēs,** *ium, m.* obyvatelé provincie, lidé z provincie, provinciálové.

prōvīsiō, *ōnis, f.* [*provideo*] 1) předvídání, předvídavost: *multum potest p. animi et praeparatio ad minuendum dolorem C* t. j. myšlení na budoucí věci a příprava ducha (na ně); 2) a) opatření (*alcis rei* pro něco n. proti něčemu): *horum vitiorum una p.* (*est*) *C* jediný způsob, předejíti tyto chyby; b) starostlivost, prozřetelnost, prozíravost, opatrnost.

prōvīsor, *ōris, m.* [*provideo*] 1) předvídatel: *dominationum p. T*; 2) (člověk) starající se (*alcis rei* o něco): *utilium tardus p. H.*

prōvīsus, *ūs, m.* [*provideo*] jen abl. **prōvīsū** 1) vl. vidění vpřed, výhled: *ne oculi quidem p. iuvabant T*; 2) metaf. a) předvídání: *p. periculi T*; b) α) prozíravost, prozřetelnost; opatrnost: *p. deūm T*; β) opatřování, obstarávání, starost o něco: *dispositu* (v. t.) *provisuque civilium rerum peritus T.*

prō-vīvō, *ere, vīxī,* — dále žíti *T.*

prōvocātiō, *ōnis, f.* [*provoco*] t. t. soudní odvolání k nejvyšší instanci, t. za republiky ke sněmu, za doby císařské k císaři (abs., *ab alqo ad alqm* od někoho k někomu): *p. est ab alqo* lze se odvolati od někoho; *si a duumviris provocarit* (sc. *reus*), *provocatione certato L* vedlž při odvoláním = odvolacím řízením; právo odvolání.

prōvocātor, *ōris, m.* [*provoco*] vl. vyzývatel; spec. zvláštní druh gladiatorův, útočník.

prō-vocō, *āre, āvī, ātum* 1) vyvolávati, přivolávati, povolávati a) vůb. (básn.) *Memnonis mater roseo provocet ore* (*hanc*) *diem O* nechť přivolá, vzbudí; b) praegn. vyzývati, vybízeti, pobízeti, povzbuzovati α) zejm. k boji: *Crispinus minimo me provocat H* vyzývá k sázce (k zápasu) o maličkost (s mé strany, kdežto sám nabízí více, jsa si jist výhrou: podle jiného výkl. maličkem sm. urážlivě); β) vůb. = podněcovati, puditi, dohánětí: *quid beneficiis provocati facere debemus C*; význ. provokovati, dráždíti, popuditi: *iniuriis provocatos C*; *maledictis me p. C*; γ) k acc. vnitř. . . . k něčemu, vzbuzovati něco, způsobiti, dáti podnět k něčemu: *p. bella T*; *Titus comitate officia provocans T*; 2) t. t. soudní odvolávati se (abs., *ab alqo ad alqm* od někoho k někomu): *ut de vi damnati ad populum provocent C.*

prō-volō, *āre, āvī, ātum* vl. letěti vpřed, vyletěti, přiletěti; obr. vpřed běžeti, kvapiti, spěchati; vyběhnouti, vyraziti, vyřítiti se; přiběhnouti, přihnati se, přikvapiti.

pro-volvō, *ere, volvī, volūtum* vpřed valiti, váleti, smýkati; přivaliti, vyvaliti, odvaliti, svaliti; 1) a) *cupas p. Hirt*; *truncum provolvens V*; b) zejm. *se p.* = med. *provolvi ad pedes* n. *ad genua* (dat. *genibus T*) *alcis* vrhnouti se někomu k nohám, padnouti před někým na kolena; 2) přenes. a) (*Agrippina*) *usque ad libita Pallantis provoluta T* sklesši, sníživši se; b) s abl. odl. *multi fortunis provolvebantur T* byli zbavováni.

proximē, proximus viz *prope.*

proximitās, *ātis, f.* blízkost 1) vl. 2) metaf. a) význ. podobnost *O*; b) (blízká) příbuznost *O.*

prūdēns, *entis* [z *providens*] 1) význ. partic. (praed.) věda, vědomě, s (úplným) vědomím, s rozmyslem, úmyslně, schválně, naschvál: *p. et sciens C*; *forte an*

p. T; 2) adj. a) vl. předvídající, vědoucí: *prudentes, id est providentes C* prozíraví (proti *divinus* věštec); *doli p. T* věda, že jest to lest; umějící, znalý, zkušený, zběhlý (abs., *alcis rei* n. *in re* něčeho, v něčem): *p. rei militaris N*; *animus rerum p. H* znalý věcí = moudrý; *ut prudentes* (sc. *pugnae*) *cum imperitis . . . manum conserverent S* připravení s nepřipravenými; básn. s inf. *p. dissipare pulveres H*; b) prozíravý, bystrý, prozřetelný, rozumný, rozvážlivý, obezřelý, opatrný; moudrý; chytrý.

prūdenter, adv. [*prudens*] a) zkušeně, zběhle; b) prozíravě, prozřetelně, rozumně; rozvážlivě, obezřele, opatrně; moudře; chytře.

prūdentia, *ae, f.* [*prudens*] 1) předvídavost, schopnost předvídati: *futurorum p. C*; 2) znalost, zkušenost, zběhlost (*alcis rei* něčeho, v něčem); 3) prozíravost, bystrost, důvtip, důmysl, prozřetelnost; rozumnost; rozvážlivost, obezřelost, opatrnost; moudrost; chytrost: *aetatis maturitate ad prudentiam C* t. j. k filosofii; — básn. meton. *senex, aevi p. nostri O* (vtělená) moudrosti.

pruīna, *ae, f.* 1) jíní, jinovatka, šedivý n. padlý mráz; 2) metaf. sníh *V*; 3) meton. mrazy, zima: *ad medias pruinas V.*

pruīnōsus, *a, um* [*pruina*] ojíněný, jinovatý.

prūna, *ae, f.* hořící n. řeřavé (žeřavé) uhlí.

prūniceus, *a, um* [*prunus*] švestkový, ze švestkového dřeva: *p. torris O* (dle jiného výkl. **prūnicius** [*pruna*] žhavý, hořící.

prūnum, *ī, n.* [προῦμνον] slíva, švestka (ovoce).

prūnus, *ī, f.* [προῦμνος] slíva, švestka (strom).

prūriō, *īre, —, —* vl. o věcech svrběti; přenes. míti chut na něco; spec. býti vilný *Cat.*

Prūsa, *ae, f.* město v záp. Bithynii na sev. svahu Olympu, nyn. Brussa; odt. **Prūsēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Prusy.

Prūsiās n. **Prūsia**, *ae, m.* jméno králů bithynských; 1) P. I. (vládl v l. 236—asi 186 př. Kr.); jeho nástupce 2) P. II. (zavražděn r. 148), k němuž se utekl Hannibal.

prytanēum, *ī, n.* [πρυτανεῖον] prytaneion, obecní dům, radnice; spec. v Athenách pozd. = σκιάς n. θόλος, místnost (nedaleko radnice), ve které se shromažďovali a většinu dne dleli prytanové (t. j. právě úřadující výbor rady); tam také společně stolovali a s nimi cizí vyslanci i mužové o stát zasloužilí.

prytanis, *is, m.* [πρύτανις] v některých řec. městech titul nejvyšších úředníků.

psacas viz *psecas.*

psallō, *ere, psallī, —* [ψάλλω] hráti na strunný nástroj, zejm. na kitharu, synekd. zpívati s průvodem kithary.

psaltērium, *iī, n.* [ψαλτήριον] psalterion (strunný nástroj).

psaltria, *ae, f.* [ψάλτρια] hudebnice, kitharistka, harfenice.

Psamathē, *ēs, f.* [Ψαμάθη] 1) dcera argejského krále Krotopa, milenka Apollonova, matka Linova *O*; 2) dcera Nereova, milenka Aiakova, matka Fokova *O.*

psecas (n. **psacas**), *adis, f.* [ψεκάς n. ψακάς vl. kapání, krapot, prška] 1) otrokyně, jež mazala své paní vlasy, kadeřnice, frisérka: *psacade natus* u *C*; 2) jako vlastní jm. *O.*

psēphisma, *atis, n.* [ψήφισμα] u Řeků usnesení lidu na sněmu.

Pseudocatō, *ōnis, m.* [Ψευδο- . . .] vl. Lžikato, nepravý Kato: *verus P. C* pravý druhý Kato (svou poctivostí).

Pseudodamasippus, *ī, m.* [Ψευδο-. . .] Lžidamasippus, nepravý (druhý) D.

pseudolus, *ī, m.* [ψεύδω] vl. lhář; jako vl. jm. titul Plautovy komedie.

pseudomenos, *ī, m.* [ψευδόμενος] klamný úsndek vl. o lháři („řekne-li lhář, že je lhářem, mluví pravdu; mluví-li však pravdu, není lhářem") i vůb.

Pseudophilippus, *ī, m.* [Ψευδο-. . .] Lžifilippos t. j. Andriskos, který se vydával za syna krále Persea.

pseudothyrum, *ī, n.* [ψευδόθυρον] tajná dvířka (též obr.).

psithius (n. **psythius**), *a, um* [ψίθιος] *psithia* (*vitis*) (též subst.) *V* réva, z jejíchž sušených hroznů se lisovalo červené víno: rozinková, sektová réva.

psittacus, *ī, m.* [ψίττακος] papoušek.

Psōphīs, *īdis* (acc. *īda O*), *f.* [Ψωφίς] město v sev. Arkadii (dříve zv. Fegia).

psȳchomantīum, *ī̆, n.* [*ψυχομαντεῖον*] věštírna, ve které jsou vyvolávány a dávají odpovědi duše zemřelých lidí.

psythius viz *psithius.*

-pte, příklonná částice, spojovaná se zájmeny přisvoj. k jejich sesílení: *suopte pondere C* svou vlastní tíží.

Pteleum, *ī, n.* [*Πτελεόν*] přístavní město v Thessalii na již. straně Pagaského zálivu, nyn. Ftelia.

ptisanārium (psáno též **tisanārium**), *ī̆, n.* [*πτισάνη* krupice] odvar n. polévka vl. z krupice, pak vůb.: *p. oryzae H.*

Ptolomaeus n. též **Ptolemaeus,** *ī, m.* [*Πτολεμαῖος*] jméno rodu, jenž vládl v Egyptě od r. 323 (první byl P., syn Lagův, vojevůdce Alexandra Vel.) do bitvy u Aktia r. 31 př. Kr.; — adj. **Ptolomaeus,** *a, um* Ptolemajův, Ptolemajský, synekd. egyptský; subst. **Ptolomāis** (n. **Ptolemāis**), *idis* n. *idos, f.* jméno několika měst v Egyptě a ve Foinikii.

pūbēns, *entis* [vl. part. praes. od **pubeo,* srov. *pubes*] vl. dospělý; metaf. o rostlinách bujný, šťavnatý, durmatý *V.*

pūbertās, *ātis, f.* [2. *pubes*] 1) (pohlavní) dospělost; mužný věk, mužnost, zletilost: *nondum pubertatem ingressus T*; 2) meton. a) mužná síla: *inexhausta p. T*; b) chmýří, chlupy, vousy jako známka dospělosti: *dentes et pubertatem naturā existere C.*

1. pūbēs, *is, f.* 1) vl. chmýří, chlupy, vousy jako známka dospělosti; synekd. ohanbí, rozkrok, klín, lůno: *pube tenus V*; 2) meton. a) dospělá mládež, (mladé) mužstvo, zejm. branné mužstvo: *p. Albana L*; — přenes. o dobytčatech mladé kusy *V*; b) básn. vůb. lid, lidé.

2. pūbēs, *eris* [srov. 1. *pubes*] 1) (vl. pohlavně) dospělý, dorostlý, mužný, zletilý: *p. aetas L* zletilost; subst. *pūberēs, um, m.* dospělá mládež, dospělí lidé, mužstvo; 2) o rostlinách bujný, šťavnatý, durmatý: *puberibus foliis V.*

pūbēscō, *ere,* — [inchoat. k **pubeo,* srov. *pubes*] 1) obrůstati (pův. chmýřím, vousy, básn. i přenes.): *prata pubescunt variorum flore colorum O* ‚odívají se'; vůb. pokrývati se, plniti se: *pubescit vinea fetu V*; 2) meton. a) dospívati, mužněti, dorůstati v muže: *nunc aequali tecum pubesceret aevo V*; b) metaf. dozrávati.

pūblicānus, *ī, m.* [*publicus*] nájemce státních důchodů z polností, desátků, cel a p. n. veřejných podniků, ku př. staveb; *publicani* byli většinou ze stavu jezdeckého a vyděračnost mnohých byla trýzní pro obyvatele provincií; — adj. *mulierecula publicana C* (se zlomyslným dvojsmyslem, srov. *publicus*) ‚nájemní ženština'.

pūblicātiō, *ōnis, f.* [*publico*] zabavení, konfiskace: *p. bonorum C.*

pūblicē, adv. [*publicus*] veřejně (op. *privatim*) 1) klass. vzhledem k obci (= ke státu) (leckdy lze přeložiti přívl. obecní, státní, veřejný, úřední) a) jménem obce, z usnesení n. z rozkazu obce, od obce, z úřední moci, v úřední věci, úředně: *p. privatimque Cs* jménem obce i svým; *exulatum p. ire L* z rozkazu obce; *si patronus huic causae p. constitueretur C* úředně (u nás ex off(ici)o); *si privatus esset, cur p. loqueretur T* jako úřední osoba, úředním tónem; *litteras Athenas p. misit N* úřední zprávu; (*dona*) *non modo a singulis, sed et p. mittuntur T* od obcí; b) v zájmu obce, pro obec, obci, pro všechny: *p. esse laudem Cs* obci; přívl. *materiam ingentis p. privatimque decoris L*; c) nákladem obce, z obecních peněz, na státní útraty: *ut filiae eius p. alerentur N*; 2) pozd. význ. na veřejnosti, u lidí, obecně: *artibus egregiis et pari fama p. T*: *quod maiestas elusa p. foret T.*

Pūblicius, jméno rodu pův. latinského; zejm. 1) a 2) dva bratří *L.* a *M. Publicius Malleolus,* aedilové r. 240 n. 238 př. Kr., kteří z výnosu pokut, jež uložili nájemcům pastvin, založili chrám a slavnost na počest bohyně Flory a zřídili cestu od Cirku na Aventin (*vicus* n. *clivus Publicius*) *OT*; 3) *C. Publicius Bibulus,* tribun lidu r. 209 př. Kr., odpůrce patriciův *L*; 4) *C. Publicius Malleolus,* quaestor v Kilikii r. 80 př. Kr. *C*; 5) *Publicius Certus,* účastník zavraždění Helvidia Priska za Domitiana; obžalován od Plinia Ml. *Plin.* Adj. **Pūbliciānus,** *a, um* Publiciův.

pūblicō, *āre, āvī, ātum* [*publicus*] 1) učiniti obecním (státním) majetkem, zabaviti, konfiskovati: *bona p.*; *regnum p. Cs* zabrati (annektovati); o osobě (*ut*

rex) *cum bonis omnibus publicaretur C* (t. jeho království); 2) neklass. zveřejniti a) postoupiti obecnému užívání, učiniti obecně přístupným: *Aventinum p. L* t. j. plebejům (u nás ‚rozparcellovati'); přenes. *publicata pudicitia T* zmrhaná, porušená; b) (veřejně) ukázati, vystoupiti s něčím: *ut omnia studia sua publicaret T*; c) uveřejniti, vydati: *p. librum Plin.*

Pūblicola, *ae, m.* [starolat. *poplicola z populos a colo,* vl. ‚přítel lidu'] cognomen v rodě Valeriův (v. t.).

pūblicus, *a, um* [starolat. *poplicus,* od *populus*] I 1) týkající se národa, obce, státu a) národní, obecní, státní, veřejný, úřední, politický (op. *privatus*): *publica privataque tecta L*; *pecunia* (v. t.) *publica*; *iudicium publicum C* trestní soud n. pře; *quod antea causam publicam nullam dixerim C* nemluvil jsem ve věci trestní; *publicum consilium L* usnesení, nález obce, *T* státní rada (= senát); *publicae provinciae T* = *provinciae populi Romani* n. senátu (op. *Caesaris*); b) v češt. leckdy nesouřadně obce (= státu), od obce; jménem obce, z usnesení n. z rozkazu obce; v zájmu obce, pro obec; nákladem obce; v úřadě: *bonum* (*malum*) *publicum LT* prospěch, štěstí (škoda, neštěstí) obce; *publicum imperium servitiumque L* obce, vlasti; *publicum auxilium L* od obce; *publicum funus T Plin* od obce vypravený = slavnostní; *incisa notis marmora publicis H* s nápisy jménem obce; *iniuria publica Cs* obci učiněná; *Vibius de vi publica damnatur T* násilnosti, spáchané v úřadě; c) zejm. **rēs pūblica** α) vl. obecní (státní, veřejná, úřední) věc n. záležitost, obecní jmění: *reliquiae rei publicae C*; β) collect. obecní, státní záležitosti: *rem publicam gerere* vl. býti činný ve prospěch státu, sloužiti obci (státu, vlasti), ob. spec. bojovati za stát, za vlast; *ad rem publicam administrandam Cs* na válečné potřeby; *loqui de re publica* o politice; *rem publicam capessere* (v. t.); *nihil per libertos publicae rei* (sc. *agere Agricola*) *T* nic úředního; γ) obec, stát; 2) obecný, veřejný, na veřejnosti; všeobecný, všem přístupný, společný: *lux publica mundi O*; *quae* (*terrae essent*) *vacuae, eas publicas esse T*; *publica materies privati* (v. t.) *iuris erit H*; *iuvenum publica cura H* touha všech mladíků; *circumsteterat Palatium publica exspectatio T* lid plný očekávání; obyčejný, všední; II subst. **pūblicum,** *ī, n.* 1) a) obecní jmění; zejm. obecní pozemek, ‚obec': *nihil de publico attingere C*; *privatos agros, qui in p. Campanum incurrebant C*; b) obecní n. státní pokladna: *bona in p. addicere Cs* = zabaviti; *de* n. *ex publico* z obecního jmění, ze státní pokladny, nákladem obce, na útraty státu; *non modo in publico* (na veřejnosti), *sed etiam de publico* (za veřejné peníze) *convivari C*; c) obecní důchody, jichž vybírání bylo pronajímáno, odt. nájem od obce: *omnes omnium publicorum societates C* meton. všech nájemců; d) obecní podnik: *conducere publica H*; *ut militia vacarent, dum in eo publico essent L* dokud budou dodavateli obce; e) obecní skladiště, sýpka: (*frumentum*) *in p. conferunt Cs*; f) obec, stát: *in p. T* pro obec, obci, lidu; úředně; 2) veřejné místo, ulice a) *cloacae per* (pod) *p. ductae L*; b) veřejnost: *in p. prodire*; *publico carere C, abstinere T* nevycházeti ven, zůstávati doma; *orationem in p. dare Plin* vydati; c) *laudare in p. et in commune T* (jen) všeobecně.

Pūblilius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Volero Publilius,* tribun lidu r. 471 př. Kr. (zákon *ut magistratus plebei comitiis tributis crearentur*); 2) *Q. Publilius Philo,* první plebejský praetor r. 337 př. Kr., bojoval ve válkách samnitských; 3) a 4) *Publilia,* druhá manželka Ciceronova r. 45, s níž se ještě téhož roku rozešel; vyjednavatelem v té věci byl její bratr *Publilius.* — Adj. **Publilia** *tribus L,* jedna z venkovských.

Pūblius, *iī, m.* římské praenomen (zkrác. *P*).

pudēns, *entis* [vl. part. praes. od *pudet*] 1) stydící se, stydlivý, cudný; počestný, mravný, slušný: subst. *pudentes Cs* mužové čestní, počestní; 2) skromný, mírný: *veniam peto pudentem Cat.*

pudenter, adv. [*pudens* od *pudet*] 1) stoudně, stydlivě, cudně; mravně, počestně; 2) skromně, s měrou: *licentia sumpta p. H.*

pudet, *ēre, puduit* (= *puditum est*) [srov. *repudium, tripudium, pavio*; vl. ‚srážeti, pokořovati‘] vl. působiti stud; **1)** neos. *p. me* (acc.; bývá leckdy vynecháván) *alcis rei* stydím se za něco, hanbím se, se studem myslím, vzpomínám na něco (věc bývá též vyjádřena nom. pronom. neutr., inf., acc. c. inf., větou s quod n. si, 2. sup.); abs. jest stydno, jest hanba: *Cotini, quo magis pudeat* (sc. *eos tributorum*), *et ferrum effodiunt T* aby jejich hanba byla ještě větší; *p. dictu T* = *pudendum* (*est*) *dictu T* stydím se to říci, vypravovati; *p. me alcis* α) stydím se za někoho, β) stydím se někoho: *p. deorum hominumque L*; *si te municipiorum non pudebat C*; *vestri me p. miseretque T* k vůli vám cítím stud a lítost; **2)** os. (*multitudo*) *ad pudendum* (*inducitur*) *C* ke studu; zvl. part. **a) pudēns** stydící se: *p. prave* (v. t.) *H*; význ. adj. v. t.; **b) pudendus,** *a, um* za koho jest třeba se styděti, adj. hanebný, potupný, nepočestný: *neque pudendum aut paenitendum eum regem fore L* = ke cti a spokojenosti; *matre pudendā H*; *pudendis volneribus V* (t. j. ze zadu na útěku); *Italia, per quam somno et luxu* (abl. způs.) *p. incesserat T* ke všeobecné hanbě, pohoršení.

pudibundus, *a, um* [*pudet*] stydící se, stydlivý, stoudný, praed. stoudně, ve studu: *matrona paullum intererit satyris pudibunda H*; *pudibunda ora O*.

pudīcē, adv. [*pudicus*] stoudně, stydlivě; mravně, cudně, počestně, slušně.

pudīcitia, *ae, f.* [*pudicus*] stydlivost, stoudnost, mravnost, stud (abs. jako trvalý stav vzhledem k vnějšku, srov. *pudor*): *pudorem, pudicitiam promiscua habere S* čest a stud; – spec. cudnost, čistota, počestnost, poctivost, nevinnost: *pudicitiā amissā L*; personif. jako bohyně *Pudicitia plebeia L* (žen plebejských), jež měla svatyni ve vicus longus a starší prý kultem *Pudicitia patricia L* se svatyní na forum boarium.

pudīcus, *a, um* [*pudet*] stydlivý; počestný, mravný, slušný; spec. cudný, nevinný, čistý.

pudor, *ōris, m.* [*pudet*] **1)** stud (jako cit, z něhož vyplývá poměr k jednotlivým osobám, věcem a dějům, srov. *pudicitia*): *p. alcis rei* buď pro něco (minulého) = hanba n. před něčím (budoucím); *p. non lati auxilii L* že nepřispěli ku pomoci; *p. cedendi Cs* stydíce se ustoupiti; *quem paupertatis p.* (*tenet*) *H* kdo se stydí za chudobu; *digna pudore O* věci, za které jest nutno styděti se = hanebné; *p. est* (sc. *mihi*) s inf. stydím se; básn. *ite domum, si quis p., iuvenci V* máte-li trochu studu; *narrare pudori* (dat. účel.) *est O* stydí se; *p. alcis* vl. stud před někým = úcta, vážnost k někomu, ohled na někoho; **2)** meton. **a)** mravní cit, cit pro něco; čest, svědomitost, cit povinnosti: *antea consulto senatu*; *adeo regebat omnia p. L*; *p. . . . pudicitia CS* čest . . . stud; **b)** α) mravnost, počestnost, bezúhonnost, dobré mravy, slušnost, šetrné jednání: *p. qui in magistratuum conviviis versari solet C*; β) cudnost, čistota, nevinnost: *vix artibus honestis p. retinetur T*; γ) stydlivost, ostýchavost, skromnost: hendiad. *natura pudorque meus C* má přirozená ostýchavost; **c)** hanba, potupa, ostuda: *neque erit nobis gener ille pudori O*. – Personif. *Pudor VH*.

puella, *ae, f.* [dem. od *puer*] dívka, děvče **a)** vůb.; **b)** spec. α) dcera: *Danai puellae H*; β) význ. milenka, milá; zř. význ. služka, otrokyně *H*; **c)** přenes. (mladá) žena, paní.

puellāris, *is* [*puella*] dívčí, dívčin.

puellāriter, adv. [*puellaris*] jako dívka, po dívčím způsobu.

puellula, *ae, f.* [demin. od *puella*] dívenka, dívčina, holčička *Cat.*

puer, *erī, m.* **1)** dítě, zejm. pl. *pueri* děti (proti dospělým lidem, srov. *liberi*) na označenou věku: *a puero* n. *a pueris* od dětství, od dětského věku (o hochu od chlapectví, od chlapeckého věku); *ex pueris excedere C* z dětských let (srov. *ἐκ παίδων*); praed. v dětství, v dětském (spec. chlapeckém) věku; **2)** spec. **a)** chlapec, hoch, často praed. jako chlapec; **b)** jinoch, mladík: praegn. *semper fac p. esse velis O* mládenec; **c)** význ. syn, synek: *Veneris p. O*; **d)** sluha, služebník, otrok, ‚hoch‘.

puerīlis, *e* [*puer*] **1)** vl. **a)** dětský, mladistvý, spec. chlapecký; leckdy nesouřadně dětí, jako dítě (děti), pro děti a p. n. spec. chlapců v atd.: *tela puerilia V*;

posse se puerili verbere moneri T jako děti bývají; *puerile regnum L* vláda mladého krále; b) chlapecký, jinošský, mužský (op. dívčí): *facies p. O*; 2) obr. a metaf. dětinský, nezkušený, nerozumný, (naivní): *puerilibus votis O*; *acta illa res est animo virili, consilio puerili C*; *oratio p. C* školácká.

puerīliter, adv. [*puerilis*] dětsky, po dětsku; praegn. dětinsky (naivně).

pueritia, *ae, f.* (synkop. *puertia H*) [*puer*] dětství, dětský n. spec. chlapecký věk, mládí: *a pueritia C*; někdy překládáme přívl. n. doplňk.: *Britannici pueritiam robore circumdaret T* mladého B.; *est plerisque (Batavis) procera p. T* jsou již jako chlapci vysoké postavy; *ubi filiorum eius multus pueritiae cultus erat S* kde měli jeho mladiství synové bohatě zařízený dvůr.

puerpera, *ae, f.* [*puer* a *pario*] rodička, šestinedělka.

puerperium, *ī, n.* [*puerpera*] slehnutí, porod; meton. *feminam puerperiis insignem T* počtem dětí.

puerperus, *a, um* [*puer* a *pario*] *verba puerpera O* k porodu pomáhající, pomocná.

puertia viz *pueritia.*

puerulus, *ī, m.* [demin. od *puer*] hošík, chlapeček: *puerulo me N* když jsem byl ještě malý; *omnium deliciarum pueruli C* způsobilí k všelikým rozkoším.

pūga, *ae, f.* [πυγή] řiť, zadnice.

pugil, *ilis, m.* [srov. *pugnus*] pěstní zápasník, rohovník.

pugil(l)ātus, *ūs, m.* [*pugilārī* od *pugil*] pěstní zápas, rohování.

pugillāris, *e* [*pugillus,* demin. od *pugnus*] ob. subst. *pugillares* (sc. *libelli*) n. *pugillaria, um. n.* (příruční) zápisní deštičky, zápisník *Cat Plin.*

pūgiō, *ōnis, m.* [*pungo*] vl. bodák; dýka: obr. *o plumbeum pugionem C* na označenou slabého důvodu kord.

pūgiunculus, *ī, m.* [demin. od *pugio*] (menší n. ostrá a p.) dýka.

pugna, *ae, f.* [*pugno*] 1) a) vl. zápas pěstmi, pračka, rvačka: *immanes et ad pugnam natos lacertos T*; *res ad pugnam* (pěstmi) *et manus* (v křížku) *vocabatur C* = ke rvačce; b) bitva, boj, bitka, potýčka; meton. o bitevních řadách *Gemino Servilio media pugna tuenda data L* řídíti boj středního voje; c) zápas: *spectasse quinquennem Elide pugnam O* (t. j. hry olympijské); 2) metaf. zápas, spor, hádka.

pugnācitās, *ātis, f.* [*pugna*] bojovnost obr. *T.*

pugnāciter, adv. [*pugnax*] bojovně, neústupně, prudce, urputně.

pugnātor, *ōris, m.* [*pugno*] bojovník, zápasník.

pugnāx, *ācis* [*pugno*] 1) bojovný; (rád) zápasící: *quis circum pagos p. ... contemnat H* kočující zápasník; — obr. *oratio pugnacior videtur C*; 2) prudký, vzpurný; básn. *p. alci rei* nepřátelský, protivný: *ignis aquae p. O.*

pugnō, *āre, āvī, ātum* [*pugnus*] pův. bíti se n. zápasiti pěstmi; 1) bojovati, potýkati se, zápasiti (abs., *cum alqo* s někým, *contra,* též *in* n. *adversus alqm* proti někomu, *de re* o něco): s abl. způs. *dubiā victoriā magnā utrimque caede pugnatum est L*; s acc. vnitř. *claram pugnam p.*; *pugnata bella V* svedené; *proelium male pugnatum S* prohraná; subst. *pugnantes Cs* bojovníci; — obr. *in mea pugno vulnera O* útočím, abych svou zbraní sám se zranil; 2) metaf. a) význ. zápasiti: na soudě *Rupili et Persi par pugnat H*; b) odporovati, vzpírati se, protiviti se (básn. *alci rei* něčemu) α) *pugnabis amori V*; (*sonipes*) *pressis pugnat habenis V*; β) spec. slovy n. míněním = neshodovati se: *pugnantia loqui C* věci si odporující; *mea pugnat sententia secum H* sama si odporuje; c) *p. ut ...*, básn. též inf. bojovati o něco, usilovati, zasazovati se, snažiti se, namáhati se α) *pugna, ne turpis inveniar C*; β) spec. dokazovati, hájiti mínění: *illud video p. te, species ut ... sit deorum, quae ... C*; *Carneades p. non destitit* s aco. c. inf. *C.*

pugnus, *ī, m.* [srov. *πύξ, πυγμή*; příbuzné s *pungo, pugio*] pěst (zejm. jako zbraň): *rhetoricam palmae, dialecticam pugni similem esse (Zeno) dicebat C*; — meton. *ibi cum pugnis concisus esset C* ranami pěstí; *superare pugnis H* t. j. pěstním zápasem.

pulchellus, *a, um* [demin. od *pulcher*] hezoučký, překrásný, spanilý (též iron.); *Pulchellus* přezdívkou *C* o Klodiovi.

pulcher, *chra, chrum* [starolat. *polcher* snad z **poli-cro-s* od *polio*] krásný, pěkný, hezký, spanilý, sličný; 1) vl. o vnějšku; o bozích *pulcherrimus* překrásný, ale též velebný, vznešený; 2) metaf. a) *pulchrum est alci alqd* u. s inf. něco jest někomu krásné, ke cti, ke slávě, dobré pro někoho n. též někdo pokládá za dobré; dobrý, ušlechtilý; *p. libertas V* svatá (z řeči sakrál.) b) čestný, slavný: *pulchra mors V*; *vulnera ipso pulchra loco O*; c) zdárný, příznivý, šťastný, o os. kdo se má dobře, bezstarostný: *praetor ne pulchrum se ac beatum putaret C.* — Jako vlastní jm. **Pulcher** cognomen v rodě Klodiův (viz *Claudius*).

pulchrē, adv. [*pulcher*] 1) krásně, pěkně, hezky; 2) dobře, výborně; čestně, slavně; příznivě, šťastně, zdárně: *mihi p. est CH* mám se dobře.

pulchritūdō, *inis, f.* [*pulcher*] krása (vl. i metaf. význ. znamenitost, výbornost): hendiad. *ingenium* (*Agricolae*) *pulchritudinem ac speciem gloriae adpetebat T* po krásném ideálu slávy.

pūlēium, *ī, n.* [*pulex*] polej, máta (botan. *Mentha pulegium*), rostlina, jejíchž květů, pronikavě vonících, užívali též za prostředek proti blechám *C* (též obr. význ. lahodnost).

pūlex, *icis, m.* blecha.

pullārius, *iī, m.* [1. *pullus*] kuropravec, jehož úkolem bylo, vykládati znamení ze zobání kuřat, k tomu účelu chovaných.

Pullia, *ae, f.* vlastní jm. ženské, zejm. chůva Horatiova *H.*

pullulō, *āre, āvī, ātum* [*pullulus* demin. od 1. *pullus*] 1) vyrážeti, vyháněti, prýtovati (o rostlinách), rozrůstati se: *pullulat ab radice silva V*; — obr. *tot pullulat colubris V* vl. pučí = hemží se; 2) metaf. bujeti, vzmáhati se: *luxuria incipiebat p. N.*

1. pullus, *ī, m.* 1) mládě: *pullos columbinos C* holoubata; *pecoris generosi p. V* hříbě; — spec. kuře (zejm. o kuřatech, jichž se užívalo k věštění): *offa cecidit ex ore pulli C*; 2) metaf. jako lichotivé oslovení kuřátko, ptáček a p.: (*appellat pater*) *pullum, male parvus si cui filius esset H.*

2. pullus, *a, um* [srov. *palleo, πελιός, πολιός*] tmavý, temný, černavý, černý: zejm. o barvě smutečních šatů *toga, tunica pulla C*; o pracovním oblečku *in officina cum tunica pulla sedere solebat C*; *pulla myrtus H* tmavozelená; subst. **pullum,** *ī, n.* tmavá barva: *obstrusa* (v. t.) *carbasa pullo O.*

pulmentārium, *iī, n.* [*pulmentum*] vl. co náleží k příkrmu: odt. příkrm, pochoutka, lahůdka, zvyšující chut: *tu pulmentaria quaere sudando H.*

pulmentum, *ī, n.* [z *pulpamentum*] vl. příkrm; vůb. pokrm; díl (pokrmu), porce *H.*

pulmō, *ōnis, m.* [srov. *πλεύμων* a čes. plíce] (klass. pl.) plíce.

pulpāmen, *inis* a **pulpāmentum,** *ī, n.* [*pulpa* (libové) maso] (masitý) příkrm k chlebu a p.; odt. pochoutka, lahůdka: obr. (*mihi est*) *p. fames C.*

pulpitum, *ī, n.* lešení, výstupek z prken (pro herce, řečníky a p.), řečniště, podium; — spec. jeviště, ‚prkna': *ludibria scaenā et pulpito digna Plin*; kathedra: *grammaticas ambire tribus et pulpita H.*

puls, *pultis, f.* [*πόλτος* kaše] kaše ze samopše n. z bobů, obyčejné jídlo prostých lidí; také byla předkládána věštným kuřatům.

pulsātiō, *ōnis, f.* [*pulso*] tlučení, tepání, údery, nárazy, rány (*alcis rei* na něco, o něco): *p. scutorum L*; meton. stlučení, sbití, výprask: *Alexandrinorum p. C.*

pulsō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *pello*] 1) (opět a opět n. silně) tlouci, tepati, biti, klepati, narážeti; udeřiti; šlehati (*alqd* něco, do něčeho, na něco) a) *pede p. alqd* buď kopati do něčeho n. dupati na něco, o něco, podupati něco; *Threiciae flumina Thermodontis pulsant V* klusají po (zmrzlé) vodě; *curru Phoebe medium pulsabat Olympum V* jela na voze ve středu nebes; — básn. *corda pavor* (v. t.) *pulsans V*; b) spec. biti, tlouci někoho, odt. týrati, trýzniti: *propinqui regis legatos pulsant L*; *quibus* (dat. pův.) *pulsatus pater V*; c) metou. vrážeti do něčeho, dotýkati se něčeho, zasahovati: *alta pulsat sidera V*; *pulsati colles* (*clamore*) *V*; 2) hýbati něčím, puditi, hnáti a) *erupēre ut sagittae nervo pulsante* (sc. *eas*) tetivou vymrštěné; odstrkovati, zahánětí, zapuzovati: *pulsatos referens divos V*; b) metaf. *quae te vecordia pulsat O* žene;

dávati popud, pass. dostávati popud: *dormientium animos externa visione (z . . .) pulsari C*; — praegn. dojímati, vzrušovati, zachvívati.

pulsus, *ūs*, *m.* [*pello*] **1)** tlučení, tepání, bití; tlukot, tepot; náraz, úder: *p. remorum Cs* veslování; *p. pedum V* buď dupání, dupot n. kroky; *lyrae p. O* (vl. brnkání =) hra na lyru, zvuky lyry; *p. venarum T* tepna; **2)** popud; dojem: *quod pulsu agitetur alieno C*; *externus p. animos commovet C*; *p. imaginum C.*

pulvereus, *a, um* [*pulvis*] prachový, prašný **a)** *pulverea nubes V* oblak prachu; **b)** zaprášený: *pulvereum solum O*; **c)** prášivý, prášící, zdvíhající prach: *pulverea palla O.*

pulverulentus, *a, um* [*pulvis*] prašný, zaprášený, plný prachu: *pulverulenta via C*; básn. *pulverulenta aestas V*; *ostia pulverulenta O* zasypané prachem (pískem); obr. *praemia militiae pulverulenta sequi O* v prachu (t. j. klopotně).

pulvillus, *ī*, *m.* [demin. od *pulvinus*] polštářek, poduška.

pulvīnar, *āris*, *n.* [*pulvinus*] **1)** chrámové lehátko s poduškou, na niž byla kladena socha boha při obřadu ‚hostiny bohů' (*lectisternium*, v. t.), ‚stůl' bohů; *pulvinaria* byla pův. jen v chrámech bohů přejatých od Řeků, pozd. i v jiných: *supplicatio ad* (n. *circum*) *omnia pulvinaria C* = *supplicatio omnibus dis, quorum pulvinaria Romae essent L*; — meton. hostina bohů: *et deorum pulvinaribus et epulis magistratuum fides praecinunt C*; — božská pocta: *dignior altis pulvinaribus O*; **2)** vůb. lehátko, pohovka, lože; sedadlo, ‚křeslo': *p. geniale Cat*; *incolumis coniunx sua pulvinaria servat O.*

pulvīnārium, *iī*, *n.* [*pulvinar*] *L* význ. = *pulvinar.*

pulvīnus, *ī*, *m.* polštář, poduška.

pulvis (*pulvīs V*), *eris*, *m.* (básn. zř. *f. Pr*) prach **1)** vl. **a)** *canitiem multo deformat pulvere V* (na znamení smutku); *pulvere ab alto V* s cesty vysoko zaprášené; kotouč (vír, mrak) prachu; *hibernus p. V* zimní prach t. j. suchá zima; **b)** spec. **α)** prach, drobný písek, do něhož mathematikové rýsovali: *numquam eruditum illum pulverem attigistis C*; *homunculum a pulvere et radio excitabo C*; **β)** prach na závodišti: *curriculo pulverem collegisse Olympicum H*; obr. *dulcis sine pulvere palma H* t. j. bez námahy (srov. *ἄκονιτι νίκαν*); — odt. meton. zápasiště, závodiště, cvičiště; bojiště: *equus magnae in pulvere famae O*; obr. *in suo* (t. j. na domácím) *noster pulvere currat equus O*; metaf. ‚kolbiště', pole veřejné činnosti, veřejnost, veřejná činnost: (*Phalereus*) *processit in solem et pulverem C*; **2)** přenes. **a)** význ. popel ze spálené mrtvoly: *qui nunc iacet horrida p. Pr*; **b)** prášek: *amomi p. O.*

pūmex, *icis*, *m.* (*f.* dle některých *Cat*) [srov. *spuma*] **1)** pemza, mořská pěna (nerost), jíž se užívalo k hlazení krajů (ořízky) u papyrových svitků, mramoru i jako kosmetického prostředku k hlazení kůže a čištění zubů: obr. *exactus tenui pumice versus eat Pr*; **2)** přenes. láva; pískovec; vůb. (dírkovatý) kámen, balvan; skála, skalisko.

pūmiceus, *a, um* [*pumex*] vl. pemzový; přenes. lávový; pískovcový: *pumiceas molas O.*

pūmicō, *āre, āvī, ātum* [*pumex*] pemzou uhlazovati n. leštiti: *homo comptus et pumicatus Plin* ulízaný a vymydlený.

punctim, adv. [*pungo*] bodmo, bodnou ranou *L.*

punctum, *ī*, *n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *pungo*] bod **1)** význ. bodnutí, píchnutí: obr. *minutis interrogatiunculis quasi punctis C*; **2)** **a)** *terram quasi puncti instar* (v. t.) *obtinere C* střed; **b)** spec. bod u jména kandidátova při sčítání hlasů po volbách, značící jeden hlas, odt. meton. hlas: *p. ferre C* získati, dostati hlas; *omne tulit punctum, qui . . . . H* vl. dostane všechny hlasy = získá si všeobecnou přízeň; *discedo* (v. t.) *Alcaeus puncto illius H*; **c)** metaf. *p. temporis CCs* okamžik; pod. *puncto mobilis horae H.*

pungō, *ere, pupugī, punctum* [*pugnus*] bodnouti, píchnouti **a)** *vulnus, quod acu punctum videretur C* jako bys jehlou píchl; **b)** metaf. význ. **α)** rozčiliti, popuditi, dotknouti se, znepokojiti; hnísti: *intellexi, quid eum pupugisset C*; **β)** píchati sm. dorážeti: *pungunt, quasi aculeis, interrogatiunculis C* (t. na své odpůrce).

Pūniceus, Pūnicus viz *Poeni.*

pūniō, *īre, īvī (iī), ītum* n. dep. **pūnior,** *īrī, ītus sum* [starolat. *poenio,* od *poena*] (vl. pokutovati, ukládati pokutu) trestati; — spec. mstíti (*alqd* něčeho); mstíti se (*alqm* někomu, nad někým).

pūnītiō, *ōnis, f.* [*punio*] potrestání, pomsta.

pūnītor, *ōris, m.* [*punio*] mstitel.

pūpa, *ae, f.* panenka a) význ. děvče; b) význ. loutka.

pūpilla, *ae, f.* [demin. od *pupa*] vl. panenka; (nezletilé) děvče; spec. právn. osiřelé děvče, sirotek, sirota, svěřenka, poručenka.

pūpillāris, *e* [*pupilla*] sirotčí.

pūpillus, *ī, m.* [demin. od *pupus*] (nezletilý) hoch; spec. právn. osiřelý chlapec, (nezletilý) sirotek, svěřenec, poručenec.

Pūpīnia, *ae, f.* = **Pūpīniēnsis** *ager* nedůrodná krajina nedaleko od Říma *L.*

Pūpius, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1) *Pupius,* původce zákona, jímž zakázáno konati ve dnech komitií schůze senátu (*lex Pupia*) *C*; 2) *Pupius,* skladatel tragedií *H.*

puppis, *is* (acc. *im,* abl. *ī*; neklass. *em* a *e*), *f.* zadní část lodi, korma, záď: obr. o vůdčím postavení ve státě *sedebamus in puppi et clavum tenebamus C*; — synekd. loď; obr. loď života: *dum mea p. erat validā fundata carinā O.*

pūpula, *ae, f.* [demin. od *pupa*] ‚panenka' oční = zřítelnice, zornice (pupilla); synekd. oko.

pūpulus, *ī, m.* [demin. od *pupus*] chlapeček, klučík.

pūpus, *ī, m.* [srov. *pupa*] chlapec.

pūrē, adv. [*purus*] čistě (vl. i přenes.); — spec. a) sm. sakrál. (pův. vl. s čistým tělem) = hodně, zbožně, s čistým srdcem: *p. atque caste CL*; *ter p. lecto libello H*; — metaf. bez poskvrny, cudně, bez úhony, nevinně, poctivě; b) jasně, bez mraků: obr. *quid p. tranquillet* (sc. *te*) *H*; c) volně, bez překážky; d) o slohu *p. et Latine* (správně latinsky) *loqui C.*

purgāmen, *inis, n.* = **purgāmentum,** *ī, n.* [*purgo*] 1) (co se čištěním odstraňuje) smetí, odpadky; nečistota, špína a) *purgamina Vestae O* smetí z chrámu Vestina, jež bylo každý rok 15. června vynášeno a házeno do Tiberu; *purgamenta aestuantis freti Cu* = co vyvrhne moře, t. j. perly; b) metaf. o lidech vyvrhel, kal, bahno; sebranka, sběř, luza, chátra: *purgamenta servorum Cu*; 2) očista (*alcis rei* něčeho n. z něčeho), očistný prostředek (zejm. voda buď pramenitá n. mořská, sůl, síra a p., kteréž látky odstraňovaly podle nejstarších nábož. představ nečistotu fysickou i morální): *purgamina caedis O*; (*Proetidas*) *purgamina mentis in illas misit aquas O* k očištění.

purgātiō, *ōnis, f.* [*purgo*] čištění, vyčištění; 1) spec. *p.* (*alvi*) *C* projímání, počišťování; 2) právn. i vůb. ospravedlnění, omluvení, omluvný důvod.

purgō, *āre, āvī, ātum* [synkop. z *pūrigo* od *purus*] čistiti; 1) vl. a) *p. caput L* t. j. vyprázdniti a stáhnouti s ní kůži; o místě vykliditi, vymýtiti, urovnati: *purgarunt locum C*; *p. areas T*; — básn. *nubes* (*se*) *in aethera purgat V* = rozplyne se; b) spec. α) v lékař. vyčistiti, pročistiti: med. *purgor bilem H* čistím si (projímadlem); odt. hojiti: *purgantes pectora sucos O*; s gen. *morbi* (z ...) *purgatus H*; β) nábož. očišťovati: *purgamus agros, purgamus agrestes Tib*; *humanum purget ut ignis onus O* (břímě lidské smrtelnosti); *purgante nefas carmine O* smývajícím; 2) přenes. omlouvati, vymlouvati, ospravedlňovati (*alqd*; *alqm alci de re,* pozd. též *alcis rei* n. *rē* někoho u někoho z něčeho n. stran něčeho): *factum p. cupiditate atque amore L*; *purgandis criminibus C*; *quod te mihi de Sempronio purgas C*; s acc. c. inf. *oratores, qui purgarent nec accitos ab eo Bastarnos nec ... L* aby vyvrátili; *Tiberius adulescentem crimine civilis belli purgavit T* osvobodil, prohlásil nevinným.

pūriter, adv. [*purus*] čistě (vl. i metaf.) *Cat.*

purpura, *ae, f.* [πορφύρα] vl. nachovec (plž); purpur, nach, purpurová, nachová barva; 1) jako drahocenná látka *otium non gemmis neque purpurā venale H*; 2) meton. význ. látka zbarvená nachem n. nachově; nachové roucho zejm. jako odznak úřední hodnosti: (*rex*) *sedens cum purpura et sceptro C*; význ. *toga praetexta: per hoc inane purpurae decus precor H* (o chlapci); — básn. *nova purpura fulget O* t. j. nachovým pruhem lemované togy (*togae praetextae*) nových konsulů: nachová pokrývka; *Tyrium quae p. sensit aënum* nachová vlna; básn. *illa bea-*

tam p. me factura (est) O t. j. nachová kadeř megarského krále Nisa.

purpurātus, *a, um* [*purpura*] oděný nachem, nachovým rouchem, ob. subst. *purpurātus, ī, m.* dvořan východních králů.

purpureus, *a, um* [*purpura*] purpurový, nachový, rudý, červený (o barvách nejrůznějších odstínů od tmavě fialové až do růžové); **1) a)** *purpuream vomit animam* (krev) *V*; *de purpureis vitibus O* (vl. o hroznech); *p. populari* (v. t.) *caede Caicus fluxit O* rudě zbarven; růžový: *pueri ocellos purpureo ore saviata Cat*; *in mare purpureum V* (o tmavé barvě moře, srov. u Homera εἰς ἅλα πορφυρέην); **b)** meton. oděný purpurem, nachem, nachovým rouchem: *rex p. O.*; *p. pennis V* s rudým chocholem; **2)** básn. metaf. jako barva krásy a radosti růžový (= krásný, zářný, zlatý): *lumen iuventae purpureum V; ver purpureum V; Augustus purpureo bibet ore nectar H; purpureis ales oloribus H; p. Amor O.*

pūrus, *a, um* čistý (vl. i přenes.); = spec. **a) α)** sm. sakrál. (původ. vl. s čistým tělem): *pura herba L* t. j. bezvadná; neznesvěcený: *exspectet puros pinea taeda* (svatební pochodeň) *dies O* čisté (o svátcích parentalií se nekonaly svatby); příč. očistný: *purum sulphur Tib*; **β)** metaf. bez poskvrny, bezúhonný, nevinný, poctivý, cudný: *purum piumque duellum L* spravedlivá a poctivá; **b)** o obloze čistý, jasný: *pura nox V*; básn. *ut glaciet nivis puro numine Iuppiter H* = *purus Iuppiter* čistá obloha; subst. *per purum V* čistým vzduchem, volně do vzduchu, *H* po čisté obloze; **c)** holý, prázdný, volný **α)** *puro concurrere campo V*; *argentum ille ceterum purum* (hladké) *adposuerat, ne p.* (‚čist') *ipse relinqueretur C*: *pura parma V* prostý; *pura hasta V* (bez hrotu); *pura toga C* (*vestis V*) bez nachového pruhu = bílá; *quid possit ad dominos puri ac reliqui pervenire C* (o čistém výnosu); **β)** *p. re* (též *a re*, básn. *alcis rei*) čistý od něčeho, prostý něčeho, bez něčeho, svobodný, volný, prázdný něčeho: (*forum*) *purum caede C*; *puri aliquid ab humano cultu soli L* = kus (pruh) půdy rukou lidskou nevzdělávané; *sceleris p. H*; **d)** o slohu **α)** čistý, správný, ryzí: *pura et incorrupta dicendi consuetudo C*; **β)** prostý, jednoduchý: *nistoria pura C*; *puris verbis perscribere verbis H.*

pūs, *pūris, n.* [srov. *puteo, puter, putidus, πῦον* hnis, *πύθω*] hnis: *fistulae puris N* hnisavé píštěle; obr. *Rupili p. atque venenum H* (o ‚jedovatých' řečech).

pusillus, *a, um* [demin. od *pusus* chlapec] maličký, malinký, malounký, drobný, nepatrný (vl. i přenes.): *di me pusilli finxerunt animi H* (t. j. jsem nesmělý); praegn. *illud vero pusilli animi (est) C* malicherného.

pūsiō, *ōnis, m.* [*pusus* chlapec] hoch, hošík, klouček.

pūstula n. **pūssula,** *ae, f.* puchýřek, neštovička.

pută, adv. [isol. imper. od *puto*] (vl. pomysli si, představ si) ku příkladu: *Quinte, p., aut Publi, tibi me virtus tua fecit amicum H.*

putāmen, *inis, n.* [*puto*] vl. odřezek, odpadek; slupka, skořápka: *iuglandium putamina C.*

putātiō, *ōnis, f.* [*puto*] ořezávání, prořezávání, oklešťování stromů.

putātor, *ōris, m.* [*puto*] ořezávač, oklešťovatel stromů *O.*

puteālis, *e* [*puteus*] studničný: subst. **puteal,** *ālis, n.* [z *puteale*] **1)** obruba, roubení studně; **2)** obezdění místa, do něhož uhodil blesk a které proto bylo zvl. obřadem zasvěceno a pokládáno za posvátné, puteal (srov. *bidental*); zejm. puteal na komitiu v Římě, obnovené od Skribonia Libona (*p. Libonis H*), u něhož na blízku byl soudní tribunál praetorův a stanoviště římských peněžníků; odt. meton. soudní činnost n. peněžní obchody: *puteali et faeneratorum gregibus inflatus C* nadutý, pyšný při pohledu na ... (jichž se jako konsul už nebojí).

puteārius, *ī, m.* [*puteus*] studnař.

pūteō, *ēre, uī,* — [srov. k *pus*] páchnouti (vl. plísní, pak vůb.), zapáchati, smrděti: *putet aper H* nevoní (t. j. nechutná).

Puteolī, *ōrum, m.* přímořské město v Kampanii s obchodním přístavem a nádhernými villami římských boháčů, nyn. Pozzuoli; adj. **Puteolānus,** *a, um* puteolský, v Puteolech, u Puteol; subst. **Puteolānī,** *ōrum, m.* Puteolané, obyvatelé Puteol; **Puteolānum,** *ī, n.* villa v Puteolech (na př. Ciceronova).

puter n. **putris**, *is, e* [*pus*] 1) shnilý, ztuchlý; zpuchřelý, zetlelý, zpráchnivělý: *putria poma O*; *fanum putre H*; *corpora cicatricibus putria Cu*; 2) a) sypký, křehký, kyprý: *putris glaeba V*; b) zvadlý; mdlý, malátný, ochablý: *putres oculi H* (t. vínem; dle jiného výkl. nyjící, toužebné).

pūtēscō n. **pūtīscō**, *ere, pūtuī*, — [inchoat. od *puteo*] hníti, tlíti, prách nivěti: o mrtvole *Theodori nihil interest, humine an sublime putescat C*; (*sui*), *ne putesceret, animam pro sale datam esse C*; zas urádnouti: (*muriā*) *putuit orca H* načichla.

puteus, *ī, m* jáma, dolík: *in solido puteum demittere V* vykopati jámu; spec. studeň, studánka: *puteos perennes H* nikdy nevysýchající.

pūtidē, adv. [*putidus*] 1) nechutně, protivně, nudně; 2) o slohu umělkovaně, strojeně, líčeně, (affektovaně): *nec inepte dicunt nec p. C.*

pūtidiusculus, *a, um* [demin. z compar. od *putidus*] trochu nechutnější, protivnější *C.*

pūtidus, *a, um* [*puteo*] 1) shnilý, ztuchlý, zkažený; smradlavý: *putidae carnis C*; 2) a) zvadlý, mdlý, ochablý: *putidius cerebrum H* ještě více ‚změklý'; b) nechutný, protivný, nudný: *ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus C*; c) o slohu umělkovaný, strojený, líčený, (affektovaný): *Demosthenes ut p. C.*

putō, *āre, āvī, ātum* [*putus*] **I** pův. čistiti; spec. o stromech ořezávati, oklešťovati: *putando fingere vitem V*; **II.** dělati vruby, zářezy, odt. počítati 1) vl. *si numerus militum putetur T*; *ut rationes cum publicanis putarent C* aby účtovali s ...; 2) (v mysli) uvažovati, představovati si: *multa putans V*; *multa dura suo cum corde putabant V*; 3) pokládati, považovati, míti za něco a) s abl. n. gen. prct'i význ. ceniti, odhadovati, vážiti si (vl. i přenes.): *si denariis CCCC Cupidinem illum putasset C*; *cum te pluris quam illos putem C*; *nihili* (= *pro nihilo*) *p.*; — s gen. qual. *tyrannis magnarum opum putabatur N* bylo pokládáno za velmi mocné; b) s pádem předl. *iste patrem in hominum numero putabat C* pokládal za člověka; *pro certo p. alqd*; c) s dvojím acc., pass. s dvojím nom. *facta* (viz *facio* **A I 3**)) *puta, quaecumque iubes O*; *diserti infantes putati sunt C*; 4) míniti, myslit i, domnívati se, míti za to, souditi, uznávati, věřiti, býti přesvědčen; a) abs. bývá vkládáno do věty význ. myslím, snad: *at, puto ... O* (uvádí námitku); imper. *putā* význ. adv. v. t.; básn. paratakt. m. hypotakt. *putasne perduci poterit tam pudica H* což myslíš, že ...; b) ob. s acc. c. inf., pass. s nom. c. inf.: *non puto* s acc. c. inf. myslím, že ne ...; *non putari* (*putaveram*) nepomyslil bych si, nebyl bych si pomyslil; *putares* byl bys myslil; *quid habet Cytherea, quod ultra, velle puta* (sc. *eam*), *faciat O* = i kdyby chtěla; leckdy lze vhodně vyjádřiti adv. asi, snad, jistě a urč. slov.: *quo studio Aristophanem putamus aetatem in litteris duxisse C*; inf. *esse* bývá velmi často vynechávan: *ut hominem prae se neminem putet C* ‚myslí, že jest sám na světě'; *deos non p. C* nevěřiti v bohy; *maximum bonum in celeritate putabat S*; pass. *eandem artem Aegyptii consecuti putantur C*; *ordo, qui non putabatur C* = netušený; c) *falsum p. C* míti nesprávné mínění; *aliter putat H* má jiné mínění, jinak si to představuje.

putre-faciō, *ere, fēcī, factum* [*puter*] 1) činiti, aby něco shnilo, ztrouchnivělo: *nudatum tectum patere imbribus putrefaciendum L* jest vystavena dešťům, aby shnila; pass. **putrefīō**, *fierī, factus sum* shníti, zetlíti, ztrouchnivěti, zprách nivěti; 2) křehčiti, drobiti: *saxa aceto putrefaciunt L.*

putrēscō, *ere, putruī*, — [inchoat. od *putreo* býti shnilý, zetlelý] hníti, tlíti; trouchnivěti, prách nivěti, puchřeti.

putridus, *a, um* [*puter*] 1) shnilý, nahnilý, zkažený, o zubech vykotlaný; 2) *putrida pectora Cat* zvadlá.

putris viz *puter.*

putus, *a, um* (arch.) čistý; přenes *putissimae orationes C* docela pěkné.

Pydna, *ae, f.* [*Πύδνα*] město v již. Makedonii u Thermajského zálivu (vítězství L. Aemilia Paulla nad Perseem r. 168 př. Kr.); odt. **Pydnaeī**, *ōrum, m.* Pydňané, obyvatelé Pydny.

pȳga viz *puga.*

Pygmaeī, *ōrum, m.* [*Πυγμαῖοι* od *πυγμή* pěst, ‚Pídimužíci‘] Pygmaiové, národ trpaslíků na břehu Okeanu, s nimiž jeřábi každý rok sváděli krvavé bitvy; adj. (*avem*) *quae Pygmaeo sanguine gaudet O* krví Pygmaiův (t. j. jeřáb).

Pygmaliōn, *ōnis, m.* [*Πυγμαλίων*] 1) sochař na Kypru; zamiloval se do krásné sochy, již byl sám vytvořil a kterou pak k jeho prosbě Afrodite oživila (viz i *Paphos*); 2) král tyrský, bratr Didonin, jejíhož muže Sychaea zavraždil.

Pyladēs, *ae* n. *is, m.* [*Πυλάδης*] syn fockého krále Strofia, přítel Orestův, kteréž přátelství vešlo v přísloví; adj. **Pyladēus**, *a, um* Pyladův: přísl. *Pyladea amicitia C.*

pylae, *ārum, f.* [*πύλαι* brána] soutěsky, průsmyk; spec. = *Thermopylae*; adj. **Pylāicus**, *a, um* pylský = thermopylský, v Thermopylách, u Thermopyl: *Pylaicum concilium L.*

Pylaemenēs, *is, m.* [*Πυλαιμένης*] král paflagonských Enetů; ve válce trojské byl spojencem Trojanův a byl zabit od Menelaa.

Pylos (n. **Pylus**), *ī, f.* [*Πύλος*] vlastní jm. tří měst na Peloponnesu; zejm. 1) P. v Elidě nad Peneiem; 2) P. (*Τριφυλιακός*) v Elidě již. od Alfeia; 3) přístavní město na záp. pobřeží Messenie proti ostr. Sfakterii, důležité ve válce peloponneské *L*; v bájesloví jest sídlem Nestorovým (dle jiného výkladu sídlil Nestor v elejském Pylu): adj. **Pylius**, *a, um* pylský, náležící k Pylu n. Nestorovi: *Pylii dies O* = počet dní života Pylského Nestora, jenž žil tři lidské věky; subst. masc. Pylan t. j. Nestor.

pyra, *ae, f.* [*πυρά*] (hořící) hranice; meton. mohyla, hrob *O.*

pȳramis, *idis, f.* [*πυραμίς*] 1) egyptská pyramida; 2) metaf. jehlan.

Pȳramus, *ī, m.* [*Πύραμος*] 1) jinoch z Babylonu, milenec Thisbin; 2) řeka ve vých. Kilikii *CCu.*

Pȳrēnē (*Pȳrēnē Tib*), *ēs, f.* [*Πυρήνη*] = *montes* **Pȳrēnaeī** (*ōrum, m.*) (též subst. **Pȳrēnaeus**, *ī, m. L*) Pyreneje; adj. **Pȳrēnaeus**, *a, um* pyrenejský.

Pyrēneus, *eī, m.* král thrácký, jenž opanoval Fokidu a zahynul, pronásleduje Musy.

pyrethron n. **pyrethrum**, *ī, n.* [*πύρεθρον*] rostlina bertram.

Pyrgī, *ōrum, m.* [*πύργοι* = věže] přímořské město v již. Etrurii; adj. **Pyrgēnsis**, *e* z Pyrgů.

Pyriphlegethōn, *ontis, m.* [*Πυριφλεγέθων*] (‚Ohnivá‘) řeka v podsvětí (= *Phlegethon*).

Pyroīs, *oëntis* (acc. *oënta*), *m.* [*πυρόεις* ohnivý] jeden z koní boha slunce.

pyrōpus, *ī, m.* [*πυρωπός* = mající barvu ohně] pyrop, (zlatý) bronz, spěž (smíšenina 3 dílů mědi a 1 dílu zlata).

Pyrrha, *ae, f.* [*Πύρρα*] 1) dcera Epimetheova, manželka Deukalionova; 2) jméno dívky *H*; 3) město na Lesbu; odt. **Pyrrhias**, *adis, f.* dívka z Pyrrhy *O.*

Pyrrhia, *ae, f.* dle starého vykladatele jméno nepoctivé služky v jedné veselohře Titiniově *H.*

Pyrrhō, *ōnis, m.* [*Πύρρων*] řecký filosof, rodem z Elidy, vrstevník Aristotelův, zakladatel školy skeptické; odt. **Pyrrhōnēī**, *ōrum, m.* přívrženci Pyrrhonovi, Pyrrhonovci = skeptikové.

Pyrrhus, *ī, m.* [*Πύρρος*] 1) syn Achilleův a Deidameiin = Neoptolemos; po návratu z Troje usadil se v Epeiru; v Delfech byl zabit od Oresta; od něho odvozovali epeirští králové svůj rod; 2) král v Epeiru, známý svými boji s Římany (r. 282—272 př. Kr.).

Pȳthagorās, *ae, m.* [*Πυθαγόρας*] řecký filosof ze Samu v 6. st. př. Kr., zakladatel filosofické školy v Krotonu; adj. **Pȳthagorēus** n. **Pȳthagorīus**, pozd. též **Pȳthagoricus**, *a, um* Pythagorův, pythagorský: *somnia Pythagorea H* pythagorský sen (Enniův, v němž — jak E. sám líčil na začátku Annálů — zjevil se mu Homer a oznámil mu, že se jeho duše vtělila v tělo Enniovo podle Pythagorovy nauky o převtělování duší); subst. **Pȳthagorēī**, *ōrum, m.* přívrženci Pythagorovi, pythagorovci.

Pȳthia viz *Pytho.*

Pȳthias, *adis, f.* [*Πυθιάς*] jméno zchytralé ženy v komedii Caeciliově *H.*

Pȳthō, *ūs, f.* [*Πυθώ*] staré jméno Delf a okolí; adj. **Pȳthius**, pozd. též **Pȳthicus**, *a, um* pythijský, týkající se Delf, delfské věštírny n. Apollona = delf-

ský n. Apollonův: *Pythius deus Pr, incola H* (t. j. Apollon); *Pythica vox L* výrok Pythiin; – subst. **Pȳthia,** *ae, f.* [*Πυθία*] věštící kněžka Apollonova v Delfech; **Pȳthia,** *ōrum, n.* [*Πύθια*] pythijské slavnosti, konané k poctě Apollonově na podzim 3. roku každé olympiady u Delf na Krisajské rovině: *qui Pythia cantat* (v. t.) *H.*

Pȳthōn, *ōnis, m.* [*Πύθων*] drak, jenž řádil v okolí Parnassu, ale byl přemožen a zabit od Apollona.

pyxis, *idis, f.* [*πυξίς*] krabice, krabička, pouzdro, schránka.

Q

Q. jako zkratek *Quintus* nebo *que.*

quā, adv. [vl. abl. sing. fem. od *qui*, sc. *parte* n. *viā*] 1) táz. kudy, přenes. jakou cestou, jak: *illuc qua veniam? C*; *qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem V*; *nescio qua C* nějak; 2) [vztaž.] a) pův. α) kudy: *qua traductus est equitatus C*; *qua murum ducturi erant L*; *qua se parens persequeretur C*; β) kde: *qua flumen intermittit, mons continet magna altitudine Cs*: *pocula, qua cava sunt O* kde jsou vyhloubeny = uvnitř; *corpus, qua inhaeserant vinculis membra, portantes L* tam, kde právě zůstaly vězeti údy; γ) kam: *complentur moenia ac tecta quaque longissime prospectari poterat T* a kam až nejdále bylo lze dohlédnouti; *tenent Danai, qua* (= *ubi*) *deficit ignis V* kam nezasáhl oheň, co ušetřeno ohněm; *in Atrebatum fines, qua sibi iter faciendum sit Cs*; *qua despici potest Cs*; b) přenes. α) pokud; až potud, pokud: *qua visa est Fortuna pati, Turnum texi V* = *quatenus, quoad*; *mundus erit, qua non offendat sordibus H* potud, aby nedával pohoršení; *qua licuit genitor cunctatus O* jak dlouho bylo možno; zř. jak: *delectus, qua possit, habiturum C*; β) zdvoj. jednak — jednak: *qua consules, qua exercitum increpare L*; *ornatum hominem rebus qua externis, qua domesticis C*; 3) neurč. nějak (po si, ne): *ne qua populus laboret H* aby nějakou nesnáz neměl; *si qua fata sinant V.*

quă viz *quis.*

quā-cumque, adv. α) kudykoli: *quacumque iter fecit C*; β) kamkoli: *qua se cumque furens medio tulit agmine virgo V* kamkoli se vrhla, vrazila; γ) kdekoli: *q. custodiant plebis homines, patere aditum L*; δ) přenes. jakkoli: *q. incidere lites V.*

quādam-tenus, adv. [*quidam*] až po určité místo: *est quadam prodire tenus, si non datur ultra H* aspoň do jisté míry.

Quadī, *ōrum, m.* [*Κουάδοι*] Kvádové, kmen suevský ve vých. a již. Moravě.

quadra, *ae, f.* [vl. fem. od *quadrus*, sc. *forma*] čtyřhran, čtyřhranný předmět, zvl. chléb n. koláč rýhami na stejné čtyři části rozdělený a k rozlomení připravený: *patulis parcere quadris V*; *et mihi dividuo findetur munere quadra H* čtvrtka z rozděleného daru (koláče).

quadrāgēnī, *ae, a* po čtyřiceti: *columnae singulae HS quadragenis locatae C.*

quadrāgēsimus, *a, um* čtyřicátý; subst. **quadrāgēsima,** *ae, f.* [sc. *pars*] čtyřicetina ceny předmětu jako daň: *abolitio quadragesimae T.*

quadrāgiēs, čtyřicetkrát: *HS q. et ter C* = 4,300.000 sesterciů.

quadrāgintā, čísl. zákl. čtyřicet.

quadrāns, *antis, m.* [part. praes. od *quadro*] čtvrtina, zvl. dědictví: *quadrantem rei publ. nostrae dedit Plin*; pak jako mince čtvrt asu = 3 uncím: *quadrantes iactare L*; obyč. cena lázně: *quadrante lavari H.*

quadrantārius, *a, um* [*quadrans*] α) na čtvrtinu snižující: *tabulae quadrantariae C* nové knihy dlužní; β) čtvrt asu stojící, čtvrtasový: *q. illa permutatio C* týká se Klodie, jež místo poplatku lázeňského nabídla sebe lázeňskému.

quadrātus, *a, um* [vl. part. perf. od *quadro*] čtyřhranný: *saxum L* (kvádrový) tesaný kámen; spec. *Roma q.* starý Řím do čtverce stavěný; *agmen q.* pochod vojska v postavení bitevním; přenes. *agmine quadrato in aedem Concordiae venit C* hotov k boji; subst. **quadrātum,** *ī, n.* čtverec, čtyřhran.

quadri-duum, *uī, n.* [**quadri-diuom*, srov. *dies*] doba čtyř dní, čtyři dni.

quadri-ennium, *iī, n.* [*quattuor* a *annus*] čtyřletí, doba čtyř roků.

quadri-fāriam, adv. (arch.) na čtyři díly: *dividere alqd L.*

quadri-fidus, *a, um* [*findo*] na čtvermo rozštípnutý: *sudes V* (o silnějších větvích jako sazenicích); prolept. *quercum q. scindere V* na čtyři díly rozštípnouti.

quadrīgae, *ārum, f.* [z **quadri-iugae*] čtyřspřežení a to α) jako potah zapřažený do vozu (*roseae V, alborum equorum L*) β) jako vůz (*falcatae L*); *navibus atque quadrigis H* s největším úsilím, všemi silami.

quadrigārius, *iī, m.* řídič vozu čtverospřežního, závodník čtyřspřeží; jako přijm. v rodě Klaudiů.

quadrīgātus, *a, um* [*quadrigae*] čtyřspřežím označený: *nummi L.*

quadrīgulae, *ārum, f.* [demin. od *quadrigae*] malé čtyřspřežení.

quadri-iugus, *a, um,* zř. *is, e* čtyřspřežní: *equi VO, currus CV*; subst. *quadri-iugī, ōrum, m.* [sc. *equi*] čtyřspřeží koňské.

quadrīmus, *a, um* [z **quadrihimus* od *quattuor, hiems*] čtyrroční, čtyřletý.

quadringēnārius, *a, um* (vždy) o čtyřech stech mužích: *cohortes LC.*

quadringēnī, *ae, a,* čísl. podíl. po čtyřech stech: *nummi L.*

quadringentēsimus, *a, um* čtyřstý.

quadrin-gentī, *ae, a* [*-in* anal. dle *quingenti, septin-genti*] čísl. zákl., čtyři sta; *quadrin-genta modium C* = 400.000.

quadringentiēs, adv. čtyřsetkrát; *q. sestertium C* = 40,000.000 sest.

quadri-partītus, *a, um* na čtyři díly rozdělený, čtverý: *distributio, divisio C, commutationes temporum C, exercitus T.*

quadri-pes, *plex* atp. viz *quadru-*.

quadri-rēmis, *e* [*remus*] se čtyřmi řadami vesel, čtyřřadý: *navis L*; subst. **quadrirēmis,** *is, f.* čtyřřadka.

quadrō, *āre, āvī, ātum* [*quadra*] α) přech. pův. čtyřhranným učiniti; pak o čísle *acervum q. H* na plný počet 4000 talentů uvésti; β) nepřech. do čtverhranu se hoditi: *omnis in unguem arboribus positis secto via limite quadret V* (pon. při sázení in quincuncem vznikají čtverce); přenes. hoditi se: *quoniam tibi ita quadrat C, in Clodiam quadrare . . . viderentur C* (narážka na *quadrans*).

quadru-pedāns, *antis,* vl. po všech čtyřech jdoucí, pak cválající: *quadrupedante sonitu V* ‚čtvernohým dupotem' t. j. zvukem cválajících koní; subst. = kůň, oř: *perfracta quadrupedantum pectora V.*

quadrupertītus v. **quadripertītus.**

quadru-pēs, *pedis* též *quadri pes* čtvernožec (*m. f.* i *n.*); též o dítěti běhajícím po čtyřech.

quadruplātor, *ōris, m.* donášeč, udavač, žalobník, jenž dostával čtvrtinu pokuty, k níž odsouzen byl obžalovaný.

quadru-plex, *plicis* čtyřnásobný; *iudicium Plin* soud centumvirální složený ze čtyř senátů.

quadru-plus, *a, um* čtyřnásobný; obyč. subst. **quadruplum,** *ī, n.* čtyřnásobná částka, cena, pokuta: *quadruplo condemnari C* býti odsouzen k . . .

quaerō, *ere, sīvī, sītum,* starolat. *quaeso* a) hledati, vyhledávati: *portum Cs, viam O, aditum per avia V, devertícula C; regem N, iuvencum V*; *lucem oculis V*; spec. vymýšleti: *novum consilium S*; *quaesitae artes V* vymyšlené, umělé prostředky; *quaerere conscius arma V* myslil na, vymýšlel prostředky (proti tomu) svědom si jsa viny; s vedl. sm. pohřešovati: *in uberrima Siciliae parte Siciliam C*; *Persas et ludos L*; vyžadovati: *collis munimenta S*; *testium dicta quaerunt eloquentiam C*; b) hleděti si zjednati, dobýti, nabýti, opatřiti, získati: *pecuniam N* = chtíti si vypůjčiti; *pecunia nescio quo modo quaesita C* nabytě; *nummos manu q. C* prací rukou svých si vydělati; *animus virilis quaerit opes H* střádá; absol. *sit finis quaerendi H* ustaň mamoniti; *puro pioque duello quaerendas (esse res) censeo L* že nutno hleděti dobýti, pohledávati; *sanguine quaerendi reditus (sunt V* krví jest návrat vykoupiti; *in medium quaesita V* k obecné potřebě co vyzí-

skaly (včely); *sibi maius imperium Cu, gloriam S, occasionem alcis rei Cs; amicos S; heredem V; virtutem O; quaeritur istis* (sc. *armis*) *quam mihi maior honos O* ji (zbrani) mnou zjedná se větší čest než jí (instr.) mně; *fugam C* snažiti se utéci; *quaesita mors T* dobrovolná; *ante quaesita H* majetek dříve nabytý; *quod iam diu nihil quaesierat C* již dávno nic nevydělal; *quaesito opus est C* jest třeba výdělku; **c)** hleděti, zvěděti, vyptávati se, dotazovati se, pátrati: *si verum quaerimus C* pátráme-li po pravdě; *forsitan quaeratis, qui iste terror sit C; de Nerviorum natura et moribus Cs; q. ab alqo Cs CN, de, ex alqo CL* někoho se tázati; *Pallas quaerit sidera V* vyptává se hvězd; *quid quaeris? vivo et regno H* nač mnoho řeči? jedním slovem; *noli quaerere C* netaž se! *si quaeris C* chceš-li vědět něco více; — spec. α) v soudnictví: soudně se dotazovati, vyšetřovati: *de pecuniis repetundis C* stran vydírání; *de morte alcis C; quaeri de servis C* otroků právem útrpným, mučením se dotazovati; *tulit, ut quaereretur C* aby bylo zavedeno vyšetřování; β) ve vědě: zkoumati, vyšetřovati, hledět stanoviti: *quaesitum est, naturā carmen fieret, an arte H; non quaero ex his illa initia mathematicorum C; quaeritur* jest otázka, přichází v úvahu; *quaeramus reliquorum sententiam C*; **d)** hleděti, snažiti se, chtíti, přáti si, toužiti: s inf. *ne quaere doceri V* nechtěj zvěděti; *quaerentem dicere plura V* jenž chtěl říci více; *causam si quis cognoscere quaerit O* přeje-li si zvěděti; *vestis quaerit haberi O* chce býti nošen; *virtutem sublatam ex oculis quaerimus H* toužíme po ní; *quaerit Calendis ponere* (*pecuniam*) *H* chce je uložiti na prvního; *quaeramus seria H* hleďme si věcí vážných, vážně (o tom) pohovořme; *a militibus reditus maturus quaerebatur C* vojíni vyžadovali, přáli si brzkého návratu; *quid quaerentes in agrum Laurentem exissent L* za jakým úmyslem.

quaesītor, *ōris, m.* [*quaero*] vyšetřující soudce = *iudex quaestionis: si q. edendus fuisset C* kdyby si byl měl v. s. navrhnouti; *q. Minos V; tres quaesitores S.*

quaesītum, *ī, n.* [part. perf. od *quaero*] **a)** věc nabytá, majetek: *attentus quaesitis H*; **b)** otázka: *accipe quaesiti causam O.*

quaesītus, *a, um* [part. perf. od *quaero*] **a)** vybraný: *epulae S, honores, poenae, leges T*; **b)** hledaný, strojený: *vitare quaesita, numerus q. C, comitas, asperitas T.*

quaesō, *ere, sīvī, sītum,* 1. pl. *quaesumus* [starší tv. m. *quaero*] v klass. jen ve význ. α) prositi: *quaeso a vobis, ut .. C; id uti permittatis, quaesumus L; Decium q. mecum consulem faciatis L;* zvl. obyč. parenth.: *reficite vos, quaeso, iudices C*; β) tázati se: *vatem aggredior dictis ac talia q. V.*

quaesticulus, *ī, m.* [demin. od *quaestus*] malý zisk, výdělečk.

quaestiō, *ōnis, f.* [*quaero*] α) dotazování se: *rem quaestione captivorum explorare Cs*; β) vyšetřování soudní zvl. s mučením spojené, pokud se týkalo otroků: *servos in quaestionem polliceri C* otroky nabízeti k výslechu na mučidlech; *habere quaestionem de alcis morte C; offerre corpus quaestioni Cu;* odt. *quaestiones* hrdelní soudy: *in plebem Romanam quaestiones habitae sunt S; q. perpetuae* stálé soudy za předsednictví praetora n. zvl. iudicis quaestionis a aspoň o 50 přísedících porotcích; za doby *C* bylo jich 8: *repetundarum, maiestatis, peculatus, ambitus, inter sicarios, veneficii, de vi, falsi*; odt. též konkr. *dimittere quaestionem C* soudní dvůr; *fictam quaestionem conscribere C* vyšetřovací protokol; vazby: *de, ex alqo quaestionem habere C* vyšetřovati někoho; *res versatur in quaestione C* jest ve vyšetřování; *alcis rei* pro něco; γ) vědecké zkoumání, otázka, rozprava, úvaha: *quae veri simillima* (*sententia sit*), *magna q. est C; totam q. in* IV *partes dividere C; q. de finibus bonorum et malorum C;* spec. konkr. thema, předmět, látka zkoumání: *quaestionem poeticam proponere N* thema z poetiky.

quaestiuncula, *ae, f.* [demin. od *quaestio*] malá otázka (vědecká).

quaestor, *ōris, m.* [*quaeso* = *quaero*] α) v nejstar. době (vyšetřovatel a) soudce zločinu hrdelního: *quaestores parricidii Festus; quaestores Volscium in ius*

vocant L; β) když pravomoc soudní přešla na centurie, byli quaestorové úředníky finančními, pův. dva, od 421 čtyři, od 287 osm, za Sully 20, za Caesara 40; úřad přístupný po skonč. 25. roce, volený v komit. trib.; byli q. urbani (aerarii) a provinciales.

quaestōrius, *a, um* quaestorský, quaestorův: *officium, persona C, comitia L* (k volbě q.), *insignia T*; *porta q. L* zadní brána tábora obyč. zv. *decumana*; subst. **quaestōrium,** *ii, n.* obydlí, stan quaestorův; **quaestōrius,** *ii, m.* bývalý quaestor, muž hodnosti quaestorské.

quaestuōsus, *a, um* [*quaestus*] α) výnosný: *mercatura, annus C*; b) ziskuchtivý: *homo C, veterani nitidi et quaestuosi T* veteráni lintiví a zištní; c) obohacující se něčím: *Nasamones, gens navigiorum spoliis quaestuosa Cu* jenž těží, živí se olupováním lodí; bohatý: *quaestuosi et opulenti T.*

quaestūra, *ae, f.* [*quaero, quaestor*] quaestura, úřad quaestora.

quaestus, *ūs, m.* a) zisk, výtěžek: *legibus ad quaestum abuti C*; *autumnus gravis, L bitinae q. acerbae H* žně; *pecuniam in quaestu relinquere C* na úrocích nechati (u peněžníků); zvl. zisk špinavý: *ut quaestum nosset nullum C* neznal žádného nepoctivého zisku; *q. pecuniae Cs* peněžitý zisk; b) výdělek; živnost: *sordidi quaestus mercennariorum O; meretricius C.*

quā-libet, adv. α) místně: kamkoli, kam libo: *eat tutus q. Tib*; β) mod. stůj co stůj: *q. esse notus optas? Cat.*

quālis, *e* [adj. ke *qui*] α) zájm. táz. jaký: *quali pietate existimatis esse eos, qui . . .? C*; např. ot. *qualis esset natura montis . . . qui cognoscerent, misit Cs*; *videre, quale sit C* povahu; β) zájm. vztaž. jaký; často odpov. *talis*: *qualem meruit, Pallanta remitto V = qualem meruit se remitti* jakož zasloužil (svou statečností); v přirovn. *qualis Diana choros exercet . . ., talis erat Dido V* jako D. když . . .; γ) neurč. nějaký: *qualia* u *C* překl. řec. ποιά.

quālis-cumque, *quale-cumque,* α) relat. jaký(koli): *licet videre qualescumque viri fuerint, talem civitatem fuisse C* jací byli; β) neurč. jakýkoli: *imperatores qualescumque tolerare T*; *quibus haec, sint qualiacumque, animadvertere velim H* ať jsou ceny jakékoli.

quālis-libet jakýkoli.

quālitās, *ātis, f.* [slovo zaved. *C* = ποιότης] jakost.

quāliter, adv. jako: *q. de nive manat aqua O.*

quālus, *ī, m.* n. **quālum,** *ī, n.* pletený koš α) na víno: *tu spisso vimine qualos . . . fumosis deripe tectis V*; β) na vlnu: *tibi qualum Cythereae puer ales . . . aufert H.*

quam, adv. [vl. acc. fem. od *qui*] **I** jak, jak velice, jak málo: α) se slovesy: *quam sit amicus, attendite C*; *quam vellem inclinavisses! C*; *quam vellent pauperiem et duros perferre labores! V*; *videte, quam despiciamur C* jak velice; *quam convenit? C* jak málo se to shoduje; β) s adj. *quam multa . . . cadunt folia V*; *quam clara illa caedes fuit? C*; γ) s adv.: *quam diu . . . nos eludet? C*; δ) se subst.: *quam hostis sit, animadvertite C* v jakém stupni jest n., jak velikým n. jest. U superl. jak, co (možná): *quam maximas, quam primum, quam saepissime gratias agere C*; *agam quam brevissime potero C* co možná nejstručněji; *quam maxime possumus C* co možná nejvíce; **II** vztaž. α) jako: *quid tam populare, quam libertas? C*; *non tam generosus quam pecuniosus N*; *hiemem, quam longa est . . . V* jak jest dlouhá; β) při srovn. než: *biennio quam nos fortasse maior C*; *magis honeste quam vere C*; *vehementius quam caute T* spíše náruživěji než opatrně; *pestilentia minacior quam periculosior L*; *mori milies praestitit quam haec pati C*; po *plus, minus, amplius, longius* může se vypustiti: *plus annum vivere cum algo C* více než rok; *spatium amplius pedum trecentorum Cs* větší než 300 stop; při zápor. *alius, aliter*: *nihil aliud quam bellum comparavit N*; γ) u částic čas. *ante, prius, post, postea*; *pridie, postridie quam, tertio die quam*: dříve než atd., třetího dne, co . . .

quam-diū, adv. α) táz. jak dlouho?: *q. vos eludet? C*; β) vztaž. jak dlouho, pokud: *tacuit, q. potuit C.*

quam-libet, jakkoli, sebe (více atp.): *occupat egressas q. ante rates O* byť sebe dříve vypluly; *q. inviso in hoste*

O při n. sebe nenáviděnějším; *q. infirmis iste dat arma dolor O* i sebe slabším; *mulcenda colla q. ignotis manibus praebere solebat O* i rukám sebe neznámějším.

quam-ob-rem, adv. α) táz. proč? z jakého důvodu?: *q. tandem non satis facit? C*; *cum quaereret, q. Ariovistus non decertaret Cs*; β) vztaž. proč: *multa mihi veniebant in mentem, quamobrem iustum laborem tibi honori putarem fore C* proč jsem měl za to; pročež: *q. quaeso a vobis C.*

quam-prīmum, adv. co nejdříve, co možná brzo: *huic mandat, ut ad se q. revertatur Cs*; *invisam quaerens q. abrumpere lucem V.*

quam-quam spoj. α) připoušt. ačkoli, ač: *ea q. pertinent ad finem bonorum, tamen minus id apparet C*; *hic Priamus, q. in media iam morte tenetur, non tamen abstinuit V*; obyč. s indik., avšak též s konj., zvl. při potentiálu: *quamquam paratissimos milites ad proeliandum videant, ut eos tamen adhortentur C* třebas by viděli; avšak i jindy: *nec vero Alciden me sum laetatus accepisse lacu . . . dis q. geniti . . . essent V*; *q. . . putem N*; β) uvádí větu samost., opravujíc předešlou výpověď: *q. non caret is, qui non desiderat C* ačkoli vlastně . . .; *q. non ista precanda O* než o to nemám prositi; *q. hoc maxime admiratus sum C* než tomu nejvíce jsem se podivil.

quam-vīs, 1) adv. ‚jak chceš', libovolně, jakkoli: *posse q. languida mergi aqua infantes L* ve vodě jakkoli malé (= mělké); *q. egregius homo S* sebe výtečnější; *q. audacis lasciviae pretium est voluptas spectantium T* sebe odvážnější bujnosti odměnou jest zábava diváků; *q. multos nominatim proferre C* libovolný počet; **2)** spoj. připoušt. ač, ačkoli, třeba, třeba že (s konj.): *q. ille felix sit C*; zkrác. *q. pauci adire audent Cs* ač nepatrní počtem; *Aeneae des numen q. parvum O* třebas, byť malé; *res bello gesserat, quamvis rei publ. calamitosas C* třebaže zhoubné; neklass. s indik.: *q. carebat eo nomine N*; *q. solus avem caelo deiecit V.*

quā-nam, adv. kudy: *cum circumspectarent, q. per iuncta caelo iuga in alium orbem terrarum transirent L* kudy asi by přejíti mohli.

quandō, [z *quam-dō*, srov. *dō-nec*] α) v které době, kdy?: *o rus, q. ego te aspiciam? H*; *q. Caecubum tecum bibam? H*; *non intellegitur, q. obrepat senectus C*; *quando ego non timui? O* = *semper*; β) vztaž. a čas. kdy, když: *tum, q. legatos Tyrum misimus C*; *q. Padus Matina laverit cacumina H* až bude omývati; γ) neurč. někdy: *num q. amici novi veteribus sint anteponendi C*; *si q. auditum est C*; δ) příčin.: *meus fac sis postremo animus, q. ego sum tuus H* když, ježto; *id omitto, q. vobis ita placet S*; *q. hic inferni ianua regis dicitur V* ježto prý zde jest; *q. Italiam tueri nequissent L.*

quandō-cumque, adv. kdykoli α) vztaž. *q. trahunt invisa negotia Romam H*; β) neurč. kdykoli, někdy, jednou: *garrulus hunc quando consumet cumque H* jednou (dřív nebo později); pod. *q. mihi poenas dabis O.*

quandō-que, adv. α) vztaž. když, kdykoli jen: *q. bonus dormitat Homerus H*; *q. trahet . . Sygambros H* až jednou; *redditurus, q. repetisset Cu* kdykoli jej zpět požádá (lhostejno, kdy); β) neurč.: někdy, jednou: *ne q. incendium suscitet L*; γ) příč. poněvadž, ježto: *q. tu mihi numquam defuisti, ob eas res te hoc anulo dono C.*

quandō-quidem, adv. ježto právě: *q. vos tribunicia cupido . . regit L*; *q. a vobis maxima accepimus C.*

quanquam viz *quamquam.*

quantī [gen. pretii od *quantum*] α) táz. jak drahý, za jakou cenu, zač?: *hoc q. putas esse? C* (při slovesech ceny a kupování); *quanti a civibus suis fieret, ignorabas C* jak byl ceněn; β) vztaž. *emit homo cupidus tanti, q. Pythius voluit C* za tolik, zač P. chtěl; *q. haec philosophia aestimanda est C* jakou cenu jest jí přikládati.

quantitās, *ātis, f.* velikost, počet, množství.

quantopere, u *CsC quanto opere,* jak velice; táz. i vztaž.

quantulus, *a, um* [demin. od *quantus*] jak maličký, jak nepatrný α) táz. *quantulum est? C*; *q. interest, utrum . . an? C* jak malý jest rozdíl; β) vztaž. *reddi-*

dit, q. visum est C tak maličko, jak; γ) adv. *q. iudicare possemus C* pokud jen, jak jen (nepatrně).

quantulus-cumque jakkoli malý, jakkoli nepatrný: *quantulumcumque dicebamus C* jakkoli nepatrné bylo to, co jsme přednášeli.

quantō, adv. [vl. abl. mensurae] o kolik, oč α) u komp.: *q. diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior C* čím déle; *segnius secuturam q. longius L*; *q. levior est acclamatio! C*; β) u posit.: *q. inopina, tanto maiora T* čím neočekávanější; γ) u sloves: *q. praestat Cs* oč jest lépe; *q. antestaret eloquentia innocentiae N* oč předčí.

quantum, adv. jak mnoho, jak velice: *q. mutatus V*; *q. tignorum iunctura distabat Cs* jak veliké byly mezery; pokud: *q. coniectura auguramur C*; *q. quidem in te est C* pokud na tobě jest; *q. ad eum* (sc. *attinet*) *OT* pokud se jeho týká; *in q. OT* na kolik; *q. navium facultatem habebat Cs* kolik měl lodí po ruce; *q. potui C* pokud jsem mohl, pokud možno; s komp. m. *quanto* oč, o kolik: *q. iuniores L* oč mladší; *q. longius procederet L* čím dále; se superl. m. *quam* co: *q. plurimum quisque posset L* co nejvíce; *q. plurimum potuero Plin* co možno nejvíce.

quantus, *a, um* [z **quam-tus*] α) táz. jak veliký, jaký, jak četný, jak značný, jak významný atp.: *earum causarum quanta sit una quaeque videamus C* jak závažná jest jedna každá; *gaudia quanta fuerunt H*; subst. **quantum,** *ī, n.* jak mnoho, kolik: *constituit, q. pecuniae quaeque civitas daret N* kolik peněz, jaké peníze; s gen. *q. terroris C* jak veliký strach; β) vztaž.: *quantoque apparatu tum sciebant, concelebrant L* tak nádherně, jak tehdy dovedli; *praedaque inde maiore, quam quanta belli fama fuerat L* než dle pověsti, jež o velikosti té války šla; *effusos egerat Romanos, toto quantum foro spatium est L* (= *per tantum spatium, quantum foro* (*nunc*) *est*) po celé prostoře, kterou nyní zaujímá forum; *quantus Polyphemus V* jak silný; *quanta maxima poterat vi L* silou co možná největší; subst. **quantum,** *ī, n.* jak velice, jak mnoho, kolik, co: *tantum patebat, q. loci acies occupabat Cs*; s gen. *q. temporis aestivorum in imperio fuit S* po celý čas letní, co byl velitelem; *q. importunitatis habent S* vedle své tak veliké nestoudnosti; *q. perfidiae O* jaké množství věrolomnosti; γ) jak malý, nepatrný: *cum quantis copiis tenuerat ad Pachynum classem L*; subst. **quantum** jak málo: *q. transisse militum, si se Britanni numerent T.*

quantus-cumque α) jakkoli veliký, jakkoli značný: *bona, quantacumque erant C*; neutr. *quantumcumque eo addideris C* jakékoli množství, jakoukoli veličinu; adv. *quantumcumque praeconia nostra valebunt O* kolikkoli; β) jakkoli malý, nepatrný: *q. sum ad iudicandum C* jakkoli bezvýznamný.

quantus-libet jakkoli, libovolně veliký, jakýkoli: *quantolibet ordine dignus O, quantalibet magnitudo L*; neutr. *quantumlibet intersit inter . . L* ať jest jakýkoliv rozdíl mezi . .

quantus-vīs jakkoli (vl. jak chceš) veliký, četný: *quantasvis magnas copias sustineri posse Cs*; neutr. adv. *quantumvis rusticus H* ačkoli jest hodně selský.

quā-propter [= *propterea*] pročež, a proto: *q. dicam C*; *q. auditote C.*

quāque, adv. [srov. *quisque*] všude: *aut undique religionem tolle, aut usque q. conserva! C.*

quā-rē [abl. od *quae res*] a) = *ut ea re* aby tím: *permulta sunt, quae dici possunt, q. intellegatur C* = *ut*; *multas res novas in edictum addidit, q. luxuria reprimeretur N*; b) táz. proč?: *q. templa ruunt? H, q. periuras? H*; *quaero, q. sit absolutus C*; c) jako relat. připoj. pročež: *q. pro certo habetote C*; *q. cupiam illi proximus esse H* takže, proto.

quartadecimānī, *ōrum, m.* [*XIV. legio*] vojíni 14. legie: *quartadecimanorum ferocia T.*

quartāna, *ae, f.* [sc. *febris*] čtvrtodenní zimnice: *frigida q. H.*

quartānī, *ōrum, m.* [*IV. legio*] vojíni 4. legie: *mutati in paenitentiam T.*

quartārius, *iī, m.* [= *quarta pars sextarii*] ‚čtvrtka', říms. míra: *vini L.*

quartus, *a, um,* čísl. řad., čtvrtý; *quarta pars Cs* čtvrtina; *q. pater V* prapraděd; *ad quartum* (sc. *lapidem*) *T* u 4. mil-

níku; *ad quartam* (sc. *horam* v. t.) *iaceo H*; adv. *quartum* po čtvrté; *quarto* po čtvrté *ausa O.*

qua-si [z *quam-si*] a) jako by: *q. vero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint C*; *q. id agatur C*; *q. res adversae odia concilient Cs*; u jednotl. slov: *q. parta iam victoria Cs* jako by již byli dobyli vítězství; *q. praeteriens satisfaciam C* jakoby mimochodem; *q. collis oriebatur S* jakýsi kopec, vyvýšenina kopci podobná; *constabat hominem q. triumphasse C* takořka triumfoval; *quasi divino spiritu adflatur C* jakýmsi božským dechem; b) u číseln. pojmů asi: *q. decem fiscos C*; *q. duum milium praesidium S*; c) jako: *quasi .. sic C* jako .. tak; *q. diuturnam sitim explere cupiens C* jako člověk, jenž touží ..

quasillum, *ī, n.* (*us, ī, m.*) [demin. od *qualum*] košík, zvl. na vlnu (k předení): *inter quasilla C* v pracovně, v čeledníku.

quassātiō, *ōnis, f.* [*quasso*] potřásání: *capitum L.*

quassō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *quatio*] a) otřásati, potřásati něčím alqd: *hastam VO lampada V* mávati; *caput V* vrtěti; b) roztřásti, rozbíti, poškoditi: *domum O; quassata muri L* průlomy hradeb; *classis quassata ventis V* loďstvo větry poškozené; c) nepřech. chřestiti: *siliquā quassante V* v chřestící slupce.

1. quassus, *ūs, m.* [*quatio*] otřásání.

2. quassus, *a, um* viz *quatio.*

quā-tenus, adv. α) míst.: jak daleko, až kam: *q. tuto possent, spectatum irent L*; přenes. *videamus, q. amor in amicitia progredi debeat C*; β) čas. až po kterou dobu, až pokud: *animadverte, q. sermo delectationem habeat C*; γ) příč. = *quoniam* ježto: *iubeas esse miserum libenter q. id facit H*; *q. negatur nobis diu vivere Plin*; *laedere q. ipsum non poterat, irascitur illi O.*

quater [*quattuor*] čtyřikrát; opis *q. undeni H* = 44; *terque q. que beati V* (τρισμάκαρες καὶ τετράκις) přešťastní; pod. *o mihi felicem t. q. que diem Tib.*

quaternī, *ae, a* [*quattuor*] po čtyřech, vždy čtyři: *quaternos denarios in singulas vini amphoras C*; *q. centesimae C* 48%; čtyři celkem: *primam aciem quaternae cohortes ex quinta legione tenebant Cs.*

quatiō, *ere, —, quassum* α) třásti, potřásati něčím alqd: *caput LO* vrtěti; *pennas O, securim, ensem V* mávati; *quatitur Ide O* třese, otřásá se; *horror membra quatit V* roztřásá, rozechvívá; pod. *risu populum quatit H* lid puká smíchem; β) tepati, biti: *putrem quatit ungula campum V*; *ter pede humum H* třikrát dupnouti; *fenestras H* tlouci, fukati na ...; *moenia ariete L* do zdí biti; *cursu q. equum V* hnáti, prohánětí; *prae se q. C* před sebou hnáti; *muros et fundamenta quatit V* zdi v základech rozmetává; *turres q. H* káceti; přenes. *quem res delectavere secundae, mutatae quatient H* zdrtí; γ) otřásti, náruživost, vášeň, cit nějaký vzbuditi, dráždíti: *non ego invitum quatiam H* nebudu tě dráždíti; *iustum ... virum non quatit voltus tyranni H* neotřese; *mentem sacerdotum H*; *quatiebatur segne ingenium T* liknavý duch byl podněcován: *oppida bello V* soužiti; pod. *extrema Galliarum T*; part. perf. **quassus,** *a, um* porouchaný, rozbitý: *naves L, rates H, muri L*; zlomený: *vox Cu*; rozetřený: *myrrha O.*

quattuor, čísl. zákl. [srov. τέτταρες, čtyři] čtyři; *q. a ventis addunt fenestras V* ode čtvera větrů (t. j. ze čtyř úhlů světa) udělají okna.

quattuor-decim čtrnáct; *sedere in XIV ordinibus C* na 14 řadách jezdeckých sedadel, náležeti k stavu jezdeckému.

quattuor-virī, *ōrum* čtyřčlenný sbor jakožto představenstvo municipia *C.*

que, spoj. slučovací, příkl. [srov. τε] z metr. příč. někdy zdlouž.; před souhl. v *neque* a *atque* zkrác. v *c: nec, ac*; čes. a, i; pojí pojmy v jediný celek; proto užívá se jí ve výrazech: *senatus populusque Romanus; ius vitae necisque Cs; terra marique C*; *deorum hominumque L; ferro flammaque L, longe lateque CsCL* široko daleko; *oro obsecroque C; legatos deprecatoresque misissent C* = *legatos, qui deprecarentur;* zakončuje výklad nebo výčet: *male pugnatum est et Ianiculum hostes occupavere obsessaque urbs foret L;* k všeob. připojuje zvl. určení a to: *Italiam Laviniaque venit litora V;* připojuje člen po-

dobný: *duos flamines adiecit, Marti unum, alterum Quirino virginesque Vestae legit L* a rovněž; leckdy poji různorodé části: *qui maxime feri inter ipsos habeantur longissimeque absint Cs*; někdy lze přelož. i silnějším a proto, a tak: *statimque eum adoptavit S*; n. aspoň a také: *seque ad exercitum proficisci cupere S*; a vůbec: *regno fortunisque omnibus S.* Postavení: za nejbliž. slovem násl. pojmu (*summam copiam facultatemque dicendi C*), u jmen vlast. za nomen (*praeter te Publiumque Clodium*); po jednoslab. slovech (*neque, seque, deque, cumque, perque,* u básn. i *inque, eque, aque*). Opakované ... *que* ... *que* i ... i: *meque regnumque meum S, magnamque domum decoremque H, teque tuasque sorores H, petimusque damusque H.* — Jindy střídá se s *et* n. *ac.*

quem-ad-modum α) táz. jak: *quaesivit, q. se haberet N*; β) vztaž. obyč. odpov. *sic, ita: si, q. soles de ceteris rebus, sic de amicitia disputaris C* jako — tak; *q.* — *eodem modo* jako — rovněž tak.

queō, *quīre, quīvī* (*iī*), *quitum* [z *nequeo*] moci, býti s to; *queo dicere C* jsem s to říci; *neque auro parare queas S* ani zlatem není lze zjednati.

quercētum viz *querquetum.*

querceus, *a, um* [*quercus*] dubový: *corona T.*

quercus, *ūs, f.* dub: *q. et ilex H*; meton. dubové listí, dubový věnec: *umbrata gerunt civili tempora quercu V* = *coronā civicā.*

querēla, *ae, f.* nářek, stesk, stížnost: s gen. subj. *saepe interfui querelis meorum aequalium C*; s gen. obj. *q. temporum Cs q. frontis tuae C*; *cui sunt inauditae cum Deiotaro querelae tuae? C* roztržky, rozmíšky; spec. stížnost, žaloba (soudní): *his de tot tantisque iniuriis in socios q. esse debuit C, querelas habere CL* stěžovati si.

queribundus, *a, um* [*queror*] naříkající, naříkavý: *vox C.*

querimōnia, *ae, f.* [*queror*] stížnost; gen. subj. *q. sociorum, patriae C*; s gen. obj. *criminis C*; nářek, žalozpěv.

queritor, *ārī* [freq.-intrans. ke *queror*] naříkati *T.*

quernus, *a, um* [z **querc-nus*] dubový: *vimen, glans V; corona, stipes O*

queror, *querī, questus sum* α) naříkati, stýskati si, bědovati, úpěti na co: *suum fatum Cs, iniuriam C, calamitatem Cs, nova monstra H*; *queri et dolere* bolestně naříkati; *queruntur in silvis aves H* šveholí; o sově: skuhrati, houkati: *ferali carmine bubo saepe queri V*; o lyře lkáti: *flebile nescioquid queritur lyra O*; β) stěžovati si: absol. *ne in occulto quidem queri audebant Cs*; s acc. *iniuriam C* do bezpráví, *suum fatum Cs* na svůj osud; de: *multa de ignavia eorum S*; s acc. c. inf.: *querantur se relictas esse C*; quod: *quereris super hoc, quod expectata tibi non mittam H*; *queritur, quod sit destitutus Cs*; básn. někomu si s. na něco: *alci alqd*; *O* cum alqo *LCO* u někoho, před někým; avšak *consul questus est cum patribus L* = přiti se, stěžovati si na ...; pod. *cum deo C.*

Querquētulānus *mons* ‚dubová hora', starší název Caelia od

querquētum, *ī, n.* (*quercetum*) dubový les, dubina, doubrava.

querulus, *a, um* [*queror*] α) o lidech naříkavý: *senex H* skuhravý; *nec q. essem O* nenařík al bych; β) o věcech naříkavý, lkavý, kvílící: *cicadae V* cvrlikající; *tibia H, tuba Pr*; *querulas impulit aura fores O* vánek zavál do vrzajících dveří n. do dveří, že vrzly.

questus, *ūs, m.* [*queror*] nářek, naříkání.

1. quī, quae, quod [srov. *ποῖος*] 1) táz. jaký, který? α) v ot. přímé: *qui deus appellandus est? C* který bůh; *qui finis erit discordiarum? L* jaký konec; *quae res est, quae animum dubium facere possit? C* jaká věc, co; *qui homo? C* jaký to člověk?; ve zvol. *qui vir et quantus! C* jaký to muž! (znamenitý); β) nepřímé: *nescimus, qui sis C* jaký jsi; *hortamur memoret, quae sit fiducia capto V* pobízíme jej říci, več spoléhá jsa jat (t. j. má-li co na omluvu); *edocet humanis quae sit fiducia rebus V* jak málo lze spoléhati; *quo sidere terram vertere conveniat ..., canere incipiam V* v který roční čas; *proponeret, quae condicio belli foret S* = jak bude s válkou; 2) vztaž. který, jenž a) ve větách podřad. α) táhne se k jedinému slovu: *nos, quorum maiores Antiochum superaverunt C* jejichž předkové; *qui bellum*

multo ante denuntio C já, jenž . . .; *quo calet iuventus H* jímž, po němž plane; *quadringentorum annorum opus, quibus Alba steterat L* po která; *hunc Anius, quo rege homines rite colebantur, recepit O* jenž králem jsa lidu vládl . . .; *est ridiculum tabulas, quas idem dicis solere corrumpi, desiderare C* jež, jak přece sám díš; *quod est, eo decet uti C* co člověk má; *in eo libro, qui est de . . . C* jež pojednává o . . .; *vastatur agri, quod inter urbem ac Fidenas est L* veškeré území mezi m. a F.; *quod inter Palatium Capitoliumque collem campi est L* celou rovinu mezi P. a K.; *quorum ex nobilitate maxuma pars erat S* jichž nejvíce bylo ze šlechtických rodin; *Tanaquil . . .; quae haud facile iis, in quibus nata erat, humiliora sineret L* poměry, v kterých se zrodila; *quos ego! V* (aposiopesis) však já vás!; *quaeque petis, pro quoque petis O = et tu, quae petis, et is, pro quo petis*; *notante iudice, quo nosti populo H* attrakce m. *quem nosti*; *quo vergat pondere letum V = cuius pondere* či vahou skloní se los smrti; β) táhne se k celé větě: *quae tanta sunt in hoc uno C* což vše; *Lacedaemonii Agin regem, quod numquam antea apud eos acciderat, necaverunt C* (v tomto významu ob. s demostr. *id*); γ) opisuje pojem: *non modo novi, qui sunt C* kdo ještě žijí, plémě nynější; *offenduntur enim, quibus est equus et pater et res H = ingenui*; *qui circa erant L* okolo stojící; *qui aderant N* přítomní, družina; *Graeci, qui Asiam incolunt N* Řekové maloasijští; b) ve větách souřad. *res loquitur ipsa, quae semper valet plurimum C* a ta; *qui se reputaverint S* a ti; *multas ad res hi libri utiles*; *quos legite studiose! C* a proto je čtěte; *quae, simul contristat aquarius annum, non usquam prorepit H* a ten přece, avšak ten; *quorum ego auctoritatem apud vos plurimum valuisse . . . confiteor C = at eorum*; *cuius quidem non utilitas me solum delectat C* vždyť při něm; *quo fiebat* a tím se stávalo, že; *qui meus amor in te est C* při mé lásce k tobě; *quod in familia nostra fuit S* seč rodina naše byla; přechody větné: *quae cum ita sint C* = za těch okolností, a tak, proto tedy; *quam ob rem C* proto, pročež; — v češt. leckdy překl. se jiným rodem: *quae vena fuit O* co bylo žilou; někdy lze přelož. slovem jako: *ausus eadem, quae nos O*; *nec me, qui cetera, vincit impetus O* jako ostatní věci; *nec quo prius, ordine currunt O* jako dříve; c) v konjunkt. větách zástupn.: α) účel.: *quod bene vertat L* aby to na dobré vyšlo, aby to bylo se zdarem; *Delphos missi, qui consulerent Apollinem N* aby se otázali; *neque ego haec eo profero, quo . . . C* také já to neuvádím proto, aby; β) výsledk.: *idoneus non est, qui impetret C* není hoden, aby toho dosáhl; *Tanaquil summo loco nata et quae . . . sineret L* a takové povahy, že . . .; *nemo tam humilis erat, cui . . . N* aby neměl volný vstup; γ) přič.: *o fortunate adulescens, qui inveneris C* ježto jsi nalezl; *credidit esse deos, qui aethera carpere possent O* ježto mohli; δ) potential.: *quod modo bello usui foret S* jen když se to hodí; *quae vetustas est, quae vim divinam conficere possit? C*; 3) neurč. nějaký, některý (po ne, si, nisi, num): *obstitit, ne qua sibi statua poneretur N* aby žádná; *si qui me . . . coëgisset C* kdyby někdo; *nisi qui deus subvenerit C* leč že by nějaký bůh; *si qua est ea cura V* to-li ještě tě trápí.

2. quī, adv. [vl. abl. od *quid*] jak: *qui fit, Maecenas? H* jak to, že . . .? *quaero, qui scias C* jak víš n. odkud víš; *qui efferretur N* z čeho, zač by byl pohřben; *qui rem publ. amisistis C = quo modo.*

quia, spoj. podř. [vl. pl. neutr. ke *quid*] poněvadž, protože; udává obyč. důvod objektivní; avšak bývá i s konj. na označení cizího mínění: *quia tanti, quantum habeas, sis- H*; *quia tardius irent H*; v otáz. *quia-ne* snad (proto) že: *Iliacas classes sequar, quiane auxilio iuvat* (sc. *eos*) *ante levatos?* (sc. *esse*) *V.*

quianam proč pak?: *caelicolae magni, q. sententia vobis versa retro? V.*

quī-, quae-, quod-cumque α) subst. kdokoli, cokoli: *quemcumque eum dici ius fasque est L* ať již jakkoli vedle práva jej zváti dlužno; *quodcumque pericli est V* nechť jest n. sebe větší; *sic deinde, quicumque alius transiliet moenia L* každý jiný, kdo přeskočí: *hoc, quodcumque vides CVPr* toto vše, co

vidíš; β) adj. jakýkoli: *quacumque ratione C* jakýmkoli způsobem; *legere quoscumque parentes H*; *cuiuscumque gentis sunt L* kterého právě.

quī-dam, *quid-dam* subst. kdosi, cosi; někdo, něco; *q., quae-dam, quod-dam* adj. jakýsi; a) subst.: *q. de collegis, ex advocatis C*; *quidam bonorum caesi T* někteří; *heus tu, quidam ait H*; *sunt quiddam oracula vatum O* jsou něčím; b) adj. α) jakýsi, kterýsi: *q. notus homo H, Argilius q. adulescentulus N*; *amico cuidam negotium dat C*; *quaedam forma hominis O* jakás takás podoba lidská; *quodam modo Cs* jaksi; β) takořka, téměř, přímo, jaksi, jakoby: *divina quaedam memoria C* paměť přímo božská; *incredibilem quandam voluptatem C* přímo neuvěřitelnou; *forte quadam divinitus L* takořka řízením božským; *grato quodam scelere C* v pravdě milým; často spoj. s *quasi*.

quidem, adv. (stojí vždy za slovem, k němuž se vztahuje) α) jistící a sesíl.: zajisté, jistě, věru, právě: *is quidem fuit omnium constantissimus C* avšak ten byl právě ze všech nejrozvážnější; *at id quidem nefas habetur N* avšak to právě; často spoj. s *certe, profecto, sane*: *certe q. in te est (animus) C* zajisté věru jest v tobě; β) omezovací: aspoň, ovšem: *meā quidem sententiā C* dle mého aspoň mínění; *hoc q. tempore C*; *vestrae q. certe vitae prospiciam Cs* aspoň život vám zachráním; γ) odpor.: však: *re q. vera praefuit Conon N* vskutku však; *cum quidem Scipio in civitate principatum obtineret N*; *sedem q. stabilem non habebit C* ale . . .; *et q. optimis se viris deditum esse simulabat C* a přece; δ) připoušt. sice: *misera est illa q. consolatio, sed . . . C*; *multa q. dixi, sed timui H*; ε) vysvětl. totiž, a to, a sice: *duo milia iugerum et q. immunia C, tres epistulae et q. uno die C*; zvl. *si quidem C* jestliže totiž; zápor. **nē-quidem** ani: *ne mulieribus q. pepercerunt Cs*.

quiēs, *ētis, f.* a) pův. α) klid, pokoj, odpočinek, zotavení: *quieti se dare Cs* oddati se o.; *tres horas exercitui ad quietem dare Cs* tříhodinného o. dopřáti; *quietem pati S* klidně se chovati; s gen. obj.: *q. laborum C, operum V* od práce; *a proeliis L*; β) spec. ticho: *clamor et q. T*; spánek: *ire ad quietem C, quieti se tradere C, quietem capere placidam O, alta q. V* hluboký sp.; b) přenes. α) spánek, klid smrti: *olli dura q. oculos urget V*; *si forte tibi properarint fata quietem Pr*; β) mír: *ingrata genti q. T, diuturna q. S, longa T*; γ) klidný život, klidné chování: *Attici N, Reguli T*; personif. bohyně klidu, míru: *fanum Quietis L*.

quiēscō, *ere, ēvī, ētum* [inchoat. od **quieo*] α) klidu dojíti: *ut saltem in morte quiescam V*; uklidniti, utišiti se: *postquam flamma quievit V*; klidu se oddati: *silvae et aequora quiērant V*; β) odpočívati, klidně se chovati: *qui ut cenati quiescerent C*; *urbs illa non potest quiescere C* mír zachovávati, v míru žíti; *Sp. Carvilio collega quiescente C* nic nedělal (polit. netečně k věcem přihlížeti); *in summo timore quiescendum sibi esse arbitrabatur C* neutrálně se chovati; *q. in re publ. C* býti soukromníkem; γ) spec. spáti: *casa, in qua quiescebat N*; *P. Africanus domi suae quiescens C*; mlčeti: *iste Habonium quiescere iubet C*; ustati, přestati: *aliquanto prius quiescere C*; δ) přenes. *in propria non pelle quiessem H* nebyl bych spokojen; *quietura Romana foedera L* neporušeny budou trvati; *tamen quiescat rem adduci ad interregnum C* nechť klidně připustí, nechá dojíti.

quiētē, adv. klidně: *acta aetas C, se recipere Cs*.

quiētus, *a, um* [vl. part. pert. pass. od *quiesco*] α) klidný, v klidu jsoucí: *animus, status animi C*; *aetas quieta sine ullo labore C*; *amnis, aequor H*; *sermo, vita C*; *ea cura quietos sollicitat V* klid jejich ruší; β) pokojný, v míru žijící (naproti válce): *Gallia, quietissima pars Cs* nejklidnější; *quieta, orum n. T* veřejný mír; γ) účasti nemající, neutrální: *Epaminondas domi q. fuit N*; δ) mírný, bez ctižádosti, skromný: *vir Plin, modesti quietique T*; ε) spící: *quietos nox habuerat T*.

quī-libet, *quae libet, quod libet,* subst. *quid-libet* jakýkoli, kterýkoli; kdokoli, cokoli: *quemlubet, modo aliquem C* kohokoli; *cum quidlibet ille garriret H* všemožné věci žvanil; *idoneus arti cuilibet H, nomen quodlibet H*.

quīn, spoj. [z **qui-ne*] **1)** ve vět. hlav. **α)** proč ne?: *quin igitur expergiscimini?* srn. *S* nuže, probuďte se tedy!; *quin conscendimus equos? L* proč nevsedneme na koně? = vsedněme; při zvolání: *quin sic attendite, iudices! C* dejte přece pozor!; *quin tu respondes, vetuerimne . . . L* odpověz přece, zda; **β)** stupňuje: ba, ba docela, ba spíše: *quin etiam intellegere sese Cs*; *quin etiam illud accidit H* ba dokonce i to se stalo; *ausus quin etiam voces iactare per umbram V* ba dokonce odváživ se i . . .; *quin potius, quin contra L* ba spíše, ba ještě naopak; **2)** ve vět. vedl. **α)** při zápor. výraz. pochybnosti a j. že: *non dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poetae C*; *dubitare non possumus, quin*; *non dubium est, quin CCs, quis ignorat, quin C*; *neque abest suspicio, quin Cs, negare non posse, quin L*; *quare nolite dubitare, quin huic uni credatis omnia C* nerozmýšlejte se svěřiti; po výraz. nemožnosti, zdržení se, zanechání, opominutí: *facere non possum, quin ad te mittam C* nemohu jinak než k tobě p.; *causae nihil est, quin C* není příčiny, proč by ne; *fieri non potest, quin C* není možno, aby ne = není jinak možno než aby; *non multum afuit, quin CL* nechybělo mnoho, že by; *vix resisti posse, quin L* sotva možno odvrátiti porážku; **β)** ve vět. výsled. (= *ut non*) aby ne: *nemo tam ferus erat, quin illacrimaret N* aby nezaslzel; *Messanam nemo venit, quin C*; *quis est* (= *nemo est*), *quin intellegat? C* kdo by nevěděl; *numquam tam male est Siculis, quin aliquid facete dicant C* aby nějaký vtip neřekli.

quīnam, *quaenam, quodnam* jakýpak, kterýpak? *q. locus capietur? C quonam pacto probari potest? C, quonam modo S.*

Quīnctiliānus, *a* rod řím., z něhož rhetor *M. Fabius Q.*, učitel výmluvnosti za Vespasiana, vychovatel vnuků sestry Domitianovy, spisovatel díla *Institutio oratoria*; jeho žákem byl též Plinius Ml.

Quīnctius, *a* rod římský, z něhož **1)** *T. Quinctius Flamininus* 197 vítěz nad Filippem Maked.; **2)** *L. Quinctius Cincinnatus*, diktátor 458; **3)** *P. Quinctius*, hájený Ciceronem proti Hortensiovi r. 81; adj. **Quīnctius,** *a, um*: *prata L* na pravém břehu Tiberu nazv. dle **2)**; **Quīnctiānus,** *a, um* = Cincinnatův: *exercitus L*; Quinctia **3)** se týkající: *iudicia C.*

quīnc-unx, *uncis, m.* [*quinque unciae*] **a)** jako peníz $^{5}/_{12}$ assu: *si de quincunce remota est uncia H*; **b)** pět teček na kostce, odt. výraz pro šachovnicovité uspořádání: řada stromů nebo kolů směrem uhlopříček čtvercových: *arborum directos in quincuncem ordines C, cippos in quincuncem disponere Cs* do úhlopříčných řad.

quīndeciēs, adv. čís. patnáctkrát: *sestertium q. C* = 1,500.000 s.

quīndecim, číslovka základ., patnáct; *q. primi Cs* 15členný výbor senátu massilského.

quīndecimvirālis, e sboru patnácti se týkající, quindecimvirální: *sacerdotium T.*

quīndecimvirī, *ōrum, m.* patnáctičlenný sbor kněžský, mající dozor nad knihami Sibyllinými; též v sing. *T.*

quīngēnārius, *a, um* pět set mužů čítající: *cohortes Cu.*

quīngēnī, *ae, a,* čísl. distrib. po pěti stech; *peregrinus eques quingenos* (sc. *denarios*) *accepit Cu.*

quīngentēsīmus, *a, um* pětistý: *annus C.*

quīngentī, *ae, a* [z *quinque* a *centum* pět set (označ. IↃ, pozd. D): *drachmae H*; *quingentos Mezentius armat V.*

quīngentiēs pětsetkrát.

quīnī, *ae, a* čísl. distrib. po pěti: *legiones quinis milibus militum L* mající po 5000 vojínů; *bis quinos dies V* = 10 dní; pět: *quina armenta V, nomina principum L*; **quīnī dēnī, quīndēnī,** po patnácti: *q. d. menses Cu, iugera L*; **quīnī vīcēnī,** po dvaceti pěti: *denarii L.*

quīnquāgēnī, *ae, a,* čísl. distrib. po padesáti: *sestertium q. milia C.*

quīnquāgēsimus, *a, um* padesátý; subst. **quīnquāgēsima,** *ae, f.* padesátina jakožto dávka: *de tota pecunia binae quinquagesimae detrahebantur C.*

quīnquāgintā [srov. *πεντήκοντα*] padesát: *q. intus famulae V.*

Quīnquātrūs, *uum, f.* a **Quīnquātria,** *ium, n.* [*quinque*] slavnost Minervina slavená od 19. do 23. břez. skládající se

ze slavnosti Saliů, her gladiatorských a slavností řemeslných cechů; tyto dni byly též školní prázdniny; *Q. minores* konány 13. června.

quīnque, čísl. zákl. [srov. *πέ-τε*, pět, [fünf] pět; **q. prīmī, ōrum** *m.* pět prvních mužů municipia, výbor senátu.

quīnquennālis, *e* pětiletý, každých pět roků se konající: *agon Plin, ludi C, ludicrum T*; pět let obsahující: *censura L.*

quīnquennis, *e* pětiletý: *vinum H*; *Olympias O* pětileté období; *filius quinquenni maior L* starší pěti roků.

quīnquennium, *ī, n.* pětileté období, pětiletí; *duo, tria quinquennia O* 10, 15 roků; *quinquennii imperium Caesari prorogare C* prodloužiti velitelství na pět let.

quīnque-rēmis, *is, f.* [sc. *navis*] pětiřadka, loď o pěti řadách vesel po každé straně.

quīnque-vir, *ī, m.* člen pětičlenného sboru člen ‚pětky': *recoctus scriba ex quinqueviro H* člen sboru pěti, kteří měli úkol obstarávati noční službu hasičskou = *quinqueviri cis et trans Tiberim L*; *q. agris dandis C, muris turribusque reficiendis L, q. minuendis publicis sumptibus Plin, q. mensarii L.*

quīnquevirātus, *ūs, m.* hodnost, úřad quinquevira.

quīnquiēs, adv. pětkrát; *q. tanto C* pětkrát tolik.

quīnquiplicō, *āre,* — zpateronásobiti: *magistratūs T.*

quīntadecimānī, *ōrum, m.* vojíni 15. legie.

quīntānus, *a, um* [od *quinta*, sc. *turma*] jen ve tv. **quīntāna** (*via*), *ae, f.* příční cesta v táboře dělící stany 5. a 6. manipulu, sloužící zároveň za skladiště a tržiště; subst. **quīntānī,** *ōrum, m.* vojíni páté legie.

Quīntīlis n. **Quīnctīlis,** sc. *mensis* jako adj. i jako subst. pátý měsíc (od března počínaje) červenec; pozd. nazv. *Iulius.*

Quīntilius, *a* rod řím. 1) *P. Quintilius Varus,* konsul r. 13 př. Kr., padl v bitvě s Germány v Teutoburském lese; 2) římský básník z Kremony, přítel Horatiův a Vergiliův † 23 př. Kr.

quīntō, quīntum, adv. po páté.

quīntus, *a, um* pátý; *q. pars C* pětina; avšak *quinta parte sui nectaris imbuit H* = *quinta essentia* [*ἡ πέμπτη οὐσία*] dle Pythagorovců nejdokonalejší a nejčistší substance; *quintis castris L* po pěti denních pochodech.

Quīntus, *a* předejmení řím. zkrác. *Q.*

quippe, adv. m. ***quī-pe* n. *quid-pe*] (vl. až. jak? proč?) *α)* uvádí důvod samozřejmý: vždyť, ovšemť, neboť: *q. benignus erat H*; *q. etiam fata sinunt V*; parenthet vysvětl. *q. toties fusi fugatique L* ježto byli tolikrát na hlavu poraženi = byvše; *q. multa umbrarum amoenitate inumbratus Cu* ježto teče ve stínu rozkošných břehů; *β)* s *qui, quae, quod*: *q. quīs hostis nullus erat S* ježto jsme neměli nepřítele; *quippe quas* (sc. *divitias*) *honeste habere licebat S* neboť ač bylo volno čestně ho užívati = neboť mohouce; s konj. *q. qui ne in oppidum quidem veniret C* neboť ani nepřicházel, jenž přece ani n.; *q. quod, cum* ježto totiž.

Quirīna, *ae, f.* [*Quirinus*] jméno jedné z římských tribuí.

Quirīnus, *ī, m.* [dle star. od sabin. *Curis* lat. *quiris* kopí; podle jiu. výkl. od sabin. města *Cures;* ob. se spojuje s *Quirites* = **covirites,* srov. *curia,* takže *Quiris* = *civis*; nebo snad od starého místního jm. *Quirium*] jm. zbožněného Romula: *populus Quirini H* = Římané; *urbs Quirini O* = Řím; *Ianus Quirini H* oblouk Janův v Ř.; též o Augustovi *V,* o Antoniovi *Prop.;* adj. **Quirīnālis,** *e* Quirinovi zasvěcený, patřící: *lituus, trabea V* jaký Romulus nosil; *collis Q.* pahorek řím. sev. vých. od Kapitolia; **Quirīnālia,** *ium, n.* slavnost Romulova (17. února).

Quirīs, *ītis, m.* [srov. *Quirinus*] Quirit, římský občan, Říman: *Quirites a Curibus appellati L;* název občanský naproti polit. a vojens. *Romani: Quis te redonavit Quiritem dis patriis? H; ius Quiritium Plin* plné právo občanské; přenes. *parvos Quirites sufficiunt V* včely pracovnice.

quirītātus, *ūs, m.* kvílení, pláč, vřeštění: *infantium Plin.*

quirītō, *āre, āvī,* — o pomoc volati, naříkati: *flentes quiritantesque T;*

nulla vox quiritantium exaudiri poterat L.

quis, quid [srov. *τίς, τί*] α) táz. kdo? co?: *quis autem amicior quam frater fratri? S*; *quis clarior in Graecia Themistocle? C*; se subst. *quis eum senator appellavit? C* který senátor; *quis desiderio sit pudor? H* jaký stud? *quis est, qui dixerit? C* zda by někdo řekl?; s gen. *quis omnium mortalium non intellegit? C* kdo ze všech ...; neutr. *quid censes* s acc. c. inf. *C* co soudíš o ..; *quid est, quod quisquam illo dignum .. possit afferre? C* co .. hodného by mohl kdo uvésti?; *quid igitur est? C* (percoutatio) jak se to tedy má?; *quid ergo? C* (ratiocinatio) což tedy? (= co z toho následuje?); *quid enim? H* ba věru; *quid?* co? jak? proč?: *quid taces? C* proč mlčíš?; *quid plura dicam? C* nač? k čemu?; jakožto pokračování buď samo *quid?* nebo ve spoj. s *postea, praeterea* atp. co dále? dále pak, kromě toho pak; *Aeneam credam quid enim fallacibus auris? V* jakž pak bych měl svěřiti?; někdy stupňuje: *quid? qui etiam addiscunt aliquid? C* což teprve ti, kteří; *quid quod et ipse fugit O* což když, ba co více; *quid face vim ferre Latinis? V* což teprve; *quid quod H* ba co více; s gen. *quid rei est? L* co je? co se stalo? *quid causae est, quin H = nihil impedit, quin*; *quid caelati argenti C* jaké množství; nepřím. *quid sibi velit, non intellego C* co znamená, jaký účel má; *neque remittit, quid ubique hostis ageret, explorare S* co kde dělá; *dubitans, quid facto opus esset S* jakého opatření by bylo třeba; *considera, quis quem fraudasse dicatur C* kdo koho? β) neurč. někdo, leckdo, kdo: *aegritudine quis afflictus C* kdos; *quanto quis clarior T* čím kdo slavnější; zvl. po *si, nisi, ne, modo, dummodo, cum*: *si quis simulet Catonem H, ne quis modici transiliat munera Liberi H*; též gen. neutr. *ne cuius incerti .. auctor esset L* aby nebyl původcem nějaké nejisté zprávy; zř. adj. *si quis est sensus in morte C* je-li nějaký cit.

quis-nam, quid-nam táz. kdopak? copak?, nepř. kdo, co: *q. igitur liber? H*; *quaesivi, q. is esset C*; při subst. který, jaký: *quibusnam manibus .. tanti oneris turrim moturos confiderent? Cs* jakýma rukama zamýšlejí pohnouti tak těžkou věží; neurč. někdo, něco, kdo, co: *num quisnam praeterea? C* zda někdo kromě nich?

quis-piam, quid-piam subst. a **quis-, quae-, quod-piam** adj. někdo, něco, kdokoli, cokoli; adj. nějaký: *aliae quaepiam rationes C*; adv. neutr. *si grando quippiam nocuit C* nějak (lepší čtení *cuipiam*).

quisquam, quaequam (zř.), **quidquam (quicquam)**, zájm. neurč. někdo vůbec, něco: *et quisquam numen Iunonis adoret V* a pak by ještě někdo ctil snad ..; *quod q. indignari possit L* snad někdo: *hic mihi q. misericordiam nominat? S* tu mi ještě někdo mluví o ..; adj. *servus q. C* otrok nějaký; *si quemquam amicum habere potuit C* že mohl vůbec nějakého přítele míti; záp. nikdo, nic: *neque q.*; *nego quemquam dixisse C* pravím, že nikdo neřekl; *haud mihi q. (est) H* nemám nikoho; *nec q. unus L* ani jediný; *neque quidquam C* a nic; *quidquam* s gen.: *q. humani L* i jen jiskra lidskosti; *nec satis quicquam iusti doloris est L* a není snad dostatečné příčiny k spravedlivému hněvu.

quis-que, quid-que subst.; **quae-que, quod-que** adj., zájm. neurč. α) každý: *condit* (v. t.) *q. diem collibus in suis H* (každý jako jednotlivec, každý po svém způsobu); *eius est istorum quidque, qui vicit viribus C* tomu připadá všecek jejich majetek, kdo je mocí překoná; velmi často po *unus* = jeden každý: *designat ad caedem unum quemque nostrum C* jednoho každého z nás; *leviter unum quidque tangam C* každé věci zvlášť; *unum quodque malum C* každé zlo; po čísl. řadov.: *quinto quoque anno C* každého pátého roku, každých pět let (pravidelné opakování); *primum quidque videamus C* pokaždé první, co se naskytne, jedno po druhém; *primo quoque tempore C* co možná nejdříve; *primo quoque die C* prvního dne, kterého bude možno; při superl. *proximi quique L* právě nejbližší sousedé; *sordidissimo cuique L* právě nejnižším; *optimum quidque rarissimum est C* nejlepší jest právě nejvzácnější; též u adj. majících význ. superl.: *eximiam quamque pulchritudine .. in speluncam traxit L* právě kusy vynika-

jící, a to jen samé..; po *suus*: *in suis quisque centuriis adessent L* každý ve své setnině; *suum quisque intuentes ducem L*; po zvrat. zájm. *sui, sibi, se*: *pro se quisque ad populum loquebatur C* každý za sebe; *coepere se quisque extollere S*; b) kdo (neurč. = každý): α) po relativech: *telum, quod cuique fors offerebat C* každý sáhl po zbrani, které mu právě náhoda skytala; *quid quaque de re quoque tempore futurum sit C* co v každém případě pokaždé se stane; *qualis quisque sit C* jaký kdo jest; *de benevolentia autem, quam quisque habeat erga nos C* kterouž kdo chová k nám; *omnes qui cuique artificio praesunt C* všichni, ať provozují jakékoli umění; *quotiens quaeque cohors procurrerat Cs* kdykoli některá kohorta..; *quo cuiusque animus fert S* kam čí; β) po *ut*: *uti quaeque Iugurthae res erant S* jak právě byly věci Jugurthovy; *ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat T* jak právě komu.

quisquiliae, *ārum*, *f.* [*κοσκυλμάτια* odřezky kůže] odpadky smetí; přenes. výmět, vyvrhel: *sed tionis Clodianae C.*

quis-quis, quid-quid n. **quicquid** (gen. *cuicui-modi* v. t.), zájm. neurč. kdokoli: *quisquis ille est C*; *quidquid animo lubet S* cokoli; *sequor omina tanta quisquis in arma vocas V* čímkoli rozkazem mne voláš; *quidquid civium domi L* = *omnes cives, qui*; *quidquid navium habebat Cs* kolik měl lodí; adj. *quoquo tempore C* v kterýkoli čas; *quoquo modo se res habeat C* jakkolivěk; *quisquis honos tumuli est V* jaká jen pocta.

quī-vīs, quae-vīs, quod-vīs, subst. **quid-vīs** jakýkoli: *ad quemvis numerum Cs*; *quovis modo S*; kdokoli: *quivis ut perspicere possit C, ut sibi quivis speret idem H*; *quidvis perpeti C* cokoli (i to nejhorší); adv. **quāvis** (sc. *ratione*) *H* jakýmkoli způsobem.

1. quō, adv. [abl. od *quid*] α) táz. kam?: *quo, quo scelesti ruitis? H, quo tendis? H*; *quo amentiae progressi sitis L* jak daleko v nerozumu; *apud eos, quo se contulit C* = *ad quos*; *quo vobis mentes dementes sese flexere viai? C* = *in quam viam*; přenes. nač? k čemu? *quo tanta machinatio institueretur Cs*; *quo tamen haec Ithaca? O*; *dixit profecto, quo vellet aurum C*; *nescis, quo valeat nummus H* nač jsou peníze; β) neurč. někam, kam: *si quo publice proficisceris C*; *ne quo inciderem C*; *si Romam aliove quo mitterent L* do Říma nebo někam jinam; γ) vztaž. kam: *in eum locum, quo exercitui aditus non erat Cs*; *ora tam deserta, quo non pervaserit fama C* = *in quam* do níž by nevnikla; *humiliora sineret ea, quo* (= *in quae*) *innupsisset L* poměry, ve které se vdala; *ubi decidimus, quo pius Aeneas H* tam, kam; *mare, quo influit Cs* = *in quod*; na zač. následující věty: *quo cum essent profecti O* když se tam vydali; *quo simul venit O* jakmile tam přišel; *quo* (= *in currum*) *simul adscendit O* na nějž jakmile vstoupil; *quo locorum H* na kterých místech, kde.

2. quō, adv. [abl. od *quod*] α) čímž, a tím (relat. připoj. násl. věty): *quo factum est, ut*; β) před kompar. čím: *homines quo plura habent, eo ampliora cupiunt C*; *quo etiam carent aegrius C* čímž ještě, a tím ještě tíže; *quo magis pravitas eorum admiranda est S* a tu tím více jest se diviti; γ) ve vět. účel. aby tím: *quo facilius intellegi possit N*; *quo lamentatio minueretur C* aby se tím..; *quo is magis gauderet L*; *quo mors foret invidiosior O*; záp. *quo ne.. incurreret hostis H* = *ut eo ne* aby takto nečinil vpády, aby takto vpády nepř. byly zamezeny; *non quo otium sequeretur N* ne aby se oddal..

quo-ad [srov. **1.** *quo* γ)] α) místně pokud, až kam: *q. longissime conspectum oculi ferebant L* až kam nejdále bylo lze dohlédnouti; β) časově pokud, jak dlouho: *q. te non paenitebit C, q. potui C*; *q. licebat, plurimum aberat N*; γ) tak dlouho, až, až, s konj. až by: *q. semet ipsa praecipitavit S*; *q. ipse cum exercitu propius accessisset Cs*; δ) vztahově pokud: *cognitis, quoad possunt cognosci C*; *q. facere potui C.*

quō-circā, spoj. pročež: *q. nihil esse tam detestabile C*; *q. capere ante dolis.. reginam meditor V.*

quō-cumque, adv. [abl. od *quodcumque*] kamkoli: *q. venit C.*

quod 1 adv. α) proč: *nihil habeo, quod accusem senectutem C*; *hoc erat, quod me per tela eripis? V*; β) vzhle-

a proto, pročež: *quod te per superos oro V;* zvl *quod si: quis non obliviscitur? Quod si mulier invet domum H* arci, jestliže...; *quod si legere aut audire voletis C* budete-li vůbec chtíti; *quod si comminuas H* však jestliže..; pod. *quod si exemeris ex rerum natura benevolentiae coniunctionem C* však odstraníš-li..; *quod utinam illum videam S* kéž bych ho jen viděl; 2) α) poněvadž, protože ježto: *propter eam causam, quod Leontini non sane me multum adiuverunt C; fecisti mihi pergratum, quod.. C* že..; *afficiebatur summo honore, quod eum colebant C* tím, že; *illud ex libertate vitium, quod non simul.. conveniunt T* že se nescházejí; *in hoc sumus sapientes, quod naturam sequimur C;* s konj. subj. důvodu buď že prý, protože prý: *noctu ambulabat, quod somnum capere non posset C,* nebo že: *laudat Africanum Panaetius, quod fuerit abstinens C;* β) uvádí myšlenku, o které se něco vypovídá (co se toho týče) že: *quid? quod sapientissimus quisque aequissimo animo moritur C* co říci tomu, že..; druhdy nabývá v souvislosti význ. podmiň. nebo připouštěcího: *quod non Taenariis domus est mihi fulta columnis, at Musae, comites Pr* neopírá-li se dům můj o.., však za to..; *quod sit roseo spectabilis ore, ego Procrin amabo O.*

quōdam-modŏ, adv. jaksi, poněkud: *forma magnifica et generosa q. m. C.*

quod-sī viz *quod.*

quō-libet, adv. kamkoli: *ire O.*

quom arch. m. klass. *cum.*

quō-minus [*ut eo minus*] po výraz. překážení atp. aby ne: *mors non deterret sapientem, q. rei publ. consulat C; non recusavit, q. legis poenam subiret N* nezdráhal se podstoupiti zákonitý trest.

quō-modŏ α) táz. jakým způsobem, jak?: *Maecenas, q. tecum? H* (sc. *agit*) jak s tebou jedná? (= jste spolu důvěrní přátelé?); při zvolání: *q. mortem filii tulit! C;* β) vztaž. jak: *q. nunc est C;* s vedl. význ. účel. jak by: *se aliquam rationem inituros, q... sumant L; q. — sic* jak — tak; **quōcumque-modo** jakkolivěk.

quō-nam, adv. kam: *q. haec omnia pertinere? Cs.*

quon-dam, adv. [*quom, -dam*] α) o minul. kdysi, jednou: *populus Rom., qui q. lenissimus existimabatur C; habebat nobilem q. Midae regiam Cu;* β) o přítomn. druhdy, někdy: *sic q. fistula surgit O = surgere solet; q. suscitat Musam Apollo H;* γ) o budoucn. jednou, kdysi: *hic tamen ad melius poterit transcurrere q. H; nec Romula q. se tellus iactabit V.*

quoniam, spoj. [snad *quom, iam*, srov. *etiam*] ponevadž, protože, ježto: α) s indik.: *nunc q. illis respondi S; q. ad hunc locum perventum est Cs;* β) s konj. subj.: *q. Germani appropinquare dicantur Cs, q. necesse sit C.*

quō-quam, adv. někam: *accedere, proficisci C.*

quŏque, spoj. také, též, i: *se illum q. fefellisse C; Romanis quoque L; fratrum q. gratia rara est O* ba i láska bratrská; *causa nimium q. nota ruinae O* až příliš.

quō-que = *et ut eo*: *q. minus dubites O* a abys nepochyboval.

quōque-versum viz *quoquo-versus.*

quōquō [abl. od *quidquid*] kamkoli: *se verterint C.*

quōquō-versus, adv. na všechny strany: *legatos q. dimittere Cs.*

quōrsum a quōrsus, adv. [z **quo-vorsum*] v klass. jen přenes. kam, k čemu, za jakým cílem: *q. haec tendant H; q. haec disputo? C, q. est opus? H* nač jest toho třeba? samotné *q. H* (sc. *haec dico*) k čemu to?

quot [neskl. adj. od km. *quo*] kolik α) táz.: *quot aratores fuerunt? C;* β) vztaž.: *tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent O.*

quot-annīs každého roku, každoročně, ročně: *septena q. corpora natorum V; q. tributa conferunt C.*

quotcumque, adv. kolikkoli, kolik.

quotēnī, *ae, a* po kolika.

quotīdiānus viz *cotidianus.*

quotīdiē viz *cotidie.*

quotiē(n)s, adv. kolikrát (táz. i vztaž.).

quotiē(n)s-cumque, adv. kolikrátkoli.

quot-quot, neskl. kolikkoli; *q. sunt dies H* = denně.

quotus, *a, um* kolikátý: *quota hora est?* *H* kolik jest hodin?; *q. esse velis* *H* (= s kolika lidmi se dostavíš); *q. quisque* jak málo kdo, jak málokteří: *q. iuris peritus est?* *C.*

quotus-cumque kolikátýkoli; zvl. o nepatrné velikosti: *q. pars Tib, pars regni* *O* jak nepatrná část (lepší čteni *quota quemque*).

quo-usque, adv. až pokud, jak dlouho ještě: *abutere patientia nostra?* *C* (= kdy konečně jednou přestaneš . .); *quae q. tandem patiemini?* *S.*

quum viz *cum*.

R

R jako zkratek = *Romanus*; *P. R.* = *populus Romanus*; *R. P. res publica*; *R. C.* = *Romana civitas*.

rabidē, adv. zuřivě, šíleně: *alqd appetere C.*

rabidus, *a, um* zuřivý, šílený, vzteklý: *leones H, canes, tigres V*; přenes. *fames V, ira O* zuřivý, *animus Cat* šílený; *Sibyllae ora V* u vytržení jsoucí, nadšený.

rabiēs, *em, ē, f.* zuřivost, vzteklost a) pův. *canum O* (= zuřiví, vzteklí psi); *canibus r. venit V*; b) přenes. o člověku zuřivost, rozčilení, vášeň: *Hecubae C, Archilochum proprio r. armavit iambo H* zuřivý vztek; *non dico horrendam r. H* zuřivá psavost; *edendi r. V* zuřivá žravost; *rabie corda tument V* (= *furore*) vytržením; *rabies civica H* = válka občanská; o věc. neživ.: *ventorum O, maris V* vztekání se, běsnění; *Canis H* strašlivé vedro; *ventris V* zuřivý hlad.

rabiōsē, adv. zuřivě, vášnivě: *alqd facere C.*

rabiōsus, *a, um* zuřivý, vzteklý: *canis H*; přenes. *fortitudo C*; *rabiosi tempora signi H* = *Canis* psí hvězdy.

Rabīrius, *a* rod říms. 1) *C. R.* r. 63 hájený Ciceronem z účasti na vraždě trib. Saturnina; 2) adopt. syn jeho *C. R. Postumus* hájený Ciceronem repetundarum; 3) *C. R.* epický básník, vrstevník Vergiliův.

rabula, *ae, m.* tlučhuba, křikloun (o špatném advokátu) *C.*

racēmi-fer, *a, um* zrnonosný, zrnatý: *uva*; hrozny ověnčený: *Bacchus. capilli O.*

racēmus, *ī, m.* α) stopka: *poma racemis dependent Plin*; β) zrno, zvl. hroznové, hrozen: *fert uva racemos V*; *lecti de vite racemi O*; *liventes, lividi r. PrH*; meton. vinná šťáva: *aqua mixta nullis racemis O.*

Racīlius, *a* rod říms.: *L. R.* tribun lidu r. 57, protivník Klodiův; *Racilia*, choť diktátora Cincinnata.

radiātus, *a, um* paprsky vysílající, zářící: *sol C.*

rādīcitus, adv. [*radix*] pův. s kořenem: *herbas effodere Cato*; *tulit r. altas fagos Cat*; přenes. z kořene, zúplna: *excutere opinionem C, extrahere religionem ex animis hominum C.*

rādīcula, *ae, f.* [demin. od *radix*] kořínek.

radiō, *āre, āvī, ātum* [*radius*] zářiti, třpytiti se: *valvae, astra O, luna V, miles in armis Pr; radians* jako subst. = slunce; v stejném význ. med. **radior.**

radius, *iī, m.* a) pův. α) hůl, hůlka: *acuti aliusque per alium immissi r. L*; β) paprsek, špice kola: *rotarum VCu*; *radiorum argenteus ordo O* řada stříbrných špic; γ) měřítko, hůlka na kreslení: *a pulvere et radio C, radio orbem* n. *caeli meatus describere V*; δ) člunek tkalcovský (nikoli nyn. ‚paprsek', jenž lat. = *scapus*): *excussi manibus radii V, radio frontem percussit O*; b) přenes. α) poloměr kruhu: *pares a medio radii C*; β) druh podlouhlé olivy: *radii et amara pausia baca V*; γ) paprsek svítících těles: *radiis insigne coruscis O*; *Titan radiis retexit orbem V*; blesk: *tris imbris torti radios . . . addiderant V*; jako záře kolem hlavy: *aurati bis sex*

radii tempora cingunt V koruna dvanáctipaprsková.

rādix, *īcis, f.* [m. **uradix*, srov. ῥάδιξ, (větev) ῥίζα, Wurzel] kořen **1) α)** vůb.: *radices agere* (v. t.) *O; eruta imis ab radicibus seges V*; **β)** zvl. jedlý kořen: *genus radicis quod appellatur chara Cs;* řetkev *ponitur et radix O; acria circum rapula radices H* řetkvičky; **2)** přenes. **α)** nejnižší část něčeho: *montis Cs N* úpatí, pata hory; *linguae O* kořen jazyka; *pluma radices egerat imas O* konce brků; **β)** původ, základ, kořen: *virtutis, patientiae C, ex iisdem radicibus natus C.*

rādō, *ere, sī, sum* **a)** pův. **α)** škrabati, drápati, drásati: *mulieres genas ne radunto C*; **β)** hladiti: *rasae hastilia virgae V*; *lapides palmā r. H* podlahu mosaikovou koštětem zametati; **γ)** holiti: *caput L, supercilia C*; **δ)** vymazati: *nomen Pisonis T*; **b)** přenes. podél něčeho (těsně) se plaviti, jíti, letěti: *proxima Circaeae raduntur litora terrae V* plaví se těsně podél břehů; *saxa Pachyni V*; *sicco freta radere passu O* jíti po moři; (*columba*) *radit iter liquidum V* = letí vzduchem; *raditur ultima meta O* jeti (těsně) kolem posledního kamene.

raeda, ob. **rēda** (špatně rheda), *ae, f.* [slovo keltské] gallský vozík čtyřkolý, kočár.

raedārius, *ī, m.* kočí: *raedarium occidunt C.*

Raetī, *ōrum, m.* Raetové, gallští obyv. Alp od údolí Innského až k Rýnu; země jejich **Raetia,** *ae, f.* Drusem učiněna provincií římskou; adj. **Raetus,** *a, um* raetský: *Alpes H*; **Raeticus,** *a, um*: *Alpes T, arma O, copiae T, vinum V.*

rāmālia, *ium, n.* roští, chrastí: *arida O*; avšak *arbor mortuis ramalibus T* odumřelé větvoví.

rāmenta, *ōrum, n.* [**rad-menta* od *rado*] odpadky, piliny, třísky.

rāmeus, *a, um* větví (gen. pl.): *fragmenta V* = roští, klestí.

Ramnēs, *ium, m.*, adj. subst. **Ramnēnsēs,** *ium, m.* název jedné ze tří tribuí pův. obyvatelstva říms.: *Ramnes, Tities, Luceres* (podle staršího výkl. *R.* = Latini); odt. též nazvány tři centurie Romulovy; básn. *celsi Ramnes H* vznešená mládež.

rāmōsus, *a, um* [*ramus*] větevnatý, rozvětvený: *ilex O, cornua cervi V*; *cervix r. colubris O* na způsob větví vzrostlá o hydře lernejské, již nové hlavy na místě useknuté narůstaly.

rāmulus, *ī, m.* [demin. od *ramus*] větévka, větvička.

rāmus, *ī, m.* pův. větev, haluz, ratolest: *arboris CH, frondens V, aureus O*; básn. m. strom: *lapidosa corna dant rami V*; přenes. větev parohů: *rami quam late diffunduntur Cs*; obr. *ramos amputare miseriarum C.*

rāna, *ae, f.* **a)** žába; **b)** ďas mořský: *r. marina C.*

rancidus, *a, um* zapáchající, zasmrádlý: *aper H.*

rānunculus, *i, m.* [demin. od *rana*] žabka; přenes. o obyvatelích města Ulubrae u pomptinských bažin *C.*

rapācitās, *ātis, f.* hltavost, dravost: *quis in rapacitate avarior C* hrabivost.

rapāx, *ācis* [*rapio*] dravý: *fluvius V, ignis, Scylla O*; příjm. 21. legie ‚vše porážející' *T*; nenasytný, hltavý: *Harpyiae, Orcus, Cinara, lupi H, mors Tib*; *nihil est . . . rapacius quam natura C* nic neuchvacuje lačněji.

rapidē, adv. chvatně, rychle: *venit T.*

rapiditās, *ātis, f.* o řece prudkost: *fluminis Cs.*

rapidus, *a, um* **α)** prudký, rychlý: *flumen Cs, amnis H, Oaxes V*; dravý: *vortices Cu, flammae, undae O*; *ventus V* bouřlivý; *ignis V* = blesk; *r. Achates V* chvatný, rychlý; *currus, cursus, passus V*; *venenum T* rychle účinkující; **β)** divoký, divý: *fera, volucris, agmen O.*

rapīna, *ae, f.* [*rapio*] **α)** loupež, loupežení: *hostem rapinis prohibere Cs*; **β)** lup, kořist: *abiuratae rapinae caelo ostenduntur V.*

rapiō, *ere, uī, tum* [srov. ἁρπάζω] **a)** o rychlé činnosti **α)** chápati se něčeho, prudce uchopiti něco: absol. *omnes rapiuntque ruuntque V* chápou se práce a hrnou se; *raptas ingerit hastas V* chvatně uchopená; *raptae prope inter arma nuptiae L* sňatek na chvat uzavřen; *alqd manu V*; *occasionem de die H*; **β)** spec. o rychlém pohybu: *rapit orbes anguis V* rychle se krouti; *rapit acer totam aciem in Teucros V* celým

šikem prudce žene proti T.; *viam r. O* cestu urychliti, rychle jíti, pospíchati; *raedis rapi H* rychle ujíždět; *cursum, fugam L* rychle běžeti, prchati; *silvas V* lesy chvatně kvapiti; — spec. prudce unášeti hnáti, táhnouti, vésti něco: *equi rapiunt currum per avia O*; *ventus rapit carinam O, rapit ungula currūs H*; *flumina rapiunt arbusta, pecudes O* strhují s sebou, unášejí; *commeatum in naves L* chvatně dávati dopravovati; *mille rapit densos V* chvatně vede; *aliquos manipulos in primam aciem L*; *Halaesus Turno mille rapit populos V* ve chvatu přivádí tisíc mužů; reflex. *se r.* chvatně jíti, spěchati: *se ad caedem optimi cuiusque rapiebat C*; *quo te rapis? O*; *ocius ni te hinc rapis H* rychle odejíti; b) α) rváti, vyrvati, urvati; trhati, utrhnouti, strhnouti, vytrhnouti: *ventus rapit arbore frondes O*; *telum de volnere V*; *ex taberna cultrum L*; *securim ab eo* (jemu) *O*; *lanceam ex eius manibus Cu*; *lingua rapta O*; *aures r. V*; *antennas O* strhnouti; *mox stipite rapto redde animam O* = *erepto* (sc. *ab igne*); obr. *solatia rapta V* vyrvaná; *hora rapit diem H* uchvacuje; *omne sacrum H*; β) vléci, táhnouti: *Hippolytus lacero corpore raptus erat O*; odvléci: *alqm ad supplicium C, in ius LH*; unésti: *raptus a dis Ganymedes C*; *virgines ad stuprum L*; *rapta coniunx O*; subst. **rapta**, *ae, f.* unesená (o Proserpině *O*); γ) spec. jako kořist, lup uchvátiti, ukořistiti, uloupiti něco: *insignibus raptis H, raptas ad litora vertere praedas V*; *sibi quisque ducere, trahere, rapere S*; loupiti, pleniti: *alii rapiunt incensa Pergama V, Armeniam T*; rychle dobýti, vzíti: *castra urbesque L*; subst. **raptum**, *ī, n.* lup, kořist: *rapto vivere LV, ex rapto O, rapto gaudere L*; c) přenes. α) rychle přijmouti, dostati něco: *comae nigrum colorem O*; o ohni *sulphura rapiunt flammam O* síra rychle chytí; odt. *rapuit in fomite flammam V* vznítil, roznítil plný plápol v troudu; chvatně bráti, požívati, užívati: *oscula H; voluptates T venerem incertam H; spem T* oddávati se naději; β) uchvátiti, strhnouti, unésti (o věcech abstrakt.): *plerique aviditate rapiuntur C*; *animus eum ad scelus rapiebat S*; *auditores in medias res H*; *amor scribendi te rapit H, venandi studium L*; zvl. o nemoci a smrti: *si te rapit maturior vis H, rapto de fratre dolens H* (smrtí vyrvaný), *rapere alqm praematuro exitu T*; γ) zbaviti někoho něčeho, vzíti někomu něco: *lumen, pudorem, virginitatem O, vocem animamque V*.

raptim, adv. chvatně, na chvat, na kvap: *cibo vinoque r. hausto L*.

raptō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *rapio*] α) uchvacovati, unášeti, vláčeti: *signa undā raptabantur T*; *uxorem C*; *vidi Hectorem ... raptarier* (= *raptari*) *Ennius*; *amor alqm V*; β) loupiti, pleniti: *Africam T*.

raptor, *ōris, m.* [*rapio*] lupič, uchvatitel: *alieni honoris O*; adj. lupičský: *lupus VO*; únosce: *filiae T*; *Tityos H, Paris, Pluto O*.

raptus, *ūs, m.* α) trhnutí: *Inoo lacerata est altera* (sc. *manus*) *raptu O*; β) loupež, lup: *raptus licentius exercere T*; γ) únos: *Ganymedi, virginis C*.

rāpulum, *ī, n.* [demin. od *rapum*] malá řepa.

rārēscō, *ere, —, —* [inchoat. k **rareo* od *rarus*] α) rozplývati se: *tellus r. in aquas O*; β) řídnouti, mizeti; řídkým, vzácným se stávati: *claustra Pelori V* počne mizeti = otevře se; *colles paulatim rarescunt T, sonitus rarescit avenae Pr.*

rāritās, *ātis, f.* [*rarus*] α) kyprost: *in pulmonibus inest r. quaedam et mollitudo C* kyprá a jemná tkáň; β) řídkost, vzácnost: *dictorum C.*

rārō, adv. zřídka, málokdy: *ad alqd venire C, loqui H, vinum aegrotis prodest r. C.*

rārus, *a, um* α) kyprý, řídký: *humus V, silvae T, iuventus H* prořídlá, *retia H* = s velikými oky, *cribrum O* řídké, *umbra V* sporý; *acies Cu, ordo L, corona V*; β) jednotlivý, ojedinělý, jen tu a tam: *ignes L, arbores N, fontes Cu, pauci gladiis uuntur T* jen jednotlivě, *apparent rari nantes V* jen jednotliví, jen tu a tam; *rara lacrima H* osamělá; *rari proeliantur Cs* rozptýleni, *raros milites transducit Cs* v řídkých cestách; γ) řídký, vzácný (zřídka se vyskytující) odt. pak = vynikající: *animal*

Cu; *honores C, gratia fratrum O*; *Caesar r. egressu T* zřídka vycházející; *rarissima quercus O* převzácný; *avis H*; *magnitudo Cu*.

rāsilis, *e* [*rado*] hlazený, hladký: *buxum V, calathi O* hladké (bez ozdob vypouklých).

rāster, *trī, m.* n. **rāstrum**, *ī, n.* [*rado*] motyka, kopáč (s několika zuby, k roztloukání hrud a zkypřování půdy): *frangere glebas rastris V, rimari terram rastris V*; *intacta rastro tellus O*; jako hřeben Polyfemův: *pectis rastris capillos O*.

ratiō, *ōnis, f.* [*reor*] **A** výpočet a) pův. α) výpočet, rozpočet, počet, účet: *ratione inita frumentum se exigue dierum triginta habere Cs* dle výpočtu, odhadu; *ratio temporum T* chronologie; *Archimedis mens rationibus agitandis alebatur C* prováděním výpočtů, počítáním; *pueri longis rationibus discunt assem in partes centum diducere H* dlouhými výpočty; *vix r. iniri potest, uter ... L* stěží lze vypočítati (vypátrati); *rationem alcis rei referre ad alqm C* účet vydati z něčeho před někým; *ratio repeti solet de pecuniis repetundis C*; *in rationem inducere C* do účtu vpraviti; *falsas rationes in tabulas referre C* falešné účty do knih zapisovati; *rationes* n. *libri rationum C* knihy běžného účtu; β) seznam: *cedo rationem carceris C* sem seznam žalářní (uvězněných); γ) suma: *pro ratione pecuniae C* vzhledem k sumě peněžní; δ) záležitost obchodní, obchod: *magna ratione cum Mauretaniae rege contracta C* velký obchod peněžní byl uzavřen; *publicani suas rationes in illam provinciam contulerunt C* své spekulace obchodní, obchody; *r. pecuniarum C* peněžnictví; ε) záležitost vůbec: *haec res est ex domestica ratione C* patří k vnitřním záležitostem; *fori iudiciique rationes C* záležitosti politické a soudní; *r. comitiorum, belli C*; *pacis quae potest esse cum eo r. C* jaký mír; *de ratione Gallicana C* o případu v Gallii; ζ) výhoda, prospěch, zájem: *consideres, quid tuae rationes postulent S*; *suas rationes anteponere alci rei C* svému prospěchu dávati přednost; *suam rationem ducere C* mysliti na svůj prospěch; b) přenes. počet, účet: *rationem reposcere ab alqo Cs*; *rationem (vitae) reddere C* počet vydati; *rationem putare, computare C* účtovati s někým; *rationem accipere C* počet přijmouti: výpočet: *inita subductaque ratione scelera meditari C* provedše výpočet; *quantum in ratione esset Hirt* pokud se dalo vypočítati; opatření: *pacis constituendae ratio C* opatření k upevnění míru; *salva utriusque temporis r. est T* s obojím časem mají to dobře (vypočteno) zařízeno; vypočtené, účelné jednání, plán: *r. mea mutata est C* plán můj se změnil; *ista ratio otii tui C* tvůj účelný klid; *eius r. non valuit N* = návrh; *rationem Pompei sequendi omittere Cs* vzdáti se úmyslu; **B** jako pojem vztahový α) poměr, vztah, ohled, zření k něčemu, dbání něčeho: *quae r. tibi cum illo intercesserat C* jaký poměr, závazek; *simillima est accusatorum r. C* zcela podobně se to má se žalobci; *rationem veritatis ab hoc ordine abiudicari C* ohled na pravdu; *absentis rationem habere Cs* míti zření k nepřítomnému; *quorum nobis habenda est r. C* k nimž musíme míti zření; *dignitatis vel commodi rationem habere C*; *ad nostrorum annalium rationes C* vzhledem k ...; *gubernatoris ars bene navigandi rationem habet C* umění kormidelníkovu jde o dobrou plavbu; *dii rationem habent piorum C* dbají; β) způsob, ráz, tvárnost, jakost, stav, poměry: *qua ratione? CsCV* jak?; *omni ratione N* každým způsobem, na každý způsob; *nova (alia) ratione alqd facere C* jinak; *vitae naturaeque ratio C* způsob života; *r. cogitandi C, ignoscendi C* = přemýšlení, odpouštění; *r. dicendi C* řečnění, řeč; *r. temporis patitur C* čas dovoluje; *novae bellandi rationes Cs* nové způsoby, methody válčení; *dum ea r. barbara fuit T*; *r. Galliae Cs* stav, poměry; *r. pontis Cs* jakost, ráz stavby; *rationem belli necessitas mutavit Cu* ráz války; *operum r. Cs* zařízení; *ut non aliter r.* (sc. *imperandi*) *constet, quam si uni reddatur T* vláda, zodpovědnost vladařská jinak neobstojí, než soustředí-li se v jedné osobě; **C** = vypočítavost α) rozum, rozvaha: *r. docet, quid faciendum, quid fugiendum sit C*; *mens et r. et consilium in senibus est C*; *ratione egens*

V, rationis expers C nerozumný; *ratione facere C* rozumně; *id ille magna ratione fecisse videtur C* po zralé úvaze; *qui fit, ut nemo, quam sibi sortem ratio dederit . . . H* vlastní rozmyšlená volba; *nec sat rationis in armis V* nelze nahlédnouti, k čemu by byla zbraň; *id nulla ratione factum videtur Cs* zcela nerozumně; *ratione mala H = fraude*; β) rozumový důvod, pohnutka: *rationes et causas rerum non tenebant C*; *confirmare alqd argumentis et rationibus C*; *id ea ratione fecit, quod Cs*; *rationem afferre C*; *seu ratio te nostris appulit oris* (naproti *deus*) *O* vlastní úmysl, rozhodnutí; — spec. důkaz, dokazování, závěr, argumentace, vývody: *nec vincet r. H* a nedokáže vývod logický (dialektika); *elusus ratione cadentis acervi H* úskočným závěrem; *corporis bona facilem quandam rationem habere censebat C* vysvětlení dober tělesných že nepůsobí obtíží; γ) mínění, náhled: *ab hac ratione dissentiunt C* mínění založené na výpočtu a úvaze; *longe mea discrepat istis ratio H* mé smýšlení; *dissentio ab hac ratione C*; δ) obor, směr, proud, tendence: *vitae rationes ab ineunte aetate susceptae C* směr života; *florens homo in populari ratione L* hlavní zástupce směru demokratického; *quae deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit C* spadá v obor užitečnosti; *ut eius diversa studia in dissimili ratione perspicere possitis C* různé snahy v rozmanitém směru; *bona ratio cum perdita conflixit C* konservativci s radikály; ε) zákonitost, pravidla, řád, methoda: *ut ratione et via procedat oratio C* methodicky; *ratione et numero moveri C*; *cum ad naturam accesserit r. quaedam C* methodické vzdělání; ζ) theorie, theoretické vědění, system, vědecká soustava, věda: *ars et r. C* praxe a theorie; *exercitatio dicendi, huiusce rei ratio aliqua C* obratnost řečnická, theoretická znalost řečnictví; *subtilior cognitio ac r. litterarum C* hlubší vědecká znalost literatury; *ratio et doctrina C* systematická učenost; *male instituta r. C* špatně založená soustava; *r. quaedam conformatioque doctrinae C* jakési vědecké a zaokrouhlené vzdělání; *ratio ac disputatio C* rozumové badání; *haec mihi videretur mollior ratio C* tento světový názor připadá mi změkčilejším; *r. Stoicorum, Epicuri C* učení. Part. perf. **ratus** v. t.

ratiōcinātiō, *ōnis, f.* na výpočtu a úvaze spočívající rozvrh n. závěr, úsudek.

ratiōcinātor, *ōris, m.* a) účetní: *Hilarus C*; b) počtář, vypočítavatel: *officiorum C.*

ratiōciuor, *ārī, ātus sum* a) počítati, vypočítati: *metiendi ratiocinandique utilitas C* měření a počítání; b) dedukovati, vyvozovati, usuzovati: *si recte ratiocinabimur C.*

ratis, *is, f.* vor: *ratibus flumen iungere L* vorovým mostem; básn. loď: *disiecit rates V, cavae rates O.*

ratiuncula, *ae, f.* [demin. od *ratio*] malý vtipný úsudek: *concludunt ratiunculas C* důmyslné závěry činí; *contendunt ratiunculis C* úskočnými závěry zápasí; *leves ratiunculae C* malicherné úsudky.

ratus, *a, um* [part. perf. od *reor*] a) vypočítaný: *pro rata parte LCs* v stanoveném poměru; b) určitý, pevný, jistý: *astrorum cursus C, tempus C, tribunatus C, vita V*; *spes H*; *fides O* úplná důvěra; c) platný, právoplatný: *acta Caesaris, senatus consultum, foedus C*; *rata sit verborum summa tuorum O* nechť dojde splnění; *decreverunt, ut sic ratum esset* aby platilo, platnost mělo; *ratum habere, facere, ducere* potvrditi, schváliti: *nomen imperiumque regi L.*

raucus, *a, um* α) chraptivý: *vox iracunda rauco de gutture fertur O*; *os aselli O*; *vicinia rauca reclamat H* sousedé drsnými hlasy zpět volají; *raucae palumbes V* vrkaví holubi, doupňáci; *cycni V*; β) temně znějící: *aes, bucina V* vřeštící, dunící; *rauco cum murmure O* sípavým vrčením; *fluctus Hadriae H* temně šumící; *postes Pr* skřípavé.

raudus, rōdus viz *rudus.*

rauduscŭlum viz *ruduscŭlum.*

Rauracī n. **Rauricī**, *ōrum, m.* gallský národ u Rýna, sousedící s Helvetií.

Ravenna, *ae, f.* město, nyn. Ravenna, adj. **Ravennās**, *ātis* ravennský: *vir C*; *classis T*; obyv. **Ravennātēs**, *ium, m.* Raveňané.

rāvus, *a, um* šedý, šedavě žlutý, plavý, šerý: *lupa H, leo H, mane C.*

reāpse, adv. [z **rē-eāpse = re ipsa*] vskutku, skutečně: *quod idem r. primum est C.*

Reāte neskl. *n.* staré město sabinské sev. vých. od Říma, nyn. Rieti; adj. **Reātīnus**, *a, um* reatský: *praefectura*; obyv. **Reātīnī**, *ōrum, m.* Reatští.

rebellātiō, *ōnis, f.* [*rebello*] vzpoura, vzbouření.

rebellātrīx, *īcis, f.* [*rebello*] bouřící se, odpadlá: *provincia L, Germania O.*

rebelliō, *ōnis, f.* vl. ‚obnovení války', opětná vzpoura přemožených: *ad rebellionem spectare res videbatur S, r. parare T, facere Cs* vzbouřiti se.

re-bellis, *e* [*bellum*, odt. ‚rebel'] opět se bouřící: *Gallus V, Numidia O, regio Cu*; subst. vzbouřenec, odbojník: *rebellium gentes T.*

re-bellō, *āre, āvī, ātum* válku obnoviti, opětně povstati, vzbouřiti se: *Volsci rebellarunt L*; *tauro mutatus membra rebello O* proměniv údy své v býčí, znova se dávám do boje (s Herakleem).

Rēbilus, *ī, m.* příjm. v rodu Caniniově v. t.).

re-boō, *āre, —, —* [*re* a *βοᾶν*] ohlasem, ozvěnou se ozvati: *reboant silvae V.*

re-calcitrō, *āre, āvī, —* o koni: vyhazovati; obr. *male si palpere, recalcitrat undique tutus H* vyhazuje, kope na všecky strany pro svou bezpečnost.

re-caleō, *ere, —* (opět) býti teplý, oteplovati se: *recalent Tiberina fluenta sanguine V* jsou vřelé.

re-calfaciō, *ere, fēcī, factum* zahřáti: *sanguine telum O.*

re-candēscō, *ere, uī —* [inchoat. k *recandeo*] α) zběleti: *percussa recanduit unda O* bíle se zpěnila; β) rozehřáti, rozpáliti se: *tellus aestu O, toto recanduit ore O* vzplanula.

re-cantō, *āre, āvī, ātum* odvolati: *opprobria H* (= iamby).

re-cēdō, *ere, cessī, cessum* a) pův. α) ustupovati, couvati: *a Mutina C*; *ex eo loco, quo stabant Cs, Cerberus recedentis (Bacchi) ore pedes tetigit H*; *in tergum pulsa recessit V = tergum vertit, fugit*; *ut in otia tuta recedant H* aby se uchýlili, uklidili v zabezpečenou prázdeň; β) odejíti (= *discedo*): *thalamo recessit O, nec tamen permanent, sed ante finem recedunt Plin*; b) přenes. α) o věc. neživ. odděliti se: *caput e cervice O*; zmizeti: *in ventos vita recessit V* unikl; *si lux alma recessit V* života-li světlo ti shaslo; *maris ira V* ustal; β) ustoupiti od něčeho, vzdáti se něčeho: *ab institutis superiorum C, ab armis C* zbraň složiti; *ab oppugnatione Cs* upustiti; *a vitio longe r. Plin* býti vzdálen.

re-cellō, *ere, —, —* o zpětném pohybu: *cum grave libramentum plumbi recelleret ad solum L* těžké závaží olověné působilo protiváhu směrem k zemi.

recēns, *ntis* α) nedaleko vzdálený časem od něčeho, právě po ..: *Verres cum e provincia r. esset C; r. victoriā, praeturā T; Homerus, qui r. ab illorum aetate fuit C* přímo po jejich době; *Regini Roma recentes C* právě z Říma přišlí: *r. a vulnere Dido errabat V* (právě přicházející od rány =) s ranou ještě čerstvou; *recentem animam rettulit O* právě z těla prchající; *manes animaeque recentes O* nedávno zemřelé: *r. a dolore T* ještě zármutkem sklíčen; *r. e castris T* přímo z tábora přicházející; β) nedávný, čerstvý, nový: *r. meritum L* nedávná, právě získaná zásluha; *cruorem quam recentissimum ostendere C* krev ještě teplou; *locus caede r. V* místo čerstvé vraždou; *r. regia culmo V* nově pokrytá došky; *r. documentum L* živý doklad (výstraha); *aqua O* čerstvá; *arma O* čerstvě nabroušená; γ) silami čerstvý, svěží, statný: *equi O*; *r. examen H* junů svěžích roj; *integri et recentes defatigatis succedunt Cs*; *animus L.*

re-cēnseō, *ēre, uī, um* α) přehlížeti, přehlídku konati: *equites, exercitum L, milites Cs*; *numerum suorum V*; β) v duchu přehlížeti, uvažovati: *fata fortunasque virum V*; γ) vypravovati: *fortia facta O*; δ) procházeti, proběhnouti: *sol signa sua O.*

recēnsiō, *ōnis, f.* censorská přehlídka: *memoria publicae recensionis C.*

recensus, *ūs, m.* u *L?* = předch.

Recentoricus *ager* státní statek římský na Sicilii neznámé polohy.

receptāculum, *ī, n.* [*recepto*] α) schránka: *corpus aliquod animi r. C:*

nádržka: *Nili T*; svodnice, pohlcovadlo, jímadlo: *cloaca maxima, r. omnium purgamentorum urbis L*; β) přenes. útočiště, útulek, shromaždiště: *causa diruendae urbis eius fuit, ne .... receptaculum esset L*; *huc redeunt iuvenes, hoc senum r. T.*

re-ceptō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *recipio*] α) silně zpět táhnouti: *hastam ossibus haerentem V*; k sobě přijímati: *mercatores L*; útočiště poskytovati: *suspectos capitalium criminum T* β) reflex. uchylovati se, ubírati se, ustupovati někam: *Saturni stella V.*

receptor, *ōris, m.* přechovávač: *latronum C* místo sloužící za útulek; *praedarum T.*

receptrix, *īcis, f.* přechovávatelka: *praedarum ac furtorum C.*

receptum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *recipio*] závazek, záruka: *promissum et r. C.*

receptus, *ūs, m.* [*recipio*] α) vzetí zpět, odvolání: *sententiae L*; β) ústup, zpětný pochod: *receptui canere CCsLT* troubiti na ústup; *clivi, in quos tutus r. fuit L* na něž bezpečně mohli ustoupiti; γ) útočiště: *r. habere ad Caesaris gratiam Cs.*

recessus, *ūs, m.* [*recedo*] α) chůze nazpět, ústup, zpětný pohyb: *lunae C*; *maris accessus et r. C* příliv a odliv; β) meton. místo odlehlé, kout, skrýše; *mihi r. provincia est C* ústraním; *marmoreo superi sedere recessu O* ve vnitřní síni, v komnatě; *longis spelunca recessibus ingens O* dalekými skrýšemi nesmírná; *in animis hominum ... tanti recessus C* skryté kouty, záhyby.

recidīvus, *a, um* [*recido*] opět se vracející, obnovený: *Pergama V* znova vzrostlé, nové.

re-cidō, *ere, cidī* n. *reccidī* (z *rececidi*), *cāsūrus* [*cado*] α) zpět padnouti: *omnia in terras C*; *discus in terram O, saxa recidunt in eos, qui commoverunt Cu*; přenes. *in eandem fortunam C, omnis suspicio in vosmet ipsos C, Aetolorum consilia in ipsorum caput L, potentatus ad Romulum L* opět Romulovi připadla; β) s potuchlým význ. předl. re-: padnouti, připadnouti: *ea recidunt in memoriam pueritiae suae C, quae tela in aliorum vigiliam consulum recidisent C*; *quorsum recidat responsum tuum, non laboro C* jak dopadne tvoje odpověď, jest mi lhostejno; spec. upadnouti: *ad ludibrium r. Cu* státi se terčem posměchu; *ad nihilum r. C* v niveč přijíti; *res in unius imperium C* zvrhnouti se v monarchii.

re-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedo*] α) odříznouti, vyříznouti: *sceptrum imo de stirpe V, caput O* uříznouti; *immedicabile vulnus esse recidendum Cu* vyříznouti; *columnae ultima recisae Africa H* vylámané, nalámané; *barbam O* ostříhati; (*ancile*) *ab omni parte recisum O* se všech stran, stejnoměrně oříznuté; β) přenes. *recideret omne, quod ultra perfectum traheretur H* zutínal by; pod. *ambitiosa ornamenta H*; *supplicio culpa reciditur H* vymýtiti, vyhladiti; part. perf. **recīsus**, *a, um* zkrácený: *postea recisa ... in unum librum coartasse Plin.*

re-cingō, *ere, nxī, nctum* rozvázati, uvolniti: *tunica, vestis recincta O* volně splývající; *zonam O*; med. *recingor O* odstrojím se; *recingitur anguem O* odloží hada (jako pás).

re-cinō, *ere, —* [*cano*] ozývati se, zníti: *in vocibus nostrorum oratorum recinit quiddam urbanius C*; *haec recinunt iuvenes H* opakují po nich; *cuius nomen recinet imago H* zahlaholí, zajásá; *tu recines lyra Latonam H* navzájem budeš opěvati.

recipero viz *recupero.*

re-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capio*] I *re-* v plném význ. = zpět, opět **a)** vzíti zpět α) vytáhnouti, vytrhnouti: *ensem multa a morte recepit V = retraxit*; β) obrátiti: *gressum ad limina V*; γ) zpět dostati: *suos incolumes Cs, arma L,* avšak *arma deponere et r. Cu* opět se chopiti; *amicum H*; *vis Bruti fasces videre receptos V* znova ujaté; *mentem r. V* zotaviti se; *animum recipere L* zmužilosti opět nabýti; *vultum animumque O* své dřívější tváře (veselé) a mysli opět nabýti; *recepti cineres V* k nimž znova přijíti dopřáno; δ) zpět stáhnouti (ve voj.): *Pompeius equitatum ad se recepit Cs*; *copias in tumulum L*; ε) vysvoboditi, zachrániti: *Anchisen ex medio hoste V, rege recepto V, fruges receptae (ex tempestate) V*;

b) reflex. *se r.* α) odebrati se: *Allobroges ss ad Caesarem recipiunt Cs* utekou se; *Romam C, ad nos C*; β) uchýliti se, ustoupiti: *Octavius Dyrrhachium se recepit Cs, signum recipiendi C* znamení k ústupu; *in silvas sese recepisse Cs*; přenes. *mare recipit se in fretum Cu* stahuje se; *se ad belli cogitationem r. Cs* znova pomýšleti na válku; γ) sebrati se, zotaviti se: *se. ex .terrore et fuga Cs, spatium recipiendi se dare L*; II *re-* bezvýzn. a) = *capio* α) přijmouti, vzíti: *ferrum C* v řeči gladiat. smrtící ránu přijmouti, dáti se prokláti (volání lidu na gladiatora); odt. *telum toto corpore r. C* celou zbraň do těla si nechati vraziti; *hasta nare rerepta O* vražený do . . .; *dens recipitur O* zub vniká (*dente recepto* byvši uštknuta); *penitusque recepta ossibus . . . pestis erat O* hluboko vnikla do . . .: *a latere tela r. Cs* se strany býti vydán střelbě; *equus frenum recepit H* ochotně vzal; *detrimentum Cs* utrpěti; *poenas ab alqo V* pomstiti se; β) spec. ve svou moc dostati, dobýti: *Gabiis receptis L* uved do svého držení; *recepto Firmo Cs, eo oppido recepto Cs, urbem L*; *rem publicam armis S*; γ) v ochranu atp. přijmouti: *munitio, quae perterritos recipiat Cs* útulku poskytnouti; *receptos ad se socios sibi adsciscunt Cs, alqm in fidem r. Cs, in amicitiam S, in familiaritatem C*; *tecto r. alqm C* pod střechu přijmouti; *ne recipi portis posset V* aby nemohl projíti branou; *senem sessum r. C* vykázati místo u sebe; *alqm civem* (doplňk.) *r. C* za občana přijmouti; *legatos moenibus r. S* pustiti do města; *civitate alqm r. C* do obce přijmouti; *nomen absentis r. C* připustiti žalobu na nepřítomného; *reum r. T* žalobu proti někomu přijmouti; δ) připouštěti, dovolovati: *in summo periculo timor misericordiam non recipit Cs, res cunctationem L*; ε) na se vzíti, převzíti práci, povinnost atp.: *S. Roscii causam C, mandatum C, receptum officium C*; zvl. často s acc. c. inf. fut. = zaručiti se: *si reciperes te correcturum C*; *promitto, recipio, spondeo . . . C.*

reciprocō, *āre, āvī, ātum* [*reciprocus*] sem tam pohybovati: *animam r. L* dechu popadnouti, vydechnouti: *quinquereremem reciprocari non posse L* nemůže se nazpět obrátiti; intr. *fretum Euripi temporibus statis reciprocat L* stoupá a opadává; *in motu reciprocando C* při stálém střídání přílivu a odlivu; spec. logicky obraceti: *ista sic reciprocantur, ut si divinatio sit, dii sint, et si dii sint, sit divinatio C.*

reciprocus, *a, um* [*re-* (zpět) a *pro* (vpřed)] *T* touže cestou se vracející: *mare T* za odlivu.

recitātiō, *ōnis, f.* [*recito*] předčítání dokladů před soudem: *litterarum C, ut eum recitationis suae paeniteret C*; pak předčítání svých plodů literárních v kroužku přátel za doby cís. obyčejné.

recitātor, *ōris, m.* předčitatel α) soudních dokladů *C*; β) literárních plodů *H Plin.*

re-citō, *āre, āvī, ātum* předčítati α) zprávy, listiny atp. před soudem, senátem a vůbec při veřejném jednání: *litteras in senatu C, orationem C, de publicis tabulis C, iusiurandum populi L, senatum C* seznam senátorů; *sacramentum T* přísežní formuli; β) svoje díla literární, zvl. před přáteli: *carmen O, scripta pudet recitare H.*

reclāmātiō, *ōnis, f.* hlasitý odpor, projev nevole.

reclāmitō, *āre, —* [freq. k *reclamo*] důrazně odporovati: *suspicionibus C.*

re-clāmō, *āre, āvī, ātum* a) hlasitě, prudce odporovati, křikem odmlouvati: *isdem istis reclamantibus vos unum delegistis C* přes odpor; *cum eius promissis legiones reclamassent C*; *undique reclamatur C* se všech stran ozývá se prudký odpor; b) ozvěnou se ozývati: *scopulis illisa reclamant aequora V.*

reclīnis, *e* zpět opřený, položený, ležící: *in sinu iuvenis O, Acerronia super pedes cubitantis r. T.*

re-clīnō, *āre, āvī, ātum* [srov. *inclino*] zpět opírati, ohýbati: *arbores Cs, caput C; scuta reclinant V* = *reponunt in terra; reclinatus* (med.) položený, odpočívající: *in gramine H*; přenes. odvrátiti: *nullum ab labore me reclinat otium H.*

re-clūdō, *ere, sī, sum* [*claudo*] α) otevříti: *fores O, portam V, reclusa domo vigilare H; reclusis pectoribus inhians V* do otevřených (= rozříznutých) prsou oběti; *hasta oras recludit loricae V* prorazí obrubu krunýře; β) ob-

jeviti, ukázati: *fontes V, viam O, thesauros tellure V, regna pallida V*; přenes. *fata x. H* okovy osudu zlomiti; *ebrietas operta recludit H* prozrazuje.

re-cōgitō, *āre, āvī,* — promysliti, uvážiti: *de alqa re C.*

recōgnitiō, *ōnis, f.* přehlídka, prozkoumání: *consulis* (subj.) *L*; též v duchu = vzpomínka: *scelerum C.*

re-cōgnōscō, *ere, gnōvī, gnitum* α) opět poznati, v paměť si uvésti: *istius fugam et furtum C*; *cum te penitus recognovi C* skrz nazkrz jsem poznal = znám; *sacra recognosces O* poznáš; *plura recognosces O* většinu budeš znáti; β) přehlížeti, prohlížeti, zkoumati: *agros L, supellectilem Darei Cu, dona V*; zvl. vojsko přehlížeti: *socios L*; přenes. v paměti projíti: *vitam, noctem illam, facta sua C.*

re-colligō, *ere, lēgī, lectum* sebrati: *actionem meam Plin*; *primos annos O* omládnouti; *se r. O* vzpamatovati se.

re-colō, *ere, uī, cultum* α) opět vzdělávati: *humum O, desertam terram L*; *metalla L* opět otevříti; přenes. opět pěstovati: *studia C*; β) obnoviti, znovuzříditi: *imagines subversas T*: *adulescentes avitis sacerdotiis recoluit T* poctil znovuzřízením ..; γ) přehlížeti v duchu, uvažovati: *animas lustrabat studio recolens V* pečlivě obzíraje (v duchu); *quae si tecum ipse recolueris C* uvážíš-li.

recomposītus, *a, um* opět upravený: *comae O.*

reconciliātiō, *ōnis, f.* α) opětné zjednání: *concordiae C, gratiae C*; β) smíření: *irridebatur haec illius r. C, nihil opus esse reconciliatione L.*

reconciliātor, *ōris, m.* obnovitel: *pacis L.*

reconciliō, *āre, āvī, ātum* α) opět zjednati, obnoviti: *concordiam L, gratiam C, pacem L, amicitiam L*; β) opět získati, smířiti, nakloniti si: *milites N, inimicos in gratiam CL, de reconciliandis invicem inimicis consultant T* o smiřování vzájemném osobních nepřátel.

re-concinnō, *āre, āvī, ātum* do pořádku uváděti, opravovati, spraviti.

reconditus, *a, um* [vl. part. perf. od *recondo*] α) schovaný, ukrytý: *venae auri argentique C; vinum H* = nejlepší; β) odlehlý, vzdálený: *Aegyptus C, angulus provinciae C*; subst. *recondita templi Cs* (ἄδυτον) svatostánek; γ) přenes. tajný, skrytý: *dolor, aculei orationis, litterae C*; *natura C* uzavřená povaha.

re-condō, *ere, didī, ditum* α) uložiti, schovati: *gladium in vagina C*; básn. *ensem in pulmone V, gladium lateri O* vraziti do ..; *nummos H, oculos O* opět zavříti; β) skrýti: *caput strato O, terra recondiderat opes O, Ascanium curva valle V, ceteri* (*libelli*) *sunt reconditi C*; *imo reconditus antro O*; zatajovati: *voluptates, odia T*; *quos fama obscure recondit V* = o nichž mlčí.

re-coquō, *ere, xī, ctum* α) převařiti *Peliam C, Fuffitium Cat* (aby omládl); odt. *scriba recoctus H* quinquevir ‚přepečený' v písaře; β) přetaviti: *patrios enses V*; *miratur ocreas electro auroque recocto V* ze zlata čištěného.

recordātiō, *ōnis, f.* vzpomínka na něco: *temporis ultimi C, multorum bene factorum C.*

re-cordor, *ārī, ātus sum* [*cor*] upamatovati se na něco, vzpomínati něčeho: *communes belli casus Cs*; *diligentiam maiorum C, triumphos C*; *bene facta priora Cat*; *priorem libertatem T*; též *memoriam alcis rei r. C* vzpomínkou vyvolati, vykouzliti si něco; *flagitiorum suorum C*; acc. c. inf., de s abl., nepř. ot. i absol.; o budouc. míti na mysli, uvažovati: *quae passura sum O.*

re-creō, *āre, āvī, ātum* α) ‚znova stvořiti', opět oživiti, obnoviti, osvěžiti: *Marium fessum inediā recrearunt C*; *corpus tenuatum H, potorem squillis H*; obr. *animum Cs, mentem C*; *provinciam C* k novému životu přivésti; β) reflex. a med. osvěžiti se, okřáti: *angues recreantur H* okřívají; *milites se r. non potuerunt C* zotaviti se; *isto bello non recreatus populus Rom. est C* nebyl osvěžen; *arbor recreatur aura H* občerstvuje se. *Macedonia vix se potest r. C* vzkřísiti se.

re-crepō, *āre,* — ozývati se, zaznívati, zvučeti: *cymbala Cat.*

re-crēscō, *ere, crēvī, crētum* opět vyrůsti, narůsti: *luna O, suboles Scipionum L.*

re-crūdēscō, *ere, crūduī,* — [*crudus*] opět okrvavěti: *vulnera C*; přenes. znova

propuknouti, obnoviti se: *seditio, pugna L, dolor Cu.*

rēctā, adv. [vl. abl. fem. od *rectus*, sc. *viā*] přímo: *sibi r. iter esse Romam C, r. perge in exsilium C, tendimus hinc r. Beneventum H.*

rēctē, adv. [*rectus*] α) přímo, přímým směrem (opak *oblique*): *atomi r. ferentur C*; β) správně, dobře, náležitě: *r. atque ordine facere S* způsobem zcela náležitým; *labor scribendi r. H* správného psaní; *vivere r. H*; *r. factum C* dobrý čin; *alci r. facere L* dobře činiti, dobro prokazovati; *quanto rectius H* oč lépe, vhodněji; γ) právem: *rectene an secus, nihil ad nos C*; *r. licet vendere C*; δ) zdárně, se zdarem: *uni tibi recte semper erunt res H* vše se ti bude dařiti; *rectius carmen deducis in actus H* s větším zdarem; *r. bellum gerere L*; *r. vivere H* šťastně žíti (jinde však = mravně neb obé zároveň); *salutem alci r. committere Cs* bez nebezpečí, bez obavy.

rēctiō, *ōnis, f.* [*rego*] řízení: *rei publicae C.*

rēctor, *ōris, m.* [*rego*] α) řídič: *navis OV* kormidelník; *elephanti L*; *equi ST* = jezdec; *rectores boum Plin* poháněči; β) ředitel, vůdce, vládce: *superum O, divum V*; *Olympi O, Thebarum H*; (*centurio et milites*), *qui rectores habebantur T* za velitele byli pokládáni; též o vychovatelích *Plin.*

rēctus, *a, um* [pův. part. perf. od *rego*] α) rovný, přímý: *rectis lineis Cs, recto limite grassari O*; *rectis oculis intueri alqd C* zpříma hleděti; *r. acies (oculorum) O* přímý pohled; *recto flumine ducere alqm V* rovnou cestou po řece; *recta regione CsCu* přímým směrem; *rectā viā L* přímou cestou, přímo; *pedes recti V* vpřed obrácené; *puella H* rovně urostlá; spec. o směru svislém: (*talus*) *r. cadat C* přímo dolů; *recta saxa L* svislé skály; *recto adsistere trunco O* se vzpřímeným trupem; přenes. *animus H* přímý, nepoddajný; *recta nomina H* spolehliví dlužníci; β) správný: *quid rectum in oratione C*; *sententia C*; *si quid novisti rectius H*; γ) prostý: *commentarii Caesaris C*; *recta et simplicia laudantur C*; δ) mravně správný, dobrý, spravedlivý: *consilia recta haud bene evenerant L* řádné, poctivé prostředky; *facinus C*; *recta conscientia C* dobré svědomí; *natura H*; zvl. často subst. **rēctum,** *ī, n.* právo, spravedlnost, ctnost, mravnost, dobro: *quos ultra nequit consistere r. H*; *ante oculos r. O*; *r. et honestum C*; *mens conscia recti VO* = dobré svědomí.

re-cubō, *āre,* — ležeti naznak n. nazad opřen: *recubans sub tegmine fagi V*; s potuchlým *re-* ležeti: *sus solo V, ianitor Orci in antro V.*

rēcula, *ae, f.* [demin. od *res*] malá věc, přenes. malý stateček: *ab idiotarum divitiis ad philosophorum reculam C.*

re-cumbō, *ere, cubuī,* — α) ulehnouti, položiti se: *in cubiculo C*; *tauri medio sulco O* klesnouti; zvl. ulehnouti ke stolu (po způs. řím.): *si potes Archiacis conviva r. lectis H, quos inter Augustus recumbens H*; β) o věc. neživ. *unda recumbit H* uléhá, uklidňuje se; *nebulae campo V* padají, ukládají se; *iuba V* spadá; *onus in proclinatas partes O* padá; *in te domus recumbit V* o tebe se opírá, na tobě spočívá.

recuperātiō, *ōnis, f.* opětné nabytí: *libertatis C.*

recuperātor, *ōris, m.* α) kdo něčeho opět nabyl, dobyl: *urbis T* opětný vítěz nad m.; β) v právn. rozhodčí, soudce ve sporech majetkových mezi občany a cizinci, zvl. rozhodující žaloby na vydírání v provinciích; bývali 3 nebo 5 a jmenováni praetorem: *recuperatores poscere, dare, reicere C.*

recuperātōrius, *a, um* rozhodčí: *iudicium C* (viz předcšlé).

recuperō (reciperō), *āre, āvī, ātum* [*recipio*] opět nabýti, zase nabýti, nazpět dostati: *patrimonium N, suam libertatem Cs, spes recuperandae pacis S* na opětné dosažení míru, *rem publicam C* vrchní moci ve státě: *propinquum C* osvoboditi; *adulescentes N* opět získati, nakloniti si.

re-currō, *ere, currī, cursum* α) zpět běžeti: *ad raedam C, ad naves L, in suos fontes recurrit aqua O* zpět teče; *anni recurrentes H* oběh roků; β) vrátiti se: *mox bruma recurrit iners H*; *natura H, ad easdem conditiones Cs.*

re-cursō, *āre,* — (opětovně) se vraceti: *cura sub noctem V*; *animo multus gentis honos V* tane na mysli.

recursus, *ūs*, *m.* [*recurro*] α) zpětný běh: *inde alios ineunt cursus aliosque r. V* běh do předu a nazpět; *r. pelagi V* odliv; β) návrat: *celeres r. spondere O, dent modo fata r. O.*

re-curvō, *āre, āvī, ātum* zpět zakřiviti, zahnouti: *colla equi O* (utažením uzdy); *recurvatae Maeandri undae O* zpět se vinoucí, v zákrutech tekoucí.

recurvus, *a, um* do zadu zahnutý, zakřivený: *cornu V = bucina*; *recurvis cum cornibus Ammon O* v zad zatočený; *tectum r. O* o labyrintě.

recūsātiō, *ōnis f.* α) vzpírání se, zpěčování se: *facere sine r. CsC*; β) námitka, ohrazení: *neque haec tua r. confessio est captae pecuniae C.*

re-cūsō, *āre, āvī, ātum* [*causa*, sr. *incuso*] α) odmítnouti, odepříti: *populi Rom. amicitiam Cs, laborem Cs* práci se vzpírati; *hoc munus C*; *nihil est, quod, quae pepigere, recusent V* aby odmítli; *genua cursum recusant V* vypovídají službu; *nullo recusante N* beze všeho odporu; s dvěma acc.: *populum disceptatorem non recuso C* jako rozhodčího, též *de* s abl. zpěčovati se vzhledem k ..; β) ohraditi se, protestovati: *quoniam satis recusavi, veniam iam, quo vocas C.*

re-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*quatio*] otřásti: *utero recusso insonuere cavernae V* otřesem.

rēda viz *raeda.*

red-amō, *āre, —, —* lásku opětovati (slovo *C* utvořené): *qui vel amare, vel, ut ita dicam, r. possit C.*

red-ardēscō, *ere, —* opět vzplanouti: *flamma O.*

red-arguō, *ere, uī, ūtum* vyvrátiti, ze lži usvědčiti: *redargue me, si mentior C*; lež potrestati: *dies vestra verba armis redarguet V*; *potestatem deorum C* vyvraceti = dokazovati, že jí není.

red-dō, *ere, didī, ditum* [*do*] **A** *re* = zpět: α) vrátiti, dáti zpět: *argentum huic redde N*; *ne non reddita* (sc. *bona Tarquinii*) *causa belli C* nevrácení statků; *redditus orbis erat O* vrácen zase svět; *redditus his primum terris V* jakmile se dostal (po dlouhém letu) zase na pevnou zemi; *boves nisi reddidisses H*; *nosmet ipsos nobis reddidistis C*; někdy = ponechati, dáti, darovati: *senatus Thermitanis urbem, agros, leges reddidit C* ponechal; *alci salutem N* život a svobodu dáti; — reflex. a med. vrátiti se: *quae belua reddit se catenis H, se reddidit convivio L, lux terris se reddit V*; *nec post oculis est reddita nostris V* = neukázala se; β) spec. věc dlužnou vrátiti, dluh, peníze zaplatiti: *filia Nasicae metuentis reddere soldum H*; plody atp. nésti, vydávati: *reddit tellus Cererem H, sata cum multo fenore reddita O* ‚splacené', vrácené; **B** *re* = navzájem: α) navzájem dáti: *quae tali reddam pro carmine dona? V*; *pro vita nisi vita reddatur Cs*; *gratiam reddere SCu T* odvděčiti se; *hostibus cladem r. L* porážku porážkou splatiti; *reddidit omina votis O* oplatila věštbami blahými přání; β) o hlase odpovídati: *vox redditur L* v odpověď zaznívá hlas, odpověď se ozývá; *reddere voces scit puer H* říkati slova po někom; *reddita vox L* odpověď; *gemitu cum talia reddit V* takto odpovídá; (*Echo*) *reddit verba novissima O* opakuje; pass. *nec pes nec caput uni redditur formae H* nehodí se k jednotnému celku; γ) překládati: *verbo verbum reddere H* doslova, slovně; *quae Graece legi, Latine reddo C* podávám v latinském překladě; *in hoc nemo est populo, qui forte Latine .. reddere verba queat O* po latinsku hned opakovati; δ) představovati, napodobovati: *speciem cetrae O* býti podoben; *qui te nomine reddet V* jenž bude s tebou míti stejné jméno; **C** *re* vidové. a) = *dare* α) dáti, ustanoviti: *una superstitio reddita divis V = data* stanovena; *dierum viginti supplicatio redditur Cs* ustanoví se; *omnibus his faciem suam reddidit O* dala jeho vlastní (pravou) podobu; *et his curam redde brevem H* věnuj péči; *ille reddere personae scit convenientia H* přiděliti; *non reddidit caprum, quem merui V* nedal mi; *impietatis poenas r. S* odpykati; *reddita nuper solacia menti O* podaná (t. listem); *veniam peccatis H*; β) spec. v právn. *iura reddere LT Cs* spravedlnost konati, nálezy soudní vynášeti, zasedati na soudě; *iudicium r.* in alqm *Cs* vyšetřování zaříditi proti někomu; γ) dávati, vydávati: *cithara reddit sonum H*: *ianua stridorem O*; *animam C* vydechnouti; *vitam pro re publ. C*;

animas r. V, spiritum L = zemříti; *lucem O*; *sanguinem Plin* plivati, chrliti; δ) vzdávati, prokazovati: *suum cuique honorem C*; ε) vydávati (počet), udávati (důvod): *rationem sententiae suae C, vitae rationem C*; ζ) splniti: *vota nymphis V*; *reddi viro promissa iubebant V*; *redde mihi, quod ostenderas C* splň mně; η) odevzdati, doručiti: *litteras regi N, epistulam alci C Plin; litteras Micipsae S;* b) = *facere* učiniti někoho něčím, nějakým: *si divitiae prudentem reddere possent H; alqm segniorem ad respondendum C, alqm. r. avem O, itinera infesta Cs, ferrum acutum r. H* nabrousiti; *iratum C* rozhněvati; *domum inanem C* vyprázdniti; *placidum C* uklidniti.

redemptiō, *ōnis, f.* α) vykoupení: *r. captivis negabatur L*; β) podplacení: *iudicii C*; γ) pronajetí: *temeritate redemptionis adflictus C.*

redemptō, *āre, —* [freq. od *redimo*] vykupovati: *captivos a propinquis T.*

redemptor, *ōris, m.* nájemce veřejných podniků, podnikatel, dodavatel: *decumarum C* nájemce desátku: *frumenti L* dodavatel.

redemptūra, *ae, f.* [*redimo*] nájem, podnikání nájmů: *redempturis patrimonium augere L.*

red-eō, *īre, iī, itum* a) *re* důrazné α) vraceti se: *retro LV, domum L, Romam C, ad exercitum Hirt*; *ex Sicilia C, ab Africa H, a cena C, aede suburbana O*; s předm. vnitř. *itque reditque viam V* chodí sem a tam; *ferocior redeo in alqm L* obracím se s větší bojechtivostí proti ..; β) přenes.: *o dolor atque decus rediture parenti V* jenž se vrátiti hodláš, jenž se vracíš; *lux redit L* světlo opět zasvítá, jasný den se vrací; *redeunt iam gramina campis H* nivy se opět odívají ..; *his legendis in memoriam redeo mortuorum C* obnovuji památku nebožtíků, znova rozpomínám se na ..; *redit in fastos H* utíká se k letopisům; *in gratiam iam cum voluptate redeamus C* smířiti se; *rediere in pristina vires V* stará síla se vrátila; pod. *spiritus H, mens O*; *ad se redire L* vzpamatovati se, nabýti vědomí; *calor ossibus V* kosti opět nabývají tepla; *solet infuso vena redire mero O* tepna bije živěji; spec. v řeči se vrátiti: *sed ad illum redeo C*; *illuc, unde abii, redeo H*; *nunc ad inceptum r. S*; přecházeti: *collis ad planitiem redit Cs*; *qua redit Rhodope V* kde se svažuje; o výnosu: plynouti: *pecunia ex metallis redibat N, quinquaginta talenta redibant N*; b) *re* bez důrazu: přejíti, dojíti, dostati se: *ad quem summa imperii redeat Cs*; *ad gladios redierunt Cs* sáhli k mečům; *res ad triarios rediit L* došlo na ..; *bona redeunt in tabulas publicas C* přecházejí do knih státních; *Numae morte ad interregnum res rediit L* správa obce došla k mezivládí; *in unum populum redire L* sloučiti se v jeden národ.

red-hibeō, *ēre, uī, itum* [*habeo*] vrátiti věc koupenou, vzíti zpět věc prodanou: *mancipium iure civili C.*

red-igō, *ere, ēgī, āctum* [*ago*] a) *re* důrazné α) zpět hnáti, zpět přivésti, uvésti: *mulcati virgis Capuam rediguntur L*; *boves in sua rura O, capellas rupe O*; přenes. *rem ad pristinam belli rationem Cs*; *in memoriam C* v paměť si uvésti; *familia ad paucos redacta C* ztenčena; *vilem redigatur ad assem H* scvrklo by se v chudičký groš; *alqd ad nihilum H* v niveč uvésti; *ad vanum et irritum L* zmařiti a překaziti; *hostes ad internecionem Cs* vyhladiti, úplně potříti; β) o penězích: sehnati *omnem redegit pecuniam H* stáhl; *pecuniam in publicum r. L* do státní pokladny dodati, vyplatiti; *pecuniam ex capto r. Cu* jako výkupné požadovati; *praedam in fiscum r. T* zabaviti pro císařskou pokladnu, konfiskovati; b) *re* bezdůrazně: v nějaký stav uvésti, něčím učiniti: *in dicionem (potestatem) alcis r. alqd CsC* v moc něčí uvésti, podrobiti (u *N sub potestatem, sub imperium*); *Aeduos in servitutem Cs* zotročiti; *res publ. in tranquillum redacta L* uklidněna; *in provinciam r. Cs* provincií učiniti.

redimīculum, *ī, n.* stuha, stužka, tkanice: *mitrae V*; *civitas mulieri r. praebeat C* náčelenku; *redimicula aurea O* zlaté řetízky.

redimiō, *īre, īvī, ītum* (imperf. *redimībat V*) ovázati, ověnčiti, ovinouti: *sertis redimiri et rosa C* věnci z růží; *ca-*

pillos mitra O; part. perf. s acc. vztah. *tempora redimitus lauro V* maje spánky ověnčeny.

red-imō, *ere, ēmī, emptum* α) zpět koupiti, odkoupiti: *domum C*; β) vykoupiti: *captos a servitute C*; *se a Gallis auro L*; *pretio redemptus V*; *nec te pugnantem tua forma redemit O* zachránila od smrti; *Roscius suas lites redemit C* narovnáním ukončil; γ) koupiti: *quae necessaria erant, redempta ei a cognatis sunt L*; ve špat. sm. *auditores conducti ac r. Plin* = za peníze najatí; δ) najmouti: *vectigalia Aeduorum Cs, decumas C* (o pronajetí veřejnou dražbou); ε) napraviti, vyrovnati: *flagitium S, vitium O*.

red-integrō, *āre, āvī, ātum* α) v původní stav uvésti: *copias Cs* doplniti; β) obnoviti: *proelium CsL* znova počíti; *animum L, spem Cs* znova dodati, vzbuditi; *clamorem L* opětovati; *animum legentium T* ‚osvěžiti ducha', obnoviti zájem.

red-itiō, *ōnis, f.* [*redeo*] návrat.

red-itus, *ūs, m.* [*redeo*] α) návrat: *reditu excludere alqm N* návrat zameziti; básn plur *reditus abscindere dulces H*; přenes. *r. in gratiam C* usmíření, *in amicitiam Cs* obnovení přátelství; β) příjem, důchod: *omnis pecuniae r. constat in .. N*; *r. minor, status r. Plin*; plur. *reditūs metallorum L*.

redivīvus, *a, um* [**reduvia*] odložený, již upotřebený (zvl. o stavivu): *lapis C*; subst. **redivīvum**, *ī, n.* staré stavivo. Pozn. Pozd. mylně odvoz. od *vivus* s význ. ‚opět obživlý, z mrtvých vstalý'.

red-oleō, *ēre, uī*, — vůni šířiti, voněti čím alqd: *vinum C, antiquitatem C*; *redolentia mala O* vonná jablka; básn. abl. *mella redolent thymo V, thymi flore O*.

re-domitus, *a, um* [part. perf. od neužív. *redomo*] opět zkrocený: *cives C*.

Rēdonēs, *um, m.* Redonové, kmen gallský v nyn. Bretagni (*Rennes*).

re-dōnō, *āre, āvī, ātum* [novotvar *H*] opět darovati, vrátiti: *Quiritem dis patriis H*; *nepotem Marti redonabo H* daruji (viz *condono*); *redonabo iras H* = *remittam* = ustanu v hněvu.

re-dūcō, *ere, xī, ctum* α) zpět táhnouti, posunovati: *hastas reductis protendunt longe dextris V* pravicemi daleko (na zad) posunutými; *reductā dextrā libravit caestus V* posunem ruky zpět; *turres Cs* zpět posouvati; *totum spumare reductis remis aequor V* zpětným vzmachem, tepotem vesel; *clipeum O*; *plantas O* = ustupovati; β) zpět vésti, zavésti, uvésti: *exercitum Ephesum N, copias in castra Cs, suos incolumes Cs*; *ni numen reducent V* nepřivedou-li domů; *haec sunt honorabilia, quae videntur levia, reduci .. C* býti domů doprovázen; *uxorem r. N* ‚opět do domu svého uvésti', vzíti si; *hiemes reducit Iuppiter H* zpět přivádí; pass. *aetas reducitur V* vrací se; γ) přivésti, přiměti k něčemu, vrátiti něčemu někoho: *alqm in gratiam cum alqo C* usmířiti; *veterem ad morem T, ad officium N* na cestu povinnosti; *me ipse reduco a contemplatu mali O* odvracím se; *legem r. T* obnoviti, opět zavésti; *in formam r. O* = *redigere* vytvářeti.

reductor, *ōris, m. plebis L* jenž uvedl zpět; *litterarum Plin* obnovitel.

reductus, *a, um* [vl. part. perf. od *reduco*] odlehlý, vzdálený, stranou ležící: *inque sinus reductos cogitur unda V* v zálivy odlehlé se láme; *vallis VH*; *utrimque r. H* obou krajností vzdálený; *producta et reducta C* (*προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα*) dobra přednější a zadnější.

red-uncus, *a, um* zpět (dovnitř) zahnutý: *rostrum aquilae O*.

red-undō, *āre, āvī, ātum* [*unda*] α) přetékati: *lacus Albanus C, mare, pituita C*; part. perf. ve význ. akt. přetékající: *redundatae aquae O*; *sanguine redundat alqd C*; β) hojně se vylévati, prouditi, rozlévati se: *nationes in provincias redundant C* zaplavují provincie; *quorum (vitiorum) ad amicos redundet infamia C* hanba zasahá také přátele; *hinc pecuniae redundant C* plynou: *laudem adulescentis propinqui existimo etiam ad meum fructum redundare C* zásluha přijde i mně vhod, bude i mně na prospěch; *omnes dolores in me ex fonte illo C* vyplývají; *si haec in eum annum .. redundarint C* přenesou-li se tyto zmatky do následujícího roku; γ) nadbytek míti, v nadbytku se vyskytovati, oplývati, překypovati: *ornatus orationis in Crasso redundat C, redundante*

multitudine T: čím: *omnibus ornamentis r. C, armis Hispaniae redundant T; tuus deus non digito uno redundat C* nemá ani prstu zbytečného.

reduvia, redivia, *ae, f.* [**red-uo*, srov. *ex-uviae* k *exuo*] záděra; svléknutá hadí kůže; — přenes. maličkost: *reduviam curare C* = zabývati se maličkostí.

re-dūx, *cis* α) zpět přivádějící: *Iuppiter O, nisi te reduce Cu* jen za tvého vedení; β) zpět přivedený, vracející se: *quae tibi polliceor reduci rebusque secundis* tobě, šťastně-li se vrátíš; *quid me reducem esse voluistis? C* proč jste chtěli mému návratu?; *nec quemquam ex his reducem esse L* že se nikdo z nich nevrátil; *gratari alqm reducem V* blahopřáti k návratu; *reduces socios nuntio V* že druhové se vrátili; *reduci carinā O, navi reduce L.*

re-fellō, *ere, fellī, —* [*fallo*] vyvrátiti něco jako mylné: *r. et redarguere mendacium alcis C, Chaldaeorum praedicta C; crimen ferro V* zahladiti; o osob. vyvraceti někoho: *Pyladem, nos ipsos C.*

re-fercīō, *īre, fersī, fertum* nacpati, namačkati, naplniti: *corporibus cloacas C; omnia libris C; puerilibus fabulis libros C.*

re-feriō, *īre, —* odrážeti: *speculi referitur imagine Phoebus O* odráží se, zrcadlí se.

rē-fert, *ferre, tulit* [snad pův. *rēs fert* sm. věc přináší (s sebou); po splynutí v *rē' fert* cítěno *rē* jako abl.] záleží na něčem, jest platno, prospívá něco: *id refert C*; inf. *non r. videre C; nec mutari pabula r. V.* a neprospívá ani změna pice; nepř. ot. *ubi sim L; consul an dictator sponderit C*; komu: *meā, tuā, suā* mně, tobě, jemu; anal. dle *interest* i gen.: *nec refert cuiusquam T, illorum S*; dat. *quid referat intra fines naturae viventi H* co záleží . . tomu, kdo žije . .; jak mnoho, kolik: *parvi, magni C* málo, mnoho; *magno opere C* velmi mnoho; *magis L* více; *tantum C* tolik, tak mnoho; absol. *tamquam referret T* jako by to co bylo platno.

re-ferō, *ferre, rettulī* (z **retetulī*), *relātum* I (*re-* s plným adv. význ.) a) o zpětném pohybu vůb. zpět nésti, vésti, odnésti, odvésti: *cetera referri iussit N* dal odnésti; *eum domum rettulerunt N, rursus referuntur vina O* odstaví se; avšak *vina refert moriens V* = *vomit* vrhne; *signa V, fructum C; Orion referens montibus ornum V* snášející dolů, když snáší; *Choerilus incultis qui versibus rettulit acceptos Philippos H* jenž za své drsné verše utržil hezké peníze; *naves referuntur alqo CsO* jsou zahnány; *auster rettulit me Rhegium C* zavál mne do *R.*; — spec. o částech těla: *in te oculos referunt V* = na tebe zrak obracejí; *rettulit os in se O* stáhla tvář svou v sebe; *ad nomen caput refert O* hlavu obrací, zdvíhá; *pedem CsO* zpět kráčeti, couvati, ustupovati; *digitos ad frontem O* zdvíhati; *gradus O, vestigia V* kroky obrátiti; *pedes me referunt in alqd C* nohy mě nesou; *manum ad capulum r. O* vztáhnouti, položiti na jílec meče; *ex agris segetes domum T* domů odnésti; *castra L* tábor zpět posunouti; abstr. *laudem et gloriam V* = zjednati si; *repulsam C* = býti odmítnut; *victoriam L* = zvítěziti; *poenam C* = býti potrestán; *rem iudicatam C* věc rozhodnutou znova na soud vznésti; obrátiti: *animum ad fortitudinem T, ad studia C; refer animum ad . . C* obrať pozornost; *multa dies rettulit in melius V* obrátil v lepší; *consilia in melius referet V*; b) reflex. a med. *se in castra r. Cs* vrátiti se; *sol se refert C* vrací se, ustupuje; *e pastu se r. V* domů se vrátiti; obr. *oratio refert se, unde egressa est C* vrací se; *equi referuntur V* zpět se ženou; *classem relatam V* že loďstvo se vrátilo; *quo referor totiens? V* kam tolikrát zpět se kloním?; c) něco povinného vrátiti, oplatiti, splatiti, zaplatiti: *pateram surreptam C; ibant octonos referentes idibus aeris H* vyplácejíce (řádně) osm assů; *referat mihi caseus aera O* nechť se mi vyplácí, daří; zvl. α) *gratiam r. alci C* odvděčiti se; *gr. debitam, meritam r. C* povinně, dle povinnosti, *iustam C* právem, po právu, *parem C* rovné rovným splatiti; β) o zvuku: odrážeti: *vocem, sonum CH; pervincere sonum, referunt quem nostra theatra H* jímž zaznívají: *domus vocem O* odráží; *gemitum V* vydávati; γ) o řeči: odpovídati, odvětiti: *Anna refert V, nec mutua nobis dicta refers O; ego tibi refero O*; pak s potlač. význ.

předp. *re* říci, praviti: *talia voce refert V, talia verba refert O; liceat sumptā pauca referre lyrā O* zapěti při lyře; **d)** zpět přinésti, opětovati, opakovati: *o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos V* kdyby mi vrátil uplynulá léta; *sol diem refert H; consuetudinem C* opět zavésti; *certus orbis ut cantus referat H* obnovil; *rem in scaena H* opět provozovati, předváděti; *referunt certi sacra paterna dies O* opětují; — zvl. o řeči: po někom opakovati, říkati něco: *verba geminata O, voces refert (Fama) O, interpres sermonem Cu*; uváděti, citovati: *exempla Cu, versum N*; **e)** v paměť znova uvésti, vzpomínati: *referens convivia mensae O* vzpomínaje; *foedus refert O, patrum laudes V; mente memor refero O*; **f)** představovati, napodobiti: *figuras antiquas O, faciem, vultum Tib, temporis illius vultum referebat Achilles O* jevil tvář oné doby; *rictus referre Cyclopum O* tvářiti tlamu Kyklopů; *vos referre iubet O* napodobiti; *robora parentum liberi referunt T* dědí; **g)** vztahovati něco na něco, odvozovati něco z něčeho, říditi něco něčím, srovnávati, posuzovati: *omnia ad igneam vim C* z ohnivé síly; *omnia ad voluptatem C* při všem mají zření k . .; *omnia ad suum arbitrium L* činiti závislým na své libovůli; *ne alienos mores ad suos referant N* ať neposuzují dle . .; *tuum est, quid mihi nunc animi sit, ad te ipsum referre C* posouditi dle sebe sama; *huc refer exitum H* tomu připisuj výsledek; pass. *referri* vztahovati se k . ., týkati se něčeho; **II** *re* vidové **a)** = *ferre, afferre* **α)** donésti, přinésti: *frumentum omne ad se referri iubet Cs; carmen refertur ad aures O* donese se k sluchu; *mandata, rumorem O; publicas rationes ad Caesarem Cs*; **β)** spec. zprávu přinésti, hlásiti, oznámiti, vypravovati: *referunt Suebos ad extremos fines se recepisse Cs; dum speculatores referrent L; ad senatum referre C* senátu zprávu podávati, referovati, k rozhodnutí předložiti; pod. *ad patres C, ad populum, ad pontificum collegium C*; o čem: nepř. ot., de s abl., alqd, acc. c. inf.; **relāta**, *ōrum, n.* vypravování; oznámení, zpráva; *ad consilium r. N* před vojenskou radu vznésti; *omnia ad oracula N* rozhodnutí předložiti; **b)** = *inferre* zanésti, zapsati, zaznamenati: *in album L; in tabulas C; absentem in reos C*; zvl. *pecuniam acceptam, expensam C*; avšak *pecuniam populo referre C* z peněz účty dávati; *pecuniam operi publico C* připsati na veřejné potřeby; *omnia pericula ei referebant Hirt* připisovali mu; spec. čítati, počítati k něčemu, mezi něco: *alqm inter deos C; diem inter festos T, alqm in oratorum numerum C* mezi řečníky klásti; *in deorum numero r. C* mezi bohy uváděti; *inter meritorum maxima refert O* uvádí.

refertus, *a, um* [vl. part. perf. od *refercio*] nacpaný, plný: *insula Delos divitiis C; Gallia negotiatorum C*; absol. *referti agri T* (t. plodinami).

re-ferveō, *ēre*, — vříti, kypěti: *refervens crimen C* překypující, prudké obvinění.

re-fervescō, *ere*, — vzkypěti: *sanguis C.*

re-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*facio*] **a)** znova, opět učiniti něco (úplně): **α)** o úřadech: *alqm praetorem, consulem L* znova zvoliti; *regem T* znova dosaditi; **β)** o věc. hmotn.: *pontem Cs* znova vystavěti; *muros dirutos N; ea, quae sunt amissa Cs* ztráty odčiniti; *flammam O* opět zapáliti; **γ)** o věc. nehm.: obnoviti, opět zjednati: *salutem communem C, fidem T, spem L* opět vzbuditi; **b)** částečně obnoviti: **α)** opraviti: *naves Cs, rates quassas H; copias Cs* doplniti; **β)** osvěžiti, občerstviti, zotaviti, sil dodati: *vires cibo L; milites cibo somnoque Cu; boves quiete et pabulo L; nec me reficit rivus gelidus H; saucios S* ošetřovati; *militem fessum Cu* klidu, zotavení dopřáti; *saltum reficit luna V* občerstvení dodává; *reficit in proelia pulsos V* oživuje, mysli dodává; refl. a med. zotaviti se: *ex nocturno labore Cs; incipit refici Plin* počíná se zotavovati; **c)** vytěžiti, získati: *quod inde refectum est, militi divisum L; ex possessionibus tantum r. C; ex praeda quadraginta talenta L* stržil.

re-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* něco přibitého n. připevněného odtrhnouti, sníti: *tabulas C, clipeum H, templis signa H; caelo*

refixa sidera V létavice; přenos. zrušiti, odstraniti: *leges CV.*

re-fingō, *ere, finxī, fictum* znova vytvořiti: *cerea regna V.*

re-flāgitō, *āre,* -- zpět n. znova požadovati: *pugillaria Cat.*

reflātus, *ūs, m.* protivný vítr: *naves delatas Uticam reflatu C.*

re-flectō, *ere, xī, xum* α) zpět ohýbati, otáčeti, kroutiti, obraceti: *cervicem, colla V, oculos O, caput Cat*; *pedem Cat* zpět se obrátiti, na zpáteční cestu se dáti; *illa (lupa) tereti cervice reflexa V* majíc štíhlou šíji obrácenu, schýlenu; *in longos reflectitur ungues O* ohýbá, zahýbá se v ..; β) přenes. obrátiti: *mentem, animum ad alqd C*; *ab alqa re C* odvrátiti.

re-flō, *āre, āvī,* — naproti váti: *venti C*; přenes. *cum reflavit fortuna C* když proti nám zavane.

re-fluō, *ere, xī,* — zpět téci: *Maeandros O, Nilus campis V* s polí stéká; *refluentibus undis V* any vlny stékají zpět (se břehů).

re-fluus, *a, um* zpět tekoucí, proudící: *mare O.*

reformidātiō, *ōnis, f.* strach.

re-formīdō, *āre, āvī,* — z bázně před něčím ustupovati, báti se, strachovati se, lekati se: alqd, inf., nepř. ot· i absol.

re-formō, *āre, āvī, ātum* přetvořiti: *Iolaus primos in annos O.*

re-foveō, *ēre, fōvī, fōtum* opět zahřáti: *artus Cu, pectora O*; přenes. znova oživiti, vzkřísiti: *studia prope extincta Plin, vires T* osvěžiti; *provincias fessas T.*

refractāriolus, *a, um* [demin. od *refractarius, refragor*] hašteřivý: *genus dicendi C.*

re-frāgor, *ārī, ātus sum* [srov. *suffragor*] odporovati, na odpor se stavěti: *petitiōni C, honori alcis L, homini amicissimo C.*

re-frēnātiō, *ōnis, f.* držení na uzdě, krocení: *equorum Cu.*

re-frēnō, *āre, āvī, ātum* na uzdě držeti, krotiti: *equos Cu, aquas O, libidines C*; *a reditu r. alqm C* zadržeti; *adulescentes refrenandi a gloria C* mají býti zdržováni, odvraceni.

re-fricō, *āre, fricuī,* — α) opět rozdírati, drásati: *Appii vulnera C, rei publ. cicatricem C*; β) opět vzbuditi, obnoviti: *praeterita fata C, pulcherrimi facti memoriam C*; γ) nepřech. znova propuknouti, obnoviti se: *lippitudo C.*

re-frīgerō, *āre, āvī, ātum* [*frigus*] α) ochladiti: *ignis refrigeratur C, membra refrigerat unda O, aquis refrigerari C* ochladiti se; β) přenes. *refrigerata accusatio C* vychladlá.

re-frīgēscō, *ere, frīxī,* — [inchoat. k *frigeo*] opět ochladnouti: *cor refrixit O*; přenes. *illud crimen refrixit C* žáru, síly, pozbylo; *belli apparatus refrigescent C* válečné přípravy uváznou; *sortes plane refrixerunt C* věštby přišly z mody.

re-fringō, *ere, frēgī, frāctum* α) vylomiti, vypáčiti; *portas CsLO*; *carcerem L*; *ianuam T*; β) ulomiti: *ramum V, virgulta pede O*; γ) přenes. seslabiti: *vim fluminis Cs, gloriam C*; zlomiti: *Achivos H, dominationem Atheniensium N.*

re-fugiō, *ere, fūgī, fugitūrus* a) nepřech. α) zpět utíkati, prchati, ustupovati: *acie Cs* ze šiku bitevního; *in silvam, intra tecta V*; *ad Philippum, Romam L*; *refugit ab litore templum V* (o pohybu zdául.) zpět ubíhá; *mare Cu* ustupuje; *ex oculis O* s očí zmizeti; přenes. *refugit animus CV*; β) utíkati se někam: *ad legatos C, in arcem maiorem L*; b) přech. před něčím utíkati, prchati: *anguem V, iudicem C*; *refugit oscula lignum O* couvá před ...; přenes. vyhýbati se něčemu, stříci se něčeho: *iurgia H, dextra opus O*; *Lesboum tendere barbiton H* zpěčuje se laditi; *animus luctu refugit V* tomu se vzpírá, si to oškliví.

re-fugium, *iī, n.* útočiště (abstr. i konkret.).

refugus, *a, um* zpět prchající, ustupující: *refugos sequi T*; *aquam captare refugam O*; i jako subst. u *T.*

re-fulgeō, *ēre, fulsī,* — lesknouti se, třpytiti se, zářiti: *Canis stellarum luce C*; *nubes longe refulsit V*; *Venus rosea cervice V*; *galea radiis L*; přenes. *fama Pr, Iovis tutela H.*

re-fundō, *ere, fūdī, fūsum* α) zpět líti, vlévati: *aequor* (mořskou vodu) *in aequor O*; *lateri illisa refunditur alga V* (vl. s vodou zpět teče) jest odhazována; β) pass. vylévati se, zpět prouditi: *ponto refuso V* na moři zpět proudícím;

refusus oceanus V v sebe zpět tekoucí = zemi obtékající; *imis stagna refusa vadis V* ode dna zpět proudící; *palus Acheronte refuso V* výtokem Acherontu utvořené (jezero); přenes. *fletu super ora refuso O* proud slz nechávaje stékati.

refūtātiō, *ōnis, f.* vyvrácení (námitek).

re-fūtō, *āre, āvī, ātum* vyvrátiti, odmítnouti: *orationem C*; *Philocteteum clamorem C*; *fors dicta refutet V* nechť odvrátí, v niveč obrátí (‚uchovej bůh, aby se to splnilo').

rēgālis, *e* [*rex*] královský α) králi patřící, vlastní: *potestas, nomen C, praesidium H, solium L, mensae V*; *divinare regale ducebant C* za věc, kompetenci krále; β) krále hodný, důstojný: *vestitus et ornatus C*; *divitiae, cultus H, animus L*; *nihil tam regale, quam ... C* nic krále důstojnějšího než.

rēgāliter, adv. po způsobu králů: *minas addit O*; královsky, krále důstojně: *sacrificium conficere L.*

re-gerō, *ere, gessī, gestum* α) o pohybu zpětném: zpět nésti, házeti: *tellurem O, terram e fossa L, faces T*; β) přenes. vrátiti, opětovati: *convicia H*; svalovati: *culpam in alqm Plin.*

rēgia, rēgiī viz *regius.*

rēgiē, adv. královsky, po způsobu královském: *r. factum C* tyranský čin.

rēgificus, *a, um* královský, nádherný: *luxus V*; *regifice C* královsky.

Rēgillus, *ī, m.* 1) město v Sabinsku *L*; obyv. **Rēgillēnsēs**, *ium, m.* Regillané; 2) jezero v Latiu, jižně od Gabií; bitva 496; adj. **Rēgillēnsis**, *e* jako čest. příjm. v rodu Postumiů a Aemiliů.

regimen, *inis, n.* α) řízení, vedení: *carinae O, navis T, totius magistratus L, cohortium T* velení; β) vláda: *r. suscipere T*; γ) konkr. správce, vladař: *rerum L* státu.

rēgīna, *ae, f.* a) královna, králová: *Capitolio r. ruinas parabat H* = Kleopatra; *r. Dido V*; Amata, choť Latinova *V*; přenes. *Iuno CV, Venus H*; *siderum r.* (*Luna*) *H*; *pecunia H*; b) dcera královská, královna, princezna: o Medei *O*, o Ariadně *V*; jako adj. *virgines reginae Cu.*

Rēgīnus, *ī, m.* příjm. v rodě Antistiů a Minuciů.

regiō, *ōnis, f.* [*rego*] α) směr: *recta regione Cs* přímým směrem, přímočarně; *de recta r. flectere C* s pravé cesty; *nota excedo regione viarum V* s přímé povědomé cesty; *fallit timor regione viarum V* klame jej strach ve směru cest; *recta Danubii regione Cs* stejným směrem s D.; *in regionem insulae Cu* směrem k ostrovu; ē **rēgiōne** a) přímo, přímým směrem: *ferri, moveri C*; b) přímo naproti: *aciem instruere N*; *castra ponere Cs*; naproti čemu: gen. nebo dat.; β) čára hraniční, hranice: *orbis terrae regiones C*; *qua regione orbem terrarum definiunt C, quibus regionibus vitae spatium circumscriptum sit C*; spec. v mluvě augurs. *lituus, quo regiones vineae terminavit C*; zvl. však vytčená hranice na nebi: *ab Atto Navio per lituum regionum facta descriptio C*; *eo* (*lituo*) *Romulus regiones direxit C*; *regiones determinavit L* strany nebes; odt. pak strana světová: *aquilonaris, australis C, vespertina H, occidentis L*; γ) jako plocha: krajina, země, kraj: *maritima Cs, Padana H, Sogdiana Cu*; spec. čtvrť městská: *in regiones quattuordecim Roma dividitur T*; *regiones superiores Cs*; *templumque his regionibus dedico L* na této prostoře; přenes. obor: *nostrae rationis r. et via C.*

regiōnātim, adv. po jednotlivých krajích, kraj po kraji: *commerciis interruptis L, tribus descripserunt L.*

Rēgium, *iī, n.* 1) městečko v Gallii cisalp. mezi Modenou a Parmou, nyn. Reggio (R. Lepidum dle původce silnice, u níž leželo); 2) město v již. cípu Italie naproti Messaně, nyn. Reggio.

rēgius, *a, um* [*rex*] královský α) králi patřící, králův: *domus L, iniuria L* králem učiněné; *regius iuvenis L* královic, princ; *regia stirps L* královské děti; *exercitus CsC*; *bellum C* s králem; *potestas Cs, maiestas O*; β) králi slušící, krále důstojný, hodný: *regia res est succurrere lapsis L*; *multa regia sunt in Deiotaro C* rysy, vlastnosti; γ) = nádherný: *apparatus N, ornatus C*; δ) ve šp. sm. = tyranský, despotický: *spiritus N*; *morbus r. H* = žloutenka; subst. **rēgia**, *ae, f.* α) palác, hrad královský n. sídelní město, sídlo královské: *regiam tueri N, occupare H, exaedi-*

ficare L; *opulenta Cat, aurea V, parva O*; *Croesi r. Sardes H*; *dotalis regia V* = *regnum Latini*; někdy jen stan královský: *regiam obsidere Cu, vestibulum regiae L*; β) dvůr, rodina královská: *tulit et Romana r. sceleris tragici exemplum L*; γ) hodnost královská: *Persicae regiae fastigium Cu*; **rēgiī, ōrum, m.** α) vojáci králové: *multis milibus regiorum interfectis LN*; β) dvořané, dvůr královský: *fama ad regios perlata N.*

rēgnātor, ōris, m. [*regno*] vladař (alcis rei).

rēgnātrīx, īcis, f. ve význ. adj. vladařský: *domus T* = dvůr.

rēgnō, āre, āvī, ātum [*regnum*] a) nepřech. α) býti králem, kralovati: *annum iam tertium et vicesimum regnat C, Xerxe regnante N* za panování Xerxova; *regnans decessit N* jako král; neos. *regnatum Romae annos CCXLIV L* vláda královská v Římě trvala po; *regnari omnes volebant L* chtěli míti krále; β) vlásti, panovati: *illis opibus Sulla regnavit C*; *quid quaeris? vivo et regno H* žiji jako král, kníže; γ) pánem býti, na pána si hráti: *regnare patietur Antonium C, regnavit is quidem paucos menses C, quem privatum audacia regnantem videtis L*; *in tua regnat aula O* řádí; δ) o věcech: *oratio C*; *ignis V* zuří, pod. *fames O*; b) přech. ovládati něco, vlásti nad něčím, něčím: *terra regnata Lycurgo V* panství Lykurgovo, *regnata rura Phalantho H, gentes, quae regnantur T* králi ovládané, krále mající.

rēgnum, ī, n. [od *rex*] α) řízení, nejvyšší moc, vláda: *sibi a Caesare r. civitatis deferri Cs*; *regna vini H* předsednictví pitky; *sub regno Cinarae H* pod vládou Cinařinou; *r. iudiciorum C*; *si tibi r. permittant homines H* vrchní moc; zvl. β) vláda královská, moc královská, koruna, trůn: *Darei r. ipsorum nititur dominatio N*; *regnum consociant L*; *r. deferre alci L* na trůn dosaditi, moc král. přenésti na někoho; *r. affectare L* o trůn usilovati, trůnu se domáhati; *r. petere L* o trůn se ucházeti; *avium regnum trahere L* právo na trůn; *r. capessere V* vlády kr. se ujmouti; *r. tenere O*; *r. ad alqm redit L* vláda přechází na; *iusta ac legitima regna occiderunt L* vladaření; *r. tradere L* vládu předati, přenésti; γ) ve šp. sm. krutovláda, tyranie, absolutní vláda: *in plebe r. exercere L*; *Apronii regna et rapinae C*; *damnatus crimine regni O* že bažil po samovládě; δ) sídlo královské, dům královský: *hoc r. dea gentibus esse tenditque fovetque V* toto město aby bylo sídlem vlády národům, bohyně horlivě usiluje; *te in r. meum accepi S* v rodinu svou, do svého domu; *necessitudines regni Cs* svazky s domem král.; ε) království, říše: *rex Antiochus opulentissimo regno exturbatus est C*; *r. Proserpinae H, inamabile O, regna Ditis V* o podsvětí; ζ) přenes. majetek, vlastnictví: *mea r. V, deserta r. pastorum V, Puteolana C.*

regō, ere, rēxī, rēctum [srov. ὀρέγω, něm. recken] α) říditi, vésti: *navem Cs, ratem O, tela per auras V, clavum V*; *equos LOCu*; *examen H*; *caeca vestigia filo V*; *manus regentis iter O* = *gubernatoris*; β) ovládati, spravovati: *rem publicam, civitates C*; *cuius nutu caelum, terra, maria reguntur C*; *regens TO* vladař, vládce; *imperium Dido regit V* vládu vede; *qui se regere non potuit C*; *casus regere S* býti pánem osudů, událostí; *qui regit ima O* = vládce, pán podsvětí.

re-gredior, dī, gressus sum [*gradior*] zpět kráčeti: *regredi quam progredi malunt C*; vrátiti se: *in castra L*; ustoupiti, na zpětný pochod se dáti: *regrediendi facultatem dare Cs, in colles S.*

regressus, ūs, m. [*regredior*] zpětný pohyb: *stellarum C*; obrat: *si non habet Fortuna regressum V* nemůže-li se obrátiti; návrat: *regressus non dabat* (*Minos Daedalo*) *O*; ústup: *per saltum T, in tutum L*; útulek, útočiště: *privatis cogitationibus T, ad principem T.*

rēgula, ae, f. [*rego*] pravítko, krokvice: *non egere normis, non regulis C*; lať, lišta: *quadratas r. defigere Cs*; pravidlo, měřítko: *assit r. peccatis H, mediocritatis r. optima est C.*

1. rēgulus, ī, m. [demin. k *rex*] α) malý král, kníže: *regulis Africae bibliothecas donare L, Cilium reguli T*; β) králevic, princ: *ita r. Carthaginiensesque dimissi L*; *reguli in unum convenere S.*

2. Rēgulus, ī, *m.* příjm. v rodu Atiliův; zvl. *M. Atilius R.*, konsul r. 267 a 256, † v zajetí karthag.; *C. Atilius R. Serranus*, konsul 257.

rē-iciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] α) zpět házeti, metati: *telum in hostes Cs, paenulam C* na záda přehoditi; *vestem ex humeris V* v zad odhoditi; *obstantes reiecit ab ore colubras O* odhodila v zad (hlavy); *parmas V* na záda položiti (k ochraně); β) odhoditi, odložiti: *librum O*; *reiectis pilis Cs, sagula C, vestem de corpore O*; γ) zpět zahnati: *capellas V, naves tempestate reiectae Cs*; zvl. o nepříteli: *reliqui in oppidum reiecti sunt Cs*; δ) odvrátiti: *oculos reicit aruis V* odvrátí od; *ferrum alcis et audaciam C*; *minas Hannibalis retrorsum H*; ε) odmítnouti: *diadema C, dona H, quaestum laboris C*; *reiecta Lydia H* zapuzená; též v soudn. *iudices, recuperatores r. C* odmítnouti; ζ) odkázati: *accensos in postremam aciem L, totam rem ad Pompeium Cs*; *rem ad populum L*; η) odložiti: *auctiones C, in mensem Ianuarium alqd C.*

rēiecta, *ōrum, n.* viz *reiectanea.*

rēiectānea, *ōrum, n.* věci odmítnutí hodné *C*, term. techn. filos. ἀποπροηγμένα (naproti *mala* i proti *producta, praeposita*).

rēiectiō, *ōnis, f.* [*reicio*] odmítnutí (uepřijetí n. vzdání se něčeho: *civitatis C* říms. práva občanského; *iudicum C* odmítnutí vylosovaných soudců.

re-lābor, ī, *lapsus sum* zpět padnouti, klesnouti: *protinus illa* (*Eurydice*) *relapsa est O* = zmizela; *verso relabere vento O* = vrať se; *unda relabitur V* zpět teče; přenes. *in Aristippi praecepta r. H* zpět upadati, vraceti se; *mens H* vrací se.

re-languēscō, *ere, guī, —* zemdlíti, seslábnouti, ochabnouti; též přenes. o mysli a stavech duš.

relātiō, *ōnis, f.* [*refero*] podávání zprávy, referát, zvl. úřední v senátě: *relationem audire C, approbare L, mutare T, postulare T*; *egredi T* odbočiti, nemluviti k věci.

relātor, *ōris, m.* [*refero*] zpravodaj, referent.

relātus, *ūs, m.* [*refero*] α) přednes, vypravování: *carminis T, virtutum T* uvádění, *haudquaquam relatu facilia L* věci, jež nedají se snadno vypravovati; β) zpráva, podání zprávy: *relatum abnuere T.*

relaxātiō, *ōnis, f.* uvolnění, zotavení: *animi C, doloris C* zmírnění.

re-laxō, *āre, āvī, ātum* [*laxus*] α) pův. uvolniti: *tunicarum vincula O, alvum C*; *fontibus ora O* = uzdu pustiti; *densa r. V* zřediti; *vias et spiramenta V* cesty otevříti a průduchy uvolniti; β) přenes. napětí, sevření zbaviti něco, uleviti něčemu, polehčiti, zotaviti něco: *animum alqa re C, laborum Cu*; *anxiferas curas C* zmírniti; reflex. zbaviti se něčeho, vyprostiti se z něčeho: *se r. corporis vinculis C, occupationibus C*; absol. *dolor relaxat C* mírní se.

relēgātiō, *ōnis, f.* vypovězení, vyobcování: *civium L.*

re-lēgō, *āre, āvī, ātum* α) pryč poslati, vzdáliti, vyobcovati, vyhostiti: *filium ab hominibus C, tauros in pascua V, Hippolytum nymphae Egeriae relegat V* k Egerii odešle; *Cato Cyprum relegatur C*; u Římanů mírnější stupeň vyhnanství, časově omezený: *relegatus, non exsul O*; *in quinquennium Plin*; β) přenes. *ambitione relegata dicere possum H* dalek ctižádosti; *terris gens relegata ultimis C* bydlící.

re-legō, *ere, lēgī, lēctum* α) opět sebrati, složiti: *filum O* svinouti; β) opět projíti: *relegere Asiam T* zpět Asií se ubírati; *r. aquas O* zpět se plaviti = *litora V*; v duchu procházeti; *quae ad cultum deorum pertinent C*; řeči: *sermone labores O*; γ) opět čísti, počítati: *Troiani belli scriptorem H.*

re-lentēscō, *ere, —* [*lentus*] opět ochabnouti.

re-levō, *āre, āvī, ātum* α) opět zdvihnouti: *e terra corpus O*; β) polehčiti, ulehčiti: *epistulam perlectione C*; *minimo ut relevere labore O* lehce porodili; *membra r. sedili O* údům pohověti; γ) přenes. zbaviti: *metu, morbo, poena C, animum molestiis C, mens ab cura relevata est O*; zmírniti: *famem, sitim O, communem casum C, luctum O*; absol. *relevari O* pozdraviti se, zotaviti se.

relictiō, *ōnis, f.* [*relinquo*] opuštění: *consulis C.*

religātiō, ōnis, *f.* [*religo*] uvazování.

rĕligiō, ōnis, *f.* [dle *C* od *relego: qui omnia diligenter retractarent et tamquam relegerent, sunt dicti religiosi*; podle nověj. výkl. od **religere* opaku k *neglegere*] ob. svědomitost bez vztahu k božstvu **1)** jako stav duševní **a)** dočasný **α)** rozpak, pochybnost, vrtoch: *religionem inicere, afferre C* způsobiti; *religio deinde incessit vitio eos creatos L* nastala pochybnost; *nulla mihi, inquam, r. est H* z toho si vrtochů nedělám; *res in religionem versa est L* zavdala příčinu k pochybnosti; *nulla fuerat Mario r., quominus Glauciam occideret C* nic se nerozpakoval M. Glauciu zabíti; **β)** spec. pověrečná pochybnost, pověrečný strach: *religione et metu perturbari C*; *terror repentinus et obiecta r. Cs*; pověra: *natio est omnis Gallorum dedita religionibus Cs*; *plerique sibi novas religiones fingunt Cs*; *pleni religionum animi L* pověrčivost; **b)** trvalý: úzkostlivost, svědomitost: *adest vir summa auctoritate et religione C*; *exemplar antiquae religionis C*; *homo sine ulla r. et fide N* = bezcharakterní; *quo maiore religione se tueretur N*; *iudicis C*; *ab religione officii declinare C* od svědomitého plnění povinností; *testimoniorum r. C* svědecká svědomitost; **2)** jako vztahy a činy odtud vyplývající: **α)** závazek, povinnost: *religione obstrictos habere animos multitudinis L*; *provincia religione obstricta C*; spec. přísaha, slib: *perterritus miles timori magis quam religioni consulit Cs* dbají více strachu než služební přísahy; *hac religione non est deterritus N*; *religionem conservare N* slovo splniti; *r. iuris iurandi Cs* slovo, závazek daný přísahou; **β)** z porušení jich plynoucí vědomí viny, vina: *nulla mendacii religione obstrictus videtur Cs* že na něm nelpí žádná vina křivé přípovědi; *r. inexpiabilis C*; *r. haeret in re publ. C*; *religione solvere C* viny zbaviti; **II** se vztahem k božstvu **a)** po stránce vnitřní cit náboženský, náboženská úzkostlivost, víra, náboženství: *religione tactus hospes L* v návalu náboženské úzkostlivosti; *religiones interpretari Cs, religio Iudaeorum C, pro religione bellum suscipere C*; zbožnost: *iustitia erga deos r. dicitur C*; *ceterum milites religione pluvia magis usi S* ze zbožnosti; *institia et r. Numae L*; **b)** vnější uctívání božstva, náboženské obřady, úkony, bohoslužba: *religione, id est cultu deorum C*; *sacra Cereris summa r. caerimoniaque conficere C*; *ut libera a ceteris religionibus area esset L* náboženských obřadů; *regnum haud satis prosperum fuerat neglectis religionibus L* pro zanedbání náboženských výkonů; *quoniam Numa in pace religiones instituisset L* náboženské zvyklosti v míru potřebné; *tectum horrendum religione parentum V* náboženskou úctou; *quanta religione fuerit apud Segestanos C* jaké úcty požívala; **c)** konkr. předmět úcty božské, svátost: *quae r. aut machina belli? V restituit civitati illam religionem C* = sochu Dianinu; *Agrigentini domesticam religionem requirebant C* = sochu Apollonovu; spec. věštba: *omnem cursum mihi prospera dixit r. V* věštby bohů věstily mi šťastnou plavbu; **d)** jako vlastnost předmětu posvátnost, svatost: *magnam possidet religionem paternus maternusque sanguis C* charakter posvátnosti; *ne populum sub antiqua religione posset tueri V* aby nemohl (kůň) lid chrániti pod starodávnou svatostí; *aetheris r. V* = *aether religiosus* aetheru svatá mocnost; *loci religione defensus Cu* posvátností místa; *fani, sacrarii C.*

religiōsē, adv. **α)** zbožně: *templum religiosissime colere C* s největší zbožností, *r. deos colere L*; *natalem alcis religiosius quam suum celebrare Plin* s větší pietou; **β)** svědomitě: *testimonium dicere C*; *r. promittere N* s rozvahou, opatrně.

religiōsus, *a, um* [*religio*] **α)** považlivý: *religiosum erat campi fructum consumere L*; *r. dies LC* zlověstný, nešťastný; *civitas L* úzkostlivá; **β)** svědomitý: *testis C, auctor rerum Romanarum C*; *aures religiosae C* přísné; **γ)** zbožný, bohabojný: *sunt dicti religiosi ex relegendo C*; *nostri maiores, religiosissumi mortales S*; *homines C*; **δ)** posvátný, úctyhodný: *religiosa iura C, fanum religiosissimum C* veleposvátný; *simulacrum, templum C, limina deorum V.*

re-ligō, *āre, āvī, ātum* α) přivázati, uvázati: *alqm ad currum C, navem Cs*; *equos V* zapřáhnouti; *comas H, crines V capillum T* svázati; *vincula laquei foribus O* na dveře; *funem in stipite O*; *funiculum a puppi C*; spec. *naves ad terram Cs* na břeh uvázati = *litore navem H* = s lodí přistati ke břehu; *ripae ab aggere classem V* k náspu pobřežnímu; β) odvázati: *iuga manu Cat.*

re-linō, *ere, lēvī, —* věc zazátkovanou otevříti; *servata mella thesauris V* vybírati.

re-linquō, *ere, līquī, lictum* 1) zanechati, zůstaviti α) něco někde: *Antonium cum XV cohortibus in Bellovacis Cs, Hectoris in tumulo canum de vertice crinem O, duas legiones in castris Cs*; *impedimenta, praesidium L*; *armis relictis Sicilia decedere N* zbraň složiti; *posuit caput arma relinquens V* loučíc se od . . .; *daturus plura relictis H* více než zůstavili, zanechali; — s dvěma acc.: *eius pontis custodes* (doplňk.) *reliquit principes* (předm.) *N* jako strážce zanechal: s ad: *alqm ad praesidium L* k ochraně; s dat. účel. *copias praesidio castris Cs* k ochraně tábora; přenes. *aculeos in animis C*; *illorum temporum historiam N*: β) spec. smrtí zanechati, zůstaviti něco: *alci testamento sestertium milies C*; *domus hereditate relicta N* zděděný; γ) jako zbytek nechati, pass. zbývati: *quantum reliquerat divisor*; *relinquebatur una via Cs*; *monstrare relictum velle aurum O* zbylé; *venia danda est, quod reliquerunt C* nedokončili; neos. *relinquitur, ut* nezbývá než: *relinquebatur, ut hostibus noceretur Cs*; δ) ponechati, přenechati něco něčemu: *ceteros veniae Vitellii T, cadaver canibus dilaniandum C*; spec. dovoliti, nechati: *ex parvo nobis haurire H*; ε) v nějakém stavu (po)nechati (s dvěma acc.): *Morinos pacatos Cs, locum tutum N, naves deligatas ad ancoras Cs, amicos incorruptos S* nepodplaceny; *alqm incertum V* na rozpacích; *verba imperfecta O* = nedomluviti; *copias sine imperio Cs*; *alqd in medio C* nechati nerozhodnuto; 2) α) opustiti: *avis serpentium allapsus timet magis relictis* (*pullis*) *H* musel-li je opustiti (na chvíli); *urbes ac sedes suas r. C*; přenes. *puerum quartana reliquit H*; *anima relinquit alqm N* život opouští; *animus alqm CO* rozvaha; spec. = nechati na holičkách: *Bactriani Bessum reliquerunt Cu, quaestor consulem C*; *signa r. L* od praporu prchnouti, desertovati; *cum se relictos sentiunt C* když cítí, že jsou předstiženi; *relictus* opuštěný: *o desertum hominem, desperatum, relictum! C*; *parmulam r. H* = odhoditi; β) vzdáti se něčeho, nechati tak, nechati stranou něco: *omnia relinques, si me amabis C, utilitatem communem C, obsidionem L*; *in omni iure civili aequitatem reliquerunt C* pominuli, nedbali; *quorum alter relictus, alter lacessitus C* nechán nepokořen; *vos legatum interfectum relinquetis? C* vy necháte zabití legáta bez odvety?; spec. v řeči pominouti, stranou nechati: *comitatum relinquo, duces nomino C.*

rĕliquiae, *ārum, f.* [*relinquo*] ostatky, zbytky, zbytek: *copiarum N, cibi C*; *r. cladis, pugnae L* čeho bitva ušetřila; pod. *r. Danaum atque Achilli V* = Trojané zbylí po D.; spec. ostatky tělesné: *parentis V, alienas r. humo tegere T*; avšak *avi r. L* pozůstalost dědova, t. j. dokončení války punské.

reliquus, *a, um* [*relinquo*] α) zbylý, zbývající: *si qua reliqua spes est C* zbývá-li jaká naděje; *reliquae copiae Helvetiorum Cs* = zbytek sborů; *ad reliquos labores C*; subst. **reliquum**, *ī, n.* zbytek: *r. noctis L, vitae C*; *reliqua belli perficere L* provésti přípravy k dokončení války; *reliquum est, ut* nezbývá než; *reliquum facere alqd, alqm* zůstaviti, ponechati: *si quos fortuna reliquos fecisset Hirt.* jestliže by ušetřila; *duarum mihi civitatum reliquos feci agros C* ponechal jsem si; *nihil reliqui facere* ničeho neopomenouti, co možno učiniti: (*nostri*) *nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt Cs* běželi s největší možnou rychlostí; avšak *luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui fecit S* nezanechala; β) budoucí: *non solum praesenti bello, sed etiam reliquo tempori N* nejen pro přítomnou válku, nýbrž i pro všechen budoucí čas; *in reliquum L* pro budoucnost = *in r. tempus CS*; γ) plur. a při kollekt. též sing. ostatní: *reliquas legiones pro castris constituit Cs*; *reliqui*

omnes CsC, reliqua pars exercitus Cs; při výčtu: = atd.: *Brutorum, Cassii, Domitii, Trebonii, reliquorum C.*

re-lūceō, *ēre, lūxī*, — zářiti, svítiti: *stella C*; *Sigea igni freta relucent V* ohněm jsou ozářeny, v záři ohně se obrážejí.

re-lūcēscō, *ere, lūxī*, — zazářiti, zasvitnouti: *solis imago reluxit O*; *caeco reluxit dies T*; *flamma ter reluxit V* jako dobré znamení.

re-luctor, *ārī, ātus sum* zápoliti, zápasiti, vzpírati se: *reluctantes dracones H, femina verecunde reluctans Cu*; *reluctantis vestigia cernebantur T.*

Rema, *ae, f.* [*Remus*] = město Removo; *urbem Romam Remamne vocarent C.*

re-maneō, *ēre, mānsī*, — zůstati, setrvati: *domi N, Romae Cs, in exercitu C*; *equos eodem remanere vestigio assuefaciunt Cs*; *id nomen remansit C*; *memoria remanet S* trvá dosud; *disciplina navalis remansit C* udržela se; též vazba dvou nomin.: *pars integra remanebat Cs* stála neporušena.

remānsiō, *ōnis, f.* zůstání, setrvání; opak *profectio.*

remedium, *iī, n.* [*medeor*] α) lék, prostředek léčivý: *pantherae habent r., ne moriantur C* prostředek od smrti; *r. caecitatis T* od slepoty; *acrioribus r. saluti suae subvenire C*; β) prostředek vůbec: *iniuriae C, ad magnitudinem frigorum C* proti velikým mrazům; odpomoc: *esse r. unum his incommodis C*; *reperiebant r., ut alio loco ignes facerent Cs.*

remēnsus viz *remetior.*

re-meō, *āre, āvī, ātum* jíti zpět, vrátiti se: *domum, in patriam O*; *Aegypto T*; *patrias remeabo urbes V*; *greges ad stabula L*; přenes. *aevum remeare peractum H* znovu prožíti.

re-mētior, *īrī, mēnsus sum* α) přeměřiti, jen přenes. zrakem = pozorovati: *astra V*; β) opět projíti: *pelago remenso improvisi aderunt V* přes moře znova se přeplavice; *remenso hortatur pater ire mari V* po moři přeplutém znova se plaviti.

rēmex, *igis, m.* [*remus* a *ago*] veslař; též jako kollekt. = veslaři.

Rēmī, *ōrum, m.* kmen belgický u řeky Axony (nyn. Remeš = Reims z abl. *Remis*).

rēmigium, *iī, n.* [*remigo*] α) pův. veslování: *olli remigio noctemque diemque fatigant V* po celou noc i den neunavně veslují; β) vesla: *findite remigio aquas O*; *nudum remigio latus H*; *r. alarum V* křídla veslující; *lembum remigiis subigit V*; γ) veslaři: *r. supplet V* = *remiges* veslaře doplní; *r. vitiosum Ulixi H*

rēm-igō, *āre*, — [srov. *remex*] veslovati.

re-migrō, *āre, āvī*, — zpět se přestěhovati: *in suos vicos Cs, Romam CLN*; přenes. *r. ad iustitiam C* vrátiti se k spravedlnosti.

re-mīniscor, *scī*, — α) v paměti si obnoviti něco, vzpomenouti si, rozpomenouti se na něco: *veteris incommodi populi Romani Cs, Satyri O*; *tempus illud, amicos O*; *de aliis quibusdam quaestoribus C*; acc. c. inf., nepř. ot.; β) vymysliti si něco: *plura bona N.*

re-misceō, *ēre, scuī, xtum* smísiti něco s něčím: *veris falsa*; přidružiti něco k něčemu: *carmen tibiis H.*

remissē, adv. mírně, klidně: *utrum severe agere velis an r. C*; *r. disserere, ferre C.*

remissiō, *ōnis, f.* [*remitto*] α) poslání zpět, propuštění: *obsidum captivorumque L*; β) uvolnění: *superciliorum* (opak *contractio*) *C*; *usūs C* uvolnění osobního styku; o duchu *remissione urgeri C* nedostatkem napětí, ochablostí (opak *intentio*); *r. vocis C* ochabnutí; γ) odpočinek, zotavení: *tempora curarum remissionumque T*; δ) prominutí: *poenae C, tributi T.*

remissus, *a, um* [vl. part. perf. od *remitto*] α) uvolněný, popuštěný, nenapiatý: *arcus H, corpus C*; β) mírný, klidný: *ventus, frigus Cs, sermo C*; *nihilo remissiore militum irā L* hněv vojínů se nijak nemírnil; γ) veselý: *ioci, opus O*; *cum remissis iucunde vivere C*; δ) chabý, malátný: *nihil apud se remissum pati S* žádné chabosti; *r. ac languidus animus Cs, oderunt agilem gnavumque remissi H* líní.

re-mittō, *ere, mīsī, missum* 1) α) zpět poslati, propustiti, vrátiti: *obsides Cs, Fabium in hiberna Cs*, zpět

hoditi: *tela S, pila intercepta Cs, tractum de corpore telum* ●; *calces r. N* vyhazovati (o koních); *nuntium r. uxori C* = dáti se rozvésti; *vocem late nemora remittunt V* odrážejí jako ozvěnu; navzájem poslati: *nec leviora datis Troiani dona remittunt O* oplácejí; β) tekutiny atp. vydávati, vypouštěti: *ut melius muria quam testa remittit H* vypouští (šťávu); *nec nebulas humenti sentit tellure remitti O, humorem ex se ipsa remittit V; sanguis pulmone remissus O* ušlá; *quod baca remisit olivae H*; přenes. *chorda remittit sonum H* vydává, *atramenta labem remittunt H* kaňky zanechává inkoust; 2) α) povoliti, pustiti něco napiatého, uvolniti: *habenas C, ramulum C, frena O, lora O*; *brachia V* nechati klesnouti; *tunicas O* spustiti; *vincla O*; přenes. *calor mella remittit V* taví, rozpouští; *vere remissus ager O* uvolněné = ledu zbavené; pod. *cum se purpureo vere remittit humus Tib* ledových pout se zbavuje; β) přenes. zmírniti něco, povoliti v něčem: *curam C, contentionem Cs, alqd ex pristina virtute C, memoriam Cs* méně cvičiti; *nihil r. L* v ničem nepovoliti; *de celeritate Cs* rychlost neumenšiti; *cum remiserant dolores C* kdykoli povolila, t. j. umenšila, zmírnila se; *ventus remisit Cs* ustal; pod. *imbres remiserunt L*; reflex. *cum se furor ille remisit O*; *remittas quaerere H* přestaň; med. *virtus remittitur Cs* ustává, ztrácí se; γ) zotaviti: *animus remittitur Plin*; *si mul ac se remiserat N* klidu si dopřál; *spes remisit animos a certamine L* zotavila; *cantus remittunt animos C* obveselují; 3) α) prominouti, darovati: *poenam alcis alci L* trest prominouti někomu k vůli; *pecunias Cs, supplicium, multam alci C, annum alci Plin* rok ze zákonitého věku k ucházení se o úřad; absol. *remittere CsT* odpustiti; *odia sua T, inimicitias L* vzdáti se; *remittere atque concedere C* ochotně přenechávati; β) dovoliti: *nec res dubitare remittit O*; *remittentibus tribunis L* ježto tribunové dovolili.

Remmius, *a* rod říms., z něhož pocházel neznámý jinak původce *legis Remmiae*, dle něhož trestán křivý žalobce peněžitou pokutou nebo vpálením písmene *K*.

re-mōlior, *īrī, ītus sum* zpět posunouti: *pondera terrae O* se sebe svaliti.

re-mollēscō, *ere, —* α) změknouti: *sole cera O*; β) změkčilým se stávati: *homines Cs*; γ) dáti se obměkčiti: *precibus numina O*.

re-molliō, *īre, īvī, ītum* pův. měkkým činiti; přenes. změkčilým činiti: *artus O*.

Remora, *ae, f.* pův. název Říma; nejisté čtení u *C*; viz *Rema*.

remorāmen, *inis, n.* [*remoror*] překážka: *remoramina ipsa nocebant O* = zdržování, domluvy, výstrahy.

re-mordeō, *ēre, —, morsūrus* α) navzájem kousnouti: *me remorsurum petis H* na mne, jenž ti může kousnutí oplatiti; β) znepokojovati, soužiti: *cura V, libertatis desiderium L*.

re-moror, *ārī, ātus sum* α) prodlévati, zdržovati se, meškati, setrvati: *in Italia L*; *perge, ne remorare Cat*; β) přech. zdržeti, zpozditi: *Servilium praetorem mors remorata est C* dala na sebe čekati Serviliovi; *eae res, quae ceteros remorari solent C* jež jiným působívají zdržení; *iter r. OS* v cestě překážeti; *remoratus* též ve význ. pass.: *pomi iactu remorata O* zdržena.

remōtē, adv. daleko od; *stellae remotius ab iisdem principiis eadem spatia conficiunt C* ve větší vzdálenosti od . .

remōtus, *a, um* [vl. part. perf. od *removeo*] α) místně vzdálený, odlehlý: *loci Cs, Gades, rupes H*; *remoti ab oculis C*; *longa regione r. O*; *avaritia gloriae et insatiabilis cupido famae nihil invium, nihil remotum videri sinebat Cu* slavomam a nenasytná slávychtivost nedovolovaly mu pokládati něco za nedostupné nebo za příliš vzdálené; β) přenes. vzdálený, daleko od: *testis a religione C, a Tiberi Gracchi aequitate C, ab omni vitio H* beze vší úhony; γ) ve filos. *remota, orum, n.* = *ἀποπροηγμένα* viz *rejectanea*.

re-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* α) pův. odstaviti, odstraniti, vzdáliti, odkliditi: *mensas V, equos ex conspectu Cs* odvésti; *remotis arbitris C* = beze svědků; *nihil est Diomede remoto O* bez Diomeda; *remotus in auras Tithonus H* vznesený do nebes; eufem. *adversarium r. N* = *interficere*; β) přenes. odstraniti: *superbiam S, metu remoto S* beze stra-

chu; *formam anilem O* podobu stařeny odložiti; *remoto Sex. Roscio C* nehledě k .., stranou necbav; *se a suspicione C = suspicionem a se r. C* podezření od sebe odvrátiti; *alqm ordine T, tribu L* vyloučiti.

re-mūgiō, *īre*, — pův. bučením, řvaním se ozývati k něčemu: *ad mea verba remugis O*; pak vůbec ozývati se zpět, v odpověď hučeti: *Sibylla antro remugit V*; ozývati se: *nemus aquilone H* hučí; *vox ingeminata V.*

re-mulceō, *ēre, sī, sum* schlípiti: *caudam remulcens V* zlehka spouštěje.

remulcum, *ī, n.* [ῥυμουλκεῖν] vlečné lano: *trahere remulco naves L.*

Remulus, *ī, m.* 1) král albský *Rem. Silvius O*; 2) jméno mužské u *V.*

remūnerātiō, *ōnis, f.* odplata, odměna, uznání za něco: *benevolentiae C, expeditior C.*

re-mūneror, *ārī, ātus sum* [*munus*] vzájemně obdarovati, vůbec odměniti, odplatiti: alqm alqa re, alqd, absol.

Remūria slovo utvoř. *O*, viz *Lemuria.*

re-murmurō, *āre*, — zpět šuměti, hučeti: *nec fracta remurmurat unda V* kde s jekotem vlna se neláme, neodráží (t. j. kde není břeh skalnatý).

1. rēmus, *ī, m.* [z **ret-mus*, srov. ἐρετμός] veslo: *remos ducere O* veslovati; přenes. *ventis remis C* (vl. větrem i veslováním) s největším úsilím; pod. *remis fugienda res C*; *remi alarum O* (vesla křídel) perutě; *remi corporis O* = ruce a nohy.

2. Remus, *ī, m.* bratr Romulův; básn. též m. Romula: *regna prima Remi Pr*; *Remi nepotes Cat.*

re-narrō, *āre, āvī, ātum* znova vypravovati.

re-nāscor, *ī, nātus sum* α) znova, opět se naroditi: *Pythagorae arcana renati H, Scipio renatus L*; β) znova narůsti: *pinnae C, fibrae V*; přenes. *ab stirpibus renata urbs L*; γ) přenes. *fluvius renascitur O* opět se objevuje, pramení; *bellum renatum C* obnovená; *Troiae renascens fortuna H* znova oživlá; *vocabula H* vzkřísí, obnoví se.

re-nāvigō, *āre*, — zpět se plaviti někam: *in haec Puteolana regna C.*

re-neō, *ēre*, — zpět snovati: *fila reneri (Clotho dolet) O* o dalším životě proti určení Sudiček.

rēnēs, *um, m.* ledviny.

re-nīdeō, *ēre*, — α) pův. stkvíti se, třpytiti se, lesknouti se, zářiti: *luna, aureum lacunar H, aes V*; *renidentes Lares H* vyleštěné masky; β) přenes. radostí zářiti, usmívati se: *ore renidenti O*; odt. γ) radovati se, smáti se: *adiecisse praedam renidet H, Egnatius renidet Cat.*

re-nītor, *ī, nīsus sum* vzpírati se, zpěčovati se, vzpouzeti se.

1. re-nō, *āre, āvī, ātum* vyplovati: *simul imis saxa renarint vadis levata H* vynořily se.

2. rēnō (rhēnō), *ōnis, m.* [slovo gallské, srov. ῥήν ovce] snad pův. sob: *Germani renonum tegumentis utuntur Cs*, pak kožešina vůbec.

re-nōdō, *āre*, — v zad v uzel svázati: *comam H*, dle jin. výkladu rozvázati.

renovāmen, *inis, n.* nová podoba: *in hoc renovamine mansit O.*

renovātiō, *ōnis, f.* obnovení: *mundi C, auspiciorum L*; spec. úrok z úroku: *r. singulorum annorum C.*

re-novō, *āre, āvī, ātum* α) obnoviti: *templum C, colonias veteres C*; *agrum aratro O*; *aratrum renovans terram O* omlazující; přenes. *bellum, proelium Cs* znova začíti, znova se dáti do; *vulnera O* znova zasazovati; *dolorem, luctum O, amicitiam L, societatem C, memoriam C*; *casus omnes V* znova se vydati v dobrodružství; *renovata senectus O* omlazené; β) občerstviti, osvěžiti: *animo renovato C, corpora L, rem publicam C, se r. C* občerstviti, zotaviti se; γ) o řeči opakovati: *renovabo, quod dixi C*; δ) úroky z úroků čítati: *centesimis renovato in singulos annos fenore C.*

renuntiātiō, *ōnis, f.* [*renuntio*] oznámení, zpráva, vyhláška čeho alcis rei.

re-nuntiō, *āre, āvī, ātum* 1) α) zprávu (zpět) podávati, hlásiti: *renuntiat, quae ibi perspexisset Cs*; *renuntiatum est vicisse Boeotos N*; *legationem r. CL* o poselství zprávu podávati; β) spec. úřední zprávu podávati: *acta tua ad senatum C*; zvolení úředníka vyhlásiti *praetor centuriis cunctis renuntiatus sum C* = byl jsem zvolen; *consulem, sacerdotem r. C*; 2) odříci, vypovědět

něco někomu: *hospitium alci C, amicitiam, societatem L.*

re-nuō, *ere, uī, —* α) kývnouti na znamení záporu: *Rubrio adnuenti renuit T*; *oculo renuente O* odmítavým pohledem; β) odepříti, odmítnouti něco, odporovati něčemu: *renuit Sabellus H*; *convivium C, huic crimini C.*

reor, *rērī, ratus sum* dův. počítati; souditi z důvodů rozumových věřiti, domnívati se: *qui se absolvere non rebantur ne innoxium quidem posse L* byli přesvědčeni, že nemohou; zvl. časté part. perf. **ratus** soudě, domnívaje se, mysle, věře: *ut hostibus circumveniri se ab tergo ratis terror iniceretur L* v domnění, že; *qui viderant, id quod ab rege auditum erat, rati* (sc. *esse*), *eo acrius pugnant L* věříce, že tomu tak jest.

repāgula, *ōrum, n.* [*repango* vložiti] závora: *convulsis repagulis C, pedibus r. pulsant C*; přenes. *r. pudoris perfringere C.*

repandus, *a, um* zpět vzhůru zahnutý: (*delphinus*) *r. in undas desiluit O* zpět se ohnuv seskočil; *calceoli C* s ohnutými ‚uosy'.

reparābilis, *e* nahraditelný: *damnum O*; opět zjednatelný: *pudicitia O.*

re-parō, *āre, āvī, ātum* α) znova zjednati, dobýti, získati: *r. quod amiseris Plin*; *amissa r. H*; β) ztrátu, škodu nahraditi, opraviti něco: *damna celeres reparant caelestia lunae H* ztráty nahrazují; *exercitum L, auxilia T* doplniti; γ) obnoviti: *potestatem tribuniciam L, bellum L, vires O*; δ) zaměniti, vyměniti: *vina reparata merce H* vyměněná za zboží; ε) posilniti, osvěžiti: *membra labori O* k práci; *animos L.*

repastinātiō, *ōnis, f.* opětovné okopávání dvojzubou motykou vinařskou.

re-pellō, *ere, reppulī* [= *re-pepulī*], *repulsum* α) zpět strčiti, odstrčiti, odraziti: *repagula O, mensas O* odstrčiti a skáceti; *impressā tellurem reppulit hastā O* kopím od země se odrazila; *fraxinus repulsa est O* kopí se odrazilo; *telum aere repulsum V*; *iuvenis pedibus tellure repulsa in nubes abiit O* odraziv se od země; *aera aere repulsa OTib* cymbál o cymbál tlučený; β) zahnati, zatlačiti: *hostes a ponte Cs, in silvas Cs, alqm foribus H*; *ver hiemem O*; γ) o věcech abstr. zapuditi: *dolorem C*, odvrátiti: *furores Clodii a cervicibus civium C. servitutem, bellum C, periculum Cs*; δ) odmítnouti, odmrštiti: *quem toties reppulit illa O, preces O, hinc quoque repulsus N*; *conubia nostra V* = pohrdnouti sňatkem; *nec qui contra dicunt, causam difficilem repellunt C* odpůrci nevyvracejí věci nesnadné.

re-pendō, *ere, pendī, pēnsum* α) odvážiti, navážiti: *fatis contraria fata V* vyvažovati (= v rovnováhu přiváděti) osud protivný osudem šťastným; *aequa famosae pensa* (v. t.) *herae O*; β) odvážiti = vyplatiti: *auro repensus miles H*; γ) navzájem splatiti, oplatiti: *si magna rependam V* velikým se odsloužím; *hac dote vitam O*; nahraditi, vyrovnati: *damna formae ingenio O.*

1. repens, *tis*, [srov. *ρέπω* chýliti se] (vl. střemhlav nachýlený) rychlý, náhlý, nenadálý, neočekávaný: *tumultus, clades L*; u *T* čerstvý, nový: *causa*; *quid r. aut vetustate obscurum.*

2. repēns, adv. náhle, nenadále: *bina r. oculis obtulit ora meis O.*

repente, adv. [vl. abl. od *repens*] nenadále, z nenadání, najednou: *ex oppido eruptionem facere Cs, a tergo signa canere S, lapsa turris V*; *laeta r. pax L* rychle sjednaný.

repentīnus, *a, um* [*repente*] náhlý, nenadálý: *adventus Cs, mors C*; *homines C* neobyčejně rychle cti docházející, rychle se povznášející: *exercitus L* na kvap sehnané; *venenum T* rychle působící; *ubi omnis repentina atque ex virtute nobilitas sit L* kde každý rychle a na základě zdatnosti ke šlechtictví se povznáší.

repentīnō, adv. [sc. *tempore*] náhle: *moritur C.*

repercussus, *ūs, m.* odraz; obyč. abl.: *vox repercussu intumescit T.*

re-percutiō, *ere, cussī, cussum* zpět odrážeti; jen v part. perf. odražený, odrážející se: *discus O*; *repercusso Phoebo O* odrazem slunce; *aere repercusso O* zrcadlením v kovu; *lumen aquae sole repercussum V* obraz světla odraženého (ve vodě); o zvuku: *clamor saltibus repercussus Cu* od lesů se odrážející, *voces T*; *repercussae valles L* odraz zvuků v údolích; praes. u *Plin*: *est aliquid, quod huius-*

fontis excursum repercutiat co výtok tohoto pramene zpět odráží.

re-periō, *īre, repperī* [z *re-peperi*], *repertum* [*pario*] α) nalézti, objeviti něco ztraceného: *tu non inventa repertā luctus eras levior O* tvá ztráta působila mi menší zármutek než opětné nalezení tebe; *mortui sunt reperti C*; β) vůbec. nalézti, objeviti něco; vypátrati, dopídíti se něčeho: *r. quattuor causas C* shledávám; *magnum numerum pecoris Cs*; *in Caelio nulla luxuries reperietur C* nebude shledána; *non reperiebantur, qui mitterentur Cs* nebylo lidí k tomuto poselství; *neque quanta esset insulae magnitudo, r. poterat Cs* nemohl vypátrati, dopídíti se; *salutem r. Cs* = zachrániti se; *periculum O* = upadnouti v n.; — spec. se dvěma acc. n. nom. shledati něco nějakým: *improbissimus reperiebare C*; *fallax haud ante repertus V*; *reperitur occultans se S* byl postižen, an se skrývá; s acc. c. inf.: dovídati se, dočítati se: *Caesar repperit ab Suebis auxilia missa Cs*; *quem Tarentum venisse reperio C*; γ) něco nového vynalézti, objeviti, vymysliti: *disciplina in Britannia reperta Cs*; *ludus repertus H*; *celeriter, quae opus erant, reperiebat N*; *litterae posteritatis causa repertae sunt C.*

repertor, *ōris, m.* vynálezce, původce: *medicinae V, pallae H, pugnacis iambi O*; *hominum rerumque C* = *auctor*, tvůrce.

repetītiō, *ōnis, f.* opakování: *eiusdem verbi C.*

repetītor, *ōris, m.* jenž nazpět požaduje: *nuptae ademptae O.*

re-petō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* 1) o zpětném pohybu α) opět mířiti, směřovati, cíliti někam, na něco, útočiti: *urbem, muros V*; *regem repetitum cuspide ad terram affixit L* učiniv na něj opětný výpad (výraz gladiatorsk.); *multoque effusius oppidum repetebant L* hleděti do města zpět doraziti; *lacerum corpus r. O* násilím útočiti; β) vrátiti se: *domum H, patriam O, penates H* = domů; *retro Africam L* zpět k Africe; *avis paludes H* do bažin; *fugā effusā repetunt castra L* běží zpět do tábora; γ) zpět zavolati, dopraviti, přinésti, přivésti: *huc repetit* (sc. *nos*) *Apollo V* odvolá; *sarcinas relictas Cs*; *ad haec* (sc. *impedimenta*) *repetenda Cs*; *alii repetiti et traiecti sunt L* pro jiné se vrátili a je přepravili; δ) opět něco konati, opakovati: *opus HO* opět se dáti do díla; *verba O*: *haec studia C* opět se věnovati; *omina ni repetant Argis V* neobnoví-li auspicie; *dedit oscula nato, non iterum repetenda O* jež nesouzeno mu opět dáti; *adnuit deus et repetita dedit sibila O* opětný vydal sykot; *pugnam L* znova se dáti do b.; *sollemnia T, ministeria solita Plin*; zvl. part. perf. enall. = opětovaný, opětovně: *novat repetitum stipite vulnus O*; *repetita suis percussit pectora palmis O, exegit repetita per ilia ferrum O* vždy znova slabinami prohání; *repetita vellera mollibat O* stále čechrala; *repetita robora caedit O* vždy znova seká do dubu; ε) odněkud: začínati, odvozovati něco, od něčeho vycházeti: *prima repetens ab origine V* od prvopočátku začínaje; *repetam paulo altius C*; *repetunt ab Erechtheo Codrum C* odvozují; *supra repetere S* výše sáhnouti, dále se zabrati; *r. ab ultima antiquitate C* zabrati se do nejzazší dávnověkosti; *pectore sollicito repetens suspiria dixit O* vážě z prsou vzdechy; ζ) *memoriā r. alqd, memoriam alcis rei* v paměť si znova uváděti: *memoria r. vetera C*; *repete illius temporis memoriam C* rozpomeň se na onu dobu; *animo r. exempla V*; absol. *r. noctem, qua tot mihi cara reliqui O*; 2) zpět žádati, hleděti zpět dobýti; opět se domáhati: *obsides Cs, quae erepta sunt C*; *gratiam L* vzájemné vděčnosti žádati; *honores r. S* požadovati; *libertatem L* svobody opět se domáhati; *poenas ab alqo CsC* pokutu vzíti na někom, potrestati někoho; — spec. α) *res r.* kořist, lup po nepřátelích zpět žádati, zadostučinění požadovati (prostřednictvím fetialů): *utrimque legati ad res repetendas missi L*; *ius quod fetiales habent, quo res repetuntur L*; β) peněžité náhrady se domáhati (*pecuniae repetundae*): *lex de p. r. C* o náhradě za vydírání; *pecuniarum r. reus S* obviněn z vyděračství; *repetundarum damnari T.*

re-pleō, *ēre, ēvī, ētum* α) opět naplniti, doplniti: *exhaustas domus C*; *do-*

lia Pr; *fossam humo O*; *exercitum L* na plný počet doplniti; spec. nahraditi: *consumpta C*; *quod voci deerat, plangore replebam O*; β) vůbec naplniti, vyplniti: *venas sanguine O*; *luna decimum orbem O*; *tectum gemitu V, litora voce O.*

replicātiō, *ōnis*, *f.* zpětný pohyb odvíjecí: *r. mundi C* zpětné otáčení.

re-plicō, *āre, āvī, ātum* rozvinovati závitek spisu, pak přenes. v duchu rozvinovati; *annalium memoriam C, temporis primum quidque C.*

rēpō, *ere, rēpsī, rēptum* lézti, plaziti se, plížiti se: *inter saxa repentes cochleae S*; přenes. *sermones repentes per humum H* obyčejné, nízké, prosté.

repōnō, *ere, posuī, positum* (*postum*) 1) *re* důrazné a) ve význ. zpět α) zpět klásti, ukládati, uschovati: *pullus mollia crura reponit V* zpět klade nohy (na zem), pěkně vykračuje; *formicae farris acervum reponunt V* ukládají; *Caecubum repostum ad festas dapes H* uschované k slavnostnímu kvasu; *epulae repostae V* krmě uschované; o mrtvých pohřbíti: *corpus tumulo V, tellure repostus V*; přenes. *iudicium manet alta mente repostum V* trvá uložen, tkví; *sensibus imis alqd r. V* v hloubi srdce uložiti; β) (pryč) odložiti: *arma Cs, telas, sumptas figuras O, feretrum V, onus Cat, faciem deae Cat*; *iam falcem arbusta reponunt V* dovolují odložiti; γ) zpět na totéž místo položiti: *suo quemque loco lapidem C*; *in eo me loco, in quo fueram, reposuistis C*; *statuas C*; *Diana in suis sedibus antiquis reponitur O*; *pecuniam in thesauros L* vrátiti; b) ve význ. opět, zase, znova α) opět položiti, vložiti: *insigne regium C, se in cubitum H* = o loket se opět opříti; *nos in sceptra V* opět dosaditi; *plena, sublata pocula V* opět přinésti, znovu postaviti; pod. *vina mensis V*; o kusech divadelních: znova předváděti, provozovati: *Achillem, fabulam H*; β) opět položiti = znova zříditi: *pontes ruptos T*; *aris ignem V* opět zapáliti; nahraditi: *quantum armenta carpent, tantum ros nocte reponet V*; *nec virtus curat reponi deterioribus* (v. t.) *H* netouží se vrátiti k . . .; *repositus honos Poppaeae T* opět vzdána; 2) *re* bezdůrazné α) položiti, postaviti, složiti něco někam: *ligna super foco H, grues in tergo praevolantium colla et capita reponunt C* kladou na záda; *nidum ante fores O* hnízdo stavěti; *membra toro reponunt V* ukládají; *spem r. L* naději skládati in alqa re v něco; *fiduciam Plin* důvěru míti; *r. plus in duce quam in exercitu T* více spoléhati; part. perf. *repositus* = spočívající: *in salute rei publ. salutem suam repositam esse C*; β) přenes. počítati, klásti někoho někam: *Brutos in deorum numero, homines in deos C* mezi bohy.

re-portō, *āre, āvī, ātum* α) zpět nésti, vézti, převézti, přepraviti: *candelabrum in Syriam C, curru aureo reportati sumus C*; *exercitum Cs, legiones T*; spec. z boje odnésti: *insignia victoriae C, praedam C*; odt. i *victoriam de, ex alqo LC* bitvu vyhráti na někom; jinak: odnésti si: *laudem C, gloriam Plin, spem bonam H*; *pedem r. V* = *referre*; β) přenes. zprávu přinésti, hlásiti: *Eurypylus tristia dicta V*; *fidem V* spolehlivou zprávu; acc. c. inf.: *advenisse viros V.*

re-pōscō, *ere*, — α) zpět žádati: *Parthos r. signa V* žádati od P. nazpět prapory; *Catilinam a me reposcebat C*; *Helenam O*; β) jako své právo požadovati, žádati: *pecuniam T, rationem* (počet) *Cs, poenas V Cat, alqm ad supplicium V*; *haec vos patria reposcit V* = tam vás volá; *Turnus videt sua nunc promissa reposci V* že jest upomínán na své sliby.

repositus, repostus, *a, um* [part. perf. od *repono*] odlehlý, vzdálený: *terrae, gentes V.*

repostor, *ōris*, *m.* [*repono*] obnovitel: *templorum O.*

re-pōtia, *ōrum*, *n.* [*poto*] vl. opětná pitka, dopíjení, ‚dozvuky', pak zvl. dozvuky veselí svatebního.

re-praesentō, *āre, āvī, ātum* [*praesens*] α) opět zpřítomniti, před oči postaviti: *memoriam consulatus mei C, alqm sibi r. Plin* představiti si; *virtutem Catonis H* představovati, napodobiti; *affectum patris amissi Plin* býti obrazem povahy otcovy; β) neprodleně, ihned učiniti, hned provésti, v skutek uvésti: *consilium Cu, si repraesentari*

morte mea libertas civitatis potest C hned uskutečniti; *supplicium Cu* hned vykonati; *pecuniam C* hotově vyplatiti.

re-prehendō, *ere, dī, sum* (staž. *reprēndo* atd.) α) uchopiti, zadržeti: *naves Cs*; *quosdam consul manu reprehendit C*; β) kárati: *delicta, temeritatem Cs*; vytýkati, vyčítati: *in corpore naevos H, nihil in magno Homero H*; *cum de se loquitur, non ut maiore reprensis? H* kdežto o sobě tak se vyjadřuje, jako by nebyl lepší pohaněných (těch, jimž chyby vytkl); *quae omnia perfacilem rationem habent reprehendendi C* to vše lze velmi snadno potírati.

reprehēnsiō, *ōnis, f.* [*reprehendo*] domluva, výtka, pokárání, hana: *doctorum* (subj.) *reprehensionem vereri C*; *r. vitae* (obj.) *C*.

re-prehēnsō, *āre, —* [freq. k *reprehendo*] stále zadržovati: *singulos L* zastavovati.

reprehēnsor, *ōris, m.* karatel: *delicti O*; *r. comitiorum C* oprávce.

repressor, *ōris, m.* [*reprimo*] potlačitel, zamezitel: *caedis C*.

re-primō, *ere, pressī, pressum* α) zpět zatlačiti, zadržeti: *si (lacus Albanus) repressus esset C, represso et remoto Lucterio Cs*; *currentia vina V*; *pedem V* kroky zadržeti; *dextram V* ruku (svou) zadržel; *odium ab eius corpore C* zdržeti se projevu nenávisti; β) přenes. potlačiti, zameziti, zastaviti: *gemitum O, ferocitatem C, iram O*; *impetum hostium C*; *Catilinae conatum C*; *concitata multitudo reprimi non potest N* nedá se uklidniti, uchlácholiti; *luxuriam N* omeziti.

reprōmissiō, *ōnis, f.* vzájemný slib.

re-prōmittō, *ere, mīsī, missum* navzájem slíbiti: alqd; absol. vzájemný slib učiniti, dáti.

rēptō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *repo*] lézti, plaziti se: *silvas inter salubres H* ‚prolézati' lesy, *per limitem Plin.*

repudiātiō, *ōnis, f.* zamítnutí, odmítnutí.

re-pudiō, *āre, āvī, ātum* odmítati, zamítati: alqd; *auctoritatem C* neuznávati.

re-pudium, *iī, n.* zapuzení manželky, rozvod (jednostranný, naproti *divortium*): *post dictum r. T* po prohlášení rozvodu.

re-puerāscō, *ere, —* [*puer*] opět se státi dítětem *C*.

rebugnanter, adv. nerad, s odporem: *facere, accipere alqd C*.

repugnantia, *ae, f.* odpor, rozpor: *rerum, utilitatis C*; *induxit eam, quae videretur esse, non quae esset, repugnantiam C* pouze zdánlivý rozpor, nikoli skutečný.

re-pugnō, *āre, āvī, ātum* ‚navzájem, naproti bojovati', odporovati: *nostri primo fortiter repugnare Cs*; přenes. protiviti se, odporovati, odpírati, nesouhlasiti: *crudelitati, fortunae C, voluntati alcis Plin*; *dictis, amori O*; *contra veritatem C*; vzpírati se: *ne fias nostra O*; *omnibus viribus atque opibus r. C* živou mocí odporovati; o věcném rozporu: *simulatio amicitiae repugnat C, inter se r. C* odporovati si.

repulsa, *ae, f.* [*repello*] odmítnutí, odmrštění vůbec a zvl. při ucházení se o úřad: *dolor repulsae Cs*; *repulsam ferre, accipere C* propadnouti; o. lásky: *amor crescit dolore repulsae O*; o. prosby: *nullius rei a se repulsam laturum N* že v ničem nebude oslyšen.

repulsus, *ūs, m.* [*repello*] odraz: *scopulorum r. C* odraz zvuku od skal.

re-pungō, *ere, —* popíchnouti: *animos leviter C*.

re-purgō, *āre, āvī, ātum* α) opět vyčistiti: *iter L*; *hortum Cu* vypleti; *repurgato caelo O* s vyjasněného nebe; β) čištěním odstraniti: *quidquid in Aenea fuerat mortale O*.

reputātiō, *ōnis, f.* úvaha, rozjímání; o čem: alcis rei.

re-putō, *āre, āvī, ātum* α) (zpět) vypočítati: *solis defectiones C, tempora T*; β) uvážiti, rozvážiti, promysliti: *alqd*; *mecum, tecum, secum = cum animo* u sebe, v duchu; acc. c. inf., nepř. ot.

re-quiēs, *ētis* (básn. *iem, iē*; gen. *ē S*), *f.* klid, odpočinek po práci, osvěžení, zotavení od čeho: alcis rei; *locum requiemque petens O* místa k odpočinku; *senectae sera meae r. V* ty útěcho pozdní.

re-quiēscō, *ere, quiēvī, quiētum* α) klidu, odpočinku dojíti, odpočinouti; oddechnouti si, zotaviti se: *legiones r. iussit Cs, requiesce sub umbra V*; *neque enim requievit V* vždyť pak nedal si pokoje; *animus ex multis miseriis S*

pookřáti; *aures a strepitu L*; *flumina requierunt V* zastavily se; *mutatis fetibus requiescunt arva* zotavují se; β) odpočívati: *r. in sepulcro C, in urna O*; spec. spáti: *nocte fronde sub viridi V.*

requiētus, *a, um* [part. perf. od *requiesco*] odpočinutý, odpočatý: *miles L, ager O.*

re-quīrō, *ere, quīsīvī, sītum* [*quaero*] α) hledati, vyhledávati: *legatos Allobrogum S, alqm oculis O, portus Velinos V*; β) pohrešovati: *in Catone quaedam C*; *pacis ornamenta C*; *pristinum morem iudiciorum C*; γ) toužiti po něčem: *homines eum statum rerum requirentes L*; *nihil amplius requisivit N*; požadovati, přáti si: *ora maritima Cn. Pompeium C, ea tempora eloquentiam requirebant C*; *virtutes magnae requiruntur C* se vyžadují, jsou nutny; δ) pátrati, vyptávati se, dotazovati se: *causas V* po příčinách; vazby: ex, ab alqo de alqa re n. např. ot.

rēs, *reī f.* I jako pojem substance a) nejširší pojem něčeho vůbec α) věc, předmět: *imponere vocabula rebus H*; *vilissima rerum aqua II, earum rerum, quae numquam fuerunt . . ., praesto est imago C*; *multarum rerum scientia C* všestranné vědomosti; plur. *res* souhrn všech věcí = svět, vesmír: *rerum natura C* svět; *rerum promissa potentia O* nad světem; *modo maxima rerum O* největší na světě; *mersis fer opem rebus O* zatopenému světu; *rerum tabularia O* archiv všehomíra; *rerum consule summae O* o vesmír dbej; *Romani, rerum domini V* páni světa; *iamque caput rerum Romanam intraverant urbem O*; *quo praeside rerum O* ten když byl vládcem světa; *has res relinquere C* tento svět; β) naproti jevu a formě podstata, bytnost, ráz, předmět, látka, hodnota, obsah: *versus inopes rerum II* chudé myšlenkami, t. j. obsahem; *numeros secutas Archilochi, non res II* obsah; *acer spiritus ac vis rebus inest H*; *amicitias non ex re, sed ex commodo aestumare S* ne dle vnitřní hodnoty; *Alcaeus rebus et ordine dispar II* rázem; *tota re errare C* = zcela se zmýliti; *una aliqua in re separatim elaborare C* v jednotlivém předmětu, oboru, odvětví vědeckém; *Peripatetici et Academici nomine differentes, re congruentes C* věcně však se shodující; γ) opisuje nepřímé pády zájmen a adj. střed. rodu; na př.: *eius rei* toho; *ea re* tím; *quae res* = což; *nulla re* ničím; *aliqua re* něčím; *ea re, qua re* tím; *multae res novae N* mnoho nového; *in omnibus rebus* ve všem; b) věc něčí α) majetek, jmění: *quorum magnae res aguntur C* o jejichž jmění běží; *res fidesque S* jmění i úvěr; *quanto rerum minus L*; *ille vir haud magna cum re C* = *res familiaris*; odt. pak *male rem gerentibus patriis bonis interdici solet C* kteří špatně hospodaří; *res tollere L* vzíti s sebou majetek; *tenues Teucrum res eripe leto V* skrovný majetek Teukrů; *paratis rebus munimento fore S* uchystaným zásobám; *rebus veni non asper egenis V* vezmi zavděk chudým zařízením; *rerum sola es tutela mearum O* všeho, co mám; odt. pak jako majetek obce: *tum res rapuisse licebit V* = *rapinas facere* loupežiti; *res reddere L* dáti povinnou náhradu; *res repetere L* žádati náhradu, zadostučinění; *res negare L* náhradu odepříti; naproti tomu *res familiaris* = jmění soukromé, hospodářství; *res pecuaria C* dobytkářství; *res rustica C* majetek pozemkový, zboží (odt. pak rolnictví); β) vláda, moc, říše (přv. konkr., pak abstr.): *Etrusca res quanta circa nos teque sit, scis L* moc etruská; *postquam res Asiae evertere visum superis V* říši asijskou; *res Agamemnonias secutus V* stranu Agam.; *summae rerum praeesse L* míti vrchní správu; *dum res Ilia stetit regno V* pokud moc Ilijská stála; *mortuo Tullo res ad patres rediit L* správa obce; *rerum reliquit habenas V* popustil (na čas) otěže vlády (Turnovi); *cum Gabina res superior esset L* vojenská moc; *rerum potiri N* vlády se zmocniti; II jako pojem stavu a vztahu a) okolnost, stav, poměry, postavení, situace: *quaelibet res reperietur S* okolnost; *rem immaturam aperire L* stav věci; *hic rem Romanam sustinebat L* postavení; *res incognita animos turbat V* stav nejistý mysl jejich mate; *res prope metum est L* postavení mě nahání mi strachu, jest strašné; *consulendi res non dabat spatium L* zlý stav nedovoloval, nebylo kdy se raditi; *in re trepida L* v trap-

ném postavení, v tísni; *perditis iam prope rebus L* když již všecko ztraceno; *res dura V* osud krutý; *lacrimae rerum V* slzy nad osudy lidskými (prolévané); *dum res et aetas .. patiuntur H* pokud poměry a věk dovolují; *mala res, spes multo asperior S* stav; *rerum fiducia V* spoléhání ve štěstí; *res trepidae S* zmatky; *diffidere rebus suis S* zoufati nad svým stavem; *adversis rerum immersabilis undis H* vlnobití osudu; zvl. *res secundae* štěstí, *res adversae* neštěstí; též o poměrech veřejných: *rerum mutationes S* = státní převraty; *novis rebus studere Cs* převratů, novot si přáti, o ně usilovati; adv. *garrit aniles ex re fabellas H* vhodně objasňující (látku hovoru), vhodné: *id ab re interregnum appellatum L* skutečnosti odpovídajíc; *pro re CL* dle okolností; někdy nepřeloženo: *res venit ad certamen S* došlo k zápasu; **b)** příčina, důvod: *ea re, hac re, quare, ob eam rem, quam ob rem* proto; *nulla alia re N* pro nic jiného; **c)** zájem, prospěch; blaho: obyč. *in rem est SL* jest s prospěchem; *ob rem* (naproti *frustra*) *S* se zdarem; *ab re est C* jest nevhodno, nepospěšno; *sua re commoveri C* říditi se vlastním prospěchem; *tua res agitur H* jde o tebe, o tvou kůži; *quā fortuna rem daret L* kam by štěstí se naklonilo; *metum Caesaris rerum Lyaeo solvere H* strach o blaho Caesarovo; **III** činnost vůbec **a)** zaměstnání: *tecum mihi res est C* jest mi činiti s; *nullaene igitur res sunt seniles C* zaměstnání pro stáří; *res rusticae C* hospodářství, rolnictví; *res navalis* námořnictví; *res bellica* válečnictví; *res frumentaria* zásobování obilím; *res militaris* vojenství; *res venereae C* požitky lásky; **b)** záležitost, podnik: *rem transigere C*; *si qua in re opus fuerit C*; *suarum rerum esse L* býti svým pánem; *tantis rebus praeesse N*; zvl. právní záležitosti, pře: *de sua re in ius ire N. rem iudicare C* spornou věc; *pecunias capere ob rem iudicandam C*; *tene relinquam an rem? H* proces; **IV** činnost jednotlivě **a)** provedení, vykonání věci, jednání, čin, skutek: *ratio excogitata Larini est, res translata Romam C* provedení činu; *res divinae L* posvátné obřady, bohoslužba; *egregia fides re cognita S* skutkem osvědčená; *in re gerenda versari senectutem negant C* činnost (veřejnou) mu upírají; *clamorem res est secuta L* skutek následoval; *tantarum gloria rerum V* činů; *rem gerere* jednati (o různých úkonech); spec. o boji: *rem saxis gerit O* zápas vede; *quo res summa loco? V* kde jest boj nejprudčí?; *res gestae* činy; často jen *res*: *mirator rerum V* slavných činů, *nulla .. gloria rebus V* mým činům; **b)** událost, případ: *res nova V* nový zjev; *inopinae res N*; *una ex re satis praecipit C* z jediného případu; *movet res multitudinem L* dojme to; plur. *res* dějiny: *rerum scriptor S* dějepisec; *cognitio rerum S*; *Cimbricas res attingere C* pokusiti se o děj. C.; **c)** průběh děje, výsledek, rozhodnutí: *pro re certa spem fallacem domum rettulerunt C* místo jistého výsledku; *exitus illam resque probat O*; odt. pak **d)** skutečnost: *re ipsa* vskutku, *re vera* vpravdě, opravdu; *ut erat res S* jak tomu skutečně bylo; **rēs pūblica** (často pouhé *res*) obec, stát, pův. **a)** majetek, jmění obecní: *reliquias rei publ. dissipare C*; *suam et publicam rem conficere C*; **b)** zájem, prospěch obecný: *e re publ. est NCL, e re p. facere C, ducere L*; **c)** stav obce, veřejné poměry: *propterea quod res p. revocavit C*; **d)** vláda, moc v obci: *ferro rem p. reciperavit C*; *res p. erat penes eum N*; řízení obce, vedení záležitostí obecních: *rem publ. capessere CN, accedere ad rem p. N* věnovati se politice; samotné *res*: *res eorum aucta S*; *unus homo nobis cunctando restituit rem C.*

re-sacrō viz *resecro.*

re-saeviō, *īre, —, —* znova se rozzuřiti: *ira O.*

re-salūtō, *āre, āvī, ātum* navzájem pozdraviti: *neminem C.*

re-sānescō, *ere, sānuī, —* [*sanus*] opět se uzdraviti.

re-sarciō, *īre, sarsī, tum* spraviti; napraviti, nahraditi: *detrimentum Cs.*

re-scindō, *ere, scidī, scissum* **α)** pův. strhnouti: *pontem Cs, vallum Cs, caelum V*; *teli latebras V* rozseknouti místo zbraň tající; *vulnera O* znova otevříti, *ulceris os ferro V*; **β)** přenes. zrušiti,

neplatným učiniti: *leges C, acta deum O, iussa Iovis O, pactiones, iudicium C.*

re-sciscō, *ere, ī (īvī), ītūrus* zvěděti něco, zprávu dostati o něčem: *quod ubi Caesar resciit Cs; adversarios rescituros de suo adventu N*; též nepř. ot.

re-scrībō, *ere, psī, ptum* α) odepsati, písemně odpověděti: *ad litteras C, rescribe mihi de Curtio C*; acc. c. inf., nepř. ot.; subst. **rescrīptum**, *ī, n.* císařský reskript, výnos: *rescripto venas solvit T*; β) dluh odepsati = zaplatiti: *quod tu numquam rescribere possis H*; γ) přepsati někam jinam: *ad equum Cs* (dvojsmyslné); δ) znova napsati, přepsati, přepracovati: *actiones Plin, cantus C* složiti; *ex eodem milite novas legiones L* = tytéž lidi opět povolati.

re-secō, *āre, uī, ctum* α) pův. ořezati, osekati, ostříhati; uříznouti, useknouti: *truncos V, capillos, barbam O*; *partem de tergore O*; *linguam C* podříznouti (aby mohl lépe mluviti); obr. *ad vivum r. C* ‚do živého' řezati = bráti příliš důkladně; *resecanda falce luxuriat humus O* k žatvě bují; β) přenes. *spem longam r. H* ‚přistřihnouti' = omeziti; *audacias atque libidines C; quae resecanda erunt C* co bude třeba vyříznouti.

re-secrō, *āre*, — kletby zbaviti někoho, kletbu sníti s někoho: *Alcibiadem N.*

re-sēminō, *āre*, — znova ploditi: *ales se reseminat O.*

***re-sequor**, *ī, secūtus sum* (jen perf.) odpověděti, v odvět dáti, odvětiti komu: alqm.

re-serō, *āre, āvī, ātum* ‚závoru odstrčiti', otevříti: *fores, portas, valvas O, limina V, urbem V, sedes infernas V*; přenes. *aures L, pectus O, longum annum O, Italiam exteris gentibus C* přístupnou učiniti; *oracula mentis O* zjeviti.

re-servō, *āre, āvī, ātum* uchovati, nechati si: *commeatum ad obsidionem urbis Cs*; *hoc consilium ad extremum Cs*; *proditionem reservat L* nechá si za lubem: *alqd in aliud tempus Cs*; *praedam alci Cs, suam operam accusationi C*; *incolumem Pallanta mihi si fata reservant V* zachová-li, vrátí-li mi P.; *consul ad salutem vestram reservatus C* = zachráněný; pod. = *servare*: *reservatis Aeduis Cs, quod quaesita reservet O* jenž umí nabytého ušetřiti.

re-ses, *sidis* [*sedeo*] na místě sedící α) zbylý: *in urbe plebs L*; β) líný, nečinný: *r. tempus terit L.*

re-sideō, *ēre, sēdī, —* α) zůstati seděti: *resideamus, inquit, si placet C*; seděti; *in equo, tergo aselli O*; obr. *quorum in nutu residebat auctoritas C* v jejichž pouhém posunku trůnila vážnost; β) zůstati, utkvěti: *in corpore nullus sensus C*; *periculum residebit in venis rei publ. C, simultatis reliquiae C*; *pristinae virtutis memoria Cs* trvá.

re-sīdō, *ere, sēdī, —* α) posaditi se, usaditi se: *rex medio agmine O, mediis aedibus V, humi O*; obr. *iam iam residunt cruribus pelles H* usazuje se na nohou drsná (‚lusí') kůže; *Siculis arvis V* (jako osadník); β) přenes. utišiti se, uklidniti se: *resedit flatus venti V, tumor animi C*; *terror L*; *bellum H, mentes ab superiore bello Cs*; *corda ex ira V, ardor L* ochladl; γ) opadávati, klesati: *maria V*; *flumina O* zpět mizejí do země; *aquae O*; snížiti se: *si montes resedissent C.*

re-siduus, *a, um* [*resideo*] pozůstalý, zbylý: *bellorum irae L* hněv z dřívějších válek, *nomen libertatis Plin*; subst. *residui nobilium T* zbytek šlechty; *residuum C* zbytek: o penězích dlužný: *pecuniae CL.*

re-signō, *āre, āvī, ātum* α) ‚odpečetiti': otevříti: *litteras C, testamenta H*; *lumina morte resignat V* oči otvírá (neboť smrtí oči se otvírají); obr. zjeviti: *venientia fata O*; β) odníti, zmařiti: *tabularum fidem r. C*; γ) odepsati v účtech (= *rescribere*); δ) o dluhu spláceti, vraceti: *resigno, quae dedit (fortuna) H, cuncta H.*

re-siliō, *īre, siluī, —* [*salio*] α) zpět skákati: *ranae in lacus O*; *resilientes ad manipulos velites L* uskakujíce; β) odskakovati, odrážeti se: *sarissa (ab ore) O, tecti a culmine grando O*; obr. *crimen ab hoc C* = nelpí na něm vina; γ) zkracovati se, zmenšovati se: *manus in spatium breve O* v nepatrnou délku.

re-sīmus, *a, um* [σιμός] vzhůru ohnutý, ohrnutý: *nares (simiae) O.*

re-sipiō, *ere*, — [*sapio*] chutnati něčím: *uva resipit picem Plin*; přenes. *Epicurus minime resipiens patriam C* =

na němž není ani dost málo znáti jeho původ.

re-sipiscō, *ere, sipiī (uī),* — [inchoat. od *sapio*] jen přenes. přijíti opět k rozumu, rozvahy nabýti: *ut resipiscerent L, resipiscere paulatim civitates T*; přijíti k sobě, zotaviti se: *cum resipisset C, fessi resipiscimus Pr.*

re-sistō, *ere, stitī,* — α) zastaviti se, stanouti: *saepius appellatus restitit Cs*; *cum legionibus in occulto Cs* zastaviti, zaraziti; β) v zadu zůstávati: *alii alio loco resistebant Cs*; zůstati: *ibi Cs, castris praesidio Hirt*; γ) opět se postaviti, povstati: *ubi lapsi resistamus C* = odpočinouti si; δ) přenes. *media in voce V* zaraziti se, uváznouti; *verba resistunt O* váznou; ε) nepřátelsky proti někomu se postaviti, na odpor se p., odporovati: *legiones hostibus Cs*; *resistere ac propulsare S*; *r. et pugnare contra veritatem C*; *resistitur Cs* odpor se klade někomu alci rei; *Symplegades ventis resistunt O*; *resistens ad perferendas calamitates mens Cs* odporu schopný vzhledem . .; též násl. věta s *ne* nebo *quin* (po záporu).

re-solvō, *ere, solvī, solūtum* α) rozvázati, uvolniti: *cinctas vestes, crinem O*; *catenis r. O* sprostiti; *te piacula nulla resolvent H* povinnosti nesprostí; *equos O* odpřáhnouti; otevříti: *vix fauces r. O, vocem volens atque ora resolvat V* ať rozváže ochotně ústa a hlas k věštění; rozříznouti: *iugulum mucrone O* prokláti; β) rozpouštěti, měkčiti, taviti: *nivem O*; *gleba se resolvit V* (zmrzlá) hrouda měkne; *nebulas ventis O* rozptýliti, rozehnati; *tenebras V*; *dolos ambagesque V* rozluštiti; γ) zničiti, odstraniti: *curas, iura pudoris V*; *vectigal, disciplinam T*; *litem lite H* skončiti; δ) uvolniti, rozvolniti: *disciplinam militarem T*; *Cerberus immania terga V* protahuje.

resonābilis, *e* [*resono*] ozvučný, zpět se ozývající: *Echo O.*

re-sonō, *āre, āvī,* — α) *re* = zpět: ohlasem, ozvěnou se ozývati, zvučeti: *locus suave resonat voci H* dává lahodnou ozvěnu; obr. *gloria virtuti resonat tamquam imago C* jest jakoby ozvěnou ctnosti; *r. latratibus aether O*; β) vůbec ozývati se, zvučeti, zavznívati: *vox resonat quae chordis ima H* zavzní nejhlubší ze strun; *telorum custos V* toulec; *quiddam r. urbanius C*; γ) přech. rozezvučeti něco: *triste et acutum H* smutný a ostrý tón vyluzovat; *lucos cantu V* = zpěvem naplňovati; *Amaryllida silvas V* aby se ozývaly jménem Amaryllidiným; *litora alcyonen resonant V* zní hlasem lednáčka.

re-sonus, *a, um* zpět se ozývající: *resonis iterabat vocibus O* ozvěnou odpovídala.

re-sorbeō, *ēre,* — zpět pohlcovati, polykati: *saxa V, quae vomit fluctus totidem totidemque resorbet O* jež tolikéž zpět pohlcuje vln, kolik jich vyvrhuje; *te rursus in bellum resorbens unda H* tebe však příboj války znova pohltil a..; *nec litore tenus mare accrescere aut resorberi T* a že příliv a odliv nesahá pouze ke břehu; *mare in se resorberi videbamus Plin* jak se do sebe vtahuje = od břehu ustupuje.

re-spectō, *āre, āvī,* — [freq. od *respicio*] α) ohlížeti se: *ad tribunal, arcem Romanam L,* též absol.; β) ohled, zření míti: *siqua pios respectant numina V*; γ) očekávati: *ne munus ab eis respectent C.*

respectus, *ūs, m.* [*respicio*] α) ohlédnutí se, ohlížení se: *sine respiratione ac r. pugnare L, fugere L* alcis rei po něčem; β) ohled, zření k něčemu: *respectu rerum privatarum L, sine respectu veniae T.* Většinou lze přeložiti přechodníkem.

re-spergō, *ere, spersī, spersum* [*spargo*] postříkati, pokropiti: *sanguine alqd CLCu CatO*; poskvrniti: *servili probro respersus T.*

respersiō, *ōnis, f.* [*respergo*] pokropení.

re-spiciō, *ere, spēxī, spectum* a) ohlédnouti se, zpět pohlížeti: *ne respiceret quisquam Cs*; *nusquam respicientem (Hannibalem) secutum L* šel za ním nikam se neohlíželo; *respicere vetitus est L*; *respicit Aeneas subito V*; *r. ad urbem V*; *nec prius amissam respexi V* neohlédl jsem se po zmizelé (vl. ohlédnutím nezpozoroval jsem její zmizení); *signa Cs* po praporech; *respicit ortus* hledí nazpět na kraje východní; b) vzadu, za sebou viděti: *Cloanthum instantem tergo V*; *non Ne-*

stora respicis? H nevidíš za sebou?; *a tergo angues V*; s acc. c. inf. *volitare favillam V*; **c)** pohlédnouti na něco, vzhlédnouti: *respice O* pohleď; *arcem O*; *cum stomacheris ob unguem te respicientis amici H* vzhlížejícího k tobě s láskou; shlížeti něco: *Sardoa regna O, puppes V*; **d)** v duchu zpět patřiti, přehlédnouti: *spatium praeteriti temporis C*; očekávati: *subsidia in re trepida L, spem ullam ab Romanis L*; **e)** hleděti k něčemu, míti zřeni, zřetel na něco, dbáti, šetřiti něčeho: *nos deus respicit C*; *deos r. T*; *patriam, commoda populi, salutem suam C*; též acc. c. inf.; **f)** vztahovati se k někomu, záležeti na někom: *ad hunc summa imperii respiciebat Cs.*

respīrāmen, *inis, n.* [*respiro*] průdušnice: *respiramina claudere O.*

respīrātiō, *ōnis, f.* [*respiro*] **a)** oddechnutí, oddech: *sine respiratione pugnare L*; **b)** výpar, vypařování: *aquarum C.*

respīrātus, *ūs, m.* [*respiro*] oddychování, dýchání: *pulmones in respiratu se dilatant C* (podle jiného čtení *intrante spiritu*).

re-spīrō, *āre, āvī, ātum* **a)** vydechnouti, oddechnouti (si): *animam, quae ducta sit spiritu, a pulmonibus respiret ac reddat C, libere respirare C*; **b)** přenes. oddechnouti si, zotaviti se, uklidniti se: *homines respirasse videbantur C*; *numquam r., numquam requiescere C*; *a continuis cladibus L*; *oppugnatio respiravit C* ustalo; *avaritia C* = zmenšila se, povolila.

re-splendeō, *ēre, uī,* — lesknouti se: *fulvā fragmina* (sc. *mucronis*) *harenā V.*

re-spondeō, *ēre, spondī, spōnsum* **a)** pův. navzájem slíbiti, dáti: *paria paribus respondimus C*; *ut sit, unde par pari respondeatur C* aby bylo odkud stejné stejným splatiti; pod. *amore respondebo C*; **b)** odpovídati, odvětiti **α)** slovy: *alci de alqa re plura C*; *ad postulata alcis pauca Cs*; *benigne H, in hanc sententiam L*; přímá řeč, nepř. ot., acc. c. inf., ut; *ius r. C* právní odpověď, radu dávati; *civica iura H*; ‚na jméno odpovědětiʻ = hlásiti se, k soudu se dostaviti: *r. vadato H*; *ad nomina L*; *opinio erat Verrem responsurum non esse C*; odt. pak = zodpovídati se: *profectus in exsilium statim nec respondere ausus C*; **β)** věcmi: odpovídati, souhlasiti, shodovati se, býti podoben: *prodigio respondet eventus L* výsledek shoduje se s významem znamení; *horum auctoritatibus illorum orationi C* vyrovnati se; *mensura respondet viro O* jest přiměřena; *arma Augusti non responsura lacertis H* neměly se vyrovnati ramenům (= síle vojenské); *responsura tuo numquam est par fama labori H* nikdy se nevyrovná; *coniunx pristinus illi respondet curis V* sdílí s ní stejné st.; *ne prior officio quisquam respondeat H* aby zadost neučinil přátelské povinnosti někdo jiný; — zvl. o místech: naproti ležeti: *contra elata mari respondet Gnosia tellus V*; subst. **respōnsum,** *ī, n.* odpověď: *nec responsa potest reddere vates V* odpovědi dáti nemůže; *memor responsi L* věštby; *iudicum, iuris consultorum responsa C* výroky, dobrozdání.

respōnsiō, *ōnis, f.* [*respondeo*] odpověď, zvl. odmítavá, vyvrácení.

respōnsō, *āre,* — [freq. k *respondeo*] **a)** odpovídati: *ripaeque lacusque responsant V* ohlasem se ozývají; **b)** odporovati: *cupidinibus H*; *cenis opimis H* pohrdati; *fortunae superbae H* vzpírati se; pod. *gallina palato H.*

rēs pūblica viz *rēs.*

re-spuō, *ere, uī,* — ‚vyplitiʻ, vyvrhnouti: *quod valde dulce est C, invisum cadaver humus O*; odmítnouti, pohrdnouti: *munera L, condicionem Cs* zamítnouti; *consolationem C.*

re-stagnō, *āre,* — [*stagnum*] býti pod vodou: *late is locus restagnat Cs*; přetékati, z břehů vystupovati: *lacus, ostium amnis L, mare O.*

re-staurō, *āre, āvī, ātum* opět vystavěti, obnoviti: *theatrum, aedem Veneris T.*

restinctiō, *ōnis, f.* [*restinguo*] uhašení: *sitis C.*

re-stinguō, *ere, stīnxī, stīnctum* hasiti, uhasiti, udusiti: *quae restinguendo igni sunt L* prostředky k hašení ohně; *ignis restinguitur C* uhasíná; *ut omnis ex castris multitudo ad restinguendum concurreret Cs* k hašení; *sitim C*; přenes. *bellum, cupiditates C*

potlačiti; *animos morte non restingui C* že nezhasínají = nezanikají; *ardentis Falerni pocula H* zřediti (vodou); *studia C* potlačiti, v niveč přivésti.

restipulātiō, *ōnis, f.* [*restipulor*] vzájemný slib, závazek.

re-stipulor, *ārī, ātus sum* navzájem slíbiti, zavázati se: acc. s inf. *C.*

restis, *is, f.,* acc. *im, em,* abl. *e* provaz, lano.

re-stitō, *āre, —* [freq. k *resisto*] jen přenes. váhati: *Hannibalem restitantem in Africam attrahere L* (jiné čtení *resistentem*).

re-stituō, *ere, uī, ūtum* [*statuo*] a) pův. α) na předešlé místo zpět postaviti něco: *statuas sublatas C, arborem, quo quaeque modo steterit V* opět zasaditi; *turbatas comas O* urovnati; β) znova postaviti, vystavěti, obnoviti: *muros N, oppida vicosque Cs, aciem L* šik bitevní znova zříditi, *ordines S* znova rozestaviti; b) přenes. α) někoho na předešlé místo postaviti, dosaditi, v bývalý stav uvésti: absol. *Bacchus peccasse fatentem restituit O* v dřívější stav uvedl; *Seuthen in regnum N* na trůn opět dosaditi; *tribunos in suam dignitatem Cs; ut ii nobiles restituerentur in civitatem C* aby šlechtici (vypuzení) opět do obce byli uvedeni; zvl. *damnatos in integrum r. Cs* trest odsouzených zrušiti; *restituere in locum, ex quo decidit C;* z vyhnanství zpět povolati: *numqui exsules restituti? C; Aristides populi scito in patriam restitutus est N;* β) zpět odevzdati, vrátiti někoho, něco: *virgines in patriam ad parentes L; familiarem et hospitem alci Cs; Sex. Pompeius civitati restitutus C; lucem salutemque C; signa nostro Iovi H; se r. alci CL* smířiti se s někým; opět získati: *Ioniam Atheniensibus N, oppida abalienata N;* nahraditi: *rem r. C* dáti náhradu; *damna, amissa, fraudata L; vim factam r. C* škodu násilím způsobenou napraviti; γ) znova zavésti něco: *sine restituta potestate L* bez opětného zavedení moci (tribunské); obnoviti: *cursum O, pugnam, proelium L, veteres clientelas Cs, veterem callidita-tem C* znova ukázati; *cunctando restituit rem* básn. u *C* zachránil.

restitūtiō, *ōnis, f.* navrácení v dřívější stav, ‚rehabilitace': *damnatorum C* = udělení milosti; *restitutione mea C* mým povoláním z vyhnanství; *illius potestatis C* obnovení.

restitūtor, *ōris, m.* obnovitel: *templorum L, salutis C.*

re-stō, *āre, stitī, —* a) zůstati, vytrvati: *qui restat (amor) et sustinet minas Pr; soli mihi Pergama restant O* pro mne samotnou bída pergamská trvá; b) zůstati, zbývati: *qui pauci iam admodum restant C* jichž jest velmi málo na živu; *nunc ego resto H; de viginti restabam solus O; duae noctes restant de mense secundo O; mea vulnera restant V* mé rány jen ještě zbývají (= nezbývá, než abych zase byla poraněna); neos. *restat, ut CO nihil aliud restat, nisi L* = nezbývá než; *restat ut dicam C* konečně jest mi říci; básn. též inf: *restat ire H;* c) o budoucnosti *restat alqd* čeká něco na koho, jest souzeno: *hoc Latio restare canunt V;* d) naproti něčemu se postaviti, odporovati, protiviti se: *fortiter, summa vi L, adversus pila et gladios T, paucis plures vix restatis L, qua minima vi restatur L* kde jest nejmenší odpor; *fugiens restitit agna lupum O* stanula.

restrictē, adv. a) skoupě, skrovně: *facere C Plin;* b) přesně, přísně: *observare, praefinire alqd C;* c) stručně: *restrictius legendum dare Plin.*

restrictus, *a, um* [vl. part. perf. od *restringo*] a) těsný, úzký, omezený; b) skoupý: *r. et tenax C, restricti nullo modo esse debemus C; natura ad largiendum restrictior C;* c) opatrný, přesný, přísný: *imperium T.*

re-stringō, *ere, nxī, strictum* do zadu utáhnouti, svázati, spoutati: *membra catenā restrictus Cat, restrictis lacertis lora sensit H* řemeny na pažích zadrhnuté; *puellam r. vinculis T;* přenes. *animum maestitiā T* tísniti, kormoutiti.

re-sūdō, *āre* potiti se: *solum Cu,* vypocovati se, jako pot vycházeti: *humor solo Cu.*

re-sultō, *āre, —* [freq. k *resilio*] odskakovati, odrážeti se: *tela galeā V;*

vocis imago V zpět se ozývá; *colles clamore V* zvučí ozvěnou.

re-sūmō, *ere, sūmpsī, ptum* opět vzíti, znova se chopiti: *tabellas positas O, arma T, pugillares Plin*; opět na se vzíti: *speciem caelestem O*; přenes. *vires O* sil opět nabýti, zotaviti se, *libertatem T*; opět, znova se dáti do něčeho: *pugnam, militiam T.*

re-supīnō, *āre, āvī, ātum* vzad skloniti, položiti: *regem umbone L* na znak zpět sraziti.

re-supīnus, *a, um* vzad skloněný, na znak ležící: *quem super* (sc. *lapidem*) *impulsum resupino corpore . . . vertit O* na znak zvrátil; *resupino collo O*; *corpora resupina natant O* naznak plovou; *Niobe mediam tulerat gressus resupina per urbem O* s hlavou hrdě vztýčenou.

re-surgō, *ere, surrēxī, ctum* opět povstati, zdvihnouti se: *si resurgat centimanus Gyas H*; *resurgam H* opět se pozdravím, zdráv vstanu; *cymba de mediis aquis O* vynoří se; *resurgebant lunaria cornua O* vycházely; přenes. *Troia, resurges O* opět povstaneš; *murus aëneus H*; *resurgens amor V* znova se probouzející, znova vzplanuvší.

re-suscitō, *āre*, — opět vzbuditi, roznítiti: *veterem iram O.*

re-tardātiō, *ōnis, f.* zdržení, omeškání.

re-tardō, *āre, āvī, ātum* zdržovati, omeškati něco alqd; přenes. *hostium impetus intellegunt retardatos C* že jsou zadrženy = odvráceny; *celeritatem persequendi C* zmírniti, zmenšiti; *tua ne retardet aura maritos H* tvůj vděk aby nečinil chotě nevšímavými.

rēte, *is*, abl. *ī* i *e*, *n.* síť (rybářská i tenata lovecká).

re-tegō, *ere, tēxī, ctum* a) odkrýti, odhaliti, obnažiti: *iugulum pectusque O*; *iam rebus luce retectis V* když svět, obzor již světlem byl odhalen = osvětlen; *Titan radiis orbem retexit V*; *homo retectus V* štítem nekrytý; b) přenes. odkrýti, odhaliti, zjeviti, prozraditi: *arcanum consilium H, caecum domūs scelus V, occulta coniurationis T.*

re-temptō (**re-tentō**), *āre, āvī, ātum* opět se pokoušeti o něco: *verba intermissa, preces O, viam leti, studium O*; *fila lyrae O* zasáhl, lmátl do strun.

re-tendō, *ere, dī, tum* povoliti, popustiti: *arcum O.*

retentiō, *ōnis, f.* [*retineo*] zadržení, zastavení: *aurigae* (subj.) *C*; přenes. *assensionis C* (překl. řec. *ἐποχή*) zdržení se souhlasu.

re-tentō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *retineo*] zadržovati, zdržovati: *agmen L, legiones, fugientes T*; přenes. *vitam C* udržovati.

re-texō, *ere, texuī, textum* a) ‚odetkáti', rozplésti, rozpárati: *Penelope telam C*; obr. *luna tenuata retexuit orbem O* rozetkala kruh = znenáhla zmizela; *quinque orbes explent cursu totidemque retexunt V* pětkrát v kruhu běží a zase nazpět; b) přenes. neplatným učiniti, zmařiti: *amor patriae retexit opus O, praeturam alcis C, orationem meam C;* c) znova tkáti, opětovati, obnoviti: *Eurydices properata* (v. t.) *retexite fata O* znova utkejte; *idem retexitur ordo O; scriptorum quemque retexens H* přepracovati.

reticentia, *ae, f.* [*reticeo*] mlčení, odmlčení se: *posterorum C*; zamlčení: *poena reticentiae C.*

re-ticeō, *ēre, cuī, —* [*taceo*] a) nepřech. odmlčeti se, mlčeti: *cum ille primo reticuisset C, de alqa re CT*; s dat. osoby *alci* = nedati odpovědi: *loquenti O, respondenti T*; b) přech. zamlčeti něco alqd.

rēticulum, *ī, n.* [demin. k *rete*] síťka, síťkový sáček, zvl. k ukládání věcí.

Retina, *ae, f.* město přístavní u zálivu neapolského výbuchem Vesuvu zničené, nyn. Resina.

retināculum, *ī, n.* čím se něco drží: uzda, otěž, provaz, lano: *retinacula mulae H, equorum V*; *navis V, ratis L*; *vitis V* houžev vrbová k přivazování révy.

retinēns, *entis* [vl. part. praes. od *retineo*] zachovávající, udržující něco, lpící na něčem: *iuris et libertatis C*; *modestiae, antiqui moris, avitae nobilitatis T.*

re-tineō, *ēre, uī, tentum* [*teneo*] a) zadržeti: *legatos, Liscum Cs*; *retineri* býti zdržen, zdržeti se: *tempestate Cs, contrariis ventis Plin*; *aegre sunt retenti, quin Cs* stěží se dali zdržeti, aby ne; *tempestas solet retinere* (sc. *homines*) *S* absol. zdržuje; *equos Cu, arcum manu C, lacrimas O; alqm in officio C* udržeti; b) podržeti, udržeti něco

ve své moci: *oppidum Cs, Aegyptum Cu; amicos observantiā C, cognatos H, damnatos in publicis officiis; ius, iustitiam C, ordinem N* (posloupnost) zachovati; *vitam N* zachrániti; *animam S* živořiti; *spem T* zachovati si, *virtutem C*; **c)** *re* bezvýzn. držeti, míti: *frena O, dexterā silicem L, virgulta manibus L* (držeti se, chytati se): *memoriam alcis rei, memoriā alqd r.* v paměti chovati, pamatovati se na něco.

re-torqueō, *ēre, torsī, tortum* zpět otočiti, obrátiti, zakroutiti: *oculos CO, hastam in se Cu, caput in sua terga O, currus aversos V; manus retortae H* do zadu svázané; *ille retorto succinctus amictu V* roucho maje na zad vykasané; *retortis violenter undis H* stranou obrátiv prudce své vlny; přenes. *Iuno mentem retorsit V* změnila své smýšlení.

re-tractātiō, *ōnis, f.* jen přenes. zpěčování, zdráhání: *sine ulla retractatione pro patria vitam profundere C, ad edictum convenire L.*

re-tractō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *retraho*] **a)** zpět táhnouti, jen přenes. zpět vzíti, odvolati: *dicta V, largitiones Plin*; **b)** vzpírati se, zpěčovati se, zdráhati se: *quid, Turne, retractas V, nullo retractante L, sive retractabis sive properabis C*; **c)** znova ohmatávati, dotýkati se, chápati se něčeho: *vulnera O, ferrum V, arma L*; přenes. opět uvažovati: *diligenter alqd C, librum Plin* opět a opět čísti; *verba desueta O* opět a opět říkati; *postero die retractatur T* znova se jedná, projednává.

retractus, *a, um* [vl. part. perf. od *retraho*] odlehlý, vzdálený, daleký: *murus a mari, emporium in sinu L, cubiculum Plin.*

re-trahō, *ere, trāxī, ctum* **1)** *re* = zpět **a)** zpět táhnouti, vléci, vésti: *alqm in urbem Cs, quo fata trahunt retrahuntque V, in servitutem retrahi T* býti odvlečen; *Dumnorigem retrahi imperat Cs: retrahitque pedes unda relabens V* podráží nohy; **b)** přenes. odvésti, oddáliti, zdržeti: *Thebas ab interitu N* zachrániti; *consules a re publ. C* odciziti; *se ab ictu O* vyhýbati se; **2)** *re* = opět, znova: *ad eosdem cruciatus retrahi T* znova býti vlečen; *oblitterata monumenta T* znova na světlo vytáhnouti.

re-tribuō, *ere, uī, ūtum* zpět dáti, vrátiti: *acceptam pecuniam populo L*; dáti někomu, co mu náleží: *fructum exactae aetatis C, testimonium Plin.*

retrō, adv. [anal. dle *in-tro*] **a)** místně zpět, nazpět, do zadu: *fugere VH, ire, cedere H, vertere V, flectere O* a jiných sloves pohybu; *vestigia retro observata sequor V* stopy, jež, jda zpět, jsem postřehl; též u sloves slož. s *re-* pro zdůraznění pojmu ‚zpět'; výj. při slov. klidu: *quid r. fieret C, r. Marsigni terga Marcomanorum claudunt T*; přenes. *sententia vobis versa r. V* = v opak; *omnia, quae sine honestate sint, r. ponere C* (opak *anteponere*); **b)** časově zpět, nazpět: *et deinceps r. ad Romulum C, quodcumque r. est H; si r. quoque velimus custodire* (*vim legis*) *Plin* do minulosti.

retrōcēdō, lépe *retrō cēdō, ere* zpět ustoupiti.

retrōrsum, retrōrsus (z *retro vorsum, retro vorsus*), klass. **retrō-versus,** pův. adj. nazpět obrácený: *ipse r. squalentia prodidit ora O*; pak jako adv. zpět, nazpět: *vela dare H, vestigia r. spectantia H*; přenes. obráceně: *ex aëre aether deinde r. vicissim ex aethere aër C.*

re-trūdō, *ere,* jen part. perf. **retrūsus,** *a, um* skrytý: *simulacra deorum C.*

re-tundō, *ere, rettŭdī, tūsum* **a)** otupiti: *tela retusa O, retusum ferrum H, gladios C*; **b)** přenes. seslabiti, zkrotiti, zmírniti: *Aetolorum linguas L* umlčeti zlé jazyky Aitolů; *tela coniurationis C, collegam T, impetum L*; part. perf. **retūsus,** *a, um* tupý: *ingenia C.*

Reudignī, *ōrum, m.* národ germánský při ústí Labe.

reus, *ī, m.* **rea,** *ae, f.* [adj. k *res* = pře] vl. procesní strana vůb., ob. obžalovaný, obviněný: *reum facere alqm NC* obžalovati; *rea citaretur Etruria C* byla by před soud volána, žalována; z čeho: *avaritiae C, de vi C*; *in reos referre C* do seznamu obžalovaných zapsati; meton. zavázaný, povinný: *voti reus V* k vyplnění slibu.

re-valēscō, *ere, luī,* — [inchoat. k *valeo*] opět sil nabýti, opět se pozdraviti; přenes. *Laodicea revaluit T* opět se zo-

tavila, povznesla; *diplomata Othonis T* nabyla bývalé platnosti.

re-vehō, *ere, vēxī, vectum* **a)** zpět dovézti, dopraviti: *Diana Segestam Carthagine revecta C, sagittas (Philoctetae) ad Graios revexit O; praeda revecta L; famam optimam Plin* dovézti si; **b)** med. zpět se plaviti, plouti, jeti: *Ithacam revehi H, ad proelium L; equo L*; **c)** přenes. vrátiti se v řeči: *ad paulo superiorem aetatem revecti sumus C.*

re-vellō, *ere, vellī, vulsum (volsum)* **a)** vytrhnouti, odtrhnouti, vyrvati, vyvrátiti: *telum ab alta radice V, stipites, scuta manibus Cs, caput a cervice V, herbas radice O*; spec. vypáčiti: *ianuam, claustra portarum CL*; vyvrácením otevříti: *maiorum sepulcra C; cineres manesque C* popel rozházeti = náhrobek znesvětiti; **b)** přenes. *consulatus ex monumentorum memoria revulsus C* vyrvaný.

re-vēlō, *āre, āvī, ātum* odhaliti, obnažiti: *os O, frontem T* = dáti si vlasy ostříhati; přenes. *mentita sacra O.*

re-veniō, *īre, vēnī, ventum* vrátiti se: *domum C, ex longinquo T.*

rēvērā viz *res* IV δ).

re-verberō, *āre,* — odrážeti: *Indus saxis reverberatur Cu* naráží na.

reverēns, *ntis* [vl. part. praes. od *revereor*] uctivý: *sermo erga patrem T; sanctius ac reverentius visum T.*

reverenter, adv. uctivě: *amicos colere, alqm adire Plin.*

reverentia, *ae, f.* uctivost, úcta, vážnost k čemu: alcis rei, adversus alqm, in alqm.

re-vereor, *ērī, itus sum* **a)** ostýchati se, báti se: *mulier coetum virorum L*; **b)** v úctě míti, ctíti: *vicem regis Cu* hodnost královskou; *oratores ituri in provincias magistratus reverebantur T* prokazovali úctu.

reversiō, *ōnis, f.* [*revertor*] návrat.

re-vertor, *tī, vertī,* part. perf. *reversus* vrátiti se: *domum C, in patriam, ad Antiochum C; Romā, ex Asia, a Mithridatico bello C*; přenes. *in gratiam cum alqo L* smířiti se s někým; *ira revertitur in alqm T* padá na; *malum in civitatem revorterat S* postihla.

re-vinciō, *īre, vinxī, vinctum* **a)** vzad spoutati, svázati: *iuvenis manus* (acc. vztah.) *post terga revinctus V* s rukama vzad svázanýma; *trabes in contrariam partem Cs*; **b)** uvázati, upevniti: *ancorae catenis revinctae Cs*; *quam (Delum) e celsa Mycono revinxit V* připoutal k M.; **c)** (kolem) ovázati: *templum festa fronde revinctum V* ověnčený; *Megaeram paribus revinxit serpentum spiris V* opatřila, opletla, ovinula.

re-vincō, *ere, vīcī, victum* přemoci, překonati: *catervas H*, potlačiti: *coniurationem T*; poraziti, vyvrátiti, usvědčiti z nepravdy: *numquam hic revincetur C, crimina revicta rebus L* skutečností vyvrácené.

re-virēscō, *ere, viruī,* — [inchoat. k *vireo*] opět se zazelenati: *laesas iubet revirescere silvas O, arborem Ruminalem T*; obr. omládnouti: *parens O*; přenes. znova sil nabýti, sesíliti, vzkvésti: *senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem revirescere C* že senátu vzkvétá opět naděje, že nabude bývalé vážnosti; *gloria T, imperium Cu.*

re-vīsō, *ere, vīsī,* — opět někam se podívati, opět navštíviti: *revises nos C, sedes suas V, aequor Atlanticum H; quae (te) digna satis fortuna revisit Andromachen? V* jakého se slušného dostalo štěstí Andromaše; *fortuna multos alterna revisens lusit V* štěstí střídavě se dostavující.

re-vīviscō, *ere, revīxī,* — [inchoat. k *vivo*] opět oživnouti: *si reviviscat Cn. Pompeius C, si reviviscant Platonici C*; *anima moribunda revixit O*; přenes. znova oživnouti, sil nabýti, zmoci se: *maiestas populi Rom., iustitia, abstinentia, memoria alcis C.*

revocābilis, *e* [*revoco*] odvolatelný, *non r.* neodvolatelný; *telum r. non fuit O* nebylo lze odvolati.

revocāmen, *inis, n.* [*revoco*] odvolání zpět, výstraha.

revocātiō, *ōnis, f.* odvolání odněkud: *a bello C*; k něčemu: *ad contemplandas voluptates C.*

re-vocō, *āre, āvī, ātum* I *re* = zpět **a)** zpět zavolati, povolati, odvolati někoho: *alqm ex itinere C*; *revocat: redeam? H, qui revocent Lausum, mittit V*; spec. z vyhnanství povolati: *qui me repetistis atque revocastis C*; *revocatus de exsilio Camillus L*; z boje zpět zavolati: *copias Cs, tubā N,*

signo Cs, signo receptui dato L; vazby: pouhý abl. (*acie, proelio VL*), *de* (*de exilio L*), *ab* (*a bello N, ab exilio T*), *ex* (*ex itinere C*); kam: *domum N, patriam defensum N, in Italiam Cs, ad Caudium L*; **b)** s předm. věcným: zpět obrátiti, odvrátiti něco: *lumina deflexi revocataque rursus eodem rettuleram O* zrak jsem odvrátil; když však znova jsem jej na cíl upřel . .; *gradum V*; *artus gelidos in vivum calorem O* ‚zpět přivésti' k životní teplotě = znova zahřáti; *animos ad memoriam belli C*, *se ad alqd C* = upamatovati se na něco, *exordia pugnae V* v paměť vyvolati; **c)** s předm. osob. odvrátiti někoho od něčeho: *alqm a cupiditate, a tanto scelere, a consilio C*; *latrones spes praedandi ab agricultura Cs*; **d)** odvolati něco (= neplatným učiniti): *facta O, libertatem T* zrušiti; **e)** *se r.* vzpamatovati se: *vinolenti revocant se interdum C*; *revocare se non poterat C*; **II** *re* = opět, znova: **a)** znova volati, vyvolati (o herci n. řečníku): *quoties revocatum eandem rem dicere commutatis verbis C*; *Livius* (*Andronicus*), *cum saepius revocatus vocem obtudisset L*; odt. *primos tres versus revocasse dicitur Socrates C* žádal prý za opakování jejich; *revocasse et repeti coëgisse Plin*: o vojinech: znova povolati: *milites C, veteranos T*; **b)** znova zavésti, obnoviti, zase uvésti: *priscos mores L, antiquam militiam T*; *nec revocare situs curat V* nestará se o spořádání listů; *studia remissa C, ductores revocato a sanguine Teucri V* z obnovené, zmlazené krve *T*; *veteres artes H, morem C*; *periuria Pr* opakovati; **III** *re* = navzájem: vzájemně volati, zváti, pozvati: *eum nemo vocabat, qui revocaturus non esset C*; *unde tu me vocasti, inde te revoco C*; **IV a)** poukazovati, odvolávati se na něco; vztahovati něco k něčemu, posuzovati dle něčeho: *hic* (*Africanus*) *se ad ea revocat, e quibus nihil umquam rettulerit ad corpus C* odvolává se na to, z čeho nikdy neměl pražádného požitku pro tělo; *signa ad naturam revocare C* přirozeně vysvětlovati; *rem ad rationem coniecturamque C* případ odvozovati z pravděpodobných výpočtů; *ad quae exempla me revocas? C* odkazuješ; *rem ad populum L* rozhodnutí ponechati lidu; **b)** přivésti, dovésti něco někam, nechati dojíti k něčemu: *rem paene ad manus C*; *rem in dubium C* v pochybnost uvésti.

re-volō, *āre, āvī, ātum* zpět letěti.

re-volvō, *ere, volvī, volūtum* **a)** zpět valiti, točiti, vinouti, rozvíjeti, odvíjeti: *revoluta* (sc. *sunt*) *pensa V* přize se rozvinula; *hibernus auster revolvit fluctūs T* zpět valí, odfukuje; *ter revoluta toro est V* třikrát klesla zpět; *suffosso revolutus equo V* sražen jsa nazpět, svaliv se; *rursus in veterem revoluta figuram V* proměněná v starou podobu; *revolveris eodem C* vracíš se tamtéž; *ad dispensationem inopiae revolutus L* vrátil se k rozdělování skrovných zásob; *saecula revoluta O* uplynulé; *victoria ad irritum revolvebatur T* přicházelo nazmar; *revolutus in vitia T* sníživ se, upadnuv v neřesti; spec. o závitku knihy: rozvíjeti = čísti: *tuas adversus te Origines revolvam L*; **b)** opět, znova valiti, vinouti, opakovati: *cum loca iam recitata revolvimus H* znova čteme; *perplexum iter omne revolvens V* spletitou cestu opáče; *iterum revolvere casus da Iliacos Teucris V* dovol, ať znova proběhnou trudy; *revoluta dies V* vrátivší se den; zvl. opětovně uvažovati, přemýšleti o něčem; opět vypravovati něco: *sed quid ego haec revolvo? V*; *visa O, dicta factaque eius T, animus iras T.*

re-vomō, *ere, uī*, — zpět vyvrhnouti, vychrliti: *fluctūs V, carinas O.*

rēx, *rēgis, m.* [od km. *reg-*, srov. *lex* od *lego*] **a)** pův. ředitel, vládce, vladař, král: *acta non alio rege puertia H* narážka na hru chlapeckou: ‚*rex eris, si recte facies*' *H*; *populus late rex V* daleko široko vládnoucí; *ut rex maxumus privato homini gratiam deberem S* abych já — nejmocnější král — nebo: ač jsem král nejm.; *quidquid delirant reges H* vůdcové, ‚páni'; *rex Tarquinius C, Deiotarus rex C*; spec. král perský: *Alcibiadem a rege corruptum N*; vladař karthaginský (suffet): *Carthagine quotannis bini reges creantur N*; **b)** meton. pl. *reges* královští manželé: *controversiae regum C* Ptolomaia a Kleopatry; *ad tantae rei miraculum excitos reges L*; rodina královská: *post*

reges exactos L; králevic: *vulneratur rex Epiphanes T, Cyrum minorem, Persarum regem C*; b) přenes. o bozích, zvířatech i věcech neživ.: *rex Olympi, deum V = Iuppiter*; *aquarum O = Neptunus*; *umbrarum O = Pluto = infernus, Stygius V*; *amisso rege vagantur apes O* ztrativše královnu; *rex fluviorum Eridanus V, rex (vinorum) Phanaeus V*; mocný, boháč: *regum turres H*; *sive reges, sive inopes H, regibus hic mos est H*; *rex sacrorum, sacrificiorum C, sacrificus L* velekněz k návrhu pontifikovu doživotně volený; v opovržlivém sm. tyran: *decem regum species erat L*. Jako příjm v rodě Marciů a Rupiliů.

Rhadamanthus, *ī, m.* [Ῥαδάμανθυς] syn Jovův a Europin, bratr Minoův, soudce v podsvětí.

Rhaetī atd. viz *Raeti*.

Rhamnūs, *ūntis, f.* [Ῥαμνοῦς] ves v Attice u Euripu; adj. **Rhamnūsius**, *a, um* rhamnuntský: *Antiphon Cat*; **Rhamnūsia**, *ae* n. **Rhamnūsis**, *idis, f.* bohyně r. = *Nemesis*.

Rhamsēs, *is, ēn, m.* král egyptský v 15. stol. př. Kr.

Rhanis, *idis, f.* [ῥανίς kapka] nymfa z družiny Artemidiny.

rhapsōdia, *ae, f.* [ῥαψῳδία] zpěv básně Homerovy: *secunda N* = 2. zpěv Iliady.

1. Rhēa (Rēa), *ae, f.* Silvia, dcera Numitorova, matka Romula a Rema.

2. Rhea, *ae, f.* [Ῥέα] dcera Urana a Země, choť Kronova, matka Diova; ztotožněna s asijskou Kybelou.

rhēda viz *raeda*.

Rhēgium viz *Rēgium*.

Rhēnus, *ī, m.* Rýn, pohraniční řeka mezi Gallií a Germanií; meton. *de te, Rhene, triumphus O* = nad Germány.

Rhēsus, *ī, m.* [Ῥῆσος] král thrácký přišedší na pomoc Trojanům, zabit Diomedem: *Rhesi Mavortia tellus V = Thracia*.

rhētor, *oris, m.* [ῥήτωρ] a) učitel výmluvnosti; b) řečník, krasořečník.

rhētoricē, adv. rhétorsky, řečnicky ozdobně: *disputare C, mortem alcis ornare C*.

rhētoricus, *a, um* rhétorský, řečnický: *ars C*; subst. **rhētorica**, *ae, f.* a **rhētorica**, *ōrum, n.* řečnické umění, řečnictví.

rhīnocerōs, *ōtis, m.* [ῥινό-κερως] nosorožec.

Rhinocolūra, *ae, f.* [Ῥινοκόλουρα] město obchodní na hranicích Egypta a Syrie, nyn. El-Ariš vých. od Port Saidu.

Rhintōn, *ōnis, m.* [Ῥίνθων] básník z Tarenta, jenž zpracoval látky tragické formou žertovnou.

Rhion, Rhium, *iī, n.* [Ῥίον] mys na sev. Peloponnesu na nejužším místě korinthského zálivu (naproti *Antirrhium*).

Rhīpaeus, Rhīphaeus, Rīphaeus, Rīpaeus, *a, um* [Ῥιπαῖος od ῥιπή bouřlivý vítr) ripajský: *montes, arces V* báječné horstvo na nejzazším severu evropském; *Eurus, pruinae V*.

Rhīzōn, *ōnis, m.* [Ῥίζων] město v nyn. zálivu katarrském, nyn. Risano; obyv. **Rhīzōnītae**, *ārum, m.*

rhō, neskl. *n.* [ῥῶ] písmeno *r*.

Rhoda, *ae, f.* město v sev.-vých. cípu Hispanie, nyn. Rosas.

Rhodanus, *ī, m.* řeka ve vých. Gallii, nyn. Rhône.

Rhodopē, *ēs, f.* [Ῥοδόπη] pohoří v Thrakii mezi údolím Hebru a Nestu, nyn. Despoto-Dagh; meton. m. Thrákie *V*; adj. **Rhodopēïus**, *a, um* rhodopský: *arces V*; *vates O = Orpheus*.

Rhodos (Rhodus), *ī, f.* [Ῥόδος] ostrov u jiho-záp. pobř. Malé Asie s městem téhož jmena; adj. **Rhodius**, *a, um* rhodský: *uva V, classis O*; *oratores C* (na R. slavná škola řečnická); obyv. **Rhodiī**, *ōrum, m.* Rhoďané.

Rhoetēum, *ī, n.* [Ῥοίτειον] mys v Troadě s městem téhož jm.; adj. **Rhoetēus**, *a, um* rhoetejský: *ora, litus V*; *ductor V = Aeneas*; *profundum O* = subst. **Rhoetēum**, *ī, n.* moře rh.; **Rhoetēia**, *ae, f.* = Trojanka.

Rhoetus, *ī, m.* 1) Gigant Dionysem usmrcený *H*; 2) Kentaur *VO*; 3) druh Fineův *O*; 4) král Marsů *V*.

rhombus, *ī, m.* [ῥόμβος] a) vlk (kruhovité těleso), jehož užíváno k čarování *PrO*; b) kambala: *ilia rhombi H*.

rhomphaea viz *romphaea*.

Rhōsacēs, *is, m.* perský satrap, jenž bojoval s Alexandrem u Graniku.

rictus, *ūs, m.* a **rictum**, *ī, n.* otvor ústní, ústa, u zvířat huba, tlama.

rīdeō, *ēre, sī, sum* a) nepřech. smáti se, usmívati se; s dat. smáti se na něco, nad něčím: *risit Apollo H* nemohl se zdržeti smíchu, vypukl ve smích; *ridentem dicere verum H* žertem; neos. *dum ridetur fictis rerum H* co se tak smějeme; na někoho: *cui non risere parentes V, parvulus dulce ridet ad patrem Cat*; *tibi rident aequora H*; *muneribus aemuli H* vysmívati se; *mihi ille angulus terrarum ridet H* na mne se směje = líbí se mi; b) přech. smáti se, posmívati se, vysmívati se něčemu alqd.

rīdiculē, adv. a) ve smíchu, žertovně, žertem: *naturis aliorum r. indicandis risus moventur C*; b) k smíchu, směšně: *homo r. insanus C.*

rīdiculus, *a, um* a) smích vzbuzující, žertovný: *r. absorbere placentas H* jenž k smíchu (= až to smích vzbuzovalo) polykal; *homines ridiculi ex dolore C*; b) smíchu zasluhující, směšný: *ridiculum est* s acc. c. inf. *C*; *nascetur r. mus H*; subst. **rīdiculum,** *ī, n.* žert, vtip: *r. magnas secat* (v. t.) *res H* lehký vtip; *per r. dicere C* žertem.

rigeo, *ēre, uī,* — býti tuhý, ztuhlý, ztrnulý: *frigore, gelu CH*; *rigere omnibus corpora L* těla zimou ztuhla; *terga boum insuto ferro rigebant V* kůže (řemeny) volské se všitým železem trčely; *miratur loricam ex aere rigentem V* pevně kovaný; přenes. strměti: *Tmolus O*; trčeti (holý, tuhý): *sine frondibus arbos O*; *comae O* ježí se; býti nehybný: *nervi H.*

rigēscō, *ere, riguī,* — ztuhnouti, ztvrdnouti: *electra O, vestes indutae V* zimou; *puppis Alcinoi O* = zkameněti; *capilli riguerunt O* zježily se.

rigidus, *a, um* [*rigeo*] a) tuhý, ztuhlý, neohebný, pevný: *tellus V, aqua O* zmrzlá; *hasta, ensis V*; *saxum, silices O*; *crura C*; enall. *r. custos ruris O* = *Priapus*; b) strmý: *columnae O,* zježený: *capillus O,* nehybně vzhůru trčící: *quercus V*; c) přenes. tvrdý, neoblomný: *virtutis custos rigidusque satelles H, mens O* neúprosná; *vir rigidae innocentiae L*; d) drsný, otužilý: *Sabini, Getae H*; divoký, krutý: *Mars, ferae O.*

rigō, *āre, āvī, ātum* zavodňovati, zavlažovati: *tumidus rigat arva Nilus H, lucum fons L*; skrápěti: *ora lacrimis, fletu V*; arch. vodu rozváděti: *aquam Albanam per agros L.*

Rigodūlum, *ī, n.* město v Gallii v území Trevrů, nyn. Ricol, Reol u Mosely.

rigor, *ōris, m.* [*rigeo*] a) tuhost, ztuhlost, tvrdost: *ferri V* oceli; *saxa ponere suum rigorem O*; *r. frigorum T* tuhost mrazů; b) přenes. neoblomnost, tvrdost, přísnost: *disciplinae veteris T*; hrubost mravů, neohrabanost: *te tuus iste r. decet O.*

riguus, *a, um* zavodňující: *amnes V*; zavodňovaný: *hortus O.*

rīma, *ae, f.* štěrbina, skulina: *per angustam rimam repere H*; *rimas agere C, ducere O* trhliny dostati, pukati; *ignea r. micans V* blesk mraky rozštěpující.

rīmor, *ārī, ātus sum* a) rozrývati, rozkopávati: *terram rastris V*; b) rozdírati: *vultur rimatur* (sc. *viscera*) *epulis V* rozdírá vnitřnosti k hodům; šťárati, prošťourávati, prohledávati: *humum pilis T*; přenes. *omnium secreta rimans T* slídíti.

rīmōsus, *a, um* [*rima*] plný štěrbin, skulin, děravý: *cymba V, fores Pr*; přenes. *auris H* člověka, jenž nepozorně poslouchá.

ringor, *ī,* — ústa rozevříti, zuby vyceniti; přenes. vztekati se, mrzeti se: *praetulerim scriptor delirus videri quam sapere et ringi? H.*

rīpa, *ae, f.* [srov. *ἐρείπω* intr. řítím se, *ἐρίπνη* sráz] a) b ř e h (říční): *ipse ego te ripis et recto flumine ducam V* podle břehů a toku řeky; *latet viator amnis ripis V* ve výmolech; výj. o břehu moř. *trementes verbere ripas H, parum locuples continente ripa H*; b) básn. proud: *per pice torrentes ripas adnuit V* při proudu styžském.

rīpula, *ae, f.* [demin. k *ripa*] malý břeh.

rīsor, *ōris, m.* posměváček.

rīsus, *ūs, m.* [*rideo*] a) smích: *r. populi C*; *risum movere C* smích vzbuditi, rozesmáti; *risum tollere H* do smíchu se dáti, ve smích propuknouti; *risui esse alci L* býti k smíchu; b) meton. předmět n. látka smíchu: *deus omnibus r. erat O, dare risus iocosque H*; c) výsměch, posměch: *deos irridens, qui risus . . C.*

rīte, adv. a) dle starého, předepsaného obřadu, pravoplatně, řádně, náležitě: *deos*

colere C; *bidentes mactare, exsequias solvere V*; *templa dicare O*; **b)** právem, po právu; správně: *quae potest appellari r. sapientia C, r. cliens Bacchi H* jsa právem; *si maxima Iuno r. vocor O*; **c)** vhod, ke štěstí: *r. secundarent risus V, r. propinques V*; **d)** dle starého zvyku, jak obyčej: *plaustra vagas r. trahunt domos H, religatos r. videbat carpere gramen equos V* jako obyčejně.

rītuālis, *e* náboženských obřadů se týkající: *libri C.*

rītus, *ūs, m.* **a)** náboženské ustanovení, posvátný řád, (posvátný) obřad: *morem ritusque sacrorum adiciam V*; **b)** zvyk, obvyklý způsob, obyčej: *ritus Cyclopum referre O* napodobiti; abl. **rītū** = na způsob, jako: *nymphe ritu succincta Dianae O* vysoko podkasaná jako D.; *fundunt tela crebra nivis ritu V* hustě jako sníh (když padá).

rīvālis, *is, m.* [*rivus*] (pův. soused u tekoucí vody) sok; přísl. *sine rivali amare HC* = milovati něco bezcenného.

rīvālitās, *ātis, f.* [*rivalis*] soupeřství; žárlivost.

rīvulus, *ī, m.* [domin. k *rivus*] potůček.

rīvus, *ī, m.* [srov. řeka] **a)** tok, proud: přenes. *fortunae H* (obraz od zlatonosného Paktolu); **b)** potok, potůček: *r. difficilibus ripis progressus Cs, tenuis fugiens per gramina H, inducit rivos sequentes V* ručí potoky, ručeje svádí; přenes. *sudor fluit rivis V*; **c)** zavodňovací příkop, struha, náhon: *claudite iam rivos, pueri V, rivos ducere O; effodere rivos T* odvodňovací kanály.

rixa, *ae, f.* hádka, váda, spor; rvačka: *super mero debellata H*; *concursu hominum r. ac prope proelium fuit L*; *iurgia primum, mox r. T; rixae sanguineae H.*

rixor, *ārī, ātus sum* hádati se, příti se, rváti se: *de lana caprina H.*

rōbigō n. **rūbigō,** *inis* [*robus* červenavý] **a)** rez: *exesa robigine pila V*; **b)** hnis na zubech: *livent rubigine dentes O*; **c)** rez obilní: *mala culmos ēsset r. V*; **d)** přenes. plíseň nečinnosti: *ingenium longa r. laesum torpet O*; **Rōbigō,** *inis, f.* božstvo, jež vzýváno za odvrácení sněti obilné.

rōboreus, *a, um* [*robur*] z dubového dřeva, dubový: *pons O.*

rōbur (starší **rōbus**), *oris, n.* **a)** pův. **α)** dřevo dubové, pak tvrdé dřevo vůbec: *texamus robore naves V, annoso robore quercus VO*; *robore secto ingentem struxere pyram V* z dříví rozsekaného; dub jako strom: *agitata robora pulsant O, gens duro robore nata V*; **β)** meton. věci ze dřeva dubového: *in robore accumbere C* dubové lavice, lehátka; *ferro praefixum V* dubové ratiště; *nodis gravatum V* dubový kyj, *r. aratri V* dubový pluh; *claudunt aeterna ferri robora V* dubová vrata železem okovaná; odt. pak zvl. žalář, vězení: *Parthus (timet) Italum r. H*; *in robore et tenebris exspirare L, r. et saxum minitari T*; **b)** přenes. **α)** tvrdost, bezcitnost: *illi r. et aes triplex circa pectus erat H*; **β)** síla, pevnost: *tantum roboris mihi est L* jsem tak silný; *imperatoris L* statnost; *pectus robore fultum O*; **c)** konkr. nejsilnější část předmětu, jádro, zvl. vojska: *quod fuit roboris, duobus proeliis interiit Cs, senatūs robur*; *peditum L, pubis V, veterani exercitus L*; přenes. východisko, základ: *hoc fuit initium salutis, hoc r. libertatis N, r. accusationis C.*

rōbustus, *a, um* [*robur*] **a)** z dubového dřeva, dubový: *fores, plaustra H*; **b)** pevný, silný, mohutný: *aetate robustior C, puer acri militiā H* otužilý; *animus, fortitudo C*; *hos fecit robustiores N* těmto dodala síly; *quattuor robustos filios Appius regebat C* mužného věku, dorostlé.

rōdō, *ere, sī, sum* **a)** hlodati, ohlodávati: *mures clipeos C*; *pollicem dente H* okusovati; přenes. *ferrum robigo O*; **b)** pomlouvati, zlehčovati: *absentem amicum H, in conviviis rodunt C* dobírají si, špičkují.

rogālis, *e* [*rogus*] hraniční: *flammae O* plameny hranice.

rogātiō, *ōnis, f.* [*rogo*] **a)** návrh zákona, návrh, předloha: *rogationem ad populum ferre Cs, lege aut rogatione C*; *inter accipiendas de suis commodis rogationes L* při schvalování návrhů o svých výhodách; *rogationis carmen L* text návrhu; **b)** prosba, žádost, vyzvání: *rogatio est gratiosissima, quae .. C.*

rogātiuncula, *ae, f.* [deminin. k *rogatio*] a) malý návrh zákona: *una r. C*; b) malý závěr, úsudek logický: *in hac esse r. delectatum C.*

rogātor, *ōris, m.* [*rogo*] a) navrhovatel zákona: *haec epistula non suasoris est, sed r. C*; b) sběratel hlasů v komitiích dozírající na odevzdávání hlasů: *vos r., vos diribitores, vos custodes fuisse tabularum C.*

rogātū [abl. od **rogatus*] na žádost: *Siculorum, tuo C.*

rogitō, *āre, āvī, ātum* opětovně se dotazovati: *alqm L*; *multa super Priamo V* na, stran P.; *a plerisque rogitantibus dimissi* (sc. *sunt*) *L* od většiny s otázkou . .

rogō, *āre, āvī, ātum* [srov. *rego*] pův. pro něco jíti, natažením ruky vziti; pak a) tázati se někoho na něco, po něčem alqm alqd, nepř. ot.; **rogātum,** *ī, n.* otázka: *ad r. respondere C*; b) úředně se tázati a to: v senátě: *sententiam r. alqm CL* dotazovati se někoho po jeho úsudku; ve sbrom. lidu: *populum, plebem, legem r. C* stran zákona (navrhovaného) lidu se tázati, zákon navrhovati; *provinciam alci r. C* podávati návrh na udělení, obsazení místa správce provincie; zvl. pak při volbě: *ad magistratus rogandos S* k volbě úředníků, *magistratum r. L* k volbě navrhovati, v komitiích dáti voliti; ve voj.: *milites sacramento rogare Cs* dáti přísahati, vyzvati k přísaze; c) prositi, žádati: *a Metello missionem S*; *hoc te r. C*; *otium divos H, Taurum de aqua C, ut de sua provincia decedat C, finem orandi faciat Cs,* u *O* též acc. c. inf.; spec. pozvati někoho: *alqm ad signandum testamentum Plin.*

rogus, *ī, m.* [od *rego* narovnati] hranice (dříví): *alqm in rogum imponere O*; *conscendit furibunda rogos V* = *rogum.*

Rōma, *ae, f.* Řím, hlavní město Latia, Italie a celé říše římské, zal. 753 př. Kr.; i jako bohyně uctívána: *Alabandenses templum urbis Romae se fecisse commemoraverunt ludosque anniversarios ei divae instituisse L*; adj. **Rōmānus,** *a, um* římský, jako subst. *m.* Říman, *f.* Římanka; **Rōmānī,** *ōrum, m.* Římané.

romphaea, též **rumpia,** *ae, f.* [ῥομφαία] dlouhý dvojsečný meč se stejně dlouhým jilcem jako čepelí (u Thráků).

Rōmulus, *ī, m.* syn Rhey Silvie a Marta, zakladatel a první král římský; jako adj. Romulův: *hasta Pr, ficus O,* básn. = římský: *tellus V, gens H*; adj. **Rōmuleus,** *a, um* Romulův: *ensis, urbs O*; **Rōmilius,** *a, um* název jedné tribue u *C*; **Rōmulidae,** *ārum, m.* básn. = Římané: *novum consurgere bellum Romulidis V.*

rōrārius, *a, um,* obyč. plur. **rōrārii,** *ōrum, m.* [sc. *milites*] oddělení lehkooděnců začínající boj a ustupující potom za triarie.

rōridus, *a, um* [*ros*] zarosený.

rōrō, *āre, āvī, ātum* a) nepřech. rositi, rosu vydávati: *Aurora toto rorat in orbe O*; b) orositi, zarositi něco: *tellus rorata O, roratae rosae O*; c) kapati, po kapkách padati, býti vlhký: *rorabant sanguine vepres V*; *udaque roratas laurea misit aquas O* v jednotlivých kapkách; *rorantia astra V*; *rorantia pocula C* víno jen po kapkách vypouštějící.

rōs, *rōris, m.* a) pův. rosa: *gratissimus pecori V*; *nocturnum excipere rorem Cs*; b) přenes. vlhko, voda (kapající): *spargens rore levi V* = kapkami jako rosa; *qui rore puro Castaliae lavit crines H*; slzy: *stillabit amicis ex oculis rorem H*; mléko: *vitalis C*; krev: *sanguineus V*; balsám: *Syrius Tib, Arabus O*; c) spec. **rōs marīnus,** rozmarina; též *ros maris O* nebo pouhé *ros*: *rorem ministrare V.*

rosa, *ae, f.* [ῥόδον] růže jako keř i květ; kollekt. množství růží, věnce růžové.

rosārius, *a, um* růžový; odt. **rosārium,** *ī, n.* růžová zahrada.

rōscidus, *a, um* [*ros*] porosený: *māla V, poma Pr*; jako rosa v kapkách padající: *mella V, prūna O*; rosící, rosu vydávající: *dea O* = *Aurora*; *Iris r. pennis V; Hesperus O.*

Roscius, *a* rod řím. 1) *Sextus R.* z Amerie, Chrysogonem křivě obžalovaný z otcevraždy, hájen Ciceronem r. 80; 2) *Quintus R.* z Lanuvia, nejslavnější herec své doby, přítel Ciceronův; 3) *L. R. Otho,* tribun l. 67, původce zákona o 14 řadách sedadel pro jezdce, přítel Cice-

ronův; 4) *L. R. Fabatus*, legát Caesarův v Gallii.

Rōsea (Rōsia), *ae, f.* krajina u Reate v Sabinsku, nyn. *le Roscie*; adj. **Rōseus**, *a, um* rosijský: *rura V.*

rosētum, *ī, n.* růžová zahrada.

roseus, *a, um* [*rosa*] růžový, růžobarvý: *fucus Cat, bigae V, Phoebus V, equi Tib, labella Cat, os V.*

rōs-marīnus viz *ros.*

rōstrātus, *a, um* [*rostrum*] zobcem opatřený, ozdobený: *navis CT*; *columna rostrata L* mramorový sloup na foru řím., ozdobený zobci lodí dobytých v bitvě u Myl r. 260; *corona r.* čestný věnec zlatými zobci lodními zdobený: enall. *tempora navali fulgent rostratā coronā V* skráně zdobené.

rōstrum, *ī, n.* [*rodo*] a) zobák: *aves corneo rostro C*; rypák: *suis C*; čumák: *extento stringit vestigia rostro O*; b) zobec lodní: *rostro noceri non posse cognoverant Cs*; *navis rostro percussa N*; c) meton. *rostra* = řečniště (poněvadž bylo vyzdobeno zobci lodními ukořistěnými r. 338. u Antia): *non curia vires meas desiderat, non r. C*; *consul in r. ascendit L*; básn. místo celého fora: *frigidus a rostris manat per compita rumor H.*

rota, *ae, f.* [srov. něm. Rad] a) kolo: *aureae rotae O*; *ne currente rota funis eat retro H* (obraz vzatý na př. od studně s kolem); plur. = vůz: *e rotis urbem prospexit V, subdiderat rotas V* vůz sluneční; avšak i sing. *pedibusve rotave O*; spec. kolo na mučení: *in rotam beatam vitam non ascendere C*, kolo Ixionovo: *radiis rotarum districti pendent V, rota orbis Ixionii V* kroužící kolo I.; kruh hrnčířský: *currente rota cur urceus exit? H*; přenes. *elegi disparibus rotis O* jedoucí na nestejných kolech (hexametr a pentametr); b) válec k posouvání břemen: *turri subdiderat rotas V, materias subiectis rotis propellere T*; c) kruh a dráha kruhová: *ubi mille rotam volvere per annos V* tisíciletý oběh kruhový; *septima metam trivit r. Pr.*

rotō, *āre, āvī, ātum* v kruhu pohybovati, kroužiti, točiti něčím: *ensem V, fumum H, Iearchum more fundae O*; pass. a med. točiti se: *rotati poli O*; též akt. *saxa rotantia V* balvany točící se, válející se.

rotundē, adv. zaokrouhleně, odměřeně: *dicere C.*

rotundō, *āre, āvī, ātum* zaokrouhliti: *ad volubilitatem C*; přenes. o penězích: *mille talenta H* na 1000 tal. z.

rotundus, *a, um* [*rota*] a) kulatý, okrouhlý, oblý (jako kotouč): *scuta T, mutare quadrata rotundis H*; pak vůbec kulatý: *bacae H*; b) obr. v sobě zaokrouhlený, v sebe uzavřený: *fortis et in se ipso totus, teres atque r. H* (= mravně dokonalý dle stoické fil.); o řeči: *ore rotundo loqui H* zaokrouhleně; *r. constructio C.*

Rōxānē, *ēs, f.* [Ῥωξάνη] dcera pers. satrapy Oxyarta, choť Alexandra Vel.

rube-faciō, *ere, fēcī, factum* [*rubeo*] červeně zbarviti: *setas, tellurem sanguine O*; part. perf. zrudlý: *cornua rubefacta cruore O.*

rubeō, *ēre*, — a) býti červený, rudý, rdíti se: *vento rubet aurea Phoebe* (měsíc) *V, aviaria sanguineis bacis V, litus sanguine O*; zvl. rozpaky n. studem: *haerere homo, versari, rubere C*; b) stkvíti, lesknouti se: *prata novis coloribus V*; c) part. praes. **rubēns**, *ntis* červenající se, červený, rudý.

ruber, *bra, brum* [srov. ἐ-ρυθρός, rot, rudý] červený, rudý: *sanguis H, coccus H, aequor V* (sluncem); zvl. *mare Rubrum* moře Rudé; *Rubra saxa* osada etrurská sev. od Říma s kamennými lomy.

rubēscō, *ere, buī*, — [incboat. k *rubeo*] zardíti se, zrudnouti: absol. n. *alqd alqa re.*

rubēta, *ae, f.* jedovatá žába v křoví žijící: *rana rubeta Pr.*

rubētum, *ī, n.* [*rubus*] keř ostružinový.

rubeus, *a, um* [*rubus*] ostružinový: *virga V.*

Rubī, *ōrum, m.* město v Apulii, nyn. Ruvo.

Rubicō, *ōnis, m.* hraniční řeka mezi Italií (Umbrií) a Gallií, ústící sev. od Ravenny.

rubicundus, *a, um* [*rubeo*] jasně, ohnivě červený: *corna H*; červeně natřený: *Priapus O*; červenožlutý: *Ceres* (obilí) *V.*

rūbīgo viz *robigo.*

rubor, *ōris, m.* [*rubeo*] a) červeň, nach jako barvivo i barva; spec. nach tváře,

uzardění: *pudorem r. consequitur C*; odt. meton. stydlivost, stud: *ruborem et verecundiam incutere L*; **b)** důvod k zarděnì: hanba, pohana: *nil tua facta ruboris habent O, minor r. L, r. ac dedecus T.*

rubrīca, *ae, f.* [sc. *terra,* od *ruber*] červená hlinka, červený okr: *proelia rubricā picta aut carbone H.*

Rubrius, *a* rod řím. **1)** druh Verrův *C*; **2)** *L. R.*, senátor, odpůrce Caesarův *Cs*; **3)** *R. Gallus,* vojevůdce za Nerona a Vespasiana *T.*

rubus, *ī, m.* [*ruber*] keř ostružinový, ostružina (též plod u *Pr*).

ructō, *āre, āvī, ātum* a **ructor,** *ārī, ātus sum* [srov. *ἐ-ρεύγω*] říhati, krkati; přech. vyřihovati, chrliti: *versus H.*

ructus, *ūs, m.* říhání, krkání.

rudēns, *entis, m.* silný provaz, lano; *insequitur clamorque virum stridorque rudentum V*; přísloví: *rudentibus apta fortuna C* („na provaze závislý") = nejistý.

Rudiae, *ārum, f.* město v Kalabrii, rodiště Enniovo, nyn. Ruge; adj. **Rudīnus,** *a, um* rudijský, z R.: *homo C* = *Ennius.*

rudīmentum, *ī, n.* [*rudis*] první pokus, počátek, průprava: *dura belli V puerilis regni L.*

rudis, *e* **a)** syrový, surový, nezpracovaný: *hasta V* nehlazené; *r. indigestaque moles O* hrubá a nespořádaná změť; *lana O* nespředená; *campus V* nezorané; **b)** hrubý, drsný, neumělý: *forma ingenii impolita et r.*; *r. carmen H, vox incondita ac r. T*; **c)** nezkušený, nevzdělaný, neznalý: *r. belli H* nezkušený ve válečnictví; *r. agminum H* neznalý vojenství; *rudes anni T* doba mládí; vazby: absol., in alqa re, básn. alqa re, gen., ad alqd.

rudis, *is, f.* [sc. *virga, hasta*] hůl ke cvičení v šermu, rapír, končíř; jím vyznamenáváni vysloužilí gladiatoři na znamení propuštění: *rudem tam cito accepisti? C* = propuštění jsi dosáhl; *rude donari HO* = býti propuštěn.

rudō, *ere, īvī, ītum* řváti: o lvu a jelenu u *C*; *rudentem contorsit proram V* skřípající příď zatočil; o člověku: *Cacum rudentem telis premit V* řvoucího.

rūdus, též **raudus** a **rōdus,** *eris, n.* kousek hrubé massy, rudy n. kamene: *aeris acervi, cum rudera milites religione ducti iacerent, post profectionem Hannibalis magni inventi L*; sut: *ruderi accipiendo Ostienses paludes destinabant T.*

ruduscŭlum, *ī, n.* [demin. k *rudus* „kousíček kovu" v důvěrné řeči = malá suma peněz: *de rauduscŭlo quod scribis C.*

Rufrae, *ārum, f.* kampanské město na hranicích samnitských, nyn. Lacosta Rufaria.

Rufrium, *iī, n.* město Hirpinů v Samniu, nyn. Ruvo.

rūfulī, *ōrum, m.* tribuni vojenští, jež si volil sám vojevůdce (naproti tribunům voleným v komitiích, kteří sluli *comitiati.* Jméno pochází od jakéhosi Rutilia Rufa, původce tohoto zákona.

rūfus, *a, um* [srov. *ruber, ἐ-ρυθρός*] červenavý, světlečervený, ryšavý; jako jm. vlastní velmi časté příjmení v různých rodech.

rūga, *ae, f.* vráska; meton. = stáří: *rugae auctoritatem eripere C*; *r. tristis O* = zármutek; *rugis decipere C* vážným vzezřením.

Rugiī, *ōrum, m.* národ germánský při ústí Odry (nyn. ostrov Rügen, Rujana).

rūgōsus, *a, um* [*ruga*] vráskitý: *spadones H, senecta Tib*; přenes. kostrbatý, rozrytý: *adspeximus formicas rugoso servantes cortice callem O*; *r. frigore pagus H* (o obyvatelích města Mandely mrazem zmořených); scvrklý, svraskly: *palmae O.*

ruīna, *ae, f.* [*ruo*] **a)** jako děj: sřícení se, spadnutí, pád: *ruinam dare V* sřítiti se = *ruinas facere H*; *iumentorum sarcinarumque L*; *caeli r. V* „sřícení nebe", prudký lijavec, průtrž mračen; **b)** přenes. pád, zkáza: *illa r. rei publicae C, fortunarum C* zkáza finanční, *soceri T* pád (politický), *patriae O* záhuba; *illa dies utramque ducet ruinam H* oba nás usmrtí, nás obou smrt přivodí; **c)** konkr. zřícenina, trosky, ssutina: (v tomto význ. ob. pl.): *ruinae Thebarum, templorum L, Pergamae V.*

ruīnōsus, *a, um* **a)** pádem, sřícením hrozící, na spadnutí: *aedes C*; **b)** sřícený: *domus O.*

Rullus, *a* příjm. v rodě Serviliů, zvl. *P. Servilius R.*, proti němuž měl Cicero své tři řeči agrární.

Rūmīna, *ae, f.* [*rumen* prs] bohyně kojenců uctívaná v chrámě poblíže fíku ruminalského (*ficus Ruminalis L*), pod nímž prý vlčice kojila Romula a Rema.

rūminātiō, *ōnis, f.* přežvykování; přenes. opakování rozmluvy.

rūminō, *āre, āvī, ātum* [od *ruma* požerák, hltan] přežvykovati: *pallentes herbas V.*

rūmor, *ōris, m.* a) šumot, hukot, zvl. pokřik, volání: *rumore secundo VHT* za hlučného souhlasu; b) (nezaručená) zvěst, zpráva, pověst, hlas: *noenum rumores ponebat ante salutem C* tyto liché povídačky; *si quis quid rumore aut fama acceperit Cs*; *rumores incerti CT*; *r. occisi regis Cu* o vraždě krále; acc. c. inf., de alqa re; c) hlas lidu, veřejné mínění: *totam opinionem parva nonnumquam commutat aura rumoris C*; *claro apud vulgum rumore esse T* míti dobrou pověst; naop. *rumore malo flagrare H, adversus r. T*; pomluva: *quos r. asperserat Cu*; *plebis rumorem affectare T* pochvalu vyhledávati.

rumpia viz *romphaea*.

rumpō, *ere, rūpī, ruptum* a) zlomiti, rozlomiti, roztrhnouti, přetrhnouti: *vincula C catenas H*; *nubila V*; *teretes plagas H*; *rupit inguen aper O* rozpáral; *rupit praecordia ferro O* prolnal; *ilia Cat*; *fertur per stagna ruptā ferventia terrā O* po jezerech vroucích trhlinami země; *pontem L* strhnouti; *frigore saxa rumpit hiems V* skály trhá; *gladio lora Cu* přeseknouti; *radices solo, funem ab litore V* vytrhnouti, utrhnouti; b) pass. prasknouti, na prasknutí se namáhati: *cantando rumpitur anguis V*; *miser rumperis (irā) H, rumpantur iniqui Pr* ať puknou; *non si te ruperis, par eris H*; *invidiā rumpantur ilia V*; 1 akt. lze tak přeložiti: *rupit Iarbitam Timagenis aemula lingua H* pukl potomek Jarbův, ať závodil s jazykem Timagenovým (= zlý jazyk jeho jej zničil); c) proraziti, protrhnouti: *ordines, aciem L, media agmina V, proelia admisso equo Pr*; *maria obices V*; *postes V* vylomiti; *viam ferro V, cuneo L* cestu si raziti; *aditus V* přístup si zjednati; *fontem O* ze země) vyraziti; *ceu rupto turbine venti confligunt V* jako když strhne se vítr a větry se srazí; *tantus se nubibus imber ruperat V* strhl se liják; *radii se rumpunt V* vyrážejí, prorážejí; *vocem r. VT* vyraziti; d) poškoditi, zmařiti, zničiti, zrušiti: *nec rupit tamen fati necessitatem L* nebyl s to, aby zmařil; *foedera LCH, fidem LV* slovo zrušiti, *pacem V, ius gentium L*; *reditum alci H* zmařiti, zameziti; *imperium Cu* poslušnost odepříti, *T* rozkaz přestoupiti; e) přerušiti: *silentia VHO, moras, otia, somnum, sacra V, carmina Tib.*

rūmūsculus, *ī, m.* [demin. od **rumos* = *rumor*] jalové povídání: *rumusculos aucupari C* bezvýznamný tlach.

ruō, *ere, ruī, rŭtum* (sic *rūta caesa*), *ruitūrus* I [srov. č. ruch, rychlý, ὄρνυμι] řítiti se, spěchati, páditi, kvapiti, valiti se: *flumina per campos O*; *Rhenus in Galliam T*; *huc omnis turba ruebat V, in aquam caeci ruebant L*; *ruebant laxatis habenis aurigae Cu* hnali se; *ad portas T*; *ruit aequore turbo V* řítí se, rozpoutává se vichr; *legio sustinuit ruentes T* útočící; přenes. hnáti se do něčeho (o nerozvážném jednání): *consules in servitium T*; *ad interitum voluntarium C*; *ad seditiones T*; ukvapiti se: *emptorem ruere pati, in agendo, in dicendo r. C*; *quo scelesti ruitis? H* kam se ženete?; II [srov. *ruina, ingruo, congruo,* homer. ἔχραον] řítiti se, padati, bořiti se: *templa deum H, ruebat murus L*; *ruit imber aethere toto V*; *caedebant pariter pariterque ruebant V* vraždili stejně a stejně padali (pod ranami); obr. *ruere illa non possunt, ut haec non concidant C* není možno, aby úpadek peněžnictví v Asii neměl za následek pád peněžnictví v Římě; *ruens imperium H* upadající; — přech. a) sbořiti, skáceti, strhnouti: *molem V, cumulos harenae V*; b) s sebou strhnouti: *atram nubem ad caelum V*; III [srov. rýti, rov] rýti, vyrývati, rozrývati: *spumas salis aere V* ‚pěny mořské rozrývati' = plouti; *confusa ruebant ossa focis V* vyhrabujíce sbírali kosti; *aeris acervos H* shrnouti, nahrnouti; starož. formule **rūta caesa** ‚vyryté a skácené', hrubý, nezpracovaný materiál statku, jejž si při prodeji majetník podržuje: *fundum vendere rutis caesis exceptis C.*

rūpēs, *is, f.* [*rumpo*] skála, zvl. příkrá, srázná, skalisko: *cum ex omnibus par-*

tibus altissimas rupes haberet Cs; *cavae r. V* sluje, dutiny skalní; též úskalí: *r. pelagi V*; *in rupes protrusit asellum H* do propasti.

Rupilius, *a* rod říms. 1) *P. R.*, konsul r. 132; od něho dvě *leges Rupiliae*; 2) *A. R.*, lékař za doby Ciceronovy; 3) herec, vrstevník *C*; 4) *P. R. Rex* z Praeneste, vrstevník Horatiův ●ktavianem proskribovaný.

ruptor, *ōris, m.* [*rumpo*] rušitel: *foederis, indutiarum L, pacis T.*

rūri-cola, *ae* [*rus colo*] jako adj. i subst. pole vzdělávající, vzdělavatel pole na venkově bydlící: *Phryges O* = fryžští sedláci; *Fauni O, deus O* = *Priapus*; *ruricolam mactare O* = *bovem.*

rūri-gena, *ae,* na venkově narozený, venkovan.

rursum (rursus), adv. [z *revorsum, revorsus*] a) zpět, nazpět: *r. reverti, se recipere Cs*; b) opět, znova: *r. instare et proelium redintegrare Cs, r. aliam in partem fugam petebant Cs, cohortes subsidiariae ternae et r. aliae totidem Cs*; c) s druhé strany, zase, naopak, naproti tomu: *primum Metellum esse rati . .; deinde r. Iugurtham S*; *ut illae superiores . .; sic hae r. C*; *casum neque ambitiose neque per lamenta r. . . tulit T.*

rūs, *rūris, n.* a) venkovský statek, pole: *rus colere Hirt*; *laudato ingentia rura, exiguum colito V*; *paterna rura bobus exercet suis H*; b) venkov naproti městu: *rure frui O, ruris amatores H*; vazby: na venkov: *rus ire Terentius*; na venkově: *ruri esse, habitare C*; z venkova: *rure redire Pl*; pozd. *rure* též na venkově: *rure mori L, rure esse H*; c) meton. = *rusticitas* venkovská prostota, neohrabanost: *pleni ruris et inficetiarum H*; *hodieque manent vestigia ruris H.*

Ruscīno, *ōnis, f.* 1) město v Gallii u Pyrenejí, nyn. Rousillon; 2) přístav v Africe blíže neznámý.

ruscum, *ī, n.* nebo **ruscus,** *ī, f.* listnatec, chřestovitý polokeř, z jehož tenkých prutů dělají se v Italii košťata.

Rusellae, *ārum, f.* město v Etrurii; adj. **Rusellānus,** *a, um* rusellský: *ager L*; obyv. **Rusellānī,** *ōrum, m.* Rusellané.

russus, *a, um* červený: *gingiva Cat.*

rūsticānus, *a, um* venkovský: *vita C*; *vir, homo C* = venkovan, sedlák; *homines multum rusticani C* velmi ‚selští'.

rūsticātiō, *ōnis, f.* pobyt na venkově.

rūsticē, adv. selsky, neobratně: *facere C*; *rusticius tonso toga defluit H* po selsku ostříhanému.

rūsticitās, *ātis, f.* venkovská prostota, přímost: *multum rusticitatis antiquae retinet Plin*; obyč. venkovská neohrabanost, nesmělost, upejpavost: *r exuenda est O, vultus sine rusticitate pudentes O.*

rūsticor, *ārī, ātus sum* na venkově pobývati: *haec studia nobiscum rusticantur C.*

rūsticulus, *ī, m.* [demin. od *rusticus*] sedláček: *r. non incautus C.*

rūsticus, *a, um* [*rus*] a) venkovský, selský: *praedia, vita C*; *mus, sedulitas O*; subst. venkovan, sedlák: *agricola et r. C*; *omnes urbani, rustici C*; *illi fortes viri, sed rustici ac milites C* prostí venkované a vojáci; b) prostý ve šp. sm., neohrabaný, nemotorný, nevzdělaný: *homo agrestis et rusticus C, rustica Musa H*; subst. selský troup, hrubián: *r. es, Corydon V*; *quid flebam rustica? O.*

rūta caesa viz *ruo.*

Rūtēnī, *ōrum, m.* národ gallský v Aquitannii s hl. m. Segodunum, nyn. Rodez.

Rutilius, *a* rod říms. 1) *P. R. Rufus,* řečník a dějepisec, žák Panaitiův, přítel Laeliův a Scipionův, r. 109 legát proti Jugurthovi; 2) *P. R. Lupus,* tribun l. r. 56, r. 48 místodržitel Achaie.

rutilō, *āre, āvī, ātum* [*rutilus*] na červeno barviti: *comas, capillos LT*; červenavě, zlatově zářiti: *arma V.*

rutilus, *a, um* zlatožlutý, červenavě žlutý, rusý: *ignis V*; *capilli O, comae T*; *ortus O.*

rutrum, *ī, n.* [*ruo*] rýč, lopata.

Rutulī, *ōrum, m.* národ v Latiu s hl. m. Ardeou; sing. *Tros Rutulusve V* = *Turnus*; adj. **Rutulus,** *a, um* rutulský: *sanguis, rex, acies V*

S

S jako zkratek: *Sextus*; jako číslo: *semis* (= *dimidium assis*); odt. *HS* = *IIS duae libraе et semis* = *sestertius*; *S. C. senatūs consultum*; *S. P. Q. R. senatus populusque Romanus*; *SPD salutem plurimam dicit.*

Saba, *ae, f.* [Σάβαι] město ve Šťastné Arabii, proslulé kadidlem; adj. **Sabaeus**, *a, um* sabský, básn. = arabský: *tus V, terra OH* = Arabie; **Sabaea**, *ae, f.* [sc. *terra*]; obyv. **Sabaeī**, *ōrum, m.* Sabané, bohatstvím proslulí.

Sābāte, *is, n.* močálovitá krajina v Etrurii nedal. Vej; adj. **Sābātīnus**, *a, um* sabatský: *tribus L, lacus C*; obyv. **Sābātinī**, *ōrum, m.*

Sabāzius, *ī, m.* [Σαβάζιος] příjmení Dionysovo (pův. božstvo asijské); odt. **Sabāzia**, *ōrum, n.* slavnost Dionysova.

sabbata, *ōrum, n* [σάββατα] sabbat, sobota, sváteční den židovský; *tricesima s. H* sobotní svátek novoluní (t. j. novoluní sedmého měsíce Tišri = října).

Sabbata, *ōrum, n.* viz *Savo.*

Sabellī, *ōrum, m.* [demin. k *Sabini*] menší národové původu sabinského a národové oskicko-sabinští; sing. *Sabellus* nazývá sebe *H* jakožto majitel statku v Sabinsku; adj. **Sabellus**, *a, um* sabellský, sabinský: *pubes, mater, veru V*; *anus H* marsická čarodějnice; *carmina H* čarovná říkadla; **Sabellicus**, *a, um*: *sus V.*

1. Sabīnus, *a, um* sabinský: *ager C, virgines L, silva H, gens O*; *herba Sabina O* jalovec, jehož užíváno k vykuřování; **Sabīnum**, *ī, n.* (sc. *vinum*) víno sabinské; **Sabīnus**, *ī, m.* Sabiňan; **Sabīna**, *ae, f.* Sabinka; básn. *Sabini* = Sabinsko n. statek Horatiův v Sabinsku: *satis beatus unicis Sabinis H.*

2. Sabīnus, *a* příjm. v někol. rodech říms., zvl. *S.*, přítel Horatiův; *A. S.* básník, vrstevník Ovidiův; *Poppaea Sabina*, choť Neronova i její matka.

Sabis, *is, m.* řeka v Belgii, přítok Mosy, nyn. Sambre.

Sabrīna, *ae, f.* řeka v Britannii, nyn. Severn.

sabulum, *ī, n.* hrubý písek.

1. saburra, *ae, f.* písek jako lodní přítěž.

2. Saburra, *ae, m.* vojev. krále Juby.

Sacae, *ārum, m.* Sakové, kočovní kmenové v Asii sev. od Persie; sing. *Sacēs, ae, m.*

sacculus, *ī, m.* [demin. k *saccus*] sáček na peníze: *s. est plenus aranearum Cat*, k filtrování vína *C.*

saccus, *ī, m.* [σάκκος, odt. Sack, žok] pytel, vak, měch (na obilí a na peníze *CH*).

sacellum, *ī, n.* [demin. *secrum*] malé obezděné místo s oltářem, kaple, kaplička, svatyňka.

sacer, *cra, crum* [srov. *sancio*] α) božstvu nějakému posvěcený a proto nedotknutelný (tabu), posvátný, svatý, zasvěcený někomu (*alcis* n. *alci*): *locus* naproti *profanus N*; *mons Sacer CL* ‚Svatá hora', pahorek u via Nomentana 4½ *km* od Říma; *Sacra via* ulice v Římě, vedoucí přes Velii a forum na Kapitolium; *pastor bus sacra quercus L* od pastýřů za posvátný pokládaný, u pastýřů posvátný; *sacer Cereri V* kněz Cerein; β) božstvu propadlý, kletý, prokletý, zlořečený: *eius caput Iovi sacrum esset L*; *is intestabilis et s. esto H*; přenes. *auri sacra fames V* kletý hlad po zlaté; *immerentis fluxit Remi s. cruor* = *H expiandus*; *sacer ignis V* růže (nemoc). Subst. **sacrum**, *ī, n.* a) věc posvátná, svátost: *Iunonis sacra ferre H* posv. nádoby; *sacra auferre, condere, celare L, sacrum clepere C*; zvl. obětní předmět, obět: *s. cremare, tangere L*; obraz, socha: *penetralia cum sacris OV*; posvátné místo, svatyně: *Veneris sacra petere O*; posvátný zpěv: *sacra canunt V* obětní hymny; *in tua sacra redi O* vrať se k svým zpěvům; b) úkon posvátný, obět, bohoslužba: *cetera sacra pontificis scitis subiecit L, s. facere, perpetrare L* obět konati; *coeptis stabat proxima sacris O* stál nejblíže oltáře, na němž počínala obět; *occulta, arcana s. CH* tajná bohoslužba; *solemnia s. C* slavnosti náboženské: *s. publica* naproti *privata* státní a rodinné bohoslužby.

sacerdōs, *dōtis, m. f.* [*sacer* a koř. **dhēǰō* (klásti, činiti, srov. *feci*)] osoba konající obět (= *sacrificus*), kněz, kněžka *s. maximus C* nejvyšší kněz; *Phoebi Triviaeque s. V* = *Sibylla*; *Troica s. H* = *Ilia* = *regina s. V.*

sacerdōtium, *ī, n.* úřad, hodnost kněžská, kněžství.

Sacēs viz *Sacae.*

sacrāmentum, *ī, n.* [*sacro*] pův. peněžitá suma, záruka, kterou skládaly obě strany ve při civilní (bývala ukládána na něj. posv. místě); pak meton. p ř e, p r o c e s: *iniustis sacramentis alienos fundos petere C, s. iustum iudicare C*; — ve voj. p ř í s a h a s l u ž e b n í: *alqm obligare militiae sacramento, sacramento rogare, sacramento populi obstringi Cu*; *s. dicere milites iubet Cs*; pak p ř í s a h a: vůbec: *non ego perfidum dixi s. H*; meton. služba vojenská: *longum s. T.*

Sacrānus, *a, um* sakránský (*Sacrani* kmen kolem Ardeje): *acies V.*

sacrārium, *iī, n.* [*sacer*] místo k uschovávání posvátných předmětů, svatyně, chrám, kaple; též místo, kde se konaly něj. obřady; přenes. *s. scelerum C.*

sacrātus, *a, um* [vl. part. perf. od *sacro*] posvěcený, posvátný, svatý: *iura Graiorum V*; *manus O*; *milites L* smrti zasvěcení (kteří se zavázali bojovati, až padnou).

sacri-cola, *ae, m. f.* obětník, obstaravatel obětí, kněz.

sacri-fer, *a, um* posvátné předměty nesoucí, vezoucí: *rates O* Penaty trojské.

sacrificātiō, *ōnis, f.* [*sacrifico*] obětování.

sacrificium, *iī, n.* [*sacrifico*] obět.

sacrificō, *āre, āvī, ātum* [*sacrificus*] obět konati, obětovati: někomu něco alci alqa re, zř. alqd; též neos. pass.

sacrificulus, *a, um* [demin. k *sacrificus*] obětí konající, obyč. *rex s.*, *vates s. L* vrchní obětník, velekněz; subst. *sacrificuli ac vates L* obětníci.

sacri-ficus, *a, um* [*sacra facere*] α) obětí konající: *rex L* = *sacrificulus*; β) obětní: *dies, securis, ritus O*; *os s. O* řeč kněží, obětníků.

sacri-legium, *iī, n.* svatokrádež α) jako krádež posvátných předmětů: *s. prohibere L, s. Neronis T*; β) jako rušení náboženství: *sacrilegii damnatus N.*

sacri-legus, *iī, n.* [*sacra legere*] (sbírající a odcizující posvátné věci, svatokrádežný; subst. svatokrádce; *sacrilegorum numero haberi N*; *non sacrilegum, sed hostem C*; přenes. bohaprázdný, bezbožný, zločinný: *manus HO, feminae O.*

Sacri-portus, *ūs, m.* 1) městečko u zálivu tarentského; 2) m. nedaleko Praeneste.

sacrō, *āre, āvī, ātum* a) božstvu zasvětiti, věnovati: *aras, laurum Phoebo V*; *sacratae rite pecudes V, templum V*; b) vůbec věnovati, určiti: *quod nobis sacrasti C*; *hunc honorem ei Iuppiter sacravit V*; c) nesmrtelným učiniti, zvěčniti: *alqm Lesbio plectro H*; *eloquentia Catonis sacrata scriptis omnis generis L*; d) smrti zasvětiti: *caput L*; e) nedotknutelným učiniti: *foedus L, legem C*; *lex sacrata LC* na jehož přestoupení určen trest.

sacrō-sanctus, *a, um* ‚obětí posvěcený', svatostí chráněný, nedotknutelný: *magistratus, potestas tribunicia L, possessiones C*; *memoria alcis Plin* svatá.

Sadalēs, *ae, m.* kníže thrácký, syn Kotya III.

saecularis, *e* [*saeculum*] stoletní: *ludi T* uspoř. Augustem r. 17 př. K.; k nim napsal Horatius *carmen saeculare* píseň k slavnosti, oslavě století.

saeculum (saeclum), *ī, n.* a) v ě k lidský, p o k o l e n í, r o d, koleno (generace): *ex hac parte saecula plura numerantur quam ex illa L, serit arbores, quae alteri saeculo prosint C*; b) v ě k vůbec, d o b a: *illustrari saeculum suum eiusmodi exemplo arbitrabatur Plin*; *huius saeculi insolentiam vituperabat C*; přenes. d u c h č a s u: *corrumpere et corrumpi saeculum vocatur T* nazývá se ‚státi na výši doby' n. ‚kráčeti s duchem času'; c) s t o l e t í: *aliquot saeculis post C*; *saeculo festas referentes luces H*; neurčitá d l o u h á ř a d a l e t: *longo putidam saeculo H, bello egregia per saecula gens V*; meton. l i d é n ě j a k é d o b y: *saeculorum reliquorum iudicium C, impia aeternam timuerunt saecula noctem V.*

saepe, adv. *saepius, saepissimē* [adj. **saepis* stlačený, srov. *saepes*] často, zhusta, mnohdy; opětovně, opět a opět: *clamitare Cs*; *deorum s. praesentiae C*

častá zjevení bohů; *quam saepissime C* co možná často.

saepenumerō, adv. v mnohých případech, častokrát, zhusta: *s. admirari soleo tuam sapientiam C.*

saepēs, *is. f.* [srov. *saepe*] plot, ohrada *densissima Cs*; hradba: *scopulorum C.*

Saepīnum, *ī, n.* [*saepes*] městečko v Samniu u Beneventa, nyn. Sepino.

saepiō, *īre, psī, ptum* [srov. k *saepe*] ohraditi, plotem, zdí obehnati: *sepulcrum saeptum vepribus C*; zahaliti: *gradientes aëre V*; obestříti: *oculos membranis C*; obklíčiti: *feram coronā venantum V*; zatarasiti: *vias L, vallum arboribus L*; obehnati: *oppidum operibus C*; opevniti: *castellis castrisque C*; zvl. přenes. uzavříti, obklopiti něčím a tím chrániti: *iure civili, legibus C, pudicitiā T, praesidiis philosophiae C.*

saeptum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *saepio*] a) ohrada: *beluas saeptis tenere C*; *fragmenta saeptorum et fustes C*; b) zvl. plur. ohrada pro dobytek, salaš, stáj: *multa victima exit saeptis V*; šrauňky v komitiích pův. dřevěné na foru, od Caesara *saepta marmorea* na poli Martově: *populum ius est includere saeptis O*; básn. *intra saepta domorum V* uvnitř domu.

saeta, *ae, f.* (*sēta*) [srov. č. síť, něm. Saite] žíně, štětina, vůbec dlouhá srst zvířecí: *gladium saetā equinā aptum C*; o lvu, hověz. dobytku, kanci, přenes. o člověku.

saeti-ger, *a, um* štětinatý: *sus VO, pecus O*; jako subst. *O* štětináč (kanec).

saetōsus, *a, um* [*saeta*] štětinatý: *aper V. verbera Prop* z kozích chlupů.

saevē, adv. prudce, zuřivě: *ventis agitari H.*

saeviō, *īre, iī, ītum* zuřiti, vztekati se, zuřivě si vésti: krutě, zle řáditi: *anguis V, lupus O*; vůči čemu: *aper in pecudes O, accipiter in aves O*; *saevit canum latratus V* psi zuřivě štěkají; přenes. o člověku: *saevit animis ignobile vulgus V*; *ne saevi, magna sacerdos V* nerozčiluj se, nehněvej se; spec. *in se s. OT* na sebe ruku vložiti; o věcech: *mare S, pelagus T, ventus Cs*; i abstr. *amor ferri V, ira in alqm O.*

saevitia, *ae, f.* [*saevus*] zuřivost: *hostium S*; přísnost: *heris infamulos adhibenda est C, Appii L*; zpurnost: *Hiempsalis S*; ukrutnost: *faeneratorum S*; o věcech: prudkost: *hiemis S, undae O*; zuřivost, bouřlivý stav: *maris Cu, pelagi O*; *annonae T* ukrutná drahota.

saevus, *a, um* zuřivý, divoký, vzteklý (o stavu dočasném; *ferus* vlastnost trvalá): *leaena V, canes Pr, ferae O, beluae H*; o lidech ukrutný, krutý, přísný, rozhněvaný: *hostis O, Iuno V, Proserpina H*; *Aeneas s. in armis V* strašlivý; *pater O* přísný; *Achilles ambobus V* na oba rozhněvaný; o věcech: *mare SOV* bouřlivé; *arma V* hrozná; *ignes Pr* zuřící; *Orion V* bouře působící; *falx Priapi Tib* strašný; *venenum V* prudký, *ventus CL*; *militia H* strohá, přísná; *pugna L, paupertas H* krutá; pod. *imperium S*; *saeva pati S* ukrutnost snášeti; *ab obice saevior ibat O* hrází se více bouřil.

sāga, *ae, f.* viz *sagus.*

sagācitās, *ātis, f.* [*sagax*] bystrost čichu, čenichavost: *narium C* o psech; přenes. bystrozrak, důvtip, ostrovtip: *qua est sagacitate in his rebus C.*

sagāciter, adv. bystře: *sagacius odoror H*; přenes. chytře, důvtipně: *moti sunt L.*

sagana, *ae, f.* [*saga*] čarodějnice, u *H* jm. vl.

Sagaris, *is, m.* (též **Sangarius**) řeka v M. Asii, nyn. Sakari; **Sagarītis,** *idis, f.* víla Sagaria, do níž se zamiloval Attis.

sagātus, *a, um* [*sagum*] ve vojenském plášti: *prodire C.*

sagāx, *ācis* [*sagio*] a) bystře větřící, čenichající: *canes C*; *sagacior anser O* lépe slyšící, bystřejší; b) přenes. duševně bystrý, bystrozraký, důvtipný, chytrý: *mens C, sagaces hospites H*; s gen. *utilium s. rerum H, ad suspicandum C*; básn. inf.

sagīna, *ae, f.* a) krmení: *anserum Varro*; *multitudinem saginā tenere C*; b) konkr. krmě, pokrm, strava; žrádlo, pice: *saginā gravis T, gladiatoria s. T, immunda Pr.*

sagīnō, *āre, āvī, ātum* opásti, krmiti: *porcum Pr, corpus Cu*; přenes. *qui rei publ. sanguine saginatur C* z krve obce tyje; *servuagies sestertio saginatus T* obohatil se o . . .

sāgiō, *īre,* — bystře vnímati (čichati, větřiti); přenes. duševně bystře viděti: *sagire est sentire acute C.*

sagitta, *ae, f.* šíp, střela; meton. *Aeneas, quamquam tardante sagitta, insequitur V* ač rána (šípem způsobená) zdržovala.

sagittārius, *a, um* [*sagitta*] šípy (a tedy i lukem) ozbrojený; jako subst. lučištník; kollekt. *eques s. T* jízdní lučištníci; jako souhvězdí Střelec.

sagitti-fer, *a, um* šíponosný: *pharetra O*; *Parthi Cat, Geloni V* = lukostřelci.

sagitti-potēns, *tis* souhvězdí Střelce.

sagittō, *āre, āvī, ātum* [*sagitta*] šípy střílet.

sagmina, *um, n.* [*sacer, sancio*] svazečky posvátné trávy natrhané na hradě tím., jež vyslance činily nedotknutelnými.

Sagra, *ae, m., f.* [Σάγρα, Σάγρας] řeka v Bruttiu, nyn. Sacriano.

sagulum, *ī, n.* [demin. k *sagum*] pláštík, plášť vojenský.

sagum, *ī, n.* vlněný šátek, plachetka, plaid; plášť, zvl. vojenský: *tegumen omnibus s. figulā aut spinā consertum T* o kroji starých Germánů; *saga sumere C* = zbraně se chopiti = *ire ad saga C*; *in sagis esse C* býti ve zbrani.

Saguntia viz *Segontia.*

Saguntum, *ī, n.* nebo **Saguntus,** *ī, f.* [Σάγουντον] Sagunt, město na vých. pobř. Hispanie sev. od Valencie, nyn. Murviedro (*murus vetus*); adj. **Saguntīnus,** *a, um* saguntský: *clades, rabies L,* obyv. **Saguntīnī,** *ōrum, m.* Sagunťané.

sāgus, *a, um* [srov. *sagio, sagax*] věštný, prorocký: *anus C*; subst. **sāga,** *ae, f.* věštkyně, čarodějka, čarodějnice.

Saïs, *is, f.* [Σάϊς] staré hl. m. dolního Egypta, nyn. ves Sa-el-Haggar; obyv. **Saïtae,** *ārum, m.* Saiťané.

sāl, *salis, m.* [srov. ἅλς ze *σαλ-ς, sůl, Salz] a) sůl, slaná voda, moře: *panis cum sale H*; *sal niger H* dobývaná z popelu dřevěného k nakládání ryb; *spumas salis aere ruebant V* pěny mořské okovanou přídou rozrývali; *assiduo sale saxa sonabant V* mořským příbojem; b) přenes. duševní bystrost, vtip, humor: *versus habent salem Cat* říz; *sale et facetiis Caesar vicit omnes C*; *Lucilius urbem multo sale defricuit H* zžíravým vtipem; c) dobrý vkus: *plus salis quam sumptus habebat N*; obr. *Bioneis sermonibus et sale nigro H* narážka na otce Blonova jako obchodníka s naloženými rybami.

Salācia, *ae, f.* mořská bohyně, choť Neptunova; meton. moře.

Salamis, *īnis,* acc. *īna, f.* [Σαλαμίς] 1) ostrov v zálivu saronském naproti Athenám a Eleusině, sídlo Telamonovo, bitva r. 480; 2) město na Kypru; adj. **Salamīnius,** *a, um* salaminský; obyv. **Salamīnii,** *ōrum, m.* Salaminští.

Salapia, *ae, f.* město v Apulii sev.-záp. od ústí Aufida, nyn. ves Salpi; obyv. **Salapīnī,** *ōrum, m. C* a **Salapitānī,** *ōrum, L.*

salārius, *a, um* [*sal*] solní: *annona L* roční výnos monopolu solního; *via Salaria L* n. prostě *Salaria C* silnice na levém břehu Tiberu, po níž sůl ze solnic ostijských dopravována do měst sabinských; subst. **salārius,** *ī, m.* obchodník solí; **salārium,** *ī, n.* pův. dávka solní vojákům, pak částka peněžitá za ni; za doby cís. služné úředníků a mzda soudců.

Salassī, *ōrum, m.* obyv. Alp v nyn. Savojsku.

salāx, *ācis* [*salio*] vl. ‚skákavý' o zvíř. vzhl. k pudu pohlav., bujný, chlipný, vilný: *aries O.*

salebra, *ae, f.* [*salio*] kostrbatá, nerovná cesta: *qui queritur salebras H*; přenes. drsnost, kostrbatost řeči: *haeret in salebra C* váze; *Herodotus sine ullis salebris fluit C, in salebras incidere C* do obtíží, nesnází.

salebrōsus, *a, um* kostrbatý, nerovný: *saxa O.*

Sālentīnī, *ōrum, m.* národ v Kalabrii kolem Tarenta; adj. **Sālentīnus,** *a, um* salentinský: *campi V, ager L.*

Salera, *ae, f.* město na sev. pobřeží Afriky.

Salernum, *ī, n.* město na pobř. kampanském jv. od Neapole, nyn. Salerno.

saliātus, *ūs, m.* [*Salii*] hodnost kněze salijského, saliát.

salictum, *ī, n.* [*salix*] vrbové křoví, vrboví.

salignus, *a, um* [*salix*] vrbový: *fustis H, crates V, lectus, veru O.*

Salii, *ōrum* (*um*), *m.* [*salio*] ‚tanečníci', tančící kněží; sbor 12 kněží zřízený Numou, rozmnožený Tullem Hostiliem na 24; 1., 15. a 19. března konali svoje tance ve zbroji a nesouc štíty ancilia procházeli městem, zpívajíce starožitné písně;

adj. **Saliāris,** *e* salijský: *carmen H, dapes H* skvělé, nákladné.

1. salīnae, *ārum, f.* solné doly, soliváry: *familiae, quas publicani in salinis habent C.*

2. Salīnae, *ārum, f.* **1)** solné doly u Ostie; **2)** sklad soli u porta Trigemina.

Salīnātor, *ōris, m.* [*salinae*: ‚obchodník solí'] příjm. v rodě Liviů.

salīnum, *ī, n.* [*sal*] slánka, solnička.

salio, *īre, uī (iī), saltum* [ἅλλομαι ze **σάλ̓ομαι*] skákati, poskakovati, hopkovati: *in gurgite ranae O, de muro L, unctos per utres V*; *mica saliens HO* obětní sůl do ohně vhozená do výše prskající; *rivus salit V* = teče; subst **salientēs,** *ium, f.* [sc. *aquae*] vodotrysk; *venae VO* biji; *pectora salientia O* zvedající se, dmoucí se.

saliunca, *ae, f.* nízká libovonná rostlina nard čili kozlík keltský (*Valeriana* n. *Nardus celtica*).

salīva, *ae, f.* **a)** slina: *abest s. mucusque Cat*; **b)** přenes. chut: *Methymnaei Graia s. meri Pr.*

salix, *icis, f.* vrba.

Sallentīnī viz *Salentini.*

sallō, *ere, —, salsum* [*sal*] soliti.

Sallustius, *a* rod řím. **1)** *C. S. Crispus,* dějepisec, nar. v Amiternu r. 86, propaetor v Africe r. 47, prokonsul v Numidii, po smrti Caesarově věnoval se literatuře; napsal: *Bellum Iugurthinum, bellum Catilinae* a *Historiae* o 5 kn. (nezach.); zemř. r. 35; **2)** adoptovaný jím synovec *Sal. Crispus,* přítel Augustův, † r. 20 po Kr.; adj. **Sallustiānus,** *a, um*: *horti T* sady založené historikem *S.* na *collis hortorum* u *porta Salaria.*

Salmacis, *idis, f.* pramen v Karii změkčilost působící a nymfa jeho; o člověku zženštilec.

Salmōneus, *eōs, m.* [Σαλμωνεύς] syn Aiolův, bratr Sisyfův, král v Elidě; chtěje napodobiti hrom a blesk byl Diem zabit; **Salmōnis,** *idis, f.* dcera Salmoneova Tyro, matka Neleova.

Salōnae, *ārum, f.* město v Dalmacii, nyn. Salona u Splitu.

Salpīnum, *ī, n.* město v Etrurii, asi nyn. Monte Alfino; adj. **Salpīnās,** *ātis* salpinský: *ager L*; obyv. **Salpīnātēs,** *um.*

salsāmentum, *ī, n.* [*sal*] slaný rybí lák.

salsē, adv. vtipně: *dicere alqd C.*

salsus, *a, um* [vl. part. perf. k *sallo*] **a)** solený, slaný: *terra V, mola H, farra O, vada V* = moře, *sudor V*; **b)** vtipný, kousavý: *homo C*; *ista Sarda C*; *male s. ridens dissimulare H* potměšilý vtipálek; **salsa,** *ōrum, n.* vtipy.

saltātiō, *ōnis, f.* tančení, tanec.

saltātor, *ōris, m.* [*salto*] tanečník, obyč. v opovržl. sm.; adj. **saltātōrius,** *a, um* taneční, tanečníkův: *orbis C*; **saltātrix,** *īcis, f.* tanečnice.

saltātus, *ūs, m.* tanec, obyč. náboženský, procesní v kroku tanečním (o Saliech).

saltem, adv. alespoň, aspoň: *er pe mihi hunc dolorem. aut minue saltem C*; při záp. ani: *tribuni non deorum s., si non hominum, memores L.*

saltō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *salio*] **a)** nepřech. tančiti: *cantare et s. C*; *nemo fere saltat sobrius C* (tanec u Římanů pokládán za neslušnost, poněvadž byl většinou necudný); **b)** přech. tančiti, tancem představovati něco: *Cyclopa H*; *poemata O* tancem doprovázeti; pod. *s. commentarios T* s přehnanými posunky předčítati.

saltuōsus, *a, um* [*saltus*] lesnatý: *loca SL, regio N.*

1. saltus, *ūs, m.* [*salio*] skok: *saltu se dare in fluvium V* skočiti do ř.; *saltum dare O* skok učiniti; *corpora saltu ad terram mittere V* seskákati; *in equos subicere V* vyšvihnouti se na k.; *saltus agrestis O* tanec.

2. saltus, *ūs, m.* **a)** lesnatý sráz, stráň, údolí, úval, rokle, průsmyk: *s. silvosus L, Thermopylarum L, saltūs profundi V, praetor saltus occupans N*; **b)** les, hvozd, lesnatá hornatina: *familias in saltibus haberi C, s. Graius N* = Alpy, *s. Pyrenaei Cs*; lesní pastvina: *de saltu agrorum detrudere C.*

salūber n. **salūbris,** *is, e* [*salvus*] **a)** uzdravující, léčivý, hojivý, zdravý (= zdraví prospěšný): *suci ambrosiae V, somnus V, aestas H*; *fluvius V, Baiae C, regiones Cs*; **b)** přenes. prospěšný, výhodný: *consilia C, iustitia H, factum Plin*; **c)** zdravý (= *salvus*): *corpus LT*; přenes. *omnia salubria esse L* že se vše dobře daří.

salūbritās, *ātis, f.* **a)** zdravost (vlastnost působící zdraví), léčivost: *loci C,*

aquarum LT; též přenes. *Atticae dictionis C*; **b)** zdravost, zdraví: *corporum T.*

salūbriter, adv. **a)** zdravě, ke zdraví: *aquis refrigerari C*; **b)** prospěšně, s prospěchem: *trahi bellum s. potest L.*

salum, ī, *n.* širé moře, otevřené moře, zvl. zvlněné: *procul ab insula in salo navem tenere N*; *salo nauseaque confecti Cs*; básn moře: *fit sonitus spumante salo V, altum īl., immensum O.*

salūs, ūtis, *f.* [*salvus*] **a)** zdraví: *valetudini, saluti suae parcere C, potiri firma salute O*; *sine spe salutis N* v uzdravení; **b)** blaho, štěstí: *communis s. C* obecné dobro, *civium, urbis, rei publ., civitatis C*; *restitutio salutis meae C* = návrat z vyhnanství; *nulla s. bello V*; **c)** záchrana, spása, existence, život: *non de imperio, sed de salute dimicare Cu*; *salutem afferre alci C* zachrániti někoho; *fugā salutem petere CsC, una est s. L, una s. victis V, eorum vitam sua salute habeat cariorem Cs*; *salutem atque exitum Cs* spasný východ; meton. záchrance: *P. Lentulus, s. nostrae vitae C*; **d)** pozdrav: *quam legis salutem, missa sit vere, precor O*; *dic a me illis salutem C* vyřiď pozdrav; ellipt. *Anacharsis Hannoni salutem C* pozdravuje Hannona; *salute data redditaque L* po vzájemném pozdravu; personif. bohyně blaha řím. státu s chrámem na Quirinale.

salūtāris, *e* zdravý, léčivý; prospěšný, užitečný: *potio Cu, calor C, ars H* umění lékařské; *hominum generi cultura agrorum est s. C*; též *ad alqd C*; *littera s. C* t. j. *Absolvo*) na hlasov. lístcích soudců; *Iuppiter S. Ζεὺς σωτήρ.*

salūtātiō, ōnis, *f.* [*saluto*] pozdravování, pozdrav: *inter exercitus s. factam L* vojska se pozdravila navzájem; *salutationem reddere T* na p. poděkovati; spec. návštěva: *amicorum C.*

salūti-fer, *a, um* blaho přinášející, spásonosný, spasný: *anguis urbi O, puer toti orbi O* = Asklepios.

salūtō, āre, āvī, ātum [*salus*] **a)** zdraviti, pozdraviti: *domus te tota nostra salutat C*; *quis senator Catilinam salutavit? C*; *Italiam V, agros O*; *deos, numen O* uctíti; zvl. vítati: *augurium V*; **b)** zdraviti jménem, nazývati, titulovati: *cur poeta salutor H* proč si dávám říkati ‚básník'; *alqm imperatorem T, regem regum Cu*; **c)** jíti pozdravit, návštěvu učiniti, navštíviti: *salutatum introire S, ad alqm salutandi causa venire C*; *salutari C* = přijímati návštěvy; zvl. o ranních pozdravných návštěvách klientů *CVT.*

Salūviī (Sallūviī), ōrum, *m.* též **Salyes,** *um* gallský národ v Provincii.

salveō, ēre, — [*salvus*] býti zdráv; obyč. jako pozdrav imper. *salve, salvete!* buď zdráv!; *mihi salve* buď mi vítán; *iubeo salvere* pozdravuji; výj. místo *vale* buď s bohem!: *salve aeternum mihi V.*

Salvius *M. Otho,* druh Neronův, původce vraždy Galbovy, pak císař, po bitvě u Bedriaku r. 69 se usmrtil.

salvus, *a, um* [srov. *sollus, solidus*] **a)** zdráv, v dobrém stavu: *est tibi mater, cognati, quīs te salvo opus est H* jimž na tvém zdraví záleží; *non uxor salvum te vult H*; *quid salvi est mulieri amissa pudicitia L* jak se může míti žena dobře; *satin' salve?* (sc. *agis*) n. *satin' salvae* (sc. *res sunt*)? *L* máš se dobře? vše v pořádku? = jak se máš?; **b)** neporušen, nepoškozen: *socios salvos praestare poteramus C* spojencům mohli jsme zaručiti úplnou bezpečnost; obyč. se subst. v abl.: *quod salva fide possim C* bez porušení daného slova, *salva pietate O* bez porušení povinné dobromyslnosti; *salvis legibus C*; *salvo et composito die Plin* když všecku práci denní jsme vykonali; **c)** živ, na živu: *si salvi esse possent N* život zachrániti, *me salvo C* pokud jsem živ.

Samaria, ae, *f.* [Σαμάρεια] Samaří, krajina ve střední Palaestině s městem téhož jména; obyv. **Samarītae,** ārum, *m.* Samaritané.

Samarobrīva, ae, *f.* (‚most samarský') město Ambianů u řeky Samary (nyn. Somme), nyn. Amiens.

sambūcistria, ae. *f.* [σαμβυκίστρια] hudebnice na sambuku, strunový nástroj, podobný harfě.

Samē, ēs, *f.* n. **Samos,** i, *f.* [σάμος výšina] starý název ostrova a města Kefalenie; obyv. **Samaeī,** ōrum, *m.*

Samnium, iī, *n.* [srov. *Sabīnus, Sabelli*] [země Sabinů ve střední Italii; **Samnīs,** ītis, samnitský: *exercitus, ager L*; **Samnītēs,** ium, *m.* Samnité: *gladiatores Samnites C* v samnit-

ské výzbroji (velký štít *scutum*, dlouhý rukávník na pravé paži, holeň na levé noze, kožený pás *balteus*, přilbice s hledím a chocholem a krátký meč).

1. Samos (Samus), ī, *f.* [viz *Same*] ostrov u pobřeží ionského s městem téhož jména, rodiště Pythagorovo, proslulé hrnčířstvím; adj. **Samius**, *a, um* samský: *Iuno C* (pon. měla v S. chrám), *testa Tib*, *vasa C* samské nádobí; *senex, vir O* = *Samius O* = *Pythagoras*; obyv. **Samiī**, *ōrum, m.* Samští.

2. Samos *Threicia VO* = *Samothrace.*

Samo-thrācē(a), ēs (*ae*), *f.* [*Σαμοθρᾴκη, Σάμος Θρηικίη*] ostrov v moři egejském naproti ústí Marice, nyn. Samothraki; adj. **Samothrācius**, *a, um,* odt. **Samothrācia**, *ae, f.* [sc. *insula*]; obyv. **Samothrāces**, *um, m.* Samothrakové.

sānābilis, *e* [*sano*] vyléčitelný, vyhojitelný: *vulnus O, plaga C.*

sānātiō, *ōnis, f.* vyléčení, uzdravení: *corporum C*; přenes. *animi, malorum C.*

sānctē, adv. poctivě, svědomitě: *illae tabulae servantur s. C*; *necessitudinem s. colere C*; s posvátnou úctou: *deos venerari C*; *alqm s. habere* v úctě míti (jako věc nedotknutelnou).

sanciō, *īre, sānxī, sānctum* [srov. *Sancus, sacer*] věc učiniti svatou, nezměnitelnou, nedotknuteluou; posvětiti, slavnostně ustanoviti: *legem CLH* zákon dáti, stanoviti; *foedus LV* potvrditi, uzavříti; *alqd sancire lege, edicto, senatus consulto, sacrificiis Cs CT, dextrā L*; *iure iurando inter se sanxerunt C* přísahou se vespolek zavázali; s dvojím acc.: *Pompeium augurem C* augurem (slavnostně) ustanoviti; *acta Caesaris C* stvrditi, potvrditi; pod. *regnum ab Antonio Herodi datum victor Augustus sanxit T, pacta T*; pod trestem zakázati, zapověděti: *naturae lege sanctum est C*; *Solon capite sanxit, si qui C* pod trestem hrdla zakázal, trest smrti ustanovil = *capitis poenam sancire Cu, exsecrationibus publicis sanctum est C.*

sānctimōnia, *ae, f.* [*sanctus*] svatost, čistota mravů, bezúhonnost; ve sm. pass. ctihodnost, posvátnost.

sānctiō, *ōnis, f.* [*sancio*] nepornšitelné ustanovení zákona trestem klatby něco zakazující: *nisi legis sanctionem poenamque recitassem C*; *s. foederis C* zvláštní článek smlouvy, výhrada.

sānctitās, *ātis, f.* [*sanctus*] a) svatost, nedotknutelnost: *tribunatūs C, templi LT*; b) čistota mravů, poctivost, bezúhonnost: *exemplum veteris s. C, matronarum C, dominae T* počestnost.

sānctor, *ōris, m.* [*sancio*] stanovitel: *legum T* zákonodárce.

sānctus, *a, um* [vl. part. perf. od *sancio*] a) pass. zasvěcený, odevzdaný božstvu, pod záštitu bohů postavený, nedotknutelný, neporušitelný, svatý: *hospites sanctos habent Cs, tribuni plebis, poetae nomen C, leges H, patriae iura N*; zvl. místa: *flumen V, fanum C, fontes V, arae O*; *sancti ignes V* posvátný oheň; b) akt. čistotou mravů vynikající, poctivý, svědomitý, počestný, nevinný, svatý: *vir sanctissimus atque ornatissimus nostrae civitatis C* muž nejryzejší a nejváženější; *da iusto sanctoque videri H, sanctissima coniunx V*; odt. pak c) ctihodný: *vates sanctissima V, sancte deorum V, senatus V, ordo, consilium C* = senát; v úctě chovaný: *dies H Tib* sváteční.

Sancus, ī, *m.* (plným jm. *Semo Sancus*) božský ochránce daného slova a přísahy = Dius Fidius (*Ζεὺς πίστιος*); uctíván na ostrově tiberském a na Quirinale.

sandyx n. **sandix**, *ycis* n. *ĭcis, f.* [*σάνδυξ*] nachové barvivo, snad sufik; u *V* nach: *s. vestiet agnos.*

sānē, adv. a) rozumně, s dobrým rozumem: *ne ego sanius bacchabor H*; b) zajisté, vskutku, v pravdě, opravdu: *s. homo nequam C, oratio s. longa C, bonus s. vicinus H*; *s. acute C*; c) v odpovědi: ano; ovšem: *s. et libenter quidem C*: d) při konj. připoušt.: pro mne, ať si, třeba, dejme tomu: *sint falsa s., invidiosa non sunt C, sint s. liberales S*; e) při imper. jen, přece: *dilue s. hoc crimen! C, age s. L* nuže tedy!; f) velice, nad míru: *homo s. locuples C*; *s. vacua C* docela prázdná; *s. bene C* zcela dobře; zápor. nehrubě, nepříliš: *haud s. alio animo S, non s. credere H*; *nihil s. SCH* zcela nic.

Sangarius viz *Sagaris*

Sanguālis, *e* [*Sancus*] Sankovi posvátný: *avis L* neznámý pták.

sanguen, *inis*, n. arch. = *sanguis* (v. t.).

sanguineus, *a, um* [*sanguis*] a) krvavý, zakrvácený i jako krev červený: *imber C, rores V, manus O, iubae V* = *rubentes, lorica V* krvavě rudá; *cometae V* jako věštci neštěstí; b) přenes. krvavý; *rixae H* krvavě končící, *Mavors V* krvežíznivý.

sanguinō, *āre, āvī, ātum* [*sanguis*] pův. krváceti; přenes. býti krvežíznivý: *sanguinans eloquentia T* (t. j. klienty vyssávající, o penize připravující).

sanguin-olentus, *a, um* a) zkrvácený, krví zbrocený: *Erinys, pectora O*; b) krvavě rudý: *color O.*

sanguis, *inis* (u *O* též *sanguīs*), *m.* a) krev (v těle, naproti *cruor*): *s. diffunditur per venas in totum corpus C*; *sanguinem effundere C, fundere CTCu, facere OL* krev proliti; b) krveprolití, vražda: *metus dimicationis et sanguinis C*; *partem sanguinis ac caedis L* krev prolitou při vraždě; *Sibylla nigrarum multo pecudum te sanguine ducet V* mnoho černého bravu obětovavši; *poenas cum sanguine poscunt V* krvavý trest; *pater fraterni sanguinis insons O*; c) krev = potomstvo, rod; konkr. dítě, syn, potomek: *sanguinis officio non eget illa mei O* = *filii mei*; *rex deorum s. H*; *Anchisae Venerisque s. H. regius s. H* o Europě; *non ego pauperum s. parentum H*; *in suum s. saevire L*; d) krevní příbuzenství, rod, pokrevenství: *Nympharum sanguinis una O* z rodu nymf; *progeniem Troiano a sanguine duci V*; *ille gradu propior sanguinis O*; též o celém národě: *ne s. societur L* = patriciové a plebejové.

saniēs, *ēī, f.* a) hnisavá krev: *saxa spargens sanie et sanguine C, saniem eructare V*; *domus sanie dapibusque cruentis V*; b) hnis, zvl. jedovatý hnis hadí, jed: *perfusus sanie vittas V*; *s. manat ore trilingui H, colubrae saniem vomunt O.*

sānitās, *ātis, f.* [*sānus*] a) zdraví tělesné, zdravost: *corporis temperatio ... sanitas est C*; přenes. *s. victoriae T* úplnost, dovršení vítězství; b) zdraví duševní, rozvaha, rozumnost, zdravý rozum: *s. animorum C, sapientia s. est animi C*; *ad s. redire C* k rozumu přijíti; *nihilo plus sanitatis in curia quam in foro esse L*; c) přenes. přirozenost, správnost: *eloquentiae T, Atticae dictionis C, oratoris C.*

sānō, *āre, āvī, ātum* [*sanus*] a) uzdraviti, vyléčiti: *si* (*medicus*) *te sanasset C*; *vulnera CO, tumor oculorum sanatur C*; b) přenes. napraviti, odčiniti: *malum C, incommodum Cs, discordiam L*; o stavech duš. vyléčiti: *dolores C, avaritiae vulnera C*; ducha uklidniti: *animos consolatione Hirt.*; *mentes Cs* k rozumu přivésti.

Sanquālis viz *Sangualis.*

Santonēs, *um* (**Santonī,** *ōrum*), *m.* gallský národ u řeky Garumny (nyn. Saintes v krajině Saintogne); adj. **Santonicus,** *a, um* santonský. *Oceanus Tib.*

sanus, *a, um* a) zdravý tělesně: *medicamento sanus factus est C* uzdravil se; *sanum facere alqm C* uzdraviti; *sana pars corporis C*; přenes. *civitas L, res publica L*; b) duševně zdravý, rozumný, rozvážný, moudrý: *eos sanos intellegi necesse est, quorum mens motu quasi morbo perturbata nullo sit C*; *ad sanos abeat tutela propinquos H*; *s. mens* zdravý rozum: *vir sanae mentis C*; *nil me paeniteat sanum patris huius H* pokud budu při zdravých smyslech; *praecipue sanus H* moudrý; naop. *male s.* smyslů zbavený, bez sebe jsoucí: *Dido V, poetae H* (u vytržení); c) o řeči zdravý, přirozený: *Rhodii saniores C, orator rectus et s. Plin.*

sapa, *ae, f.* povařený, hustý mošt: *potare purpuream sapam O.*

Sapaeī, *ōrum, m.* [Σαπαῖοι] thrácký národ u Propontidy.

1. sapiēns, *ntis,* abl. subst. *e* (adj. *sapiente puella O*), gen. subst. *um* [vl. part. praes. od *sapio*] a) adj. moudrý, rozumný: *vir CH, populus, servus H, sapientissima dea C, s. nomen H*; b) subst. mudrc, člověk rozumný: *ne putes alium sapiente beatum H*; *Pittacus in numero septem sapientum habitus est N, sapientum octavus H* (ironicky) a naproti tomu *sapientium curas retegis Lyaeo H.*

2. Sapiēns čestné příjm. Katonovo, Fabriciovo, Kuriovo, Laeliovo a j.

sapienter, adv. rozumně, moudře: *facere C, agere O, temporibus uti N, vivere H*; *hostem s. amabis O* = budeš pokládati lásku k nepříteli za rozumnou.

sapientia, *ae, f.* [*sapiens*] a) rozumnost, věhlas: *duces usu sapientiaque praestantes N, plus me tua s. consolatur C, consilium et s. C* politická moudrost, státnický věhlas: b) moudrost (*σοφία*): *princeps omnium virtutum est C, sapientiā munitus C*; zvl. pak = filosofie, mudrctví: *s. quae ars vivendi putanda est C* (= praktická filosofie); *doctores sapientiae T*; *sapientias ebullire C* filosofickými sentencemi se chvástati; *caelestis s. H* vědomí božského původu; *fuit haec s. quondam H* bylo bylo kdysi úlohou mudrců-básníků.

sapientipotēns, *ntis* moudrostí mocný: *bellipotentes sunt magis quam sapientipotentes Ennius* u *C* (jiné čtení *sapientiloquentes* moudře mluvící).

sapiō, *ere, sapiī* (*īvī*) a) pův. chut míti, chutnati, voněti: *mella herbam sapiunt Plin*; *anas plebeium sapit Petronius* má sprostou chut; *unguenta crocum sapiunt C* voní šafránem; b) přenes. duševně číti, poznávati, rozuměti, býti rozumný, rozum míti: *si sapient Cs, sapere eum plus quam ceteros arbitrantur C*; *nihil profecto sapis C* nemáš špetky rozumu; *sapere est abiectis utile nugis H* rozumně život zařídití; *sapere aude H*; *per te sapis H* sám tomu rozumíš; *praetulerim iners videri, quam sapere et ringi H* rozuměti (požadavkům umění); s akk. *qui aliquid sapiat C* kdo má trochu rozumu; *si recta saperet Antonius C* kdyby měl zdravý rozum, rozumně myslil; *nihil s. C* nemíti rozumu; *nil parvum s. H* nemíti smyslu pro titěrnosti.

sapor, *ōris, m.* [*sapio*] chut: a) chut jako vlastnost předmětu: *non odore, non sapore capi C*; *integer H, asper V, tardus s. māli V* trvalá, delší pachut; *s. melis C*; b) pochoutka, lahůdka, pamlsek: *iucundos sapores uva dedit Tib*: *tunsum gallae admiscere saporem V* šťáva z tlučených duběnek; c) přenes. vkus: *vernaculus s. C*; *homo sine sapore C.*

Sapphō, *ūs, f.* [*Σαπφώ*] básnířka řecká z Mitylény koncem 7. a zač. 6. stol. př. K.; adj. **Sapphicus,** *a, um* Sapfin: *Musa Cat.*

Sapriportus, *ūs, m.* přístav mezi Sybaridou a Tarentem.

sarcina, *ae, f.* [*sarcio*] a) ranec svázaný, uzel, zavazadlo zvl. vojenské; břímě: *gravis s. chartae H*; *sarcinas conferre Cs, colligere S*; *arma in sarcinis deligata L*; *sub sarcinis adoriri legionem Cs* na vojáky legie ještě zavazadla na sobě mající útok učiniti (u jednotl. vojína vážila asi 20 kg); básn. břímě = plod: *matri suae prima s. fuerat O*; b) přenes. břímě starostí, vlády atp.: *publica s. rerum O* břímě vlády; *s. sum tibi O*; *iam tibi sentiri s. nulla potest O.*

sarcinārius, *a, um* [*sarcina*] zavazadlový, zavazadla nosící: *iumenta Cs.*

sarciō, *īre, sī, rtum* (m. *sarcsi, sarctum*) a) látati, zašívati, spravovati, opravovati: *vestimentum Varro*; *fragmenta crystalli Plin*, *dolia Cato*; b) přenes. napraviti, odčiniti, nahraditi: *detrimentum acceptum Cs, damna CL, iniuriam C*; *gratia sarta male H* špatně obnovené přátelství; part. perf. **sartus,** *a, um* spravený = v dobrém stavu, obyč. *sartus tectus*: *monumentum sartum tectum integrumque C*; *sarta tecta exigere C* na stav staveb dohlížeti.

sarculum, *ī, n.* [*sario*] motyka, motyčka plecí, též ke kypření země.

Sarda, *ae, f.* Sardinka: *quamvis salsa ista S. fuerit C* hříčka slovní: *sarda* nasolená ryba mořská ‚sardinka'.

Sardanapālus n. . . . **pallus,** *ī, m.* poslední král assyrský, proslulý svou rozmařilostí.

Sardēs n. **Sardīs,** *ium, f.* [*Σάρδεις*] Sardy, hlavní m. Lydie, nyn. ves Sart vých. od Smyrny; obyv. **Sardiānī,** *ōrum, m.* Sardští.

Sardī, *ōrum, m.* Sardové, obyv. ostrova Sardinie, jenž **Sardinia,** *ae, f.* [*Σαρδώ*]; adj. **Sardus,** *a, um* sardinský: *mel H* (hořké chuti); **Sardōus,** *a, um* sardinský: *regna O, herba V* pryskyřník, jehož požití prý stahovalo tvář ve výraz smíchu; jinak zvaný **Sardōnia** *herba*; **Sardiniēnsis,** *e*: *triumphus N* za podrobení Sardinie.

sariō, *īre* pleti (motyčkou zemi od býlí čistiti).

sarissa, *ae, f.* [*σάρισσα*] dlouhé kopí makedonské.

sarisso-phorus, *ī, m.* [*sarissa*] makedonský kopiník.

Sarmata, *ae, m.* Sarmat, obyvatel nížiny zv. ‚sarmatská', též řec. tvar **San-**

romātēs *O* a **Sauromata** *Plin*; adj. **Sarmaticus**, *a, um* sarmatský: *arcus, sinus O, mare O* = Černé moře; *mos loquendi O*; *Sarmatice loqui O* sarmatsky; **Sarmatis**, *idis, f.* sarmatský: *umbra, tellus O.*

sarmentum, *ī, n.* rošti, klesti syrové i suché; *fasces sarmentorum L* hatě.

Sarnus, *ī, m.* řeka v Kampanii, nyn. Sarno.

Sarpēdōn, *ōnis, m.* [Σαρπηδών] 1) syn Jovův, král lycký za války trojské; 2) mys v Kilikii: *Sarpedonium promunturium L.*

Sarra, *ae, f.* [hebr. Zor] starý název Tyru; adj. **Sarrānus**, *a, um* tyrský: *ostrum V.*

Sarrastēs, *um, m.* národ v Kampanii u Sarnu.

Sassia, *ae, f.* matka A. Kluentia Avita.

sat, adv. forma mluvy ob. m. *satis*: vzniklo ze **sati* a toto ze *satis* ztrátou *-s* před souhl. (*sat prata biberunt V, sat diu C*, pak i *sat est C, sat habeo C*).

sata, *ōrum, n.* viz *sero.*

satelles, *itis, m. f.* a) stráž osobní, tělesná (obyč. plur.): *tyranni C, regii satellites L, Medi N*; b) průvodce: *pennata Iovis s. C* = orel; obr. *virtutis s. H*; *s. Orci H* = *Charon*; c) ve šp. sm. pomahač, náhončí: *Manlius, audaciae s. tuae C, voluptatum, scelerum C*; *Hannibalis satellites L* stoupenci.

satiās, *ātis, f.* [*satis*, = *satietas*] a) dostatek: *frumenti S*; b) přesycení něčím: *amoris, vini L.*

Satīcula, *ae, f.* město v Kampanii na hran. Samnia, nyn. Caserta vecchia; adj. **Satīculānus**, *a, um* satikulský: *ager L.* obyv. **Satīculānī**, *ōrum, m.* Satikulané; kollekt. **Satīculus**, *ī, m.*: *asper V.*

satietās, *ātis, f.* [*satis*] a) dostatek, dostatečné množství: *ad satietatem copiā commeatuum instructus Cu* s dostatek opatřen; b) sytost, přesycení, omrzelost, hnus: *ad satietatem trucidare L* do syta; *s. epularum Cu, vitae C* sytost života; *s. provinciae C* omrzelost; *gloriae Cu* přesycení; *s. me tenet S* nasytil jsem se (*dominationis eorum*).

satin a **satine** = *satisne.*

1. satiō, *āre, āvī, ātum* [*satis*] a) pův. nasytiti: *cibus satiat Cu, canes satiatae sanguine herili O*; *famem s. O* hlad ukojiti; b) přenes. nasytiti, ukojiti, utišiti: *desiderium naturae C*; *satiari delectatione non possum C* nemohu se nabažiti rozkoše z toho; *iram O*; *somno satiatus L* do syta vyspalý; c) přesytiti: *nimis longo satiate ludo H* přesycený; *agricola assiduo s. aratro Tib*; *senex prosperis adversisque satiatus T* do syta zkusivší dobrého i zlého.

2. satiō, *ōnis, f.* [*sero*] setba, setí, osévání: *perbetua atque aequabilis C*; místo osetě, osázené: *optima vinetis satio est V* sad; *iugera sationum suarum* (*aratores profitentur*) *C* jitra osetých polí.

satira viz *satura.*

satis a **sat**, adv. I ve výz. adj. a) dosti, dost, dostatečný, postačitelný; s dostatek: *s. est tibi in te praesidium C, s. habere CsCN* dosti míti na něčem, spokojiti se něčím: alqd, inf., si; s gen. míti dosti něčeho: *ea amicitia non s. habet firmitatis C* = není dosti pevné; *si s. roboris haberet C*; zvl. *satis est* jest dosti, stačí: *iam s. est H, quod s. est H*; *quod s. esse putat H* co pokládá za dostatečné: *Fabii s. erant ad praesidium tutandum L* stačili; *se s. ambobus Teucrisque venire V* = *se venire parem* on že odolá; *satis superque est* jest víc než dosti, dost a dost: *ut exercitui satis superque foret S*; *satis* s gen. dosti něčeho: *s. nivis H, honorum L, s. superque vitae erat L, s. superque esse sibi suarum cuique rerum C*; b) kompar. **satius** lepší, výhodnější, vhodnější: *mori s. esse C, inter feras aetatem degere C, s. esse in Asia quam in Europa dimicari N*; II jako adv. a) dost, dostatečně: α) u sloves: *ubi lusit s. H*; *te s. laudare non possum C*; *sed s de hoc* (sc. *dictum est*) *C*; *s. superque me benignitas tua ditavit H* víc než dosti; β) u adj.: *tumulus s. grandis Cs*; *responsa non dabantur s. fida V*; *s. beatus unicis Sabinis H* úplně spokojen; γ) u adv. *non s. honeste fiunt C* nedosti čestně; *s. saepe fortunam temptatam S* dosti často; b) značně, hodně, velmi: α) u sloves: *s.* (*se*) *scire ea se adlaturum L* že dobře ví, jest přesvědčen; *non s. intellego C* nerozumím dobře; *si me s. audias H*; β) u adj.

s. magna pecunia, s. fortis homo C, s. anxia vivas Tib; *s. spectatus H*; c) u adv.: *s. opportune Cs* velmi vhod; *s. diu fuerit C* hodně dlouho; III složky slovesné: **satis-accipiō**, *ere* záruku dostati: *pro praede litis vindiciarum cum satisaccepisset C*; **satis-dō**, *are* záruku dáti: *quibus a me verbis satisaccipiet, iisdem ipse, quod peto, satisdet C*; *satisdet damni C* ať ručí za škodu; odt. **satisdatiō**, *ōnis, f.* záruka; **satis faciō**, *ere* a) zadost učiniti, uspokojiti, vyhověti: *petenti C, officio C, rei publicae C, vitae satisfeci C* dosti dlouho jsem žil; b) věřitele uspokojiti = zaplatiti: *ipse tamen Fufiis satisfacit C*; *proinde ac si s. vellent C*; c) zadostučinění dáti; ospravedlniti se, omluviti se: *si Allobrogibus satisfaciant Cs*; *omnibus rationibus de iniuriis s. Cs* za křivdy; d) dostatečně dokázati, přesvědčiti: *vobis satisfeci me nihil reliqui fecisse N*; *de quo vobis testibus satisfactum est C*; **satis-factiō**, *ōnis, f.* a) zadostučinění, ospravedlnění: *Caesar Ubiorum satisfactionem accepit Cs*; b) náhrada: *recipit satisfactionem universa domus T* náhradu (za zabití svého příslušníka).

sator, *ōris, m.* [*sero*] pův. rozsévač; přenes. původce, stvořitel, tvůrce: *omnium rerum C, hominum atque deorum V* otec; *litis L* původce.

satrapēs, *ae* (*is*) (skloň. buď dle 1. nebo 3. dekl.) [σατράπης pův. persk.] perský místodržící, satrapa.

satrapīa, n. **satrapēa**, *ae, f.* [σατραπεία] místodržitelství: *Mazaeum satrapeā Babyloniae donat Cu.*

Satricum, *ī, n.* staré město v Latiu sev. vých. od Antia; obyv. **Satricānī**, *ōrum, m.* Satričtí.

satur, *a, um* a) sytý, nasycený: *expleti atque saturi decederent C*; *conviva s. H*; s abl. *quadrupedes suco ambrosiae O*; s gen. *s. altilium H*; obr. o barvě: *vellera saturo fucata colore V* sytou barvou; b) přenes. plný: *praesepia V*; *Tarentum* viz *Saturum*.

satura, *ae, f.* směs, míchanice, všechchut; odt. *per saturam* „ve směsici“: *quasi per s. sententiis exquisitis S*; zvl. jako útvar. básn. **satira**, [sc. *fabula*] satira, pův. dramatická fraška, později (od Ennia) název pro tendenční básně rozmanitého obsahu a formy.

Saturae palus jezero v Latiu.

Satureiānus viz *Saturum*.

saturitās, *ātis, f.* [*satur*] a) sytost: *usque ad saturitatem Pl*; b) hojnost: *s. copiaque omnium rerum C*.

Sāturnīnus, *ī, m.* příjm. rodu Appulejů: *C. A. S.* tribun l. 102—100 stranou aristokratickou přemožený a popravený.

Sāturnus, *ī, m.* [dle Varrona od setby (*ab satu*) nazván, tedy pův. bůh rolnictví] Saturnus, pozd. ztotožněný s řec. Kronem; za jeho vlády v Italii byl zlatý věk; *Saturni stella CV, sidus Saturni Pr*, též *Saturnus H* oběžnice Saturn; *Saturni sacra dies Tib* adj. **Sāturnius**, *a, um* Saturnův: *terra O = Latium*; *tellus V = Italia*; *regna V* zlatý věk; *gens O* Italové; *domitor maris V* Neptun; *numerus H* verš saturnský a neumělé staré básnictví; samotné **Sāturnius**, *ī, m.* syn Saturnův a) Juppiter: *talia S. placido edidit ore O*; b) Pluto: *haud ultra tenuit S. iram O*; **Sāturnia**, *ae, f.* a) dcera S. Juno; b) město v Latiu u *V*, v Etrurii u *L*; **Sāturnālis**, *e*, klass. jen **Sāturnālia**, *ōrum, n.* slavnost Saturnova, saturnalie, 17. pros. začínající a po několik dní slavené; *S. prima L* první den saturnalií, *secunda, tertia C*.

saturō, *āre, āvī, ātum* [*satur*] a) nasytiti: *animalia mammarum ubertate saturantur C*; *leones saturati cacde armenti O*; přenes. *se s. sanguine civium C*; *pallam Tyrio murice O* barviti; *solum fimo V* hojně pohnojiti; b) ukojiti, utišiti: *necdum antiquum saturata dolorem V* starou bolest neumírněnu chovajíc; *amorem Cat, crudelitatem suam C*.

Saturum, *ī, n.* sousední město Tarenta, 10 *km* na jih; odt. snad narážkou *saturum Tarentum* u *V*; adj. **Satureiānus**, *a, um* saturejský, kalabrijský: *caballus H*.

satus, *ūs, m.* [*sero*] a) setba, setí, sázení: *vitium C* vinné révy; *herbam credo (exstitisse) avium congestu, non humano satu C*; konkr. setba: *haec praeparat animos ad satus accipiendos C*; b) zplození: *ex hominum satu C*; *caritas nata a primo satu C*.

satyriscus, *ī, m.* [demin. k *satyrus*] satyrek.

satyrus, *ī, m.* [σάτυρος] satyr, průvodce Dionysův, polobozi představovaní s kozlíma nohama, špičatýma ušima, tupým nosem a kozím ocasem, později i s rohy: *sunt mihi semidei Fauni Satyrique O*; *s. Phryx O* Marsyas; meton. *satyrorum scriptor H* spisovatel dramat satyrských (σάτυροι), v nichž sbor vystupoval v podobě satyrů (zachov. Kyklops Eurípidův a Sofokleovi Stopiči).

sauciātiō, *ōnis, f.* [*saucio*] zranění, poranění.

saucio, *āre, āvī, ātum* raniti, poraniti.

saucius, *a, um* raněný, poraněný: *leo s. volnere pectus* (akk. vztah.) *V* raněný na prsou: *s. ense latus Pr*; subst. **saucii,** *ōrum, m. Cs* ranění; přenes. *trabs securi saucia O, malus s. Africo H* nalomený; o lásce: *regina gravi s. cura V, a nostro s. igne O, s. vir pellice Pieria H* zamilován do . . .

Sauromatēs, *ae, m.* [Σαυρομάτης] starý tvar místo *Sarmata*.

sāviolum, *ī, n.* [demin. od *savium*] polibek, hubička.

sāvior (suāvior), *ārī, ātus sum* líbati *inimicos. Atticam C, os Cat.*

sāvium (suāvium), *iī, n.* polibek.

Sāvo, *ōnis, m.* řeka v Ligurii, nyn. Savona záp. od Janova.

Saxa rubra [„Červené skály“] místo při silnici Flaminiově, 12 *km* sev. od Říma s kamennými lomy.

saxētum, *ī, n.* skalnaté místo, skalnatina.

saxeus, *a, um* [*saxum*] skalní, kamenný: *effigies Cat*; *Niobe s. facta O* v kámen proměněna, zkaměněla; *umbra V* stín skály; přenes. = bezcitný: *s. ferreusque es Plin.*

saxi-ficus, *a, um* [*saxum faciens*] zkameňující, v kámen proměňující: *vultus Medusae O.*

saxōsus, a, um [*saxum*] skalnatý, kamenitý: *valles, montes V, via Pr, s. sonans Hypanis V* = mezi skalami šumící, přes kamení hučící.

saxum, *ī, n.* skála, skalisko, balvan; v moři úskalí: *Tarpeium L, magni ponderis saxa Cs, saxa latentia V*; menší kámen na házení: *saxis aut fustibus alqm praecipitem agere C*; *porcum saxo silice percussit L* nejspíše palicí pazourkovou; meton. zeď kamenná: *Romulus saxo lucum circumdedit alto O*; kámen jako stavivo: *templa saxo structa V,* na sochy: *canis saxo fabricatus eodem O, saxo hominem ponere H*; *saxum quadratum L Plin* kvádr; skála tarpejská: (*e*) *saxo deicere HT*; *saxum sacrum C* augurské místo Removo na Aventinu.

scabellum (scabillum), *ī, n.* [demin. ke *scamnum*] podnožka, přenes. vysoké dřevěné podešve herců: *deinde scabilla concrepant C.*

scaber, *bra, brum* [*scabo*] a) drsný: *mola O* z neblazené lávy: *tophus CO*; b) prašivý, svrabivý: *pectus illuvie C, manus O, s. intonsusque H* nestříhaný a neholený; c) drsným činící: *robigo V.*

scabiēs, *ēī, f.* [*scabo*] a) drsnost: *scabie laedit ferrum (terra) V*; b) prašivina, svrab: *oves tentat s. V*; c) přenes. svrbění, lechtání: *s. lucri H.*

scabō, *ere,* — [srov. σκάπτω, schaben] škrabati, drbati: *dig to caput H.*

Scaeae portae [Σκαιαὶ πύλαι] brána skajská v Troji; dle té nazv. *Scaea porta V* v nové Troji v Epiru.

scaena (scēna), *ae, f.* [σκηνή] a) jeviště divadelní, divadlo: *stare in scaena H*; *scaenis decora alta futuris V, scaenis agitatus Orestes V* po (všech možných) divadlech honěný = často provozovaný; *ut agitur res in scaenis H,* b) řečiště: *s. scholasticorum T*; c) veřejnost: *mitto illa, quae in scaena sunt C* = *in conspectu omnium*; *in scaena esse O* veřejnou pozornost poutati; *scaenae servire C* na veřejnosti se ukazovati; *sc. manet dotes tuas O* svět; d) vnější představení, výprava: *scaenam ultro criminis parat T* sám o své újmě podnět k obvinění nastrojuje.

scaenicus (scēnicus), *a, um* [*scaena*] a) adj. scenický, divadelní: *artifices C* herci; *adulteria O* na jevišti představovaná; *ludi scaenici L* hry divadelní (naproti zápasům gladiatorským); b) subst. herec *CT.*

scaeptrum viz *sceptrum.*

Scaevola, *ae, m.* cognomen v rodě Muciů, původu etruského; podle starého výkladu od *scaevus* výsa. Levičák.

scaevus, *a, um* [srov. *σκαιός* ze *σκαι-ός*] a) levý: *scaeva id est sinistra Varro*; b) (pon. ptakozpytec byl obrácen k severu) západní: *porta V*; c) **scaeva,** *ae, f.* znamení, omen; metaf. nepravý *s. Romulus S.*

scālae, *ārum, f.* [**scandslā, scando*] žebřík, schody: *scalis aggredi S, scalas moenibus admovere Cs; in scalis latuit H* pod schody; *Scalae Gemoniae* v. t.

Scaldis, *is, m.* Skalda, nyn. Šelda, řeka v Belgii.

scalmus, *ī, m.* [*σκαλμός*] kolík, do něhož zasazeno veslo: *in litore scalmum reperire C*; synekd. loďka, člun: *scalmum nullum videre C.*

scalpellum, *ī, n.* [demin. od *scalprum*] nožík chirurgický, lanceta.

scalpō, *ere, psī, ptum* [přib. se *sculpo*] a) škrabati, rýpati: *terram unguibus H*; b) rýti, řezati do dřeva, kovu n. kamene, vrýti: *ad scalpendum apta manus C*; *nostri memorem sepulcro scalpe querelam H.*

scalprum, *ī, n.* [*scalpo*] nůž různých tvarů: *scalpra sutor emat H* knejp; *fabrile scalprum L* hoblík; *petito per speciem studiorum scalpro T* perořízek.

Scamander, *drī, m.* [*Σκάμανδρος*] říčka v Troadě, jinak zvaná Xanthos, nyn. Mendere.

scammōnēa, *ae, f.* [*σκαμμωνεία*] svlačcovitá rostlina, z jejíchž kořenů vyrábí se pryskyřice, již bylo již v starověku užíváno jako projímadla.

scamnum, *ī, n.* lavice, podnož, stolička: *ante focos olim scamnis considere longis mos erat O*; *regni stabilita scamna solumque* básn. n *C* trůn.

scandō, *ere, scandī, scansum* a) nepřech. stoupati, vystoupiti: *in arces Tarpeias O, in aggerem L, super testudinem T*; přenes. *timor et minae scandunt eodem H, supra principem T* povznášeti se; b) přech. *arcem, muros L, Capitolium H, cubile Pr, equum V*; přenes. *cura scandit aeratas naves H.*

scandula, scindula, *ae, f.* [*scindo,* srov. *σχινδαλμός*] šindel.

Scantīnius, *ī, m. P.,* pontifex; adj. *lex Scantinia de nefanda Venere C.*

Scantius, *a* rod řím.: *mulierecula Scantia C*; **Scantia silva,** les v Kampanii s teplými prameny.

scapha, *ae, f.* [*σκάφη*] člun, loďka: *biremis H.*

scaphium, *ī, n.* [demin. *σκάφιον*] ‚lodička', miska, šálek na pití, pohár: *scaphia cum emblematis C.*

Scaptia, *ae, f.* město v Latiu; adj. *Scaptia tribus L.*

scapulae, *ārum, f.* [srov. *σκάφιον* motyka] lopatky, plece; v sing., m. přijm. v rodu Korneliů a Quinctiů.

scarus, *ī, m.* [*σκάρος*] pyskoun, lahůdka Římanů.

scatebra, *ae, f.* [*scateo*] výtrysk, vřídlo vodní, u *V* = voda: *unda scatebris temperat arva V.*

scateō, *ēre, uī,* — vyvírati, prýštiti, téci: *fontes C*; přenes. hemžiti se: *scatentem beluis pontum H*; *arx scatens fontibus L* oplývající.

scatūrīgō, *inis, f.* zřídlo, pramen (vytryskující): *turbida L.*

scatūriō, *īre,* — [*scateo*] přenes. pln, přeplněn býti něčím.

scaurus, *a, um* [*σκαῦρος*] s vyčnívajícími kotníky, kotníkatý: *illum balbutit scaurum H*; příjm. **Scaurus,** *ī, m.* v rodě Aemiliů a Aureliů.

scelerātē, adv. zločinně, bohaprázdně, bezbožně: *dicere, peccare, bellum suscipere, insidias machinari C.*

scelerātus, *a, um* [*scelero*] a) zločinem poskvrněný: *sceleratā excedere terrā V*; *limina Thracum O*; *s. campus L* na severu starého Říma u brány Kollinské, kde byly provinilé Vestálky za živa pochovávány; *s. vicus LO* u Karin, kde Tullia jela přes mrtvolu svého otce; b) zločinný, bezbožný, hříšný: *homo SOCCs, cives C*; *amor habendi O, insania belli V*; subst. zločinec, hříšník, bezbožník: *sedes sceleratorum C* podsvětí, peklo; odt. enall *sedes scelerata Tib O, limen sceleratum V* místo bezbožníků v podsvětí; *sceleratas sumere poenas V* ohavnou pomstu vykonati; c) nešťastný, neblahý, strašlivý: *frigus V*; *Proteus H* lstivý

scelerō, *āre, āvī, ātum* [*scelus*] zločinem poskvrniti: *pias s. manus V.*

scelestē, adv. zločinně, bezbožně: *s. et impie facta L.*

scelestus, *a, um* [*scelus*] zločinný, bezbožný, bohaprázdný; subst. zločinec, bezbožník, padouch: *homines S*; *quo, quo, scelesti, ruitis H*; *si scelestum est pa-*

triam amare C je-li zločinem; u *C* jen o věcech, nikdy o osobách.

sceletus, *ī, m.* [*σκελετός* vysušený, tedy = mumie] potom kostra.

scelus, *eris, n.* [srov. *σκέλος, σκολιός* křivý, přenes. nepoctivý] a) zločin, hanebnost, čin bohapráždný: *facinus est vincire civem Romanum, s. verberare C, scelera ostendere T; s. facere, edere, committere, admittere, concipere C* spáchati, dopustiti se; *s. expendere V* za zločin pykati; *s. legatorum interfectorum L* zločin spáchaný zabitím vyslanců, vražda v.; b) zločinnost, bohaprázdnost: *avaritia, s., improbitas, audacia C; iniuria novo scelere conflata C* s novou zločinností; c) konkr. ohava, zlosyn: *quae (bestiae) tantum s. attigissent C.*

scēna viz *scaena.*

Scēpsis, *is, f.* [*Σκῆψις*] město v Mysii, rodiště akademika Metrodora, jenž odt. **Scēpsius** ze Skepse.

scēptri-fer, *a, um* žezlonosný: *manus O.*

scēptrum, *ī, n.* [*σκῆπτρον*] a) žezlo vladařské, berla: *sedens cum purpura et sceptro C, gemmantia sceptra tenere O;* b) meton. hodnost vladařská, vláda, říše: *sedet primus sceptris Latinus V = dignitate; hunc tamen dati summa movet sceptri O = imperii; Aeneas sceptra petit Euandri V; sic nos in sceptra reponis? V* tak nás u vládu slíbenou dosazuješ?

scēptūchus, *ī, m.* [*σκηπτοῦχος*] berlonoš, hodnostář na vých. dvorech.

scheda u. **scida,** *ae, f.* [*σχέδη*] list papíru (demin. *scedula* srov. cedule).

schēma u *C* řec. *σχήματα* figury řeči.

Schoenēus, *eos, eī, m.* [*Σχοινεύς* od *σχοῖνος* sítina] král boiotský, otec Atalantin, jež odt. **Schoenēïa** *virgo* nebo **Schoenēïs,** *idos, f.*

schola (**scola**), *ae, f.* [*σχολή*] a) pův. čas studiím věnovaný, pak meton. přednáška, učená rozprava: *dierum quinque scholas in totidem libros conferre C;* b) škola: *philosophorum; homo politus e schola C;* c) škola = stoupenci něčí: *Cassiana Plin.*

scholasticus, *a, um* [*σχολαστικός*] vl. ‚školní', pak jako subst. učitel (řečnictví) i žák: *concentu scholasticorum et clamoribus T* žáků; *adhuc s. est Plin* = dosud vyučuje; *adulescentuli perducuntur in scaenas scholasticorum T.*

sciēns, *tis* [vl. part. praes. od *scio*] a) vědoucí, vědomý něčeho: *utrum scientem contra foedera fecisse an inscientem C* vědomě či nevědomky; *te sciente C* s tvým vědomím; *calumniari sciens C;* b) vědomosti mající; znalý něčeho, obratný: *quis hoc homine scientior fuit? C, scientior venefica H;* s gen. *pugnae H, iuris T, linguae Latinae T.*

scienter, adv. s porozuměním, uměle, obratně: *tibiis cantare N; neminem in eo genere scientius versatum C, quae tu scientissime complexus es C.*

scientia, *ae, f.* a) vědění o něčem, znalost něčeho: *quod huius viri scientiam fugere possit C* co by mu bylo neznámo; *quae memoriā ac scientiā comprehendisti C* v paměť a vědomí vštípil; s gen.: *coniurationis T* vědomí o ..; b) jako trvalá vlastnost: znalost, vědění, učenost, umění, věda, theorie: *nauticarum rerum, rei militaris, linguae Gallicae Cs* znalost; *ignoratio futurorum malorum utilior est quam s. C* vědění, znalost jejich; *s. atque usus militum Cs* theoretická a praktická zkušenost; *s. ac pervestigatio C* vědecké bádání; *efficax s. H* čarodějství; *tantae scientiae C* tak obsáhlé vědomosti.

scī-licet, adv. [*scire licet*] ‚lze věděti' a) v pův. sm. zř.: *at s. eos gratiam peperisse S;* b) toť se ví, ovšem, patrně, nepochybně, bezpochyby, rozumí se, vskutku, arci: *census nostros requiris s. C* inu ovšem, jak pak by ne; *me species quaedam commovit, inanis s. C* ovšem že; *unda omnibus s. enaviganda H, s. omne sacrum mors profanat O* bohužel; jako vložka: *ter sunt conati imponere Pelion Ossae — scilicet — V* nastojte!; c) totiž: *sc. ut tibi se laudare coner H; alio tempore, tunc s., cum .. C;* d) ironicky ovšem: *sc. exspectem, dum .. V; s. graviorem dolorem tibi patrui mors attulit C.*

scilla (**squilla**), *ae, f.* [*σκίλλα*] 1) mořská cibule; 2) malý krab mořský (*cancer squilla*).

scindō, *ere, scidī, scissum* [srov. *σχίζω* ze **σχίδ-jω, σχιδαλμός*] a) akt. štípati, rozštípnouti, trhati, roztrhnouti, rozervati, rozkrojiti, rozrážeti, vůb. moci

něco oddělovati: *quercum cuneis V, fissile robur V*; *vestem L, pallam V*; *capillos O, crines V* rváti; *humum aratro V, aequor ferro V* brázditi, *navis scindit aquas O* rozráží; *nebulas V* kráčeti, *viam s. per stagna V* cestu si raziti, kráčeti; *agmen s. T* proraziti; *vallum Cs* vytrhnouti; **b)** med. a reflex. roztrhnouti se, rozdvojiti se, rozděliti se: *nubes se scindit V* mrak se trhá; *fistula scinditur O* otvírá se; *amnis in geminas partes O*; *scinditur in studia contraria vulgus V* lid se dělí ve dvě strany opačného mínění.

scindula viz *scandula*.

scintilla, *ae, f.* [snad příbuzné se *σπινθήρ*] jiskra.

scintillō, *āre, āvī, ātum* jiskřiti, jiskrami sršeti: *oleum V.*

scintillula, *ae, f.* [demin. od *scintilla*] jiskérka, jiskřička.

sciō, *īre, scīvī (iī), scītum* **a)** rozsouditi, rozhodnouti (= *scisco*): *tribunus rogationem ferret sciretque plebs L*; usouditi, domnívati se: *scires a Pallade doctam O*; *tum sciat V* tu přesvědčil by se; **b)** věděti: *ut scitis C* jak vám známo; nepř. ot., de alqa re, acc. c. inf., alqd ex, de alqo; *facio, ut sciat alqs* dávám věděti někomu: *statim fac, ut sciam C* dej mi hned věděti; pass. *cum Ameriae scitum est C* když zvěděli = a již věděli; v scslab. význ. *haud scio, an ..* tuším, snad, asi; *scire licet* jest patrno, že; *sciente alqo* s vědomím někoho; **c)** znáti, uměti, rozuměti: *Latine L*; *vincere scis, Hannibal L*; *si sciret regibus uti H.*

Scīpiadēs, *ae, m.* člen rodu Scipionů, Scipionovec: *Scipiadae gemini V* = oba Afrikanové.

scīpiō, *ōnis, m.* [srov. *σκίπων, σκήπων*] hůl, berla: *s. eburneus L*; **Scīpiō,** *ōnis, m.* příjm. v rodě Korneliů (v. t.).

Scīrōn, *ōnis, m.* [*Σκείρων*] **1)** lupič Theseem usmrcený, dle něho pojm. skironské skály na Isthmu; **2)** Epikurovec, vrstevník Ciceronův.

scirpeus, *a, um* [*scirpus*] ze sítí, sítinový: *simulacra, imago O* viz *Argei*; subst. **scirpea,** *ae, f.* vozová košatina ze sítí: *in plaustro s. lata fuit O.*

scirpus, *ī, m.* sítina, sítí.

scīscitor, *ārī, ātus sum* [freq. ke *scisco*] doptávati se, vyzvídati, pátrati: *ex suis unum sciscitatum .. ad patrem mittit L* přeptat se, na přeptávku; *de unoquoque nostrum O, s. deos L*; nepř. ot.

scīscō, *ere, scīvī, scītum* [inchoat. ke *scio*] rozhodnouti, pro něco hlasovati, usnésti se, zařídíti, schváliti: *s. et iubere* ustálené výrazy o hlasování v komitiích usnésti se a rozhodnouti; *Athenienses sciverunt, ut C.*

scītē, adv. obratně, způsobně, uměle, vkusně: *convivium exornare S, illigare C, rationes perscriptae C, mimos actitare T.*

scītor, *ārī, ātus sum* [freq. ke *scisco*] dotazovati se, pátrati, vyzvídati: *oracula V*; *quid veniat O.*

scītum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *scisco*] usnesení, nález, rozhodnutí: *plebis LC, scita nostra C* = národa řím.; *aliorum* (t. j. decemvirů), *pontificis L* výnos.

1. scītus, *ūs, m.* jen abl. *plebis scitu CL* po rozumu usnesení lidu.

2. scītus, *a, um* [part. perf. od *scisco*] **a)** zkušený, znalý něčeho: *homo doctus, scitus, callidus Pl*; *scita Thalia lyrae O, s. vadorum O*; **b)** obratný, vhodný, vkusný: *sermo C*; *s. videtur, scitum est C* chytrý nápad, vtip; *scitum Passieni dictum T* vtipný výrok.

scobis, *is, f.* [*scabo*] odpadky při pilování, řezání a p., piliny: *in scobe quantus consistit sumptus? H* dřevěné piliny k zametání, čištění podlahy.

Scodra, *ae, f.* město v Albanii, nyn. Skadar; obyv. **Scodrēnsēs,** *ium, m.*

Scodrus (Scordus), *ī, m.* [*τὸ Σκάρδον ὄρος*] hora v Illyrii, nyn. vilajetu Prizrenském.

scōpa, obyč. plur. **scōpae,** *ārum, f.* koště.

Scopās, *ae, m.* [*Σκόπας*] sochař a kovolijec z ostr. Paru ve 4. stol. př. Kr.

scopulōsus, *a, um* plný úskalí, skalnatý: *mare N, locus C.*

scopulus, *ī, m.* [*σκόπελος*] skalisko, skála, skalní útes, úskalí, bradlo; *sc. Mavortis O* areopag; přenes. *s. gestare in corde O*; *scopuli Acroceraunïae H, Trinacriae O* mysy; přenes. o lidech: *geminae voragines scopulique rei publ. C* tot. Piso a Gabinius (úskalí, o něž se loď obce ztroskotá).

scorpios(us), ī, *m.* neb **scorpiō**, *ōnis*, *m.* [σκόρπιος, σκορπίων] štír, i jako souhvězdí; přenes. metací stroj válečný a meton. střela jím vymrštěná: *spicula scorpionibus iacere Cs*; *scorpione traiectus Cs.*

scortātor, *ōris*, *m.* [*scortum*] nevěstkář, děvkář.

scorteus, *a*, *um* [*scortum*] kožený; subst. *scortea*, *ōrum*, *n. O* věci z kůže.

scortum, ī, *n.* 1) kůže; 2) nevěstka.

scrība, *ae*, *m.* [*scribo*] písař, tajemník: *aedilicius C*, *pontificis L*, *Neronis H.*

scrībō, *ere*, *psī*, *ptum* [srov. σκαριφᾶσθαι; z lat. je něm. schreiben] a) rýti, vyrýti (do vosku, kamene, kovu): *lineam C*; *hos versus Lacedaemonii exsculpserunt neque alios scripserunt N* nedali vyrýti; b) psáti: *cum litteram scripsisset nullam C*, *lapis scriptus Tib* popsaný = *glans scripta Cs*; c) sepsati, složiti: *litteras*, *epistulam*, *historiam*, *libros*, *carmen C*; vypsati, popsati, vylíčiti: *bellum L*, *Cyrum ad historiae fidem C*, *res gestas L*; odt. *scribentes* dějepisci: *quae* (*clades*) *scribentibus memorabilis videri solet L*; *ut scriptum video C* jak se dočítám; *Cato scribit* s acc. c. inf. *C* vypravuje; d) spec. o dopisech: *ad alqm de alqa re C* též *alci C*; vazby: konj. vybízí ut, acc. c. inf., pozd. pouhý inf.; e) term. techn.: *exercitum*, *milites*, *legiones s.*, *supplementa exercitus L* odváděti; přenes. *scribe tui gregis hunc H* počítej, připočti jej k svým přátelům; *hic*, *qui ne utitur quidem illis*, *in quibus est scriptus C* = *adscriptus*; *legem s. C* navrhovati; načrtnouti, vypracovati; *tutorem*, *heredem s. alqm CH* ustanoviti; *scribe decem a Nerio H* dej si vyhotoviti, vystaviti deset dlužních úpisů od Neria (peněžníka, jenž vyplatí = půjčí tvoje peníze třetí osobě).

Scrībōnius, *a* rod římský. 1) *S. Curio*, konsul r. 76., protivník Caesarův; 2) syn jeho, stoupenec Caesarův † 49 v Africe; 3) *L. S. Libo*, přítel Pompejův: jeho sestra Scribonia byla druhou manželkou Oktavianovou.

scrīnium, *ii*, *n.* pouzdro, krabice, skříňka na knihy a papír; meton. *scrinia posco H* knihy. Odt. něm. S hrein i č. skříň.

scrīptiō, *ōnis*, *f.* a) psaní: *lippitudo impedit scriptionem C*; b) vypsání, pojednání, spis: *causa nec scriptione digna C*; *fortissimorum virorum scriptiones C*; *impulsi sumus ad philosophiae scriptiones C.*

scrīptitō, *āre*, — [freq. od **scripto*, *scribo*] psávati.

scrīptor, *ōris*, *m.* [*scribo*] a) písař: *tuus C*, *librarius H* opisovač; *advocatis scriptoribus multa tradidit T*; b) spisovatel: *proscriptionis*, *legum C*; *rerum scriptores C* dějepisci; *s. belli Troiani*, *satyrorum H* básník.

scrīptulum, ī, *n.* čárka, linie [demin. od *scriptum*].

scrīptum, ī, *n* [vl. part. perf. od *scribo*] a) čára: *ludus XII scriptorum C* hra kaménky na šachovnici o 24 polích; b) co napsáno, práce písemná, spis, kniha: *scriptum relinquere C* písemně zaznamenati = *scriptis mandare alqd C*; *de scripto dicere C* dle písemného záznamu, konceptu; *optima scripta Graecorum H*; *scripto certiorem fieri O* dopisem; písemné nařízení, zákon: *multa contra s. dixit C*; *tabellae s. habentes L* zákon obsahující.

scrīptūra, *ae*, *f.* [*scribo*] a) abstr. α) psaní vůbec: *plura verbo quam scripturā C* písemně; β) způsob psaní, písemné podání, vylíčení: *qui hoc genus scripturae leve iudicant N*, *sc. eorum*, *qui veteres res populi composuere T*; b) konkr. α) dílo písemné, spis: *diurna actorum s. T*; β) poplatek z pastvin, pastevné: *vectigal ex scriptura C.*

scrīptus, *ūs*, *m.* [*scribo*] úřad písaře, tajemníka.

scrīpulum viz *scrupulum.*

scrobis, *is*, *m.*, zř. *f.* jáma; u *T scrobem effodere* hrob.

scrūpeus, *a*, *um* ze špičatých kamenů, strmý, příkrý: *spelunca V.*

scrūpulōsus, *a*, *um* [*scrupulus*] plný špičatých kamenů, drsný, kostrbatý, příkrý, strmý: *cotes C*; přenes. přesný, pečlivý: *scrupulosa multa in his voluminibus Plin.*

scrūpulum, ī, *n.* skrupule, nejmenší jednotka váhy římské = $^1/_{24}$ unce = 1·14 gramu.

scrūpulus, ī, *m.* [demin. od *scrupus*] pův. (ostrý) kamének; přenes. úzkostlivost, neklid, obava, pochybnost: *scrupulum evellere C*, *eximere Plin*; vzhledem k vy-

znamu: *s., qui se dies noctesque stimulat ac pungit C.*

scrūbus, *ī, m.* špičatý, ostrý kámen; přenes. neklid, úzkost.

scrūta, *ōrum, n.* veteš: *vilia scruta vendere H.*

scrūtor, *ārī, ātus sum* pečlivě prohledávati něco: *loca abdita S, naves C*; prošťourávati: *spiculis Alpes*; *ignem gladio H*; prosklídíti: *venantium latibula Cu, occulta saltuum T*; *mare T* prohledávati (o sběratelích jantaru); přenes. prozkoumati, vyšetřiti: *caeli plagas C, litteras C, animos ceterorum T*; vyhledávati, pátrati po něčem: *mentes deum in extis O, arcanum H, finem principis T.*

sculpō, *ere, psī, ptum* do kamene, kovu, dřeva rýti, řezati; vyřezávati, vydlabati, vytesati, řezbou vytvořiti: *niveum ebur O* sochu ze slonoviny; *non est e saxo sculptus (sapiens) C.*

sculptilis, *e* vyřezaný, řezbou vytvořený: *opus dentis Numidae O* ze slonoviny.

scurra, *ae, m.* šašek, blázen, kteří se zvláště rádi přidávali jako ‚stíny' k bohatším lidem, odt. též = přiživník; vynikali drzostí (*improbissimus C, petulans Plin*).

scurrilis, *e* [*scurra*] šaškovský: *dicacitas, iocus C.*

scurrīlitās, *ātis, f.* šaškovství: *scurrilitatem fugo T.*

scurror, *ārī,* [*scurra*] blázna dělati: *sc. ipse mihi, populo tu H*; *scurrans H* přiživník.

scūtāle, *is, n.* [*scutum*] řemen na praku v podobě štítku.

scūtātus, *a, um* s dlouhými štíty: *milites, cohortes Cs, equites V*; subst. **scūtātī,** *ōrum, m.* štítníci: *quattuor milia scutatorum L.*

scutella, *ae, f.* [demin. od *scutra*] malá plochá miska, šálek, kofíček: *dulciculae potionis C.*

scutica, *ae, f.* [ze *Σκυθική*] bič, karabáč.

1. scutula, *ae, f.* [*σκυτάλη*] válec na posouvání břemen: *scutulis subiectis Cs*; tajný dopis (pon. se navinoval na hůlku) viz *clava.*

2. scutula, *ae, f.* [demin. od *scutra* misa] miska: *oblonga T.*

scūtulum, *ī, n.* [demin. od *scutum*] štítek.

scūtum, *ī, n.* [*σκῦτος*] čtyřhranný podlouhlý dřevěný štít, kožní potažený a kovem olemovaný: *scutum pro clipeo imperatum L*; přenes. ochrana, záštita: *s. dare in iudicio C*; *scuto magis quam gladio opus est L.*

Scylacēum, *ī, n.* město v Bruttijsku na nejužším místě poloostrova, nyn. Squillace.

Scylāx, *cis, m.* [*Σκύλαξ*] přítel Panaitia z Halikarnassu.

Scylla, *ae, f.* [*Σκύλλα*] **1)** úskalí v úžině messinské, jež zosobněno jako dcera Forkova, kterou Kirke proměnila v obludu mořskou psy obklopenou (*σκύλακες*); **2)** dcera Nisova a Megařina, jež zbaviv otce zázračného nachového vlasu, proměněna za trest v ptáka Ciris. Obě Skylly častěji smíšeny. Adj. **Scyllaeus,** *a, um* Skyllin: *rabies V*; subst *Scyllaeum illud aeris alieni C* Skyllino úskalí; u *L* mys u Troizeny v Argolidě.

scyphus, *ī, m.* [*σκύφος*] pohár, číše.

Scȳros(us), *ī, f.* [*Σκῦρος*] **1)** ostrov mezi Euboí a Lesbem, skrýše Achilleova před výpravou trojskou, nyn. Sciro; adj. **Scȳrius,** *a, um* skyrský: *Deidamia Pr, iuvenis V = Pyrrhus*; *Scyria membra O* Pyrrhovy (syna Achilleova), *pubes V* druhové Pyrrhovi; **2)** město v Malé Frygii.

scytalē(a), *ēs* (*ae*), *f.* viz *scutula.*

Scythae, *ārum, m.,* sing. **Scythēs,** *ae* [*Σκύθης*] Skythové, úhrnný název kočovných národů v nyn. nížině ruské; adj. **Scythicus,** *a, um* skythský: *tegimen C, Diana O* na taurském Chersonesu uctívaná; *arcus, sagitta, frigus O*; *fretum O* Černé moře; **Scythis,** *idis, f.* Skythka = **Scythissa,** *ae, f.*; země **Scythia,** *ae, f.* Skythie.

1. sē, zdvoj. **sēsē,** zájm. reflex. (*sibi, se,* srov. *oĭ, ἑ*; *sui* jest gen. od *suus*) **I** přímo: sebe, se, sobě, si: *se quisque diligit C*; *victus in sese redit* (*Proteus*) *V* vrací se ve svou původní podobu; *orantes, ne se sanguine respergerent L* navzájem; *quae sibi quisque timebat V* čeho se každý pro sebe bál; *quid sibi clamor ille vellet L* co znamená; **II** nepřímo ve vazbě acc. s inf. a ve větách vedl. k označení totožnosti podmětu hlav. věty a předm. závisl.

2. sē, před samohl. **sēd** [1. *se*] a) adv. pro sebe, stranou, ve slož. roz- (př. *se-cedo*); b) předl. bez.

Sēbēthis, *idis*, *f.* [od *Sēbēthos*, říčka v Kampanii] sebethská: *nympha V.*

sē-cēdō, *ere*, *cessī*, *cessum* (stranou) odejíti, odstoupiti: *secedant improbi C*, *de coetu O*, *in abditam partem aedium S*; *plebes in sacrum montem L* odstěhoval se, odtáhl; *a patribus L* odloučiti se, rozdvojiti se.

sē-cernō, *ere*, *crēvī*, *crētum* a) oddělit: *partem praedae L*; *secerne te a bonis C* odluč se, vzdal se; *me leves chori secernunt populo H* odlučují od lidu, povyšují nad lid; *Europen ab Afro secernit mare H*; b) vyloučiti: *frugalissimum quemque C*, *amicos meos C*; c) přenes. rozeznávati: *blandum amicum a vero C*; *iusto iniquum H.*

sē-cessiō, *ōnis*, *f.* [*secedo*] a) odstoupení, odejití stranou: *subscriptorum C*; *secessionem facere L* stranou ustoupiti, poodejíti; ve voj. srotiti se *CsCu*; b) polit. odštěpení, odloučení se: *a decemviris L*; odchod, vystěhování se: *s. plebis in montem sacrum L.*

sē-cessus, *ūs*, *m.* [*secedo*] a) odloučenost, oddálenost, samota: *specie secessūs exsulem esse T*; b) konkr. místo odloučené, vzdálené, ústraní, zákoutí: *est in secessu longo locus V* v dlouhém chobotu; *secessus amoenos promittit T* = letní pobyt.

sēcius viz *secus.*

sē-clūdō, *ere*, *sī*, *sum* [*claudo*] pův. (stranou) uzavříti, odt. skrýti, uschovati: *carmina antro seclusa relinquit V*, *sub ala secluditur Pr* skrývá se; *supplicium seclusum a libero spiritu C* trýzeň, býti uzavřen od . . .; přenes. odloučiti: *iter seclusum a consilio deorum C*; *secludite curas V* zaplašte, zapuďte (z mysli).

secō, *āre*, *secuī*, *ctum* (*secātūrus*) [srov. sekati] a) sekati, řezati, síci, kositi, žíti, krájeti, stříhati, tesati: *unguis male sectus H*, *tergora in frusta V*, *digitum*, *pabulum Cs*; *marmora* (v. t.) *secanda locas H*; *pyram struere robore secto V* z rozštípaného dříví; *dona gravia auro sectoque elephanto V* vykládané (těžkým) zlatem a kusy, deštičkami slonoviny; spec. v lékařství řezati: *ense volnus s. V* vyříznouti; *varices secabantur Mario C*; b) básn. poraniti, poškoditi: *glacies teneras plantas tibi V*, *corpora vepres V* rozdrásati; c) přenes. během proříznouti = projíti, proběhnouti, proletěti, proplouti: *viam secat ad naves V*, *sectus in obliquum limes O* šikmo ražená dráha; *Carpathium mare V*; *virides secant placido aequore silvas V* lesy brázdí v klidné hladině se obrážející; *aethera pennis V*; *quam quisque secat spem V* jakou kdo chová naději; d) děliti, roztínati, rozhodovati: *hortus sectus humum rivo O* jejíž půda rozdělena byla potokem = jejímž středem vinul se potok; *populos Latinos secat Allia V*, *lites H*; *ridiculum acri melius magnas secat res H* vtip lépe než ostří roztíná, rozhoduje věci důležité; *mens bipartito secta O* rozdvojená.

sēcrētiō, *ōnis*, *f.* [*secerno*] odloučení, oddělení, rozpojení.

sēcrētus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *secerno*] a) oddělený, odloučený: *s. imperium habere L*, *arva V* t. j. oddělené od míst jiným přidělených; b) odloučený, v ústraní, odlehlý: *iter*, *loca H*, *pars domus O*; *silva*, *montes O*, *colles T*; c) skrytý, tajný: *artes O*, *libidines T*, *praemia T*; někdy místo adv.: *secreta pyram erige V* v ústraní, nebo enall. *secretae Troades in acta V* = *in s. acta* na osamělém pobřeží; subst. **sēcrētum**, *ī*, *n.* a) odloučenost, samota, ústraní, místo odlehlé: *stilus secreto gaudet Plin*; *horrendae secreta Sibyllae C*, *secretiora T* odlehlejší krajiny; *petito secreto T* vyžádav si rozmluvu mezi čtyřma očima; odt. **sēcrētō**, adv. v ústraní mezi čtyřma očima, stranou: *s. monere S*, *consilia s. ab aliis coquere L*; b) tajnost, tajemství: *litterarum secreta T* tajné dopisování; *secretum illud T* tajemná ona bytost; *secreta male audiebant T* soukromý život; *omnium secreta rimari T*; spec. tajná bohoslužba: *sua ne s. viderent O.*

secta, *ae*, *f.* [*sequor*] a) směrnice, směr, dráha, zásady, způsob jednání a myšlení: *hanc s. rationemque vitae secuti sumus C*; b) konkr. strana politická n. škola filosofická: *pro Vitrucio sectamque eius secutis L* = stoupenci; *eorum philosophorum s. C.*

sectātōr, *ōris*, *m.* [*sector*] průvodce, stoupenec, následovník; plur. družina,

průvod: *lex de numero sectatorum C* klientů.

sectilis, *e* [*seco*] řezaný, sekaný: *ebur O* destičky ze slonoviny.

sectiō, *ōnis, f.* [*seco*] a) řezání, pitvání: *corporis Gellius*; b) přenes. prodávání statků zabavených státem (aby je mohl kupec po částech rozprodati) n. kořisti, dražba: *ad illud scelus sectionis (accessit Antonius) C*; *exercere apud aerarium sectiones T* dražbu zabavených statků jako řemeslo provozovati; konkr. majetek zabavený, kořist: *sectionem eius oppidi universam Caesar vendidit Cs, s. Cn. Pompei C.*

1. sector, *ōris, m.* [*seco,* viz *sectio*] obyč. jen přenes. kupec dražební: *sectores collorum et bonorum C* (hříčka slovní), *s. Pompei C = bonorum Pompei.*

2. sector, *ārī, ātus sum* [freq. od *sequor*] a) následovati, provázeti někoho, za někým choditi, běhati: *praetorem circum omnia fora C, ipse suas sectatur oves Tib, matronas H*; zvl. o služebnících: (*ii servi*) *Chrysogonum sectantur C*; b) zvěř stíhati: *apros V, leporem H*; c) přenes. honiti se za něčím, pachtiti se po něčem: *hanc miseram praedam Cs, eminentes virtutes T, levia H*; pátrati: *mitte sectari, rosa quo locorum sera moretur H.*

sectūra, *ae, f.* pův. řezání, meton. místo, kde něco se řeže, kope: *aerariae sectura Cs* doly.

sē-cubitus, *ūs, m.* [*secubo*] spaní o samotě (bez ženy).

sē-cubō, *āre, uī,* — a) spáti sám; obr. žíti osaměle *Pr*; b) sám, zvlášť ulehnouti: *positis secubuere toris O; quid (prodest) in maesto secubuisse toro? O.*

sēculum, sēclum viz *saeculum.*

sē-cum = *cum se* s sebou; *tamquam emeritis stipendiis secum, ut dicitur, vivere C* sobě samému žíti.

secundānī, *ōrum, m.* vojáci druhé legie.

secundārius, *a, um* v druhé řadě, druhotný.

secundō, *āre, āvī, ātum* [*secundus*] příznivě provázeti, býti příznivý: *di nostra incepta secundent V*; *venerabar nymphas, rite secundarent visus V* vzýval jsem je, aby k dobrému obrátily div ten; *secundante vento T* za příznivého větru.

secundus, *a, um* [vl. part. praes. od *sequor*] a) následující α) časově nejbližší: *si te lumine secundo hic offendero C* dne nejblíže příštího; *s. proelium N* následující bitva; β) na druhém místě, za někým jsoucí, druhý: *s. partes CH* druhá úloha (*deuteragonistes*); *scribi s. heres H* býti ustanoven dědicem na druhém místě (když by první zemřel); *s. ab Romulo L, ab Achille H* druhý po..; *mensa secunda* zákusky; *s. vigilia N* před půlnocí; *s. hora* 7—8 dopol.; γ) druhotný, horší, špatnější: *vivit pane secundo H* ze špatnější mouky, ‚režný'; *haud ulli veterum virtute s. V* jenž nikomu ‚nezadá'; *regio nulli earum gentium secunda Cu*; b) provázející α) o vodě a větru spolu jdoucí, příznivý: *secundo flumine CsCu* po řece; *secundā aquā L* po vodě; *secundo mari prima Cyrene est S* podle moře, vl. jdeme-li s odlivem; *aquilone secundo H, secundissimo vento C* velmi příznivý; *curru* (abl.) *volans secundo V* letě, ujíždějíce na voze běhutém (*dat lora* sc. *equis*); β) přenes. příznivý: *ad caelum fertis rumore secundo H* souhlasným pokřikem; pod. *clamore V*; *omnia secunda et oboedientia sunt S* vše se vám daří a vás poslouchá; *auspicia secunda C*; *secundo populo C* za souhlasu lidu; *iter celerant rumore secundo V* při veselém šumotu (vesel a vody); γ) šťastný: *res secundae* štěstí; *proelium Cs, fortuna N*; *labores H* zdárné; subst. **secundum,** *ī, n.,* zvl. plur. **secunda,** *ōrum* štěstí, šťastné okolnosti, poměry: *nimius honos inter secunda T, vir secundis adversisque iuxta famosus T*; **secundum** I předl. s acc. a) místně vedle, podle: *s. flumen Cs* podél řeky, *castra s. mare Cs*; b) časově a o posloupnosti: hned po, po: *s. binos ludos C, s. quietem C* po usnutí, *s. comitia C*; *s. deos C* po bozích, *s. te C* po tobě; c) relat. shodně s něčím, dle něčeho, podle: *s. naturam vivere C, s. legem L*; ve prospěch něčí: *de absente s. praesentem iudicare C, sententiam s. Plotium dicere C*; II adv. podruhé: *s. consulibus L*; **secundō,** za druhé: *primum .., secundo .. C.*

sēcūrē, adv. **a)** bezstarostně, klidně: *alqm exspectare Plin*; **b)** bez nebezpečí, bezpečně: *longius quidem, sed securius Plin.*

secūri-fer, *a, um* sekeru nesoucí.

secūri-ger, *a, um* sekeru nosící, sekerou ozbrojený: *puellae O* = Amazonky.

secūris, *is,* acc. *im,* abl. *i, f.* [srov. sekyra] sekera **a)** pův.: *s. anceps O* = *bipennis* dvojitá; druhy: na zabíjení obětních zvířat, kácení stromů, popravování odsouzenců, jež nosili liktoři, odt. též meton. *duodecim secures in praedonum potestatem pervenerunt C* = (dvanáct liktorů) = dva praetoři; **b)** přenes. moc: *Gallia subiecta securibus Cs, sumere aut ponere secures H* hodnosti; *saevae s. V* nadvláda; **c)** rána = ztráta, škoda: *graviorem infligere securim rei publ. C, securim inicere petitioni C.*

sēcūritās, *ātis, f.* [*securus*] **a)** bezstarostnost, klid duševní: *Democriti s. quae est animi tamquam tranquillitas C; securitatem appello vacuitatem aegritudinis C*; neohroženost: *timorem alcis sua securitate lenire Plin*; **b)** bezpečnost, bezpečí: *securitati consulere T.*

sē-cūrus, *a, um* [2. *se* a *cura*] **a)** bezstarostný, klidný, nestarající se, nemající starosti o něco: *securae gentes O*; *s. proficiscitur C* bezstarostně; s gen.: *poenae H, futuri O, periculi Cu, amorum V*; *pro alqo s. T, de lingua Latina C, de bello Romano L;* s nepř. ot.: *quali perfundat pisces olivo H; s. cadat an recto stet fabula talo H* nestaraje se, zda; meton. *securos latices potant V* uklidňující *s. Lethe O* starosti zbavující; **b)** o věcech: bezstarostný, veselý, klidný: *otia V, dies, mensa Tib, gaudia O;* **c)** bezpečný, jistý, bez nebezpečí: *locus L, vota secura repulsae O; tragoedia securior T* méně nebezpečná; *luxus T.*

1. secus neskl. [srov. *sexus*] pohlaví: *virile ac muliebre s. LT* přelož. gen. mužského pohlaví; potomstvo.

2. secus, adv. [srov. *sequor*] **a)** časově: na to, potom, později: *horā fere undecimā aut non multo s. C* ne o mnoho později; **b)** intens. méně, hůře, špatně: *neque his s. atque aliis armis muniti S* aniž však méně jsouce zbraní touto chráněni; *s. existimare de alqo C* špatné mínění míti; *s. scribere de alqo L; bellum s. cesserat S* špatně dopadla; *quod ubi s. procedit S* když se to nedařilo; *coepta s. cadebant T*; *bene aut s. consulere L*; **c)** jinak: *ne quid faciat s., quam volumus C*; *quod s. est C* jest tomu jinak; *non s. dixi, quam si eius frater essem C* nejinak než; pod. *haud s.*; kompar. **sequius:** *quod sequius sit L* což by se mohlo zdáti méně pěkným; kromě toho s týmž významem **sectius** (u *Pl*) a z toho **sētius** (šp. *sēcius*) **a)** jinak: *nec setius omnis in unguem arboribus positis secto via limite quadret V* = nejinak, stejně jako u hustě vysázených; **b)** méně, hůře; *non s.* ne méně: *nihilo s.* (o) nic méně: *instat non s. V* ne méně dorážíť; *interea toto non s. aëre ninguit V* sněží právě tak silně jako mrzne; *neque eo s. . . officia praestabat N* nicméně proto přece.

sed, spoj. **a)** po kladu: avšak, ale: *manu confligere immane est, sed cum tempus postulat, decertandum manu est C*; *est illud quidem honestum, sed hoc expedit C*; zápor v druhém členu: *ademit Albino nomen, sed benevolentiam non ademit C*; **b)** po záporu: nýbrž, avšak, ale: *non castra, sed naves petierunt N*; *neque studere, neque odisse, sed minume irasci decet S* nejméně však; *non solum, sed etiam* nejen, nýbrž i; *non modo, sed potius* netoliko, nýbrž spíše; *non modo, sed ne—quidem* nejen, nýbrž ani ne; *non modo non, sed ne—quidem* nejen ne, ale ani ne; *non modo non, sed etiam* nejen ne, nýbrž docela i; *non, sed etiam* nejen, nýbrž také; *ne—quidem, sed* nejen (snad), nýbrž docela; **c)** jako přerušení: než: *sed haec hactenus! C*; **sed enim** než, vždyť; vždyť pak (viz *enim*).

sēdātē, adv. klidně: *loqui C.*

sēdātiō, *ōnis, f.* [*sedo*] uklidnění: *animi, perturbationum animi C.*

sēdātus, *a, um* [vl. part. perf. od *sedo*] uklidněný, klidný: *tempus, animus, cor CV*; *sedato gradu abeunt L*; subst. *oderunt sedatum celeres H.*

sē-decim [**ses-decim* ze *sex-decim*] šestnáct.

sedeō, *ēre, sēdī, sessum* [srov. ἕζομαι, seděti, sitzen] **a)** seděti: *vehebatur in raeda, unā sedebat uxor C, sedens iis assensi C;* in: *in equo C, sedilibus in primis H;* pouhý abl.: *marmoreo superi*

sedere recessu O usedli; *humo, delphine O, carpento L*; jiné vazby: *post me gradu primo H, sub pede ducis O, carceris ante fores O*; b) zasedati v radě, v soudu, sedět před soudem, sezení konati, míti: *eius igitur mortis sedetis ultores C, iisdem consulibus sedentibus atque inspectantibus C* za předsednictví a dozoru; *Minos sedet arbiter Orci Pr*; *sedebant iudices centum et octoginta Plin*; c) přenes. sedět nečinně, klidně; trvati, meškati, prodlévati někde: *sedeant spectentque Latini V*; *compressis, ut aiunt, manibus sedere L* s rukama v klíně, s rukama založenýma; *in villa totos dies C*; *sedemus desides domi L*; ve voj. nečinně ležeti: *montana circum castella in armis V*; *sedendo urbem expugnare L*; d) o neživých věcech: pevně sedět, vězeti, perf. uváznouti, dopadnouti: *clava ter quater adverso sedit in ore viri O* dopadl; *librata glans cum sederit L* když roztočením koule se ustálí (na určitém místě praku); *plaga sedet O* rána tkví, t. j. hluboko vniká; e) o představách: tkvíti, pevně trvati: *si superis hoc sedet animo V* to-li pevný úmysl bohů; *Cressa relicta in ingenio tuo O.*

sēdēs, *is, f.* [*sedeo*] a) sedadlo: *s. honoris, sella curulis C*; *sedibus altis .. sedent O* na vysokých křeslech; *s. regia L* trůn; přenes. *priores tenet sedes Homerus H* přednější místo; b) sídlo, domov, bydliště: *eam sedem Tullus regiae capit L* ten vrch zvolí za sídlo královské; *Latinis sedes dare L* sídla vykázati; *sedes novas petere Cs* nový domov hledati; *sedes habere in .., SCs* sídlo míti, sídliti, obývati; o podsvětí: *s. piorum H, silentum O, sceleratorum C*; *corpus s. animae O* schránka; c) místo: *urbi condendae s. commoda Cu*; *turrim convellere altis sedibus V* ze základů; *solidis sedibus adstas O* na půdě pevné; *deus haec reducet in sedem H* k svému místu, do pravé koleje přivede; *sedem bello legere T, s. belli L* dějiště války.

Sēdētānia, *ae, f.* [Σηδητανία] krajina v Hispanii tarrak.; obyv. **Sēdētānī**, *ōrum, m.*, adj. **Sēdētānus**, *a, um* sedetanský: *ager L.*

sedīle, *is, n.* [*sedeo*] sedadlo, sedátko, lavice: *gramineum V*; *sedilibus in primis eques sedet H* (v divadle); *s. e marmore Plin.*

sēd-itiō, *ōnis, f.* [*se, eo*] ‚rozejití se', rozkol, různice, spor, rozbroj: *domestica L, turbida s. deorum O*; v polit. a vojen. nepokoj, vzpoura, odboj: *ne qua in castris s. oriretur Cs*; *coorta est s. V* vypukla; *seditionem concitare C.*

sēditiōsē, adv. za účelem vzpoury, vzbouření: *contiones concitare C*; buřičsky: *agere, exercitum tractare T.*

sēditiōsus, *a, um* [*seditio*] nepokojný, buřičský: *homo, tribunus C, oratio Cs*; *contio C* bouřlivé; *seditiosissimus quisque L* právě největší buřiči.

sēdō, *āre, āvī, ātum* [kausat. k *sedeo*] usaditi, utišiti, uklidniti, upokojiti: *tempestas sedatur C, tumultus L*; *pubes sedato tandem pavore L* když se uklidnilo ve svém strachu; *septem surgens sedatis amnibus Ganges V* zvedaje se sedmi klidnými proudy; *sedato respondit corde V* = klidně; spec. nasytiti, ukojiti: *ieiunia carne O, sitim O, appetitus omnes C, rabiem H*; *seditionem C* potlačiti.

sē-dūcō, *ere, xī, ctum* a) stranou odvésti: *singulos separatim L, alqm blanda manu O*; *a peste alqm s. C* zachrániti; b) rozvésti, odloučiti, rozloučiti: *subito seducimur imbre O*; *duas terras unda O, cum frigida mors animā seduxerit artus V* (‚od duše oddělí údy') duši oddělí od těla; *ocellos Pr* odvrátiti; part. perf. **sēductus**, *a, um* vzdálený, daleký: *seductae longe terrae O*; *consilia seducta a plurium conscientia L*; v ústraní žijící, osamělý: *seducti et quasi rustici Plin.*

sēductiō, *ōnis, f.* [*seduco*] odvedení stranou: *testium C.*

sēdulitās, *ātis, f.* [*sedulus*] a) dobromyslnost: *s. atque integritas C*; b) horlivost, přičinlivost: *non sentitur sedulitate labor O*; *s. mali poetae C*; úslužnost (přílišná, dotěravá): *s. autem urget H*; *officiosa s. H* přílišná pracovitost.

sē dulō, adv. [2. *se* a *dolo* bezelstně] a) upřímně, beze zlého úmyslu: *s. faciebat C*; b) čile, horlivě: *munere fungi Plin, verba audire L, faciam omnia s. C*; c) naschvál, schválně: *s. tempus terere L.*

sēdulus, *a, um* [*sedulo*] a) beze lsti, upřímný, beze zlého úmyslu: *ne odium*

liberis s. importes H; **b)** opravdový, horlivý, bedlivý, přičinlivý: *apis O, anus Tib, puer H;* **c)** příliš úslužný: *hospes, minister H, male sedula nutrix O; spectator H* horlivě zaujatý.

Sedūnī, *ōrum, m.* kmen helvetský vých. od jezera ženevského, kolem nyn. Siona (Sitten).

Sedusiī, *ōrum, m.* germánský národ mezi Rýnem, Dunajem a Neckarem.

seges, *etis, f.* **a)** setba, osení, obilí: *segetis canae stantes aristas O; bis segetem densis obducunt sensibus herbae V* vinnou révu; *s. lini et avenae V;* plur. *quid faciat laetas segetes V;* **b)** meton. pole oseté, k osévání, role: *cohortes frumentatum in proximas segetes misit Cs; segetes occat H: prima paretur arboribus seges V* půda (úrodná); obr. *s. gloriae C* pole slávy; **c)** přenes. *ferrea telorum s. V* železná šípů setba = množství; *s. clipeata virorum O; horrescit strictis s. ensibus V* bojovný šik.

Segesta, *ae, f.* staré město sicilské Acesta [*Ἀκέστη*] na sev. pobřeží poblíž Eryxu, nyn. Castellamare; obyv. **Segestānī,** *ōrum, m.* Segesťané.

Segestes, *is, m.* germánský kníže, vrstevník Arminiův.

Segestīva, *ae, f.* město v Hispanii tarrak.

Segimerus, *ī, m.* [*Σεγιμέρος*] kníže Cherusků, otec Arminiův.

Segimundus, *ī, m.* syn Segestův.

Segnī, *ōrum, m.* národ v Gallii belg. vých. od Mosy.

sēgnis, *e* [srov. *ἧχιστος*] zdlouhavý loudavý, lenivý, váhavý, liknavý: *bonus segnior fit, ubi neglegas S, segniores incitare Cs, equus segnior annis V, propter onus segnes H;* o věcech neživých: *campus, carduus V = sterilis* neúrodný; *pugna, bellum, obsidio L* ospalé, malátné; vazby: ad, in alqd, alcis rei, inf.

sēgniter, adv. zdlouhavě, líně: *s. omnia agere L; non, haud s.* horlivě, čile, hbitě; *non segnius* horlivěji; *nihilo segnius S* tím horlivěji.

sēgnitia, *ae, f.* a **sēgnitiēs,** *ēī, f.* [*segnis*] zdlouhavost, loudavost, línost: *cunctatione et s. tempus terere T; s. maris T* nehybnost moře, tišina, bezvětří.

Segontia, *ae, f.* město v Hispanii vých. od Cadizu, nyn. Siguenza.

Segontiacī, *ōrum, m.* kmen britský naproti ostrovu Wightu.

sē-gregō, *āre, āvī, ātum* [*grex*] ,ze stáda odloučiti', odděliti, vzdáliti, vyloučiti: *alqm a numero civium C, captivos L; virtutem a summo bono C; pugnam L* boj se třemi převésti na boj s jednotlivci.

Segusiāvī, *ōrum, m.* kmen gallský u hor. Ligeru s hl. městem Lugdunum, nyn. Lyon.

Sēiānus viz *Seius.*

sē-iugātus, *a, um* oddělený, odloučený.

sē-iugis, *e* [**ses-iugis*] šestispřežní; subst. *seiuges, ium, m.* [sc. *equi*] šestispřeží.

sē-iungō, *ere, nxī, nctum* odděliti, odloučiti, vyloučiti: *alqm e fortissimorum civium numero C; Alpes Italiam a Gallia seiungunt N;* oddáliti, odvrátiti; *calamitatem a re publ. C; defensio seiuncta est a sententia legis C* není ve spojení, jest cizí, odporuje; *se a labore forensi s. T* vzdalovati se.

Sēius, *ī, m.* rod řím., zvl. *M. Seius,* bohatý rytíř, přítel Attikův a Ciceronův; adj. **Sēiānus,** *a, um* Seiův, odt. subst. *L. Aelius Seianus,* syn Seia Strabona, praefectus practorio a důvěrník Tiberiův.

sēlectiō, *ōnis, f.* [*seligo*] výběr.

Seleucia (**ēa**), *ae, f.* [*Σελεύκεια*] jméno několika měst Seleukem založených: **1)** v Babylonii u Tigridu; **2)** v Syrii při ústí Oronta.

Seleucus, *ī, m.* [*Σέλευκος*] *Nicātor,* vojevůdce Alexandrův, pozd. král syrský, † 281 př. Kr.

sē-lībra, *ae, f.* [**semi-libra*] půllibra, půl libry: *farris L.*

sē-ligō, *ere, lēgī, lectum* [*lego*] vybrati: *exempla C; selectus* vybraný: *iudices C* practorem volení.

Selīnūs, *ūntis, f.* [*Σελινοῦς*] **1)** město na jihozáp. pobřeží Sicilie, nyn. Selinonto; **2)** město v Kilikii; pozd. Traianopolis, nyn. Selenti.

sella, *ae, f.* [**sed-lā* od *sedeo*] stolice, křeslo; vůb.: *in sella sedere C;* spec. **a)** *sella curulis* křeslo kurulských úřadů: *accedis ad sellam C, iuxta praetoris urbani sellam Cs,* obr. *meis contentus fascibus et sellis H* = svým postavením; **b)** křeslo přenosné, nosítka (synon *lectica*): *sella vehi Plin; gestamine sellae*

Baias pervehi T; c) židle, stolice pracovní: *sellae atque operis et quaestus cotidiani locus C;* d) stolice učitelská: *s. tibi erit in ludo C.*

sellārius, *iī, m.* [*sella*] ‚stoličník', plur. o druzích Tiberiových, pojmenovaných podle způsobu smilstva.

selli-sternium, *iī, n.* [*sella* a *sterno*] hostina na počest bohů, při níž sochy bohů ležely na sedadlech; srov. *lectisternium.*

sellula, *ae. f.* [demin. k *sella*] stolička (přenosná): *sellulā defertur in domum T.*

sellulārius, *iī, m.* řemeslník při své práci sedící: *sellularii minime militiae idoneum genus L.*

semel, adv. num. jednou: *s. in vita risisse C* jen jednou; *humum s. ore momordit V* jednou (na vždy) do země kousl; *non s. dicemus H* = hojně budeme provolávati; *s. atque iterum* opět a opět, opětovně: *armis contendere Cs, pecuniam dare C;* místo *primum, primo: s. ad Corfinium, iterum in Hispania Cs;* někdy bezdůrazné: *qui s. a te sint liberati timore C;* sesíl. přece jednou: *s. in nostras nova puppis arenas venerat O;* najednou: *totas s. absorbere placentas H; aut vitam s. aut ignominiam finirent L;* jednou provždy: *s. exorari soles C.*

Semelē, *ēs* a **Semela,** *ae, f.* [Σεμέλη] dcera Kadmova, matka Dionysova ohněm Diovým usmrcená; adj. **Semelēïus,** *a, um* Semelin: *proles O, Thyoneus H* = *Bacchus.*

sēmen, *inis, n.* [*sero*] a) símě: *s. manu spargere C* obilí; *creatas semine Saturni O;* sazenice: *semina ponere V;* přenes. *semina terrarum, flammae V* živé atomy, živly; b) meton. rod, pokolení, kmen: *virtus propria Romani seminis C, regio semine orta L;* potomek, dítě: *Phoebi, caelestia semina partu edere O;* c) obr. příčina, původ, původce: *malorum omnium C, huius belli C, virtutum C; discordiarum L* původcové, *veteris eloquentiae T.*

sēmentis, *is, f.* a) setba: *sementem facere LCsC: sementes quam maximas facere Cs* co nejvíce polí osíti; *ut sementem feceris, ita metes C* jaká setba, taková žeň; b) osení: *vos date perpetuos teneris sementibus auctus O.*

sēmentīvus, *a, um* [*sementis*] *dies O* den setby.

sēm-ermis viz *semiermis.*

sē-mestris, *e* [*sex* a *mensis*] šestiměsíční, půlroční: *imperium, regnum C, tribunatus Plin. infans L.*

sēm-ēsus, *a, um* [*edo*] napolo snědený.

sē-met sesíl. *se: quae doceat semet prognatos H* svou krev, své syny.

sēmi- (sēm-) [srov. *ἡμι-*] polo-.

sēmi-adapertus, *a, um* polootevřený.

sēmi-animis, *e,* též **sēm(i)-animus,** *a, um* ‚položivý' = polomrtvý.

sēmi-apertus, *a, um* polootevřený, pootevřený.

sēmi-assus, *a, um* polospálený: *reliquiae semiassi regis C* (jiné čtení *reliquias sic meas; reliquias quaeso meas*).

sēmi-bōs, *bovis, m.* polobýk (o Minotaurovi).

sēmi-caper, *prī, m.* polokozel (Pan, Faunus).

sēmi-cremus, *a, um* [*cremo*] napolo spálený: *stipes O.*

sēmi-cubitālis, *e* půlloketní: *hastile L.*

sēmi-deus, *a, m. f.* polobůh, polobohyně.

sēmi-ermis, *e,* **semi-ermus,** *a, um* [*arma*] napolo ozbrojený = polobezbranný.

sēmi-factus, *a, um* napolo hotový: *opera T.*

sēmi-fer, *a, um* polozvířecí: *pectus Tritonis V;* subst. polozvěr: *inter semiferos O* (Kentaury); *pectora villosa semiferi V* (Kaka).

Sēmi-germānus, *a, um* pologermánský: *gentes L.*

sēmi-gravis, *e* poloopilý.

sē-migrō, *āre, āvi, —* odstěhovati se: *a patre C.*

sēmi-hiāns, *ntis* polootevřený: *labellum Cat.*

sēmi-homō, *inis, m.* poločlověk = polozvíře.

sēmi-hōra, *ae, f.* půlhodina: *longa C.*

sēmi-lacer, *lacera, um* napolo rozsápaný (*Pelias O*).

sēmi-līber, *libera, um* polovolný, napolo svobodný.

sēmi-lixa, *ae, m.* poloviční markytán (nadávka).

sēmi-mās, *maris, m.* polomuž, cvikýř n. kleštěnec.

sēmināriu̇m, *ii*, *n.* [*semen*] škola stromová, štěpnice; přenes. *Catilinarium C, triumphorum C, militum L, ducum Cu.*

sēminātor, *ōris*, *m.* [*semino*] původce: *omnium rerum, omnium malorum C.*

sēmi-nex, *cis* polomrtvý; *artūs O* poloztuhlé.

sēminō, *āre, āvī, ātum* [*semen*] síti, plodit.

sēmi-nūdus, *a, um* polonahý: *prope seminudi sub iugum missi L*; polobezbranný: *s. genere armorum L.*

Sēmi-placentīnus, *ī*, *m.* Poloplacentan.

sēmi-plēnus, *a, um* poloplný, ne zcela plný: *naves C*; s neúplným počtem mužstva: *stationes L.*

sēmi-putātus, *a, um* poloořezaný: *vitis V.*

Semīramis, *is* a *idis*, *f.* [Σεμίραμις] manželka a nástupkyně assyrského krále Nina; přenes. *Semiramis illa C* o A. Gabiniovi jako prostopášníku; adj. **Semīramius**, *a, um* Semiramidin: *sanguis O.*

sēmi-rāsus, *a, um* poloholený: *ustor Cat.*

sēmi-refectus, *a, um* napolo spravený: *classis O.*

sēmi-rutus, *a, um* polosbořený: *urbs, tecta, castella, murus L, vallum T.*

sēmis, *issis*, *m.* [*semi as*] a) půl assu: *remissis semissibus et trientibus C*; *non semissis homo H* nestojící za ‚zlámanou grešli'; b) polovice: *bina iugera et semisses agri L* půl třetího jitra; c) *semisses* jako úrok 6% (pon. měsíčně ½ assu): *semissibus magna copia est C.*

sēmi-sepultus, *a, um* polopohřbený: *ossa O.*

sēmi-somnus, *a, um* polospící, ospalý.

sēmi-supīnus, *a, um* napolo vzhůru (zpět) obrácený, napolo naznak.

sēmita, *ae*, *f.* stezka, pěšina; přenes. *fallentis s. vitae Il*; *opere s. fervet V* všecky cestičky; naproti *via*: *pecuniam, quae viā modo visa est exire ab isto, eandem semitā revertisse C* postranní steziekou se vrátily.

semi-ustulātus, *a, um* polospálený: *cadaver C.*

sēmi-ustus, *a, um* a **sēm-ustus** [*uro*] polospálený: *fulmine corpus V, robora V, forum L, tectorum vestigia T.*

sēmi vir, *ī*, *m.* polomuž, poločlověk a) půl člověk a půl zvíře: *Chiron, Nessus O;* b) cvikýř; c) přenes. jako adj. *Paris cum semiviro comitatu V* zženštilý; subst. *illi semiviri L* smilníci.

sēmi-vīvus, *a, um* položivý = polomrtvý; přen. *vox C* mdlý.

Semnonēs, *um*, *m.* kmen germánský mezi Labem a Vislou.

Sēmo, *ōnis*, *m.* [srov. *semen*] jméno božstva, zvl. přijm. *Sancus* (v. t.) (*Semones* jsou také *Priapus, Pan, Faunus, Vertumnus, Silvanus, Bona dea*).

sē-moveō, *ēre, mōvī, motum* vzdáliti, odstraniti, odloučiti alqd, alqm ab . . .; odt. part. perf. **sēmōtus**, *a, um* vzdálený, odlehlý: *locus Cs*; *terris semota II* že to se země zmizelo; *semota dicto T* na odlehlém místě.

semper adv. [**sem* srov. *semel* a *per* srov. *nuper*, tedy vyzn. jednou pro vždy; srov. *simplex*] vždy, stále, ustavičně obyč. při slovesech a adj.; při subst. lze přeložiti adj.: *seditionum s. auctores L* stálí původcové; *omnes Scilienses s. praetores C*; *id hodie quoque s. refectum manet L* pokaždé; odjakživa: *Demosthenes s. tuum Plin.*

sempiternus, *a, um* [semper] trvalý, stálý, ustavičný, nepřetržitý, věčný: *consilium senatus C, ignis Vestae C, memoria amicitiae C, potentia T.*

Semprōnius, *a* rod řím. s rodinami Grakchů, Atratinů, Blaesů, Longů a j.; nejznám 1) *Tiberius S Gracchus*, konsul 177, zeť staršího Scipiona; 2) syn jeho *Tib. S. Gracchus*, tribun lidu, † 133; 3) bratr tohoto *C. S. Gracchus*, † 121; 4) jejich sestra *Sempronia*, manželka mladšího Scipiona; *leges Semproniae C* zákony grakchovské; adj. **Semprōniānus**, *a, um* Sempronův: *clades L* kons. Sempronia Atratina; *senatus consultum C* C. Sempronia Rufa.

sēm-uncia, *ae*, *f.* půl unce; jako závaží $^1/_{24}$ libry; *heredem facere ex deunce* ($^{11}/_{12}$) *et semencia* ($^1/_{24}$) = $^{23}/_{24}$.

sēm-unciārius, *a, um* půl unce obnášející: *fenus L* t. j. půl unce na měsíc čili ročně $^1/_2$%.

sē-mūrius, *a, um* od hradeb vzdálený, za pomoriem ležící: *ager C*; subst. **Sēmūrium**, *ii*, *n.* pole patřící do obvodu římského s chrámem Apollonovým.

sēm-ustus viz *semiustus*.

Sēna, *ae*, *f.* město v Umbrii v území Gallů Senonských (odt. *Sena Gallica*), nyn. Sinigaglia; adj. **Sēnēnsis**, *e* senský: *populus L*; *proelium C* u Seny (Livius Salinator porazil Hasdrubala).

senāculum, *ī*, *n.* poradní budova, síň senátu.

sēnāriolus, *ī*, *n.* [demin. k *senarius*] nepatrný, malý senár, veršík.

sēnārius, *a*, *um* [*seni*] šest jednotek obsahující; zvl. subst. *senarius*, *ii*, *m.* [sc. *versus*] senár, šestistopý verš iambický.

senātor, *ōris*, *m.* [*senex*] senátor, člen senátu římského i jiných obcí a států: římských senátorů původně dle pověsti bylo 100, za Tarquinia Priska 200, za Sully 400, za Caesara 900, za Augusta 600; podmínka: stáří 25 let, jmění milion sesterciů; odt. pak vznikl dědičný stav senátorský; odznaky: latus clavus na tunice, zlatý prsten a červený střevíc u patriciů ozdobený půlměsícem.

senātōrius, *a*, *um* senátorský: *ordo Cs gradus C*, *album T* seznam senátorů; *consilium C* sbor soudců.

senātus, *ūs*, *m.* gen. též *ī* [*senex*] senát, nejvyšší rada u Římanů i jiných obcí, sbor poradní a vládní; *senatūs consultum* usnesení, nález senátu; *senatūs auctoritas* dobrozdání senátu; *senatum convocare*, *vocare*, *cogere CL* svolati; *s. legere* seznam senátorů předčítati (censor); *senatu moveri* ze senátu býti vyloučen; *in senatum legere* senátorem učiniti; *contra eos summa ope nitebatur senatūs specie S* na oko pro senát; meton. zasedání, sedění senátu: *eo die non fuit s. C*; *senatum dimittere C*; *etiam in senatum venit C*; *senatum dare alci S* povoliti slyšení v senátě, dovoliti předstoupiti před senát.

Seneca, *ae* [lidový výraz m. *senex*] rodinné jméno rodu Annaeů 1) *M. Annaeus S.*, rhetor z Korduby v Hispanii, z jeho spisů zachovány výtahy; 2) syn jeho *L. Ann. S.*, filosof stoický, učitel Neronův, usmrtil se r. 65, spisy filosofické a listy; o původě tragedií pod jeho jménem zachovaných je spor.

seneciō, *ōnis*, *m.* stařec; jako příjm. několika rodů.

senecta viz **1. senectus.**

1. senectus, *a*, *um* sestárlý, starý; odt. subst. **senecta**, *ae*, *f.* stáří. Klass. místo toho:

2. senectūs, *ūtis*, *f.* [*senex*] stáří, vysoký věk: *homines senectute confecti C*; *deo viridis s. V*; *in dies infestior Tulli s. L* starý T.; meton. vážnost, ponurost, zasmušilost: *obducta solvatur fronte s. H* nevrlost staroby; konkr. šedivé vlasy, šediny: *temporibus geminis canebat sparsa s. V*; stařec: *s. semper agens aliquid C*; o věcech: stáří.

seneō, *ēre*, — býti starý: (*phaselus*) *nunc recondita senet quiete Cat.*

senēscō, *ere*, *senuī*, — a) stárnouti, sestarati, starým se státi: *equus H*, *tacitis senescimus annis O*; při něčem sestárnouti: *dis hominibusque accusandis L*; b) chabnouti, malátněti, sil pozbývati; ubývati, zmenšovati se, mizeti: *moveri quam senescere omnia malebat S* než aby ochabovalo; *iam senescente invidia L* když již nenávisti ubývalo: *senescentibus vitiis L* ježto vady ochabují, síly pozbývají; *senescere civitatem ratus L*; *vires L* slábnou; *pugna L* ochabuje; *senescens exercitūs gloria T* hynoucí, upadající sláva vojska, *hiems senescens C* ubývající zima; *laus senescit C* chvály ubývá.

senex, *senis*, kompar. *senior* jako adj. starý, vysokého věku: *admodum s. suasor legis Cinciae C*, *Catone erat nemo fere senior C*, *anni seniores O* vysoké stáří; *Philemon O* stařičký; *arma diu senior desueta circumdat umeris V* stařeček (on) dávno již odvyklou zbraň obléká; jako subst. stařec, stařeček, starý člověk, kmet; ve voj. *seniores* mužstvo věku 42—60 roků.

sēnī, *ae*, *a* [**ses-ni*, *sex*] po šesti; lze většinou přelož. šest: *muri senum pedum crassitudine Cs*, *pueri annorum senum denum C* šestnáctiletí; *pedibus claudere senis H* šestiměrem.

Seniae balneae lázně v Římě neznámé polohy.

Seniēnsis colonia jinak zv. *Sena Iulia*, nyn. Siena v Etrurii; obyv. **Seniēnsēs**, *ium*, *m.* Seňané.

senīlis, *e* starcův, stařecký: *corpus*, *prudentia C*; *artus*, *genae O*; *stultitia C*, *artes T.*

senium, *iī, n.* [*senex*] α) staroba, slabost stařecká, sešlost věkem: *curvata senio membra T*; *nunc senio confectus quiescit C*; *s. Galbae et iuventa Othonis T*; β) meton. mrzutost, vážnost, zasmušilost: *inhumanae Camenae H*; utrpení, zármutek: *tota civitas confecta senio est C*; *senio et maerore consumptus L.*

Sēnŏnēs, *um, m.* 1) národ gallský u horní Sekvany s hlav. m. Agedincum, nyn. Sens; 2) přistěhovalá jejich větev do Italie na pobř. umbrickém kolem Seny. Pozn.: dle řec. transkripce Polybiovy *Sēnōnes,* dle Silia *Sĕnŏnes.*

sēnsim, adv. [*sentio,* znatelně] sotva, jedva pozorovatelně, zvolna, znenáhla, ponenáhlu, povlovně: *ita s. sine sensu aetas senescit C*; *non s. atque moderate C, s. et pedetemptim C, s. tardeve C*; *mentio s. illata L* jen příležitostně; *s. alqd reprehendere N* potají; *s. dicere C* rozvážně.

sēnsus, *ūs. m.* [*sentio*] čijící a citová činnost duševní a) počitek, čití, vjem, vnímání: *voluptatis sensum capere C* rozkoš cíti; *neque enim est ullus s. in corpore C* = tělo vůbec nic nečije; *sensum voluptatemque percipere Plin*; *omnis sensūs expertia Cu* věci všeho čití prosté = neživé; *si superest alicuis post funera sensus O* schopnost čití; b) smysl (zrak, sluch atd.): *dulcem motum sensibus afferre C* smysly příjemně vzrušiti; *sensūs, interpretes ac nuntii rerum, in capite collocati sunt C*; *s. oculorum et aurium L* zrak a sluch; *neque oculis neque auribus nejue ullo sensu percipi potest C*; *mero sensibus victis Cu* smysly omámiti (= vědomí zatemniti); c) cit v nejširš sm.: *implorarem sensus vestros S*; *pro suo sensu ac dolore loqui C*; *ex animi sensu ac dolore pronuntiare C*; spec. cit pro něco, porozumění, smysl: *mirari solebam istum in his rebus aliquem sensum habere C* krasocit; *sensum omnem humanitatis amittimus C*; *tantum autem efficitur sensu quodam ac ratione dicendi C* řečí cituplnou a rozváženou; d) cítění, smýšlení, mínění, náhled: *communis hominum sensus C*; *oratio ex communibus sensibus ducta T* vypočítaná na obecný citový dojem; *voluntas erga nos* založená na citové náladě obecné; *sensusque civium C*; *quid est tuus s., quae cogitatio? C, vestri sensūs ignarus sum C*; e) rozvaha, soudnost: *domesticus nativusque s. C; communis sensus omnium CHV* zdravý rozum lidský; f) smysl něčeho, obsah, význam: *verbi s. O*; g) myšlenka: *communes s. T.* = *loci communes*; věta, perioda: *s. aliquis T.*

sententia, *ae, f.* [*sentio*] a) = *opinio* mínění, náhled, myšlenka, úsudek: *stabilis et certa s. C*; *adhuc in hac s. sum C*; *meā sententiā* dle mého mínění; *de dis habere certam sententiam C*; *ex animi (mei) sententia* dle svého nejlepšího přesvědčení; b) úmysl, vůle: *si honestatem tueri ac retinere s. est C* chceme-li hájiti; *sententia est* n. *stat CO* jest rozhodnuto, jest pevný úmysl; *ex sententia* dle přání, vůle; obé shrnuto: *talibus incensa est iuvenum s. dictis V* = *animus*; c) hlas, úsudek v poradě; rada: *sententiis iudicum est liberatus C* hlasy soudců; *ex senatūs sententia C* dle usnesení s.; *sententiam dare L* hlas odevzdati; *in sententiam ire L* k hlasu, úsudku se přidati; *populus Rom. sententiam non tulit C* hlasem svým nerozhodl; *non haec sententia tantum fida C* tato má rada; *de amicorum sententia C* na radu přátel; *factum est senatus consultum in meam sententiam C* ve smyslu mého návrhu; *multa contra sententia (est) V* četné námitky se ozývají; praegn. správný, vážný úsudek: *non viribus res magnae geruntur, sed consilio, auctoritate, sententia C*; d) myšlenka, smysl, obsah, význam: *verbum non in eadem sententia ponitur C*; *dixit versum Graecum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum C*; *voluntas et s. legis C* duch zákona; *in hanc sententiam respondere L* v ten rozum; e) konkr. myšlenka, věta slovy vyjádřená. výrok, sentence: *concinnae acutaeque C, selectae Epicuri brevesque sententiae C.*

sententiola, *ae, f.* [demin. k *sententia*] malý výrok, průpovídka, větička: *edicti cuiusdam C.*

sententiōsē, adv. a) s bohatstvím myšlenek: *dicere C*; b) prostřednictvím sentence: *saepe s. ridicula dicuntur C* vtipným výrokem.

sententiōsus, *a, um* myšlenkami bohatý: *genus dictionis C.*

sentīna, *ae, f.* a) voda na spodku lodním, kal: *sentinam exhaurire C*; odt. pak nejnižší prostor lodní jako nejhorší, bezcenné místo: *nunc autem vix est in sentina locus C*; b) o lidech vyvrhel, výmětek, nejnižší sebranka: *servorum Cu, rei publicae C.*

Sentīnum, *ī, n.* město v Umbrii; adj. **Sentīnās,** *ātis* sentinský: *ager L.*

sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* a) smysly čísti, vnímati: *suavitatem cibi C* chutnati; *famem L* cítiti, pociťovati; *ita ut ne vicini quidem sentiant C* že by toho neznamenali; *de nihil sentiendo C* o bezcitnosti; *sensit delphina Melantho C* poznala; *strepitum s. Hirt.* slyšeti; *altera Bistonias pars est sensura sarissas O* již usouzeno, aby pocítila; spec. metaf. bolestně pocítiti, zakusiti: *tecum celerem fugam sensi H* = zažil jsem; *quid ipse ad Avaricum sensisset Cs*; *vastationem s. L*; b) seznati: *in hac urbe esse consules vigilantes C, senserunt ex fremitu Cs,* poznávati: *Dumnorigem hac oratione significari sentiebat Cs*; *nihil esse periculi H*; *ex quo fonte hauriam C, quid mens posset H*; *sidera s. V* hvězdám rozuměti; c) míniti, mysliti, za to míti, smýšleti: *iocans an ita sentiens C*; *humiliter s. C* býti nízkého smýšlení; vazby: alqd, acc. c. inf., de; *sentire cum alqo* býti stejného smýšlení, býti na straně něčí; naopak *s. adversus alqm* n. *ab alqo* býti protivníkem někoho; *vera sentire de alqo C* míti správné ponětí; d) souditi, hlasovati pro něco (srov. *sententia*): *qui haec sentitis, in hanc partem . . ite Plin*; *quid irati gravius de vobis sentire poterunt? Cs* soud vynésti.

sentis, *is, m.* (zř. *f.*) trn, trní.

sentus, *a, um* trnitý, drsný: *loca VO.*

sē-orsum a **sē-orsus,** adv. [2. *se* a *vorsus* (= *versus*)] vl. různo obrácený, adv. odděleně, zvláště: *describi s. a ceteris Cu; s. cives sociique L* zvlášť občané a zvlášť spojenci; přenes. nezávisle na = na svou zodpovědnost: *s. ab rege exercitum ductare S.*

sēparābilis, *e* [*separo*] odlučitelný, odlučitelný.

sēparātim, adv. [*separo*] odděleně, zvláště: *s. a reliquis consilium capere Cs, consulere alqm L, s. perscribi C; s. pueri, senes, mulieres C*; *vitas explicare O* jednotlivě (v monografiích).

sēparātiō, *ōnis, f.* [*separo*] oddělení, odloučení, rozdělení (opak *congregatio*).

separātus, *a, um* [vl. part. perf. od *separo*] odloučený, oddělený, různý: *ager Cs*; *separatis temporibus N* v různých dobách; *separatae singulis sedes T* jednotlivci mají místa oddělená; vzdálený, odlehlý: *iuga H.*

sē-parō, *āre, āvī, ātum* odděliti, odlučiti: *alqm a cetero exercitu Cu*; *Sestos Abydenā separat urbe fretum O* Sestos od města Abydu: *nos mare separat ingens O*; obr. odděleně, zvlášť projednávati, podnikati: *suum consilium ab reliquis Cs, a perpetuis historiis bella separaverunt C*; k něčemu nehleděti: *virtus ipsa per se . . . separatā etiam utilitate laudabilis C* nehledě k užitku.

sepeliō, *īre, īvī* (*iī*), *sepultum* pochovati, pohřbíti (i ohněm); přenes. potlačiti, překonati, zničiti: *est sepeliendus dolor C*; *cerno animo sepultam patriam C*; *bellum adventu eius sepultum C* skončena; *somno sepultus V* ve spánek pohřížený; *custode sepulto V* když hlídač uspán; *paulum sepultae distat inertiae celata virtus H* v zapomenutí pokleslé zbabělosti.

sēpes atd. viz *saepes.*

sēpia, *ae, f.* [σηπία] sepie, hlavonožec vypouštějící hnědou tekutinu.

Sēplasia, *ae, f.* ulice v Kapui, kde prodávány masti a voňavky.

sē-pōnō, *ere, posuī, positum* a) stranou položiti, odložiti: *quod celari opus erat, habebant sepositum et reconditum C* stranou uloženo a uschováno; *neque ille sepositi ciceris invidit H* stranou uloženého; *pecuniam s. L* uložiti, uschovati (k čemu: ad, in alqd); *curas O* odložiti; b) odložiti, ponechati si, vyhraditi si: *tempus ad alqd C*; *principatum Nervae senectuti T* vypsání vlády N. ponechati si na stáří; *locus servilibus poenis sepositus T* určený; c) odloučiti, oddéliti, rozeznávati: *inuolucrum lepido dicto H*; *pugnae sepositi T* zůstati vzdálen; spec. do vyhnan-

ství vyloučiti, poslati; vypověděti: *in provinciam Lusitaniam, in insulam T.*

sēpositus, *a, um* [part. perf. od *sepono*] a) oddělený, zvláštní: *mea gloria O*; b) vzácný: *vestis Tib*; c) vzdálený: *fons Pr.*

septa viz *saepio.*

septem [srov. ἑπτά, sedm, sieben] sedm; spec. sedm mudrců *C*; *s. colles H* = *Roma*; *Septem Aquae C* krajina u Reate, nyn. St. Susanna; *Septem maria T* ústí Pádu; spoj. s *decem*: obyč. *septem decem* a *septemdecim*; vedle toho *decem et s. L, septem et decem C, decem septemque N* sedmnáct.

September, *bris, bre* sedmý: *mensis* (od března); *Calendae, Idus CH*; subst. září; *Septembres horae H* dny zářijové.

sebtem-decim sedmnáct.

septem-fluus, *a, um* [*fluo*] sedmi rameny tekoucí, ústící: *Nilus O.*

septem-geminus, *a, um* sedmeronásobný: *Nilus V* sedmiramenný.

septem-plex, *icis* [*plico*] sedmeronásobný: *clipeus V* o sedmi vrstvách; *Nilus O* sedmiramenný.

septem-triōnēs viz *septentriones.*

septemvirī, *virūm, m.* sedmičlenný sbor: *s. epulones* viz toto; *s.* k rozdělování poli; *septemvirum acta C*; adj. **septemvirālis,** *e* septemvirů: *auctoritas C*; též jako subst. = *septemviri*; úřad jejich **septemvirātus,** *ūs, m.*

septēnārius, *a, um* [*septeni*] *versus* septenár, sedmistopý verš (vl. osmistopý o sedmi rázech) trochejský, iambický i anapaestický; též = iambický tetrametr.

septen-decim viz *septemdecim.*

septēnī, *ae, a* po sedmi: *duo fasces septenos habuere libros L*; sedm: *fila lyrae O, dispar septenis fistula cannis O*; *septeni deni* po sedmnácti, sedmnáct.

septen-triōnēs, *um, m.* [*triones* = *boves*] sedmihvězdí Velkého i Malého Vozu, též sing. *septentrio maior* Velký Medvěd, *s. minor* Malý Medvěd; meton. sever, půlnoc: *septem subiecta trioni gens V*; *ad septentriones vergere Cs*; vítr severní, severák: *acer s. ortus est L.*

septentriōnālis, *e* severní; **septentriōnālia,** *ium, n.* severní krajiny.

Septicius, *ī, m. Clarus* velitel praetorianů za Hadriana.

septiēs sedmkrát: *s. consul est factus C*; *s. milies sestertium C* 700,000.000.

septimānī, *ōrum, m.* vojíni sedmé legie.

Septimius, *a* rod římský. 1) *C. S.*, augur; 2) *P. S. Scaevola*, odsouzený repetundarum r. 71; 3) *L. S.*, vrah Pompejův; 4) *Titius S.*, básník a přítel Horatiův; 5) *Porcius S.*, správce Rhaetie za Vitellia.

septimus, *a, um* sedmý: *septimus decimus* sedmnáctý; *septimum* po sedmé: *consul C.*

septingentēsimus, *a, um* sedmistý: *annus L.*

septin-gentī, *ae, a* sedm set: *milites L.*

septi-rēmis, *is, f.* sedmiřadka (lod se sedmi řadami vesel).

septuagēsimus, *a, um* sedmdesátý: *annus C.*

septuāgintā sedmdesát: *aratores C.*

sēptum viz *saepio.*

septunx, *ncis, m.* [*septem unciae*] a) sedm uncí: *auri L*; b) sedm dvanáctin: *terna iugera et septunces L* tři a $^{7}/_{12}$ jitra.

sepulcrālis, *e* [*sepulcrum*] ‚náhrobní': *fax O* pohřební; *arae O* = oheň, jenž měl býti synovi příčinou smrti.

sepulcrum, *ī, n.* [*sepelio*] a) pohřebiště, hrob, hrobka: *condere sepulcro V*; b) náhrobek: *vestitum vepribus et dumetis indagavi s. C*; c) mohyla: *onerare membra sepulcro V, ingenti mole s. imposuit V* mohylu nasypal; d) meton. *sepulcra legere C* nápisy náhrobní; *quidquam mutis gratum sepulcris Cat* zemřelým, Mánům, *placatis sepulcris O*; *virtus exuers sepulcri O* smrti.

sepultūra, *ae, f.* pohřbívání, pohřbení, pohřeb: *honore sepulturae carere C*; též o spálení: *antequam cremaretur in foro, qui locus sepulturae destinabatur T.*

Sēquana, *ae, m.* hlavní řeka gallská, mezi Gallií a Belgií, nyn. Seine.

Sēquanī, *ōrum, m.* Sekvanové, gallský národ mezi Rhodanem, Rýnem, Jurou a Vogesami s hl. m. Vesontio, nyn. Besançon; adj. **Sēquanus,** *a, um*: *ager Cs* území Sekvanů.

sequāx, *ācis* [*sequor*] pronásledující, stíhající: *Latio dare terga sequaci V* = *Latinis sequentibus*; *flammae V, un-*

dae V nepřátelské; *caprae V* chtivě vyhledávající jemné listí révové; *fumus V* vtíravý (včely zahánějící)

sequester, *tra, trum* 2. *secus*] zprostředkující: *pace sequestra V* mírem jsouce chráněni; subst. *sequester, tris, m.* zprostředkovatel, podpláceč, svůdce.

sequor, *sequī, secūtus sum* [srov. ἕπομαι m. *σεπ-] a) sledovati, následovati, provázeti někoho, jíti za někým, držeti se někoho: *Caesarem amicitiae causa Cs, praetorem quinque pueri H; vestigia alcis V; Gallos carri sequuntur Hirt.* jedou za G.; *propediem sequerentur L* měli následovati; *gloria virtutem sequitur C* jde za; *naturam ducem sequi C* držeti se přírody; *famam sequere H* drž se pověsti = lič osoby, jak je tradice podává; *sudor membra sequebatur V* po údech stékal; *vultum sua silva secuta est O* za líčí šel i její les; *pedum digitos, in quantum est quaeque secuta, traxit O* až kam která došla; b) stíhati, pronásledovati: *hostes Cs, fugacem H, feras O, hostem pilo T, hostem ferro, hastā V*; přenes. *poena alqm Cs* trest stíhá, zastihuje; *poena scelus sequitur C*; c) přenes. honiti, pachtiti se po něčem, za něčím, snažiti se o něco: *sed credo aliquid secutos C* že měli, sledovali důležitý cíl; *otium et tranquillitatem vitae C; amicitiam, gratiam alcis Cs, spem vanam O, mercedes H; praemia militiae O; ferro extrema V* mečem se usmrtiti; *verba sequi H* shánětí, pracně hledati; d) časově, po řadě následovati, dostaviti se, přijíti (po něčem): *aetatem autumnus Ennius; hunc annum Caudina pax L; sequitur hiems Cs; secutum est bellum Africanum C; sequitur vox L* provází to, zaznívá k tomu hlas, výkřik; *penates . . quibus similes sequerentur L* musily následovati, dostaviti se; *lacrimae sunt verba secutae O* vyřinuly se při těch slovech; e) logicky plynouti, vyplývati: *sequitur, ut falsa enuntiatio sit C; non sequitur, ut non sapiat C; sequitur esse causas immutabiles C*; f) poddati se, povoliti; vyhověti; říditi se něčím: *volens facilisque sequetur ramus V; numerum sequi L* říditi se počtem, přidržeti se; *consilia s. L* říditi se radou, přidržeti se plánů; *secutus morem regum priorum L* dle zvyku; *ducem sequi L* svěřiti se vedení; *Polybium C* přidržeti se; *responsa s. V* býti poslušen; g) připadnouti, dostati se: *res victorem L, urbes captae Aetolos L, heredes monumentum H.*

Sēr viz *Seres.*

sera, *ae, f.* závora.

Serāpiōn, *ōnis, m.* [Σεραπίων] 1) zeměpisec z Antiochie, odpůrce Eratosthenův; 2) přezdívka P. Cornelia Scipiona Nasiky, již mu dal tribun l. Curiatius dle podobnosti k jakémusi zlopověstnému Řekovi tohoto jména.

Serāpis, *is* a *pidis, m.* [Σέραπις] staré egyptské božstvo v době Ptolemaiovců vlivem řeckým představované jako bůh podsvětí, v Římě ztotožněný s Plutonem. Uctívání jeho rozšířilo se za pozdějších císařů daleko po Evropě.

serēnitās, *ātis, f.* [*serenus*] jasné nebe, jasné počasí, jasno; též přenes. o poměrech polit

serēnō, *āre, āvī, ātum* [*serenus*] vyjasniti: *caelum tempestatesque V* bouřlivé nebe; *lux serenans C* jasné světlo denní; přenes. *spem fronte serenat V* jeví naději jasným čelem (= staví se, jako by měla naději).

serēnus, *a, um* jasný; též přenes. o duchu, tváři atp.; subst. **serēnum,** *ī. n.* jasné nebe.

Sērēs, *um, m.* [Σῆρες] Sérové, národ v nyn. sev.-záp. Číně, proslulý průmyslem hedbávnickým; adj. **Sēricus,** *a, um* sérský: *sagitta H*; hedvábný: *pulvillus H: sērica, ōrum, n.* hedbávné šaty.

Sergius, *a patric.* rod řím. 1) *L. S. Fidenas,* kons. r. 437 vítěz nad Fidenami; 2) *C. S. Orata,* labužník za doby Ciceronovy; 3) *L. S. Catilina* viz toto.

sēria, *ae, f.* podlouhlá nádoba hliněná na víno, olej: džbán, baňka.

seriēs, *ēī, f.* [1. *sero*] řetěz, řada: *vinculorum Cu* o uzlu gordijském; *ferreae laminae serie inter se connexae Cu; iuvenum s. Tib* řetěz, kolo (o tanci); přenes. *s. rerum C* spojitost; řada časová: *annorum H, temporis O series iunctura-que H* slovosled; rod, rodokmen: *digne vir hac serie O.*

sēriō, adv. vážně: *rem exprobrare L.*

Seriphos (us), *ī, f.* [Σέριφος] skalnatý ostrůvek záp. od Paru, nyn. Serfo;

adj. **Serīphius,** *a, um* seriſský: *saxum T*; jako subst. *Serifan.*

sērius, *a, um* vážný: *verba H, mala H* vážná nehoda; subst. **sērium,** *iī, n.* věc, řeč vážná: *seria quaerere H*: *per seria T* vážně; *res in serium versa est Cu* stala se vážnou; *seria frontis explicare H* vážné vrásky vyhladiti; *vertere seria ludo H* vážný tón tragoedie zaměniti žertem.

sermō, *ōnis, m.* [snad **1.** *sero*, srov. *multa sermone serebant V*] **a)** rozmluva, rozhovor, rozprávka: *discumbitur, fit s. inter eos C*; *noctem sermone trahebant V*; *hunc socci cepere pedem alternis aptum sermonibus H* hovoru nejpřiměřenější; *facta peribunt, nedum sermonum stet honos H* pouhých slov; *dare alci sermonem CN* látku k rozmluvě; *tu sermo es Pr* předmět hovoru; **b)** řeč množství, lidu: *in sermonem hominum venire C* dostati se do ‚hub' lidských; *vix feram sermones hominum C*; *erat in sermone res, magnam pecuniam Heraclio relictam C* mnoho se o tom mluvilo; *sermo admirantium C* hlasy obdivu; pověst: *dissipatur s. totā Asiā C*; **c)** vědecká rozmluva: *Laelius sermonem habuit cum Scaevola de amicitia C*; *de philosophia s. habetur N*; **d)** řeč obecná, prostá, neumělá, nevázaná, prosa: *nisi quod pede certo differt sermoni, sermo merus H*; *sermoni propiora H* všednímu hovoru příbuznější; i druh básnictví blízký prose: *nec sermones ego mallem repentes per humum H, nostrorum sermonum candide iudex H* = satir a listů; **e)** přednes, proslov, řeč (kratší a prostší než *oratio*): *sermonem habui apud municipes meos Plin*; **f)** řeč jako výraz myšlenek, mluva, výraz: *elegantia sermonis C*; *sermo humanus, hominum* řeč lidská; *s. Persarum N* jazyk perský.

sermōcinor, *ārī, ātus sum* [*sermo*] rozmlouvati, pohovořiti (si): *cum alqo C.*

sermunculus, *ī, m.* [demin. k *sermo*] zlomyslný tlach: *urbani malevolorum sermunculi C* zlomyslné klepy městské.

1. serō, *ere, uī, sertum* [srov. *εἴρω*] řaditi, připojovati, pojiti, vázati, víti, plésti, splétati: *multa vario sermone V*; *rerum humanarum ordo seritur L*; *ex bellis bella L* válku na válku hromaditi, nepřetržitě válčiti; *in verbis serendis cautus H* = *in elocutione*; *secreta colloquia cum alqo L* navazovati; *loricae sertae N* řetízkový, drátěný pancíř; subst. **serta,** *ōrum, n.* věnec, guirlanda.

2. serō, *ere, sēvī, satum* **a)** síti, sázeti: *interiores (Britanni) frumenta non serunt Cs*; *arbores C*; *s. arborem H* pěstovati; *agrum s. OCu* osévati; subst. **sata,** *ōrum, n.* oseté pole, osení; **b)** ploditi: *non fortuito sati et creati sumus C*; subst. **satus,** *a* zplozenec, potomek, syn, dcera: *sate sanguine divum V*; *satae Peliā O*; *Anchisā satus V* = *Aeneas*; **c)** metaf. *leges s. C* pěstiti, *civiles discordias L* působiti, rozsévati svár; *rumores VCu* roztrušovati; *aurea sata est aetas O* = vzešel; *mentionem s. L* prohoditi, tu a tam se zmíniti.

3. sērō, sērius, sērissimē, adv. v pozdní době (zř.), pozdě: *eo die Lentulus venit s. C*; *s. a nostris poetae cogniti C*; příliš pozdě: *s. profectus est N.*

serpēns, *ntis, m. f.* [vl. part. praes. od *serpo*] had; *in serpente deus O* v hadí podobě; *pars quota Lernaeae serpens eris Echidnae? O* proměně se v hada, jakožto had; jako souhvězdí Draka = *Anguis*: *polo posita proxima Serpens O.*

serbenti-gena, *ae, m.* [*gigno*] z draka zrozený: *serpentigenae O* obři vzrostlí ze zasetých zubů dračích.

serbenti-pes, *pedis* hadonohý: *Gigantes O.*

serpō, *ere, psī, ptum* [srov. *ἕρπω*] **a)** plaziti se, lézti (o hadu a jiu. živoč.); **b)** vinouti se, plížiti se, pomalu téci: *hedera V, Hister O, somnus V*; přenes. *ignis latius serpit Cs* rozlézá se, šíří se; *serpit per agmina murmur V*; *caritas serpit sensim foras C* láska šíří se ponenáhlu ven; pod. *amicitia, consuetudo, malum C.*

serpullum, serpyllum, serpillum, *ī, n.* [*ἕρπυλλον*] mateří douška.

serra, *ae, f.* pila.

serrācum n. **sarrācum,** *ī, n.* nákladní vůz dvojkolý, kára.

Serrānus, *ī, m.* příjmení řím. pocházející od umbrického města Sarana; kromě jiných zvl. **1)** *C. Atilius S.*, konsul r. 257, vítěz nad Puny; **2)** *C. A. S.*, praetor r. 218, při ucházení se o konsulát od-

mrštěn; 3) *C. A. S.*, aedil r. 194, uspořádal první megalesie; 4) *C. A. S.* praetor r. 192, konsul r. 170; 5) *Sextus A. S. Gavianus*, tribun l. r. 57, nepřítel Ciceronův.

serrātus, *a, um* pilovitý: *nummi T* se zoubkovaným okrajem (z doby starší republiky).

Serrhēum, *ī, n.* [*Σέρρειον*] mys s tvrzí v Thrakii.

serrula, *ae, f.* [demin. k *serra*] pilka: *dentata C.*

serta, *ōrum* viz **1.** *sero.*

Sertōrius, *iī, m.* plebejský rod řím.: *Q. S.*, stoupenec Mariův, v Hispanii válčil proti straně Sullově, Perpernou zavražděn; adj. **Sertōriānus**, *a, um*: *bellum C* válka se S.; *duces, milites C* Sertoriovi.

serum, *ī, n.* syrovátka.

sērus, *a, um* **a)** pozdní (bez příhany, = v pozdní době): *vesper, crepuscula O*; *aetas OTib*; *sera nocte Tib*; zvl. pozdě (pomalu) rostoucí n. plody nesoucí: *ulmus V, arbor O*; pozdě se vyplňující: *spes L, omina V, portenta C*; o osobách praedik. = *sero*: *serus in caelum redeas H*; *nunc sera querelis adsurgis V*; s gen. *seri studiorum H* kteří k stáru, pozdě něčemu se naučili; **b)** pozdní =zpožděný, příliš pozdní: *serum auxilium venerat L* příliš pozdě; *sera gratulatio C*; *cum e somno surrexisset, id quod serum erat L* hodně pozdě; isol. subst. **sērum**, *ī, n.* pozdní čas: *s. erat diei L, in serum noctis S = in culminibus nocte sedens serum* (adv.) *canit V* do pozdní noci; *extrahebatur in quam maxime serum diei certamen L* půtka byla prodlužována jak jen možno do pozdní doby dne; plur. *sera* (adv.) *comans narcissus V* pozdě se rozvíjející.

serva viz *servus.*

servābilis, *e* [*servo*] zachranitelný: *caput O.*

servāns, *tis* [isol. part. praes. od *servo*] šetřící, zachovávající: *aequi V* dbalý práva.

servātor, *ōris, m.* [*servo*] záchrance: *rei publicae C, capitis mei C, patriae L.*

servātrīx, *īcis, f.* záchrankyně: *s. celebrabere O.*

servīlis, *e* [*servus*] otrocký: *bellum C* války s otroky; *capita L* otroků; *indoles, iugum C*; *de uxoribus servilem in modum quaestionem habere Cs* manželky vyšetřují právem útrpným jako otroky; *terror s. L* strach z otroků.

servīliter, adv. otrocky, jako otroci činí: *facere alqd C, omnia s.* (*facere*) *T.*

Servīlius, *a* rod řím. s množstvím rodin; zvl. **1)** *C. Servilius Ahala*, velitel jízdy za diktatora Cincinnata; **2)** *P. S. Rullus*, proti jehož návrhům měl Cicero své řeči agrární; **3)** *P. S. Casca*, vrah Caesarův; **4)** *Q. S. Caepio*, protivník Saturninův a Scaurův, jeho sestra Servilia, matka Brutova; **5)** *C. S. Glaucia*, quaestor r. 100, zavražděn na rozkaz Mariův; adj. **Servīlius**, *a, um* Servilių̆v: *lex iudiciaria C* (Q. S. Caepiona); *lacus S* nádržka na foru řím.

serviō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* **a)** pův. *α)* být otrokem, služby otrocké konati, sloužiti, otročiti někomu: *per centum annos servistis L*; *qui libertate caret, serviet aeternum H*; *non sibi defuisse, cui nupta diceretur, nec cum quo tacita serviret L* mlčky poddanství snášela; komu: alci, apud alqm; též s vnitř. acc. *servitutem servire*; *β)* o pozemcích, budovách atp. míti na sobě služebnost, býti obtížen závazkem nějakým: *omnia* (*praedia*), *quae serviebant C*; *aedes hae Sergio serviebant C*; **b)** přenes. *α)* sloužiti něčemu, oddán býti, zření míti k něčemu: *voluptatibus S*; *amicis et famae N*; *bello Cs* činiti, čeho vyžaduje; *rei familiari C* věnovati se; *dolori suo C* oddávati se; *gloriae C* snažiti se o zjednání slávy; *personae, tempori C* míti zření k; *saluti, valetudini C* dbáti; *rumoribus Cs* dbáti = za pravdu dávati; *β)* poslouchati, býti ovládán od . . . : *non iracundiae serviam C*; *legibus servimus, ut liberi esse possimus C*; *s. marito V* zasnoubiti se.

servitium, *iī, n.* [*servus*] otroctví, stav i služba otrocká: *quam gravis casus ex regno in servitium foret S, Phthiam servitio premet V*; metaf. jho, jařmo(otrocké), poroba, poddanství: *colla* (*boum*) *servitio adsuescunt V*; *Germanias servitio premere T* ujařmiti; konkr. = *servi* otroci, otroctvo: *ex omni faece urbis ac servitio C*; *servitia . . libertatem alienam oppugnatum venire L.*

servitūdō, *inis, f.* otroctví.

servitūs, *ūtis, f.* [*servus*] otroctví, služebnost, poddanství, poddanost: *fit in dominatu servitus, in servitute dominatus C*; *aliae nationes servitutem pati possunt C*: *esse in servitute C*; *servitutem fundo imponere C* služebný závazek; *s. muliebris L* poddanost muži; konkr. otroci: *pubes tibi crescit omnis, s. crescit nova H.*

Servius, *a* předejmení v rodě Sulpiciů a Clodiů.

servo, *āre, āvī, ātum* [*servus*] a) hlídati něco: *haedos V, pomaria draco O*; *Tisiphone vestibulum V, nutricis limen O*; b) pozorovati něco, dávati pozor na něco, pozorování konati: *sidera V, servare de caelo C* o augurovi: p. znamení na nebi; *itinera alcis Cs* pozorně sledovati; odt. c) místo nějaké neopouštěti, zdržovati se, obývati: *nymphae, quae flumina servant V, hydra servans ripas V*; *tu nidum servas H* ty se držíš hnízda; d) absol. pozor míti: *triumviris capitalibus mandatum est, ut servarent, ne qui nocturni coetus fierent L*; e) zachovávati něco: *ordines Cs*; *leges iuraque H* ostříhati; *ius iurandum N, fidem C* slovu dostáti; *pacem L*; *Pyrrhin' connubia servas? V* jsi ještě manželkou P.?; *officia s. C* konati, plniti; *promissa C* splniti; *vestigia s. V* stopy se držeti; *diem s. L* lhůtu dodržeti; *vitae munia recto more H* zastávati řádně; f) chrániti, zachrániti: *urbs ex omni impetu regio .. servata C*; *navem gubernator ex hieme servat N, regnum alci N, nomen et fama servant locum V*; g) = *reservo* uchraňovati, chovati: *Homeri carmina scrinio Cu, lectum Massicum H*; *ad quae (tempora) tu te ipse servaras C*; *vosmet rebus servate secundis V* ponechejte, uchraňte se pro lepší časy; *exempla fortia servat O* v paměti chová.

servulus a **servolus**, *ī, m.* [demin. k *servus*] otrok (obyč. v pokrd. význ.).

servus, *ī, m.* a **serva**, *ae, f.* [snad srov. *ὄρος*] (pův. as. hlídač) otrok, služebník; přenes. *cupiditatum, legum C*; adj. **servus**, *a, um* službě otrocké podrobený, zotročený, poddaný: *reges serva omnia et subiecta imperio suo esse velint L*; *octo milia liberorum servorumque capitum L* = otroků; *civitas L*; *imitatores servum pecus H* otrocký; *serva praedia C* břemenem obtížené.

sēscennāris, *e* [*sesqui-annus*] půldruhého roku starý: *bos L.*

sēscēnārius, **sēscēnī** atd. viz *sexcenarius, sexceni* atd.

sēsc-uncia, *ae, f.* [*sesqui-uncia*] půldruhé unce.

seselis, *is, f.* [*σέσελις*] sesel, rostlina okoličnatá.

Sesōstris, *idis, m.* [*Σέσωστρις*], též **Sesōsis**, *idis, m.* král egyptský, viz *Rhamses.*

sēsqui, adv. [*ses* = *semis, que* = a půl] o polovici více (než veličina, k níž přidáno): *s. maior C* o polovici větší = půldruhé jedničce; *sesqui-alter C*: *quae esset secundae sesquialtera* aby byla o polovici větší druhé; *sesqui-hora Plin* půldruhé hodiny; *sesqui-modius C* půldruhé měřice; avšak *sesqui-octavus C* = $^9/_8 = 1^1/_8$; *sesqui-tertius C* $^4/_3 = 1^1/_3$; *sesqui-pedalis* půldruhé stopy: *dentes Cat, tigna Cs*; *verba H* sáhodlouhá; *sesqui-plaga, ae T* půldruhé rány; **sēsqui-plex**, *icis* půldruhanásobný: *nodus C.*

sessilis, *e* [*sessus*] k sedění způsobilý: *tergum equi O.*

sessiō, *ōnis, f.* [*sedeo*] sedění: *status, incessus, s. C*; *sessiones quaedam C* jakési způsoby, druhy sedění; zvl. zasedání a konkr. místo sedění = *exhedra* sedadlo.

sessitō, *āre, —* [freq. k *sedeo*] sedávati, sídlo míti: *in Pericli labris C.*

sessiuncula, *ae, f.* ‚kroužek' (k rozhovoru, zábavě).

sessor, *ōris, m.* [*sedeo*] a) divák v divadle: *in vacuo sessor plausorque theatro H* v prázdném divadle sedaje a tleskaje; b) obyvatel: *veteris urbis N.*

sēs-tertius, *iī, m.* [*semis tertius* = třetí poloviční, tedy $2^1/_2$ assu] sestercius, stříbrná mince římská různé hodnoty (dor. 117 = $2^1/_2$ assu, pozd. 4 assy); při číslovkách základních do 1000 stává nom. *sestertii*; při tisících gen. *sestertium* n. (řídčeji) *sestertiorum*; gen. *sestertium* stal se neutr. sing. ve význ. 1000 sesterciů: *duo sestertia* 2000 sest.; miliony vyjádř. *decies, vicies .. centena milia sestertium* jeden, dva miliony; vynecháním pak slov *centena milia* vzniklo isol. subst. **sestertium**, *iī, n.* = 100.000

sesterciů: *vicies sestertium* 2 miliony, *centies sesterlii summa* 10 milionů. Značka IIS (dvojka a značka pro *semis*), z čehož HS = *sestertius*.

Sēstius viz *Sextius*.

Sēstos(us), *ī, f.* [Σηστός] město u Hellespontu na straně evropské (naproti Abydos).

seta viz *sacta*.

Sētabis, *is, f.* město v Hispanii Tarrak., proslulé lnářstvím; adj. **Sētabus**, *a, um* ze S.: *sudaria Cat* z jemného plátna.

Sētia, *ae, f.* [Σητία] staré město v Latiu proslulé vinařstvím, nyn. Sezza; adj. **Sētīnus**, *a, um* setijský: *ager CL.*

sētius viz **2.** *secus*.

seu viz *sive*.

Seuthēs, *ae, m.* [Σεύθης] král thrácký.

sevēritas, *ātis, f.* [*severus*] přísnost, vážnost; vážná nálada; někdy s přihanou: puntičkářství.

sevērus, *a, um* **a)** přísný, svědomitý, vážný: *constans, s., gravis C; homo et sapiens et sanctus et s. C;* o věcech: *frons C, vultus H, imperium L, genus dicendi C, res N*; **b)** ve špat. sm. krutý, tvrdý, ukrutný; mrzutý: *qui perindulgens in patrem, idem acerbe s. in filium C; adimam* (v. t.) *cantare severis H* mrzoutům; pod. *lymphae, vini pernicies, ad severos migrate Cat; amnis s. Cocyti V; severum Falernum H* trpké; *s. uncus H* (v. t.) strašlivý.

1. Sevērus, *ī, m.* jm. rodinné, zvl. **1)** *Cornelius S.* básník doby Ovidiovy; **2)** *T. Cassius S.* řečník za Augusta a Tiberia.

2. Sevērus *mons* horstvo v Sabinska, vých. od Nursie, nyn. Vissa.

sē-vocō, *āre, āvī, ātum* stranou zavolati, odvolati: *singulos Cs, hunc genitor O, plebem in Aventinum C* vyvolati (srov. *secessio*); vzdalovati, odloučiti: *animum a societate corporis C, a voluptate, a negotio C.*

sex [srov. ἕξ, šest, sechs] šest; *sex septem H* šest nebo sedm; *sex et quinquaginta C decem et sex L* šestnáct; **sex prīmī**, *ōrum, m.* šest prvních radních v městech provincií.

sexāgēnī, *ae, a* [*sexaginta*] po šedesáti: *sexagena milia modium tritici C.*

sexāgēsimus, *a, um* [*sexaginta*] šedesátý: *dies, annus C.*

sexāgiēs, adv. [*sexaginta*] šedesátkrát: *sestertium s.* (sc. *centena milia*) *C* 6 milionů sest.; i pouhé *s. esse C* míti cenu 6 milionů s.

sexāgintā [ἑξήκοντα] šedesát.

sex-angulus, *a, um* šestiúhelníkový, šestihranný: *cera O.*

sexcēnārius n. **sescēnārius**, *a, um* šest set (mužů) čítající: *cohortes Cs* o šesti stech m.

sexcēnī n. **sescēnī**, *ae, a* [*sexcenti*] po šesti stech, šest set: *denarii Cu, nummi C.*

sexcentēsimus n. **sescentēsimus**, *a, um* [*sexcenti*] šestistý.

sex-centī n. **sescentī**, *ae, a* [*centum*] šest set; obyč. ve sm. bezpočetný, nečetný (srov. ‚na tisíc').

sexcentiēs, n. **sescentiēs**, adv. [*sexcenti*] **a)** šestsetkrát: *sestertium* šedesát milionů; **b)** bezpočtukrát: *aliqd conficere C.*

sexdecim viz *sedecim*.

sex-ennis, *e* [*annus*] šestiletý.

sexennium, *ī, n.* [*sexennis*] šestiletí.

sexiēs, adv. šestkrát.

sextadecimānī, *ōrum, m.* [*sextadecima legio*] vojáci šestnácté legie.

sextāns, *ntis, m.* [*sexta* šestina] šestina assu; jako váha šestina libry = 2 unce.

sextārius, *ī, m.* [*sexta pars*] šestina congia = asi ½ litru: *vini H* půllitr.

Sextīlis, *e* [*sextus*] šestý: (*mensis*) *S.* srpen (pův. šestý měsíc), pozd. nazván Augustus, *Calendae Sextiles, Nonae, Idus L* 1., 5., 13. srpna.

Sextilius, *a*, rod říms., z něhož poch. matka císaře Vitellia.

Sextius a **Sēstius** rod říms., zvl. *P. S.*, přítel Ciceronův, jenž dokázal povolání Cicerona z vyhnanství. Klodiovci obžalován de vi, hájen s úspěchem Ciceronem; adj. **Sēstiānus**, *a, um* Sestiův: *dicta C, conviva Cat.*; *lex L* zákon L. S. Laterana dávající plebejům právo na konsulát.

sextula, *ae, f.* [sc. *pars*. demin. k *sexta*] ‚šestinka', $^1/_6$ unce, t. j. $^1/_6$ dvanáctiny čili $^1/_{72}$ celého dědictví.

1. sextus, *a, um* [srv. ἕκτος, šestý] šestý; *s. decimus* šestnáctý; *sexta CH* (sc. *hora*) polední hodina (srov. *siesta*); *sexta* (sc. *pars*) šestina; **sextum**, adv. po šesté: *consul C.*

2. Sextus, ī, *m.* předejmení říms.; na př. *S. Roscius Amerinus, S. Pompeius.*

sexus, ūs, *m.* [seco] pohlaví; *virilis L.*

sī, spojka podmin. [od zájm. koř. *so- (srov. *ŏ*)] **a)** pův. ukazovací tak (= *sic* v. t.): *si dis placet,* tak se líbí bohům, bohdá; **b)** význ. podmín. jestliže, -li, jestliže by, kdyby: *si placet C* libo-li, prosím; *si deus es Pr; si qua est fiducia forti V* slušno-li, aby udatný měl důvěru v sebe; *figitur, si fors tulit, ancora prato O* nahodilo-li se; *si verum quaerimus C* chceme-li býti upřímní, mluviti pravdu; *si utrique vestrum gratum futurum est C* má-li to býti vhod; *si qua fata sinant V* kdyby nějak (vůbec) osud dovolil: *si Caesar cum tribus legionibus veniret Hirt.* v případě, že by přišel; — *si minus* ne-li: *si minus potuissent Cs* nebudou-li však moci, nebude-li to však možno; srovnávací *ac si, perinde ac si, quasi* s konj. jako by, jako kdyby; *si* omezovací = jen jestliže, jen kdyby: *si emptorem invenerit S;* vysvětl.: *si bene me novi H* jako že se znám; *Roma si vestrum est opus H* jakož opravdu jest; *fallor, si tamen legar O* jakož pevně věřím; **c)** připoušt. třebas, byť i = *etsi, etiamsi: quas si exsequi nequirem C; si omnia dixero, tamen C; quae si dubia essent, tamen decebat S* což dejme tomu, že bylo; **d)** přací a vybíz. jen aby, kéž by: *si nunc se nobis ostendat ramus V* = *utinam; o si Juppiter mihi referat annos V;* **e)** tázací zda by: *si quam opem rei publ. ferre posset C; quaesiverunt, si incolumis evasisset L.*

sibi, sibimet viz *se.*

sībilō, āre, — [sibilus] syčeti: *anguis, ferrum O, vipera V;* přech. vysyčeti, vypískati: *modestos homines C; populus me sibilat H.*

sībilus, a, um syčící: *colla, ora V* o hadech; subst. **sībilus,** ī, *m.* sykot, syčení, pískání, písknutí; též vypískání ve sm. potup. (Pl. též *sibila n. O*).

Sibuzatēs, ium, *m.* národ v Aquitanii, nyn. Saubusse.

Sibylla, ae, *f.* [Σίβυλλα] Sibylla, věštkyně u Platona jedna, pozd. více na různých místech; zvl. S. kumská za doby Aeneovy, jiná za Tarquinia Hrdého; meton. věb. stařena: *invenies illic, quae sit per calices facta Sibylla suos O* t. j. vypila tolik pohárů, kolik bylo S. let.

sīc, adv. [*si* a *ce,* srovn. *hi-c(e)*] **a)** takto, tak, takovým způsobem; na ten způsob: *sic et utilitates ex amicitia maximae capientur C; sic se infert V; sic armatus desiluit L; sic persuasi mihi, sic sentio C* to jest moje přesvědčení, to jest moje mínění; zvl. v přirovn.: *ut . . . sic* jako . . tak, *sicut . . sic, veluti . . sic* atp.; *sic est vulgus C* takový jest; **b)** uvádí: tak, takto: *iuvenis sic orsa vicissim ore refert V* taková slova zase v odpověď dává; *ingressus est sic loqui Scipio C; ego sic existumo: omnes cruciatus minores esse S* buď soudím, že . . nebo můj úsudek jest ten, že . .; **c)** s *ut* výsled.: do té míry, že; tak velice, že: *illius fortuna deos moverat omnes; sic omnes, ut O* a to do té míry; *sic suos sensus . . incitavit, ut C; repente . . advolaverunt, sic uti hi ab signis non absisterent Cs* tak nenadále přitrhli, že; *omnia mea tela sic in te conicientur, ut nemo saucietur C* takovým způsobem, že nebo tak . . že; s *ut* účel.: *sic parati, ut . . haesitantes premerent Cs* jsouce odhodláni dotírati na . .; **d)** s tou podmínkou, že: *praefecturas sic accepit, ut N; id sic ratum esse, si patres auctores fierent L* s tou podmínkou, tenkrát, v tom případě . . schválili; *non sic ad proelia veni V* nepřišel jsem s tou myšlenkou, že by bylo hříchem; **e)** proto, tak tedy: *sic Numitori ad supplicium Remus deditur L; sic fit, ut C;* **f)** při přání: *sic habites terras O* = jako že si přeji, abys; kéž tak dlíš . .; *sic te diva potens Cypri regat H* tak provázejž tě; **g)** praegn. jen tak: *sic temere iacēre H; non posse sic abire C;* tak málo: *an fortuna mea sic mihi nota fuit? O.*

sīca, ae, *f.* dýka; meton. úkladná vražda, vraždění: *hinc sicae nascuntur C.*

Sicambrī viz *Sigambri.*

Siculī, ōrum, *m.* [Σικανοί] prastarý národ sicilský, básn. = Sikulové; adj. **Sicanius,** a, um a **Sicānus,** a, um sicilský; **Sīcanis,** idis, *f: undae O;* subst. **Sīcania,** ae, *f.* Sicilie.

sīcārius, iī, *m.* [sica] úkladný vrah, zákeřník, zbojník, bandita; *iudicium in-*

ter sicarios committitur C soud pro úkladnou vraždu se koná; *accusare alqm inter sicarios C* z úkladné vraždy.

Sicca, *ae, f.* město v Numidii, nyn. Kef; obyv. **Siccēnsēs,** *ium, m.* Sikcejští.

siccitās, *ātis, f.* [*siccus*] a) suchost: *paludum Cs* vyschlost; b) sucho: *siccitate et inopia frugum insignis annus fuit L*; c) o těle *corporis C* tuhost; jadrnost; d) o řeči střízlivost, prostota.

siccō, *āre, āvī, ātum* [*siccus*] a) sušiti, vysušiti: *lina madentia O, capillos O*; *genas O* osušiti; *humida lumina Pr*; vysušiti = odvodniti: *paludes C, fluvios, fontes O*; *genitor vulnera siccabat V* krev z ran zastavoval; rány léčil; b) prázdniti: *ubera, calices H*; *cadi cum faece siccati H* = až na dno vyprázdněné; *siccata ovis O* vydojená.

siccus, *a, um* a) suchý, vyschlý, vysušený, vyprahlý: *arena V, agri H, litus V, oculi H* = bez slz; *siccae sanguine fauces V* nedostatkem krve vyprahlý jícen; prázdný: *urna H*; *pocula Tib*; *sicca voce locuta est O* vyprahlým; *sitis sicca O* neuhasitelná; *magna minorque ferae, utraque sicca O* t. j. do moře se neponořující = nezapadající; subst. **siccum,** *ī, n.* souš, suchá země: *in sicco* na suchu; *donec rostra tenent siccum V*; b) střízlivý: *siccis omnia dura deus proposuit H, forum mandabo siccis H*; o řeči: prostý, nehledaný: *oratio C*, jadrný: *Asinius adeo durus et siccus T*; žíznivý: *siccus et inanis H* žízniv a hladov.

Sīcelis, *idis, f.* [Σικελίς] sicilský: *nymphae O, Musae V* bukolské, vzbled. k Theokritovi; subst. Sicilanka: *Sicelides veniunt O.*

Sichaeus viz *Sychaeus.*

Sicilia, *ae, f.* [Σικελία] Sicilie; adj. **Siciliēnsis,** *e* sicilský, ze Sicilie: *fretum C, pecunia C, annus C* rok quaestury na Sicilii.

sī-cubi, adv. [srov. *necubi*] jestliže (ně)kde.

Siculī, *ōrum, m.* [Σικελοί Sikulové, Sicilané; adj. **Siculus,** *a, um* sicilský: *pastor V* = Theokritos; *tyrannus O* = Falaris; *fuga Pr* útěk Pompeja Ml. na Sicilii.

sī-cunde, adv. [*si, unde*] jestliže, kdyby od(ně)kud.

sīc-ut, sīc-utī, adv. tak .. jako: *decem naves fecerat, sicut ceterae civitates C*; jako: *sicut poetae solent C*; jak: *s. lex iubebat C*; jakož: *si licuit, sicuti certe licuit C*; u jednotl. pojmu jako, jakoby (takořka): *s. salutatum introire S, s. in aram confugit C*; *me sicut alterum parentem diligit C*; jako na př.: *s., cum nuntiatum esset N*; *s., cum Spartam oppugnavit N*; *sicut est* atp. jakož také věc se má, jak tomu také vskutku jest; *tum ipsius hominis causa, sicuti facitis, velle et optare debetis C* jakož také v pravdě činíte; (jen) tak jak: *sicut eram, fugio sine vestibus O*; *epistula, sicut erat signata N*; *s. vincti erant, mergi in amnem Cu.*

Sicyōn, *ōnis, f.* [Σικυών] město na Peloponnesu sev. záp. od Korintha, rodiště Aratovo; adj. **Sicyōnius,** *a, um* sikyonský: *Aratus, magistratus C, baca V* = oliva; **Sicyōniī,** *ōrum, m.* Sikyoňané.

Sīda, *ae, f.* město v Pamfylii; obyv. **Sīdētae,** *ārum, m.* Sidetané.

sīdereus, *a, um* [*sidus*] a) hvězdný, hvězdnatý: *caelum, arx mundi O*; *ignes O* = hvězdy; *aestus O* žár sluneční; *dea Pr* = měsíc; *canis O* = psí hvězda; *lux O* sluneční; *sedes V*; b) nebeský, božský: *clipeus V* (ač možno též zářící).

Sidicīnī, *ōrum, m.* kmen v Kampanii kolem města Teanum; adj. **Sidicīnus,** *a, um* sidicinský: *ager L, aequora V.*

sīdo, *ere, sēdī, sessum* [z pův. **sisdo*, srovn. *sedeo, ἵζω*] a) posaditi se, usaditi se, sednouti si: *columbae sedibus optatis V*; b) uváznouti, zachytiti se: *cum sederit glans L*; ssednouti se, klesnouti: *caelum sidet inferius mari H*; *sedisse montes T*; *nebula campo L* rozkládati se, ulehnouti; *sidente metu T* když strach mizel, *memor escae, quae olim tibi sederit H* šla ti k duhu; *classis T, navis P* uváznouti (*mediis vadis*), avšak *navis coepit sidere N* potápěti se.

Sīdōn, *ōnis, f.* [Σιδών] město foinické, nyn. Saida; adj. **Sīdōnicus,** *a, um* a **Sīdōnius,** *a, um* sidonský: *urbs, equus V*; *moenia, hospes V* Kadmos, *ostrum O* šarlat, *murex Tib, vestis, palla Pr*; *nautae H, Dido V*; obyv. **Sīdōniī,** *ōrum, m.* a **Sīdōnēs,** *um, m.* Sidonští; **Sīdonis,** *idis, f.* foinická: *concha, tellus O*

jako subst. Foiničanka u *O* Europa, Dido, Anna.

sīdus, *eris, n.* a) souhvězdí, zhvězdění, hvězda: *extra sidera V* vně zvířetníku; *circuitus solis, lunae reliquorumque siderum C*; *quidam dixere omnia sideris in numerum volare V* = *inter sidera* mezi hvězdy že všecko odletuje; *volantia sidera V* létavice; b) čas, počasí: *hiberno sidere V* = *hieme*; *quo sidere terras vertere conveniat V*; *s. brumale O* zimní slunovrat; *sidere aequinoctii T*; *exactis sideribus Pr* po uplynulé noci; *grave s. et imbrem O* nečas, bouřlivé počasí; *triste Minervae s. V* Minervou způsobená bouře; *abrupto sidere V* bouřný mrak; *sidere icti L* slunečním úpalem postižení; *sidera dextra V* příznivé povětří; c) nebe: *terram, mare, sidera movit O, ad sidera erigitur V*; *sidera tangere* (*ferire*) *vertice OH, sub sidera labi V* k nebi, vzhůru vzlétnouti; d) přenes. hvězda, ozdoba, okrasa: *oculi, sidera nostra OPr, Macedoniae columen ac s. Cu*; e) vzhledem k narození: planeta, osud: *vivere duro sidere Pr, tam grave s. habenti O.*

Sigambri viz *Sugambri.*

Sīgēum, *ī, n.* [*Σίγειον*] mys v Troadě; adj. **Sīgēus,** *a, um*: *freta, campi V, litora O* a **Sīgēĭus,** *a, um*: *tellus, litora O* = trojský.

sigillātus, *a, um* [*sigillum*] figurkami zdobený (vypuklinami): *scyphi, putealia C.*

sigillum, *ī, n.* [demin. k *signum*] a) soška, figurka, malý obrázek: *in patella C* (relief); *Tyrrhena sigilla H* etruské sošky; *distincta sigillis O* vetkanými figurkami; b) pečeť: *sigilla hoc anulo impressero C, anuli s. Cu, odisti sigilla H.*

Sigimerus, *ī, m.* kníže Cherusků, otec Arminiův.

signātor, *ōris, m.* [*signo*] ‚pečetitel', svědek závěti; *falsus S* falšovatel listin.

Signia, *ae, f.* staré město v Latiu, nyn. Segni; obyv. **Signīnī,** *ōrum, m.* Signiňané.

signi-fer, *a, um* a) [od *signum* souhvězdí] hvězdný: *orbis C* zvířetník; b) (*signum* = prapor) praporečník, jako subst.: *s. primi hastati C*; též ve sm. přenes.: *s. iuventutis C* vůdce.

significāns, *ntis* trefný, výrazný.

significanter, adv. trefně, výrazně, důrazně, zřetelně, jasně: *dignitatem defendere C.*

significātiō, *ōnis, f.* [*significo*] a) označení, naznačení, znamení: *s. fumo facere Cs, s. et quasi denuntiatio calamitatum C*; *una litterarum significatione cives necandos curavit C* jediným písemným pokynem; *valetudinis significationes C* známky; *in ipsa significatione huius voluntatis Cs* při projevu; *s. fit* s acc. c. inf. jest to známkou, že; b) znamení, projev souhlasu, souhlas: *ut ex ipsa s. potuit cognosci Cs*; *significationes multitudinis L*; *omni significatione florebant C* těšili se souhlasu lidu; c) smysl, význam: *scripti C*; v řeči důraz, důrazné naznačení: *s. saepe erit maior C.*

significō, *āre, āvī, ātum* [*signum, facio*] a) znamení dávati, naznačovati: *fumo atque ignibus Cs*; *ut quam maxime significem C* abych to co nejnázorněji naznačil; *canes significant, si fures venerunt C*; *de fuga Cs* dávati znamení o (zamýšleném) útěku; *alqd voce, gestu Cs*; *deditionem Cs* na jevo dávati; *Cornelium Heraclidem C* narážeti na; b) znamenati, zvěstovati, (budoucnost) oznamovati: *quid haec celeritas significat? C*; *ver tamquam adulescentiam significat C* značí; *futura s. C*; *carere significat C* znamená, jest tolik jako; *uno verbo s. res duas C* označovati.

signō, *āre, āvī, ātum* [*signum*] a) známkou, znamením opatřovati, poznamenávati, znamenati, značiti, označovati něco něčím: *moenia aratro O* (budoucí hradby); *campum limite V*; *soni notis signati C* zaznamenané; *vestigia summo pulvere V* stopy zanechávati jen na povrchu prachu; *humum pede certo H* jistou nohou, jisté kročeje do země vtiskovati = choditi; zvl. písmem označovati, vpisovati, kresliti: *caeli regionem in cortice V, carmine saxum O* popsati, *ceram figuris O* pokresliti; *nomina saxo O* vrýti; b) pečetiti, pečetí opatřovati: *libellum C, tabellas Tib, volumina H, epistulam N, testamentum Plin*; c) raziti: *argentum signatum C, pecunia signata Cu* ražené peníze; přenes. vštípiti: *memori pectore*

nomen O; d) označovati, naznačovati: *ossa nomen signat V*; *rem carmine V* nápisem; *ora puer prima signans intonsa iuventa V* maje jedva na tváři neoholené prvou stopu mužství; vyznačiti, vyznamenati: *alqm suo honore V*; e) znamenati, pozorovati: *ora sono discordia signant V* znamenají neshodu mezi tváří a řečí; *videt se signari oculis V* že jsou na něj pohledy upřeny.

signum, ī, *n.* a) ob. α) znamení, znaménko, značka, stopa: *pecori signum imprimere V* znamení vpáliti; *apparent signa notaeque pedum O* patrné stopy; *signa vides O*; *loqui nutu et signis O*; *s. animo finivit L* bod za hranici si stanovil; znak, známka, doklad, důkaz: *signa doloris C, timoris Cs*; *signa falsi accusatoris C*; *signis luce omni clarioribus crimina refellere C*; *s. est* s acc. c. inf. to jest důkazem, že; β) ve voj. znamení, signál: *signa canunt L* (znamení troubou se ozývají) troubí se; *s. dare proelii committendi Cs, signa dare S* dáti znamení k útoku; *s. receptui dare L* dáti znamení k ústupu; heslo: *it bello tessera signum V*; *s. dedit ‚optimae matris' T*; odznak oddílu vojen., prapor: *signa militaria Cs, signa legionum fulgentia L*; *signa sequi SL* jíti v řadách, oddílech; *a signis discedere CsL* prapor opustiti = *signa relinquere S* desertovati; *signa vellere V, tollere L, ferre Cs, movere L* = vytrhnouti, dáti se na pochod; *s. ferre in hostem L* táhnouti proti n.; *signa conferre CL* sraziti se, boj začíti, *signa inferre CsC* útočiti, útok učiniti; *s. vertere, convertere L* obrátiti se, obrat učiniti; *s. referre Cs* couvati, ustupovati; *signa habere L* tábořiti; *urbem intrare sub signis L* s vojskem v řadách; přenes. *late signa feret militiae tuae H* = učiní mnoho výbojů; *resistentia signa L* oddíly, prapory vojska; *reliqua signa S* ostatní oddíly (kohorty); γ) předzvěst, znamení = *omen*: *obiecto signo ne committeret proelium C, prospera s. O*; *signa dare V*; b) zvl. α) socha, obraz: *effigies et signa T*; *rudibus simillima signis O* hrubým sochám; *signum aëneum, marmoreum, eburneum C, signa et tabulae C*; *palla signis auroque rigens V* zlatými figurkami vyšitá; β) pečeť: *est vero notum s. imago avi tui C, litterae integris signis C*; *signa tabellis imprimere H*; *s. detrahere N* pečeť rozlomiti; γ) souhvězdí, hvězda: *s. Leonis C, s. pluviale Capellae O*; *speculari obitus signorum V*.

Sīla, *ae, f.* lesnaté pohoří v Bruttijsku; odt. **Sīlānus**, příjm. v rodě Juniů.

Silāniōn, *ōnis, m.* [Σιλανίων] sochař athenský.

Silarus, ī, *m.* [Σίλαρις] pohraniční řeka mezi Kampanií a Lukanií, nyn. Sele.

silentium, *iī, n.* [*sileo*] a) mlčení, ticho: *s. coepit S* nastalo; *s. facere L* poručiti; *silentio* se slovesem mlčky, mlče, mlčíce, n. za mlčení někoho alcis; *silentio praeterire* mlčením pominouti; *s. noctis* ticho noční; *tacitae lunae V* tichý svit mlčelivé luny; *per vasti silentia regni oro O* skrze nesmírnou říši klidu; *nactus silentia ruris O* klidný, tichý kraj; b) nerušenost auspicií, bezvadnost: *id s. dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret C*; c) přenes. klid, nečinnost: *s. perpetuum iudiciorum C*; *s. summum causarum C*; *vitam silentio transire S* v nečinnosti prožíti.

Sīlēnus, ī, *m.* [Σιληνός] a) vychovatel a průvodce Dionysův; b) dějepisec řecký za doby Hannibalovy.

sileō, *ēre, uī*, — a) mlčeti, býti tiché: *optimum quemque silere L*; *lingua, sile O*; přech. mlčeti o něčem, zamlčeti něco: *fortia facta O, facti culpam O*; *mala causa silenda est O*; *quisquis ille, sileatur Plin*; neos. *de eorum vita siletur S*; isol. part. praes. **silentēs**, *um, m.* mlčící: *coetus silentum O* = žáků Pythagorových; *sedes, umbrae, rex silentum VO* mrtvých; **silenda**, *ōrum, n.* tajemství, mysterie; b) o věcech neživ. *silent late loca V* v mlčení, v tiché jsou pohřížena; *intempesta silet nox V* hluboké ticho noční vládne; *aequor V* jest klidné; c) přenes. býti v klidu, nečinný, odpočívati: *silent leges inter arma C*; *nec ceterae nationes silebant T*.

siler, *eris, n.* vrba potoční nebo brslen.

silēscō, *ere, siluī*, — [inchoat. k *sileo*] umlknouti, ntichnouti, tišiti se.

silex, *icis, m.* (zř. *f.*) křemen, tvrdý kámen vůbec, zejm. ztuhlá láva: *porcum saxo silice percussit L, silici scin-*

tillam excudit V; *silices fornace soluti O* kusy vápenné; skála: *stabat acuta silex praecisis undique saxis V.*

siliqua, *ae, f.* lusk, šešule; odt. meton. *siliquae H* luštěniny.

Sīlius, *a* pleb. rod řím., zvl. *T. S.*, vojen. tribun Caesarův v Gallii; *C. S.*, r. 20 po Kr. správce Germanie, † r. 24 sebevraždou; syn jeho *C. S.* Klaudiem r. 48 po Kr. popravený.

sīlus, *a, um* se širokým nosem, ploskonosý.

silva, *ae, f.* [bývá srovnáváno s *ὕλη*] a) dřevo, keř, strom: *viridem silvam convellere conatus V* zelené křoví odříznouti se snaže; *pars densa ferarum tecta rapit silvas V* část chrastí sbírá; *felices silvae V* ovocné zahrady, sady; *silva sonans V* šustící chrastí, houští; b) les: *ex silva impetum facere Cs, silvarum dea O*; sad: *signa in silva disposita C, silvae Academi H*; c) přenes. hojnost: *ubertas et quasi s. dicendi C.* Trojslab. *silŭae H.*

Silvānus, *ī, m.* [sc. *deus*] lesní bůh; t v plur.

silvēscō, *ere, —* [inchoat. k **silveo, silva*] rozrůstati se, divočeti: *vitis ne silvescat C.*

silvestris, *e* [*silva*] a) lesnatý, lesem porostlý: *mons C, saltus Cu, loca Cs, tumulus L*; b) lesní (v lese žijící, rostoucí atp.): *belua C, lupa Pr, homines H, Iaera V* lesní nymfa, *Musa V* lesní píseň, *materia L* dříví; *cursus C* v lese, *coitio C*; c) divoce rostoucí, divoký: *arbor V, oliva O, corna H.*

Silvia viz *Silvius.*

silvi-cola, *ae, m.* v lese bydlící, obyvatel lesů: *viri Pr, Faunus V, Pales O.*

Silvius, *a* královský rod v Albě, jehož praotec dle pověsti syn Aenea a Lavinie; *Rhea Silvia* viz *Rhea.*

silvōsus, *a, um* lesnatý: *saltus L.*

Simbruvium, *iī, n.* krajina v Latiu v území Aequů; adj. **Simbruīnus,** *a, um: colles, stagna T.*

sīmia, *ae, f.*, zřid. **sīmius,** *iī, m.* [*simus*] opice, též přenes. o napodobovačích.

similis, *e* [srov. *semel*] podobný; s gen. *patris simillimus C, veri similis* pravděpodobný; s dat. *patri suo S, hinnuleo Chloë H; homines inter se similes C*; se vztah. acc. *os humerosque deo s. V* tváří; subst. **simile,** *is, n.* příklad, podobenství, obdoba: *utuntur simili C, ecce aliud simile C.*

similiter, adv. podobně, podobným způsobem: *s. atque uno modo alqd dicere C*; *s. facis ac si me roges C* nejinak jako kdybys.

similitūdō, *inis, f.* podobnost: *est homini cum deo C*; *s. contrahit eos L* podobnost povah je sbližuje; s gen. subj. (*s. armorum Cs*) i obj. (*ad similitudinem panis Cs* coši chlebu podobného); *veri s.* pravděpodobnost; plur. podobné věci, podobné příklady, vlastnosti, znaky.

Simoīs, *entis, m.* [*Σιμόεις*] malý přítok Skamandru v Troadě; *falsus S.* u *V* říčka v Epiru dle oné nazvaná.

Simōnidēs, *ae, m.* [*Σιμωνίδης*] lyrický básník řecký z ostrova Keu r. 556 až 468, vynálezce mnemotechniky; adj. **Simōnidēus,** *a, um: lacrimae Cat* (narážka na nenie Simonidovy).

sim-plex, *icis* [*sim* ze *sem-*, srov. *semel*] a) jednoduchý, nesložený, nesmíšený, pouhý: *natura C, aqua O, ordo L, tibia H* (naproti *duplex*), *iter C*; b) jednotlivý, jediný: *verba C*; *non s. vulnus O, plus vice simplici H* víc než jednoduchou odplatou; c) přenes. přirozený, obyčejný, neupravený: *myrtus H, cibus T, via mortis V, crinis O*; d) přímý, prostý, bezelstný, poctivý: *hominis simplicis pectus C*; *s. errat in hortis O* prostomyslně, netuše zrady: *simplices cogitationes T* upřímné, poctivé; *s. nobilitas O* poctivá; *s. fortisque habeatur H*; s příhanou prostoduchý, sprostý: *s. Naevius convivis praebebit aquam H* sprosťák; *nimium s., ne rustica dicam O.*

simplicitās, *ātis, f.* [*simplex*] obyč. jen přenes. prostota, otevřenost, poctivost, přímost: *s. digna favore O, sermo antiquae simplicitatis L.*

simpliciter, adv. jednoduše, prostě: *s. breviterque dicere C*; jednotlivě: *aut s. aut comparate quaerere C*; mravně přímě, otevřeně, poctivě: *s. et libere Plin*; *simplicissime loqui T, s. scripserat, quae sentiebat Cu.*

simplum, *ī, n.* [srov. *duplum* atp.] jednoduché.

simpuvium, *iī, n.* obětní miska.

1. simul, adv. [vl. neutr. sing. = *simile*] zároveň, najednou, spolu, současně, v týž

čas: *cum eo colloquitur, s. commonefacit Cs* při tom zároveň; *hos, qui s. erant missi C* s ním; *stare s. Troiae duo fata videres O* vedle sebe; *s. ibimus O* (spolu) s tebou; *inter duo s. bella L* za dvou současných válek; *paene s. visa est dilectaque raptaque Diti O* téměř současně (vše se stalo najednou); bývá spoj. s *unā*, řídč. *quoque, etiam, -que*; s abl. (*simul nobis O*), obyč. s *cum*: *s. cum Clodio C*; zdvoj. *simul — simul* právě tak — jako, jednak — jednak, jak — tak, ačkoli — přece také, sice — ale zároveň: *adeo s. spernebant, s. metuebant L*; *volat s. arva fugā, s. aequora verrens V.*

2. simul, spojka jakmile, hned jak: *s. in arido constiterunt Cs*; *s. inflavit tibicen C*; obyč. však **simulac, simulatque.**

simulācrum, *ī, n.* [*simulo*] a) obraz, socha: *immani magnitudine simulacra habent Cs* sochy bohů; *s. deae T, Herculis L*; *pugnarum L, montium, fluviorum T* obrazy; *statuas et imagines, non animorum simulacra .. sed corporum C* podobizny; *simulacra naufraga O* obrazy ztroskotání; všeob. dílo umělecké vůbec: *ducendum ad sedes s. V* o koni trojském; *simulacra cerea O* figurky voskové; obraz ve vodě: *frustra simulacra fugacia captas O*; b) obraz ve snu: *simulacra inania somni O*; přelud: *simulacra inania lyncum O, s. falsa ferarum O*; podoba: *simulacra nostra relinquam O* svou obyčejnou podobu; stín zemřelého: *infelix s. atque umbra Creusae V, s. functa sepulcris O* stíny pohřbených; napodobenina: *belli simulacra ciebat V* napodobený boj; duch, strašidlo: *audita simulacra sibi fingere Plin* strašidelné historky; charakteristika: *viri copiosi L*; zdání, zdaj: *pristinae dignitatis C, religionis C*; *auspiciorum C, libertatis T.*

simulāmen, *inis, n.* [*simulo*] napodobení: *plangoris simulamina peragere O* = napodobiti.

simulāns, *ntis* [vl. part. praes. od *simulo*] napodobící: *non fuit in terris vocum simulantior ales* (sc. *quam tu*) *O* jenž by byl dovedl lépe napodobiti hlasy.

simulātē, adv. s přetvářkou: *sive ex animo id fit, sive s. C.*

simulātiō *ōnis, f.* [*simulo*] a) přetvářka, licoměrnost, pokrytství: *iuvenis longe alius ingenio, quam cuius simulationem induerat L* mladík zcela jiné povahy než jakou přetvářením na se vzal; *perfidia et simulatione uti C* jednati věrolomně a přetvářeti se; b) předstírání, záminka: *legiones, quae ab se simulatione Parthini belli sint abductae Cs* pod záminkou války s Parthy; *imperii simulatio fuit L* předstíraný rozkaz to byl; *simulatione insaniae militiam subterfugere voluisse C* že předstírajc šílenství chtěl ..; *provocare arma Romana simulatione numinum T* předstírajc poslání božské.

simulātor, *ōris, m.* [*simulo*] a) napodobitel: *s. figurae Mo Pheus*; b) přetvařovač, licoměrník: *animus cuius rei lubet s. ac dissimulator S* duch dovedný v čemkoli se přetvářeti, cokoli předstírati i zakrývati (zatajovati) mistr přetvářky: *simulatorem .. Socratem accepimus C*; *callidum et simulatorem T.*

simulō, *āre, āvī, ātum* [*similis*] a) napodobiti, napodobením zobraziti, představiti: *simulata magnis Pergama V* napodobený hrad trojský; *Alexandri vultum H*; *cupressum scis simulare H* zobraziti · *anum O* = vzíti na sebe podobu ..; b) přetvářkou na jevo dávati něco, přetvářeti se, tvářiti se: *illa chorum simulans circum ducebat Phrygias V* (tváříc ples) předstírajíc, že jde slavit; *fugae, quae simulanda erat L* jenž se měl prováděti na oko; *manere iis bellum, quod positum simuletur. L* od níž na oko upustil; *eadem haec simulantem videam S* právě tak se přetvařovati; *ut studium coniurationis vehementer simulent S* aby tvářili se horlivými přívrženci spiknutí; *si simulasse vocas crimen O* přetvářku-li nazýváš proviněním; *simulasse* (sc. *te*) *fateris O* doznáváš, že's jen se tvářil; *comitia .. ne simulandi quidem causa fuerunt C* ani na oko, ani pro jméno; vazby: alqd, acc. c. inf., inf.; part. perf. **simulātus,** *a, um* předstíraný, zdánlivý, na oko: *amicitia N, sedulitas C.*

simultās, *ātis, f.* [*simul*; srov. *facultas*] **a)** závodění, řevnění: *hi omnibus annis de loco summis simultatibus contendebant Cs*; **b)** napětí, napiatý poměr, nedorozumění, spor, třenice, nepřátelství, nevole: cum alqo.

sīmus, *a, um* ploskonosý, s ohrnutým nosem: *capellae V.*

sīn, spojka podmiň. jestliže však, kdyby však (obyčejně jako opak předchozího): *si est verus, ne opprimar*; *sin falsus C*; někdy první člen není podmínečný: *orat, rem suscipiant; sin timore diffugiant Cs*; **sīn minus** ne-li, jestliže však ne: *si mihi veniam dederit, utar illius condicione*; *sin minus .. C*; pod. *sin autem.*

sincērē, adv. ze srdce, upřímně: *s. dicere et ex animo Cat*; *loqui, agere C, pronuntiare Cs.*

sincērus, *a, um* [snad *sine cera* o čistém medu bez vosku] **a)** čistý, pravý, přirozený: *secerni omnia fucata et simulata a sinceris atque veris C*; **b)** upřímný, poctivý, nestranný: *rerum gestarum pronuntiator C, in oraculis Delphicis aliquid non sinceri fuisse C*; **c)** čistý, neposkvrněný: *vas nisi s. est H*; *Minerva O*: neporušený, zdravý: *corpus O, natura T*; **d)** pouhý, nesmíšený: *gens, populus T, equestre proelium L; non s. gaudium L* ‚smíšená'.

Sindēnsēs, *ium, m.* Sindenští, obyv. města Sindy v Pisidii.

sine, předl. s abl. bez: *ut (urbs) sine regibus sit C*; *vanam s. viribus iram esse L* je-li bez síly, nemající síly; *sine legibus S* nemající zákonů; *sine nomine plebem V = ignobilem* bezejmenný; *sine luce fax O* vyhaslá; *septem s. flumine valles O* bezvodých; *s. crimine uxor O* nevinná choť; *regnum s. vindice O* bezbranné; *sine metu is habendus est C* neohrožený; *sine pondere habentia pondus* (sc. *pugnabant*) *O* lehké s těžkým; *sine sensu aetas senescit C* nepozorovaně.

singillātim a **singulātim,** adv. jednotlivě, po jednom (opak *generatim*): *ad ea s. respondere C.*

singulāris, *e* **a)** ojedinělý, jednotlivý: *ne singulari quidem homini semitae patuerunt Cs*; **b)** jednotlivce se týkající: *s. Antronii odium C* soukromá, osobní nenávist; *singulare imperium N* samovláda (monarchie); *singulares, ium T* císařští pobočníci obstarávající službu rychlých poslů; **c)** obzvláštní, vzácný, vynikající, neobyčejný, výtečný: *Cato summus et s. vir C*; *tua, C. Caesar, praestans singularisque natura C* na výsost ušlechtilá povaha; též ve sm. šp.: *s. et nefaria crudelitas Cs* neslýchaná.

singulātim viz *singillatim.*

singuli, *ae, a* [**sem* srov. *semel*] jednotliví, po jednom: *duodena describit in singulos iugera C* na jednotlivce; *filiae singulos filios habentes L* každá jednoho; *singuli supererant L* na každé straně jeden; *nuntium mittit, ut cum singulis amicis veniant L* každý s jedním; *in dies singulos C* den ode dne, co den, denně: *crescit hostium numerus*; *in singulas horas capite dimicare L* každou chvíli; seslab. každý zvlášť, jednotlivě: *de singulis sententiis breviter disputo C*; *senatoribus singulis plausus est datus C* = každému, jak přišel.

singultim, adv. [*singultus*] zajíkavě, trhaně: *pauca locutus H.*

singultō, *āre, āvī, ātum* [*singultus*] vzlykati, zajíkati se, chroptěti, vůb. trhané zvuky vydávati: *truncum reliquit sanguine singultantem V* v krvi chroptící; přech. *eum singultantem animam vidit O* an chroptě duši vypouští.

singultus, *ūs, m.* vzlykání, zajikání, štkání, chroptění, vůb. vydávání trhaných zvuků: *ora singultu concutiente sonant O* ústa vzlykotem štkavým zaznívají; *mitte singultus H* zanech pláče; též o jednotlivém zaražení dechu: *crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt Plin* jakoby častým škytáním.

Sinis, *is, m.* [Σίνις, σίντης lupič] lupič v okolí Korintha Theseem usmrcený.

sinister, *tra, trum* **a)** levý: *gerens dextra manu clavam, sinistra copulam N*; *cornu Cs, ripa H.* subst. *sinistra, ae, f.* (sc. *manus*) levice: *nata ad furta s. O*; levá strana: *miles dextrā ac sinistrā muro tectus Cs*; *adspice a sinistra C*; *sinistri, orum, m.* levé křídlo: *sinistris additae vires L*; kompar. *neve te sinisterior rota ducat O* příliš v levo; **b)** přenes. nejapný, neobratný, zvrácený: *interpretatio T, liberalitas Cat, mores*

V, instituta T; c) nepříznivý, nešťastný: *signa O, Notus arboribus satisque V* škodlivý, *monita sinistra V* nepříznivé věštby; *pugna Cannensis Pr*; *sermones de alqo T Plin*; *sinistrum, i, n.* zlo: *matrona studiosa sinistri O*; v řeči augurské levá strana jakožto východní: šťastný, příznivý, blahověstný: *cornix, tonitrus O, volatus avium C*; u Řeků však levá jakožto západní: nepříznivý, nešťastný: *fulmen C, omen, avibus sinistris O.*

sinistrē, adv. nepříznivě, špatně, *excipere alqm H* (přivítati), *accipere T, rescribere T.*

sinistrōrsus a -um [*sinistro-vorsus*] na levo, v levo: *hinc se flectit s. Cs*; *navium portu latent puppes s. citae H* zádě na levo rychle zatočené.

sinō, *ere, sīvī, situm* pův. položiti, postaviti; odt. part. perf. *situs* (viz zvlášť); jako verb. fin. jen přenes. dovoliti, nechati, dopustiti, strpěti: *vinum ad se importari Cs, Medos equitare multos H, praedae esse s. L* v kořist, v moc vydávám; *sinite, instaurata revisam proelia V* dovolte, abych; *sinite arma viris V* ponechejte; *non sinat hoc Aiax O* nedovolil by; *conspici sinis L* ‚necháváš se viděti', veřejně se ukazuješ; ellip. *quam tua te fortuna sinet* (sc. *ire*) *V* než ti tvé poměry dovolí; *quae haud facile . . . humiliora sineret ea L* jež byla by stěží dopustila, strpěla, aby poměry (dům) . . . byly horší; jako vložka *sine* = nechať, třebas, ať: *feriant sine litora fluctus V, sine vivat ineptus H*; absol. *non feram, non patiar, non sinam C* nesnesu, nestrpím, nedovolím (toho); *dum res sinit O* dokud možno; *ne di sinant* ‚nedopouštěj bůh': *ne istuc Iuppiter opt. max. sirit L.*

Sinōn, *ōnis, m.* [Σινών] Řek, jehož zradou vtažen kůň trojský do města.

Sinōpē, *ēs, f.* [Σινώπη] město paflagonské u Černého moře; obyv. **Sinōpēnsēs,** *ium, m.* Sinopští; **Sinōpēus,** *eī, m.* Sinopan: *Cynicus O = Diogenes.*

Sinuessa, *ae, f.* [Σινύεσσα] město na hranici latijsko-kampanské, východně od Kapue; adj. **Sinuessānus,** *a, um* sinuesský: *deversoriolum C, Petrinum H*; **Sinuessānum,** *i, n.* okrsek sinuesský.

sīnum, *ī, n.* větší nádoba na tekutiny: *s. lactis V* ‚krajáč'.

sinuō, *āre, āvī, ātum* [*sinus*] v oblouku pohybovati, kroutiti, vinouti: *arcum O* napínati; o koních: *alterna volumina crurum V*; (*pars*) *sinuat immensa volumine terga V* část (těl hadích) svíjí u velkém kotouči hřbety; *Euphrates in modum diadematis sinuat orbes T* vine se, tvoří závity, kruhy; pass. *sinuantur cornua lunae O* růžky v oblouk se ohýbají; *sinuata unda O* vysoko se klenoucí.

sinuōsus, *a, um* [*sinus*] plný zákrutů, závitů, záhybů: *flexus anguis V, vestis O* řasnatý; zahnutý: *arcus O.*

sinus, *ūs, m.* a) vůb. křivost, zakřivení, záhyb, ohyb, oblouk, zákrut: (*serpens*) *flectit sinus O* vine se; *quamvis possis sinus implere secundos V* třeba bys záhyby plachet mohl naplniti vhodným větrem; prohlubina, kotlina: *terra in sinum consedit L*; *Cocytus sinu labens V* zátočina; *fronte et sinu hostem excipere T* zahnutím křídel; *sinum faciunt terrae bracchia Cu* tvoří oblouk; *latos sinus et insularum immensa spatia complectens T* výběžky, poloostrovy; *beatos Campaniae sinus promitti T* zákoutí; b) spec. α) záliv, zátoka: *testes sunt omnes sinus atque portus C*; *naves ex portu sinuque abducere C*; *Illyricos penetrare sinus V*; β) záhyb oděvu a sice: záňadří, záhyb togy na prsou vzniklý přehozením togy přes levé rameno, mající úkol naší kapsy: *laxo pectus aperta sinu Tib*; *cedo mihi ex ipsius sinu litteras Syracusanorum C*; *paternos in sinu ferens deos H*; *tum Romanus sinu ex toga facto L*; obr. *sinu laxo ferre alqd H* t. j. nedbale; jako místo k uschování peněz; ‚kapsa': *quo pretium condat, non habet ille sinum O; semper amatorum ponderat illa sinus Pr; occulti aut ambitiosi sinus T* kapsy nízkých nebo vznešených; – meton. prsa, náruč: *opposuit sinus Antonius stricto ferro T.*; *sinu fovere alqm V; metu micuere sinus O; in sinu gaudere C* potají, v duchu se radovati; γ) klín: *in sinu alcis secubare L*; *tacto concipit illa sinu O* lůno; *in sinu urbis S* uvnitř města; *in sinum philosophiae nostra voluntas nos compulit C* v náruč

filosofie; synekd. řasnaté roucho a roucho vůbec: *rorant pennae sinusque O*; *Tyrius s. Tib*; *purpureus, regalis, auratus s. O*; přenes. náručí = ochrana, útočiště: *res publ. in sinum Vespasiani cessit T*; *ex sinu patriae ereptus C* z lůna vlasti; *calumniatores ex sinu suo C* z důvěrníků; *opes in sinu praefectorum T* v moci.

sīparium, *iī, n.* [σίπαρος plachta] menší opona divadelní v meziaktech: *post siparium C* za oponou, v zákulisí.

sīpho, *ōnis, m.* [σίφων] roura; hadice, stříkačka. (U *C* v cit. z Lucilia bývalo čteno sm. násoska, nyní *chrysizon* ‚do zlatova hrající').

Sīpontum, *ī, n.* [Σίπους] přístavní město v Apulii, nyn. Maria di Siponto; adj. **Sīpontīnus,** *a, um* sipontský: *siccitas C.*

Sipylos, *ī, m.* [Σίπυλος] hora v Lydii, nyn. Sipulidag, výběžek Tmolu.

sī-quando jestliže (ně)kdy.

si-quidem jestliže totiž, v pravdě-li.

Siracī, *ōrum, m.* národ sarmatský u *T.*

Sirae, *ārum, m.* město Odomantů v Thrakii.

Sīrēn, *ēnis,* acc. *ēna*; **Sīrēnes,** *um,* acc. *ăs, f.* [Σειρήν] Sireny, dcery Acheloovy, sladkým zpěvem plavce k svým skaliskům vábící; *Sirenum scopuli V* tři malé ostrůvky u pobřeží sorrentského, nyn. Licosa, S. Pietro, la Galetta.

sīrīs, sīrit, sīritis, sīrint tvary konj. pert. k *sino.*

Sīrius, *iī, m.* [σείριος] Psí hvězda (hlavní hvězda souhv. Velkého Psa), východ její (v pol. července) přináší největší horko; odt. též jako adj. *S. ardor V* žár Siria.

sīrus, *ī, m.* [σιρός] jáma na obilí.

sīs staž. ze *si vis* libo-li u *C.*

Sisapō, *ōnis, f.* město v jižní Hispanii sev. od Cordovy s doly na rumělku, nyn. Almadeu.

Sīsenna, *ae, m.* jméno rodinné v rodě Corneliů: *L. Corn. S.*, dějepisec, vzor Sallustiův; jiný *S.* pomluvač za doby Horatiovy.

siser, *is, n.* sevlák, rostlina okoličnatá (*Sium sisarum*), rostoucí ve stojatých vodách, s chutným sladkým kořenem.

Sisigambis, *is, f.* matka Dareia Kodomannua.

sistō, *ere, stetī* u. *stitī, statum* [srov. ἱστάναι ze *σι-στά-ναι] I přech. a) postaviti α) ob.: *monstrum infelix sacrata sistimus arce V* dřevěného koně; *totam aciem in litore V*; *iaculum clamanti sistit in ore V* vrazí mu do úst; *templum, tropaea T*; β) zvl. před soud postaviti, *se sistere* dostaviti se k soudu (srov. ‚stání'): *vas factus est alter eius sistendi C*; *vadimonium s. C* ve lhůtě, k roku se dostaviti; ob. *se s.* dostaviti se někam: *te vigetum nobis in Graecia siste C*; **b)** zastaviti: *flumina O, aquam V, sanguinem T, gradum V* = stanouti; *equos V, lacrimas O, fletum O* = ustati; pod. *labores, certamina O*; *sistunt se a cursu L* běh zarazí, v běhu ustanou; *statis odiis militum T* ježto se utišila; *sitim O* uhasiti, *metum O* přestati se báti; **c)** upevniti: *rem Romanam V, civitatem L*; odt. part. perf. **status,** *a, um* pevný, pevně stanovený, stálý: *sacrificia, caerimoniae C, sacra O* = pravidelně se opakující; *dies stata L* určitý; *mercatus T*; *statis auctibus Plin* pravidelně se opakujícím stoupáním (vody); **II** nepřech. **a)** zastaviti se, postaviti se, stanouti: *ad Myonnesum stetit L, ubi steterint classes V*; *amnes sistunt, sanguis V*; *ubi sistere detur O* kde by spočinouti mohl; *telis s. contra V* postaviti se na odpor; **b)** pevně státi: *rem publ. sistere non posse C*; *sisti non posse L* nelze se udržeti.

sīstrum, *ī, n.* [σεῖστρον, σείω] chřestačka z kovových tyček a zvonků, jíž užíváno při slavnostech Isidiných; u *V* iron. místo trouby válečné; meton. *quid nunc Aegyptia prosunt sistra? O* = bohoslužba, ctění bohů.

sisymbrium, *iī, n.* [σισύμβριον] mateřídouška.

Sīsyphus, *ī, m.* [Σίσυφος] syn Aiolův, král korinthský, lstivý násilník Theseem usmrcený a v podsvětí odsouzený váleti balvan do vrchu; adj. **Sīsyphius,** *a, um* Sisyfův: *labores Pr, sanguis O* = *Ulixes*; *opes O* = korinthské.

sitella, *ae, f.* [demin. k *situla*] losovací urna, nádobka s úzkým hrdlem vodou naplněná, aby bylo vždy pouze jeden los viděti.

Sīthōn, *onis, m.* [Σίθων] syn Poseidonův, král na Chersonesu thráckém; odt.

adj. *Sithonas triumphos narrare O* = thrácké; **Sīthonius,** *a, um* sithonský, thrácký: *nives HV, aquilo, agri, nurus O*; **Sīthoniī,** *ōrum, m.* = Thrákové; **Sīthonis,** *idis* adj. thrácká: *unda O*; subst. Thráčanka.

sitīculōsus, *a, um* [*sitio*] přenes. žízniv**ý**, suchý: *Apulia H.*

sitiō, *īre, īvī (iī), —* [*sitis*] **a)** žízniti, býti žízniv: *sitiens Tantalus H*; přísl. *mediis sitire in undis O* v největším bohatství nouzi tříti; **b)** přenes. *tosta sitit tellus O* prahne, *herba V,* žízní hyne, *fontes C* nemají vody, *sitiens Canicula O* žízeň působící, *sitientes Afri V* žízní prahnoucí Afrové = vyprahlá Afrika; **c)** přech. žízniti, dychtiti po něčem: *sitio honores C, sanguinem C*; pass. *plus sitiuntur aquae O* tím větší je na ni (vodu) chuť.

sitis, *is,* acc. *im,* abl. *ī, f.* **a)** žízeň: *sitim exstinguere, restinguere, explere OLC* uhasiti; *enectus siti Tantalus C*; *fauces urit s. HCu*; **b)** přenes. vyprahlost, sucho: *usserat herbas s. O, deserta siti regio V* bezvodá; žízeň, dychtivost: *cupiditatis s. C, s. immensa cruoris O, argenti H.*

1. situs, *a, um* [vl. part. perf. od *sino*] **a)** postavený: *Romuli lituus in curia C, ara Druso T* zbudovaný; *vallum duabus legionibus situm T* vystavěný; **b)** pohřbený, pochovaný: *C. Marii sitas reliquias dissipari iussit C, situs est super Numicium flumen L*; **c)** ležící, prostírající se, položený: *lingua in ore sita C*; *locus in media insula situs C*; **d)** obývající, sídlící: *in ipsis penetralibus siti T, longius siti T* lidé vzdálenější (co do poměru příbuzenského); **e)** obr. *voluptates in medio sitae C* jichž se dostává všem; zakládati se, spočívati: *in armis omnia sita S* vše spočívá, záleží; *spes omnis in fuga C, summam eruditionem sitam censebant in nervorum vocumque cantibus C* že spočívá, jest obsaženo; *quantum est situm in nobis C* kolik na nás jest, sč jsme; *res publ. in extremo sita est S* ocitla se, jest v koncích.

2. situs, *ūs, m.* [*sino*] **a)** poloha, položení: *Syracusarum C, castrorum Cs, Africae S, montis Cu*; *situ* naproti *opere* = přirozenou polohou; *s. foliorum V* pořádek (jak jsou za sebou položeny); **b)** stavba, výstavnost: *regalis s. pyramidum*; **c)** usazenina, plíseň, špína, rez atp. *immundo pallida mitra situ Pr*; *occupat arma s. Tib*; *loca senta situ V*; *vocabula, quae nunc s. informis premit H* plíseň, stuchlina; *in aeterno iacere situ Pr* u věčném zapomenutí; **d)** nečinnost, nečinné ležení: *ne pereant turpi pectora nostra situ O*; *victa situ senectus V* vyžilé, otupělé; *marcessere otio situque civitatem L* nečinným klidem.

sī-ve n. **seu a)** nebo jestliže, nebo ... -li: *si arborum trunci sive naves essent missae Cs* kdyby kmeny stromů nebo lodi nepřátelé pustili (nechali plouti); zkráceně: *nos convivia cantamus, vacui (= si v. sumus) sive quid urimur H*; **b)** disjunktivně: *sive — sive,* buď — buď, buď že — buď že: *ex quo ardescit sive amor sive amitia C*; *sive eum ex paludibus elicere sive obsidione premere posset Cs*; *sive dolo, seu iam Troiae sic fata ferebant V*; *s. est haec ira deorum ... sive est virtus et gloria V* chce-li tomu hněv bohů ... nebo kyne-li sláva chrabrosti; básn. též *sive — aut, sive vel*; **c)** nebo, nebo spíše: *agri regis Philippi sive Persae C*; *eiecto sive emisso Catilina*; **d)** tázací: nebo zda, či: *erravitne viā seu lassa resedit V*; zda — zda: *dubii, seu vivere credant, sive extrema pati V.*

smaragdus, *ī, m. f.* smaragd, drahokam světlezelené barvy.

smīlax, *acis, f.* [*σμῖλαξ*] přestup čili svlačec bodlákový, popínavý polokeř rostoucí na pobřeží moře Adriatického; u Ovidia milenka Krokova v tuto rostlinu proměněná.

Sminthēus, *eī, m.* [*Σμινθεύς*] příjm. Apollonovo od Sminthe v Troadě.

Smyrna, *ae, f.* [*Σμύρνα*] obchodní město v ions. Malé Asii; adj. **Smyrnaeus,** *a, um*; obyv. **Smyrnaeī,** *ōrum, m.* Smyrenští, Smyrňané.

sobolēs viz *suboles.*

sōbrīē, adv. střídmě, zdrželivě: *vivere C.*

sobrīnus, *ī. m.* a **sobrīna,** *ae, f.* [*soror*] bratranec, sestřenice (děti dvou sester).

sōbrius, *a, um* **a)** střízlivý: *inter sobrios bacchari vinolentus C*; *male s.*

O opilý; **b)** přenes. o věcech: *aqua, lympha Tib* = nepůsobící opilosti; *nox s. Pr* bez pití strávená; *sobrii convictus T* (v. t.); **c)** zdrželivý, střídmý: *Siculi sunt homines plane frugi ac sobrii C*; *caret invidendā s. aulā H* ve své střídmosti; **d)** rozumný, rozvážný: *cogitatio sobrii hominis C.*

soccus, *ī, m.* nízký, lehký střevíc řecký; u Římanů znak zženštilosti: *P. Rutilius soccos habuit et pallium C*; (naproti *cothurnus*) střevíc herců v komoedii a meton. komoedie: *hunc socci cepere pedem gravesque cothurni H*; *cum socco Musa levis O.*

socer, *erī, m.* [srov. ἑκυρός] tchán: *cum soceris generi non lavantur C, (Caesaris) s. Piso Cs*; *s. arce Monoeci descendens V* = Caesar (vzhledem k Pompejovi); plur. *soceri* tchán a tchyně: *ad soceros ... Astyanacta trahebat V* (t. j. k Priamovi a Hekabě).

sociābilis, *e* [*socio*] sdružitelný, družný, svorný: *consortio L.*

sociālis, *e* [*socius*] **a)** družný, společenský: *homo sociale animal Seneca*; **b)** manželský: *torus, foedera, anni O*; *carmina O* písně svatební; **c)** spojenecký: *bellum sociale L* se spojenci; *coetus, exercitus L* vojsko spojenců; *copiae T* pomocné sbory; subst. **sociālia,** *ium, n.* záležitosti spojenců.

sociāliter, adv. družně: *non ut cederet de sede secunda aut quarta socialiter H* ‚jako dobrý kamarád'.

societās, *ātis, f.* [*socius*] **a)** společenství, jednota, konkr. spolek: *utilitatum C* společná účast na ...; *sceleris, praemii cum alqo C, sermonis et iuris societate iuncti C, regni L*; *societatem cum alqo facere C* spolek učiniti, spolčiti se, zvl. za účelem obchodním; odt. *societatis iudicium C* soud pro podvedení obchodního společníka; **b)** spec. společnost státních nájemců: *Bithynica C, maximarum societatum auctor C*; spolek na výboj a odboj, alliance: *amicitiam societatemque rogare S, se applicare ad societatem Atheniensium N*; *ne in societate aequa possessionem imperii amitterent L* přes stejné právo spojenecké.

sociō, *āre, āvī, ātum* [*socius*] pojiti, spojovati, sdružovati, spolčiti: *verba chordis H* slova doprovázeti hudbou; *periculum vitae cum alqo C* sdíleti; *sociari facinoribus L* účastniti se; *quae nos urbe, domo socias V* město i dům nabízíš; *sermonem cum alqo Cu* zapříst; *natam alci s. V* zasnoubiti, provdati; *sociatus labor O* společně podniknutá.

socius, *a, um* [srov. *sequor*] **a)** společný: *sepulcrum, nomen cum Iove, via, regnum O, lectus O* manželské: *honor, spes O*; *Troiae socii Penates V* sídla sdružená; *nocte sociā C* pod ochranou noci; **b)** spolčený, spojenecký: *agmina, arma V, classis O, cohortes T, manus O, civitas CT*; **socius,** *iī, m.* a **socia,** *ae, f.* **a)** druh, družka, společník, společnice, spoluúčastník: *s. gloriosi laboris C, operum H*; *adhibere alqm socium sibi V*; *s. sanguinis O* krevný příbuzný, pokrevenec; *s. tori O* manžel, manželka; *nulla pro socia obtinet S* neplatí za řádnou manželku; spec. společník obchodní: *socium fallere turpissimum est C*; *iudicium pro socio C* pro podvedení společníka = *pro socio damnari C*; **b)** spojenec: *s. et amicus populi Romani S, socii foederatique Cu, ad expilandos socios C*; po válce spojenecké (91—88) jsou *socii* spojenci mimoitalští: *Pompeius a sociis imperator deposcitur C*; *socii navales L* námořníci.

so-cordia, *ae, f.* [*socors*] **a)** tupost, duševní omezenost: *Claudii T*; **b)** bezstarostnost, liknavost, netečnost, nečinnost: *Darei Cu, incultu atque socordia torpescere S, socordiā otium conterere S.*

socorditer, adv. liknavě, zdlouhavě: *ab Albanis socordius res acta L*; bezstarostně: *hostem securum ac socordius agentem T* příliš bezstarostně si vedoucího.

so-cors, *dis* [2. *se* = bez, *cor*] **a)** tupého ducha, omezený, tupý, slabomyslný: *stolidi ac socordes L, s. vulgus, ingenium T*; **b)** bezstarostný, liknavý: *neque victoriā s. aut insolens factus S*; *Seianus nimiā fortunā s. T*; s gen. s. *futuri T* nestarající se, nedbající o budoucnost.

Sōcratēs, *is, m.* [Σωκράτης] filosof athenský (469—399); meton. (*Plato*) *cum Socratem expressisset C* učení Sokratovo; adj. **Sōcraticus,** *a, um* sokratovský: *philosophi C, domus H* škola S. = *Socratici C*; *chartae H* sokratovská lite-

ratura (snad ‚Paměti' Xenofontovy); *S. Xenophon N* Sokratovec.

socrus, *ūs, f.* [*socer,* srov. ἑκυρά] tchyně.

sodālicius, *a, um* [*sodalis*] druhů přátel se týkající, přátelský: *iure sodalicio iunctus O;* subst. **sodālicium,** *ii, n.* družnost, přátelství: *fraternum Cat;* (tajná) družina, bratrstvo, (tajný) spolek: *lex Licinia, quae est de sodaliciis C.*

sodālis, *is, m. f.* a) ob. druh, soudruh, společník, přítel: *ad sodalem tuum M. Marcellum domigrasti C; Pompei, meorum prime sodalium H; aridas frondes hiemis sodali dedicet Euro H* druhu zimy = bouřnému; *Veneris s. cratera H;* b) spec. člen kollegia, sboru kněžského: *in Lupercis sodalem esse C, sodales Augustales T;* ve šp. sm. člen tajné společnosti: *quos si tu sodales vocas C.*

sodālitās, *ātis, f.* [*sodalis*] a) abstr. družnost, přátelství: *officia sodalitatis C* poměr družný, družnost; *odium ex intima sodalitate T* nejdůvěrnější přátelství; b) konkr. družstvo, bratrstvo: *s. Lupercorum C, sodalitates me quaestore institutae sunt C* stolní společnosti.

sōdēs [*si audes*] máš-li chut, chceš-li, přeješ-li si: *Tene relinquam an rem? Me s. H* mne, libo-li; *corrige s. H.*

Sogdiānī, *ōrum, m.* obyv. krajiny mezi Oxem a Jaxartem, nyn. Sogd. *regio Sogdiana Cu.*

sōl, *sōlis, m.* [snad ze *sāuel, srov. dor. ἀέλιος] a) slunce: *moderator et dux eorum omnium C; surgente a sole H* od východu; *prius sole orto H* před východem slunce; *sole novo V = sole orto L* s východem slunce; *sole supremo H* při západu slunce; b) personif. bůh slunce: *regia Solis O, Sol Phaethonti filio .. dixit C;* c) meton. světlo, paprsky sluneční: *aequora solibus orba tument O; nunc quidem paululum a sole C* ustup ze světla; teplo sluneční: *sol nimius O* přílišné vedro; *patiens pulveris atque solis H;* slunné místo, výsluní: *in illo Lucretino tuo sole C;* d) den: *o sol pulcher H; huncine solem tam nigrum surrexe mihi H; tres soles erramus V; soles hiberni O* dny zimní; e) přenes. o vynik. lidech: *P. Africanus, sol alter C, solem Asiae Brutum appellat H.*

sōlācium, *ii, n.* [*solor*] a) útěcha, potěcha, potěšení: *solacia dicere O; oblectamenta et solacia servitutis C; haec studia rebus adversis perfugium ac s. praebent C; vacare culpa magnum est s. C;* obr. *annonae s. C* mírnící prostředky; *solacia ruris, aves O* těšitelé, *frigida solacia O* těšitelky (o Musách); b) nahrada, odškodnění: *non ultione nec solaciis opus est T; cineri filii sui s. reportare ex tua calamitate C.*

sōlāmen, *inis, n.* [*solor*] útěcha: *malis V* v neštěsti.

sōlāris, *e* [*sol*] sluneční: *lumen O.*

sōlārium, *ii, n.* [*sol*] sluneční hodiny, zvl. na foru římském Sullou zřízené, odt. meton. *non ad s. versatus est C* = na foru.

soldurii, *ōrum, m.* [slovo keltské = věrní] druh vojáků gallských pánu svému na život a smrt oddaných.

soldus viz *solidus.*

solea, *ae, f.* [od *solum* (půda)] střevíc z podešve a řemének, sandál; nošeny obyč. jen doma, při jídle odkládány; proto *soleas poscit H* = chce odejíti.

Soleātus, *a, um* v sandály obutý, s. mající na nohou (známka zženštilosti): *e gurgustio te prodire soleatum C; s. praetor C* (= nedbale obutý).

sōlemnis a **sōlennis** viz *sollemnis.*

soleō, *ēre, solitus sum* často konati, míti ve zvyku; obyč. překládá se slovesem opětovacím; neos. *ut solet* n. *ut fieri solet* jak tomu bývá, jak se obyčejně děje, stává, jako obyčejně; *fecit eadem, quae nostri debitores solent C* co činívají; *clamor esse solet L* obyčejně se zdvíhá, ozývá; *ad regem scribere solebat C* často, pravidelně psával; *solita id Fortuna vetabit V = F., quae id vetare solet; prendere soliti H* mající ve zvyku snídati, k snídani mívající.

Solī, *ōrum, m.* [Σόλοι] město v Kilikii, rodiště Chrysippovo, Menandrovo a Aratovo.

soliditās, *ātis, f.* hustota, hutnost: *corporum C.*

solidō, *āre, āvī, ātum* [*solidus*] hustým, pevným činiti, zhustiti: *area manu et creta solidanda V* prohnísti a upéchovati.

solidus a **soldus**, *a, um* [srov. *sollus*] a) hustý, massivní, pevný, tuhý, silný: *terra solida et globosa C; paries, sphaera, columna C* massivní; *adamas V* tvrdý *telum solidum nodis V* pevná, pod. *tellus, ripa O, glacies V*; *vasa auro solida T* z massivního zlata (t. j. nikoli jen pozlacené); pod. *crateres ex auro solidi V*; *Ceres O* obilí v zrnech; subst. **solidum**, *ī, n.* pevná, tvrdá půda; *fossa ad solidum O* až na tvrdé dno; *in solido rursus Fortuna locavit V* na pevnou půdu, v bezpečí; *solido procedere L* po pevné půdě; *offendit solido H* narazí na tvrdé; *finditur in solidum V* do pevného dřeva; b) celý, úplný: *desunt dies solido anno L* do úplného roku; *partem solido demere de die H*; *solida imponit taurorum viscera flammis V* celé vnitřnosti; *parum s. consulatus L* neúplný (t. j. devítiměsíční); pod. *stipendia L*; *solidum* celá summa: *ut s. suum cuique solvatur C, in s. appellare T* celou jistinu požadovati; *Nasica metuens reddere soldum H*; c) přenes. pevný, trvalý, skutečný, pravý: *gloria, signa probitatis, nomen C*; *solida et robusta frequentia C* spolehlivé; *libertas L, fides T, inane abscindere soldo H* prázdné od pravého.

sōli-ferreum, sōlistimus viz *solliferreum, sollistimus.*

sōlitārius, *a, um* osamělý, sám o sobě: *natura solitarium nihil amat C*; *virtus C*; osamělý, samotářský: *homo C.*

solitaurilia viz *suovetaurilia.*

sōlitūdō, *inis, f.* [*solus*] samota, opuštěnost, pustina, poušť: *in solitudine secum loqui C*; *audistis, quae s. in agris esset C*; *vastatis finibus habere solitudines Cs, discedere in aliquas solitudines C, vastae solitudines Cu*; *quam in curia solitudinem fecerit L* zpustošil; tvl. opuštěnost, osamělost člověka: *Caesenniae viduitas ac s. C*; *s. magistratuum L*; *nec eam solitudinem languere patior C* a nestrpím, abych v této osamělosti oddal se nečinnosti; *eius s. N* = nedostatek, nepatrný počet lidí.

solitus, *a, um* [vl. part. perf. od *soleo*] obvyklý, obyčejný: *mos, locus, artes, labor O*; *honores T*; subst. **solitum**, *ī, n.* obyčej, zvyk: *s. tibi V, praeter s. HV, solito velocius O magis L* nad obyčej, neobyčejně.

solium, *iī, n.* [*sedeo*] sedadlo, stolec, křeslo, trůn: *regale Iovis O, tollere se a solio V*; meton. trůn = moc královská: *solio sceptroque potiri O, redditum Cyri solio Phraaten H*; koupací vana: *cum exsiluisset e solio L*; sarkofág, rakev vyvýšená: *corpus regis iacebat in solio Cu.*

sōli-vagus, *a, um* [*solus, vagor*] osaměle těkající: *bestiae C*; ojedinělý, jediný: *caelum C, s. cognitio C* jednostranné.

sollemnis, n. **solleunis**, *e*, pozd. **sōlemnis** a **sōlennis** [ze *sollus* a *annus*] a) každoročně se vracející, výroční: *sacrificia CL, dies festi C, bellum L, dapes, V*; *Idus Maiae sollemnes ineundis magistratibus erant L* byly výročním dnem nastupování úřadů; b) slavnostní: *ludi s. C, religiones, verba C, s. dies sanctiorque natali H, vota sollemnia, dona, pompa V*; *carmen, habitus L*; *sollemnes arae V* obvyklé; subst. **sollemne**, *is, n.* a) slavnost: *s. clavi figendi L*; bohoslužba: *Fidei s. instituit L*; b) oběť, žertva: *tumulo sollemnia mittent V*; *ne extis sollemnium vescerentur L* obětních zvířat; c) blahopřání: *sollemnia epistulā precari T* písemně blahopřáti; d) zvyk, obyčej: *nostrum illud s. servemus C*; *sollemnia repetere T* k denní práci se vrátiti; *inter cetera sollemnia manet mos L*; adv. *sollemnia insanire H* zcela obyčejně.

sollemniter, adv. slavnostně: *sacris s. peractis L.*

sollers, *tis* [*sollus* a *ars*] důmyslný, důvtipný, zručný, obratný: *agricola N, Ulixes O, s. et ingeniosus C*; *Sulla, sollertissimus omnium S*; *Musa lyrae s. H* úplně znalá; *animus L, ingenium O*; *pecudum custodia V*; básn. s inf. *s. hominem ponere H* znalý, zručný ve vytváření lidí.

sollerter, adv. chytře, obratně, uměle: *patefacere futura T, exprimere vultum O, colere hortos O.*

sollertia, *ae, f.* umělost, obratnost, zručnost, praktičnost, vynalézavost; též konkr. *placuit s. tempore etiam iuta T* důvtipný návrh.

sollicitātiō, *ōnis, f.* pobuřování, popouzení: *servorum* (gen. obj.), *Allobrogum C.*

sollicitē, adv. s úzkostlivou pečlivostí: *recitare, alqm excipere, custodire honorem Plin.*

sollicitō, *āre, āvī, ātum* [*sollicitus*] **a)** v pohyb uvádět i, hýbati: *remis freta V* tepati do .., rozvlniti; *tellurem V, humum ferro Tib* = orati; *spicula dextrā V* potřásati; *feras O* honiti; *stamina docto pollice sollicitat O* = *percutit*; **b)** přenes. znepokojovati, rušiti, starost působiti: *pacem, civitatis statum L* viklati, rušiti; *animum C, stomachum H* těžkosti působiti; *alqm bello O*; **c)** rozčiliti, popuditi, popíchnouti: *Iuppiter sollicitatus L* popuzen k hněvu; *pastores Cs* pobuřovati, *hilotas N*; *a sollicitato amante legar O* rozrušeného, rozjařeného; *sollicitatis ad defectionem animis L* ježto dali se popíchnouti; *s. aliquem Cs* naléhati na někoho, vybízeti; *cupidinem cantu H* vzbuditi; vazba: ad alqd n. s gerund., ut (naléhavě žádati), ne, inf.

sollicitūdō, *inis, f.* [*sollicitus*] rozčilení, nepokoj, neklid, starost; s gen. subj. (*Caesaris*) i obj. (*provinciae* o p.) též plur. starosti.

sollicitus, *a, um* [vl. part. perf. od *cieo* u *sollus*] **a)** vzbouřený, rozvlněný: *mare s. stridit refluentibus undis V*; *s. ratis O* prudce hnaný; **b)** neklidný, úzkostlivý (= v úzkosti), znepokojený, nepokojný, starost mající, zkormoucený: *quae maxime angere et sollicitam habere nostram aetatem videtur C* tísní a v trapném rozčilení udržuje; *s. mens, pectus O, animi H*; *sollicitum esse de alqa re C* míti starost o něco; též *pro alqo T*, čím: *alqa re C, propter alqd L*; násl. nepř. ot. nebo *ne*; též o věcech: *nox L* neklidná, *fuga O*; *vox, prex O* úzkostlivá; *manus O* bázlivá, chvějící se; **c)** neklid, starost působící, znepokojující: *in vita omnia semper suspecta atque sollicita C*; *sollicitae fugax ambitionis eram O* kormutlivého, strastného ucházení se jsem se vzdaloval; *opes H, amores V, metus O.*

soli-ferreum, *ī, n.* [sc. *telum*] střela úplně železná, celá ze železa.

soll-istimum *tripudium CL* příznivé znamení ze žraní kuřat (padalo-li jim žrádlo od zobáků).

sollus, *a, um* [srov. *salvus, solidus*] úplný, celý, jen. v slož.

Solō a **Solōn,** *ōnis, m.* [Σόλων] zákonodárce athenský, † 559 př. Kr.

Solōnium, *ī, n.* krajina v již. Latiu; adj. **Solōnius,** *a, um* solonský: *ager L.*

sōlor, *ārī, ātus sum* těšiti, potěšiti, útěchy, zmužilosti dodávati: *quamquam lenire dolentem solando cupit V* ač bol její útěchou zmírniti touží: *restat, ut his me soler H* abych se spokojil; *solantia verba O* slova útěchy; s předm. věcným: tišiti, mírniti, snesitelným činiti: *famem quercu, laborem cantu, amorem testudine, curas telā V*; *aestum fluviis H, desiderium fratris Plin*; básn. *hoc occasum Troiae solabar V* utěšovala jsem se nad pádem T.

solstitiālis, *e* [*solstitium*] k letnímu slunovratu náležející: *dies C* = nejdelší; *nox O* nejkratší; *orbis C* obratník raka; *solstitiali tempore L* uprostřed léta; avšak *annus, qui solstitiali circumagitur orbe L* (oběh roku od slunovratu do slunovratu) oběhem slunce.

sol-stitium, *ī, n.* [*sol* a *sisto*] ‚zdánlivé zastavení slunce', slunovrat: *solis accessus discessusque solstitiis brumisque cognosci C* letní slunovrat; *post s. canicula exoritur C*; meton. léto, letní čas: *paenula solstitio H, humida solstitia V*; letní vedro: *solstitium pecori defendite V.*

1. solum, *ī, n.* **a)** spodek, půda, podstava, základ: *fossae Cs* dno, *stagni O, purum s. Cu* dno řeky; *tremefacta solo tellus V* až od základů; **b)** spec. chodidlo: *solorum callum C*; podložka (stůl): *Cereale s. pomis augent V* = koláče; podlaha: *marmorea sola C*; půda, země: *solo aequata omnia L* se zemí srovnáno (ohněm); *praeter agri s. nihil esse reliqui Cs* holá půda polní; *triste O* neúrodná; *vivax O, pingue V* žírná; *membra solo ponere O, recubare solo V*; *astra tenent caeleste s. O* klenbu nebeskou; *quod in s. venit C* co rychle napadne; *patriae C, natale O* rodná půda, země; *s. vertere, mutare C* = vystěhovati se; *patrimonii partem conferre in ea, quae solo continentur Plin* v pozemky uložiti.

2. sōlum, adv. [*solus*] pouze, toliko, jen: *quae hominum s. auribus iudicantur C, s. Graece loqui C*; záp. *non s., neque s.* nejen, netoliko.

Soluntīnī, *ōrum, m.* Solunťané, obyv. města *Solūs*, vých. od Palerma, nyn. Castello di Solante.

sōlus, *a, um* a) jediný, pouhý, samojediný, sám: *s. primo profectus est N, cum omnibus potius quam soli perire voluerunt C, solum regnare C; quaerit ex solo ea Cs*; často lze přel. adv. pouze, toliko, jen: *quia soli centum erant L, inveni duos solos libellos C* (celkem, všeho všudy); *res praetoribus erat nota solis C*; b) osamělý, opuštěný: *loca sola N, solos destituere rogos O* sirý; *ibant sola sub nocte V* pustou nocí, *Libyae soli agri V.*

solūtē, adv. volně, nevázaně, bez závady, překážky: *animus s. movetur C, dicere C, agere CL, solutius lascivire T*; *exercitus s. habitus L* v uvolněné kázni.

solūtiō, *ōnis, f.* [*solvo*] a) rozvázání, rozvolnění, uvolnění: *totius hominis C, linguae C* = hbitý jazyk; b) zaplacení: *solutione impeditā fides concidit C* váznutím výplat, platů; *rerum creditarum C.*

solūtus, *a, um* [vl. part. perf. od *solvo*] a) volný, nespontaný, rozvázaný, nenucený: *animus s. et liber C*; *maestas Acca soluta comas* (akk. vztah.) *O* prostovlasá smutkem; *verba soluta modis O* řeč nevázaná; *religione s. ac liber L*; *solutus poenā T* (zbaven) beztrestný; *s. optio C* volná, svobodná; *solutus omni fenore H* prost; pod. *a cupiditatibus C*; *soluta praedia C* bez dluhů; *silices fornace soluti O* zbavené tvrdosti, vypálené; b) bezuzdný, rozpoutaný, nevázaný: *libido L*; *soluti risus H* nezbedný smích; *licentia S*; *soluta Clodii praetura C* = samovládná; c) uvolněný, mírný, nedbalý: *cura L, lenitas C* (bez energie), *dicta factaque T*; *s. annis O* sešlý.

solvō, *ere, solvī, solūtum* [*2. *se* a 1. *luo*] I vztah k zevnějšku a) ob. rozvázati, odvázati, rozvolniti, rozvinouti: *funem V, capillos H, crines L, vela V*; *sinus V, zonas H, nodum H*; *vinculum epistulae N*; zvl. spoutaného pout sprostiti: *solvite me, pueri V, equum senescentem H*; *solutis ergastulis Cs* otevřev robotárny = propustiv otroky; *ora O* otevříti, *linguam ad iurgia O* rozvázati; v námoř. loď odvázati, kotvy vytáhnouti, od země odraziti: *naves Cs, ratem O, phaselon H, classem Pr*; též absol. *complures mercatores Alexandreā solvisse C* z A. vypluli; b) zaplatiti: *argentum aere solutum est S* stříbro mědí placeno; *aes alienum S*; *civitatibus pro frumento nihil C*; *pecuniam debitam C, litem aestimatam N* pokutu; *solvendo non esse C* nemoci platiti, býti insolventní; *res solvere L* nahraditi; *poenas capite S* odpykati životem; *vota NCV* splniti = *quae polliceris C*; *exsequias ritu V* vykonati; *omnia Deiphobo solvisti V* vše (povinné) jsi učinil; *alci suprema s. T* poslední poctu prokázati; c) přenes. zbaviti, zprostiti, osvoboditi někoho: *me tener vitulus solvet H* zprostí slibu; *religione civitas solvatur C, lege alqm C, numeris lege solutis H* rozměry rozpoutané, metrických pout zbavené; *somno* (abl. odl.) *solutus sum C* sm. probuzen (ale v. i II b); *nec Rutulos s. V* nevyjímám; II vzhledem k vnitřku a) rozbíti, sbořiti, strhnouti: *navim O, pontem T, crates V* zničiti; *agmina V* rozděliti, *saxum vetustas V* drobí (drolí); *adducta brachia solvit O* roztrhl; *foedera V* rušiti, *nivem O* taviti, *solvuntur viscera V* rozplývají se; *terrae solutae H* rozmrzlé, rozjihlé; *hiems solvitur H* jihne; *caelum in Tartara V* nechati zmizeti v T.; b) uvolniti, seslabiti, mdlým, malátným učiniti: *soluto imperio S*; *corpora senectus solvit Cu*; *solvuntur frigore membra V* uvolňují se, chabnou, chvějí se; *homines solverat quies O*; *morte solvi O* = zemříti; *natantia lumina solvit V* uvolnil, zavřel (k spánku); *somno vinoque soluti V* malátní; *gaudio solvi O* rozplývati se; avšak *ut artum solveret hospitiis animum H* přece otevřela skoupého ducha pohostinství (dat.); c) rozluštiti: *captiosa C, versum H, carmina O*; d) vzdáliti, zapuditi, zahnati: *soporem clamore O, corde metum V*; *noctem faces solvebant Plin*; *pudorem V* odložiti; zrušiti, odstraniti: *traditum a prioribus morem L*; *solvendarum legum principium Curt*; *obsidionem s. L* upustiti od obléhání.

Solymī, *ōrum, m.* [*Σόλυμοι*] praobyvatelé Lykie původu syrského, od nichž

odvozován název Jernsalema a původ Židů.

Solymus, ī, *m.* Trojan, průvodce Aeneův, dle pověsti zakladatel Sulmona.

somniculōsus, *a, um* ospalý: *senectus C.*

somni-fer, *a, um* spánek působící, uspávající: *virga O, venenum O* smrtonosný.

somniō, *āre, āvī, ātum* [*somnium*] sníti: *de alqo C, miramur id, quod somniarimus evadere C* = sen; *me esse mortuum C*; přenes. sníti, blouzniti: *philosophorum somniantium C.*

somnium, *iī, n.* [vl. adj. od *somnus*] a) sen: *iucundissimis somniis uti C; aram somniis stimulatus consecravit C*; b) snění, blouznění, planá domněnka: *Stoicorum somniorum interpres C, delirantium somnia C*; v obojím význ. *somnia Pythagorea H* (Ennius tvrdil, že se mu zdálo, že duše Homérova v něj přešla).

somnus, ī, *m.* [**suepnos*, srov. *sopor* č. spáti, *ὕπνος*] a) spánek: *ex somno excitare C; somnum capere C* usnouti, *somno solvi C* probuditi se; *somno se dare C* k spánku se uložiti; *somnum tenere C* spaní se brániti; *somnos ducere V* spáti; *somnum expellere V* ospalost zapuditi; *suspicor has quoque somni esse O* že i ty patří ke snu; avšak plur. *in somnis videre alqd C* ve snách; *per somnum CVL* ve snu, ve spaní; personif. *Somnus*, ī, *m.* bůh spánku; b) přenes. smrt: *longus s. H*; ospalost, nečinnost, línost: *mortales dediti ventri atque somno C; somno et conviviis et delectationi natos C; dediti somno ciboque T, Lentuli s. C*; noc: *diē* (= *diei*) *somnique horae V.*

sonābilis, *e* [*sono*] zvučný: *sistrum O.*

sonāns, *ntis* [vl. part. praes. od *sono*] zvučný: *concha O*; ost. viz *sono.*

soni-pēs, *pedis, m.* (‚zvukonohý') kůň, oř.

sonitus, *ūs, m.* [*sono*] zvuk vůbec: *flammae N* praskot; *remorum Cs* šumot; *armorum V* řinkot; *sonitum arma dedere V* zařinčely; *Olympi V* hřmění, *pedum O* dupot.

sonō, *āre* (pův. *ere*), *uī, itum* (*sonātūrus H*) a) nepřech. zvuk vůbec vydávati, zvučeti, zníti: *tympana Cs, classica V* vřeštěti; *silvae mugitibus O* rozléhají, ozývají se; *fraxinus in humero O* drnčí, *nervus O* drnčí, *navis O* duní, *oraque singultu concutiente sonant O* vydírá se z úst sténání bolem přerývané; *virgulta sonantia silvae V* šumné křoviny lesní; *mare, silvae H* hučí; *incendio silvae Cu* praští; *totidem ora sonant V* syčí; *tura sonant O* kadidlo praská; *ungula V* duní; o zvuku lidském *inani voce sonare C* prázdný zvuk říkati (bez obsahu); b) přech. *sonante mixtum tibiis carmen lyra H* za zvuku písně sdruženého s hlaholem dorské lyry a frygické flétny; *hic magna sonabit H* zahouká, *os magna sonaturum H* mocně hlaholící; *poetae pingue quiddam sonantes C* jejichž básně zní nabubřele; *amnis rauca sonans V* temně šumící; *nec mortale sonans V* po lidsku zní = *vox sonat hominem V*: c) opěvati, hlásati, oslavovati: *te carmina nostra sonabunt O, sive mendaci lyra voles sonari H*; *sonare atavos V* velebiti; d) znamenati: *duo verba inter se discrepare, re unum sonare C*; *quid sonet haec vox voluptatis C.*

sonor, *ōris, m.* [*sono*] zvuk: šumot: *sonorem dant silvae V* šumí, hučí; hluk, ryk: *proelii T*; řinkot: *saeva sonoribus arma V.*

sonōrus, *a, um* [*sonor*] zvučný, zvučící, hučící, šumící: *cithara Tib*; *tempestates V* ječivé; *flumina V.*

sōns, *sontis* vinný, trestný, trestuhodný: *manus foedata sanguine sonti O, anima V, fraterno sanguine s. O*; subst. vinník, provinilec: *punire sontes C, comprehensio sontium C.*

Sontiātēs, *um, m.* národ v Aquitanii na lev. břehu Garumny, nyn. Sôs.

sonus, ī, *m.* [*sono*] a) zvuk: *tubae Cs* hlahol: *arma sonum dedere V* zazvučely, zařinčely; *dulcis V, raucus O, gravis* (= bas) *O, acutus O*; *asellus dedit ore sonos L* zahýkal; b) zvuk lidský, hlas, slovo: *vocis s. C* zvučný hlas; *sonos edere, reddere O* = mluviti; *ora sono discordia* (v. t.) *V*; *cygni s. H* zpěv labutí; *asperitas soni T* drsná výslovnost.

sophistēs (**sophista**), *ae, m.* [*σοφιστής*] a) v dob. sm. učitel moudrosti a výmluvnosti: *eorum erat iste mos, qui tum sophistae nominabantur C*; *Protagoras,*

s. temporibus illis vel maximus; **b)** ve šp. sm. mudrlant, povrchní mluvka: *num hic s.?* C.

Sophoclēs, *is, m.* [Σοφοκλῆς] tragický básník řecký 497—406; adj. **Sophoclēus,** *a, um* sofokleovský: *an pangis aliquid Sophocleum?* C, *cothurnus* O.

Sophonisba, *ae, f.* choť numids. krále Syfaka, dcera Hasdrubalova.

sōpiō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*sopor*] **a)** uspati: *draconem* O; *vino oneratos sopiunt* L; omráčiti: *sopitum fuisse regem* L, omámiti: *sensus* V; **b)** přenes. *blandimentis sopita virtus* C ukonejšená; *sopitos ignes suscitare* V uhaslý (pod popelem doutnající); *quies sopita* L bezcitný.

Sōpolis, *idis, m.* slavný malíř za doby Ciceronovy.

sopor, *ōris, m.* [srov. *somnus*] (tvrdý) spánek: *ibi cum eum cibo vinoque gravātum s. oppressisset* L, *s. artus complectitur* V; personif. bůh spánku; spec. smrt: *Quinctilium perpetuus s. urget* H; omámení: *animi corporisque sopore discusso* Cu; ospalost: *s. et ignavia videtur* T; uspávací nápoj: *patri soporem medicos dare coegit* N.

sopōri-fer, *a, um* uspávající: *papaver* V, *Lethe* O.

sopōrō, *āre, āvī, ātum* uspati; jen part. perf. **sopōrātus,** *a, um,* ‚uspaný', spící: *hostes* O; uklidněný: *dolor* Cu; uspávající: *offa* V.

sopōrus, *a, um* [*sopor*] spánek dávající, ospalý: *nox* V.

Sōra, *ae, f.* město Volsků v Latiu u řeky Liris, nyn. Sora; adj. **Sōrānus,** *a, um* sorský: *ager* L, *transfuga* L, *augur* C (posměšně vzhl. k pověrčivosti Sorských); příjm. Q. Valeria, konsula r. 52 př. Kr.

Sōracte, *is, n.* hora v Etrurii na prav. břehu Tiberu, nyn. Monterosi.

sorbeō, *ēre, uī* [srov. ῥοφέω ze *σροφέω] srkati, střebati: *dicitur Charybdis nunc sorbere fretum* O, *flumina sorbentur ab ipsa* (*terra*) O jsou pohlcovány; přenes. pohltiti, polknouti: *quid eum non sorbere animo censetis?* C; *odia* C.

sorbum, *ī, n.* plod stromu břeku: břekyně (druh jeřábu).

sordeō, *ēre, uī,* — [*sordes*] býti špinavý; zdáti se nepatrným, sprostým: *sordent tibi munera nostra* V; *sordent quaeque, cum maiora sperantur* Cu; *cunctane prae campo sordent?* H; *pretium aetas altera sordet* H zdá se mi malou cenou.

sordēs, *is,* častěji sordes, *ium, f.* **a)** nečistota, špína: *aurium* C, *delectant auriculas citharae sorde dolentes* H; **b)** špinavý, smuteční šat, smutek: *spectaculum huius sordium atque luctūs* C; **c)** špinavost, hamižnost: *sordem et avaritiam* T; *sordes obicere alci* H; **d)** špinavé jednání, nízkost, sprostota: *severitate iudicandi sordes suas eluere* C; *sordes illae verborum* T sprosté výrazy; *in infamia ac sordibus relinqui* C na něm lpí pověst hanebného a podlého činu; konkr. vyvrhel: *perfugium erat turpissimis rei publ. sordibus* C.

sordēscō, *ere, uī,* — [inchoat. k *sordeo*] špinavým se stávati, špinavěti: *liber* H.

sordidātus, *a, um* [*sordidus*] ve špinavý šat oděný, špinavý: *mancipia, servi* C; smutečně oděný, ve smutku: *expulsi Romani venerunt sordidati* C; *Verginius s. filiam in forum deducit* L.

sordidē, adv. **a)** špinavě, hamižně, lakotně: *gerere proconsulatum* Plin; **b)** sprostě, neslušně: *dicere, contionari* C; **c)** nízce, z nízkého rodu: *nati* T.

sordidus, *a, um* [*sordeo*] **a)** černý, špinavý, nečistý: *amictus* V, *duces pulvere sordidi* H, *fumus* H, *mappa* H; *sordidi nati* H otrhané, zbědované; *Autumnus calcatis uvis* O zašpiněný, potřísněný; **b)** špinavý, hamižný, lakotný: *sordidi putandi, qui mercantur a mercatoribus* C; *sordidus ac dives* H; *ita s., ut se non servo melius vestiret* H; *sordidus* (sc. *victus*) *a tenui victu distabit* H špinavá hamižnost; **c)** nepatrný, bezvýznamný, sprostý: *homo* C, *non s. auctor* H ne ledabylý, žádný všední mluvka; nízký: *homo sordido loco ortus* L: **d)** eth. sprostý, nízký, nevzdělaný: *sordidum me et incultis moribus aiunt* S sprosťákem a nevzdělancem; *iste omnium turpissimus et sordidissimus* C; **e)** o věcech potupný, nečestný, hanebný, špinavý: *quaestus* C, *repulsa*

H; *pecuniam praeferre amicitiae sordidum existimare C.*

sōrītēs *ae*, dat. *i*, *m.* [σωρείτης] závěr (klamný) z mnoha návěstí, řetězec, lat. *acervus.*

soror, *ōris*, *f.* [ze **suesōr*, srov. sestra, Schwester] sestra: *s. Iovis V* = *Iuno*; *Phoebi O* = Luna; *s. Eumenidum matris O* = Země; *novem sorores OTib* Musy; *tristes, tres s. Tib* = Parky; *genitae nocte O* = Furie; *s. patruelis O* sestřenice; přítelkyně, družka: *errans sorte sororum V, Acca soror V.*

sorōri-cīda, *ae*, *m.* sestrovrah.

sorōrius, *a*, *um* [*soror*] sesterský: *oscula O, moenia O*; *stupra C* na sestře spáchané; *s. adulter C* se sestrou v cizoložství žijící.

sors, *sortis*, *f.* [od **1.** *sero* o losech řadných, t. j. navlékaných na provázek n. na drát] **a)** los, losovací kamének: *sortes conicere in hydriam C*; *s. exit CV excidit L*; *sortem ducere L* los táhnouti; *sortes miscere L* (v osudí); *Caere sortes attenuatas L* seschly se (v chrámech věšeny tabulky s krátkými průpovědmi, jejichž sesýchání pokládáno za nešťastné znamení); meton. losování: *res revocantur ad sortem C* rozhodnutí ponechává se losování; *excipiam sorti V* vyjmu od losování; zvl. *provincia sorte evenit, obtigit C* losováním, losem připadla; *aequora tradita sorte O*; **b)** (napsaný) výrok, věštírny, věštba: *placuit auxilium per sacras quaerere sortes O*; *dictae per carmina sortes H*; *Fauni volvit sub pectore sortem V* v srdci přemítá o věštbě; *editam esse oraculo sortem Cu*; **c)** práce, povinnost, úřad losem přidělený: *sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti V* jimž připadla losem stráž u bran; *comitia suae sortis esse C* úřadu; *sortis necessitudo N*; *numquam ex urbe afuit nisi sorte C* leč z povinnosti úřední; **d)** úděl životní, osud, sudba: *ut nemo, quam sibi sortem ratio dederit, illa contentus vivat H* že nikdo v životě není spokojen údělem, jejž . . .; *humanae sortis oblitus Cu* úděl, stav; *sortem Britannici miserabantur T* nešťastný osud; s gen. určov. *non tuae sortis iuvenem H* stavem rovný; *s. feminea, altera O* pohlaví; **e)** účast v něčem: *puero in nullam sortem bonorum nato L* k žádné účasti na statcích, beze všech práv ke statkům; **f)** část: *haec intentata manebat sors rerum V* tato část světa; **g)** jistina: *sorte caret, usurā contentus est C.*

sorti-legus, *a*, *um* věštecký, věštebný: *Delphi H*; subst. věštec.

sortior, *īrī*, *ītus sum* [*sors*] **a)** nepřech. losovati: *cum praetores sortirentur C*; *legiones de ordine agminis T*; *consules sortiti, uter dedicaret L*; **b)** přech. losovati o něco, losem dostati něco: *iudices C* vylosovati, *provinciam C* o provincii; *sortitus provinciam Plin* jenž dostal provincii; **c)** přenes. dostati: *amicum H*; *sortitus ingenia Cu* mající údělem; vybledati, zvoliti: *sortitur fortunam oculis V* vyhlédnuv šťastnou dobu; rozděliti: *pariter laborem V.*

sortītiō, *ōnis*, *f.* [*sortior*] losování: *provinciarum C* o provincie.

sortītor, *ōris*, *m.* [*sortior*] losovatel (jiné čtení *uno sortitu rettulisti C*).

1. sortītus, *a*, *um* ve význ. pass. [od *sortio*]: vylosovaný, rozdělený: *quae erant sortita in singulos candidatos C*; *gemina sedes sortita Pr*; **sortītō**, adv. losem: *sacerdotem capere C*; osudem: *lupis et agnis s. obtigit discordia H.*

2. sortītus, *ūs*, *m.* [*sortior*] losování, los: *sortitus non pertulit ullos V* nelosovalo se o jejím osudu; abl. *sortitu* na základě losování (*proficisci C*), losem byv určen.

Sōsilus, *ī*, *m.* [Σώσιλος] dějepisec řecký, učitel a životopisec Hannibalův.

Sosius, *a* rod říms.; zvl. *C. Sosius*, quaestor Lepidův; *Q. Sosius*, rytíř z Picenska; **Sosiī**, *ōrum*, *m.* bratří Sosiové, knihkupci za doby Horatiovy.

sōspes, *itis* zdráv, neporušený (zejm. o návratu z cesty n. uniknutí z nebezp.); příznivý, šťastný: *sospite cursu H* za příznivé plavby.

sōspita, *ae*, *f.* [*sospes*] záchrankyně, spasitelka: příjm. Junonino = *Salus.*

sōspitō, *āre*, *āvī*, — [*sospes*] chrániti, zachovati: *suam progeniem L, gentem Cat.*

Sōtadēs, *ae*, *m.* [Σωτάδης] básník, jehož verše v ionském rozměru se vyznačovaly necudným obsahem; adj. **Sōtadicus** *versus Plin* sotadovský.

sōtēr, *ēris, m.* [σωτήρ] záchrance, spasitel.

Sp. = *Spurius.*

spādīx, *īcis, m.* [σπάδιξ] ulomená větev palmy datlové s plody; odt. adj. hnědočervený: *equi V.*

spadō, *ōnis, m.* [σπάδων] kleštěnec.

spargō, *ere, sparsī, sum* [srov. σπείρω] a) trousiti, sypati, házeti: *nummos populo C, nuces V, rosas, frondes H, flores V; tela V* metati, *spargite me in fluctus V* hoďte mne; *Autumnus sparsus tempora* (acc. vztah.) *canis O* maje potroušeny skráně šedinami; spec. síti: *sua manu spargentem semen C, dentes vipereos O; animos in corpora humana C* vštípiti; *venena C, virus O, ambrosiae sucos V* kropiti, stříkati, nastříkati, nakapati; *spargens rore levi V* kropě; b) rozptýliti, roztrousiti, rozšířiti: *per vias speculatores L; exercitum per provincias T; arma per agros V* válku rozšířiti; *sparsi ac dissipati L; voces in volgum V; spargebatur* s acc. s inf. *T* šířila se pověst, říkalo se; c) posypati, postříti: *humum foliis V; arietem gramine O;* pokropiti: *corpus lymphā V; penetralia cruore H, tellurem lacrimis O;* zaliti: *Aurora novo lumine terras;* povléci: *terra pruinā spargitur O;* porůstati: *antrum labrusca V; velamina spargunt maculis T* zdobí; odt. part. perf.

sparsus, *a, um* a) rozptýlený: *gens sparsa per orbem V; classis tempestate L;* rozházený: *capilli O;* b) skvrnitý, pestrý: *anguis maculis L.*

Sparta, *ae* a **Spartē,** *ēs, f.* [Σπάρτη] hlavní město Lakónska (ob. *Lacedaemon* = *Λακεδαίμων*); adj. **Spartānus,** *a, um* spartský: *disciplina L, virgo V, gens O;* **Spartiātēs,** *ae, m.* [Σπαρτιάτης] Sparťan, spartský: *pueri C; quod Spartiatae et am in feminas transtulerunt C.*

spartum, *ī, n.* [σπάρτον] kavil, rostlina travnatá (botan. *Stipa tenacissima,* španělsky esparto) rostoucí v horách španělských; z vláken jejích pleteny provazy, pokrývky, košíky.

sparus, *ī, m.* zakřivené házecí dřevce, oštěp.

spatha, *ae, f.* [σπάθη] široká šavle dvojsečná bez špice, palaš.

spatior, *ārī, ātus sum* [*spatium,* odt. spazieren] a) procházeti se: *aggere in aprico H, Pompeiā in umbrā Pr* v sloupoví Pompejově; b) kráčeti: *ante ora deum ad aras V;* c) šířiti se, široce se prostírati: *caudā spatiantes implicat alas O.*

spatiōsē, adv., jen kompar.: *qui aestivos spatiosius exigis ignes Pr* později n. déle.

spatiōsus, *a, um* [*spatium*] rozsáhlý, prostorný, veliký: *corpus, ulmus O, planities Cu,* časově: dlouhý: *nox, aevum, tempus, bellum O.*

spatium, *iī, n.* [srov. *spes,* č. spěti, spěch] a) prostor, místo, odt. pak rozměr, velikost: *reliquum spatium mons continet Cs; caeli V, maris L. s. dare V* místo učiniti někomu; *s. castrorum; viae O* délka; *aures in s. trahere O* prodloužiti; *in s. fugit O* přímým směrem do dálky; *domum spatio circumdat T* kolem domu nechává volný prostor; b) vzdálenost, mezera: *hic locus aequo fere spatio ab castris utrisque aberat Cs* bylo stejně vzdáleno; *siderum genus spatiis immutabilibus commeans* v nezměněných, stejných vzdálenostech: c) cesta: *medio in spatio V; s. conficere N;* konkr. cesta, t. j. místo, kde se chodí: *Academiae nobilitata spatia C; spatia silvestria C;* abstr. procházka: *si uno basilicae spatio honestamur C* procházkou do basiliky; d) spec. závodiště, rejdiště: *in spatio decurrere N; quasi decurso spatio C; tritum relinquunt quadriiugi s. O;* odt. meton. oběh, dráha: *quadrigae addunt se in spatia V* vykonají oběh za oběhem; *spatiis confecimus aequor C* přeplouti; *spatia corripere V* uspíšiti; přenes. *vitae, aevi s. O* běh životní; *deflexit de spatio consuetudo maiorum C* z kolejí; *turbo curvatis fertur spatiis V* v drahách kruhových; e) časově doba, čas a sice α) vzhledem k trvání: délka: *Galli spatia temporis numero noctium finiunt Cs; s. temporis praeteriti respicere C; quantum fuit diei s. Cs* jak dlouho den trval, pokud den připouštěl; *spatio pugnae confecti Cs* dlouhým trváním bitvy, dlouhou bitvou; *spatio brevi* (abl. instr.) *spem longam reseces H* krátkou délkou omez; β) čas, lhůta: *postulat sex dies spatii ad eam*

rem conficiendam Cs; *s. ad dicendum habere C*; *nec s. fuerat parandi O* nebylo času, kdy; *tempore ac spatio T* průběhem času; *nullum s. C* chvíle; ζ) konkr. meton. míra, měřítko: *altitudo nullis inquirentium spatiis penetrabilis T.*

speciēs, *ēī, f.* [*specio*] **I** ob. **a)** pohled, vzezření, vzhled: *non tulit hanc speciem Coroebus V* nesnesl pohledu na to; *ea primā specie admirationem movent C* na první pohled; *speciem doloris ferre non possunt C*; *ad speciem magnificus ornatus C* na pohled; *nihil est specie ornatius C* nevypadá krásněji; *speciem praebere ridentis L* míti vzezření, vypadati jako ...; **b)** vnější zjev, vnějšek, podoba, postava: *in agro Amiterno multis locis hominum species procul candida veste visas L* že na mnoha místech spatřeny lidské postavy v bělostkvoucím rouše; *s. navium Cs* podoba, tvar; *duo signa eadem specie atque forma C*; *hominis esse specie deos confitendum est C* že mají podobu lidskou; spec. α) krásný zjev, krása: *quid de olivetorum specie plura dicam C*; *unam specie ac pulchritudine insignem raptam ferunt L* krásným zjevem, půvabem a krásou; *gemmati magna specie anuli L* překrásné; *triumpho maximam speciem captiva arma praebuere L* největšího lesku dodávaly; *species candorque caeli C* nádherný jas nebe; β) klamný zjev, zjevení, přelud, vidina: *vanae species H* liché mátohy; *nullam ei oblatam caelestium speciem L* zjevení; *inanes species anxio animo figurare Cu*; *s. et umbrae interempti filii L*; odt. zdání něčeho, vnější nátěr: *veritas auspiciorum spreta, s. tantum retenta C* (t. pouhé vnější formality); *s. sapientiae C* vnější nátěr moudrosti; *maioris multitudinis s. accidit hostibus Hirt.* pokládali vojsko klamně za četnější; *ad alia ut specie minora, sic ... L* jak zdánlivě ..., tak ve skutečnosti; *ludentis speciem dabit H* zdánlivě si bude zahrávati; *maxima pars decipimur specie recti H* šalebným zdáním správnosti; *specie rixae in se omnes convertunt L* na oko se hádajíce; *suis per speciem societatis proditionem reservat L* předstírajíc věrnost spojeneckou; odt. pak záminka: *cuius rei s. erat acceptio frumenti S*; *per speciem captivorum redimendorum L* pod záminkou výkupu zajatců; *per speciem honoris L*; γ) napodobený zjev, obraz, socha: *sancta Iovis s. claros spectaret ad ortus C*; **II** term. tech. filos. **a)** představa, pojem, idea: *hanc illi ἰδέαν appellant, nos recte speciem possumus dicere C*; *species et notio boni viri C*; *vera s. Romani senatus L* správná představa o senátě; **b)** ideál, vzor: *dicendi, eloquentiae C, libertatis N*; **c)** druh naproti rodu: *virtutes specie dispares C, genere idem ... specie differt C.*

specillum, *ī, n.* [domin. od *speculum*] sonda, patradlo k ohledávání ran.

specimen, *inis, n.* [*specio*] **a)** ukázka, příklad, důkaz: *ceteris s. aliquod dare CV*; *Solis avi s. V* znak; **b)** vzor, ideál: *humanitatis, virtutis, temperantiae C, unicum antiquitatis s. T.*

speciōsē, adv. úhledně, pěkně, krásně: *arma tractare H, instratus equus L.*

speciōsus, *a, um* vnějším zjevem význačný, tedy: sličný, krásný: *mulier O, videt speciosum pelle decorā H*; úhledný, skvělý, nádherný, imponující, oslňující: *opes T, exemplum L*; *specioso eripe damno O* (o Mídovi; oxymoron); *speciosa locis fabula H* kus s krásnými, překvapujícími myšlenkami; *speciosa vocabula H* významná, zvučná.

spectābilis, *e* [*specto*] **a)** viditelný: *corpus caeli C*; *undique campus O*; **b)** za podívání stojící, skvělý, nádherný: *multo s. auro O* stkvoucí se; *pulchra et s. victoria T*; *heros O* obdivu hodný.

spectāculum, *ī, n.* [*specto*] **a)** místo, s něhož se díváme, hlediště v divadle, tribuna, sedadlo: *tantus ex omnibus spectaculis plausus excitatus C, loca, ubi spectacula sibi quisque facerent L, resonant spectacula plausu O*; *spectaculorum gradus T* stupňovité tribuny; **b)** divadlo, podívaná: *s. luctuosum C*; *rerum humanarum spectaculum praebeo S* skytám divadlo, jsem (smutnou) podívanou osudů lidských; *non hoc ista sibi tempus spectacula poscit V, spectaculo esse* býti na odiv, podívanou poskytovati; divadlo = hra divadelní, představení: *spectacula tributim data C*;

spectaculo interesse L; *s. gladiatorium L.*

spectātiō, *ōnis*, *f.* **a)** dívání se na něco, pohlížení, pohled: *apparatus s. tollebat omnem hilaritatem C*; **b)** zkoumání, zkouška: *ex pecunia deductiones fieri solebant pro spectatione C.*

spectātor, *ōris*, *m.* [*specto*] divák; pozorovatel; zvl. divák v divadle; *s. virtutis L, laudis C* posuzovatel.

spectātrīx, *īcis*, *f.* pozorovatelka; *s. iuvenca O* přihlížející.

spectātus, *a, um* [vl. part. perf. od *specto*] **a)** vyzkoušený, osvědčený: *fides, virtus C*; *bello spectata iuventus V, pietas V, castitas L*; **b)** vážený, slavný, výtečný: *femina C, viri fortes spectatique homines C.*

spectiō, *ōnis*, *f.* pozorování augurské, auspicie; term. techn. právo auspicií.

spectō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *specio*, ob. slož. jako *con-spicio*] **a)** dívati se, pohlížeti na něco; přihlížeti něčemu: *ut spectare aliquid velimus C; gaude, quod spectent oculi te mille loquentem H; vir bonus (est), omne forum quem spectat H* s úctou pohlíží; *ludos spectatum ire N* jíti do divadla; *fabula spectata H* na jevišti provozovaná; *gladiatores s. C*; **b)** hleděti, míti zření k něčemu: *rem, verba, causam, voluntatem alcis, legem C*; *in iudice spectari fortuna debet C* má se hleděti; *ad virtutem s. V*; *nihil iam Caesaris imperium s. Cs* neohlížeti se, nedbati; **c)** zkoumati, zkoušeti: *spectatur in ignibus aurum O*; *non ex singulis vocibus spectandi sunt philosophi C* posuzovati; zvl. part. perf. *spectatus* vyzkoušený, osvědčený (viz zvl.); **d)** hleděti dosíci něčeho, mysliti na něco, vyhledávati něčeho: *nil spectat nisi fugam C*; *spectavi semper, ut tibi possem esse coniunctus C*; *locum probandae virtutis Cs* vyhledávati příležitosti k osvědčení; **e)** cíliti, mířiti, vztahovati se: *Brutus alio ratus spectare vocem L* že výrok jinam směřuje, má jiný smysl; *res ad vim, rebellionem spectat L* něco kloní se k . .; *ad te spectat oratio mea C* týká se; **f)** směřovati, býti obrácen: *collis ad orientem solem Cs*; *vestigia te adversum spectantia H.*

spectrum, *ī*, *n.* obraz, pokus překl. řec. *εἴδωλον.*

1. specula, *ae*, *f.* [*specio*] **a)** hlídka, hlásnice, strážnice jako místo: *dat signum specula Misenus ab alta V*; stráž: *speculas ponere in promunturiis L*; *in speculis esse C* býti na číhané, číhati; **b)** přenes. *Narbo Martius, s. populi Rom. C*; **c)** vyvýšené místo vůbec: *s. montis V, regina e speculis albescere lucem vidit V.*

2. spēcula, *ae*, *f.* [demin. od *spes*] zákmit, jiskřička naděje: *hac tamen oblectabar specula C.*

speculābundus, *a, um* [*speculor*] číhající, na číhané: *ubi s. substiterat T.*

speculātor, *ōris*, *m.* [*speculor*] slídič, vyzvědač, zvěd; též přenes.

speculātōrius, *a, um* výzvědný: *navigia Cs, naves L*, absol. *speculatoria* (sc. *navis*) *L* loď výzvědná.

speculātrīx, *īcis*, *f.* slídička, slíditelka: *furiae deae sunt s. scelerum C* bohyně slídící po zločinech.

speculor, *ārī, ātus sum* [*specula*] **a)** nepř. pátrati, rozhlížeti se: *unde sedens partes speculetur in omnes O*; *speculandi causā CsC* na výzvědy; **b)** slíditi po něčem, vyzvídati něco: zkoumati, pátrati: *signorum obitus V, locum V, transitus Alpium L.*

speculum, *ī*, *n.* [*specio*] zrcadlo; též obr. *infantes et bestias putat specula esse naturae C.*

specus, *ūs*, *m.* (básn. a nekl. též *f.* a *n.*) jeskyně, sluj; propast, hlubina, rozsedlina: *per occultos specus T*; *s. horrendum V*; přenes. *s. atri vulneris V* hluboký otvor.

spelaeum, *ī*, *n.* [*σπήλαιον*] jeskyně, doupě: *ferarum V.*

spēlunca, *ae*, *f.* [isol. acc. od *σπήλυγξ*] jeskyně, sluj, doupě; jako vlast. jm. statek Tiberiův u Terraciny.

Sperchēus (īus, eos), *ī*, *m.* Spercheios, řeka na již. hranici Thessalie; adj. **Sperchēis**, *idis*, *f.* sperchejský: *undae, ripae O*; **Sperchīonidēs**, *ae*, *m.* obyvatel u Spercheia.

Sperchiae, *ārum*, *f.* město u řeky Spercheia.

spernō, *ere, sprēvī, sprētum* **a)** předklass. oddělovati, oddalovati; **b)** nevšímati si, pohrdati, opovrhovati: alqd nebo inf.: *nec partem solido demere de die sper-*

nit H = rád béře; *nec spernit pocula H* nepohrdá = rád si přihne; *spernendus* opovržení hodný.

spērō, *āre, āvī, ātum* [*spes*] očekávati a) věc příznivou: doufati, nadějí se kojiti: *ego sperare non destiti C, bene s. L* vše dobré doufati; *de alqo bene s. N* dobré naděje skládati v někoho; *sperata praeda Cs* ‚kýžená'; subst. **spērāta**, *ōrum, n.* naděje; praegn. *cum id, quod ille sperat, hic consecutus sit C* več teprve doufá; vazby: alqd, inf. praes., inf. fut., pouhé part. fut. (*visura speraret Ulixen Pr*); též inf. perf.; b) věc nepříznivou očekávati, obávati se, báti se: *sin a vobis, id quod non spero, deserar C* čehož neočekávám; *sperate deos memores V* pomněte, bojte se; *mene efferre pedem sperasti V* čekal jsi, že . . = myslil jsi.

spēs, *eī*, (starolat. pl. *speres*), *f.* [srov. *spatium*, č. spěch] vl. napětí mysli a) obyč. v dob. sm. naděje: *spe celerius L* nad očekávání rychle; *contra spem omnium Cs* proti obecnému očekávání; *summae spei adulescentes Cs* velenadějní; *spes fallit C* naděje klame; *spem fallere C* naděje nesplniti; *omne militabitur bellum in tuae spem gratiae H* naděje se tolikp tvého vděku; *spem emptionis in huius exitio ponere C* naději ve stálost koupě skládati v záhubu . .; *novandi spes S* naděje na převrat; *partae victoriae s. T* n. vzniklá dosažením vítězství; vazby: alcis rei, acc. c. inf., zř. ut; b) ve sm. špat. obava, starost: *mala res, spes multo asperior S* vyhlídka do budoucnosti; c) konkr. předmět naděje: *spes fidissima Teūcrum, Aeneas V*; *s. gregis V* (kůzlata), *s. gentis V* (včely).

Speusippus, *ī, m.* [Σπεύσιππος] filosof řecký ve 4. stol., sestřenec Platonův a nástupce jeho v Akademii.

sphaera, *ae, f.* [σφαῖρα] a) koule: *cylindrum et pyramidem pulchriorem quam sphaeram videri C*; b) koule, báň nebeská: *Archimedes lunae, solis, quinque errantium motus in sphaeram illigavit C*; c) dráha kruhová: *habent suam sphaeram stellae inerrantes C.*

sphaeristērium, *ī*, *n.* [σφαιριστήριον] síň na hraní míčem, míčovna.

Sphaerus, *ī, m.* [Σφαῖρος] stoik, žák Zenonův.

spīca, *ae, f.* a **spīcum**, *ī, n.* klas obilní; přenes. *s. Cilissa OPr* šafrán (rostouci v Kilikii); hvězda v souhvězdí Panny: *spicum illustre tenens Virgo C.*

spiceus, *a, um* z klasů: *corona Tib H, serta H*; *messis V* obilní, *coma Pr* osiny klasu = klas.

spīculum, *ī, n.* [demin. od *spicum*] špice, bodec, osten, žahadlo; synekd. šíp, oštěp.

spīcum viz *spica.*

spīna, *ae, f.* [srov. *spica*, 2. *pinna*] a) pův. trn: *consertum tegumen spinis V* (jako spona); synekd. *s. creat rosas O* šípek: bodlina, osten: *aliae animantes spinis hirsutae C* (ježek); trnovité obratle rybí, páteř rybí: *medio spinas in pisce notatas O*; páteř vůbec: *duplex agitur per lumbos s. V* dvojitá páteř (t. j. s rýhou uprostřed); záda, hřbet: *s. viret O*; přenes. osten starosti atp.: *spinas animo evellere H*; v řečn. ‚háček': *spinas partiendi et definiendi praetermittunt C.*

spīnētum, *ī, n.* [*spina*] plot z trní.

spīneus, *a, um* [*spina*] trnový, z trní: *vincula O.*

Spīnō, *ōnis, m.* říčka u Říma a bůh její.

spīnōsus, *a, um* [*spina*] trnitý, bodlinatý, pichlavý: *herbae O*; přenes. plný ostnů, háčků, spletitý: *disserendi genus C.*

spintria, *ae, m.* [od *spinter*, náramek podoby hada] druh necudných mužů za doby Tiberiovy.

spīnus, *ī, f.* [*spina*] trnka.

spīra, *ae, f.* [σπεῖρα] závit, spirála: *in spiram se colligit anguis V.*

spīrābilis, *e* [*spiro*] a) dýchatelný, plynný, vzdušný: *natura, animus C*; b) k životu sloužící, životodárný: *caeli lumen V.*

spīrāculum, *ī, n.* průduch: *spiracula Ditis V* = *Charoneae scrobes mortiferum spiritum exhalantes.*

spīrāmentum, *ī, n.* [*spiro*] a) oddechování, přenes. doba, mezera mezi jednotl. oddechy: *intervalla et spiramenta temporum T* časová období; b) průduch: *s. relaxare, rumpere V.*

spīritus, *ūs, m.* [*spiro*] a) vzduch (v pohybu), vánek: *semper aër spiritu aliquo movetur Plin*; *quid est tam commune quam s. vivis? C* (jako látka k dýchání); vání: *s. Boreae V*; odt. b) dech:

spiritum ducere C, trahere Cu ‚vzduch vtahovati' = dýchati, dechu nabírati: *diffunditur sp. per arteries C* vdechnutý vzduch; *usque ad extremum spiritum C* až do posledního dechu; vzdech: *s. surget in lacrimis Pr*; *latere petitus imo s. H*; c) meton. duch, život: *spiritum patriae reddere C, spiritum alci auferre C, vanescit s. in auras O, s. unius ex te pependit Cu*; d) zvl. duch vysoký, nadšení: *divino quodam spiritu inflatur poeta C*; *acer s. inest H* bujarý vzlet; *libri carent spiritu C*; *spiritum Phoebus mihi dedit H*; smělost, odvaha, zmužilost: *Cn. Dolabellae C*, sebevědomí: *qui spiritus illi V*; *vir ingentis spiritus L*; *cum spiritus plebes sumpsisset L*; e) pýcha, hrdost, nadutost, zpupnost: *ex magnitudine rerum spiritum ducere L* zhrdnouti; *s. Pompeianis accessit Cs, regius s. C, unius tribuni militum spiritum capere C*; *frangere spiritus alcis L*; *patricius s. L* kastovnická hrdost, šlechtická pýcha.

spīrō, *āre, āvī, ātum* I nepřech. a) dýchati, váti, foukati: *zephyri spirant V*; *Eurus, aurae O*; *venti a Pontico mari spirant Cu*; *aura spiravit illi V* vůně jej ovanula; *di, spirate secundi V* pošlete příznivý vítr; *etiam spirans repertus est S*; b) přenes. *excudent spirantia mollius aera V* sochy dýchající (jakoby životem); *qua vada non spirant V* kde voda nevře, nebouří; *spirantes hydrae V* syčící; II přech. a) vydechovati, dýchati něco, něčím: *boves flammas L, comae odorem V, venti frigora spirant V*; b) přenes. *spirat tragicum satis H* dýše tragickým ohněm; *quae spirabat amores H* lásku šířila; *mollem s. quietem Pr*; *homo tribunatum spirans L* sm. ‚soptícího tribunskou mocí'; *maiora s. Cu* o větší věci usilovati.

spissē, adv. hustě; přenes. pomalu: *pervenire C.*

spissō, *āre, āvī, ātum* zhustiti, pass. zhoustnouti: *ignis densum spissatus in aëra transit O* zhuštěný.

spissus, *a, um* a) pův. zhuštěný, hustý: *coma H, aër, grando O, vimen V, laurea ramis H* s hustými větvemi; *theatrum H* hustě obsazené, nacpané; pod. *sedilia H*; *caligo O, umbrae V*; b) přenes. zdlouhavý, pomalý: *omnia tarda et spissa C*; těžký, pracný: *opus C.*

splendeō, *ēre*, — lesknouti se, třpytiti se, zářiti; o lidech: krásou zářiti, stkvíti se (*Paris, puella H*); přenes. *virtus splendet C*; *s. aliena invidiā L* (stkviti se tím, že jiný upadne v nenávist) stkvíti se na cizí útraty.

splendēscō, *ere, duī*, — zastkvívati se, zastkvíti se, stkvíti se: *incipit splendescere vomer V* nabývati lesku; přenes. *canorum illud in voce splendescit etiam in senectute C* ona zvučnost, zpěvnost hlasu stkví se i ve stáří; *oratione s. C.*

splendidē, adv. stkvěle, stkvostně, nádherně: *ornare convivium C*; přenes. *aetas s. acta C* slavně; *quae s. dicta sunt C* stkvělou formou pověděno; *parum se s. gessit N* nevedl si příliš okázale; *s. mendax fuit H* stkvostnou lhářkou se ukázala (o Hypermestře).

splendidus, *a, um* a) lesklý, třpytný, zářící, stkvělý, stkvoucí se: *Lucifer O, fons H, Galatea O, palla, brachia* (zlatem) *O, mensa, cera O*; b) přenes. stkvělý, stkvostný, nádherný: *domus Cat V, nomen C, civitas N*; vynikající, slavný: *facta H, homo propter virtutem s. C, ingenium C*; vzácný, vážený: *eques Romanus C*; jasný: *vox, ratio dicendi C.*

splendor, *ōris, m.* [*splendeo*] a) lesk, třpyt: *argenti H, flammae O, ex clarissimis gemmis C*; přenes. *ut omnia ad gloriam splendoremque revocarent C* lesku hleděli dodati; b) nádhera, vnější lesk, vážnost: *eos non parcimonia, non s. tueri potuit C*; *Domitii dignitas et s. C, imperii C, senatus T*; o řeči: jasnost, zvučnost: *vocis C.*

Spōlētium, *ī, n.* město v Umbrii, nyn. Spoleto; adj. *Spōlētīnus, a, um* spoletijský: *populus C*; obyv. **Spōlētīnī**, *ōrum, m.* Spoletané.

spoliātiō, *ōnis, f.* [*spolio*] loupení, drancování: *fani, oppidorum C*; *misericordiam spoliatio consulatus magnam habere debet C* zbavení, ztráta konsulátu.

spoliātor, *ōris, m.* [*spolio*] plenitel, lupič.

spoliātrīx, *īcis, f.* lupička n. adj. plenící: *Venus ceterorum C.*

spoliō, *āre, āvī, ātum* a) šatu zbaviti, svléci s někoho něco: *consules spo-*

liari hominem iubent L; *Gallum caesum torque s. L* řetěz Gallovi svléci, vzíti; *alqm vestitu C*: **b)** oloupiti, vyloupiti; drancovati, pleniti: *ut Gallia omni nobilitate spoliaretur Cs* aby byla oloupena o všecku šlechtu; *navis spoliata armis, magistro V* zbavená; *alqm famā, amicum fortunis C*; *delubra, fana S, aras V, monumenta C.*

spolium, iī, *n.* obyč. pl. **spolia,** ōrum, *n.* **a)** zbroj zabitému protivníku svlečená, odění: *spolia caesorum legere L, spolia opima L* odění vůdci nepř. odňaté, vzácné, stkvělé odění; **b)** kůže zvířeci svlečená: *pecudis, leonis, ferae O, viperei monstri O* kořist z nestvůry (hlava Medusina); **c)** kořist, plen, lup: *Asia, s. regis Antiochi S*; *locus classium spoliis ornatus C*; *s. agrorum L*; *explere se spoliis et sanguine T*; *s. hostium L* nepřátelům odňatá.

sponda, *ae, f.* **a)** dřevěný spodek lehátka: *lectus spondā salignā O* lehátko s podstavcem vrbovým; **b)** lehátko, pohovka: *aurea V, spondā recumbit O.*

spondeō, *ēre, spopondī, spōnsum* [srov. *σπένδω, σπονδή*] slavně slíbiti, připověděti něco, zavázati se něčím: *pacem L, nomina omnium, qui sponderunt, exstant L* kteří slibem se zavázali; *s. pro alqo* zaručiti se za někoho: *pro multis C, pro Cornificio C*; *si mihi Iuppiter auctor spondeat V* i kdyby se mi J. zaručil; *hic sponsum vocat H* ten mě volá, abych šel za něj ručit; zaslíbiti, zasnoubiti dceru, syna; odt. **spōnsus,** ī, *m.* a **spōnsa** *ae, f.* ženich, nevěsta, snoubenec, snoubenka, avšak *sponsi Penelopes H* nápadníci; přenes. slibovati = předpovídati, nechati očekávati: *sidera nihil placidum spondentia O*; *sponde digna tuis ingentibus omnia coeptis V* naděj se; subst. **spōnsum,** ī, *n.* věc slíbená, slib: *s. negare H* v slově nestáti; *ex sponso agere C* dle ujednání.

spondēus, ī, *m.* [*σπονδεῖος*] spondej, stopa čtyřdobá ze dvou délek: — —.

spongia, *ae, f.* [*σπογγιά*] houba; přenes. měkký, houbovitý kruhýř: *s. pectori tegumentum L.*

spōnsa viz *spondeo.*

spōnsālis, *e* [*sponsus*] zásnubný; odt. **spōnsālia,** *ium, n.* zasnoubení: *facere LCO.*

spōnsiō, *ōnis, f.* [*spondeo*] **a)** slavný slib, přípověď: *non foedere pax Caudina facta est, sed sponsione C*; *sponsionem faciunt S* úmluvu učiní, smluví se; **b)** term. techn. v právn. vzájemný závazek složiti určitou sumu, nebudou-li jeho udání pravdiva, záruka, sázka: *sponsionem facere cum alqo de societate C*; *sponsione lacessere C* k sázce vyzvati někoho; *vincere sponsionem C* = při vyhráti (o obžalovaném); *sponsione condemnari C* při prohráti; *sponsione vincere C* vyhráti (o žalobci);

spōnsor, *ōris, m.* [*spondeo*] ručitel: *pro Pompeio C, Romae sponsorem me rapis H* v Ř. voláš mne za ručitele; *coniugii s. stat O* jako rukojmí.

1. spōnsus viz *spondeo.*

2. spōnsus, *ūs, m.* [*spondeo*] rukojemství, ručení: *sponsu vincti O.*

sponte, adv. [isol. abl. od **spons, tis* vůle] **a)** po vůli: *non sponte principis Alexandriam introisset T*; **b)** z vlastní vůle, dobrovolně, sám od sebe, úmyslně: *non sua s., sed rogatum Cs, s. properant subducere remos O, s. sua fidem rectumque colebat O*; *ad terram non s. fluens V* proti své vůli; **c)** o své ujmě, sám o sobě: *his cum sua s. persuadere non possent Cs, sua s. bellum facer. Cs, Segesta cum Poenis suo nomine ac sua s. bellavit C*; *virtus sua s. laudabilis C.*

sporta, *ae, f.* pletený koš: *e muris panes sportis demittebant S*; demin. **sportella,** *ae, f.* košíček: *dediscendae tibi sunt sportellae C*; **sportula,** *ae, f.* košíček dávaný klientům s peněžitým nebo jiným darem, odt. přenes. dar: *tam palam sportulae quam in triclinio dantur Plin.*

sprētiō, *ōnis, f.* [*sperno*] opovržení, potupa: *sermones ad spretionem Romanorum trahebant L* (čtení nejisté).

sprētor, *ōris, m.* [*sperno*] pohrdač, tupič: *deorum O.*

spūma, *ae. f.* [srov. pěna] pěna; *spumas agere in ore C* s pěnou na ústech; *spumae argenti V* drsná usazenina při tavení rudy stříbrné.

spūmēscō, *ere,* — [inchoat. ke *spumo* od *spuma*] zpěniti se: *aequora O.*

spūmeus, *a, um* [*spuma*] pěnivý, zpěněný: *amnis, unda V, torrens O, Nereus V.*

spūmi-fer, a, um pěnonosný, pěnící: *fons, amnis O.*

spūmō, *āre, āvī, ātum* [*spuma*] pěniti se; **spūmāns,** *ntis* pěnící se, zpěněný: *pocula, patera, sanguis V*; *equus, aper V*; pěnou pokrytý: *frena, litora V.*

spūmōsus, *a, um* [*spuma*] pěnivý, zpěněný: *undae O V, litora Cat.*

spuō, *ere, uī, ūtum* [srov. *πτύω*, speien] plíti, plivati; *terram s. V* prach vyplivovati.

spurcē, adv. nečistě, špinavě, sprostě: *dicere, facere, scribere C.*

spurcō, *āre, āvī, ātum* [*spurcus*] znečistiti, znešvařiti, zaneřáditi: *forum C*; přenes. *senectus spurcata impuris moribus Cat.*

spurcus, *a, um* nečistý, špinavý, svinský: *tempestas C, saliva Cat*; přenes. *homo, helluo C, Dama H.*

Spūrinna, *ae, m.* příjm. říms. pův. etrurského 1) slavný haruspex za doby Caesarovy; 2) *Vestricius S.* básník za Othona.

Spurius, *ī,* zkrác. Sp., předejm. říms.

spūtālicius n. **spūtātilicius,** *a, um* vyplití hodný, ošklivý: *crimina C* (čtení nejisté; jest to slovo Sisennou užité jako inusitatum).

spūtō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *spuo*] vyplíti: *cum sanguine dentes O.*

spūtum, *ī, n.* [*spuo*] slina.

squāleō, *ēre* [od *squalus* špinavý] a) býti drsný: *squalentes conchae V, lorica squalens auro V* ze zlatých šupin; *squalentia terga V* drsný šupinami; *s. tela venenis O* jedem napuštěné; b) býti nespořádán, nepěstěn, špinavý, nečistý: *squalenti Dido coma O* s rozcuchanými vlasy; *barba squalens V*; *fastigia musco O* byl zarostlý; *corpora tabo O*; *squalebant arva V* ležely ladem, pusty; *squalens litus T* pustý.

squālidē, adv. drsně, neuhlazeně: *dicere C.*

squālidus, *a, um* a) drsný, neuhlazený, v nepořádku, neúpravný: *corpora L*; b) nečistý, špinavý: *carcer O*; c) ve smutku: *s. in ripa sedit O* v smutek jsa zahalen; *reus O, eos squalidos tenuit T* jako obžalovanej; d) nepěstěný, pustý: *squalida siccitate regio Cu, humus O*; e) o řeči drsný, neozdobný: *quia squalidiora sunt C.*

squālor, *ōris, m.* [*squaleo*] a) drsnost; b) nečistota, špína: *homo squaloris plenus ac pulveris C, obsita squalore vestis L*; spec. šat smuteční a (vnější) smutek: *mater huius squalore et sordibus laetatur C, in squalore et luctu C* (*s.* vnější, *l.* vnitřní) v hlubokém smutku; *multo squalore, sed multo etiam maiore maerore C*; c) o místech pustota, nehostinnost: *s. et solitudines Cu.*

squāma, *ae, f.* šupina; *squamis auroque polibant V* zlatými šupinami.

squāmeus, *a, um* [*squama*] šupinatý: *anguis V.*

squāmi-ger, *a, um* [*squama*] šupinatý: *pisces, cervices O.*

squāmōsus, *a, um* [*squama*] šupinatý, šupinami pokrytý: *corpus* (rybí) *C*; *draco V.*

squilla viz *scilla.*

Stabiae, *ārum, f.* město v Kampanii nedal. Pompeji, zasypáno r. 79. po Kr.; adj. **Stabiānus,** *a, um* stabijský; **Stabiānum,** *ī, n.* villa Mariova u Stabií.

stabilīmen, *inis, n.* [*stabilio*] opora: *regni mei C.*

stabiliō, *īre, īvī, ītum* [*stabilis*] upevniti, pův. i přenes.: *navem L, rem publ. C.*

stabilis, *e* [*sto*] a) co pevně stojí nebo na čem lze státi: pevný, nepohnutý: *locus s. ad insistendum L, pes, insula O*; *nihil stabile ingredienti praebet L* žádné půdy pevné; *gradus T, elephanti pondere ipso s., equus L* pevně stojící; b) stálý, ustálený, neměnlivý, trvalý: *pax, matrimonium, amici C, sententia, praecepta C*; *id stabile ad paenitentiam T* jistá opora; v metrice *stabiles spondei H* stejnoměrné, pádné, vážné.

stabilitās, *ātis, f.* pevný postoj, nepohnutost: *peditum Cs*; přenes. stálost: *amicitiae, fortunae C*; *restincta sitis stabilitatem voluptatis habet C* zahnaná žízeň jest rozkoší v klidu (naproti *in motu*).

stabulor, *ārī, ātus sum* pelech míti, pelešiti: *pecudes in antris O,* též akt. *Centauri in foribus stabulant V.*

stabulum, *ī, n.* [*sto*] a) stanoviště, bydliště, stáj, chlév, ohrada: *silvae, sta-*

bula alta ferarum V, boum, pecudum H, avium V, piscium, apium V; *nec in stabulis nec ad pecora segnes L* při dvoře; *pastorum C* obydlí; *stabula Larentiae L* dvůr; b) hospoda: *pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes Plin*; nevěstinec: *huius in sedibus pro cubiculis stabula C.*

stadium, *iī*, *n.* [στάδιον] stadium, hon, míra délková přibl. = 200 *m* (125 passus); meton. závodiště řecké: *ut in stadio cursores exclamant C, qui s. currit C*; přenes. *s. eiusdem laudis C.*

Stagīra, *ōrum*, *n.* [Στάγειρα] město na Chalkidice již. od Amfipole, rodiště Aristotelovo, jenž odt. **Stagīrītēs**, *ae*, *m.* Stageirʼan.

stagnō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*stagnum*] a) stojatou vodu tvořiti, z břehů vystupovati: *effuso stagnans flumine Nilus V, flumen stagnat Cu*; b) pod vodou býti, zaplaven býti: *orbis stagnat paludibus O*; c) přech. zaplaviti: *Tiberis plana urbis stagnaverat T, loca stagnata paludibus O.*

stagnum, *ī*, *n.* [*sto*] a) stojatá voda, louže, kaluž, močál, rybník: *immensa stagna lacusque O*; *Tiberis effusus lenibus stagnis adiri non poterat L*; b) umělá nádržka vodní: *latius extenta Lucrino stagna lacu H, navale T* k zápasům lodním; c) zvolna tekoucí voda vůbec, tůň: *Cocyti stagna alta V*; *imis stagna refusa vadis sensit V* viděl, že voda z nejspodnějšího dna k povrchu proudí; *hanc Numicius creditur stagnis occuluisse suis O* ve svých tůních.

Stāiēnus, *ī*, *m. Gaius*, quaestor r. 77, 74 jako soudce podplacen, načež obžalován.

stāmen, *inis*, *n.* [*sto*, pon. u starých osnova stála svisle] osnova: *radio stantis percurrens stamina telae O*; pak nit na cívce, vřeteno: *aut ducunt lanas aut stamina pollice versant O*; nit vůbec: *Clotho nevit stamina O* nit osudu; *stamina docto pollice sollicitat O* struny.

Staseās, *ae*, *m.* [Στασέας] peripatetický filosof z Neapole, přítel Ciceronův.

statārius, *iī*, *m.* a) herec ve veselohře zvané *stataria* (naproti *motoria*); odt. přenes. na řečníka: klidný: *Piso s. et sermonis plenus orator C*; b) vojín pevně stojící, v řadě bojující: *s. uterque miles L.*

statēra, *ae*, *f.* [στατήρ] vážky: *aurificis* zlatnické.

Statiellī, *ōrum* *m.* národ v Ligurii s hl. m. Aquae Statiellae (sev. záp. od Janova); odt. **Statiellās**, *ātis* statiellský: *ager*; Statiellaté buď **Statiellātē**, *um* nebo **Statiellēnsēs**, *ium*, *m.*

Statilius, *a* rod říms. 1) *L. S.*, druh Katilinův; 2) *T. S. Taurus*, důvěrník Oktavianův, velitel pozemního vojska v bitvě aktijské; 3) *T. S. Taurus Corvinus*, otec Statilie Messaliny, manželky Neronovy.

statim, adv. [*sto*] předklass. pevně, stále; klass. hned na místě, ihned.

statiō, *ōnis*, *f.* [*sto*] a) postoj, postavení: *in statione manus pugnae paravi O* v postoji šermířském; b) stanovisko, sídlo, místo pobytu: *Athenis s. mea nunc placet C, s. gratissima mergis V, sedes apibus statioque petenda V*; c) přístaviště, rejda, záliv: *s. tutissima nautis V, stationes litoraque omnia classibus occupavit Cs*; *stationem nactus Cs*; *navem in statione habere L*; přenes. útočiště: *fluctibus eiectum tua statione recepi O*; d) stráž (jako místo, úkon i osoba): *Lucifer statione novissimus exit O* ze stráže poslední odchází; *in stationem succedere L* stráž vystřídati; *diurnae stationes ac nocturnae vigiliae L, stationem agere L* stráž konati; *s. habere L* stráž míti, na s. býti; *s. segniter agens vigilias L*; přenes. *de statione vitae decedere C* = s vykázaného stanoviska životního.

Statīra, *ae*, *f.* [Στάτειρα] 1) choť Artaxerxa Mnemona; 2) dcera Dareia Kodomanna, choť Alexandrova.

Stātius, *iī*, *m.* rod říms. 1) *St. Albius Oppianicus*, rytíř říms., r. 72 žalovaný z vraždy švakra a pokusu vraždy na Kluentiovi; 2) syn jeho, žalobce Kluentiův; 3) *St. Murcus*, stoupenec Brutův a Kassiův.

statīvus, *a*, *um* [*status*] stojící; svl. term. techn. ve voj. stálý: *praesidium, castra L*; též subst. **statīva**, *ōrum*, *n.* stálý tábor.

1. stator, *ōris*, *m.* [*sto*] úřední sluha v provincii: *statores et lictores C.*

2. Stator, *ōris, m.* [*sisto*] ‚zastavitel', přijm. Jova, jenž zastavil Římany na útěku před Sabiny.

statua, *ae, f.* [*status*] socha: *statuae et imagines C; urbium* (subj.) *statuae H* městy zřízené.

statūmen, *inis, n.* [*statuo*] podklad: *statumina navium Cs* lodní žebra, kostra lodní.

statuō, *ere, uī, ūtum* [*status, ūs*] **a)** postaviti, vystavěti, zříditi: *crateras magnos statuunt V*; *iuvencum ante aram V*; *statuam C*; *aram O, tabernacula Cs, urbem, moenia V*; *regnum C* založiti; *alqm regem Cu* na trůn dosaditi; **b)** ustanoviti, stanoviti, určiti, nařídíti: *modum cupidinibus H, diem alci C, tempus colloquio L* dobu k rozmluvě; *statuerunt maiores, ut .. C*; *ante summa de re statuisse vellem V* byl bych chtěl, abychom dříve se poradili; *statuitur, ne sit Creta provincia C*; **c)** u sebe stanoviti, souditi, představovati si: *itinera, quae fecerint, recordamini, tum facilius statuetis, quid ... C* tu si snáze představíte; *Pompeius hunc hospitio suo dignissimum statuit C* měl za ...; **d)** ustanoviti se, odhodlati se, umíniti si: *quam ob rem defensionem non statui parare S* obranu nehodlám chystati; *apud animum suum s. SL* v duchu si umíniti; *velle mori statuit O*; *decertare Cs*; *de se s. T* ‚sám se souditi' = usmrtiti se.

statūra, *ae, f.* [*sto*] postava: *parva H, tantula C*; vzrůst: *hoc ali staturam Cs* tím se v. podporuje.

1. status, *a, um* viz *sisto.*

2. status, *ūs, m.* [*sisto, sto*] **a)** postoj, postavení, postava těla: *habitus oris et vultus, s., motus C*; *illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluit N*; *artificis s. ipse fuit O* byla to vtělená postava umělcova (‚postoj každým coulem prozrazoval umělce'); odt. *statu movere hostem L = adversarios de statu deicere C* z (výhodného) postavení vytlačiti; *de statu suo declinare C* uchýliti se se svého stanoviska, st. opustiti; **b)** stav, položení, poměry, okolnosti: *restituere alqm in pristinum statum C, flebilis ut noster s. est O, s. nostrae civitatis C, vitae, mentis, mundi C, regum s. C* postavení královské; **c)** praegn. příznivý stav, blahobyt: *multorum excisi statūs T.*

stēlla, *ae, f.* [ze **stēr-lā*, srov. *ἀ-στήρ, ἄστρον*, něm. Stern] hvězda, básn. též o slunci a souhvězdí: *cinget s. serena polos O* slunce; *stella coronae V* souhvězdí; *s. crinita C* vlasatice, kometa; *stellae errantes C* planety, oběžnice, *inerrantes C* stálice.

Stellātis *ager* n. *campus* krajina stellatská mezi Kapuí a Kaly; adj. **Stellātīnus,** *a, um*: *tribus L.*

stellātus, *a, um* [vl. part. perf. od *stello*] hvězdami posetý, posázený; hvězdnatý; *s. iaspide ensis V* třpytným jaspisem vykládaný; *Argus O* s jiskrnýma očima; *variis stellatus corpora* (acc. vztah.) *guttis O* pestrými kapkami posetý (jiné čtení *stillatus*).

stellio, *ōnis, m.* [*stella*] bleskavec, ještěrka gekko.

stellō, *āre, āvī, ātum* [*stella*], jen part. praes. **stellāns,** *ntis* hvězdný, hvězdnatý: *caelum V, nox C, gemma O* zářící: part. perf. **stellatus** viz zvlášt.

stercus, *oris, n.* hnůj, mrva, smetí.

sterilis, *e* [srov. *στεῖρος, στέριφος*] **a)** neplodný, neúrodný: *vacca V*; *agri, arena V, polus H, humus Pr, tellus O, solum Cu*; planý: *platani, avenae V*; neplodným činící: *robigo H*; **b)** přenes. *amor O* bezvýsledná, neopětovaná; *domus Pr* bezdětný; *epistulae Plin* prázdné, bez darů; *pax T* nic nevynášející; s gen. *virtutum sterile saeculum T* chudé na vynikající činy.

sterilitās, *ātis, f.* [*sterilis*] neplodnost, neúrodnost: *agrorum C.*

sternāx, *ācis* [*sterno*] shazující (jezdce): *equus V*

sternō, *ere, strāvī, strātum* [srov. *στορέννυμι*, streuen, stříti, strana, prostor] **1** na zemi **a)** prostříti: *vestes O, ostrum V, iacebat stratis velleribus V*; *strata poma sub arbore V* rozházeny leží; *pontem s. CuT* most postaviti; **b)** rozkládati, natahovati (se): *strata somno corpora L* k spánku rozložená, *sternunt se somno phocae V* ukládají se k spánku; *sternimur optatae gremio telluris V* natáhneme se, rozložíme se; *sterni passim ferarum ritu L*; part. *stratus* rozložený, ležící; **c)** k zemi povaliti, poraziti: (*filium Sarpedonis*) *coniecto sternit ia-*

culo V, Tyrrhenas acies V; *strati hostes L*; *muros L, moenia O* bořiti, drtiti; *Troiam a culmine V, viros caede V, belua strata O* (Minotaurus); pass. a med. = padati, klesati: *sternitur toto proiectus corpore V*; *sternitur et procumbit humi bos V*; d) rovnati, hladiti: *tumidum sub axe tonanti sternitur aequor aquis V* rozbouřený povrch vod se uklidňuje, urovnává; *Thybris substitit undā, ut sterneret aequor aquis V* že uhladil povrch vody; *placidi straverunt aequora venti V*; dláždditi: *locum sternere saxis L, via strata L* dlážděná; *strata viarum V* dlážděné ulice; II posypati, pokrýti: *litus foliis H, solum telis V, agri strati bacis V*; *equum s. L* sedlati; **strātum**, *ī, n.* α) koberec, poduška, lože: *strato surgit V, molle s. L*; β) čabraka, sedlo: *stratis insignia pictis terga premebat O, mulis strata detrahi iubet L.*

sternūmentum, *ī, n.* kýchnutí, kýchání.

sternuō, *ere, uī, —* kýchati, zvl. na dobré znamení kýchnouti: *amor dextram sternuit approbationem Cat, argutum omen s. Pr*; přenes. *lumen sternuit O.*

sternūtāmentum, *ī, n.* viz *sternumentum.*

Stertinius, *iī, m.* filosof stoický; jiný praetor v Hispanii r. 196; jako adj. *Stertinium acumen H.*

stertō, *ere, uī, —* chrápati.

Stēsichorus, *ī, m.* [Στησίχορος] lyrický básník řecký r. 645—560.

Sthenelus, *ī, m.* [Σθένελος] 1) syn Kapaneův a Euadnin, před Trojou ve vojště argejském; 2) král ligurský, otec Kyknův; 3) syn Perseův a Andromedin, otec Eurystheův; adj. **Sthenelēïus**, *a, um* Sthenelův: *proles O = Kyknos, Eurystheus O = S. hostis O*; **Sthenelēïs**, *idis, f.* Sthenelův: *volucris O* = labuť.

stigmatiās, *ae, m.* [στιγματίας od στίγμα značka] otrok znamenaný, tetovaný.

stilla, *ae, f.* [demin. k *stiria*] kapka.

stilli-cidium, *iī, n.* kapání, padání kapek, zvl. voda dešťová okapová, okap: *de stillicidiis dicere C.*

stillō, *āre, āvī, ātum* [*stilla*] kapati: *de ilice stillabant mella O*; *cruor Pr*; mokvati: *Syrio rore coma Tib, culter stillans sanguine O* krví crčící, zbrocený; přech. nechati kanouti: *stillabit amicis ex oculis rorem H* slza mu zarosí oko, *stillata de ramis electra O* skanuvší.

Stilpō, *ōnis, m.* [Στίλπων] filosof z Megar, učitel Zenona Kitijského.

stilus, *ī, m.* a) špičatý kolík, zvl. ostré pisátko železné nebo kostěné s druhým koncem širokým na uhlazování vosku; odt. *saepe stilum vertere H* = často opravovati, mnoho pozměňovati; b) psaní, spisování: *s. est optimus dicendi magister C, stilo incumbere Plin* psaním se zabývati; c) způsob psaní, sloh: *pressus demissusque Plin, diligens T.*

Stimula, *ae, f.* [*stimulo*] bohyně bakchanalií ztotožněná u *O* se Semelou.

stimulātiō, *ōnis, f.* [*stimulo*] popud, podnět.

stimulō, *āre, āvī, ātum* [*stimulus*] a) ostnem bodati, píchati: *equos calcaribus*; b) přenes. popichovati, podněcovati, pobádati: *inopia ad perturbandam rem publ. S, ad iram T, dolor in Tarquinium stimulabat eos L*; *praemiis stimulabantur, ne .. T*; *deus stimulat festinare fugam V*; c) trápiti, soužiti, znepokojovati: *scrupulus dies noctesque stimulat C* ve dne v noci; *animus rabie stimulatus Cat.*

stimulus, *ī, m.* [srov. *stilus*] a) ve voj. bodce, kolíky s železnými háčky, zarážené do mělkých jamek a hlínou skryté, na obranu opevnění; b) osten, bodec k pohánění zvířat: *parce, puer, stimulis O, stimulo increpare boves Tib*; *exspectas, dum te stimulis fodiam? C*; c) přenes. α) osten = věc působící bolest, nepokoj atd.: *doloris C, stimulos caecos in pectus condidit O*; β) osten = pobídka: *s. industriae ac laboris C, gloriae C, nequitiae Pr, furoris O*; *alqm stimulis acuere O* n. *alci stimulos admovere C* pobídnouti někoho.

stinguō, *ere, —* [srov. στίζω ze *στιγγω] 1. uhasiti, zhasiti: *stinguuntur radii C* zhasínají; 2. píchati (srov. *instigo*).

stīpātio, *ōnis, f.* [*stipo*] průvod, doprovod.

stīpātor, *ōris, m.* [*stipo*] průvodce, doprovázeč, plur. průvod, družina.

stīpendiārius, *a, um* [*stipendium*] a) poplatný: *civitas CsL, homines C, Aeduos*

sibi stipendiarios factos Cs; subst. *stipendiarii CsC* poplatníci platící roční daň peněžitou; b) námezdný, za žold sloužící: *Romani L.*

stīpendium, *iī, n.* [**stipi-pendium*, *stips*, malý peníz, a *pendere*] a) plat, žold, mzda: *cum s. a legionibus flagitaretur Cs, s. numerare C, accipere L, s. duum mensium Cu*; *s. merere C* = na vojně sloužiti, službu voj. konati; b) meton. služba vojenská, vojančina: *auxiliaria stipendia mereri T* sloužiti u pomocného vojska; *s. facere S, s. emereri S* vysloužiti; *milites, qui iam stipendiis confectis erant C* kteří měli vysloužено; *s. facere pedibus* n. *equis L* sl. u pěchoty, u jízdy; spec. rok služby, tažení vojenské: *quadragena stipendia T, st. multa habere L* dlouho sloužiti; *vicena stipendia meriti T*; c) příspěvek na žold: daň, poplatek, dávka: *s. pendere, capere, imponere, remittere Cs, exigere, solvere L*; přenes. trest, pokuta: *quod me manet s.? H.*

stīpes, *itis, m.* a) kmen, peň, strom *consternunt terram concusso stipite frondes V, fagos ac recto proceras stipite laurūs Cat*; *pirus invito stipite mala tulit Pr*; b) kůl, kyj: *stipites praeacuti Cs, s. in agro defossus O, certamen stipitibus agitur V*; *armatus stipitis hic gravidi nodis V* = sukovitým klackem; c) přenes. klacek, pařez jako nadávka: *stipitem illum, qui quorum hominum esset, nesciremus C.*

stīpō, *āre, āvī, ātum* [srov. *στῖφος*, *στείβω*] a) hromaditi, cpáti, pěchovati, natlačiti: *apes mella stipant V, Graeci stipati quini in lectis C, stipat carinis ingens argentum V, stipatae naves L* na sebe namačkané; b) v hustém zástupu provázeti, obklopiti, obstoupiti: *Catilina stipatus choro iuventutis C, stipatus semper sicariis C*; *stipa Platona Menandro H* přidruž.

stips, stibis, *f.* a) malý peníz: *Capitolii fundamentis iniectae argenti aurique stipes T*; b) malý obnos peněžní, zvl. jako dar, almužna: *exiguae qui stipis aera neget O, stipem colligere L.*

stipula, *ae, f.* [srov. stéblo] stéblo; kollekt. sláma: *in stipula carpere munera somni O*; *stipulae fabales O* stonky bobu; *stipulam urere V* strnisko.

stipulātiō, *ōnis, f.* [*stipulor*] ústní závazek, slib, ruky dání: *alqm stipulatione alligare C*; u *N* snad dlužní úpis: *pecuniam sine stipulatione credidit N.*

stipulor, *ārī, ātus sum* ústně si dáti slíbiti, zaručiti něco: *reliquum est, ut stipulatum se esse dicat C.*

stīria, *ae, f.* rampouch.

stirpitus, adv. [anal. dle *radicitus* od *stirps*] s kmenem i kořenem, z kořene, nadobro: *hunc errorem s. philosophia se extracturam pollicetur C*; *radicem s. extrahere C.*

stirps, *pis, f.*, básn. též *m.* a) kmen, peň, oddeněk: *arbores per stirpes alunt suas C*; *sceptrum imo de stirpe recisum V, a stirpe* z kořene: *Carthago a stirpe interiit S* byla vyvrácena; *vellere albos a s. capillos Pr*; meton. rostlina, keř: *Theophrastus stirpium naturas persecutus est C*; *ex ceterarum stirpium minutissimis seminibus tantos truncos procreet C*; b) přenes. kmen, rod, rodina, původ: *Iugurtha me iam ab stirpe socium expulit S*; *humili de stirpe creatus O, s. civica L* občanská rodina: *divinae stirpis Acestes V, ab stirpe ultima orsus L* počínaje hned jeho původem; *devolvere retro ad stirpem L* k svému (nepatrnému) původu; konkr. potomek: *magna de stirpe nepotum V stirps virilis L* mužský potomek, syn; pod: *Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit T*; *nec prima s. fui O* nebyl jsem prvním dítětem; *stirps Achillea V* = *Neoptolemus*; c) přenes. kořen, původ, počátek: *altae stirpes stultitiae C, s. huius quaestionis C, s. ac semen malorum C, stirpem hominum sceleratorum interficere C* rotu z kořene vyhubiti.

stīva, *ae, f.* kleč u pluhu.

stlīs, stlocus viz *lis, locus.*

stō, *āre, stetī, statūrus* [km. *stā-*, srov. *ἑ-στά-ναι*, čes. státi] státi I jako opak jiné polohy a) ob.: *cum virgo staret et Caecilia in sella sederet C*; *stans pede in uno H, suppliciter stabat H*; o věcech neživ.: *columna H, silex, urna V, statuae in rostris C, antra O*; b) spec. α) ve voj. v řadě státi, ve zbrani státi: *primo haud impari stetere acie L*; *in Asia totus Asiae steterunt vires L*;

praegn. pevně státi, v boji odolávati, vydržeti: *Afraniani, quod diu stetissent Cs, Tarquinius non stetit solum, sed etiam ab sua parte hostes pepulit L*; β) o lodích: na kotvách státi, býti zakotven: *puppes stant litore V, naves in sinu Maliaco L*; *stant sale Tyrrheno classes V*; γ) strměti, trčeti: *steterunt comae V* zježily se; *saetae, cristae in vertice, aristae O, stantes oculi O* vypoulené; *cui stant lumina flammā V* = plamen srší z očí; *vides, ut alta stet nive candidum Soracte H* jak činí; býti pln: *caelum pulvere stare V, stant robore vires V* svaly překypují silou; *stant castaneae V* jsou obsypány plody; δ) vzhledem k ceně: státi, býti zač: *haud illi stabunt Aeneïa parvo hospitia V* nebude mu státi za málo, nebude míti malou cenu pohoštění Aeneovo; *non magno stat pretio H* nestojí mnoho; *quanto regnis nox stetit una tuis? O*; *multo sanguine victoria stetit L* stála mnoho krve; ε) hotov státi, býti hotov: *moenia iam stabant O, stabat opus O*; c) přenes. α) státi při někom, býti stoupencem někoho: *stare et sentire cum alqo L* státi neochvějně při někom; *civitates cum Sertorio L* byly při S., *dii cum Hannibale L* stáli na straně Hannibalově; *ut nemo steterit a senatu C* při senátu; *a bonorum causā C*; *si pro mea patria ista virtus staret L* kdyby byla na straně mé vlasti; *nec steterunt in te virque paterque meus O* nestáli proti tobě; *adversus vos stamus T*; *Latinum contra stare videt V* že mu odporuje; β) záviseti, spočívati na někom, býti vinou někoho: *per Afranium stetit, quominus proelio dimicaretur Cs* svedení bitvy záviselo na A., bylo v jeho rukou; *non per milites stetisse, ne vincerent L* že porážka nebyla vinou vojínů; *per ceteros non stetit, quin vere responderet Cu* ostatním nebylo možno, nebylo v moci ostatních, aby ne; II (opak pohyb): klidně státi, zastaviti, uváznouti: *mare stat V, freta O* jest klidno; *state, viri! V*; *taurus furibundus stare nequit O* nemůže se uklidniti; *stat volucris dies H* (srov. ‚léta stojí' = neplynou dále); *stetit volnere sanguis V* zastavila se; odt. o boji: *pugna neutro inclinata stetit L* stála, trvala nerozhodnuta, protahovala se; III praegnantně: a) státi pevně, trvati neporušen, v platnosti, síle atd. *stante urbe et curia C*; *manet ille et mole sua stat V*; *Troia nunc staret V*; *regnum avitum puero stetit L* pevně stálo; *utilius starent etiam nunc moenia Phoebi O* = *utilius esset, si ..*; *stant belli causae V*; *stet Capitolium fulgens H* pevně stůjž ve svém lesku; *stat fortuna domūs V* pevně stojí, kvete; *tua, dum stetimus, sine crimine mansit probitas O* = *dum valuimus* dokud jsme pevně stáli; *illi hoc stabant H* tím se udržovali, vyznamenávali; *pacto stat O* úmluva platí; b) trvati při něčem, setrvati: *decreto Cs, opinione, iudicio, promissis C, in fide C, in sententia L, eo statur LCu* trvá se na tom; c) býti rozhodnut, ustanoven, určen: *stat sententia O* pevně jsem odhodlán; *stat sua cuique dies V* vytčen každému den; *stat casus renovare omnes V* jest rozhodnut, odhodlán; též např. ot.

Stobī, *ōrum, m.* [Στόβοι] město v Makedonii v kraji Paionském.

Stōïcē, adv. stoicky: *agere, dicere C.*

Stōicus, *a, um* [Στωικός] stoický: *schola C, libelli H, Stoicum est C* poučka, zásada stoická; subst. stoik; **Stōica**, *ōrum, n.* filosofie stoická.

stola, *ae, f.* [στολή] dlouhý svrchní šat ženský, u Římanů nosili ji též zženštilí zhýralci, pištci a kněží Isidini; otrokyně, propuštěnky a ženy nečestné ji nositi nesměly.

stolidē, adv. pošetile, hloupě: *credere L, s. laetus L, iuvenis s. ferox L.*

stolidus, *a, um* [srov. *stultus* pod. význ.] pošetilý, hloupý, zpozdilý: *stolidum genus Aeacidarum C, stolidissime vatum O*; o věcech: *aures, palma O, fiducia, postulatio, superbia L, audacia T.*

stomachor, *ārī, ātus sum* [*stomachus* jako sídlo žlučí] zlobiti se, horšiti se, durditi se; *s. cum alqo* přít, hádati se s někým; *s. omnia* (acc. vztah.) nade vším se mrzeti, horšiti.

stomachōsē, adv. mrzutě, hněvivě: *rescribere C.*

stomachōsus, *a, um* [*stomachus*] mrzutý, nevrlý, podrážděný: *genus acuminis C*; *eques H* jezdec (mrzutý, že kůň zahýbá ke Kumám).

stomachus, *ī, m.* [στόμαχος] a) jícen požerák: *linguam ad radices eius hae-*

rens excipit stomachus C; **b)** žaludek: *stomachi calor C, aeger H*; **c)** přenes. vkus: *ludi apparatissimi, sed non tui stomachi C*; nevrlost, nevole, zlost: *stomachum alci movere C* lněv vzbuditi, popuditi někoho; *cum stomacho erudire C* s nevolí.

storea (**storia**), *ae, f.* rohož, rohožka.

strabō, *ōnis, m.* [*στράβων*] šilhavý: *strabonem appellat paetum pater H*; *ecquos si non tam strabones, at paetulos esse arbitramur? C*; jako příjm. v několika rodech.

strāgēs, *is, f.* [*sterno*, srov. strach] **a)** padání, pád: *canum, volucrum ovium-que bovumque O*; *boum hominumque L*, stržení, sboření: *obstantis molis T, tectorum L*; *stragem dare satis V* osení vyrvati; *s. prōvinciae C* zpustošení; porážka, pobití, porubání: *stragem edere, facere, efficere C, ciere V*; *stragem horribilem vereri C*; **b)** konkr. hromada věcí povalených: *iacentium elephantorum L, armorum iacuit immensa strages T.*

strāgulus, *a, um* [*sterno, strages*] k rozestření sloužící, pokrývací: *vestis CH* přikryvka; subst. **strāgulum**, *ī, n.* pokryvka lože n. lehátka.

strāmen, *inis, n.* [*sterno*] ‚stlaní', sláma, zvl. k pokrývání střech: *tecta stramine casa O* došky.

strāmentum, *ī, n.* [*stramen, sterno*] **a)** stelivo, stlaní, zvl. sláma: *incubare stramentis H, terra tecta stramentis N*; **b)** sláma k pokrývání střech: *casae stramentis tectae Cs* došky, *ignes casis stramento arido tectis inicere L*; k zapalování: *fasces stramentorum incendere Hirt* vříšky, otýpky; sláma na poli: *desecta cum stramento seges L*; **c)** pokryvka, čabraka, sedlo koní: *stramenta detrahi Cs.*

strāmineus, *a, um* [*stramen*] slaměný: *casa C* slamou krytá; *Quirites* viz *Argei.*

strangulō, *āre, āvī, ātum* [*στραγγαλόω*] **a)** zardousiti, uškrtiti: *patrem C, non laqueo strangulata (Agrippina) T*; **b)** přenes. trápiti, trýzniti: *dolor O.*

strangūria, *ae, f.* [*στραγγ-ουρία*] řezavka (nucení na močení).

strāta, **strātum** viz *sterno.*

Stratō, *ōnis, m.* [*Στράτων*] **1)** filosof z Lampsaku, žák Theofrastův; **2)** lékař doby Ciceronovy.

Stratonīcēa, *ae, f.* [*Στρατονίκεια*] město v Karii; adj. **Stratonīcēnsis**, *e* stratonický: *ager L*, obyv. **Stratonīcēnsēs**, *ium, m.*

Stratus, *ī, f.* [*Στράτος*] město u Acheloa v Akarnanii, obyv. **Stratiī**, *ōrum, m.* Strafané.

strēnuē, adv. horlivě, chutě, hbitě, čile: *arma capere C, praesto esse, domum aedificare C*, rázně: *fortiter ac s. agere L.*

strēnuitās, *ātis, f.* [*strenuus*] horlivost, čilost, ráznost.

strēnuus, *a, um* [sr. *στρῆνος* síla] **a)** silný, statný: *remedium Cu*; *saltus Cu* mohutný skok; *membra O*; **b)** rázný, odhodlaný, podnikavý: *manu strenuus T, s. anteis H* rázně napřed kráčíš; *s. et fortis H, gens lingua magis strenua quam factis L*; **c)** horlivý, čilý, činný: *iners pro strenuo in manipulum redibat T*; **d)** ve šp. sm. neklidný, nepokojný: *sicut modesti quietique, ita mali et strenui T.*

strepitō, *āre, —* [freq. k *strepo*] hřmotiti, hlučeti: *corvi strepitant V* krákají; *strepitantes alae Tib* šustící.

strepitus, *ūs, m.* [*strepo*] hřmot, šumot, šustot, praskot a zvuky pod.: *magno cum strepitu castris egressi Cs* s velikým rykem; *rotarum Cs* skřípot; *ianuae H* vrzání, *bellorum L* ryk válečný; *Acherontis V* šumění; přenes. též o tónech: *testudinis, citharae H* zvuky.

strepō, *ere, uī, itūrus* hluk dělati, hlučeti, šuměti, šustěti, praskati; o lidech zvl. lomoziti, ryčeti, hulákati, povykovati; spec. o věc.: *arma et scuta S* drnčeti, chřestiti, harašiti; *fluvii V* hučeti; o místech: ozývati se, zaznívati, šuměti, dunět: *murmure campus V, urbs apparatu belli L*; *aequor remis T*; přech. *cum haec streperent L* takové výkřiky vyráželi; o tónech: *rauco cornua cantu V* vřeští, *litui H* hlaholí.

strictim, adv. [*stringo*] povrchně, zběžně: *aspicere, videre C*; zvl. všeobecně, krátce: *perscribere res gestas S* (opak *copiose*).

strictūra, *ae, f.* [*stringo*] **a)** ‚stahování', kalení železa; **b)** roztavené železo: *stridunt cavernis stricturae Chalybum V.*

strictus, *a, um* [vl. part. perf. od *stringo*] vl. napiatý, těsný: *artus T, ianua O.*

strīdeō, *ēre* a **strīdō**, *ere, strīdī, —* syčeti, svištěti, pištěti atp.: *stridens alis sagitta V* sviští; *tibia Cat*; *stridentia plaustra V* vrzající, skřípající; *mare stridit V* šumí; *alae cycnorum V* šustí; *striges O* houkají, *apis V* bzučí.

strīdor, *ōris, m.* [*strido*] každý ostřejší nepravidelný zvuk: *serrae C* řinčení, drnčení, skřípání; *fundarum et lapidum Hirt., teli V* svištění; *rudentum V* praskání, vrzání; *tractae catenae V* řinčení; *ianuae O* vrzání; *stridorem dentibus facere O* zuby skřípati; *serpentis O* syčení, *elephantorum L* řičení, *apium O* bzučení, o netopýrech pískot; o lidech zvl. sykot, syčení.

strīdulus, *a, um* [*stridor*] ličící, sviští, vrzající atp.: *cornus V, fax, claustra O.*

strigilis, *is*, acc. *im*, abl. *ī*, *f.* [*stringo*] hřebelec, škrabátko na otírání oleje s těla, z kovu nebo rohu, jehož užíváno v lázních: *puer uvam furtiva mutat strigili H* otrok vymění hrozen za ukradené škrabátko; meton. *ampulla aut s. accedat ad tuam vitam C* = mazání a koupání.

strigōsus, *a, um* [od *striga* (pruh) k *stringo*] (vl. jemuž je viděti žebra), hubený, suchý: *equus L*; obr. o řečníku suchý, bez ozdob: *orator strigosior C.*

stringō, *ere, strīnxī, strictum* **1)** [*striga* (pruh) sr. stříhati, strouhati *στρεύγομαι*, streichen] **a)** škrábnouti, o povrch něčeho zavaditi, zlehka se dotýkati: *ales summas undas O, summum aequor aurā stringitur O* vánek hladí povrch moře; odt. pak lehce zraniti, ‚škrábnouti': *tela corpus V*; (*hasta*) *tandem strinxit de corpore Turni V* odřela kousek z těla; *dente pedem strinxit coluber O*; přenes. *nomen alcis O* poškoditi, *animum strinxit pietatis patriae imago V* myslí přeletěl obraz . . .; **b)** s povrchu něčeho trhati něco otrhávati, ořezávati: *folia ex arboribus Cs* drhnouti; *frondes V hordea, quernas glandes V*; prolept. *s. remos V* ořezáváním (listí a větviček) zhotovovati vesla; o zbrani: tasiti: *gladios Cs, ferrum Plin, strictus ensis, mucro V*, **2)** [srov. *στραγγάλη* (provaz), Strick, streng] stahovati, utahovati, zadrhnouti: *stricta frigore vulnera L, strictus nodus L.*

strix, *igis, f.* [*στρίγξ*] upír (vzhledem k činnosti), sova, výr (vzhledem k podobě).

stropha, *ae, f.* [*στροφή*] provaz, houžev k připevňování vesel, odt. přenes. smyčka, léčka: *ego aliquam stropham inveniam Plin.*

Strophadēs, *um, f.* [*Στροφάδες*] dva ostrůvky v ionském moři záp. od Zakynthu, bydliště harpyí, nyn. Strofadia.

strophium, *iī*, *m.* [*στρόφιον*] podprsenka (druh šněrovačky).

Strophius, *iī*, *m.* [*Στρόφιος*] král fócký, otec Pyladův.

strūctor, *ōris, m.* [*struo*] stavební dělník, (zedník, tesař).

strūctūra, *ae, f.* [*struo*] **a)** stavba, způsob stavby: *parietum Cs, structurae antiquae genus L*; přenes. *s. mei carminis O, verborum C*; **b)** navrstvení, nakupení, složení: *pumicis O* = jeskyně utvořená z pemzy; **c)** doly: *aerariae structurae Cs* (jiné čtení *secturae*).

struēs, *is, f.* [*struo*] hromada: *corporum LT*; *arma cum telis in struem mixta O*; spec. hromada dříví, hranice: *lignorum L, s. rogi T* pohřební hranice; hromada koláčů obětních: *haec adolet flammis cum strue farra suis O.*

strūma, *ae, f.* naběhlé, naduřelé žlázy krční, tlustý krk n. krtice: *exsecare strumam C*

struō, *ere, strūxī, structum* **a)** ve vrstvy skládati, kupiti, na sebe klásti: *lateres Cs, ad sidera montes O*; *penum ordine longo V* dlouhou řadu jídel upravovati; *acervum H*; *avenas O* v píšťalu spojovati; *arbores in pyram O*; sestavovati, zřizovati: *aciem VL, copias Cs*; *altaria donis s. V* dary na oltářích nakupiti, oltáře vyrovnati dary; **b)** zřizovati, stavěti: *domos H, machinas L* válečné stroje hotoviti; *aggeres Hirt*; *muros Cu*; **c)** přenes. osnovati, strojiti: *calamitatem filio C, sollicitudinem sibi C* působiti, připravovati; *insidias L, consilia recuperandi regni L, mortem T*; zamýšleti: *quid struit? V* co kuje, co má za lubem?

Strȳmō, *ōnis, m.* [*Στρυμών*] pohraniční řeka mezi Makedonií a Thrakií, nyn. Struma; adj. **Strȳmonius**, *a, um* strymonský: *grues V.*

studeō, *ēre, uī*, — a) vážně něčím se zabývati, oddávati se něčemu, hleděti si něčeho, píli věnovati něčemu, pilně vykonávati něco: *sacrificiis, agriculturae, laboribus, litteris C* horlivě se oddávati; b) jako snaha: usilovati o něco, hleděti dosíci něčeho, snažiti se o něco, vyhledávati něčeho: *praeturae, novis rebus, opibus, gloriae, virtuti, laudi C, commodis communibus Plin*; jiné vazby: *hoc unum H*; *scire, quid egeris C*; *rem ad arma deduci Cs*; jen výj. *ut*; c) býti na straně něčí, přívržencem někoho, přáti někomu: *Catilinae C, rebus Atheniensium N*; *neque studere neque odisse decet S* přáti, býti zaujat; d) studovati: *studes an piscaris? Plin, studendi causā Plin, ego in Tuscis et venor et studeo Plin.*

studiōsē, adv. horlivě, pečlivě, snažně, usilovně: *audire, cavere, commendare C, armari N, praedia colere C.*

studiōsus, *a, um* a) absol. horlivý, snaživý, pečlivý: *s. in ornandis Tullianis C, valde s. et diligens C, studioso animo inchoare Plin*; b) dbalý, bedlivý něčeho, vyhledávající, dychtivý něčeho: *venandi, omnium doctrinarum C* milovný; *culinae aut Veneris H, nemorum caedisque ferinae O*; c) vědění chtivý, učený: *studiosa cohors H* učená družina; *copia studiosorum Plin*; *homo valde studiosus C*; d) nakloněný, oddaný, přející někomu: *nobilitatis, mei C*; absol. *studiosa pectora O*; subst. *habet certos sui studiosos C* své stoupence; *cum eius studiosissimo Pammene C* s nejhorlivějším stoupencem.

studium, *iī, n.* [*studeo*] a) snaha, úsilí, horlivost, píle; náklonnost, chut, touha, žádost: *doctrinae, scribendi, quaestūs C* ziskuchtivost; *ulciscendi L* pomstychtivost, *pugnandi Cs* bojechtivost; *videndi, cognoscendi C, nandi T*; *studia principum N* snahy, úmysly; *labitur infelix studiorum equus V* klesá nešťastný ve snahách (závodech) svých kůň; *studio instandi sequendique trahuntur ad . . . L* horlivě na ně dorážejíce; *alter cum res gestas tum etiam s. adhibere posset C* lásku k básnictví; *s. rerum rusticarum C* zájem pro rolnictví, záliba v . . .; ve sm. adv. *hoc studio pravus facis H = consulto* zúmyslně, schválně; *aliqd magno studio agere Cs*, s velikou horlivostí, velmi horlivě; *quanto studio Cs* jak usilovně; b) přízeň, náklonnost, oddanost, přichylnost: *studia hominum excitare Cs, rei publicae C* láska k vlasti, vlastenectví; *studia Numidarum ad Iugurtham accensa S* horoucí náklonnost, nadšení; *sine ira et studio T* = nestranně; *recte isti studia vestra suis consiliis regere conantur C* osobní náklonnosti, sympathie; *ad studium sui perducit S* na svou stranu; (*classis*) *studio atque odio inflammata C* strannickým záštím; *ut omnes intellegant me non studio accusare C* že nežaluji ze stranictví; *senatum in studia diducere T* ve strany; c) zaměstnání, zvl. oblíbené: *studii successor O* řemesla; *intendentes animum studiis et rebus honestis H = studiis rerum honestarum* čestné zaměstnání; *non studiis ille dabatur honos O* zábavám; *sunt extrema quaedam studia senectutis C* zamilovaná zaměstnání, záliby; *istius* (*Verris*) *s. C* záliba, sport; spec. vědecké zaměstnání, studium, věda, umění: *s. et doctrina C* vědecká snaha a učenost; *persona, quae propter studium minime in iudiciis tractata est C* pro činnost vědeckou; pod. *studia doctrinae C*; *studia humanitatis et litterarum C* snahy vzdělávací a umělecké; *urbs liberalissimis studiis affluens C* svobodnými uměnami; *studiis excultus O* vědecky vzdělaný; spec. básnictví: *in studiis vitam egi O.*

stultē, adv. hloupě, zpozdile, pošetile.

stultitia, *ae, f.* [*stultus*] hloupost, zpozdilost, pošetilost.

stultus, *a, um* [srov. *stolidus*] pošetilý, zpozdilý, na hlavu padlý, hloupý; jako subst. **stultus**, *ī, m.* pošetilec, bloud, hlupák, blázen.

stūpa viz *stuppa.*

stupe-faciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *stupe-fio*) omámiti, zaraziti, smyslů zbaviti, ohlušiti: *privatos luctus publicus pavor L, membra et sensus gelidus horror Pr*; obyč. part. perf. užaslý, ohromený, v úžasu: *pater stupefactus numine V.*

stupeō, *ēre, uī*, — a) trnouti (úžasem), tuhnouti, dřevěněti, býti ztuhlý, nehybný, nehýbati se: *stupet obtutuque haeret defixus in uno V*; *cum hic semisomnus*

stuperet C; o věcech nežív. *stupuit Ixionis orbis O* zastavil se; *verba palato O* uvázla; b) s úžasem zírati, diviti se, žasnouti: *tribuni stupentes animi*; *stupet Albius aere H* zírá s úžasem; *in Turno V*; s acc. *pars stupet donum exitiale Minervae V* část lidu žasne nad darem zhoubným.

stupiditās, *ātis, f.* [*stupidus*] pitomost, hloupost.

stupidus, *a, um* [*stupeo*] pitomý, hloupý, blbý: *stupidum esse Socratem dixit C*; zarážený, omámený: *fabula te stupidum detinet C.*

stupor, *ōris, m.* [*stupeo*] a) ztrnulost, bezcitnost, zmrtvělost: *cordis, linguae, in corpore C*; b) úžas, zaražení: *s. silentiumque ceteros defixit L*; c) meton. pitomec: *talis iste meus s. nil videt, nil audit Cat*; pitomost, tupost, blbost: *stuporem potius quam virtutem putarem C, s. hominis, vel dicam pecudis C.*

stuppa, *ae, f.* [στύππη] koudel.

stuppeus, *a, um* [*stuppa*] z koudele, lněný: *vincula, verbera fundae V, retinacula O*; *flamma V* hořící koudel.

stuprō, *āre, āvī, ātum* [*stuprum*] znásilniti, zhanobiti: *Lucretia vi stuprata, filia C*; obr. *emptum stupratumque iudicium C*; přenes. zneuctiti: *pulvinar, religiones C.*

stuprum, *ī, n.* znásilnění, zneuctění, zhanobení: *s. feminae inferre, facere C*; smilstvo: *nullis polluitur casta domus stupris H, matronae stupri damnatae L.*

Stymphālus, *ī, m.* [Στύμφαλος] jezero, řeka a město v Arkadii, bydliště báječných ptáků s kovovým peřím; adj. **Stymphālis,** *idis, f.* stymfalský: *undae, aves O.*

Styx, *gis* n. *gos, f.* [Στύξ] řeka v podsvětí, při níž bohové přísahali; meton. pak podsvětí samo: *S. atra V, ad Styga descendere O*; pozd. = jedovatý pramen: *Stygem appellant fontem, ex quo pestiferum virus emanat Cu*; adj. **Stygius,** *a, um* styžský, podsvětní: *cymba, palus V, Iuppiter V = Pluto*; *umbrae O*; přenes. pekelný, smrtonosný, neblahý, hrozný: *nox, bubo O, vis V.*

Suāda, *ae, f.* [lsol. subst. fem. od *suadus*; překl. řec. Πειθώ přesvědčivá výmluvnost] u *H* **Suādēla,** *ae, f.*

suādeō, *ēre, sī, sum* [*suavis*] vl. činiti něco milým, doporučovati, a) raditi α) absol.: *non iubeo sed suadeo C*; *suadentibus annis Plin* na radu; β) s předm.: někomu něco, k něčemu: *alqd Pompeio C*; *aliud cupido, mens aliud suadet O* jinak radí; *Adherbali suadent, uti seque et oppidum Iugurthae tradat S*; *suadere Prisco, ne supra principem scanderet T*; též pouhý konj. vybiz.; b) vybízeti, pobádati k něčemu: *nullum nefas O* přikazovati; *digito silentia O*; *viam boreas O*; *suadent cadentia sidera somnos V*; *dimittere equos V*; c) doporučovati, navrhovati: *legem, rogationem C, maritandum principem T* sňatek císařův; d) přemlouvati, přesvědčiti: *Iuturnam fratri succurrere suasi V*; *sibi suadere* s akk. c. inf. přesvědčení nabýti, že; přesvědčiti se.

Suardōnēs, *um, m.* germánský národ mezi Labem a Odrou.

suāsiō, *ōnis, f.* [*suadeo*] radění; obyč. doporoučení návrhu zákona a v rhetor. řeč doporučovací.

suāsor, *ōris, m.* [*suadeo*] rádce; *s. sum* = radím: *maximus suasor fuit legis Cinciae C* vřele se přimlouval za ...

suāvi-loquēns, *ntis* [ἡδυ-επής] sladkomluvný, sladce mluvící.

suāvior, suāviolum viz *savior, saviolum.*

suāvis, *e* [ze *suādu-is*, srov. ἡδύς, dor. *ἀδύς ze σϝαδύς] sladký, libý, lahodný, líbezný, příjemný: *suaves homines C* roztomilí.

suāvitās, *ātis, f.* [*suavis*] sladkost, lahodnost, příjemnost, libost, líbeznost: *cibi, odorum, villa mirifica suavitate C*; *piscium C* chutnost; libost, libý požitek: *conquirere undique suavitates C*; roztomilost: *sermonum atque morum C.*

suāviter, adv. sladce, líbezně, příjemně, lahodně: *dicere, blandiri C, legere Plin*; s rozkoší, s libostí: *meminisse alqd C.*

sub, předl. I s abl. a) místně: α) o směru a poloze přímo dolů: pod něčím: *sub divo H* pod širým nebem = *sub Iove frigido H*; *Gaetuli sub sole magis S* pod rovníkem, blíže k rovníku; *animam sub fasce dedere V* pod břemenem; *sub pellibus hi-*

mare Cs v kožených stanech; *sub terra N* (vl. pod povrchem země) pod zemí; *sub aqua O* (vl. pod hladinou vodní) pod vodou; *sub sole V* v záři sluneční; *sub undis corpora volvit V* v hlubině vln; o věcech na těle: *sub onere Cs, sub iugo L, sub armis Cs* ve zbroji; *sub sarcinis Cs* ‚pod zavazadly', zavazadla nesoucí; *sub corona vendere L* (vl. ‚pod věncem') do otroctví prodati; β) o poloze šikmo dolů: *sub monte CsO* pod horou, na úpatí hory; *urbs sub vallibus V*; *sub moenibus V* pod hradbami; *cetera silva tantum fuit sub hac (quercu) O* byl o tolik nižší; *classem sub Antandro molimur V* pod A. (v přístavu); *sub castris vagari Cs* před táborem; *sub sinistra Cs* po levé straně; *luce sub ipsa V* na samém prahu světla; *sub ictu teli L* v dostřelu; γ) o poloze v něčem: v, ve: *sub antris O, sub antro H* v jeskyni; *sub nube per aequora vehi O* v mrak zahalen; *sub umbra iacere O* ve stínu; *sub templo V* v chrámě; *sub pectore V* v prsou; δ) o bezprostřední blízkosti: *flammis cincta sub ipsa sarem acie V* zcela blízko; *sub ipso volat Diores V* hned za ním, jemu v patách; b) přenes. *sub dicione atque imperio esse Cs* býti v moci a pod vládou něčí; *saevo sub custode tenere H* = v tuhé vazbě; *claro sub Iasone O* za vůdcovství, vedeni slavným Iasonem; *sub Iove mundus erat O* pod vládou Jovovou; *iudice sub Tmolo O* před soudnou stolicí Tmolovou; *sub iudice lis est H* (vl. jest ještě u soudce) jest nerozhodnuta; *sub oculis alcis CsL* před zraky někoho: = spec. o okolnostech, stavu: *hoc sub casu V* v takovéto nehodě, situaci; *sub hoc sacramento L* touto přísahou jsa vázán; *Bacchi sub nomine O, eodem nomine O* pod týmž jménem; *sub imagine eadem O* v téže podobě; avšak *sub imagine somni O* = ve snách; *sub condicionibus his de pace agere L* za těchto podmínek; c) časově: k označení buď úplné současnosti nebo bezprostřední následnosti: *pura sub nocte V* za čiré noci, *sub nocte silenti V*; *sub ipsa proscriptione N*; *sub ipsa profectione Cs* při samém odtažení; *sub bruma Cs* za slunovratu zimního; *sub eodem tempore O* touž dobou; *morte sub aegra V* před samou smrtí; **II** s akk. a) místně pod něco (při slovesech pohybu): *sub terras penetrare C* pod zemi; *sub iugum mittere Cs* pode jho; *sub divum rapere H* na světlo; *lumen sub auras erigitur V* vzhůru; *sub montem succedere Cs* pod horu, na úpatí hory; *sub ictum venire L* na dostřel; *sub moenia ducere V* pod hradby; *sub ipsum finem V* blízko samého cíle; *sub ora venire V* před tvář, na oči; *sub ipsum murum fons prorumpebat Hirt* při samé zdi; *finem sub utrumque H* na obojí hranici n. směrem k obojímu území; b) přenes. *sub potestatem alcis redigere alqm N* v moc něčí uvésti někoho; *sub leges mittere V* zákonům podrobiti; *sub legem cadere C* zákonu býti podroben; *sub imperium populi Rom. cadere C* dostati se pod vládu; c) časově o bezprostřední předčasnosti n. následnosti: za, kolem, při, bezprostředně před, po: *sub ipsum funus H* krátce před smrtí; *sub tempus pueros venatum ablegavit L* před časem; *sub lucem Cs* za svítání; *sub vesperum Cs* k večeru, pod večer; *sub galli cantum H* před kuropěním; *sub noctem O* na noc; *sub haec dicta L* (hned) na ta slova, po těch slovech; *sub verbum O* hned po tom slově; *sub hoc ... inquit H* na to.

sub-absurdus, *a, um* trochu nevhodný: *tempus discessūs C.*

sub-accūsō, *āre* trochu kárati: *meum discessum C.*

sub-agrestis, *e* trochu selský.

sub-ālāris, pod paží nošený, skrytý: *telum N.*

sub-amārus, *a, um* nahořklý, natrpklý.

sub-arroganter, adv. poněkud domýšlivě: *facere C.*

sub-auscultō, *āre*, — tajně naslouchati.

sub-centuriō, *ōnis*, *m.* podsetník.

subci ... viz *succi ...*

sub-contumēliōsē, adv. trochu hanlivě, potupně: *tractari.*

sub-crispus, *a, um* trochu kadeřavý, kudrnatý: *capillus C.*

sub-cumbo atd. viz *suc-cumbo.*

sub-dēbilitātus, *a, um* trochu oslabený, přenes. poněkud malomyslný.

sub-dēficiēns, *tis* stále umdlévaje, hodně zemdlený.

sub-difficilis, *e* trochu nesnadný, těžký.

sub-diffīdō, *ere,* — trochu býti nedůvěřivý.

sub-ditīvus, *a, um* podvržený, zakuklený: *archipirata C.*

sub-dō, *ere, didī, ditum* a) podložiti, podstrčiti: *aquae effervescunt subditis ignibus C; colla vinclis Tib* šíji vložiti do jha; *vincla galeae presso subdita mento O* obepínající bradu staženou; *calcaria equo L* koně bodnouti; *testa mensae pedi subdita O; mediis carina subdita navigiis O* kýl ležící ve středu dna lodního; *caput fonti O* pohrouziti; *se aquis O* ponořiti se; b) přenes. *stimulos animo L, ingenio O* ducha popíchnouti; *alci spiritūs s. L* hrdosti dodati; *flamma subdita medullis V* vniknuvší do nitra; c) podrobiti, podmaniti: *ne imperio feminae subderentur T* aby nebyli poddáni; *subdita regno proles Tib; Caesaris oculis terra subdita est O;* d) dosaditi na místo něčí někoho: *in meum locum iudicem C;* podvodně podstrčiti: *testamentum, reum T; me subditum appellant L; rumore subdito T* na klamnou zvěst.

subdolē, adv. lstivě, zchytrale, potměšile: *amentiam augere S.*

sub-dolus, *a, um* [*dolus*] lstivý, zchytralý, potměšilý, úskočný: *occultus ac s. fingendis virtutibus S, animus S, oratio Cs, modestia T;* přenes. potměšilý = nebezpečný: *loci forma vadis subdola T.*

sub-dubitō, *āre,* — trochu pochybovati, býti nerozhodnut.

sub-dūcō, *ere, xī, ctum* a) ze spodu vzhůru táhnouti, vytáhnouti do výše: *tunicas H, puppes V, naves in aridum Cs* lodi na suchou zemi; *remos O* vytáhnouti na loď, aby se ukryla; *carbasa O = contrahere vela* plachty stáhnouti, svinouti; *classis subducta L* na sucho vytažené; b) zespod odtáhnouti, podebrati, zespod vytrhnouti, *lapides ex turri Cs. rerum fundamenta C; fidum capiti s. ensem V* zpod hlavy vzíti; odníti, vzíti: *cibum athletae C, lac agnis V;* oddáliti, vzdáliti: *hunc valeam subducere pugnae V* od bitvy; med. nížiti se, ztráceti se: *se subducere colles incipiunt V; fons nascitur simulque subducitur Plin;* uhnouti, vyhnouti se: *nimbo O; subductā undā V* když vlna odplyne; c) spec. α) odvésti: *Numidas ex media acie L* zavésti a postaviti: *in primam aciem S; milites pleno gradu in collem S; agmen in aequiorem locum L;* β) tajně vzíti, ukrásti: *ignem aetherea domo H, subducta viatica H;* d) obr. vypočítati, spočítati: *subducamus summam C; subducunt: ad nummum convenit C; inita subductaque ratione C* po náležité úvaze.

subductiō, *ōnis, f.* [*subduco*] vytažení na břeh: *ad subductiones paulo facit humiliores naves Cs.*

subductus, *a, um* [*subduco*] vzdálený: *cubiculum s. omnibus ventis Plin.*

sub-edō, *ere, ēdī, ēsum* podhlodati: *scopulum rauca unda O.*

sub-eō, *īre, iī,* zř. *īvī, itum* a) pod něco jíti, vstoupiti, vcházeti do něčeho: *tectum CsO Triviae lucos atque aurea tecta V; luna sub orbem solis L, telluris operta V* vstoupiti do hlubin země; *Aeneae subiit mucronem V* podchytil; vzíti na se něco: *penates O, (asellus) gravius dorso onus H, saxum cervice V, humeris parentem V; currum subire V* nechati se zapřáhnouti; přenes. podstoupiti něco, podjíti se něčeho: *pericula omnia C, inimicitias, labores, summae crudelitatis famam C, offensas Plin* snášeti, trpěti; strpěti něco, podrobiti se něčemu: *dupli poenam C, parem condicionem, quemque casum C, iugum imperii Cu, nives V;* b) ze spod jíti vzhůru, vzestupovati, vystoupiti: *collem Hirt* na kopec; *muros L* na hradby; zvl. o řece: jíti, plouti proti proudu: *mare flumini Cu* teklo proti řece: *Euphrate subire, adverso amne Cu; herbae subeunt V* vzcházejí, pučí = *subit aspera silva V; portu* (dat.) *Chaonio V* vplouti do; *nox subit orbem medium V* vystoupí do zenitu; *removent subeuntia nubila caelum O* vyvstávající mračna; c) přistoupiti, přiblížiti se k něčemu, přitrhnouti: *portae, gubernaculo V = subit ipse O* přistoupí ke kormidlu; *ad tecta V, ad urbem L, ad portam castrorum L, subeuntem hostem prohibere Cu* v příchodu brániti; útočiti: *Hebesum V* na H.; býti blízko, sousediti, o vodě: omývati: *montes Trasimenus L, mare Ciliciam Cu, radices petrae Indus amnis Cu;* d) tajně se přiblížiti, připlížiti, vplížiti, napadnouti, pře-

padnouti: *hac Arruns subit V* plíží se; *lumina fessa sopor O* spánek na zemdlená víčka; *nomine divorum s. thalamos pudicos O*; *multam sine nomine plebem subit V* tajně přepadne; *regem sera paenitentia Cu* napadne; *morbi subeunt V* dostaví se; spec. na mysl přijíti, napadnouti (*alci* i *alqm*): *subeunt illi fratresque parensque O*; *Hectoris umbra subit O* tane na mysli; *s. animum memoria regis Cu*; též inf. a acc. c. inf.; ε) bezprostředně následovati, jíti za někým: *pone subit coniunx V, subiit argentea proles O, dexterae alae sinistra L*; místo někoho nastoupiti, vystřídati: *in eorum locum fraudesque dolique O, furcas subiere columnae O*; *pulchra facies subit O* (místo smrtelného těla).

sūber, *eris*, *n.* dub korkový: *raptus de subere cortex V*; meton. korek.

subf... viz *suff...*

subg... viz *sugg...*

sub-horridus, *a*, *um* trochu drsný.

sub-iaceō, *ēre*, — vespod ležeti n. pod něčím: *subiacentes petrae Cu* na úpatí ležící; *fenestris vestibulum Plin*, *Tusci Appennino subiacent Plin.*

sub-iciō, *ere*, *iēcī*, *iectum* [*iacio*] a) o směru dolů α) pod něco hoditi, klásti, postaviti; podstaviti, podložiti, podstrčiti: *epistulam sub pulvinum N*; *opus phalangis subiectis ad turrim admovent Cs* na (podložených) válcích posunují; *subiecto torruit igni O* na ohni; *facem pyrae V*; *lupus caudam utero subicit V* stahuje ocas pod břicho; přenes. *alqd oculis s. LCu* učiniti viditelným; *contraria cogitationi C* opačný smysl podkládati; *huic verbo duas res C* dva pojmy podkládati; med. a pass. pod něčím ležeti, státi, býti podložen: *ossa, quae subiecta corpori C* jsouce podkladem těla; *dura mollierat subiectas ungula glaebas O* ležaté hroudy; *me subiectis excipit undis O* ve hloubi vln; *colla subiecta* (sc. *oneri recipiendo*) *V* krk skloněný; spec. o blízkosti: *si iniquis locis se subiceret Cs* blížil-li by se někdo zdola; *legiones castris s. Cs* vedle tábora postaviti; β) přenes. podložiti, podrobiti, podmaniti: *fatum pedibus V* pod nohy hoditi = nedbati ho; *se populi Romani imperio Cs*; *Gallia securibus subiecta Cs* moci konsulské; pass. *res subiectae sensibus C* smyslům podléhající, smyslové; — spec. podříditi: *sacra scitis L, se imperio alterius C*; *Fabium Valerio L*; vystaviti, v šanc vydati něčemu: *hiemi navigationem Cs, mare ventis C*; *ius libidini tribuniciae C*; na prodej vystaviti, dáti do dražby: *vestitus necessarius sub praeconem subiectus est C, bona civium voci praeconis C*; log. podřaďovati, čítati k něčemu: *sub metum subiecta est pigritia, pudor, terror C*; *subiecta C* podřazené pojmy; b) zdola do výše α) akt. házeti, vyhazovati: *discum in aëra O, corpora saltu in equos V* na koně vyskakovati; *pavidum regem in equum L* vysaditi; *faces s. C* povznésti (a tím ještě více rozohniti); β) med. a pass. vystoupiti, vzcházeti, zvedati se: *vere novo alnus V* vyrůstá; *flamma subiecta reluxit V* vyšlehující; c) podati: *libellum alci C*; poskytnouti: *consilium necessitas Cu, spem alci LO* dáti, vzbuditi; vnuknouti: *carmina serus amor Pr, certiora consilia L, cupio mihi ab ipso subici, si... C* připomenouti; *rerum indignitas haudquaquam relatu facilia subicit L* vnuká; d) umisťovati (klásti, stavěti, řaditi) něco za něčím, připojovati něco k něčemu: *copias integras vulneratis Hirt*; *rationem s. C*; — spec. v řeči připojiti, doložiti, podotknouti: *subicio et hisco V* odpovídám a váznu v řeči; *a quibusdam senatoribus subiectum est L*; e) dosazovati něco místo něčeho, zejm. klamně podvrci, podstrčiti: *librum alterum signatum N*, *testamenta C*; nastrčiti: *subicitur Metellus Cs.*

subiectē, adv. poníženě: *exponit Cs.*

sub-iectiō, *ōnis f.* [*subicio*] a) postavení pod něco; b) podvržení: *testamentorum L.*

sub-iectō, *āre*, — [freq. k *subicio*] podhazovati, podkládati: *manus O*; *menti stimulos H* pobádati; (do výše) vyhazovati: *arenam V.*

sub-iector, *ōris*, *m.* [*subicio*] podvrhovač: *testamentorum C.*

sub-iectus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *subicio*] a) pod něčím, vedle, u něčeho ležící, sousední: *rivus castris Cs, subiectae ipsis valles Cu* u jejich nohou, *gens septemtrioni V, corporibus suis subiectis cingere collem L* zespod obklíčiti; subst. **subiecta**, *ōrum*, *n.* nížiny, údolí; b) podrobený, poddaný: *nulli naturae deus C, vobis subiecti sumus L*;

vystavený, na pospas vydaný: *invidiae H*; subst. **subiectī, ōrum,** *m.* poddaní.

sub-igō, *ere, ēgi, āctum* [*ago*] něco hnáti pod něco: vzhůru hnáti: *ratem conto subigit V, naves ad castellum L, adverso flumine lembum V* proti toku řeky; přenes. dohánět, nutiti k něčemu: *Volscos ad deditionem L, egestate stipendii frumentique ad deditionem T; dira fames ambesas subigit absumere mensas V; ut ederet socios, subigi non potuit T*; podrobiti, ujařmiti: *Galliam devictam et subactam esse Hirt; quos vici et subegi C; cuncta terrarum subacta H*; zpracovati, vzdělávati: *terram, arva V, glebas C; in cote secures V* brousiti; *tot bellis subacti atque durati L* vyškolení; *beluam s. C* krotiti; *inopia simili subacti Cs* souženi.

sub-inde, adv. a) hned potom, hned na to: *hac sedata seditione alia s. exorta est L; primus Plautius praepositus ac s. Scapula L*; b) za sebou, po sobě: *duae s. urbes captae L*; čas od času, ob čas, často: *s. spolia domos mittebant L; auro principum animos conciliare L.*

sub-invīsus, *a, um* poněkud nenáviděný *C.*

sub-īrāscor, *ī, īrātus sum* trochu se hněvati: *subirascebar brevitati tuarum litterarum C*; part. **subīrātus** trochu rozhněván.

subitārius, *a, um* [*subitus*]: *milites, exercitus, legiones L* na kvap sebraní; *gradūs theatri T* na kvap zhotovené, zbudované.

subitō, adv. náhle, nenadále: *tantus s. timor exercitum occupavit Cs*; o řeči: bez přípravy, s patra: *utile est etiam s. saepe dicere C.*

subitus, *a, um* [vl. part. perf. od *subeo*] nenadále nastalý, nenadálý, náhlý, neočekávaný: *adeoque ea subita res fuit L* a tak náhle se to strhlo; *si tua re subitā consilia torpent L* překvapením; *alitis in parvae subitam collecta figuram V* ve kterého se náhle proměnila; ukvapený: *consilium Cs, homo levis et s. C*; subst. **subitum, ī,** *n.* nenadálá událost, případ: *subita belli L* náhlé události válečné.

sub-iungō, *ere, xī, ctum* a) zapřáhnouti: *tigres curru V; puppis rostro subiuncta leones V* s připřaženými lvy; b) připojovati: *preces Plin*; spojovati, družiti: *carmina percussis nervis O* píseň se hrou; c) podrobiti, podmaniti: *urbes multas sub imperium pop. Rom. C; gentem V, mihi res, non me rebus H.*

sub-lābor, *ī, lapsus sum* a) nepozorovaně se připlížiti, přikvačiti: *saxum annis solvit sublapsa vetustas V*; b) dolů spadnouti, klesnouti: *ex illo fluere ac retro sublapsa referri spes V* od oné doby uplývala a zpět klesši mizela naděje.

Sublaqueum, ī, *n.* [*sub lacu*] osada v území Aequů, nyn. Subiaco vých. od Tivoli.

sublātē, adv. a) povznešeně: *dicere C*; b) hrdě, nadutě: *de se dicere C.*

sublātiō, *ōnis, f.* [*sublatus*] povznesení: *animi C.*

sublātus, *a, um* [vl. part. perf. k *tollo*] vynášející se, zhrdlý, zpyšnělý: *hac victoria Cs, rebus secundis V, gloriā T.*

sub-legō, *ere, lēgī, lēctum* a) dole sbírati: *alter sublegit quodcumque iaceret inutile H* = sebral drobty; b) tajně vyslechnouti: *sublegi tibi carmina nuper V*; c) na místo něčí zvoliti, dodatečnou volbu konati: *in demortuorum locum L, familias in numerum patriciorum T.*

sub-levō, *āre, āvī, ātum* a) pozvednouti, nadzvednouti, nadlehčiti, zdvihnouti: *iubis equorum sublevati Cs* nadlehčujíce se, ve výši se držíce; *terrā alqm V* se země; *alces se sublevare non possunt Cs* postaviti se; b) polehčiti, zmírniti, usnadniti: *militum laborem, inopiam, res adversas C, fugam pecuniā N*; c) podporovati: *oppidanos re frumentaria Hirt, aratores C*; vzpružiti, ducha dodati: *derisus a ceteris, ab ipso Socrate sublevatus C.*

sublica, *ae, f.* pův. kůl, jehla, trám zaražený do vody: *sublicis pontem reficere Cs*; přen. kůl, palisáda vůbec.

sublicius, *a, um* [*sublica*] kolový, pilotový: *pons L* dřevěný most Janikulum s městem spojující.

subligāculum, ī, *n.* zástěra.

sub-ligō, *āre, āvī, ātum* přivázati něco, opásati se něčím: *lateri ensem, clipeum sinistrae V.*

sublīme, adv. a) do výše, vzhůru: *sonus naturā s. fertur C*; b) ve výši, vysoko: *s. putrescere C, scuta s. fixa C.*

sublīmis, *e* [*sub, limen* horní trám ve dveřích] a) ve výši n. do výše se vznášející, ve vzduchu visící, vyvýšený, vysoký: *aranea Cat, sedens solio s. O, sublimes in equis redeunt V* vysoko na koních sedíce; *s. abiit L* vznesl se do výše; *prospexi Italiam summa s. ab unda V* pluje, vynesen byv navrch vlny; *campi armis sublimibus ardent V* vysoko vztyčenou; *columnae O* vysoké, do výše strmící; *tectum V, templa O, portae V, atrium H; Ganymedem sublimem rapuit Iovis ales V* do výše unesl; *sublimi fugies anhelitu* (v. t.) *H*; b) přenes. vznešený, slavný: *nomen O*; povýšený, nevšední, povznesený: *mens O; natura s. et acer H; carmen O, versus H* vysoké.

sub-lūceō, *ēre, lūxī,* — stkvíti se: *violae purpura nigrae V, mixto ora rubore O.*

sub-luō, *ere, uī, ūtum* podmývati, omývati: *flumen montem, duo flumina radices collis Cs.*

sub-lūstris, *e* [srov. *lustro*] trochu světlý, šerý: *sublustri noctis in umbra V* v šerém stínu noci; *nocte sublustri H* za noci polosvětlé, v šeru nočním.

sub-m... často assimil. v **sum-m.**

sub-(sum)-mergō, *ere, mersī, mersum* potopiti, pod vodu ponořiti: *navem Cs, alqm ponto V*; part. perf. *submersus* utopiv se, utonuv: *Tiberinus in traiectu Albulae amnis L; quem vidimus ipsi submersum V* an utonul; *submersae beluae C* pod vodou žijící.

sub-ministrō, *āre* podávati: *palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur C*; dodávati, dováženi: *frumentum Cs, pecuniam C*; obr. *materiam eloquentiae T.*

sub-(sum)-missē, adv. mírně, klidně, skromně, pokorně: *dicere C, scribere T, supplicare C.*

sub-(sum)-missiō, *ōnis, f.* snížení: *vocis C*; poslušnost, poddajnost: *equi Cu.*

sub-(sum)-missus, *a, um* [vl. part. perf. od *submitto*] a) snížený, spuštěný, svislý, sehnutý, skloněný: *vertex O, vultus V* sklopený; *submissas infantibus praebuisse mammas L* sehnuvši se podávala nemluvňatům prsy; *submissas manus tendere O* kleče ruce zvedati; *primis stantibus, secundis summissioribus L* v postavení sehnutém; b) o hlase: snížený, tichý, mírný: *summissa voce C*; skromný, pokorný, ponížený: *oratio Cs, vox O*; *recenti calamitate summissiores Hirt*; c) o povaze: nízký: *s. homo et abiectus C*; *ne quid humile, summissum faciamus C.*

sub-(sum)-mittō, *ere, mīsī, missum* a) spustiti, skloniti, snížiti: α) páv. *fasces L, submisso intrarunt vertice postes O* sehnuvše se, se skloněnou hlavou; *caput O*; *se ad pedes submittere L* na zem se vrhnouti; *genua Cu* ohnouti; *oculos O* sklopiti; med. *Tiberis aestate summittitur Plin* opadává; *fastigium submittitur L* klesá, níží se; β) přenes. povoliti v něčem, odložiti: *furorem V*; *obnoxios animos L*; podrobiti, podříditi, podvoliti: *animos amori V* pýchu lásce; *se culpae O* = viny se dopustiti; přenechati: *alci imperium L* vládu přiznati; *Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas O* uznati, dáti přednost kytaře před moldánky (syringou); b) (tajně, pod rukou) poslati: *Timarchidem C*; (jako posilu, pomoc atp.): *cohortes, equites, duces, auxilia Cs, integros defatigatis Cs* zemdlené vystřídati čerstvými; *laborantibus subsidium Cs*; *non monstrum submisere Colchi maius H* Kolchis nezplodila; nechati růsti: *barbam T*; odchovávati, na plemeno nechávati: *tauros, pullos equorum, vitulos V*; c) do výše zdvihnouti, pozdvihnouti: *summisere oculos O, falces Cu.*

sub-(sum)-molestē, adv. trochu nepříjemně: *ferre C* trochu býti nespokojen.

sub-(sum)-molestus, *a, um* trochu nepříjemný, mrzutý.

sub-(sum)-mōtor, *ōris, m.* (viz *submoveo* b)) pořadatel (liktor).

sub-(sum)-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* a) vzdáliti, odstraniti, oddáliti, odkliditi: *multitudinem L, reliquos a porta Cs*; *Gallos submoveri iubet L* Gallům káže odstraniti se, odejíti; odehnati, zahnati: *populum aris O*; *Iuppiter summovet hiemes H* zahání; vytisknouti. *dispeream, ni summosses omnes H*; *si quem tellus extrema submovet oceano V*

odděluje-li koho (od ostatního světa) nejzazší světa kraj při oceánu; *summovere litora H* = moře zatlačiti; *regem a bello L* odvrátiti; b) spec. 1) term. techn. o liktorovi: místo činiti, lid odháněti, zatlačovati: *turbam L*; *submovendo iter facere L* vyklizením lidu cestu uvolniti; *submoveri iubet L* káže místo učiniti; s dat. osoby, jíž se místo činí: *is, cui summovetur Plin*; absol. *summoto L* když bylo místo učiněno; 2) z vlasti vzdáliti, vypověděti: *alqm patriā, ad Istrum O*; obr. *curas H* zahnati, zaplašiti.

sub-(sum)-mūtō, *āre*, — zaměňovati: *verba pro verbis C.*

sub-nāscor, *ī*, *nātus sum* dole vyrůstati: *herbae V.*

sub-nectō, *ere*, *nexuī*, *nexum* vespod připnouti, sepnouti, přivázati: *de vimine circlos cervici V*; *aurea fibula vestem O* spíná, podkasává; *antennis* (dat.) *velum O* přivázati; podpínati, podpásati: *aurea cingula mammae V.*

sub-nīxus a **sub-nīsus** [vl. part. perf. od *nitor*] a) opírající se, podepřený: *solio V*, *urbs muro V*; *mentum mitra crinemque madentem s. V* maje podvázán (jiné čt. *subnexus*); b) přenes. spoléhající na něco, důvěřující: *victoria Cannensi L*, *divitiis C*; *in civitate tot illustribus viris subnixa T* jež má oporu v tolika ..

sub-notō, *āre* podepsati: *libellos Plin.*

sub-nuba, *ae*, *f.* [srov. *pro-nuba*] souložnice, kuběna.

sub-nūbilus, *a*, *um* pošmourný, trochu podmračný: *nox Cs.*

subō, *āre*, — [*συβάω*] o svini: boukati se; přenes. o ženě *H.*

subolēs, *is*, *f.* [*alo*, srov. *indoles*, *proles*] a) dorost, potomstvo: *subolem armento sortire V*, *s. ap um V*, *Romae s. H* mládež římská; *propagare subolem C*; b) o jednotlivci: potomek, přichovek: *si qua mihi s. suscepta fuisset V* kdybych měla syna; *lascivi s. gregis H* = kůzlátko.

sub-olēscō, *ere*, — dorůstati.

sub-oriō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) vystrojiti, opatřiti: *Appuleianā pecuniā Brutum C*, *a natura subornatus C*; b) nastrojiti, navésti: *falsum testem C*, *medicum indicem* (doplňk.) *C*, *tres ad caedem regis L.*

Subota, *ōrum*, *n.* ostrov v Egejském moři.

sub-p.. viz *sup-p.*

sub-rancidus, *a*, *um* nasmrádlý: *caro C.*

sub-raucus, *a*, *um* nachraptělý, trochu chraptivý: *vox C.*

sub-rectus viz *subrigo.*

sub-rēmigō, *āre*, — (dole) veslovati: *laevā tacitis subremigat undis V* levicí ve vlnách vesluje.

sub-rēpō, *ere*, *psī*, — tajně se vplížiti: *sub tabulas C*, *moenia urbis H* podlézti zdi = do města se vplížiti; přenes. připlížiti se: *iners aetas Tib*, *quies ocellis O.*

sub-rīdeō, *ēre*, *sī*, — usmívati se, pousmáti se na někoho *alci.*

sub-rigō, *ere*, *rēxī*, *rectum* vzpřímiti, vztyčiti: *hastae subrecta cuspide L*; *aures V* ušima stříhati; *ter flamma subrecta reluxit V* vyšlehlý plamen zazářil.

sub-ringor, *gī*, — trochu býti mrzut: *hi subringentur C.*

sub-ripiō viz *surripio.*

sub-rogō, *āre*, *āvī*, *ātum* voliti (dáti voliti, k volbě navrhnouti) někoho na místo něčí (což činil předseda komitií): *collegam Bruti*, *consules L. praetorem T.*

sub-rostrānī, *ōrum*, *m.* lidé zdržující se u řečniště na foru, dlažbošlapové.

sub-ruō, *ere*, *ruī*, *rutum* a) pův. podrýti, podkopati, podbourati: *murum ab imo Cs*, *a radicibus arbores Cs*, *moenia cuniculo L*, *amnis montes Plin* podemílá; *turris subruta Cs* sbořena; b) přenes. podkopati, povaliti, zničiti: *aemulos reges muneribus H*, *libertatem L*; *animos militum subruebat T* hleděl zviklati.

sub-rūsticus, *a*, *um* poněkud venkovský, selský: *sonabat quiddam C.*

sub-scrībō, *ere*, *psī*, *ptum* a) dole napsati, podepsati: *statuis subscripsit reges esse reductos C*; *pater urbium subscribi statuis H* na sochách městy postavených býti jmenován ‚otcem'; *haec meo subscribe libello H* připiš na rozloučenou; b) spec. připsati, poznamenati důvod důtky censorské: *quod censores de ceteris subscripserunt C*, *istam ipsam causam C*; přenes. zaznamenávati: *numerum aratorum quotannis C*, *suspiria nostra T*; žalobu podepsati n. spolu-

podepsati, podati: *in L. Popilium, quod is pecuniam accepisset C*; spolužalovati: *Gabinium de ambitu reum fecit, subscribente privigno C*; **c)** přenes. souhlasiti s něčím, podporovati něco: *magni Caesaris irae O*; *orationi eius consul L.*

sub-scriptiō, *ōnis, f.* **a)** podpis: *Serapionis C*; zvl. podpis nějaké listiny jakožto pověření jejího obsahu: *in agro Leontino iugerum s. ac professio C* seznam; **b)** připsání důvodů důtky censorské: *censoria s. C*; **c)** spolužaloba: *subscriptionem sibi postularunt C.*

sub-scriptor, *ōris, m.* ‚podpisovatel', spec. spolužalobce: *venit paratus cum subscriptoribus exercitatis et disertis C.*

sub-secīvus viz *subsicivus.*

sub-secō, *āre, secuī, sectum* ořezávati: *ungues ferro O*; odštipovati: *papavereas comas ungue O.*

sub-sellium, *iī, n.* [*sella*] nízká lavice, sedátko, sedadlo, zvl. sedadla senatorů v radnici, soudců, obhájců, žalobců, obžalovaných; meton. *subsellia* soud: *s. grandiorem et pleniorem vocem desiderant C, habet hunc ab subselliis C, res est longi subsellii C* věc příliš se protahuje; *versatus in utrisque subselliis C = in iudiciis publicis et privatis.*

sub-sequor, *ī, secūtus sum* bezprostředně následovati, jíti, táhnouti za někým: *Labienum cum legionibus tribus subsequi iussit Cs, stella solem antecedens, tum subsequens C*; *ducis consilia favor militum L* kdyby byla provázela přízeň vojska; obr. mínění někdy následovati, přidati se k někomu, napodobiti: *boni et locupletes omnes summum ordinem C, Speusippus Platonem C.*

sub-sicīvus, *a, um* [*subseco*] ‚odříznutý', odpadající, mimo míru zbývající (pův. o poli); přenes. o čase vedlejší (t. j. po řádném zaměstnání zbývající), volný; odt. pak *opera s. C* vedlejší práce.

sub-sideō, *ēre, sēdī, —* [*sedeo*] jen přenes. zbývati, zůstati někde: *calones in castris Cs, galeā imā subsedit Acestes V* los Acestův zůstal na dně přilby.

subsidiārius, *a, um* [*subsidium*] záložní: *cohortes Cs*; subst. **subsidiārii**, *ōrum, m.* záloha.

subsidior, *ārī, —* v záloze sloužiti, službu konati *Hirt.*

sub-sidium, *iī, n.* [*subsideo*] **a)** ve voj. záloha, pomocné sbory: *subsidia et secundam aciem adortus L*; *in subsidiis pugnacissimas locaverat gentes Cu*; **b)** abstr. pomoc, přispění: *s. ferre Cs, subsidio venire C, integros subsidio adducere Cs*; **c)** vůb. podpora, posila: *difficultatibus duae res erant subsidio Cs* byly odpomocí; *litterae subsidio sunt oblivioni C* napomáhají, podporují; **d)** plur. prostředky, pomůcky: *subsidia belli C*; *omnia s. vectigalium C*; zásobárna, útočiště: *frumentaria subsidia rei publ. C* (o Sicilii, Sardinii a Africe); *vix modicis navigiis pauca subsidia T.*

sub-sīdō, *ere, sēdī, —* **a)** usednouti, posaditi se, skrčiti se, sehnouti se: *Hispani adversus emissa tela L, poplite subsidens V*; *in genua s. Cu* ‚na bobek' sednouti; spec. do zálohy, na číhanou se schouliti, položiti, ukrýti se, číhati: *subsidendum atque exspectandum fuit C*; *partem militum subsidere in insidiis iussit L*; o zvířatech: nechati se oběhnouti, pářiti se: *tigres cervis H*; **b)** snížiti se, klesnouti, ssednouti: *humus, tellus O*; *undae V* opadávají, *venti Pr* uléhají, tiší se; **c)** zůstati, usaditi se: *commixti corpore tantum subsident Teucri V* toliko smísice se s celkem usadí se (zbudou vespod); zapadnouti: *subsidit Aquarius O.*

sub-signānus, *a, um* [*sub signis*] ‚pod praporem' sloužící: *subsignani milites T* záložní sbory (opak *legiones* a *auxilia*).

sub-signō, *āre, āvī, ātum* **a)** zaznamenati, zapsati: *praedia apud aerarium s. C* dáti zapsati; **b)** zaručiti, zavázati se (jakoby úpisem početi opatřeným): *id iam nunc apud te s. Plin.*

sub-sistō, *ere, stitī, —* **1)** nepřech. **a)** zastaviti se, stanouti: *in ipsis portis hostium L*, *in itinere Cs*, *ad muros V*; přenes. *substitit lingua timore O* ustal mluviti; *substitit hic Erato O* umlkla; *Thybris refluens substitit undā V* vlny své zastavil, ustal v toku; **b)** zůstávati, trvati: *intra tecta Plin*; *triginta dies ibi substitit rex Cu*, *intra priorem paupertatem subsistere T* zůstati v dřívější chudobě; **2) a)** s dat. postaviti se na odpor: *Hannibali L*; podstoupiti něco *O*; **b)** přech. zastavovati, napadati: *feras,*

praepotentem armis Romanum L na odpor se postaviti.

sub-sortior, *īrī, tītus sum* náhradní soudce vylosovati místo odmítnutých.

sub-sortītiō, *ōnis, f.* dodatečné vylosování: *iudicum C* volba náhradních soudců.

substantia, *ae, f.* [*substo*] podstata, obsah; jsoucnost: *facultatum T.*

sub-sternō, *ere, strāvī, strātum* podestříti, podestlati: *nardi aristas O*; *substratus* vespod ležící: *Numida mortuo superincubanti Romano L*; podložiti: *brachia collo Cat*; vystýlati: *aves nidos mollissime substernunt C*; přenes. podložiti, podkladem učiniti: *omne corporeum animo C.*

sub-stituō, *ere, uī, ūtum* [*statuo*] a) pod něco, za něco postaviti něco: *Numidas post elephantos*; přenes. představiti si: *animo speciem corporis amplam L*; b) na místo něčí dosaditi někoho: *in eorum locum cives Romanos C*; *pro alqo, alci alqm CL*; nastrčiti: *alqm criminis reum Cu* podezření svaliti na někoho.

sub-strictus, *a, um* [vl. part. perf. od *substringo*] stažený, úzký, vpadlý: *ilia O*; *crura O* hubené.

sub-stringō, *ere, strīnxī, strictum* (zespod) přivázati: *caput equi loro N*; *crinem nodo T* v uzel svázati; přenes. *aurem H* ‚střihati'.

substructiō, *ōnis, f.* [*substruo*] spodní stavba, podezdívka, podval.

sub-struō, *ere, xī, ctum* podezdíti: *Capitolium saxo quadrato L*; dláždíti, štěrkovati: *viam glareā L.*

sub-sum, *esse, —* a) býti, ležeti vespod, pod něčím: *subest lingua palato V, sol oceano H* = zapadlo; *subucula tunicae H* spodní šat zpod tuniky čouhá; b) vůb. ležeti, býti na blízku: *mons suberat circiter mille passuum Cs, vicina taberna H, templa mari subsunt O*; o čase: *hiems, nox Cs, dies comitiorum C*; c) přenes. vězeti, tajiti se v něčem: *nulla suspicio in re C, his vitiis ratio C, auro multa mala Tib*; *spes subest L* jest naděje.

sub-sūtus, *a, um* [*suo*] podšitý: *vestis institā H.* zespod lemovaný.

sub-tēmen, *inis, n.* [**sub-texmen, texo*] a) útek: *inscritur medium radiis s. acutis O*; *picturatae auri subtemine vestes V* s vetkanými zlatem figurami; b) nit: *reditum certo subtemine Parcae rupere H* neklamnou nití.

subter [*sub*], **I** adv. zespod, vespod, spodem, na spodu: *quae supra et s. sunt C, draco serpit s. C*; **II** předl. s acc. pod: *s. mare occultas egisse vias V* pod moře tok obrátil; *cupiditatem s. praecordia locavit C*; s abl. *s. densa testudine V, s. litore Cat.*

subter-fugiō, *ere, fūgī, —* a) nepřech. tajně utéci; b) přech. někomu utéci, ujíti, zniknouti něčeho: *militiam, poenam, periculum C.*

subter-lābor, *lābī, —* a) pod něčím téci, plynouti: *flumina antiquos muros V*; b) (zespod) uklouznouti, uniknouti: *rostro ferire subterlabentem non poterat L.*

sub-terrāneus, *a, um* podzemní.

sub-texō, *ere, texuī, textum* ‚podetkati', obestříti, zastříti: *patrio capiti nubes O, caelum fumo V*; obr. vplétati, připojiti do řeči: *legatos interrogatos esse L.*

sub-tīlis, *e* [m. **sub-texlis* k *texo*] a) vl. za útek sloužící, tenký, jemný: 1) vl.; 2) přenes. a) jemný, jemné chuti, jemnocitný: *palatum H, iudicium H, vir s. dispositus*; *acer Plin, lector Plin* jemného vkusu, b) přesný, zevrubný, důkladný, pečlivý: *descriptio, Stoicorum dicendi genus C*; c) jednoduchý, prostý, jasný: *Lysias, s. scriptor C, haec s. oratio etiam incompta delectat C.*

subtīlitās, *ātis, f.* [*subtilis*] a) jemnost, něžnost; b) důkladnost, přesnost, určitost, podrobnost, zevrubnost: *sententiarum, disputandi C, militaribus ingeniis subtilitatem deesse T*; c) jednoduchost, prostota: *orationis C*; *tuorum scriptorum C* prostá vkusnost.

subtīliter, adv. a) jemně, přesně, důkladně, zevrubně: *iudicare, disserere, scribere C, numerum exsequi L* přesně; *subtilius eruditus C* důkladněji; b) prostě, jednoduše, vkusně: *humilia s. et magna graviter dicere C.*

sub-timeō, *ēre, —* trochu se báti.

sub-trahō, *ere, xī, ctum* a) zpod něčeho vytáhnouti, odtáhnouti: *colla effracto iugo O*; pass. *subtrahitur solum V* země ustupuje pod nimi; *subtracto*

solo T; **b)** odstraniti, vzdáliti: *aggerem cuniculis Cs* podbourávati; *impedimenta fugā Cs*; *hastatos primae legionis ex acie L*; *oculos T* odvrátiti; **c)** odníti, vyrvati: *dediticios Cs*: *vires subtrahit timor O*; *alqm irae militum T, iudicio eum mors L*; vypustiti, vynechati, vyjmouti: *aliis nominatis me unum subtrahebat Cu*; refl. vymykati se, unikati, straniti se: *te adspectu ne subtrahe nostro V*; *se a curia subtrahere C* vzdalovati se.

subtus, adv. [*sub*, srovn. *intus*] vespod, zespod: *Romani supra terram operibus, s. Macedones cuniculis oppugnabant L.*

sub-ūcula, *ae, f.* [srov. *ex-uo, ind-uo*] spodní šat, košile (pod tunikou nošená).

Subūra, *ae, f.* [srov. *ὑπωρέη*] nejživější třída římská, mezi Caeliem a Esquilinem; adj. **Subūrānus**, *a, um* suburský: *canes H.*

suburbānitās, *ātis, f.* blízkost města.

sub-urbānus, *a, um* [*sub urbe*] blízký městu, blízko města, předměstský: *rus amoenum et s. C*; *provincia C* (o Sicilii) téměř před branami Říma; subst. **suburbānum**, *ī, n.* [sc. *praedium*] venkovský statek, villa blízko města; **suburbāni**, *ōrum, m.* obyvatelé okolí římského, okolní obyvatelé.

sub-urbium, *iī, n.* předměstí, blízké okolí Říma.

sub-urgeō, *ēre*, — těsně přilnati k něčemu: *proram ad saxa V.*

subvectiō, *ōnis, f.* dovážení, dovoz: *frumenti L.*

sub-vectō, *āre*, — [freq. k *subveho*] dovážeti: *corpora cymbā V.*

subvectus, *ūs, m.* [*subveho*] dovoz: *commeatuum T.*

sub-vehō, *ere, vēxī, vectum* zdola nahoru vézti: *frumentum flumine Ararī Cs* (proti proudu); dovážeti: *commeatus ex Samnio L*; med. (vzhůru) jeti.

sub-veniō, *īre, vēnī, ventum* **a)** na pomoc přijíti, pomoci, přispěti: *circumvento filio Cs*; absol. *nisi Romani subvenissent L*; *priusquam subveniretur S* než by pomoc přišla; **b)** odpomoci, odvrátiti (něco zlého): *incendiis C, populi Rom. luctibus C, huic meae sollicitudini C.*

sub-vereor, *ērī*, — trochu se obávati.

subversor, *ōris, m.* [*subverto*] podvratitel, rušitel: *legum T.*

sub-vertō, *ere, vertī, versum* **a)** podvrátiti, vyvrátiti, skáceti: *montes S* (p)odkopati; *tantas operum moles O*; podvrtnouti, k pádu přivésti: *calceus si pede maior erit, subvertit H*; **b)** přenes. *avaritia fidem subvertit S* podkopává; *scelerum probationes T* usvědčení zločinů hleděti zvrtnouti, zvrátiti, zrušiti: *leges T, decretum consulis S.*

sub-vexus, *a, um* [*subveho, vexo*] šikmo vzhůru jdoucí, šikmý, sklonitý.

sub-volō, *āre*, — vzletěti.

sub-volvō, *ere*, — vzhůru valiti, přivalovati: *saxa V.*

suc-cēdō, *ere, cessī, cessum* **a)** směr dolů: vstoupiti pod něco, do něčeho: *tectis, penatibus V* = do domu; *umbrae V* do stínu; *iussae aquae O* pod vodu dle rozkazu; s akk. *tectum C*; *curru* (dat.) *V* nechati se zapřáhnouti; *mare longius succedit Cs* hlouběji vniká; na se vzíti něco: *oneri V*; **b)** vzhledem k vysokým předmětům: postupovati, blížiti se, táhnouti, přitrhnouti k: *sub montem, sub portas Cs, ad castra hostium L, ad moenia, ad urbem L, ad molem Cu*; *munimentis, moenibus L*; *tumulum L*; absol. *classis paulatim successit T*; odt. *pugnae, in certamina V* do boje táhnouti; **c)** směr vzhůru: vzhůru stoupati, vystupovati, vzestupovati: *in arduum L, alto caelo V, ad superos V, adspicit in teretes lignum succedere suras O* ano vzhůru stoupá do . .; **d)** následovati, bezprostředně za někým jíti: *succedunt matres V, alii integris viribus succedebant Cs*; o poloze: *succedunt Ubii Cs* jsou, obývají nejblíže; *annus succedit in quattuor species O* po řadě vstupuje; nastoupiti po někom, na místo něčí n. v něco: *in eorum locum Remi Cs, in regnum* n. *regno L*; *tertia post illas aënea proles O*; *quis melius succedat Achilli, quam (is) per quem Danais successit Achilles O* kdo větším právem má nastoupiti po Achilleovi (jako dědic jeho zbroje) než ten, jímž A. vstoupil mezi Danae (Danaů následoval); vystřídati někoho: *soror monet succedere Lauso Turnum V* = na pomoc jíti; *succeditur alci C* někdo jest vystřídán, dostává nástupce; *integri defatigatis succedunt*

Cs; **c)** dařiti se: *res nulla Cs, voti Phoebus succedere partem dedit V* část přání vyplnil; *succedebat coeptis L* podniky se dařily; *successurumque Minervae indoluit O* zarmoutila se, že se podaří Minervě; *nolle successum patribus L* nepřáli zdaru; *omnia velle successa alci C* ve všem zdaru přáti.

succendō, *ere, cendī, cēnsum* srov. [*in·cendo*] (vespod) zapáliti, podpáliti: *turrim L, struem lignorum L, pontem L*; přenes. roznítiti, podnítiti, obyč. part. perf.: *succensus amore, cupidine O.*

succenseō, *ēre, uī,* — [*succensus* od *succendo*] (vl. býti zapálen, dopálen) zanevřiti, nevražiti, hořiti se (*alci* na někoho): *quis mihi iure succenseat? C*; *aliquid s. C* trochu

successiō, *ōnis, f.* [*succedo*] nastoupení na místo něčí: *doloris amotio successionem efficit voluptatibus C*; nástupnictví: *iura successionum T.*

successor, *ōris, m.* [*succedo*] nástupce, následník; dědic: *quo successore sagittae Herculis utuntur O* jehož mají za dědice.

successus, *ūs, m.* [*succedo*] **a)** postup, příchod, běh, poskok: *hostium Cs, equorum V*; **b)** zdar, šťastný, příznivý výsledek: *successu exsultans V, successum dea negat O*; plur. zdárné činy, události: *pleni successibus anni O.*

succīdia, *ae, f.* polta slaniny, slanina, uzené maso.

1. suc-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedo*] podtíti, podseknouti, podežínati: *arbores, frumenta Cs, Cererem V, poplitem VL.*

2. suc-cidō, *ere, cidī,* — [*cado*] klesnouti, padnouti: *in mediis conatibus aegri succidimus V*; poklesávati: *genua Cu.*

suc-ciduus, *a, um* [**2.** *succido*] klesající, klesavý: *poples, genu O.*

suc-cingō, *ere, cīnxī, cinctum* **a)** podpásati, podkasati, obyč. part. perf.: *succincta Diana O,* obr. *succincta comas pinus O* ‚s vykasanou korunou' = s holým kmenem; **b)** opásati, obklíčiti: *Scylla feris atram canibus succingitur alvum O* má opásáno; *gladio O*; *armis legionibusque L, nimbo V* zahalen; **c)** oditi: *pallā, trabeā V.*

suc-cinō, *ere,* — [*cano*] přizvukovati, doprovázeti (nižším hlasem).

suc-cipiō arch. místo *sus-cipio.*

suc-clāmātiō, *ōnis. f.* pokřikování, výkřiky (něco doprovázející) na znamení souhlasu neb nesouhlasu.

suc-clāmō, *āre, āvī, ātum* pokřikovati, volati na někoho: *alci*; neos. *ad hoc cum succlamatum esset L* když přisvědčujícím pokřikem bylo odpověděno.

suc-crēscō, *ere, crēvī, crētum* podrůstati, narůstati: *ab imo cortex O*; přenes. *vina O.*

suc-cumbō, *ere, cubuī, cubitum* **a)** dolů, na zem paduouti: *ancipiti victima ferro Cat*; dolů klesati: *adoperta lumina somno O*; **b)** podlehnouti: *labori Cs, fortunae, doloribus C,* též absol.; *s. animo C* klesnouti na mysli: *tempori L* poddati se času; o ženě: oddávati se: *cuivis Cat.*

suc-currō, *ere, succurrī, cursum* **a)** vzíti na se něco: *succurram atque subibo (pericula) C* podniknu a na sebe vezmu; **b)** napadnouti, na mysl přijíti: *ut quidque succurrit C, legentibus illud quoque succursurum L*; **c)** na pomoc přispěchati, přijíti: *alci CsCN*; pomoci přispěti, pomoci: *alci: afflictis N, miseris V*; o předm. věcném: odpomoci něčemu: *tantis malis haec subsidia succurrebant Cs.*

succus viz *sūcus.*

succussus, *ūs, m.* [*suc-cutio*] otřásání, otřes.

suc-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*quatio*] směrem vzhůru otřásati: *succutitur alte currus O.*

sūcinum, *ī, n.* jantar.

Sucrō, *ōnis, m.* řeka v Hispanii Tarrak. ústící jižně od Valencie; u jejího ústí město téhož jména, nyn. Alcira.

sucula, *ae, f.* [demin. k *sus*] prasátko; lidový překl. řec. *ὑάδες*: *has stellas ὑάδας nostri imperite suculas, quasi a suibus essent nominatae C.*

sūcus, *ī, m.* [srov. *sugo*] **a)** šťáva, míza: *stirpes ex terra sucum trahunt C, uvae Tib*; *tellus sucis aret ademptis O* šťav = vlhkosti jsouc zbavena; **b)** chut: *ova suci melioris H, suco cedere H* co do chuti; *sucum celare H*; **c)** síla: *sucum et sanguinem amittere*; duch, živost: *orationis, oratorum C*; **d)** šťáva léčivá, lék: *tum sucos herbasque dedi Tib, amarus O.*

sudis, *is*, *f.* kůl; též jako zbraň.

sūdō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) nepřech. potiti se n. vypocovati se, jako pot vyrážeti: *deorum simulacra C*, *puer sudavit H*; *odorato ligno balsama V*, *tura balsamaque sudant T*; b) býti vlhký: *lacunae sudant humore V*; *scuta sanguine L* jsou zbroceny; c) přech. potiti něco: *quercūs sudabant mella*; d) přenes. potiti se = namáhati se, práci si dáti: *sudandum est pro communibus commodis C.*

sūdor, *ōris*, *m.* a) pot: *salsus per artus s. iit V*, *gelidus s. toto manabat corpore V*, *ad imos manat talos H*; tekutina v kapkách: *veneni O* jedovatý výpotek; b) přenes. pot = námaha, práce: *multo sudore ac labore C*; *sudore acquirere, quod possis sanguine parare T.*

sūdus, *a*, *um* [srov. αὖος] suchý: *ver V*; subst. **sūdum**, *ī*, *n.* suché počasí, bezmračno: *mittam, si erit s. C*; *arma per s. rutilare vident V.*

Suēbī, *ōrum*, *m.* souhrn germánských národů od moře Baltického a Severního až k Rýnu a Dunaji, srov. ‚Švábi', fem. **Suēba**, *ae* Suebka; země jejich **Suēbia**, *ae*, *f.* Suebie; adj. **Suēbicus**, *a*, *um* suebský: *mare T* Baltické.

suēscō, *ere*, *suēvī*, *suētum* [inchoat. k *sueo*] a) nepřech. zvykati si: *mussus est, ut suesceret militiae T*; b) přech. zvykati, navykati někoho, alqa re něčemu: *viros disciplinā et imperiis T*; c) perf. míti ve zvyku (= *soleo*) *Hyadas vocitare suerunt C* nazývají; part. perf. **suētus**, *a*, *um* zvyklý, ve zvyku mající: *armis V*, *neque coniugiis suscipiendis neque alendis liberis T*; pass. obvyklý, obyčejný: *proelia T.* Trojslab. *sŭētae H.*

Suessa, *ae*, *f.* 1) prastaré město kampanské S. Aurunca sev.-záp. od Kapue, nyn. Sessa; 2) *S. Pometia*, město Volsků v Latiu u močálů pomptinských; adj. **Suessānus**, *a*, *um*: *municeps C.*

Suessiōnēs, *um*, *m.* gallský národ na řece Axoně, v okolí nyn. Soissons.

Suessula, *ae*, *f.* město v Kampanii, nyn. Sessola (mezi Kapuí a Nolou).

Suētōnius, *ī*, *m.* 1) *C. S. Paulinus*, vojevůdce Klaudiův, Neronův a Othonův; 2) *C. S. Tranquillus*, tajemník Hadrianův, životopisec císařů od Caesara do Domitiana.

suētus, *a*, *um* viz *suesco.*

sūfes, *etis*, *m.*, soudce', nejvyšší úředník karthaginský, podobný řím. konsulům.

suf-ferō, *ferre* (perf. a sup. *sustuli*, *sublatum* spojuje se s *tollo*) na se vzíti, podjíti se něčeho: *labores Varro*; přenes. vytrpěti, strpěti, snésti něco zlého: *poenam sui sceleris C*; *nec claustra neque ipsi custodes sufferre* (*Pyrrhum*) *valent V* nemohou odolati.

suf-ficiō, *ere*, *fēcī*, *fectum* I přech. a) zbarviti, napustiti: *ardentes oculos sanguine suffecti* (*angues*) *V* planoucí oči majíce podlity krví; b) nahrazovati, dosazovati na místo něčí něco: *prolem generando V*; zvl. dodatečnou volbou: *ne consul sufficiatur C*; *suffectus in Lucretii locum M. Horatius L*; přenes. o včelách: *ipsae regem sufficiunt*; *consul suffectus* (naproti *ordinarius*) k. dodatečně zvolený; c) poskytovati, podávati: *tellus humorem V*, *salices umbram pastoribus V*, *vires s. V*; *milites excursionibus L* dávati účast v —; II nepřech. stačiti, dostávati se (býti v dostatečném počtu, velikosti), vydržeti: *non sufficiunt verba O*, *vires V*; *scalis non sufficientibus devoluti Cu*; s dat. *umbo ictibus V*, *Volscis milites L*, *praedantium manus praedae Cu*; ad, adversus, in alqd; s inf. býti s něco, moci: *obniti contra V*; neos. *sufficit*, *ut* .. stačí ...; part. praes. jako adj. **sufficiēns**, *ntis* dostatečný: *vires L*, *aetas Cu.*

suf-fīgō, *ere*, *fīxī*, *fīxum* přibíti: *alqm cruci C in cruce H* na kříž; *caput suffixum T* naražená, nastrčená.

suf-fīmen, *inis*, *n.* *O* = **suf-fīmentum**, *ī*, *n.* *C* [*suffio*] vykuřovadlo, kadidlo.

suf-fiō, *fīre*, *īvī*, (*iī*), *ītum* [*fumus*] vykuřovati, podkuřovati, kaditi; **suffītus**, *a*, *um* uzený, zakouřený: *urna O.*

suf-fōcō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*fauces*] hrdlo zadrhnouti, zardousiti, uškrtiti: *patrem C*; přenes. *urbem et Italiam fame suffocare C* = vyhladověti.

suf-fodiō, *ere*, *fōdī*, *fossum* a) podkopati n. podkopem podehnati: *muros T*, *moenia cuniculo Cu*; b) (ze spodu) probodnouti: *equum CsLTCu.*

suffrāgātiō, *ōnis*, *f.* [*suffragor*] doporučení, přímluva k dosažení úřadu: *consulatūs C* (obj.) na k.; *honestissima S.*

suffrāgātor, *ōris, m.* [*suffragor*] příznivec pro někoho hlasující, někoho doporučující, volič: *suffragatoribus obscurior C, suffragatorum comparatio C.*

suffrāgium, *ĭī, n.* [*suffragor*] **a)** hlasování, hlas: *suffragiis creari C, ferre suffragia* de alqa re *C* hlasovati o něčem; *s. inire L* začíti hl., *alqm suffragio ornare Plin* = hlas dáti; *testarum suffragia N* ostrakismos, soud střepinový; **b)** přenes. hlas, soud, úsudek, souhlas: *suffragio tuo C* dle tvého soudu; *ventosae plebis H* souhlas, přízeň = *populi suffragia H*; **c)** právo hlasovací: *suffragio privari C, s. dare L.*

suf-frāgor, *ārī, ātus sum* pro někoho hlasovati, hlasem podporovati někoho: *alci C*; *domus suffragata domino C* hlasy sehnal; přenes. podporovati někoho, přimlouvati se za koho, doporučovati: *tibi Hortensius suffragatur, me oppugnat C, Lysandro suffragante N* na přímluvu.

suf-fringō, *ere, —* [*frango*] vespod zlomiti, přeraziti: *crura C* (jako trest).

suf-fugiō, *ere, fūgī, fugitum* pod něco utéci, utéci se někam: *in tecta L.*

suffugium, *ĭī, n.* [*suffugio*] útočiště; přenes. odpomoc proti něčemu: *urgentium malorum T.*

suf-fundō, *ere, fūdī, fūsum* podlíti, zalíti, napustiti, zbrotiti, naplniti: *suffusus lumina flammā O* s očima ohněm podlitýma; *lingua est suffusa veneno O* zalit, nasáklý; *sanguis cordi suffusus C* pod srdcem tekoucí; *intumuit venter suffusā ab undā O* vodnatelností; *lacrimis oculos suffusa V* oči majíc slzami zality; *sales suffusi felle O* žlučí nasáklé; *aether calore suffusus C* jímž proudí teplo; přenes. o ruměnci: políti, zalíti: *rubore suffundi O* = zardíti se; *virgineum suffundere ore ruborem V* panenským ruměncem se rdíti; *dicite suffuso mero O* ulévajíce, úlitbu činíce.

suf-fuscus, *a, um* nahnědlý: *margarita T.*

Sugambrī, *ōrum, m.* národ germánský v krajině kolem nyn. Kolína nad R.; adj. **Sugamber,** *bra, brum* sugamberský: *cohors T*; subst. *Sugambra O* žena sugamberská.

sug-gerō, *ere, gessī, gestum* **a)** podložiti, klásti pod něco, za něco: *flammam costis aëni V*; *Bruto statim Horatium suggerunt L* kladou hned za B.; **b)** doložiti, dodati, přidávati: *suggerebantur damna aleatoria C* k tomu ještě družily se prohry v kostkách; *huic sententiae ratiunculas C*; **c)** poskytovati, podávati, přinášeti, nésti: *tellus alimenta O*; *cibum alci T*; **d)** nakupiti, vyvýšiti: *suggesta castra coronat humo Pr.* Odt.

suggestum, *ī, n.* vyvýšenina, výstupek, tribuna, lešení zvl. pro řečníka: *cum in communibus suggestis consistere non auderet C.* Častěji

suggestus, *ūs, m.* tribuna, řečniště: *in suggestu, in quo Galbae statua fuerat T* (na náměstí řím.); *Pro suggestu pronuntiare Cs* (v táboře); *praetor in suggestu sedens L* na tribunale praetorském.

sug-gredior, *gredī, gressus sum* tajně se přiblížiti: *speculatores T*; nepřátelsky přitrhnouti, napadnouti: *quos dux Rom. acie suggressus haud aegre pepulit T*

sūgillātiō, *ōnis, f.* modřina, přenes. pohanění, výsměch: *consulum* (obj.) *L.*

sūgillō, *āre, āvī, ātum* pův. stlačiti tlučením zmodřiti; přenes. posmívati se, tupiti: *viros spectatos L.*

sūgō, *ere, suxī, suctum* [srov. ssáti, saugen] ssáti.

suillus, *a, um* [demin. k *suinus* od *sus*] vepřový: *grex L* vepřů.

Suiōnēs, *um, m.* nejstarší obyv. Skandinavie, proslulí námořnící.

sulcō, *āre, āvī, ātum* brázditi, orati: *agros Tib, humum O,* obr. *cutem rugis O*; přenes. brázditi, jeti, plouti něčím: *fragili ligno aequor O, rate undas O*; *anguis litoream harenam sulcat O* (vine se a zanechává brázdu v písku).

sulcus, *ī, m.* [srov. *ὁλκός*, čes. vleku] brázda a věci jí podobné: *hordea sulcis mandare V, infindere sulcos telluri V*; *plantas deponere sulcis V* do jamek; *longo limite sulcus dat lucem V* světlá dráha září; *infindunt sulcos V* = brázdí moře.

sulfur viz *sulphur.*

Sulla, *ae, m.,* též **Sylla** [*Συλλᾶς*] rodinné jméno *gentis Corneliae*: **1)** *L. Corn. Sulla* přijm. *Felix,* diktator, protivník Mariův (138—78); **2)** *Faustus Corn. Sulla,* jeho syn; **3)** jeho sestra *Fausta,* choť Milonova; **4)** *P. Corn. Sulla,* vnuk Faustův, kons. r. 65, *de ambitu* Ciceronem hájen; adj. **Sullānus,**

a, um Sullův: *tempus, proscriptiones C*; subst. **Sullānī**, *ōrum, m.* stoupenci Sullovi.

Sulmō, *ōnis, m.* město v území Pelignů, vých. od jezera Fucinského, rodiště Ovidiovo, nyn. Sulmona; adj. **Sulmōnēnsis**, *e* sulmonský; obyv. **Sulmōnēnsēs**, *ium, m.* Sulmoňané.

sulphur, *uris, n.* síra; *sulphura viva V* sirný květ. Odt.

sulphureus, *a, um* sirný: *aqua V, fornaces V.*

Sulpicius, *a* rod římský s četnými větvemi: 1) *P. Sulp. Rufus*, trib. lidu r. 88, původce odvolání Sully z Asie; 2) *Serv. Sulp. Rufus*, přítel Ciceronův; 3) *Serv. Sulp. Galba*, legát Caesarův; 4) *Serv. Sulp. Galba*, císař, nástupce Neronův; adj. *Sulpicia horrea H* veliká skladiště pod Aventinem; **Sulpiciānus**, *a, um* Sulpiciův: *classis Cs.*

sulpur, viz *sulphur.*

sultis m. *sī vultis*, srov. *sīs.*

sum, *esse, fuī, futūrus* [srov. *ἐστί*, jest; *φύομαι*, býti] **I** jako sloveso samostatné **a)** ob. **α)** býti, existovati, trvati: *esse ea dico, quae cerni tangive possunt C*; (*me*) *nusquam aut nullum fore C* že nebude ‚ani stopy' po mně; *homo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt, nequissimus C* ze všech nynějších, bývalých i budoucích lidí; *fuimus Troes, fuit Ilium V* byli jsme = nejsme již; *Homerus, qui multis ante saeculis fuit C* žil; *fama est L* pověst zní, *periculum est N* jest nebezpečí = jest se báti, že; *sed fortuna fuit V* ale štěstí minulo; *pugna fuit L* bitva se svedla; *tumultus fuit L* nastal poplach; *brevi stirps quoque ex novo matrimonio fuit L* zrodil se; *fuisse homines Romanos C* že opravdu byli; **β)** s větou relat. býti, vyskytovati se: *sunt, qui non audent C* někteří se neodvažují; *sunt, quibus unum opus est H* jsou lidé; častěji konj. *esse, quae agere velit L* jest prý všelicos, co = chce prý všelicos; *sunt, qui discessum animi a corpore putent esse mortem C* někteří mají za to, že; též s bližš. urč. *nonnulli sunt, qui ea, quae imminent, non videant C*; *sunt delicta, quibus ignoviss velimus H*; *est ubi peccat H* ‚sem tam', někdy; *est, unde*; *est, cur*; *est, quod* jest proč = jest příčina, důvod; **γ)** *est* s inf. jest lze, možno, dovoleno, smí se: *est quadam prodire tenus H, oppidulum, quod versu dicere non est H* není možno vpraviti v hexametr; *neque est te fallere quidquam V* není možno, aby; *nec sit mihi credere tantum! V* kéž bych nemusil věřiti; *fuerit mihi equisse S* bylo mi (připouštím) možno obejíti se; **δ)** *est, ut*: *est, ut viro vir latius ordinet arbusta H* bývá tomu tak, jest to tak zařízeno, že; *non est igitur, ut mirandum sit C* není tedy proč se diviti; zvl. v opise inf. fut. *futurum esse, ut omnes pellerentur Cs* že všichni budou zahnáni; *spero fore, ut contingat id nobis C*; **b)** s bližš. urč. **α)** býti někde, zdržovati se, prodlévati, žíti, vystupovati: *esse quendam Athenis C* že žije, *in publico esse C*; *ante oculos esse O* býti na očích, tkvíti před zrakem; *caput est a corpore longe O* leží; *ex iis fratribus, qui in Adelphis sunt C* vystupují; *erat nemo, quicum essem libentius quam tecum C* s nímž bych raději obcoval; *fuit ad me bene mane C* byl u mne návštěvou, navštívil mne; *erat mecum senatus C* stál na mé straně; *cuius soror est cum P. Quinctio C* žije s Q.; *erat ab Aristotele C* stál při A. (srov. *sto*); **β)** v nějakém stavu býti: *in aere alieno C* věžeti, *in servitute C, in sagis civitas C* zbrojí; *in honore, odio esse* (býti nenáviděn); *at est eo meliore condicione quam adulescens C* jest ve výhodě proti ..; *in eo est, ut* jest již na tom, aby .., *haud procul sum, quin L* málem bych; nechybí mnoho a ..; již již; **γ)** spočívati v něčem, zakládati se na něčem: *ludicrum fuit equi pugilesque L* záležela ve ..; *in dis est, vivat an occidat O* jest v moci boží; *omnis spes in impetu equitum L*; **c)** vskutku, opravdu býti: *sunt ista, Laeli C* jest tomu tak, *nihil horum est, iudices C* nic z toho není pravda; *sicut erat O* jakož tomu také vskutku bylo; *esto* budiž (tomu tak); dobrá; **d)** s dat. **α)** osoby: míti: *sunt nobis mitia poma V*; *spes mihi est L* mám tušení, doufám, že; *homini cum deo similitudo est C*; *tecum mihi res est CsC* mám s tebou jednati; *quae nobis nulla sunt L* jichž my naprosto nemáme; *fides est alci L* dostává se víry, věří se ně-

komu; někdo víry dochází; *quibus per fraudem is fuit S* jimž lstí se jí dostalo; *nomen (alqis, alci,* pozd. *alcis) mihi est* jmenuji se, mám jméno; též *in* s abl.: *erat in Anco ingenium L* A. měl povahu; *in animo mihi est L* zamýšlím, mám na mysli, v úmyslu; potlačeno: *quae tibi causa viae? O* jakou máš příčinu?; β) s dat. osoby i věci: býti, sloužiti k něčemu: *esse alci impedimento, detrimento, honori, gloriae* atp.; *acies spectaculo fore L* budou na podívanou; *sibi oneri esse O* býti na obtíž; *hoc melli est H* jest jako med = příjemné; *cui bono? C* komu k prospěchu?; II jako spona a) vůb. býti něčím, nějaký: *Indus est omnium fluminum maximus C*; *plebs eris H* zůstaneš luzou; *pacis reddendaeque Helenae semper auctores fuerunt L* naléhali na mír; *nec erat ad vim apertam par L* nestačil k zjevnému násilí; *semper se Heraclensem esse voluit C* chtěl platiti za Heraklejana; *dixere, quid essem H* co jsem, co do mne jest; *est aliquid non esse satum Nereide* ● nemalé ceny jest nebýti synem N.; *seniores ad urbis custodiam ut praesto essent L* aby byli pohotově; *sed nunc est omnia quando iste animus supra V* poněvadž tvůj duch nade vše jest povznesen; *remoto metu laxius licentiusque futuros S* volněji a nekázaněji si povedou; *uti quaeque Iugurthae res erant S* jak kde Jugurthovi se dařilo; b) s gen. possess. býti někoho, patřiti někomu: *cuius tum fasces erant L*; *me Pompei totum esse C*; *quod eorum modo foret S* že prý jen těm náleží; býti zvykem, vlastností, povinností, známkou atp.: *est hoc Gallicae consuetudinis Cs*; *erat maiestatis populi Romani S* slušelo by se; *moris esse Graecorum C, est adulescentis maiores natu vereri C* jest povinností; někdy zájm. *est tuum videre, quid agatur C*; c) s gen. qualitatis: *Senonum civitas est magnae inter Gallos auctoritatis Cs* těší se velké vážnosti; *virtus non tantarum virium est, ut C* nemá tolik síly, není tak silná; *nullius momenti esse* býti bezvýznamný; *cetera sunt hominis* ● ostatní (tělo) zůstalo lidským; *sententiae alcis sum L* připojuji se k mínění někoho; s gerund. *quod initio conservandae libertatis fuerat S* co mělo účel zachovati svobodu; *non esse solvendo C* nemoci dostáti povinnostem platebním, býti insolventní; s gen. míry a ceny: *classis mille et ducentarum navium longarum fuit N* loďstvo čítalo; *bona sunt sexagies C* páčí se na 6 mil. sest.; *parvi sunt foris arma C* malou cenu má, *frumentum tanti fuit, quanti iste aestimavit C* bylo za tolik, zač; d) s abl. qualit.: *bellum variā victoriā fuit S* vedla se se střídavým štěstím; *tenuissima valetudine esse Cs* býti velmi chatrného zdraví; *qui iam stipendiis confectis erant C* kteří měli vysloužено; *ea stultitia non fuissem C* tak hloupý; abl. pretii: *esse duobus sestertiis C* býti za dva sest.; *sextante sal erat L*; s výrazem předložk.: *regnum in magna gloria est L* těší se slavnému jménu; *sub eodem iure esse L* míti totéž právo; *in magistratu sum L* zastávám úřad; *neque mihi in manu fuit .. S* a nebylo mi na snadě; e) týkati se, patřiti, vztahovati se: *culpa est omnium L* týká se všech, spadá na všechny; *ceterae neque temporum sunt neque aetatum omnium neque locorum C* ostatní občerstvení nehodí se ani dobám ani věkům ani místům všem; *quo in genere est in primis senectus C* sem (do té kategorie) patří, náleží; f) rčení *id est, hoc est* = t. j., totiž, a sice, což jest tolik jako: *si Epicurum, id est, si Democritum probarem C*; III jako sloveso pomocné ke tvoření jiných tvarů: *in quibus minus speciosa criminatio erat futura L* u nichž dalo se očekávati, že..; *eam vitam, quae est sola vita nominanda C* jež zasluhuje jména ‚život'; *captos querar, cum legati populi Romani redempti sint C* když bylo nutno, třeba vykoupiti.

summa, *ae, f.* [isol. fem. od *summus*] a) nejvyšší místo, hlavní bod, hlavní věc, jádro: *s. ordinis C* první místo; *in hoc s. iudicii consistit C*; *summa rerum L* důležitá rozhodnutí, hlavní záležitosti; hlavní osoba: *s. ducum Atrides O*; b) hlavní obsah, podstata, úhrn: *summam facere cogitationum C*; *haec s. est V* (obsah mého vzkazu); *vitae s. brevis H* úděl; *ad summam, in summa CIITPlin* jedním slovem, zkrátka, úhrnem, celkem; c) souhrn kvantitativní, celek, veškerost:

s. praedae C všecka kořist; *non in summa exercitūs . . sed in singulis militibus Cs* ve vojsku jako celku; *rerum summae consulere O* o vesmíru; *operis s. H* vyvedení díla; *rerum s. ad Antipatrum defertur N* vrchní vláda neomezená; **d)** co do počtu úhrn, součet, počet, množství: *pecuniae s., decumarum* (obnos) *C*; *summam non probas? C.*

Summānus, ī, *m.* [*mano*] bůh deště, blesky metající bůh nočního nebe, pozd. ztotožněný s Plutonem.

summātim, adv. úhrnem, přehledně, v hlavních věcech, všeobecně: *perscribere, exponere alqd C.*

summē, adv. v nejvyšší míře, nanejvýš, převelice, svrchovaně, krajně: *cupere alqd Cs, contendere, diffidere C, s. studiosus C, officiosus C, s. munitus locus H.*

summergō, *summittō* a pod. v. *subm —.*

summus, *a, um* [ze **sup-mos,* superl. k *super*] **a)** místně: nejvyšší, nejvrchnější, nejhořejší: *in medios de summis arcibus hostes mittite opem O* s výše hradu: *ex summi cacuminis luco L* z háje na temeni vrchu; *delubra ad summa dracones confugiunt V* k chrámu na hradě; *summum culmen hominis L* nejvýše čnějící část těla lidského; *quem summum* (sc. *orbem*) *sub pede semper habet O* jehož vrchol; *summum montis iugum Cs* nejvyšší hřbet hory, avšak *summi montes V* vrcholky hor; *summum tectum V* hřeben střechy; *summa urbs V* vyšehrad; *corpora phocarum summo resupina profundo natant O* na povrchu tůně (mořské); *sanguine in corpora summa vocato V* na povrch těla; *nec procul afuerunt telluris margine summae O* povrchu země; *prima summo tenus ore attigit V* povrchem rtů; *summum corpus VO* = kůže; *summum solum O* povrch půdy; *in summo clipeo V* na obrubě štítu; *summa voce resonat H* nejvyšším hlasem (podle jin. výkl. nejnižším = hasem, poněvadž řecký tetrachord měl nejhlubší strunu nejvýše hledíc k hráčovu tělu), srov. *ima vox*; subst. **summum,** ī, *n.* nejvyšší místo, vrchol, špice, povrch: *prope summa ceperant S* = cimbuří; *summa* (sc. *montis*) *virent pinu O* témě; *summa petunt O* do závratné výše vyjíždějí; *leviter a summo inflexum bacillum C* svrchu, od vrchu; *abesse a summo C* od povrchu vody; **b)** postavením, mocí nejvyšší, svrchovaný: *viri summi C* muži nejvyššího postavení; *Iuppiter O* = *s. deum O*; avšak *s. deus O* = *Augustus*; *summi magistratus N, honores, genus C*; **c)** časově nejvyšší = poslední n. končící; konec, po příp. střed něčeho: *summā dicende camenā H* = *ultimā*; *dies V, oscula O*; *erat hiems summa C* bylo prostřed zimy; *ad summam senectutem vivere C* do nejvyššího stáří; *cum exercitus vestri numquam a Brundisio nisi hieme summa transmiserint C* v nejtužší zimě, uprostřed zimního počasí; *cum aestas summa esse coeperat C* pravé horké léto; **d)** intensivně nejvyšší, svrchovaný, největší, krajní, nejdůležitější, nejhlavnější; dokonalý, úplný: *summum bonum CH* nejvyšší dobro, vrchol, ideál dobra; *summa officia C* svaté povinnosti; *rem summa ope taceri iubent L* co nejsvědomitěji; *summum supplicium* krajní, nejtěžší trest = trest smrti; *s. periculum C* krajní nebezpečí; *s. imperator C* dokonalý, ideální; *in quo summa sint omnia C* vše ve svrchované míře; *summis copiis contendere Cs* s úplnou brannou mocí; *s. ius C* nejpřísnější právo; *summa res publica C* blaho státu, nejvyšší zájmy státní; subst. **summum,** ī, *n.* nejdůležitější věc atp.: *summa rerum L*; jako adv. nanejvýš, nejvíce: *unum diem aut summum biduum C.*

sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* [**subsemo,* **supsmo*] **a)** pův. **α)** vzíti, chopiti (se): *lyram O, thyrsos V, arma V, securim O*; *epistulam in pulvino temere positam S* (vezme do rukou); *unumquodque vas C*; *pomum de lance O*; **β)** na se vzíti, obléci: *togam liberam* (= *virilem*) *O, vestem, insignia O, alas O* přiložiti si; *saga, pallium C, regium ornatum N,* obr. *personam comitis C, vultus acerbos O*; **γ)** přijmouti, bráti, dostati: *munera, vinum N*; *litteras ad alqm ab alqo C*; **δ)** o penězích: *pecuniam mutuam C* vypůjčiti si od někoho ab alqo; též samot. *sumere pecuniam*; koupiti: *decumas agri C*; *quae parvo sumi nequeunt H*; vypůjčiti, najmouti: *quo sumpta navis est C*; **ε)** o pokrmech: požíti: *cibum C, venenum N, medicamentum Cu*; *signa sumpti veneni T*

známky požitého jedu; ζ) vynaložiti, užíti: *frustra laborem Cs, operam inanem H; familiaritatem nostram ad ornamentum Plin*; b) přenes. α) vzíti: *commeatum L* v. si dovolenou; *supplicium de alqo CsNS* na hrdle trestati, popraviti někoho; *poenas V* pomstu vykonati, pomstíti se: *ex scelerato sanguine V* na krvi vrahově; *diem ad deliberandum Cs* vzíti si den na rozmyšlenou; *liberos S* adoptovati, za své přijmouti; *hiberna N* zaujmouti; β) zvl. nabýti, osvojiti si: *animum O* vzmužiti se; *animos, spiritus Cs* = zhrdnouti; *quietem L* odpočinouti si; *iras O* rozzlobiti se; *tempus L* nechati si na čas; *Ariovistus tantam arrogantiam sumpserat ut Cs* státi se domýšlivým; *robur corporis L* nabýti sil, zmohutněti; *unde toga praetexta sumpta est L* přejata; γ) zvoliti, vybrati si: *Miltiadem imperatorem N, disceptatorem L* zv. si rozhodčím; *alqm iudicem C, monitorem officii S; diem inaugurationis C; quem virum sumis celebrare H; dictaturae sumebantur T* byly ustanovovány; δ) na se vzíti, podniknouti, počíti: *bellum L; tibi haec opera sumenda est C; inimicitias C; arma s. T* počíti nositi, poprvé na se vzíti; *temptamina fidei vocisque O* zkoušce podrobila spolehlivost výroků (Teiresiových); ε) o řeči: za to míti, pokládati, tvrditi, uváděti: *beatos esse deos sumpsisti C; pro non dubio sumebant L, notos homines sumere odiosum est C.*

sūmptiō, *ōnis, f.* [*sumo*] soud správným předpokládaný, návěst syllogismu (řec. *λῆμμα*).

sūmptuārius, *a, um* [*sumptus*] přepychu se týkající: *lex C* proti přepychu.

sūmptuōsē, adv. s velikým nákladem, nákladně, přepychově: *convivia facere Cat, equos emere Plin; sumptuosius se iactare* v. t. *C* s přílišným přepychem si vésti.

sūmptuōsus, *a, um* [*sumptus*] a) nákladný, drahý: *cena C, hostia H, dignitas Plin;* b) o lidech: marnotratný: *quidam sordidus simul et s. Plin;* subst. **sūmptuōsī,** *ōrum, m.* marnotratníci.

sūmptus, *ūs, m.* [*sumo*] a) náklad, výdaj, vydání: *suo sumptu alere Cs* svým nákladem, na své útraty; *sumptum dare, impendere in alqd C* náklad činiti, nésti, nakládati na něco; *s. itineris, exercitūs C* na vojsko; b) přílišné vydání, utrácení: *eo profusius quaestui atque sumptui deditus erat S.*

Sūnium, *ĭi, n.* [*Σούνιον*] mys na jihu Attiky.

suō, *ere, sŭī, sūtum* [srov. šíti] šíti, sešívati: *tegumenta texta vel suta C; alvearia suta corticibus V* ‚slátané'.

su-ove-taurīlia, *ium, n.* (sc. *sacra*) slavnostní obět konána při lustracích, při níž byl obětován vepř, ovce a býk.

supellex, *supellectilis, f.* nářadí, nábytek; přenes. výstroj: *oratoria C* řečnický ‚apparát'; zařízení, výbava: *vitae s. C* pro život.

1. super [srov. *ὑπέρ*] **I** adv. a) místně: nahoře, navrchu, svrchu, shora: *terga cavis s. obsita conchis O; colla veste s. insternor V; s. prospectant e vallo V; super astantes S; super ensem locat V* na ni (hranici); *advolat Aeneas et s. haec V* nad ním stoje; *equus equitem s. ipse secutus implicat V* též sám se naň svaliv; navrch, nahoru: *eo s. tigna bipedalia iniciunt Cs; s. aspectans V;* b) modálně: nadto, kromě toho, mimo to; nad míru: *transverberat Lirim Pagasumque s. V; promittuntque s. regnum dotale O; saevit amor ferri et ira super V; namque s. tibi erunt V* budeš míti nadbytek těch, kteří . .; *super . . . esse LN* zbývati; *satis superque* dost a dost, až dost, až příliš; **II** předl. a) s abl. α) místně nad něčím, na něčem: *s. cervice pendet H, s. foco H; fronde s. viridi V, geminā s. arbore V* na stromě; *paulum silvae s. his H* a nad tím malý kousek lesa; *s. arce V* nad hradem; *s. ostro V* na koberci; meton. *rixa s. mero debellata H* při víně; β) časově za: *nocte s. media V;* γ) vztahově: stran něčeho: *multa s. Priamo rogitans V; multus ea s. re rumor T* o té věci; *civiles s. urbe curae H* města se týkající; *ardens s. adventu Teucrum V* pro příchod; *s. scelere suspectus S;* b) s akk. α) místně nad něčím, přes něco: *s. vallum praecipitari S; s. aspidem assidere C, s. collem O; domos s. se ipsos concremaverunt L* nad svými hlavami; *s. suras O* nad lýtka; *vestis s. genua est Cu* nad kolena; *s. flumen L* nad řekou, při řece; *s. Sunium navigare L* kolem S.,

s. Numidiam Gaetulos accepimus S za Numidii; *s. Indos proferre imperium V* až za I.; β) o míře: nad, přes něco: *super sexaginta milia T*; *cunctis s. vota fluentibus T* nade vše přání lépe; *s. omnia V* nade vše, především; kromě, mimo: *exercitum s. morbum etiam fames affecit L, super bellum premente annona L*; *s. haec L* kromě toho; *alii s. alios L* jeden za druhým; *vulnus s. vulnus L* rána za ranou; γ) meton. časově: *s. cenam Plin Cu* při stole = za jídla; *s. vinum et epulas Cu* při víně a hodování.

2. super (**superus**), *a, um* [od adv. *super*], komp. **superior**, superl. **suprēmus** I positiv: nahoře jsoucí, horní, vrchní: *spectatores superarum rerum atque caelestium C* nadzemských a nebeských; *mare Superum* moře jonské (naproti *Inferum = Tuscum*); **supera**, *ōrum, n.* horní končiny, nadsvětí, nebesa: *s. semper petunt C* vzhůru směřují; *s. ardua linquens V* výše nebeské; *sese s. ad convexa ferebat V* ke klenbě nebes; *Hicetas supera omnia stare censet C* všecka tělesa nebeská; *s. alta tenentes V* = nebešťané; — spec. pozemský (naproti podzemní): *superas evadere ad auras V*; *pater ipse suo superum iam signat honore V* jej, až přijde na svět; *animae superum ad limen iturae V*; *superae aurae V* ovzduší pozemské = *superis immissa Allecto V* (naproti podsvětí); o bozích v obojím významu (naproti bohům podsvětí): *me hederae . . dis miscent superis H*; *superis deorum gratus et imis H, templum Iovis superi Cat* (*I. infernus = Pluto*); subst. **superī**, *ōrum, m.* α) nebešťané, bohové: *flectere si nequeo superos V, te per superos oro V*; *ope Palladis superis par H*; β) pozemšťané: *hic multum fleti ad superos Dardanidae V*; II komparativ a) místně vyšší, hořejší: *in inferiorem locum de superiore motus C*; *ex loco superiore Cs*; *s. pars aedium L* poschodí paláce; pod. *tota domus s. vacat C*; *de loco superiore dicere C* s vyvýšeného řečniště; *mare Superius L = Superum*; *superiora muri Cu* vrch zdi; b) časově: dřívější, předešlý, minulý; poslední: *aetas, annus Cs* = lonský; *superiore nocte C* včerejší = na včerejšek; *superioribus proeliis Cs*; *addunt ad superiores totidem naves N* k dosavadním; *s. Africanus C* starší; *superiores* (sc. *homines*) lidé dřívější; *frumentum sumpsit sicut superiores C* jako jeho předchůdci; *s. uxor C* dřívější; subst. *superiora illa tuli, ut potui C* dřívější příhody, události, poměry; c) intens. mocnější, silnější n. postavením vyšší: *hostes equitatu superiores esse intellegebant Cs* že mají převahu; *res est s. L* nabývá vrchu, převahy, vítězí; *superiorem discedere C* zvítěziti, vyhráti; *qui superiores sunt, submittere se debent C, quanto s. sumus, tanto nos geramus summissius C*; *superioris ordinis nonnulli C* vyššího stavu; *s. condicio C* lepší; III superl. a) místně nejvyšší, nejhořejší: *supremos implere montes V* nejvyšší vrcholy hor; *supremo in monte H* na vrchu hory; odt. nejvznešenější: *dapibus supremi Iovis grata testudo H*; b) časově poslední: *die vitae supremo C = cum supremo lumine vita reliquit V*; *suprema dicta V* (*vale*); *supremi ignes O* hranice pohřební; *s. honor V* poslední pocta (pohřební); *iter supremum H* cesta ‚na věčnost'; *s. tempus H* hodina smrti; subst. **suprēma**, *ōrum, n.* poslední pocta, pohřeb: *cineri suprema ferre V* p. p. prokazovati; *solvere s. militibus T*; ostatky: *carmine s. deflere T*; smrt: *de s. agitare T* mysliti na sebevraždu; *supremis appropinquare T* smrti se blížiti; poslední vůle, závěť: *senatus egit de supremis Augusti T*; **suprēmum**, adv. naposled: *s. congemuit* (*ornus*) *V*; *quae mihi tunc primum, tunc est conspecta supremum O* poprvé a naposled.

superā viz *supra*.

superābilis, *e* [*supero*] překročitelný: *murus L*; přemožitelný: *per vim O, nullis casibus superabiles Romani T*.

super-addō, *ere, addidī, additum* nahoře, svrchu přidati: *carmen tumulo V*, (*poculis*) *superaddita vitis V*.

superātor, *ōris, m.* [*supero*] potlačitel, vítěz nad někým: *populi, Gorgonis O*.

superbē, adv. pyšně, hrdě, zpupně: *imperare Cs, respondere N, legatos appellare superbius C* poněkud zpupněji.

superbia, *ae, f.* [*superbus*] pýcha, hrdost, zpupnost; meton. odznak hrdosti,

vyznamenání: *sume superbiam quaesitam meritis H.*

superbi-loquentia, *a, f.* hrdá, zpupná řeč.

superbiō, *īre* [*superbus*] býti pyšný, hrdý, pýchati, vypínati se, holedbati se: *patriis actis, nomine avi O;* o věcech v dobr. sm.: *sub Tyria concha superbit aqua Pr* stkví se.

superbus, *a, um* [*super*] a) (nad jiné) vyvýšený, vysoko se pnoucí, vztyčený: *Tibur V, gressus, fores V, inguen H;* b) pyšný, hrdý, zpupný: *homines S, gentes, iuvenis, victor V, laudato pavone superbior O; Tarquinius CL;* s abl. *meo s. incedis malo H* zhrdlý, nadutý, *pecuniā H, opibus V;* přenes. o věcech: *pluribus adsuerit corpus superbum H* zpupné, rozmařilé; *vices superbae H* zlý osud; *superbae Carthaginis arces H = aemulae, superbum est dicere C* jest známkou zpupnosti; *verba O; superba loqui Tib* hrdě mluviti; c) vynikající, vznešený, nádherný, skvostný: *populus bello s. V* ve válce slovutný; *Veneris coniugium V* vznešené; *aulaea V, palla O, civium limina H; Aiaci non est tenuisse superbum, quidquid . . O* není ctí.

super-cilium, *ī, n.* a) víčko oční, obočí: *supercilia penitus abrasa C, hirsutum V;* b) vyvýšený okraj, vyvýšenina, výšina: *clivosi tramitis V, tumuli L;* c) přenes. hrdost, pýcha, domýšlivost: *cum Campano supercilio C, ausus es tanto supercilio C;* vážnost, posupnost, ponurost: *rugis supercilioque decepit C, libidines supercilio contegere C.*

super-currō, *ere,* — pův. přes něco vybíhati; pak předčiti, překonati: *vectigal* (acc.) *large supercurrit Plin* = daleko více vynáší než obnáší daň z něho.

super-ēmineō, *ēre* vynikati, vyčnívati nad něco, přečnívati něco: *undas humero V; viros supereminet omnes V.*

super-ficiēs, *ēī, f.* [*facies*] a) vrchní část, vrch, povrch něčeho: *aquae, candelabri Plin;* b) zvl. svrchní stavba domu, střecha (naproti základům): *superficiem consules aestimabunt C; superficies tignaque L.*

super-fīxus, *a, um* nabodnutý: *capita hostium L.*

super-fluō, *ere, flūxī,* — přetékati: *Nilus T* rozvodněný; oplývati: *divitiis Cat; Cicero superfluens videtur T* rozbředlý, příliš ‚širokým proudem' mluvící.

super-fundō, *ere, fūdī, fūsum* a) něco svrchu naliti, poliť něco; svrchu, shora vysypati: *magnam vim telorum T;* b) přes něco přelíti, vylíti, rozlíti; *superfundi* vylíti se, rozvodniti se, ze břehů vystoupiti: *potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores T* mořem ať zatopí uchvatitele; *circus Tiberi superfuso irrigatus L* rozvodněným; přenes. *hostes superfusi L* jej ‚zaplavivší', na něj se valící; c) přenes. *superfundens se laetitia L* nevázaná; *nondum fortuna se animo eius superfuderat Cu* štěstí ještě ducha jeho zcela nezaujalo.

super-gredior, *gredī, gressus sum* překročiti: *ruinas Cu;* překonati, předčiti, vynikati nad někoho: *pulchritudine alqm T.*

superī, *ōrum* viz *super.*

super-iaciō, *ere, iēcī, iectum* i *iactum* a) přehoditi: *vestem O;* naliti na něco, zaliti, zaplaviti: *scopulos superiacit undā pontus V; superiecto aequore damae natarunt H* zaplaveni jsouce vodou; b) přenes. překročiti: *superiecere augendo fidem L* překročili hranice hodnověrnosti přílišným nadsazováním.

super-immineō, *ēre* strměti, čníti nad něčím, hrozivě se týčiti: *Podalirius ense nudo V.*

super-impōnō, *ere,* — navrch, na něco položiti něco: *saxum ingens L, statuam monumento L.*

super-incidēns, *ntis* svrchu dopadající: *tela, viri, equi, arma L.*

super-incubāns, *ntis* na vrchu, na něčem ležící.

super-incumbō, *ere* položiti se, lehnouti na něco: (*Somnus*) *superincumbens* (sc. *Palinuro*) *proiecit in undas V* uléhaje naň (celou váhou).

super-iniciō, *ere, iēcī, iectum* navrch hoditi, přehoditi, prostříti: *ramas frondes V, textum rude O.*

super-insternō, *ere, strāvī* shora rozprostříti, položiti: *tabulas L.*

super-lābor, *lābī, lapsus sum* na něčem, přes něco se posouvati, šinouti.

superně, adv. [*super*] shora, svrchu: *gladium iugulo defigere L; unde*

s. Eridani volvitur amnis V = ad superos na hořejším světě; *mulier formosa s. H* shora t. j. na vrchní polovici těla.

supernus, *a, um* [*super*] horní, vrchní: *Tusculum H* vysoko ležící; *numen O* nebeský.

superō, *āre, āvī, ātum* [*super*] **I** nepřech. **a)** (nad něco) vynikati, čníti, strměti: *angues superant capite V, superat foliis oleaster V*; přenes. vrch míti, vrchu nabýti, předčiti, vynikati, vítěziti: *qua nostri milites facile superabant Cs*; *superat sententia Sabini Cs*; *si superaverit morbus Plin*; *superante salo V* mocí, prudkostí bouře; **b)** v hojnosti, nadbytku se vyskytovati, býti: *quis tolerare potest illis divitias superare S*; *cui virtus, gloria atque alia optanda superabant S*; *si superant fetus V* je-li hojnost plodů (nasazených po odkvětu mandlovníka); *superat gregibus iuventus V* mají nadbytek; **c)** jako zbytek se vyskytovati, zbývati: *quae Iugurthae superaverant S*; *uter eorum vita superavit Cs* na živu déle zůstal; *superetne coniunx Creusa? V* není-li (posud) na živu; *captae superavimus urbi V* zbyl jsem, přežil jsem dobytí města; *superatne et vescitur aura? V* = živ li a zdráv-li?; *non minus exhausto, quod superabit, erit O* zbytek; *huic trade, amissis superant qui navibus V* = na živu zůstavší trosečníky; *superat serpentis imagine saxum O* dosud stojí; **II** přech. **a)** pův. **α)** překročiti, přejíti, přestoupiti: *iugum V*; *mediam vallem L* projíti údolí středem (ale také: údolí uprostřed ležící míti za sebou); *tantum itineris T* uraziti; *insidias circa ipsum iter locatas L* mimo zálohy přejíti; **β)** převyšovati: *quae superaret fontis fastigium Hirt.*; *superat cacumine nubes* (o Parnassu) *O*; *superans genua aqua L* sahající nad kolena; **γ)** o plavbě: kolem plouti: *Pachynum L, promunturium Miseni T, Euboeam N, Isthmon O*; **δ)** proniknouti: *clamor superat castra hostium L* až do tábora; *saltu viam V* přeskočiti; *flumen adversum remis s. V* proti proudu přeplouti; **b)** přenes. **α)** předčiti, vynikati nad někoho, překonati někoho: *virtute alqm C, ingenio N, doctrinā C, ferrum s. duritiā O* býti tvrdší nad železo; **β)** spec. přemoci někoho, zvítěziti nad někým: *maximas nationes, classem, hostes Cs*; *Asiam bello N*; *incautum ferro V*; *Hispania, quae plurimos hostes superatos prostratosque conspexit C* jež spatřila porážku a potření přečetných nepřátel; obr. o věc. abstr. *omnia s. Cs* vše přestáti; *labores, casus V* snésti, *dolores O* přetrpěti; *spem fallere atque s. C* naději sklamati a zmařiti.

super-pendēns, *ntis* převislý: *saxa L.*

super-pōnō, *ere, posuī, positum* položiti něco na něco: *capiti superpositum decus L* ozdoba na hlavě položená (klobouk); *apodyterio superpositum est sphaeristerium Plin* nad (t. j. vedle) a. jest s.; *Hispani caetris superpositis incubantes flumen tranavere L* lehnuvše si na štity přes ně (měchy) položené; spec. o úřadu v čelo postaviti, *superpositus L* představený.

super-scandō, *ere,* — překročiti: *corpora vigilum L.*

super-sedeō, *ēre, sēdī, sessum* **a)** seděti nad něčím, na něčem; **b)** přenes. zanechati něčeho, upustiti od něčeho, ušetřiti si něco: *proelio Cs* bitvy se zdržeti; *tributo ac dilectu supersessum est L* bylo upuštěno od ...; *supersedissem loqui L* nepotřeboval bych mluviti.

super-stagnō, *āre, āvī,* — z břehů vystoupiti (a tím utvořiti stojatou vodu podél břehů).

super-stes, *stitis* [*sto*] **a)** (starolat.) přítomný svědek: *suis utrisque superstitibus praesentibus C*; **b)** zbylý, pozůstalý na živu, přečkavší něco: *ut sui sibi liberi superstites essent C* aby je přečkaly; *Aeneas patriae superstes H* bez úrazu přečkav zkázu vlasti; s gen. *alterius vestrum s. L*; *nostri superstites sumus T* přečkali jsme sami sebe; absol. *illum aget ... fama s. H* po něm zbylá; *si parcent animae fata superstiti H.*

super-stitiō, *ōnis f.* [srov. *superstes*] **a)** dovolávání se svědků, dosvědčování, dokládání se něčím: *Stygis caput, una s. superis V* závazná přísaha; **b)** pověra, pověrčivost: *superstitionibus obnoxius L* oddaný pověrám; *s. aniles C* babské pověry; *s. exitialis T* zhoubná (o křesťanství); v dob. sm. posvátná bázeň: *superstitione facile est liberari C*; konkr. pověrečné úkony: *magicae s. T.*

superstitiōsē, adv. pověrčivě: *id dicitis non s. et aniliter C* z babské pověrčivosti.

superstitiōsus, *a, um* a) pověrčivý; b) věštecký, prorocký: *hariolationes C.*

super-stō, *āre, —* nahoře státi; na čem: *essedis et carris L*; s akk. *lapsum superstans V, ossa inhumata O.*

super-strātus, *a, um* [*sterno*] navrchu nakupený, navrchu ležící: *corpus obrutum superstratis Gallorum cumulis L.*

super-struō, *ere, xī, ctum* nahoře, nad něčím vystavěti něco: *ligneam compagem T.*

super-sum, *esse, fuī, —* a) zbývati: *circiter milia hominum CXXX Cs, biduum supererat Cs, id temporis L*; *superest dicere O* zbývá říci; *quod superest V* zbytek; *superest, ut Plin* zbývá toliko, aby; b) býti ještě na živu, na živu zůstati, přežíti: *superesse videt de tot milibus unum O*; *patri superesse L* otce přežíti; c) býti v nadbytku, přebývati: *id Masinissae satis esse et fore, quod populo Romano supersit L*; *et supererat multitudo Albanorum L* byl nadbytek, bylo příliš mnoho Albanů.

super-urgeō, *ēre, —* shora vnikati: *fluctus T.*

superus viz *super.*

supervacāneus, *a, um* a) nadpočetný, nadbytečný: *supervacanei operis aucupium C* vedlejší zaměstnání; b) zbytečný, nepotřebný: *litterae, oratio L, supervacaneum est disserere S* bylo by zbytečno mluviti.

super-vacuus, *a, um* zbytečný, nepotřebný; *ex supervacuo L* zbytečně.

super-vādō, *ere, —* překročiti, překonati něco: *ruinas L, omnes asperitates S.*

super-vehor, *vehī, vectus sum* jeti přes něco n. kolem něčeho: *montem Cat, promunturium L.*

super-veniō, *īre, vēnī, ventum* a) jíti přes něco n. za něčím, nad něčím: *unda supervenit undam H* vlna za vlnou se valí; *crura loquentis terra supervenit O* vystoupila nad, položila se na; *lapso supervenit V* na padlého stoupne; b) přijíti k něčemu, zastihnouti: *legati superveniunt animis iam aegris L* přijdou, když již . . .; *spiranti adhuc Cu* zastihnouti jej, an ještě dýchá; jíti za někým: *supervenit Aegle V* přidruží se; na pomoc přijíti: *regi Cu*; c) přikvapiti, přepadnouti: *grata superveniet . . . hora H*; *munientibus supervenit Marcellus L, ei nox supervenit Cu* překvapila jej.

superventus, *ūs, m.* příchod (nenadálý): *quartae decumae legionis T.*

super-volitō, *āre, —* nad něčím létati, s dat. u *T*; s acc. (nebo postpos.) u *V.*

super-volō, *āre* letěti nad něčím, přeletěti něco: *totum orbem O*; *hasta V.*

supīnō, *āre, āvī, ātum* [*supinus*] naznak pokládati, nahoru obraceti: *glebas*; *nasum* (acc. vztah.) *nidore supinor H* nos se mi zvedá do výše.

supīnus, *a, um* [od *sub*, srov. *ὕπτιος*] a) vzhůru obrácený: *manus supinas tendere V, caelo supinas si tuleris manus H* (o modlícím se člověku); *s. iactus L* směrem vzhůru; b) nazpět zahnutý, obrácený, naznak ležící: *motus corporis C*; *stertit s. H, venter s. H* břicho ležícího naznak; *cursus O* zpětný; c) vzhůru vystupující, povlovně sklonitý, plochý, rovný: *Tibur H, vallis L, collis V*; d) přenes. líný: *animus Cat.*

sup-pār, *paris* téměř stejný, téměř současný: *huic aetati C.*

suppeditātiō, *ōnis, f.* hojnost, nadbytek: *bonorum C.*

sup-peditō, *āre, āvī, ātum* [*pedito* frequ. - intens. k *pedare* (*pes*) opatřiti nohou, podepříti] a) přispěti, pomocen býti: *nunc iam adempta est suppeditandi facultas C*; *Ciceroni suppeditabis C*; b) poskytovati, opatřovati, podávati, dávati, zásobovati: *quia suppeditat nobis, ubi animus reficiatur C* hojně skytá; *pecunias, frumentum, aquam C, de thesauris suis C*; c) býti v hojnosti, v zásobě: *undique mihi suppeditat, quod pro Scauro dicam C*; *quibus rebus nos suppeditamus C* máme nadbytek; stačiti: *quoad tela suppeditarunt L*; *manubiae vix in fundamenta suppeditavere L.*

sup-(b)-petō, *ere, petīvī* a *iī, ītum* a) býti pohotově, po ruce, v hojnosti, v zásobě: *ne pabuli quidem magna copia suppetebat Cs, cum frumentum copiaeque suppeterent L*; b) stačiti, býti s něco: *ut cotidianis sumptibus copiae*

suppetant C, vires ad arma ferenda L; si vita suppetet C bude-li život stačiti (t. j. dosti dlouhý); v seslab. význ. *novis ut usque suppetas laboribus H* abys žil stále pro nové námahy.

sup-(b)-plantō, *āre*, — nastavením nohy podraziti: *supplantare eum, qui cum certat, nullo modo debet C.*

supplēmentum, *ī*, *n.* [*suppleo*] a) doplnění, doplněk: *per causam supplementi equitatusque cogendi Cs* = aby doplnil vojsko; *arma ad s. decernere L*; b) konkr. mužstvo doplňovací, záložní, náhradní záloha: *legiones eodem supplemento explevit L, pars copiarum et supplementi Cs.*

sup-(b)-pleō, *ēre, plēvī, plētum* a) opět naplniti: *inania moenia O* (opět zalidniti); *aerarium exhaustum T*; b) doplniti, na plný počet uvésti, doplniti (co se nedostává): *legiones CST, naves remigio L* = *remigium V* počet veslařů; *lucernas Pr* dolíti olejem; *damnum T* nahraditi; *supplete ceteros honores C* doplňte, dodejte (v duchu).

sup plex, *plicis* [*plico*] (vl. „kolena objímající") pokorně prosící, pokorný, prosebný: *vobis s. manus tendit patria C* k vám s prosbou ruce vztahuje; *regem ... supplicem se contulisse ad alios reges C* utekl se k jiným králům jako prosebník, prosit za pomoc; *Socrates nec iudicibus s. fuit C* nesnížil se k doprošování soudců; *s. sum pro patria O* prosím za vlast; *s. turba O* orodující; o věcech: *supplices preces C* naléhavé, snažné prosby; *supplicia dona V* dary prosebné; *manus supplices C, vitta H, verba C, vox L, querelae Tib, lacrimae Pr*; jako subst. *repudiatio supplicum superbiam coarguit C, supplicibus deorum nocere N* prosebníkům bohů = lidem dovolávajícím se ochrany boží.

supplicātiō, *ōnis, f.* [*supplico*] a) veřejné modlitby za odvrácení n. za zdar něčeho: *eius belli causā supplicatio per urbem habita atque adorati dii, ut bene ac feliciter eveniret, quod bellum populus Romanus iussisset L*; b) slavnost děkovná: *s. dis decreta est C, redditur Cs.*

supplīciter, adv. pokorně, prosebně: *loqui Cs, aram venerari V, petere L.*

supplicium, *iī*, *n.* [*supplex*] a) „pokleknutí", na kolenou prošení, pokorná prosba: *legatos ad consulem cum suppliciis mittere S*; *regis suppliciis fatigati S*; zvl. prosba k bohům, modlitba, vzývání bohů: *non votis neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur L, suppliciis deos fatigare L*; slavnost děkovná: *dis supplicia decrevit ST*; b) (odprošování, prosba o smír, odt. meton.) pokuta (za provinění), trest α) vůb. *gravissimum Cs, exercitum supplicio cogere S; varium suppliciorum genus Cu, s. luere V* trestem pykati; *a suppliciis tegere alqm L* od špatného zacházení chrániti; *satis supplicii tulisse Cs* dosti muk; meton. *agnovit dira tegentem supplicia V* hrozné jizvy ran; β) spec. (eufem.) trest smrti, poprava: *ad s. alqm dare N, tradere L, dedere Cs, producere C; s. de alqo sumere CsN* popravu na někom vykonati; *flebat uterque non de suo supplicio, sed pater de filii morte, de patris filius C, s. exempli L* trest smrti na výstrahu.

supplicō, *āre, āvī, ātum* [*supplex*] a) kolena objímati, na kolena padati; snažně prositi: *precari, denique supplicare C*; *pater pro filio supplicabat C*; koho: alci: *propinqui supplicent vobis C*; *populo, senatui C*; b) spec. boha vzývati, k bohu se modliti: *Mario dis supplicanti S*; *supplicatum tota urbe est L* modlitby konány.

supplōsiō, *ōnis, f.* [*supplodo*] dupání: *pedis C* nohou.

sup-(b)-pōnō, *ere, posuī, positum* a) pův. podložiti, vespod položiti: *anatum ova gallinis C, colla oneri O* krk nastaviti břemeni, břímě na krk vziti; *tergo delphina se oneri supposuisse O* vzal prý na hřbet; *tauros suppositos iugo O* zapřažené ve jho; obr. *iactatis saepe carinis supposuere manus O* pomocnou rukou pozvedli = zachránili: *hoc melius quam si Phaeacia tellus ignotum vili supposuisset humo O* do hrobu položila, ve hrob uvrhla; *Latio supponere Samon O* podříditi; *ignes suppositi cineri H* pod popelem doutnající; *supponere tectis ignem O* založiti oheň = zapáliti; *me vivere suppositum stellis O* pod hvězdami; *cultros s. V* přiložiti = *falcem maturis aristis V*; b) přenes. na místo něčí postaviti: *alqm in locum alcis*

C; *Hieras .... pro rege se supponit reum C*; *fides amicorum supponitur C*; zvl. podstrčiti, nastrčiti, podvrci: *testamentum LC, puellam L, cervam O*; podrobiti: *aethera ingenio suo O, arbitrio alcis alqd O, deo O.*

sup-portō, *āre, āvī, ātum* dovážeti, dopravovati: *frumentum exercitui Cs.*

suppressiō, *ōnis, f.* [*supprimo*] podloudnictví, zpronevěřování peněz: *ad praedas ac suppressiones reverti C ...*

suppressus, *a, um* [part. perf. od *supprimo*] utajený, tichý, dušený: *suppressa voce dicere C* polohlasně.

sup-primō, *ere, pressī, pressum* a) dolů stlačiti, potopiti: *naves L*; b) zadržeti, zastaviti, zaraziti: *fugam O, iter Cs, hostem Cs*; *classem N* zakotviti; c) potlačiti, udusiti: *iram OL, querelas O, aegritudinem C, fletum Pr*; d) podloudně podržeti, zatajiti: *pecuniam C, senatus consulta L* utajiti; *decreti famam L* ututlati; *suppresso Vespasiani nomine T* nejmenuje Vespasiana.

sup-(b)-pudet, *ēre,* — trochu se styděti: *quod eorum me suppudebat C.*

sup-pūrātus [*pus*] hnisavý, jitřící se (u *Cu* šp. čtení m. *soporatus dolor*).

sup-putō, *āre* vypočítati: *articulis O* na prstech.

suprā, adv. a předl. [vl. isol. abl. fem. od *superus*, u básn. též *superā*] I adv. a) místně nahoře, nad tím, svrchu: *s. atque infra Cs, variae circumque supraque volucres volabant V*; *toto vertice s. est V* převyšuje, přečnívá; b) časově dříve (‚nahoře' vzhledem k písmu): *uti s. demonstravimus Cs, ut. s. dixi C, ut s. scripsi Plin* výše, svrchu; *s. repetere S* dále sáhnouti; c) o počtu a míře: nad to, přes to, více, výše: *agrum s. trecentis milibus emptum H* více než za ..; *nihil s. deos lacesso H* nic nad to více; *s. quam credibile est S* více než k víře podobno; II předl. s acc. a) místně nad něco, nad něčím: *s. eum locum, s. se Cs*; *dux s. caput est S* ‚na krku'; *s. subterque terram pugnatum est L, exire s. terram C*; též o směru vodorovném: za něčím: *ea gens iacet s. Ciliciam N, s. paludes C, s. Suessulam L*; přes něco: *fera s. venabula fertur V*; b) časově před: *paulo s. hanc memoriam Cs*; za: *s. cenam Cu*; c) o míře nad, přes: *s. tres cyathos H*; *s. bonum aut honestum S* více než bylo dobro a slušno; *s. milia viginti L*; *s. vires H* nad síly; *s. morem V* neobyčejně; *s. modum esse V* míru převyšovati; *id facinus est s. Coclites L* překonává; *ratio s. hominem putanda est C* za nadlidský.

suprā-scandō, *ere,* — překročiti: *fines L.*

suprēmus viz *super.*

sūra, *ae, f.* lýtko.

surculus, *ī, m.* mladá ratolest, výhonek; sazenička.

surdaster, *tra, trum* [*surdus*] nahluchlý, polohluchý.

surditās, *ātis, f.* [*surdus*] hluchota.

surdus, *a, um* a) hluchý: *surdis auribus alqd canere L, narrare asello fabellam surdo H*; též o jiných věcech: bezcitný: *saxa H, undae O*; *leges rem surdam esse L*; b) zvuku nevydávající, bezhlasý: *lyra Pr*; *gratia O* zamlčená, neslyšená.

surēna, *ae, m.* u Parthů název nejvyššího úředníka: velkovezír *T.*

surgō, *ere, surrexī, surrēctum* [**surrigo*, srov. *subrigo*] a) zdvihnouti se, zvednouti se, povstati, vztyčiti se, vzpřímiti se: *de sella, e lectulo C, cur ego potissimum surrexerim C* (k řečnění); *surge, nate dea! V* vzhůru!; spec. o vojevůdci na cestu se vydati: *itaque secundā vigiliā surgit Cu*; zvedati se, bouřiti se: *mare O, undae V, ventus a puppi surgens V* od zadu se zdvihající = příznivý; *surgens Ganges V* nadýmající se; *aequora, fretum V*; b) o pouhé výšce: tyčiti se, strměti, vystupovati: *montes O*; *umeri surgunt qua tegmina summa* (sc. *thoracis*) *V* kde vrchní kryt ramen se rozkládá; *fistula surgit disparibus avenis O* zvedá se stále delšími píšťalami; c) vzrůstati, do výše růsti, zvedati se: *Ceres culmo alto H, messis V, novae Carthaginis arx V*; *area cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat Plin* = na dvoře uložila se vysoká vrstva popelu; *surgens in cornua cervus V* v parohy dorůstající = s vyrůstajícími parohy; *Ascanium surgentem respice V* na dorůstajícího A.; *in dies surgens caput altius effert V* co den vzrůstajíc; d) o čase vzejíti: *dies O,*

surgente die V = za časného jitra; *dies primo surgebat Eoo V* den vzcházel prvním dennice zákmitem; *huncine solem tam nigrum surrexe* (= *surrexisse*) *mihi? H* musil pro mne tento den tak nešťastně vzejíti?; e) o pojm. abstr. vystati, objeviti se, povstati, vzejíti: *sententia, pugna aspera, irae, discordia V, rumor T*; *non ulla laborum nova mi facies inopinave surgit V* žádná nová nebo nenadálá tvářnost útrap pro mne nevzchází = nepřekvapí mne.

Surī, Suria viz *Syri, Syria.*

surpite arp. viz *surripio.*

surrancidus, surraucus, surrēmigō viz *subrancidus, subraucus, subremigo.*

Surrentum, ī, *n.* město u již. mysu zálivu neapolského, nyn. Sorrento; adj. **Surrentīnus,** *a, um* sorrentský: *palmes O* (réva), *promuntorium T*; obyv. **Surrentīnī,** *ōrum, m.* Sorrentané.

surrēpō viz *subrepo.*

sur-ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*rapio*] potají vzíti, odníti, uchvátiti, odciziti: *vasa ex privato sacro C, a Naevio multa C, filium ex custodia C* tajně odvésti; *me surpite morti H* vyrvete mne; *de mille fabae modiis unum H* odciziti; *quae me surpuerat mihi H* mně samému odcizila = jiným učinila; *diem s. O* promarniti; *crimina oculis patris O* skrýti, zatajiti.

surrogō viz *subrogo.*

sūrsum, adv. [ze **sub-vorsum*] vzhůru, nahoru, do výše: *commeare C*; nahoře, ve výši, vysoko: *nares recte s. sunt C.*

sūs, *suis, f. m.* [srov. ὗς, svině, Schwein] svině, prase, vepř: *amica luto s. H; s. masculus L* kanec; přísl. *sus Minervam* (*docet*) *C* = hlupák chce poučovati chytrého.

Sūsa, *ōrum, n.* hlavní m. Persie, nyn. Chusistan; adj. **Sūsiānus,** *a, um* susský: *regio Cu*; obyv. **Sūsiānī,** *ōrum, m.* Susané; **Sūsis,** *idis, f.* suský: *pylae Cu.*

succēnseō viz *succenseo.*

susceptiō, *ōnis, f.* [*suscipio*] převzetí, na se vzetí: *causae, laborum C.*

sus-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capio*] a) pův. α) ob. ze spodu chopiti, chytiti, podchytiti, zachytiti: *dominam ruentem V*; *ignem foliis V*; *cruorem pateris V* do misek chytati; *aquam V*; β) spec. se země zdvihnouti novorozeně a tím je za vlastní uznati a slíbiti vychovati: *quo die utinam susceptus non essem C* = kéž by mne byli usmrtili; *editi in lucem et suscepti sumus C* = narodili jsme se; odt. pak dítě dostati: *liberos ex libertini filia C*; *si qua mihi de te suscepta fuisset suboles V* kdybych měla od tebe dítě (tebou uznané); γ) k sobě vzíti, přijmouti, ujmouti se někoho: *alqm in civitatem C, sacra peregrina C, prodigia L* za platné přijímati; *salutem rei publicae s. contra alqm C* ujmouti se; zvl. ujmouti se řeči, řeč převzíti, odvětiti: *‚dicam equidem', suscipit Anchises V*; b) přenes. na se vzíti, podstoupiti, podniknouti, převzíti něco, podrobiti se, podvoliti se něčemu: *iter C, legationem Cs, negotium C, bellum Cs*; *consilium C* pojmouti, *malorum patrocinium S* = zločinců se ujmouti; *animum de alqa re C* smýšlení nabýti, představu si utvořiti; *causam C* převzíti; *poenam C* trestu se podrobiti = býti trestán: *pericula C* v nebezpečí se vydávati; *inimicitias N*; *sumptum L*; *ignominiam, parricidia, scelus C* obtížiti se zločincem, útvaliti na sebe; *votum L* slib učiniti, *facinora S* dopustiti se; *pulvinar L* zaříditi; též o gerund.: *gloriam Africani tuendam C* ochranu; *Epaminondam corrumpendum N* podplacení Ep. na se vzíti. Isol. part. perf. **susceptum,** ī, *n.* podnik: *suscepta magna O.*

sus-citō, *āre, āvī, ātum* a) do výše pozdvihovati, zdvihati: *lintea V* vzdouvati; *proscisso aequore terga V* vyorávati lícha na zbrázděném úhoru; *volturium a cano capite Cat* odháněti, zaplašiti; b) spec. α) spícího vzbuditi, vůbec něco vzbuditi, v pohyb uvésti: *Miltiadis tropaeis se a somno suscitari C* = že ho nenechává spáti; *oscinem corvum prece suscitabo H* přikouzlím; β) podněcovati, rozněcovati: *cinerem et sopitos suscitat ignes V* v popelu křísí dřímající oheň; *hesternos ignes O* rozdmýchati; *bellum C* roznítiti, způsobiti; *vim suscitat ira V* budí; *crepitum Pr*; *tacentem Musam H, alqm in arma V* do boje pobádati.

suscrībō viz *subscribo.*

suspectō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *suspicio*] jen přenes. podezírati, v podezření míti: *Agrippinam T*; pass. podezření budíti u někoho: *paelici T.*

1. suspectus, *a, um* [parf. porf. od *suspicio*] podezřelý, podezření budící; komu n. u koho: *alci*; vzhledem k čemu: *de, super, in alqa re*; pozd. též gen.

2. suspectus, *ūs, m.* [*suspicio*] **a)** pohled vzhůru, vzhled: *ad Olympum V*; *turris vasto suspectu V* ohromné výše; **b)** vážnost, obdiv, úcta: *intravit mentes s. honorum O.*

suspendium, *ii, n.* [*suspendo*] pověšení, oběšení.

sus-pendō, *ere, pendī, pēnsum* **a)** pověsiti, zavěsiti, oběsiti: *alqm infelici arbore L, proditores arboribus suspendunt T*; *nidum tignis V* k trámům zavěsiti; *columbam malo ab alto V* na stožár; *tenaces suspendunt ceras V* zavěšují voštiny; *piscem hamo O*; *spicula ex humero V*; *suspensus tabulam* (acc. vztah.) *lacerto H* maje zavěšenu tabulku na rameni; obr. *suspendit pictā voltum mentemque tabellā H* upjal oko i duši na obraz; *naso suspendis adunco ignotos H* ohrnuješ nos nad ..; **b)** do výše zvedati, vybudovati: *tectum turris Cs, duo tigna suspenderent contignationem Cs*; kypřiti, orati: *tellurem sulco tenui V* zemi mělkými brázdami; podpírati, opírati: *murum furculis L*; *pronos suspensus in artus O* opíraje se sehnutýma nohama = stoje v před nachýlen na špičkách; pod. *suspensos gradus ferre O*; **c)** přeneš. v nejistotě nechati: *animos O*; zastaviti, udržeti: *fletum O*; odložiti, nedokončiti, nechati na váhách: *rem medio responso L* (dvojsmyslnou odpovědí); napnouti: *alqm exspectatione Cu Plin.*

suspēnsus, *a, um* [vl. part. perf. od *suspendo*] **a)** vznášející se, zdvižený, visící: *saxis suspensa rupes V*; *per undas currus suspensos rapuisse C*; *suspensis auribus Pr* se vztyčenýma ušima; *aquila suspensis demissa alis L* s křídly (vzhůru) rozpjatýma; *suspenso pede, gradu O* po špičkách; **b)** na něčem závislý, spočívající, založený: *ex bono casu omnia suspensa sunt C* vše závisí na ..; *aliunde suspensas habere vivendi rationes C;* **c)** v nejistotě, napětí jsoucí, napjatý, rozpačitý: *socios exspectatione suspensos C*; *suspensum incertumque alqm dimittere Plin*; *Aeneae suspensam mentem V* mysl nejistotou se zmítající; *populus inter spem metumque s. L, animus s C, verba T* nejistá, temná; *rebus suspensis L* za nejistoty politických poměrů; *in suspenso reliqui Plin* nechal jsem nerozhodnuto.

suspicāx, *ācis* [*suspicor*] podezíravý, nedůvěřivý.

suspiciō, *ere, spexī, spectum* [*subs* a *specio*] **a)** zdola nahoru hleděti, vzhlížeti: *caelum CO, astra C, ramos O;* absol. *nec suspicit nec circumspicit C, suspicit et quaerit O*; *signorum ortus V*; **b)** k někomu s obdivem pohlížeti, obdivovati se, vážiti si: *eos viros suspiciunt C, eloquentiam C, artes H, pietas suspicienda est N*; **c)** podezírati, podezřívati, v podezření míti: *suspectus regi et ipse eum suspiciens S.*

suspīciō, *ōnis, f.* [*suspicio*] **a)** podezření: *quo minore suspicione iter facerent N* aby cesta jejich nebudila velkého podezření; *neque eo magis carebat suspicione N* nicméně zůstal podezřelým; *s. augetur Cs* stupňuje se; *suspicionem dare, movere, inicere alci CsC* podezření vzbuditi u někoho; s gen. subj. i obj.: *s. Lacedaemoniorum N*; *veneni C* z travičství; meton. látka, důvod k podezření: *in crimine ipso nulla s. est C* není důvodu k p.; **b)** tušení, tucha: *nulla s. deorum C, ne suspicione quidem possum attingere C* ani zdaleka nemohu vytušiti, představiti si.

suspīciōsē, adv. podezíravě: *loqui, dicere C.*

suspīciōsus, *a, um* [*suspicio*] **a)** podezíravý: *civitas C, conscientia timidum suspiciosumque faciebat C*; **b)** podezřelý, podezření budící: *id quod adhuc est suspiciosum C, negotium, scelus C.*

suspicor, *ārī, ātus sum* [*suspicio*] **a)** podezřívati, podezření míti: *fuge suspicari H* přestaň mě podezřívati; alqd de alqo, acc. c. inf., nepř. ot.; **b)** tušiti, tušení míti, domnívati se, domýšleti se: *neque sensus quisquam suspicari potest C*; *placiturum tibi esse librum meum suspicabar C.*

suspīrātus, *ūs, m.* [*suspiro*] vzdech, povzdech: *aspicere sine suspiratu posse C*; *suspiratibus haustis O* zhluboka povzdychnuvši.

suspīritus, *ūs, m.* zhluboka vzdychání, vzdech.

suspīrium, *iī*, *n.* [*suspiro*] a) hluboké vzdechnutí, vzdech, povzdech: *suspiria repetere Pr* (milostné); *ducere O, alto pectore prodere O* = z hluboka vzdychati; b) spec. bolný povzdech, sten: *sine suspirio C, suspiria trahere O* sténati; meton. *cum uxor suspiria matri patefaceret T* příčinu vzdechů = starosti.

su-spīrō, *āre, āvī, ātum* [*subs·spiro*] a) zhluboka vzdychati, povzdechnouti: *sola suspirat in illa O* vzdychá jen po ní; zvl. bolně vzdychati, sténati: *suspirat ab imis pectoribus O*; *ingemit et tacito suspirat pectore O*; b) přech. vzdychati, toužiti po něčem: *suspirare Chloën H* že Chloe po něm touží, *amores Tib* milostné vzdechy vydávati.

suspītiō viz *suspicio*.

susque dēque, adv. vl. ‚dole nebo nahoře', více nebo méně, výraz lhostejnosti: *nam de Octavio s.* (sc. *habeo, fero*) *C* jest mi lhostejno.

sustentāculum, *ī*, *n.* [*sustento*] podpora, opora: *victoriae T.*

sustentō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *sustineo*] a) ze spodu držeti, ve výši držeti, podpírati: *fratrem ruentem sustentat dextrā V*; *navis diu sustentata V* dlouho nad vodou se držící; *arma Cu*; b) přenes. udržovati, podporovati, zachovávati, pomáhati: *ipsa spes inopiam sustentabat Cs*; *res publica meis laboribus sustentata C*; *litteris sustentor et recreor C* mě ‚drží'; *valetudo sustentatur notitiā sui corporis C* udržuje se; *aciem T* v pořádku udržovati (nenechati ustoupiti); c) na živu udržovati, vyživovati, vydržovati, živiti: *aër alit et sustentat animantes C*; *eo frumento sustentata est plebs L*; *ille exercitum Domitii suis tectis sustentavit C*; *mutando sordidas merces sustentabatur T* živil se; d) vydržeti, odolávati, snášeti: *aegre is dies sustentatur Cs* stěží ten den odolají, vydrží; = *aegre sustentatum est Cs*; *impetum legionum T, hostem T, maerorem alcis C, famem Cs*; e) zadržovati, zdržovati: *paulisper a rege sustentati S, rem, aedificationem ad alcis adventum C.*

sustineō, *ēre, tinuī, tentum* [*teneo*] a) vzhůru držeti, udržeti, podpírati, nésti: *cum Milo humeris sustineret bovem vivum C*; *infirmos artus baculo O*; *sustinere se alis O* (o ptácích); *clipeum, hastam O, arma male sustinenti L* jenž pozdviženou zbraní nedobře se kryl; *vestem O* nositi; *furcis spectacula sustinentibus L* sedadla spočívající na podpěrách; *ingentem sustinet umbram V* ohromnou stinnou korunu drží; *lapis albus pocula sustinet H* nese; *aër sustinet volatus avium C* ‚nese' ptáky při letu; *non se a lapsu s. poterant L* nemohli se udržeti, aby nepadali; *pugnabant vix membra sustinentes L* sotva na nohou se držíce; b) v pohybu zadržovati, zdržovati, zastaviti: *equos Cs, perterritum exercitum Cs, flumina lyrā Pr*; *a iugulo dextram V*; *remos C* do výše zvednouti a tím zastaviti; zvl. o pochodě: *signa, agmen L, ordines V* zaraziti, zastaviti; *impetum multitudinis L* nával zadržeti; *impetum fluminis L* zdržeti proud řeky, *sustinuit conscius amnis aquas O* zastavil své vody; reflex. *se sustinere* zdržeti se čeho: abl., ab alqa re, ne; c) přenes. nenechati klesnouti, udržovati, podporovati, chrániti: *rei publicae causam C, dignitatem et decus C*; *imperium Cu*; *animos pugnantium L*; *unum numine debueras sustinuisse O* zachrániti; d) vydržovati, živiti: *hinc patriam parvosque nepotes sustinet V*; *ager non amplius hominum quinque milia potest sustinere C*; *meretriculae munificentiā sustineri L*; e) snésti, vydržeti něco, odolati něčemu: *impetum hostium CsC*; *sustinere Pompeiani non potuerunt Cs* nemohli odolati, udržeti se; *imperium alcis Cs, potentiam C, dolorem pedum Plin*; *vim tribuniciam C* strpěti; *preces alcis C, querentem alqm L* odolati prosbám, nářkům; f) na se vzíti, podstoupiti, podrobiti se: *poenam C, certamen L, gravissimam personam C* převzíti (‚úlohu'); *invidiam, tempestatem C* vydati se; *quod onus te putas sustinere non posse? C*; *nec credere sustinet Annam esse O* netroufá si věřiti; *quae se praeferre Dianae sustinuit O* troufala si, odvážila se; g) protahovati: *rem in noctem L, bellum consilio L.*

sus-tollō, *ere*, — do výše, vzhůru zdvihnouti: *vela sustollunt rudentes Cat*; *ad aethera vultus O.*

susurrō, *āre, āvī, ātum* [*susurrus*] bzučeti: *apes V*, šeptati, šuškati: *cum*

cara nutrice de te O, vaga fama O; quid velit, ore susurrat O.

1. susurrus, ī, *m.* bzukot: *somnum suadebit inire leni susurro V*; šepot: *illo susurro delectari C*; *blandos audire susurros Pr, lenes sub noctem susurri H* milostné šepotání.

2. susurrus, *a, um* šeptavý: *lingua O.*

Suthul, *is, n.* tvrz v Numidii neznámé polohy.

sūtilis, *e* [*suo*] sešitý: *cymba V* ‚slátaný'; prošitý: *balteus V*; (nitmi) uvitý: *coronae O.*

sūtor, *ōris, m.* [*suo,* srov. švec] švec, obuvník.

sūtōrius, *a, um* [*sutor*] ševcovský: *atramentum C*; subst. **sūtōrius,** *ī, m.* (anal. dle *praetorius*) bývalý švec.

sūtrīnus, *a, um* [*sutor*] ševcovský: *taberna T.*

Sūtrium, *ī, n.* město v Etrurii u via Flaminia, nyn. Sutri; adj. **Sūtrīnus,** *a, um* sutrijský: *ager L*; obyv. **Sūtrīnī,** *ōrum, m.* Sutriiané.

sūtūra, *ae, f.* [*suo*] šití; steh: *triplex scutale crebris suturis duratum L* důkladně, do tvrda prošitý.

suus, *a, um* [stlat. *souos,* srov. ἑός ze σεϝός, čes. svůj] **a)** přímo a nepřímo reflex svůj: *uxorem suam interrogavit C; cum iam suo iure populus Rom. suam auctoritatem possit defendere C* svým (plným) právem; *ulli si suus esse potest O* ač-li komu může býti svým ten, jenž . .; *suppliciumque suum est O* sama sobě jest mukou; *ne videretur fateri sua delicta O*; *corpora obruta mole sua O* svou vlastní tíží; *cum suam vicem functus officio sit L* se své strany, co na něm jest; *sua ipsam peremptam mercede L* vyžádanou sobě odměnou; *pueros misit, qui uxori suae nuntiarent C* jeho; *incidit in eandem invidiam, in quam pater suus N* otec jeho; zvl. spoj. s *quisque: munere quamque (apem) suo urget amor habendi V* každou dle úkolu jí přiděleného pobádá touha po majetku; *suam quisque culpam actores ad negotia transferunt S* každý svou vinu; s příkl. *-pte* a *-met: suapte manu interfici C* vlastní rukou; *feroces et suopte ingenio procedunt L*; *suamet scelera occultare S*; jako subst. **suī,** *ōrum, m.* příslušníci, druzi, přátelé: *nos in bella suos ultor habebit O* jako druhy, pomocníky; *deflent fata suorum O* krajanů; *Catilina desernit suos C* své lidi; **sua,** *ōrum, n.* své vlastnictví, majetek: *omnia sua secum portare C, civibus sua restituit N* jejich majetek; sing. **suum,** *ī, n.* svůj majetek: *quid quisque habeat sui C*; *suum illud C* zásada; fem. u *refert* a *interest* (v. t.); **b)** vlastní, osobní, zvláštní: *viscum, quod non sua seminat arbos V* = *aliena*; *nec his nec illis periculum suum obversatur animo L* vlastní; *rura bobus exercet suis H* svými vlastními; *non sua tecta defendere C* vlastní krovy; *suum dabat ira ruborem O* zvláštní, význačný; *sui iuris esse C* býti vlastním pánem; *vix sua erat O* nebyla sebe mocna; *semper esse suus C* = dovésti se ovládati; **c)** obyčejný, přirozený: *ponere suum rigorem O*; *pennas ambo non habuere suas O*; *nondum pinus caesa suis montibus descenderat O* s rodných hor; patřící, náležitý, určený, vyměřený: *pater suo signat honore* (sc. *eum*) *V* poctou (jemu) náležitou; *immortalitatis, ad quam eum sua fata ducebant, auctor L* osud určený; *sedibus hunc refer ante suis V* na místo slušné; *suo anno consulem fieri C* v roce zákonem vyměřeném = zákonitém; *struerem suis altaria donis V* = *iustis* náležitými; **d)** přiměřený, vhodný, příznivý: *habent ventos vela suos O, orba suis essent nunc lintea ventis O* příhodný vítr, *ferunt sua flamina classem V*; *communire suos locos S* vhodná místa; *suo loco* na příhodném místě; *adde preces et sua verba focis O* přiměřená, náležitá; *redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti O* aby nepřítel neměl vhodného náběhu; *suo tempore redire C* v příhodný čas; nakloněný, přátelský: *populus C, vota suos habuere deos O*; **e)** milý, drahý: *coniunx, Caesar, Pergama, Timolus O.*

Sybaris, *is, f.* [Σύβαρις] řeka a město v Lukanii, pozd. Thurii; **Sybarītis,** *idos, f.* [srov. *Aeneis*] oplzlá báseň z doby Ovidiovy.

Sychaeus, *ī, m.* [foin. Sicharbal] chot Didonin bratrem jejím Pygmalionem zavražděný.

Syēnē, *ēs, f.* [Συήνη] nejjižnější m. egyptské, nyn. Assuan; **Syēnītēs,** *ae, m.* Syenifan: *Phorbas O.*

Sylēum, *ī, n.* město v Pamfylii.

Sylla, řec. tvar m. *Sulla.*

syllaba, *ae, f.* [συλλαβή] slabika: *auceps syllabarum H* slovíčkář.

syllabātim, adv. po slabikách: *dictare, dicere C.*

syllogismus, *ī, m.* [συλλογισμός] závěr, úsudek logický.

Symaethus, *ī, m.* [Σύμαιθος] řeka ve vých. Sicilii, nyn. Giarella; adj. **Symaethius,** *a, um* symaethský: *flumina V, heros O = Acis*; **Symaethis,** *idis, f.*: *nympha O*; **Symaethēus,** *a, um*: *aquae O* = přítoky Symaetha.

sympathīa, *ae, f.* [συμπάθεια] sympatie, náklonnost.

symphōnia, *ae, f.* [συμφωνία] koncert, harmonická hudba; adj. **symphōniacus,** *a, um* [συμφωνιακός] hudební, kapelní: *pueri, servi C*; subst. *symphoniaci Romam missi sunt C* hudební kapela.

Symplēgadēs, *um, f.* [Συμπληγάδες] dva skalnaté ostrůvky u Byzantia, jež dle pověsti dříve se srážely (*συμπλήσσω*), ale po proplutí lodi Argo pevně stojí.

syn-edros, *ī, m.* [σύνεδρος] člen rady makedonské.

Synephēbī, *ōrum, m.* [Συνέφηβοι] ‚spolujinoši', mladí přátelé (název vesclobry Caecilliovy).

syngrapha, *ae, f.* [συγγραφή] dlužní úpis, směnka.

Synnada, *ōrum, n.* město ve Frygii proslulé lomy mramorovými; adj. **Synnadēnsis,** *e* synnadský: *forum C.*

Syphax, *ācis, m.* král numidský za 2. války punské.

Syrācūsae, *ārum, f.* hlavní město sicilské, nyn. Siragossa, rodiště Theokritovo a Archimedovo; adj. **Syrācūsius,** *a, um* syrakuský: *mensae C*; z metr. příčin **Syrācosius,** *a, um*: *urbs O*; **Syrācūsānus,** *a, um*: *conventus, lautumiae, mensae C*; obyv. **Syrācūsānī,** *orum, m.* Syrakusané.

Syrī, *ōrum, m.* [Σύροι], zř. **Syrus,** *ī, m.* Syrové, obyv. Syrie; jako adj. syrský: *vina, merx H*; **Syrius,** *a, um*: *ros Tib* nard = *munus Pr*; *pira V*; země **Syria,** *ae, f.* Syrie ve význ. širším i užším a též = Assyrie (*Syriae regem Babylone regnantem Cu; Sardanapali, opulentissimi Syriae regis C*); odt. adj. **Syriacus,** *a, um* syrský: *praetor, publicani C.*

Sȳrinx, *gis, f.* [Σύριγξ] nymfa ve třtinu proměněná; třtina, píšťala třtinová složená ze sedmi píšťal různé délky.

Syros, *ī, f.* ostrov kykladský Σύρος, nyn. Sira, rodiště Ferekydovo; adj. **Syrius,** *a, um* ze Syru, syrský.

Syrtis, *is, f.* [σύρτις písčina] písčité mělčiny na sev. pobřeží africkém, *S. maior* u Kyrenaiky, *S. minor* u Byzageny, záp. od Tripolisu; meton. i krajiny podél Syrt; jako appellat. písčitá mělčina vůbec: *vastas aperit syrtis V.*

T

T. jako zkratka značí praenomen *Titus.*

tabella, *ae, f.* [demin. od *tabula*] prkénko, destička, tabulka; **1)** básn. *quantum fati parva t. tulit O* ‚kousek dřeva'; **2)** spec. **a)** pomalované prkénko, obrázek, obraz **α)** *picta t. H*; **β)** spec votivní obrázek, deska (na památku vyváznutí z nebezpečenství, srov. *tabula*): *memores* (pamětní) *tabellae O*; *picta t. Tib*; **b)** tabulka, destička psací, ku psaní n. s nápisem; – zejm. **α)** hlasovací destička (tabulka): *tabellas dirimere C*; *iudicia populi magis patronum desiderabant tabella data C* t. j. po zavedení tajného hlasování; – (pl. *tabellae*) **β)** dopis, psaní; **γ)** spis, listina; zápis, protokol: *tabellas obsignare* (v. t.) *C.*

tabellārius, *a, um* [*tabella*] **1)** týkající se hlasování (destičkami), hlasovací, o hlasování: *lex* (*Cassia*) *tabella-*

ria C viz *Cassius* 3); 2) subst. masc. listonoš, posel.

tābeō, *ēre, uī,* — [*tabes, tabum*; z koř. **tā(u̯)-*, srov. ‚táti', *τήκω*] 1) mokvati: *sale tabentes artus V*; *tabentes genae V* vlhké, uslzené; 2) meton. mizeti, chřadnouti: *corpora tabent O.*

taberna, *ae, f.* [m. **traberna* od *trabs*] kůlna, bouda; zejm. a) chatrč, barák, chyše: *pauperum tabernas H*; b) dílna; krám, sklad, skladiště: *t. libraria C*; *tabernae novae L* (na sev. straně fora), *veteres L* (na jižní str. fora); básn. *Dur·achium, Adriae t. Cat* tržiště; c) krčma, hospoda, hostinec; d) v cirku *totas tabernas comparārunt C* podloubí (pavlače) pro diváky; — jako vlastní jm. *Tres Tabernae C* místo na Appiově silnici jihových. od Aricie.

tabernāculum, *ī, n.* [*taberna*] bouda; zejm. a) barák, stan (zvl. vyšších důstojníků); b) význ. sakrál. stanoviště, (pozorovací) stánek při auspiciích (srov. *templum*): *t. capere C* zvoliti.

tabernārius, *iī, m.* [*taberna*] kramář, kupčík.

tābēs, *is, f.* [viz k *tabeo*] vl. tání; 1) konkr. nečistá rozpuštěnina, kal: *t. liquescentis nivis L*; hnis, talov, zkažená krev; jed; nečistota, špína: *cultus ex* (po) *inluvie tabeque L*; 2) praegn. a) hnití, rozklad, tlení: *cadavera t. absumebat L*; b) chřadnutí, úbytě, hubnutí, moření (akt. i pass.): (*Iuliam Tiberius*) *inopia ac tabe longa peremit T*; *quos amor crudeli tabe peredit V* krutě umořila; *oculorum t. T* nemoc; *aegritudo habet* (působí) *tabem C*; obr. *velut lentae tabis senio victa pertinacia L* rozvedeně dlouhou chorobou a sešlostí umořená; c) meton. (morová) nákaza, mor: obr. *vis avaritiae, veluti t. S*; *infecit ea t. legionum mentes T*; *fori t. T* sudičská nákaza (‚horečka').

tābēscō, *ere, buī,* — [inchoat. od *tabeo*] 1) táti, rozpouštěti se, taviti se: *tabuerant cerae O*; básn. mokvati, vlhnouti, zalévati se něčím: *neque assiduo t. lumina fletu cessarent Cat*; 2) praegn. a) hníti, tlíti: *quaecumque corpora tabuerint O*; b) chřadnouti, sžírati se, mořiti se, trápiti se, hynouti (nemocí i metaf. závistí, láskou, hořem a p.): *desiderio t. C*; *nolite pati regnum per scelus* (zločinem) *t. S.*

tābidus, *a, um* [*tabes*] 1) tající, roztálý, jihnoucí: *tabida nix L*; — obr. *mens tabida facta O* ‚zjihlá' = umořená; 2) básn. příčinně mořící, umořující, mořivý: *venenum lentum et tabidum T*; *tabida lues V* morová nákaza; sžírající, sžíravý, hubící, zhoubný.

tābificus, *a, um* [*tabes* a *facio*] vl. rozpouštějící; metaf. umořující, úmorný, sžírající: *tabificae mentis perturbationes C.*

tabula, *ae, f.* prkno, deska (dřevěná, přenes. vůb.), tabule; 1) a) *flamma corripuit tabulas V*; o troskách lodi (prkna, trámy a p.): *lacerae tabulae O*; *arma virūm tabulaeque V*; b) meton. α) stůl peněžoměnců; β) stůl dražební: *adest ad tabulam C*; meton. dražba; 2) pomalované prkno = obraz a) *tabula (picta)* obraz; přísl. *manum de tabula C* t. j. již dosti (o tom); b) spec. votivní obraz, jaké zavěšovali zejm. zachránění troseč·nící v chrámech i jinde, s vyobrazením ztroskotání lodi: *t. votiva*; *nonne animadvertis ex tot tabulis pictis, quam multi vim tempestatis effugerint C*; 3) deska psací, ku psaní n. s nápisem (potažená voskem, kamenná n. kovová): hendiad. *ex illis tabulis cerave recitata L* z voskových desk; *laevo suspensi tabulam lacerto H* ‚tabulku'; *leges XII tabularum* = meton. *XII tabulae* (zákony sepsané od decemvirů) = básn. (*tabulae*) *quas bis quinque viri sanxerunt H*; básn. *solventu· risu tabulae H* (desky se zákony; dle jiného výkl. prkna tribunálu, na němž byla subsellia soudců); 4) meton. co jest napsáno (vl. na desce, přenes. vůb.) zápis, spis, listina (ob. pl.): *tabulae publicae* úřední listiny (spec. censorské seznamy občanův, obecní účty, protokoly a p.); — spec. a) dopis; b) závět, poslední vůle: *supremae tabulae T*; *tabulae testamenti CsT* závětní spis; smlouva: *tabulae nuptiales T*; c) seznam, výkaz: *t. praerogativae C* seznam hlasů; *iis tabulis professus (est), quae ... C* podle (svědectví) těch seznamů ...; *nomen Sex. Roscii de tabulis exempturum C* ze seznamu proskribovaných; d) zápis, protokol: *alqd in tabulas publicas referre C*; *senatus consultum inclusum in tabulis C* (u nás

‚jen na papíře'); c) pl. účty, účetní kniha: *cura tabularum publicarum T* státní účtárna; dlužní knihy (seznamy, výkazy, úpisy): *tabulas novas (exspectas) C* (v nichž by staré dluhy nebyly zapsány).

tabulārium, *ii, n.* [subst. isol., vl. adj. sc. *aedificium*; *tabula*] listovna, archiv: *nec populi tabularia vidit V* t. j. nestaral se o nájemné smlouvy (jež byly ukládány ve státním archivu s jinými důležitými listinami) se státem = netoužil zbohatnouti z obecních nájmů; přenes. *rerum tabularia O* = ‚kniha' osudu.

tabulātiō, *ōnis, f.* [*tabula*] vl. kladení prken; konkr. patro, podlaha *Cs.*

tabulātus, *a, um* [*tabula*] opatřený prkny; subst. **tabulātum,** *ī, n.* lešení, patro, poschodí: *turris tabulatorum quattuor Cs*; – přenes. o révě *summas sequi tabulata per ulmos V* stupňovitě = výše a výše se pnouti.

tābum, *ī, n.* [viz k *tabeo*] 1) nečistá tekutina, zejm. zkažená krev, talov, hnis: *palla, tabo munus imbutum H* jedovatou krví (Nessovou), jedem; 2) meton. (morová) nákaza, nakaženina, mor: *infecit pabula tabo V.*

Taburnus, *ī, m.* pohoří na hranici Samnia a Kampanie, tvořící již. stranu kaudijských soutěsek.

taceō, *ēre, uī, itum* mlčeti, nemluviti a) abs.; – metaf. o tichu: *tacet omnis ager V*; *tacet nox Cat*; *tacentes loci T*; význ. zaniknouti, potuchnouti, přestati; b) *t. alqd* (klass. jen acc. neutr. pronom.; též acc. c. inf. a nepř. ot.) n. *de re* o něčem, smlčeti něco, pomlčeti o něčem, praegn. zamlčeti něco: *dicenda tacenda locutus H* ‚o všem možném i nemožném'; básn. litot. *non taceri* býti slaven, oslavován, rozhlašován: *attonito* (v. t.) *non taceare sono O.* Part. **tacitus** význ. adj. v. t.

Tacfarīnas, *ae, m.* Numid ve vojště římském, jenž později zběhl od Římanů, zosnoval několikeré povstání proti nim, až byl r. 24 po Kr. přemožen a v boji padl *T.*

Tacita, *ae, f.* [*tacitus*] (sc. *dea*) ‚Mlčící' bohyně (= *Muta*); stotožněna jako bohyně r. .. svěřní s matkou Larů Larou n. Larundou (z *Lara*) *O.*

tacitē, adv. [*tacitus*] mlčky; – metaf. potichu, tiše; nepozorovaně: *anni t. labentis O.*

taciturnitās, *ātis, f.* [*taciturnus*] 1) mlčelivost, zamlklost, nemluvnost, málomluvnost; 2) mlčení.

taciturnus, *a, um* [*taceo*] 1) mlčelivý, zamlklý, nemluvný, málomluvný; mlčící, tichý (často metaf. o věcech): *t. amnis H*; o knize *tineas pascas t. H* mlčky (t. j. nečtená); *taciturna obstinatio N* my obráceně zatvrzelé mlčení.

tacitus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *taceo*] 1) pass. smlčený, zamlčený, o čem se nemluví; praed. mlčky, beze zmínky a) *tacitum ferre* (v. t. III 2)) *alqd L*; *quis te tacitum relinquat V* = kdo by o tobě pomlčel; b) metaf. tichý; tajný, skrytý, nepozorovaný α) *tacito agmine profectus L* potichu dav se na pochod; *tacitum vulnus V, furtum O*; – subst. *tacita suspicionum T* skryté podezření; β) mlčky ujednaný (přijatý, zachovávaný): *tacitae indutiae L* s tichým souhlasem (zachovávané); 2) akt. mlčící, zamlklý, ‚němý', praed. mlče, mlčky a) *tacitae Amyclae V* (v nichž po několikerém zbytečném poplachu bylo zakázáno mluviti o nepříteli, což se stalo městu osudným); *tacita virgo H*; litot. *pro reis non t. H* nemlčící, jde-li o prospěch obžalovaných; b) meton. pohříženy v mlčení = zamyšlený, praed. v myšlenkách: *legentem aut tacitum H*; *taciti ventura videbant V*; c) metaf. význ. tichý, němý: *totum pererrat luminibus tacitis V* mlčícíma = mlčky; *tacita provincia C, nox O, maestitia L*; *tacitae ambages* (v. t.) *L*; prolept. *sustinuit tacitas amnis aquas O* že ztichly; – subst. *surgens per tacitum Ganges V* tichým tokem, tiše; – význ. nehlučný, nepozorovaný: *tacito pede, passu O.*

Tacitus, *ī, m.* cognomen v rodě Korneliův; zejm. *P. Cornelius Tacitus,* slavný dějepisec římský (* asi r. 55 po Kr. v Interamně v Umbrii, žil do počátku vlády Hadrianovy).

tāctiō, *ōnis, f.* [*tango*] dotek; pl. hmat *C.*

tāctus, *ūs, m.* [*tango*] 1) dotýkání, doknutí, dotek: *abstinuit tactu pater V* nedotkl se; *tactu viriles virgineo removete manus O* nedotýkejte se rukama .... dívky; (*tactū* u adj. jest 2. sup. od *tango*: *mala tactu vipera V* na dotek, při doteku, k doteku a p.); 2) meton. a) účinek (něčího doteku): *solis, lunae t.*

C; b) hmat: (*testimonio*) *tactūs et oculorum C.* Bývá zaměňováno s *tractus* v. t.

Tadius, jméno řím. rodu; zejm. 1) *Q. Tadius,* přítel a spolčenec Verrův *C*; 2) *P. Tadius,* důvěrník a legát Verrův na Sicilii *C.*

taeda, *ae, f.* 1) louč, smolnice, dračka: collect. *picem sulphure et taeda mixtam S* se (zapálenými) loučemi; — meton. borové (sosnové) dříví, borovice, sosna: básn. *per urbis Afer ceu flamma per taedas equitavit* (zeugm.) *H* jako plamen v borovém lese (řádí); 2) meton. pochodeň a) *Furiarum taedis C*; b) spec. svatební pochodeň (jakých bylo užíváno, když byla vedena nevěsta v průvodu do domu ženichova) α) *exspectet puros pinea t. dies O*; β) meton. svatba, sňatek: *nec coniugis umquam praetendi* (v. t.) *taedas V*; *Romani ducis coniunx taedae non bene fisa O* na sňatek s vůdcem; — básn. milenka, láska *Pr.*

taedet, *ēre, taeduit* (= *taesum est* n. ob. *pertaesum est*), slov. neosobné *t. me* (acc.) *alcis rei* (n. inf.) oškliví se, hnusí se, protiví se, nelíbí se mi něco, mrzí mě (omrzelo mě) něco, mám dost něčeho, nechce se mi; jsem nespokojen něčím; mám n. cítím ošklivost, odpor, nechuť k n. proti.

taedifer, *fera, ferum* [*taeda* a *fero*] nesoucí pochodeň: *taedifera dea O* (= Demeter, jež hledala s hořící pochodní v ruce po světě Persefony, unesené do podsvětí).

taedium, *iī, n.* [*taedet*] (básn. často pl. význ. sg.) ošklivost, hnus, odpor, nechuť, nelibost (*alcis rei* k něčemu, proti něčemu, před něčím), omrzelost něčeho, z něčeho, nad něčím: *taedia fieri de carmine vobis reor O* že báseň vám působí nechuť; *nuper sollicitum quae mihi t.* (sc. *eras*) *H* působilas mi trapnou nechuť; *t. alcis rei me capit* = *t. capio* hnusí se, protiví se mi něco, mrzí (n. omrzelo) mě něco; *taedio rerum adversarum S* z omrzelosti nad svými neúspěchy; *me taedia lucis habent O* omrzelost života mě jímá, zmocnila se mne; abs. *fato aut taedio* (sc. *vitae*) *occidit T.*

Taenarum, *ī, n.* n. **Taenarus,** *ī, m.* [*Ταίναρον* n. *Ταίναρος*] nejjižnější mys peloponneský a osada na poloostrově Taygetském (nyn. mys Matapan) se slavným chrámem Poseidonovým; dle báje byl tam jeden ze vchodů do podsvětí, odt. básn. personif. jako božstvo podsvětní: *invisi Taenari sedes H*; patronym. **Taenaridēs,** *ae, m.* Tainařan = Lakon (t. j. Hyakinthos) *O*; — adj. **Taenarius,** *a, um* (fem. též **Taenaris,** *idis*) [*Ταινάριος*] tainarský; básn. význ. a) lakonský, spartský (zejm. = Helenin a Poseidonovi); b) podzemský, podsvětní: *Taenaria vallis O* t. j. podsvětí.

taenia, *ae* (abl. pl. *taenīs V*) *f.* [*ταινία*] stuha, stužka.

taeter, *tra, trum* [*taedet*] ošklivý, hnusný, odporný, ohavný, ohyzdný, šeredný; hrozný (vl. i metaf. sm. mrav.).

taetrē, adv. [*taeter*] ošklivě, hnusně, ohavně, šeredně.

tagāx, *ācis* [*tago* = *tango*] (arch.) nenechavý, zloděj ský, ‚dlouhoprsťák'.

Tagēs, *ētis* n. **Tagēs,** *ae, m.* v etruské báji Jovův vnuk, jenž povstal ze země v podobě chlapce a vyložil Etruskům umění věštiti z vnitřností žertev.

tagō starolat. = *tango.*

Tagus, *ī, m.* 1) řeka na Pyrenejském poloostrově, nyn. Tajo (Tejo); 2) vlastní jm. mužské *V.*

tālāris, *e* [*talus*] kotníkový, na kůtkách, po kotníky (sahající): *t. tunica C*; — subst. **tālāria,** *ium, n.* obvaz, obinadlo na kůtkách, ‚okřídlené střevíce' (jaké přikládají básníci zejm. Hermovi, Perseovi a Atheně): *aura refert ablata t. plantis O* (o Atalantě); obr. *t. videamus C* vl. opatřme si ... t. j. pomýšlejme na útěk.

tālārius, *a, um* [*talus*] 1) kotníkový, po kotníky (sahající): meton. *ludus t.* druh divadelních představení, nazvaný podle roucha herců, splývajícího až po kotníky; 2) ob. týkající se kostek, kostkový: *ludus t. C* hra v kostky.

Talassiō, *ōnis, m.* n. **Talassius (Talāsius),** *iī, m.* svatební pozdrav, provolávaný novomanželům, jehož původ samým Římanům nebyl jasný; dle Livia vl. jméno senatora, jemuž nesli jednu z uloupených Sabinek.

tālea, *ae, f.* [srov. *τᾰ́λις, τηλεθάω, θάλλω*] vl. proutek, odnož, sazenice; — přenes. a) kolík: *taleae pedem longae Cs;* b) kovový prut, roubík: *utuntur taleis ferreis pro nummo Cs.*

talentum, *ī* (gen. pl. ob. *talentum*), *n.* [*τάλαντον* vl. váha] talent, řecká jednotka váhy = (podle různých států) 20 až 40 kg (attický t. = 26 kg); odt. početní jednotka měny t. j. hodnota množství stříbra,

vážícího 1 talent (v nominální ceně skoro 5000 šv. fr., ale skutečná kupní cena byla několikrát větší).

tālis, *e* [z pronom. km. **to*—, srov. čes. ‚tolik'] takový (v rozlič. význ. jako v češt., correlat. *qualis*): *t. . . . . atque* (*ac*) . . . jako; *t. . . . . ut* (*qui*) s větou výsl. . . . že; takovýto.

talpa, *ae*, *f.* (*m. V*) krtek.

tālus, *ī*, *m.* [z **taxlos*] 1) kotník, kůtko, hlezno: *usque ad talos demissam purpuram C*; *talos a vertice ad imos H* od hlavy k patě; obr. *cadat an recto stet fabula talo H* či pevně stojí = obstojí, udrží se na jevišti; 2) (hrací) kůtek, kostka (*ἀστράγαλος*, pův. skutečná zanártní kůstka dobytka, pozd. kostka stejného tvaru i ze slonoviny n. ze zlata; 4 rovné stěny byly označeny body v počtu 1, 3, 4, 6, dvě oblé byly bez označení, srov. *tessera*; vrhalo se obyč. 4 kůtky a nejlepší hod byl, při kterém se ukázala všechna 4 čísla).

tam, adv. [od pronom. km. **to*-] tak, tak velice, tou měrou (vytýká stupeň vlastnosti n. děje, kdežto *ita* způsob; correlat. *quam*) obyč. u adj. a adv., zř. u sloves a subst.; často následuje věta výsl. s *ut* (*qui, quin*): *t. . . . quam* (právě) tak (= tak velice, tak jistě) . . . jako; *non t. . . . quam* ne tak . . . jako (spíše): (*Demosthenes*) *non t. dicax fuit quam facetus C*; — arch. a básn. *t. magis . . . quam magis V* tím více . . . čím více; — se superl. *quam quisque pessume fecit, t. maxume tutus est S* čím špatněji jednal, tím jest bezpečnější.

Tamasus, *ī*, *f.* [*Τάμασος*] město na Kypru v krajině bohaté mědí (u Homera *Τεμέσση*); odt. adj. **Tamasēnus,** *a*, *um* tamaský *O*.

tam-diū, adv. tak dlouho, po tak dlouhý čas (correlat. *quamdiu*).

tamen, spojka odporov. 1) přece, ale přece, přece však, přes to, nicméně, však (obyč. po větě připoušt. smyslu, jež jest někdy vyjádřena zkráceně participiem, adjektivem n. předl. pádem anebo není vyjádřena a vyplývá ze souvislosti): *capitis absolvitur, multatur t. pecuniā N*; *in variis voluntatibus* (přes různost smýšlení) *regnari t. omnes volebant L*; *ut in adverso loco victor t. fuisset S*; *neque t.* a přece ne, přece však ne, ale ne; *ita t. ut* . . . ale (přece) tak, že . . .: *equites hostium cum equitatu nostro conflixerunt, ita t. ut . . . Cs*; *si t.* buď jestliže přece nebo ale jen jestliže; 2) druhdy nabývá *t.* ze souvislosti omezovacího význ. aspoň, zejm. ve spojení *si* (*non*) . . . (*at*) *t.*: *si ipse* (*muneribus*) *facile careret, liberis t. prospiceret N*; *si parvulus aulā luderet Aeneas, qui te t. ore referret, non deserta viderer V*.

tamen-etsī, spojka připouštěcí, ačkoli (= *tametsi*) básn. u *C*.

Tamesis, *is* (acc. *im*) *Cs* n. **Tamesa,** *ae*, *m.* *T* řeka v Britannii, nyn. Temže.

tam-etsī, spojka připouštěcí [srov. *tamen-etsi*] ačkoli, ač, jakkoli, třeba i (obyč. s ind.; v závětí bývá correlat. *tamen*): — abs. na začátku věty hlavní s význ. opravovacím a omezovacím ačkoli, než, avšak, a přece: *t. quae est ista laudatio C*; *t. iam dudum ego erro C*.

Tamphilus, cognomen v rodě Baebiův; adj. **Tamphiliānus,** *a*, *um* Tamfilův *N*.

tam-quam n. **tan-quam,** adv. a spojka přirovnávací 1) u jednotl. výrazů tak jako, jako: *naturam optimam ducem t. deum sequimur C*; jakoby: *ipsos induxi loquentes, ut t. a praesentibus coram haberi sermo videatur C*; 2) ve větách konj. = klass. *t. si* . . . jako kdyby, jako by: *t. non idem ubique di immortales sint L*; věta přirovn. bývá zkrácena part.: *restitere Romani t. caelesti voce iussi L* jako by jim bylo rozkázáno.

Tanager, *grī*, *m.* řeka v Lukanii, vlévající se do Silaru *V*.

Tānagra, *ae*, *f.* [*Τάναγρα*] město v jihových. Boiotii nad Asopem; adj. **Tānagraeus,** *a*, *um* [*Ταναγραῖος*] tanagerský, z Tanagry.

Tanais, *is* n. *idis* (acc. *im* n. *in*, abl. *ī*), *m.* [*Τάναϊς*] I) jméno několika řek 1) = Don (u básníků spojovaný s představou nejzazšího, nehostinného severu a barbarských Getů, Skythů i báječných Hyperboreů); 2) = *Iaxartes*, nyn. Sir-Darja *Cu*; 3) řeka ve vých. Numidii *S*; II vlastní jm. mužské; zejm. vykleštěnec, prý propuštěnec Maecenatův *H*.

Tanaquīl, *īlis*, *f.* choť Tarquinia Priska.

Tanaum, *ī*, *n.* záliv v Britannii (dle někt. nyn. Firth of Tay, u něhož město Dundee) *T*.

tandem, adv. [z *tam-dem*] **1)** konečně (jednou), konečně přece, přece tedy (o ději dlouho očekávaném a žádoucím): *ut t. aliquando timere desinam C*; *venisti t. V* ‚tedy'; **2)** v otázkách konečně, přece, jenom, jen, pak (naznačuje podiv, nevoli a p.): *quo usque t. C* jak dlouho jen ještě; *quo sub caelo t. iactemur V* (to) jen.

Tanētum n. **Tannētum,** *ī, n.* osada v Gallii předpadské mezi Parmou a Mutinou *L.*

Tanfāna, *ae, f.* bohyně germánská, jejíž posvátný háj byl v území Marsův (staroněm. Zanfana).

tangō, *ere, tetigī, tāctum* [starolatinsky i *tago*; srov. *τεταγών*] dotýkati se (*alqd* něčeho); **1) a)** vl. hmatati něco, sahati na něco, zavaditi o něco: *eas (res) cernimus, audimus . . . tangimus C*; sup. *tactu* u adj. při doteku, na dotek, hmatu: *palpebrae molissimae tactu C* (viz i subst. *tactus*); — obr. *minaces turpe solum tetigere mento H* t. j. hanebně se pokořili; *melius non t.* (sc. *me*) *H* (význ. nedrážditi mne); **b)** zasáhnouti **α)** význ. biti, udeřiti do něčeho: *de caelo tactus* zasažený bleskem; **β)** *t. alqd rē* obestříti, obklopiti, spec. pokropiti, podkouřiti a p. něčím: *medicamine tactae comae O*; *tacta fumanti sulfure ovis O*; **c)** praegn. dotýkati se něčeho a brátí si z toho: *de praediis nec attigit nec tacturus est quisquam C*; okoušeti: *Satyri tetigere saporem O*; *superorum t. mensas* jísti u stolu bohů; **d)** stýkati se: *adeo, quod tangit, idem est O*; — odt. přenes. sahati až k něčemu, sousedíti, hraničiti s něčím: (*fundi*) *Tiberim tangunt C*; *ut villa Tusculi tangat moenia H*; **2)** metaf. **a)** dotknouti se něčeho **α)** při pohybu = dojíti, dostoupiti, dospěti, dostati se k něčemu, vstoupiti, vkročiti, vystoupiti na něco, o lodích přistati: *ut celeri passu Cremeram tetigere O*; **β)** o činnosti dáti se do něčeho, začíti něco, zabývati se něčím: *aversis utinam tetigisset carmina Musis O*; trpně zažíti, pocítiti: *talis t. curas V*; **γ)** řečí dotknouti se, připomenouti, zmíniti se: *leviter unum quidque tangam C*; **b)** dotknouti se někoho, dojmouti, jímati, pohnouti; působiti v někoho; zachvátiti, zasáhnouti něčím: *religione tactus L* byv jat posvátnou bázní; *tetigerat animum memoria nepotum L* ‚prošlehla' myslí, vynořila se, vyvstala v mysli; *cor tetigisse* (perf. o dokonavosti) *querella H*; **c)** praegn. napáliti, ošidíti: *senem esse tactum triginta* (o třicet) *minis* básn. u *C.*

Tannētum viz *Tanetum.*

Tantalus n. **Tantalos,** *ī, m.* [*Τάνταλος*] syn Diův, král frýžský, otec Pelopův a Niobin; za to, že prozrazoval tajemství bohů, jež byl zaslechl jako host na Olympu, a zvláště že předložil bohům k jídlu svého syna Pelopa, zkoušeje jejich vševědoucnost, byl potrestán v podsvětí věčným hladem a žízní; patronym. **Tantalidēs,** *ae, m.* Tantalovec, potomek (syn, vnuk) Tantalův (ku př. Pelops, Atreus, Agamemnon, Orestes); **Tantalis,** *idis* n. *idos, f.* Tantalovna (zejm. Niobe); — adj. **Tantaleus,** *a, um* Tantalův, tantalský.

tantillus = klass. *tantulus* v. t.

tantisper, adv. [*tantus* a *-per*] tak dlouho, po tak dlouhou dobu, do té doby **a)** ob. s násl. větou s *dum* . . . až, dokud (by) ne: *latendum t. (censeo), dum effervescit haec gratulatio C*; **b)** abs. po tu dobu, v té době, zatím: *t. tutela muliebri res Latina puero stetit L.*

tantopere, adv. [z *tanto opere*] (vl. s tak velikým úsilím) tak velice (lze překl. i tak horlivě, tak dobře a p.), tou měrou, tolik.

tantulus, *a, um* [demin. od *tantus*] tak malý (maličký, nepatrný), tak skrovný; subst. **tantulum,** *ī, n.* taková maličkost, (jen) tak málo (maličko, skrovně), jen tolik (*alcis rei* něčeho): *si t. morae fuisset C*; *ne t. quidem commotus est C* ani ‚takhle'; *cur (bona) tantulo venierint C* za tak nepatrnou cenu, tak lacino, za babku.

tantum, tantummodo viz *tantus.*

tantus, *a, um* [z **tam-to-s* od *tam*; *-to-* srov. *tot*; srov. *quantus* od *quam*] **I** adj. **1)** tak veliký, takový (tak znamenitý, důležitý, vzácný, mocný, slavný, nesnadný, hrozný a p.) buď abs. n. s correlat. *quantus* (jak veliký n. ob. jak) n. s větou výsled. (*ut, qui, quin*): *tanta pecunia C* tolik peněz; *quae tanta insania? V* jaký to nerozum; subst. *tantorum victor O* nad takovými muži; druhdy uvádí ve způsobu zvo-

lání odůvodnění předcházející věty: *omnis invidia dilapsa foret: tanta vis gratiae regis erat S*; *obstipuere animi; tantorum terga boum rigebant V*; **2)** s omezením jen tak veliký = tak malý: *provinciarum vectigalia tanta sunt, ut iis vix contenti esse possimus L*; **II** neutr. subst. isol., druhdy s platností příslovcí; **1)** nom. a acc. sg. **tantum a)** tak velice, tolik (tak veliký počet, taková síla, spousta a p.), adv. tak daleko, tak dalece, (až) potud, tou měrou, tak: *t. abest* (v. t.), *ut*; *t. posse* míti tak velikou moc; *numero* (*equitum*) *alterum t. adiecit L* ještě jednou tolik; *in quo uno t. esset, ut . . . N* jediný tolik vážil = měl tak veliký význam; *in t.* do té míry, tak velice, tak daleko; — gen. partit. *t. sanguinis O*; často překládáme souřad. přívl.: *t. periculi Cs* tak veliké nebezpečenství; *t. licentiae L*; *quis t. fati* (v. t. **2) b) β)**) *credat habere locum O*; **b)** s omezením **α)** jen tak velice, jen tolik = tak málo; adv. jen tak daleko, jen potud, jen tak: *t. sibi persuaserant, quantum natura admonente cognoverant C*; *t. indulsit dolori, ut eum pietas vinceret N*; *praesidii t. est, ut ne murus quidem cingi possit Cs*; **β)** toliko, jedině, jenom, jen, pouze: *hoc t. Ascanius* (sc. *dixit*) *V*; v témž význ. spojeno *t. modo* (n. **tantummodo**) (ale *cum dixisset tantum modo, ut vos exaudise possetis Cs* jen tak hlasitě); *non t.* (*tantummodo L*) *. . . sed* (*verum*) *etiam* netoliko . . . nýbrž i; u imperat. a konj. *t. patrias ne posceret arces O* = *modo ne* jen aby ne . . .; věta vyjádřena adj. *cum Poeni aliam condicionem, t. modo aequam, peterent S* jen aby byla spravedlivá = jen když bude . . .; **γ)** *tantum non* právě tak že ne = bezmála, málem, skoro, téměř: *cum vineae t. non iam iniunctae moenibus essent L*; **δ)** *tantum quod* jen, sotva, právě: *t. quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te litterae redditae sunt C* (ale *t. quod hominem non nominat C* toliko že ne = jen tak že ne); — básn. v témž význ. i samo *t.*: *serta t. capiti delapsa V* právě; **2)** gen. sg. **tantī** jako gen. ceny: *t. facere* tolik si vážiti, ceniti; *t. esse* za tolik státi, tolik platiti, míti tak velikou cenu, přenes. býti tak důležitý, státi za to: *frumentum t. fuit C* bylo tak drahé; *est mihi t. huius invidiae tempestatem inire C*; **3)** abl. sg. **tantō** jako abl. míry o tolik, o to, tím (často s correlat. *quanto* oč, čím) u kompar. a sloves n. adv. srov. význ.: (*mali moles*) *t. potentior arte est O*; dle lidové mluvy *poma mirata est ‚tanto' que ‚potentior!' inquit O* (sc. *es, quam opinata eram*) asi naše ‚všechna čest!'; *t. praestitisse ceteros imperatores, quanto . . . N*; *t. ante* (*post*) o tolik dříve (později), před tak dlouhou dobou (po . . .).

tantus-dem, *tantadem, tantundem* [srov. *īdem* z **is-dem*] právě tak veliký; klass. jen neutr. **tantundem**, subst. isol. **α)** (nom. a acc. též význ. adv.) tolikéž, právě tolik (abs. n. s correlat. *quantum*): s gen. partit. *t. viae C* stejně daleko; **β)** gen. pretii *voluntatem decurionum tantidem quanti fidem suam fecit C* vůle . . . právě tolik dbal, jako . . .

***tabēs**, *ētis m.* [*τάπης*] (u *V* acc. pl. *ăs*, abl. *ibus* i *īs*; k pl. neutr. *tapētia* [*ταπήτια* k *ταπήτιον*] utvořen sg. **tapēte** koberec, čaloun, přikrývka.

Tāprobanē, *ēs, f.* [*Ταπροβάνη*] indický ostrov, nyn. Ceylon *O*.

Tarbellī, *ōrum, m.* Tarbellové, kmen v jihozáp. Aquitanii *Cs*.

Tarchō(n), *ōnis, m.* vůdce Etruskův, spojenec Aeneův *V*.

tardē, adv. [*tardus*] **1) a)** zdlouhavě, váhavě, zvolna, volně, pomalu, loudavě: (*stellae*) *tum celerius moventur, tum tardius C*; *t. mitescunt, cito proveniunt* (*fruges*) *T*; **b)** pozdě: *triennio tardius C*; *hospes tardius adveniens H*; **2)** metaf. rozvážně, s rozvahou: *t. concederet, quod datum non adimeretur T*.

tardigradus, *a, um* [*tardus* a *gradior*] zvolna kráčející, zdlouhavý, loudavý básn. u *C*.

tardipēs, *pedis* [*tardus* a *pes*] zvolna kráčející: o Hefaistovi *t. deus Cat* těžko chodící, kulhavý.

tarditās, *ātis, f.* [*tardus*] **1)** zdlouhavost, váhavost, loudavost (vl. při pohybu, metaf. v jednání): *ne tarditatibus utamur in ingressu C* abychom se při chůzi neoddávali příliš pohodlné loudavosti, příliš pohodlně neloudali; *excogitandi et loquendi t. C* v myšlení a řeči; obr. *t. veneni T* = zdlouhavé účinkování; zdr-

žování, průtah: *bello adfert tarditatem et moram C*; **2)** praegn. metaf. (duševní) lenost, tupost, lhostejnost.

tardō, *āre, āvī, ātum* [*tardus*] **1)** trans. činiti zdlouhavým, zdržovati, zadržovati, meškati (vl. při pohybu, metaf. v jednání) **a)** *equites angustiis ad insequendum* (v . . .) *tardabantur C*; *ut reliqui timore propius adire tardarentur Cs* ze strachu váhali; (*libidines*) *matris reverentia tardaverat T* držela na uzdě; **b)** vaditi, překážeti někomu, tížiti, stěžovati něco: *ascensum t. Cs*; *nec me lacrimae tardarunt, quin O*; *nullo tardatus vulnere fugit O* = nic mu nevadila rána při útěku; *tardante sagittā genua impediunt V* kolena ochromena ranou; zbavovati sil, ochromovati: *gelidus tardante senecta sanguis hebet V* pod tíhou stáří; **2)** intrans. prodlévati, váhati: *numquid putes tardandum esse nobis C.*

tardus, *a, um* **1)** zdlouhavý, váhavý, volný, loudavý, liknavý (vl. při pohybu, metaf. v jednání; abs., *ad rem* k něčemu, v něčem) **a)** *t. asellus V*; *t. rē* zdržovaný, zdržený, ochromený něčím: *vulnere t. VO*; praed. pomalu, zvolna: *tarda volventia plaustra V*; *mihi tarda fluunt tempora H*; *tarda sunt, quae in commune expostulantur T* příliš se vlče (dlouho nepřichází); básn. *tarda tela O* zdlouhavá tkanina (= pomalu přibývající); **b)** metaf. **α)** o čase zdlouhavý, dlouho trvající, dlouhý: *tardi menses V* (t. j. letní, kdy jsou dni dlouhé); trvalý: *t. sapor V*; **β)** váhavý, opozdující se, nedbalý, líný: *utilium t. provisor H*; **γ)** (duševně) líný, tupý: *tardum ingenium C*; **c)** básn. příčin. zdlouhavý, malátný význ. zdlouhavým činící, zdržující, ochromující, zmalátňující, otupující: *tarda podagra H*, *senectus V*; *tarda et contraria bellum inchoaturo T* věci, jež zdržovaly a překážely (tomu, kdo . . .) početí války; **2)** časově loudavý, pozdě přicházející, pozdní: *quae tardis mora noctibus obstet V* (t. j. letním); *tardiora fata H*; *semoti prius tarda Necessitas leti H*; *ad sidera t. eas O*; *tarda sit illa dies O* nechť přijde pozdě.

Tarentum, *ī, n.* [*Τάρας*] **1)** bohaté přístavní a obchodní město v Kalabrii, založené od spartských Partheniů, nyn. Taranto; adj. **Tarentīnus,** *a, um* tarentský; subst. **Tarentīnī,** *ōrum, m.* Tarentané; **2)** (psáno též **Terentum**) místo v severní části Martova pole u Tiberu s podzemním oltářem, na němž byli uctíváni Dis pater a Proserpina nočními bohoslužbami (*ludi Tarentini*), z nichž se vyvinuly *ludi saeculares.*

Tarpēius, *a, um* **I** tarpejský: *mons T* dle svědectví Varronova starší název pro pozd. *mons Capitolinus*; *Tarpeium saxum* (skála) n. *rupes Tarpeia* (odkud byli shazováni zločinci); – význ. kapitolský: *T. pater Pr* (= *Iuppiter*); **II** dle pověsti jméno rodu řím.; zejm. **Tarpēia,** dcera Sp. Tarpeia, velitele na Kapitoliu za války se Sabiny (za Romula); zradila tvrz nepřátelům, ale sama byla od nich usmrcena *L.*

Tarquiniī, *ōrum, m.* město v jižní Etrurii, nyn. Corneto; – adj. **a) Tarquinius,** *a, um*; subst. masc. jméno dvou králů římských, L. Tarquinia Staršího (*Priscus*) (jehož otec Demaratos usadil se prý v Tarquiniích, uprchnuv z Korintbu) a L. Tarquinia Hrdého (*Superbus*); adj. (též **Tarquiniānus,** *a, um*) Tarquiniův, rodiny Tarquiniovy: *nomen Tarquinium L* jméno ‚Tarquinius'; *factio Tarquiniana L*; **b) Tarquiniēnsis,** *e* tarquinijský, z Tarquinií; subst. **Tarquiniēnsēs,** *ium, m.* Tarquiniané, obyvatelé Tarquinií.

Tarquitius, jméno rodu římského.

Tarracīna (též **Terracīna**), *ae* n. **Tarracīnae,** *ārum, f.* město v již. Latiu při silnici Appiově v bývalém území Volsků, starší Anxur, nyn. Terracina; adj. **Tarracīnēnsis,** *e* tarracinský, z Tarraciny; subst. **Tarracīnēnsēs,** *ium, m.* Tarraciňané, obyvatelé Tarraciny.

Tarracō, *ōnis, f.* přímořské město v Hispanii sev. vých. od ústí Ebra (nyn. Tarragona), hlavní město sev. vých. části Hispanie, zv. *provincia Tarraconensis*; adj. **Tarracōnēnsis,** *e* tarrakonský, v Tarrakoně, z Tarrakony; subst. **Tarracōnēnsēs,** *ium, m.* Tarrakoňané, obyvatelé Tarrakony.

Tarsus, *ī, f.* [*Ταρσός*] hlavní město v Kilikii nad řekou Kydnem, nyn. Tarso; adj. **Tarsēnsis,** *e* tarsský, v Tarsu, z Tarsu; subst. **Tarsēnsēs,** *ium, m.* Tarsané.

Tartarus, *ī, m.* n. básn. pl. **Tartara,** *ōrum, n.* [*ὁ Τάρταρος* i *τὰ Τάρταρα*]

Tartaros, část podsvětí, kde hříšníci trpěli své tresty, peklo; synekd. podsvětí; meton. α) bůh podsvětí, Hades; β) smrt: *remorari Tartara O*; *nec Tartara sentit O* t. j. neumírá; adj. **Tartareus**, *a, um* a) pekelný, metaf. děsný, příšerný, hrozný, strašný; b) podsvětní: *sorores Tartareae V* (= *Furiae*); *T. custos V* (= *Cerberus*).

Tartēs(s)us, *ī, f.* [*Ταρτησσός*] stará foinická kolonie v již. Španělsku (= pozd. Hispalis nad řekou Baetis n. dle jiných přímořské město Carteia v průlivu Gibraltarském); adj. **Tartēs(s)ius**, *a, um* tarteský, z Tartessu: *L. Cornelius Balbus T.* (poněvadž pocházel z Gad v Hispanii); básn. význ. hispanský, západní: *sparserat Tartessia litora Phoebus O.*

Tarusātēs, *ium, m.* keltský kmen v jihozáp. Aquitanii *Cs.*

Tatius, *iī, m.* vlastní jméno mužské: *Titus T.*, král sabinský, později spoluvládce Romulův.

Taulantiī, *ōrum, m.* illyrský kmen v krajině kolem Dyrrhachia *L.*

Tannus, *ī, m.* pohoří sev. od ústí Mohanu.

taureus, *a, um* [*taurus*] býčí, volský, hovězí: *taurea terga O* = buben, bubínek.

Taurī, *ōrum, m.* skythský kmen na nyn. poloostrově Krymu (zv. *Chersonesus Taurica*); meton. o zemi země Taurů, Tavrsko: *locus in Scythia, Tauros dixere priores O*; adj. **Tauricus**, *a, um* taurský: *Taurica ara O* (v zemi Taurů byly Artemidě přinášeny lidské oběti; srov. vypravování o Ifigeneii, Orestovi a Pyladovi).

tauriformis, *e* [*taurus* a *forma*] podobný býku, s býčí hlavou: *t. Aufidus H* (jak bývali zobrazováni bohové řek).

Taurīī *ludī* náboženská slavnost, konaná v cirku Flaminiově na počest podzemských božstev (jinak neznámá) *L.*

Taurīnī, *ōrum, m.* ligurský kmen při horním Padu s hlavním městem *Augusta Taurinorum*, nyn. Turin (Torino); adj. **Taurīnus**, *a, um* taurinský.

taurīnus, *a, um* [*taurus*] tuří, býčí, volský: *auratus taurino cornua voltu Eridanus V* (jako bůh řeky; srov. k *taureus*).

Tauroīs, *oentis* (acc. *oenta*), *m.* [*ταυρόεις* bohatý býky] přímořská pevnost jihových. od Massilie, nyn. Tarento *Cs.*

Tauromenium, *iī, n.* (acc. *O Tauromenum*, dle jiného čtení *Tauromenēn* od nom. **Tauromenē, ēs, f.*) město na vých. bř. Sicilie, sev.-vých. od Etny, nyn. Taormina; adj. **Tauromenitānus**, *a, um* taurom enský; subst. **Tauromenitānī**, *ōrum, m.* Tauromeňané, obyvatelé Tauromenia.

Tauropolos, *ī, f.* [*ταυροπόλος* = prohánějící býky] přímení Artemidino zejm. v Amfipoli *L.*

1. taurus, *ī, m.* [srov. *ταῦρος*, čes. ‚tur'] tur, býk, vůl; meton. volská kůže, hovězina: *tribus intextum tauris opus V*; — metaf. souhvězdí Býka.

2. Taurus, *ī, m.* pohoří v již. části Malé Asie: *Tauri Pylae C* průsmyk mezi Kilikií a Kappadokií.

tāxātiō, *ōnis, f.* [*taxo*] odhad.

tāxillus, *ī, m.* [demin. od *talus*; dle *C* opačné odvození] kostička, špalíček.

tāxō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *tango*] vl. ohmatávati; meton. odhadovati cenu něčeho.

taxus, *ī, f.* tis, jehož dřevo a bobule, v pověrách i výpar květů a stín jsou jedovaté; proto bývá symbolem smrti.

Tāygetē, *ēs, f.* [*Ταϋγέτη*] dcera Atlantova, jedna z Pleiad; synekd. souhvězdí Pleiad *V.*

Tāygetus, *ī, m.* (básn. též **Tāygeta**, *ōrum, n.*) [*Ταΰγετον* (*ὄρος*), pozd. též *ὁ Ταΰγετος*] pohoří na Peloponnesu, tvořící hranici mezi Lakonikou a Messenií.

-te, příklonka, sesilující zájm. *tu*: *tūte* (tyť, ty věru) ty.

Teānum, *ī, n.* jméno dvou měst; 1) *T.* (*Apulum*) v sev. Apulii nad řekou Frentonem; 2) *T.* (*Sidicinum*) v sev. Kampanii, nyn. Teano; — odt. **Teānēnsēs**, *ium, m.* Teaňané, obyvatelé Teanu.

Tecmēssa, *ae, f.* [*Τέκμησσα*] dcera fryžského krále Teuthranta (dle jiných Teleutanta), kterou ukořistil a za milenku měl Aias, syn Telamonův.

tēctē, adv. [*tectus*] a) skrytě, nepozorovaně, tajně; b) opatrně.

tēctor, *ōris, m.* [*tego*] omítač zdí, štukatér, fasádník.

tēctōriolum, *ī, n.* [demin. od *tectorium*] (malá, hezká a p.) štukatura; ‚malbička'.

tēctōrius, *a, um* [*tector*] štukatérský; subst. **tēctōrium**, *iī, n.* omítka; štukatura, výzdoba stěn, nástěnná malba.

Tectosagēs, *um, m.* (*C*) n. **Tectosagī,** *ōrum, m.* (*L*) Tektosagové, keltský kmen v nyn. Provenci.

tēctum, *ī, n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *tego*] (básn. často pl. význ. sg.) **1)** vl. **a)** kryt, střecha, krov: *mulieres pro* (v. t.) *tectis aedificiorum saxa mittere S*; *muros tenet altaque certat prendere tecta manu V* krytbu, cimbuří; **b)** půda: *ramalia tecto* (s půdy) *detulit O*; **c)** strop; **d)** nebesa, baldachýn u lože: *tecta rumpit H*; **2)** synekd. světnice, pokoj, komnata, síň; budova, dům; byt, přibytek, obydlí: *arcem* (ochrannou tvrz) *attollere tectis* (dat. prosp.) *V*; *tecta petunt V, vesper vitulos ad tecta reducit V* domů; — básn. *ferarum tecta V* o lese; chrám *V*; úl *V*; — meton. přístřeší, úkryt, ‚krov', ‚práh': *alqm tecto recipere CCs*; *arcere tecto T*; *villula t. praebuit H.*

tēctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *tego*] **1) a)** krytý, opatřený krytem, střechou: *naves tectae Cs* (t. j. opatřené krytem k ochraně veslařů); **b)** ukrytý, skrytý α) utajený, tajný: *cuniculi tecti Hirt* (podzemní); *tectior cupiditas esset C*; β) bezpečný, chráněný: *legationis iure satis t. N*; **2)** med. kryjící se = ukrývavý, ‚uzavřený', ‚tajný' a) *t. recusat prodere voce sua quemquam V* = skrývaje pravdu; **b)** opatrný: *quis tectior, quis prudentior C.*

Tegea, *ae, f.* [*Τεγέα*] město v jihových. Arkadii; adj. **Tegeaeus,** *a, um* tegejský, z Tegee, básn. též význ. arkadský: *Pan T. V Pr*; — *Tegeaea parens, sacerdos O* = *Carmenta,* odt. Karmentin n. Euandrův: *huic hospitium domus est Tegeaea O*; *T. ensis V*; — *virgo Tegeaea O* = *Callisto*; subst. fem. Tegejanka, spec. *Atalante O*; — odt. **Tegeātēs,** *ae, m.* Tegejan.

tegimen (též **tegumen,** synkop. **tegmen**), *inis, n.* [*tego*; srov. *tegimentum*] **1)** přikryvadlo, krytba, kryt: *spoliata tegmine cerae rima O* t. j. voskové ucpávky; — spec. **a)** přikrývka, pokrývka; oděv: *t. omnibus sagum* (*est*) *T*; *barbara tegmina crurum V* (t. j. spodky, u Římanů neobvyklé); s gen. determ. *longae t. pallae V*; **b)** odění, ochranná zbroj (zejm. brnění, přilba, štít): *huius tegminis officium O* vl. služba této pokrývky = tato ochranná zbroj; *aeneum pectori* (dat. prosp.) *t. L* = kovové brnění; **c)** kůže (na zvířeti i stažená, jako oděv): *lupae tegmine laetus Romulus V*; **d)** (ochranný) kryt, stříška: *tegminibus suis obruti L*; **e)** obr. *lato sub tegmine caeli* básn. *C* pod klenbou nebes; *sub tegmine fagi V* ve stínu; **2)** metaf. ochrana: *t. omnis exercitus L.*

tegimentum (též **tegumentum,** synkop. **tegmentum**), *ī, n.* [*tego*; srov. *tegimen*] přikryvadlo, pokrývka: (*palpebrae*) *sunt tegmenta oculorum C*; kryt: (*contignatio*) *quae turri tegimento* (dat. účel.) *esset futura Cs*; *scutis tegimenta detrahere Cs* obaly, povlaky; — spec. oděv: *pennarum contextu corpori* (přel. si) *tegumenta faciebat* básn. u *C*; ochranná zbroj, odění: *t. corporis L.*

tegō, *ere, tēxī, tēctum* [srov. *στέγω,* něm. decken] kryti (vl. i metaf.); **1) a)** pokrývati, přikrývati: (*casae*) *stramentis erant tectae Cs*; *tantum caelo tegitur O* = stojí pod širým nebem, má nad sebou jen nebe; *corpus* (*ossa*) *humo t. V T* pochovávati, pohřbívati (do země); zahalovati, zastírati, spec. odívati: obr. *ingenti umbra tegit* (*eum*) *V*; *insignia t. Cs*; (*hominem*) *optima veste texit N*; — *tegi* význ. med. pokrývati se, zahalovati se, odívati se; s acc. vztah. pokrývati si, zahalovati si něco: *sacerdos dominas pectora pelle tegi iusserat O*; *tectus caligine vultum O* maje tvář pokrytu, zahalenu = s tváří pokrytou . . .; **b)** praegn. zakrývati; ukrývati, skrývati: *equites tegendo satis latebrosum locum L* (= *ad tegendos equites*); *telum veste texit N* ukryl pod šatem; *arma tecta parant O* = podtají uchystají; obr. *ut honesta praescriptione rem turpissimam tegerent Cs*; — *tegi* též význ. med. ukrývati se, skrývati se (*rē* v něčem); — metaf. tajiti, zatajovati, zamlčovati: *t. commissum H, causam doloris O*; **2)** praegn. kryti něco k ochraně, přenes. chrániti, brániti, hájiti (*alqm a re* od něčeho): *latus alcis t.* = jíti někomu po boku; *utne tegam Damae latus H* abych byl ‚pobočníkem'; *a patrum suppliciis t. liberos L.*

tēgula, *ae, f.* [*tego*] taška: *promitto tibi tegulam illum in Italia nullam relictūrum C* ani tašky na střeše = ka-

mene na kameni; pl. meton. (básn. též sg.) (tašková) střecha.

tegumen, tegumentum viz *tegimen, tegimentum*.

Tēius viz *Teos*.

tēla, *ae, f.* [= **tex-la* od *texo*] **1)** tkanina, látka: *telam texere*; **2)** synekd. osnova: *licia telae addere V*; *radio percurrere telas O*; **3)** meton. **a)** tkaní: *telā curas solabar V*; *assiduis exercet bracchia telis O*; **b)** stav: *stamina suspendit telā O*.

Telamō(n), *ōnis, m.* [*Τελαμών*] syn Aiakův, bratr Peleův a Fokův; uprchnuv z Aiginy pro zavraždění svého bratra Foka, odešel na Salaminu, kde se stal králem; jeho synové byli Aias a Teukros; patron. **Telamōniadēs,** *ae, m.* Telamonovec, syn Telamonův, t. j. Aias; adj. **Telamōnius,** *a, um* Telamonův, subst. = *Telamoniades*.

Telchīnēs, *um* (acc. *ăs*), *m.* [*Τελχῖνες*] dle pověsti rod pův. kretský, jenž se přestěhoval na Rhodos a vynalezl zpracování kovů; prý se také zabývali čarováním a byli zahubeni od Dia *O*.

Tēleboae, *ārum* (n. *um V*) *m.* [*Τηλεβόαι*] akarnanský kmen, jenž dle pověsti osadil pod vedením Tafonovým Kaprejský ostrov (*Capreae*, nyn. Capri).

Tēlegonus, *ī, m.* [*Τηλέγονος*] syn Odysseův a Kirčin, jenž svého otce bez úmyslu usmrtil (odt. *O* pl. o svých milostných básních, jež jemu, svému původci, způsobily zkázu); jemu se přičítalo založení Tuskula.

Tēlemachus, *ī, m.* [*Τηλέμαχος*] syn Odysseův a Penelopin.

Tēlemus, *ī, m.* [*Τήλεμος*] syn Eurymův, věštec Kyklopův *O*.

Tēlephus, *ī, m.* [*Τήλεφος*] vlastní jméno mužské *H*; zejm. syn Herakleův a Augin, král v Mysii, jenž byl po prvním přistání Řeků v Asii poraněn od Achillea, ale přestrojiv se za žebráka opět od původce své rány v Argu vyléčen rezem z jeho kopí (na základě věštby *ὃ τρώσας ἰάσεται*).

Telesia, *ae, f.* město v Samniu, sev.-záp. od Beneventa *L*.

Tellēnae, *ārum, f.* n. **Tellēna,** *ōrum, n.* městečko v Latiu již. od Říma.

tellūs, *ūris, f.* země jako těleso nebeské, pak (zejm. básn.) v rozlič. význ. jako v češtině; z nich zejm. půda, pozemky: *multa dives tellure H*; podlaha: *adoperta marmore tellus O*; hlína, prst: *indicium vocis tellure regesta obruit O*; krajina, kraj: *Ausonia t. V*; – person. **Tellūs** (*mater*) = pozd. *Terra mater* Země jako bohyně, dárkyně úrody, matka Gigantův (= *Telluris iuvenes H*), bohyně podsvětní; v kultu často sdružena s Cererou, odt. i bohyně sňatků (*V*); měla chrám zejm. na svahu Esquilinu a hlav. slavnost k její poctě konána 15. dubna (*Fordicidia*, odt., že při ní byla obětována *forda*).

Telmēssus n. **Telmissus,** *ī, f.* [*Τελμησσός*] **1)** přístavní město na hranici Lykie a Karie *L*; **2)** městečko v Karii nedaleko Halikarnassu, proslulé věštírnou Apollonovou *C*; – adj. **Telmēssius** n. **Telmēssicus,** *a, um* telmesský, z Telmessu; subst. **Telmēssiī,** *ōrum* n. *ūm, m.* Telmessané, obyvatelé Telmessu.

tēlum, *ī, n.* (básn. též pl. význ. sg.) **1) a)** (házecí) zbraň, zejm. kopí, oštěp, šíp; **b)** vůb. (útočná) zbraň: *tela armaque* zbraně útočné i ochranné, spec. meče i štíty; *esse cum telo CS* býti n. choditi se zbraní, ozbrojen, míti u sebe zbraň; spec. meč, dýka, sekyra, luk, básn. i roh zvířete; vůb. vražedný nástroj: *relicto in vulnere telo L*; – básn. blesk jako zbraň Diova: *flagrans telum V*; *tela manibus fabricata Cyclopum O*; **c)** meton. **α)** *a telo venit in astra O* od kopí t. j. od válečných činů, konaných na zemi; **β)** rána: *corpore tela exit* (uhýbá se) *V*; – obr. *ut omnibus telis fortunae proposita sit vita nostra C*; **2)** metaf. zbraň význ. prostředek n. podnět, pohnutka k něčemu.

Temenītēs, *ae, m.* [*τέμενος* posvátný okres některého boha] spec. příjmení Apollona, ctěného v posvátném háji u Syrakus.

temerārius, *a, um* [*temere*] nerozvážný, nerozmyslný, nerozumný, pošetilý; zaslepený, ‚slepý', vášnivý, nepřičetný; opovážlivý, smělý **a)** o věcech *temeraria vox mea facta tuā* (sc. *voce*) *est O* t. j. z tvého přání poznávám nerozvážnost svého slibu; **b)** o os. *homo inconsultus et t. C*.

temere, adv. [z kor. **tem-*, vl. loc. sg. od **temos* = ‚tma', srov. *tenebrae*] (vl. ve tmě, po tmě) ‚slepě', ‚na slepo' t. j. nerozvážně, bez rozvahy, bez rady, neroz-

umně; nazdařbůh, maně, ‚jen tak‘; lehkomyslně, ledabylo: *inconsulte ac t. C*; *t. ac improvide L*; náhodou; bez důvodů, bez příčiny, nadarmo: *quidquid sit, haud t. esse rentur L*; bezděky, mimovolně: *t. insecutae Orphea silvae H*; pohodlně, bezstarostně: *t. iacere VH*; – se záporkou *non t.* ne ‚jen tak‘ = stěží, sotva, nesnadno, ne tak snadno, ne tak hned: *neque enim t. illo adit quisquam Cs*; *nullus dies t. intercessit, quo non ad eum scriberet N*; *patres non t. pro ullo aeque adnisi sunt L*; *non t. edi quicquam praeter olus H.*

temeritās, *ātis, f.* [*temere*] **1)** (slepá) náhoda, nahodilost, náhodnost, namátka: *t. et casus, non ratio et consilium C*; **2)** nerozvážnost, nerozvážlivost, lehkomyslnost, neprozřetelnost, zaslepenost, nerozumnost; unáhlenost, zbrklost; ledabylost; opovážlivost, smělost; spec. vojen. zaslepená odvážlivost, nerozvážlivá smělost: hend. *t. cupiditasque militum Cs* nerozvážná bojechtivost; s gen. obj. *tanta lucrandi* (v. t.) *perdendive temeritate T*; pl. *non offert se istis temeritatibus C* záchvatům nerozvážnosti.

temerō, *āre, āvī, ātum* [*temere*] (lehkomyslně) zneuctiti, uraziti; spec. znesvětiti; – přenes. poskvrniti, znečistiti, pokáleti.

Temesa, *ae* n. **Temesē,** *ēs* = **Tempsa,** *ae, f.* staré město v Bruttiu s ložisky rudy; adj. **Temesaeus** n. **Tempsānus,** *a, um* temeský, tempsejský, z Tempsy, v Tempse: *Temesaea aera O* (dle jiného výkladu epitheton ornans dle verše z Odysseie: (*πλέων*) *ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν* ...., kde *Τεμέση* = *Tamasus* v. t.); *Tempsanus ager L.*

tēmētum, *ī, n.* [odvoz. z **tēmum* víno] (arch.) opojný nápoj, zejm. víno *H.*

temnō, *ere* (*tempsī*), — [srov. *στέμβω* šlapati] pohrdati, opovrhovati (*alqd* něčím), nedbati, neváţiti si něčeho (klass. *con-temno*): *temnendus* hodný opovržení, nepatrný; litot. *haud temnendus* ne nepatrný, značný.

Tēmuos n. **Tēmnus,** *ī, f.* [*Τῆμνος*] město v aiolské části pobřeží Malé Asie, sev. od ústí Hermu; odt. **Tēmnītae,** *ārum* (sg. **Tēmnītēs,** *ae*) *m. C* = **Tēmnīī,** *ōrum, m. T* Temňané, obyvatelé Temnu.

tēmō, *ōnis, m.* voj (oj) u vozu; u plubu hřídel, podplužník; – přenes. voj u souhvězdí Velkého Vozu.

Tempē (nom. a acc.), *n.* [*τὰ Τέμπη*] údolí dolního Peneia mezi Olympem a Ossou, příslovečné svými přírodními krásami; odt. básn. metaf. (krásné) údolí vůb.: *Heloria T. O.*

temperāmentum, *ī, n.* [*tempero*] vl. pravé smíšení; přenes. **a)** *egregium principatus t. T* spojení vladařských vlastností; **b)** mírnící přísada: *t. inerat, ne statim saeviret* (*venenum*) *T*; **c)** (pravá) míra, uměřenost, mírnost.

temperāns, *antis* [vl. part. praes. od *tempero*] mírnící se, umírněný, uměřený, mírný, zdrželivý, střídmý (pozd. *a re* n. gen. obj. *alcis rei* od něčeho, v něčem): *principes temperantiores a cupidine imperii L*; *potestatis* (v úřadě) *temperantior T.*

temperanter, adv. [*temperans*] uměřeně, s měrou, mírně, zdrželivě, střídmě.

temperantia, *ae, f.* [*temperans*] umírněnost, uměřenost, mírnost, míra: zdrželivost, střídmost.

temperātē, adv. [*temperatus*] uměřeně, mírně, s měrou; střízlivě, zdrželivě, rozvážně, klidně.

temperātiō, *ōnis, f.* [*tempero*] **1)** pravé smíšení, náležité složení (spojení, sloučení): *aeris t. C*; **2)** metaf. pravá míra, přiměřenost, přiměřené n. vhodné ustrojení (zařízení, uspořádání), dobrý stav, zřízenost, spořádanost, nrovnanost: *caeli* (ovzduší n. podnebí) *t. C*; *corporis t., cum ea congruunt inter se, e quibus constamus C*; *disciplina* (ústava) *ac t. civitatis C.*

temperātor, *ōris, m.* [*tempero*] vl. upravovatel náležité směsi; metaf. *moderator et quasi t. huius tripartitae varietatis C* rozumný slučovatel.

temperātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *tempero*] vl. náležitě smíšený, složený: *t. ac bonus sanguis T*; namíchaný: *ut t. sit aër, ita pueros animari C* jaké jest složení ovzduší; přenes. **a)** (náležitě) uspořádaný (zařízený, ustrojený), přiměřený, náležitý, vhodný; mírný: *loca temperatiora Cs* mírnější podnebí; **b)** zachovávající míru, uměřený, mírný; ‚střízlivý‘, ‚střídmý‘, zdrželivý, roz-

vážný, rozumný; klidný: *mentem ab insolenti temperatam laetitia H* zdržující se od .... Viz i *tempero*.

temperī, adv. [vl. loc. sg. od *tempus*] v (pravý) čas, v příhodnou dobu, včasně, zavčas.

temperiēs, *ēī, f.* [*tempero*] vl. náležité smíšení, složení: *ubi temperiem sumpsere umorque calorque O* když se přiměřeně smísí; metaf. přiměřenost, mírnost: *t. caeli OCu* i abs. *t. H* mírné podnebí; obr. (*autumnus*) *inter iuvenemque senemque temperie medius O* svou mírností.

temperō, *āre, āvī, ātum* [snad z **tēmum* (srov. *temetum, temulentus*) a *parō* vl. připravovati náležitou směs nápoje, zvl. vína; podle ob. výkl. od *tempus*] **I 1)** vl. náležitě mísiti (skládati, slučovati): *(aër caeli) tenuitate et calore temperatus C* náležitě promíšen; *herbas temperat O* t. j. svařuje; — básn. *desideri t. pocula H* připravovati nápoj lásky; *mea (non) Falernae temperant vites pocula H* = nenaplňují; **2)** vůb. mísiti, spojovati, slučovati, skládati: *tale quiddam esse animum, ut sit ex igni atque anima temperatum C*; **3)** meton. rozřeďovati, rozpouštěti, změkčovati, činiti poddajným; přenes. vůb. zmírňovati přílišnou vlastnost něčeho: básn. (*unda*) *scatebris temperat arva V* svlažuje: *quis aquam temperet ignibus H* svaří (k přípravě nápoje zvaného *calda*); **II** metaf. **1)** trans. **a)** zmírňovati, umírňovati, mírniti, upokojovati, tišiti; krotiti, držeti na uzdě: *Tiberius decretas caerimonias temperavit T* obmezil; *t. aera V, mare* (o větrech) *H*; **b)** říditi, ovládati, spravovati, pořádati: *deus, qui cuspide temperat undas O*; *Genius, natale qui temperat astrum H* hvězdu osudu = lidské osudy řídí (napomínáním, varováním a p.); *temperat Archilochi musam pede Sappho H* svou píseň řídí taktem Archilochovým (t. j. skládá básně v jeho rozměrech); *testudinis aureae quae strepitum temperas H*; *homo multa humanitate temperatus C*; *temperatus animus virtutibus L* řízený, ovládaný; **2)** intr. **a)** *t. alci rei* určovati míru něčemu, mírniti, krotiti, zdržovati něco: *manibus non t. LCu* nezdržeti se násilí, vztáhnouti ruku (na někoho); *suppliciis principis moderatio maiorumque exempla temperant T*; *gulae t. Plin* = nebýti labužníkem; *irae t.* mírniti, ovládati, krotiti (svůj) hněv = **b)** zachovávati míru, mírniti se, ovládati se, krotiti se v ... n. při ...: *ne* (natož aby) *illi victoriae temperarent S*; *in potestatibus t. S*; *in multā* (t. j. když se jednalo o pokutě) *temperarunt tribuni L*; *t. alci rei* (vl. zachovávati míru vzhledem k něčemu) = *t. (sibi) ab rē* (záp. též s *quin* n. *quominus*) zdržovati se (od) něčeho: (*a*) *lacrimis t.; nē inter senia quidem risu temperans L*; *t. ab iniuria Cs*; *neque sibi homines feros temperaturos existimabat, quin in provinciam exirent Cs*; šetřiti něčeho: *templis temperatum est L* (nahrazuje perf. od *parcitur*); *privignis mulier temperat H* = neubližuje; *iam sibi male temperat unda a carinis V*; básn. s inf. význ. *nolle* varovati se: *puerum temperaret tollere* básn. u *C*. Part. *temperāns* význ. adj. v. t.

tempestās, *ātis, f.* [*tempus*] **1)** čas, doba, chvíle, okamžik (ob. arch. a básn., často *S*): *illā tempestate*; *multis ante tempestatibus*; **2)** meton. počasí, povětří **a)** *idonea t. Cs*; *tempestatum potens V* pán nad počasím; jako obraz nestálosti *haec tempestatis ritu mobilia H*; **b)** ob. spec. špatné počasí, nečas, nepohoda, bouře, vichřice, déšť **α)** vl. *tanta t. cooritur Cs*; **β)** obr. nával, příval, mrak: *turbida t. telorum V*; bouře: *t. invidiae, periculi C*; *quo me cumque rapit t. H* (t. j. bouře života); bouřlivá doba, nebezpečenství; — meton. o os. pohroma, zkáza, neštěstí: o Verrovi *t. Siculorum*; *t. macelli H*; **γ)** person. *Tempestates* Bouře (mořské), jimž bylo též obětováno a které měly chrám v Římě u brány Kapenské.

tempestīvē, adv. [*tempestivus*] v (pravý) čas, včasně; vhod.

tempestīvitās, *ātis, f.* [*tempestivus*] pravý čas, ‚svá' doba: *sua cuique parti aetatis t. est data C.*

tempestīvus, *a, um* [*tempestas*] **1)** včasný, v (pravý) čas: básn. (*quando conveniat*) *tempestivam silvis evertere pinum V* v příhodný čas; příležitý; vhodný (*ad rem* n. *alci rei* k něčemu, pro něco): *nondum tempestivo ad navigandum mari C*; o os. zralý k něčemu, pro něco: *t. erat caelo heros O*; o dívce

tempestiva (viro) II zralá pro muže, na vdání, dospělá; — spec. o obilí a ovoci včas dozrálý, zralý: *tempestivos fructus capere C*; 2) časný, brzký: *tempestiva convivia CT* dlouhé (t. j. začínající se už odpoledne).

templum, ī, *n.* [z koř. **tem-(p)-*, srov. *τέμνω, τέμενος,* čes. ‚títi' (tnouti)] (básn. často pl. význ. sg.) vl. (odříznutý =) oddělený prostor; 1) význ. sakrál. čtyřúhelníkové místo od augurů přesně vymezené a vyhrazené svému účelu (vl. i přenes.) a) pro auspicia pozorovací okrsek (místo na zemi, širš. význ. i část oblohy, určená k pozorování), stanoviště: *Palatium Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa* (doplňk. za . . .) *capiunt L*; b) pro božstvo posvátné místo, chrámový okres, meton. svatyně, chrám: *Minervae t. C*; — obr. *haec mihi in animis vestris templa T*; c) ke světskému účelu α) o kurii poradní shromáždiště, radní síň, radní místo: *t. ordini curiam fecit L*; *hoc illis curia t. erat V*; *stricti feruntur in t. gladii O* (o kurii Pompejově); β) o řečništi stánek, řečiště: *in rostris, in illo augurato templo ac loco C*; *sibi licere tuto esse in foro, in templo, in curia C*; γ) o asylu útulek: *sub tutela inviolati templi L*; 2) přenes. (ob. básn.) vůb. místo, prostor, prostranství; komnata, síň; příbytek, stánek: *templa alta Orci* básn. u *C* prostory; *caeli caerula templa* básn. u *C* nebeské stany; *Hesperidum templi custos V* zahrady; *Teucros vocat alta in templa sacerdos V* o věštírně Sibyllině; *fuit in tectis t. coniugis V* komnata, zasvěcená manželu.

temporārius, *a, um* [*tempus*] časový, řídící se časem (okolnostmi); chvilkový: *liberalitas temporaria N*; *ut sunt Graecorum temporaria ingenia Cu* t. j. nestálé, vrtkavé; dočasný, pomíjející.

Tempsa viz *Temesa.*

temptābundus, *a, um* [*tempto*] vl. hmatající; spec. hmatající (nohama), kam stoupnouti *L.*

temptāmen, *inis, n.* n. **temptāmentum,** ī, *n.* [*tempto*] zkouška, pokus: *neque prima temptamenta tui pepigi V* = nevyzkoušel jsem dříve (tebe =) tvého smýšlení; *prima fide* (gen.) *temptamina sumpsit Liriope O* první zkusila jeho pravdomluvnost; *temptamenta civilium bellorum T* pokusy o . . . .

temptātiō, *ōnis, f.* [*tempto*] 1) nával, útok, o nemoci záchvat; 2) zkoušení, zkouška (*alcis rei* něčeho).

temptātor, *ōris, m.* [*tempto*] pokušitel *H.*

temptō n. pozd. **tentō,** *āre, āvī, ātum* I vl. ohmatávati (*alqd* něco), sahati na něco, dotýkati se něčeho: *saliunt temptatae pollice venae O*; *t. citharam T* brnkati na kitharu, probírati struny kithary; *ut satis temptavit pollice chordas O* = naladil; (*corvus*) *temptat* (*ficum*) *rostro O* klove do něho zobákem; praegn. *ferrum t. T* sáhnouti ke zbrani = pokusiti se o sebevraždu (zejm. podřezáním žil); II přenes. 1) praegn. pokoušeti (*alqm* někoho), znepokojovati, dráždit; napadati, dorážeti, útočiti, činiti útok, hnáti se na někoho (vůb., spec. vojen., na soudě a p.): *summa res publica in huius periculo temptatur C*; *omnia t. Cs* všude hnáti útokem; na soudě *a multis temptatus virtutum laude crevit N*; — o nemoci stíhati, zachvátiti: *autumnus exercitum valetudine* (nemocmi) *temptaverat Cs*; obr. básn. *me quoque pectoris temptavit ardor H*; (*vitis*) *temptatura pedes V* jež ‚vjede' do nohou; 2) meton. zkoušeti, zkoumati a) *vadum t. Cs*; prozkoumávati, prohledávati: *t. latebras V*; b) pokoušeti se (*alqd* o něco), učiniti pokus s něčím, podstupovati, podnikati α) *temptata res est, si . . . L* byl učiněn pokus; *temptata per duos est exigua pacis spes L* dva učinili pokus o smír (třeba) s malou nadějí; praegn. *fugam cursu temptavit equorum V* = pokoušel se dohoniti tryskem ujíždějící koně; — básn. a pozd. s inf. snažiti se, chtíti; β) odvažovati se něčeho; pouštěti se, vydávati se do něčeho, někam: *Bosporum temptabo H*; *aerias temptasse domos H*; *ipsum Oceanum illa temptavimus T*; c) praegn. pokoušeti se získati si něco α) hleděti si získati, nakloňovati si, převáděti na svou stranu: *t. provincias Cs*; *precibus t. O* naléhati prosbami, uprošovati; *talia temptabat O* takto naléhala (žádostí); *t. deos H* usmiřovati; přemlouvati; šp. sm. svádět: *alqm pecuniā t. H* podplácet; β) domáhati se něčeho, vyhledávati něčeho:

laborum t. auxilium V; *gratia regum Pieriis temptata modis H.*

tempus, *oris, n.* **I** čas, doba (vůb. i jednotlivě okamžik, chvíle, hodina); **1) a)** *diei, noctis t.* doba denní, noční; *sub (hoc) t. L* (asi) v té době, krátce před tím n. potom; *ad t.* **α)** (jen) na čas, pro okamžik, na chvilku, dočasně, prozatím, **β)** v určený čas, **γ)** v pravý čas, včasně; *pro tempore* **α)** pro ten čas, prozatím, **β)** pokud čas dovoluje, podle okolností; *uno tempore* ob. v témž čase, zároveň, ale *uno tempore accidit, ut Cs* jednou; *id temporis* v té době; *medio temporis T* zatím; *ne minimo quidem temporis T* ani na okamžik; **b)** (určený, potřebný) čas, lhůta (*alcis rei* pro něco, k něčemu): *t. duorum mensum petere ad dilectus habendos L*; *tyranno t. datum ad consultandum est L*; *t. legatorum antecapere* (v. t.) *S*; *vigiliarum somnique tempora* (čas = hodiny) *L*; *suo tempore* v zákonité (předepsané) době (zejm. o zastávání úřadů v určitém roce věku dle t. zv. *lex Villia annalis*); **c)** pravý (vhodný) čas, příhodná (svá) doba (chvíle), příležitost (*alcis rei* k něčemu): *ante t.* předčasně; hend. *t. atque occasio Cs* vhodná příležitost; *tempora quaeram H*; *(in) tempore = ad t.* v (pravý) čas (okamžik), vhod; *tempora rerum Cs* vhodný čas k (jednotlivým) pracím; *t. est* s inf. (n. acc. c. inf., ut . . . aby) jest (pravý) čas, na čase: *nunc corpora curare t. est L*; *nunc ornare pulvinar deorum t. erat H* byl by čas = slušelo by se; *t. est iam hinc abire me C*; **2)** meton. **a)** doba, okolnost(i), poměr(y), stav, postavení, osud **α)** *cum t. posceret C*; *tempore commutato Cs* za změny okolností; *ex tempore* buď = *pro tempore* dle okolností, hledě k okolnostem, nebo spec. na místě, bez přípravy, s patra: *magnum numerum versuum dicere ex tempore C*; *nihil temporis causa dicere C* pro okamžik = v okamžité nesnázi; *tempori servire C* říditi se okolnostmi; *haud sane temporum homo Cu* člověk, který se neuměl vpraviti v okolnosti (v situaci), ‚nebyl pánem situace'; **β)** zejm. zlá doba, zlý stav, tíseň, nesnáze; nebezpečenství: *omne meum t.* (čas) *amicorum temporibus transmittendum putavi C* přátelům, jsou-li v tísni; *neque poetae tempori meo defuerunt C* (o svém vyhnanství); *tempus ultimum H* (*extremum, supremum Cat*) poslední okamžiky, svrchované nebezpečenství; **b)** **α)** roční počasí: *temporibus parem diversis quattuor annum V* rovnoměrně rozdělený na . . .; *adduxere sitim tempora H* (t. j. jaro); počasí význ. pohoda: *saevitia temporis S*; **β)** čas života, věk, život: *emeritis medii temporis annis O*; *tempora eadem lignoque tibique damus O*; **γ)** událost, děj: *tempora fastosque evolvere mundi H*; **δ)** *orientia tempora H* pokolení; **ε)** *tempora cum causis canam O* dni = svátky; **ζ)** t. t. metr. základní doba (χρόνος πρῶτος) taktu, pl. quantita, rozměr, rhythmus: *si eripias tempora certo* (pevný) *H*;

II spánek na hlavě (ob. pl.); skráň; básn. synekd. obličej, hlava.

Tempȳra, *ōrum, n.* město na thrácké pobřeží naproti ostr. Thasu při *via Egnatia OL.*

tēmulentus, *a, um* [**tēmum* (srov. *temetum*) a *oleo*] vl. páchnoucí vínem = *vinolentus*] opilý, zpitý.

tenācitās, *ātis, f.* [*tenax*] vl. držel(i)vost, držebnost **a)** (*animalia*) *cibum unguium tenacitate arripiunt C* silnými spáry; **b)** metaf. skoupost, skrblictví (srov. ‚držgrešle'): *causa tenacitatis L.*

tenāciter, adv. [*tenax*] **a)** pevně; **b)** houževnatě, vytrvale.

tenāx, *ācis* [*teneo*] (pevně) držící (nicklass. *alcis rei* něco), pevně se držící něčeho; **1) a)** držitmý, držebný, držel(i)vý, svíravý, pevný, silný: *t. forceps V*; *t. hedera Cat*; o půdě držící (zachycující) nohy = vadící, neschůdný: *glaebis tenacissimum solum Plin*; *cetera tenacia gravi caeno erant T*; — obr. *ficti pravique t. (Fama) V* zachycující (lovící) výmysly a nepravdu; **b)** tuhý, hustý, lepkavý, lepící se, přilínavý, vazký: *tenaces cerae V*; *t. gramen H* hustá; **2)** metaf. držící se něčeho = pevný, stálý, houževnatý, vytrvalý v něčem **a)** **α)** *t. propositi H*; *genus quaesiti t. O* hledící si výdělku; **β)** neústupný, tvrdošíjný; zpurný, urputný, zarputilý: *fata tenacia O*; *equus t. LO*; **γ)** spec. šetrný; skoupý, skrblý (srov. ‚držgrešle'): *patre parco et tenaci C*; **b)** význ. trvalý: *flos t. V*; *t. fides O.*

Tenctērī, *ōrum* (*um T*), *m.* Tenkterové, germánský kmen při dolním Rýnu.

tendicula, *ae*, *f.* [*tendo*] léčka, oko, osidlo: metaf. *litterarum tendiculae C* záludný výklad písmenek (liter) zákona.

tendō, *ere*, *tetendī* zř. *tendī*, *tentum* (též *tēnsum*) [z koř. **ten-d-*, srov. *teneo*, *τείνω*, něm. dehnen, čes. ‚teneto', ‚tenký'] 1) pnouti a) napínati, natahovati: *arcum t.*; odt. básn. *sagittas t. arcū H* střileti z luku; *tentus nervus O*; *t. plagas C* líceti (líčiti); odt. *t. insidias alci CS* líceti, strojiti, osnovati; — básn. *t. barbiton H* vl. natahovati struny na b. = laditi b. (význ. hráti na b.); *tenta cubilia H* s napiatými popruhy, pružné; b) rozpínati, roztahovati; nadouvati, nadýmati: *ubera t. V*; *ima ilia tendunt V* t. j. těžce oddychují; *levare tenta spiritu praecordia H* oddechnouti si ‚z plných plic'; *tentus omaso H* nacpaný; básn. *Paetum ad Pharios tendentem lintea portus Pr* napínajícího plachty = plujícího; — obr. *ultra sermonem t. opus H* (my abs. ‚přepínati', ‚přeháněti'); *sermone t. noctem H* dlouhými řečmi vyplňovati (my krátiti si); c) stahovati, utahovati: *habenas retro t. O*; zeugm. *vim duram et vincula capto tende V* násilím a pouty svaž; d) s acc. vnitř. napínáním (stř·echy a stěn) stavěti stany, postaviti, rozbíti: *praetorium t. Cs*; — odt. abs. tábořiti, ležeti, státi někde: *sub vallo Cs*; *hic tendebat Achilles V*; *isdem hibernis t. T*; *apud vexillum t. T* sloužiti; e) vzpínati, vztahovati α) *manus t. ad alqm* (básn. též *alci* k někomu) při prosbě a modlitbě; — odt. básn. upínati, obraceti, naměřiti, upírati: *ad caelum tendens lumina V*; *t. iter alqo VO* zaměřovati cestou = mířiti, spěchati (= intr. *t.*); *quo fugam tenditis V* kam prcháte; β) meton. natahovati ruce s něčím = podávati, vznášeti něco k někomu, nastavovati, ukazovati: *coniunx patri tendebat Iulum V*; 2) intr. (kvapně) táhnouti; mířiti, zaměřovati, směřovati; spěchati, spěti, chvátati, kvapiti, hnáti se a) *cursu t. alqo SV* úprkem se hnáti, běžeti; b) metaf. α) obr. *cernis in lucem t. noctes O* přecházejí; *via tendit V* vede; táhnouti se, sahati: (*quercus*) *radice in Tartara tendit V*; *non dices quorsum haec tendant H* kam to směřuje = co tím myslíš; β) táhnouti, táhnouti se k něčemu: *frater ad eloquium tendebat O*; *tutores ad suum t. L*; *ad alienam opem t. L* ohlížeti se po pomoci; γ) *t. adversus* n. *contra alqm* (abs. *contra t.*) vzpírati se, zpěčovati se, odporovati: *t. adversus auctoritatem senatus L*; abs. *cum glisceret* (*in senatu*) *certamen, hinc multi bonique, inde pauci et validi tenderent T* doráželi, bojovali; δ) abs. napínati se = napínati své síly, namáhati se, usilovati, snažiti se, dychtiti; toužiti, přáti si (ut ... aby ...; básn. a pozd. s inf. n. acc. c. inf.): *sibi* (dat. prosp. pro sebe) *quoque tendente, ut ... L.*

tenebrae, *ārum*, *f.* [srov. k *temere*] tma, temnota, temnost: 1) *dignum esse, quicum in tenebris mices* (v. t.) *C*; *conditam tenebris esse lunam T* že se zatměl; básn. *t. ramorum V* tmavá splet větví; 2) spec. a) (noční) tma, noc: *tenebris obortis N* když se setmělo; b) básn. tma očí, slepota: *tenebras et cladem lucis ademptae obicit O*; c) básn. tma před očima, mrákoty: *oculis t.* (*sunt*) *obortae* (v. t.) *O*; *ante oculos natant t. O*; d) básn. tma smrti, smrt: *me tibi ad extremas mansuram tenebras Pr*; 3) meton. tmavé místo, temný kout a) hend. *cum illa coniuratio ex latebris atque ex tenebris erupisset C* ze svých tmavých skrýší; básn. *ubi sint tuae t. Cat* skrýše; b) temnota žaláře, žalář: *clausi in tenebris S*; c) básn. temnota podsvětní, podsvětí: *Stygiae t. V*; 4) metaf. a) temnost význ. α) neznámost, skrytost, ústraní: *quae* (*exempla*) *iacerent in tenebris omnia C* byly by zahaleny tmou; β) nízké postavení, nízký rod, původ; nízkost: *o t., o lutum, o sordes C*; γ) nejasnost, nezřetelnost; b) chmury, pochmurnost, zármutek: *si quid tenebrarum offudit exsilium C*; *vitam in tenebris luctuque trahebam V*; c) ‚mračna', ‚bouře', neštěstí: *ex superioris anni caligine et tenebris C.*

tenebricōsus, *a*, *um* [*tenebricus*] tmavý; 1) naplněný n. zahalený tmou: *tenebricosa popina C*; *iter tenebricosum Cat* o cestě do podsvětí; 2) metaf. a) význ. neznámý, skrytý: *tenebricosissimum tempus C*; b) nízký, pokoutní, tajný: *libidines tenebricosae C.*

tenebricus, *a, um* [*tenebrae*] tmavý: *Tartarea tenebrica plaga* básn. *C.*

tenebrōsus, *a, um* [*tenebrae*] tmavý, černý, chmurný, pochmurný, mrákotný (básn. zejm. o podsvětí).

Tenedus n. **Tenedos**, *ī* (acc. *um* n. *on*), *f.* [*Τένεδος*] ostrov u trojského pobřeží, nyn. Tenedo; adj. **Tenedius**, *a, um* tenedský: přísl. *securi Tenedia C* t. j. se vší přísností a bezohledností (odvozeno od vlastnosti myth. krále tenedského Tenna); subst. **Tenedii**, *ōrum, m.* Tenedané.

tenellulus, *a, um* [deminl. od *tener*] útloučký, mladičký, hezoučký.

teneō, *ēre, uī*, (*tentum*) [srov. k *tendo*] držeti (vl. i metaf.); **I 1) a)** *alqd manū* (v ruce) *t.* (obr. o věci docela zřejmé); *alqm* (*amplexū*) t. držeti v objetí, objímati; **b)** držeti v nějaké poloze: *tenui a pectore manus O*; odt. obraceti, zaměřovati, o zraku upírati: *omnes intenti ora tenebant V* zrak (naň) upírali: *oculos in se tenentem extimuit O*; **c)** držeti se něčeho: *rupis tenens iuga sinistrā O*; *aram t. N* dotýkati se oltáře; — praegn. držeti se něčeho **α)** jako vodítka: *t. vestigia L* jíti po stopách, neztráceti stopy; básn. *iter t. alqo* býti na cestě někam, jíti, spěti, směřovati, plouti; *medium Aeneas classe tenebat iter V* byl s loďstvem na širém moři; **β)** jako cíle (= *petere alqd*) směřovati k něčemu, spěti, plouti a p.: *Euander Hesperiam tenet O*; **2)** obr. **a)** *memoriā t. alqd* chovati v paměti, míti na paměti, pamatovati (se); abs. i samo *t.*: *numeros memini, si verba tenerem V*; *ut cito dicta percipiant animi teneantque fideles H*; **b)** pojímati, chápati, rozuměti; věděti: *alqd animo t.*; *t. causas rerum futurarum C*; **3)** spec. držeti místo, zaujímati **a)** vojen. míti obsazeno (v držení, v rukou), obsaditi: (s předm. rozvedeným) *tenent Danai, qua deficit ignis V*; **b)** vůb. **α)** vl. *mediam tenentes orbis humum* (střed země) *Delphi O*; *munitionis circuitus XI milia passuum tenebat Cs* zaujímal, obsahoval; bydliti, obývati, sídliti, usaditi se někde: *Fama tenet* (sc. *illum locum*) *O* tam bydlí; naplňovati: *atria turba tenet O*; pokrývati: *amnis obducto tenet omnia limo V*; **β)** obr. *locum alcis rei t.* zaujímati místo v něčem n. něčeho: *eum locum amicitiae t. Cs N* býti v tak přátelském poměru, býti takovým přítelem; *theatrum, quod arcis tenebat locum Cs* zastupovalo; **c)** perf. *tenuisse* (*locum*) dostihnouti místa, dospěti, doraziti k místu: *montes Sabini petebant et pauci tenuere L*; *metas t. O*; o lodích přistati, přiraziti, zakotviti někde: *Aeneam classe* (s . . .) *ad Laurentem agrum tenuisse L*; *classis Geraestum* (*portum*) *tenuit L*; *Cythnum insulam tenuit T*; **4)** metaf. míti **a)** *nomen t. VL*; *Poppaeam matrimonio* (v . . .) *tenuerat T*; perf. též význ. obdržeti, dostati, dosáhnouti, dojíti něčeho: *tenuisse, quicquid speravit Ulixes O*; *senatus* (*ius*) *libens tenuit T* byl rád, že je dostal; **b)** spec. míti v moci (v držení, v rukou), spravovati, říditi; ovládati, míti vládu, panovati něčemu, nad něčím: *imperium t.*; *terras dicione* (pod svou vládou) *t. V*; *teneri in potestate alcis Cs* býti v něčí moci; *Troianos eas tenuisse terras L* opanovali; *maritimas Alpes tenebat procurator Marius T* spravoval; abs. *an iis me dem, qui tenent C* ‚jsou u vesla'; obr. *orator tenebit venas animorum T*; **II** (pevně) držeti; metaf. **1)** poutati **a)** vázati, býti závazný; pass. býti vázán něčím, podroben něčemu: *legibus, sacramento teneri*; *poenā teneri T*; — básn. *teneas, Damasippe, tuis te H* váž se = omezuj se svými věcmi = ‚zametej před svým prahem'; **b)** význ. upoutati, jímati, zaujmouti, naplniti, zachvacovati, uchvacovati **α)** *etsi me tuo sermone tenuisti C*; *tenuit nostras Horatius aures O* okouzlil; o zamilovaném *dum me Galatea tenebat V*; **β)** *talis amor Daphnim teneat V*; *ille non magno desiderio tenebitur virium C* nebude cítiti touhy; *ne vos falsa opinio teneat L* abyste neměli; *haec, quae nunc tenet saeculum, neglegentia deum L* zanedbávání bohů, které jest rozšířeno v našem věku; *Decium spes tenuit L* měl, choval naději; **c)** spec. *teneri* býti držen t. j. chycen, dopaden při zlém činu, odt. býti usvědčen (*in re, re, alcis rei* z něčeho): *in furto teneri*; *repetundarum teneri T*; *me teste teneris O*; *quod perinde censeo ac si lege maiestatis teneretur T* jako kdyby byl vinen (podle zákona =) zločinem proti zákonu o . . .; **d)** vůb. obsahovati, zasahovati něco, týkati se

něčeho: *haec formula populos tenet H*; pass. náležeti k něčemu, býti obsažen v něčem: *genus officiorum, quod teneatur hominum societate C* vyplývá ze společnosti, zakládá se na ...; 2) zdržovati, zadržovati, zastavovati, potlačovati; překážeti, zabraňovati něčemu (též *ne, quominus, quin* ... aby ne ...): *t. lacrimas CsO, risum H*; *saeva tene tympana H*; *manum stomachumque teneto H*; *Caesar poteritne se t., quin ... C*; *res aut pudore aut metu tenentur Cs*; abs. *ne diutius teneam C* abych (vás) nezdržoval; 3) stále (pevně) držeti a) α) *locum t. Cs* = *se loco t. Cs* držeti n. udržeti se na svém místě; *t. cursum Cs, viam O* zachovávati, dodržovati, podržovati směr běhu, cesty; *domi se t. N* držeti se, zůstávati; β) intr. držeti se: *inter utrumque tene O*; b) zachovávati α) podržovati; vytrvávati v něčem: *t. voluptatis fruendae modum C*; *haec duo t. in amicitia C* míti tyto dvě zásady; *silentium t. L*; *propositum t. CsN* (též praegn. prováděti); β) udržovati: *cum vita teneatur cibo ... C*; s doplň. *indulgentia patrum concordem* (ve svornosti) *civitatem tenuit L*; γ) *se t.* chovati se: *quieti sese tenuere L*; *se intra silentium t. Plin*; držeti se něčeho, říditi se něčím: *gentem dei se more tenentem V*; c) intr. držeti se, udržeti se, trvati: *imber per noctem totam tenuit L*; *incendium per duas noctes tenuit L*; ob. *tenet fama* s acc. c. inf. drží se, udržela se, jde, jest pověst, že ...; d) praegn. udržovati = prováděti, obhajovati, dokazovati, zastávati α) *causam t. CHO* vyhráti; *tenuere patres, ut Fabius consul crearetur L*; abs. *si recte conclusi, teneo C* vyhráno = mám pravdu; β) spec. význ. tvrditi: *quod Peripatetici non tenent C.* – s imp. **tenē** nesmí se zaměňovati **tēne** (= *tē* a tázací *ne*) v acc. c. inf. při zvolání ty že bys ...

tener, *era, erum* 1) útlý, měkký, slabý zejm. o dětech, mláďatech a mladých rostlinách, odt. meton. mladistvý, mladý: *excolimur teneri O* v útlém mládí; *res tenerae V* mladá příroda; (*annus*) *t. vere novo est O*; *in teneris V* v útlém věku; *a teneris V* = *a teneris unguiculis C* od útlého věku, mládí; – jemný (svou látkou): *t. mundi orbis* (nebeská klenba) *V*; 2) přenes. a) měkký význ. poddajný, ohebný: *nihil tam tenerum quam illius comprehensio verborum C*; (*virtus*) *est tenera atque tractabilis C*; b) jemný, něžný, citlivý: *nimium teneri versus H* uhlazené; c) změkčilý, choulostivý, slabý, křehký: *tenerae nimis mentes*; lehký, rozkošnický: *teneri saltatores C.*

tenerē, adv. [*tener*] měkce; změkčile, rozkošně: *t. dicere T.*

teneritās, *ātis, f.* [*tener*] útlost, jemnost; slabost, křehkost: *in primo ortu* (se. *hominis*) *inest t. C.*

tēnesmos, *ī, m.* [τεινεσμός] nucení na stolici (nemoc) *N.*

Tennēs n. **Tenēs**, (*ae*), acc. *ēn, m.* myth. král a eponymos ostrova Tenedu (v. i t.), ctěný jako heros.

tenor, *ōris, m.* [*teneo*] vl. udržování 1) (nepřetržitý) pohyb, běh, ‚proud': (*signa*) *placido educta tenore O*; *hasta servat tenorem V* let, sílu letu; – obr. (*velut*) *uno tenore CL* jedním proudem, v jednom kuse, nepřetržitě, bez ustání: *uno tenore, ex quo in amicitiam populi Romani venerit, fidem coluisse L*; 2) metaf. a) průběh, postup: *dies alium habuisse tenorem V*; *tenore eodem consiliorum L* týmž postupováním ve svých (válečných) záměrech; b) způsob, míra, ráz, ‚tón', ‚duch': *eodem tenore duo insequentes consulatus gessi L*; *hic t., haec concordia venit ad albentes comas O* poměr.

Tēnos n. **Tēnus**, *ī, f.* [*Τῆνος*] ostrov v Aigajském moři v souostroví kykladském; odt. **Tēnii**, *ōrum, m.* Teňané.

tensa, *ae, f.* [*tendo*] slavnostní vůz, na němž bývaly voženy sochy bohů do cirku při průvodu před zahájením her, ‚boží vůz': *tensas ducere L* doprovázeti vozy bohův (o magistrátech).

tentābundus, tentāmen, tentāmentum, tentātiō, tentātor viz *temptabundus* atd.

tentīgō, *inis, f.* [*tentus* od *tendo*] vl. napiatost, napětí; meton. (vilný) chtíč *H.*

tentō viz *tempto.*

tentōrium, *iī, n.* [*tendo*] stan (nazvaný tak od napiatých stěn kožených n. plátěných).

tenuiculus, *a, um* [demin. od *tenuis*] vl. tenoučký; přenes. skrovňoučký, chudičký: *t. apparatus C.*

tenuis, *is* (různ. druhdy se souhl. *u*, čti *tenvis, tenvia*) [z koř. **ten-*, srov. *ταν-*, ‚tenký' a výkl. k *tendo*] 1) tenký a) *tenuissima cauda O* nejtenčí část ocasu; štíhlý, útlý, vytáhlý; hubený, vyhublý; o vodě mělký: *t. aqua L*; b) úzký, těsný: *t. alveus T*; *tenue foramen O*; *insignem tenui fronte Lycorida H* nízkým čelem (jež pokládáno kdysi za krásné); c) vůb. drobný; hebký; d) obr. o zvuku tenký = vysoký, pronikavý: *t. tinnitus Cat*; 2) řídký a) význ. nehmotný, vzdušný, lehký: *aether tenuissimus est C*; *t. ventus V*; *tenues animae silentum O*; b) meton. čistý, jasný: *tenues undae O*; 3) metaf. a) jemný: *tenues parvi discriminis umbrae* (odstíny) *O*; přesný, důkladný, podrobný: *in verbis t. serendis H*; b) skrovný, slabý, mdlý, nevelký, chatrný: *t. spiritus T* (obr. *H*); *tenuissima valetudo Cs*; c) prostý, nepatrný, skromný; chudý, nuzný, ‚hubený': *t. victus C*; *perparva ac t. civitas C*; *t. res H* skrovné poměry; *t. Minerva* (v. t.) *V*; — subst. *in tenui lăbor* (sc. *est*) *V* v malém oboru = skrovný jest předmět mého díla; — spec. *tenuiores, um, m.* ‚menší' lidé t. j. lidé nižší, z nižších tříd, nižšího stavu, chudí (op. *illustres T*).

tenuitās, *ātis, f.* [*tenuis*] 1) a) tenkost, útlost; hubenost; malá šířka, těsnost; drobnost; b) řídkost; nehmotnost, vzdušnost; 2) a) jemnost, přesnost; b) skrovnost, slabost; prostota, jednoduchost; chudoba, nuznost.

tenuiter, adv. [*tenuis*] tence a) *alutae t. confectae Cs* na tenko; b) α) jemně, přesně: *t. dissercre C*; β) prostě, jednoduše; skrovně, slabě, chatrně; nuzně: *t. aestimare C* nízko.

tenuō, *āre, āvī, ātum* [*tenuis*, srov. homer. *ταννύω*] tenčiti, ztenčovati; 1) vl. a) *assiduo vomer tenuatur ab usu O* obrušuje se; pod. (*tempus*) *tenuat dentem aratri O*; *corpus parco victu tenuatum T* vyhublé; b) zúžovati, úžiti: *spatium ... velut in cuneum tenuatur T*; zeugm. *vox vocisque via est tenuata O* seslaben ... zúžena; *luna tenuata O* ubývající; c) rozřeďovati, rozpouštěti: *artus tenuavit in undas O*; pass. rozplývati se: *nocturnā siquid crassi est tenuabitur aurā H* (o čištění vína); 2) metaf. a) činiti něco jemným; básn. s acc. vnitř. činiti něco jemného: *quo carmen tenuastis in antro Pr* = vytvořili jste tak jemné básně; b) zmenšovati, seslabovati: *ut meae famam tenuent oblivia culpae O*; *magna modis t. parvis H* (vl. ‚rozdrobovati' t. j. kaziti).

tenus, předl. s abl. n. též gen., kladená vždy za svůj pád [srov. subst. *tenus, oris, n.* napiatý provaz, oko, ‚teneto'; *tendo, teneo*] (vl. napiatě se táhnouc) 1) až po něco, až k něčemu a) *Tauro t. C*; *pectoribus t. L* až po prsa; gen. zejm. při pl. *laterum t. V*; obr. *est quadam prodire t. H* až po jistou hranici; b) přenes. *volneribus t. L* až do zranění; 2) praegn. jen až po něco (a ne dále) a) *summo t. attigit ore V* jen krajem rtů; iron. *dum egregius imperator ianuā ac limine t. domum cludit T* (t. j. a dále se neodváží vyjíti); b) přenes. *verbo t. L* jen (až po slova =) slovy; *nomine t. T* jen podle jména; *Graeca doctrina ore t. exercitus T* jen ústy (t. j. jen co do výmluvnosti). — Složeniny jako **hāc-tenus**, **eā-tenus** v. t.

Tēnus viz *Tenos*.

Teos, *ī* (acc. *Teum L*), *f.* [*Τέως*] ionské město na pobřeží maloasijském, sev. záp. od Efesu, rodiště básníka Anakreonta; adj. **Tēius** n. **Tēïus**, *a, um* tejský, z Tea (zejm. o Anakreontovi), básn. též meton. význ. anakreontský; subst. **Tēii**, *ōrum, m.* Teané.

tepefaciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *tepefīō, fierī, factus sum*) [*tepeo* a *facio*] oteplovati, ohřívati, zahřívati, hřáti: *in matris iugulo ferrum tepefecit* (sc. *sanguine*) *H*.

tepeō, *ēre, uī*, — [srov. ‚topiti', ‚teplý'] 1) býti teplý, vlahý, vlažný: *sole t. H* býti zahříván; 2) metaf. o lásce a) (*quo*) *mox virgines tepebunt H* pro nějž se budou rozehřívati; b) býti ‚vlažný', ‚chladný' (op. *amare*) *O*.

tepēscō, *ere, puī*, — [inchoat. od *tepeo*] oteplovati se, zahřívati se.

tepidē, adv. [*tepidus*] teple: *natare tepidius Plin* v teplejší vodě.

tepidus, *a, um* [*tepeo*] 1) teplý, vlahý, vlažný: s básn. záměnou epithet *tepidā recens caede locus V* (= *tepidus recenti caede*); 2) praegn. jen vlažný, ne příliš

horký, chladný: přeneseně *quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes* (přenes. o lásce) *O.*

tepor, *ōris, m.* [*tepeo*] 1) teplost, teplo, vlažnost, vlahost: *nocturnos formidare tepores H* zahřátí (vínem), 2) praegn. malá teplota, chladnost: *cum teporem incusaret T*; metaf. *eiusdem lentitudinis ac teporis libri T.*

ter, adv. [starolat. *terr* z **ters*, jež z **tris* od *tres*, srov. τρίς] třikrát: básn. *t. amplus* (v. t.) *Geryones H*; — básn. synekd. a) význ. několikrát: *capitis concussit terque quaterque caesariem O*; b) význ. mnohokrát, velice: *terque quaterque beati V.*

ter-deciēs n. **ter-deciēns,** adv. číselné třináctkrát: *HS* (= *sestertium*) *t.* (sc. *centena milia*) *C* 1,300.000 sesterciův.

terebinthus, *ī, f.* [τερέβινθος] terebinth (strom), řečík terebinthový (botan. *Pistacia terebinthus*).

terebrō, *āre, āvī, ātum* [*terebra* nebozez od *tero*] vrtati, provrtati; přenes. propíchnouti, proraziti: (*sanguis*) *longe terebratā prosilit aurā O.*

terēdō, *inis, f.* [ὁ τερηδών] červotoč.

Terentīlius, jméno plebejského rodu římského; zejm. *C. Terentilius Harsa,* tribun lidu r. 462 př. Kr., známý svým návrhem na sepsání zákonů (*lex Terentilia*).

Terentius, římské jméno rodové; zejm. 1) *C. Terentius Varro,* jako konsul zavinil svou ukvapeností porážku Římanů u Kanen r. 216 př. Kr.; 2) *A. Terentius Varro,* bojoval jako praetor r. 184 vítězně proti Keltiberům *L*; 3) *P. Terentius Afer* (mající jméno jako propuštěnec po svém bývalém pánu, senátoru P. Terentiu Lukanovi), rodem z Karthaginy (* asi 185, † 159 př. Kr.), skladatel uhlazených komedií zejm. po vzoru Menandrově; 4) *M. Terentius Varro* * r. 116 př. Kr. v Reate v Sabinsku, římský polyhistor, velmi plodný spisovatel zejm. v oboru starožitností; politicky byl přívržencem Pompejovým, ale od Caesara dostal milost; byv proskribován od Antonia, zachránil se s pomocí přátel; † r. 27 př. Kr.; 5) *Terentia,* choť Ciceronova od r. 80, s níž se Cicero r. 46 rozešel; 6) *P. Terentius Varro Atacinus* (rodištěm jeho bylo město *Atax* v narbonské Galii), epický a satirický básník římský (82—37 př. Kr.); — adj. **Terentius a Terentiānus,** *a, um* Terentiův.

Terentum viz *Tarentum* 2).

teres, *teretis* [*tero*] (vl. oškrabaný, osoustruhovaný) 1) oblý, válcovitý; zakulacený, kulatý: *t. hastile L, fusus O*; *tereti tinnitus aere ciebant Cat* t. j. cymbálem (viz i *cymbalum*); obr. (*sapiens*) *t. atque rotundus H* (viz i *lēvis*); 2) přenes. a) oblý, štíhlý, táhlý: *t. collum O*; *t. puer H*; b) hladký; c) (do kulata) spletený, odt. meton. tuhý, silný: *t. habena V*; *teretes plagae H*; d) jemný, vkusný: *teretes aures C* jemný sluch.

Teretīna *tribus* (psáno též **Terentīna**) jedna z venkovských tribuí, zřízená r. 299 př. Kr. *CL.*

Tēreus, *eī* n. *eos* (voc. *ĕu*; básn. synis. *Tērēi V, Tērēō*), *m.* [Τηρεύς] král thrácký, choť Proknin (viz *Philomela*); meton. tragedie Acciova, nadepsaná Tereus: *delectari mihi Tereo videbatur C.*

tergeminus viz *trigeminus.*

tergeō, *ēre* (zř. **tergō,** *ere*), *rsī, rsum* otírati, utírati, vytírati; spec. čistiti: *spicula lucida* (prolept.) *tergent V* leští; — básn. *gallinā t. palatum H* pochutnati si na . . . Part. **tersus** význ. adj. v. t.

Tergeste, *is, n.* nyn. Terst; odt. **Tergestīnus,** *a, um* terstský; subst. **Tergestīnī,** *ōrum, m.* obyvatelé Tergesta, Terstu.

tergiversātiō, *ōnis, f.* [*tergiversor*] vl. obracení (se); loudání, otálení, prodlévání.

tergiversor, *ārī, ātus sum* [*tergum* a *verto*] (vl. obraceti se zády k něčemu); přenes. a) ‚vytáčeti se', ‚vykrucovati se', vymlouvati se; b) loudati se, otáleti; rozpakovati se.

tergō viz *tergeo.*

tergum, *ī, n.* [srov. τέρφος n. στέρφος kůže] (básn. často pl. význ. sg.) I záda, zadek, hřbet; 1) a) *praebere* (v. t.) *Phoebo terga O*; (*aper*) *tergo decutit hastas V*; *sordida terga suis O*; *nisi de tergo plebis Romanae satisfiat L* nevymstí-li se na zádech . . . (t. j. mrskáním); — vojen. *alci terga caedere L* biti do zad, do zadu; *in tergis haerere* býti v patách, dotírati; *terga vertere* obrátiti se zády, spec. vojen. dáti se na útěk = *terga* (*fu-*

gue) *dare*; *terga dare alci* utéci před někým; obr. *inflexo dare terga genu Pr* vzdáti se, podlehnouti; b) spec. záda utíkajícího n. ustupujícího vojska, meton. útěk, ústup: *neque exercitus neque ducis terga tuta esse T*; *insignis inter conspecta cedentium pugnae terga obversis ad ineundum proelium armis L* význačný (= význačně se odlišuje) mezi muži, kteří, jak bylo viděti, ustupovali vyhýbajíce se bitvě, tím, že obrátil . . .; *cum frontis et tergi vices (essent) T* vl. střídavé obrácení (se) čelem a zády = bylo (neustálé) střídání útoku a útěku; 2) metaf. a) zadní strana α) vůb. *post t.* vzadu, za sebou (za mnou, za námi a p.) n. ze zadu; *a tergo* od zadu, ze zadu n. za zády, v týle; *in t. V* do zadu; β) spec. záda, týl ve vojenském postavení (op. *frons*): *frontem tergaque ac latus tuti T*; *terga invadere L* vpadnouti v týl; b) α) hřbet, vrchní strana, povrch: o řece *VO*; β) *proscisso quae suscitat aequore terga V* hrboly, hroudy; 3) synekd. tělo: *magnorum centum terga suum V* sto kusů; II kůže 1) *taurinum t. V*; *aurea terga O* zlaté rouno; 2) meton. věc, zhotovená z kůže α) měch: *ventos bovis inclusos tergo O*; β) bubínek: *feriunt molles taurea terga manus O*; γ) řemení (= *caestus*): *duro intendere* (v. t.) *bracchia tergo V*; δ) vrstva štítu (vl. kožená, metaf. vůb.): *terga novena boum O*; *linea terga V*; *clipeum, tot ferri terga, tot aeris V*.

tergus, *oris*, *n.* [srov. k *tergum*] (básn. a pozd.) 1) záda, zadek, hřbet: *resecat de tergore partem O*; 2) kůže: *tergora diripiunt costis V* stahují se žebr; *taurorum tergora septem O* vl. sedm býčích kožích = štít ze sedmi býčích kožích (u Homera σάκος ἑπταβόειον).

Terīna, *ae*, *f.* město na záp. pobřeží Bruttia; adj. **Terīnaeus**, *a*, *um* terinský, z Teriny.

termes, *itis*, *m.* [srov. τέρχνος větev] větev, ratolest *H*.

Termēssus, *ī*, *f.* [Τερμησσός] horská pevnost v Pisidii; odt. **Termēssēnsēs**, *ium*, *m.* Termessané.

Termestīnus, *a*, *um* [*Termes* město záp. od Numantie, nyn. Tiermes] termestský: *nationis Termestinae T*.

terminālis, *e* [*terminus*] mezní, hraniční; subst. **Terminālia**, *ium* n. *iōrum*, *n.* Terminalie, mezníková slavnost, konaná 23. února, při níž se sousedé scházeli na hranicích pozemků, obětovali u mezníků a společně se veselili; jménem státu byla konána taková slavnost pův. na hranicích řím., pozd. u 6. milníku na silnici Laurentské; eponymem Terminalií stal se později bůh Terminus (v. t.).

terminātiō, *ōnis*, *f.* [*termino*] 1) omezení, vymezení, vyměření, určení: s gen. subj. *versus inventus est terminatione aurium C* na základě n. podle ‚sluchu'; s gen. obj. *t. rerum expetendarum C* vymezení = stanovení; 2) ukončení, závěr periody *C*.

terminō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*terminus*] omezovati, ohraničovati; 1) vl. stanoviti něčemu meze, hranice: (*Caesar*) *imperium Oceano, famam qui terminet astris V*; 2) metaf. a) obmezovati (*alqd rē* něco něčím, na něco): *sonos vocis paucis litterarum notis terminavit C* pro (mluvené) hlásky stanovil jen několik málo znaků; b) končiti, dokonávati: *bellum t. L*; c) vymezovati, vyměřovati, určovati, stanoviti.

terminus, *ī*, *m.* [srov. *τέρμα*, *τέρμων*] 1) a) mezník; b) meze, hranice: básn. *stabilis rerum t. H* pevný řád světa; (přenes. o čase) *ipsas quamvis angusti t. aevi excipiat* (v. t. III) *V*; meton. pl. obvod, okršlek, území; c) personif. *Terminus* bůh mezníků, ochránce soukromého majetku i hranic říše, vl. zosobnění této jedné stránky významu Jovova; jemu svědčila pozd. t. zv. *Terminalia* (v. t.); 2) metaf. cíl, konec: *t. laborum L*.

ternī, *ae*, *a* (neklass. sg. **ternus**, *a*, *um*), čísl. podílná [*ter*] 1) po třech: *ternae* (*legiones*) *datae consulibus L*; při násobení, kde my užíváme čísl. zákl.: *ternos ter cyathos H*; 2) básn. trojí, trojitý, trojnásobný; tři: *terna Medusaei guttura monstri O*; *ternis ululatibus O*; *terna hiberna V* tři zimy; i sg. *terno consurgunt ordine remi V* v trojité řadě = ve třech řadách (nad sebou).

terō, *ere*, *trīvī*, *trītum* (*trīstī Cat* = *trivisti*) [srov. *τείρω* m. *τερίω*, *τερέω*, *τρίβω*, čes. ‚třiti', ‚potírati' a p.] třít 1) a) něco o něco, otírati, odírati: *colla trita labore O* otlačená; *ipse labore manum terat V* = přikládá ruku

k práci; (*tempus*) *silices terit O* otírá, obrušuje; (*corpus*) *ferrum terebat O* otupovalo; — zejm. α) *subucula trita H* odřená, obnošená; odt. obr. ohmatati, ošoupati, vůb. opotřebovati: *catillus Euandri manibus tritus H*; *quod legeret tereretque publicus usus H* co by se všeobecně čtlo a trhalo; příčin. (*nomina*) *consuetudo trivit C* učinil běžnými; β) *spatium tritum O* ujetá, vyježděná dráha; odt. přenes. *t. iter V* (*Appiam H*) ušlapávati, často stoupati, kráčeti (jezditi) po cestě (srov. u nás ‚brousiti' někudy); γ) oškrabovati, ořezávati, strouhati: *radios trivere rotis* (dat. pro . . ., k . . .) *V*; odt. přenes. třídbiti: *tritae aures* (sluch) *C*; δ) otírati se o něco, dotýkati se něčeho, narážeti, zavaditi o něco: *calcem* (v. t.) *terit calce V*; *subiecta terunt vineta carinae O*; b) roztírati α) *teritur baca trapetis V* lisuje se; *t. cibum C* rozmělňovati; β) zejm. o obili mlátiti (vl. roztírati šlapáním n. zvláštním nástrojem, zv. *tribulum*): *t. culmos, fruges V, milia frumenti H* (básn. s podm. *area*, v. t.); *bis frugibus area trita est O* = obilí bylo mláceno na mlatě; 2) jiná metaf. rčení a) *tempus* (*otium, aetatem*) *t. rē* n. *in rē* α) tráviti čas něčím; *altera teritur bellis civilibus aetas H* prochází ve válkách; β) ob. šp. sm. mařiti, tratiti, utráceti, zabíjeti čas něčím; b) *se t. in re* mořiti se, trápiti se, trmáceti se, hmožditi se něčím: *ne in opere longinquo sese tererent L*; med. *teri in re Plin* stále se něčím zabývati, ‚ležeti' v něčem.

terra, *ae*, *f.* [srovn. k *torreo*] (vl. souše) země (v rozličných význ. jako v češt., ku př. těleso nebeské, hlína, půda, souše, krajina a p.); 1) abl. *terrā* na zemi, po zemi: *terrā vivere*; *terrā marique*; *aut terrā aut mari*; loc. *terrae* na zemi: *sacra terrae* (dle jiných *terrā*) *celavimus L*; *toto proiectus corpore terrae V*; pl. *terrae* (básn. též význ. sg.) země, svět: *in terris* na světě; *ubi terrarum* kde na světě; — *orbis terrae* n. *terrarum* okršlek zemský, země: *Antiocho prope extra orbem terrae exacto L* ‚až na konec světa'; (*Cererem*) *orbem omnem peragrasse terrarum C*; *Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum se subegisse C*; spec. (římská světová) říše (v tomto význ. ob. *terrarum*): *ego statum orbis terrae redemi C* trvání říše; — básn. *Phoebus utrāque distat idem terrā O* stejně jest vzdálen od obou konců země (od východu i od západu); 2) person. *Terra* (*mater*) jako božstvo = *Tellus* (v. t.); *terrae filius* (v. t.) *C*.

Terracīna, Terracīnēnsis viz *Tarracina*.

terrēnus, *a*, *um* [*terra*] 1) zemitý, ze země, hliněný, z hlíny, hlinitý: *t. tumulus Cs*; subst. *terrēnum*, *ī*, *n.* půda, pozemek: *quidquid herbidi terreni extra murum erat L*; ale *terrenum omne dividitur C* všechno, co jest ze země; 2) a) zemský, pozemský, na zemi α) *vescimur bestiis et terrenis et aquatilibus et volantibus C*; β) meton. význ. lidský, smrtelný: *terreni artus V*; b) podzemský, v zemi: *terrena numina* (božstva) *O*.

terreō, *ēre*, *uī*, *itum* [z **terseiō*, srov. τρέω, čes. ‚třásti' (se)] (vl. otřásati) strašiti, naháněti strachu, děsiti, poděsiti, vyděsiti, lekati (*alqm rē* někoho něčím) a) *terrendi causa* pro postrach; pass. *terreri* strachovati se, lekati se; *elephanti equis odore insolito territis fugam faciebant L* polekavše koně; *pater terruit gentes, ne rediret saeculum Pyrrhae H* že se (snad) vrátí; b) zastrašovati, odstrašovati: *terret Phaëthon avaras spes H*; *ut* (*terreret*) *quo minus hostes insequerentur Cs*; *id non terruit Galbam, quominus in castra pergeret T*; c) zaplašovati, zaháněti: *nisi sonitu terrebis aves V*; *has illā pastor regione fugatas* (prolept.) *terruit O* zaplašil je na útěk z . . .; *profugam per totum terruit orbem O* štvala.

terrestris, *e* [*terra*] zemský, pozemský, pozemní, země (gen.), na zemi, po zemi: *confectis omnibus maritimis terrestribusque bellis Cs* na moři i na zemi; *iter terrestre LT* pochod po souši; *t. exercitus* (op. *classis*); *ne quod terrestris deesset auxilii genus L* aby nechyběl žádný druh pozemské (‚polní') branné moci; subst. *terrestria . . . vivunt H* pozemští tvorové.

terreus, *a*, *um* [*terra*] (neklass.) zemský: *virum terrea progenies V* ze země pocházející (vyrostlé).

terribilis, *e* [*terreo*] strašný, hrozný, hrozivý, děsný, děsivý (*alci* někomu n.

pro někoho): subt. *cum terribiliora adferrentur L* hrozivější zprávy.

terriculum, ī, *n.* [*terreo*] pl. strašáky: *sine tribuniciae potestatis terriculis L.*

terrificō, āre, āvī, ātum [*terrificus*] strašiti, děsiti, lekati *V.*

terrificus, a, um [*terreo* a *facio*] působící strach, hrozný, strašný, děsný, děsivý *VO.*

terrigena, ae, *m.* i *f.* [*terra* a *gigno*] zrozený ze země, syn země: *terrigenae* (*fratres*) *O* o lidech, vyrostlých z dračí setby Kadmovy a Iasonovy; o hlemýždi *terrigenam herbigradam* .... básn. u *C* zvíře, zrozené ze země.

terripavium a **terripudium** [*terra* a *pavio*] slova, předpokládaná od *C* k výkladu etymologie slova *tripudium* (v. t.).

territō, āre, āvī, ātum [frequ.-intens. od *terreo*] strašiti, zastrašovati, přestrašovati, děsiti, nahánět strachu někomu: *finis Gallis territandi fuit, ut ... L* Gallové přestali nahánět strachu.

territōrium, iī, *n.* [*terra*] území, půda, pozemky (náležící městu n. osadě): *ut florentis coloniae t. minueretur C.*

terror, ōris, *m.* [srov. k *terreo*] 1) strach (*alcis* α) něčí, β) někým působený, s někoho, před někým), hrůza, zděšení, bázeň a) act. *tribuni praefectique cum terrore et armatorum catervis volitabant T* vzbuzující postrach; *neque erit iusta causa imperatori, quare suum terrorem iactari patiatur C* strach, jenž z něho jde; hendiad. *eiusdem vim dicendi terroremque timuerunt C* strašné síly jeho výmluvnosti; b) pass. (*definiunt*) *terrorem metum concutientem C*; *terrorem inferre, inicere alci* nahnati strachu; *terrori* (dat. účel.) *esse* býti na postrach; *quo novus t. additus Romanis L* znova se polekali; *t. periculi* z nebezpečenství; *t. externus L* z vnějšího nepřítele; *nuptias ob eius modi terrores dilatas T* obavy; 2) meton. věc působící strach, postrach, hrůza, příšera, strašák; hrozný zjev, hrozná událost, strašná zpráva, hrozba a p.: *duos terrores huius imperii, Karthaginem Numantiamque, deleverat C*; *terrores ac prodigia L*; *non mediocres terrores iacit C*; *populis t. eras O*; *terrores magici H* kouzelná strašidla.

terr-ūncius viz *teruncius.*

tersus, a, um [vl. part. perf. pass. od *tergeo*] (vl. utřený) čistý (vl. i přenes.); přenes. hezký, pěkný *Plin.*

tertiadecumānī, ōrum, *m.* [*tertia decima* sc. *legio*] vojáci 13. legie *T.*

tertiānus, a, um [*tertia*] 1) *tertiana febris C* třetidenní, obdenní; 2) **tertiānī**, ōrum, *m.* (= collect. *tertianus*) vojáci 3. legie *T.*

tertius, a, um [*tres*; srov. τρίτος, něm. dritter, čes. ‚třetí'] třetí; I *tertia pars* třetí díl, třetina (ale pl. *tertiae partes C* třetí úloha t. j. úloha tritagonistova); básn. *tertia regna O* (t. j. podsvětí), pod. *tertia numina O*; o rodokmeni *a Iove t.* (*est*) *Aiax O* t. j. jest pravnuk Jovův; — význ. partit. *mancipia venibant Saturnalibus tertiis C* o třetí den Saturnalií; — praed. význ. po třetí: *tertia nudandas acceperat area messes O*; II význ. adv. 1) acc. sg. **tertium** po třetí; 2) abl. sg. **tertiō** a) po třetí; b) na třetím místě, za třetí *Cs.*

ter-ūncius (starší **terr-ūncius**), iī, *m.* [*uncia*] tři uncie = 1/4 assu (viz *as*) = *quadrans*; a) vůb. čtvrtina: *fecit me* (sc. *heredem*) *ex terruncio C* dědicem čtvrtiny (svého jmění); b) přenes. nepatrná mince, ‚haléř': *de praeda mea terruncium nec attigit nec tacturus est quisquam C.*

tesqua, ōrum, *n.* [srov. staroslov. тъщь, staročes. tščí, tščivý = prázdný, odkud na čtítrobu = nalačný žaludek] pustiny, poušť *H.*

tessera, ae, *f.* [τέσσαρα, ion. τέσσερα] vl. čtyřboký hranolek ze dřeva nebo z kamene; zejm. a) kostka (hrací, na níž bylo všech 6 stěn označeno čísly 1—6; hrálo se ob. třemi kostkami; srov. *talus*): *tesseras iacere C*; b) (dřevěná) známka pohostinská, jaké si dávaly spřátelené rodiny, pův. kusy rozpoltěného dřeva, jichž shodnost byla průkazem, průkaz hostiného přátelství (σύμβολον): *hospitium cum L. Cornelio Gaditanos fecisse dico, proferam tesseram C*; c) vojen. deštička, na které bylo napsáno heslo, rozkaz n. oznámení a která byla předávána od oddělení k oddělení; meton. heslo: *it bello t. signum V*; rozkaz, vyhláška, oznámení: *tesseram dare L*; *tesserā datā incolumes reverti L.*

tesserārius, iī, *m.* [*tessera* c)] roznášeč vojenských rozkazů, vojenský posel (ordonance, ordonanční poddůstojník) *T.*

tesserula, *ae, f.* [demin. od *tessera*] kostička; spec. kostka, kamének, dlaždička v mosaice básn. u *C.*

testa, *ae, f.* [*texo*] (vl. upletená věc) **1) a)** nádoba pův. upletená z proutí a vymazaná hlinou, pak i pouze hliněná), džbán, hrnec, popelnice a p.: *quo semel est imbuta* (v. t.) *recens servabit odorem t. diu H; t. ardens V* lampa; *accipiat manes parvula t. meos Pr;* **b)** střep, střepina z nádoby i vůb. úlomek, kus kamene a p.: *t. parem fecit* (se. *pedem mensae*) *O; (venae) testā aperiuntur T;* — spec. střepina n. hliněná tabulka, na jaké psali Athеňané při t. zv. střepinovém soudě (*testarum suffragia N* = ὀστρακισμός) jména občanů, kteří by měli býti vypovědění; **2)** přenes. **a)** cihla: *caementis ac testis tectorum meorum C;* **b)** skořápka, skořepina měkkýšů, zejm. mlžů: *t. marina H* skořápka mořské ježovky; — meton. zvíře, opatřené skořápkou, lasturovec: *generosa t H* ‚skořepina'; **c)** básn. *lubrica t. premebat aquas O* ‚kůra'.

testāmentārius, *a, um* [*testamentum*] týkající se závětí, závětní: *lex Cornelia* (t. j. Sullův) *testamentaria C* o závětech; — subst. **tēstāmentārius,** *ii, m.* spec. padělatel n. podvrhovatel závětí.

testāmentum, *ī, n.* [*testis*] závět, poslední vůle, pořízení, testament: *t. facere; testamenti factio C* právo, činiti (platnou) závět; *testamento* závětí, v závěti; *testamento cavere* (*alqd, ut . . .*) ustanoviti v závěti; *ex testamento* podle (ustanovení) závěti; *hinc falsa testamenta nascuntur C* falšování závětí.

testātiō, *ōnis, f.* [*testor*] dokládání, dovolávání (se) (*alcis* někoho jako svědka) *L.*

testātus, *a, um* [vl. part. perf. od *testor*] dosvědčený, doložený, dokázaný, zřejmý; známý, pověstný.

testēs, *ium, m.* (sg. *testis* zř.) varle.

testificātiō, *ōnis, f.* [*testificor*] svědectví (*alcis rei* o něčem), dosvědčování, dokazování; (svědecká) výpověď, projev o něčem, důkaz: *si eius rei t. tolleretur C;* — přenes. *t. tuorum in se officiorum C; repudiatae legationis t. sempiterna C;* **b)** dosvědčení, dokázání, důkaz.

testificor, *ārī, ātus sum* [*testis* a *facio*] **1)** svědčiti, dosvědčovati, osvědčovati, dokazovati, jako svědek vypovídati (*alqd,* acc. c. inf. n. nepř. ot.), abs. býti svědkem **a)** vl. *haec cum summā hominum frequentiā testificaretur C; quos testificando rex misisset T* jako svědky; **b)** metaf. ujišťovati, tvrditi; prohlašovati, projevovati, ukazovati: *nos, ut testificor saepe, de sapiente quaerimus C;* — part. perf. význ. pass. dosvědčený, dokázaný, projevený: *abs te aliquando testificata tua voluntas C; mira, sed et scaenā testificata O;* **2)** neklass. bráti za svědka, dokládati se někoho jako svědka: *Stygiae numen testificatur aquae O.*

testimōnium, *iī, n.* [*testis*] svědectví (*alcis* subj. něčí, obj. o někom) **a)** svědčení, svědecká výpověď (ústní n. písemná), osvědčení: *ut consilium in medio testimonio dimitteret C* = přerušiv svědka; *cuius etiam sermo testimonii auctoritatem habebat C: t. dicere C* učiniti svědeckou výpověď, vypovídati jako svědek, abs. býti svědkem; *alqd pro testimonio dicere* jako svědectví, svědeckou výpověď, jako svědek; *petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi t. daret* s nepř. ot. *N* (písemné) osvědčení k eforům, vysvědčení; **b)** přenes. důkaz: *testimonio* (dat. účel.) *esse* býti důkazem, dokazovati.

testis, *is, m.* i *f.* [odvozeno od kor. čísl. *tres*, vl. třetí osoba, která je přítomna při smlouvě a p. dvou osob; pod rus. tretejskij = rozhodčí] svědek, svědkyně (*alcis rei* o něčem) vl. i přenes., o věcech též svědectví, důkaz: *alqm testem adhibere C, facere L* bráti si za svědka; *testem producere C* vésti si svědka; *testibus uti C* dokládati se svědků; *t. sum* s acc. c. inf. n. nepř. ot. jsem svědkem, mohu dosvědčiti; *alqo teste* svědectvím něčím, dle svědectví něčího, jak někdo svědčí, může dosvědčiti.

testor, *ārī, ātus sum* [*testis*] **1)** činiti (si) svědkem (*alqm de re* někoho o něčem; acc. c. inf.), bráti (si) někoho za svědka, dokládati se, dovolávati se někoho jako svědka: *illa deos de suo scelere testatur C; ego vos testor populum illum iniustum esse L; multa Iovem et laesi testatus foederis aras V;* zapřisahati se někým: *testatus iusque fidemque hospitiique deos O; per sidera testor . . . . tollite me V* zapřisahám vás hvězdami; — prohlašovati před někým: *ego me mortalem esse et vos testor et . . .*

T; 2) býti svědkem, svědčiti, dosvědčovati, vydávati svědectví (*alqd* o něčem, acc. c. inf.); — přenes. prohlašovati, ujišťovati; dokazovati (příklady); osvědčovati, ukazovati, projevovati: (*venae, arteriae*) *vim artificiosi operis testantur C*; *t. gaudia dictis O, amorem V, lacrimis dolorem T*; *testatur locum V* vydává svědectví = vypravuje o místě; *Troiana tempora testatus H* dokázav, že žil za trojské doby; — part. perf. *testatus* drubdy pass. a význ. adj., v. t.; 3) spec. (před svědky) činiti závět, dělati poslední vůli: *de filii pupilli re t. C*; (*pater cum*) *immemor in testando nepotis decessisset L*; *testatae tabulae Cat* závět.

testū, abl. sg. subst. schodného pády, *n.* (neklass. též nom. a acc. *testum*, abl. *testo*, pl. *testa*) [*testa*] a) (hliněná i vůb.) pokličkа: (*calix*) *t. pressus uterque suo O*; b) (hliněná i vůb.) nádoba, hrnec, mísa: *ignem curto fert t. O.*

testūdineus, *a, um* [*testudo*] želví: *testudinea lyra TibPr* (t. j. ze želvího štítu n. vykládaná želvovinou).

testūdō, *inis, f.* [*testu, testa*] 1) vl. želva: *fluviatiles testudines C*; 2) synekd. želví štít; meton. ozvuční deska u lyry: *in fidibus testudine resonatur aut cornu C*; — synekd. lyra (dle báje zhotovil první lyru Hermes ze želvího štítu): *cava t. VH*; *dapibus grata t. Iovis H*; 3) meton. želvovina: *varios pulchra testudine postis V*; 4) metaf. a) vojen. želva, přístřešek, ochranná střecha, kryt (*χελώνη*) α) zvláště vystavěný, zejm. ke krytí bořicího beranu: *turres testudinesque agere* (v. t. I 2)) *Cs*: *obsessum acta testudine limen V*; β) sestavovaný při útoku ze štítů tak, že vojáci první řady drželi štíty před sebou, ostatní nad sebou, kryt ze štítů: *testudine facta Cs*; *elatis super capita scutis densa testudine succedunt T*; b) klenba, klenutá místnost (zejm. t. zv. *cavum aedium*, bylo-li kryto): *commentatum in quadam testudine fuisse C*; *media testudine templi V.*

testula, *ae, f.* [demin. od *testa*] hliněná deštička, střepinka; spec. *testularum suffragiis N* = meton. *testulā N* střepinovým soudem (viz *testa* 3)).

tēter viz *taeter*.

Tēthys, *yos* (dat. *yi*, acc. *yn*), *f.* [*Τηθύς*] mořská bohyně, dcera Uranova a Gaiina, choť Okeanova.

tetrachmum, *ī* (gen. pl. ob. *um*), *n.* [*τέτραχμον* m. *τετράδραχμον*] čtyřdrachma, stříbrná mince attická (viz *drachma*) *L.*

tetrarchēs, *ae, m.* [*τετράρχης*] vl. vládce nad čtvrtinou země, tetrarcha, kníže (titul vládců v menších zemích, zejm. asijských).

tetrarchia, *ae, f.* [*τετραρχία*] tetrarchie, panství tetrarchovo, knížectví (viz *tetrarches*).

tētrē viz *taetre*.

tetricus, *a, um* zamračený, ponurý, zasmušilý, přísný, nevlídný: *t. domitor Chimaerae O*; *disciplina tetrica ac tristis veterum Sabinorum L*; subst. **Tetrica**, *ae, f.* (sc. *rupes*) příkrá hora v Sabinsku *V.*

Teucer n. **Teucrus**, *ī, m.* [*Τεῦκρος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) syn salaminského krále Telamona, nevlastní bratr Aiantův, nejlepší lučištník z Řeků před Trojou; vrátiv se od Troje bez Aianta, byl od Telamona vyhnán a usadiv se na Kypru, založil tam město Salamínu; 2) syn Skamandrův, nejstarší král trojský; adj. **Teucrus** (n. **Teucrius**), *a, um* teukerský, básn. význ. trojský, spec. Aeneův: *Teucrii viri V*; *Teucras carinas O*; subst. **Teucrī**, *ōrum, m.* Teukrové = Trojané (zejm. druhové Aeneovi *V*); **Teucria**, *ae, f.* země Teukrova, Troja *V*; **Teucris**, *idis, f.* vl. Trojanka, u *C* pseudonym = *Cornelia*, choť Sestiova, jenž byl quaestorem Antoniovým, sprostředkovatelka peněžních pohledávek Ciceronových u Antonia.

Teuthrās, *antis* (voc. *Teuthra V*), *m.* [*Τεύθρας*] 1) vlastní jméno mužské; zejm. myth. král v Mysii, otec Thespiův; adj. **Teuthrantēus** n. **Teuthrantius**, *a, um* Teuthrantův, básn. myský; 2) řeka v Kampanii *Pr.*

Teutoburgiēnsis *saltus* Teutoburský les mezi horní Emží a Veserou (porážka Varova r. 9 po Kr.).

Teutonī, *ōrum* n. *um, m.* germánský kmen, který spolu s Cimbry vpadl do Italie, ale byl poražen od Maria u *Aquae Sextiae* r. 102 př. Kr.; adj. **Teutonicus**, *a, um* teutonský, šírš. význ. germánský.

texō, *ere, texuī, textum* [srov. *τέκτων*, *τέχνη*, čes. ‚tesati‘] 1) a) plésti, splétati

vplétati, víti, zejm. tkáti α) *texta de vimine cista O*; o šatě *vestes femina texuit Tib*; *in araneolis aliae quasi rete texunt C*; — básn. *texunt umbracula vites V* splétají stinné loubí; β) obr. *parietibus textum caecis iter V* spletitá cesta mezi bludnými stěnami; *texunt fugas et proelia ludo V* vl. splétají hrou = spletitými pohyby napodobují; b) tesati, stavěti, roubiti: *texamus robore naves V*; *molem roboribus textis V*; básn. o včelách *floribus* (t. j. ze šťav květů) *horrea texent V*; 2) přenes. spec. o slohu skládati: *epistulas cotidianis verbis t. solemus C.* Part. **textum**, význ. subst. v. t.

textilis, *e* [*texo*] tkaný: *textili stragulo C*; básn. *textilibus onerat donis V* obdaruje četnými rouchy; *peste interimor textili* básn. *C* jedem šatu (= otráveným šatem); subst. **textile**, *is*, *n.* tkanina: *picturam neque in tabula neque in textili* (*fuisse*) *C.*

textor, *ōris*, *m.* [*texo*] tkadlec: *exiguae togae t. H* (my ‚krejčí').

textrīnum, *ī*, *n.* [*texo*] tkalcovství, tkalcovská dílna, tkalcovna.

textum, *ī*, *n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *texo*] 1) tkanina, (tkané) roucho, (tkaná) pokrývka: (*sedili*) *superiniecit t. Baucis O*; 2) stavba, sroubení: *cava texta carinae O*; *pinea texta O* sosnové sroubení (= loď); — básn. *clipei non enarrabile t. V* štít nevypověditelné práce.

textūra, *ae*, *f.* [*texo*] tkanina *Pr.*

Thāis, *idis* n. *idos* (acc. *ida*), *f.* [Θαΐς] vlastní jm. ženské; zejm. 1) pověstná hetera athenská, milenka Ptolemaja, syna Lagova; 2) hetera v Terentiově komedii Eunuchu básn. u *C.*

Thala, *ae*, *f.* město v Numidii již. od střed. toku řeky Muthulu.

thalamus, *ī*, *m.* [θάλαμος] (básn.; druhdy pl. význ. sg.) 1) komnata, světnice, pokoj; odt. příbytek, obydlí: *ferrei Eumenidum thalami V*; o včelách *V*; 2) a) spec. ložnice, zejm. manželská ložnice; synekd. manželské lože; b) meton. manželství, sňatek (*alcis* s někým): *consors thalami O* choť; *thalami alieni orbis O* manželství v cizí zemi

Thalēa viz *Thalia.*

Thalēs, *ētis* n. *is* (acc. *em* n. *ēn*), *m.* [Θάλης, Θαλῆς] řecký filosof z Miletu v 1. pol. 6. st. př. Kr., zakladatel ionské filosofie, počítaný mezi sedm mudrců.

Thalīa n. **Thalēa**, *ae*, *f.* [Θάλεια ‚Kvetoucí'] 1) Musa veselejšího druhu básnictví (zejm. komedie a zpěvů pastýřských); synekd. vůb. Musa; — meton. básně: *nota facta T. meu est O*; 2) jedna z Charitek; 3) nymfa.

Thamyrās, *ae*, *m.* [Θαμύρας n. Θάμυρις] myth. pěvec thrácký, jenž se odvážil zápasu s Musami, ale byl přemožen a za trest oslepl.

Thapsacus, *ī*, *f.* město v Syrii nad středním Eufratem *Cu.*

Thapsus n. **Thapsos**, *ī*, *f.* 1) poloostrov a město na vých. břehu Sicilie nedaleko Syrakus *VO*; 2) město v provincii Africe jihových. od Karthaginy (památné vítězstvím Caesarovým r. 46 př. Kr.) *L.*

Thasus n. **Thasos**, *ī*, *f.* [Θάσος] ostrov v Aigajském moři u thráckého pobřeží; adj. **Thasius**, *a*, *um* thaský, z Thasu; subst. **Thasiī**, *ōrum*, *m.* Thasané, obyvatelé Thasu.

Thaumacī, *ōrum*, *m.* n. **Thaumacum**, *ī*, *n.* opevněné město v již. Thessalii, chránící průsmyků othryského pohoří *L.*

Thaumās, *antis*, *m.* [Θαύμας] syn Pontův, choť Okeanovny Elektry, otec Iridin a Harpyií; adj. **Thaumantēus**, *a*, *um* Thaumantův: *virgo Thaumantea O*; — patronym. **Thaumantis**, *idis* n. *idos*, *f.* = **Thaumantias**, *adis*, *f.* Thaumantovna, t. Iris *VO.*

theātrālis, *e* [*theatrum*] divadelní, v divadle (o hledišti a divácích): *t. consessus C*; *dux theatralium operarum* (v. t. d)) *T*; *legata, theatralis operae corollarium, accipient Plin* jako odměnu za své divadelní výkony.

theātrum, *ī*, *n.* [θέατρον od θεάομαι dívám se] divadlo; 1) vl. a) význ. divadelní budova; první kamenné divadlo v Římě dal vystavěti Pompejus r. 55 př. Kr. na poli Martově, r. 13 př. Kr. pak zřízena divadla Balbovo a Marcellovo: *pro tribus resonant terna theatra foris* (v. i *forum* 1) c)) *O*; *consessus theatri C* obecenstvo v divadle; *structo utrimque theatro O* (= *amphitheatrum* v. t.); b) hlediště; c) jeviště: *ingreditur th.* (*Nero*) *T*; 2) meton. a) α) obecenstvo, diváci: *modis, qui totis theatris maestitiam inferant C*; *theatri licentia*

T; β) přenes. posluchačstvo, posluchači: *spissis theatris H*; *Orphei titulum theatri O* (appos. k *volucres* ...) slavné posluchačstvo Orfeovo; b) divadelní představení: *miles theatro adsideret T*; 3) metaf. ‚divadlo', ‚jeviště', působiště: *forum, quod fuisset quasi t. illius ingenii C*; *ut me quasi in aliquo terrarum orbis theatro versari existimarem C* býti na jevišti světa = jako by celý svět se na mne díval; pod. *ubicumque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam Cu.*

Thēbae, *ārum, f.* [Θῆβαι] jméno měst; zejm. 1) ‚sedmibranné' hlavní město Boiotie, založené dle pověsti od Kadma, nyn. Thiva; 2) ‚stobranné' Theby v horním Egyptě nad Nilem; 3) thessalské *Thebae Phthiotides* u zálivu pagasského; 4) (homerské) město v Mysii jihových. od Troje, kde vládl Eetion, otec Andromašin; – adj. **Thēbānus,** *a, um* thebský; často o Thebách boiotských: *Th. deus Pr* (= Herakles); *Thebana dea O* (t. Ino jako Leukothea = *Mater Matuta*); *Thebana mater O* (= Agaue); *Thebana soror O* (= Antigona); *Thebani modi H* (t. j. Pindarovy); subst. **Thēbānī,** *ōrum, m.* Thebané; **Thēbāna,** *ae, f.* = **Thēbais,** *idis, f.* Thebanka (spec. z Theb v Mysii, t. Andromache *O*).

Thēbē, *ēs, f.* [Θήβη] 1) neklass. = *Thebae*; odt. *Thebes campus L* Thebské pole, území starých Theb (viz *Thebae* 4)); 2) manželka tyranna Alexandra Ferského *C.*

thēca, *ae, f.* [θήκη] pouzdro, schránka, truhla; skřínka: *th. nummaria C* pokladna.

Thelxinoē, *ēs, f.* [θέλγω a νοῦς ‚okouzlující ducha'] jméno Musy n *C.*

Themis, *idis* (acc. *in,* voc. *Themi*), *f.* [Θέμις] dcera Uranova a Gaiina, bohyně spravedlnosti a řádů, první choť Diova, jež věstila v Delfech před Apollonem *O.*

Themiscȳra, *ae, f.* [Θεμίσκυρα], město v Pontu nad řekou Thermodontem *Cu.*

Themista, *ae, f.* [Θεμίστη] vzdělaná žena z Lampsaku, přívrženkyně epikurské filosofie *C.*

Themistoclēs, *is* n. *ī* (acc. *em* n. *ēn*), *m.* [Θεμιστοκλῆς] slavný státník a vojevůdce athenský za válek perských († r. 460 př. Kr.); adj. **Themistoclēus** n. **Themistoclīus,** *a, um* Themistokleův.

Theocritus, *ī, m.* [Θεόκριτος] idylický básník řecký v 1. pol. 3. st. př. Kr.

Thēodamās n. **Thīodamās,** *antis, m.* [Θειοδάμας] král Dryopů; odt. **Theodamantēus** (n. **Thīodamantēus**), *a, um* Theodamantův (o jeho synu Hylovi *Pr*).

Theodectēs, *is* n. *ī, m.* [Θεοδέκτης] z Faselidy v Lykii, žák Isokratův a Aristotelův, básník tragedií a rhetor.

Theodōrus, *ī, m.* [Θεόδωρος] vlastní jm. mužské; zejm. 1) *Th.* z Byzantia, řecký rhetor v 5. st. př. Kr. (λογοδαίδαλος dle Sokrata u Platona); 2) *Th.* z Kyreny, přívrženec filosofické školy kyrenské ok. r. 300 př. Kr., zvaný ὁ ἄθεος.

theogonia, *ae, f.* [θεογονία] původ bohů; titul básně Hesiodovy o vzniku světa a božských rodů.

theologus, *ī, m.* [θεολόγος] bohověděc, badatel o bozích a jejich rodech, mythol.

Theomnāstus, *ī, m.* [Θεόμναστος] vlastní jm. řecké, zejm. *Th.* ze Syrakus, pomocník Verrův, jemuž přezdívali **Theorāctus** [θεόρρηκτος = od boha poražený, stižený šílenstvím] *C.*

Theōn, *ōnis, m.* [Θέων] vlastní jm. mužské; odt. **Theōnīnus,** *a, um* theonský: *dente Theonino H* (dle starého výkl. narážka na jizlivého libertina Luthiena Theona).

Theophanēs, *is* n. *ī* (acc. *em* n. *ēn*), *m.* [Θεοφάνης] z Mytileny na Lesbu, historik, jenž provázel Pompeja na jeho výpravách.

Theophilus, *ī, m.* [Θεόφιλος] vlastní jm. mužské; zejm. propuštěnec M. Marcella *C.*

Theophrastus, *ī, m.* [Θεόφραστος] z Eresu na Lesbu, žák Platonův, nástupce Aristotelův v řízení peripatetické školy, vynikající přírodopisec.

Theopompus, *ī, m.* [Θεόπομπος] z Chia, žák Isokratův, význačný dějepisec řecký ve 4. st. př. Kr. (napsal Dějiny řecké a Dějiny Filippovy); adj. **Theopompēus,** *a, um* Theopompův.

Theorāctus viz *Theomnastus.*

Thēra, *ae, f.* [Θήρα] nejjižnější ostrov v Kykladách, nyn. Santorin; adj. **Thēraeus,** *a, um* therský; subst. **Thēraeī,** *ōrum, m.* Theřané: *colonia Theraeon* (řec. gen. pl.) *S.*

Thērāmenēs, *is*, *m.* [Θηραμένης] žák Prodikův, mírný člen vlády 30 tyranův v Athénách, odpůrce Kritiův, jehož přičiněním byl odsouzen k smrti r. 403 př. Kr.

Therapnē, *ēs*, *f.* [Θεράπνη] město v Lakonice nedaleko Sparty; adj. **Therapnaeus**, *a*, *um* z Therapny, básn. též význ. lakedaimonský: *Therapnaeo de sanguine O* (t. j. z krve spartského Hyakintha).

Thēriclēs, *is*, *m.* [Θηρικλῆς] výtvarný umělec korinthský, jenž vynikl zejm. ve zhotovování váz; adj. **Thēriclīus**, *a*, *um* [Θηρίκλειος] Therikleův, theriklejský, po způsobu Therikleově: *pocula Thericlia C.*

1. thermae, *ārum*, *f.* (sc. *aquae*) [θερμός] lázně (s horkou vodou), thermy.

2. Thermae, *ārum*, *f.* [viz předch.] město na sev. břehu Sicilie; adj. **Thermītānus**, *a*, *um* thermský, z Therm; subst. **Thermītānī**, *ōrum*, *m.* Thermané.

Thermē, *ēs*, *f.* [Θέρμη] přímořské město v Makedonii, pozd. Thessalonike, nyn. Soluň (Saloniki); adj. **Thermaeus**, *a*, *um* thermský: *sinus Th. T.*

Thermōdōn, *ontis* (acc. *onta Cu*), *m.* [Θερμώδων] řeka v Pontu, vlévající se do Černého moře, při níž dle pověsti bydlily Amazonky; adj. **Thermōdontiacus**, *a*, *um* thermodontský, meton. Amazonek: *bipennis Thermodontiaca O* (t. j. královny Amazonek Penthesileie).

Thermopylae, *ārum*, *f.* [Θερμοπύλαι = ‚Brána u teplých vřídel'] = *Pylae*, průsmyk v Lokridě mezi pohořím Oitou a zálivem Malijským, důležitý vchod do středního Řecka (památný hrdinským bojem Leonidovým r. 480 př. Kr.).

Thērodamās, *antis*, *m.* [Θηροδάμας] n. **Thēromedōn**, *ontis*, *m.* [Θηρομέδων] myth. král skythský, který prý krmil své lvy lidským masem.

Thersilochus, *ī*, *m.* [Θερσίλοχος] Trojan, zabitý od Turna *V.*

Thersītēs, *ae* (acc. *ēn*), *m.* [Θερσίτης] Řek před Trojou, známý z Iliady svou ošklivostí a prostořekostí *O.*

thēsaurus, *ī*, *m.* [θησαυρός] 1) poklad; 2) meton. pokladnice (spec. chrámová); ▬ metaf. význ. skladiště, zásobárna: básn. o úlí jako zásobárně medu *si servata mella thesauris relines V*; *e quibus locis quasi thesauris argumenta depromerentur C.*

Thēseus, *eī* n. *eos* (acc. *ea*, voc. *eû*), *m.* [Θησεύς] král a národní heros athenský, slavený jako sjednotitel Attiky, syn Aigeův a Aithřin, otec Hippolytův; zbavil Attiku loupežných škůdců, na Kretě zabil s pomocí Ariadninou Minotaura, účastnil se lovu kalydonského i výpravy proti Amazonkám a se svým přítelem Peirithoem sestoupil do podsvětí pro Persefonu; ▬ adj. **Thēsēus** n. **Thēsēïus**, *a*, *um* Theseův, thesejský, meton. athenský: *Thesea fides O* (t. věrnost k příteli Peirithoovi); patronym. **Thēsīdēs**, *ae*, *m.* Theseovec, syn n. potomek Theseův (t. Hippolytos ●, pl. význ. Athéňané *V*).

Thespiae, *ārum*, *f.* [Θεσπιαί] Thespie, město v Boiotii záp. od Theb na úpatí Helikonu s kvetoucím kultem Mus a Erota (sochy Praxitelovy); adj. **Thespius**, *a*, *um* (fem. též řec. **Thespias**, *adis*) thespijský: *Thespiae rupis specus Cat* (t. helikonské); *Thespiades* (*deae*) *CO* = Musy; subst. **Thespiēnsēs**, *ium*, *m.* Thespiané.

Thespis, *idis*, *m.* [Θέσπις] dle starého podání vynálezce a šiřitel tragedie v Attice: *tragicae genus invenisse camenae dicitur et plaustris vexisse poemata Th. H* (dle pověsti, že Th. jezdil se svým divadelním vozem od města k městu; v Athénách vystoupil po prvé kol. r. 534 př. Kr.).

Thesprōtī, *ōrum*, *m.* [Θεσπρωτοί] Thesprotové, kmen usedlý v jihozápad. Epeiru sev. od Ambrackého zálivu v krajině zvané **Thesprōtia**, *ae*, *f.*; adj. **Thesprōtius**, *a*, *um* thesprotský.

Thessalī, *ōrum*, *m.* (sg. **Thessalus**, *ī*, *m.*) [Θεσσαλοί] Thessalové, kmen usedlý za histor. doby v sev. Řecku v poříčí řeky Peneia, v krajině zv. **Thessalia**, *ae*, *f.*; ▬ adj. **Thessalus** n. **Thessalicus**, *a*, *um* (fem. též řec. **Thessalis**, *idis*) thessalský, spec. zejm. α) o Achilleovi, jenž vládl v thessalské Fthiotidě: *Thessalus victor H*; *Thessali ignes H*; β) o kouzelnictví, ve kterém Thessalové vynikali: *Thessala venena H*; subst. **Thessalis**, *idis*, *f.* Thessalka *O.*

Thessalonīca, *ae* n. **Thessalonīcē**, *ēs*, *f.* [Θεσσαλονίκη] přímořské město v Makedonii, zvané dříve Therme, nyn. Soluň (Saloniki); odt. **Thessalonīcēnsēs**, *ium*, *m.* Thessaloničané.

Thestius, *ĭī*, *m.* [*Θέστιος*] syn Agenorův, král v aitolském Pleuronu; odt. patronym. **Thestiadēs,** *ae*, *m.* Thestiovec, syn n. potomek Thestiův (zejm. u *O* jeho synové Plexippos a Toxeus n. vnuk Meleagros): **Thestias,** *adis*, *f.* Thestiovna, dcera Thestiova (t. Althaia, matka Meleagrova, Leda a Polykaste).

Thestoridēs, *ae*, *m.* [*Θεστορίδης* od *Θέστωρ*] Thestorovec (t. j. Kalchas) *O.*

thēta, neskl. [*θῆτα*] písmě *ϑ*, začátek slova *θάνατος* (smrt) na soudě, značka odsouzení *Prop.*

Thetis, *idis* (acc. *im*, voc. *i*), *f.* [*Θέτις*] mořská bohyně, dcera Nereova, choť Peleova, matka Achilleova; = meton. *temptare Thetim ratibus V* vyzn. moře.

Thīa, *ae*, *f.* [*Θεία*] Titanka, choť Hyperionova, matka Slunce, Měsíce a Zory *Cat.*

thiasus, *ī*, *m.* [*θίασος*] tanec provozovaný na počest boha Dionysa; meton. (taneční) sbor.

Thisbē, *ēs*, *f.* [*Θίσβη*] 1) dívka v Babyloně, milenka Pyramova *O*; 2) město v jihozáp. Boiotii, bohaté holuby (proto u Homera *πολυτρήρων*); adj. **Thisbaeus,** *a, um* thisbajský, v Thisbě: *Thisbaeas columbas O.*

Thoās, *antis* (acc. *anta*), *m.* [*Θόας*] vlastní jm. mužské; zejm. 1) myth. král v zemi Taurů, u něhož byla Ifigeneia kněžkou Artemidinou; adj. **Thoantēus,** *a, um* Thoantův, meton. taurský; 2) král na ostr. Lemnu, otec Hypsipylin, od níž byl zachráněn, když ženy na Lemnu pobíjely všechny muže; odt. **Thoantias,** *adis*, *f.* Thoantovna, dcera Thoantova (t. Hypsipyle).

tholus, *ī*, *m.* [*θόλος*] (klenutá) kopule chrámu; synekd. svatyně, chrám *O.*

thōrāx, *ācis* (acc. sg. *āca*, pl. *ācăs V*) *m.* [*θώραξ*] brnění, pancíř (srov. k *lorica*).

Thorius, jméno řím. rodu; zejm. *Sp. Thorius Balbus,* tribun lidu z doby pograkchovské, původce agrárního zákona, jímž dle *C* ,zavedením poplatku (z polností) zbavil obecní polnosti nesprávného a zbytečného zákona‹ (t. Grakchova o rozdělení pozemků).

Thrācia (n. *Thraecia, Thrēcia, Thrāca, Thraeca*), *ae* (n. *Thrācē, Thrēcē, ēs*), *f.* [*Θρᾴκία*] Thrakie, sev.-vých. část poloostrova balkánského; = **Thrāx,** *ācis* n. **Thraex,** *aecis* (ob. pl. *Thrāces, um*) *m.* Thrak, přívl. thrácký: *Thracis equi O* (t. j. Diomedovi); přenes. gladiator s thráckou výzbrojí (zvanou **Thraecidica,** *ōrum, n. C*): *Thraex est Gallina* (vl. jm.) *Syro par? H*; **Thraessa** (n. *Thraeissa, Thrēssa*) Thračanka; = adj. **Thrācius** (n. *Thraecius, Thrēcius, Thrēicius*) *a, um* thrácký: *Threicius sacerdos V* (= Orpheus); přenes. *Threiciae Amazones V* (vyzn. z dalekých severních krajů).

Thrasea, *ae*, *m.* (*Th. Paetus*) důstojný Říman za vlády Neronovy, vzácného tehdy charakteru, konsul r. 56 po Kr.; svou přímostí vzbudil proti sobě hněv císařův a jeho okolí, byl odsouzen a podřezal si žíly r. 66 *T.*

Thrasō, *ōnis*, *m.* [*θρασύς*] jméno chlubného vojáka v Terentiově komedii Eunuchu.

Thrasybūlus, *ī*, *m.* [*Θρασύβουλος*] slavný vojevůdce athenský, který porazil r. 403 př. Kr. athenské oligarchy, odstranil vládu 30 tyranů a obnovil demokratii.

Thrāx, Thrēx, Thrēssa, Thrēcius a p. viz *Thracia.*

Thronium n. **Thronion,** *ĭī*, *n.* [*Θρόνιον*] hlav. město v Lokridě Epiknemidské *L.*

Thūcȳdidēs, *is* n. *ī* (acc. pl. *ās C*), *m.* [*Θουκυδίδης*] slavný dějepisec řecký (asi 460—400), skladatel dějin peloponneské války; adj. **Thūcȳdidēus** n. **Thūcȳdidīus,** *a, um* Thukydidův, thukydidovský: subst. *aliqui se Thucydidios esse profitentur C* Thukydidovci.

Thūlē, *ēs*, *f.* [*Θούλη*] dle domněnky starých nejsevernější ostrov, druhdy báječný a pokládaný za konec světa, ve skutečnosti snad nyn. Shetlandy sev. od Britannie: *dispecta est et Th. T.*

thunnus viz *thynnus.*

Thūriī, *ōrum*, *m.* [*Θούριοι*] Thurie, město v Bruttiu u zálivu tarentského, vystavěné za Periklea od athenských osadníků na místě rozbořené Sybaridy, pozd. řím. kolonie *Copia*; adj. **Thūrīnus,** *a, um* thurijský, z Thurií, u Thurií; subst. **Thūrīnī,** *ōrum*, *m.* Thurijané; **Thūrīnum,** *ī*, *n.* území thurijské.

thūs viz *tus.*

Thuȳs, *ȳnis* (acc. *ȳnem* i *Thuyn* n. *Thuym*), *m.* [*Θούυς*] vládce Paflagonie za Artaxerxa Mnemona, přemožený od Datama *N.*

thya, *ae, f.* [*θύα* n. *θύον*] thuje, zerav (strom); adj. **thyius,** *a, um* thujový, z thujového dříví *Pr.*

Thyamis, *idis, m.* [*Θύαμις*] řeka v Epeiru, vlévající se do Ionského moře naprosti ostr. Kerkyře *C.*

Thyatīra, *ōrum, n.* n. *-a, ae, f.* [*Θυάτειρα*] město v Lydii sev.-vých. od Magnesie L.

Thybris, viz *Tiberis.*

Thyestēs, *ae* (acc. *-ēn H*) n. *is. m.* [*Θυέστης*] syn Pelopův, bratr Atreův, otec Aigisthův; s Atreem žil v hrozném nepřátelství a proklel jej i jeho rod, když pozdě poznal, že mu Atreus předložil k jídlu jeho vlastní syny („Thyestovy hody"); adj. **Thyestēus,** *a, um* Thyestův: *Thyesteae cenae O*; *Thyesteae preces H*; patronym. **Thyestiadēs,** *ae, m.* Thyestovec (= Aigisthos).

Thȳias, *adis, f.* [*θυιάς*] básn. = *Maenas,* bakchantka.

1. thymbra, *ae, f.* [*θύμβρα*] saturej (zahradní izop) n. marjánka *V.*

2. Thymbra, *ae, f.* [*Θύμβρα*] rovina a osada v Troadě se slavným chrámem Apollonovým; adj. **Thymbraeus,** *a, um* thymberský, subst. přijmení Apollonovo *V.*

Thymoetēs, *ae, m.* [*Θυμοίτης*] 1) Trojan, jenž radil, aby dřevěný kůň byl dopraven do města, dle pověsti s úmyslem, pomstíti se Priamovi za to, že mu dal usmrtiti syna Munippa, narozeného současně s Paridem v den, označený věštbou jako den narození zhoubce Troje *V*; 2) Trojan z mužstva Aeneova, zabitý od Turna *V.*

thymum, *ī, n.* n. **thymus,** *ī, m.* [*θύμος*] mateřídouška, dymián.

Thȳnī, *ōrum, m.* [*Θυνοί*] kmen, sídlící pův. ve vých. Thrakii, odkud se přestěhoval do sev. části Bithynie, zv. odt. **Thȳnia,** *ae, f.*; adj. **Thȳnus,** n. **Thȳniacus,** *a, um* (fem. řec. **Thȳnias,** *adis,* dat. pl. *Thyniasin Pr*) thynský, synekd. bithynský *H.*

thynnus, *ī, m.* [*θύννος*] tuňák (ryba) *H.*

Thyōnē, *ēs, f.* [*Θυώνη*] 1) matka Dionysova, druhdy ztotožňovaná se Semelou; odt. **Thyōneus,** *eī, m.* Thyonin syn t. j. Bakchos *H*; subst. **Thyōniānus,** *ī, m.,* Thyonský mok' (t. j. víno) *Cat*; 2) jedna z Hyad, dříve dodonských nymf, chův novorozeného Dionysa *O.*

Thyrea, *ae, f.* [*Θυρέα*] hlavní město peloponneské krajiny Kynurie (= **Thyreātis,** *idis, f.* Thyrejská země *O*), o niž byl dlouhý spor mezi Argolidou a Spartou.

Thȳreum n. **Thȳrium,** *ī, n.* [*Θύριον*] město v sev. Akarnanii; odt. **Thȳrīnsēs,** *ium, m.* Thyriané *L.*

Thyrsis, idis (acc. *im*), *m.* jméno pastýře *V.*

thyrsus, *ī, m.* [*θύρσος*] thyrsos (tyč ovinutá révovým nebo břečtanovým listím, mající na konci piniovou šišku), odznak boha Bakcha a účastníků jeho slavnosti; meton. *ubi mota calent viridi mea pectora thyrso O* t. j. (básnickým) nadšením, podobným opojnému vytržení bakchickému *T.*

Ti. jako zkratka = *Tiberius* (praenomen).

tiārās, *ae, m.* [*ὁ τιάρας*] n. **tiāra,** *ae, f.* [*ἡ τιάρα*] (básn. též pl. význ. sg.) tiara, pokrývka hlavy, podobná turbanu, již nosili zejm. orientální vládcové.

Tibarānī, *ōrum, m.* kmen v Kilikii *C.*

Tiberiolus, *ī, m.* [demin. od *Tiberius*] důvěrně milý Tiberius *T.*

Tiberis, *is* (acc. *im,* abl. *ī*), *m.* = básn. **Thybris,** *idis* (acc. *im* n. *in,* voc. *i*), *m.* [*Θύβρις*] Tiberis, Tiber, řeka protékající Římem, nyn. Tevere; – person. bůh řeky Tiberu; – adj. **Tiberīnus** (fem. básn. též řec. **Tiberīnis,** *idis* n. **Thybris,** *idis*) tiberský, Tiberu: *T. pater* (*deus*) = subst. **Tiberīnus,** *ī, m.* *α*) bůh řeky Tiberu, Tiberinus, jenž měl svatyni v Římě na ostrově; dle pověsti byl dříve jedním ze starých králů albských a utonul v řece, nazvané po něm Tiberem, jež se jmenovala dříve Albula; *β*) meton. řeka Tiber *VO.*

Tiberius, *ii, m.* římské praenomen (zkrác. *Ti.* n. *Tib.*); – spec. *Ti. Claudius Nero,* druhý císař římský (14—37 po Kr.); adj. **Tiberiānus,** *a, um* Tiberiův.

tībia, *ae, f.* 1) holenní kost, holeň: *genu aut t. aut talus Plin*; 2) metaf. dechový nástroj, podobný našemu klarinetu (jehož se užívalo k doprovodu i samostatně zejm. v divadle a bohoslužbě, spec. v kultu fryžské bohyně Kybely; proti nástrojům strunným měla dechová hudba ráz vášnivý a účinek rozčilující), klarinet, ob. se překl. píšťala, flétna (= *αὐλός*): *acri tibiā H* pronikavou; *t. curva V* = *aduncō t. cornū* (abl. qual.) *O* se zahnutou násadou (roz-

šířenou na způsob rohu k sesílení zvuku), op. *t. longa O* (t. j. rovná); hudebník ob. hrával současně na dvě píšťaly, druhdy spojené, různého ladění, odt. *tibiis cantare N* pískati na píšťalu.

tībīcen, *inis, m.* [*tibia* a *cano*] 1) hudebník na (klarinet) píšťalu, klarinetista, pištec: *canere ad tibicinem C* s průvodem pištce; pištci, kteří hráli při státních obřadech, tvořili zvláštní cech (*collegium tibicinum Romanorum, qui sacris publicis praesto sunt*) s některými výsadami a zvl. svátkem, spojeným s hostinou v chrámě kapitolského Jova *L*; *transit iuris consultus tibicinis Latini modo C* po způsobu Latinského pištce, jenž na jevišti doprovází hned toho, hned onoho herce; (*hostiae*) *ad praeconem et ad tibicinem immolabantur C* za účinkování hlasatele a pištce; 2) sloup, podpora, pilíř u domu: *stantem tibicine villam O.*

tībīcina, *ae, f.* [*tibicen*] hudebnice, pištkyně.

tībīcinium, *ī, n.* [*tibicen*] hra na píšťalu, pištectví, vůb. hudba.

Tibullus, *ī, m.* (*Albius T.*) vynikající římský básník elegický (asi 54—19 př. Kr.), přítel Horatiův a Ovidiův (zvl. krásnými básněmi opěvuje svou lásku k dívce, již jmenuje Delií).

Tībur, *uris* (abl. *e*, loc. *Tiburī* v Tiburu), *n.* staré město v Latiu nad řekou Anienem, již za starověku oblíbené k venkovskému pobytu, nyn. Tivoli; — adj. **Tīburs,** *rtis* n. **Tīburtīnus (Tīburnus),** *a, um* tiburský, v Tiburu; — subst. α) **Tīburtēs,** *ium, m.* Tiburané; β) **Tīburs,** *rtis, n.* Tibursko, okolí Tiburu; **Tīburtīnum,** *ī, n.* tiburská villa, statek v Tiburu; γ) **Tīburtus** n. **Tīburnus,** *ī, m.* dle pověsti zakladatel a eponymos Tiburu, vnuk Amfiaraův (s nímž se jmenují jako zakladatelé i jeho bratří *Catillus* a *Coras*), odt. *Tibur Argeo positum colono H.*

Tīcīnum, *ī, n.* město v předalpské Gallii nyn. Pavia.

Tīcīnus, *ī, m.* řeka v předalpské Gallii, přítok Padu na levém břehu, nyn. Ticino.

Tīfāta, *ōrum, n.* hora v Kampanii již. od Volturnu s chrámem Dianiným *L.*

Tifernum, *ī, n.* 1) město v Umbrii nad horním Tiberem (sabin. = lat. *Tiberinum*) *Plin*; 2) město v Samniu nad řekou Tifernem *L.*

Tifernus, *ī, m.* hora v Samniu u řeky Tifernu *L.*

Tigellīnus, *ī, m.* (*Sophonius T.*) zlopověstný oblíbenec a důvěrník Neronův, praefectus praetorio; později přestoupil na stranu Galbovu, po jehož smrti byl odsouzen k smrti a donucen k sebevraždě *T.*

Tigellius, *iī, m.* jméno rodové; zejm. 1) znamenitý zpěvák a dobrý společník, rodem ze Sardinie, nepřítel Ciceronův, přívrženec Caesarův, stíhaný od Kalva ostrými epigrammy *CH*; 2) *M. Tigellius Hermogenes* (příbuzný n. propuštěnec předch.), hudební skladatel a virtuos, nepříznivý kritik Horatiův *H.*

tigillum, *ī, n.* [demin. od *tignum*] trámec; lať, tyč, tyčka: *sororium t. L* ‚sestřin trám', brána (*ianus*) v Římě blíže amfitheatru, skládající se ze dvou trámů svislých a jednoho příčního, u níž byly každoročně 1. října konány oběti Janovi a Junoně a která byla spojena s vypravováním o Horatiovi, jenž usmrtil svou sestru *L.*

tignārius, *a, um* [*tignum*] tesařský: *faber t. C* tesař.

tignum, *ī, n.* otesaný kus dřeva, tesa, trám, trámec, břevno, kláda: *modicis instravit pulpita tignis H* t. j. zřídil jeviště ze skrovného (= nízkého) lešení; o lodi *tigna cava Pr.*

Tigrānēs, *is, m.* [*Τιγράνης*] 1) král Velké Armenie, zeť Mithridata VI., krále pontského, s nímž válčil proti Římanům, r. 69 byl poražen od Lukulla u Tigranocerty a později se úplně vzdal Pompejovi *C*; 2) syn předešlého, který byl od Pompeja přiveden do Říma jako rukojmě *C.*

Tigrāno-certa, *ae, f.* -a, *ōrum, n.* vl. ‚Tigranovo (viz *Tigranes*) město', hlavní město říše armenské *T.*

1. tigris, *is* (acc. *im* n. *in*, abl. *ī* n. *e*) u. *idis* (pl. ob. *tigrēs, ium*) *m.* n. zejm. básn. *f.* [*τίγρις*, avest. *tigra-* ostrý, *tigri-šīp*] tygr, zvíře přísl. svou ukrutností; u řím. básn. tygři vozí boha Bakcha; — meton. *Massicus aeratā secat aequora tigri V* t. j. lodí, jež má za odznak (*παράσημον*) tygra a odt. i jméno ‚Tygr'.

2. Tigris, *is* n. *idis* (o jednotl. tvarech viz předch.), *m.* [*Τίγρις* n. *Τίγρης*] řeka Tigris.

Tigurīnī, *ōrum, m.* Tigurinové, jedna ze čtyř žup, na které se dělili Helvetové, sev. od jezera Ženevského *Cs*; adj. **Tigurīnus,** *a, um* tigurinský.

tilia, *ae, f.* lípa.

Tillius, římské jm. rodové; zejm. (snad) bratr Tillia Cimbra, jednoho z vrahů Caesarových; po smrti Caesarově dostal se opět do senátu, z něhož byl od Caesara vyloučen, a dosáhl praetury *H.*

Timaeus, *ī, m.* [*Τιμαῖος*] 1) pythagorovec z Lokrů v již. Italii, vrstevník Platonův, jenž po něm pojmenoval svůj dialog o světě (Cicero jej přeložil do latiny); 2) řecký dějepisec z Tauromenia na Sicilii (asi 340—250 př. Kr.), napsal veliké dílo o dějinách Sicilie.

Timāgenēs, *is, m.* [*Τιμαγένης*] propuštěnec rodem z Alexandrie, rhetor a historik, oblíbenec Asinia Polliona, když byl pozbyl přízně Augustovy pro svou jizlivost *H.*

Timāvus, *ī, m.* řeka, vlévající se mezi Terstem a Aquilejí do Adriatického moře, nyn. Timavo; vyvěrá z Krasu několika prameny, jež se spojují a tvoří rozsáhlou vodní hladinu, odt. *ad lacum Timavi L.*

time-factus, *a, um* [*timeo*] zastrašený, zaleknutý.

timeō, *ēre, uī,* — báti se, obávati se, strachovati se, míti strach (obavu, starost); býti starostliv; 1) abs.: básn. *timuit exterrita pennis ales V* vl. projevil strach = zatřepetal křídly; 2) a) α) *t. alci* (dat. prosp.), básn. a pozd. i *pro alqo* o někoho: *suis rebus t. Cs* o svou vlastní bezpečnost; *timuere dei pro vindice terrae O*; *t. pro capite amicissimo Plin*; *t. de re* buď (stran) něčeho n. o něco: *nihil de bello timendum existimaverunt Cs*; *de suo periculo t. Cs* báti se nebezpečenství pro sebe = báti se o sebe; *de re publica valde timeo C*; β) *t. ut ...* (*ne non ...*) s konj. aby ..., že (snad) ne ...: *omnes labores te excipere video*; *timeo, ut sustineas C*; *t. ne ...* s konj. aby ne ..., že (snad) ...: *timuit, ne quid praeteriret C*; — s nepř. ot. *haec quo sint eruptura, timeo C*; — s inf. báti se, ostýchati se, rozpakovati se, váhati, neodvažovati se, nechtíti: (*flammae*) *pectoribus pasci* (*non*) *timuere tuis O*; — neklass. s acc. c. inf. význ. s obavou očekávati, pozorovati, mysliti; b) trans. *t. alqd* něčeho: *aeternam timuerunt saecula noctem V* (t. j. aby nenastala); pass. *timeri* býti na postrach, vzbuzovati strach, lekati; **timendus,** *a, um* jehož jest (třeba) se báti, hrozivý, hrozný, strašný, nebezpečný (*alci* někomu, pro někoho).

timidē, adv. [*timidus*] bázlivě, bojácně; nesměle, ostýchavě, plaše; — spec. zbaběle; úzkostlivě, opatrně, prozřetelně.

timiditās, *ātis, f.* [*timidus*] bázlivost, bojácnost; nesmělost, ostýchavost; spec. zbabělost.

timidus, *a, um* [*timeo*] 1) vůb. bázlivý, bojácný, plný strachu; nesmělý, ostýchavý, plachý; básn. s gen. obj. n. inf. bojící se něčeho: *t. procellae H*; *t. deorum O* bohabojný; *Codrus pro patria non t. mori H*; 2) spec. a) zbabělý, subst. zbabělec: *timidissime O* největší zbabělče; b) úzkostlivý, opatrný, prozřetelný: subst. *matrem timidi flere non solere N.*

Timocratēs, *is, m.* [*Τιμοκράτης*] epikurský filosof v polovici 3. stol. př. Kr., bratr Metrodorův *C.*

Timoleōn, *ontis* (acc. *onta N*), *m.* [*Τιμολέων*] vojevůdce z Korinthu v pol. 4 st. př. Kr., jenž osvobodil svou vlast a Syrakusy od tyrannů *N*; adj. **Timoleontēus,** *a, um* Timoleontův.

Timōlus viz *Tmolus.*

Timōn, *ōnis, m.* [*Τίμων*] vlastní jm. mužské; zejm. Athéňan za doby peloponneské války, příslovečný misanthrop *C.*

timor, *ōris, m.* [*timeo*] 1) bázeň, obava, strach, úzkost, hrůza (*alcis* obj. z někoho, před někým, subj. něčí; mimo to s vazbami jako sloveso *timere*): *timore perterritus N* ze strachu; *timorem capere V* býti pojat strachem; *t. deorum H* z bohů (*δεισιδαιμονία*, zavrhovaná od filosofů epikurských i stoických); básn. *mare videre mihi fit t. O* pojímá mě strach, pohlížím-li; 2) meton. co vzbuzuje strach: postrach, hrůza: *Cacus, Aventinae t. silvae O*; *loca plena timoris O* hrůzyplná; hrozivé, nebezpečné postavení: *in*

summo timore N; 3) person. *Timor* Strach, Hrůza *HO.*

Tīmotheus, *ī, m.* [*Τιμόθεος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) syn Kononův, athenský vojevůdce, vítěz nad Sparťany v několika bojích na moři († r. 354 př. Kr.); 2) syn Thersandrův z Miletu, nejslavnější hudebník své doby, vynikající zejm. v t. zv. nomech († r. 357 př. Kr.).

tīnctilis, *e* [*tingo*] čím může býti něco smočeno, kapalný: *ferro tinctile virus inest O* = hrot jest napuštěn jedem.

tinea, *ae, f.* a) mol (v oděvu, knihách a p.): o knize *tineas pasces taciturnus inertis H*; vůb. každý malý kazivý živočich, červ; b) housenka: *agrestes tineae O.*

tingō, *ere, tīnxī, tīnctum* [ze starš. *tinguo*, srov. *τέγγω*, něm. tunken] smáčeti, namáčeti; skrápěti, svlažovati, navlhčovati, porositi (*alqd rē* něco něčím, v něčem); 1) a) básn. *qua tingitur India Gange O* jest svlažována, omývána; *te t. poculis H* svlažiti, napojiti; ponořiti, pohrouziti (*rē* do něčeho): *tingunt aera lacū* (v. i t.) *V*; *mucronem tingit iugulo V*; *se t.* = med. *tingi* pohrouziti se: básn. o cirkumpolárních souhvězdích *arctos Oceani metuentes aequore tingi V*; b) spec. α) napouštěti, barviti (smáčením i vůb.): *tingebat murice lanas O*; part. obarvený, nabarvený, zbarvený: *tincta corpora T* (tmavě) nabarvená; β) význ. potřísniti, zbrotiti: *cultros sanguine t. O*; *victima securim cervice tinget H*; 2) metaf. napojiti, naplniti: (*Laeliam*) *patris elegantiā tinctam C.*

tinniō, *īre, īvī, (iī), ītum* [slovo onomatop.] cinkati, zvoniti, zníti; spec. cinkati penězi = ‚zacinkati měšcem', ‚klopiti' (t. j. platiti): *exspecto, ecquid Dolabella tinniat C.*

tinnītus, *ūs, m.* [*tinnio*] o zvuku kovu cinkání, cinkot; řinčení, zvonění, řinkot, břinkot (sp. o zbraních): *tinnitūs dare O* řinčeti; – metaf. *t. Gallionis T* ‚klinkání' (= ozdobné, ale prázdné mluvení).

tinnulus, *a, um* [*tinnio*] cinkavý, břinkavý, zvonivý, chřestivý: *tinnula aera O* cymbály; básn. o hlase *Cat.*

tintinnō, *āre* význ. = *tinnio.*

tīnus, *ī, f.* kalina.

Tīphys, *yos* (acc. *yn*, voc. *y*), *m.* [*Τῖφυς*] Boiot, kormidelník na lodi Argo.

Tīresiās, *ae, m.* [*Τειρεσίας*] slepý věštec v Thebách, známý z pověstí o Oidipovi, jenž také Odysseovi předpověděl jeho osudy při návratu z Troje *H.*

Tīridātēs, *is* n. *ae* (acc. *em* n. *en*) 1) jméno několika armenských králů *T*; 2) náčelník odboje proti parthskému králi Fraatovi (viz *Phraates*), jehož panství se na čas zmocnil, ale posléze (r. 27 př. Kr.) byl nucen utéci se do Říma k Augustovi *H.*

1. tīrō, *ōnis, m.* 1) vl. vojen. nováček (op. *veteranus*): collect. *tironem a veterano dissociant T*; přívl. *tirones milites C* = *exercitus t. L* nevycvičené vojsko; obr. *qui ante hanc pugnam t. esset C*; 2) přenes. a) mladý muž, vstupující po obléknutí mužské togy do praktického života vojen. n. civil.: *ut tironem celebrare frequentia posset O*; *nomina sectatur modo sumpta veste virili tironum H*; b) vůb. začátečník v něčem, člověk nezkušený, neobratný: *hominem non aetate, sed usu forensi atque exercitatione tironem C.*

2. Tīrō, *ōnis, m.* římské cognomen; zejm. Ciceronův propuštěnec (odt. *M. Tullius Tiro*), přítel a pomocník, vynálezce římské soustavy těsnopisné (*notae Tironianae*).

tīrōcinium, *iī, n.* [*tiro*] 1) vl. začátek vojenské služby; 2) meton. a) nováčkové, oddíl nováčků: *cum contemptum t. barbaros excitare possit L*; b) nezkušenost (ve vojen. službě, přenes. vůb.): *tirocinio et perturbatione iuvenis L*; c) metaf. zkouška, pokus, (první) výstup: *in L. Paullo accusando t. ponere L* po prvé vystoupiti na veřejnost.

tīrunculus, *ī, m.* [demin. od *tiro*] nováček, mladý začátečník, člověk docela nezkušený *Plin.*

Tīrȳns, *Tīrynthis* (acc. *a*), *f.* [*Τίρυνς*] staré město v Argolidě; adj. **Tīrynthius,** *a, um* tirynthský, z Tirynthu, zejm. o Herakleovi, jehož matka Alkmene byla chotí tirynthského krále Amfitryona, odt. i Herakleův; subst. **Tīrynthius,** *iī, m.* Tirynťan (= Herakles) *V*, **Tīrynthia,** *ae, f.* Tirynťanka (= Alkmene) *O.*

tisanārium viz *ptisanarium.*

Tīsias, *ae, m.* [*Τεισίας*] ze Syrakus, vedle svého učitele Koraka zakladatel theorie řečnictví (v 5. stol. př. Kr.).

Tīsiphonē, *ēs, f.* [*Τισιφόνη* ‚mstitelka vraždy‘] jedna z Erinyí (viz *Furia*); adj. **Tīsiphonēus**, *a, um* vl. náležící (= propadající) Tisifoně, meton. pekelný, zločinný, hříšný: *tempora Tisiphonea O.*

Tissaphernēs, *is, m.* [*Τισσαφέρνης*] perský satrapa v Malé Asii za peloponneské války, podporovatel Sparťanů, popraven r. 395 př. Kr. pro porážku u Sard.

Tissē, *ēs, f.* [*Τίσση*] město v sev. vých. Sicilii; odt. **Tissēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Tissy *C.*

Tītān, *ānis* n. latlnis. **Tītānus**, *ī, m.* [*Τιτάν*] 1) a) ob. pl. **Tītānēs**, *um* (**Tītānī**, *ōrum*), *m.* Titani, božské potomstvo Urana a Gaie (6 bytostí mužských a 6 ženských), z něhož nejmocnější dvojice, Kronos a Rheia, vládla světu, ale musila sama zase ustoupiti novému pokolení, Diovi a ostatním bohům olympským, po krutém boji zv. titanomachie, načež byli Titani svrženi do Tartaru; b) sg. spec. Hyperion, bůh světla, básn. meton. Slunce (ob. Helios, syn Hyperionův): *ubi primos ortus extulerit T. V*; 2) adj. **Tītānius** n. **Tītāniacus**, *a, um* (fem. též řec. **Tītānis**, *idis* n. *idos*) titanský, Titanův: *Titaniacis draconibus O* (jež Medeia dostala od svého děda Helia); 3) subst. **Tītānis**, *idis* n. **Tītānia**, *ae, f.* α) Titanka, ku př. Tethys; β) Titanovna, dcera (vnučka a p.) Titanova, ku př. Pyrrha (vnučka Titana Iapeta), Leto (dcera Titana Koia), Kirke (dcera Heliova), Artemis (= Selene, dcera Hyperionova).

Tīthōnus, *ī, m.* [*Τιθωνός*] myth. syn trojského krále Laomedonta (dle jiných bájí král Aithiopův), manžel Eoin, otec Emathionův a Memnonův; Eos vyžádala proň od Dia nesmrtelnosti, ale poněvadž nevyžádala též věčného mládí, Tithonos zestárl a posléze se scvrkl v cikádu; adj. **Tīthōnius**, *a, um* Tithonův, tithonský: *Tithonia coniux O*; subst. **Tīthōnia**, *ae, f.* (božská) choť Tithonova (= Eos) *O.*

Titiēs, *ium* n. **Titiēnsēs**, *ium, m.* a) druhá ze tří starých tribuí římských, podle staršího výkl. utvořená připojením Sabinů a pojmenovaná po sabinském králi Titu Tatiovi; odt. b) jedna ze tří nejstarších jízdních centurií, sestavená z tribue Titiův *L.* (Dle jiného výkl. jm. odvozeno z *titiō, ōnis* ‚hořící kus dřeva‘, ‚hlaveň‘, ‚oharek‘ a ukazuje na Titie jako na staré obětní družstvo.)

Titiī (*ōrum, m.*) *sodales* staré náboženské družstvo, obnovené později od císaře Augusta, zřízené dle ob. výkladu k zachovávání sabinských kultů a pojmenované dle svého zakladatele Tita Tatia nebo na jeho památku (dle jiného výkl. pochází jm. od *titi* = *columbae agrestes*, ptáků významných při jistých augurních).

tītillātiō, *ōnis, f.* [*titillo*] lechtání, šimrání, přenes. dráždění: *voluptatum quasi t. C.*

tītillō, *āre, āvī, ātum* [srov. *τίλλω*] lechtati, šimrati: obr. *nisi sensus quasi titillarentur voluptate C.*

Titius, *a, um* 1) a) subst. římské jm. rodové; zejm. *Sex. Titius*, tribun lidu r. 99 př. Kr., demagog a navrhovatel agrárního zákona ve smyslu Saturninově; proti němu vystupoval řečník M. Antonius; podle jeho chůze byl prý nazván i jistý tanec *C*; b) adj. *lex Titia* o quaestuře *C*; 2) *Titii* (v. t.) *sodales.*

titubanter, adv. [*titubans* od *titubo*] vl. vrávoravě; obr. kolísavě, nejistě.

titubātiō, *ōnis, f.* [*titubo*] vl. vrávorání; kolísání, rozpaky, nejistota.

titubō, *āre, āvī, ātum* 1) vrávorati, potáceti se (zejm. o opilém): *si tantulum offensum titubatumque sit C* jestliže jen dost málo se klopýtne a zavrávorá; *titubantem annisque meroque O*; básn. med. *iuvenis vestigia haud tenuit titubata V* neudržel ujevších mu nohou; — klopýtati, zakopnouti: *qui paulum titubassent L*; *cave, ne titubes H*; 2) přenes. a) koktati, zajíkati se; b) kolísati se, rozpakovati se, býti nejistý, váhati: *omnibus titubantibus et de rebus summis dubitantibus N*; c) poklesnouti, pochybiti.

titulus, *ī, m.* nápis (*alcis rei* na něčem n. o něčem); 1) vl. a) *statua cum titulo lamnae aeneae inscripto L*; *titulus breve carmen habebat O*; b) spec. α) náhrobní nápis: *neglectum cinerem sine titulo iacere Plin*; β) nápis na věci, která jest na prodej, návěští: *legit titulum auditoque pretio ... Plin*; *ite sub imperium sub titulumque lares Tib* t. j. do dražby; γ) nadpis, titul: *legum latarum tituli anteferrentur T*; δ) (čestný)

nápis na sochách, u t. zv. imagines předků a p. o životě a zásluhách něčích, odt. meton. titul, (slavné) jméno: (*populus*) *qui stupet in titulis et imaginibus H*; 2) meton. titul, jméno a) *t. consulatus C* jméno konsula; obr. *t. hic* (sc. *sapientis*) *insignis et pulcher C*; b) metaf. α) čestné (slavné) jméno, čest, sláva, pocta, vyznamenání: *praedae O* sláva z kořisti; *hunc titulum meritis pensandum* (v. t.) *reddite nostris O*; *par titulo tantae gloriae fuit L* dovedl si zachovati lesk slávy; *clementiae t. a viro claro petebatur T* (muž .... měl mu získati ...); β) záminka, jméno: *haud parva res sub titulo minime atroci ferebatur L*; *sub titulo aequandarum legum L*; *accepisse sestertia decem milia foedissimo titulo Plin.*

Titurius, *iī, m.* (*Q. Titurius Sabinus*) legát Caesarův v Gallii, padl r. 54 v boji proti Ambiorigovi.

Titus, *ī, m.* [arch. *titus* holub, srov. *Titii*] římské a sabinské praenomen (zkrác. *T.*); ➡ spec. *T. Flavius Vespasianus*, římský císař (r. 79—81 po Kr.).

Tityos, *ī* (acc. *on*), *m.* [*Τιτυός*] myth. obr, syn Gaiin, jenž byl pro pokus násilí na Apollonově matce Letě od Apollona (n. Dia) zabit, dle jiné pověsti svržen do podsvětí, kde mu supové požírají játra stále narůstající.

Tītyrus, *ī, m.* a) vl. jméno pastýře v básních bukolských; b) spec. meton. bukolské básně (Eklogy) Vergiliovy: *T. et segetes .... legentur O*; ➡ meton. význ. Vergilius *Pr.*

Tlēpolemos, *ī, m.* [*Τληπόλεμος*] syn Herakleův; účastnil se trojské války jako vůdce Rhoďanů *O.*

Tmaros, *ī, m.* [*Τμάρος* n. *Τόμαρος*] pohoří v Epeiru blíže Dodony; adj. **Tmarius**, *a, um* tmarský *V.*

Tmōlus n. **Timōlus**, *ī, m.* [*Τμῶλος*] pohoří s městem téhož jména v Lydii jihových. od Sard, bohaté vínem; básn. meton. bůh pohoří Tmolu *O*; odt. **Tmōlītēs**, *ae, m.* Tmolan; ➡ adj. **Tmōlius**, *a, um* tmolský; subst. masc. (sc. *οἶνος*) Tmolské (víno): (*quibus*) *Tmolius adsurgit V.*

toculliō, *ōnis, m.* [z **τοκύλλιον*, demin. od *τόκος*] vl. vyběrač ‚úročků', lichvář, vydřiduch *C.*

tōfus n. **tōphus**, *ī, m.* tuf (nerost).

toga, *ae, f.* [*tego*] pův. vůb. oděv, šat; ob. spec. toga, svrchní roucho římských občanů mimo válku, polokruhovitý n. ellipsovitý kus vlněné látky, pravidelně bílé barvy, obtáčený v ladných řasách kolem těla tak, že pravá ruka byla volná a na prsou byl vytvořen velký záhyb (klín, *sinus*); 1) *t. praetexta* (v. t.); bílou togu (*t. pura* = *virilis* n. *libera*) oblékali dospělí jinoši po prvé v 17. (později v 16.) roce svého věku ob. o Liberaliích, kterýž významný den vstupu mezi občany byl oslavován obětí Jovovi kapitolskému; odt. *mutata t. H*; *scuto frameaque iuvenem ornant* (*Germani*): *haec apud illos t.* (*est*) *T*; 2) praegn. toga jako odznak a) Římana vůb.: *ancilium et nominis* (sc. *Romani*) *et togae oblitus H*; *Germanos numquam satis excusaturos, quod inter Albim et Rhenum .... togam viderint T*; b) občana mimo válku (op. *paludamentum*): *pacis est insigne et otii t. C*; *nec in armis praestantior quam in toga C, quae in toga fecisset T* („v civilu" = v činnosti státnické, v občanských úřadech, v míru; ➡ meton. činnost neválečná (v míru, občanská), mír: *cedant arma togae* básn. *C*; *Marte togāque praecipuus O*; *plebem, quae togā enitesceret T* (t. j. řečnictvím a znalostí práva); c) druhu římské komedie, zv. *togata* (v. t.): *dicitur Afrani t. convenisse Menandro H* vl. že by .. toga byla slušela Menandrovi n. byla, jako by ji byl svlékl M. (t. j. A. napodoboval Menandra); d) lehkých ženštin, jež nosívaly místo počestné stoly barevnou togu: o muži *sumpsisti virilem, quam statim muliebrem togam reddidisti C*; ➡ meton. lehká ženština, ‚holka': *si tibi cura togae est potior Tib.*

togātus, *a, um* [*toga*] oděný togou; ➡ meton. (z praegn. význ. slova toga) a) význ. římský: *Gallia togata C Hirt* (poříman. část Gallie předalpské, t. Gallie předpadská); masc. subst. Říman, římský občan: *quem voles testium sive togatum sive Siculum C*; b) neozbrojený, odt. občanský (op. vojenský), civilní, neválečný, praed. mimo válku, bez války, doma, v míru, „v rouše mírovém": *cohors togata T* (bez brnění a štítů): *togati me uno togato duce vicistis C*; *Romanos rerum dominos gentemque togatam V* mírumilovný; masc. subst. občan (neválečný), měšťan: *immixti turbae militum*

togati L; *togatum se mansisse T* prostým občanem; c) o komedii *fabula togata* n. subst. **togāta**, *ae, f.* togáta, t. j. komedie, v níž jednajícími osobami byli měšťané z italských měst (op. *fabula palliata*); z básníků tohoto oboru vynikl zejm. *L. Afranius* (nar. kolem r. 150 př. Kr.): *cum ageretur t. C.*; d) o lehkých ženštinách lehký: *ancilla togata H.*

togula, *ae, f.* [demin. od *toga*] (malá, pěkná n. vůb.) toga *C.*

Tolbiacum, *ī, n.* město jihozáp. od nyn. Kolína n. R., nyn. Zülpich *T.*

Tolēnus, *ī, m.* řeka protékající územím Aequů a Sabinů a vlévající se do Velinu *O.*

tolerābilis, *e* [*tolero*] snesitelný, obstojný, ucházející; lehký: *certis medium et tolerabile rebus concedi H* přípustná prostřednost.

tolerābiliter, adv. [*tolerabilis*] trpělivě.

tolerāns, *antis* [vl. part. praes. od *tolero*] snášející, snášelivý, trpělivý (s gen. obj. *alcis* v něčem): *corpus laborum t. T.*

toleranter, adv. [*tolerans*] trpělivě.

tolerantia, *ae, f.* [*tolerans*] snášení, snášelivost, trpělivost.

tolerātiō, *ōnis, f.* [*tolero*] snášení: (*dolorum*) *t. C* způsob snášeti bolesti.

tolerō, *āre, āvī, ātum* [srov. *tollo, tulī* (perf. k *fero*)] snášeti, nésti (zř. vl.); trpěti, zakoušeti a) *labores, dolorem t. C*; s abl. instr. *famem t. rē Cs* zahánětí hlad něčím; *desiderium mariti solaciis honestis t. T* činiti si snesitelným; b) snésti, vydržeti, přestáti, přetrpěti: *ne duces summam belli parum tolerarent T* aby neklesli pod tíhou války; — abs. vydržeti v něčem, někde: neos. *paulo longius tolerari posse Cs*; *nubendum an in penatibus isdem tolerandum haberet T*; c) (těžce, nesnadno, nuzně a p.) udržovati, zachovávati, živiti, uhájiti: *equos, equitatum t. Cs*; *vitam t.* i abs. *t.* udržovati (se) n. zachovávati (se) na živu, (nuzně) živiti se: *t. colo vitam V*; *miles fame absumptus (est), nisi quos corpora equorum toleraverant T.*

Tolētum, *ī, n.* město v Hispanii nad řekou Tagem, nyn. Toledo; adj. **Tolētānus**, *a, um* toletský; subst. **Tolētānī**, *ōrum, m.* Tolefané.

tollēnō, *ōnis, m.* [*tollo*] vl. zdvihadlo; váha, jeřáb *L.*

tollō, *ere, sustulī, sublātum* [srov. *tulī* m. *tetulī* (perf. k *ferō*, starolat. praes. *tulō*), *lātus* (z **tlātos*), *τλῆναι, τάλας, τάλαντον, τελαμών*, něm. *dulden*] I zdvíhati (vl. i metaf.); 1) zvedati, pozdvihovati a) α) *unde diadema? non enim abiectum sustuleras C* nezvedl = nenašel jsi ho na ulici; *t. manū saxum V*; *puram* (sc. *herbam*) *tollito L* utrhni; *manūs ad caelum t. O*; *ancoram t.* vyzvednouti, vytáhnouti; *alqm in crucem t.* přibíti; vojen. *signa t. Cs* = vytáhnouti, vyraziti; *t. aulaea O* zvedati, vytahovati (k zakrytí jeviště); *tempus, quo (infantes) sustulisset L* zvedl = nalezl (a přijal k sobě); *aure sublata H* se vzpřímenýma ušima; — básn. *t. fluctus V, freta H* zdvíhati, vzbouřiti (op. *ponere*); obr. *verba cadentia tollit H* ‚lapá'; odt. *hoc tibi dictum tolle memor H* ulož v pamět; β) *se t.* = med. *tolli* zdvíhati se, vymršťovati se, povstávati, vstávati, vyvstávati; básn. o stromu vyrůstati: *quae se sustulit arbos V*; b) spec. zvedati novorozené dítě (o otci, který je tím uznává za své a naznačuje, že je chce vychovati = *suscipere*), meton. nechati si, vychovati, přenes. zplodití, zroditi: *nec dubita t. quicquid erit O*; *filium ante sublatum amisit T* = narozeného; *qui ex Fadia sustulerit liberos C* zplodil, měl s Fadií; *Helenor, regi quem Licymnia sustulerat V* porodila; c) s acc. vnitř. *t. clamorem CsL, risum, cachinnum CH* zdvihnouti = strhnouti, dáti se do ...; pod. *proelia tollunt V*; (*colubrum*) *tollentem minas V* hrozivě se vzpínajícího; 2) vznášeti, povznášeti, povyšovati a) *tollemus in astra nepotes V*; med. *fuscis tollitur alis V* vznese se; b) metaf. α) (*laudibus*) *t. alqm* vynášeti chválami, velebiti, slaviti; β) význ. posilovati, těšiti: *animum t.* mysl (něčí n. svou) zvedati, vzpřimovati, dodávati n. nabývati mysli (zmužilosti, odvahy), povzbuditi někoho n. vzchopiti se: *amicum t. H* těšiti; γ) praegn. *sublatus* zpyšnělý, zpyšněv, bujný, zpupný: *mens rebus sublata secundis V*; 3) a) bráti na sebe: *plus oneris sustuli quam ferre me posse intellego C*; *quid oneris in praesentia tollant C*; *naves, quae equites sustulerant Cs* byly

vzaly na sebe = vezly; b) bráti k sobě (*rē* na ...): *sublatis rebus amigrant Romam L* sebravše své věci (= jmění); *Triptolemum gremio sustulit suo O* vzala si na klín; *quem t. raedā vellet H*; c) odt. míti na sobě, nésti, držeti: *Atlas, caeli qui sidera tollit V*; d) zanésti, donésti; vézti, dovézti, dopraviti: *cras ferramenta Teanum tolletis H*; med. odebrati se: *in arduos tollor Sabinos H*; II praegn. odstraňovati (vl. i metaf.); 1) bráti něco odněkud, odklízeti, odnášeti, odvážeti, odnímati a) *ne ille tolleret secumque duceret* (sc. *amphoras*) *N*; b) spec. α) sklízeti (s pole): *ex area t. C*; *cultā praemia tollet humo O*; β) vynášeti, vyváděti s nebezpečného místa, zachraňovati: *me Mercurius denso sustulit aëre H*; *tolle fuga Turnum V*; γ) (*de* n. *e medio*) *t. alqm* sprovoditi se světa, odstraniti, euf. význ. usmrtiti: *Drusum ferro, Metellum veneno sustulerat C*; 2) vymýtiti, vyhladiti, potlačiti, dáti výhost něčemu, vynechati, nechati něčeho; o slohu *erat, quod t. velles H*; pod. *dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem plura tollenda relinquendis H* (= více špatného než dobrého); *tolle moras O* nech odkladů; *tolle quietis et securitatis excusationem T*; 3) a) rušiti: *t. legem, sacramentum Cs*; *Caesar rem totam sustulit Cs* zrušil veškeré jednání o té věci; *dictaturam funditus ex re publica sustulit C* odstranil; nkončiti, dokončiti: *controversias t. Cs* ukliditi; b) mařiti, zamezovati: *spem fugae t. Cs* odníti; *simulatio tollit iudicium veri C*; seugm. *omnipotens pariter ipsosque nefasque sustulit O* vzal je se země a zamezil zločin; c) ničiti, kaziti; o městě rozbořiti: *leviora tolli* (*ad tollendum*) *Pergama H* (snadnější =) přístupnější zkáze, snáze dobytná; — spec. t. t. o jednání v senátě *diem t.* (dlouhými řečmi n. obnuntiací pro jednání) zmařiti (‚obstrukce'). — Part. **sublātus** význ. adj. v. t.; perf. **sustulī** též od slov. *suffero* (v. t.), sejm. *poenas sustulit C*).

Tolōsa, *ae*, *f.* město v Narbonské Gallii nad řekou Garumnou, nyn. Toulouse; adj. **Tolōsānus**, *a*, *um* n. **Tolōsēnsis**, *e* toloský; subst. **Tolōsātēs**, *ium*, *m.* Tolosané.

Tolumnius, *iī*, *m.* vlastní jméno mužské; 1) věštec Latinův; padl v boji *V* 2) král vejský *L*.

tōmentum, *ī*, *n.* [z **toμementom*, srov. *tumeo*] vycpávka polštářů (seno n. sláma).

Tomī, *ōrum*, *m.* [*Τόμοι*] n. **Tomis**, *idis*, *f.* [*Τόμις*] město na záp. pobřeží Černého moře, kde žil Ovidius ve vyhnanství; odt. **Tomītae**, *ārum*, *m.* Tomští, obyvatelé Tomů; adj. **Tomītānus**, *a*, *um* tomský.

Tomyris, *is*, *f.* [*Τόμυρις*] skythská královna, která prý zabila v boji Kyra *Tib*.

tondeō, *ēre*, *totondī*, *tōnsum* [srov. *τένδω*, att. *τένθω* ohlodávati, okusovati] ostříhávati, stříhati; 1) *t. oves VH*; — spec. stříhati vlasy a vousy, holiti: *t. barbam*; *tonsā cute H* (po způsobě kyniků); *rusticius tonso H*; reflex. *t.* = med. *tondēri* stříhati si vlasy, holiti se; obr. *arbor tonsa comas O* ostříhav si témě (na znamení smutku); básn. *t. alqd rē* ustříhávati s něčeho něco = zbavovati něco něčeho: *tondens purpureā regna paterna comā Pr*; 2) přenes. a) o stromech ořezávati, osekávati, oklešťovati: *ilex tonsa bipennibus H*; o věnci přistříhávati (vyčnívající větvičky): *in morem tonsa corona V*; *tonsae foliis olivae V*; b) požínati, kositi: *t. prata V*, *humum O*; *tonsis in vallibus V*; c) okusovati, oškubávati, spásati: *tondentes gramen oves O*; *dumeta V*; *rostro voltur iecur tondens V* ožírající; d) trhati, škubati: *comam tondebat hyacinthi V*; *violas manu t. Pr*.

tonitrus, *ūs*, *m.* n. **tonitruum**, *ī*, *n.* [*tono*] hrom; pl. hřímání, hromobití.

tonō, *āre*, *uī*, — [srov. něm. Donner; příbuz. *στένω*, čes. ‚stenati'] hřmíti, hřímati; 1) vl. a) neos. *tonat* hřmí; b) básn. os. *Iuppiter tonabat Pr*; *Iove tonante C* když J. hřmí = za bouřky; odt. **Tonāns**, *antis*, *m.* epitheton Jovovo Hřmící, subst. Hřimatel, Hromovládce; 2) metaf. a) o silném zvuku (význ. rachotiti, burácetí): *horrificis tonat Aetna ruinis V*; b) spec. o řeči ‚hřímati': *oratio tonat, fulgurat Plin*; *tona eloquiō V*; trans. *sacerdos ter centum tonat ore deos V* (vl. hromovým =) silným hlasem vzývá.

tōnsa, *ae*, *f.* [*tondeo*] (vl. osekaná a oškrabaná tyč) veslo (básn.).

tōnsillae, *ārum*, *f.* mandle v krku.

tōnsor, *ōris, m.* [*tondeo*] střihač, spec. střihač vlasů, holič, bradýř: *inaequalis* (v. t.) *t. H.*

tōnsōrius, *a, um* [*tonsor*] holičský: *culter* (v. t.) *t. C.*

tōnstrīcula, *ae, f.* [demin. od *tonstrix* (fem. k *tonsor*)] (‚nějaká') střihačka vlasů, holička, bradýřka *C.*

tōnsūra, *ae, f.* [*tondeo*] ostříhání.

tōphus viz *tofus.*

topiārius, *a, um* [*topia* (sc. *opera,* od *τόπος*) krajina jako nástěnná malba] náležící k okrasnému zahradnictví; — subst. **topiārius,** *ii, m.* umělý zahradník; **topiāria,** *ae, f.* (sc. *ars*) umělé zahradnictví.

topica, *ōrum, n.* [*τὰ τοπικά*] nauka o všeobecných schematech (*τόποι*) k nalézání důvodů a důkazů; název spisu (Aristotelova a) Ciceronova, sestaveného pro potřebu při soudních přích a objasněného příklady z právn. praxe.

toral, *ālis, n.* [z neutr. adj. **torale* (ložní) od *torus*] (ložní) přikryvka, pokryvka; přehoz na lehátku *H.*

torculum, *ī, n.* [*torqueo*] lis.

toreuma, *atis, n.* [*τόρευμα*] vypuklá práce, relief; synekd. ciselovaná nádoba *C.*

tormentum, *ī, n.* [m. **torc-mentum* od *torqueo*] (sg. zř.) nástroj k točení; **1)** kolo na hřídeli, vratidlo, rumpál: (*falces*) *tormentis introrsus reducebant Cs*; **2)** vojen. **a)** metací stroj, samostříl, dělo (úhrnný název pro t. zv. *catapultae* a *ballistae,* jichž se užívalo zejm. k hájení opevněných míst): *tela tormentis mittere Cs*; **b)** meton. (těžká) střela: *fenestrae ad tormenta mittenda Cs* střílny; *t. mittere Cu;* **3)** mučicí nástroj, skřipec **a)** vl. *dare alqm in tormenta* n. *tormentis*; *dare se in tormenta C* podstoupiti mučení (obr.); obr. básn. *lene t. ingenio admoves H* t. j. lahodnou trýzní srdce otvíráš; **b)** meton. mučení **α)** *tormentis* n. *per tormenta quaerere de alqo* vyšetřovati někoho na skřipci, útrpným právem; *tormentis servorum patefacta sunt flagitia T*; **β)** metaf. muka, trýzeň, útrapa: *tormenta fortunae C*; *longi tormenta doloris O.*

tormina, *um, n.* [m. **torc-mina* od *torqueo,* srov. předch.] svírání (hryzení, ujímání) v břiše, kolika.

torminōsus, *a, um* [*tormina*] trpící kolikou, náchylný ke kolice.

tornō, *āre, āvī, ātum* [*tornus*] soustruhovati, kroužiti: *sphaeram t. C*; obr. *male tornatos incudi reddere versus H* t. j. nepovedené.

tornus, *ī, m.* [*τόρνος*] soustruh: *torno rasile buxum V*; přenes. dláto: *torno facili* (obratným) *superaddita vitis V*; — obr. *angusto versus includere torno Pr.*

Torōnē, *ēs* n. **Torōna,** *ae, f.* [*Τορώνη*] město na chalkidském poloostrově Sithonii; adj. **Torōnaeus** n. **Torōnaicus** toronský: *T. sinus T* (mezi Sithonií a Pallenou).

torōsus, *a, um* [*torus*] svalnatý, masitý.

torpēdō, *inis, f.* [*torpeo*] **1)** strnulost, tupost mysli, malátnost: *si tanta t. animos oppressit S*; *tanta t. invaserat animum T*; **2)** meton. trnák, rejnok elektrický (ryba, jež elektrickými ranami omračuje svou kořist): *torpore torpedines* (*se tutantur*) *C.*

torpeō, *ēre, uī,* — [srov. čes. ‚trnouti' s ‚trpnouti', ‚trpký'] trnouti, býti ztrnulý, ochrnulý, nehybný, ztuhlý, zdřevěnělý; spec. **a)** **α)** mrazem křehnouti, mrznouti, býti zkřehlý, zmrzlý: *cervi torpent mole nova V*; **β)** co do sil býti ochromen, chabý, nemíti vlády, síly: *torpent infractae ad proelia vires V*; odt. *torpebat vox spiritusque L* tajil se, vázl hlas i dech; **b)** nečinností malátněti, býti zmalátnělý, otupen, tupý, meton. lenošiti, zahálet: *deum sic feriatum volumus cessatione t., ut . . . C*; *instare miles . . . t. Vitellius T*; hend *animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque T* nehybně (líně) leží; **c)** duševně, zejm. silným dojmem býti omámen, omráčen, bez sebe (*rē* něčím): *si tua rē subitā consilia torpent L* jestliže jest tvá vůle ochromena; *Pausiacā torpes tabellā H* trneš úžasem nad . . .

torpēscō, *ere, puī,* — [inchoat. od *torpeo*] trnouti, ochrnouti (vl. i metaf.) **a)** ustrnouti, ‚ztuhnouti', ‚zdřevěnětí': *torpuerat gelido lingua metu O*; **b)** malátněti, chabnouti, slábnouti, dřevěnětí, tupěti: *ingenium incultū atque socordiā t. sinunt S*; *torpuerant pectora morā O*; choulostivěti.

torpidus, *a, um* [*torpeo*] ztrnulý, nehybný, ztuhlý, ‚zdřevěnělý' (vl. i metaf.); — spec. **a)** (mrazem) zkřehlý, zmrzlý;

meton. *pecora torpida frigore L* (dle jiného čtení *torrida*) zakrslý; b) *t. somno L* rozespalý; c) ustrnulý, ‚omráčený', bez sebe: prolept. *quod malum cum stupore ac miraculo torpidos defixisset L* omráčilo.

torpor, *ōris, m.* [*torpeo*] ztrnulost, ztrnutí, ochrnutí a) meton. *torpore torpedines* (sc. *se tutantur*) *C* omračováním; b) malátnost, ochablost; tupost; c) ustrnutí.

torquātus, *a, um* [*torquis*] opatřený řetězem, s řetězem na krku, ovinutý řetězem: básn. přenes. *Allecto torquata* (ovinutá) *colubris O*; — jako vlastní jm. **Torquātus**, cognomen v rodě Manliův (v. t.) prý po T. Manliovi, jenž odňal zlatý řetěz přemoženému obrovskému Gallovi (kolem r. 300 př. Kr.).

torquĕō, *ēre, torsī, tortum* (arch. inf. praes. pass. *torquerier H*) [srov. *ἀτρεκής* (vl. nezkroucený), *ἄτρακτος*, čes. ‚trak', ‚tračec' = řetěz, pás, popruh] točiti: 1) a) stáčeti, kroutiti: *stamina pollice torque O* před; otáčeti, obtáčeti, ovíjeti: *plerique circum bracchia torta veste T*; ohýbati, zakřivovati: *taxi torquentur in arcus V*; part. **tortus**, *a, um* stočený, skroucený: *t. funis* spletený; *torti crines T* kudrnaté; *torta quercus V* dubový věnec (viz i dále); b) otáčením pohybovati α) valiti: *Phlegethon torquet saxa V*; *flumina undā torquentia montes V*; β) zvedati: *torquet lapidem machina H*; c) vířiti, čeřiti, brázditi: *t. undam, spumas V*; *meas remis torsit aquas O*; d) otáčeti, obraceti: *oculos t. V*; *torquet ab obscenis sermonibus aurem H* odvrací; — odt. říditi (vl. i metaf.): *cuncta qui bella torques V* řídíš chod války; e) zatočiti, mávnouti, rozmáchnouti, meton. vymrštiti, metati, házeti: *hastas t. C*; *eminus glandes t. T*; *tortum plumbum O*; *imber tortus V* = krupobití; *fulmina t. V*; *Iuppiter torquet hiemem V* spouští, rozpoutává; f) α) stočiti, zkřiviti: *ora t. CV*; β) metaf. kroutiti, křiviti, měniti, převraceti, vytáčeti: (*naturam*) *huc et illuc t. ac flectere C*; *patres versare sententias et huc atque illuc t. T*; g) s acc. vnitř. točením způsobovati: *torquet medios Nox cursus V* = jest uprostřed své dráhy; 2) spec. meton. (otáčením mučicího stroje) mučiti, natahovati na skřipec pro vynucení odpovědi n. přiznání a) *cum eculeo torqueatur* (*sapiens*) *C*; obr. *commissum teges et vino tortus et ira H* mučen (donucován) k přiznání; b) metaf. α) trápiti, týzniti, týrati, znepokojovati: *torquetur ab auro O*; soužiti, truditi, namáhati, med. . . . se: *ludentis speciem dabit et torquebitur H*; β) (důkladně) zkoumati, zkoušeti: *torqueatur vita Sullae C*; *t. mero alqm H.*

torquis (zř. **torquēs**), *is,* ob. *m.*, též *f.* [*torqueo*] 1) řetěz ob. ze zlata, nošený na krku, náhrdelník; 2) a) obojek, chomout: *ipsis e torquibus aptos* (*vitulos*) *V*; b) pletenec z kvítí, věnců, věnec (feston): *nexis torquibus V.*

torrēns, *entis* [vl. part. praes. od *torreo*] vl. vysušující; 1) pražící; žhavý, žhoucí, palčivý, parný: *t. flamma V*; *per pice torrentes atraque voragine ripas V* vroucí; 2) vroucí, kypící, odt. metaf. bouřlivý, prudký: *t. aqua V*; subst. **torrēns**, *entis, m.* bystřina, ručej, příval, potok: obr. *fertur quasi t. oratio C*; metaf. *quo torrente saeculum nostrum defendit T* přívalem (řeči).

torreō, *ēre, torruī, tōstum* [z **torsejō* od koř. **ters-*, srov. *τέρσομαι, τερσαίνω*, něm. dürr, dörren, Durst; odt. i *terra*] 1) sušiti, vysoušeti (ohněm); odt. pražiti, péci, smažiti: *fruges t. flammis V*; *tosta frux O* = chléb; *quae ruricolis semina tosta dedit O* (t. j. Ino, manželka Athamantova); *artus subiecto torruit igni O*; *dextram t. L*; básn. *solo torrentur aristae V* = zrají; o hvězdách, vycházejících (ráno) v době největších veder páliti: *torrens Sirius Indos V*; *torrentia agros sidera H*; *nullius astri gregem torret impotentia H*; — pass. *torreri* prahnouti; 2) vůb. žíci, páliti, rozpáliti, opáliti, připáliti, spáliti a) *tosti parietes* básn. u *C* opálené, ohořelé; *Vulcanus carmina torreat Tib*; b) metaf. *viscera torrentur O* pálí; — básn. zejm. o žáru lásky: *me torret face* (v. t.) *mutua Calais H*; *t. iecur idoneum H* (my všeobecněji ‚raniti').

torridus, *a, um* [*torreo*] 1) a) suchý, vysušený, vyprahlý, vypálený: *campi torridi siccitate L*; *circa torridos fontes rivosque L* vyschlých; básn. význ. *tostus* pražený: *torrida farra O*; b) spá-

lený, opálený, rozpálený: *torridam incendio rupem L*; c) básn. pražící, žhavý, žhoucí, palčivý, parný: *torrida aestas V*; *t. aer Pr*; 2) obr. meton. vyschlý, suchý význ. hubený: *hominem vegrandi macie torridum C*; zakrslý: *pecora torrida frigore L* (dle jiného čtení *torpida*).

torris, *is*, *m.* [*torreo*] hlaveň, hořící n. opálené poleno, opálený kůl.

tortilis, *e* [*torqueo*] točený, kroucený, točitý: *bucina t. O*; *tortile aurum V* zlatý řetěz; zatočený, zakroucený, zahnutý: *t. piscis O*.

tortor, *ōris*, *m.* [*torqueo*] mučitel, kat.

tortuōsus, *a*, *um* [*tortus*] 1) plný závitů, závitkovitý, kroucený, ztočený, klikatý, křivolaký, křivý: (*alvus*) *multiplex et tortuosa C*; *ex tortuosis locis C*; *t. amnis L*; 2) metaf. a) spletený, spletitý význ. nejasný, nesrozumitelný: *visa quaedam tortuosa et obscura C*; b) zavilý, záludný, ‚tajný': *multiplex ingenium et tortuosum C*.

1. tortus, *a*, *um* viz *torqueo*.

2. tortus, *ūs*, *m.* [*torqueo*] točení, kroucení, zatáčka, závit, oblouk: *tortu* (abl. qual.) *multiplicabili draconem* básn. *C* spletitě se svíjejícího; (*serpens*) *longos dat corpore tortus V* v dlouhé oblouky tělo svíjí.

torus, *ī*, *m.* výčnělek, vyvýšenina: *riparum toros incolimus V* t. j. na svazích břehů; zejm. 1) uzel: *addit aliquos ut in corona toros C* smyčky (‚mašličky'); 2) sval: *lucertorum tori C*; *luxuriat toris pectus V*; *colla tumere toris O*; *comantis excutiens cervice toros V* = hřívu na svalnaté šíji; u dobytka lalok: *induit ille toris lacertos O* obemkne lalok; 3) a) polštář, poduška (vl. i obr.): *concutiunt torum de molli ulva O*; b) synekd. lože, lůžko, lehátko; c) spec. α) manželské lože, meton. manželství: *consors tori O* družka = manželka; *femina, quam mihi t. iunxit O*; *coniunx in nostro (non) firma* (v. t.) *futura toro O*; *iuncti vincla tori O*; β) umrlčí lože, pohřební lůžko, mára, katafalk: *stabant ante toros fratrum sorores O*; *propositam toro effigiem T*.

torvitās, *ātis*, *f.* [*torvus*] divokost, zasmušilost, nevlídnost: *t. vultūs T*.

torvus, *a*, *um* [srov. *τάρβος* zděšení] hrozivý, hrozný, děsný; divoký; posupný, škaredý, zamračený, zasmušilý, nevlídný, hněvivý (vl. o očích a pohledu, přenes. i o hlase, vzezření a povaze): *adspicit hanc torvis* (sc. *oculis*) *O*; *continuit manum torva O* s vytřeštěným zrakem (jsouc ve věštném vytržení); acc. neutr. význ. adv. *torva tueri V* chmurně; *torvum clamare V*.

tōsillae viz *tonsillae*.

tot, neskl. [m. **toti* od zájm. km. **to-*, srov. *tantus*, *talis* a j., řec. *τόσος*, čes. ‚tolik'] tolik (correlat. *quot*); vazbu má souřadnou: *quot homines, tot sententiae C*; též *ex* s abl.: *tot ex tuis amicis C*; *t. manūs L* tolikeré ruce; — spec. jen tolik.

toti-dem, neskl. tolikéž, právě n. zrovna tolik (correlat. *quot*; *t. . . . . atque* n. *ac* jako); vazbu má souřadnou: *istum locum t. verbis a Dicaearcho transtuli C* (právě tolika slovy = nezkráceně =) doslova.

totiēns n. *totiēs*, čís. adv. [*tot*] tolikrát, tak často (correlat. *quotiens* n. *quotienscumque*); — básn. *ter die claro totiensque grata nocte H* právě tolikrát (také).

tōtus, *a*, *um* (gen. sg. *totīus*, básn. též *totius Cat O*; dat. sg. *tōtī*, výjimkou též *tōtō OCu* a *tōtae N* [m. **toueetos* = vycpaný od **toveo*, srov. *tumeo*] (vl. plný) celý (o úplném a neporušeném celku), všechen (o číselné úplnosti všech částí) jako v češt. vl. i metaf.; doplňk. zcela, úplně (‚s tělem i dušĭ', vší silou a p.): *ii qui se totos tradiderunt voluptatibus C*; — subst. *totum in eo est, ut tibi imperes C* celá věc; odt. adv. *ex toto O* zcela, úplně; *in toto C* v celku, vůbec.

toxicum, *ī*, *n.* [*τοξικόν* od *τόξον*] vl. jed k napouštění šípů, přenes. vůb. jed.

Tr. jako zkratka značí *tribunus* n. *tribunicius*.

trabālis, *e* [*trabs*] trámový a) *clavus* (v. t.) *t.*; b) podobný trámu, (veliký) jako trám: *telo trabali V*.

1. trabea, *ae*, *f.* [(sc. *toga*) od *trabs*, vl. roucho trámové, t. j. se širokými nachovými pruhy] trabea, starobylé slavnostní roucho králův, pozd. nejvyšších úředníků, někt. kněžstev (zejm. Saliův) a stavu jezdeckého; přenes. = *toga praetexta*.

2. Trabea, *ae*, *m.* římský básník komický ve 2. pol. 2. st. př. Kr.

trabeātus, *a, um* [*trabea*] oděný trabeou.

trabs, *bis, f.* 1) kláda, břevno, trám; 2) meton. a) kmen stromu, básn. strom: *fraxineae trabes V*; b) α) loď: *mare turbari trabibus videbis V*; *t. Cypria H*; *t. sacra O*; β) krov, střecha: *sub isdem sit trabibus H*; *sub trabe citrea H.*

Trachās, *antis, f.* = *Tarracina O.*

Trāchīn, *īnis, f.* [*Τραχίς* n. *Τραχίν*] město na již. hranici Thessalie na svahu Oity, kde vládl Keyx a kde pobýval Herakles v poslední době svého života; adj. **Trāchīnius**, *a, um* trachinský, z Trachiny (spec. o Keykovi); subst. **Trāchīniī**, *ōrum, m.* Trachiňané; **Trāchīniae**, *ārum, f.* Trachiňanky, titul tragedie Sofokleovy *C.*

tractābilis, *e* [*tracto*] dotknutelný; 1) hmatatelný význ. hmotný: *aspectabile itemque tractabile C*; 2) přístupný dotýkání a zpracování, přenes. povolný, poddajný, ‚měkký', vlídný: *non tractabile caelum V* drsné, bouřlivé; (*nullas*) *voces t. audit V* = slova se ho nedotýkají; (*virtus*) *tenera atque t. C*; *mite ac tractabile ingenium Cu.*

tractātiō, *ōnis, f.* [*tracto*] vl. tahání, dotýkání; 1) a) zacházení (*alcis rei* s něčím), užívání, způsob zacházeti n. užívati: (*fidium, tibiarum*) *t. C*; *t. beluarum C*; b) spec. zpracování látky, výklad; 2) zabývání se, pěstování, provozování, pracování o něčem: *t. litterarum C* vůb. duševní práce.

tractātus, *ūs, m.* [*tracto*] (vl. tahání, dotýkání) a) zpracování, výklad: *dignam tractatu quaestionem T*; b) zabývání se (*alcis rei* něčím), pěstování: *artium t. C.*

tractim, adv. [*traho*] táhle *V.*

tractō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *traho*] I tahati, vláčeti, smýkati: obr. *persona, quae minime in iudiciis tractata est C*; II ohmatávati, hmatati, dotýkati se, bráti do rukou; 1) *ea, quae gustemus, olfaciamus, tractemus, audiamus C* počitky .... hmatové; *tractata notam remittunt atramenta H*; *puer unctis tractavit calicem manibus H* ohmatal; *cera tractata pollice O* hněten; básn. *sua t. pericla O* pohrávati si s ...; 2) praegn. držeti n. míti v rukou, zacházeti s něčím, vládnouti něčím a) *arma t. LH*: přenes. *temeritatem victa arma tractantium T* = bojujících za ztracenou věc; *venena, dapes t. H* strojiti, připravovati; b) metaf. α) význ. říditi, spravovati: *gubernacula rei publicae t. C*; *pecuniam publicam t. C*; *t. bellum LT* vésti; *a praetoribus tractabatur aerarium T*; β) *t. alqm* zacházeti, nakládati s někým, chovati se k někomu: *quanta sanctitate socios tractasset N*; *pater parum pie tractatus a filio C*; *benignius ipsum te t. voles H* hověti si; *tractari mollius aetas imbecilla volet H*; *liberaliter tractati sunt C* byli pohoštěni; *se t.* chovati se, vésti si: *ita me in re republica tractabo, ut ... C*; γ) spec. o látce zpracovati, odt. vykládati, vypisovati, líčiti: *quae desperat tractata nitescere posse, relinquit H*; *motum civicum tractas H*; 3) metaf. a) zabývati se něčím, pracovati o něčem, provozovati, dělati, pěstovati, strojiti, chystati, užívati něčeho: *t. rem publicam C* býti politicky činný; *quatenus sint ridicula tractanda oratori C* uváděti; *partes t. secundas H* hráti; *Augustus cognitionem de famosis libellis tractavit T* dal konati = ustanovil; b) jednati o něčem, projednávati, vyjednávati: *t. condiciones Cs, de condicionibus N*; *t. causam alcis C*; *condiciones pacis et arbitria belli t. T* vyjednávati o podmínkách míru a rozhodovati o válce; *tractatis religionibus* (*in senatu*) *T*; c) pojednávati o něčem, probírati, vykládati: *quae pertinent ad eam, quam iamdudum tracto, constantiam C*; d) mysliti, přemýšleti o něčem: (*Germanicus*) *t. proeliorum vias T.*

1. tractus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *traho*] nepřetržitě se táhnoucí, vedený; o slohu tažný, ‚široký', plynný.

2. tractus, *ūs, m.* [*traho*] 1) tah, smyk, tažení, smýkání a) vl. *ratem, cui superpositum convivium navium aliarum tractu moveretur T*; *limum .... fluctus trahunt*: *Syrtes ab tractu nominatae S* unášejí .... od unášení (*σύρω* vl. smýkám): b) význ. pohyb α) *longo vellera mollibat tractu O* tahem; *tractu gementem rotam V* při jízdě; obloukovitý pohyb, oblouk: *tanto tractu se colligit anguis V*; *longo per aëra tractu fertur*

O; β) spec. zdlouhavý pohyb, volný postup, klidný chod; zdlouhavost, rozvláčnost, protahování, průtah: přenes. *t. belli, mortis T*; zejm. o slohu *t. verborum C*; (*historia*) *tractu et suavitate placet Plin*; 2) konkr. a) tah písma: *siqua incerto fallet te littera tractu Pr*; b) řada, řetěz: *t. arborum N*; c) rozsah, rozloha, obvod: *t. castrorum L*; d) směr *flumen, a quo aberat mons .... tractu pari S* horstvo stejného směru = rovnoběžné; e) plocha, prostor, kraj, světová strana, končina: *t. maris V*; *nubium t. H*; *corrupto caeli tractu V* ze zkaženého ovzduší; okres, čtvrt: *t. Venafranus C*; *t. oppidi Cs*. Leckdy bývá zaměňováno s *tactus* v. t.

trāditiō, *ōnis*, *f.* [*trado*] předávání a) odevzdávání, postupování, postup; b) vydávání; vzdání: *t. Gomphorum L*; c) vypravování, zpráva, pověst (‚tradice‘) (*alcis rei* o něčem): *t. supremorum T* o jejich konci.

trādō, *ere*, *didi*, *ditum* [*trans* a *do*] předávati, odevzdávati, vydávati, podávati, dávati, doručovati, odváděti, přenechávati, postupovati (vl. i metaf.); 1) *alqd per manus t. Cs* předávati, podávati (si) z ruky do ruky; obr. *consulatum nobilitas inter se per manus tradebat S*; *quae ipse sibi tradit spectator H* podává t. j. (zrakem) vnímá; *Penelopam potiori trade H* přiveď mu jakoby hodnějšímu (jí); často s gerundivem doplňk.: *qui testamentum tradet tibi legendum H* dá číst; 2) zejm. a) předávati α) jako dědictví, odkazovati, zůstavovati, zanechávati: *inter familiam ... equi traduntur T* dědí se; — přenes. *traditum a prioribus morem L* zděděný po předcích; subst. *ut ab Romulo traditum ceteri servarent reges L* zařízení Romulovo; *traditum inde fertur, ut ... L* odtud pochází obyčej; β) prodejem, prodávati: *saepe pater dominis Triopeida tradit O*; *servos condicionis huius per commercia tradunt* (sc. *aliis*) *T*; b) dávati za manželku, zasnubovati, vdávati (*Iuliam*) *traditam Tiberio T*; c) odevzdávati, poroučeti, svěřovati α) v ochranu *Orestillam commendo tuaeque fidei trado S*; β) doporučovati, přimlouvati se za někoho u někoho, posílati k někomu: hendiad. *commendare et t. alqm CCs* = snažně (vřele) doporučovati; γ) *se t. alci* n. *alci rei* oddávati se, věnovati se: *te in disciplinam meam tradideras C*; *se totum alci t.* zcela, celou duší, tělem i duší; *qui se totos tradiderunt voluptatibus C*; d) vydávati α) *arma t. Cs*; *alqm ad supplicium t. CsS*; β) praegn. vydávati na milost i nemilost, opouštěti, zrazovati; γ) *se t. alci* vzdávati se, poddávati se: *cum se sub leges pacis tradiderit V*; e) předávati znalost něčeho řečí n. písmem α) svěřiti, pověděti: *traderet veri sibi signa parentis O*; zeugm. *coniugem, cui cogitationes, cui liberos tradat T* svěřoval by; *memoriae t.* (vl. předati paměti) i samo *t.* vypravovati (*alqd, de re*, acc. n. nom. c. inf.): (*memoriae*) *traditur* n. *traditum est* vypravuje se; *prudentissima civitas Atheniensium fuisse traditur C*; dle souvislosti druhdy zaznamenati, psáti, podávati, udávati a p.; — *novissimo momento scriptoribus pleraque tradidit T* nadiktoval; β) vykládati, přednášeti, učiti, vyučovati: *quae de officiis tradita ab illis et praecepta sunt C*; *ut celeriter acciperet, quae tradebantur N*; *ad tradendam disciplinam immixti manipulis T* k výcviku (‚instruktoři‘); spec. zasvěcovati do něčeho: *cui Orpheus orgia tradiderat O*.

trādūcō, *ere*, *dūxī*, *ductum* [*trans* a *duco*] 1) převáděti, přepravovati, vésti přes něco a) s acc. os. a věci někoho přes něco: *exercitum Ligerim t. Cs*; (*equites*) *Hiberum t. L*; *ne maior multitudo Germanorum Rhenum traducatur Cs*; zř. s abl. *legiones Poeninis Alpibus* (přes ...) *traducuntur T*; s abl. instr. *exercitum vado t. Cs* (*per vada L*); s předl. trans při udání cíle: *ne quam multitudinem hominum trans Rhenum in Galliam traduceret Cs*; *quod per fines Sequanorum Helveti s traduxisset Cs* územím; *populum Albanum Romam t. L* přestěhovati; (*plebs*) ... *ad alia traducebantur opera L* t. j. bylo jich používáno k ...; t. t. *traduc equum*, slova, jimiž censor propouštěl bezúhonného jezdce při t. zv. *recognitio equitum*; b) metaf. *gentem pacis traduxit ad artes O*; *cura in vitulos traducitur V* obrací se; *satas alio t. messis V* (čarováním) převáděti na jinou půdu (což bylo výslovně zakázáno v zákonech XII desk);

– spec. α) *is ad plebem P. Clodium traducit C* převedl t. j. byl činný při jeho přestoupení k plebejům; *ab octavis ordinibus ad primipilum t. Cs* povýšiti; β) přivésti na svou stranu n. k něčemu, získati pro něco: *miles urbanus ad destituendum Neronem arte traductus T*; γ) provésti; prožíti, stráviti: *munus t. C*; (*vitam*) *tranquille placideque t. C*; *t. leniter aevum H*; básn. *me mea paupertas vitā traducat inerti Tib* nechť mě vede životem = provází; 2) vésti podél něčeho n. před něčím, předváděti, ukazovati: *phalerae ... traducta* (*sunt in triumpho*) *T*; obr. *vestros liberos traductos* (*esse*) *per ora hominum L* ‚byly postaveny na pranýř'.

trāductiō, *ōnis*, *f.* [*traduco*] převádění, převedení a) *t. ad plebem C* mezi plebeje; b) procházení, průběh: *t. temporis C*; c) řečn. figura, zejm. metonymie.

trāductor, *ōris*, *m.* [*traduco*] převodce, převáděč: *hic noster Hierosolymarius t. ad plebem C* (o Pompejovi, s jehož pomocí Klodius přestoupil mezi plebeje).

trādux, *ducis* [*traduco*] vl. převod, t. t. ‚ručička', úponka révová *T*.

tragicē, adv. [*tragicus*] tragicky, s tragickým pathosem, patheticky *C*.

tragicus, *a*, *um* [τραγικός] tragický; 1) vl. náležející tragedii n. tragickému básnictví, vystupující n. líčený v tragediích, tragedií, v tragediích, z tragedií: *t. poeta*; *tragicae Erinyes Pr*; subst. *spirat tragicum H* = má smysl pro tragický výraz; 2) metaf. a) tragicky děsný (t. j. jako v tragediích): *sceleris tragici exemplum L*; b) tragicky vznešený: *grandis et, ut ita dicam, t. orator C*; c) patheticky, theatrální.

tragoedia, *ae*, *f.* [τραγῳδία] 1) vl. tragedie, truchlohra; 2) přenes. a) tragické pathos: *si tragoedias agamus in nugis C* kdybychom mluvili s ...; b) *Appiae nomen quantas tragoedias excitat C* co nadělá hluku (my naopak ‚komedie').

tragoedus, *ī*, *m.* [τραγῳδός] tragický herec.

trāgula, *ae*, *f.* tragula, házecí oštěp, opatřený řemenem; užívali ho Gallové a Hispanové.

trahea (n. **traha**), *ae*, *f.* [*traho*] smyk, nástroj k mlácení obilí, vl. k vydrcování klasů *V*.

trahō, *ere*, *trāxī*, *tractum* (synkop. *trāxe V* = *traxisse*) táhnouti, vléci; 1) vůb. a) *t. currum*; obr. *caudam* (v. t.) *t. H*; *vellera t. O* česati n. přísti; med. (obr.) *quae mox ventura trahantur V* co se vleče, aby přišlo = blížící se budoucnost; – druhdy silněji m. nésti, vésti: *t. purpuras H* (nachové roucho); *avo puerum trahebat V* nosívala; b) praegn. vléci s námahou: *fessum cursu t. corpus L*; – metaf. *fama malum trahit H* (vleče jako přítěž =) trpí zlem; c) vláčeti, smýkati α) *Hectoris circum sua Pergama tracti O*; obr. *poenam traxe per omnem V*; β) metaf. vláčeti v mysli sem a tam = přemítati, rozvažovati, uvažovati: *Marius t. cum* (v ...) *animo suo S*; *alia animis trahebant S*; d) básn. s acc. vnitř. (tažením, vlečením a p.) vytvořovati: *anguis septena volumina traxit V* stočil se v sedm závitů; *tardos trahit sinus ultimus orbes V* posledním stočením svíjí se v kruhy; *fluctus sinum trahit V* vzdouvá se; *ruinam t. V* sřítiti se, skáceti se; 2) táhnouti s sebou n. za sebou, s sebou vléci, nésti, vésti a) *gubernaculum praecipitans traxi mecum V* strhl jsem (s sebou); *caelum sidera trahit O* s sebou unáší; *aulaea ruinas fecere trahentia* (*pulverem*) *H* baldachýn spadl a s ním tolik prachu ...; *pastor cum traheret Helenen H* unášel; *coniuges, quae simul trahebantur T* musily zároveň odejíti; brátí s sebou někam: *ne feminae in gentes externas traherentur* (sc. *a magistratibus*) *T*; b) spec. odvlékati kořist, odnášeti, uchvacovati, brátí: *praedam t. LT*; abs. *sibi quisque ducere t. rapere S*; odt. pleniti: *proximos Aeduorum pagos trahebat T*; *iam de Armenia concessum* (*esse*), *proxima trahi T*; – obr. *omnibus modis pecuniam trahunt S* rozhazují; c) metaf. α) (s sebou) uchvacovati, zachvacovati, strhovati: zeugm. *pereat spemque patris trahat patriaeque ruinam O* strhne s sebou = zničí naději a vlast strhne v zkázu; *ne pars sincera trahatur O* = aby se nenakazila; β) přinášeti s sebou, přiváděti: *traherent cum crepuscula noctem O*; 3) táhnouti k určitému cíli, přitahovati; – metaf. a) zavlékati, přiváděti, zaváděti, svádětí lákati, vábiti: *hostes studio*

instandi trahuntur ad locum insidiarum L daji se zavésti; *ut ... nulloque errore traharis O* t. j. abys nezabloudil s pravé cesty; **b)** strhnouti k něčemu, uchvacovati, hnáti, dohánětí, puditi, nutiti, přiměti, volati: *trahimur studio laudis C*; *lacessere ac t. ad decernendum L; in* n. *ad bellum t. alqm LT*; *haud magna mole Piso in sententiam trahitur T* dá se získati pro...; – pass. *trahi* = abs. *trahere* tihnouti někam: *ut alius in aliam partem mente atque animo traheretur Cs*; *si eodem princeps trahat T*; **c)** táhnouti, vztahovati, obraceti k něčemu; odnášeti, přenášeti; vykládati, pojímati, rozuměti něčemu nějak: *nomen tumulati traxit in urbem O* přenesl; *publica mala singulis* (dat. pův.) *in occasionem gratiae trahuntur T* jednotlivci používají jako příležitosti...; *omnia non bene consulta in virtutem trahebantur S* bylo pojímáno za ...: *auctores utroque trahunt* (sc. *rem*) *L* = rozcházejí se; *Tiberio cuncta Germanici in deterius trahenti T* vykládal v horší stránku; *ornatum* (*Caecinae*) *in superbiam trahebant T*; *cur abstinuerit spectaculo, varie trahebant T*; **4)** táhnouti k sobě; – metaf. **a)** přivábiti k sobě, získati si, převésti na svou stranu: *voluntarios t. L*; **b)** táhnouti se na něco, přisvojovati si, osobiti si, přivlastňovati si: *hi numero avium regnum trahebant L* = činili nároky na...; *flumen vi trahunt* (*Hermunduri*) *T*; *munia magistratuum in se t. T*; přejímati, přijímati: *Venedi multum ex moribus* (*Sarmatarum*) *traxerunt T*; – básn. *qui in se crimen traxit O* vzal na sebe; **5)** táhnouti do sebe n. na sebe, vtahovati do sebe, natahovati na sebe, **a)** *pocula arente fauce t. H* píti; *auras ore t. O* vdechovati; *egrediens nubem trahit O* zahalí se v oblak; pohlcovati, sáti; **b)** metaf. brátí na sebe, nabývati, dostávati, přijímati, obdržeti: *faciem t. virorum O*; *colorem t. VO*; *aquilae vetere ligno traxerunt flammam T* chytily, vzňaly se; obr. *pariter traxere calorem O* vzplanuli vášní; (*vicinum malum*) *t. O* nakaziti se; **6)** táhnouti něco z něčeho n. s něčeho vytahovati, stahovati **a)** *ex puteis aquam t. C* vážiti; *telum de corpore t. O*; (*vestis*) *qua trahitur, trahit illa cutem O* strhovati; *lunam t. O* stahovati s oblohy (což dle starých pověr dovedly kouzelnice, způsobujíce tím zatmění měsíce); brachyl. *laborem sorte t. V* (tažením losu =) losem určovati; **b)** obr. vydávati, vyrážeti, vysílati: *suspiria t. O*; *gemitus a corde trahuntur O* derou se z prsou; **c)** metaf. vážiti, čerpati, dobývati, nabývati; odvozovati, vyvozovati: *nomen, originem t. O*; *ni hinc* (t. z Italie) *partem patriae traheret V*; *Marius ex copia rerum consilium trahit S* učiní rozhodnutí podle okolností; začínati od něčeho: *ab isto initio tractum esse sermonem C* vzala počátek; **7)** natahovati, roztahovati, protahovati **a)** význ. prodlužovati: *aures trahit in spatium O*; *pedum digitos t. O*; med. *trahi* táhnouti se, rozkládati se: (*zonae*) *trahuntur V*; obr. *omne quod ultra perfectum traheretur H*; **b)** metaf. časově *α)* *bellum t.*; *rem t. L*; abs. *ab imperatore consulto trahi S* že vojevůdce činí průtahy; *t. tempus S* mařiti; zdržovati: *Celerem, quia absolvere nequibat Caesar, traxit T* t. j. nerozhodl o něm; *β)* tráviti, prožívati: *vitam t. VT* (bídně) ‚vléci'; *noctem sermone t. VO* (my naopak ‚krátiti si'); **8)** stahovati, utahovati, přitahovati: *vela t. V* svinovati; *vincla* t. *galeae O*.

trāiciō *ere, iēcī, iectum* [*trans* a *iacio*] hoditi na druhou stranu **I 1)** přehoditi (*alqd trans alqd* něco přes něco, *alqd rē* něco něčím), hoditi něco přes něco: *vexillum trans vallum hostium traiecit L*; *murum iaculo t. C*; (*turres*) *pontibus traiectis coniungi Hirt* přehozenými (od věže k věži); *traiecto in fune V* na přehozeném = na provaze nahoře uvázaném; básn. *per acervos traicias strenua membra O* = hbitě skákati přes ...; **2)** přenes. **a)** spec. *α)* přepraviti, převésti (*alqm alqd*. zř. *trans alqd* někoho přes něco): *equites flumen t. Cs*; *Hiberum copias t. L*; – básn. med. *in cor traiecto lateris dolore H* když (se přepraví =) přejde do ...; *β)* *se t.* a ob. reflex. *t. alqd* přepraviti se, dostati se přes něco, přejíti, překročiti něco: s abl. instr. *t. vado amnem L* přebroditi řeku; *t. Alpes L*; básn. *Aurora medium cursu traiecerat axem V* překročila střed své

dráhy; — abs. *a l nos traiecturum illud incendium esse L*: odebrati se někam, utéci: *filia ad Achillam sese ex regia traiecit Cs*; *pecunia, quacum traiecerat C*; b) vůb. přeložiti, přenésti, přesaditi: *arbitrium litis traiecit in omnes O*; II (prohoditi) proniknouti, protknouti, proraziti (*alqd rē* něco něčím) a) *ferro pectora t.* probodnouti *V*; *traiectus pilo C*; — básn. s acc. řec. *Hector per pedes traiectus lora V* mající nohy protknuty řemeny; *traiectus pennā pectora olor O* s hrudí prostřelenou šípem; b) *pars equitum traiecit aciem L.*

trāiectiō, *ōnis, f.* [*traicio*] 1) (vl. přehazování) překládání, přestavování: t. t. řečn. *t. in alium C* svádění, svalování na jiného (*μετάστασις*); 2) a) přepravení, převoz, abs. odjezd, cesta (op. *mansio*) *C*; *traiectiones motusque stellarum C* změny poloh (dle ob. výkl. ‚čištění', padání hvězd); b) t. t. řečn. *veritatis t. C* ‚přehánění' = nadsázka, *ὑπερβολή*.

trāiectus, *ūs, m.* [*traicio*] přepravování, převoz, přecházení, přechod (*alcis rei* přes něco): *in traiectu Albulae amnis L*; *petiturus maris Hadriae traiectus T* hodlaje se přepraviti.

trāl . . . viz *transl . . .*

Trallēs *ium* n. **Trallis**, *is, f.* [*Τράλλεις*] bohaté obchodní město v sev. Karii; adj. **Tralliānus**, *a, um* trallský, z Trall; subst. **Tralliānī**, *ōrum, m.* Trallané.

trām . . . viz *transm . . .*

trāmes, *itis, m.* [*trans* a **mit-*, od *meo*, srov. *sēmita*] vl. příční cesta; a) postranní cesta, stezník, stezka, pěšina zejm. lesní: *non viis, sed tramitibus C*; *per tramites occultos ST*; — básn. význ. collect. lesní stezky = les: *ab Umbro tramite Pr*; *si meo tramite quaeris avem Pr*; b) přenes. vůb. α) cesta, dráha: *palantes error certo de tramite pellit H*; β) meton. ‚cesta', dráha, běh, let: *cito decurrit tramite V.*

trā-natō n. **trāns-natō**, *āre, āvī, ātum* přeplovati (abs., *alqd* něco).

trā-nō n. **trāns-nō** přeplovati (abs. někam, *alqd* něco) a) vl. *in Tiberim desiluit et incolumis ad suos tranavit L*; *t. flumen*; b) přenes. procházeti, pronikati; prostupovati: *turbida tranat nubila V* letí mračny; (*genus igneum*) *tranat omnia C.*

tranquillē n. **tranquillō**, adv. [*tranquillus*] klidně, v klidu, pokojně, tiše.

tranquillitās, *ātis, f.* [*tranquillus*] klidnost, klid (klidná pohoda, klidný život), pokoj, ticho, tichost: *navium agmen tranquillitatem lintribus praebebat L* zjednávalo člunům klidnou plavbu.

tranquillō, *āre, āvī, ātum* [*tranquillus*] uklidňovati, klidniti, uváděti v klid, upokojovati, tišiti.

tranquillus, *a, um* [*trans* (význ. velmi) a **quilnos*, srov. *quies*] (zcela) klidný, pokojný, tichý (v rozlič. význ. jako v češt.); subst. **tranquillum**, *ī, n.* klid, pokoj, klidný stav, ticho: (*in*) *tranquillo CL* za klidné pohody.

trāns, předl. s acc. [vl. part praes. k **trare*, srov. *intrare*] (vl. ‚překračuje') I 1) na ot. kam? přes, za s acc.: *vexillum t. vallum traiecit L*; *multitudinem t. Rhenum traducere Cs*; 2) na ot. kde? za s instr., na oné straně, s oné strany: *cogito t. Tiberim hortos parare C*; II ve složení se slovesy (před někt. souhl. *trā-*, před *s trān-*) 1) pře- (*transire, tradere*); 2) za- (*transmarinus*); 3) (naskrze) pro- (*transfigere*).

trāns-abeō, *īre, iī*, — (naveskrz) projíti, proběhnouti, proniknouti (*alqd* něčím): *ensis transabiit costas V.*

trānsactor, *ōris, m.* [*transigo*] projednávatel, prostředkovatel, prostředník.

trāns-adigō, *ere, ēgī, āctum* prohnati a) *rem alqd* něco něčím, skrze něco: *transadigit costas ensem V*; b) *alqm alqd* někomu něco, proraziti, probodnouti, propíchnouti někomu něco: *iuvenem transadigit costas V.*

trāns-alpīnus, *a, um* zaalpský, za Alpami (vzhledem k Římu, t. j. severně od Alp).

trānscendō, *ere, scendī, scēnsum* [*trans* a *scando*] přestoupiti, překročiti, přelézti, přejíti a) intr. *in Italiam t. L*; přenes. *transcendet haec licentia in provincias T*; b) trans. *t. alqd* něco, přes něco: *t. fossas Cs, moenia L*; přenes. *si prohibita impune transcenderis T.*

trān-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* přepisovati, opisovati; 1) *testamentum in alias tabulas t. C*; praegn. padělati: *t. tabulas publicas C*; 2) spec. a) obch. přepsati (převésti) položku na něčí

jméno: *in socios nomina t. L* přepisovati dluhy na jména spojenců; — metaf. přenášeti na někoho, předávati, postupovati někomu: *patiere tua Dardaniis transcribi sceptra colonis V*; *cuiquam tuae spatium t. vitae O*; b) přepsati někoho do jiného seznamu: básn. *transcribunt urbi matres V* přikáží.

trāns-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* přebíhati, přeběhnouti, proběhnouti, běžeti (přenes. jíti, letěti, plouti) přes něco, po něčem, mimo něco, něčím a) intr. *remos transcurrentes detergere Cs* plující mimo; — metat. *ad melius t. H* přilepšiti si; praegn. o čase probíhati, ubíhati: *patior aestatem t. Plin*; b) trans. *caelum t. V*; — obr. (*Cyrus et Alexander*) *suum cursum transcurrerant C* (rychle) proběhli.

trāns-dō, trans-ducō viz *trado, traduco.*

trānsenna, *ae, f.* a) síť k chytání ptáků; b) mříž, mřížové okno (*fenestra clatrata*) *C.*

trāns-eō, *īre, iī* (*īvī*), *itum* přecházeti, přejíti, překročiti; přestupovati I intr. 1) a) *sedem, ex qua transierit* (*deus Alexandriam*), *Memphim perlubent T* přesídlil; *in dracones transit O* vstoupí; b) spec. α) přejíti k nepřátelům, přeběhnouti: *ad hostes t. Cs*; β) vtrhnouti, vpadnouti do něčí země: *in agrum Sabinum t. L*; γ) o hlasování rozestoupením *in alia* (v. t.) *omnia t. Hirt*; c) metaf. α) *a patribus ad plebem t. L*; β) o činnosti přecházeti, přistupovati, přikročiti: *transierat ad opus palaestrae O*; — spec. o pochodu myšlenek: *deinceps ad partitionem transeamus C*; — praegn. γ) *transeamus ad illa instituta T* přijměme; *ubi consiliis vincerentur, ad ius imperii transibant T* použili svého velitelského práva; δ) přecházeti, měniti se: *transit in aestatem annus O*; *ille in humum saxumque transit O*; 2) procházeti, pronikati: *hasta per linea terga transit V*; 3) přecházeti = míjeti a) význ. předejíti: *spatia si plura supersint, transeat elapsus prior V*; b) metaf. přejíti = minouti: *hunc nimbum cito transisse laetor C*; II trans. *t. alqd* něco, přes něco, něčím, někudy; 1) a) *flumen t. vado* (*navibus*) přebroditi se (přepraviti se) přes řeku; *servens, quem rota transit V* přejede; b) metaf. α) překročiti: *finem et modum t. C*; β) *vitam silentio t. S, tribunatus annum quiete t. T* prožíti, stráviti v . . .; *spatium iuventae t. O*; přestáti, překonati; γ) o činnosti procházeti: *leviter t. ac tantummodo perstringere unamquamque rem C*; — praegn. odbývati: *brevi auditu* (v. t.) *quamvis magna transibat T*; 2) procházeti, pronikati: *hasta transit praecordia V*; 3) přecházeti něco = jíti (táhnouti, plouti a p.) přes něco, mimo něco, vedle něčeho, míjeti a) *templa transibant O*; předejíti: *virgo transit equum cursu V* předběhne; b) metaf. *silentio t. alqd C* mlčením pominouti.

trāns-ferō, *ferre, tulī, lātum* 1) přenášeti (vl. i metaf.), přenes. přepravovati, převážeti, převáděti; překládati, přesazovati, přendávati; vůb. přemístiti a) *signa ad alqm t. Cs T* = (vojen.) přejíti, přeběhnouti k někomu, přestoupiti na něčí stranu; *Nereus bella non transfert O* nedovoluje přenésti války; *t. sedes T* přestěhovati se; *Nero matrem transfert in eam* (*domum*) *T* přestěhuje, vykáže jí obydlí; *se t. alqo* odebrati se někam; b) zejm. α) v řeči a písmě přenášeti slova, přejímati; opisovati: *ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum C*; překládati: *istum locum totidem verbis a Dicaearcho transtuli C*; měniti co do smyslu = užívati v přeneseném smyslu: *verba translata C* = metafory; β) přenášeti, obraceti něco někam, vznášeti na někoho, předávati někomu: *translatos alio amores H*; *omnia* (všechno štěstí) *Iuppiter Argos transtulit V* t. j. dal Argejským; *cooptatio collegiorum ad populi beneficium transferebatur C* mělo býti přeneseno; — *se t.* obraceti se, oddávati se, věnovati se (*ad alqd* k něčemu): *totum se ad artes componendas transtulisse C*; spec. přestupovati k něčí straně, přidávati se k někomu: *civitas verterat se transtuleratque* (sc. *in Mucianum*) *T*; γ) spec. sváděti, svalovati, strkati něco na někoho: *causam in alqm t. N*; *tradito Cotye veniret transferretque invidiam criminis* (sc. *in Cotyn*) *T* svalil se sebe (naň); δ) převáděti, uváděti: *Caesar nationes Alpium maritimarum in ius Latii transtulit T* zařadil mezi obce

s latinským právem; *frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri T* jest přenášena k jiným jménům = jsou jí dávána jiná jména; – praegn. proměňovati: *omnia in species translata novas O*; ε) časově odkládati: *reliquit annum suum seseque in proximum annum transtulit C* počkal do příštího roku; 2) nésti něco mimo někoho, předváděti, ukazovati: o triumfu *die primo arma, tela ... transtulit L.*

trāns-fīgō, *ere, fīxī, fixum* probodnouti, proklati: (*alci*) *scutum t. Cs*; *puellam t. L*; – básn. *hasta duplicat virum transfixa V* prohnané = (naveskrz) projevši.

trāns-fodiō, *ere, fōdī, fossum* probodnouti: *Galli transfodiebantur Cs*; proraziti, rozraziti: básn. *pectora* (acc. řec.) *transfossi ligno V* s hrudí rozraženou.

trānsformis, *e* [*trans* a *forma*] proměnlivý, měnivý *O.*

trāns-formō, *āre, āvī, ātum* přetvořovati; přeměňovati, proměňovati (*alqd in alqd*).

trānsfuga, *ae, m.* i *f.* [*transfugio*] přeběhlík, zběh, uprchlík (vl. vojen.; též obr.): appos. *pastorum plebs, t. ex suis populis L* dav uprchlý od ...

trāns-fugiō, *ere, fūgī*, — přeběhnouti, zběhnouti k nepříteli; obr. *ab adflicta amicitia t. C.*

trānsfugium, *iī, n.* [*transfugio*] přeběhnutí, přebíhání k nepříteli.

trāns-fundō, *ere, fūdī, fūsum* vl. přelévati; – přenes. *non in effigies mutas divinum spiritum* (*Augusti*) *transfusum* (*esse*) *T*; přenášeti: *omnem se amorem in hanc transfudisse C.*

trānsfūsiō, *ōnis, f.* [*transfundo*] vl. přelévání; obr. *eam gentem tot transfusionibus coacuisse C* ‚mísením'.

trānsgredior, *gredī, gressus sum* [*trans* a *gradior*] překročiti, přestoupiti, přejíti 1) intr. a) vl. *credibile est Gallos in Germaniam transgressos* (*esse*); b) metaf.; spec. α) k někomu, na něčí stranu, přidati se k někomu: *in partes* (*alcis*) *t. T*; *quidam in domum Caesaris transgressi* (sc.) *liberti T* (t. j. zvolivše si císaře za patrona); *transgressi* (part. význ. subst.) *in morem eorum idem usurpant T* (t. j. proselyté); β) o pochodu myšlenek (*iudices*) *oratorem alio transgredientem revocant T*; γ) význ. překročiti, přistoupiti: *ad vim transgressus T*; 2) trans. (*alqd* něco. přes něco) a) *t. flumen Cs, pomerium C, Alpes L*; part. perf. význ. pass. *transgresso Apennino L*; b) procházeti, jíti skrze něco, někdy: *colonias t. T.*

trānsgressiō, *ōnis, f.* [*transgredior*] 1) přecházení, přechod: *t. Gallorum C*; 2) přenes. t. t. rhetor. přestavení slov k sobě náležících, figura zv. ob. *ὑπέρβατον C.*

trānsgressus, *ūs, m.* [*transgredior*] překročení, přechod (*alcis rei* přes něco) *T.*

trānsiciō viz *traicio.*

trānsiectiō, trānsiectus viz *traiectio, traiectus.*

trānsigō, *ere, ēgī, āctum* 1) prohnati, proraziti, probodnouti: *gladio eum transigit T*; 2) přehnati; metaf. a) provésti, vyříditi: *t. iudicium C, cognitionem L*; *Galba comitia imperii transigit T* provede volbu nástupce; b) projednati, ujednati, vyjednati; dohodnouti se, smluviti se: *reliqua cum Bestia et Scauro secreta transegit S*; *de paterna pecunia transegerat T*; c) dokonati, dokončiti, skončiti: *iter t. N*; *rixae caede et vulneribus transiguntur T* končí se; *cum spe uxoris semel transigitur T* naději činí se (= jest) jednou pro vždy konec; *eo tempore transacto N* po uplynutí té doby; d) o čase tráviti, prožívati: *plus* (*temporis*) *per otium* (v ...) *transigunt T*; *diem sermonibus t. Plin.*

trānsiliō, *īre, siluī*, — [*trans* a *salio*] přeskakovati (vl. i metaf.) a) intr.; metaf. *ab uno consilio ad alterum t. L*; b) trans. *t. muros L*; básn. *rates transiliunt vada H* ‚přelétají'; – metaf. α) význ. vynechávati: *ne rem unam pulcherrimam transiliat oratio C*; (mlčením) pominouti: *proxima pars vitae transilienda O*; β) překročiti: *ne quis modici transiliat munera Liberi H.*

trānsitiō, *ōnis, f.* [*transeo*] přecházení, přechod, přestupování; 1) *et* (*dii cernantur*) *imaginibus, similitudine et transitione perceptis C* (t. j. z bohů k lidem); pod. *t. visionum C*; – spec. vojen. přeběhnutí, zběhnutí: *pacto transitionis Albanorum L* úmluvou o přeběhnutí = že k nim A. zběhnou; přenes. *ad*

plebem t. C; 2) meton. průchod: *transitiones perviae C* průchodní oblouky.

trānsitus, *ūs, m.* [*transeo*] přecházení, přechod, přestupování; 1) a) od něčeho k něčemu α) obr. *quo t. inde paratur O* kam jest možno odtud přejíti = kam vede takové jednání; β) metaf. přestoupení k jiné straně: *facili transitu ad proximos et validiores T*; – přechod: *opportunos magnis conatibus (esse) transitūs rerum T* změna ve vládě; *t. lumina fallit O* přechod barev; *brevis in gelidas membris exilibus undas t. est O* přechod = změna; b) přes něco (*alcis rei*) α) *fossae t. C*; *transitum ostendere L* možnost přechodu = místo přechodu; průchod: *transitum dare L* dovoliti průchod = dovoliti projíti; *Italiam ipso transitu exercitus vastam esse T*; β) meton. konkr. přechod, průchod (o místě): *vada transitusque paludis Hirt*; *transitūs Alpium praesidiis occupati T* průsmyky; 2) cesta (tažení, pochod) mimo něco, míjení a) *capta (est) in transitu urbs T* na cestě; b) metaf. přejití, minutí, uplynutí: *t. tempestatis C.*

trānslātīcius (n. **trālātīcius**), *a, um* [*transfero*] 1) vl. přenášený: *edictum translaticium C* prohlášení, přejímané po předchůdcích a podržované, ustálené, staré; 2) přenes. obyčejný, obvyklý, běžný.

trānslātiō n. **trālātiō**, *ōnis, f.* [*transfero*] přenášení, přeuesení a) o majetku převedení: *Caesaris* (gen. subj.) *pecuniarum* (gen. obj.) *t. a iustis dominis ad alienos C*; b) *t. criminis C* odvrácení, svalení; c) odmítnutí někt. soudce n. žalobce; d) t. t. rhetor. přenáška, metafora, tropus, obraz.

trānslātīvus, *a, um* [*transfero*] t. t. soudní odmítavý, spojený s odmítnutím někt. soudce n. žalobce.

trānslātor, *ōris, m.* [*transfero*] přenášeč: *t. quaesturae C* o Verrovi, jenž přešel od svého konsula Cn. Papiria Karbona k Sullovi.

trāns-lūceō, *ēre* prosvítati: *ille in liquidis translucet aquis O.*

trāns-marīnus, *a, um* zámořský, za mořem, ze zámořských zemí, přes n. za moře: *privatam rem transmarinam obire C* = konati cestu přes moře v soukromé věci.

trāns-meō, *āre, āvī, ātum* procházeti někudy: *transmeantibus terra marique ducibus T* táhnoucím přes země i moře.

trāns-migrō, *āre, āvī, ātum* intr. přestěhovati se, přesídliti *L.*

trānsmissiō, *ōnis, f.* [*transmitto*] přívoz, přeplavení, cesta po moři: *ab ea urbe t. in Graeciam laudabatur C* ‚spojení' do Řecka.

trānsmissus, *ūs, m.* [*transmitto*] přívoz, přeplavení, plavba *Cs.*

trāns-mittō n. **trāmittō**, *ere, mīsī, missum* vl. posílati přes něco I 1) a) přesazovati, překládati, přendávati: *t. per viam tigillum L* dáti (svrchu) přes cestu *L*; – metaf. *ideo Iunium mensem transmissum* (sc. *esse in nomen Germanici*) *T* = dostal nové jméno; b) ob. přepravovati, převážeti, přenášeti, přeplavovati, převáděti: *auxilia in Italiam t. L*; *ubi transmissae steterint trans aequora classes V* přeplujíce moře; – metaf. *eandem vim in me t. T* obraceti proti mně; 2) metaf. a) předávati, odevzdávati, podávati, dávati, přenechávati, přepouštěti: (*Agrippina poma*) *servis tramisit T*; *hereditatem t. alci Plin*; *me famulo transmisit habendam V* dal; věnovati: *omne meum tempus* (v. t.) *amicorum temporibus t. C*; svěřovati: *quin huic hoc tantum bellum transmittendum sit C*; b) pouštěti: *exercitum per fines suos t. L*; *in Italiam t. bellum L* vpouštěti; *venenum tramisit exsoluta alvo T* vypustil = jed z něho vyšel; II reflex. přepravovati se, přeplavovati se, přecházeti, přejíti; překročiti (abs. n. *alqd* přes něco, něco); 1) *transmiserant ad vastandam Italiae oram L*; *cur tot maria transmisit C*; *in transgressu Euphratis, quem ponte* (po mostě) *tramittebant T*; básn. *tramittunt cursu campos V* probíhají; *grues cum maria transmittant C* letí přes moře; *quantum funda potest medii* (v. t.) *t. caeli O* proletěti; – básn. s acc. vnitř. *t. cursum V* přeplaviti se; 2) metaf. a) přejíti, vynechati, nevšimnouti si: *quod ut atrocius vero transmissum* (*est a senatu*) *T*; *si summa dissimulatione* (v. t.) *transmitterentur T*; *silentio t. alqd T* mlčením přejíti, pominouti, zamlčeti; b) projíti α) přestáti: *febrium*

ardorem t. Plin; β) prožíti, stráviti: *omne tempus quiete* (v ...) *transmisi Plin.*

trānsmontānus, *a, um* [*trans* a *mons*] záhorský, bydlící za horami; subst. **trānsmontānī**, *ōrum, m.* záhorské kmeny, záhoráci *L.*

trāns-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* přesaditi, přemístiti, přeložiti: *Syriā transmotae legiones T.*

trāns-mūtō, *āre, āvī, ātum* přeměňovati, měniti: *Fortuna transmutat honores H.*

trānsnatō, trānsnō viz *tranato, trano.*

trāns-padānus, *a, um* [*trans* a *Padus*] za Padem, zapadský (vzhledem k Římu, t. j. na levém břehu Padu): *Gallia transpadana L*; subst. **Transpadānī**, *ōrum, m.* kmeny zapadské.

trāns-pōnō, *ere, posuī, positum* překládati: *onera t. in flumen Plin.*

trāns-portō, *āre, āvī, ātum* přenášeti; převážeti, přepravovati, přeplavovati a) někam, též význ. dovážeti, dopravovati: *exercitus in Graeciam t. C*; b) *t. alqd* přes něco: *milites his navibus flumen* (přes řeku) *transportat Cs*; *nec ripas datur et fluenta t.* (sc. *eos*) *V.*

trāns-rhēnānus, *a, um* [*trans* a *Rhenus*] zarýnský (vzhledem k Římanům v Gallii, t. j. na pravém břehu Rýna): *transrhenani Germani Cs*; subst **Trānsrhēnānī**, *ōrum, m.* Zarýňané, kmeny zarýnské.

trāns-s ... viz *trān-s ....*

trāns-tiberīnus, *a, um* [*trans* a *Tiber*] zatiberský, bydlící za Tiberem; subst. **Trānstiberīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé za Tiberem.

trānstrum, *ī, n.* [*trans*] vl. příčka; spec. a) (příční) trámec, na jakých ležela paluba, pl. spodek paluby *Cs*; b) ob. veslařská lávka *VO.*

trānsultō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *transilio*] přeskakovati *L.*

trān-suō, *ere, uī, ūtum* propíchnouti: *veribus transuta exta O* napíchnutá na ...

trānsvectiō n. **trāvectiō**, *ōnis, f.* [*transveho*] přejetí, spec. přeplutí, plavba: *t. Acherontis* (přes ...) *C.*

trāns-vehō n. **trāvehō**, *ere, vēxī, vectum* 1) a) převážeti, přepravovati, přeplavovati: *legiones ex Sicilia in Africam transvectae* (*sunt*) *S*; b) med. *transvehi* přejížděti, jeti přes něco: (*gladiatorum manum*) *navibus transvectam cohortes in ipso flumine trucidaverant T* převážející se, při přeplouvání; s acc. místa *nemo haec est transvectus caerula cursu* básn. *C* neplavil se po ...; 2) převážeti, vézti mimo, med. *transvehi* přejížděti, jeti mimo a) *transvectae a fronte pugnantium alae T* přejevše podél fronty, objevše frontu; b) spec. o slavnostních průvodech: *arma spoliaque multa carpentis travecta L*; *ludicro circensium Britannicus in praetexta, Nero triumphali veste travecti sunt T*; *institutum, ut equites idibus Quinctilibus transveherentur L* (t. zv. *transvectio equitum*, defilování, při němž jezdci ve slavnostním odění jeli přes forum na Kapitolium; jiné bylo *recognitio equitum* při censu); c) metaf. o čase přejíti, mijeti, ubíhati, uplynouti: *transvecta* (*erat*) *aestas T*; *transvectum est tempus T.*

trāns-verberō, *āre, āvī, ātum* prohnati, proraziti, probodnouti.

trānsversārius, *a, um* [*transversus*] příčný: *transversaria tigna Cs.*

trāns-versus (trāns-vorsus) n. **trāversus**, *a, um* [*trans* a *verto*] a) příčný, napříč jdoucí (položený, obrácený), šikmý α) *urbis partes una via lata perpetua multisque transversis divisae C*; *transvorsis itineribus cotidie castra movere* pochody kříž na kříž; *incomptis versibus allinet* (v. t.) *atrum transverso calamo signum H*; přísl. *nec transversum unguem* n. *digitum* (*discedere*) *C* ani na píď; β) praed. napříč; často vojen. na straně, v boku, se strany, s boku, v bok: *Romani transversam invadunt hostium aciem L*; *equi transversos aut obvios* (*Romanos*) *incursabant T*; obr. *cuius in adulescentiam traversa incurrit misera fortuna rei publicae C* na příč v cestu vběhl; γ) adv. *transversa* (acc. neutr. pl.) *tuentibus hircis H* úkosem; pod. *transversa fremunt venti V* se strany; *ex* n. *de transverso* vl. se strany, s boku *L*, přenes. z nenadání, náhle *C*; b) postranní, pobočný: *transversis tramitibus L.*

trāns-volō n. **trāvolō**, *āre, āvī, ātum* přeletěti 1) přes něco a) intr.; přenes. (*eques*) *transvolat inde in partem alteram L*; b) trans. *Alpes t.* n. *C*; 2) mimo něco; praegn. mijeti: (*Cupido*) *transvolat*

aridas quercus H letí (dále) mimo . . .; odt. metaf. (*mens amor*) *transvolat in medio posita H* míjí, nevšímá si.

trāns-vorsus viz *transversus*.

trapēs, *ētis* (ob. pl.) *m.* i **trapētum**, *ī*, *n.* lis na olej, stoupa na vylupování pecek z oliv.

trapezophorum, *ī*, *n.* [*τραπεζοφόρον*] vl. nosič n. podstavec stolu, synekd. ozdobný stolek s umělecky vyřezávanou nohou, druhdy v podobě sošky.

Trapezūs, *ūntis* (acc. ob. *a*, též *em*), *f.* [*Τραπεζοῦς*] město na jižním pobřeží Černého moře, nyn. Trebisonde.

Trasumennus (Trasimennus) n. **Trasumēnus (Trasimēnus)**, *a*, *um* trasumenský, zejm. *T.* (*lacus*) (též subst.) jezero ve vých. Etrurii blíže Perusie, nyn. *lago di Perugia* (vítězství Hannibalovo nad Flaminiem r. 217 př. Kr.); *Trasimena litora O.*

trāv . . . viz *trans-v . . .*

Trebātius, římské jméno rodové; zejm. *C. Trebatius Testa*, učený právník římský, přítel Ciceronův později Augustův a Horatiův.

Trebelliēnus *Rufus*, poručník dětí thrác. krále Kotya *T.*

Trebellius, jméno římského rodu; zejm. 1) *L. Trebellius*, tribun lidu r. 47 př. Kr., odpůrce návrhů Dolabellových, později na straně Antoniově *C*; 2) *Trebellius Maximus*, konsul za Nerona, správce Britannie, nenáviděný pro svou hrabivost *T*; 3) *M. Trebellius*, legát Vespasianův *T.*

Trebia, *ae*, *m.* přítok Padu na pravém břehu, vlévající se nedaleko Placentie, nyn. Trebbia (vítězství Hannibalovo r. 218 př. Kr.).

Trebōnius, jméno plebejského rodu římského; zejm. *C. Trebonius*, legát Caesarův v Gallii a později účastník spiknutí proti němu, přítel Ciceronův; † r. 43 př. Kr. ve Smyrně v boji s Dolabellou *CCs.*

Trebula, *ae*, *f.* jméno města v Kampanii a dvou měst v území sabinském; adj. **Trebulānus**, *a*, *um* trebulský; subst. **Trebulānum**, *ī*, *n.* statek v (kampanské) Trebule, náležející Ciceronovu příteli Pontiu Aquilovi *C.*

trecēnī, *ae*, *a*, čísl. podílné [*trecenti*] po třech stech; básn. synekd. vůb. o velikém počtu *si trecenis quotquot eunt dies places Plutona tauris H* = *τρισὶν ἑκατόμβαις.*

trecentēsimus, *a*, *um*, čísl. řad. [*trecenti*] třístý.

trecentī, *ae*, *a* (gen. též *trecentum*) čísl. zákl. [*tres* a *centum*] tři sta: *ad trecentos viros trucidavit C*; básn. synekd. vůb. o velikém počtu: *trecentae Pirithoum cohibent catenae H.*

trecentiē(n)s, čísl. adv. [*trecenti*] třistakrát.

trēdecim, čísl. zákl. [*tres* a *decem*] třináct.

tremebundus n. **tremibundus**, *a*, *um* [*tremo*] třesoucí se, chvějící se, třesavý, třeslavý.

treme-facīō, *ere*, *fēcī*, *factum* (pass. *tremefīō*, *fierī*, *factus sum*) třásti, otřásati, zatřásti, zachvívati (*alqd* něčím): (*Iuppiter*) *totum nutu tremefecit Olympum V* (u Homera *μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον*); *tremefieri* též význ. med. třásti se, otřásati se: básn. s acc. řec. (*ornus*) *tremefacta comam V* třesa listím.

tremendus, *a*, *um* [*tremo*] vl. před kým jest potřebí třásti se; odt. hrozný, děsný, strašný.

tremēscō (n. **tremīscō**), *ere*, *tremuī*, — [inchoat. od *tremo*] otřásati se, zatřásti se, zachvívati se a) vůb. *iubeo t. montes O*; b) spec. třásti se strachem, přenes. strachovati se, hroziti se (abs., básn. *alqm* před někým, též s inf.: že . . .): *Myrmidonum proceres Phrygia arma tremescunt V*; *telum instare tremescit V.*

tremibundus, tremīscō viz *treme* . . .

tremō, *ere*, *uī*, — [srov. *τρέμω*, čes. ‚třásti se'; *tremor*, *tremulus*] třásti se, chvěti se, teteliti se a) vůb. *Hectorem toto pectore trementem C*; básn. s acc. řec. *t. artus V* na údech, na (celém) těle; b) spec. α) zimou: *liquet has gentes axe tremente premi O* že (je) svírá mrazivá točna; β) strachem, přenes. hroziti se, strachovati se (neklass. *alqd* před něčím, něčeho): *magistri equitum virgas ac secures dictatoris t. atque horrere soliti (sunt) L*; *Iunonem offensam t. O.*

tremor, *ōris*, *m.* [*tremo*] třesení, chvění, třesot, otřes, záchvěv a) vůb. *t. terrae*, básn. i samo *t.* zemětřesení; b) spec. o strachu, strach, hrůza, ‚mráz'; c) personif. *Tremor* Třesot *O.*

tremulus, *a*, *um* [*tremo*] třesavý, třeslavý, třesoucí se, chvějící se, o pla-

mení plápolavý *V*, o rouchu vlající *O*; básn. přič. *t. horror Pr* ‚mrazivá'.

trepidanter adv. [*trepido*] nepokojně, rozčileně, úzkostlivě.

trepidātiō, ōnis, *f.* [*trepido*] vl. rychlé pobíhání sem a tam; spec. (vl. i meton.) **a)** spěch, chvat: *trepidatione ferentium Galba proiectus est T*; **b)** zmatené pobíhání, zmatek, poplach: *postremi ex varia trepidatione cum in unum colligerentur L*; rozčilení, vzrušení, nepokoj: (*ferrum*) *frustra pectori per trepidationem admovens T* v rozčilení = třesoucí se rukou; strach, zděšení, úzkost: *cum magna trepidatione agrestium populantur L* za velikého . . .; *cum super cetera* (= ke všemu ještě) *trepidatione suā turbarentur L.*

trepidē, adv. [*trepidus*] spěšně, ve spěchu, kvapně, na kvap; zmateně, ve zmatku; rozčileně, v rozčilení; ve strachu, zděšeně, úzkostlivě.

trepidō, *āre, āvi, ātum* [*trepidus*] **1) a)** třepetati se: *volucris trepidans adstringit vincula O; penna trepidante O*; *flammae trepidant H* plápolají; **b)** třásti se, chvěti se, tetelit se *α)* spec. strachem: s abl. přič. *trepidat formidine pectus O; metu t. V*; *trepidantem morte futura O* třesoucího se před smrtí; *β)* na nepevné půdě, metaf. *defensio in ceteris trepidavit T* viklala se, byla slabá; **2)** metaf. rychle se pohybovati **a)** spěchati, kvapiti, chvátati *α)* *praecipitem, dum trepidat, ferrum rapuisse Melisci V* ve chvatu; *quanto trepidet tumultu Orion H*; – básn. s inf. *ne trepidate meas defendere navis V*; *cuius octavum trepidavit aetas claudere* (v. t.) *lustrum H* pospíšil si, přikvapil; s acc. vnitř. *multa manu medica trepidat V* mnoho ve spěchu zkouší; *β)* *aqua trepidat H*; *laborat* (v. t.) *lympha t. H*; **b)** praegn. *α)* pobíhati (sem a tam, zejm. zmateně, neklidně, rozčileně, úzkostlivě), meton. býti zmaten, býti rozčilen, strachovati se, o koni plašiti se: hendiad. *t. et concursare Cs* zmateně pobíhati sem a tam; *concursu pastorum trepidantium L*; *ut trepidarent magis quam consulerent L*; *terrent trepidantve* (*Germani*) *T*; *trepidatur* jest (nastává) zmatek, poplach, zděšení; *trepidans* polekaný, poděšený; *ne trepides in usum aevi H* nerozčiluj se o potřeby života; *β)* přebíhati s místa na místo, zejm. zmateně, v nejistotě, metaf. kolísati se, potáceti se: *inter pugnae fugaeque consilium trepidante equitatu L*; *trepidanti inter scelus metumque T.*

trepidus, *a, um* [srov. ‚třepati', ‚třepetati'] **1)** třepetající se; třesavý, třesoucí se **a)** *undam trepidi aëni V*; *trepidae micant venae O* tepavé škubou sebou cévy; **b)** spec. třesoucí se, chvějící se strachem, **2)** metaf. rychle se pohybující **a)** spěšný, kvapný, chvatný, rychlý: *arma manu trepidi poscunt V* chvatně; *t. nuntius LT* (viz též níže); **b)** praegn. pobíhající (sem a tam, zejm. zmateně, neklidně, rozčileně, úzkostlivě), meton. zmatený; nepokojný, znepokojený, vzrušený, rozechvěný, rozčilený, zastrašený, ustrašený, postrašený, zaleknutý, polekaný, poděšený, zděšený; úzkostlivý, bázlivý, bojácný, plachý (*rē* něčím, pro něco) *α)* *re novā t. rex L*; *exercitu in novis ignominiis* (pro nedávné . . .) *trepido L* zastrašeně; s abl. vztah. *Vitellius vultu et incessu t. T* dávající najevo strach; básn. a pozd. s gen. obj. na označenou příčiny *trepidi rerum suarum L* obávající se o . . .; *t. admirationis et metus T* rozčilen podivením a strachem; (*apes*) *trepidae rerum V* = nevědouce si rady; *β)* přičinně, význ. znepokojující, rozčilující, poplašný: *t. nuntius LT*; vzbuzující obavu, strach: *trepidae litterae Cu; res trepida* povážlivé postavení, tíseň, nebezpečenství (ale též zděšení, zmatek *S*); *trepidam sibi vitam* (*esse*) *T* že se bojí o svůj život; *γ)* kolísající se, nejistý: *trepidi, fortuitusne furor an dolus foret T* v úzkostlivém zmatku.

trēs, *tria,* gen. *trium,* čísl. zákl. [ze km. **tri-*, jenž se objevuje ve složeninách, ku př. *tri-ennis;* srov. *τρεῖς,* něm. drei, čes. ‚tři'] tři: (*dies*) *nefastus erit, per quem tria verba silentur O* t. j. soudní výrazy *do, dico, addico*; subst. masc. tři muži, tři lidé, neutr. tři věci; synekd. k vyjádření čísla nepatrného: *verbis charta notata tribus O.*

trēs-viri, (*III viri*), *trium virōrum,* *m.* trojčlenný sbor (úřad, kollegium), viz *triumvir.*

Trēverī n. **Trēvirī** *ōrum, m.* (sg. **Trēvir,** *ē, m.*) Treverové, germánský kmen

při dolní Moselle s hlav. městem *Augusta Treverorum* (nyn. Trier, Trevír); adj. **Trēvericus**, *a, um* treverský.

tri-angulus, *a, um* trojúhelný; subst. **triangulum**, *ī, n.* trojúhelník, astrolog. trigon *C.*

1. triārii, *ōrum, m.* [**tri-āsios*] triariové, záloha, vojáci třetího šiku legie v postavení manipulovém (jméno však ponecháno i později k rozlišování manipulů v jednotlivých kohortách), srov. *hastati, principes*; mezi ně byli zařazováni zkušení bojovníci (*veteranus miles spectatae virtutis L*); v boj zasahovali jen tehdy, jestliže přední dva šiky nestačily: *res ad triarios rediit L* došlo na triarie, přísl. význ. došlo k nejhoršímu.

2. Triārius, cognomen v rodě Valeriův.

Triballī, *ōrum, m.* [*Τριβαλλοί*] Triballové, kmen v Moesii.

Tribocēs, *um* n. **Tribocī**, *ōrum, m.* Tribokové, germ. kmen na levém břehu střed. Rýnu *Cs.*

tribolus viz *tribulus.*

tribuārius, *a, um* týkající se tribue n. tribui: *in hoc sodaliciorum tribuario crimine C* v obvinění ze zločinu tajného spolčování, spáchaného v tribui.

tribūlis, *e* [*tribus*] ob. subst. masc. tribul, občan, náležící k téžž tribui, z téžž tribue; básn. *conviva t. H* soused na hostině.

trībulum, *ī, n.* [*tero*] tříb, jakýsi vozík, jehož bylo užíváno k mlácení obilí, válec *V.*

tribulus (starší **tribolus**), *ī, m.* [*τρίβολος*] nadseda, bodlák, ostí *V.*

tribūnal, *ālis, n.* [z adj. **tribunāle* od *tribunus*] tribunál, tribuna, vyvýšené místo, výstupek **1)** v městě (v Římě zejm. na komitiu), kde úřadovali nejvyšší úředníci, sedíce na t. zv. *sella curulis* **a)** *pro tribunali sedere L* vpředu na tribunálu; *pro tribunali cum aliquid ageretur C* před tribunálem; **—** zejm. tribunál jako místo soudu, soud; **b)** básn. meton. o úřednících na tribunále: *vir bonus, omne forum quem spectat et omne t. H*; **2)** v táboře, řečniště a úřední místo vojevůdcovo; přenes. *t. Epidaphnae* (*Germanico additum est*) *T* t. j. pomník na způsob tribunálu.

tribūnātus, *ūs, m.* [*tribunus*] tribunát, úřad tribuna, hodnost tribuna **α)** lidu: *t.* (*plebis*); *hominem tribunatum etiam nunc spirantem* (v. t.) *L*; **β)** vojenského: *t.* (*militaris*).

tribūnicius, *a, um* [*tribunus*] tribunský, (týkající se) tribuna (tribunů) n. (pocházející) od tribuna (tribunů) buď vojenského n. lidu: *tribunicia potestas*; *comitia tribunicia* tribunské volby, volby tribunův; — subst. **tribūnicius**, *ī, m.* bývalý tribun.

tribūnus, *ī, m.* [*tribus*] tribun; **1)** pův. za doby král. náčelník (staré) tribue, zejm. jejího vojska; *t. celerum* (v. t.) byl velitel 300 jezdců (dle *L* pův. tělesné stráže Romulovy), osobně podřízený králi; náčelníci pozdějších tribuí nazývali se *curatores tribuum*; **2)** za doby republ. **a)** *t. plebis* (*plebi, plebeius*) i samo *t.* tribun lidu; tribuni byli plebejští úředníci, zřízení podle starých zpráv r. 494 př. Kr. na základě t. zv. *leges sacratae* k hájení zájmů lidu; počet jejich se ustálil na 10, voleni byli na rok; osobně byli nedotknutelní (*sacrosancti*) a nezodpovědní; jejich moc záležela zejm. v právu veta (*ius intercedendi, intercessio*), jež si časem rozšířili proti všem magistrátům (kromě vojenského imperia) i proti usnesení senátu; Sulla ji obmezil, ale Pompejus opět obnovil v bývalém rozsahu; později i císařové přijímali titul tribuna jako důležitý pramen své moci; **b)** *tribuni militum* n. *militares*, vojenští tribunové, 6 nejvyšších důstojníků v legii, z nichž vždy 2 střídali se po 2 měsíce ve velení; s počátku je jmenoval konsul, od r. 207 př. Kr. bylo voleno 24 tribunů v komitiích tributních (*tribuni comitiati*) a konsulové jmenovali obyčejně jen tribuny pro přespočetné legie (*tribuni rufuli*, v. t.), výjimečně (ku př. Caesar) i jiné nebo všechny; byli vybíráni ze stavu senatorského n. jezdeckého, později z mladých lidí bez zřetele k vojenské schopnosti, čímž pozbyli ve vojště významu, jehož nabyli legáti: *consensisse Gaditanos principes cum tribunis cohortium, quae essent ibi in praesidio Cs* t. j. s vojen. tribuny, kteří tam s kohortami přišli; za doby císařské byli podřízeni legátu legie a mívali samostatné velení nad kohortami: *Stilonium Priscum, qui t. cohortis sub Classico fuerat Plin*; **c)** *tribuni militum consulari potestate*, tribunové vojenští (t. j. s vojenskou mocí) s konsulskou mocí, úředníci, kteří bývali po usnesení senátu od r. 444 př. Kr.

někdy voleni z patriciů i plebejů místo konsulů, aby tak bylo částečně vyhověno plebejům, kteří se domáhali přístupu ke konsulátu (proti konsulům měli moc zmenšenou zejm. o censuru, tehdy zřízenou, a pak tím, že jich bylo více, 3—6); po přijetí zákonů Liciniových-Sextiových r. 367 př. Kr. tento úřad zanikl; **d)** *tribuni aerarii*, účetní tribunové, pův. pomocníci quaestorův zejm. při vyplácení žoldu vojsku; pozd. „důvěrníci tribuí", bohatí a vážení plebejové, kteří byli vybíráni po zákonu Aureliově r. 71 př. Kr. (do zákona Juliova r. 46 př. Kr.) z jednotlivých tribuí jako jedna třída přísedících v soudních dvorech (vedle senátorů a jezdců).

tribuō, *ere, uī, ūtum* [srov. k *tribus*] I děliti, rozdělovati: *rem universam t. in partes C*; II rozdíleti, rozdělovati, rozdávati; udělovati, poskytovati, propůjčovati, dávati; **1)** vl. *praemia militibus t. C*; *pete munus, ut illud me tribuente feras O* = z mých rukou; *si alteri paulum modo tribuisset fortuna Cs* = bude-li jen trochu přáti; — obr. *nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera H* přiznávaje; **2)** metaf. **a)** dávati: *qui tribuit vocabula monti O*; vzdávati, prokazovati: *honorem, laudem* (*t alci*; **b) α)** věnovati něčemu t. j. k němu, nějakému účelu, vynakládati na něco: *t. tempus litteris* (spisovatelství) *N*; *quantum* (*temporum*) *alii tribuunt conviviis N*; **β)** činiti něco pro někoho, k vůli někomu: *alqd rei publicae t.*; *Dolabellae petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens* (sc. *id*) *T* (čině to) k vůli Seianovi; *Tiberius discumbit ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret T*; (*posteri*) *satis memoriae meae tribuent, ut ... T* dosti učiní pro ... (tak, že ... =) jestliže ...; **γ)** povolovati někomu něco, vyhovovati, býti po vůli: *ego non censeo, quod petit, tribuendum* (*esse*) *L*; **c)** přikládati něco někomu, přiříkнouti, přičítati, připisovati: **α)** vůb. *membra hominis deo t. C*; *ego tantam vim non tribuo sapientiae contra dolorem C*; — spec. **β)** cenu, důležitost dáti na něco, dbáti něčeho, vážiti si, ceniti: *plus libertati t. Cs*; *alci multum t.* velice si vážiti někoho; abs. *ne ob eam rem suae magnopere virtuti tribueret Cs* aby příliš nepřičítal = aby si příliš nezakládal na ...; **γ)** příčinu něčeho, smysl, význam: *si voluit accusare, pietati tribuo C*; vykládati n. pokládati za něco, vykládati si něco z něčeho, něčím; s dat. účel. *alqd t. vitio, laudi*; s dat. os. *neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae N*; zejm. přičítati za vinu, vytýkati: *quod esset acceptum detrimenti, cuiusvis potius quam suae culpae debere tribui Cs* komukoli (jinému) spíše než jemu za vinu klásti.

tribus, *ūs* (dat. a abl. pl. *tribubus*), *f.* [z koř. **tri-* (tři); srov. *tribuo*] (vl. třetina) tribus, název oddílu řím. národa; **1)** za nejstar. dob název tří částí, z nichž se skládal patricijský *populus Romanus* (t. *Ramnes, Tities, Luceres*); **2)** dle rozdělení Serviova okres ve smyslu místním; Servius Tullius rozdělil město Řím a římské území na okresy, jichž počet byl později rozmnožován, až byl za 1. punské války ustálen na 35, z nichž byly 4 městské (*urbanae*), ostatní venkovské (*rusticae*); občané byli do nich zařadění podle pozemků a bydliště; každá tribus měla své jméno a pořadí, v celku pak byla příslušnost do venkovských více vážena než do městských, naplněných hlavně chudinou; před koncem 3. st. př. Kr. bylo rozdělení na tribue kombinováno s rozdělením na centurie při reformě centuriátního zřízení ve smyslu demokratickém, odt. jsou tribue vyšší celky než centurie a mají význam zejm. při volbách; tribue měly význam pro odhad jmění ke zdanění a vřadění do tříd, pro scházení t. zv. *comitia tributa* a *concilia plebis*, po tribuích rozdělovány peníze a obilí, což byl za doby cís. jejich jediný význam: *tribu movere* vyloučiti z tribue, do které někdo dosud náležel, po případě přesaditi z trestu z venkovské do městské, což byl jeden z censorských trestů; *fieri pro tribu aedilem L* podle výsledku hlasování tribuí; *tribum ferre* dostati hlasy tribue; **3)** přenes. *grammaticas ambire tribus H* cechy grammatiků.

tribūtārius, *a, um* [*tributum*] týkající se dávek; přenes. *tabellae tributariae C* darovací listiny (op. *commendaticiae*), t. j. ve kterých jsou slibovány dary.

tribūtim, adv. [*tribus*] po tribuích: *ut, quod t. plebes iussisset, populum teneret L* = plebiscita, usnesení plebejských sněmů (*concilia plebis*); (*Luci-*

lius) arripuit populum t. H po tribuích (= všechny tribue ‚po pořádku').

tribūtio, *ōnis, f.* [*tribuo*] dělení, udělení, rozdělení.

tribūtus, *a, um* [*tribus*] tributní, rozdělený na tribue, sestavený dle tribuí: *comitia tributa* sněm tributní, jaké počaly býti svolávány r. 447 př. Kr. od kurulských úředníků po příkladu starších koncilií plebejských; účastnili se jich patricioví i plebejové a jejich pravomoc byla **1)** volební; volili kurulské aedily, quaestory, vojen. tribuny, kněžstva, nižší úřednictvo a kommisse; **2)** zákonodárná, nejdříve jen ve věcech práva soukromého, později i v ústavních; **3)** soudní při některých provokacích; subst. **tribūtum,** *ī, n.* **a)** daň z majetku (vyměřovaná dle censu konaného po tribuích), jež byla zprvu vybírána mimořádně zejm. před válkou a podle možnosti vracena, později, po zavedení vojen. žoldu, pravidelně, ale přestala po pokoření Makedonie r. 168 př. Kr.; všeobecná přímá daň byla zavedena až za pozdní doby císařské; **b)** přenes. (zejm. o době po r. 168 př. Kr.) daň, dávka, poplatek, tribut podmaněných zemí, význ. *stipendium*; ▬ básn. *lamentabile Athenae pendere desierant t. O* (t. j. sedm chlapců a sedm dívek viz *Minotaurus*).

trīcae, *ārum, f.* mrzutosti *C.*

Tricastīnī, *ōrum, m.* keltský kmen v Narbonské Gallii mezi Rhodanem, Isarou a Druentií s hlav. městem *Augusta Tricastinorum,* dnes Aouste.

Tricca, *ae, f.* [*Τρίκκη*] město v záp. Thessalii *L.*

trīcēnī, *ae, a* čísl. podíl. [*triginta*] po třiceti.

triceps, *cipitis* [*tres* a *caput*] tříhlavý, trojhlavý: *t. Cerberus O.*

trīcēsimus (starší **trīcēnsimus,** pozd. **trīgēsimus**), *a, um* [*triginta*] třicátý; subst. **trīcēsima,** *ae, f.* (sc. *dies*) třicátý den, spec. u Židů svátek novoluní: *hodie t. sabbata H* (asynd.) dnes jest sobotní novoluní (t. j. novoluní sedmého měsíce Tišri = října, jež bylo slaveno jako sobota sváteční s klidem).

trichila, *ae, f.* loubí, besídka, pavillon *Cs.*

trīciēs n. starší **trīciēns,** čísl. adv. [*triginta*] třicetkrát: *testis non invenitur in ducenties et tricies sestertio C* (t. j. 23,000.000 sest.).

Tricipitīnus, *ī, m.* cognomen v rodě Lukretiův.

triclīnium, *iī, n.* [*τρίκλινον*] **1)** jídelní n. stolní) lehátko, pohovka (vl. pro tři osoby): *t. sternere C* prostříti, připraviti; **2)** (jídelní) stůl se třemi lehátky, přistavenými tak, že strana ke dveřím zůstala volná; (1 t. zv. *lectus summus,* 2 *lectus medius* (pro nejvzácnější hosty), 3 *l. imus*;

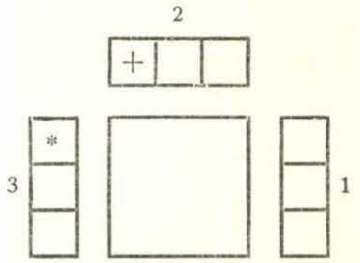

+ místo čestné (*locus consularis*), * místo hostitelovo); **3)** vůb. jídelna.

trīcor, *ārī, ātus sum* [*tricae*] činiti nesnáze, potíže, ‚vykrucovati se', vytáčeti se (*cum alqo* někomu).

(tricorpor), *tricorporis* [*tres* a *corpus*] trojtělý: *forma tricorporis umbrae V* (t. j. *Geryones*).

tri-cuspis, *idis* trojhrotý, trojzubý *O.*

tri-dēns, *entis* třízubý, trojzubý, trojhrotý: *rostris tridentibus V*; subst. masc. trojzub, trojzubec (*τρίαινα*), nástroj a odznak Poseidonův.

trident-i-fer = trident-i-ger, *era, erum* trojzub nosící, s trojzubem (přívl. Poseidonův).

trīduum, *ī, n.* [z **tri-divom* srov. *tres* a *dies*] tři dni, doba tří dní: *tridui via Cs* třídenní cesta; abl. *triduo* buď ve třech dnech *C* n. (*triduo post L*) po třech dnech, třetí den: *triduo navem ascendere S.*

triennis, *e* [*tres* a *annus*] třetiroční, každý třetí rok (= vždy po dvou letech) se opakující: subst. **triennia,** *ium, n.* třetiroční svátky Bakchovy *O* (= *trieterica*).

triennium, *iī, n.* [*tres* a *annus*] tříletí, tři léta, doba tří let: abl. *triennio* (po) tři léta *L*; *triennio ante* před třemi lety *L*; *triennio post mortem C* (za) tři léta po smrti.

triēns, *entis* třetina **a)** vůb. (*heres*) *ex triente C* dědic třetiny jmění; **b)** $^1/_3$ assu jako jednotky = 4 unciím, jako váha a mince: *ut remissis senis et trientibus quinta prope pars vectigalium tolleretur C* t. j. odpuštěním $6^1/_3$ assu, za kte-

rou cenu měl se dle zákona Grakchova prodávati lidu modius obilí; **c)** jako míra třetina sextariu = 4 cyathům, ‚třetinka', ‚sklínka': *cum fuerit multis exacta trientibus hora Pr.*

trientābulum, *ī, n.* [*triens*] třetinová náhrada t. j. zaplacení třetiny dlužné summy polnostmi *L.*

triērarchus, *ī, m.* [τριήραρχος] trierarch, velitel triery.

triēris, *is, f.* [τριήρης] loď s třemi řadami veseł trojřadka *N* (= ob. *triremis*).

trietēricus, *a, um* [τριετηρικός] třetiroční, každý třetí rok (= vždy po dvou letech) se opakující, konaný: *trieterica orgia V, sacra O* o slavnosti Bakchově na Kithaironu.

trietēris, *idis, f.* [τριετηρίς] doba od jednoho roku do třetího = 2 léta; meton. třetiroční (každý třetí rok konaná) slavnost *C.*

Trifānum, *ī, n.* město v Latiu blíže ústí řeky Liris *L.*

trifāriam, adv. [srov. *bifariam*] na třech stranách, se tří stran, na tři strany, na tré, trojmo *L.*

tri-faux, *cis* náležící třem chřtánům: *latratus t. V* štěkot tří tlam.

trifidus, *a, um* [*tres* a *findo*] vl. na tři díly rozštípnutý: *trifida flamma O* trojklaný plamen (t. j. blesk).

triformis, *e* [*tres* a *forma*] **a)** trojtvárný, trojí podoby: *t. Chimaera H* (již Homer líčí πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα); *diva t. H* t. j. Artemis, jedna ve třech osobách (*Lucina, Trivia, Luna*); **b)** trojitý *t. dea* (*diva*) *O* t. j. Hekate, jež byla představována se třemi hlavami n. těly: *mundi regna triformis O* (nebesa, země, moře).

tri-geminus (básn. ob. **tergeminus**), *a, um* trojčatný, trojitý **a)** vl. (*fratres*) *trigemini L* (i subst.) trojčata, tři bratří, odt. *trigemina spolia L* odění tří bratří; **b)** přenes. trojitý, trojtělý: *t. vir O* (Geryones); *t. canis O* (Kerberos); *tergemina Hecate V* (viz *triformis*); *porta Trigemina L* (na sev. výběžku Aventinu); trojnásobný: *trigeminae victoriae triplex triumphus L*; *tergeminis tollere honoribus H* (miněna aedilita, praetura, konsulát).

trīgēsimus viz *tricesimus*

trīgintā, čísl. zákl. třicet.

trigōn, *ōnis, m.* [τριγών] trigon, hra míčem, při které byli hráči rozestaveni v trojúhelníku.

trilībris, *e* [*tres* a *libra*] tříliberní *H.*

trilinguis, *e* [*tres* a *lingua*] trojjazyký, s třemi jazyky.

trilīx, *īcis* [*tres* a *licium*] ze tří nití setkaný, trojtkaný: *loricam auro trilicem V* brnění z trojitého zlatého drátu.

trimēnstris n. **trimēstris,** *e* [*tres* a *mensis*] tříměsíční, na tři měsíce.

Trimerus, *ī, f.* ostrůvek v adriat. moři sev. od Garganského poloostrova.

trimetrus n. **trimetros,** *a, um* [τρίμετρος] obsahující tři metra; subst. **trimetrus,** *ī, m.* trimetr, spec. iambický trimetr (= *senarius*) *H.*

trīmus, *a, um* [z **tri himus* od *tres* a *hiems*] vl. tři zimy starý, tříletý.

Trīnacria, *ae* n. **Trīnacris,** *idis, f.* [Τρινακρία od τρεῖς a ἄκρα vl. Třírohý ostrov] básn. = Sicilie; adj. **Trīnacrius,** *a, um* (fem. též řec. *Trinacris, idis*) trinakerský = sicilský.

trīnī, *ae, a* (sg. **trīnus,** *a, um* zř.) čísl. druhová [*tres*] trojí, klass. u subst. plur. tantum význ. *tres,* tři: *Tullia mihi litteras reddidit trinas C* tři dopisy: *qui trinos ludos aedilis feceram C* troje hry; zvl. **trīnum nūndinum** buď nom. a acc. sg. neutr. n. v témž význ. gen. pl. neutr. n. tem. (pak sc. tempus) trojí týden, tři týdny n. doba tří týdnů (viz *nundinus*); neklass. i u jiných subst. *trina bella civilia T* tři války.

Trinobantēs n. správněji **Trinovantēs,** *um, m.* Trinobantové, kmen v jihových. Britannii sev. od Temže *Cs T.*

trinodis, *e* [*tres* a *nodus*] trojsuký: *clava t. O.*

Trinovantēs viz *Trinobantes.*

1. triō, *ōnis, m.* [*tero*] (vl. zvíře vydrcující, t. j. vyšlapávající obilí) vůl; metaf. pl. **triōnes,** *um, m.* název cirkumpolárních souhvězdí Velkého a Malého Medvěda, jichž otáčivý pohyb upomínal na pohyb volů, obcházejících v kruhu a vyšlapávajících z klasů zrní; spec. souhvězdí Velkého Medvěda: *septem triones* (collect. *septem trio V*) viz *septentrio.*

2. Triō viz *Fulcinius.*

Triocala, *ōrum, n.* [Τριόκαλα] opevněné horské město na Sicilii nedaleko

nelinuntu (nyn. Troccoli); adj. **Triocalīnus**, *a, um* triokalský; subst. **Triocalīnum**, *ī, n.* území triokalské *C.*

Triopās, *ae, m.* [*Τριόπας*] král v Thessalii, otec Erysichthonův; adj. **Triopēius**, *a, um* Triopův, subst. masc. Triopovec, syn Triopův (t. j. Erysichthon) *O*; **Triopēis**, *idis, f.* Triopovna, spec. vnučka Triopova (t. j. Mestra) *O.*

tripartītus viz *tripertitus.*

tripedālis, *e* [*tres* a *pes*] třístopý *L.*

tribertītus n. **tripartītus**, *a, um* [*tres* a *partior*] rozdělený na tři (na tři díly), třídílný, trojitý, trojnásobný; abl. sg. **tripertītō** n. **tripartītō** význ. adv. ve třech částech n. odděleních: *Hannibal urbem t. adgreditur L* se tří stran; na tré, na tři díly: *t. dividere CCs.*

tri-bēs, *pedis* třínohý.

Triphȳlia, *ae, f.* [*Τριφυλία*] 1) krajina na Peloponnesu již. od dolního Alfeia *L*; 2) krajina v Epeiru, část Molossidy *L.*

triplex, *plicis* [*tres* a koř. **pel* (skládati, srov. *plico*) vl. trojmo složený: trojitý, troji, trojnásobný; 1) vl. *illi robur et aes t. circa pectus erat H* = dubové dřevo trojnásobně okované (obr. z lodi); subst. *paulo post triplices remiseras C* dopis o třech (tabulkách) listech; 2) přenes. a) *acies t. Cs* ob. bitevní formace Caesarova; *triplicis confinia mundi O* (nebe, země, moře); *Plato triplicem finxit animum C; t. cuspis O* (t. j. Poseidonův trojzubec); *gens illi t. V* troji národ (každý jiné národnosti); *Pentheos in triplices funera grata greges Pr* smrt milou trojitému zástupu (t. matce, jejím dvěma sestrám a ostatním bakchantkám); b) troji význ. tré, tři: *triplices sorores* (*deae*) *O* (= *Parcae*); *poenarum deae triplices O* (= *Furiae*); c) subst. třikrát tolik, trojnásobně: *sume tibi deciens, tibi tantundem, tibi t. H.*

triplus, *a, um* [*tres* a koř. **pel-* (skládati, srov. *plico*), srov. *duplus*] trojnásobný.

Tripolis, *is, f.* [*Τρίπολις*] vl. město n. krajina, vzniklá spojením tří obcí; zejm. 1) nejsevernější krajina Thessalie *L*; 2) osada v Thessalii nad Peneiem nedaleko Larissy (zv. *Scaea*) *L*; 3) krajina v jihových. Arkadii *L*; — adj. **Tripolītānus**, *a, um* tripoliský, tripolský.

Triptolemus, *ī, m.* [*Τριπτόλεμος*] eleusinský heros, syn eleusinského krále Kelea, miláček bohyně Demetry, jež ho vyučila orbě a učinila zakladatelem a hlasatelem rolnického života; dle pověsti stal se soudcem v podsvětí.

tribudiō, *āre, āvī, ātum* vl. tančiti tříkrokový tanec (o Saliích); přenes. a) tančiti válečný tanec: *tripudiantes more suo L*; b) tančiti radostí: obr. *in funeribus rei publicae exsultare et t. C.*

tripudium, *iī, n.* 1) něco, co se koná na tři rázy a) spec. tříkrokový tanec ve zbroji, jaký prováděli Saliové na počest boha Marta; b) vůb. válečný tanec, ku př. u Hispanů a Gallů *L*; 2) v mluvě augurské znamení ze žraní věštných kuřat, jež pokládáno za příznivé (*t. sinistrum sollistimum*), jestliže kuřatům při hltavém zobání padala potrava ze zobáků.

tripūs, *podis, m.* [*τρίπους*] 1) třínohý kotel n. kotlík, buď k potřebě domácí n. jako odměna vítězství, cena při zápasech a obět bohům, ke kterýmž účelům bylo užíváno ozdobně pracovaných kotlíků i ze vzácných kovů; 2) třínožka k sezení; spec. třínožka v delfské věštírně: (*Herculem*) *concertavisse cum Apolline de tripode C*; odt. meton. (delfská) věštírna: *mittitur ad tripodas O.*

triquetrus, *a, um* tříhrohý: *insula naturā triquetra Cs* (o Britannii); jako vlastní jm. o Sicilii *Triquetrā . . . an Italā tellure H* (srov. *Trinacria*).

trirēmis, *e* [*tres* a *remus*] tříveslý, t. j. s třemi řadami vesel: *navis t.* n. subst. **trirēmis**, *is, f.* trojřadka.

trīste, adj. význ. adv. [vl. acc. sg. neutr. od *tristis*] a) pochmurně, smutně, žalostně: (*resonare*) *triste et acutum H*; *quid fles tristius Andromachā Pr*; b) nevlídně, nepřívětivě; přísně, chladně: *tristius respondere C*; c) trudně, obtížně: (*adulescentes*) *tristius curantur C.*

trīsticulus, *a, um* [demin. od *tristis*] (poněkud, velmi) smutný.

trīstificus, *a, um* [*tristis* a *facio*] smutek působící (přinášející), strašný básn. u *C.*

trīstis, *e* 1) a) zachmuřený, zasmušilý, neveselý, sklíčený: *t. aegrimoniā H*; b) zejm. α) smutný, zkormoucený, zarmoucený, žalostný, truchlivý; β) zamračený, nevlídný, nepřívětivý,

mrzutý, nevrlý: *navita t. V* (t. j. *Charon*); γ) vážný, přísný, chladný: *iudex t. et integer C*; tvrdý, necitelný, nelítostný, ukrutný; **2)** příčinně, zejm. o věcech α) pochmurný, pošmourný, chmurný; nevlídný; smutný: *solis t. imago O*: *Germaniam tristem cultu aspectuque T*; *tristes Hyades II* (poněvadž přinášejí deště); nemilý, nepříjemný, odporný, hořký, trpký (vl. i metaf.): *t. sapor O* trpký; β) neblahý, bolestný; zhoubný, nešťastný, příšerný, osudný, zlověstný, hrozný, ‚černý': subst. *triste* (*est*) *lupus stabulis V* hroznou věcí, hrůzou; γ) ukrutný, krutý, surový, hanebný: subst. *Galeria non immixta tristibus T* hanebnosti.

trīstitia, *ae, f.* [*tristis*] o os. i věcech **a)** zachmuřenost, zasmušilost, sklíčenost; **b)** smutek, zkormoucenost, truchlivost; **c)** zamračenost, nevlídnost, mrzutost, nevrlost, hněv; **d)** vážnost, přísnost, chladnost; tvrdost, necitelnost; krutost; **e)** nepříjemnost, odpornost.

tri-sulcus, *a, um* trojbrázdý; přenes. trojklaný: *linguis trisulcis V*; trojhrotý: *trisulci ignes O*, *trisulcum telum O* (t. j. blesk).

trīticeus, *a, um* [*triticum*] pšeničný.

trītĭcum, *ī, n.* [*tero*] vl. ‚co se vydrcuje' (t. j. mlátí), spec. pšenice.

Trītōn, *ōnis, m.* [Τρίτων] **1)** mořský bůh, syn Poseidonův a Amfitritin; jeho odznakem byla veliká lastura, na niž troubil, neb i trojzub; též pl. *Tritones* mořští daimonové; — meton. *hunc vehit immanis T. V* t. j. loď, zvaná T. podle svého odznaku; **2)** (též *Tritonis*) jméno několika řek a jezer (zejm. říčka v Boiotii), s nimiž bylo v bájích uváděno v souvislost narození Pallady Atheny (jež slove u Homera Τριτογένεια; ve skutečnosti bylo toto jméno přeneseno na Athenu, když byla stotožněna s mořskou bohyní zv. Trita, Trito n. Tritogeneia, souvisící s bohem Tritonem); — adj. **Trītōnius** n. **Trītōniacus**, *a, um* (fem. též **Trītōnis**, *idis*) Tritonský α) souvisící s Palladou Athenou: *Tritonia arx O* (t. j. athenský); *Tritoniaca harundo O* (t. j. píšťala, vynalezená od Atheny); *Tritonis pinus O* t. j. loď Argo, při jejíž stavbě Athena pomáhala); subst. **Trītōnia**, *ae* n. **Trītōnis**, *idis, f.* Tritonka (= Pallas Athene); β) souvisící s řekou n. jezerem Tritonem (Tritonidou): *Tritoniaca palus O*.

trītūra, *ae, f.* [*tero*] mláceni (vl. tření, vydrcování) obilí *V*.

1. trītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *tero*] vl. třený, otřený **a)** o cestě vl. ušlapaný, vyježděný: subst. *per invia circa nec trita antea L* místy, lidskou nohou před tím netknutými; přenes. obyčejný, obvyklý: *tritum relinquunt quadriiugi spatium O*; **b)** o šatě odřený, ošuměly; **c)** o sluchu ‚protřelý', vytříbený: *tritae aures C*; **d)** vůb. často užívaný, obyčejný, všední, běžný: *tritum sermone proverbium C*. viz i *tero*.

2. trītus, *ūs, m.* [*tero*] tření *C*.

triumphālis, *e* [*triumphus*] náležící k triumfu, triumfální, vítězoslavný, vítězný **a)** *vestis t.*; *porta t. CT*; *t. honos T*; *triumphalia insignia* (*ornamenta*) *T* = subst. **triumphālia**, *um, n.* vítězné odznaky, jichž nošení bývalo za doby císařské povolováno vítězům místo vl. triumfu vyhrazeného samému císaři; pod. *t. honos T*, *triumphale decus T*; **b)** *provincia t. C* poskytující příležitosti k triumfu; **c)** vítězný = kdo slavil triumf, triumfátor: *triumphales senes LO*, *avi T*; subst. **triumphālis**, *is, m.* triumfátor, kdo slavil triumf; — meton. *imagines triumphales H* masky, obrazy vítězoslavných předků; *tuae domui triumphale nomen T* = tvůj dům se honosí triumfem.

triumphō, *āre, āvī, ātum* [*triumphus*] **1)** slaviti triumf, triumfovati (abs., *de* n. *ex alqo* nad někým): *triumphans in urbem rediit L* v triumfu, u vítězoslávě; *ex transalpinis bellis t. C* pro války, po válkách; básn. *triumphantes equi O* triumfální t. j. táhnoucí triumfátorův vůz; — básn. a pozd. *t. alqm* triumfovati nad někým, meton. zvítěziti nad někým, přemoci, pokořiti někoho: *triumphata Corintho V*; *triumphati Medi H*; *Germani triumphati magis quam victi sunt T* vítězství nad G. bylo spíše slaveno než (vskutku) dobyto; — básn. *de triumphato viscera bove O* vl. v triumfu vedeného = ukořištěného; **2)** metaf. triumfovati = jásati, plesati: *triumphans gaudio C* s vítězoslavnou radostí.

triumphus, *ī, m.* [snad z θρίαμβος] triumf, vítězoslavný průvod, jenž býval za určitých podmínek od senátu povolán vítěz-

němu vojevůdci a konal se za účasti senátu, úřadů i všeho obyvatelstva s pole Martova přes forum do chrámu Jovova na Kapitoliu za provolávání *io triumphe* (asi = ‚sláva!') a zpěvu vojska; ověnčený vítěz při něm jel na slavnostním voze a odznaky jeho byly *tunica palmata, toga picta,* žezlo ze slonoviny a zlatý věnec, jejž otrok držel nad jeho hlavou; v průvodu byli též vedeni vznešení zajatci a vezena kořist: *triumphum agere de* n. *ex algo* slaviti triumf, triumfovati nad někým; *t. Pharsalicae pugnae C* pro ...; *per triumphum* n. *in triumpho ducere* při n. v triumfu; *triumpho clarissimo L, triplici V invectus* v triumfu, u vítězoslávě; básn. acc. vnitř. *laeta triumphum vox canet O* bude zpívati při triumfu; personif. *io triumphe H* sláva, triumfe; — meton. vítězosláva, vítězství: *Giganteus t. H* nad Giganty; *Africa terra triumphis dives V.*

trium-vir, *ī, m.*, ob. pl. **triumvirī** (= **trēs virī**) *ōrum* n. *um, m.* (psáno *III viri*) [nom. utvořen z gen. part. *trium virum (esse, creari)*] vl. muž ze tří (mužů), člen tříčlenného sboru, kollegia (zejm.) úředního; pl. trojčlenné kollegium, trojka, triumvirové (jejich úkol se vyjadřuje ob. účel. dativem subst. s gerundivem, též adjektivem); zejm. **1)** *t. capitales* trestní, kteří dohlíželi na vězení, prováděli rozsudky smrti a bičování a sami soudili lidi nižšího stavu a otroky; **2)** *t. nocturni,* kteří pečovali o bezpečnost města v noci; **3)** *t. aeri argento auro (flando feriundo)* = *t. monetales* správcové mincovny; **4)** v municipiích tříčlenná městská rada, obecní úřad; **5)** tříčlenné komise, které bývaly mimořádně sestavovány k rozličným účelům; zejm. *t. coloniae deducendae* = *t. agro dando* n. *assignando* = *t. agrarii* pro založení osady (sg. člen trojčlenného sboru pro ... *S*); *t. mensarii L* správcové státní banky pro upravení dlužních poměrů; *t. epulones* (v. t.); *t. rei publicae* (sc. *constituendae*) *N* triumvirové (t. *Antonius, Lepidus* a *Octavianus*) k zařízení státu (‚pro reformu státního zřízení') a j.

triumvirālis, *e* [*triumvir*] triumvirský; spec. triumvirův (v. t.) zv. *capitales*: *triumvirale supplicium T* hrdelní trest; *sectus flagellis triumviralibus H* triumvirův.

triumvirātus, *ūs, m.* [*triumvir*] triumvirát, úřad triumvira (v. t.).

Trivīcum, *ī, n.* osada v Samniu v území Hirpinů, nyn. Trevico.

trivius, *a, um* [*tres* a *via*] vl. trojcestný, týkající se křižovatek; — subst. **1) Trivia,** *ae, f.* bohyně křižovatek, uctívaná na křižovatkách (srov. řec. *Τριοδῖτις*), t. Hekate, druhdy stotožňovaná s Artemidou; *Triviae lacus V* jezero v Latiu blíže Aricie s posvátným hájem a chrámem Dianiným, nyn. lago di Nemi; **2) trivium,** *iī, n.* vl. trojcestí, rozcestí, křižovatka; přenes. hlučné n. veřejné místo, ‚ulice': *arripere maledictum ex trivio C* pouliční (uličnickou) nadávku; obr. *velut innati triviis H* jako osoby z ulic (se svým přídavkem *ac paene forenses* má význ. *urbani* proti *silvis deducti*).

Trōas viz *Tros.*

trochaeus, *ī, m.* [*τροχαῖος*] trochej, stopa ob. tvaru — ∪.

trochus, *ī, m.* [*τροχός*] kolo, obruč hrací s navěšenými rolničkami.

Trocmī, *ōrum, m.* keltský kmen v Galatii *L.*

Trōes viz *Tros.*

Troezēn, *ēnis* (acc. *ēna*), *f.* [*Τροιζήν*] přímořské město na Peloponnesu na poloostrově argolském, sídlo Pitthea, děda Theseova; adj. **Troezēnius,** *a, um* troizenský.

Trōgilus n. **Trōgilōrum** *portus,* přístav na sev. straně Syrakus *L.*

Trōg(l)odytae, *ārum, m.* [*Τρωγλοδύται* vl. obyvatelé jam, ‚jamníci'] aithiopský kmen na pobřeží Arabského zálivu.

Trōia, Trōiānus, Trōicus viz *Tros.*

Trōilus, *ī, m.* [*Τρῶιλος*] nejmladší syn Priamův; usmrcen od Achillea *VH.*

Trōiugena, *ae* (gen. pl. *um*), *m.* [*Troia* a *gigno*] (vl. zrozený v Troji), pocházející z Troje **a)** Trojan *V Cat*; **b)** Říman (po Aeneovi): *amnem, T., fuge Cannam* u *L.*

tropaeum, *ī, n.* [*τρόπαιον* od *τρέπω* spec. obraceti na útěk] **1) a)** znamení obrácení nepřátel na útěk, znamení vítězství, vítězné znamení, trofeje, původně kůl, postavený na bojišti, na nějž bylo pověšeno odění, odňaté nepřátelům, pozd. kamenné n. kovové pomníky, jež Římané stavěli ob. na Kapitolu: *t.*

statuere, ponere C; b) synekd. zbroj, oděnĺ odňaté padlým nepřátelům, kořist: *magna tropaea ferunt* (sc. *eorum*), *quos ... V*; *pulsae t. virginis V*; c) meton. vítězstvĺ: *Salaminii tropaei memoria C*; trofeje, ‚vavříny', sláva: *Themistocles respondebat Miltiadis tropaeis se e somno suscitari C*; 2) metaf. znamenĺ, památka: *t. necessitudinis atque hospitii C.*

Trophōnius, *iī, m.* [*Τροφώνιος*] myth. lékař a stavitel, jenž prý vystavěl s bratrem Agamedem první chrám v Delfech; jako heros byl ctěn zejm. v boiot. Lebadeii, kde byla jeho věštírna, a jeho jméno přikládáno tam i jiným bohům tam ctěným, ku př. Diovi; adj. **Trophōniānus,** *a, um* týkající se Trofonia.

Trōs, *ōis, m.* [*Τρώς*] a) Trojan, ob. pl. **Trōēs,** *um, m.* Trojané; b) Tros, eponymos Troje, syn Erichthoniův, vnuk Dardanův, otec Ilův, Assarakův a Ganymedův; – adj. **Trōicus** (básn. též **Trōius** n. **Trōus**) n. (odvoz. od *Troia*) **Troiānus,** *a, um* (fem. též řec. **Trōas,** *adis*) trojský, z Troje: *Troius heros V* (= *Aeneas*), *O* (= *Aesacus*); *Troica sacerdos H* (= *Ilia* = *Rhea Silvia* z rodu Aeneova); *Troica Vesta O* (posvátný oheň Vestin byl dle jedné pověsti přenesen do Říma z Troje od Aeney); *Troianus iudex HO* (= *Paris*); *equus Troianus* (dřevěný) kůň trojský, obr. o skrytém nebezpečenstvĺ *C*, titul tragedie Naeviovy *C*; *Troiana tempora H* doby trojské války; – subst. a) **Trōiānus,** *ī, m.* Trojan; spec. Aeneas *O*; b) **Trōia,** *ae, f.* Troja α) homerské město v Malé Asii (= Ilion, Ilios); β) město založené od Helena v Epeiru *VO*; γ) osada založená od Aeney v Latiu u Laurenta *V*; δ) meton. trojská hra (jakýsi turnaj), zavedená prý od Askania: *ludicrum Troiae T*; c) **Trōas,** *adis, f.* α) Trojanka; spec. Hekabe *O*; pl. *Troades,* titul několika tragedií, ku př. tragedie Q. Cicerona *C*; β) Troas, Trojsko, území náležící k městu Troji; d) **Trōiānum,** *ī, n.* Trojský statek (v Latiu) *C.*

Trosmis, *is* (acc. *in*), *f.* město v Moesii nad Istrem *O.*

trucīdātiō, *ōnis, f.* [*trucido*] poráženĺ (ku př. na jatkách), vražděnĺ, zabíjenĺ: *non pugna, sed t. velut pecorum L.*

trucīdō, *āre, āvī, ātum* [— *caedo*] poráželi (ku př. dobytek na jatkách), vražditi, pobíjeti, zabíjeti; 1) *cavete, ne capti sicuti pecora trucidemini S*; básn. *seu piscis seu porrum et caepe trucidas H* žertovné přehánění učenĺ Empedokleova, v němž, jako v Pythagorově, bylo zakázáno požívati masa a některých rostlin, což souviselo s naukou o převtělování duší; 2) přenes. ničiti, uváděti v záhubu, ve zkázu a) *faenore t. alqm CL*; b) slovy hanobiti: *a Servilio trucidatus C.*

truculenter, adv. [*truculentus*] divoce, hrubě, nevlídně.

truculentia, *ae, f.* [*truculentus*] divokost, hrubost, drsnost: *t. caeli* (podnebí) *T.*

truculentus, *a, um* [*trux*] divoký, posupný; hrubý, drsný, surový; prudký, hrozný, hrozivý; o moři bouřlivý; – *Truculentus* titul Plautovy komedie (‚Hrubián').

trudis, *is, f.* [*trudo*] bidlo, sochor.

trūdō, *ere, sī, sum* [srov. truditi] tlačiti, strkati, valiti, hnáti, puditi; 1) a) (*formicae*) *trudunt frumenta V*; *frustra oppositum trudentes pectore montem V* snažící se odvaliti; b) spec. o rostlinách tlačiti, hnáti, vyrážeti: *pampinus trudit gemmas V*; *se t.* = reflex. *trudi* vyrážeti *V*; c) tlačiti, zatlačovati, tisknouti někam i abs.: *trudit multa cane apros in plagas H*; (*eques et cohortes*) *trudebantur in paludem T*; zejm. vojen. (*Cherusci*) *trudunt adversos T*; obr. *truditur dies die H* ‚dnové se stíhají'; 2) metaf. (násilím) hnáti, puditi, vléci k něčemu: *ad mortem trudi C*; *rabie semet in arma trusos* (*esse*) *T*; – praegn. *in comitia trudit noster Magnus Auli filium C* ‚tlačí do předu' (= podporuje jej).

trulla, *ae, f.* 1) naběračka, sběračka (již nabírali víno z krateru a nalévali do picích nádob); 2) pánev: *trullis ferreis ignem portabant L.*

truncō, *āre, āvī, ātum* [2. *truncus*] a) oklešťovati, osekávati, ořezávati: *truncat holus foliis O* otrhá se zeleniny listí; b) zkomoliti, zmrzačiti, znetvořiti, zohaviti; pochroumati, poškoditi: (*deae signum*) *vetustate truncatum est Plin*; c) praegn. rozsekávati, usmrcovati: *maiore aliorum vi truncabantur T.*

1. truncus, *a, um* [*trunco*] zkomolený, kusý a) okleštěný, osekaný: *truncа pinus V*; b) o těle zmrzačený, znetvořený, zohavený: *truncas volnere nares V*; *truncа ostendens deiectis vulnera membris O* zkomolené rány (= krvavé pahýly) po urvaných údech; c) zlámaný, rozlámaný, zpřerážený: *tela truncа V*; *membra carinae truncа O*; d) básn. s abl. n. gen. odl. *ranas truncas pedibus V* = bez noh; *animalia suis truncа numeris O* bez (všech) svých údů = kusých údů; *animalia truncа pedum V* beznohá; e) obr. *urbs truncа, sine senatu L.*

2. truncus, *ī, m.* 1) kmen stromu, peň; kůl, tyč: obr. (*stirpes aegritudinis*) *ipso truncо everso elidendae sunt C*; 2) přenes. a) trup; b) o člověku hloupém n. bezcitném ‚špalek', ‚pařez'.

trutina, *ae, f.* [z τρυτάνη] váha: obr. *Romani pensantur eādem scriptores trutinā H* t. j. jsou stejně posuzováni.

trux, *trucis* (abl. sg. *e* i *ī*) divoký (o vzhledu, řeči, jednání, povaze, též o věcech), sveřepý, posupný, hrozný; prudký, hrubý, drsný; surový, krutý, zarputilý, urputný, zpurný; prudce rozčilený, rozlícený, vzteklý, o moři rozbouřený, bouřlivý.

tū, zájm. os. 2. os. (pl. *vōs* v. t.) [srov. σύ (dor. τύ), něm. du, čes. ‚ty'] ty (klade se jen tehdy, je-li na něm důraz, zejm. při protivě); dat. *tibi* často jako dat. ethický: *ecce tibi consul, praetor .... nova edicta proponunt C*; — sesilováno bývá α) v nom. příklonným *-tě* (*tute*); β) příklonným *-met* (neklass. *tibimet, temet*); γ) v acc. a abl. zdvojením (*tētē*); v čes. překladu druhdy není třeba sesilení zvláště naznačovati.

tuba, *ae, f.* [*tubus* roura] trouba, trubka, polnice (kovová, rovná a na konci rozšířená, zděli asi polovici muže; ve vojště jí dáváno znamení k útoku a ústupu, které přejímali *cornicines* pro menší oddíly; užívalo se jí též při obětech, pohřbech a p.): *tubā canere* troubiti na polnici; — meton. troubení: *ante tubam V* než zní polnice = před bojem; obr. *t. belli civilis C* znamení, signál k válce.

Tubantēs, *um, m.* germánský kmen na pravém pobřeží dolního Rýna *T.*

tūber, *eris, n.* hrb, hrbol, nádor, boule: obr. *qui ne tuberibus propriis offendat amicum postulat, ignoscet verrucis illius H* (o velkých chybách; srov. v písmě sv. o mrvě v cizím oku a břevně ve vlastním).

Tūberō, *ōnis, m.* [srov. předešl.; vl. ‚Hrbáč'] cognomen v rodě Aeliův; zejm. 1) *Q. Aelius Tubero,* synovec Scipiona Mladšího, přísný stoik, jako tribun lidu r. 133 př. Kr. odpůrce Ti. Grakcha *CT*; 2) *L. Aelius Tubero,* legát Pompejův, po praetuře správce Afriky *Cs*; 3) *Q. Aelius Tubero* (syn předch.), skladatel římských dějin, přívrženec Caesarův, žalobce Ligariův *CL.*

tubicen, *inis, m.* [*tuba* a *cano*] trubač.

tubilūstrium, *ī, n.* [*tuba* a *lustro*] svátek (náboženského) očišťování trubek, zasvěcený Martovi a slavený 23. března a 23. května.

tueor, *ērī* (arch. **tuēō,** *ēre,* básn. též **tuor,** *ī*), (*tūtus,* jež se stalo zcela adj. pass. význ. v. t.) zř. *tuitus,* ob. *tutātus sum* (od *tutor*) 1) hleděti, dívati se, patřiti, zírati, zříti, pozorovati, viděti a) *taedet caeli convexa t. V* zírati na klenbu nebeskou (= býti na světě); s acc. vnitř. význ. adv. *torva* (v. t.) *tuentem V*; b) metaf. *quod ego perinde tuebar, ac si usus essem C* (na kterou nabídku) jsem tak pohlížel ....; 2) praegn. metaf. a) ‚hlídati', opatrovati, ostříhati, stříci (*alqd ab rē, contra rem,* zř. *ad rem,* pozd. *adversus rem* něco od něčeho, proti něčemu), chrániti něčeho, bdíti nad něčím α) vůb. *vitam famamque t. incolumem* (prolept.) *H* chrániti od pohromy; dozírati na něco = starati se o něco, vésti, říditi: *ut secum tueatur bella O*; *legato datur media acies tuenda L* na starost; *armenta t. V* chovati, pěstovati; β) vojen. chrániti, kryti: *Hispaniam t. Cs*; *equitatu dextrum cornu t. Cu*; hájiti, brániti, uhájiti, ubrániti: *t. se ab hoste L* ubrániti se nepříteli; γ) řečí, zejm. na soudě hájiti, obhajovati, zastávati, ujímati se: *facundiam tuendis civibus exercebat T*; *quod hodie exemplis tuemur T* ospravedlňujeme; b) hleděti si něčeho, přihlížeti k něčemu, dbáti, zachovávati: *quid sit veri videre et t. decet C*; zastávati: *alcis clientelam t. C*; *honores t. T*; c) zachovávati, udržovati α) *aedem Castoris t. C*; *se, vitam corpusque t. C*; *ut amicorum in se tuendo caruerit facultatibus N* v péči o sebe sama = pro svou potřebu; *pecus*

in tuendos natum homines O = k užitku lidí; β) význ. vydržovati, živiti: *magnum comitatum non nisi vi belloque tueare T*; *nostra nos nemora tuebuntur T.*

tugurium, *ii, n.* chyše, bouda, chata, chatrč.

Tuistō, *ōnis, m.* [srov. něm. zwei] v mythologii starých Germánů dvoupohlavní božstvo, zrozené ze země, praotec Germánův.

tuitiō, *ōnis, f.* [*tueor*] zachovávání, udržování.

Tulingī, *ōrum, m.* germánský kmen na pravém břehu Rýna záp. od Bodamského jezera.

Tulliola viz *Tullius.*

Tullius, *a, um* 1) *Servius Tullius,* šestý král římský; 2) jméno řím. rodu, z něhož je známa zejm. rodina *Cicerones* (v. t.); **Tullia** n. ob. demin. **Tulliola,** *ae, f.* milovaná dcera řečníka Cicerona, * 76 př. Kr.; jejím prvním chotěm byl *C. Calpurnius Piso Frugi,* druhým *Furius Crassipes,* třetím *P. Cornelius Dolabella*; † r. 45; ▬ adj. **Tullius** n. **Tulliānus,** *a, um* Tulliův, Tullijský, spec. Ciceronův: *lex Tullia* zákon Tulliův (Ciceronův) *de ambitu*; subst. **Tulliānum,** *ī, n.* podzemní část Mamertinského žaláře v Římě (na jihových. úpatí Kapitolia).

Tullus, *ī, m.* vlastní jméno 1) *Tullus Hostilius,* třetí král římský; 2) *Attius Tullus,* náčelník Volsků, k němuž se utekl Koriolanus *L*; 3) *L. Volcatius* (v. t.) *Tullus.*

tum, adv. [vl. acc. sg. neutr. zájm. km. **to-*, srov. *tam, tot, tantus*] 1) o čase tu a) abs. n. o ději současném s jiným tehdy, tenkráte: *t. primum* buď tu po prvé n. tu teprve; korrelat. se souvislostí časovou (*cum . . . t.*) n. podmínkovou: *cum locus declivis suberat . . . tum magno erat in periculo res Cs*; *verum haec tum queremur, si quid de vobis agetur C*; přívl. tehdejší: *discessu t. meo C*; *fortunā t. urbis crimen adfirmante L*; b) o ději následném pak, potom, tehdy α) *t. ille* (sc. *dixit*); korrelat. (druhdy = teprve n. jen tehdy): *responderunt t. id se facturos, cum ille venisset Lemnum N*; *Cyrenaici t. aegritudinem censent exsistere, si necopinato quid evenerit C*; β) přenes. o výčtu a postupu myšlenek: *primum . . . deinde . . . tum* (pak) . . . *postremo*; c) o střídání **tum . . . tum** tu . . . tu, hned . . . hned: *ut (res publicae) t. a principibus tenerentur, t. a populis, aliquando a singulis C*; 2) srovnávací zejm. ve spojení **cum . . . tum** jak . . . tak zvláště (obzvláště, především, nejvíce), při čemž se s důrazem vytýká druhý člen (druhdy přistupuje k *tum* ještě *etiam, maxime* a p.): *hoc vero cum infinitum, t. obscurum et occultum C*; *cum cetero habitu se augustiorem, tum maxime lictoribus fecit L.*

tumefaciō, *ere, fēcī, factum* (pass. **tumefīō,** *fierī, factus sum*) [*tumeo* a *facio*] nadýmati, vzdýmati: *vis ventorum tumefecit humum O*; **tumefactus,** *a, um* nadutý, vzdutý a) vl. *pontus t. O*; b) metaf. *laetitiā t. Pr* vypínající se; pyšný: *nostris tumefacta Umbria libris Pr.*

tumeō, *ēre, uī,* — [srov. čes. ‚týti' ‚tuk' a p.] dmouti se, nadýmati se, vzdouvati se; býti pln, býti nalit; 1) vl. a) *dum mustis uva tumebit O* bude se nalévati; obr. *rabie corda tument V*; *meum bile tumet iecur H* (‚žluč ve mně kypí'); b) o moři, řece a p. *fluvius tumens V*; bouřiti se; c) o těle býti naduřelý, naběhlý, opuchlý, oteklý: *pedes tumentes V*; obr. *vere tument terrae V* jitří se, zapaluje se; 2) metaf. a) pýchou a p.: *Pontus Mithridateis nominibus tumens O*; s acc. vnitř. význ. adv. *vana* (marně) *tumentem V*; *laudis amore tumes H* nadýmá tě touha = stůněš touhou; *aspernantem tumentemque lacrimis fatigant T* pyšně vzdorujícího; b) hněvem jitřiti se: *sapientis animus numquam tumet C*; c) nepokojně bouřiti se, jitřiti se: *tument negotia C*; *quoniam Gallias tumeant T* (‚v Gallii je vření'); d) o slohu býti nabubřelý: (*Cicero*) *tumens T.*

tumēscō, *ere, muī,* — [inchoat. od *tumeo*] dmouti se, nadýmati se, vzdouvati se; 1) a) o moři a p. *tumescit Oceanus T*; b) o těle naduřeti, naběhnouti, opuchnouti, otéci: *in se* (dovnitř) *tumescentibus faucibus T*; obr. *tumescentia victricium partium vulnera T* jitřící se, zapálené; 2) metaf. jitřiti se, bouřiti se, vřiti: *operta t. bella V.*

tumidus, *a, um* [*tumeo*] nadutý, vzdutý; 1) a) *tumida vela H*; *tumi-*

dis cervicibus C; plný: *tumidi racemi V*; *crudi tumidique lavemur H* s nevytrávením a plným žaludkem; — básn. přič. *tumido inflatur carbasus austro V* nadýmajícím; **b)** o moři a p. *t. mare*; *t. Nilus H*; rozbouřený, bouřící se; **c)** o těle nadu̇řelý, naběhlý, opuchlý, oteklý: *membrum tumidum C*; **2)** metaf. **a)** pýchou a p. nadutý, pyšný: *t. novo praecordia* (acc. vztah.) *regno V* novým svazkem s královskou rodinou; *in Vespasiano nihil tumidum, adrogans fuit T* žádná pýcha ani domýšlivost; — básn. přič. *t. honor Pr*; **b)** hněvem a p. rozjitřený, rozpálený, rozčilený, vzkypělý, vzbouřený: *tumida corda residunt V*; **c)** o slohu a spisovateli nadutý, nabubřelý, plný: *in scriptis adnotasse quaedam ut tumida, quae ego sublimia arbitrabar Plin*; *Chremes tumido delitigat ore H* hledanými slovy.

tumor, *ōris*, *m.* [*tumeo*] nadýmání, nadutí, vzdutí, vypuklost; **1) a)** *t. loci O*; **b)** naběhlost, otok, oteklost: *manus, cum in tumore est C* = otéklá; *oculorum t. C* zánět; **2)** metaf. **a)** nadutost, pýcha; **b)** rozjitřenost, rozčilení, hněv, nevole: *t. animi C*; *t. et irae deum V*; jitření, nepokoj, bouře: *deserere hunc rerum tumorem C.*

tumulō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*tumulus*] přikrýti mohylou, pohřbíti *Cat O.*

tumulōsus, *a*, *um* [*tumulus*] pahrbkovitý, kopcovitý *S.*

tumultuārius, *a*, *um* **1)** na kvap sebraný (sehnaný): *t. miles, exercitus L*; *tumultuariam provincialium manum armat T*; *t. dux L* na kvap zvolený; **2)** kvapný, na kvap zřízený: *locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt L* na rychlo opevniti; **3)** náhlý, nespořádaný, nepravidelný: *tumultuarium certamen L* šarvátka.

tumultuātiō, *ōnis*, *f.* [*tumultuor*] poplach *L.*

tumultuor, *ārī*, *ātus sum* [*tumultus*] bouřiti, hřmotiti, dělati hřmot, povykovati: *quid tumultuaris, soror C*; spec. vojen. (poplašně) hřmotiti, činiti poplach: (*equites*) *nequiquam tumultuantes volvere turmas vidit L* s jalovým rykem; neos. pass. *hostibus nuntiatur in castris Romanorum t. Cs* že jest hluk; *t. coeptum est L*; *cum Gallis tumultuatum verius quam belligeratum L* s Gally byly sváděny spíše náhlé boje (*tumultus*) než vedeny řádné války; — obr. *tumultuantem de gradu deici* (v. t.) *C* v rozčilení pozbýti duševní rovnováhy

tumultuōsē, adv. [*tumultuosus*] bouřlivě, hřmotně, s hlukem, s povykem; poplašně, na kvap.

tumultuōsus, *a*, *um* [*tumultus*] bouřlivý v nejširším sm. **a)** *tumultuosum mare H*; *tumultuosae contiones C*; *quod tumultuosissimum pugnae erat L* nejbouřlivější = nejprudší nával boje; *iter ipso proelio tumultuosius L* bouřlivější, horší nad ...; hřmotný, hlučný: *tumultuoso et minaci genere pugnae L*; **b)** pobuřující α) buřičský: *in otio tumultuosi, in bello segnes L*; β) poplašný: *tumultuosior fama L.*

tumultus, *ūs* (starolat. *ī*), *m.* [*tumeo*] (vl. vzdutí, vzkypění, vůb. vyrušení z klidu) bouře v nejširším sm.; **1)** zejm. **a)** *corpus mortale tumultus non tulit aetherios O*; *tremendo Iuppiter ruens tumultu H*; *stomacho tumultum lenta feret pituita H* pobouří žaludek; **b)** metaf. *t. mentis H*; *species sceleris tumultu permixtas H* představy zmatené (duševní) poruchou ze zločinu; rozčilení, rozruch; **2)** hřmot, hluk, povyk, ryk, vřava, lomoz; **3)** výtržnost, nepokoj; zejm. vojen. a polit. vzbouření, vzpoura, rozbroj, povstání, pozdvižení: *legionum t. T*; *servilis t. Cs*; bouření, řádění: o napodobitelích *mihi bilem vestri movere tumultus H*; **4)** poplach **a)** spec. poplach, vzniklý náhlým vypuknutím války na blízku, ‚válečný stav' (‚výjimečný stav'): *tumultum decernere C*; *pacis est insigne toga, contra autem arma tumultūs atque belli C*; *nullo tumultu publice concitato C*; odt. náhlá válka (op. *bellum* pravidelná válka): *bello vacationes valent, tumultu non valent*; **b)** válečný poplach (‚alarm'); meton. náhlý útok, přepadení: *Hannibal spernens Gallicos tumultus castra locat L*; **c)** vůb. zmatek, zmatení: (*amnis*) *ingentem transgredientibus tumultum fecit* (způsobila) *L.*

tumulus, *ī*, *m.* [*tumeo*] (vl. vzdutí, vypuklost) **1) a)** výšina, návrší, kopec, pahrbek, pahorek, vrch; **b)** hromada; **2)** spec. **a)** mohyla, rov, hrob: *tumulo* (dat.) *dare* = *tumulo* (abl.) *condere VO*

pohřbiti, pochovati; **b)** náhrobek, hrobka.

tunc, adv. [*tum* a příkl. *ce,* srov. *nunc, sic, hic* a p.] tehdy, tenkráte, tu (pak): *utrum ille ferat molestius me t. tacuisse an nunc dicere C; t. contra hanc Romam illa altera Roma quaeretur C.*

tundō, *ere, tutudī, tūsum* a *tūnsum* tlouci, tepati, biti, bušiti (*alqd* něco, do něčeho) (vl., obr. o vodě a větru) **a)** *converso baculo oculos misero tundere coepit C* tlouci ubohého do oči; *pectora t. VO* tlouci, biti se v prsa (na znamení smutku); med. *Iliades tunsae pectora palmis V* bijice se v prsa; o obilí mlátiti: *tunsis gemit area frugibus V;* roztloukati; *tunsum gallae saporem V = tunsae gallae saporem V;* **b)** obr. (řečí) dorážeti na někoho: *assiduis hinc atque hinc vocibus heros tunditur V; tundat Amycle nat idem esse tuum Pr.*

Tunēs, *ētis* (acc *em* n. *a*), *m.* město na sev. břehu Afriky, nyn. Tunis.

Tungrī, *ōrum, m.* germánský kmen při dolní Mose okolo nyn. Lutychu *T.*

tunica, *ae, f.* [jako řec. *χιτών* ze semit.] tunika, spodní šat Římanů, podobný košili; mužská tunika sahala po kolena, byla bez rukávů n. jen s krátkými rukávy a nosila se přepásaná; nositi tuniku dlouhou, s rukávy nebo neprepásanou bylo pokládáno za zženštilost; tunika členů stavu senátorského a jezdeckého byla vyznáčena nachovým pruhem (*clavus* v. t.); — obr. povlak, obal: *gemmae rumpunt tunicas V.*

tunicātus, *a, um* [*tunica*] oděný v tuniku, (jen) v tunice, t. j. o muži bez togy, jak chodil na ulici chudý lid pracovní: pohrdlivě *t. popellus H;* subst. *qui metus erat tunicatorum illorum C.*

tuor viz *tueor.*

tūrārius, *a, um* [*tus*] kadidlový: *vicus t. L.*

turba, *ae, f.* [srov. *σύρβη,* att. *τύρβη* hřmot] **1)** ruch **a)** hřmot, vřava, hluk, povyk: *nova t. atque rixa C; inter turbam sacri O* za šumu obětního; **b)** zmatek, nepořádek, nepokoj: *mutatus princeps licentiam turbarum ostendebat T;* **2)** meton. dav **a)** tlačenice, směsice, nával; lidé: *extrahe turbā oppositis umeris H;* **b)** α) zástup (vl. i obr.), hlouček, tlupa: *plebes turbā conspectior, cum dignitates deessent L* množstvím; hon. *Latonae t. O* (o dvou dětech); *terrarum nos duo t. sumus O* jsme lidstvem; o psech smečka; o ptácích hejno; β) o věcech neživ. množství, velký počet, hromada, kupa: *t. voluminum C; ignis turbā voracior ipsā est O* v: ším množstvím (látky); **c)** lid, národě *tincola t. O.*

turbāmentum, *ī, n.* [*turbo*] prostředek k pobuřování; *turbamenta vulgi T...* lidu.

turbātē, adv. [*turbatus*] zmateně, ve zmatku, nepořádně.

turbātiō, *ōnis, f.* [*turbo*] zmatek *L.*

turbātor, *ōris, m.* [*turbo*] buřič, pobuřovatel: *t. vulgi L; turbatores belli L* (k válce, rozněcovatelé války).

turbātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *turbo*] **1)** zmatený, nepořádný; **2)** rozbouřený, bouřlivý, neklidný; vzrušený, rozčilený; poděšený; rozhněvaný (viz i **2.** *turbo*).

turben viz **1.** *turbo.*

turbidē, adv. [*turbidus*] nepořádně, zmateně; nepokojně, bouřlivě, spec. buřičsky, odbojně.

turbidus, *a, um* [*turba*] **1) a)** v nepořádku jsoucí, rozházený: *coma turbida O* rozcuchaný; **b)** vzbouřený, rozbouřený: *t. pulvis V* zvířený; — o vodě zkalený, kalný: *t. caeno gurges V; auro t. Hermus V* zbarvený (zlatým pískem); odt. přenes. chmurný, temný, ponurý: *loca turbida V* o podsvětí; — o moři a počasí bouřlivý: *turbida nubila V; turbidi imbres T;* záměnou epitheta *dux* (pán) *t. Hadriae H;* **2)** obr. a metaf. vzbouřený, rozbouřený, bouřlivý, neklidný, nepokojný **a)** o životě veřej. i soukr. *turbida tempora = turbidae res,* též subst. neutr. *turbidum* n. pl. *turbida CT* bouřlivé doby, bouře; **b)** o povaze a jednání *Sullae Plautique turbidum ingenium T;* prudký: *ita t. infit V* prudce; — spec. buřičský, rozbrojný, odbojný: (*Valentinus*) *t. miscendis seditionibus T* buřič, dovedný v rozněcování...; *milites minus turbidos et imperia accipientes T;* **c)** o duševních hnutích *mens pectore turbidum* (acc. vnitř.) *laetatur H* bouřlivě plesá; vzrušený, rozrušený, rozčilený; — spec. α) znepokojený, ustrašený: *ex oculis se t. abstulit Arruns*

V; β) prudký, hněvivý; **d)** význ. pobuřující: *turbidi rumores T.*

turbineus, *a, um* [1 *turbo*] vířivý *O.*

1. turbō, *inis, m.* (n. **turben** *n. Tib*), [*turba*] vír; **1) a)** vichr, vichřice, smršť: *pulvis collectus turbine H*; *t. ventorum T* = smršť; – obr. *hunc tamquam turbine aliquo aut tempestate pervertere C*; *Flavianus turbine quodam ad exitium poscebatur T* jakoby zachvácen vichřicí; – meton. bouře: obr. *in maximis turbinibus ac fluctibus rei publicae C*; meton. o os. buřič: *duo rei publicae turbines C*; *t. ac tempestas pacis C* buřič a rušitel míru; **b)** vír vody; vír prachu, kouře a p.; kotouč: *nubem turbine fumantem piceo V*; **c)** abstr. vír vůb.: obr. *miserarum t. rerum O* pohromy; víření: *t. rotarum O* (spr. čtení *turba*); při házení rozmach: *quo turbine torqueat hastam V*; (silné) vymrštění, síla: *turbine adigere* (v. i t.) *V*; **2)** (vířící) kotouč, kolo **α)** vlk *V Tb*; **β)** vřeteno: *tereti versabat turbine fusum Cat* přeslen u vřetena; – *citum retro solve turbinem H* odviň (čarovné) vřeteno (řec. ῥόμβος, jehož užívali při kouzlech, zejm. by připoutali milovanou osobu láskou) t. j. zbav mě kouzla; **3)** závit: *bucina turbine crescit ab imo O.*

2. turbō, *āre, āvī, ātum* [*turba*] rušiti pořádek n. klid něčeho; **1) a)** rozhážeti, rozmetati: *turbavit ianua frondes V*; *Tisiphone canos turbata capillos* (acc. řec.) *O* majíc rozcuchány; *t. signa O* zmásti stopy; **b)** rozehnati, rozplašiti, rozprášiti, zahnati, zaplašiti: *cycnos t. V*; **c)** vůb. uváděti v nepořádek, ve zmatek, másti, abs. působiti nepořádek, zmatek, řáditi: *omnia divina humanaque t. L* rušiti všechen řád i pořádek; *lec per ovilia turbans V* řádě; – spec. **α)** věc: činnost n. stav rušiti: *t. festa O, auspicia L, auspiciorum ius C, foedera V, comitia L, pacem T*; někoho při činnosti vyrušovati, přerušovati: *Drusus clamore turbatur T*; *exordium operis bello turbatum erat L*; β) vojen. uváděti ve zmatek: *t. ordines L*; působiti poplach: *turbatur* jest poplach; meton. náhle přepadnouti, napadnouti, překvapiti: *ne dispersos et opus molientes subita eruptione turbarent T*; **γ)** ve výkladu másti, plésti: *Aristoteles in tertio de philosophia libro multa turbat C* píše mnoho zmateného; **2)** bouřiti **a)** *t. equos* plašiti; **b)** o vodě rozbouřiti, vzbouřiti: *aequor t. O*; čeřiti: *mare t. trabibus V*; intr. *turbant ostia Nili V* chvějí se; kaliti: *aquam t.*; **c)** o počasí *diem tonitrua et fulgura ultra solitum turbaverant T* v ten den způsobily neobyčejnou bouři; – obr. *rebente t.* (intr.) *fortuna coepit T* ‚kaliti se'; **3)** obr. a metaf. **a)** bouřiti, pobuřovati, činiti rozbroje, rušiti pořádek (zejm. polit. a vojen.), působiti převraty, svádět k odboji: *initium turbandi omnia L* začátek všech převratů; *rem Romanam magno turbante tumultu V* zmítanou velikou bouří; med. *turbari* = intrans. *turbare* bouřiti se: *Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis* = nepokoje v Orientě; *si una alterave civitas turbet T*; – s acc. vnitř. *t. bellum* vzbouřiti válku, způsobiti bouři války; **b)** duševně pobouřiti, vzrušiti, rozrušiti, rozčiliti; zmítati, rozněcovati; másti; mysl másti, zbavovati klidu **α)** vůb.: brachyl. *haec duo genera, voluptas et libido, bonorum opinione turbantur C* vl. jsou působeny při (současném) vzrušování (ducha) = tyto dva druhy vzrušení souvisí s představou něčeho dobrého; *aliud improvida pectora turbat V* netušeně pobouří; β) znepokojovati, strašiti, děsiti: *prodigiis turbatus pectora* (acc. řec.) *O*; **γ)** rozněcovati k hněvu, jitřiti, hněvati: *turbata Pallas V* hněvivá.

3. Turbō, *ōnis, m.* gladiátor thráckého původu *H*, dle starého výkladu ‚*parvo corpore, sed animosus in armis*'.

turbulentē i **turbulenter**, adv. [*turbulentus*] nespořádaně, zmateně; bouřlivě, nepokojně; vzrušeně, neklidně, rozčileně: *non t. humana pati C* bez rozčilování, klidně.

turbulentus, *a, um* [*turba*] **1)** vl. vyrušený z pořádku, nespořádaný, nepořádný, zmatený **a)** *atomorum turbulenta concursio C*; **b)** metaf. *errores turbulenti C*; **2)** rozbouřený, vzbouřený, bouřlivý; nepokojný **a)** *turbulenta tempestas C* bouřlivá nepohoda; – obr. *tempora rei publicae turbulenta C*; *contiones turbulentae C*; **b)** o duševních hnutích vzrušený, neklidný, rozčilený,

vášnivý: *motus turbulenti iactationesque animorum C*; c) act. pobuřující, vzrušující; spec. α) buřičský, rozbrojný: *turbulenti tribuni T*; β) zejm. vojen. bouřící se, odbojný, nepokojný *T.*

Turdētānī, *ōrum, m.* Turdetanové, kmen v již. Hispanii; jejich země **Turdētānia,** *ae, f. L.*

Turdulī, *ōrum, m.* Turdulové, kmen v již. Hispanii; adj. **Turdulus,** *a, um* turdulský *L.*

turdus, *ī, m.* [srov. στροῦθός, čes. ‚drozd'] drozd, kvíčala.

tūreus, *a, um* [*tus*] kadidlový: *turea virga* (keř) *V.*

turgeō, *ēre, tursī,* — [srov. *tumeo*] býti naduřelý; 1) a) o rostlinách býti plný (šťávy), nalitý, nalévati se: *turgent in palmite gemmae V*; *herba turget O*; *frumenta lactentia turgent V*; b) býti nadutý: *turgens rana Pr*; býti oteklý, naběhlý, opuchlý: *turgentia ora parentis O*; *gemitu turgentia lumina Pr*; 2) metaf. o slohu *professus grandia turget H* píše nadutě (bombasticky).

turgēscō, *ere, tursī,* — [inchoat. od *turgeo*] dуřeti; 1) o rostlinách nalévati se; odt. pučeti: *turgescit in arbore ramus O*; 2) metaf. nadýmati se, durditi se, jitřiti se (zejm. hněvem): *sapientis animus numquam turgescit, numquam tumet C.*

turgidulus, *a, um* [demin. od *turgidus*] napuchlý: *turgiduli ocelli Cat.*

turgidus, *a, um* [*turgeo*] naduřelý, nadutý, vzdutý; 1) a) *turgida vela HO*; b) o moři *mare turgidum H*; *fluvii nive turgidi H*; c) o těle oteklý, naběhlý: *membrum tumidum ac turgidum C*; *haedo, cui frons turgida cornibus primis H* jemuž ‚pučí' na čele růžky; 2) metaf. nadutý, nabubřelý: *t. Alpinus H* (zde dvojsmyslně, o slohu a též fysicky).

Turia, *ae, m.* řeka ve vých. Hispanii, vlévající se u Valentie do moře, nyn. Guadalaviar; odt. adj. **Turiēnsis,** *e* turijský: *proelium Turiense C* nad Turií (mezi Pompejem a Sertoriem r. 75 př. Kr.).

tūribulum, *ī, n.* [*tus*] kadidelnice.

tūricremus, *a, um* [*tus* a *cremo*] kadidlo pálící: *turicremae arae V*; *turicremi ignes O.*

tūrifer, *fera, ferum* [*tus* a *fero*] kadidlonosný, kadidlo plodící *O.*

tūrilegus, *a, um* [*tus* a *lego*] kadidlo sbírající *O.*

Turius, jméno římského rodu; zejm. *C. Turius,* podvodný a úplatný praetor *II.*

turma, *ae, f.* 1) turma, četa jezdců, obyč. desetina oddělení zv. *ala,* asi 30 jezdců; pl. *turmae* jízda *Hirt*; 2) metaf. vůb. četa, šik, voj; tlupa, zástup, dav, shluk: *Titanas immanemque turmam H* šik obrů (t. j. Giganty); *t. inauratarum equestrium (statuarum) C.*

turmālis, *e* [*turma*] náležící k četě (turmě); subst. **turmālēs,** *ium, m.* jezdci (jedné n. něčí) čety.

turmātim, adv. [*turma*] po četách (turmách), dle čet: *equites se t. explicare coeperunt Cs*; po (jednotlivých) oddílech *L.*

Turnus, *ī, m.* 1) rutulský král, sok a nepřítel Aenea; 2) *Turnus Herdonius,* odpůrce Tarquinia Hrdého *L.*

Turonēs, *um* n. **Turonī,** *ōrum, m.* keltský kmen při řece Ligeru s hlavním městem *Caesarodunum,* nyn. Tours *CsT.*

turpiculus, *a, um* [demin. od *turpis*] (dosti n. hezky) ošklivý, šeredný: *t. nasus Cat*; přenes. *iocus in turpiculis (rebus) ponitur C.*

turpificātus, *a, um* [*turpis* a *facio*] zohavený, zohyzděný: význ. mravn. *t. animus C.*

Turpilius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Sex. Turpilius,* komický básník, vrstevník Terentiův; 2) *T. Turpilius Silanus,* prefekt města Vagy *S.*

Turpiō, *ōnis, m.* viz *Ambivius.*

turpis, *e* šeredný, ošklivý, ohyzdný, škaredý, nehezký a) o vzhledu; subst. *turpia celare H* vady (tělesné); spec. znečištěný, zamazaný, špinavý, nečistý: *turpia membra fimo V*; *turpe toral H*; *pulvis t. O*; *aliae (apes) turpes horrent V*; — význ. příčin. *t. macies H*; b) mravně; hanebný, ohavný, potupný, hnusný; sprostý, mrzký, nečestný: *miles coniuge barbara t. maritus vixit H* vl. potupený manželkou = v potupném manželství s barbarkou žil; *turpe est* s inf. jest hanebno, hanba; *alqd turpe ducere* pokládati za

hanbu; *t.* (*confusus*) *honesto H* sprostý (rodem a postavením) s urozeným; *quo tu, turpissime H* kam pak, darebo; — spec. nemravný, neřestný, necudný.

turpiter, adv. [*turpis*] šeredně, ošklivě, ohyzdně, nehezky; hanebně, ohavně, potupně, hnusně, sprostě, mrzce, nečestně, nemravně, necudně: *t. factum C* ohavný čin.

turpitūdō, *inis, f.* [*turpis*] šerednost, ošklivost, ohyzdnost, škaredost a) o vzhledu; b) mravně; hanebnost, ohavnost, potupnost, sprostota, mrzkost; nemravnost; — meton. potupa, hanba: *turpitudini esse* býti k hanbě, s potupou.

turpō, *āre, āvī, ātum* [*turpis*] zohyzditi, zohaviti, poskvrniti (též obr.); zašpiniti, pošpiniti, zamazati: *capillos sanguine t. V*; *quod ipsos scabies turpaverat T.*

Turrānius, jméno římského rodu; zejm. 1) *M. Turranius,* praetor r. 44 př. Kr. *C*: 2) tragický básník *O*; 3) *C. Turranius,* za cís. Tiberia a Klaudia *praefectus annonae.*

turriger, *gera, gerum* [*turris* a *gero*] věžatý (o hradebních věžích) 1) o městech *turrigerae Antemnae V*; 2) přijmení bohyně Kybely, jež byla zobrazována s hradební korunou na hlavě: *turrigera dea O.*

turris, *is* (acc. ob. *im,* též *em,* abl. ob. *ī,* též *e*), *f.* [z řec. *τύρρις* n. *τύρσις* opevněné město, obezděný dům] vysoká stavba vůb.; 1) hrad, palác: *Marius proficiscitur obsessum turrim regiam S*; *mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres H*; 2) věž, zejm. ve vojenství a) k ochraně hradeb města, náspu táboru n. mostu; b) obléhací, skládající se z několika (až 10) pater (*tabulatum*), z nichž v dolním byl bořicí beran, v horních stavěny samostříly; posunována byla na válcích n. na kolečkách; pod. věže zřizovány i na lodích; 3) holubník: *prius incipient turres vitare columbae O.*

turrītus, *a, um* [*turris*] 1) věžatý, opatřený věžemi (viz *turris*) a) *turritae puppes V*; *turriti muri O*; b) přijmení bohyně Kybely, jež byla zobrazována s hradební korunou: *turrita dea Pr*; 2) metaf. vysoký jako věž: *turriti scopuli V.*

turtur, *uris, m.* [onomatop.] hrdlička.

tūs, *tūris, n.* [*θύος*] kadidlo: *tria tura O* tři zrnka kadidlová; — pl. obětování kadidla, kadidlová oběť: *tura dare O.*

Tūsculum, *ī, n.* město v Latiu jihových. od Říma, založené dle pověsti od Telegona, nyn. Frascati; adj. **Tūsculānus** (básn. též **Tūsculus** *Tib*), *a, um* tuskulský, v Tuskulu; subst. **Tūsculānī,** *ōrum, m.* Tuskulané, obyvatelé Tuskula; **Tūsculānum,** *ī, n.* statek (a villa) v Tuskulu, zejm. Ciceronův; odt. **Tūsculānēnsis,** *e* týkající se Tuskulana: *dies Tusculanenses C* (krásné) dni strávené v Tuskulanu.

Tuscus, *a, um* [z **Turs-cos,* srov. *Τυρσ-ηνοί*] tuský, etruský, tyrrhenský, týkající se italské krajiny Etrurie a jejích obyvatelů: *T. amnis VH* (= *Tiberis*); *dux T. O* (= *Mezentius*); *T. sanguis O* (t. j. Vejských, jichž město leželo v Etrurii); *T. vicus* ulice v Římě, vedoucí z fora na jihozápad, jež měla špatnou pověst; — podle pověsti byli Etruskové potomci Tyrrhenů, kteří se přestěhovali z Lydie do Italie, odt. *Lycabas Tusca pulsus ab urbe O* = z lydského města; — subst. **Tuscī,** *ōrum, m.* a) Tuskové, Etruskové, obyvatelé Etrurie; b) (sc. *agri*) Tuský statek Plinia Ml. nedaleko města Tiferna (v Umbrii nad horním Tiberem) *Plin.*

tussicula, *ae, f.* [demin. od *tussis*] kašel *Plin.*

tussiō, *īre* kašlati.

tussis, *is* (acc. *im,* abl. *ī*), *f.* kašel.

tūtāmen, *inis* (*V*) n. **tūtāmentum,** *ī* (*L*), *n.* [2. *tutor*] ochrana.

1. tū-te viz *tu.*

2. tūtē, adv. [*tutus*] (posit. ob. *tuto*) bezpečně, jistě.

tūtēla, *ae, f.* [*tueor*] vl. hlídání, opatrování; 1) vůb. ochrana, dohled a) α) *in* n. *sub tutela alcis esse*; *dii, quorum tutelae* (gen. posses.) *ea loca essent L* pod jejichž ochranou . . .; pod. *tutelae nostrae duximus* (sc. *eos esse*) *L* vl. měli jsme za to, že náležejí pod naši ochranu = pokládali jsme je za své chráněnce; β) zastávání, správa, řízení, starost (*alcis rei* o něco): *t. haud minor pacis quam regni L* starost o udržení míru; *dixit Tiberius se quaecumque pars* (*rei pu-*

blicae) *sibi mandaretur, eius tutelam suscepturum T*; zachovávání, udržování: *non sumptuosa t.* (*villae*) *Plin*; b) meton. α) akt. ochránce (ochráncové), strážce, hlídač: *templi t. fuere O*; *t. prorae O* = t. zv. *proreus* (v. t.); β) pass. chráněnec (chráněnci), kdo jest pod ochranou něčí: *Deliae t. deae H*; *Lanuvium est t. draconis Pr*; 2) spec. poručnictví, poručenství a) *t. muliebris* (ženy) *L*; *in tutelam alcis venire* dostati se v něčí poručenství; *in suam tutelam venire* (*pervenire*) = státi se zletilým; *per tutelam fraudare C* jako poručník; *iudicia tutelae C* pro nepoctivé poručnictví; b) meton. jmění poručencovo: *nihil potest de tutela deminui C*.

tūticus viz *meddix*.

tūtō, adv. [vl. abl. sg. neutr. od *tutus*] bezpečně, jistě, v bezpečí, bez nebezpečenství (*ab re* se strany něčeho).

1. tūtor, *ōris*, *m.* [*tueor*] 1) ochránce, strážce, opatrovník, patron; 2) spec. poručník (*alcis* i *alci* něčí, někomu); obr. *nos quoniam post Hortensii mortem orbae eloquentiae quasi tutores relicti sumus C*; *cum tutoribus annuis esset orbata* (*res publica*) *C* t. j. konsulů.

2. tūtor, *ārī*, *ātus sum* [frequ.-intens. od *tueor*] hlídati, opatrovati, stříci, ostříhati, chrániti, bdíti nad něčím; hájiti, brániti, zabezpečovati (abs., *a re*, *contra* n. *adversus rem* od něčeho, proti něčemu) a) *metu regnum t. L* (chrániti si); *aliae* (*bestiae*) *fugā se, aliae occultatione tutantur C*; vojen. kryti: *cuius* (*agminis*) *frontem et terga Aorsi tutabantur T*; na soudě hájiti, zastávati: *reos t. T*; přenes. *tutatur favor Euryalum V*; b) starati se o něco, vésti, říditi: *Plautus quo pacto partes tutetur amantis ephebi H* zastává, provádí; c) *inopiam t. Cs* vl. chrániti od nedostatku = pomáhati někomu v nedostatku.

tūtus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *tueor*] (vl. hlídaný) chráněný, odt. bezpečný, zabezpečený, jistý (abs., *a re*, *ad* n. *adversus rem* proti něčemu) 1) a) *t. munitionibus L*; *plebs nullis tuta tribunis O*; *tutior* lépe chráněný; *oppida ab omni periculo tuta Cs*; ale *speculatores ad ea exploranda tutiores L* kteří byli ke zvídání toho bezpečnější = jimž bylo možno vyzvěděti to s menším nebezpečím; často doplňk. bezpečně, v bezpečí, jistě, bez nebezpečenství: *medio tutissimus ibis H*; subst. *tuta et parvola laudo H*; b) básn. reflex. chránící se: *recalcitrat undique t. H*; odt. opatrný: *serpit humi t. H*; 2) akt. význ. chránící, poskytující ochrany, bez nebezpečí, spolehlivý: *victis nihil tutum est Cs* nic nechrání; *nihilo ei pax tutior fuit L* nezaručoval větší bezpečnosti; *non est tua tuta voluntas O* není bez nebezpečenství; *male tutae mentis Orestes H* nebezpečné t. j. (nebezpečně) šílené; — subst. **tūtum**, *ī*, *n.* (i pl.) bezpečné místo, bezpečí; bezpečnost, jistota: *in tuto esse*; *intra tuta domorum V* v (bezpečném) úkrytu domů.

tuus, *a*, *um*, zájm. přivlast. 2. os. sg. [srov. σός z τϝός, čes. ‚tvůj'] tvůj (vl. i přenes. jako v češt.); m. gen. obj. *tui*: *desiderium tuum C* po tobě; *tuae iniuriae S* tobě učiněné; *quis t. usus erat O* z tebe; — subst. α) masc. *tui* tvoji lidé (přátelé, společníci a p.); β) neutr. *tuum* tvá věc, tvůj majetek (zvyk, úkol, výrok a p.): *quod spiro et placeo, tuum est H* tvůj dar.

Tyana, *ōrum*, *n.* [*Τύανα*] město v Kappadokii; adj. **Tyanēius**, *a*, *um* tyanský, v Tyanech *O*.

Tyba, *ae*, *f.* město na hranici Syrie vých. od Palmyry *C*.

Tycha, *ae*, *f.* [*Τύχη*] jedna ze čtvrtí syrakuských, nazvaná dle chrámu bohyně Tyche.

Tychius, *ī*, *m.* [*Τύχιος*] u Homera znamenitý štítař v boiotské Hyle *O*.

Tȳdeus, *eī* n. *eos*, *m.* [*Τυδεύς*] syn krále Oinea v Kalydonu, otec Diomedův, jenž odt. sluje **Tȳdīdēs**, *ae*, *m.* [*Τυδείδης*] Tydeovec, syn Tydeův.

tympanum, *ī*, *n.* [*τύμπανον*] 1) bubínek (tamburina), jehož se užívalo zvl. v orgiastických kultech bohyně Kybely a boha Dionysa; 2) metaf. kolo, jaká někdy bývala u nákladních vozů, t. massivní dřevěný kotouč bez paprsků: *hinc tympana* (*trivere*) *plaustris V*.

Tyndareus, *eī*, *m.* [*Τυνδάρεος*] král spartský, manžel Ledin, otec Kastora, Polydeuka, Heleny a Klytaimestry; patronym. **Tyndaridēs**, *ae*, *m.* Tyndareovec, syn n. potomek Tyndareův; **Tyndaris**

(v. i t.), *idis* n. *idos*, *f.* Tyndareovna, dcera Tyndareova; pl. **Tyndaridae**, *ārum*, *m.* Tyndareovci, děti Tyndareovy, spec. Kastor a Polydeukes (viz i *Dioscuri*): v přírovn. *fortissima Tyndaridarum H* (‚druhá Klytaimestra').

Tyndaris, *idis*, *f.* 1) viz *Tyndareus*; 2) (též **Tyndarium**, *ii*, *n.*) město na sev. břehu Sicilie; adj. **Tyndaritānus**, *a*, *um* tyndarijský; subst. **Tyndaritāni**, *ōrum*, *m.* Tyndařané *C.*

Tȳnēs viz *Tunes.*

Typhōeus, *eī* n. *eos*, *m.* [*Τυφωεύς*] = **Tȳphōn**, *ōnis*, *m.* [*Τυφών*] myth. obr, syn Tartarův a Gaiin, jenž se odvážil boje s Diem o vládu nad světem, ale byl přemožen a svržen do hlubin země (dle někt. pod Aetnu), odkud občas chrlí oheň; také mu přičítali původ žhavých větrů i větrů vůb.; adj. **Typhōius**, *a*, *um* (fem. též **Typhōis**, *idis*) Tyfonův.

typus, *ī*, *m.* [*τύπος*] obraz, figura.

tyrannicē, adv. [*tyrannicus*] jako tyran, despoticky: *regie seu potius t. C.*

tyrannicus, *a*, *um* [*τυραννικός*] tyranský, despotický.

tyrannis, *idis*, *f.* [*τυραννίς*] 1) a) u Řeků pův. samovláda (bez hanlivého význ.), vláda; b) u Římanů význ. tyranství, násilná vláda, despotismus; 2) meton. tyrannis, říše samovládcova *L.*

tyrannoctonus, *ī*, *m.* [*τυραννοκτόνος*] tyranovrah *C* (o vrazích Caesarových).

tyrannus, *ī*, *m.* [*τύραννος*] 1) u Řeků pův. samovládce, vládce bez hanlivého význ.; — básn. vládce, pán: *infernus t. O* (t. j. Hades); *t. Hesperiae Capricornus undae H* (dle astrologů přísluší jednotlivým souhvězdím zodiaku vláda nad určitými částmi nejen oblohy, nýbrž i země); 2) u republikánských Římanů význ. tyran, despota (též obr.).

Tyrās, *ae*, *m.* [*Τύρας*] řeka vlévající se do Černého moře, nyn. Dněstr *O.*

Tyrius viz *Tyrus.*

tyrotarīchum, *ī*, *n.* [*τυρός* a *τάριχος*] paštika z nasolených ryb a sýra *C.*

Tyrrhēnī, *ōrum* (n. *ūm V*), *m.* [*Τυρρηνοί* z **Τυρσηνοί*, srov. *Tuscus*] Tyrrheni = Etruskové, obyvatelé Etrurie; adj. **Tyrrhēnus**, *a*, *um* tyrrhenský = etruský: *Tyrrhenum flumen V* (= *Tiberis*); *rex T. O* (= *Mezentius*); *Tyrrhena regum progenies H* potomek Tyrrhenských králů (vl. šlechticů, velmožů), t. j. Maecenas; subst. **Tyrrhēnia**, *ae*, *f.* = *Etruria.*

Tyrrheus, *eī* n. **Tyrrhus**, *ī*, *m.* pastýř krále Latina; patron. **Tyrrhīdēs**, *ae*, *m.* Tyrrhovec, syn Tyrrhův *V.*

Tyrtaeus, *ī*, *m.* [*Τυρταῖος*] elegický básník ve Spartě za messenských válek (v 7. st. př. Kr.).

Tyrus n. **Tyros**, *ī*, *f.* [*Τύρος*] přímořské město ve Foinikii, proslulé obchodem a v průmyslu zejm. barvením látek nachem červcovým; jeho osadou byla Karthago; adj. **Tyrius**, *a*, *um* tyrský α) vl. *Tyria paelex O* (= *Europa*); β) význ. karthaginský: *Tyriae arces V*; *Tyrii tori O* (t. j. láska Didonina k Aeneovi); γ) meton. zbarvený (tyrským) nachem, nachový, purpurový: *Tyrii flores O*; *T. sucus O* t. j. pokrývka, obarvená tyrskou šťavou (= nachem); — subst. **Tyrii**, *ōrum*, *m.* Tyřané α) vl. obyvatelé Tyru; β) význ. Karthagiňané *VO.*

U

1. über, *eris*, *n.* [srov. *οὖθαρ*, něm. Euter, čes. ‚výmě'] 1) výmě, cecek; prs: *ubera distenta H*; *ubera ducere O* ssáti; synekd. prsa, hruď: obr. (*tellus*) *vos ubere* (na hruď) *laeto accipiet V*; 2) meton. a) plnost, bohatost, úrodnost, úroda: *u. agri VT* (srov. u Homera *οὖθαρ ἀρούρης*); b) meton. půda: *rarum* (*densum*) *u. V.*

2. über, *eris* [1. *uber*] úrodný, plodný, žirný, tučný (abs. básn., *rē* i *alcis rei* něčím, na něco) a) o půdě; b) přenes. bohatý, hojný, plný, vydatný v nejrozman. spojeních a) *lactis uberes rivi H*;

Sulmo gelidis uberrimus undis O; β) spec. co do látky a slohu *quis uberior in dicendo Platone C*; *uberiorem securioremque materiam T*; *uberiora perscribere* (v. t. 2) a)) *Cs.*

ūbertās, *ātis, f.* [2. *uber*] plnost, úrodnost (vl. i metaf.) a) vl. *mammarum u. C*; *u. agrorum C*; b) meton. bohatá úroda, bohatost, bohatství, plnost, hojnost: *bacarum u.* básn. u *C*; — spec. o řeči *u. orationis C* bohatost řeči; *sunt quasi prima elementa naturae, quibus u. orationis adhiberi vix potest C.*

ūbertim, adv. [2. *uber*] klass. jen comp. **ūberius** a superl. **ūberrimē** bohatě, hojně *Cat*; spec. široce, obsažně, obšírně (o slohu): *locus a Platone tractatus uberrime C.*

ūbertō, *āre, āvī, ātum* [2. *uber*] zúrodňovati *Plin.*

ubĭ, adv. [vl. loc. od zájm. km. **quu-* (**quo-*) (srov. *quis* a p.) m. **cubi,* srov. *si-cubi, ne-cubi*; srov. ukaz. *ibi*: *is*] 1) (o místě vl. i přenes.) kde (tázací n. vztažné): s gen. part. *u. terrarum* (*gentium*) kde na světě; zdvojené *facile, ubi ubi essent, se conversuros aciem L* kdekoli; často m. relat. s předl. *in* n. *apud*: *vitam, ubi alienae superbiae ludibrio fueris S* = *in qua*; 2) o čase kdy, když a) vůb. s ind. všech časů; b) α) *u.* n. sesílené *u. primum* s ind. perf. n. praes. hist. jak, jakmile; β) o ději opětovaném (ob. s ind. plsqpf., pozd. též s konj. imperf. n. plsqpf.) kdykoli; c) neklass. relat. *cetera maleficia tum persequare, ubi facta sunt S*; — klass. ve spojení *est ubi* ... s konj. = *interdum* druhdy, někdy, v některých případech.

ubĭ-cumque (n. **ubicunque**), adv. kdekoli a) relat. (ob. s ind. slov. *esse*); s gen. part. (*virtutem*) *qui adeptus erit, u. erit gentium, a nobis diligetur C* kdekoli na světě; b) abs. význ. leckde, všude: *bonam deperdere famam malum est u. H.*

Ūbiī, *ōrum, m.* Ubiové, germánský kmen na pravém břehu Rýna naproti ústí Moselly; r. 37 př. byli přesazeni od M. Vipsama Agrippy na levý břeh rýnský: *Ubiorum civitas* (*oppidum*) *T* = *Colonia Agrippinensis* (viz *Agrippina*) nyn. Kolín nad Rýnem; *ara Ubiorum T* oltář (ke cti císaře Augusta) v městě Ubiův; adj. **Ūbius,** *a, um* Ubiův, ubijský.

ubi-nam, adv. tázací kde (pak jenom).

ubī-que, adv. 1) význ. *et* (*atque*) *ubi* α) a kde, β) a když: *seu recreare volet corpus, ubique accedent anni, tractari mollius aetas volet H* a věk, až přibudou léta, bude chtíti ...; 2) neurč. (podobně j. *quisque* ob. po předcház. zájm. táz. n. vztaž.) kde, všude: *omnes copiae, quae u. sunt, rei publicae sunt C*; 3) abs. kdekoli, všude: *u. luctus, u. pavor V*; *captes u. testamenta senum H.*

ubi-ubi viz *ubi.*

ubi-vīs, adv., vl. kde chceš = kdekoliv, všude.

Ūcalegōn, *ōnis, m.* [*Οὐκαλέγων*] jméno Trojana; meton. *proximus ardet U. V* soused U. (t. j. jeho dům).

ūdus, *a, um* [staž. z *uvidus*] vlhký, zvlhlý, navlhčený, mokrý: *uda pomaria rivis H* zavlažované; *udae vocis iter V* = *udum vocis iter; udi rami H* syrové; *uda vina O* tekutá; — spec. *uda Lyaeo tempora H* zrosené.

Ūfens, *entis, m.* [= *uber*] 1) řeka v již Latiu v území Aequů; adj. **Ufentīnus,** *a, um* ufentský: *Ufentina tribus L*; 2) vůdce Aequů *V.*

ulcerō, *āre, āvī, ātum* [*ulcus*] jitřiti, rozjitřiti, způsobiti boláky: *nondum ulcerato Philoctete C* dokud se nerozbolavěl; *lumbos onere u. H* otlačiti; obr. *non ancilla tuum iecur ulceret H* (‚raniti').

ulcerōsus, *a, um* [*ulcus*] plný boláků, bolavý, trudovatý: *ulcerosa facies T*; — obr. (láskou) bolavý, rozjitřený, rozervaný: *iecur ulcerosum H.*

ulcīscor, *ī, ultus sum* [*ulcus*] (vl. ‚jitřiti se' na někoho) mstíti (se) a) abs. *omnium animi ad ulciscendum ardebant Cs* prahly po pomstě; b) *alqm* n. *alqd* α) někomu, nad někým n. něčeho, trestati, kárati někoho, něco: *quos pro scelere eorum u. velint Cs*; *ultum ire iniurias festinat S* spěchá (v úmyslu) pomstíti křivd; pass. *quicquid sine sanguine civium ulcisci nequitur S*; β) někoho, něčeho význ. zjednávati pomstu, dostiučinění někomu, něčemu, mstíti se za někoho, pro něco: *qui patris ulciscendi causa matrem necavisset C*; *ultus parente* (zabitím matky Eriphyly) *parentem* (otce Amfiarau) *O*; *Caesaris mortem u. C*; vy-

mstíti si něco: pass. *ob iras graviter ultas L.*

ulcus, *eris, n.* [srov. ἕλκος] vřed, bolák, hlíza; bolest, rána; — přenes. ‚bolavé, choulostivé místo' význ. vada, chyba: *quicquid horum attigeris, u. est C*; *incurata pudor ulcera celat H.*

ūlīgō, *inis, f.* [m. **udigo* z *udus, uvidus*] vlhkost, mokro: *uligines paludum T* bařinaté močály; *locus uligine profunda T* močálovitá půda.

Ulixēs, *is* (též *eī H, ī C V,* acc. *ēn HO,* voc. *e O*), *m.* [z dialekt. tvaru slova Ὀδυσσεύς s λ m. δ (ku př. Ὀλυττεύς na att. vásách)] Odysseus, král na Ithace, syn Laertův (dle jiné pověsti Sisyfův), manžel Penelopin, otec Telemachův, známý z Homera svou chytrostí a svými osudy při návratu od Troje.

ūllus, *a, um* (gen. sg. *ullīus,* básn. též *ullius,* dat. sg. *ullī,* jednou *ullae Tib*) [m. **unulus* demin. od *unus*] vl. jediný (pův. při záporu, ku př. *ne ullus*), odt. zájm. neurč. (vůbec) některý, který; nějaký, jaký (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm.): *haud* (*non*) *u.* = *nullus* žádný; *neque u.* a žádný; *sine ulla spe* beze vší naděje; *sine ulla dubitatione* (v. t.); — subst. masc. některý, někdo, záp. nikdo: *negat se posse iter ulli per provinciam dare Cs*; *sine ullius imperio L*; pl. *ulli* nahrazuje pl. od *quisquam*; zř. neutr. něco, zápor. nic (= klass. *ulla res*): *nemo ullius nisi fugae memor L.*

ulmus, *ī, f.* jilm.

ūlna, *ae, f.* [z **olenā,* srov. ὠλένη, něm. Elle] loket a) vl.; b) synekd. paže; c) přenes. loket jako délková míra (= *cubitus*).

Ulpius, jméno řím. rodu pův. hispanského; zejm. *M. Ulpius Traianus,* římský císař (* r. 52 po Kr., vládl r. 98 až 117).

***ulter,** *tra, trum* (v posit. jen isol. adv. **ultrō** a **ultrā,** v. t.) [z **ol-tero-* (kompar. od km. **ol-*, srov. *olim,* arch. *ollus* a p.)] I kompar. **ulterior,** *us* (vl. co jest více na oné straně) vzdálenější, odlehlejší; zadnější, zazší, zadní (vl. o místě, přenes. o čase a pořadí) a) *u. ripa VL* protější, druhý břeh; *Gallia u.* (= *transalpina*), *Hispania u.* zadní; význ. partit. *ulterius medio spatium sol habebat O* více než polovici; b) subst. α) masc. *ulteriores Cs* vzdálenější (obyvatelé); β) neutr. *ulteriora Boii tenuere T* vzdálenější krajiny; — *ulteriora mirari, praesentia sequi T* vzdálenějším (minulým) věcem; *pudor est ulteriora loqui O* další; c) adv. **ulterius** (vl. acc. sg. neutr.) dále (vl. i přenes. o míře a způsobu): *u. nihil est nisi frigus O*; *u. ventum foret L*; *u. iusto O* dále než slušno; II superl. **ultimus,** *a, um* [z **ol-timo-*] nejvzdálenější, nejodlehlejší; nejzazší, nejzadnější, zadní; nejkrajnější, krajní; poslední, konečný; 1) vl. o místě a) α) *ultima pars telae O* = okraj tkaniny; obr. *mors ultima linea* (v. t.) *rerumst H*; β) praed. nejdále, nejzáze, na (samém) kraji; γ) význ. partit.: překládáme ob. subst. nejvzdálenější část, kraj, konec s gen. subst.: *Appius in ultimam provinciam se coniecit C*; *ultimum iugum Cs* konec hřbetu; *ultima via O* konec cesty, cesta na konci; b) subst. α) masc. *ultimi* nejvzdálenější, nejzazší, poslední (lidé, obyvatelé); β) neutr. *ultima* nejzazší končiny, (zadní) kraje, hranice: *campi ultima O* pozadí; *ultima distant* (v. t.) *O*; *simul ultima signant V* cíl; 2) o čase a pořadí o nejkrajnějším t. j. posledním n. též nejvzdálenějším = nejstarším, prvním členu (časové) řady a) α) poslední: *primus et u. ardor* (láska) *O*; *ultima iussae nox fugae O* před cestou do vyhnanství; *u. lapis Pr* = náhrobek; nejstarší, prvotní, první, původní: *memoriam recordari ultimam C*; *sanguinis u. auctor V*; *ultima ex origine Cat*; *ultimae causae H*; *ab stirpe ultimā orsus L* od samého (jeho) původu; — metaf. poslední význ. nejnižší, nejnepatrnější, nejchatrnější: *ultimi militum L*; *non ultima laus H*; β) praed. naposled, posléze, konečně: *manum ultimam imponere* (*alci rei*) *O* poslední ruku přiložiti = dodělati něco; *ut ultima* (fem.) *divideret mors H* posléze = teprve; *ultima Tarquinius habebat regna O*; *tum iuvenem flevere, ultima plorato subdita flamma rogo est O*; b) subst. neutr. *ultimum* n. pl. *ultima* posledek, konec: *ultimum orationis L*; *ad ultimum L* k posledu, na konec, konečně (n. též do posledního okamžiku); *ad ultima O* až do konce význ. ustavičně; c) acc. sg. neutr. význ. adv. *illud ultimum LCu* tehdy naposled; 3) přenes. o stupni nejkraj-

nější, krajní, poslední; nejvyšší, svrchovaný; nejhlubší; největší; nejhorší, nejhroznější; rozhodný, (kritický) **a)** *illud extremum atque ultimum senatus consultum Cs* nejkrajnější a poslední; *dimicatio ultima L* rozhodný boj; *ultimum supplicium L*; *ultimum discrimen V, tempus H*; pracd. *ultima Teucrūm iussa sequar V* do krajnosti = slepě všech; **b)** subst. neutr. *ultimum* n. pl. *ultima* krajnost, vrch, nejvyšší stupeň: *ad ultimum demens L* krajně, svrchovaně; *ad ultimum dimicationis rem venturam L* že dojde k nejhoršímu boji; *ultima audere L* odvážiti se posledního; *ultima pati O* nejhorší věci; *ultima cernere V* nezbytí, konec; *vetus aetas vidit, quid ultimum in libertate esset T* krajní svoboda: *ira citra ultima stetit T* dostoupil nejvyššího stupně.

ultiō, *ōnis*, *f.* [*ulciscor*] msta, pomsta, trest (*alcis rei* j. gen. subj. něčí, něčeho, gen. obj. za něco): s gen. subj. *u. irae L* pomsta z hněvu; s gen. obj. *scelerum u. T*; person. *Ultio* jako bohyně pomsty *T*.

ultor, *ōris*, *m.* [*ulciscor*] mstitel, trestatel, odplatitel (*alcis rei* něčeho, za něco): *u. caedis L*; *eius mortis ultores C*; přívl. *Mars Ultor* Mars, k jehož poctě vystavěl Augustus na svém foru chrám na památku pomsty nad vrahy Caesarovými; *ultores dii O* (mstící, trestající).

ultrā, adv. a předl. [isol. abl. sg. fem. od **ulter*] (op. *citra*) **I** adv. **1)** o místě na oné straně, tam, onde; dále: *nec citra nec u. O* ani sem ani tam; přívl. *immensus u. Oceanus T*; doplňk. *nullae u. terrae* (sc. *sunt*) *T* dále (za námi); přenes. *u. neque curae neque gaudio locum esse S* t. j. za hrobem; **2)** přenes. o čase, způsobu a míře dále; déle; nad to, více: *u. decipi plebem non posse L*; o budoucnosti budoucně, příště: *neque facturam u. T* již; – *quid u. provehor* (v. t. ke konci) *V*; *u. quam licet H, quam satis est H*; praegn. *u. non sileas H* nad míru, příliš; **II** předl. s acc. **1)** o místě na oné straně, na druhou stranu, s oné strany, za: *cis Padum ultraque L.*; *u. Hiberum ea gens erat L*; – obr. *fines, quos u. citraque nequit consistere rectum H*; **2)** přenes. o čase, způsobu a míře dále (déle než, za, nad, přes: *u. biennium T*; *u. modum C, placitum* (v. t.) *V, perfectum* (v. t.) *H*; *vires u. sortemque senectae V* nad síly: *nec u. minas processum L* dále než k hrozbám; *nihil u. nervos atque cutem H* nad, mimo; *Triaria u. feminam ferox T* více než žena bývá = neženským.

ultrīx, *īcis*, *f.* [*ultor*] mstitelka, mstitelkyně; často přívl. mstící, trestající: *u. sagitta V*; *ultrices Curae V* (t. j. výčitky svědomí); personif. *animum explesse ultricis flammae V* plamennou touhou po pomstě.

ultrō, adv. [isol. abl. sg. neutr. od **ulter*] **1)** o místě na onu stranu, tam: ob. ve spojení *u. et citro, u. citroque*, asynd. *u. citro* (my naopak) sem(a) tam, sté i s oné strany, s obou stran; **2)** přenes. **a)** nad to (ještě), k tomu, ke všemu, ještě více; dokonce, naopak ještě: (*Remum*) *captum regi tradidisse u. accusantes L* nad to ještě; *u. implacabilis ardet V* ještě nesmiřitelněji; *non despectum id apud barbaros ultroque potentiam habet T* naopak ještě; **b)** praegn. (vl. ještě nad povinnost, nad očekávání) se své strany, (sám) o sobě, od sebe, sebou; samoděk, o své vůli, dobrovolně, (sám napřed, bez vyzvání, beze všeho, neočekávaně: *u. nomina dare L* dobrovolně se hlásiti; vojen. útočně, výbojně: *u. bellum inferre SL* = počíti útočnou válku; *obviam ire ultroque adgredi hostem T*; – *eundi u. . . . eandem mox facultatem, regressūs . . . in aliena potestate esse T* jíti proti někomu, zakročiti; – bez příčiny: *u. qui meliorem vocet in ius H*.

Ulubrae, *ārum*, *f.* osada v Latiu u Pomptinských bařin *CH*; adj. **Ulubrānus**, *a, um* uluberský.

ulula, *ae*, *f.* [srov. *ululo*] sýček.

ululātus, *ūs*, *m.* [*ululo*] **a)** o zvířatech řvaní, řev; skučení, vytí; **b)** o lidech hulákání, křik, pokřik, výkřik; ryk, povyk; volání; výskot; nářek, úpění, bědování.

ululō, *āre*, *āvī*, *ātum* [onomatop., srov. *ὀλολύζω*] **a)** o zvířatech řváti, skučeti, výti; houkati; **b)** o lidech hulákati, křičeti; povykovati; volati; výskati; naříkati, úpěti, bědovati; – básn. trans. *Hecate ululata per urbes V* volaná,

vzývaná; c) přenes. o místech *plangoribus aedes ululant V* zvučí, ozývá se.

ulva, *ae, f.* rákosí, sítí.

Umber viz *Umbria.*

umbilīcus, *ī, m.* [*umbo*] pupek; 1) vl. *ut alibi umbilico tenus aqua esset L* po pás; 2) metaf. a) význ. střed: (*Henna*) *u. Siciliae C*; (*Delphi*) *u. orbis terrarum L*; b) pl. konce hůlky, na niž byl navinován popsaný pruh papyru ve svitek, zdobené obyč. hlavicemi (růžky, *cornua*); hlavičky, knoflíky: *inceptos iambos ad umbilicum adducere H* = dokončiti; c) skořápka, lastura, mušle *C.*

umbō, *ōnis, m.* [srov. *ὀμφαλός*, něm. Nabel] a) pukla, puklina na štítě; b) synekd. štít.

umbra, *ae, f.* stín; 1) vl. a) *iacere sub umbra* ve stínu; *cervus arborea frigus ducebat ab umbra O* = vdechoval chlad stinných stromů; b) meton. α) stinné místo: *tonsoris u. H* dílna; *Pompeia u. Pr* = *porticus*; — metaf. přítmí, ústraní (soukromého bytu n. školy), soukromý život, klid, pokoj (op. *forum*, obr. *sol*): *cedat stilus gladio, u. soli* (výsluní) *C*; *in umbra atque otio C*; *studia in umbra educata T*; pohodlí: *nos umbris, deliciis ... animum infecimus C*; β) co stíní, (stinné) stromy, (stinné) listí: *inducite fontibus umbram V*; *falce premes umbram V*; 2) metaf. a) tmavost, temnost, tma, mrákota, noc: *ruit nox involvens umbrā terram V*; *ad umbram lucis ab ortu H*; *formido atque u. feralis exercitus T* strašidelnost a pochmurnost; b) v barvách stín, odstín: *tenues parvi discriminis* (gen. qual. s nepatrnými přechody) *umbrae O*; c) ochrana, záštita: *u. vestri auxilii L*; d) na označenou něčeho nehmotného n. neskutečného, zejm. α) o duších zemřelých a viděních stín, duch, podoba, přízrak, přelud, vidění, mátoha: *exsangues umbrae V*; *forma tricorporis umbrae V*; pl. básn. též m. sg. *Actaeonis umbrae O*; — pl. meton. říše stínů (podsvětí): *Tartara, tristes umbrae V*; *umbrae silentes V*; *ire sub (per) umbras V* do říše (říší) stínů = zemříti; *umbrarum rex O*; β) proti něčemu živému a skutečnému *fraternas condere umbras O* bezduché tělo; (pouhý) stín: *pulvis et u. sumus H*; *umbrae hominum L*; *u. regis T*; abstr. *u. gloriae C, pietatis O*; odt. záminka: *sub umbra foederis aequi L*; e) ‚živý stín', nohsled (‚ocásek') zejm. o nepozvaném hostu, jejž s sebou přivádí host pozvaný: *quas Maecenas adduxerat umbras H* přivedl s sebou.

umbrāculum, *ī, n.* [*umbra*] vl. stínidlo, zejm. a) slunečník: *aurea pellebant tepidos umbracula soles O*; b) besídka, loubí: *lentae texunt umbracula vites V*; c) stinné místo, spec. (stinná) učebna, škola: *Theophrasti u. C.*

umbrāticus, *a, um* [*umbra*] ve stínu, v ústraní (soukromého bytu n. školy) dlící n. konaný: *scholasticas atque umbraticas litteras mittere Plin* školácký.

umbrātilis, *e* [*umbra*] pobývající ve stínu; přenes. zejm. a) domácký, soukromý; klidný, pohodlný (op. *forensis*): *vita u. C*; b) školský, školácký: *mollis oratio et u. C.*

Umbria, *ae, f.* krajina v sev. vých. Italii; adj. básn. **Umber**, *bra, brum* umberský; subst. **Umber**, *brī, m.* α) Umber, obyvatel Umbrie (ob. pl. **Umbrī**, *ōrum, m.* Umbrové); β) umberský pes *V.*

umbrifer, *fera, ferum* [*umbra* a *fero*] stinný.

1. umbrō, *āre, āvī, ātum* [*umbra*] stíniti, zastíniti, ostíniti: *umbrata gerunt tempora quercu V* (tak zvanou *corona civica*); *montes umbrantur opaci V* zahalují se stínem.

2. Umbrō, *ōnis, m.* kněz a vůdce Marsů *V.*

umbrōsus, *a, um* stinný a) pass. *u. locus C*; — přenes. temný, tmavý: *umbrosae cavernae V*; b) act. *umbrosa cacumina V*; *umbrosa arundo V.*

ūmectō, **ūmeō**, **umerus**, **ūmēscō**, **ūmidus**, **ūmifer**, **ūmor** viz *humecto*, *humeo* atd.

umquam n. **unquam**, adv. [m. **cumquam*, srov. *ubi*] (vůbec) někdy, kdy (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm., ve větách podm. a táz.); při záporu nikdy: *neque u.* a nikdy.

ūnā viz *unus.*

ūnanimitās, *ātis, f.* [*unanimus*] jednomyslnost, svornost *L.*

ūnanimus, *a, um* [*unus* a *animus*] jednomyslný, svorný.

uncia, *ae, f.* [z *oinicia* od *oinos* = *unus*] (vl. jednotka) uncia, dvanáctina assu j. celku a) *Caesar ex uncia* (sc.

heres) *C* dědic dvanáctiny jmění; **b)** jako jednotka váhy $^1/_{12}$ libry (asi 27 *g*).

unciārius, *a, um* [*uncia*] unciální, činící dvanáctinu celku: *unciarium faenus LT* úrok činící $^1/_{12}$ jistiny ročně = $8^1/_3\,\%$ (dle jiného výkl. $^1/_{12}\,\%$ měsíčně = $1\,\%$ ročně).

uncīnātus, *a, um* [*uncinus* = *uncus*] háčkovatý.

ūnctiō, *ōnis, f.* [*ungo*] mazání, spec. olejem před zápasem.

ūnctor, *ōris, m.* [*ungo*] kdo maže, natírá, natěrač (zejm. zřízenec v lázních, natírající těla olejem, ‚masážník').

ūnctōrium, *iī, n.* [*ungo*] místnost v lázních pro natírání olejem (pro ‚masáž') *Plin.*

ūnctūra, *ae, f.* [*ungo*] natírání, mazání (zejm. mrtvol) *C.*

ūnctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *ungo*] **1)** vl. namazaný, natřený **a)** **α)** zejm. olejem n. (vonnými) mastmi: reflex. *Achivi uncti H* natírající se olejem (v palaistrách); *caput unctius Cat*; **β)** namaštěný, zamaštěný, mastný: *unctae manus H*; *uncta aqua H* (= špinavá); *uncta carina* (*abies*) *V* vysmolená; potřísněný; **b)** metaf. **α)** uhlazený, ‚vymydlený': *unctior splendidiorque consuetudo loquendi C*; **β)** bohatý, zámožný: *accedes siccus ad unctum H*; se slovní hříčkou *ita palaestritas defendebat, ut ab illis ipse unctior abiret C* (srov. ‚podmazán'); **2)** meton. tučný **a)** subst. *unctum ponere H* tučné sousto = lahůdku, něco dobrého; meton. *uncta popina H*; **b)** přenes. ‚tučný', bohatý: *uncta patrimonia Cat*; *ubi quid melius contingit et unctius H* tučnější sousto.

1. uncus, *ī, m.* [srov. *ὄγκος, ἄγκυρα, ἀγκών,* něm. Angel] hák; spec. hák, jímž bývaly vláčeny mrtvoly popravených zločinců na t. zv. scalae Gemoniae n. do Tiberu: *nos a verberibus, ab unco .... neque res gestae vindicabunt C*; odt. obr. *severus u. H*; *cum fixum mento discusseris uncum Pr.*

2. uncus, *a, um* [srov. předch.] hákovitý, klikatý, zakřivený, křivý: *unca aera O* udice; *unco non alligat ancora morsu* (v. t.) *V.*

unda, *ae, f.* [m. **udnā* z koř. **ued-*, **ud-*, srov. *ὕδωρ,* něm. Wasser, čes. ‚voda', ‚vydra'] **1)** pův. (pozd. jen básn.) voda; vody, vodstvo; pramen, studánka, řeka; jezero, moře: **2)** ob. spec. vlna **a)** vl.; **b)** metaf. **α)** *qua plurimus undam fumus agit V* kde nejhustší kouř se vlní; *salutantum u. V* proud; **β)** vlna, vlnění, význ. nepokoj, bouře: *undae comitiorum C* vlny volebních zápasů; *curarum fluctuat undis Cat*; *mersor* (v. t.) *civilibus undis H.*

unde, adv. [m. **cunde,* srov. k *ubi*; utvořeno podle *inde*] **1)** odkud (tázací n. vztaž.; často bývá m. zájm. vztaž. s předl. ab n. ex) **a)** o místě **α)** *Helvetios in fines suos, u. erant profecti, reverti iussit Cs* (= *ex quibus*); leckdy abs. s vynecháním slovesa *u. domo? VH* odkud (domovem, rodem); *u. mihi lapidem? H* = kde vzíti kámen; *u. mihi tam fortem? H* kde bych nalezl; **β)** obr. *ibi imperium fore, u. victoria fuerit L* (= *a qua parte*) na čí straně, při kom, kde; pod. *u. ius stabat, ei victoriam dedit L* (= *a quo*); **b)** o původu, příčině a nástroji (často lze přeložiti pročež, z čeho, čím, o os. od koho): *qui eum necasset, u. ipse natus esset C* z něhož; *tibi, u. minume decuit, vita erepta est S* (= *a quo*); *is, u.* (= *a quo*) *petitur* = obžalovaný; *u. exitii causa multis fuit T* = to bylo příčinou; *qui, u. efferrentur, non reliquissent N* zač, z čeho; **2)** zdvojené *qui nisi mercedem undeunde extricat H* odkudkoliv.

nndē .... [m. *unus de*] vl. jeden od, odčítání, jímž se opisují zákl. a řad. číslovky pro čísla, skládající se z desítek a deviti jednotek: *undeviginti* = 19, *undetricesimus* dvacátý devátý.

undeciē(n)s, čís. adv. jedenáctkrát: *HS* (*sestertium*) *u. C* = 1,100.000 sestertiů.

undecim, čísl. zákl. [z *unus* a *decem*] jedenáct.

undecimus, *a, um,* čísl. řad. [*undecim*] jedenáctý.

unde-cumque, adv. odkudkoli *Plin.*

un-dēnī, *ae, a,* čísl. podíl. po jedenácti: *musa per undenos emodulanda pedes O* t. j. v elegickém distichu.

undeunde viz *unde* ke konci.

undique, adv. [m. *unde-que*] odevšad, se všech stran; všude, na všech stranách (vl. i přenes.).

undisonus, *a, um* [*unda* a *sonus*] *undisonos deos Pr* bohy šumných vln.

nndō, *āre, āvī, ātum* [*unda*] vlniti se **a)** vl. *aëna undantia flammis V* t. j.

s vlnicí se (= vroucí) nad plameny vodou; *undanti cruore V* proudem krve; **b)** metaf. o vlnivém pohybu *undantem buxo Cytorum V*; dmouti se, zdvíhati se, bouřiti se: *undantem Aetnam V*; valiti se; vláti: *undantes habenae V.*

undōsus, *a, um* [*unda*] vlnitý, rozvlněný: *Plemyrium undosum V* vlnami omývané.

Unellī viz *Venelli.*

ūnetvicēsima *legio* [*una et vicesima*] 21. legie; odt. **ūnetvicēsimānī,** *ōrum, m.* vojáci dvacáté první legie.

ungō (starší *unguō*), *ere, ūnxī, ūnctum* mazati, namazati, pomazati, natírati, potírati (zejm. vonnou mastí n. olejem zvl. při koupeli, při zápase, mrtvolu), navoněti **a)** *gloria quem super vires et vestit et ungit H* kdo z marnivosti... si kupuje (drahá) roucha a masti; **b)** mastiti: *u. caules oleo H*; **c)** přenes. *u. tela manu V*; *cubilia limo unge V* vymazuj; *arma uncta cruoribus H* zbrocené, zamazané. Part. **ūnctus** význ. adj. v. t.

unguen, *inis, n.* (básn.) = (pros.) **unguentum,** *ī, n.* [*unguo*] **1)** (vonná) mast, pomáda, (vonný) olej, voňavka; **2)** mastnota: *pingues unguine ceras V.*

uuguentārium, *iī, n.* [*unguentum*] peníze na voňavky *Plin.*

unguentārius, *iī, m.* prodavač mastí, mastičkář, voňavkář.

unguentātus, *a, um* [*unguentum*] namazaný vonnou mastí n. olejem, navoněný *Cat.*

unguentum viz *unguen.*

unguiculus, *ī, m.* [demin. od *unguis*] nehýtek, nehet: přísl. *a teneris* (v. t.), *ut Graeci dicunt, unguiculis C.*

unguis, *is* (abl. *e,* básn. též *ī*), *m.* [srov. ὄνυξ, něm. Nagel, čes. ‚nehet', ‚noha'] **1)** nehet: *ab imis unguibus usque ad verticem summum C* od paty k hlavě; přísl. *tra(ns)versum* (v. t.) *unguem* (*non discedere*) *C*; *de tenero* (v. t.) *ungui H*; obr. dle kameníka, jenž zkouší nehtem hladkost mramoru, zejm. na místech, kde jsou kusy spojovány: *praesectum* (v. t.) *ad unguem H*, pod. *in unguem V* přesně, na vlas; *ad unguem factus homo H* bezvadný muž; **2)** u zvířat pazour, dráp; pazneht, spár.

ungula, *ae, f.* [demin. od *unguis*] pazneht, spár, spec. kopyto: přísl. *toto corpore atque omnibus ungulis, ut dicitur, contentioni vocis adserviunt C* ‚všemi čtyřmi', ‚rukama nohama', ‚zuby nehty'; – synekd. *ungula rapit currūs H* kůň.

unguō viz *ungo.*

ūnicē, adv. [*unicus*] vl. jedinečně význ. obzvláště, neobyčejně, nad jiné: *u. diligere C, probare Plin*; *u. securus H* naprosto.

ūni-color, *ōris, m.* jednobarevný *O.*

ūnicus, *a, um* [*unus*] **1)** jediný, jedinký, samojediný: *qui me unum atque unicum amicum habuit Cat*; *unica spes L*; *u. filius* i subst. *unicus T* jediný syn; **2)** jedinečný význ. obzvláštní, neobyčejný, vzácný, výtečný: *unicum exemplum L*; *ob unicam nobilitatem L*; *unico gaudens marito H*; *puer unice O* miláčku.

ūniformis, *e* [*unus* a *forma*] (vl. mající jediný tvar) jednoduchý, prostý.

ūnigena, *ae* [*unus* a *gigno*] **a)** masc. sourozenec, fem. sourozenka: *Memnonis u. Cat* (t. j. Zefyros); **b)** jednorozený, přenes. jedinečný *C.*

ūni-manus, acc. *um* jednoruký *L.*

ūnitās, *ātis, f.* [*unus*] jednotnost, jednota *Cu.*

ūniversālis, *e* [*universus*] všeobecný, obecný *Plin.*

ūniversē, adv. [*universus*] všeobecně (op. *singillatim, proprie*) *C.*

ūniversitās, *ātis, f.* [*universus*] **a)** všeobecnost, veškerenstvo, souhrn: *rerum u.* = spec. *u. C* vesmír, svět; **b)** celek (op. *partes*) *Plin.*

ūniversus (starší **ūnivorsus**), *a, um* [*unus* a *verto*] vl. k jednomu obrácený, v jedno spojený (s jinými); **1)** veškeren, všechen, celý (op. *singuli, pars*): *universa res publica S*; *universos Ephesios esse morte multandos C*; *universae rei dimicatio L* (o všechno =) rozhodný = *universa d. L*; spec. světový, všehomíra: *quin ex universa mente animos haberemus C*; subst. **ūniversum,** *ī, n.* veškerenstvo, celek, spec. vesmír, svět; **2)** všeobecný, celkový, povšechný, společný (op. *proprius*): *in hac confusa atque universa defensione C*; leckdy lze přeložiti příslovečnými výrazy všeobecně, vůbec, v celku: *de universa philosophia satis dictum est C*; – **in ūniversum** význ. adv. v celku, vůbec *LT.*

unquam viz *umquam*.

ūnus, *a, um* (gen. sg. *ūnīus*, básn. též *ūnĭus*, jednou *ūnī Cat*; dat. sg. *ūnī*), čísl. základ. [starolat. *oinos*; srov. *οἶνη* (jednička na kostce), pod. *οἶος*, čes. ‚jed-i-n-ý‘] jeden (*ex, de*, někdy též gen. part. z . . .); 1) *u. et alter, u. aut alter, u. alterve* jeden a druhý, jeden nebo dva, též neurč. význ. několik (málo); *ad unum omnes* všichni do jednoho, všichni bez rozdílu, pod. *exosus ad unum Troianos V*; pl. u slov pomnož. a básn. pl. *ut una castra facta ex binis viderentur Cs*; *satis una vidimus excidia V*; 2) jediný, toliko (pouze, jen) jeden (klass. zř. sesíleno slovy *modo, tantum, solum, solus*): *partem damnatur in unam O*; leckdy překládáme adv. jedině, toliko, pouze: *cum in una virtute omnis spes consisteret Cs* jedině ve statečnosti; 3) jednotlivý: *unus quisque* n. **ūnusquisque**, *unaquaeque, unumquidque* (subst.) a *unumquodque* (adj.) jeden každý; *nemo u.* žádný jednotlivec: (*Bibulo*) *mortuo ad neminem unum summa imperii rediit Cs*; *nemo u. satis dignus regno visus est L*; 4) jeden (a týž), týž, stejný a) *u. et idem*; *in rectum aut uno flexu* (v. t.) *dextros agunt* (*equos*) *T* stále týmž, jednoduchým; *uno tempore* = současně, najednou, zároveň (viz i níže); básn. *aestuat uno in corde pudor mixtoque insania luctu V* (m. *unā*) zároveň; *non voltus, non color u. mansere V*; *facies non omnibus una O*; jednotný: *simplex et unum H*; společný: *his amor u. erat V* vzájemná; b) subst. ve spojení **in ūnum** α) na jedno místo = *in unum locum*: *in unum convenire, cogere S, venire V, comportare H*; β) metaf. jednotně, svorně: *in unum consulere T*; c) adv. **ūnā** (vl. is. abl. sg. fem.) spolu, zároveň α) o místě na jednom místě, pohromadě: *puer u. stabat O* vedle; β) o čase současně; γ) o společnosti společně, pospolu: *u. cum alqo*; 5) metaf. jedinečný, vynikající (k sesilování stupně vlastnosti [zejm. superl.] i děje), překl. ob. nadjiné, daleko, obzvláště a) *u. ei fuit carissimus N*; *aegritudinem, unam rem maxime detestabilem C*; *felix una ante alias V*; b) *qui u. eminet inter omnes C*; *Miltiades cum u. omnium maxime floreret N* nade všechny; *Carthago, quam Iuno fertur terris magis omnibus unam coluisse V*; abs. *Nautes, unum Pallas quem docuit V*; 6) neurč. *uno tempore accidit Cs* jednoho času, jednou; význ. některý, nějaký, někdo: *tamquam u. manipularis C*.

ūnusquisque viz *unus*.

ūpiliō viz *opilio*.

Urania, *ae* n. **Ūraniē**, *ēs*, *f.* [*Οὐρανία* = ‚Nebeská‘] Musa hvězdářství a počtářství.

urbānē, adv. [*urbanus*] vl. městsky; přenes. a) způsobně, zdvořile, uhlazeně, jemně, vybraně, taktně; b) duchaplně, vtipně; c) šp. sm. uličnicky, neslušně: *se contumaciter urbaneque vexatum esse C* (ob. čtení nyní *inurbane*).

urbānitās, *ātis*, *f.* [*urbanus*] 1) život v městě, spec. velkoměstský život: *desiderium urbis et urbanitatis C*; 2) meton. a) způsobnost, zdvořilost, uhlazenost, jemnost, uhlazené (jemné) chování, takt, elegance, vkus; — o řeči městský ráz mluvy, městská mluva: obr. *urbanitate colorata oratio C* městským nátěrem; b) duchaplnost, vtipnost, vtip; c) šp. sm. vtipkování: *si senatum deceret u. Plin*; uličnictví: *vernacula utebantur urbanitate T* dělali vtipy jako doma na ulici.

urbānus, *a, um* [*urbs*] 1) městský, v čes. leckdy podřad. města, v městě, z města a p. (op. *rusticus*) a) *urbana plebs T*; *praetor* (v. t.) *u.*; *urbana praedia C* u města; b) spec. týkající se hlavního města (Říma), v hlavním městě, v Římě: *urbanas res commodiorem in statum pervenisse Cs*; *retineri urbano motu Caesarem Cs*; *urbana gratia dignitasque Cs* oblíbenost a vliv v městě, u (městského) lidu; *amicis urbana officia praestitit N*; c) subst. **urbānus**, *ī*, *m.* obyvatel města, měšťan, měšťák, pl. též městský lid: *quem* (*secessum*) *tu nimis u. es nisi concupiscis Plin* zarytý měšťák; 2) meton. a) (op. *bellicus*) dějící se v městě, domácí, vnitřní, neválečný, civilní: *id ipsum est gestum consilio urbano sine exercitu C* ‚vnitřní politikou‘; *multae res exstiterunt urbanae maiores quam bellicae C* v míru; *ut in consiliis militiae, ita in rebus urbanis T*; b) městský, velkoměstský; způsobný,

zdvořilý, uhlazený, jemný, taktní; elegantní, vkusný; o řeči ‚spisovný', správný; c) duchaplný, vtipný: *qui in senatu dicax et u. et bellus est Plin* jest samý hovor, vtip a šprým; d) šp. sm. pouliční, dotěrný, smělý: *u. scurra H*; *frontis urbanae praemia* (v. t.) *H.*

Urbīnum, *ī, n.* město v sev. Umbrii, nyn. Urbino; adj. **Urbīnās,** *ātis* urbinský, z Urbina, subst. masc. Urbiňan.

Urbius *clīvus* ulice v Římě, jež vedla ze Subury na Esquilinus *L.*

urbs, *urbis, f.* město (zejm. větší a opevněné), velké město a) *ea tanta est u., ut ex quattuor urbibus maximis constare dicatur C* o Syrakusách; *u. Athenae*; básn. s adj. *u. Troiana V* n. s gen. determ. *u. Troiae V*; — básn. o táboru *Aeneas urbe et sociis et classe relicta sedem petit Euandri V*; — metaf. *urbem philosophiae proditis, dum castella defenditis C* hlavní tvrz .... pevnůstky; b) spec. hlavní město římské říše, Řím: *conditor urbis O* o Romulovi; *ad urbem esse CsS* státi (čekati) před Římem (o vojevůdci, jenž čekal na rozhodnutí o svém triumfu a nesměl vkročiti do města, aby nepozbyl imperia); c) meton. význ. obyvatelé města, měšťané.

urceus, *ī, m.* džbán, džbánek.

ūrēdō, *inis, f.* [*uro*] (obilní) sněť *C.*

urgeō (psáno též méně spr. **urgueō**), *ēre, ursī, —* [z koř. **uereg-*, srov. *ὀργή*, něm. rächen, čes. ‚vrah' v starš. význ. nepřítel] tisknouti, tísniti, tlačiti; svírati, mačkati; naléhati (*alqm* na někoho), doléhati, dotírati: odt. stíhati; 1) vl. a) *u. saxum O* tlačiti, strkati; *quis te puer urget H* k sobě tiskne; *pars in fossas urgente ruina volvitur V* stržena pádem (navzájem); obr. *Aeneas pedem pede fervidus urget V* stíhá; *u. forum C* nehýbati se s fora; *altum semper urgendo H* (vl. tlače se =) spěchaje na širé moře; b) spec. vojen. α) *maiore vi hostes urgent S* doléhají, dorážejí; β) přenes. *urgebat Arcesilaus Zenonem C*; *urges me meis versibus C*; — na soudě *male administratae provinciae* (gen. crim.) *urgebatur T* byl stíhán pro ...; 2) metaf. a) význ. tížiti, trápiti, týrati: *quanto maerore urgear, vides C*; *ferro an fame acrius urgear, incertus sum S* co mě krutěji tísní; *oculos stupor urget V* tíží; *Quintilium perpetuus sopor urget H*; *tu semper urges flebilibus modis Mysten H* (t. j. nedopřáváš mu klidu); pod. *desine meum lacrimis u. sepulcrum Pr*; b) význ. naléhati, nutiti, dohánět; spěchati, chvátati, kvapiti (abs. i *alqd* s něčím): *quid urges? O*; *nihil urget C* nic to nespěchá; *maius opus urget O* naléhá; *abrumpi dissimulationem Silius urgebat T* naléhal, aby ...; *urgendo trahendove bello T*; c) státi na něčem α) neupouštěti od něčeho: *pars hominum urget propositum H*; β) pilně konati, hleděti si něčeho, namáhati se, lopotiti se něčím: *vestem u. V* pilně pracovati o rouchu; *u. arva H*; *durum terrae rusticus urget opus Tib*; *hoc Celer urget opus O*; s inf. *urges submovere litora H*; γ) spec. dávati důraz na něco, zdůrazňovati, důrazně vytýkati: *ius Crassus urgebat, aequitatem Antonius C*; s acc. c. inf. *urgetis hominum esse istam culpam C*; d) α) o místech svírati význ. přiléhati, sousedit, hraničiti, dotýkati se: (*locum*) *urget utrimque latus nemoris V*; β) časově blížiti se, nastávati: *urgebant comitia C.*

Urgulānia, *ae, f.* vlivná žena za vlády Tiberiovy, přítelkyně Livie Augusty *T.*

ūrīna, *ae, f.* [*οὖρον, οὐρέω*] (původ. voda) moč.

ūrīnātor, *ōris, m.* [*urinor*] potápěč.

ūrīnor, *ārī, ātus, sum* [*urina*] potápěti se, ponořovati se (pod vodu).

Ūrios, acc. *on* [*οὔριος*] řec. přijmení Diovo jako dárce příznivých větrů.

urna, *ae, f.* [m. **urc-nā*, srov. *urceus*] nádoba, vědro, džbán, konev, hrnec; 1) vůb. *aquae non ditior u. H* (t. j. není o nic plnější = je tam také nedostatek vody); *u. argenti H* s penězi; básn. attribut říčního boha *V*, souhvězdí Vodnáře *O*; 2) spec. a) popelnice; b) osudí, urna α) k losování zejm. při volbách a věštění: *urnam movere VH* třásti osudím (t. j. míchati losy; obr. osudí s losy osudu jednotlivých lidí, attribut Sudiček n. nejvyššího boha: *omne capax movet u. nomen H*; — meton. význ. losování, rozhodnutí (volba losem): *Marcellus urnam postulabat T*; β) při hlasování zejm. na soudech; — meton. význ. hlasy, výsledek hlasování: *senatorum u.*

copiose absolvit C; význ. soud: *Cervius leges minitatur et urnam H.*

urnula, *ae, f.* [demin. od *urna*] nádobka, džbáneček, hrníček.

ūrō, *ere, ussī, ustum* [z **eusō*, srov. *εὕω*] páliti, žíci; **1)** vl. **a)** *aër fervoribus ustus O* rozpálený; *guttura usta O* žhavé; — v lékař. *in corpore si quid est, quod noceat, id uri secarique patimur C* vypalovati; — o vypalované malbě vypalovati: *picta coloribus ustis puppis O*; *tabulam coloribus u. O*; **b)** zapalovati, zažíhati; spalovati, páliti: *vestras spes* (t. lodi) *uritis V*; *uret ignis Iliacas domos H*; zejm. vojen. *Gallia exhauritur, vastatur, uritur C*; *vastare, u., trahere praedas T*; **2)** přenes. **a)** **α)** o mrazu *nec nova per gelidas herba sit usta nives O*; *venatores in montibus uri se patiuntur C* = mrznou; **β)** sm. vysoušeti: *urit campum seges lini V*; **b)** páliti = způsobovati palčivou bolest **α)** *sitis urit guttur O*; **β)** sm. tlačiti, hnísti: *si te gravis uret sarcina H*; *urit lorica lacertos Pr*; *calceus, si minor (erit), uret H*; **γ)** ‚zpražiti', mrskati, šlehati: *uri virgis H*; *loris non ureris H* (za to) tě nepálí hřbet od biče; **c)** duševně zejm. vášní páliti, mučiti, rozněcovati žár (vášně) v někom: *id, quod invidiā urit* (sc. *te*) *L*; (*Venerem*) *urit Iuno* (pomyšlení na Junonu) *V*; zejm. o lásce *amor urit alqm VH* láska pálí = hoří v někom = někdo plane láskou: *Amore, qui me expetit in pueris aut in puellis u. H* aby ve mně vzněcoval žár lásky k ...; pass. *uri* hořeti, pláti vášní, zejm. láskou: *quid in hospite* (láskou k ...) *ureris O*; s acc. vnitř. *vacui sive quid urimur H* ať lásky prost, ať zamilován; **d)** páliti význ. trápiti, sužovati, tížiti, tísniti: *eos bellum urebat L*; *pestilentiae urentis urbem atque agros L* zuřícího v ...; obr. *urit fulgore suo qui ... H* pálí (sm. jest nepříjemný)

ursa, *ae, f.* [*ursus*] medvědice; vůb. medvěd; — metaf. souhvězdí Medvěda (buď Velkého n. Malého).

ursus, *ī, m.* [srov. *ἄρκτος*] medvěd; meton. *media inter carmina poscunt aut ursum aut pugiles H* t. j. medvědí štvanici.

ūrtīca, *ae, f.* kopřiva, žahavka.

ūrus, *ī, m.* [srov. něm. Auer, Ur], tur, buvol, zubr.

Uscāna, *ae, f.* město ve vých. Illyriu; odt. **Uscānēnsēs**, *ium, m.* Uskaňané, obyvatelé Uskany *L.*

Ūsipetēs, *um* n. **Ūsipī** (**Ūsipiī**), *ōrum, m.* germánský kmen na pravém břehu dolního Rýna.

ūsitātē, adv. [*usitatus*] obyčejným způsobem; obvykle, obyčejně.

ūsitātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *usitor* (frequ. od *utor*)] často užívaný, obvyklý, obyčejný; běžný, obecný.

ūspiam, adv. neurč. někde, kde [ob. v klad. větách, srov. *usquam*].

ūsquam, adv. **1)** někde, kde (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm., ve větách podm. a táz.); při záporu nikde: *neque u.* a nikde; — přenes. význ. *ulla in re: neque u. nisi in avaritia nobilitatis spem habere S* a nikde = v ničem; **2)** někam; *neque u.* a nikam: *neque* (význ. *neve*) *u. a se deflecteret oculos L*; básn. (*formica*) *non u. prorepit H* nikam.

ūsque, adv. **1)** abs. vskrze, v jednom kuse, pořád, ustavičně, stále, neustále (ob. o čase): *illa* (*ornus*) *u. minatur V*; *u. sequar te H*; (*hunc serpentem*) *u. nota visu, ut cognoscere possis O* = dobře; **2)** s výrazy příslov. až (o místě, čase n. stupni) **a)** **α)** s předložk. pády (*ab* též *ex* o východišti, *ad* n. *in* o cíli): *ab imis unguibus u. ad verticem summum C*; *u. ad hanc diem C* až dodnes; *u. ab* o čase až od = již n. hned od: *u. ab heroicis temporibus C*; *u. a proavis O*; *u. ad culpam ignarus T*; — básn. a pozd. stává *u.* po předložce (bývá psáno též dohromady *adusque, inusque, abusque*): *Siculo ab u. Pachyno V* až (hned) od ...; *supremum vitae tempus ad u. meae O*; *Oceano ab u. T*; **β)** s pády prostými *Romam u. C*; (*caespes*) *pectori u. adcreverat T*; **γ)** neklass. význ. předl. s acc. až po: *Indi corpora u. pedes carbaso velant Cu*; *corpus u. harena penetraverat Cu*; **b)** s příslovci a přísloven. větami *u. eo* (*adeo*) až tam, až potud **α)** o místě tak daleko; **β)** o čase tak dlouho (... *quoad, dum, donec* až ...): *u. eo animadverti eum iocari, antequam Chrysogonum nominavi C* tak dlouho ... až (dokud ne); *u.* (stále) *crescam laude nova, dum Capitolium scandet pontifex H*; **γ)** o stupni

tak daleko, tak velice, (až) do té míry, tou měrou (... *ut* že): *qui u. eo de suis rebus scribi cuperet, ut ... C*; *totis u. adeo turbatur agris V*; se záp. *u. eo non ...* do té míry ne ... = tak málo: *u. eo quid arguas non habes, ut ... C*; *u. adeo nulla est sincera voluptas O*; – *inde u. repetens C* až odtamtud; *quo u.* časově až pokud = jak dlouho ještě; *sed vocat usque suum, quā pōpulus limitibus refugit iurgia H* (všechno) až potud, kde ...; **ūsque quāque** viz násl.

ūsque-quāque, adv. všude, přenes. vždy a všude, ve všem: *aut undique religionem tolle aut u. conserva C*; *an hoc u.* (sc. *est*), *aliter in vita C.*

Ūstīca, *ae, f.* návrší v Sabinsku blíže Horatiova statku *H.*

ustilō viz *ustulo.*

ustor, *ōris, m.* [*uro*] spalovatel mrtvoly.

ustulō (n. *ustilo*), *āre, āvī, ātum* [demin. od *uro*] spáliti *Cat.*

1. ūsū-capiō, *ere, cēpī, captum* t. t. právn. (nerušeným) užíváním (po zákonitou dobu a to dle Ulpiana při věcech movitých jednoho roku, při nemovitých dvou let) nabýti něčeho jako vlastnictví, ‚vydržeti' něco (právním časem), nabývati něčeho prodlením: *quoniam hereditas usu capta esset C*; obr. *quod Hannibal iam velut usu cepisset Italiam L.*

2. ūsūcapiō, *ōnis, f.* [viz předch.] vydržení něčeho, nabytí něčeho vydržením (prodlením): *u. fundi non a patre relinquitur, sed a legibus C.*

ūsūra, *ae, f.* [*utor*] **1)** vůb. užívání, požívání něčeho, požitek, braní požitku z něčeho: *u. vitae C*; *unius usuram horae gladiatori isti non dedissem C* lhůtu; *u. falsi gaudii C*; **2)** spec. **a)** užívání půjčených n. vypůjčených peněz, půjčka, výpůjčka: *cum senatus usurā publicanos saepe iuvisset C*; **b)** meton. úrok, úroky: *certare* (v. t.) *cum usuris fructibus praediorum C.*

ūsūrpātiō, *ōnis, f.* [*usurpo*] užívání, používání, upotřebování **a)** *vocis u. L*; **b)** konání, vykonávání, provádění: *u. itineris L*; *u. et renovatio doctrinae C* pěstování; **c)** přivádění k platnosti, uplatňování: *mentio atque u. civitatis C* = dovolávání (se); (*comitiis*) *ad speciem atque ad usurpationem vetustatis adumbratis C* (k podržení =) podle starého zvyku.

ūsūrpō, *āre, āvī, ātum* [z *ūsū-rapiō*] vl. užíváním n. k užívání bráti, zabírati; **1)** vůb. užívati, upotřebovati, používati, požívati, využívati: *hoc genus poenae saepe in improbos cives esse usurpatum C*; *u. otium post labores T*; **2)** spec. **a)** užívati slova n. řeči, říkati, pronášeti: *Graecum verbum* (t. ἀμνηστία) *usurpavi C*; *quam crebro usurpat ‚et consul et Antonius' C*; *u. vocem L*; – odt. (v hovoru) jmenovati, připomínati: *Laelius, qui Sapiens usurpatur C*; (*via*) *nunc crebro usurpatur C* často se jmenuje = často se o ní mluví; **b)** užívati v jednání, projevovati: zeugm. *modo comitatem et temperantiam, saepius vinolentiam ac libidines usurpans T* projevuje ... hověje; vykonávati, prováděti, dělati: *officium u. C*; (*Germanicus*) *multa in vulgus grata usurpavit T*; **c)** přiváděti k platnosti, uplatňovati: *multis officiis usurpata et comprobata cognatio C*; *cum usurparet nomen civitatis C* snažil se uplatniti = dovolával se jména; *hodie quoque usurpatur idem ius vi* (původní platnost, význam) *adempta L* přichází k platnosti; **3)** zabírati, osobovati si, přivlastňovati si, přikládati si; domáhati se něčeho **a)** *id, quod populi est, repetimus atque usurpamus L*; *id unum ex publicis muneribus u. T*; *u. hereditates T* nabývati; **b)** praegn. neprávem, násilím zabírati: *usurpata concedere T* úchvaty.

ūsus, *ūs, m.* [*utor*] **1)** užívání (*alcis rei* něčeho), používání, užití, upotřebování; zacházení s něčím **a)** **α)** *ut omnis u. navium eriperetur Cs*; *usu rerum necessariarum spoliari Cs* = nutných potřeb; *sine militis usu O* = bez vojska; *u. commerciorum T* obchodní styky; *propter lini inopiam atque eius usus inscientiam Cs* neznalost jeho zpracování; (*naves*) *non eundem usum celeritatis habebant Cs* neměly této rychlosti; *usui* (dat. účel.) *esse* vl. býti k užívání = býti v užívání, býti užíván (nahrazuje pass. k *utor*, ale viz i níže): *fregit anulum, ne mox usui esset ad facienda pericula T*; básn. *pervius* (v. t.) *u. tectorum inter se V*; *si das usum mihi nominis huius O* dovoluješ užívati jména;

nec casiā corrumpitur u. olivi V užívání oleje = olej (jehož se užívá); se zámčnou epitheta *purpurarum sidere clarior u. H* užívání (= nošení) purpuru zářnějšího nad . . .; β) spec. t. t. právn. nerušené užívání něčeho, jímž po zákonité době nabýval uživatel vlastnického práva (srov. *usucapio*), odt. vydržení, prodlení: *u. et fructus* n. asynd. **ūsusfrūctus** viz *fructus*; *Servius usu regnum possederat L*; *quaedam mancipat u. H*; obr. *pro munere poscimus usum O* (dočasný) styk; b) vykonávání, provozování, konání: *usu cotidiano ac exercitatione Cs* cvičením každodenně konaným; výkon, čin, činnost: *u. forensis C*; c) s předm. os. zacházení, obcování, stýkání, styk, známost (*alcis* s někým): *domesticus u. et consuetudo* (v. t.) *C*; *fuge coniugis usum O*; (*Flacco*) *propior cum Tiberio u. erat T*; 2) meton. a) praxe α) zkušenost; zběhlost, obratnost, cvik; znalost; umění (abs., *alcis rei* v něčem): *u. magister egregius Plin*; *seris venit u. ab annis O*; *nullius usūs imperator Cs* nezkušený, neschopný; vojen. *u. ac disciplina Cs* výcvik a kázeň; s gen. obj. *u. belli*; *u. nauticarum rerum Cs*; *nandi u. T* umění plovati; β) zvyklost, zvyk, obyčej: *u., quem penes est norma loquendi H*; *est Capitoni in usu claros viros colere Plin*; γ) meton. skutečnost: ob. *usu venire* (ve skutečnosti) stávati se, přihážeti se; b) potřebnost α) upotřebitelnost, služba, prospěch, užitek (*alcis rei* něčeho, z něčeho), zisk, výhoda, přednost, pl. (užitečné) služby: *usui* (dat. účel.) *esse* býti ku prospěchu, k užitku, hoditi se; *nulli usui esse* nebýti k ničemu; *ex usu alcis* (*est, accidit*) ku prospěchu, k užitku, s prospěchem; (*partem Numidiae*) *specie quam usu potiorem S* skutečnou cenou; *aliquis malo fuit u. in illo O*; básn. *pinus baculi praebuit usum O* konala službu holi; *quis tuus u. erat O* z tebe; *qui Caesarem per honorem aut varios usus* (služby) *sectantur T*; — síla, účinek: *quis u. quoque sit in folio O*; β) potřeba, nutnost: *u. est* (*adest, venit*) buď potřeba jest, vyžaduje n. básn. jest potřebí (*alcis rei* n. *re* něčeho); *usui* (dat. účel.) *esse* býti k potřebě, potřeben; *res, quae ad bellum usui sunt Cs* = *u. belli NS* válečné potřeby; *ea, quae ad usum navium* (gen. subj.) *pertinent, providere Cs*; (*pars umida*) *versa est in corporis usum O* = v maso; *nunc viribus u.* (*est*) *V*; *nec facis u. erat O*.

ūsus-frūctus viz *fructus*.

ūsū-venit viz *usus* 2) a) γ).

ut a důrazněj. (pův.) **utĭ**, adv. a spojka [srov. *ubi*] I adv. jak; 1) o způsobu a) tázací α) přímo ob. básn. dle konvers. mluvy *ut valet? H*; *ut Nasidieni iuvit te cena? H*; *ut sese res habent? L*; β) ob. nepřímo *videtisne, ut eos agitent Furiae C*; b) zvolací *quae sunt in eum congesta, ut sustinuit . . . ut contempsit C*; *ut melius, quidquid erit, pati H* = oč lépe; c) relat. jak, jako, jakož, jakožto; z rozlič. syntakt. platností zejm. α) přirovnávací; buď s correlat. *ita, sic* (*item, eodem modo* a p.) n. abs. (přirovnává co do způsobu, kdežto *tam — quam* co do stupně): *faciam, ut potero C*; zkrác. *ut qui* = *ut is, qui*: *te semper colam ut quem* (= *ut eum, quem*) *diligentissime C* co nejhorlivěji; *ut qui* s konj. význ. odův. jako člověk, jenž = ježto (= klass. *quippe qui*): *ut qui neque populi iussu neque auctoribus patribus regnaret L*; i samo *ut* druhdy jakožto: *ut neque planis porrectus spatiis H*; *ut avarus H* z lakoty; — *ut quisque . . . ita* se superl. jak kdo . . . tak se superl. = ob. čím kdo . . . tím s kompar.: *ut quisque est vir optimus, ita difficillime . . . suspicatur C* čím lepší . . . tím nesnadněji; pojem superl. bývá vyjádřen i jinak: *ut quisque aetate antecedit, ita sententiae principatum tenet C*; — o přirovnání subjektivním jakoby: *nuntius ut re imperfecta redit Gabios L*; — spec. v zařikání (tak) jako, jako že: *nec me vis ulla volentem avertet . . . . ut sceptrum hoc numquam fundet virgulta V*; — význ. připoušt. *ut . . . ita* (*sic*) jakkoli . . . přece = sice . . . ale: *ut quaedam, sic non manifesta videri forma potest hominis O*; — význ. odpor. *ut aliorum meditatio in posterum valescit, sic Haterii canorum illud cum ipso exstinctum est T* (význ. kdežto . . .); β) o vztahu vůb. *Themistocles, ut apud nos, perantiquus, ut apud Athenienses, non ita sane vetus C* podle nás . . . podle Atheňanů; — leckdy význ. obmezovacím: *patre usus est, ut tum erant tempora, diti N* na tehdejší doby; *ad magnam de-*

inde, ut in ea regione, urbem pervenit Cu k velkému na tu krajinu; *multum, ut inter Germanos, rationis ac sollertiae T* mnoho na Germány; — význ. odůvodňovacím: *magnifice, ut erat copiosus, convivium apparat C* jak byl zámožný = podle n. při své zámožnosti; *aiunt hominem, ut erat furiosus, respondisse C* ve své zuřivosti; γ) slučovací; zejm. uvádí příklad jako (ku příkladu, na příklad), na zač. věty tak jako, tak (na příklad): *dixerat aliquis leniorem sententiam, ut M. Marcellus Cs*; o příkl. pomyšleném *ut si*: *ut si praedonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est C*; — uvádí skutečnost k předcház. možnosti jakož (také, vskutku a p.): *si virtus digna est gloriatione, ut est C*; 2) o čase a) *ut* n. *ut primum* ob. s ind. perf. jak, jakmile: *homo, ut haec audivit, exarsit C*; b) jak = (od té doby) co: *ut ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin ... C*; c) jak = když, při opětování kdykoli: *ut Hortensius domum reducebatur, fit obviam Curio C*; často *ut quisque* s ind. imperf. n. plusqpf. = jak který, kdykoli který: *ut quidquid adprehenderam, statim accusator extorquebat e manibus C*; 3) (básn. zř.) o místě kde: *in extremos Indos, litus ut tunditur undā Cat*; *ire praecipitem in lutum, totius ut lacus lividissima est vorago Cat*; II spojka s konjunkt. 1) ve větách přacích (= klass. *utinam*) kéž: *Iuppiter pater, uti tu signa nobis adclarassis L*; *quod ut o potius formidine falsa ludar V*; *cautius ut velles te credere Marti V*; 2) ve větách účelových v nejšiř. sm. (vlastních účel., rozkazovacích, snahových, přacích, obavných) s konj. praes. n. imperf. aby (zápor. *ne*, zř. *ut ne*): *depugna, inquis, potius quam servias, ut quid* (sc. *fiat*)? *si ... C* k čemu, proč; 3) ve větách výsledkových že, aby (zápor. *ut non*): *est ut viro vir latius ordinet arbusta sulcis H* jest = stává se, může býti, že ...; 4) ve větách připouštěcích ať, třeba, kdyby i, byť i: *ut desint vires, tamen est laudanda voluntas O*; 5) v otázkách, značících podiv n. nevoli že (by), aby: *te ut ulla res frangat? C.*

ut-cumque, adv. neurč. 1) relat. a) jakkoli, kterakkoli = ať ... jakkoli: *u. erit, iuvabit tamen .... consuluisse L* ať bude jakkoli; význ. připoušt. *pater infelix, u. ferent ea facta minores V* jakkoli; *u. se ea res habuit T*; nejšiř. význ. o místě, času i způs. *ibimus, u. praecedes H*; b) (podle toho) jak, jak jen: *u. moderatus sit aër, ita pueros animari C*; *montani concursabant, u. locus opportunitatem daret L*; 2) abs. jakž takž, nějak, tak nebo onak: *gaudentes u. composita cum Philippo pace L*; *cetera u. facilius dissimulari T*; *coniunx gravida primam u. fugam toleravit T.*

ūtēns, *entis* [vl. part. praes. od *utor*] vl. užívající: *utentior sane sit, honestior quo modo? C* ‚více užije'.

Ūtēns n. **Ūtis**, *entis*, *m.* řeka v Gallii předpadské, vlévající se do moře Adriatického blíže Ravenny *L.*

ūtēnsilia, *ium*, *n.* [*utensilis* od *utor*] potřebné věci, potřeby (nářadí, potrava a p.).

ūtentior viz *utens.*

1. ūter, *ūtris*, *m.* (kožený) měch zejm. na tekutiny, na sypké věci a plovací: obr. *tumidis infla sermonibus utrem H* o nadutém domýšlivci.

2. uter, *utra*, *utrum* (gen. sg. *utrīus*, básn. též *utrĭus*, dat. *utrī*) [m. **cuter* z *quutero-s* (srov. *qui* a p.), srov. πότερος, čes. ‚který' (starosl. котерꙑ)] který, kdo ze dvou osob n. věcí (pon. uter je vl. tvar komparativní); 1) a) tázací *u. nostrum popularis est? tune an ego? C*; *ut, in utram partem (flumen) fluat, iudicari non possit Cs*; pl. o dvou stranách n. skupinách: *utros eius habueris libros (duo enim sunt corpora) an utrosque, nescio C*; o vzájemnosti mezi dvěma *quaerere, u. utri insidias fecerit C* kdo druhému; *u. utri antoferendus videretur Cs* komu před druhým; b) vztažné *utrum placet, sumite L*; 2) neurč. jeden (ze dvou): *si u. volet C*; *horum utro uti nolumus, altero est utendum C.* Adv. **utrum, utrō** v. t.

uter-cumque, *utra-*, *utrum-* neurč. kterýkoli, kdokoli ze dvou osob n. věcí.

uter-libet, *utra-*, *utrum-* kterýkoli, kdokoli ze dvou osob n. věcí, jeden nebo druhý, ten neb onen: *eos consules esse, quorum utrolibet duce bellum Etruscum geri recte possit L.*

uter-que, *utraque*, *utrumque* (gen. sg *utrīusque*, básn. též *utrĭusque*, dat. *utrī-*

que) [srov. *quisque*] oba, obojí, ten i onen, jeden i druhý (samostatně a zvlášť, srov. *ambo*) (subst. n. adj.) *sive Sulla sive Marius sive u. civile bellum optavit C*; *utraque* (*familia*) *suum retinebat ordinem N* obě rodiny podržovaly; — zejm. *utraque fortuna* (t. j. štěstí i neštěstí); *in utramque partem disputare* (v. t.), *dicere*; *u. polus O* (sever i jih); *Phoebus u. O* (východ i západ); *u. Poenus H* (v Africe i v Hispanii); *sermones utriusque linguae H* (latinského i řeckého); — zř. přísudek v pl. s vazbou podle smyslu: *ut utraque* (*navis*) *ex concursu laborarent Cs*; *u. cum illo inimicitias exercebant S*; *u. opibus perviguere T*; u *C* jen ve větách připojených *cum u. me intueretur seseque ad audiendum significarent paratos C*; — s gen. part. u zájmen *u. nostrum id sibi suscipiendum putavit C* (my) oba jsme myslili, že ...; *utraque harum rerum C*; ale u neutr souřadně *hoc* (*quod, id*) *utrumque*; — pl. ob. u slov pomnožných, o stranách a skupinách *utraeque litterae* oba dopisy; *binos* (*scyphos*) *habebam, iubeo promi utrosque C*; — o vzájemnosti *ut locum medium utriusque colloquio deligeret Cs* k vespolné rozmluvě; *cum u. utrique esset exercitus in conspectu Cs* obě vojska byla si navzájem ...; *utrique alteris freti S* jedni i druzí, podporujíce se vespolek. Adv. **utrōque** v. t.

uterus, ī, *m.* 1) břicho, břišní dutina, život a) *per uterum perque ilia venit arundo V*; b) spec. život mateřský, mateřník, ‚lůno' α) *laborantes utero puellae H* = pracující k porodu; β) meton. plod života, dítě: *subiectus servitio uxoris u. T*; collect. děti, potomstvo, ‚rodina': *uteri pars septima nostri O*; 2) metaf. o věcech břicho, dutina: *naves lato utero T*.

uter-vīs, *utra-, utrum-* vl. který (ze dvou, z obou) chceš, kterýkoli z obou, jeden nebo druhý, ten neb onen; odt. i oba: s gen. part. *minus habeo virium quam vestrum u. C* kterýkoli z vás = vy oba.

utī viz *ut*.

Utica, *ae, f.* stará tyrská osada na sev. pobřeží africkém sev.-záp. od Karthaginy; adj. **Uticēnsis**, *e* utický, v Utice; subst. **Uticēnsēs**, *ium, m.* Utičané, obyvatelé Utiky.

ūtilis, *e* (superl. *utilissimus*) [*utor*] 1) upotřebitelný, vhodný, schopný, dobrý, platný, potřebný (*alci rei, ad rem*, zř. *in rem* k něčemu, pro něco, na něco): *fraxinus u. hastis O*; *u. bello, armis O* schopný k válce (ale *deus u. armis O* bůh války; *Curium utilem bello H* dobrého válečníka, vojevůdce); *Ceres mutavit glandes utiliore cibo O* lepší; — užívaný: básn. s inf. *tibia adesse choris erat u. H* píšťaly bylo užíváno k doprovázení sborů; 2) užitečný, prospěšný, výhodný, dobrý: *non u.* někdy význ. škodlivý, zhoubný: *bis pomis* (abl.) *u. arbos V* dvakrát nesoucí úrodu ovoce; *utile est* s inf. jest n. bylo by užitečno, ku prospěchu; subst. neutr. *utile* užitečné, užitečná věc; potřeba: *armis aliisque utilibus navis onerat S*.

ūtilitās, *ātis, f.* [*utilis*] 1) upotřebitelnost, vhodnost, schopnost, platnost, potřebnost· 2) užitečnost, prospěšnost, výhodnost; užitek, prospěch, výhoda, dobro, zdar: *u. communis N* = *u. omnium L* všeobecný prospěch, obecné dobro; *utilitates alci praebere C* (dobré, platné) služby; *utilitatibus tuis parvit C* řídil se tvými prospěchy, zájmy = prokázal ti dobré služby.

ūtiliter, adv. [*utilis*] užitečně, prospěšně; k užitku, ku prospěchu (*alci* někomu, pro někoho).

uti-nam, spojka přací kéž, ať a) o přání splnitelném s konj. praes. n. perf., v češt. indik. *u. tibi istam mentem di duint C*; *ad quam* (*senectutem*) *u. perveniatis C* kéž dojdete; b) o přání nespl. s konj. imperf. n. plusqperf., v češt. kondicionál *u. me mortuum prius vidisses C* kéž bys byl viděl; někdy lze přel. žel (škoda), že ne ... s ind.; c) s vynecháním slovesa *habetis sermonem hominis, u. non impudentis C*; *u. coram tecum olim potius quam per epistulas C*.

1. uti-que = *et ut*(*i*) a jak, a aby, a že.

2. uti-que, adv. 1) vl. jakkoli t. j. buď jak buď, vším způsobem, na všechen způsob; naproto, dokonce; jistě: *fabā Pythagorei u. abstinere* (*iubent*) *C*; — význ. obmezujícím (jistě) aspoň; 2) dokonce, obzvláště, zejména.

ūtor, ī, *ūsus sum* (part. *usus* často význ. part. praes. užívaje a p.) 1) užívati

(*rē* něčeho), používati, upotřebovati, zacházeti s něčím,, zabývati se něčím (často se překládá určitějším slov. podle předmětu) **a)** vůb. *cornibus pro poculis u. Cs* místo číší = jako číší; *u. loris O* držeti, vládnouti; *veste Medica u. N* nositi; *alqa domo u. SN* bydliti v domě; *castris u. N* žíti v táboře; *suis finibus atque oppidis u. Cs* zůstati v...; *propter linguae Gallicae scientiam, quā multā Ariovistus utebatur Cs* jímž dobře mluvil; *utere generoso sanguine O* prolij; (*Germani*) *eodem victu et cultu corporis utuntur Cs* stejně se živí a stroji; *verbis minoribus u. O* skromněji mluviti; *milites largius suo usi S* příliš plýtvavše svým jměním; – s abl. doplňk. *iis turribus propugnaculis* (za..., jako...) *utuntur L*; *auctore utar Simonide C*; – trans. klass. jen gerundiv. *bona Heraclio utenda ac possidenda tradiderat C* v užívání a držení; zř. s acc. neutr. pronom. *si quid de suis facultatibus u. voluisset N*; **b)** *α)* požívati, jísti, živiti se něčím, žráti: *lacte u. et herbis O*; *cibo u. N*; *β)* užívati sm. využívati, těžiti z něčeho: *victoria u. Cs*; *utere sorte* (štěstí) *tua V*; – *hospitio alcis u.* požívali; *γ)* říditi se něčím, zachovávati, dbáti, šetřiti: *consilio* (rady) *alcis u.*; *Massilienses usi Domitii consilio naves expediunt Cs* k radě; *u. legibus Cs*, *temporibus* (okolnostmi) *N*; – *pace u. Cs* zachovávati; *δ)* o vlastnostech a činnostech užívati = vykonávati, prováděti; projevovati, osvědčovati, dokazovati, zachovávati, šetřiti; jednati n. chovati se s... (n. adv.): *arrogantiā u. Cs* zpupně se chovati; *celeritate u. N* rychle jednati, vésti si; *fluxa fide u. S* dopustiti se věrolomnosti; *cum iter facerent usi superiorum temporum licentiā Cs* s nevázanosti; *ε)* o osobách zacházeti (*alqo* s někým), obcovati, stýkati se, žíti; nakládati s někým, chovati se k někomu: *familiariter u. algo* žíti s někým v důvěrném přátelství; *sociis nostris veluti hostibus, hostibus pro sociis utuntur S*; *quo pacto deceat maioribus* (s velkými pány) *u. H*; **2)** přenes. míti (často s doplňk. n. subst.) **a)** *ad rem frumentariam, qua angusta utebatur Cs* obilí, jehož měl poskrovnu; *u. consilio* míti (pojmouti) záměr, odhodlati se; *optima valetudine u. Cs* těšiti se nejlepšímu zdraví; *honoribus u. SL* zastávati; **b)** *eo melioribus usuras viris L*; *patre diligente usus est N* měl šetrného otce; *eo velim facili u. possim et bono in me C* chtěl bych, aby byl ke mně...; – *alqo teste u. Cs* míti někoho za svědka; *me magistro usus est Plin.*

ut-pote, adv. vl. jak (jest) možno = jak není jinak možno: *u. quae excita somno desertam se cernat Cat* vl. jak jest možno při ní, jež probudivši se vidí = když (totiž), ana; odt. ježto, poněvadž; neboť, totiž, an (uvádí důvod n. vysvětlení, vyjádřené větou s qui, cum n. zkrác. partic. a adj.; srov. *quippe*): *ea* (*iudicia*) *nos, u. qui nihil contemnere soleremus, non pertimescebamus C* ježto ze zvyku ničím nepohrdáme; *neque Antonius aberat, u. qui... impeditos fuga sequeretur S* an pronásledoval; *incommoda valetudo, e qua emerseram, u. cum sine febri laborassem C*; *puerulo me, u. non amplius novem annos nato N*; *fessi, u. longum carpentes iter H.*

utrimque, adv. [*uterque*] s obou stran, na obou stranách, na jedné i na druhé straně, tu i tam (vl. i přenes.): *appositis u. gubernaculis T*; *structo u. theatro O* o amfitheatru; *Piso nobilis u. T* (t. j. s otcovy i matčiny strany); *cuncta u. perlustrat T* s obou stran; význ. *ab utroque*: *multas u. lacrimas* (*fuisse*) *T*; význam *ab utrisque*: vojen. *acriter u. pugnatum est Cs.*

utrō, adv. [*uter*] (zř.) na kterou stranu (z obou) *CO.*

utrobīque n. **utrubīque**, adv. [*uter* a *ubique*] na obou stranách, na jedné i na druhé straně, tu i tam, všude (vl. i přenes.): *bellum inter eos gerebatur et mari et terra*; *sed u. Eumenes plus valebat N*; *pavor est u. moleslus H* v obou případech (sc. *sive in timore sive in cupiditate*).

utrōque, adv. [*uterque*] na obě strany, na obě místa (vl. i přenes.).

utrubīque viz *utrobique.*

utrum, adv. [*uter*] tázací částice vl. v dvojčlenných ot. přímých i nepř. *u. ....an* zdali (zda) .... či (řec. πότερον ....ἤ): *u. ego tibi patrimonium eripui an tu comedisti C*; s 2. členem zápor. *di u. sint necne sint, quaeritur C*; zř. *utrumne.... an*

H; — nevl. bývá též v otázkách o více než dvou členech a v ot. jednoduchých.

ut-ut, adv. jakkoli (klass. zř.): *u. erit, rem impediri malo C.*

ūva, *ae*, *f.* [srov. *ὄα*, *οἴη* (jeřáb)] (vinný) hrozen; 1) vl.; — meton. α) réva; β) víno, vinný mok; 2) metaf. o včelím roji *aspiciunt apes uvam demittere ramis V* v hroznu visí na větvích.

ūvēscō, *ere*, —, — [inchoat. od *uveo*, srov. *uvidus*] vl. vlhnouti; přenes. *seu quis modicis uvescit poculis H* svlažuje se, ‚přihýbá si' z číší.

ūvidulus, *a*, *um* [demin. od *uvidus*] vl. ponekud vlhký; zmáčený, skropený *Cat.*

ūvidus, *a*, *um* [srov. *ὑγρός*; staz. *ūdus* v. t.] vlhký, zvlhlý, navlhčený; namočený, mokrý (*rē* něčím, od něčeho): *u. venit Menalcas V* zarousaný; *uvidum Tibur H* bohaté vodou; *Iuppiter* (t. j. ovzduší) *u. austris V*; — přenes. ‚namočený' vínem, napilý (op. *siccus*), rozjařený *H.*

Uxellodūnum, *ī*, *n.* pevnost Kadurků v jihozáp. Galii nad řekou Duraniem, snad nyn. Puy d' Issolu *Hirt.*

uxor, *ōris*, *f.* manželka, choť, žena: *uxorem ducere* ženiti se; *uxor, quam in Gallia duxerat Cs* kterou si byl vzal; — básn. *olentis uxores mariti H* t. j. kozy.

uxōrius, *a*, *um* [*uxor*] 1) manželčin, týkající se manželky: *res uxoria C* věno; *uxoria condicio C* sňatek; *uxorium levamentum T* potěšení s manželkou; 2) básn. zamilovaný do své manželky, ženě příliš oddaný: o Acheovi *pulchram u. urbem exstruis V* ze slepé lásky k ženě; o zosobněné řece Tiberu *u. amnis H* řeka poslušná ženy (t. Ilie).

V

Vacalus, *ī*, *m.* (*Cs*) = **Vahalis**, *is*, *m.* (*T*) jižní rameno dolního Rýnu, nyn. Waal.

vacātiō, *ōnis*, *f.* [*vaco*] prázdno od povinného úkonu, zproštění, osvobození, úleva, dovolená (abs., *alcis rei* buď gen. obj. od něčeho n. gen. causae pro něco) a) (abs. od veřejné činnosti, služby) *vacationem augures, quominus iudiciis operam darent, non habere C* nejsou zproštěni povinnosti, zasedati na soudech; *v. quaedam publici muneris C*; *rerum gestarum v. C* pro ...; srov. u nás odpočinek, výslužba, pense; b) spec. vojen. α) od některých prací n. povinností úleva: *vacationes munerum T*; β) dovolená: *bello vacationes valent, tumultu non valent C*; *v. militum L*; trvalá dovolená, propuštění od vojska, zproštění služby vojenské: *Vatinius agro et vacatione donatus est C*; *vacationem militiae habere Cs* býti prost branné povinnosti; s gen. causae *aetatis v. N* zproštění od služby pro věk; γ) meton. poplatek za úlevu n. dovolenou, výkupné: *vacationes praestari centurionibus solitae T.*

vacca, *ae*, *f.* kráva.

Vacca, Vaccēnsēs viz *Vaga.*

Vaccaeī, *ōrum*, *m.* kmen v sev.-záp. Hispanii při řece Duriu (s městem *Pallantia*) *CL.*

vaccīnium, *iī*, *n.* rostlina, ze které se vyrábělo barvivo, snad borůvka n. brusinka *VO.*

vaccula, *ae*, *f.* [demin. od *vacca*] kravička, kravka *Cat.*

vacillō, *āre*, *āvī*, *ātum* viklati se, hýbati se, klátiti se, kývati se; kolísati se, potáceti, vrávorati, motati se a) *in utramque partem toto corpore v. C*; obr. *epistula vacillantibus litterulis C*; b) metaf. v. tkáti se, býti nestálý, býti vrtkavý: *una legio eaque vacillans C* t. j. vrtkavá, nespolehlivá; *iustitia vacillat vel iacet potius C*; *in vetere aere alieno vacillant C* potácejí se, ‚tonou'.

vacīvus arch. = *vacuus.*

vacō, *āre*, *āvī*, (*ātum*) [*vacuus*] býti prázden (vl. i přenes.); 1) abs. a) býti pust, neosazen, neobydlen: *noluit locum v. Cs*; *longe saltus lateque vacan-*

tes V; *ostia (Nilī) pulverulenta vacant O* jsou prázdna t. j. bez vody); b) býti uprázdněn, volný: *cum locus vacet Plin*; *auguratum vel septemviratum, quia vacant, adicere Plin*; subst. *ut populus vacantia teneret T* uprázdněné jmění; s dat. prosp. *meritis vacat hic tibi locus V* zbývá tobě pro...; 2) *v. rē* n. *ab rē* býti prázden něčeho, býti prost, zproštěn, svoboden, zbaven něčeho, nemíti něčeho, býti bez něčeho, zdržovati se něčeho, nezahývati se něčím; míti prázdno od něčeho: *ab ea parte, quae fluminis circuitu vacabat Hirt* jež nebyla obtékána řekou; *v. culpā C*; *v. animā O* býti bez života; *urnis vacarunt Belides O* nechaly věder; *milites ab opere vacabant Cs*; 3) spec. nebýti zaměstnán, míti prázdno, míti kdy a) abs. *scribes aliquid, si vacabis C*; *festus vacat pagus H* odpočívá, hoví si; *vacans* nezaměstnaný, volný: *nec petiit horamque animumque vacantem O*; b) (*alci rei, in alqd* k něčemu; inf.) *ego philosophiae semper vaco C*; básn. *nec in multos poteras ora* (acc. vztah.) *v. cibos C* dopřávati ústům času na jídlo; — odt. míti kdy činiti něco = zabývati se něčím, oddávati se, věnovati se něčemu: *vacare gaudio T*; *Otho vacavit abeuntium adloquiis T* = mluvil s odcházejícími; c) neos. *vacat* (*alci*) jest kdy, někdo má kdy (s inf.): *ut scirem tibi vacaturum .... legere Plin*; *nec vacat quaerere O*; — odt. jest lze, možno, dopřáno, někdo může: s adj. doplňk. *an magis infirmo non vacat esse mihi O* = či nemohlo by mi býti ještě hůře.

vacue-faciō, *ere, fēcī, factum* (pass. **vacuefīō**, *fierī, factus sum*) [*vacuus*] vyprázdňovati, uprázdňovati: *adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt C*; — přenes. *Scyrum vacuefecit N* t. j. zbavil dosavadních obyvatelův; *possessiones vacuefactae N* uprázdněné, opuštěné; *cum morte uxoris novis nuptiis* (pro...) *domum vacuefecisses C*.

vacuitās, *ātis, f.* [*vacuus*] 1) prázdnost, zproštění (*alcis rei* n. *ab rē* od něčeho), stav bez něčeho: *v. doloris C* bezbolestný stav n. lze přel. inf býti prost bolesti; 2) uprázdnění místa, úřadu u *C*.

Vacūna, *ae, f.* jméno sabinské bohyně, ztotožňované mimo jiné i s řím. bohyní vítězství (Victoria); uctívána byla ku př. u Reate a blíže sabin. statku Horatiova *H*; adj. **Vacūnālis**, *e* Vakunin *O*.

vacuus, *a, um* [srov. *vaco*] 1) prázdný, nevyplněný (vl. i metaf.): zejm. a) vojen. opuštěný, neobsazený, nekrytý, volný: *ne vacuo mari classis acceleraret T*; — pustý, mrtvý: *domos Ditis vacuas V*; — volný, širý, prostorný, otevřený: *aurae vacuae V*; *v. orbis O*; — nerušený, klidný, tichý: *vacuum Tibur H*; — obr. *v. vertex H* prázdná hlava; b) nezaujatý od nikoho α) uprázdněný, nezadaný, volný: *v. equus L* kůň bez jezdce; *praedia vacua C* zbavené pána; *vacua possessio regni Cs* uprázdněný stolec královský; pod. *Armenia vacua tunc T*; β) nezadaný význ. nezamilovaný: *vacuum cor O*; uvolněný: *ut* (*Messalina*) *vacuo adultero poteretur T*; ovdovělý: subst. *vacuae mandata referre O* vdově; c) *v. alci* n. abs. prázdný n. volný pro někoho, přístupný, otevřený někomu: *vacuam domum scelestis nuptiis fecisse S* uprázdnil pro...; pod. *cum domos vacuas novo matrimonio fecisset L*; *vacuae aures HO*; *quae vacuas tenuissent carmine mentes V*; o os. *qui* (*te*) *semper vacuam credat* (sc. *sibi*) *H* oddanou; 2) *v. rē* n. *ab rē*, neklass. i *alcis rei* prázdný něčeho, prostý, zproštěný, uvolněný, volný od něčeho; zbavený; nemající něčeho, bez něčeho: *gladius vaginā v. C* vytasený; (*oppidum*) *vacuum ab defensoribus Cs* bez obhájců; *ut vacuum metu populum Romanum redderemus C* abychom zprostili strachu; *omnia vacua ab omni periculo C*; *ager frugum v. S* bez plodin, sklizeně; *litteras verbis magnificas, rerum vacuas T* (chudý); *proxima lux vacua est* (sc. *sacris*) *O* prázdný = všední; 3) spec. prostý zaměstnání, nezaměstnaný, volný, odpočívající, mající kdy a) též význ. bezstarostný, klidný: *postquam Rutilium animo vacuum accepit S*; *siquid vacui lusimus H*; b) *vacuum tempus* prázdný, volný čas; *vacuum est* (též s inf.) vl. jest kdy, odt. jest možno, dovoleno, lze: *antea vacuum id solutumque poenā fuerat T*. — Subst. **vacuum**, *ī, n.* a) vl. prázdnota, prázdné místo b) *v. inane V* vzdušné prostory; obr. *libera per v. posui vestigia princeps H* na neznámé půdě (řec. lyriky); c) vojen.

neobsazené místo: *ne per v. incurreret hostis H*; d) místo uprázdněné, nezaujaté od někoho, volné: *in vacuo aedificare L*; *ut in v. venias H* (v dědictví).

1. Vada, *ae, f.* opevněné město v Gallii belgické v území Batavův *T.*

2. Vada, *ōrum, n.* [*vadum*, vl. ‚Brod'] jméno někt. měst; zejm. 1) *V.* (*Sabatia*) přímořské město v Ligurii, nyn. Savona u *C*; 2) *V.* (*Volaterrana*) přístavní město v Etrurii, nyn. Vada *C.*

Vadimōnis *lacus* jezero v jihových. Etrurii blíže ústí Naru do Tiberu.

vadimōnium, *iī, n.* [1. *vas*] (původní) záruka, ručení, kauce, t. t. soudn., t. j. přípověď žalovaného, zajištěná částkou peněz (podle důležitosti pře) n. i ručiteli, že se dostaví k soudu v určitý den na určité místo, odt. půhon, zajištěný zárukou; 1) *v. imponere alci N* vymáhati na někom, t. j. poháněti k soudu; *v. facere C* smluviti; *eo vadimonia fieri iusserunt L* aby půhony byly činěny (platily) pro to místo = aby se tam poháněllo; *v. promittere C* dáti půhonní záruku, zamluviti se k roku, přijímati půhon (s acc. města, ku př. *Lilybaeum C* do L.); *v. concipere C* sepsati půhonní smlouvu; *v. sistere, obire,* op. *deserere C* viz slovesa; 2) meton. lhůta pře, rok, termin: *v. differre C*; *vadimonia constituta C.*

vādō, *ere,* (*vāsī*), — [srov. *vadum*; něm. waten] kráčeti, ubírati se, brátí se, jíti: *vade age V* nuže jdi (homer. *βάσχ' ἴθι*).

vador, *ārī, ātus sum* [1. *vas*] zavazovati půhonní zárukou (*alqm* někoho; abs.), brátí záruku od někoho, meton. poháněti před soud: *se iam neque v. amplius neque vadimonium promittere C*; — pass. *casu tunc respondere vadato* (abl. abs. význ. adv.) *debebat H* se zárukou = byl zárukou vázán, dostaviti se k soudu.

vadōsus, *a, um* [*vadum*] brodnatý, mělčinatý, mělký.

vadum, *ī, n.* [*vado*] 1) brod, mělčina a) jako místo k přechodu *vado transire flumen* přebřísti; b) jako překážka plavby *vada dura* (nebezpečné) *saxis caecis V*; — odt. obr. *emersisse e vadis videtur oratio mea C*; 2) přenes. a) vůb. voda, vody, vlny; moře; řeka: *exsultant vada V*; *vada nota secantes O*; b) *vada Tarenti* (v. i t.) *O* prohlubina (dle jiného výkl. bažina).

Vae, interj. vyjadřující žalost, leknutí n. rozhořčení ach, běda: s dat. *v. victis L*; básn. s acc. *scelesta, v. te Cat* běda ti.

vaecors, vaegrandis, vaesānus viz *vecors, vegrandis, vesanus.*

vafer, *vafra, vafrum* chytrý, chytrácký, vychytralý, zchytralý, šibalský; vtipný; meton. *vafri inscitia iuris H* záludného.

vafrē, adv. [*vafer*] chytře, chytrácky; šibalsky.

Vaga (n. *Vacca*), *ae, f.* město v Numidii záp. od Karthaginy, nyn. Bedža; odt. **Vagēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Vagy *S.*

vagātiō, *ōnis, f.* [*vagor*] těkání, potulování, pobíhání *L.*

vagē, adv. [*vagus*] těkavě, toulavě: *v. effusi per agros L* rozptýleně, roztroušeně.

vāgīna, *ae, f.* pochva, pošva a) meče *gladium e vagina educere C* = *ducere ferrum vaginā O* vytasiti; b) přenes. pochva = obal klasu: (*viriditas*) *vaginis includitur C.*

vāgiō, *īre, iī,* (*ītum*) o dětech kvíliti, plakati, vrněti, brečeti.

vāgītus, *ūs, m.* [*vagio*] o dětech kvílení, pláč, vrnění, brekot; — obr. *vagitūs similes puerilibus haedum edentem O.*

vagor, *ārī, ātus sum* [*vagus*] sem tam choditi (běhati, jezditi, létati, těkati; toulati se, potulovati se, potloukati se; blouditi; pobíhati, vybíhati, zabíhati, rozbíhati se; pojížděti; o ptácích poletovati, rozletovati se a) vl. *barbari vagabantur fabricatis repente navibus T* křižovali; vojen. býti rozptýlen, harcovati; — přenes. o neživých věcech pohybovati se: ob. o tělesech nebeských *luna iisdem spatiis vagatur, quibus sol C*; šířiti se: *fama vagatur VT*; *vagatus est ignis L*; b) metaf. α) *non sumus ii, quorum vagetur animus errore C* v nejistotě bloudil; — *primo Stoicorum more agamus, deinde nostro instituto vagabimur C* budeme se volně pohybovati; *vager scribamque licenter H* nedbati určité cesty (t. j. určitých pravidel); β) býti nestálý, měnivý: *omnis vagans formatur imago O.*

vagus, *a, um* [srov. *ἄγνυμι* (ohýbáním lámati), něm. wanken] (vl. klikatý) sem a tam chodící (běhající, přebíhající, poletující), **t ě k a v ý**, tčkající; toulavý, potulující se; praegn. **b l u d n ý**, bloudící, praed. sem tam, s místa na místo, bez cíle; **1) a)** *Io vaga H*; *Gaetuli vagi palantes . . . sedes habebant S* kočujíce a potulujíce se; *vaga pecora L* rozběhlá; **r o z p t ý l e n ý**, praed. porůznu (zejm. vojen.): *vagi per agros palantur L*; subst. *apud vagos quosdam ex inopi plebe L* lidé bez domova, tuláci; **b)** přenes. o neživých věcech **p o h y b l i v ý**: o tělesech nebeských *stellae, quas vagas dicimus C* tak zvané cběžnice; *v. sol Cat*; *vaga luna H*; *vaga aura O*; *vaga flamma H* šlehavý; hbitý; **2)** metaf. **a)** volně těkající **α) v o l n ý**: *vagum orationis genus C*; **β) n e v á z a n ý, n e s p o ř á d a n ý**: *vagi incursus T*; *vaga prosiliet natura H*; *concubitus v. H*; *v. Tiberis H* (ze svých břehů) přetékající; **b) n e s t á l ý**, nejistý, **n e u r č i t ý**; kolísavý, vrtkavý: *vaga volubilisque fortuna C*; *vaga turba O*; *vagi rumores O*; *non errantem et vagam, sed stabilem certamque sententiam C*; *errores vagi O* bludné; *quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet T* roztržitými (přebíhajícími od věci k věci); **n e u r č i t ý**: *redditis absentiae causis admodum vagis T* všcobecně.

Vahalis viz *Vacalus*.

valdē, adv. [synkop. z *valide*] silně, tuze, **v e l m i**, velice (u sloves, adj. a adv.).

valc-dīcō, *ere, dīxī, dictum* dáti sbohem, rozloučiti se dle někt. *O*.

valēns, *entis* [vl. part. praes. od *valeo*] **s i l n ý**, statný; **1)** fysicky *hominum mille valentium C*; **z d r a v ý** (též obr.): *puer horā undecimā v. . . . ante noctem mortuus est C* živ a zdráv; **2)** metaf. mohutný, **m o c n ý**: *oppidum magnum atque v. S* kvetoucí; *amor patriae ratione valentior omni O* mocnější. Viz i *valeo*.

valenter, adv. [*valens*] (neklass.) silně, mocně: *valentius spirare O*.

Valentia, *ae, f.* [*valeo*; vl. Síla, Moc] jméno několika měst; zejm. **1)** na vých. pobřeží Hispanie již od Saguntu, nyn. Valentia; **2)** v narbonské Gallii blíže ústí Isary do Rhodanu, nyn Valence; **3)** *Vibo Valentia*, řec. Hippo (z *Ἱππώνιον*) přístavní město na záp. pobřeží Bruttia; odt. **Valentīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé Valentie *C*.

valeō, *ēre, uī, itūrus* [srov. něm. walten, čes. ‚vládnouti'] **b ý t i s i l n ý**, při síle, míti sílu; **1)** fysicky **a)** *non lingua valet V* nemá síly, jest bez vlády; básn. *sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires O* stačí; s inf. *quid valeant* (sc. *ferre*) *umeri V* co unesou; **b)** spec. **b ý t i z d r á v α)** *optime v. C* býti nejzdravější; *minus v.* churavěti, stonati; s abl. vztah. *pedibus non v. N* nemoci choditi; *parum animo v. S* nemíti zdravého rozumu, býti slabomyslný; **—** v dopisech *si vales* (= *S. V.* n. *si vos valetis* = *S. V. V.* n. *si tu exercitusque valetis* = *S. T. E. Q. V.*) *bene est* (= *B. E.* n. *gaudeo* = *G.*), *ego valeo* (= *E. V.* n. *equidem valeo* = *E. Q. V.*); vůb. *ut valet H* jak se má; **β)** ve rčeních pozdrav. *vale* (též *valeas*) vl. buď zdráv, ob. při loučení (buď) sbohem: *supremum ‚vale' dixit O*; *castra peto valeatque Venus valeantque puellae Tib*; *illum salutavi, post etiam iussi v. C* = dal jsem mu sbohem; **—** odt. praegn. *valeat* buď sbohem = mějž výhost, pryč s . . ., ať dá pokoj a p. (řec. *χαιρέτω*; srov. *χαίρειν τι ἐῶ, κελεύω*): *si talis est deus, valeat C*; *valeat res ludicra H*; **γ)** obr. *si res publica valeret S* za zdravých poměrů v obci; **2)** metaf. **b ý t i s i l n ý**, mohutný, **m o c n ý**; míti sílu, moc, platnost, váhu, vliv, význam; **p l a t i t i**, vážiti, zmoci; **v y n i k a t i a)** (abs., *rē* něčím) **α)** *quicquid possunt, pedestribus valent copiis Cs* = všechna jejich síla jest v pěchotě; *cuius in Africa magnum atque late imperium valuit S* říše byla veliká a daleko široko mocná; *urbs tantum valuit L* zmohlo se; *fundamine* (v. t.) *magno res Romana valet O*; **—** *qui aut gratiā aut misericordiā valerent Cs* požívali obliby nebo vzbuzovali útrpnost; *qui pedum cursu valet V* vyniká; **—** *Graeci volunt illi quidem, sed parum valent verbo C* nemají slova, které by to vystihlo; **β) ú č i n k o v a t i**, býti platen, **p o ř í d i t i** něco: *apud vagos merces* (naděje na odměnu) *valuit L*; *minus venena valent H*; uplatňovati se, platiti, míti platnost: *lex valet*; uplatniti se, **m í t i ú s p ě c h**, dařiti se, vítěziti: *si coniuratio valuisset S*; *ratio non valuit N*; **v y p l n i t i s e**, splniti se: *vestrae*

valuere preces O; b) s acc. vnitř. *aliquid (multum, plus, plurimum) v.* něco platiti, míti nějakou (velikou, větší, největší) platnost s p.; *plus (plurimum) v.* míti převahu, předčiti, rozhodovati: *utrum apud eos pudor atque officium an timor plus valeret C*; *plurimum Romana acies valuit L*; c) s určením cíle α) míti platnost, napomáhati, přispívati, prospívati, hoditi se, sloužiti, býti (*ad alqd* k něčemu): *ut invidia mihi valeat ad gloriam C*; s adv. *nescis, quo valeat nummus H* k čemu jsou; s větou výsl. *superstitio valuit, ut ... concederetur T* způsobila; *haec vox valuit, cur Hostilia damnaretur L*; — básn. a pozd. s inf. míti sílu, moci, zmoci, dovésti: *nec continere suos valuit L*; *tantum valet mutare vetustas V*; β) směřovati, mířiti, vztahovati se; míti účel, význam: *Pyrrhus intellegere potuisset ‚vincere te Romanos' nihilo magis in se quam in Romanos v. C* může platiti zrovna tak Římanům jako jemu; *hoc eo valebat, ut ... N*; *id responsum quo valeret N*; d) spec. α) o mincích platiti: *dum pro argenteis decem* (v češt. acc.) *aureus unus valeret L*; β) o slovech znamenati, míti význam, smysl: *hoc verbum quid valeat, non vident C*; *cum illud verbum ‚unde' in utramque rem valeat C* má oba významy; *frugalitas, quod angustius apud Graecos valet C* má užší význam.

Valerius, jméno patricijského rodu římského; I subst.; zejm. 1) *P. Valerius Poplicola,* činný při vypuzení královské rodiny Tarquiniův z Říma, jako konsul bojoval proti nepřátelům mladé republiky římské, podobně jako 2) jeho bratr *Valerius Volusus*; 3) *L. Valerius Poplicola,* jako konsul r. 449 př. Kr. s kollegou M. Horatiem původce zákonů ve prospěch plebejů (*leges Valeriae Horatiae*); 4) *M. Valerius Corvinus* vyznamenal se ve válce s Gally a v 1. válce samnitské *CL*; 5) *L. Valerius Flaccus,* konsul r. 100 př. Kr. s Mariem; zabit za války občanské r. 87; 6) *L. Valerius Flaccus* (syn předešlého), kollega Cinnův v konsulátě r. 86; zabit od svého legáta C. Flavia Fimbria jako velitel proti Mithridatovi r. 85 př. Kr.; 7) *L. Valerius Flaccus* (syn předešl.), jako praetor původník Ciceronův při odhalení spiknutí Katilinova; *C* ho obhájil r. 59 př. Kr. ve při pro vyděračství; 8) *Valerius Antias* (z Antia), římský annalista za doby Sullovy; 9) *M. Valerius Messala Niger,* konsul r. 61 př. Kr., dobrý řečník; 10) *C. Valerius Triarius,* legát Pompejův, osoba v Ciceronově spise *De finibus b. et m.*; 11) *M. Valerius Messala Corvinus,* konsul r. 31 př. Kr., státník, přívrženec zprvu vrahů Caesarových, pak Antoniův, posléze Oktavianův, muž velmi vzdělaný, řečník a spisovatel, příznivec básníků, zvl. Ovidiův a Tibullův († v prvních letech po Kr.); 12) *Valerius Asiaticus,* původce vraždy císaře Gaia (Caliguly), donucen k sebevraždě úklady, jež mu nastrojila *Messalina,* pověstná manželka cís. Klaudia; II adj. **Valerius** n. **Valeriānus,** *a, um* Valeriův: *Valeria lex*; *Valeria tabula C* místo na komitiu pojmenované podle pamětního obrazu na vnější straně Kurie Hostiliovy, připomínajícího činy M. Valeria Messaly, konsula roku 263 př. Kr.; *Valeriani* (sc. *milites*) *L* Valeriovo vojsko.

valēscō, *ere, valuī,* — [inchoat. od *valeo*] síliti se, sesilovati se, zesíleti; mohutněti, růsti (ob. metaf.): *veritas visu et mora, falsă festinatione et incertis valescunt T.*

valētūdinārium, *ii, n.* [*valetudo*] nemocnice *T.*

valētūdō (psáno též **valītūdō**), *inis, f.* [*valeo*] zdraví a) vl. *valetudini servire* n. *operam dare* pečovati o své zdraví; *domum pro valetudine Augustae T* za uzdravení; b) sesilab. význ. = zdravotní stav jako vox media: pl. *medicus regere valetudines principis solitus T* (vl. změny zdravotního stavu) = stálý životní lékař císařův; význam dobrý n. špatný zdravotní stav bývá výslovně naznačován n. vyplývá ze souvislosti: *bona v.* (dobré) zdraví; *infirma, mala v.* = *valetudo* spec. churavost, choroba, nemoc: *valetudine oculorum impediebatur C*; *valetudine affectus Cs*; obr. *ii sunt constituti quasi mala valetudine animi C*; — m. adj. *adsidere valetudini (parentis) non contigit T* sedět u lože nemocného; *tot armatas manus unius senis valetudine regi T.*

Valgius, jméno římského rodu [od *valgus* křivonohý, s bočitýma nohama] zejm.

C. Valgius Rufus, konsul r. 12 př. Kr., římský elegik z Maecenatova kroužku a spisovatel knih i z jiných oborů, přítel Horatiův.

validē, adv. [*validus*] silně, mohutně, mocně: *si a laesis validius ageretur T* důrazněji; *validius crimine perculsus est T.*

validus, *a, um* [*valeo*] silný, statný (abl. vztah. *rē* něčím); 1) fysicky α) *aetate et viribus validior L* statnější; *dum Augustus aetate v. se ... sustentavit T* mladší a při síle; *virgines pares validaeque miscentur T* rovné věkem i silou; *valida dextra O*; — meton. *pons v. et fidus T*; *validum pondus V* silné = těžké; o větru = prudký: *v. auster H*; přenes. *bella impetu valida T* s prudkým začátkem; β) spec. zdravý, křepký: *v. male filius H* neduživý, churavý; *hominem ob morbos animo parum valido S* sesláblý na duchu; obr. *quid in toto terrarum orbe validum, quid aegrum fuerit T*; 2) metaf. silný, statný, mohutný, mocný; významný, závažný; vynikající (abs., *rē* něčím) a) *res Romana erat valida L*; *valida urbs L* pevné; *Tiberius v. sensibus T* bohatý myšlenkami; *militaris viri sensus validos T* mužnou mysl; — neklass. s gen. obj. *coloniam virium et opum validam T*; *Cassius orandi v. T* dobrý řečník; *Lateranus animi* (gen. význ. loc.) *v. T* silného ducha; — *Tiberium validum spernendis rumoribus T* silného v ...; *ut quisque Seiano intimus, ita ad Caesaris amicitiam v. T* tím přednější v ...; b) = účinný, působivý, platný: *validum venenum O*; *valida ars O* mocné kouzlo; (*hunc*) *labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium T* osudné; c) vhodný; schopný.

vāllāris, *e* [*vallum*] násepní: *corona v. L* věnec ob. zlatý, dávaný jako čestný odznak vojenský tomu, kdo první vnikl do nepřátelského tábora.

vallis (n. *vallēs*), *is*, *f.* (básn. též pl. význ. sg.) údolí, úval, dolina; — metaf. důlek: *v. alarum Cat.*

vallō, *āre, āvī, ātum* [*vallum*] 1) vl. zřizovati násep, val; trans. ohraditi kolím (palisádami, náspem), opevňovati: *v. castra* (acc. vnitř.) zříditi opevněný (náspem) tábor; brachyl. *v. noctem T* na noc se opevňovati; 2) metaf. obklíčiti; chrániti, obrniti: *Catilinam vallatum indicibus atque sicariis C.*

vallum, *ī*, *n.* [*vallus*] vl. (collect. k *vallus*) hradební kolí, ohrada z kolů, ob. synekd. srub, násep, val a) vl. *castra vallo fossaque munire Cs*; synekd. ohrada, (opevněné) ležení, tábor: *qua via clausos excutiat Teucros vallo V*; *si v.* (vl. i obr.) *statuatur procul urbis inlecebris T* jestliže budou odděleni zdí od ...; b) metaf. (ochranná) ovruba, hradba; záštita, ochrana: s gen. determ. *Alpium v. C*; *v. aristarum C, pilorum C*; *interdicta vallo circumdata H* zatarasené.

vallus, *ī*, *m.* kůl, kolík, tyčka; 1) vůb. *exacuunt alii vallos V* (k révám); *sudes et valli V*; 2) spec. vojen kůl k opevňování náspu, často collect. (hradební) koly, kolí: *ferre cibarium, ferre vallum C*; odt. metaf. *Romanus fert vallum et arma miles H* sm. lopotí se s prací v táboře i bojem; — ohrada z kolů, palisáda; zř. synekd. srub, val (t. j. násep i s palisádou): *v. contra hostem in altitudinem pedum decem Cs*; 3) metaf. *v. pectinis O* zuby.

valvae, *ārum*, *f.* [*volvo*] 1) dveřeně, veřeje; 2) dveře (dvoukřídlé, půlové).

Vandalī n. **Vandilī** (též **-ilī**), *ōrum*, *m.* Vandalové, germánský kmen, usedlý za doby Tacitovy mezi Vislou a Odrou *T.*

vānēscō, *ere*, —, — [*vanus*] mizeti, tratiti se, ‚rozplývati se', zacházeti (*in alqd* v něco); hynouti.

Vangionēs, *um*, *m.* germánský kmen při středním Rýnu, již. od ústí Mohanu *T.*

vāniloquentia, *ae*, *f.* [*vanus* a *loquor*, srov. násl.] mluvení na prázdno, tlachání, žvastání, spec. vychloubání: *per vaniloquentiam T* vychloubavě.

vāniloquus, *a, um* [*vanus* a *loquor*, srov. předch.] vychloubavý, chlubičský *L.*

vānitās, *ātis*, *f.* [*vanus*] 1) obj. prázdnost, jalovost, povrchnost: *nulla in caelo v. inest C* ledabylost; nicotnost, prázdné zdání: *ut vanitati veritas cedat Cs*; marnost, zbytečnost: *v. itinerum L*; 2) subj. plané počínání, lehkomyslnost: *v. atque imperitia legati S*; *v. exitūs T* lehkomyslná smrt; nepravdivost, lstivost, lest: *vanitatis manifestus T*; prolhanost, vychloubavost, chlubičství,

ješitnost: *nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem usus T*; *insita v. T.*

vannus, *ī, f.* [příbuz. s *ventus*] věječka, opálka, košatka, jakých se užívá při čištění obilí; jako symbol *mystica* (v. t.) *v. Iacchi V.*

vānus, *a, um* [srov. *εὐνις*, příbuz. *vaco, vacuus*] prázdný 1) fysicky (zř.) *vanae aristae V* hluché; *vana imago H* t. j. nehmotný; *ne vana urbis magnitudo esset L*; *vanior hostium acies L* prořídlý; 2) ob. metaf. význ. a) obj. jalový, planý, nicotný, nepodstatný, bezdůvodný, povrchní, vnější; zejm. lichý, nepravdivý, nepravý, pravděnepodobný, klamný, zdánlivý, přeludný, o os. prolhaný α) *opiniones fictas atque vanas C*; *oratio vana C*; *v. metus IIO*; básn. s gen. obj. *veri vana* (pass.) *feror V* vl. klamána co do pravdy = jsem zachvácena klamným domněním; ▬ praed. na prázdno, bez obsahu, bez podstaty, nepravdivě: (*librum*) *cuius velut aegri somnia vanae fingentur species H* jejíž formy budou vytvořeny nepřirozeně jako ...; ▬ subst. **vānum,** *ī, n.* prázdná věc, prázdnost, jalovost, nepravdivá věc, přelud: *vana, falsa, fallentia odimus C*; *ut ... nec spem nec metum ex vano haberet L* bez důvodu; *haec vana fingere somnum V* liché přeludy vytváří; s gen. *periculum auxit vana rumoris T* liché pověsti; *corruptus vanis rerum H* t. j. sveden zdánlivými přednostmi (páva); β) marný, daremný, neprospěšný, bezúčelný: *vanam sine viribus iram esse L*; *ut collegae vanam faceret fidem L* = zmařil; *vanae preces O*; *tela per tenebras vana (erant) T*; praed. n. acc. vnitř. napráz(d)no, nadarmo, marně, bez účinku: *nullo vano intercidente telo L*; *Cacum incendia vana vomentem V*; *quae non vana precaris O*; *ora vana movet O*; *vana tumens V*; *ne vana labores O*; ▬ subst. *ad vanum et inritum victoriam redactam esse L* hendiad. = v niveč; b) subj. α) lehký, lehkomyslný; vrtkavý, nestálý: *vanum ingenium L*; β) nepoctivý, nepravdivý, lživý, prolhaný, podvodný: *eos ille non pro vanis hostibus ... habuit S* nenaložil s nimi jako s prolhanými nepřáteli; *nec (Fortuna Sinonem) vanum mendacemque finget V*; pleonast. *ni frustra augurium vani* (prolept.) *docuere parentes V* nepravdivě; γ) chlubný, ješitný: *spe vanā tumens T*; *Nero v. adsimulatione* (v. t.) *T.*

vapor, *ōris, m.* [z **quapor*, srov. *καπνός*, čes. ‚kypěti'] 1) pára, výpar; 2) přenes. a) dým, kouř; b) meton. teplo; vedro, žár, horko: *siderum v. H* t. j. vedro za tak zv. „sích dní, určovaných dle někt. hvězd, zvl. Síria; oheň: *lentus carinas est v. H.*

vapōrārium, *ī, n.* [*vapor*] parní roura v lázních *C.*

vapōrō, *āre, āvī, ātum* [*vapor*] naplňovati parou, přenes. dýmem: *ut laevum (latus) decedens curru fugiente vaporet (sol) II* zahaluje v (páru) mlhy; *matres templum ture vaporant V* dýmem kadidla.

vappa, *ae, f.* zkažené víno, slivky, břečka: *multā prolutus vappā nauta H*; ▬ přenes. o osobě (pak masc.) ‚mazavka', hýřil: *v. ac nebulo H* (op. *avarus*); vůb. ničema, dareba *Cat.*

vāpulō, *āre, āvī, ātum* býti bit, dostávati bití, výprask a) obr. *non ego, sed tenuis vapulat umbra mea Pr* ty rány dopadají ne na mne ...; ▬ přenes. b) voj. *septimam legionem vapulasse u C*; c) *cum se omnium sermonibus sentiet v. C* že jest přetřepáván.

Varēnus, římské cognomen; zejm. *L. Varenus,* jehož hájil (bez úspěchu) Cicero, když byl pohnán před soud pro vraždu *Plin.*

Varguntēius, jméno řím. rodu; zejm. *L. Varguntеius,* senátor, účastník spiknutí Katilinova *C S.*

Varia, *ae, f.* město v Sabinsku při ústí Digentie do Anienu (nyn. Vicovaro), jemuž na blízku byl statek Horatiův *H.*

Vāriānus viz *Varus.*

variātiō, *ōnis, f.* [*vario*] různost: *eosdem consules centuriae sine variatione ulla dixerunt L* svorně.

vāricus, *a, um* [*varus*] s křivýma nohama, šmafhavý, bočitý *O.*

variē, adv. [*varius*] a) pestře; rozmanitě, rozličně, rozličným způsobem, všelijak (rozličnými způsoby): *ille v. disserebat de magnitudine imperii T* mluvil všelicos o ...; b) různě, rozdílně, nestejně: *decernitur non v. sed prope cunctis sententiis C* s růzností hlasů; c) střídavě, měnivě, nestále:

in Aequis v. bellatum (est) L = se střídavým štěstím.

varietās, *ātis, f.* [*varius*] **1)** pestrost: *v. pellium Cs*; **2)** metaf. pestrost, rozmanitost, rozličnost **a)** **α)** *bellum in multa varietate terra marique versatum C* s velkou rozmanitostí průběhu (= s pestrým střídáním událostí); *varietates Proeliorum T* pestré obrazy bitev; *v. eruditionis T* všestrannost; **β)** (rozmanité) množství (leckdy překl. množství rozmanitých . . .): *ut (Asia) varietate fructuum omnibus terris antecellat C* množstvím rozmanitých plodin; *quid cotidie dicamus in tanta varietate rerum C* při takovém množství látek; **b)** různost, nestejnost (spec. při hlasování): *cum fieret sine ulla varietate discessio C* = svorně; **c)** **α)** proměnlivost, nestálost, vrtkavost, kolísání: *v. annonae CL*; *v. fortunae C*; *v. decretorum C* nedůslednost; **β)** střídání.

Varīnī, *ōrum, m.* kmen u Baltického moře (v nyn. Meklenbursku) *T.*

variō, *āre, āvī, ātum* [*varius*] **I** trans. **1)** činiti pestrým, zpestřovati, pestřiti, barviti: (*lineos amictus*) *purpurā variant T*; – básn. *ubi variabunt sidera caelum O* až se na nebi objeví (zářivé) tečky hvězd; (*sol*) *ubi nascentem maculis variaverit ortum V* vyjde potřísněno skvrnami; *variabunt pectora palmis Cat* budou se do krve biti do prsou (srov. vulg. ‚zmalovati' někoho); – obr. *v. rem prodigialiter H*; **2)** metaf. **a)** činiti něco rozmanitým, obměňovati, proměňovati, měniti: *nec perit in toto quicquam, sed variat faciem O*; med. *ubi est formas variatus in omnes O* měnil se; **b)** s acc. vnitř. činiti něco rozmanitého: *v. gyros T* = jezditi v rozmanitých kruzích; *sententias v.* buď pronášeti různá mínění n. způsobovati různost mínění: *variatis hominum sententiis* při různosti lidských hlasů; *cum timor atque ira sententiam variassent L*; neos. *cum sententiis variaretur L* když se jevil rozdíl v míněních = když se mínění rozcházela; *plerisque consilia variantibus Cu* pronášeli různá mínění; part. *variatus* rozmanitý, rozličný: *lusu sermonibusque variatis L*; **c)** střídati, vystřídávati (*alqd rē* něco něčím): *ex verna intemperie variante calores frigoraque L* z nestálého počasí, při němž se střídaly . . .; *variant vices V* střídají se ve službě; *severitatem gratiā v. C*; *laborem otio, otium labore v. Plin*; **II** intrans. **1)** pestřiti se: *variat uva racemis Pr*; **2)** metaf. **a)** býti rozmanitý, měniti se: *non ita variant Aquilonibus undae Pr*; *vidit v. labantia corda V* že smýšlením se mění; s abl. *si (lex) nec causis nec personis variet L* nebude-li měněn podle . . .; **b)** různiti se, neshodovati se, nebýti stejný, jeviti různost, neshodu: *variant auctores* s nepř. ot. *L*; *variat memoria actae rei L*; hendiad. *dissidet* (v. t.) *et variat sententia*; – neos. *variat* jest různost, neshoda (spec. při hlasování): *ibi si variaret . . . ut secundae classis vocarentur L*; **c)** střídati se: básn. *manus Oenidae variat O* má střídavý úspěch.

Varistī n. **Variscī** (též **Naristī** n. **Nariscī**), *ōrum, m.* germánský kmen v nyn. Bavorsku sev.-záp. od Řezna *T.*

1. varius, *a, um* **1)** pestrý, strakatý: *varii colores VO, flores VO*; *variae plumae H*; *varium caelum O* poseté hvězdami; **2)** metaf. pestrý, rozmanitý, rozličný **a)** **α)** *varia cena H*; s abl. instr. *exercitus v. linguis, moribus T* rozličných jazyků; – jako opak jednotvárnosti význ. všestranný, obsáhlý: *ingenium varium, flexibile, multiplex Plin*; význ. smíšený, zmatený, o zvucích ‚bouřlivý': *nauticus exoritur vario certamine clamor V* bouřlivý křik plavců o závod se strhne; **β)** význ. všelijaký, všeliký: *casibus variis Antenorem venisse in . . . L* po rozličných příhodách; **b)** význ. různý, rozdílný, nestejný (proti *diversus* = opačný): *variae opiniones C*; *quales sint (dii) varium est C* o tom jsou různá mínění; *fremebant caelicolae adsensu vario V*; **c)** **α)** proměnlivý, plný změn, měnivý; nestálý, vrtkavý, kolísavý: *varium* (subst.) *et mutabile semper femina V* nestálý tvor; *voltu et oculis atque animo v. S* měně se v . . .; *Iugurtha v. incertusque agitabat S* žil v samém kolísání a nejistotě; *respicite dubios variosque casus C*; *varia vitae commutabilisque ratio C*; *bellum varium S*; *vario irarum fluctuat aestu V* zmítajícím se = bouřlivým; **β)** střídavý, střídající se: *variā victoriā pugnare L*;

parentis, qui variis mundum temperat horis (v. t.) *H.*

2. Varius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Q. Varius Hybrida* (*Sucronensis* dle rodiště *Sucro* v Hispanii), tribun lidu r. 91 př. Kr., původce zákona proti podporovatelům italských spojenců, podle něhož byl sám později odsouzen *C*; 2) *L. Varius Rufus,* básník z kroužku Maecenatova, přítel Vergiliův a Horatiův, skladatel básní epických a tragedií, z nichž vynikla zejm. trag. Thyestes *HT.*

vārix, *icis, f.* i *m.* městka, křečová n. strhaná žíla.

Varrō, *ōnis, m.* [*vārus*] cognomen zejm. v rodě Terentiův (v. t.); adj. **Varrōniānus,** *a, um* Varronův.

1. vārus, *a, um* 1) vykřivený, křivý: *cornua vara O*; *tenui a pectore varas manus O* zahnuté; spec. křivonohý, bočitý: *hunc varum* (euf.) *distortis cruribus* (*appellat*) *H*; 2) metaf. různo obrácený, protivný: *alterum* (*genus*) *huic varum II.*

2. Vārus, *ī, m.* [viz předch.] I římské cognomen; zejm. 1) *Alfenus* (v. t.) *Varus II*; 2) *P. Quintilius* (v. t.) *Varus T*; odt. **Vāriānus,** *a, um* Varův *T*; II pohraniční řeka mezi Gallií zaalpskou a Ligurií, nyn. Var *Cs.*

1. vas, *vadis, m.* [srov. něm. Wette, čes. ‚o závod (= o základ, sázku) běžeti', ‚zá-voditi', ‚vaditi se'; odt. *praes*] rukojmě, ručitel (jenž za někoho ručí stanovenou částkou peněz (přenes. i hrdlem), že se dostaví v určené době k soudu; vl. v processech trestních, srov. *praes*) (*alcis rei* něčeho, za něco): *vades dare* dáti, postaviti, přivésti; *tot vadibus accusator vadatus est reum L*; *cum alterum vadem mortis accepisset C*; *datis vadibus rure extractus in urbem est II* t. k stání; — přenes. záruka.

2. vās, *vāsis, n.* (starolat. *vāsum, ī*), pl **vāsa,** *ōrum, n.* nádoba: *vasa fictilia N*; *corpus quasi v. est aut aliquod animi receptaculum C*; spec. drahocenná nádoba, váza: *domus referta vasis Corinthiis et Deliacis C*; — pl. též nádobí, náčiní, nářadí: *vasa comitesque L*; spec. vojen. nářadí, potřeby, zavazadla: *vasa colligere CL* sbírati n. skládati zavazadla, všechno složiti = připraviti se k odchodu; dvojsmyslně *ille ex Sicilia iam castra commoverat et vasa collegerat C*; *vasa conclamare* (v. t.) *Cs.*

vāsārium, *ī, n.* [2. *vas*] peníze, jež dostával úředník, odcházející jako správce do provincie, na cestu a na zařízení svého sídla, výpravné *C.*

Vasconēs, *um, m.* kmen v sev.-vých. Hispanii mezi Pyrenejemi a Ebrem, pozd. Baskové *T.*

vāsculārius, *ī, m.* [*vasculum* demin. od 2. *vās*] hotovitel váz, pasíř, zlatník.

vastātiō, *ōnis, f.* [*vasto*] pustošení, plenění.

vastātor, *ōris, m.* [*vasto*] pustošitel, plenitel; hubitel, pronásledovatel.

vastē, adv. [*vastus*] pustě a) náramně, mocně: *vastius insurgens impetus O*; b) hrubě, sprostě: *v. loqui C.*

vastificus, *a, um* [*vastus* a *facio*] činící spoustu, pustošivý: *vastificam beluam* básn. *C.*

vastitās, *ātis, f.* [*vastus*] 1) pustota, spoušť, spousta, zpuštění, zpustlost, opuštěnost, prázdnota: *Italiam ad exitium ac vastitatem vocas* (chceš uvésti v . . .) *C*; *iudiciorum v. et fori C*; — konkr. pouš: *ex vastitate Libyae C*; meton. *milites fame, vastitate consumpti C* blouděním pustinami; 2) a) zpustošení, poplenění (zejm. vojen.): *v. Italiae S*; b) meton. pustošitel: *provinciarum vastitates C.*

vastō, *āre, āvī, ātum* [*vastus*] 1) činiti prázdným, pustým, vyprázdňovati; pustošiti (zejm. vojen.), pleniti: *omnia ferro ignique v. L*; — s abl. odl. *fines v. civibus, aedificiis, pecore Hirt* pustošením zbavovati obyvatelů . . .; pod. *latos vastant cultoribus agros V*; — přenes. i o os. *non coloniae modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores arvaque vastabantur T* = byli vyčerpáváni; 2) metaf. *conscientia mentem excitam vastabat S* řádilo v mysli.

vastus, *a, um* 1) a) pustý, zpustlý, opuštěný; prázdný: *vasta arva iacent O* ladem; *mons v. ab natura et humano cultu S* od přírody pustě a rukou lidskou nevzdělávané; *Palatium vastum desertumque T*; *haec ego vasta dabo V* toto zde já vyprázdním; — obr. *vastum silentium T* pusté; pod. *dies per silentium v. T*; b) zpustošený: *v. ager*; 2) metaf. a) pustý, širý, široký,

rozsáhlý; nesmírný, ohromný, obrovský, veliký α) *in vastissimo Oceano Cs*; *elephanto beluarum nulla prudentior, ad figuram quae vastior?* *C*; *vastum aequor V*; *talis se vastis infert armis V*; *vasti rector Olympi O*; β) *vasta caedes V*; *vasta potentia O*; valný, mocný, silný: *v. impetus H*; bez mezi, nespoutaný, nevázaný: *v. animus immoderata semper cupiebat S*; b) hrubý, sprostý, nevzdělaný: *quidam vultu motuque corporis vasti atque agrestes C*; ▬ *littera vastior C* příliš nepěkné, nelibozvučné (t. *x*).

vātēs (zř. **vātis**), *is* (gen. pl. *um* i *ium*), *m.* i *f.* [srov. Wut] vl. člověk, jenž bývá u vytržení 1) věštec (věštkyně), hadač (hadačka), prorok (prorokyně): *vates cecinerunt* (viz t. II 2)); *Dardanius v. O* (= Helenos); *insana v. V* o Sibylle: *Delius v. V* (= Apollon); *te vate H* podle tvé věštby; *annosa volumina vatum H* (t. *carmina Marciana*, viz *Marcius* 4)); ▬ přenes. *falsus utinam v. sim L*; *vate me H*; ▬ meton. věštba: *haud vatum ignarus V*; 2) básn. věštec, pěvec, básník (básnířka): *Maeonius v. O* (= Homeros); *v. Lesbia O* (= Sapfo).

Vāticānus, *a, um* vatikánský: *V. mons* n. subst. **Vāticānus**, *ī, m.* vrch v Římě na pravém břehu Tiberu sev. od Janikulu.

vāticinātiō, *ōnis, f.* [*vaticinor*] věštění, věštba.

vāticinātor, *ōris, m.* [*vaticinor*] věštec *O.*

vāticinor, *ārī, ātus sum* [*vaticinus*] 1) věstiti, prorokovati: *vaticinantis in modum L* věštecky; 2) spec. (věštecky) napomínati: *Manto per medias fuerat vaticinata vias O*; 3) přenes. hlásati: *Agrigentinum virum carminibus Graecis vaticinatum ferunt C* (o Empedokleovi); 4) meton. býti u vytržení: přenes. blouzniti: *cos v. atque insanire dicebat C.*

vāticinus, *a, um* [*vates* a *cano*] věštecký, věští.

vatillum, *ī, n.* pánev, pánvice: *prunae* (s . . .) *v. H.*

Vatīnius, jméno římského rodu; zejm. 1) *P. Vatinius*, legát a oddaný stoupenec Caesarův; byl z hlavních svědků proti Sestiovi; začež jej Cicero s úspěchem napadl příkrou řečí, plnou záští (*in P. Vatinium testem interrogatio*); také přítel básníka Katulla L. Licinius Calvus proti němu několikráte vystoupil; adj. **Vatīniānus**, *a, um* Vatiniův, vatinijský: *crimina Vatiniana Cat*; obr. *odissem te odio Vatiniano Cat* nenávistí, stíhající Vatinia; 2) stvůra dvoru Neronova, udavač *T.*

vātis viz *vates.*

1. ve, příklonná částice [srov. ἦέ (ἠ ϝέ), εἴ] nebo, aneb (rozlučuje pojmy, na jichž rozdílu nezáleží, takže leckdy má význ. slučovací n = *-que*): *post hanc habitam contionem duabus tribusve horis litterae venerunt C*; *si quid fecerint locutive sint C*; *quid faciendum non faciendumve sit C*; *si quis verberasset necassetve civem Romanum L*; *ne quid plus minusve, quam sit necesse, dicat C*; ▬ při záporu ani: *domus Somni, quo numquam oriens mediusve cadensve Phoebus adire potest O*; ⌒ básn. bývá leckdy přivěšeno k jinému slovu než k příslušnému: *non Pyladen ferro violare aususve sororem Electram, tantum maledicit utrique H* (m. *ausus sororemve*); ▬ neklass. volně m. *aut* n. *vel*, též *ve . . . ve* buď . . . anebo (též *ve . . . aut*, *ve . . . vel, aut . . . ve*): *nec quid iubeatve vetetve* (*se scire*) *O*. Složeniny **sī-ve**, **nē-ve** v. t.

2. vē- . . ., předpona, dodávající zákl. slovu významu nepřiměřenosti, zhoršeného n. opačného; viz ku př. *vecors*, *vegrandis*, *vesanus.*

Vecilius *mons* v Latiu, snad část Algidu *L.*

vēcordia, *ae, f.* [*vecors*] zběsilost, vztek; šílenost, šílenství.

vē-cors, *rdis* [*vē-* (= *au*) a *cor*] (vl. bez srdce), zběsilý, vzteklý; šílený, ztřeštěný.

vectīgal, *ālis, n.* [m. *vectigale*, vl. neutr. od *vectigalis*] (pův. poplatek z povozů, mýtné) 1) (nepřímá) daň, poplatek placený státu za užívání ku př. státních cest, mostů, přístavů, zejm. nájemné z polností a pastvin: *vectigalia pendere*; *vectigalia locare C* zadati (pronajmouti) vybírání daní; *Thorius* (v. i t.) *qui agrum publicum . . . vectigali* (abl. instr.) *levavit C*; pl. daně jako příjmy, důchody státu; 2) *v. praetorium C* čestný dar peněžitý, dávaný od provinciálů správci provincie; *v. aedilicium C* poplatek, odváděný od provinciálů římským aedilům na pořádání her v Římě; 3) pl. meton. poplatné území: *regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus C*; *in vestris*

vectigalibus, hoc est in Asiae luce versari C; quoniam quasi quaedam praedia populi Romani sunt vectigalia nostra atque provinciae C; Mithridates in latere vectigalium nostrorum S; **4)** vůb. důchod, příjem: *Grynium, ex quo quinquagena talenta vectigalis capiebat N; parva, magna vectigalia H;* — obr. *optimum et in privatis familiis et in re publica v. duco esse parsimoniam C.*

vectīgālis, *e* [*veho*; význ. viz předch.] **1)** placený jako daň: *pecunia v. C* daně, daň; **2)** z čeho se platí (státu) daň (poplatek, nájemné): *equos vectigales Sergio tradere C* t. j. obecní, státní koně; **3)** platící daň, poplatný: *qui piratas immunes, socios vectigales habemus C; v. stipendiariusque et servus populi Romani L.*

vectiō, *ōnis, f.* [*veho*] vození, jezdění *C.*

vectis, *is, m.* [*veho*] (vl. nástroj k pohybování, spec.) páka **a)** vůb. *saxa vectibus promovent Cs;* **b)** páčidlo: *funalia et vectes oppositis foribus minaces H;* **c)** závora u dveří: *quod anguis domi vectem circumiectus fuisset C; centum aerei claudunt vectes V.*

vectō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *veho*] voziti: *fructus ex agris v. L* svážeti; s abl. instr. *plaustris* (na . . .) *v. ornos V;* pass. *vectari* jezditi, pojížděti: *vectari equo* (na koni); *circum vectari rura caballo H* objíždět polnosti; obr. *vectabor umeris inimicis eques H.*

vector, *ōris, m.* [*veho*] **1)** act. vozitel; nosič: *Sileni v. asellus O;* **2)** pass. kdo se vozí **a)** α) cestující na lodi: *vectores adversa tempestate perterriti C;* β) plavec: *cedet mari v. V;* **b)** jezdec *O.*

vectōrius, *a, um* [*vector*] převozný, dopravní: *vectorium graveque navigium Cs.*

vectūra, *ae, f.* [*veho*] vození, dovoz, doprava, převoz, přeprava, transport: *vecturae causa navigia praebentur C* k dopravě; *qui pro vectura solveret C;* vojen. *vecturae imperabantur Cs* povozy; *vecturas frumenti civitatibus discripsit Cs* dovážení.

Vēdiovis viz *Veiovis.*

vegetus, *a, um* [*vegeo* (intr. býti čilý, trans. hýbati, zmítati něčím)] hbitý, živý; statný; svěží, čerstvý, křepký, čilý, jarý (tělesně n. duševně).

vē-grandis, *e* vl. nepřiměřeně veliký **1)** drobný, maličký: *vegrandia farra O;* **2)** velmi veliký, převeliký: *hominem vegrandi macie torridum C.*

vehemēns (básn. **vēmēns**), *entis* [*veho*, vl. jezdící; podle jin. výkl. je pův. *vemens*, srov. *vecors*] prudký: **1)** význ. rychlý, kvapný, náhlý: *v. fuga Hirt, cursus Hirt;* obr. o básníku *v. et liquidus* (jako řeka) *fundet opes H;* **2)** metaf. **a)** náhlý, unáhlený: *regiae voluntates ut vehementes, sic mobiles S;* prchlý, prchlivý, vášnivý: *v. ingenium L;* **b)** násilný, lítý, dravý, bouřlivý: *v. lupus H; ut magistratus imperio suo v. mansueto permitteretur ingenio L* svádějící k násilnostem; **c)** rázný, důrazný; rozhodný, energický, přísný: *qui se in principem maleficii lenem, in adiutores eius et conscios vehementissimum esse respondet C; habemus senatus consultum in te v. et grave C;* úsilný, usilovný, tuhý; **d)** vůb. silný, mocný.

vehementer, adv. [*vehemens*] **1) a)** prudce, náhle, unáhleně, prchlivě; **b)** rázně, rozhodně, důrazně, přísně; **c)** úsilně, usilovně; **2)** silně, mocně, tuze, náramně, velice, velmi.

vehiculum, *ī, n.* [*veho*] vl. vozidlo; spec. **a)** povoz, vůz: *v. iunctum L* zapřažený; *vehiculo portari N* voziti se na voze; **b)** loď: *v. Argonautarum C; illi tibi et locum furtis et furtorum v. comparaverunt C* (na čem bys vezl . . .).

vehō, *ere, vēxī, vectum* [srov. veza, vůz, ř. pamfyl. 3. sg. imp. ϝεχετω, ὄχος, ὀχέομαι, něm. be-wegen, Wagen] **1)** a. c. vézti, voziti; podle souvislosti význ. přivážeti, dovážeti, odvážeti **a)** vl. *frumentum v. C; pretium* (v. t.) *vehendi cantat O;* intr. *vehens* viz níže; o tažném dobytku též táhnouti: *equum vehendi causa* (*esse generatum*) *C* k tahu a k jízdě; nésti, nositi, ‚táhnouti': *si reticulum panis vehas umero* (na . . .) *H;* obr. *dominum vehet H* (‚bude míti na krku'); **b)** přenes. nésti s sebou, unášeti, přinášeti: *flumina vehunt aurum Cu; vehit unda leones O; cum aquae vim vehat ingentem* (*amnis*) *L;* — *quid vesper serus vehat V* co přinese; *quod fugiens semel hora vexit H* co jednou s sebou přinesla

(a zase odnesla); – *eos ad summa vexisse, qui...* *T* povznésti; **2)** pass. **vehī** **a)** býti vezen, vézti se, jeti, jezditi (*rē* n. *in rē* na něčem): (*in*) *curru v.* jeti na voze; (*in*) *equo v.* jeti na koni; *equo concitato* (v. t.) *vehitur N*; na lodi plouti, plaviti se, ve vzduchu letěti; – part. *vectus* leckdy význ. praes.: *quos per aequora vectos obruit auster V* plavici se; pod. *hic ubi Deucalion rate vectus adhaesit O*; zř. part. praes. *vehens* intrans. jeda: obr. *in adulescentiam per medias laudes quasi quadrigis vehentem C*; – *nube vehi O* dáti se unášeti, letěti na...; *apes trans aethera vectae V* letice; básn. s acc. *ventis maria omnia vecti V* po všech mořích byvše honěni.

Vēia, *ae*, *f.* čarodějnice, pomocnice Kanidiina *H.*

Vēientō, *ōnis*, *m.* římské cognomen; zejm. **1)** legát M. Kalpurnia Bibula *C*; **2)** *A. Fabricius Veiento*, udavač za vlády Neronovy *T.*

Vēiī (n. **Vēī,**), *ōrum*, *m.* staré etruské město sev.-záp. od Říma nad říčkou Kremerou, nepřítel Říma; dobyto r. 396 př. Kr. od Kamilla; – adj. **Vēiēns,** *entis* n. **Vēientānus** (básn. též **Vēius**), *a*, *um* vejský, z Vej: *Veius dux Pr* (=*Tolumnius*); – subst. **Vēiēns,** *entis*, *m.* Vejan, coll. Vejané; **Vēientānum,** *ī*, *n. H* (sc. *vinum*) špatné vejské (víno).

Vē-iovis, (n. **Vēdiovis**), *is*, *m.* [vl. opak boha zv. Diovis n. Juppiter, dle výkl. u *O* = *non magnus* (maličký, mladý) *Iuppiter*] starý latinský bůh snad pův. podzemský, od jiných ztotožňovaný s Apollonem jako ochránce lidí, vyhnaných z vlasti pro zločin; v Římě měl dva chrámy *O.*

vel, spojka a adv. [vl. imper. od *velle* vl. ‚chtěj', srov. co do význ. čes. ‚buď', ‚buďto'] **1)** spojka rozlučov. (uvádí rozluku možnou, ale ne vždy nutnou, takže má leckdy význ. slučovací; někdy poopravuje předešlou výpověď) **a)** *vel... vel* **α)** buď... buď, aneb... aneb, buď... anebo (spíše): *non sentiunt viri fortes in acie vulnera vel sentiunt, sed mori malunt C*; **β)** i... i, jak... tak, jednak... jednak, dílem... dílem: *animum vel bello vel paci paratum L*; *plura bona, quam vel natura vel fortuna tribueret N*; po záporu nabývá význ. ani... ani: *nihil illo fuisse excellentius vel in vitiis vel in virtutibus N*; **b)** jedno *vel* nebo, neboli: *vel etiam* nebo (chceš-li) spíše (stupňovací); *vel potius* nebo spíše, nebo raději (opravovací); v témž význ. *a plerisque vel dicam ab omnibus C*; slučov. i: *terris agitare vel undis Troianos potuisti V*; po záporu ani: *neque satis Bruto vel tribunis militum constabat, quid agerent Cs*; **2)** adv. (vytýkající pojem buď prostě nebo s připustkou a obmezením **a)** i, třeba i: *vel si percundum fuisset C*; *aperte vel odisse magis ingenui est quam fronte occultare sententiam C*; třeba jen, již, aspoň: *quam morosi sint, qui amant, vel ex hoc intellegi potest C*; **b)** u superl. (chceš-li), snad, tuším, možná, zajisté: *homo vel pecuniosissimus Syracusanorum C*; **c)** uvádějící příklad jako, (jako) zvláště, zejména: *amoris tui, quoquo me verti, vestigia, vel proxime de Tigellio C.*

Vēlābrum, *ī*, *n.* část Říma na levém břehu Tiberu blíže Ostrova, sev. od t. zv. *forum boarium*, na cestě z fora do cirku, potravní tržiště: básn. pl. *qua Velabra solent in circum ducere pompas O*; za starších dob bylo prý zaplaveno vodou: *qua Velabri regio patet, ire solebat linter Tib.*

vēlāmen, *inis*, *n.* [*velo*] vl. obal; přikrývka, pokrývka, rouška: *torus pullo velamine tectus O*; *lanae v. est L* jest z vlny; – spec. roucho, oděv, šat; – o zvířatech *detracta velamina T* stažené kůže.

vēlāmentum, *ī*, *n.* [*velo*] obal; **1)** pl. spec. (vlněné) stužky, jimiž bývaly ovinovány olivové n. vavřínové ratolesti a též ruce prosebníkův, synekd. prosebné ratolesti: *velamenta manu praetendens O*; *velamenta et infulas praeferentes T*; *T*; – přenes. vůb. *ramos oleae ac velamina alia supplicum porrigentes L* a jiné odznaky; **2)** metaf. rouška, zástěra: *Nero flagitiis velamenta quaesivit T* hleděl zakrývati.

Veleda, *ae*, *f.* věštkyně germánského kmene Brukterů, jež byla za Vespasiana jata a vedena v Římě v triumfu *T.*

vēles, *itis*, *m.* [srov. *velox*, *veho*] ob. pl. **vēlitēs,** *um*, *m.* velité, pohyblivá n. lehká pěchota jako oddíl legie, harcovníci, lehkooděnci, kteří boj zahajovali, vybíhajíce mezerami mezi jednotlivými manipuly proti nepříteli; naposled se připomínají za války s Jugurthou; – obr. dorážlivý, škádlivý:

ut scurram velitem malis oneratum esse C.

Velia, *ae, f.* 1) [Ἐλέα] přístavní město na záp. pobřeží Lukanie, řecká kolonie; adj. **Vēlīnus**, *a, um* n. **Veliēnsis**, *e* velijský, z Velie; subst. **Veliēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Velie; 2) část Říma, návrší sev.-vých. od Palatinu, s kterého vedla *Sacra via* na forum.

vēlifer, *fera, ferum* [*velum* a *fero*] plachtonosný, plachetní *OPr.*

vēlificātiō, *ōnis, f.* [*velificor*] plavba *C.*

vēlificor, *ārī, ātus sum* (básn. a pozd. též **vēlificō**, *āre, āvī, ātum*) [*velum* a *facio*] vl. napínati plachty a) plaviti se, plouti: *ratis ad infernos velificata lacus Pr*; b) obr. (*alci* pro někoho) = pracovati pro někoho, pomáhati někomu: *turbulenta ratione honori v. suo C.*

Vēlīnus, *a, um* 1) viz *Velia*; 2) *V. lacus* n. subst. **Vēlīnus**, *ī, m.* bažinaté jezero v Sabinsku sev.-záp. od města Reate s odtokem do Naru; odt. *Velina tribus L* n. subst. **Velina**, *ae, f.* (*H*) Velinská tribus.

Veliocassēs, *ium* n. **Veliocassī**, *ōrum, m.* keltský kmen na pravém břehu dolní Sequany *Cs.*

vēlitāris, *e* [*veles*] náležící velitům, velitů: *velitaria arma S* lehká výzbroj.

Velitrae, *ārum, f.* město v Latiu v býv. území Volsků, nyn. Velletri; adj. **Veliternus**, *a, um* veliterský; subst. **Veliternī**, *ōrum, m.* Velitřané.

vēlivolāns, *antis* [srov. násl.] vl. plachtami létající, plachtokřídlý: *velivolantibus navibus* básn. u *C.*

vēlivolus, *a, um* [*velum* a *volo*] 1) act. plachtokřídlý, plachetní: *velivolae rates O*; 2) plachetními loďmi proplouvaný: *velivolum mare V* plachtoplavné, plachtonosné moře.

Vellaunodūnum, *ī, n.* město Senonův v Gallii již. od Lutetie (nyn. Paříže).

Vellāvī, *ōrum, m.* keltský kmen v Cevenách, závislý na Arvernech *Cs.*

Vellēius, jméno řím. rodu; zejm. *C. Velleius*, tribun lidu r. 91 př. Kr., přívrženec a znatel učení epikurského (jedna z osob v Cic. spise De natura deorum).

vellicō, *āre, āvī, ātum* [*vello*] vl. škubati, trhati; metaf. a) význ. (řečí) přetřepávati, utrhati, urážeti, ostouzeti, ‚česati': *in conviviis rodunt, in circulis vellicant C*; b) (duševně) trýzniti, ‚píchati': *inveniam unam, quae te vellicet Pr* (žárlivostí).

vellō, *ere, vellī* (zř. *vulsī*), *vulsum* (starší *volsum*) škubati; 1) (*alqd* něco, něčím, za něco) *Cynthius aurem* (v. t.) *vellit V*; *v. coepi et pressare manu bracchia H* poškubávati (za togu); 2) vyškubávati; trhati, rváti: *volsae plumae V*; *caudae pilos equinae vello H*; *volsus nepos Pr* = (hladce) vyholený; *postes a cardine vellit V* snaží se vypáčiti; *pontem v. V* strhnouti; *vallum v. LV* vytrhávati kolí na náspu; *signa v. LV* vytrhnouti prapory ze země = dáti se na pochod (obr. o věcech *V*).

vellus, *eris, n.* [*vello*] (ob. pl.) 1) vlna: *vellera trahere digitis O* přísti; *iteratae vellera lanae H* vločky; *velleribus quisquis aëna paras O* k barvení vlny (o barvířích); 2) meton. a) α) rouno ovčí: *vellera Phrixea O*; β) metaf. kůže zvířat vůb.: *horrens saetis v. O*; *nurus tectae ferinis velleribus O*; b) roucho, šat: *nunc pulli velleris usus abest O*: 3) metaf. a) o hedvábí *vellera ut foliis depectant tenuia Seres V* vlákna; b) vločky, obláčky, ‚beránky' na obloze: *tenuia lanae per caelum vellera ferri V.*

vēlō, *āre, āvī, ātum* [*velum*] 1) vl. opatřiti plachtou (plachtami): *cornua velatarum antemnarum V* ověšených plachtami; zavinovati, obvinovati, obtáčeti (rouškou, stuhou a p.), zahalovati, zastírati, obestírati, zakrývati, pokrývati: *capite velato* se zahalenou hlavou; *velatae comae V* (vínkem) obvinuté; *sacerdotes suis insignibus velatos L* oděné odznaky (zejm. vínky); *oratores ramis velatos Palladis V* t. j. s ovinutými ratolestmi v rukou; *velatae viae O* postřené, postlané; *pampineis velata frondibus hasta O* (= *thyrsus*); spec. odívati, haliti: *eum glauco velabat amictu carbasus V*; *velanda corporis Plin* ohanbí; vojen. *velatus* lehkooděný: *velati accensi* (v. t.); = *velari* význ. med. zahalovati (pokrývati, odívati) se (si): *capita velamur amictu V*; *viros, qui soleant velari corpora plumis O* pokrývají se peřím (t. j. proměňují se v ptáky); *feminae lineis amictibus velantur T*; *velatur aliturque avibus O* šatí se; 2) přenes. a) zdobit krášliti: *nec te purpureo velent vacci*

nia fuco O (barviti); b) zakrývati, zahalovati, zastírati: *v. odium fallacibus blanditiis T.*

vēlōcitās, *ātis, f.* [*velox*] velká pohyblivost, rychlost, hbitost, čerstvost, křepkost (vl. i metaf.): *v. corporis celeritas appellatur C*; *velocitatis certamina inire L* o rychlost.

vēlōciter, adv. [*velox*] rychle, hbitě, křepce; superl. velmi rychle, o překot.

vēlōx, *ōcis* [srov. *veles, veho*] pohyblivý, rychlý, hbitý, čerstvý, křepký (vl. i metaf.): *genus hominum v. S*; *animus sine corpore v. H*; *v. procella H* prudká; *v. victoria H* okřídlené (jako byla vyobrazována bohyně vítězství), *Horae veloces O* prchavé; *v. mente nova H* rychle unášen; *piger ad poenas princeps, ad praemia v. O* spěšný, kvapný; *v. toxicum H* rychle účinkující, prudký.

vēlum, *ī, n.* [z **vexlom* (srov. *vexillum*, snad od *veho*] 1) (vl. co pohání [loď] k jízdě) plachta lodní: *vela* (*ventis*) *dare* (v. t. I 2) a)); odt. básn. *dare fatis vela V* plachty svěřiti osudu; *vela facere, pandere, solvere* napnouti, rozvinouti; pass. *Cleomenes vela fieri imperavit C*; *passis velis C* plnými plachtami (obr.); *vela legere* kasati, svinovati; přísl. *tactra res, velis, ut ita dicam, remisque fugienda C* vl. plachtami i vesly = vším způsobem, ze všech sil, vší mocí; básn. synekd. význ. loď: *eurus reditura vela tenebat O*; — obr. často o životě, činnosti, řeči a p.: *statimne nos vela facere an . . . paululum remigare C*; *implerent venti si mea vela sui* (příznivé) *O*; *diriget in medio quis mea vela freto O*; 2) přenes. (napiatá) plachta, opona, záclona zejm. proti slunci a dešti a) *cum super atria v. simulatas inficit umbras O*; *silva suis frondibus ut velo Phoebeos submovet ignes O*; takové plachty bývaly napínány ku př. nad celou prostorou amfiteatru na zvláštních stožárech; — *ut adstaret velo discreta T*; b) (plátěná n. kožená) stěna stanů: *tabernacula carbaseis intenta velis C*; *niveis tentoria velis V*; c) obr. *manicatis et talaribus tunicis, velis amictos non togis C* ‚plachtami' a ne . . .; *quasi velis quibusdam obtenditur natura C.*

vel-ut n. **vel-utī,** adv. jako, jakoby 1) uvádí přirovnání buď skutečné n. neskut. a) u jednotl. výrazů *v. . . . sic*; *sociis nostris v. hostibus, hostibus pro sociis utuntur S*; *v. hereditate relictum odium N*; leckdy zmírňuje metaf. výrazy jako, takřka, abych tak řekl: *ea Germaniae v. frons est T*; b) u vět *v. si* s konj. jako by: *quod absentis Arioviști crudelitatem, v. si coram adesset, horrerent Cs*: básn. a pozd. bez si: *coepti inde ludi, v. ea res nihil ad religionem pertinuisset L*; u vět zkrác. part. n. abl. abs. *ita v. defuncti regis imperio in proxima eluvie pueros exponunt L*; 2) uvádí příklad jako (na příklad), tak (na příklad): *quid est temeritate turpius? v. in hac quaestione plerique deos esse dixerunt . . . C*; *est admiratio nonnulla in bestiis aquatilibus: v. crocodili . . . simul ac primum niti possunt, aquam persequuntur C.*

vēmēns viz *vehemens.*

vēna, *ae, f.* céva, žíla; 1) vl. a) *sanguis per venas in omne corpus diffunditur C*; *venae et arteriae C*; *venas interscindere T*; básn. *deficient venae te H* vyschnou ti žíly; b) spec. tepna: *pulsum venarum attigit T*; *solet v. redire* (v. t.) *O*; *ad medicum specto venis fugientibus O* když tepny slábnou; — obr. *teneat venas cuiusque generis C* zkoumati tepny t. j. nitro, povahu; pod. *orator tenebit venas animorum T*; 2) přenes. a) α) význ. nitro, vnitřek: *regina volnus alit venis V* v srdci; *silicis venis abstrusum ignem V*; β) (protože podle mínění starých vykonávají cévy i úkol našich nervů.) ‚žíla', nadání, vloha: *ingeni benigna v. H*; b) žíla, žilka α) o vodě pramen, pramének: *venae fontis Hirt*; *v. perennis aquae O*; obr. o básn. nadání *ne male fecundae v. periret aquae O*; β) o nerostech *veteris percepto semine venae O* (o zlaté ‚žíle'); *quae modo v. fuit, sub eodem nomine mansit O* (o žilkách v kameni); meton. kov: *venae peioris aevum O*; γ) céva stromu: *pavent venae T.*

vēnābulum, *ī, n.* [*venor*] lovecký oštěp.

Venāfrum, *ī, n.* město nad horním Volturnem, pověstné olivovými háji: brachyl. *viridi certat baca Venafro H*; adj. **Venāfrānus,** *a, um* venaferský.

vēnālicius, *a, um* [*venalis*] 1) prodejný; subst. neutr. zboží: *censores por-*

toria venalicium (gen. pl.) *Capuae locarunt L*; 2) prodávající; subst. masc. spec. otrokář *C.*

vēnālis, *e* [1. *vēnus*] prodejný, kupný a) vl. co lze koupiti, vystavený na prodej, doplňk. na prodej: *res venales* n. subst. neutr. pl. *venalia* věci prodejné, prodávané, zboží; *forum* (v. t.) *rerum venalium S*; *centesima* (v. t.) *rerum venalium T*; s abl. pretii *otium non gemmis neque purpurā venale H*; obr. *morte venalem petiisse laurum H* za cenu života; subst. **vēnālis,** *is, m.* otrok (na prodej vystavený n. vedený); b) přenes. prodajný význ. koho lze zakoupiti, úplatný, porušitelný: *urbem venalem* (acc. zvolací) *S*; *fidem cum proposuisses venalem in provincia C*; *venalem pretio multitudinem L*; (*Nero*) *nobilium familiarum posteros egestate venales in scaenam duxit T*; *praefectus in omnem libidinem* (ke ...) *v. T.*

vēnāticus, *a, um* [*venor*] lovecký, lovčí, honicí: *canis v. CN.*

vēnātiō, *ōnis, f.* [*venor*] 1) a) lovení, lov, hon, honba; b) přenes. štvanice v cirku a amfiteatru, při nichž zápasila zvířata buď vespolek n. s lidmi: *ludorum venationumque apparatu pecunias profundunt C*; meton. lov, kořist, zvěř, zvěřina: *cum solito captae venationis onere L.*

vēnātor, *ōris, m.* [*venor*] lovec a) vl.; adj. *v. canis V* lovecký, lovčí pes; b) metaf. slídítel význ. zkoumatel: *physicum, id est speculatorem venatoremque naturae C.*

vēnātōrius, *a, um* [*venator*] lovecký.

vēnātrīx, *īcis, f.* [*venator*] lovkyně: *dea v. O* božská lovkyně (= Diana).

vēnātus, *ūs* (dat sg. *ū V*), *m.* [*venor*] (v. t.) lovení, lov: *asper victu v. V.*

vēndibilis, *e* [*vendo*] 1) vl. prodejný, jdoucí na odbyt, odbytný, co lze snadno prodati: *illa via v. Herculanea C*; *fundus nec v. nec pascere firmus H*; 2) metaf. zamlouvající se, líbivý: *vendibilem orationem religio vincebat C*; hledaný, oblíbený (*alci* u někoho): *populo non erat satis v. C.*

vēnditātiō, *ōnis, f.* [*vendito*] vl. nabízení (ku prodeji), ‚reklama', vychvalování: *mihi laudabiliora videntur, quae sine venditatione fiunt C*; vychloubavost, honosivost: *a multis virtus v. atque ostentatio esse dicitur C.*

vēnditātor, *ōris, m.* [*vendito*] (vl. nabízeč a vychvalovatel zboží) přenes. přílišný vychvalovatel, rozhlašovatel: s gen. obj. *famae nec incuriosus nec v.* (*erat*) *T.*

vēnditiō, *ōnis. f.* [*vendo*] 1) prodávání, prodej; 2) spec. prodej dražbou, dražba; pronajímání (dražbou).

vēnditō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *vendo*] prodávati a) vl. míti na prodej, nabízeti k prodeji: *v. Tusculanum C, agellum Plin*; b) praegn. prodávati nečestně (s porušením povinnosti a p.), zaprodávati, obchodovati, kupčiti, kramařiti něčím, míti výdělek z něčeho (vl. i přenes.): *decreta, impe ri ... venditabat C*; *pacem pretio v nditantes L*; *ipsa itinerum spatia v nditante duce T*; *venditata munera p incipis T* t. j. že přijímal úplatky za protekci u císaře; c) doporučovati; inc at *se v. alci* = lísati se k někomu, louditi se v přízeň něčí, ‚lézti za někým': *quo modo se venditant Caesari C*; *florentibus se venditavit N*; *se plebi v. L.*

vēnditor, *ōris, m.* [*vendo*] prodavač, prodavatel a) vl. *ut ne quid omnino, quod v. norit, emptor ignoret C*; *v. frumenti C*; b) přenes. praegn. nečestný prodavač, kdo obchoduje, kupčí něčím: *venditores vestrae dignitatis C.*

vēndō, *ere, didī, ditum* (pass. jen *venditus* a *vendendus*, ostatní pass. tvary nahrazuje sloveso *veneo*) [vl. *venum* (acc. od 1. *vēnus*) *do* = dávám do prodeje, na prodej] prodávati, prodati (s abl. n. gen. pretii za ...); 1) vl. a) *auro corpus vendebat Achilles V* (t. Priamovi); *v. pluris* dráže, *minoris* laciněji; *arbitrium salis vendendi L* prodej soli (za libovolně stanovenou cenu), solní monopol; *alqm sub corona* (v. t.) *v.*; subst. (*iudicia*) *quae ex empto aut vendito ... contra fidem fiunt C* z nepoctivosti při koupi nebo prodeji; b) spec. prodávati v dražbě, dávati do dražby: *sectionem v. Cs*; *alqd sub hasta* (v. t.) *v.*; (dražbou) pronajímati: *decumas v. C*; c) praegn. prodávati nečestně (s porušením povinnosti a p.), zaprodávati (vl. i metaf.), zrazovati: *vendidit hic auro patriam V*; *cum te trecentis talentis*

regi Cotto vendidisses C; obchodovati, kupčiti, kramařiti něčím: *omnia honesta inhonestaque v. S*; 2) doporučovati ke koupi, činiti reklamu něčemu (vl. i přenes.), odt. vychvalovati: *Ligarianam praeclare vendidisti C*; (*versus iniuste totum ducit venditque poema H* stojí v popředí a doporučuje báseň; *te peregrinis v. muneribus Pr* vynášeti se.

Venedī, *ōrum, m.* Venedové, Vindové, jméno jímž nazývali Germáni a Gallové Slovany.

venēlica viz *veneficus*.

venēficium, *iī, n.* [*veneficus*] 1) a) vl. připravování nápoje lásky n. vůb. kouzelného nápoje, odt. čarování; b) meton. kouzelný nápoj: *id veneficiis et cantionibus Titiniae factum esse C*; kouzlo; 2) přenes. připravování jedu; odt. otrávení, pl. n. sg. collect. travičství. *de veneficiis accusare, quaerere.*

venēficus, *a, um* [m. **venesficos* z 2. *venus* (srov. k *venenum*) a *facio*] 1) adj. a) připravující kouzelný nápoj; odt. kouzelný, čarodějný: *verba venefica O*; b) připravující jed, travičský: *percussor v. Cu* úkladný travič; 2) subst. **venēficus**, *ī, m.* (**venēlica**, *ae, f.*) a) kouzelník (kouzelnice); b) travič (travička).

Venellī, *ōrum, m.* keltský kmen v nyn. Normandii *Cs.*

venēnātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *veneno*] 1) vl. napuštěný kouzelnou šťavou, očarovaný, kouzelný: *venenata virga O*; 2) a) otrávený, napuštěný jedem: *venenatis sagittis C*; — metaf. *venenatis muneribus C* (t. j. nebezpečnými); b) jedovatý, otravný: *venenatas serpentes N*; — metaf. *v. iocus O* (= jízlivý).

venēnifer, *fera, ferum* [*venenum* a *fero*] jed chovající, jedovatý *O.*

venēnō, *āre, āvī, ātum* [*venenum*] otrávit, napustiti jedem; uštknouti: metaf. *non istic mea commoda quisquam odio morsuque* (v. t.) *venenat H.* Part. **venēnātus** význ. adj. v. t.

venēnum, *ī, n.* [z **venes-nom* od 2. *venus*; co do význ. srov. *φίλτρον* od *φιλέω*] 1) vl. milostné kouzlo, zvl. nápoj lásky; vůb. kouzelná šťáva, kouzelný nápoj, kouzlo: *quem coniunx versum venenis fecit avem V; illa spargit sucos veneni O* kouzelné šťávy; obr. o lásce *intactos isto satius temptare veneno Pr*; 2) přenes. uměle připravená šťáva a) *malum v.* n. samo *v.* jed α) *malum v. facere*; *veneno tollere alqm C*; *spargere venena C*; *calamos armare veneno V*; *virus cognitis antea venenis rapidum T* rychle účinkující otravný nápoj složený z vyzkoušených jedů; básn. *Gorgoneis Allecto infecta venenis V* (jedovatými hady); — meton. otrávení, otrava; travičství (= *veneficium*): *veneni quaestiones C*; *adiciebantur (delationi) adulteria, venena T*; β) metaf. (*avaritia*) *quasi venenis malis imbuta S*; *orationem plenam veneni et pestilentiae Cat*; *Rupili pus atque v. H*; odt. otrava, nákaza, zkáza: *tribuni plebem agitare suo veneno, agraria lege L*; *discordia ordinum est v. urbis L*; *pessimum veri adfectus v., sua cuique utilitas* (sobectví) *T*; b) význ. barvivo, barva: *alba Assyrio fucatur lana veneno V*; *lana Tarentino violas imitata veneno H.*

vēneō, *īre* (*vēnīsse, vēnīssent* = *veniisse, veniissent*), *iī, —* (nahrazuje pass. ke slov. *vendo*) [vl. *venum* (acc. od 1. *venus*) *eo* = jdu na prodej] býti prodáván, přijíti do prodeje, býti prodán (s abl. n. gen. pretii za . . .) a) *pluris, quam plurimo v.* draze, co nejdráže; *quia veneat auro avis H* prodává se za zlato = platí se zlatem; *v. sub corona* (v. t.) i spec. samo *v.* býti prodán do otroctví (o zajatci); b) spec. býti prodáván (prodán) v dražbě, přijíti do dražby: *bona publice venierunt C*; býti pronajímán (pronajat) v dražbě: *neque illud umquam aratoris interfuit, quanti decumae venirent C.*

venerābilis, *e* [*veneror*] ctihodný, velebný, pass. význ. ctěný (abs., *rē* něčím, pro něco, *alci* u někoho, od někoho): *v. vir miraculo litterarum* (v. t.) *L* požívající úcty pro . . .; *nautis venerabile lignum V*; *venerabile donum V* posvátný.

venerābundus, *a, um* [*veneror*] uctivý, úcty plný, praed. s úctou; spec. klanějící se (králi, srov. *προσκυνεῖν*): *iacere humi venerabundos pati coepit Cu.*

venerātiō, *ōnis, f.* [*veneror*] 1) act. uctívání, uctivost, úcta (*alcis* obj. někomu prokazovaná, subj. někým, se strany někoho), projev úcty, pocta, oslava, velebení a) o bozích modlení, modlitba: *inter hanc*

venerationem L; b) vůb. *praeter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem Cu*; *Titum filium ad venerationem cultumque eius (Galbae) miserat T*; *tamquam venerationem hominum* (subj.) *merito T*; 2) pass. úcta, vážnost, velebnost: *habet venerationem iustam, quicquid excellit C* jest právem ctěno; *quo venerationis plus* (sc. *ei*) *inesset T*.

venerātor, *ōris*, *m.* [*veneror*] uctivatel, ctitel: *domus vestrae v. O*.

venereus a **venerius** viz **2. *venus***.

veneror, *ārī*, *ātus sum* (*veneratus* druhdy pass. význ.) [**2. *venus***] uctívati, prokazovati úctu, ctiti; 1) o uctívání bohů (*rē* něčím) a) *Larem farre veneratur V*; *lapidem pro deo v. C* prokazovati kameni božskou úctu; *ut iuvenes Pana venerantes currerent L* na počest Panovu; pass. *illa cursus dabit venerata secundos V*; klaněti se, kořiti se, modliti se (o posvátném místě *aliqd* v něčem, u něčeho, někde): *veneramur Apollinis urbem V*; *templa dei venerabar V*; *aram suppliciter v. V*; b) s větou účel. n. acc. neutr. vnitř. modliti se, prositi, vzývati bohy aby ..., za něco: *veneratus deus, ut consilia sua rei publicae prosperarent T*; *venerata* (pass.) *Ceres, ita culmo surgeret alto H* (prvním pohárem) uctěná s prosbou, aby ...; *quae vos bobus veneratur ... impetret H*; *si veneror nihil horum H*; *nec tu supplicibus me sis venerata tabellis Pr*; 2) přenes. a) vůb. *amicos v. O*; *omnes, qui aliquid in studiis faciunt, v. mirarique soleo Plin*; *patris memoriam v. T*; *flexus genu et coetum manu veneratus T*; (uctivě) pozdraviv; zejm. **venerandus**, *a*, *um* hodný úcty, etihodný; b) spec. *regem v. N* klaněti se králi (= *προσκυνεῖν*).

Venetī, *ōrum* (n. *ūm*), *m.* [*Ἐνετοί*] jméno národa; 1) národ usedlý na sev. záp. pobřeží Adriatického moře od Karnských Alp až k ústí Padu (dle *L* sídlili dříve v Paflagonii) *L*; 2) keltský kmen v nyn. Bretaňsku *Cs*; odt. **Venetĭcus**, *a*, *um* venetský: *bellum Veneticum Cs*; 3) = *Venedi* (v. t.) *T*; ▬ odt. **Venetia**, *ae*, *f.* země Venetův a) k 1) nyn. Benátsko (Benesko) *L*; b) k 2) již. část nyn. Bretagne *Cs*.

venia, *ae*, *f.* [**2. *venus***] milost, milostivost, vděk, přízeň; laskavost, vlídnost; shovívavost; 1) a) *pax veniaque L* milost a slitování; *veniam orare V*; *fata negant veniam pro coniuge O* milosti (žádané) pro manželku; *quo magis nostros veniā digneris libellos O* shovívavosti; b) dovolení, svolení, volnost (*alcis rei* k něčemu): *veniam dicendi ante alios exposcit T* vyžádá si slova; *Propertio veniam ordinis petenti T* dovolení vystoupiti ze stavu (senatorského), propuštění ze ...; c) odpuštění, prominutí (*alcis rei* za něco, *alci rei* pro něco, stran něčeho): *cunctationis suae veniam petivit L*; *veniam dapibus orant O*; *poenae v. O* odpuštění trestu; *maxima pars horum vitam veniamque tulerunt O* odnesli si = největší části byl darován život i odpuštění; *parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare* (v. t.) *T*; jako vložka *neminem ex iis, quos eduxeram mecum*, (*v. sit dicto*) *ibi amisi Plin* (t. j. ‚nesmím to zakřiknouti‘); 2) ob. řeční a) *dare veniam alci* α) dáti (uděliti, prokázati) milost; β) učiniti vděk, býti po vůli, vyhověti, popřáti sluchu: (*Caesar*) *tibi petenti veniam non dedit C* nevyhověl tvé žádosti; (*Napaeae*) *dabunt veniam votis V*; γ) dáti dovolení, dovoliti, svoliti, povoliti: *hanc veniam* (volnost) *petimusque damusque vicissim H*; *data venia eius diei L* když byl ten den povolen; *cras festus dat veniam somnumque* (hendiad.) *dies H* = *veniam somni*; δ) dáti odpuštění, uděliti milost, přijmouti na milost, odpustiti: *Caesar petentibus Aeduis dat* (*iis*) *veniam Cs* odpustí k přímluvě Aeduův; b) *cum bonā veniā* = *bonā* (*tuā*, *vestrā*) *veniā* α) laskavě, vlídně; shovívavě: *ut attente bonaque cum venia verba mea audiatis C*; β) s dovolením: *quae* (*auspicia*) *quidem nunc a Romanis auguribus ignorantur* (*bonā hoc tuā veniā dixerim*), *a Cilicibus tenentur C*.

Venīlia, *ae*, *f.* vlastní jm. ženské; 1) choť Janova *O*; 2) matka Turnova *V*.

veniō, *īre*, *vēnī*, *ventum* [srov. *βαίνω*, něm. kommen] přicházeti, přijíti, přibýti, vl. i přenes., podle souvisl. též význ. přijeti, připlouti; přilétati, dolétati, zalétati; přistoupiti, přikročiti, přiblížiti se,

blížiti se; dojíti, dostati se; vrátiti se; 1) a) vůb.: pass neos. *ventum est* (*erat*) přišlo se, ob. přišli, přišli jsme a p.; α) s určením místa (na ot. odkud? *a, de, ex rē* n. pouhý abl., adv.; na ot. kam? *in, ad* a p. n. pouhý acc., adv.): *domum ad eum venit C*; *si visurus eum vivo et venturus in unum V* jestliže za svého života s ním se sejdu; *ad* (*in*) *manus v.* přijíti na blízko, praegn. sraziti se, pustiti se v boj (ale též dostati se někomu do rukou); β) s určením způsobu *Pisas navibus v. L* s loďmi připlouti, po lodích se dostati; *sub ora viri caelo venere volantes V* slétli, přilétli; *saltū super ardua venit V* skokem se dostal; o původu (*cum algo* n. pouhý abl. původ.): *agmine* (s . . .) *prope quadringentorum hominum veniens L*; γ) s určením účelu (*ad* n. *in rem*, dat. účel., 1. supin., part. fut. n. praes., básn. a pozd. též inf., věta účel. s ut n. qui): *auxilio v.*; *postulatum v.*: *venio moriturus V* na smrt; b) spec. zejm. c. vojen. přitáhnouti, přitrhnouti, přiraziti: *ad algm oppugnandum v. Cs*; β) z povlnosti dostaviti se: *testis in causa v. T*; — přenes. γ) ve výkladu přicházeti, přecházeti, přistupovati: *venio nunc ad fortissimum virum N*; 2) a) přiletěti, doniknouti, proniknouti, doraziti, vraziti: *hasta venit in tergum V*; *per ilia venit harundo V* pronikl; *quo fessi vix venit aura noti O*; — *ad aures v. C* dostati se; b) vycházeti: *veniens sol H*; vzcházeti, růsti, klíčiti, pučeti, dařiti se: *illic veniunt felicius uvae V*; *viola venit O*; *cum veniet pluma H*; — vznikati: *variae venēre artes V*; *seris venit usus ab annis O*; *maius commodum ex otio meo quam ex aliorum negotiis rei publicae venturum S* vzejde; — o původu pocházeti: *Bebrycia veniens Amyci de gente V*; c) ukazovati se, objevovati se: *Remo augurium venisse fertur L*; s doplňk. význ. jeviti se, býti: *gratior pulchro veniens in corpore virtus V*; *non haec ulli venient ingrata legenti Pr*; vyskytovati se, stávati se: *usū venit* přihází se, udává se, stává se; part. **ventūrus**, *a, um* příští, nastávající, budoucí, blízký: *venturi inscius aevi V*; neutr. subst. budoucnost: *praescia venturi VO*; d) *v. alci* n. *in* (*ad*) *algm* α) připadnouti, dostati se někomu přejíti k někomu: *bona omnia ad matrem esse ventura C*; *hereditatem mihi negasti v. C* = že nedědím; *ultro illi et gloriam et regnum venturum S*; (*imperium*) *ab regibus ad consules venerat L*; β) přijíti na někoho, připadnouti, přikvačiti, zasáhnouti, zastihnouti, postihnouti, zachvátiti někoho: *quae sibi duobus proeliis venerant S* co ho potkalo; *machina ventura urbi V*; *nec tibi regnandi veniat cupido V*; *ad te ventura pericula H*; *iam mihi canities venerat O*; při proměně *cortex in verba novissima venit O* zachvátila, obestřela; pod. *variarum monstra ferarum in iuvenes veniunt O*; 3) přijíti v nějakou činnost n. stav (leckdy m. jednoduchého slovesa) a) α) vejíti, vstoupiti: *in amicitiam alcis v. CsL* vejíti v přátelství = spřáteliti se s někým; (*milites*) *in consuetudinem Alexandrinae vitae ac licentiae venerant Cs* = přivykli; *in spem v. Cs* pojmouti naději n. míti naději, doufati; *v. in deditionem CsL* vzdáti se; β) dostati se, octnouti se, upadnouti: *v. in potestatem alcis*; zejm. m. pass. tvarů sloves, jež pass. nevytvořují (stávati se předmětem něčeho): *v. in odium alcis* upadnouti v nenávist něčí, u někoho, býti nenáviděn od někoho; *v. in suspicionem C*; *venit in votum* (*urbs*) *H* = přeješ si; neosob. *venit in contentionem* s nepř. ot. dvojčl. *C* stává se sporným, nastává spor; — *in partem* (v. t. 1 3)) *alcis v.*; básn. *carmen numeros veniebat ad aptos O* řadila se; b) praegn. dojíti, dostoupiti k jistému cíli n. hranici α) *ad senectutem v. C*; β) *res venit ad pugnam* (*certamen*) v čest. neos. přišlo (došlo) k boji; *res proxime formam* (v. t. ke konci) *latrocinii venerat L*; *eo ventum est, ut* . . . tak daleko došlo.

vennūcula viz *venucula*.

vēnor, *ārī, ātus sum* [srov. něm. Weide význ. lov] loviti, honiti (abs., *alqd* něco), vl. i obr.: *venatum proficisci N* na lov; *venando peragrare* (inf. histor.) *saltus L* lovice, na lovu; part. subst. *venantes VO* lovci; uloviti, chytiti: obr. *si minus eiusmodi quidpiam v. potuerant C*; *sunt qui crustis viduas venentur H*; *non ego plebis suffragia venor H.*

venter, *tris, m.* [příbuz. s *vesica*] břicho; 1) a) *quasi eo cibo* (*fabā*) *mens,*

non v. inflatur C; b) synekd. α) žaludek: *ut non minus animo quam ventre convivae delectarentur N* aby duch hostí neměl méně požitku než žaludek; — meton. význ. žravost, hýřivost: *dediti ventri S* ‚břichu'; pod. *dūci ventre H* (dávati se vésti =) sloužiti žaludku; *ventris et ganeae paratus* (subst.) *T*; β) život mateřský: *ut sua maturus complevit tempora v. O*; *ignorans nurum ventrem ferre L* že jest s útěžkem, těhotná; — meton. *tuus v.* (*est*) *Pactumeius H* tvé (vlastní) dítě; 2) metaf. bříško, břichatost, nádor: *tumido cucurbita ventre Pr* dutmatá; *quo modo cresceret in ventrem cucumis V* okurka dutmatí.

Ventidius, jméno římského rodu; zejm. *P. Ventidius Bassus* z Picena, senator a konsul r. 43 př. Kr., přívrženec Caesarův a později Antoniův *C*; adj. **Ventidiānus**, *a, um* Ventidiův.

ventilō, *āre, āvī, ātum* [*ventus*] vl. větrem čistiti obilí, pálati, váti; — přenes. a) mávati: obr. *hanc Venus ventilat facem Pr*; zachvívati: *ventilat aura comas populeas O*; b) rozdmýchati, roznítiti: *cuius linguā quasi flabello illa est contio ventilata C.*

ventitō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *venio*] přicházívati, přicházeti, chodívati.

ventōsus, *a, um* [*ventus*] 1) větrný a) *ventosissima regio L*; *ventosum aequor V, mare H* bouřlivé; b) *ventosi folles V* (větrem, vzduchem) naduté; *ventosi murmuris aurae V*; 2) metaf. a) rychlý jako vítr: *ventosae alae VPr*; *ventosi equi O*; b) nestálý (jako vítr), vrtkavý, kolísavý, nejistý: *imperium populare atque ventosum C*; *ventosa gloria V*; *ventosa plebs H*; c) prázdný, nicotný, marný: *quem tulit ad scaenam ventoso Gloria* (t. j. touha po slávě) *curru H* větrný; lehkomyslný; ješitný, nadutý, chlubný: *ventosa lingua V.*

ventriculus, *ī, m.* [demin. od *venter*] vl. bříško; přenes. dutina: *v. cordis C* srdeční komora.

ventus, *ī, m.* [srov. *ἄημι* s *ἀ-ϝημι*, něm. Wind, wehen, čes. ‚váti', ‚vítr'] vítr; 1) vl. *quattuor e ventis V* t. j. na čtyři světové strany; *cum quid venti motum esset L* při každém zavanutí větru; *vastata Campania turbine ventorum T* smrští; básn. *fulminis venti V*; — zejm. při plavbě, dle určení n. dle souvislosti vítr příznivý n. nepříznivý: *ventum exspectare C*; *v. secundus, idoneus, prosper* příznivý, příhodný, op. *adversus* protivný; *vento petere Mycenas V* s příznivým větrem, po větru; *datis ventis* (sc. *a deo*) *V*; *vento accedere oras V* (nepříznivým) větrem býti zahnán; přísl. *ventis remis* (v. t.) *C*; — básn. vzduch: *ventos obtendere inanes V*; (*imago*) *in ventos recessit V*; 2) obr. *alqd in vento* (do . . .) *scribere Cat*; *nec ferre videt sua gaudia ventos V* že větry unášejí jeho naděje; pod. *inania venti verba ferunt O*; *ab omnibus ventis invidiae circumflari C*; *vento in optimum quemque excitato C* t. j. nenávist; *rumorum contionumque ventos colligere C* bouřlivé mluvení a řečnění; *ventum popularem esse quaesitum C* t. j. přízeň; — zejm. obr. dle plavby *cum motus omnis animi tamquam v. hominem defecerat C*; *Caesarem, cuius nunc venti sunt secundi C* jemuž vane příznivý vítr; *paces bonae ventique secundi H* příznivé poměry; *alios vidi ventos C* t. j. nastávající zlé časy; 3) pl. personif. (též jako božstvo, srov. *Tempestates*) Větrové *V.*

vēnūcula, *ae, f.* druh nakládaných hroznů *H.*

Venulus, *ī, m.* posel Turnův k Diomedovi *VO.*

vēnundō viz **1. *venus.***

1. *vēnus, *ī, m.* (schodné pády) [srov. *ὠνος*, *ὠνέομαι*] prodej; 1) acc. **vēnum** na prodej ve spojení a) *venum do* (odt. **vēnundō**, *āre, dedī, datum* = *vendo*) prodávati; b) *venum eo* (odt. *veneo*) býti na prodej, býti prodán; 2) dat. **vēnō** jako dat. účel. na prodej, za peníze: *posita v. inritamenta luxui T*; (*Seianum*) *Apicio stuprum v. dedisse T*; *quae veno exercerent T* čím obchodují.

2. venus, *eris, f.* [srov. něm. Wonne, wünschen] 1) appellat. (psáno též *Venus*) půvab, krása, věk, vnada: *quo fugit v. H*; *bene nummatum decorat Suadela Venusque H*; *fabula nullius veneris H*; 2) personif. jako božstvo *Venus* (Venuše) a) vl. staroitalská bohyně krásy, stotožněná s řec. Afroditou a uctívaná jako bohyně (smyslné) lásky; v bájích jest V. dcera Diova a Dionina (n. narodila se z mořské pěny), manželka Hefaistova, matka

Erotova (*Cupido*), Harmoniina, v řím. pověstech též Aeneova: *Veneris muneribus potens H* (t. j. mládím a krásou); **b)** meton. láska, slast (vášeň) lásky, požitek (úkon) lásky: *nulla V., non ulli animum flexere hymenaei V*; *sera iuvenum v. T* pozdě poznávají lásku; o zvířatech *frigidus in Venerem senior V*; — meton. **α)** *parta meae Veneri sunt munera V* ‚lásce' = milence; **β)** (*ut arvum*) *rapiat Venerem V* símě; **c)** přenes. *V.* = *stella Veneris* oběžnice Venuše; **d)** přenes. nejlepší vrh při kostkách (viz *talus*; op. *canis*): *me per talos Venerem quaerente damnosi subsiluere canes Pr*; *quem V. arbitrum dicet bibendi H.* — Odt. adj. **Venerius** n. **venerius** (též *Venereus* n. *venereus*), *a, um* **a)** Veneřin, Venušin: *Venerii servi* n. subst. **Veneriī**, *ōrum, m.* služebnictvo Veneřina chrámu na sicilské hoře Eryku *C*; *iste homo V. C* ctitel Venušin (dvojsmyslně); *V. iactus C* (viz svrchu **d**)); **b)** týkající se (smyslné) lásky, pohlavní, smyslný; šp. sm. smilný, chlipný: *res veneriae* požitky lásky, šp. sm. chlipnost.

Venusia, *ae, f.* město v Apulii blíže lukanských hranic, rodiště Horatiovo, nyn. Venosa; adj. **Venusīnus**, *a, um* venusijský; subst. **Venusīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé Venusie; **Venusīnum**, *ī, n.* statek (Ciceronův) u Venusie.

venustās, *ātis, f.* [*venustus*] půvabnost, krása, spanilost, sličnost, vnadnost **a)** *cum pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero v. est, in altero dignitas, venustatem muliebrem ducere debemus, dignitatem virilem C*; *signa eximia venustate C*; o herci *propter excellentem artem ac venustatem C* t. j. půvabnost pohybů; **b)** roztomilost v chování a řeči, jemnost, ušlechtilost: *hominum venustatem et facetias perspicere C* pěkné řeči; jemnocit.

venustē, adv. [*venustus*] půvabně, krásně; roztomile, hezky, pěkně.

venustus, *a, um* [2. *venus*] půvabný, krásný, spanilý, sličný, hezký, pěkný, lepý **a)** *venusta soror Cat*; *gestus et motus corporis v. C*; **b)** *magis venustae dulcesque sententiae quam necessariae aut utiles C*; roztomilý, jemný: *sermonem urbanum ac venustum C*; jemnocitný, citlivý: *quantum est hominum venustiorum* (compar. abs.) *Cat*; vtipný: *plerumque dolor etiam venustos facit Plin.*

vē-pallidus, *a, um* bledý (jako smrt), zsinalý *H.*

veprēcula, *ae, f.* [demin. od *vepres*] křovisko: obr. *ex vepreculis extracta nitedula C* (o nízkém původě).

veprēs (zř. *vepris H*), *is, m.* (n. *f.*) ob. pl. křoví, trní.

vēr, *vēris n.* [srov. ἔαρ (ἦρ) z **ϝέσαρ* čes. ‚vesna'] jaro, vesna **a)** *primo vere* = *ineunte vere* počátkem jara; — obr. *aetatis breve v. O*; — personif. *Ver novum stabat cinctum florente corona O* mladá Vesna; **b)** meton. *v. sacrum* zasvěcení prvotin (dětí a mláďat) příštího jara božstvu (ku př. Jovovi); tato staroitalská mimořádná obět byla od obce zaslibována v dobách zvláštního nebezpečí a prováděna tak, že zaslíbená zvířata byla obětována, děti pak, když dorostly, odcházely z vlasti: *v. sacrum quod praetor voverat de senatus sententia populique iussu L.*

Veragrī, *ōrum, m.* keltský kmen již. od jezera Lemannského *CsL.*

vērāx, *ācis* [*verus*] pravdomluvný, pravdivý.

verbēna, *ae, f.* [m. **uerbes-nā* (původ prut), srov. ῥάβδος, ῥαπίς i ῥαφή ῥαφίς, čes. ‚vrba'; srov. *verbera* ← *verbero*] (ob. pl. **verbēnae**, *ārum, f.*) proutek, ratolest, snítka (vavřínu, olivy, cypřiše a p.), bylina, travina, jakých se užívalo při náboženských obřadech; botan. *v.* = sporýš.

***verber**, *verberis, n.* (sg. klass. jen gen. a abl. *verbere*) [srov. k *verbena*] ob. pl. **verbera**, *um, n.* **1)** rány (metlou, bičem, důtkami), šlehy, šlehání, bičování, mrskání, výprask, bití **a)** *verberibus ac tormentis quaestionem habuit C*; *eum inter v. et cruciatus videre L*; *vestigia verberum L*; básn. *v. tectis funereasque inferre faces V* t. j. bitky a vraždy; obr. *v. linguae H* ‚důtky'; **b)** metaf. sg. rána, úder, úhoz, tepot: *percutimur caput conversae verbere virgae O*; *alarum verbera V*; *trementis verbere ripas H* vlnobitím; *illi remorum in verbere perstant* (v. t.) *O*; **2)** meton. **a)** metla; důtky, bič: *verbera insonuit V* prásklo bičem (spleteným z hadů); *verbera saetosa movebat arator Pr*; *posse se puerili*

(v. t.) *verbere moneri T* metlou; **b)** přenos. švih, řemen u praku: *stuppea verbera fundae V*; *excussae contorto verbere glandes O.*

verberātiō, *ōnis, f.* [*verbero*] bití, výprask; přenes. pokuta, trest (*alcis rei* za něco) u *C.*

1. verberō, *āre, āvī, ātum* [*verber*] **1)** šlehati, mrskati (metlou, bičem, důtkami), bičovati, biti **a)** *lictores ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi C*; *Porcia lex gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, sanxit L*; **b)** obr. napadati někoho; týrati, trápiti; kárati: *senatus convicio verberari C*; *quibus sermonibus Domitiani aures verberatas (esse) T*; **2)** přenes. vůb. biti, tepati, tlouci, udeřiti (*alqd* něco, do něčeho): *tormentis Mutinam verberavit C* obíjel M., střílel na M.; *costas verberat ense O*; *verberatae grandine vineae H* potlučené; *Aulestes centena arbore* (t. j. vesly) *fluctum verberat V*; *alius fundā verberat amnem V* pleská; básn. o vodě (*insulam*) *verberat unda O*; hyperb. *Charybdis sidera verberat undā V*; *flamma templorum verberat aurum O* šlehá v zlato.

2. verberō, *ōnis, m.* [*verber*] vl. kdo zasluhuje biti, darebák, ‚šibeničník' (zejm. v lidové mluvě) *C.*

Verbigenus *pagus* jedna ze čtyř žup, na které se dělili Helvetiové *Cs.*

verbōsē, adv. [*verbosus*] rozvláčně, obšírně.

verbōsus, *a, um* [*verbum*] bohatý slovy, mnohomluvný **a)** rozvláčný, obšírný; **b)** *verbosum forum O* na němž se mnoho mluví = mluvné, řečné, řečnivé.

verbum, *ī, n.* [srov. něm. Wort, řec. εἶρηκα. ῥῆμα. ῥήτωρ, čes. ‚rota' význ. = přísaha, odt. ‚pro-rota'] slovo; **1) a)** *v. ipsum voluptatis C* samo slovo ‚rozkoš'; (*dies*) *nefastus erit, per quem tria* (v. t.) *verba silentur O*; *verba precantia VO* prosebná slova = modlitba (modlitby); *postquam congressus primi sua verba* (t pozdravy) *tulerunt O*; *pluribus verbis* delší řečí, obšírněji; *librum verbis multis* (abl. qual.) *conscripsit N*; *verba edicti fuere pauca T* text byl stručný; — pl. *verba* často význ. řeč: *verba facere* (*habere*) konati (míti) řeč, mluviti, řečniti (*pro alqo* za někoho = hájiti někoho, přimlouvati se za někoho); *qui verba atque orationem adversus rem publicam habuissent Cs* mluvili i řečnili; *mandata verbis dat S* ústně; — básn. i sg. *in verbo vestigia torsit V* za řečí; — některá rčení **α)** (*exprimere*) *ad verbum* = *eisdem* (*totidem*) *verbis* = *verbum e verbo* doslova, doslovně, slovo za slovem; pod. *v. verbo reddere H*: **β)** *verbis alcis* něčími slovy = ve jménu něčím, z rozkazu něčího: *ut ei nuntiarent suis* (jeho) *verbis N*; *vade, liber, verbisque meis loca grata saluta O* = ode mne; *senatūs verbis L*; **γ)** *verbi causa* ku příkladu, na příklad, řekněme: *si quis verbi causa oriente Canicula natus est, is in mari non morietur C*; **δ)** praegn. *verbo* jedním slovem: *quod verbo transigere possum C*; odt. *ius legationis verbo violatum illi persecuti sunt C* (třeba) jen slovem; — přenes. bez dlouhých řečí, bezo všeho, krátce, prostě: *verbo adsentiebantur SL*; *verbo de sententia destitisti C* vl. po jediném slově s mé strany = beze všeho; **b)** výrok, slova: *quod v. in pectus Iugurthae altius descendit S*; **c)** pl. slova, znění, text: *his verbis epistulam misisse N*; *verba* (sc. *pacti*) *vocesque* (sc. *pangentium*) *duos testes habebant T*; **d)** pl spec. **α)** slova přísahy, přísežní formule: *in alcis verba iurare* vl. přísahati slovy, jež někdo předříkává, přenes. přísahati někomu (věrnost); **β)** kouzelná (čarodějná) slova, říkadla: *sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem possis H*; *verba fudit O*; *vipereas rumpo verbis et carmine fauces O*; **2)** praegn. **a)** plané slovo, pl. planá (prázdná) řeč: zejm. *dare verba alci* pouhá slova namluviti = pouhými slovy odbývati, klamati, šáliti, šiditi, balamutiti někoho; *fingere verba S* vymýšleti plané povídání; *fallis verbo cives tuos N*; *non replenda est curia verbis V*; **b)** pouhé slovo t. j. nic skutečného, zdání: *virtutem verba putas H*; *verbō . . . rē* řečí, podle jména, na oko . . . vskutku: *causam apud regem verbo, re ipsa apud Polyperchontem dicere N.*

Vercellae, *ārum, f.* město v Gallii zapadské záp. od Milanu, nyn. Vercelli (porážka Cimbrů r. 101 př. Kr.) *T.*

Vercingetorīx, *ĭgis, m.* král gallských Arvernů, vedl boj proti Caesarovi, při dobytí Alesie (r. 52 př. Kr.) byl jat, veden v Římě v triumfu a popraven *Cs.*

vērē, adv. [*verus*] 1) pravdivě, dle pravdy, správně; vpravdě, opravdu, vskutku: *ductus ludibrium verius quam comes L* spíše; právem; u subst. význ. pravý; *vir egregius et v. Metellus C*; 2) pravdivě, upřímně, opravdově; poctivě.

verēcundē, adv. [*verecundus*] ostýchavě a) nesměle; zdrželivě, uměřeně; skromně; b) mravně, cudně; slušně, počestně; c) šetrně, s úctou.

verēcundia, *ae, f.* [*verecundus*] 1) vůb. ohled na něco; ostýchavost (mravní); mravní cit: *hoc solum animal natum est pudoris ac verecundiae particeps C*; 2) spec. a) nesmělost, zdrželivost, uměřenost, skromnost: *quae v. est postulare vos, uti . . . L* jak malá skromnost = jaká smělost, že žádáte; b) mravnost, slušnost, počestnost, ctnost, cudnost: *maximum ornamentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit verecundiam C*; *singulis vestibus ad verecundiam velati T* ze slušnosti; c) úcta, vážnost, ohled, šetrnost (*alcis rei* k něčemu): *deorum verecundiam habere L* ostýchati se, dbáti bohů; *aetatis v. L*; — pass. význ. *sanctitate quadam ac verecundiā T*; d) stydlivost; cit studu, stud (*alcis rei* z něčeho n. před něčím): *v. imposita est senatui iubendi L* senát se musil ostýchati; *v. Romanos cepit Saguntum sub hostium potestate esse L*; (*alci*) *verecundiae est* s inf. *L* jest k hanbě někomu = stydí se někdo; odt. bázeň, ošklivost, odpor před něčím: *turpitudinis v. C.*

verēcundor, *ārī, ātus sum* [*verecundus*] ostýchavě si vésti, ostýchati se (s inf.).

verēcundus, *a, um* [*vereor*] ostýchavý a) nesmělý; zdrželivý, uměřený; skromný: *orator in transferendis* (*verbis*) *v. C* zachovávající míru, uměřený; odt. *verecunda translatio C*; *condiciones aequas et verecundas C*; — meton. *verecundum* (prolept.) *Bacchum prohibete rixis H* střídmého; b) mravný, slušný, počestný; cudný, stydlivý, stoudný: *v. vultus O*; *v. color H, rubor O* ruměnec; c) šetrný.

vereor, *ērī, veritus sum* [srov. *ὁράω, οὖρος*, něm. be wahren, Wart, odt. čes. ‚varovati se'] (part. perf. *veritus* význ. praes. = *verens*) 1) vůb. ohlížeti se na něco, zříti, dbáti něčeho: *omnium veritus existimationem Cs*; *deos v. C* báti se bohů; part. s gen. obj. *ne tui quidem testimonii veritus C*; 2) spec. a) báti se, obávati se, míti obavu, strachovati se; varovati se, střící se (*alqd* něčeho, *ne non* n. *ut* aby, zdali . . ., *ne* aby ne . . .): *v. hostem, periculum*; *de Karthagine v. C* stran K.; zř. s dat. prosp. *eo minus veritus navibus Cs* o lodi; *Labienus veritus, ne hostium impetum sustinere non posset Cs*; *vereor, ne quos amicitia transvorsos agat S*; *vereor, ut satis diligenter actum in senatu sit de litteris meis C* zdali . . .; *dubie gaudet fallique veretur O* bojí se, že jest to klam; — seslab. k zmírnění výroku *vereor, ne sit turpe timere C* = snad jest hanba; *illa duo, vereor, ut tibi possim concedere C* zda budu moci = asi nebudu moci, sotva budu moci; b) ostýchati se, styděti se: *veriti dominorum fallere dextras V*; zř. neos. (dle *pertaesum est* a p.): *quos* (*Cyrenaicos*) *non est veritum in ea voluptate summum bonum ponere C*; sm. mravním *neque solum colunt inter se ac diligent* (*amici*), *sed etiam verebuntur C*; — subst. neutr. *verenda Plin* stydký úd; c) ctíti, míti v úctě (ve vážnosti), vážiti si, s úctou se chovati: *difficile intellectu, utrum eum amici magis vererentur an amarent N*; *ut eam* (*philosophiam*) *accuset, quam v. deberet C*; **verendus,** *a, um* hodný úcty, ctihodný, důstojný, velebný.

Vergiliae, *ārum, f.* = *Pleiades* (v. t.).

Vergilius, jméno řím. rodu; zejm. *P. Vergilius Maro,* slavný epik římský (* r. 70 př. Kr. v Andech, † r. 19 př. Kr. v Brundisiu), skladatel Eklog, Georgik a Aeneidy.

Vergīnius, jméno řím. rodu; zejm. 1) *A. Verginius,* jako tribun lidu podporoval návrhy C. Terentilia Harsy a vymohl zvýšení počtu tribunů na 10 *L*; 2) *L. Verginius,* pověstný tím, že usmrtil svou dceru Verginii (**Vergīnia**), aby ji uchránil od pohany se strany decemvira Appia Klaudia *CL*; 3) *L. Verginius Rufus,* konsul r. 63 po Kr., později velitel v Germanii, porazil Julia Vindika

(r. 68) a byl povolán od vojska císařem, kteréž hodnosti však tehdy ani později nepřijal; r. 97 byl s Nervou po třetí konsulem a téhož r. zemřel (Tacitus měl pohřební řeč); také se zabýval básněním *TPlin.*

vergō, *ere* (pt. *versit* dle někt. jednou *O*), — [srov. něm. Ranke, Ränke verrenken, čes. ‚povříslo', ‚provaz' (z povraz), řec. *ἐρχατάω*] točiti; **1)** význ. obracetі, chýliti, nachylovati; ob. intrans. obraceti se, kloniti se, skláněti se, chýliti se, schylovati se, směřovati **a)** **α)** obr. *illuc* (sc. *ad Tiberium*) *cuncta v.* T. k němu se všechno obracelo, v něm se všechno (t. všechna moc) soustřeďovalo; básn. *quo* (m. *cuius*) *vergat pondere letum V* vl. čí váhou schyluje se smrt = čí váha k smrti se chýlí; *poema vergit ad imum H* klesá; **β)** zejm. o poloze *arx, qua ad meridiem vergit, est ornata N* = na jižní straně; *angulus muri erat in planiorem vallem vergens L* vybíhal; obr. *ni eius auxilium ad Italiam v. quam ad Asiam maluissemus C* aby jeho pomoc byla blíže Italii než Asii; — odt. táhnouti se, prostírati se, rozkládati se *locus leni fastigio vergebat in longitudinem passus CCCC Cs*; **b)** metaf. *nox vergit ad lucem Cu*; — praegn. chýliti se ke konci, býti na sklonku: *vergente autumno T*; *suam aetatem v. T*; odt. *Agrippina impudicam et vergentem annis* (*Silanam*) *dictitans T* že stárne; **2)** zř. význ. nalévati, líti, vylévati: *ipsi sibi saepe venena vergebant* (Lucretius); *in gelidos versit amoma sinus O*; *vergit venenum pectus in amborum O.*

vergobretus, ī, *m.* [složené slovo keltské, vl. ‚vykonavatel soudů'] název nejvyššího úředníka u Aeduův *Cs.*

vēridicus, *a, um* [*verum* a *dico*] pravdomluvný, pravdivý.

vēriloquium, ī, *n.* [*verum* a *loquor*] překlad řec. *ἐτυμολογία* pravý význam slova *C.*

vērī-similis, *e* pravděpodobný.

vērī-similitūdō, *inis, f.* pravděpodobnost.

vēritās, *ātis, f.* [*verus*] pravda (abstr., srov. *verum*); **1)** obj. **a)** *ut vanitati v. cedat C*; *ad voluntatem loquentium, nihil ad veritatem C* podle pravdy; často personif. *vox veritatis C*; *vis veritatis C*; *veritatis amicus C*; *nuda Veritas H*; **b)** význ. skutečnost, skutečný život: *homines expertes veritatis C*; *Canachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem C*; *praesidio sunt specie consuli, re et veritate nobis C*; **2)** subj. pravdivost **a)** upřímnost: *non me offendit v. litterarum tuarum C*; **b)** poctivost, spravedlnost, nestrannost: *agitur existimatio veritasque iudiciorum C*; *v. iudicandi* (v usuzování) *C.*

vermiculātus, *a, um* [*vermiculus* (demin. od *vermis*) červíček] vl. červíčkovitý; přenes. o drobné mosaice drobounký, pestrý: *emblemate vermiculato* básn. u *C.*

vermis, *is, m.* [srov. něm. Wurm] červ.

verna, *ae, m.* (zř. *f.*) [snad příb. s *Vesta*] domácí otrok (v domě pánově narozený); pl. chasa, čeleď.

vernāculus, *a, um* [*verna*] domácí, městský t. j. římský **a)** vl. *vernacula multitudo T*; **b)** metaf. **α)** význ. pouliční, velkoměstský: *vernacula urbanitas T*; **β)** význ. našinský, čistě římský': *sapor v. C*; *imago antiquae et vernaculae festivitatis C*; **γ)** význ. vlastní: *domesticum ac vernaculum crimen L* t. j. smyšlené od žalobce.

vernīlis, *e* [*verna*] **1)** otroků v: *vernile dictum T* (dle jiného výkl. sprostý, drzý); **2)** nízký, nedůstojný: *verniles blanditiae T.*

vernīliter, adv. [*vernilis*] po způsobu (domácích) otroků, jako otrok *H.*

vērnō, *āre, āvī, ātum* [*ver*] projevovati jaro: *vernat humus O* zelená se; *vernat avis O* (zpěvem) vítá jaro; — obr. *dum vernat sanguis Pr* jest svěží.

vērnus, *a, um* [*ver*] jarní.

vērō, adv. a spojka [is. abl. sg. neutr. od *verus*] **1)** adv. v pravdě, opravdu, věru, vskutku, skutečně, jistě, zajisté, ovšem **a)** *quaesivi, cognosceretne signum, adnuit*: *est v. notum signum C*; *enim v.* n. **enimvērō** v. t.; — iron. *multum v. haec iis iura profuerunt C*; *egregiam v. laudem refertis ... una dolo divom si femina victa duorum est V*; **b)** v odpovědi *tu orationes nobis veteres expli-*

cabis? v., inquam, Brute C zajisté, ano; *in sententia permaneto: v., nisi sententia alia vicerit melior C*; zejm. často u zájm. os. *si placet, disseramus. mihi v., inquit, placet C*; pod. *ego v., tu v.* (překládáme volně vhodným čes. rčením, při čemž *v.* druhdy zůstane nepřeloženo); zápor. *minime v.* = nikterak; **c)** s různými částicemi, jichž význ. zdůrazňuje; překl. dle souvislosti: *tum v.* tu věru, tehdy teprve, a tu (ob. značí obrat v ději); *nec v.* a věru ne n. a ne snad: *nec v. hoc semel fecit, sed saepius N*; *immo* (v. t.) *v.*; *nisi v.* leda (věru) snad; *quasi v.* věru jako by, jako by snad, tak jako by; *an v.* či věru, či snad; **d)** u imper. jen, nuže: *age v. C*; *ne v., hospes, ne quaere V*; **2)** s význ. spojk. (jako příklonka) **a)** vl. zdůrazňuje něco proti předešlému, čímž nabývá význ. odporov. vpravdě (však), docela, dokonce (pak), zvláště pak, teprve: *musicen abesse a principis persona, saltare v. etiam in vitiis poni N*; *iam v.* docela však (ale při přechodu již tedy): *turpe comitatui virtutem principis non adaequare. iam v. infame in omnem vitam ex acie recessisse T*; při záp. *neque huic vestro studio audiendi nec v. huic tantae multitudini deero C* a zvláště ne = tím méně pak; *ille praetor, ille v. consul mali nihil fecisset? C*; **b)** ale, avšak, však, naproti tomu: *mitto de amissa maxima parte exercitus; sit hoc infelicitatis tuae; dimittendi v. exercitus quam potes adferre causam? C*; *nunc v.* ob. po irreální bypoth. periodě na označenou skutečnosti nyní však, takto však.

Vērōna, *ae, f.* město v Gallii zapadské, nyn. Verona, rodiště básníka Katulla; adj. **Vērōnēnsis**, *e* veronský, z Verony; subst. **Vērōnēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Verony.

verpa, *ae, f.* mužský úd pohlavní *Cat.*

verpus, *ī, m.* kleštěnec *Cat.*

1. verrēs, *is, m.* [m. **verses*, srov. *ἄρσην* (*ἄρρην*)] (vl. samec) kanec, vepř.

2. Verrēs, *is, m.* [vl. ‚Kanec', viz předch.] cognomen v rodě Korneliův, zejm. *C. Cornelius Verres*, propraetor na Sicilii r. 73—71 př. Kr.; po té byl obžalován z vyděračství (známé řeči Ciceronovy) a odešel do vyhnanství, kde † r. 43; adj. **α)** **Verrius**, *a, um* Verrův: *lex Verria C*; subst. **Verria**, *ōrum, n.* Verrova slavnost (od Verra založená a k jeho poctě konaná); **β)** **Verrīnus**, *a, um* Verrovský, Verrův, ale leckdy dvojsmyslně též význ. **verrīnus**, *a, um* kančí, vepřový: *ius* (viz **2.** *ius*) *verrinum C.*

verrīnus, viz **2.** *Verres* ko konci.

verrō, *ere*, (*verrī*), *versum* [starší *vorrō*, srov. *ἔρρω*] **1)** smýkati, vláčeti: *canitiem suam in sanguine verrens O*; *venti maria ac terras ferant secum verrantque per auras V*; — tahati, vytahovati: *piscis ex aequore verris H*; *pontus ex imo verrit harenas O* vyrývá; **2)** mésti, zametati; vytírati, stírati **a)** *qui* (*servi*) *ungunt, qui verrunt, qui spargunt C*; obr. (*Aquilo*) *volat simul arva fugā, simul aequora verrens V* = buráceje přes ...; smýkati, vláčeti (*rē rem* něčím n. něco po něčem): *ille verrit humum pallā O*; *matres crinibus templa* (*aras*) *verrentes L*; *pectine verrit humum O* hrabe; — praegn. *imā verrit vestigia caudā V* stírá, zametá; — básn. (vodu) brázditi, rozrývati, čeřiti: *aequora v. V*; **b)** smetati: *quidquid de Libycis verritur areis H* (o vymláceném obilí); *verrebant pro farre favillas O.*

verrūca, *ae, f.* [z **versūca*, srov. čes. ‚vrch'; příbuz. něm. Warze] (vl. vyvýšenina) bradavice obr. *H* (význ. chybička).

Verrūcius, *ī, m.* smyšlené jméno Verrovo, jehož užíval při svých nepoctivých peněžních obchodech *C.*

verrūcōsus, *a, um* [*verruca*] bradavičný (příjmení Q. Fabia Maxima Kunktatora).

Verrūgō, *inis, f.* město v Latiu v území Volskův nad řekou Trerem *L.*

verruncō, *āre, āvī, ātum* [příbuz. s *verto*] arch. v modlitbách: *haec bene verruncent populo* básn. u *C* vl. kéž se dobře obrátí = kéž jest ke zdaru; pod. *ea mihi, populo plebique Romanae ... bene verruncent L.*

versābilis, *e* [*verso*] **a)** pohyblivý: *v. acies Cu*; **b)** metaf. vrtkavý, nestálý: *v. fortuna Cu.*

versātilis, *e* [*verso*] pohyblivý; metaf. obratný: *versatile ingenium ad omnia L.*

versicolor, *ōris* [*verto* a *color*] pestrobarevný, pestrý, barevný.

versiculus, ī, *m.* [demin. od *versus*] 1) řádka, řádek; 2) spec. veršík, veršíček; pl. básničky.

versō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *verto*] I act. a pass. obraceti, převraceti; otáčeti, točiti, vrtěti; kouleti, váleti; vůb. pohybovati, hýbati; 1) vl. *forcipe ferrum v. V*; *turdos v. in igni H*; *v. fusam O*; *Sisyphus versat saxum* básn. u *C*; *attritas versabat ignis harenas O*; *suprema* (naposled) *lumina versarunt O*; *exemplaria Graeca nocturnā versate manu, versate diurnā* (v. t.) *H*; *versant me* (t. j. mou mrtvolu) *in litore venti V*; *v. terram VO, rura Pr* (t. oráním); *desectum gramen v. O*; ▬ stáčeti, krouti, svíjeti: *corpora versat in orbem O*; *suo se in volnere versat V*; s acc. vnitř. *serpens volumina versat V* svíjí se v kotouče; zmítati: *fera se more ferocis versat apri O*; obraceti sem a tam = poháněti, honiti: obr. (*dominus*) *versat negantem H*; *v. oves V* pásti; obraceti = míchati, mísiti: (*quae coxerat*) *viridi versata cicuto O*; 2) metaf. a) *Fortuna omnia versat V*; *fortuna in contentione utrumque versavit Cs* štěstí si zahrálo oběma; točiti někým = ovládati, říditi: *meam versat femina vitam Pr*; b) *verba v. C* (všelijak) ‚krouti'; vykládati: *somnia v. Pr*; c) hýbati někým, něčí myslí α) působiti na někoho, hleděti si získati: *Hannibal varie militum versat animos L*; *v. in omnes partes nuliebrem animum L* se všech stran útočil na ... β) obraceti sem a tam, zaměřovati, honiti: *ad fraudem mentem v. C*; *animum per omnia versat V* = o všem přemítá; γ) praegn. zmítati, znepokojovati, rozčilovati, pobuřovati, nedati pokoje, dotírati: *patrum animos certamen regni ac cupido versabat L*; *carminibus quae versant atque venenis humanos animos H*; *odiis v. domos V* rozjitřiti; d) převraceti něco na mysli, přemítati, rozvažovati, uvažovati, přemýšleti o něčem: *v. secum* (u sebe) *unam quamque rem L*; *versate diu, quid ferre recusent umeri H*; odt. osnovati, strojiti: *dolos v. V*; II med. **versor**, *ārī, ātus sum* (part. praes. *versans*) obraceti se, otáčeti se, kouleti se, pohybovati se; 1) vl. *v. circum axem caeli C*; *omnium versatur urnā sors H*; obr. *te in medio versantem turbine leti Cat* tonoucího; 2) metaf. pohybovati se a) přebývati někde, pobývati, dlíti, trvati, zdržovati se, podle souvislosti též choditi, přecházeti, jezditi někde a p.; vůb. žíti, býti někde α) místně: *vos hospites in hac urbe versamini? C* žijete jako ... = jste cizinci; *in proelio, in acie v.*; β) obr. *v. alci in oculis* (*ante* n. *ob oculos*) mihati se před očima, stále býti před očima; *mihi versatur in oculis alqd* stále vidím (jako byeh viděl), představuji si (živě); *mea avaritia in ore omnium versabitur T* bude se všeobecně mluviti o ...; abs. *versatur magnus error C* jest rozšířen; ▬ odt. konati se, vyskytovati se; díti se, stávati se, býti provozován někde: *domus, in qua lenonum flagitia versantur V* (odehrávají se); (*acerba*) *multa et varia in hominum vita versantur C* vyskytují se v mnoha rozličných způsobech; b) pohybovati se význ. vésti si, počínati si, chovati se: *uterque in summa severitate versatur C* s přísností; *sic in Asia versatus est, ut victor duceretur N*; *Agricolam integre versatum legioni praeposuit T*; c) zvl. o osobě *v. in re* účastniti se, býti účasten něčeho: *in bello v. Cs*; (*Leontini*) *in quaestu sunt compendioque versati C* = vydělávali a těžili; *in civium iure esse versatum C* že požíval práva; *consules in coniuratorum gratulatione versabantur C* přijímali; *vestrae peregrinantur aures neque in hoc sermone versantur C* = a nedoléhá k nim ...; ▬ spec. α) býti činný v něčem, pracovati: *omnes, qui in re publica atque in his vitae periculis laboribusque versamur C*; *meus labor in privatorum periculis versatus C* jež byla činná v ... = věnovaná (nebezpečným soudům); odt. zabývati se, obírati se, zaměstnávati se něčím, míti něco povoláním; ▬ meton. býti zběhlý, znáti se v něčem: *exercitatio dicendi, in qua me non infitior mediocriter esse versatum C*; β) býti zapleten do něčeho, stížen něčím: *quod in simili culpa versabantur Cs*; *in errore v.* dopouštěti se chyby, býti chybný, mylný (též s podm. věc.); d) zvl. s podm. věc. *v. in re* pohybovati se v rozsahu něčeho, býti částí něčeho, ná-

ležeti k něčemu, býti spojen, souviseti s něčím, točiti se kolem něčeho; α) *rerum, quae in re publica versantur C* jež náležejí v obor politiky; *est perspicuum nullam artem ipsam in se v. C* že není samo v sobě uzavřeno; β) praegn. o vzájemné příčinné souvislosti *quae aspectu percipiantur, ea non v. in oculorum ulla iucunditate C* = že počitky zrakové nepůsobí očím libosti: alo *laetitia et libido in bonorum opinione versantur C* zakládají se na ...

versum viz **1.** *versus.*

versūra, *ae, f.* [*verto*] (vl. obrátka) a) obrat (převod) dluhu t. j. výpůjčka učiněná k zaplacení jiného dluhu: *versurā solvere C*; b) vůb. výpůjčka: *versuram facere CN* vypůjčili si.

1. versus part. perf. pass. od *verto.*

2. versus (starší **vorsus**), adv. [isol. part. perf. pass. od *verto*] (zř. **versum** n. **vorsum** [acc. od *versus*]) (vl. obrácený) směrem k, do za přísl. určením, vyjádřeným α) acc. s předl. in n. ad, též pouhým acc. zejm. u jmen měst: jako part. s gram. shodou *ille castra movet in Arvernos v. Cs; Vagenses animum advortere ad se vorsum exercitum pergere S*; – adv. isol. *T. Labienum ad Oceanum versus proficisci iubet Cs; fugam ad se vorsum fieri S; in meridiem versum Arabes spectant Cu; te e Asia Romam v. profectum esse C; quem locum Aegyptum vorsus finem imperi habuere Carthaginienses S*; β) adv. *quoquo v.* kterýmkoli směrem = všemi směry, na všechny strany, všude: *uti locum pedes triginta quoquo versus adsignet C; deorsum v., sursum v.*

3. versus, *ūs, m.* [*verto*] vl. obrat, otáčení: spec. v tanci *in istoc me vorsu viceris Pl*; ob. meton. concr. a) brázda; b) v písmě α) řádka; β) spec. verš básně: *animadvertebas versus ab iis (philosophis) admisceri orationi C; epigramma alternis versibus longiusculis* (v. t.) *C*; pl. verše, báseň, píseň; c) vůb. řada: *v. remorum L*; (*navis*) *triplici pubes quam versu impellunt V* trojí řadou vesel.

versūtē, adv. [*versutus*] a) obratně; chytře, vtipně, bystře; zchytrale, prohnaně.

versūtia, *ae, f.* [*versutus*] zchytralost, lstivost, lest *L.*

versūtiloquus, *a, um* [*versutus* a *loquor*] chytromluvný; jako příklad slova napodobeného dle řečtiny, v latině drsného: *asperitatem fugiamus: ‚versutiloquas malitias'* básn. u *C.*

versūtus, *a, um* [*verto*] a) obratný; důmyslný, vtipný, chytrý, bystrý: *versutos eos appello, quorum celeriter mens versatur C; (genus acuminis) in reprehendendis verbis versutum et sollers C*; c) zchytralý, prohnaný: *non viri boni, versuti potius, obscuri, astuti C.*

vertex (starší **vortex**), *icis, m.* [*verto*] 1) vír a) vodní (*puppim*) *rapidus vorat aequore v. V*; *verticibus* (pro víry) *non adeunde Gela V*; obr. *Medum flumen minores volvere vertices H* menšími vlní se víry (sm. jest pokořena); *tanto te absorbens vertice amoris aestus Cat*; b) větru, vichr, vichřice, smršť: *contra enitentes vertice intorti adfligebantur L*; c) ohně *flammae trepidant rotantes vertice fumum H*; *flammis inter tabulata volutus ad caelum undabat v. V* ohnivý kotouč (sloup); d) meton. točna, pól: *caeli v. C*; *hic v. nobis semper sublimis V*; 2) přenes. (místo na hlavě, kde vlasy jsou ‚zvířeny') téměř, temeno, vrch, vršek a) vl. *ab imis unguibus* (v. t.) *usque ad verticem C*; – synekd. hlava: *vertice supposito portabant sacra O* na hlavách; obr. *tollens vacuum verticem H*; *sublimi feriam sidera vertice H*; *si figit summis verticibus* (dat.) *Necessitas clavos* (v. i t.) *H* zatlouká (i) pro ... sm. jestliže i osoby nejvýše postavené musí zemříti; b) metaf. α) o stromech (*ornus*) *concusso vertice nutat V*; β) o horách; – synekd. hora, pohoří: *Cyllenae gelidus v. V*; γ) obr. *dolorum torquent vertices* básn. *C* nejvyšší bolesti; δ) abstr. *a vertice V* svrchu, shora (srov. *κατ' ἄκρης*).

verticōsus, *a, um* [*vertex*] vírnatý, plný vírů: *v. amnis L.*

vertigō, *inis, f.* [*verto*] 1) točení, víření, vír: *assiduā rapitur vertigine caelum O*; *tanta vertigine pontus fervet O*; 2) spec. točení hlavy, závrať: *sine vertigine* (všeob. točení) *quadam simul oculorum animique L* = bez závrati.

vertō (starší **vortō**), *ere, vertī* (*vortī*), *versum* (*vorsum*), (*vertĕrunt* jednou *H*) [z kož. **vert-*, srov. něm. vor-wärts a p., werden, čes. vrtěti, vrtati, vřeteno, sou-

vrať, vrstva, vrátiti a j.] obraceti (často reflex. (*se*) *vertere* = med. *verti* obraceti se; **I 1)** točiti, otáčeti, vrtěti (med. . . . se) **a)** vl. *celeri vertitur orbe trochus O*; *verso cardine VO*; *v. fores Tib* otevříti; obr. (*eos*) *stimulos sub pectore vertit Apollo V* (vl. ostnem vrtí) tak ostnem jí srdce jitří; — *vertitur interea caelum V* otočilo se; **b)** přenes. **α)** *is vertitur ordo V* (vl. tak se otáčí kolo osudu) = to nese s sebou řád (osudu); *septima post Troiae excidium vertitur aestas V* na sedmé jde léto; *anno vertente CN* během roku, za (celý) rok; **β)** *verti in re* otáčeti se na něčem, kolem něčeho n. v rozsahu něčeho, souviseti, býti spojen s něčím, praegn. záležeti, záviseti na něčem: obr. *sin victoriae columen in Italia verteretur T*; metaf. *in iure, in quo illa causa vertebatur C*; *omnia in unius potestate ac moderatione vertentur C*; *cum verti in eo res videretur L* = že jde o to; *puncto temporis maximarum rerum momenta verti L*; *quo maiore discrimine res vertebatur C* = čím byla povážlivější (‚kritičtější'); *non hic victoria Teucrum vertitur V* nerozhoduje se zde; **2)** vůb. pohybovati; *verti* pohybovati se, pobývati, dlíti, zdržovati se (dle souvislosti choditi, státi a p.): *inter primos Turnus vertitur V*; **II** obraceti, zatáčeti; **1)** vl. *stilum* (v. t.) *v. H* = opravovati; **a)** odt. meton. *delictum v. H* napraviti; *vertunt crateras aënos V* nahýbají (aby si nalili zbytek) = vyprázdňují; *versus cadus H* z něhož se nalévalo = načatý; *terga v.* = *se v.* vl. obrátiti se zády, spec. vojen. dáti se na útěk; pod. *puppes v. N* obrátiti se s loďmi na útěk; *versis animosum equis Parthum H* na obrácených (k zdánlivému útěku) koních; vojen. *v. in fugam* (básn. i *fugā*) n. samo *v.* (*alqm*) obrátiti na útěk, zahnati; **b)** obraceti určitým směrem, namířiti, zaměřiti **α)** *v. puppes ad litora VO*; *equos v. alqo*; part. **versus**, *a, um* obrácený (obrátiv se), o zeměpisné poloze položený, ležící: *is primus instituit in forum versus agere cum populo C*; *in lapide ad meridiem versus consedit L*; *Rhenus modico flexu in occidentem versus Oceano miscetur T*; *ante saltum Thermopylarum in septentrionem versa Epirus L*; odt. *versus* (*versum*) význ. adv. v. t.; — básn. *v. morsūs exiguam in Cererem V* zakousnouti se do . . .; *ille suos dryados verterat in voltus O* = upoutal svou krásou dryady; **β)** s acc. vnitř. *v. iter* (*cursum*) *alqo* = reflex. *v.* n. med. *verti* obrátiti se, dáti se cestou (rozběhnouti se) někam: *ad laevam versi L*; *Caesar vertit ad Rhenum T*; **2)** metaf. obraceti **a) α)** převáděti, přenášeti, vznášeti: *imperium ad alqm v. T*; *devictorum Samnitium decus ad legatos esse versum L*; **β)** svážděti, svalovati, uvalovati: *illorum poenam in se vertit L*; *miles culpam cladis in Hordeonium vertebat T*; **b) α)** k činnosti *animum ad civilia vertet iura suum O*; *quae memet in omnia verti V* = všeho jsem se chopila, všechno jsem podnikla; *omnis ira belli ad populationem agri vertit L* obrátila se, vrhla se; med. dáti se, pustiti se do něčeho: *ad caedem vertuntur L*; věnovati se, oddávati se něčemu: *civitatem totam in cultum versam deorum L*; **β)** ve stav uváděti: *mentes falsum gaudium in languorem vertit T*; *populum ad duriora* (pass.) *v. T* = změniti své chování k lidu v přísnější; med. přicházeti, přecházeti: *rex primo incensus irā, deinde in admirationem versus L* = jeho hněv přešel v obdiv; **c)** k účelu *duas legiones et decem milia sociorum peditum Gallia eodem versa* (neutr.) *in Punicum bellum habuit L* obdržela k témuž účelu (totiž) pro válku; *ex illa pecunia magnam partem ad se v. C* přivlastniti si; *in suam rem litem* (v. t.) *v. L*; pojímati někam: *Galba reditus Lugdunensium in fiscum verterat T* převedl; *neque civilibus bellis capti in praedam vertuntur T*; vynakládati; využívati: (*Caesar*) *quae casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus T* že musí moudře využíti; *occasionem ad bonum publicum vertens T*; **d)** v souvislost uváděti, zařaďovati, vztahovati; vykládati: *quam rem alii in superbiam vortebant S* vykládali za pýchu; *alqd in suam contumeliam v. Cs* pokládati za urážku; s dat. účel. *vitio v. alqd* počítati za chybu, míti za zlé; **e)** obraceti význ. měniti **α)** *solum v. CL* změniti půdu = jinam se obrátiti, odstěhovati se, přestěhovati se; *auster in Africum se vertit Cs*; *mihi bene fa-*

cere ex consuetudine in naturam vortit S ‚přešlo v krev'; (*Seianum*) *eo audaciae provectum (esse), ut verteret* (sc. *rem* celou věc) *T*; *quae te sententia vertit V* = co tě v mysli zvrátilo; *iam verterat fortuna L* obrátilo se; *verso civitatis statu T* po převratu státního zřízení; *suas v. comas Pr* = barviti; proměniti, reflex. a med. proměňovati se, přecházeti: *cum terra in aquam se vertit C*; *futurum, ut detrimentum in bonum verteret Cs* že se obrátí v ...; *forte lapsa vox in praesagium vertit T*; s acc. řec. *formam vertitur in Buten V*; s abl. instr. (jako *muto*): *alite verti O* proměniti se v ptáka; *v. funeribus triumphos H* obrátiti v ...; pod. *v. seria ludo H*; β) spec. překrucovati: *alii vera in contrarium vertunt T*; γ) spec. převáděti, překládati (zejm. volně): *si sic verterem Platonem, ut verterunt nostri poetae fabulas C*; *temptavit rem, si digne v. posset H*; f) reflex. udáti se, skončiti se, dopadnouti: *quod bene vertat* kéž to jest se zdarem, k dobrému, kéž se to dobře skončí; *quod contra vertit, adeo, ut ... T*; III převraceti, obraceti; vyvraceti, podvraceti 1) *terram v. V* (zorávati); *agros bove patrio v. Pr*; *manibus v. fraxinos H*; *freta v. lacertis V* rozrývati, brázditi; *imo a gurgite pontus vertitur O* vzdýmá se; 2) metaf. význ. zvrátiti, uvésti ve zkázu, zničiti: *Tyrias v. arces V*; *fas versum (est) atque nefas V*; *consilium omnemque domum v. V*; *ne v. secum cuncta pater vellet V* strhnouti s sebou v záhubu; *civitatem verti clamitabant T*; *versa Caesarum subole T* po vymření.

Vertumnus, ī, *m.* staroitalský bůh, jehož kult byl přejat do Říma z etruských Volsinií; měl chrám na Aventině a sochu ve *vicus Tuscus*; jm. bývá spoj. se slov. *verto* a vykládá se ob. ‚bůh proměn' (v přírodě i životě lidském); – pl. *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis H* člověk stižený od narození zlobou všech Vertumnů (bohů proměn).

verū, *ūs*, *n.* 1) rožeň; 2) kopí.

1. vērum, ī, *n.* viz *verus*.

2. vērum, spojka [is. nom. neutr. od *verus*] (pův. pravda (jest) proti předcházející nepravdě) a) odporovací ve skutečnosti však, ale, avšak, po záporu nýbrž: *haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, v. ex natura adripuimus C*; *pacem sine dubio post haec, v. cruentam (esse) T*; *non solum (modo) ... v. etiam* netoliko ... nýbrž i; – sesílené *v. enimvero* n. **vērumenimvērō** ale vskutku; *v. tamen* n. **vērumtamen** ale přece, přece však, než aspoň: *consilium capit primo stultum, v. clemens C*; b) při přechodu ale, však, než: *v. ne nimium multa complectamur, hoc ipsum interdictum consideremus C*; *v. ubi nulla fugam reperit fallacia, victus in sese redit V*; c) (*v. n. v. tamen*) při pokračování v přerušené řeči (nuže) tedy: *cum essem in Tusculano .... v. tamen cum ibi essem C.*

vērum-enim-vērō viz *verum*.

vērum-tamen viz *verum*.

vērus, *a*, *um* [srov. čes. ‚víra' (stč. viera) něm. wahr] pravý; 1) o shodě se skutečností (op. *falsus, fictus*) a) obj. α) pravdivý: *omnis opinio ratio est, et quidem bona ratio, si vera, mala autem, si falsa est opinio C*; β) *carmina* (věštby) *vera dei O*; význ. skutečný, opravdový: *re vera* opravdu, vskutku; *claves verae S* (op. *adulterinae*); *forsan aliquem (sermonem) verum auctores tradiderint L* dle skutečnosti; *verane te facies, v. mihi nuntius affers V* zda přicházíš jako skutečná osoba (a ne jako přelud); *ut veras imitetur aves O*; – *v. timor C* podstatný; *disce ex me verum laborem V* (opravdový); *tum demum veram deditionem facere conatus est S* doopravdy se pokoušel; γ) subst. **vērum**, ī, *n.* n. (konkretněji) pl. **vēra** pravda; skutečnost (ob. o jednotl. konkretních případech, srov. *veritas*): *v. dicere, audire, scire*; *veri similis*; *minor vero* (viz *parvus* 4) a 6)); *equites numerum ampliorem vero efficiebant S* větší než ve skutečnosti byl; *tam vera quam veri maiora fide O* vl. větší nad víru v jich pravdivost = přesahující víru, nepodobné k víře; *laborant cum ventum ad v. est H* ke skutečnému případu; b) subj. α) pravdivý, pravdomluvný: *ingentia vitia: crudelitas ... nihil veri L* žádný cit pro pravdu; *iuvenis nimium vera cum matre fugatus O*; β) upřímný; poctivý, spravedlivý: *verissimus et sa-*

pientissimus iudex C; *pessimum veri adfectus venenum, sua cuique utilitas T*; *an fecundiam et verum animum timeri T*; 2) o shodě s mravními požadavky správný, náležitý, slušný; ob. *verum est* s acc. c. inf., též s ut: že, aby): *rectum et verum (est), ut eos amemus C*; *neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare Cs*; *me verius (est) unum pro vobis foedus luere V*; *metiri se quemque suo modulo verumst H.* — Neutr. **vērum** a **vērō** jako adv. a spoj. v. t.

verūtum, *ī*, *n.* [*veru*] kopí.

verūtus, *a*, *um* [*veru*] ozbrojený kopím, kopiník: *Volscos verutos V.*

vervex, *ēcis*, *m.* [srov. homer. εἶρος z *ϝέρϝος, ἀρήν] skop, skopec.

vēsānia, *ae*, *f.* [*vesanus*] zběsilost, šílenost.

vēsāniēns, *entis* [vl. part. prass. od *vesanio*] zběsilý, zuřivý *Cat.*

vē-sānus, *a*, *um* vl. zbavený smyslů, jsoucí bez sebe (= *male sanus*), šílený, zběsilý, zuřivý, vzteklý a) *v. poeta H* divoký; — *stella vesani leonis* (v. t.) *H*; b) přenes. *vesana fames V*; *v. impetus L.*

Vescia, *ae*, *f.* město v již. Latiu; adj. **Vescīnus**, *a*, *um* vescijský; subst. **Vescīni**, *ōrum*, *m.* obyvatelé Vescie; **Vesciānum**, *ī*, *n.* statek u Vescie.

vēscor, *ī*, — živiti se (*rē*, neklass. též *rem* něčím) a) vl. *Numidae lacte et ferina carne vescebantur S*; požívati, pojídati, jísti něco: *extis v. L*; *eo inopiae venere, ut infirmissimos suorum vescerentur T*; o věšťkyni *sacras laurus v. Tib* (t. j. kousati vavřínové listy a přijímati tak jejich božskou substanci); — abs. jísti, hodovati: *conspicit alios per herbam vescentis V*; *quos simul vescentis dies habuerat T*; (*pecus*) *erat ad vescendum hominibus apta C* k požívání = za potravu; b) přenes. požívati, užívati: *paratissimis v. voluptatibus C*; *aurī (aetheriā) v. V* požívati vzdušného vánku = býti na živu.

vēscus, *a*, *um* [*vē-* a **ēscus* od *edere*] (vl. kdo nesprávně jí) hubený a) přenes. *vescas salicum frondes V*; *vesca parva vocant (coloni) O*; b) přič. hubeným činící, mořící, mořivý: *vescum papaver V* (vysušující půdu).

Veseris, *is* (acc. *im*), *m.* řička mezi Vesuvem a Neapolí (vítězství T. Manlia Torquata nad Latiny r. 340 př. Kr.) *CIa.*

Vesēvus viz *Vesuvius.*

vēsīca, *ae*, *f.* [z *vēnsīca*, srov. *venter*] (močový) měchýř: *tanti vesicae et tormina morbi C*; vůb. měchýř: *spiritus oris tendere vesicam solet O.*

vēsīcula, *ae*, *f.* [demin. od *vesica*] měchýřek.

Vesontiō, *ōnis*, *m.* hlavní město Sequanů nad řekou Dubis, nyn. Besançon *Cs.*

vespa, *ae*, *f.* [z **vospa* m. **vopsa*, srov. čes. ‚vosa', něm. Wespe, z pův. **uobhsā* od koř. **uebh-* tkáti, srov. ὑφαίνω něm. weben] vosa.

Vespasiānus, *ī*, *m.* (*T. Flavius Vespasianus*) římský císař (r. 69–79 po Kr.) *T.*

vesper, *erī*, *m.* (loc. *vesperī*, abl. ob. *vespere*) a **vespera**, *ae*, *f.* (klass. jen acc. sg.) [srov. ἕσπερος, ἑσπέρα, čes. ‚večer'] 1) večer a) *iam die* (= *diei*) *vesper erat S*; *huius actionem vespera inclusit Plin*; *ad* (*ante*, *sub*) *vesperum* n. (zř.) *vesperam* k večeru, navečer, vpodvečer; *primo vespere* n. *primā vesperā* (*LCu*) = *primā* (sc. *horā*) *vesperi* za soumraku, navečer; *vesperi* (zř. *vespere*) večer; b) význ. západ: *vespere ab atro consurgunt venti V*; 2) *Vesper* básn. Večernice (hvězda = *Hesperus*): *V. ubi e pastu vitulos reducit V*; *Vespero surgente H*; *puro te similem Vespero H.*

vespera viz *vesper.*

vesperāscō, *ere*, (*vesperāvit*), — [*vespera*] neklass. neos *vesperascit* nastává večer, připozdívá se, smráká se, tmí se, stmívá se; os. *caelo vesperascente N* za (večerního) soumraku; *vesperascente die T* na sklonku dne, navečer.

vespertiliō, *ōnis*, *m.* [*vesper*] netopýr.

vespertīnus, *a*, *um* [*vesper*] a) večerní: *respondeo vespertinis* (*litteris*) *C* (t. jejž jsem večer obdržel); *vespertinum* (= *otiosum*) *pererro forum H*; *v. hospes H* (pozdní, neočekávaný); doplňk. *nec v. circumgemit ursus ovile H* večer; b) význ. západní: *vespertina regio H.*

Vesta, *ae*, *f.* [z koř. **ues-* bydliti, srov. Ἑστία, něm. (se seslab. význ.) war, gewesen] 1) bohyně domácího krbu a

vůb. domácnosti v soukromých rodinách i v obci, v pozd. bájích dcera Kronova (Saturnova) a Rheina (bohyně Ops); střediskem jejího starobylého kultu byl okrouhlý chrámek na *forum Rom.* vl. přístřeší pro posvátný věčný oheň symbol. krbu státního, jejž měly na starosti spolu se symbol. zásobárnou (*penus*) panenské kněžky Vestiny (*virgines Vestales*, Vestálky, počtem 6) pod vrchním dozorem nejvyššího pontifika, které také připravovaly tluč (*mola salsa*) pro státní oběti; za Vestálky byly vybírány dívky před 10. rokem svého věku na dobu 30 let; jejich úřad byl spojen s přísnou kázní (ku př. zanedbání ohně n. porušení panenství bylo trestáno zakopáním za živa), ale za to jim dodával zvláštní úcty a rozličných výsad ve veřejném životě; sochy Vestiny v onom chrámě nebylo, ale dle pověsti bylo tam chováno trojské palladion, jež prý přinesl Aeneas do Italie (odt básn. *Iliaca Vesta VO*); jiný chrám Vestin, spojený místně i významem s cís. palácem, vystavěl Augustus na Palatinu: *ad Vestae* (sc. *aedem*) *LH* ke chrámu Vestinu; *Vestae sacerdos O* (= *pontifex maximus*); — adj. **Vestālis**, *e* Vestin, vestálský: *virgo V.* i subst. **Vestālis**, *is, f.* Vestálka; *Vestalem legere L* vybrati za Vestálku; meton. *Vestales oculi O* t. j. cudné; 2) meton. a) krb: *ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam V*; b) chrám Vestin: *quo tempore V. arsit et est tectis obruta paene suis O* (ve 2. větě význ. vl.; událost r. 241 př. Kr.).

vester (starši **voster**), *tra, trum* (gen. pl. též *vestrum*), zájm. přivlast. [z *vos-tero-s*, srov. *noster*, řec. *ὑμέ-τερο-ς*] váš (vl. i přenes. jako v češt.): *vos ad maiorum vestrorum imitationem excitabo C*; *idem erit Epicuro vestro faciendum C*; *vestrā interest* (v. t.); zř. význ. obj. *supplicium vestrum T*; — subst. *vester* váš přítel (druh, přívrženec a p.); neutr. *vestrum* vaše věc a) vl. *ego vos de vestro impendatis, hortor L* ze svého; *vestra solum legitis C*; b) přenes. vaše věc (povinnost, úloha a p.): *vestrum* (*est*) *dare, nostrum vincere O*.

vestibulum, ī, *n.* 1) a) vl. předdomí a vchodu do domu, vznikající tím, že domovní dveře byly umístěny poněkud hlouběji dovnitř, u chrámu vytvořené sloupovím, vchod: *v. templi C, curiae L*; b) předsíň, prostor před atriem, jehož se užívalo v domech bohačů jako čekárny pro klienty; 2) metaf. vůb. prostor před něčím: *v. castrorum*; vchod, vstup (i obr.): *v. Siciliae C*; kraj, začátek: *v. orationis C*.

vestīgium, *ī, n.* 1) stopa, šlépěje, sled a) vl. *vestigia facere CV, figere V, premere V* (viz i níže), *ponere O* kráčeti, stoupati, jíti; *vestigia alcis sequi L, legere VO, premere* jíti po stopách n. ve stopách něčích, následovati, spec. pronásledovati někoho; *longe servet* (v. t.) *vestigia coniunx V*; *lapides sua post vestigia mittunt O* = za sebe; — obr. *integritatis vestigia non pressa leviter ... sed fixa ad memoriam sempiternam* lehké (mělké) ... vryté; *deus, quem in animi notione tamquam in vestigio volumus reponere C* (k zjištění totožnosti) srovnati s (vrozeným) pojmem jako se stopou; b) přenes. α) *rotae vestigia O* koleje; *quorum alterum* (*genus siderum*) *nullum umquam cursus sui v. inflectat C* své dráhy; *in se sua per vestigia volvitur annus V* ve svých kolejích se otáčí; — *vestigia Graeca deserere H* = vzory; β) význ. znamení, známka: *vestigia verberum L*; *v. sceleris CV*; γ) význ. zbytek, troska: *in vestigiis huius urbis C*; *laceri vestigia currus O*; 2) meton. a) krok, kročej, pl. chůze: *glacie non recipiente v. L* noha nemohla se na ledě udržeti; *vestigia ferre O* kroky zaměřiti; *vertit vestigia V* prchá; *ad sonitum vocis vestigia torsit V* kroky obrátil; *vestigia pressit V* zadržel, zastavil; b) šlapadlo, chodidlo, synekd. noha: *vestigia nuda sinistri instituere pedis V*; *vestigia primi alba pedis V* = bílé skvrny nad kopyty; *arma genua vestigia prensando T*; c) stanoviště, místo α) *eodem remanere vestigio Cs*; *mori* (*occumbere*) *in vestigio LT*; *haerere adfixi* (v. t.) *vestigio suo L*; *nusquam te vestigio moveris L*; β) metaf. *in* n. *e vestigio CCs* na místě, v tu chvíli, okamžitě, ihned; okamžik, chvíle: *v. temporis Cs*; *eodem vestigio Cs*.

vestīgō, *āre, āvī, ātum* [*vestigium*] 1) stopovati, sledovati něco, slídit, pátrati po něčem, hledati něčeho a) *Tur-*

num vestigat lustrans V zrakem hledá; b) přenes. *hi voluptates vestigant atque odorantur C*; *quae loca quive habeant homines vestigemus V*; zkoumati; 2) vystopovati, vysliditi, nalézti, vypátrati: *perfugas et fugitivos v. L.*

vestīmentum, ī, *n.* [*vestio*] šat, roucho; pl. oděv, oblek: *vestimenta mutavit C* převlékl se.

Vēstīnī, *ōrum, m.* sabellský kmen u moře Adriatického sev. od řeky Aternu; adj. **Vēstīnus**, *a, um* vestinský *L.*

vestiō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*vestis*] šatiti, odívati, oblékati (abs., *rē* něčím) a) vl. *hunc et ali et vestiri a Caecilia C*; *pellibus sunt vestiti Cs*; *ut se non umquam servo* (= *quam servus*) *melius vestiret H*; *gloria quem super vires et vestit et ungit* (v. t.) *H*; b) obr. a metaf. α) *vestitus* o zvířatech a půdě porostlý, zarostlý: *animantium aliae villis vestitae* (*sunt*) *C*; *terra vestita floribus C*; *montes vestiti atque silvestres C*; pod. *collis vestitus murtetis S*; *inculta vestiuntur virgultis L* odívají se; *oleā v. Taburnum V* posázeti; pokrývati: *trabes multo aggere vestiuntur Cs* jsou zasypávány; *tum mihi prima genas vestibat flore* (chmýřím) *iuventas V*; – haliti: *sententias mollis vestiebat oratio C*; β) praegn. zdobiti: *tabulis templi parietes vestiebantur C.*

vestis, *is, f.* [srov. *ἕννυμι* z **ϝέσ-νυμι*] (klass. jen sg. význ. collect.) 1) oděv, oblek, šaty, šatstvo, roucho a) (*parare*) *equos famulos vestem egregiam vasa pretiosa C* roucha; *mutare vestem* převléci se, spec. obléci smuteční roucho; odt. *ne suum dolorem veste significarent C*; *vertere vestem V* změniti kroj; b) pozd. šat, roucho (jednotlivé): *singulis vestibus velati T*; 2) vůb. tkanina, látka, zejm. přikrývka, pokrývka, koberec a) klass. collect. *plena domus caelati argenti multaeque stragulae vestis C*; b) básn. a pozd. o jednotl. kusu *pendens v. O* tkanina (na stavu); *arte laboratae vestes V*; (*surculos*) *super candidam vestem spargunt T* šátek.

vestītus, *ūs, m.* [*vestio*] oděv, oblek, roucho, šaty, ustrojení, úbor; kroj a) *v. militaris, agrestis N*; *vestitum mutare C* obléci se v smuteční šat; *edicunt consules, ut ad suum vestitum senatores redirent C* aby odložili smutek; b) obr. a metaf. α) *riparum vestitus viridissimos C* zelené koberce břehů; *vestitus densissimos montium C* hustě porostlé hory; β) *v. orationis C* ‚roucho'.

Vesulus, *ī, m.* hora v Kottických Alpách, nyn. Monte Viso *V.*

Vesuvius, *iī* (též **Vesēvus**, *ī*) *m.* Vesuv, sopka jihových. od Neapole; adj. *vicina Vesevo* (*Vesaevo*) *ora iugo V* vesuvskému.

Vetera, *um, n.* n. **Vetera castra** město nad dolním Rýnem blíže ústí řeky Lupie *T.*

veterānus, *a, um* [*vetus*] starý, spec. o vojácích: *veterani milites* n. subst. **veterānī**, *ōrum, m.*; *legio veterana Cs* legie ze starých vojáků; odt. sestárlý ve vojenské službě, zkušený (ve válce): *Poenum hostem veteranum* (*esse*) *L.*

veterātor, *ōris, m.* [*vetus*] 1) (člověk) sestárlý (*in re* v něčem), zkušený, vycvičený, zběhlý v něčem: (*P. Cethegus*) *in causis publicis nihil, in privatis satis v. videbatur C*; 2) prohnaný: *non viri boni, versuti potius, veteratoris, vafri C*; subst. (starý) lišák, šibal: *ille v. et callidus C.*

veterātōriē, adv. [*veteratorius*] obratně, prohnaně.

veterātōrius, *a, um* [*veterator*] 1) prohnaný, šibalský: *nihil ab isto vafrum, nihil veteratorium exspectaveris C*; 2) nacvičený, odt. (‚řemeslně') obratný, zručný, šablonovitý: *ut citius* (*accurationem*) *veteratoriam quam oratoriam diceres C*; *minime veteratoriam rationem dicendi C.*

veternus, *ī, m.* [*vetus*] spavost (starých lidí), lethargie a) vl. *num eum v. aut aqua intercus tenet Pl*; b) metaf. ospalost, dřímota, malátnost, chabost: *torpere veterno V*; *me funesto arcere veterno H.*

vetō, *āre, uī, itum* [příbuz. s (*οὐκ*) *ἐτός* (ne) bez důvodu, nadarmo, *ἑτήσιος* m. **ϝετήσιος* marný] (vl. mařiti, rušiti zamýšlenou činnost někt), zakazovati, zapovídati (abs., *alqm* někomu, zř. *alqd* něco, ob. *acc. c. inf.* někomu, aby ne ..., pass. *nom. c. inf.*; též s pouhým inf.), nedovolovati, nepřipouštěti; brániti, zabraňovati, překážeti (vl. i přenes.) a) act. *neque*

ubendi neque vetandi potens T (nemaje moci ...); *ab opere legatos Caesar discedere vetuerat Cs*; přenes. *non me ulla vetabunt frigora canibus circumdare saltus V* nezabrání mi; — není-li vyjádřena os., které se něco zakazuje, a. nelze-li ji ze souvislosti snadno doplniti, inf. pass.: (*praetor*) *vim fieri vetat C*; *legatos miserunt, qui id fieri vetarent N* aby to zakázali; (*reginam*) *moveri vetuisse puerum L*; — spec. jako výraz tribunské intercesse *faxo, ne iuvet vox ista 'veto' L*; (*tribuni*) *in vincla conici vetant L*; jako t. t. při auspiciích *si vetet auspicium O*: *ut* (*volucres*) *tum vetent agere, tum iubeant C*; — druhdy při překl. rozvádíme: *vetant mirari, si talis in liberos esset L* pravi, že se nesmí diviti; — s předm. věc. *istud vetat lex Caesaris C*; *bella vetabat V* byl proti válce; — neklass. s ut, ne n. konj.: *rex vetuit, nequis se pingeret H*; *ne quis humasse velit Aiacem vetas cur H* proč zakazuješ ...; *vetabo sub isdem sit trabibus mecum H*; b) pass. *vetor alqd facere* zapovídá se mi, zakazuje se mi, dostávám zákaz, nesmím, pf. mám zakázáno; *Simonides vetitus est navigare C*; *quod respicere vetitus esset L*; *acta agimus, quod vetamur vetere proverbio C*; druhdy proměňujeme ve vazbu aet.: *vetor fatis V* osud mi brání; c) part. **vetitus**, *a um* zakázaný, zapovězený, nedovolený: *alea vetita legibus H*; *triones vetito temptarunt aequore tingi O* (o souhvězdích Velkého a Malého Medvěda, jež nikdy nezapadají pod obzor, ‚do oceánu', srov. homer. (ἄρκτος) οἵη ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο); — význ. adj. též s dat.: *vetitumst adeo sceleri nihil O*; *nihil illis vetitumst O*; *cur Dialibus id vetitum T*; d) subst. **vetitum**, *ī*, *n.* α) zakázaná věc, zakázané: *nitimur in v. O*; β) zákaz, zapověď: *quae contra v. discordia V.*

Vettōnēs, *um*, *m.* Vettonové, kmen v zadní Hispanii mezi řekami Duriem a Tagem.

vetulus, *a*, *um* [demin. od *vetus*] obstárlý, obstarožní, starý, starší: *Cornificiam vetulam et multarum nuptiarum C*; *equis vetulis teneros anteponere solemus C*; *minister vetuli Falerni Cat*; letitý, význ. dlouhověký: *cornicis vetulae temporibus* (věku, stáří) *H*; — subst. **vetulus**, *ī*, *m.* stařec, staroušek.

vetus, *eris* (abl. *vetere*, zř. a ob. jen básn. *veterī*, pl. neutr. *vetera*, gen. *veterum*; compar. *vetustior* (od *vetustus*), superl. *veterrimus*) [srov. ἔτος (m. ϝέτος), ἐτήσιος, čes. ‚vetchý'] starý; 1) význ. dlouhou dobu n. ode dávna trvající, vetchý, dávný, letitý a) *veteres naves Cs*: *v. casa O*; *implentur veteris Bacchi* (vínem) *V*: význ. dávno známý: *se novo veterum deceptum errore locorum V* (stará místa jej svedla ...); b) *veterum decreta sororum O* (= *Parcarum*); *adsentiri veteribus Gabinis L* = starousedlým; — zejm. starý v úřadě n. povolání *v. senator et aetate iam gravis L*; o vojsku (= *veteranus*) *miles exercitatus et v. C*; *veterrimae legiones Cs*; odt. zkušený, vycvičený (pozd. *alcis rei* v něčem): *v. accusator C*; *v. regnandi T*; (*Gallus*) *scientiae caerimoniarumque v. T*; *v. loci auxilium T*; 2) význ. za starých n. dřívějších časů existující (žijící, konaný a p.), starobylý, starožitný, dřívější, dřevní, dávný, někdejší: *veteres scriptores C*, *Sabini V*; *plebs v. fugit O* (t. j. plebejové r. 494 př. Kr.); *v. Academia C* (op. *nova*), pod. *veteres Academici C*; *si veteris contumeliae oblivisci vellet, num etiam recentium iniuriarum memoriam deponere posset Cs*; — spec. o staré, t. j. republikánské době římské: *Tiberius cuncta per consules incipiebat, tamquam vetere re publica T*; *v. aetas vidit, quid ultimum in libertate esset T*; *qui veteres populi Romani res composuere T*; 3) subst. a) **veterēs**, *um*, *m.* staří, dříve žijící, předkové, staří spisovatelé (filosofové, mistři a p.); **Veterēs** *L* sc. *tabernae* (v. t.); b) *vetus* (neutr.) *est* jest staré přísloví; pl. **vetera**, *um*, *n.* staré věci (události, pověsti a p.): *v. odere, nova exoptant S.*

vetustās, *ātis*, *f.* [*vetus*] 1) stáří a) dlouhé trvání, letitost; vetchost, sešlost; starobylost, starožitnost: *v. equestris nominis C*, *familiae S*; *amicitiae v. C*; *deum aedes vetustate aut igni abolitas T*; *aevi longa v. V* dlouhé trvání času; *saxa et si quae vetustate radices eminebant S* staré, vyčnívající kořeny; b) věk. dlouhý čas, délka času, věky α) *vetustate obsolescere L*; *vina, quae vetustatem ferunt C* jež dlouhý čas trvají = stará, uležela; obr. *scripta vetustatem si nostra ferunt O* jestliže (vydrží =)

se dočkají dlouhého věku; β) spec. dlouhý čas budoucí, dalekā budoucnost, konkr. potomstvo: *de me nulla umquam obmutescet vetustas C*; *si qua fidem tanto est operi latura v. V*; c) spec. α) o věku stáří: *mihi multa v. scire dedit O*; β) dlouhý styk, stará známost, staré přátelstvi: *maxima est vis vetustatis et consuetudinis C*; (*pudore*) *quem amicorum videtis comprobari cum dignitate tum vetustate C*; 2) stará doba, minulost, starověk; meton. dějiny: *plena exemplorum v. C*; *historia nuntia vetustatis C*; *annalium v. C* staré annály; *contra omnia vetustatis exempla Cs*; *ut in licentia* (v. t.) *vetustatis T*.

vetustus, *a, um* [*vetus*] starý; 1) ode dávna trvající, starodávný, starobylý, starožitný, starosvětský a) vůb. *vetusta urbs T*; *vetustis lignis H*; *vetustum hospitium CL*; *vetusta sors O*; *opinio vetusta C* zastaralé; b) spec. α) věkem (neklass.) *vetustissimus liberorum eius T*; β) úřadem a povoláním *qui censor vetustissimus ex iis censoriis esset L* (u nás ‚službou' nejstarší); *vetustissimus quisque militum T*; *virginum Vestalium vetustissima T*; c) přenes. o slohu *multo vetustior et horridior ille* (*Laelius*) *quam Scipio C* zastaralejší; 2) před (dávným) časem existující (žijící, konaný a p.): *vetustiores scriptores L*; *vetusto ab Lamo H*.

vexātiō, *ōnis*, *f.* [*vexo*] trápení a) týrání, sužování, trýznění: *v. Vestalium C*; *v. direptioque sociorum C*; b) trýzeň, útrapa: *v. corporis C*; *v. vulneris L* bolest od rány.

vexātor, *ōris*, *m.* [*vexo*] sužovatel, trapič, utiskovatel, škůdce: *v. Asiae C*; *vexatores aetatulae suae C* svůdce; *v. fuvoris C* rušitel.

vexillārius, *ii*, *m.* [*vexillum*] 1) praporečník: *v. cogortis Galbae imaginem solo adflixit T*; 2) pl. vojáci, konající službu jako zvláštní oddíl pod zvláštním vexillem a) vysloužilí vojáci (po 20 n. 16 letech služby), přidržovaní druhdy ještě k zvláštní službě; b) vojáci, vybraní z pravidelných oddílů na čas k určitému úkolu (u nás ‚detachement'): *Antonio vexillarios e cohortibus... ad invadendam Italiam rapienti comes fuit Varus T*; *quarta decuma legio cum vexillariis vicensimanis T* s oddílem (vybraným) z legie 20.

vexillum, *ī*, *n.* [demin. od *velum*, vl. plachetka] prapor; 1) korouhev, římský odznak vojenský, čtyřrohý kus látky, připevněný na dřevěné příčce k žerdi a dole opatřený třepením a) vůb. (druhdy zaměňováno se *signum*); o vojen. rázu zakládání kolonií: *illud v. Campanae coloniae Capuam inferetur C*; *v. tollere C* vojensky vytrhnouti; b) spec. jako odznak α) jízdy a spojenců; β) zvláštních oddílů, vybraných na čas z pravidel. oddílů k jistému úkolu n. sestavených z vysloužilých vojáků, přidržených ještě ke službě: *qui convaluerant, sub vexillo una mittuntur C*; jako zvláštní oddíl; pod. *sub vexillo profecti Cs*; *veterani sub vexillo hiemabant T*; *apud v tendentes* (sloužíce) *T*; *sub vexillo teneri T*; γ) velký červený prapor jako attribut vojevůdcův, jímž dáváno znamení k počátku bitvy n. k útoku: *v proponere Cs*; *se vexillo signum daturum* (sc. *ut acies concurreret*) *Cs*; 2) meton. význ. oddělení vojska a) *vexilla inferioris Germaniae T*; *quinque cohortes et equitum vexilla T* (význ. *alae*); b) spec. (zvláštní) oddíl, detachement α) *tertiae decumae legionis v. T*; β) *v. veteranorum T*.

vexō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ. k *veho*] 1) zmítati, lomcovati, strkati, smýkati, vláčeti: *mare vexant procellae H*; (*venti*) *caeli quoque nubila vexant O*, *Scyllam vexasse rates V*; *fauces laqueo vexatae* (*sunt*) *T* (zadrhnouti); – obr. *mores, quos pessuma ac divorsa inter se mala vexabant S* zmítaly; 2) metaf. sužovati, trápiti, trýzniti; utiskovati, tísniti, svírati; pronásledovati, stíhati, dotírati na někoho, znepokojovati a) vůb. v nejširš. sm. *v. rem publicam C*; *Galbae corpus plurimis ludibriis vexatum T*; *omnia divina et humana v. C* znásilňovati pass. význ. trpěti: *hominum vita vexatur C*; *vexari bello L*; b) spec. α) pleniti, pustošiti, řáditi v něčem: *Etruriam v. C*; *agros v. Cs*; *eversa domus est, fortunae* (majetek) *vexatae C*; – *omnibus modis pecuniam trahunt vexant S* rozhazují a mrhají; β) slovy dotírati, napadati: *iis Pisonem verbis vexavit, ut... C*; *vexatur Theophrastus libris philosophorum C*.

via, *ae* (arch. gen. sg. *viāī*), *f.* cesta; cestička; dráha; **1) a)** *iter conficiebamus aestuosā et pulverulentā viā C*; *v. fert ad ... C* vede; *viam facere*, básn. a pozd. též *rumpere* udělati, raziti, proklestiti, otevříti; *viam dare* dovoliti n. udělati cestu, učiniti místo; *quacumque viam virtute petivit* (v. t. **I 2)**) *V*; praegn. pravá cesta: *de via decedere* (též obr.); *ego neque pugno cum illa causa neque approbo*; *utor via C* jdu svou cestou; — spec. **α)** silnice: *via Appia, Aurelia, Flaminia, Latina* a j., viz adj.; **β)** ulice v městě n. v táboře: *Sacra via* (vybíhající z již. rohu fora na jihových.); *strata viarum V* dlážděné ulice; (*Germanicus*) *adit castrorum vias T*; **b)** cesta, dráha, průchod: *Alpheum huc occultas egisse vias V* (tok); *vocis v. VO*; *arundo signavit viam flammis V*; **c)** obr. pruh: *vestes, quas femina texuit auratas disposuitque vias Tib*; **2)** meton. abstr. cesta, chůze, vojen. pochod: *bidui via Cs* dva dni cesty; *cum e via languerem C* po cestě; *fessus viā L*; *Lebedum laudas odio maris atque viarum H* a pod. *T* (cesta po moři i souši); jízda; plavba: *belli viaeque labor O*; **3)** obr. a metaf. jako v češt. **a)** *v. ad gloriam C, ad honorem L*; *rectam vitae viam sequi C*; **b)** význ. způsob, prostředek: *duo reges alius aliā viā civitatem auxerunt L*; *v. mortis*; *ignaros viae agrestes V* (t. j. způsobu vzdělávati pole); *tractare proeliorum vias T* přemýšlel o cestách bitev = osnoval bitevní plány; **c)** postup, methoda: *viā progredi C* postupovati určitou cestou, methodou, methodicky; hend. *ut ratione et viā procedat oratio C* methodicky; *antea neminem solitum via nec arte, sed accurate tamen et discripte plerosque dicere C* dle určité methody a theorie.

viārius, *a, um* [*via*] cestní: *lex viaria* u *C* o opravě cest.

viāticus, *a, um* [*via*] dávaný na cestu; subst. **viāticum**, *ī, n.* (n. pl.) **a)** peníze na cestu; **b)** vojen. *collecta viatica H* úspory.

viātor, *ōris, m.* [*via*] **1)** pocestný, cestovatel, cestující; chodec; **2)** úřední posel; *viatores* k rozkazu magistrátův zejm. předvolávali před úřady a zatýkali: (*Appius*) *arreptus a viatore ‚provoco' inquit L*; *viatores tribunicii T.*

Vibius, jméno řím. rodu; zejm. *C. Vibius Pansa* (v. t.).

Vibō, *ōnis, f.* (*Vibo Valentia*) přístavní město na záp. pobřeží Bruttia, pův. řec. kolonie Hipponion; adj. **Vibōnēnsis**, *e* vibonský.

vibrō, *āre, āvī, ātum* [srov. něm. wippen, Wipfel] **1)** trans. kmitati, chvěti, otřásati; potřásati **a)** o zbrani a básn. o blesku mávati, máchati, praegn. vymrštiti: *v. sicas C, tela L*; *pedites missilia in immensum vibrant T*; obr. *truces v. iambos Cat* oháněti se (= psáti) iamby; *vibratus* rozmávnutý, rozechvěný, vymrštěný: *vibratus ab aethere fulgor venit V*; *vibrata fulmina iactat O*; — *sustinentium umeris vibratus dux T* houpaje se na ramenou; **b)** vůb. i přenes. *vibrabant flamina vestes O*; *vibratus* rozechvěný, chvějící se, kmitavý: *dedit vibratā sibila linguā O*; = *crines vibratos calido ferro V* nakroucené, zkadeřené; **2)** intr. **a)** kmitati se, chvěti se, třásti se, třepetati se, míhati se: *linguae vibrant VO*; *clipeum vibranti cuspis transverberat ictu V* = *vibrato* (rozmávnutou =) prudkou ranou; **b)** přenes. **α)** třpytiti se, blýskati se: *tela vibrantia ferro O*; **β)** *oratio vibrans C* živá.

vīburnum, *ī, n.* keř lepík, chudovina (n. kalina, tušalaj) *V.*

Vica Pota, *ae, f.* [*vinco, potis*; vl. ‚Vítězná (a) Mocná'] bohyně vítězství, jež měla chrám v Římě na svahu Velie *L.*

vīcānus, *a, um* [*vicus*] vesnický: *vicani haruspices C*; subst. masc. vesničan *L.*

vicārius, *a, um* [*vicis*] zástupný, náhradný: s gen. *in iis* (*rebus*) *operae nostrae vicaria fides amicorum supponitur C* = v těch svěřuje se zastupování naší činnosti přátelům; subst. **vicārius**, *ī, m.* (kdo někoho v něčem vystřídává n. zastupuje) střídník; zástupce, náměstek, náhradník; nástupce: *nolite mihi subtrahere vicarium meae diligentiae C*; *regni v. C*; *succedam v. tuo muneri C*; *defunctum laboribus aequali recreat sorte* (abl. qual.) *v. H* (jako dle Caesara u Suevů, u nichž bývá část mužstva na válec. výpravách, část opatřuje výživu a po roce se

vystřídávají); — spec. zástupce, jehož si vydržovali starší a bohatší otroci: *sive v. est qui servo paret H.*

vicātim, adv. [*vicus*] 1) po dědinách, po vesnicích: *Samnites in montibus v. habitantes L* (t. j. většinou bez měst); 2) po ulicích, od ulice k ulici: *v. ambire*; *cum v. homines conscriberentur C*; *editis tota urbe v. gladiatoribus T* (t. j. v rozličných okresech města).

vice, vicem viz *vicis.*

vicēnī, *ae, a* (gen. ob. *vicēnum*), čísl. podíl. [*viginti*] po dvaceti.

vicēs viz *vicis.*

vicēsimānī, *ōrum, m.* [*vicesima* sc. *legio*] vojáci dvacáté legie *T.*

vicēsimārius, *a, um* [*vicesima* (sc. *pars*, v. t.] *aurum vicesimarium L* zlato, nastřádané z pětiprocentní daně propouštěcí.

vicēsimus (starši **vicēnsimus**), zř. **vigēsimus**, *a, um* čísl. řad. [*viginti*] dvacátý; subst. **vicēsima**, *ae, f.* (sc. *pars*) dvacátá část, dvacetina, spec. 5% jako pětiprocentní daň: *v. portorii C*; spec. při propouštění otroků (5% kupní ceny): *lex de vicesima eorum, qui manu mitterentur L*; *quod vectigal superest praeter vicesimam? C.*

Vicētia, *ae, f.* město v krajině Venetii, nyn. Vicenza *T*; odt. **Vicētīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé Vicetie *Plin.*

vicia, *ae, f.* vika, vikev.

vicië(n)s, adv. čísel. [*viginti*] dvacetkrát: *nobis superficiem aedium consules aestimarunt sestertio v. C* = 2,000.000 sest.

Vicilīnus, *ī, m.* [m. *vigilinus* od *vigil*; vl. ‚Bdělý'] příjmení Jovovo *L.*

vicīna viz *vicinus.*

vicīnālis, *e* [*vicinus*] sousedský: *ad usum vicinalem L* k potřebě v sousedství = pro blízkou (domácí) potřebu.

vicīnia, *ae, f.* [*vicinus*] 1) sousedství, blízkost: *in vicinia nostra Averni lacus C*; *v. Persidis V*; *v. solis O*; 2) sousedstvo, sousedé: *luet v. poenas O.*

vicīnitās, *ātis, f.* [*vicinus*] 1) sousedství, blízkost: *nares non sine causa vicinitatem oris secutae sunt C*; 2) meton. a) okolí: *Sex. Roscius non modo sui municipii, verum etiam eius vicinitatis facile primus C*; *v. meretricia C*; b) sousedstvo, sousedé: *signum, quod erat notum vicinitati C*; i pl. *haec loca vicinitatibus erant nota Cs.*

vicīnus, *a, um* [*vicus*] sousední, v sousedství, ze sousedství, blízký, okolní (abs., *alci rei* něčemu 1) vl. o místě *Etruria erat vicina L* na blízku; *amnis v. Sardibus O*; *viae vicina domus fuit O* blízko cesty byl dům; *tam vicinum bellum L*; *vicinum funus H* v sousedství, v sousedním domě; *vicina iurgia H* se sousedy; *hostis vicino metu terret utrumque latus O* = svou blízkostí děsí; *mare vicinum ad commoditates nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum L* = na blízku moře se svými výhodami, ale zase ne tak příliš blízko, aby (bylo vystaveno =) vystavovalo nebezpečenství . . .; — subst. **vīcīnus**, *ī, m.* soused; **vīcīna**, *ae, f.* sousedka; **vīcīnum**, *ī n.* sousedství, blízkost, pl. blízká místa, (nejbližší) okolí: *Peneos sonitu plus quam vicina fatigat O*; *per urbem et urbi vicina T*; 2) metaf. blízký a) zř. časem; b) význ. ‚příbuzný': *dialecticorum scientia vicina ac finitima eloquentiae C.*

—, vicis (gen.), *f.* (schodné pády; užívá se jen v sg. gen. *vicis*, acc. *vicem*, abl. *vice*; v pl. nom. a acc. *vices*, dat. a abl. *vicibus* [srov. něm. Wechsel] 1) střídání, vystřídávání, střída, změna a) α) *frontis et tergi* (v. t.) *vices T*; *sceleris ac suppliciorum vices T*; *his agitur vicibus puppis O* za tohoto střídání; *plerumque gratae (sunt) divitibus vices H* změna; *mutat terra vices* (acc. vnitř.) *H* působí střídání = mění svou tvářnost; s gen. subj. *solvitur hiems grata vice veris H* vl. vystřídáním, nastoupením na místo = příchodem; *per vices O* = *in vices O* střídavě; β) střídavost: *commoti patres vice fortunarum humanarum L*; rozmanitost: *descriptas servare vices H*; γ) vzájemnost: *vice sermonis fratrem cognovit O* ze vzájemné řeči; *hac vice sermonum V*; b) spec. střídání osudu, (střídavý, měnivý, nestálý) osud: *deum rex volvit vices V*; — zejm. v boji *abit res a consilio ad vices rerum N*; *bellorum vices T* válečné osudy, události; nebezpečenství (boje): *nec ullas vitavisse vices Danaum V*; 2) meton. a) místo

něčí v řadě, řada α) úkol, úloha, úřad: *vice alcis fungi L H, vicem alcis explere T, supplere, implere Plin* zastávati něčí místo, úkol; *recito memoriam perfuncti periculi, vicem officii praesentis C* jako náhradu, v náhradu za ...; *vicem praestantia teli cornua O*; *ne sacra regiae vicis desererentur L*; *exercere (servare) vices V* konati službu střídavě, střídati se ve službě; *variare vices V* střídati stráže; *dum nox vicem* (svůj ‚úřad') *peragit O*; β) osud, postavení, úděl: *exanimes vice unius L*; *apparuit plebi (eum) suam* (sc. *plebis*) *vicem indignantem magistratu abisse L*; b) střída, odveta, odplata, odměna, náhrada: *Drusus ... arces deiecit plus vice simplici H* vl. více než jednoduchou měrou odplaty = splácejíc (nepřátelům) mnohonásobně; *fors et debita iura vicesque superbae te maneant H* odplata (pyšná =) pýchy; *sequenti redde vices O* odplať stejným; *multarum* (za mnohé) *miseras exiget una vices Pr*; *beneficio vicem exsolvere T*; *vices impunitatis T* vzájemné služby konané s nadějí na ...; 3) adv. výrazy a) acc. **vicem** α) o řadě *ut hoc insigne in orbem suam cuiusque vicem per omnes iret L* = střídavě po pořádku; o úkolu *cum suam vicem functus officio sit L* se své strany, pro svou osobu, co na něm jest; β) o přirovnání *Sardanapalli vicem mori C* na způsob, jako; γ) při slov. duš. hnutí: pův. *dolere vicem alcis* truchleti pro něčí osud, pro někoho, k vůli někomu, ale i jménem něčím, za někoho; odt. i *ne nostram vicem irascaris L*; b) abl. **vice** α) na místě něčím, za někoho: *Helenae Castor offensus vice H*; β) na způsob něčeho, jako, za: *dicta vice legis observem T*; c) **in vicem** (n. **invicem**) α) vl. na vystřídání, k vystřídání, střídou, střídajíce se; (naopak) zase, naproti tomu: *hi rursus i. v. anno post in armis sunt, illi domi remanent Cs*; *defatigatis i. v. integri succedunt Cs*; — zejm. při odplatě, pomstě a p. zase, za to: *ut Romani ex Albano agro, Albani ex Romano praedas i. v. agerent L*; *in hunc uxor accipitur atque i. v. ipsa armorum aliquid viro adfert T*; β) střídavě: *i. v. spectans ambos O*; γ) vzájemně, navzájem: *i. v. inter se gratantes L*; *his i. v. sermonibus nox traducta est L*; *ut i. v. ardentius diligamus Plin.*

vicissim, adv. [*vicis*] a) střídavě; b) zase, s druhé strany, naproti tomu, naopak zase, za to, navzájem: *ut id acciperet ab alio vicissimque redderet C*; *possetne uno tempore florere, dein v. horrere terra? C*; *ubi lumen v. luna premit V* (jako dříve slunce); (*tu*) *macrebis: ast ego v. risero H*; *hanc veniam petimusque damusque v. H.*

vicissitūdō, *inis, f.* [*vicis*] 1) střídání, vystřídávání (v lat. druhdy pl.): *vicissitudines dierum ac noctium C*; *temporum varietates fortunaeque vicissitudines C* = střídavost, proměnlivost; 2) vzájemnost: *nihil est vicissitudine studiorum officiorumque iucundius C* vzájemný poměr.

victima, *ae, f.* [srov. něm. weihen] žertva, obětní zvíře, oběť (vl. i přenes.): *victimam immolare C.*

victimārius, *ii, m.* [*victima*] obětní sluha *L.*

victor, *ōris, m.* [*vinco*] vítěz (v boji, v závodě i metaf.) (abs., *alcis* nad někým) a) *vocem secutus v. ad antra venit O* o Herakleovi, jenž byl v Římě uctíván u *ara maxima* jako *Invictus* n. *Victor*; *victorem discedere, abire, redire, reverti* vrátiti se jako vítěz = dobýti vítězství; *v. maximarum gentium Cs*; *v. belli* ale též abl. *bello* ve válce; — často přívlast. vítězný: *exercitus v.*; básn. *urbs oritur victorem terris imposita pedem O*; b) metaf. *animus libidinis et divitiarum v. S*; zejm. o tom, kdo dosáhl svého cíle n. přání: *v. proposiți* (v. t.) *H*; (*pastor*) *sedens v. flammas despectat V.*

victōria, *ae, f.* [*victor*] vítězství (vl. i metaf.) a) (abs., *de* n. *ex alqo* nad někým): *victoriam conclamare* (v. t.) *Cs*; *v. de Hannibale L*; *ex ea (urbe) tibi victoriam datam (esse) L* nad ...; *condicio melior externae victoriae quam domesticae* (v. t.) *C*; *v. belli C, certaminis L* ve ...; b) personif. *Victoria* Viktoria, bohyně vítězství (řec. *Νίκη*), z jejíchž chrámů v Římě vynikal zejm. palatinský; — neton. socha bohyně Viktorie: *V. aurea L*; *Capuae V. sudavit C.*

victōrlātus, *ī* (gen. pl. *um*), *m.* stříbrná mince s obrazem bohyně Viktorie, platící ½ denáru.

Victōriola, *ae*, *f.* [demin. od *victoria*] soška bohyně Viktorie (= *Nikē*) *C.*

victrīx, *īcis*, *f.* [*victor*] vítězkyně, vítězitelka, vítěz (vl. i přenes. zejm. o vyplnění přání) (*alcis* nad někým); **1)** subst. *quae* (*mulier*) *est v., ea in rogum imponitur C* zvítězí; — praed. vítězně: *dea Iunonem v. adfatur V*; **2)** adj. vítězný **a)** fem. *victrices flammae O*; — meton. *litterae victrices C* o vítězství; *feres hederae victricis praemia H*; **b)** neutr. **victrīcia**, *um*: *v. arma O.*

Victumulae, *ārum*, *f.* městečko v zapadské Gallii sev. záp. od Vercell *L.*

victus, *ūs*, *m.* [*vivo*] živobytí **a)** způsob života, žití, život: *nihil de victu mutavit N*; *consuetudines victūs C* důvěrné styky; *vita ... v. CN* vystupování ... způsob života (co se týče bytu, oděvu a stravy); **b)** spec. (vl. i meton.) výživa, potrava, strava, jídlo, pokrm, ‚chléb': *eodem victu et cultu corporis utuntur Cs* stejně se živí a odívají; *parsimonia victus atque cultus N* v jídle a šatstvu; *facilem* (v. t. II 2)) *victu gentem V*; *illos domant inopi ieiunia victu O* nedostatkem potravy.

vīculus, *ī*, *m.* [demin. od *vicus*] vesnička.

vīcus, *ī*, *m.* [srov. οἶκος (ϝοῖκος), čes. ‚ves'] skupina domů **a)** ves, vesnice, osada, dědina: *vicos aut oppida Armeniorum T*; o městě (*Lebedus*) *Gabiis desertior v. H* ‚hnízdo'; jako majetek někt dědina, dvůr: *quid vici prosunt aut horrea H*; **b)** v městě **α)** řada domů, třída, ulice: *v. Tuscus*; *dimensis* (v. t.) *vicorum ordinibus T*; *extremis in vicis H* ‚někde v předměstí'; **β)** část města, čtvrť: *v. oppidi magnitudine Cs.*

videlicet n. **videlicet** [*videre* a *licet*, srov. *ilicet*, *scilicet*] (vl. jest možno vědět) patrně, zřejmě, zjevno (že ...), jistě, věru, ovšem, arci, rozumí se **a)** v pův. sm. s acc. c. inf. *v. parcum illum fuisse senem Pl*; — *idem comitia habebit et v. collegas suos non repudiabit C*; *nec tamen is terror fide socios dimovit, v. quia iusto regebantur imperio L*; **b)** iron. *homo v. timidus vocem consulis ferre non potuit C*; *quis ea tuebitur? imbellis v. atque inermis multitudo L*; **c)** vysvětlující totiž: *conscriptos, v. novum senatum, appellabant lectos L.*

viden [m. *vidēn*] = táz. *vidēs-ne.*

videō, *ēre*, *vīdī*, *vīsum* [srov. εἶδον z ἔϝιδον, οἶδα z ϝοιδα, čes. ‚viděti', ‚vědět', něm. wissen] vidět (vl. i metaf. v rozmanitých význ. jako v češt.), zírati, hleděti, patřiti, dívati se **I** act. (abs. i trans.) **1)** vůb. *ut eum oculum, quo bene videret, amitteret C*; o procitlém *Aegle iam videnti frontem pingit C*; příst. *vivus videnque C* vl. jsa na živu a vida to = před svýma očima; s abl. instr. *quotiens te speculo* (v zrcadle) *videris alterum H*; konj. potent. *videres* byl bys viděl, bylo lze viděti; — sup. *visu* u adj. na pohled, pohledu, zraku: *mirabile visu V*; *nec visu facilis V*; — s doplňk. acc. *pubes vacuam sedem regiam vidit L*; zejm. s doplňk. part. na označenou stavu bezprostředně viděného předmětu *quem modo decoratum ovantemque victoriā incedentem vidistis L* (jak n. an kráčel, kráčeti); *captam suam urbem v.* (sc. *se*) *Cs* už vidí; — ob s acc. c. inf. *quos video volitare in foro C*; *quotiens ego hunc Archiam vidi magnum numerum versuum dicere ex tempore C*; — se spojkou *ut* n. *cum* (jak ..., když ...): *viden* (= *videsne*), *ut stant vertice cristae V*; *vidi, duo cum corpora frangeret ad saxum V*; **2)** zejm. **a)** **α)** význ. navštíviti: *rogo, mane videas Plinium domi Plin*; *Romam v. V* podívati se do Říma; **β)** býti svědkem něčeho, zažiti, zkusiti, dočkati se, dožiti se: *multas victorias aetas nostra vidit C*; *si nihil infesti vidisset Ulixes O*; *ut Roma saecula quinque vidit O*; *quem virum nuper P. Crassum vidimus C* viděli jsme (měli jsme) v ...; **γ)** s podm. neživot. *quascumque terras vident occasus et ortus O*; o vyhlídce *triclinium hortum videt Plin* hledí, má vyhlídku do ...; **b)** duševně viděti, znamenati, pozorovati, poznávati, znáti, věděti; rozuměti: *interdum volgus rectum videt H*; zejm. *plus* (*longius*) *v.* dále (hlouběji) viděti = býti proziravější, bystřejší, míti větší rozhled: *sin vos plus tum in re publica* (v politice) *vidistis C*; **c)** pozorovati, hleděti, přihlížeti k něčemu, uvažovati, myšliti, přemýšleti: *age nunc de ratione videamus C*; *id primum videamus, quatenus amor*

progredi debeat C; *videte iam porro cetera C* (vl. slyšte); ▬ zejm. fut. ex. *videro* (často s adv. *mox, post, alias*), odkládá-li se úvaha o věci, leckdy též na označenou, že věc nezasluhuje úvahy: *alio loco de oratorum animo et iniuriis videro C*; *compone hoc ... de reliquo videro C* (‚až jindy', ‚později'): 2. a 3. os. na označenou, že rozhodnutí n. posouzení se přenechává jinému: *sitne malum dolere necne, Stoici viderint C* = jest věc Stoiků; pod. *viderit! intereat, quoniam tot caede procorum admonitus non est O*; **d)** hleděti (si něčeho), dbáti, starati se (*de alqo* o někoho) α) *navem idoneam ut habeas, diligenter videbis C*; zejm. formule, již senát vyzýval konsuly k jmenování diktátora: *videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat*; *Verginius viderit de filia, quid agat L*; *de me divom pater viderit V*; seslabeno *vide, ne nulla sit divinatio C* hleď, aby ne ... (= naposled) snad není; β) *v. alqd* vyhlédnouti, obstarati něco, postarati se o něco: *potionis aliquid videamus et cibi C*; *ut (sapiens) semper videat sedem sibi ac locum C*; *ut prandium nobis videret C*;

II pass. **vidĕor**, *ērī, vīsus sum* **1)** býti viděn (spatřován, spatřen a p.), jeviti se, ukazovati se (v češt. ob. neosob. jest viděti s acc.) **a)** *in aperto loco stationes equitum videbantur Cs*; *procul adstitit, unde v. magis quam audiri posset T*; s dat. pův. (*Proserpina*) *paene simul visa est dilectaque* (v. t.) *Diti O*; jako inf. vztah. *maior v. V, niveus v. H* na pohled, vzezřením; *visus* uviděný, spatřený: *visa species L* (spatřený) zjev; *quem (risum) visi movere dolores O* = pohled na bolesti; *Considium, quod non vidisset, pro viso renuntiavisse Cs* vl. jako viděné; subst. **vīsum**, *ī, n.* v. t.; *nulla re, quae agenda videndaque magno futuro duci esset, praetermissa L* (viděti t. j. poznati, naučiti se); *iudicium subtile videndis artibus H* = pro díla výtvarných umění; ▬ s nom. c. inf. *ut eos vereri et diligere videamur C* aby bylo viděti, aby lidé viděli, že ...; *luna visa (est) languescere T*; *colles exire videntur O*; leckdy lze přel. adv. viditelně, zjevně, patrně: *pristinae residere virtutis memoria videtur Cs* zjevně trvá; **b)** spec. o vidění ve snu zdáti se: *Hannibalem visum esse in somnis in deorum concilium vocari C* Hannibalovi se zdálo, že ...; *ante oculos mihi quercus adesse visa est O*; **2)** zdáti se, podobati se, býti pokládán, platiti **a)** s doplňk. nom. n. nom. s inf. *Zenoni animus ignis videtur C*; *alia et bona et mala videntur Stoicis et ceteris civibus C*; *Mario, qui durior ad haec studia videbatur C*; *esse quam v. bonus malebat S*; *ante hoc domus pars videntur (iuvenes) T*; *quid tibi visa (est) Chios H* jak se ti zdál (= líbil); ▬ *Roma est ad id potissimum visa L* = nejlépe se zamlouval; t. t. o soudcích, senátě a p. býti uznán za něco: *fecisse v. pronuntiat C* že jest uznán vinným: *si non faciat, eum adversus rem publicam facturum v. C* že bude uznán (= pokládán) za nepřítele státu (za velezrádce); ▬ s part. fut. lze někdy přel. slibuje (op. hrozí), že: (*otium*) *ii praestaturi videntur C*; **b)** (*mihi*) *videor* s nom. c. inf. n. též (*mihi*) *videtur* (častěji *visum est*) s acc. c. inf. zdá se mi, mám za to, myslím, soudím, že: *videre iam videor populum a senatu disiunctum C*; *ut (Pompeiani) vicisse iam sibi viderentur Cs*; jako vložka ob. os. *quem nostris libris diligenter, ut tibi quidem videmur, expressimus C*; ale *tuentur eum locum seque facile, ut mihi videtur, expediunt C*; *non mihi videtur ad beate vivendum satis posse virtutem C*; *mihi contra ea videtur* s acc. c. inf. *S*; **3)** neos. *mihi videtur alqd* zdá se vhodným, líbí se, uznávám za dobré, za vhodné: *si videtur* a dle obecné mluvy *si tibi videtur* (jako vložka) je-li (ti) libo, chceš-li (chcete-li); *ad haec, quae* (sc. *respondere*) *visum est, Caesar respondit Cs*; *fenestras, quibus in locis visum est, reliquerunt Cs* na vhodných místech; ▬ spec. o úřadech, senátě, božstvu a pod. schváliti, usnésti se, ustanoviti, rozhodnouti, usouditi: *ita dis (patribus) visum est* (též s acc. c. inf., srov. *ἔδοξε*) bohům se zalíbilo, bohové usoudili.

vidua, *ae, f.* [srov. vdova, Witwe; *divido*] **a)** vdova; **b)** neprovdaná (svobodná) žena; žena bez muže, samostatná žena: *viduae (sunt) adtributae, quae ... penderent L*.

viduitās, *ātis, f.* [*viduus*] vdovství.

viduō, *āre, āvī, ātum* [*vidua*] **1)** učiniti vdovou: *filia marito in exitium pulso viduata desolataque T* ovdovělá; **2)** metaf. zbaviti (*rē* něčeho), odloučiti od něčeho: *v. civibus urbem V*; *arva numquam viduata pruinis V* jichž nikdy jiní neopouští, s nichž nesejde; *foliis viduantur orni H.*

viduus, *a, um* [utvořeno z *vidua;* srov. *ἠΐθεος* z **ἠ-ϝιθεϝος* neženatý] **1)** **a)** spec. ovdovělý; subst. **vidua** v. t.; **b)** vůb. bez muže, neprovdaný, svobodný: *se viduam et illum caelibem L*; *viduae puellae O*; *vidua filia T*; – obr. (o snoubení révy a stromu) nesnoubený: *vidua vitis Cat*; *vitem viduas ducit ad arbores H*; **2)** metaf. opuštěný, osiřelý, osamělý: *v. torus Pr*; *vidua domus O*; s abl. odl. *v. pharetrā Apollo H* zbavený; *me* (= *viribus meis*) *ipse v.* básn. *C.*

Vienna, *ae, f.* hlavní město gallských Allobrogův nad Rhodanem, nyn. Vienne *Cs*; adj. **Viennēnsis,** *e* viennský *T*; subst. **Viennēnsēs,** *ium, m.* Vienňané *T.*

viētus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *viesco* vadnouti] zvadlý; scvrklý, svraštělý.

vigeō, *ēre, uī* — [srov. *vegetus*] býti plný života, při síle; býti svěží, jarý, silný, zdráv; žiti (činně), existovati, ‚dýchati'; **1)** **a)** vl. *vivere* (*et*) *v.* žiti a růsti; *quiddam quod vigeat et sentiat C* co žije a čije (princip života a čití); *Alpes vix integris vobis ac vigentibus transitae L* kdy ještě jste byli v plném počtu a při svěží síle; *Varro invalidus senecta vigenti Silio concessit T* zdravému; *Tiberium vigentem annis T* (dosud) svěžího věku; *vigui rege beatior H* žil jsem; **b)** obr. (*dicimus*) *arborem v. et senescere C* jest při síle a slábne; (*verba*) *florent vigentque H* žijí; *dum Gallorum animi vigerent L* jsou svěží (neochábly); – s abl. causae *nisi* (*philosophia*) *doctissimorum contentionibus viguisset C* kdyby nebyla bývala živena; *mobilitate viget* (*Fama*) *V*; **2)** metaf. kvésti, býti v květu, v rozkvětu, na vrcholu moci (slávy, štěstí), na výsluní; skvíti se, slynouti, vynikati, vyznamenávati se: *Lacedaemonius Leonidas viget C* žije, je nesmrtelný; (*Lacedaemonii*) *victores* (jako...) *viguerant N*; *viguere Mycenae O*; *scaena viget O* v divadle jest živo; – o moci býti vážen, platiti, míti moc: *viguit cecidítque* (*Seianus*) *T*; *dum regum vigebat conciliis V*; – šp. sm. bujeti: *audacia, largitio, avaritia vigebant S*; *ubi vigent crimina H.*

vigēscō, *ere,* —, — [inchoat. od *vigeo*] nabývati živosti (křepkosti, síly): *pedes vigescunt Cat.*

vīgēsimus viz *vicesimus.*

vigil, *ilis* [srov. *vegelus, vigeo*] **1)** subst. masc. hlídač, strážce, stráž (též vojen.), ponocný; pl. *vigiles* spec. policejní stráž římská s vojenskou organisací, konající zejména službu hasičskou: *vigilum cohortes T, praefectus T*; **2)** adj. bdicí, bdělý, strážný, ostražitý **a)** *vigiles canes HO*; *v. ales O* (kohout); nespící: *prius orto sole v. calamum posco H* vstávám a...; doplňk. se záměnou epith. *dum noctem lutam et vigilem capesserent T* v bdění, bdice; **b)** básn. *vigiles curae O* (vždy) bdělé neusínající; *vigil ignis VO* věčný; *vigiles lucernae H.*

vigilāns, *antis* [vl. part. praes. od *vigilo*] vl. bdicí; bdělý, ostražitý, bedlivý, pilný; starostlivý.

vigilanter, adv. [*vigilans*] bdělе; bedlivě, ostražitě; horlivě.

vigilantia, *ae, f.* [*vigilo*] bdělost **a)** pilnost; **b)** bedlivost, ostražitost, starostlivost.

vigilāx, *ācis* [*vigilo*] (vždy) bdělý, neusínající: *vigilacibus curis O.*

vigilia, *ae, f.* [*vigil*] **1)** bdění, nespaní; nevyspání: *vigiliarum somnique tempora L*; *corpus patiens vigiliae S*; *consumitur vigiliis pars noctis Cs* probdí se; **2)** praegn. spec. vojen. hlídání, (noční) hlídka, stráž, ponůcka **a)** jako služba *vigilias agere* (konati); – obr. *manendum quasi in vigilia quadam consulari ac senatoria C*; *cupio vigiliam meam tibi tradere C*; **b)** meton. *α)* mužstvo *vigilias ponere, disponere*; *hi vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt T*; *β)* jako určení noční doby; noc od západu slunce do východu dělila se dle vystřídávání nočních stráží na 4 hlídky (*vigiliae*), ohlašované troubením: *prima, secunda, tertia, quarta v.*; **3)** metaf. bdělost, bedlivost, ostražitost, starost:

quod ego meo labore et vigiliis consecutus sum C.

vigilō, *āre, āvī, ātum* [*vigil*] bdíti, nespati; **1)** vl. **a)** *quod animus vigilans viderit C* ve bdění; (*Regulum*) *Karthaginienses vigilando necaverunt C* zdržováním od spánku; *cum certum vigilans audieris H* jsa jist, že bdíš (t. j. že se ti to nezdá); **b)** trans. probdíti: *v. magnam partem noctis C, noctes H*; **2)** praegn. vl. i metaf. bdíti v starosti o něco **a)** býti bdělý, ostražitý, starostlivý, bedlivý, pilný: *me v. acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae C*; *ut vivas igitur, vigila H*; *studiis* (dat. prosp.) *v. Pr* ‚věnovati noci'; **b)** trans. s acc. vnitř. ve bdění, bděle (bedlivě, pilně) konati: *quae vigilanda viris V*; *carmen vigilatum nocte O*; *pretium vigilatorum laborum O.*

vīgintī, čísl. základ. [srov. *εἴκοσι*, dialekt. *ϝίκατι, ϝείκατι*] dvacet.

vīgintī-virātus, *ūs, m.* [*vir*] dvacetičlenný sbor (kollegium, komise) **a)** mimořádný k vyřízení zvláštního úkolu; **b)** souborný název pro 4 nižší úřady (*III viri capitales, III viri monetales, IV viri viarum curandarum, X viri stlitibus iudicandis*) jako stupeň ke quaestuře: *ut munere capessendi vigintiviratus solveretur T.*

vigor, *ōris, m.* [*vigeo*] životní síla, živost, svěžest, jarost, čilost, síla, zdraví; ‚ohnivost', ‚oheň', zápal.

vīlica, *ae, f.* [*vilicus*] šafářka; ▬ přenes. venkovské děvče, selka *Cat.*

vīlicō, *āre, āvī, ātum* [*vilicus*] býti šafářem, dozorcem.

vīlicus, *ī, m.* [*villa*] šafář, dozorce, správce statku.

vīlis, *e* laciný, malé ceny, **1)** vl. *frumentum vilius erat C*; **2)** přenes. **a)** prodejný, úplatný: *v. fides T*; **b)** bezcenný, chatrný, nepatrný; všední, obyčejný, nízký, skromný, sprostý: *meritis vilibus O*; *alqd vile habere ST* nic neceniti, za nic (si) neváţiti; *circa vilem orbem H* ve všedním kruhu; *inter viles atque novos* (*scriptores*) *H*; lhostejný: *punienti vilior fuit T*; *v. Europe H* bídná; ▬ prostý, chudý, chudobný: *v. anus O*; subst. *satis inter vilia fortis H*; **c)** málo ceněný, nevážný, opovržený: *omnes* (*uxores*) *viles sunt S*; *si tanta clades vilem vitam non fecit L* jestliže porážkou nepozbyl život ceny; *ne sit tibi cura vilior illius O* méně důležitá.

vīlitās, *ātis, f.* [*vilis*] láce, lacinost; **1)** vl. *carissimam annonam necopinata v. consecuta est C*; **2)** bezcennost, malá cena; necenění, nevážnost: *argentea vasa non in alia vilitate, quam quae humo finguntur T* nemají větší ceny než ...; *taedio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi Cu* k pohrdání životem (= že život pro ně pozbude ceny).

villa, *ae. f.* [m. **vīcsla*, srov. *vicus*] vůb. stavení stojící mimo městské hradby, zvl. (venkovský) statek, dvůr, dvorec: *in villa vivere Plin* na venkově; ▬ *v. publica* obecní dům na poli Martově, pro magistráty ke konání censu a sbírání vojska, leckdy i k přijímání cizích vyslanců.

vīllica, vīllicō, vīllicus viz *vilica* atd.

villōsus, *a, um* [*villus*] chlupatý, kosmatý, huňatý: *v. leo V*; s abl. *villosa saetis pectora V* zarostlá; *villosa columbis guttura O* ježící se.

vīllula, *ae, f.* [demin. od *villa*] stateček, dvorec.

villus, *ī, m.* [srov. *vellus*] chlup, pl. n. sg. collect. chlupy, srst, u ovce vlna; ▬ přenes. *tonsis mantelia* (v. t.) *villis V.*

vīmen, *inis, n.* [srov. *vieo*, čes. ‚víti', *ἴτυς, ἰτέα*, něm. Weide, winden] (ohebný) prut k pletení, proutek, ob. sg. collect. n. pl. pruty, proutky, prouti: *aureus et foliis et lento vimine ramus V*; *contextae viminibus* (abl. instr.) *vineae Cs* z prouti; pod. *scutis viminibus contextis Cs*; pletivo: *vimina curva O* t. j. úle.

vīmentum, *ī, n.* [*vimen*] pletivo z prouti *T.*

Vīminālis *collis* [*vimen*] vrch v Římě na sev. vých. straně mezi Quirinalem a Esquilinem.

vīmineus, *a, um* [*vimen*] proutěný, spletený z prouti.

vīn = táz. *vīs-ne* (od *volo*).

vīnāceus, *ī, m.* [*vinum*] vinné zrnko, jadérko.

Vīnālia, *um, n.* [*vinum*] svátek vína, zasvěcený Liberovi a slavený 23. dubna (*V. priora* n. *urbana*), kdy se nové víno načínalo, a 19. srpna (*V. rustica*) v době zrání vína.

vīnārius, *a, um* [*vinum*] vinný: *vas vinarium C* (= *trulla*); *crimen vinarium C* týkající se vína, t. vinného cla; – subst. **vīnārius**, *ī, m.* vinař, vinárník; **vīnārium**, *ī, n.* nádoba na víno, džbán.

vinciō, *īre, vinxī, vinctum* [příbuz. s *vieo*, srov. k *vimen*] vázati; **1)** přivazovati: *Ligus saxa et radices laqueis vinciebat S* přivazoval na skaliska provazy; s dat. *tela iugo* (na...) *vincta est O*; **2)** ovazovati, ovíjeti: *tibia orichalco vincta H* (o klapkách připevněných na prstencích); věnčiti: často part. *vinctus* se vztah. acc. části těla a abl. věci jsa ověnčen na..., maje ověnčeno..., s ověnčeným...: *verbenā tempora vincti V*; *vinctus caput lauro O*; **3)** svazovati: *vinctae cortice virgae O*; spec. spoutávati, poutati **a)** vl. *ut ille vinctus duceretur C* v poutech; – obr. dle otroků, pracujících v poutech *velut usquam vinctus eas H*; o knize (vl. i obr.) *vinctus mitteris Herdam H*; – odt. držeti ve vazbě, věznit: *facinus est v. civem Romanum C*; *neque animadvertere neque v. nisi sacerdotibus permissum T*; **b)** obr. a přenes. poutati, svírati *α)* o lásce *iuvenem puella tenet gracta compede vinctum H*; *vinctus somno LO*; o víně *v. linguam V, mentem Pr*; *tu glacie freta vincta tenes O*; o čarování *hostiles linguas vinximus O*; *loca v. praesidiis C*; *eodem fato vinctae legiones T*; *β)* zavázati, připoutati, upoutati: (*Iovis*) *nomine maiores vinctam fidem esse voluerunt C*; *iuvenem pacto matrimonio v. T*; **c)** o řeči vázati: *oratio vincta numeris C*.

vinclum viz *vinculum*.

vincō, *ere, vīcī, victum* [příbuz. s čes. „věk“ s pův. význ. (životní) síla] zvítěziti, býti vítězem (abs., *alqm* nad někým), vyhráti, nabýti vrchu; trans. přemáhati, překonávati, porážeti; **1)** vl. v boji; odt. v zápase, na soudě, v poradě *is qui vicit* vítěz; *victus* přemožený, poražený; *in acie Cs, acie L v.* v poli, v boji zvítěziti; *Arminius bello non victus T*; *hostes victos dare* (v. t. ke konci) *S*; *victa arma tractare* (v. t.) *T*; – *victus* (sc. *aleā*) *voluntariam servitutem adit T* kdo prohraje; s acc. vnitř. *equus, qui vicit Olympia* básn. u *C* v závodech olympijských (dle řec. *Ὀλύμπια νικᾶν*); – na soudě vyhráti: *v. iudicio, causā* n. s acc. vnitř. *iudicium, causam*; *Fabio vel iudice vincam H*; *luam poenas iudice victa deā O* odsouzená; – *victa est nostra sententia, vicit L. Caesaris C*; **2)** přenes. **a)** abs. *vincite, si ita vultis Cs* = budiž po vašem; *vicimus O* (my: vyhráno!); **b)** význ. převyšovati, předstihovati, předčiti, vynikati: *sale et facetiis Caesar vicit omnes C*; *sola tuum vates Lesbia vincet opus O*; s inf. vztah. *non me Chaoniae vincant columbae dicere Pr* = nedovedli by lépe říci; = abs. *illi operibus vincebant Cs* byli ve výhodě (dříve hotovi); *vincit longe* s inf. *H* jest lépe; býti v popředí; **c)** *naturam v. S* vítěziti nad přírodou; ale *paene naturam studio v. Cs.* = téměř nadlidsky se namáhati; *v. alqd vivendo V* přežiti, *durando V* přetrvati; přemoci, zmoci, udolati, zdolati: *iacebat membra deo* (sc. *Baccho*) *victus V*; *corpora victa sopore O*; *lubidine divitias v. S* (t. j. utratiti); *navem vicit hiems V*; (*nix*) *zephyro victa O*; *viscera v. flammā V* uvařiti; pod. *metallorum primitiae nullis fornacibus victae T* netavené; prolept. *ne area pulvere victa fatiscat V* aby pukaje v prach se nerozpadal; *annus proventu horrea vincit V* přetiží; o šípech *aëra v. summum arboris iactu V* vzdušnou výší stromu přeletěti; o zvuku přehlučeti, překřičeti: *sonabit, cornua quod vincat H*; (*iambum*) *vincentem strepitus H*; *vicina sidera vincat corona O* zastíní; – potlačiti, zahnati, zapuditi: *victo silentio prorupit T* přerušiv; *noctem* (tmu) *flammis funalia vincunt V*; *glans victa est utiliore cibo O*; *spem v. LO* zahnati, zmařiti; – zmoci, ovládnouti, opanovati: *verbis ea* (látku) *v. V*; **d)** duševně přemoci, zmoci, pohnouti, obměkčiti, získati: *precibus vinci* dáti se překonati; *beneficio v. alqm SL* získati; abs. *Eurydicen victus animi* (gen. význ. loc.) *respexit V* neodolal a...; *nescia vinci pectora V* nezdolná; **e)** dokázati, provésti, dovésti (*alqd* něco, acc. c. inf. že...): *vince bonum virum fuisse Oppianicum C*; *vincet ratio hoc, ut... H*; *vincet ratio* s acc. c. inf. *H*.

vinculum a pův. **vinclum**, *ī n.* [*vincio*] (vl. vazadlo) **1)** vůb. **a)** provaz, provázek, lano, řemen, stuha, stužka, tkanice: *qua inhaeserant vinculis membra L* na provazích; = o dopisech, jež bývaly křížem převazovány a na uzlu pečetěny *v. epistulae laxare N, solvere Cu* = *chartae vincula demere O* rozvázati t. j. otevříti dopis; *quamvis cera sit a vinclis non labefacta suis O*; = *vinclorum immensa volumina V* závity řemení (= *caestus*); *spinea vincula O* trnité závity; **b)** vazba, svázání, pouto: *laquei vincula O* smyčka z provazu; (*navium*) *alvum sine vinculo ferri conexam T* bez železných svorníků; básn. o vosku *pennarum vincula O* pojidlo; *Chio solvite vincla cado Tib* (t. j. zátku připevněnou smolou); *digitorum vincula colo inicit O* prsty sevřel krk; *vinclis levor remissis O* když spojení prstů bylo uvolněno; *tunicarum vincla relaxat O* těsnou tuniku; **2)** spec. **a)** ob. pl. pouta, okovy: *alqm vinculis capere V* v pouta; *fortissimus quisque anulum velut v. gestat T* pouto; = meton. vazba, vězení, žalář: *alqm in vincla ducere, conicere*; **b)** obuv, střevíce, opánky: *Tyrrhena vincula circumdat plantis V*; *scindebant vincula pedes O*; **c)** oko, osidlo: (*volucris*) *adstringit vincula motu O*; **d)** opraf, ohlávka: *abruptis fugit vinclis equus V*, pod. *T* utrhnuv se; **e)** při čarování kouzelný uzel k připoutání lásky milencovy *Veneris vincula V*; *incantata vincula H*; **3)** metaf. **a)** pouto význ. překážka, mez, ‚jho': *legis vincula L*; *nescio, an maiora vincula vobis fortuna circumdederit L* sevřel silnějšími pouty; *iis vinculis fugae obstricti stabant L* = takto zdrženi od útěku stáli jako spoutaní; *gentem haud vinclo nec legibus aequam V* bez nucení a zákonů; *mercennaria* (v. t.) *vincla H*; **b)** pojítko, páska, svazek: *artes habent quoddam commune v. C*; *v. concordiae L, caritatis T*; *continendis in fide sociis* (k udržení ...) *maximum v. esse* s inf. *L*; *v. iugale V* = *vincula tori VO* svazek manželský.

Vindelicī, *ōrum, m.* Vindelikové, keltský národ mezi Alpami, Rýnem, Dunajem a Innem s hlavním městem *Augusta Vindelicorum* (nyn. Augsburg).

vindēmia, *ae, f.* [*vinum* a *demo*] vinobraní; meton. vinná úroda, hrozny.

vindēmiātor, *ōris, m.* (4 slab. vindemjator *H*) [*vindemia*] vinař.

vindēmiolae, *ārum, f.* [demin. od *vindemia*] přenes. důchodky, příjmy.

Vindēmitor, *ōris, m.* [= *vindemiator*] Vinař, hvězda v souhvězdí Panny, za jejíhož ranního východu (18. září) začínalo se vinobraní *O*.

1. vindex, *icis, m.* (i *f.*) t. t. soudní kdo právně převádí proti druhému spornou věc n. osobu na svou stranu (t. ve své vlastnictví n. ochranu a pod.); = přenes. **1)** kdo činí proti druhému nároky k něčemu, uchazeč o něco: *vindices praedarum L* vychvatitelé; **2)** zastánce něčí, **a)** obhájce, ochránce, obránce, zástupce: *v. libertatis* (dle rčení *vindicare in libertatem*) vl. kdo uvádí na svobodu, původce (‚průkopník') svobody, osvoboditel (*Brutus non acrior v. libertatis fuerat, quam deinde custos fuit L*), odt. ochránce (obhájce, ochrana, spása) svobody (‚*provoco*' ... *vox una v. libertatis L*); *maiestatis v. L*; o Herakleovi *timuere dei pro vindice terrae O*; *invadunt Numidae sine vindice regnum O* zbavené obránce; ale *v. iniuriae L* ochránce od bezpráví; = vysvoboditel, osvoboditel, spasitel: *periculi* (z ...) *v. L*; básn. *dignus vindice nodus H* zápletka hodná osvoboditele t. j. (vyššího) zakročení; = strážce, hlídač: *vindice decepto O* o draku, hlídajícím zlaté rouno; **b)** mstitel, trestatel, karatel (abs., *alcis rei* něčeho): *Furiae vindices facinorum et sceleris C*; *carcer v. scelerum C*; *vindices rerum capitalium S* vykonavatelé hrdelních trestů; *Galli ab auctoribus iniuriae ad vindices futuros declinant L*; *v. magnae linguae, fraudis H*; *aurea aetas vindice nullo fidem colebat O* bez trestajícího soudce = bez trestů; *non humili vindice* (abl. abs.) *caesus eris O* mstitel tvé smrti nebude malý; = básn. adj. trestající, mstící: *v. poena Cat*; *v. flamma O*.

2. Vindex, *icis, m.* vlastní jméno *C. Iulius Vindex, legatus pro praetore* v Gallii Lugdunské, povstal r. 68 po Kr. proti Neronovi a způsobil jeho pád i nastoupení Galbovo *T*.

vindicātiō, *ōnis, f.* [*vindico*] 1) (právní) nároky (*alcis rei* k něčemu) u *Plin*; 2) hájení, ochrana *C.*

vindiciae, *ārum, f.* [*vindico*] t. t. soudní právní převedení sporné věci n. osoby k jedné ze sporných stran do konečného rozhodnutí pře, subj. právní nároky: *vindicias postulare* žádati za (zatímní) přiřknutí, činiti (právní) nároky; *vindicias dare* vyhověti (právním) nárokům; *si huius vindiciis cesserit L*; *iniustis vindiciis ac sacramentis* (v. i t.) *alienos fundos petebat C*; strana činící nároky byla povinna rukojmím: *praes litis* (*et*) *vindiciarum C* rukojmě za (zatímní) převedení sporné věci; ve při o svobodu člověka, při níž proti sobě stáli *assertor in libertatem* a *a. in servitutem* (*causa liberalis*): *vindicias dare* (n. *decernere*) *secundum libertatem* (*servitutem*) *L* vl. vyhověti právním nárokům (strany, která jest) ve prospěch svobody (otroctví) = prohlásiti za svobodného (za otroka); *secundum libertatem postulantibus vindicias L* straně, činící nároky ve prospěch svobody = zastávající svobody; *te ab libertate in servitutem vindicias non dedisse L* že jsi nerozhodl proti svobodě pro otroctví = že jsi neprohlásil svobodného člověka otrokem.

vindicō, *āre, āvī, ātum* [*vindex*] vl. převáděti proti druhému spornou věc n. osobu na svou stranu (t. ve své vlastnictví n. ochranu a p.), odt. činiti nároky (*alqd* k něčemu), právem táhnouti se k něčemu, pohledávati, vymáhati; 1) zkrác. *v. alqm in libertatem* vl. činiti ve při o něčí svobodu nároky v ten smysl, aby byl prohlášen svobodným (viz *vindiciae*), odt. (i samo *vindicare*) provésti, aby někdo se stal (n. zůstal) svoboden, hájiti něčí svobody, získati někomu svobodu, uvésti na svobodu, osvoboditi, prohlásiti svobodným a) vl. *v. sponsam in libertatem L*; *ut vindicari puellam in posterum diem pateretur L* aby byla ponechána na svobodě; b) přenes. α) *v. plebem in libertatem S* bojovati za svobodu lidu; (*filiam*) *revinctam vindicat Alcides O*; *v. ab re* (básn. též *rē*) osvoboditi, vysvoboditi, zprostiti od něčeho: *illum videtur felicitas ipsius ab eis miseriis morte vindicavisse C*; *Graium* (gen. pl.) *bis vindicat armis V*; β) odt. hájiti, chrániti, zastávati, brániti od něčeho: *ab omnibus* (*senectutem*) *vitiis v. C*; *a crudelitate v. L* uchrániti; – *vindicet antiquam faciem* (sc. *Iuppiter*) *O* ať uchrání = ať (ji) vrátí; γ) spec. zastávati někoho místo = mstiti někoho, něčeho, mstiti se za někoho (*alqm*), pro něco (*alqd*), zjednávati někomu pomstu: *plebunt Germanicum etiam ignoti*: *vindicabitis* (sc. *eum*) *vos T*; *v. mortem, iniurias suas S*; *se de fortuna* (nad ...) *praefationibus vindicat Plin*; – odt. mstiti se někomu, nad někým, trestati (*alqd* něco, *in alqm* někoho), trestem stíhati, kárati, zakročiti proti někomu: *hominum consilia legibus vindicantur C*; *delicta v. S*; *in quos Caesar gravius vindicandum statuit Cs*; abs. *populum ad vindicandum hortari S*; 2) *v. alqd* (*sibi* n. *ad se*) osobovati si, přivlastňovati si, osvojovati si, požadovati pro sebe, vyhrazovati si (přenes.): *prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur T*; *maximam partem fortuna sibi vindicat C*; *quod armis vindicarimus L* uhájíme si; *quo pignore* (v. t.) *vindicet urbem O*; *ad se belli v. decus L*; *partem oneris tui mihi vindico Plin* vyhrazuji si; s doplňk. *Chii* (*Homerum*) *suum vindicant C* sobě přivlastňují; *ut civitas eam laudem pro sua vindicaret C.*

vindicta, *ae, f.* [*vindico*] 1) hůlka, kterou se dotýkal při manumissi občan zv. *assertor in libertatem* hlavy otrokovy, načež byl otrok od magistráta přiřčen assertorovi a tím prohlášen svobodným, hůlka svobody (= *festuca* n. *virga*): *vindictā liberare alqm L*; 2) moton. přenes. a) osvobození, vysvobození: *huius vitae v. L* od života; obhájení, uhájení: *v. libertatis L*; b) pomsta, trest, pokuta, odveta: *quod admissum, quae sit v., docebo O*; *legis v. severae O*; (*Agrippinam*) *vindictae properam T.*

Vindonissa, *ae, f.* město v území Helvetiů nad řekou Aruriem (Aar), nyn. Windisch *T.*

vīnea, *ae, f.* [*vinum*] 1) vinice, vinohrad; 2) metaf. vojen. dřevěný posunovací přístřešek, ochranné loubí, jímž se chránili vojáci při dobývání města proti nepřátelským střelám (srov. *porti-*

cus): *vineas agere, proferre CsL* posouvati.

vīnētum, *ī, n.* [*vinum*] vinice, vinohrad; příst. *ut vineta caedam* (v. t.) *mea H.*

vīnitor, *ōris, m.* [*vinum*] vinař.

vīnolentia n. **vīnulentia,** *ae, f.* [*vinolentus*] a) opilost; b) opilství.

vīnolentus n. **vīnulentus,** *a, um* [*vinum* a *oleo*] (vl. páchnoucí vínem) a) opilý; přenes. *v. furor C*; b) oddaný pití (vína), milovný vína; subst. piják, pijan; c) *vinolenta medicamina C* vinné.

vīnōsus, *a, um* [*vinum*] hojně vína obsahující n. pijící: *arguitur v. Homerus H* jako přítel vína; *vinosa Pyrrhia H* opilá; *vinosior aetas haec est O* milovnější vína.

vīnum, *ī, n.* [srov. *οἶνος* z *ϝοῖνος*; odt. něm. Wein, čes. ‚víno'] víno; pl. buď význ. druhy vína n. nádoby s vínem: *larga sumite vina O* plné číše; — meton. pití vína.

viola, *ae, f.* [srov. *ἴον* z *ϝίον*] a) fialka, fiala: *nigrae violae V*; collect. *in viola aut in rosa C* = mezi fialkami a růžemi (jimiž se zdobili ku př. hodovníci); b) bledule (*λευκόϊον*): *pallentes violas carpens V*; — meton. zažloutlá barva: *tinctus violā pallor amantium H.*

violābilis, *e* [*violo*] porušitelný, dotknutelný: *non violabile numen V.*

violārium, *ī, n.* [*viola*] fialkový záhon; pl. meton. fialky.

violātiō, *ōnis, f.* [*violo*] porušení, zneuctění: *v. templi L.*

violātor, *ōris, m.* [*violo*] porušovatel, rušitel: *v. iuris gentium L, foederis T*; *templi v. O* svatokrádce.

violēns, *entis* [*vis,* srov. k *violo*; pod. *violentus*] (básn.) vl. násilný; prudký, divoký, úporný: *v. Aufidus H*; *postquam* (*equus*) *victor v.* (praed.) *discessit ab hoste H* zpupně.

violenter, adv. [*violens*] násilně, prudce, divoce, zpurně: *quaestio exercita aspere violenterque S* příkře a bezohledně.

violentia, *ae, f.* [*violens, violentus*] násilnost, prudkost, divokost, zpurnost, úpornost: *v. Turni V* (význ. *violentus Turnus*); *fortunae v. S* zloba.

violentus, *a, um* [srov. k *violens*] násilný; prudký, divoký, vášnivý; zpurný, úporný: bouřlivý (o os. i věcech): s abl vztah. (*Agrippina*) *violenta luctu T*; *v. Leo* (v. i t.) *O* (zároveň o jeho meteorolog. význ.); o horoskopu *scorpios pars violentior natalis horae H* silnější (vládnoucí); *quas res violentissimas natura genuit C* nejsilnější: *opes violentae C* násilná moc; *nimis violentum est . . . dicere C* násilné, smělé; acc. vnitř. *neve violenta irascere O* úporně.

violō, *āre, āvī, ātum* [**violus* násilný, příbuz. s *vis*] vůb. činiti násilí (*alqm* někomu), dopouštěti se násilí, násilně nakládati (vl. i přenes.); zejm. a) týrati, ubližovati: *iustitiae partes sunt non v. homines, verecundiae non offendere C*; *cum a tyranno crudeliter violatus esset* (*Plato*) *N*; *alqm ferro v. HO*; *v. vulnere V, thyrso O* poraniti; — spec. znásilniti, zneuctiti, zprznuti, zhanobiti: *matres familiae v. C*; *filiae stupro violatae sunt T*; b) poškozovati, škoditi, dotýkati se (praegn. význ.): *fines alcis v. Cs*; *Iliacos ferro violavimus agros V*; básn. *Indum violaverit ostro si quis ebur V* zbarví; c) urážeti, zlehčovati: *maiestatem v. L*; *v. lacrimis numina O*; d) poskvrniti, zneuctíti, prohřešiti se proti něčemu, znesvětiti: *caerimonias v. C*; *Matrem magnam, cuius ludi violati, polluti sunt C*; *famam v. N*; *poetae nomen nulla umquam barbaria violavit C*; e) rušiti, porušovati: *v. fidem* (slib), *hospitium CL, indutias Cs.*

vīpera, *ae, f.* zmije, had; ještěr, drak.

vīpereus, *a, um* [*vipera*] náležící zmiji; vůb. hadí, ještěří: *v. cruor O*; *vipereis pennis O* na dračích křídlech; — meton. α) o vlasech hadí, z hadů: *v. crinis V*; odt. *vipereum monstrum O* (t. j. Medusa s hady místo vlasů); pod. *vipereae sorores O* (t. j. Furiae); *v. canis O* (Kerberos); β) význ. jedovatý: *viperea anima V.*

vīperīnus, *a, um* [*vipera*] vl. náležící zmiji; vůb. hadí: *v. morsus* básn. u *C*; — meton. z hadů: *nodo coërces viperino Bistonidum crinis H.*

Vīpsānius viz *Agrippa.*

vir, *virī* (gen. pl. básn. též *virum*), *m.* muž v nejširš. význ.; a) spec. α) význ. choť, manžel: *coniugia virorum et uxorum C*; básn. *v. gregis caper V*; sarkast. o poměru mezi muži *si eius* (*Gabinii*)

v. Catilina revixisset C; β) vojen. vyzn. voják, bojovník, pl. mužstvo; ve spojení *equi* (n. *equites*) *virique* pěchota; b) pracgn. α) fysicky sm. pohlavn. *parcius ista viris obicienda memento V* (proti *cinaedus*); (*filii tui*) *virum esse me fatebuntur T*; meton. mužská síla: *membra sine viro Cat*; β) o síle tělesné i duševní pravý (celý) muž: *cura, ut v. sis C*; *si modo viri esse voltis S*; *tuum est, si v. es, regnum L*; – vojen. hrdina; c) seslab. poukazuje na předch. vlast. n. obec. jm. osoby důrazněji m. zájm. *is* n. *ille* (čes. ten muž, ten, on): *rex cum virtute tum gratia viri permotus flexit animum suum S*; *ius tantae viri virtutes vitia aequabant L*; *ipse viro manicas levari iubet Priamus V*; d) synekd. člověk, pl. lidé: *flumina pecudesque virosque rapiunt O*; – pl. lid, národ: (*Hesperiam*) *Oenotri coluere viri V*.

vīrāgō, *inis*, *f.* [*vir* dle *virgo*] mužatka, hrdinka, bohatýrka.

Virbius, *ĭī*, *m.* heros, uctívaný vedle Diany v posvátném háji u Aricie, stotožňovaný později s Theseovým synem Hippolytem, jenž prý byl od Asklepia vzkříšen a od Artemidy proměněn, nebo pokládaný za syna Hippolytova.

Virdomarus viz *Viridomarus*.

virectum i **vīrētum**, *ī*, *n.* [*vireo*] zelené místo: *virecta nemorum V* zeleň.

vireō, *ēre*, *uī*, — 1) vl. zelenati se, býti zelený: part. *virens* (i jako adj. is.) zelenající se, zelený; *fronde v. novā V*; 2) metaf. a) ‚kvésti' α) býti svěží, mládnout, zdráv, silný: (*Camillus*) *virebat integris sensibus L*; *dum virent genua H*; *donec virenti canities abest H*; β) *arcem ingeniis opibusque et pace virentem O*; b) ‚žíti': *virens in Aetna flamma H*.

vīrēscō, *ere*, *rŭī*, — [inchoat. od *vireo*] zazelenávati se, zelenati se.

virga, *ae*, *f.* 1) prut, proutek, větev, větvička, ratolest; collect. proutí: *texatur fiscina virgā V*; 2) spec. a) roub, sazenice; b) hůl; prut, z jakých se skládaly *fasces* liktorův, odt. jako odznak úředníka: *quos verendos v. facit O*; metla; – meton. bití, rány metlou, tělesný trest: *Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit C*; *metus virgarum C*; *ius virgarum T*; c) (kouzelná) hůlka, proutek: *quem aureā percussum virgā fecit avem Circe V*; o holi Hermově *VH*; d) koště: *v. verrat humum O*; 3) přeneš. úzký pruh na šatě *O*.

virgātus, *a*, *um* [*virga*] 1) proutěný: *virgati calathisci Cat*; 2) pruhovaný: *virgatis lucent sagulis V*

virgētum, *ī*, *n.* [*virga*] proutí.

virgeus, *a*, *um* [*virga*] proutěný: *virgea supellex V*; *flamma virgea V* zapálené roští (chrastí).

Virgilius viz *Vergilius*.

virginālis, *e* [*virgo*] panenský, dívčí.

virgineus, *a*, *um* [*virgo*] 1) panenský, dívčí, panny, dívčin: *v. vultus VO*, *pudor V Tib*; *virgineas volucres O* ptáky dívčí podoby; – spec. α) souvisící s panenskou Artemidou: *Orion virgineā domitus sagittā H*; β) souvisící s bohyní Vestou a vestálkami: *virginea ara O*; *v. focus Pr*; 2) meton. *Virginea aqua O*, *V. liquor O* Dívčí voda, t. j. voda z vodovodu zv. (*aqua*) *Virgo* (v. t.).

Virginia viz *Verginia*.

virginitās, *ātis*, *f.* [*virgo*] panenství, (panenská) nevinnost: *perpetua* (doživotní) *v. L*.

Virginius viz *Verginius*.

virgō, *inis*, *f.* 1) vl. panna, dívka (dosud) neprovdaná, svobodná a) *Cereris filia v. erit O* zůstane pannou; – přivl. panenská, neprovdaná, svobodná, vůb. mladá: *soror v. L*; *cui virginem filiam collocarat N* (o prvním sňatku); b) *bellica v. O* (t. j. Pallas Athene); *virgo Saturnia O* (= *Vesta*); *v. dea O* (= *Diana*); *iam redit et v. V* (t. j. *v. Astraea O* = Dike, jež za zkaženosti lidí poslední z bohů opustila zemi); – zejm. *virgines Vestae*, *Vestales* i samo *virgines* vestálky; *tacita v. H*; sg. collect. *v. simulacra virorum mittere ponte solet O*; c) meton. α) souhvězdí Panna básn. *C*; β) (*aqua*) *Virgo* vodovod, zřízený r. 19 př. Kr. od Agrippy a přivádějící vodu na pole Martovo, nyn. Fontana Trevi *O*; 2) přenes. vůb. dívka, mladá žena: *miserae nuper virgines nuptae H*.

virgula, *ae*, *f.* [demin. od *virga*] a) vůb. proutek, větvička; b) spec. (kouzelný) proutek, hůlka: přísloví. *quod si omnia nobis quasi virgulā divinā, ut aiunt, suppeditarentur C* = ‚kdyby nám všechno padalo s nebe'.

virgultum, ī, *n.* [*virga*] (ob pl.) a) prouti: *sarmentis virgultisque collectis, quibus fossas compleant Cs*; proutky, větvičky, ratolístky: *ut sceptrum hoc numquam fundet* (ze sebe nevydá) *virgulta V*; – spec. sazenice, odnož: *premes virgulta per agros V*; b) křoví, křoviny: *inter virgulta evadere S.*

virgunc(u)la, *ae, f.* [demin. od *virgo*] děvče: *v. ignobilis Cu.*

Viriāthus, ī, *m.* náčelník Lusitanů, jenž několikrát porazil Římany, až roku 139 př. Kr. byl zrazen a zavražděn *C.*

viridārium, *ii, n.* [*viridis*] zahrada *C.*

viridis, *e* [*vireo*] 1) vl. zelený: o porostlé půdě *v. Aegyptus V* (obilím); *viride Venafrum H* (olivovými háji); neutr. subst. *ambulatio pressis viridibus inclusa Plin* nízkými křovinami; – spec. o vodě a vodních bytostech zelený, zelenavý: *virides capilli O, Nereidum comae H*; *virides dei, quibus aequora curae O*; 2) metaf. ‚kvetoucí', svěží, čerstvý, zdravý, silný: *v. iuventa, senectus V*; *frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo O* (mladistvý); *tam viridem et in flore aetatis Cu*; *usque ad novissimam valetudinem v. Plin.*

viriditās, *ātis, f.* [*viridis*] 1) zelenost, zeleň, zelená barva: *v. pratorum C*; 2) metaf. svěžest, čerstvost: *senectus aufert eam viriditatem, in qua erat Scipio C.*

viridō, *āre, āvī, ātum* [*viridis*] zelenati se.

Viridomārus n. **Virdomārus,** ī, *m.* náčelník Aeduův proti Caesarovi *CsPr.*

Viridovīx, *īcis, m.* náčelník Venellův *Cs.*

virīlis, *e* [*vir*] 1) mužský a) *v. stirpis L, proles V*; m. gen. posses. muže, mužův: *accessus viriles O*; b) o dospělém věku *toga* (v. t.) *v.*; *ne forte seniles mandentur iuveni partes pueroque viriles H* úloha muže; 2) praegn. mužný, zmužilý, silný: *animus v.*; *non v. eiulatio H*; *adductum et quasi virile servitium T* (ovládaná mužskou rukou); 3) seslab. jednotlivců v, příslušný jednotlivci: *pro virili parte C* (*portione T*), *pro parte virili LO* vl. co připadá na muže = co na někom jest, podle (svých) sil, což někdo jest; *haec qui pro virili parte defendunt, optimates sunt C*; *est aliqua mea pars v. C* mám v tom svůj příslušný podíl.

virīlitās, *ātis, f.* [*virilis*] mužství, mužská síla, mužské pohlaví: *Abdus ademptae virilitatis T* kleštěnec.

virīliter, adv. [*virilis*] mužsky, mužně, zmužile.

virītim, adv. [*vir*] a) po mužích, podle hlav, po jednotlivcích: *agrum v. dividere CL*; *pecus v. distribuere Cs*; *census, ex quo munia non v., sed pro habitu pecuniarum fierent L*; *v. commonefacere beneficii sui S* každému jednotlivě; (*pedites*) *v. legerat N*; b) o vespolnosti *v. dimicare Cu* muž proti muži = jednotlivě, v souboji; *quod legeret v. publicus usus H* co by se všeobecně čtlo jdouc z ruky do ruky; c) význ. jednotlivě, osobně, soukromně: *v. promptis studiis T*; *ut non modo singuli v., sed terrae coalescerent T.*

Viromanduī, *ōrum, m.* belgický kmen, sousedé a spojenci Nerviův *Cs.*

vīrōsus, *a, um* [*virus*] čpavý, páchnoucí *V.*

virtūs, *ūtis, f.* [*vir*] 1) vl. mužnost jako souhrn vlastností pravého muže, mužná zdatnost, síla, duševně mužná povaha, mužná ctnost, charakter a) *animi v.* mužný duch; *negavit id suae virtuti convenire N*; b) spec. zmužilost, statečnost, udatnost α) *militum v.*; *v. belli Cs* válečná udatnost; *Magnus* (se. *Pompeius*), *qui cum virtute fortunam adaequavit C*; – básn. *flos veterum virtusque virum V* výkvěte a (vtělená) udatnosti (sílo); *virtutem extendere factis V* slávu své statečnosti; – meton. *exigui numero, sed bello vivida v. V* statečné mužstvo; β) meton. pl. statečné (mužné, hrdinské) činy: *virtutes litteris proditae sunt C*; *Troiae virtutes V*; *ne se mulier extra virtutum cogitationes putet T* že bude vzdálena myšlení na mužné činy: spec. nadpřirozené činy bohů, zázraky; γ) personif. *Virtus* Udatnost, jež měla v Římě dva chrámy (sdružené s chrámy personif. Cti, Honos), jeden u brány Kapenské, založený od Marcella a chovající vzácná umělecká díla, a druhý na jihových. svahu Kapitolia, vystavěný od Maria; 2) synekd. a) význ. mravn. ctnost (ἀρετή) (filosof. i vůb.), pl. ctnosti, dobré (ušlechtilé, vzácné, vynikající) vlastnosti: *cum*

omnes rectae animi adfectiones virtutes appellentur C; *virtutis contraria est vitiositas* (*κακία*) *C*; *virtutem doctrina paret naturave donet H*; – pl. *aliis ego te virtutibus* (abl. causae), *continentiae, gravitatis, institiae, fidei consulatu dignissimum indicavi C*; *has viri virtutes vitia aequabant L*; přenes. *omnes oratoriae virtutes C*; b) síla ducha, mravní síla: *quod* (*natura*) *forte potius quam virtute regatur S*; *quae homines arant ... virtuti omnia parent S* orba závisí na síle ducha; 3) přenes. přednost, hodnota, cena; schopnost, zdatnost, mohutnost, síla; dokonalost, výbornost, výtečnost a) *huius ingenium et v. in scribendo C*; *est in equis patrum v. H* síla; – meton. (osobní) zásluha: *quod ex aliena virtute sibi adrogant, id mihi ex mea non concedunt S*; *ubi ex virtute nobilitas sit L*; – *invidiam placare paras virtute relicta H* svou činnost; b) o věcech *navium v. L* výbornost; *herbarum v. O* síla; pod. *neque adhuc v. in frondibus ulla est O*; o básn. výrazu *virtute carentia H* = mdlé; *ordinis v. et venus H* přednost a půvab.

vīrus, ī, *n.* [srov. *ἰός* z **ϝισός*] 1) sliz se zvířecím semenem: *destillat ab inguine v. V*; 2) jed a) vl. *ille malum v. serpentibus addidit V*; b) metaf. *apud quem evomat v. acerbitatis suae C.*

vīs, *f.* (subst. schodné pády; v sg. nom. *vis*, acc. *vim*, abl. *vī*, pl. pravid. **vīrēs**, *ium*) [srov. *ἴς* (*ἶνες*), *ἰφι*] (v někt. významech ob. pl. *vires*) síla v nejširš. sm.; 1) a) α) *vires corporis* tělesná síla; *trigemini fratres nec aetate nec viribus dispares L*; *nec dis nec viribus aequis congressus Aeneas V* nevyrovnávaje se ani přízni bohů ani svou silou; *standi vulnera vires non dederant O* sílu státi (udržeti se na nohou); *leonis v. H*; v básn. opisu *ruunt equites et odora canum v. V* silní lovečtí psi; *amica v. pastoribus H*; β) o věcech neživ. *v. fluminis L* prudkost, dravost; *vires ignis O*; *frigoris v. L* krutá zima; *utraque v.* (t. *frigus* i *calor*) *apibus metuenda* (*est*) *V*; *v. meri O* silné víno; *v. luminis T* zrak; *v. aurea O* zlatotvorná síla; *v. dicendi C* síla výmluvnosti, výmluvnost; γ) abs. *vis consilii expers H*; *v. maior C* = *v. acrior H* vyšší síla (t. j. osud); *quos illa v.* (t. j. *ruina theatri*) *perculisset T* spousta; b) (duševní) síla, schopnost, mohutnost: *v. animi, mentis T*; odvaha, ráznost, energie: *temperavit Agricola vim suam T*; c) spec. (vojenská) síla: *v. maior Cs* přesila; – meton. *vires* branná moc, vojsko: *ferox ea parte virium L* (sc. *equitatu*); d) síla, moc: *v. et potentia, v. ac potestas T*; *multum ille iactatus vi superum V*; s gen. obj. (nad něčím): *v. consiliorum* (*erat*) *penes legatum T* = duší všech podniků byl legát; – zejm. politická moc: *v. principatūs T* císařská moc; 2) meton. význ. užití síly a) úsilí: *summā vī* s největším úsilím; *totā vī* vší mocí; b) násilí α) vůb. *vī, per vim* násilně, mocí; *quaestiones* (v. t.) *de vi*; *vim alci afferre, inferre* činiti někomu násilí, spec. znásilniti; *alci vim et manus inferre C* násilně vztáhnouti ruku na někoho; *non certamen iuris, sed vim quaerere L*; *vi regere patriam S*; *cum vi v. illata defenditur C* = v sebeobraně; s gen. obj. *qui vim suorum* (= *suis illatam*) *defendebant Cs*; *nec vim plumis nec vulnera accipiunt V* žádná síla se jich nedotýká ani rány; β) vojen. buď útok, výpad, náraz nebo (násilná) obrana, odpor: *vim parare L* strojiti se k útoku, jinde chystati se k odporu; *vi adoriri, capere, expugnare* mocí, útokem; *hostium vim prohibere, sustinere* odraziti útok; *per angustias* n. *per castra hostium vim facere L* cestu si násilím proklestiti, probíti se; *qui primam vim depulerant, obsidione coguntur T*; 3) jiné metaf. a) moc, platnost, váha, vliv; význam, ‚těžiště'; působení, působnost, účinnost, úkol: *vim habere ad alqd* míti vliv, působiti, účinkovati v něco, na něco; *has litteras foederis vim habituras C*; *magna est v. humanitatis C*; *ut apud quos gratia vim aequi haberet L* platila za právo; *suffragium eadem vi eodemque iure L* stejné váhy; b) význam, podstata, povaha, pojem, obsah, základ α) *amicitiae v. C*; β) spec. o slovech význam, smysl: *verbi vim intuentes L*; 4) meton. síla význ. množství, spousta, hojnost, zásoba: *v. hostium, telorum, frumenti*; *hederae v. multa H.*

viscātus, *a, um* [*viscum*] pomazaný lepem: *viscata virga O* vějička; — obr. *viscatis hamatisque muneribus aliena corripere Plin* svými dary jako vějičkou a udicí loviti ‚v kapsách' druhého.

viscerātiō, *ōnis, f.* [*viscus*] rozdávání masa lidu, obvyklé v Římě zejm. o pohřbech boháčů, později i (peněžité) dary.

viscum, *ī, n.* [srov. *ἰξός*] jmelí; — meton. lep, připravovaný ze jmelí.

1. viscus, *eris, n.*, ob. pl. **vīscera**, *um, n.* 1) vl. vnitřní část těla a) vnitřnosti, útroby *α) haerentia viscere tela v. O*; *fecunda* (v. t.) *poenis viscera V*; β) přenes. *v. montis V*; útroby, nitro, lůno, klín: *v. terrae O*; *in venis atque in visceribus rei publicae C*; *in opacae v. matris* (= *Telluris*) *O*; *tyrannus haerens visceribus civitatis L* t. j. hluboko v paměti; *neu patriae in v. vertite vires V* proti tělu vlasti t. j. proti spoluobčanům; — odt. jádro, podstata: *v. causae C*; — b) maso: *boum visceribus vesci C*; *viscera nudant V*; *quantum scelus est in viscera* (sc. *hominum*) *viscera* (sc. *ferarum*) *condi O*; 2) metaf. nejdražší, co člověk má a) (vlastní) krev o dětech a příbuzných: *rogus iste cremet mea v. O* o synu; *eripite v. mea ex vinculis Cu* (matku a děti); obr. *libelli, v. nostra O*; b) jmění: *cum de visceribus tuis et filii tui satisfacturus sis C*; *v. aerarii C.*

2. Viscus, *ī, m.* vlastní jm. (*Vibius Viscus*) dvou bratří, přátel Maecenatových a Horatiových *H.*

vīsiō, *ōnis, f.* [*video*] 1) a) act. vidění, patření: *eam esse eius* (sc. *dei*) *visionem, ut similitudine cernatur C*; b) pass. zjev, úkaz: *fluentium transitio visionum C*; *externa et adventicia v. C*; 2) metaf. obraz, představa, pomysl, idea: *v. veri falsique C*; *falsā* (*doloris*) *visione et specie moveri homines C.*

vīsitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *viso*] a) vl. vídati, viděti *Pl*; b) navštěvovati *C.*

vīsō, *ere, vīsī*, — [desider. od *video*] 1) a) vl. chtíti (toužiti, jíti) viděti; odt. často po slov. pohybu a žádání podívati se, ohledati, prohlédnouti si, popatřiti, spatřiti, viděti: *visendi causa* (*venire, procedere* a p.) pro podívanou, na podívanou, ze zvědavosti; *exspectatio visendi Alcibiadis N* touha spatřiti; *equites ad visendos hostes praemittit L* aby shlédli; *missis ad id visendum prodigium* (vyšetřiti); *peregrinum v. orbem O*; — part. **vīsendus**, *a, um* co stojí za podívanou, zajímavý; b) vůb. dívati se, prohlížeti: *proelium v. S* na boj; *visentium oculi T* oči diváků; 2) praegn. navštěvovati, zajíti někam, k někomu: *constitui ad te venire, ut et viderem te et viserem C*; zejm. nemocného *quendam volo v. non tibi notum H*; — *Cupidinem, propter quem Thespiae visuntur C*; *Messanam ut quisque venerat, haec* (*signa*) *v. solebat*; *omnibus haec ad visendum patebant C* šel se podívati ... k prohlídce; — *arva v. Ponti O* odejíti do ...; *v. regiam H* vstoupiti, vkročiti do ...

vīsum, *ī, n.* [subst. is. part. perf. pass. od *video*] 1) a) vl. uviděná, spatřená věc: (*caducifer*) *visa certa refert O* co uviděl, jako jisté oznamuje = přináší jistou zprávu; zjev; podívaná, obraz: *turpia visa Pr*; b) spec. vidění ve snu, sen: *visa somniorum C*; *perterritus visis C*; 2) metaf. obraz v mysli, představa.

Visurgis, *is* (acc. *im*, abl. *ī*), *m.* řeka nyn. Vesera *T.*

vīsus, *ūs, m.* [*video*] vidění; 1) act. hledění, pohled; zrak, oči (meton.): *tot adstantium visu* (abl. způs.) *T* před očima; *obit truci omnia visu V*; *serpentem nota visu O*; *Cyllenius mortalis visus reliquit V*; *quae natura negabat visibus humanis O*; — meton. jako smysl *adfertur redire Tiberio vocem ac visus T* zrak; 2) pass. a) viděná věc, zjev, úkaz, spec. *α)* div, β) vidění ve snu, sen: *prodigia fulminibus aliove visu missa L*; *hoc velut domestico exterritus visu L*; *obstipuit visu Aeneas V*; *secundare visūs V*; *immundo visu H*; b) vzhled, podoba: *quia* (*probabilia*) *visum quendam haberent insignem C.*

vīta, *ae, f.* [m. **vivita* od *vivo*] život, žití; 1) vl. *vitam agere honestissime C*; *vitae necisque potestas CsS*; *honesta mors turpi vita potior T*; *his lacrimis* (dat.) *vitam damus V* darujeme; *a vita discedere* a p. odebrati se se světa, rozloučiti se se světem, euf. význ. zemříti; *in vita C* v celém svém životě, za svého života, jak živ; básn. *vitae volantum V* =

létající živočichové, opeření tvorové; 2) meton. a) básn. concr. dech, duše: *vitam exhalare VO*; (*volnus*) *tenuem inclusit sanguine vitam V*; *vitam cum sanguine fudit* (v. t.) *V*; — *tenues sine corpore vitae V*; b) skutečný život, skutečnost: *illud e vita ductum ab Afranio C*; — (žijící) lidstvo, svět: *v. desuevit pellere glande famem O*; c) způsob života: *vitae consuetudo CN* obvyklý způsob života; *vitam excolere per artes V*; d) životbytí: *unde vitam sumeret, inscius H*; e) životopis: *uno volumine vitam virorum complurium concludere N*; 3) metaf. o milované osobě (*mea*) *v.* můj světe, má duše.

vītābilis, *e* [*vito*] čemu jest se vyhýbati: *v. Ascra O* (dle Hesioda pro nezdravé podnebí).

vītābundus, *a, um* [*vito*] (význ. part. praes. od *vito*) vyhýbající se, uhýbající se (abs., *alqd* něčemu): *quasi vitabundi aut iacientes tela S* jako by se střelám uhýbali nebo je házeli; *v. castra hostium L*; — abs. *ipse quasi v. exercitum ductare S* (t. jemu); *Iugurtha inter tela v. erumpit S* (t. jim); — přenes. *Vespasiani nomen vitabundi circumibant T* vyhýbavě.

vītālis, *e* [*vita*] 1) životní, živný, života: *v. vis, spiritus C, calor CCu*; *lumen vitale relinquere O* světlo života; subst. *mortiferum vitali admisceat L* látku smrtící k živné; — básn. meton. *vitales viae O* cesty dechu; 2) dlouho žijící, dlouhého věku: *ut sis v., metuo H*; *frugi, quod sit satis, ut vitale* (sc. *mancipium*) *putes H* = že se nemusíš báti o jeho život (poněvadž prý příliš dobří záby umírají); 3) co stojí za žití: *vita v.* básn. u *C* = pravý život.

vītātiō, *ōnis, f.* [*vito*] vyhýbání (se), míjení (*alcis rei* něčeho).

Vitellia, *ae, f.* latinské městečko v území Aequů *L.*

Vitellius, jméno řím. rodu; zejm. *A. Vitellius,* * r. 15 po Kr., za Nerona byl legátem v Germanii, kdež byl od vojska provolán proti Galbovi císařem, jímž se vskutku stal po přemožení Othona (r. 69.), ale od Vespasiana byl poražen a usmrcen; — adj. **Vitelliānus,** *a, um* Vitelliův; subst. **Vitelliāni,** *ōrum, m.* vojáci Vitelliovi.

vitellus, *ī, m.* [demin. od *vitulus*] a) telátko; b) přenes. žloutek.

vīteus, *a, um* [*vitis*] révový: *pocula vitea V* s révovým mokem.

vīticula, *ae, f.* [demin. od *vitis*] révka *C.*

vitiō, *āre, āvī, ātum* [*vitium*] 1) činiti chybným, vadným, kaziti, pokaziti, zkaziti; poškozovati, porouchati; porušiti a) vůb. *vitiata teredine navis O*; *vina lino vitiata H* (cezením) zkažené; (*polos*) *si vitiaverit rgnis O*; *vitiata semina fecit O* zkazila; *facies vitiabitur annis O* (zohyzditi); (*omnia*) *vitiata dentibus aevi O* ohlodané; *oculos ipso vitiantes omnia visu O* = uhrančivé; — subst. *vitiatum H* kazící se maso; b) spec. α) otravovati, nakaziti: *tollet anum vitiato melle cicuta H* (obsažený) v otráveném medě; *lues vitiaverat auras O*; *vitiantur odoribus aurae O*; prolept. *vitiatas inficit auras O* nákazou otravuje; β) o ženě zhanobiti, zprzniti: subst. *vitiatarum electiones* (v. t.) *T*; γ) padělati, porušovati: *senatus consulta v. L*; 2) t. t. augur. oznámením závady (*vitium*) rušiti, mařiti, činiti neplatným, prohlašovati za neplatné: *comitia auspiciis vel impedire vel v. C*; o tribunech *dies v. C* (sc. *obnuntiatione*).

vitiōsē, adv. [*vitiosus*] chybně, vadně a) *membrum tumidum v. se habet C* jest v chybném (nezdravém) stavu; b) význ. nesprávně, převráceně; c) spec. s vadou co se týče auspicií, proti auspiciím, neplatně: *v. leges ferre C.*

vitiōsitās, *ātis, f.* [*vitiosus*] a) chybnost, vadnost, chybný (porušený) stav: *morbi et aegrotationes partes sunt vitiositatis C*; b) zkaženost, špatnost: *virtutis contraria est v.* (*κακία*) *C.*

vitiōsus, *a, um* [*vitium*] 1) chybný, vadný, zkažený, špatný, ‚nezdravý': a) *emisti vitiosum H* otroka s chybou; *vitiosa ilex V* vykotlaný; b) význ. chybující: *Lucilius fuit hoc v. H* toto byla jeho chyba; mravně zkažený, převrácený, hříšný: *vita vitiosa C*; *vitiosa libido H*; — básn. *vitiosum corpus H* nestřídmé; 2) spec. t. t. augur. učiněný se závadou (*vitium*), proti auspiciím, vadný, neplatný: *v. consul*; *vitiosa lex*; (*collegam*) *mentitis auspiciis vitiosum fecerat C.*

vītis, *is*, *f.* [srov. *vimen*] 1) (vinná) réva; — meton. a) révové listí; b) víno; c) révovka, révová hůl, odznak římských centurionů; 2) *v. alba O* (ἄμπελος λευκή) posed, rostlina s dlouhou, otáčivou lodyhou (botan. Bryonia alba).

vītisator, *ōris*, *m.* [*vitis* a *sero*] pěstovatel vína, vinař *V.*

vitium, *iī*, *n.* chyba; 1) vl. jako poškození pravidelného stavu chyba, vada; kaz, skvrna, zkaženost; nedostatek, úhona, závada; o těle též choroba, nemoc (euf. m. *morbus*): *corporis* (tělesná) *v. C*; *v. munitionis Cs* mezera; *v. castrorum Cs* nevhodná poloha; *v. aëris V* vedro; *omne per ignem exsequitur v. V* všechno škodlivé; *tempestatis et sentinae vitia Cs* škodlivé účinky; *in fontes v. venisse O* nákaza; — *commune v. naturae Cs*; *vitio animi torpetis O* nedostatkem odvahy; 2) přenes. a) chyba význ. mrav. špatná vlastnost, nectnost, nepravost; úhona, hřích, neřest; špatnost: *vitia ac flagitia C*; *cum hac indole virtutum atque vitiorum L* dobrých i špatných vlastností; *vitiorum alimenta suorum O* veškeré své zloby; *alci vitio* (dat. účel.) *dare, vertere alqd* pokládati za chybu, míti za zlé; *alqd in vitio est* = *vitiosum est* jest chybné, vadné, špatné, dopouští se chyby, špatnosti: *tumens animus in vitio est C*; — básn. spec. nestřídmost: *corpus onustum hesternis vitiis H* (‚přebráním'); *pinguem vitiis H* přejedeného; b) chyba význ. pochybení, poklesek, nedopatření: *hoc vitio factum* (*esse*) *eorum, quos esse auctores eius rei voluisset Cs*; — vina: *tuo vitio rerumne labores nil referre H*; 3) spec. t. t. augur. závada, překážka: *comitiorum solum v. est fulmen C*; *consules* (*magistratus*) *vitio* (abl. způs.) *creati CL* se závadou = proti auspiciím, vadně, neplatně; *vitio navigare C*; *vitio diem dictum L.*

vītō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) uhýbati se (*alqd* něčemu), vyhýbati se, míjeti, straniti se a) *tela v.* uhýbati se střelám, ustoupiti z dostřelu; *legionem eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent T*; *quem ego vitavi, ne viderem C*; *te ipsum vitas fugitivus* (praed.) *H* = sám před sebou prchás; b) *colloquium v. Cs* = nepřijíti k rozmluvě; *illi nocturnus adventus vitandus potius quam expetendus fuit C*; varovati se, chrániti se, stříci se: *v. periculum*; básn. s inf. *ut tangere vitet scripta H*; 2) vyhnouti se, minouti, ujíti něčeho n. něčemu, uniknouti, uvarovati se, vyvarovati se, vyváznouti: *ipse fugā mortem vitaverat Cs*; *proditionem v. posse celeritate S*; *v. Libitinam* (v. t.) *H*; *quanta vitarit, narrare pericula gestit O*; *quae fato manent, non vitantur T* tomu nelze ujíti; *ignes ac lumina vitant O* štítí se.

vitreus, *a*, *um* [*vitrum*] skleněný, křišťálový; 1) vl. *vitrea sedilia V* (básníci přikládají vodním božstvům nářadí z křišťálu, jantaru, lastur a p.); 2) metaf. jako sklo a) význ. zelenavý; průhledný, jasný, čistý: *vitrea unda V*; *v. pontus H*; b) význ. křehký, nestálý: *vitrea fama H*; nespolehlivý, šálivý: *vitrea Circe H.*

vītricus, *ī*, *m.* otčim, nevlastní otec.

1. vitrum, *ī*, *n.* sklo, křišťál.

2. vitrum, *ī*, *n.* rostlina, poskytující modrého barviva, boryt barvířský.

vitta, *ae*, *f.* [srov. k *vimen*] stuha, stužka, vínek, zejm. jako ozdoba vlasů, odznak prosebníků, kteří ovinovali stužkami ratolesti (srov. *velamentum*), zvl. jako symbol sakrální ozdoba žertev i kněží, oltářů, posvátných stromů a p.: *vittae deum, quas hostia gessi V* boží (posvátné); o člověku jako žertvě *cinxerat barbara v. comas O.*

vittātus, *a*, *um* [*vitta*] ovinutý stužkou, vínkem.

vitula, *ae*, *f.* [*vitulus*] a) tele, jalůvka; b) (mladá) kráva.

vitulīnus, *a*, *um* [*vitulus*] telecí; subst. **vitulīna**, *ae*, *f.* (sc. *caro*) telecí maso *N.*

vitulus, *ī*, *m.* [srov. *vetus*; vl. jednoroční mládě] 1) vůb. mládě; 2) spec. tele.

vituperābilis, *e* [*vitupero*] zasluhující pohany, špatný *C.*

vituperātiō, *ōnis*, *f.* [*vitupero*] 1) vytýkání, výtka, pokárání, hana, potupa (act. i pass.): *non modo v. nulla, sed etiam summa laus senectutis est, quod . . . C*; *vituperationi* (dat. účel.) *esse alci C* býti k necti; *in vituperationem venire C* utržiti hanu; — spec. jako druh slovesný *cum Gorgias singularum rerum laudes vituperationesque conscripsisset C*; 2) meton. špatnost, hanebné jednání: *haec istius*

v. atque infamia C špatné a hanebné jednání.

vituperātor, *ōris, m.* [*vitupero*] hánce, odpůrce *C.*

vituperō, *āre, āvi, ātum* [z *vitium* a *pario*] vytýkati něco jako chybu; kárati, haněti, tupiti (*alqm in re* n. *propter rem* pro něco; op. *laudare*): (*pulo*) *a vitio dictum vituperari C.*

vīvācitās, *ātis, f.* [*vivax*] životní síla, trvání života, věk, žití: *tam angustis terminis tantae multitudinis v. concluditur Plin.*

vīvārium, *ii, n.* [*vivus*] obora k chování a krmení živé zvěře: obr. (*sunt qui*) *excipiant senes, quos in vivaria mittant H* (‚uloví' a připoutají k sobě).

vīvāx, *ācis* [*vivo*] 1) docházející dlouhého věku, dlouho žijící, dlouhého života, věkovitý: *v. anus O, cervus V; vivacior heres H* tužšího života; – vzhledem k nedočkavým dědicům *Scaevae vivacem crede matrem H* má příliš tuhý život; pod. *cui pater est v. O* příliš dlouho žije; – přenes. *v. oliva V* (dle Plinia až 200 let); 2) metaf. a) význ. (stále) čerstvý, svěží: *v. gramen O* zelená; trvalý: *nedum sermonum stet honos v. H; carmine fit v. virtus O* stává se nesmrtelnou; b) meton. živný, živící: *semina vivaci nutrita solo O; vivacia sulphura O* plamen živící = hořlavá.

vīvidus, *a, um* [*vivo*] 1) živý, živoucí: obr. *vivida gemma O; vivida signa Pr* jako živé, věrné; 2) metaf. plný života, živý, čerstvý, svěží, bujarý, ohnivý, bujný, zdravý, silný: o psu *v. Umber V; vividum Caesonis ingenium L* (energický); *bello* (dat. prosp.) *vivida virtus* (pod. *manus*) *V* k válce bujaré mužstvo; – prudký: *v. impetus H; vivida odia T.*

vīvirādīx, *īcis, f.* [*vivus* a *radix*] odnož, sazenice *C.*

vīvō, *ere, vīxī, vīctūrus* (*vixet V* = *vixisset*) [*vī-* z ie. **gʷiH-*, srov. *βίομαι, βίος, δίαιτα, ζῆν,* něm. er-quicken, čes. ‚žíti', ‚živ', ‚život'] žíti, býti živ, býti na živu; 1) vůb. a) α) *sine corde non potuisse bovem v. C; ars vivendi C; praeclare vixero, si quid mihi acciderit, priusquam hoc videro C* dožiji, skončím život (euf. význ. zemru); v zaříkání *ita vivam* jak (jako že) jsem živ; *ne vivam* ať nejsem živ; – s acc. vnitř. *tutiorem vitam v. C;* β) obr. o věcech *vitem, arborem etiam dicimus v. C;* – *vivit stuppa V* doutná; *vivens favilla O* živý, žhavý; γ) praegn. význ. užívati života: *vivamus, mea Lesbia, atque amemus Cat;* zejm. při loučení *vive (vivite)* žij blaze *VH;* b) o věku *triginta annis vixisse Panaetium postea, quam illos libros edidisset C* že byl živ ještě třicet let po vydání oněch knih; – s acc. míry *vixi annos bis centum, nunc tertia vivitur aetas O;* – často význ. ještě (posud, dodnes) žíti: *quas inimicitias si tam cavere potuisset, quam meluere solebat, viveret C; divinat, quae futura fuerint, si Philippus vixisset L* kdyby byl zůstal na živu; obr. *si vivunt (poma) O* rostou-li posud; 2) o způsobu života a) *beate v. C; in diem v. C* pro okamžik; *in studiis laboribusque v. C* žíti v samé duševní práci = žíti (= oddávati se) duševní práci; příslov. *secum esse secumque, ut dicitur, v. C* sobě náležeti a sobě žíti; – seslab. s doplňk. též význ. býti: *vivite fortes H; vivet uter locuples sine gnatis, illius esto defensor H;* b) spec. *v. cum alqo* (důvěrně, přátelsky) žíti, stýkati se, obcovati: *erat iucundus Metello, vivebat cum Catulo C; vivit habitatque cum Balbo C; cum tristibus severe v. C* ve styku s vážnými býti přísný; c) význ. bydliti: *extra urbem v. C;* d) *v. rē* býti živ, živiti se něčím: *lacte atque pecore v. Cs;* (*ex*) *rapto v. VO; vivitur parvo bene H* z mála; 3) metaf. žíti význ. trvati, udržovati se, hyperb. býti nesmrtelný: a) *mihi* (pro mne) *Scipio, quamquam est subito ereptus, vivit tamen semperque vivet C; cernis, ut vivat famā (v...) coniunx O;* b) *nulla diu v. carmina possunt H.*

vīvus, *a, um* [viz k *vivo*] živý, jsoucí na živu, žijící, živoucí; 1) a) *quosdam et iacentes vivos invenerunt L* ještě živé; subst. *vivi, ōrum, m.* živí (lidé): *regna invia vivis V* o podsvětí; *unus vivorum H* jediný ze všech; praed. *eos vivos igni concrematuros minabantur L* za živa; b) o věku *alqo vivo* (abl. abs.) za života něčího,, dokud jest někdo (ještě) živ; *id spero vivis nobis fore C* ještě za našeho života; příslov. *v., ut aiunt, et videns C* = před svýma očima; *vivi per-*

venimus, ut ... V dožili jsme se; c) meton. *v. sanguis O* živá, teplá; *vivos* (prolept.) *roderet ungues H* do živého masa, do krve; *v. calor O* teplo života; *v. amor V* t. j. k živému; 2) přenes. a) význ. stále žijící, nesmrtelný: *v. per ora feretur V* bude žíti v ústech lidí; b) o věcech α) jako živý, živoucí, shodující se se skutečným životem: *vivos ducent de marmore voltus V*; *vivas hinc ducere voces H* čerpati živý výraz; — *viva vox Plin* živé slovo (= ústní výklad); β) projevující svůj ‚život': *vivum flumen L* proudící (říční) voda; *vivae lucernae H* hořící; čerstvý, svěží: *v. caespes H* zelený; γ) samorostlý, rostlý, přirozený: *vivi lacus V*; *sulphura viva V*; *vivum saxum VOT.* — Subst. **vīvum**, ī, *n.* a) živé maso; *ad vivum* do živého: *calor ad v. veniens L*; *ubi imber altius ad v. persedit V* do těla; obr. *ad v. alqd resecare C* vl. řezati až do živého masa, sm. bráti něco příliš přísně, úzkostlivě; b) jistina, kapitál: *nihil detraktit de vivo C.*

vix, adv. sotva, ledva, (jen) stěží, skoro ne, skoro ani ne; 1) *lacrimas* (*risum*) *v. tenere C*; *v. erat credendum Cs*; *manubiae v. in fundamenta suppeditavere L*; *v. tria aut quattuor paria amicorum C*; *v. vixque O* těžko, přetěžko; *pedes v. vado fidens L* necítě se ani na mělčině dosti bezpečen; *v. vivus C* = napolo mrtev; *v. quisquam C* sotva kdo; *v. adeo V* jen stěží; — cuf. m. negace *v. satis C* = málo; *v. credere possis H* = nevěřil bys; 2) spec. o čase *v. iam C* sotva ještě; *v. tandem O* konečně přece; *v. demum H* teprve, konečně; — zejm. *v.* a sesílené *v. dum* n. **vixdum** sotva ještě, sotva teprve, sotva jen, ledva a) abs. *vixdum satis credens Hannibalem superasse montes L* = ještě dosti nevěře; b) o brzkém následování jiného děje, ob. s ind. plqpf. n. impf. α) neklass. asyndet. n. souřadně s *et* n. *que*: *v. ea fatus eram*: *tremere omnia visa repente V*; *vix bene desierat, currus ille rogat O* sotva (že) jen; *v. ea fatus erat, subitoque fragore intonuit V*; *vixdum conticueramus et Massa ... postulat Plin*; β) klass. s následn. *cum* (*inversum*): *vixdum epistulam tuam legeram, cum ad me Curtius venit C*; γ) se zkrác. větou *haec ego omnia, vixdum etiam* (sotva že) *coetu vestro dimisso, comperi C.*

vix-dum viz *vix.*

vocābulum, ī, *n.* [*voco*] název, pojmenování, jméno; 1) a) *vocabula armamentorum Cs*; *astra non re, sed vocabulo* (podle jména) *errantia C*; *vera vocabula rerum amisimus S*; b) neklass. o jménech vlastních (*Aventinus*) *tribuit vocabula monti O*; pl. m. sg. *tu mihi iuncta vocabula sumes O* (t. *Libera — Liber*); *artifex vocabulo Locusta T*; *urbes, quae Graeca vocabula usurpant T*; 2) praegn. a) význ. titul: *summi fastigii v. T*; *nova merita non usitatis vocabulis honoranda T*; *fruerentur vocabulo civitatis* (= *civium*) *T*; b) význ. záminka: *nostram ignaviam alia ad vocabula transferri T*; *falso libertatis v. obtendi T.*

vōcālis, *e* [*vox*] hlasný; 1) nadaný hlasem, mluvící (lidským hlasem) a) *vocales boves Tib*; subst. *ne quem vocalem praeterisse videamur C* (žert.) nikoho, kdo jen umí mluviti; — *saxea effigies vocalem sonum reddens T* lidský hlas; *vocalem terram Dodonida O* t. j. věstící; b) α) zvučného, silného hlasu: *ut eligeretur vocalissimus aliquis, qui legeret* (*librum*) *Plin*; β) krásného hlasu, krásnohlasý, zpěvný, zvučný, hudební: *v. nymphe O*, *Arion OPr*, *Orpheus H*; *vocalia ora O*; *vocales chordae Tib*; 2) subst. **vōcālis**, *is*, *f.* samohláska *C.*

Vocātēs, *ium*, *m.* národ v Aquitanii na levém břehu Garumny *Cs.*

vocātiō, *ōnis*, *f.*]*voco*] pozvání k obědu *Cat.*

vocātus, *ūs*, *m.* [*voco*] 1) volání, vzývání: *o numquam frustrata vocatus hasta meos V*; 2) vyzvání, pozvání: *senatus vocatu Drusi in curiam venit C.*

Vocetius *mons*, ve vých. části švýcar. Jury mezi Aarou a Rýnem, nyn. Bötzberg *T.*

vōciferātiō, *ōnis*, *f.* [*vociferor*] volání, zejm. dovolávání, přimlouvání: *Flavii de Herennio v. C*; *qua vociferatione accusatores uti consueverunt C* = po čem žalobci obyčejně volají; hendiad. *non sine vociferatione atque indignatione L* bez hlasité nevole.

vōciferor, *ārī*, *ātus sum* [*vox* a *fero*] pozvédati hlas, volati, křičeti, hlásati,

prohlašovati, básn. význ. promlouvati, mluviti; pokřikovati, povykovati, hulákati.

vocitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *voco*] 1) (obyčejně, vůbec) jmenovati, nazývati (s dvojím acc. *něko ho někým*), říkati *někomu nějak*, vyhlašovati, vykřikovati *někoho nějakým*, za *něhoho*: *has Graeci stellas Hyadas v. consuerunt* básn. *C*; *qui* (*Demetrius*) *Phalereus vocitatus est C*; *qui vivum eum tyrannum vocitarant N*; 2) dle někt. *clamor accurrentium, vocitantium T* pokřikujících, povykujících (jinak *volitantium*).

vocō, *āre, āvī, ātum* [*vox*] 1) volati, zavolati, povolati, přivolati (vl. i přenes.) a) vůb. *alqm nomine v.*; *ad se alqm v.* povolati, obeslati; *Iugurtha cum ad imperandum vocaretur S* pro další rozkazy; *annuentibus* (v. t.) *ac vocantibus suis L*; — *auxilio* (dat. účel.) *v. alqm T* ku pomoci, na pomoc; i samo *v.* v témž význ. *quem vocet populus ruentis imperi rebus* (dat. prosp.) *H*; *ad imperium v. alqm T*; — při hlasování volati, vyvolávati: *prima classis vocatur, renuntiatur C*; *equites vocabantur primi L*; — básn. *fata vocant V* osud volá, vybízí, velí a p.; *aurae vela vocant V* zvou; *cornix pluviam vocat V* přivolává; pod. *nisi votis vocaveris imbrem V*; — s acc. vnitř. *Silvia auxilium* (o pomoc) *vocat V*; *ventis vocatis ibitis Italiam V* po přivolání (příznivých) větrů = s příznivými větry; b) spec. α) zváti: *v. ad cenam, ad prandium C, ad insidiosa pocula O*; abs. *non ego, quem vocas, obibo H* zveš k sobě; *qui tunc vocat me, cum malum librum legit Cat*; β) *in ius* n. *in iudicium v.* poháněti k soudu, před soud; γ) o bozích vzývati: *deos v.*; *vocabitur hic votis* (modlitbami) *V*; *divos in vota v. V* vl. volati ke slibům (a modlitbám), aby slyšeli sliby modlícího = (modlitbami) vzývati; pod. *vobis in verba vocatis O* = vzav si vás za svědky svých slov; δ) svolávati: *v. ad concilium multitudinem L, tribus in suffragium L*; *patribus vocatis primus ades V* ve schůzích otců; *concilia populi, exercitus vocati L* svolání vojska t. j. národa vojensky seřazeného = *comitia centuriata*; s acc. vnitř. *v. senatum, concilium*; c) s dvojím acc. nazývati, jmenovati, pass. (s dvojím nom.) nazývati se, slouti: *fluvius, quem nunc Tiberim vocant L*; (*eos*) *fortunatos turba vocat O*; *si reperire* (doplňk.) *vocas amittere* (podm.) *certius O*; *quod, qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur C*; *qui vocatur* lze leckdy přeložiti tak zvaný; 2) metaf. zejm. a) vyzývati, vybízeti; lákati, svůděti; dráždíti: *ad arma v.* do zbraně; *v. hostem T* (k boji); *illi Bructeros bello vocabant T* k účastenství ve válce; s acc. vnitř. rozněcovati, vzbuzovati něco: *ipse vocat pugnas V* volá k boji; *v. offensas T*; b) puditi něco někam, obraceti, hnáti, strhovati, vrhati; α) *qua cursum ventusque gubernatorque vocabat V* řídil; *diversae vocant animum in contraria curae V*; *quodsi iudicium ad libros vocares H*; *sanguine in corpora summa vocato O* krev byla vehnána na povrch těla; — odkazovati k něčemu: *cuncta ad senatum v. T* vznášeti; *si annalium ad testimonia vocentur* (*Messenii*) *T*; β) uváděti, přiváděti v nějaký stav n. činnost: *alqm in periculum, invidiam, suspicionem v. C; in spem v. C* činiti naději někomu; *templa, tecta . . . ad exitium vocas C*; *alqd in dubium v. C* bráti v pochybnost; obr. *ad calculos v. amicitiam C* podrobovati počtům, účtovati v přátelství; *ad poenam v. V* ukládati trest, stíhati trestem; — zejm. uváděti v účast v něčem = slibovati, dávati podíl z něčeho, v něčem: *in partem praedae vocatos deos L*; básn. hendiad. *vocamus in partem praedamque Iovem V*; *socios in regna v. V*; *in partem mulieres vocatae sunt C* dostaly po podílu z dědictví.

Vocōnius, jméno řím. rodu; zejm. *Q. Voconius Saxa*, jako tribun lidu r. 169 př. Kr. původce zákona, jímž bylo obmezeno dědické právo žen; adj. *lex Voconia C* Vokoniův.

Vocontiī, *ōrum, m.* kmen v Provincii mezi řekami Isarou a Druentií *Cs L T.*

vōcula, *ae, f.* [demin. od *vox*] 1) hlásek, (slabý, ubohý a p.) hlas: *recreandae voculae causa C*; 2) pl. spec. nepříznivé hlasy, pomluvy: *incurrit nostra laurus in voculas malevolorum C.*

Volāterrae, *ārum, f.* opevněné město v Etrurii, nyn. Volterra; adj. **Volāterrānus**, *a, um* volaterrský, v území volaterrském; subst. **Volāterrānī**, *ōrum, m.* obyvatelé Volaterr.

volāticus, *a, um* [*volatus*] vl. létavý; — přenes. a) bouřlivý: *v. impetus C*; b) ‚přelétavý', nestálý: *o Academiam volaticam et sui similem C.*

volātilis, *e* [*volatus*] 1) vl. létavý, okřídlený: *bestiae volatiles C*; 2) metaf. a) ‚perutný', rychlý, hbitý: *volatile ferrum V*; b) prchavý, pomíjející: *v. aetas O.*

volātus, *ūs, m.* [1. *volo*] letění, let.

Volcācius (n. **Volcātius**), řím. jméno rodové; zejm. 1) *L. Volcacius Tullus*, konsul r. 66 př. Kr., odpůrce Katilinův, přívrženec Caesarův a sprostředkovatel mezi ním a Pompejem *C*; 2) *C. Volcacius Tullus*, důstojník ve vojště Caesarově *Cs.*

Volcae, *ārum, m.* Volkové, keltský kmen v Gallii narbonské, jenž se dělil na dvě větve a) *V. Tectosages*, jichž hlav. město bylo Tolosa nad Garumnou, nyn. Toulouse; b) *V. Arecomici* s hlav. městem Namausus (Nemausus), nyn. Nîmes.

Volcānus viz *Vulcanus.*

Volcātius viz *Volcacius.*

Volcientēs (n. *Vulcientēs*), *ium, m.* město v Lukanii záp. od Potentie *L.*

volēmum (*volaemum*) *pirum* druh velikých hrušek, liberka *V.*

volēns, *entis* [vl. part. praes. od 2. *volo*] vl. chtící; 1) a) ze své vůle, o své vůli, dobrovolně, po dobrém (činící): *Taurinorum urbem, quia volentes in amicitiam non veniebant, vi expugnarat L*; *seu v. seu invitus L*; *macie tenuant armenta volentes V* úmyslně; svolný, povolný, poddajný, ochotný, souhlasící: *tutius rati volentibus quam coactis imperitare S*; *Caesar volentis per populos dat iura V*; *hunc coniunge* (v. t.) (*socium*) *volentem V*; rád: rozvedeno *plebes volenti animo de ambobus accepe-rant S*; b) laskavý, příznivý, milostivý: *munificus nemo putabatur nisi pariter v. S* blahovolný; zejm. o bozích *v. propitius(que) L* laskavě a milostivě; *mihi cinge v., Melpomene, comam H*; 2) význ. pass. (co jest) pochuti, milý: *huec plebi volentia fuere T*; subst. *Muciano volentia rescripsere T.*

Volesus *Valerius*, urozený Sabin, který za Tita Tatia se přestěhoval do Říma; od něho odvozoval svůj původ rod Valeriův.

volgāris, **volgus** viz *vulgaris, vulgus.*

volitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *volare*] létati, poletovati; 1) vl. *aquila super carpentum volitans L*; part. subst. *est lucos Silari circa plurimus volitans V* (létavý) hmyz; — obr. *volito vivos* (= *vivus*) *per ora virum* básn. u *C*, pod. *V*; *volitans per urbem Fama V*; 2) metaf. a) α) o pohybu ve vzduchu *volitantia* (*folia*) *V*; *videbis frondes v. V*; β) o rychlém pohybu *volitans turbo V* vířící; význ. pobihati, prohánětí se, projížděti se: *quos video v. in foro C*; *ductores volitant V*; *volitant per mare navitae H*; praegn. rejditi, tropiti rejdy: *cum illa coniuratio palam armata volitaret C*; ‚ukazovati se': *nec volitabo in hoc insolentius C*; b) obr. létati vzhůru, vypínati se: *apud hominem volitantem gloriae cupiditate C.*

volnerō, **volnus** viz *vulnero, vulnus.*

1. volō, *āre, āvī, ātum* letěti, létati, poletovati, obletovati; 1) vl. *volucres luco* (po . . .) *volabant V*; subst. **volantēs**, *um, f.* (sc. *bestiae*) létavci, ptáci: *vitae* (v. t.) *volantum V*; — obr. *volasse eum, non iter fecisse diceres C*; *curas circum tecta volantes H*; 2) přenes. a) o pohybu vzduchem *volat vapor ad auras V*; *cristam quatit aura volantem V* vlající; b) o rychlém pohybu letěti, kvapiti, páditi, (rychle) plouti a p. α) *passu volat alite virgo O*; *Caesar ab Italia* (vl. od Aktia) *volantem* (sc. *reginam*) *remis adurgens H* prchající; *pelago volans da vela patenti V* (obr. o básni); β) *verba, dicta volant V*; *volat aetas C.*

2. volō, *velle, voluī*, — (v praes. *vult*, starší *volt*, pod. *vultis* a *voltis*; staž. *vīn* = *vis-ne*, *sīs* = *si vis*, *sultis* = *si vultis*) [srov. ἔλδομαι, ἐλδωρ, ἐλπίς z koř. **ϝελ-*, čes. ‚voliti', ‚vůle', něm. wollen, Wille, Wahl, wählen] chtíti, přáti si, žádati si, státi o něco, míti chut na něco; býti ochoten, býti svolný k něčemu, dovolovati; 1) vůb. a vazby a) abs. a ellipt. *si vis, potes H*; *velim nolim* n. (*L*) *seu velim, seu nolim* (dle osob) at chci nebo

nechci, chtěj nechtěj, volky nevolky; *bene v. alci* přáti někomu dobrého, pod. *alcis causa (omnia) v.* = býti někomu nakloněn: *regis causa si qui sunt, qui velint C*; *qui nostra causa volunt C*; — s dvojím dat. *volenti mihi est alqd* (dle řcc. *ἐμοὶ βουλομένῳ ἐστίν*) jest mi něco po chuti, vhod: *volentibus omnibus bonis argentum aere solutum est S*; *neque plebi militia volenti putabatur S*; *quibusdam volentibus novas res fore L*; — ellipt. *Arpinum* (do A.) *volebamus C* (jako v češt.); *me nemo rogavit, numquid in Sardiniam vellem C* (my v Sardinii); **b)** s acc. (ob. pronom., zř. subst.): *id minus v. Cs* tomu nechtíti; *nihil me sciente frustra voles S* nebudeš si žádati; *cupio* (v. t.) *omnia, quae vis H*: *arma v. V*; *v. imperium T*; — rčení *quid tibi vis?* co chceš (hodláš, zamýšlíš), co tě napadá; *num quid vis? H* chceš snad ještě něco? (ot. obvyklá při loučení); — spec. s acc. os. *v. alqm* chtíti s někým mluviti: *centuriones me v. C*; — s acc. os. a věci *si quid ille se velit Cs* chce-li něco od něho; **c)** s inf. a nom. s inf. při stejných podmětech: *quid vis nobis dare C*; *vin* (= *visne*) *tu Iudaeis oppedere H*; *appellatus est Atticus, ut eius rei princeps esse vellet N*; *si sibi purgati esse vellent Cs*; — inf. bývá leckdy nevyjádřen: *quem voles testium, rogato C*; *neque de causa nostra aliter ac nos vellemus* (sc. *iudicari*), *iudicatum est C*; *quo minus eis rebus, quibus quisque vellet* (sc. *frui*), *frueretur N*; **d)** s acc. s inf. zvl. při různých podmětech: *fecerunt, quod suos quisque servos facere voluisset C*; při *esse* lze někdy přel. ‚míti' s doplňk.: *id commune aerarium esse voluerunt N* chtěli míti spolkovou pokladnou; — často pass.: *quid fieri velit, edocet Cs* = vydá rozkazy; pleonast. při *nolle*: *nolite hunc v. maturius exstingui C*; — důrazně s inf. perf., při čemž *esse* ob. vynecháno: *nunc illos monitos volo C* = chci důtklivě napomenouti; *rex id celatum voluerat C*; **e)** s konj. ob. bez spojky, též s *ut* (*ne*): *de Menedemo vellem verum fuisset*; *de regina velim verum sit C*; *mihi pugnam, Musa, velim memores H* rač, prosím; *volo, ut mihi respondeas tu C*; **2)** praegn. stanoviti, určiti, nařizovati **a)** ob. ve formuli při předkládání rogace lidu *velitis iubeatis*, táž. *vellent iuberentne*; **b)** o bozích *sic ei voluistis V* to byla vaše vůle; *dis volentibus magni estis S* z vůle boží; *di meliora velint O* = chraňtež bohové; *Iuppiter, hunc laetum Tyriis diem esse velis V* chtěj = dej, aby byl; **3)** chtíti, aby něco bylo uznáno, tvrditi, odt. míti za to, míniti, pokládati: *vultis evenire omnia fato C*; — spec. při témž podm. vydávati se za někoho: *Aelius Stoicum se voluit C* (*esse* bývá vynechváno); *Strato physicum se voluit C*; *qui se populares volunt C*; *se ortum Teucrorum ab stirpe volebat V*; **4)** s podm. věcným ve rčení *quid* (*sibi*) *vult* = co znamená, jaký má význam, smysl: *avaritia senilis quid sibi velit, non intellego C*; *quid volt concursus ad amnem V*; *dicam, quid velit ara Iovis O*; **5)** zř. význ. *malle* raději chtíti: *malae rei se quam nullius duces esse volunt L*.

3. volō, *ōnis*, *m.* [*velle*] dobrovolník; spec. otroci, kteří po bitvě u Kannen dobrovolně vstoupili do vojska *L*.

Vologēsēs (n. **Vologaesēs**, *is* n. *ī*, acc. *ēn*), *m.* jméno parthských králů z rodu Arsakovců *T*.

volpēcula, volpēs viz *vulpecula, vulpes*.

Volscī, *ōrum*, *m.* Volskové, sabellský kmen v jižní části Latia při řece Liris s hlavním městem Antium; adj. **Volscus**, *a*, *um* volský.

Volsiniī, *ōrum*, *m.* město v Etrurii již. od Klusia u jezera zv. *Volsiniensis lacus*; adj. **Volsiniēnsis**, *e* volsinijský; subst. **Volsiniēnsēs**, *ium*, *m.* obyvatelé Volsinií *L*.

Voltinia (*tribus*), jedna z venkovských tribuí; odt. **Voltiniēnsēs**, *ium*, *m.* občané Voltinijské tribue *C*.

Voltumna, *ae*, *f.* bohyně spolku dvanácti měst etruských s chrámem u Volsinií *L*.

voltur, Volturnus, voltus viz *vultur, Vulturnus, vultus*.

volūbilis, *e* [*volvo*] točivý, otáčivý; **1) a)** vl. *v. et rotundus deus C*; *volubile buxum V*; (*serpens*) *volubilibus nexibus orbes torquet O* točitými; **b)** meton. točitý, oblý: *aurum volubile O* (t. j. zlaté jablko); **2)** metaf. **a)** valící se, pohyblivý, o vodě plynoucí, plynný: *per aquas volubiles H*; **b)** hbitý, živý, obratný, šviž-

ný: *v. oratio C*; *naturā v. C*; c) vrtkavý, nestálý: *vaga volubilisque natura C.*

volūbilitās, *ātis, f.* [*volubilis*] točivost, otáčivost; 1) a) vl. otáčivý pohyb: *mundi v. C*; b) meton. oblost: *v. capitis latissima O* lebka v celé své šířce; 2) metaf. a) hbitost, obratnost, plynnost, švižnost: *linguae v. C*; b) vrtkavost, nestálost: *v. fortunae C.*

volūbiliter, adv. [*volubilis*] hbitě.

volucer, *cris, cre* [*volare*] létavý, létající, okřídlený; 1) vl. *bestiae volucres C*; *volucris columba V*; *v. equus O* (t. j. *Pegasus*); básn. *volucres insidiae Pr* (t. j. okřídlení bratří Kalais a Zetes); — subst. **volucris,** *is, f.* (sc. *bestia*), zř. *m.* (sc. *ales*) létavec, okřídlenec, spec. pták: *obscenae volucres V* (t. j. harpyje); *novae coeunt volucres O* o včelách; meton. *saepe suas volucres legit mihi Macer O* t. j. svou báseň o ptácích; 2) metaf. a) poletující ve vzduchu, vznášející se, plynný, lehký: *fumos volucres V*; *volucres in auras V*; *nebulae volucres O*; b) ‚perutný', hbitý, rychlý: *volucris sagitta V*; *v. currus H*; o řeči plynný, švižný: *genus* (*orationis*) *verbis volucre atque incitatum C*; c) α) prchavý: vl. *volucrem sequor H*; obr. *v. somnus V*; *gaudium volucre T*; β) vrtkavý, nestálý: *o volucrem fortunam C.*

volūmen, *inis, n.* [*volvo*] 1) závit, vinutí, točení; krouživý pohyb, víření: o hadím těle *sinuat* (v. t.) *immensa volumine terga V*; *vinclorum volumina V* (o caestu); *caelum sidera celeri volumine torquet O* kroužením; jako acc. vnitř. *volumina trahere, versare* (v. t.) *V*; přenes. *sinuet alterna volumina crurum V* střídavě nohy ohýbá; kotouč: *volumina fumi O*; 2) a) svitek popsaného papyru, odt. kniha, spis; b) kniha, svazek jako díl většího spisu *O* (o Metamorfosách).

Volumnius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Volumnia* a) manželka Koriolanova *L*; b) herečka, milenka Antoniova, před propuštěním z otr. zvaná *Cytheris C*; 2) *L. Volumnius Flamma Violens*, konsul r. 307 a 296 př. Kr.; 3) *P. Volumnius Eutrapelus*, přítel Antoniův a Attikův *CN*; 4) *P. Volumnius*, věrný přítel M. Bruta *C.*

voluntārius, *a, um* [*voluntas*] dobrovolný a) act. *milites voluntarii* n. subst. **voluntārii,** *ōrum, m.* dobrovolní bojovníci, dobrovolníci; samovolný, samozvaný: *v. procurator C*; b) pass. *ipse me huic voluntario certamini obtuli L* (dobrovolně přejatému); úmyslný: *voluntaria mors CT* sebevražda.

voluntās, *ātis, f.* [*velle*] vůle, chtění; 1) a) *meā* (*tuā* a p.) *voluntate* i samo *voluntate* ze své, z vlastní vůle, dobrovolně, úmyslně, rád; *voluntate* n. *ad voluntatem alcis* po vůli, podle vůle něčí; *alqd est ex* n. *de mea voluntate* po vůli, podle vůle, po chuti; — význ. přání, snaha, touha, žádost, chut: *plus vis potuit quam v. patris L*; *non est tua tuta v. O*; *adversa v. T* odpor; s inf. *cunctis eadem est audire v. O* touha; — pl. o projevech vůle, v češt. sg.: *ut eius semper voluntatibus cives adsenserint C*; — spec. poslední vůle: *v. mortuorum C, defunctorum Plin*; *suprema v. T*; b) úmysl, záměr, předsevzetí, rozhodnutí: *immutare voluntatem S*; *profectio voluntatem habuit non turpem C* = v odchodu nebylo ...; c) svolení, dovolení: *ut eius voluntate id sibi facere liceat Cs*; *summā omnium voluntate Cs* za obecného souhlasu; d) vůb. smýšlení α) abs. (*homines*) *voluntate perditi C*; *in variis voluntatibus regnari omnes volebant L* přes různost smýšlení *L*; — spec. politické smýšlení, politika: *ille L. Crassi voluntatem saepe perstrinxit C*; úsudek, vkus: *iudicii et voluntatis similitudo T*; β) smýšlení, poměr k někomu: *secunda in Caesarem v. provinciae Cs*; *qua voluntate esset in regem N*; 2) praegn. a) dobrá vůle, ochota, ochotnost: litot. *nec iners pauperque v. O* dobrá vůle, horlivá a štědrá; horlivost, chut: *v. ad dimicandum Cs*; v témž význ. abs. *adventus Nasidii summa spe et voluntate civitatem compleverat Cs*; b) náklonnost, náchylnost, příchylnost, přízeň, oddanost, láska (*ad alqm* k někomu): *militum v. Cs*; *conciliata voluntate plebis L.*

volup, adv. (arch.) [z koř. **vel-* (srov. *velle*), srov. *ἐλπίς, ἔλπομαι*] s potěšením, k potěšení, k libosti.

voluptārius, *a, um* [*voluptas*] 1) rozkošnický, požitkářský, spec. labužnický

a) *homo v. C* 1 subst. **voluptārius**, *iī, m.* rozkošník, požitkář, spec. labužník *C*; *voluptaria disciplina C, vita C*; *sensus voluptarii C*; b) význ. poskytující rozkoše, plodící rozkoš, libý, slastný: *voluptariae possessiones C*; *loca amoena voluptaria S*; subst. **voluptāria**, *um, n.* rozkoše *C*; 2) týkající se rozkoše: *voluptariae disputationes C* o rozkoši.

voluptās, *ātis* (gen. pl. *voluptatum*, též *voluptatium*), *f.* [*volup*] libost (tělesná n. duševní), rozkoš, slast (vůb. i význ. filosof.), požitek; potěšení, radost; 1) a) *omnes iucundum motum, quo sensus hilaretur, Graece ἡδονήν, Latine voluptatem vocant C*; *voluptatem capere ex re* míti z něčeho, v něčem, těšiti se z něčeho, něčemu; *v. alcis rei* něčeho, plynoucí z něčeho: *epularum aut ludorum v. C*; *ignaviae v. S* rozkoš zahálky; *cum voluptate servamur C* = zachránění nám působí radost; *in voluptate esse aut in dolore C* cítiti slast nebo bolest; hend. *haec alunt animi voluptatisque causa Cs* pro potěšení; *v. corporis C* smyslná rozkoš; *alacris v. V* veselí; b) personif. *Voluptas* Rozkoš jako božstvo; 2) meton. a) co působí rozkoš, požitek α) pochoutka, lahůdka: *ventrem datis voluptatibus frui L*; β) význ. zábava, pl. radovánky: *tempora voluptatis laborisque dispertire C*; *negat. iudicium hominum in mandandis magistratibus corrumpi voluptatibus oportere C*; γ) o osobě radost, potěšení: *care puer, mea sola et sera v. V*; *Acis magna patris matrisque v. O*; b) touha po rozkoši, choutka, chtíč: *voluptatibus servire S*; *minus Vitellii ignavae voluptates* (požitkářství) *quam Othonis libidines timebantur T*; — zejm. α) pud: *ubi concubitūs v. sollicitat V*; β) labužnictví: *cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate modus finitus L*; *ut nihil in cibo, in potu voluptatibus tribuat Plin.*

voluptuōsus, *a, um* [*voluptas*] libý, příjemný *Plin.*

Volūsius, jméno římského rodu; zejm. *Q. Volusius*, spolehlivý úředník Ciceronův v Kilikii *C.*

volūtābrum, *ī, n.* [*volvo*] bahniště, kaliště, v němž se válejí vepři *V.*

volūtābundus, *a, um* [*voluto*] válející se (též obr.) *C.*

volūtātiō, *ōnis, f.* [*voluto*] válení zejm. zvěře v bahništi; meton. otisk těla po válení: obr. *non vestigiis, sed totis volutationibus corporis C.*

volūtō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *volvo*] váleti, kouleti; 1) a) med. *volutari* váleti se, kouleti se α) vl. *in luto volutari C*; *in glacie volutabantur L*; *ne volutetur in iactu glans L* aby se nepřevracel; — o prosebníku *frater volutatus est ad pedes inimicissimorum C*; part. reflex. *genibus volutans haerebat V* na kolenou se svíjeje klečel; β) metaf. zabývati se (*in re* něčím): *qui in veteribus erit scriptis studiose volutatus C*; *cum omnes in omni genere scelerum volutentur C* ‚brodí se'; part. *volutatus in re* zběhlý v něčem: *ad Callisthenem et ad Philistum, in quibus te video volutatum C*; b) vlniti něco: obr. *quibus saepe cogitationibus volutavi animum L* = zaměstnával jsem se v duchu; 2) metaf. a) z význ. převalovati, šířiti: *vocem volutant litora V* odrážejí; *vocem per ampla volutant atria V* (jejich) hovor se rozléhá; (*flamina*) *caeca volutant murmura V*; *confusa verba volutant O*; b) *v. alqd animo* (*in animo*), *secum* (pozd. též *intra animum*) n. abs. *v.* přemítati, rozvažovati, rozjímati, přemýšleti o něčem: *venena, gladios volutabam in animo L*; *verba inter se volutant O*; *volutatis inter se rationibus T* po uvážení (a srovnání) důvodů.

volva (n. **vulva**), *ae, f.* pochva, děloha; zejm. sviňská puška jako lahůdka *H Plin.*

volvō, *ere, volvī, volūtum* [srov. *ἑλύω*, *εἰλύω*, čes. ‚valiti', ‚vláti', ‚vlna' něm. wälzen, wallen] valiti, váleti, kouleti, točiti (často pass. *volvi* význ. med. valiti se atd., odt. part. *volvens* valící se); 1) a) *oppidani in proximos saxa v. S* svalovali; *volventes hostilia cadavera L* převalujíce; *v. oculos V* buď obraceti oči (při pozorování) n. kouleti očima (z hněvu); — zmítati, prohánětí: *volvimur undis V*; obr. *vita populi Romani per incerta maris volvitur T*; — (*equites*) *v. turmas vidit L* v četách se prohánětí; — svíjeti, stáčeti: s acc. vnitř. *v. orbem L* svinouti se, sraziti se v kolo; — o vodě vlniti, vzdouvati: *venti volvunt mare V*; obr. *irarum v. sub pectore fluctus V* = bouřiti se v srdci hněvem; *minores*

v. vertices (v. t.) *H*; odt. *pectora intus clausas volventia flammas O* = prsa, v nichž plameny se svíjejí; **b)** praegn. **α)** povaliti, svaliti: (*Turnus*) *semineces* (prolept.) *volvit multos V*; **β)** vyvalovati, vypouštěti, chrliti: (*terra visa est*) *v. fumum V*; (*equus*) *volvit sub naribus ignem V*; **γ)** valiti s sebou, unášeti: *amnis saxa glareasque volvens L*; *volvens aliena* (cizí přísady) *vitellus H*; **c)** med. **α)** valiti se, kouleti se, točiti se: *amnes volvuntur V*; *sol circum terram volvitur C*; *volvitur Ixion O* točí se (na kole); *anguis volvitur V* plazí se, vine se; *volventia plaustra V*; – *lapis vacuum per inane volutus V* proletěv; *lacrimae volvuntur V* valí se, řinou se, tekou; **β)** praegn. svaliti se, skáceti se, spadnouti: *pronus magister volvitur in caput V*; *volvitur Euryalus leto* (mrtev) *V*; *Phäethon volvitur in praeceps O*; *ille per colla admissa* (= *admissi equi*) *volvitur O* přes šíji; **d)** spec. rozvinovati popsaný svitek, ‚otevříti' knihu, odt. pročítati, čísti: *volvendi sunt libri Catonis C*; *v. commentarios Numae L*; – obr. **α)** *veterum v. monumenta virorum V* ‚přemítati' v mysli, rozpomínati se na ...; *longius volvens fatorum arcana movebo V* dále rozvina odhalím; **β)** ‚rozvinovati' řeč n. myšlenku: *facile verbis volvebat sententias C* = z úst mu plynuly myšlenky; **2)** obr. o kole času a osudu **a)** o čase **α)** točiti kolem času, říditi běh času: *Noctilucam celerem pronos v. menses H* hbitou v řízení oběhu kvapných měsíců; **β)** záměnou podmětu žíti v běhu času, odt. prožíti, dočkati se něčeho, přečkati, přetrvati: (*aesculus*) *multa virum volvens durando saecula* (k oběma slov.) *vincit V* mnoho věků v oběhu času přetrvá; o duších *ubi mille rotam volvēre per annos V* až se dočkají oběhu tisíce let; – odt. *tot v. casus V* přestáti; **γ)** plynouti: o čase pass. n. med. reflex. *volventibus* n. *volvendis annis* (*mensibus*) *V* v průběhu, proudu let (měsíců), srov. Homer. *περιτελλομένων ἐνιαυτῶν*; *volvenda dies V* den v běhu času; *volvens annus O* kolotavý; **b)** o osudu **α)** říditi (běh osudu): *v. vices V*; *sic v. Parcas V* že usoudily; **β)** med. točiti se význ. díti se: *in incerto est, fatone res mortalium an forte volvantur T*; **3)** metaf. *v. alqd animo* (*in animo*), *cum animo suo, secum* (pozd. též *intra se ipsum, intra animum*) n. abs. *v.* přemítati, rozvažovati, rozjímati, přemýšleti o něčem: *Fauni volvit sub pectore sortem V*; *inanium rerum inanes v. cogitationes L*; *bellum v. LT* osnovati.

vōmer (pův. **vōmis**), *eris*, *m.* radlice, rádlo; synekd. pluh; meton. *fessi vomere tauri H* oráním.

vomica, *ae*, *f.* [*vomo*] nežit, vřed: *gladio vomicam eius aperuit C*; – metaf. ‚hlíza': *hostes, v. gentium* u *L.*

vōmis viz *vomer.*

vomitiō, *ōnis*, *f.* = **vomitus**, *ūs*, *m.* [*vomo*] zvracení, dávení.

vomō, *ere*, *uī*, *itum* [m. **vemō*, srov. *ἐμέω*] zvraceti, dáviti, blíti; – přenes. vydávati ze sebe, chrliti, soptiti: *vomit ore cruorem V*; *purpuream v. animam V*; *geminas cui tempora flammas vomunt V* plameny vyšlehují ze skrání; *stuppa vomens fumum V*; *ignem v. O*; *foribus domus salutantum vomit undam V.*

vorāgō, *inis* *f.* [*voro*] jícen význ. propast, prohlubeň, (bezedná) hlubina; **1) a)** *neque eam voraginem coniectu terrae expleri potuisse L*; *tenaci in voragine Cat* (bahno); – obr. *alta v. ventris O*; **b)** zejm. ve vodě tůně: *vastā voragine* (abl. qual.) *gurges V*; *submersus equus voraginibus C*; – vír: *torrentes atrā voragine ripas V*; **2)** metaf. *gurges ac v. patrimonii C* mrhač a hltoun; *v. et gurges vitiorum C*; *voragines rei publicae C* zhoubci.

vorāx, *ācis* [*voro*] žravý, hltavý.

vorō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *βιβρώσκω*, *βορά*, čes. ‚žráti'] žráti, požírati, hltati, pohltiti, polykati; **1)** vl. *alia* (*animalia*) *sugunt, alia carpunt, alia vorant C*; **2)** metaf. (*navem*) *vorat aequore vortex V*; (*Charybdis*) *vorat raptas revomitque carinas O*; *v. litteras C* ‚hltati'; *viam v. Cat* = pospíšiti si.

vorsō, **vorsum**, **vorsus** viz *verso* atd.

vortex, **vortō** viz *vertex*, *verto.*

vōs, zájm. os. 2. os. pl. [vl. acc., srov. *ὑμᾶς*, čes. ‚vás'] vy (klade se jen tehdy, je-li na něm důraz); gen. *vestrum* ob. jako gen. part.: *quis vestrum, nemo vestrum* (zř. v jiné platnosti:

consensus vestrum C; *hac vestrum frequentia C*), jinak *vestri*: jako gen. obj. *ardens odio vestri C* k vám; *habetis ducem memorem vestri, oblitum sui C*; — sesilováno bývá připojením *-met*: *vosmet, vobismet* (při překl. ob. není třeba sesílení naznačovati).

Vosegus, ī, *m.* (*mons*) pohoří záp. od středního Rýnu, nyn. Vogesy *Cs.*

voster arch. = *vester.*

vōtīvus, *a, um* [*votum*] 1) zaslíbený: *ludi votivi C*; *votiva legatio C* = *libera legatio* (v. t.) *voti causa*; *tabula* (v. t.) *votiva*; *pascitur in vestrum reditum votiva iuvenca H* slíbená v obět za ...; *cornua votivi cervi O* (= *votiva cornua cervi*); *exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum T* tvářnost, kterou se zaslíbili a zavázali statečnosti; 2) záslibný: *votivas persolvens Delia voces Tib* zbožné sliby.

vōtum, ī, *n.* [subst. is. part. perf. pass. od *voveo*] 1) a) (bohům) slíbená, zaslíbená věc α) slibený dar: *Caesar dis v. immortale sacrabat* (sc. *delubra*) *V*; β) obět: *votis incendimus aras V* obětní oheň zapálíme na oltáři; b) zaslíbení, slib, t. j. závazné proslovení toho, čeho člověk od božstva žádá, i toho, co božstvu dá, bude-li vyslyšen (*vota* byla konána soukromně i jménem státu, pravidelně, ku př. na zač. roku, i za mimořádných událostí) α) *vota deum* (gen. obj.) *V* bohům učiněné; *v. nuncupare* (slavnostně) pronésti, *suscipere, facere* učiniti; *voti reus V* vázaný slibem (po pronesení vota a před jeho vyplněním se strany božstva); *voti damnari* býti zavázán k vyplnění slibu (po příznivém vyplnění vota se strany bohů) = dojíti vyslyšení modlitby (žádosti, přání); odt. *damnabis* (v. t.) *tu* (*agricolas*) *votis V*; *voti sententia compos* (v. t. t.) *H* projev splněného přání (t. j. nápis na votivním daru); pod. *voti* a *votum potens* (v. t. ke konci); *v. solvere* (*exsolvere, persolvere*) n. *reddere, exsequi* splniti učiněný slib, spec. konati slíbenou obět, dáti slíbený dar; *ex voto H* podle slibu; *Veneri et Cupidini vota debere C* dluhovati splnění slibů; *fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum C* ke splnění slibů; *votis* (*in vota*) *vocare* (v. t.) *V*; *quinquennalia vota L* na pět let (t. j. s pětiletou platností s obou stran); β) vůb. modlitba: *votis numen adorare O, venerari V*; *vota concipere* (v. t.) *O*; *vota facere, ut ..., votis optare* modliti se, aby ..., též přenes. přáti si; — spec. modlitba, týkající se osoby, zbožné přání všeho dobra, žehnání: *quod eum votis lacrimisque prosecuti sunt C*; *studiis* (projevy oddanosti) *votisque certabant T*; šp. sm. kletba: *obligasti perfidum votis caput H* stížila jsi kletbami svou hlavu; 2) přenes. (zbožné, tajné i vůb.) přání, žádost, snaha, touha a) *omni voto* n. *omnibus votis petere* (*expetere*) *alqd* vroucně si žádati, přáti; *contra spem votaque eius L*; *illorum v. unicum est fallere Cu*; *certum voto* (dat.) *pete finem H*; *hoc erat in votis H* to bylo mým přáním; *an venit in v. ex urbibus una H* jest tvým přáním; b) concret. význ. předmět přání, touha: *votis potiri O* dojíti (splnění) svého přání; *mecum mea vota feruntur O*; *dimidium vestri voti O*; „naděje" *deplorata colonis vota iacent O*; *matura fleturi vota coloni O.*

voveō, *ēre, vōvī, vōtum* [srov. εὔχομαι, εὐχή] 1) (bohům) zaslibovati, slibovati, připovídati, abs. činiti slib: *Bellona, si hodie nobis victoriam duis, ast ego tibi templum voveo L*; *equum votum pro reditu simulant V*; *dabitur merito laurea vota Iovi O*; *quos* (sc. *deos*) *sanguine voto honorant O* (t. j. krví slibených žertev); s acc. c. inf. *pro victimis homines immolant aut se immolaturos vovent Cs*; 2) přenes. vůb. a) přáti si, žádati si něčeho: *quae modo voverat, odit O*; *sortem meam vovistis O* (t. j. aby vyšel můj los); *ut tua sim, voveo O*; b) *v. alqd alci* n. *pro alqo* přáti někomu něčeho: *quid voveat nutricula alumno H*; *quae pro te ut voveam O.*

vōx, *vōcis, f.* srov. ἔπος z *ϝέπος*, ὄψ, *ϝίπον*] 1) hlas a) vůb. *v. canora et suavis C*; *v. magna* silný hlas; *udae vocis iter V* (= *udum vocis iter*) t. j. hrdlo; *vocis imago V* ozvěna; b) zejm. α) mluvení, řeč; volání, křik; zpěv: *et voce et manibus universi significare coeperunt Cs*; *nihil voce responsum est L* nebyla dána ústní odpověď; *voce vocare, precari V, probare O* hlasitě; *cum voce manus ad sidera tendit V* s hlasitou modlitbou; — *citharam cum voce movere O*; *carmina vo-*

cum O (zpívané) písně; – obr. *interdum vocem comoedia tollit H* hlas pozvedá (t. j. mluví ‚vyšší' řečí); β) o zvířatech řvaní, štěkot, vytí, skřek, bzučení a p.; c) přenes. zvuk, hlas, hlahol, tón: *bucina litora voce replet O*; *septem discrimina* (v. t.) *vocum V*; *voces crevere fidibus severis H* = počet strun vzrostl; *verba, quibus voces sensusque notarent H* přírodní zvuky a dojmy; – *ad sonitum vocis vestigia torsit V* po zvuku (vesel); *audimus fractas ad litora voces V* jekot tříštících se vln; 2) meton. a) slovo: *oportere exprimi, quae vis* (význam) *subiecta sit vocibus C*; *quid sonet haec v. voluptatis C* slovo ‚slast'; *voces contumeliosae Cs*; *virtus populum falsis dedocet uti vocibus H* (t. j. výrazů *beatus, rex* a p.); – b) pl. též (souvislá) slova, řeč; v témž význ. i sg.: *una* (*Cereris*) *v. erat 'hac gressus ecqua puella tulit?' O*; – výrok věta: *Laconis illa v. C*; *Pythica v. L*; spec. odpověď, zvolání, výkřik; rozkaz, prosba, slib; – formule zaříkací, zaříkání: *v. Thessala H*; *sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem possis H*; – píseň; c) řeč, jazyk, mluva: *vocem mutare V*; *nescia est vocis barbara lingua Latinae O*; d) výslovnost: *rustica v. et agrestis C*; e) přízvuk: *acuta v. C.*

Vulcānus (starší **Volcānus**), ī, *m.* bůh ohně, uctívaný zejm. jako ochránce od požáru; později byl stotožněn s řec. Hefaistem a báje o tomto byly naň přeneseny: *insula Vulcani L* (= *Vulcania tellus V*) = Thermessa, nejjižnější z Liparských ostrovů; – meton. oheň: *furit V. V*; *Vulcanum spargere tectis V*; *per veterem dilapso culinam Volcano H*; adj. **Vulcānius**, *a, um* a) Vulkanův: *Volcania arma C* (t. j. ukované od Hefaista, jaké měl Achilleus a Aeneas); *Vulcania munera, currus O*; *Vulcania Lemnos* (v. t.) *O*; b) ohnivý, ohně: *acies Volcania V* ohnivá záplava; – subst. **Vulcānālia**, *um, n.* svátek Vulkanův, slavený 23. srpna, později i s hrami v cirku.

vulgāris, *e* [*vulgus*] 1) obecný, obyčejný, všední; obvyklý, běžný: *v. liberalitas C* ke všem; *vulgares puellae O* obecné (t. j. nevěstky); subst. *illa vulgaria 'quid agis? ecquid commode vales?' Plin* všední fráze; *ieiunus raro stomachus vulgaria temnit H* všední stravu; – všeobecný, neurčitý, povrchní: *v. mentio T*; – praegn. všední, nízký: *artes vulgares, coquos, pistores C*; *vulgares reice taedas* (sňatek) *O*; 2) = gen. *vulgi*: *coetus vulgares H.*

vulgāriter, adv. [*vulgaris*] obyčejným způsobem, všedně.

vulgātor, *ōris, m.* [*vulgo*] rozšiřovatel: *taciti v. O* vyzrazovatel.

vulgātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *vulgo*] 1) obecně rozšířený, rozhlášený, všeobecně známý: *vulgatum erat L*; *vulgatior fama L*; *non ante volgatas per artis H* dosud neznámé; *nondum vulgata convivia O*; *fertilitas vulgata per orbem O*; 2) obyčejný, všední: *vulgata munera O.*

1. vulgō (starší **volgō**), adv. [vl. abl. sg. od *vulgus*] a) obecně, všeobecně, vůbec, vesměs: *mercatores v. receptando L* všechny bez rozdílu; přede všemi = veřejně: *v. ostendere ac proferre C*; b) obyčejně; napořád, hromadně; c) všude, na různých místech, porůznu, vůkol: *haec habitant ad litora v. Cyclopes V.*

2. vulgō, *āre, āvī, ātum* [*vulgus*] zobecniti; 1) a) učiniti obecně přístupným: (*summum imperium*) *vulgari cum infimis L* stává se všeobecně přístupným i nejnižším; *cum* (*patres*) *consulatum vulgari viderent L*; rozšiřovati: *P. Verginius rem non vulgabat L* nevztahoval na všechny; *munus vulgatum a civibus esse in socios L*; *contagium morbi vulgatum est Cu*; (*Claudius*) *novas litterarum formas vulgavit T* všeobecně zavedl; – med. *vulgari cum privatis L* = obcovati s každým soukromým člověkem; b) praegn. α) zevšedniti (pass. zevšedněti): *nec doni vulgari laudem L*; (*honor*) *promiscis adulationibus vulgatur T*; β) všem propůjčovati k tělesnému obcování: *v. corpus LO*; 2) spec. uváděti v obecnou známost, uveřejňovati a) rozhlašovati, ohlašovati, oznamovati, vypravovati: *famam, rumorem v. VL*; *bella iam famā volgata per orbem V*; *obductum verbis v. dolorem V* vyjeviti; *an falsa haec in maius vulgaverint accusatores T* tyto

věci jsou liché a žalobci je s přeháněním roznesli; s acc. c. inf. *veteres corpora vulgarunt edita (esse) fungis O* rozšířili pověst; b) rozšiřovati: *carmina vulgata T*; *(Alcaeum) ego volgavi H* uvedl jsem ve známost; c) praegn. vynášeti, roznášeti, prozrazovati: *qui Cereris sacrum volgarit H*; *arcana domus v. T.*

vulgus, starší **volgus**, ī, *n.* (acc. vedle *vulgus* též *vulgum*) 1) a) (obecný) lid, lidé (jako průměrná veřejnost): *non est consilium in vulgo C*; *nec sicut v., sed ut eruditi solent appellare sapientem C*; *Pelopidas magis historicis quam vulgo notus N*; **in vulgus** pro lid, mezi lid, mezi lidmi, u lidí: *in v. edere CsN*; *in v. notus, ignotus C*; *pessimī in v. famā L*; *fames in v. (erat) T*; abl. sg. **vulgō** význ. adv. v. t.; b) praegn. vzhledem k vynikajícím jednotlivcům α) nižší lid: *patres et medium v. O* ‚střední stav'; β) vojen. *v. militum* n. abs. *v.* prostí vojáci, mužstvo: *in v. militum efferre Cs*; *vulgo militum acceptior Cu*; *vulgi stante corona O*; *neque legatus aut tribunus adfuit: permissa vulgo licentia T*; γ) s příhanou sprostý lid, dav (davy), chátra, luza: *ceteri omnes v. fuimus sine gratia, sine auctoritate S*; *cum proscriptos v. conquireret N*; *v. ignobile V, profanum H, indoctum O*; 2) a) množství, dav, zástup, shluk, sbor (vl. i přenes.): *v. insipientium C*; *v. obaeratorum aut clientium arma cepit T*; b) přenes. o zvířatech stádo, hejno: *incautum v. V.*

vulnerātiō, *ōnis*, *f.* [*vulnero*] poranění, zranění.

vulnerō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*vulnus*] raniti, poraniti, zraniti, zasaditi ránu; 1) vl. *corpus ferro v. C*; 2) metaf. význ. ‚dotknouti se' někoho, ublížiti, uraziti, uškoditi: *quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero C*; *qui erat Archilochi versu vulneratus C*; *gravior neu nuntius aures vulneret V*; *fortunae vulneror ictu O.*

vulnificus, *a*, *um* [*vulnus* a *facio*] činící rány, ranící, ranicí, zraňující *VO.*

vulnus (starší **volnus**), *eris*, *n.* [z koř. **ṷel-* ve *vello*, srov. *οὐλή*] rána, poranění, zranění; 1) vl. (*Aesculapius*) *primus v. dicitur obligavisse C*; *v. grave O, letale V*; *vulnera accipere, excipere* dostati, utržiti; *qua maxume vulnera accipiunt (elephanti) L* kde jsou zranitelní; *v. ex rē* od něčeho; — s gen. *corporis v. C* na těle; *Pelias vulnere tardus Ulixi V* (t. j. od Odyssea); *sese Aeneae iactavit vulnere V* (t. j. že poranil Aeneu); — meton. poraněná část těla: *truncа deiectis vulnera membris O* (viz *truncus*), *tristia mandere vulnera O* kusy masa; 2) přenes. a) o věcech význ. poškození, trhlina, díra: *medio e vulnere saxi O*; *pars scuti vulnere nulla vacat O*; b) rána význ. úraz, pohroma, škoda, ztráta, neštěstí, zlo α) *erant, qui suis vulneribus mederentur C* (t. dluhy, touhu po pomstě, lakotu a p.); *accepit gravissimum parens v. morte filii N*; *privata vulnera rei publicae malis operire T*; β) spec. vojen. *sine pugna et sine vulnere suorum Cs*; *ni frequens ubique Agricola iussisset, acceptum aliquod v. foret T*; c) (duševní) rána, bolest, bol, útrapa, vůb. trýzeň (hněv, záští, žárlivost, zejm. obr. význ. láska): *Iuno servans sub pectore v. V*; *clausum pectore v. O*; o lásce *regina v. alit venis V*; *quo beatus volnere, qua pereat sagitta H*; 3) meton. a) význ. úder, seknutí, bodnutí, kousnutí a p.: *gravi vulnere ictus L* = těžce poraněn; *(apes) animas in volnere ponunt V* = raníce; *vulneribus evicta ornus V*; *percussus vulnere rami* (kyje) *Pr*; *(taurus) elusa vulnera sentit O*; *vulnera aratri O*; *v. falcis O*; b) zraňující nástroj, zbraň, střela, šíp: *vulnera dirigere V* zraňující střely; *haesit sub gutture v. V*; *infesto vulnere insequitur V*; *vulnere, non pedibus te consequar O.*

vulpēcula, *ae*, *f.* [demin. od *vulpes*] liška.

vulpēs (starší **volpēs**), *is* (gen. pl. *vulpium*) *f.* liška, lišák: přísl. *iungere* (zapřahati) *vulpes V* (o nesmyslném počínání); *animi sub volpe latentes H* v liščí kůži (dle bájky o licoměrné lišce a vráně).

vulticulus, ī, *m.* [demin. od *vultus*] pohled *C.*

vultuōsus, *a*, *um* [*vultus*] šklebivý, pitvorný (přenes. význ. strojený) *C.*

1. vultur (starší **voltur**), *uris*, *m.* sup.

2. Vultur, *uris*, *m.* [viz předch.] hora na hranici Apulie, Lukanie a Samnia, nyn. Voltore *H.*

vulturius (starší **volturius**), ī, *m.* [*vultur*] sup; metaf. o hrabivých a nenasytných li-

dech: *appellatus est hic v. illius provinciae imperator C*; *duo vulturii paludati C*; při dědictvích *suscitat a cano volturium capiti* (= *capite*) *Cat.*

Vulturnus (starší **Volturnus**), *ī, m.* 1) *V. ventus*, místní název jihových. větru *L*; 2) italská řeka, vlévající se v sev. Kampanii u města zv. **Vulturnum**, *ī, n.* do Tyrrhenského moře, nyn. Voltnrno.

vultus (starší **voltus**), *ūs, m.* (básn. často pl. význ. sg.) 1) výraz obličeje, tvář, tvářnost, obličej, pohled, oči: *animus eius vultu, flagitia parietibus tegebantur C*; *haud alio* (s...), *quam si evasisset, vultu L*; *cum desperatio in omnium vultu emineret L*; *caput insigne oculis comaque et torvitate vultus T*; *vultum fingere Cs* opanovati výraz tváře; *bonus v. O* jasná, veselá, přívětivá tvář; *incerto voltu S* s rozpačitou tváří; *vultum ducere* (*trahere*) *O* vraštiti tvář; *vivos ducent* (budou vytvářeti) *de marmore voltus V*; *vultu saepe laeditur pietas C* jediným pohledem; 2) a) obličej, tvář e: *largo umectat flumine voltum V*: *vetam voltūs unguibus H*; *vultum confundere Lunae O*; b) oči, pohled, zrak: *vultūs figere in re VO* upříti na něco; *mirantur flagrantis dei voltus V*; 3) přenes. tvářnost, podoba a) *in virum vultus mutare ferinos O*; b) *salis placidi v. V*; — význ. způsob, druh: *non esse unum eloquentiae vultum T.*

vulva viz *volva*.

X

X jako zkratka 1) číslice 10; 2) na mincích *denarius*.

Xanthippē, *ēs, f.* [Ξανθίππη] manželka Sokratova *C*.

Xanthippus, *ī, m.* [Ξάνθιππος] řecké vlastní jméno; zejm. 1) otec Perikleův, vítěz nad Peršany u mysu Mykalského r. 479 př. Kr. *C*; 2) Sparťan, náčelník řeckých žoldnéřů, jenž jako vojevůdce Karthaginanů porazil Regula v bitvě u Tunet r. 255 př. Kr. *L*.

Xanthus n. **Xanthos**, *ī, m.* [Ξάνθος] 1) = Skamandros, říčka v Troadě *VO*; 2) řeka v Lykii *VH*.

Xenippa, *ōrum, n.* místo v sev. záp. Sogdianě *Cu.*

xenium, *iī, n.* [ξένιον] výslužka z hostiny; vůb. přátelský dar, dárek, jaké si posílali přátelé o Saturnaliích, vázané *Plin.*

Xenō, *ōnis, m.* [Ξένων] epikurovec z Athen *C*.

Xenoclēs, *is, m.* [Ξενοκλῆς] řecký rhetor, s nímž Cicero se stýkal za svého pobytu v Asii (r. 78) *C*.

Xenocratēs, *is* (acc. *em* i *ēn*), *m* [Ξενοκράτης] řecký filosof z Chalkedonu v Bithynii († r. 314 př. Kr.), žák Platonův a po smrti Speusippově náčelník akademie *C*.

Xenophanēs, *is, m.* [Ξενοφάνης] řecký filosof z Kolofonu (mezi l. 580—480 př. Kr.), zakladatel filosofické školy elejské *C*.

Xenophōn, *ōntis, m.* [Ξενοφῶν] athenský dějepisec, žák Sokratův († okolo roku 355 v Korintě) *C*; adj. **Xenophōntēus** n. **Xenophōntīus**, *a, um* Xenofontův: *Hercules X. C* u Xenofonta.

Xerxēs n. **Xersēs**, *is* (acc. *ēn*), *m.* [Ξέρξης] jméno dvou králů perských, zejm. Xerxes I., nejstarší syn Dareia I., panoval r. 486—465 př. Kr., vůdce třetí výpravy perské proti Řekům *CN*.

Xyniae, *ārum, f.* [Ξυνία] město v již. Thessalii u jezera zv. Xynias *L*.

xystus, *ī, m.* [ξυστός] a) u Řeků krytá chodba sloupová v gymnasiích; b) u Římanů nekrytá terrasa u vill, též s květinami; květinový záhon, zahrada, *C Plin.*

Z

Zacynthus n. **Zacynthos**, ī, *f.* [*Ζάκυνθος*] ostrov v Ionském moři proti Peloponnesu, nyn. Zante; adj. **Zacynthius**, *a, um* zakynthský.

Zaleucus, ī, *m.* [*Ζάλευκος*] zákonodárce Lokrů epizefyrských v již. Italii (ok. r. 650 př. Kr.) *C.*

Zama, *ae, f.* [*Ζάμα*] jméno dvou měst v sev. Africe; 1) *Z.* zv. *Regia*, jihozáp. od Karthaginy (vítězství Scipionovo nad Hannibalem r. 202 př. Kr., které jiní vztahují ke druhé Zamě); 2) město asi 40 *km* vých. od první Zamy *S.*

Zanclē, *ēs, f.* starší jméno Messany, města v sev. vých. výběžku Sicilie, nyn. Messina *O*; adj. **Zanclaeus** n. **Zanclēius**, *a, um* zankelský zanklejský: *Zanclaea Charybdis O.*

zēlotypia, *ae, f.* [*ζηλοτυπία*] žárlivost, závist u *C.*

Zēnō(n), *ōnis, m.* [*Ζήνων*] řecké vlastní jméno mužské; zejm. 1) řecký filosof z Eleje (mezi l. 490—430 př. Kr.), žák Parmenidův a zástupce filosofie elejské, znamenitý dialektik *C*; 2) *Z.* z Kittia na Kypru, zakladatel školy stoické (asi v l. 336—264 př. Kr.) *C*; 3) *Z.* ze Sidonu, filosof školy epikurské, jejíž hlavou byl v l. 100—70 př. Kr. v Athenách, kde ho poslouchal i Cicero *C.*

Zephyrītis, *idis, f.* [*Ζεφυρῖτις*] jméno zbožněné Arsinoe, manželky Ptolemaja Filadelfa *Cat.*

Zephyrium, ĭī, *n.* [*Ζεφύριον*] mys a tvrz v Kilikii *L.*

zephyrus, ī, *m.* [*ζέφυρος*] zefyr, mírný vítr západní (v řec. mythologii a často básn. zosobněný jako syn Astraiův a Eoin), lat. *Favonius*; — vůb. (mírný) vítr, vánek.

Zērynthus, ī, *f.* [*Ζήρυνθος*] místo s posvátným hájem a jeskyní na sev. pobřeží ostr. Samothraky, kde byla uctívána zejm. Hekate; adj. **Zērynthius**, *a, um* zerynthský: *Zerynthia litora O*; též o kultech na thráckém pobřeží naproti Samothrace zejm. v Ainu: *Apollo Z. L.*

Zētēs, *ae, m.* [*Ζήτης*] okřídlený syn Boreův, bratr Kalaidův, účastník výpravy Argonautův *O.*

Zēthus, ī, *m.* [*Ζῆθος*] syn Diův a Antiopin, bratr Amfionův *CH.*

Zeugma, *atis, n.* [*Ζεῦγμα*] město nad Eufratem sev. od Thapsaku *T.*

Zeuxis, *idis* i *is* (acc. *idem* n. *im*), *m.* [*Ζεῦξις*] slavný malíř řecký v 2. pol. V. stol. a 1. pol. IV. stol. př. Kr., činný v Athenách, na dvoře makedonského krále Archelaa a v Efesu *C.*

zmaragdus viz *smaragdus.*

Zmyrna viz *Smyrna.*

Zōilus, ī, *m.* [*Ζωΐλος*] řecký rhetor a sofista z Amfipole, vrstevník Isokratův, pověstný prudkou, ale malichernou polemikou proti Homerovi (odt. zván *Ὁμηρομάστιξ*).

zōna, *ae, f.* [*ζώνη*] pás k přepásání oděvu; 1) vl. jako symbol panenské čistoty *z. casta O*; *malum ... zonam solvit Cat*, opasek pro peníze: *qui zonam perdidit H*; 2) přenes. a) pás zemský a nebeský, pásmo (jichž počítali staří pět): *duae dextrā caelum totidemque sinistrā parte secant zonae, quinta est ardentior illis O*; b) souhvězdí *Zona Orionis O.*

zōnārius, ĭī, *m.* [*zona*] hotovitel pásů *C.*

zōnula, *ae, f.* [demin. od *zona*] pásek, pás.

Zōpyrus, ī, *m.* [*Ζώπυρος*] 1) podle Herodotovy pověsti Peršan, který sám se zohavil, aby lstí vydal Babylon králi Dareiovi; 2) fysiognomik za doby Sokratovy *C.*

Zōstēr, *ēris, m.* [*Ζωστήρ*] mys a přístav na jihozáp. břehu Attiky.

zothēca, *ae, f.* [*ζωθήκη*] a v témž význ. demin. **zōthēcula**, *ae, f.* pokojík pro odpočinutí za dne, alkovna, kabinet *Plin.*

Doplňky.

A.

abbās, *ātis, m.* opat.
abbātia, *ae, f.* [*abbas*] opatství.
abbātissa, *ae, f.* abatyše.
ab-breviō, *āre* zkrátiti.
abditīvus, *a, um* [*abditus*] zastrčený, vzdálený.
aberrātiō, *ōnis, f.* [*aberro*] odbočení; přenes. východ (*a re* z něčeho) *C.*
abnegātiō, *ōnis, f.* [*abnego*] odepření, zapření.
abortīvus, *a, um* [*abortus*] předčasně narozený, nedochůdče *H.*
abortus, *ūs, m.* [*aborior*] předčasný porod, potrat *C Plin.*
absis (apsis n. **hapsis),** *īdis* (acc. *īda*), *f.* [*ἁψίς* n. *ἅψις* (vl. oblouk)] polokruhový výklenek, připojený k nejširší lodi basiliky *Plin.*
absolvō doplň: církv. dáti rozhřešení, sejmouti klatbu.
abyssus, *ī, f.* [*ἄβυσσος*] propast; církv. peklo.
acadēmīa doplň: vysoká škola, universita.
accūsātrīx, *īcis, f.* [srov. *accusator*] žalobnice *Plin.*
acephalus, *a, um* [*ἀκέφαλος*] bezhlavý.
aciālis, *e* [*acies*] nárožní.
aciēs doplň: roh (domu, ulice).
acina, *ae, f. Cat* = *acinus.*
acor, *ōris, m.* [*aceo, acidus*] kyselost *Plin.*
acrisia n. ***acroisia,*** *ae, f.* [*ἀκρασία*] slepota.
acroāsis, *is, f.* [*ἀκρόασις*] přednáška, předčítání *C.*
āctiuncula, *ae, f.* [demin. od *actio*] (malá) soudní řeč *Plin.*
āctuāriola, *ae, f.* [demin. od *actuaria* sc. *navis*] loďka *C.*
āctuārius doplň 2. **-us,** *ī, m.* [*actus*] písař, účetní, tajemník.
adaugēscō, *ere* [inchoat. od *adaugeo*] rozmnožovati se, zvětšovati se, růsti básn. *C.*
ad-decet sluší, náleží *Pl.*
ad-īnstar, adv. na způsob.
ad-inveniō, *īre* (k tomu, nově) vynalézati.
adiūnctor, *ōris, m.* [*adiungo*] připojovatel: *Galliae ulterioris a. C* o Pompejovi, jenž podporoval návrh Vatiniův, aby byla Caesarovi přidána ke správě i Gallie Zaalpská.
adiūtōrium, *ī, n.* [*adiutor*] podporování, pomoc.
ad-modulor, *ārī,* doprovázeti zpěvem, hrou; přizvukovati.
ad-mōlior, *īrī* přivalovati, dopravovati k něčemu.
adque = *atque.*
adūlō, *āre* (klass. *adulor* v. t.) otírati (o lísajícím se zvířeti): (*Iovis satelles*) *cauda nostrum adulat sanguinem* básn. u *C* stírá.
aequanimiter, adv. [*aequanimus* z *aequus* a *animus*] rovnodušně, klidně.
aequinoctiālis, *e* [*aequinoctium*] rovnodennostní: *caelum aequinoctiale Cat* (bouřlivé) počasí za rovnodennosti.
affleō, *ēre* plakati *alci* s někým: *flentibus a.* podle někt. *H.*
afflictiō, *ōnis, f.* [*affligo*] náraz, rána; pohroma, svízel, trápení, útrapa, sklíčenost.
age-dum v. *ago* (na konci).
aggressiō, *ōnis, f.* [*aggredior*] útok, náběh *C.*
agōn, *ōnis* (acc. sg. *a*, pl. *as*), *m.* [*ἀγών*] zápas, závod.
agōnia. *ae, f.* [*ἀγωνία*] (smrtelný) zápas.

agōnista, *ae, m.* [*ἀγωνιστής*] zápasník, bojovník.

aidis arch. = *aedis.*

alabarchēs viz *Arabarches* (Dopl.).

alauda doplň: skřivan.

albūmen, *inis, n.* [*albus*] bílek.

albus doplň: subst. **alba** (sc. *tunica* n. *vestis*) bílé plátěné roucho bohoslužebné, alba.

alcyōn, *ōnis, f.* [*ἀλκυών*] lednáček *Pr.*

āleātus spr. **āliātus,** *a, um* [*alium*] česnekový.

ālcō, *ōnis, m. Cat* = *aleator.*

alica (halica), *ae, f.* kroupy (ze špaldy); odvar z krup jako nápoj *Plin.*

alīptēs, *ae, m.* [*ἀλείπτης*] natěrač těl v lázních, masážník (lat. *unctor*) *C.*

alis, alid *Cat* = *alius, aliud.*

allodiālis, *e* [*allodium*] poplužní.

al-lūdō doplň: o dítěti mazliti se: *veluti ad notam allusit* (*Iustinus*).

alluviēs, *ēī, f.* [*alluo*] zátopa, povodeň *C.*

albēs, *is, f.* [*Alpes*] (vysoká) hora.

alsius, neutr. compar. (posit. *alsius, a, um* Lucretius) [z part. perf. od *algeo*] chladnější, chladivější *C.*

altricor = *altercor.*

alūtārius, *ī, m.* [*aluta*] kožišník, jirchář.

ambō, *ōnis, m.* [*ἄμβων*] ambona; kazatelna.

amāritūdō, *inis, f.* [*amarus*] trpkost, hořkost (vl. i přenes.) *Plin.*

ambulātiuncula, *ae, f.* [demin. od *ambulatio*] **1)** (krátká a p.) procházka *C;* **2)** meton. místo ku procházení, chodník *C.*

ambulātor, *ōris, m.* [*ambulo*] prochazeč, chodec.

āmentō, *āre* [*amentum*] opatřiti házecím řemenem, švihlem; házeti (vl. s užitím házecího řemene).

analēptides, *um, f.* [**ἀναληπτίδες* od *ἀναλαμβάνω* podložky *O.* Bývá psáno též *analeptrides* a *analectrides.*

anathema, *atis, n.* [*ἀνάθεμα*] církevní kletba.

anatocismus, *ī, m.* [*ἀνατοκισμός*] složité úrokování *C.*

andrōn, *ōnis* [*ἀνδρών*] (vl. síň pro muže) u Římanů chodba *Plin.*

anguilla, *ae, f.* úhoř.

angustō, *āre* [*angustus*] zužovati, zúžiti *Cat.*

anīlitās, *ātis, f.* [*anilis*] stařecký věk.

animula, *ae, f.* [demin. od *anima*] dušička; (bídný, chatrný a p.) život *C.*

annihilō, *āre* [*ad* a *nihilum*] ničiti.

antecessor, *ōris, m.* [*antecedo*] předchůdce.

annotātiō (adnotātiō), *ōnis, f.* [*adnoto*] poznámka *Plin.*

antelogium, *iī, n.* [*ante* a *λόγος*] předmluva.

anteoccupātiō, *ōnis, f.* [*anteoccupo*] předejití (odpůrcovy) námitky tím, že si ji řečník učiní sám (*προκατάληψις, ἀνθυποφορά*) *C.*

antid-hāc v. *antidea.*

ānus, *ī, m.* vl. kruh; spec. **1)** kruh k upoutání nohou; **2)** řiť.

apēliōtēs n. **aphēliōtēs,** *ae, m.* [*ἀπηλιώτης*] východní vítr *Cat.*

apex doplň: **3)** t. t. gram. diakritické znaménko v písmě, zvl. na označenou dlouhé samohlásky; synekd. *apices* (*litterarum*) tahy písmen, meton. psaní, spis, písemnictví.

aphractus, *ī, f.* n. **aphractum,** *ī, n.* [*ἡ ἄφρακτος* n. *τὸ ἄφρακτον*] loď bez krytu, nekrytá *C.*

apodytērium, *iī, n.* [*ἀποδυτήριον*] (vl. svlékárna) šatna zejm. v láznich *C Plin.*

aposphrāgisma, *matis, n.* [*ἀποσφράγισμα*] pečeť *Plin.*

apostolicus, *a, um* [*apostolus*] apoštolský; papežský, subst. papež.

ap-plōdō jiná forma *ap-plaudo,* kde doplň narážeti: *alqm in terram a.* (*Hyginus*) sraziti k zemi.

apsis viz *absis* (Doplň.).

aquilex, *gis, m.* [*aqua* a *lego*] studnař *Plin.*

aquilōnālis, *e* [*aquilo*] severní.

Arabarchēs, *ae, m.* [vl. vrchní celní úředník] přezdívka, již užívá *C* o Pompejovi, který se vychloubal, že značně zvětšil cla.

arāneōsus, *a, um* [*araneus*] pavučinatý *Cat.*

1. arāneus, *ī, m.* pavouk *Cat.*

2. arāneus, *a, um* [srov. *aranea,* **1.** *araneus*] pavoučí; subst. *araneum, ī, n.* pavučina.

arcātor, *ōris, m.* [*arcus*] lučištník.

arcessītor, *ōris, m.* [*arcesso*] volatel, obtěžovatel *Plin.*

archetypum, ī, *n.* n. **archetypus,** ī, *m.* [*ἀρχέτυπος*] originál, vzor, předloha.
archi-episcopus, ī, *m.* [*ἀρχιεπίσκοπος*] arcibiskup.
archi-grammateus, *eos* i *eī*, *m.* přední (n. vrchní) písař.
ardeliō, *ōnis*, *m.* darmošlap.
āreola, *ae*, *f.* [demin. od *area*] (menší) volná prostora (plocha, místo) *Plin.*
argūmentōsus, *a, um* [*argumentum*] bohatý látkou, obsažný; horlivý, pilný.
argūtō, *āre* [frequ. od *arguo*] (ob. dep. *argutor*) hovořiti, povídati *Pr.*
argūtulus, *a, um* [demin. od *argutus*] (dosti) duchaplný *C.*
āridulus, *a, um* [demin. od *aridus*] vyschlý, vyprahlý, suchý *Cat.*
arthrīticus, *a, um* [*ἀρθριτικός*] trpící dnou *C.*
articulātus, *a, um* [*articulus*] kloubovitý; článkovaný, rozčleněný, o řeči zřetelný, jasný.
artolaganus, ī, *m.* [*ἀρτολάγανον*] koláč.
aspellō, *ere* [*abs* a *pello*] zaháněti, odháněti.
asser doplň: deska, prkno.
2. as-serō doplň: tvrditi, jistiti; žádati.
assessiō, *ōnis*, *f.* [*assideo*] sedění u něčeho, přítomnost.
as-(ad)-sessus, *ūs*, *m.* (jen abl. *assessū*) [*assideo*] *turpior adsessu non erit meo Pr* že vedle ní sedím.
assis viz **2.** *axis.*
assistentia, *ae*, *f.* [*assisto*] přítomnost u něčeho, pomoc.
assō, *āre* [*assus*] pražiti, péci.
āssula, *ae f.* [demin. od *assis*] tříska, třístička *Cat.*
as-sūmptiō doplň: církv. nanebevzetí.
astrictiō, *ōnis*, *f.* [*astrictus*] utažení, zúžení.
ātriolum, ī, *n.* dem. od *atrium.*
attestātiō, *ōnis*, *f.* [*attestor*] dosvědčení.
atticissō viz *graecisso.*
attribūtiō, *ōnis*, *f.* [*attribuo*] 1) poukázání, poukázka peněz n. dluhu k výplatě *C;* 2) (vedlejší) okolnost, přímět *C.*
1. augustus doplň: v titulech panovníků rozmnožitel říše.
aula doplň: **2. aula** náležitý tvar = *olla.*
auricilla, *ae*, *f. Cat.* = *auricula.*
ausculor m. *osculor Pl.*
austēritās, *ātis*, *f.* [*austerus*] zasmušilost *Plin.*
avicula, *ae*, *f.* [demin. od *avis*] ptáček.
āvocāmentum, ī, *n.* [*avoco*] prostředek k odvolání (odvrácení) od něčeho, spec. lék proti (duševní) bolesti *Plin.*

B.

babatum, ī, *n.* podkova.
bac(c)alaureus n. ***bac(c)alārius,*** ī, *m.* [*baca* a *laurus*] bakalář.
bāiulō, *āre* [*baiulus*] nésti na zádech; vůb. nésti, snášeti.
bāiulus (bāiolus), ī, *m.* nosič *C.*
ballistārius, *iī*, *m.* [*ballista*] kdo střílí z ballisty, samostřelník.
balneārius, *a, um* [*balneum*] lázeňský, v lázních *Cat.*
bannus, ī, *m.* kletba.
baptisma, *atis*, *n.* [*βάπτισμα*] ponoření do vody, církv. křest.
baptista, *ae*, *m.* [*βαπτιστής*] křtitel.
baptistērium, *iī*, *n.* [*βαπτιστήριον*] nádržka ke koupání, basén *Plin;* církv. křtitelnice.
baptizō, *āre* [*βαπτίζω*] křtíti.
bāris, *idis*, *f.* [*βᾶρις*] egyptská loďka *Pr.*
bārō doplň: statečný voják; svobodný pán, baron.
bāsiātiō, *ōnis*, *f.* [*basio*] líbání, pl. polibky, hubičky *Cat.*
bāsiō, *āre* [*basium*] líbati *Cat.*
bāsium, *iī*, *n.* polibek, políbení, hubička *Cat.*
batuō n. **battuō,** *ere*, tlouci *C.*
bellātōrius, *a, um* [*bellator*] válečnický, o slohu význ. ‚polemický' *Plin.*
benedictiō, *ōnis*, *f.* [*benedico*] blahořečení, velebení; žehnání.
beneficiārius, *iī*, *m.* [*beneficium*] obročník, úředník.
beneficiātus, ī, *m.* [*beneficium*] držitel a požívatel obročí, obročník, beneficiát.
beneficium doplň: církv. úřad spojený s důchodem, obročí.
bene-placitum, ī, *n.* libost, zalíbení; souhlas, dovolení; přání.
benevolēns, *entis* (odt. *benevolentior* a *benevolentissimus*) význ. = *benevolus.*

bēryllos (*-us*), *ī*, *m.* [*βήρυλλος*] beryl, drahokam zelené barvy *Pr.*

bētāceus, *ī*, *m.* jídlo ze cvikly (*beta*) *Plin.*

bibliopōla, *ae*, *m.* [*βιβλιοπώλης*] knihkupec *Plin.*

bīmulus, *a*, *um* [demin. od *bimus*] dvouletý *Cat.*

blandulus, *a*, *um* [*blandus*] *animula blandula* (*Hadrianus*) něžňoučká.

blasphēmia, *ae*, *f.* [*βλασφημία*] rouhání; potupa, urážka.

blasphēmus, *a*, *um* [*βλάσφημος*] rouhavý; potupný, urážlivý.

bolus, *ī*, *m.* [*βόλος*] hod; spec. vržení sítě, meton. úlovek; met. výdělek, zisk.

bombarda, *ae*, *f.* veliká puška, dělo.

bombus, *ī*, *m.* [*βόμβος*] hřmot, hukot *Cat.*

bombȳx, *ȳcis*, *m.* bourec hedvábný; meton. hedvábí *Pr.*

bovīle, *is*, *n.* [*bos*] stáj, chlév pro hovězí dobytek.

bracchiolum, *ī*, *n.* [demin. z *bracchium*] raménko, ručka *Cat.*

brassica, *ae*, *f.* kapusta *Pr.*

bravīum, *iī*, *n.* [*βραβεῖον*] čestná odměna, cena.

brasiātor n. ***braxātor***, *ōris*, *m.* [*brasium* slad] sladovník, sládek.

breviloquēns, *entis* [*brevis* a *loquor*] stručný (v řeči) *C.*

breviloquentia, *ae*, *f.* stručnost *C.*

bubulcitor, *ārī* [*bubulcus*] býti volákem.

būlē, *ēs*, *f.* [*βουλή*] rada jako sbor *Plin.*

būleuta, *ae*, *m.* [*βουλευτής*] člen rady *Plin.*

burgēnsis, *is*, *m.* [*burgus*] měšťan.

burggravius, *iī*, *m.* purkrabí.

buxifer, *fera*, *ferum* [*buxus* a *fero*] úrodný (bohatý) zimostrázem *Cat.*

C.

cacō, *āre* vydělati se *H*; trans. *cacata charta Cat* podělaný.

caecūtiō, *īre* [*caecus*] býti slep, špatně vidětí.

caelebs doplň: vdovec *Prop.*

caelum doplň: **1.** *caelum.* **2. caelum**, *ī*, *n.* [*caedo*] rydlo, dláto.

calathiscus, *ī*, *m.* [demin. od *calathus*] košíček *Cat.*

calcāriātor, *ōris*, *m.* [*calcar*] platnéř.

calciāmentum viz *calceamentum.*

caldārius, *a*, *um* [*calda* sc. *aqua*] *cella caldaria Plin* horká koupel v lázních.

calixtīnus, *ī*, *m.* [*calix*] kališník.

camera doplň: zásobárna; pokladna, spec. státní pokladna; komora (= finanční správa).

cameraticus *a*, *um* [*camera*] komorní.

camerārius, *iī*, *m.* [*camera*] komorník (úředník).

camisia, *ae*, *f.* (noční) košile; komže.

campāna, *ae*, *f.* [*Campanus*] zvon.

cancrīnus, *a*, *um* [*cancer*] račí.

candidātōrius, *a*, *um* [*candidatus*] uchazečský *C.*

canīculāris, *e* [*canicula*] souvisící s psí hvězdou, psí (o horkých letních dnech).

canōn, *onis*, *m.* [*κανών*] pravidlo, řád; církevní zákon.

canonicus, *a*, *um* [*κανονικός*] pravidelný, řádný; církv. kanonický.

cantābundus, *a*, *um* [*canto*] zpívající.

cantāmen, *inis*, *n.* [*canto*] kouzelnická píseň, zaříkání *Pr.*

cantilātiō, *ōnis*, *f.* [*cantilo*] prozpěvování.

capellānus, *ī*, *m.* [*capella* sm. kaple] kněz u malého chrámu, v klášteře n. vojenský; vůb. kněz.

capessō, doplň: *se c.* hnáti se význ. spěchati *Pl.*

capitāliter, adv. [*capitalis*] o život, s nebezpečenstvím života *Plin* (viz *lacesso*).

capitaneātus, *ūs*, *m.* [*capitaneus*] náčelnictví; spec. hodnost hejtmana.

capitāneus, *ī*, *m.* [*caput*] náčelník, spec. hejtman.

caprimulgus, *ī*, *m.* [*capra* a *mulgeo*] dojič koz = pasák *Cat.*

capsula, *ae*, *f.* [demin. od *capsa*] pouzdro, schránka *Cat.*

captiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *captio*] kličkа, úskok *C.*

caractēr, viz *character.*

carbasus doplň: *carbasa lina Prop.* = *carbasea.*

carentia, *ae*, *f.* [*careo*] nedostatek.

carmen k **3γ** doplň: o Sudičkách výrok, rozhodnutí.

carnālis, *e* [*caro*] masitý; tělesný; pokrevný.
carnificius, *a, um* [*carnifex*] katovský.
carnis = *caro*.
carni(s)privium, *ii, n.* dni před velikým postem, konec masopustu, ostatky.
carpatinus, *a, um* [καρβάτινος] z hrubé kůže *Cat.*
carrūca, *ae, f.* [*carrus*] (čtyřkolý) vůz.
caryōta, *ae* [καρυῶτις] datle *Plin.*
castīgātiō doplň oprava (chybného textu).
castīgātōrius, *a, um* [*castigator*] karatelský *Plin.*
catagraphus, *a, um* [κατάγραφος] pomalovaný, pestrý *Cat.*
catasta, *ae, f.* [κατάστασις] lešení, na němž byli vystavováni otroci na prodej *Tib.*
catēchēsis, *is, f.* [κατήχησις] vyučování náboženství
catēnātus, *a, um* [*catena*] doplň: *catenati labores M* v řetěz spjaté, nepřetržité.
catholicus, *a, um* [καθολικός] obecný, církv. pravověrný.
catomum, *ī, n.* [κατ' ὦμων] (poloha) na znak (zejm. při bití) podle někt. *C.*
catōnium, *ii, n.* [κάτω] podsvětí *C.*
causificor, *ārī* [*causa* a *facio*] udávati za příčinu, vymlouvati se.
cautēla, *ae, f.* [*caveo*] opatrnost, ostražitost.
cavaedium, *ii, n.* [*cavum aedium*] zadní vnitřní dvůr v domě římském *Plin.*
cedula n. **schedula,** *ae, f.* [*scheda*] list, dopis.
celsitūdō, *inis, f.* [*celsus*] vysokost, výše; v titule Výsost.
cēnātiō, *ōnis, f.* [*ceno*] a demin. **cēnātiuncula,** *ae, f.* jídelna *Plin.*
cerdō, *ōnis, m.* [κέρδων] řemeslník, spec. koželuh.
cērula, *ae, f.* [demin. od *cera*] kousek vosku: *c. miniata* (*miniatula*) *C* (červená) rudka, již na př. zaškrtávali v knize místa, pokládaná za nesprávná.
cerussātus, *a, um* [*cerussa*] nabílený, nalíčený bělobou *C.*
cervical, *ālis, n.* [*cervix*] poduška, polštář.
cerevisia, *ae, f.* nápoj z obilí, pivo.
chalaza, *ae, f.* [χάλαζα] kroupa; zrnko, jadérko.
charactēr, *ēris, m.* [χαρακτήρ] vl. ryjec; meton. vyrytá značka; psaný znak, písmeno; přenes. význačný rys, ráz.
chartula, *ae, f.* [demin. od *charta*] kousek papyru (papíru) *C.*
chīrūrgia, *ae, f.* [χειρουργία] ranhojičství, chirurgie *C* (obr. o násilném prostředku, asi ‚řezání').
choraulēs, *ae, m.* [χοραύλης] pištec doprovázející tanec sboru *M.*
Chrīsticola, *ae, m.* [*Christus* a *colo*] ctitel Kristův, křesťan.
cilium, *ī, n.* oční víčko.
cīmēlium, *ii, n.* [κειμήλιον] poklad.
cīmītērium n. **coemētērium,** *ii, n.* [κοιμητήριον] hřbitov.
cinaedus, [κίναιδος] **a)** subst. (*ī, m.*) člověk, oddávající se nepřirozenému smilstvu *Cat;* **b)** adj. (*a, um*) smilný, nestoudný *Cat.*
cinerārius, *ii, m.* [*cinis*] otrok ohřívající v žhavém popelu želízka k pálení vlasů, kadeřník.
cingula, *ae, f.* vedlejší tvar k *cingulum.*
cinis doplň: cirk. *cinerum dies* popeleční středa.
circumāctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *circumago*] obloukovitý: *sensim circumactis litoribus Plin.*
circumcīsiō, *ōnis, f.* [*circumcido*] ořezávání; spec. obřezání; církv. *c. Domini* (svátek) obřezání Páně.
circum-cursō, *āre* kolem dokola pobíhati, trans. probíhati (*alqd* něčím) *Cat.*
circumgestātiō, *onis, f.* [*circumgesto*] obnášení.
circum-gestō, *āre* kolem dokola nositi *C.*
circumsiliō, *īre* [*circum* a *salio*] (kolem dokola) poskakovati *Cat.*
circumspectātrīx, *īcis, f.* žena, která se všude ohlíží a slídí, slídilka.
circum-terō, *ere* otírati se (*alqm* o někoho), dotírati se, obstupovati *Tib.*
citātiō, *ōnis, f.* [*cito*] předvolání, obeslání.
clāmitātiō, *ōnis, f.* [*clamito*] křičení, povykování.
clanculum, adv. [*clam*] tajně, skrytě, podtají.
clangōsus, *a, um* [*clango*] křiklavý; skřečivý.
classicula, *ae, f.* [demin. ad *classis*] (malé, nepatrné) loďstvo *C.*

clausa, *ae, f.* průsmyk.
clāvus, *i, m.* doplň: 4) kuří oko, boule, nežit *Plin.*
clēnōdia, *ae f.* i **clēnodium,** *ī, n.* skvost, klenot.
clēricus, *ī, m.* [*clerus*] příslušník duchovního stavu, duchovní, klerik, pl. duchovenstvo.
cliēns doplň: prostý voják; sluha, pacholek.
clīmactēricus, *a, um* [*κλιμακτηρικός*] náležející k jistému stupni (*κλιμακτήρ*) života lidského (podle pověr astrologických), ‚kritický' *Plin.*
clueō, *ēre* (arch.) [z koř. **kleu*(*s*) — slyšeti, srv. *κλέω, κλύω, κλέος*, čes. ‚slouti', ‚sláva' a ‚slyšeti', ‚sluch'] slouti; slynouti; míti pověst *Pl.*
co-adiūtor, *ōris, m.* (spolu)pomocník.
coāgulō, *āre* [*coagulum*] srážeti.
coccȳsmus, *ī, m.* [*κοκκυσμός*] kukání.
coccȳx, *ȳgis, m.* [*κόκκυξ*] kukačka.
coctūra, *ae, f.* [*coquo*] vaření.
coemptiōnālis, *e* [*coemptio*] o otroku kupovaný spolu s jinými (jaký by sám nešel na odbyt), přídavkový *Pl.*
coenobium, *iī, n.* [*κοινόβιον*] klášter.
co-inquinō, *āre* spolu poskvrňovati, znecuctívati básn. u *C.*
cōlica, *ae, f.* [*κωλική* sc. *νόσος*] kolika.
collārium, *iī, n.* [*collum*] límec.
collēcta doplň: berně, daň.
col-(con-)lēcticius, *a, um* [2. *colligo*] odevšad sebraný *C.*
col-lubet n. **col-libet** líbí se.
collūsiō doplň: společné hraní.
columbulus, *ī, m.* [demin. od *columbus*] holoubek *Plin.*
columella doplň: anatom. čípek.
combibō, *ōnis, m.* [*combibere*] společník v pití.
1. comes doplň: středov. hrabě; *c. palatinus* falckrabí.
comitātus doplň: středov. hodnost n. panství hraběte, hrabství.
comitīva, *ae, f.* [*comito*] průvod.
commissiō, *ōnis, f.* [*committo*] závod, zápas *C Plin.*
commōtiuncula, *ae, f.* [demin. od *commotio*] nevolnost, churavost *C.*
commūnicātor, *ōris, m.* [*communico*] účastník, společník.
commūnicō, doplň: církv. přijímati (tělo Páně).
2. commūniō, doplň: církv. přijímání (těla Páně).
compāctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *compingo*] o těle složitý, zavalitý *Plin.*
compāritiō, *ōnis, f.* [*compareo*] objevení (se), přijití.
com-pater, *tris, m.* kmotr.
com-patior, *ī* trpěti s někým, míti soustrast.
com-patriōta, *ae, m.* krajan, rodák.
compediō, *īre* [*compes*] poutati, svazovati.
compendium doplň: *compendi facere Pl* zkracovati.
comperiō doplň: nalézati, vynalézati.
competō doplň: příslušeti, náležeti.
complōdō, *ere* [*plaudo*] stloukati, srážeti; o rukou sprásknouti.
compotiō, *īre* [*compos*] učiniti účastným (alqua re něčeho).
con-cernō, *ere* hleděti, vztahovati se k něčemu, týkati se něčeho.
concessus doplň: vl. ustoupení, postoupení, postup: *eodem concessu* (*Claudius Quadrigarius* u *Gellia*) týmž postupem (= týmž způsobem) (bývá opravováno v *congressu*).
concinnō, *āre* [*concinnus*] uměle sestavovati, vhodně skládati.
con-cūrō, *āre* (náležitě všechno) obstarati *Pl.*
con-dēscendō, *ere* spolu sestoupiti; snížiti se k někomu; přech. postoupiti.
conditōrium, *iī, n.* [*condo*] hrobka, náhrobek *Plin.*
cōnfessor, *ōris, m.* [*confiteor*] církv. vyznavač, mučeník; zpovědník.
cōn-fovēō, *ēre* zahřívati; metaf. těšiti.
confundō doplň: zničiti, zahubiti.
congruentia, *ae, f.* [*congruo*] shodnost, souměrnost, harmonie *Plin.*
coniectūrālis, *e* [*coniectura*] zakládající se na domyslu, dohadu *C.*
cōniger, = *conifer* v. t.
coniugātor, *ōris, m.* [*coniugo*] snoubitel *Cat.*
cōnsānēscō, *ere* [*con* a *sanus*] uzdravovati se, hojiti se *C.*
cōnscrībillō, *āre* [demin. od *conscribo* ‚zmalovati' *Cat.*

consectātiō, *ōnis, f.* [*consector*] pronásledování, honění.
cōnsequenter, adv. [*consequens*] následovně; důsledně, stejným způsobem.
cōnsignātiō, *ōnis, f.* [*consigno*] zaznamenání, označení.
cōnsistentia, *ae, f.* [*consisto*] složení.
cōnsistōrium, *iī, n.* zasedání; konsistoř.
cōnsōlātōrius, *a, um* [*consolator*] těšící, poskytující útěchy *C.*
cōnspīrātiō doplň: středov. spolčování v cechy; cech.
cōn-spōnsor, *ōris, m.* spoluručitel.
cōnspūtō, *āre* [frequ. – intens. od *conspuo*] poplivati, naplivati (*alqm* na někoho) (o opovržení) *C.*
consulātus doplň: středov. konšelství.
cōnsummātiō, *ōnis, f.* [*consummo*] dokonání, dovršení *Plin.*
con-tābēfaciō, *ere* mořiti, trápiti, užírati.
contāgiōsus, *a, um* [*contagio*] nakažlivý.
contiō doplň: církv. kázání.
contiōnārius, *a, um* [*contio*] shromažďující se na schůzích *C.*
contiuncula, *ae, f.* [demin. od *contio*] 1) malé (bezvýznamné) shromáždění lidu, hromada; 2) meton. malá řeč ve shromáždění *C.*
contorālis, *is, f.* [*torus*] manželka.
contrādictiō, *nis, f.* [*contradico*] mluvení (řeč) proti něčemu, odporování *T.*
con-truncō, *āre* zporážeti, rozsekati *Pl.*
contuitus, *ūs, m.* [*contueor*] pohlížení, pohled (*alcis* na někoho) *Cu.*
contūsiō, *ōnis, f.* [*contundo*] pohmoždění, rozdrcení; úraz.
convallō, *āre* 1) [*vallum*] obehnati náspem; 2) druhdy m. *convolo.*
convector, *ōris, m.* [*conveho*] (vl. kdo jede spolu s někým) společník na cestě *C.*
co-operor, *ārī* spolu pracovati, spolu působiti.
coquīna, *ae, f.* [*coquo,* srov. *popina*] kuchyně.
coralīnus, *a, um* [*coralium*] korálový.
corbīta, *ae, f.* (sc. *navis*) [*corbis*] nákladní loď *C.*
corda viz *chorda.*
coriārius, *iī, m.* [*corium*] koželuh.
cornū doplň 1) zobák *Statius.*
corōna doplň: církv. tonsura.
corruptrīx, *īcis, f.* [*corruptor*] kazitelka, svůdkyně, adj. svůdná *C.*
cōrus, *ī, m.* korec.
coryza, *ae, f.* [*κόρυζα*] rýma.
coxa, *ae, f.* kyčel *Plin.*
crassiusculus, *a, um* [*crassus*] tlusťoučký.
crepitāculum, *ī, n.* [*crepito*] chřestítko.
crētātus, *a, um* [*creta*] nakřídovaný, natřený bílou hlinkou, křídou *C.*
crētiō, *ōnis, f.* [*cerno*] formální převzetí dědictví *C.*
crocinus, *a, um* [*crocus*] šafránový, žlutý jako šafrán *Cat;* subst. **crocinum,** *ī, n.* šafránový olej *Pr.*
cryptoporticus, *ūs, f.* [*κρυπτός* a *porticus*] krytá chodba (galerie, pavlač) *Plin.*
cucullātus, *a, um* [*cuculla* kutna] oděný kutnou.
cucullus, *ī, m.* obal, sáček, kornout
cucurbita, *ae, f.* tykev *Pr.*
culmen doplň *β*) střecha *Petron.*
cumbula viz *cymbula.*
cunīculōsus, *a, um* [*cuniculus*] bohatý králíky *Cat.*
cūria, doplň: středov. dvůr: *c. araturae* dvůr poplužní; *c. rusticalis* dvůr kmetcí; *curiae magister* hofmistr.
cūriōsitās, *ātis, f.* [*curiosus*] zvědavost *C.*
curtis, *is, f.* dvůr.
custōdēla, *ae, f.* stlat. = *custodia.*
cūstōdia, doplň k uvedenému vý n. vězení: meton. vězňové *Plin.*
cyclas, *adis, f.* [*κυκλάς*] slavnostní bílý oděv římských žen s ovrubou kolem dokola *Pr.*
cymbula, *ae, f.* [demin. od *cymba*] člunek, lodička *Plin.*
cynocephalus, *ī, m.* [*κυνοκέφαλος*] opice s psí hlavou, pavián *C.*

D.

dē-articulātiō, *ōnis, f.* článkování.
dē-aurātus, *a, um* pozlacený.
dēcantātiō, *ōnis, f.* [*decanto*] zpívání, odříkávání.
decānus, *ī, m.* [*decem*] vl. náčelník deseti mužů; církv. děkan.

decem-scalmus, *a, um* opatřený deseti kolíky pro vesla, desetiveslový *C.*
decimātiō, *ōnis, f.* desátek.
dēcipula, *ae, f.* [*decipio*] nástraha, úklad.
dēductor, *ōris, m.* [*deduco*] průvodce (klient n. přítel) uchazeče o úřad *Plin.*
dēfaecō, *āre* [*faex*] očistiti od usazeniny, vůb. očistiti; přenes. o mysli rozjasniti.
dēficiō doplň **II** k *defectus: currus d.* (*Hyginus*) poškozený, vadný.
dēfīnītīvus, *a, um* [*definio*] určující, vymezující; konečný, rozhodný.
dē-fungor doplň: *defunctus somnio videor* (*Iustinus*) zdá se mi, že se mi vyplnil sen.
dēgradātiō, *ōnis, f.* [*degrado*] sesazení s kněžského úřadu.
dēgradō, *āre* [*de gradu*] sesazovati s kněžského úřadu.
dēierō, *āre* [*de* a *iuro*] odpřisáhnouti *Pr.*
dēliciolae, *ārum, f.* [deminn. od *deliciae*] o osobě potěšení, miláček *C.*
dēlicium, *iī, n.* jeden z vedlejších tvarů k *deliciae.*
dē-mānō, *āre* stékati obr. *Cat.*
dentiō, *īre* [*dens*] dostávati zuby; *ne dentes dentiant Pl* ‚aby zuby nezuběly' (sm. abych hladem necítil své zuby).
dē-pluit, *pluere, plūit* pršeti, stékati: básn. os. *multus ut in terras deplueret lapis Tib.*
dēpositiō, *ōnis, f.* [*depono*] složení, uložení; spec. pohřbení; sesazení (s úřadu); beanie (= obřad při přijímání na universitu).
depsō, *ere, suī, stum* [z řec. *δέψω*] hnísti *C.*
dēpūgis, *e* [*de* a *puga*] s hubeným zadkem (= *ἄπυγος*) *H.*
dēputō, doplň: nařizovati, určovati, posílati s jistým úkolem, vysílati.
dē-rādō, *ere* seškrabati, setříti; part. *derasus* holý *Plin.*
dē-repente, adv. znenadání, najednou, náhle.
dē-rēpō, *ere* slézati *Tib.*
dēsertō, *āre* [*desertus*] pustošiti, pleniti.
dēsignātor, *ōris, m.* [*designo*] pořadatel, soudce při veřejných hrách *O* (viz i *dissignator*).
dēspēranter, adv. [*despero*] beznadějně, zoufale *C.*
dēversōriolum, *iī, n.* [demin. od *deversorium*] (menší) přístřeší k dočasnému pobytu, hospůdka *C.*
dēviō, *āre* [*devius*] sejíti s cesty, odchýliti se, odbočiti.
dēvītātiō, *ōnis, f.* [*devito*] vyhnutí, uniknutí (*alcis* někomu) *C.*
dēvortium viz *divortium.*
dēvōtiō doplň oddanost, věrnost, zbožnost.
dēvōtus doplň zbožný.
dextella, *ae, f.* [demin. od *dextra*] pravá ruka obr. *C.*
dextrārius, *iī* [*dexter*] vojenský (silný a vyzbrojený) kůň, oř.
diaeta, *ae, f.* [*δίαιτα*] **1)** lékař. náležitý (pravidelný) způsob života: *diaetā curare C;* **2) a)** pokoj, pokojík *Plin;* **b)** zahradní pavilon *Plin.*
dianomē, *ēs, f.* [*διανομή*] rozdělování, rozdávání *Plin.*
dibaphus, *ī, f.* [*δί-βαφος* od *βάπτω*] (vl. dvakrát v barvě smáčené, barvené) slavnostní roucho s purpurovým pruhem, odznak vyšších řím. úředníků; meton. vyšší úřad *C.*
dicrotum, *ī, n.* (sc. *navigium*) [*δίκροτον*] dvojřadka *C.*
dictāmen, *inis, n.* [*dicto*] výslovnost; sloh; slohové cvičení, pojednání.
dictiō doplň slovo.
dictiōnārium, *iī, n.* [*dictio*] slovník.
diēcula, *ae, f.* [demin. od *dies*] (krátká) platební lhůta *C.*
di-ērēctus, *a, um* vzpřímený, vztyčený (o ukřižovaných otrocích), subst. šibeničník *Pl.*
diffāmātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *diffamo*] rozhlášený, pověstný.
diffīdenter, adv. [*diffido*] s nedůvěrou k sobě samému, nesměle, úzkostlivě *C.*
digamma, *atis, n.* [*δίγαμμα*] **1** vl. digamma, řecké písmě (*ϝ*); **2)** meton. žertovné účetní kniha (podle písmene *F* t. j. *faenus*) *C.*
dignē adv. [*dignus*] po zásluze, zaslouženě, hodně, důstojně, slušně, přiměřeně.
dignor doplň ráčiti.
diiūnctiō, diiūnctus, diiungō atd. viz *disiunctio, disiunctus, disiungo.*
dī-lapidō, *āre* (jako kamení) rozhazovati.

dīlātātiō, *ōnis, f.* [*dilato*] rozšíření.
dīlaudō, *āre* [*dis* a *laudo*] nadmíru vychvalovati, nemoci vynachváliti *C.*
dīlēctiō, *ōnis, f.* [*diligo*] obliba, láska.
dīlūtus, *a, um* [*diluo*] zředěný; o barvě bledý, světlý.
dimissus, *ūs, m.* [*dimitto*] upuštění od něčeho, zanechání něčeho *C* (sporné čtení).
disbrigo, *āre* zaplatiti.
discrētus, *a, um* [*discerno*] vl. rozdělený; přen. jemný, zdvořilý, urozený.
discursitātiō, *ōnis, f.* pobíhání, běhání.
discursitō, *āre,* [*discurso*] pobíhati.
discus, doplň mísa, talíř.
dispēnsātor doplň almužník.
dis-pōnō doplň **3)** ustanovovati, určovati, nařizovati: *disponit, qui nuntient sibi Plin.*
dissertātiō, *ōnis, f.* [*disserto*] výklad, rozprava.
dissūria správně **dysūria,** *ae, f.* [*δυσουρία*] obtížné močení.
distribūtum, *ī, n.* [*distribuo*] vydání.
districtē, adv. [*districtus*] přísn *Plin*
districtus, *a, um* doplň přísný.ě
districtus, *ūs, m.* [*distringo*] kraj (jako část země).
dōdrantārius, *a, um* [*dodrans*] na tři čtvrtiny snižující: *tabulae* (dlužní knihy) *dodrantariae C.*
dōliātor, *ōris, m.* [*dolium*] bečvář, bednář.
dolorōsus, *a, um* [*dolor*] bolestný.
dōma, *atis, n.* [*δῶμα*] dům, příbytek.
dominicus, *a, um* [*dominus*] pánův, panský, páně; círk. **dominica,** *ae, f.* (sc. *dies*) den Páně, neděle; *d. passionis* smrtelná neděle; *d. palmarum* květná neděle.
domiō, *īre* [*domus*] žertovně *domi domitus sum Pl* ‚doma jsem byl udomácněn' (čtení sporné).
domiseda, *ae, f.* [*domus* a *sedeo*] doma sedící, milovnice domova.
domna = *domina.*
domnus = *dominus.*
domuncula, *ae, f.* [demin. od *domus*] domeček.
dormītōrius, *a, um* [*dormio*] ke spaní, spací: *dormitorium cubiculum* (*membrum*) *Plin.* ložnice.
ducātus, *ūs, m.* [*duco*] vůdcovství; vůb. vláda; spec. vévodství.
ducissa, *ae, f.* [*dux*] kněžna, vévodkyně.
ductilis, *e* [*duco*] voditelný, vedený: *riguae ductile flumen aquae Mart* vedený strouhami.
ductrīx, *īcis, f.* [*ductor*] vůdkyně; kněžna, vévodkyně.
dux doplň kníže, vévoda.
duonos 2 slab. arch. = *bonus.*
dūriusculus, *a, um* [demin. od compar. kmene *durios-*] poněkud tvrdší, drsnější: přenes. *duriusculi* (*versus*) *Plin.*
duumvirātus, *ūs, m.* [*duumvir*] úřad duumvira, duumvirát *Plin.*

E.

ēbūcinātor, *ōris, m.* [*bucina*] vytrubovač (posměšně sm. hlasatel).
ecclēsia, *ae, f.* [*ἐκκλησία*] **1)** národní shromáždění, sněm; **2)** (křesťanská) obec, církev; meton. chrám.
ecclēsiastēs, *ae* n. *is, m.* [*ἐκκλησιαστής*] kazatel.
ēdentulus, *a, um* [*ex* a *dens*] bezzubý.
ē-dulcō, *āre* oslazovati.
effēminō, *āre* [*femina*] **1)** činiti ženou: *effeminarunt aera C;* **2)** zženšťovati, činiti zženštilým; part. *effeminatus* v. t.
efflīctim, adv. [*effligo*] k zabití, k smrti.
ēgestiō, *ōnis, f.* [*egero*] vynášení, odklízení, odnášení.
ēlector, *ōris, m.* [*eligo*] volitel; středov. kurfiřt.
ēlectrifer, *era, erum* [*electrum*] jantaronosný (Claudianus o olších u Padu s narážkou na báji o dcerách Heliových).
ēmissīcius, *a, um* [*emitto*] vysílaný na zvědy, výzvědný.
encōmium, *iī, n.* [*ἐγκώμιον*] chvalořeč.
ephippiārius, *iī, m.* [*ephippium*] sedlář.
epiphania, *ae, f.* [*ἐπιφάνεια* zjevení, círk. zjevení Páně.
episcopus, *ī, m.* [*ἐπίσκοπος*] dozorce; círk. biskup.
epitaphium, *iī, n.* [*ἐπιτάφιον*] náhrobní nápis; báseň na něčí úmrtí.
epitȳrum, *ī, n.* [*ἐπίτυρον*] olivový salát.
epulāris, *e* [*epulae*] při jídle, při hostině.
ērādīcō, *āre* [*radix*] s kořenem vytrhnouti, z kořene vyvrátiti.
erēmīta, *ae, m.* [*ἐρημίτης*] poustevník

ēreptor, *ōris, m.* lupič: *alcis rei.*
errōneus, *a, um* [*erro*] bludný; mylný.
escārius, *a, um* [*esca*] jídelní; *vincla escaria Pl* z jídla (udělaná).
essentia, *ae, f.* [*esse*] jsoucnost; podstata.
ēsuriālis, *e* [*esurio*] hladový.
ethnicus, *ī, m.* [ἐθνικός] pohan.
eucharistia, *ae, f.* [εὐχαριστία] vl. vzdávání díků; církv. eucharistie, večeře Páně, svátost oltářní, přijímání.
eucharisticus, *a, um* [εὐχαριστικός] týkající se eucharistie (t. j. svátosti oltářní), eucharistický.
ēversor, *ōris, m.* [*everto*] vyvratitel, zhoubce: *alcis rei.*
ēvidenter, adv. patrně, zřejmě.
ēvirō, *āre* zženštiti, změkčilým učiniti, zeslabiti: *corpus Cat.*
ēvītātiō, *ōnis, f.* [*evito*] vyhýbání, unikání.
ēvocātor, *ōris, m.* [*evoco*] povolavatel k službě vojenské: *servorum et civium perditorum C* buřič.
exāctionō, *āre* [*exactio*] vymáhati, vybírati; (násilně) obírati, olupovati.
ex-amussim, adv. [*amussis* tesařské pravítko] vl. podle pravítka, přesně, dokonale.
excommūnicātiō, *ōnis, f.* [*excommunico*] vyloučení, zej. z církve, exkomunikace.
excreō, viz. *ex-screo.*
excūdō doplň: novov. tisknouti (knihu), tiskem vydati.
excūsātiō, *ōnis, f.* [*excuso*] omluva, ospravedlnění: čeho *alcis rei;* čím *alcis rei; acc. c. inf., quominus, cur* atp.
excutiō, doplň k **II** *eum ad Sullam excussum adduxit* (*Valerius Maximus*).
exercitiō, *ōnis, f.* [*exerceo*] cvičení.
exlecebra n. **ēlecebra,** *ae, f.* [*elicio*] vylákání.
exōrātor, *ōris, m.* [*exoro*] vyprošovatel.
exōticus, *a, um* [ἐξωτικός] (vl. zvenčí) z ciziny, cizozemský.
expatricius, *iī, m.* bývalý patricius.
ex-pōnō doplň pronajímati.
exportō, *āre,* vynášeti, vyvážeti: *aurum ex Italia C.*
expositīcius, *a, um* [*expono*] vysazený, o dítěti odložený.
expositiō doplň odložení dítěte (*Iustinus*).
expugnāx, *ācis* [*expugno*] dobývačný, podmanivý; přen. účinný *O.*
exsecūtiō doplň poprava.
exsequiālis, *e* [*exsequiae*] pohřební: *carmina O.*
exstinctor, *ōris, m.* [*exstinguo*] hasitel, hasič: *incendii C;* přenes. zhoubce, ničitel: *patriae C;* potlačitel: *coniurationis C.*
ex-sufflō, *āre* vydechovati.
exsultātiō, *ōnis, f.* [*exsulto*] vl. vyskakování, ob. plesání, jásání.
extemporāneus, *a, um* [*ex tempore*] nepřipravený, ‚improvisovaný'.

F.

facula, *ae, f.* [demin. od *fax*] pochodeň.
fala, *ae, f.* vysoké lešení; obléhací věž.
falcastrum, *ī, n.* [*falx*] kosa.
falcō, *ōnis, m.* sokol.
falsiparēns, *entis* [*falsus* a *parens*] mající nepravého (smyšleného) otce *Cat* (o Herakleovi).
farcīmen, *inis, n.* [*farcio*] klobása, jelito.
fāstīdiō, fāstīdiōsē, fāstīdiōsus, fāstīdium, fāstīgātē, fāstīgātus, fāstīgium. 1. **fāstus** opr. **fastīdiō** atd. (všude a).
fastīgiāliter, adv. [*fastigium*] dotýkajíc se vrcholu; v hlavních rysech.
febrīculōsus, *a, um* [*febricula*] trpící zimnicí, zimničnatý *Cat.*
ferrātilis, *e* [*ferratus*] opatřený železem, spec. spoutaný v okovech.
ferritrībāx, *ācis* [*ferrum* a τρίβω] otěrač železa (o člověku spoutaném) *Pl.*
figulus, *ī, m.* [*fingo*]. hrnčíř.
fīnālis, *e* [*finis*] koncový, konečný.
flagellō, doplň: obr. *laxas arca flagellat opes* (*Martialis*) vl. pokladna bičem popohání peníze s popuštěnými otěžemi = hojně dává do oběhu peníze, aby co nejvíce vynesly.
florenus, *ī, m.* zlatník, zlatý (mince).
fornācula, *ae, f.* [*fornax*] pícka, pec; obr. o zlostné a vášnivé hlavě.
forpex, *icis, f.* [z *forceps*] kleště; nůžky.
forum doplň: trhová (n. kupní) smlouva.
fossātum, *ī, n.* [*fossa*] (hradební) příkop.
framea doplň: středov. šavle.
frāter doplň: bratranec; ‚bratr' sm. mnich.

fraudifer, *era, erum* [*fraus* a *fero*] podvodný, lstivý.
fringilla, *ae, f.* pěnkava.
frīvolus, *a, um* vl. o nádobě rozbitý, bezcenný; přen. nepodstatný, nicotný.
frondifer, *era, erum* [*frons* a *fero*] listonosný, listnatý.
frutex doplň: jako nadávka klacek.
fūlīginōsus, *a, um* [*fuligo*] začazený.
fūmigō, *āre* [*fumus*] kouřiti, dýmati; doutnati.
fūnambulus, *ī, m.* [*funis* a *ambulo*] provazolezec.

G.

gabella, *ae, f.* n. ***gablum,*** *ī. n.* plat, poplatek.
ganniō, *īre* štěkati.
gargarion, *iī, n.* [γαργαρεών] čípek.
gehenna, *ae, f.* [Γέεννα] údolí u Jerusalema, kde bývaly provozovány kruté bohoslužby Molochovy; peklo.
generālitās, *ātis, f.* všeobecnost, veškerost.
generō, *āre* [*genus*] ploditi.
gentīlis doplň: církv. pohanský.
gerāria, *ae, f.* [*gero*] chůva.
glaeba doplň: *g. corporis* mrtvola.
glandulae, *ārum, f.* [*glans*] mandle (anatom.).
glaucōma, *atis, n.* [γλαύκωμα] zákal (oční nemoc).
glōriola, *ae, f.* [demin. od *gloria*] jakási sláva, trochu slávy.
gnāruris, *e* arch. = *gnarus Pl.*
gnōmōn, *onis, m.* [γνώμων] ukazatel, tyčinka, ručička na hodinách.
gossipium, *iī, n.* bavlna.
Grādīvus, *ī, m.* jméno boha Marta.
graeeissō, *āre* [γραικίζω] napodobovati Řeky: *argumentum graecissat, non atticissat, sed sicilissat Pl.* asi má střih řecký, ne attický, nýbrž sicilský.
grandiō, *īre* [*grandis*] zvětšovati.
gravāmen, *inis, n.* [*gravo*] tíže, obtíž, potíž.
grossus, *a, um* [srov. *crassus*] tlustý; subst. groš: *g. Misnensis* groš míšenský.
gryllus, *ī, m.* cvrček.
guerra, n. ***gerra*** n. ***verra,*** *ae, f.* [z gotského **wirro*, srov. něm. *wirr, wirren*] válka.
gustātōrium, *iī, n.* [*gusto*] jídelní náčiní.

H.

habitāculum, *ī, n.* [*habito*] obydlí, byt; (obytná) místnost.
haeresiarcha, *ae, m.* [αἱρεσιάρχης] náčelník sekty, arcikacíř.
haeresis, *is, f.* [αἵρεσις] vl. zvolené mínění, učení; škola (filosofická); církv. kacířství, sekta.
haeretieō, *āre* [*haereticus*] prohlašovati za kacíře, kacеřovati.
haereticus, *a, um* [αἱρετικός] kacířský.
hama, *ae, f.* [ἅμη] vědro.
harundineus (arundineus) [*harundo*] třtinový, rákosový, z rákosu; meton. *harundineum carmen O* píseň pískaná na rákosovou píšťalu.
harundinōsus (arundinōsus), *a, um* [*harundo*] rákosnatý, bohatý rákosím: *Cnidus harundinosa Cat.*
harundō (pův. **arundō),** *inis, f.* [srov. ἄρον] 1) třtina, rákos, rákosina, pl. n. sg. collect. rákosí: *fluvialis h. V;* básn. jako odznak bohů řek *crinis umbrosa tegebat h. V;* 2) meton. co se z rákosu zhotovuje a) pastýřská píšťala, *α*) ob. varhánky, moldánky (σῦριγξ), složené z několika rákosových rourek postupně delších a delších, slepených voskem: *cerata h. O.; β*) flétna: *Tritoniaca h. O;* b) prut udičný: *captare harundine pisces Tib;* c) u tkalcovského stavu brdo: *stamen secernit h. O;* d) násada šípu: *telum* (šíp) *habet sub harundine plumbum O;* synekd. šíp: *letalis h. V;* e) čižbařská vějička: *harundine sumpta Faunus sum Pr;* f) rákoska: *nec crepuit harundine custos Pr;* rákosová hůlka jako koník dětí: *equitare in harundine H.*
herēmīta viz *eremita* (v Doplňcích).
hister n. **ister** podle Livia etruský název herce.
histricus, *a, um* [*hister* = *histrio*] herecký, divadelní.
homagium, *iī, n.* holdování, pocta, slib věrnosti.

homīlia, *ae, f.* [ὁμιλία] kázání.
honōrus, *a, um* [*honor*] čestný, čest působící.
hōra doplň: církv. *horae canonicae* kanonické hodinky.
hōrārius, *a, um* [*hora*] hodinový; subst. **hōrārium,** *ii, n.* hodiny.
hordeāceus, *a, um* [*hordeum*] ječný.
hōria, *ae, f.* rybářský člun.
hōro-logium, *ii, n.* [ὡρολόγιον] hodiny.
hospitāle, *is, n.* [*hospitalis*] nemocnice, špitál.
hūmānitus, adv. [*humanus*] lidsky, po lidsku; euf. *si quid mihi h. accidisset C* sm. kdybych zemřel.
humulētum, *ī, n.* chmelnice.
hymnizō, āre, [ὑμνίζω od ὕμνος] zpívati hymny, vůb. zpívati.
hypodidascalus, *ī, m.* [ὑποδιδάσκαλος] nižší (vedlejší, pomocný) učitel.
hypomnēma, *atis, n.* [ὑπόμνημα] záznam, poznámka.

I.

idiōma, *atis, n.* [ἰδίωμα] vl. (výrazná) zvláštnost; spec. (zvláštní) mluva, vůb. jazyk, řeč.
īdyllium, *ii, n.* [εἰδύλλιον] (genrová) básnička, idyla.
iēiūniōsus, *a, um* [*ieiunium*] lačný, hladový.
imāginor doplň: viděti ve snách, sníti: *Calpurnia imaginata est* s acc. c. inf. (*Suetonius*) Kalpurnii se zdálo, že.
imbrigenus, *a, um* [*imber* a *gigno*] rodící déšť, dešťorodný.
immediātus, *a, um* [*medio*] bezprostřední, přímý.
imperiālis, *e* [*imperium*] císařský.
imprimō, doplň: novov. tisknouti (knihu).
in-acēscō, *ere* zkysnouti, přen. zhořknouti *O.*
ināniae, *ārum, f.* [*inanis*] žert. prázdnosti.
incarcerātiō, *ōnis, f.* [*incarcero*] uvěznění.
incarcerō, *āre* [*carcer*] uvězniti.
incarnātiō, *ōnis, f.* [*incarno* od *caro*] církv. vtělení.
incessābilis, *e* [*cesso*] neustálý, ustavičný.
incinerō, *āre* [*cinis*] obrátiti v popel.
incīsōrius, *a, um* [*incisor*] řezací: *i. dens* řezák.
in-congruus, *a, um* nevhodný, nemístný.
in-convulsus, *a, um* nezrušený; nezměněný, nezměnitelný.
in-corrigibilis, *e* nenapravitelný, nepolepšitelný.
indāgātor, *ōris, m.* [*indago*] stopovatel, slídič.
indīcibilis, *e* [*dico*] nevyslovitelný.
indictiō, *ōnis, f.* [*indico*] vypovědění; ohlášení; spec. indikce, římský počet (t. j. číslo ukazující pořadí roku v 15leté periodě).
indignātiuncula, *ae, f.* [demin. k *indignatio*] (jakási) mrzutost, nevole.
indipīscor doplň dosáhnouti, získati *Pl.*
indulgentia, doplň: církv. odpustek.
indultum, *ī, n.* [*indulgeo*] dovolení; milost.
indūmentum, *ī, n.* [*induo*] oděv, roucho.
īnfatīgābiliter, adv. [*fatigo*] neúnavně.
īn-fulciō, *īre* vecpávati, nacpávati.
inhibitiō, *ōnis, f.* [*inhibeo*] zadržení; spec. zaražení vesel, zpětné veslování.
in-hospitālitās, *ātis, f.* [*inhospitalis*] nehostinnost.
inquilīnus doplň obyvatel.
īn-salūtātus, *a, um* nepozdravený: *inque salutatam linquo V.*
īn-sinuō doplň k **a** *cum tibi insinuentur opes Prop* jsou ti strkány = poskytovány.
īnstantia, *ae, f.* [*instans*] **a)** přítomnost; **b)** stálost, vytrvalost; přičinlivost; **c)** naléhavost, důtklivost, vážnost, prudkost.
īn-strēnuus, *a, um* nepodnikavý, nečinný.
intellēctuālis, *e* [*intellectus*] rozumový.
intēnsē, adv. [*intensus*] napiatě, silně.
intēnsiō, *ōnis, f.* [*intendo*] napětí, síla.
intrōductiō, *ōnis, f.* [*introduco*] uvádění.
in-trūdō, *ere, sī, sum* vtlačovati, vstrkávati.
invītātor, *ōris, m.* [*invito*] zváč, zejm. zřízenec císařův, zvoucí k hostině *M.*
invocātiō, *ōnis, f.* [*invoco*] vzývání.
irrīsus, *ūs, m.* posměch, výsměch; potupa.
īsagōgē, *ēs, f.* [εἰσαγωγή] uvedení, úvod.
ister, v. *hister* (v Doplňcích).

itinerārium, *iī*, *n.* [*iter*] cestovní deník, popis cesty, cestopis.
iūbilum, *ī*, *n.* jásání, výskání.
iucundō, *āre* [*iucundus*] býti příjemný někomu, těšiti.
iūdex doplň: středov. rychtář.
iūgiter, adv. [*iugis*] nepřetržitě, stále, trvale.
iugulō, doplň vražditi: obr. *iugulare Falernum Mart* sm. ničiti, kaziti.
iuvenīliter, adv. mladicky, nevázaně, nerozvážně, ukvapeně.

L.

labarum, *ī*, *n.* prapor, vlajka (pův. prapor zavedený od cís. Konstantina Vel.).
lābibundus, *a, um* [*labor*] = *labens* básn. proudící.
laetābundus, *a, um* [*laetor*] plný veselí, veselý.
laevis viz *levis*.
lāicus, *ī*, *m.* [λαϊκός] příslušný k lidu; církv světský.
laneus, *ī*, *m.* lán.
lapidēscō, *ere* [*lapis*] kameněti.
Larārium, *iī*, *n.* [*Lar*] svatyňka Larů.
larynx, *ngis*, *m.* [λάρυγξ] hrtan, hrdlo.
Laudicēnī, *ōrum*, *m.* jméno žertovně utvořené podle *Laodiceni* (v. *Laodicea*) z *laus* a *cena*, asi ‚chvaložerníci' (t. j. příživníci) *Plin.*
laurea doplň: středov. *l. prima* hodnost bakaláře; *l. secunda* (*suprema, summa*) hodnost magistra.
lauriger, *gera, gerum* [*laurus* a *gero*] nesoucí vavřín, ozdobený vavřínem.
1. legō, doplň k 1 *l. ossa* buď sbírati kosti (spálené mrtvoly) nebo vybírati kosti (úlomky kostí) z poraněné části těla: *in capite lecta ossa* (*Seneca*).
leprōsus, *a, um* [*lepra*] malomocný, nemocný nakažlivou nemocí.
lībra, doplň: *tres quattuorve libras M* tři nebo čtyři libry stříbrného stolního náčiní.
licentiātus, *ī*, *m.* [*licentia*] licentiát (t. j. kandidát vyzkoušený pro gradus mistra, ale dosud nepromovaný).
lictor doplň: středov. kat.
lōcusta i **locusta.**
lōripēs, *pedis* [*lorum* a *pes*] kdo má nohy zkroucené jako řemen, křivonohý.
Lūcerēs i **Lucerēs.**
lucta, *ae*, *f.* [*luctor*] zápas (v křížku), souboj.
lūcusta i **lucusta.**
lūdi-moderātor, *ōris*, *m.* správce školy.
lupulus, *ī*, *m.* [*lupus*] chmel.
lūsitō, *āre* [*ludo*] hráti si.

M.

Maccus, *ī*, *m.* jméno jedné ze stálých osob atellské frašky, hlupák, šašek, srov. *Dosennus*.
machaera, *ae*, *f.* [μάχαιρα] krátký meč, tesák.
maestitūdō, *inis*, *f.* [*maestus*] zármutek, smutek.
magister doplň: středov. *m. civium* purkmistr.
magus doplň: církv. *Magi* svatí Tři králové; *adoratio Magorum* svátek Tří králů.
maledictus, *a, um* [*maledico*] zlořečený, prokletý, zatracený.
malignō, *āre*, i **malignor** *ārī* [*malignus*] býti zlomyslný.
maltum, *ī*, *n.* slad.
mandūcō, *āre* [*mando*] žvýkati; jísti.
marca, *ae*, *f.* hřivna, libra (peněz).
marchiō, *ōnis*, *m.* markrabě.
marchiōnātus, *ūs*, *m.* [*marchio*] markrabství.
marsalcus n. ***marescalcus,*** *ī*, *m.* vl. podkoní, štolba; dvorský hodnostář, maršálek.
martyr, *yris*, *c.* [μάρτυρ] svědek; církv. mučeník.
martyrium, *iī*, *n.* [*martyr*] mučenictví.
masculēscō, *ere* [*masculus*] stávati se mužem n. samcem, mužněti.
mātrīx, *īcis*, *f.* [*mater*] matka, samice; *m. lingua* základní, hlavní.
matta, *ae*, *f.* rohož.
matula, *ae*, *f.* nádoba, spec. nočník.
mēchanicus, *ī*, *m.* [μηχανικός] řemeslník, pracovník.
mehercules viz *Hercules*, kde jest tvar *mehercules* vložiti a) před *mehercule*.
meliōrō, *āre* [*melior*] zlepšovati.

melleus, *a, um* [*mel*] medový, sladký jako med.
mellifluus, *a, um* [*mel* a *fluo*] medem tekoucí, medový.
mellisouus, *a, um* [*mel* a *sono*] zvučící sladce jako med, medozvuký.
melos *n.* [*μέλος*] píseň, zpěv.
Memphītēs, *ae, m.* memfidský, egyptský; *bos Tib* = Apis
metallicus, *a, um* [*metallum*] kovový; subst. **metallica,** *ōrum, n.* mince: *metallicorum magister* mincmistr.
minūtulus, *a, um* [*minutus*] maličký.
missa, *ae f.* [*mitto*] rozpuštění; církv. mše.
misso, *āre* [*missa*] sloužiti mši.
modernus, *a, um* [od adv. *modo,* srov. *hodiernus*] nedávný, nový.
modulus, doplň: nápěv, píseň (*Pentadius*).
molliculus, *a, um* [demin. k *mollis*] měkoučký.
monacha, *ae, f.* [*μοναχή*] jeptiška, mniška.
monachus, *ī, m.* [*μοναχός*] mnich.
monastērium, *iī, n.* [*μοναστήριον*] klášter.
monasticus, *a, um* [*μοναστικός*] mnišský, klášterní.
mōniālis, *is, f.* [ze *sanctimonialis* od *sanctimonia*] jeptiška, mniška.
monobiblos, *ī, f.* [*μονόβιβλος*] dílo skládající se z jedné knihy; kniha samostatně vydaná.
mōrigerus, *a, um* [*mos* a *gero*] povolný, poslušný.
morsum, *ī, n.* [*mordeo*] kousek, kousíček.
mortārium, *iī, n.* hmoždíř.
mūgil(is), *is, m.* mořská ryba.
mūginor, *ārī* rozmýšleti se.
mūrārius, *iī,* n. **mūrātor,** *ōris, m.* [*murus*] zedník.
mūrīnus, *a, um* [*mus*] myší.
mustum doplň: *vitea musta* (*Pentadius*) hrozny.
muttiō, īre muknouti, hlesnouti.

N.

nacca, *ae, m.* [*νάκτης*] valchář (= *fullo*).
nātālis doplň: subst. **nātāle,** *is, n.* 1) rodiště; 2) narozeniny: *n. Domini* boží hod vánoční.
nātīvitās, *ātis, f. nascor*] narození.
nephrītis, *idis, f.* [*νεφρῖτις*] nemoc ledvin, zánět ledvin.
nepōs doplň: synovec, příbuzný.
neque-dum viz. *necdum.*
nīdus, doplň: přihrádka na knihy *M.*
nōmenclātūra, *ae, f.* [srov. *nomenclator*] jmenování, názvosloví.
nosocomīum, *iī, n.* [*νοσοκομεῖον*] nemocnice, špitál.
notārius, *iī, m.* [*nota*] písař, spec. rychlopisec.
nūdulus, *a, um* [*nudus*] holičký.
nunc-iam, adv. hned teď, právě nyní.

O.

ob-dūcō doplň: přiváděti někomu do cesty, proti někomu: *Curium o. C.* postaviti proti nim K. (při volbách).
ob-iter, adv. [vl. ‚na cestě, cestou'] příležitostně.
ob-oleō, *ēre* zasmrděti *Pl.*
ob-tueor, *ērī* dívati se.
ob-vāgiō, *īre* bečeti (a tím rušiti klid).
obventiō, *ōnis, f.* [*obvenio*] důchod.
occāsiōnāliter, adv. [*occasionalis*] příležitostně.
occipitium, *iī, n.* [*occiput*] zadní část hlavy, týl.
occiput, *pitis, n.* [*ob* a *caput*] záhlaví, týl.
occupātiuncula, *ae, f.* [demin. k *occupatio*] (drobné) zaměstnání.
octāvus, doplň: **octāva,** *ae, f.* (sc. *dies*) oktáv
oculātus, *a, um* [*oculus*] opatřený očima; vidomý.
oculeus, *a, um* [*oculus*] okatý; bystrooký.
officiālis, *is, m.* [*officium*] zřízenec, úředník.
offuscō, *āre* [*ob* a *fusco*] zatemňovati.
oinos arch. = *unus.*
olōrīnus, *a, um* [*olor*] labutí.
omni-modus, *a, um* všeho způsobu, všeliký.
opācitās, *ātis, f.* [*opacus*] stinnost, stín: *arborum T.*
opiparus, *a, um* [*ops* a *paro*] bohatý; nádherný.
opisthographus, *a, um* [*ὀπισθόγραφος*] psaný (také) na zadní straně papíru *Plin.*

ordinātiō, *ōnis, f.* [*ordino*] uspořádání, zařízení, ustanovení; círk. svěcení (na kněze), vysvěcení.

ordinō doplň: círk. vysvětiti (na kněze).

ordō doplň: círk. spec. (mnišský) řád; duchovní stav.

oruātus doplň: círk. (kněžský) ornát.

orphanotrophīum, *ii, n.* [*ὀρφανοτροφεῖον*] sirotčinec.

orthodoxus, *a, um* [*ὀρθόδοξος*] pravověrný.

ōscitanter, adv. [*oscito*] ospale.

ōsor, *ōris, m.* [*odi*] nenávistník.

ossiculum, *ī, n.* [demin. k *os*] kostečka

P.

paedagōgīum, *ii, n.* [*παιδαγωγεῖον*] ústav pro vzdělání vychovatelů (*paedagogus*).

palma doplň: jako míra píď.

palponisō, *āre* [*palpo, ōnis, m.* lichotník, v. *palpor*] lichotiti, lísati se.

pānārium, *ii, n.* [*panis*] koš na chléb.

pāniculus, *ī, m.* [*panus,* srov. *panicum*] hrst slámy, jako krytina došek.

pānificium, *ii, n.* [*panis* a *facio*] dělání chleba, pečení chleba; pečivo.

pannicida, *ae* n. ***pannitōnsor,*** *ōris, m.* postřihač.

pannifex, *icis, m.* [*pannus* a *facio*] soukeník.

pānnus, doplň: sukno; šátek.

pantomīmus, *ī, m.* [*παντόμιμος*] mimický tanečník, pantomim.

paranymphus, *ī, m.* [*παράνυμφος*] průvodce nevěsty, družba.

parasceuē, *ēs, f.* [*παρασκευή*] den přípravy (na sabbat), pátek, spec. Velký pátek.

parentātiō, *ōnis, f.* [*parento*] tryzna, smuteční slavnost, (posmrtná) vzpomínka.

pārīx, *īcis, f.* [srov. *parra*] druh ptáků, snad sýkora.

parochia, *ae, f.* [*παροικία*] fara, farnost; (biskupská) diecese.

partitūdō, *inis, f.* [*pario*] porod, slehnutí.

pascha, *ae, f.* i *atis n.* [*πάσχα*] velikonoce.

paschālis, *e* [*pascha*] velikonoční.

passiō, *ōnis, f.* [*patior*] trpění, snášení; utrpení, círk. umučení; cit, vášeň.

patibulātus, *a, um* [*patibulum*] křížem obtížený, s křížem na zádech.

patinārius, *a, um* [*patina*] mísový, z mis.

pausa, *ae, f.* [*παῦσις*] přestávka.

pauxillātim, adv. [*pauxillus*] pomaličku, ponenáhlu.

pauxillus, *a, um* [*paucus*] maličký.

pectorālis, *e* [*pectus*] prsní, hrudní; subst. *pectoralia, um, n.* brnění, pancíř.

pedagium, *ii, n.* clo.

peditastellus, *ī, m.* [**peditaster* od *pedes*] pohrdavě sprostý pěšák, ‚papučář'.

Pēniculus, *ī, m.* [demin. od *penis,* srov. *penicillus*] asi ‚Smetáček'.

pentēcostē, *ēs, f.* [*πεντηκοστή* sc. *ἡμέρα* padesátý den po velikonoční neděli, letnice, svatodušní svátky.

per-dominor, *ārī: annum* = vlásti po celý rok (*Claudianus*).

peremptōrius, *a, um* [*perimo*] vl. záhubný; t. t. právn. konečný, poslední, bez odvolání.

per-graecor, *ārī* vl. žíti po řecku, praegn. ‚flámovati'.

perligo v. **perlego.**

per-parcē, adv. velmi šetrně, skrovně *Prop.*

perpetim, adv. [srov. *perpetuus*] ustavičně.

perpetrātor, *ōris, m.* [*perpetro*] pachatel.

per-sentīscō, *ere* pociťovati, dovídati se.

pertinentia, *ae, f.* [*pertineo*] příslušenství.

pessulus, *ī. m.* [*πάσσαλος*] závora.

pharmacopōla doplň. lékárník, apatékář.

pharmacum, *ī, n.* [*φάρμακον*] lék.

phrasis, *is, f.* [*φράσις*] výraz, sloh.

ploirumē arch. = *plurimi.*

per-hauriō, *īre* docela vyčerpati; úplně shltnouti, polknouti.

permitiēs, význ. = *pernicies.*

petrōsus, *a. um* [*petra*] skalnatý, kamenitý.

phītōn = *Python* (v. t.); bibl. věští duch.

pigreō, *ēre* [*piger*] býti omrzelý, mrzetise.

pleātor, *ōris, m.* [*pileus*] kloboučník.

pincerna, *ae, m.* číšník; šenkýř.

pisculentus, *a, um* [*piscis*] rybnatý.

pistillum, *ī, n.* [*pinso*] palice (do hmoždíře).

pisum, *ī, n.* [*πίσον*] hrách.

plāgipatida, *ae, m.* [*plaga* a *patior*] snášející rány.
plasma, *atis, n.* [πλάσμα] výtvor, tvor.
plēbanus, *ī, m.* [*plebs* význ. farnost] farář.
plēnāriē, adv. [*plenarius*] úplně.
polentārius, *iī, m.* [*polenta*] sladovník.
pollī(n)ctor, *ōris, m.* [*pollingo*] omývač mrtvol.
pollingō, *ere* omývati (a natírati) mrtvoly.
pollūcibilis, *e* [*polluceo* dávati na stůl] hostinový, hodovní, bohatý, skvělý.
polyandrium, *iī, n.* [πολυάνδριον] (obecný) hřbitov.
pompilus, *ī, m.* [πομπίλος] mořská ryba doprovázející lodi.
pontifex, doplň: církv. biskup; *p. maximus* n. *summus* papež.
positiō doplň: these, článek, nauka.
possibil|s, *e* [*possum*] možný.
post-ibī adv. potom.
praebenda, *ae, f.* [*praebeo*] důchod (duchovních), prebenda.
praedicātiō doplň: církv. kázání.
praedicātor doplň: církv. kazatel: *fratres praedicatores* dominikáni.
prae-oleō, *ēre* n. — **olō,** *ere* napřed páchnouti.
praepositus, *ī, m.* [*praepono*] představený; církv. probošt.
prae-sciō, *īre* napřed věděti, předvídati.
praesentārius, *a, um* [*praesens*] přítomný; o penězích hotový.
praesēpēs n. **praesēpis,** *is, f.* = *praesepe.*
prae-sevērus, *a, um* podle některých *T* m. *perseverus* (v. t.).
praesul doplň: církv. představený, biskup, prelát.
prae-sūmō, doplň: odvažovati se, osmělovati se, troufati si.
prae-terō, *ere* vpředu n. na vrchu třiti: *limā p.* přepilovati *Pl.*
praetor doplň: středov. rychtář.
praeurbium, *iī, n.* [srov. *suburbium*] předměstí.
prae-verrō, *ere* napřed zamésti.
praevigilium, *iī, n.* [srov. *pervigilium*] vigilie.
prīmās, *ātis, m.* [*primus*] první, přední, nejvznešenější.
prīmitīvus, *a, um* [*primus*] první, prvotní.
prīmō-genitus, *a, um* prvorozený, nejstarší.
prīmus doplň: církv. **prīma,** *ae, f.* (sc. *hora*) první část předepsané kněžské ranní modlitby, ranní hodinky.
principāliter, adv. [*principalis*] hlavně, zvláště.
procoetōn, *ōnis, m.* [προκοιτών] přední pokoj.
prōficuus, *a, um* [*proficio*] prospěšný, užitečný.
propempticon n. — **cum,** *ī, n.* [προπεμπτικόν] báseň na rozloučenou.
prophētō, *āre* [*propheta* z προφήτης] prorokovati, věštiti.
proprietās doplň: vlastnictví: *p. Salaminis insulae* (*Iustinus*).
prōtēctor, *ōris, m.* [*protego*] ochránce.
prōtēlō, adv. [vl. abl. od *protelum*] vl. po řadě, v zápětí, ihned *Cat.*
prō-testor, *ārī* veřejně dosvědčovati; (veřejně) vypovídati, tvrditi, přiznávati se.
prōto-notārius, *iī, m.* nejvyšší písař.
prōvincia doplň: kraj.
psalmigraphus, *ī, m.* [ψαλμός, γράφω] žalmista.
psalmōdium, *iī, n.* [srov. *psalmodia* = ψαλμῳδία] zpívání žalmu; žalm.
psaltērium doplň: církv. sbírka žalmů, žaltář.
pugillus, *ī, m.* [*pugnus*] hrstka, hrst.
pultō, *āre* [*pello,* srov. *pulso*] klepati, tlouci.
pūrigō v. *purgo.*

Q.

quadrāgēsimus doplň: církv. **quadrāgēsima,** *ae, f.* (čtyřicetidenní) půst.
quadrīmulus, *a, um* demin. ke *quadrimus.* v. t.
quadrivium, *iī, n.* [sr. *quattuor* a *via*] vl. čtyřcestí, křižovatka, rozcestí.
quāliter-cumque, adv. jakkoli.
quid-nī, adv. proč ne?
quippinī, adv. [*quippe* a *ni* = *ne*] proč pak ne?
quoiātis starší tvar = pozd. *cuias.*
quōr v. *cur.*

R.

rādīcō, *āre* [*radix*] pouštěti kořeny, vkořeňovati se.
raphanus, *ī, m.* a *f.* [ῥαφανίς] řetkev, řetkvička.
ratiōnābilis, *e* [*ratio*] rozumný, správný, slušný.
rauci-sonus, *a, um* dunící, hučící.
re-calēscō, *ere* (opět) se oteplovati, tepla nabývati, zahřívati se
recōgnitiō, doplň: *r.* (*in tormentis*) vyslýchání (útrpné, t. j. na mučidle).
recommendātiō, *ōnis, f.* [*recommendo*] doporučení.
recreātiō, *ōnis, f.* [*recreo*] osvěženi, občerstvení.
re-cūrō, *āre* (opět) vyléčiti.
recutītus, *a, um* [*re* a *cutis*] obřezaný
redemptor doplň: církv. vykupitel.
re-discō, *ere,* opět se učím.
reductiō, *ōnis, f.* [*reduco*] přivedení nazpět.
redundanter, adv. [*redundans* k *redundo*] nadbytečně, příliš hojně.
re-frīgerātiō, *ōnis, f.* ochlazení.
rēgāliolus, *ī. m.* [*regalis*] malý pták, střízlík.
rēgnicola, *ae, m.* obyvatel království.
rēgula doplň: církv. řehole.
rēgulāris, *e* [*regula*] řeholní, mnišský.
re-gustō, *āre* opět ochutnávati, opět si pochutnávati; přen. *litteras C.*
religiōsus doplň: církv. řádový (op. *saecularis*).
rēmigātiō, *ōnis, f.* [*remigo*] veslování
reparātiō, *ōnis, f.* [*reparo*] napravení.
replicō, doplň: odpovídati, činiti námitky.
repraesentātiō, *ōnis, f.* v obch. placení hotovými.
re-probus, *a, um* špatný.
resideō, doplň: s acc. seděti na něčem: *r. ferias Pl* slaviti svátky.
re-signō doplň: odkázati (v závěti).
respectīvē, adv. [*respectivus*] hledíc k tomu.
re-spīrō, doplň: *r. gramine* (*Statius*) = voněti.
retināculum doplň: obr. *vitae retinacula Plin* pouta života.
retrō-āctus, *a, um* minulý.
revīsitātiō, *ōnis, f.* [*revisito*] vzájemná (opětná) návštěva.
rhus, *rhois* [ῥοῦς] škumpa (keř s aromatickými listy a plody, jehož kůry se užívalo k vydělávání kožií).
rigidē, adv. přísně, bezohledně: *submovere alqm O.*
rōborō, *āre* [*robur*] síliti, posilňovati, tužiti.
rūfēscō, *ere* [*rufus*] červenati se, býti červený.
rūrēnsis, *e* [*rus*] venkovský.
russum m. *rursum Pl.*

S.

saccharum (n. z—), *ī, n.* [σάκχαρον] cukr.
sacrāmentum doplň: církv. náboženské tajemství, svátost.
saeculāris doplň: pohanský, světský (op. *regularis*).
salapūtium, *iī, n.* skrček. Správněji snad **salapantium,** *iī, n.* [demin. z *ἀλοφάντης, srov. συκοφάντης] prolhaný skrček.
salillum, *ī, n.* [demin. od *salinum*] slánka.
salsucia, *ae, f.* n. **salsucium,** *iī, n.* klobása.
saltuātim, adv. [1. *saltus*] skákavě, napřeskáčku.
sanguinārius, *a, um* [*sanguis*] krvechtivý: *iuventus C.*
sanniō, *ōnis, m.* [*sanna* posměšný posunek] šklebil, šašek.
sarcina doplň: obr. zboží, majetek *M.*
satanās, *ae* (n. neskl. *satan*), *m.* [slovo hebrejské, význ. protivník] satan, ďábel.
satur doplň: zámožný.
saxulum, *ī, n.* [demin. od *saxum*] (malý, nepatrný) balvan, kámen.
scabīnus, *ī, m.* konšel, kmet.
scālae doplň synekd. poschodí *M.*
scandalizō, *āre* [σκανδαλίζω] sváděti; pohoršovati.
scandalum, *ī, n.* [σκάνδαλον] úraz; svádění; pohoršení.
schediasma, *atis, n.* [σχεδίασμα] náčrt.
schēma doplň: umělá úprava, ozdoba.
scholāris, *is, m.* [*schola*] scholár, žák, student.
scortillum, *ī, n.* demin. k *scortum* v. t.
scribilīta, *ae, f.* pečivo.
scultetus, *ī, m.* rychtář, představený.

scūtifer, ī, *m.* [*scutum* a *fero*] štitonoš, zbrojnoš.
secundō-genitus, *a, um* druhorozený, mladší.
sē-iūnctiō, *ōnis, f.* oddělení, odloučení.
sequestrō, *āre* [*sequester*] 1) uložiti u sekvestra; 2) oddělovati, rozlišovati.
sēricum, ī, *n.* [*Seres*] hedvábí.
serpirastra (n. **serperastra**), *ōrum, n.* desky k narovnání křivých noh u dětí; obr. domluvy, důtky.
servītor, *ōris, mu* [*servio*] sluha.
sē-vehor, ī, *vectus, sum* jeti stranou, vyjeti z cesty, or. *Prop.*
sevērē, adv. [*severus*] přísně, vážně.
sexāgēsī doplň: středov. **sexāgēna,** *ae, f.* kopa (grošů).
siccoculus, *a, um* [*siccus* a *oculus*] suchooký.
sicilissō viz *graecisso.*
sīci-ne, adv. tak? takhle?
simōnia, *ae, f.* [*Simon* zv. *Magus*] simonie, prodávání a kupování duchovních hodností, svatokupectví.
singulāriter, adv. obzvláště, neobyčejně: *diligere C, mirari Plin.*
smīgmatopoeus, ī, *m.* [*σμηγματοποιός*] mydlář.
sodālicium doplň: cech.
sōlāciolum, ī, *n.* demin. k *solacium.* v. t.
sōlātor, *ōris, m.* [*solor*] těšitel.
solea doplň met. druh ryby.
sollemnitās, *ātis, f.* [*sollemnis*] slavnost.
soloecus, *a, um* [*σόλοικος*] chybující proti správnosti řeči, nesprávný.
sophōs, adv. [*σοφῶς*] pochvalné zvolání výborně.
sordidus doplň: prostý: *sordida rura* (*Petronius*).
sotulārēs, *ium, m.* [*sub-talaris*] střevíce, obuv.
speciāliter, adv. [*specialis*] zvláště.
speculāris *lapis* [*speculum*] průsvitný kámen, zvl. slída; sklo; subst. **specularia,** *um, n.* okna.
spelaeum opr. **spēlaeum.**
spintēr, *ēris, m.* [*σφιγκτήρ*] náramek.
spīritus doplň *s. vini* líh.
spissus doplň tlustý.
spurcitia, *ae f.* [*spurcus*] nečistota, špinavost.
stapeda, *ae, f.* třmen.
statua doplň sloup.
statūtum, ī, *n.* [vl. part. perf. pass. od *statuo*] ustanovení.
stemma, *atis, n.* [*στέμμα*] pletenec; přen. rodokmen.
stercorō, *āre* [*stercus*] hnojiti.
stibium, *ī, n.* [*στίβι*] antimon (páleného prášku užívaly ženy k barvení obočí a řas).
stola doplň: církv. štola (odznak jáhnů, kněží a biskupů).
storax vl. **styrax,** *acis, m. n. f.* [*στύραξ*] strom s vonnou pryskyřicí; vl. jm. otroka *Ter.*
streperus, *a, um* [*strepo*] hlučný, šumný, vrzavý.
strophium, doplň věnec.
struīx, *īcis, f.* [*struo*] hromada.
sturnus, ī, *m.* [srov. *Star*] špaček.
suāvisāviātiō, *ōnis, f.* [*suavis* a *savior*] sladké líbání *Pl.*
sub-agitātiō, *ōnis, f.* pohybování.
sub-camerārius, *ī, m.* podkomoří.
subcīsīvus viz *subsicivus.*
subidus, *a, um* [*subo*] vilný; roznícený (smyslnou) láskou.
sub-murmurō, *āre* tiše šuměti.
sub-notō doplň b) tajně pozorovati, prozkoumávati *M.*
sub-obscēnus *a, um* poněkud ošklivý.
sub-obscūrus, *a, um* poněkud temný, nesrozumitelný.
sub-odiōsus, *a, um* poněkud protivný, mrzutý.
sub-tūsus, *a, um* [*tundo*] *subtusa genas Tib* udeřena do tváři.
subulcus, ī, *m.* [*sus,* srov. *bubulcus*] pasák vepřů.
successīvē, adv. [*successivus*] postupně.
succinctus, *a, um* [*succingo*] 1) opásaný, připravený; 2) stažený, utažený; stručný, krátký.
suffarcinātus, *a, um* [*sub* a *farcino*] v nacpaný, přenes. výnosný, tučný.
sufficienter, adv. dostatečně, s dostatek.
sullāturiō, *īre* [desider. od *Sulla*] ‚sullovatěti' (t. j. projevovati přichylnost k Sullovi).
Sulmō i **Sulmo.**
sum doplň k II d) s abl. instrum. *tibi bove aurato vovimus esse futurum* na nápise že ti bude obětován býk (act. *facere* v. t. I 3) na konci *aliqua re*).

summārium, *iī*, *n.* [*summa*] (stručný) obsah.
super-impendeō, *ēre*, viseti, strměti nad něčím.
super-obruō, *ere* zasypati, zaházeti: *armis alqm Pr.*,
super-vīvō, *ere*, *vīxī*, *vīctūrus* přežíti.
surruptīcius, *a*, *um* [*surripio*] odcizený, ukradený.
susceptor, *ōris*, *m.* [*suscipio*] ochránce.
symbola, *ae*, *f.* [*συμβολή*] příspěvek.
symbolum, *ī*, *n.* [*σύμβολον*] známka, znamení; círk. vyznání víry.
synaxis, *is*, *f.* [*σύναξις*] shromáždění; bohoslužba.
syndicus, *ī*, *m.* [*συνδικός*] právní rádce, ochránce; radní písař.
synodus, *ī*, *f.* [*σύνοδος*] církevní shromáždění, synoda, koncil.
synopsis, *is*, *f.* [*σύνοψις*] přehled.
syrma i **sirma,** *atis*, *n.* [*σύρμα*] vlečka, roucho s vlečkou; listina s přivěšenou pečetí.
systaticus, *a*, *um* [*συστατικός*] představující, doporučující.

T.

tālus doplň: 1) synekd. pata.
tenor doplň: formule středověkých listin *tenore praesentium* tímto listem.
ermentum, *ī*, *n.* [*tero*] otírání, ničení, zkáza *Pl.*
tetrastichon, *ī*, *n.* [*τετράστιχον*] čtyřverší, básnička o čtyřech verších.
textrīx, *īcis*, *f.* [*textor*] tkačka, tkadlice.
thema, *atis*, *n.* [*θέμα*] námět, thema zejm. písně n. oslavné řeči.
thēsaurārium, *iī*, *n.* [*thesaurus*] pokladnice.
thōrifex i ***torrifex,*** *icis*, *m.* [*thorax* a *facio*] platnéř.
tignum, doplň: krov: *in finitimo tigno Prop.*
tīnctus, *a*, *um* [*tinguo*] namočený; o barvě sytý.
titiō, *ōnis*, *m.* hořící n. shořelý předmět; oheň.
tomus, *ī*, *m.* [*τόμος*] oddíl, kus; díl, svazek (knihy).
tonus, *ī*, *m.* [*τόνος*] tón, zvuk; přízvuk.
tortiō, *ōnis*, *f.* [*torqueo*] mučení, trápení.
toxicon n. **toxicum,** *ī*, *n.* [*τοξικόν*] jed k napouštění šípů; vúb. jed.
trāditōrīē, adv. [*trāditorius* od *traditor*] zrádně.
traicius = *Thracius.*
trānsmeābilis, *e* [*transmeo*] co možno přejíti, přechodný, o řece přebrodný.
trānspīrātiō, *ōnis*, *f.* [*transpiro*] prodýchování, průchod (dechu, potu a pod.).
trībulātiō, *ōnis*, *f.* [*tribulo*] utiskování, sužování.
trībulō, *āre* [*tribulum*] roztírati (obilí); přenes. utiskovati, sužovati.
trīnitās, *ātis*, *f.* [*trinus*] trojice.
tripudium, doplň: jásání; slavnost, radost.
trīstor, *ārī* [*tristis*] býti smuten, truchliti.
tri-venēfica, *ae*, *f.* arcitravička *Pl.*
triviālis, *e* [*trivium*] obyčejný; *artes triviales* základní nauky (t. gramatika, rétorika a logika); o škole nižší.
trutinō, *āre* [*trutina*] vážiti, odvažovatit uvažovati.
tubulātus, *a*, *um* [*tubulus* dem. k *tubus* v. *tuba*] rourovitý.
tubulus, *ī*, *m.* [*tuba*] trubička, rourka.
turbēla n. **turbella,** *ae*, *f.* [*turba*] hřmot, povyk, ‚bouřka'.
turpiloquium, *iī*, *n.* [*turpis* a *loquor* hanebné mluvení.

U.

ūnā-cum adv. společně (s —).
Ūtis, acc. *Utin* n. *Utim*, *m.* [*Οὖτις*] vl. Žádný, Nikdo (smyšlené jméno, s kterým se Odysseus představil Polyfemovi).

V.

vacīvus, *a*, *um* psano i **vo-** [*vaco*] prázdný, volný (od zaměstnání).
vagulus, *a*, *um* [*vagus*] těkavý: *animula vagula* (*Hadrianus*), ‚dušička bludička'.
vāh, interj. ach, aj.
variolus, *ī*, *m.* i **variola,** *ae*, *f.* neštovice.
vastitiēs, *ēī*, *f.* = *vastitas.*
ventriculus doplň: *v. fartus* (*Hyginus*) bachor, jelito.

vēnula, *ae, f.* [demin. k *vena*] cévka, žilka.
versifex, *ficis, m.* [*versus* a *facio*] skladatel veršů, veršovec, s příhanou veršotepec.
vēsīca, doplň obr. nabubřelost *M.*
vespera, doplň: církv. nešpory.
vicis, doplň: *vice versa* naopak, obráceně, nazpět.
vicissātim, adv. [*vicis*] střídavě, zase.
vīdulus, *ī, m.* koš.
viētor, *ōris, m.* [*vieo* plésti] košikář.
vīrulentus, *a, um* [*virus*] jedovatý.
vīsitātiō, *ōnis. f.* [*visito*] navštívení; církv. (biskupská) visitace.
vispillō, i **vespillō,** *ōnis, m.* hrobař.
vituperium, *iī, n.* [*vitupero*] kárání, hana.
vocīvus v. *vacivus.*
voluntāriē, adv. [*voluntarius*] dobrovolně.
volūtiō, *ōnis, f.* [*volvo*] valení, val.

X.

xenodochīum, *iī, n.* [ξενοδοχεῖον] útulna pro hosty, hospoda, hospic.

Z.

zaccarum, zuccarum, viz *saccharum.*
zēlātor, *ōris, m.* [*zelo*] horlitel, (horlivý) přívrženec.
zēlus, *ī, m.* [ζῆλος] řevnění; řevnivost: žárlivost, horlivost, snaživost; touha·